

Ex-Libris
de
J. SOUILHIÉ

SANCTI BONAVENTVRAE EX ORDINE MINORVM, S.R.E. EPISCOPI CARD. ALBANEN. EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS

Operum

TOMVS SEPTIMVS

Complectens tertiam, & quartam partem Opusculorum.

AD S. D. N. CLEMENTEM VIII. PONTIF. MAX.

Opuscula tomi huius indicat. Pag. III.

CVM PRIVILEGIIS.

ROMÆ

Ex Typographia VATICANA.

M. D. XCVI.

SERIES OPVSCVLORVM, QVAE HOC TOMO CONTINENTVR.

Pars tertia hæc habet.

Pars quarta hæc habet.

Appendix hæc habet.

SEQVI-

SEQVITVR PARS TERTIA opuſculorum S. Bonauenturæ, ea potiſsimum comprehendens, quæ pertinent ad exercitia ſpiritualia, quibus actiuorum, & contemplatiuorum vita inſtruitur. Hæc autem ſuis locis annotata cernuntur pagina præcedenti.

S. BO-

S. BONAVENTVRAE EX ORDINE MINORVM S. R. E. EPISCOPI CARDINALIS ALBANENSIS, EXIMII ECCLESIÆ DOCTORIS

Opusculum, quod inscribitur, SERMONES DE DECEM PRAECEPTIS.

Sermones hi de decem præceptis doctrinam continent saluberrimam, & omnibus maxime necessariam, ijs præsertim qui vel confessiones audiunt, vel peccata sua integre confiteri desiderant. Nam de obseruantijs mandatorum nonnulla generatim præmittens S. hic Doctor, breuiter & dilucide explicat, quid singulis decalogi mandatis præceptum, quidve prohibitum sit: vt inde quisque intelligat, quæ præstare debeat ad præceptorum obseruationem, & quot quibusve modis eorum incurrat transgressionem. Qui vero de præceptis decalogi fusius desiderat ab Auctore instrui, legat eundem Centiloq. 3. par. Sect. 33. & Diæta Salut. tit. 3. per omnia capita, vbi hac de re itidem disputat.

De ijs, quæ nos mouere debent, ad seruandum mandata Dei, & de præceptis Decalogi in genere. Sermo I.

Matt. 19. c

SI VIS ad vitam ingredi, serua mandata. Verba ista scripta sunt in Matthæo, & sunt verba Saluatoris nostri, in quibus explicatur nobis summa totius nostræ salutis quantum ad duo. Primo quantum ad præmium retributionis diuinæ. Secundo quantum ad meritum operationis humanæ. Primum ibi, Si vis ad vitam ingredi. Secundum ibi, Serua mandata. Et hic rectus ordo tangitur, quia finis mouet agentem, vt se exerceat ad debitum finem. Sequamur ergo formam illius Magni Magistri. Sed antequam de præceptis aliquid dicamus, dicamus primo de obseruantijs præceptorum. Præmittit Dominus primo motiuum, postea subiungit actum, per quem possumus deuenire ad debitum finem. Et notandum, quòd sunt quattuor, quæ debēt nos mouere ad obseruandum mandata Dei. Primum est auctoritas mandantis. Secundum est obseruationis mandatorum vtilitas. Tertium est transgressionis periculum. Quartum est irreprehensibilitas mandatorum. Quando ille qui mandat est magnæ auctoritatis, & obseruatio mandatorum est magnæ vtilitatis, & in transgressione est magnum periculum, & irreprehensibile est mandatum, tunc nullus potest habere excusationem de obseruatione mandatorum.

Quattuor sunt, q̄ debēt nos mouere ad seruandū mandata Dei.

Primo dico, quòd debet nos mouere ad obseruandum mandata Dei, auctoritas mandantis: quia ille, qui mādat, scilicet Deus, magnæ auctoritatis est. quod patet ex tribus. Primo, quia ipse sua magna potentia nos creat. Secundo, quia ipse sua mira sapientia nos gubernat. Tertio, quia ipse sua munifica beneuolentia nos saluat. Primo dico, quòd ille, qui mandat obseruari mandata Dei, est magnæ auctoritatis, quia sua magna potentia nos creat. Iob: Manus tuæ fecerunt me. Et in Deuteronomio dicitur: Oculi vestri viderunt omnia opera magna Dei, quæ fecit, vt custodiatis mandata eius. Secundo est magnæ auctoritatis, quia sua mira sapientia nos gubernat. Vnde dicit Isaias: Ego Dominus, docens te vtilia, gubernans te in via, qua ambulas. vtinam attendisses mandata mea. Et Psalmista: Seruaui mandata tua & testimonia tua: quia omnes viæ meæ in conspectu tuo. Tertio est magnæ auctoritatis, quia sua munifica beneuolentia nos saluat. Vnde in Deuteronomio: Et nunc Israel, quid petit Dominus Deus tuus a te, nisi vt timeas ipsum, & diligas ipsum, & ambules in vijs eius, & custodias mandata eius? Dominus, qui te creauit: Deus, qui te gubernat: tuus qui te saluat. Patet modo, quòd dignitas siue auctoritas præcipientis debet nos mouere ad seruandum mandata.

Iob. 10. b. Deut. 11. a Isa. 48. c. Psal. 118. x Deut. 10. c.

Secundo debet nos mouere ad obseruandum mandata Dei obseruationis vtilitas. In seruando enim mandata Dei est multiformis vtilitas, quæ ad tres vtilitates reducitur. Prima vtilitas est impetratio diuinorum charismatum. Secunda est reuelatio sanctarum scripturarum. Tertia est assecutio cælestium præmiorum. Prima, dico, vtilitas in seruando mandata Dei, est impetratio diuinorum charismatum. Vnde in Ioāne: Si diligitis me, mandata mea seruate, & ego rogabo patrem meum, & dabit vobis alium paraclitum. Secunda, intelligentia sanctarum scripturarum. Vnde dicitur in Psalmo: Super senes intellexi, quia mandata tua quæsiui. Sed quomodo perueniemus ad intelligentiam scripturarum, docet Gregorius. Vnde super illud, ꝙ discipuli quando viderunt Dominū Iesum, ipsum non intellexerunt, sed quando loquebatur tunc ipsum intellexerunt, dicit Gregorius quòd audiendo Dei præcepta discipuli illuminati non sunt, sed faciendo ea illuminati sunt. Quare? quia non auditores legis tantum, sed factores iustificabuntur. Propter hoc dicit Iacobus in canonica sua: Estote factores verbi Dei, & non auditores tantum, fallentes vosmetipsos: quia qui est auditor verbi Dei tantum & non factor, comparabitur viro consideranti vultum natiuitatis suæ in speculo. Si videat homo decies vultum suum in speculo, adhuc non sciet ipsum: sed si videt vultum alterius hominis extra speculum, bene recognoscit ipsum. & hoc est propter fortem impressionem speciei super organum visus secundum rectam lineam. sed in speculo non est verus intuitus. Similiter quando homo audit verbum Dei, videtur ei, quòd ipsum intelligat; sed statim recedit: sed quando ponit ipsum ad experientiam bene operando, tunc ipsum intelligit. Tertia vtilitas in seruando mandata Dei,

Triplex vtilitas in seruando mandata Dei. Ioan. 14. b. Psal. 118. n Greg. hom. 23. in Euāgel. Rom. 2. b. Iac. 1. d.

Prou. 7. a. Dei, est assecutio præmiorum cælestium. Vnde dicitur in prouerbijs: Serua mandata mea, & viues; & legem meam quasi pupillam oculi. Hæc est ratio, quare homini existenti in paradiso, Deus dedit obseruantiam mandatorum. Patet modo, quòd ad obseruandum mandata Dei, debet nos mouere vtilitas obseruationis.

Tertio debet nos mouere ad obseruantiam mandatorum, periculum transgressionis. homo enim qui trāsgreditur mādata incidit in multa pericula. Primo, quia multa bona perdit: secundo, quia in nefanda flagitia ruit: tertio, quia æterna supplicia meretur. Primo dico, debet nos mouere ad seruandum mandata Dei transgressionis periculum, quando transgressores multa bona perdunt. Vnde dicitur in Leuitico: Si non audieritis vocem meam & non feceritis omnia mandata mea, visitabo vos in egestate & calore: qui conficiet oculos vestros, & consumet animas vestras. Dicit, Visitabo vos in egestate, quæ est priuatio omnium bonorum: & calore, qui conficiet oculos vestros, & consumet animas vestras: quia auferet affectum boni, & intellectum veri. Vnde Psalmista: Dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum & ipsum non est mecum. Secundo transgressores in nefanda flagitia ruunt. Vnde dicitur in Baruch: Non obediuimus voci Domini, vt ambularemus in mandatis eius, & abiuimus vnusquisque in sensu cordis sui maligni, & Psalmista: Populus meus non audiuit vocem meam, & Israel non intendit mihi, & dimisit eos secundum desideria cordis eorum. Tales dat Dominus in manus dæmonum. Vnde dicitur in Daniel: Dixerunt pueri in fornace ignis ardentis: Peccauimus, inique gessimus, & præuaricati sumus. Et sequitur eorum ignominia: Et traditi sumus in manibus inimicorum nostrorum iniquorum, & regi iniusto, & pessimo super terram. Tertio, transgressores incidunt in pericula, quia æterna supplicia promerentur. Vnde dicitur in Psalmo: Maledicti qui declinant a mandatis tuis. Maledicti, quia dicetur eis: Ite maledicti in ignem æternum, &c. Ecce modo obseruationis mira vtilitas, & transgressionis mira calamitas. Vnde Dominus per Moysen: En, inquit, propono tibi benedictionem & maledictionem. Benedictionem, si mandata mea feceris: maledictionem, si non feceris. Ponit nos Dominus in medio, & mirabiliter operatur nobiscum; quia quando aliquis vult aliquid alij ostendere, vtitur duplici ratione scilicet ratione ostensiua, & ratione ducente ad impossibile. Sic facit Dominus: Ponit hominem in medio inter cælum & infernum. In cælo est æterna gloria: in inferno sunt æterna supplicia. Et quando Dominus ostendit homini gloriam cæli, quam homo potest promereri, si obseruet eius mandata, tunc inclinat ipsum ad obseruantiam mandatorum per rationem ostensiuam. Quando vero ostendit homini inferni supplicia, quæ promeretur, si transgreditur mandata, tunc inclinat hominem per rationem ducentem ad impossibile. Ecce proponit tibi maledictionem & benedictionem. Dimitte Iudæ maledictionem, & accipe cum Matthia benedictionem. De Iuda dicit Psalmus: Noluit benedictionem, & elongabitur ab eo.

Leui. 26. c. — Psal. 37. b. — Baruc. 1. — Psal. 80. b. — Dan. 3. c. — Psal. 118. c. — Mat. 25. d — Deut. 11. d — Psal. 108. c

Quarto, debet nos mouere ad obseruandum mandata Dei irreprehensibilitas mandatorum. Est enim mandatum irreprehensibile; quia non continet aliquod impossibile, nec aliquod onerosum, nec iniquum. Primo dico, debet mouere ad seruandum mandata Dei irreprehensibilitas mandatorum, quia non continent aliquod impossibile, immo sunt facilia ad seruandum. Vnde dicitur in Ioanne: Hæc est charitas Dei, vt mandata eius custodiamus, & mandata eius grauia non sunt. Habenti enim charitatem mandata sunt facilia; sed non habenti charitatem videntur difficilia. Et ponit Augustinus exemplum de aue sine plumis, & de aue cum plumis. Aui habenti plumas facile est volare; sed aui non habenti est difficile. Similiter homini peruersæ voluntatis difficilia videntur mādata; sed habenti charitatem sunt facilia. Vnde dicitur in Deuteronomio: Mandatum hoc, quod ego præcipio tibi hodie, non est super te, nec procul positum, nec in cælo situm, nec trans mare positum, sed iuxta te est valde sermo in ore tuo, vt facias illum. Secundo mandata Dei sunt irreprehensibilia, quia non cōtinēt aliquid onerosum, immo sunt suauia. Vnde dicitur in Ecclesiastico: Nihil melius est, quā timor Dei: & nihil dulcius, quā respicere in mandatis Domini. Et Psalmus: Desiderabilia super aurum & lapidem pretiosum multum, & dulciora super mel & fauum. Gaudium est iusto seruare iustitiam; sed palato infecto cibus dulcis videtur esse amarus. similiter homini peruersæ voluntatis mandata Dei videntur difficilia, licet sint suauia. Tertio, mandata Dei sunt irreprehensibilia, quia non continent aliquid iniquum. Vnde dicit Apostolus: Lex quidem sancta est, & mandatum sanctum, & iustum & bonum. Propter hoc dicit alibi: Præcipio tibi in Deo, qui viuificat omnia, vt sine macula serues mandatum irreprehensibile. Coniungamus ista quattuor insimul, scilicet quòd in illo qui præcipit est summa auctoritas; quia sua magna potentia nos creat, mira sapientia nos gubernat, & munifica beneuolentia nos saluat.

Mandata Dei irreprehensibilia. — 1. Ioan. 5. a — August. de ver. Apost. ser. 24. ante med. to. 10. — Deut. 30. c — Eccl. 23. b. — Psal. 18. b. — Rom. 7. c. — 1. Tim. 6. c

Item videamus vtilitatem obseruationis mandatorum: quarum prima est impetratio diuinorum charismatum, secunda est reuelatio sacrarum scripturarum, & tertia est assecutio cælestium præmiorum. Item videamus transgressionis periculum, quia transgressores multa bona perdunt, in nefanda flagitia ruunt, & æterna supplicia promerentur. Item videamus irreprehensibilitatem mandatorum, quia mandata non continent aliquod impossibile, nec onerosum, nec iniquum. Et si ista quattuor bene consideremus, non est aliquis, qui possit se excusare de obseruatione mandatorum.

Mandatorū obseruationis vtilitas triplex.

Sed quod est magnum mandatum, & primum in lege? Respondet Dominus in Matthæo: Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua. Secundum simile est huic: Diliges proximum tuum sicut teipsum. Ex his vniuersa lex pendet, & prophetæ. Augustinus ostendit quòd in isto verbo: Mihi autem adhærere Deo bonum est, continetur totum hoc, quod dicitur: Diliges Dominum Deum, &c. Debemus enim diligere Deum, quia hoc est iustum, bonum, sanctum, suaue, & facile. Vnde Augustinus: Domine quis mihi es? & ego quis tibi, vt iubeas me amare te, & si non amēte, minaris mihi ingentes miserias? Decalogus sacer qui datus est Moysi in monte Sinai, ostendit, quomodo debemus custodire mandata Dei. Volo vobis ostēdere, quòd sicut octo partes orationis sunt fundamenta omnium eorum, quæ exprimi possunt per sermonem in Grammatica, & decem prædicamenta sunt fundamentum omnium eorum, quæ determinantur in Dialectica; sic decem præcepta sunt fundamentum, & regulæ omnium legum & bonorum quæ sunt in moribus. Nec voluit Dominus quòd sine ratione data essent decem præcepta Moysi. Dicam modo ista decem in generali.

Mat. 22. d — Aug. enar. in psal. 72. cir. fi. to. 8. — Aug. lib. 1. confes. c. 5. to. 1. — Hæc sunt posita in Exo. c. 20. diffusè.

Non habebis Deos alienos.
Non assumes nomen Dei tui in vanum.
Memento, vt diem sabbati sanctifices.
Honora patrem tuum & matrem tuam.
Non occides.
Non mœchaberis.
Non furtum facies.
Non falsum testimonium dices.
Non concupisces vxorem proximi tui.
Non agrum, nec aliquam aliam rem. Vt magis clarius sit hoc, quod dicam, nota quòd lex omnis non mandat nisi iustitiam. Est enim lex regula iustitiæ.

Sed

Sed iustitia est, secundum quam homo habet ordinari ad Deum & ad proximum. Et secundum hoc est duplex iustitia. Vna qua ordinamur ad Deum, & alia qua ordinamur ad proximum. Et secundum hoc fuerunt duæ tabulæ datæ Moysi, prima, & secunda. In prima cõtinentur mandata ordinantia nos ad Deũ: in secunda cõtinentur mãdata ordinantia nos ad proximũ. In prima dico tabula continentur mandata ordinantia nos ad Deum: Deus autem est Trinitas, Pater & Filius & Spiritussanctus. Patri attribuitur maiestas, Filio veritas, & Spirituisancto bonitas. In Patre est summa maiestas humiliter adoranda. In filio est summa veritas fideliter asserenda. In Spiritusancto est summa bonitas sincere amãda. Sed si ista tria ex æterna ordinatione debemus facere, necesse est in prima tabula esse tria mandata secundum tria appropriata tribus personis diuinis. In primo mandato præcipitur humilis adoratio diuinæ maiestatis, cum dicitur: Non habebis Deos alienos. In secundo mandato præcipitur fidelis assertio diuinæ veritatis, cum dicitur: Non assumes nomen Dei tui in vanum. In tertio præcipitur diuinæ bonitatis sincera dilectio, cum dicitur; Memento vt diem sabbati sanctifices. In secunda tabula, continentur septẽ mandata ordinãtia nos ad proximũ, quæ significantur per duo præcepta legis naturæ. *Hoc facias alij, quòd tibi vis fieri.*

Quõ ex lege Moysi probare Trinitatẽ possumus.

Non facias alij, quòd tibi non vis fieri. Et secundum hoc est duplex pars iustitiæ ordinantis ad proximum, scilicet innocentia & beneficentia. Mandatum beneficentiæ est, Honora patrem tuum & matrem tuam. Hoc nomen mandatum non est solum reuerentiæ, sed etiam beneficij, & obsequij: & non est in patre solum, sed in omnibus quæ a patre procedunt. Mandatum innocentiæ necesse est multiplicari, quia hoc mandatum consistit in hoc, vt caueas ab offensa proximi tui. est autem triplex offensa, in animo, in verbo, & in facto. Offensa in facto est tribus modis, secundum quòd homo tribus modis potest offendere proximum, scilicet in persona propria, in persona coniuncta, & in possessione terrenorum. Et secundum hoc sunt tria mandata, Non occides, Non mœchaberis, Non furtum facies. De hinc sequitur offensa in verbo, contra quam est vnum mandatum, Non falsum testimonium dices. Per falsum autem testimonium significantur omnia, quæ homo potest dicere contra suum proximum. Offensa autem in animo duas habet radices, secundum duplicem concupiscentiam: quia est concupiscentia carnis, & concupiscentia oculorum. Contra concupiscentiam carnis est vnum mandatum. Non concupisces vxorem proximi tui. Contra concupiscentiam oculorum est aliud mandatum, Non agrum, nec aliquam aliam rem. Patet modo in generali, quæ sunt decem præcepta, & penes quid accipiantur.

De præambulis ad mandata Dei, deque primo mandato. Sermo II.

Exod. 24. c

Psal. 118. p

ASCENDE ad me in monte, & dabo tibi duas tabulas lapideas, & legẽ & mandata quæ scripsi, vt doceas filios Israel. Et Psalmus: Declinate a me maligni, & scrutabor mandata Dei mei. Legitur, quòd B. Gregorius qui fuit Papa & doctor Ecclesiæ habuit consuetudinem, ꝙ quando ibat ad studium legis diuinæ, semper dixit ista verba: Declinate &c. Et quæsitum fuit ab eo, quare hoc faceret? respondit Petro, cui consueuit dicere secreta sua, quòd experimento didicit, quòd quando cogitare voluit in lege Dei, sentiebat dæmones semper sibi aduersantes. In alijs subtilitatibus instigant dæmones, quia in ipsis non vident damnum suum, immo expectant suum emolumentum: sed quando fit mentio de documentis veritatis, per quæ fugantur dæmones, tunc princeps tenebrarum occurrit armatus, modo per occupationes, modo per phantasticas illusiones, & nititur reuocare animos hominum a studio veritatis. Sed verum est, quòd verba ista, Declinate a me, &c. dixit Gregorius sicut vir sanctus, qui tunc habuit virtutem compescendi dæmones. Sed ego non sum ex illis. Ideo in principio rogemus Dominum, vt imperet dæmonibus, ne nos impediant, & vt det nobis mentes serenas, ad intelligendum verba de mandatis.

Ascende ad me &c. Dominus dixit Moysi verbum istud, & Moyses audito verbo ascendit in montem, & accepit duas tabulas lapideas, & legem & mandata. In quo significatur, quòd si volumus peruenire ad intelligentiam mandatorum Dei, debemus ascendere in montem, idest in eminentiam mentis: quia secundum impressionem lucis æternæ lex naturæ est nobis data, & secundum illam lucem documenta legis diuinæ suscepimus. Tangebam vobis alias, quòd certum est, quòd ens per se primo cadit in animam. Ens autem aut est creatum, aut increatum. & secundum hoc est duplex iustitia. Vna per quam ordinamur ad ens increatum, alia per quam ordinamur ad ens creatum. Et secundum hanc duplicem iustitiam est duplex tabula Moysi data, scilicet prima & secunda. In prima dantur mandata, per quæ ordinamur ad ens increatum. In secunda dantur mandata, per quæ ordinamur ad ens creatum. Ens autem increatum est causa omnium rerum, efficiens, formalis, exemplaris, & finalis. Ens etiam increatum habet potentiam, sapientiam, & beneuolentiam, & producit omnia in esse, & ista tria appropriantur tribus personis diuinis in Trinitate. Maiestas appropriatur Patri, veritas Filio, & bonitas Spirituisancto. Summa maiestas in Patre humiliter est adoranda, summa veritas in Filio fideliter est asserenda, & diuina bonitas in Spiritusancto sincere est amanda. Ista dicta fuerunt in generali: sed quia sermones de mandatis in vniuersali sunt inutiles, nisi dicãtur in speciali; ideo oportet explicare de mandatis in speciali. In generali dictum est, quòd sunt decem mandata, quorũ tria sunt in prima tabula.

Dicam vobis generale documentum, quòd æterna Dei sapientia quæ scripsit tabulas istas, breuissimo modo, & clarissimo modo, & facillimo modo tradidit. Tradidit autem breuissimo modo, ne oneraretur nostra memoria. Clarissimo modo, ne offuscaretur nostra intelligentia. Facillimo modo, ne reuocaretur nostra voluntas. Hæc est ratio quare per verba quanto breuiora, & quanto clariora & faciliora, & per actus synecdochicos data sunt mandata.

Primo videamus de primo mandato, sicut videmus in alijs rebus, quod primum opus est fundamentum omnium subsequentium, sic primum mandatum est fundamentum omnium aliorum mandatorum. Prima verba de mandatis sunt illa: *Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, de domo seruitutis. Non habebis Deos alienos coram me. Non facies sculptile, nec similitudinem eorum, quæ in cælis sunt, neque quæ in terris, neque eorum quæ in aquis sunt. Non adorabis neque coles ea. Ego Dominus Deus tuus, fortis zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios vsque in tertiam, & quartam generationem, & faciens misericordiam in millia, his qui diligunt me.* Ad plenam mandatorum explanationem concurrunt tria, quædam quæ pertinent ad mandati cognitionem, & ista debent præmitti: quædã quæ pertinent ad mandati obseruantiam, & ista debent subiungi: quædam quæ pertinent ad mandati integritatem, & ista debent interponi. Primo dico, quòd sunt quædam, quæ pertinent ad mandati cognitionem, & ista debent præmitti, & sunt duo fundamenta fidei. Primum est notitia creatoris; secundum est notitia reparatoris. Isti duo sunt radij siue duo oculi, dirigentes nos semper in viam mandatorum Dei. Homo prius aperit oculos quam ambulet; sic debet homo prius cognoscere mandata per fidem, quàm exequatur mandata. Ad cognoscendum autem

Exo. 20.

Nota tria concurrentia ad plenam mãdatorũ explanationem.

A creatorem dicit: *Ego Dominus Deus tuus. Ego Dominus*, hic insinuat potentiam Dei patris, *Deus*, hic insinuat sapientiam Filij, *Tuus*, hic insinuat bonitatem Spiritussancti. In hoc autem, quod dicit, *Ego*, notat identitatem essentiæ, & in hoc notat Deum trinum & vnum creatorem vniuersorum. *Qui eduxi te de terra Aegypti:* hic notat donum reparationis per Verbum incarnatum. Omnibus loquitur Dominus, quibus dedit præceptum, & omnibus præcepta dedit, licet primo daret ipsa Filijs Israel. Vnde quod dicitur: *Qui eduxi te*, &c. dictum est non solum Hebræis pro ipsis quoad corporalem eductionem de Aegypto, sed generaliter pro toto genere humano quoad eductionem

B de Aegypto æternæ damnationis: de peccato primi hominis, ex quo educimur per Verbum incarnatum. quia sicut illi educti sunt de Aegypto post comestionem agni paschalis, & per aspersionem sanguinis eius liberati ab Angelo exterminatore: sic nos educimur de seruitute diabolica per esum carnis verbi incarnati in Sacramento altaris, & per sanguinem eius in baptis-

Rom. 6. a. mo: quia secundum Apostolum: Quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Hæc verba dicit tota Trinitas. Dicit igitur: *Ego sum*, cui debes obedire, & quem debes adorare. Et dicit: *Ego*, scilicet, qui te feci in esse naturæ &

C in esse gratiæ. Debemus ergo dicere: Domine tu es quem debemus adorare, cui debemus seruire: tu es qui nos creasti, tu es qui nos redemisti. Vnde dicit

Psal. 94. b. Psalmus: Quoniam ipsius est mare, & ipse fecit illud. *Sequitur*: Venite adoremus, & ploremus ante Dominum, qui fecit nos, &cetera. Nos populus pascuæ eius, &cetera. Sine istis duobus fundamentis fidei, scilicet sine notitia creatoris & reparatoris, nil intelligere possumus.

Vt autem intelligamus ista, oportet scire adminiculantia quædam. Scitis, vbi est prima cognitio nobis data de mandatis? Certe Moyses scripsit per Spiri-

D tumsanctum. Sed qualiter habuit istam cognitionem? Certe, quando Dominus apparuit ei. Et quomodo apparuit ei? Certe in igne flammæ rubi ardentis. Et

Exo. 3. a. tunc dixit Moyses: Quis es tu Domine? Et respondit Dominus: Ego sum qui sum. Et tunc dedit ei Dominus duo, scilicet lumen essentiæ æternitatis, & lumen veritatis æternæ. Rubus ardebat. In hoc ostendit nobis mysterium incarnationis humanæ. Ista duo sunt lumina & principalia fundamenta fidei, scilicet, lumen essentiæ æternitatis, & mysterium incarnationis. Et quando facimus crucem in fronte in nomine Pa-

E tris, & Filij & Spiritussancti Amé; recognoscimus Trinitatem & Redemptorem. Cum dicit homo, In nomine Patris & Filij & Spiritussancti, recognoscit Trinitatem: cum facit crucem in fronte, recognoscit Redemptorem. Patet modo, quomodo quædam valent ad mandati cognitionem, quæ debent præmitti, & ista sunt duo fundamenta fidei, scilicet notitia Creatoris & Redemptoris.

Secundo sunt quædam quæ valent ad mandato-

Mandatorũ duo genera rum obseruantiam, & ista debent subiungi. Omnia mandata aut sunt affirmatiua, aut negatiua. Affirmatiua sunt, vt homo faciat bonum. Negatiua, vt homo vitet malum. Sed impossibile est, vt homo vitet

F malum, nisi per timorem, & quod faciat bonum nisi per amorem. Propter hoc, ad obseruantiam mandato-

Timor & amor requirũtur ad obseruantiam preceptorũ rum duo sunt necessaria, scilicet timor & amor. Auis non potest volare sine duabus alis: nec homo potest ambulare sine duobus pedibus. Similiter non est perfectus obseruator mãdatorum Dei, nisi sit repletus timore & amore. Sed non replebitur homo timore, nisi ex consideratione seueritatis diuinæ: nec replebitur amore nisi ex consideratione bonitatis diuinæ. Ista igitur duplex consideratio homini est necessaria. Sequitur: *Ego Dominus Deus tuus, fortis zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios vsque in tertiam & quartam generationem. Fortis zelotes, idest*, fortissimum habens zelum, scilicet eorum qui oderunt me. *Visitans iniquitatem patrum in filios*, non quod propter peccata actualia patrum æternaliter puniat filios: sed cum filij fuerint imitatores paternorum scelerum, punit peccata patrum cum peccatis ipsorum, vsque ad tertiam & quartam generationem, scilicet temporaliter. Hoc autem dicit, vt timeamus, & per timorem a malo de-

Eccl. 12. d. clinemus. Vnde dicitur in Ecclesiaste: Deum time, & mandata eius obserua; hoc est omnis homo, idest ad hoc est omnis homo. Vis mereri, vt ad summum complementum peruenias? certe time Deum. Sed quomodo timebo? Certe quia Dominus est fortissimus zelator. Item cum hoc etiam oportet amare ipsum,

Exo. 20. a. quia ipse dicit de se: *Et faciens misericordiam in millia his, qui diligunt me*. Dicit, quòd visitat iniquitatem patrum in filios vsque in tertiam, & quartam generationem, & facit misericordiam in millia his, qui diligunt eum: in hoc ostendit nobis, quòd Dei misericordia & benignitas transcendit vltionem iniquitatum. Quando cor hominis dilatatur per amorem, tunc homo faciliter seruat mandata. Vnde dicit Psalmista:

Psal. 118. d Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum. Omnis consummationis vidi finem: latum mandatum tuum nimis. Dicit, quòd lata est via mandatorum, sed quibusdam videtur arcta. Certe amantibus est lata; sed non amantibus est arcta. Patet modo quomodo scilicet timor & amor valent ad obseruantiam mandatorum.

Tertio quædam valent ad integritatem mandatorum, & ista debent interponi, idest in medio poni, & hoc tangit cum dicit: *Non habebis Deos alienos coram me. Non facies sculptile, neque similitudinem eorum, quæ in cælis sunt, neque quæ in terris, neque eorum quæ in aquis sunt*. Ibi præcipitur latria, quæ est soli Deo cultus debitus, & ex hoc nulli alij est debitus. Cultum aliorum Deus prohibuit in negatiua, & implicuit cultum Dei in affirmatiua. Sed in nouo testa-

Matt. 4. b. mento explicuit in affirmatiua cultum Dei Christus, quando dixit: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.

Quare De° dedit primum mandatum negatiuũ, de non adorandis dijs alienis, & nõ dedit affirmatiuum de vero deo adorando. Sed quare prohibuit Deus cultum aliorum in negatiua, & non explicuit cultum Dei in affirmatiua? Certe quia facillimo modo dare voluit mandata, & reuocare in negatiua ab idololatria, vt implicaret cultum Dei in affirmatiua. Et nota, quòd ipse reuocabat ab omni idololatria, quia omne quod adoratur aliud a Deo, aut est creatura intellectualis, vt Angeli & dæmones; aut natura corporalis, vt cælum & terra & aqua & huiusmodi; aut est figmentum humanæ mentis. Numquid ens sufficienter non diuiditur per corporeum & incorporeum? quare ergo posuit figmentum, quod nihil est? Dico, quod idolum nihil est, immo fertur ad illud, quod est in æstimatione. Et videte, quomodo scriptura sacra procedit, creaturam intellectualem ponit in supremo, figmentum in medio, & naturam rei corporalis in imo. Vnde primo prohibet idololatriam respectu creaturæ intellectualis, cum dicit: *Non habebis Deos alienos*. Secundo prohibet idololatriam respectu figmenti humanæ mentis, cum dicit: *Non facies sculptile*. Tertio prohibet idololatriam respectu naturæ corporalis, & hoc respectu cælestium, terrestrium, & infernorum, cum dicit: *Neque facies similitudinem eorum, quæ in cælis sunt, neque quæ in terris, neque eorum, quæ in aquis sunt*. Primo prohibet hic idololatriam respectu cælestium,

Psal. 95. b. vt habetur in Psalmo: Quoniam omnes Dij gentium, dæmonia, Dominus autem cælos fecit. Secundo prohibet idololatriam respectu terrestrium. Vnde dicitur in eodem Psalmo: Confundantur omnes, qui adorant sculptilia, & qui gloriantur in simulacris suis. Quod homo incuruetur ad adorandum figmentum suum, hoc est peruersio summa. Tertio prohibet idololatriam respectu inferiorum. Vnde dicit Apostolus: Qui commutauerunt gloriam incommutabilis Dei.

Rom. 1. e. Dei. *Sequitur*: Et seruierunt creaturæ, potius quàm creatori. Ecce quomodo vera adoratio Dei implicatur, & omnis idololatria prohibetur. Habemus modo præambula ad mandata, quæ sunt notitia creatoris & reparatoris, timor & amor, & prohibitio idololatriæ respectu superiorum, mediorum, & inferiorum.

Dico vltrà, quòd nos Christiani vlterius debemus videre, quàm nobis patefacta est veritas, & secundum tria quæ prohibentur, magna lux & vera nobis apparuit. Prohibentur autem tria, per quæ auertitur mens humana a reuerentia creatoris sui, & per tria quæ prohibentur nobis, prohibentur nobis omnes profanæ pactiones dæmonum, ibi: *Non habebis Deos alienos*. Prohibentur etiam omnes falsæ superstitiones, & adinuentiones errorum, ibi: *Non facies sculptile*. Prohibentur etiam omnes peruersæ appretiationes mundialium naturarum, ibi: *Neque similitudinem eorum, quæ in cælis sunt*, &c. Dico ergo, quòd in primo verbo. *Non habebis Deos alienos coram me*, prohibentur omnes profanæ pactiones dæmonum, siue sint per incantationes verborum, siue per inscriptiones characterum, & imaginum, siue per immolationes sacrificiorum. In istis tribus consistunt omnes artes magicæ. Prohibentur igitur omnia, ex quibus oriuntur profanæ pactiones dæmonum, siue sint ad transmutationem naturarum, sicut fecerunt magi Pharaonis: siue sint ad ludificationem sensuum, sicut faciunt incantatores & histriones: siue sint ad inuestigationem futurorum contingentium. Omnia talia vocat Augustinus pactiones dæmonum. In talibus, attribuitur creaturę, quòd deberet attribui creatori, & tales peccant contra primum verbum mandati, quod est: *Non habebis Deos alienos coram me*. De talibus dicitur in cantico Deuteronomij: Prouocauerunt eum in dijs alienis, & in eo qui non erat Deus, ad iracundiam concitauerunt. Et ideò dicit Apostolus: Tradidit eos Deus in passiones ignominiæ. Et Deus tradit eos in manus dæmonum.

Aug. lib. 2. de Doctri. Christia. c. 20. & 23. tom. 3.
Deut. 32. c
Rom. 1. c.

Exemplum

Habemus exemplum huius. Quidam literatus diu studuerat, qualiter posset effici diues, & fecit linguam suam venalem longo tempore, & tamen semper egebat. Cogitauit, Ex quo non possum ditari per Deum, ditabor per diabolum. Quæsiuit magum inter Iudæos & Christianos, & non inuenit. Cogitauit, Ego ipse experiar, si potero per diabolum effici diues. Iuit in viam quandam vmbrosam & saxosam iuxta torrentẽ, & dixit: Vbi es dæmon, qui semper quæris decipere homines? ego sum hic, vt dem me tibi. Prima vice non venit, quia fortè Deus adhuc noluit permittere, nec secunda vice venit, tertia vice venit, & dixit: Quid petis a me? Respondit ille: Vt facias me diuitem. Cui diabolus: Prius adorabis me. Et tunc ille incuruauit se, & adorauit illum. Et ludificauit eum diabolus, quia tunc habuit potestatem in eum, fecit, quòd omnes illi lapides videbantur ei esse aurum. Et dixit ei diabolus: Accipe satis de auro. Et tunc ille gaudens onerauit se de lapidibus, & cum venit domũ, posuit lapides in quendam locum illius domus, & incœperunt ardere lapides, & combusta est domus, & quidquid in ea fuit, ita, quòd ipsemet vix euasit. Et cogitauit, Non curo, quia ibo ad locum vbi plurimum aurum dimisi. Accedens inuenit, quòd essent ibi lapides, qui prius videbantur ei aurum purissimum, & sic ludificatus est. Patet modo, quomodo in primo verbo prohibentur omnes profanæ pactiones dæmonum.

In secundo verbo: *Non facies sculptile*, prohibentur omnes falsæ superstitiones adinuẽtionis errorum. omnis enim error est fictio mentis. Errorem autem facit phantasia obnubilans rationem, quæ facit, quòd illud quod non est, videatur esse. Prohibentur autem omnes superstitiosæ adinuentiones errorum, siue procedant ex improbo ausu inuestigationis philosophicæ, siue ex peruerso intellectu sacræ scripturæ, siue ex inordinato affectu carnalitatis humanæ. Ex improbo ausu inuestigationis philosophicæ procedunt errores in philosophis, sicut ponere mundum æternum. hoc est peruertere totam sacram scripturam, & dicere, quòd Filius Dei non fuerit incarnatus. Et ponere, quòd vnus sit intellectus in omnibus, hoc est dicere, quòd non sit veritas fidei, nec salus animarum, nec obseruantia mandatorum: & hoc est dicere quòd bonus homo damnatur, & malus saluatur. Ponere igitur, quòd sit vnus intellectus in omnibus, prouenit ex improbo ausu inuestigationis philosophicæ. Et tales ponunt, quòd impossibile est mortale deuenire ad immortalitatem. Et qui hæc confingit, tuetur, & imitatur, incedit contra secundum verbum mandati: *Non facies sculptile*, & secundum hoc & fictor, & defensor, & imitator omnes prohibentur.

Errores ex quibus proueniant.

Arist. li. 8. phys. a pri. per multos tex. & li. 1. de cælo tex. 101. & seq. Auer. li. 3. de ani. c. 5 & 16.

Item proueniunt in aliquibus errores ex peruerso intellectu sacrarum scripturarum, sicut hæreses hæreticorum, qui male sentiunt de Trinitate & Spiritusancto. Tales sunt Arriani, Sabelliani, Donatistæ, & Pelagiani, & ceteri. Tertiò adinuentiones errorum proueniunt ex inordinato affectu carnalitatis humanæ. De numero talium est secta Epicureorum, quæ dicit, nullam aliam vitam esse nisi istam: & secta Nicolaitarum, quæ dicit, quòd licet quemlibet facere turpiter cum qualibet. Sarraceni etiam, quod dicunt, non habent ex sacra scriptura, nec ex altitudine sapientiæ diuinæ. Omnes igitur errores vndecumque proueniant, tamquam sculptilia debent abominari, quia peccant contra hoc mandatum: *Non facies sculptile*. Vnde Hieremias: Stultus factus est omnis homo a scientia sua, id est ab inuestigatione propria & nimiæ philosophiæ, confusus est artifex omnis in sculptili, vana sunt eorum opera & risu digna, & in tempore visitationis suæ peribunt. Standum igitur est super hoc, quòd limina fidei dictant, & quidquid huic aduersatur, totum debet abominari. Quando audiui de Aristotele, dum fui scholaris, quòd ipse posuit mundum æternum, & audiui rationes & argumenta quæ fiebant ad hoc, incœpit concuti cor meum, & incœpit cogitare, quomodo potest hoc esse? Sed modò sunt ista ita manifesta, quòd nullus possit dubitare. Patet modo quomodo in secundo verbo: *Non facies sculptile*, prohibentur omnes falsæ superstitiones adinuentionis errorum.

Hier. 10. c.

In tertio verbo: *Neque facies similitudinem eorum, quæ in cælis sunt*, &c. prohibẽtur omnes peruersæ appretiationes creaturarũ. Omnis autem superflua appretiatio creaturarum procedit, aut ratione sublimitatis, aut ratione sufficientię, aut ratione delectationis. Primo modo est idololatria superborum. Secũdo modo est idololatria auarorum. Tertio modo est idololatria lasciuorum. Contra primos dicitur in Psalmo: Non erit in te Deus recens, neque adorabis Deum alienum. Contra secundos dicit Apostolus: Auaritia est idolorum seruitus. Contra tertios dicit Apostolus: Quorum Deus venter est. Aliàs plenius prosequemur.

Psal. 80. b.
Ephe. 5. b.
Philip. 3. d.

Dixi quòd decem sunt mandata decalogi, quæ sunt fundamenta omnium legum, quorum tria continentur in prima tabula, quæ sunt ordinantia nos ad Deum trinum, & vnum. & hæc sunt tria secundum appropriata tribus personis diuinis. In diuinis enim est paternitas, filiatio, & processio: & secundum hæc, sunt tria appropriata tribus personis diuinis. Patri appropriatur maiestas, Filio veritas, Spirituisancto bonitas. Ista tria respiciunt triplex genus causæ, scilicet causam efficientem, exemplarem, & finalem. Patri attribuitur causa efficiens, filio causa exemplaris, quia est imago patris, & Spirituisancto causa finalis. In patre est summa maiestas humiliter adoranda, in filio summa veritas fideliter asserenda, in Spiritusancto summa bonitas sincerè amanda. Et secundum hæc tria necesse est, in prima tabula esse tria mandata. Primum est: Non habebis Deos alienos coram me. Secundum est: Non assumens nomen Dei tui in vanum. Tertium est:

eſt: Memento, vt diem ſabbati ſanctifices. De primo A mandato dictum eſt, quòd quædam præmittuntur ad mandati cognitionem, quædam ſubiunguntur ad mādati obſeruantiam, & quædam interponuntur ad mandati integritatem. Dictum etiam fuit, quòd in verbo iſto: *Non habebis deos alienos coram me*, prohibetur omnis idololatria reſpectu creaturæ intellectualis. Secūdo prohibetur idololatria reſpectu figmenti humanę mētis, cum ſubdit: *Non facies ſculptile*. Tertio prohibetur idololatria reſpectu naturæ corporalis, & hoc reſpectu cæleſtium, terreſtrium, & infernorum, cum dicit, *Neque ſimilitudinem eorum, quæ in cœlis ſunt*, & cetera. Dictum etiam fuit, quòd in hoc verbo, B *Non habebis deos alienos coram me*, omnes pactiones dæmonum prohibentur, ſiue ſint per incantationem verborū, ſiue per inſcriptiones characterum, vel imaginum, ſiue per immolationem ſacrificiorum. In iſtis tribus conſiſtunt omnes artes magicæ. Dictum etiam fuit, quòd in ſecundo verbo: *Non facies ſculptile*, prohibentur omnes falſæ ſuperſtitiones adinuentionis errorum. Et circa hoc dictum fuit, quòd omnis error prouenit, aut ex improbo auſu inueſtigationis philoſophicæ, aut ex peruerſo intellectu ſacræ ſcripturæ, aut ex inordinato affectu carnalitatis humanæ. Propter primum proueniunt errores in philo- C ſophis, ſicut ponere mundum æternum, & huiuſmodi. Propter ſecundum proueniunt errores in hæreticis, qui malè ſentiunt de Trinitate & Spiritu ſancto. Propter tertium proueniunt errores in Epicureis, qui dicunt, non aliam vitam eſſe, niſi iſtam. In tertio verbo: *Neque facies ſimilitudinem eorum, quæ in cœlis ſunt*, & cet. prohibentur omnes peruerſæ appretiationes creaturarum. Et circa hoc dictum fuit, quòd omnis peruerſa appretiatio creaturarum, aut eſt ratione ſublimitatis, aut ratione ſufficientiæ, aut ratione delectationis. Primo modo eſt idololatria ſuperborum, ſecundo modo auarorum, tertio modo laſciuo- D rum. Iſta dicta fuerunt de primo mandato. Modo dicebam, quòd eſt triplex idololatria: Pactiones dæmonum, ſuperſtitioſæ adinuentiones errorum, & peruerſæ appretiationes creaturarum. In pactionibus dæmonum eſt ſumma omnium vitiorum malitia, & radix omnium malorum. Ex his tribus idololatrijs procedunt omnes falſitates, & peccati deordinationes, quibus miſera anima ſubijcitur dæmonibus. Vnde dicitur in Apocalypſi: Vidi de ore draconis, & de ore *Apoc.16.c* beſtiæ, & de ore pſeudoprophetæ exire ſpiritus tres immundos in modum ranarum. Per draconem, ſignificantur pactiones dæmonum. Per pſeudoprophetam, E ſuperſtitioſæ adinuentiones errorum. Per beſtiam, peruerſæ appretiationes creaturarum. Et omnia iſta prohibentur in primo mandato. Et ſicut Deus in prima creatione quodammodo omnia produxit, ſic in primo mandato omnia mala prohibet, licet ad maiorem explanationem plura ponat mandata. Omiſi dicere, quòd Iudæi aliquando inſultant nobis, quòd non ſeruemus mandatum illud, & imponunt nobis, quòd illud tranſgredimur. In iſto mandato continentur tria verba. *Non habebis deos alienos coram me. Non facies ſculptile: neque ſimilitudinem eorum, quæ in cœlis ſunt*, & cetera. F

Decē nobis obijciūt Iudęi, quibus nituntur oſtendere, ꝙ Chriſtiani primū mandatum trāſgrediātur.

De Primo verbo dicunt, quòd dicit Dominus, Audi Iſrael, Dominus Deus tuus vnus: & vos dicitis Trinitatem, Patrem & Filium & Spiritumſanctum. Item dicunt, quòd facimus ſculptile: quia eccleſiæ plenæ ſunt imaginibus. De tertio, quòd prohibet Deus adorare corporalem naturam, dicunt, quòd adoramus fruſtum panis, & hoc maxime videtur eis abſurdum. De primo, quòd dicunt, quòd adoramus tres deos, dico, quòd ſi adoraremus tres perſonas, ita quòd diceremus, quòd ibi eſſent tres dij, & triplex eſſentia, oporteret, ꝙ adoraremus deos alienos. Sed nos adoramus Patrem, & Filium & Spiritumſanctum, ſicut vnum Deum, & vnam eſſentiam. Vnde ſicut videmus, quòd in homine eſt pluralitas naturarum, ſcilicet intellectualis & humana, & tamen eſt ibi vna perſona; econtra in diuinis eſt vnitas eſſentiæ, & pluralitas perſonarūm. Dixit quidam Iudæus: Vos dicitis, quòd Deus filium habet, quare non habet vxorem? Iſti Iudæi viliſſime intelligunt. Deus pater habet Verbum & Spiritumſanctum. Verbum habet per quod omnia fecit: Spirituſſanctus habet per quem omnia conſeruat. Verbum manat a dicente, & eſt Deus de Deo. Similiter Spirituſſanctus ſpiratur, & eſt Deus in Deo. Solus Spirituſſanctus eſt, qui profunda cordium ſcrutatur, & ille eſt Deus. Vnde homo qui iſta vult intelligere, & de iſtis loqui, oporteret quòd habeat eleuatiſſimas cogitationes, non pedeſtres: quia aliter non poteſt intelligere altiſſima de Deo. Quando ponimus Trinitatem non ponimus Chriſtum purum, ſed Deum cum homine. De ſecundo quòd dicunt. Non facies ſculptile, & nos ponimus plures imagines in eccleſijs, dico, quòd impoſſibile eſt diuinitatem ſculpi: ſed facimus Chriſti effigiem, Chriſti dico, humanitatis. Vnde eſt in natura propria Deus abſque figura. Cur ideò pictus? quia carne probatur amictus. Et dico quòd eſt duplex adoratio, ſcilicet duliæ, & latriæ. Adoratione duliæ poſſumus adorare illos in quibus eſt poteſtas, ſapientia, & ſanctitas. Et ſic adoramus principes, prælatos, ſicut in quibus eſt poteſtas. Adoramus etiam illos, qui excellentiam habent philoſophiæ, ſicut illos in quibus eſt ſapientia, & ſic quinquagenarius adorauit Heliam. Item adoramus ſanctos in patria, ſicut illos in quibus eſt ſanctitas. Imaginibus eorum exhibenda eſt adoratio duliæ, non inquantum imago vel pictura, ſed ratione illius, quod per ipſam ſignatur. Soli autem Deo exhibenda eſt adoratio latriæ. Et in hoc prohibentur omnes profanæ pactiones dæmonum, & omnes falſæ adinuentiones ſuperſtitionis errorum, & omnes peruerſæ appretiationes creaturarum. De tertio quod maxime abhorrent, ſcilicet de corpore Chriſti, hoc ſecretiſſimum fuit, ſed modo eſt promulgatum. Aliquando dixerūt aliqui, quòd non eſſet Deus ibi niſi in ſigno. Sed intelligendum eſt, quòd ad prolationem verbi ſacerdotis, & intentionem dicentis, ſubſtantia panis ſtatim conuertitur in corpus Chriſti, quod habet vnitā animam cum deitate, & hoc eſt planum. Dicit Iudæus, quomodo poteſt hoc eſſe? Dico, quòd ille qui poteſt ſeparare ſubſtantiam ab accidente, poteſt facere, quòd non appareat ſubſtantia ſenſibus noſtris, quæ eſt ſub accidentibus alienis. Et adoramus verū corpus Chriſti, & Deum trinum & vnum. Et in hoc virtus Dei, potentia, ſapientia, & bonitas manifeſtantur. Sed Iudæus errat, qui pedeſtri modo credit ſentire. De hoc audiui, quòd fuit quidam incantator dæmonum: quadam die cum quidam vellent aliquid impetrare a dæmone, fecit ille, quòd venit in medio illorum. Et venit quidam ſacerdos portans corpus Chriſti, & cum appropinquauit, inclinauit ſe ei dæmon, ſimiliter cum redijt inclinauit ſe. Et dixit incantator: Vnde hoc? prohibuiſti mihi ne adorem Chriſtum, & tu adoras? Reſpondit dæmon: Inuitus feci. Nonne ſcriptum eſt: In nomine Ieſu omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum? Iſta dicta ſunt de primo mandato.

Adoratio duplex.

4. Reg. 1. c.

Exemplum

Phil. 2. b.

De ſecundo mandato. Sermo III.

NON *aſſumes nomen* Dei *tui in vanum, neque inſontem habebit Dominus eum, qui aſſumpſerit nomen Dei fruſtra*. Vnde dicit Pſalmiſta: Seruus tuus ſum ego, da mihi intellectum, vt ſciam teſtimonia tua. Ideò dilexi mandata tua ſuper aurum & topazion. Propterea ad omnia mandata tua dirigebar, omnem viam iniquam odio habui. Dauid Propheta dicit in verbis iſtis, qua de cauſa loqui debemus de mandatis Dei, & oſtendit rationem triplicem. Prima *Pſal. 118.*
eſt,

est, vt inflammemur ad dilectionem mandati. nihil enim ita est necessarium, sicut diligere Dei legem, & mandata eius. Ideo dicit: Ideo dilexi mandata tua, &c. Secundo debemus loqui de mandatis Dei, vt melius cognoscamus ea. quanto enim homo frequentius vadit per viam aliquam, tanto melius cognoscit eam. Vnde Gregorius: Homo cognoscit viam frequentius vadendo. Sed via eundi in patriam est in seruando mandata Dei: sed non cognoscit homo mandata Dei, nisi audiendo loqui de mandatis. Ideo dicit: Da mihi intellectum. &c. Tertio debemus audire mandata, vt odio habeamus iniquitates. Quando homo incipit cognoscere peccatum, & iniquitatem, & peccati deordinationes, quæ sunt contra Deum, tunc incipit detestari peccatum. Debemus igitur loqui de mandatis, vt ipsa diligamus, & per ea in viam ad cælestem patriam dirigamur, & iniquitatem odio habeamus. Et vt hæc tria possimus consequi, ideo in principio &c. *Sup. ser. 2.*

Non assumes nomen Dei tui in vanum, &c. Sicut in primo mãdato præcipitur humilis adoratio summę maiestatis, sic in isto mãdato secundo præcipitur fidelis confessio summæ veritatis, & prohibetur abnegatio veritatis. In veteri testamento dicitur: Qui iurat, in nomine Dei iuret: & non periuret. Periurare, idem est, quod peierare, & hoc est nomen Dei in vanum assumere. Vnde Hieremias: Iurabis in nomine Domini in veritate, iudicio, & iustitia. Et dicit ibi glossa, quòd iuramentum debet habere tres comites, veritatẽ, iudiciũ, & iustitiam. Primo dico quòd debet fieri iuramentum in veritate. Vnde dicit: *Non assumes nomen Dei tui in vanum*, hoc est sine veritate. *Deut. 6. b. Leu. 19. c. Hier. 4. a.*

Iuramẽtum duplex assertoriũ, & promissoriũ. Intelligendum autem est, quòd est duplex iuramentum, scilicet assertorium, & promissorium, ita quòd est in testimonium, & in promissum. Fac iuramentum assertorium sic: Hoc tibi iuro, assero, & testificor per testimonium diuinæ veritatis. Illud autem iuramentum primo debet habere veritatem. Veritas autem est in iuramento, vt homo non neget verum, non affirmet falsum, & non asserat scienter dubium: quia sermo est indicatiuus eorum, quæ sunt in corde. Sed scitis quid est, quando homo aliquod falsum testificatur per testimonium falsitatis? hoc est dicere, quòd mentitur, & diuina veritas mentitur secum. Et hic est primus modus assumendi nomen Dei in vanum, quando negamus veritatem. Secundo debet fieri iuramentum assertorium cum iustitia. Fit autem cum iustitia, quando non fit contra mandatum diuinæ legis, neque contra præceptum sanctæ matris Ecclesiæ, nec in dispendium salutis propriæ, vel alienæ. Et qui contra ista tria iurat, dupliciter peccat, & quia iurat & quia seruat. Tertio oportet in iuramento assertorio, vt concomitetur iudicium, quòd fit in mente discretio veritatis & iustitiæ, scilicet vtrum iuramentum sit verum vel falsum, iustum vel iniustum, fructuosum vel infructuosum. & si iuro absque iudicio, non discernens inter ista tria, temerarie iuro. Isti tres comites debent esse in iuramento assertorio. Sed Manichęi insultant nobis, & dicunt, quòd non debemus iurare omnino: quia dicitur in nouo testamento: Ego autem dico vobis, non iurare omnino. Sit autem sermo vester, Est est, Non non. Certe dico, quòd ex certis causis bene licèt iurare. Hæretici non bene attendunt vim vocabulorum. Differt dicere, non iurare omnino, & omnino non iurare. Sicut differt dicere: Quidam homo non currit, & non quidam homo currit. Omnino non iurare, est nullo modo iurare, & non omnino iurare, est non omnibus modis iurare, sed ex certis causis. *Auctor. 1. p. Cẽtil. sec. 12. tom. 6. Manichæorum hæresis. Matth. 5. e*

Iuramẽtum promissoriũ fit trib. modis. Secundo debet nomen Dei assumi non in vanum in iuramento promissorio. Fit autem iuramẽtum promissorium tribus modis, scilicet ad promouendum bonum, ad conseruandam fidelitatem, & ad ineundam mutuam pacem. Primo modo iurant inferiores superioribus. Secundo modo pares paribus. Tertio modo superiores inferioribus. De primo dicit Apostolus: Testis mihi Deus est. Secundo modo iurauit Laban fidelitatem Iacob. Tertio modo iurant superiores populo. Ex primo iuramento relinquitur triplex vtilitas: fides in intellectu, amor in affectu, & pax in effectu. Istis tribus modis fit iuramentum ad promouendum bonum. Secundo modo fit iuramentum ad conseruandam fidelitatem, & hoc fit ad compescendum malitiam, ad sedandum controuersiam, & ad expurgandum infamiam. Primo dico fit ad compescendum malitiam, vt homo non neget veritatem, nec affirmet falsitatem: & hæc est ratio vtilitatis iuramenti. Secundo modo fit ad sedandum controuersiã. Vnde Apostolus: Omnis controuersiæ finis est iuramentum. Tertio modo fit ad expurgandum infamiã. Vnde in Deuteronomio: dicitur, quòd maiores debebant se expurgare per iuramentum, quando inueniebatur cadauer mortuum. Istis tribus de causis fit iuramentum ad conseruandam fidelitatem. Tertio modo fit iuramentum ad ineundum mutuam pacem, & in hoc intelligitur cohibitio peccatorum mortaliũ, quia omnis iuratio vera est periculosa, falsa est perniciosa, nulla autem est secura. Et propter hoc dicitur in Ecclesiastico: Iurationi non assuescat os tuum. Iste est intellectus literalis. *Rom. 1. a. Gen. 31. g. Heb. 6. d. Deut. 21. b Eccl. 23. a.*

Spiritualis vero intellectus hic est: *Non assumes nomen Dei tui in vanum*, &c. Notandum est, quòd assumimus nomen Dei non in vanum tribus modis, scilicet ad efficiendum, ad promittendum, & ad exprimendum. Primo dico, quòd assumitur nomen Dei non in vanum ad efficiendum, vt in sacramentis, sicut dicitur in baptismo: Ego baptizo te in nomine Patris & Filij, & Spiritussancti. Secundo modo fit iuramentum ad promittendum, sicut promitto ire ad sanctum Iacobum, vel intrare religionem per iuramẽtum. Tertio assumimus nomen Dei non in vanum ad exprimendum, sicut quando loquimur cum iuramento. Econtra accipimus nomen Dei in vanum per frustrationem sacramenti suscepti, per fractionem voti, & per prolationem sermonis blasphemi. Primo dico assumimus nomen Dei in vanum per frustrationem sacramenti suscepti. Et secundum hoc est triplex modus assumendi nomen Dei in vanum. Primo modo quando quis non credit, sicut hæreticus. Secundo modo quando credit, & se non disponit, sicut vsurarius. Tertio modo quando gratiam in sacramento susceptã non custodit, sicut ille qui postea peccat. Audi, quando tu es insignitus in nomine Dei, tunc character tibi imprimitur per virtutem nominis Dei, & quando homo postea peccat, euacuat virtutem sacramenti. De talibus dicit Apostolus ad Titum: Confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Et sic conculcas, & pollutum ducis sanguinem Christi. *Tit. 1. d.*

Secundus modus assumendi nomen Dei in vanũ est per fractionem voti emissi. Et hoc fit tribus modis. Primo per dilationẽ irrationabilem, sicut promitto ire ad sanctũ Iacobum, & non assigno mihi certum tẽpus, & sic semper procrastino. Secundo fit voti fractio per volũtatem contrariã, sicut quando quis promittit aliquid Deo, & postea pœnitet. Contra tales dicitur in Deuteronomio: Si quid processerit de labijs tuis, non facies irritum. Tertio fit fractio voti per apostaticam rebellionem, sicut quando homo apostatat a religione. Primus modus est malus, secundus peior, tertius pessimus: quia dicitur: Homo apostata vir inutilis. Vnde dicit Ecclesiastes: Si quid vouisti Deo, non moreris reddere. displicet enim Deo stulta & infidelis promissio. Tempus, dies, & hora interpellabit. Patet modo, quomodo tribus modis in fractione voti assumimus nomen Dei in vanum. *Deut. 23. d Prou. 6. b. Eccl. 5. a.*

Tertio assumimus nomen Dei in vanũ per prolationẽ sermonis blasphemi, & hoc fit tribus modis. Primo quãdo aliquis loquẽs de Deo vtitur locutione maledica, sicut quãdo maledicit Deo. Secũdus modus est per locutionem

locutionem mendacẽ, ſicut quãdo quis negat verũ, vel affirmat falſum: quia dicit Anſelmus, ꝙ omnis cõtradictionis nobilior pars Deo eſt attribuenda. Tertius modus eſt per locutionem probroſam, ſicut quando quis loquitur de membris Chriſti interioribus, blaſphemat peſſime, etiam ſi verum dicat, & Chriſtum deſpicit in eo, quòd humilis fuit. Et tales diuino iudicio ſunt exterminãdi. Narrat enim Gregorius, quòd quidam puer ſex annorum conſuetus fuit blaſphemare: quadam die cum blaſphemaret, & eſſet in ſinu patris ſui, raptus eſt a dæmonibus, & portatus in infernum. Propter quod dicitur in Leuitico: Quicumque blaſphemauerit, morte morietur. Patet modo quibus modis aſſumimus nomen Dei in vanum.

Greg. li. 4. Dialo. cap. 18.
Leui. 24. c.

De tertio præcepto. Sermo IIII.

Pſ. 102. c.

MEmento, vt diem ſabbati ſanctifices. Pſalm iſta: Miſericordia Domini ab æterno, & vſque in æternum ſuper timentes eum, & iuſtitia illius in filios filiorum his, qui ſeruant teſtamentum eius. Indigemus diuina miſericordia condonante offenſas noſtras, & diuina iuſtitia recompenſante merita noſtra. Sed timor Dei facit inuenire miſericordiam, & obſeruantia mandatorum, iuſtitiam. Conſideratio autem magnificentiæ Dei inducit ad timendum: conſideratio diuinæ legis inducit ad obſeruantiam mandatorum. Et propter hæc innuitur nobis, vt ſemper cogitemus diuinam legem. Vnde Iudæi die ſabbati conſueuerunt ſemper diſputare de lege Dei, quia hoc eſt opus Dei. Et vt perfecte poſſimus loqui de lege Dei, ideo rogemus Deum in principio, &c.

Sup. ſer. 2.

Memento, &c. Dicebam vobis, quòd in tabula prima continentur tria mandata nos ordinãtia ad Deum, ſecundum tria appropriata tribus perſonis diuinis. In primo mandato præcipitur humilis adoratio diuinæ maieſtatis. In ſecundo fidelis confeſſio ſummæ veritatis. In tertio ſincera dilectio ſummæ bonitatis. & hoc tertium præceptum eſt. Et eſt ſumma verborum: *Memento, vt diem ſabbati ſanctifices*. Sequitur. *Sex diebus operaberis, & facies omne opus tuum, ſeptima vero die non facies omne opus tuum, tu & filius tuus & filia, ſeruus & ancilla, iumentum, & aduena, qui eſt intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Deus cælum, & terram, mare & omnia, quæ in eis ſunt, & ſeptima die requieuit. Ideo benedixit, & ſanctificauit illum*. Videte quod in his verbis Spiritusſanctus ſcripſit tabulas; quia Spiritusſanctus per digitum Dei intelligitur, qui omnia præcepta ſcripſit cum ſumma diligentia. hæc ſcripſit inſinuans mandati integritatem, & conſummationem. In hoc autem mandato aliquid præcipit, aliquid concedit, & aliquid interdicit. Præcipit ſanctificare diem ſabbati, ibi: *Memento, vt diem ſabbati ſanctifices*. Sanctificatio enim eſt conuertens animam ad Deum ſanctum, ad Deum verum, & ad Deum ſumme diligendum. Aliquid concedit in iſto mandato, ibi: *Sex diebus operaberis, & facies omne opus tuum*. Aliquid vero interdicit, ſcilicet opus ſeruile, ibi: *Nullum opus facies in eo, &c*. Hæc eſt perfecta vacatio, quæ habet adiunctam bonam operationem, & prohibitam ſeruilem. Ratio præcepti ſubiungitur, ibi: *Sex diebus fecit Deus cælum, & terram, mare, & omnia quæ in eis ſunt, & ſeptimo die requieuit. Ideo benedixit, & ſanctificauit illum*. Sed quare præcepit vacare? Certe, quia benedixit, & ſanctificauit illum. Ideo & tu creatura, quæ es Chriſti imitatrix, debes hoc facere. Modo Iudæi inſultant nobis, & dicunt: Vos tenetis decalogum, & decalogus non habuit niſi præcepta moralia, morale autem neceſſitatem habuit pro omni tempore. Septima autem dies in qua non licet operari, a prima die, in qua licet operari, eſt dies ſabbati, quæ dicitur dies Saturni, & vos vacatis die Dominico pro die Saturni. Item dicitur: Omne opus non facies in die illa; & vos facitis multa opera, & ita totum diſſipatis. Videte chariſſimi, intelligendum eſt ita, quòd præceptum illud habet aliquid, quod eſt mere morale, & habet aliquid, quod eſt mere cærimoniale, & habet aliquid mixtum ex morali, & cærimoniali. Quod præcipit Dominus ſanctificationem, id eſt vacationem ad amandum, hoc eſt vere præceptum. Vnde dicit Beatus Petrus, quòd quilibet tenetur Dominum ſanctificare in corde ſuo, id eſt, amare. Ille ſanctificat ſiue ſabbatiſmum facit, qui Deum ſuper omnia diligit propter ſe, & non propter aliud. Item eſt in præcepto aliquid figurale, ſicut diei ſeptimæ feriatio. Dies ſeptima ſignificat quietem animarum, & quietem Domini in ſepulchro, & ceſſationem ab opere ſeruili cum vacatione, & deprecatione. Deus enim ſex diebus operatus eſt omnia, non quia non potuiſſet feciſſe vna die: ſed intelligendum eſt hoc, quòd mundus aliquid habet in arte æterna, ſcilicet eſſe æternum, quod eſt æternitas vitæ & poſſeſſio vna, in quo nihil eſt prius, nec poſterius. & hoc impreſſit Deus mentibus angelicis. Item habet mundus aliquid in intelligentia creata, ſcilicet prius & poſterius natura ſimul ſecundum durationem; non ſecundum naturam, ſecundum quòd eſt in materia: non propter defectum operantis, ſed propter condeſcenſionem ipſius vt coaptaret omnia, & omnia in primis operibus deſignaret. Et ſicut omnium operationum in primis operibus produxit; ſic & ſeminaria omnium operum & quietationem plene produxit. Et quia ſeptimo die requieuit, & intellectualem ad eſſe creaturam reuocauit, & ſeptimo die animas in ſepulcro reduxit ad quietem paradiſi. Significatio igitur diei ſeptimæ eſt figuralis quietis animarum. Sic igitur in mandato illo continetur aliquid quod eſt morale, ſcilicet, vt Deus ſuper omnia diligatur, & aliquid quod eſt cærimoniale, vt figuratio diei ſeptimæ. Item continetur aliquid quod eſt partim morale, & partim cærimoniale, vt ceſſatio ab operibus. Et hoc in quibuſdam generaliter eſt intelligendum, in quibuſdam ſpecialiter. Si intelligamus ſicut Iudæi, qui dicunt, quòd debet fieri vniuerſalis ceſſatio ab omni opere ſeruili, ſic inſinuatur Chriſtiano, quòd debet abſtinere ab omni peccato, & ſic eſt figurale. Si intelligamus, quòd ab aliquibus debemus abſtinere, ſic eſt morale; non ſicut in præcepto & ſicut in bene eſſe, & remanſit ſicut in eccleſiaſtica inſtitutione eſt præceptum. Dico opera ſeruilia opera mechanica, quæ ſunt ſeptem, ſcilicet agricultura, quæ comprehendit omnem modum colendi terram. Lanificium, quod conſiſtit in omni genere veſtimentorum. Fabricatio ſiue ſit in materia ferrea, ſiue lapidea, ſiue metallica, ſiue lignea. Venatio, quæ comprehendit equorum, & venatorum opus, & omnem modum piſtorum, coquorum, & omnem modum præparandi cibos. Medicina, quæ conſiſtit in arte conficiendi pigmenta vel ſyrupos, & huiuſmodi. Nauigatio, quæ comprehendit omne opus nautarum in mari, ſiue omne opus mercationis. Et theatrica, quæ comprehendit omnem modum ludi, vel iucunditatis. Modo dico, quòd in omnibus iſtis ſunt quædam meræ ſeruilitatis, quædam continuæ neceſſitatis, quædam meræ iucunditatis. Illa quæ ſunt meræ ſeruilitatis prohibentur ab Eccleſia. Illa autem quæ ſunt continuæ neceſſitatis, ſicut illa quæ ſunt ad conſeruationem vitæ, vel ſanitatis, conceduntur inquantum ſunt neceſſitatis, & prohibentur inquantum ſunt ſeruilitatis. Illa vero quæ ſunt meræ iucunditatis ſunt permiſſa, non prohibita: quia propter paruitatem noſtram permittuntur ab Eccleſia. Et ſic poterimus reſpondere.

Exo. 20. b.
Obijciunt nobis Iudæi, quòd ſabbatũ nõ ſanctificemus.
1. Pet. 3. b.
Lege breuiloq. 2. p. c. 2 & Cẽtiloq. 3. p. ſect. 7. to. 6.
Opuſcul. de Reduct. ar. ad Theolo. ſtatĩ a princi. & Hug. de S. Victo. Excer. priorum li. 1. c. 14. & li 2. Didaſcalici. c. 21.

Sed dices, quare confudit & miſcuit moralia, & cærimonialia ſimul? Dico, quòd hoc præceptum: *Memento, vt diem ſabbati ſanctifices, &c*. eſt de charitate, & quidquid patet & latet in alijs, in iſto mandato cõſummatur. Et ideo miſcuit ſimul moralia & cærimonialia vt melius ad memoriam reduceremus; ne ſi ſpecialiter

cialiter poneret, grauaretur memoria nostra. Sunt autem tria, quæ requiruntur ad perfectam dilectionem. Primum est diuina vacatio conuertens animam in Deum. Secundum, imitatio Christi in bonis operibus. Tertium est cessatio ab omni opere seruili, quæ cor reddit purum, & mundum. Conuersio autem in Deum est secundum septem opera, quibus anima conuertitur ad perfectam vacationem in Deum, quorum tria sunt intrinseca, quæ fiunt meditando, orando, & exultãdo. Ex istis tribus fit contemplatio. Alia sunt extrinseca, quæ fiunt legendo, psallendo, sacrificium offerendo, diuinam legem adimplendo. Et hoc fit siue audiendo, siue docẽdo, siue cum alijs cõferendo. Hoc est quod dicit: *Memento, vt diem sabbati sanctifices*, &c. Mãdat igitur Dominus primo vacationẽ conuertentẽ animã in ipsum. Secundo mandat sui imitationẽ, cũ dicit: *Sex diebus operaberis*. De ista imitatione dicit Apostolus: Imitatores Dei estote, sicut filij charissimi. Et in Luca: Estote misericordes, sicut & Pater vester misericors est. Sex autem sunt opera misericordiæ, scilicet pascere esurientes, potare sitientes, vestire nudos, colligere hospites, visitare infirmos, & redimere captiuos. Aliter enim impossibile est esse opus virtutis, nisi creatura in istis conformetur Christo. Ad opus autem virtutis requiruntur sex correspondentia sex operibus virtutis, quæ sunt circumspectio prouida, intentio recta, affectio pura, electio recta siue iusta, prosecutio vigorosa, & informatio charitatiua. Primum intelligitur in opere primæ diei, quando dixit Deus: Fiat lux. Et facta est lux. Hoc est circumspectio prouida. Secundo oportet quòd homo ponat sibi rectum finem in Deum, & hoc notatur cum dicitur: Fiat firmamentum in medio aquarum. Et vocauit Deus firmamentum cælum. Oportet, quòd homo agatur sursum, & habeat rectam intentionem ad Deũ. Tertio requiritur affectio pura, & hoc intelligitur in tertio opere. Diuisit Deus terram ab aquis, id est affectiones sæculares a diuinis. Quarto requiritur electio iusta siue recta, vt ordinate faciat, quæ debet facere, & hoc notatur in quarto opere, cum dicit: Fiant luminaria in firmamento cæli, id est, sint opera nostra ordinata. Quinto requiritur prosecutio vigorosa, quod notatur in quinto opere, quando Deus produxit animam viuam, in aquis natatilia, in aere volatilia. Sexto fecit Deus integra opera superuestita omnibus circumstantijs, secundum quod exigit lex diuinæ charitatis. Charitas autem est forma perfectiua omnium, & ille qui habet charitatem, habet omnia ista sex. Sextum igitur opus virtutis est informatio charitatiua, quod notatur cum dicitur: Fecit Deus hominem ad imaginem, & similitudinem suam. Quando hominis opus integratur ex istis sex, tunc dicitur rectè viuere. Sed non sufficit facere virtutis opus, nisi homo caueat ab opere vitioso. Et hoc tangitur cum dicit: Nullum opus facies in eo.

Ephe. 5. a. *Luc. 6. e.* Opera misericordiæ. *Genes. 1. a.* [B] [C] [D] [E]

Peccatum quinq. modis ab homine committi põt.

Quinque modis potest homo facere peccatum. Primo quando peccatum perpetrat. Secundo quando ad peccandum alium incitat. Tertio quando peccantem defensat. Quarto quando peccantem acceptat. Quinto quando peccantem dissimulat, nec arguit, nec punit, & hoc est maximum periculum, quando quis aliũ castigare negligit. Primum peccatum tangitur, cum dicitur: *Nullum opus facies in eo*, id est, tu nullum perpetrabis peccatum. Secundum peccatum tangitur cum dicitur: *Nec filius, nec filia*, id est non eris pater peccati instigando alium ad peccatum, verbo vel opere vel exemplo. Tertium peccatum tangitur, cum dicitur: *Nec seruus tuus, nec ancilla tua*. Ille qui facit peccatum, seruus est peccati: sed ille qui defensat peccatum, Dominus est peccati, illi præbendo patrocinium, qui facit peccatum. Quartum peccatum est, quando aliquis peccantem acceptat, quod notatur ibi: *Nec iumentum tuum*. Iumentum cum fuit ligatum, non ducebatur ad opus, nisi acceptante Domino, & [F] A ista acceptatio est religatio. Quintum peccatum est quando aliquis alium castigare negligit, quod tangitur cum dicit: *Non aduena, qui est intra portas tuas*. Aduenam quis reputat hominem, quando dicit ad alium, Quid ad me de peccato suo? Et sic quando homo non punit peccatum alterius, efficitur particeps peccati illius. Alijs etiam multis modis efficitur homo particeps peccati alterius. Et propter hoc dicit Psalmista: Ab occultis meis munda me Domine, & ab alienis parce seruo tuo. *Psal. 18. d.*

De quarto præcepto. Sermo V.

HOnora patrem tuum, & matrem tuam, vt sis longæuus super terram, quam Dominus Deus daturus est tibi. In Ecclesiastico dicitur: Quæ præcepit tibi Deus, cogita illa semper, & in plurimis operibus eius, ne fueris curiosus. Verba vltima specialiter dicuntur litteratis: in quibus docet Ecclesiasticus cogitare vtilia, & vitare curiosa. Vtilia autem dirigunt nos in viam salutis: sed curiosa distrahunt nos a via salutis, & dissipant intelligentiam nostram. Magna pars intelligentiæ perditur propter curiositatem, & tamen nihil est pretiosius intelligentia in nobis. Dolemus cum perdimus aurum, multo plus dolere debemus, si amittamus intelligentiam; quia nihil est ita charum sicut actus intelligentiæ. Sumus dicturi de præceptis, & indigemus, quòd Dominus illustret intelligentiam nostram: ideo rogemus Deum in principio, &c.

Exo. 20. b. *Eccl. 13. c.* *Sup. ser. 1.*

Honora patrem tuum, &c. Dicebam, quòd sicut anima rationalis ordinari habet ad creatorem, & ad creaturam, secundum hoc est duplex tabula, in qua lex Dei est scripta. In prima tabula continentur tria mandata, secundum tria appropriata tribus personis diuinis, & secundum triplicem operationem animæ. In primo mandato præcipitur humilis adoratio summæ maiestatis, in secundo fidelis confessio summæ veritatis, in tertio sincera dilectio diuinæ bonitatis. Ista tria mandata sunt fundamentum omnium præceptorum legis. Et propter hæc tria omnis timoratus, verax, & Deo deuotus tenetur ista principaliter custodire. Modo dico, quòd in secunda tabula continentur septem præcepta, vnum est affirmatiuum, & sex sunt negatiua. Ratio distinctionis est hæc. Quia omnia mandata reducuntur ad duo: Hoc facias alij, quod tibi vis fieri. Non facias alij, quod tibi non vis fieri. Et iuxta hoc accipiuntur duo præcepta. Primum est innocentiæ. Secundum est beneficentiæ, quæ sunt duæ partes iustitiæ. Modò dico vlterius, quòd præcepta ordinantur secundum ipsorum nobilitatem, & beneficentia melior est, quàm innocentia: ideo mandato innocentiæ præponitur mandatum beneficentiæ, & est synecdochice traditum Iudæis, sicut, *Honora patrem tuum & matrem tuam*, &c. Et ponitur hic primo forma mandati, cum dicit: *Honora*, &c. Secundo subditur promissio, cum dicitur: *Vt sis longæuus*, &c. Intellige secundum literalem intelligentiam. Pater nominat personam generantis, personam instruentis, & personam educantis: quia pater habens filium generat ipsum, instruit ipsum, & nutrit, & ipsius est, filio legare bona sua. Et sic Pater tenet rationem originis, rationem regiminis, & rationem benefactoris. Et secundum hoc debetur ei triplex honor: honor reuerentiæ, honor obedientiæ, & honor beneficentiæ.

Primo dico, patri, inquantum tenet rationem originis, debetur honor reuerentiæ. Vnde in Ecclesiastico: Qui timet Deum, honorabit patrem suum & matrem suam, & quasi dominis seruiet eis, qui se genuerunt. Secundo patri ratione regiminis debetur honor obedientiæ. Vnde Paulus: Filij obedite parentibus vestris, hoc enim iustum est. *Honora patrem tuum, & matrem tuam*, quod est mandatum primum in promissione, vt bene sit tibi, & sis longæuus super terram. Tertio honor debetur patri, quia ratione benefactoris,

Eccl. 13. a. Patri triplex honor debetur. *Eph. 6. a.*

ber-

benefactoris, honor, scilicet beneficentiæ. Vnde dicitur in Ecclesiastico: Fili suscipe senectam patris tui, & non contristes eum in vita illius. Præcipitur igitur, quòd triplex honor impendatur parentibus, scilicet honor reuerentiæ, obedientiæ, & beneficentiæ. Et hoc est primum mandatum, quod debes custodire, propter promissionem, scilicet, vt bene sit tibi, & sis longæuus super terram. Et tangitur primo mandatum ibi: *Honora patrem tuum & matrem tuam*. Secundo additur promissum ibi: *Vt sis longæuus super terram*, &c. — Eccli. 3. b.

Longæuitas honoranti patrē quomodo promissa.

Sed numquid verum est semper, quòd diutius viuant? Videmus hoc falli quandoque, ergo Deus fallax erit in suo promisso. Dico, quòd longæuitas non solum attenditur secūdum longitudinem dierum currentium, sed secundum valorem. Et secundum quod est triplex honor, qui exhibetur parentibus, sic respondet huic triplici honori triplex præmium. Honoranti patrem honore reuerentiæ, debetur vita gloriosa siue honorifica. Honoranti patrem honore obedientiæ, debetur vita iucunda. Honoranti patrem honore beneficentiæ, conceditur vita opulenta. Primo dico, honoranti patrem honore reuerentiæ, conceditur vita gloriosa siue honorifica. Vnde Ecclesiasticus: Gloria hominis ex honore patris sui. Item ibidem: Ne glorieris in contumelia patris tui. non enim est tibi honor, sed confusio. Naturale enim est, quòd filius vehementissime diligit patrem, & indignatur quando aliquis iniuriatur patri. Secundo honoranti patrem honore obedientiæ, conceditur vita iucunda. Vnde Ecclesiasticus: Qui honorat patrem suum iucundabitur in filijs, & in diebus orationis suæ exaudietur. Qui honorat patrem suum, vita viuet longiore; & qui obedit patri suo refrigerat manum suam. Summa iucunditas est, quòd homo nō sit rebellis superiori suo: quia qui rebellis est superiori, inueniet rebellem inferiorem: & contemptor superiorum potestatum, contemnetur ab inferioribus. Sicut Adam quando fuit inobediens superiori suo, omnia inferiora sua, quæ sibi fuerant subiecta, habuit contraria. Tertio honoranti patrem honore beneficentiæ, conceditur vita opulenta: Vnde Ecclesiasticus: Honora patrem tuum & matrem tuam, & superueniet tibi benedictio, & benedictio tua in nouissimo manebit. Benedictio ista vocatur multiplicatio bonorum. Ecce præceptum & ecce promissio. Obligamur ad obediendum parentibus, quamdiu vtimur ipsorum bonis: & debemus eis obtemperare in exercitatione actuum virtuosorum, siue salubrium, in dispensationibus temporalium & in subministratione obsequiorum. Debemus etiam viuere secundum eorum consilium, & expendere secundum eorum imperium, & quando exegerit necessitas, subministrare eis obsequium. Si tamen parentes aliquid velint, vel dicant, vel imperent nobis, quod sit contra profectum salutis nostræ, non est ipsis in illis pietas exhibenda. Et hoc est, quod dicit Dominus in Euangelio: Qui non odit patrem suum, aut filios propter me; non potest meus esse discipulus. Vult Dominus, quòd ex affectu paterno non dimittat homo facere, quod pertinet ad salutem suam. Et hoc est, quod dicit Dominus: Dimitte mortuos sepelire mortuos suos, tu autem vade & annuncia regnum Dei. Et Hieronymus dicit: Si pater in limine iaceat, si mater vbera, quibus te lactauit, ostendat, per calcatum perge patrem, per calcatam perge matrem, & ad vexillum crucis euola. Solum enim genus pietatis est, in hoc esse crudelem. Ecce intellectus verborum secūdum sensum literalem. Videte latiorem intellectum.

Eccli. 3. b. ibidem. — Eccli. 3. a. — Genes. 3. — Eccli. 3. a. — Luc. 14 e. — Matt. 8. e. — Hiero. epi. 1. ad Heliod.

Præcipitur beneficentia ad omne genus hominum. Pater nominat personam, in qua est præcipua ratio auctoritatis, antiquitatis, & amicabilitatis. Primo dico, in patre est auctoritas: & in isto mandato datur præceptum, quòd obediatur patri, qui habet auctoritatem. Auctoritatem autem habet omnis, qui præest reipublicæ, vel rei politicæ, vel rei monasticæ. Primo dico, quòd ille qui præest reipublicæ est pater ratione auctoritatis, vt princeps, baro, comes, vel dux. Et dicitur pater tutela, vel defensione, & eum debemus honorare. Vnde Beatus Petrus: Deum timete, principes honorificate. Secundo habet auctoritatem ille, qui præest rei politicæ siue Ecclesiasticæ. Et ipsum debemus honorare, secundum quòd exigit dispositio ecclesiastica & debet ei obedire vulgus. Vnde Apostolus ad Hebreos: Obedite præpositis vestris, & subiacete eis, ipsi enim vigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri. Tertio auctoritatem habet ille qui præest rei monasticæ, & illū debemus honorare & ei obedire, secundum quòd regula & promissio facta est. Vnde Hieronymus: Præpositum monasterij diligite vt patrem, timete vt dominum audite vt magistrum, credite vt salubre, quidquid ipse vobis dixerit. Modo dico, quòd istis debemus obedire, secundum quòd exigit ordo vel auctoritas. Secundo in patre intelligitur antiquitas, & ex hoc intelligitur debilitas, senes enim debilitantur. Et qui patrem honorat ratione antiquitatis & debilitatis, honorat omnem hominem, qui indiget adiutorio, vel qui caret sensu, vel fortitudine, vel infestatur ab alio. Propter hoc debemus alium iuuare per documenta, vel sustentamenta & per patrocinia, & ad hoc specialiter sunt prælati. Si homo caret sensu, debent ipsum iuuare per documenta: si caret fortitudine, debent ipsum iuuare per sustentamenta: si infestatur ab alio, debent ipsum adiuuare per patrocinia. Tertio in patre intelligitur ratio amicabilitatis, & in hoc intelligimus, quòd ratione originis, amabilis & amandus est omnis homo, & tenetur quilibet homo alium honorare. Vnde Apostolus: Honore inuicem præuenientes. Et iterum: Reddite omnibus debita, cui honorem, honorem. Nemini quidquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis.

1. Pet. 2. c. — Hebr. 13. c — Hiero. epi. 4. ad Rustic. post med. to. 1. — Rom. 12. c. & 13. b.

Homo quomodo est diligendus & ordo in dilectione.

Debet homo alium diligere, bene volendo cuilibet quantum ad affectum, & quantum ad effectum, & quantum ad signum. Habet autem ista dilectio ordinem, quia debemus diligere secūdum rationem proximitatis, secundum rationem similitudinis, & secundum rationem obligationis. Primo dico, debemus diligere secundum rationem proximitatis, & secundum hoc maiorem amorem debemus domesticis, quàm extraneis, & amicis, plusquam inimicis. Secundo habet dilectio ordinem secundum rationem similitudinis, quia aliquibus debemus ratione similitudinis maiorem dilectionem, quàm alijs: sic tenemur ratione similitudinis in forma specifica diligere hominem: secundum similitudinem ratione conuenientiæ in fide debemus plus diligere Christianum, quàm Iudæum vel gentilem: & secundum rationem similitudinis in professione maxime debemus diligere, sicut religiosus fratrem suum, & vnus canonicus concanonicum suum. Tertio ratione obligationis debemus diligere & tenemur obedire: & sic aliquibus plus tenemur quàm alijs. Teneor enim alium diligere, & eum honorare ratione præcepti tantum: teneor plus ratione præcepti & beneficij: & teneor maxime, ratione præcepti, beneficij & promissi, idest, illum de quo est mihi præceptum, & recepi beneficium, & feci promissum, debeo plus diligere, & honorare. Patet modo quòd in verbis istis: *Honora*, &cet. tangitur præceptum: & quomodo secundo redditur promissum ibi: *Vt sis longæuus*, &c. Deinde dictum est, quomodo intelliguntur secundum intelligentiam literalem, & quomodo secundum spiritualem. Et vt melius teneatis in mente, dicam vobis duo exempla, vnum bonum de illo, qui matrem honorauit; & aliud malum & crudele de illo, qui patrem non honorauit. Dicam primum de bono.

Exemplum de filio matrem honorante.

Fuit quidam magister magnus & famosus Parisijs, & a multis notus & dilectus. Hoc audiens mater sua paupercula, cogitauit ire ad filium suum, accepit baculū & in tunicella de burello venit Parisijs, & quæsiuit

a quibusdam

a quibusdam dominabus pro tali magistro. Dixerunt A illi matronæ: Quid vultis ab eo? Respondit: Ego sum mater sua. Tunc illæ matronæ duxerunt eam in domum suam & refocillauerunt eam. Postea cogitauerunt, quòd ille bonus homo verecundaretur, si videret eam in tali statu, & induerunt ipsam bene, & dederunt ei mantellum, & iuerunt secum ad magistrum. Tunc illa dixit, Ego sum mater tua. Respondit magister: Vere ego non credo, quia mater mea est paupercula, & consueuit habere solum tunicellam de burello. Et cum nullo modo vellet acquiescere verbis eius, reduxerunt eam in domum suam, & reddiderunt ei tunicellam eius, & baculum. Tunc illa accessit ad fi- B lium suum in congregatione multorum, & cum videret matrem suam in tali habitu venientem, deposuit caputium suum, & amplexatus est eam, & dixit: Modo scio, quòd estis mater mea. Hoc fuit diuulgatum per villam, & reputatum est ei pro magno bono. Et postea factus est Episcopus Parisiensis.

Exemplum cuiusdã qui patrem nõ honorauit. Aliud exemplum dicam malum de eo qui non honorauit patrem suum; & vidi illum, qui nouit illum, cui hoc accidit. Fuit quidam homo pauper, qui per industriam suam multa acquisierat, & habebat vnicum filium. Et videntes quidam nobiles, fecerunt quòd contraxit filius cum filia cuiusdam nobilis. Et tunc illa quæ fuit pulchra & nobilis incœpit abominari patrem, & fecit tantum cum marito suo, quòd odio habuit patrem suum, & quòd pater non habebat quid comederet nisi fabas malas, & semper in conuiuio expellebatur a domo. Quadam die fuit famelicus, & venit ad domum filij & petijt cibum, & datæ sunt ei fabæ malæ, & expulsus est a domo. Tunc illa dixit marito suo: Modo possumus comedere in pace. Vade ad arcam & accipe caponem coctum. Et cum aperuit arcam, mutatus est capo in bufonem. Qui subito saliens ad faciem eius, ponebat duos pedes ad mentum & duos ad frontem, & operuit totam faciem D eius, & non fuit medicus qui sciret eum amouere. Tandem venit quidam, qui fecit tenellas quasdam, & dixit, quòd eum amoueret. Tunc bufo aspexit eum tam horribili vultu, quòd ille cecidit in terram, & amplius non audebat aliquid facere, & nullus fuit qui sciret apponere consilium, sed mala morte mortuus est. Patet modo præceptum, & promissum quod promittitur.

De quinto, sexto, & septimo, Præcepto. Sermo VI.

E

Psal. 118.a Iac. 2.b. NOn occides. Non mœchaberis. Non furtum facies. Psalmista ait: Tunc non confundar, cum perspexero in omnibus mandatis tuis. Iacobus dicit: Qui totam legem seruauerit, offendit autem in vno, factus est omnium reus. Non quia pro vna transgressione tantum punietur pœna sensus, sicut pro transgressione omnium; sed punietur tantum pœna damni: non tamen ita acriter pro vno, sicut pro omnibus. Ideo si quis vult pertingere ad vitam æternam, oportet quòd perspiciat in omnibus mandatis Dei corde & opere. Et ideo dixit Psalmista: Cum perspexero, id est, perfecte inspexero, & considerauero; & iuxta hoc ego F non timebo confundi. Non est magnum confundi in præsenti; sed confundi æternaliter, hoc debemus abhorrere. Sed tamen non possumus euadere istam confusionem, nisi perspiciamus in omnibus mandatis Dei. Sap. ser. 2. Ideo Deum rogemus in principio, &c.

Non occides, &c. Dicebam vobis, quòd mandata Dei distinguebantur in duas tabulas. In prima continentur mandata secundum legem iustitiæ ordinantia nos ad Trinitatem: qua continentur tria mandata secundum tria appropriata tribus personis. In secunda tabula continentur mandata ordinantia nos ad proximum, & hoc secundum duplicem partem iustitiæ, scilicet innocentiæ & beneficentiæ. Reducitur autem tota iustitia ad tria: quia Deo debemus exhibere debitam reuerentiam, per orationem, confessionem, & satisfactionem. Patri debemus exhibere beneficentiam, & omnibus alijs innocentiam. Dictum est de tribus mãdatis, quæ nos ordinant ad Deum; dictum est etiam de quarto mandato, quod accipitur penes partem iustitiæ, quæ est beneficentia, in quo præcipitur, quòd debemus exhibere honorem patri & matri: sequitur de sex alijs mandatis, quæ pertinent ad innocentiam. Nocet autem quis proximo suo tripliciter, peruersitate operis, falsitate sermonis, & improbitate voluntatis: & propter hoc legislator primo prohibet nocumẽtum, quod prouenit ex peruersione operis. Peruersitas autem operis, qua quis iniuriatur alij, est triplex. Proximo suo tripliciter quis nocet. Aut enim quis iniuriatur alij in propria persona, aut in coniuncta persona, aut in temporali substantia. & secundum hæc sunt tria mandata, quæ pertinent ad innocentiam. In primo prohibetur nocumentum in propria persona, ibi: *Non occides*. In secundo prohibetur nocumentum in persona coniuncta, ibi: *Non mœchaberis*. In tertio prohibetur nocumentum in substantia temporali, ibi: *Non furtum facies*.

Primo dico cum dicitur, *Non occides*, prohibetur ira prorumpens in iniurias peremptiuas vitæ naturalis C siue substantialis, & vitæ incolumis, & vitæ honorabilis. natura enim appetit, quod melius est, & ideo non sufficit sibi, quòd habeat vitam subsistentem, immo cum hoc vult vitam salubrem & incolumem. Ergo in isto mandato, *Non occides*, legislator prohibet primo iras prorumpentes in iniurias peremptiuas vitæ naturalis. Secundo prohibet iras prorumpentes in iniurias vitæ incolumis, scilicet quando fit iniuria per verbera, vel vulnera. Tertio prohibet iras prorumpentes in iniurias vitæ honorabilis, sicut est iniuria quæ est in contumeliam apertam vel occultam, sicut illa quæ fit per signum. Vnde dictum est in Euangelio: Matth. 5.c Audistis, quia dictum est antiquis: *Non occides*. Ego autem dico, quòd omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo, racha, reus erit concilio. Qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis. Ergo planum est, quòd tribus modis facit homo contra illud mandatum, scilicet quãdo quis irascitur fratri suo, vel quando dicit, racha, vel quando dicit, fatue. Et quando hoc facit ex deliberatione animi. tunc dicit, quòd reus est gehennæ ignis. Et quia vita naturalis fundamẽtum est respectu aliarum, ideo sub isto modo, *Non occides*, legislator expressit mandatum.

Manichæi autem obijciunt nobis, & dicunt, quòd contradicit sibi legislator? Dicit enim: *Non occides*. Et Exo. 20.b. alibi dicit: Maleficos non patieris viuere. Et hoc est Exo. 22.c. contra principes in Christiana lege, qui per sententiam iudiciariam alios occidunt. Item obijciunt, quòd Matt. 26.e Dominus dicit: Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt, ergo non licet gladium accipere. Et similiter dicunt, quòd non licet sacerdotem esse occisorem. Et hoc est cõtra Ecclesiam & ecclesiasticas personas, qui exequendo iudicium & imperando accipiunt gladium. Item obijciunt, quod dicitur: Ego au- Matt. 5.L tem dico vobis non resistere malo, & hoc est contra legislatorem.

Intelligere debemus, quòd prohibetur hic occisio hominis, non bestiarum vel virgultorum, sicut dicebant antiqui Manichæi, qui nolebant comedere de fructibus arborum. Occisio autem hominis potest esse a lege aut ab homine, in veritate, aut interpretatiue. Occisio autem hominis ab homine sicut ab homine non vt a lege, prohibetur; sed Deus qui conditor est naturæ, & conseruator naturæ & legis, potest hominem priuare vita, quando vult. Lex autem occidit hominem, quando minister legis occidit, & hoc seruato iusto ordine, iusta causa, & iusto animo. Oportet quòd assit iustus ordo & iusta causa, id est, quod ex iusta causa occidatur, quia lex dicit: Iuste quod iustum Deut. 16.b est

est exequeris. Item oportet habere animum iustum, A vt homo, qui est minister legis, ex lege hominem occidat, non libidine vindictæ, sed amore iustitiæ. Vnde Apostolus ad Romanos, loquens ad principes, dicit, quòd princeps non sine causa gladium portat. Dei minister est vindex in iram ei, qui male agit. Quod igitur Dominus dicit Petro, Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt; non refertur nisi ad hoc, quòd ille, qui non est minister legis, non debet occidere. Et quod dicitur: Non licet sacerdotem esse occisorem, hoc non refertur ad principes. Tertium quod dicit Dominus: Ego autem dico vobis, non resistere malo, verum est vltionis libidine, sed amore iustitiæ, bene licet resistere malo. B Patet modo, quòd lex occidit hominem.

Rom. 13.b

Matt. 26.e

Tripliciter homo occiditur. & qñ fit peccatū, & quando non.

Item occiditur homo ab homine tripliciter, aut casu, aut necessitate, aut voluntate. Si homo occidit hominem casu, aut adhibet operam rei licitæ, & adhibet debitam diligentiam, excusatur a tanto & a toto. Si autem fit homicidium casuale, & homo adhibet operam rei illicitæ, nec adhibet debitam diligentiam, nec excusatur a tanto nec a toto. Si autem fuerit homicida ex necessitate, hoc est dupliciter, aut ex necessitate ineuitabili, aut euitabili. Necessitas euitabilis est, si possum effugere, sed dimitto propter verecundiam vel aliam causam, & in isto casu excusatur a tanto & non a toto: quia melius esset, quòd fugeret. C Si autem sit necessitas ineuitabilis, vt homo occidat aliū hominem non amore vindictæ, sed amore conseruationis vitæ & animæ, vt non interficiat ipsum ex crudelitate, sed vt impediat ipsum, ne perdat suam vitam & animam, & fiat hoc cum moderamine inculpatæ tutelæ, hoc concessum est personis etiam perfectis, nō solum imperfectis. Et hoc dicit Augustinus de libero arbitrio, & excusatur a tanto & a toto. Tertio modo fit homicidium ab homine voluntate, & hoc dupliciter: aut libidine vindictæ, sicut quando aliquis interficit patrem alterius: D aut animi crudelitate, sicut latrones vel iracundi interficiunt aliquos. & vtrumque istorum est prohibitum, & est primum grauius, quàm secundum. Item fit homicidium interpretatiue in animo. & hoc tripliciter. Primo fit homicidium interpretatiue omittendo in facto. Vnde dicit Ambrosius: Pasce fame morientem, si non paueris occidisti. Secundo modo fit quando aliquis occidit alium consulendo, vel accusando, vel detrahendo, quando hoc facit ex malignitate animi. Tertio modo fit homicidium interpretatiue in animo, odiendo. Vnde canonica Ioannis: Qui odit fratrem suum, homicida est. E Dico ergo, quòd secundum principalem intellectum prohibetur hic occisio, non quæ est secundum legem, sed quæ est secundum hominem, & illa quæ fit voluntate, aut interpretatiue. Et hoc est quod dicit: *Non occides.*

Aug. li. 1. de li. arb. longe ante med. to. 1.

Refertur ex Ambros. d. 86. c. Pasce.

Ioan. 3. c.

VI. Præceptum. Non Mœchaberis.

August. in quæst. sup. Exod. q. 71. prope fin. tomo 4.

Sequitur: *Non mœchaberis.* Hic prohibetur, quòd vxorem proximi tui non violes. Et dicit Augustinus, quòd hic prohibetur omnis illicitus vsus membrorū generationis, qui fit ad procurationem libidinis, & impugnationem castitatis. Et hoc fit septem modis, per adulterium, fornicationem, meretricium, stuprum, sacrilegium, incestum, & peccatum contra naturam. F Notandum, quòd est pudicitia coniugalis, communis, & priuilegiata. Secundum hoc dico, quòd aliquis est impugnator pudicitiæ coniugalis, secundū hoc fit adulterium, & hoc fit cum peccat cum coniugata. Aut est impugnator castitatis communis, & hoc fit cum peccat cum soluta simpliciter, & vocatur simplex fornicatio: vel cum peccat cum vagabunda, & prostituta, licet sit soluta, tunc vocatur meretricium. Si autem sit impugnator pudicitiæ priuilegiatæ, id est virginitatis, hoc est dupliciter: aut fit cum conditione adiuncta, quæ est defloratio: & sic vocatur stuprum: aut fit cum Domino Deo consecrata, & sic dicitur sacrilegium, hoc est quando aliquis Domino consecratam violat. Si autem fit contra fundamentum omnium istorum, sic dicitur peccatum contra naturam. Et hoc est dupliciter. Aut fit contra dictamen naturalis rationis, scilicet contra hoc, quod omnia animalia natura docuit, sic dicitur peccatum contra naturam proprie. Aut fit contra instinctum naturæ, & hoc modo est incestus, quando quis peccat cum persona sibi coniuncta. Peccatum contra naturam scelestissimum est, & super omnia fugiendum. Et de hoc crimine accusauit Ioseph fratres suos apud patrem suum crimine pessimo. Dicit igitur: *Non mœchaberis.* Hic prohibetur omnis mœchia cum vxore proximi, & secundum Augustinum, omnis illicitus vsus membrorum generationis, qui fit ad procurationem libidinis cum impugnatione castitatis. Patet modo secundum quod accipiuntur transgressiones huius peccati, & peccatum contra naturam super omnia est fugiendum. Sed de peccato contra naturam narrat Petrus Damianus, quod erant duo in deserto qui asperrimam faciebant pœnitentiam, & vnus fuit idiota, & suis peccatis exigentibus illusus est a diabolo, qui dixit ei, quòd peccatum pollutionis contra naturam non maius esset peccatum, quàm si homo mucilagines proijceret a naso suo. Tunc ille pestifer exercuit se ad illam impudicitiam. In morte autem portauit animam suam diabolus. Miratus est alius, quòd ille qui fuit tantarum vigiliarum & laborum fuit perditus. Et astitit Angelus Domini, qui dixit illi, quòd totum se fœdauerat per illud peccatum. Omnis igitur actus qui est in experientia libidinis qualicumque modo fiat, est prohibitus, nisi fiat in forma matris Ecclesiæ. In somnis patitur homo quandoque pollutiones absque causa & absque culpa. Sed quidam stultus presbyter cuidam confitenti de pollutione nocturna, dixit: Non potes habere denarium ad explendam libidinem tuam? Patet modo quomodo prohibetur hic omnis illicitus vsus corporis & membrorum, procuratus extra formam matrimonij, & hoc tangitur, cum dicit: *Non mœchaberis.*

Gen. 37. a.

Aug. vbi supra proxime.

VII. Præceptum. Nō furtum facies.

Exo. 11. a.

Sequitur: *Non furtum facies.* Furtum est attrectatio rei alienæ inuito Domino, si fiat ex cupiditate, sed si non fiat ex cupiditate non est furtum. Sicut filij Israel ex Domini præcepto, portauerunt secum ex Aegypto vasa argentea & aurea. Vel qui alij aufert gladium, ne faciat malum, tunc non dicitur furtum.

Furtum tripliciter fit.

Furtum autem diuiditur per partes, quia furtum est contrectatio alienæ rei inuito Domino, &c. & hoc fit aut per meram fraudem, aut per violentiam, aut per circumuentionem. Primo modo cum fit per meram fraudem, & furtiue, sic dicitur furtum. Si fiat per violentiam hoc est dupliciter: aut est apertum, & sic dicitur rapina: aut est occultum, & sic dicitur latrocinium. Si vero fiat attrectatio rei alienæ per circumuentionem, hoc potest fieri cum pactione adiuncta, & hoc tripliciter: aut cum pactione fraudulenta, aut iniqua, aut profana. Si fit cum pactione fraudulenta, sic fit in negotiationibus. hoc autem fit tripliciter, aut in pondere, aut in numero, aut in mensura, & de hoc rarissime euadunt mercatores. Si autem fiat cum pactione iniqua, sic est vsura, in qua id, quod venditur, est commune, scilicet tempus. Si autem fiat cum pactione profana, in qua illud, quod venditur, est proprium, sic dicitur simonia.

Nota de vsura.

Sed quæritur, si accommodo tibi vestem vel equum vel domum, & accipio denarios, non est vsura, sicut de pecunia? Dico, quòd in veste vel equo vel domo trahitur vsus ex re, non ex pecunia, & ideo non dicitur vsura. Aliqui credunt, quòd vsura sit mala, quia prohibita, sed certe est prohibita, quia mala. Item in mutuo meum fit tuum, & si tu aliquid acquiris per industriam tuam ex illo mutuo, & ego aliquid de illo repeto, vendo tempus quod est commune, quod non est

eſt licitum vendere: ſed in accommodato non tranſit A mea res in tuam. In mutuo pecunia mea fit tua, & non minoratur pecunia nec peioratur: ſed in accommodato domus mea, veſtis mea, non fit tua, & minoratur, & peioratur domus vel veſtis, & tu elicis ex ea vtilitatem tuam non ſicut ex tuo, ſed ſicut ex re mea, & diminuitur, & peioratur. Pecuniam autem mutuatam totam, & integrã oportet, quòd mihi reddas, & ideo non excuſor cum peto aliquid de mutuo. & eſt ibi peruerſio ordinis, & appropriatio communitatis. Et debet quilibet ſibi cauere de hoc. & ſic ſi fit circumuentio cum pactione iniqua, dicitur vſura. Si autem fiat circumuentio cum pactione profana, B ſic dicitur ſimonia: in qua qui vendit, nihil acquirit, & ille qui emit nihil habet, ſed ſolum rem alienã contrectant. & hoc eſt cum res ſpiritualis venditur tanquam res vilis. Contra iſtos dicit Dominus: Nolite domum patris mei facere domum negotiationis. Sed quidam faciunt eam ſpeluncam latronum. Vnde Dominus dicit per Prophetam: Principes eius in muneribus iudicabant, & ſacerdotes eius in mercede docebant, & Prophetæ eius in pecunia diuinabant. Rogemus ergo Dominum Ieſum Chriſtum, & cetera.

Ioan. 2. c. *Michea. 3. d.*

De octauo, nono & decimo Precepto. Sermo VII. C

VIII. Præceptum.

NOn loquaris contra proximum tuum falſum teſtimonium. Non concupiſces rem proximi tui. Nec deſiderabis vxorem eius. Vnde dicitur in Deuteronomio: Conſidera, quòd propoſuerim in conſpectu tuo vitam & bonum, & econtrario mortem & malum, vt diligas Dominum Deum tuũ, & ambules in vijs eius, & cuſtodias mandata illius. In principio rogemus Deum, & cetera.

Deut. 30. c

In Deuteronomio loquitur Moyſes de decem mandatis, quæ Deus æternus per ipſius os propoſuit, vt non deſpicerent ea Iudæi: & oſtendit, quòd in obſer- D uantia mandatorum eſt vita & bonũ, & oportet, quòd omnia ſeruentur ad hoc, quòd in illorum obſeruantia ſit vita, & bonum. Oſtendit etiam, quòd in ipſorum tranſgreſſione eſt mors, & malum, & quòd in tranſgreſſione vnius neceſſe eſt intelligere tranſgreſſionem omnium, quoad damnum nõ quoad pœnam. Dicebam alias, quòd prima diſtinctio mandatorum eſt ſecundum duplicem partem iuſtitiæ, quæ nos ordinat ad Deum, & ad proximum, & ſecundum hoc duæ tabulæ datæ ſunt Moyſi. In prima continentur mandata, quibus ordinamur ad Deum, & ſunt tria. In ſecunda continentur mandata, quibus ordinamur E ad proximum, & ſunt ſeptem. Dicebam etiam, quòd in ſecunda tabula eſt vnum mandatum affirmatiuum, & ſex negatiua. De affirmatiuo & tribus alijs negatiuis habitum eſt.

Sup. ſer. 1.

Sequitur modo de alijs, quorum primum eſt: *Non loquaris contra proximum tuum falſum teſtimonium.* In iſto mandato negatiuo prohibetur mendaciũ, quod nociuum eſt proximo. Et ſecundum generalem intellectũ prohibetur hic omne mendacium pernitioſum, & datur intelligi, quòd omne mendacium eſt malum. Auguſtinus autem diſtinguit mendaciũ & dicit, quòd eſt mendacium officioſum, iocoſum, & pernicioſum. F Mendacium officioſum eſt, quod nulli obeſt, & alicui prodeſt. Mendacium iocoſum eſt, quod non fit cauſa nocendi, ſed mẽtiendi libidine, & hoc nulli prodeſt & nulli obeſt. Mendacium pernitioſum eſt, quod fit intentione mentiendi, & vt noceat, & hoc ſemper obeſt, & nulli prodeſt. Et dicit Auguſtinus: In primo mendacio eſt minima culpa, in ſecundo mediocris, in tertio eſt culpa grauis.

Mẽdacium triplex.

Aug. legendus de hoc to. 4. lib. de mẽdacio ad Cõſ. à c. 11. vſq. ad 15. & lib. 3. q. ſup. Leuit. q. 68. to. eo.

Mendacium officioſum fit tripliciter, aut pro defendenda re alicuius temporali, aut pro tuenda vita, aut pro ſeruanda caſtitate. Mendacium iocoſum fit duobus modis, aut ſola mentiendi libidine, aut cauſa placendi, & hoc eſt mediocris culpæ. Mendacium autem pernitioſum tripliciter fit, aliquando in doctrina religionis contra ſacram ſcripturam. aliquando in impoſitione falſi criminis. & iſtis duobus modis nulli prodeſt, ſed omnibus obeſt. Aliquando fit mẽdacium pernitioſum in cauſa alicuius, & ſic alicui prodeſt & alicui obeſt. Sic igitur ſunt octo genera mendacij. Et dicit Auguſtinus, quod Deus poteſt facere, quod furtum non ſit peccatum; ſed non poteſt facere, quod mentiri non ſit peccatum. Et hoc eſt propter nobilitatem veritatis; quia mendacium eſt falſa vocis prolatio cum intentione fallendi. & Deus non poteſt recedere a veritate, quia eſt ipſa veritas; ſed poteſt diſpenſare, quòd furtum non ſit peccatum. Inter omnia, quæ diſponunt hominem, neceſſarium eſt, quòd ſeruet fidem, & habeat veritatem in ſermone. Vnde Seneca: Qui perdit fidem, non habet amplius quod perdat. Patet modo de iſto mandato: *Non loquaris contra proximum tuum falſum teſtimonium.*

Mẽdacium quid.

IX. & X. Præceptũ.

Poſtea ſubiungit duo præcepta: *Non concupiſces rem proximi tui, nec deſiderabis vxorem eius.* In quibus duplicem concupiſcentiam, ſcilicet oculorum, & carnis prohibet, quæ ſunt fomenta omnium malorum; quia vis concupiſcibilis infecta & corrupta corrumpit omnes alias animæ vires. Superius prohibetur actus illicitus exterior contra proximum, cum dicitur: *Non occides. Non mœchaberis. Non furtum facies. Non loquaris contra proximum tuum falſum teſtimonium.* Hic autem prohibetur actus illicitus interior, cum dicitur: *Non concupiſces rem proximi tui, nec deſiderabis vxorem eius.* Concupiſcentia oculorum, ſiue cupiditas radix eſt omnium malorum: concupiſcentia carnis eſt fomes omnium peccatorum. Et per iſtam duplicem concupiſcentiam fit transfuſio omnium malorum, & peccatorum. Et ideo lex diuina ipſam prohibet, & in hoc omnia mala, & omnia peccata prohibet. Hæc eſt febris, qua omnes filij Adam febricitant, & generat omnia mala. In hoc igitur, non occides, nõ mœchaberis, non furtum facies, non loquaris contra proximum tuum falſum teſtimonium, præcipitur innocentia in actu exteriori, in alijs non concupiſces rẽ proximi tui, nec deſiderabis vxorem eius, præcipitur innocentia in animo. Et ſic patet, quæ ſunt decem præcepta. In tribus primis præcipitur recta ordinatio ad Deum, in quarto recta ordinatio ad parentes. In ſex alijs præcipitur recta ordinatio ad proximum.

Reſumamus in ſumma iſta decem præcepta, quæ ſunt: NON *habebis deos alienos coram me.* NON *aſſumes nomen Dei tui in vanum.* MEMENTO, *vt diem ſabbati ſanctifices.* HONORA *patrem tuum & matrem*, & cetera. Intelligere debemus, quòd quamquam quædam dicantur præcepta affirmatiua, & quædam negatiua, omnia tamen affirmationem, & negationem in ſe continent. Quando Deus prohibet aliquid in vno mandato, præcipit contrarium: & econuerſo, quando aliquid præcipit, prohibet contrarium eius. In primo enim mandato præcipitur humilis adoratio Diuinæ maieſtatis, & prohibetur idolatria. In ſecundo præcipitur fidelis aſſertio diuinæ veritatis, & prohibetur periurium. In tertio præcipitur deuota vel ſincera dilectio diuinæ bonitatis, & prohibetur indeuotio. In quarto præcipitur pietas ad parẽtes, & prohibetur inhonoratio. In quinto præcipitur manſuetudo, & prohibetur iracundia. In ſexto præcipitur pudicitia, & prohibetur mœchia. In ſeptimo præcipitur largitas, & prohibetur furtum. In octauo prçcipitur veritas, & prohibetur mendaciũ. In nono præcipitur liberalitas cordis, & prohibetur concupiſcentia rei temporalis. In decimo præcipitur caſtitas mentis, & prohibetur concupiſcentia carnis. Vide, quòd omnia mandata continent affirmationem & negationem, & in omni præcepto eſt vita & bonum, mors & malum. Si facitis quæ præcipit Deus, & vitatis quæ prohibet, conſequemini vitam & bonum. Sed ſi non facitis quæ præcipit Deus & non vitatis,

tatis, quæ prohibet, incurretis mortem & malum. Ex legis obseruantia sequitur benedictio. Ex transgressione sequitur maledictio. Ex obseruantia legis efficitur homo reuerens, fidelis, deuotus, pius, mansuetus, pudicus, largus, veridicus, proprijs contentus, siue liberalis, & corde impollutus. Econtra ex transgressione legis efficitur homo idololatra, blasphemus, indeuotus, impius, homicida, mœchus siue adulter, fur, falsidicus, cupidus, & carnalis. Igitur obseruator legis & trãsgressor plus distant a se, quàm infernus & Paradisus, quia vnus est in centro, alius in circumferentia. Nec Deus cæli aliud facere potest, quia iustus est, & se negare non potest.

A

Videte modo, quoniam omnes homines non addiscunt sapientiam nisi per flagella, & propter hoc Deus decem flagella, id est plagas, misit super terram Aegypti.

B

Prima fuit sanguinis, secunda ranarum, tertia multitudo cinifum, quarta multitudo muscarum mordẽtium, scilicet caninarum, quinta mortis pecorum & iumentorum, sexta vlcerum siue vesicarum turgentium, septima destructio bonorum temporalium per grandinem, octaua locustarum, nona tenebrarum palpabilium, decima mortis primogenitorum. Modo videte, quomodo Spiritussanctus flagellauit Ægyptios & manuducebat ad obseruãtiam mandatorum; sic & nos proprijssime manuducit. Decem sunt legis transgressiones, & secundum hoc fuerunt decẽ plagæ.

C

I. plaga, qua percussa est Aegyptus. Prima plaga sanguinis, qua percussi sunt idololatræ, quia de ipsis dicit Psalmus: Effuderunt sanguinẽ innocentem, sanguinem filiorum suorum, & filiarum suarum, quas sacrificauerunt sculptilibus Chanaam. *Psal. 105. f.*

II. plaga. Secunda plaga fuit ranarum, qua percussi sunt blasphemi & periuri, qui comparantur ranis. Rana est animal clamosum, & seipsam clamando cõsumit. Similiter facit homo, quando stabilitatem veritatis perdit.

III. plaga. Tertia plaga dicitur cinifum, qua percussi sunt indeuoti, qui non custodierunt diem sabbati, quæ est dies deuotionis. Cinifes sunt muscæ paruæ, quæ valde inquietant, & vexant homines per omnia loca, & maxime per os & nares, & tantam faciebant vexationem, quòd homines nullo modo poterant habere quietem. Similiter inquietantur indeuoti. In isto signo defecerunt Magi Pharaonis, in signum quod inquietudinem cogitationum non possumus effugere nisi per deuotionem. Gregorius vix vnam cogitationem tota die de terrenis habuit.

D

IIII. plaga. Quarta plaga est muscarum caninarum, qua percussi sunt impij, qui habent apud se muscas caninas, idest carnales & crudeles affectiones.

E

V. plaga. Quinta plaga fuit mortis iumentorum, qua percutiuntur homicidæ: quia omnis qui gladio occidit, reus est mortis: & tales moriuntur sicut iumenta, nec sunt digni diuina protectione, nec humana: quia qui alium occidit, seipsum interemit, & brutalitatẽ suã nõ sentit.

VI. plaga. Sexta plaga fuit vesicarum turgentium, qua percutiuntur adulteri, qui habent vesicas turgentes, idest carnem infectam. Vesicæ nascuntur ex nimio humore faciente pruritum, & cum sentit homo pruritum scalpit se, sed postea dolet. Similiter qui luxuriatur, primo delectatur, postea dolet.

F

VII. plaga. Septima plaga fuit destructio bonorum temporalium, qua percutiuntur fures: quia dignus est perdere sua, qui aufert aliena. Ista fuit plaga grandinis, quæ omnia destruxit. Mirabile est, quòd qui peccant peccato carnis, reconciliantur Deo per confessionem sine illa persona, cum qua peccant; sed qui aliena rapiunt, non reconciliantur Deo sine restitutione ablatorum, si reddere possunt.

VIII. plaga. Octaua plaga fuit locustarum, quæ comederunt omnem herbam virentem. Ista percutitur mendax, qui dentibus & labijs veritatem conculcat, sicut dicit Psalmista: Cor eorum vanum est, sepulchrum patẽs est guttur eorum, linguis suis dolose agebant. *Psal. 5. c.*

IX. plaga. Nona plaga fuit tenebrarum, qua percutiuntur cupidi & auari, quia nihil adeo excæcat hominem sicut cupiditas. Vnde: Xenia & dona excæcant oculos sapiẽtum, & mutant verba iustorum. Cupiditas est sicut fumus fœtidus, qui totum excæcat. Iudas cupidus filium Dei vendidit. Salomon: Auaro nihil est scelestius, animam suam venalem habet, quoniam proiecit intima sua in vita sua. *Eccli. 10. d & Exo. 23 d.* *Eccli. 10. b*

X. plaga. Decima plaga fuit mors primogenitorum, qua percutiuntur carnales. Ista percussus est Esau. Ait enim Apostolus: Ne quis inter vos fornicator sicut Esau, perdat primogenita sua. Carnalis concupiscentia abstulit nobis nobilem generationem, qua omnes nasceremur innocentes & heredes Paradisi. Concupiscentia carnalis facit nos nasci in mortem & culpam, & facit nos perdere ius primogenituræ. Quod figuratum est in Genesi: vbi dicitur, quòd Ruben primogenitus Iacob perdidit ius primogenituræ, quia concubuit cum concubina patris sui, & maculauit stratum eius. Et Ioseph, qui castissime vixit in Aegypto, meruit esse princeps fratrũ suorum. Patet modo, quod omnes transgressores legis percutiuntur plagis istis. *Heb. 12. d.* *Gen. 49.*

Sed quis liberabit nos a plagis istis? Certe vnus solus qui venit propter istas plagas amouendas, scilicet Christus, qui decem condescensiones fecit nobis contra decem plagas. Quod figuratur in libro Isaiæ: vbi dicitur, quòd sol retrocessit decem gradibus: per quos signantur decem cõdescensiones filij Dei ad hominẽ. *4. Reg. 20. b. & Isa. 38 b.*

Decẽ cõdescensiones filij Dei, vt nos liberaret a decem plagis.

Prima condescensio, qua Dominus condescendit homini, est vsque ad carnem, hic est primus gradus quo retrocessit Sol.

Secunda condescensio ad mortalitatem nostram.

Tertia ad necessitatem nostram, quia famem sitim & frigus passus est.

Quarta ad pauperiem nostram, quia egenus factus est, non habens locum ad quem declinaret.

Quinta vsque ad tentationem, quando permisit se tentari, in hoc portauit infirmitatem nostram. nam ait Apostolus: Non habemus Pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris. tentatum autem per omnia, & cet. *Heb. 4. c.*

Sexta ad corporis lassitudinem & laborem.

Septima vsque ad mentis anxietatem. Vnde scriptum est: Cœpit Iesus pauere & tędere & dixit: Tristis est anima mea vsque ad mortem. *Mar. 14. d.*

Octaua condescensio fuit vsque ad crucem, & hoc fuit mirabile.

Nona fuit vsque ad mortem.

Decima fuit ad carcerem infernalem.

Istæ sunt decem condescensiones, quibus Deus cõdescendit hominibus. Sed quare condescendit ad carcerem infernalem? Certe vt in sanguine testamenti educeret vinctos de carcere, & de tenebris, & de vmbra mortis. Christus enim per sanguinem testamenti nos liberauit, & eduxit de morte ad vitam, & de tenebris ad lucem. Debemus igitur modo resurgere ad nouã vitam. Sicut Christus resurrexit a mortuis, sic & nos in nouitate vitæ ambulemus. Christus liberauit nos de manu Pharaonis, & introduxit nos in terram repromissionis, & in signum huius manducatur modo Pascha, quia modo liberati sumus. Et ideo debemus celebrare Pascha, debemus facere transitum & inchoare nouam vitam, & non redire in Ægyptum. Nullus sit falsus proditor. Ista tria sunt necessaria cuilibet pœnitenti, scilicet quod displiceat sibi peccatum suum, & paratus sit cauere de peccato cum adiutorio Spiritussancti, & quod paratus sit satisfacere pro modulo possibilitatis suæ, & proponat numquam peccatum iterare. ideo dicit Psalmista: Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, postea accelerauerunt. Et hæc est consummatio verborum, per quæ semper conformari debemus cum Christo, & refici, vt cũ Christo perueniamus ad æternam refectionem. Quam nobis, & vobis præstare dignetur Christus filius Dei. Amen. *Ro. 6. a. 4.* *Psal. 15. a.*

S. BONA-

S. BONAVENTVRAE EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS EPISTOLA CONTINENS.

VIGINTI QVINQVE MEMORIALIA.

Hæc epistola quædam veluti regula, & institutio est omnium, qui veteri homine exuto, mori mundo, & Christo viuere percupiunt. At, ne hoc ipsum desiderium, negligentia, & incuria nostra tepiditate languescat, viginti quinque memorialia ob oculos ponit S. Bonauentura: vt in his quæ fugienda, quæve sequenda sint, omni intimo mentis affectu speculantes, tamdiu in eorundem exercitatione versemur, vt præstante Deo, virtutibus & gratijs crescamus, quousque perfectum veniat desiderium collium æternorum.

PROLOGVS.

IN CHRISTO suo dilecto.E. Bonauẽtura de balneo regio con frater eius in Domino. Qualicũque, homine veteri iam exuto, Christo viuere, & mori mundo. Quoniam dilecte mi frater in Domino adhuc me in præsentia tibi posito mihi instãtissime supplicasti: vt te in posterum aliquibus litteris exhortationis visitarem; noui frater, quòd hæc dicens, ardentes prunas congeris super caput meum. Verumtamen affectuose instando, duritiæ meæ superbiam supplici humilitate vicisti: intantum, vt ipse iam promitterem, quod optabas. quamuis magis dignum foret, hæc me a te quidem suscipere, quàm me tibi huiusmodi destinare. Quia tamen instantia tuæ deuotionis me compellit stultum fieri in parte ista, sicut potero qualitercumque experiar, quod hortaris; non tamen tibi alia specialia scribens, nisi ea quæ rudia, & simplicia mihi ipsi colligere proponebam, ex quibus iam plurima bene nosti. Sed interim, alloquens dilectionem tuam charissime, cum nullus, sicut experientia certa docet, perfecte Deo seruire possit, nisi dissoluere omnino se procuret a mundo: oportet si sequi volumus Dominũ Saluatorem; voci nos propheticæ obedire, vt scilicet peccatorum colligationibus dissolutis dissoluamus fasciculos deprimentes: quatenus a terrenis actibus dissoluti sequamur liberis gressibus Redẽptorem. quia iuxta Apostoli testimoniũ: Nemo militans Deo debet se negotijs sęcularibus implicare. Numquàm ergo de aliqua re creata, nisi inquantum nostrum excitet diuini amoris, & dilectionis affectum, cor nostrum esse solicitum permittamus: quia multiplex rerum labentium varietas plus debito ruminata non solum animũ distrahendo, pacatæ mentis gratam interrumpit quietem: verum etiam in animo gignendo phantasias, turbulentę quassationis molestia importune impellit eandem. Sed potius affectionis omnium terrenorum sarcina onerosa deposita, absque retardationis grauedine curramus ad illum, qui nos salubriter inuitat: in quo est animarum opulenta refectio, & pax summa, quæ exuperat omnem sensum. Venite ad me, inquit, omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. O domine quo indiges? quare vocas? quid tibi commune nobiscum? O vere pietatis vox. Venite ad me, inquit, & ego reficiam vos. O Dei nostri dignatio admirabilis. O charitas ineffabilis. Quis enim aliquando fecit talia? quis vmquàm audiuit, quisve conspexit similia? Ecce inuitat inimicos, hortatur reos, allicit ingratos. Venite, inquit, ad me omnes. Et discite a me. Tollite iugum meum super vos, & inuenietis requiem animabus vestris. O verba dulcia, verba

Rom. 12. d. — Isa. 58. b. — 2. Tim. 2. a — Philip. 4. b. — Matt. 11. d — Ibidem.

A deifica, & penetrabiliora omni gladio ancipiti, intima præcordiorum euiscerantia, nimiaque repleta dulcedine vsque ad diuisionem animæ pertingentia. Expergiscere nunc, o anima Christiana, ad tantæ benignitatis amorem, dulcedinis tantæ saporem, & ad tantæ suauitatis odorem. Certe, qui ista non sentit, infirmus est, alienatus est, iam proximat morti. Inardesce, quæso o anima mea, pinguesce amore, dulcesce sapore: nemo te prohibeat intrare, tenere, gustare. Quid amplius quærimus, quid vltra expectamus, quid desideramus in hac vita? Habemus in Christo omnia bo-
B na. Sed heu o insania nostra mirabilis. O infirmitas miserabilis, O vesania detestabilis. Nam vocamur ad requiem: & sequimur laborem. Inuitamur ad solatiũ: & quærimus dolorem. Promittitur gaudium: & appetimus mærorem. Mirabilis prorsus infirmitas, miseraque peruersitas. Iam omnes insensibiles facti sumus, & quasi deteriores simulacris, habentes oculos, & non videntes, aures, & non audientes, rationem & non discernentes, amarum dulce, & dulce amarum ponentes. O Deus vnde nobis tantæ peruersitatis correctio? vnde nobis tantæ offensionis satisfa-
C ctio. Certe nihil tale inuenitur in nobis, nisi tuo munere tribuatur. Tu enim solus potes nos corrigere, tu solus pro nostris delictis satisfacere, qui solus nosti figmentum nostrum, salus & redemptio nostra, qui solum illis hæc facis, qui se miseros conspicientes in imis, a te solum releuari confidunt. Leuemus ergo ad Deum mentis nostræ oculos in directo, & videamus, vbi nunc prostrati sumus. Quoniam qui propriũ suum casum ignorat, surgere minus curat. Cognoscentes vero clamemus in fortitudine ad Deum de profundis, vt nobis adiutricem porrigat misericordiæ
D suæ manum, quæ abbreuiari numquàm poterit ad saluandum. Non quæso confidentiam amittamus, magnam remunerationem habentem. Adeamus thronũ gratiæ eius cum fiducia, fructum nostræ fidei reportantes, salutem scilicet animarum nostrarum. Nulla nobis insit cunctatio. Iam enim vita nos vocat, salus expectat, tribulatio compellit intrare. Quid ergo facimus? quid pigritamus? quid moras contrahimus? Festinemus ingredi in illam requiem iucũditatis ęternæ, vbi sunt magna & inscrutabilia: quorum non est numerus. Ascendat quæso Hierusalem cor nostrum:
E suspiremus ad patriam nostram: tendamus sursum ad matrem nostram. Introeamus in potentiam Domini, & intueamur nostrum regem in ea regnantem, & liquescant in miserationibus eius corda nostra. Agamus illi gratias toto corde, qui defectũ nostræ ingratitudinis non considerans, suæ non abstulit a nobis misericordiæ pietatem: desiderium nobis tribuens ipsius viam currere mandatorum, quam sine desiderio nullus currere potest. Quod quidem munus non est vilipendendum, sed gratiæ reputandum: cum hoc pro-

Heb. 4. c. — Ps. 113. b. — Isa. 5. e. — Isa. 59. a. — Heb. 4. d. — Ibidem c.

Psal.118.c phetarum ille eximius se asserat cõcupisse, qui ait: Cõcupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore. Sed quia hoc ipsum desiderium aliquando nimia tepiditate nostræ incuriæ, & negligentiæ lassescit: cogitaui quædam incitationis huius memorialia annotare, in quibus fugienda pateant, & sequenda: quæ quidem cum affectu affectuose speculantes pristino vigore resumpto tam diu infatigabiliter virtutibus, & gratijs charitate diuina crescamus, quoadusque perfectum veniat desideriũ colliũ æternorũ. Ponantur autem memorialiũ prædictorũ prius quædam generalia: post modũ specialibus subsequẽtibus.

Memoralia generalia.

Svnt ergo hæc quædam virtutes probatæ in iuuenibus, & scalæ salutis: per quas sine dubio ad perfectionem virtutum, & culmen gloriæ possunt ascendere fideliter exercitati per eas, videlicet, sancta verecundia in cunctis rebus, & actibus suis, tarditas loquendi, promptitudo obediendi, frequentatio orationis, fugere otium, & dissolutiones, pure & frequenter confiteri, libenter seruire, & infructuosum consortium deuitare. Hæ namque sunt Margaritæ fulgentes, quæ possessorem suum Deo, & Angelis faciunt gratiosum. Dum autem ei placuerit, qui te segregauit ex vtero matris tuæ, vocauitque per gratiam suam, vt in te reuelet imaginem filij sui, de miserabili seruitute Ægyptiaca transferens te in libertatem filiorum Dei, iamque in viam noui hominis incœperis pedem ponere, quæ inter timorem & amorẽ humilitatis est semita constituta: tunc per eãdem humilitatis viam ad eminẽtiora conscendens, poteris te in altioribus exercere, ex quibus certa memorialia subscribunt.

Gal.1.c.

De concupiscentijs mortificandis.

Primum ergo oportet ante omnia te cupiente vestigia sequi Saluatoris, vt spem tuam totam fixam in Domino habeas, de omnibus huius mundi consolationibus penitus desperans.

De vitijs extirpandis.

Secundum est, vt ab omnibus vitijs, & concupiscentijs malis, inquantum sustinet humana conditio, teipsum studeas penitus emundare, vt fermento veteri totius malitiæ & nequitiæ expurgato, ambules in nouitate vitæ post Christum: quia nisi prius huiusmodi catenas iniquitatis confregeris, anima tua, in tenebris aggregata, ad cælestia non poterit eleuari.

1.Cor.5.b.

De colligationibus resecandis.

Tertium est, vt a te ipso dissoluas omnẽ colligationẽ extrinsecam, vt sana, & pura mẽte possis Deo colligari.

De tribulationibus cum patientia tolerandis.

Quartum est, vt amore altissimi & sponsi tui Christi, omnes mundi huius persecutiones æquanimiter feras. immo si possibile est pro voto suscipiens, solum in Christi passionibus delecteris: renuensque omnem temporalem lætitiam, in ipsis tribulationibus hilarescas, omnes reputans tibi esse ad purgationem peccaminum, & lucrum animæ tuæ præparatas.

Vt de nulla re conqueraris.

Quintum, vt cum creatorem tuum & omnium, te sentias offendisse; rationem tibi fieri non poscas ab aliqua creatura.

De paupertate suipsius.

Sextum, vt habeas despectui temetipsum, cupiens ab omnibus despici, zelansque sacratissimam paupertatem, in omnibus quæ ad te spectant. Asperitatem, vilitatem, & parcitatem habeas, quantum potes, non tamen in alijs requiras, sed potius lætus, & gaudens de omni consolatione fraterna, eis sicut oportet obsequendo, & ministrando assistas, omnis consolationis eos reputans esse dignos, nisi quod absit, ita tibi in aliquo pateret diuina offensa, quòd omni excusatione careret; de qua compatiendo, & timendo ex intimo corde doleas, quantum potes.

De honoribus fugiendis.

Septimum est, vt omni tempore in timore stans A blanditias huius sæculi, honores, glorias, vel fauores, aurasque vanæ gloriæ quasi mortiferas pestes omnino fugias toto posse, stansque continuo in teipso, omni hora habeas te suspectum, quia si tuijpsius victoriam fueris assecutus, nullus hostis interius, vel exterius tibi nocebit.

De humilitate vera.

Octauum est, vt amore illius, qui cum sit Dominus omnium cælestium, terrestrium, & infernorum, pro nobis assumpsit vilissimam serui formam, in ea subijciens se voluntarie hominum potestati, humiliando te ipsum, omnem hominem repute tuum dominum, & te verissime repute seruum omnium; & B in omnibus circa hominem te repute sicut seruum. Sic enim trãquillitatem & pacem cum omnibus perpetuam obtinens, scandalum penitus ignorabis.

De pace animæ, & quomodo habetur.

Nonum, vt nihil eorum tangas, quæ te spirituali vtilitate non tangunt. hoc est, de nulla re cures, vel implices te in aliquo exterius vel interius quoquo modo; vbi non inueneris animæ tuæ lucrum, nec in huiusmodi te ab aliquo implicari permittas.

De custodia sensuum.

Decimum, vt visui, atque omnibus sensibus corporis omnimodam custodiã ponas ita, vt nihil prorsus velis videre, vel audire, aut tangere, nisi vtilia C animæ tuæ. Linguam etiam diligentissime restringas, vt nihil loquaris nisi interrogatus, vel necessitate vel vtilitate euidenti coactus, & tunc cum reuerentia animi timoris dulcedine breuiter & submisse si potes, semper deuitans prolixitatem verborum, eorum occasiones iuxta posse præscindens.

De solitudine & vigilijs.

Vndecimum, vt gratam sanctamque solitudinem desiderans, omni tempore operationem vigiliarum habeas pretiosam, in ipsis semper offerens Deo orationes tuas cum attentione verborum, deuotionis ferD uore, & humilitate profunda.

De Diuino officio.

Duodecimum, vt cum debes diuinum officium celebrare, ita factus in teipso quietus obliuiscaris omnium terrenorum, quatenus fixa mente cælestibus insistens mysterijs, cum tanta illud deuotione, reuerentia, gaudio, ac timore persoluas, quasi inter Angelorum agmina constitutus, diuino conspectui laudes præsentialiter offeras cum eisdem.

Quod super omnia habeas in deuotione Virginem gloriosam.

E Tertiumdecimum, vt gloriosam Reginam Domini nostri matrem benedictam in summo habeas omni tempore venerationis affectu, & in cunctis ad eam necessitatibus, periculis, & pressuris, tamquam ad refugium tutissimum, te conuertas, ipsius tutelæ præsidium flagitando, eamque in tuam suscipiens aduocatam, deuotissime ac secure tuam ei causam committas quia mater est misericordiæ, quotidie studens ei specialem & singularem reuerentiam exhibere. Et, vt tua deuotio sit ei accepta, & reuerentia grata, ipsius puritatem & munditiam omni virtute, mẽte, & corpore, illibate in te ipso seruãdo, toto conatu niF taris humilitate & mãsuetudine eius vestigia imitari.

Quomodo fugienda sunt consortia mulierum.

Quartumdecimum, vt vbicumque mulieres, & virgines, & iuuenes quoscumque, præter necessitatis, vel manifestæ vtilitatis causam, deuites. Et vnũ vbicũque fueris elige tibi patrem, virum quidem sanctum, discretum, & pium, doctum potius experientia operis, quàm sublimitate sermonis, qui te verbis, & exemplis efficacibus & probatis, ad diuinum amorem instruat, & inflammet: ad quem in cunctis necessitatibus tuis possis habere recursum, & spirituale solamen.

De fuga acediæ & tristitiæ.

Quintumdecimum, vt omnem frigiditatem acediæ & tristitiæ, in qua latet via confusionis, quæ ducit ad mortem,

A mortem a te ipso summo studio depellens, interius exteriusque serenus semper & tranquillus existas. Nulli vllo modo contradicas, vel resistas in aliquo, sed potius omni modo, per omnia omnibus acquiescas, dummodo diuinæ laudi, vel saluti animæ nō obsistat.

Quòd de omnibus habeas bonum exemplum.

Sextumdecimum, vt omnes affectiones tuas ac voluntates, conformes diuinæ voluntati. Omnia te ædificent, neque te deædificet aliquid in hoc mundo, puritatis & innocentiæ gratia diuini tibi muneris elargitæ. Nec aliorum plus debito defectibus perturbatus, iniquitati addendo iniquitatem, alienis sordibus polluaris; ne dum cupis alios de pelago liberare, deterius ipse corruas in profundum. Potius igitur, omnia quibus non potes sine detrimento prodesse, operiens charitate benigna, illi summæ sapientiæ derelinquas, quæ nouit bona de malis elicere quibuscūque, sicq. in bonis operibus pariter atque malis, spirituale, Domino concedente, poteris reperire profectum. B

De custodia cordis.

Decimumseptimum, vt cor tuum seruans omni custodia, solisque spiritualibus exercitijs deditum, nullæ ibi rerum visibilium imprimantur concupiscentiæ, vt creaturis omnibus alienū, libere possit vacare omnium creatori. C

De charitate ad proximos.

Decimumoctauum, vt imaginem ac similitudinem maiestatis diuinæ considerans in cunctis hominibus ita omnes diligas intimæ charitatis affectu, omniumque & maxime infirmorum & quorumcumque indigentium curam geras, dummodo circa spiritualia tibi non fiat nociua distractio; sicut bona mater diligit, atque curat vnicum filium prædilectum.

De orationibus cum operibus sanctis.

Decimumnonum, vt continue mentem tuam ita habeas ordinatam cum Deo, quòd omne opus tuum atque exercitium tam mentis, quàm corporis sit oratio, omniaque seruitia & maxime humiliora cum tanto facias charitatis feruore, ac si ea Christo corporaliter exhiberes. Quòd certe debes, & potes veraciter cogitare, quoniam ipse dixit in Euangelio: D
Matt.25.d Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.

De obedientia sancta.

Vigesimum, vt honorem & reuerentiam omnibus tam debitam quàm deuotam sanctissimæ obedientiæ normam, non solum magnis verum etiam minimis, quasi pupillam studeas semper seruare illæsam, obediens quidem non solum maioribus, vt prælatis, verumetiam minoribus omnibus te subijciens quibuscumque, abnegando teipsum pro Christo. In bonis & indifferentibus semper alterius studeas facere voluntatem, in nullo præbens te alicui onerosum, sed potius in charitate Christi diligēs vniuersos, teipsum communiter omnibus gratum reddens. Affabilitates, amicitias & familiaritates fugias singulares. Summopere caueas, ne vmquam verbo, vel facto vel gestu, alicuius rancoris, odij, clamoris, iniuriæ, turbationis, murmurationis, detractionis, scandali, & adulationis, & quorumcumque similium, aliqua ratione vel modo, per te vel alium, causa vel occasio sias. E

Quòd consolationes, & tribulationes occulte teneas. F

Vigesimumprimum, vt virtutes vel gratias spirituales quas in te, vel per te, diuina misericordia operari dignatur tribulationes & prælia, virtutisque propositum, vel similia, ab omnibus abscondere studeas quantum potes: his tamen exceptis, quæ proprio sacerdoti in propria debent accusatione detegi, nisi forte alicui tuo speciali ac probato amico ea spiritualis vtilitatis gratia reuelares, cuius consilium vel doctrinam in huiusmodi credas tibi posse valere. Solicitus semper sis furari tempus vbique, vt possis solitæ orationi, & meditationi sanctæ vacare, vt sedendo solitarius eleuatus sis desiderio ad superna.

Quòd Deum semper & vbique habeas in memoria.

Vigesimumsecundum, vt solutus ab omnibus creaturis, tanto mentis conatu desiderijque feruore circa tuum creatorem intendas; vt quasi omnium inferiorum oblitus, quidquid agas, vbicumque steteris, & quibuscumque negotijs impliceris, die ac nocte & omni momento & hora, Deum semper habeas in memoria, credens & cogitans te esse verissime coram eo, & ipsum cogitans vndique te aspicere. Hæc autem cogita cum magna reuerentia, ac timore pariter & amore, & cum magna discretione; nunc ante pedes immensæ maiestatis eius prostratus corde amarissimo, peccatorum veniā postulando; nunc sacratissimæ passionis filij Dei gladio compassionis coram eius cruce vulneratus cum eo, lacrymosus, & flebilis apparendo; nunc totius vitæ illius decursum, obliquitati tuæ velut rectitudinis lineam præponendo; nunc inenarrabilia, & immensa Dei beneficia mente pertractans, gratiarum actionibus insistendo; nunc stimulis ipsius amoris ardentissime punctus, ipsum in creaturis omnibus intuendo: nunc potentiam, nunc sapientiam, nunc bonitatem & clementiam eius attendens, eum deuotissime in cunctis operibus suis collaudando: nūc desiderio patriæ cælestis attractus, ad ipsum gemebundis suspirijs anhelando: nunc circa nos viscera inæstimabilis charitatis eius aspiciēs, lætabunda quadam excessiua admiratione, corde ac animo, in ipso deficiendo: nunc te præcipitem, nunc te fugientem, nunc te ruentem, nunc Deum te timentem, subleuantem, retinentem, & attrahentem, nunc Deum te ingratum per omnia concernentem considerans, ineffabilibus diuinæ misericordiæ visceribus tibi patefactis, nimio in eo charitatis ardore te conferens, totum te fletibus resoluendo: nunc vero occultissima, profundissima, & summe arcana nimiumque stupenda iudicia iustitiæ eius diligenter attendens, eū in omnibus fidelis, & constans cum summo amore, ingenti quoque timore ac tremore, discretus, supplex, & humilis venerando, præ omnibus autem continuam & viuam memoriam ipsius sacratissimæ passionis in animo & corde tuo ferens.

De soluita custodia suipsius.

Vigesimumtertium, vt super custodia tua vigilans, omni tempore ab antiqui hostis fraudibus, qui sæpe se in Angelum lucis transfigurans, omni tempore & in omni via homini laqueum tendit & retia, vt animas nostras valeat captiuare, solicitudine te cautissima tuearis, venantium laqueos fugiens sicut passer. tantæque puritatis humilitate sancta in oculis tuis fias, vt ne subtilissima eius retia te valeant continere. a quibus sane tunc poteris liberari illæsus, cum effectus fueris Israel, continue mētalibus oculis videns Deum: Quia non dormitabit, neque dormiet eius custos. Ps. 120.a. 1.Cor.11.d

De pura confessione peccatorum.

Vigesimumquartum, vt tenens indefessum instituti sancti rigorem, sacris ardoribus cælestium desideriorum succensus, mentis & corporis munditiæ pulchritudinem, innocentiæ puritatem, conscientiæque teneritudinem conseruans, cura diligētissima caueas, ne vmquàm tepēdo in aliquo resipiscas. Ad quod quidem diligentius & purius conseruandum, quotidiana discussione septies in die examines vitam tuam. semper ante vel immediate post quamlibet horam canonicam, considerans, & discutiens attentissime, qualiter de hora in horam ambulaueris digne corā Deo sine macula in iustitiæ semita. Et quia nemo est, qui sic disciplinam & iustitiam obseruet, vt nihil penitus negligat, vel omittat; ideo necessarium est, vt ad pœnitentiæ lauacrum recurrens cum dolore & gemitu sæpissime tuæ accusationi insistas. In qua quidem accusatione seu confessione, integre veraciter, & pure, sine omni velamine excusationis, vel occultationis, seu palliationis, per ordinem omnes tuos retexendo defectus,

defectus sacerdoti proprio tamquàm Deo debes intimare, narrando prius omissiones, quas in ijs, quæ sunt ad Deum, fecisti, & maxime in oratione quantum ad duplicem eius partem, mentalem scilicet & vocalem: deinde defectus in obseruatione iustitię quoad proximum: post, commissiones, quas egisti ex mala custodia sensuum, & sensibus adiacentium affectionum & cogitationum. Hanc autem confessionem semper debet contritio & satisfactio comitari, vt doleas videlicet de omnibus offensis, non solum de magnis, sed etiam de modicis, & dolendo caueas iterare culpam. Semper studens causas, & occasiones peccati præscindere, quamtumcumque per amorem videatur tibi coniunctæ: quia tunc iuxta Saluatoris sententiam, eruendus est oculus scandalizans, id est occasiones peccati vitandæ, quæ quidem apparent nobis delectabiles nimiū, etiam si multum nobis displiceant earum effectus. Vnde fortissimum est in hac pugna bellum. Et ideo oportet secundum Dei præceptum esse cæcum, surdum, & mutum, & insensibilem ad omnia, in quibus non inuenit anima lucrum. Vt autem diuinorum præceptorum, eiusque disciplinæ cælestis obseruantiam in supradictis & ceteris alijs solicitius intendas, ac feruentius accendaris, studeas hæc quinque semel ad minus inter diem & noctem, affectuose & morose omni tēpore sincera mente tractare, quàm scilicet sit breuis vita nostra, quàm lubrica via, quàm mors incerta, quæ præmia iustis, quæ supplicia parantur iniustis, vt non sit seruitium sine timore, nec gaudium sine tremore.

Mar. 9. f.

Ad obseruantiā mādatorū Dei quinque frequēter sincera mente tractanda.

Quales esse debemus in nostra reputatione, quamuis perfecti.

Vigesimumquintum & vltimum, vt cum diuina gratia largiente omnia bene feceris, te seruum inutilem & peccatorem recognoscens, omni beneficio Dei reputes te indignum, semper robustissimam fidem tenens, repletus charitate diuina, fiducia magna sperans, ab ipso misericordissimo Patre misericordiæ tibi viscera aperiri: vt dum in fossam profundæ humilitatis firmissima ieceris fidei fundamenta, erexerisque lucidissimos parietes continuæ ac feruidæ charitatis, decoratos omnium virtutum picturis, tectumque desideratæ spei beatissimæ posueris gloriosum, tandem omnibus ordinate dispositis; summus ille cælestis inhabitator dulcisque hospes fidelium animarum, cuius delitiæ sunt esse cum filijs hominum, tamdiu tecum dignetur inhabitare per gratiam in præsenti sęculo vel exilio, quousque post terminum vitæ huius, in cælestis beatitudinis patria gloriosa stola perpetuæ immortalitatis indutus, claritatem vultus eius cum omnibus sanctis cernere merearis in iubilo, vbi erit summa felicitas, & æterna beatitudo, finis & cōplementum omnium desideriorum nostrorum.

Luc. 17. c.

Prou. 8. d.

Conclusio epistolæ huius.

Hoc verumtamen adhuc scias, charissime frater, indubitanter, quòd nisi perfecte abnegaueris temetipsum, sequi non poteris vestigia Saluatoris: & sine solicitudine continua & labore, eius gratiam adipisci nequibis. & nisi assidue propulsaueris portas eius, ingredi non poteris ad pacem mentis. & nisi te instanter in timore Dei tenueris, cito domus tua corruet in profundum. Et si fideliter, & constanter te tenueris, & exercitatus fueris in prædictis, spero in misericordia Saluatoris, quòd te gratia sua dignum faciet in præsenti, secumque potieris gloria in futuro. Quod ipse tibi concedat, qui est trinus & vnus in sæcula sæculorum benedictus. Amen. Hæc autem charissime non ideo tibi scripsi, quia te crederem talibus indigere, sed quia ante collegeram pro meipso, cernensque meæ inconstantiæ pronitatem, seu constantiæ paruitatem cogitaui, ea tibi tamquam coadiutori fideli communicare, vt quod mea pusillanimitate negligentiaque teporis omittitur; tua magnanimitate, feruorisque solicitudine restauretur, maxime cum te concordem quasi omnibus votis meis, in huiusmodi simplicioribus plurimum delectari cognoscam. Quapropter charissime in Christo, hæc ea rogo charitate suscipias, qua illa tibi me scio affectione misisse, vt videlicet his omnibus supradictis, quorum quidem disciplina non videtur esse gaudij sed mæroris, ita per cælestium studiorum exercitia studeas te mācipare, vt pacatissimum iustitiæ fructum afferant in futuro, & expectationis eius dulcis memoria, etiam in præsenti anima tua gustu deuotionis, adipe, & pinguedine repleatur in Christo Iesu Domino nostro, cui me aridum & verbosum potius, quàm deuotum, deuotis tuis orationibus commendabis. Cui est honor, & gloria, decus, & imperium per infinita sæcula sæculorum. Amen.

S. BONAVENTVRAE
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
Opusculum ad Blancham Hispaniæ Reginam.
DE REGIMINE ANIMAE

Blancha, Hispaniæ Reginæ, hoc Opusculum de regimine animæ Auctor inscribit: in quo documenta salutaria tradit, quibus ad vitam secundum Deum Reginam instruit. Fuit autem hæc Blancha S. Ludouici Francorum regis filia Fernando Alfonsi decimi cognomento sapientis, Hispaniæ regis primogenito filio in vxorem data. Sed Fernandus Princeps, procreatis ex ea Alfonso & Fernando, qui de la Cerda vocati sunt, superstite adhuc Alfonso Patre, antequam ad regni gubernacula manum admouisset apud Villam regiam cessit e vita. Testantur hæc Alfonsus a Carthagena in Anacephalæosi Regum Hispaniæ. c. 84. Michael Reticius de Regibus Hispaniæ lib. 3. Franciscus Tarasa de Regibus Hispaniæ in Alfonso X. Hoc tempore S. Bonauentura Lutetiæ floruit.

Rimvm omnium necesse habes anima mea, altissime, pijssime, sanctissime, de optimo Deo sentire, videlicet, certa fide credendo, attēta mente considerando, & perspicaci rationis intuitu cum admiratione perspiciendo. Altissimè quidem de optimo Deo sentis, si cuncta de nihilo creantis & supportantis immensam potentiam, si cuncta gubernantis & ordinantis infinitam sapientiam, si denique cuncta iudicantis, & retribuentis indeterminatam iustitiam, fideli, pio, & perspicaci contuitu, & credis, & admiraris, & perspicis, & extra te exiens, & intra te ingrediens, & supra te transcendens, vt illud veraciter decantes: Exultauerunt filiæ Iudæ propter iudicia tua Domine, quoniam tu Dominus altissimus

Psal. 96. c.

ſimus ſuper omnem terram, nimis exaltatus es ſuper A
omnes Deos, &c. Pijſſimé de optimo Deo ſentis ſi
eiuſdem miſericordiam admiraris, amplexaris, &
benedicis, vt ſumme benignam, in noſtræ humani-
tatis & mortalitatis aſſumptione, vt ſumme viſcero-
ſam, in crucis & mortis perpeſſione, & vt ſumme li-
beralem, in Spiritusſancti donatione, & ſacramen-
torum inſtitutione, cum ſeipſum communicet libe-
raliſſime in Sacramento altaris. quatenus illud Pſalmi
Pſal. 144. b ex animo cantes: Suauis Dominus vniuerſis, & mi-
ſerationes eius ſuper omnia opera eius &c. Sanctiſſi-
me de optimo Deo ſentis, ſi eiuſdem inexplicabilem
ſanctitatem aduertens, miraris, & laudas, atque illi B
Iſa. 6. a. cum ſanctis Seraphim, Sanctus, ſanctus, ſanctus, pro-
clamas. Sanctus primo hoc eſt in ſeipſo ſanctitatem,
ſumme ac puriſſime habens, vt impoſſibile ſit ipſum
aliquid niſi ſanctum velle, vel approbare. Sanctus ſe-
cundo, hoc eſt ſanctitatem ita perfecte in alijs diligẽs,
vt impoſſibile ſit ipſum vere ſanctitatem ſeruantibus,
aut gratiæ dona ſubtrahere, aut gloriæ præmia dene-
gare. Sanctus & tertio, hoc eſt ita ſeuere oppoſitum
ſanctitatis abhorrens, vt impoſſibile ſit ipſum pecca-
ta niſi abhorrere, aut reprobare, aut impunita relin-
quere. Quod ſi ſic ſenſeris, cum legiſlatore cantabis:
Deut. 32. a Deus fidelis, & abſque vlla iniquitate iuſtus & rectus. C

Poſt hoc oculos tuæ mentis ad Dei legẽ conuerte,
quæ te iubet exhibere altiſſimo cor humile, pijſſimo
cor deuotum, & ſanctiſſimo cor illibatum. Cor, in-
quam, humile debes exhibere altiſſimo, per reueren-
tiam in animo, per obedientiam in facto, & per ho-
norificentiam in verbo, & ſigno, quatenus ſecundum
Apoſtolicam regulam, & doctrinam, Omnia in glo-
1. Cor. 10. g riam Dei facias. Cor autem deuotum exhibere debes
pijſſimo, per interpellationem feruentium precum,
per deguſtationem ſpiritualium ſuauitatum, & per
actionem multiplicium gratiarum, vt anima tua iu-
giter per deſertum aſcendat in Deum, ſicut virgula D
fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, vt de ſponſa
Cant. 3. c. in Canticis dicitur. Cor vero illibatum exhibere de-
bes ſanctiſſimo ſponſo, vt nullus in te regnet, nec ſen-
ſu, nec conſenſu, nec affectu corporeæ voluptatis ap-
plauſus, nullus terrenæ malignitatis affectus, quate-
nus omni excluſa macula peccati, poſſis cum Pſalmi-
Pſal. 118. k ſta cantare: Fiat cor meum immaculatum in iuſtifica-
tionibus tuis, vt non confundar. Attende ergo dili-
genter, & vide, ſi hæc omnia a iuuentute ſeruaſti.
Quod ſi hæc in conſcientia repereris, non tibi hoc at-
tribuas, ſed dono Dei, illique gratias agas. Quod ſi
te inuenis ſemel aut pluries in horum aliquo, vel plu- E
ribus, vel forte in omnibus, aut grauiter, aut leuiter
deliquiſſe, ſiue per infirmitatem, ſiue per ignoran-
tiam, ſiue ex certa ſcientia, inenarrabilibus gemiti-
bus ſtudeas reconciliari Deo. Et ad exhibendam emẽ-
dam illi, ſpiritum virtutis aſſume, vt poſſis cũ pœnitẽ-
Pſal. 37. d. te veraciter cantare ac pſallere: Quoniã ego in flagel-
la paratus ſum, & dolor meus in cõſpectu meo ſemp.

Dolor animi qualis debeat eſſe. Debet autem dolor animi duos habere comites,
vt ſit purgatiuus animæ, & placatiuus Dei, nimi-
rum timorem diuini iudicij, & ardorem interni de-
ſiderij, vt recuperes timendo cor humile, deſide-
rando cor deuotum, & dolendo cor illibatum. Time F
Pſal. 35. a. igitur diuina iudicia, quæ ſunt abyſſus multa. Time,
inquam, vehementer, ne forte quamquam ſis ali-
qualiter pœnitens, adhuc tamen diſpliceas. Time ve-
hementius, ne poſt hoc Deum offendas. Time etiam
vehementiſſime, ne finaliter à Deo diſcedas, ſemper
carens lumine, ſemper ardens igne, numquam carens
verme, niſi per veram pęnitentiam in gratia finali de-
Pſal. 118. p cedas, vt ſic cum Propheta decantes: Confige timore
tuo carnes meas, a iudicijs enim tuis timui. Dole
quoque & ſatage propter commiſſa peccata. Dole, in-
quam, vehementer, propter annihilationem omnis
boni diuinitus tibi dati: vehementius, propter impu-
gnationem Chriſti pro te nati, & pro te cruci affixi:
vehementiſſime, propter vilipenſionem Dei, cuius
transgrediendo leges, tu inhonoraſti maieſtatem, de-
negaſti veritatem, & offendiſti bonitatem: totumque
vniuerſum debilitaſti, deformaſti, & deordinaſti,
dum diuinis aduerſando ſtatutis, imperijs, & iudicijs,
omnibus tibi ſeruientibus propter Deum abuſa es na-
turis, ſcripturis, iuſtitijs, miſericordijs, donis gra-
tuitis, & præmijs repromiſſis. Quibus diligenter con-
ſideratis luctum vnigeniti fac tibi planctum amarum, Ier. 6. g.
deduc quaſi torrentem lacrymas per diem & noctem, Thren. 2. f.
non des requiem tibi, nec ſomnum oculis tuis. Deſi-
dera nihilominus diuina chariſmata diuini amoris in
Deum conſcendens, qui te peccantem, tam patienter
ſuſtinuit, longanimiter expectauit, & miſericordi-
ter ad pœnitentiam reduxit: tibi concedendo veniam,
infundendo gratiam, & promittendo coronam. Dum
tamen eidem impendas, vel potius ab ipſo ſuſcipias
eique rependas ſacrificium contribulati ſpiritus, cor-
diſque contriti, & humiliati, per compunctionem
amaram, confeſſionem veridicam, & per ſatisfactio-
nem condignam. Deſidera, inquam, vehementer di-
uinam complacentiam, per largã immiſſionem San-
cti ſpiritus: vehementius diuinam conformitatem,
per expreſſam imitationem Chriſti crucifixi: & vehe-
mentiſſime diuinam comprehenſionem, per apertam
viſionem patris æterni, vt veraciter cum Propheta de-
cantes: Sitiuit anima mea, quando veniam, & appa- Pſal. 41. a.
rebo ante faciem Dei?

Porro, vt hunc ſpiritũ vitę, timoris, doloris, & ardo-
ris acquiras intrinſecus, exerce te foris ad omnimodã
modeſtiam, iuſtitiam, & pietatem, quatenus, iuxta do-
cumentum Apoſtoli, abnegans impietatem, & ſæcula- Ad Titum.
ria deſideria ſobrie & iuſte, & pie viuas in hoc ſæculo. 2. c.
Exerce itaque temetipſam ad omnimodam modeſtiã,
vt, iuxta Apoſtoli doctrinam, modeſtia tua nota ſit Phil. 4. a.
omnibus hominibus. Ad modeſtiam, inquã, parſimo-
niæ, in victu & veſtitu, ſomno & vigilia, otio & labo-
re, vt in nullo excedas. Ad modeſtiam diſciplinæ, per
moderamen ſilentij & loquelæ, per moderamen mæ-
roris, & gaudij, ac etiã per moderamen mãſuetudinis,
& rigoris, iuxta quod opportunitas exigit, & recta ra-
tio dictat. Ad modeſtiam honeſtatis, per gloriatio-
nem, ordinationem, compoſitionem, ſcilicet, actuũ,
motuum, geſtuum, veſtimentorum, ſeu habituum,
membrorum, & ſenſuum, iuxta quòd moralis ho-
neſtas, & regularis obſeruantia id expoſcit: vt meri-
to ſis ex illorũ numero, quibus Apoſtolus dicit: Om- 1. Cor. 14. g
nia honeſte, & ſecundum ordinem fiant in vobis.
Exerce te quoque ad iuſtitiam, vt tibi illud propheti-
cum poſſit veraciter aptari: Propter veritatem, &
manſuetudinem, & iuſtitiam, &c. Ad iuſtitiam, in- Pſal. 44. a.
quam, integram, per zelum diuini amoris, per ob-
ſeruantiam diuinæ legis, & per deſiderium fraternæ
ſalutis. Ad iuſtitiam ordinatam, per obedientiam ad
ſuperiores, ſocietatem ad pares, & per caſtigationem
ad inferiores. Ad iuſtitiam perfectam, vt omni veri-
tati conſentias, omni bonitati faueas, & omni mali-
tiæ aduerſeris, tam mente, quàm verbo, quàm etiam
opere, nihil agens alij, quod tibi nolis fieri, nihil
negans alij, quod tibi velis impendi. quatenus illo-
rum ſis imitatrix perfecta, quibus dicitur: Niſi abun- Matt. 5. c.
dauerit iuſtitia veſtra plus quàm Scribarum, & Pha-
riſæorum, non intrabitis in regnum cælorum. Exer-
ce te tandem ad pietatem, quia vt dicit Apoſtolus: 1. Tim. 4. c
Pietas ad omnia valet, promiſſionem habens vitæ
quæ nunc eſt pariter & futuræ. Ad pietatem, in-
quam, diuini cultus attente & deuote ac reuerenter,
ſcilicet, horas perſoluendo canonicas, ac quotidiana
confitendo peccata & deplorando, ſacratiſſimam
pro tempore Euchariſtiam ſumendo, & quotidie
Miſſam audiendo. Ad pietatem ſaluationis anima-
rum, nunc adiuuando per orationum frequentiam,
per ſermonum informationem, & per exemplorum
incitamenta, vt qui audit dicat, Veni. Hoc tamen ſic
ſapienter

sapienter oportet fieri, vt salutis propriæ dispendium non incurras. Ad pietatem reuelationis corporalium necessitatum, in supportando patienter, consolando amicabiliter, & subministrando humiliter, hilariter, & misericorditer; vt sic diuinam implea s
Gal. 6.a. legem. cum dicat Apostolus: Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi. Ad quæ omnia prosequenda, super omnia credo valere memoriam Crucifixi, vt dilectus tuus tamquam Cant. 1. c.
fasciculus myrrhæ, inter mentis tuæ vbera iugiter commoretur. Quod ipse præstare dignetur, qui est benedictus in sæcula. Amen.

S. BONAVENTVRAE

EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS

Opusculum quod inscribitur, Formula aurea

DE GRADIBVS VIRTVTVM.

In hoc Opusculo, vt titulus præferre videtur, S. Bonauentura, veluti per scalæ gradus, ascensum aperit ad montem omnium virtutum. Deinde eundem conscendere monet, & hortatur. Ac denique modum præscribit, quo is ascensus facilior nobis sit, vt cuique attente, & deuote legenti omnino patebit.

Psal. 33. a. ACCEDITE ad Dominũ, & illuminamini, & facies vestræ nõ cõfundentur, dicebat Dauid. Ius hominis est ad Deum accedere. Ius Dei accedentem ad ipsum illuminare. Ad Deũ spiritualiter accedit, qui affectiones suas ad Deũ dirigit, qui sperat Dei laudem, qui timet Dei contumeliam, qui lætatur de omnibus, quæ Deo placẽt, qui tristatur de omnibus, quæ Deo displicent, qui diligit virtutes, & opera virtutum, qui odit vitia, & opera vitiorum, qui erubescit iniqua, & opera iniquitatum, & occasiones iniquitatum. Deus lux vera illuminat accedentem, ad cognoscendum virtutes, & gradus virtutum, quæ sunt certissima via ad regnum cælorum. Si aliquis calumniatur gradus, qui ponuntur, & scit meliores gradus ponere, quàm hic ponuntur, non est contra me, nec propter hoc volo litem subire. Et sciendum quòd gradus in plerisque ordinantur, secundum raritatem vel secundum perfectionem, tamen diuersis respectibus se excedunt.

Quid sit ad Deum accedere, & ab eo illuminari.

Gradus charitatis. Cap. I.

Can. 2. a. PRIMVM autem notãdum est de gradibus charitatis. Nam dicit sponsa in Canticis: Ordinauit C in me charitatem. Infimus gradus charitatis est, diligere amicum a quo homo diligitur, honoratur, fouetur, & in omnibus adiuuatur, qui hoc non curat facere, contra naturam nititur laborare. Diligere enim amantem, naturæ est, vt dicit Chrisostomus. Altior gradus diligere inimicum ex corde propter Deum, qui eum ad imaginem suam creauit, & corpore suo refecit, & sanguine suo redemit. quia diligere non amantẽ gratiæ est, vt dicit Chrisostomus. qui hoc facere non curat, filius Dei esse recusat, qui facit solem suũ oriri super bonos, & malos. Altissimus gradus charitatis est inimicos beneficijs ad amorem trahere. Vnde D super illud, Vt sitis filij Patris vestri, dicit Glossa: Cumulus perfectionis est inimicos diligere, & pro ipsis diligenter orare, sicut fecit Christus, & alia Glossa super illud: Benefacite, &c. dicit: Non tantum ad amicos, sed etiam ad inimicos extendite opera charitatis, vt amici esse incipiant. In primo gradu stant ethnici, & publicani, qui diligunt eos, qui se diligunt. In secundo stant perfecti Christiani, qui maledicentibus benedicunt. In tertio stant perfectissimi

Graduum charitatis ordo. I.

Matt. 5. g.

Ibidem.

A religiosi, immo Christus, qui Iudã ad amorem suum traxit, benignissime osculando, pedes lauando, sua carne cibãdo, & in cruce pro persecutoribus orando.

II. Item altus gradus charitatis est, cum aliquis vtilitatem amici sui cum proprio lucro quærit. Altior cum aliquis commodum amici sui, cum damno rerum suarum quærit. Altissimus cum aliquis bonum amici sui, cum propria morte quærit. Vnde dicitur Maiorem charitatem, &c. Ergo maximam charitatẽ Ioan. 15. b.
habet, qui animam suam pro amicis ponit. In illo gradu stetit Christus, quando pauper factus est, cum esset dipues, vt nos inopia sua diuites essemus, vt dicit Apo- 2. Cor. 8. b.
B stolus. Cum per suã contumeliã, nobis obtinuit æternam gloriam. Cum per sua vulnera, nobis exhibuit medicinam. Cum per suam mortem turpissimam, nobis comparauit vitam æternam.

III. Item altus gradus charitatis est, cum quis diligit auferentem sibi res temporales. Altior cum diligit auferentem sibi honorem. Adhuc altior cum diligit auferentem sibi corpus, vel membra corporis. Altissimus cum diligit auferentem sibi virtutes, & dona spiritualia, siue ipsum Deum, ad peccatum quacumque occasione inducendo, vel a virtuosis operibus retrahendo.

Gradus obedientiæ. Cap. II.

Graduum obedientiæ ordo. I.

OBEDIENTIAE altus gradus est obedire Creatori, Redẽptori, remuneratori nostro, qui vult commune bonum nostrum in præsenti, & in futuro, cui obediendum est merito in omnibus præceptis, & prohibitionibus: quia nihil præcipit, nisi ducat nos ad summum bonum: & nihil prohibet, nisi abducat nos a summo bono. Altior videtur gradus obedientiæ quodammodo esse, cum obedimus homini in persona Dei, quasi obediremus ipsi Deo: quia Deo tenemur obedire propter prædicta, sed non homini tenemur, nisi propter Deum. Cum obedimus, inquam, homini perfecto, & discreto, qui omnia cum discretione, & deliberatione imperat. Altissimus autem videtur gradus obediẽtiæ, cum obedimus homini indiscreto, & discolo, & despecto, in persona Dei, qui multa imperat cum impetu, & sine discretione, & deliberatione. Vnde Petrus: Serui obedite Dominis, non tantum bonis, & modestis, sed etiam 1. Pet. 2. c.
discolis. Hæc est enim gratia apud Deum quasi dicat non est meritum magnum bonis, & modestis obedire, tamen caute videatur, ne obediatur cõtra salutem.

II. Itẽ aliqualis gradus est obediẽtiæ in eo, quod homini

ni suaue est, & leue. Altior est obedire in eo, quod graue est, & ad breue tempus. Altissimus obedire in eo, quod graue est ad longũ tẽpus, vel vsque ad mortẽ. In hoc gradu stetit Christus, cũ obediuit Patri suo, vsque ad mortem, a principio vitæ, turpissima sustinendo. A

III. Item aliqualis est gradus obedientiæ, obedire propter timorem pœnæ inferendæ propter inobedientiã, sicut sæpe contingit. Altior est obedire propter spem gratiæ in præsenti, & propter amorem gloriæ in futuro, quod etiam sæpe contingit. Altissimus est obedire propter neutrum horum, sed pure propter Deũ: quia Deus, Dominus noster est, & nos serui eius.

IIII. Itẽ altus gradus est obediẽtiæ implere verbũ prælati, propter Deum. Altior implere nutũ. Altissimus implere voluntatem, sicut dixit Christus: Nõ veni facere voluntatẽ &c. Et iterũ: Si fieri potest transeat, &c. B

Ioan. 6. d. Marc. 4. d

V. Itẽ aliqualis gradus est cum mandatum differtur, & tamen impletur. Altior cum statim perficitur, sed tamen cum murmure & inuoluntarie. Altissimus cum statim perficitur, sponte, & cum magno desiderio.

Gradus humilitatis. Cap. III.

Graduum humilitatis ordo I. HVMILITATIS altus gradus est, cum aliquis sponte subijcit se maiori, hæc est debita. Altior cum subijcit se pari, hæc abundans est. Altissimus cum subijcit se minori, hæc superabundans est. C In hoc vltimo gradu fuit Christus, cum veniens ad Iordanem subiecit se Ioanni, dicens: Sine modo, sic enim decet nos adimplere omnem iustitiam, id est humilitatem superabundantem, vt dicit Glossa.

Matt. 3. d.

II. Itẽ altus gradus est, cũ aliquis habet humilitatem in verbis. Altior cum in factis. Altissimus cum habet humilitatem in corde. Ibi enim est virtus, sed non in verbis vel factis. Quandoque enim est, qui se nequiter humiliat, verbis, vel factis, vel gestibus, vel vestitu, vel incessu. Christus vero fuit humilis in corde cum diceret: Discite a me, &c. Humilis in verbis, cum diceret: Ego sum vermis, & non homo. Et mea doctrina non est mea, &c. Et, Verba, quæ ego loquor, a meipso non loquor. Humilis in factis, cum se inclinauit ante pedes Apostolorum in lotura. D

Matt. 11. d. Psal. 21. b. Ioan. 7. d. Idem 14. b.

III. Itẽ altus gradus humilitatis est, humiliare se propter magnitudinem, & multitudinẽ defectuũ, iuxta illud prophetæ: Humiliatio tua in medio tui, id est materia humiliationis, sit in corde tuo, scilicet defectus tui. Altior est humiliare se, propter abundantiam virtutum, & donorum spiritualium, sicut arbor nobilis inclinatur ex abundantia fructuum. Vnde dicitur: Quanto maior es, humilia te in omnibus. Altissimus, propter imitationem exempli humilitatis Christi.

Michea. 6. d. Eccli. 3. c. Ioan. 13.

IIII. Itẽ altus gradus est humiliare se de omnibus malis cõmissis. Altior de omnibus bonis omissis. Adhuc altior de omnibus deturpatis. Altissimus de omnibus bonis in vacuum perceptis. Iste ordo sumitur ex raritate. Quanto enim gradus est rarior, tanto videtur altior. In nullo istorum fuit Christus, quia nihil mali commisit, & nihil boni obmisit, & nihil boni deturpauit, nihil boni in vacuum recepit. E

V. Itẽ altus gradus est tã vilẽ se reputare, sicut vere est in oculis Dei. Altior, sicut vilis esse potuit corã Deo, si Dominus nõ cauisset. Altissimus, sicut vilis adhuc fieri posset, si Dominus a tentationibus non custodierit.

Gradus castitatis. Cap. IIII.

Graduum castitatis ordo I. CASTITATIS altus gradus est castitas coniugalis. Altior vidualis. Altissimus virginalis. Hoc patet per fructus, qui eis debentur, scilicet tricesimus, sexagesimus, centesimus. In hoc vltimo gradu fuit Christus, & beata Virgo mater eius. Damascenus etiã dicit: A nuptijs abstinentia, est Angelorum imitatio. F

Damasc.

II. Item altus gradus est detestari gestus & tactus impudicos. Altior detestari verba impudica. Adhuc altior detestari voluntatem, vel concupiscentiam impudicam, sicut Sara dixit: Numquam concupiui virum, &c. Altissimus, detestari cogitationem impudicam, sicut dicit Iob: Pepigi fœdus cũ oculis, &c.

Tob. 3. c. Iob 31. a.

Item multum quandoque periclitatur castitas ex auditu impudico. Magis quandoque ex visu, vt in Dauid, & in senibus in Daniele. Sed maxime quandoque ex tactu impudico. Item maxime adiuuatur castitas si homo vitat locum suspectum. Magis si vitat homines suspectos. Multo amplius si vitat familiaritates suspectas, & ea quæ prouocant familiaritates suspectas, vt sunt dulces litteræ, dulces salutationes, dulces respectus, dulcia verba, & blanda, & crebra munuscula, de quibus Hieronymus dicit, Crebra munuscula, & dulces litteras, & sudariola, & cibos prægustatos, sanctus amor non habet.

2. Reg. 11. A. Dan. 13. A. Hieron. ep. 2. ad Nepotian. ante med.

III. Item altus gradus castitatis est, esse castum per munditiam carnis. Altior per munditiam mentis, quia per impudicitiã maculatur corpus & anima, vt dicit Apostolus, Quodcumque peccatum fecerit homo, &c. Altissimus per imitationem exempli castitatis Christi. *1. Cor. 6. d*

Gradus patientiæ. Cap. V.

PATIENTIAE altus gradus est patienter sustinere amissionem rerum, vt Iob. Altior patienter sufferre amissionem honoris, vt Dauid cum improperia Semei sustinuit. Altissimus est patienter sufferre mutilationem membrorum, vel ablationem vitæ corporalis. In hoc gradu fuit Christus, cum sponte pro nobis animam suam posuit. Graduũ patientiæ ordo I.

Iob 1. 2. Reg. 16 b

II. Item altus gradus est patientię, tolerare afflictionẽ, quam homo pro peccatis meruit. Vnde Petrus: Si peccantes & colaphizati suffertis, &c. Altior patiẽter sufferre afflictionẽ, quam innocenter sustinet pro iustitia. Vnde, si quid patimini propter iustitiam, beati. Altissimus est feruenter appetere afflictionem. In hoc gradu fuit Christus, cũ dicebat: Improperiũ expectauit &c.

1. Pet. 2. d. Matt. 5. a. Psal. 68.

III. Item altus gradus patientiæ est non vindicare iniuriam facto. Altior non vindicare verbo. Altissimus est non habere vindictam in desiderio.

IIII. Item altam habet patientiam, qui non indicat impatientiam in verbo. Altior qui non indicat vultu. Altissimam, qui non portat impatientiam in corde suo.

V. Item altum gradum patientiæ habet, qui non vindicat iniuriam suam, cum vindicare potest, licet non sine damno. Altiorem, qui non vindicat cum vindicare potest sine damno. Altissimus est, cum gratias agit pro afflictione, vt Tobias, cum dixit: Gratias ago tibi Domine, quia castigasti & sanasti me. *Tob 11. c.*

VI. Item altus gradus patientiæ est, cum aliquis patienter sustinet aduersitates, vt a peccatis suis purgetur, iuxta illud: In fornace probatur argentum. Altior vt in cælo gloriose remuneretur, iuxta illud Matthæi: Beati eritis cum vos oderint homines &c. Altissimus vt Christo vicem rependat, iuxta illud Hieronymi: Felix est anima quæ pro Christi nomine tanta voluerit sustinere, quanta ille pro nobis passus est.

Prou. 27. c. Matt. 5. a.

VII. Item altus gradus patientiæ est, de iniuria numquam querimoniam facere. Altior numquam iniuriã propriam excusare. Altissimus est iniuriam propriam, numquam alicui ad vindicandum significare.

Gradus misericordiæ. Cap. VI.

MISERICORDIAE altus gradus est misereri proximi, iuxta illud: Estote misericordes. Et Iob: Si negaui quod volebant pauperes, &c. Et iterum: Oculus fui cæco & pes claudo. Altior misereri sui, secundum illud: Miserere animæ tuæ placens Deo. Altissimus misereri Dei, sicut ipse petit in Iob: Miseremini mei, miseremini mei, saltem vos, &c. Graduũ misericordiæ ordo I.

Luca. 6. e. Iob 31. b. Idem 29. c. Eccl. 30 d. Iob 19. c.

II. Item altus gradus est misereri consanguineis afflictis. Altior gradus, misereri extraneis afflictis. Altissimus misereri inimicis afflictis. In hoc vltimo gradu fuit Christus cum dixit: Misereor super turbam. Et iterum: Pater ignosce illis, &c.

Mar. 8. a. Luca 23. e.

III. Item altus gradus est misereri viuis in afflictione corporis. Altior misereri viuis in afflictione spiritus. Altissimus misereri mortuis in purgatorio.

IIII. Item altus gradus est misereri sanis in necessitate. Altior misereri infirmis non decumbentibus in necessitate.

necessitate. Altissimus misereri infirmis decumbentibus in necessitate. A

V. Item altus gradus misericordiæ consistit in dando
Gen.18. temporalia, sicut fecit Abraham, qui nulli negauit ho-
1.Reg.24. spitium. Altior in condonando iniurias, sicut fecit Da-
a.& 26.c. uid Sauli, & Semei. Altissimus pro iniuriatibus suppli-
2.Reg.16.b cando fideliter, sicut Christus & Beatus Stephanus.
Luc.23.e. Item in alto gradu misericordiæ consistit, quem ad
Act.7.g. miserendum inducit natura suadendo. In altiori, quẽ
VI. inducit homo præcipiendo, vel admonendo. In altissimo, quem inducit Deus inspirando.

Gradus veritatis. Cap. VII.

Graduũ veritatis obseruandæ ordo. I. VERITATIS altus gradus est libenter cogitare veritatem, & libenter cogitare de veritate. Altior est libenter loqui veritatem, & libenter loqui de veritate. Altissimus est libenter viuere secundum veritatem, & alios ad hoc inducere. B

II. Item altus gradus est cognoscere veritatem. Altior amare veritatem. Altissimus seipsum, & aliós iudicare secundum veritatem. In omnibus istis gradibus fuit Christus.

III. Itẽ altus gradus est libere, & absque adulatione, & sine pallio pronunciare veritatem, quando libere pronunciare oportet. Altior libere defendere veritatem, quando defendere conuenit. Sed qui hoc faciunt sæpe amaritudinibus replentur, quia veritas res amara est. Dicit Sanctus Bernardus: Melius est tamen pro veritate pati supplicium, quàm pro adulatione pati beneficium. Altissimus est libere defendere veritatẽ coram inimicis. C

IIII. Item altus gradus est propter veritatem res temporales in periculo ponere. Altior honorem imponere. Altissimus corpus in periculo ponere. Et hoc merito faciendum est, quia Christus veritas est.

Gradus paupertatis. Cap. VIII.

Graduum paupertatis perfectæ ordo. I. PAVPERTATIS, quæ est vna de octo beatitudinibus, altus gradus, est relinquere res temporales. Altior relinquere amicos sæculares, & spirituales. Altissimus relinquere seipsum, id est singularem sensum, amorem priuatum, propriam voluntatem. In omnibus istis gradibus fuit Christus, qui reliquit seipsum, sua, suos. D

II. Item altus gradus est pro transitorijs non laborare, nec solicitari. Altior transitoria non appetere. Al-
Actu.20.e tissimus oblata respuere. In secundo fuit Apostolus
Dan.5. cum dixit: Argentum & aurum, aut vestem nullius
Exo.23.b. concupiui. In vltimo fuit Daniel Propheta, qui con-
Deut.16.d tempsit munera Balthasar, quia scriptura reprehendit
Eccli.20.d munuscula dare, & accipere. E

III. Item altus gradus est nolle habere certum hospi-
Luc.2.a. tium, sicut Christo non fuit locus in diuersorio. Altior non habere certum victum & vestitum tempore sanitatis. Altissimus nolle habere certum victum & vestitum tempore infirmitatis. In hoc vltimo gradu fuit Christus, cum non habuit vbi caput suum reclinaret, nec haustum aquæ, nec vestem, sed nudus ante crucem stetit.

IIII. Item in alto gradu paupertatis est, qui propter hoc eligit paupertatẽ, vt a transitorijs solicitudinibus eruatur. In altiori est, qui propter hoc eligit paupertatẽ, vt in virtutibus & donis spiritualibus dotetur. In altissimo, qui propter hoc eligit paupertatẽ, vt in sessione sua apud Christum in iudicio, Deus glorificetur. F

V. In alto gradu est, qui nihil habet proprium in speciali, sicut multi religiosi. In altiori, qui nihil habet proprium in communi ad annum, vel ad longum tẽpus, sicut pauci religiosi. In altissimo est, qui nihil habet proprium in communi, nec ad septimanam, vel ad diem, vt Fratres minores.

Gradus prudentiæ. Cap. IX.

Graduum prudentiæ veræ, & Christianæ ordo. I. PRVDENTIAE altus gradus est, cognoscere
Rom.1.c. Deũ per creaturas, sicut dicit Apostolus: Inuisibilia Dei, &c. Altior per scripturas. Altissimus per fidẽ.

II. Item altus gradus est prudentiæ, ordinare mores exteriores secundum voluntatem Dei. Altior ordinare affectiones interiores. Altissimus ordinare vires animæ secundum placitum Dei.

III. Item altus gradus est, ordinare vitã interius & exterius secundum exempla sanctorum. Altior secundũ exempla Christi. Altissimus secundum mores Christi.

IIII. Item in alto gradu est, qui considerat amaritudinẽ animæ cũ separatur a corpore. In altiori, qui considerat amaritudinem animæ cũ separatur a familiaritate Dei ad breue tempus. Vnde Bernardus: Quæ anima semel accepit, &c. In altissimo, qui cõsiderat amaritudinem animæ, cũ æternaliter separatur a fruitione Dei.

V. Item in alto gradu est, qui considerat iucunditatem animæ, cum vnitur Deo ad longum tempus. In altissimo est, qui considerat iucunditatem animæ cum vnitur Deo æternaliter.

VI. Item in alto gradu est, qui cõsiderat, quomodo dat se Deus in bonis spiritualibus. In altissimo est, qui cõsiderat, quomodo dat se Deus totum in omni, quod est ipse in diuina, & humana natura.

Gradus fortitudinis. Cap. X.

Graduum veræ, atque Christianæ fortitudinis ordo. I. FORTITVDINIS est altus gradus vincere mundũ & delitias eius contemnendo, sicut dicit Apostolus: Oia inquit arbitratus sum vt stercora &c. Altior est vincere carnẽ, & cõcupiscẽtias eius restringere, vt Apostolus: Castigo inquit corpus meũ. Altissimus vincere seipsum simpliciter & sponte vsque ad 1.Cor.9.d.
mortẽ obediẽdo, sicut in omnibus istis fuit Christus.

II. Item altus gradus est fortiter resistere peccatis corporalibus, vt sunt luxuria, gula, &c. Altior resistere peccatis spiritualibus, vt sunt placentia propria, displicentia aliena, hypocrisis, personarum acceptio, ingratitudo. Altissimus est resistere occasionibus, tam corporalium, quàm spiritualium peccatorum, vt munuscula, & familiaritates, verba blanda, &c.

III. Item altus gradus est, non consentire peccatis operationis. Altior non consentire peccatis locutionis. Altissimus non consentire peccatis cogitationis. In his omnibus fuit CHRISTVS.

IIII. Item altus gradus est fortiter laborare in hoc mundo pro sancta vita, quæ consistit in bona conscientia, & in bonis operibus, & moribus. Altior laborare pro societate angelica. Altissimus laborare pro vnione Dei in vita æterna.

Gradus iustitiæ. Cap. XI.

Graduum Christianæ iustitiæ ordo. I. IVSTITIAE altus gradus est reddere proximo ius suum scilicet congratulationem in prosperitate, & compassionem in aduersitate, iuxta illud: Gau- Rom.12.c.
dere cũ gaudentibus &c. Et altior reddere sibimet ius Michea.4.
suum, scilicet dolorem de malis commissis, iuxta illud propheticum: Dole quasi parturiens, & cautelam c.
contra mala committenda, iuxta illud: Non solum a 1.Thes.5.
malo, sed ab omni specie mala abstinete vos. Altissimus reddere Deo ius suum, scilicet timorem, quia Dominus iustus est: & amorem, quia Pater bonus est. Vnde Dominus dicit: Si ego Dominus, vbi ti- Malach.1.
mor meus? si Pater, vbi amor meus?

II. Item altus gradus est, reddere vnicuique bonũ pro bono. Altior reddere bonũ pro malo. Altissimus reddere optimũ pro pessimo. Hoc fecit Christus, quando dedit corpus suum sanctissimũ Iudę pessimo traditori.

III. Itẽ altus gradus est iustificare omnes operationes, vt Deo placeãt. Altior iustificare omnes locutiones. Altissimus iustificare omnes voluntates. In istis gradibus fuit Christus cũ dicit: Quæ placita sunt ei facio semp. Ioã.8.13.b.

IIII. Item altus gradus est, discere iudicare omnia opera sua, qua intentione, & ad quem finem fiant. Altior iudicare verba, vtrum sint vtilia vel nociua. Altissimus iudicare conscientiam, vtrum recta vel erronea sit, & omnes affectiones, vtrũ ordinatæ vel inordinatæ sint.

V. Item altus gradus est, exhibere naturalem iustitiam omnibus viuis, scilicet quod oderis tibi fieri. Matt.7.b.
& quæcumque vultis, vt faciant vobis homines. Altior exhibere iustitiam omnibus mortuis consanguineis

guineis in eleemosynis, orationibus, & maxime in testamentis eorum distribuendis, secundum ordinationem ipsorum, & in omnibus, quæ ipsis fideliter commiserunt. Altissimus, iustitiam exhibere mortuis extraneis, sicut eis commiserunt, & confidunt.

Gradus temperantiæ. Cap. XII.

Graduum Christianæ temperãtiæ ordo. I. TEMPERANTIAE altus gradus est, moderare se in omnibus exterioribus, scilicet in victu, habitu, somno, in incessu, verbis, factis, & moribus, vt omnia ordinate, & modeste fiant secundum Deum. Altior est, temperare se in motibus, & affectionibus interioribus, ne nimis circa transitoria occupetur. Altissimus temperare cogitationes, ne nimis extra Deum euagentur.

II. Itẽ altus gradus est, restringere se ab illicitis interioribus, & exterioribus. Altior, refrenare se a licitis exterioribus & interioribus ad tempus. Altissimus est abstrahere a licitis exterioribus, & interioribus vsque ad mortẽ, iuxta illud. *Virtus est, licitis abstinuisse bonis.* Ille enim solus ad illicita non cadit, qui se caute restringit a licitis, dicit glossa super Iob. Qui enim non vult detrahere, & mentiri, & similia, restringat se a licitis verbis, quia auctore Salomone, In multiloquio peccatum non deerit. *Glo. in 3.c. Iob ex Gregor. lib. 5. Mor.c.8.ante med. Prou.10.c.*

III. Item aliqualis altus gradus est, moderare loqui de defectibus hominum in præsentia eorum. Altior temperare loqui de defectibus viuorum, & mortuorum in absentia ipsorum, sed tamquàm præsentes essent. Altissimus, excessus tam viuorum quàm mortuorum absentium excusare fideliter, quia locum excusationis non habent.

IIII. Item Chrysostomus ponit gradus de temperantiæ cibi, & potus dicẽs: Nihil sic ægritudinem fugat, sicut moderata refectio, ecce altus gradus. Nihil sic sanitatem seruat, ecce altior. Nihil sic acumen sensuum operatur, ecce altissimus.

Gradus pacis. Cap. XIII.

Graduum Christianæ pacis ordo. I. PACIS altus gradus est, cum caro subijcitur spiritui, siue rationi, difficilem se reddens ad omnia mala perpetranda. Altior, cum subijcitur caro spiritui, promptam se exhibens ad omnia bona facienda. Altissimus est, cum spiritus subijcitur Deo, omnem ordinationem tam in exterioribus, quàm in interioribus animæ viribus penitus obseruando. Iste vltimus gradus seruatur in cælo.

II. Item altus gradus est inferioribus parcere, si in aliquo excesserunt, eosque benigne consolari, si in aliquam afflictionem inciderint. Altior est, cũ paribus benigne conuersari, ita quòd faciat eis bonum, quod sibi iuste vult fieri, nec inferat malum aliquod, quod sibi iuste non vult fieri. Altissimus, voluntatem suam voluntati superiorum in omnibus conformare.

III. Item altus gradus, nullum turbare factis. Altior est, nullum turbare verbis, vel facie, vel in verbis post tergum. Altissimus est, nullam dare occasionẽ iustam alicuius turbationis, signo, nutu. In omnibus istis gradibus fuit CHRISTVS, secundum illud: Nõ veni facere voluntatem meam, &c. *Ioan.6.d.*

IIII. In altum gradum pacis ascendit, qui mala proximorum non publicat. In altiorem gradum, qui bona proximorum non minuit, nec denigrat, nec inuertit, sed extollit. In altissimum ascendit, qui defectibus eorum compatitur, & profectibus eorum ex corde congratulatur. In isto gradu fuit CHRISTVS.

Gradus constantiæ. Cap. XIIII.

Graduum Christianæ cõstantiæ ordo. I. CONSTANTIAE altus gradus est, cum homo tantum vnitur Deo, quòd non potest induci ad aliquod malum, quod Deo displicet, nec abduci ab aliquo bono, quod Deo placet, per amissionem rerum tẽporaliũ, sicut Tobias, & Matthathias. Altior cum homo non potest cogi per mutilationem membrorum, sicut illi septem, de quibus legitur in libro Machabæorũ. Altissimus, cum nõ potest cogi per ablationem vitæ temporalis, sicut Paulus cum dixit: Non solum alligari, sed etiam mori paratus sum, propter nomen Domini Iesu Christi. *2.Mac.7. Actu.21.c*

II. Item in altum constantiæ gradum ascendit, qui nõ recedit a Deo in prosperitate, sicut Dauid. In altiorem ascendit, qui non recedit a Deo in aduersitate illata ab inimicis, vt Stephanus. In altissimum, qui non recedit a Deo in aduersitate illata ab amicis, vt Iob, qui dixit amicis: Iustificationem, quam tenere cœpi, non deseram. *Iob 27.b.*

III. Item in alto gradu constantię est, qui non consentit tentationibus peccatorũ carnalium, sed tamen suffert. In altiori est, qui nõ consentit tentationibus peccatorũ spiritualiũ, sed tamẽ suffert. Vnde Iacobus dicit: Beatus vir, qui suffert tẽtationem, &c. In altissimo est, qui extirpat a se etiam occasiones tentationũ carnalium, & spiritualium peccatorum. In isto gradu fuit Christus. *Iacob. 1.b.*

IIII. Item in altũ ascendit, qui non mouetur a sancta cõuersatione, vel a bono opere, vel proposito bono, irrisione, vel vituperatione, vt Dauid, cui Michol irrisit, & contempsit, & improperauit, quòd saltasset, sicut scurra nudus coram ancillis. In altiorem, qui non mouetur adulatione, vel laude histrionum, & malorum hominum. In altissimum ascendit, qui non mouetur adulatione, vel laude bonorum hominum. *2.Reg.6.*

Gradus largitatis. Cap. XV.

Graduum Christianæ largitatis, seu liberalitatis ordo. I. LARGITATIS altus gradus est, hilariter dare temporalia sicut fecit Abraham, qui nulli negauit hospitium. Altior est hilariter dare spiritualia, sicut Apostolus fecit, dicens: Sapientibus, & insipientibus debitor sum. Item: Si vobis spiritualia seminamus, &c. Altissimus est sponte, & hilariter dare corpus suum, sicut fecit Christus, qui dicit per Prophetam: Corpus meum dedi percutientibus. & cum dixit: Comedite ex hoc omnes, hoc est, &c. *Rom. 1. b. 1.Cor.9.b. Isa.50.c. Matt.26.c*

II. Item in altũ gradũ largitatis ascendit, qui dat quidquid ab eo petitur, sicut Herodes fecit, qui filiæ dixit, Quidquid petieris dabo tibi. In altiorem ascendit, qui dat plus, quàm petatur ab eo, sicut fecit Naaman Giezi seruo Elisæi, petenti vnum talentum, dixit: Melius est, vt duo accipias. In altissimum ascendit, qui arguit non petentes, vt petant, sicut Christus. Vsque modo non petistis, quidquam. *Mar.6.c. 4.Reg.5.f. Ioan.16.d*

III. Item in alto gradu stat, qui dat aliquid habens spem recuperandi, vel recompensationis, sicut fere faciunt omnes homines, iuxta illud Isaiæ: Omnes diligũt munera, &c. In altiori stat, qui dat aliquid, sine spe recompensationis, sicut Apostolus dedit spiritualia, dicens; Non quæro vestra, sed vos. In altissimo stat, qui refert gratias accipiẽtibus dona, sicut Chrysostomus dicit de Christo: Pro omnibus, quæ tribuisti nobis o Christe nihil petis, quàm saluari, hoc ipsum tribuens, & accipientibus gratias agens. In omnibus istis gradibus fuit Christus. *Isa. 1.f. 2.Cor.12.e*

IIII. Item in alto gradu stat, qui dat dona consanguineis indigentibus. In altiori stat, qui dat extraneis indigẽtibus. In altissimo, qui dat inimicis indigentibus, sicut Deus, qui facit solem suũ oriri super bonos, & malos. *Matth.5.g*

Gradus compassionis. Cap. XVI.

Graduum cõpassionis Christianæ ordo. I. COMPASSIONIS altus gradus est, medullitus condolere amico afflicto. Altior condolere inimico afflicto. Altissimus condolere Deo de contumelia sibi illata.

Item in alto gradu est compassionis, qui condolet sanis in afflictione ipsorum. In altiori est, qui condolet infirmis in infirmitate. In altissimo est, qui condolet purgandis in pœnis eorum in purgatorio.

Item

III. Item altum gradum ascendit, qui afflictis condolet in corde, sicut dicit Apostolus: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, aliqua molestia tribulationis, & ego non vror? dicit Glossa. In altiorem ascendit, qui ore conqueritur incommodum afflictorum, sicut Dauid, mortem Saulis, & Ionathæ dicens: Quomodo ceciderunt fortes in prælio? In altissimum ascendit, qui plorat super afflictionem, sicut Dauid lugebat Absalonem inimicũ suum. & Iob: Flebam, inquit, quondam super eo, qui afflictus erat, & anima mea compatiebatur pauperi. In his gradibus fuit Christus, quando conquerendo fleuit super Hierusalem, dicens: Quia si cognouisses. Quædam Glossa dicit super Marcum: Homo patitur, & ridet; Deus compatitur, & flet.

2.Cor.11.f *2.Reg.1.d.* *In eodē 18.g* *Iob 30.d.* *Luca 19f.*

IIII. Item, altus gradus condolere omnibus in afflictionibus corporalibus. Altior condolere in afflictionibus spiritualibus. Altissimus condolere in defectibus spiritualibus.

V. Item altus gradus est condolere afflictis ad breue tempus. Altior condolere ad longum tempus. Altissimus condolere semper. In omnibus his gradibus fuit Christus.

Gradus congratulationis. Cap. XVII.

Graduum Christianæ congratulationis ordo. I.

CONGRATVLATIONIS altus gradus est congratulari omnibus hominibus, quòd ad imaginem, & similitudinem Dei sunt facti, & congratulari eis in omnibus bonis, quæ a Deo perceperunt. Altior est congratulari omnibus Angelis, quòd signaculum Dei sunt, & quòd nullam miseriam experti sunt, & semper in fruitione Dei fuerunt. Altissimus est congratulari Deo de æterna, & immensa beatitudine, quam habet a seipso per naturam.

II. Item altus gradus est, cõgratulari in omni beneplacito suo, quod perficitur in cælo, & in terra ab hominibus. Altior est, congratulari Deo in omni beneplacito suo in cælo, quod perficitur ab Angelis. Altissimus congratulari singulis personis in omni beneplacito, quod perficitur vnicuique personæ a duabus personis.

III. Item altus gradus est, congratulari omnibus hominibus de omnibus bonis fortuitis. Altior, congratulari in omnibus donis naturalibus in corpore, & anima. Altissimus, in omnibus donis spiritualibus, & virtutibus in spiritu.

IIII. Item altus gradus est, congratulari omnibus consanguineis in omnibus bonis, & profectu. Altior est, congratulari omnibus extraneis. Altissimus, congratulari omnibus inimicis.

V. Item altus gradus est, congratulari cũ ad congratulandũ instigat natura. Altior, cũ scriptura. Altissimus, cum inspiratio diuina. In omnibus his fuit Christus.

Gradus abstinentiæ. Cap. XVIII.

Graduum Christianæ abstinentiæ ordo. I.

ABSTINENTIAE altus gradus est vitare superflua oblectamenta corporis in victu, & in uestitu, & in alijs commoditatibus. Altior vitare oblectamenta spiritus, quæ subito veniunt, & subito terminantur, vt contingit in luxuria, in choreis, & cum aliquis delectabiliter audit, & loquitur mendacia, vel detractiones, & similia. Altissimus vitare delectabilia spiritus, quæ sæpe veniunt, & diu permanent, sicut est in ornatu superfluo, & amicitia carnali, & in gaudio temporali.

II. Item altus gradus est libenter vitare illicita oblectamenta, quæ homo non potest, vel difficulter habere potest. Altior est, sponte vitare delectabilia, quæ habet, vel quæ habere potest. Altissimus, qui potest vitare licita delectabilia, quæ habet, & quæ habere potest, & quibus meritorie vti potest, vnde illud: *Virtus est licitis abstinuisse bonis.*

III. Item altus gradus est, sponte vitare delectabilia in vilibus, & nociuis. Altior, vitare delectabilia in raris, & caris ad tempus, & quæ fiunt cum multa diligentia, & magnis sumptibus comparantur. Altissimus, vitare delectabilia in raris, & caris omni tempore.

IIII. Item altus gradus est, consolationem transitoriam non admittere in omnibus visibilibus, propter Deum. Altior est, fugere consolationem transitoriam in Angelis, & inuisibilibus propter Deum, sicut Maria Magdalena dixit: Non quæro Angelos, sed eum, qui fecit me, & Angelos, &c. Altissimus vitare ad tempus consolationem, quæ potest haberi in ipso Creatore, propter salutem proximorum, sicut dixit Apostolus: Optabam anathema esse pro fratribus. Et: Cupio dissolui, & esse cum Christo. In omnibus his fuit Christus.

Rom.9.a. *Phil.1.c.*

Gradus concordiæ. Cap. XIX.

Graduum Christianæ concordiæ, ordo. I.

CONCORDIAE altus gradus est, concordare cum sanctis hominibus in sancta conuersatione. Altior, concordare cum sanctis Angelis in continua laude Dei. Altissimus, concordare cum Deo in perfecta voluntate.

II. Item altus gradus est, concordare cum subditis, defectibus compatiendo. Altior, concordare cum paribus, & socijs, profectibus eorum congaudendo. Altissimus, concordare cum prælatis, voluntati eorum obediendo in omnibus.

III. Item altus gradus est, concordare cum perfectis, præcepta Dei seruando. Altior, concordare cum perfectioribus, consilia Dei in scriptura perficiendo. Altissimus, concordare cum perfectissimis, diuinis moribus se conformando.

IIII. Item altus gradus est, concordare cum omnibus hominibus quantum in se est, vt omnis perturbatio caueatur. Altior est, concordare cum omnibus hominibus propter quietem propriam, ne homo in seipso affligatur. Altissimus est, concordare cum omnibus hominibus ne propter inquietudinem cordis Deus ab ipso, vel ipse a Deo ad breue, vel ad longum tempus alienetur. In omnibus his fuit Christus.

Gradus gratitudinis. Cap. XX.

Graduũ gratitudinis ordo. I.

GRATITVDINIS altus gradus, est digne ponderare naturalia dona corporis. Altior, digne ponderare naturalia dona animæ, scilicet memoriam, intelligentiam, & voluntatem. Altissimus, digne ponderare gratuita dona animæ, scilicet dona Spiritussancti, & virtutes.

II. Item altus gradus est, ponderare dona temporalia a Deo collata. Altior, ponderare dona spiritualia a Deo percepta. Altissimus, ponderare dona æterna a Deo percipienda.

III. Item altus gradus est, gratias agere de scriptura. Altior est, gratias agere de septem Sacramentis. Altissimus est, gratias agere de sanctissimis exemplis Iesu Christi, & moribus diuinis.

IIII. Item altus gradus est, gratias agere de præceptis sacræ scripturæ. Altior, de consolationibus. Altissimus, de doctrinis Christi in Euangelio.

V. Item altus gradus est, gratias agere de omnibus creaturis, quas habet homo in terra. Altior est, gratias agere de omnibus Angelis, & sanctis, quos homo habet in cælo. Altissimus est, gratias agere de omnibus bonis, quæ habet in ipso. In omnibus his gradibus fuit Christus, ipso teste: Quæ placita sunt ei facio semper.

Ioan. 8. d.

Gradus religionis. Cap. XXI.

Graduũ religionis (vt est virtutis studium) ordo. I.

RELIGIONIS altus gradus est cognoscere omnia impedimenta religionis, & ea odire, sicut

cut est otium, dissolutio, mala societas, curiositas, & A nimia libertas. Altior est, cognoscere omnia incitamẽta religionis, & ea desiderare, vt est maturitas, solitudo, taciturnitas, bona societas, bona exempla. Altissimus, studiose se exercitare in omnibus, quæ pertinent ad religionem, vt sunt virtutes, & opera virtuosa.

II. Item altus gradus est, diligenter seruare omnia præcepta religionis. Altior, seruare omnia vota religionis, non solum maxima, sed & minima. Qui enim minima negligit paulatim decidet. Altissimus imitari optimos in religione, & ipsis se conformare.

III. Item altus gradus est, relinquere res temporales. Altior, relinquere omnes amicos, tam carnales, quàm B spirituales. Altissimus, relinquere proprium sensum, & propriam voluntatem.

IV. Item altus gradus est, seruare religionem, & amare religionem, propter pœnam vitandam, quæ debetur irreligiosis. Altior, propter spem in præcedenti, & gloriam in futuro, quæ debetur religiosis. Altissimus, amare religionem pure, propter Deum.

V. Item altus gradus est, semper niti ad proprios defectus videndos, qui semper pullulant. Altior, niti semper ad crescendum in virtutibus & spiritualibus donis, ad conformandum se diuinis moribus. Altissimus, semper dolere, quòd non potest omnes C defectus diuincere, nec semper exercere virtutes. In multis his gradibus fuit Christus.

Gradus contritionis. Cap. XXII.

Graduū cōtritionis ordo I. CONTRITIONIS altus gradus est, ex corde dolere pro omnibus peccatis mortalibus. Altior, pro omnibus peccatis venialibus magnis. Altissimus, dolere pro omnibus peccatis venialibus minimis.

II. Item altus gradus est, vehementer dolere pro peccatis operum. Altior, dolere pro peccatis verborum. Altissimus, dolere pro peccatis cogitationum, & affe- D ctionum.

III. Item altus gradus est, dolere pro commissis, omnium malorum. Altior pro omissis omnium bonorum. Altissimus, pro deturpatione omnium bonorum per tædium, & teporẽ, & etiam impuram intentionẽ.

IV. Item altus gradus est, dolere pro omnibus malis, quæ homo commisit personaliter. Altior, pro omnibus, quorum fuit occasio scienter. Altissimus pro omnibus, quorum occasio fuit ignoranter. Vnde illud:
Psal.24.a Ignorantias, &c.

V. Item altus gradus est, dolere pro peccatis manifestis. Altior pro peccatis occultis, quæ homo solus scit E coram Deo. Altissimus dolere pro peccatis, quæ solus Deus scit sine ipso in lumine suo. Vnde Apostolus:
1.Cor.4.a Nihil mihi conscius sum, &c.

VI. Item altus gradus est, dolere de damno quod sibi homo per peccatum intulit. Altior, quod communitati intulit. Altissimus, de contumelia, quā Deo intulit.

VII. Item altus gradus est, cum in contritione deletur culpa tantum. Altior, cum deletur culpa, & pars pœnæ. Altissimus, cum deletur culpa, & omnis pœna.

VIII. Item in alto gradu est, qui dolorẽ mentis indicat in ore pure confitendo. In altiori, qui dolorem indicat in oculis lacrymando. In altissimo, qui dolorem F indicat in opere, ieiunijs, vigilijs, & disciplinis carnem suam affligendo.

Gradus confessionis. Cap. XXIII.

Graduum confessionis sacramentalis ordo I. CONFESSIONIS altus gradus est, declarare secundum præceptum Apostolicum, semel in anno omnia peccata illius anni. Altior est, confiteri singulis mensibus. Altissimus, confiteri semel in septimana, cum scriptum sit: Septies in die cadit iustus, &
Prou. 24.b resurgit per confessionem.

II. Item altus gradus est, confiteri tantum vni sacerdoti iuxta illud: Vade ostende te Sacerdotibus. *Matt.8.a* Altior est, confiteri pluribus sacerdotibus sæcularibus, iuxta illud: Ite ostendite vos sacerdotibus. *Luca 17.d* Altissimus, confiteri pluribus Sacerdotibus religiosis, qui diligentes sunt circa confessionem, & confitentes.

III. Item in alto gradu est, quem ad confitendū mouet horror peccati, & fœtor. In altiori est, quem mouet ad confitendum desiderium regni cælestis. In altissimo, quem mouet ad confitendum amor vnionis Dei.

IV. Item in alto gradu est, qui confitetur, vt a maculis emundetur animæ. In altiori, qui ideo confitetur, vt Deo per munditiam assimiletur. In altissimo est, qui ideo confitetur, vt Deo habitaculū in anima per munditiam præparetur. Sciendum quòd de singulis gradibus, de quibus est contritio, de eisdem debet etiam fieri confessio.

Gradus satisfactionis. Cap. XXIIII.

Graduū satisfactionis. vt ad pœnā pertinet, ordo I. SATISFACTIONIS altus gradus est, emendare digne peccata propria. Altior, bonorum hominū. Altissimus, emendare peccata malorū hominū.

II. Item altus gradus est, emendare peccata consanguineorum. Altior, emendare peccata extraneorum. Altissimus emendare peccata inimicorum.

III. Item altus gradus est, emendare peccata in propria domo. Altior, emendare peccata in eremo. Altissimus, emendare in claustro.

IV. Item altus gradus est, emendare peccata in claustro rigido. Altior, emendare in claustro rigidiori. Altissimus, in rigidissimo claustro.

V. Item altus gradus est, emendare peccata eleemosynis. Altior, emendare bonis operibus corporis, ieiunijs, orationibus, peregrinationibus, & similibus. Altissimus, emẽdare peccata passionibus corporis, scilicet lacrymis, disciplinis, cilicijs, & similibus. Perfectius est, aduersa tolerare patienter, quàm bonis operibus insudare.

Gradus contemplationis. Cap. XXV.

Graduū cōtemplationis ordo I. CONTEMPLATIONIS altus gradus est, cognoscere Deum in creaturis. Altior, cognoscere Deū in scripturis. Altissimus est, cognoscere Deum in sua potentia, & sapientia, &c.

II. Item altus gradus est, cognoscere Deum in hominibus, qui ad imaginem eius sunt creati. Altior, cognoscere Deum in Angelis, qui sunt signaculum similitudinis Dei. Altissimus, cognoscere Deum in sua substantia.

III. Item altus gradus est, cognoscere Deum in suis operibus. Altior cognoscere in suis moribus Deum. Altissimus cognoscere Deum in claritate sua. Vnde in *Ioan.17.d* Ioanne: Vt videant claritatem quam dedisti mihi.

IV. Item ad altum gradum contẽplationis ascendit, qui abstrahit animā suam ab omnibus transitorijs, & colligit eam ad seipsam. Ad altiorem tendit, qui cognoscit, qualis sit anima in se collecta super corpus, & sine corpore, & secundum quem, imaginata. Ad altissimum tendit, qui cognoscit Deum, ad cuius imaginem factus est, vt pro posse suo se illi conformet. In omnibus his fuit Christus.

Gradus discretionis. Cap. XXVI.

Graduum discretionis ordo I. DISCRETIONIS altus gradus est, secundum ordinem Dei vti donis temporalibus. Altior, secundum ordinem Dei vti donis naturalibus in corpore, & in anima. Altissimus, vti secundum ordinem Dei donis gratuitis in anima.

II. Item altus gradus est, seruare præcepta scripturæ. Altior seruare consilia scripturæ. Altissimus, seruare doctrinas Iesu Christi.

III. Item altus gradus est, regere se secundum exempla sanctorum. Altior, secundum exempla Christi. Altissimus, secundum mores Dei.

IV. Item altus gradus est cogitare varia beneficia Dei. A Altior, de beneficijs collatis gratias agere. Altissimus, laudare diuinam naturam, & bonitatem, quæ coegit dantibus.

V. Item altus gradus est in omnibus cautum esse corã sæcularibus, ne scandalizentur. Altior, cautum esse coram religiosis, vt ædificentur. Altissimus, coram Deo iudice cautum esse ne offendatur.

Gradus spei. Cap. XXVII.

Graduum Christianæ spei ordo I. SPEI altus gradus est, expectare cælestem hereditatem, quam daturum se Deus nobis per pignus B obligauit, scilicet Spiritumsanctum in baptismo, qui est pignus hereditatis nostræ, vt dicit Apostolus. Altior est, expectare beatitudinis eandem hereditatem, quam nobis se daturum iuramento firmauit. Vnde. Iusiurandum, &c. Altissimus est, expectare eandẽ beatitudinem, quam nobis se daturũ in lege, & Prophetis promisit. Vnde Apostolus: Quod oculus nõ vidit, &c.

Ephe. 1. c

Luca 1. g

1. Cor. 2. c

II. Item in alto gradu est, qui expectat æternam beatitudinem ex operibus misericordiæ, & iustitiæ, in quibus se diu exercuit. In altiori est, qui expectat eam ex passione Christi, qui nobis eam promeruit. Vnde Bernardus: Peccanti mihi peccatum, &c. In al- C tissimo, qui expectat eam ex mera bonitate, & misericordia Dei, qui nos ad ipsam creauit.

III. Item in alto gradu est, quem certificat de æterna beatitudine bene discussa conscientia. In altiori est, quem certificat veteris, & nouæ legis scriptura. In altissimo est, quem certificat inspiratio diuina.

IV. Item altum gradum tenet, qui expectat æternã beatitudinem ex multiplici intercessione in via, & in patria. Altiorem, qui eandem expectat ex diligenti custodia Angelorum. Altissimum, qui eandem diligentissima custodia diuina expectat. Vnde Augustinus: Perfectioribus adest ipse Deus ad custodiam, im- D perfectioribus vero ipsi Angeli.

Gradus timoris. Cap. XXVIII.

Graduũ timoris ordo I. TIMORIS infimus gradus est, timere iudicem sæcularem. Altior est, timere iudicem spiritualem. Altissimus timere iudicem sempiternum.

II. Itẽ altus gradus est, timere iudicem Deum, quia punire potest corpus in hoc mũdo. Altior, timere eundẽ, quia punire potest animam. Altissimus, timere eundẽ, quia punire potest corpus, & animam in inferno.

III. Itẽ in alto gradu est, quẽ timor cogit fugere omnia, quæ elongant a familiaritate Dei ad breue tempus. In altiori est, quem cogit timor fugere omnia, quæ separant ab vnione de longo tempore. In altissimo est, quem cogit timor fugere omnia, quæ separant a fruitione Dei omni tempore.

IV. Item in alto gradu est, cui timor semper suadet requirere voluntatem Dei, iuxta illud: Qui timet Dominum, inquiret, quæ placita sunt ei. In altiori gradu est, cui timor suadet semper perficere voluntatem Dei iuxta illud: Qui timet Deum nihil negligit, & qui timet Deum faciet bona. In altissimo est, cui timor omnia bona conseruat, iuxta illud: Timor Domini omnibus super ponit quasi signaculum omnia conseruans.

Eccles. 2. d

Eccl. 7. c

Eccl. 15. a

Ibid. 25. b

Gradus doloris. Cap. XXIX.

Graduũ doloris, vt ad virtutẽ spectat, ordo I. DOLORIS altus gradus est, tristari ex corde de omni incommodo proximorum corporali. Altior, tristari de omni incommodo proximorum, spirituali. Altissimus, tristari de omni contumelia Dei.

II. Item altus gradus est, cõtristari quòd animæ continue in peccatis venialibus maculantur. Altior est, contristari, quòd animæ frequenter peccatis mortalibus vulnerantur, iuxta illud Bernardi: Agnosce, homo, quàm aspera peccatorum vulnera, pro quibus oportebat Dominum Christum vulnerari. Altissimus, tristari, quòd vulnera Christi quotidie innouantur, cũ peccati mortalis vulnere sauciantur.

Ber. de meditat. c. 3. ante med.

Item altus gradus, tristari pronitate cadendi in malum. Altior, tristari de tarditate, & raritate surgendi a malo. Altissimus est, tristari de difficultate perseuerandi in bono. III.

Item altus gradus est, tristari de debilitate perficiendi bonum. Altior, de debilitate desistendi a malo. Altissimus, de fortitudine consummandi malum. IV.

Item altus gradus est, tristari quòd tam parum cu- V. rantur exempla bonorum hominum in terra. Altior, quòd tam modicum curantur exempla perfectiora in patria. Altissimus, quòd tam parum curantur exempla perfectissima IESV CHRISTI, per quattuor Euangelistas nobis testificata.

Gradus gaudij. Cap. XXX.

GAVDII altus gradus est, lætari hic, & in futuro, de æterna societate Angelorum inferiorũ, & sanctorum. Altior est, lætari de æterna societate supernorum Angelorum, & sanctorum, & præcipue beatæ virginis Mariæ, quæ est super omnes Angelos, & sanctos. Altissimus, lætari de æterna societate Dei. Graduum gaudij spiritualis ordo I.

Item altus gradus est, lætari de mundissima carne II. Christi, quam sibi assumpsit de mundissimis sanguinibus beatæ virginis Mariæ, quam homo videbit in æternum carnalibus oculis. Altior, lætari de perfectissima anima sua in omnibus virtutibus, & donis spiritualibus, cuius anima non accepit Spiritumsanctum ad mensuram secundum quòd alij sancti. Altissimus est, lætari de diuinitate Christi, quam habet communem cum Patre, & Spiritusancto æternaliter.

Item altus gradus est, de omnibus voluntatibus III. meritorijs lætari. Altior, lætari de omnibus meritorijs locutionibus. Altissimus, lætari de omnibus meritorijs operationibus.

Item altus gradus est, lætari hic, & in futuro, de ex- IV. teriori sancta conuersatione. Altior, lętari de interiorum affectionum ordinatione. Altissimus, lætari de mentis securitate. Vnde illud: Secura mens, quasi iuge conuiuium. *Prou. 15. b*

Item altus gradus est, lætari de sanctæ Trinitatis V. visione, siue æterna cognitione. Altior, lætari de eiusdem æterna visione. Altissimus lętari de eiusdem æterna fruitione.

E Propterea nos hortatur Augustinus dicẽs: O anima mirabilis creatura, quo te deijcis? terrã amas, melior es: solem miraris, pulchrior es: cælum contemplaris, altior es: solo creatore tuo inferior. Si vis ergo progredi in me, & ego transiens in te: exi totaliter de te, traham te in me, & introduc me, & sic nec in te, nec in vlla creaturarum, quidquid amabis, præter me. Idem: Anima inter Deum, & creaturas media posita est. conuersione ad Deum illuminatur, melioratur, perficitur: conuersione autem ad creaturas obtenebratur, deterioratur, occiditur. Item: Deus intrabit in animam omni voluptate dulcior, omni luce clarior, F omni honore sublimior, omni secreto interior. Gregorius esse quidẽ sine delectatione anima non potest, aut enim delectatur in sũmis, aut in infimis, Glossa super Ecclesiasticũ: Felix anima, quæ quotidie mundat cor suum, vt recipiat habitatorẽ Deum, cuius possessor nullo eget bono, quia omnium bonorũ auctorem in se habet. Augustinus: Magna Dei pietas, & ineffabilis bonitas, qui hominem ad vitam æternam prædestinatum, mori nõ permittit, nisi in eo statu quo melior futurus non est. tollit etiam damnandos, cum noscit eos peiores futuros, vt sic minus puniantur, & iusti eorum exemplo non corrumpantur.

Gregor. lib. 18. Mor. c. 8. in princ.

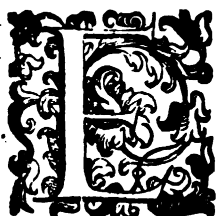
S. BONAVENTVRAE
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
Opusculum
DE PVGNA SPIRITVALI,
Contra septem vitia Capitalia.

Breue hoc Opusculum, cui titulus est, De pugna spirituali, contra septem vitia capitalia. *Continet documenta salutaria Christianis militibus, qui hostem vincere, & in hoc certamine superiores euadere conantur. Nam Auctor, Gregorij, Hieronymi, Climachi, Cassiani, & Isidori, doctrinis vsus singulorum vitiorum naturas explicat; deinde machinas, quibus hominem adoriuntur, detegit; remedia denique tradit, quibus veluti propugnaculis, insidia vitiorum retundantur.*

CAPITA HVIVS OPVSCVLI.

De certamine contra gulam, de natura gulæ, & eius remedijs. Cap. I.

A

IAM nunc milites Christi bellum spirituale ingressuri, induite vos armatura Dei, arripite gladium & scutum, gladium virilitatis, & strenuitatis, scutum patientiæ, vt sitis patientes in sustinendo eorum impetus & dolores. Videtur autem incipiendum certamen primo contra gulam: quia quamdiu gula in nobis dominatur, aliorum vitiorum certamina magis occulta videre non possumus. Item, vt Gregorius dicit, Multi quandoque ardua & magna incipiunt: sed quia gulam non vincunt ea quæ fortiter egerunt, turpiter perdunt. Qui enim nequit in propria terra, id est naturali carne debellare, quomodo vincet in terra longinqua? Est autem gula inordinatus, & immoderatus appetitus cibi. B

Gula quid.

Omnia illa quæ faciũt animam interius vtiliter occupari in viribus animæ, & quæ eius desiderium internum augent, remedia sunt contra gulam, immo contra omnia vitia carnalia. Hoc est, quod dicit Hieronymus ad Rusticum: Ama scientiam scripturarum, & vitia carnis non amabis. Hinc est quod dicit Ioannes Climachus, etiam in hac materia expertissimus, quod carentia dolorum, & obliuio mortis, est occasio gulæ. Breuiter quælibet vacantia, vel vacuitas a desiderijs bonis, a meditationibus sunt origo, vel augmentum præcipuum vitiorum carnalium. Remedia igitur sunt timor mortis, iudicij, & inferni bene cordi impressus, si homo interius occupatur circa desiderium regni cælorum, desiderium perfectionis, immo quodlibet bonum internum desiderium, vt deuotio, maxime compunctio, lacrymæ, oratio. hæc enim intus cor hominis occupãt, & secundũ Hieronymũ, desiderium desiderio, affectus affectu expellitur. C

Hieron. ep. ad Rustic. cir. med. Ioã. Clim. de gula. gr. 24. cir. fi.

Hiero. ibid. vbi supra prox. in fen su.

Sobrietas arcem concupiscibilitatis contra gulam deberet custodire. Est enim virtus, qua corporis alimenta cum moderamine admittuntur. Et debet sobrietas præcipue esse vigil contra gulam. Vide ne excedat in cibi qualitate, sed de quantitate difficile discernitur. Hic tamen in omnibus potest esse continentiæ finis, ne quis iuxta mensuram capacitatis suæ saturitatis oneretur ingluuie.

Virtus sobrietatis & gradus eius.

Primus gradus sobrietatis est, vt patienter sustineas & feras, cum non poteris habere cibum, vel potum ad libitum.

Secundus est, etiam velle his, quæ possunt haberi amore sobrietatis, paupertatis, & boni exẽpli, carere.

Tertius posse abstinere sine difficultate ab habitis delectabilibus.

De pugna, & natura luxuriæ, & eius remedijs. Cap. II.

SI gulam non viceris, sed ipsa te vicerit, statim aduocat sororem suam, id est, luxuriam, cuius aduentus indicia sunt, quæ per naturam eius poteris agnoscere. Statim enim in concupiscibili accendit amorem & inclinationem, & affectum ad feminas, aut suscitat motus in carne: & hoc potes videre per motus carnis, & titillationes. Aliquando magis in anima, per affectionem & inclinationem ad actum illicitum, vel ad personam affectu illicito. Et hunc modum affectus, potes considerare per imagines mulierum in te depictas. Contra illud vitium est certamen longum & durum, immo vero viribus nostris hoc specialiter non possumus perficere.

Vnde radicale remedium secundum Augustinum pluribus locis libri confessionum de continentia, & alios

alios sanctos, est, vt homo cor suum humiliet, & cognoscat propriam fragilitatem, & recurrat ad misericordiam Dei. Sunt quædam remedia, quæ magis luxuriam remouent ab anima, vt contritio spiritus, frequens oratio, continua meditatio mortis, inferni, & similium præmissorum. Horum remediorum ratio patet ex his, quæ dicta sunt de gula. Item repressio interiorum affectionum, & malarum cogitationum, quòd fit maxime per alia deuota, & spiritualia desideria. Item sunt quædam remedia, quæ magis restringunt luxuriam, abstinere a carne, & ieiunium. Maxime autem est tenendum contra hoc vitium æquale moderatumq. ieiunium. Item opus manuum instabiles cordis peruagationes coercens. Sunt quædam, quæ directe iuuant contra vtraque, id est, luxuriam tam in carne, quàm in anima, sicut est custodia diligens sensuum. Hi enim sunt fenestræ, per quas hoc vitium intrat. Item fuga societatis mulierum, nec familiaritatem habere cum eis, nec solus cum sola, maxime in secreto loco, loqui, nec domus earum, secundum Hieronymum frequentare.

Hieron. ep. 2. ad Nep. circa med.

Primus gradus castitatis est, vt viriliter cum labore abstineas ab actu carnis, cum proposito sic manendi, & neges semper consensum motibus illicitis.

Secundus, vt per remedia prædicta, & alia similia, caro tua spiritui tuo subiugetur, vt rarius tenteris, & facilius tentatio cæditur imperando magis, quàm reluctando.

Tertius gradus castitatis est, ita domitas habere cõcupiscentias carnis, vt vix rarissime & tenuissime sentias, & talem te induisse affectum, vt cum nausea & horrore inde audias vel loquaris.

De philargyria vel auaritia, & remedio eius. Cap. III.

Auaritia.

POst luxuriam sequitur philargyria vel auaritia, quæ passio vexat tepefactos in seruitio Dei. Nam raro impugnat certantes legitime, præsertim si sub alterius degunt cura. Remedium tibi sit, vt sciens aliquam artem, labore manuum victum & vestitum conquirens, illis sis contentus. Ideo Deo confide, qui non relinquit sperantes in se.

Remedia contra auaritiam.

Summa remediorum, si vis auaritiam ad plenum vincere, relinque omnia quæ habes, & alterius curæ te committe, cum alijs viuens in communi. Huic autem vitio in principijs obsta, vt non admittas desiderium cuiusque rei. Sicut enim hoc vitium in principio facile vincitur; ita si semel admittitur, potest cunctis difficilius excludi.

Primus gradus quo proficis, contra hoc vitium in contemptu mundi est, nihil habere iniusti, & diuitijs non abuti ad peccatum, & eleemosynam facere.

Secundus est, nihil habere superfluum, sed necessarijs esse contentum. Sed multi necessitatem suam valde amplificant, sed non est tutum, vt homo in multis sibi confidat, sed potius alteri.

Tertius est, nihil possidere in hoc mundo, sed dumtaxat capere vsum necessarium, & frequenter pati penuriam, cibo, potu, & vestitu.

De ira, & remedijs eius. Cap. IIII.

Ira.

TRia prædicta vitia arcem concupiscibilitatis oppugnant. Quartum autem vitium quod est ira, debellat vim irascibilem, & est nociua bestia sibi nocens, & alios scandalizans, virus mortiferum animam interficiens, & Spiritumsanctum expellens. Cum autem ira vim irascibilem obtinuit, statim introducit ibi suam familiam, quæ sunt rixa, tumor mentis, contumelia, clamor, indignatio, & blasphemia.

Remedia contra irã. Amb. lib. 1. offi. c. 21. to. 4.

Remedia contra iram sunt ista, primo os tacendo comprimere, & accensam flammã in corde suffocare. Nota autem quòd secundum Ambrosium in libro de officijs, verus præliator eo vsque per timorem, meditationemq. mortis & similium, & maxime deuotam compunctionem (qua secundum Climachum ita extinguitur ira & indignatio, sicut ignis aqua) motus iræ deberet reprimere & mãsuefacere, vt motum tranquillitas, vsu quodam, & affectione, & proposito, in naturam vertatur. Multum iuuat contra iram, si quotiens quis in ira recesserit, iam sopita commotione seipsum dure redarguat, & comprehendat, & humiliter reum se det toto corde, ab illis veniam petens, quos offendit.

Ioã. Clim. de ira vacuitate, & mãsuetud. gradu 8. in in prin.

Gradus autem quibus contra iram ascenditur, patent ex dictis. Primus est iræ resistere cohibendo linguam, membra, &c. ne excedat foris.

Secundus est cum homo iam per exercitia didicit non turbari ex aduersis, sed est quasi in loco munito, non curans ea quæ sibi fiant contraria.

Tertius est, gaudere & in tribulationibus gloriari, cum adsunt, & desiderare cum desunt.

De inuidia natura, de ortu eius, atque remedijs. Cap. V.

QVintum certamen est contra inuidiam, quam beatus Gregorius ponit inter vitia capitalia, eo quòd ex sui ratione habet, quòd alia vitia inde sequantur. Licet Cassianus & Isidorus eam inter capitalia non enumerent, eo forsitan, quòd ipsa ex vitio capitali suam ducit originem. Vt autem huius vitij naturam per suum effectum in te comprehendas, scire debes, quod inuidia est dolor de bono alterius. Inuidiæ enim obiectũ est bonum fraternum inquantum est sibi malum. Hoc autem contingit dupliciter, vel tripliciter. Vno modo inquantum sibi imminet malum, vt si inuidemus quòd inimicus noster, vel aliquis qui nobis non placet, fit noster prælatus, timentes ne nos deprimat, & hoc in casu staret sine peccato. Alio modo quando respicimus bonum proximi, non quod sibi inuidemus illud, sed quia dolemus illud, nobis abesse, & hoc est interdum bonus zelus. Tali enim inuidia debemus omnes tendere ad humilitatem, & charitatem, & obedientiam. Alio modo fit istud, inquantum bonum fratris est diminutiuũ nostræ præcipue gloriæ. Vnde inuidia est præcipue circa illa, in quibus gloria consistit. Vnde generaliter vanagloriosi, & pusillanimes sunt inuidi, quia isti timent minui gloriam suam, illi timent faciliter superari. Hæc inuidia vbicumque venerit, filias suas secum adducit, quæ sunt odium, susurratio, detractio, exultatio in aduersis proximi, & afflictio in prosperis eius.

Gregor. lib. 31. Mor. c. 17.

Inuidia quid.

Vanagloriosi, & pusillanimes, quare sint inuidi præ ceteris.

Inuidiam vero dilectio proximi expellit, ideo de ipsa dilectione proximi aliqua dicamus. Et primo quibus medijs dilectionem inter nos mutuo seruare possumus. Deinde quomodo quilibet se talem exhibere debeat, vt & ipse diligatur ab alijs, & alios ipse diligat: & ex his sufficientia remedia inuidiæ apparebunt. De primo scias, quòd perfecta, vera, & indisrupta dilectio solum inter tales inuiolabiliter seruatur, qui sunt vnius propositi, vnius nolle, & velle & quodammodo vitijs omnibus expurgati, vt in 16. collatione Patrum dicitur. Et ita summa dilectio erit in patria, & fuisset vera in Paradiso si non primus homo cecidisset.

Quomodo mutua dilectio conseruetur.

Cass. coll. 16. cap. 3. & 5.

Attamen sunt quædam remedia, quibus dilectio inter nos acquiritur, & seruatur, & si non perfecta.

Primum est, quod etiam inuidiæ est summum remedium, vt vnusquisque toto corde omnia quæ mundi sunt, ex quibus contentio, rixa, vel inuidia oriri potest, cordialiter despiciat & calcet, siue sint diuitiæ siue honores.

Secundum, ne quis sapiens sibi, sequatur propriam suam voluntatem nulli acquiescens, & hoc causat maxime discordiam, & rancorem.

Tertio,

Tertio, vt sciat, quæ vtilia sunt, ac necessaria postponenda bono charitatis. Nam si habeam fidem, ita vt montes transferam: si linguis hominum loquar & Angelorum, charitatem autem non habuero; nihil mihi prodest. Ideo super omnia exercitia in omnibus operibus, præ omnibus debemus quærere fraternam charitatem. Nec est aliquid, quod tantum Angeli & Dominus Angelorum in nobis inuenire desiderant, sicut fraternam vnionem & mutuam charitatem.

1.Cor.13.a

A

Quartum vt vnusquisque summopere iracundiam, & alia quibus fratrem offendit, caueat, & deuitet, & si quando contra fratrem excessit, humiliter satisfaciat, si quando frater contra eum rancorem sine causa concepisset, quantum in ipso est, studeat pacificare. Hæc habentur in collatione patrum. xvj.

B

Cass. collat. 16. cap. 27.

De acedia, & remediis eius. Cap. VI.

SExtum certamen est contra acediam. Cuius natura est, vt tædium boni generet, animi torporem causet, mentem grauet, tristitia, ad somnum & dissolutionem, inclinet, horrorem loci, & cellæ fastidium, fratrum contemptum, & aspernationem gignit, nil operis libet maxime spiritualis. Nam interdum opus manuale arripit, vt possit spiritualia, orationes & similia relinquere. Huius filiæ sunt malitia, id est voluntas machinandi malum, desperatio, pusillanimitas, rancor, id est odium inueteratum, torpor circa præcepta Dei, euagatio mentis circa illicita.

C

Remedia contra acediam.

Summum remedium contra acediam est, numquam tædere, sed repugnando acediæ obuiare & vincere eam laborando. Attamen homo potest opera sua variare, vt nunc oret, nunc legat, nunc meditetur, &c. vt si vnum non sapiat, sapiat saltem aliud, sicut febricitanti habenti gustum infectum, apponuntur multa fercula. Item contra tædium cordis, valet varietas actionis. Item valet compunctio. Qui enim luget seipsum, non nouit acediam, ait Climachus. Ligetur ergo iste tyrannus memoria offensionum & delictorum, & percutiatur opere manuum, & intenta meditatione futurorum bonorum.

D

Ioã. Clim. de acedia gradu 13. statim a princ.

De tristitia natura, & pugna contra tristitiam. Cap. VII.

NOTA, quòd tristitia mala est duplex. Nam quandoque tristitia dicitur generaliter, ita quòd versetur circa omnes passiones, nam in omni passione est inuenire tristitiam & delectationem, secũdum quod suum obiectum adipiscitur, vel ab ea repellitur. Et hanc tristitiam intantum superabis, inquantum singula vitia extirpaueris, si multum, multum, si parum, parum, omnino autem, si omnino ipsam necas. Sed ad hoc quis idoneus? Alia est specialis circa diuina, tædium, & ista potest comprehendi sub acedia. Tristitiæ origo difficulter est cognoscibilis, eo quòd tam multas habeat origines omniamet vitia & affectiones.

E

Contra hæc duo vitia acediam, & tristitiam, pugnat charitas Dei, quæ numquam est otiosa contra acediam. Ad quam charitatem triplici gradu perueharis.

F

Primus sic vti licitis concessis, vt tamen illicita deuites.

Secundus est feruentiori desiderio omnia quæ Dei sunt, studiose facere in se, & in alijs promouere.

Tertio est tanto affectu æstuare ad Deum, quòd quasi sine ipso viuere non possit. Valet etiam contra tristitiam deuota confabulatio in bona societate, memoria benignitatis & misericordiæ Dei. Item deuotus cantus, vt dicit Paulus ad Ephesios.

Eph.5.d

De vana gloria, & remedijs eius. Cap. VIII.

SI omnia prædicta vitia viceris, quòd sine maximis laboribus & multis doloribus non fit, si tamen fit, tunc amplius a vana gloria cauere debes. Hæc enim occulte virtutibus se ingerit, ita vt vix a spiritualibus semper valeat comprehendi. Hæc est multiformiter vana, semper & in omnibus vanitatem ingerens in vestitu, in apparatu, in loquela, in taciturnitate. Si veste pretiosa indutus fueris, adest; si humilis fueris, amplius gloriatur; si loqueris gaudet vnde dixeris; si taces, laudat te velut humilem. Ipsa semper suggerit, & magnum desiderium ingerit ad illa, in quibus laus & honor consistit, etiam per magna pericula & labores, & maiorem fortitudinem dat suis amatoribus, quàm spes beatitudinis veris prælιatoribus. Hæc eadem bestia suggerit gradum clericatus, presbyterij, & diaconatus. Si quis tamen eum vellet cogere, nam per se non vult, ne ipse appetere videatur. Vide super hoc exemplum libro de institutis cœnobiorum Cassiani. Non possunt varietates huius bestiæ explicari, sed vbicumque eam proieceris, semper stat aculeo recto sicut tribulus. Ipsa est sicut allium quoties vnum tegmen remoueris, aliud adhuc intus habet: vbi autem ipsa intrauerit, matrem dolosam sequuntur filiæ peruersæ, quæ sunt inobedientia, contentio, iactantia, hypocrisis, pertinacia, discordia, nouorum præsumptio seu inuentio.

Cassian. de instit. cœnobi. lib. 11. c. 14. & 15.

Quam vanã gloriam si vincere desideras caue summo studio, nec quicquam intentione gloriæ incipias facere, cogitans illud Saluatoris: Receperunt mercedem suam. Et illud: Quoniam Deus dissipauit ossa eorum, qui hominibus placent, confusi sunt, quoniam Deus spreuit eos. Item illud: Si adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem. Secundo deberes niti, illud, quòd bona intentione incœpisti, simili custodia ab inquinatione gloriæ custodire. Item quidquid singulare est, & vnde laus & gloria posset conquiri, semper vitandum est bellanti contra hanc bestiam. Nam principium priuationis vanæ gloriæ, secundum Climachum, est custodia oris, & amor humilis societatis, ignominia consummata, coram multitudine miserabiliter adinueniri. Chrysostomus: Vnicum vanæ gloriæ remedium, orare Deum, vt ipse te liberet.

Matt. 6.a. *Psal. 52.b.* *Gal. 1.b.*

Ioan. Climach. gradu 21. de cenodoxia prope fin.

De superbia, & remedijs eius. Cap. IX.

VLTIMO aggredienda est ipsa superbia, vitiorum regina, vitiorum radix, virtutum omnium deuoratrix, quæ tantæ est fortitudinis & seueritatis, vt Luciferum eijceret de cælo. Attamen puer Dauid in Domino confidens, per humilitatem, Goliam, quantalibet esset staturæ enormitate erectus, prostrauit.

1. Reg. 17.

Est autem superbia duplex, vna spiritualis pulsans, scilicet virtuosos de perfectione; alia carnalis, quæ minus perfectos pulsat de aliqua excellentia exteriori. Nam primæ est in corde suo magna merita sibi depingere, spiritualem gratiam attribuere sibi, quãtum Deus eum diligat cogitare, mirari, quòd non faciat mirabilia, turbari quòd Deus non dat sibi nescio quid speciale, & alios velut carnales despicere. Et hæc est multum periculosa, & plusquam vitia carnalia. Nullum vitium est, quod ita omnes virtutes exhauriat, cunctaq. iustitia, & sanctitate hominem expoliet, quemadmodum huius superbiæ malum.

Superbia duplex.

Qui autem huius nequissimi spiritus laqueos vult euadere, debet in singulis, in quibus se senserit virtutibus profecisse, dicere ex sententia: Gratia Dei sum id quod sum, & cogitare Deum esse, qui operatur in nobis, & velle, & perficere pro bona voluntate. Item diligenter considerare, quia bona nostra non sunt a nobis, sed dona Dei, de quibus districte sumus ratio-

1.Cor.15.b

nem redditur. Item bona nostra quàm multis malis A sunt permixta, tepiditate, hypocrisi, &c. Item considerare, quàm multa sint in nobis mala, & vitiosa. Item attendere meliores nobis homines & angelos, vt ita in comparatione vilescamus nobis.

Carnalis autem superbia his indicijs demonstratur. Est clamosa dum tacet, amara & indignabunda, & indissoluta lætitia, risus irrationabilis & sine causa, in tristitia sua est seuera, dura, reprehendit cum rancore non ex compassione, verba profert passim sine aliqua cordis grauitate, vel ponderatione, expers patientiæ, charitatis, aliena audacter iniuriat, sed pusillanimiter iniuriam patitur, difficulter alijs obedit, exhortationem recipere spernit, in propria voluntate permanens, sed vult propria statuere, numquam alterius diffinitioni acquiescere, non vult consilium ab aliquo recipere, magis sibi credens quàm sapientibus.

Remedia Superbiæ.

Huius remedium primum est obedientia simplici corde suscepta, & humiliter exhibita. Secundum, vt intimo cordis affectu fratribus nostris humilitatem exhibeamus, in nullo eos lædere acquiescentes. Item semper niti exercere nos in humilibus operibus, vilibus & despectis officijs, puta ministrare in coquina, lauare scutellas, purgare domum, semper vilia officia eligere humili habitu, humilibus gestis incedere. Hęc si in consuetudinem venerint cor ad humilitatem inclinant. Item honorem fugere, magis semper eligere ministrare, quàm ministrari, superba vocabula & nomen iactantiæ etiam a propria familia deuitare. Item omnia signa, & quæque facta, iactantiam vel vanitatem prætendentia declinare.

Humilitatis gradus tres.

Humiltas quæ contra superbiam pugnat tres habet gradus.

Primus est, vt homo seipsum cognoscat infirmum, inopem boni, vitiosum, & si quos alios habet defe- B ctus, & non eleuet se supra se.

Secundus est, cum homo se desiderat ab alijs reputari, qualem seipse noscit in veritate, scilicet vilem, inopem, superbum, &c.

Tertius est, quando homo in magnis virtutibus, & honoribus non extollitur, & nihil sibi ex hoc blanditur, totum in illum refundens a quo totum accepit & ei integrum restituens. Talis fuit humilitas Christi, & talis Angelorum, & Sanctorum in gloria.

S. BONAVENTVRAE
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
Opusculum quod inscribitur
SPECVLVM ANIMAE.

Apte huic opusculo S. Bonauentura, Speculum animæ, nomen dedit. Sicut enim in speculo obiectarum rerum imagines apparent, & quisque in eo effigiem suam intuetur: ita in hoc tractatu capitalia vitia, eorumq. propagines adeo perspicue cernuntur; vt eo sibi ob oculos mentis proposito non mediocriter iuuetur is, qui conscientiam suam examinare, & patrata scelera inquirere, eademq. in memoriam reuocare studet, ad integram eorum confessionem. Hoc autem opusculum tripartitum est. Primo siquidem Auctor præfationem præmittit, in qua describit arborem, cuius radix cupiditas est, truncus vero voluntatis consensus, rami, affectiones variæ; quæ, vt ipse ait, ex voluntate procedunt, & secundum eius conditionem pensantur. Deinde per tria capita tractat de tribus præcipuis huius arboris ramis, scilicet superbia, concupiscentia diuitiarum, & concupiscentia carnis. Postremo, vt facilius sibi arborem quisque confingat, breuiori, quo potest compendio, seu epilogo, hæc omnia comprehendit. De hac re legendus est Auctor his præsertim in locis, videlicet 2. Sent. d. 35. & 36. Breuiloq. p. 3. per tot. itidem Centiloq. p. 1. Diaet. salut. tit. 1. opusc. proxime seq. & plerisque in alijs.

CAPITA HVIVS OPVSCVLI.

PRAEFATIO.

Matt. 7. c

ARBOR *mala fructus malos facit*, dicit Dominus. secundum Glossam interlinealem ibidem, Mala arbor mala voluntas est, ex qua, secundum aliam Glossam, fructus malæ operationis procedit. Huius autem arboris folia, mala verba sunt, secũdum Glossam in principio Psalmistæ super illud: Et folium eius non defluet. Per folia enim verba signantur. fo- C lia siquidem vanitatem & fluxibilitatem habent, quod est de natura verborum. Huius arboris rami sunt affectiones diuersæ, quæ ex voluntate procedunt, & secundum eius conditionem pensantur. Si enim voluntas mala est, ramis suis suam corruptionem immittit, secundum illud Apostoli: Si radix sancta, & rami, &c. Truncus autem istius arboris est voluntatis consensus. quoniam sicut radix ramos suos, nisi mediante trunco, non potest expandere; sic nec radix malæ voluntatis, ramos vitiorum non potest emittere, nisi

Psal. 1. a

Rom. 11. b

Greg. in Regist. lib. 12. ind. 7. ep. 31. interrogat. 11.
[a] 1. Tim. 6. b.

re, nisi mediante consensu. Siquidem secundum Gregorium, suggestione, delectatione, & consensu peccatum perficitur. Radix autem istius arboris secundum[a] Apostolum est cupiditas. Licet autem radix arbori præstet originem, tamen a fructu incipimus, per folia & ramos & truncum descendentes per ordinem ad radicem, vt iterum incipientes ab ipsa, qualiter procedant ascendendo monstremus.

Beda in ep. ad Rom. c. 5. in illa verba. Propterea sicut per vnum hominem, &c.
[b] Greg. ibidē vbi sup. interr. 10. circa med. in sensu.
[c] Aug. de Gen. cont. Manich li. 2. c. 24. prope fi. to. 1.
[d] Ibidem.

Sciendum igitur, quòd hæc radix, quæ cupiditas, vel concupiscentia nominatur, secundum Bedam, ex corruptione seminis transfusa per primos parentes ad posteros habet ortum. Sicut autem materialis radix humorem trahit & germinat: sic radix concupiscentiæ, secundum[b] Gregorium, ab imaginatione suggesta, ab extrinseco sumit naturam, qua mediante germinat, cum delectatio ex imaginatione procedat. Tunc autem emittit virus, cum ex delectatione consensus oritur. quia secundum[c] Augustinum, est duplex consensus, scilicet in delectatione & opere. Cum enim ex imaginatione, & delectatione morosa cum aduersione periculi, consensus in delectationem sequitur, etiam si opere non complendum decernat, mortale est. Et propter hoc secundum[d] Augustinum, totus homo damnabitur. licet iste progressus peccati, qui dictus est, potissime in peccato carnali locum habeat, & manifestius ibidem appareat; tamen & in omnibus alijs mortalibus locum habet. Si enim quodcumque peccatum mortale, mente per cogitationem tenueris, & delectationem consensus in ipsum sequatur absque consensu in opus si facultas adesset, nihilominus est mortale.

Vt autem de radice ista pleniorem notitiam habeamus, & quomodo ex ipsa fructus malæ operationis procedat, quadruplicem actuum differentiam assignamus. Sunt enim quidam actus, qui de natura sui bonum dicunt. Sunt alij, qui quantum de natura sui esse, indifferentiam habent, nec boni, nec mali, in genere moris dicuntur, vt leuare festucam, & huiusmodi. Sunt alij, qui de natura sui malum dicunt, & tamen aliqua de causa vel fine, bonitatem moris sortiri possunt: vt occidere hominem, quod quidem existente iustitia bonum fieri potest, licet de sui genere malum dicat. Sunt autem, secundum Augustinum alij, qui ita habent deformitatem annexam, quòd nullo bono fine vel intentione possunt fieri, nec facientem excusare: vt fornicari, vel iniustitiam facere, vel adulterium committere, & huiusmodi. Hoc igitur circa istam materiam est sciendum, quòd secundum Ambrosium, Affectus nomen operi imponit, & ex intentione opera iudicantur. Quod quidem de duobus primis generibus actuum intelligit Ambrosius, scilicet quando bonum est, vel indifferens. Si enim aliquis intētione inanis gloriæ pascat pauperem, vel ex contemptu festucam erigat, ex mala intentione procedit & rationem radicis sortitur. In alio autem genere actuum, sola iusta intentio opus bonum facere potest. In quarto autem genere actuum, nulla intentio vel finis potest facere bonum actum. quacumque enim intentione quis fornicationem, vel actum adulterij committat, nullatenus excusatur. Hoc etiam circa istam arborem est sciendum, quòd truncus istius arboris, rami & fructus cum folijs, ex quibusdam circumstantijs quantitatem assumunt, sicut materialis arbor ex sterquilinij, & corruptionis iniectione in fructibus & alijs recipit incrementum, secundum quod dicit colonus ille in Luca. Hæ autem circumstantiæ hoc versiculo continentur, videlicet.

Actuū quadruplex differentia.

August. de ser. Dom. in mon. lib. 2. cap. 28. to. 4.
Amb. lib. 1. offic. c. 30. ante med. to. 4.
Luc. 13. b

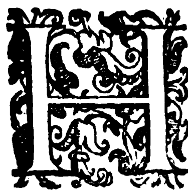
Circūstantiæ actuum.

Quo, quis, vbi, cū quo, quotiens, cur, quomodo, quando. Quo, motu supple, vtrum ex tentatione graui, vel leui, vel nulla, si malitia vel infirmitate, vel ignorantia. Quis, persona, prælatus, vel ordinatus, clericus, vel alius, vel alij in exemplum positus religiosus, vel huiusmodi, in quibus peccatum aggrauari potest ratione personæ. Vbi, si in loco sacro, vel communi, ita quòd malum possit esse alijs in exemplū. Cum quo, si multos ad simile malum traxit, &c. Quotiens, si habuit in consuetudine. Cur, scilicet quo fine vel intentione. licet enim malum facere bona intentione, non excuset a toto, tamen excusat a tanto. Similiter autem & peruersa intentione, aggrauat peccatum. Quomodo, si forte modum nouum, modum effrenatum peccati inuenit. Quando, vt si forte tempus sacrum, vel orationi deputatum, in peccato expendit. Sunt autem aliæ circumstantiæ, quæ specialem speciem dant peccato, vt cognoscere vxorem alterius, & similia, quæ nullatenus a confitente omitti debent, & plenius in arboris prosecutione patebunt. Quod autem, vt iam supradictum est, secundū Apostolum, rami & fructus ex radice pensantur, satis de facili potest quisque perpendere, si peccatum eius radicem mortalem habet, & ponitur in exemplum. Videre enim mulierem de se non habet rationem peccati, nec tangere, & tamen si de radice luxuriæ procedat directe, cuius malus habitus latet interius, est mortale. Quando autem radix rationem mortalis habeat, in prosecutione, & formatione arboris poterit plenius pertractari. Hoc autem addo, quòd illud mortale de suo genere dicitur, quod directe est contra Deum, vel proximum. Directe autem dico, quia sicut in materiali arbore ex trunco vel ramis, quædam pullulationes indirecte procedunt, quas adulterinas vocamus: ita ex radice malæ voluntatis, quam concupiscentiam nominamus, multa semina prodeunt, quæ directe contra Deum vel proximum non faciunt, sed aliqualiter indirecte. & talia venialia nuncupantur. Vnde etiam aduertendum, quòd multa talia ponuntur in formatione istius arboris, quæ licet in se, & in suo genere mortalia non dicantur, tamen ad suam radicem relata, & eidem coniuncta, possunt habere rationem mortalis. Licet autem contingat interdum, quòd vnum opus, & idem a diuersis trahat originem, vt percutere, ex superbia, inuidia, & ira potest procedere: tamen idem actus in arbore nullatenus iteratur. Sed vere pœnitens, arboris inspector, diligenter aduertat, quibus ex causis & radicibus actus ille inueniatur in ipso. digna etiam deliberatione consideret progressum peccati, quomodo radix concupiscentiæ germinauerit in ipso, & circumstantijs de quibus superius est expressum. Et si de fructu vel folijs, vel ramis arboris se comedisse aduertat, per confessionem euomat, vt animæ recuperet sanitatem. Hæc est enim arbor, de cuius fructu mortifero, protoplasti parētes contra præceptum summi medici gustauerunt, & mortem experti sunt, quam ad posteros transmiserunt. Et hæc est arbor, quæ secundum testimonium Matthæi excidetur, & in ignem mittetur, & ardebit. *Gen. 3.* *Matt. 3. b*

His ergo prælibatis, arborem imaginariam describamus, in cuius radice sit illa Apostoli auctoritas: Radix omnium malorum cupiditas. Truncus autem istius arboris taliter describatur, quòd ab imaginatione incipiat, & in delectatione morosa cum aduersione periculi sit eius medium, & in consensu triplici ter minetur, scilicet in consensu, in delectatione, & in opere, secundum quòd progressus peccati superius est expressus. Quia autem omne peccatum vel cogitatione, vel locutione, vel opere perpetratur, & sicut supra probatum est, in ramo mala voluntas significatur, in verbo autem folium, fructus in opere: ideo omnia peccata, quæ in progressu occurrunt, quæ ad cogitationem pertinent per modum rami, quæ vero ad locutionem per modum foliorum, quæ autem ad opus per modum fructuum in arbore describantur. Sed hos ramos, fructus, & folia, describamus huius arboris. Si quidem secundum Ioannis testimonium, tres rami principales ex radice concupiscentiæ prodeunt. quoniā omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscen- *1. Tim. 6. b* *1. Ioā. 2. c*

cupiscentia oculorum, aut superbia vitæ, quæ concupiscentia honoris nominatur. Et de hoc vltimo, primo est dicendum, tamquam de grossiori, & a quo plures rami, cnusti fructu, & folijs mortiferis oriuntur. & primo de superbia.

De primo principali ramo, scilicet Superbia. Caput I.

IC igitur ramus, qui superbia nominatur, in genere suo mortale peccatum dicitur, quoniam directe est contra Deum, & eius reuerentiam. cum scilicet creatura vltra quod a factore accepit, extollitur, & quasi vsurpare præsumit. Vnde & Gregorius 34. Moralium dicit: Euidentissimum signum reproborum est superbia. Per hoc patet, quod illa superbia est mortalis, qua quis se vltra merita extollere appetit, & se melioribus anteponit, & hoc si ex deliberatione procedat. Sicut enim alia peccata carnalia motus habent, qui præueniunt rationem, quibus ratio non consentit: sic & superbiæ motus quamplurimi in homine rationem præueniunt, quos ratio aduertens reprimit, vel saltem non consentit. Hic autem ramus superbiæ tres præcipue ramos habet, scilicet præsumptionem, contemptum, & inanem gloriam.

Gregor. lib. 34. Mor. c. vlt. cir. fin.

Præsũptio quid. Præsumptio in hoc consistit præcipue, quòd homo præsumit gratiam se habere, vel ex se, vel pro meritis suis, vel falso, vel plus alijs, vnde versus:

Ex se pro meritis falso plus omnibus inflat.

Et secundum hoc præsumptio quattuor ramos habet secundum Gregorium in Moralibus. Hi autem rami cum suis fructibus, & folijs habent rationem mortalis, eo modo, quo de superbia est prædictum. Ex hoc autem vltimo ramo, scilicet plus omnibus, duplex ramus oritur. Hoc enim in gratuitis sicut in virtutibus, vel in gratis datis, scilicet in gratijs exterioribus potest intelligi. Ex quorum ramorum medio oritur elatio cordis inordinata, & confidentia de se, & inepta audacia. Ex ramo autem, qui est præsumptio de bonis gratuitis, oritur folium diuinæ tentationis, & fructus discriminis. Appellatur Dei tentatio, quando quis experimentum diuinæ potentiæ quærit, vt sicut petere absque necessitate. Discrimen autem dicitur, quando quis se exponit periculo, in sola diuina virtute confidens, contempto humano adiutorio, absque necessitate fidei, vel Ecclesiæ, & habet rationem mortalis. Vnde dicitur in Deuteronomio: Non tentabis Dominum Deum tuum. dicit Glossa: Deum tentat, qui habens quod faciat sine ratione se committit periculo.

Gregor. lib. 31. Mor. c. 17. post medium.

Deut. 6. c

Contẽptus quid. Secundus ramus superbiæ est contemptus, eo enim quo quis alios se præsumit supergredi, Deum contemnit & hominem. & secundum hoc hic ramus in duos diuiditur, videlicet in contemptum Dei, & proximi, qui plane habent rationem mortalis: quia contra charitatem Dei & proximi sunt directe. Ex ramorum istorum medio procedit ramus inobedientiæ, per quam a potestate alterius, & subiectione se eximit, nulli volens subesse. Ex primo autem ramo, qui est contemnere proximũ, procedunt isti fructus, scilicet se a societate & verbo subtrahere, & gestu indignationẽ, vel contemptum ostendere. folia etiã ex ipso procedunt, quæ sunt verborũ indignatio, irreuerẽtia in verbo, * *ironia derisio subsannatio*, quæ omnia sunt contra charitatem ad proximum, & mortalia sunt, secũdum quod ex superbia & contemptu nascuntur. Est autem ironia alterius detestatio per contrarium. Derisio autem, & subsannatio differunt: quoniam derisio fit in voce; sed subsannatio fit in gestu, vel trahendo linguam, vel faciendo nutus, & similia, irreuerentia autem in modo loquendi. Cum hoc autem folio est irreuerentia in facto, ex quorum medio procedunt isti fructus, scilicet irreuerentia facta parentibus, prælatis, principibus, maioribus, senioribus, patribus spiritualibus, & sanctis viris, locis, & rebus sacris, & temporibus, vt in violatione festorum contingit, & præcipue sacramentis, maxime sacramento altaris. Qui enim excommunicatus, vel suspensus, vel interdictus, vel in mortali peccato solemniter in Ecclesia officiat, vel sacramentum administrat, vel recipit in mortali, vel irregularis, vel inconfessus post mortale, cum copia sacerdotis celebrat, vel notorius peccator officium correctionis exercet, vel excommunicato scienter participat in diuinis, & hoc scienter faciat, & ignarus iuris existat, irreuerentiam diuinis exhibet, & mortaliter peccat. Hoc etiam sciendum est, quòd excommunicati vel interdicti, qui se ingerunt diuinis, si hoc scienter faciant contra præceptum Ecclesiæ, mortaliter peccant. Alia etiam supra posita rationem mortalis peccati habere possunt, secundum quod ex ramo contemptus procedunt.

** Hæc supplèta sunt ex quarto capite vbi continetur horum epilogus.*

Nota pro excommunicatis.

Secundus ramus, qui ex contemptu Dei & proximi oritur, est superbia, quæ quidem respectu Dei manifeste mortale est, respectu etiam maiorum quibus obedire debemus, siue parentibus, siue prælatis rationem mortalis habet, si præcipiantur licita & honesta. Vnde dicit Apostolus: Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Et parentibus non obedire, ab eodem Apostolo inter mortalia computatur.

Rom. 13. a

Rom. 1. d

Inobedientia duplex. Ex medio autem ramorum inobedientiæ respectu Dei & proximi, procedit ramus impatientiæ similiter bipartitus contra Deum, & proximum. & ista quidem impatientia ex inobedientia oriri dicitur: quia cum a superiori aliquid faciendum imponitur, quod peruersæ displicet voluntati, in ipsa impatientia excitatur, quod nihil aliud est, quàm immoderata animi perturbatio, ex dicto vel facto alterius, quod personam ipsius tangit, & in quo se reputat grauari. vnde hoc laborat vitio, qui infirmitates, vel infortunium, vel onus impositum non sustinet patienter, & habet rationem mortalis, cum vsque ad odium Dei, & proximi se extendit. Et secundum hoc, ex hoc ramo impatientiæ procedit aliud, scilicet odium Dei, qui licet in se odio haberi non possit, tamen in effectibus suis odiri potest. Ex hoc ramo foliũ blasphemiæ, & murmuris nascitur, & manifeste rationem habet mortalis.

Ex ramo autem impatientiæ ad prælatum, oritur, & murmuratio, folium scilicet vento superbiæ agitatum. Est autem murmuratio, iniusta querela contra superiores latenter multorum auribus conculcata, & habet rationem mortalis, secundum quòd ad alterius diffamationem anhelat. Cum hoc autem folio est fructus obstinationis, & pertinaciæ.

Murmurationis descriptio.

Pertinacia quid. Est autem Pertinacia, perseuerantia in malo proposito, contra voluntatem superiorum. Ex qua oritur folium rebellionis apertæ, & fructum transgressionis secum habet, quæ omnia habent rationem mortalis, secundum quod ex inobedientia oriuntur. Cum fructu autem transgressionis sunt excommunicationis, interdicti, & suspensionis sententiæ, quas sustinere procedit ex inobenientia, si debite infligantur.

Item ex ramo inobediẽtiæ ramus infidelitatis procedit, secundum quam aliquis se ab obedientia Romanæ Ecclesiæ alienat. Et quidem hic ramus in hos ramos se diuidit, scilicet in hæsitationem, dubitationem, & errorem. & hos fructus habet, hæresim, schisma, sortilegium, & diuinationis, superstitionisq. folia, quæ etiam fructus apostasiæ, & idololatriæ secum habent. Et de singulis, quid sint per ordinem exprimamus.

Hæsitatio quid. Est autem hæsitatio, mentis titillatio contra fidem, cum scilicet intellectus non perfecte consentit his, qui sunt fidei, sed dubitat, quod etiam de suo genere est mortale.

Error quid. Est autem error, quando iam tenetur contrarium fidei

fidei, siue scienter, siue ignoranter. Sed tamen multum interest: qui enim credenda nouit per fidem Ecclesiæ, & tenet contrarium, peccat mortaliter: qui autem ex simplicitate ignorat, si tamen intentionem, & voluntatem habeat generaliter credendi, quod credit Ecclesia, nullatenus iudicandum est mortale. Si quis ex simplicitate veritatem videre oculis corporalibus credat, non propter hoc contemnendus est, cum paratus sit credere, quod credit Ecclesia indistincte. Vnde dicit Augustinus: Errare potero, sed hæreticus non ero.

Hæresis, & schisma. Est autem hæresis, obstinata affirmatio contra fidem. Schisma autem a scissione dictum est. Vnde ille schismaticus dicitur, qui ab vnitate Ecclesiæ se separare intendit, licet eadem sentiat, quæ tenet Ecclesia & fides catholica, secundum Augustinum contra Faustum. *Aug. habet hoc lib. 2. con. Cresc. Gramm. c. 7. to. 7.*

Sortilegium est, cum id quod futurum est inquiritur, & habet multas species, quæ per folia in arbore designantur, scilicet diuinationes per astra, per incantationes, per dæmonum consultationes, per garritum auium, quod dicitur augurium, per ligaturas nominum, temporum obseruationes, & somniorum. quæ omnia prohibentur ab Ecclesia tamquam mala, & habent ratione mortalis: quia quod soli Deo competit, attribuitur creaturæ. Hoc tamen circa obseruantiam temporum, & orationes debes aduertere, quod sortiuntur sortilegij rationem, quando scilicet creditur, quod magis valeant ad vnum effectu, quam ad alium, vel quando quis confidat in determinato orationum numero, vel effectum optatum, qui sic fecerit, infallibiliter consequi putat. *Augurium vnde dicatur.*

Apostasia. Quid autem sit apostasia, a fide, vel idololatria plane patet.

Inanis gloria quid. Tertius ramus superbiæ est inanis gloria, qua quis appetit suam excellentiam ostendere, quæ habet rationem mortalis, inquantum quis gloriam sibi appetit, quæ soli Deo debetur, quoniam ipse fecit nos, & non ipsi nos. Vnde qui gloriam non refert in Deum, vel sic gloriam affectat acquirere, quod si ex hoc assequatur, offensam Dei non metuit, mortaliter peccat. Vnde Augustinus in libro de ciuitate Dei, dicit: Hoc vitium inimicum est piæ fidei, si maior in corde sit cupiditas gloriæ quam Dei timor & amor. Si autem in bono proprio, quis inaniter glorietur, ita tamen quod ibidem non sistat, vel actu vel habitu in Deum referat, nec vt hoc acquireret aliquo modo Deum vellet offendere, nullatenus est iudicandum mortale. *Psal. 99. a* *Aug. lib. 5. de ciu. Dei c. 14. to. 5.*

Ex hoc inanis gloriæ ramo quattuor rami oriuntur, scilicet ambitio honoris, & fauoris humani appetitus, confusionis timor, & laudis amor. Ex primo autem ramo inanis gloriæ, qui est ambitio oritur fructus pompæ, qui tres fructus habet, & vnum folium scilicet fastum in superfluo comitatu, & apparatu, & fastuoso gestu, & affatu, quæ licet mortalia non sint ex suo genere, tamen prout oriuntur ex ramo superbiæ mortalia esse possunt.

Ex secundo ramo qui est appetitus humani fauoris, est adulationis folium, quæ quandoque mortalis, & quandoque venialis. qui enim ad malum alium incitat, malum factum eius laudando per adulationem, vel alij occasionem præbet vt in peccato remaneat, vel vt vltra merita sua efferat ipsum, scilicet falso laudando, in tali adulatio est mortalis: si autem sola intentione placendi, & vt Dei gratia augeatur, quam in veritate ipse commendat, mortalis nullatenus iudicatur. Et hoc Augustinus in sermone de purgatorio iudicat veniale. *Aug. de SS. Ris. ser. 41. ante med. to. 10.*

Secundum igitur hoc, folium adulationis in tria diuiditur, quia aut adulatio est de bono habito, aut non habito, vel de malo.

Item ex ramo appetitus fauoris humani, oritur prodigalitatis fructus. fit enim homo prodigus, vt humanum fauorem acquirat. Habet autem prodigalitas rationem mortalis, secundum quod bona, quæ vtiliter in pauperes fundi debebat inutiliter expenduntur, & in personis inhonestis non seruando modum, vel tempus. Et quidem hoc vitium, malum est in personis ecclesiasticis, quorum bona vltra sustentationem personæ & status, debent pauperibus erogari. Secundum hoc autem prodigalitas quattuor fructus habet, quia nec personam, cui dat, nec modum, nec tempus considerat, & incuriam secum habet. Est autem incuria, cum quis sic curam de bonis suis abijcit, quod bona eius depereunt, quæ a Deo collata sunt, vt exinde sustententur pauperes Christi. hæc autem incuria non iudicatur mortalis, nisi secundum quod ex aliqua radice mortali procedit. Quandoque enim ex contemptu temporalium procedit, tamen semper ad indiscretionem pertinet, & ex tanta negligentia procedere potest, quod mortalis esse posset, vt si forte indigentiam manifestam pauperum viderit, & bona quibus eos iuuare posset, deperire permittit. *Incuria quid sit.*

Item ex tertio ramo inanis gloriæ, qui est timor confusionis, hi procedunt fructus, mala scilicet verecundia, & falsa humilitas. Verecundia autem hos habet fructus secum, scilicet erubescentiam diuinorum, vt cum quis erubescit vel facere Missam, vel orare. Item verecundiam paupertatis parentum, vel pauperum amicorum. Item in confessione, secundum quod aliquis confessionem dimittit, vel non confitetur veritatem propter confusionis timorem. Falsa autem humilitas est, cum aliquis se ipsum humiliat, ne per superbiam minus reputetur ab alijs. Item ex illo ramo, qui est timor confusionis, hæc folia oriuntur, videlicet veritatis negatio in iudicio, vel extra iudicium, veritatis impugnatio, falsa excusatio, & peccati defensio. Ista autem, quæ ad timorem confusionis pertinent, habent rationem mortalis, non ex genere, sed secundum quod amor fauoris humani, amori diuino præfertur, & eligit hoc magis contra Deum facere, quam confusionem humanam incurrere. Hoc tamen circa negationem veritatis in iudicio aduertendum est, quod ex suo genere mortale est, & quia superiori in iudicio obedire tenemur, & iustitiæ opponitur. Si tamen aliquid superior interroget, quod secundum iuris ordinem interrogare non debet, potest appellari, sed nullo modo licet mentiri. *Humilitas falsa quid.*

Ex quarto ramo inanis gloriæ, qui est amor humanæ laudis oriuntur tres fructus, scilicet hypocrisis, ostentatio, singularitas. & iactantiæ folium quod in quattuor est diuisum. Aut enim est de bono habito, vel non habito, aut de malo facto, vel non facto, & de his per ordinem videamus. Est autem hypocrisis, secundum Isidorum, simulatio boni non existentis. vnde est mendacium in signo. Sicut enim mendacium omne non semper est mortale, sed quando est in detrimentum proximi, vel contra veritatem fidei, vel morum: sic nec hypocrisis semper est mortalis, nisi quando fit intentione decipiendi sub specie bonitatis, sicut illi qui simulant sanctitatem, vt bona Ecclesiæ habeant, quæ habere digni non sunt, & Ecclesiam per suam simulationem decipiunt. Quando autem fit intentione laudis, tunc de ea sicut de inani gloria iudicandum est, sicut superius est expressum. *Hypocrisis. Isid. de summo bono. c. 24. sent. 2.*

Ostentatio est, quando bonum quod quis habet, vel habere se putat, exterius ostendere nititur, vt laudem humanam exinde consequatur. nec est mortale ex suo genere, nisi secundum quod inanis gloria iudicatur mortalis. Singularitas est, cum quis vult singulariter apparere. & secum habet fructus diuersos, secundum quod in diuersis materijs inuenitur, cum scilicet communia, quis non dignatur facere, vel docere, vel modum singularem in factis satagit ostendere. & hoc quandoque rationem mortalis habere dicitur *Ostentatio* *Singularitas.*

citur, secundum conditionem radicis; eo modo quo inanis gloria, quæ propter hoc intenditur esse mortalis. Iactantia quandoq. mortalis, quandoque venialis. Cum enim quis se iactat de bono quod habet, vel se habere putat, vt inanem gloriam consequatur, tūc iudicandum est de tali iactantia, sicut de radice ipsius: Cum de bono quod non habet, tunc est ibi mendacium, & tunc si tale est mendacium, quod sit contra diuinam reuerentiam, vel proximi charitatem, habet rationem mortalis. Contra Dei reuerentiam se iactabat Pharisæus. Cum autem quis de peccato mortali quod non fecit, vel quod fecit, se iactat, mortale est, quoniam in peccato facto sibi complacet, & vnde confusionem meruit, quærit gloriam, si factum suum in alios extendit.

Iactantia.

Luc. 18.

Item nota, quod fructus singularitatis, qui procedit ex inani gloria, vt iam supradiximus, non solum per modum fructus in opere, sed etiam per modum rami, debet describi in arbore, ad significandum voluntatem singularem apparendi. Ex hoc autem ramo procedit ramus inuidiæ. Sic autem ex volūtate singulariter apparendi procedit, quia dum quis videri singulariter appetit, si aliquem videt in gratia præeminere qui eius offuscet gratiam, eidem inuidet, & est peccatum mortale.

Est autem inuidia tristitia de bono alterius secundum Damascenum. Circa quod notandum, quòd hoc quattuor modis potest contingere, vno quidem modo, cum quis bonum alterius sibi esse damnosum aduertit, & cum quis de promotione inimicorum tristatur, & hoc rationem mortalis non habet. Item secundum quod quis bonum videt in alio, in quo defectum patitur, & ex quo dolet, non quidem, quia alius bonum habeat, sed quia ipse non habet, & non habet rationem peccati. Item alio modo dolet quis de bono alterius inquantum ipsum indignum videt bonis, quæ habet, & hoc etiam non habet rationem peccati in bonis temporalibus, quæ homini quandoque proficiunt ad ruinam. Alio modo quis dolet de bono alterius, secundum quod per bonum alterius gloriam suam putat diminui, & hoc est inuidia, quæ iudicatur mortalis, & quia ex ramo procedit superbiæ, & quia directe opponitur charitati, in qua vita animæ conseruatur. Sicut autem de superbia dictum est, quòd quidam motus præueniunt rationem, quibus ratio non consentit, nec habent rationem mortalis, ita & de inuidia est dicendum.

Inuidia quid.

Damasc. orthod. fid. lib. 2. c. 14.

De ramo autem inuidiæ præcipue exeunt duo rami, scilicet exultatio in aduersis, & dolor in prosperis, qui, sicut dictum est de inuidia, rationem habent mortalis. De primo autem ramo, scilicet de gaudio in aduersis, oriuntur hi fructus, machinatio, scandalum, insidiæ, proditio, suspitio, & iudicium. Inter hæc folia, discordiarum seminatio, secretorum & confessionis reuelatio, signo, vel verbo, vel circumstantia, & falsum testimonium. de quibus sigillatim aliquid est dicendum.

De ramis fructibus & foliis inuidiæ.

Machinatio, est mali occulta, & studiosa procuratio. Scandalum secundum * Augustinum est dictum vel factum minus rectum, præbens alij occasionem ruinæ, cum scilicet aliquis alium in malum inducit. & est mortalis, cum aliquis per consilium vel exemplum ex intentione inducitur in mortale. Insidię sunt, prout hic de insidijs loquimur, inuestigatio & consideratio factorum alterius, vt accusari possit deprehensus in malo. Proditio est, cum aliquis amicitiam ad alium simulat, vt ipsum decipiat, de quo dicit Boëtius, quòd nulla pestis efficacior est ad nocendum, quàm familiaris inimicus. Suspitio est, cum quis facilis est, vt malum de alio suspicetur, vnde Tullius: Suspitio est mala opinio, ex leuibus causis, & hoc ex mala affectione inuidiæ procedit, & tunc habet rationem mortalis, alias autem non iudicatur mortalis. Iudicium peruersum est, cum quis ad alium male affectus, nō solū malū suspicatur in ipso ex causis leuibus, verum etiam diffinit in corde vel ore sentētialiter, peccatum mortale committi ab aliquo. & hoc de suo genere est mortale, ex quacumque radice procedat. Vnde Glossa super illud ad Corinthios: Nolite ante tempus iudicare, Suspitiones vitare non possumus, quia homines sumus: iudicia tamen, id est sententias diffinitiuas cauere debemus. Hoc autem iudicium semper est nimis graue peccatum, & procedit, cum quis ex sola suspitione ex causis leuibus cōdemnatur. Item folia quæ de ramo isto procedunt, sicut dictum est, sunt discordiarum seminatio. Cum enim aduersitati quis congaudet alterius, alios concitat contra ipsum, quod est peccatum mortale. Vnde in prouerbijs dicitur: Sex sunt quæ odit Dominus, & vltimum ponitur tamquam peius, Qui seminat inter fratres discordias. Item secretorum reuelatio, tunc est peccatum mortale, cum tale secretum est quod in illius, qui secretum commisit, potest verti detrimentum. tunc autem maximum est peccatum, cum videlicet ad reuelationem confessionis, verbo, vel signo, vel circumstantia aliqua quis procedit.

Machinatio quid.

Scandalum quid.

* Hiero. potius in cap. 15. Matth. in illa verba: Scis, quia Pharisæi, &c. tomo 6.

Insidiæ q. d.

Suspitio quid.

Iudiciū peruersum q. d.

1. Cor. 4. a

Prou. 6. b

Secundus ramus inuidiæ principalis, est dolor in prosperitate proximi, quòd, vt supra dictum est de inuidia, habet rationem mortalis. Ex hoc autem ramo procedit detractionis folium, quo proximi prosperitas impeditur. Hoc autem folium principaliter in duo diuiditur; quia qui detrahit, aut hoc est, eius bonum diminuendo, aut eidem malum imponendo. Primum folium quattuor folia secum habet, scilicet bonum proximi tacere, diminuere, peruertere, & negare. Ex secundo autem ramo hæc folia procedunt, malum libenter audire, dissimulare, confirmare, aggrauare, addere, reuelare, & imponere, de quibus videamus qualiter habeant rationem mortalis. Sciendum igitur quòd est denigratio famæ alterius per verba occulta. Vnde Salomon dicit: Si mordeat serpens in silentio, nihil habet. eo minus qui occulte detrahit; habet autem ex suo genere rationem mortalis. Cum enim secundum Sapientem, Melius sit nomen bonū, quàm diuitiæ multæ; sicut mortale est rem inuito domino pertractare, & qui hoc facit, ad restitutionem tenetur: sic etiam alterius famam auferre, mortale est, & qui hoc facit, ad restitutionem tenetur. Hoc tamen circa istam materiam est aduertendum, quod quodlibet breue verbum, quod in derogationem vergit alterius, non est iudicandū mortale, maxime cum ex habitu inuidiæ non procedit. Ad detractionem autem spectat, vt dictum est, bonum proximi tacere, quod quidem mortale est, cum videt aliquis iniuste famam alterius deperire. Sicut enim in arcta necessitate tenemur proximo in rebus temporalibus prouidere; sic etiam & in necessitate famam eius seruare. Diminuere bonum alterius est, cum aliquis commendationem alterius audire non potest, sed eam diminuit. quod charitati opponitur, & si ex ramo inuidiæ procedat, mortale est. quandoque tamē absque mortali contingit, vt cum quis audit commendari indignum, vel vltra merita. & ex hoc potest oriri aliqua deceptio, tunc non habet rationem peccati. Conuertere bonum alterius, est bonum quod negari non potest, mala intentione factum asserere. Vnde de tali dicitur: Bona in mala conuertens, insidiatur, & in electis ponit maculam. Quod manifeste habet rationem mortalis, cum procedit ex inuidia; tamen cum hoc ex falso procedit iudicio, de hoc quandoque iudicari debet, sicut de malo iudicio est dictum. Cum quis bonum peruertit alterius cum mendacio, tale mendacium cum sit perniciosum, rationem mortalis sortitur. Item negare bonum alterius, quod scitur inesse, pertinet ad detractionem mortalem. Item de alio malum libenter audire, vel occasionem detractionis præstare, vel dissimulare cum possit corrigere, est mortale. Vnde Apostolus: Detractores Deo odibiles esse

Eccls. 10. c

Prou. 22. a

Eccli. 11. d

Rom. 1. d

les esse commemorat, dignos morte iudicat, non solum autem facientes, sed consentientes. Tamen circa hoc debemus dicere, quòd si aliquis detractionem alterius audiat, & non ex inuidia, sed ex verecundia, vel aliquo timore humano ne offendat aliquem, non est iudicandum mortale; nisi sit talis persona, quòd ex officio corrigere debeat, cui posset cedere in mortale. Item malum auditum de aliquo confirmare, & additis circumstantijs aggrauare, vel dicto alterius addere mendaciter, vel veraciter, ad diffamationem intendendo, est mortale. Multum tamen interest, vtrum hoc procedat ex inuidia, vel indiscreto zelo iustitiæ. quandoque enim contingit mala aliorũ, facta ex quadam indignatione vel leuitate loquendi, nec intentione diffamandi contra aliquem malum recitari, vel etiam aggrauari, quod esset durum iudicare mortale. Hoc tamen a plerisque magis dicitur, quòd crimen alterius etiam verum extra correctionis ordinem reuelare mortale est. Ordo autem correctionis fraternæ est a Domino institutus, qui ait: Si peccauerit in te frater, in te, id est te sciente, vade & corripe eum, &c. Hic etiam circa istam materiam est notandum, quòd crimen alterius detegere, vbi non potest prodesse nisi ad diffamationem, est contra ordinem correctionis fraternæ,

Matt. 18. b

Item ex medio duorum ramorum inuidiæ descriptorum, procedit ramus rancoris. cum enim inuidus bonum proximi non potest diminuere, nec eidem malum inferre, prorumpit in cordis rancorem. Est autẽ Rancor motus cordis grauis ex mala affectione procedens in proximum. & habet rationem mortalis, si ex inuidia procedat, vel libera voluntate. Ex libera autem voluntate dico, quia contingit interdum, quòd aliquis homo propter suam ineptitudinẽ, vel illatam iniuriam, sine motu displicentiæ videri non potest: quod quidem in multis magis habet rationem passionis, quàm peccati, dum voluntas libera non consentit. Ex hoc autem ramo rancoris procedit ramus odij, qui manifeste habet rationẽ mortalis: quia rectæ charitati opponitur, in qua vita animæ conseruatur. Hoc etiam aduertendum, quòd non solum secundum præceptum tenemur diligere amicos, sed etiam inimicos & malos; vitium tamen in aliquo non tenemur diligere. Vnde & si quis contra alium moueatur propter eius vitium, quandoque non est vitium, sed virtus, licet quãdoque zelus indiscretus circa hoc possit contingere, & sic oditur vitium, quod aliquando redundat in personam. Debent autem, secundum Augustinum in speculo, corrigi vitia hominum, cum dilectione personarum, & odio vitiorum.

Rancor qd

Inimici, & mali sunt diligendi, non tamen vitium.

Aug. habet hoc ep. 109 post med. tomo 2.

Ex ramo autem odij oritur ramus iræ. Est autem ira, vt hic accipitur, inordinatus animi motus ad nocendum proximo sine causa, & cum sit contra charitatem habet manifeste rationem mortalis. Hoc tamen notandum est, quòd quælibet ira non debet iudicari mortalis. secundum enim Gregorium, est ira per zelum, & est ira per vitium. Est autem ira per zelum, cum quis multum intense contra malum mouetur, & in punitionem tendit, quod quidem virtutis est, nisi zeli indiscretio interueniat, sicut de odio immediate est prædictum. Ira autem per vitium est, cum quis contra proximum mouetur iniuste, & ad eius pœnam intendit. Et quandoque, sicut de alijs vitiis est dictũ, talis motus præuenit iudiciũ rationis ex complexione, vel ex causa alia, & tunc non habet rationem mortalis. Ex hoc autem ramo iræ procedit ramus appetitus vindictæ, & fructus crudelitatis, & folium discordiæ, quæ consistit in verbis.

Ira quid.

Gregor. lib. 5. Mor. cap. 31. post medium.

Ira duplex.

Circa appetitum vindictæ intellige, quòd aliquis vindictam de aliquo dupliciter potest appetere; aut inquantum est in proximi nocumentum, & procedit ex odio: aut inquantum per pœnam potest corripi proximus, ne de cetero ad peccatum declinet. & hoc modo vindictam appetere non est malũ, licet autem

A vere puniens debet aduertere, quod quandoque mens sibimet mentitur, & quod facit ex odio, ex bona intentione fieri sibiipsi simulat, & in hoc conscientiam suam mendaciter informat.

Ex ramo appetitus vindictæ oriuntur hi fructus: Calumnia, vexatio, & damnificatio. Calummia est falsi criminis impositio, & est manifeste mortale, quia est pernitiosum mendacium, & procedit ex odio, & quia iniustitia inuenitur ibidem.

Calumnia quid.

Est autem vexatio, cum quis aliud trahit ad iudiciũ sine causa, & ipsum in persona sua vexat, & in expensis damnificat, quod fit quandoque per falsas litteras, vel falso impetratas, vel non suas, sed alterius,

Vexatio.

B vel iuris ordine prætermisso, vel ad impossibilia obligando, vt citando coram diuersis iudicibus ad loca distantia, & iniuste, in quibus causis non solum quis peccat mortaliter, verum etiam ad restitutionem omnium damnorum, & expensarum tenetur.

Item, damnificatio est, cum quis in temporalibus bonis damnificat, & est mortale. Hoc etiam potest fieri dupliciter. aut impediendo bonum habitum, vel habendum, aut malum inferendo. quod etiam fit pluribus modis, quæ per modum fructus in arbore describuntur. Vnde circa hoc est notandum, quòd

Damnificatio.

C quinque modis est quis reus damnificatione proximi, scilicet faciendo, præcipiendo, consulendo, iuuando, & dissimulando, scilicet cum prohiberi potest vel impediri damnum proximi, & voluntarie sustinetur. & quattuor casibus primo dictis, qui sic reus est, ad restitutionem tenetur, & in omnibus istis est peccatum mortale, quoniam hæc omnia directe charitati proximi opponuntur. Hoc tamen circa dissimulationem damni alterius est aduertendum, quòd alterius damnum dissimulare non semper iudicandum est mortale, puta cũ quis ex timore magis quàm ex ira vel odio dissimulat, timens ne forte malefactores contra ipsum

D moueantur, & in damnum proprium, possit aliqualiter redundare, vel in casu vbi probabiliter credit, quod sua correctio non prodesset. Vnde Augustinus primo de Ciuitate Dei: Si propterea quisque obiurgandis, & corripiendis mala agentibus parcit, ne deteriores efficiantur, non videtur esse cupiditatis occasio, sed consilium charitatis.

Aug. lib. 1. de ciu. Dei cap. 9. ante med. to. 5.

Secundus ramus iræ est crudelitas, ex qua oriuntur hi fructus, scilicet, incarceratio, percussio, verberatio, duellum, bellum, mutilatio, & occisio. de quibus aliquid videamus.

Est autem crudelitas, secundum Senecam, atrocitas animi in exigendis pœnis. Ex hoc etiam ramus fe-

Crudelitas

Sen. lib. 2. de clemen. cap. 4.

E ritatis procedit. Est autem feritas, cum quis sæuit in proximum absque aliqua culpa præcedente in ipso, & in hoc a crudelitate differt, quia crudelitas est excessus in infligendo pœnam pro peccato commisso. habet autem vtrumque rationem mortalis, quia opponitur charitati. Si tamen excessus in puniendo, ex zelo iustitiæ quandoque contingat, vt alij terreantur, nisi sit excessus notabilis, non esset de facili iudicandum mortale. Punire autem absque omni culpa, & causa, semper habet rationem peccati mortalis. absque autem causa dico, quia sine culpa quandoque quis punitur

F non tamen sine causa, sicut patet in crimine læsæ maiestatis. Et quandoque etiam illi de terra alicuius inquantum sunt res domini offendentis, absque culpa propria in temporalibus puniuntur.

De incarceratione autem & verberatione, vel percussione, mutilatione, vel occisione proximi, clarum est, quod habent rationem mortalis, nisi fiant, per iustitiæ auctoritatem, iuris ordine, & moderamine obseruato, vim vi repellendo, cum moderamine inculpatæ tutelæ. hæc enim opponuntur charitati proximi, & licet de suo genere mala sunt, tamen multum aggrauantur secundum radicem, si ex radice odij oriuntur.

Hoc tamen de percussione notandum, quòd parentum

Simplex sacerdos non potest absoluere parentum percussores.

tum percussio specialius est peccatum, a quo simplex A sacerdos non potest absoluere, & est cōtra præceptum diuinum de honore parentum. Percussio autem clerici grauior est quàm alia: & si grauis est ad solum Papam pertinet absolutio.

Tria ad iustū bellum requisita.

Aug. contra Faust. lib. 22. cap. 75. to 6.

ª *Idē quæst. sup. Ios. li. 6. q. 10. tomo 4.*

ᵇ *Refertur ex Aug. 23. q. 1. c. apud.*

De bello autem notare debemus, quòd ad iustum bellum tria specialiter requiruntur, sine quibus habet rationem mortalis, videlicet, principis auctoritas. Vnde Augustinus contra Faustum: Suscipiendi belli auctoritas, atque consilium penes principes sit. Item iusta causa. Vnde ª idem Augustinus: Iusta debent esse bella, quæ vlciscuntur iniurias. Tertio requiritur intentio recta. Vnde ᵇ idem etiam Augustinus de ver- B bis Domini: Apud veros Dei cultores, bella non crudelitate, aut cupiditate geruntur.

Duellum.

Duellum autem nota, quòd secundum iura est prohibitum, & secundum rationem habet rationem mortalis, & in appellatione, & in Domino, cuius auctoritate fit, & procuratoribus, & in pugilibus propter pecuniam. Et hoc patet cum manifeste habeat rationem tentationis diuinæ, & a forti debilis per naturam vincatur. Dicunt tamen quidam, quòd consuetudo excusat in hoc facto: cuius contrarium tenetur communiter a theologis, & iuris peritis.

Tertium, quod ex ramo iræ procedit, est discordiæ C folium, secundum quod consistit in verbis. Ex discordia enim animorum, etiam discordia verborum procedit. Hoc autem folium in huiusmodi folia est diuisum, quæ sunt: irritatio, comminatio, contumelia, improperium, maledictio, procacitas, clamor, & irreconciliatio. Circa materiam istam in generali notandum est, quòd discordia in verbis contentio dicitur, qua quis verbis alterius procaciter contradicit, vnde contentio duorum dicitur, dicit enim modum inordinatum, & contradictionem. Potest igitur inordinate aliquis contradicere proximo malum & falsum dicenti, & tunc ratione contradictionis, peccatum nō D habet, sed in modo potest esse excessus, scilicet cum extendit modum negotij vel personæ, & potest esse mortale, cum quis ad confusionem anhelat alterius ex ira forte, vel odio, vel sit tanta contentio, quòd ex inde scandalum oriatur. Cum autem quis contendit cum aliquo, & veritati etiam contradicit, vel veritatem impugnat ex inuidia, vel ira, vel odio, tunc est mortalis contentio, & est contentio, quæ inter opera

Gal. 5. d

carnis ab Apostolo numeratur: Qui talia agunt regnum Dei non possidebunt. Huiusmodi autem contentionis species est irritatio, quando aliquis proximo loquitur pungitiue, secundum quòd quandoque E contingit, quòd homo ex odio, quod habet ad alterum, libenter eum verbis stimulat & irritat, sicut de

Gen. 37. a

fratribus Ioseph in Genesi dicitur: Oderant eum, nec poterant ei quidquam pacifice loqui. Et sic est mortale peccatum, secundum quòd ex odio vel ira mortali procedit. vnde de hoc iudicandum est secundum rationem radicis.

Cōminatio

Item cum hoc folio est comminatio, cum scilicet aliquis alicui se malum facturum promittit. Et sicut lædere proximum est mortale, sicut dictum est superius, sic malum comminari, quod si fieret mortalis esset, peccatum mortale est, si sit deliberatio, & F

Eccli. 22. d

proponat facere quod minatur. Vnde scriptum est: Ante sanguinem, maledicta, contumelia & minæ.

Cōtumelia

Sequitur videre de contumelia, improperio, & conuitio, & notandum, quòd contumelia est obiectio criminis perpetrati. Improperium est, cum quis iniuriose reducit ad memoriam auxilium, quod con-

Eccli. 20. b

tulit necessitatem patienti. Vnde ait Sapiens: Pauca dabit, & multa improperabit. Conuitium autem est, cum defectus corporalis, vel aliud quodcumque crimen obijcitur ad confusionem personæ, & de his

Arist. lib. Periher. tex. 1.

videamus quomodo habeant rationem peccati. Hoc igitur circa istam materiam est notandum, quòd cum secundum *Philosophū, voces sint signa intellectuum, multum considerandum est, quo animo verba dicantur. Contingit autem quandoque talia verba dici ex indiscreto zelo, vel zelo iustitiæ, aut amoris, vel ex quadam surreptione & subito metu iræ, & tunc non esset iudicandum mortale, nisi tantus esset excessus, & verba sic inordinata, quòd aliquis per talem contumeliam in diffamationem incurreret manifeste. Tunc enim zelus iustitiæ nullatenus excusaret, quin peccaret mortaliter, sicut si aliquis aliquem ludendo interficeret per cautelam, tamen posset peccare mortaliter. Cum autem quis alteri conuitium vel contumeliam, vel improperium dicit ad proximi confusionem, & dehonorationem intendens, tunc agitur contra charitatem proximi, & peccat mortaliter. & sic intelligitur verbum Domini, dicentis: Qui dixerit fratri suo, *Matt. 5. c* fatue, reus erit gehennæ ignis.

Item folium discordiæ, vt dictum est superius, est maledictio, vt cum aliquis malum alij imprecatur optatiue, & manifeste habet rationem mortalis, quia est contra proximi charitatem, si tamen mente ita teneatur, sicut ore profertur. Et hoc modo loquitur Apostolus cum dicit: Maledici regnum Dei non possi- *1. Cor. 6. b* debunt. Contingit tamen verbum maledictionis esse veniale, vel propter paruitatem mali optati, vel quia ludo, vel surreptione, vel zelo iustitiæ, vel non malo affectu verba dicuntur. Et hoc modo *August. de* Augustinus in sermone de Purgatorio, hoc iudicat *sanctis ser.* veniale.

41. ant. me diū. to. 10.

De clamore autem verborum, & procacitate sciendum, quòd quandoque contingit, quod licet intentione verborum conuitia grauia non dicantur, tamen tantus clamor & procacitas potest esse, quod scandalum sequitur, vel etiam ex intentione proximus prouocatur, & tunc habet rationem mortalis, eo modo, quo dictum est de contentione. Si tamen ex deliberatione procedit, & ex ramo iræ vel odij procedit, aliàs autem non iudicaretur mortale.

Item ad discordiam pertinet, irreconciliatio, cum scilicet quis proximum per contumeliam, vel alio modo læsit, & ipsum pacificare contemnit. Sicut enim rem alterius ablatam, vel famam, tenetur restituere proximo, sic, & pacem, petendo veniam. Vnde conuenienter dicit Augustinus in speculo, quòd melior est ille, qui quamuis ira sæpe tentetur, tamen ad impetrandum festinat, vt ei dimittat, cui se fecisse agnoscit iniuriam, quàm qui tardius irascitur, & ad impetrandum veniam tardius inclinatur. Vnde non pigeat ex ipso ore proferre medicamenta, vnde facta sunt vulnera. Quod si quis contemnat facere, peccatum committit, sicut patet per verbum veritatis dicentis: Si offers, &c. secundum Glossam, munus ne- *Matt. 5. d* quaquam acceptatur talis offerentis, ante reconciliationem fratris. Et per hoc manifeste probatur, quòd est ibi peccatum mortale. non enim nisi per peccatum mortale amittit acceptationem diuinam. hoc tamen sane debet intelligi, cum scilicet talis fuit offensa, quod rationem mortalis habuerit. Qualiter autem contumelia rationem mortalis habeat, iam dictum est.

De concupiscentia diuitiarum. Cap. II.

SECVNDVS ramus, qui ex radice concupiscentiæ, & ex trunco mali consensus procedit, est concupiscentia oculorum, qui alio nomine auaritia nominatur. Dicitur autem auaritia, secundum quod est auiditas æris, id est, pecuniæ, ita quod per pecuniam omnia temporalia designantur. Vnde auaritia est inordinatio animi circa temporalia habita vel habenda. Quod duobus modis potest contingere, vel inordinate amando vel appetendo, vel iniuste acquirendo. Circa hoc tamen aduertendum est, quòd vtroque modo potest esse mortale. cum scilicet aliquis amorem diuitiarum præfert charitati Dei vel proximi, vel

Auaritia quid.

mi, vel cum iniuste præfertur, vel per rapinam temporalia acquiruntur. & sic auaritia ab Apostolo inter mortalia computatur. Sicut autem de alijs vitijs dictum est, quod sua venialia habent, dum scilicet rationem præueniunt; sic etiam auaritia quælibet non iudicatur mortalis, vt cum quis ad temporalia inordinate afficitur, tamen salua charitate Dei, & proximi, vel proximus in tam modico læditur, quòd nullo modo iudicaretur mortale. Secundum hoc igitur, ex primo ramo auaritię tres rami principales procedunt, qui dicuntur, inordinatum desiderium habendi, inordinatus habiti amor, & inordinatus dolor amissi. & eo modo, quo dictum est de auaritia, est iudicandum de ipsis.

Rom. 1.d

Item ex primo ramo, qui est inordinatum desiderium habendi, procedunt hæc, scilicet solicitudo in mente, & iniustitia in opere. Hæc autem solicitudo potest habere rationem mortalis, scilicet cum propter solicitudinem rerum temporalium, dimittuntur necessaria ad salutem. Vnde ex hoc ramo, Sabbati violatio oritur, cum scilicet contra præceptum diuinum vel Ecclesiæ, tempora non seruantur. Per hoc autem sabbatum, in lege nostra, Dominica intelligitur, & festa alia ab Ecclesia instituta. Obseruatio siquidem diei Dominicæ est de iure diuino, scilicet præceptum diuinum, vt habetur in Exodo: Memento, vt diem sabbati sanctifices, ex constitutione Ecclesiæ, & Spiritussancti familiari consilio, propter solemnitatem resurrectionis Dominicæ, & propter quietem, quæ octauæ ætati respondet, succedit Dominica sabbato, & in ipsa cessare a seruili opere debemus, & vacare diuinis. Hoc autem circa istam materiam est notandum, quòd obseruatio ista quantum ad aliquid est moralis, & de iure diuino, quantum autem ad aliquid cærimonialis, & ad ius positiuum pertinet. quòd enim homo aliquod tempus habeat ad vacandum diuinis, hoc pertinet ad morale præceptum, sed quod tali vel tali die, vel ab isto opere cessetur, vel ab illo, hoc ad ius positiuum pertinet. Igitur mandatum diuinum transgreditur, qui sic temporalibus negotijs occupatur, quòd numquam vacat diuinis. Præcipue etiam festum vel Dominicam violat, qui peccato operam dat, hoc enim est opus seruile, quia qui facit peccatum, seruus est peccati. Vnde Augustinus de decem chordis: Melius faceret Iudæus in agro suo aliquid vtile, quàm in theatro seditiosus existeret, & melius feminæ eorum, die sabbati lanam facerent, quàm tota die in Neomenijs suis impudice saltarent. quod tamen intelligendum est de ludis, qui fiunt cum peccato mortali. Non enim intelligo sabbatum violari per peccatum veniale, quia secum compatitur obseruantia mandatorum. De operibus autem mechanicis, quæ seruilia dicuntur, sicut iam dictum est, ad Ecclesiam pertinet iudicare, qualiter sit abstinendum. Vnde Ecclesia pro tempore necessitatis, quæ legem non habet, dispensat. vnde in hoc casu præceptum vniuersalis Ecclesiæ particulariter, vel consuetudo generaliter approbata ab omnibus est obseruanda. Vnde de mercatis, & quadrigatione, & negotiatione, & nundinis, & talibus, quæ quandoque fiunt in multis locis diebus Dominicis, & festiuis, vtrum sit mortale, vel non, a legislatoris interpretatione dependere videtur. si enim hoc Ecclesia prohibeat sub virtute obedientiæ, constat transgredi esse mortale peccatum.

Exo. 20.b

Aug. lib. de decē chord. cap.3. ante med. to.3.

Secūdum, quod ex ramo inordinati appetitus temporalium procedit, vt dictum est, est iniustitia in opere, quæ in duos fructus principales distinguitur: quia aut est aperta iniustitia, aut occulta, quæ fraus alio nomine nuncupatur. Iniustitia autem aperta hos fructus secum habet, qui sunt, furtum, vsura, rapina, & iniqua sententia. de quibus aliquid videamus.

Circa furtum nota, quòd furtum est occulta rei alienæ contrectatio inuito Domino, & habet rationem mortalis, inquantum est contra iustitiam, & opponitur charitati proximi. Vnde lex diuina dicit: Non facies furtum. Hoc tamen aduertendum, quod tam modica res posset esse, vel tam modici valoris, quòd non haberet rationem mortalis, nisi forte adesset voluntas maius accipiendi, si facultas adesset, vel in illo modico esset alterius notabilis dānificatio. plus enim quandoque damnificatur pauper in paruo, quàm diues in magno. vel nisi forte esset tāta necessitas, quòd accipere rem alterius cogeretur: tunc enim potest aliquis rem alterius pro extrema, vel vrgenti necessitate corporis accipere: quia in necessitate omnia sunt communia. & tunc furtum dici non debet, quia suum est, quod in necessitate accipit, vel etiam pro necessitate alterius. Vnde Ambrosius: Esurientium panis est, quē tu detines, & loquitur de auaro. Huius autem furti quattuor sunt species, scilicet rei occulta acceptio, rei inuētæ detentio, sacrilegiū, & proprietas in religiosis.

Furtū quid

Exo. 20.a

Ambrof. in Dom. 8. post Pentec. ser. 64. cir. fin. to. 5. edit. Rom.

Circa rei inuentionem nota, quòd quædam inueniuntur in littore maris vel aquę communis, talia enim cedunt in proprietatem inuenientis. Similiter & thesauri, qui inueniuntur in terra, qui non fuerunt a tempore, a quo sit memoria in bonis alicuius, tamen secundum leges, dominus terræ debet habere medietatem. Vnde in Matthæo dicitur de inuentione thesauri absconditi, quòd emit eum. Illa autem quæ inueniuntur, quæ probabiliter fuerunt in bonis alterius, retinere, est furtum. Vnde Augustinus: Si quid inuenisti, & non reddidisti, rapuisti. Si autem possessor inueniri non possit, consuetudo terræ est seruanda.

Mat. 13. f

August. de verb. Aposto. ser. 21. post med. to. 9. & lib. 50. homil. 9 circa med. Refertur 14. q. 5. si quid.

Circa sacrilegium [a] nota, quòd sacrilegium est ratione acceptionis sacræ rei, vel in loco sacro. & secundum hoc triplex est species sacrilegij, vt quando aufertur sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro, vel sacrum de non sacro.

Quarto circa furtum religiosorum in retentione proprij, notandum est quod dicit Augustinus[b] de religiosis, quòd si quis rem sibi collatam celauerit, furti iudicio condemnetur. tunc autem intelligo hoc celari, & habere proprij rationem, quando sic celatur, quòd si etiam prælatus in virtute sanctæ obedientiæ præciperet, quòd reuelaretur, etiam celaretur. Nec aliter intelligo mortale, nisi quāndo contra voluntatem prælati præceptoriam detineretur. Hoc etiam notandum de religiosis, & dispensatoribus, & filijsfamilias, & vxoribus, quòd furtum possunt committere, si notabiliter dominos rerum in dispensando damnificant, contra voluntatem & intentionem dominorum, cum autem intuitu pietatis etiam commune bonum procurando, nec mala intentione dant aliqua, vel dispensant, non est iudicandum mortale.

a Triplex sacrilegij species.

b Aug. ser. 1. ad frat. in eremo. cir. med. to. 10.

Sequitur de rapina. Est autem rapina, cum quis rem alterius manifeste per violentiam accipit iniuste, & habet manifeste rationem mortalis, sicut de furto dictum est. Vnde in Isaia dicitur: Ego Dominus diligens iudicium, & odio habens rapinam. Potest tamen esse veniale, vel etiam nullum, eo modo quo de furto dictum est, vel etiam in bello iusto, quando bona inimicorum rapiuntur. Quid autem requiratur ad bellum iustum, dictum est superius. Cum rapina autem sunt fructus alij, scilicet inductio nouæ taliæ, vel consuetudinis exactio, extorsio, munerum acceptio, & ludus alearum.

Isa. 61.b

Circa primum notandum, quòd nouas talias, vel leges, vel consuetudines constituere, ad extorquendum pecuniam absque iusta causa, habet rationem rapinæ. Item exactio est, cum quis debitum inordinate exigit, & potest habere rationem rapinæ, cum scilicet creditor videt damnum notabile debitoris, nec necessitatem patitur, sed commode potest expe-

Notabile pro Principibus.

ctare. tunc enim posset lædi charitas, & posset esse necessitas, quòd exactio haberet rationem mortalis. Vnde qui a subditis talias & seruitia isto modo exigunt, nec necessitati eorum, quantumcumque sint pauperes, compatiuntur, rectè raptores dicuntur. Vnde hæc, quæ de exactione dicta sunt, contra illud præceptum morale sunt, quod ponitur in Exodo: Si pecuniam dederis mutuo populo meo pauperi, non vrgebis eum quasi exactor. *Exo. 22. d*

Tertius fructus rapinæ est extorsio, quod quidem est cum quis terrendo, vel adulando, vel violentis precibus extorquet ab aliquo seruitium, vel aliquod temporale: & tunc quidem potest habere rationem mortalis, cum tollitur ratio voluntarij arbitrij ab illo, cui infertur talis extorsio, & talis est qui minatur, vel rogat ab eo, qui potest nocere, & cuius offensa probabiliter timetur, nisi habeat quod petit, & hoc modo extorsio violenta est, & sic est contra præceptum in Leuitico positum, vbi iubetur, non aliquid extorqueri. *Leuit. 6. a*

Quartus fructus rapinæ est munerum acceptio, quæ quandoque non habent rationem peccati, scilicet cum pauper dat diuiti, reus iudici, creditori debitor. Suspecta tamen est talis munerum collatio, & receptio, ex intentione dantis vel recipientis cito posset inueniri ratio mortalis peccati. Vnde cum diues a paupere recipit, vt ipsum secundum iustitiam tueatur, cum alias hoc facere teneatur, & iudex cui datur aliquid, vt peruertat iudicium, vel vt iustitiam consequatur, cum munus recipit, aut iudicium peruertit, aut iustitiam uendit, manifeste habet rationem mortalem. Creditor etiam, qui a debitore munus recipit, in rationem debiti videtur quod accipiat, & si hac ratione non accipit, tunc habet rationem vsuræ. Quandoque tamen non habet rationem peccati, vt cum quis simpliciter recipit munus, absque mala intentione, nec habet rationem quare possit suspicari, quod mala intentione donetur.

Quintus fructus rapinæ est ludus alearum, seu taxillorũ, qui prohibitus est tam a iure canonico, quàm ciuili. Vnde & de hoc dicunt quidam, quòd sit peccatum mortale, eo quòd sit contra ius canonicum & ciuile. & quod ex ludo habetur, nullo bono titulo possidetur, nec potest retineri, sed debet pauperibus erogari. Quia enim qui in ludo lucratur, iniuste lucratur, & qui amittit, iuste amittit, ideo qui lucratur, eidem a quo lucratur restituere non tenetur, nisi forte induxerit ad ludendum. Cum autem ludus satis videatur ex radice rationem habere mortalis peccati, quia scilicet ex auaritia videtur procedere, & quia ludo multa cõmunicantur peccata, scilicet fraus, mendacium, periurium, blasphemia, scandalum, amissio temporis, & ira frequenter: ideo hæc causa prohibitionis ludi esse videtur. Cum ludit aliquis causa recreationis, peccatis supradictis exclusis, non videtur habere rationem mortalis.

Vsura quid Tertius fructus principalis iniustitiæ ad proximum quæ ex ramo auaritiæ procedit, est vsura. Dicitur autem vsura ab vsu æris. sunt enim quædam res, quarum vsus est rei consumptio, quarum dominium in accipientem transfertur, vt pecunia, & bladum, & vinum. vnde qui talium vsum vendit, vsurarius dicitur, & habet rationem mortalis peccati, & inquantum contra præceptum morale iustitiæ est, quia vendit alij quod suum non est, cum iam sit translatum do minium. Vnde scriptum est: Qui pecuniam suam non dedit ad vsuram. Vsura enim in has species diuiditur. *Psal. 14.* Est enim vsura in spe, cum quis non expresse contractum vsurarium facit, licet speret pro mutuo se aliquid accepturum, & hac intentione dat mutuum, alias non daturus; constat, quod talis quantum ad Deum, qui cor intuetur, vsurarius iudicatur. Vnde Dominus: Date mutuum, nihil inde sperantes. Item est vsura non solum intentione, sed & *Luc. 6. e*

A opere, cum quis debitorem ad amplius obligat quocumodo, vel tacite, vel expresse, tacite quidem mutuando speciem pro specie, vt bladum pro blado, & huiusmodi, vt ea recipiat tempore cariori, vel dando antiquum pro nouo, vt melius recipiat innouatum, in quibus casibus vsura committitur, cum proprium commodum, non necessitas proximi ibidem attendatur. Tunc autem potest manifeste sciri corrupta intentio, cum solummodo præcluditur infra tempus, quo carius venduntur, cum quis autem huiusmodi intendit seruare, vsque ad tempus, quo vendentur carius, licet debitor in se B periculum suscipiat, non tamen in creditore iudicatur vsura, si hoc faciat, vt proximo subueniat. Item tacita vsura est, cum quis ratione dilationis plus iusto vendit & accipit, & cum quis ratione mutui seruitium vel munus accipit, vt superius est expressum. Item est vsura tacita, cum quis aliquid commune habet cum aliquo, quidquid sit illud, & periculum vel damnum non sit commune. Item est vsura manifesta, cum promissum ex pacto interuenit accipiendi amplius vel etiam obligatio ex pacto ad simile mutuum faciendum.

C Secundus ramus principalis auaritiæ est iniustitia occulta, quæ in contractibus multis modis contingit, scilicet vendendo, emendo, commutando. & hoc potest esse quando circa spiritualia vel temporalia, fit fraus in numero, pondere & mensura, in valore, seu in quantitate, in defectus taciturnitate, cum scilicet notabilis est defectus, & occultus rei venditæ, & tacetur, & ita care venditur, ac si non esset ibi defectus aliquis. Item notabiliter care vendendo, vel propter necessitatem ementis, vel propter solutionis dilationem, vel propter simplicitatem ementis, qui rei valorem non nouit. Item in venditione suspecta locutio, plurima, scilicet rei falsa D commendatio, periurium, execratio, verborum duplicitas, seu falsitas, quæ omnino secundum, quòd ad nocumentum proximi, vel deceptionem ordinantur, sic contra proximi charitatem sunt. Hoc tamen aduertendum, quòd sicut supradictum est de furto, ita posset esse proximi tam modicum nocumentum, quòd quantum esset de ratione contractus, non iudicaretur mortale. *Iniustitia in contractibus.*

Hoc tamen circa mendacium est notandum, quòd sicut habetur super illud Psalmi: Perdes omnes qui loquuntur mendacium. triplex est mendacium, scilicet iocosum, officiosum, quod fit propter bo- E num proprium, vel etiam proximi, & perniciosum, quod fit in nocumentum proximi, vel fidei detrimentum, & hoc vltimum de suo genere est mortale. Vnde cum mẽdacium fit in proximi nocumentum, in contractibus, patet quod habet rationem mortalis. *Mendaciũ. Psal. 5. b*

Hoc etiam circa periurium, & iuramentum est notandum, quòd iuramentum, secundum * Hieronymum, tres comites habere debet, scilicet veritatem iudicium & iustitiam. Iudicio caret iuramentum absque discretione, & deliberatione factum. Iustitia caret iuramẽtum illicitum, quod est in detrimentum salutis æternæ. Veritate autẽ caret, cum falsum iuratur. **Hiero. lib. 1. cõmẽt. in Hierem. c. 4. nõ longe a princ. to. 4. Refertur 22. q. 2. cap. animaduertẽdum.*

F Circa iuramentum etiam est sciendum, quòd duplex est iuramentum, scilicet assertorium, & promissorium. Iuramentum assertorium est cum falsum iuratur, vel quod creditur esse falsum ex suo genere est mortale, & contra præceptum diuinum, de non assumendo nomen Dei in vanum. hoc autem sic intelligendum videtur, cum quis ex deliberatione peccat, & se peccare aduertit. *Iuramentũ. Exo. 20. b*

Circa iuramentum promissorium notandum, quòd cum quis promittit per iuramentum aliquid se facturum, & deliberatiue, tenetur illud adimplere; aliter est transgressor præcepti, nisi forte ad implendum reddatur impotens, vel nisi iuramentum vergat aliquo modo contra Dei vel

proximi

A proximi charitatem. Dicit enim Isidorus: In malis promissis rescinde fidem: in turpi voto muta decretum. De verborum autem duplicitate & falsitate, quando fit in proximi deceptionem, & nocumentum, sicut de mendacio iudicandum videtur. Vnde dicit Isidorus: Quacumque arte quis iurauerit, Deus, qui conscientiæ testis est, illud accipit, sicut ille, cui iuratur.

Isid. de contemp. mũ. c. de voto.

Isid. de sũ. bo. lib. 2. c. 31. sent. 8.

Circa fraudes, quæ in emendo fiunt, notandum, quòd quandoque in venditore est simplicitas, vel necessitas: & hoc modo contingit fraus in emptore, scilicet cum res emit vilius, vel ratione simplicitatis illius vendit, vel necessitatis, vel ignorantiæ.

B Item peccata locutionis in emptoribus frequenter inueniuntur, cũ scilicet res mendaciter vilipenduntur & rationes, quę circa venditores sunt dictæ. Et eo modo quo dictum est de venditore, sic etiam de fraude in commutationibus est similiter iudicandum.

Item, vt dictum est, non solum consistit iniustitia & fraus in contractu temporalium rerum, sed etiam circa spiritualia. Et quidem potest fieri, vel circa iudicia, & sic est fructus iniquæ sententiæ: vel circa beneficia, & sic simonia. Est autem simonia, secundum quod communiter diffinitur, studiosa voluntas emendi vel vendendi aliquod spirituale, vel spirituali annexum. & habet rationem mortalis: quia manifeste est ibi iniustitia contra Deum, cum spiritualia non possint cadere sub pretio temporali, & quia non potest quis vendere, vel emere illud, cuius non potest habere dominium, spiritualium autem non sumus Domini, sed ministri. Vnde Apostolus ait: Sic nos existimet homo, &c. Item, quia gratis accipiuntur, gratis conferri debent. Iuxta illud Matthæi: Gratis accepistis, &c. Simonia autem tribus modis committitur, & secundum hoc tres fructus habet in arbore. committitur enim a manu, vt munera corporalia conferendo pro spiritualibus obtinendis. Item munus a lingua, vt per preces carnales & iniustas, spiritualia obtinendo. Item munere ab obsequio, vt cum quis per seruitium humanum iniustũ, vel inhonestum, spiritualia obtinet. Item nota alias species simoniæ, quia permutando, transigendo spiritualia beneficia absque superioris auctoritate, contrahitur simonia secundum iura. Appellatur permutatio, cum fit mutatio dignitatum, vel quorumcumque beneficiorum Ecclesiasticorum. Transactio autem est de quacumque re spirituali non gratuita pactio. Hoc autem circa materiam generaliter est aduertendum, quòd spirituale dare vel accipere pro tẽporali, ita quòd spirituale cadat sub pretio, est vitiũ simoniæ. Licet autem pro labore, & pro sustentatione secundum bonas consuetudines accipere seu dare.

Simonia quid.

C

1. Cor. 4. a

Matt. 10. a

D

E

Item, vt dictum est, alius fructus iniustitiæ seu fraudis est ad proximum, scilicet iniusta sententia. & multos fructus mortiferos habet, qui sunt, iustitiæ peruersio siue dilatio, ordinis, iuris mutatio, falsum testimonium, iniusta aduocatio, litterarum abusio, quæ omnia habent rationem mortalis, secundum quòd cedunt in proximi nocumentum, & ex radice auaritiæ procedunt, vt pecunia emergatur.

Aduocatio iniusta.

F Circa quartum scilicet de iniusta aduocatione nota peccata, quæ ibi inueniuntur frequenter, scilicet iniustum patrocinium, litis prolongatio, & iuris sophistica allegatio, iniustum consilium, scilicet de mendacio, seu periurio in iudicio faciendo, quæ manifeste rationem mortalis habent, cum fiunt in proximi nocumentum.

Abusio litterarum.

Circa quintum, scilicet litterarum abusionem, nota etiam multa peccata, quæ committuntur hoc facto, scilicet iniusta impetratio, vt cum veritate tacita vel falsitate suggesta, litteræ ad vexationem proximi impetrantur: iniusta extensio, vt cum quis habet litteram ad aliquas personas specialiter, vel ad certum numerum personarum, vel ad certum negotium, & vltra litteræ virtutem vel tenorem, extenditur ad negotia vel personas. Item additio vel diminutio per rasuram, vel fictio, cum quis bullam subtiliter raserit, vel bullam falsam facit, in quo vltimo casu, ipso iure maiorem excommunicationem incurrit.

Secundus ramus principalis, qui ex auaritia procedit, est inordinatus amor habiti. & ex hoc ramo hi fructus procedunt, iniusta congregatio, immisericordia, seu incompassio, restitutionis dilatio, irrecompensatio, illiberalitas. de quibus est videndum, quomodo habent rationem peccati.

Circa primum de iniusta congregatione est notandum, quòd iniusta congregatio est, cum quis bona sua, seu fructus terræ congregat solo ardore habendi, vel vt carestia procuretur, & res seruatæ postmodum carius vendantur, & iterum pretium reponatur. Et hoc quidem rationem mortalis habere potest, dum est tibi intentio ita congregandi, nec dispergendi, loco, & tempore, sed solo ardore habendi, & luxuriandi in eis. Et hoc exemplum patet in illo diuite, de quo dicitur, quòd dicebat: Anima mea habes, &c. cui responsum est: Stulte hac nocte repetent animam tuam, scilicet dæmones, &c. ergo manifestum est, quòd faciebat peccatum mortale. Secundus fructus est immisericordia in effectu, cum scilicet proximus in arcta necessitate videtur, & scitur hoc, & non subuenitur ei, cum tamen omnia in necessitate debeant esse communia, & tunc potest esse mortale, & secundum hoc mali iudicabũtur de defectu misericordiæ, sicut patet in Matthæo. Vnde & sic intelligit Ambrosius, vbi dicit: Pasce fame morientem, si non pauisti occidisti. Non solum autem est in præcepto proximũ iuuare in datione temporaliũ, sed etiã in alijs actibus misericordiæ, sicut patet in Matthæo vbi supra. Tertius fructus est restitutionis dilatio. in illis enim casibus, in quibus nõ transfertur dominium, sicut in furto, rapina, & similibus, semper est detentor in mora, & peccat mortaliter retinendo, licet pœniteat accepisse, si tamen adsit reddendi possibilitas, vel opportunitas. Vnde & Augustinus dicit: Non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum. In his autem, in quibus dominium transit in accipientem, sicut in mutuo, non est quis in mora, nisi secundum conditiones appositas, & sic posset esse tantæ conditionis transgressio in proximi læsionem, quod posset habere rationem mortalis. Quartus fructus inordinati amoris temporalium est irrecompensatio, cum scilicet quis multa bona accipit ab alijs, & ex inordinato amore temporalium, aliquid recompensare dimittit, quòd manifeste est contra ius naturale. De hoc tamen secundum radicem iudicandum est, scilicet, vtrum hoc ex auaritia procedat, quæ habeat rationem mortalis: qualis autem auaritia radicem mortalis habeat, dictum est. Sicut autem de irrecompensatione, ita & de illiberalitate dicendum est, cum quis non est liberalis in dando.

Luca 12. g

Mat. 25. Refertur ex Amb. d. 86. c. pasce.

Aug. ep. 54 ad Maced. post med. to me 2.

Tertius principalis ramus, est concupiscentia carnis. Cap. III.

Tertius ramus principalis, qui ex radice concupiscentiæ, ex trunco malæ voluntatis procedit, est carnis concupiscentia, secundum Ioannem in canonica sua, scilicet, in quærendo delectationem, & vitando molestiam. Et secundum hoc in duos ramos principales iste ramus diuiditur. Primus autem ramus, qui ex quęstu delectationum consistit, in duos ramos diuiditur, quia quædam est delectatio pertinens ad conseruationem indiuidui per actum refectionis: alia est pertinens ad conseruationem speciei per propagationem seminis.

1. Ioan. 2. c

Quantum autem ad primum, specialiter peccatum gulę consistit. Est autem gula, secundum quod habet

Gula quid.

bet rationem peccati mortalis, inordinatus appetitus vel vsus nutrimenti, rationem subuertens, & auertens a Deo. & hoc patet in illa gula præcipue, qua quis præcepta Dei non timet prætergredi, vt delectamenta ciborum sequatur, & illa in qua etiam ratio subuertitur, cum ex deliberatione, seu aduersione rationis procedit, vt cum quis scienter se inebriat, vel naturam propriam grauat. Vnde Gregorius trigesimo Moralium, sic loquitur de gula dicens, quòd dominante gulæ vitio, omne quod egerint homines fortiter, perdunt. Sicut autem alia vitia sua venialia habent, vt supra dictum est, ita etiam gula sua venialia habet. Vbi circa actum nutritionis & desiderium non est inordinatio contra Deum, nec auersio rationis; quia tales actus non sunt quandoque in potestate hominis. Ex hoc autem ramo præcipue tres rami exeunt principales, scilicet incontinentia gulæ, immodestia, & delectatio.

Gregor. lib. 30. Mor. c. 18. ante med.

Gulæ incõtinentia. Circa primum scilicet de incontinentia gulæ notandum est, quòd istos fructus habet secum, anticipationem, frequentationem, & ieiunij fractionem. Anticipatio est, cum quis horam comedendi anticipat, quod potest fieri tempore ieiunij, vel alio tempore. Si autem tempore ieiunij quod est in præcepto, cum hora comedendi secundum iura, & consuetudinem assignetur post meridiem, qui horam notabiliter anticipat sine causa, sola comedendi libidine, fraudem facit, nec tale ieiunium reputatur, vt si quis forte hora tertia comederet, & sic se impleret, quòd postmodum illa die non esuriret. Qui autem fraudem facit legi, committit in legem. Vnde Chalcedonense Concilium: Nullatenus iudicandi sunt ieiunare, qui ante comedunt, quàm vespertinum celebretur officium, quod tempore Quadragesimali dicitur. Aliàs autem post nonam. Item ista anticipatio fit etiam alio tempore, vt multi qui volunt comedere statim quando de lecto exeunt, sicut bruta etiam quandoque absque aliquo appetitu ex praua consuetudine. quod est graue peccatum, & vix potest contingere, quin a radice mortali procedat. Secundus fructus est frequentia cibi vel potus, quod nisi cogat ætas, vel infirmitas, vel iusta necessitas, manifeste contra rationem est peccatum. quam prohibet Apostolus, qui ponit comessationem inter opera carnis. De quibus dicit: Qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt. Per quod patet manifeste, quòd aliqua comessatio habet rationem mortalis, cum scilicet procedit ex gula eo modo quo habet rationem mortalis. Quando autem habeat rationem hanc, dictum est supra. Tertius fructus incontinentiæ gulæ, est fractio ieiunij ab Ecclesia instituti, quod fit in numero, in qualitate. In numero comestionum, pluries comedendo: in qualitate cibi, cibum vetitum comedendo, vt comedendo carnes, vel lacticinia, & huiusmodi in Quadragesima. Et de hoc ieiunio est sciendum, quòd quicumque hoc ieiunium non obseruat absque dispensatione superioris, iusta necessitate laboris necessarij, vel paupertatis notabilis, vel ætatis, vel infirmitatis, est trangressor præcepti, & sic peccatum mortale committit. Vnde Hieronymus ad Lucinium, loquens de ieiunio dicit: Vnaquæque prouincia abundet in suosensu, & præcepta maiorum, leges Apostolicas arbitretur. per quod patet, ieiunium esse in præcepto.

Gal. 5. d

Ieiunium.

Hieron. ep. 28. quæ est ad Lucin. prope fin.

Immodestia. Secundus ramus principalis gulæ, est immodestia, scilicet cùm in nutriendo corpus, modus debitus non seruatur: & duos fructus habet, scilicet auiditatem, & nimietatem. Est autem auiditas, inordinata in comedendo gulositas, & est peccatum, cũ motus brutales & inordinatos debeat refrenare. & potest quandoque sine peccato esse, vt cum homo non subiacet suæ potestati: & quandoque est veniale, vt cum non ita reprimit sicut decet. & potest esse mortale, si ex radice mortali procedat, sicut de frequentia dictum est. Secundus autem fructus immodestiæ in cibo est nimietas, vt cum quis comedit in nimia quantitate, vel bibit. Ex hoc fructu nascitur corporis grauitas, & infirmitas, mentis hebetudo & cæcitas, iudicij præcipitatio, incircumspectio, ebrietas, loquacitas, inepta lætitia, & dissolutio. Circa materiam istam notandum in generali, quòd ille nimis dicitur comedere, qui vltra commoditatem naturæ comedit, & bibit, & est contra rationem, & per consequens peccatum: cum actus nutritionis sit ad conseruationem indiuidui, & per talem culpam fiat naturæ subuersio, vnde patet, quòd ibi est abusio & peccatum. Et tantum in grauamen naturæ procedere potest, si ex deliberatione fiat, quòd habebit rationem mortalis. Ex deliberatione autem dico, quia quandoque ex passione famis, vel prætextu æstimatæ necessitatis hoc potest fieri, quod de facili non esset iudicandum mortale. Ex hoc autem fructu, vt dictum est, est corporis grauitas & infirmitas, quæ ex nimia cibi sumptione procedit, & hebetudo mentis, & cæcitas, quæ licet magis rationem pœnæ, quàm culpæ habeant, tamen causa peccati esse possunt, cum quis ratione infirmitatis vel grauitatis carnis, iam non potest facere, nec implere id, ad quod a natura ex præcepto tenebatur. vel cum ex nimia sumptione cibi vel potus, in talem hebetudinem, vel cæcitatem mentis incidit, quòd necessaria ad salutem non cogitat, nec diiudicat, & transgreditur, vel sententiam, vel verbum præcipitat in proximi nocumentum. Et tunc manifeste non excusatur, quin talibus possit peccare mortaliter in talium commissione, cum factus sit ineptus ad talia exercenda, dando operam rei illicitæ. Et hæc intelligo, nisi amisisset totaliter rationem, vel fortè corporis potestatem, eo modo quo de ebrietate dicetur.

Ebrietas. De ebrietate autem notandum, quòd si quis sciens vini vel liquoris fortitudinem & aduertens quòd ex eius nimia sumptione potest ebrietatem incurrere, nimis sumendo, peccat mortaliter, quia scilicet vsu rationis se priuat, & omnium peccatorum periculis se exponit. Vnde Ambrosius in libro de Patriarchis: Vitandam discimus ebrietatem, per quam crimina vitare non possumus. nam quæ sobrij cauemus, per ebrietatem ignorantes committimus. Et Apostolus* ad Galatas inter opera mortalia ebrietatẽ connumerat. Potest tamen ebrietas contingere absque mortali, & etiam veniali, vt cum quis liquoris fortitudinem non agnoscit, vel liquorem inebriantem pro alio bibit, vel siti ducitur non aduertens. Vnde & Augustinus contra Faustum, Loth de ebrietate excusat. Cum autem quis ratione ebrietatis, vel occasione, peccatum mortale ignoranter postmodum committit, si mortalis fuit ebrietas, non totaliter excusatur: tamen secundum quòd ratio voluntarij diminuitur, sic peccatum excusatur a tanto, licet non a toto. Si autem ebrietas absque peccato contingit, tunc a peccato mortali excusare potest. Vnde Augustinus, Loth ebrium ab incestu excusat, dicens contra Faustum: Loth culpandus, non quantum incestus, sed quantum ebrietas meruit. Tamen cum quis ad se redierit, debet de illo peccato dolere, vt credo, & etiam confiteri: quia ad superiorem pertinet iudicare, vtrum talis fuerit ebrietas, quæ peccatum valeat excusare. Item folium istius immodestiæ est loquacitas, quæ multa folia secum habet, scilicet multiloquium, vaniloquium, stultiloquium, turpiloquium: de quibus cum voces sint signa intellectuum, iudicandum videtur secundum rationem radicis.

Amb. lib. I. de Abrah. c. 6. cir. fin. Refertur 25. q. 1. c. sane.

**Gal. 5. d*

August. lib. 22. contra Faust. cap. 44. to. 6.

Aug. ibid.

Vltimus fructus nimiæ commestionis est inepta lætitia & dissolutio, quæ sortiuntur rationem peccati secundum radicem, & in aliquibus secundum scandalum, seu occasionem scandali, quod tantum esse poterit, quòd habebit rationem mortalis.

Tertius

Tertius ramus principalis, qui ex gula procedit, est A inordinata delectatio, & hos fructus etiam secum habet, scilicet: Solicitudinem in quærendo, studiositatem in præparando, multiplicitatem in diuersificando, carestiam in emendo, voracitatem in sumendo, quæ rationem peccati sortiuntur secundum rationem radicis, & personarum & statuum, vel secundum quod in talibus fit ita notabilis superfluitas atque sumptus, quòd pauperum indigentia, & necessitas hoc faciat habere rationem mortalis, eo modo, quo superius de prodigalitate est dictum.

Secundus ramus principalis, qui ex radice carnalis concupiscentiæ procedit, est delectatio inordinata circa actum, qui pertinet ad conseruationem speciei, vt B dictum est supra, quæ luxuria appellatur, quæ quidem habet rationem peccati, inquantum repugnat rationi vel naturæ, & habet rationem mortalis, sicut patet ad Galatas, vbi inter carnis opera computatur. Hic autem ramus cum præcedenti ramo conueniēter inseritur, quia ex gula procedit, & gula ei materiam administrat, quia semen secundum Philosophum est superfluum alimenti. Sicut autem dictum est de alijs peccatis, quòd motus proprij & diuersi, qui præueniunt rationem, nec adhibetur consensus, non habent rationem mortalis, sic etiam de luxuria est dicendum. C

Luxuria. *Gal. 5. d* *Arist. lib. 1. de genera. anim. c. 19*

Ex hoc autem ramo tres rami speciales procedunt, qui sunt, inhonestas, carnalis affectio, & incontinentia. Inhonestas hos fructus emittit, quia est inuerecunda in verbo, in gestu, in facto, in habitu. Circa inuerecundiam hoc est aduertendum, quòd licet sit passio, tamen ex vitio oritur. cum enim inuerecundia sit de turpi proprie, quia qui inuerecundus est, turpia videtur diligere. vnde de ipsa iudicandum est, secundum rationem radicis. Neque enim quandoque est in potestate hominis, quando voluerit verecundari, quia huiusmodi passiones, vt frequenter complexionem sequuntur. D

Inhonestas

Circa inhonestatem in gestu, vel facto, vel verbo, sciendum, quòd multum ex affectu pensantur, vel secundum quòd ex hoc ratione temporis, vel loci vel personæ potest oriri scandalum, & tunc ex aliqua circumstantia, posset tātam præstare occasionē scandali, quòd posset habere rationē mortalis, vt si forte persona religiosa vel posita in exemplū, choreas, vel tripudia duceret, vel si forte quæcūque in Parasceue talia exercerentur. Inhonestas autem in verbo, quæ scurrilitas dicitur, de qua dicit Apostolus, Nec nominetur in vobis; ex affectu pensatur vel secundum scandalum E ratione personæ, vel secundum quòd verba talia alios ad malum incitant, cum & tali intentione dicuntur, & sic posset habere rationem mortalis. Et sic etiam de choreis, & cantilenis, & lusibus, intelligendum est. Per hæc igitur, quæ dicta sunt, patet quomodo histriones, saltatrices, & tales ioculatores, qui inhonestis verbis & factis, homines faciunt delectari, non pensantes quæ verba vel facta proferant, dum tamen possint pecuniam extorquere, non sunt in statu salutis. Dare etiam talibus est in peccato fouere. Vnde Augustinus super Ioannem: Dare res suas histrionibus, vitiosum est. Qui autem talia exercent officia absque F inhonestate ad recreationem hominum, cum quandoque talis recreatio sit lætitia & virtus, etiam secundum Philosophum Eutrapelia nominatur, non tales damnandi, nec talibus dare iudicatur peccatum.

Ephes. 5. a *Aug. tract. 100. in Io. ante med. tom. 9.* *Arist. lib. 4 Ethic. c. 8.*

Inhonestas habitus.

Circa inhonestatem hábitus, notandum, quòd iste fructus quattuor secum habet, scilicet superfluitatem, pretiositatem, curiositatem, & inhonestatem. Superfluitas autem consistit in duobus, numero & mensura, vt cum habentur vestes plures, vel nimis latæ vel defluentes. Item curiositas in veste duobus modis inuenitur scilicet in colore & modo facturæ. Inhonestas autem est cum modus facturæ, vestium impudicitiam prætendit, & ad malum prouocat, vt pretiosarum vestium, vel circa collum, & guttur, tale quod. Huius autem inhonestatis sunt fructus, vnctio, lotio, deceptio, compositio, multiplicatio, adinuentio, vt cum fiunt vnctiones, vel lotiones ad acquirendum colorem, vel deceptiones in mutando capillos, vel fucando caput & huiusmodi. Item compositio, vt cum nimis stricti sotulares, vel singularis modus in compositione seruatur. Item multiplicatio iocalium, etiam adinuentio noui modi in talibus, quæ omnia, quomodo rationem peccati habeant, videamus.

Circa ergo hanc materiam est notandum, quòd ista quattuor possunt habere rationem peccati, vel ratione peruersæ intentionis, vel contrariæ consuetudinis, vel conditionis personæ, vel temporis, vel ratione radicis possunt habere rationem peccati, vel cum ista ex superbia oriuntur, & ad inanem gloriam ordinantur, vel cum ista fiunt intentione placendi, & ad luxuriam prouocandi, & si radix mortalis sit, & ramus mortalis erit. Dicit enim Augustinus, quòd non solum appetere, sed etiam appeti velle, criminosum est. Hæc etiam ratione consuetudinis contrariæ possunt habere rationem peccati, vt cū quis quærit habitum, qui consuetudini terræ non congruit, vel vnguentis vtitur, vel modo ornat, & incedit in scandalum proximorum, vt si vir veste muliebri vteretur, & econuerso, & huiusmodi. Et ita talibus tanta posset dari occasio scandali, quod posset iudicari mortale. Vnde Augustinus tertio confessionum: Consuetudo vel lex terræ, nulla ciuis vel peregrini libidine violetur. Item ratione conditionis personæ, quia aliud decet clericum, & personas ecclesiasticas, vel prælatum & religiosum; aliud personas laicas, aliud diuitem, aliud pauperem, aliud viduam, aliud coniugatam. In hoc etiam potest contingere ratio peccati, secundum quod quælibet persona suum statum in aliquo prædictorum excedit, vt si forte tot paria vestium velit habere burgensis aliqua, quot regina, & sic de alijs. Vnde sic potest in talibus excedere statum suum, quòd oportet concludi, quòd ex aliqua mala radice procedat, & quòd vergat in scandalum proximorum. Quarto ratione temporis, vt cum quis vtitur talibus, & talia multiplicat tempore necessitatis pauperum, & cum tanta est caristia, quod pauperes arctam indigētiam patiantur, quòd deberent pauperibus erogari, quæ in talibus superfluitatibus expenduntur: & tanta posset esse ex vna parte superfluitas, & ex alia tanta indigentia, quòd posset habere rationem mortalis eo modo, quo dictum est de prodigalitate.

Aug. epist. 109. de regul. monach. cir. me. to. 2. *Aug. lib. 3. confess. c. 8. non longe a princ.*

Secundus ramus principalis luxuriæ est carnalis affectio, quæ duobus modis contingit vel secuneum quòd aliquis ad carnem suam, seu corpus inordinate afficitur, vel etiam ad alium. Primum autem istorum, cura carnis vocatur, de qua dicit Apostolus: Curam carnis ne feceritis in desiderijs. Huius autem rami sunt multi fructus, secundum diuersa opera, in quibus consistit carnalis delectatio, & secundum hoc est mollities in vestibus, in culcitris, in lineis, in sedilibus, & in lectis quies corporis. Item solicita cautio aduersitatis, vel frigoris, caloris, famis, & huiusmodi, & ista licet de se non habeant rationem mortalis, tamen circa ista tanta potest esse solicitudo, quòd ista præponuntur amori diuino, vel aliquod diuinorum præceptorum omittitur, vel aliquid contra Deum fit, vt talia habeantur. Item carnalis affectio quandoque habetur, vt cum quis ratione eorum, quæ ad carnem pertinent, inordinate diligit, potest carnalis affectio nuncupari. In hoc autem potest esse duplex excessus, scilicet in affectu, & effectu. In affectu autem potest esse duplex, vel secundum quòd caro sonat in naturā, secundum illud Apostoli: Carnem suam nemo odio habuit, vel

Carnalis affectio. *Rom. 13. d* *Eph. 5. g*

vel secundum quod sonat vitium, secundum illud: *1.Cor.15.f* Caro & sanguis, regnum Dei non possidebunt. Primo modo quando est excessus in diligendo filios vel parentes, vt cum amor creatori præferatur, vt si quis Deum offendere magis eligeret, quàm amorẽ talium amittere, vel eorum quodcumque detrimentum videre, quod esset peccatum mortale secundũ verbum *Matt.10.d* Domini, dicentis: Qui amat patrem, aut matrem, aut filios plus quàm me, non est me dignus. Est autem alius amor carnalis, secundũ quod caro sonat in vitiũ, qui ex corruptione carnis nascitur, vt cũ quis ad aliã personã sic quãdoque afficitur, quod licet in actu peccati consensus non interueniat, tamen ad actum illum talis affectio aliqualiter ordinatur, quod ex eius fructibus comprobatur, cum scilicet ex mutua collocutione, vel societate, vel aspectu vel visu, carnis sti- *Rom.11.b* muli oriuntur. Constat autem secundum Apostolum, quòd si rami sint mali, & radix etiam mala erit. Hoc etiam patet, quòd habet rationem peccati, quia ex tali affectione ratio amittit dominium, & voluntas etiã rationem quandoque sequi non potest, tali affectione ligata, cum scilicet affectus trahatur ad cogitãdum de re amata, nec sit in potestate eius cogitationem dimittere. Insuper & ad Dei delectationem eleuari non potest, tali affectione depressa. Insuper & quandoque corporis detrimentum incurrit. Cum igitur aliquis se scienter inebrians, quia vsum & potestatem rationis voluntarie amittit, & in corpus proprium peccat, quia ex hoc deterioratur in corpore; multo amplius videtur, quòd qui in talem affectionis seruitutem se scienter inijcit, cum non ita cito sicut ebrietas transeat, peccat mortaliter. Vnde & hoc videtur *Aug. Regula tertia c. 21. to. 1. & ep. 109. de reg. monachar. circa med. to. 2.* dicere Augustinus in Speculo, cum de talibus dicit, Secundum concupiscentiam carnis alterutro delectantur ardore, & intactis etiam ab immunda violatione corporibus, fugit castitas ipsa de moribus. Sicut autem supra dictum est, quòd quandoque ebrietas rationem mortalis non habet, cum aliquis fortitudine vini, vel conditione decipitur non aduertens: sic & si quis per contubernium personæ alicuius in talem affectionem incidat non aduertens, non iudicarem peccatum, immo potius passionem. Si inde aduertens, affectionis periculum fouet, affectionem & nutrit, iam in talem affectionem consentit. Si autem aliquis talem affectionem sentiret & semper displiceret eidem, aut si esset vrgens necessitas, vel magna vtilitas conuiuendi, vel colloquendi, vel consolandi personas huiusmodi, non crederem iudicandum mortale, nisi per talem affectionem sentiret in se notabile spiritualium detrimentum. Et si forte talis esset persona, quam oporteret actus spirituales exercere, & per hoc impediretur, ne posset implere officium competenter, tunc licet in societate personæ illius posset sequi vtilitas, tamen ex ordine charitatis tenetur occasionem vitare, cum damnum suum magis quàm alterius vitare teneatur.

Acceptio personarũ. Item ex affectione carnali in effectu oritur acceptio personarum, & peruersio ordinis charitatis, & fauor mali. Circa primum, scilicet de acceptione personarum, notandum, quòd acceptio personarum est, cum alicui personæ aliquid vtilitatis impenditur, cum tamen illud idem faciendi alteri, maior ratio inueniatur, & hoc quidem ex affectione inordinata oritur & *Deut.1.c* contra legem, iuxta illud: Non accipietis cuiusquam personam. Hæc acceptio personarum quadruplicem fructum habet, quia in beneficijs, electionibus, honoribus, & iudicijs. In beneficijs est dupliciter, vt cum dantur beneficia Ecclesiastica, vel temporalia. Circa collationem beneficiorum Ecclesiasticorum, tunc intelligo acceptionem personarum habere rationem mortalis, cum beneficium Ecclesiasticum alicui indigno confertur, scienter dignis postpositis, siue sit intuitu consanguinitatis, vel etiam beneficij temporalis, vel affectionis spiritualis. Similiter autem & diuitem eligere ad dignitatem Ecclesiæ, contempto paupere instructiore. Vnde Augustinus super illud: Nolite in personarum acceptione, &c. Quis, inquit, ferat, si quis diuitem eligat ad sedem honoris *Iacob.2.a* Ecclesiæ, contempto paupere instructiore & sanctiore? Si autem sint temporalia beneficia, sic in eis potest esse personarum acceptio mortale peccatum, in necessitatis articulo, quando quis tenetur beneficium cõferre ex præcepto, & cum datur beneficium illi, qui non indiget, ratione particularis amoris, & ille qui est in arcta necessitate contemnitur. In his autem, in quibus non tenetur quis dare, non cadit acceptio personarum secundum illud Matthæi: Aut non licet mihi, quod volo facere? *Mat.20.b*

Circa tertium, scilicet de acceptione in honoribus est notandum, quòd cum quis solum ratione diuitiarum honoratur absque ratione virtutis vel status, peccatum est, secundum illud: Quicumque diuitem propter diuitias honorat, peccat. In hoc autem posset *Glossa interlin. in Iacob. c. 2.* habere rationem mortalis, vt si quis pauperes sanctos contemneret, nec eis ratione sanctitatis honorem præstaret, nec aliquem, nisi diuitem vel potentem honorare vellet, cum secundum Philosophum, honor non sit aliud quàm testimonium virtutis. *Arist. lib. 1. Rhet. c. 5.*

Circa quartum hoc notandum videtur, quòd qui sic personam in iudicio accipit a vero iudicio deuiando, manifeste facit contra iustitiam, & proximi charitatem, & ita non est dubium, quin peccet mortaliter, vnde & contra legem est, quæ dicit: Non accipies personam, vt a vero iudicio deuies. *Deut.16.d*

Circa secundum principale, quod ex affectione carnali oritur, scilicet de peruersione ordinis charitatis, hoc primo notandum est, quòd charitas ordinata esse debet, secundum illud: Ordinauit in me charitatem. Quattuor autem sunt secundum charitatem diligenda per ordinem, scilicet Deus, nos, proximus, & corpus nostrum. Hic autem ordo est necessarius ad salutem respectu bonorum spiritualium scilicet quòd amor alicuius creaturæ Deo nullatenus præferatur. Item quòd non faciat aliquis peccatum propter dilectionem proximi. Item quòd corpus proprium non tantum diligat, quòd ex hoc aliquo modo peccatum vellet committere. Item quòd salutem proximi, proprij corporis dilectioni præponat. *Cant.2.a Ordo charitatis.*

Tertius fructus affectionis carnalis est fauor mali, & hoc fit multis modis, quandoque enim ex familiari amore contingit, quod peccatum alterius dissimulatur, & secundum hoc est incorrectio, consensus, procuratio seu adiutorium, & communicatio in casu illicito.

Correctio proximi. Circa primum notandum, quòd correctio proximi est omnibus in præcepto, cum tamen scitur vel creditur, quòd correctio peccatum impediat, quod aliàs fieret. Et licet sit omnibus in præcepto, illis tamen præcipue, quibus incumbit ex officio, vt sunt Domini, Principes, Prælati, & magis in hoc peccare possunt. Quod autem correctio sit omnibus in præcepto, patet per Augustinum de verbis Domini: Si negligis corrigere, peior factus es eo, qui peccauit. *August. de ver. Dom. ser. 16. ante med. tomo 10.*

Item procuratio peccati est consensus in peccatum, & adiutorium quodcumque, & participatio, si sint respectu peccati mortalis, erunt eiusdem generis secundum Apostolum dicentem: Qui talia agunt, digni sunt morte: non solum qui talia agunt, sed etiam qui consentiunt facientibus. *Rom. 1.b*

Tertius ramus carnalis concupiscentiæ est, vt dictũ est, incontinentia, quæ præcipue circa actus venereos consistit. Ex hoc ramo procedit, turpis imaginatio, motus carnalis, delectatio simplex, & morosa, aduersio periculi, consensus in delectationem, & consensus in opus, & deinde fructus operis malus. Circa materiam istam notandum est, quòd in consensu in delectationem primo mortalis ratio inuenitur. Sicut enim

Aug. de gē. cont. Mani ch. lib. 2. c. 14. to. 1. in fensu.

enim dicit Augustinus: Si mente delectatio teneatur, A & voluntate, cum aduersione periculi, & in delectationem huiusmodi consentit, etiam si in opus extrinsecum non interueniat consensus, nihilominus est mortale peccatum, & propter hoc totus homo damnabitur. De consensu autem in opus mortale, quin habeat rationem mortalis, non est dubium. fructus autem operis per quinque sensus distinguitur scilicet in auditu, visu, odoratu, loquela, & tactu. In auditu autem, multiplex contingit peccatum luxuriæ, prout luxuria in inordinatam delectationem ducit: scilicet in curioso auditu rumorum, instrumentorum musicorum, cantilenarum scurrilium, & verborum inhonestorum: B quæ omnia videntur iudicanda secundum habitum, quo quis mouetur ad audiendum talia, scilicet secundum conditionem radicis. Visus etiam inordinatus pestiferos fructus habet. Aspectus pulchritudinum, & visus delectabilium, cum inordinatione delectationis, & curiosus aspectus mulierum. Item aspectus, signa, & nutus. Item aspectus factorum impudicorum, & motuum, seu carnaliū peccatorum, de quibus dicit Augustinus in Speculo: Nec dicatis vos habere animos pudicos, si habeatis oculos impudicos: quia impudicus oculus, impudici cordis est nuncius. Et cum sibi mutuo aspectu corda nunciant C impudica, & alterutro delectantur ardore, intactis ab immunda violatione corporibus, fugit castitas ipsa de moribus. Secundum hoc igitur, satis potest patere, quoniam inordinati aspectus possunt habere rationem mortalis, cum scilicet ex malo consensu, periculum graue & probabile peccati mortalis, in se vel in alio aduertitur ex aspectu. Quoniam secundum Sapientem: Qui amat periculum, in illo peribit. De odoratu autem iudicandum est secundum conditionem radicis. De loquela autem secundum quod ex carnali concupiscentia oriri videtur, multi prodeunt fructus scilicet scurrilitas, de qua iam dictum est, cum D de inhonestate verborum fecimus mentionem. Item incitatio, prouocatio ad peccatum, verbo vel scripto, vel nuncio. Item attractio per verba dulcia, quæ affectu pensantur.

Aug. Regu la tertia. c. 21. to. 1. & ep. 109. de reg. monac. cir. med. to mo 2.

Eccli. 3. d

Peccata tactus.

Circa tactū hoc aduertendū videtur, quòd in tactibus multiplex peccatū inuenitur, secundū quod loca circa quæ tactus contingit, habent maiorem inhonestatem, & magis possunt ad luxuriam prouocare. Vnde hoc circa istam materiam est tenendum, quòd libidinosi tactus, & oscula absque etiam consensu in opus carnale, habent rationem peccati mortalis, secundum quod in eis oritur delectatio carnalis voluntaria, E & deliberatiue. Vnde super illud, Fornicatio, & omnis immūditia, &c. dicit Glossa: In osculis & amplexibus, de quibus dicit Apostolus ibidem, quòd non habent hereditatem in regno Christi, & Dei. Hic autem tactus distinguitur, quia vel fit in personam propriam vel in aliam, & eodem modo habet rationem peccati. Cùm tactu autem ponitur corruptio carnis, quæ pollutio dicitur, quæ duobus modis contingit. aut per actum tactus, seu imaginationem delectationis morosæ, aut per actum carnalem. Si primo modo per tactum vel imaginationem, hoc contingere potest dupliciter. F Aut dormiendo, aut vigilando. Circa pollutionem in somno hoc breuiter est notandum, quòd talis pollutio secundum se non habet rationem peccati, eo quòd tunc liberum arbitrium vinctum sit scilicet per comparationem. Potest autem contingere ex superfluitate cibi vel potus, vel ex turpi imaginatione in vigilia præcedente. Quod si causa mortalis fuit, puta quia vigilando consensit, vel actum gulæ mortalem exercuit, secundum hoc pollutio est signū grauioris, & tunc dictæ circumstantiæ sunt in confessione notandæ vel dicendæ. Cum autem talis pollutio illusione diaboli, vel debilitate retentiuæ, vel virtute exclusiuæ contingit, nec adest complacentia, non habet rationem peccati. De pollutione autem vigilan

Ephes. 5. a

De pollutione.

do sic distinguitur, quòd si est procurata per tactum, vel imaginationem voluntariam quoquomodo, vel per auditum, vel visum, vel motum: omnis enim talis resolutio si sit procurata, vel si consensus interueniat, est mortalis quocumque modo. Et si semen extra vas naturale voluntarie emittatur, habet rationem mortalis peccati, quod etiam contra naturam est. Si autem in tactu sit sexus mutatio, etiam grauissimum est peccatum, & talia peccata nec nominari debent, & ignominiosa dicuntur. Potest etiam huiusmodi pollutio contingere per actum carnalem, & hoc dupliciter, quia vel per actum matrimonialem, vel per actum mœchiæ. In actu autem matrimoniali potest contingere deordinatio in modo, in tempore, & in causa. In modo quidem peccatum est, cum modus, qui naturæ non congruit inuenitur. In tempore autem, cum tempore menstruorum debitum exigitur, quod est contra legem, si scienter fiat est peccatum mortale. Item cum tempora orationi, honestati, & festiuitatibus sanctorum deputata, non obseruantur, quod tamen mortale non dico. Item in causa, cum in actu huiusmodi non proles, sed carnis delectatio quæritur, quod licet excusetur per matrimonium, tamen posset habere rationem mortalis, si vsque ad hoc inordinatio extendatur, quod imaginando alienam mulierem cognoscat propriam, vel si eo affectu cognoscatur, quòd etiam si vxor propria non esset, vellet nihilominus delectationem complere. Si autem per actum mœchiæ talis inordinatio compleatur, secundum hoc, huiusmodi peccati sex species distinguuntur. Simplex fornicatio, solutus cum soluta. Adulterium, ligatus cum ligata, vel altero ipsorum ligato. Stuprum in defloratione virginum. Raptus, qui consistit in violenta mulieris cognitione. Item incestus, qui est cum cognoscitur consanguinea vel affinis. Item sacrilegium, cum scilicet Deo dicatæ virgines vel viduæ cognoscuntur, vel in sacro loco talia exercentur, de quibus omnibus pertranseundum iudico, cum absque hæsitatione habeant rationem mortalis.

Secundus ramus principalis, qui ex carnis corruptione contingit, vt dictum est supra, est inordinatio in euitandis aduersis, & ex hoc ramo procedit vitium capitale, quod acedia nominatur. Est autem acedia secundum actum proprie, vt est vitium principale & capitale, tristitia quædam aggrauans, quæ ita deprimit animum hominis, vt eidem nihil agere libeat, & maxime bonum aliquod spirituale. Habet autem rationem peccati mortalis, inquantum quis per talem tristitiam bona spiritualia deuitat deliberatiue, nec placent ei: quod frequenter ex carnis corruptione procedit, inquantum scilicet aliquis curam carnis agens, spiritualia refugit, carne contra spiritum dominante. Vnde a beato Gregorio 31. Moraliū inter capitalia vitia computatur. Sicut autem de alijs est prædictum, non quælibet acedia, nec quilibet motus acediæ, habet rationē mortalis, sed oportet, quòd ex deliberatione procedat. Ex hoc ramo procedunt secundum Isidorum de summo bono, & secundum Gregorium 31. Moralium, alia vitia, quæ sunt pusillanimitas, torpor, euagatio mentis, instabilitas corporis, tristitia cordis, & desperatio.

Acedia quid.

Gregor. lib. 31. Mor. c. 17.

Isidor. lib. 2. de sum. bo. c. 37. sēt. 2.

Circa primum, de pusillanimitate sciendum, quòd ille pusillanimis dicitur, qui animum pusillum habet ad exequendum bona opera, quæ faciliter operari posset. Vnde sicut præsumptio habet rationem peccati, quia per eam tendit homo ad ea, quæ eius potestatem excedunt: ita & pusillanimitas est peccatum, dum recusat tendere in illud bonum, quod commensuratum est suæ personæ. Et inde est, quòd seruus qui accepit pecuniam Domini sui & fodit in terra, nec operatus est ex ea propter quendam pusillanimitatis timorem, punitur a Domino, vt patet in Matthæo & in Luca. Habet autem pusillanimitas rationem mortalis, cum pusil-

Pusillanimis quis sit.

Luc. 19. d
Mat. 25. c

pusillanimitate dimittuntur necessaria ad salutem, vt diuina præcepta. Posset nihilominus habere rationem mortalis in casu, vt si quis detrimentum fidei vel damnum proximi spirituale, vel etiam temporale ex pusillanimitate defensionis, prædicationis, vel correctionis dissimularet. Vnde Gregorius in pastorali dicit, quòd illi, qui prodesse vtilitati proximorum refugiũt, si districte indicentur ex tantis rei sunt, quantis, venientibus ad se, prodesse potuerunt.

Greg. Past. cur. par. 1. c. 5. prope fi. in sensu.

Timor.

Ex ramo autem pusillanimitatis procedit timor seruilis, humanus, & mundanus, qui eodem modo, sicut de pusillanimitate dictum est, sortiũtur rationem peccati. Est autem timor seruilis, cum quis vt seruus dimittit malum facere, non propter dilectionem, sed propter pœnæ timorem. Timor autem humanus dicitur, cum quis parcens carni suæ, spiritualia bona refugit, quæ carnis delectationibus aduersantur. Est autem timor mundanus, cum quis propter timorem mundi, personæ scilicet alicuius, dimittit bonum facere solummodo. Primus autem timor semper cum mortali peccato est, scilicet cum quis peccatum dimittit facere solummodo ratione pœnæ. Secundus autem timor & tertius habent rationem mortalis, cum propter huiusmodi necessaria saluti dimittunt.

Torpor.

Circa secundum de torpore notandũ est, quòd tunc quis torpere dicitur, cum ad bene operandum inuenitur inefficax, sicut aquam tepere, seu tepida esse dicitur, cum non est efficacis caloris. Vnde tibi in Apocalypsi dicitur: Vtinam esses calidus, aut frigidus, sed quia tepidus es, incipiam te euomere de ore meo. & talis torpor ex displicentia boni videtur procedere, quæ tanta esse poterit, quòd erit cum peccato mortali, vt cum quis palatum animæ sic corruptũ habet, quòd in nullo bono spirituali complacentiam inuenit, & propter hoc quidquid boni facit, tepide & indeuote facit. Vnde ex hoc ramo procedit negligentia, cum quis negligit facere quod debet, vel si forte illud facit, quòd absque diligentia facit. Et secundum hoc dupliciter potest habere rationem mortalis. Vno modo si dimittantur per negligentiam necessaria ad salutem. Alio modo, vt si forte talia fiant, sic cum contemptu fiunt, quòd quoquo modo fiant, non curat omnino. & sic intelligitur illud: Qui negligit vitam suam, mortificabitur.

Apoc. 3. c

Prou. 19. c

Ex hoc autẽ ramo negligentiæ multi fructus oriuntur, scilicet omissio, ignorantia, obliuio. Circa omissionem sciendum, quòd multiplex est omissio, quæ multipliciter habet rationem peccati. Est enim omissio boni propositi, voti promissi, iuramenti debiti, vtilium saluti. Circa omissionem boni propositi notandum, quòd habet rationem peccati, secundum rationem radicis, seu causæ, nec enim de se habet rationem mortalis, nisi fuerit propositum boni necessarij ad salutem.

Omissio.

Circa secundũ scilicet de omissione voti sciendum, quòd votum est conceptio melioris propositi, animi deliberatione firmata. & talem promissionem absque causa vel dispensatione debita omittere, habet rationem mortalis. Vnde Dauid: Vouete & reddite, vbi dicit Glossa, quòd vouere est voluntatis, & reddere est necessitatis.

Votũ quid.

Psal. 75. b

Circa tertium, scilicet de omissione promissi notandum, quòd promissum non complere, quando est simplex promissio, nisi compleatur, peccatum est: nisi adsit impedimentum legitimum, vel iusta causa dimittendi promissum, habet autem rationem peccati eo modo quo & mendacium. Tunc enim impletur mendacium, cum non impletur promissum. Patet igitur, quomodo potest habere rationem mortalis. quoniam sicut mendacium, quod in damnum vergit alterius, habet rationem mortalis: sic & frustrare promissum cum damnificatione alterius, vt si forte aliquis promittat adiutorium alicui, in prosecutione alicuius negotij, & postmodum ille succumbit, vel no-

Promissio.

A tabiliter damnificatur in negotio propter defectum promissi. Item circa hoc sciendũ est, quòd secundum iura est promissio, secundum quam competit actio in iure illi, cui fit promissio, vt cum quis facto vel verbo, vel fide præstita coram bonis, se obligat ad implendum promissum, & tunc secundum iustitiam promissum tenetur implere. Aliter directe faciendo contra iustitiam, peccatum mortale committeret. In promissis autem, quæ vergunt in detrimentum salutis, non obligatur quis. Vnde Isidorus: In malis promissis rescinde fidem: in turpi voto, muta decretum. De omissione iuramenti, hoc idem dicendum, quòd sicut qui in iuramento assertorie peierando, peccat mortaliter, si hoc deliberatiue faciat, & se iurare aduertat; ita etiam, qui iuramentum promissorium frangit sine causa, idem genus culpæ incurrit.

Isid. de cont. temp. mun. post med.

B

Circa omissionem vero iniuncti notandum est, quòd pœnitentiam iniunctam a discreto confessore, contemnere, & sine causa aliqua dimittere, absque dispensatione, videtur habere rationem mortalis. Vnde Augustinus in epistola: Nihil aliud agit, qui vere pœnitet, nisi vt id quod male fecerat, impunitum non sinat.

Pœnitentia iniuncta.

Aug. ep. 54 ad Maced. longe ante med. to. 2.

Circa omissionem debiti hoc est notandum, quòd C homo debet aliqua de iure naturali agere, & facere alij, quod sibi vult fieri. Aliqua de iure diuino, vt præcepta decalogi. Aliqua de iure positiuo ex præcepto, vt semel in anno cõfiteri proprio sacerdoti, id est illi, qui potest absoluere, & semel in anno, scilicet in Pascha communicare, nisi ex causa legitima dimittatur: & ille qui est in sacris ordinibus constitutus, vel beneficium habet Ecclesiasticum, tenetur ad horas canonicas ex præcepto. Circa primum autem & secundum, scilicet de omissione iuris naturalis & diuini, in prosecutione prædictorum dictum est.

Debitum.

De trangressione seu omissione eorum, quæ ad ius D positiuum pertinent, hoc sciendum est, quòd qui ius positiuum scienter omittit, si id ius sit præceptorium, inobediens est, & peccat mortaliter. vnde illa quæ ad ius positiuum pertinent, & habent rationem præcepti, dimittere, peccatum mortale iudicatur. De his vero, quæ ad officium diuinum specialiter pertinent, est notandum, quòd in hoc multipliciter peccatur, scilicet dicendo officium inattente, indeuote, extra horam, corrupte, & diminute. inde tamen non facile est iudicandum mortale, nisi hoc proueniat ex contemptu. Simpliciter autem dimittere officium in ordinato in sacris, in religioso clerico, & professo, in beneficiato in ecclesia, mortale communiter iudicatur.

Officium diuinum.

E Circa omissionem vtilium ad salutem, hoc notare possumus, quòd quilibet vtilia saluti tenetur quærere, maxime illa sine quibus non potest habere quis cogitationem illorum, quæ sunt necessaria ad salutem. Vnde maximum est, quòd ille qui sermones & monitiones, & societatem bonorum euitat hac intentione, ne scilicet hac occasione moueatur ad bonum, vel vt cognitionem eorũ non habeat, quæ necessaria sunt saluti vel vtilia, resistit Spirituisancto & gratiæ Dei, & ex hoc mortaliter peccat, vtpote qui suam salutem contemnit.

F Secundus ramus, qui ex negligentia procedit, vt dictum est, est ignorantia, secundum quòd potest habere rationem peccati. Nulla enim ignorantia potest habere rationem peccati, nisi ex negligentia oriatur. Vnde Augustinus de natura & gratia: Non tibi deputatur ad culpam, quòd inuitus ignoras; sed quòd negligis quærere, quod ignoras. Vnde qui de salute sua diligens est, per ignorãtiam damnari non potest: quia si in eo ignorantia esset, inuincibilis esset, quæ excusat omnino. Ignorantia igitur quæ peccatum est, ex negligentia oritur. quæ multiplex potest esse scilicet ignorantia iuris & facti.

Ignorantia

Aug. de natu. & grat. c. 67. cir. fi. to. 7.

Circa ignorantiam facti, notandum, quòd tunc dicitur esse facti ignorantia, quando aliquis facit factum

Ignorantia multiplex.

ctum malum ex genere, & ignorat, quòd tale factum faciat, de quo tamen nouit, quòd peccatum est, vt si quis credat interficere feram, & interficiat hominem, vel credit cognoscere suam, & cognoscit non suam. In hoc casu secundum modum negligentiæ, potest ibi esse peccatum. Si enim in hoc casu non apponit aliquam diligentiam, quam debet, ita poterit esse crassa negligentia, quòd non excusabit a peccato. Vnde Lamech, qui putauit occidere feram, & occidit Cain, non excusatur. *Gen. 4. d*

Circa ignorantiam iuris nota, quòd est ius naturale, diuinum, & positiuum. Circa ignorantiam iuris naturalis nota, quòd nullus excusatur, quin peccet, faciendo contra legem naturalem. Hoc autem ius naturale, seu lex naturalis appellat illud, ad cuius cognitionem potest homo per naturalia attingere. Constat enim, quòd qui tale quid ignorat, hoc ei ex negligentia contingit.

Circa ignorantiam iuris diuini, scilicet mandatorum decalogi, & articulorum fidei, notandum est, quòd hæc ignorantia est mortalis, quia in potestate cuiuslibet est hoc scire, & a lege naturali deriuatur.

Circa ignorantiam iuris positiui, notandum, quòd quilibet illa, quæ pertinent ad officium suum, & de iure positiuo sunt, scire tenetur, & talium ignorantia est mortalis. Hic distinguendum videtur. Quædam enim sunt iura præceptoria, quædam monitoria, quædam consultatoria. Vnde de iure præceptorio, hoc intelligo, sicut dictum est supra de iure positiuo, vbi de omissione diximus. Licet autem, vt dictum est, naturalis iuris ignorantia, seu etiam iuris alterius non excuset: tamen si contingat, aliquem multa peccata per ignorantiam commisisse, quorum non potest in modico tempore habere notitiam; in modico tempore possunt per contritionem generalem dimitti, sicut alibi diffusius tractari habetur.

Consciētia Item ex ramo ignorantiæ procedit error conscientiæ, & eius transgressio & perplexitas & discrimen. Est autem error conscientiæ, cum conscientia dictat aliquid faciendum, ad quod non tenetur quis, vel quod facere non est peccatum. Qui enim facit contra conscientiam, secundum Gregorium, ædificat ad gehennā: & si sit conscientiæ iudicium, quod omissio aliqua, vel trāsgressio sit mortalis, peccat mortaliter dimittendo. Cum autē conscientia dictat aliquid faciendum necessario, quod tamen peccatum mortale est, mortaliter peccat dimittendo, & nihilominus faciendo, & tunc perplexitas est manente conscientia, quæ tamen dimitti potest & debet. Tunc autem discrimini se quis exponere dicitur, cum aliquid timet & dubitat esse mortale, & tamen id facit, & tunc etiam mortaliter peccat, quia discrimini se exponit. Hæc autem dicta sunt, vt frequenter, ex negligenti discussione conscientiæ procedunt, quæ negligentia tanta esse poterit, quòd mortalis erit, sicut de ignorantia iam dictum est.

Obliuio. Tertius ramus, qui ex acedia procedit, est obliuio, quæ in duos ramos diuiditur. Est enim obliuio peccatorum, & beneficiorum Dei, & hominis, ex qua ingratitudo oritur & indeuotio. Circa obliuionem peccatorum est notandum, quòd peccata propria obliuisci ex negligentia, est peccatum, cum quis teneatur conteri & confiteri de peccatis suis, quod non potest facere, si obliuioni tradantur. & tanta circa hoc poterit esse negligentia, quod habebit rationem mortalis, sicut de ignorantia est prædictum. Item beneficia Dei obliuisci, nec considerare, & sic Deo esse ingratum, mortale est. Vnde bene in quodam sermone de talibus dicit Bernardus: Quantos videmus quasi oblitos sui, & peccatorum suorum, Dei quoque & beneficiorum eius immemores, sic non redimere, sed amittere tempus, vt de moribus & affectionibus suis vltima apud ipsos vix mentio fiat? *Ber. serm. contra ingratitudinem circa med.*

Vltimus ramus, qui ex acedia procedit, est omnium pessimus, scilicet desperatio. quia quis peccatorum suorum immanitatem considerans, & de Dei misericordia diffidens, laxat frenum peccatis. Et hoc quidem grauissimum est peccatum, quod dicitur in Spiritum sanctum, de quo dicit Dominus: Non remittetur in hoc sæculo, nec in futuro. Non quod non possit dimitti, sed quia vix dimitti potest, vel quia ibi non est color excusationis, qui locum præstet diuinæ misericordiæ. Hoc autem peccatum conuenienter ex acedia oriri dicitur, quia vt dictum est, acediosus complacentiam aliquam in bono non inuenit, & ideo a bono opere se subtrahit, spes autem ex merito operis prouenit. *Peccatum in Spiritum sanct.m.* *Matt. 12. d.e*

Hic vero circa peccatum in Spiritum sanctum notandum est, quòd huius peccati sex species a Sanctis assignantur, scilicet, desperatio, de qua dictum est.

Item præsumptio, cum quis in tantam prorumpit insaniam, quòd non cogitat iustitiam in Deo esse, sed quicquid faciat, ad gloriam sui prouenire credit.

Impœnitentia, cum quis proponit, quòd numquam pœnitebit de peccatis suis. Et iuxta hunc ramum est alius, qui licet non dicatur peccatum in Spiritumsanctum, tamen peccatum mortale est, scilicet cum quis se cogitat esse in mortali peccato, & in offensa diuina, & non statim pœnitet, sed adhuc remanere in peccato intendit.

Quarta species peccati in Spiritumsanctum est, obstinatio, cum quis sic malo adhærere intendit, quòd nulla persuasione vel timore redire ad bonum intendit.

Quinta est impugnatio veritatis agnitæ, scilicet cum quis impugnat fidei veritatem, vt licentius peccet.

Sexta est inuidentia fraternæ gratiæ, cum quis in tantam prorumpit malitiam, quòd gratiam Dei multiplicari in mundo & fidem crescere, videre non potest. Hæc autem peccata in Spiritumsanctum dicuntur, quoniam licet contra totam Trinitatem sint, tamen sunt præcipue contra bonitatem diuinam, quæ Spiritui sancto appropriatur, sicut potentia Patri, sapientia Filio. Dicitur enim quis peccare in Patrem, cum peccat ex infirmitate. In Filium cum peccat ex ignorantia. In Spiritumsanctum, cum peccat ex malitia, quod habet magis rationem peccati. Soli peccant in Spiritumsanctum, qui impœnitentes existunt vsque ad mortem. Spiritus enim sanctus charitas est diuinitatis, est amor genitoris & genitæ veritatis, qui suam gratiam nobis tribuit, sui ipsius harram. Qui igitur peccat, & gratiam suam recuperare non amat, & numquam curat ab eo diligi, qui totus est amor, & charitas, nec ad illud tendit, vnde sumpsit harram in Spiritum sanctum peccat, & numquam post mortem, sicut neque viuens, consequetur veniam. *Peccare in Patrem, Filium, & Spiritum sanctum quid sit.*

Sicq. nullus peccat in Spiritum sanctum, qui fugit ad ipsum. Ecce radicem arboris malæ, truncum, ramos cum folijs, & fructibus plenis veneno mortifero, secundum intellectus mei paruitatem descripsi. sed sicut Dauid cum dicebat: Delicta quis intelligit, &c. Neque enim peccatorum grauitatem, & conditionem me scire suppono. Vnde & si quid in hoc opusculo scriptū lector inueniat, quod ei scrupulum dubitationis ingerat, peritiores medicos consulat, qui securius sibi arboris fructum, & ipsius periculum valeant indagare. Neque intentionis meæ est, hic aliquid temere asserere, vel alicui præiudicium generare. Vt autem ea quæ dicta sunt planius innotescant, ipsa breuiter recapitulo eo modo, & ordine, quo sunt in arbore describenda. *Epilogus dictorum.* *Psal. 18. b*

Epilo-

Epilogus prædictorum, vbi arbor describitur.
Cap. IIII.

1.Tim.6.b RADIX malæ arboris est cupiditas, secundum Apostolum. Ex qua truncus malæ voluntatis procedit, qui incipit in imaginatione mala, & procedit in mala & morosa delectatione, & consummatur in malo consensu: qui duplex est, scilicet consensus in delectationem, & in opus.

Sunt aliquæ circumstantiæ, quibus aggrauatur peccatum, quæ in hoc versiculo continentur.

Quid, quis, vbi, cum quo, quotiens, cur, quomodo, quando.

Superbia. Ex præmissa radice concupiscentiæ triplex ramus procedit, scilicet concupiscentia honoris, concupiscentia oculorum, & concupiscentia carnis.

Ex primo ramo hi rami procedunt, scilicet præsumptio, inanis gloria, contemptus.

Præsumptio hos habet ramusculos,

Ex se, pro meritis, falso plus omnibus.

Et hos ramos habet præeminentia, in gratuitis & gratis datis.

Ex primo ramo procedit folium tentationis diuinæ cum fructu discriminis.

Ex præeminentia ex gratis datis sunt hi rami, elatio mentis, confidentia de se, de qua procedit fructus inordinatæ audaciæ.

Ex ramo contemptus est ramus duplex, contemptus Dei, & contemptus proximi, & horum medius est inobedientia ad Deum & ad proximum.

Ex contemptu Dei procedunt hi fructus, irreuerentia rebus diuinis exhibita, locis, personis, temporibus, sacramentis, sustinere interdictum, suspensionem, excommunicationem, recipere quodcumque sacramentum in mortali peccato, quodcumque sacramentum ministrare, vel Ecclesiam officiare, officium correctionis exercere, inconfessus sacramentum recipere, habita copia sacerdotis, in statu suspensionis, vel interdicti, vel excommunicationis, vel irregularitatis celebrare, item in excommunicatione se diuinis ingerere, vel interesse, item cum excommunicato in diuinis participare.

Ex contemptu proximi hi fructus procedunt, subtractio a verbo, a societate, gestu, vel modo, indignationem ostendere. Hæc sunt folia, indignatio verborum, ironia, derisio, subsannatio, irreuerentia in verbo.

Ex inobedientia procedit ramus impatientiæ, cum fructu murmurationis, blasphemiæ, pertinaciæ, rebellionis, & transgressionis. & hæc possunt esse contra Deum, & contra proximum.

Item ex ramo inobedientiæ, infidelitatis ramus procedit, & hi rami ex ea exeunt, diuinatio, apostasia, idololatria. Item hæc folia prædicta, prout in verbis existunt, scilicet, peruersum dogma, seu prædicatio.

Secundus ramus superbiæ est inanis gloria, ex qua quattuor rami oriuntur, honoris ambitio, fauoris humani appetitus, confusionis timor, & laudis amor.

Ex ramo ambitionis oriuntur hi fructus, scilicet pompa, quæ in tres fructus diuiditur, scilicet fastum in superbo apparatu, & comitatu & gestu ex cordis affectu, & folium fastus in verbo.

Ex appetitu fauoris, procedit folium adulationis, quod tripartitum est, quod aut est de bono habito, aut non habito, vel de malo facto.

Item ex appetitu fauoris oritur fructus prodigalitatis quadripartitus, quia non considerat tempus, nec personam, nec modum, & incuriam secum habet.

Ex ramo timoris confusionis, hi fructus procedunt, mala verecundia, & falsa humilitas in verbo vel in facto.

Verecundia mala diuiditur, quia aut est de bono opere, vel de paupertate parentũ, vel de naturali defe-

A ctu, vel carentia gratiæ gratis datæ. Item in confessione hæc folia secum habet, nempe excusationem, defensionem, veritatis negationem, in iudicio, vel extra iudicium, veritatis impugnationem.

Ex amore humanæ laudis hi fructus oriuntur, simulatio, seu hypocrisis, ostẽtatio, singularitas. Item iactantiæ est folium, quod quadripartitum est, quia aut est de bono habito, vel non habito, vel de malo facto, vel non facto.

Ex singularitate procedit ramus inuidiæ, quæ est secundum iudicium capitale. Inuidia vero in duos ramos diuiditur principales, qui sunt exultatio in aduersis proximi, & dolor in prosperis. Inuidia.

B De exultatione in aduersis oriuntur hi fructus, machinatio, insidiæ, scandalum, proditio, suspitio, iudicium. Item habet folia, discordiarum seminatio, secretorum reuelatio, & maxime confessionis, verbo, signo, vel circumstantia. Item falsum testimonium.

Ex secundo ramo, scilicet de dolore prosperitatis proximi, procedit detractionis folium, & ramus rancoris. Detractio autem diuiditur, quia aut fit bonum alterius diminuendo, vel destruendo, vel malum imponendo.

C Primum folium alia quattuor secum habet, scilicet bonum proximi tacere, diminuere, peruertere, & negare.

Secundum folium hæc etiam secum habet. Malum libenter audire, dissimulare, confirmare, aggrauare, addere, reuelare, imponere.

Ex ramo rancoris procedit odium.

Ex ramo odij procedit ira, quæ est tertium capitale. Ira.

Ex ira procedit fructus crudelitatis, & hi fructus, percussio, verberatio, incarceratio, duellum, bellum, mutilatio, occisio.

D Ex folio discordiæ hi filij oriuntur, irritatio, comminatio, contumacia, improperium, conuitium, maledictio, procacitas, clamor, irreconciliatio.

Ex ramo appetitus vindictæ oriuntur calumnia, vexatio, damnificatio.

Vexatio hos fructus secum habet, quia fit per falsas litteras, vel falso impetratas, tacita veritate, vel suggesta falsitate, vel per non suas, vel non ad hoc impetratas, vel coram diuersis iudicibus ad impossibilia obligando.

Damnificatio in duos fructus diuiditur, quia fit aut bonum impediendo habitum, vel habendum; aut malum inferendo. quod etiam multis modis fit, scilicet faciendo, præcipiendo, consulendo, iuuando, dissimulando. E

Secundus ramus principalis, qui ex radice concupiscentiæ procedit, est concupiscentia oculorum, quæ auaritia nominatur, & est quartum vitium capitale.

Ex auaritia autem tres rami principales procedunt, inordinatum desiderium habendi, vel inordinatus amor habiti, & inordinatus dolor amissi. Auaritia.

Ex inordinato desiderio habendi procedunt duo fructus, scilicet sollicitudo, & iniustitia. Ex sollicitudine autem procedit festorum violatio. F

Iniustitia autem diuiditur, quia aut est manifesta, aut occulta, quæ fraus nuncupatur. Iniustitia aperta hos fructus habet secum, scilicet furtum, rapinam, vsuram, & iniquam sententiam.

Furtum in quinque diuiditur, qui sunt, occulta rei acceptio, rei inuentæ detentio, sacrilegium, & proprietas in religiosis, & mala dispensatio.

Rapina hos etiam fructus habet, qui sunt nouæ taliæ, vel consuetudinis inductio, exactio, extorsio, munerum acceptio, & ludus alearum.

Vsura diuiditur, quia quædam est in spe, quædam in rei contractu.

In contractu autem est multiplex vsura, scilicet in venditio-

ditione, emptione, mutua commutatione, ratione temporis, vel rei, vel periculi, vel obligationis, vel corruptæ intentionis.

Item contingit fraus in contractibus, in emptione, & venditione, in numero, pondere, & mensura, in valore, in qualitate, in taciturnitate defectus.

Item notabiliter care vendendo pro necessitate ementis, vel debitorum solutionis, vel pro simpliciter ementis.

Item in fraude plurima mala locutionis folia contingunt, mendacium, periurium, duplicitas.

Ex ramo autem mali contractus oritur fructus simoniæ.

Item ex iniustitia ad proximum, vt dictum est, oritur iniqua sententia. & secum habet hos fructus, qui sunt; iustitiæ peruersio, ordinis iuris immutatio, sententiæ dilatio, iniusta aduocatio, litterarum abusio.

Mala autem aduocatio, hæc folia secum habet, iniustum patrocinium, iniustum consilium, litis prolongatio, iuris sophistica allegatio, litterarum abusio.

Fit his modis iniusta impetratio, tacita veritate, vel suggesta falsitate, iniusta extorsio, additio, vel diminutio, siue quæque falsificatio.

Secundus ramus principalis auaritiæ est inordinatus amor habiti, & ex hoc ramo hi fructus procedunt, iniusta congregatio, ad proximum incompassio, restitutionis dilatio, beneficij irrecompensatio.

Concupiscentia carnis. Tertius ramus principalis, qui ex radice cupiditatis procedit, est concupiscentia carnis, quæ in duos ramos diuiditur. In quærendo inordinate delectationem, & vitando molestiam.

Primus ramus diuiditur, quia aut est circa delectationem, actus qui pertinet ad conseruationem indiuidui, scilicet circa actum nutritionis, aut est circa actum, qui pertinet ad conseruationem speciei, scilicet circa actum generationis.

Primus igitur ramus, qui ex concupiscentia carnis oritur, est inordinata delectatio circa actum nutritionis, & quintum vitium capitale, quod gastrimargia dicitur.

Gula. Ex vitio autem gulæ tres rami principales procedũt scilicet incontinentia gulæ, immodestia, & inordinata delectatio.

Ex incontinentia gulæ hi fructus procedunt: anticipatio horæ, nimia frequentia, fractio ieiunij.

Ex immodestia, hi fructus procedunt, auiditas, & nimietas.

Cum fructu autem isto, qui est nimis sumere, sunt hi fructus, corporis grauitas, infirmitas, mentis hebetudo, cæcitas, præcipitatio iudicij, incircumspectio, loquacitas, inepta lætitia, dissolutio, ebrietas.

Loquacitas autem hæc folia secum habet, multiloquium, vaniloquium, stultiloquium, turpiloquium.

Tertius ramus gulæ est inordinata delectatio circa cibum, & hos fructus secum habet, scilicet sollicitudinem in procurando, studiositatem in præparando, multiplicitatem in diuersificando, caristiam in emendo.

Secundus ramus, qui ex carnali concupiscẽtia procedit, est inordinatio circa actum generatiuum, qui luxuria dicitur, & est sextum vitium capitale.

Luxuria. Ex luxuria tres rami principales procedunt: inhonestas, affectio, incontinentia.

Inhonestas hos fructus habet, inuerecundiã in verbo, in gestu, in habitu.

Inhonestas in gestu habet choreas & tripudia, & corporis motus.

Item inhonestas in verbo habet scurrilitatem, & histrionatum.

Item inhonestas in habitu, hos fructus secum habet, scilicet superfluitatem, pretiositatem, multiplicitatem, curiositatem.

Superfluitas in duobus consistit, in numero & A mensura.

Curiositas consistit in colore & modo facturæ, & compositione corporis.

Huius compositionis fructus sunt, adinuentio noui modi, nouorum iocalium. Item vnctiones, lotiones, fucatio, suppletio capillorum ex alienis.

Secundus ramus luxuriæ principalis, est carnalis affectio, & iste est duplex, quia potest esse respectu sui vel proximi.

Si respectu sui sit, hos fructus habet, primo curam carnis, quæ habet hos fructus, mollitiem in vestibus, in culcitris, & talibus. Item nimiam solicitudinem B in euitando pœnam, frigus, calorem, sitim, famem, & huiusmodi.

Carnalis affectio ad proximum duplex potest esse, vel ad parentes, vel ad alios: potest etiam esse in affectu, vel in effectu.

Ex ramo carnalis affectionis oritur acceptio personarum, peruersio ordinis charitatis, & fauor mali.

Personarum acceptio est in beneficijs, electionibus, honoribus & iudicijs.

Fauor mali hos fructus secum habet, dissimulationem, incorrectionem, consensum, adiutorium, & communicationem.

C Tertius ramus principalis concupiscentiæ carnalis, est incontinentia, quæ per hos ramusculos procedit, qui sunt, turpis imaginatio, morosa delectatio, consensus in delectatione, & consensus in opere. Item hos fructus secum habet, id est quinque sensus, in auditu, visu, odoratu, gustu, & tactu.

In auditu curioso, scilicet rumorum, canticorum, instrumẽtorum, verborũ dissolutorum, & scurrilium.

In visu, in aspectu oculorum, pulchritudinum hominum, & mulierum, inhonestorum membrorum, gestuum, spectaculorum.

D In verbo, scurrilia dicendo, ad malum incitando, verbo, vel in attrahendo.

In tactu multipliciter, in osculis, & tactibus libidinosis sui vel alterius, & ex hoc sequitur pollutio dormiendo per naturalem actum in vase debito, vel contra naturam, per actum naturalem matrimonij actiue. Item ex hoc per actum matrimonij vel mœchiæ. Per actum matrimonij modo inordinato, vel tempore illicito, vel intentione non recta.

Mœchiæ autem sex fructus ponuntur, fornicatio, adulterium, stuprum, raptus, incestus, & sacrilegium.

Secundus ramus principalis concupiscentiæ carnalis, est inordinatio in pœnis euitandis, ex qua oritur E vltimum vitium capitale, quod acedia nominatur.

Ex acedia procedunt hi fructus, pusillanimitas, torpor, euagatio mentis, instabilitas corporis, tristitia cordis, & desperatio. Acedia.

Ex pusillanimitate procedit timor seruilis, humanus, mundanus.

Ex torpore procedit negligentia, cuius fructus sunt omissio, ignorantia, & obliuio.

Omissio multiplex est, scilicet boni propositi, voti promissi, iuramenti, iniuncti, debiti, vtilium saluti, pertinentiũ ad ius naturale, vel diuinũ, vel positiuum.

F Ignorantia est multiplex, scilicet iuris naturalis, diuini, & positiui. Item facti, item affectata, crassa, & supina, & inuincibilis.

Ex ignorantia procedit error conscientię, & eius transgressio.

Obliuio est duplex, peccatorum, & beneficiorum Dei & hominis.

Ex his oritur ingratitudo, & indeuotio.

Vltimus fructus est desperatio, peccatum in Spiritum sanctum.

Peccati in Spiritum sanctum, sex species distinguuntur, scilicet desperatio, præsumptio, impœnitentia, obstinatio, impugnatio agnitę veritatis, & inuidentia fraternæ gratiæ. Siquis autem plenius de singulis velit habere notitiam, ad tractatum superiorem recurrat. Peccata in Spiritum sanctum.

S. BONA-

S. BONAVENTVRAE EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS

Opuſculum, quod inſcribitur, CONFESSIONALE.

Eſt hoc Opuſculum, quod Confeſſionale inſcribitur, vtilitate præcipuum: in quo S. Bonauentura tam Confeſſorem, quàm Confitentem copioſe dirigit ad ea, quæ confeſſioni præuia, quæq. in confeſſione agenda, dicendave ſunt, & quæ ipſam confeſſionem conſequuntur, annexis Canonibus pœnitentialibus, quorum cognitio valde eſt neceſſaria.

CAPITA HVIVS OPVSCVLI.

PRAEFATIO.

IN Dei tabernaculo, id eſt in ſancta Eccleſia poſitus, & ſi per doctrinæ ſapientiam, phialas exuberantis doctrinæ ad inebriandum mentes legentium miniſtrare nõ potui, inquantum pro diuina largitate ſuffeci, cyathum paruæ, atque anguſtæ, vel, vt verius dicam, pene nullius ſcientiæ, præſens videlicet opuſculum de informatione ſimplicium ſacerdotum, in confeſſionibus audiendis, compulſus per obedientiam compilaui. Cum ſecundum beatum Gregorium circa principium, cura paſtoralis ſit ars artium, regimen animarum. et occultiora ſunt vulnera cogitationum, quàm viſcerum. Horrendum profecto eſt videre quoſdam ſacerdotes noſtri temporis, qui ſacram ſcripturam, in qua præfati regiminis ars ſufficientiſſime traditur, & iura canonica, & ſcripta doctorum, in quibus pleniſſime declaratur, vel per torporem legere negligunt, vel per ignorantiam neſciunt, & tamen cordis medicos in audiendis confeſſionibus, ſe profiteri impudenter non metuunt, quando quipigmentorum vim neſciunt, videri carnis medici erubeſcunt. Talium ergo Deo odibili ignorantiæ, per obedietiam, vt dixi compulſus, ſubſcripta informatione ſimplici ſtudui, ſicut potui, quamuis non, vt debui, ſubuenire. In primo autem huius Opuſculi tituli capitulorum, & ſingularum particularum eorumdem continentiæ præmittuntur, quibus ad legentis animam quaſi quibuſdam paſſibus facilius gradiatur. Porro particularum quinti capituli continentiæ non prænotantur, quia ſicut inſpicienti patet per ſe poſſunt ſatis faciliter inueniri. Ceterum ſimplex ſimplicibus ſimplicia ſcribens ſimpliciter, particulas præſentis Opuſculi ſecundum quod occurrerunt memoriæ magis, quàm ſecundum naturalem adinuicem cohærentiam ordinaui, omni qua poſſum humilitate ac deuotione ſupplicans, quatenus

Greg. paſt. cu. par. 1. c. 1. cir. prin.

Mira mode ſtia ac humilitas Au ctoris.

A

B

Sis mihi corrector reſecando ſuperflua lector:
Veraq. digneris, quæ deſunt iungere veris.
Omnem defectum partim ſtudio breuitatis
Scribentis tribuas, partim vitio ruditatis.

QVALITER SACERDOS confeſſor habere ſe debeat in confeſſione. Cap. I. continens Particulas ſex.

De loco confeſſionis. I. Cap. Particula I.

QVI facit veritatem venit ad lucem, vt manifeſtentur eius opera, quia in Deo ſunt facta. Ex hoc verbo ſacerdos, qui Angelus Domini exercituum dicitur, intelligat vt non tenebrarum, ſed lucis Angelum ſe oſtendat, ſedens pro confeſſionibus audiendis in loco manifeſto, & omni ſuſpitione carente, vbi videri poſſit ab omnibus, & non audiri. Quærendo enim latibula tenebrarum, male agere ſe oſtenderet dicente Chriſto: Omnis enim qui male agit, odit lucem. Qui eſt in intentione mali, & cui placet malum. Hæc Gloſſa. & non venit ad lucem, vt non arguantur opera eius. Caueto, ait Hieronymus, omnes ſuſpitiones, & quicquid probabiliter fingi poteſt, ne fingatur ante deuita. Apoſtolus: Ab omni ſpecie mala, id eſt, non ſolum ab eo, quod eſt malum, ſed etiam ab omni quod ſpeciem mali prætendit nos admonet abſtinere. Et quia ſecundum Auguſtinum libro de ſingularitate clericorũ, pene poſt principium: Peius eſt quàm mœchia, continentiam ducere criminoſam, & infamem facere ſanctimoniam. Sacerdos audiens confeſſionem, ſedeat, vt dictum eſt, in loco publico, & honeſto, ne, quod abſit, adulterum

C

Ioan. 3. e

Malac. 2. b

Ioan. 3. c

Hieron. ad Nepotianũ ep. 2. ante med.

1. Theſ. 5. d

Eſt inter opera Cypr. to. 3.

Iob 24.c Ioan.3.c rum ſe oſtendat. Nam dicitur: Oculus adulteri obſeruat caliginem. Veniens igitur ad manifeſtationis lucem faciat veritatem, vt dicitur in Ioanne, ibi Gloſſa, id eſt bona opera, quæ veritas iubet.

Qualiter ſacerdos cauere debeat ab illicita delectatione. Cap. I. Particula II.

SOLICITVS etiam ſit Sacerdos, ne dum confitentem foris a ſordibus purgat, ipſe ex his, quæ audit per voluntariam delectationem interius ſordidetur. Debet enim eſſe, vt nobilis manus, quæ alium lauans, lauatur, mundans mundatur, non vt lexiuia B vilis, quæ alia mundificans inquinatur. Caueat ergo Iob. 20.b ne per voluntariam delectationem caput aſpidis ſugat, & occidat eũ lingua viperæ. Gloſſa: Aſpis eſt paruus ſerpẽs, vipera prolixioris eſt corporis, & ſic naſcitur, vt violenter exeat. Caput itaque aſpidis ſugit, & occidit eum lingua viperæ, quia cum initium ſuggeſtionis occultæ libenter ſuſcipit, violentis poſtmodũ ſe tentationibus deuictus tradit. vel quia venenum aſpidis concite, viperæ tardius occidit. per aſpidem violenta, & ſubita, per viperam tentatio tardior ſignificatur. Hæc Gloſſa.

Quòd confeſſor non reſpiciat faciem pœnitentis. Cap. I. Particula III.

DEBET etiam cauere ſacerdos, ne vultum ſibi confitentis maxime mulieris reſpiciat, ne confitens cõfundatur, & ne ipſe delectatione illicita capiatur, vnde debet ſemper mulier ſedere a latere confeſſoris, quia vt dicit Abacuc: Facies eius ventus vrẽs. & Abac. 1.c Gen 3.a Ex Grego. li. 21. Mor. cap. 2. ante med. Gloſſa Gregorij ſuper illo verbo Geneſis: Vidit igitur mulier, &c. Ne lubrica in cogitatione verſemur non debemus intueri, quod non licet intueri, quod non licet concupiſci. Vt enim munda mens in cogitatione D ſeruetur, a laſciuia voluptatis reprimendi ſunt oculi, quaſi quidam raptores ad culpam. Non enim Eua lignum contigiſſet, niſi prius incaute reſpexiſſet. Penſandum ergo quãtum ab illicitis debeamus viſum reſtringere, qui mortaliter viuimus, ſi & mater viuentium per oculos ad mortem venit. Hæc Gloſſa.

Quòd confeſſor peccata pœnitentium non abhorreat. Cap. I. Particula IIII.

NON debet etiam confeſſor pœnitentis horrere peccata, quantumcumque enormia, turpia, magna, inaudita, vel inuſitata ſint, quia vt dicit Ioannes: Ioan.8.a Qui ſine peccato eſt veſtrum, primus in illam mittat. E Aut enim confeſſor fuit, vel eſt, vel erit, aut eſſe potuit, in ſimilibus peccatis, vel maioribus. Vnde præcipit Deus: Non abominaberis Idumæum, id eſt pec Deut.23.b catorem rubore confuſionis dignum, quia frater tuus eſt, vel Ægyptium, id eſt peccatorem, peccatorum anguſtijs tribulatum. Idumæus namque rufus, vel rubens interpretatur. Ægyptius anguſtia, ſiue tribulatio.

Qualiter ſacerdos alloqui debeat Pœnitentem. Cap. I. Particula V.

EXINDE debet confeſſor pio ac ſuaui alloquio, F ipſum confitentem ad veram compunctionem, & ad nudam, & expreſſam confeſſionem inducere, non ſtatim ex abrupto, ſi tempus ſufficit, inferre, Dic peccata tua, ſed dulciter ei proponere aliqua de confeſſionis vtilitate, quæ valet ad ſeptem. Valet enim ad peccati cognitionem propter inſtructionem ſacerdotis Vnde dicitur in Deuteronomio: Si difficile, & Deut.17.b ambiguum iudicium apud te eſſe perſpexeris inter ſanguinem, & ſanguinem, cauſam, & cauſam, lepram, & non lepram. & infra parum: Surge & aſcen A de ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus, & venies ad ſacerdotes Leuitici generis, quæresq. ab eis. Pſalmiſta: Dixi confitebor, &c. Si propoſitum valet, Pſal. 31.b quanto magis ipſa confeſſio? Ad cognitionem, & contritionem ſatisfactionem. Vnde dicitur in Eccleſiaſtico: Eſt confuſio adducens gloriam, & gratiam. Eccli.4.c Ad pœnæ diminutionem, vi clauium, de hoc Matthæus: Quodcumque ſolueris ſuper terram, &c. Mat.16.c Ad Dei glorificationem. Vnde Ioſue: Da gloriam Domino Deo Iſrael, & Ioſue 7.c confitere, atque indica mihi quid feceris. Ad interceſſorum multiplicationem, dicente Iacobo: Confitemini alterutrũ peccata veſtra, & orate pro inuicem Iaco. vlt.d vt ſaluemini. Ad conſcientiæ aſſecurationem. Vnde Dauid ſtatim cum dixit: Peccaui, audiuit: Dominus 2.Reg.12.c quoque tranſtulit peccatum tuum, non morieris. Et hoc eſt magnum bonum, vt dicit Paulus: Gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ. 2. Cor.1.c Proponat etiam ei de peccatorum venia, de Dei miſericordia, & ſuadeat ei, quòd non verecundetur confiteri, ſed nude, & expreſſe omnia confiteatur, quia non homini confitetur, ſed Deo ſcienti omnia, qui ſi nude confiteatur pro abſoluto habetur, ſi vero ſcienter aliquid occultauerit, confeſſio nihil valebit, quia qui in hoc vno offendit, factus eſt omnium reus, C inquit Iacobus. Iacob.2.b Si vero non vult confiteri proponat ei terrores iudicij, pœnas inferni, & quod multo melius eſt, erubeſcere hoc coram vno homine, quàm in die iudicij coram Deo, & omnibus Angelis, hominibus, & dæmonibus.

Quòd confeſſor in iudicio pœnitentiæ perſonam non accipiat. Cap. I. Particula VI.

STVDEAT etiam confeſſor cauere ab acceptione perſonarum, quòd confeſſor in iudicio pœnitentiæ perſonam non accipiat, quæ ſic deſcribitur a magiſtris. Acceptio perſonæ eſt iniuſtitia, qua præfertur perſona perſonæ propter cauſam indebitam. Attende diligenter, o iudex pœnitentialis, quod tibi dicitur: Non facies quod iniquum Leuit.19.c eſt, nec iniuſte iudicabis. Non conſideres perſonam pauperis, nec honores vultum potentis. Ne videlicet declines a via iuſtitiæ propter pauperis compaſſionem, vel propter potentis adulationem. Attende præterea tibi dictum: Non accipias perſonam, Deut.16.d nec munera, quia munera excæcant oculos ſapientum, & mutant verba iuſtorum. Attende nihilominus diligenter, & conſidera vniuerſaliter omnibus confeſſoribus eſſe dictum: Audite illos, & quod iu- Deut.1c. ſtum eſt iudicate, ſiue ciuis ille, ſiue peregrinus nulla erit diſtantia perſonarum, ita paruum audietis, vt magnum, non accipietis cuiuſquam perſonam, quia Dei iudicium eſt. Audite inquam, id eſt, diligenter intendite peccata, & peccatorum circumſtantias examinando: & quod iuſtum eſt iudicate, iuſtos videlicet, ſiue diuites, ſiue pauperes abſoluendo: & impios, quamuis etiam potentes & diuites condemnando: nec accipietis perſonam cuiuſquam, pauperes indebite exaſperando & diuitibus & potentibus adulando. Non inquam accipias perſonam, ne maledictione prophetica feriaris, qua dicitur: Væ Iſa.5.f qui iuſtificatis impium pro muneribus, & iuſtitiam iuſti aufertis ab eo.

DE INTERROGATIONIBVS faciendis in confessione. Cap. II. continens Particulas XX.

Qualiter interrogationes sint faciendæ in generali. Cap. II. *Particula* I.

POST hæc sacerdos incipiat audire confessionem ipsius. Interrogando si peccator nesciat confiteri, & adiuuando per inquisitionem, discrete tamen, ita quòd sollicitus sit vsitata peccata singulatim requirere, inusitata vero per circumstantias generales, & valde remotas caute inuestigare; ne inexpertis detur materia, vel occasio, quod ante nesciuerant perpetrandi, sicut aliquotiens contingit ex quorumdam insipientium confessorum interrogationibus. Taliter autem indiscrete interrogantes, non sunt vitiorum euulsores, & destructores, sed potius ædificatores, & plantatores. Ideo, vt dictum est, non debent de peccatis inusitatis expresse interrogare sed nec ad circumstantias speciales descendere, sed tantummodo in vniuersalibus stare, & sapienter valde a longe & a remotis generalibus circumstantijs incipere quærere, ita vt si fecit, confitens statim cognoscat: si nō fecit, nesciat quid confessor dicat. Verbi gratia: Si de incontinētia quærat, & velit scire, an in turpi vitio peccauit, dicere potest: Habuisti vmquam pollutionem dormiendo? Si dicat, quòd sic, quærat, si vigilando, quia omnis pollutionis voluntaria procuratio, excepto fœdere matrimoniali, peccatū mortale est. Si adhuc dicat, quòd sic, posset quærere quomodo. caueat tamen, ne vmquam quærat vtrum illo, vel illo modo speciali, sed quærendo generaliter modum, expectet ab illo determinationem. In quo casu potest intelligi, quod prçcipit Dominus confessori sub typo creditoris in Deuteronomio: Cū repetes a proximo tuo rem aliquā, quā debet tibi, non ingredieris domū eius, id est, cor vel conscientiam eius, vt pignus auferas, sed stabis foris, & ille tibi proferet, quod habuerit. si vero dicat, quòd non, taceat sacerdos. Cauere enim debet ne lupum excitet dormientem, ne videlicet peccata noua in animo hominis repræsentet. Similiter faciendum est de aliis peccatis inconsuetis. Si autem confitens etiam peccata consueta nesciat confiteri, vt fere communiter omnes rurenses, potest & debet confessor interrogare, secundum illud Ezechielis: Fili hominis fode parietem. Augustinus de vera, & falsa pœnitentia, circa finem: Diligens igitur inquisitor & subtilis inuestigator sapienter, & quasi astute interroget a peccatore, quod forsitan ignorat, vel verecunde velit occultare. Cognito itaque crimine, varietates eius nō dubitet inuestigare, & locum & tempus, & cetera, quę supradiximus in exponēdo eorū qualitates. quibus cognitis, adsit beneuolus, paratus erigere, & secum onus portare. Habeat dulcedinē in affectione, pietatem in alterius crimine, discretionē in varietate personarum. Et infra: Semper eum iuuet leniendo, spem promittendo, cōsolando, & cū opus fuerit etiam increpādo, hęc Augustinus. Et introducitur hęc auctoritas & multa de ista materia de pœnit. d. 6. per totū.

Deut. 24. b

Ezec. 8. d

Tomo 4.

Qualiter & de quibus interrogandum sit. & primo de superbia. Cap. II. *Particula* II.

TALITER autem Sacerdos potest incedere, interrogando primo de superbia. & primo: Si ex tumore cordis cum deliberatione, superbiuit de bonis naturæ alios contemnendo, vtpote de ingenij naturalis subtilitate, de corporis fortitudine, pulchritudine, agilitate, & similibus, de omnibus donis, scilicet gratiæ gratis datæ, sicut de bona voce, de affabilitate, eloquentia, & similibus, appetendo pro his inordi-

A nate placere, vel eadem, si non affuerint, culpabiliter affectando. Secundo, de bonis fortunæ: Si se extulit de diuitijs, de parentum multitudine, nobilitate, & de propria dignitate, potestate, de acquisita scientia, industria, experientia, de consilij excellentia, & similibus, vel si defuerunt, ea culpabiliter affectauit. Quæret etiā si de præmissis omnibus, vel aliquibus, aliquando se iactauit, forte etiam mendaciter, & de quattuor speciebus superbiæ, quæ continentur in hoc versu:

A se, pro meritis, falsò plus omnibus inflat.

Tertio de bonis gratiæ gratum facietis, vtpote de deuotione, oratione, de lacrymis, ieiunio, silentio, obedientia, humilitate, & similibus omnibus exercitijs, B quoquomodo ad gratiam gratum facientem pertinentibus. Quarto, si extulit se de peccatis, vtpote de luxuria, vel alijs quibuscumque, quia secundum beatum Gregorium: Omni culpa grauius est, quando de commisso vitio superbitur.

Greg lib. 7. mor. c. 12. post med.

De Inuidia. Cap. II. *Particula* III.

QVAERAT etiam de inuidia. Si lætatus est de proximi aduersitate, qui eum læsit, vel contristatus de prosperitate, quod est primus gradus inuidiæ: vel qui non læsit, quod est secundus: vel qui bene C sibi fecit, quod est tertius. Hic descendere poterit de diuersis aduersitatibus in speciali scilicet infirmitate corporis, labore, & dolore, vel cordis tribulatione, vel confusione, & similibus, secundum quod pro varietate personarum viderit expedire.

De Ira. Cap. II. *Particula* IIII.

POSTEA quærat de ira, secundum tres gradus iræ. Primus est, quando homo irascitur, & maledicit, vel malefacit conuicianti sibi, vel malefacienti. Secundus gradus est, quando ex amaritudine cordis sibi D maledicit, vel malefacit se percutiendo, vel aliquid huiusmodi. Tertius gradus est, quādo homo ex nimio furore, in ludo, vel alibi, maledicit Deo benedicto, vbi etiam quærat de peccatis, quæ proueniunt ex ira, scilicet de bellis, homicidijs, incendijs, & huiusmodi.

De Accidia. Cap. II. *Particula* V.

DEINDE quærat de accidia. Primo si per tædium boni, ex consuetudine, & prauitate, & desiderio mali, quodcumque malū faciendo lætatur, & bonum quodcumque faciendo tristatur. vbi poterit descēdere E ad diuersa bona, & mala, secundum quòd exigit diuersitas personarum. Secundo quod si non solum in bono tristatur, & malo lætatur, sed etiam aliquos deridendo, a bono retraxit, vel ad malum attraxit, verbis, gestibus, & exemplis. Tertio, si desperando, vel de misericordia Dei nimium præsumendo, omni stultitiæ, & impudicitiæ se tradidit per otium, a bona cogitatione, locutione, & operatione cessando, concupiscentiæ carnis, oculorum, & superbiæ vitæ insistendo: aut amore mali, aut tædio boni, malo per negligentiam non resistendo, in dissolutione spectacula vana vidēdo, in fractione vocis, in leuitate mentis, in ge- F stibus corporis lasciuiendo inepte, & nimis ridendo, alios ad risum mouendo, fabulosa & vana loquendo, vagus & inconstans existendo, quod modo non vult, modo vult, quod nunc laudat, nunc vituperat, grauis ad bona, leuis ad mala, gratiā Dei repellendo, & si receperit expellendo, tempus, horas, dies, & menses & annos inutiliter expendendo, pœnitentias iniunctas indeuote perficiendo, vel imperfectas relinquendo, vel totaliter obmittendo.

De Auaritia. Cap. II. *Particula* VI.

QVAERAT etiā de auaritia, & tribus gradibus. Primus si sua nō cōmunicauit vt debuit, vbi quærat

DE POENITENTIIS INIVNgendis ſecundum Canones pœnitentiales. Cap. III. continens Particulas LIX.

Quòd pœnitentiæ ſunt arbitrariæ, & vtrum ſacerdos teneatur ſcire Canones pœnitentiales. Cap. III. Particula prima.

De hac materia legendus eſt Auctor in 4.d. 20.q.3.

IRCA pœnitentias iniungẽdas hoc teneas, quòd omnes pœnitentiæ arbitrariæ ſunt, & arbitrio pœnitentialis iudicis relinquũtur. Et hoc probat Leo Papa 26 q.7. Tempora. & Nicolaus Papa ead. De his vero. & conciliũ Chartag. ea. Pœnitẽtibus. & Hieronymus de pœn. d. 1. Menſurã. Et hanc opinionẽ approbat conſuetudo, quia generaliter hoc ſeruatur. Nec obſtat quod dicit Greg. de pœnit. diſt. 5. Falſas pœnitentias dicimus, quæ non ſecundum auctoritatem ſanctorum Patrum, pro qualitate criminis imponuntur: quia hoc verum eſt, niſi ex cauſa conſideratis circumſtantijs, pœnitentia temperetur. Nec illud Gregorij: Quod prolixior debeat eſſe pœnitentia quàm fuerit culpa. de pœniten. diſt. 3. Productior: quia hoc intelligẽdum eſt de interiori pœnitentia: vel poteſt intelligi de pœna, quam patimur propter peccatum primi parẽtis. Quamuis autẽ pœnitentiæ ſint arbitrariæ, ſemper tamẽ pro quolibet mortali peccato, ſeptennis pœnitẽtia eſt imponenda. 33. q. 2. Hoc ipſum. & §. ſeq. 22. q. 1. Prædicandũ, niſi maior vel minor inueniatur a canone expreſſa. In quo quidẽ caſu, ſi crimen publicum ſit, publica non minor vel maior quàm ſcripta ſit, pœnitentia eſt imponenda, Extra de pœnitent. & remiſs. Qui ſint. Si occultum, tunc indiſtinctè arbitrariæ imponuntur, ſicut probant concordantiæ iam ſignatæ. Certum eſt etiam, quòd maior cauſa diſpenſandi in pœnitentia requiritur in publico, quàm in occulto. In vtroque tamen, ex cauſa minor pœnitentia poteſt imponi conſideratis criminis quantitate, & qualitate, & perſonæ dignitate, conditione, ſexu, officio, paupertate, debilitate, conſuetudine, complexione, ſocietate, contritione, loci, religionis, & temporis qualitate, cauſa, animo, voluntate, & alijs circumſtantijs, quas ponit
c. 10.10. 4. Auguſtinus in libro de vera & falſa pœnitentia, & introducitur de pœnit. diſt. 5. cap. 1. Supradictis igitur conſideratis, alleuiabit, vel aggrauabit ſacerdos diſcretus pœnas peccantium. de pœnitent. diſtinct. 1. In actione. & cap. Iudicet. quia apud Deum plus valet mortificatio vitiorũ, quàm abſtinentia ciborum, vt in præallegato c. Menſuram. Vt autem ſacerdos circa pœnitentias diſpenſando cautius arbitretur, nota caſus in quibus per canones certæ pœnæ ſeu pœnitentiæ imponuntur. Nam canones pœnitentiales tenetur ſcire ſacerdos. 38. diſt. Cæleſtinus Papa omnibus orthodoxis epiſcopis: Nulli ſacerdoti liceat canones ignorare, &c. & c. ſequenti, Auguſtinus: Quæ ipſis ſacerdotibus neceſſaria ſunt ad diſcendum, id eſt ſacramentorum liber, hoc eſt Miſſale, lectionarius, antiphonarius, baptiſterium, computus, canones pœnitentiales, pſalterium, homeliæ per circulum anni diebus Dominicis & ſingulis feſtiuitatibus aptæ. Ex quibus omnibus ſi vnum defuerit, ſacerdotis nomen vix in eo conſtare poterit, quia valde periculoſæ Euangelicæ minæ ſunt, quibus dicitur: Si cæcus cæco ducatum præſtet, ambo in foueam cadunt.

De pœnitentia presbyteri fornicantis. Cap. III. Part. II.

PRIMVS Canon ex Concilio Gangren. 82. diſt. *Præsbyter ſi fornicationem fecerit quamquam ſecundum canones Apoſtolorum debeat deponi; tamen iuxta auctoritatem beati Silueſtri Papæ, ſi non in vi-*

S.Bon. Tom.7. Pars iij.

A *tio perduret, ſi ſua ſpõte confeſſus adiecit, vt reſurgeret, decem annis in hunc modum pœniteat: Tribus quidem menſibus priuato loco a ceteris remotus pane, & aqua a veſpera in veſperam vtatur: tantum autem diebus Dominicis & præcipuis feſtis, modico vino, & piſciculis, atque leguminibus recreetur, ſine carne, & ſagimine, & ouis, & caſeo, & ſacco indutus, humo adhæreat, die ac nocte iugiter miſericordiam Dei omnipotẽtis imploret. Finitis tribus menſibus continuis exeat, tamen in publicum non procedat, ne grex fidelis in eo ſcandalum patiatur. Nec enim debet ſacerdos publice pœnitere* B *ſicut laicus. Poſtea aliquantiſper reſumptis viribus, annum vnum & dimidium in pane & aqua expleat, exceptis Dominicis diebus, & præcipuis feſtiuitatibus, in quibus vino, & ſagimine, ouis, & caſeo, iuxta canonicam menſuram vti poterit. Finito primo anno, & dimidio, corporis & ſanguinis Domini noſtri, ne indureſcat, particeps fiat, & ad pacem veniat, pſalmos cum fratribus vltimus in choro canat, ad cornu altaris non accedat, iuxta beati Clementis vocem, minora gerat officia. Deinde vero vſque ad expletionem ſeptimi an-* C *ni, omni quidem tempore, exceptis tribus paſchalibus diebus, tres* [a] *legitimas ferias in vnaquaque hebdomada, in pane, & aqua ieiunet. Expleto anni ſeptimi circulo, ſi fratres apud quos pœnituit eius condignam pœnitentiam laudauerint, Epiſcopus in priſtinum honorem, iuxta beati Calixti Papæ auctoritatem, eum poterit reuocare. Sane ſciendum eſt, quòd ſecundam feriam vnum pſalterium canendo, aut vnum denarium pauperibus dando ſi opus eſt, redimere poteſt. Finitis ſeptem annis deinde vſque ad finem decimi anni, ſextam feriam nulla interueniente redemptione obſeruet,* D *in pane & aqua. Eadem quoque pœnitentia erit ſacerdoti de omnibus alijs peccatis, & criminibus, quæ eum in depoſitionem adducunt. Neque hoc cuilibet videatur oneroſum, ſi ſacerdos poſt lapſum, digne vt ſupradictum eſt, pœnitens ad priſtinos redeat honores.* Hæc canon. [a] *Legitimas*, ſcilicet ſecunda, quarta, & ſexta feria. De ſecunda feria 11. q. 3. De illis. De quarta, & ſexta feria, de conſec. diſt. 3. Ieiuna.

De pœnitentia ſacerdotis fornicantis cum filia ſpirituali. III. Cap. Particula III.

E SECVNDVS canon eſt Cæleſtini Papæ 30. q. 1. *Si quis ſacerdos cum filia ſpirituali fornicatus fuerit, ſciat ſe graue adulterium commiſiſſe. Idcirco femina, ſi laica eſt, omnia relinquat, & res ſuas pauperibus tribuat, & conuerſa in monaſterio, iugi pœnitentia Deo vſque ad mortem ſeruiat. Sacerdos autem, qui malum exemplum dedit hominibus, ab omni officio deponatur, & peregrinando quindecim annis pœniteat, poſtea vero ad monaſterium vadat, ibiq. diebus omnibus vitæ ſuæ Deo ſeruiat.* Hæc canon. Idem: F *Non debet Epiſcopus, aut presbyter commiſceri cum mulieribus, quæ ei ſua confeſſæ fuerint peccata. Si forte, quod abſit, hoc contigerit, ſic pœniteat, quomodo de filia ſpirituali. Epiſcopus quindecim annis, presbyter duodecim annis, & deponatur, ſi tamen in conſcientia populi deuenerit.* Hæc canon.

De pœnitentia eius, qui peccauit contra naturam. Cap. III. Particula IV.

TERTIVS canon eſt Concilij Lateranenſis, extra de exceſs. prælator. Clerici. & infra. *Quicumque illa incontinentia, quæ contra naturam eſt, propter quam ira Dei venit in filios diffidentiæ, &* *Epheſ. 5. b*

quinque ciuitates igne consumpsit, deprehensi fuerint laborare, si clerici fuerint, deiiciantur a clero, vel ad agendam pœnitentiam in monasterijs detrudantur. Si laici, excommunicationi subdantur, & a cœtu fidelium sint, vel fiant penitus alieni. Hæc canon. Hoc autem vitium maius est, quam si matrem quis cognosceret. 32. q. 7. Adulterium.

De pœnitentia sacerdotum clandestinas desponsationes non prohibentium, aut eisdem interesse præsumentium. *Cap.* III. *Particula* V.

QVARTVS canon est Innocentij Tertij, in Concilio generali, extra de clandest. despon. *Cum inhibitio copulæ coniugalis sit in vltimis tribus gradibus reuocata, eam in alijs volumus districte seruari. Vnde prædecessorum nostrorum vestigijs inhærendo clandestina coniugia penitus inhibemus, prohibentes etiam, ne quis sacerdos talibus interesse præsumat. Quare specialem quorumdam locorum consuetudinem,* [a] *ad alia generaliter prorogando statuimus, vt cum matrimonia fuerint contrahenda, in ecclesijs per presbyteros publice proponantur, competenti termino præfinito, vt infra illum qui voluerit, & valuerit legitimum impedimentum opponat, & ipsi presbyteri nihilominus inuestigent, vtrum aliquod impedimentum obsistat. Cum autem apparuerit probabilis coniectura contra copulam contrahendam, contractus interdicatur expresse, donec quod fieri debeat super eo manifestis constiterit documentis. Si quis vero huiusmodi clandestina, vel interdicta coniugia inire præsumpserit in gradu prohibito etiam ignoranter, soboles de tali cōiunctione suscepta, prorsus illegitima censeatur de parentum ignorantia nullum habitura subsidium, cum illi taliter contrahendo non expertes scientiæ, vel saltem affectatores ignorantiæ videantur. Pari modo proles illegitima censeatur, si ambo parentes impedimentum scientes legitimum, præter omne interdictum, etiam in conspectu Ecclesiæ contrahere præsumpserint. Sane si parochialis sacerdos tales coniunctiones prohibere contempserit, aut quilibet etiam regularis, qui eis præsumpserit interesse, per trienniū ab officio suspendatur, grauius puniendus, si culpæ qualitas postulauerit. Sed his, qui taliter præsumpserint etiam in gradu concesso copulari, condigna pœnitentia iniungatur. Si quis autem ad impediendam legitimam copulam, malitiose impedimentum obiecerit, canonicam non effugiet vltionem.* Hæc canon. [a] *Ad alia*, scilicet loca.

De pœnitentia eius, qui post votum simplex contrahit. *Cap.* III. *Particula* VI.

Theodo. in pœnitētiali QVINTVS canon est Theodori 27. distinct. *Si vir simplex votum virginitatis habens, adiungitur vxori, postea non dimittat vxorem, sed tribus annis pœniteat.*

De pœnitentia sacerdotum in excommunicatione celebrantium. *Cap.* III. *Particula* VII.

SEXTVS canon est Ioannis octaui 11. quæst. 3. *De illis presbyteris, qui tempore sanctiss. prædecessoris nostri, domini Papæ Nicolai, excommunicati sacrum mysteriū contingere præsumpserunt, ipsi in se damnationis, sicut sacri canones statuerunt, sentētiam intulerunt. tamen quia miseratio Apostolica, veniam solet præstare correctis, ob multitudinem misericordiæ, illis hanc indulgentiam exhibemus, vt sancta communione* [a] *saginati, studeant tribus continuis annis per hebdomadā omni secūda, quarta, & sexta feria a vino & a carne penitus ieiunare, & vltra lugenda nequaquam committere.* Hæc canon. [a] *Saginati* Ap. id est, refecti.

De pœnitentia eius, qui accusat alium ad mortem. *Cap.* III. *Particula* VIII.

SEPTIMVS canō ex Burchardo. lib. 44. ext. de accus. *Accusasti aliquem, & per tuam accusationem occisus est, nisi* [a] *pro pace hoc feceris, quadraginta dies in pane & aqua, quod carina vocatur, cum septem sequentibus annis pœniteas. Si autem per tuam delaturam* [b] *debilitatus est, per tres debes quadragesimas pœnitere.* Hæc canon. [a] *Pro pace*, scilicet vt boni quiete viuant. [b] *Debilitatus est*, id est mutilatus.

De pœnitentia eius, qui filiam suam spiritualem carnali filio tradit. *Cap.* III. *Particula* IX.

OCTAVVS canō Zachariæ & Deusdedit. 30. q. 3. *Non oportet filiam, quam de sacro fonte susceperit, aliquando filio suo in matrimonium tradere, quia in diuina sententia, germani esse inueniuntur. Si quis tali facinore commixtus, minime restrinxerit frena luxuriæ, ab Ecclesia catholica abbominabitur. Sed si conuersus fuerit, post separationem septem annis pœnitentiam gerat. Conscijs simul cum auctore sit ista conditio, id est simul cum cooperatoribus, & consentientibus pœniteat.* Hæc canon.

De pœnitentia eius, qui contrahit cum sponsa alterius. *Cap.* III. *Particula* X.

NONVS canon extra de sponsa duorum. ex Burchardo lib. 30. *Accepisti illam in vxorem tibi, quam alter habuerat sibi desponsatam, illam dimitte: quia numquam potest tibi legitima fieri, & quadraginta dies in pane & aqua, quod carinam vocant, cum septem sequentibus annis pœniteas.* Hæc canon.

De pœnitentia patris & filij, vel duorum fratrum cum vna muliere concumbentium, aut si quis cum matre & filia, aut cum duabus sororibus, aut cum duabus commatribus concubuerit. *Cap.* III. *Particula* XI.

DEcimus canon est ex concilio Chalcedon. 30. q. 4. *Si pater et filius, aut duo fratres cum vna muliere, aut si cum matre & filia, aut cum duabus sororibus, aut cum duabus commatribus aliquis cōcubuerit, secundum antiquam & humaniorem diffinitionem, octo annis pœniteat.* Hæc canon.

De pœnitentia sacerdotis homicidæ. *Cap.* III. *Particula* XII.

VNDECIMVS canon. 50. dist. Ioann. VIII. *Miror minus doctam scientiam tuam sacerdotem putare, post perpetratum homicidium, posse in sacerdotio ministrare, immo quod est ineptius, nobis suadere velle, vt ipsi tali præsumptioni præberemus assensum. Quis enim tam demens, tamq. peruersi sensus, tale quid existimaret, vel post quantamcumque pœnitētiam concedendum, cum omni sit canonicæ disciplinæ contrarium? Debet ergo sacerdotio priuatus, lacrymarū fonte, flagitiū tam immane diluere, vt talibus saltem remedijs curatus, salutis possit inuenire suffragium.* Hæc canon.

De pœ-

De pœnitentia mulieris, quæ occidit ancillam, & de pœnitentia homicidæ voluntarij. Cap. III. Particula XIII.

Eliber. concil. can. 5. DVODECIMVS canō. 50. d. ex cōcilio Eliberitano. *Si qua femina furore zeli accenſa, flagellis verberauerit ancillam ſuam, ita vt infra tertium diem, cum cruciatu animam emittat, eo quod incertum ſit an voluntate, an caſu occiderit: ſi voluntate, poſt ſeptem annos, ſi caſu, poſt quinque annorum tempora acta pœnitētia legitima, ad communionem placuit admitti. Quod ſi infra tempora conſtituta, fuerit infirmata, accipiat communionem.* Hæc canon. De eodem capitulo ſeq. ex capitulis Martini Bracharen. c. 78. *Si quis voluntate homicidium commiſerit, ad ianuam catholicæ Eccleſiæ ſemper iaceat, & communionem in exitu vitæ ſuæ ſuſcipiat. Si autem non voluntate, ſed caſu aliquo homicidium fecerit, prior canon ſeptem annis pœnitentiam agere iuſſit, ſecundus canon quinque mandauit.* Hæc canon.

De pœnitentia pro homicidio neceſſitatis euitabilis, & de pœnitentia eius, qui occidit latronem, & de pœnitentia intuitu diſciplinæ occidentis, vel ligatum latronem interficientis. Cap. III. Particula XIIII.

Conc. Ilerd. c. 1. TEertiusdecimus canon. 50. diſt. ex Ilerdenſi cōcil. *De his clericis, qui in obſidionis neceſſitate poſiti fuerint id ſtatutum eſt, vt qui altario ſeruiunt vel miniſtrant, & Chriſti corpus & ſanguinem tradunt, vel vaſa ſacro officio deputata cōtrectant, ab omni humano ſanguine etiam hoſtili ſe abſtineant. Quòd ſi in hoc inciderint, tam officio quàm communione corporis Domini duobus annis priuētur, ita vt his duobus annis, ieiunijs, vigilijs, orationibus, & eleemoſynis, pro viribus, quas Dominus donauerit, expientur, & ita demum officio & communioni reddantur: ea tamen ratione, ne vlterius ad officia potiora promoueantur. Quod ſi indefinito tempore negligentiores circa ſuam ſalutem extiterint, protelandæ ipſius pœnitentiæ tempus, in poteſtate ſacerdotis maneat.* Hæc canon. Sed ſi eſſet ineuitabilis neceſſitas, in nullo imputaretur. 50. diſt. Quia te. Quod verum eſt, quo ad peccatum, ſed quo ad cautelam, & innocentiam ſuam Eccleſiæ oſtendendam, bonum eſt pœnitere, Extra de homic. c. 2. ex pœnitentiali Rom. *Interfeciſti furem, aut latronem vbi comprehendi poterat abſque occiſione, quia ad imaginem Dei creatus eſt, quadraginta dies non intres eccleſiam, & lanea veſte indutus, ab eſcis & potibus, qui* [a] *interdicti ſunt, & a thoro, & gladio, & equitatu, illos ſupradictos dies abſtineas. In tertia autem & quinta feria & ſabbato, aliquo genere leguminum, vel oleribus, pomis, & paruis piſciculis, cum mediocri ceruiſia, vtere temperate. Si autem ſine odij meditatione, te, tuaq. liberando, huiuſmodi diaboli membra interfeciſti, ſecundum indulgentiam dico, propter imaginem Dei, ſi aliquid ieiunare potueris, bonum eſt tibi, & eleemoſynam fac largiter. Si presbyter eadem fecerit, non deponatur, tamen quamdiu viuit, pœnitentiam agat.* Hæc canon. [a] *Interdicti ſunt* 4. diſtinct. Denique, id eſt a carnibus, & ab omnibus, quæ ſementinam trahunt originem carnis, lacte videlicet, & caſeo, & ouis, quia vt dicit ſapiens quidam: Ouum eſt liquida carnis ſubſtantia, lac autem ſanguis colore mutato, caſeus autem lac coagulatum. Si quis autem per inſaniam committit homicidium, non imputatur. 3. q. 9. Indicas. Qui vero etiam intuitu diſciplinæ, incaute percutiendō occidit, deponatur. extra de homicidio presbyterorum. Item qui ligatum latronem interfecit, deponatur. extra de homic. Suſcepimus.

De pœnitentia matricidæ. Cap. III. Particula XV.

QVartusdecimus canon. 33. q. 2. Nicolaus Papa. *Latorem præſentium matricidam eſſe cognouimus, cui præcipimus, vt ſub iugo pœnitentiæ permaneat, ita vt per annum integrum Eccleſiam non ingrediatur, ſed ante fores baſilicæ ſtans, orans, deprecans Deum, perſeueret, qualiter tanto eripiatur piaculo. Completo vero anni circulo, introeundi Eccleſiam licentiam habeat, tamen* [a] *inter audientes ſtet, & nondum communicet. Completis autem trium annorum circulis, ſacræ communionis illi gratia concedatur. Oblationes vero non offerat, niſi prius aliorum ſeptem annorum curricula expleantur. In his autem omnibus annis, atque temporibus, carnem non manducet, & nec vinum bibere præſumat, exceptis feſtiuis diebus, atque Dominicis, & a Paſcha vſque Pentecoſten, & quocumque ire voluerit, nullo vehiculo deducatur, ſed pedibus proficiſcatur, arma non ſumat niſi contra paganos. Ieiunet autem tribus diebus per hebdomadam, vſque ad veſperam. A propria ac legitima coniuge ne ſeparetur, ne in fornicationis voraginem corruat: quod ne fiat optamus. Si autem ante annorum trium curſum, finis vitæ illius appropinquauerit, corporis & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti particeps fiat. Sin autem, vt ſupra ſtatuimus, efficiatur. Tamen ſi illius conſeruationem & lacrymarum fontem, in omnibus videritis floridis actionibus, & bonis operibus pullulare; humanius circa eum ſollicitudo peruigil appareat, mitisq. omnibus demonſtretur.* Hæc canon. [a] *Inter audientes*, id eſt inter laicos.

De pœnitentia vxoricidæ. Cap. III. Particula XVI.

STEPHANVS Papa V. Aſtulpho. 33. quæſt. 2. *Admonere te cum lacrymis, & multo gemitu cordis curauimus fili Aſtulphe, ſed non filius dici debes, qui tam crudeliter infelix homicidium perpetraſti. Nam occidiſti vxorem tuam, partem corporis tui, legitimo tibi matrimonio ſociatam, ſine cauſa mortis, non tibi reſiſtentem, non inſidiantem quoquomodo vitæ tuæ. Non inueniſti eam cum alio viro nefariam rem facientem, ſed concitatus a diabolo, impio furore inflammatus, more latronum atrocius eam gladio tuo, crudelior omni beſtia interemiſti, & nunc poſt mortem eius, addis iniquitatem ſuper iniquitatem filiorum tuorum improbe prædo, qui nō peperciſti matri, et filios tuos orphanos feciſti, inducere vis ſuper eā cauſam mortis poſt mortē, per vnum hominem homicidam, & reprobū teſtem incuſare vis mortuā. Quoniam nec Euāgelium, nec vlla diuina, & humana lex, vnius teſtimonio etiam idoneo, quempiam condemnat, vel iuſtificat: quanto magis per iſtum flagitioſiſſimū, & ſceleſtum, nec illa viua debuit condemnari, nec a te poſt mortem eius accuſari? Prius cauſa criminis ſubtiliter inueſtiganda erat, & tunc ſi ita fuiſſet inuenta, ſecundum legum tramitem debuit vindictam accipere vltionis. Nam ſi verum, quod abſit, fuiſſet, ſicut adulter mentitus eſt, poſt ſeptem annos pœnitentia peracta, dimittere eam per approbatam cauſam poteras, ſi voluiſſes, occidere tamen eam nullatenus debuiſti. Non enim vult Deus mortem peccatoris,* *Ezec. 33. c.*

ſed vt

ſed vt conuertatur ad pœnitentiam & viuat. Idcirco *placeat tibi conſilium noſtrum, & facias hoc, quod melius & leuius videri tibi poteſt. Miſerere animæ tuæ, vt non ſis tu tibimet ipſi homicida. Relinque, quapropter te rogamus, hoc malum ſæculum, quod te traxit ad tam immaniſſimum peccati facinus. Ingredere monaſterium, humiliare ſub manu abbatis, multorum fratrũ precibus adiutus, obſerua cuncta ſimplici animo, quæ tibi fuerint imperata, ſi forte ignoſcat infinita Dei bonitas peccatis tuis, & refrigeret animam tuam, priuſquam crucieris perpetuis flammis. Hoc melius, & leuius tibi eſſe certiſſime ſcias. Sin autem publicam pœnitentiam permanens in domo tua, vel in hoc mundo vis agere, quod tibi peius, & grauius eſſe non dubites; ita vt agere debeas exhortamur. Omnibus diebus quibus pœnitere debes, vinum & ſiceram non bibes, carnem numquam comedas vllo tempore, præterquam in Paſcha, & in die Natalis Domini, in pane & aqua & ſale pœnitentiam age, in vigilijs, & ieiunijs, orationibus, eleemoſynis omni tempore perſeuera, armis numquam cingere, nec in loco quolibet litigare præſumas; vxorem numquam ducere, concubinam non habere, nec adulterium committere audeas, in balneo numquam laueris, in conuiuijs lætantium numquam te miſceas, in Eccleſia ſegregatus ab alijs Chriſtianis, poſt oſtium & poſtes humiliter te repone, ingredientium, & egredientium ſuppliciter orationibus commenda te, & communione corporis & ſanguinis Domini, cunctis diebus vitæ tuæ indignum te exiſtimes, in vltimo tamen exitus vitæ tuæ die, ſi merueris, pro viatico, ſi ſit qui tibi tribuat, tantũmodo venialiter vt accipias tibi concedimus. Sunt & alia multa quæ tibi nimis durius, & ſatis acrius erant iuxta magnũ pondus peccati, o infelix adijcienda. Sed ſi hæc omnia, quæ tibi miſericorditer ſupradicta ſunt, perfecto corde, Domino auxiliante feceris, & cuſtodieris, confidimus de immenſa Dei clementia, remiſſionem tuorum te habiturum peccatorum, & ſecundum dictum iuſti, boniq. paſtoris, reſoluet te ſancta Eccleſia ab hoc vinculo peccati in terris, vt per ipſius gratiam qui eam ſanguine ſuo acquiſiuit, ſolutus ſis in cælis. Si autem aliter feceris. & ſanctæ matris Eccleſiæ tam ſalubrem admonitionem deſpexeris, ipſe ſis tibi iudex, & in laqueo diaboli, quo irretitus teneris, permanebis, ſanguis tuus ſuper caput tuum. Nos alieni a conſortio tuo, pro aliorum Dei filiorum ſalute, ipſo opitulante, omni ſolicitudine nitimur deſudare, & Domini miſericordiam quotidie attentius implorare.* Hæc canon.

De pœnitentia eorum, qui occidunt filios. Cap. III. *Particula* XVII.

HVivs ſceleris pœna ſecundum leges hæc eſt, vt parricida virgis ſanguineis verberatus, in culeo, id eſt in ſacco corij inſuatur, cum cane, & gallo gallinaceo, & vipera, & ſimia, deinde in profundum maris iactetur, vel in amnem, vt & cælum ſuperſtiti, & terra mortuo auferatur, ſicut in inſtitutis de publicis iudicijs. §. Alia deinde lex. Sed ſecũdum canones nõ ſic, ſed imponitur pœna incluſionis in monaſteriũ, Extra de ijs qui fil. occiderũt. quod eſt Alexandri III. *Veniens ad nos M. mulier lacrymabili nobis confeſſione monſtrauit, quòd cum de quodam filium genuiſſet, & iſte ſibi ſæpe turgido vultu improperaſſet, quòd filius eius non eſſet, ipſa iracundiæ calore ducta, eumdem filium iuterfecit.* & infra: *Mandamus quatenus eam labores inducere, vt ad aliquod monaſterium transeat, in quo peccata ſua perpetua pœnitentia deploret. Si autem repugnante carnis ſuæ fragilitate, ad hoc induci noluerit, ei licentiam in Domino nubendi tribuas: quia tutius nobis videtur, vt in Domino nubat vni ſoli, quàm inhoneſte multos admittat.* Hæc canon. Hanc tamen pœnitentiam iniungendam intelligas, ſi is qui filium occidit, coniugem & filios alios non habet, alias ſecus, vt in proximo capitulo ſequenti. Cum vero in lectis parentum filij inueniuntur oppreſſi, pœnitentia imponatur, quæ continetur in eodem titulo cap. vlt. cuius verba ſunt hæc: *De infantibus autem, qui mortui reperiuntur, cum patre & matre, & non apparet, vtrum a patre, vel matre oppreſſus ſit ipſe, vel ſuffocatus, vel propria morte defunctus, non debent inde ſecuri eſſe parentes, nec etiam ſine pœna: ſed tamen conſideratio debet eſſe pietatis, vbi non voluntas ſed euentus mortis cauſa fuerit. Si autem eos non latet ipſos interfectores eſſe, ſcire debent ſe grauiter deliquiſſe. Quidam autem pœnitentiam trium annorum iudicant eſſe debere, quorum vnum peragant in pane & aqua.* Hæc canon.

De pœnitentia periuri. Cap. III. *Particula* XVIII.

SExta quæſtione prima, Fabianus Papa: *Quicumque ſciens periurauerit quadraginta dies in pane & aqua, & ſeptem ſequentes annos pœniteat, & numquam ſit ſine pœnitentia, & numquam in teſtimonium recipiatur, communionem tamen poſt hæc recipiat.* Hæc canon.

De pœnitentia eius, qui per capillum Dei iurauerit, vel huiuſmodi. Cap. III. *Particula* XIX.

VIgesimasecvnda quæſt. 1. Pius Papa. *Si quis per capillum Dei, vel caput iurauerit, vel alio modo blaſphemia cõtra Deum vſus fuerit, ſi in Eccleſiaſtico ordine eſt, deponatur, ſi laicus anathematizetur, & ſi quis per creaturam iurauerit acerrime caſtigetur, & iuxta hoc, quod ſynodus diiudicauerit pœniteat. Si quis autem talem hominem non manifeſtauerit, non eſt dubium, quin diuina condemnatione coerceatur. & ſi Epiſcopus iſta emendare neglexerit acerrime corripiatur.* Hæc canon.

De pœnitentia pro falſa menſura. Cap. III. *Particula* XX.

EXtra de empt. & vendit. ex concilio Moguntinen. *Vt menſura & pondera iuſta fiant*: & infra: *Si quis iuſtas mẽſuras, et iuſta põdera, cauſa lucri mutare præſumpſerit, triginta dies in pane & aqua pœniteat.* Hæc canon. Tales etiam varijs pœnis puniuntur ſecundum leges. Nam aliquando interdicitur negotiatio, interdum relegantur, & humiliores ad opus publicum dantur, & inſuper lege Cornelia de falſis puniri debent, in tit. de ordinarijs criminibus, Annonam, circa finem.

De pœnitentia eius, qui poſt ſollemnem pœnitentiam ad vomitum redit. Cap. III. *Particula* XXI.

DE pœnitentia diſtinct. 5. ex Niceno concilio. *Si qui vero per Dei gratiam vocati, primo quidem oſtenderunt fidem ſuam, depoſito militiæ cingulo, poſt hæc autem ad proprium vomitum ſunt reuerſi, vt & pecunias darent, & ambirent redire rurſus ad militiã; iſti decem annis ſint inter pœnitentes, poſt primũ triennium, quo* *Concil. Nicæ. can. 11.*

ne priuatus apud metropolitanum ſub pœnitẽtiæ cenſura maneat corrigendus, quatenus apud illum & præteritæ tranſgreſſionis culpam lacrymis diluat, & neceſſariam officiorum doctrinam ſtudioſe addiſcat. Sub iſta ergo regula diſciplinæ, non ſolum metropolitanus totius prouinciæ ſuæ pontifices, vel ſacerdotes aſtringat, ſed etiam ceteri Epiſcopi ſubiectos ſibi Eccleſiarum rectores obtemperare his inſtitutionibus cogant. Hæc canon. [a] *Publica*, Appa. clericorum ſæcularium, quorum officia publica ſunt.

De pœnitentia Epiſcopi, qui correctionem de ſimoniaca venditione diſſimulat. Cap. III. *Particula* XXXV.

c. 8. PRIMA quæſt. prima, ex concilio Toletano 11. *Quidquid inuiſibilis gratiæ conſolatione tribuitur, numquam quæſtibus, vel quibuſlibet præmijs venundari penitus debet, dicente Domino: Quod gratis*

Mat. 10.a *accepiſtis, gratis date. & ideo quicumque deinceps in Eccleſiaſtico ordine conſtitutus, aut pro baptizandis, con ſignãdisq. fidelibus, aut collatione chriſmatis, vel promotionibus graduum, præmia quælibet vel pretia, niſi voluntarie oblata, pro huiuſmodi ambitione ſuſceperit, equidem ſi ſciente loci Epiſcopo, tale quodcũque a ſubditis perpetratum fuerit, idem Epiſcopus duobus menſibus excõmunicationi ſubiaceat, pro eo quod ſcita mala contexit, & correctionem neceſſariam non adhibuit. Si autem ſuorum quiſpiã, eodem ne ſciente pro ſupradictis quodcumque capitulis accipiendum ſibi eſſe crediderit, ſi presbyter eſt, quattuor menſium excommunicatione plectatur, ſi diaconus trium: ſubdiaconus vero vel clericus his cupiditatibus ſeruiens, competenti pœna, & debita excommunicatione plectendus eſt.* Hæc canon.

De pœnitentia Epiſcopi, qui ordinat clericum inuitum. Cap. III. *Particula* XXXVI.

Con. Aur. 3.c.7. SEptuageſimaquarta diſtin. ex concilio Aurelianen. *Epiſcopus qui* [a] *inuitum, aut reclamantem ordinare præſumpſerit, annuali pœnitentiæ ſubditus, Miſſas facere non præſumat.* Hæc canon. [a] *Inuitum*, Appa. aliquo indicio alio, quàm voce, voluntatem oſtendentẽ.

De pœnitentia ſortilegorum. Cap. III. *Particula* XXXVII.

EXTRA de Sortileg. ex pœnitentiali Theodori. *In tabulis vel codicibus, aut alijs, ſorte furta, nõ ſunt requirenda, nec diuinationes aliquas in aliquibus rebus quis obſeruare præſumat. Qui autem contra fecerit, quadraginta dies pœniteat.* Hæc canon.

De pœnitentia eius, qui videt in aſtrolabio. Cap. III. *Particula* XXXIIX.

EXTRA de ſortileg. Alex. III. Granden. Patriarchæ: *Ex tuarum tenore litterarum accepimus, quòd V. presbyter, cum quodam infami ad priuatum locum acceſſit non ea intentione, vt inuocaret dæmonium, ſed vt inſpectione aſtrolabij, furtum cuiuſdam Eccleſiæ poſſet recuperari. Verum licet hoc ex bono zelo, & ſimplicitate ſe feciſſe proponat, id tamen grauiſſimum fuit, & non modicam inde peccati maculam contraxit. Et infra: Mandamus, quatenus talem ei pro expiatione illius delicti pœnitentiam imponas, quòd per annum & amplius ſi tibi viſum fuerit, eum ab altaris miniſterio præcipias abſtinere, & ex tunc* [a] *liberum ſit ei exercere officium*

A *ſacerdotis.* Hæc canon. [a] *Liberum*, Appa. hoc intellige dictum ex diſpenſatione, nam de iure communi debuit remanere priuatus, & Epiſcopus iure contra illum proceſsit. 26. q. 5. Non oportet. Si quis Epiſcopus.

De pœnitentia eius, cui per negligentiam aliquid de ſanguine diſtillauerit. Cap. III. *Particula* XXXIX.

DE conſecrat. diſtinct. 2. ex decreto Pij Papæ: *Si per negligentiã aliquid de ſanguine Domini ſtil*

B *lauerit in terram, lingua lambetur, & tabula radetur, ſi fuerit tabula, vt non conculcetur, locus corrodetur, & igne conſumetur, & cinis intra altare recondetur, & ſacerdos quadraginta diebus* [a] *pœniteat. Si ſuper altare ſtillauerit calix, ſorbeat miniſter ſtillam, & tribus diebus pœniteat. Si ſuper linteum altaris, & ad aliud ſtilla peruenerit, tribus diebus pœniteat. Si vſque ad tertium, nouem diebus. Si vſque ad quartum, viginti diebus pœniteat. & linteamina quæ tetigerit ſtilla, tribus vicibus miniſter abluat, calice ſubterpoſito, & aqua ablutionis ſumatur, & iuxta altare recondatur.* Hæc canon. [a] *Pœniteat*, Appa. hæc pœnitentia erit, vt tot diebus ie-

C iunet, & tot diebus abſtineat a perceptione ſacramentorum. Arg. 45. diſt. Quidam enim de Epiſcopis.

De pœnitentia eius, qui ſacrificium euomit. Cap. III. *Particula* XL.

DE conſecr. d. 2. Ex pœnitentiali Bedæ presbyteri: *Si per ebrietatẽ, vel voracitatem Euchariſtiã euomuerit, quadraginta diebus pœniteat, ſi laicus eſt. Clerici vel monachi, ſeu diaconi, & presbyteri, ſeptuaginta*

D *diebus pœniteant, Epiſcopi, nonaginta. Si pro infirmitatis cauſa euomuerit, ſeptem diebus pœniteat.* Hæc canon.

De pœnitentia eius, qui presbyterum interfecit. Cap. III. *Particula* XLI.

EXTRA de pœn. & remiſs. ex concil. Moguntino: *Qui presbyterum occiderit, duodecim annorum pœnitentia ei ſecundum canones imponatur.* & infra: *Conuictus vſque ad vltimum tempus vitæ ſuæ mili-*

E *tiæ cingulo careat, & abſque ſpe coniugij maneat.* Hæc canon.

De pœnitentia beneficiati ab Eccleſia, qui rectorem, vel clericum alium ipſius Eccleſiæ interficit. Cap. III. *Particula* XLII.

EXTRA de pœnis. Innoc. III. in concilio generali. hæc decretalis ſecundum quoſdam incipit ibi: *In quibuſdam.* & pro vna computatur. *Sacri nihilominus concilij approbatione ſtatuimus, quatenus ſi patro-*

F *ni, vel aduocati, ſeu feudatarij, ſeu vice domini, aut alij beneficiati alicuius Eccleſiæ rectorem, vel clericum alium ipſius Eccleſiæ, per ſe, vel per alios, occidere, vel mutilare auſu nefando præſumpſerint, patroni ius patronatus, aduocati aduocatiam, feudatarij feudũ, vicedomini vicedominatum, & beneficiati beneficium prorſus amittant, & ne minus vindictæ quàm exceſſus memoria prorogetur, non ſolum de præmiſſis nihil perueniat ad heredes, ſed etiam vſque ad quartam generationem, poſteritates talium in clericorum collegium nullatenus admittantur, nec in domibus regularibus, alicuius prælationis aſſequantur honorem, niſi cum eis fuerit miſericorditer* [a] *diſpenſatum.* Hæc canon.

Diſpen-

[a] *Dispensatum*, Appar. ab Episcopo, licet honestum esset quod fieret de licentia Papæ.

De pœnitentia incendiariorum. Cap. III. *Particula* XLIII.

EXTRA de iniurijs, ex pœnitentiali Romano: *Si quis domum vel aream cuiusque voluntarie incenderit, sublata & incensa omnia restituat, & tres annos pœniteat.* Hæc canon.

7.18. Itē alius canō de eod. 23.q.8.Inn.II.in vniuersali cōc. *Pessimam siquidem & depopulatricem, & horrendam incendiariorum malitiam, auctoritate Dei & beatorum Apostolorum Petri & Pauli omnino detestamur & interdicimus. Si quis igitur post huius nostræ prohibitionis promulgationem, malo studio, siue pro odio, siue pro vindicta, ignem apposuerit, vel apponi fecerit, aut appositoribus cōsilium vel auxilium scienter tribuerit, excommunicetur. & si mortuus fuerit incendiarius, Christianorum careat sepultura; nec absoluatur, nisi prius damno, cui intulerit, secundum facultatem suam resarcito: & iuret se ignem de cetero non appositurum. Penitentia autem ei detur, vt Hierosolymis, aut in Hispania in seruitio Dei, per annum integrum permaneat. Si quis autem Archiepiscopus, vel Episcopus hoc relaxauerit, damnum restituat, & per annum ab Episcopali officio abstineat. Sane regibus, & principibus, faciendæ iustitiæ facultatem, consultis Archiepiscopis, & Episcopis non negamus.* Hæc canon.

Hodie postquam publicati sunt, non possunt absolui citra sedem Apostolicam, extra de sent. excom. Tua nos. Appa. quia hæc non distinguitur, de omnibus intelligas. Tamen non credo, quod omnes incendiarij generaliter sunt ipso iure excommunicati, nisi de incendiarijs Ecclesiarum, cum de alijs non inueniam. & per hanc decretalem probatur, quod ipso iure sint excommunicati; sed illis primo excommunicatis ab Episcopis subsecuta publicatione & denunciatione, Papa per hanc decretalem, sibi reseruat eorum absolutionem ad terrorem. Hæc Appa. Raymundus, & Redonen. tantum intelligunt de incēdiarijs sacrorum locorum. Ganfredus dicit, quod Episcopus potest incendiarium excommunicare, sed non absoluere postquam fuerit denunciatus, cum quo concordat textus. Hæc decretalis & Apparatus, & copiose, & ideo magis ei credo.

De pœnitentia communicantis cum hæretico. Cap. III. *Particula* XLIV.

VIgesimaquarta quæstione prima, Iulius Papa: *Si quis dederit, vel acceperit communionem de manu hæretici, & nescit quod Ecclesia catholica contradicit, postea intelligens, annum integrum pœniteat. Si autem scit, & neglexit; & postea pœnitentiam egerit, decem annos pœniteat. Alij iudicant septem, & quidem humanius, vt quinque annos pœniteat. Si quis permiserit hæreticum Missam suam celebrare in Ecclesia catholica, &* [a] *nescit, quadraginta dies pœniteat. Si pro reuerentia eius, annum integrum pœniteat. Si pro damnatione Ecclesiæ catholicæ, & consuetudinis Romanorum, proijciatur ab Ecclesia sicut hæreticus, nisi habeat pœnitentiam: si habuerit pœnitentiam, decem annis pœniteat. Si recesserit ab Ecclesia catholica in congregatione hæreticorum, & alios persuaserit, & postea pœnitentiam egerit, duodecim annis pœniteat, tres extra Ecclesiam, septem* [b] *inter audientes, & duos adhuc extra communionem. De his ita in canone dicitur, vt duodecimo anno, communionem sine oblatione percipiant.* Hæc canon.

[a] *Nescit*, Appar. ignorantia iuris, vel ignorantia facti crassa. [b] *Inter audientes*, Appar catechumenos, qui olim audiebant Missam, vsque ad secretam Missæ, & postea expellebantur, de consecr. distin. 1. Episcopus nullum.

De pœnitentia eius, qui cognoscit duas sorores, vel matrem & filiam, amitam, vel neptem. Cap. III. *Particula* XLV.

TRigesimasecunda q.7. ex Moguntinen. concilio: *Si quis viduam vxorem duxerit, & postea cum filiastra sua fornicatus fuerit, seu cum duabus sororibus, aut si qua cum duobus fratribus, seu cum patre & filio, si quis relictam fratris, si quis nouercam aut neptem, aut nurum, aut consobrinam, aut filiam auunculi, aut eius relictam, aut priuignam polluerit, eos disiungi, & vlterius numquam coniugio copulari præcipimus.* Hæc canon.

De pœnitentia eius, qui cum brutis coierit, vbi nota rationem septennis pœnitentiæ. Cap. III. *Particula* XLVI.

TRigesimatertia q. 2. Isidorus ad Massonē Episc. *Hoc ipsum, quod canonum censura, post septem annos remeare pœnitentem in statum pristinum præcipit, non electione proprij arbitrij sancti patres, sed potius ex sententia diuini iudicis sanxerunt. Nam legitur, quòd Maria soror Aaron prophetissa, dum detractionis aduersum Moysem incurrisset delictum, illico stigmate lepræ percussa est. Cumq. peteret Moyses vt emundaretur, præcepit eam Dominus extra castra septem diebus egredi, & post emundationem rursus eam in castra admitti. Maria vero soror Aaron, caro intelligitur sacerdotis, quæ dum superbiæ dedita sordidissimis cogitationum maculatur contagijs, extra castra septem diebus, id est, extra collegium sanctæ Ecclesiæ septem annis proijcitur, vbi post emendationem vitiorum, loci, vel pristinæ dignitatis recipiat meritum.* Et post pauca: *In fine autem epistolæ hoc adijciendum putaui, vt quotiescumque in gestis conciliorum discors sententia inuenitur, illius magis sententia teneatur, cuius antiquior, & potior extat auctoritas.* Hæc canon. Num. 12.

Hoc quamquā de sacerdotibus videatur specialiter dictū, generaliter tamen de omnibus pœnitentibus oportet intelligi. Ad imitationē namque illius diuinæ sententiæ Dauid de adulterio, et homicidio reprehēsus, vnius hebdomadæ ieiunium in satisfactionē admissi sceleris, Deo legitur obtulisse. Hinc etiam ecclesiastica consuetudine est vsurpatum, vt maiorum criminum pœnitentia septem annorum spatio concludatur, nisi vel officij excellentia, vel criminum magnitudo, vulgarem consuetudinem excedens, veluti dum contra naturam humanæ societatis, parentibus vel liberis, vel alijs eiusmodi personis impudicè adhæremus: vel dum relicto naturali vsu contra naturam, more Sodomitico, fornicamur, vel vsque ad coitum brutorum animalium prolabimur, præmissum spacium transcendere cogat. Hæc Gratianus. *Hæc quæ sequuntur, sunt verba Gratiani.* *2. Reg. 12.*

De pœnitentia patroni, qui dilapidat res Ecclesiæ. Cap. III. *Particula* XLVII.

SEdecima q. 7. *Filijs vel nepotibus ac honestioribus propinquis eius, qui construxit vel ditauit Ecclesiam, licitum sit, hanc habere solertiam, vt si sacerdo-* *Cōc. Tolet. 9.c.1.*

cerdotem, ſeu miniſtrum aliquid ex collatis rebus defraudare præuiderint, aut commonitionis honeſtæ conuentione compeſcant, aut Epiſcopo vel iudici corrigenda denuncient. Quod ſi Epiſcopus talia agere tentet, Metropolitano eius hæc inſinuare procurent. Si autem metropolitanus talia gerat, regis hæc auribus intimare non differant. Ipſis tamen heredibus in eiſdem rebus non liceat quaſi proprij iuris poteſtatem præferre, non rapinam non fraudem ingerere, non violentiam quamcumque præſumere, ſed hoc ſolum in ſalutarem ſolicitudinem adhibere, quòd aut nullam noxam operatio nocens attingat, aut multam, vel aliquam partem ſalutaris mercedis aſſumat. Si quis vero deinceps hæc monita temerare præſumpſerit, et male rapta cum confuſione reſtituet, & excommunicationis annuæ ſententiam ſuſtinebit. Hæc canon.

De pœnitentia eius, qui domum ſuam cum magicis & incantationibus luſtrat. Cap. III. Particula XLVIII.

c. 23. al. 24 Vigeſimaſexta quæſtio. 5. ex Ancirano concilio: *Qui diuinationes expetunt, etiam morem gentilium ſubſequuntur, vel* [a] *in domos ſuas huiuſmodi homines introducũt, exquirendi aliquid arte malefica, aut* [b] *expiandi cauſa, ſub regula quinquennij iaceant, ſecundum gradus pœnitentiæ diffinitos.* Hæc canon.

[a] *In domos ſuas*, Appa. Secundum leges iſti concremantur, ſed ille in cuius domo hæc fiunt, poſt publicationem bonorum in exilium mittitur, vt de maleficis. Nullus. [b] *Expiandi*, Appar. Infirmitatis purgandæ.

De pœnitentia Epiſcopi vel clerici magos vel aruſpices conſulentis. Cap. III. Particula XLIX.

Vigeſimaſexta q. 5. ex concilio Toletano 4. cap. 30. *Si quis Epiſcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut quilibet ex ordine clericorum, magos, aut aruſpices, aut incantatores, aut ariolos, aut certe augures, vel ſortilegos, vel qui profitẽtur artem magicã, aut aliquos eorum ſimilia exercentes, conſuluiſſe deprehenſus fuerit, ab honore dignitatis ſuæ ſuſpenſus, monaſterij curam ſuſcipiat, ibiq. pœnitentiæ perpetuæ deditus, ſcelus admiſſum ſacrilegij ſoluat.* Hæc canon.

De pœnitentia ſacerdotis, cuius negligentia ſacrificium a bruto comeditur. Cap. III. Particula L.

De conſecratione diſt. 2. ex concilio Aurelianen. *Qui bene non cuſtodierit ſacrificium, & mus vel aliud aliquod animal illud comederit, quadraginta dies pœnitcat. Qui autem perdiderit illud in Eccleſia, aut pars eius ceciderit, & non inuenta fuerit, triginta dies pœniteat.* Hæc canon.

De pœnitentia ſacerdotis, qui incaute Euchariſtiam dimiſit. Cap. III. Particula LI.

Extra de cuſt. Euchar. Inno. III. in cõc. generali: *Statuimus vt in cunctis Eccleſiis chriſma, & Euchariſtia ſub fideli cuſtodia clauibus adhibitis conſeruẽtur, ne poſſit ad illa temeraria manus extendi, ad aliqua horribilia, vel nefaria exercenda. Si vero is, ad quem ſpectat cuſtodia, ea incaute reliquerit, tribus menſibus ab officio ſuſpendatur, & ſi per eius incuriam aliquid nefandi inde contigerit, grauiori ſubiaceat vltioni.* Hæc canon.

De pœnitentia iurantis non facere pacem cum proximo. Cap. III. Particula LII.

Vigeſimaſecunda quæſt. 4. ex concilio Ilerdenſi: *Qui ſacramento ſe obligauerit, vt litigans cũ quolibet ad pacẽ nullo modo redeat, pro periurio, vno anno a communione corporis & ſanguinis Domini ſegregatus, reatum ſuum eleemoſynis, fletibus, & quantis potuerit ieiunijs abſoluat, ad charitatem vero, quæ operit multitudinem peccatorum celeriter venire feſtinet.* Hæc canon. can. 7. 1. Pet. 4. c

De pœnitentia ſcienter rebaptizati, & bis confirmati. Cap. III. Particula LIII.

Extra de apoſtatis. Alexander Tertius: *Ex litterarum tuarum tenore perpendimus, quòd quidam ægritudine longa confectus, inſano ſortilegarum mulierum credens conſilio, vt ſanaretur, per iterationem fecit iniuriam baptiſmatis ſacramẽto.* Et infra: *Quia ergo nos tua duxit prudentia conſulendos, qualiter puniri debeat acolytus, quem minor ætas, & intentio fraternæ ſalutis excuſare videtur, diſcretioni tuæ præſentibus litteris reſpondemus, quòd ad ſuperiores ordines promoueri, ſi publicum eſt, quod proponitur, non valebit, niſi ad religionem tranſire voluerit, vt fauore religionis ipſius, circa eum valeat diſpenſari. Si vero occultum eſt, promoueri poterit, & exceſſum ſuum dignis pœnitentiæ fructibus expiare.* Hæc canon.

Itẽ de eod. de conſe. d. 5. ex cõcil. Tarraconen. ca. 6. *Dictum eſt nobis, quòd quidam de plebe bis, vel ter, vel eo amplius Epiſcopis ignorantibus, tamen ab eiſdem Epiſcopis confirmentur. Vnde nobis viſum eſt eandem confirmationem ſicut nec baptiſmum iterare minime debere: quia bis, vel ter, vel amplius baptizatos, aut confirmatos, non ſæculo, ſed Deo ſoli, ſub habitu regulari, vel clericali religioſiſſime famulari decretum eſt.* Hæc canon.

De pœnitentia raptoris. Cap. III. Particula LIV.

Extra de raptoribus, Eugenius Tertius: *Statuimus, vt quicumque ex his, qui violenter ſurrexerint in rapinam, ſiue in Eccleſiarũ violatione manifeſte deprehenſus fuerit, niſi prius ablata reſtituat, ſi poterit, vel emendandi firmam & plenam ſecuritatem fecerit, pœnitentiæ beneficium ei penitus denegetur. Si vero vſque ad obitũ, in contumacia ſua durauerit, & in extremis poſitus remediũ pœnitentiæ humiliter poſtulauerit, ſi emendationem, vel emendandi ſecuritatẽ præſtiterit, ei pœnitentia, & Eccleſiaſtica ſepultura concedantur. Qui autem in ſanitate obſtinata mente non pœnitueeit, vel emendauerit, & in morte ſecuritatem præſtare nequiuerit, ſollemnitas pœnitentiæ parum prodeſſe videtur, ſicut credimus. Sed de peccato contrito viaticum non negetur, ita tamen vt nullus clericorum ſepulturæ illius interſit, nec eius eleemoſynam accipere præſumat. Quod ſi qui presbyterorum, vel clericorum, contra hoc in vita, vel in morte pœnitentias dare, aut ſepulturæ intereſſe, vel eorum eleemoſynas acciperc attentauerint, ſeu huiuſmodi rapinæ participes inuenti fuerint, ordinis ſui damnum irrecuperabiliter patiantur, & Eccleſiaſtico beneficio careant.* Hæc canon.

Secundum Raymundum dicere potes, quòd hæc decretalis, eſt localis, vel quãdo illi non pœnituerant. Videtur enim, quòd ſi aliquis eſſet etiam pro huiuſmodi

modi criminibus excommunicatus, & dum in extremis ageret pœnitentiam, iuxta formam Ecclesiæ absolutus, non debet ei cœmeterium, vel alia Ecclesiæ suffragia denegari, sed eius heredes, & propinqui, ad quos bona peruenerint ipsius, vt pro eo satisfaciant, sunt censura Ecclesiastica compellendi. Extra de sepulturis Parochianos. §. Parum prodesse. Appa. quantum ad pœnam temporalem.

De pœnitentia propter necessitatem famis furtum committentis. Cap. III. *Particula* LV.

EXTRA de furtis. ex pœnitentiali Theodori: *Si quis propter necessitatem famis, aut nuditatis furatus fuerit cibaria, vestem, vel pecus, pœniteat hebdomadas tres. Et si reddiderit, non cogatur ieiunare.* Hæc canon.

De pœnitentia eius, qui stuprauit virginem. Cap. III. *Particula* LVI.

EXTRA de adulterijs. Gregorius. *Peruenit ad nos quòd Felix quandam virginem decepit stupro. Quod si verum est, quamuis esset de lege pœna plectendus, nos aliquatenus legis duritiam mollientes, hoc modo disponimus, vt, aut quàm stuprauit vxorem habeat, aut si renuendnm putauerit, corporaliter castigatus, excommunicatusque, in monasterio, in quo agat pœnitentiam, retrudatur. de quo nulla sit ei egrediendi sine præceptione licentia.* Hæc canon.

De pœnitentia adulteri vel adulteræ. Cap. III. *Particula* LVII.

EXTRA de adulterijs. Alexander Tertius: *Significasti nobis, quendam presbyterum cum alterius coniuge intra Ecclesiam dormiuisse, quæ se & illum cuidam sacerdoti huiusmodi delictum confessos fuisse publice tibi detexit, & hoc ipsum idem sacerdos nomen adulteri celãs in tua præsentia dixit. Super quo quid fieri debeat, cùm, negante adultero, mulier in confessione persistat, consilium requisisti. Ideoq. mandamus, quatenus condignam pœnitentiam præfatæ imponens adulteræ Ecclesiam per aspersionem aquæ benedictæ reconciliare procures. Prædicto autem sacerdoti, ne contra Apostolum, infirmorũ corda, mala fama ipsius percutiantur, & ne vituperetur ministerium nostrum, neque presbyteri securiores existentes, in peccatum licentius prolabantur, cum vicinis presbyteris, quos se peierare nolle cognoueris, iuxta arbitrium tuũ, purgationem indicas, quem si purgare se poterit, in officio suo ministrare permittas, alioqoin ipsum ab officio suo suspendere non postponas.* Hæc canon.

1. Cor. 8. c

2. Cor. 6. a

Pœna autem pro adulterio imponitur mortis, quasi pro sacrilegio. Nam sacrilegos nuptiarum gladio puniri oportet, vt C. de adulteriis. l. Quamuis. Femina autem, iure authenticorum, verberata in monasterium retruditur, quam intra biennium viro recipere licet, biennio transacto, vel viro mortuo, antequam vxorem de monasterio educat, adultera tonsa monastico habitu suscepto, ibi, dum viuit, permaneat, duabus partibus propriæ substantiæ liberis applicandis, tertia monasterio. Si liberos non habeat, parentibus extãtibus huiusmodi iniquitati non consentientibus, tertia pars applicatur, duæ monasterio. quibus prædictis non extantibus, tota substantia monasterio quæritur, pactis dotalium instrumentorum omni casu seruandis, vt in auth. Vt nulli iudicum. Hæc sunt verba Ganfredi.

A *De pœnitentia medicorum corporum, medicos animarum non vocantium. Cap.* III. *Particula* LVIII.

EXTRA de pœniten. & remiss. Innoc. Tertius: *Cum infirmitas corporalis nõnumquam proueniat ex peccato, dicente Domino languido, quem sanauerat: Vade et amplius noli peccare, ne deterius aliquid tibi cõtingat.* (Ioan. 5. b) *præsenti decreto statuimus, & districte præcipimus medicis corporũ, vt cũ eos ad infirmos vocari contigerit, ipsos ante omnia moneãt, & inducant, vt medicos aduocent animarum, vt postquam fuerit infirmo de spirituali salute prouisum,* B *ad corporalis medicinæ remedium salubrius procedatur, cum causa cessante cesset effectus. Hoc quidem inter alia huic causam dedit edicto, quòd quidam in ægritudinis lecto iacentes, cum eis a medicis suadetur, vt de animarum salute disponant, in desperationis articulum incidunt, vnde facilius mortis periculum incurrunt. Si quis autem medicorum huius nostræ constitutionis, postquam per prælatos locorum fuerit publicata, transgressor extiterit, tamdiu ab ingressu Ecclesiæ arceatur, donec pro transgressione huiusmodi satisfecerit competenter. Ceterum cum anima* C *sit multo pretiosior corpore, sub interminatione anathematis prohibemus, ne quis medicorum pro corporali salute aliquid ægroto suadeat, quod in periculum animæ conuertatur.* Hæc canon.

De pœnitentia & pœna negligentium confessionem & communionem, & peccata in confessione detecta reuelantium. Cap. III. *Particula* LIX.

EXTRA de pœnitent. & remiss. Innoc. Tertius; D *Omnis vtriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis peruenerit omnia sua solus peccata, saltem semel in anno fideliter confiteatur, proprio sacerdoti, & iniunctam sibi pœnitentiam, proprijs viribus studeat adimplere, suscipiens reuerenter ad minus in Pascha Eucharistiæ sacramẽtum, nisi forte de proprij sacerdotis consilio, ob aliquã rationabilem causam, ad tempus ab huiusmodi perceptione duxerit abstinendum. Alioquin viuens, ab ingressu Ecclesiæ arceatur, & moriens, Christiana careat sepultura. Vnde hoc salutare statutum frequenter in Ecclesiis publicetur, ne quisquam ex igno-* E *rantiæ cæcitate, velamen excusationis assumat. Si quis autem alieno sacerdoti voluerit iusta de causa sua confiteri peccata, licentiam prius postulet, & obtineat a proprio sacerdote, cum aliter ipse illum non possit absoluere vel ligare. Sacerdos autem sit discretus & cautus, vt more periti medici, superinfundat vinum* (Luc. 10. f) *& oleum vulneribus sauciati, diligenter inquirens, & & peccatoris circumstantias & peccati, quibus prudenter intelligat, quale debeat ei præbere consilium, & cuiusmodi remedium adhibere, diuersis experimẽtis vtendo, ad sanandum ægrotum.* F *Caueat autem omnino, ne verbo, aut signo, aut alio quouis modo aliquatenus prodat peccatorem. Sed si prudentiori consilio indiguerit, illud absque vlla expressione personæ caute requirat: quoniam qui peccatum in pœnitentiali iudicio sibi detectum præsumpserit reuelare, non solum a sacerdotali officio deponendum decernimus, verum etiam ad agendum perpetuam pœnitentiam in arctum monasterium detrudendum.* Hæc canon.

DE VSV CLAVIVM. Cap. IIII. continens particulas III.

De quattuor casibus, in quibus sacerdos non potest absoluere, & quod sex modis falsa pœnitentia dicitur, & proprius sacerdos sex modis dicitur. Cap. IIII. Partic. I.

Quattuor modis dicitur quis nō vere contritus.

RIMVS casus, in quo sacerdos non potest confitentem absoluere, est, cum quis non est vere contritus. Talis enim nec a summo Pontifice, posset absolui a peccatis. Quattuor autem modis dicitur & est aliquis non vere contritus, sed false, qui notantur de pœnitentia distin. 5. & sunt verba Gregorij: Falsas pœnitentias dicimus, quæ non secundum auctoritatē sanctorum patrum pro qualitate criminū imponuntur. Ideoq. quicūque miles, vel negotiator, vel alicui officio deditus, quod sine peccato exerceri nō possit, si grauioribus culpis irretitus ad pœnitentiā venerit, vel qui bona alterius iniuste detinet, vel qui odium in corde gerit, recognoscat se veram pœnitentiam non posse peragere, per quam ad vitam æternam valeat peruenire; nisi negotiationem relinquat, vel officium deserat, bona quidem, quæ iniuste abstulit, restituat, & odium ex corde dimittat, arma deponat, vlteriusq. non ferat, nisi consilio religiosorum Episcoporū, pro defendēda iustitia. Quintus modus, notatur eadem dist. ex verbis Inno. I. Fratres nostros Episcopos & presbyteros admonemus, ne falsis pœnitētijs laicorum animas decipi, & in infernū pertrahi patiantur. falsam autem pœnitentiam esse constat, cum spretis pluribus, de vno solo pœnitentia agitur, aut cum sic agitur de vno, vt non discedatur ab alio. Vnde scriptum est: Qui totam legem obseruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus, scilicet quantum ad vitam æternam. Sicut enim si peccatis omnibus esset inuolutus, ita & si in vno tantum maneat, vitæ æternæ ianuam non intrabit. Falsa est etiam pœnitentia, cum pœnitens ab officio vel curiali, vel negotiali non recedit, quod sine peccatis agi nullatenus præualet, aut si odium in corde gesserit, aut si offenso cuilibet non satisfacit, aut si offendenti offensus non indulgeat, aut si arma quis contra iustitiam ferat. Hæc canon.

Greg. VII. in Syn. Romana. celebrata an. 1078 c. 6.

Iacob. 2. b

Pœnitentia falsa sex modis dicitur.

Ex his duobus capitulis colligitur, quòd quinque modis falsa pœnitentia dicitur. Primus est, si confitens ex contemptu & sine rationabili causa, pœnitentias secundum auctoritatem Patrum taxatas, subire noluerit. Secundus, si officium, de quo viuit, non iustificauerit, vel si sine peccato exerceri non possit, non dimiserit. Tertius, si odium in corde tenuerit. Quartus, si ablata non restituerit. Quintus, si in voluntate peccandi remanserit. Sextus addi potest, si de peccatis præteritis sufficienter non doluerit. & hic sextus modus tangitur ab Augustino, cuius verba sunt hæc: Continue enim dolendum est de peccato, quod declarat ipsa dictionis virtus. Pœnitere enim est pœnam tenere. quapropter pœnitentia talium dicitur attritio, non contritio. Secundus casus est, quando tam grauia quis commisit peccata, quòd ad superiorem debeat confitens transmitti, quæ autem sint illa, postea differetur. Tertius, si maiori excommunicatione sit confitens innodatus, a qua non potest absolui, nisi per proprium sacerdotem. Quartus, si confitens non est subditus confessoris, & confessor non sit eius sacerdos proprius. Quia vt dicit canon. 6. quæst. 3. Scriptū ex Deuteronomio 23. Nemo debet falcē in messem alterius mittere. Et 9. q. 2. Nullus Parrochianuui alterius iudicare præsumat. & de pœn. d 6. c. fi. dicit Vrbanus Secundus: Qui contra hæc statuta facere tentauerit, gradus sui periculo subiacebit. & vt dicit Ca-

Aug. lib. de vera & falsa pœnit. c. 13. to. 4.

A lixtus Papa. 9. quæst. 2. cap. 1. Talis iudicatio nullas habet vires, quoniam nullius alterius iudicis nisi sui sententia tenebit. Si autem cogitas, quia tota die contrarium fieri videmus. Respondeo, tanto peius. & qui hos canones non seruant, grauissime peccant.

Sacerdos proprius sex modis dicitur.

Sciendum tamen, quòd proprius sacerdos alicuius sex modis efficitur. Vno modo per determinationem superioris, prout determinantur pastores, vel vicarij ab illis, quibus licet habere vicarios ex dispensatione superioris. Secundo modo per priuilegium aliquorum, vt quidam religiosi sunt. Sed talibus confessi, nisi legitimum impedimentum habeant, debent iterum B sacerdoti proprio confiteri. Tertio per licentiam proprij sacerdotis, cum mittit subditos ad aliquos discretos. Illa tamen licentia non debet fieri generaliter ad omnes, sed ad illos, vel ad illum, quem scit esse discretum & notum. Quarto cum quis est vagabundus, & peruenit ad sacerdotem discretum, & notum. Quinto, cum quis est in articulo extremæ necessitatis. In illa enim potest quilibet sacerdos, quēlibet verum contritum absoluere ab omni excommunicatione, & ab omni peccato, quantumcumque sit graue. Vnde Iulius Papa. 26. quæst. 6. Si presbyter abnegauerit pœnitentiam morientibus, reus est C animarum. Sexto propter nimium defectum sacerdotis.

Quinque autem faciunt nimium defectum in sacerdotibus. Vnum est, si sunt confessionis proditores: per hoc enim non solum damnantur æternaliter, sed, vt dicitur in canone, etiam in præsenti puniuntur, per beatum Gregorium depositione, & perpetua peregrinatione, de pœniten. distin. 6. Sacerdos. Per Innoc. III. non solum depositione, sed insuper arcta monasterij intrusione. Extra de pœniten. & remiss. Omnis vtriusque sexus. Item alius canon 5. quæst. 6. Delatori, aut lingua capuletur, aut conuicto caput damnetur, D vel amputetur. Hæc canon. Capuletur, idest suspendatur caput, scilicet ciuile, non naturale, quod dicitur status hominis. Instit. de capit. deminut. Secundū si sunt notorij iuris, & vt credo facti fornicatores. Tertium, si sunt iudicij confessionis peruersores, eo quòd sint de quibus dicit Isaias: Væ qui iustificatis impium pro muneribus, & iustitiam iusti aufertis ab eo. Quartum, si sunt aliquarum personarum sollicitatores. Quintum, si grauem & cæcam patiuntur ignorantiam, ne si cæcus cæcum ducat &c Nam vt dicitur in sentent. lib. 4. dist. 21. cap. vlt. & de pœniten. distin. 6. Quod autem dicitur: aliud est fauore, E vel odio, sacerdotem proprium contemnere, quod canones prohibent: aliud cæcum vitare, quod Vrbanus facere monet. Ne si cæcus cæcum &c. Et in illis casibus tunc efficitur subito alius sacerdos proprius, non quilibet tamen, sed discretus, & notus ex ordine, vel persona. Dico autem notos, ne detur occasio declinandi ad hæreticos. Si vero prædictorum quattuor nihil impediat, potest confessor confitentem ab omnibus absoluere, cum distinctione prædicta, videlicet quòd confitens sit bene contritus, quod nō sit grauioribus criminibus irretitus, quòd non maiori excommunicatione innodatus, quòd confessoris subditus F vno prædictorum sex modorum.

Isa. 5. f

Quibus sacerdos possit, vel non possit iniungere pœnitentias vtiles ad salutem, & de forma pœnitentia sollemnis. Cap. IIII. Partic. II.

ATTENDENDVM igitur, cū sint tria genera cōfitentium, quòd secundū omnes doctores primis nulla potest iniungi pęnitentia vtilis ad salutē, nec per maiorem videlicet, nec per minorem. Horum autem sunt sex genera. Primi raptores, secundi vsurarij, tertij incendiarij, quarti fures, quinti simoniaci, sexti dolosi circumuentores, vt sunt peruersi iudices, aduocati iniqui, testes falsi, negotiatores fraudulenti,

& huiusmodi, quibus omnibus, non potest alia a quocumque iniungi pœnitentia, nisi illa Euāgelica: Redde quod debes: & illa Apostolica: Reddite omnibus debita: & illud Ecclesiastici: Redde debitum tuum. Quod si hāc acceptare noluerit cōfitens, nulla alia iniungi potest, quæ sibi valeat ad salutē. Quia, vt dicit Augustinus in Epistola ad Macedonium 14. q. 6. Si res aliena, propter quam peccatum est, possit reddi, & non redditur, pœnitentia non agitur, sed simulatur. Si vero pœnitentia veraciter agitur, non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum. Septimi sunt quibus etiam a nullo iniungi potest pœnitentia, quicumque mortale peccatum dimittere nolunt, de quibus tactum est supra, potest tamen eis dari consilium beati Gregorij dicentis de pœnit. dist. 5. Falsas pœnitentias dicimus, &c. Nec tamē desperet, sed faciat interim quidquid boni potest, vt Dominus illuminet cor eius ad pœnitentiam.

Matt. 18. d. Rom. 13. d. Eccl. 4. a. Aug. epist. 54. ad Maced. to. 2. Greg. VII. in Synod. Rom. celebrata anno 1078. c. 6.

Secundi vero sunt, quibus tantum a maiore iniungi potest pœnitentia, quorum sunt quinque genera. Primi, quibus sollemnis pœnitētia est iniungēda, non dico publica, sed sollemnis, quæ fit in capite Quadragesimæ, cum sollemnitate illa, quæ traditur dist. 50. In capite. & est decretū illud Agathen. cōcilij, cuius verba sunt hæc: In capite Quadragesimę, omnes pœnitentes, qui publicā suscipiunt aut suscceperūt pœnitētiam, ante fores Ecclesiæ se repræsentēt Episcopo ciuitatis, sacco induti, nudis pedibus, vultibus in terrā demissis, reos se esse ipso habitu & vultu protestātes. Ibi adesse debēt decani, id est archipresbyteri parochiarū, & presbyteri pœnitentium, qui eorū conuersationē diligenter inspicere debent, & secundum modum culpæ, pœnitentiam per præfatos gradus iniungere. Post hoc eos in Ecclesiam introducant, & cum omni clero, septem pœnitentiæ Psalmos in terra Pontifex prostratus cum lacrymis pro eorum absolutione decantet. Tunc surgens ab oratione, iuxta quod canones iubēt, manus eis imponat, aquam benedictam super eos spargat, cinerem prius mittat, deinde cilicio capita eorum cooperiat, & cum gemitu & crebris suspirijs denūciet eis, quòd sicut Adam proiectus est a Paradiso, ita & ipsi pro peccatis ab Ecclesia abijciuntur. Postea iubeat ministris, quòd eos extra ianuam Ecclesiæ expellant, clerus vero prosequatur eos cum responsorio: In sudore vultus tui, &c. vt videntes sanctam Ecclesiam, pro facinoribus suis tremafactam, atque commotam, non paruipendant pœnitentiam. In sacra autem Domini cena rursus ab eorum decanis, & eorum presbyteris, Ecclesiæ liminibus repræsententur. Hæc canon.

Gen. 3. d.

Secundi, quando quis est excommunicatus a iure, vel a iudice, qui non debet absolui, nisi a maiore, salua distinctione iuris.

Tertij, quando quis est in quacumque irregularitate, quia propter illam debet pœnitentem mittere ad Episcopum, vel ad alium qui possit dispensare.

Quarti, sunt incendiarij satisfacere volētes, de quibus 23. q. vlt. Eutichianus Papa. c. Si quis. & Inno. II. c. seq. Pessimam. Nam talia maioribus reseruantur, propter quorundam sacerdotum simplicitatem, iuxta verbū quod elici potest ex Glossa Bedæ super illud: Confitemini alterutrum, &c. Maiora maioribus, minora minoribus confitenda sunt.

Iacob. 5. d.

Quintus casus, si sit consuetudo in aliquo Episcopatu, quòd aliqua certa, & grauia crimina ad Episcopum deferantur, quæ sibi singulariter reseruauit, puta in quibusdam Ecclesijs homicidia, sacrilegia, peccata contra naturam notorie facta, peccata falsariorum, & huiusmodi talia, si sit consuetudinis, vt maioribus reseruentur. Pro omnibus alijs potest iniungi pœnitentia vere contrito etiam a minori, cum distinctione prædicta.

De quattuor regulis obseruandis in pœnitentijs iniungendis. Cap. IIII. Particula III.

POST hoc, notandæ sunt quattuor regulæ, in iniunctione pœnitentiæ strictissime obseruandæ.

Prima est, vt secundum qualitatem culpæ, imponat qualitatem pœnitentiæ, videlicet pro occultis peccatis occultam, pro manifestis vero manifestam iniūgat pœnitentiam, vt ait super Mar. 6. magna Glossa Bedæ, quæ sic incipit: Christus tres mortuos. Notandum quoque, quòd publica noxa publico eget medicamento, leuia autem & secreta, possunt deleri pœnitentia leui & secreta. Hæc Glossa. Augustinus: Qui enim multos offendit peccando, multos oportet placare satisfaciendo.[a] Item in homilia de pœnitentia. 2. q. 1. Si peccauerit. vbi contingit malum, ibi moriatur.

Aug. lib. de uera & falsa pœnit. c. 11. to. 4. [a] Idē serm. 16. de ver. Dom. to. 10.

Secunda regula, vt secundum quantitatem peccati, maior vel minor pœnitentia iniungatur, consideratis tamen diuersis statibus personarum, & circumstantijs, de quibus tactum est in c. 3. partic. 1. Sic enim præcipit Dominus: Iuxta mensuram peccati, erit & modus plagarum, ita tamen quòd quadragenarium numerum non excedat, id est vires pœnitentis. Status enim pœnitentiæ per quadragenarium numerum figuratur. Item: In mensura contra mensuram, cum abiecta fuerit, iudicauit eam, scilicet culpam. Attendendum tamen, quòd si minorem condigno iniungat sacerdos pœnitentiam, non est propter hoc pœnitens a pœna absolutus, sed quidquid purgandum remanserit, si decedit, proculdubio in igne purgatorij purgabitur, quia dicit Gregorius de pœnitentia dist. 1. c. Si peccatum Dauid: Aut Deus punit, aut homo. Et infra: Nequaquam igitur peccatori parcitur, quia nullatenus sine vindicta culpa laxatur. Hæc canon. Qualiter autem se habere debeat sacerdos circa infirmos, docetur in pœnitentiali a Theodoro Episcopo Cantuariensi 26. q. 7. c. 1. 5. Ab infirmis. & libro sententiarum 4. dist. 20. cap. Solet quæri. Ab infirmis in periculo mortis positis, pura est peccatorum confessio inquirenda, non tamen illis est imponenda quantitas pœnitentiæ, sed innotescenda, & cum amicorum orationibus, & eleemosynarum studijs, pondus pœnitentiæ subleuandum, si forte migrauerint, ne obligati, & cōmunione, & cōsortio veniæ fiant alieni. A quo periculo si diuinitus ereptus conualuerit, pœnitētiæ modum a sacerdote sibi impositum, diligenter obseruet. Et ideo secundum auctoritatem canonicam, ne illis ianua pietatis clausa videatur, orationibus & cōsolationibus ecclesiasticis, sacra olei inunctione inuncti, secundum statuta sanctorum Patrum communione viatici recreantur. Hæc canon.

Deut. 25. a. Isa. 27. b. Greg. lib. 9. Mor. c. 20.

Tertia regula est, vt iniungat toto tempore vitæ suæ, de peccatis præteritis pœnitere, & propositum habeat in futuris semper abstinendi. Quia quamuis pœnitentia exterior iniūgatur alicui ad tempus, debet tamen vsque ad finem vitæ suæ dolere, secundum quod dicit Augustinus in libro de vera & falsa pœnitentia, & introducitur de pœnitentia dist. 3. c. 4. & superius tactum est. Continue dolendum est de peccato, quod declarat etiam ipsa dictionis virtus. Pœnitere enim est pœnam tenere, vt semper puniat in se vlciscendo, quod commisit peccando. Ille pœnam tenet, qui semper vindicat, quod commisisse se dolet. vbi dolor finitur, deficit & pœnitentia. Hæc canon.

c. 19. to. 4.

Quarta regula est, vt sibi iniungat illud quod ait ipse Saluator: Vade, & amplius noli peccare. Vnde Augustinus: Non dixit, Nec pecces, sed nec voluntas peccandi in te oriatur. Quod, quomodo seruabitur, nisi dolor in pænitentia continue custodiatur? Sic igitur semper doleat, & de dolore gaudeat, & non semper doluisse, doleat. Hæc Augustinus. Qui ergo in vno, vel in pluribus offendere vult, nō debet tali siue sano, siue infir-

Ioan. 8. b. Aug. de vera & falsa pœn. c. 13. to. 4.

infirmo, siue litterato, siue illitterato, religioso, vel sæculari veniam peccatorum sacerdos promittere, nec corpus Domini aliquatenus dare, vel licentiare, nisi semper de cetero desistere voluerit ab omni mortali, etiam si sit sacerdos, & instet festum quodcumque, etiam si vestitus missalibus indumentis, etiam si expectaret Papa, & Imperator, & totus mundus sacerdotem sic indutum, etiam si post annum peccare vellet, & tibi confiteretur. Talis enim confessio est istorum, qualis erat confessio presbyterorum, de quibus legi-
Dan. 13.b tur, quòd adinuicem confessi sunt concupiscentiam suam de Susanna, & quia tamen desistere noluerunt, propter iniquitatem suam perierunt. Similiter & isti peribunt in voluntate peccandi permanentes, quia vt
Heb. 10. e Apostolus ait: Voluntarie nobis peccantibus, iam non relinquitur hostia pro peccato, Glossa: In voluntate peccandi permanentibus. Quotiescumque autem sacerdos, in voluntate peccandi mortaliter permanentibus licentiat corpus Christi, peccat mortaliter: quia Christum cum Iuda tradit, vt secundario crucifigatur. Immo dicit Augustinus in glossa super illud
Ps. 68. c Psalmi: Et dederunt in escam meam fel, quòd grauius peccat, qui contemnit regnantem in cælo, quàm qui crucifixerunt ambulantem in terra. Hoc quidam pestiferi & idiotæ non attendentes, dant largam licentiam communicandi, luxuriosis, exactoribus, vsurarijs, concubinarijs, & huiusmodi monstruosis, ira, & odio plenis. O magna & infelix præsumptio, licentiare aliis tam ingens flagitium, quod sibi nullus hominum licentiare posset. Magna vero præsumptio simplicis sacerdotis, licentiare alijs, quod nec Papa, nec Angelus, nec Petrus, nec omnes Angelorum exercitus possent licentiare. Cum sententiam iudicis Paulus
1. Cor. 11. d voce præconia proclamauerit: Quicumque manducauerit panem hunc, vel biberit calicem Domini indigne, reus est corporis & sanguinis Domini. Glossa: Indignus est, qui aliter celebrat mysterium Eucharistiæ, quàm a Christo traditum est, & qui non deuota mente accedit ad Eucharistiam, vel in voluntate peccandi manens, & iste talis est reus corporis & sanguinis Domini, id est mortis Christi pœnas dabit, id est, ac si Christum occiderit, punietur. Hæc glossa. continua: Tam graue peccatum est, Christum indignis licẽtian-
Matt. 26. b do tradere, vt ipse iudex per se clamet: Væ autem homini illi, per quem filius hominis tradetur. Bonum erat ei si natus non fuisset homo ille. Glossa: Multo melius esset omnino non esse, quàm male esse. Ac si aperte dicat: Melius esset tali homini, quòd Christus numquam fuisset incarnatus, numquam natus, numquam passus, numquam a morte resuscitatus, licet per hoc multos liberauerit, infernum spoliauerit, cælos ditauerit: quia omnia hæc talia non proficiunt ad salutem, sed ad acerbiorem damnationem, quia grauius peccant, qui contemnunt regnantẽ in cælo, quàm qui crucifixerunt ambulantem in terra, vt dictum est. Vnde in nullo casu, sanis, nec infirmis, nec sacerdotibus, nec alijs peccare volẽtibus, debet sacerdos corpus Christi licentiare vel indulgere, quia præcipit Do-
Matt. 7. c minus: Nolite sanctum dare canibus, id est ad vomitum peccatorum redire volentibus. Sciat ergo confessor studiosus, quòd si discrete in omnibus prædictis, se circa confitentem habuerit, non tantum saluat ipsum confitentem, sed etiam seipsum. Insuper & operit multitudinem peccatorum, ac ampliora gaudia vitæ cælestis sibi conquirit. Sicut beatus Iacobus dicit:
Iac. 5. d qui cum disseruisset de sacerdotibus, & confessione, statim subintulit dicens: Scire debet, quoniam qui conuerterit peccatorem ab errore viæ suæ, saluabit animam suam a morte, & operit multitudinem peccatorum.

A DE IRREGVLARITATIBVS, & dispensationibus. Cap. V. continens Particulas LIIX.

Particula prima.

QVI adultus causa mortis baptizatur, non debet promoueri, vt distin. 57. Si quis. Potest tamen Episcopus dispensare cum eo, propter raritatem cleri-
B corum, si meruerit eius vita, vt d. c. Si quis.

Summa irregularitatum ipso iure iniunctarum.

Particula II.

QVI scienter bis baptizatur. de consec. dist. 4. Qui bis. Vel bis confirmatur, de consec. distin. 5. Dictum. & dist. 50. Presbyteros. Cum his non dispensatur. Si vero ignoranter, Episcopus potest dispensare, vt in d. c. Qui bis. & 1. q. 4. Placuit.

Particula III.

C QVI sine baptismo ordinatur, talem potest Episcopus baptizare, & iterum ordinare, Extra eod. de presbytero non baptizato. Si quis. & cap. Veniens.

Particula IIII.

QVI bis ordinatur. 1. quæst. 7. Saluberrimum. Cum hoc dispensat Episcopus, si ignoranter, vt ibidem Alexander Papa.

Particula V.

D QVI per saltum ascendit ad ordinem prætermisso aliquo, potest ab Episcopo ordinari, interim ab executione suspensus, donec prætermissum suscipiat. dist. 48 Sicut. & dist. 52. Sollicitudo. Extra de clerico per saltum promoto. c. vnico.

Particula VI.

QVI furtiue ab Episcopo suo ordinem recepit. extra eod. Veniens. Cum H. Lator. Si talis intrauerit religionem, Episcopus vel prælatus suus potest cum
E eo dispensare. Hoc intellige, si sententia excommunicationis lata non fuit, vt in dictis capp. & in App.

Particula VII.

QVI ab alieno Episcopo, præter sui Episcopi licentiam ordinatur. 7. q. 1. Episcopus in diœc. Cum hoc potest Episcopus dispensare 9. q. 2. Lugdunensis.

Particula VIII.

QVI extra tempora statuta ordinatur. Extra de
F temporibus ordin. Cum quidam. Cum hoc solus Papa dispensat, vt dicitur ibid.

Particula IX.

QVI ab Episcopo, qui cessit loco & ordini ordinatur. Extra de ordinatis ab Episcopo, qui resignauit Episcopatui, vel excommunicato, Requisiuit. Sed si ignoranter ad maiores ordines a tali promouetur, Episcopus suus cum eo poterit dispensare, nisi crassa fuerit ignorantia, vt in dicto. c. Requisiuit. Apparatus tamen dicit, quòd etiam si probabilis sit ignorantia, necessaria est dispensatio.

Particula X.

QVI ab excommunicato vel suspenso ordinatur. Extra de ordinatis ab Episcopo, qui resignauit Episcopatui, vel excommunicato. Cum clericis. Sed Episcopus, vel archiepiscopus potest cum eo dispensare, vt ibidem dicitur, si ignorãter recepit, quia si scienter, non dispensaretur cum eo. 9. q. 1. Ordinationes.

Particula XI.

QVI suspensus vel excommunicatus ordinem recipit. Arg. extra de ętate & qualitate ordinandorum, Cum bonę. Extra de clerico excommunicato ministrante. Postulasti. Cum hoc solus Papa dispensat. Extra eod. Clerici. in Appa.

Particula XII.

QVI reijcit religionis habitum, & in sæculo in apostasia fuerit ordinatus. Extra eod. Consultationi. Cum hoc solum Papa dispensat, vt ibidem dicitur. Vbi nota quosdam speciales casus, in quibus Papa dispensat in Apparat.

Particula XIII.

QVI in quolibet mortali ordinatur. Arg. extra de cohabitatione clericorum & mulier. Qui sint. dist. 25. Primum. & 9. quæst. 2. Audi. Et licet talis indigeat dispensatione, secundum Raymundum Rodonen. tamen dicit hæc verba: Non credo quòd indigeat dispensatione post pœnitentiam, si sit occultum. Arg. extra de temp. ord. Qui sint. cui concordat Bernardus in Appar. ibidem. Item Rodonen. dicit, quòd talis large dicitur suspensus, non per modum sententiæ, sed per modum simplicis prohibitionis, contra quam prohibitionem, qui celebrat nõ incurrit irregularitatem, sicut incurrit, qui celebrat suspensus per sententiam. De hac materia multa inuenies in summa Raymundi titulo de lapsis, &. c. Is. §. contra prædictas tres regulas.

Particula XIV.

QVI duos sacros ordines, vel minores cum subdiaconatu, aut diaconatu recipit vna die. Extra de temporibus ordin. Litteras. Extra eod. c. Dilectus. Extra de eo, qui furtiue suscepit ordines. Cum H. Lator. Innotuit. Cum huiusmodi potest Episcopus dispensare in minoribus, & maioribus, si intrauerit religionem, vel prælatus suus potest, vt in dicta decretali Innotuit.

Particula XV.

QVI non habens ordines, diuinum exercet officium, vel habens aliquem ordinem, & alterius ordinis, quem non habet, officium exercet, hic per dispensationem Papæ in ordine, quem habet, toleratur, sed ad alium non promouebitur, vt 14. q. 3. Priuilegiũ. 25. q. 2. Sic decet. Extra eo. Si quis. &. c. Ex litteris.

Particula XVI.

QVI excommunicatus, vel suspensus celebrat. vt extra de cleri. excommunic. ministrante. Clerici. & cap. Latores. & cap. sequen. &, Fraternitati, & Apostolicæ. Si minori.

Particula XVII.

QVI in loco interdicto celebrauit. Extra de cleri. excomm. min. Postulasti. In hoc casu & in præcedenti dispensat Papa, vt dicitur in capp. dictis, maxime c. Clerici. vbi hoc satis dicitur in Appa.

A

Particula XVIII.

QVI in hæresim lapsus, ab ea reuertitur. 1. q. 7. Saluberrimum, &. c. Conuenientibus. Hic ad maiores ordines non promouetur, sed in susceptis potest Episcopus dispensare cum eo, vt in dicto cap. Saluberrimum.

Particula XIX.

B QVI hæreticis Ecclesiastica sacramenta distribuerit, vel eos sepulturæ tradiderit, vel oblationes eorum recepit. Extra eod. Excommunicamus, 1. §. Si vero clericus. Cum his dispensat solus Papa, vt ibidem dicitur.

Particula XX.

QVI hæreticis credentibus, fautoribus, & defensoribus eorum in aliquo præstiterit auxilium, consilium, & fauorem, & qui eis in causis, vel factis, vel alijs litigationibus, sub eorum examinatione patrocinium præbuerit, & pro eis publica instrumenta, vel scripta fecerit, perpetuo est ab officio suspensus.
C extra eod. Si aduersus nos.

Particula XXI.

QVI duas vxores simul, vel successiue habuit, distinct. 34. Christiano, 30. q. 1. Quomodo. Extra de diuort. Gaudemus.

Particula XXII.

QVI contrahit cum corrupta, vel vidua. dist. 32. Seriatim, & dist. 34. Curandum. & cap. Præ-
D cipimus. & extra de bigamis. c. 1. & 2. Secundum Raymundum non potest Episcopus cum bigamo dispensare. Extra de bigamis. Nuper. Ad idem facit extra de bigam. Super eo. dist. 50. Si quis viduam. Sed hoc non tenet illud. c. dist. 34. Lector. nisi forte quoad minores ordines, in quibus credo, quòd Episcopus potest dispẽsare propter necessitatem, arg. dist. 34. Subdiaconus. & in d. c. Lector. & dist. 50. Placuit. Si tamen clericus in sacris ordinibus cõstitutus, qui nullã ante susceptionem ordinum habuit vxorem, contraheret de facto matrimonium, & postea transiret ad religionem, in qua conuersaretur honeste, posset suus Episcopus di-
E spensare. Extra Qui clerici vel vo. hucusque Raymun.

Particula XXIII.

QVI duxit viduam a primo viro intactam, vel qui duas vxores habuit prima incognita, si mortua fuerit, non est bigamus. Extra eodem. cap. Debitum. & dist. 34. cap. vltimo.

Particula XXIV.

F QVI cum virgine contraxit, sed postea alterum cognouit. 34. dist. Si cuius vxorem, &, c. seq.

Particula XXV.

QVI infra sacros ordines consistens, de facto contraxit. Extra de bigamis, A nobis fuit.

Particula XXVI.

QVI post votum castitatis emissum, professione regulari contempta, de facto contraxit matrimonium. 27. quæst. 1. Quotquot. In istis casibus quinque bigamiæ, potest Episcopus dispensare in minoribus tantum propter necessitatem. Arg. 34. distinct. Lector.

Lector. & cap. Subdiaconus. & distinct. 50. Placuit. A

Particula XXVII.

QVI clauſtra egrediens, phyſicam vel leges audit. Extra Ne cler. vel mon. Super ſpecula. Cum hoc ſolus Papa diſpenſat, vt dicitur ibid.

Particula XXVIII.

QVI duxit leuem perſonam, vtputa ancillam ioculatricem, licet virginem, a promotione repellitur. 34. diſt. Si quis viduam.

Particula XXIX.

QVI in duello pugnauit. Extra eod. Porro. Cum hoc Epiſcopus diſpenſat, ſi mors, vel deciſio membrorum non ſit ſecuta, vt in d. c. Porrò.

Particula XXX.

QVI ſollemnem egit pœnitentiam. diſt. 50. Ex pœnitentibus. 32. diſt. Illitteratos. Extra de bigamis. cap. primo. Cum his diſpenſat Epiſcopus, tantum in minoribus propter neceſſitatem Eccleſiæ, vel vtilitatem. diſtinct. 50. Placuit, Extra de ſent. excommunicationis. Nuper.

Particula XXXI.

QVI illegitime natus eſt. Extra de fil. presbyter. cap. 1. Extra de elect. Innotuit. Extra Qui fil. ſint legit. Per venerabilem. Si intrauerit religionem, poterit promoueri, quia religio tollit hanc irregularitatem ad omnes ordines. Si remanſerit in ſæculo poteſt Epiſcopus cum eo diſpenſare ad omnes ordines. Extra eod. Veniens. Solus autem Papa diſpenſat, vt habeat curam animarum, vel prælationem habeat. Extra eodem. Nimis in prouincia tua vbi de hoc plene dicit in Apparat.

Particula XXXII.

QVI contempto eccleſiaſtico iudicio in caſu non licito, vadit ad ſæcularem iudicem. 3. quæſt. 5. Si quis Epiſcopus. 11. q. 1. Continuam. in auth. Quomodo Apoſtolus. §. Non aliter.

Particula XXXIII.

QVI mutilatus eſt ſponte ſine cauſa, vel iuſta cauſa, vel magno, vel paruo membro, repellitur a promotione, & deijcitur iam promotus. Extra de corpore vitia. Significauit. & diſt. 55. Si quis abſcidit partem. & diſt. 33. Maritum.

Particula XXXIV.

QVI iuſta cauſa, vel propter lepræ periculum, amputare facit virilia, vel aliud paruum mēbrum, non repellitur, vel reijcitur. Idem intelligitur, ſi ſit caſu fortuito mutilatus, vel in infantia ſectus niſi fuerit magnum membrum, quod deformitatem generet, vel ſcandalum. diſtinct. 55. Si quis a medicis. & Si quis per ægritudinem. & Lator. Extra eodem. Ex parte M. & Ex parte B.

Particula XXXV.

SI membrum amiſit, quod generet deformitatem, vel ſi amiſit oculum, non poteſt ſine diſpenſatione Papæ promoueri.

Particula XXXVI.

DEBILITATVS ſi ſine baculo ſtare non poterit, ab altari repellitur. Arg. de conſecr. diſtinct. prima. Nullus. 44 diſtinct. Diſciplina. Si manum aridam habet. Si maculam in oculo, quæ generet deformitatem. Extra eod. Quoniam tua. Si leproſus efficitur. Extra de clerico ægrotante. De rectoribus. & cap. Tua nos. Si morbum caducum patiatur. 7. quæſt. 1. Illud. & quæſt. 2. Nuper. & diſtinct. 33. Maritum. & & cap. Communiter. & cap. Clerici. Idem eſt de furioſis, vt cap. Maritum. Tales non ad adminiſtrationem, vel ordinem admittuntur, & B ſuſpenſi ſunt ſine culpa, ſed non ſine cauſa, tamen a beneficio non remouentur. diſtinctione 55. Si eccleſiaſtica. 7. quæſtione prima. Cum percuſſio.

Particula XXXVII.

QVI homicidium fecerit ſine cauſa iuſta, cum hoc non diſpenſatur. Si cauſa iuſtitiæ, cum hoc non diſpenſatur, vt poſſit promoueri: ſed ſi ſit promotus in ipſis ordinibus, cum ipſo poteſt per Papam diſpenſari. diſtinct. 51. Aliquantas. Aliàs ſi ſponte fecerit C homicidium, ſine ſpe recuperationis, & diſpenſationis deponatur diſtinct. 50. Clerici. & cap. Si quis viduam. Si neceſſitate euitabili, ſimiliter ad ſuperiores ordines non poteſt aſcendere, ſed in ſuſceptis, cum eo poteſt diſpenſari, licet non facile diſpenſatur, & per Papam. Si ineuitabili, datur conſilium vt non miniſtret homicida, etiam in ſuſceptis ordinibus. diſtinct. 50. De his clericis. non tamen deponitur, ſed in ſuo ordine toleratur, de iure abſque diſpenſatione, ſecundum L. & Raymundum, extra de homicidio. c. 2. & ſecundum Bernardum in Appar. ſuper illud cap. extra eod. Sicut dignum. Si caſu, cum culpa, & negligentia, D ab ordine ſuſcepto perpetuo ceſſabit. diſtinct. 50. Hi qui arborem. & extra eod. Presbyterum. Epiſcopus tamē poteſt in minoribus, & in ſubdiaconatu iam ſuſcepto diſpenſare. Extra eod. Continebatur. Si diaconus vel ſacerdos fuerit, ad Papam pertinet, vt in ipſis ordinibus, vel miniſtret, vel promoueatur ad ipſos, vt in dicto cap. Continetur. & cap. Lator præſentium. Secundum Raymundum tamen non poteſt diſpenſare Epiſcopus. diſtinct. 50. Miror, quòd intelligunt quidam indiſtincte, ſcilicet tam de voluntario, quàm de caſuali, alij de homicida voluntario. Hæc Raymundus. Si ſine culpa, & negligentia, in ordine ſuſcepto E poterit miniſtrare, & ad maiores promoueri. Extra eod. Litteris ſignificaſti. cap. Dilectus. cap. Ex litteris. Et dicunt quidam, quòd non oportet cum eo diſpenſari, vt in dictis capitulis apparet. Sed ſecurius, & tutius eſt, vt vel ſaltem Epiſcopus cum eo diſpenſet. diſtinctione 50. Clerico.

Particula XXXVIII.

SVNT & alij caſus, in quibus tenetur reatu ſanguinis, licet non occidat, vtpote qui homini, vel mulieri aliquid fecerit, vel ad potandum dederit, vt F non poſſit generare, vel concipere, vel naſci ſoboles.

Particula XXXIX.

QVI hominem cœperit, vel capi fecerit, vel conſilium dederit, vel in preſſionem miſerit, ſi ex preſſione, vel captione mors ſubſecuta fuerit. Extra eodem, Sicut dignum.

Particula XL.

QVI conſilium, vel mandatum, vel ſtudium dederit, vt homo occidatur. Extra eod. Significaſti, 2. diſt. 50. Si quis viduam. de pœnit. diſt. 1. Periculoſe.

Parti-

Particula XLI.

QVICVMQVE in causa sanguinis est iudex, assessor, procurator, aduocatus, officialis, testis, notarius scribens sententiam, vel dictans, distinct. 51. Aliquantas, & cap. Clericis.

Particula XLII.

QVI chirurgiæ curam adhibuerit, vel potionem dederit, vnde mors fuerit secuta, si per cupiditatem fecit, & in arte eadem expertus non extitit, nec diligentiam, quam debuit, adhibuit, tenetur, vt de casuali homicidio, cum culpa, & negligentia. Extra eodem, Tua nos.

Particula XLIII.

QVI interest vbi vindicta sanguinis exercetur. Extra Ne clerici, vel monachi. Sententiam sanguinis. Bernardus in Appara. Si tantum interest, propter hoc non videtur irregularis effici, vel debere deponi, sed aliàs debet puniri, quia interfuit contra præceptum dicti canonis.

Particula XLIV.

SI hi qui retinent beneficium, vel feudũ de ecclesia, ipsi ecclesiæ personam occiderint, filij eorum vsque in quartam generationem in clericos non debet promoueri. Extra de pœnis, In quibusdam. Bernardus in Appara. dicit secundum Ioannem, quòd Episcopus potest cum talibus dispensare, honestũ tamen esset, quòd nullus Episcopus in hoc casu dispensaret, vt supra dictum est.

Particula XLV.

QVI pro ordinatione sua, promissum, vel iuramentum fecerit, ordinatori, vel præsentatori, quòd eos super prouisione sua non inquietabit, cum eo non dispensat, nisi Papa. Extra de simonia, Si quis ordinauit.

Particula XLVI.

QVI a simoniaco ordinatur Episcopo, siue tunc sciat esse simoniacum, siue non. 1. quæst. 1. Si qui a simoniacis. Sed in primo casu sine misericordia deponitur. 1. quæst. 1. De cetero. nisi violenter attrahatur. 1. q. 1. Constat. In secundo casu dispensatio toleratur, vt in cap. Si qui a simoniacis.

Particula XLVII.

QVI ordinem vel beneficium aliquod spirituale aliquo dato, vel promisso, vel retento, vel in pactionem deducto, vel precibus carnalibus, vel alienis receperit. 1. q. 1. Ordinationes. Sunt nonnulli. Statuimus decretum. Si qui a simoniacis.

Particula XLVIII.

NOTA quòd simoniacus in ordine, siue sit occultum, siue manifestum, suspensus est, quo ad se, & quo ad alios. Similiter simoniacus in beneficio dando, vel recipiendo, uel in ordine confirmando, vel conferendo si sit notorium. Extra eod. Tanta. Si occultum, quo ad se tantum. Extra eod. Ex tuæ fraternitatis. De hoc dicitur in Appa. extra eod. supra illud c. Accusatum. Tales sine spe dispensationis oportet renunciare ordini & beneficio sic suscepto. 1. quæst. 1. Erga simoniacos. Extra eod. Ex tuæ fraternitatis. &c. c. Matthæus. Potest tamen Papa cum eis ex plenitudine po-

A testatis dispensare, quamuis non sit in iure expressum. Episcopus vero dispensare non potest, nisi in casu, scilicet si crimen nescientibus ordinato, & ordinatore commissum sit, & postquam simplicitet renunciauit ordini, vel beneficio sic suscepto. Extra eod. De simoniace ordinatis.

Particula XLIX.

QVI Decanatum, vel Archidiaconatum, vel aliquam iurisdictionem ad agendas vices Episcoporum, sub annuo censu receperit, vt simoniacus
B est suspensus. prima quæst. tertia. Ex multis. extra eodem. Ne prælati vices suas sub annuo censu. c. Quoniam in quibusdam.

Particula. L.

SVnt & alij casus, in quibus suspenditur aliquis ipso iure, sed ipso facto non efficitur irregularis. Monitione competenti non præmissa, prælatus excommunicans aliquem, suspenditur ipso iure per vnum mensem ab introitu Ecclesiæ, extra de sententia excommunicationis. Sacro approbante. & in no-
C ua constitutione. Cum medicinalis. Quando dicitur monitio competens, intelligitur trina. 24. quæst. tertia. De illicita.

Particula LI.

REctor ecclesiæ, qui pro alienis debitis grauat ecclesiam sibi commissam, vel litteras alicui concedit, vel sigilla quibus ecclesia possit obligari, suspenditur ipso iure, donec cum ipso dispensetur, extra de solutionibus. Si quorundam.

D

Particula LII.

ADulter manifestus, fornicator, vel testis falsus, si crimina ipsa sint notoria, suspensi sunt quousque pęnitentiam egerint: extra de temporibus ordi. & qualitate ordin. Quæsitum est de sacerdotibus: extra de cohabitatione clericorum. Quæsitum.

Particula LIII.

SI ordinator ab ordinato acceperit iuramentum, vel promissionem, quòd super prouisione eum
E non inquietet a collatione ordinum, per triennium est suspẽsus, Extra de simoniacis. Si quis ordinauerit.

Particula LIIII.

VSVRARIVM manifestum, & in hoc decedentem, qui tradiderit sepulturæ Ecclesiasticæ, vel receperit oblationes eius, suspensus est vsque ad arbitrium Episcopi. Extra de vsuris. Quia in omnibus.

Particula LV.

F QVI eligunt in Episcopum personam patientem defectum in natalibus, ætate, & scientia, id est illegitime natam, & infra trigesimũ annum ætatis, vel non competentis litteraturæ, triennio a beneficijs suspenduntur, Extra de electiõn.

Particula LVI.

NOTA quòd capitulum quandoque dispensat secundum Raymundum extra de simon. Ex insinuatione. Extra de præben. Cum non ignores. vbi Bernar. in Appar. videtur sentire contrarium.

Parti-

Particula LVII.

AD pleniorem autem intelligentiam, omnium in hoc vltimo capitulo prædictorum, nota verba Auguſtini ſcribentis ad Bonifacium, quæ introducuntur 50.d.c.Vt conſtitueretur. & ſunt hæc: Vt conſtitueretur in Eccleſia, ne quiſquam poſt alicuius criminis pœnitentiam, clericatum accipiat, vel ad clericatum redeat, vel in clericatu maneat; non deſperatione indulgentiæ, ſed rigore factum eſt diſciplinæ, Alioquin contra claues Eccleſiæ datas diſputabitur, de quibus dictum eſt: Quæ ſolueritis in terra, ſoluta erunt & in cælo. Sed ne forte etiam de criminibus ceteris, ſpe honoris Eccleſiaſtici, animus intumeſcens ſuperbe ageret pœnitentiam, ſeueriſſime placuit, vt poſt actam pœnitentiam de damnabili crimine, nemo ſit clericus, vt deſperatione temporalis altitudinis, medicina maior, & verior eſſet humilitatis. Nam & ſanctus Dauid de criminibus mortiferis egit pœnitentiam, & tamen in honore ſuo perſtitit. & beatum Petrum quando amariſſimas lacrymas fudit, vtique Dominum negaſſe pœnituit, & tamen Apoſtolus manſit. Sed non ideo putanda eſt ſuperuacua poſteriorũ diligentia, qui vbi ſaluti nihil detrahebatur, humilitati addiderunt aliquid, quo ſalus tutius muniretur, experti, credo, aliquorum fictas pœnitentias, per affectatas honorum potentias. Cogunt enim multas inuenire medicinas multorum experimenta morborum. Verum in huiuſmodi cauſis vbi per graues diſſenſionum ſciſſuras non huius, aut illius hominis periculum, ſed populorum ſtrages iacent, detrahendum eſt aliquid ſeueritati, vt maioribus malis ſanandis charitas ſincera ſubueniat. Hæc Auguſtinus.

Auguſt. ep. 50. poſt medium. to. 2.

Mat. 18. c

Particula LIIX.

EX his verbis Auguſtini colliguntur tres regulæ. Prima, qui peccauit poſt baptiſmum, non poteſt promoueri.

Secunda eſt, promotus qui mortale crimen committit, deijcitur.

Tertia eſt, qui ab ordine deponitur, non poteſt reſtitui, vbicumque mitius agitur, diſpenſatio eſt.

Contra prædictas tres regulas poteſt Papa diſpenſare in omni caſu ex plenitudine poteſtatis, licet plures caſus ſint in quibus nullo modo diſpenſat, vt in homicidio voluntario. diſt. 50. Miror, in quattuor caſibus, qui continentur in his verſibus:

Siue bis ordo datur, ſiue baptiſmus repetatur,
Siue, vt euertatur fidei ſtatus, ordo petatur,
Vel ſi præſtetur, vt vtrinque Simon operetur,
Vt diſpenſetur ſpes irrita prorſus habetur.

Baptiſmus repetatur, ſiue ignoranter, ſiue ſcienter. Secus tamen eſt, ſi aliquis ad cautelam ſub conditione ſe faciat baptizari, quia talis non incurrit irregularitaté. *Euertatur*, quando ſcilicet aliquis cum poſſit ordinari a catholico Epiſcopo, ſe facit ab hæretico ordinari. *Vtrinque Simon*, id eſt ſi ſimonia interueniat ex parte ordinati, & ordinatoris. Sed circa Epiſcopos inferiores duplex eſt ſollemnis opinio. Vna dicit, quòd Epiſcopus poteſt diſpenſare contra duas regulas primas in adulterio, & minoribus criminibus, in maioribus adulterio nequaquam, niſi in caſibus a iure expreſſis, quòd in eis poſſit Epiſcopus diſpenſare. Alia opinio dicit, quòd poteſt Epiſcopus diſpenſare in omni crimine contra duas regulas primas, niſi expreſſe ſibi prohibeatur a iure. Hoc probatur 82. diſt. Presbyter. & de pœnit. diſt. 6. c. 1. in fine. ver. Itaque Pontifex iuſtus atque diſcretus, nõ cogitur ſacerdotes ſuos ſemper abijcere, nec mox reſtituere, niſi a Romano Pontifice fuerit ſtatutum. Hanc ſecũdam opinionem tenent Laurentius, Vincentius, Tancred. Ioannes, Raymundus, & Bernardus, vt notatur in Appar. illius c. Extra de iudic. At ſi clerici. Quibus, conſentiendo

A dicatur, quòd Epiſcopus contra primas regulas duas, niſi expreſſe ſibi prohibeatur a iure, poteſt in omni crimine diſpenſare.

Vnde ſciendum, quòd Epiſcopis in vigintiquinque caſibus diſpenſare prohibetur.

Primus de homicidio, diſtinct. 50. Miror, quod intelligunt quidam indiſtincte, tam de voluntario, quàm de caſuali, quod etiam generali Eccleſiæ conſuetudine roboratur. Alij de homicida voluntario.

Secundus caſus de ſimoniaco, cũ diſtinctionibus, quas require ſupra c. eod. partic. 48.

Tertius caſus de eo, qui excommunicatus maiori
B excommunicatione, vel per iudicium ſuſpẽſus ab officio, celebrat officiando. 7. quæſt. 1. Si quis presbyter. 11. quæſt. 3. Si quis Epiſcopus, primo. Extra de ſententia excommunicationis, Cum illorum abſolutio. Quidam dicunt contrarium in hoc caſu, ſcilicet, quòd poſſet Epiſcopus diſpenſare. Arg. 2. q. 4. Quæ de cauſa. Sed non tutum, nec conſuetum, niſi in caſu, ſcilicet ſi eos redderet ignorantia facti probabiliter excuſatos Extra de clerico excommunicato miniſt. Apoſtolicæ.

Quartus caſus eſt de clerico excommunicato in concilio, qui accedit ad iudicium principis in caſu non
C conceſſo, contempto iudice eccleſiaſtico. 26. q. 5. Si quis Epiſcopus.

Quintus caſus eſt, de bigamo. Extra de bigamis. Super eo. Nuper. & require ſupra c. eod. de bigamis.

Sextus caſus eſt, de duobus presbyteris, vt præſint vni eccleſiæ æqualiter. 21. q. 2. c. pen.

Septimus caſus eſt de habendis duobus vel pluribus beneficijs curam animarum habentibus, Extra de cler. Dudum.

Octauus caſus eſt, de eo, qui conſtitutus eſt infra vigeſimumquintum annum, quia non poteſt cum eo Epiſcopus diſpenſare, vt promoueatur ad honores.
D Extra de elect. Cum in cunctis. Extra de ætate, & qualitate ordin. Eam te. vbi præcipit Papa, quòd nullus promoueatur, niſi ſit ætatis legitimæ. Extra de elect. Nihil eſt.

Nonus caſus eſt de illegitime nato, cum quo non poteſt Epiſcopus diſpenſare, vt promoueatur ad honores. Extra de filijs presbyt. c. pen. & vlt. vbi dicit, quòd cum illegitime natis ſolus Papa diſpenſat. Quod autem tales prohibentur ab honoribus, dicitur in concilio Pictauien. Extra de filijs presbyteror. cap. 1.

Decimus caſus eſt, de eo, qui recipit ordinem ſcien
E ter ab Epiſcopo, qui reſignauit epiſcopatui, cum quo non diſpenſatur niſi a Papa.

Vndecimus caſus eſt, de eo, qui recipit ordinẽ ſcienter ab Epiſcopo excommunicato. Extra eod. c. 2.

Duodecimus caſus eſt, de tertia regula ſupradicta, contra quam non poteſt Epiſcopus, nec aliquis alius a Papa diſpenſare. diſt. 50. cap. 1. & 2. & 2. quæſt. 6. Ideo, 1. & 2. Et intelligas hoc de ſollemniter degradato. Bernardus in Appar. illius cap. extra de clerico excommunicato miniſtrante, Clerici, dicit, quòd ſi Epiſcopus cum alijs Epiſcopis ipſum ſacerdotio tantum depoſuit, poteſt eum recipere in inferioribus ordini-
F bus, & ſic de alijs ordinibus. Arg. 15. quæſt. 8. Qui admiſerit, & cap. Si quis presbyter. Si vero depoſitus eſt ab omni ordine, tunc ſolus Papa reſtituit. Hæc Appar. & ſunt verba hæc: Quidam tamen dicunt, & male, quòd Epiſcopus poteſt depoſitum reſtituere. pro eis eſt. 11. quæſt. 3. Epiſcopus, presbyter. ſed illud poteſt intelligi, cum conſtabat depoſitionem nullam eſſe. Item pro eis eſſe videtur diſtinct. 46. Clericus maledicus. Sed ibi expone, degradetur, id eſt, ſuſpendatur.

Tredecimus, & Decimusquartus, Decimusquintus, & Decimusſextus, continentur in his verſibus;

Siue bis ordo datur, ſiue baptiſmus repetatur,
Siue, vt euertatur fidei ſtatus, ordo petatur,

Vel ſi

Vel ſi præſtetur, vt vtrinque Simon operetur,
Vt diſpenſetur, &c.

A De primo require huius capituli particulam 4. De ſecundo require eod. partic. 2. De tertio, habes 1. q. 7. Conuenientibus. §. Item Tharaſius patriarcha. verſ. Conſtātinus Epiſcopus dixit. De quarto require eiuſdem cap. partic. 46. & 48.

Decimusſeptimus caſus eſt, de eo qui extra tempora ſtatuta ordinatur, de quo require huius c. partic. 8.

Decimumoctauum caſum require particula 8.
Decimumnonum require particula 11.
Vigeſimum require particula 12.
Vigeſimumprimum require particula 15.
Vigeſimum ſecundum require particula 17.
Vigeſimumtertium require particula 19.
Vigeſimum quartum require particula 27.
Vigeſimumquintum require particula 35. Fortaſſis apparebunt & alij caſus, ſed de iſtis dixiſſe ſufficiat, qui ad præſens memoriæ occurrerunt. Et quoniam

Rebus in humanis, nihil omni parte beatum.
Quod Deus vnus habet, cui ſubiacet omne creatum.
Plura quidem dicta, cum reor, eſſe relicta.
Hæc quoque cognoſco, merito veniam mihi poſco.
Chriſte reum purga, fac dignum vera Sophia.
Lux, dux, vita, via fer opem prece virgo Maria.
Fac precibus gratum, culpæ ſoluendo reatum.
Fac cruce damnatum quondam, nunc clarificatum.
Virgo tuum natum, ſine ſine videre beatum.
Quem dilexiſti, molli gremio tenuiſti.
Vbere nutriſti, cui lac ſacrum tribuiſti.
Fac faciem Chriſti cognoſcere, quem genuiſti.

De qua facie loquitur Apoſtolus, cum dicit: Videmus nunc per ſpeculum, & in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognoſco ex parte, tunc autem cognoſcam ſicut & cognitus ſum. Hæc facies ſumme luminoſa eſt finis omnium ſtudiorum, ſumme gratioſa finis omnium deſideriorum, ſumme virtuoſa finis omnium ſacramentorum. Sufficientiſſime copioſa eſt finis omnium laborum & dolorum. De hac facie Auguſtinus ait: Facies Dei, manifeſtatio eius intelligenda eſt. Hanc optabat cognoſcere ille mitiſſimus Moſes, dicens: Si inueni gratiam in conſpectu tuo, oſtende mihi faciem tuam, vt ſciam te. Ad hanc faciem peruenire eſt finis ſine fine. Ad quam, finem omnia finientem, nos perducat bonitas infinita, Pater, & Filius, & Spiritusſanctus, Beata Trinitas vnus Deus. Qui eſt benedictus in ſæcula ſæculorum. Amen.

1. Cor. 13. d B *Aug. lib. 22 de ciu. Dei c. 29. ante med.* *Exo. 33. 6*

S. BONAVENTVRAE
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
Opuſculum, quod inſcribitur,
DE PRAEPARATIONE AD MISSAM.

Argumentum in duo Opuſcula, quæ proxime ſequuntur.

Opuſculum hoc, & proxime ſequens in eodem argumenti genere verſantur, vt inſcriptiones quoque eorum manifeſtum faciunt. Nam alterum, De præparatione ad Miſſam, *alterum,* De inſtructione ſacerdotis ad ſe præparandum ad celebrandum Miſſam, *inſcribitur. Vtrumque dignum ſane eſt, vt a ſacerdotibus & teratur manibus, & animo voluetur. Hi quippe quam ſingulari pietate, ac religione ad Miſſæ ſacrificium, in quo illa Deo Patri placens hoſtia Ieſus Chriſtus in odorem ſuauitatis offertur, accedere debeant, ex documentis hic a S. Bonauentura traditis plane intelligent. Documenta vero hæc innituntur auctoritati Apoſtoli 1. Cor. 11. dicentis: Probet autem ſeipſum homo & ſic de pane illo edat, & de calice bibat. quam probationem & examinationem iuxta quattuor fieri debere in hoc opuſculo docet: nempe, ſi cum qua fide, quali propoſito, quanta charitate, propter quid ad ſacrificium altaris accedit, omni affectu ſacerdos perpendit. In ſequenti vero iuxta ſex conſiderationes, quæ ſunt: rationis diſcretio, mentis deuotio, animi reuerentia, amor & deſiderium cordis, pro ſe & alijs affectuoſa deprecatio, totius hominis diligentia. Hæc omnia fuſius proſequitur in his Opuſculis Auctor, deuotis quoque, & pijs adhibitis orationibus, & meditationibus. Id tamen obſeruandum eſt circa locum Auctoris. c. 4. huius Opuſculi, vbi loquens de prauis ſacerdotibus, qui polluti peccatis Sacrificium altaris offerunt, ait:* Verum ſi horum Sacrificium ſuſcipit Deus, &c. *intelligendum videlicet eſſe, quantum eſt ex parte ſimilium ſacerdotum, iuxta dictum Hieronymi ad 1. c. Malac. vt ref. d. 49. c. fin. Sacerdotes, inquit, nomen* Domini *deſpiciunt, & quantum ad ſe panem pollutū offerunt, qui ad altare indigne accedunt.*

CAPITA HVIVS OPVSCVLI.

De du-

Quomodo se probare debeat sacerdos Missam celebraturus. Caput primum.

AD honorem gloriosæ, & indiuiduæ Trinitatis, & ad honorem excellentissimi Sacramenti, scilicet pretiosi corporis, & sanguinis Domini nostri Iesu Christi, describam tibi formá, per quam potes leuiter manuduci ad contemplationem tanti mysterij, ac congrue disponi ad eius perceptionem: quam non raptim strepitu verborum legere, sed eius sensum efficaciter cordi imprimere debes, & ex intimo affectu singula quæque in toto, vel in parte, prout sonant, solicite ruminare.

1.Cor.11.d Primo igitur accessurus ad mensam cælestis conuiuij, iuxta Apostolum, Proba teipsum, & diligenter examina, cum qua fide, quali proposito, quanta charitate, propter quid, aut propter quam causam accedis, vt sic accedendo ad mensam cælestis conuiuij, iuxta Apostolum, probes teipsum diligenter examinando.

Qua fide ad Euchari stiam accedendum. Attende igitur ista quattuor singula per se, & vide primo, quam fidem habere debes, circa veritatem, & essentiam huius sacramenti. Credere enim firmiter debes, & nullatenus dubitare, secundum quod docet Ecclesia catholica, & prædicat, quòd in hora expressionis verborum Christi, panis materialis, atque visibilis, aduenienti viuifico & cælesti pani, velut vero creatori honorem deferens, locum suum, scilicet visibilem speciem accidentium pro ministerio, & sacramentali seruitio relinquit, quo desinente esse, miro & ineffabili modo, in eodem instanti ista sequentia sub illis accidentibus veraciter existunt.

Realis existétia Christi in sacramentó Eucharistiæ. Primo illa purissima Christi caro, & sacrũ corpus, quod, fabricante Spiritusancto, tractum fuit de vtero gloriosæ virginis Mariæ, appensum in cruce, positum in sepulchro, glorificatum in cælo.

Secundo, quia caro non viuit sine sanguine, ideo necessario est ibi sanguis ille pretiosus, qui feliciter D manauit pro mundi salute in cruce.

Tertio, cum non sit verus homo absque anima rationali, propterea est ibi anima gloriosa Christi excedens in gratia omnem virtutem & gloriam, & potestatem, in qua re positi sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ Dei. *Coloss.2.a*

Quarto, quia Christus est verus Deus, & verus homo, ideo consequenter est ibi Deus gloriosus in maiestate sua. Hæc omnia quattuor simul, & singula tota simul, sub speciebus panis & vini, perfecte continentur, non minus in calice, quàm in hostia, nec minus in hostia, quàm in calice, nec in vno defectus suppletur alterius, cum nullus sit, sed in ambobus integrũ continetur, propter mysterium, de quo grandis est sermo. E Sufficit enim credere Deum, verum & hominem sub vtraque contineri specie; cui assistunt Angelorum frequentia, & Sanctorum præsentia.

Quare Christus tantum continetur sub istis duabus speciebus. Cap. II.

SED vide, quàm pulchre Christus sub his tantum duabus speciebus continetur. Primo, quia panis & vinum optimum sunt nutrimẽtum totius hominis: nam panis nutrit carnem, & vinum transit in sanguinem, qui est sedes animæ. Secundo, quia eorum vsus A est homini principalior, & communior est, & mundior, & minus fastidiosus habetur; ideo puritas spiritualis refectionis opportune per ista significatur. Tertio, quia optime figurant passionem Christi, quæ quotidie per hoc sacramentum memoratur: nam panis significat corpus illud trituratum, molitum, pistum in passione, decoctum & assum igne diuini amoris, in camino, id est ara crucis. Vinum vero significat sanguinem, qui de vua, scilicet Christi corpore, in torculari crucis a calcantibus Iudæis expressus est. Quarto, pulchre significat corpus Christi mysticum, scilicet Ecclesiam collectam ex multis fidelibus prædestinatis ad vitam, tamquam panis & vinum ex multis granis & B racemis.

Cum ergo accedis, caue ne dubitando vacilles, & tamquam cæcus manu tentans innitaris baculo arundineo, scilicet argumentis naturalibus, & rationibus humanis, quærendo quomodo ista fieri possunt, sicut quondam Iudæi litigabant, & quidam discipuli scandalizati abierunt retrorsum. Sed subijce teipsum Deo, & captiua mentem tuam sub iugo fidei, quam tantis testibus roboratam vides. Quid enim dubitationis de hoc sacramẽto remanet, quod a Christo tam expresse traditum, ab Apostolis prædicatum, a sanctis Patribus orthodoxis, tot centenarijs annorum præfiguratum, tantisq. cærimonijs, tot miraculis, & prodi- C gijs, & obseruantijs, quasi testimonijs palpabilibus, vides confirmatum? Tolle hoc sacramentum de Ecclesia, & quid erit in mundo, nisi error & infidelitas? & populus Christianus erit quasi grex porcorum dispersus, & idololatriæ deditus, sicut expresse patet in ceteris infidelibus. Sed per hoc stat Ecclesia, roboratur fides, viret vel viget Christiana religio, & diuinus cultus. Vnde inquit Christus: Ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi. *Mat. vlt.d*

(Accedens ad Euchari stiam capti uet intellectum sub iugo fidei. *Ioan.6.f.g*)

Quare Christus corpus suum dare voluerit velatum. Cap. III.

POST etiam notare debes, quòd sic decuit Christum, corpus suum velatũ nobis dare. Quid enim valeret fides tua, si Christus in propria forma visibilis tibi appareret? certe & coacte eum adorares. Aut quomodo carnales oculi tantam gloriã ferre possent? Quis vero, nisi insipiens, dicat, vt carnem crudam, & hominis cruorem in propria forma sua comedere & bibere debeas? Recedat ergo omnis dubitatio, quia sicut olim diuinitas in vtero virginali latuit, & Filius Dei sub humanæ carnis velamine visibilis mundo apparuit; sic & glorificata humanitas, diuinitati coniuncta sub forma panis & vini latet, vt nobis mortalibus competere posset.

De discussione conscientiæ ante communionem sacram. Et cum quali proposito, seu dispositione accedendum sit. Cap. IV.

SECVNDO proba teipsum, cum quali proposito, & dispositione accedis. Ideo discute & reuolue conscientiæ domũ, & vide ne forte sit intus aliqua turpitudo in mente, vel macula extra in carne, quæ offendi possunt oculi illius, qui est sanctus sanctorum. Primo ergo rediés introrsus ad iniquitatem tuæ mentis, quanta mala ab ineunte ætate commisisti, quanta bona neglexisti, quàm breuis vita, quàm incerta mors, quàm lubrica & periculosa via huius temporis rumi- (Munditia animæ ad communionem requiritur.)

na:ne

na: ne forte, quod absit, post præcedentem confessionem, & pœnitentiam aliquod in te sit mortale peccatum, vel peccandi propositum, vnde mortua sit tua misera anima, ac per hoc a radice Christi & Ecclesiæ abscissa: quia ille viuificus panis, & diuinus non præstat influxum vitæ, nec nutrimentum membris abscissis, & mortuis, teste Scriptura, quæ dicit: In maleuolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Vnde a talibus sumitur sacramentum, & non res sacramenti, id est Christi gratia, & vnitas charitatis eius: comeditur gustu, sed non reficit spiritum: vadit ad ventrem, sed non reficit mentem: deglutitur sicut abrotanum sine sui læsione, & non viuificat animam, nec incorporat eam sibi, neque vnit, sed potius, nausea compellente, talē Christus euomit, velut cadauer putridum bestijs deuorandum & auibus, cum scilicet infelicem animam tradit satanæ cruciandam, sicut de Iuda scriptum est: Quoniam post buccellam introiuit in eum satanas. Quapropter si talibus laqueatus es, caue ne pro aliqua causa, vel necessitate, absque debita contritione, ac proposito pœnitendi, ac confessione præmissa, accedere ad altare præsumas: quia horrendum est incidere in manus Dei viuentis.

Sap. 1. a

Indigna sūptio sacramenti nociua est.

Ioan. 13. c

Heb. 10. f

Sed heu, quot sunt hodie sacerdotes miseri, & suæ salutis improuidi, qui corpus Christi in altari velut carnes pecudum manducant, & inuoluti & contaminati abominationibus, de quibus fas non est dicere, sceleratis manibus, & pollutis labijs contingere non verentur & osculari Filium Dei, & Mariæ Virginis vnigenitum? Verum si horum sacrificium suscipit Deus, audeo dicere, mendax est, & socius, peccatorum. Insuper, quod deterius est, ad tantam quidem peruenerunt istis diebus peruersitatem & stultitiam, vt putent infelicissimi sua scelera & immunditias peccatorum, quæ quotidie reiterare proponunt, absque pœnitentia, & confessione, per sacram communionem quotidie celebrantes expiare. Tales non sunt sacerdotes, sed sacrilegi: non Christiani, sed hæretici. profecto si fidem rectam haberent, aut peccare timerent, aut celebrare cessarent.

Secundo, non tantum cordis, sed & corporis attendenda est munditia: ideo caue ne immundus accedas, non tantum dico de immunditia voluntaria, quę mortalis, sed etiam nocturnali, siue casuali macula, quæ impedit celebrationem, vbi non est magna necessitas, vel iussio præceptorum. Vbi ergo dicta interueniunt, & dictæ maculæ non dederis occasionem vel causam per præcedentem concupiscentiam, vel inordinatam crapulam, nec secuta est notabilis mentis inquinatio per reminiscentiam, vel illusionem phantasticam carnalium, credo quòd accedere posses, saluo meliori iudicio, maxime si singularis deuotio ratione sollemnitatis vel alterius similis causæ te traheret ad celebrandum. Custodire etiam debes pudicitiam manuum quantum potes, & omnium membrorum tuorum puritatem. Vnde tibi consulo, vt præ ceteris hominibus omni tempore maxime dum Missam celebraturus es, caueas ab omni tactu non solum turpi & immundo qui fit cum peccato, sed etiam a quolibet indecenti, & coinquinato, & totum te recolligas, vt nec actus, nec cogitatio ad aliquod aliud dispergatur. Et insuper curam habeas diligenter, de munditia & nitore paramentorum altaris, & sacrorum vasorum, vt cum honore, & omni diligentia tractetur ille, qui est Angelis, & Archangelis tremebundus.

Munditia corporis quomodo ad Eucharistiam suscipiendam requiratur.

Ex quanta charitate, quantoque feruore accedendum sit communicaturo. Cap. V.

TERTIO proba teipsum ex quanta charitate, & quali feruore accedis. non solum enim mortalia vitanda sunt, sed etiam venialia peccata, per negligentiam & otium multiplicata, & etiā per inconsiderationem, ac per distractionem dissolutæ vitæ & malę consuetudinis, licet non occidant animam, tamē reddunt hominem tepidum, grauem, & obnubilatum & indispositum, & ineptum ad celebrandum, nisi dicti pulueres & stipulæ venialium, per afflatum spiritus, & flammam charitatis ventilentur, & cōsumantur ex ardescente igne cordis, & ex consideratione propriæ vilitatis. Ideo caue ne nimis tepidus, & inordinatus accedas, & inconsideratus: quia indigne sumis, si non accedis reuerenter, circumspecte, & considerate. Vnde Apostolus: Iudicium sibi manducat & bibit. quod apertius insinuat cum subdit, dicens: Ideo inter vos multi imbecilles, scilicet per fidei inconstantiam, & infirmi, id est graui peccato sauciati, & dormiunt multi, scilicet per torporem & desidiam. O quàm graues angustiæ, o quantæ angustiæ me vndique affligentes. Accedere indigne horrendum est iudicium: non accedere ex notabili negligentia, vel contemptu, damnabilis est culpa. Beda. Nam cum sacerdos est absque peccato mortali, & in proposito bono, non habens legitimum impedimentum, & non ex reuerentia, sed ex negligentia celebrare omittit, tunc, quātum in ipso est, priuat Trinitatē laude & gloria, Angelos lætitia, peccatores venia, iustos subsidio, & gratia, in purgatorio existentes refrigerio, Ecclesiam Christi spirituali beneficio, & seipsum medicina & remedio contra quotidiana peccata, & infirmitates. Quia sicut ait Ambrosius: Si quotiescumque effunditur sanguis Christi, toties in remissionem effunditur, debeo illum semper accipere, vt semper mihi peccata dimittantur: qui semper pecco, semper debeo accipere medicinam. Item priuat se omnibus talibus prouenientibus ex sacra communione, quæ sunt peccatorum remissio, fomitis mitigatio, mentis illuminatio, interior refectio, Christi & corporis eius mystici incorporatio, virtutum roboratio, contra diabolum armatio, fidei certitudo, spei eleuatio, charitatis excitatio, deuotionis augmentatio, & Angelorum conuiuatio. Item non complet sibi iniunctum magnæ dignitatis obsequium nec officium exercet debitæ seruitutis Dei, & tamen scriptum est: Maledictus, qui facit opus Dei negligenter. Item contemnit Christi præceptū de obseruantia huius sacramēti, ideo Christus comminatur: Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, &c. Item abijcit viaticum suæ peregrinationis, exponens se periculo mortis, quia nisi recipiat alimentum corporis Christi, & vitæ vegetationem, efficitur sicut aridum membrum, ad quod non transmittitur corporalis cibi nutrimentum. Vltimo, quantum in se est, euacuat diuinum cultum & latriam, creatori debitam, ingratus de beneficijs. Vnde dicitur in Numeris: Si quis mundus est, scilicet a peccato mortali, & in itinere non fuerit, scilicet aliter impeditus, & non fecerit phase, anima illa de populo suo exterminabitur: quia sacrificium non obtulit Deo domino, tempore suo. Ergo quantum potes, toto conatu per exercitium boni operis lacrymarum contritionem, & deuotionis flammam, expelle a te omnem teporem, & negligentiam, ne inueniaris respuere tantorum charismatum dona.

Peccata etiam venialia celebrāti vitanda.

1. Cor. 11. d

Amb. lib. 4 de sacra. c. vlt. tom. 4. ref. de cōs. dist. 2. c. si quotiescumque.

Hier. 48. b

Ioan. 6. f

Num. 9. b

Qualiter & per quæ homo ad celebrandum accenditur. Cap. VI.

SI vis accendi ad amorem, considera tota mēte ista duo. Primo illius summæ charitatis incendium, quo summa bonitas, & benignitas, pro te vermiculo fœtido, tam pœnosæ sustinuit crucis opprobrium. Secundo illius nobilissimi corporis cibationem dulcissimamq. sanguinis potionem. Primo attendas illam beatissimam mortem discutiens causam. Causa autem alia non fuit, nisi necessitas nostræ redemptionis. Omnis autem lex pro læsæ maiestatis offensione, offenden-

scendentem iudicat, reum mortis. Huius rei causa, A cum peccatis exigentibus essemus rei mortis, pro recompensatione tanti debiti, miserans Deus humanæ miseriæ, & parcens nostræ morti, prouidit & concessit prioribus pro morte hominum, cędem fieri animalium, & offerri sibi hostias & sacrificia placationis; vt quoties quis peccaret, toties esset pro eo necessarium hostias immolari. Quæ omnia figuræ erant & vmbræ, donec Christus caput humani generis mitteretur, viua & rationabilis hostia absque peccato, qui pro omnibus hominibus seipsum ex amore offerret ad mortem pro nostræ mortis redemptione. Sed quia non debuit pluries mori, eo quòd illa vna mors satis- B fecit pro peccatis omnibus factis & fiendis; ideo sufficit, quòd illam vnam hostiam corporis sui, quondam pro nobis semel immolatam, moriens relinqueret; quotidie a nobis pro residuis delictorum, mystice offerendam Deo patri, pro commutatione nostræ mortis, cui quotidie sumus obnoxij per peccatum. Vnde Augustinus; Iteratur quotidie hæc oblatio, licet semel Christus passus sit, quia quotidie peccamus peccatis, sine quibus mortalis infirmitas viuere non potest. Et quia quotidie labimur, quotidie pro nobis Christus mystice immolatur. Hæc ille. Propter hoc quidquid agitur in Missa, & omnis ornatus, & cæri- C monia, nihil aliud repræsentat, nisi Christi passionem. Ob hoc super omnia est necessaria Christi mortis memoria in Missa. Vnde Ipse Christus ait: Hoc facite in meam commemorationem. Et eius Apostolus: Quotiescumque manducabitis, &c. mortem Domini annunciabitis, donec veniat; scilicet ad iudicium. Dum ergo accedis, dic ex toto corde.

Ref. de cōs. d.2.c.vtrū ex August. sunt tamē verba Paschasii de corpore & sang. Dom. c.9.

Luc. 22. b

1.Cor.11.d

Ad sacrum faciendum pręuia oblatio.

Ecce cęlestis pater, recolens mortem illam vnigeniti Filij tui Domini nostri Iesu Christi, offero tibi hanc hostiam, quam ipse olim obtulit pro mea & totius mundi salute. Ecce ad altare tuę maiestatis trāsmitto oblationem viuam, quam tu in miseratione D multa misisti ad altare crucis immolādam pro nobis. Recordare ergo illius sacrosancti sudoris, quasi guttæ sanguinis decurrentis in terram. Respice illam virgineam carnem, verberibus crudeliter flagellatam, colaphis & alapis cæsam, liuoribus tumidam, sputis maculatam, sanguine cruentatam, spinis perforatam clauis confixam, lancea vulneratam. Illa ergo pietas, quæ Filium tuum traxit & vicit, vt in statera crucis totius mundi peccata librares, ipsa te cogat Pater misereri nobis miseris. Respice obsecro non nostra peccata, sed in faciem Christi tui. Non enim in iustificationibus nostris preces nostras prosternimus, sed in E multitudine miserationum tuarum.

Secundo si vis ad amorem accendi, & inflammari, considera illius sacri corporis cibationem dulcissimā, & vide quàm bonus, & suauis est spiritus eius in nobis, quàmque congrua, & vtilia prouidit nobis Pater noster cælestis viuificantia alimenta.

Quare necesse sit animæ nostræ recipere sacramentum. Cap. VII.

Rationalis creatura ad quid creata

QVIA enim rationalis creatura ad hoc facta est, F vt sit capax & particeps bonitatis Dei, ex qua participatione viuere, & ad beatum esse peruenire debet, sine qua ex se ad nihilum tendit & ad mortem sempiternam, nisi per cibum viuificantem iugiter vegetetur, ex participatione diuinæ virtutis, & gloriæ. Quam participationem ideo comestionem voco, quia sicut corpus animale per cibum viuificatur, calefit, & impinguatur: sic anima rationalis per spiritum Christi, quo frui debet, pleno affectu & intellectu nutritur, & inflammatur. Et sicut Angeli in patria pleno haustu bibunt de spiritu perenni, & viuo fonte luminis, ac satiantur ab vbertate domus eius: sic sapientia ante pręuidit, vt rationales animas hominum, quas tam care redemit, & per gratiam magnificauit, ac

Euchari-stia Angelis & hominibus communis.

effecit similes Angelis Dei, cibaret illo pane, quo Angeli nutriuntur, sine quo nec illi nec isti viuere possunt, & hoc per aliquē modum conuenientem nobis paruulis: quia impossibile est nobis comedere cum isto mortali corpore illum panem vitæ in soliditate propriæ formæ, scilicet diuinitatis. Ideo vt nobis comestibilem cibum præberet, sub forma conuenientiori scilicet panis & vini corporalis dandum, propter conuenientem similitudinem panis ad panem, & refectionis ad refectionem; vt sicut Angelos viuentes spiritus cibat verbo increato; sic mortales homines cibat verbo incarnato, in sacramento suscepto. Vnde dictum est: Panem Angelorum māducabit homo, &c. *Psal. 77. e* Et: Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi, &c. *Ioan.6.e* Item nota, quòd sicut cura est Deo de corpore animalis cuiuscumque, prouidere illi cibum conuenientem; sic cura est eidem de nutrimento nobilissimi sui corporis mystici, quod est Ecclesia, cuius Christus Filius Dei est caput, nec aliunde debet vegetari & viuere, quàm a capite suo, vt omnia membra, scilicet viri iusti vnita & sibi inuicem cohærentia, in Christo capite, ipsius spiritu, & amore nutriantur per hoc sacramentum vnitatis, & pacis; ac per hoc sicut non est vita corpori absque incorporatione cibi conuenientis ei, sic animæ rationali non est vita spiritualis, sine incorporatione & inuisceratione huius cibi spiritualis sibi conuenientis. Vnde inquit Christus: Qui manducat me, viuit propter me. *Ibidem f* Hæc autem est differentia inter comestionem corporalem, & spiritualem: quia ibi cibus comestus transit in substantiam, & nutrimentum comedentis; hic vero comedens incorporatur Christo, & transit in amorem, & vnitatem spiritus Christi. Ideo dictum fuit beato Augustino; *Aug. lib. 7. conf.c. 10. to.1.* Non ego mutabor in te, sed tu mutaberis in me, id est in mei similitudinem: scilicet bonitatem, sanctitatem, &c. sicut ignis, ferrum sibi in similitudinem conuertit.

Propter quod, & propter quam causam communicandum. Cap. VIII.

QVARTO, & vltimo proba te ipsum, propter quid aut propter quam causam accedis. Et hic dirige aciem mentis ad duo pręcipue, scilicet ad purum affectum, & desiderium sanctum. Secundo ad debitam intentionem, & propositum necessarium.

Primo vide, quid desideres, ne propter auaritiam, aut tumorem, aut vanam gloriam, aut consuetudinem, aut alicuius mundanæ complacentiæ, aut temporalis fauoris causa accedas: sicut multi diebus istis abutuntur ad sui perditionem, quod est datum ad salutem. Væ væ væ Domine Deus, quanti hodie infelices ad sacros ordines accedunt, & diuina mysteria accipiunt, non cælestem panem, sed terrenum quærentes; non spiritum sed lucrum: non Dei honorem sed suam ambitionem: non salutem animarum, sed quæstum pecuniarum: non Christo seruire mundo corde & corpore in sacris mysterijs, sed delitiari, ditari, superbire, & luxuriari de patrimonio Christi & de eleemosynis pauperum, ac ecclesiasticas dignitates ambiendo multis litigijs, & simonijs potius rapiunt, quam assequantur, non vocati a Deo, sed impulsi a diabolo tamquam Datan & Abiron. *Num. 16.* Tu autem homo Dei, dirige vota tua & desideria ad Deum, & vide quibus affectionibus & desiderijs trahi debeas ad sacra mysteria celebranda.

Contra eos qui prauo intuitu ad sacros ordines accedunt.

Quo animo ad sacra altaris mysteria accedendū.

Primo te trahet conscientia & remorsus delictorū sperans per eum quasi per hostiam oblationis ab omni peccato purgari.

Secundo tuæ infirmitatis intuitus & consideratio vt eum quasi medicinam ad te voces, per quam ab omni infirmitate tuearis.

Tertio pressura alicuius tribulationis, vt per eum, qui

qui omnia potest, ab omni aduersitate citius libereris, & protegaris.

Quarto, desiderium alicuius gratiæ vel spiritualis beneficij impetrandi, vt per eum, cui Pater nihil negare potest, obtineas.

Quinto, gratiarum actio pro omnibus beneficijs temporalibus & spiritualibus, tibi, & alijs impensis, cum nihil habeamus Deo retribuere, pro omnibus, quæ retribuit nobis, aliud, quàm calicem salutaris accipere, & sacrificare hostiam laudis, id est Iesum Christum.

Sexto, charitas, & compassio proximorum, cum pro salute viuorum, & requie defunctorum, nihil efficacius interpellet, quàm Christi sanguis effusus in remissionem peccatorum.

Septimo, laus Dei & Sanctorum, cum nihil habeamus, quo possimus Deum & Sanctos pro sua dignitate laudare, quàm Christum sacramentaliter Deo patri offerre & immolare.

Octauo, Dei amor & dilectio, vt eum inuites ad te, ac per inuiscerationem spiritualis refectionis, in te ipso eum delectabiliter amplexeris.

Nono, sitis & desiderium augendæ gratiæ, quia hoc sacramentum fontem continet gratiarum, & sanctificationum, & auctorem continet salutis, Dominum nostrum Iesum Christum. Ideo dicitur Eucharistia, id est bona gratia. Cetera vero sacramenta fluenta sunt, & riuuli gratiarum, quibus sanctificamur.

Eucharistiæ Etymon.

Decimo, ardor, & suspirium, quo totis visceribus virtute huius excessiuæ charitatis, & dulcissimæ refectionis, cupias sanctificari ab omni inquinamento carnis, & spiritus, & eripi ab omnibus periculis & tentationibus, ac inseparabiliter vniri Christo Saluatori, & conseruari in suo amore. Vnde inquit Christus: Pater quos dedisti mihi, volo vt vbi ego sum, illi sint mecum, vt sint vnum, sicut nos vnum sumus, ego in eis, & tu in me, vt sint consummati in vnum.

Ioan. 17.d

De latria quæ soli Deo debetur. Cap. IX.

SECVNDO dirige mentem tuam ad debitam intentionem & propositum, circa ea quæ agere debes. Tria autem sunt, quæ celebraturus intendere debes, scilicet Deum per latriam colere, Christi mortem memorari, & totam Ecclesiam iuuare.

Primo intendas Deum per latriam colere. Cultus autem latriæ, est honor soli Deo impensus, summo creatori ex debito seruitutis, quo obligamur non solum nostra, sed nosipsos impendere pro suo honore, & pro eo mori si expedierit, ad recognitionem beneficiorum suorum, & suæ immensæ bonitatis nobis ostensæ, & hoc contrito corde & spiritu humiliato, & toto affectu, actu, & habitu, gestibus & signis prosternentes nos ante oculos suæ maiestatis, & sacrificijs, ac muneribus eum venerantes, referamus ad ipsum omnem spem nostram, & desiderium nostrum tamquam in finem vltimum, & in eum a quo omnia sperantes, propter quæ omnia expectantes, ab eo meritum, & retributionem bonorum nostrorum, & malorum, secundum retributionem iustitiæ suæ, suiq. beneplaciti.

Latria qd.

De dulia. Cap. X.

ALIIS quoque Sanctis exhibetur honor & deuotio, quæ dicitur dulia, quæ non est cultus nec adoratio, sed subrogatio, & inuocatio, vt sint apud Deum aduocati pro nobis, & omnis reuerentia, quæ eis impenditur, propter Deum, cui sunt coniuncti, exhibetur. Deus autem debet a nobis in immensum timeri, & honorari, & amari. Primo ex consideratione suæ omnipotentiæ, & iustitiæ, qui nos plenissimo iure damnare potest & saluare. Est etiam summe timendus. Ex hoc enim timore oritur dolor de peccatis, pudor, suspiria, lacrymæ, tunsiones pectorum, supplicationes, ieiunia, disciplinæ, peregrinationes, & huiusmodi. Secundo ex consideratione suæ sapientiæ & maiestatis, summe est honorandus. Ex hoc namque oritur veneratio & reuerentia, genuflexiones, & incuruationes, prostrationes, orationes, purificationes, consecrationes, munditia sacrorum vasorum, paramentorum ornatus, & decor, festiuitates, celebritates & sollemnitates luminarium, cantus, psalmodiæ hymnorum, lectionum, & huiusmodi. Tertio ex consideratione bonitatis, & clementiæ est infinite amandus. Ex hoc autem amore oriuntur gratiarum actiones, laudes, hymni, benedictiones, vota sancta, & incensationes, & huiusmodi.

Quare Deus a nobis in immensum timendus, honorãdus & amandus sit.

De intentione celebrantis Missarum sollemnia. Cap. XI.

INTENDERE debes, vt ex frequentatione diuini cultus nomen Dei in nobis sanctificetur, vt a nobis per sanctitatem vitæ glorificetur in mundo, vt crescat in orbe cultus & honor Dei, vt cognoscat totus mundus, nos esse clericos vnius veri Dei, & Saluatoris Iesu Christi. Intendere debes, & memorari Christi mortem. Et de hoc dictum est supra. Intendere debes totam Ecclesiam iuuare, vt scilicet proponas Deum orare pro Papa, Cardinalibus, Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, Doctoribus, Rectoribus, Sacerdotibus, Clericis, Monachis, Religiosis, Monasterijs, & omnibus Christo famulantibus, pro Regibus, Ducibus, Principibus, & ceteris nobilibus, pro virginibus, viduis, orphanis, peregrinis, afflictis, captiuis, debilibus, infirmis, & pro omni populo Dei. Etiam pro paganis, schismaticis, & hæreticis, vt conuertantur ad Deum verum, & sanctæ Ecclesiæ vnitatem. Item in speciali orare debes pro aliquibus causis, charis scilicet parentibus, consanguineis, & amicis deuotis, & tibi recommendatis, ac in tua oratione sperantibus. Item singularissime pro te ipso, & si aliquem prædictorum fidelium, præcipue propter odium vel rancorem, excludis, vt non sit particeps tanti beneficij, mortaliter peccas, agens cum odio diuina mysteria.

De confessione celebrantis facienda. Cap. XII.

HIS præmissis, postquam ex ruminatione prædictorum in meditatione tua exardescit ignis in corde tuo, euome & purga fæces peccatorum tuorum spiritu contrito, & humiliato, memorans quanta commisisti cogitatione, verbo, & opere, quanta bona omisisti, quæ facere debuisti, & potuisti, & veniens ad spiritualem medicum, & patrem, dic peccata non communi & generali confessione, vt quidam duri corde faciunt, palliantes folijs verborum in generali confessione sua enormia peccata, & absque verecundia & dolore taliter proferentes, vt etiam in plateis possent taliter absque rubore confiteri. Hæc non est confessio, sed deceptio, & derisio. Sed si vis sanari, aperi vulnera tua, & de profundo corde enarra clare, & aperte, quæ post præcedentem confessionem egisti, non solum opera, sed & cogitationes peruersas, quarum delectatio mentem maculat: non solum mortalia, sed etiam venialia grauiora, quæ conscientiam lædunt, & mordent. Cetera per modum generalem breuiter & clare exprime. Deinde peracta pœnitentia tibi iniuncta, decanta illos quinque Psalmos: Quàm dilecta; Benedixisti; Inclina; Credidi, & De profundis, cum suis versiculis & orationibus. Dic etiam, si tempus suppetit, illam orationem, Summe Sacerdos: quæ valde efficax est & deuota. Postea procedens ad altare recordare Christum

Venialia grauiora cõfitenda.

Christum euntem ad crucem, & fige cor ad ea, quæ in A passione gesta sunt, legas clare & distincte ea, quæ legenda sunt, nõ multiplicando collectas nimias, nec alia legendo ex deuotione vel arbitrio proprio, quàm quod a sanctis Patribus institutum est.

Quomodo sacerdos celebrans habere se debeat infra sacrum canonem. Cap. XIII.

CVm autem perueneris ad sacrum canonem recollige mentem, ne per diuersa vagetur. appone diligentiã magnam in signis & actibus, maiorẽ in verbis, maximam in intentione. Primo propter continentiam diuinitatis immensæ, in Memento, tam pro viuis, quàm pro defunctis, non fiat cum voce & verbis commendatio, sed tantum mente discurre per quasdam personas magis intimas, ceterasq. recollige sub compendio, referens intentionem ad omnes, pro quibus antea orasti, siue orare promisisti. Dum autem perueneris ad, *Qui pridie*, dirige mentem & intentionem tuam ad faciendũ id, quod intellexit Christus in sua cena, & quod intendit sancta Mater Ecclesia. In communione autem pausa paulisper: & dic non lingua vel labijs, sed corde.

In cõsecratione quomodo intẽtio dirigenda.

Deuota cõmunicantium oratio

DOmine mi quis es tu, & quis sum ego, vt præsumam te mittere in latrinam fœtidam corporis mei, & animæ meæ? Vt quid me fecisti, vt tibi iniuriã hanc execrandam facerem? Mille enim lacrymarum anni non sufficerent, ad tam nobile sacramentum semel digne accipiendum, quanto magis ego miser indignus sum, qui quotidie pecco, & incorrigibilis perseuero, & in peccatis accedo. sed in infinitum maior est misericordia tua, quàm miseria mea: vnde confisus de tua pietate præsumo te sumere.

Hæc enim duo maxime requiruntur ad congruam perceptionem sacramenti, scilicet profunda humilitas, cũ annihilatione sui, & compassio mortis Christi.

Quomodo se habeat sacerdos post communionem sacram. Cap. XIV.

B POst communionem si non sentis aliquam spiritualem refectionem, signum est spiritualis infirmitatis, vel mortis [illegible] posuisti in sinum, & non sentis calorem, mel [illegible]re, & non sentis dulcedinem. Si vero consolationem sentis aliquam, non tibi tribuas, sed suæ bonitati immensæ, quæ etiam & malos & indignos consolatur, & dicas in corde tuo:

AD meam miseriam detestandam me conuicit beneficijs suis. Si mihi peccatori talia fecit, quid faceret si vitam meam correxero? Ideo totis viribus volo me mutare, & sibi semper adhærere.

C Hoc autem non reputes te posse tuis viribus, sed auxilio gratiæ eius. Quod ipse omnibus nobis præstare dignetur. Amen.

S. BONAVENTVRAE
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
Opusculum
DE INSTRVCTIONE SACERDOTIS AD se præparandum ad celebrandum Missam.

Ad sacrum faciẽdum, sex in celebrante requiruntur.

AD Missam celebrandam sex consideranda sunt. Primum est rationis discretio respectu veritatis, vt scilicet sciat quis, quid recipere debeat. Quid, quia verum Deum, qui fecit cælum, & terram, & verum hominem, qui pro nobis pepẽdit in ligno. Quis, quia homo, non bestia propter peccatum. Vnde præ ceteris repellat a se sacerdos bestialitatem peccati.

Secundum mentis deuotio ratione eius sanctitatis. Debet enim considerare, quòd quẽ recipimus, sanctus sanctorum est, & omnis sanctitatis origo: & ideo quantum potest sancte, & deuote accedat ad ipsum, a se expellens omnem peccati rubiginem per lacrymarum compunctionem, & omnem mentis amaritudinem, per orationis dulcedinem deuotionemque.

Tertium est animi reuerentia respectu maiestatis, vt scilicet ad tam excellentem Dominum vereatur accedere tam vilissima creatura. Si enim ante Imperatorem nõ esset dignus stare homo infectus putredine, quanto magis Dominũ recipere in sacramento altaris D indignus, & miser homo, cuius omnes iustitiæ sunt sicut pannus menstruatæ? & si iustitiæ sunt tales, qualia sunt peccata? equidẽ indignissimus est ad hoc omnis homo. Consideret tamen, quòd maior dignatio sua, quàm dignitas nostra, sua benignitas, quàm miseria nostra. *Isa. 46. b*

Quartum est amor, & desiderium cordis ratione suæ bonitatis. Vnde multum cauere debet homo, ne cum tædio, aut corporis torpore ad illud sacramentum accedat, in quo continetur summa bonitas, & infinita iucunditas. Vnde mirum videtur, quomodo in ista receptor homo non liquescat amore, caloreque, & quomodo nõ absorbeatur suauitatis dulcore. Consideret ibi corpus Domini sui, si vult ad amorem accendi; & illius nobilissimi corporis & sanguinis cibationem, si vult desiderium prouocare, & tandem refici prouocatus. E

Quintum est pro se & alijs affectuosa deprecatio, & humilis in sermone, ratione suæ clementiæ. Ab ipso enim secure potest petere, qui dixit: Petite, & accipietis, quærite & inuenietis. Et ad hoc credo maxime istud sacramentum esse, vt postuletur venia, & gratia impetretur in oblatione istius excellentissimi holocausti. *Luc. 11. b*

Sextum est totius hominis diligentia, respectu suæ immensæ nobilitatis siue nobilissimæ immensitatis. Si enim cum diligentia magna quis seruit alicui principi singulari: tanto maiori diligentia debet sacerdos Domino suo ministrare, & omni vigilantia pertractare illud dignissimum sacramentum, ac si nihil faciendum esset, aut numquam aliud facere deberet. Ecce ibi debet esse attētio tota, probatio sufficiens & distincta, vt nil confusum aut diminutum fiat. Debet etiam nihilominus contractatio fieri prouida, & discreta, ac omni honestate ornata, vt sic ibi omnia cum summa diligentia operetur sacerdos.

B Ad hoc consulo cuilibet sacerdoti, vt præ ceteris hominibus se omni tempore ab omnibus, quæ aliquo modo cor suū habitaculum regis sui polluere possunt siue parum siue multum, tam occasionaliter, quàm actualiter elonget se quantum potest. Tunc autem præcipue, cum ad Missam vadit celebrandam, a cunctis se abstineat, quantum potest, & se totum recolligat in seipso: vt nec sensus, nec cogitatio ad illud diffundatur: suam conscientiam discutiat diligenter, & quod inuenerit lauandum, lauet abundantia lacrymarum, vadat ad confessorem suum, & extra euomat omnia venenata: & immediate peracta pœnitentia, si tunc facere poterit, iterum recolligat semetipsum, & ad diuinam maiestatem eleuet mentē suam, & consideret diuinam magnificentiam, & ad propriam miseriam vergat, vt sic videat, quàm magnus est Dominus, & quàm paruus est seruus, immo vanus & inutilis. Intret quantum potest in Deum, & in se ipso, inquantum potest, ad nihilum redigatur. & cum fuerit abstractus, & diuinus effectus, quasi nihil aliud videat, nihil aliud sentiat, nisi Deum, & propter Deum omnia reputet vanitatem. tūc cogitet qualis fuit erga nos dilectio Dei nostri, qui sic pro vili re, immo pro tā detestabili, voluit sic vnire sibi vilem, & in ea vilissima & abominabilissima tā turpia voluit sustinere. Tūc ruminet illam magnificentiam charitatis, & illo inæstimabili ardore inflammetur: & cum ignitus fuerit charitate circa dilectum, adaperiat viscera pietatis pro se vilificato, afflicto, & letaliter vulnerato compatiatur, intra se omnia ista vulnera transformet, ac si ipsemet esset letaliter vulneratus, & magna Christi vulnera, & nunc quantum in isto vulnere, quantū in illo passus sit, meditetur, nunc quanta fuerint illa flagella extimet diligenter. Et cum sic in ista meditatione cum Christo fuerit crucifixus, quia in isto exigitur maxime sacramento: tunc cogitet, quòd illam nobilem carnem in crucis ara immolatam pro nobis dignatus est dare in cibum & sanguinem eius effusum pro redemptione humani generis de latere suo in potum. Numquam credas, quòd sanguis ille, quem recipimus in altari, sit extra corpus eius: sed tamen & effusum pro nobis in passione, recipere debemus sub illa intentione. Tunc eius dilectionem circa nos consideret, & ruminet illius magnificentiam sacramenti, & hoc quantum potest: quia vix potest aliquam inuestigare scintillam tam immensi amoris Domini in hoc magnifico sacramento. Et cum bene ruminabit istud magnificum sacramentum Saluatoris, iam quadam dulcedine cælesti inductus humiliter, & reuerenter accedat ad hoc sacramentum, & cum omni diligentia prosequatur, adhibitis & alijs circumstantijs, quas in principio huius tractatus tractaui. Cum autem recipere debuerit, aliqua poterit præmeditari, si placet, vt pote dicat in corde suo.

Conscientia discutiēda, & cor a creaturis omnibus, ad creatorē conuertendum.

Passio Christi meditanda & ex passione charitas.

Ad illud tam nobile sacramentum recipiendum, non sufficerent mille anni ad præparationem condignam: quanto magis ego miser & indignus sum, qui quotidie pecco, incorrigibilis perseuero, & impræparatus accedo. Quare Domine me fecisti, vt tibi execrandam iniuriam facerem, quòd te pono in latrina peccatorum animæ meæ? quoniam non est cloaca magis fœtida, quàm peccatrix anima mea. Vtinam hanc immundam animam aliquis fluuius compunctionis discurrisset, vt ibi non fuisset tanta peccatorum sanies congregata. Domine, quid est hoc? nūquid ibi te ponere debeo? sed in infinitū maior est misericordia tua, quàm nostra miseria: & ideo de tua benignitate confidens te præsumo sumere, vt sic infirmus accedā ad medicum dulcissimum, vt tua liberer medicina. Quanto enim plus infirmus sum, tanto plus indigeo Deus meus, & in liberatione mea magis apparebit tuæ immensitas pietatis. Accedam ad Deum meum confidenter, quia infinitæ sunt misericordiæ eius, & secum fruar bonorum delitijs. Ingrediar ergo sponsa ad sponsum, secumque volo inseparabiliter commorari. Nolo amplius alteri adhærere, vt cum ipso solo gaudium habeam sine fine.

Alia cōmunicātis meditatio.

Hæc & alia, quæ dicere voluerit, corde dicat, non ore, quia non credo expedire ibi proferre alia, quàm illa, quæ in canone continentur.

Et nota quòd secundum meum videre, ad efficaciter recipiendum valet compassio Christi, & vilificatio & annihilatio sui. quantum potest vilis fiat, & indignus in oculis suis, qui recipere debet. Cum autem sacramentum expletum fuerit, cogitet in corde suo, post tam nobilem cibum nolo stercora degustare, & cum ipse sit summa iucunditas, nolo de cetero affici circa aliquam creaturam. Si autem affectionem ibi nullam habuit, recogitet signum esse infirmitatis vel mortis. Ignem enim posuit in sinu, & calorem non sentit, mel posuit in ore, & dulcedinem non percipit. Et ideo talis miseriam suam recognoscat, & mutet in melius vitam suam. Si vero refectionem ibi recipit, non sibi attribuat, sed infinitæ diuinæ maiestatis bonitati, quæ se ad bonos & malos extendit, & dicat in corde:

Ad efficacē Eucharistię sumptionē, compassio Christi, & sui humilia tio requiritur.

In me Dominus operatur mirabilia, ad detestationem miseriæ meæ, & ad conuincendum beneficijs iniquitatem meam magnam. Nam me mortuum fecit sentire, & vermem vilissimum cælestia degustare. Si mihi peccatori talia fecit Dominus, quid faciet si correxero vitam meam, & continue voluero in melius promouere, & cælestibus dedicare meditationibus, & sibi soli de cetero adhærere? Quod tamen facere potuit auxilio Domini, non propria virtute. & sicut cogitat, sic opere adimpleat.

Meditatio post cōmunionem.

Oratio.

DOmine Deus meus, quomodo ausus sum te alloqui vilissima creatura. nā fœtidissimus sum, horribilis sum, stercus vermisq. nequissimus, & vanissimus homo. Tu autem Deus deorum, Dominus dominantium, omne bonum, honestum, & pulchrum, omnis vtilitas, omnis amœnitas, omnis suauitas, fons splendoris, fons melodiæ, fons odoris, fons dulcoris, fons amoris & intimus dilectionis amplexus, & tu rogas me & ego fugio: de me es solicitus, de te non curo: mihi semper seruis, & ego te semper offendo: te mihi tribuis, & ego te contemno. Me ergo vanitatem & nihil diligis, & te infinitum & inenarrabile bonum sperno, fœtorem, horrorem, mortalem dolorem tibi o beatissime, benignissime, amantissime sponse præpono. Plus me allicit creatura, quàm creator: vanitas, quàm æternitas, detestabilissima miseria, quàm summa felicitas. Plus me inclinant sordes, quàm eleuet pulchritudo, seruitus quàm magnitudo, amaritudo quàm dulcedo. Nam meliora sunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta oscula inimici, & tamen plus approbo hoc affectu fraudulenta oscula, quàm vulnera diligentis. Sed ne reminiscaris Domine delicta mea, vel parentum meorum, sed pietatis tuæ viscera, & dolorem tuorum vulnerum, non quod ego sed quod tu pro me sustinuisti considera. Si me, vt ostendis diligis, cur me relinquis? cur fatigari permittis? Me ergo amantissime tene timore, restringe amore,

Alia deuota oratio post cōmunionem dicenda.

Prou. 27. a

Tob. 3. a

re, quieta dulcore. Dulcissime sp[illegible] nequeo, nescio, tibi volo seruire, tibi adhærere [illegible] corde. immo vix pericula amare, hoc operari in [illegible] vis, & a me exigis. Quid ergo de[illegible] to meo, vel tu in tuo? Obsecro, vt non [illegible] homo, sed Deus, nolo in hac contrarietate deficere, nolo succumbere, sed succurre festinanter. Viuendo luxuriose, & me nimis, & tuas creaturas lasciue amando, totam meam substantiam dissipaui, nunc recognoscentem miseriam, & penuriam meam famelico appetitu ad paternæ misericordiæ viscera redeuntem me oculis tuæ pietatis agnosce, & dignare me radijs tuæ gratiæ lætabundis occurrere, & cum amplexibus pacis, & quietis largiaris oscula. *Luc. 15. c*

Ibidem d. En recognosco quòd in cælum & in totam curiam cælestem, & Ecclesiam Romanam, immo in omnem creaturam tuam & coram te, te contempto, peccaui, & malum coram te feci, & certe non sum dignus vocari filius tuus, nec mercenarius etiam seruus, aut aliqua vilissima creatura. sed miserere mei, & dele iniquitatem meam, vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris: quia dicunt animæ meæ, Non est salus ipsi in Deo eius. *Psal. 50. a* *Psal. 3. a*

Obsecro, iube, vt detur mihi charitatis stola, fidei feruentis annulus, in calceamentis, & eleuantis, & confirmantis spei protegantur pedes, vt sic ebrius tuo sanguine, totus in te resoluar amore.

Intret dolor tuus intima mea, & omnem amorem expiet alienum, sim tecum crucifixus mundo, vt sic mortuus, vita mea sit tecum abscondita in Deo.

Feruens amantis animę in Christum resignatio.

O vita mea, vita felix, quæ abscondita est ipsi mundo, & sociata ipsi Christo, in Deo centro suo quiescatur, vnum est mihi necessarium, & solum vnum quæro. Abscedat ergo phantasmatum multitudo, vnus est dilectus meus, vnus est amor meus Iesus Christus, Deus meus, sponsus meus. Nihil ergo sapiat, nihil delectet, nihil alliciat, nisi Iesus Christus. totus sit meus, totus sim suus, & fiat cor meum vnum cum ipso, nihil me iudicans scire vel amare, vel affectare nisi Dominum Iesum Christum, & hunc crucifixum. *1. Cor. 2. a*

Ergo bone Iesu recollige me visceribus, refice vberibus, & inebria me vulneribus. Euigila ergo anima mea ad viscera compassionum, quibus plorauit in infantia, Super Hierusalem, super Lazarum, & in cruce, immo in illis super te, & egrediatur fluuius de loco voluptatis ad rigandum Paradisum, qui est in quattuor capita diuisus. Si enim egrediebatur fluuius lacrymarum de loco voluptatis, & omnium delitiarum, quanto magis, debet egredi de loco omnium spurcitiarum? Ergo bone Iesu sum- *Luca 19. f* *Ioan. 11. e* *Gen. 2. b*

A mis delitijs plenus plorasti. Euigila etiam anima mea ad verba instructionum, & exhortationum, & promissionum, quia de verbo vitæ æternæ habes. Euigila ad exprobrationes, vulnera, illusiones, & occisiones, ad dolores passionis, & compassionis. Attendite, inquit, & videte, si est dolor, sicut dolor meus, immo Domine accedam, & videbo, si est amor sicut amor tuus. Et ideo nihil nisi te propter te volo amare. Tu Domine me iniquum, pessimum, & contemptorem tuum, vilissimum fœtorem stercorum, & horrorem vermium amasti tantum, vt tanta pro me dignareris pati; & sustinere, & ego te infinitum bonum, patrem pijssimum, sponsum dulcis- *Thren. 1. d*

B simum omnis pulchritudinis & suauitatis fontale principium, non tantum diligam vt saltem moriar per te, pro te mundo, immo moriar & mihi, vt totus tecum affixus ligno, nihil sentiam nisi te, vt viuam iam non ego, viuat autem in me Christus. *Gal. 2. d.*

Quid ergo retribuam Domino, pro omnibus quæ retribuit mihi? Calicem salutaris acccipiam, & nomen Domini inuocabo. Sic ergo calix continuus in corpore saltem superabundantis gratiæ radicetur in corde, melos diuinæ laudis diffundatur, quare continue ac indesinenter in ore laudabo Deum meum, in vita mea psallam Deo meo, quamdiu fuero. Iucundum sit ei eloquium meum, ego vero delecta- *Psal. 115. a* *Psal. 145. a* *Psal. 103. d*

C bor in Domino, leuabo, & ostendam ei faciem mentis, & in auribus ab ore meo resonabit immensa gratiarum actio, & magnificentia suæ laudis. Recedant ergo de cetero omnia vetera de ore meo, & de anima mea: quia Deus scientiarum Dominus est, & ipsi præparantur cogitationes, & voces. Arcum fortium superabo, & induar virtute ex alto. Gaudens gaudebo in Domino solum, & implebitur cor meum iubilo, & omnia ossa mea exultabunt in Deo meo, quia totum me offeram Saluatori meo. Quiescet cor meum in dulcedine bonitatis immensæ. Laudabo excellentiam gloriæ summæ, & sequar vestigia passionis acerbæ. Corpus conculcetur, cor *1. Reg. 2. a*

D eleuetur, laude vero repleatur os meum, vt die ac nocte Dei mei magnitudine tantæ vitæ irremissibiliter quiescant. Abscedat vanitas, accedat diuinitas, transformet charitas, & fiam totus diuinus, aperiatur cor meum, aperiantur vulnera, iungantur intima, & fiant vnum cum Christo. Amen.

S. BONAVENTVRAE EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS

Opusculum, quod inscribitur, EXPOSITIO MISSAE.

Breuis hæc est Missæ expositio, sed plena ac referta doctrina mirabili, & eruditione non vulgari. Nam sanctus hic Doctor vel hoc solo Opusculo testatum facit, quantum sacrorum rituum cognitione, sollemniumq. Ecclesiæ cærimoniarum obseruatione excelluerit. Igitur sacra Missæ mysteria dum breuiter exponit, & dilucide explicat, ad huius aurei Opusculi frequentem lectionem, præcipue sacerdotes inuitat, qui in eius, quod offerunt, tam sancti sacrificij meditatione iugi & assidua potissimum versari debent. Pro commoditate vero legentium, capitibus quattuor distinctus est denuo tractatus iste, vt mox infra patebit.

CAPITA HVIVS OPVSCVLI.

De sacerdotalibus indumentis, & eorum significatione. A *Caput primum.*

Heb. 9. a

CHRISTVS assistens Pontifex. Apostolus ad Hebræos dicit illa verba de Domino Iesu, & vero Pontifice. Iste namque Pontifex tantæ dignitatis est, quòd etiam pontifices, & sacerdotes nostri in omnibus, quæ in Missa faciunt, ipsum repræsentant. Vnde, vt cum maiori reuerentia & deuotione sacrosancta Missarum sollemnia audire velitis, quid Missa significet, & quomodo Christum tam Missa, quàm sacerdos repræsentet, compendiose dicere volo.

Sciendum igitur, quòd sacerdos primò capiti amictum superponit, quod humerale dicitur, quod vsque ad humeros descendit, & inter consecratas vestes computatur, postea albam induit, & cingulo se cingit, postea manipulum in læua manu sumit, postea stolam longam collo superponit, & eam cancellatam in pectore ad modum crucis iuxta vtrumque latus cingulotenus ligamentis applicat, postea casulam induit, & sic ad altare procedit. Si quis ex his indumentis per obliuionem aliquid omitteret, grauiter peccaret.

Quocũque indumento ex his omisso per obliuionem, celebrans grauiter peccaret.

Quid autem hæc significent breuiter videamus.

Humerale caput cooperiens signat, quòd Christus, qui est caput Ecclesiæ, diuinitatem in humanitate abscondit.

Alba munda & longa magnam Christi munditiam significat, quia Petrus dicit, quòd Christus peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Hanc munditiam Christus in baptismo nobis tribuit. Linea enim alba per aquam dealbatur, & Ecclesia per baptismum Christi candidatur.

1. Pet. 2. d

Singulorũ sacerdotalium indumentorum significatio

Cingulus designat virginitatem Christi, & suæ castissimæ matris, quam nos habere docuit, dicens: Sint lumbi vestri præcincti, &c.

Luc. 12. e

Manipulus in læua est humilitas Christi in hac vita, vel manipulus in læua designat pugnam Christi pro iustitia. ipse enim pro iustitia pugnauit, mundum superauit, & diaboli potestatem deiecit, & idcirco manipulus in læua clypeum, vel pugnam pro iustitia designat. Ad hanc nos hortatur Christus, dicens: Beati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, &c. *Mat. 5. a*

Stola longa supra collum ante cor, & vsque ad pedes dependens signat obedientiam Christi & voluntariam seruitutem pro nobis. Ipse enim pro salute nostra factus est patri obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis, & hoc designat cancellata stola B in pectore ad modum crucis. Designat etiam crux in pectore passionem Christi, quam circumferre peruigili meditatione debemus, vna cum sacerdote in corde & corpore per mortificationẽ terrenæ delectationis. Designat etiam crux ante pectus sacerdotis cancellata, populum Iudaicum in sinistram partem transire, qui Christum occidit, & in ipsum credere noluit. Populus autem gentilis in Christum credidit, & se in dexteram partem per fidem collocauit. Quod expressum est in Genesi, quando Iacob nepotibus suis videlicet Manasse, & Ephraim benedicens cãcellatis manibus, dexteram supra iuniorem, scilicet Ephraim, læuam verò supra seniorem, scilicet Manassen posuit, & ait: C Benedicat Deus pueris illis. *Phil. 2. a. b* *Gen. 48. c*

Casula, id est, parua casa vel domus, signat cælum & terram, quæ Christus sua maiestate implet sicut ipse dicit per Prophetam: Cælum & terram ego impleo. Casula etiam designat charitatem, qua diligere debemus amicos in Deo, & inimicos propter Deum, sicut Christus nos docuit verbo, & exemplo. Per anteriorem partẽ casulæ designantur amici, per posteriorem inimici. Vnde Christus dixit in S. Matthæo: Diligite inimicos vestros, &c. *Hier. 23. e* *Matt. 5. g*

Missa

Missa vnde dicta, & de ingressu sacerdotis ad altare vsque ad offertorium. Cap. II.

DICITVR autem Missa a mittendo & repræsentat legationem inter homines, & Deum. Deus enim mittit Filium suum Christum in altari, & iterum mittit Ecclesia fidelis eundem Christum ad patrem, vt pro peccatoribus intercedat.

Item ante inceptionem Missæ sacerdos dicit confessionem, quia licet sit nuncius & legatus fidelium, tamen se scire debet peccatorem esse, accusans se de peccatis suis, sicut scriptum est: Iustus in principio accusator est sui. Signat etiam confessio ante Missam, quòd Christus pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis, vt nos offerret Deo patri, & ipse Christus in persona peccatorum dicit in Psalmo: Longe a salute mea verba delictorum meorum. quasi dicat, peccata populi mei non permittunt me viuere, sed oportet vt pro peccatoribus moriar, & sic eos patri meo reconciliando offeram.

Prou. 18. c — 1. *Pet.* 3. d — *Ps.* 21. a

Item post confessionem sacerdos accedens altare illud osculatur, signans per incarnationem, & passionem Christi salutem & pacem Iudæis & gentibus ad fidem Christi conuersis esse nunciatam. In dextro enim cornu altaris Iudæi, in sinistro verò Gentiles designati sunt. Vnde & Missa in dextro cornu inchoatur, quia ex stirpe Iudæorum Christus humanitatem assumpsit. Beata enim virgo Maria de Regia stirpe Dauid originem duxit, quæ de Spiritu sancto Christum Dominum nostrum concepit.

Introitus Missæ.

Tandem chorus vel sacerdos introitum Missæ incipit, quem omnes astantes clerici concorditer cantare debent. Chorus namque Græce concordia dicitur Latine. Quod autem introitus bis cantatur, per hoc desiderium antiquorum Patrum designatur, in quorum persona Esaias dixit de incarnatione Christi, quã Prophetæ & Patriarchæ desiderabant: Vtinam disrumperes cælos, & descenderes. quorum tandem audiens clamorem Dominus venit in mundum, sicut ipse per Psalmistam dicit: Propter miseriam inopum & gemitum pauperum nunc exurgam dicit Dominus. Item quòd introitus bis cantatur designat, quòd qui venturus erat, Deus & homo in vna persona existeret. Item quòd introitus bis cantatur, & in medio sancta Trinitas per Gloria Patri collaudatur, signat quod Christus de Virgine natus, introiuit in hunc mundum, & fidem Trinitatis nobis insinuans, iterum ascendendo introiuit in cælum: quem multi sanctorum imitati sunt, qui licet hunc mundum per natiuitatem & per propagationem carnis introierunt, & carnaliter de parentibus nati sunt; tamen per fidem Sanctæ Trinitatis in baptismo, vel effusionem sanguinis pro Christo sunt renati, & sic Angelicis choris associati.

Isa. 64. a — *Psal.* 11. b — *Mat.* 5. a — *Phil.* 2. a

Vnde & *Kyrie eleison*, nouies decantatur, quia drachma decima scilicet humana natura quæ perdita erat, inter nouem choros Angelorum per incarnationem Christi instauratur.

Gen. 48. c

Et quia sancti Angeli de hac instauratione gratulãtur, hymnus Angelorum, scilicet *Gloria in excelsis Deo* quem ipsi in natiuitate Christi cantauerunt, per sacerdotem lætanter inchoatur, hoc signans, quod Christus propter humani generis restaurationem, incarnari dignatus est. Quæ autem in hoc hymno sequuntur scilicet, *Laudamus te*, vsque ad finẽ, B. Telesphorus Papa post sanctum Apostolum Petrum numero octauus, apposuisse dicitur, licet quidam sanctum Hilarium Episcopum Pictauiensem, & doctorem præcipuum hæc apposuisse contendant.

Hymnus Angelicus, a quo auctus. — *Hier.* 23. c

Vnde sciendum quòd cum *Kyrie eleison*. cantamus Domini Dei nostri misericordiam prouocamus, & vt nostri misereatur inuocamus. *Kyrie eleison*, interpretatur, Domine Deus Pater miserere. *Christe eleison*, Domine Iesu Christe filij Dauid miserere. *Kyrie eleison*, Domine Spiritussancte miserere. ymas enim Latine signat, nobis. quasi dicat Ecclesia catholica: Sancte Pater, qui Filium tuum misisti, vt ex virgine Maria nasceretur, miserere nobis, vt nouem choris Angelorum associemur. Christe Fili Dei viui, qui de virgine Maria nasci dignatus es, miserere nobis. Sancte Spiritus, qui Mariam virginem tua gratia implesti, quando Christum concepit, miserere nobis. Sic autem Trinitatem per *Kyrie eleison*. & *Christe eleison* inuocamus.

Matt. 5. b

Et *Gloria in excelsis* subiungimus, vt ostendamus nos eundem Deum colere in terris, quem Angeli venerantur in cælis.

Post hoc sequitur Oratio, quæ collecta dicitur, eo quod omnes astantes Missæ, se debeant deuote colligere, & cum sacerdote fideliter orare. Et huic orationi præmittitur salutatio, scilicet *Dominus vobiscum*. & hæc salutatio pertinet ad simplicem sacerdotem. Episcopi autem, qui sunt vicarij Christi salutare solent populum ea salutatione, qua Christus salutauit suos discipulos, id est, *Pax vobis*, quasi dicat: Si digne sacris mysterijs interesse velitis, sitis filij pacis. De salutatione minorum sacerdotum, scilicet *Dominus vobiscum*, & responsione populi, *Et cum spiritu tuo*, sicut dicit beatus Hieronymus, cum spiritu hominis optat spiritus Dei esse, quia in spiritu rationali creatus est homo ad imaginem & similitudinem Dei. Hortatur autem omnes circumstantes, vt secum orent dicens: *Oremus*: Iam omnes vanitatem postponamus, detractiones, & susurrationes malas in Ecclesia abijciamus, & deuotioni diligentissime intendamus, & orationi sacerdotis in Missa, eo quod ipse sacerdos suam, & omnium circumstantium orationem, & deuotionem, sua supplicatione colligat, & ad Deum preces fundat, quam cum concluserit petit, vt exaudiri mereatur a Patre, *Per Dominum nostrum Iesum Christum*.

Oratio cur collecta nũcupatur. — Episcopi ad populum salutatio. — *Ioan.* 20. e

Vnde si exaudiri volumus, Dominum ad nos clamantem audiamus in Epistola, & eius præcepta impleamus, inquantum possumus. Epistola enim interdum ex veteri, interdum ex nouo testamento sumitur, quia vetus testamentum & nouum de Domino & eius præceptis loquuntur. Dicitur autem Epistola ab epi, quod est supra, & stola missio, quasi de supremis missa. Spiritu enim sancto inspirati prophetæ & Apostoli, locuti sunt omnes. Sciendum, quòd in quartis ferijs quattuor temporum legũtur duæ lectiones, scilicet Prophetia, & Epistola, in quibus designatur quòd omnes clerici, qui ordinandi sunt, & inuestiendi sacris ordinibus in sequenti sabbato eruditi debent esse in veteri, & in nouo testamento, vel in duobus lectionibus designatur, quod in corpore & anima mundi debent esse. Ab hac enim quarta feria vsque ad sabbatum, clerici antiquitus examinabantur, & in sabbato ordinandi Episcopo præsentabãtur. In quo sabbato quinque lectiones leguntur ad designãdum, quòd omnes, qui illo die ordines, consequuntur, illuminatos debent habere sensus, vt populum sibi commissum eo melius regere valeant. Nam si cæcus cæcum ducit, &c.

Epistola. — 2. *Pet.* 1. d — Duæ lectiones, quæ leguntur in quattuor tẽporibus, qd significent. — *Mat.* 15. b

Debent ergo in mandatis Domini perseuerare fideliter, quæ eis in lectionibus, & epistolis frequentius reiterantur, & ire de virtute in virtutem, quod Graduale designat. Dicitur enim a gradiendo. Vnde Dominus cuidam dixit: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. *Graduale* autem in duobus versibus terminatur, quia in duobus præceptis charitatis, scilicet in dilectione Dei & proximi vniuersa lex pendet & prophetæ.

Graduale. — *Mat.* 19. c — *Mat.* 12. d

Per charitatem autem merebimur gaudia regni cælestis, quod in Alleluia designatur. In cælo enim sancti Deum laudant, & Alleluia interpretatur laudate Deum, Gaudium autem Sanctorum interminabile & ineffabile dicitur, quod per pneuma post Alleluia dulce & longum satis proprie declaratur. Solemus enim

Alleluia quid significet.

enim longam notam tonando poſt Alleluia ſuper hanc litteram A, prolixius decantare. quaſi dicat, Gaudium Sanctorum in cælis interminabile. & ineffabile eſt.

Tractus mœrorem denotat.

Quod autem tempore mæroris Tractum pro Alleluia cantamus, in hoc mærorem, & triſtitiam huius ſæculi deſignamus

Sequentiæ, & earum au ctores.

Sequitur de ſequentijs. *Sequentiæ* dicuntur a ſequendo, quia antiquum cantum ſecutæ ſunt. Fecit autem ſequentias* Natherus Abbas ſancti Galli. Quidam autem monachi Griſei ſequentias non cantant, quia ipſi antiquũ vſum non ſequuntur in cantando. Multi etiã poſt Abbatem Natherum ſequentias nouas fecerunt ſicut Hermannus contractus, qui fecit *Aue præclara*, & *Sancti ſpiritus*, & multi alij, quorum nomina longum eſſet dicere.

*Notgerus dicitur iſte apud Tri themiũ: qui ex Abbate S. Galli factus eſt Epiſcopus Leodienſis.

Quod autem dicitur ante Euangelium, ſequentia ſancti Euangelij, id eſt, ſequentia quæ legi debent, ſunt ſecundum Matthæum vel Ioannem dicta.

Sequitur videre quare Euangelium in aquilonari parte legatur, & quid per hoc inſinuatur. Euangelium Græce dicitur bonum nuncians, ſiue bonum nuncium Latine. Et quid melius nuncians, quàm quòd filius miſſus a Patre, dicit: Venite benedicti patris mei.

Euãgelium quid.

Mat. 25. e

Quod autem Euangelium contra aquilonem legitur, hoc deſignat, quod Dominus Ieſus, qui pro nobis incarnari dignatus eſt, luciferum, & omnes aereas poteſtates debellare venit. Ipſe enim lucifer dixit: Ponam ſedem meam ad aquilonem, & ſimilis ero altiſſimo. Cui dictum eſt: Quomodo cecidiſti, &c. Igitur Euangelium legendum eſt, vt aquilo ſurgat, & auſter veniat, quod eſt dicere, vt diabolus fugiat, & Spiritusſanctus adueniat.

Iſa. 14. c
Ibidem.
Cant 4. a

Solet autem legens Euangelium populum ſalutare, & eis ſalutẽ Domini optare, quatenus corda circumſtantium aperiantur ad audienda, & implenda verba ſancti Euangelij. Et reſpondet populus: *Gloria tibi Domine*: qui nos ad tuam doctrinam vocare, & tuo ſanguine redimere dignatus es.

Signant autem ſe fideles ſigno ſanctæ crucis in initio Euangelij ſicut & legens Euangelium, vt ad intelligenda verba ſancti Euangelij ab inanibus cogitationibus mundentur, & a Domino audire mereantur, quòd diſcipuli a Domino meruerunt audire: Iam vos mundi eſtis, propter ſermonem quem locutus ſum vobis. Debent etiam verba ſancti Euangelij ſtando, & denudato capite ab omnibus, & ſine baculo vel reclinatorio cum reuerentia & tremore audire, quia Dominus nudam, & apertam veritatem in Euangelio prædicauit. Vnde male faciunt, qui eo tempore genua flectunt, vel in oratione procumbunt. Dominus enim Ieſus Chriſtus dulciſsima verba, & melliflua prædicauit, quæ etiam ab extraneis commẽdata ſunt. Vnde legitur in Euãgelio Ioannis, quòd quidam eius verba audientes dixerunt: Numquam locutus eſt homo, ſicut hic homo loquitur: Et mirabantur de his, quæ procedebant de ore Dei. De mirabilibus autem & de ſignis, quæ in Euangelijs leguntur, ſtatim lecto Euangelio laicis aliquid eſſet dicendum.

Ioan. 15. a

Ad Euangelium ſtãdum eſt.

Ioan. 7. g
Luc. 4. d

Poſt hoc ſequitur: *Credo in vnum Deum*, quia omnia quæ Chriſtus prædicauit, & Euangeliſtæ ſcripſerunt, firmiter credere debemus. Hanc fidem catholicam Græci Symbolum vocant. Eſt autem triplex Symbolum a ſanctis Patribus editum. Primum videlicet, Credo in Deũ, quod ad horas ſolet dici.*Hoc ſymbolum ſanctiſſimi Chriſti Apoſtoli per ſingulas particulas compoſuerunt, & hanc fidem Apoſtoli per totum orbem diuulgauerunt. Sed ſciendum, quòd huic fidei catholicę hæretici fortiſſime reſtiterunt impugnantes eam. Sanctiſſimi autem Epiſcopi 318. inter quos B. Nicolaus dicitur fuiſſe, concilio Nicæno habito poſt tempora Apoſtolorum anno 320. hanc fidem catholicam ab Apoſtolis editam diligentiſſime elucidare curauerunt, & ſymbolum hoc ſcilicet Credo in vnum Deum, quod in Miſſa canitur, ediderunt, & in Miſſa cantari ſtatuerunt. Quod ſtatutum in concilio Conſtantinopolitano a multis ſanctis Epiſcopis, inter quos dicitur fuiſſe B. Auguſtinus, valde approbatum & firmatum eſt. Tertium ſymbolum quod ad horam primam dicitur, ſcilicet Quicumque vult, B. Athanaſius Alexandrinus Epiſcopus dinoſcitur edidiſſe. Et hæc dicta de ſymbolis ſufficiant.

Symbolum triplex:

**Legendus eſt Auctor de hac re ſerm. 8. in Hexaem. to. 1. & Cẽtil. par. 3. ſect. 38. & Dieta ſalut. tit. 5. to. 6.*

De Offertorio, & alijs, vſque ad canonem Miſſæ. *Cap. III.*

Offertoriũ vnde dicatur.

SEQVITVR videre de Offertorio. Dicitur autem offertorium ab offerendo, eo quod populus oblationes ad altare deferens, deuotum & fidelem ſe eſſe Deo oſtendat. Nam ſicut ſacerdotes ſolent gaudere, ſi multi ad offerendum veniant: ſic Apoſtoli gaudebant, quando multi populi ſe Deo offerebant, & fidei catholicæ obediebant, ſicut in Actibus Apoſtolorum legitur. Solet autẽ ſacerdos ante offertorium populum per Dominus vobiſcum ſalutare, & ad orãdum per Oremus inuitare: quia ordo conueniens eſt, vt poſt prædicationem Euangelij iam lecti, ſequatur in corde laus, in ore fructus, in opere fides. Præterea & offerenda dicitur, quia Domino ſacrificium laudis offertur. Sacerdos enim acceptis oblationibus a populis calicem præparatum vino & aqua, & hoſtia a miniſtris, poſt hoc liber canonis, & præfationis ad ſiniſtram partem defertur, iuxta quam partem & Euangelium legi ſolet, ſicut ſuperius dictum eſt: quia gentes doctrinam Chriſti & Apoſtolorum, quæ in ſiniſtro cornu altaris figuratæ ſunt a Iudæis, & deuotius quam Iudæi ſuſceperunt. Iudæi enim, exceptis paucis, doctrinam Chriſti repulerunt, & Apoſtolos de Iudæa eiecerunt. Ita, vt ipſi dicerent Iudæis: Vobis quidem verbum ſalutis miſſum eſt: ſed quoniam repuliſtis illud, & indignos vos iudicaſtis æternę vitæ, ecce conuertimur ad gentes. Vnde ſi vnum lumen tantum ad Miſſam habeatur ante Euangelium, ad ſiniſtram partem altaris ponendum eſt: quia cereus fidem ſignat, quia in Chriſtum credimus nos, qui ex gentibus venimus.

Act. 13. g

His itaque peractis calix cum patena adaptatur, in quo vinum cum aqua limphatur, & cum oblata adhibita ſuper altare eleuatur.

Altare, calix, patena, corporale, rotunditas hoſtię, quid ſignificent.

Sciendum quòd altare quadrangulũ deſignat crucem Chriſti quadratam. Calix ſepulchrum Domini. Patena lapidem ſuperpoſitum. Corporale ſindonem mundam, in qua inuolutum eſt corpus Domini. Rotunditas hoſtiæ Trinitatem, & æternitatem Dei. Rotunditas enim fine caret & initio. Aeternitas etiam caret initio, & fine non clauditur, quod in fine collectarum quando *Per omnia ſæcula* dicitur, declaratur.

Altaris conſecratio.

Altare quando ab Epiſcopo conſecratur, in quatuor cornibus ad modum crucis oleo perungitur. Et Eccleſia ſanguine Chriſti ſimiliter eſt peruncta. Vnde cantatur: *De crucis ſtipite, quem ſacer cruor perunxit*, &c. Item altare pannis albis & mundis cooperitur, & crux Chriſti humanitate eius in ea pendente decoratur. Item in altari ſanctorum reliquiæ abſconduntur & in cruce Domini maxima myſteria reperiuntur, videlicet longitudo, latitudo, ſublimitas, & profundum.

Mixtio aquę cum vino in calice

Quod autem in calice aqua admiſcetur vino, nunc dicendum eſt: debet enim in modica quantitate vino admiſceri, videlicet vt aqua omnino abſorbeatur a vino. Si enim, quod abſit, multitudo aquæ in calice miſceretur, ita vt aqua vinum vinceret, & eius ſaporem tolleret, ſacerdos ſanguinem Chriſti non conſecraret, & negligentiam magnam committeret. Aqua enim deſignat populum: Vinũ Chriſti Deitatem. Quãdo autẽ aqua admiſcetur, populus Chriſto adunatur. Vnde valde timendum eſt, ne aqua omittatur, & cauendum

uendum ne populus a Christo separetur.

Hostia autem iuxta calicem locatur, quia Christus pro Ecclesia immolatur. Hostia etiam de multis granis conficitur, & cum aqua adunatur, similiter, & vinum ex multis racemis liquatur; per quæ datur intelligi, quòd Christus cum multis membris per aquæ baptismum sibi coniunctis, vnum corpus efficitur.

Ephes. 5. g Vnde dicit Apostolus super hoc verbo: Et erunt duo in carne vna: Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, & in Ecclesia. In festis autem præcipuis, calix, & hostia simul & altare, cum thuribulo incensantur. Per quod signatur, quod fidelis populus vna cum sacerdote orationes singulas, vel speciales ad Sanctos facere debent, quorum sollemnitatem specialiter peragunt. Sacerdotes enim in sollemnitatibus, collectas, præfationes, communicantes in canone, mutare solent: sic & populi circumstantes speciales orationes Deo, & sanctis mittere debent.

Psal. 140. a De his dicitur in persona Ecclesiæ: Dirigatur oratio mea, &c.

Deinde præparato calice, & thurificato, sacerdos se humiliare solet in oratione, & inclinare, postea ad populum se vertens, vt pro se oret silenter petit. Quid autem hoc significet, breuiter videamus. In Euangelio legitur quòd ad prædicationem Christi multi conuertebantur, ita vt Pharisæi dicerent: Ecce mundus totus post eum abijt; & propter resuscitationem Lazari collegerunt Pharisæi concilium, vt non solum

Ioan. 12. b Dominum Iesum Christum, sed etiam Lazarum interficerent resuscitatum. propter quod quia Christi

Ioan. 11. g nondum aduenerat hora, scilicet vsque ad diem palmarum se occultabat, & secreto orabat, & docebat, quod silentium, & inclinatio post offertorium significat. Item post diem palmarum discipulos orare hortatur, scilicet ante parasceue, ne intrent in tẽtationem: quod orare ante secretam sacerdotis ad populum se vertentis indicat.

Secreta autem occultam orationem significat, in qua sudor sanguineus de corpore eius distillabat.

Mat. 23. d Item Dominus noster Iudæis obiecit, quòd occiderunt prophetas, & ad se missos, cum monita sua spernerent, dixit ad eos: Dico vobis, non me videbitis amodo, donec dicatis, Benedictus, qui venit in nomine Domini, &c. & sic ab eis recedens, vsque ad præfinitum tempus a patre se occultabat. In die autem palmarum vt dictum est, se eis humiliter offerebat in asino sedens. Tũc adimpletum est, quod dixerat. Nam pueri Hebræorum cum multa turba, quæ conuenerat ad diem festum Paschæ, clamabãt dicen-

Matt. 21. b tes, Benedictus qui venit. Et Osanna, &c. quæ omnia sacerdos in Missa repræsentat, quando post secretam, *Per omnia sæcula* alta voce decantat, & præfationem, & *Sanctus*, vsque ad *Osanna in excelsis* in Ecclesia pronunciat.

Præfatio. Sciendum, quòd in Præfatione tangitur prærogatiua non paruipendenda. Ecclesia enim militans in terris, petit admitti voces suas cum spiritibus & virtutibus Angelicis in cælis. Quod vtique fit, si iuxta admonitionẽ sacerdotis corda sursum habemus ad Dominum, non ad terrenum desiderium: quia sine dubio ima summis coniunguntur. scriptum est enim:

Mat. 24. c Vbi fuerit corpus, illic congregabuntur aquilæ, id est, Angeli. Cum quibus nostras voces cum spiritibus, & virtutibus Angelicis, in cælis admitti petimus sine fine dicẽtes ter: *Sanctus*, quia trinus & vnus est Deus.

Sãctus quater replicemus. Et ideo tribus vocibus, *Sanctus*, cantamus, quia Deum potentem in cælo, in inferno, & in terra pronunciamus, ita vt in nomine Domini omne genu flec-

Philip. 2. b ctatur, &c. vel ideo ter, *Sanctus*, cantamus, quasi dicat: Omnipotens Deus Sanctus es, fideles tuos in terra protegens. Sanctus es Angelos in cælis, & omnes sanctos inenarrabili gaudio replens, & hi exercitus tanguntur in hoc verbo, Sabaoth, quod interpretatur exercitus. Benedictus ergo, qui venit in nomi-

A ne Dei Patris, & pro salute nostra carnem assumere, & crucem subire dignatus est. *Osanna in excelsis.*

Osanna interpretatur salua, & saluifica. quasi dicat Ecclesia: Qui potens es in excelsis, salua nos Christe existentes in terris. Quod autem Osanna bis cantatur duplex stola vel gloria Sanctorum scilicet corporis & animæ per hoc insinuatur. Hic est notãdum, quòd in tribus linguis nominatissimis Missa cantatur, scilicet Hebræa, Græca, & Latina, per hoc intelligi datur, quòd omnis lingua confitetur, quia Dominus Iesus est in gloria Dei Patris. Hebræa sunt Sabaoth, *Osanna vox Hebræa quid.* *Phil. 2. b*

B Osanna, Amen, Alleluia, & his similia. Græca sunt, Kyrie eleison. Latina, Euangelia & Epistolæ & cetera. Titulus etiam crucis hoc repræsentat, scilicet: Iesus Nazarenus Rex Iudæorum, qui Græce, Hebraice, & Latine scriptus fuit. *Ioan. 19. d*

Item ante canonem sacerdos digitos lauat, per quod intelligi datur, quòd solummodo baptizati interesse debent consecrationi corporis Christi. Caueat autem sacerdos ne digitos lotos, postquam eos lauit & extersit, de cetero disiungat, excepto quando facit signum crucis super sacrificium salutare, vel quando hostiam tangit. Non enim debet eisdem digitis quidquam

C nisi hostiam tangere, quousque eos in calice post sumptionem sacramenti lauet. *Quomodo seruãdi sũt digiti, qbus Christi corpus contingimus.*

De totius Canonis Missæ expositione. Cap. IV.

SEQVITVR videre de canone Missæ, quem diuersi sancti composuerunt. Sed quidam scholasticus Romanæ Ecclesię ad petitionem Apostolici, regulariter eum ordinauit. Nam fortissimam & sanctissimam distinctionem, quam Christus edidit in medio canonis, sicut cor hominis in medio posuit. Cor enim hominis dicitur in medio corporis positum: sic *Greg. Regi. li. 7. epi. 63. Scholasticũ auctorẽ Canonis Missæ scribit.*

D & sacratissima verba, cũ quibus sacerdos corpus Christi, & sanguinem conficit in medio canonis reperiuntur, quasi Rege diuino in medio existente, & sancto exercitio circumstante. Multi enim Sancti, scilicet Gelasius, Damasus, Gregorius, Leo, Sergius Papa, & ceteri multi diuersas clausulas apposuerũt. Sed Apostoli solummodo hanc clausulam: *Qui pridie*, cum Pater noster dixerunt, & sic Missam cantauerunt. Canon enim discrete & sub silentio legendus est. Discrete, vt verba canonis, nec nimis velociter syncopando, vel nimis protrahendo circumstantibus generet tædium. Vnde Ecclesia statuit, vt canon deuote, & sub silentio *Sacri canonis Missæ auctores.* *Silentium Missę, Christi humilitatẽ refert.*

E legatur, quod silentium humilitatem Christi in sua passione indicat, quia coram præside stans, diiudicatus nihil dicebat, & sicut agnus coram tondente, sic non aperuit os suum. *Isa. 53. c*

Est autem initium canonis: *Te igitur clementissime Pater*. Vbi notandum est, quòd hæc coniunctio, *Igitur* ad Præfationem & ad *Sanctus* refertur, quæ ante canonem cantata sunt. quasi dicat sacerdos in persona Ecclesiæ: Quia admisisti omnipotens Deus, vt te cum sanctis Angelis laudaremus, & idẽ clamaremus: Ideo *Clementissime Pater te supplices rogamus ac petimus* per Iesum, *vti*, id est, vt *accepta habeas hæc dona*, id *Missæ canõ cur a littera T. exorditur.*

F est, benedicas. Sciendum autem, quod diuina prouidentia factum est, vt canon ab hac littera. T. inciperet, quæ sui forma signum crucis ostendit in figura. In plerisque sacramentarijs, id est canonum libris, imago crucifixi depingitur, vt non solum intellectus litteræ, verum & aspectus figuræ memoriam Dominicæ passionis inspiret. Littera namque T, mysterium crucis insinuat, dicente Domino per Prophetã: Signa Thau in frontibus virorum dolentium, & gementium, ne ab Angelo percutiantur. Et quod in frontibus per confirmationem & vnctionem Dominicæ passionis deuotissime teneamus. Vnde statutum est a sanctis Patribus, ne quisquam sacerdotum in aliquo altari, Missam celebraret, nisi ibi imago posita fuerit crucifixi. *Ezec. 9. b* *Corã cruci fixi imagine sacrificium peragatur.*

Quam

Quam sacerdos intuens, & brachia extensa in ea cernens pro populi delictis exorando, brachia sua ad eū extendere ad modum crucis nullatenus erubescat. Paulus namque dicit: Mihi absit gloriari nisi in cruce, & cet.

Gal. 6. d

Sacræ crucis encomiū atque figuræ.

Vnde quia de sancta cruce, vel de signis crucis hic mentio habita est, pauca de mysterio crucis hic inserantur. Ipsa namque crux est imperium super humerum Saluatoris. O signum inæstimabile, & sacramentorum vbertate refertum. Crux est lignum vitæ in medio paradisi, quod quattuor Euangeliorum flumina rigant. Crux est charitas, id est cubitus, in quo consummata est arca, id est Ecclesia. Crux est ara super quam Abraham immolauit Isaac filium, id est, pater cælestis Dominum Iesum Christum. Crux est lignum, quod missum est in Marath, id est in mūdum, & dulcoratæ sunt aquæ legis, quia per crucem discimus inimicos diligere, quod vtique legi veteris testamenti contrarium est. Ipsa enim dicit, Odio habebis inimicum tuum, & oculum pro oculo, dentem pro dente. Crux est virga cum qua petra percussa est, id est Christus, & egressa sunt flumina largissima sanguinis, & aquæ, quibus animæ nostræ sanantur, & lauantur. Crux est palus, in quo erecto serpente æneo, id est Christo omnes, qui eum fideliter aspiciunt, liberantur a morsibus serpentum ignitorum, id est diabolorum. Crux est cithara, in qua noster Dauid, id est, Christus psallebat, quando in ea pendebat, & malignorum spirituum impetus a Saule, id est ab humano genere refrenabat. Crux est duo ligna, quæ colligebat vidua Sareptana, id est Ecclesia, vt sibi, & filio panem faceret, quia in cruce panis, id est Christus Dominus decoctus est. Crux est lignum Elisæi, ad quod ferrum de profundo natauit, quia per lignum crucis de abysso mortis sumus extracti, & hoc ab Elisæo caluo habemus, id est Christo in cruce denudato, vel in monte Caluariæ crucifixo. Crux est lignum, de quo dicūt Iudæi per Hieremiam prophetam; Venite, mittamus lignum in panem eius, id est Christum in cruce interficiamus. Crux est palma quam Christus ascendit, & fructus eius apprehendit, id est redemptionem nostram. Crux est clauis Dauid quæ ianuam cæli aperuit & nos intromisit.

Isa. 9. b
Gen. 2. b
Gen. 6. c
Gen. 22.
Exo. 15. f
Exo. 21. e
Exo. 17. c
Num. 21. b
1. Reg. 16. d
3. Reg. 17. b
4. Reg. 6. b
Hier. 11. d
Cant. 7. c
Apoc. 3. b

Trina crucis signatio quid mysterij habeat.

Quòd autem tres cruces supra calicem & hostiam per manus sacerdotis signantur, quid significent videamus. Signant enim tres traditiones, quibus Filius Dei traditus est in mortē. Traditus enim est Filius a Deo patre, sicut dicit Apostolus, Proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. hoc primum signum signat, vbi dicit, *Hæc dona*. Item tradidit Filius seipsum, de qua traditione dicit Isaias; Tradidit in mortem animam suam, & cum sceleratis reputatus est. & hæc traditio signatur, cum dicitur: *Hæc munera*. Deus enim hoc munus valde libenter acceptat. Item Christus traditus est a Iuda discipulo & hoc in malo, de qua traditione dicit Matthæus in Euangelio; Qui autem tradidit eum, dedit eis signum dicens: Quemcumque osculatus, &c. & hæc traditio significatur in hoc verbo, *Hæc sancta sacrificia illibata*. Quia enim Christus sine peccato natus est, & sine peccato vixit, & innocenter occisus est, ideo eius mors sancta est, licet eum Iudas mala intentione tradiderit. Quod additur, *Sacrificia illibata*, id est prius non immolata, ad hoc respicit, quia sacerdos nouum sacrificium in altari posuit, quod adhuc consecrari debet, scilicet panem & vinum. vel *Illibata*, id est intacta, vel immaculata: & sic refertur ad ipsum Christum, quem peccatum non tetigit, nec fœdauit, sicut dicit Apostolus: Qui peccatum non fecit, &c.

Rom. 8. f
Isa. 53. d
Mat. 26. e
1. Pet. 2. d

Sequitur; *In primis, quæ tibi offerimus pro Ecclesia tua sancta catholica*. Vtile est valde pro sacrosancta matre Ecclesia orare. Nam qui libenter pro ea orat omnibus bonis eius particeps fit. Orat autē sacerdos cum circumstantibus & se petit exaudiri a Patre, per Iesum

A id est propter Iesum Christum Filium suū, vt dictum est, quasi dicat, Si nos propter peccata nostra exaudiri non meremur, saltem propter Filium tuū nos exaudire digneris, vt Ecclesiæ tuæ pacem tribuas, & eam custodias: quia nisi eam custodieris, frustra vigilat, &c. & pacem non habebit. Digneris etiam eam adunare, quia omne regnum in se diuisum desolabitur, & si tu eam non rexeris, per multa schismata turbabitur.

Ps. 126. a
Luc. 11. e

Sequitur: *Vna cum famulo tuo Papa nostro*. Hic est notandum, quòd in omni Missa Apostolici memoria habenda est: quia hoc est in concilijs statutum. Debet B autem sacerdos non nominare nomen Apostolici, sed per memoriam nominare.

Concil. Vasen. tēpore Leon. I. c. 4. et 5. Burchard. 2. lib. Decretal. c. 230.

Sequitur: *Et antistite nostro*, id est Episcopo.

Sequitur; *Et Rege nostro*, scilicet Romanorum. similiter cordetenus cogitabit. Ecce quam fideliter sacerdos coniunctus Deo in Missa pro Ecclesia catholica, pro iudicio spirituali, & sæculari orat.

Sequitur: *Et omnibus orthodoxis, atque catholicæ, & Apostolicæ fidei cultoribus*. Ista clausula intelligitur de omnibus Cardinalibus, Primatibus, Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, Prælatis, & ceteris Ecclesiæ præpositis, vel sacerdotibus, & eorum subditis, pro C quibus in Missa orandum est.

Sequitur: *Memento Domine*, &c. Hic attendendum est, quòd in hoc loco sacerdos tenetur orare pro omnibus, qui ei aliqua beneficia impenderunt.

Sequitur: *Et omnium circumstantium*. Ecce hic sacerdos orat pro circumstantibus, & eos Deo recommendat, quasi dicat: O Deus, tu eorum fidem & deuotionem melius nosti, quam ego: ergo corrige in eis quidquid corrigendum in eis inueneris.

Sequitur: *Qui tibi offerunt*, vsque *Deo viuo*, quasi dicat sacerdos: Omnipotens Deus hoc sacrificium laudis offerunt tibi circumstantes, & pro quibus orauimus, *Pro se suisq. omnibus*, vsque, *Deo viuo, & vero*, D & *reddunt vota sua*. Nota, quòd Patrem Domini nostri Iesu Christi vna cum Spiritussancto, Deum viuum & verum appellamus, ad differentiam deorum non viuorum, nec verorum, sed idolorum, quibus gentes sacrificabant. Vnde Psalmista: Simulachra gentium, argentum, &c. & iterum: Os habent & non loquenrur. & ideo qui non vident, nec audiunt, quomodo alios exaudire possunt? minime.

Psa. 113. b
Ibidem.

Sequitur: *Communicantes*, vsque, *Iesu Christi*. Hic extra vnitatem Ecclesiæ non est locus offerendi sacrificium, & ideo memoriæ sanctorum communica- E mus, quatenus in communione Sanctorum sacrificia offeramus. quasi dicat; Ecclesia militans in terris, & si nos propter peccata nostra non meremur exaudiri, communione, id est cœtu sanctorum, scilicet beatæ Virginis, & Apostolorum, Martyrum, & Sanctorum omnium, exaudiri mereamur. Inuocamus enim illos, repellere eos non potes, & quia exauditione digni sunt & nos vna cum ipsis exaudire digneris. Quare autem commemoratio Confessorum non fit in canone sicut Martyrum, duplex est ratio. Primo, quia martyr Græce dicitur testis Latine. Martyres autem solummodo in canone positi sunt, quia testes F passionis existunt, & pro Christo martyrium pertulerunt. Secunda ratio est, quia canon a beato Gelasio Papa, vel a quodam scholastico, sicut dictum est, editus fuit antequam festa Confessorum celebrarentur. Potest enim sacerdos Missam cantare de confessore, sed oretenus non nominet eum in canone. Tandem subiungat; *Et omnium Sanctorum tuorum*, &c. quod vbique sacerdos in canone facere potest. Et quoniam multæ filiæ, id est animæ sanctorum congregauerunt diuitias sanctitatis, beata virgo Maria supergressa est vniuersas. Ideo prima in canone ponitur.

Cur nō fiat in canone Missæ confessorū cōmemoratio

Prou. 31. d

Sequitur: *Quorum meritis*, &c. Sicut & Moyses orauit dicens: Memento Domine Abraham, Isaac, & Iacob, quibus iurasti, &c. ac si dicat, facilius me exaudies,

Exo. 32. e

exaudies, quia sanctorum memoriam me facere iubes. Ecce quomodo in Missa ima summis coniungũtur, & terrestres quodammodo efficiũtur cælestes, quia militantes in terris, triumphantibus Sanctis in cælis per orationem canonis vniuntur. Vnde sequitur: *Hanc igitur oblationem*, vsque ibi: *Diesq. nostros in tua pace disponas*, quæ beatus Gregorius dicitur apposuisse. & vere verba satis plana sunt: ideo dimittantur.

Crucis signa cur quinque super calicem & hostiã fiant

Sequitur: *Quam oblationem, &c.* Hic videndum est, quare quinque signa crucis fiant super calicem & hostiam. Sed sciendum est, quòd per diuersa & multiplicata signa, quæ in canone sunt, diuersa genera tormentorum, quę pro nobis sustinuit Christus, designãtur. Hæc igitur signa significant, quòd Christus in sensibus secundum carnem passus est, vt sensus nostros illuminaret. Passus est enim in visu per velationem, in auditu per derisionem, in gustu per fellis & aceti potationẽ, in odoratu per fœtentium corporum, quando passus est in loco Caluariæ, corruptionẽ, in tactu per clauorũ confixionẽ. Item in tribus signis quæ in hoc loco cõmuniter super calicem & hostiam fiũt, põssunt designari tria genera hominum, quibus Christus venditus est a Iuda, scilicet Sacerdotes, Scribæ, & Pharisæi. Isti enim Christum emerunt, & eum quasi maledictum & proscriptum tractauerunt. Sed Sacerdos econtrario dicit Christum esse oblationem, *Benedictam*, quia benedictus fructus ventris Mariæ: *Ascriptam*, quia Iesus in scripturis vocibus prophetarum præsignatus, assistit pro nobis faciei diuinæ: *Ratam*, quia regnum eius durat sine fine. Quod autem duæ cruces specialiter super calicem & hostiam fiunt, signat, quòd Iudas venditor & quidam emptores qui ad fidem per pęnitentiam non redierunt, propter hoc corpus & animam perdiderunt.

In hac autem clausula subsequitur: *Rationabilem, acceptabilem facere digneris.* quasi sacerdos dicat: Iudæi in veteri testamento obtulerunt oblationem irrationabilem, id est iumenta muta & ratione carentia: sed tu sanctissime, & clementissime Pater facere digneris oblationem nostram rationabilem, vt apud te pro nobis rationem reddat. *Acceptabilem*, quatenus tibi placeat, & nos tibi acceptabiles efficiat. Ita vt panis in altari positus fiat nobis *corpus*, quod corpora nostra viuificet, ne æternaliter moriamur, & vinum *sanguis*, qui animas nostras sanctificet, ne perpetue damnemur, & hoc dilecti filij tui Domini nostri Iesu Christi, qui, scilicet Christus, corpus & animam saluare potest.

Sequitur: *Qui pridie, quàm pateretur*, hoc est quinta feria ante parasceuem, *accepit panem in sanctas*, vsque, *Benedixit*, Nota quòd in hoc loco signum crucis cum verbo sonat. Sciendum autem quòd Sancta Trinitas in hoc loco, cum sacerdote panem, & vinum mirabili & occulta, & ineffabili benedictione, his verbis prolatis, *Hoc est corpus*, &c. *Hic est calix*, &c. veraciter benedicit panem, & vinum in verum corpus & sanguinem Christi mutando.

Sequitur, *Simili modo*. Postquam autem sacerdos hæc omnia peragit manus ad modum crucis ad vtraque cornua altaris extendit passionem Domini repræsentans, & nihilominus per hoc insinuans, quòd Christus Dominus pro Iudæis & Gentibus passus est, qui in vtrisque cornibus altaris designati sunt, vt dictum est, ita vt ipsi ad viam veritatis redeant, & fidem catholicam imitentur.

Multis de causis corpus Christi in Missa eleuatur.

Nunc autem videndum est, quare in Missa sacerdos corpus Dominicum in altum leuat, & fidelibus astantibus ostendit. Corpus Domini nostri Iesu Christi multis de causis eleuatur a sacerdote in Missa. Quarum prima & præcipua est ad gratiam Dei patris, quam peccatis nostris perdimus, obtinendam. Solo enim peccato offenditur & irritatur, sicut dicit

A Psalmista: Irritauerunt Deũ in adinuentionibus suis. *Psal. 105. e* Sacerdos igitur eleuat in altari corpus Christi. quasi dicat: O pater cælestis peccauimus, & te ad iracundiam prouocauimus. Sed nunc respice in faciem Christi filij tui, quem tibi præsentamus, & te ab ira ad misericordiam prouocamus. Ne ergo auertas faciem tuam a puero tuo, scilicet a filio tuo, sed memento quod dixeris de eodem filio tuo: Hic est filius *Mat. 3. d 17. a* meus dilectus, in quo mihi complacui. Corrige ergo in nobis misericorditer propter eum quidquid inueneris corrigendum, & conuerte nos ad te, & auerte iram tuam a nobis.

B Secunda causa, quare eleuatur, est ad impetrandum & obtinendum omne bonum, quo in pręsenti vita & futura necessarij sumus. Bonum igitur, quod in hac vita indigemus est pax peccatoris, quam nemo nisi a peccato mortali solutus habere potest. Hæc est pax, de qua Christus dixit discipulis: Pacem meam do vobis. *Ioan. 14. d* Secundum bonum est charitas, & hæc virtus valet ad præsentem & ad futuram vitam. Charitas nãque in hac vita hominem dirigit, & ad vitam æternam perducit. Vnde Ioannes dicit: Qui manet in charitate in Deo manet. *1. Ioã. 4. c* Eleuat ergo sacerdos corpus Christi. quasi dicat circumstantibus: Si obtinere vultis,
C quod cupitis, pacem inter vos habete, & charitate mutua diligite, quia Christus per mortem suam nos Deo & Angelis pacificauit, & per charitatem nobis æterna gaudia comparauit.

Tertio eleuatur corpus Christi, ad rememorandum ius nostrum, quod habemus in cælo iam in spe, sed tandem habituri sumus in re. Ius nostrum, quod in cælo habemus, est vita æterna. Vnde Ioannes in suo Euangelio ponit verba Christi, sic dicentis: Ego *Ioan. 10. b* veni in mundum, vt, omnes imitatores mei scilicet, vitam habeant in præsenti, & habeant abundantius in futuro. Vnde hoc ius nostrum scriptum est in priui-
D legio nostro, id est, in Christo, & hoc stylo ferreo, quia lancea latus eius apertum est, & pedes & manus clauis confixæ. Vnde eleuat sacerdos corpus Christi in altari, quasi dicat: O vos Angelici spiritus, qui hic præsentes assistitis, testes sitis, quòd vita æterna nostri iuris est, & ad hoc confirmandum eleuamus priuilegium nostrum idest Christum pro nobis passum.

Quarta ratio est, quia eleuatur corpus Christi ad ostendendam potentiam Dei. Magna enim est potentia Dei, quia ad prolationem istorum verborum: *Hoc est corpus meum*, panis in corpus Christi transub- *Luc. 22. c*
E stantiatur. hæc est mutatio dexterę excelsi, & transcẽdit omnẽ sensum. Eleuat ergo sacerdos corpus Christi. quasi dicat, Prius vidistis panem in altari, sed modo consecratione peracta, videte verum corpus Christi. Si ergo Deus tam potenter potuit talem mutationem facere, potens est & nos mutare de culpa ad gratiam, & postmodum ad gloriam.

Quinta ratio, quia eleuatur corpus ad declarandam sapientiam Dei. Mira enim & inenarrabili sapientia se ostendit Christus nobis inuolutum, de qua inuolutione dicit nobis Isaias: Vere tu es Deus absconditus *Isa 45. a* Deus Israel Saluator.

F Sciendum in hoc loco, quòd Deus & Dominus noster Iesus Christus multis de causis in forma panis se abscondit. Nam si in altari sic appareret sicut est, vel sicut in cruce corpus eius distensum est, multi eum sumere terrerentur, & irent retrorsum, iuxta quod in euangelio dictum est: Multi enim discipulorum, nouorum Christianorum, cum audissent, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, ex hoc territi abierũt retrorsum & iã cum illo nõ ambulabant. Putabant enim quòd deberent eum per membra secando discerpere, & sic manducare, quòd vtique humanæ fragilitati fuisset horribile. Sed ipse in cæna corpus & sanguinem suum sub visibili specie velauit, & populis manducan

Vt quid Dominus in sacramento sub speciebus lateat.

Ioan. 6. g

ducan

ducandum tradidit. Aliæ adhuc ſunt rationes, quare A velatur, quas prætermitto.

Sexto eleuatur corpus Chriſti in altari, ad oſtendendam eius largitatem. Quæ enim maior largitas, quàm vt homo manducet panem Angelorum? Eleuat ergo ſacerdos corpus Chriſti in altari, quaſi dicat: O fideles Chriſti gaudete, & aſpicite. Hæc eſt enim cæleſtis præbenda Angelorum, quam nobis tranſmiſit largiſſimus Rex cælorum, vt omni gratia & benedictione repleamini, & hoc tangitur ibi, *Vt quotquot ex hac altaris participatione*, vſque ibi, *Omni benedictione cæleſti & gratia repleamur*. Sed væ illi, qui corpus Domini, hanc ſcilicet ſacratiſſimam præben- B dam, ſumere non curat, & ſe ab eo alienat, de quo *4.Reg.7.a* dicit Eliſæus propheta in libro Regum: Videbis & non guſtabis. Multi namque vident corpus Chriſti, ſed heu non guſtant, & ſe per peccata grauia ab eo alienant.

Septimo eleuatur corpus Chriſti, ad oſtendendam bonitatem Chriſti. Quæ enim maior bonitas, quàm quod Chriſtus dignatur captiuus eſſe in altari? Vnde *Hier. 26.d* de ipſo dicit in perſona Hieremiæ Prophetæ: Ecce ego in manibus veſtris ſum, quod bonum & rectum eſt in oculis veſtris facite mihi. Nota, quòd dum aliquis dux propter ſuos captiuus tenetur, non dimittitur niſi det magnam pecuniam: ſic nec nos Chriſtum ca- C ptiuum dimittere debemus, niſi remiſſionem peccatorum nobis tribuat, & regnum cæleſte ab eo accipiamus. Eleuat ergo ſacerdos corpus Chriſti in altari, quaſi dicat: Ecce quem totus mundus capere non poteſt, captiuus noſter eſt, ergo eum non dimittamus, niſi quod petimus prius obtineamus.

Octauo eleuatur corpus Chriſti ad lætificandam Eccleſiam ſanctam per vexillum exercitus. Vnde omnes, qui ſub vexillo illo militant, gaudium & fortitudinem accipiant. In pugna enim & militia *Iob 7.a* omnes ſumus. Vnde Iob: Militia eſt vita hominis. D Eleuat ergo ſacerdos corpus Chriſti in altari, quaſi electis dicat: Nolite timere, ſecure pugnate. Ecce vexillum noſtrum, quod propter nos in cruce rubricatum eſt & depictum. Ecce Dominus Ieſus in medio noſtri eſt.

Nono eleuatur, ad Chriſtum imitandum & ſequendum. Vnde vt peccatores eum ſequi velint, & non deſperent de ſpe veniæ, Chriſtus Filius Dei, Patri latus præſentat, vt vulnerum cicatrices oſtendat. Vnde Bernardus: Securum habemus ad Deum acceſſum, Filius oſtendit vulnera, mater vbera, &c. Eleuat ergo ſacerdos corpus Chriſti, ac ſi peccatoribus & ceteris E Chriſtianis dicat: Ecce filius Dei, qui pro nobis extenſus, & eleuatus eſt in patibulo crucis, ſequimini eum, vt ſaltem aliquid pro eo patiamini, qui tanta pro nobis paſſus eſt. Vnde Petrus in Epiſtola: Chri- *1.Pet. 2. d* ſtus pro nobis paſſus eſt. ergo a nobis compatiendum eſt ei, ita vt paſſionis eius beneficium numquam obliuiſcamur.

Propter quod in canone ſubditur: *Vnde & memores*, vſque, *Beatæ paſſionis*. In hoc loco recolitur memoria Dominicæ paſſionis, Reſurrectionis, & Aſcenſionis. Nam per quinque ſigna, quæ hic fiunt, deſignantur quinque vulnera Chriſti, ſcilicet duo in ma- F nibus, duo in pedibus, & vnum in latere. Quòd autem tria ſigna ſuper calicem & hoſtiam communiter fiunt; in hoc intelligi datur, quia paſſio Chriſti vulnerat charitatem, Reſurrectio roborat fidem, Aſcenſio lætificat ſpem. Hæc in littera tanguntur, quando dicitur: *Paſſionis, Reſurrectionis, & Aſcenſionis*. Duo autem ſigna ſequentia, quæ ſuper corpus Chriſti, & ſanguinem fiunt, deſignant iuſtorum corporis & animæ immortalitatem. Sancti namque & iuſti, qui in vulneribus Chriſti nidificant, efficiuntur puri, ſiue immaculati, & vitam æternam poſſidentes, & ſalutem perpetuam corporis & animæ conſequentes. Nam & hæc in verbis canonis tanguntur, quæ de Chriſto ſic pronunciantur: *Hoſtiam puram*. quo ad primum. *Hoſtiam ſanctam*, quo ad ſecundum. *Hoſtiam immaculatam*, quo ad tertium. *Panem ſanctum vitæ æternæ*. quo ad quartum. *Et calicem ſalutis perpetuæ*. quo ad quintum. Eſt enim Chriſtus hoſtia pura, electos ſuos purificans, hoſtia ſancta, dilectos ſuos ſanctificans, hoſtia immaculata, maculas noſtras purgans, panis vitæ æternæ, Angelos, & homines reficiens, & calice ſui præclari ſanguinis inebrians, & perfundens.

Sequitur, *Supraque propitio*, vſque, *Immaculatam hoſtiam*. Nota, quòd in hoc loco tres Sancti veteris teſtamenti nominantur, Abel, Abraham, Melchiſedech, qui figuram paſſionis Chriſti, immo & cenæ eius ſanctiſſimæ proprie repræſentant. *Trium Patriarcharũ, cur hic mẽtio fiat.* Abel enim obtulit munera de primogenitis gregum, & Chriſtus *Gen.4.a* primogenitum obtulit in multis fratribus, agnum immaculatum Deo patri, de quo agno dixit Ioannes Ba- *Ioan.1.d* ptiſta: Ecce agnus Dei, &c. Item Abel a fratre ſuo *Gen.4.b* Cain innocenter occiditur, & Chriſtus a fratribus ſuis Iudæis, ſcilicet malis perimitur, & necatur. Abra- *Gen.22.a* ham obediuit Deo ad immolandum filium, Chriſtus factus eſt obediens Patri vſque ad mortem, & in manus Patris tradidit ſpiritum. Melchiſedech obtulit *Gen.14.d* panem & vinum. Erat enim ſacerdos Dei altiſſimi: Et Chriſtus in altari ſub ſpecie panis & vini, corpus & ſanguinem ſuum offert Deo Patri pro nobis, ipſum nobis pacificans. Nam Melchiſedech fuit rex Salem, id eſt pacis. Chriſtus autem dicitur in hoc loco Abel, ratione innocentiæ, Abraham, ratione obedientiæ, Melchiſedech, ratione clementiæ, & ſanctitatis eximiæ.

Vnde ſequitur: *Sanctum ſacrificium, immaculatam hoſtiam*. Hæc verba Leo Papa canoni addidiſſe legitur: *Supplices te rogamus*. In hoc loco inclinatio Sacerdotis ſignat inclinationem Chriſti, quando inclinato capite tradidit ſpiritum. Deberent ergo fideles in hoc loco cum ſacerdote fideliſſime ſe humiliare, & Deo animas ſuas per intima ſuſpiria commendare. Nam in hac clauſula, quam Leo Papa magnus compoſuit, vſque ad *Memento*, tam profunda & inſcrutabilia poſita ſunt verba, vt de eis beatus Gregorius, quaſi de *Greg.lib.4. Dial.c.58.* re ineffabili penitus locutus ſit. Dicit enim ſic: *Iube hæc perferri*, &c. Quis fidelium dubium habere poſſit in ipſa immolationis hora, ad ſacerdotis vocem cælos aperiri, Angelorum choros intereſſe, ima ſummis ſociari, terrena cæleſtibus iungi, vnumque ex viſibilibus & inuiſibilibus fieri? Item alibi: Vno eodemque tempore ac momento, & in cælum rapitur miniſterio Angelorum ad aſſociandum corpus Chriſti, & ante oculos ſacerdotis in altari videtur. Hucuſque Gregorius Magnus. *Habẽt hæc paucis mutatis. de cõſecr.diſt.2. c. Quid ſit ſang. quæ verba Alcuin lib. de diuin. offic. citat ex Greg.* Saluo tamen occulto cæleſtis oraculi Eccleſiæ ſacramento, poſſunt hæc verba ſimplicius intelligi, *Iube hæc*, id eſt vota fidelium, ſupplicationes, & preces *Perferri per manum ſancti Angeli tui*, &c. Si enim Tobia orante Angelus preces eius *Tob.12.a* obtulit Deo, quanto magis quando Chriſtus cum ſacerdote orat, & preces & oblationes populi offeruntur in cælum, immo ipſe Chriſtus magni conſilij Angelus preces Eccleſiæ in Miſſa Deo Patri offert, & gratiam refert. Vnde Ambroſius: Non dubites, inquit, *Amb.lib.1. in Luc.c.1. longe ante med. to. 3.* aſſiſtere Angelos quando Chriſtus aſſiſtit immolatus.

Sequitur: *In ſublime altare tuum*. hoc intelligitur eſſe ſancta Trinitas, de quo legitur: Non aſcendes per gradus ad altare meum, quod eſt dicere: Æquali- *Exo.20.b* tatem Trinitatis crede, non deſcenſionem, vel aſcenſionem, ſicut fit in gradu. Quidam hæretici putant Patrem maiorem a Filio, & hi conantur aſcendere ad altare, ſed repelluntur Filio, qui dicit: Ego & Pater *Ioan.10.d* vnum ſumus. Quidam etiam hæretici de hoc altari conantur deſcendere, putantes Spiritum ſanctum minorem eſſe Filio, & Patre, & hi reuerberantur

tur à Patre, & Filio in sacra scriptura, quæ dicit: A
Spiritus vbi vult spirat. Et Ioannes dicit: Spiritus
Ioan. 4. d est Deus: & idem dicitur in Symbolo Athanasij:
Qualis Pater, talis Filius, talis Spiritussanctus.

In conspectu diuinæ maiestatis tuæ. Altare Sanctæ Trinitatis dicitur sublime, id est inaccessibile puro homini, vel incomprehensibile. Sed sacrificium altaris scilicet hostia salutaris Dominus noster Iesus Christus per mortem ad hoc altare coæternus Patri, introiuit semel æterna redemptione inuenta, sicut
Heb. 9. e dicit Apostolus, & apparuit vultui Dei pro nobis in conspectu diuinæ maiestatis ipsius Patris. *Vti*, id est, quatenus, vel vt qui, *ex hac altaris participa-* B
tione, o sancte Pater, *sacrosanctum filij tui corpus, & sanguinem sumpserimus*, digni sicut decet communicando, *omni benedictione cælesti, & gratia repleamur per eundem Dominum nostrum Iesum Christum*. In his tribus signis intelligi datur, quòd necesse habemus, vt Dominus Deus distribuat corporibus nostris castitatem, quod in primo signo intelligitur, vbi dicitur:
Haba. 2. a *Et sanguinē sumpserimus*. Iustus enim, vt Habacuc ait,
Leuit 17. d ex fide viuit, & anima hominis in sanguine est, sicut dicit Moyses. Item necesse habemus, vt Deus tribuat nobis cognitionem puram, quod in tertio signo intelligitur, quia facietenus super caput & pe- C
ctus imprimitur, vbi cogitationum sedes est. Ergo si seruauerimus & amauerimus corporis castitatem, animarum puritatem, benedictione & gratia in cælis merebimur repleri. Item inclinatio sacerdotis in hoc loco inclinationem capitis Christi in morte si-
Ioan. 19. f gnat vt dictum est. Inclinato enim capite tradidit spiritum, & tale fecit testamentum secundum Ambrosiū qui dicit, quòd auctor pietatis in cruce pendens, in singularibus negotijs pietatis officia diuidebat, persecutionem Apostolis, pacem discipulis, corpus Iudæis, Patri spiritum, virgini paranymphum, latroni Paradisum, Christianis pœnitentibus crucem com- D
mendat. Ergo tollamus crucem eius, quod in duobus signis, quæ super corpus & sanguinem fiunt, intelligitur, quia per mortem eius a duplici morte, scilicet corporis & animæ liberamur: si tamen confessionem eius in mente seruamus, quod in tertio si-
1. Tim. 2. b gno exprimitur. Nam si compatimur, & conregnabimus, sicut dicit Paulus. Item in tribus signis quæ in hoc loco fiunt, quidam diuersas passiones Christi intelligi volunt corporis, & per flagella dissecationem quo ad primum, sanguinis effusionem quo ad secundum, faciei velationem quo ad tertium. Vnde sicut Christus per passionem suam de hoc mun- E
do transiturus, patri spiritum commendauit, sic & nos spiritus fidelium defunctorum de hoc mundo per mortem migrantium, & in fide catholica decedentium, omnipotenti Deo commendamus, propter quod subditur.

Memento Domine, &c. Attendendum est, quòd pia mater Ecclesia non solum pro viuis, sed etiam pro defunctis in persona sacerdotis fideliter intercedit, certissime credens, quòd pretiosus sanguis Christi non solum pro viuis, sed etiam pro mortuis ad redemptionem prosit & liberationem a pœnis illis dumtaxat. *Qui nos præcesserunt cum signo fidei*. id est, F
charitate. In quo fideles ab infidelibus discernuntur. De hac liberatione dicit Propheta ad Christum:
Zac. 9. c Et tu in sanguine testamenti tui, extraxisti vinctos tuos de lacu inferiori, in quo non erat aqua, scilicet
Pro damnatis orādum non est. de inferno superiori. Non est autē orandum pro eis, qui sunt in inferno inferiori, quia ibi nulla est redemptio. & quos pro certo damnatos scimus, quia vt dicit Augustinus: Si scirem patrem meum esse in inferno, vbi nulla est redemptio, non plus orarem pro eo quàm pro diabolo. Orandum est ergo pro fidelibus defunctis, *Qui dormiunt in somno pacis*, id est nulla hæresi vel discordia, vel impœnitentia, ab vnitate Ecclesiæ segregati, licet forte aliqua cre-

Aug. simile quid habet lib. 21. de ciui. Dei cap. 24. ante medium to. 5.

mabilia vel correctione digna, detulerint de hoc mundo. Et sacerdos debet primo orare pro patre & matre, postea pro sibi commissis, non tamen nominetenus, sicut supra dictum est, sed memoriter, & cetera.

Pro parentibus primo orandū est.

Sequitur: *Omnibus in Christo quiescentibus*. &c. Illi enim mortui in Christo requiescunt, qui in Christo moriuntur, sicut in Apocalypsi legitur. Apoc. 14. c

Sequitur: *Locum refrigerij*, in quo Lazarus Euangelicus habitabat. *lucis*, scilicet Christi, qui est lux mundi. Ipse enim est lumen viuentium. Vnde Psalmista: Vt placeam coram Deo in lumine viuentium, Psal. 55. c
& pacis, de qua pace dixit Simeon: Nunc dimittis, Luc. 2. e
vsque in pace, *vt indulgeas per Christum Dominum nostrum*. Qui enim indulgentiam, & misericordiam quærit, iudicem placat & vincit.

Sequitur: *Nobis quoque peccatoribus*, quasi dicat: Sicut dixit Ioannes Apostolus: Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & ve- 1. Ioā. 1. c
ritas in nobis non est. Et: Non est homo, qui non pec- Iob. 14. a
cet, licet infans vnius diei super terram. Multi nam- sec. LXX.
que ex misericordia Dei sine peccatis mortalibus viuere possunt, sed fine venialibus raro.

Sine mortalibus viuere potest homo sine venialibus minime.

Sequitur: *De multitudine miserationum tuarum sperantibus*. Si enim latro in cruce pendens contritus & confitens veniam meruit, quare non merebitur Christianus misericordiam, & veniam peccatorum, contritus & confessus? Vnde & vocis expressio, & cordis tunsio manu dextera contritionem & confessionem latronis in cruce pendentis ad dexterum latus Christi designat. Ipse enim contrito corde confessus est, & socio suo in sinistro latere pendenti dixit: Nos Luc. 23. f
quidem digna factis recipimus, &c. Et respondit Do- Ibidem.
minus: Amen dico tibi, hodie mecum eris in Paradiso.

Vnde sequitur: *Partem aliquam & societatem*, &c. Ioannes Chrysostomus dicit, quòd latro qui in cruce Deum cōfessus est, omnes sanctos in regno præuenit. Nec mirum, ipse enim Dominum in cælo regnare confitebatur. qui ab Apostolo Petro in terra negabatur, per quod intelligi datur, quòd feruenter pœnitentes interdū tepidos Sanctos in regno præueniunt. Beata Virgo & Apostoli adhuc in terra fuerunt. Sanctus Ioannes Baptista, & alij Patriarchæ & Prophetæ adhuc in limbo detinebantur, quando dictum est latroni: Hodie mecum eris in Paradiso, id est eris in Luc. 23. f
gaudio. quia vbi Christus est, ibi gaudium est, & Paradisus, & lux, & pax, & iucunditas. Ipse enim Christus est lux vera, &c. Christus etiam cælum illuminat sicut de superna Hierusalem dicitur in Apocalypsi: Ipse enim Agnus, id est Christus, illuminat eam, & Apoc. 21. g
Sanctis gaudium infundit. Vnde: Gaudent in cælis animæ Sanctorum, qui Christi vestigia sunt secuti, quia sequuntur Agnum quocumque ierit. De hac societate in hoc loco dicitur: *Societatem donare digneris cum tuis sanctis Apostolis, & Martyribus*. Quidam dicunt hic intelligi Ioannem Baptistam. Expositores autem Ioannem Euangelistam. Licet enim in principio canonis sit cum ceteris Apostolis nominatus, nominatur tamen hic, quia duplici priuilegio gaudet, scilicet, Apostolatus vestigio, & virginitatis. Amoris Christi priuilegio, merito secundum locum sortitur in canone, & cum Stephano qui etiam virgo & martyr fuit. In veteri enim testamento Iacob Patriarcha dilexit Ioseph plus ceteris filijs, eique Gen. 48. d
duplicem hereditatem tribuit quam tulit in arcu, & gladio de Amorrhæorum populo. Et Christus huic discipulo & charissimo filio duplicem hereditatem, & honorem tribuit vt supra. Notandum, quòd sancta Felicitas vidua martyr, in hoc loco canonis, sanctis virginibus anteponitur & præfertur. Et licet hoc forte ratione antiquitatis sit factum, ita vt priuilegio virginitatis non derogetur: tamen secundum Augustinū, in hoc loco datur intelligi quòd fer-

Chrys. hom. de latrone, & hom. seq. de cruce & latrone to. 6

Stephanus virgo fuit.

Aug. de virginitate sācta. cap. 45. to. 6.

uentes, & vere pœnitentes virgines, tædiosas, & acediosas exercitijs diuinis præire conantur. Vnde sequitur: *Intra quorum consortium*, &c. *per Christum Dominum nostrum*. Qui enim veniam desiderat, iram iudicis placat, & misericordiam prouocat: propter quod quidam pœnitens dixit: Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam. *Psal.50.a* Virginitas autem si humilitatem custodiat, & feruorem deuotionis habeat, magna meretur priuilegia, & prærogatiuas gratiarum. Virginibus namque, & martyribus, & prædicatoribus fidei Christianæ aureola in cælesti patria reseruatur. Hæc enim tria genera Sanctorum in hoc loco canonis inueniuntur; *Intra quorum*, vsque ad *Christum Dominum nostrum, per quem* scilicet Christum, *hæc omnia*, scilicet Pater cæli, *bona creas*. Licet enim Deus Pater in principio, id est in Filio creauit cælum & terram, & omnem ornatum eorum, *Gen.1.* & cuncta quæ fecerat erant valde bona; tamen semper eadem bona creat renouando, quo ad vinum & panem, quæ in altari offerri debent. Vnde non solum a sacerdote, sed etiam a sancta Trinitate benedicuntur & consecrantur, & in corpus Christi, & sanguinem transubstantiando viuificantur, sicut patet in verbis, quæ sequuntur: *Sanctificas, viuificas, benedicis*. In his tribus signis notantur tres dies, quibus Dominus erat in sepulchro, & requieuit ab omni opere suo, quod patrarat. Nisi enim granum frumenti, id est, Christus Dominus noster cadens in terram, &c. *Ioan.12.d* sed quia granum mortuum est, & in terra sepultum, denuo reuixit, & pullulauit, & fructum multum attulit in electis. Nam sepultura terram sanctificauit, a morte resurgens mortuos viuificauit, & benedicendo panem cælestem viuis multiplicauit. Hæc in tribus verbis prædictis tanguntur, scilicet, *Sanctificas* quo ad primum, *Viuificas* quo ad secundum, *Benedicis* quo ad tertium. Vnde sequitur: *Et præstas nobis*. subintelligitur sanctificationem, vt scilicet per corpus Filij tui sanctificemur: hanc viuificationem, vt per sanguinem ipsius viuificemur: hanc benedictionem, vt ea digne sumendo a te benedicamur. Et ex hoc *est tibi Deo Patri omnipotenti, omnis honor & gloria in vnitate Spiritussancti*. Sciendum, quòd in hoc loco in tribus signis notantur tria, propter quæ Christus voluit tres esse dies suæ sepulturæ, scilicet, quæ sunt in cælo restauraturus, & quæ in terra reparaturus, & quæ apud inferos redempturus. Vel in tribus signis huius loci intelligitur sancta Trinitas, sicut patet in littera. In Patre quidem notatur auctoritas. In Filio æqualitas. In Spiritu sancto communitas.

Quod autem corpus Christi supra calicem in ipsa hora leuatur, & cum ipso calix signatur, per hoc intelligi datur, quòd mors a Christo superatur, vita reparatur, & gloria datur. de hoc patet in verbis canonis: *Per ipsum, & cum ipso, & in ipso*. Nota, quòd in hoc loco Missa correspondet omnibus horis canonicis, quia omnia quæ Christus passus est in ea repræsentantur, & memorantur. Christus namque in matutinis passus est traditionem, conspuitionem, alaparum cæsiones, tandem a mortuis resurrexit. Hora prima coram Pilato derisiones, insultationes. Hora tertia, &cet. sicut in Patris sapientia plenius continetur. De istis septem horis dicit Psalmista: Septies in die laudem dixi tibi, &c. *Psa.118.x* Iste septenarius numerus signari potest, in septem signis crucis quæ in hoc loco sunt, cum dicitur: *Sanctificas, viuificas, benedicis, per ipsum, & cum ipso, & in ipso*, & cet. Nam qui Deum deuote laudant, septem donis Spiritussancti replentur, & per Patrem, & Filium, sanctificantur, viuificantur, & benedicuntur. Quod autem vltimum signum iuxta labium calicis fit cum dicitur: *In vnitate Spiritussancti*, designat, quòd qui adhæret Deo vnus spiritus cum eo efficitur, sicut dicit Apostolus. *1.Cor.6.d*

Sequitur: *Per omnia sæcula sæculorum*. quod alta voce pronunciatur, & corpus Domini super calicem, & cum calice leuatur, per quod intelligi datur, quòd tristitia Apostolorum de passione Domini ab eorum cordibus ipso reuiuiscente fugabatur, & gaudium resurrectionis annunciabatur.

Sequitur: *Oremus*, vt sic adiuuante Domino a morte peccati resurgamus, & in eadem iterum non cadamus, quia Christus resurgens ex mortuis iam non moritur, &c. *Rom.6.b* & idcirco peccatum non dominetur nobis. Nam qui facit peccatum, teste Apostolo, seruus est peccati, *Ioan.8.e* fugiamus ergo tam horribilem dominum, & ad misericordem Dominum, & pietatis & dulcedinis reuertamur. Nam & pater omnium non dedignatur appellari, quia pater misericordiarum, & Deus totius consolationis est. *2.Cor.1.a* reuera enim vt Deum patrem nostrum nominare valeamus, diuina informati sumus institutione. Filius enim, qui dicitur coæqualis Patri, hoc nos docuit, & sic frater noster instituit. Ipse namque est Filius Dei per naturam, nos filij ipsius per gratiam. Ergo, Pater noster, qui es in cælis, & cet. *Mat.6.b* Petimus ergo panem nostrum, & respondent clerici circumstantes, Amen. quod secundum Hieronymum, Hebræum est, & sonat, vt vere, & fideliter fiat, *Hiero.episto.137.ad Marcellã.* quasi dicat Ecclesia astans sacerdoti in Missa: O reuerende sacerdos, quidquid in hac oratione petisti, & optasti, in te & in nobis, veraciter & fideliter fiat & compleatur.

Sequitur: *Libera nos quæsumus Domine ab omnibus malis præteritis, præsentibus, & futuris*, vt tui auxilio & te miserante, præterita mala deleantur, præsentia vincantur, futura præcaueantur.

Et intercedente Beata & gloriosa Virgine semper Dei genitrice Maria, vsque, *Per eumdem Dominum nostrum*, & cet. In hoc loco canonis tertio fit commemoratio Sanctorum. In hac oratione omnes Sancti comprehenduntur, & includuntur, quando Beatæ Dei genitricis, & Sanctorum Apostolorum Petri, & Pauli, & Andreæ nomina recitantur. Omnes enim Sancti, aut per castitatem, aut virtutum firmitatem, aut per humilitatem, aut per virilitatem pugnæ pro iustitia regna cælorum adepti sunt. Vnde in Beata Maria Virgine designatur castitas: in beato Petro, virtutum firmitas: in sancto Paulo, humilitas: in Andrea virilitas pugnæ pro iustitia vsque ad mortem.

Sequitur: *Da propitius pacem*, & cet. Orat sacerdos cum collecta pro pace, & hoc ipsum beatus Paulus instituit fieri, sic dicendo: Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus, pro Regibus, & his, qui in sublimitate constituti sunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate. *1.Tim.2.a* Orat ergo Ecclesia pro pace temporali, ne impediatur, vel retrahatur a pace spirituali.

Sequitur: *Vt ope misericordiæ tuæ adiuti*, quantum ad interiorem, & exteriorem religionem pertinet, *a peccato simus semper liberi, & ab omni perturbatione securi*. Perturbamur enim si peccatis mortalibus grauamur, & obcæcatur cor humanum: perturbamur quando nostro arbitrio relinquimur, & a nobis diuina gratia subtrahitur & elongatur. quod ne fiat, sacerdos *Per eumdem*, id est, propter eumdem *Dominum nostrum Iesum Christum* Patris Filium orat.

Sed antequam sacerdos in hoc loco *Per eumdem Dominum* incipiat, calicem discooperit, & corpus Domini super calicem leuans, diuidit in tres partes, vnam partem in calicem mittens, duas extra reseruans, & antequam vnam partem in calicem mittat, alta voce: *Pax Domini* pronunciat. Tria quoque signa crucis,

crucis, cum corpore Christi in calice signat. Et quid hoc significet breuiter videamus. Et primo quare hostia diuiditur in tres partes, quam causam Sergius Papa determinat sic: Triforme est corpus Christi. Pars hostiæ in calicem missa, corpus Christi, quod a mortuis resurrexit & animæ vnitum est, monstrat. Pars comesta ambulans adhuc super terram. Pars in altari vsque ad finem remanens, membra Christi esse corpora Sanctorum, vsque ad finem mundi in sepulchris quiescentia designat. Diuiditur autem sub forma panis in altari corporis Christi species non essentia, deitate in sua vnione permanente, quæ diuidi non potest. Sed in qua re fiat corporis Christi diuisio, vel fractio ostendit Augustinus, dicens: Quando Christus manducatur, reficit non deficit. Nam & Christus carnalem sensum discipulorum redarguit, qui putabant eius carnem sicut aliam diuidendam in partes, & in morsus lacerandam. Diuiditur autem forma, vel species. Consecratione namque peracta corpus Christi sub accidentibus panis velatur, quæ accidentia sunt color, sapor, qualitas, quantitas, & forma. Substantia namque panis & vini in consecratione per verba Christi resecatur, sed accidentia remanent. Nam si accidentia auferrentur, sacerdos Missam non perficeret, sed terreretur. Vnde in hoc fragilitati humanæ consulitur. Possunt ergo in tribus partibus Eucharistiæ tres substantiæ in Christo signari, scilicet Deitas, corpus, & anima. Quod autem vna particula in calicem mittitur, per hoc intelligi datur, quòd caro Christi in passione mortua est: & anima immortalis, & Deitas impassibilis, & hoc duæ particulæ extra calicem reseruatæ repræsentant.

De consf. d. 2. c. Triforme.

Referuntur hæc ex August. in ser. quodam de verb. Euã. de consf. distin. 2. cap. Iuuitat.

Item in tribus partibus Eucharistiæ potest Sancta Trinitas designari. Quòd igitur particula in calicem mittitur, duabus extra remanentibus, figurat, quòd licet indiuisibilia sint opera Trinitatis: tamen secundum Augustinum ad solum Christum pertinet caro. ergo pars in calicem missa, incarnatum & passum solum Christum Dei filium designat. Duæ vero partes extra calicem seruatæ, immunitatem carnis, Patris & Spiritussancti figurant. Non enim pater vel Spiritussanctus est incarnatus vel passus, vt dicit Augustinus, sed incarnatio ad solum Christum pertinet. Quòd autem indiuisibilia Sanctæ Trinitatis sint opera, sacerdos innuit, cum hostiam diuidit, dicens namque ad Patrem. *Per eundem Dominum nostrum Iesum Christum*, vsque, *qui tecum viuit & regnat*, vnam fractionem facit, ac si diceret, diuidere videor indiuisibilem, & si Christus mortuus est ex humilitate, viuit tamen ex virtute Diuinitatis, in qua semper cum Patre existens numquam recessit a Patre. Cum vero dicit: *In vnitate Spiritussancti*, hanc Eucharistiæ facit fractionem, ac si diceret, licet Spiritussanctus obumbrasse virgini legatur in conceptione Filij, tamen a Patre æternaliter procedens Spiritussanctus, Patrem & Flium numquã deseruit, sed sancta Trinitas indiuisa permanet. Per omnia sæcula sæculorum.

Aug. lib. de Ecclesiast. dogm. c. 2.

Item Eucharistia in tres partes diuiditur. in hoc tres partes corporis Christi, quod est Ecclesia, figurantur, scilicet caput cum membris. Vna pars est ipsum caput, scilicet Christus primitiæ dormientium. Altera pars animæ Sanctorum in cælo triumphantium. Tertia pars in terra militantium. Quod autem duæ partes seorsum extra calicem seruantur, per hoc intelligi datur, quòd Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi vltra &c. nec his qui cum ipso sunt sanctis. Vnde in Apocalypsi legitur: Non esurient neque sitient amplius &c. Tertia vero pars in calicem ponitur & signat eos qui adhuc in pugna, vel militia passionis huiusmodi existunt.

Rom. 6. b

Apoc. 7. d

Item Eucharistia in tres partes diuisa, tres ordines Ecclesiæ significat, scilicet virginum, viduarum, & coniugatorum. Duæ ergo partes extra calicem seruatæ, cælibatũ & sanctimoniam virginum & viduarum repræsentant. Nam secundum Apostolum, Virgo & innupta cogitat, quæ Domini sunt. Tertia vero pars in calicem missa statum coniugatorum, & passionem designat. Vnde ipse Apostolus dicit: Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, id est de passionibus diuersis coniugatorum, tam in rebus quàm in alijs. Dicit enim: Tribulationem autem carnis habebunt huiusmodi, id est coniugati. Offertur autem hostia Christi in altari, vt virgines & viduæ in sanctimonia perseuerent, & pro adiutorio coniugatorum, ne in tribulationibus huius mundi positi desperent.

1. Cor. 7. f

Ibidem.

Item Eucharistia in tres partes diuiditur & offertur ad tria designata in his versibus.

Corporis in partes Christi diuisio fit tres.
Tincta datur viuis, sed pars non tincta supernis.
Est donanda reis, tertia pars iustificandis.

Isti versus sic intelliguntur. Prima pars missa in calicem offertur pro viuis Christianis, qui in miserijs, & pressuris huius mundi affliguntur & patiuntur, quatenus Deus mitigare dignetur afflictiones eorum. Altera pars extra calicem reseruata, offertur ad laudem, & ad gloriam Sanctorum, qui iam triumphant in cælo in regno cælorum. Tertia pars offertur pro his, qui sunt in purgatorio, vt a pœnis citius liberentur & absoluantur, quatenus & ipsæ animæ in sinu Abrahæ, hoc est, in gaudio & refrigerio assumantur, & gloria sicut ceteri Sancti perfruantur.

Sequitur antequam tertiam particulam in calicem mittat, *Pax Domini* alta voce pronunciatum, per quod datur intelligi, quòd Christus a mortuis resurgens triplicem pacem discipulis annunciauit scilicet pacem temporis, pectoris, & æternitatis. Hæc pacis tria genera designata sunt in tribus signis crucis, quæ sacerdos facit cum corpore Christi inter calicem, dicens: *Pax Domini sit semper*, &c. & respondet chorus: *Et cum spiritu tuo*. quasi dicat: Tu nobis pacem optas, & eadem pax cum spiritu tuo maneat, quatenus totus in spiritu mysterijs diuinis insistas, & spirituali gaudio plenus fias. Hæc triplex pax in tribus osculis designatur, quia sacerdos altare tribus vicibus osculatur, scilicet in principio Missæ, in medio, & in fine. Nam cum Christus nasceretur, in principio temporis pacem secum attulit, vt ad edictum vnius hominis describeretur vniuersus orbis. Hæc pax designatur in primo osculo, quod in initio Missæ sacerdos altari imprimit. Secunda pax est pectoris, & signatur in secundo osculo, quod sacerdos facit in canone, quando dicit: *Supplices te rogamus*. Christus namque cum mortem pro nobis pertulit, nos Deo, & Angelis pacificauit, & pacem pectoris nobis donauit. Et ad hanc pacem confirmandam, pectus & latus cum lancea aperiri voluit, & ad pacem sui cordis nos intromisit. Tertia pax æternitatis figurata est in vltimo osculo altaris. Christus namque consummatis omnibus, quæ de eo scripta fuerunt in lege & prophetis, post in cælum ascendens, Patri nos reconciliauit, sic & Missa peracta pacem æternitatis nobis parauit.

Pax Domini, &c. triplicem pacem, quam Christus discipulis annunciauit, significat.

Sed notandum, quòd a dominica oratione vsque ad finem Missæ interdum silentium celebratur, & interdum a sacerdote cantus, vel a clero alta voce inchoatur, per hoc intelligi datur quòd Christus resurgens ex mortuis, interdum silentium mœroris a cordibus discipulorum per suam dulcissimam apparitionem, & salutationem fugauit: aliquando vero corporalem præsentiam ab eis auferens, se & quando voluit occultauit. Legitur etiam, Christum infra quadraginta dies apparuisse decies post resurrectionem & interim quoties voluit se occultasse. Nam in ipsa die Resurrectionis quinquies; in Ascensione bis: vt Christus suam resurrectionem cordibus discipulorum, & Ascensio-

Quædã alta voce quędã in silentio a sacerdote cur dicuntur.

Christus decies post resurrectionem apparuisse legitur.

ascensionis gloriam eorum mentibus imprimeret, & A vt ipsi discipuli quæ sursum sunt saperent, non quæ super terram. Ceteræ autem apparitiones, intra quadraginta dies factæ sunt. Hanc autem vicissitudinem sacerdos in Missa ab oratione Dominica vsque ad finẽ Missæ, vt dictum est subtilius iam cantando, pulcherrime repræsentat.

Col. 3. a

Sergius Papa vt Agn. Dei cantaretur instituit.

Sequitur *Agnus Dei*. quod Sergius Papa instituit, vt cum fractione corporis Domini deuotissime cantetur. Dicitur autem agnus ab agnoscendo, quia matrẽ suam in magno grege per balatum agnoscit. Sic Christus in cruce positus, Patrem agnouit per obedientiã: quia factus est ei obediens vsque ad mortem &c. Item agnouit matrem per debitam reuerentiam, quia eam B dulcissimo discipulo suo Ioanni commendauit in morte. Christus est agnus propter innocentiam, quia innocenter occisus est, ideo plangendus est. Ideo canit Ecclesia: Plangent eum quasi vnigenitum, quia innocens Deus occisus est.

Philip. 2. a

Ex Zach. 12. c

Cantamus ergo ter agnus Dei, quasi dicamus, *Agnus Dei*, qui agnouisti Patrem per obedientiam, matrem per reuerentiam, *miserere nobis*: *Agnus Dei, qui tollis peccata mundi* per innocentiam, *dona nobis pacem*. Item *Agnus Dei* ter cantamus, vt liberemur a malis præteritis, præsentibus, & futuris.

Post hoc, osculum amicis porrigimus antequam communicemus, quod Innocentius Papa instituit. In C hoc signatur, quòd omnis amaritudo corporis a nobis separanda est, quia si ab inuicem discordamus, in Christi corpore non manemus, sicut dicit Apostolus, & Euangelista Ioannes: Omnis, qui odit fratrem suum, homicida est, & scimus, quòd omnis, qui odit fratrem, non habet partem in regno Dei. Teneamus ergo pacem temporis cum proximis, pacem pectoris cum nobismetipsis, scilicet omnes homines in Christo sinceriter diligendo, vt pacem æternitatis consequamur in cælis adiuuante Domino nostro Iesu, &c.

1. Ioan. 3. c

Postea mittit sacerdos partem hostiæ in calicem, dicens: *Fiat hæc commixtio*. Quid autem hoc significet, superius pertractatum est, nisi quòd sacerdos D in hac clausula, salutem mentis & corporis sibi, & omnibus sumentibus corpus Domini exoptat, & ad vitam æternam promerendam, & capescendam præparatio salutaris fiat. Hæc enim valde necessaria sunt corpus Christi sumere volentibus, vt salutem mentis, & puritatem cordis habeant, & mundam conscientiam ad vitam promerendam.

Deinde sequitur oratio: *Domine Iesu Christe*. In qua oratione petuntur tria, a peccatis liberatio, præceptorum Dei obeditio, & a Deo numquam separatio, sicut patet in littera.

Post hanc orationem, memoria Dominicæ passionis breuiter, & memoriter cum omni deuotione habenda est, contrito corde & conscientia non ficta. Hic attendendum est, quòd a sacerdote post hanc orationem, dicendum est sub silentio, *Amen*, quod alibi non fit in canone, nisi post Pater noster, & in hoc loco. Sacerdos enim canonem tacite legit, & ideo nemo ei respondet, *Amen*. nec ipse sacerdos in quocumque loco canens, subiungere debet, *Amen*, excepto quando canonem finit post hanc orationem, Domine Iesu Christe, &c. *Amen*.

Finito canone sacerdos se applicat ad susceptionem sacrosanctæ hostiæ. Quidam enim sacerdotes de manu, quidam de patena sumunt. Hi qui de patena corpus Christi sumunt in latitudine charitatis, quæ in patena figurata est. Interim cantatur, *communio*, hoc est, quòd discipuli gaudium Resurrectionis, mutuo sibi nunciauerunt.

Post hoc sequitur oratio, & signatur quòd vndecim discipuli in Galilæa videntes Dominum adorauerunt. Item signatur, quòd in cælis pro nobis orat, repræsentatione suæ passionis & vulnerum, & quòd postea iterum se ostendet.

Christus in cælis pro nobis orat sua vulnera patri repræsentando.

Et post hoc dicit: *Ite Missa est*, & populum benedicit. Quod signat, quòd veniet in iudicio, & se nobis ostendet, & fidelibus suis dabit benedictionem suam, & tunc læti vadent ad mansiones suas, de quibus dicitur in Ioanne: In domo Patris mei mansiones multæ sunt. Ad quas mansiones nos perducat ipse Pontifex, & Sacerdos, qui cum Patre, & Spiritu sancto viuit, & regnat. Amen.

Ioan. 14. a

S. BONA-

S. BONAVENTVRAE
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
Opusculum, quod inscribitur,
DE SEX ALIS SERAPHIM.

In hoc Opusculo S. Bonauentura Ecclesiæ prælatos instruit ad regimen subditorum, quibus præsunt, & veluti Seraphim sex alis ornari Isaias cap. 6. vidit, quarum duabus faciem velabant, duabus pedes, duabus denique volabant: sic etiam spiritualis seraph, hoc est, Prælatus Ecclesiæ Domino sedenti super solium excelsum, & eleuatum sex virtutibus, quasi alis sex ornatus assistere debet; quarum duas scilicet zelum iustitiæ, & pietatem siue compassionem fraternam super caput eleuet, medijs duabus, patientia & vita exemplari, corpus & pedes contegat: vltimis vero duabus, circumspectione, & deuotionis studio, in latum & in altum volet. Vnde his præcipue virtutibus pollere debet, qui Ecclesiæ regimini præest, zelo iustitiæ, pietate, patientia, exemplo vitæ, discretione circumspecta, & deuotione ad Deum. De quibus Auctor mirifice tractat in hoc Opusculo.

CAPITA HVIVS OPVSCVLI.

PROLOGVS.

Prou.9.c A occasionem sapienti, & addetur ei sapientia, ait sapiens: Cum igitur ex leui sæpe occasione, sapiens materiam sumat altioris sapientiæ, qui etiam plerumque per alterius stultitiam fit eruditior, præsens scriptum potest nouis, & nondum in officio regiminis ad plenum exercitatis, ad perfectam discretionem boni & mali aliqualem dare occasionem vlterius cogitandi, & ex defectibus, quos hic considerat diligentius requirendi altiora, siue vtiliora, & etiam plura, quàm hic ponantur necessaria religioso ad regimen subditorum: quia legimus aliquando sapientes etiam ex naturali quadam brutorum animalium solertia, sumpsisse considerationis industriam, ad aliquas artificiales peritis excogitandas.

Quòd incipientes propter multa magistro indigent. Caput Primum.

HÆc tibi scribo, vt scias quomodo oporteat te in domo Domini conuersari, quæ est Ecclesia
1.Tim.3.d Dei viui, ait Paulus discipulo suo Timotheo, quem
A præfecerat ecclesiæ Ephesi Episcopum. Scribit duabus epistolis, dicens, quomodo conuersari debeat in officio regiminis commissi, vt qui iam ab eo didicerat sanctè viuere per se, sciret etiam, qualiter deberet & alijs vtiliter & meritorie preesse. Magna enim differentia est inter scire humiliter subesse, & pacifice coesse, & vtiliter præesse. Bernardus: Multos cernis sub magisterio quiete viuere, quos si iugo absoluas, videbis non posse quiescere, nec a qualibet re innoxios se seruare. Rursum quosdam inuenies, cum omnibus quantum in se est, pacifice viuere, minime quidem egentes magistro, nec tamen idonei magisterio. Quadam siquidem bona mediocritate contenti sunt, sicut eis mensuram gratiæ partitus est. Socialiter enim
B inter fratres sciunt & pacifice viuere, super fratres vero positi, non solum inutiliter præsunt, sed & insipienter & nequiter. Vtrisque ergo prioribus meliores existunt, qui superiores esse sciunt. Vnde non passim quemlibet de populo docetur Moses ceteris Exo.18.d
præficere, sed eligere ex omni populo viros gnaros & idoneos, qui iudicent populum omni tempore. Qui enim suscipit officium, vt alios bonos faciat, oportet, vt hanc bonitatis disciplinā prius in se studiose exercendo didicerit, & ex frequenti vsu in habitum verterit. Vnde Dominus prius legitur fecisse, quæ post erat verbo docturus, iuxta illud Actorum: Cœpit Act.1.a
Iesus facere, & docere. Incipientes indigent magistro

vt doceantur, quæ ignorant ſcilicet, ſaluti ſuæ & profectui neceſſaria & vtilia, quid vitare debeant, quòd ſapere, quid facere, quid ſperare, quid timere, & inter minus vel magis bona vel mala diſcernere, dicente Paulo: Indigetis, vt vos doceamini, quæ ſint elementa exordij ſermonum Dei. Item, vt exerceantur in operibus virtutum, quia non ſufficit ſcire bonū niſi etiam opere exerceatur. Sicut qui audit medicinæ ſcientiam, & poſtea practicando exercet eam. quia exercitium operis plenius imprimit menti cuiuſlibet diſciplinæ peritiam, quàm ſolus auditus. Et quia imperfecti ſegniter ſe in virtutum ſtudijs exercere ſolent, expedit, vt ab alio ad hoc aliquando compellātur. Ideo magiſtri ſolent diſcipulos ſuos, quos perfectos cupiunt fieri, in diuerſis virtutum exercitijs occupare, modo in operibus humilitatis, modo fraternæ charitatis, modo ſobrietatis, modo deuotionis, modo patientiæ, caſtitatis, taciturnitatis, obedientiæ, & aliarum virtutum, vt & ipſæ virtutes ſic exerceantur, & vſitentur, & vitia his contraria expugnentur: quia quanto magis virtus proficit, tanto plus vitium oppoſitum debilitatur, teſte Apoſtolo, qui ait: Educate illos in diſciplina, & cet. Item, vt cuſtodiantur, ne aut in peccatum labantur, aut minus diſcrete in virtutum operibus exerceantur. Teneræ enim mentes & a peccati affectu nondum plene deterſæ, ſępe magis timore humano, quàm diuino a voragine peccati detinentur. Ideo talibus expedit, ſuperiorum magiſterio ſubijci, per quos a periculis retrahantur, ſicut paruuli a matre comminante ab aquæ merſione, & luporum morſibus, defenduntur. Nam ait Sapiens: Seruabit te, vt eruaris de via mala, & ab hominibus qui peruerſa loquuntur. Item, vt corrigantur, quia peccatum trahit ſemper ad deterius, ſicut vna febris præbet ſæpe incentiuum alteri grauiori, & vulnus aliquando generat fiſtulam, niſi medicorum præcaueatur ſolertia. Ita, qui labitur in culpam, difficulter per ſe corrigitur, niſi fortioris auxilio fulciatur. Propter hoc enim vult Deus, minoribus maiores præeſſe, vt ſi ceciderint in peccatum, vel in aliquo negligentes fuerint & incauti, per eorum admonitiones, correptiones, coertiones & caſtigationes emendentur: quia ſi arbitrio ſuo relinquerentur, forte nec reatum ſuum agnoſcerent, vel torpentes diutius in cœno volutarentur, vel profundius mergerentur, iuxta illud Iudæ: Hos quidem arguite iudicatos, &c. Neceſſe ergo eſt, eos magiſtro humiliter eſſe ſubditos: quia niſi quis medico obedienter obtemperet, non poterit, ab infirmitate ſanari. Infirmitates in homine ſunt paſſiones vitiorum, dicente Luca: Dedit illis virtutem & poteſtatem ſuper omnia dæmonia, & vt languores curarent.

Heb. 5. d · *Eph. 6. a* · *Prou. 2. c* · *Iudæ. d* · *Lucæ 9. a*

Qui ſunt, qui magiſtro non indigent. Cap. II.

QVI autem pro ſe magiſtro non indigent, debēt ita eſſe ſcientia illuminati, quòd nihil errent in his, quæ ſcire neceſſario eos oportet, & qui decipi non poſſint ab homine vel dæmone, vel a proprio ſenſu ſub ſpecie boni, donum diſcretionis ſpirituum diuinitus adepti, iuxta illud: Vbique & in omnibus inſtitutus ſum. Debent etiam feruore deuotionis ita eſſe repleti, quòd ſine alterius impulſu, nouerint ſeipſos ad omne virtutis exercitium fideliter extēdere, prout ſemper fuerit optimum, teſte Paulo, qui ait: Quæ retro ſunt oblitus, ad ea quæ priora ſunt extendens me ipſum, & cet. Debent quoque amore boni ſic eſſe affecti, vt quaſi naturaliter omne malum horreant & omne ſcandalum ſtudioſe declinent, & ſine offenſa quiete cum omnibus conuerſentur. Sine offenſione, inquit Apoſtolus, eſtote Iudæis & gentibus. Debent etiam ita eſſe humiles in omnibus, vt nec de bonis habitis extollantur, nec malis omnino carere præſumāt, vt omnes exceſſus cogitationis, locutionis, & omiſſionis in ſe ſubtiliter dijudicent, & diſtricte caſtigando emendent. Et in his omnibus ſint ita ſtabiles, quòd nec leuitate, nec diſtractione aliqua, nec difficultate, vel metu, a ſtatu ſuo valeant immutari. Vnde Apoſtolus ait: Quis nos ſeparabit a charitate Chriſti? &c. Quia vero tales difficile eſt reperiri; ideo paucis conuenit viuere abſque obedientiæ iugo. Ideo, & qui alijs præſunt, vt melius & cautius agant, neceſſe habent alijs ſubeſſe, a quibus regantur vſque ad ſummū omnium Pontificem, qui vice Chriſti caput eſt totius Eccleſiæ militantis. Qui ergo alijs præeſſe debent, vtiliter oportet eos varijs eſſe prædítos virtutibus, & alias habere ad ſe, quibus irreprenhenſibiliter viuant, alias ad ſuos ſuperiores, quibus humiliter eis, in quibus debent, obediant & alias ad ſubditos, quibus eos meritòrie regant, & ad meliora promoueant. Licet autem omnes virtutes eminēter habere debeat, qui ex officio habet omnes virtutes docere; tamen quia numerus ſenarij eſt primus perfectus numerus ſui generis perfectione, conſtans ex ſuis partibus aliquotis: ideo bonus animarum rector, maxime religioſus, inter ceteras, debet ſingularibus virtutibus præfulgere, ſicut Iſaias ſcribit, dicens: Seraphim, quæ ſunt præeminentiora cæleſtium ſpirituum agmina, ſex alis ornata. Et fortaſſe, ideo in tali ſimilitudine, ſanctiſſimo patri noſtro Franciſco in illa glorioſa viſione Dominus apparuit, quando eum paſſionis ſuæ ſtigmatibus inſigniuit, vt oſtenderet, ſic alatos ſpiritualiter eſſe debere, qui eius familiæ vtiliter præeſſe deberent. Sic & quattuor animalia ſingula, vt dicitur in Apocalypſi, habebant alas ſenas.

Philip. 4. c · *Ibidē 3. c* · *1. Cor. 10. g* · *Rom. 8. f* · *Iſa. 6. a* · *Apoc. 4. c*

Quòd prima ala Prælatorum eſſe debet zelus iuſtitiæ. Cap. III.

PRIMA ala rectoris animarum eſt zelus iuſtitiæ, qua non poteſt aliquid iniuſtum, ſine cordis murmure, in ſe & in alijs ſuſtinere. Tantum enim quiſque bonus æſtimandus eſt, quanto plus & purius odit malum. Quantum enim res diligitur, tantum de eius deſtructione doletur. Vnde notandum, quòd ſunt quattuor genera hominum in religione, vel in Eccleſia, quos bonos dicere ſolemus.

Quattuor genera hominum dici ſolent boni.

Primi ſunt, qui malum non faciunt, nec tamen in bonis operibus ſe ſtudioſe exercent, vt qui quiete & pacifice cum alijs viuunt, nullum offendentes, nec prauo opere ſcandalizantes, vt habetur in primo Regum: Homines iſti ſatis boni fuerunt, & non moleſti, &c. Nam in vſu habemus, tales dicere bonos eſſe, qui mites ſunt moribus, & ſocialiter ſe cum omnibus habentes, licet alias quo ad virtutum exercitia, aliquatenus deſides videantur. Pueri etiam baptizati eodem modo boni iudicantur.

1. Reg. 26. c

Secundi ſunt meliores, qui mala nulla faciunt, inſuper in bonis operibus ſe frequenter exercēt, in ſobrietate, caſtitate, humilitate, dilectione proximi, & orationis inſtantia, & ſimilibus, quæ intelligunt eſſe bona. Sed hoc habent proprium, quòd ſicut nihil negligunt ex his, quæ poſſunt & ſciunt, ita etiam videtur eis ſufficere bonum, quod faciunt, nec ad ampliora, & perfectiora ſanctitatis deſideria incaleſcunt. Sufficit eis tantum vigilare, tantum orare, tantum pro Deo dare, vel ieiunare, vel laborare & huiuſmodi, & his contenti quieſcunt, altiora alijs relinquentes. Vnde Eccleſiaſtes dicit: Deprehendi nihil eſſe melius, quàm lætari hominem in opere ſuo, & hanc eſſe partem illius.

Eccles. 3. c

Tertij ſunt adhuc his meliores, qui malum deteſtātur & fugiunt, & bona quæ poſſunt ſtudioſe exercēt, & cum omnia fecerint, quæ valent, parum ſe feciſſe reputant, reſpectu eorum quæ deſiderant, ſcientes, quòd corporalis exercitatio ad modicum vtilis ab

Apo-

1.Tim. 4.c Apostolo perhibetur. Et ideo viri mentales, & A internæ deuotionis saporem, & Dei familiarem notitiam, & amoris eius experientiam suspirando desiderant, nihil se esse, vel habere iudicantes, nec aliquam consolationem de temporalibus vel spiritualibus recipientes, quamdiu pro voto prędictis virtutum exercitijs, & deuotionis dulcedine non fruitur, nec tamen contra aliorum vitia, & peccatorum pericula zelo feruoris inflammantur, cupientes omnes esse bonos & beatos; sed vbi hoc non inueniunt, nullo doloris vulnere sauciantur, sibimet intenti & Deo. Tales ad aliorum regimē vocati, minus in hac parte sunt idonei, quia proprie quieti curam illorum postponūt. B Indic. 9. b Iuxta illud Iudicum: Numquid possum deserere dulcedinem meam, fructusque suauissimos, & ire vt inter cetera ligna promouear?

Quarti sunt optimi, qui cum prioribus bonis innocentiæ & virtutum, zelo iustitiæ & animarum calent, qui non recipiunt consolationem de propriæ salutis profectibus, nisi alios secum trahant ad Deum, exemplo Domini, qui cum in se plenum semper habeat gaudium, non contentus gloriam solus habere, exiuit assumpta forma serui, multos filios in gloriam secum adducere opere & doctrina. Zelus enim iustitiæ quasi coccus bis tinctus duplici charitatis colore rutilat, C amoris nempe Dei, & proximi. Amor Dei non tantum desiderat eius dulcedine frui, & ei adhærere, sed etiam diligit eius beneplacitum impleri, eius cultum ampliari, & honorem sublimari. Vult enim eum ab omnibus agnosci, ab omnibus amari, ab omnibus ei seruiri, & super omnia honorari. Amor proximi desiderat non tantum eius corporalem sospitatem, & temporalem prosperitatem; sed magis eius æternam salutem. Vbi ergo charitas ista perfectior, ibi feruētius desiderium ista promouendi, & instantius studium & purius gaudium, vbi hæc inuenit. Charitas 1.Cor. 13.b enim, teste Paulo, non quærit quæ sua sunt, sed, quæ D Dei sunt. Quantum vero diligis Deum, & quæ Dei sunt purius desideras, tantum doles de offensa Dei, vbi vides eum non agnosci, & ideo inhonorari, vbi vides eum nō amari, & ei non obediri, & eius cultum destrui, & aduersarios multiplicari, & lætificari. Et quantum diligis salutem proximi, tantum affligeris de perditione eius & nocumento profectus eius. Et licet hæc charitas requiratur in omnibus amicis Dei, maxime tamen in Vicarijs Dei, qui secundum cor Dei moueri debent amore iustitiæ, & odio iniquitatis, Psal. 44.b iuxta illud Psalmistę: Dilexisti iustitiam, &c. Iustitia potest hîc dici obseruantia omnium, quæ saluti vel E profectui animarum necessaria sunt. Horum quædam procedunt a lege æterna, vt puræ virtutes, humilitas, castitas, charitas, misericordia, & similes, sine quibus nullus quocumque tempore poterit saluari, ad quæ etiam præcepta Dei in veteri, ac noua lage maxime ordinantur. Sicut Dominus dicit ad dilectionem Dei & proximi totam legem & prophetas spectare, Mat. 22.d iuxta illud Matthæi: In his duobus mandatis, &c. Quædam procedūt ab humana vice Dei institutione, vt quę per Ecclesiam pro communi vtilitate canonice sunt præcepta, sicut ritus sacramentorum, & aliorum ad iuris positiui præcepta pertinentium, extra Canonum F statuta, ab omnibus obseruentur, ita, vt quilibet obseruet illa, quæ conueniunt suo statui & communiter omnibus imperata, laicis vel clericis. Quædam ex voto proprio proueniunt, vt ea ad quæ nemo cogitur. Sed qui ea sponte vouerit, iam velut ex præcepto Dei compellitur obseruare, vt continentia religiosorum & obedientia & abdicatio proprij in monasterio, & alia quæ per regulam vel cuiusque ordinis diffinitiones eius professoribus imponuntur. Vnde dici-Deut. 23.d tur in Deutoronomio: Cum votum voueris Domino, non tardabis reddere, quia requiret illud Deus. Et si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. si nolueris polliceri, absque peccato eris. Quod autem semel egressum est de labijs tuis, obseruabis & facies, sicut promisisti Domino Deo tuo, & propria voluntate & ore tuo locutus es. Quædam procedunt ex quadam habilitatione profectus spiritualis, quamuis alias non forent necessaria saluti, vt omnis disciplina diuini officij & singulorum officiorum in religione, & officiorum & temporum, in silentio, victu & habitu, labore, vigilijs & ceteris spiritualibus disciplinis, in quibus singularum religionum obseruantiæ variatur, sicut cuique visum fuerit expedire. Quamuis autem in his non tanta vis salutis existat, quasi sine eis non sit salus; tamen transgressio eorum deformat religionis decorem, & profectum spiritualem, & aliorum ædificationem solet impedire. Sicut enim amor iustitiæ, studiose ista in se & in alijs promouet, & congaudet, vbi videt ista sollicite obseruari, ita econtrario dolet, & vritur, & accenditur pro trāsgressione illorum cum Psalmista, qui ait: Nonne, qui oderunt te, &c. Quo- Psa. 138. d dam vero intimo sapore discernit, vt magis doleat de grauioribus trāsgressionibus, & de leuioribus minus. Sapiens enim quasque res ponderat, prout sunt, tam bonas quàm malas. Insipiens autem quandoque magna pro paruis reputat, & leuia quasi maxima pōderat, trabem festucam iudicat, aliquando culicem, deglutiendo camelum. Decimatis mentam & rutam & relinquitis quæ grauiora sunt, ait Saluator: Tales Luc. 11.f zelo proprio feruntur, & non spiritum Dei in hac parte aguntur. Sicut quidam pro vna inclinatione in choro neglecta, plus accenduntur puniendo, quam pro longa detractione de alio religioso excitata. Grauius indignantur pro versiculo & rubricula neglecta, quā pro magna perturbatione cum scandalo procurata.

Principaliter igitur cauenda & dolenda est transgressio præceptorum Dei, deinde inuiolabilium præceptorum sanctæ Ecclesiæ, deinde illorum quæ sub voto voluntario sibimet quisque fecit necessaria, vt regulares obseruantiæ, maxime quæ sub præcepto sunt statutæ, deinde omnia scandala speciem mali quamcunque habentia, nempe auaritiæ, superbiæ, inuidiæ, gastrimargiæ, iracundiæ, suspectæ familiaritatis, inobedientiæ, & similium vitiorum, quæ odorem famæ religiosorum quo alij fideles debent ab eis ædificari, & ab eis discere quid cauere debeant & facere, fœtere faciunt, vt magis per eos inficiantur scandalo, quàm reficiantur virtutis exemplo, dicente Apostolo: Nomen Dei per vos blasphematur inter gentes. Rom. 2.d Facilius autem grauius peccatum occultum curatur, quàm tale scandalum, quia illud per secretam potest sanari pœnitentiam, scandalum autem vix auellitur a cordibus omnium, ad quos forte peruenit.

Deinde cauenda est perturbatio studij deuotionis, ex qua fulcitur omnis vera religio, & omne virtutis exercitium impinguatur. Arida est omnis religio, quæ non oleo isto saginatur. Instabilis est bonorum operum structura, quæ deuotæ orationis frequentia non compaginatur, sicut paries lapidum sine cæmēto. In omni religione vbi deuotionis feruor tepuerit, etiā aliarum virtutum machina incipit deficere, & propinquare ruinæ. Lampades fatuarum virginum sine oleo Mat. 25.a extinguuntur, vt ait Matthæus.

Deinde cauenda est negligentia exterioris disciplinæ, quæ pro decore religionis & habilitationis profectus spiritualis statuta est, cuius desertio signum est neglectæ conscientiæ, & interioris leuitatis. Talis autem disciplinæ obseruantia non ita mandatur, quasi aliter non liceat viuere, sed quia sic magis conuenit propter honestatis conformitatem, & vniformem fratrum conuersationem, ne pro libito quisque viuat, & faciat, vnde forte alij turbentur. In talibus autem obseruantijs, quæ in se indifferentes sunt, sed propter aliud statutæ, vt dictum est, maior est habēda diligentia, vt bene seruentur, quàm scrupulose timendum, si ex aliqua surreptione quandoque transgrediantur, nisi forte consuetudo generaret deformitatem, & dissimula-

mulatio negligentiam nutriret. tunc propter aliud A malum consequens præcauendum, zelus disciplinæ dormire non debet.

Verus igitur iustitiæ zelator primo cauet, ne malũ aliquo modo faciat, vel doceat. Secundo ne licentiet, vel concedat quacumque importunitate seu circũuentione mollitus. Tertio ne faueat vel diligat fieri, etiam si eo irrequisito fiat, vel absente. Quarto ne dissimulet & taceat quasi nesciens, cum ad eum pertineat arguere, & ostendere quantum malum sit, & deterrere, ne vlterius audeat similia attentare. Quinto ne inultum esse patiatur, quia aliquod bonum parit peccati castigatio, scilicet quòd ipse qui fecit, prohibetur vltra peccare, dicente Domino: Iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Item, quia purgatur a peccato, ne a Deo postea durius puniatur, ait enim scriptura: Tu virga percuties illum, & animam illius de inferno liberabis. Item, quia per hoc alij erudiuntur, vt caueant similia perpetrare, iuxta illud: Pestilente flagellato, sapientior erit paruulus, id est, tenellus & nouus cautior esse discet. Item, ipse prælatus, vicarius superni iudicis, liberat animam suam a peccato negligẽtiæ, officium suum sic implendo. Quod quia Heli sacerdos non fecit, mortis sententiam cum filijs peccantibus excepit: vt habetur in 1. Regum. In hoc enim differunt laudabiles religiones & iam dilapsę non quod nullus peccãs in laudabilibus reperiatur, sed quod nullus impune peccare sinatur, & peccandi aditus studiose præcludantur, & incorrigibiles & alios inficientes eliminentur, & boni foueantur & diligantur, vt perseuerent, & in melius semper proficiant. Nam cum in conuentu Angelorum ante confirmationem, & in ordine Apostolorum sub magisterio Christi reperta sit prauitas, quis ordo bonorum in terra audeat sibi arrogare hanc prærogatiuam, quòd peccatum in eo non sit? quia & si plurimi per Dei gratiam immunes ibi fuerint, sed non omnes. Vos mundi estis, sed non omnes; ait Dominus. Bonis enim quamdiu sunt hic in statu merendi, expedit aliquos malos secum habere, qui eis sint maioris occasio meriti, quibus compatiantur in malis suis, contra quos zelus eorum inardescat, quos corrigere laborent, quibus similes fieri pertimescant, qui eis sint tentationis materia, a quibus etiam persecutiones sustineant, & ex quorum consideratione confusi humilientur, quia tales non sunt, admoneantur gratiarum actionis ei, qui custodit eos, ne tales efficiantur. Si autem deessent bonis prædictarum virtutum occasiones, merita ipsorum tanto fierent etiam minora, dicente Paulo: Quæ enim seminauerit homo hæc & metet. Nec tamen diligendi sunt mali seu fouendi, sed tolerandi: maxime quorum occulta sunt mala, & alios non inficiunt, & est spes de correctione ipsorum. Vbi vero ista defecerint, ibi sine graui detrimento sustineri non possunt: & ideo eliminandi sunt, ne putetur eorum prauitas bonis placere. Interim etiam dum tolerantur, puniendi sunt stimulis admonitionum, correctionum, confusionum, & castigationum, vngendi etiam fomentis exhortationum, consolationum, & orationum & promissionum, si forte conualescant de infirmitate, & fortes fiant. Præcludenda est eis via peccãdi, & tentationis aditus obstruẽdi, quod etiã bonis expedit, ne opportunitas mali faciat eos deteriores. Prælatus enim vicarius Dei, cui data est potestas a Domino super familiam suam, & cui debent subditi ea de causa vice Domini obedire, si non corrigit delinquentes, si permittit sub se vitia crescere, & consuetudines malas oriri, & iam exortas roborari & dilatari, si videt regulares obseruantias dilabi, & trãsgressiones multiplicari, & pro posse non obuiat tam præsentibus malis, quàm imminentibus, triplicem Deo reddet rationem.

Primo pro sua negligentia, quando non fecit ad quod officio tenebatur. nam ait Sapiens: Cum essetis ministri regni illius, non recte iudicastis, nec custodistis legem iustitiæ, neque secundum voluntatem eius ambulastis. Horrende & cito apparebit vobis quoniam iudicium durissimum his, qui præsunt, fiet, &c.

Ioan. 5. c · *Prou. 23. b* · *Prou. 18. d* · *1. Reg. 4. d* · *Ioan. 13. b* · *Gal. 6. b* · *Sap. 6. a*

Secundo quòd omnia peccata subditorum quæ poterat & debuerat correxisse & præcauisse, imputantur ei. Vnde dicitur Ezechieli: Si non fueris locutus, vt custodiat se impius a sua via, ipse in impietate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. *Ezec. 33. b*

Tertio, pro abusione honoris, & potestatis sibi col- B latæ, quam ad propriam gloriam & commodum retorsit, & non ad quod data est ei. Tollite ab eo talentum, ait Christus, & inutilem seruum eijcite in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor dentium. Ostendat ergo bonus zelator, quãtum diligat Deum, in eo quod beneplacitum eius in se & in alijs promoueat, nec ab hoc zelo mollescat per desidiam, ne labore lassetur, nec consilijs flectatur, nec astutijs circumueniatur, nec amicitia, nec blandimentis deliniatur, nec minis terreatur, nec per diuturnæ prauæ cõsuetudinis præscriptionem desperet, quin suum officium exequatur. *Mat. 25. c*

C

Quòd secunda ala prælatorum, est Pietas. Cap. IIII.

SECVNDA ala huius Ecclesiastici Seraph est pietas, siue fraterna compassio, vt sicut eum charitas Dei ad zelum iustitiæ inflammat, ita fraterna dilectio ad pietatem informet. Nam & si vitijs debetur virga feriens, infirmitati tamen necessarius est baculus sustentans, dicente Propheta: Virga tua & baculus tuus, &c. & Paulo: In virga veniam ad vos, an in charitate & spiritu mansuetudinis? Sic & ille Samaritanus vulneribus illius semiuiui relicti, infudit vi- D num zeli feruentis, & oleum pietatis mitigantis. Alia est autem infirmitas corporis, alia mentis, & vtraque indiget compassione. *Psal. 22. a* *1. Cor. 4. d*

Infirmitas corporis triplex est. Primi sunt infirmi decumbentes in lectulis, vel in acutis, vel in alijs infirmitatibus grauibus laborantes. Alij sunt infirmi per domicilium, vel etiam per terram quandoque deambulantes, & tamen sæpe grauibus doloribus afflicti, vt calculosi, infistulati, ponderosi & similes. Tertij determinatam infirmitatem non habentes, sed tamen corpore debiles, & viribus exhausti, vt senes, E & laboribus confecti, vel naturali infirmitate depressi, sed quandoque accidentali languore ad tempus attriti. His est triplici pietate subueniendum, scilicet remedijs medicinalibus, si congrue potest fieri. Item relaxatione rigoris, in victu, vestitu, vigilijs, & huiusmodi. Item exemptione laboris, in officijs, seruitijs, discursibus, & huiusmodi, prout cuiusque necessitas exquirat: ita quòd primis de primo, secundis de secundo, tertijs de tertio, iuxta singulorum indigentiam speciali succurratur. Omnis humanitas est infirmis & debilibus exhibẽda, quia flagellati sunt a Domino: si super hoc ab hominibus tribulantur, F ipsa eorum miseria clamat ad patrem misericordiarum contra illos, qui eos tribulant conquerendo, dicente Dauid: Quoniam quem tu percussisti, persecuti sunt: & super dolorem vulnerum meorum addiderunt, &c. Infirmus enim, qui afflictus sibimet subuenire non valet, eo ipso amplius tribulatur, quia ab his quibus deberet, non consolatur, non a labore releuatur, non subuenitur indigenti, nec habet sibi compatientem, iuxta illud propheticum: In conspectu tuo sunt omnes qui tribulant me, improperium expectauit cor meum & miseriam. Et sustinui qui simul contristaretur, & non fuit: & qui consolaretur, & non inueni. Et dederunt in escam meam fel exprobrationis, & in siti mea potauerunt me aceto obiurgationis, *Ps. 68. c* *Psal. 68. c*

tionis. Fiant ergo eis, quæ sequuntur, &c. Bonus autem Prælatus agnoscit se fratrum suorum patrem, nõ dominum, & exhibet se eis medicum, nõ tyrannum: nec reputat eos vt iumenta sua, vel seruos emptionis; sed vt filios hereditatis supernæ consortes: & facit eis, sicut vellet sibi fieri, si similiter indigeret. Sed fortes & sani non sentiunt, quod sentit æger, ideo nesciunt eis compati, scient autem postea, cum dolebunt. Quod si objiciant, quia sæpe fingunt se quidã debiliores, quàm sint, numquid propter hoc omnes sunt hypocritæ iudicandi? cum econtrario pro paucis iustis, vt habetur in Genesi, multis malis Dominus voluerit pepercisse.

Gen.18.d

Triplici autem ratione magis indigent infirmi subsidio pietatis, quam sani & robusti. primo propter sustentationem vitæ, quia seipsos non valent procurare, si tunc etiam ab alijs non procurantur, coguntur deficere, & non possunt subsistere, iuxta illud: Ne penitus pereat, qui abiectus est. Secundo propter restaurationem sanitatis & virium, quas in infirmitate perdiderunt. Cum enim sanus & fortis solus indigeat sustentamento, vt quod habet conseruet, æger & debilis indiget duplici refectione, ne pereat, & perdat, quod adhuc habet, & reparet quod amisit, dicente Domino: Ab eo qui non habet, etiam quod videtur habere, auferetur. Tertio, propter consolationis releuamen, quia cum sic multipliciter affligantur, solatium est eis, cum vident alios sibi compati, & ad reparationis suæ studium fideliter cooperari: & dicunt cum Saul: Benedicti vos a Domino, quia doluistis vicem meam.

2.Reg.14.c *Luc.19.d* *1.Reg.23.c*

Sed dicunt aliqui: Illis debilibus digne subuenitur, de quibus est spes conualescentiæ, in illis vero de quibus non præsumitur, quòd aliquando conualescant, inutiliter consumuntur expensæ. Hoc recte diceretur, si non propter meritum charitatis, sed propter retributionem humanæ vtilitatis deberet infirmis misericordia exhiberi. Qui autem propter hoc infirmo subuenit, vt cum sanatus fuerit, benefactum illud seruando retribuat, merito charitatis se priuat. Vbi enim maior miseria, ibi clarior misericordia apparet, & purior charitas. Expedit ergo Prælatum, quandoque experiri infirmitates ceterorum, vt discat compati, iuxta illud: Non habemus Pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, &c.

Heb.4.d

Infirmorũ mente tria genera.

Infirmorum mente etiam sunt tria genera. Primi, qui ex deuotionis defectu, vel tentationis impulsu, proni sunt ad scandala & peccata, ex facili occasione vacillantes, & ad lapsum procliues, vt ait Apostolus: Inter vos multi infirmi & imbecilles, &c.

1.Cor.11.g

Secundi, qui licet bonæ voluntatis sint, & deuoti, tamen ex leui correptione, vel inuectiua obiurgatione effecti pusillanimes, aut coincidunt in quandam desperationis diffidentiam, aut prorumpunt in grauem commotionis impatientiam, vnde post modum dolent, & ceteri quandoque turbantur. Vnde Paulus: Debemus nos firmiores imbecillitates, &c.

Rom.15.a

Tertij sunt omnes generaliter imperfecti, qui in diuersis virtutum studijs sæpe vacillant, & varijs passionum febribus sentiunt se interdum, etiam reluctantes, pulsari, modo elationis, modo iræ, modo acediæ, & inuidiæ, concupiscentiæ, gulæ, & aliorum vitiorum tam carnalium, quàm spiritualium. qui dicere debent cum Psalmista: Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum, &c. Remedia his infirmitatibus adhibenda sunt, vt subtrahatur eis occasio scandali, opportunitas peccandi, ne videant vnde infirmentur, vel audiant, & ne sæpe permittantur extra domum vagari: Dina enim, vt ait Scriptura, egressa domum corrupta est: & per exhortationes crebras exemplis patientiæ confortentur, & a duris increpationibus, donec conualescant de infirmitate, parcatur eis, & alijs offensis, quibus perturbentur. Vnde Apostolus: Patres nolite ad indignationem prouocare filios vestros, vt non pusillo animo fiant. Qui enim amplius commouet satis per se commotũ, quasi prouocat contra se canem latrantem, vt mordeat eum. Item æquanimiter mores, & imperfectiones eorum supportentur: nam dicit Sapiens: Non omnes omnia possunt. Sicut autem rudibus, & minus peritis solent doctores eorum imperitiæ ignoscere, cum minus recte sentiant, ita & virtuosi benigne supportant aliorum defectus, scientes, quòd non omnes possunt æqualiter esse perfecti, & quasi paruulis & teneris in Christo grauiora, quam valeant portare, onera non imponũt, nec ab eis exigunt ea, quæ vires ipsorũ excedunt. Hinc in Genesi: Nosti, quòd paruulos habeã teneros, & oues & boues fœtas mecum, quas si plus in ambulando fecero laborare, morientur vna die cuncti greges. Hoc est: Qui paruulos imperfectos, & aliquam bonam habentes voluntatem, quasi fœtus in vtero, plus vrget in exercitio virtutis, quàm secundum gratiam, quam acceperunt; etiam illud quod iam habent, supra vires agitando extinguit in eis. quod præuidens Paulus ait: Facti sumus paruuli in medio vestrum, tamquam si nutrix foueat filios suos, quòd ita humiliter & pie blanditus sum vobis, condescendẽs vestræ teneritudini & imperfectioni. Quo contra de duris, & non compassiuis pastoribus conqueritur Dominus dicens: Quod infirmum fuit non consolidastis, & quod ægrotum non sanastis, & quod fractum non alligastis, & quod perierat nõ quæsistis. Sed cum austeritate imperastis eis, & cum potentia &c. & Bernardus: Vt quid grauatis iugum vestrum, cum cernitis discipulorum, quorum vos potius iugum portare debetis? Ponite onera, producite vbera, pectora lactate, quiescant. Et si interdum seueritate opus sit, paterna sit, non tyrannica, iuxta illud: Porta eos in sinu tuo, sicut portat mulier infantulum suum, & defer in terram pro qua iuraui, &c.

Psal.6.a *Gen.34.a* *Col.3.d* *Eccl.17.d in sensu.* *Gen.33.c* *1.Thes.2.b* *Ezec.34.a* *Ber.ser.23. in Cant.ante med.pau cis mutatis* *Num.11.c*

Quòd tertia Prælatorum ala, est Patientia. Cap. V.

TERTIA ala Ecclesiastici Seraph est patientia & constans longanimitas. Sicut enim tectum tabernaculi, vt interiora munda manerent & nitida, excepit in se pulueres, & imbres, & ventorum impulsus; ita superiores qui fideliter subditos suos defendunt e turbine peccati, necesse est, sæpe diuersarum excipere tempestates aduersitatum, sicut gallina pro pullis se objicit miluo, vt eos defendat.

Patientia in tribus necessaria prælato.

Tria vero sunt inter alia, in quibus patientia ei necessaria maxime videtur. Primo propter multiplices labores & curas, & occupationes diuersimode emergentes. Cura enim continua vrget eum, tam de spiritualis prouidentia disciplinæ, quam de corporalis subsidij prouisione. Vnde & Apostoli non solum de spiritualibus, sed & de temporalibus fidelium necessitatibus, maxime pauperum, soliciti erant, iuxta illud: Iacobus & Ioannes & Cephas dexteras dederunt mihi & Barnabæ societatis, vt nos in gentes, ipsi autem in circumcisionem, scilicet Euangelij prædicationem extenderent, tantum vt pauperum Christi memores essemus: quod etiam solicitus fui, hoc ipsum facere, &c. Dominus quoque turbas, quas verbo salutis pauit, etiam pane corporali in deserto se sustinentes, cum aliunde non haberent, refecit. Occupationes quoque variæ tam ex domesticis curis, quam extraneis causis frequenter emergunt, quibus cogitur aliquatenus implicari, & quomodo se de illis expediat anxiari. Ex his etiam labores plurimi crescent discursuum, vigiliarum, tractatuum, & aliarum fatigationum, pro quibus omnibus patientia ei necessaria est, ita, vt Moyses mitissimus & Deo familiarissimus, propter hoc in plures onus gubernationis populi sit partitus, quasi non valens tot negotia sustinere, sicut scriptum est: Non valeo solus vestra negotia sustinere, & pondus

Gal.2.b *Mar.6.f & 8.a* *Deut.1.c*

pondus ac iurgia, date e vobis viros sapientes & gnaros, & quorum conuersatio probata sit in tribubus vestris, & ponam vobis eos principes, &c.

Secundo est ei patientia necessaria, pro tardo profectu illorum, in quibus continue fatigatur. Videt enim paucos eorum proficere, videt post, quia per multos conatus suos ea, quæ multo labore in modico iam emendari cœperant, ex facili iterum dilabuntur, & propter plures difficultates, & obstacula profectum spiritualem impedientia, quasi in desperationem tendere fructum laboris sui, sicut qui multa seminauit, & pauca conspicit oriri. videt etiam quandoque, quæ personaliter iubet & ordinat, negligenter impleri & seruari, & sæpe sub specie boni latenter malum subintrare, ita quòd non audet aperte vt malum redarguere, cum bonum in superficie appareat, & tamen in fine per hoc maius bonum destruitur, & apertioribus malis aditus aperitur. verbi gratia, vt multi saluentur, plures, quàm opportune tenere possumus, recipimus. Sed ipsa tandem multiplicatio, erit paupertatis nostræ obfuscatio, dum plures velint pluribus gaudere, non carere: inde sequitur frequentior discursus pro acquirendo necessaria, exquiruntur viæ insolitæ in petendo, incautius agitur contra regulam; vel recipiendo, quies deuotionis extinguitur, mores religiosi in dissuetudinem vertuntur, consuescunt fratres libenter euagari, & diuersa carnis cōmoda foris venari, familiaritates, in regula prohibitas, contrahere, munera a confitentibus quærere, ædificationes animarum pro quæstu vendere, diuitibus adulari, areas dilatare, sumptuosa Palatia exaltare, scandala non curare. & Dei honor, qui ex nostra sancta conuersatione, & aliorum exinde ædificatione prouenire debuerat, agendo his contraria, conculcatur. Idem est de præpropera promotione iuuenum, & nondum probatorum ad ordines, & officia confessionis, prædicationis, & prælationis. Idem de pluribus quæ coram hominibus sunt, alicuius apparentiæ, sed religionis puritatem interius coram Deo obscurant, & rudes in religione, qui interna non sapiunt, putantes in his exterioribus honestatibus, totam vim spiritualis conuersationis constare, magno zelo eas defendunt, & de veris virtutibus, & spiritualibus non curant. Hæc & alia plurima videns spiritualis prælatus, qui omnia in veritate dijudicat, tabescit, & vritur, & non valens corrigere pro desiderio, in virtute patientiæ mirabiliter exercetur, & dicit cum Propheta: Tabescere me fecit zelus meus, zelus domus tuæ comedit me, &c. *Psal. 118. f & Ps. 68. b*

Tertio necessaria est ei patientia, pro ingratitudine illorum, pro quibus tanta solicitudine laborat, scilicet quòd vix vnquam eis satisfacit, quin semper conquerantur, quòd aliter posset eis & melius facere si vellet, quòd sæpe perplexus est, an debeat eorum importunitatibus cedere, & acquiescere in omnibus quæ cupiunt, vel rigide tenere, quod credit esse magis expediens, iuxta illud Pauli: Quid eligam ignoro coartor enim &c. *Phil. 1. d* Item quòd inuertunt ei plurima quæ facit, & interpretantur ad deterius, & super his visitant eum, & murmurant, & accusant, & detrahunt ei, & sumunt inde materiam scandali, vnde putabat se Deo & ipsis obsequium præstitisse, ita, quòd vix in aliquo potest inueniri remedium, in hoc quod ordinat aut quod facit, quin semper aliquibus displiceat & turbentur. Item, quòd etiam in faciem quidam resistunt ei, vel literis arguunt eum & despiciunt & concitant alios, vt se ei opponant, vel astute impediunt, ne possit perficere quæ deberet. His & alijs aduersis quibus diuersimode impetitur, triplici patiētiæ scuto studeat se opponere.

Primo vt modeste & mature & benigne ad singula respondeat, & impetum feruoris reprimat, ne in voce aut vultu seu moribus impatientiam ostendat. Tunc enim magis proficit per patientiam, & tandem

A deuincit, quos impetuose agendo amplius prouocaret. Sic Gedeon modeste respondens viris Ephraim contra se iurgantibus, compescuit spiritum eorum, quo tumebant. *Iudic. 8. a* Nam teste Sapiente: Responsio mollis frangit iram, sermo durus suscitat furorem. *Prou. 15. a* Vix enim commotio commotione sedatur, & vitium vitio non sanatur. Impatientia enim prælati confundit, quæ promouere poterat bona. His modis alios scandalizat iuxta illud: Qui impatiens est, exaltat stultitiam suam, *Prou. 14. d* scilicet alijs pandendo. Reddit eum subditis & alijs contemptibilem, vt dicitur in Prouerbijs: Qui vanus, & excors est, patebit contemptui. *Prou. 12. b* Facit eum exosum

B & horrendum, iuxta illud Ecclesiastici: Terribilis est in ciuitate sua homo linguosus, & temerarius in verbo suo odibilis erit. *Eccli. 9. d* Prouocat alios ad impatientiam, dicente Scriptura: Vir iracundus prouocat rixas, qui autem patiens est, mitigat suscitatas. *Prou. 15. c* Non audent ei subditi necessitatem suam aperire, iuxta illud Iob: Si cœperimus loqui tibi, forsitan moleste accipies. *Iob 4. a* Replet domum murmure, & rancore, vt patet in Prouerbijs: Qui conturbat domum suam, possidebit ventos, scilicet conspirationum. *Prou. 11. d* Teneros mente fugat, & pusillanimes facit, sicut dicit Salomon: Spiritum ad irascendum facilem, quis poterit sustinere? *Prou. 18. c*

C Nemo audet eum monere de his, quæ forent emendanda, vt patet in primo Regum: Ipse est filius Belial, ita vt nemo possit ei loqui. *1. Reg. 25. c*

Secundo studeat esse pacificus, vt nec vindicet se de illatis iniurijs, nec in corde oderit illos, nec curam segnius agat, nec quærat eos a se remouere, immo lubentius teneat eos, vt per hoc & illos & alios ædificet benefaciendo ingratis, & vt per se virtutis exercitium in eis habeat, exemplo Summi pastoris, qui ait: Eritis filij altissimi, quia ipse benignus est super ingratos & malos. *Luc. 6. e* Cum enim sit proprie officium pastoris docere virtutes, si vitiosos remouet a se, quos docebit?

D Si medicus fugit ægrotos, quos curabit? Si fortis tyro declinat impetentes se, quomodo assequetur triumphum gloriæ? Si negotiator negligit merces, in quibus magna lucretur, quomodo poterit ditari? Inde est, quòd inter alios tot sanctificati sunt Episcopi, & Prælati, quia tam agendo bona, quàm patiendo aduersa, & alios ædificando, ad alta perfectionis culmina officij sui occasione peruenerunt, dicente Paulo: Qui Episcopatum desiderat, &c. *1. Tim. 3. a*

Tertio si patiens non minus sit voluntarius, & studiosus ad exequenda ea quæ officij sui solicitudo requirit, propter tædium laboris, vel tarditatem profe-

E ctus, vel importunitates subditorum, vel alia grauamina, quia sic ad alta merita peruenitur, iuxta illud: Vos ergo confortamini, & non dissoluantur manus vestræ, erit enim merces operi vestro. *2. Par. 15. b* Istæ manus Prælati sunt instantia in agendo, & patientia in sufferendo, quod grauat: quæ si non dissoluantur per desidiam seu intolerantiam, merces æterna ei cumulatur. Per has namque aduersitates rector a peccatorum puluere purgatur, quem contrahit ex humanæ infirmitatis surreptione. In multis enim offendimus omnes, *Iac. 3. a* etiam in pluribus negotijs plures negligentiæ sæpe fiunt, a quibus purgari necesse habent hic Præ-

F lati, ne illic durius puniantur, iuxta illud: Si inique aliquid gesserit, corripiam eum in virga virorum, & in plagis filiorum hominum. *2. Reg. 7. b*

Item per has, dum deprimitur, a tumore superbiæ custoditur, quæ potentibus periculosius insidiatur, dum & sublimitas officij, & libertatis licentia, & boni operis placentia facile mentem eius extolleret, nisi aduersitatis iugum collum præsumptionis eius humiliaret, & sic a superbiæ voragine defensaret. Nam in Iob legitur: Erudiens instruit disciplina, vt auertat hominem ab his, quæ fecit, & liberet eum desuper eruens animam eius a corruptione, & vitam illius, vt non transeat in gladium. *Iob. 33. b* Increpat quoque per dolorem in lecto, &c. Custos enim salutis, & profectus boni re-

ctoris

ctoris est humiliatio aduersitatis, sine qua, eum succes A sus prosperitatis cito releuasset in ventum præsumptionis. Vnde Dauid secundum cor Dei electus, quãdo premebatur aduersis, deuorissimus fuit & humilis; quando autem extollebatur prosperis, incidit in culpam offensionis, ipso attestante cum dicit: Bonum mihi quia humiliasti me, &c.

Psal. 118. i

Item, vt dictum est, meritum eius exinde multiplicatur, dum non solum pro bonis, quæ in se & alijs promouet, gloriam acquirit, sed & pro aduersis, quæ patitur magnifice coronatur. sicut aurum quod per ignem probatum fit pulchrius & pretiosius, sicut scriptum est: Tamquam aurum in fornace probauit, &c. B Sæpe autem spiritualis profectus crescit, dum nõ sentitur: & roboratur, cum magis infirmari putatur, iuxta illud: Sic est regnum Dei quemadmodum si homo iaciat sementem in terram, & dormiat, & exurgat nocte ac die, & semen germinet, & crescat dum nescit ille, &c. Non autem mirum, si omnes conatus rectoris non proficiunt in omnibus, cum nec Dei operatio in omnibus proficiat ad salutem ipsorum, & multi sint vocati, & pauci electi. Omnia enim quæ seminantur, non conualescunt, & qui thesauros effodiũt lubenter multam terram eruperant, vt modicum auri vel argenti reperiant. Tantus autem profectus est boni rectoris, quantum foret detrimentum si non esset. C sicut lux tantum est bonum, quantum eius absentia malum. Animare etiam debet rectorem ad laboris tolerantiam, quòd non minus meretur in illis, qui deficiunt, vel modicum proficiũt, quàm in his qui maxime proficiunt. Non enim dicit Apostolus: Vnusquisque propriam mercedem accipiet secundũ suum profectum, sed secundum suum laborem. Dei enim est incrementum dare. plus enim laborat doctor in indocili, quàm in docili discipulo: & ideo apud iustum æstimatorem laboris, plus meretur. In terra sterili & saxosa agricola plus laborat, & si fructus paucior, sed D pretium maius. Et quæ difficilius elaborantur, sæpe carius venduntur.

Sap. 3. b

Mar. 4. c

Matt. 22. b

1. Cor. 3. b

Quarta Prælatorum ala est, quòd sit exemplaris in vita. Cap. VI.

QVARTA ala est, vt sit exemplaris in vita. Ipse namque debet ceteris esse norma viuendi, vt quæ docet verbis, ostendat actionum figuris. sicut qui Geometriam docet, pingit in sabulo figurarum demõstrationes, vt quod dicit melius capiatur: nam dicitur in Actis: Cœpit Iesus facere, & docere. & alibi: E Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, & vos ita faciatis. Gedeon ait suis: Quod me facere videritis, hoc facite. Quamuis igitur non solum in præfatis, sed in omnibus virtutum exemplis debeat rector præcedere subditos, specialiter tamen in his tribus, scilicet in communis obseruantiæ conformitate, in mansuetudinis humilitate, & in maturitatis honestate. Vnde Apostolus: In omnibus teipsum præbe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, & in grauitate. Communem vitam cum ceteris obseruet in victu, vestitu, & labore, vt non vacet conuiuijs & potationibus, cum alij sobrio cibo F & potu vtantur, nec sit eis dissimilis habitu, cum quibus est ei professio communis. Nec a labore ceterorum se subtrahat, qui illos iubet in eisdem laboribus exerceri. Pastor si se a grege segregat, oues insidijs luporum exponit. Sanus sit sanis, & infirmus infirmis, velut alter Paulus, qui dicebat: Factus sum infirmis infirmus, scilicet exemplar, vt infirmos lucrarer. Omnibus omnia factus sum, vt omnes facerẽ saluos. Nam si sanus debiliter viuat, facit eos exemplo suo carnales. Si vero infirmus recusat infirmorum remedia, facit eos pusillanimes: innuens, quòd aut velit eos similiter facere, aut non cupiat eis, vt melius fiat illis. Alacrius certat miles in acie, si ducem suum se-

Act. 1. a
Ioan. 13. b
Iudic. 7. e

Tit. 2. b

1. Cor. 9. d

cum cernit laborem certaminis tolerare. Vnde in Actis dicitur: In omni tempore, quo intrauit, & exiuit inter nos Dominus Iesus, incipiens a baptismate Ioannis, vsque ad diem, qua assumptus est a nobis, &c. hoc est, a primo tempore, quo cœpit habere discipulos post baptismũ, vsque quo ascendit ad Patrem, semper exemplo suo erudiuit nos; intrans, familiariter cum discipulis viuendo; & exiens, vtiliter cum turbis, prout congruebat, conuersando. Act. 1. a

Sit etiam humilis moribus, vt mores eius ostendãt eum non alta de se sentire, nec affectare prælationem, sed timere & coactum tenere, & magis desiderare subesse, & eos quibus præest, meliores se iudicare, & eorum potius se seruum, quàm magistrum vel dominum reputare. Qui maior est in vobis, fiat sicut minor: & qui præcessor est sicut ministrator, ait Dominus. Ego autem in medio vestrum sum sicut qui ministrat &c. Vnde in Ecclesiastico dicitur: Rectorem te posuerunt, &c. Luc. 22. c Eccli. 32. a

Sit etiam humilis affabilitate, vt subditi facilem accessum ad eum habeant, & fiducialiter ei loqui, de quibus indigent, audeant; & patienter eos audiat, & benigne eis satisfaciat, & studiose instruat, & alacriter exhortetur. studeat magis amari quàm timeri, quia lubentius obeditur ei, qui diligitur, quàm qui timetur. Obedientia dilectionis propriæ est voluntaria, timoris autem magis est coacta. Quanto ergo illa habet de voluntario, tanto sublimior est in merito. finis autem officij regiminis est commissos sibi ad vitam æternam dirigere, & ad similia virtutum merita fideliter promouere.

Sit etiam humilis in vsu rerum temporalium, vt nihil habeat pompòsum vel diligat, sed omnia quæ habere videtur, paupertatem voluntariam demonstrẽt & humilitatem ostendant, scilicet vestes, libri, cella, lectulus, vtensilia, mensa, pallia, & huiusmodi, vt nihil in omnibus appareat, quod notam iactantiæ vel curiositatis habeat, nec talia fieri ab alijs patiatur. Similia etenim similibus congaudent, alta sublimibus, humilia humilibus delectando. Non est autem humilis cordis indicium curiosa quærere, pretiosa affectare, & excelsa ambire. Nam scriptum est: Omne sublime videt, ipse est rex super vniuersos filios superbiæ. Iob 41. b

Maturitatis honestas perpenditur in tribus, scilicet, si non sit leuis in moribus, videlicet in verbis, & iocis scurrilibus, & irreligiosis, quæ licet in se quandoque quasi grata putentur, minus tamen reuerendum faciunt, & verendum. Gregorius enim dicit: Non facile eius prædicatio recipitur, si leuis in moribus videtur. Nam & si prælatus magis diligendus sit, expedit tamen, vt ab insolentibus timeatur. Ipse amor aliquo modo suauior sentitur cum reuerentia mixtus. Quod patet in amore summi conditoris; cuius quo maiestas sublimior agnoscitur, dignationis dulcedo sapidius amatur, sicut dicit Propheta: Dulcis & rectus Dominus, propter hoc legem dabit, & cet. Greg. hom. 1. in Ezec. ante med. Psal. 24. b

Item, si non sit leuis in affectu per priuatos amores notabiles, tam ad feminas, quàm ad quaslibet leues personas. Licet enim meliores in affectu præferendi sint minoribus, & omnes propter spem salutis in Christo amplectendi sint, in actu tamen exterioris exhibitionis taliter se gerat ad omnes, vt nullus se ab eo contemni propter alios suspicetur, sed quilibet se ab eo diligi præsumat, & fiducialiter ei quasi singulari amico confidat, ne alicui indignatio & inuidia in alijs nutriatur. sicut fratres Ioseph qui oderunt eum, pro eo quòd a patre singularius amaretur, vt dicitur in Genesi. Gen. 37.

Item si non est leuis in proposito, & inconstans in consilio, vt quod iã placet mox displiceat, modo velit, vnum, modo contrarium, vbi rationabilis causa non apparet. Quis enim eius iudicio credat, vel eius volunta-

luntati se cōtemperet, quem in neutro stabilem agnoscat? Ideo eius subiecti non possunt eius reuereri prudentiam, nec sciunt se parare ad voluntatis eius obedientiam, & in vtroque non potest esse modicum nocumentum. Propterea dicit Paulus: Omnia probate, quod bonum est tenete, & facite sine hæsitatione, & retractationibus, quæcumque facitis. Vbi tamen causa rationabilis subest iustæ necessitatis vel piæ vtilitatis, vt aliter & aliter aliquid fieri expediat, non est hoc leuitatis sed maturitatis: quia sicut stultum esset melius mutare in deterius, sic etiam stolida est obstinatio, tam pertinaciter inhærere conceptis, vt pro maiori bono, & aperto ab eis flecti non possit, iuxta illud: Nec putetis, si diuersa iubeamus, ex animi nostri venire leuitate, sed pro qualitate & necessitate temporum, vt reipublicæ poscit vtilitas ferre sententiam. Vnde & Apostolus excusat se, cum promiserit Corinthijs se venturum, quòd non leuitate hoc promiserit, sed pro eorum vtilitate, cum dicit: Volui prius venire ad vos &c. & in Ecclesiastico: Secundum iudicem populi, sic & ministri eius, & qualis rector est ciuitatis, tales & inhabitantes in ea.

1. Thes. 5. d *Esth. 16. b* *2. Cor. 1. c* *Eccli. 10. a*

Boni magistri bonos discipulos facere consueuerūt vt frequentius. multi fierent meliores in religionibus & in Ecclesia, si melioris vitæ eis exēpla a suis doctoribus proponerentur. Negligentia vero huiusmodi ab illis, qui culpabiles sunt, districte in iudicio requiretur. Nam Dominus dicit: Ecce ego ipse super pastores, requiram gregem meum de manu eorum. Doctrina verborum sine exemplis operum, est sicut cæmentum sine calce aridum & inualidum. Ipsi liniebant parietem absque temperamento, dic eis, quod casurus sit. De correctis exemplaribus correcta scribuntur volumina, de corruptis corrupta. Tenacius inhæret doctrina operum, quàm verborum. Nam cuius vita despicitur, restat vt eius prædicatio contemnatur. Rector enim præcipue ad hoc studere debet, vt sibi commissos faciat Christiformes, id est, vt formam vitæ ad doctrinam Christi eis imprimat, vt non solū mente eum attendant, sed & moribus imitentur. Vnde Apostolus ad Ephesios dicit: Estote imitatores Dei sicut filij, &c. & ad Galatas: Filioli mei, quos iterum parturio, donec Christus formetur in vobis. Sed cum ex verborū doctrina minus capiant de doctrina Christi, debet etiam formam eius visibilem in se ipsis ostendere, vt eis profundius imprimatur, dicentes cū Apostolo: Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. quasi dicat: Si formā Christi desideratis ad imitandū agnoscere, in meis hanc moribus considerate. Et ad Galatas: Viuo autem iam non ego, viuit vero in me Christus. Vicarius enim Christi, vicem Christi debet gerere, in beneplaciti eius promotione, in potestatis eius auctoritate, & in similitudinis eius repræsentatione, scilicet vt ea quæ vult promoueat in subditis, & eius auctoritate illa possit, quæ eis expediunt, & eum se imitabilem illis moribus, & vita demonstret, idem dicēte Apostolo alibi: Non enim nosmetipsos prædicamus, sed Iesum Christum Dominum nostrum, nos autem seruos vestros per Iesum. Ille vero seipsum, & non Christum prædicat, qui gloriam propriam quærit dicendo, & qui malis exemplis, se potius quàm Christum ingerit subditis imitandum. Nam dicit Apostolus: Æmulantur vos non bene, sed excludere vos volunt, vt illos æmulemini, hoc est, non bono zelo præsunt vobis, qui per sua praua exempla excludunt vos ab imitatione Christi, vt mores eorum discatis, & exempla sequamini.

Eze. 34. c *Eze. 13. b* *Ephes. 5. a* *Gal. 4. c* *1. Cor. 11. a* *Gal. 2. d* *2. Cor. 4. b* *Gal. 4. c*

Quòd quinta ala Prælatorum, est circumspecta discretio. Cap. VII.

QVINTA ala ecclesiastici huius Seraph, est circumspecta discretio, & prouida faciendorum consideratio. Quæ quàm necessaria sit rectori animarum, Salomon ostendit: qui habens a Deo postulādi, quæ vellet optionem, prætermissis omnibus, petiuit sapientiam, sine qua asseruit, non posse populum bene regi. Dabis ergo Domine cor seruo tuo docile, vt iudicare possit populum tuum, & discernere inter bonum, & malum. & alibi dicit: Ad vos ergo reges sunt hi sermones mei, vt discatis sapientiam, & non excedatis. Et Psalmista: Et nunc reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram. Rector enim est dux gregis sibi commissi, & si ipse errauerit, grex in dispersione confusus, interibit. Sicut oculus est lux totius corporis, ita pastor gregis commissi, iuxta illud: Vos estis lux mundi, &c. Secundum quòd oculus est clarus, & obscurus, sic etiam corpus ab eo regitur directe, vel per deuia.

3. Reg. 3. b *Sap. 6. a* *Psal. 2. b* *Mat. 5. b*

Duplex ergo circumspectio rectori necessaria est, vt sciat, quid agendum sit, & qualiter. Nam nec bonum simpliciter bonum est, nisi bene fiat, id est sicut decet. Bernardus: Tolle discretionem, & virtus vitium erit. Sine ipsa zelus præcipitat, teste Apostolo, qui ait: Æmulationem Dei habent, sed non secundum scientiam. Item compassio condescendit vsquequaque sub specie pietatis, sicut dicitur in Prouerbijs: Qui parcit virgæ, odit filium. hoc est, qui sub specie pietatis peccantem non corrigit, animam eius ad interitum mittit. Item patientia sine discretione remissum in regiminis vigore facit, cum sub specie humilitatis rebelles non reprimit. Vnde scriptum est, quòd Roboam erat rudis, & corde pauido, nec poterat resistere eis, scilicet qui se Domino & sibi opposuerant. Itē sine discretione qualecūque bonum exemplum inefficax fit ad ædificandum alios, sicut bonus cibus non est delectabilis, sine condimento salis. ait Leuiticus: In omni oblatione tua offeres sal. & Apostolus dicit: Rationabile obsequium vestrum. Si recte offeras, recte autem non diuidas, peccasti: hoc est, bona facere non sufficit, nisi discrete, qualiter, quando, vbi, quare agendum fuerit, videatur.

Duplex circumspectio Rectoris necessaria. *Ber. super Cāt. ser. 49 cir. med.* *Rom. 10. a* *Prou. 13. d* *2. Par. 13. b* *Leuit. 2. e* *Rom. 12. a* *Gen. 4. a sec. LXX.*

Quamuis autem plurima sint, circa quæ oportet rectorem esse circumspectum, quæ non possunt breuiter poni, tamen quattuor videntur præcipua, in quibus debet eius prouidentia vigilare. Vnde dicitur in Exodo: Iubetur pōtifex ingrediens sanctuariū, vt ministret Domino, inter alia ornamenta semper in pectore rationale iudicium deferre, & in ipso quattuor ordines gemmarum, ita quòd quilibet ordo tres lapides contineat pretiosos, auro inclusos, &c. Pontifex Domino ministrās, sanctuarium ingreditur, cū prælatus curā animarum suscipit, vt in earū saluatione Deo gratissimum præstet obsequium. Nullum enim Deo gratius sacrificiū, quā zelus animarum. Qui inter alia virtutū insignia, semper debet rationis iudicio quattuor ad officium suum spectantia, in pectore versare. Primum est, quomodo in statu debito commissos sibi gubernet, vt boni sui proficiant, & persistant. Secundum, quomodo lapsos, & deuios corrigat, & emendet. Tertium, exteriora negotia, quæ requiruntur ab eo congrue disponat. Quartū, quomodo se in his custodiat, & gerat. Tres lapides in singulis versibus, sunt tria ad singula eorum quattuor pertinentia. Ad statum debitum tenendum conuenit, vt rector omnium subditorum, mores cōscientias, & vires perspicue agnoscat, vt secundū quod vnicuique expedit, onus obseruātia regularis imponat. Non enim omnes omnia possunt æqualiter, & vnus quasi proprium habet donum ex Deo, alius sic, alius vero sic. Vnde in libro Numerorum dicitur: Aaron, & filij eius intrabunt,

Rector circa quattuor sit circumspectus. *Exo. 28. c* *Num. 4. a*

bunt, ipsi quoque disponēt onera singulorū, & diuidēt quid portare quis debeat. Aaron & filij eius sunt Prælati maiores, & minores, qui debent intrare idest interiora cuiusque agnoscere, & secundum quod conuenit singulis onus religiosæ conuersationis imponere, & propter triplicem obseruantiæ qualitatem, quæ sunt tres lapides pretiosi, in primo versu quattuor ordinum prædicatorum.

Prima obseruantia consistit in illis, quæ sunt iuxta cuiusque professionis formam de necessitate salutis, quæ ita annexa sunt ordini & regulæ, vt eorum transgressio temeraria inducat mortale peccatum, vt est obedientia præcepti, voluntaria paupertas, castitas, & alia præceptorie imperata, in quibus locum non habet dispensatio magistri, cū & ipse sit ad ea seruanda ligatus. Hæc necesse est Prælatum vigilanter agnoscere, quia tenetur ea facere, ab omnibus studiose seruari, & nolentes cogere ad seruandum, & pro nulla causa permittere, quantum in se fuerit, aliquem contraire, etiā si magna propter hoc sibi, & fratribus
Rom. 8. f tribulatio seu dispendium immineret. Quis nos separabit a charitate Christi, ait Paulus, tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? quasi dicat: Non debet. Hoc est contra illos qui dicunt, Si sic, vel sic non acquireretur, necessitas fratribus, ne possent hic aliquatenus sustentari. Cum talis forma conquirendi est contra regulam, & in scandalum, & religionis deformitatem; melius est ibi non esse religiosos, vbi non possunt, vel non volunt viuere vt religiosi, quia tunc nec ipsi pereunt, nec alij de ipsis scandalizantur, dicente Do-
Mat. 18. a mino: Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis, expedit ei, vt &c. Quid ergo qui multos & magnos scandalizat? Ista consideratio prima debet esse gemma lucens in pectore Pontificis, idest præ omnibus curanda.

Secunda versatur circa illa, quæ spectant exercitium altioris perfectionis scilicet singularis, patientiæ admirandæ, humilitatis stupendæ, charitatis arduæ, sobrietatis eximiæ, paupertatis & sublimis deuotionis, & similium virtutum, ad quas debet rector commissos, exhortationibus, monitis, & exemplis efficacibus afficere, & attrahere magis, quàm inuitos cogere. Consilia enim perfectionis suadentur, non imperantur: præter ea, quæ in voti emissione exprimuntur, vt continentia. Præcipua tamen causa monasticæ institutionis fuit, vt esset schola palæstralis, exer-
Palæstra. citij perfectionis. Palæstra, vt dicitur, fuit ludus nude luctantium, qui se oleo perungebant, ne a colluctantibus teneri possent, & ita ad terram deijci. Et apte similatur a Paulo luctamini religiosorum, cum
1. Cor. 9. d dicit: Omnis enim qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet. Rector igitur & hanc gemmam ferat in pectore, vt sectatores suos doceat, & prouocet, non solum viam tenere, qua saluentur, sed etiam ad perfectionem tendere, per quam sublimem in cælo gloriam assequantur.

Tertia consistit in illis, quæ nec sunt de pura necessitate salutis, nec de eminentia perfectionis, sed tamen ad vtriusque acquisitionem, & conseruationem a sanctis patribus apte statuta sunt, ad exercitium bonorum operum & decorem ipsius religionis, & ad ædificationem intuentium, vt sunt ieiunia, silentium, solemnitas diuinorum officiorum, & exteriores corpora-
1. Tim. 4. b lium exercitationum honestates, quæ iuxta Apostolum tam vtiles sunt, sicut instrumenta pro artificijs, quæ possent & aliter peragi a peritis, cum prius fuerint artes quàm talia instrumēta. Vnde discretus Prælatus, cum necessitas exigit, vel maior vtilitas requirit, dispensat in causa pro talibus pro loco, & tempore, sine difficultate, cum viderit expedire. Vbi autem maior vtilitas, vel necessitas non exigit, studiose faciat ea seruare. In hoc indiget Prælatus non modica discretione, vt sciat inter rigorem & remissionem me-

A dium tenere. Si autem nimis fuerit rigidus, & ipse minus erit dilectus fratribus, & illi minus erunt voluntarij ad alia quæ vtiliora, & necessaria forent. Rursum si fuerit plusquam conuenit remissus, in talibus cito maior dissolutio subsequetur. Qui spernit Eccl. 19. a
modica, paulatim decidet, ait Sapiens.

Circa lapsorum correptionem discretio Prælati similiter vigere debet. Hic est ordo secundus, tres gemmas continens, quia triplex continentia ad hoc est necessaria, sicut sunt tria genera delinquentium. Quidam enim cum deliquerunt, mox aut intus moti a spiritu, aut foris correpti ab homine, ad pœnitentiæ re
B medium confugiunt. His cum clementiæ fomentis medicus spiritualis remedia satisfactionis sic temperata debet adhibere, quibus & satisfaciant Deo de offensis, & proximo de scandalo, vt ceteri peccare magis timeant, & tamen propter leuitatem remedij ipsos non pœniteat, se pœnitētiæ submisisse. nam dicit Paulus: Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, Gal. 6. a
vos qui spirituales estis, subaudi, medici, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans temetipsum, &c. idest, talem ei satisfactionē imponite, per quam cognoscat pondus reatus sui, ita tamen clementer, sicut tibimet velles alium compati, si tali peccato delin-
C queres. Et hæc est vna gemma secundi ordinis, discretio talis. Alij cum delinquunt, tegunt, palliant, defendunt, & virus interius latet. Et licet rector ex certis indicijs deprehendat ibi saniem putridam esse collectam, tamen non ita erumpet exterius, nec per euidens testimonium, nec per voluntariam cōfessionem, quod possit oportune ferro apertę correctionis secare. Si corripit non proficit, & videtur magis vitiorum diffamator, quàm vitiosorum corrector: sed mouetur & dissimulat, vritur & anxiatur tam pro anima fratris quàm pro se, quia non corrigit delinquentem. Cum ergo aliud congrue facere non possit, portet, dissi-
D mulet, patientiam suam exerceat; & quod arguendo non valet, orando laboret obtinere, vt aut Deus citius demum corrigat, aut latentem eius malitiam detegat, vt aliquod remedium apponatur. Sicut Dominus Iudam proditorem diu tacite tolerauit, quòd eum aperte non corripuit, donec in tantum eius iniquitas creuit, quòd per se patenter erupit. Quæ quādiu latuit, licet in se letaliter ægrotaret, tamen alijs non nocuit, & ideo irreprehensibiliter potuit tacite tolerari. nam dicit Dominus in Matthæo: Sinite vtra- Matt. 13. d
que crescere vsque ad messem, idest zizania cum tritico. & in Apocalypsi dicitur: Qui in sordibus est, sor- Apoc. vlt. c
E descat adhuc. Debet tamen talibus, vbi potest, caute caueri ab occasione peccandi, & in communi moneri debent, vt resipiscant, iuxta illud: Væ homini illi, per Mat. 26. c
quem filius hominis tradetur. Sed cum ad tam singulare facinus non potuisset Iudas subito proruisse, nisi diu paulatim in deterius semper prolapsus, apparet eum a Domino in malo statu diu occulte toleratum. Ego tacens, & quasi non videns. Talis ergo dissimu- Isa. 57. c
latio in corde rectoris multa discretione indiget, vt in neutro deuiet a iusto. Et hæc est gemma secundi ordinis secunda in pectore sacerdotis. Tertij offendūt grauiter aperte, & non recipiunt debitam correctio-
F nem, vel ficte recipiunt, quia non emendantur, & alij ex eis fiunt deteriores, vel scandalizantur de ipsis, vel imitari eos incipiunt, si vident eos impune peccare, volentes sibi parci, sicut illis parcitur. Vbicūque ergo quattuor illa conueniunt, scilicet, grauiter, aperte, peccare, & non esse spem correctionis propter obstinationem, seu inueteratam mali consuetudinem, & alios infici per eius exemplum, vel scandalizari, quia talia tolerantur; quid restat, nisi vt ouis morbida abijciatur, & membrum putridum præcidatur, ne sana inde inficiantur, & corrumpantur? Vnde dicit Aposto- Gal. 5. b
lus: Vtinā & abscindantur, qui vos conturbant. & ad 1. Cor. 5. d
Corinthios: Auferte malum ex vobismetipsis. Quòd 2. Cor. 7. c
si infidelis discedit, discedat. Et Lucas dicit: Suc- Luc. 13. b

cide ergo illam, scilicet, ficum infructuosam, vt quid A
Mat. 3. b etiam terram occupat? & Matthæus: Omnis arbor quæ non fert fructum bonum, excidetur. & in Nume-
Num. 5. a ris: Præcipe filijs Israel, vt eijciant de castris omnem leprosum, & qui semine fluit, pollutusque est super mortuo ne contaminent ea, cum habitauerint vobiscum, &c. Ad ista tamen non debent impetu ferri, sed maturo consilio prudentum, & spiritum Dei & do-
Eccli. 32. d num consilij habentium. Omnia cum consilio fac, &
Mat. 18. a post factum non pœnitebis. & in Matthæo: Qui scandalizauerit vnum ex pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei, vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris: hoc est, cuius B vita in habitu religionis magis scandalizat simplices, quàm ædificet, expedit, vt foris missus, solus damnetur, quàm per eum sacra religio contaminetur.

Tertius ordo versatur circa negotia, quæ per Prælatum sunt disponenda. quorum alia expedit, vt alijs disponenda committat, alia per seipsum disponat, alia præcidat, & remoueat, quantum valet. Sic Christus commisit alia discipulis procuranda, vt Iudæ loculos, sibimet retinuit prædicationis & curationis of-
Luc. 12. b ficium, vt patet in Luca. Requisitus enim vt inter fratres quosdam hereditatem diuideret, respondit: Homo, quis me cōstituit iudicem aut diuisorem inter vos? C Exteriora & temporalia corporalis necessitatis officia, si per seipsum voluerit actu disponere, impeditur ab interiorum & meliorum prouisione, quia sparsus ex se mentis oculus minus videt interiora, & necessario-
Exo. 18. c ra saluti. Vnde in Exodo dicitur: Esto tu populo in his quæ sunt ad Deum, & leuius feres partito in alios
Act. 6. a onere, scilicet leuiorum. & in Actis: Non est æquum nos relinquere verbum Dei, & ministrare mensis, &c. Si alios non haberet, quibus curam exteriorum committeret, potius deberet ab alio fraudem in temporalibus pati, quàm ipse Prælatus in talibus occuparetur, exemplo Christi qui sciens Iudam esse furē, D tamen permisit eum exteriora procurare, iuxta illud:
Ioan. 12. a Fur erat, & loculos habebat, & ea quæ mittebantur portabat. Hoc est contra illos, qui facilius inueniunt, quibus curam animarum committant, quàm rerum suarum temporalium: cum incomparabiliter maius sit dispendium periclitari animas, quàm res perire. Spiritualia vero & quæ ad salutem necessaria sunt, & profectum virtutum, principaliter debet animarū custos & rector sibimet curanda retinere, cum hæc sint de substantia officij pastoralis, & de his maxime sit in iudicio rationem Domino redditurus. Hæc sunt, qualiter regula studiose seruetur, & alia statuta, & ordi- E nis disciplina. Item, quòd pax & dilectio sit inter fratres. Item, ad ipsum pertinet conscientias singulorum agnoscere, & de quibuslibet perplexitatibus expedire, pericula peccatorum prouidere & præcauere, monere fratres vt proficiant, corrigere corrigenda, elucidare dubia, informare singulos, qualiter officia sibi commissa congrue administrent, quò & fratribus, prout conuenit sufficiant, & conscientiam non offendant. Vbi vero non potest hominibus satisfieri, nisi cum offensa Dei, ibi seruetur ad Deum obedientia, &
Act. 5. e ad homines patientia, & dicamus cum Petro: Obedire oportet Deo, magis quàm hominibus.

Prælatus vero gerit vicem capitis in corpore fraternitatis, vt cum alia membra dedita sunt actionibus sibi competentibus, caput omnibus præsidendo prouideat, quasi omnium sensuum capax, & omnia regens & sensum & motum omnibus transmittēs per iussiones vel concessiones sanctæ obedientiæ, quasi quorumdam compaginatione neruorum: vnde & caput singulari actione non occupatur, vt vacet omnium membrorum prouisioni. Omnibus enim proficit, pro omnibus audit, odorat, gustat, & loquitur. Sic
Heb. 13. c & Prælatus sibi commissis. Ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri, ait Apostolus.

Superflua vero & non necessaria saluti, vel profectui animarum negotia, expedit præcidere, & tam a se quàm a fratribus quantum oportune poterit remouere. Cum enim propter temporis breuitatem, & diei malitiam vix necessarijs sufficimus disponendis, si superuacuis vel alienis volumus occupari negotijs, negligimus vtiliora & meliora, cum distractus animus ad plura, fit minor ad singula prouide peragenda. Inde fit aliquotiens, cum Prælati & religiosi nimis se exterioribus occupationibus implicant, ædificiorū, librorum, causarum, & aliorum, quibus fructuosius carerent, vt non solum meliora interim negligant, sed etiam conscientiam sæpius inquinent, & ex vsu exteriorum tenebrescat oculus mentis ad contemplationem spiritualium & internorum, & tepescat ad desiderium supernorum. Sicut enim humores noxij affluūt, vbi fuerit in corpore læsio, nisi caute remoueantur, ne fiat ibi tumor vel vlcus; ita & negotia crescunt ad extinctionem spiritus, qui se eis acquieuerit occupari. Ideo discretio Prælati debet prouide prospicere, quid ex quolibet euentu possit consequi, & quæ negotia admittere, vel quantum expediat ea exequi, circumspecte rimari. Ait enim Sapiens: Fili ne in multis Eccli. 11. b sint actus tui. Qui sarcinam satis grauem portat, imprudens est, si ad huc onera plura sibi portanda imponit, quibus potest oportune carere.

Super omnia vero debet semetipsum rector circūspicere, ne alijs prouidens seipsum negligat: ne alios saluans, seipsum in periculum demergat. Quid enim Mat. 16. d prodest homini, si mundum vniuersum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur? Hic est quartus ordo gemmarum triplici circumspectione, quasi pretiosorum trium lapidum ornatu complendus. ait enim Ioannes: Videte vosmetipsos, ne perdatis quæ 2. Ioan. c operati estis, supple, in alijs: sed vt mercedem plenam suscipiatis.

Vna circumspectio sui versatur circa conscientiæ serenitatem, vt illa semper secura sit & munda. Secura sit, vt nihil velit, agat, iubeat, vel permittat illicitum & indecens, professionique suæ contrarium, in quo peccatum seu scandalum deprehendatur. Munda, vt de bonis quæ fecit, vel promouet, gloriam ab hominibus non captet, nec sibimet exinde immoderate placeat, solius Dei beneplacitum in omnibus quærens, vt quæ pro eo facit, idest vice Dei, etiam pure faciat propter eum & ipsius amorem. Si oculus tuus simplex Mat. 6. e fuerit, totum corpus tuum lucidum erit, hoc est, si intuitus intentionis purus fuerit charitate, totum corpus bonæ operationis dignum erit præmio lucis æternæ. Si autem nequam fuerit, &c. Scrutetur ergo conscientiam suam, solicite dijudicans quid egerit, quod omiserit de agendis, & quo fine bona fecerit, & de malis doleat, & confiteatur, & corrigat & caueat, de bonis vero non in se, sed in Domino glorietur cum Apostolo, qui ait: Si nosmetipsos dijudicaremus, non vtique iudicaremur. Qui puluerem ab alijs detergit, 1. Cor. 11. g vix potest transire, nisi & ipse puluere respergatur, quem etiam in se detergere necesse habet, iuxta illud: Medice cura teipsum. De bonis vero quæ facit sic lætetur. vt inde non extollatur, æstimans quòd non pro- Luc. 4. d F pter se, sed propter alios quibus præest, Deus dederit ei benefacere vel dicere vel sentire.

Alia circumspectio sui versatur circa exteriores mores & verba, quibus oportet eum alijs magis quàm sibimet deseruire. Qui enim pluribus cogitur viuere ad exemplum, & satisfacere singulis & omnibus placere, multa indiget discretione, vt medium valeat tenere, ne sit nimis tristis vel hilaris, nimis seuerus vel lenis, nimis socialis vel alienus, nimis tacitus vel verbosus, nimis dure loquens vel blande, nimis rigidus vel remissus, nimis sæpe cum hospitibus vel raro, nimis laute reficiens vel tenuiter, nimis facta fratrum obseruans vel dissimulans, nimis fouens aliquos vel alios paruiperdens, & similia. Cum ergo nō possit

possit semper teneri, quod de omnibus placeat; minus tamen deuiat, si ad benignitatis partem plus declinat, per quam redditur subditis magis amabilis, ob quam ei libentius obtemperant, & audacius ad eũ recurrunt, in quibus indigent, & alacrius imitantur. Ipsa enim potestatis auctoritas facit eum satis timendum subditis, & si huic iungitur austeritatis seueritas pauidis fit mentibus onerosa. Vos autem cum austeritate imperabatis eis & cum potẽtia, & dispersæ sunt oues meæ, dicit Dominus. Et in Ecclesiastico: Noli esse quasi leo in domo tua, subuertens domesticos tuos. Hinc est, quòd ipse summus princeps pastorum Dominus Iesus tantam nobis benignitatis charitatem exhibuit, vt se nobis faceret amabilem & ita imitabilẽ vt per amorem suæ humanitatis traheret ad amorem & cognitionem suæ diuinitatis, vt dum visibiliter Deũ cognoscimus, per hunc in inuisibilium amorem rapiamur. Sic & vicarius Christi Prælatus, ad hoc maxime studeat a subditis diligi, vt sic facilius trahat eos ad amorem Christi. In omni tamen dubio semper magis inclinet se ad illud, quod secundum veritatis iudicium virtuti charitatis & humilitatis, & professæ puritati magis consonat, & Euangelicæ perfectioni.

Ezec.34.a

Eccli.4.d

Vltimo etiam ipsa discretio, quæ cetera omnia diiudicat, circumspiciat seipsam, ne ei contingat vt oculo corporis, qui cum alia videat, non videt seipsum: videlicet ne plus sapiat quàm oportet sapere, ne sibi plus credat quàm expedit, ne fit sapiens in oculis suis, quia teste Beato Gregorio: Sicut subditorum tentatio est, reprehendere in prælatis quòd in multis non recte agant, ita prælatorum tentatio est, quòd se ceteris sapientiores æstimant. Vnde dicitur: Vidisti hominem sapientem sibi videri, magis illo spem habebit stultus. Stultus enim sibimet non confidens, quærit consilium a sapientibus ne decipiatur. Ille autem dum de se plus quàm debet præsumit, etiam vbi errat, recte se plerumque sentire deceptus putat. Inter omnes autem tentationes videtur ista periculosior cuique Christiano, scilicet, proprio sensui nimis inniti. Cum enim nemo reperiatur ita perspicacis intelligentiæ, quin possit in aliquibus falli, qui hoc totum & solum reputat iustum quod ipse senserit, astuto aduersario ad varias seductiones sub specie boni liberum aditum pandit. Ait enim Psalmista: Sedet in insidijs cum diuitibus in occultis, vt interficiat innocentem. Ibi enim libentius insidiatur, vbi maiores meritorum diuitias cernit inquiri, vt ibi innocentem inquirat & occidat, vbi se Deo magis obsequium præstare sperabat. Vnde cautum est semper rectori, consilia libenter audire, & humiliter quærere. Et in hoc triplex humilitas consistit. Primo, si alij idem sentiunt quod & ipse, securior est quòd non decipiatur. Secundo, quidquid fecerit cum prudentium consilio, si aliquid inde euenerit contrarij, minus ei poterit imputari, quàm si de suo tantum sensu id fecisset. Tertio, quòd sæpe in merito humilitatis talis, Deus dat ei agnoscere per se vel alium, quod ante non intellexit. Hinc Moyses, cui Deus facie ad faciem loquebatur, consilium Ietro soceri sui gratum habuit & seruauit. Hinc Apostolus Paulus Spiritusancto repletus, Euangelium quod per reuelationem Iesu Christi didicerat, ipsius instinctu ascendens Hierusalẽ, cum Petro & Ioanne & Iacobo coapostolis suis contulit, vt esset securior in prædicando, cum ab eis non discordaret, & exemplum per hoc daret fidelibus prælatis consilium requirendi. Omnia cum consilio fac, & post factum non pœnitebis, ait Scriptura. Aliqui vero cum ad officium regiminis assurgunt, ita se continuo repletos spiritu scientiæ reputant, vt omnia antecessorum suorum facta stulta iudicent & peruersa: alij vero econtrario cum ab eodem absoluuntur officio, quæcumque successores eorum faciunt, simili modo condemnant, non attendentes, quòd sicut ipsi aliorum facta deprimunt,

Greg.in fin su. lib. 25. Mor. c. 14. cir. fin.

Prou. 26.b

Psal. 9.c

Exo. 18.c

Gal. 2.a

Eccli.32.d

A ita eorũ facta alij possunt despicere. Huic dicit Isaias: Væ qui spernis, nonne & ipse sperneris? Nullorum enim facta tam studiose solet ab alijs obseruando notari sicut illorum, qui aliorũ facta seuere dijudicant si forte in quo ipsi alios arguunt reprehensibiles, reprehendantur. Isa.33.a

Sunt enim duo genera hominum, quorum consilia prudens rector non facile debet recipere, scilicet, adulatores & detractores. Primi istorum seducunt eum, vt magis de se quàm expedit præsumat: iuxta illud: Qui beatum te dicunt, ipsi te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant, ne de te vera sentias humilitate propriæ cognitionis. Secundi inducunt eum vt peius, quàm habet, de alijs suspicando sentiat, & sæpe innocentes condemnet, & priusquam veritatem rei plene cognoscat, dicente scriptura: Aures principum simplices, & ex sui natura aliud æstimantes, callida fraude decipiuntur, & malis quorumdam suggestionibus regum studia deprauantur, vt eos qui credita sibi officia diligenter obseruant, & ita cuncta agunt, vt omni laude sint digni, mendaciorum cuniculis conentur subuertere, &c. Cum autem tribus de causis soleat requiri consilium, scilicet propter emẽdationem, vt discatur de quo dubitatur, propter auctoritatem vt magis habeat vigoris quod per tales cõsultum fuerit, & propter pacem, ne habeant aliqui occasionem murmurandi: propter primam causam, consulendi sunt prudentiores, propter secundam nominatiores, & propter tertiam omnes ad quos negotium pertinere videtur. Sed quia singularia sine numero sunt, in quibus discretio est necessaria, non potest dari certa & communis regula, quæ valeat pro omnibus. Isa.3.c B Esth.16.a C

Quòd sexta prælatorum ala est deuotio ad Deum.
Cap. VIII. D

SEXTA & vltima ala, sine qua reliquæ perfici nõ valent, maxime est necessaria, vt sit deuotus ad Deum, per quem zelus iustitiæ accenditur, pietas compassionis infunditur, patientia roboratur, exemplum bonum conditur, discretio clarificatur. Hæc est vnctio spiritus, docens de omnibus, quæ expediunt saluti. Vnde dicit Ioannes: Vos vnctionẽ habetis a Spiritusancto, & nostis omnia, & non necesse habetis, vt aliquis vos doceat: sed sicut vnctio eius docet vos de omnibus. Deuotio mentem illuminat ad cognoscendũ quid sit melius. Vnde Dominus dicit: Docebit vos omnia, & suggeret, &c. Inflãmat ad appetendum bonũ. Vnde & in Ecclesiastico dicitur: Qui edũt me, adhuc esurient: & qui bibunt me, &c. Roborat ad perficiendum: Deus est enim qui operatur in nobis & velle & perficere pro bona volũtate. Facit horrere peccata, dicente Psalmista: Iniquitatem odio habui. & in Apocalypsi, liber comestus dulcis gustu, amaricat ventrem. Actiones ordinat ad virtutes sicut dicitur in Canticis: Introduxit me rex in cellam vinariam, ordinauit in me charitatem. Motes exterius componit & verba, sicut dicit Tobias: Numquam cum ludentibus miscui me, neque cum ijs qui in leuitate ambulant. Scientiam fidei dulcem reddit. Sapientia enim secundum nomen suum est, idest, sapida scientia. Spem in fiduciam erigit. Ipse enim Spiritussanctus reddit testimonium nobis, quòd sumus filij Dei. Amorem Dei accendit, nam dicit: Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritumsanctum qui datus est nobis. Deo familiarẽ efficit iuxta illud: Loquebatur Dominus cũ Moyse, sicut homo loqui solet ad amicum suum. Dat fiduciam impetrandi petita, sicut habebat Ioannes cum dicebat: Fiduciam habemus ad Deum, & quodcumque petierimus, accipiemus. Orationem impinguat. Psalmus: Holocaustum tuum pingue fiat. & in Ecclesiastico, ait enim: Impingua oblationem. Pium & affectuosum facit, iuxta illud: Suauis,

1.Ioan.2.d E Ioan. 14 d Eccli.24.c Philip. 2. c Psal.118.x Apoc.10.d Cant.2.a Tob.3.c F Rom.8.c Rom.5.a Exo.33. b 1.Ioan.3 d Psal. 19.a Eccli.38.b

Sap.7.d nis, humanus, & benignus est spiritus sapientiæ. Cor A humiliat, vt ait Isaias: Super quem requiescet spiritus Isa.66.a meus, nisi super humilem? &c. Oleum spiritum premit in olla feruente. Contra aduersa constantia præ- Psal.26.a stat. Vnde dicit Psalmista: Dominus illuminatio mea, Rom.8.g & salus mea, quem timebo? & Apostolus: Quis nos separabit a charitate Christi? Omnia opera bona de- Sap.8.c lectabilia facit, iuxta illud: Non habet amaritudinem conuersatio illius, nec tædium, sed lætitiam & gaudium. Mentē in superna eleuat: Si direxerit ad Deum cor suum, spiritum eius & flatum ad se trahet. Mun- Eccle.1.c dum vilescere facit, dicente Ecclesiaste: Vidi quæ fiunt cuncta sub sole, & ecce omnia vanitas. Desiderare cælestia cogit: Hinc Apostolus dicit: Coarctor Philip.1.c e duobus desiderium habens dissolui, & esse cum Christo. Peccata delet, & pœnas peccati. Vnde ait Dominus: Remittuntur ei peccata multa, quoniam Luca 7.g dilexit multum. Merita sublimat, teste Sapiente, qui Sap.8.a ait: Si diuitiæ appetuntur, quid sapientia locupletius, quæ omnia operatur? Proximos maxime ædificat. Eccl.45.c Vnde dicitur: Offerre illi incensum dignum in odo- 2.Cor.2.d rem suauitatis. Et: Christi bonus odor sumus. Dæ- Tob.6.b mones fugat. Nam fumus eius extricat omne genus dæmoniorum. Angelos inuitat & Sanctos: ait enim Psal.67.e Psalmista: Præuenerunt principes coniuncti psallen- Tob.12.c tibus. & Tobias: Quando orabas cum lacrymis, &c. C Hæc & multa alia deuotionis gratia confert. Ideo præcipue rector animarum studiosus esse debet eam habere, per quam semper informetur quid faciat, adiuuetur vt possit, conseruetur ne deuiet. Non enim solum pro se orare necesse habet, sed etiam pro illis qui sibi commissi sunt, quos non sufficit sine diuino auxi- Psal.126.a lio custodire. Nam, Nisi Dominus custodierit ciuitatem, &c. Est enim Prælatus mediator inter Deum & subditos, vt sicut negotium Dei gerit apud illos, docendo, corrigendo, sursum agendo; ita etiam negotia eorum studeat apud Deum fideliter promouere, D placando, gratiam impetrando, & conseruando a ma- Deut.5.a lo. Vnde scriptum est: Ego sequester & medius fui inter Deum & vos.

Triplex deuotio. Alia autem deuotio communis, alia specialis, alia assidua. Communis in diuinis officijs, specialis in orationibus, assidua in omnibus agendis. Circa diuina triplicem debet habere diligentiam deuotionis, scilicet vt omnia fiant ordinate, & non confuse, & sine erroris hæsitatione: vt quisque deputatum ministerium, congrue exequatur. Vnde Paulus dicit: 1.Cor.14.g Omnia honeste & secundum ordinem fiant in vobis: 1.Pa.25.a nam dicitur in Paralipomenis: Dauid & omnis exerci E tus segregauerunt in ministeriū Domini, qui prophetauerunt in citharis, psalterijs, & cymbalis secundum numerum suum dedicato sibi officio seruientes. Item vt strenue & non pigre seu desidiose opus Domini, scilicet diuini cultus officium peragatur. Quia ait Hie- Hier.48.b remias: Maledictus qui facit opus Dei fraudulenter, &c. Item, vt deuote, & reuerenter sine aliqua dissolutione, & strepitu distincte & attente diuina officia persoluantur, sicut in conspectu Angelorum, & Eccli.39.d in præsentia Dei, sicut dicitur in Ecclesiastico: In omni corde & ore collaudate, & benedicite nomen Domini.

Officium enim diuinum in Ecclesia Spiritussanctus ordinauit fieri quinque de causis. Primo propter imitationem cælestis concentus, quo Sancti & Angeli in cælo assidue in præsentia Dei eius laudibus sunt inten- Psal.83.a ti. Vnde dicit Psalmista: Beati qui habitant in domo tua Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te. Cum enim secundum promissionem suam dicat Dominus: Mat.28.d Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem sæculi, hic dignetur Christus nobiscum esse veraciter, tam sacramentaliter, quàm spiritualiter; dignum est, nos ei pro modulo nostro aliqualem exhibere reuerētiam honoris & laudis, iuxta exemplar similitudinis cælestis, vt ei & si non continue, sicut illi cæli cantores, saltem interpolate pro nostra fragilitate psallendo, alacriter assistamus imitantes illam quæ sursum est, Hierusalem matrem nostram, vt ait Paulus. Gal.4 d

Secundo, vt beneficiorum Dei memores, certis horis gratias pro his laudando & orando, ei iugiter referamus, qui natus in nocte ex Maria Virgine, mane iudici passurus assistitur, diluculo resurrexit, hora tertia flagellatur, & post, Spiritumsanctum misit Apostolis, sexta crucifixus, nona in cruce pro nobis mortuus, vespere cenans, corporis & sanguinis sui nobis sacramenta tradidit, & completorio sepultus est. Mis- B sarum autem celebratio non tantum eius nobis passionis mysterium memorandum ingerit, sed & præsentiæ suæ gratiam exhibet, & sub forma sacramenti nos seipso spiritualiter pascit. Si ergo iustum est, nos horum numquam obliuisci, ita expedit, ea semper recolere certis horis. Vnde Isaias ait: Miseratio Isa.63.b num Domini recordabor, laudem eius super omnibus quæ reddidit nobis.

Tertio, vt nosmetipsos sic assidue ad deuotionem excitemus, & ignem amoris Dei per hoc nobis, ne per desidiam, seu alias occupationes tepescat, continue reaccendamus, sicut iussit Dominus Moysi dicēs: Leu.6.a Ignis est iste perpetuus, qui numquam deficiet, quem nutriet sacerdos in altari, subijciens mane ligna. Ignis est deuotionis feruor, qui semper in altari cordis ardere debet, quem sacerdos deuotus semper, subijciendo ligna diuinæ laudis, debet nutrire, ne aliquando extinguatur. Vnde dicit Psalmista: Benedicam Do Psal.33.a minum in omni tempore. &c.

Quarto, vt simplices fideles qui per se nesciunt certa orandi tempora eligere, per hoc ad orationis studium assuefaciamus, vt saltem tunc ad Ecclesiam oraturi conueniant, quando ibidem diuinæ laudis officia persoluuntur, & vt minus afficiantur tædio ibi persistendi, quamdiu coram se vident clericos celebrare di Luc.1.a uina. Vnde in Luca dicitur: Omnis multitudo populi erat foris hora incensi. Multi enim rudes vix vmquam se orationi offerrent, si foris non certis temporibus in ecclesiam ex consuetudine, ad diuinorum celebrationem, & verbi Dei recitationem, ordinarie vocarentur.

Quinto, propter decorem religionis Christianæ: quia decens est & congruum, vt si Iudæi & Gentiles & quidam hæretici quandoque conuenticula sua faciunt, & sua profana ibi commercia celebrant, & ritus suæ perfidiæ obseruant, multo dignius qui vera & sacrosancta habent sacramentorum mysteria, ad ea celebranda & veneranda sæpe conueniant, & debita conditori suo laudum sollemnia persoluant, quibus & gratiam Dei ampliorem merentur, & vitam æternam, & quibus alliciantur simplices ad religionis sanctæ reuerentiam & amorem. Propter quod scriptum Eccli.47.b est: Dedit in celebrationibus decus, & ornauit tempora, &c. Inter omnes ergo exteriores obseruantias maior debet diligentia diuino officio adhiberi, vt sicut dictum est, ordinate fiat, strenue & deuote. Alia enim tempora facimus pro Deo, in hoc autem assistimus Deo, & intendimus Deo, & alloquimur eum & nos F ipse, simul & pro nostris necessitatibus eius auxilium postulamus.

Specialis deuotio consistit in orationibus priuatis, in familiaribus vocalium orationum recitationibus, veluti Psalmorum, lætaniarum, & aliarum orationum quas in secreto quisque per se extra ordinarie ruminando persoluit. Nam dicit Dominus: Cum oratis, Matt.6.b dicite: Pater noster. Item in sacris meditationibus, cum quis ante mentis oculos recolligit peccata propria, & miserias, & futura supplicia, vel beneficia Dei generalia, seu specialia, & passionem Christi, & bonitatis eius dulcedinem, & præmia repromissa vt ex his concipiat deuotionis affectum, timoris, vel amoris Dei, desiderij, mæroris vel gaudij spiritualis,

iuxta

Psal. 76. b iuxta illud: Meditatus sum nocte cum corde meo, A &c. Item in pijs erga Deum affectibus, & lacrymis, & suspirijs, & sanctis desiderijs amoris, & alijs internis & ineffabilibus motibus cordis, in iubilis, excessibus, & raptu, & absorptione spiritus in Deum, quo 1. Cor. 6. d adhærens Deo, vnus fit spiritus cum eo per puræ intelligentiæ lucem, & cognitionem Dei, & amoris eius ardorem, & glutinosam fruendi inhæsionem. Ipse enim spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Rom. 8. e

Quòd si prælatus præpeditur varijs curarum distractionibus, speciali deuotioni sæpius intendere; saltem interdum, cum opportune videlicet, quasi furtim & raptim ad orationis studium se conferat, ne omnino refrigescat, ne in dissuetudinem orandi veniat, ne Deo alienus efficiatur, ne gratia diuinæ propitiationis ei quasi insensibiliter subtrahatur. Vnde Moyses cum per populi negotia exterius vexaretur, crebro in tabernaculum fœderis ad Dominum recurrit, familiare ipsius colloquium ibi expetens, quo intrinsecus in spiritu reficeretur. Dominus quoque diebus prædicans turbis, noctibus in orationibus solus pernoctauit. Et licet parua detur mora prælato orandi, tamen quia pro alijs debet ex officio orare, datur ei quandoque propter alios copiosior orandi gratia, vt quibus prodest agendo, possit etiam orando prodesse, tantum non negligat quærere, nec abijciat cum offertur, ne ex merito ingratitudinis ab eo gratia elongetur, assidua deuotio semper ei debet adesse, sicut & quibuslibet proficere volentibus in religionis virtute. Et ipsa triplex est. Vna est iugis memoria Dei ante oculos cordis. Vnde dicitur: Prouidebam Deum in conspectu meo semper. & alibi: Oculi mei semper ad Dominum. In omni loco & tempore semper debet homo studere Deo intendere, quasi sit corá eo per mentis intuitum. Vnde solebant dicere Elias, & Elisæus: Viuit Dominus, in cuius conspectu sto. Sicut enim Angeli quocumque mittantur, tamen a diuina contemplatione non recedunt: ita homo, virtutis pro suo posse, semper Dei memoriam a suo corde non remoueat. Vnde si aliquando contigerit, semetipsum inde redarguat. Nam dicit Bernardus: Omne tempus quo de Deo non cogitas, puta te perdidisse. Nam & si profunde non possis cogitationem tuam semper in ipsum defigere meditando, saltem memorando cordis intuitum in eum dirige. & cú datur opportunitas, ipsa memoria in meditationem seu orationem formetur. sicut qui materiam formandæ imaginis secum circumfert, vt cum habuerit opportunitatem, aliquid in ea sculpendo operetur.

B (margin)
Luc. 6. b
C (margin)
Psal. 15. b
Psal. 24. c
3. Reg. 18. c
D (margin)
Bernar. lib. Meditationum c. 6. post med.
E (margin)

Secúda deuotio.

Alia est continuum studium Deo placendi, in omni actione, vel locutione, vt semper quasi in eius præsentia caueat, vnde ei displiceat, & doleat si forte fecerit, & studeat in quo & qualiter ei possit magis placere. dicebat enim Apostolus: Contendimus siue absentes siue præsentes placere illi. Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi. Semper enim debet religiosus se gerere, quasi in proximo sit tribunali summi iudicis præsentandus. Estote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis veniet, dicebat Dominus discipulis suis. Omnia nostra videt, quæ facimus, & sicut non obliuiscitur bonorum operum ad F præmiandum ex diuturnitate temporis, ita nec malorum ad puniendum, nisi per pœnitentiam diluantur. Vnde peccator, contemnens animam suam, dicit, in Ecclesiastico: Nemo circumspicit me, quem vereor? delictorum meorum non memorabitur altissimus. & non intelligit, quoniam omnia videt oculus eius, &c.

2. Cor. 5. b
Luc. 12. e
Eccl. 23. e

Tertia deuotio.

Tertia est, omnia agenda oratione saltem mentali præuenire, ad omnes euentus oratione se præmunire, & omnia beneficia gratiarum actione prosequi, ac laude diuina, agenda petat a Domino sibi salubriter inspirari, euentum dirigi ad salutis profectum, beneficia augeri, & conseruari. Sicut enim nauta prouidens tempestatem, festinat sæpius ingredi portum securum, ita religiosus ad orationis portum continue confugiat, vbi omnes periculorum collisiones euadat & in omnibus agendis semper plus orationi fidat, quàm propriæ industriæ, vel labori. Vnde scriptum est: Cum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt ad te oculos nostros dirigamus. videlicet in oratione. & Psalmista: Sicut oculi seruorum in manibus dominorum suorum, &c.

2. Par. 20. e
Psal. 122. a

His igitur & alijs pennis ecclesiasticus seraph idest prælatus spiritualis, Domino sedenti super solium excelsum & eleuatum, ornatus assistat: quarum primas duas super caput eleuet, medijs duabus corpus & pedes contegat, vltimis duabus in latum & altum volet: vt zelum eius non humanæ laudis feruor deprimat, nec cópassionem eius carnalis inclinet affectus; sed sursum recta intentio sustollat, & fraternæ charitatis pietas in altum erigat, propter retributionem supernam, iuxta illud Psalmistæ: Inclinaui cor meum ad faciendas, &c. Patientia vero, & vita exemplaris contegant eum a perturbationum iaculis, & a nuditate inopiæ meritorum, quibus quasi armis defendatur & quasi sacris vestibus adornetur. Vnde ait Isaias: Induere fortitudine tua Sion, induere vestimentis gloriæ tuæ. Circumspectione vero vbique circumuolet, videndo quid & qualiter sit agendum. & deuotionis studio quæ sursum sunt quærat, vbi Christus est in dextera Dei sedens sublimi volatu ad ipsum accedens. Licet autem omnes, qui præsunt animabus, has virtutes non possint omnes æqualiter habere, tamen omnino necessarium est eis, aliquatenus non carere tam pro fructu ædificationis illorum, quibus præsunt, quàm propriæ salutis profectu. Quilibet etiam religiosus, qui seipsum habet regere, & de suiipsius regimine rationem Deo est redditurus in extremo examine, his alis & pennis, quantum sibimet indiget, oportet adornari, & in superna subleuari, vt sit feruens in iustitia, compatiens proximis propter Deum, patiens in aduersis, bono exemplo alios ædificans, circumspectus in omnibus, & super omnia Deo per orationis studium familiariter adhærens, qui eum in omnibus protegat, dirigat, & promoueat, & tandé ad cælestia euolare faciat. Quod nobis præstare dignetur Iesus Christus. Amen.

Psal. 118. e
Isa. 52. a
Coloss. 3. a

S. BONAVENTVRAE

EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS

Opusculum, quod inscribitur,

COLLATIO DE CONTEMPTV SAECVLI.

Mirifice hic nos ad mundi conteptum hortatur Sanctus Bonauentura, septem propositis, quæ si optime perpenduntur, facile nos inducunt ad sæculi fugam, & ad æterni, & incommutabilis boni prosecutionem. Hæc autem sunt labor amatores mundi fatigans, Neglıgentia melioris boni ex amore mundi, Vanitas rerum temporalium, Fugacitas gloriæ mundanæ, Periculum, in quo versantur mundani, Mutabilitas rerum temporalium, Vulnus occultum peccati, quod infligunt suis amatoribus bona mundi. quæ omnia mira breuitate prosequitur Auctor. Bona vero pars huius collationis ex diuersis locis S. Gregorij constat, vt alicubi in margine annotatur.

SEPTEM sunt in mundo, quæ si homo bene perpenderet, & attente consideraret, facile mundum contemneret, vinceret, & fugeret, & ad seruiẽdum Deo se conferret. Deo enim seruire, est seruitium perdere.

Primum est labor, amatores mundi fatigans. Quis enim in honore sine dolore, in prælatione sine tribulatione, in sublimitate sine vanitate esse poterit? Vnde damnati in fine dicent: Lassati sumus in via iniquitatis, & perditionis, ambulauimus vias difficiles. (Sap. 5. a) Reprobi hic fatigantur in desiderijs, postea cruciantur in tormentis. Magna est proinde securitas cordis, nihil habere concupiscentiæ sæcularis. Nam si ad terrena adipiscenda inhiat, securum, tranquillumq. nullatenus esse potest: quia aut non habita concupiscit, vt habeat, aut adepta metuit ne perdat. Nolite ergo charissimi diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt, scilicet delicias, & diuitias. Beatus homo, qui scit Christum Iesum, etiam si alia nescit. Infelix qui scit omnia alia, illum autem nescit. Vnde versus:

Hoc est nescire, sine Christo plurima scire.
Si Christum bene scis, satis est si cetera nescis.

Secundum est negligentia melioris boni, ex amore mundi. Amatores enim mundi adeo intenti, & diligẽtes sunt circa bona terrena acquirenda, quòd omnes negligunt æterna. Amator enim mundi huius, quanto amplius Dei obliuiscitur, tanto plus a Deo derelinquitur & mẽs ipsius obdurescit. Quanto quis malis adhæret, tanto minus intelligit bona quæ perdit. Contemnentes etiam Deum minime sentiunt, quantũ sit mali, quod sic agunt. Sancti etenim viri quia nihil huius mundi diligunt, sed cælestem gratiam appetunt, magna tranquillitate viuunt. Huius autem mundi felicitas magna est infelicitas. O quàm felix est cui datum est mundum contemnere, & Christo seruire. omni libertate melior est seruitus Christi.

Tertium quod nos excitare debet ad contemptum mundi & rerum temporalium, est vanitas ipsarum. Lætitia sæculi vanitas est. Cum magna expectatione speratur vt veniat, & non potest teneri cum venerit, & transeunt omnia, & euolant omnia, & sicut fumus euanescunt, & væ qui amant talia. Vnde quidam.

(Vanitas tẽporalium.)

Præterit ista dies, nescitur origo secundi.
An labor an requies sit, transit gloria mundi!

Ecce mundus transit & concupiscentia eius. Quid ergo vis, an amare temporalia, & transire cum tempore, an Christum amare, & in æternum viuere? Vnde perfecti viri indesinenter breuitatem præsentis vitæ respiciunt, quasi quotidie morientes viuunt, & tanto sollicitius ad ventura se præparant, quanto & nulla esse trãsitoria semper ex fine pensant. Immensum est quod sine termino sequitur, & parũ est quidquid finitur. (Ex B. Gregorio lib. 7. Mor. c. 14. post med.) Et quo verius summa cognoscũt eo subtilius terrena despiciunt, quia illuminatæ mentis oculos considerationis in æterna figunt. Et ideo gaudia præsentis vitæ, quæ iniusti æstimant magna, ipsi deputant vt stercora: (Ex eodem ibidem lib. 15. c. 3) & ea quæ sæculi amatoribus chara sunt, ipsi velut aduersam rem fugiunt. Alienos enim sciunt esse a Deo, quibus hoc sæculum ad omne commodum prosperatur. O gens sine consilio, & sine prudentia. (Deut. 32. d) Vtinam saperent & intelligerent, ac nouissima prouiderent. Saperent, damnatorum multitudinem, saluandorum paucitatem, & temporalium rerum vanitatem. Intelligerent tria, scilicet peccatorum multitudinem, bonorum omissionem, & temporis amissionem. Prouiderent tria, scilicet mortis periculum, extremum iudicium, & æternum supplicium. Mors quasi ad oculum demonstrat esse contemnenda quæcumque in hoc mundo ab impijs quæruntur, scilicet diuitias, delitias, & honores. Labor quærentium diuitias vanus ostenditur, cum homo nudus in terra reuertitur. Et labor delitiarum inutilis probatur, quia corpus nutritũ delitijs, vermibus esca paratur. Ambitio honoris infructuosa cognoscitur, quia homo sub terra cõditur, & homines & iumenta vadũt super eum. Augustinus: Nolite ergo charissimi diligere mundũ, neque ea, quæ in mundo sunt. (1. Ioan. 2. c) Dimittamus hæc vana & inania. Conferamus nos ad solam inquisitionem eorum, quæ finem non habent. Vita hæc misera est, mors incerta subito obrepit, & post hæc negligenti supplicia luenda sunt. Redite ergo præuaricatores ad cor, & adhærete illi qui vos fecit. (Isa. 46. c) State cum illo & stabitis. fallax & vanus est mundus, finis dubius, exitus horribilis, iudex terribilis, & pœna infinibilis.

Quartum nos ad mundi contemptum solicitans, est fugacitas gloriæ mundanæ. (Fugit gloria mundi.) Dum enim libenter ac iucundissime moratur homo in mundo, diuq. victurum se arbitratur, subito rapitur a morte & anima segregatur a corpore, pergitq. miserijs plena, tremens ac dolens, in regionem penitus ignotam, occursantibus sibi dæmonibus, &c. Vbi sunt amatores huius sæculi, qui ante paucos dies nobiscum fuerunt? nihil ex eis remansit nisi cineres & vermes. Attende diligenter, qui sunt vel fuerunt. Homines fuerunt sicut & tu, comederunt & biberunt, duxerunt in bonis dies suos, & in puncto descenderunt ad infernum. Hic caro vermibus, illic anima sempiternis deputatur incendijs.

dijs. Nolite ergo fratres diligere mundum, sed sequimini Christum, qui dixit: Regnum meum non est de hoc mundo. Ad cælestem patriam toto mentis desiderio suspirate, vt ipsam finaliter cõsequamini. Non sunt hic vera solatia, sed ibi potius est vera vita, vbi numquam mors timebitur.

Ioan. 18.f

Periculum in mundo.

Quintum, quod nos ab amore mundi retrahere debet, est periculum, in quo sunt homines existentes in mundo. Quid enim faciunt homines sæculares secundum sæculum viuentes, quàm quòd implicant se peccatis, & confodiunt animas suas, magnis vulneribus suorum peccatorum, intantum quòd non possunt ea sentire. Adulteria, fraudes, furta, mendacia, & cuncta mala diffusa sunt. A maximo vsque ad minimum omnes sequuntur auaritiam. Vnusquisque ad vxorem proximi sui inhiebat. Quilibet quomodo substantiam suam faciat ampliorem excogitat. Nullus vel pauci qualiter animam suam saluent. O quantum exultat nunc diabolus. Omnes in procliuo vitiorum sunt. Nullus vel pauci conuertuntur, cuncta nobis superflua sunt expensa, terrenis inhiamus, terrena sapimus, Deum & eius mandata contemnimus, terribilia iudicia audientes non obstupescimus. Nolite ergo charissimi diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt, quia iacula diaboli sunt, sed seruiamus Christo, nihil est melius & vtilius bona vita.

Ier. 8.c
Ier. 5.b

Mutabilitas rerum temporalium.

Sextum nos solicitans ad fugiendum de mundo est mutabilitas rerum temporalium. Vnde legitur quendam Philosophum dixisse: Quanto cogito de pace, & quiete, quæ est in corde puro, & de delectatione quæ est in intellectu Deum contemplante, de securitate & de spe, quæ est in corde Deum diligente; tunc iudico, quòd talibus intendere nihil aliud est, quàm Deiformiter viuere. Cæcus est, qui alijs deditus est, quia deificum est omne quod creatum est. Quæ est ista vita nostra, nisi cursus ad mortem, & quid est viuere, nisi diu torqueri? Si enim sublimiter pensetur, omne quod agitur pœna est, miseria est. O amatores mundi ad quem laboratis finem. Cur vosmetipsos affligitis circa nihil, cum creatorem omnium possidere valeatis? Quid amplius quæritis? Quid homini sufficit cui conditor ipse non sufficit? O filij hominum vsque quo graui corde, vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium. Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Quicumque ergo vult ad ad terram promissionis peruenire, id est gloriam supernæ patriæ obtinere, necesse est, vt per virgam crucis transeat mare rubrum, ab Ægypto intrans desertum vitam delitiosam, & tenebras peccatorum deserens, assumat vitam laboriosam, & moriatur cum Christo in cruce pœnitentiæ, vt sic in hora mortis suæ mereatur audire illud dulce verbum, quod dictum est latroni: Amen dico tibi, hodie mecum eris in Paradiso.

Psal. 4.a

1. Ioan. 2.

Lu. 23.f

Vulnus occultum peccati.

Septimum & vltimum, quod nos debet compescere ab amore rerum mundialium, est occultum vulnus peccati, quod bona mundi suis amatoribus infligunt. Difficile enim est, vt inter vanitates sæculi quis positus a vitijs maneat illibatus: proximus periculo diu tutus non eris. Felix est ergo illa anima, quæ huiusmodi delectationibus oblectatur, vbi turpitudine nulla inquinatur, sed veritatis securitate purgatur, quam ita delectat lex Dei, vt omnes delectationes lasciuiæ vincat. Cui ergo sapit Christus, amarus est illi mundus, quia gustato spiritu Christi, desipit omnis caro. Vnde beatus Augustinus ad Dominum: Peto, vt omnia mihi amarescant, vt tu solus dulcis animæ meæ appareas, qui es dulcedo ineffabilis, per quam cuncta amara dulcorantur. Tua dulcedo, Laurentio craticulam dulcem fecit. Pro tua dulcedine, ibant Apostoli gaudentes a cõspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Ibat Andreas securus & gaudens, quoniam ad tuam dulcedinem properabat. Pro hac emenda, pellem propriam Bartholomæus dedit. Pro hac gustanda, veneni poculum intrepidus Ioannes potauit. Hanc vt gustauit Petrus, omnium inferiorum oblitus, clamauit quasi ebrius dicens: Domine bonum est nos hic esse, faciamus hic tria tabernacula. Hic moremur & cõtéplemur, quia nullo alio indigemus. Vnam scintillam dulcedinis iste gustauit, & omnem aliam dulcedinẽ fastidiuit. Quid putas dixisset, si magnam illam dulcedinis multitudinem diuinitatis gustasset, quam abscondisti timentibus te? Hanc dulcedinem tuam ineffabilem & illa gustauerat virgo Agatha, de qua legimus, quòd lætissima & gratulanter ibat ad carcerem, quasi ad epulas inuitata. Hanc, vt reor, & ipse gustauerat qui dicebat: Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te. Et iterum: Gustate & videte, quoniam suauis est Dominus. Hæc Augustinus. Qui ergo nihil de ista dulcedine Dei gustat, sordidari terrenis desiderijs nõ euitat. Magnum donum Dei est, vitia & delitias huius mundi abdicasse. Vlulate ergo miseri dilectores huius mundi, qui corpus ante tempus destruitis, & animam interficitis. Vnde infirmitates multæ, & mors tam repentina, nisi ex ciborum nimia copia, & frequenti mulierum vsu. Dum dulciter creditis, certe deluditis vosmetipsos, pro corpore obliuiscimini animam, & ecce corpus simul cum anima ante tempus destruitis. Epulamini & inebriamini, non enim post mortem amplius facietis. Seminate corruptionem, & de corruptione colligetis diuinam sententiam, quam iustus ille iudex dabit in magno iudicio Dei dicens: Ite maledicti in ignem æternum. Heu cor lapideum, si cum talem tibi cogitas ob huius mundi parua solatia imminere sententiã non formidas. Sed forte quis dicat, quòd vir qui in peccatis vixit toto tempore vitæ suæ, in mortis articulo accepta pœnitentia a Deo veniam obtinebit, heu quàm vana suspicatio, & falsa meditatio. Raro accidit vt in morte mereatur diuinam obtinere indulgentiam, qui dum sanus est & validus, Deum offendere non formidat. Hoc teneo, hoc verum puto, quòd ei non bonus est finis, cui semper fuit mala vita. Pretiosa est in conspectu Domini mors sanctorum eius, ait Psalmista: Mors vero peccatorum pessima. nolite ergo charissimi diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt, sed fugite de medio Babylonis. Exite de Vr Chaldæorum, incendio scilicet vitiorum. Fugite & saluate animas vestras. Conuolate ad vrbes refugij, ad loca videlicet religiosa, vbi possitis de præteritis agere pœnitentiam, in præsenti obtinere gratiam, & fiducialiter futuram gloriam præstolari.

Aug. lib. Soliloq. c. 22. tom 9.

Act. 5.g

Matt. 17.a

Psal. 30.d
Psal. 33.b

Mat. 25.d

Psal. 115.a

S. BONA-

S. BONAVENTVRAE EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS Opusculum.

DE SEPTEM GRADIBVS CONTEMPLATIONIS.

Omnis perfectionis initium, profectum & statum subtili narratione Auctor in hoc opusculo docet, simulq. ad hac viam commonstrans veluti per gradus ducit: qui quidem gradus ab eodem septem connumerantur, videlicet: Ignis, vnctio, ecstasis, speculatio, gustus, quies, gloria. De his vero singulis breuem sermonem scribit, sed mirabili doctrina refertum.

ONTEMPLATIVORVM aquilinos obtutus acui, & ipsorum spirituale palatum perfundi dapibus supernæ dulcedinis affectans septem gradus eo gloriosissimos, quo scientia experientiæ probatissimos in medium censui deducendos, reseratione quorum odorifera confido, quòd tam intellectui splendoris copia, quàm affectui deifici dulcoris affluentia pijssimæ matris thearchicæ exhalabit. Primũ igitur dicamus ignem, secundum vnctionem, tertium ecstasim, quartum speculationem, quintum gustum, sextum quietem, septimum gloriam. Primò enim anima ignitur: ignita vngitur: vncta rapitur: rapta speculatur vel contemplatur: contemplans gustat: gustans quiescit. Hæc in via possunt acquiri, nõ tamen subito sed gradatim. Citius autem hæc experitur, qui frequentius spiritualibus se exercet. Septimus in patria confertur abundantius, ijs qui se in præcedentibus gradibus exercuerunt.

Ignis quid sit. Ignis est vehemẽs diuini caloris vel amoris feruor, ex camino supersplendentis Hierusalem flabellatus. Huius ignis calor contemplatiui siue sancti actiui viri animam, cum se ad orandum Deum effuderit in cõspectu Dei subito eam valde perlucido splendore irradians, quamplurimum ignit & arentes motus affectionesq. accendit, malosq. concremat & exufflat, teporem inflammat, & torporem expergisci facit, atque ipsam totam animam velut vespertinum quoddam & pinguissimum holocaustũ diuino conspectui repræsentat, intuetur tunc & gaudet. Deus adest & pauet illa. ille immissum ignem auget vt magis caleat, illa ortas affectiones colligens nutrit, vt eo amplius magis reddatur incendium, quo abundantius subministratur materia accẽdendi. Super hunc gradũ pedem fixit, qui potest dicere cum Propheta: Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardescet ignis. Et iterum: Inflammatum est cor meum, & renes mei commutati sunt. *Psal. 38. a* *Psal. 72. c*

Vnctio qd. Vnctio est velut quidam roseus liquor, qui per totam animam se diffundens ipsam erudit, corroborat & confortat, disponens eam suauiter ad veritatis luculentias suscipiendas, atque pariter contemplandas. Hac cælica vnctione perlinitus fuerat, qui dicebat: Vnxit me vnctione misericordiæ suæ. De qua rursum dicit Dauid: Sicut ros Hermon, qui descendit in mõtem Sion. Hermon interpretatur lumen exaltatum. Habet autem signare infinitissimam Iesu bonitatem. Ipse etenim de se dicit: Ego sum lux mundi. Quæ quidem lux de terra in crucem, de cruce vero fuit super pulchritudinem cælorum omnium exaltata, ita vt licet semper potuerit, nunc autem conuenientius propter suæ humanitatis superpulchrificam claritatẽ adiectam, dici queat supersplendens candor, & supercandens splẽdor illius æternæ & felicissimæ regionis. Ros igitur montis huius descendit in montem Sion, idest contemplatiui viri mẽtem, ipsius præcordia tam irrigando fecundans, quàm fecundando irrigans, & calorem scilicet primi gradus leniter temperans, ne plus ardeat, quàm oportet. Quod enim purificat ignis concremando, hoc vnctio mulcet suam pinguedinẽ perfundendo, vt capificilior sit diuinorũ & pulchrificorum radiorum, ab æternaliter oriente aurora ditissime emanantium, quibus quidem salubriter perlustrata, ita secundum Apostolum docetur de omnibus vt nequaquam quisquã ibidem locus ignorantiæ tenebris pateat, vbi fulgeat copia tã gloriosi luminis: *Psal. 132. a* *Ioan. 8. b* *1. Ioan. 2. d*

Ecstasis q.d. Ecstasis, est deserto exteriore homine, sui ipsius supra se voluptuosa quædam eleuatio, ad superintellectualem diuini amoris fontem, mediantibus sursum actiuis virtutibus pro viribus se extendens. Virtutes sursum actiuas voco humilitatem & puritatem. Humilitate etenim fit exterioris hominis desertio; puritate vero interioris hominis sursum actio, quem quidem ad fontalem perducens radium, ibidem haurit sanctas thearchici amoris & inolitas influitiones: quarum gratia posteriorum oblitus, ad anteriora empyrei & superlucidissimi tabernaculi se extendit. Est enim ecstasim faciens amor diuinus nõ dimittens suiipsorum amatores esse, sed amandorum, vt testatur secretorum Dei conscius Dionysius. Igitur si in vera & non ficta Dei charitate sumus & amore, in sancta ecstasi sumus, interiorẽ hominem ad anteriora extendente, exterioris vero sicut posterioris obliuisci faciente. *Dionys. lib. de diui. no. c. 4. post me.*

Speculatio quid. Speculatio, est beatorum & super cælestium, & soli Deo scibilium diuitiarum, intellectualis & affectualis pia inuestigatio. Contemplantur autem hi duo, scilicet intellectus, & affectus: sed intellectus longe dissimiliter ab affectu. Cum enim animus cõtemplatiuus sensibus spiritualibus suspensis, synderesim in specula æterna extendit, apex intelligentiæ & principalis affectio pariter ferũtur mutuo in diuina se promouentes, & æqualiter ascendentes, illa speculando, hæc verò desiderando. Præcurrente autem intelligentia nec ingredi queunte, vtpote per speculum videns, foris remanet. Affectio verò quæ nescia est speculi, intrans vnitur, secundum illud: Qui adhæret Deo, vnus spiritus est. Ingressoq. intellectu, qui ante conatu suo ingredi non poterat, à superessentiali, & superintellectuali deifica bonitate hilariter excipitur affectio ipsa. Susceptamq. superferuide ipsam desiderantem, & se sursum pro viribus impingentem ipsam in se profundius trahens, tam intelligentiæ superclarorum radiorum pulchrificans claritatẽ fontani splẽdoris, *1. Cor. 6. d*

doris, quàm affectioni thearchici & superimmensi saporis suauiter sanctum desiderium nutriens suauitatem superlucidissimam elargitur. Postea illis sic gustantibus, illam magis desiderantibus magis seipsam diuina bonitas immittit, & abundantius superfulget, quoniam multum diligũt illam summam veritatem, hoc summum bonum. Felix nimis qui huius gradus collem attingit: hic plane Angelificatus in præsenti, futuram iam inchoauit vitam. Ex quibus fuerat, qui
2.Cor.3.d dicebat: Nos autem reuelata facie gloriam Dei speculantes, in eandem transformamur imaginem a claritate in claritatem, tamquam a Domini spiritu. Vbi potissime diuinus ille Apostolus vtilitatem expressit contemplationis. Quid enim est reuelata facie gloriã Domini speculari, nisi remota omni impuritate faciẽ nostræ intelligentiæ velante, gloriam Dei, idest tam super ignotam, & simplicissimam & supersplendentẽ æternitatis claritatem, quàm superineffabilem & humanis mentibus non capifacilem omnino supercælestium substantiarum supertranquillissimam pacem, pie pure, deuoteq. rimari? Quid vero est taliter speculantes in eandem imaginem transformari, nisi quia causa superactiuæ suauitatis sunt hæc eadẽ, quæ imaginati sumus, vt nos a nobis abstractos & in seipsa absorptos, ita torrente voluptatis nos potant, vt necesse sit de terrenis in cælestes, de carnalibus in spirituales, de hominibus in quodammodo Angelos trãsformari? Sic ergo intelligo verbum, In eandem imaginem transformari, idest in eadem imaginata. Bene autem dicitur, A claritate in claritatẽ, tamquam a Domini spiritu, quia ab ipso Domini spiritu manuducti supersanctissimis diuinis splendoribus adimplemur, & per hoc de cognitione in cognitionem proficimus,
Psal.35.c sicut per prophetam dicitur: In lumine tuo videbimus lumen. Hæc contemplatio vel inuestigatio quasi nihil habet periculi vel laboris, in animo pio, puro & vacante, habet vtilitatem inæstimabilem, etiam si nihil inuestiget.

Gustus. Gustus autem est superinæstimabilis diuinæ dulcedinis persuauis quædam & insolita prælibatio, ex cellario sancti Spiritus in sanctorum cõtemplatiuorum animas distillata. Prælibatio dico, quoniam permodicum valde est, quod nobis ex ista tam supermagna multitudine diuinæ dulcedinis tribuitur, quod prouisiue & superineffabili thearchica bonitate fieri, non est dubium. Dum enim stillatim æternis & supersua-uibus illis influitionibus recreamur, frequentius nosipsos orationibus extendimus, atque ad cumulos omnimodæ plenitudinis anhelamus. Quamuis autem vtrumque faciunt, tamen plus alliciunt, quàm reficiunt diuinæ illæ prælibationes. efficiunt enim esuriem, non saturitatem pariunt. Beneficio huius gradus cognitio experientiæ tribuitur, per quam supercælestium substantiarum cognitioni conformamur. Quidquid enim diuinæ mentes nouerunt, hoc illius experientia probauerũt. Quia sicut sol terris, sic ipsa simplici cognitioni prælata est. Gloriosi & felices illi, qui super verticẽ huius gradus eleuati sunt. Eructant plane hi abundantiam suauitatum æternarum nuptiarum, vacant & vident, quàm suauis est Dominus.

Quies. Quies est totius animæ mira quædã & suauis tranquillitas, per infusam nobis ex frequentia orationis dulcedinem concreata. Solis valde spiritualibus experientia huius quietis conceditur, quibus & datur etiam ipsas supercælestes substantias contemplando transcendere. Superignota enim bonitas, ipsis familiaris, seipsam eis immittit, & ipsi tota virtute dilatato sinu sancti desiderij, potenter suscipiunt beatas immissiones, animalibus & præsumptuosis omnino incognitas. Sic igitur puris sanctorum contemplatiuorum animabus, tam insueto nutrimento ditissime adimpletis splendescit ipsorum ratio, dulcescit concupiscẽtia, hilarescit irascibilis, ex dilectione quorum deificam illam quietem nõ ambigimus emanare. Hic gradus gloriosior & pretiosior est, quo vltimo modo, gradui, qui solum patriæ est, appropinquat.

Gloria. De septimo tutius tacendum censui, quàm loquendum, quoniam nulli viatorum ascensus siue visio huius gradus patere potuit, nisi illi cælesti Paulo, qui se
2.Cor.12.a raptum vsque ad huiusmodi per sacram Scripturam asserit. Felix certe superdulcissimæ & gloriosissimæ Virginis Mariæ anima, cui hoc datum est in via, quod nulli sanctorum aliquando possederunt. portauit ergo illam gloriam a qua portantur ceteri, ascendit illa gradum hunc, per fidei cognitionem, descendit ille ad eam, per carnis assumptionem. Quid hunc gradum, hanc gloriam censeam dicis? Nihil aliud quàm ipsum quem peperit, quem lacte virgineo educauit, manibus eburneis contrectauit, dulcissimo gremio fouit, pudicissimo vultu blandiebatur, castissimo amplexu complexa est, Dominum nostrum Iesum Christum, qui est benedictus in sæcula sæculorum Amen.

S. BONAVENTVRAE
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
EXERCITIA QVÆDAM SPIRITVALIA.

In hoc Opusculo tredecim spiritualia exercitia proponit Auctor, & post vltimum exercitium adiungit breuem quandam formulam ex Bernardo desumptam, quà ab exterioribus ad interiora, & ab his ad superiora conscendamus. Quæ quidem omnia, quò breuius ab Auctore proponuntur, eo frequentius a nobis exerceri debent.

VT in virtutibus consisteris oportet te habere exercitia spiritualia quibus animũ tuum occupes, quia nisi sic non poteris in virtutibus perseuerare.

PRIMO igitur exercebis te oratione, tali modo & tẽporibus istis feruẽter.

Quid meditandum singulis dieb. Ante cuiuslibet operis vel facti inceptionem, Dominum inuocabis & modicum orabis cum tali oratiuncula, Deus in adiutorium meum intende: Miserere mei Deus, vel huiusmodi. Item quandocumque audis campanam sonare, orabis, vel quando audis pulsare horas, has orationes feruenter ad intra facias, & ita facias, quòd si iuxta alios fueris, illi non considerent, quòd ores.

SECVNDVM tuum exercitium erit istud, videlicet vt feruenter proponas quandocumque audis sonare campanam, generaliter te emendare, breuiter cum oratione per morulam vnius Pater noster.

Antequam notabile opus facias, breuiter cogitabis, qualiter proposuisti te habere in priori proposito. Item de mane semper proponas, qualiter te per totam diem velis habere, & hoc antequam facis facta

tua

tua extrinseca, & quando facis factum aliquod cogitabis breuiter, qualiter proposuisti.

Item ter vel quater in die, propones feruenter contra superbiam.

TERTIVM exercitium erit de aliquo bono cogitatio, quando tempus vacauerit. Habebis enim qualibet die vnam memoriam specialem, de qua cogitabis sæpe, & ad quam cursum habeas.

Habebis enim Dominica die de regno cælorum.
Feria secunda de extremo iudicio.
Feria tertia, de beneficijs Dei.
Feria quarta, de morte.
Feria quinta, de pœnis inferni.
Feria sexta, de passione Domini.
Sabbato de Domina nostra, & peccatis proprijs.

Passionem tamen Domini in qualibet die cum materia diei, & cum beneficijs Dei habebis. Et in qualibet hora matutina, primæ, tertiæ, &c. de passione illius horæ, cum pauco de materia illius diei cogitabis. Sic igitur cogitando, & tua facta faciendo, spero quòd tempus competenter expendes.

QVARTVM exercitium erit, vt quotidie te exerceas in operibus humilibus & despectis, semper eligere locum vilissimum, & teipsum ex toto corde despicere, nulliusq. laudis dignum te reputare, sed totum ascribere Deo, siue lauderis, siue vitupereris non curabis. Esto considerans teipsum & inuenies, quòd non es aliqua laude dignus, sed omni opprobrio dignissimus. Cum enim es iuxta alios habebis te taciturne, verecunde, & mansuete, tamen sicut decet.

QVINTVM exercitium erit, vt omnia signa superbiæ deuites, scilicet clamorem in loquendo, & sic de alijs.

SEXTVM exercitium erit, vt sæpe consideres in quibus te male habeas, vbicumque fueris, & non permittas aliquod paruum vitiũ transire non iudicatum: quia qui parua non reputat, in maiora sæpe cadit.

SEPTIMVM exercitium erit, vt præcipue vbicumque fueris, oculos tuos custodias, quia ex incustodia oculorum infinita mala eueniunt: ergo præcipue custodi oculos.

OCTAVVM exercitium est considerare aliorum bona, & non mala. Cum enim videris aliquem peccantem, cogitabis quòd si ipse haberet tantam gratiam a Deo sicut tu ipse, multum feruentius emendaret se quàm tu. Si autem videris aliquem aliquid boni facere, cogitabis qualiter posses illud imitari.

NONVM exercitium erit, vt omnia quæ videris & audieris ab hominibus, ad bonum trahas, & sic non suspicaberis.

DECIMVM exercitiũ erit, vt semper vbicumque fueris habeas te morigerate, & composite ab extra, ne alijs exhibeas malum exemplum: quia exterior incompositio est signum indeuotæ mentis.

VNDECIMVM exercitium erit, vt semper vbicumque fueris videas, vt illud non facias cum quo alicui possis præbere malum exemplum, vel vnde alius posset suspicari: quia valde periculosum est alijs præbere malum exemplum.

DVODECIMVM erit, viriliter tentationibus resistere, & a carnalibus te abstinere & abstrahere, quia in illis salus non est.

VLTIMVM erit, vt semper stes in timore & habeas te verecunde, & ita custodi te solus, sicut quando es cum alijs. Nam Deus omnia videt, quæ facis. Hæc exercitia in communi inquantum potes facere studebis, & Dominum diligenter rogabis, vt velit tibi dare gratiam ad faciendum ea, quia sine ipso nihil potes facere, & cetera.

Redeam ab exterioribus ad interiora, ab interioribus ad superiora conscendam, vt possim cognoscere, vnde venio, aut quo vado. Quid sum, & vnde sum, vt ita ex cognitione mei, valeam peruenire ad cognitionem Dei. Quanto namque in propria cognitione proficio, tanto ad cognitionem Dei accedo. Vnde venio, secundum exteriorem hominem de parentibus illis, qui me fecerunt, ante damnatum quam natũ, peccatores peccatorem in peccato suo genuerunt, & de peccato nutrierunt. Quid sum ego? homo de humore liquido. Sum enim in momento conceptionis, de humano semine conceptus: deinde spuma illa coagulata modicum crescendo caro facta est: postea plorans, & eiulans, traditus sum huius mundi exilio, & ecce iam maior plenus iniquitatibus. Iamiam præsentabor ante districtum iudicem. Tunc dicetur de me: Ecce homo & opera eius. Cogita hæc profundius.

Multa ex his a Bern. mutuata lib. medit. cap. 1. & 2.

S. BONAVENTVRAE
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
FASCICVLARIVS, IN QVO DE EXERCITIIS spiritualibus agitur.

Auctor in hoc Opusculo nonnulla ad meditandum proponit, quibus deuoti, vt vel timore perterreantur, vel amore accendantur, frequenter sese spiritualiter exerceant. Hæc autem sunt, memoria peccatorum, memoria mortis, memoria extremi examinis, memoria pœnarum inferni, memoria æternæ gloriæ, & memoria beneficiorum Dei, beneficij Incarnationis præsertim. De quibus omnibus generalia quædam affert, & in vnum ad modum fasciculi colligit, vnde quis plura elicere valeat.

SVMMA CAPITVM HVIVS OPVSCVLI.

PRAE-

PRAEFATIO.

SCIRE debes, quòd quamuis omnia quæ in diuina scriptura reperiuntur, immo cælum, & terra, & omnia quæ in eis sunt, de Deo loquantur & instruant, non tamen omnia conueniunt, ad vtiliter meditandum: sed ea debes potius ad meditandum suscipere, vnde amplius timore conciteris, vel accendaris ad amorem. Sunt autem quædam generalia, circa quæ frequentius exercitia deuoti versantur, videlicet memoria peccatorum, qua compunguntur ad compunctionem vel dolorem. Memoria mortis, qua vt omnia huius mundi oblectamenta, gloriam, & honorem, altum statum vilipendant, accenduntur. Memoria extremi examinis, qua inflammantur ad bona opera peragenda, vt tunc cum iustis mereantur accipere præmium meritorum. Memoria pœnarum infernalium, qua omnia illicita licet dubia, respuent timore tormentorum. Memoria cælestis gloriæ, vt hic quiescant & exultent in spe, ac vt illic sint digni gloria, nitantur se veris virtutibus adornare. Memoria beneficiorum Dei, & maxime beneficij incarnationis, ne gratiæ largitori inueniantur ingrati. Vt autem de his cogitare eo promptius ad manum valeas, habeas aliqua generalia, vnde tu valeas plura elicere. De vnoquoque præmissorum hic inseruntur, vt data occasione sapienti sapientior fiat, & ex paucis plura eliciat, sicut ipsi congruit cogitanti. Esto igitur animal mundum, ruminans & reuoluens ea, & ipsis similia in corde tuo, vt ita, inutilia, & vana possis e memoria remouere.

Qualiter fiat memoria peccatorum. Cap. I.

VT tibi de memoria tuorum peccatorum nascatur compunctio, talibus stimulis te concute meditando. Cogita, & vt sentire valeas diligenter stude, quantum vnumquodque peccatum Deo displiceat. Reuolue, quòd superbia eiecit Luciferum de cælo: Inobedientia Adam de Paradiso proiecit. Luxuria subuertit Sodomam & Gomorrhã, & pœne totum mundum in diluuio submisit, Christus pro peccato mortem sustinuit amarissimam, & ne peccatum inultum remaneret, & suæ iustitiæ non satisfieret. Cogita secũdo quòd Deus aliter iudicare nõ poterit, quàm opera nostra merentur. Est enim Deus æquitas quædam intelligibilis, inconuertibilis, atque indeclinabilis, non minus malorum pœna, quàm beatorum gloria. Igitur tibi reddet iuxta opera tua. Nõ igitur palliemus, vt blandiamur nobis, quia non est ita durum, & Deus est misericors. Cogita de peccatis tuis præteritis ante conuersionem, cogita, quàm multa sunt in locutione opere, & consensu. In cogitatione tot sunt, quòd nequeas numerare. Cogita, quàm turpia præcipue ad carnalia, in quibus tamen minus immoreris, ne delectatio subrepat. Cogita, quàm grauia, quibus Deum offendisti, & rursum Christum quodammodo crucifixisti. Cogita de peccatis post conuersionem tuam, quòd semper tam negligens, tam tepidus tot annis sine profectu fuisti, & vide de singulis tuis criminibus, numera ea si potes in conspectu Domini, & pete veniam de præteritis, adiutorium de præsentibus, & cautelam contra futura. Deinde cogita inquanto satisfecisti pro istis, certus, quòd quidquid hic non reddideris, in futuro a te exigetur vsque ad minimum quadrantem. Nullum enim malum impunitum erit, sicut nec aliquod bonum irremuneratum. Demum cogita, quòd iudicia Dei sunt inscrutabilia, nescis si in gratia, nescis si vere conuersus, quid in te lateat quod Deum non latet, sed offendit, nescis si perseueraturus. Hæc rumina, hæc cogita, & si bene sentis ea, non altum sapies de teipso. Caue tamẽ desperationẽ si profundius huiusmodi meditationibus te immerseris, atque ita huiusmodi meditationes digere, vt non absorbearis tristitia nimia & deiectione: sed vt instigeris ad vitæ emendationem, & tolerantiam omnium tribulationum.

Generalis modus ad formandum meditationes de morte. Cap. II.

DE morte tua ita poteris formare meditationes tuas. Primò, vt horam mortis semper suspectã habeas. Cogita quòd improuise mors veniet, quia sicut fur, quando minime putabis, quando minime disposuisti, quando adhuc diutius viuere sperabas, & tamen adhuc multa agere cogitasti, prout experientia quotidiana te satis sufficienter docet, & docuit de pluribus tibi notis. Reuolue deinde ordinẽ, quo ad mortem deuenitur, & habe te nonnumquã sicut si statim esses moriturus, & melius senties quæ sequuntur. Cogita igitur qualiter præcedit mortem grauissima infirmitas, cuius aliæ infirmitates nõ sunt nisi sicut præcones. vide grauitatem huius infirmitatis. Cogita horrorem naturalis inclinationis appetentis permanere. Cogita deinde cum iam homo sentit, se hinc transiturum, siue medicis hoc dicentibus, siue si ipse per se senserit, quantus tunc erit clamor conscientiæ, quantus remorsus in eo qui se non disposuit. tunc enim ipsa peccata ad memoriam confluunt. Et cogita de singulis peccatis tuis, & passionibus proprijs singulariter, quantum tunc de eis dolebis, quia non vicisti. Cogita si tali articulo mortis esses cõstrictus, & vitijs & concupiscentijs ligatus, quanto desiderio desiderares vnam horam, vel annum sanitatis pro emendatione. Cogita homo cum ad illam horam veneris, & hinc transibis, & tempus præteritum comparaueris ad æternitatem ad quam transibis, quàm breue tibi videbitur. tota vita tua apparebit tibi breue somniũ, & ita tibi erit totum tempus ac vita, ac si per modicũ spatium, puta iter mediæ leucæ perrexisses. Cogita etiam quantus erit dolor ille, cum vides, quòd propter tam paruam delectationem, illa sempiterna gaudia amisisti. Cogita, quam amara erit separatio, cum ab his, quæ vitiose dilexisti separeris, puta ab honore tuo, qui hic in alto statu totis viribus honorem quæsiuisti, & a voluptatibus, & sic de alijs. Considera dispositionem morientis, quomodo totum corpus nigrescit & rigescit, oculi contabescunt. Cogita quomodo dęmones sint ibi, tamquam rugientes parati ad escam expectantes. Deinde imaginare quomodo anima in egressu a corpore suo, cum incipit considerare regionem ignotam, quòd tot dæmones eam expectent, quàm inuite exiret, quàm libenter rediret ad corpus suum, sed non potest, quia clausæ sunt fenestræ sensuum, & aditus vitales. Cogita quomodo tũc singuli spiritus vitiorum ad eam occurrent, quærentes sua in eis: spiritus superbiæ, superbiam, spiritus luxuriæ quærit luxuriam, quilibet quæ sua sunt, & sic de alijs. Vltimo aduerte quomodo anima egressa de corpore statim statuitur ante tribunal iudicis, & refertur sententia, quæ ex hoc tunc vsque in æternum non reuocabitur. Et vbicumque tunc lignum ceciderit, ibi manebit. Demum cogita, quod tandem corpus traditur sepulturæ, & perpetuæ obliuioni. hospes hic fuit vnius noctis, & abijt, & memoria eius recessit a terra. Poteris autem modum hunc contrarium sumere de morte iustorum, nam iusti videntes se de hoc mundo migraturos, gaudent in testimonio conscientiæ, exultant quòd liberantur de istis miserijs, quia hic non fuerant ligati concupiscentijs, non dolent hinc exire, & sic de alijs.

Eccls. 11. a

Sap. 5. e

Generales

Generales modi ad formandum meditationes de pœnis infernalibus. *Cap. III.*

DE pœnis infernalibus, imaginare ipsum infernum secundum quasdam similitudines a sanctis super hoc positas. Aspice igitur chaos horribilissimum, lacum subterraneum, puteum profundissimum, & totum ignitum. Item imaginare ciuitatem magnam & horribilem, & penitus tenebrosam, obscurissimis & terribilissimis flammis succensam, clamantibus vlulantibus, & plangentibus vniuersis præ inexplicabilibus doloribus, & similes similitudines poteris cogitare. Cogita de pœnarum acerbitate. Dicitur enim B ignis ille ad ignem nostrum tanti esse caloris, quanti noster ignis est ad depictum. Et ita cogita de frigore, & fœtore. Huius pœnalitatis acerbitas patet ex stridore dentium, ex gemitu, & planctu, & blasphemia, & sic de alijs. Cogita de pœnarum multiplicitate. Ibi enim est ignis inextinguibilis obscurissimus, frigus intolerabile, fœtor horribilis, tenebræ palpabiles. Ibi erit pœna in omni sensu. In visu, per horribiles visus & aspectus dæmoniorum. In auditu, per lamentabiles gemitus, & clamores de miserabili societate, & crudelitate tortorum, sine omni misericordia, in torquēdo non fatigantur, nec ad misericordiam commouētur. Insultabunt dicentes, vbi nunc gloria? vbi nunc C altus status? vbi superbia? Cogita quomodo nunc ibi per membra quibus quis peccauit eisdem puniatur, & omnibus membris malus pœnam sustinebit. Cogita etiam de pœna interiori, videlicet remorsu interiori

Isa.66.g conscientiæ, & vermis eorum qui nō morietur. Quis potest sufficienter cogitare quantum doleant, quòd illam pœnam modicis laboribus, & breui tempore non euaserunt. Item internæ passiones maxime regnabūt in eis: erunt enim maxime iracundi & inuidi, & erūt ita simul sicut canes rabidi. Item recordabuntur priorum delectationum ad augmentum pœnæ. Vnde ibi D

Sap.5.b lamentabuntur, dicentes: Quid nobis profuit superbia? Cogita de duratione pœnarum, quòd scilicet numquam sit finem habitura. Non potest mille millia annorum, immo non potest tot annos; quot anni possunt in millibus numerari, quia nulla ibi redemptio, nullus ibi finis.

Generales modi meditandi circa extremum iudicium. *Cap. IIII.*

DE extremo examine, cogita quantus tūc fiat terror. Ipsa enim angelica tuba, mirabilia, terrenda, E scilicet fulgura, corruscationes percutient corda hominum, & pauere facient. Cogita, si potes, magnitudinem iræ iusti iudicis, venientis cōtra eos qui eum offenderunt. Et quantum mali terrebuntur. Imaginare quomodo & quam amara fiet ibi diuisio. Ponētur omnes iusti, humiles, mites ad dexteram: superbi inuidi, luxuriosi, &c. ad sinistram, amodo non coniū-

Luc. 17. g gendi. Nunc sunt duo in mola vna, &c. & vnus assumetur, & vnus relinquetur. Cogita quid timoris, & quid horroris, quid admirationis erit superbis, elatis huius mundi cum se abiectos viderint: & pauperes, viles, & despectos, quos insanos putabant ad dexterā F

Sap.5.a Christi in gloria viderint assistentes. Tunc pœnitentiam intra se agentes dicent: Ecce hi quos habuimus

Ibidem. in derisum aliquando. Econtra, iusti stabunt in magna constantia aduersus eos qui se angustiauerūt. Cogita quomodo omnium operum ibi, & cogitationū

Soph.1.c fiet redditio. Hierusalem scrutabitur in lucernis, id est hi qui apparebunt velut sancti, inuestigabūtur ibi, & quidquid in eis occultum fuerit ad lumen veniet. Testes erunt diabolus, qui ostendet nobis omnia quę fecimus vbi, & quando, &c. Item proprium scelus, & totus mundus dabit testimonium contra peccatores. Cogita quomodo Christus exhibebit passionis suæ insignia, & quomodo per illam Christus exprobrabit quod eam contempsimus. Cogita de illo horribili tonitruo, & irreuocabili sententia, Ite maledicti, &c. *Matt.25.d* Cogita de dulcissima inuitatione iustorum ad sempiternam cenam per illam vocem. Venite. &c. Cogita *Ibidem.* quàm magna sint opera misericordiæ, & pietatis, cū ea solum Christus ad iudicium suū adducere videatur. Cogita quòd iusti ibunt in vitam æternam, iniusti in supplicium sempiternum. Et hæc duo loca per chaos magnum diuisa semper permanebunt.

Generales meditationes de gloria cælesti *Cap. V.*

DE gaudijs supercælestibus, imaginare locum illum, per imaginarias similitudines a sanctis pro nostra capacitate inuentas. Est enim ciuitas ex auro *Apoc. 21.* purissimo, gemmisq. pretiosis mirabiliter cōstructa, singulæ portæ ex singulis margaritis, & campus spaciosissimus ac speciosissimus omnium florum pulchritudine decoratus. Ibi æstatis amęnitas, ibi odoris suauitas, &c. Cogita quantum potes, quantum erit gaudium ex visione sanctissimæ Trinitatis, in qua relucet exemplar omnis pulchritudinis, omnis bonitatis, omnis suauitatis, quam videndo omnia scienda scies, & quidquid volueris habebis in illa. In illa enim visione beatificaberis. Cogita de visione humanitatis Christi, qui hic fuit propter nos pauper & vilis homo, ibi sublimis Deus & homo. Cogita de gaudio quod habebis ibi ex societate gloriosæ Virginis, omnium sanctorum Apostolorum, martyrum, confessorum, virginum, & de cuiuslibet gaudio gaudebis & tu. Cogita de dotibus quas ibi corpus tuum recipiet, quæ sunt immortalitas, impassibilitas, summa agilitas, & maxima speciositas. Cogita de dotibus animæ quibus ipsa anima replebitur, quæ sunt plenitudo scientiæ & lætitiæ. Cogita de istis dotibus quàm multa alia consequeris, videlicet securitatem, qua non timebis eijci, non timebis a tentatione vinci, inde tibi libertas summa, inde sanitas, inde voluptas, inde amicitia inde honor, inde concordia. Et breuiter, habebis ibi quidquid volueris, & quidquid nolueris non habebis.

Breuis modus meditandi circa beneficia Dei. *Cap. VI.*

VT circa beneficia Dei innumera, aliquem modū habeas meditandi, & memoriam tuam reformādi: scias, quòd in his triplici consideratione potes tuas meditationes variare, & dilatare. vt nunc tua quidem meditatio versetur circa ipsum benefactor ē, nunc circa teipsum cui benefecit, nunc circa ipsa beneficia quæ tibi multipliciter elargitur. Considera, quòd ipse benefactor tuus Dominus Deus, ita tibi benefacit, vt nihil a te repetat, nec te nec aliqua creatura indiget. Considera, quòd sit infinitæ potentiæ, cuius potentiam declarat vniuersitas, & multitudo creaturarum suarum. Considera quòd sit immensæ sapientiæ, & hoc attende ex pulchritudine, & ordine totius vniuersi. Attende igitur quantæ sit bonitatis, si hic talis tantusq. Dominus modicū enceniolum tibi tribuit, immo quantæ bonitatis, quòd tantus de tantillo dignetur cogitare. Considera quàm sollicita sit tanta maiestas circa te, in tribuendo beneficia. Modo quo tibi magis expedit, ab æterno disposuit tibi ea dare, ab æterno, & semper actualissime cogitauit, & talia tibi beneficia præordinauit. Ita sollicitus circa te sicut circa integrum orbem, vel vniuersitatem creaturarū. Ita enim hic magnus Rex tibi, & circa te intendit, ac si vacaret singulis. Et hoc affectum tuum non modicum ad gratitudinem, & amorem accenderet, si singula beneficia diuina toti generi humano collata, ita tibi attraheres, & ita te ex eis ad gratitudinem intelligeres obnoxium, ac si tibi soli fuissent collata. verbi gratia, ac si pro te solo crucifixus, factus homo, &c. propter te solum creasset cælum, & terram, & hoc docet

docet nos Chrysostomus. Affectu etiã tanto beneficia illa dat, quod si etiã quid minimum daret, gratissimũ merito deberet esse. Perpetua, inquit, charitate dilexit te, & ex perpetua, & maxima charitate donat sua beneficia. Attende quàm sis vilis, quàm plenus malitijs, & concupiscentijs, sicut tibi superius satis est ostẽsum, cum diceretur de discussione tui, & propria cognitione, & de memoria peccatorum.

Circa beneficia forma dupliciter meditationes. Primò circa hoc, quòd mala tua benigne tibi remisit. Secũdò, quòd innumerabilia tibi cõtulit dona, & munera. dimisit enim tot mala quot fecisti, de quibus supra dictũ est: immò dimisit tot quot facere potuisti, a quibus te præseruauit. Attẽde quàm lõganimiter te expectauit in peccatis, & non occidit sicut meruisti. Circa beneficia autem, quæ dedit tibi, cogita quàm multa, quàm bona, quàm vtilia, quam magna, quis enumerabit ea? quis intelliget? quis loquetur? Attamen vt hic habeas modum cogitandi, cogita quomodo dedit tibi dona naturæ, dona gratiæ, dona superexcellẽtiæ. Percurre aliqua de singulis, nam in quolibet sunt multa bona valde. De dono naturæ est, quod creauit te in tempore, & quòd ab æterno te disposuit creandũ, non creauit te pecus, sed hominem: dedit visum auditum, & cetera. & singulis creauit sensibus, ea quæ sibi congruunt oblectamenta. Item dedit animam immortalem, cui dedit rationem, ingenium, industriam, qua omnia materialia potest intelligere. Dedit mentem, vel intellectum, qua immateriales spiritus Deũ, & Angelum intelligeret, propter te omnia in terra creauit. omnia elementa ad tuam vitam, omnia animantia ad tuum nutrimentum. Dona gratiæ. Primò quòd voluntatem tuam ab eo auersam ad se reuocauit, & ei gratiam suæ iustificationis infudit, quæ solũ ab eo descendit. dedit voluntatem, vt velles te emendare. tum & locum ordinauit, vt possis. Ad donum superexcellentiæ spectat, quòd propter te fecit Filiũ suum incarnari, vt esset amicus tuus, frater tuus, qui & propter te mortuus est, & crucifixus, & seipsum dedit in altaris sacramento. Misit tibi Spiritum sanctum, & hoc in signaculum acceptationis, in priuilegium amoris, in annulum desponsationis. Cogita quàm multa ab initio egit mirifica cum genere humano. propter genus hominum locutus est cũ patribus, apparuit in figuris, loquebatur in prophetis, eduxit de Ægypto, induxit in terram promissionis, & infinita mirabilia. Vt quid autem hæc omnia fecit, nisi vt per figuras, & per prophetas intellectum tuum in cognitione veri illuminaret, & affectum tuum detraheret ad amorem boni?

De cena Domini, & præparatione ad susceptionem corporis Christi. Cap. VII.

SEd super omnia quotidie, & maxime Dominici corporis sacramenta sumpturus memoriam facias illius deuotissimi mysterij, quod in cena Domini primitus erat institutum. Siquidem postquam agnum paschalem typicum cum suis discipulis Dominus Iesus comedit more Iudæorum, tunc verum agnum paschalem comedendum dedit. Consecrauit enim corpus suum atque discipulis suis tradidit ad manducandum, quibus, & potestatem tradidit idipsum consecrandi, & alijs tribuendi. O vere magna munificentia, o inaudita largitas, o charitas superexcellens, qui seipsum dat, quid poterit negare? quid vltra faceret? omnia quæ potuit pro nobis fecit, omnia quæ habuit nobis dedit, dedit regnũ suum, dedit & seipsum, ideoque in hac cena dicebat: Hæc quotiescumque feceritis, in mei commemorationem facite. In memoriam, scilicet eorũ quæ pro te in carne gessi, quòd propter te derisus, illusus, crucifixus sum. In mei, inquit, memoriam hoc sacramentum omnium sacramentorum excellentissimum ægrotis est medicina, peregrinantibus dieta, debilesq. confortat, valentes delectat, languorem sanat, sanitatem seruat, fit homo mansuetior ad correptionem, patientior ad laborem, ardentior ad amorem, sagacior ad cautelam, ad obediendũ promptior, ad gratiarum actionem deuotior. Aduerte tamen, quod effectus sacramentorum solet esse secundum dispositionem, & præparationem suscipientiũ. Neque enim Iudas præmissa dona suscepit, qui corpus Domini suscepit, si tamen suscepit. Ideoque tibi summopere studẽdum est, vt quãtum potueris ante susceptionem digne te præpares. Qui enim corpus & sanguinem Domini indigne sumit, iudicium sibi manducat, & bibit. Tria autem sunt, quæ exigit a te huius sacramenti digna susceptio, scilicet corporalem munditiam, puritatem conscientiæ, & actualem deuotionem. Corporalis autem munditia aliquando ex decenti, aliquando ex necessario requisita. Puritas autem conscientiæ, præsertim a criminibus, ipsa est necessaria. Ideo vide, vt ante susceptionem huius sacramenti contritionem habeas, atque si fieri potest, ante conspectum Domini humiliter lacrymas fundas, quibus te laues a peccatis tuis quæ fecisti, & quæ omisisti, & quæ facere potuisti corde, ore, & opere. Actualem autem deuotionem in te faciunt timor, & amor. Timor incutit reuerentiam; amor autem desideriũ, & affectum. Habeas reuerentiam & timorem: terribilis enim est hæc mensa, ad quam cum debita reuerentia, & congrua vigilantia necesse est accedas. Siquidem in hac sacerdotali mensa, nunc præsens est Christus, & qui vltimam cenam cum Apostolis cenauit, ipse istam quoque consecrauit. Non enim homo est qui proposita, scilicet panem, & vinum, corpus Christi facit, & sanguinem; sed ille, qui pro nobis crucifixus est Christus. sacerdotis ore verba proferuntur, & Dei virtute & gratia proposita cõsecrãtur. Quomodo tu igitur ad illã mensam, ad præsentiã Christi, ad tactũ Dei filij intrepidus audes accedere, quẽ Ioannes Baptista tangere contremiscit? Petrus Apostolorũ princeps a se præ formidine repulit, dicens: Exi a me Domine, quia homo peccator sum. Cogita quòd iste quem tu sumis erit iudex tuus. Time igitur, ne si indigne sumpseris, & sine reuerentia, post mortem inuenias iratum, cum ad eius tribunal præsentatus fueris iudicandus, quem tremunt Potestates, adorãt Dominationes. Denique cogita, quòd licet mille millibus annorum te ad hoc sacramentum per puras orationes, sanctissimas præparationes præparaueris, nihil esset ad condignam susceptionem, etiam si haberes merita omnium sanctorum, quanto magis tu qui sine deuotione, sine præparatione accedis. Item attẽde propriam vilitatem modo superius dicto, & reputabis te indignum, & acquires reuerentiam congruam, & hoc valet maxime pro huius Sacramenti susceptione, vt quantum poteris fias vilis in oculis tuis. Habeas etiã desiderium ad huius reuerendi Sacramenti susceptionẽ. Panis enim iste, vt dicit Augustinus, esuriem quærit hominis interioris. Diuersi autem diuersimode affectum ad susceptionem huius sibi formant sacramenti. Aliqui enim trahuntur amore vnionis Christi, vt dilectum in se sæpius amplexetur; aliqui trahuntur desiderio sanationis passionum suarum, & malorum desideriorum, vt eum quasi medicum aduocent, per quem ab omni infirmitate curentur. Aliquos trahit conscientia delictorum, eo quòd hoc sacramentum institutum est in remissionem peccatorum, aliquos trahit amor, & compassio proximi, vt succurrant per hanc hostiam viuis simul & defunctis. Vt autem desiderium tuum accendatur, cogita, quòd CHRISTVS omnium ad se accendentiũ dolores tulit, & omnes infirmitates nostras ipse portauit.

Mulier accedens retro sanata est: peccatrix pedes osculans est mundata: Chananæa dum importune sequitur, est exaudita: Leprosi accedentes curati sunt, dæmoniaci, paralytici, & cuncta naturę monstra dum accedunt,

Margin notes: *Matt. 26. e* / *Mar. 14. c* / *Luc. 22. b* / *1. Cor. 11. f* — *1. Cor. 11. f* — Tria requirũtur in eo, qui Eucharistiam suscepturus est. — *Matt. 3. c d* / *Luc. 5. b* — *Matt. 9. e* / *Luc. 7. f* / *Matt. 15. c* / *Mar. 1. c d* / *Mar. 2. b*

accedunt, & credunt, salutem consequuntur. Nam A virtus ex illo exibat, & sanabat omnes. *Luc.6.c* Publicani & peccatores accedentes, veniam merentur, nec eorum conuiuia despexit. Igitur cum feceris quod in te est, accede in fide, & fiducia, sperans de infinita Dei pietate. Debes etiam præcipue ante huius Sacramenti susceptionem, deuotissime Christi passionem percurrere, nam specialiter in memoriam passionis hoc Sacramentum legitur institutum. Si autem quæris, quo te affectu magis debeas excolere timoris, scilicet & reuerentiæ, an amoris & desiderij, an debeas, vt multi, cum importuna desiderij festinantia anhelare, an vt nonnulli reuerentiæ, & timoris magnitudine, magni- B tudinem Sacramenti attendens, & propriam infirmitatem considerans, magis debeas affectu retrahi & elongari? Ad hoc sancti responderunt vtrumque affectum commendantes, vniuscuiusque conscientię, quid ei melius visum fuerit, relinquentes. Festinauit siquidē Zachæus, vt Dominum gaudens in domū suam susciperet. *Luc.19.a* Centurio propriȩ infirmitatis conscius, repulit eum, dicens: *Matth.8.a* Domine non sum dignus, vt intres sub tectum meum. Vnum tamen est quod omnibus generaliter tutum videtur, vt scilicet ex reuerentia timētes spem & desiderium non relinquamus, vt ex spe & fiducia non amittamus timorem, & reuerentiam; sed C semper inter hæc vtraque confidentes, & timidi fluctuemus. Ait enim Sanctus Gregorius: Nihil nobis securius, quàm sub spe timere. Simpliciter tamen loquendo dubium nō est, quin melior sit affectus amoris, quàm timoris. sed quod est simpliciter melius, in casu est sæpe peius, & pluribus periculosius.

De generali materia exercendi in passione Domini. Cap. VIII.

Circa passionem Dominicam, in qua te præ ceteris exercitijs ardentius, & deuotius exercebis, vt ea D quæ in sacris Euangelijs legeris, ad tuam deuotionem melius scias reflectere, & dirigere ad propriam vtilitatem; scire debes, quòd tria sunt, in quibus tua consideratio circa mortem Saluatoris nostri speciosissime speculatur.

Circa Passionē Domini tria consideranda. Sunt autem hæc tria, opus, modus, & causa. Opus, vt ipsam passionem, sicut facta a sanctis Euangelistis narratur, studiosa, & deuota mente pertractes, & inuenies Christi mirabilem patientiam, & excitaberis tu ad compassionem. Cum autem Sacramentum, diuinæ scilicet passionis historiam in mente tua reuolius, vt ad litteram materiam nostræ redemptionis contē- E pleris, diligenter debes ad hoc niti, vt quoties audis Iesum vel Christū hoc fecisse, vel sustinuisse, per nomen Iesus, in mēte tua repræsentetur, nec solum Deus, nec solū homo, nec sola deitas, vel humanitas, sed in mente formabis conceptum personæ vnius, quæ simul est Deus & homo, & in qua deitas, & humanitas sine essentiarum permixtione, in vno supposito conuenerūt. Itaque Christus, vel Iesus cum dicitur, Deus & homo & persona deitatis, & humanitatis designatur. Ita quid quid Deus fecisse dicitur, hominē fecisse firmiter fide catholica retinemus, quidquid homo sustinuit, Deum credamus, & cogitemus sustinuisse, verbi gratia, cum F legis Christum fleuisse super Lazarum, vel Hierusalē, *Ioan.11.e & Luc.19.f* in mente concipies non nudū hominem, quoniam tūc minus mirabile est hominem fleuisse: sic cum audies Christum in cruce pependisse, non hominem solum in mente cogita, sed hominem Deum, & amplius miraberis, & multo plus ad deuotionē accenderis, & mo ueberis ad compassionē. Et quidem omnibus fidelibus Iesus, vel Christus Deū hominē repræsentat: sed quanto illud lucidius, & clarius attēdere poteris, tāto eris deuotior in Christi vita, morte, miraculis & factis.

Secundò circa opus passionis Christi, vt magis accendaris ad compassionem, debes diligenter aduertere quotiescūque legeris, aut in passione Christi aliquas pœnalitates Christo inflictas, eodem genere pœnalitatis seu eodem genere pœnarum Christum in passione sua vltra omnem æstimationem fuisse afflictum, quod ex multis causis poteris considerare, quæ te vt passionis Christi amaritudinem sentias, multum mouebunt. Si bene consideras, vnusquisque homo in eodem gradu pœnalitatis plus minusue patitur, quāto pœnam plus minusue senserit, vt notum est. Tanto enim quisque pœnam facilius, & acrius sentit, quanto natura fuerit viuacior, & sensus eius facilius percipit. Sed Christus erat viuacissimus, ideo quælibet pœna ei inflicta erat ei grauissima. Cogita ergo si illa crucifixio, & illa clauatio manuum & pedum, de qua Propheta ait: Foderunt manus meas, &c. *Psal.21.c* alteri fuisset homini intolerabilis, quàm grauior & acerbior Christo in sua natura delicatissima, nobilissima, & viuacissima. Item erat pœna eo grauior, quo a peculiari suo populo inflicta, cui merito dicere poterat, Popule meus quid facere debui tibi, & non feci? Tu autem quid peius mihi retribuere poteras quàm fecisti. Item pœna Christi erat in omni sensu, & in omni membro, sicut inuenies si bene opus passionis in mente tractaueris. Item deuote imaginare interiorem Christi pœnalitatem, quæ forte exteriori pœna non erat minor, immo forsitan multo maior, quæ interiora pœna causabatur in eo ex zeli feruore pro humano genere, in quo tamen quo ad maiorem partem, videbat passionem suam fore inutilem. Item hæc interior pœna surrexit ex magna compassione suæ dilectissimæ matris: item ex nostra cæcitate, & ingratitudine. Cum igitur legeris, vel in mente reuolueris quomodo Christus fuit flagellatus, derisus, illusus, consputus, crucifixus, &c. noli solum cogitare de pœna exteriori, sed ita Dominum Iesum respice in talibus pœnis, quasi hominem Deum exterius summa pœnalitate afflictum, & etiam vltra quàm humana mens comprehendere potest, interius tribulatum, & dolorosum. Et vere si ita respicis Christum in quauis afflictione constitutum, si non condoles, valde mirandum est. Cum re vera si perfecte comprehenderes animal brutum ita inexplicabili pœna affligi, humanitatis aspectu compatereris, quanto magis Domino Deo. Et hæc de opere.

Circa modum autem patiendi si diligens fueris, & deuote rimaris, inuenies præcipue humilitatem, mititatem, & generaliter omnium virtutum exemplar imitandum. Vt autem modum patiendi in Christo in te melius sentias, debes in omnibus, quæ de passione Christi legis vel cogitas, semper in mente tua reuoluere, quomodo Christus se habuit in verbis, in responsionibus, in factis, in pœnis, quomodo se habuit tam interius, quam exterius, & quomodo illa prout loco, & personis congruebat, optimo modo formabat, & hoc poteris in Euangelio inuenire, vel certe si ibi non est expressum, ex teipso forma. Nam nullus Christianus ignorat, quin in omnibus optimo modo se habuit. Igitur de modo ita debes cogitare, cum verbi gratia legis: Stetit Iesus ante Pilatum præsidem, &c. *Matt.27.b* Cogita primo modum stationis, quàm humilis fuit, forte inclinato capite, demissis oculis. Deinde de modo prolationis verborum, quàm leni & dulci voce deprompsit, ita vt te delectaret audire aliquem hominem ita loquentem. Nam vox eius non minus, quàm facies decora. Deinde cogita quomodo se habuit, & planum est, quòd stetit cum summa humilitate, non habens inuidiam contra Pilatum, & Iudæos, sed compassionem. Sic cogita quando Iudæi clamauerunt, Crucifige, & cetera, *Luc.23.c* quomodo Christus ea audiuit, certe summo dolore, & ex compassione, & zelo tamen exterius humiliter se habuit. & sic omnia pertractans, imitare modum Christi se habendi secundum locum & tempora, & inuenies omnem

omnem virtutem in Christo, & optimum modum quo se habere potuit. Maxime autem diligenter attende modum, quo interius se habuit compassione, & zelo.

Circa tertiam scilicet causam, ita semper lege & cogita de passione Redemptoris tui, vt scias, quia tu es causa. Passus est enim propter tuam redem- A ptionem, illuminationem, iustificationem, & glorificationem. ita semper attrahe tibi & hoc beneficiũ, quasi sit pro te solo passus, vt supra dictũ est. Ita cogita semper, vt quidquid legeris vel cogitaueris, quasi dicat Christus, hoc feci, vt sequaris vestigia mea, te humilies, patiens sis, tollas crucem tuam & sequaris me: quia non est seruus super Dominum suum. Matth.10. c

S. BONAVENTVRAE

EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS

Opusculum, quod inscribitur,

PASSIO CHRISTI BREVITER COLLECTA ad modum fasciculorum.

Deuotus & omni pietate plenus est iste tractatus: in quo fasciculus Myrrhæ sponsæ vberibus interponitur, vt virtutum studium, & ad Christi vulnera compassionis affectus augeatur. In antiquis impressis non erat hoc opusculum a superiori distinctum: tamen visum est in hac editione sub peculiari titulo præcedẽti annectere, cum solũ in eo de passione Christi ad modũ fasciculorũ sermonẽ Auctor scribat. Itidemq. factum est de eo opusculo, quod supra pagina 27. inscribitur, De pugna spirituali contra septem vitia capitalia, quod post hoc sine vllo titulo in antiquis impressis continebatur. Ibi enim aptius visum fuit apponere post illud, cui titulus est, Formula aurea de gradibus virtutum.

Primus fasciculus, Dominica die, de oratione in horto, & captione.

Cant.1. b FASCICVLVS myrrhæ dilectus meus mihi, inter vbera mea cõmorabitur, loquitur anima deuota, designans Christi amaritudinẽ se simul collectam iugiter in suo pectore circumferre. Vt autem tu etiam quicumque memoriam tuã per meditationem mortis Christi reformare desideras, in promptu habeas fasciculos, qui in memoria tua commorentur, passionem Christi hic tactam solummodo ordine Euangeliorum inseruimus compendiose, vt ex illis paucis secundum illa tria, quæ dicta sunt, opus, modum, & causam, habeas materiam copiose meditandi, & de paucis plurima colligas. Cogita igitur quo modo sollemni illa cena, de qua supra dictum est, celebrata, & hymno dicto, Christus Deus & homo videns appropinquare tempus suum, surrexit vt iret ad montem, hoc est opus quod fecit. Cogita igitur, vt supra dictum est, de modo, quomodo se habuit intus, & extra. Eundo, fugam discipulorum prædixit: Petrũ asserit ter se negaturũ, & alia quæ loquebatur. & hoc iterum opus attende. Cogita etiam quo modo exteriori verba illa de prompsit, & quali interiori protulit affectu, sic facias vbique nec opus semper est repetere. Assumpto Petro, Iacobo, & Ioanne ait: Tristis est anima mea vsque ad mortem. Relictis illis solus orat in monte. Finita tertia vice oratione, ex imaginatione mortis, & interno dolore, & timore, factus est sudor eius sicut sanguis, innuens ineffabilem pœnam per hoc. nam de nullo tale aliquid legimus. Tunc Angelus vnus suum Dominum confortauit. Cogita quo modo Christus inimicis suis obuiauit, & sponte se obtulit, & verbo suo eos in terrã prostrauit. Deinde a Iuda osculatur, a Iudæis capitur, trahitur, vincitur, & ad domũ Annæ deducitur: & omnes discipuli fugerunt. & hic fit tibi fasciculus vnus memoriæ commendandus. Et hic si placet, potes aspicere Christum, qui sit iste qui ista patitur, & te subdas ei per rationis assensum. Crede igitur, & cogita ipsum esse A veraciter Dei filium, omnium principium, Saluatorem omnium, & retributorem omnium.

Matth.26 d

Luc.22. d

Fasciculus secundus, de illusione coram Anna, & Caipha, & negatione Petri.

IN domo Annæ confessus veritatem, a seruo nequã percutitur. Cogita hic opus, modum & causam, vel saltem aliquod eorum sicut tibi congruit. Deinde in domo Caiphæ, vbi Scribæ & Pharisæi expectabãt, adducitur, illuditur, & percutitur tamquam blasphemus. Falsum testimonium quæritur, & non inuenitur. A Pontifice adiuratur, a Petro ter negatur, sed B Christus respiciens Petrum, exire, & flere amarissime compulit. Mane facto ad Pilatum vinctus ducitur. Cogita modum quo ipsi eum ducebant, quia pessime tamquam latronem & maleficum, &c. Iudas videns, quòd parabant Christum ad mortem, tantum in seipso doluit, quòd tam dulcem hominem tradidit, vt se laqueo suspenderet, & retulit pecuniam, cum qua emptus est ager, sicut prædixit Hieremias: Coram Pilato multipliciter innocenter accusatur, mittitur ad Herodem, ab eo vt fatuus illuditur, & irridetur. Hic C diligentissime considera qualis est qui patitur, & ei configurare, vt compatiaris innocentissimo, mitissimo, amantissimo, & nobilissimo. Et hic sit fasciculus secundus. Zachar.11 c

Fasciculus tertius, de coronatione, & crucifixione.

POst hoc petentibus Iudæis dimittit Pilatus Barabbam, & tradidit Iesum ad crucifigendum victus importunitate Iudæorum, & timore Cæsaris. Tunc Iesus more, & schemate regis multipliciter illuditur, chlamyde induitur, spinis coronatur, arundine percu D titur, vt Rex in derisum adoratur. Hic homo cogita modum, attende causam, quomodo scilicet Christus se habuit, & quomodo Iudæi se habuerunt, causam quare tanta sustulit, vadens vt crucifigatur, proprium portat patibulum, populus sequebatur, & mulieres flentes, quibus ait: Nolite flere super me, &c. Luc.23. d In monte Caluariæ crucifigitur. Et hic diligẽter pertracta modum crucifixionis. Aut enim primo crucẽ erexerunt,

erexerunt, & Christus ascendit ad crucem, aut certe crucem posuerunt in terram, & ibi eum clauis affixerunt. Nam alius modus non apparet. Et hic tertio specialius conuenit considerare, quantus est iste qui tanta patitur, vt ad ipsum possis egredi per admirationis aspectum, quia immensus est potestate, speciositate, felicitate, & æternitate. Admirare igitur maiestatem annihilari, speciositatē decolorari, felicitatem tormentari, æternitatē mori. Et hic tertius fasciculus.

Fasciculus quartus, de his quæ facta sunt dum Christus penderet in cruce, & de emissione spiritus.

PEndens Christus in cruce, sitit. Cogita opus quomodo Christus pendet, cogita modū, & causam, cogita, quòd sitit, orat pro crucifixoribus, blasphematur in cruce, irridetur a prætereūtibus, a principibus, a latrone, titulus verissimus & indelebilis, Iesus Nazarenus Rex Iudæorum, scribitur. Stat mater Iesu dolorosa sub cruce, quàm respexit, & Ioanni commisit. fiunt tenebræ. Designans tandem quanta sua esset pœna, & quòd humanitas fuit deserta, in eo, quòd nulla fuit redundantia superiorum virium, in quibus fruebatur, ad inferiores quibus patiebatur, clamabat: Eli, Eli, lamma sabacthani? Accepto aceto, cōsummatis iā omnibus, cum nihil restabat agendum, clamans alta voce tradidit spiritum, innuens, quòd quamdiu vellet, tamdiu viueret, & quòd nullus animam suam a se tolleret, sed quòd ipse sponte eam poneret. Et hic debes considerare, quali forma passus est, assimilationis amictu. Passus est enim sicut verus agnus liberalissime respectu sui, obedientissime respectu patris, prudentissime respectu aduersarij. Stude igitur ad habendum habitum secundum effigiem modi se habendi, scilicet benignitatis, seueritatis, humilitatis, & perspicacitatis. Et hic sit fasciculus quartus.

Ioan. 19. d

Matt. 27. e

Fasciculus quintus, de his quæ facta sunt Christo pendente in cruce post mortem.

LAtronum ossa confringuntur, Christi os non cōminuitur, ne figura de hoc euacuetur. Latus eius aperitur, vnde profluunt Ecclesiæ sacramenta, velum scinditur, sepulchra mortuorum aperiuntur, vt inde mortui in die resurrectionis cum Christo resurgerēt. Hic considera quātus pro te passus est, & crucem amplectere per passionis desiderium, vt sicut ipse passus est iniuriam, conuicia, ludibria, supplicia, sic tu passionem Christi imitando, amplectere pro eo omnē passionem plenam iniurijs, conuitijs, ludibrijs, & supplicijs. Et hic fasciculus quintus.

Fasciculus sextus, de septem signaculis in passione Christi reseratis.

PAssio Christi non solum reformat memoriam per deuotam meditationem, nec solum inflammat desiderium ad deuotionē, quinimmo præcipue illustrat intellectum, & ducit ad cognitionem veritatis. Siquidem in vniuersitatis cognitione, septem erant clausa ante Christi passionē, quæ sunt in eius passione reserata. De quibus intelligi potest illud Apocalipsis: Aperta sunt signacula septem. Primum signaculum fuit Deus admirabilis, qui per crucem manifestatus est esse summa sapientia, in eo, quòd diabolum decepit, summa iustitia, inquantum quæsiuit redemptionis premium, summa misericordia, quia tradidit pro nobis filium. Secundum signaculum fuit spiritus intelligibilis, qui manifestatus est per passionem, quantæ sit benignitatis, quantum ad Angelos, qui permiserunt Christum crucifigi, quantę dignitatis quoad homines, nam propter eos Christus est crucifixus, quantæ crudelitatis quoad dæmones, qui Dominum Deum suum fecerāt crucifigi. Tertium signaculum est mundus sensibilis,

Apoc. 5.

A qui in morte Christi probatur esse locus tenebrarū, in quo regnat cæcitas, quia lucem veram non cognouit, in quo regnat sterilitas, quia Christum infructuosum reputauit, impietas, quia innocentem condemnauit. Quartum signaculum fuit paradisus, qui per crucem apparet esse locus gloriæ, lætitiæ, & opulentiæ in eo, quòd Christus propter eius restitutionem factus est vilis, pauper, & miser. Quinto per mortem Christi infernus manifestatus est esse plenus omni egestate, vilitate, & paupertate, quia si hæc passus est propter peccati deletionem, multo magis damnati hæc patiētur propter iustam operum retributionem. Sextum

B signaculum fuit virtus laudabilis, quæ per crucem Christi probatur esse pretiosa, speciosa, & fructuosa. Pretiosa, quia Christus ante voluit vitam corporalem perdere, quàm contrariari virtuti. Speciosa, quia in contumelijs relucebat. Fructuosa, quia vnus perfectus actus Christi virtutis infernum spoliauit, cælum aperuit, perditum restaurauit. Septimum signaculū per crucem apertum est, & in eo quòd apparuit reatus culpabilis, quàm detestabilis sit, cum ad sui remissionem indigeat tam magno pretio, tam grandi piaculo, tam difficili medicamento.

C *Fasciculus septimus, de Resurrectione, Ascensione, & missione Spiritussancti.*

TErtia autem die Christus victor mortis resurrexit, & nos resurrecturos monstrauit. Si igitur Christo passo fuisti compassus, nunc resurgenti congaude. Cogita deuote qualiter anima Christi ad infernum descendit, quid ibi egit, & de gaudio sanctorum patrum, & tristitia dæmoniorum. Cogita de timore custodum. Cogita de custodia Angelorum circa sepulchrū, quomodo nūc refertur vnus solus sedere, nunc stare supra lapidem, nūc in sepulchro, nūc

D duo, & hi diuersimode, per quod ostenditur multitudo Angelorum circa sepulchrū, & varia visitatio mulierum. Cogita quomodo amor & desiderium Magdalenam, & alias feminas frequenter cogebat currere, & sepulchrum Domini visitare. Cogita de varijs Christi apparitionibus. Cogita de dulcibus eius colloquijs cum discipulis. Cogita, cur Christus voluit in Galilæa apparere, nisi vt debeas a vitijs transmigrare. vnde Pascha transitus. Sed in Galilæa, id est transmigratione, & mutatione cor orum nostrorum, in regno cælorum Christum videbimus post generalem resurrectionem. Post quadraginta dies resurrectionis

E ascendens Christus in altum, captiuam duxit captiuitatem sanctorum patrum. Meditare de gloriosa processione ascendentium cum Christo, nam sancti sequebantur, Angeli venientes obuiabant, & tunc inter se quęstiones illas formabāt, de quibus Isaias ait: Quis iste est qui venit, &c. Cogita de tristitia Apostolorū, & Angelorum gaudio. Cogita de Angelis redeuntibus & Apostolos consolantibus. Disce tu ascendere ad Christum, sed per ascensiones prius dictas, vt relinquas hic vitium: quia nullum vitium ascendit cum Saluatore, vt dicit Augustinus. Deinde de cælo Dominus in linguis igneis misit Spiritumsanctum. Vide

F quomodo deinde Apostoli fuerunt confortati, & in charitate fundati. Meditare cur Spiritussanctus in igne, cur in linguis, cur in vtrisque simul, & cur in alijs creaturis apparuit: & stude proprietates rerum talium in te habere. Cogita effectus & dona Spiritussancti, & multa similia circa Spiritussancti missionem, signaq. militantis sub gula, scilicet somnū, cordis duritiam, otiositatem, risus procacitatem, cōtradictionem, & insensibilitatem.

Isa. 63. a

Aug. ser. 2. in festo Ascen. qui est de tēp. 175 in prin. to. 10.

S. BONA-

S. BONAVENTVRAE
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
Soliloquium
DE QVATTVOR MENTALIBVS EXERCITIIS Quod dicitur Imago vitæ: & Dialogus eiusdem Auctoris.

Hoc opusculum, quod non minori eruditione, quàm deuotione plenum est, contemplationis lumen, & charitatis ignem fouere volenti copiosissimam materiam prabet. Nam animam & hominem se inuicem interrogando & respondendo Auctor inducit, & plerisque Sanctorum Patrum sententijs in medium allatis (de quibus, vt idem ait, tractatum hunc compilauit) hoc agit, vt vnumquemque facile doceat, quomodo per mentale exercitium oculum contemplationis in interiora sua, in exteriora, inferiora & superiora conuertens, spreto commutabili bono, incommutabile & æternum toto animi affectu prosequatur. Habet vero hoc soliloquium multa desumpta ex illo Hugonis de S. Victore de arrha animæ, cui est valde simile.

SVMMA CAPITVM HVIVS OPVSCVLI.

PROLOGVS.

Ephes. 3. b

FLECTO genua mea ad Patrem Domini nostri Iesu Christi, a quo omnis paternitas in cælo, & in terra nominatur, vt det vobis secundum diuitias gloriæ suæ virtutē corroborari per spiritum eius in interiori homine, Christum per fidem habitare in cordibus vestris: in charitate radicati, & fundati, vt possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit longitudo, latitudo, sublimitas, & profundū, scire etiam supereminentem scientiæ charitatē Christi, vt impleamini in omnem plenitudinem Dei. Apostolus Paulus vas æternæ electionis, sacrarium diuinæ Sanctificationis, speculum & exemplar supernæ contemplationis in verbis præmissis ostendit nobis mentalis exercitationis ortum, obiectū, & fructum. (*Ortus exercitationis mentalis.*) Mentalis enim exercitatio si debet esse pia & salutifera, oportet quòd habeat potentiam supernaturaliter cōfortantem, sapientiam regulantem, & clementiam consolantem. Flectat igitur anima deuota diuinæ cōtemplationis amore accensa, genua mentis ante thronum beatissimæ & incomprehensibilis Trinitatis: pulset humiliter, & postulet sapienter Dei patris confortatricem potentiam, ne labore depressa succumbat: Dei filij regulatricem sapientiam, ne errore seducta a veritate deuiet: Dei Spiritussancti consolatricem pietatem, & clementiam, ne tædio victa deficiat. Omne (*Iac. 1. a*) enim datum optimum, & omne donum perfectum, desursum est descendens a patre luminum. & secundum Augustinum: (*Aug. lib. de natura boni cont. Manich. cap. 1. to. 6. in fin.*) Omne bonum nostrum aut Deus

A est, aut a Deo est. Vnde non immerito in omni boni operis initio, ille est inuocandus, a quo omne bonum originaliter progreditur, per quem omne bonum exemplariter producitur, & ad quem omne bonum finaliter reducitur. Hæc est illa ineffabilis Trinitas, Pater, Filius, & Spiritussanctus, quam tangit Apostolus, cū dicit: *Flecto genua mea*, &c. vsque ibi, *vt possitis.* (*Ephe. 3. b*)

Secundo ostendit istius salutiferæ mentalis exercitationis obiectum. (*Obiectum mētalis exercitationis.*) Obiectum vero exercitationis deuotæ mentis, dicuntur esse interiora, & exteriora, inferiora, & superiora. Debet enim anima deuota per mentale exercitium cōtemplationis radium reflectere primo ad interiora sua, vt videat qualiter sit formata per naturam, deformata per culpam, reformata per gratiam. Secundo debet conuertere radium cōtemplationis ad exteriora, vt cognoscat, quàm instabilis sit mundana opulentia, quàm mutabilis mundana excellentia, & quàm miserabilis mundana magnificentia. Debet etiam tertio radium contemplationis conuertere ad inferiora, vt intelligat humanæ mortis ineuitabilem necessitatem, iudicij finalis formidabilē austeritatem, pœnæ infernalis intolerabilem pœnalitatē. Debet quarto conuertere radium contemplationis ad superiora, vt cognoscat, & sapiat cælestis gaudij inæstimabilem pretiositatem, ineffabilem delitiositatem, & interminabilem æternitatem. Hæc est illa crux beata, quattuor finibus terminata, in qua o anima deuota, cū tuo dulcissimo spōso Iesu Christo debes iugiter meditando pendere. Hic est ille currus (*4. Reg. 2. d*) igneus, quattuor rotis consummatus, in quo debes post tuum fidelissimum amicum assidue contemplan-

do, cæli palatium conscendere. Hæc est illa quadruplex regio videlicet Orientalis, Aquilonaris, Occidentalis, & Meridionalis, quam tu ô anima quotidie debes peregrinando intrare, & tuum dilectum specialissimum in ea speculando quærere, & inuestigare, vt possis dicere cum sponsa: In lectulo meo quæsiui per noctem, quem diligit anima mea. Hæc quattuor tangit Apostolus cum subiungit: *Vt possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit longitudo, latitudo, sublimitas, & profundum.* Fructus illius salutiferæ exercitationis si digne, & laudabiliter exequatur, est felicitas æterna, quæ est quid optimum, & pulcherrimũ, & per se sufficientissimum, nullo extra se indigens. In qua videbimus, & amabimus, vocabimus, & laudabimus in æternum, & vltra, eum qui est benedictus in sæcula. Hunc fructum promittit Apostolus quando sermonem concludit, dicens: *Vt impleamini in omnem plenitudinem Dei.* Hanc plenitudinem tunc inueniemus, quando Deus erit voluntati multitudo pacis, rationi plenitudo lucis, memoriæ continuatio æternitatis. Tunc enim Deus erit omnia in omnibus cum a ratione omnis error, a volũtate omnis dolor, & a memoria omnis timor recesserit, & successerit illa, quam speramus, mira serenitas, diuina iucunditas, æterna securitas. Hunc tractatum instigante conscientia, propter simpliciores quosque simplicibus verbis de Sanctorum dictis compilaui, per modum cuiusdam dialogi: in quo anima deuota veritatis æternæ discipula meditando interrogat, & homo interior mentaliter loquendo respondet. Vt autem ad inæstimabilẽ contemplationem istius mẽtalis exercitationis perueniamus, ab exordio incipiamus, & Patrem luminum humiliter inuocando accedamus: genua cordis deuote flectamus ante thronum æternæ Maiestatis, & ante solium indiuiduæ Trinitatis lacrymis, & gemitibus incessanter clamemus, vt Deus Pater per suũ benedictum Filium donet in Spiritussancto nobis gratiam exercitandi mentaliter, vt possimus cognoscere, quæ sit longitudo, latitudo, sublimitas, & profundum, vt per hanc pertingamus ad eum qui est omnis desiderij finis, & complementum. Amen.

Cant. 3. a — *Fructus mẽtalis exercitationis.* — *1. Cor. 15. d*

Quomodo anima per mentale exercitium debet radium contemplationis reflectere ad interiora sua, vt videat qualiter est formata per naturam, deformata per culpam, & reformata per gratiam.

Cap. I.

ANIMA.

Dic quæso o homo, si post deuotam inuocationem diuinæ magnificentiæ, & post humilem implorationem æternæ sapientiæ, & demum post flebilẽ supplicationem supernæ pietatis & clementiæ, gratiam exercitandi mentaliter circa quadruplicem materiam videlicet longitudinis, latitudinis, sublimitatis, & profunditatis obtinerem, quo ordine inchoarẽ, ne meritũ huius exercitationis amitterẽ, si indebito ordine ignoranter procederem? Ordinis enim ignorantia secundũ Ambrosiũ perturbat formam meritorum: nec reputatur, secundum eumdem, perfecta rei cognitio in nobis existere cum scimus quid faciendum, & ignoramus quo ordine sit procedendum.

Amb. in ps. 118. Octonar. 4. ver. 3. 10. 2.

HOMO. O anima, secundum Bernardum, a te tua consideratio inchoet, ne frustra extendaris ad aliena, te neglecta. Idem. Multi multa sciunt, & seipsos nesciunt, alios inspiciunt & seipsos deserunt, Deum quærentes per exteriora, deserentes sua interiora, quibus interior est Deus. Idcirco ab exterioribus ad interiora redeam, & ab interioribus ad superiora conscendã: vt possim cognoscere, vnde veni aut quo vadam. vnde sim, & quid sim: & ita per cognitionem mei ascendã ad cognitionem Dei. Item Chrysostomus super Mat-

Ber. lib. 2. de cõsid. ad Euge. Pap. cap. 3. Idem li. Meditation. c. 1. in princ.

A thæum dicit: Non minima pars philosophiæ est cognitio sui. Item Ambrosius in hexaemeron: Cognosce te o homo quantus sis, attende tibi vt consideres, quid in te intret in cogitatione, quid exeat in sermone. Vitam ergo tuam o anima quotidiana discussione examina. Attende diligenter quantum proficias, quãtum deficias, qualis sis in moribus, qualis sis in affectionibus, quàm similis sis Deo, & quàm dissimilis, quàm prope & quàm longe. Illud semper agnosce, quã multo laudabilior & melior es, si te cognoscis, quàm si te neglecto cursus siderum, vires herbarum, complexiones hominum, naturas animalium cognosceres, scientiam omnium cælestium, & terrestrium haberes. Redde ergo te tibi, & si non semper saltem

Amb. lib. 6. in Hexaem. c. 8. in med. to. 1. — *Ex Ber. in Meditatio. c. 5.*

B interdũ. Rege tuos affectus, dirige actus, corrige gressus. Igitur anima tene consilia sanctorum, & primo radium contemplationis conuerte ad regionẽ orientalem, hoc est ad considerationem tuæ condonationis. Diligenter igitur cõsidera, quàm generose a summo artifice sis facta per naturam, quàm vitiose a tua voluntate deformata sis per culpam, quàm gratiose a diuina bonitate, sæpe reformata sis per gratiam.

Primò ergo considera, quàm generose formata sis per naturam. Generositas tua naturalis consistit in

C hoc vt existimo, quia ibi naturaliter ad tui decorem impressa est imago Beatissimæ Trinitatis. Vnde Anselmus in prosologio: Fateor Domine, & gratias ago, quia me creasti ad tuam imaginẽ, vt tui memor sim, te cogitem, te diligam. Bernardus: Secundum interiorem hominem tria in me inuenio, per quæ Deum recolo, conspicio, & cõcupisco. Hæc tria sunt memoria, intelligentia, & voluntas. Cum enim Dei reminiscor, in ipso condelector. Memoria enim eius super vnum. Cum intelligentia ipsum intueor, quãtũ in se sit incomprehensibilis, quia principium, & finis. In Angelis desiderabilis, quia desiderant in eum pro-

Ansel. in proslog. c. 1. in fin. — *Ber. in Meditation. c. 1. non longe a princ.* — *1. Pet. 1. c*

D spicere. In sanctis omnibus delectabilis, in quantum in eo assidue felices lætãtur. In creaturis omnibus admirabilis, quia omnia potenter creat, sapienter gubernat, benigne dispensat. Cum hæc intueor ipsum concupisco. Cum Deum per voluntatem diligo me in ipsum transformo. Hæc est enim virtus amoris, vt talem te esse oporteat, quale est illud quod amas. Hæc Bernardus. Recognosce ergo o anima mea, quàm mira & inæstimabilis dignitas est, esse non solum vestigium creatoris, quod est commune omnibus creaturis, sed etiam esse imaginem, quod est proprium creaturæ rationalis. Lauda igitur anima mea Dominum,

E lauda Deum tuum Sion. Expergiscere & lauda, exulta, & gaude, quia insignita es Dei imagine, decorata similitudine, particeps rationis, capax æternæ beatitudinis. Sed quia hæc modica non immerito forte iudicarentur, si morte finirẽtur, exulta & lauda quia cum prædictis dedit tibi naturam immortalem, substantiã incorruptibilem, durationem interminabilem, vitam perpetuã. Imago enim æternæ Trinitatis non esses, si termino mortis præcludi posses. Augustinus de ciuitate Dei: O anima aduerte, quòd creator tuus post illud esse dedit tibi perpetuum esse, post hoc dedit tibi viuere, sentire, discernere, sensibus te decorauit, sapien-

Ps. 147. a

F tia illustrauit. Tuam igitur pulchritudinem attende, vt intelligas, qualem debeas in te pulchritudinem diligere. Quod si temetipsam, vt expedit, contemplari non sufficis, cur saltem quid de te æstimare debeas, ex iudicio alieno non perpendis? Sponsum habes de cuius pulchritudine, si nõ dubitares, scires, quòd tam pulcher, tam formosus, tam vnicus Dei filius, tuo aspectu captus non esset, si eum singularis decor & vltra ceteros admirandus, non traxisset. Hæc Augustinus. Sed hæc fortasse, o anima nimis ingrata, tibi videntur modica, propterea audi tertio dignitatẽ admirabilem: quòd tantæ es simplicitatis, quòd nihil potest domum mentis tuæ inhabitare, nihil potest in ea mãsionem facere, nisi simplicitas, & puritas Trinitatis æter-

Ioan. 14. c æternæ. Ecce quid dicit ſponſus tuus: Ego, inquit, & pater ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus. *Luc. 19. a* Et alibi in Euangelio: Zachæe feſtinans deſcende, quia hodie in domo tua oportet me manere. Illabi enim menti illi ſoli poſſibile eſt, qui eam creauit. Ipſe enim eſt qui intimior intimo tuo ei ſe perhibet, vt dicit Auguſtinus. *Aug. lib. 3. conf. c. 6. in fin. to. 1.* Gaude igitur o felix anima, quòd potes eſſe tanti hoſpitis hoſpita. Bernardus: O felix anima quæ quotidie cor ſuum mundat, vt inhabitantem Deum ſuſcipiat, *Ber. in Meditation. c. 4.* cuius hoſpes nullo bono indiget, quia auctorem omnium bonorum in ſe habet. O quàm beata anima apud quam Deus ſibi requiem inuenit, quæ dicere poteſt: *Eccl. 24. a* Qui creauit me requieuit in tabernaculo meo. Negare ſiquidem ei cæli requiem non poterit qui ſibi in hac vita requiem præparauit. Hæc Bernardus. O anima nimis es auara, ſi non ſufficit tibi tanti hoſpitis præſentia: quia ſcio, quòd tam liberalis eſt, quòd communicabit tibi de bonis ſuis: quòd tam pius eſt, quòd ditabit te donis ſuis. Nullo enim modo deceret tantum principē, ſi hoſpitam ſuam permitteret indigentem. Adorna igitur thalamum tuum, & ſuſcipe regem factorem tuum, de cuius præſentia exultabit, & lætabitur tota familia tua. O vere mira & multum admirabilis ſententia! Rex cuius pulchritudinem ſol & luna mirantur, cuius magnitudinem cælum, & terra reuerentur, de cuius ſapientia cæleſtium ſpirituum agmina illuminantur, de cuius clementia omnium beatorum collegia ſatiantur, talis tuū, o anima, deſiderat hoſpitiū, tuum cenaculum, plus quam cæleſte palatium appetit, & exoptat. *Prou. 8. d* Deliciæ enim ſuæ ſunt eſſe cum filijs hominum. Sed ſi hæc adhuc te non mouent ad laudandum creatorem tuum, conuerte contemplationis radium ad quartum beneficium, & cognoſce, quòd tantæ capacitatis eſt palatium tuum, quòd nulla creatura ſufficit ſatiare tuum deſiderium. Hugo de S. Victore: Omnis iucunditas, omnis ſuauitas, omnis potentia, omnis opulentia rerum creatarum afficere cor humanum poteſt, ſatiare non poteſt. Anſelmus: Omnis creatura, quæ Deus meus nō eſt, mihi inopia eſt. Et quare? *Greg. li. 26. Mor. c. 28. cir. med.* Reuera ſecundum Gregorium in moralibus: Anima humana quæ ad Deum appetendum facta eſt, quidquid infra Deū appetit, minus eſt. ideoque iure ei non ſufficit, quod Deus non eſt.

Iam, vt æſtimo, anima ſufficienter vidiſti tuam nobilitatem, quæ eſt valde laudabilis: conuerte nunc radium contemplationis ad tuam ſuper ceteras creaturas poteſtatem, quàm reuera eſt admirabilis. *Hug. de S. Vict. de Arrha animæ lōge ante med.* Hugo de arrha animę: O anima mea quid dedit tibi ſpōſus tuus? Reſpice mundum iſtum. omnis natura ad hunc finem curſum ſuum dirigit, vt tuis vtilitatibus deſeruiat, tuiſq. oblectamentis ſecundum diſtributionem temporum indefinenter occurrat. Vide iam anima mea, & diligenter conſidera, quòd creator tuus ſponſus & amicus, totam machinam mundialem ad tuum ordinauit miniſterium. Ecce Angeli purgāt & inflammant tuum affectum, illuminant & informant tuum intellectum, perficiunt, & cuſtodiunt tuū ſubiectum. Magna dignitas eſt habere tales doctores conſolatores & tales conſeruatores. O anima ſi videre poſſes, quanto gaudio quantoq. tripudio aſſiſtunt orantibus, interſunt meditatibus, quanto ſtudio nos in bono conſeruant, quanto deſiderio nos & ſalutem noſtram æternam expectant! Cęlum tibi deſeruit per ſuum motum, luminaria cæli per ſuum influxum, Sol cauſat tibi diem, luna illuminat tibi noctem, ignis temperat aeris frigiditatem, aer tibi mitigat ignis internam caliditatem, aqua tibi mundat fœtorem, mitigat tibi ſitis ardorem, & fecundat terræ vigorem. Terra vero te ſuſtentat ſua ſoliditate, recreat ſua fertilitate, delectat ſua amœnitate. Ecce anima breuiter diſcurriſti per ſingula, ab inferioribus ad ſuperiora, & inueniſti, quòd omnis creatura ad hunc finem ex diuina ordinatione curſum ſuum dirigit, quatenus A tuis vtilitatibus deſeruiat, tuiſq. oblectamentis indefinenter occurrat. Sed caue anima mea, ne non ſponſa ſed adultera dicaris, ſi múnera dantis plus, quam affectum amantis diligis. Auguſtinus in libro confeſſionum: Væ tibi ſi oberras in veſtigijs ſuis, ſi nutus ſuos pro eo amas, & non aduertis, purgatæ mentis intelligentia, quid innuat lux illa beatiſſima, cuius nutus & veſtigia, ſunt omnium creaturarum decus & forma. *Cant. 1. a* Adhuc ſi forte ignoras te o pulcherrima mulierum, egredere, & abi poſt veſtigia gregum, id eſt irrationabilium creaturarum, quæ ſunt veſtigiū creatoris tui, tu verò ſpeculum Beatiſſimæ Trinitatis. B Ergo omnibus dignior & excellentior comprobaris. *Ibidem. c* Et paſce hœdos tuos iuxta tabernacula paſtoris, id eſt conuerte cogitationes tuas ad choros Angelorum, quibus quodammodo ſimilis es in natura, & conciuis eris in gloria.

Anima. Iam ſatis ſilui, diu tacui, iam nunc cū verecundia, & rubore compellor confiteri & dicere, quòd hanc dignitatem modicum aduerti. Amorem meum heu ego infelix, & miſera nimis indigne proſtitui, factorem meum non pro his omnibus glorificaui, Deum meum propter dona ſua non benedixi, & non adoraui eum toto tempore vitæ meæ, nimis indigne & irreuerenter, vane & negligenter vixi. C Et, vt verum fatear ſecundum Bernardum, quanto perfectius dignitatem meam aſpicio, tanto magis vitam degenerem me duxiſſe confundor & erubeſco. Timeo etenim, quòd tanto grauior ſit culpa, quanto dignior & nobilior ſit natura. Formido quod tanto grauior ſit offenſa, quanto maior eſt illius qui offenditur excellentia. Pertimeſco quòd tanto peior eſt iniuria, quanto maiora fuerunt illius, cui iniuriam irrogaui, beneficia. Heu heu Domine Deus meus, ex dignitate ſubſtantiæ iam perpendo vilitatem malitię, ex ſpecioſitate naturæ cognoſco deformitatem culpæ, D ex recordatione beneficiorum acceptorum, intelligo ingratitudinem factorum meorum. Væ mihi miſeræ, iam video, iam cognoſco, quòd quidquid a ſummo datore accepi ad vſum vitæ, miſerabiliter inflexi ad abuſum prauitatis & culpæ. Tranquillitatem humanæ pacis ad vſum conuerti vanæ ſecuritatis: peregrinationem terræ, pro inhabitatione dilexi patriæ: ſalutem & pulchritudinem corporis, redegi in ſeruitutem voluptatis: vbertatis abundantiam, non ad neceſſitatem corporis, ſed ad ſuperfluitatem expendi miſeræ cupiditatis: tempora ſerena & blandimenta aeris, ad amorem mihi ſeruire coegi terrenæ delectationis. E Timeo heu & valde pertimeſco, vt ſimul me ferire puniendo debeant, quæ vitijs meis male ſubiecta ſeruiebant.

Homo. O anima aliqualiter iam perpendo, quòd bona eſt tua cognitio. Ex verbis enim tuis ſentio, quòd non fuit fruſtra mea admonitio. Videtur mihi quòd lumine diuino ſis aliqualiter illuſtrata, & tactu veri luminis mota. Quia ſecundum Gregorium in moralibus: *Greg. li. 32 Mor. c. 1. in princ.* Vnuſquiſque dum tactu veri luminis illuſtratur, ſibi ipſi oſtenditur, vt vnde cognoſcit quid eſt iuſtitia, inde erudiatur, quid eſt culpa, qua excæcatur. F Vnde ſancti viri quo altius apud Deum virtutum dignitate proficiunt, eo ſubtilius indignos ſe eſſe deprehendunt: quia dum proximi luci fiunt, quidquid eis in ſeipſis latebat, inueniunt. Hæc Gregorius. Igitur anima ſi luce veritatis tacta dignitatem tuā, quam hactenus non attendiſti, cognoſcis, ſi culpam qua Creatorem tuum offendiſti intelligis, & vidiſti, quam gratioſe formata ſis per naturam, vide nunc quàm vitioſe deformata ſis per culpam. *Anima per culpam nimis fit deformis.* Anſelmus: Reduc anima ærumnoſa & miſera, ad memoriam enorme delictum, & perduc in cælum vſque rugitum, & lamentum. Cogita anima perfida Dei, adultera Chriſti, quid feceris. Dereliquiſti in cælo caſtum amorē tuum, contempſiſti factorem tuum, repudiaſti ſponſum tuum, turbaſti Deum tuum irreuerenter tracta-

ſti ſe-

sti sanctum Angelum custodem tuum. Eras templum A Dei, sponsa Christi, sacrarium Spiritussancti. Quæ est ista subita conuersio & repentina mutatio? De Dei virgine facta es corruptio satanæ? De sponsa Christi, scortum execrabile diaboli? Hæc Anselmus. Recordare o anima propter quid vendideris decorem tuũ, propter quid abieceris honorem tuum, pro quo tam turpiter fœdaueris vultum tuum, quæ tanta bona pro tam vili pretio vendidisti. O anima quare te tot bonis spoliasti? quare frustra tantis te honoribus priuasti? quare tot bona opera neglexisti, tot annos, tot dies, tot horas sine fructu vixisti?

Pia recognitio animæ de suo peccato.

ANIMA. Recognosco o homo, quòd verum lo- B queris, & non immerito me de tanta transgressione reprehendis. Bernardus: O Domine Deus meus quot tempora effluxerunt in quibus sine fructu, vt aspicio, vixi coram te. quomodo subsistam? quomodo ad te leuare potero faciem meam, in illo magno & terribili examine, quando enumerari iusseris omnes dies meos, quærens fructum in eis? O Domine Deus cur intermisi te vllo tempore versari in corde meo, te tota mente amplecti, in tua dulcedine delectari? Omnia interiora mea vbi tunc erant, quando tecum non erant, cum a te habeat omnis creatura quidquid habet desiderabile, laudabile, delectabile? Hæc Bernar- C dus. Heu Domine, nunc intelligo, sed confiteri erubesco: species & decor creaturarum decepit oculum meum, & non aduerti, quia speciosior omnibus creaturis tu es, quibus tantummodo vnam guttam tuæ inæstimabilis pulchritudinis communicasti. Quis enim ornauit cælũ sideribus, aerem volucribus, aquã piscibus, terram plantis & floribus, homines in corpore diuersis coloribus, in mente varijs virtutibus? Nonne clementissime Pater, per te illa cælestium spirituum agmina, varijs donis sunt ornata? Nonne per te Seraphim ardent dilectione, Cherubim lucent cognitione, de tuis donis iudicant Throni, de tuis mu- D neribus dominantur Dominationes inclytæ, ex tua virtute præsunt Principatus, ex tua potestate Potestates, dæmonum malitias arcent, & ex tua profunda potentia miracula faciunt Virtutes, ex tuo præcepto Archangeli magnis nunciant maiora, Angeli vero minoribus significãt minora? Sed quid sunt hæc omnia, nisi tuæ pulchritudinis modica scintilla? O bone Iesu fons vniuersæ pulchritudinis, ignosce mihi animæ miseræ, quòd tuam pulchritudinem tam sero cognoui, tam tarde amaui, propterea miserabiliter oberraui. Dulcedo etiam creaturarum decepit gustum meum, & nõ aduerti quòd melle dulcior es. Tu enim E melli & omni creaturæ dulcedinem suam, immo tuã commodasti, & non est aliud in creatura dulcedo vel delectatio, nisi tuæ dulcedinis, quam abscondisti timentibus te, modica demonstratio.

Ps. 30. c

Vnde dulcedo omnium creaturarũ, si quis iuste aduertat, nihil aliud facit, nisi quòd ad tuam dulcedinem æternam inuitat. O Iesu fons vniuersæ dulcedinis & pietatis, ignosce mihi quòd tuam inæstimabilem, & mellifluam dulcedinem in creatura nõ cognoui, nec internæ mẽtis amore degustaui, propterea miserabiliter oberraui, & animam meam vsque modo siliquis porcorum saturaui. Sed heu numquam, vt timeo, de pane filio- F rum tuorum manducaui, ideo semper in delicijs mũdi ieiuna & famelica permansi.

Greg. hom. 36. in Euãgel. non longe à prin.

Gregorius: Quia intus gustare nolumus paratam dulcedinem, propterea ieiuni, & famelici, amamus miseri famem nostram. O dulcissime Iesu modo video, modo agnosco, quòd omnis dulcedo tibi contraria, fuit mihi afflictio & magna miseria.

Aug. in sensu li. 2. cõf. c. 2. cir. fin. to. 1.

Augustinus in libro confessionum: Tu enim misericordissime Deus etiam in peccatis meis semper mihi aderas pijssime sustinens omnes iniquas delectationes meas, & malas, amarissimis respergens amaritudinibus, docens per flagella, si vellem sine amaritudine delectari, non possem nisi in te Domine. Hæc Augustinus. Sed heu hanc doctrinam non intellexi, propterea oberraui, semper tamen in delicijs meis iniquis timui proditorem, timui accusatorem, timui reprehensorem, formidaui aliquotiens conscientiã, expaui multotiens infamiã, nonnumquam abhorrui gehẽnam, & tamen heu ego misera inter tot tormenta, non mutaui voluntatem propriam. Decepit etiam odor creaturæ olfactum meum, & ignoraui, quod odor tuus, O bone Iesu, redolet super omnia aromata.

Cant. 4. c

O bone Iesu fons odoris, cuius suauitas fecit indesinenter post te currere, & infatigabiliter laborare. Ignosce mihi quòd tam sero te cognoui, tam tarde in odore vnguentorũ tuorum post te cucurri.

Cant. 1. a

Puto tamen & per hoc me non excuso, quòd odor illius cælestis apothecæ huic terreno fœtori, quo infecta eram, non miscetur. Decepit etiam sonus falsus, siue fallax creaturarum auditũ meum, & nesciui nec sensi, quàm dulcia faucibus electorum tuorum eloquia tua, quàm suauia auribus amicorum tuorum consilia tua, quàm leuia manibus sanctorum tuorum mandata tua.

Psal. 118.

O Iesu fons sapientiæ, auctor scientiæ, consiliator casti consilij, fac me vel saltem modo audire vocem tuam, sonet vox tua in auribus meis. Cum quanta amaritudine recogito, quòd fefellit me illa vox miserrima cantantium, & dicentium: Venite fruamur bonis quæ sunt, coronemus nos rosis antequam marcescant, & non prætereat nos flos temporis. Vino pretioso, & vnguentis optimis nos impleamus, vbique relinquamus signa lætitiæ.

Sap. 2. b

Hanc vocem audiui, & non intellexi, nec aduerti, quoniam omnia vana sunt, & risu digna. Omnia enim hæc & his similia cito pertransierunt, & velut vmbra euanuerunt. Quid enim vana hæc omnia amatoribus suis contulerunt? Quem enim fructum tunc habuerunt in illis, in quibus nunc confunduntur & erubescunt?

Rom. 6. d

O Domine Deus meus, lumen cordis mei, panis animæ meæ, virtus amaricans mentem meam, non te amabam, & fornicabar abs te, & fornicanti mihi sonabant euge euge. Amicitia huius mũdi, fornicatio est abs te. O quid miserius misero non miserante super seipsum? Sed inter hæc omnia tu amantissime Deus mihi semper aderas, vocem tuam frequenter audiui, inspirationem tuam salutiferam sensi, sed non consensi, O quotiens mihi illud salutiferum consilium inspirasti: Peccasti, quiesce, desine, & erubesce.

Ex Aug. li. 1. cõf. c. 13. to. 1.

Ad quæ ego misera morem secuta beati Augustini in libris confessionum verba somnolenta aliquando respondi: Domine expecta me modicum, sine paululum, modo a vanitate quiescam, modo de malignitate erubescam, omnia vana & mũdana derelinquam. Sed heu illud modicum, & modo, non habebat modicum & modum, & paululum in longum ibat.

Ex Aug. li. 8. cõf. c. 10. cir. fin. to. 1

Item, Augustinus: Ipsa segnities est res quæ multos æternaliter occidit, & finaliter in peccatis detinet, qui se ad vocem Domini non corrigũt. Vocem quidem occultæ inspirationis audiunt, sed vitam non corrigunt, dicentes: Cras cras, & subito ostium clauditur, remanetq. peccator foras extra arcam cælestis patriæ cum voce coruina, quia pro peccatis gemere noluit cum columba.

Idem de verbis domini. serm. 16. post medi. to. 10.

Gregorius: Heu quàm multos in peccatis peius sua felicitas prostrauit, multos diuturna pax inertes reddidit: eoque illos mox malignus hostis grauius percutit, quo longius quietis vsu negligẽtes inuenit. Item Gregorius: Quos enim Deus vt conuertantur diutius tolerat, non conuersos durius damnat.

Greg. lib. 31. Mor. c. 17. cir. me.

Sed o homo, vt tibi meæ infelicitatis historiã perfectius manifestẽ profiteor, quòd hæc omnia meæ infelicitati non sufficiebant, sed ad cumulum damnationis heu mundana mollicies tactũ meum nimis miserabiliter decipiebat, & ignoraui quòd tam suauis o bone Iesu esset tuus amplexus, tam honestus attactus tuus, tam delitiosus conuictus tuus. * Cum enim te amauero mũda sum, cum tetigero casta sum, cum accepero virgo sum. Tuus o dulcissime Iesu amplexus non maculat sed mundat, tuus attactus non

**Ex Ambr. de S. Agn. ep. 34. non lõge a prin. to. 5.*

non inquinat, sed sanctificat. O Iesu fons vniuersę dulcedinis & suauitatis, ignosce mihi, quòd tam sero credidi, quantum habet delitiositatis, quantum honestatis, quantum iucunditatis, quando læua tuæ æternæ sapientiæ & cognitionis est sub capite meo, idest, ratione, & dextera tuæ diuinæ clementiæ, & dilectionis amplexabitur me, idest voluntatem. Heu me miseram, quid vnquam tam dulce, tam suaue, tam delitiosum, & salutiferum potest experiri, quàm inter brachia tanti sponsi quiescere, inter oscula tanti Regis & amici feliciter obdormire? Hanc dulcedinem senserat anima deuota, quãdo optabat, dicens: Osculetur me osculo oris sui, &c. Numquid has delitias anima deuota erat experta, quando orabat ardens, & iam penè deficiens præ dilecti sui concupiscentia, dicens in Canticis: Quis mihi det te fratrem meum, sugentem vbera matris meæ, vt inueniam te solum foras, & deosculer te, & iam me nemo despiciat? Apprehendam te, & ducam te in domum patris mei, & in cubiculum genitricis meæ. Ibi me docebis, & dabo tibi poculum ex vino condito, & ex musto malo granatorum meorum. Quis enarrare sufficeret, nisi qui mente gustasset, quantum habet hoc verbum dulcedinis, & deuotionis, quando bene ponderatur, & rectè cibatur deuota mente? Vnde expositionem deuotæ menti relinquo. Sed ò Domine Deus, si hæc tam dulcia sunt cogitanti, quàm dulcia esse possunt degustanti? Si tam suauia sunt legenti, quàm consolatoria erunt per affectum sentienti? Augustinus: Fac me dulcissime Iesu intus gustare per amorem, quod extrà gusto per cogitationem: fac me sentire per affectum, quod sentio per intellectum. Hæc Augustinus. Eia dulcissime Iesu transfige saluberrimo vulnere amoris tui, medullas animæ meæ, vt verè ardeat, lãgueat, & liquefiat, & solo tuo desiderio deficiat, cupiat dissolui & esse tecum. Te solum semper esuriat panem vitæ cælestis, qui de cælo descendisti. Te sitiat fontem vitæ, fontem æterni luminis, torrentem veræ voluptatis. Te semper ambiat, te quærat, teq. inueniat, in te dulciter requiescat. Sed quæ vesania, quæ infernalis furia, tanto tempore a me prohibuit talia, & tanta mentis meæ solatia, tam diuina gaudia, & melliflua conuiuia? Dic quæso ò homo, quæ est tanti mali causa, quę tanti periculi ratio, quæ tanti damni occasio?

Cant. 2. a

Cant. 1. a

Can. 8. a

Hæc habet Anselmus de meditatione redemptionis humanæ. c. 7.

HOMO. Video ò anima, quòd iam fatigata laboribus, iam vexata doloribus, vltra inuenire nõ valeas, cui tantum damnum illatum ascribas. Peto igitur, vt cum patientia audias; si tibi tanti mali causam demonstrauero, si tibi tanti damni inimicum ostendero. Iam pro parte hostem tetigisti aliqualiter, tamen forte prę dolore mentis nõ aduertisti. Habes ò anima mea inimicum domesticum, hostem amicum, aduersariũ propinquum, qui tibi malum pro bono reddidit, & sub specie amicitiæ crudelior existens inimicus, his omnibus, & alijs infinitis bonis te priuauit. Hic hostis, falsa tua reuerentia, est caro infelix & misera, multum tamen tibi dulcis & dilecta. Hanc cum pauisti, inimicum pessimum contra te erexisti. Hanc cum honorasti, hostem crudelissimũ contra te armasti. Hanc cum foris varijs & pretiosis indumentis decorasti, omnibus interioribus ornamentis te spoliasti, nesciens quod dicit Beatus Gregorius in homilijs: Vnde, inquit, caro ad tempus suauiter viuit, inde spiritus in æternum torquebitur & ingemiscet. Et contra, quo plus caro premitur, eo plus de spe celesti animus lætatur. Vnde pro tanta iniuria nobis per te illata, continere amplius me non valeo, quin tãtum malum hucusque sub silentio periculosè pertransitum reprehendam. Scio, inquit Bernardus, ò anima quędã, qui per plures annos tecum vixit, ad mensam tecum sedit, cibum de manu tua sumpsit, & in sinu tuo dormiuit, cũ voluit tecum colloquium habuit, hic iure hereditario seruus tuus est. Sed quia delicatè nimis enutristi eũ, & virgæ pepercisti, leuauit calcaneum suum super caput

Hostis pessimus animę, caro est

Bernardus in meditationibus. c. 17.

A tuũ, & te in seruitutẽ redegit. Et subdit: O anima miserabilis & misera, quis te liberabit de vinculo improperij huius? Exurgat Deus & cadat armatus, & conteratur inimicus. Inimicus, inquam, contemptor Dei, amicus mundi, cultor diaboli. Quid tibi videtur de illo? Si rectè sentis, puto quòd mecum dices: Reus est mortis, crucifigatur. Noli ergo dissimulare, noli differre, noli parcere, crucifige, crucifige eum. Sed in qua cruce? In cruce Domini nostri Iesu Christi, in qua est salus, vita, & resurrectio nostra. Recole igitur ò anima primordia tua, attende quòd es insignita Dei imagine, decorata eius similitudine, desponsata fide, B dotata spe, prælecta charitate, redempta sanguine, particeps gratiæ, capax beatitudinis, quid tibi cum carne, vnde ista pateris? Si diligenter conditiones eius aduertis, numquam vilius sterquilinium vidisti. Si eius miserias enumerare velis, quàm onusta sit peccatis, pruriens cõcupiscentijs, occupata passionibus, polluta illusionibus, confusione plena, ignominia repleta, quid de ea habes aliud, quàm cogitationes fœdas & immundas? Hæc Bernardus. Idem: O anima diuina erubesce in similitudinem porci commutari, erubesce volutari in cœno, quæ es de cælo. Idem super Cantica: O anima donec in carne es, inter spinas versaris, C & necesse est, vt tentationum tribulationes, & impugnationum aculeos grauiter patiaris. Vnde dicitur tibi in Canticis: Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. O candens lilium, ò tener, & delicate flos, increduli, & subuersores sunt tecum, & cum scorpionibus habitas. Vide ergo quomodo cautè ambules inter spinas. Caro & mundus pleni sunt spinis: conuersari in his, & non lædi, diuinæ potentiæ est, & non virtutis humanæ. Hæc Bernardus.

Idem Ibid. ca. 3.

Idem ser. 45. sup. cãt. in princ.

Can 2. a

Est & alius inimicus, fortis, & crudelis, qui mira calliditate omnium discutit consuetudines, vẽtilat curas, scrutatur affectus, & ibi semper quærit causas nocen- D di, vbi quemquam viderit studiosius occupari. Nouit enim hic hostis antiquus, ab initio humani generis inimicus, cui ipse illecebras gulæ ingerat, cui virus inuidiæ infundat, cui blandimenta luxuriæ obijciat, cui vana superbiæ incitamenta promittat, nouit quem metu opprimat, quem gaudio fallat, quem admiratione seducat. Habet etiam aliquos sibi obligatos, quorũ ad alios decipiendos ingenijs vtitur, & linguis. O anima fragilis ad resistendum, facilis ad cadendum, difficilis ad surgendum, qualiter istius crudelis aduersarij laqueos euadere poteris, quem tantis subtilitatibus prææditum agnoscis? Hæc Leo Papa.

2. Hostis crudelis animæ, diabolus.

Ex Leone ser. 7 de natiuit. circ. med.

E ANIMA. Nunc video, iam primitus recognosco, quòd sicut dicit Anselmus, consuetudo peccati est, quòd non facilè cognoscitur ab eo qui ipso premitur: sed mox cum incœperit se quis ab illo alienare, tunc demum cognoscit in quanta fœditate iacuerat. Igitur quia iam aliqualiter me ipsam a peccato alienare incipio, & per hoc me, & peccatum meum agnosco, me amplius à planctu continere non valeo. O Domine Deus meus, tu impressisti mihi amabilem imaginẽ tuam, & ego superinduxi odibilem imaginem diabolicam. Heu heu miser homũcio, quòd dæmonis imaginem superimpressi super imaginem Dei. Cur non F odi eius imitationẽ, cuius abhorreo nomen? Ille spõte cecidit, ego volens corrui. Ille nulla precedente vindicta peccauit superbiens, ego visa eius pœna peccaui contemnens. Ille semel innocentia est institutus, ego multotiens sum restituta. Ille se erexit contra eũ qui se fecit, ego me erexi contra eum qui me refecit. Ille Deum dereliquit permittentem, ego fugi Deum persequentem. Ille perstat in malitia Deo reprobante, ego curro a Deo misericorditer reuocante. Et si ambo contra Deum, ille tamen contra non requirentem se, ego vero contra morientem pro me. Ecce cuius imaginem horrebam, cum in multis me inueniã horribiliorem.

Citatur hic locus ex Anselm. de Simil. sup. to. 6. Phar. lib. 2. ca. 5. tamẽ ibi nõ reperitur apud Ans.

HOMO. Fuge fuge a me ò horribilis substantia, fuge

fuge te ipsam, exterrita a te ipsa. Ne igitur fine fugi- A
tu cordis tui toleres horrorem tuum. Si toleras, non te agnoscis; non est hæc fortitudo, sed mentis hebetudo: non est sanitas sed obdurata iniquitas.

ANIMA. Si me videro, est horror intolerabilis: si non videro, est mors ineuitabilis. O quàm infelix, qui sibi est horribilis: sed tamen multo infelicior, cui mors æterna est sensibilis. Anselmus in orationibus: O pater patientissime, ò Rex clementissime, tegere nō valeo, excusare nequeo, & tamen confiteri non modicum erubesco. Iam causam tantorum malorum inuenio, iam quod prius male latuit agnosco. Bernardus in meditationibus: Cor enim meum miserum B
dum futurum non curauit gaudium, nec diuinū quæsiuit consilium, a seipso fuit elongatum, & in amore terrestrium occupatum: dumque elapsum fuit ab illis, & inuolutum in istis, vanitas ipsum decepit, luxuria polluit, curiositas abduxit, cruciabatur inuidia, torquebatur iracundia, diuidebatur auaritia, anxiabatur acedia, sicq; immergebatur omnibus vitijs: quia vnum bonum, quod sibi sufficere potuit, dereliquit. Hæc Bernardus. Abeant ergo mitissime Deus in obliuionem coram te omnia male consumpta mea tempora, & cōcede, vt hoc temporis mei residuum fortè nimis breue, & momentaneum, fit tibi honorificum, mihi fru- C
ctuosum, & proximo ædificatorium. Iam pijssime Deus propter magnitudinem damni, quod infelix, & misera miserabiliter incurri, video & recognosco, quòd meipsam & peccatum meum sufficiēter, vt merui deplangere non valeo, si tanta debet esse non immerito peccati detestatio, quanta fuerit in misera volūtate delectatio.

Bern. Meditation. c. 9. in sensu, verbis non nihil immutatis.

HOMO. O anima si per te, vt asseris, non potes nec sufficis delictum tuum deplangere, necesse habes te ad aliquem Sanctorum conuertere. An ignoras, quòd secūdum Bernardum, securum habes accessum ad Deum, vbi matrem habes ante filium, filium ante D
patrem? Mater pro te ostendit filio pectus, & vbera, filius patri latus & vulnera. Putas quòd vlla poterit ibi esse repulsa, vbi tot sunt charitatis indicia? In periculis ergo & in angustijs ac in rebus dubijs Mariam cogita, Mariam inuoca. Non recedat a corde tuo, nō discedat ab ore tuo. Ipsam sequens, non deuias: ipsam rogans, non desperas: ipsa tenente, non corruis: ipsa protegente, non metuis: ipsa duce, nō fatigaris: ipsa propitia ad veniam peruenis. Hæc Bernardus. Anselmus: Dic igitur ò anima cū magna mentis fiducia: O domina si tuus filius per te factus est frater noster, nōne tu per ipsum facta es mater nostra? Exultabo igi- E
tur & lętabor, quia quidquid iudicabitur de me, pendet ex sententia matris & fratris mei. Hęc Anselmus.

Bern. hom. 2. super Miss. est cir. fin.

ANIMA. Cum peccaui in filium, irritaui matrē. Matrem offendere non potui sine iniuria filij. Quid ergo ò homo faciam? quis reconciliabit me filio, inimica matre? quis mihi placabit matrem, irato filio?

HOMO. Anselmus: O anima non dubites, & si ambo sint offensi, ambo tamen sunt clementes, ambo pijssimi. Fugiat ergo reus iram iusti Dei ad piam matrem, refugiat reus iram offensæ matris ad benignum filium, & dicat: Deus qui factus es filius feminæ pro- F
pter nostram miseriā, femina quæ facta es mater Dei propter misericordiam, aut miseremini mihi impiæ peccatrici, aut ostendite mihi magis misericordem, ad quem ego misera confugere valeam. Hæc Anselmus.

Ans. in inuocatione matris Virgin. Mar. simul & filij eius cir. fin.

ANIMA. O homo quàm sanum consilium tuū, quàm consolatorium est mihi miseræ verbum tuum! quia quando peccatum meum rectè aspicio, tunc inuenio, tunc agnosco, quòd elementa per peccata mea pollui, cælos inquinaui, astra cæli obfuscaui, damnatos in inferno cruciaui, Sanctos in cælo perturbaui, angelos mihi ad custodiam deputatos irreuerenter pertractaui. Vnde ab omnibus his auxilium petere pertimesco. Et quia iusti iustè mihi indignati sunt, ad ipsos confugere non præsumo.

Anima peccando omnes creaturas post deū offendit.

HOMO. O anima nimia est trepidatio tua, quamuis placita sit humiliatio tua. An ignoras quòd multi de Sanctis peccauerunt, qui qualiter nobis peccantibus misereri debeāt, in suis magnis peccatis didicerunt? Cogita Moysen Prophetam eximium, de diuina potentia desperantem. Cogita Dauid regem sanctissimum, contra diuinam legem adulterio, & homicidio peccantem. Agnosce Salomonem sapientissimum, idola vana, & pessima adorantem. Cognosce Manassem regem iniquissimum, qui plusquam omnes reges Israel peccauerat, qui dicebat: Peccaui super numerum arenæ maris, & non sum dignus videre altitudinem cæli præ multitudine iniquitatis meæ. hos sem per cogita veniā impetrantes. Sed quid plura de sanctis veteris testamenti? Cogita nunc & aduerte paucos de sanctis noui testamenti. Vide Matthæum sedētem ad telonium, peccatorem publicanum, & assumptum in discipulum. Vide Paulum lapidantem Stephanum, & electum in Apostolum. Vide Petrum, CHRISTVM abnegantem, & mox veniam impetrantem. Vide militem Christum crucifigentem, & tamen de diuina misericordia præsumentem. Vide latronem in cruce pendentem, & veniam impetrātem. Postremo cogita ò anima quòd illa famosa, & immūda peccatrix Maria Magdalena, facta est tam singularis & specialis Christi amatrix. Omnes enim quotquot modo cum Deo regnant, vel olim sicut nos peccauerunt, vel saltem peccasse potuissent, si eos diuina clementia a peccato non præseruasset. Quia cuicumque donatum est, vt peccare penitus non potuerit, nō est hoc naturæ sed cælestis gratiæ.

Exo. 4. 2. Reg. 11. 3. Reg. 11. 4. Reg. 21. In oratione Manass. Matt. 9. Act. 7. & 9. Luc. 22. Luc. 23. Luc. 7.

ANIMA. Iam nunc securè prophetas & Reges imploro: iam nunc audacter Apostolos & Martyres inuocabo: Confessores, Virgines, & Viduas, constanter interpello. Sed tamen præ omnibus his Sacratissimam Dei genitricem Virginem Mariā confidentius adorabo. Scio enim quòd tam pia, dulcis, & suauis est Maria, quòd nec nominari potest quin accendat, nec cogitari quin recreet affectum diligentiū se. Hæc est enim illa quæ salutem omnibus impetrauit, & totius mundi reparationem obtinuit. Hæc Bernardus. Anselmus. O femina mirabiliter singularis, & singulariter admirabilis per quam elementa renouantur, infirmi medicantur, homines saluantur, & Angeli reintegrantur. O femina gratia plena, de cuius plenitudinis abūdantia respersa reuiuiscit omnis creatura. Bernardus: O benedicta genitrix vitæ inuentrix gratiæ, mater salutis, per te accessum habemus ad filium tuū, vt per te nos suscipiat, qui per te datus est nobis. Excuset apud ipsum integritas tua culpam corruptionis nostræ, humilitas tua Deo grata, ò beatissima, veniam impetret vanitati nostræ. O benedicta, per gratiam, quā inuenisti, per prærogatiuam quam meruisti, per misericordiam quam peperisti, fac vt qui mediante te dignatus est fieri particeps infirmitatis, & miseriæ nostræ, te intercedente nos faciat participes gloriæ suæ. Hæc Bernardus.

Bern. in de prec. & laude ad Virg. Mar. post med. & ser. 4. in Assum pt. eiusd. cir. fin. Ber. de aduen. Dom. ser. 2. prope fin.

HOMO. Iam nūc, vt æstimo, ò anima mea aliqualiter meritoriè conuertisti radium contemplationis ad videndum qualiter formata sis per naturā, & quomodo deformata per culpam: conuerte nunc radium tuum, iam vt spero per contritionem depurata, ad intuendum qualiter sis reformata per gratiam. Scire tamen debes, quod quanto perfectius per contritionis lauacrum, caligo mentis detergitur, tantò lucidius diuinæ reparationis beneficium speculatur. Peccatum enim secundum Augustinum est tenebra, qua intellectus obtunditur, & interior homo totus obtenebratur. Vnde necesse est, vt tāto sollicitius mentales oculi a peccati tenebra per compunctionis lacrymas continuè expurgentur, quanto amplius per hanc, contemplationis radius obtenebratur. Hæc Augustinus. Iā igitur ò anima in affectionibus serenata, dirige radium contemplationis, ad intuendum, quàm profunda Dei clemen-

clementia, quàm alta Dei sapiẽtia, quàm mira Dei potentia sis per gratiam reformata. Considera primò qualiter per beneficium redemptionis, te a peccato originali liberauit. An ignoras, quod per peccatum originale eras bonis naturalibus, & spiritualibus spoliata, potestati principis tenebrarum subiugata, a patria tua repulsa, & alienata? Sed secundum Bernardum: Singularis illa maiestas mori voluit, vt viueremus, seruiuit vt regnaremus, exulare vt repatriaremus, & ad vilissima opera inclinatus est, vt nos constitueret super omnia opera sua. Venit enim Filius hominis quærere & saluum facere, quòd perierat. Venit, inquam, vt te superbũ humiliaret. Gregorius in registro: Ad hoc vnigenitus Dei filius formam infirmitatis nostræ suscepit, ad hoc inuisibilis non solum visibilis sed etiam despectus apparuit, ad hoc contumeliarum ludibria, illusionum probra, passionum tormenta tolerauit, vt superbum non debere esse hominem doceret humilis Deus. Augustinus: Omnia bona terrena contempsit Deus, vt contemnenda monstraret: & omnia terrena mala sustinuit, vt sustinẽda doceret, vt nec in illis quæreretur felicitas, neque in istis timeretur aduersitas. Venit secundo, vt te patri reconciliaret. Augustinus: Cũ inimicus esses patri, ego reconciliaui te: cum longe esses, ego veni vt reducerem te: cum inter montes, & siluas errares, quæsiui te: inter lapides & ligna inueni te, in humeris meis portaui te, patri meo reddidi te, laboraui, sudaui, caput meũ spinis exposui, manus meas clauis obieci, lancea latus meum aperire permisi, sanguinem meum pro te fudi, totque nõ dicam iniurijs, sed asperitatibus laceratus sum propter te. sed heu propter peccatum tuum te diuidis a me. Venit tertio vt venditum repararet. Augustinus: Admiremur, gratulemur, amemus, laudemus, adoremus, quoniã per Redemptoris nostri mortem, de morte ad vitam, de tenebris ad lucem, de exilio ad patriam, de corruptione ad incorruptionem, de miseria ad gloriam, de luctu ad gaudium, vocati sumus. Gregorius Nazianzenus. O mira & inaudita permixtio, qui creator est fit creatura, qui immensus est capitur, qui diues est in homines pauper efficitur. Suscepit imaginem carnis meæ, vt imaginem quam fecerat, repararet, vt carnem mortalem immortalitate dotaret. Expergiscere nunc ò anima mea, respice in faciem Christi tui. Vide faciem illam quondam splendore nimio luminosam, propter te velatam contra charitatem: decore speciosam, inflatam contra speciositatem: dulcore gratiosam, consputam contra gratiositatem: amore desiderabilem, abominabilem contra desiderabilitatem. Vide nunc ò anima mea, & diligenter considera mira & inaudita prodigia, quæ fecit Dominus super terram. Deus illuditur, vt honoreris, innocens flagellatur vt consoleris, iustus crucifigitur vt libereris, agnus immaculatus occiditur vt epuleris, sanguis & aqua de latere lanceati emittuntur vt poteris. Respice igitur in pretium redemptionis placans offensam præuaricationis: inspice exemplum informationis, præstans adminiculum sanctificationis: aspice auxilium protectionis, reserãs ianuam incarcerationis: suscipe præmium retributionis, conferens gratiam iustificationis. Aspice ò anima delicata contemplando assiduè, & fac imitando perfecte secundum exemplar consummatæ iustitiæ, quod tibi in monte monstratum est, hoc est in Christi victoriosissima passione. An non consideras, quòd delitijs corporalibus æstuas, & Christus Dominus tuus, rex tuus, sponsus tuus, magister & amicus tuus, affligitur omni genere pœnarũ, in omni parte sensuum, ab omni statu hominum? Rex illusit, Præses iudicauit, Discipulus vendidit, Apostoli reliquerũt, Pontifices, scribæ, & Pharisęi tradiderunt, gentiles flagellauerũt, turbę cõdemnauerunt, ac milites crucifixerũt. Bernardus: Caput illud Angelicis tremedũ spiritibus, densitate spinarum pungitur: facies pulchra præ filijs hominum sputis Iudæorum deturpatur: oculi lucidiores sole caligant in morte: aures quæ audiunt Angelicos cãtus, audiunt peccatorum insultus: os quod docet Angelos, felle & aceto potatur: pedes quorum scabellum adoratur, quoniam Sanctum est, cruci clauo affiguntur: manus quæ formauerunt cælos, sunt in cruce extensæ & clauis affixæ: corpus verberatur, latus lancea perforatur. Et quid plura? non remansit in eo aliquid liberum nisi sola lingua, vt pro peccatoribus exoraret, & matrem discipulo commendaret. Hæc Bernardus. Et quid plura? ò fidelis anima Saluator noster nullis aduersantium hostium tentamentis potuit a nostræ salutis cura reuocari. Sed quo magis eius ostenditur æmulatio, eo grauior nos, si hanc spernimus, sequitur damnatio.

Bern. ser. 3 de Ascens. Dom. non lõge a prin. *Luc. 19. b* *Habetur apud Greg. li. 34. Mor. c. 18. longe post med.* *Aug. li. de Catechiz. rudib. c. 22 to. 4.* *Aug. oratione cõtra quinque hæres. ca. 6. cir. med. to. 6.* *Greg. Naz. oratione 38.* Cõtemplatio passionis Domini.

A B C D E F

ANIMA. O homo iamdiu tacui, quia quæ proposuisti, cum gaudio pariter, & luctu, deuota mente recepi. Gaudens igitur gaudebo in Domino, quia me tantum dilexit, quod vnigenito filio suo propter me non pepercit. O inæstimabilis dilectio charitatis, vt ancillam, immò nec nomine ancillæ dignam, redimeres, filium tradidisti. O Domine Iesu Christe, qui propter me tibi nõ pepercisti, cor meum tuis vulneribus ita saucia, & mentem meam tuo sanguine ita inebria; vt quocumque me vertam semper te videam crucifixum, & quicquid inspexero mihi appareat tuo sanguine rubricatum: vt sic totus in te tendens, nil valeam præter te inuenire, nil nisi tua vulnera intueri. Hæc mihi cõsolatio sit, tecum mi Domine crucifigi, & mihi sit intima afflictio aliquid præter te meditari. Hugo de Sancto Victore: Nulla dilectio maior, nulla charitas sincerior, nullus amor fortior. mortuus est pro me innocens, nihil in me inueniẽs quod amaret. Sed heu quoties hanc miram circa nos diuinæ pietatis dignationem aduerto, de nimia ingratitudine mea non modicum confundor, & erubesco. HOMO. Hugo de arrha animæ: O anima dereliquisti sponsum tuum, prostituisti amorem tuum, & pro tantis beneficijs gratias non egisti: quia vt releuaret te illuc vnde cecideras, ipse descendere dignatus est, & piè pati quod tolerabas. Cogita ergo quantum diligat te, qui non nisi moriendo a morte voluit liberare te. Hæc Hugo. Vnde anima mea, quãto beneficia Redemptoris recognoscis digniora, tanto peccata ingratitudinis sunt deteriora. Vide ergo ne sis ingrata, cui tanta beneficia sunt collata. magnum enim est peccatum ingratitudinis, quia secũdum Bernardum: Ingratitudo est quasi ventus vrens, exsiccans riuulos diuinæ misericordiæ, fontem clementiæ & fluenta gratiæ. Attende igitur ò anima mea, frequenter volue & reuolue in mente illud horribile verbum, quod contra ingratos profertur, in persona Saluatoris, dicentis: O anima vide quanta pro te patior, ad te clamo qui pro te morior. Vide pœnas quibus afficior, vide clauos quibus confodior, audi improperia quibus confundor. Sed cum sit tantus dolor exterior, cruciatus tamen interior est grauior, cum tam ingratum te experior. Et alibi Bernardus contra ingratos in persona CHRISTI inuehitur dicens: Popule meus quid feci tibi, aut in quo molestus fui tibi, responde mihi? quid causæ est quòd inimico meo magis libet seruire, quàm mihi? Attende quòd ego sum qui creaui te: ego omnibus bonis ditaui te. si hæc modica videtur ingratis, ego pretiosissimo sanguine meo redemi te. Eia anima mea, non recedant hæc à corde tuo, non discedant ab ore, semper gratias age, nunquam cessa vnigenitum Dei filium pro tantis donis benedicere & magnificare. Sit tibi dilectus pro his omnibus aliquando fasciculus myrrhæ in corde tuo, aliquando iubilus in mente, laus in ore, melos in aure.

Hug. de arrha animæ post mediũ sparsim. *Idem ibid. paulo ante* *Bern. ser. 51. in Cãt. post med.* *Mich. 6. a*

ANIMA. Iam diutius me continere non valeo. Dic quæso: Quid retribuam domino pro omnibus, quæ retribuit mihi?

HOMO. O anima, sicut dicit Bernardus in meditationibus: Totam vitam tuam debes huic, non immerito

Ex Bern. ser. de quadruplici debito cir. me.

merito, qui vitam suã pro te posuit, & cruciatus duros sustinuit, ne & tu ęternos cruciatus sustineres. Quid tibi, vel durum esse poterit, cũ recordatus fueris, quod ille speciosus in forma Dei pro te voluit crucifigi? O quàm indebita miseratio, ô quam gratuita dignatio, quàm inopinata dilectio, quàm stupenda dulcedo, regem gloriæ pro despectissimo vermiculo mori & crucifigi. O quàm dulcis amicus, ô quàm fortis auxiliator, ô quàm prudens consiliator.

Dei beneficia nequimus persoluere.

ANIMA. O homo fateor & verè recognosco, si essent in me omnes vitæ filiorum Adam, omnes dies sæculi, & labores omnium hominum qui sunt, fuerũt & erunt, nihil esset ad comparationẽ illius, quod spõsus meus pro me sustinuit, quod pro peccatis meis filius Dei tolerauit. Cum ergo donauero ei quidquid sum, & quidquid possum, nonnè erit sicut stella ad solem, sicut stilla ad fluuium, & sicut puluis ad mõtem? Hæc Bernardus.

HOMO. O anima quia iam considero, quòd depurato contemplationis oculo gratiam diuinę redemptionis, qua te a peccato originali sponsus tuus liberauit, agnoscis, adhuc modicũ pro Deo loqui incipiam, & tibi ad cumulum diuinæ miserationis, qualiter per ipsam a peccato actuali libera sis, ostendam. Conuerte igitur radium contemplationis ad beneficium iustificationis, & considera Domini Dei tui gratiam, quam paternè per occultam inspirationem te a peccato reuocauit, quàm dulciter, & quàm amicabiliter alloquẽdo per interiorem allocutionem reuocauit, dicẽs: Reuertere reuertere Sunamitis, id est anima per peccatum misera effecta, vel captiuata, vel mortificata. Reuertere, inquit, ô anima ad me, ego sum creator tuus: reuertere, ego sum redemptor tuus: reuertere, ego sum consolator tuus. Et si hæc modica videntur, reuertere vltimo, quia ego sum tam liberalis remunerator tuus. Reuertere igitur ad me, ego sum qui te tam nobiliter creaui. Reuertere, ego sum qui te tam misericorditer per mortem meam amarissimam, de morte æterna liberaui. Reuertere ad me, ego sum qui te bonis spiritualibus & corporalibus tam multipliciter ditaui. Reuertere vltimò ad me ò anima, ego sum qui te iam per præparatam felicitatem tam liberaliter remuneraui. Reuertere, inquit, a peccato cogitationis, reuertere a peccato locutionis, reuertere a peccato actionis, reuertere a peccato assuefactionis. Reuertere ad me ò anima, te sancti cum magno desiderio expectant, & ad tuum aduentum Angeli exultant. Reuertere vocat te expãsis in cruce manibus Iesus Christus. Reuertere, tuum reditum præstolatur totius Trinitatis abyssus. O anima hæc fuit vox, si benè recolis, dilecti inuitantis! Aduerte nunc, quæ fuerit longanimitas expectantis. O quanto tempore tuum aduentum expectauit, heu quanto tempore te in peccatis tuis tolerauit. O quot & quanto ante tuam conuersionem in peccatis damnauit, & te semper peccantem misericorditer expectauit. Reuertere adhuc ò anima, Christus in cruce te expectans habet caput inclinatum, ad te peccatricem, & immundam deosculandam: habet brachia extensa, ad amplexandam: manus apertas, ad remittendum: corpus extensum, ad se totum impendendum: pedes affixos, ad tecum commanendum: latus apertum, ad te in illud intromittendum. Esto ergo ò anima iam columba nidificãs in foraminibus petræ, in cauerna maceriæ, peruola manus, peruola pedes, inuola lateri, ibi tua requies, ibi secura quies. Hæc Bernardus. Hugo de Sancto Victore: O anima si digne cogitare posses, quot & quales in tui cõparatione abiecti sunt, qui tibi datam gratiam consequi non meruerunt. Elegit ergo & præelegit te sponsus tuus, elegit te in omnibus, assumpsit ex omnibus, amauit præ omnibus. An ignoras, quàm fœda prius fuisti, quàm polluta, & dissoluta prius extitisti? Ipse te lauit lauacro regenerationis, pauit cibo dulcissimi corporis. Ipse tibi dedit vestimenta virtutum, quibus nuditatem tuam tegeres & te adornares. Ipse contulit aromata bonorum operum, quibus fœtorem peccati effugares: dedit speculum scripturæ, in quo faciem tuã agnosceres. Hæc Hugo. O anima vidisti longanimitatem expectantis, iam nunc conuerte radium contẽplationis ad benignitatem iustificantis. Cogita diligenter, vnde tibi post hæc omnia tã inæstimabilis gratia, vt eius merearis esse sponsa, in quem desiderant Angeli prospicere. Bernardus: Quid ergo retribues Domino pro omnibus quæ retribuit tibi? Tribuit enim tibi per gratiam vt sis socia mensæ, socia regni, socia thalami. Vide quibus brachijs a te sit amplexãdus, quibus labijs deosculãdus, qui te tanti æstimauit, vt te suo sanguine mundaret, & propter te somnum mortis acciperet.

Iustificatio magnũ est Dei beneficium.

Cant. 6. d

Hug. de arrha animæ post med.

ANIMA. Fateor iam & recognosco, experior & intelligo me multo plura his a Deo meo recepisse, sed pro his omnibus nihil dignum beneficijs tantis Deo retribuisse, vnde ait Bernardus: Misericordias Domini in æternum cantabo, quia septem in me misericordias factas considero, per quas suam inæstimabilem pietatem euidentissimè recognosco. Primo, quòd a multis peccatis me conseruauit. Secundò quod me peccantem non statim damnauit, sed me prolongante iniquitatem, ipse prolongauit pietatem. Tertiò quòd cor meum immutauit, vt fierent ei dulcia quæ prius erant amara. Quartò quòd me pœnitentẽ misericorditer recepit. Quinto quòd continendi & emendandi mihi virtutẽ præstitit. Sextò quòd dedit mihi gratiam promerendi. Septimò quòd mihi tribuit spem obtinendi. Dic mihi iam ò homo propter diuinam clementiam, quid pro his omnibus Domino meo tribuam, ne fiam indigna percipiendis, si ingrata fuero inuenta de perceptis? Augustinus: Quid ergo retribuam Domino, nisi quod diligam & gratias agam, cõfitear & laudem dicam nomini suo æterno & benedicto? Quoniam tam paratus est mihi dimittere mala, & tam inæstimabilia conferre bona. Gratiæ eius deputo, quòd peccata mea quasi glaciem soluit, gratiæ eius deputo quæcũque mala non feci, & ideò omnia mihi reputo dimissa, quæcunque a me, ipso duce, non sunt cõmissa. Hæc Augustinus in libro Confessionũ.

Bern. ser. de septem misericordijs. qui est secũdus in Dominica 6. post Pentecost.

Aug. conf. li. 3. c. 7. to. 1.

HOMO. O anima scito, quòd quidquid tibi dilectus tuus cõtulit, quidquid propter te sustinuit, totũ in charitate perpetua, qua te dilexit, consummauit. Vnde, sicut æstimo, nec melius nec decentius, quàm per dilectionem retribuitur, quod ex sola dilectione condonatur.

ANIMA. Eia mi Domine Deus meus, si hæc ita se habent, quantum ego infelix & misera diligere deberem Deum meum, qui me creauit cum non eram, redemit cum perieram, & de multis periculis liberauit me: quando errabam reduxit me, quando ignorabam docuit me, quando peccabam corripuit me, quãdo contristabar consolatus est me, quando steti tenuit me, quando cecidi erexit me, quando iui duxit me, quando veni suscepit me. Hæc & multa alia fecit mihi Deus, de quibus dulce mihi erit semper loqui, semper cogitare, semper gratias agere, vtinam pro omnibus beneficijs suis possem eum laudare & amare. Cũ enim, secundum auctorem de spiritu & anima, cunctis præsidens, singulos implens, vbique præsens, eunctorum curam agens, & tam singulis quàm omnibus præuidens, ita tamen totum ad custodiam meam occupatum video, quasi omnium oblitus fuerit, & mihi solum intendere velit. Sic enim præsentem se mihi exhibet, semper se paratum offert, si me paratum inuenerit, vt quocumque me verto, non me deserat, nisi ego prius deseram eum. Nec pro his omnibus quod illi retribuam habeo, nisi tantum, vt diligam. Hæc auctor de spiritu & anima. Bernardus: O bone Iesu, quoties post immẽsas & innumerabiles lacrymas, quoties post varios singultus & gemitus, me sauciatam & iam penè desperantem vnxisti vnctione misericordiæ tuæ,

Ex Aug li. Solil. c. 13. to. 9. & li. de Dilig. Deo. c. 9. to. eod.

Auct. de Spir. & ani. c. 17. apud Aug. to. 3.

tuæ, & omnino pene deficientem excepisti gaudentẽ, nec derequisisti de venia præsumentem. Sed super hęc omnia mihi te bone Iesu amabilem nõ immerito reddit calix passionis, quem bibisti, opus nostræ redemptionis quod suscepisti. Hoc enim est quod totum amorem meum vendicat sibi, hoc est quod meam deuotionem blandius allicit, & iustius stringit, & vehementius afficit. Etenim vbi te humiliasti, vbi te naturalibus radijs exuisti, ibi charitas plus effulsit, & gratia amplius radiauit. Hæc Bernardus. Adiuro vos, inquit anima in Cãticis, filiæ Hierusalem, si inueneritis dilectũ, vt nuncietis ei, quia amore langueo. Bernardus: Non operit anima quem diligit, quia præsentem omnibus credit, qui de corde suo non recedit. Augustinus: Amo te Domine, & impatiens est amor, nec lacrymis sedatur, donec amori detur quod amatur. Nihil eius mæstitiam consolatur, quousque nõ aspicitur quod desideratur.

Can. 5.c

Aug. aliqua ex his li. 2. sol. c. 1. in prin. to. 1.

A. B. (margin letters)

ANIMA. Sed numquid ò homo ille tenetur Deum diligere, qui se gaudet talia, qualia ego cõmisi, minime commisisse?

HOMO. O anima non te quisquam irrideat, ab eo ægram sanari oportere, à quo sibi præstitum est vt non ægrotaret, vel forsan vt maiores labores cautius euitaret. Et ideo Deum tantundẽ, immò re vera amplius diligat: quia per quem me videt tantis peccatorum meorũ languoribus exui, per eum se videt tantis doloribus nõ implicari. Hæc Augustinus in libro Cõfessionum. Hieronymus: Sine amore charitatis quãuis quisque recte credat, ad beatitudinem tamen veniare non potest: quia tanta est charitas, vt etiam prophetia & martyrium sine illa nihil esse credantur, nullum præmium charitati compensatur. Charitas enim omnium virtutum obtinet principatum. Augustinus: Da mihi te Deus meus, redde te mihi, amo te, & si parum est, amem validius. Non possum metiri, vt sciam quãtum desit mihi amoris tui, ad id quod satis est, vt currat vita mea in amplexus tuos, nec auertatur donec abscondatur in abscondito vultus tui. Hoc tantũ scio, quod male mihi est præter te, & omnis copia quæ Deus meus non est, mihi egestas est. Hæc Augustinus:

Aug. li. 13. conf. c. 8. to. 1.

Quãtum & quomodo Deus sit diligendus.

ANIMA. Nunc ergo ò homo, quia pro his omnibus dilectũ dilectorem meum, vt dixisti, diligere debeo, dic quæso quantum aut quomodo ipsum diligã, quatenus sibi vicissitudinem tantæ dilectionis rependam?

Bern. de diligen. Deo in prin.

HOMO. O anima quamuis secundum Bernardũ, causa diligendi Deum, Deus sit; modus verò diligendi eum, sit sine modo diligere; possumus tamen modum aliquem ex ipsis sacræ scripturæ locis inuestigare. Ipse etenim qui tibi dilectionem tribuit, modum diligẽdi ostendit, quando dixit: Diliges dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. Dilige igitur anima amore singulari Deum patrem, qui te tam nobiliter ex nihilo creauit, Deum filium, qui te tã inæstimabiliter pro te moriendo reformauit, Deum spiritum sanctum, qui te tã misericorditer & tam dulciter sæpius consolando a peccato cõseruauit, & in bono confortauit. Dilige igitur Deum patrem fortiter, vt nullo alieno amore periculose vincaris, dilige Deum filium sapienter, vt nullo alieno amore dolose seducaris, dilige Deum Spiritũ sanctum dulciter, vt nullo alieno amore venenose inficiaris. Vel aliter secundum Bernardum: Disce à CHRISTO ò anima Christiana, quemadmodum debeas diligere Christum. Dilige dulciter, prudenter, & fortiter. Dulciter, vt amore illius omnis amor alius tibi vilescat, & ipse solus sit tibi mel in ore, melos in aure, iubilus in corde. Dilige prudẽter, vt amor tuus in eo solo & in nullo alio cõtinuè inardescat. Dilige fortiter, vt tua fragilitas omnia dura & aspera gaudenter pro ipso sustineat, vt dicas: Labor meus vix est vnius horæ, & si amplius est, nõ sentio præ amore. Hæc Bernardus: Hieronymus: Ita Christianus per amorem in Christum iugiter intendat, vt omnia libenter propter ipsum sustineat, donec ad ipsum perueniat. Hæc Hieronymus: Amemus Christũ, & eius semper quæramus inhærere amplexibus, & facile videbitur omne quod est difficile. Ambrosius: O anima semper in mẽte tua pertracta quàm dulciter Christus te dilexit in incarnatione, quàm prudẽter in cõuersatione, & quã fortiter in passione. Hugo: Nulla dilectio maior, nulla charitas sincerior, nullus amor fortior. mortuus est pro te innocens, nihil in te inueniens quod amaret. Hæc Hugo de Sancto Victore.

Matt. 22.d

Bern. ser. 20. sup. cant. cir. med.

Hieronym. epist. 22. ad Eustoch. vers. fin. to. 1.

Hugo de arrha ani. post med.

C. D. E. F. (margin letters)

ANIMA. Dic quæso ò homo, salua reuerẽtia tua, non ex curiositate, sed ex humilitate, non ex præsumptione, sed potius ex deuotione interrogo: Et quid est quod amo, cum Deum meum amo?

HOMO. O anima, si tua quæstio esset præsumptuosa, tunc nimis esset vitiosa: sed quia ex deuotione originatur, deuotam responsionem meretur. Audi ergo quid dicit ille magnus amator Dei Augustinus in libro Confessionum. Cum Deũ, inquit, amo, non amo speciem aut decus, non tempus, non candorem lucis istius amicum oculis, non dulces melodias, nõ vnguẽta suauiter redolentia, non manna, non mella, non membra carnis amplexibus acceptabilia, nõ hæc amo cum Deum amo. Sed quid amo? Amo lucem quamdam, quamdam vocem, quemdã odorem, quemdam cibum, quemdam amplexum interioris hominis mei. Vbi fulget animæ, quod non capit locus: vbi sonat, quod non capit tempus: vbi redolet, quod non spargit flatus: vbi sapit, quod non minuit edacitas: vbi hæret, quod non diuellit satietas.

Aug. conf. li. 10. ca. 6. to. 1.

ANIMA. Dic quæso ò homo vel paululũ de charitatis virtute, qua cognita ad diligendum Deum fortius animus inardescat.

HOMO. Re vera ò anima charitatis fructus magnus est, sed occultus. Ipsa enim, secundum Augustinum, in aduersitatibus tolerat, in prosperitatibus tẽperat, in duris passionibus est fortis, in bonis operibus hilaris, in tẽtatione tutissima, in hospitalitate liberalissima, inter veros fratres lætissima, inter falsos patiẽtissima. Ipsa est inter opprobria secura, inter odia benefica, inter iras placida, inter insidias innocens, in iniquitate gemens, in veritate respirans. Hæc Augustinus de laude charitatis. Bernardus: O felix amor ex quo oritur strenuitas morum, puritas affectuum, subtilitas intellectuum, sanctitas desideriorum, claritas operum, fecũditas virtutum, dignitas meritorũ, sublimitas præmiorum & honorum. O dulcedo amoris, ò felix amor dulcedinis, comedat te cor meum, & nectare tuo repleantur viscera animæ meæ. Hæc Bernardus. Idem: O anima quàm dulcis est cibus charitatis, qui fessos alleuat, debiles roborat, mæstos lætificat. Iugum namque veritatis facit suaue, & onus eius leue. Idem: Fateor domine, non sustinui pondus diei & æstus, sed iugum suaue & onus leue porto. Opus enim meum vix est vnius horæ, & si plus est non sentio præ amore. Sed quid plura? Hugo de Sancto Victore: O anima tanta est vis amoris, vt talem te necesse sit esse, quale est illud quod amas. Et cui per affectum coniungeris, in ipsius similitudinẽ ipsa quodammodo dilectionis societate transformaris. Hæc Hugo.

Aug. tract. de laude charit. to. 9

Ber. de 12. grad. humil. lõge ali quantulũ a prin. Idem ser. 14. sup. Cant. ante med.

Quomodo anima per mentale exercitium debet radium contemplationis conuertere ad exteriora, vt cognoscat quàm instabilis sit mundana opulẽtia, quã mutabilis mundana excellentia, & quàm miserabilis mundana magnificentia. Cap. II.

ANIMA.

IAm video quoniam miser est omnis animus iũctus amicitia, rebus temporalibus, quæ cum labore acquiruntur, cum timore possidentur, cum dolore amit-

Ex Aug. li. 4. confes. c. 6. & c. 9. to. 1.

tuntur. Sed beatus est qui amat te domine, & inimicum propter te & amicum in te: solus enim nullum charum amittit, cui omnes in te chari sunt: te vero nemo amittit, nisi qui te dimittit, qui autem te dimittit quo vadit, nisi à te placido ad iratum? Hæc Augustinus. Idem: O charitas quæ semper ardes & numquã extingueris, Charitas Deus meus accende me. Iubes vt amem te, da quod iubes; & iube quod vis. Iubes certe quod contineam a concupiscentia carnis, a concupiscentia oculorum, & ambitione sęculi. Augustinus: Minus te domine amat, qui aliquid tecum amat, quod propter te nõ amat. Hieronymus: O homo amemus Christum, & eius semper inhęrere quæramus amplexibus, & facile videbitur omne difficile.

Idẽ li. 10. conf. c. 29. & 30. to. eod.
Ibid. c. 29.
Hierony. ep. 22. ac Eustoch. vers. fin. to. 1.

HOMO. O anima iã, vt video, recognoscis quàm felix & quàm beatus est, qui in solo æternitatis desiderio per amorem figitur, qui nec prosperitate extollitur, nec aduersitate quassatur, & dum nihil habet in mundo quod diligat, nihil est in mundo quod pertimescat. Hæc Gregorins in moralibus. Conuerte igitur ò anima nunc radium contemplationis ad ea, quæ sunt iuxta te, hoc est ad mundum istum sensibilem, vt ipsum & ea quæ sunt in ipso despicias, & eo despecto amplius in amore sponsi inardescas. Minus enim eũ amas, si aliquid cum eo appetis, quod propter ipsum & in ipso non diligas. Tanto enim secundum Gregorium quis ab illo superno amore disiungitur, quanto inferius delectatur, & citius ad Deum cõuertitur, qui nõ habet in hoc sæculo, vnde delectetur. Et secundũ glossam super Exodum, Tãto quis ab inferiorũ amore disiungitur, quanto ad sola æterna amanda subleuatur. Cetera igitur creatura tibi vilescat, vt creator tuus in corde solus dulcescat. Augustinus: Volue igitur semper & reuolue, non tantum ex auditis, sed etiam ex expertis, non tantum ex dictis, sed etiam ex factis, quàm instabilis sit mundana opulentia, quàm mutabilis mundana excellentia, quàm falsa & miserabilis mũdana gloria. Omne enim secundum Gregoriũ, quod hic eminet, multo plus mærore afficitur, quàm honore gaudeat, Bernardus: Ecce huius mundi amatores nundinas huius sęculi perambulant, alij diuitias, alij honores, alij gloriam quęrentes. Sed quid de diuitijs dicam, quæ cum labore acquiruntur, cum timore possidentur, cum dolore amittuntur? Quid de honore referam? In loco sublimi positus es, numquid nõ eris iudicandus ab omnibus, lacerandus ab omnibus? Nũquid in honore sine dolore, in prælatione sine tribulatione, in sublimitate sine vanitate esse quis poterit? Quid de gloria dicam? Nihil aliud est nisi quædam vana aurium inflatio. Nũquid & ipsa est sine iudicio? Respice quos antecedis, & cogita quia in omnibus inuidiæ semina præbes. Toties angelo apostatæ similis esse volo, quoties præesse desidero. Hæc Bernardus, Hieronymus: Nihil namque sęculo rebusq. sęculi fugacius est, quas, cũ tenere cupimus, amittimus. Vidisti Imperatores, vidisti præfectos, vidisti exercitus, victorias & triumphos: heri fuerunt, hodie non sunt, heri quasi flos apparuerunt, hodie quasi fenum aruerunt. Nihil itaque bonum est, nisi quod perpetuum est. Hæc Hieronymus.

Ex Greg. li. 10. Mor. c. 12. cir. fin.
Greg. hom. 30. in Euang. ante med.
Ber. in ser. de quinque negotiation. & quinque region. paulo ante med.

ANIMA. O homo si hæc ita se habent, quid est quod miseri homines quærunt, dum mundi vanitates appetunt? O quantum excæcati sunt qui mundi gloriam quærunt. Gregorius: Nonnulli dũ quorumdam gloriam cernunt, magnum aliquid existimant, atque vt talia mereantur, exoptant. Cum vero eos morientes aspiciunt, eorum quàm vana sit gloria cum gemitu fatentur, & dicunt: Ecce quàm nihil est homo. Hęc Gregorius.

HOMO. O anima charissima, & quid sunt mundana omnia nisi quædam vana somnia? Et quid profuit superbia aut diuitiarum iactãtia amatoribus suis. Transierunt enim omnia tamquam vmbra, & tamquã nauis quæ pertransiit fluctuantem aquam, cuius non est inuenire vestigium. In malignitate enim sua consumpti sunt. Heu quam plurimi etiam nullum signũ reliquerunt. Vbi sunt principes gentium, & qui dominati sunt super bestias, quæ sunt super terram? Qui argentum thesaurizauerunt, & aurũ congregauerunt, qui ciuitates & castra extruxerunt, reges & regna bellando deuicerunt. Vbi sapiens? vbi scriba? vbi inquisitor huius sæculi? Vbi Salomon sapientissimus? vbi Alexander potẽtissimus? vbi Samson fortissimus? vbi Absalom speciosissimus? vbi Assuerus gloriosissimus? vbi Cæsares potentissimi? vbi reges, vbi principes inclyti? Quid profuit eis inanis gloria, breuis lętitia, mundi potẽtia, magna familia, carnis voluptas, diuitiarum falsitas, concupiscentiæ suauitas? vbi risus? vbi lætitia? vbi iactantia? vbi arrogantia? Ecce generositas sanguinis, pulchritudo corporis, forma elegans, iuuenilis decor, prædia, palatia immẽsa, suppellex, adde & mundi sapientiam, de mundo sunt hæc omnia, & mundus quod suum est diligit, & tamen cum mundo non diu subsistunt. Transibit enim mundus & concupiscẽtia eius. Bernardus: Tu ergo si rectè sapis, si tecum lumen oculorum est, desine sequi quæ consequi miserũ est, quæ possessa onerant, amata inquinant, & amissa cruciant. Tu ergo relinque hæc omnia propter eum qui est super omnia. Hæc Bernardus: Fuge ergo, & confuge ò anima ad vrbem refugij, hoc est ad vitam religiosam, vbi possis de præteritis agere pœnitentiam, & in præsenti obtinere gratiam, & feliciter præstolari futuram gloriam. Non te retardet peccatorum conscientia, quia vbi superabundauit iniquitas, superabundare consueuit & gratia. Non pœnitentiarum austeritas ipsa te deterreat. Non enim condignę sunt passiones huius temporis ad præteritam culpam quę remittitur, ad pręsentem gratiam quę immittitur, & ad futuram gloriam, quæ promittitur. Hæc Bernardus.

Sap. 5. A
1. Cor. 1. c
Ber. epist. 103.
Ex Bern. ser. de conuers. ad clerie. c. 30.

ANIMA. Iam falsitatem & instabilitatem mundi agnosco, sed nescio quo vinculo detẽta adhuc auertere mentem nequeo.

HOMO. Certe si diligenter ò anima & prudenter periculum tuum, quod de mundo incurris aduerteres, proculdubio animum a sęculi vanitatibus cohiberes. Grauis enim & nimis periculosa est mundana conuersatio, quia secundum Bernardum, Periclitatur castitas in delitijs, humilitas in diuitijs, pietas in negotijs, veritas in multiloquio, charitas in hoc nequã sæculo. O anima debilis & infirma quæ tam facilis es ad decipiendum, tam prona ad cadendum, tam difficilis ad surgendum. An ignoras quòd sicut difficile est arborem iuxta viam positã fructus pulcherrimos vsque ad maturitatem seruare, sic difficile est hominẽ iuxta sęculum viuentem, iustitiam immaculatam vsque in finem conseruare? Hæc Chrysostomus. Item Augustinus in epistola quadam: Vincula huius mundi habent asperitatem veram, iucunditatem falsam, certum dolorem, incertam voluptatem, durum laborem, timidam quietem, plenam miseriam, nullam beatitudinem, & inanem spem. O anima si hoc in mente portares, mundum & ea quæ in mundo sunt contemneres. Et quid est charissima quod diligis? quid est quod appetis? quid est quod in mundo quæris? Si prælationem diligis, quid aliud facis, nisi quòd vitam tuam confundis? An ignoras quod monstruosa res est gradus summus & animus infimus, sedes prima & vita ima, lingua magniloqua, & manus ociosa: sermo multus & fructus nullus, vultus grauis & actus leuis, ingens auctoritas & nutans instabilitas. Hec Bernardus. Sed forte diceres, prælationem quidem appeto, sed in ipsa bene & sanctè viuere intendo. Laudo, sed raro quod laudare valeam inuenio. Vnde semper timeo quod dicit Gregorius in registro: Ita sibi regentium & subditorum merita connectuntur, vt sæpe ex culpa præsidentium fiat deterior vita subditorum. Et sæpe ex merito plebium delinquat vita pastorum. Si sapien-

Bern. ibid.
Chry. oper. imper. homil. 39. ante med. to. 2.
Ex Bern. li. 2. de consid. ad Eugen. c. 7.
Greg. Reg. li. 6. c. 17. post med. & li. 25. Mor. c. 14.

sapientiam mundi quæris, ô quanto periculo te committis. Bernardus: Heu quot & quantos mundi maledicta sapientia supplantauit, & conceptum in eis diuinum extinxit spiritum, quem vehementius Dominus accendi voluit. An ignoras quòd sapientia mundi terrena est, animalis & diabolica, inimica salutis, suffocatrix vitæ & mater cupiditatis? Hæc Bernardus. Augustinus: Qui sine Saluatore salutem vult quærere, & sine vera sapientia æstimat se prudentem fieri posse, non sanus, sed æger est, non prudens, sed stultus est, & in ægritudine laborat assidue. Qui enim crescit in scientia & non in bona vita, elongatur a Deo, sicut dicit Algazel. Tu ergo si sapiens esse desideras discas in terris, quorum scientia perseueret tecum in cælis. Hæc Hieronymus. Hic studeas qualiter ad ipsum peruenias, quem semel vidisse est omnia didicisse. Hæc est illa æterna veritas, sine qua omne sapere desipere est, quam solam cognoscere perfectum scire est. Augustinus: Infelix homo qui scit omnia alia, te autem nescit. Beatus autem qui te scit, etiam si aliena nesciat. Si autem te & alia nouit, non propter illa beatior, sed propter te solum beatus. Anselmus: Sed fortasse diuitias mundiales, pompas sæculares, & delitias carnales o anima mea diligis, & propter hoc mundum inuite derelinquis. Sed attende quòd caduca & fragilia sunt hæc. Dic vbi reges? vbi principes? vbi omnium prædictorum dilectores? Timeo quòd multi ex ipsis heu exterminati sunt, & ad inferos descenderunt. Quid nunc eis prodest superbia? quid diuitiarum iactantia? Qui enim plus diligit mundum quàm Deū, sæculum quàm claustrum, gulam quàm abstinentiam, luxuriam quàm continentiam, sequitur diabolum, & ibit cum eo ad æternum supplicium. Augustinus: Qui florent felicitate sæculi, pereunt virtute Dei: florent ad tempus, pereunt in æternum: florent falsis bonis, pereunt veris tormentis. Idem: Si in hoc sæculo aliquid nos habere delectat, Deum qui possidet omnia expedita mente possideamus, & in ipso habebimus quidquid feliciter & sanctè desideramus. Gregorius. Nec diuiti obsunt opes si eis bene vtatur, nec pauperem egestas commendabilem facit, si inter inopias sordes peccati non caueat. Sed adhuc o anima inuenies quod obijcias, dicens: Mundum despicio, sed amicos, parentes, & cognatos derelinquere non valeo. Friuola o anima est hæc obiectio. Bernardus: Fidelis sermo & omni acceptione dignus. Si impium est contemnere patrem vel matrem, propter Christum pijssimum est. O dirum patrem, ô sæuam matrem, immò non parentes sed peremptores, qui te malunt perire cum eis, quā regnare sine eis. Hieronymus: Licet sparso crine & scissis vestibus vbera, quibus te nutrierat mater, ostendat, licet in limine pater iaceat, per cōtemptam matrē per calcatū patrem perge siccis oculis, & ad vexillum crucis euola. Solum pietatis genus est in his fuisse crudelem. Chrysostomus: An ignoras o anima, quod qui habet Iesum, habet patrem, & matrē, & omnem amicū? Quid sequeris mortuos? sequere viuū, & dimitte mortuos sepelire mortuos suos.

Aug. li. 5. conf. c. 4. to. 1. — *Sap. 5. b* — *Bern. ep. 104. ad Magist. Galterum de Caluo'mōte in fin.* — *Hieron. ep. 1. ad Heliod. non lōge a prin.*

ANIMA. Iam ex verbis tuis o homo perpendo, & ex multis experimentis cognosco, quòd etiam mundus in seipso aruit. Sed adhuc heu in multorum cordibus floret, qui amaritudines mundi diligunt, fugientem sequuntur, labentem amplectuntur, dic quæ est tantæ cæcitatis ratio?

HOMO. O anima an ignoras, quòd tam delicata & tam nobilis es a sponso tuo auctore omnium condita, quod sine dilectione esse non potes? Hieronymus: Difficile est humanam animam non amare, necesse est enim, vt mens nostra ad quoscūque trahatur affectus. Vnde secundum Bernardum etiam oportet, quòd aut in summis aut in infimis delecteris. Igitur secundum Gregorium in moralibus, Quia sunt nonnulli qui vitam suam negligunt, dum transitoria appetunt, & æterna non intelligunt, vel intellecta con-

Hieron. ep. 22. ad Eustoch. longe ante med. — *Greg. lib. 1. Mor. c. 10.*

A temnunt, dolorem non sentiunt, dum vulnerati sunt. Vnde heu se miseri in bonis esse putant, exilium quasi patriam diligunt, & in cæcitate quasi luminis claritate exultant. E contra electorum mentes, dum cuncta transitoria quasi nulla conspiciunt, ad quid sunt conditæ, requirunt. Cumq. eorum affectui nihil extra Deum sufficiat, in sola cōtēplatione conditoris quiescunt, supernis interesse ciuibus appetunt, & adhuc in mundo positi extra mundum surgunt. Hæc Gregorius. Idem super Ezechielem: Dulcedo videtur esse in rebus humanis, sed eis qui nullā de cælestibus dulcedinem experti sunt. Quia dum mens humana mi-
B nus æterna intelligit, tanto dulcius in temporalibus requiescit. Sed si quis iam cordis lingua gustauerit quæ sit illa dulcedo cælestium præmiorum, huic quāto dulcius fit, quod intus videt, tantò magis in amaritudinem vertitur omne quod foris sustinet.

Greg. hom. 10. in Ezech. lōge post med.

ANIMA. Ne quæso o homo procrastines, mihi aliquid de mundano & cælesti gaudio edisserere, quatenus vtriusque natura perfectius cognita, vnū verius despiciam, & ad alterum assequendum studiosius me extendam: quia puto quòd sicut bonum non amatur nisi cognoscatur, ita malum non deuitatur nisi intelligatur.

C HOMO. O anima æstimo, quòd mundanum gaudium (si tamen potest dici gaudium, & non potius flagellum incognitum) nunquam perfecte cognoscitur, nisi cum perfecte despicitur. Vnde sicut a perfectis mundi contemptoribus traditur, mūdanum gaudium potissime propter quinque contemptibile est habendum. Primo quòd habet vilitatem in obiecto. Quid enim est sæculi lætitia? Respondet Augustinus, impunita nequitia, id est luxuriari, inebriari, comessationibus vacare, vanitatibus intēdere, & pro his, in hac vita nihil mali sustinere. Putant enim mali se esse in delitijs, cum non corriguntur pro suis nequitijs. Et
D ignorant quòd sicut dicit Augustinus, nihil infelicius est felicitate peccantium, qua pœnalis infirmitas nutritur, & mala voluntas roboratur. Secundò habet impuritatem in subiecto. Anima enim peccatis deformata, est subiectum mundani gaudij, quæ lætatur cū male fecerit, & exultat in rebus pessimis. Vnde bene dicit Beatus Hieronymus, quòd ridere & gaudere cū hoc sæculo, non est factū hominis sensati, sed phrenetici. Reuera ô anima cor mundum non cum hoc sæculo immundo, sed cum Deo & in Deo lætum est & iucundum. Tertiò habet breuitatem in seipso, quia gaudium hypocritæ ad instar puncti. Hypocrita est
E hic mundus, cuius gaudium est ad instar puncti, quod nec latum, nec longum, nec altum est, nec profundū. Augustinus super Ioannem: Lætitia seculi vanitas est, cum magno desiderio speratur, vt veniat, & non potest teneri cum venerit. O anima quàm breuis, quā fragilis, & quàm caduca est mundana lætitia. Breues enim dies hominis sunt, vt dicit Iob. Quarto habent tristitiam in termino, quia ducunt heu miseri in bonis dies suos, & in puncto ad infernum descendunt. Extrema enim talis gaudij luctus occupat. Immo o anima si vales discernere, tale gaudium habet semper tristitiam admixtam in actu suo, quia semper necesse est
F quòd præsumat sæua, perturbata conscientia. An ignoras ô anima, quòd non diutius perdurat lætitia quæ est in comedendo & bibendo, quàm durat tristitia quæ est esuriendo & sitiēdo? sic est de omnibus alijs. Quinto habet miseriam magnam in affectu proprio, quia est spiritualis gaudij impedimentum. O anima agnosce quàm miser est hic mundus, & quàm miserrimi qui sequuntur ipsum. Semper enim mundana gaudia excluserunt homines a beata vita. Bernardus: O quā vilis est, quàm inutilis est mundana consolatio, & quòd plus est metuendum, quia veræ ac sanctæ consolationis est impedimentum. Renuas igitur ô anima mea in mundo delectari, si vis de Dei memoria consolari. Hæc Bernardus. Augustinus: Cetera

Aug. ser. 37. de ver. Dom. post med. to. 10. — *Prou. 2. c* — *Iob. 20. a* — *Iob. 14. a* — *Iob. 21. b* — *Prou. 14. b* — *Bern. ser. 4. in vigil. Natal. Dom. statim post prin.*

creatura vilescat, vt creator in corde dulcescat.

A n i m a. Iam mundum despicio, iam falsam lætitiam, veram tristitiam, falsam dulcedinem, & veram mundi amaritudinem agnosco, & ob hoc non immeritò hæc omnia secundum tuum consilium cõtemno. Sed quia sicut asseris, sine dilectione esse non valeo, dic quæso quid agam? quo me conuertam? vbi dilectionem conuenientem inueniam?

H o m o. O anima si te ipsam perfecte cognosceres, ex tui cognitione mundũ & omnia quæ in mundo sunt, cõtemneres, & discere posses, quàm consolationem in tua dilectione affectare non immeritò deberes. O anima si te naturam cælestem intelligeres, B proculdubio terrenam consolationẽ abhorreres. Erubesce igitur consolari in cœno, quæ es de cælo. Erubesce in imis delectari, quæ non potes nisi in summo satiari. Natura es, vt puto, cælestis, & cælestem consolationem, sicut æstimo, naturaliter, si carnalis insania permitteret, appetis, & requiris. Bernardus: O quã dulce & delectabile esset, adiuncto diuini amoris condimento, secundum naturam viuere, si carnalis insania nos permitteret, qua sanata statim naturalibus natura arridet.

A n i m a. Et quid est proprie secundum naturam viuere?

C H o m o. Proprijssimè secundum naturam viuere, est in terris cęlestem vitam ducere, ab exterioribus ad interiora redire, ab interioribus ad superna ascendere, & facere omnia secundum nobilissimum quod in homine præcellens, hoc est secundum intellectum. Hæc Philosophus 4. Ethic.

A n i m a. Potest ne aliquis in terris, & in hac lacrymarum valle cælestem vitam ducere?

H o m o. O anima si de meis verbis tãquam hominis peccatoris dubitas & miraris, audi Augustinum & Apostolum Paulum. Ecce quid dicit Augustinus: Cum æternum aliquid per cognitionem & amorem D capimus mente, iam non in hoc mundo sumus. Vnde est quod dicit Apostolus: Nostra conuersatio in cælis est. (*Philip. 3. d*) O anima mea puto igitur, quòd verius es vbi amas, quàm vbi animas: quia quidquid diligis ipsa dilectionis vi in eius similitudinem transformaris. Si ergo cælestia cõtemplaris, si cælestia diligis, quomodo iam non in cælis commoraris, quæ cælestibus spiritibus in vita assimilaris?

A n i m a. Heu heu iam me infelicem & miserã, miserabiliter multo iam tempore excæcatam sentio, quæ tanto tempore per cognitionem in temporalibus E & terrenis rebus oberraui, mũdanis & vilibus me per amorem alligaui, de quibus paucam consolationem, multam vero amaritudinem & desolationem, modicam & valde exilem lætitiam, sed variam & sæpe magnam cordis tristitiam sumpsi. Dic ergo iam quæso o homo, quæ est cælestis consolatio, & si quo modo possem ad ipsam pertingere in hac valle lacrymarum & miseriæ? Quid est quod in Deo meo inuenio, cum tam libenter & tam faciliter omnia propter ipsum cõtemno, cum dico intra meipsum cum gaudio, Deus cordis mei, Deus pars mea in æternum? Quid est quod in illa breuissima hora in dilecto meo degusto, cum F omnia dura & amara & aspera gaudenter & hilariter, propter ipsum sustinere totis viribus concupisco, & dico: Mihi adhærere Deo bonum est. (*Ps. 72. d*) Et, Quis me separabit a charitate Christi? (*Rom. 8. g*)

H o m o. Secundum Bernardum, o anima hæc cõsolatio nihil aliud est, quàm gratia quædam deuotionis, procedens de spe veniæ, & gustus boni licet exiguus, & suauissima quædam delectatio, qua benignus Deus afflictam recreat animam, qua anima ad Deum requirendum inuitatur, & ad diuinum amorem accẽditur vehementer. (*Bern. ser. 1. in festo omnium Sãct. post med.*) Hugo de Sancto Victore. O anima quid putas est tam dulce & tam suaue, quod in recordatione dilecti deuotas animas solet tangere, & tã suauiter afficere, vt iam totaliter à seipsis alienari incipiant? Exhilaratur conscientia, & in obliuionem venit omnium dolorum memoria: exultat animus, clarescit intellectus, cor illuminatur, affectus iucũdatur. Iam nesciunt vbi se esse conspiciunt, & quasi amplexibus amoris aliquid intus tenent, & nesciunt quid sit, & tamen totis viribus tenere concupiscunt. Luctatur quodammodo delectabiliter animus, ne recedat ab eo, quasi in eo finem omnium desideriorum inuenerit. Hæc Hugo. Bernardus: Nonnumquã quasi clausis oculis bone Iesu ad te inhiãti, mittis mihi in os cordis, quod non licet mihi scire quid sit. Saporem quidem sentio, dulcedinem adeo confortantem, quæ si perficeretur in me, nihil vltra quærerem. (*Bern. de amore Dei c. 9. cir. med.*) Nonne hic est iubilus cordis. Gregorius: Iubilus dicitur ineffabile mentis gaudium, quod non abscondi, non sermonibus aperiri potest. Sed tamen quibusdam motibus aperitur, licet nullis proprietatibus exprimatur. (*Greg. li. 24. Mor. c. 5. nõ lõge a prin.*) Vnde Psalmus: Beatus populus qui scit iubilationem. (*Ps. 88. c*) Non dicit, qui loquitur, sed qui scit: quia iubilus quidem sciri potest intellectu, sed dicto seu verbo exprimi nõ potest. Bernardus: Istum autem gustum cum accipio, nullo corporis visu, nullo animæ sensu, nullo spiritus intellectu aduertere me sinis quid sit, cum accepero & ruminare volo, & dijudicare eius saporem, statim trãsit dulcor eius, diglutio quidem illud quidquid est in spe vitæ æternæ, sed operationis eius virtutem diu ruminando, omnibus animæ venis & medullis quasi vitalem quendam succũ optabam infundere, vt ab omnibus alijs affectibus desiperet, & illud solum saperet, sed festinat transire, & cum de inquisitione vel acceptione eius vel visu, formata quędam lineamenta memoriæ gestio arctius impressa committere, vel etiam memoriam labilem scripto iuuare, experimento cogor dicere id Euangelicum: Nescis vnde veniat, aut quo vadat. (*Ioan. 3. a*) Hæc Bernardus. Quæ putas o anima est tam dulcis tamq. suauis delectatio? certe hæc est consolatio diuina.

A n i m a. O homo quis mihi hoc tribuat, vt hæc tam inexperta consolatio in cor meum perueniat, vt malorum meorum obliuiscar, ac mundanam consolationem despiciam, & a meipsa feliciter alienari incipiam?

H o m o. O anima, magnum est quod desideras, inæstimabile donum est quod exoptas. Vnde, vt æstimo, humano studio non potest obtineri, humano merito vix potest promęreri, sed a Deo humilibus precibus, & a digne dispositis ex sola diuinæ pietatis condescendẽtia vix potest impetrari. Omne enim aurũ in comparatione illius arena est exigua, & argentum illi comparatum tamquam nihilum reputatur. (*Sap. 7. c*)

A n i m a. O homo dic rogo, qualis debet esse dispositio, qua ordinari debet ad impetrandum orantis affectio?

H o m o. De hac materia multum posset dici ab expertis, sed quia inexpertum me esse recognosco, etiã paucã me dicere erubesco. Vnde timeo, ne dicatur cõtra me: Quare tu enarras, quod non degustas? quare tamquam indignus laudas quod ignoras?

A n i m a. O homo, noli timere, cum reuerentia & humilitate quæ audisti & legisti deuote proponere. Multi enim de rebus magnis & arduis alijs vtiliter proposuerunt, quod non de propria experientia, sed aliorum scientia didicerunt.

H o m o. Iam cum aliqua audacia loquar. Nam vires quas imperitia denegat, charitas subministrat. Vnde sicut sentio, sic refero. Puto, saluo meliori iudicio, si vis te ad hanc cælestem dulcedinem degustandã præparare, debes esse depurata, exercitata, & eleuata. In primo hæc cælestis dulcedo odoratur, in secundo degustatur, & in tertio aliquando vsque ad ebrietatẽ sumitur & potatur. Primò dico quòd debes esse depurata a peccatis, ab affectionibus inordinatis, a temporali consolatione, & a creaturarum inordinata dilectione, quia secundum Bernardum, Errat omnino si quis

Bern.ser.6 in Ascens. Dom. post med. quis illam cælestem dulcedinem huic cineri, diuinum illud balsamum huic venenoso gaudio, charismata illa Spiritussancti, huius sæculi illecebris misceri posse arbitratur. Sed postquam a talibus anima fuerit purgata, lacrymosis gemitibus depurata, & candidata dolorosis fletibus, quia dignum est, sicut dicit Augustinus, quòd mens illa semper in se dolores inueniat, quę derelicto creatore semper in se & in creatura gaudia quærebat. Pulchrè igitur Gregorius in mortalibus super illo verbo Iob: Antequam comedã suspiro, dicit. *Greg.lib.5. Mor.c.7.in princ.* Comedere animæ est, supernæ lucis contemplationibus pasci. Suspirat ergo antequam comedat, quia qui se in hoc exilio per desideriorum cælestium lamenta non humiliat, æternæ patriæ gaudia non degustat. A veritatis enim pabulo ieiuni sunt, qui in hac peregrinationis inopia lætantur. Secundò debet mens esse exercitata in bonorum perpetratione, & in malorum perpessione. *Matth.5.a* Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Quia quos amor veritatis afficit, refectio consolationis pascit. Bernardus: O bone Iesu, quoties post innumerabiles lacrymas & gemitus sauciatam animã meam vnxisti vnctione misericordiæ tuæ, & nonnunquam pene desperantem excepisti, consolatam & de venia præsumentẽ dereliquisti? Ecce quo modo prętium rerum honestarum in ipsis est. Vnde reuera quã- *Matt.7.b* uis in initio arcta sit via quæ ducit ad vitam, processu tamen temporis inæstimabilis dilectionis dulcedine dilatatur. O igitur quàm beata consolatio, quæ diuinitus infunditur laborantibus pro Christo. Tertium in quo anima inebriatur hac dulcedine, est mentis eleuatio, quando feliciter animus a terrenis abstrahitur, & miro quodam modo supra seipsum, supra mundũ, immò super omnem creaturam eleuatur, vt iam dicere possit anima: *Cant.2.a* Introduxit me rex in cellaria sua. Hęc est illa cella vinaria, in qua introducitur anima, vbi bibit de vino condito inæstimabilis deitatis, & de lacte albissimo incõtaminabilis humanitatis. O anima hinc *Cant.5.a* bibunt amici, sed inebriãtur charissimi. O felix ebrietas, quam sequitur mentis & corporis tam casta & sancta sobrietas. Hinc efficitur anima more ebrij gaudẽs & lætabunda in aduersis, fortis & secura in periculis, prudens & discreta in prosperis, liberalis & pia in cõdonandis iniuriis, & tandem quieta & somnolenta recumbens in amplexibus diuinis, cum læua sponsi sponsam sub capite amicabiliter sustentat, & dextera *Cant.2.a* dilecti dilectam familiariter amplexatur.

Anima. O homo confiteor cum humilitate & cum reuerentia, quòd accidit mihi aliquando, licet heu perraro, quod cum magna violentia circa conuersionis meæ primordia, animum a terrenis abstraxi, & ad cælestia contemplanda cum conatu nimio eleuaui. Intraui cum tremore, circumspexi cum rubore, vidi choros Angelorum, palatia & gaudia Patriarcharum & Prophetarum, Apostolorum aspexi tabernacula, & Martyrum cõuiuia, Virginum & Cõfessorum solatia. eleemosynam videlicet alicuius consolationis a singulis petij, micas decidentes de mensa dominorum desideraui, nec obtinui. Sed, quod auditu lamentabile est, mox ab omnibus vt peregrina & incognita repulsa fui. Quid ergo profuit mihi laboriosa mentis eleuatio, quam nulla secuta fuit consolatio?

Homo. O anima nõ fuit sine causa repulsio hęc tam desolatoria. Puto quòd hæc fuit causa, quia voluisti esse socia consolationis, antequã fuisti socia passionis: voluisti esse particeps remunerationis, antequã imitatrix virtutis. Satage ergo primò esse socia Angelorum per puritatem & innocentiam, socia Patriarcharum & Prophetarum per humilitatem & fidei confidentiam, stude esse filia Apostolorum & Martyrum per charitatem & patientiam, Confessorum & Virginum per pietatem & continentiam, & tunc audacter in hoc exilio saltem cum filio prodigo, pij patris eleemosynam obtinebis. *Luc.15.e*

Anima. O homo iam quàm vana & insipida sint omnia trãsitoria agnosco, & ob hoc mundum despicio, consolationem sęculi vilipendo, mundana quoque gaudia sicut venena mortifera fugio & cõtemno, vitam etiam præteritam quasi mortuã plango, & mẽtem meam miseram gemitibus & fletibus abluo, & repurgo, & si aliquando inter lacrymas & gemitus odorem diuinæ suauitatis vel modicum sentio, adhuc tamen cibum angelorum & vinum amicorum infelix & misera ieiuna & sitibũda non degusto. Bernardus: Non accessit adhuc Domine deus meus cor meum ad multitudinem dulcedinis tuæ, quam abscondisti timẽtibus te, Foris enim eius odore vtcumque sustentor, quod est mihi super odorem balsami, cũctique generis suauia odoramenta. O Domine Deus, si tam nobilis est odor, quam dulcis est tuæ dulcedinis sapor? Si tantæ virtutis est modica degustatio, quantum iucunditatis habet felix inebriatio? O quis mihi det vt venias in cor meum, & inebries illud vino tuo, & amplectar te Deus meus?

Homo. Secundum Augustinum, o anima deuota, loquar salua reuerentia, nimis estis auara, & vtinam non præsumptuosa. Vires vestras perpẽdite, merita considerate, virtutes discutite, & tunc si placet, sufficiat vobis magis in odore diuinorum vnguentorum cum adolescentulis humiliter currere, quàm pręsumptuose super merita postulare.

Anima. O homo, quam durus & onerosus es mihi miseræ animæ consolator, quàm parcus, si fas est dicere, diuinæ bonitatis es dispensator. Audacter dico, tacere non valeo, mihi odor non sufficit, modicus gustus plene non reficit sed afficit, ebrietatem affectus meus appetit & requirit. Scio qui dicit: Bibite amici, & inebriamini charissimi, *Cant.5.a* si deprimit indignitas petentis, spem tamen erigit pietas promittentis. O homo quomodo dubitare valeo, quin paratus sit dare bona sua qui pro me non dedignatus est pati mala mea? An ignoras qui multos de Dei pietate docuisti, quod de Beato Augustino didicisti, sic dicente: Erubescat humana pigritia, plus vult Deus dare, quam audeat homo postulare? Idem de vera religione. Deus dedit nobis pignus spiritus, in quo sentiamus eius dulcedinem, & degustemus ipsum fontem vitæ, in quo sobria ebrietate irrigemur, tãquam lignũ quod plantatũ est secus decursus aquarũ. *Ps.1.a* Chrysostomus: Nil omnipotentiã Dei clariorem reddit, quàm quòd omnipotentes facit eos, qui sperant in eo. nam Deo per spem innixum animum, nulla fraus, nulla illecebra, poterit vel stantem deijcere, vel durantem superare. Erubescat nunc humana desperatio, & maledicta sit pusillanimitatis trepidatio, quæ diuitem & nimis liberalem in omnes qui inuocant illum, *Rom.10.c* æstimat illis qui spẽ perfectam ponunt in illum, sua posse beneficia denegare. Numquid nõ pater æternus, apud quem nulla est trãsmutatio, *Luc.1.c* ex sola liberalitatis immensitate filium suum misit, in quo dedit totum quod habuit, totũ quod potuit, totum quod ille fuit? Si verò sua liberalitas suam infinitam bonitatem modo diminueret, forsan nõ immerito nostra infirmitas trepidaret. Sed quia ex seipso, non ex accidenti bono bonus est, ex suæ bonitatis communicatione non diminuitur, ex alienę bonitatis additione non augetur.

Homo. Anima, magna est fides tua, valde fortis es in spe & confidentia. Et quamuis spes quæ procedit ex meritis proprijs & diuinæ clementiæ confidentia, meritoria sit, laudabilis & sancta, consulo tamen sane antequam ad quærendam ebrietatem supra te ascendas, prius per tui considerationem salubriter infra te descendas, vt discas tuum sponsum reuerenter timere, antequàm incipias suũ secretum cubiculum introire: quem non solum timere debes cum irascitur, verumetiam cum suauissime & delicatissimè blanditur.

Quomodo anima per mentale exercitium debet radium contemplationis conuertere ad inferiora, vt intelligat humanæ mortis ineuitabilem necessitatem, iudicij finalis formidabilem austeritatem, pœnæ infernalis intolerabilem pœnalitatem. Cap. III.

ANIMA.

DIc quæso ò homo breuiter, quæ sint illa inferiora, ad quæ mea consideratio est conuertenda? Ascẽdere festino, ebrietatem diuinæ consolationis quæro, in inferioribus diu morari non valeo. Iam dilecta tabernacula tua Domine virtutum desidero, habitare in atrijs Domini totis viribus concupisco.

Psal. 83. a

HOMO. Hæc inferiora sunt ò anima mea, vt te conuertas, & videas mortis ineuitabilem necessitatẽ, & ingemiscas diuini iudicij infallibilem æquitatem siue veritatem, & contremiscas pœnarum infernalium intolerabilem asperitatem, & expauescas. Considera igitur frequenter, volue, & reuolue diligenter, quòd mors non potest declinari, quòd hora mortis non potest inuestigari, quòd tempus a Deo præordinatum nõ potest immutari. Isidorus: In rebus humanis nihil certius morte; nihil incertius hora mortis. Non miseretur inopiæ, non reueretur potentiam, non respicit morum aut generis excellentiam, non parcit iuuentuti vel ætati, senibus est in ianuis, iuuenibus in insidijs.

Mors semper meditãda.

Est apud Bern. serm. de cõuersione ad Cleric. c. 14. & citatur ex Bern. Pha. li. 3. c. 48 super to. 6.

ANIMA. Audio quòd nostrũ viuere nihil aliud est, quàm ad mortẽ transire. Cur temporalia diliguntur, quæ tam incerto tempore possidentur? Cur tanto tempore vitam istam desideramus; in qua quantò amplius viuimus, tantò plus peccamus, quantò vita longior tantò culpa numerosior? Quotidie namque crescunt mala, & subtrahuntur bona. Quis enim considerare valeat, quanta mala per momenta temporum perpetramus, & quanta bona negligimus? Grauis siquidem culpa est, cum nec bona facimus nec bona cogitamus, sed mentem per inania & inutilia vagari permittimus.

HOMO. Sicut dicit Gregorius: Carnales mentes ò anima idcirco temporalia diligunt, quia vita carnis quàm fugitiua sit minimè perpendunt. Nam si velocitatem transitus eius aspicerent, hanc etiam prosperitatem modicè duraturam minimè amarent. Idem: Vita mea nauiganti similis est, siue dormiam siue vigilẽ, semper vado festinus ad mortem. O vita præsens quam multos decipis, quæ dum fugis nihil es, dum videris vmbra es, dum exaltaris fumus es, dulcis es stultis, amara sapientibus, qui te amant nõ te cognoscunt, qui te fugiunt ipsi te intelligunt. Alijs te promittis longã vt decipias, alijs breuem, vt in desperationem inducas. Auctor de spiritu & anima: Iugi meditatione animũ nostrum exerceamus, & miserias nostras cõsideremus. Cum dolore vitam istam intrauimus, cum labore viuimus, cum timore exituri sumus. Bernardus: Quotquot degimus in hac regione vmbræ mortis, in infirmitate corporis, in conflictu & in loco tentationis, si diligenter aduertimus, triplici incommodo miserabiliter laboramus. Faciles enim sumus ad seducendum, debiles ad resistendum, & fragiles ad operandum.

Greg. lib. 8. Mor. c. 6. cir. fin.

Idem Reg. lib. 6. ind. 15. c. 190.

Auct. de sp. & an. c. 49. apud Aug. to. 3.

Bern. de Aduentu Dom. ser. 7

ANIMA. Iam video quòd inutiliter in hoc tempore viuitur, nisi festinetur ad comparandum meritũ quo in æternitate viuatur. Ideo non esset curandum quãdiu esset viuẽdum, sed potius quàm bene in hac vita operandum. Quia & si alicui quod bene viuat cõdonetur, tamen vt diu viuat certum est, quòd nulli cõceditur. Bernardus: Est igitur vita secura, vbi conscientia pura, vbi mors sine formidine expectatur, cũ dulcedine adesse optatur, & cũ deuotione acceptatur.

Non multũ curandum, quamdiu, sed quã bene viuatur.

Ber. in ser. ad milites templi. c. 1.

HOMO. O anima si hæc ita se habere intelligis, audi consilium meum, & in hac vita quamdiu durat, compara tibi vitam illam quæ semper durat. Dum viuis in carne morere mundo, vt post Deo viuere inci-

A

pias. Bernardus: Intellige, quod venientem mortem nullus lætus & hilaris suscipit, nisi qui se ad ipsam dũ viueret bonis operibus præparauit. Attendè quòd secundum Senecam: Insipiens, id est, peccator & criminosus, moriendo mortẽ incipit; sed sapiens & virtuosus moriendo mortem vincit.

Sententia est Senecæ. epist. 30. post med.

ANIMA. O homo video quòd bonorum mors est beata, mors verò peccatorum infelix & misera.

HOMO. O anima secundum Bernardum, Bona est iusti mors propter requiem, melior propter nouitatem, optima propter securitatem. E contra mors peccatorum pessima, & benè pessima. mala in mundi

B

amissione, peior in carnis separatione, sed pessima in duplici vermis & ignis contritione, & quod omnium pessimum est, in diuinæ contemplationis priuatione.

Bern. epist. 105. ad Roman. Subdiac.

ANIMA. Iam satis de morte dixisti, dic modo de statu finalis iudicij.

De finali iudicio.

HOMO. O anima facio, quod hortaris, sed rogo audi cum patientia. Scire debes quòd quamuis de morte meditari sit horribile, de statu finalis iudicij cogitare, vt æstimo, nõ minus est formidabile: quia nullus tunc poterit fallere sapientiam, flectere iustitiam, inclinare clementiam, declinare vltionis & iustæ retributionis sententiã. Bernardus: Considera igitur ani-

C

ma mea cũ tremore, quid erit de te in die nouissimo, quando contra te de cogitationibus loquetur consciẽtia, quando te de tuis actionibus omnibus accusabũt elementa, quando contra te crux Christi portabitur in testimonium, quando verbera ipsius contra te clamabunt, vulnera eius allegabunt, claui loquentur, cicatrices conquerentur. O angustiæ, hinc erunt peccata accusantia, inde terrens iustitia, intus vrens consciẽtia, subtus horrendum chaos inferni, supra Iudex iratus iusti iudicij, foris mundus ardens, intus iustitia iudicantis terrens. Et si iustus vix tunc saluabitur, impius & peccator vbi apparebunt? in quam partem se

Hæc ex Bern. de interiori domo. c. 38.

1. Pet. 4. d

D

prement? latere erit impossibile, apparere intolerabile. Anselmus in meditationibus: O anima peccatrix, lignum inutile & aridũ, æternis ignibus deputatum, quid respondebis in illa die, quando exigetur à te vsque ad ictum oculi omne tẽpus tibi impensum, qualiter sit a te expensum? Eia eia anima mea, quid tunc erit de cogitationibus vanis & otiosis, de verbis leuibus iocosis & ridiculosis, de operibus inutilibus & infructuosis. Ambrosius super Lucam: Væ mihi si peccata mea non defleuero: væ mihi si media nocte ad cõfitendum tibi non surrexero. Iam securis ad arborem posita est, faciat fructum qui potest, fructum quidem

Ansel. lib. de miseria homin. cir. med.

Amb. in Luc. li. 2. c. 3. to. 3.

E

pœnitentiæ. O anima siue vigiles siue dormias, semper in auribus tuis illa horribilis tuba resonet: Surgite mortui venite ad iudicium. O anima nũquam excidat à tua memoria: Ite maledicti in ignem æternũ. Venite benedicti percipite regnum. O quid potest lamentabilius & terribilius cogitari, quàm, Ite? & quid delectabilius exprimi, quàm, Venite? Duæ sunt voces, quarum nihil horribilius vna, & nihil iucundius altera poterit audiri. O anima separa te modo a mundo, vt tunc possis manere cum Christo. Fuge modò mundum, vt sequaris Deum. Declina modo prauorum societates & consortia, vt tunc valeas sequi beatorũ ag-

Matth. 25. c d

F

mina. Post hæc omnia, conuerte radium contemplationis ad reproborum tormenta, vide quàm sint varia quàm aspera, quàm intolerabilia. Bernardus ad Eugenium: Ego horreo vermem mordacem, & mortem viuacem. O gehennalis regio fugienda, vbi est ignis ardens, frigus rigens, vermis immortalis, fœtor intolerabilis, & mallei percutientes, vmbræ palpabiles, cõfusio peccatorum, innodatio vinculorum, horribiles facies dæmonum. Augustinus in quodam sermone: Væ illis quibus præparabitur dolor vermium, ardor flammarum, sitis sine potu, fletus & stridor dentium, lacrymæ oculorum, vbi mors optatur, sed non dabitur, vbi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Quisputas tunc erit mæror? quæ tristitia? quis luctus?

De inferni pœna.

Hæc ex Bern. ser. de quinque negotiationi. & quinque region. post med.

Hæc ex Ber. in medit. c. 3.

luctus? quando separabuntur iniqui a cōsortio iustorum, & tradentur potestati dæmonum, & ibunt cum eis in supplicium æternum, ibiq. semper erunt sine fine in luctu, planctu, & gemitu, procul a gaudijs Paradisi, nūquam refrigerium suscepturi, sed per multa millia annorum cruciādi, numquam tamen heu miseri liberandi? ibi torquens & puniens non fatigabitur, ibi qui torquetur numquam morietur. Sic enim ignis ille consumet, vt vitam tamen semper seruet: sic vetera tormenta patientur, vt semper innouentur: sic sine spe veniæ, & misericordiæ semper viuent, vt tamē moriantur: sic morientur, vt tamen nūquam consumantur.

ANIMA. O homo quare in inferno, vt dicis, mors quæritur & non inuenitur? Et quare punitur æternaliter, quod committitur temporaliter?

[a] *Habētur hæc apud Aug. ser. 252. & tep. cir. med. to. 10. & ex Aug. citantur sup. to. 6. Pharetra lib. 3. c. 50.*

[b] *Greg. li. 4. Dial. c. 44. an. med.*

Carētia visionis diuinæ excedit alias pœnas inferni.

HOMO. Quia secundum Gregorium, [a] quibus in hoc sæculo vita offertur & nolunt accipere, in inferno quærent mortem, & non poterunt inuenire. [b] Idem. Iniqui libēter voluissent sine fine viuere, vt potuissent sine fine in iniquitatibus permanere. Ad districti ergo iudicis iustitiam pertinet, vt nūquam careant supplicio, quorum mens in hac vita nūquam voluit carere peccato. Hieronymus: O mors quàm dulcis esses quibus tam amara fuisti, te solummodo desiderāt, qui te tam vehementer odiebant. O anima si hæc prædicta vidētur tibi terribilia, audi quæ sunt his omnibus grauiora. Chrysostomus super Matthęū: Si mille gehēnas mihi proponas, non tantū reputo sicut ab illius gloriosæ societatis iucunditate expelli, & exosum fieri creatori. O anima terribilis est gehenna, sed terribilior facies iudicis irata. sed quod omnium vincit terrorem est, a beatissimæ & iucundissimæ Trinitatis contemplatione elongatio æterna. Chrysostomus: Excludi a bonis æternis, & alienum effici ab his quæ præparauit Deus diligentibus se, tantum generat cruciatum, vt si exterius nulla pœna torqueret, hæc sola sufficeret, & melius esset mille millia flammarum sustinere, quam Christi faciem mansuetissimam iratā videre, & ab ipsa æternaliter discedere. O si Deus sic egit cum Angelo superbiente, quid de te erit terra & cinere. Ille superbiuit in cælesti palatio, ego autem in sterquilinio. Quis non tolerabiliorem in diuite superbiam quàm in paupere asserit? Væ mihi si tam dure & potenter est punita superbia in angelo, qualiter in me misera & paupercula est iudicanda? O pie Iesu propter nomen tuum fac mecum misericordiam, & obliuiscere superbum prouocantem, respice miserum humiliter inuocātē, & recognosce benignissimè quod est tuum, absterge quod est alienum. Miserere Domine dum est tempus miserendi, ne damnes in tempore iudicandi. Verum est, quòd conscientia mea meruit damnationem, pœnitentia non sufficit ad satisfactionem. Sed certum est, quòd tua misericordia omnem superat offensionem. Hæc Anselmus in meditationibus. Augustinus in meditationibus: Noli Domine sic attendere malum meum, vt obliuiscaris bonum tuum. O bone Domine si ego admisi, vnde me damnare potes, tu non amisisti vnde saluare soles. Gregorius in homilia: O si homo intelligere posset, quid admirationis habet, Ecce spōsus venit? quid dulcedinis, Quę paratæ erant intrauerunt cum eo ad nuptias? quid amaritudinis, Et clausa est ianua? O anima quid plura? Prosper de vita contemplatiua: Cogita quantum sit malum a facie Christi separari, ab illo gaudio diuinæ contemplationis excludi, beatissima sanctorū omnium societate priuari, mori vitæ æternæ, & viuere morti sempiternæ, profundo fluctuantis gehennæ immergi, edacissimis vermibus in æternum dilaniari, nec finiri tribulationes, incendij fluctuantis strepitus pati, barathri fumigātis amara caligine oculos obcæcari, nō sentire quod illuminat, sed sentire quod cruciat. Hæc Prosper. Augustinus: Tanta erit in inferno vis doloris, vt se non ferat alias intentio cogitationis.

Aug. li. Medit. ca. 39. to. 9.

Greg. hom. 12. in Euang. cir. med.

Prosp. de vit. contēp. l. 3. ca. 12. post med.

ANIMA. Iam timore contremisco, iam horrore

A deficio, dic quæso ò homo ad quid valet tam lamentabilis meditatio?

HOMO. O anima puto, quòd prædictorum continua & deuota meditatio est peccatorū medela, & ad quæque bona agenda & mala sustinenda salutifera excitatio. Bernardus in Epistola quadam: Vigilias times, manuumq. tuarum labores: sed leuia sunt hęc meditanti flammas perpetuas. Recordatio tenebrarum facit non horrere solitudinem, si futuram de verbis otiosis cogitas discussionem, non displicebit silentium: fletus ille & stridor dentium ante oculos mentis sæpe reducti, pares tibi reddunt mattam & culcitram.

Bern. ep. 1. ad Robert. nepot. post med.

B Augustinus in quodam sermone: Mens humana mundi huius illecebris, & concupiscentijs deuicta, fugit laborem, expetit voluptates, & vix ad hoc ducitur, vt a se consuetudines vitæ prioris excludat. Sed cum cœperit cogitare futuri iudicij necessitatem, & pœnarum æternalium crudelitatem, voluntarium bellum indicit passionibus, mota vel spe præmij, vel timore supplicij, vim facit pristinis desiderijs, violenter vincere seipsam contendit. Hæc Augustinus. Vnde versus:

O felix mortale genus, si semper haberet
Aeternum præ mente bonum, finemq. timeret.

C

Quomodo anima per mentale exercitium debet radium contemplationis conuertere ad superiora, vt cognoscat & sapiat cælestis gaudij inæstimabilem pretiositatem, ineffabilem delitiositatem, & interminabilem æternitatem.

Cap IIII.

ANIMA.

De cælesti gaudio.

IAm nūc ò homo me miserā in hac lacrymarum valle proiectam satis terruisti, licet nō infructuose do-

D cuisti. Miserere etiam nunc mihi miseræ, & faciam sicut dudum promisisti. Propone paulolum de felicitate perpetua, si forte valeam ex hoc capere aliqua mentis solatia, quia alternis vti delectabile est, quia secundum Augustinum siue plectendo, siue ignoscēdo, siue deterrendo, siue consolando semper bene agitur, vt vita hominum corrigatur. Attende homo, quàm generosus est animus hominis, sæpe facilius ducitur leuibus, & blādis, quàm terribilibus, & aduersis, sæpe magis allicitur promissis & consolatorijs, quam cogatur minis & terroribus. Vnde soror nostra sponsa trahi cupiebat odore cælestium vnguentorum, sapore diuinorum charismatum, & sic cum sponso currere, &

Cant. 1. a

E viam mandatorum iam non ex timore, sed amore delectabiliter adimplere.

HOMO. O anima verum esse profiteor, quod loqueris, sed heu multi sunt, qui Deum nolunt imitari in prosperis. Vnde necesse est eos deterreri in aduersis. Multi enim sunt, qui diuina charismata, vel propter cæcitatem non intelligunt, vel propter negligentiam vanis occupationibus perdūt. Vnde, vt æstimo, Deus ex suæ infinitæ bonitatis immensitate semper paratus esset magis consolationibus fouere, quàm asperitatibus terrere, si homines æque dispositi essent, vt suam

F diuinam consolationem reciperent. Quæ adeò pretiosa & delicata est, quod nullo modo decet vel expedit, vt indifferenter omnibus tribuatur. Tu ergo si post hæc tibi proposita ad hanc aspiras, vide quod habeas purgatum intellectum, & benè dispositum affectum: quia, secundum Augustinum, summum bonū non nisi purgatissimis mētibus cernitur: et puto quod multò minus, non nisi valde bene dispositis affectibus degustetur. A multis enim in hac vita valde limpide speculatur, a quibus etiam minime degustatur. Vnde idem Augustinus: Fac me Domine precor degustare per affectum, quod intelligo per intellectum: fac me sentire per amorem, quod sentio per agnitionem.

Habentur hæc apud Anselmū de meditatione redēptionis humanæ c. 7.

ANIMA. Dic quæso ò homo, quæ debent dispositio-

A ſtiones in affectu & intellectu præcedere, vt vel ſaltem ad modicam mentis ebrietatem valeam cæleſtem dulcedinem contemplando deguſtare? Iam enim dudum in ſpeculatione mentem exercitaui, & heu adhuc numquam, vt timeo, vel modicam ſtillam illius cæleſtis dulcedinis ſenſi. Multa de ſanctorum vita & conuerſatione legi, multa de natura, de operationibus, & ordinibus Angelorum, nonnulla etiam legi de inæſtimabili diuinitatis vnitate, de incomprehenſibili diuinitatis Trinitate, plura de beatorum omniũ inæſtimabili felicitate: & quando prædictis toto ſtudio mentem occupaui, heu adhuc ieiuna & famelica permanſi, & ſemper cum beato Auguſtino clamaui:

Ibid. ex Anſel.

B Fac me, clementiſſime pater, guſtare per affectum, quod ſentio per intellectum: & tamen non profeci. Sæpius etiam longo ſtudio fatigata, & mihimetipſi irata clamaui cum Propheta, expectando micas quæ cadunt de menſa dominorum, in aula cælica: Vſquequo Domine obliuiſceris me in finem, vſquequo auertis faciem tuam a me? Quia & ſi me indignam ad manducandum filiorum panem iudicaui, manducare ſaltem micas minutiſſimas decidentes cum magno deſiderio expectaui. Sed heu, vt frequentius aperto ore inhians in vacuum laboraui.

Pſal. 12. a

C HOMO. O anima, prædicta, quæ lamentabiliter es conqueſta, accidunt ex duplici cauſa. Aliquando ex valde pia & ſalutifera diuinę bonitatis diſpenſatione. Vnde Gregorius in moralibus: Differre ſolet pater pius voces petentium ad tempus, vt deſideria creſcant, & eo magis exaudiantur ad meritum, quò citius non exaudiuntur ad votum. Idem in homilia: Sancta deſideria ex dilatione creſcunt, ſi autem ex dilatione deficiunt, deſideria non fuerunt. Deus enim quamuis per pietatem eſt clementiſſimus, tamen aliquando contingit, vt hoc quod libentiſſime tribuit, protrahat, vt diſcas magna multum & ardenter deſiderare, & adepta ſolicitius cum gratiarum actione D conſeruare. Aliquando etiam beneficium protrahit ex poſtulantis inordinata diſpoſitione. Bernardus: Errat omnino ſi quis illam cæleſtem dulcedinem huic cineri, diuinum illud balſamum huic venenoſo gaudio, chariſmata illa Spiritusſancti huius ſæculi illecebris miſceri arbitratur. Sed iam o anima ne diutius te protraham, nec amplius te per expectationem affligam, purga intellectum a vanis & inutilibus phantaſijs, a naturalibus & curioſis rationibus, ab extraneis & ſcientificis occupationibus. Purga etiam affectum a culpa, a culpæ ſequela, a culpæ occaſione vel E cauſa. Erige rationem, dilata & expande affectionem, intra in gaudium Domini, quod nec oculus in hac vita perfecte vidit, nec auris audit, nec in cor hominis aſcendit. Exardeſce igitur o anima amore, & deſiderio ſupernæ vitæ ſanctorum, vbi eſt actio nõ operoſa, requies non deſidioſa, vbi vita ſine defectione, laus diuina ſine ceſſatione. Hæc Auguſtinus. Bernardus: Gaude igitur & exulta, ac mercedem laboris tui conſidera, quæ reuera eſt tam multa, quòd non poteſt numerari, tam magna, quod non poteſt menſurari, tam pretioſa quòd non poteſt æſtimari, tam copioſa quòd non poteſt terminari.

Greg. li. 20. Mor. c. 22. cir. fin.
Idem hom. 25. in Euang. lõge ante med.
Bern. ſer. 6 de Aſcenſ. Dom. poſt med.
1. Cor. 2. c Matt. 25. b

F ANIMA. O homo multa iam dixiſti in genere, dic quæſo per ſingula in ſpecie, quia magis intelligimus quæ ſpecialiter diſtinguuntur, quàm quæ generaliter exprimuntur.

HOMO. O anima quid dicere valeo? cum futurum gaudium aſpicio, Iam pene præ admiratione deficio, quia gaudium erit intus & extra, ſubtus & ſupra, circum & circa. Gaudebis igitur in omnibus, gaudebis de omnibus. Gaudium tuum, vt puto, præfiguratum eſt in Apocalypſi per illam mulierem beatam, quæ amicta fuit Sole, & Luna ſub pedibus eius, & corona duodecim ſtellarum in capite eius. Mulier iſta, vt æſtimo, eſt anima beata, æterni regis filia ſponſa & regina. Filia per naturæ creationem, ſponſa per gratię adoptione, regina per gloriæ collationem. Hæc bene dicitur amicta ſole, quia decorata ſplendore claritatis deificæ, coronata dignitate felicitatis æternæ. In qua felicitate ob ſpecialem decorem ſunt duodecim gaudia, per duodecim ſtellas figurata, per quæ decoratur, & ornatur felicitas ſuperna. Hæc gaudia debes tu o anima quotidie deuota mente tranſcurrere, & nullam præſentis miſeriæ, & incolatus conſolationem quærere, & ſpe illius gaudij omnem tribulationem vitæ præſentis patienter, & gaudenter ſuſtinere. Beda: O anima non turberis, ſi mali in hoc mundo florent, & tu pateris, ipſi gaudent, tu perturbaris. Mali heu nihil habēt in cęleſti gaudio: nec cures tu, ſi nihil habueris in hoc ſæculo. Sed ſpe illius gaudij quo tendis, quidquid in via aduerſitatis occurrit, affectus tuus gaudenter, & patienter ſuſtineat. Hæc Beda. Bernardus: O anima ſi te aliquando delectant mundana gaudia; falſa huius ſæculi gloria, breuis & caduca potentia, illic mentem euoca, & omnia reputabis vt ſtercora. Hieronymus: Curre igitur o anima non paſſibus corporis, ſed affectibus & deſiderijs, quoniam non ſolum Angeli & Beati, ſed & Angelorum & beatorum Dominus & magiſter te expectat. Expectat te Deus pater tamquam filiam dilectiſſimã, Deus filius tamquam ſponſam dulciſſimam, Deus Spiritusſanctus tamquam amicam ſibi gratiſſimam. Expectat te Deus pater, vt heredem vniuerſorum bonorum te conſtituat, Deus filius vt te fructum ſuæ natiuitatis, & prætiũ ſui prætioſiſſimi ſanguinis Deo patri offerat, Deus Spiritusſanctus, vt ſuæ æternæ beatitudinis & dulcedinis participẽ te faciat. Expectat te illa beatiſſima omnium cæleſtium ſpirituũ æterni regis familia, vt te in ſuum collegium ſuſcipiat. Tu ergo ipſorum ſocietatem ſuper omnia deſidera. Cum magna verecundia illuc venires, ſi eam in hac lacrymarum valle non amaſſes. Quoties ergo te vana huius ſæculi delectat ambitio, quoties videris in hoc mundo aliquem glorioſum, ſtatim ad cælum mente tranſgredere, & eſſe incipe, quod futura es. Reuera æſtimo o anima ſi hæc cæleſtia gaudia iugiter in mente teneres, de hoc exilio quoddam ſuburbium cæleſtis regni conſtrueres, in quo illam æternam dulcedinem quotidie ſpiritualiter prælibando deguſtares. Quia cum aliquid æternum mente capimus, iam non in hoc mundo, ſed in cælo habitamus. Auguſtinus: Tanta eſt o anima vis tuæ dilectionis, quòd ibi verius habitas, vbi per contemplationem amas, quàm vbi per eſſentiam amas. Bernardus: Hoc eſt chariſſima anima regnum Dei, quod intra nos eſt, quod heu miſerabiliter negligimus, cum foris ad inania & vana fuſi ſumus. Gregorius: Fuſi ſumus foras, de regno Dei quod intra nos eſt nihil curantes, foris quærimus cõſolationem de rebus vanis & inſanijs falſis, ita quòd iam religionis antiquæ deuotionem amiſimus, adeo quòd nec ſpeciem ipſius retinemus. Tu ergo o anima æterni regis filia, audi mente deuota, & inclina aurem tuam ad ſancta, & ſalutifera conſilia. Vide per contemplationem cæleſtis regni conſolationem, obliuiſcere per contemptum & deteſtationem populum tuum, & domum patris tui, hoc eſt mundum, diabolum, teipſam, & omnem vanam ambitionem. Vide igitur & deuota mente pertracta qualiter illi diuini, & cæleſtes ſpiritus, qui præſentis vitæ & miſeriæ periculum euaſerunt, quamuis ab illius æterni ſolis ſplendore ſe numquam poſſint auertere, aliquando tamen radium ſuæ contemplationis conuertunt ad inferiora, aliquando ad ſuperiora, aliquãdo ad interiora, aliquando ad exteriora. Conuertunt, inquam, ad inferiora, & gaudent ex triplici cauſa. Primo quòd tam impios, horribiles & crudeles hoſtes per diuinam potentiam ſuperauerunt. Secundo quòd omnes defectus & peccata, vel per diuinam ſapientiam vitauerunt, vel iam dudum commiſſa correxerunt. Tertio quòd tam lamentabiles & interminabiles cru-

Ex Anſel. lib. de ſimil. c. 71.
Apoc. 12. a
Hæc habet Bernar. in med. cap. 6. cir. med.
Hæc habentur apud Bernar. in Apolog. ad Gulielmũ Abb. longe poſt med.
Beati de euaſione periculorum gaudent.

les cru-

les cruciatus æternos, per diuinam clementiam euaserunt. O anima quanto putas gaudent quotidie gaudio, quando tot vident a carne, & mundo, & diabolo superari, tot tam diuersis peccatis, de quibus numquam merentur veniam, inquinari, tot æternaliter sine fine damnari? Reuera tunc puto quòd de morte transisse ad vitam, vitæ duplicat gaudium. O Domine Deus si nunc tam graue periculum est in bello, quantum tunc erit gaudium de triumpho, cum post deuictum triumphatumq. mundum, submerso impio Pharaone & exercitu eius in mari rubro, tenent omnes electi tympanum, cum Maria psallentes & cantantes, laudantes & benedicentes Dominum, vna voce dicentes: Cantemus Domino, gloriose enim, & cetera. Tunc constituentur duo Cherubin, hoc est duo chori electorum, scilicet innocentes & pœnitentes, clamantes alter ad alterum: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus sabaoth. Sanctus Deus pater, qui nos a mundo, a carne & diabolo tam potenter liberauit. Sanctus Deus filius, qui nos a pœna & a culpa tam sapienter iustificauit. Sanctus Deus Spiritussanctus, qui nos tam clemēter ab æternis tormētis præseruauit. Plena est omnis terra gloria eius, qui nos de mundi miseria ad cælestis regni gaudia euocauit. O anima qualis tibi erit dies illa, cum ad hanc felicem choream fueris assumpta, & cum omne tormentum tibi, si pie vixeris, si patienter sustinueris, conuertetur in æternum iubilum? Tunc de omnibus his laudabis Dominū Deū tuum labijs exultationis, dicens: Misericordias Domini in æternum cantabo. Quo cantico secūdum Augustinum de ciuitate Dei, quod cantatur in laudem gloriæ Christi, cuius sanguine liberati sumus, nihil erit iucundius illi ciuitati, & nihil dulcius. Tu ergo cum tentationibus probaris, cum persecutionibus impugnaris, cumq. in hoc sæculo varijs tribulationibus infestaris, tunc mente in cælum euola, & cogita quòd hoc non est aliud nisi æterni gaudij materia. Et tunc secundum Gregorium cōsideratio præmij minuit vim flagelli. Gregorius: Si consideremus quæ & quanta sunt, quæ nobis promittuntur in cælis, vilescunt animo omnia quæ sunt in terris. & reuera non tantum bona quæ delectabiliter possidemus, verumetiam mala quæ lamentabiliter sustinemus. Bernardus: Non sunt condignæ passiones huius temporis ad præteritam culpam quæ dimittitur, ad præsentem gratiam quæ immittitur, & ad futuram gloriam quæ promittitur; quam tu tunc o anima cum gaudio possidebis, quando perfecte intelliges, quòd in mundo cum tanto periculo quo plerique opprimuntur vixisti: quòd dæmonis fallaces astutias, quibus multi decipiuntur, vicisti: quòd cruciatus æternos, quibus innumerabiles affliguntur, euasisti.

Exo. 15. a — Isa. 6. b — Psal. 88. a — Aug. li. 22. de Ciu. Dei c. 30. to. 5. — Greg. homil. 37. in Euang. in princ. — Bern. ser. de conuers. ad Cleric. c. 30.

Hæc habentur apud Bernar. in Apolog. ad Gulielmū Abb. longe post med.

ANIMA. O homo quàm sana & salutifera est hæc tua consolatio: quia cum hæc, quæ proposuisti, aduerto, consolationem ex spe non modicam recipio. Sed o Domine Deus, quid putas tunc erit, cum hoc quod modo spero veraciter possidebo?

Gaudiū est beati de his quæ iuxta se sunt.

HOMO. O anima modica sunt hæc, quæ audisti, immo comparatiue quasi nulla sunt quæ mente percepisti: sed parumper oculos mentales erige, & quanta sint gaudia quæ de his percipias, quæ iuxta te sunt deuota mente frequentius volue, & reuolue. Attende igitur & considera locum speciosum, quem tibi diuina sapientia ædificauit. Attende & victum deliciosum, ornatum curiosum, thesaurum pretiosum, quem tibi æterna potentia congregauit. Attende etiam collegium famosum, cum quo de diuina clementia mens tua æternaliter exultabit. O anima attende quàm gloriosa, quàm famosa, quàm gaudiosa est ista domus Dei, ciuitas cælestis, mansio secura, patria continens totum quod delectat. Bernardus: Attende quàm clara, quàm luminosa, quàm splendida est ciuitas, quæ non indiget Sole neque Luna vt luceant in ea, sed ipse Dominus Sol iustitiæ, candor lucis æternæ, lux eius est, & lucerna eius agnus. O anima attende quàm alta, & quàm spatiosa, quàm pulchra & speciosa, quàm decora & famosa est ciuitas illa, quàm ornat per seipsam Trinitas beatissima. O quàm gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei. O Israel quàm magna est domus Dei, & ingens locus possessionis eius. O anima illic contemplare tabernacula Patriarcharum, & Prophetarum: habitacula Apostolorum, & Martyrū: cenacula Confessorum, & Virginum: palatium cælestium spirituum: thronum illum beatissimæ Trinitatis speciosissimum. O anima hic licet sis corpore, illic esto mente. O anima transuola omnia, scrutare omnia, visita omnia, ingredere cuncta per ordinem ostia, quousque peruenias ad summi regis palatia, ibi sit mens, & hic erit requies. Augustinus: O anima in illa sancta ciuitate libenter studeas morari, libenter conuersari, quia ibi est vita sine morte, iuuentus sine senectute, lux sine tenebris, pax imperturbabilis. Sedebit enim populus meus in tabernaculo fiduciæ, & in requie opulenta dicit Dominus. Secundo attende victum deliciosum, ornatum curiosum, & thesaurum pretiosum. Et quis erit ibi noster cibus, nisi ille agnus beatissimus, ille mundus & immaculatus Iesus Dei patris & Mariæ virginis filius, de quo sanctis spiritibus ministrabuntur ad omnem sufficientiam fercula nobilissima? Nobilia quidem de ipsius candidissima humanitate, sed nobilissima de ipsius superbeatissima diuinitate. Tunc enim anima ingredietur ad degustandum diuinitatem, egredietur ad prælibandum humanitatem, & pascua inueniet ad omnem sufficientiam, & satietatem. O quàm beati sunt qui ad cenam nuptiarum agni vocati sunt. Ibi etiam beata vita in suo fonte bibitur. Vnde huic humanæ vitæ aliquando aliquid aspergitur, vnde in tentationibus fortiter, iuste, temperanter, & prudenter viuatur. Ibi semper adhæret sitis atque satieras: sed miro quodam modo longe aberit a siti necessitas, longe a satietate fastidium. Inebriabuntur enim ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos secundum Prophetam.

Psal. 86. a — Baruch. 3. c — Isa. 32. d — Psal. 35. b

ANIMA. Et quando hoc?

HOMO. Æstimo, quòd non prius, nisi quando ille deliciosus pincerna summi regis, splendor paternæ gloriæ, candor lucis æternæ, figura diuinæ substātiæ, speculū sine macula claritatis Deificæ, in quem desiderant omnes illi cælestes spiritus prospicere, quando talis & tantus præcinget se & faciet illos discumbere, & personaliter transiens ministrabit illis. O anima hic deuota mente pertracta, quantum gaudium tunc illi boni spiritus concipiant ex tam stupenda dignitate ministrantis, ex tam miranda charitate cuiuslibet sodalis conuiuantis, ex ferculorum deliciosa opulentia, ex ministrorum numerosa frequentia, ex musicorum instrumentorum, & aliorum psallentium, cantantium, & laudantiū regem gloriæ, Deum Dei filium dulcisona resonantia. In hoc cælesti magno stupendoq. conuiuio audies Angelos iubilantes, Virgines chorizantes, Apostolos psallētes, Martyres tripudiantes, Confessores laudantes, Patriarchas, & Prophetas iucundantes, omnes sanctos & electos Dei vnanimiter Patrem & Filium & Spiritumsanctum collaudantes, & vna voce dicentes: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus sabaoth, plena est omnis terra gloria eius. O quàm gloriosum est regnum, in quo cum Christo regnant omnes sancti, amicti stolis albis, sequuntur agnum quocumque ierit. O anima quomodo poterit ibi esse alicuius boni carentia, cum tam varia sit exultandi materia? Tunc enim aperientur omnes illi thesauri æterni Dei, vbi sunt omnes diuitiæ, omnes delitiæ absconditæ, & dabuntur a Patre æterno vnicuique varia, & pretiosa munera secundum sua merita. Sed si adhuc non sufficiunt ista, attende tertio iuxta te omne sanctorum collegium, quod

Isa. 6. b — Apoc. 7. c

Beati de euasione periculorum gaudent.

quod ad beatitudinis tuæ cumulum diuina clementia congregauit. Quia nullius boni sine socio iucunda est possessio, sicut dicit Seneca. * Vide igitur quæ lingua, vel quis intellectus capere sufficiat, illius supernę ciuitatis quanta sint gaudia, angelorum choris interesse, cum beatissimis spiritibus gloriæ cōditoris semper assistere, & ab illorum beatissima societate numquam discedere, sed continue cum ipsis & de ipsorum gaudio in perpetuum exultare. Anselmus: Ibi enim a singulis omnes, ibi ab omnibus singuli cognoscentur. Nec quemquam latebit, qua patria, qua gente, qua stirpe, quis conditus sit. Ibi enim erit tam beata & perfecta charitas iustorum, quòd vnusquisque intantum diliget proximum suum, quantum seipsum. Ex quo illud inæstimabile sequetur bonum, quòd ita vnusquisque de alterius bono vel gaudio gaudebit, sicut de merito proprio. Proinde cum inenarrabilis sit numerus electorum, quis putas narrare sufficiat gaudium beatorum? Hæc gaudia Hieronymus in fine epistolæ ad Eustochium describens, ait: Egredere quæso o anima paulisper de papilione corporis, vt in ostio stans, videas Dei gloriam pertrāsire, & præsentis laboris ante oculos pinge mercedem. Qualis tibi erit dies illa, cum Maria mater Domini tibi occurret choris comitata virgineis, cum & ipse sponsus tibi cum omnibus sanctis occurret, dicens: Surge veni, propera amica mea, formosa mea, columba mea, iam hiems transijt, imber abijt & recessit. Tunc Angeli admirabuntur de tua gloria, dicentes: Quæ est ista, quæ ascendit de deserto, delicijs affluens, innixa super dilectum suum, videbunt te filiæ Sion & laudabunt. Tunc illa centumquadraginta quattuor millia in conspectu throni, & seniorum tenebunt citharas, & cantabunt canticum nouum. Tunc secura in amplexus sponsi euolabis, cum iubilo, dicens: Inueni quem diligit anima mea, tenui eum nec dimittam. Hæc Hieronymus. Tunc filij septem illius magni Iob, qui est magnus super omnes qui morantur in illa beata orientalium regione, facient conuiuia singuli in die suo, & inuitabunt sororem suam, te consortem suam. Et dicent tibi singuli: Bibe nunc, & accumbe cum iucunditate, quia inuenisti gratiam coram summo principe. Et tu respondebis cum gaudio, dicens: Bibam & hilarior fiam, quia magnificata est hodie anima mea præ omnibus diebus vitæ meæ. O vere inaudita magnificentia, o læta & iucunda excellentia, qualis numquam in hoc sæculo est audita. Puto quòd omnis huius mundi pompa, in comparatione illius esset vix modica gutta.

*Ex Greg. hom. 37. in Euang. statim a pri.

Ansel. lib. de simil. c. 59.

Hiero. epi. 22. ad Eustach. cir. fin.

Cant. 2. c

Ibid. 8. a

Apoc. 14. a

Iob. 1. a

Iudit. 12. d

Ibid.

A N I M A. O homo iamdiu tacui, iam satis silui, quia quæ proposuisti cum delectatione & admiratione nimia audiui, ne quæso procrastines, quin specialius, & perfectius mihi aliqua de hoc cælestium spirituum conuinio exponas: quia iam prius aliquid de hoc tetigisti, sed nimis cito pertransisti.

H O M O. O anima malim iterum quod petis sub silentio pertransire, quàm vel modicum de hoc cælesti secreto mysterio ore polluto proferre, vel etiam mente concipere: quia qui adhuc mundialibus & superuacuis rebus heu sæpius implicor, qui adhuc heu heu siliquis porcorum cum ceteris mundanis pascor, de tam familiaribus diuinorum spirituum operationibus loqui erubesco nimium, & confundor. Quia tamen pijs votis tuis contraire non valeo, proponam breuiter quod aliquādo spiritu instigante, licet indignus, mente pertracto. Quamuis enim in illa cælesti aula, vbi plenitudo omnis boni in omnibus illis perfecte est, quamuis ibi pro differentia meritorum, quædam data sint excellenter, nihil tamen ibi ex inæstimabilis diuinæ pietatis immensitate secundum Gregorium, possidetur singulariter. Omnia enim sunt omnibus communia, propter eum qui in omnibus est omnia. Ibi enim virgo gaudebit de sanctæ viduitatis merito. ibi vidua exultabit de castæ virginitatis priuilegio, ibi confessor de martyrij iucundabitur triumpho. ibi martyr tripudiabit de confessorum brauio. ibi propheta laudabit de Patriarcharum pia conuersatione. ibi Patriarcha exultabit de Prophetarum fide & speculatione. ibi Apostoli & Angeli gaudebunt de merito omnium inferiorum. ibi omnes inferiores lætabuntur de gloria, & corona superiorum. Ex illius enim sanctæ & perfectæ charitatis vinculo fiet, vt vnusquisque habiturus sit in alio, quod non habet in merito proprio.

A N I M A. O homo nec adhuc ista sufficiunt mentem meam quietare, vnde quæso ne pertranseas, mihi aliqua de dicto conuiuio sigillatim & distincte explicare.

H O M O. O anima nosti quòd balbutiendo, vt possumus, excelsa Dei resonamus. Nec mirum, quia cum simus minus idonei ad intelligendum, quomodo possumus esse sufficientes ad loquendum, cum illa quæ lippientibus oculis contemplamur, verius sint quàm intelligantur, & verius intelligantur, quàm exprimantur vocibus? Ne te tamen diutius protraham, audi quid imaginatur intellectus, licet adhuc modicum degustet affectus. Puto quòd illi septem filij de quibus supra memorauimus, sunt omnes Sancti & electi Dei spiritus, altissimi Patris heredes & filij. Hi conuiuia vnusquisque in die suo faciunt, quando se inuicem cælestibus gaudijs pascunt. In quo de meritis suis singuli iuxta datam sibi gloriam fercula deliciosissima propinant. Primo igitur die primogenitus, hoc est ille cælestium Angelorum numerus, qui non immerito nomine primogeniti censentur, quia priores sunt creatione & conuersatione ad Deum, a quo numquam recesserunt per peccatum, sed semper immobili charitate summo Patri adhæserunt, & illam hereditatem beatam cælestis regni priores omnibus feliciter possederunt. Isti tibi o anima in suo conuiuio, diuersa fercula deliciosa, & pretiosa propinant, cum vnusquisque ordo de eo quod excellentius recipit in munere gaudia specialia administrat. Iam cogita o anima quale tibi ferculum propinant illi summi spiritus Seraphici ordinis, qui adeo vicini illi æterno Patri sunt, quòd inter ipsos, & hunc, nulli alij spiritus intersint, qui ipsum immediatius contemplentur, & suis bonis æternis perfectius perfruantur. Quale putas hi propinant gaudium de naturæ nobilitate? quale de contemplationis claritate? quale de dilectionis sinceritate? Hi ergo, hoc est illi qui Seraphin nominantur, istud conuiuium ornant ardore diuinæ charitatis: Cherubin splendore æternæ claritatis: Throni æquitate diuinæ maiestatis. Hoc etiam conuiuium glorificant Dominationes, de dominandi super alios, excellentia: Principatus de præcipiendi inferioribus magnificentia: Potestates de auctoritate malignos spiritus coercendi. Hoc etiam conuiuium honorificant Virtutes, de potestate miracula faciendi: Archangeli de dignitate superiora nunciandi: Angeli de agilitate minora diuinæ scientiæ secreta reuelandi. Ecce vides qualiter singuli mentes beatorum cælestibus gaudijs pascunt, de his quæ ab illa supercælesti aula specialius in munere receperunt. Nec est mirandum, quòd hæc prædicta, & multa alia nobis adhuc occultiora illi spiritus in nostrū gaudium nobis propinant, qui tam fideliter tam dulciter tamq. amicabiliter in hac lacrymarum valle nos custodiunt, & nos ad illam æternę beatitudinis patriam perducere totis viribus concupiscunt. Bernardus: O si quis cognosceret quemadmodum præueniunt principes coniuncti psallentibus, in medio iuuencularum tympanistriarum, videret itaque qua cura quoue tripudio intersunt cantantibus, adsunt orantibus, insunt meditantibus, supersunt quiescentibus, præsunt procurantibus. O anima ieiuna & famelica, si vel vnam micam quæ cadit de mensa dominorum in hoc conuiuio, aperto mentis ore, sumpsisses, puto quòd hanc pere-

Septē ordines beatorū conuiuia spiritualia adinuicē in cælo faciūt vnusquisque in die suo.

Ber. li. medit. c. 6. ante med.

Psal. 67. c

A peregrinationem ex tunc impatienter tolerares. Puto si vnam guttam de vino potus eius degustasses, omnem huius sæculi dulcedinem fastidires. Gregorius in moralibus: Si cor semel in cælestibus, per degustationem subaudi, figitur, quàm abiecta sint mox cernitur, quæ prius alta videbantur. O anima mea dilecta de conuiuio Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, Confessorum, Virginum qui per alios sex filios non immerito præfigurantur, quid dicam? Vnusquisque enim horum tot in conuiuio suo proponet fercula, quot habuit in hac vita virtutum opera. Et quis enarrare sufficiat, quantum gaudium qualibet anima suspiciat de sanctorum Patriarcharum humilitate perfectissima, de Prophetarum credulitate certissima, de Apostolorum charitate ardentissima, de Martyrum stabilitate, & patientia, de Confessorum pietate, & clementia, de virginum castitate, & continentia? & idem Gregorius, in homilia super Lucam ait: Reuera vox & lingua deficit, quia intellectus capere non sufficit, quantum sit gaudium, Angelorum choris interesse, cum beatissimis spiritibus gloriæ conditoris assistere, præsentem Dei vultum cernere, incircumscriptum lumen videre, nullo metu mortis affici, de incorruptionis perpetuæ munere lætari. O quàm felix tibi erit hæc dies, cum fueris ad hereditatem patrum tuorũ reuersa, & quando ab his omnibus cum inæstimabili gaudio fueris assumpta, & ad thalamũ summi regis feliciter introducta. Iam nunc expergiscere o anima mea, & cum illa famosa Regina Sabba, cum aromatibus virtutum, cum thesauris bonorum operum, cum magno apparatu cælestium desideriorum, ascende in illam Hierusalem supernam, & contemplare diligenter singula, & vide quòd veritas vincit famam, gloria exuperat omnem loquelam; si forte posses ex admirationis magnitudine extra humanum spiritum rapi, & miro quodam modo in diuinum spiritum transformari, vt dicere inciperes cum Petro in magno cordis iubilo: Domine bonum est nos hic esse, hic pater, hic soror, hic frater, hic patria. O Domine permitte nos hic esse, & ab hinc numquam discedere. Ambrosius: Fugiamus o anima in patriam verissimam, quia illic est patria ad quam conditi sumus, pater a quo creati sumus, ibi est Hierusalem ciuitas superna, quæ est mater nostra. Anselmus: O anima tantus debet esse in hac vita mortali amor & desiderium perueniendi ad illud ad quod facta es, & dolor, quia nondum ibi es, & timor ne forte non peruenias; vt nullam lætitiam sentire debeas, nisi de his quæ tibi, aut auxilium aut spem conferunt perueniendi.

Greg. hom. 73. in Euang. non longe a prin.

Matt. 17. a

Ans. lib. 1. cur Deus homo c. 20.

ANIMA. O homo dum hæc aliquando cogito, dum hæc tacita mente mecum pertracto, quid est quod tunc interlucet mihi, & percutit cor meum sine læsione, & inhorresco & ardesco? Augustinus: Intromittor aliquãdo mentaliter in affectum multum inusitatum, ad nescio quam dulcedinem, quæ si perficeretur in me, nescio quid erit quod vita ista non erit. Sed recidiuo onerosis ponderibus, & resorbeor solitis curis. Hic esse valeo, nec volo: illic esse volo, nec valeo, miser vtrobique. Hæc Augustinus.

Aug. conf. lib. 10. cap. 40. to. 2.

HOMO. O Anima puto quod hæc cęlestia sine prælibatione dulcedinis, non possunt a digne dispositis cogitari. Sed nescio quid tunc erit, cum perfecte in re sine ænigmate poterunt degustari. Vnde non est mirandum si prælibatio talium tibi incutit huius exilij tædium: quia nihil est magis amarum, quàm postquam anima consueuit talium prægustatione consolari, si rursum incœperit mundialibus & transitorijs implicari. Hinc est, quod anima laborat, luctatur & anxiatur. Illic semper esse cupit, nec sufficit: hic esse compellitur, sed illic post hoc, quod prægustatum est, ascendere conatur. Iam enim gustato spiritu desipit omnis caro. Vidisti gaudium beatorum de his quæ sunt infra te, & de his quæ sunt iuxta te; vide modo, si potes, quale gaudium futurum sit de his quæ sunt intra te. Homo enim remunerabitur in corpore & in mente, & istorum æterna & inseparabili vnione. Corpus enim nostrum ex quattuor clemẽtis est compositum, vnde quattuor dotibus erit remunerandum. Terra tunc habebit æternam immortalitatem, aqua omnimodam impassibilitatem, aer maximam agilitatem, & ignis splendidissimam claritatem. Tunc fulgebunt iusti sicut Sol, & tamquam scintillę in arundineto discurrent. Absterget enim Deus omnem lacrymam ab oculis sanctorum, & iam non erit amplius, neque luctus neque clamor, neque dolor, sed

Gaudiũ est beatis de his quæ sunt intra se.

Sap. 3. b

Apoc. 21. b

B sempiterna pax & lætitia. In sempiterna patria corda beatorum sibi inuicem in claritate lucent, & puritate translucent, ibi vniuscuiusque vultus aspicitur, & conscientia penetratur. ibi vniuscuiusque mentem ab alterius oculis corpulentia non abscondit. Etiam mox vbicumque voluerit animus, statim aderit corpus. Augustinus: Sicut enim tunc animus perfectissime obedit Creatori, ita corpus promptissime obtemperabit suo motori. Tam potentem tunc faciet Deus animam, vt ex eius beatitudine plenissima redundabit in corpus, ex qua redundantia habebit vigorem impassibilitatis, splendorem claritatis, aptitu-

C dinem subtilitatis, promptitudinem agilitatis. Ibi erunt omnes sensus in actibus suis. Ibi enim oculus videbit decorem speciosissimum, gustus sentiet saporem dulcissimum, olfactus odorabit odorem suauissimum, tactus amplexabitur obiectum delitiosissimum, auditus immutabitur per sonum iucundissimum. Ibi enim cum mens in exultationem rapitur, lingua in canticum laudis eleuatur.

In cælo omnes sensus corporis erũt in actibus suis.

ANIMA. O homo audiui iam dudum mirabilia, & cum vera sint hæc omnia, quid aliud est hæc præsens vita, nisi quædam mortis vmbra?

D HOMO. O Anima bene dixisti, quia temporalis vita æterna vitæ comparata, mors est potius dicenda quàm vita. Ipse enim quotidianus defectus corruptionis, quid est aliud quam quædam prolixitas mortis? Ergo sancti viri, quia huius vitæ breuitatem indesinenter aspiciunt, quasi qotidie morientes viuunt: & ideo se nõ mansuros sollicitius præparant, quia hæc omnia nihil esse ex fine semper pensant. Sed carnales mentes, ideo præsentia diligũt, quia vita carnis quam fugitiua sit minime perpendunt. Nam si velocitatem transitus eius aspicerent, hanc etiam prosperam minime amarent. Hæc Gregorius. Augustinus: Rece-

Hæc ex Gregor. ho. 37. in Euãg. fere in prin.

E dat ergo o anima amor vitæ præsentis, & accedat ardor vitæ aduenientis, vbi nulla aduersitas turbat, nulla necessitas angustat, nulla molestia inquietat, sed perennis lætitia regnat. & considera quanta sit felicitas futura, vbi nullum erit malũ, nullũ latebit bonũ, vacabitur Dei laudibus, qui erit omnia in omnibus. Ibi enim nulla desidia cessabitur, nulla indigẽtia laborabitur, ibi esse nostrum nõ habebit mortẽ, nosse nostrũ non habebit errorẽ, amare nostrum non habebit offensionẽ. Ibi aberit omnis tarditas, omnis corruptio, omnis deformitas, omnis infirmitas. Ibi cælũ nouum & terra noua. Ibi similes erimus Angelis Dei, & si non ætate, certe tamen felicitate. Augustinus:

Ex Aug. li. 22. de Ciu. Dei c. 30.

F O anima mea illam vitam amplecti debueras, vbi vita sine morte, iuuentus sine senectute, gaudium sine tristitia, pax sine discordia, voluntas sine iniuria, lux sine tenebris & regnum expers commutationis. Secundo considera quantum gaudeat animus, cum resumpserit tale corpus quale iam audisti, nõ tale quale cũ ingenti dolore sustinuisti, & cum magno certamine deuicisti, de quo sæpius tibimet impatiens patienter, & irascens clementer dixisti: Quis liberabit me de corpore mortis huius? Non certe tale, sed iam perfecte obediens & spirituale. Tale, inquam, tale quod tibi erit in contemplationis solatium, & in æternæ felicitatis augmentum.

Aug. ser. 49. ad frat. in ere. an. med. to. 10.

Rom. 7. d

ANIMA. Mirari super omnibus his non sufficio, & præ-

& præ magnitudine admirationis in inquisitione deficio. Vnum tamen scire desidero, qualiter mens, quæ in præsenti vita a Dei contemplatione per corpus deprimitur, illic per ipsum in contēplatione adiuuetur?

HOMO. O anima scrupulosa est hæc quæstio, sed quia magis est curiosa quàm deuota, breuis erit responsio. Anima enim tunc virtute diuina alium habebit modum intelligendi quàm in via. Nec est mirandum, si pro loco & tempore mutat ordinem, & modum agendi creaturæ, qui est fabricator, & auctor vniuersalis naturæ. In rebus enim mutabilibus, tota ratio facti est potentia facientis. Certum est quod ipsa anima numquam resumptionem corporis appeteret, si resumptum etiam quantumcumque gloriosum, diuinam contemplationem impediret. Nam secundum Augustini sententiam & doctrinam, ipsæ animę sanctæ desiderant corporis resumptionē, & expectant iteratā vnionem ipsius, quia ipsarum fine eo non potest consummari felicitas, nec satiari iucunditas. Adeo enim vehemēter anima corpus desiderat, quòd etiam aliqualiter eius contemplationem impedit, & retardat. Bernardus: O misera caro fœtida & fœda, vnde tibi hæc gloria, quod animæ sanctæ quas Deus insigniuit sua imagine, proprio redemit sanguine, te desiderant, te expectant, & ipsarum fine te non potest consummari felicitas, nec satiari iucunditas? Augustinus: Cum anima hoc corpus non animale iam, sed spirituale receperit, perfectū habebit suæ naturæ modum, obediens & imperans, viuificata & viuificans. Tunc ineffabili felicitate fiet, vt sit ei gloriæ quòd fuit sarcinæ. O anima cogita qualis tibi tunc erit gloria, cum induta fueris illa stola noua & splendida, ornata omni lapide pretioso, idest corpore glorificato. In quo tot fulgebunt gemmæ pretiosissimæ quot sunt virtutes in mente. Tunc, vt puto, cantabis cum iubilo canticum nouum Domino, dicens: Gaudens gaudebo in Domino, quia induit me vestimento salutis, & indumento lætitiæ circumdedit me, & tamquam sponsam decorauit me corona. Adhuc vide tertio & diligenter considera, si tantum gaudium habitura sis quasi de alieno, quid hauries de proprio? Quis enim enarrare sufficeret, quantum gaudium, quam stupendam gloriam, quam incomprehensibilem laudem & magnificentiam habitura sis a Trinitate beatissima, a sanctorū omnium societate felicissima, pro eo quod corpus tuum proprium tam viriliter per clypeum castitatis & continentiæ superasti: pro eo, quod mundum tam potenter per gladiū paupertatis & indigentiæ debellasti: pro eo quod diabolum pessimum tam fortiter per hastam humilitatis & obedientiæ effugasti: pro eo quod omnibus cogitationibus, omnibus affectionibus, singulis inordinatis moribus tam viriliter restitisti? Aduerte si potes, quantam laudem habitura sis ab his, quos verbo & exemplo ad meliora prouocasti. Et quid plura? pro singulis cogitationibus, locutionibus, actionibus virtuosis, specialem & æternalē laudē suscipies: & id quod tibi in te defuerit, illa cælestis & diuina beatorum societas, charitate mutua adimplebit. Quia vnusquisque habebit ibi in proximo, quod sibi deficit in merito proprio. O anima hæc cogita, hæc mente pertracta, cum tibi pie viuenti inferuntur aduersa, ad hæc mente euola, cum premit corpus, cum fremit mundus, cum insidiatur diabolus ad hæc recurre, his mentem delinire. Quia id quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum & in sublimitate æternum gloriæ pondus in nobis operatur. Sed quia reuera id solū & verum gaudiū est, quod non de creatura, sed de creatore concipitur, cui omnis comparata aliunde iucunditas mæror est, omnis suauitas dolor est, & postremo omne quod delectari potest molestum est, secundum Bernardum. Igitur consulo ô anima, quod iam per præmissa tāquam excitata, disposita & inuitata, ad auctorem tuum te conuertas, & quantum gaudium ab eo illi beati spiritus recipiant, diligenter consideres & aduertas: quia omne gaudium propositum vel est accidentale, & ob hoc non satiat, sed excitat, vt est illud quod beati spiritus de his quæ infra vel iuxta ipsos sunt accipiunt: vel est cōsubstātiale, & ob hoc nō sufficit & afficit, vt est illud quod de his quæ intra ipsos sunt concipiunt. Hoc vero gaudium quod de superioribus hauriunt, solum substantiale vocatur: quia per hoc solum affectus rationalis creaturæ satiatur. Hugo de sancto Victore: Omnis iucunditas, omnis suauitas, omnis dulcedo rerum creatarum afficere cor humanum potest, satiare non potest.

ANIMA. Dic quæso ô homo quale & quantum sit istud gaudium? quia hoc solum desidero, hoc est quod præ omnibus concupisco, quia scio quod hæc omnia etiam si habentur sine illo, non solum nō sufficiunt, sed etiam animam ieiunam, famelicam, & miseram derelinquunt.

HOMO. Anima tu quæris quale & quantum sit istud gaudiū? Interrogaui omnia intima mea, & mihi narrare non sufficiunt. Anselmus: Si enim singula quæ prædicta sunt bona sunt & iucunda, cogita mente, quantum sit illud bonum delectabile, quod continet iucunditatem omnium bonorum in se, non qualem in rebus creatis experti sumus, sed tantum differentem, quantum differt creator a creatura. Qui tanto bono fruetur quidquid volet erit, & quidquid nolet nōn erit. Hæc Anselmus. Cæsarius: Beatam vitam facilius est consequi quam enarrare: cuius cursus sine termino, vsus sine fastidio, refectio sine cibo, sub antiquis perpetuisq. gaudijs semper noua iucunditas, & sine timore amittendi continuata felicitas. Hæc Cæsarius. Augustinus: Premium virtutis est qui virtutem dedit, & qui seipsum, quo nihil maius aut melius esse possit, repromisit. Quid enim aliud est quod per Prophetam dicitur, Ego ero illorum Deus, nisi ego ero, vnde satientur, ego ero quæcumque ab omnibus honeste desiderantur? Augustinus de ciuitate Dei: Ipse est finis desideriorum nostrorum, qui sine fine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur, hoc munus, hic affectus, hic actus, profecto erit omnia in omnibus. Hæc Augustinus: Puto tamen ne diutius te protraham, quamuis reuera inæstimabile sit illud gaudium & ineffabile: æstimo tamen quod de tribus proueniat, & triplex gaudium illos beatos spiritus lætificat & delectat. Gaudent enim delectabiliter in perfecta & clarissima Diuinæ claritatis contemplatione: gaudent dulciter in mellisflua & suauissima Diuinæ bonitatis degustatione: gaudent sempiternaliter in tranquilla & securissima Diuinæ maiestatis tentione. Scis enim o anima, quod tribus viribus naturalibus præemines in tua substantia: habes enim vim rationalem, quæ non perfecte illuminatur, nisi per primæ veritatis apertam cognitionem: & vim concupiscibilem, quæ non satiatur nisi per summæ bonitatis perfectam dilectionem: vim quoque irascibilem, quæ non quietatur nisi per æternæ maiestatis securam comprehensionē. De his tribus dicit beatus Bernardus, super Cantica: Qui replet in bonis desiderium tuum, ipse futurus est rationi plenitudo lucis, volūtati multitudo pacis, memoriæ continuatio æternitatis. Quare tristis es o anima mea? & quare conturbas me? Spera in Deo quoniam adhuc confitebor i li, cum omnis error a ratione, omnis dolor a voluntate, & a memoria omnis timor recesserit, & illa successerit, quam speramus, mira serenitas, plena suauitas, & æterna securitas. O anima quantum putas gaudent & lætantur, qui illud æternitatis speculum iugiter contemplantur, in quo omnia præterita, præsentia & futura, quæ summæ beatitudini competunt, apertissime speculantur? Augustinus: Dum ad illam supernam lucem Patris luminum venerimus, totum quod in creaturis esse potest

Marginal notes:
Anima in cælo iuncta corpori, aliū habebit modū intelligēdi, quā in via.
Aug. li. 12. de Gen. ad litt. c. 35. to. 3.
Bern. ser. 3. in festo omn. sanct. non lōge a pri.
Aug. ibid. vbi supra proxime.
Isa. 61. d
Quod anima quando molestijs & tribulationibus i mortali vita afficitur ad cęlestes delitias erigatur.
2. Cor. 4. d
Gaudiū substātiale beatorū in contēplatione diuinæ essentiæ consistit.
Ansel. in prosologio c. 24.
Aug. li. 22. de ciu. Dei c. 30. to. 5.
Ezech. 37. f
Idem ibid.
Gaudiū ineffabile beatorū ex tribus proueniit, scilicet ex beatitudine trium potentiarū animæ.
Bern. ser. 11. in Cāt. post med.

poteft intelligemus. Anfelmus: Tunc iufti fcient cuncta quæ Deus fecit fcienda. Et quid eft quod nefcire poffunt, qui fcientem omnia vident?

ANIMA. Et quomodo fimplicitas hoc permittit?

Habetur hic locus ex Fulgētio citatus in libro de triplici habitaculo c.6. in princip. inter Aug. opera.to.9.

HOMO. Fulgentius: Sicut per fpeculum vitreum trina nobis vifio demonftratur, quia nofipfos, ipfum fpeculum, quicquid præfens eft videmus; fic per fpeculum Diuinæ claritatis ipfum Deum, & quidquid præfens eft, id eft, nofipfos, & creaturas alias cognofcemus.

ANIMA. O beata veritas, iam video, quod fine te fapere defipere eft, te vero noffe perfectum fcire eft.

HOMO. O anima quæ naturaliter fcire defideras, hoc fpeculum videre affecta, in illo ftudere & legere defidera: quia hoc femel vidiffe, eft omnia didiciffe. Ibi reuera videbitur, & reputabitur ftultitia, Platonis theoria, Ariftotelis philofophia, Empedoclis theoremata, Hypocratis fcrutinia, Ptolomæi aftrologia, &c. Quia quidquid hic de veritate intelligimus, minima pars eorum eft quæ ignoramus. Sed tunc o anima videbis & affllues, & mirabitur & dilatabitur cor tuum.

ANIMA. Et quid videbo?

HOMO. Regem cæli in decore fuo. Beda: Splendor æternæ pulchritudinis eft tantæ fuauitatis, tantæq; dulcedinis, vt etiam ipfi Angeli qui Sole funt incomparabiliter clariores, eo fatiari non poffint. Tunc ergo affluens delitijs in ftupenda Diuinæ claritatis cognitione, miraberis in tuijpfius delitiofa confideratione, dilataberis in omnium creaturarum perfecta fpeculatione. O contemplatio ftupenda, & admirabilis! O confideratio delitiofa & delectabilis! O fpeculatio gaudiofa & ineffabilis! O quàm digne dictum eft de te Domine Deus meus: Melior eft dies vna in atrijs tuis, fuper millia. Quia fecundum Auguftinum: Tanta eft pulchritudo iuftitiæ, tanta eft iucunditas lucis æternæ, vt etiam fi non liceret amplius in ea delectari quàm vnius diei hora, propter hoc folum innumerabiles huius vitæ dies, pleni delitijs & circumfluentia bonorum temporalium, recte meritoq; defpicerentur. Tam pulchra enim eft, & fuauis, vt ea vifa nihil amplius poffit defiderari, & omnem exuperat concupifcentiam.

Pfal. 83. c

ANIMA. Eft ne aliquid aliud cuius vifio delectet? cuius contemplatio lætificet?

HOMO. O anima quamuis hæc fola fufficeret, fi nulla alia adeffet, eft tamen adhuc vna, vt de aliorum omnium pene innumerabilium iucunda vifione taceam, quæ mirabiliter omnium cæleftium fpirituum mentes lætificat, & mito quodam modo, nefcio quo, inæftimabili gaudio, omnem beatam creaturam inebriat: videre fcilicet illius cæleftis Reginæ Deificam claritatem, & fuæ beatiffimæ prolis glorificatam humanitatem. Quis o anima vel cogitare fufficiat, quantum gaudium generat, illam matrem mifericordiæ, Reginam pietatis & clementiæ videre, iam non recumbentem cum paruulo vagiente in præfepio, iam non lacrymantem, circumeuntem, quærentem & dicentem: Numquid quem diligit anima mea vidiftis? cum perdiderat dilectiffimum infantulum in triduo, fed eum nunc infpicientem in fempiterno gaudio? Iam enim non conturbabitur, confugiens in Ægyptum a facie Herodis, quia ipfe afcendit in cælum, Herodes autem in infernum. Iam non conturbatur circa plurima quæ fecerunt filio fuo Iudæi, quia omnia fubiecta funt ei. Iam certe non euigilantem, vociferantem, clamantem & dicentem: Quis mihi det, vt ego moriar pro te fili mi Abfalom? cum ftaret prope vnigenitum filium fuum pendētem & morientem in patibulo. Iam non lamentantem lacrymabiliter, cum fibi daretur difcipulus pro magiftro, feruus pro Domino, creatura pro creatore, quafi alienus pro vnigenito & dulciffimo filio. Sed hanc quondam propter nos tam miferam, tantis mæroribus plenam, nunc inæftimabiliter fuper omnem creaturam exaltatam, regnantem cum Chrifto in Trinitatis fuperbenedictæ palatio cantantem, iubilantem, & dicentem: Tenui illum nec dimittam. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eftis, & ego reficiam vos. Et illud: Tranfite ad me omnes qui concupifcitis me, & a generationibus meis adimplemini. O anima mea, mente deuota pertracta, quàm fit plenum omni fuauitate gaudium, videre hominem hominis conditorem, feminam omnium conditoris genitricem, fratrem noftrum quondam perditum, abiectum & defpectum, nunc inuentum, nunc reuerfum, nunc regnantem, nunc omnibus imperantem. O quis mihi det te fratrem meum fugentem vbera matris meæ, vt inueniam te foris, & deofculer te labijs deuotionis, amplectar te brachijs dilectionis, & iam me nemo defpiciat, cum introduxero te in cubiculum cum dulcedine fuauiffimæ fruitionis? Hanc fruitionem defiderabat ille deuotus Anfelmus in meditationibus, quando dicebat: O dulciffime puer quando te videbo? quando ante faciem tuam apparebo? quando fatiabor pulchritudine tua? quando videbo vultum tuum defiderabilem, in quem defiderant Angeli profpicere? Væ animæ te non amanti, te non quærenti: quæ fi mundum diligit, peccatis feruit, numquam eft quieta, numquam fecura. Nihil quæfo fine te mihi placeat, nihil dulcefcat, nihil fpeciofum, nihil præter te arrideat pretiofum; Vilefcant omnia præter te. Quod tibi eft aduerfum, mihi fit moleftum: & tuum beneplacitum fit meum indeficiens defiderium. Tædeat gaudere fine te, delectet gaudere tecum, & flere tecum. O bone Iefu fi tam dulce eft flere de te, quàm dulce eft gaudere de te. Hæc Anfelmus.

Videre beatam Virginem fuper choros Angelorū exaltatam, magna eft beatis materia gaudij.

Cant. 3. b

2. Reg. 18. d

Cant. 3. b

Matt. 11. d

Eccli. 24. c

Cant. 8. a

ANIMA. O homo iam amore videndi Dominum creatorem meum langueo, ardore cernendi Iefum fratrem meum, Redemptorem meum deficio. Iam defiderio intuedi illam virginem gloriofam, matrem Redemptoris mei vulnerata ingemifco. O bone Iefu quando videbo gaudium meum, quod defidero? quando apparebit gloria eius quam efurio? quando veniet confolator meus quem expecto? O fi quando inebriabor ab vbertate domus eius ad quam fufpiro? Iam grauis eft mihi omnis creatura ad videndum: quia nimis incomparabiliter fupereminet pulchritudo, a qua proceflerunt hæc omnia.

HOMO. O anima expecta cum patientia, vt crefcant tua defideria: quia fcriptum eft, Modicum & non videbitis me, & iterum modicū & videbitis me.

Ioan. 16. b

ANIMA. O modicum longum, o modicum nimis prolixum, quia etfi modica funt merita, longa tamen funt defideria.

HOMO. O anima fi longa & magna videntur tibi tua defideria, quibus æftuas ad æternam gloriam & charitatem contemplandam: quanto putas defiderio æftuare debeas ad æternam bonitatem perfecte diligendam, & ad fummam maieftatem æternaliter poffidendam? Si enim hæc omnia fumme non diligeres, quomodo de vifione gauderes? Et fi bene videres & intelligeres, & tamen fecura mente non poffideres: quomodo beata permaneres? Auguftinus: Ibi igitur vacabimus & videbimus: videbimus & amabimus: amabimus & habebimus. Ipfe enim eft finis defideriorū noftrorū, qui fine fine videbitur, fine faftidio amabitur, fine fatigatione in ęternū laudabitur. Vna enim ibi & tota virtus eft amare quod videas, & fumma felicitas æternaliter habere quod amas. Ibi beata vita in fuo fonte plene perfecte bibitur, vnde miro quodā modo & delectabiliter impreffa fitis fimulatq; fatietas alternatur. Sed longe a fitu neceffitas repellitur, longe a fatietate faftidiū amouetur. Hæc Auguftinus. Sed ne te iam o anima diutius protrahā, audi quid de prædictis omnibus cæleftibus gaudijs dicit ille deuotus Anfelmus in fine profologion: Excita te, inquit, nunc o anima mea, & erige totū intellectum

Auguft. lib. 22. de ciu. Dei. c. 30. tom. 5.

Anfel. in profologio cap. 24.

lectum tuum, & quantum potes cogita attente, quàm delectabile sit illud bonum, quod continet iucunditatem omnium bonorum. Si iucunda est vita creata, quàm iucunda est creatrix essentia? Si iucunda est salus facta, quàm iucunda est salus quæ fecit omnia? Si amabilis est scientia de creaturis, quàm delectabilis est illa quæ de rebus increatis? *Et infra*: Cur ergo per multa vagaris, quærendo bona creata? Ama vnum, in quo sunt omnia. Si delectat pulchritudo, Fulgebunt iusti sicut Sol. Si libertas aut fortitudo, Similes erunt Angelis Dei in cælis. Si longa & salubris vita, est ibi sanitas æterna. Si satietas aut ebrietas, Satiabuntur de gloria, & inebriabuntur ab vbertate domus Dei. Si melodia, ibi canunt Angeli. Si societas, & amicitia, ibi est beatorum societas, & omnium vna voluntas. Si honores & diuitiæ: Gloria & diuitiæ in domo eius. Si securitas & certitudo, ibi omnium temporum æterna longitudo. O cor humanum, cor indigens, cor expertum ærumnas, immo obrutum ærumnis, quãtum gauderes si his omnibus abundares? Interroga intima tua, si capere possint tantum gaudium suum de tanta beatitudine sua. Sed si homo de tanta beatitudine vix capiet gaudium proprium, quomodo capax erit tantorum gaudiorum, quantus est omnium electorum; vbi vnusquisque tantum diligit proximum suum quantum seipsum, & tantum de suo gaudio gaudet, quantum diligit. Ita etiam quisque plus absque æstimatione de Dei, quàm de sua & omnium electorum gaudet felicitate. Quia si tunc Deum toto corde, tota anima, tota mente diligis: ita ad plenitudinem gaudij illius totum cor, tota anima, tota mens non sufficit: quia tantum gaudebunt, quantum amabunt, tantum amabunt, quantum videbunt. *Et infra*: Certe nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quantum te amabunt, & cognoscent sancti Dei. Oro Deus meus, cognoscam te, amem te, vt æternaliter gaudeam de te. Et si non possum ad plenum in hac vita, crescat saltem hic noticia tui & amor, vt ibi sit plenum gaudium: hic sit in spe, & ibi sit in re. Domine pater per filium tuum hic iubes, immo consulis petere, & promittis accipere, vt gaudium nostrum plenum sit. Peto Domine quod per admirabilem consiliarium tuum consulis petere, & promittis accipere, vt gaudium nostrum sit plenum; meditetur de hoc mens mea, sermocinetur os meum, loquatur inde lingua mea, esuriat anima mea, sitiat caro mea: donec intret in gaudiũ Dei mei, qui est trinus & vnus benedictus in sæcula. Amen.

Ibidem c. 25. Matt. 13.f Matt. 22.c Psal. 35.b Psal. 111.a 1. Cor. 2. Anselm. Ioan. 16.c

S. BONAVENTVRAE
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
Opusculum, cui titulus est,
ITINERARIVM MENTIS IN DEVM.

Hoc opusculum S. Bonauentura, Ioannes Gerso Cancellarius Pariensis prima parte opusculorum suorum in epistola de laudibus huius Sancti Doctoris, tantopere commendat, vt non opusculum, sed opus immensum nominet, cuius laus superior est ore mortalium. Præterea idem Gerso parte secunda titulo de libro legis, inter alia S. Bonauentura opuscula, quibus & intellectus illuminatur & inflammatur affectus, breuiloquium notat, & itinerarium tanta arte compendij diuinitus composita, vt supra ipsa nihil. Sed omisso Breuiloquio, mirabile sane est huius opusculi artificium, in quo nec rerum multitudo, & magnitudo prolixum facit opus; nec operis breuitas multitudinem & magnitudinem rerum premit, quominus copiose tractentur. Nam a creaturis ad creatorem per sex gradus scalares vsque ad anagogicos excessus procedens, simulq. docens, & monens totius naturalis & supernaturalis doctrinæ documenta non minus breuiter complectitur, quàm abunde explicat.

SVMMA CAPITVM HVIVS OPVSCVLI.

PROLOGVS.

Iacob. 1.c. IN Principio primum principium, a quo cunctæ illuminationes descendunt tamquam a patre luminum, a quo est omne datum optimum, & omne donum perfectum, Patrem scilicet æternum inuoco per Filium eius Dominum nostrũ Iesum Christum, vt intercessione sanctissimæ Virginis Mariæ, genitricis eiusdem Dei & Domini nostri Iesu Christi, & Beati Francisci, ducis & patris nostri, det illuminatos oculos mentis nostræ, ad dirigendos pedes nostros in viam pacis illius, quæ exuperat omnem sensum: quam pacem euangelizauit, & dedit Dominus noster Iesus Christus, cuius prædicationis repetitor fuit pater noster sanctus Franciscus, in omni sua prædicatione pacem in principio & fine annuncians, in omni salutatione pacem optans, in omni contemplatione ad ecstaticam pacem suspirans,

A rans, tamquam ciuis illius Hierusalem, de qua dicit ille vir pacis, qui cum his qui oderunt pacem erat pacificus: Rogate quæ ad pacem sunt Hierusalem. Sciebat enim quòd thronus Salomonis non erat nisi in pace, cum scriptum sit: In pace factus est locus eius, & habitatio eius in Sion. Cum igitur exemplo beatissimi patris nostri Francisci, hanc pacem anhelo spiritu quærere, ego peccator, qui loco illius patris beatissimi post eius transitum septimus in generali fratrum ministerio, per omnia indignus succedo, contigit vt, nutu diuino, anno post ipsius beati patris transitum trigesimotertio ad montem Aluernæ tanquam ad locum quietum, amore quærendi pacem spiritus declinarem, ibiq. existens dum mente tractarem aliquas mentales ascensiones in Deum, inter alia occurrit illud miraculum, quod in prædicto contigit loco ipsi beato Francisco, de visione videlicet Seraph alati instar crucifixi. In cuius consideratione statim visum est mihi, quòd visio illa prætenderet ipsius patris nostri suspensionem in contemplando, & viam per quam peruenitur ad eam. Nam per senas alas illas, rectè intelligi possunt sex illuminationum suspensiones, quibus anima quasi quibusdam gradibus & itineribus disponitur, vt transeat ad pacem, per ecstaticos excessus sapientiæ Christianæ. Via autem non est nisi per ardentissimum amorem crucifixi, qui adeo Paulum ad tertium cælum raptum transformauit in Christum, vt diceret: Christo confixus sum cruci. Viuo ego, iam non ego; viuit autem in me Christus. Qui etiam adeo mentem Francisci absorbuit, quod mens in carne patuit, dum sacratissima passionis stigmata in corpore suo ante mortem per biennium deportauit. Effigies igitur sex alarum seraphicarum, insinuat sex illuminationes scalares, quæ a creaturis incipiunt, & perducunt vsque ad Deum, ad quem nemo intrat rectè nisi per Crucifixum. Nam qui non intrat per ostium in ouile, sed ascendit aliunde, ille fur est & latro. Si quis vero per ostium introierit, ingredietur & egredietur & pascua inueniet. Propter quòd dicit Ioannes in Apocalypsi: Beati, qui lauant vestimenta sua in sanguine agni, vt sit potestas eorum in ligno vitæ, & per portas ingrediantur ciuitatem. Quasi diceret, quòd per contemplationem ingredi non potest Hierusalem supernam, nisi per sanguinem agni intret tamquam per portam. Non enim dispositus est aliquo modo ad contemplationes diuinas, quæ ad mentales ducunt excessus, nisi cum Daniele sit vir desideriorum. Desideria autẽ in nobis inflammantur dupliciter, scilicet per clamorẽ orationis, quæ rugire facit a gemitu cordis; & per fulgorem speculationis, qua mens ad radios lucis directissime & intentissime se conuertit. Igitur ad gemitum orationis per Christum crucifixum, per cuius sanguinem purgamur a sordibus vitiorum, primum quidem lectorem inuito, ne forte credat, quod sibi sufficiat lectio sine vnctione, speculatio sine deuotione, inuestigatio sine admiratione, circumspectio sine exultatione, industria sine pietate, scientia sine charitate, intelligentia sine humilitate, studium absque diuina gratia, speculum absque sapientia diuinitus inspirata. Præuentis igitur diuina gratia humilibus & pijs, compunctis & deuotis, vnctis oleo diuinæ lætitiæ, & amatoribus diuinæ sapientiæ, & eius desiderio inflammatis, vacare volentibus ad Deum magnificandum, amandum & etiam degustandum, speculationes subiectas propono, insinuans quòd parum aut nihil est speculum exterius propositum, nisi speculum mentis nostræ tersum fuerit & politum. Exerce igitur te homo Dei prius ad stimulum conscientiæ remordentem, antequam oculos eleues ad radios sapientiæ in eius speculo relucentes, ne forte ex ipsa speculatione radiorum, in grauiorem incidas foueam tenebrarum. Placuit autem distinguere tractatum in septem capitula, præmittendo titulos ad faciliorem intelligentiam dicendorum. Rogo igitur, quòd magis pensetur intentio scribentis quàm opus; magis dictorum sensus, quàm sermo incultus; magis veritas, quàm sermonum venustas: magis exercitatio affectus, quàm eruditio intellectus. Quod vt fiat, non est harum speculationum progressus perfunctoriè transcurrendus; sed morosissime ruminandus.

Ps.119.b — *Ps.121.a* — *Ps.75.a* — S. Bonauẽt. septimus generalis a B. Francisco. — *2.Cor.12.a* — *Gal.2.d* — *Ioan.10.a* — *Apoc.22.c* — *Dan.9.f* — *Heb.1.a*

De gradibus ascensionis in Deum, & de speculatione ipsius per vestigia eius in vniuerso. Cap. I.

B Beatus vir cuius est auxilium abs te, ascensiones in corde suo disposuit in valle lacrymarum, in loco quem posuit. Cum beatitudo nihil aliud sit, quàm summi boni fruitio, & summum bonum sit supra nos; nullus potest effici beatus, nisi supra seipsum ascendat, non ascensu corporali, sed ascensu cordiali. Sed supra nos leuari non possumus, nisi per virtutem superiorem nos eleuantem. Quantumcumque enim gradus interiores disponantur, nihil fit nisi diuinum auxilium comitetur. Diuinum autem auxilium comitatur eos, qui petunt ex corde humiliter & deuote, & hoc est ad ipsum suspirare in hac lacrymarum valle, quod fit per feruentem orationem. C Oratio igitur, mater & origo est sursum actionis in Deum. Ideo Dionysius in libro de mystica Theologia, volens nos instruere ad excessus mentales, primo præmittit orationem. Oremus igitur & dicamus ad Dominum Deum nostrum: Deduc me Domine in via tua, & ingrediar in veritate tua. Lætetur cor meum, vt timeat nomen tuum. In hac oratione orando illuminamur ad cognoscendum diuinæ ascensionis gradus. Cum enim secundum statum conditionis nostræ ipsa rerum vniuersitas sit scala ad ascendendum in Deum, & in rebus quædam sint vestigium, quædam imago, quædam corporalia, quædam spiritualia, D quædam temporalia, quædam æuiterna, ac per hoc quædam extra nos, quædam intra nos; ad hoc quod perueniamus ad primum principium considerandum, quod est spiritualissimum & æternum, & supra nos, oportet nos trãsire per vestigium, quod est corporale & temporale & extra nos, & hoc est deduci in via Dei. Oportet etiam nos intrare ad mentem nostram, quæ est imago Dei æuiterna, & spiritualis, & intra nos, & hoc est ingredi in veritatem Dei. Oportet etiam nos transcendere ad æternum spiritualissimum & supra nos, aspiciendo ad primum principium, & hoc est lætari in Dei notitia & reue- E rentia maiestatis. Hæc est igitur via trium dierum in solitudine. Hæc est triplex illuminatio vnius diei, & prima est sicut vespera, secunda sicut mane, tertia sicut meridies. Hæc respicit triplicem rerum existentiam, scilicet in materia, in intelligentia, & in arte diuina, secundum quam dictum est, fiat, fecit, & factum est. Hæc etiam respicit triplicem substantiam in Christo, qui est scala nostra scilicet corporalem, spiritualem, & diuinam.

Psal.83.b — Beatitudo quid. — *Dionys. de myst. Theo. c.1.* — *Psal.85.c* — *Exo.3.f*

Secundum hunc triplicem progressum, mens nostra tres habet aspectus principales. Vnus est ad corporalia exteriora, secundum quem vocatur animalitas seu sensualitas. F Alius intra se & in se, secundum quem dicitur spiritus. Tertius est supra se, secundum quem dicitur mens. Ex quibus omnibus disponere se debet ad conscendendum in Deum, vt ipsum diligat ex tota mente, ex toto corde, & ex tota anima, in quo consistit perfecta legis obseruatio, & simul cum hoc sapientia Christiana.

Mẽs nostra vocatur animalitas, spiritus, & mẽs.

Quoniam autem quilibet prædictorum modorum geminatur, secundum quod contingit considerare Deum vt α, & ω: seu in quantum contingit videre Deum in vnoquoque prædictorum modorum, vt per speculum, & vt in speculo, seu quia vnaquæque istarum considerationum habet commisceri alteri sibi coniunctæ, & habet considerari in sua puritate: hinc

est, quòd necesse est, hos tres gradus principales ascendere ad senarium, vt sicut Deus sex diebus perfecit vniuersum mundum, & in septimo requieuit, sic minor mundus sex gradibus illuminationum sibi succedentium ad quietem contemplationis ordinatissime perducatur. In cuius rei figura sex gradibus ascendebatur ad thronum Salomonis. Seraphin, quæ vidit Isaias senas alas habebant. Post sex dies vocauit Deus Moysen de medio caliginis. Et Christus post sex dies vt dicitur in Matthæo, Duxit discipulos in montem, & transfiguratus est ante eos.

3. Reg. 10. c
Isa. 6. a
Exo. 24. b
Matt. 17. a

Iuxta igitur sex gradus ascensionis in Deũ, sex sunt gradus potentiarum animæ, per quos ascendimus ab imis ad summa, ab exterioribus ad intima, a temporalibus ad æterna, scilicet sensus, imaginatio, ratio, intellectus, intelligentia, apex mentis, seu synderesis scintilla. Hos gradus habemus in nobis plantatos per naturam, deformatos per culpã, reformatos per gratiam, purgandos per iustitiam, exercendos per scientiam, perficiendos per sapientiam. Secundum etiam primam naturæ institutionem, creatus fuit homo habilis ad contemplationis quietem, & ideo posuit eum Deus in paradiso deliciarum. Sed auertens se a vero lumine ad commutabile bonum, incuruatus est ipse per culpam propriam, & totum genus suum per originale peccatum; quod dupliciter infecit humanam naturam, scilicet ignorantia mentem, & concupiscentia carnem: ita quod excæcatus homo & incuruatus in tenebris sedet, & cæli lumen nõ videt, nisi sibi succurrat gratia cum iustitia contra concupiscentiam, & scientia cum sapientia contra ignorantiam, quod totum fit per Iesum Christum, qui factus est nobis a Deo sapientia & iustitia, & sanctificatio & redẽptio. Qui cum sit Dei virtus & sapientia, cum sit verbum incarnatum plenum gratię & veritatis, gratiam & veritatem fecit: gratiam, scilicet charitatis infudit, quæ cum sit de corde puro & conscientia bona, & fide nõ ficta, totam animam rectificat, secundum triplicem ipsius aspectum supradictum. Scientiã veritatis edocuit secundum triplicem modum Theologiæ, scilicet symbolicæ, propriæ, & mysticæ: vt per symbolicam rectè vtamur sensibilibus, per propriam rectè intelligibilibus, per mysticam rapiamur ad supermẽtales excessus.

Gen. 2. b
Originale peccatũ humanam naturã dupliciter infecit.
1. Cor. 1. d
1. Tim. 1. b

Quicumque ergo vult in Deum ascendere, necesse est, vt vitata culpa deformante naturam, naturales potentias supradictas exerceat, ad gratiam reformantẽ, & hoc per orationem: ad iustitiam purificantem, & hoc in conuersatione: ad scientiam illuminantem, & hoc in meditatione: ad sapientiam perficientem, & hoc in contemplatione. Sicut igitur ad sapientiam, nemo venit nisi per gratiam, iustitiam & scientiam; sic ad contemplationem nemo venit nisi per meditationem perspicuam, conuersationem sanctam, & orationem deuotam. Sicut igitur gratia fundamentum est rectitudinis voluntatis, & illustrationis perspicuæ rationis; sic primo orandum est nobis, deinde sanctè viuendum, tertio spectaculis veritatis intendendum, & intendendo gradatim ascendendum, quousque veniatur ad montem excelsum, vbi videatur Deus Deorum in Sion.

Volenti ad Deum ascẽdere quid præstandũ.
Ps. 83. c

Quoniam igitur prius est ascendere, quàm descendere in scala Iacob, primum gradum ascensionis collocemus in imo, ponendo totum istum mundum sensibilem nobis tamquam speculum, per quod transeamus ad Deum opificem summum, vt simus veri Hebræi transeuntes de Ægypto ad terram patribus repromissam, simus & Christiani, cũ Christo transeuntes ex hoc mundo ad patrem, simus & sapientiæ amatores, quæ vocat & dicit: Transite ad me omnes qui concupiscitis me, & a generationibus meis adimplemini. A magnitudine enim speciei & creaturæ, cognoscibiliter poterit horum creator videri. Relucet autẽ Creatoris summa potentia, sapientia, & beneuolentia in rebus creatis, secundum quòd hoc tripliciter nũciat sensus carnis sensui interiori. Sensus enim carnis aut deseruit intellectui rationabiliter inuestiganti, aut fideliter credenti, aut intellectualiter contemplanti. Contemplans considerat rerum existentiam actualem, credens rerum decursum habitualẽ, ratiocinans rerum præcellentiam potentialem.

Eccli. 24. c
Sap. 13. a

Primo modo aspectus contemplantis res in seipsis considerans, videt in eis pondus, numerum, & mensuram. Pondus quoad situm vbi inclinantur, numerum quo distinguuntur, & mensuram qua limitãtur. Ac per hoc videt in eis modum, speciem, & ordinẽ, nec non substantiam, virtutem, & operationem: ex quibus consurgere potest sicut ex vestigio, ad intelligendum potentiam, sapientiam, & bonitatem Creatoris immensam.

Secundo modo aspectus fidelis considerans hunc mundum, attẽdit originem, decursum, & terminum. Nam fide credimus, aptata esse sæcula verbo vitæ. Fide credimus trium legum tempora, scilicet naturæ, scripturæ, & gratiæ sibi succedere, & ordinatissime decurrisse. Fide credimus mundum per finale iudicium terminandum fore. In primo potentiam, in secundo prouidentiam, in tertio iustitiã summi principij aduertentes. Heb. 11. a

Tertio modo aspectus ratiocinantis inuestigans, videt quædam tantum esse, quædam tantum esse & viuere, quædam vero esse viuere, & discernere. Et prima quidem esse minora, secunda media, tertia meliora. Videt iterum quædam tantum esse corporalia, quædam partim corporalia partim spiritualia, ex quo aduertit aliqua esse mere spiritualia tamquam vtriusque meliora & digniora. Videt nihilominus quædã esse mutabilia & corruptibilia, vt terrestria, quædam mutabilia & incorruptibilia, vt cælestia, ex quo aduertit quædam esse immutabilia & incorruptibilia, vt supercælestia. Ex his ergo visibilibus consurgit ad considerandum Dei potentiam, sapientiam, & bonitatem, vt entem, viuentem, & intelligentẽ: mere spiritualem & incorruptibilem & intransmutabilem. Hæc autem consideratio dilatatur secundum septiformem conditionem creaturarum, quæ est diuinæ potentiæ, sapientiæ, & bonitatis, testimonium septiforme: si consideretur cunctarum rerum origo, magnitudo, multitudo, pulchritudo, plenitudo, & operatio, & ordo. Origo namque rerum secundũ creationem, distinctionem, & ornatum, quantũ ad opera sex dierum, diuinam prædicat potentiam, cuncta de nihilo producentem, sapientiam cuncta lucide distinguentem, & bonitatem cuncta largiter adornantem. Magnitudo autem rerum secũdum molem longitudinis, latitudinis, & profunditatis, secundum excellentiam virtutis longe lateq. & profunde se extendẽtis, sicut patet in diffusione lucis secundum efficaciam operationis intimæ, continuæ, & diffusæ, sicut patet in operatione ignis, manifeste indicat immensitatem potentiæ, sapientiæ, & bonitatis trini Dei, qui in cunctis creaturis per potentiam, præsentiam. & essentiam incircumscriptus existit. Multitudo vero rerum secundum diuersitatem generalem, specialem, & indiuidualem, in substantia, in forma seu figura, & efficacia vltra omnem humanam æstimationem, manifeste trium prædictarum conditionum in Deo immensitatem insinuat & ostendit. Pulchritudo autem rerum secundum varietatem luminum, figurarum, & colorum, in corporibus simplicibus, mixtis, & etiam complexionatis, sicut in corporibus cęlestibus, & mineralibus, sicut lapidibus & metallis, plantis, & animalibus, tria prædicta euidenter proclamat. Plenitudo autem rerum secũdum quòd materia est plena formis, secundum rationes seminales: forma est plena virtute, secundum actiuam potentiam: virtus est plena effectibus, secundum efficientiam, idipsum manifeste declarat. Operatio multiplex, secundum

quòd

A quòd est naturalis, secundum quòd est artificialis, secundum quòd est moralis, sua multiplicissima varietate ostendit immensitatem illius virtutis, artis, & bonitatis, quæ quidem est omnibus causa essendi, ratio intelligendi, & ordo viuendi. Ordo autem secundum rationem durationis, situationis, & influentiæ, scilicet per prius, & posterius, superius, & inferius, nobilius, & ignobilius, in libro creaturę insinuat manifeste primi principij primitatem quantum ad infinitatem potentiæ. Ordo vero diuinarum legum, præceptorum, & iudiciorum, in libro scripturæ immensitatem sapientiæ. Ordo autem diuinorum sacramentorum, beneficiorum, & retributionum in corpore Ecclesiæ immensitatem bonitatis, ita quod ipse ordo nos in primum & summum potentissimũ, & sapientissimum, & optimum euidentissime manuducit. Qui igitur tantis rerum creatarum splendoribus non illustratur, cæcus est: qui tantis clamoribus non euigilat, surdus est: qui ex omnibus his effectibus Deum non laudat, mutus est: qui ex tantis indicijs primum principium non aduertit, stultus est. B

Aperi ergo oculos, aures spirituales admoue, labia tua solue, & cor tuum appone, vt in omnibus creaturis Deum tuum videas, audias, laudes, diligas & colas, magnifices & honores, ne forte contra te vniuersus orbis terrarum consurgat. Nam ob hoc pugnabit orbis terrarum contra insensatos, & econtra sensatis erit materia gloriæ, qui secundũ Prophetam possunt dicere: Delectasti me Domine in factura tua, & in operibus manuum tuarum exultabo. Quam magnificata sunt opera tua Domine, omnia in sapientia fecisti, impleta est terra possessione tua. C

Psal. 91. a

De Speculatione Dei in vestigijs suis in hoc sensibili mundo. Cap. II.

Sed quoniam circa speculum sensibilium, non solum contingit contemplari Deum per ipsa tamquam per vestigia, verumetiam in ipsis inquantũ est in eis per essentiam, potentiam, & præsentiam, & hoc considerare est altius quàm præcedens, ideo huiusmodi consideratio secundum tenet locum, tamquam secundus contemplationis gradus, quo debemus manu duci, ad contemplandum Deum in cunctis creaturis, quæ ad mentem nostram intrant per corporales sensus. D

Notandum igitur, quòd iste mũdus sensibilis, qui dicitur macrocosmus, idest lõgus mundus, intrat ad animam nostrã, quæ dicitur microcosmus, idest minor mundus, per portas quinque sensuum, secundum ipsorum sensibilium apprehensionem, oblectationẽ, & dijudicationem. Quod patet sic. Nam in eo quædam sunt generantia, quædam generata, & quædam regentia hæc & illa. Generantia sunt corpora simplicia, scilicet corpora cælestia, & quattuor elementa. Nam ex elementis per virtutem lucis reconciliantis contrarietatem elementorum in mixtis, habent generari & produci quæcumque generantur, & producuntur per operationem virtutis naturalis. Generata vero, sunt corpora ex elementis composita, sicut mineralia, vegetabilia, sensibilia, & corpora humana. Regentia hæc & illa, sunt substantiæ spirituales, siue omnino coniunctæ, vt sunt animæ brutales, siue coniunctæ separabiliter, vt sunt animæ rationales, siue omnino separatæ, vt sunt spiritus cælestes, quos philosophi intelligentias, nos Angelos appellamus. Quibus secundum philosophos competit mouere corpora cælestia, ac per hoc eis attribuitur administratio vniuersi, suscipiendo a prima causa, scilicet Deo, virtutis influentiam, quam refundunt secundum opus gubernationis, quod respicit rerum consistentiam naturalem. Secũdum autem Theologos, attribuitur eisdem regimen vniuersi, secundum imperium summi Dei, quantum ad opera reparationis, secundum quæ E F

dicuntur administratorij spiritus, missi propter eos, qui hereditatem capiunt salutis. *Heb. 1. d*

Homo igitur, qui dicitur minor mundus, habet quinque sensus quasi quinque portas, per quas intrat cognitio omnium, quæ sunt in mundo sensibili in animam ipsius. Nam per visum intrãt corpora sublimia & luminosa, & cetera colorata: per tactum vero corpora solida & terrestria: per tres vero sensus intermedios, intrant intermedia, vt per gustum aquea, per auditum aerea, per odoratum vaporabilia, quæ aliquid habent de natura humida, aliquid de aerea; aliquid de ignea seu calida, sicut patet in fumo ex aromatibus resoluto. Intrant igitur per has portas tam corpora simplicia, quàm etiam composita ex his mixta. Quia vero sensu percipimus non solum hæc sensibilia particularia, quæ sunt, lux, sonus, odor, sapor, & quattuor primariæ qualitates quas apprehendit tactus; verum etiam sensibilia communia, quæ sunt, numerus, magnitudo, figura, quies, & motus, & omne quod mouetur ab alio mouetur, & quædam seipsis mouentur & quiescunt, vt sunt animalia, dum per hos quinque sensus motus corporum apprehendimus, manu ducimur ad cognitionem motorum spiritualium, tamquam per effectum in cognitionem causarum.

Homo minor mũdus.

Sensibilia particularia, & communia.

Intrat igitur quantum ad tria rerum genera in animam humanam per apprehensionem totus mundus iste sensibilis. Hæc autẽ sensibilia exteriora sunt, quæ primo ingrediuntur ad animã, per portas quinque sensuum. Intrant, inquam, non per substantias suas, sed per similitudines suas, primo generatas in medio, & de medio in organo exteriori, & de organo exteriori in interiori, & de hoc in potentia apprehensiua, & sic generatio speciei in medio, & de medio, in organo, & conuersio potentiæ apprehensiuæ super illam facit apprehensionem omnium eorum, quæ exterius anima apprehendit.

Ad hanc apprehensionem si sit rei conuenientis, sequitur oblectatio. Delectatur autem sensus in obiecto per similitudinem abstractam percepto, vel ratione speciositatis, sicut in visu, vel ratione suauitatis, sicut in odoratu & auditu, vel ratione salubritatis, sicut in gustu & tactu appropriate loquendo. Omnis autem delectatio est ratione proportionalitatis. Sed quoniam species tenet rationem formæ, virtutis, & operationis, secundum quòd habet respectũ ad principium à quo manat, ad medium ad quod transit, & ad terminum in quem agit; ideo proportionalitas aut attenditur in similitudine, secundum quod tenet rationem speciei seu formæ, & sic dicitur speciositas, quia pulchritudo nihil est aliud quàm æqualitas numerosa, seu quidam partium situs cum coloris suauitate. Aut attenditur proportionalitas inquantum tenet rationem potentiæ seu virtutis, & sic dicitur suauitas, cum virtus agens non improportionaliter excedit recipientem, quia sensus tristatur in extremis, & in medijs delectatur. Aut attenditur proportionalitas inquantum tenet rationem efficaciæ & impressionis, quæ tunc est proportionalis, quando agẽs imprimendo replet indigentiam patientis, & hoc est saluare & nutrire ipsum, quod maxime apparet in gustu & tactu. Et sic apparet, quomodo per oblectationem delectabilia exteriora, secundum triplicem rationem delectandi, per similitudinem intrant in animam.

Delectatio in re conueniẽte sequitur apprehensionem.

Pulchritudo quid.

Post hanc apprehensionem & delectationem fit dijudicatio, qua non solum dijudicatur vtrum hoc sit album vel nigrum, quia hoc solum pertinet ad sensum exteriorem, non solum vtrum sit salubre vel nociuum, quia hoc pertinet ad sensum interiorem; verum etiam qua dijudicatur & ratio redditur, quare hoc delectat. Et in hoc actu inquiritur de ratione delectationis, quæ in sensu percipitur ab obiecto. Hoc est autem cum quæritur ratio pulchri, suauis, &

Dijudicatio apprehẽsionẽ, & delectationẽ sequitur.

salubris, & inuenitur, quia hæc est proportio æqualitatis. Ratio autem æqualitatis est eadem in magnis & paruis, nec extenditur dimensionibus, nec succedit seu transit cum transeuntibus, nec motibus alteratur. Abstrahit igitur a loco, tempore, & motu, at per hoc est incommutabilis, incircumscriptibilis, interminabilis, & omnino spiritualis. Dijudicatio igitur est actio, quæ speciem sensibilem sensibiliter per sensus acceptam, introire facit, deputando, & abstrahendo in potentiam intellectiuam. Et sic totus iste mundus introire habet in animam humanam per portas quinque sensuum, secundum tres operationes prædictas.

Dijudicatio quid.

Hæc autem omnia sunt vestigia, in quibus speculari possumus Deum nostrum. Nam cum species apprehensa sit similitudo in medio genita, & deinde ipsi organo impressa, & per illam impressionem in suum principium, scilicet in obiectum cognoscẽdum deducat, manifeste insinuat, quòd illa lux æterna generat ex se similitudinem, seu splendorem coæqualẽ, consubstantialem, & coæternalem. Et quòd ille qui est imago & similitudo inuisibilis Dei, & splendor gloriæ, & figura substantiæ eius, qui vbique est per primam sui generationẽ, sicut obiectum in toto medio suam generat similitudinem, per gratiam vnionis vnitur, sicut species corporali organo, indiuiduo rationalis naturæ, vt per illam vnionem nos reduceret ad Patrem, sicut ad fontale principium & obiectum. Si ergo omnia cognoscibilia habent sui speciem generare, manifeste proclamant, quòd in illis tamquam in speculis videri potest æterna generatio Verbi, imaginis & Filij, a Deo Patre æternaliter emanantis.

Heb. 1. a

Secundum hunc modum species delectans vt speciosa, suauis, & salubris insinuat, quòd in illa prima specie est prima speciositas, suauitas, & salubritas, in qua est summa proportionalitas, & æqualitas ad generantem, in qua est virtus, non per phantasma, sed per veritatem apprehensionis illabens: in qua est impressio saluans, & sufficiens, & omnem apprehendentis indigentiam expellens. Si ergo delectatio est coniunctio conuenientis cum conueniente, & solius Dei simititudo tenet rationem summe speciosi, suauis, & salubris, & vnitur secundum veritatem, & secundum intimitatem, & secundum plenitudinem replentem omnem capacitatem: manifeste videri potest, quòd in solo Deo est fontalis, & vera delectatio, & quòd ad ipsam ex omnibus delectationibus manu ducimur requirendam.

Delectatio vera in solo Deo.

Excellentiori autem modo & immediatiori, dijudicatio ducit nos in æternam veritatem certius speculandam. Si enim dijudicatio habet fieri per rationem abstrahentem a loco, tempore, & mutabilitate, ac per hoc a dimensione, successione, & trãsmutatione, per rationem immutabilem, & incircumscriptibilem, & interminabilem, nihil autem est omnino immutabile, incircumscriptibile, & interminabile, nisi quod est æternum, omne autem quod est æternum, est Deus, vel in Deo. Si ergo omnia quæcumque certius dijudicamus, per huiusmodi rationem dijudicamus, patet quòd ipse est ratio omnium rerum, & regula infallibilis, & lux veritatis, in qua cuncta relucent infallibiliter, indelebiliter, indubitanter, irrefragabiliter, indijudicabiliter, incommutabiliter, incoarctabiliter, interminabiliter, indiuisibiliter, & intellectualiter. & ideo leges illæ per quas iudicamus certitudinaliter de omnibus sensibilibus, in nostram considerationem veniẽtibus, cum sint infallibiles, & indubitabiles intellectui apprehendẽtis, sint indelebiles a memoria recolentis tamquam semper præsentes, sint irrefragabiles & indijudicabiles intellectui iudicantis, quia, vt dicit Augustinus, nullus de eis iudicat, sed per illas necesse est, eas esse incommutabiles, & incorruptibiles tamqnam necessarias, incoarctabiles, & tamquam incircumscriptas, &

Aug. lib. de vera relig. c. 31. to. 1.

A interminabiles, tamquam æternas, ac per hoc indiuisibiles, tamquam intellectuales & incorporeas, non factas sed increatas, æternaliter existẽtes in arte æterna, a qua, per quam, & secundum quam formantur speciosa omnia vel formosa. & ideo nec certitudinaliter iudicari possunt, nisi per illam, quæ non tantum fuit forma cuncta producens, verumetiam cuncta conseruans & distinguens, tamquam ens in omnibus formam tenẽs, & regula dirigens, & per quam dijudicat mens nostra, cuncta, quæ per sensus intrant in ipsam.

Hæc autem speculatio dilatatur secundum cõsiderationem septem differentiarum numerorum, quibus quasi septem gradibus conscenditur in Deum, secundum quod ostendit Augustinus in libro de vera religione, & in sexto musicæ, vbi assignat differentias numerorum gradatim conscendentium ab his sensibilibus, vsque ad opificem omnium, vt in omnibus videatur Deus. Dicit enim numeros esse in corporibus, & maxime in sonis & vocibus, & hos vocat sonantes. Numeros ab his abstractos, & in sensibus nostris receptos, & hos vocat occursores. Numeros ab anima procedentes in corpus, sicut patet in gesticulationibus & saltationibus, & hos vocat progressores. Numeros in delectationibus sensuum, & conuersione intentionis super speciem receptam, & hos vocat sensuales. Numeros in memoria retentos, & hos vocat memoriales. Numeros etiã per quos de his omnibus iudicamus, & hos vocat iudiciales, qui, vt dictum est, necessario sunt supra mentem, tamquam infallibiles, & indiiudicabiles. Ab his autem imprimũtur mentibus nostris numeri artificiales, quos tamen inter illos gradus non enumerat Augustinus, quia connexi sunt iudicialibus, & ab his manant numeri progressores, ex quibus creantur numerosæ formæ artificiatorum, vt a summis per media ordinatus fiat descensus ad infima. Ad hos etiam gradatim ascẽdamus a numeris sonantibus, mediantibus occursoribus, sensualibus, & memorialibus.

B

C

D

Cum ergo omnia sint pulchra, & quodam modo delectabilia, & pulchritudo, & delectatio non sint absque proportione, & proportio primo sit in numeris, necesse est omnia esse numerosa, ac per hoc numerus est præcipuum in animo conditoris exemplar, & in rebus pręcipuum vestigium ducens in sapientiam. Quod cum sit omnibus euidentissimum, & Deo propinquissimum, propinquissime quasi per septem differentias ducit in Deum, & facit eum cognosci in cũctis corporalibus, & sensibilibus, dumq. numerosa apprehendimus, numerosis proportionibus delectamur, & per numerosarum proportionum leges irrefragabiliter iudicamus.

E

Ex his duobus gradibus primis, quibus manuducimur ad speculandum Deum in vestigijs, quasi ad modum duarum alarum descẽdentium circa pedes, colligere possumus, quòd omnes creaturæ istius sensibilis mundi, animum contemplantis & sapiẽtis ducunt in Deum æternũ, pro eo quòd illius primi principij potentissimi, sapientissimi, optimi, illius æternæ originis, lucis, & plenitudinis, illius, inquam, artis efficientis, exemplantis, & ordinantis, sunt vmbræ, resonantiæ, & picturæ, sunt vestigia, simulachra, & spectacula nobis ad contuendum Deum proposita, & signa diuinitus data. Quæ, inquam, sunt sicut exemplaria vel potius exempla, proposita mentibus adhuc rudibus & sensibilibus, vt per sensibilia quæ vident, transferantur ad intelligibilia quæ non vident, tamquam per signa ad signata. Significant autẽ huiusmodi creaturæ huius mũdi sensibilis inuisibilia Dei, partim quia Deus est omnis creaturæ origo, exemplar, & finis, & omnis effectus est signum causæ & exemplatum exemplaris, & via finis ad quẽ ducit: partim ex propria repræsentatione, partim ex prophetica præfiguratione, partim ex angelica operatione, & partim ex super-

F

ex superaddita institutione. Omnis enim creatura ex natura, est illius æternæ sapientiæ quædam effigies & similitudo: sed specialiter illa, quæ in libro scripturæ per spiritum prophetiæ assumpta est ad spiritualium præfigurationem. Specialius autem illæ creaturæ, in quarum effigie Deus angelico ministerio voluit apparere. Specialissime vero ea, quam voluit ad signandum instituere, quæ tenet non solum rationem signi secundum nomen cõmune, verumetiam sacramenti. Ex quibus omnibus colligitur, quòd inuisibilia Dei a creatura mundi per ea, quæ facta sunt intellecta conspiciuntur: ita quòd qui nolũt ista aduertere, & Deũ in his omnibus cognoscere, benedicere, & amare, inexcusabiles sint: dum nolunt transferri de tenebris in admirabile lumen Dei. Deo autem gratias per Iesum Christum Dominum nostrum, qui nos de tenebris transtulit in admirabile lumen suum, dũ per hæc lumina exterius data, ad speculum mentis nostræ, in quo relucent diuina, disponimur ad reintrandum.

Rom. 1. c

De speculatione Dei per suam imaginem, naturalibus potentijs insignitam. Cap. III.

QVoniam autem duo gradus prædicti, ducendo nos in Deum per vestigia sua, per quæ in cunctis creaturis relucet, manu duxerunt nos vsque ad hoc, vt ad nos reintraremus, in mentem scilicet nostram, in qua diuina relucet imago: hinc est, quòd iam tertio loco ad nosmetipsos intrantes, & quasi atrium forinsecus relinquentes, in sanctis, scilicet anteriori parte tabernaculi, conari debemus per speculum videre Deum: vbi ad modum cãdelabri relucet lux veritatis in facie nostræ mentis, in qua scilicet resplendet imago beatissimæ Trinitatis.

Intra igitur ad te, & vide quoniam mens tua amat feruentissime semetipsam: nec se posset amare, nisi se nosceret: nec se nosceret, nisi sui meminisset, quia nihil capimus per intelligentiam, quod non sit præsens apud nostram memoriam. Et ex hoc aduertis animã tuam triplicem habere potentiam, non oculo carnis, sed oculo rationis. Cõsidera igitur harum trium potentiarum operationes & habitudines, & videre poteris Deum per te tamquam per imaginem, quod est videre per speculum, & in ænigmate.

1. Cor. 13. d

Memoriæ operatio.

Operatio autem memoriæ est retentio & repræsentatio, non solum præsentium, corporalium, & tẽporalium, verumetiam succedentium, simplicium, & sempiternalium. Retinet namque memoria præterita per recordationem, præsentia per susceptionem, futura per præuisionem. Retinet etiam simplicia, sicut principia quantitatum continuarum & discretarum, vt punctum, instans, & vnitatem, sine quibus impossibile est meminisse, aut cogitare ea, quæ principiantur per hæc. Retinet nihilominus scientiarum principia & dignitates, vt sempiternalia & sempiternaliter, quia numquam potest sic obliuisci eorũ, dummodo ratione vtatur, quin ea audita approbet, & eis assentiat, non tamquam de nouo percipiat, sed tamquam sibi innata & familiaria recognoscat. Sicut patet si proponatur alicui, De quolibet affirmatio vel negatio: vel, Omne totum est maius sua parte, vel quæcũque alia dignitas: cui non est contradicere, admittitur ratione. Ex prima igitur retentione actuali omnium temporalium, præteritorum, scilicet, præsentiũ, & futurorum, habet effigiem æternitatis, cuius præsens indiuisibile ad omnia tempora se extendit. Ex secunda apparet, quòd ipsa non solum habet ab exteriori formari per phantasmata, verumetiam à superiori suscipiendo & in se habendo simplices formas, quæ non possunt introire per portas sensuum & sensibilium phantasias. Ex tertia habetur, quod ipsa habet lucem incommutabilẽ sibi præsentem: in qua meminit inuariabilium veritatum. Et sic per operationes memoriæ apparet, quòd ipsa anima est imago A Dei & similitudo adeo sibi præsens & eum habens præsentem, quòd eum actu capit, & per potẽtiam capax eius est, & particeps esse potest.

Intellectus operatio.

Operatio autem virtutis intellectiuæ est in perceptione intellectus terminorum, propositionum, & illationum. Capit autem intellectus terminorum significata, cum comprehendit quid est vnũquodque per diffinitionem. Sed diffinitio habet fieri per superiora, & illa per superiora diffiniri habent, vsquequo veniatur ad superna & generalissima, quibus ignoratis non possunt intelligi diffinitiue inferiora. Nisi igitur cognoscatur quid est ens per se, non potest plene B sciri diffinitio alicuius specialis substantiæ. Nec ens per se cognosci potest, nisi cognoscatur cum suis cõditionibus, quæ sunt vnum, verum, bonum. Ens autem cum possit cogitari vt diminutum, & vt completum, vt imperfectum, & vt perfectum, vt ens in potentia, & vt ens in actu, vt ens secundum quid, & vt ens simpliciter, vt ens in parte, & vt ens totaliter, vt ens transiens, & vt ens manens, vt ens per illud, & vt ens per se, vt ens permixtum non enti, & vt ens purũ, vt ens dependens, & vt ens absolutum, vt ens posterius, & vt ens prius, vt ens mutabile, & vt ens immutabile, vt ens simplex, & vt ens compositum: cum C priuationes & defectus nullatenus possint cognosci nisi per positiones, nõ venit intellectus noster vt plene resoluens intellectum alicuius entium creatorum, nisi iuuetur ab intellectu entis purissimi, actualissimi, completissimi, & absoluti: quod est simpliciter & æternum ens, in quo sunt rationes omnium in sua puritate. Quomodo autem sciret intellectus hoc esse ens defectiuum & incompletum, si nullam haberet cognitionem entis absque omni defectu? Et sic de alijs conditionibus prælibatis. Intellectum autẽ propositionum, tunc intellectus noster dicitur veraciter comprehendere, cum certitudinaliter scit illas veras D esse, & hoc scire est scire, quoniam non potest falli in illa comprehensione. Scit enim, quòd veritas illa nõ potest aliter se habere. Scit igitur veritatem illam esse incommutabilem. Sed cum ipsa mens nostra sit commutabilis, illam sic incommutabiliter relucentem non potest videre, nisi per aliquam aliam lucem omnino incommutabiliter radiantem, quam impossibile est esse creaturam mutabilem. Scit igitur in illa luce, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, quæ est lux vera, & verbum in principio apud Deum. Intellectũ autẽ illationis tunc veraciter percipit noster intellectus, quando videt quòd E conclusio necessario sequitur ex præmissis, quod non solum videt in terminis necessarijs, verumetiã in contingentibus, vt si homo currit, homo mouetur. Hanc autem necessariam habitudinem percipit non solum in rebus entibus: verumetiam in non entibus. Sicut enim in homine existente sequitur, Si homo currit, homo mouetur; sic etiam non existente. Huiusmodi igitur illationis necessitas non venit ab existentia rei in materia, quia est contingens, nec ab existentia rei in anima, quia tunc esset fictio, si non esset in re. Venit igitur ab exemplaritate in arte æterna, secundum quam res habent aptitudinem & habitudinem adinuicẽ, ad illius æternæ artis repræsentationem. Omnis F igitur, vt dicit Augustinus in libro de vera religione, vere ratiocinantis lumen accenditur ab illa veritate, & ad ipsam nititur peruenire. Ex quo manifeste apparet, quòd cõiunctus sit intellectus noster ipsi æternæ veritati: dum nisi per illam docentem nihil verum potest certitudinaliter capere. Videre igitur per te potes veritatem, quæ te docet, si te concupiscentiæ & phantasmata non impediant: & se tamquam nubes inter te & veritatis radium non interponant.

Ens multis modis consideratum.

Ioan. 1.

Aug. lib. de vera relig. c. 39. to. 1.

Electiuæ virtutis operatio.

Operatio autem virtutis electiuæ attenditur in cõsilio, iudicio, & desiderio. Consilium autem est, in inquirendo quid sit melius, hoc an illud. Sed melius

non

non dicitur, nisi per accessum ad optimum. Accessus autem est secundum maiorem assimilationem. Nullus igitur scit, vtrum hoc sit illo melius, nisi sciat illud optimo magis assimilari. Nullus autem scit, aliquid alij magis assimilari, nisi illud cognoscat. Non enim scio hunc similem esse Petro, nisi sciam vel cognoscam Petrum. Omni igitur consilianti necessario est impressa notitia summi boni. Iudicium autẽ certum de consiliabilibus est per aliquam legem. Nullus autem certitudinaliter iudicat per legem, nisi certus sit, quòd illa lex recta sit, & quòd ipsam iudicare non debet. Sed mens nostra iudicat de seipsa. Cum igitur non possit iudicare de lege per quam iudicat, B lex illa superior est mente nostra, & per hanc iudicat, secundum quod sibi impressa est. Nihil autem est superius mente humana, nisi solus ille qui fecit eam. Igitur in iudicando, deliberatiua nostra pertingit ad diuinas leges, si plena resolutione dissoluat. Desiderium autem principaliter est ipsius, quod maxime ipsum mouet. Maxime autem mouet, quod maxime amatur. Maxime autem amatur esse beatum. Beatũ autem esse non habetur, nisi per optimum & finem vltimum. Nihil autem appetit humanum desideriũ, nisi summum bonũ: vel quod est ad illud, vel quod habet aliquam effigiem illius. Tanta est vis summi C boni, vt nihil nisi per illius desideriũ a creatura possit amari. Quæ tunc fallitur & errat, cum effigiem & simulachrum pro veritate acceptat.

Summi boni vis.

Vide ergo quomodo anima Deo est propinqua, & quomodo memoria in æternitatem, intelligentia in veritatem, electiua potentia ducit in bonitatem summam secundum operationes suas. Secundum autem harum potentiarum ordinem, originem, & habitudinem, ducit in ipsam beatissimam Trinitatem. Nam ex memoria oritur intelligentia, vt ipsius proles: quia tunc intelligimus cũ similitudo quæ est in memoria resultat in acie intellectus, quæ nihil aliud est quàm D verbum. Ex memoria & intelligentia spiratur amor, tamquam nexus amborum. Hæc tria, scilicet mens generans, verbum, & amor, sunt in anima quo ad memoriam, intelligentiam, & voluntatem, quæ sunt cõsubstantiales, coæquales, & coæuæ, se inuicem circumincedentes. Si igitur Deus perfectus est spiritus, habet memoriam, intelligentiam, & voluntatem, habet & verbum genitum, & amorem spiratum, qui necessario distinguuntur, cum vnus ab altero producatur, non essentialiter, non accidentaliter: ergo personaliter. Dum igitur mens seipsam considerat per se tamquam per speculum, consurgit ad speculandam E Trinitatem beatam, Patris, Verbi, & Amoris, trium personarum coæternarum, coæqualium, & consubstantialium, ita quòd quilibet trium in quolibet est aliorum, vnus tamen non est alius: sed ipsi tres sunt vnus Deus.

Ad hanc speculationem quam habet anima de suo principio trino & vno, per trinitatem suarum potentiarum, per quas est imago Dei, iuuatur per lumina scientiarum, quæ ipsam perficiunt & informant, & Trinitatem beatissimam tripliciter repræsentant. Nam omnis philosophia, aut est naturalis, aut rationalis, aut moralis. Prima agit de causa essendi, & ideo F ducit in potentiam Patris: secunda de ratione intelligendi, & ideo ducit in sapientiam Verbi: tertia de ordine viuendi, & ideo ducit in bonitatem Spiritus sancti. Rursus prima diuiditur in Metaphysicam, Mathematicam, & Physicam. Et prima est de rerum essentijs, secunda de numeris & figuris, tertia de naturis, virtutibus, & operationibus diffusiuis. Et ideo prima in primum principium Patrem, secũda in eius imaginem Filium, tertia ducit in Spiritus sancti donum. Secunda diuiditur in Grammaticam, quæ facit potentes ad exprimendum: Logicam, quæ facit perspicaces ad arguendum: Rhetoricam, quæ facit habiles ad persuadendum siue monendum. Ee hæc similiter insinuat mysterium beatissimæ Trinitatis. Tertia diuiditur in monasticam œconomicam, & politicam. Et prima insinuat primi principij innascibilitatem, secunda Filij familiaritatẽ, tertia Spiritus sancti liberalitatem. Omnes autem istæ scientiæ habent regulas certas & infallibiles, tamquam lumina, & radios descendentes a lege æterna in mentem nostram. Et ideo mens nostra tantis splendoribus irradiata & superfusa, nisi sit cæca, manu duci potest per seipsam, ad contemplandam illam lucem æternam. Huius autem lucis irradiatio & consideratio sapientes suspendit in admirationem, & e contra insipientes, qui non credunt vt intelligant, ducit in perturbationem, vt impleatur illud propheticum: Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis, turbati sunt omnes insipientes corde. *Psal. 75. a*

Philosophia triplex.

De speculatione Dei in sua imagine, donis gratuitis reformata. Cap. IIII.

Sed quoniam non solum per nos transeundo, verumetiam in nobis contingit contemplari primũ principium, & hoc maius est quàm præcedens: ideo hic modus considerandi quartum obtinet contemplationis gradum. Mirum autem videtur, cũ ostensum sit, quòd Deus ita propinquus sit mentibus nostris, quòd tam paucorum est, in seipsis primum principiũ speculari. Sed ratio est in promptu, quia mens humana solicitudinibus distracta, nõ intrat ad se per memoriam phantasmatibus obnubilata, non redit ad se per intelligentiam, concupiscentijs illecta, nequaquam reuertitur ad seipsam per desiderium suauitatis internæ & lætitiæ spiritualis. Ideo totaliter in his sensibilibus iacens, non potest ad se tamquam ad Dei imaginem reintrare.

Et quoniam vbi quis ceciderit, necesse habet ibidem recumbere, nisi apponat quis & adijciat vt resurgat, non potuit anima nostra perfecte ab his sensibilibus releuari ad contuitum sui, & æternæ veritatis in seipsa, nisi veritas, assumpta forma humana in Christo, fieret sibi scala reparans priorem scalam, quę facta fuerat in Adam. Vnde quantumcumque sit illuminatus quis lumine naturæ, & scientiæ acquisitæ, nõ potest intrare in se, vt in seipso delectetur in Domino, nisi mediãte Christo, qui dicit: Ego sum ostiũ. *Ioan. 10. b* Per me si quis introierit, saluabitur, & ingredietur, & egredietur, & pascua inueniet. Ad hoc autẽ ostiũ non appropinquamus, nisi in ipsum credamus, speremus, & amemus. Necesse est igitur, si reintrare volumus ad fruitionem veritatis, tãquam ad paradisum, quòd ingrediamur per fidem, spem, & charitatẽ mediatoris Dei & hominum Iesu Christi, qui est tamquam lignum vitæ in medio paradisi. *Gen. 2. b*

Tribus virtutib. theologicis superuestiẽda mẽs nostra.

Superuestienda est igitur imago mentis nostrę tribus virtutibus theologicis, quibus anima purificatur, illuminatur, & perficitur, & sic imago reformatur, reficitur, & conformis supernæ Hierusalem efficitur, & pars Ecclesiæ militantis, quæ est proles, secundum Apostolum, Hierusalem, cælestis. Ait enim: Illa quæ sursum est Hierusalem, libera est, quæ est mater nostra. *Gal. 4. d* Anima igitur credens, sperans, & amãs Iesum Christum, qui est verbum Patris incarnatum, increatum, & inspiratum, scilicet via, veritas, & vita: dum per fidem credit in Christum, tamquam in verbum increatum, quod est verbum & splẽdor Patris, recuperat spiritualem auditum & visum, auditum ad suscipiendum Christi sermones, visum ad considerandum ipsius lucis splendores. Dum autem spe suspirat ad suscipiendum verbum inspiratum, per desiderium & affectum recuperat spiritualem olfactum. Dum charitate complectitur verbum incarnatum, vt suscipiens ab ipso delectationem, & vt transiens in illud per ecstaticum amorem, recuperat gustum & tactum. Quibus sensibus recuperatis, dum sponsum

suum

ſuum videt & audit, odoratur, guſtat, & amplexatur, decantare poteſt, tamquam ſponſa, Canticum Canticorum, quod factum fuit ad exercitium contemplationis ſecundum hunc quartum gradum, quem nemo capit, niſi qui accipit, quia magis eſt in experientia affectuali, quàm in conſideratione rationali. In hoc nãque gradu recuperatis ſenſibus interioribus, ad videndum ſumme pulchrum, ad audiẽdum ſumme harmoniacum, ad odorandum ſumme odoriferum, ad deguſtandum ſumme ſuaue, ad apprehendendũ ſumme delectabile, diſponitur anima ad mentales exceſſus, ſcilicet per deuotionem, admiratione, & exultationem, ſecundum illas tres exclamationes, quæ fiunt in Canticis Canticorum. (Cant. 3. c) Quarum prima fit per ſuperabundantiam deuotionis, per quam fit anima ſicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris. Secunda per excellentiam admirationis, per quam fit anima ſicut aurora, luna, & ſol, ſecundum proceſſum illuminationum ſuſpendentium animam ad admirandum ſponſum conſideratum. Tertia per ſuperabundantiam exultationis, per quam fit anima ſuauiſſimæ delectationis delicijs affluens, innixa totaliter ſuper dilectum ſuum. (Cant. 8. b) Quibus adeptis, efficitur ſpiritus noſter hierarchicus ad conſcendendum surſum, ſecundum conformitatem ad illam Hieruſalem ſupernam, in quam nemo intrat, niſi prius per gratiã ipſa in cor deſcendat, ſicut vidit Ioannes in Apocalypſi ſua. (Apoc. 21. g) Tunc autem in cor deſcendit, quando per reformationẽ imaginis, per virtutes Theologicas, & per oblectationes ſpiritualium ſenſuum, & ſuſpenſiones exceſſuum, efficitur ſpiritus noſter hierarchicus, ſcilicet purgatus, illuminatus, & perfectus. Sic etiam gradibus nouem ordinum inſignitur, dum ordinate in eo interius diſponitur nunciatio, dictatio, ductio, ordinatio, roboratio, imperatio, ſuſceptio, reuelatio, & vnitio, quæ gradatim correſpondent nouẽ ordinibus angelorum, ita quòd trium primo dictorum gradus, reſpiciunt in mente humana naturam, tres ſequentes induſtriam, & tres poſtremi gratiam. Quibus habitis anima intrando in ſeipſam, intrat in ſupernam Hieruſalem, vbi ordines Angelorum conſiderans, videt in eis Deum, qui habitans in eis, omnes eorum operatur operationes. Vnde dicit Bernardus ad Eugenium, (Bern. de cõſider. lib. 5. c. 5. in fi.) quòd Deus in Seraphin amat vt charitas, in Cherubin nouit vt veritas, in Thronis ſedet vt æquitas, in Dominationibus dominatur vt maieſtas, in Principatibus regit vt principium, in Poteſtatibus tuetur vt ſalus, in Virtutibus operatur vt virtus, in Archangelis reuelat vt lux, in Angelis aſſiſtit vt pietas. Ex quibus omnibus videtur Deus omnia in omnibus (1. Cor. 15. d) per contemplationem ipſius, in mentibus, in quibus habitat per dona affluentiſſimæ charitatis.

(Sacræ Scripturæ conſideratio.) Ad huius autem ſpeculationis gradum, ſpecialiter & præcipue adminiculatur conſideratio ſacræ Scripturæ diuinitus immiſſæ, ſicut philoſophia ad præcedentem. Sacra enim Scriptura principaliter eſt de operibus reparationis. Vnde & ipſa præcipue agit de fide, ſpe, & charitate: per quas virtutes habet anima reformari, & ſpecialiſſime de charitate. De qua dicit Apoſtolus, (1. Tim. 1. b) quòd eſt finis præcepti, ſecundum quòd eſt de corde puro, conſcientia bona, & fide non ficta. Ipſa eſt plenitudo legis, (Rom. 13. c) vt dicit idem. Et Saluator noſter aſſerit, (Matt. 22. d) totam legem, Prophetaſq. pendere in duobus præceptis eiuſdem, ſcilicet in dilectione Dei & proximi: quæ duo innuuntur in vno ſponſo Eccleſiæ Ieſu Chriſto, qui ſimul eſt proximus & Deus, ſimul frater & Dominus, ſimul etiam rex & amicus, ſimul verbum increatum & incarnatũ, formator noſter & reformator, α, & ω. Qui etiam ſummus hierarcha eſt, purgans, illuminans, & perficiens ſpõſam, ſcilicet totam Eccleſiam, & quamlibet animam ſanctam. De hoc igitur hierarcha & eccleſiaſtica hierarchia, eſt tota ſacra Scriptura: per quam docemur

A purgari, illuminari, & perfici, & hoc ſecundum triplicem legem in ea traditam, ſcilicet naturæ, ſcripturæ, & gratiæ. Vel potius ſecundum triplicem partem eius principalem, ſcilicet legem Moſaicam purgantem, reuelationem propheticam illuſtrantem, & eruditionem Euangelicam perficientem. Vel potiſſimum ſecundum triplicem eius intelligentiam ſpiritualem, ſcilicet tropologicam, quæ purgat ad honeſtatem vitæ: allegoricam, quæ illuminat ad claritatem intelligentiæ: & anagogicam, quæ perficit per exceſſus mentales, & ſapientiæ perceptiones ſuauiſſimas: ſecũdum tres virtutes prædictas Theologicas, B & ſenſus ſpirituales reformatos, & exceſſus tres ſupradictos, & actus mentis hierarchicos, quibus ad interiora regreditur mens noſtra, vt ibidem ſpeculetur Deum in ſplẽdoribus ſanctorum: & in eiſdem tamquã in cubilibus dormiat in pace & requieſcat, ſponſo adiurante quòd non excitetur donec de eius volũtate procedat. (Cant. 2. b)

Ex his autem duobus gradibus medijs, per quos ingredimur ad contemplandum Deum intra nos, tãquam in ſpeculis imaginum creatarum, & hoc quaſi ad modum alarum expanſarum ad volandum, quæ tenebãt medium locum: intelligere poſſumus, quòd C in diuina, manu ducimur per ipſius animæ rationalis potentias, naturaliter inſitas, quantum ad earum operationes, habitudines, & habitus ſcientiales: ſecundum quòd apparet ex tertio gradu. Manu ducimur etiam per ipſius animæ potentias reformatas, & hoc gratuitis virtutibus, ſenſibus ſpiritualibus, & mentalibus exceſſibus: ſicut patet ex quarto. Manu ducimur nihilominus per hierarchicas operationes, ſcilicet purgationis, illuminationis, & perfectionis, mentium humanarum: per hierarchicas reuelationes ſacrarum ſcripturarum nobis per Angelos datarum: ſecundum illud Apoſtoli, quòd lex data eſt per An- (Gal. 3. c) D gelos in manu mediatoris. Et tandem manu ducimur per hierarchias, & hierarchicos ordines, qui in mente noſtra diſponi habent inſtar ſupernæ Hieruſalem. Quibus omnibus luminibus intellectualibus mẽs noſtra repleta a diuina ſapientia, tamquam domus Dei inhabitatur, effecta Dei filia, ſponſa, & amica: effecta Chriſti capitis membrum, ſoror, & coheres: effecta nihilominus Spiritus ſancti templum, fundatum per fidem, eleuatum per ſpem, & Deo dicatum per mentis & corporis ſanctitatem. Quod totum facit ſinceriſſima charitas Chriſti, quæ diffunditur in cordibus noſtris, (Rom. 5. a) per Spiritum ſanctũ qui datus eſt nobis, ſine E quo ſpiritu ſcire non poſſumus ſecreta Dei. Sicut enim quæ ſunt hominis nemo ſcire poteſt, niſi ſpiritus hominis qui eſt in illo: (1. Cor. 2. c) ita & quæ ſunt Dei, nemo ſcit niſi ſpiritus Dei. In charitate igitur radicemur & fundemur, vt poſſimus comprehendere cum omnibus ſanctis, quæ ſit longitudo æternitatis, quæ latitudo liberalitatis, quæ ſublimitas maieſtatis, & quod profundum ſapientiæ iudicantis.

De ſpeculatione diuinæ vnitatis, per eius nomen primarium, quod eſt eſſe.
Cap. V.

F QVoniam autem contingit contemplari Deũ, non ſolum extra nos, & intra nos, verumetiam ſupra nos: extra nos per veſtigium, intra nos per imaginem, & ſupra nos per lumen, quod eſt ſignatum ſupra mentem noſtram, quod eſt lumen veritatis æternæ, cum ipſa mens noſtra immediate ab ipſa veritate formetur: qui exercitati ſunt in primo modo, intrauerũt iam in atrium ante tabernaculum: (Exo. 27. b) qui vero in ſecundo, intrauerunt in ſancta: qui autem in tertio, intrant cum ſummo Pontifice in ſancta (Exo. 25. b) Sanctorum: vbi ſupra arcam ſunt Cherubim gloriæ, obumbrantia propitiatorium, per quæ intelligimus duos modos, ſeu gradus contẽplandi Dei inuiſibilia

& æter-

& æterna, quorum vnus versatur, circa Dei essentialia, alius vero circa propria personarum. Primus modus primo & principaliter defigit aspectum in ipsum esse, dicens quòd qui est, est primum nomen Dei. Secundus modus defigit aspectum in ipsum bonum, dicens, hoc esse primum nomen Dei. Primum spectat potissime ad vetus testamentum, quod maxime prædicat diuinæ essentiæ vnitatem. Vnde dictum est

Exo. 3. d

Moysi: Ego sum, qui sum. Secundum ad nouum quod determinat personarum pluralitatem, baptizādo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti; Ideo magister noster Christus volens adolescentem, qui seruauerat legem, ad Euangelicam leuare perfectionem; nomen bonitatis Deo principaliter & præcise

Mar. 10. c

attribuit. Nemo, inquit, bonus, nisi solus Deus. Damascenus igitur sequens Moysen dicit, quòd qui est, est primum nomen Dei. Dionysius sequens Christū dicit, quòd bonum, est primum nomen Dei.

Damasc. li. 1. de fi. orthod. c. 12.

Dionys. de diu. nom. c. 4.

Volens igitur contemplari Dei inuisibilia, quo ad essentiæ vnitatem, primo defigat aspectum in ipsum esse: & videat ipsum esse adeo in se certissimū, quòd non potest cogitari non esse, quia ipsum est purissimum, non occurrit nisi in plena fuga non esse: sicut & nihil in plena fuga esse. Sicut igitur omnino nihil, nihil habet de esse, nec de eius conditionibus: sic è contra, ipsum esse nihil habet de non esse, nec actu, nec potentia, nec secundum veritatem rei, nec secundum æstimationem nostram. Cum autem non esse priuatio sit essendi, non cadit in intellectum nisi per esse: esse autem non cadit per aliud, quia omne quod intelligitur, aut intelligitur vt non ens, aut vt ens in potentia, aut vt ens in actu. Si igitur non ens nō potest intelligi nisi per ens, & ens in potentia non nisi per ens in actu, & esse nominat ipsum purum actum entis: esse igitur est quod primo cadit in intellectu, & illud esse est quod est purus actus. Sed hoc non est esse particulare, quod est esse arctatum, quia permixtum est cum potentia, nec esse analogum, quia minime habet de actu, eo quòd minime est. Restat igitur quòd illud esse, est esse diuinum. Mira igitur est cæcitas intellectus, qui non considerat illud quod prius videt, & sine quo nihil potest cognoscere. Sed sicut oculus intentus in varias colorū differentias, lucē per quā videt cetera, non videt, & si videt nō tamen aduertit: sic oculus mentis nostræ intentus in ista entia particularia, & vniuersalia, ipsum esse extra omne genus, licet primo occurrat menti, & per ipsum alia, tamen non aduertit. Vnde verissime apparet, quòd sicut oculus vespertilionis se habet ad lucem: ita se habet oculus mentis nostræ ad manifestissima naturæ.

Arist. lib. 2. Metap. c. 1.

Quia assuefactus ad tenebras entium & phantasmata sensibilium, cum ipsam lucem summi esse intuetur, videtur sibi nihil videre: non intelligens, quòd ipsa caligo summa est mentis nostræ illuminatio: sicut quando videt oculus puram lucem, videtur sibi nihil videre.

Vide igitur ipsum purissimum esse si potes, & occurret tibi, quòd ipsum non potest cogitari, vt ab alio acceptum: ac per hoc necessario cogitatur, vt omnimode primum: quod nec de nihilo, nec ab alio potest esse. Quid enim est per se, si ipsum esse nō est per se, nec a se? Occurret etiam tibi, vt carens omnino non esse, ac per hoc vt numquam incipiens, nūquam desinens, sed æternum. Occurret etiam tibi, vt nullo modo in se habēs nisi quod est ipsum esse, ac per hoc vt cum nullo compositum, sed simplicissimum. Occurret etiam, vt nihil habens possibilitatis, quia omne possibile aliquo modo habet aliquid de non esse: ac per hoc vt summe actualissimum. Occurret vt nihil habens defectibilitatis, ac per hoc vt perfectissimum. Occurret postremo, vt nihil habens diuersificationis: ac per hoc vt summe vnum.

Esse, quomodo intelligi debeat.

Esse igitur quod est esse purum, & esse simpliciter, & esse absolutum, est esse primarium, æternum, simplicissimum, actualissimum, perfectissimum, & summe vnum. Et sunt hæc ita certa, quòd non potest ab intelligente ipsum esse, cogitari horum oppositum, & vnum horum necessario infert aliud. Nam quia simpliciter est esse, ideo simpliciter primum: quia simpliciter primum, ideo non est ab alio factum, nec a seipso potuit, ergo æternum. Item quia primum & æternum, ideo non ex alijs, ergo simplicissimum. Itē quia primum, æternum, & simplicissimum, ideo nihil est in eo possibilitatis cum actu permixtum, & ideo actualissimum. Quia primum, æternum, simplicissimum, actualissimum: ideo perfectissimum. Tali omnino nihil deficit, nec aliqua potest fieri additio. Quia primum, æternum, simplicissimum, actualissimum, perfectissimum: ideo summe vnum. Quod enim per omnimodam superabundantiam dicitur, dicitur respectu omnium. Quod etiam simpliciter per superabundantiam dicitur, impossibile est vt conueniat nisi vni soli. Vnde si Deus nominat esse primarium, æternum, simplicissimum, actualissimum, perfectissimum, impossibile est ipsum cogitari non esse, nec esse nisi vnum solum. Audi igitur Israel, Deus tuus, Deus vnus est. Si hæc vides in pura mentis simplicitate, aliqualiter perfunderis æternæ lucis illustratione. Sed habes vnde subleueris in admirationem. Nam ipsum esse est primum & nouissimum, est æternum, & præsentissimum, est simplicissimum, & maximum, est actualissimum, & immutabilissimum, est perfectissimum, & immensum, est summe vnum, & tamen omnimodum. Si hæc pura mente miraris, maiore luce perfunderis, dum vlterius vides, quia ideo est nouissimum, quia primum. Quia enim est primum, omnia operatur propter seipsum: & ideo necesse est quòd sit finis vltimus, initiū, & consummatio, α, & ω. Ideo est præsentissimū, quia æternum. Quia enim æternum non finitur ab alio, nec deficit a seipso, nec decurrit ab vno in aliud, ergo nec habet præteritum, nec futurū, sed esse præsens tantum. Ideo maximū, quia simplicissimū. Quia enim simplicissimum in essentia, ideo maximum in virtute, quia virtus quanto plus est vnita, tanto plus est infinita. Ideo immutabilissimum, quia actualissimum. Quia enim actualissimum est, ideo est actus purus. Et quod tale est, nihil noui acquirit, nihil habitum perdit, ac per hoc nō potest mutari. Ideo immensum, quia perfectissimum. Quia enim perfectissimū, ideo nihil potest cogitari vltra ipsum melius, nobilius, nec dignius, ac per hoc nihil maius, & omne tale est immensum. Ideo omnimodum, quia summe vnum. Quia enim summe vnum, ideo est omnis multitudinis vniuersale principium. Ac per hoc ipsum est vniuersalis omnium causa efficiens, exēplans & terminans, sicut causa essendi, ratio intelligendi, & ordo viuendi. Est igitur omnimodum non sicut omnium essentia, sed sicut cūctarum essentiarum superexcellentissima, & vniuersalissima, & sufficientissima causa. Cuius virtus, quia summe vnita in essentia, ideo summe infinitissima, & multiplicissima in efficacia.

Deut. 6. a

Deus præsens est omnibus.

Deus immutabilis.

Deus causa omnium.

Rursus reuertentes dicamus, quia igitur esse purissimum & absolutum, quod est simpliciter esse, est primarium & nouissimum, ideo est omnium origo & finis consummans. Quia æternum & præsentissimum, ideo omnes durationes ambit & intrat, quasi simul existens earum centrum & circūferentia. Quia simplicissimum & maximum, ideo totum intra omnia, & totum extra omnia, ac per hoc est sphæra intelligibilis, cuius centrum est vbique & circumferentia nusquam. Quia actualissimum, & immutabilissimū, ideo stabile manens, moueri dat vniuersa. Quia perfectissimum, & immensum, ideo est intra omnia, non inclusum, extra omnia, non exclusum, supra omnia, non elatum, infra omnia, non prostratum. Quia vero est summe vnum & omnimodum, ideo est omnia in om-

Deus est sphæra, cuius cētrum est vbique, & circumferētia nusquam.

in omnibus: quamuis omnia sint multa, & ipsum nõ sit nisi vnum, & hoc quia per simplicissimam vnitatem, serenissimam veritatem, & sincerissimam bonitatem, est in eo omnis virtuositas, omnis exemplaritas, & omnis communicabilitas: ac per hoc ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Et hoc quia omnipotens, omnisciens, & omnimode bonum, quod perfecte videre est esse beatum, sicut dictum est Moysi: Ego ostendam tibi omne bonum. A

Rom. 11. d

Exo. 33. d

De speculatione beatissimæ Trinitatis in eius nomine, quod est bonum. Cap. VI.

B

POst considerationem essentialium, eleuandus est oculus intelligentiæ ad contuitionem beatissimæ Trinitatis, vt alter Cherub iuxta alterum statuatur. Sicut autem visionis essentialium ipsum esse est principium radicale, & nomen per quod cetera innotescunt; sic contemplationis emanationum, ipsum bonum est principalissimum fundamentum. Vide igitur & attende, quoniam optimum quod simpliciter est, quo nihil melius cogitari potest: & hoc tale, sic est, quòd non potest cogitari non esse, quia omnino melius est esse quàm non esse, sic est quòd non potest recte cogitari, quin cogitetur trinum & vnum. Nam bonum dicitur diffusiuum sui. Summum igitur bonum summe diffusiuum est sui. Summa autem diffusio nõ potest esse, nisi sit actualis & intrinseca, substantialis & hypostatica, naturalis & voluntaria, liberalis & necessaria, indeficiens & perfecta. Nisi igitur in summo bono æternaliter esset productio actualis, & consubstantialis, & hypostaticalis æque nobilis, sicut est producens per modum generationis, & spirationis, ita quòd sit æternalis principij æternaliter cõprincipiantis, ita quòd esset dilectus, & condilectus, genitus, scilicet & spiratus, hoc est Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, nequaquam esset summum bonum, quia non summe se diffunderet. Nam diffusio ex tẽpore in creatura, non est nisi centralis vel punctalis respectu immensitatis bonitatis æternæ. Vnde & nõ potest aliqua diffusio cogitari maior illa, ea videlicet in qua diffundens communicat alteri totam substantiam & naturam. Non igitur summum bonum esset, si re vel intellectu illa carere posset. Si igitur potes mentis oculo contueri puritatem bonitatis, quæ est actus purus principij charitatiue diligentis amore gratuito, & debito, & ex vtroque permixto, qui est diffusio plenissima per modum naturæ & voluntatis, quæ est diffusio per modum verbi, in quo omnia dicuntur, & per modum doni, in quo cetera dona donantur, potes videre per summam boni communicabilitatem, necesse esse Trinitatẽ Patris, & Filij, & Spiritus sancti. In quibus necesse est propter summam bonitatem, esse summam communicabilitatem, & ex summa communicabilitate summam consubstantialitatem, & ex summa consubstantialitate summam configuralitatem, & ex his summam coæqualitatem, ac per hoc summam coæternitatem, atque ex omnibus prædictis summam cointimitatem, qua vnus est in altero necessario per summam circumincessionẽ, & vnus operatur cum alio, per omnimodã indiuisionem substantiæ & virtutis, & operationis, ipsius beatissimæ Trinitatis. C D E F

Summũ bonũ cogitari non potest sine emanatione personarum.

Sed cum hæc contemplaris, vide ne te existimes comprehendere incomprehensibilem. habes enim adhuc in his sex conditionibus considerare, quòd vehementer in stuporem admirationis inducit oculum mentis nostræ. Nam ibi est summa communicabilitas cum personarum proprietate, summa consubstantialitas cum hypostasum pluralitate, summa configuralitas cum discreta personalitate, summa coæqualitas cum ordine, summa coæternitas cũ emanatione, summa cointimitas cum emissione. Quis ad tantorũ mirabilium aspectum, non consurgat in admirationem? Sed hæc omnia certissime intelligimus esse in beatissima Trinitate, si leuamus oculos ad superexcellentissimam bonitatem. Si enim ibi est summa communicatio & vera diffusio, vera est ibi origo & vera distinctio. Et quia totum communicatur, non pars; idem ipsum datur quod habetur, & totum. Igitur emanans & producens, & distinguuntur proprietatibus, & sunt essentialiter vnum. Quia igitur distinguuntur proprietatibus, ideo habent personarũ proprietates, & hypostasum pluralitatẽ, & originis emanationem, & ordinem non posterioritatis, sed originis, & emissionem non localis mutationis, sed gratuitæ inspirationis, per rationem auctoritatis producentis, quã habet mittens respectu missi. Quia vero sunt vnum substantialiter, ideo oportet, quòd sit vnitas in essentia, & forma, & dignitate, & æternitate, & existentia, & incircumscriptibilitate. Dum ergo hæc per se sigillatim consideras, habes vnde veritatem contẽpleris. Dum hæc adinuicem confers, habes vnde in admiratione altissimam suspendaris. Et ideo vt mens tua per admirationem in admirabilem ascendat contemplationem, hæc simul sunt consideranda. Nam & Cherubim hoc designant, quæ se mutuo aspiciebant. Nec hoc vacat a mysterio, quòd respiciebant se versis vultibus in propitiatorium, vt verificetur illud quod dicit Dominus in Ioanne: Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Nam admirari debemus non solum conditiones Dei essentiales & personales in se, verũ etiam per comparationem ad supermirabilem vnionem Dei & hominis in vnitate personæ Christi.

Exo. 25. b

Ioan. 17. a

Si enim Cherub es, essentialia Dei contemplando, & miraris quia simul est diuinum esse primum & nouissimum, æternum & præsentissimum, simplicissimũ & maximum seu incircumscriptum, totum vbique & nusquam comprehensum, actualissimum & nũquam motum, perfectissimum & nihil habens superfluum, nec diminutum, & tamen immensum & sine termino infinitum, summe vnum & tamen omnimodum, vt omnia in se habens, vt omnis virtus, vt omnis veritas, vt omne bonum: respice ad propitiatorium & mirare, quòd in ipso principium primum iunctũ est cum postremo, Deus cum homine sexto die formato, æternum iunctum est cum homine temporali, in plenitudine temporum de Virgine nato, simplicissimum cum summo cõposito, actualissimum cũ summe passo & mortuo, perfectissimum & immensum cum modico, summe vnum, & omnimodum cum indiuiduo composito, & a ceteris distincto, homine, scilicet Iesu Christo.

Multa mirabilia in vnione duarũ naturarũ in Christo.

Si autem alter Cherub es, personarũ propria contemplando, & miraris communicabilitatem esse cum proprietate, & consubstantialitatem cum pluralitate, configurabilitatem cum personalitate, coæqualitatẽ cum ordine, æternitatem cum productione, cointimitatem cum emissione, quia Filius missus est a Patre, & Spiritus sanctus ab vtroque: qui tamen semper est cum eis, & numquam recedit ab eis: respice in propitiatorium, & mirare, quia in CHRISTO stat personalis vnio cum Trinitate substantiarum, & naturarum dualitate: stat omnimoda consensio cũ pluralitate voluntatum, stat Dei & hominis comprædicatio cum pluralitate proprietatum, stat coadoratio cum pluritate nobilitatum, stat coexaltatio super omnia cum pluralitate dignitatum, stat condominatio cum pluralitate potestatum. In hac autem consideratione est perfectio illuminationis mentis, dũ quasi in sexta die videt hominem factum ad imaginẽ Dei. Si enim imago est similitudo expressiua, dum mens nostra contẽplatur in Christo filio Dei (qui est imago Dei inuisibilis per naturam) humanitatem nostrã tam mirabiliter exaltatam, tam ineffabiliter vnitam: videndo simul in vnum primum & vltimum, summũ & imum, circumferentiam & centrum, α, & ω, causatum

satum & causam, Creatorem & creaturam, librum scilicet scriptũ intus & extra: iam peruenit ad quandam rem perfectam, vt cum Deo ad perfectionem suarum illuminationum, in sexto gradu quasi in sexta die perueniat: nec aliquid iam amplius restet nisi dies requiei, in qua per mentis excessum requiescat humanæ mentis perspicacitas, ab omni opere quod patrarat.

De excessu mentali & mystica, in quo requies datur intellectui, affectu totaliter in Deum per excessum transeunte. Cap. VII.

3.Reg.10.c HIs igitur sex considerationibus excursis, tamquã sex gradibus throni veri Salomonis, quibus peruenitur ad pacem: vbi verus pacificus in mente pacifica tamquam in interiori Hierosolyma requiescit: tamquam etiam sex alis Cherub, quibus mens veri contemplatiui, plena illustratione supernæ sapientiæ valeat sursum agi: tamquam etiam sex diebus primis in quibus mens exercitari habet, vt tandem perueniat ad sabbatismum quietis. Postquam mens nostra cõtuita est, Deum extra se per vestigia & in vestigijs, intra se per imaginem & in imagine; supra se per diuinæ lucis similitudinem super nos relucentem, & in ipsa luce, secundum quòd possibile est secundum statum viæ & exercitium mentis nostræ: cum tandem in sexto gradu ad hoc peruenerit, vt speculetur in principio primo & summo, & mediatore Dei & hominum Iesu Christo ea, quorum similia in creaturis nullatenus reperiri possunt, & quæ omnem perspicacitatem humani intellectus excedunt; restat vt hæc speculando transcendat & transeat, non solum mundum istum sensibilem, verumetiam semetipsam: in quo transitu Christus est via & ostium, Christus est
Exo.25.b scala & vehiculum, tamquam propitiatorium super
Ephes.3.b arcam Dei collocatum: & sacramentum a sæculis absconditum. Ad quod propitiatorium qui aspicit, plena conuersione vultus aspiciendo ad eum in cruce suspensum, per fidem, spem, & charitatem, deuotionem, admirationem, exultationem, appretiationem, laudem, & iubilationem; pascha, hoc est transitum cum eo facit: vt per virgam crucis transeat mare
Exo.14.e rubrum, ab Ægypto intrans desertum: vbi gustet
Apoc.2.e manna absconditum, & cum Christo requiescat in tumulo, quasi exterius mortuus, sentiens tamen quãtum possibile est secundum statum viæ, quod in cru-
Luc.23.f ce dictum est latroni cohærenti Christo: Hodie mecum eris in paradiso. Quod etiam ostensum est beato Francisco, cum in excessu contemplationis in mõte excelso (vbi hæc, quæ scripta sunt mente tractaui) apparuit Seraph, sex alarum in cruce confixus: vt ibidem a socio eius (qui tunc cum eo fuit) ego & plures alij audiuimus, vbi in Deum transijt per contemplationis excessum: & positus est in exemplum perfectæ contemplationis, sicut prius fuerat actionis,
Gen.35.b tamquam alter Iacob mutatus in Israel, vt omnes viros vere spirituales Deus per eum inuitaret ad huiusmodi transitum, & mentis excessum, magis exemplo quàm verbo. In hoc autem transitu si sit perfectus, oportet quòd relinquatur omnes intellectuales operationes, & apex affectus totus transferatur & transformetur in Deum. Hoc autem est mysticum & se-

Beato Francisco in excessu cõtéplatiõis apparuit Seraph.

A cretissimum, quod nemo nouit nisi qui accipit: nec accipit nisi qui desiderat; nec desiderat nisi quẽ ignis Spiritus sancti medullitus inflammat, quem Christus misit in terram. Et ideo dicit Apostolus, hanc mysticam sapientiam esse per Spiritum sanctum reuelatam. Quoniam igitur ad hoc nil potest natura, modicum potest industria; parum est dandum inquisitioni, & multum vnctioni: parum dandum est linguæ, & plurimum internæ lætitiæ: parum dandũ est verbo & scripto, & totum Dei dono, scilicet Spiritui sancto: parum aut nihil dandum est creaturæ, & totum creatrici essentiæ, Patri, & Filio, & Spiritui sancto, 1.Cor.2.b
B dicendo cum Dionysio ad Deum Trinitatem: Trinitas superessentialis, & superdeus, & superoptime Christianorum inspector theosophiæ, dirige nos in mysticorum eloquiorum superincognitum, & superlucentem, & supersublimissimum verticem: vbi noua & absoluta, & inconuersibilia, & incommutabilia theologiæ mysteria, secundum superlucentem absconditam occulte docentis silentij caliginem, in obscurissimo, quod est supermanifestissimum, supersplendentem, & in qua omne relucet, & inuisibilium superbeatorum splendoribus, superimplentem inuisibiles intellectus. Hoc ad Deum. Ad amicum autem
C cui hæc scribuntur dicatur cum eodem: Tu autem, ô amice circa mysticas visiones corroborato itinere, & sensus desere, & intellectuales operationes & sensibilia & inuisibilia: & omne non ens & ens, & ad vnitatem (vt possibile est) inscius restituere ipsius, qui est super omnem essentiam & scientiam. Etenim te ipso & omnibus immensurabili & absoluto puræ mentis excessu, ad superessentialem diuinarum tenebrarum radium, omnia deserens, & ab omnibus absolutus ascendes. Si autem quæris quomodo hæc fiant? interroga gratiam, nõ doctrinam; desiderium, non intellectum; gemitum orationis, non
D studium lectionis; sponsum, non magistrũ; Deum, non hominem; caliginem, non claritatem; non lucem, sed ignem totaliter inflammantem; & in Deum excessiuis vnctionibus, & ardentissimis affectionibus transferentem. Qui quidem ignis Deus est, & huius caminus est in Hierusalem, & Christus homo hunc accendit in feruore suæ ardentissimæ passionis; quem solus ille vere percipit, qui dicit: Suspendium elegit anima mea, & mortem ossa mea. Quam mortem qui diligit, videre potest Deum, quia indubitanter verum est: Non videbit me homo, & viuet. Mo-
E riamur ergo, & ingrediamur in caliginem, imponamus silentium solicitudinibus, concupiscentijs, & phantasmatibus; transeamus cum Christo crucifixo ex hoc mundo ad Patrem, vt ostenso nobis Patre, dicamus cum Philippo: Sufficit nobis. Audiamus cum Paulo: Sufficit tibi gratia mea. Exultemus cum Dauid, dicentes: Defecit caro mea, & cor meum, Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum. Benedictus Dominus in æternum, & dicat omnis populus: Fiat, fiat.

Dionys. de myst. Theo. c.1. in prĩ.
Iob 7.e
Exo.33.d
Ioan.14.a
2.Cor.12.b
Psal.88.g

S. BONAVENTVRAE
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
Opusculum, quod inscribitur,
DE SEPTEM ITINERIBVS ÆTERNITATIS.

In prologo summatim explicat Auctor, quis sit eius scopus, & argumentum circa quod versatur iste tractatus, doctrina, & eruditione plenus: qui deuotas mentes dirigit per itinera septem ad ingrediendum intrinsecum secretum & æternum, quod est animæ patria. Hoc autem opusculum suo pristino splendori restitutum est ex Codice manuscripto, cuius liberalissime copiam fecit Reuerendissimus D. F. Augustinus Fiuizianus ordinis Eremitarum S. Augustini S. D. N. CLEMENTIS VIII. Sacrista, & Archihospitalis S. Spiritus in Saxia, eiusq. ordinis Generalis Commendatarius. Nam multa quæ deerant, quæque deprauata legebantur, huius M. S. Codicis beneficio expleta sunt, & restituta, ita vt opusculum hoc auctius nunc & integrius, quàm antea in lucem prodeat.

PROLOGVS.

Ioan. 6. a

Aug. de cogni. ve. vi. c. 1. to. 9.

Ioan. 17. a

EVM, qui venit ad me, non eijciam foras, inquit Saluator. S. Augustinus de cognitione veræ vitæ dicit in principio: Cũ Christus veritas, & vita dicat: Hæc est vita æterna, vt cognoscant te verum Deum solum; constat profectò, naturam rationalem ad hoc solum esse factam, vt factorẽ suum verum Deum intelligat, intelligendo diligat, diligendo in eo qui est æterna vita æternaliter permaneat, & beate viuat. Ex quo concludit dicens: Diuinitatis ergo essentiam rationabiliter inuestigare, vt est possibile, est ad vitam æternam festinare. Hanc ergo negligendo ignorare, est vtique ad mortem indeficientem damnabiliter properare. In his verbis ostendit B. Augustinus, generaliter æternitatis esse duo maneria. Vnum quod est vita æterna. Alterum quod est mors amarissima. Innuit etiã Augustinus hic in his verbis, istorum æternorum maneriorũ duo itinera: quia ad primum peruenitur per rationabilem inuestigationem cum amore; ad secundum per damnabilem omissionem cum dolore. Dominus autem Iesus Christus, qui est via, in qua imus, veritas ad quã peruenimus, & vita in qua permanebimus, in verbis propositis ostendit specialiter & principaliter vtrũque manerium, & eorum itinera. Vnum intrinsecum, & quasi secretum, & æternum in se: quia ipse est animæ patria & habitatio, vt dicitur in libro de spiritu, & anima. Aliud ostendit manerium extrinsecum & extra se, quod est æternum animæ exilium, in quo, secundũ Matthæum, est fletus, & stridor dentium. Itinera autem ad primum manerium & intrinsecum, dicit Dominus, esse secundum multiplicem accessum ad se. Itinera vero ad secundum manerium, & extrinsecum, dicit secundum multiplicem recessum a se. Vnde Augustinus in libro Soliloquiorum primo dicit: Deus est, a quo auerti est cadere, in quem conuerti est surgere, in quo manere est consistere. De isto ergo intrinseco secreto & æternali manerio, primò videndum est, postea de itineribus, quibus acceditur ad illud.

Aust. de sp. & an. c. 6. apud Aug. to. 3.

Matt. 8. b. & 13. e

Aug. lib. 1. Soliloq. c. 1. ante med. to. 1.

DE INTRINSECO SECRETO, & æternali manerio in Christo.

A

CIRCA primum igitur scilicet circa intrinsecum secretum, & æternale manerium sunt septem per ordinem notanda, quæ sunt necessaria ad dicẽdorum cognitionem.

Notandum est igitur primò, quid illud intrinsecum secretum in Christo dicatur.

Secundò qualiter in illo intrinseco secreto variæ mansiones distinguantur.

Tertiò secundum quid homo ad illud intrinsecum

B secretum admittatur.

Quartò quibus pedibus spiritus noster illud intrinsecum secretum ingrediatur.

Quintò qualiter spiritus noster in illo intrinseco multipliciter esse dicatur.

Sextò qualiter spiritus noster in illo intrinseco stabilitur & perpetuatur.

Septimò quæ & quot sunt itinera, per quæ ad illud intrinsecum peruenitur & intratur.

Quid intrinsecum secretum in Christo dicatur. Distinct. I.

C

PRimò notandum est, quid sit illud intrinsecum secretum, & æternale manerium in Christo. De quo sciendum, quòd cum in Christo sit duplex natura, humana & diuina; diuina autem sit omni creaturæ maxime intrinseca, vt ait Augustinus, & Hugo. Ideo intrinsecum illud in Christo est diuina persona in humanitate eius abscondita, ita quòd Christi humanitas est via ad diuinitatem. Vnde Augustinus exponens illud Ioannis: Ego sum via, dicit: Verbum assumens humanitatem, factum est via. Ambula per D hominem si vis venire ad humanitatem, & peruenies ad Deum, scilicet personam verbi, in quo sunt abscõditi omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ Dei. Proculdubio si non esset aliquod intrinsecum in Christo secretum, ad quod intrandum inuitaret nos, non dixisset ipse: Ego sum ostium, &c. vsque, inueniet. Ego sum ostium sensui, per corporale obiectum. Videte, inquit, manus meas, & pedes meos: quia ego ipse sum. Ego sum ostium intellectui, per fidem reseratum. Vnde in Isaia dicitur: Nisi credideritis, non intelligetis. Ego sum ostium voluntati, per charitatem apertum. Charitas non vult scire medium inter se & dilectum. immo, vt dicit Hugo, Amor siue

Hugo sup. 7. Ang. Hierarc. lib. 6. post med.

August. de verb. Dom. ser. 55. cir. fin. to. 10.

Ioan. 10. b

Luc. 24. f

Isa. 7. b. sec. LXX.

Hugo vbi supra prox. ante med.

charitas suo acumine omnia penetrat, donec ad dilectum veniat. Per me ergo ostium si quis introierit per fidem & charitatem, ad meam intrinsecã & absconditam diuinitatem, saluabitur. Quia siue ingrediatur ad meam diuinitatem contemplandam, siue egrediatur ad meam humanitatem imitandam, pascua vtrobique inueniet æternæ viriditatis & salutis. Et de pascuis humanitatis, intratur ad pascua diuinitatis. Quod ostendit Hugo bene in prologo suo super Angelicam hierarchiam, vbi dicit sic: Propterea Iesus carnem assumptam in eduliũ nobis proposuit, vt per cibum carnis, inuitaret nos ad gustum diuinitatis. In his pascuis sponsa constituta dixit: Comedi fauum cum melle meo. Fauus, sicut dicit Origenes, est cera virginea, loculis vel cellulis distincta, quæ sunt melle repletæ. Quid ergo aliud est, Comedi fauum meum cum melle meo, nisi gustaui dulcissimam diuinitatem in cera virgineę humanitatis absconditam cum ipso absconso? De isto intrinseco Augustinus loquens super Ioannem, quasi admirando exclamat dicens: O magnum penetrale, & secretum dulce! O secretum sine tædio, sine amaritudine malarum cogitationum, sine interpolatione tentationũ & dolorum. Hoc est gaudiũ, de quo dicit Saluator: Intra in gaudium Domini tui. Hæc Augustinus. Et sic patet intrinsecum Domini Iesu Christi.

Hug. lib. 2. in 1. c. Angel. Hier. versus fin. — *Cant. 5. a* — *Aug. tract. 25. in Ioã. post mediũ to. 9.* — *Matt. 25. b*

A — B — C

Qualiter in intrinseco Christi secreto variæ mansiones distinguantur. Distinct. II.

SEcundò videndum est, qualiter in illo intrinseco Christi variæ mansiones, vel maneria distinguantur. De quo notandum est, quòd per ostium intrantes ad interiora domus, non omnes æqualiter locantur, sed secundum maiora merita vel minora personarum. Vnde Bernardus in Cantica dicit, Vnaquęque anima deuota inueniet sibi secretum cum sponso, vt dicat illud Isaiæ: Secretum meum mihi, secretum meum mihi: quia non omnibus vno loco datur frui grata, & secreta sponsi præsentia, sed vt cuique paratum est a Patre. Non enim nos ipsum elegimus, sed ipse nos elegit, & posuit nos, & vbi a Deo vnusquisque positus est, ibi est. Hæc Bernardus. Vnde notandum, quòd quidam ex ingredientibus intrinsecum secretum Domini Iesu, recipiuntur in domum sanctæ compũctionis, vt Maria Magdalena in domo Simonis. In palatium continuæ meditationis, vt Dauid qui dicit: Meditatio cordis mei in conspectu tuo semper. In mensam dulcis refectionis, vt Petrus, qui dicit: Si tamen gustatis, quoniã dulcis est Dominus. In cubiculum solitariæ contemplationis, vt Ioannes quiescens in pectore Domini. In amplexus amorosæ vnionis, vt de sponso dicitur: Leua eius sub capite meo, & dextra illius amplexabitur me, spiritus tamẽ sponsæ iam omnes istas mansiones visitauerat. Sed Bernardus aliter distinguit istas mansiones, dicens: Denique vna mulier compuncta secus pedes Domini Iesu sortita est locum huius secreti; sed altera suæ deuotionis fructum siue secretum ad caput inuenit, si tamen altera. Porro Thomas in latere, Ioannes in pectore, Petrus in sinu patris, Paulus in tertio cælo secreti huius gratiam sunt assecuti. *Et sequitur:* Prior mulier strauit sibi in tuto humilitatis, posterior in solido spei, Thomas in solido fidei, Ioannes in lato charitatis, Paulus in intimo sapientiæ, Petrus in veritatis luce: & sic apud sponsum mansiones multæ sunt. Hęc sunt verba S. Bernardi. Sed Gregorius in Euangelio, *Erant appropinquantes ad Iesum*, & Hugo de sancto Victore lib. 4. de claustro animæ cap. 26. videtur has mansiones distinguere, quasi ad modum distinctionis Angelicarum mansionum. Vnde super primum Angelicæ hierarchiæ dicit Hugo: Secũdum illam namque proportionem, qua nunc dona gratiarum differenter percipimus; meritò postea vel hic per mentis contemplationem, vel illic per retributionem, in numerum, idest in mansiones, transimus Angelorum, & etiam secundum differentiam progressionum, & incrementa illuminationum, & secundum gradus spiritualium profectuum in nobis, differẽter transimus in numerum Angelorum. Et tam Gregorius, quàm Hugo hæc explicant, dicentes: Oportet & in hac vita manentes, cõformare se cælestibus mansionibus per aliquam imitationem, qui volunt ascendere ad illas. Vnde dicit vterque: Sunt nonnulli, qui parua capiunt, sed tamen illa pie fratribus nunciare non desistunt. Illi itaque in numerum, idest mansiones Angelorum currunt. Et sunt nonnulli, qui diuina largitate refecti, secretorum cælestium summa capere valent, & nunciare. quo ergo isti nisi inter Archangelorum mansiones deputãtur? Et sunt alij, qui mira faciunt, signa valenter operantur. Quo ergo isti nisi ad supernarum Virtutum sortem & mansionem congruunt? Et sunt nonnulli, qui etiam de obsessis corporibus dæmones fugant, & virtute orationis eijciunt. itaque isti mansionẽ suam inter Potestates sortiuntur. Et sunt nonnulli, qui acceptis virtutibus etiã electorum hominum merita transcendunt, ideo electis fratribus principantur. vbi ergo isti nisi in mansionibus Principatuum sortẽ accipiunt? Et sunt nonnulli, qui sic in seipsis, cunctis vitijs, & desiderijs dominantur, vt ex vitæ munditia dij inter homines vocentur. quo isti nisi inter Dominationes currunt? Et sunt nonnulli, qui dum sibimetipsis vigilanter dominantur, & se discutiunt, semper Deo inhęrẽtes, hoc in munere accipiunt, vt recte alios iudicent, in his veluti throno Deus residens cuncta mirabiliter examinat & dispensat. Quid ergo isti nisi Throni Conditoris sui sunt, & ad supernorum sedilium mansiones ascribuntur? Et sunt nonnulli, qui plenitudinem scientiæ accipiunt, vt Cherubim iure nominentur, quia dilectione Dei, & proximi pleni sunt. Hi sortem mansionis suæ inter Cherubim percipiunt. Et sunt nonnulli, qui supernæ contemplationis facibus accensi in solo Conditoris sui desiderio anhelant, nihil iam in hoc mundo sapiunt, sed solo æternitatis amore pascuntur, terrena quæque abijciunt, cuncta temporalia mente transcendunt, amant & ardent atque in suo ardore requiescunt, amando ardent, loquendo alios accendunt, & quos loquendo tangunt, ardere protinus in Dei amore faciunt: quid ergo istos nisi Seraphim dixerim, & quo nisi inter Seraphim mansionis suæ sortem accipiunt? *Sequitur.* Ad hos ergo vicos, vt in eis sine fine permaneant, venient, qui modum quem prædiximus in hoc sæculo pro posse suo tenent. Hæc ille. Et his concordat Hieronymus, qui dicit: Paratæ sunt in cælo diuersæ mansiones diuersis virtutibus, quia non personæ acceptantur, sed opera, &c.

Bern. ser. 23. sup. Cãti. post med. — *Isa. 24. c* — *Luc. 7. f* — *Psal. 18. c* — *1. Pet 2. a* — *Ioan. 13. c* — *Cant. 2. b* — *Bern. vbi sup. prox.* — *Hug. lib. 1. in c. 1. Ange. Hierar. post med.* — *Gregor. homil. 34. in Euang. post med.* — *Hug. lib. 4. de claustro ani. c. 26.* — *Apud Hug. ibid. in fin. cap.* — *Hieron. in Matth. c. 3. to. 6.*

D — E — F

Secundum quid homo ad illud intrinsecum secretum admittatur. Distinct. III.

TErtiò videndum est, secundum quid homo in illud intrinsecum & secretum Domini admittatur & introducatur, vel intromittatur. Circa quod notandum, quòd cum in homine sit corpus, & anima, & spiritus, vt dicit Origenes super Cantica; oportet videre, secundum quod istorum trium, homo ad illud intrinsecum admittatur & introducatur. De quo sciendum, quòd cum Christus dicat, Spiritus est Deus, & qui adorat eum in spiritu, & veritate, idest in deuotione & cognitione, oportet adorare; hæc autem conueniunt spiritui humano, ergo secundum spiritum oportet adorare, & intrare. Item cum Deo maxime assimilemur secundum spiritum, secundum quem etiam sumus ad imaginem, & similitudinem Dei, & secundum hoc sumus capaces Dei, vt dicit Augustinus lib. 14. de Trinitate. ergo secundũ spiritum

Ioan. 4. c — *Aug. li. 14. de Trin. c. 19. to. 3.*

tum ingredimur, qui est supremum, & optimum in A hominem. Item secundum corpus non possumus ingredi illud intrinsecum, cum corpus non possit locari nisi in loco corporali. Item cum anima, vt corpus animet, necessario insit ei vt forma, nec sic possit se extendere extra corpus ad æterna, cum Apostolus dicat, Nostra conuersatio in cælis est, non secūdum corpus, sed secundum mentem, nec secundum animam vt animat corpus, vt patet ex Glossa. ideo necesse est, vt per spiritum nostrum tamquam optimū in nobis, accedamus ad illud speciale intrinsecum secretum Domini Iesu: quia ipse misit spiritū suum, vt spiritum nostrum leuaret post ipsum, vt ait Richar B dus. Et quia ipse Richardus alibi dicit, oportet antequam introire liceat in illud intimum secretum quietis, & supremæ tranquillitatis arcanum, vt fiat ista valde mirabilis diuisio, non corporis, & animæ dissolutio, sed alia ac multo mirabilior, multoq. gloriosior diuisio, videlicet animæ, & spiritus, quam in nobis operari solet, sicut testatur Apostolus, dicens: Viuus est sermo Dei & efficax, & omni gladio ancipiti penetrabilior, & pertingens vsque ad diuisionem animæ & spiritus. Hæc ille. Ex quo oportet videre, qualiter iste spiritus ab anima diuiditur, vt ab omnibus exoneratus, ascendat ad illud intrinsecum & C secretū quietis. De quo notat Richardus, & Auctor libri de spiritu & anima, vbi vterque exponens prædictum verbum Apostoli dicentis, quòd sermo Dei pertingit vsque ad diuisionem spiritus & animæ, concordant per omnia, dicentes sic: Nihil in creaturis hac diuisione mirabilius cernitur, vbi illud, quod essentialiter vnū est atque indiuiduum in se ipso, quādam diuisionē patiatur; neque enim in homine vno alia est essentia eius spiritus, atque eius animæ, sed vna eademq. substātia simplicis naturæ. Non enim in hoc gemino vocabulo gemina substātia intelligitur; sed cū ad distinctionem ponitur gemina nominatio eiusdem essentię, vna superior per spiritum, alia inferior designatur. & hæc per animam. *Sequitur.* In hac itaque diuisione, anima & quod animale est in imo remanet. Spiritus autem, & quod spirituale est ad suprema euolat, & ab infimis diuiditur, vt ad suprema eleuetur: ab anima scinditur, vt Domino iungatur. Quoniā qui adhæret Domino, vnus spiritus est cū illo. O quam felix diuisio, & mirabilis separatio, vbi quod corpulentū est, & fæculentum, deorsum remanet, quod spirituale, & subtile est, vsque ad speculationē diuinæ gloriæ sublimatur, & in eandem imaginē transformatur. pars inferior cōponitur ad sum- E mam pacem & tranquillitatem, dum pars superior sublimatur ad gloriam & iucunditatem. Hoc vterque ponit. Ex quo apparere potest, quòd quanto spiritus noster ab omnibus temporalibus, & etiam ab ipsa anima, vel etiam a seipso diuiditur, quòd tanto facilius & perfectius illud spirituale intrinsecum, & æternale manerium perfectius accedit, & ingreditur. Et ideo notandum est, quòd spiritus noster aliquando in tantum a corpore, & anima diuiditur: vt spiritus in spiritu esse asseratur, & quandoque vt spiritus supra spiritum esse dicatur, & quandoque spiritus sine spiritu credatur. Primò dico, quòd spiritus F humanus quandoque a corpore in tantum alienatur, & ab anima distrahitur, vel diuiditur, vt spiritus merito in spiritu esse dicatur. Quod ostēdit Richardus loquens de Ioanne Euangelista, vbi dicit sic: Nonne spiritus in spiritu esse tunc rectè asseritur, quādo exteriorum omniū obliuiscitur, pariter & ignarus est omnium eorum, quæ in corpore corporaliter aguntur, & illa solum intelligit per memoriam vel intellectum, quæ in spiritu & circa spiritum actitantur? Quare Ioannes in Apocalypsi bene dicit: Fui in spiritu in Dominico die. Vel sicut ibidem Richardus dicit, An hoc est spiritum in spiritu esse, semetipsum intrare, & intra semetipsum totum colligere, & ea, quæ circa carnē seu etiam in carne geruntur interim penitus ignorare? Sed Haymo super Apocalypsim, sic exponit, dicens: Ioannes sic fuit in spiritu, quod tamen ipsam carnem funditus non deseruit, sed spiritui æternitatis adhæsit mens eius, & a spiritu docēte assumptus fuit spiritus docendus, ideo tam mirabilia & profunda vidit. Secundo dico, quòd spiritus humanus quandoque in tantum amoris feruore supra se rapitur, vt meritò supra spiritum esse dicatur. Vnde Hugo dicit: Acumen amoris est, cum omnia transcendendo despicit. Superferuidum autem amoris est, cum etiam semetipsum contemnendo relinquit, & in comparatione dilecti se despicit. & modo miro fit, vt per dilectionis ignem in illum sustollatur, qui est supra se, & per vim amoris expellatur & exeat etiam a se, nec se cogitet, dum Deum solum amat. Hæc ille. Hoc modo Petrus fertur raptus fuisse supra se, quare in Actibus dicitur, & Petrus ad se reuersus dixit, &c. Quod Richardus exponens, dixit: Hoc sanè non imprudenter dicitur, quod Petrus longè super hominem fuit, quia longe a semetipso, & supra semetipsum recessit, alioquin non erat a quo ad se reuerteretur. Tertiò dico, quòd spiritus humanus in tantum a seipso quasi diuiditur, vt spiritus sine spiritu esse dicatur. Vnde in libro Regū legitur, quòd videns regina Sabba sapientiam Salomonis, & domum, & habitacula, & cetera, non habebat vltra spiritum. Quod exponens Richardus dicit: Nonne rectè dicitur, spiritum semetipsum non habere, quando incipit a semetipso omnino deficere, & a suo esse in supermundanum quendam, & vere plusquam mundanum, vel humanum statum transire, & mirabili transfiguratione spiritus ille ab humano videtur in diuinum deficere, ita vt ipse iam non ipse, eo dumtaxat tempore quo incipit Domino altius inhærere? Qui autem adhæret Deo vnus D spiritus est, & sic totus illud diuinitatis arcanum intrat, clamans cum Psalmista: Defecit in salutare tuum anima mea. Hæc ille.

Phil. 3. d · *Richar. in prologo lib. de Trinit. circa med. Idē in lib. de extermi natiōe mali, tract. 3. cap. vlt.* · *Heb. 4. c* · *Rich. vbi sup. proxi. & Auct. de spir. & ani. c. 34. circa med. apud Aug. to. 3.* · *1. Cor. 6. d* · Nota de diuisione humani spiritus a corpore, & anima · *Rich. lib. 5. de contēpl. c. 12. cir. fi.* · *Apoc. 1. c* · *Hug. super 7. Ang. hierarc. lib. 6. cir. med.* · *Act. 12. b* · *Rich. lib. 5. de contēpl. c. 12. cir. fi.* · *3. Reg. 10.* · *Richar. ubi supra c. 12. in fin.* · *Ps. 118. f*

Quibus pedibus spiritus noster illud intrinsecum secretum ingrediatur. *Distinct. IV.*

QVartò videndum est, quibus pedibus & gressibus spiritus noster in illud intrinsecum secretum, & spirituale manerium ingrediatur. De quo notandum, quòd sicut dicit Vercellensis super Cantica: Pedes nostri spiritus, sunt intellectus & affectus, quibus frequenter anima deuota carpit itinera æternitatis. Ratio autē huius est, quòd spiritus noster per intellectum & affectum se ad æterna extēdit, & eo attingit aliqualiter. Vnde Hugo libro primo de arca Noe dicit: Hoc est ad Deum tendere, & ad ipsum pertingere, semper eum per desiderium quærere, per cogitationem inuenire, & per gustum tangere. & Commentator Hugo super septimum Angelicæ hierarchiæ dicit: Mentes cælestes siue spiritus rationales ad interiora mentis cognitione & dilectione accedunt, & proximi fiunt secundum excellentissimam collocationem, quam habēt iuxta Deū, vbi est intrinsecū spiritus nostri, vt supra dictum est. Sed notandum, quod pedes spiritus nostri oportet esse mundos, & puros, quia nihil inquinatum intrabit intra secretum Domini IESV. Et cum pedes spiritus humani quandoque tangant terram mediate sensualitate, & etiam ne puluis terrenus eis adhæreat: ideo indigent frequenti lotione, & mundatione, vt ostendit Dominus quando dixit: Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet, idest qui sine peccato mortali est, non indiget capitis lotione. Cuius ratio est, quia caput nostri spiritus est intelligentia, quæ in viris sanctis immediate coniungitur Deo, vt dicit B. Augustinus in suo libro de spiritu & anima. ideo lotione nō indiget. Nec tales indigent lotione manuum, quia opera

Pedes nostri spiritus sunt intellectus, & affectus. · *Hug. de arca Noe lib. 1. c. 4. cir. med.* · *Idē sup. 7. Ang. hier. lib. 7. post med.* · *Ioan. 13. b* · *Aug. de spi. & an. c. 1. to. 3.*

opera eorum munda sunt, propter munditiam capitis, ea in Deum ordinantis, sed indigent lotione pedum. Cuius ratio est secundum Augustinū, & Origenem, quia impossibile est, hominem aliquando non peccare venialiter, & non habere aliquam inordinationem in sua sensualitate, propter continuam cōuersationem in terris, ex qua contrahitur aliqua macula impuritatis in affectu, & ex hoc ruga obscuritatis in intellectu. Vnde Origenes dicit: Ego impossibile puto, non contaminari extrema animæ & infima eius, quamquā quis perfectus quo ad homines reputetur. ideo charissimi discipuli Domini sunt, qui solum pedum indigent lotione. Hos pedes bene lotos timuit coinquinari sponsa, quando dixit: Laui pedes meos, Glossa, idest cogitationes meas, quibus aliquādo terram tangere solebam, quos secretis fletibus compunctionis ablui, vt intrare merear cælestem patriā. Quo modo ergo iterum coinquinabo illos? Vercellensis dicit: Quomodo coinquinabo illos iterum vmbris & imaginibus temporalium, cum etiam intellectuales operationes, & formæ in hoc loco, in superintellectuali exercitio reputentur maculæ & offendicula? Hæc ille.

Aug. tract. 56. & seq. in Io. to. 9.

Cant. 5. b

Secundò notandū est, quòd quia multa offendicula & diuersa in istis itineribus æternitatis sunt, quibus spiritus noster impeditur, & retardatur ab ingressu illius intrinseci secreti, ideo oportet vt spiritus noster non solum habeat pedes ab immunditijs lotos, sed etiam ad ambulandū exercitatos, & agilitate veloces. Vnde Dionysius dicit, quòd pedes in scriptura significant virtutem motiuam, acute penetrantem, & velocem, idest semper tendentem in diuina. *Et sequitur*: Propter quod alatos Theologia figurauit pedes sanctorum intellectuum, quod significat reductiuam velocitatem, & supernis inuectiuā ab omni terrestri deprimentem. Hæc Dionysius. Horum pedum velocem agilitatem habuit propheta Dauid, cum dixit: Qui perfecit pedes meos quasi ceruorū. Quod Gregorius exponens dicit: Ceruus cum iuga montium ascendit, quæque aspera & obiecta transgreditur, donec ad superiora eleuetur, non solum currit, sed etiā saltat; ita etiam electorum mentes quæcumque sibi obuia respiciunt, contemplationis saltu transcendunt, donec se ad superna euehunt.

Dionys. de Ang. hier. c. 15. ante med.

Psal. 17. c
Greg. li. 26. Mor. c. 10.

Tertiò notandum, quòd oportet, quòd pedes spiritus nostri non solum ad ambulandū sint expediti, sed etiam per amorem ad penetrandum acuti, vt spiritus potenter omnia transire possit, dicens cū Psalmista: In Deo meo transgrediar murum. Quod Gregorius exponens, vbi supra, dicit: Murus est omne quod itineri nostro obijcitur, cum ad dilectū transitur: quem transgredimur, cū præ amore supernæ patriæ, omnia huius mundi obiecta calcamus. Hæc ille. Et sicut dicit Augustinus: Ire ad Deum tanto nobis melius est, quanto magis ad illū imus, quo nihil melius est. Imus autem non ambulando, sed amando. Quem tantò habebimus præsentiorem, quantò amorem, quo in eum tendimus, habebimus puriorē. Hæc Augustinus. Gressus ergo mentales, & pedes spiritus, non sunt corporales, sed spirituales. Et ideo Gregorius dicit: Ad se quippe venire præcipit Deus, non gressibus corporis, sed profectibus amoris & spiritus, veritate dicente: Venite ad me omnes, qui laboratis. Et Augustinus: Iter tuū voluntas tua est. Amando ascendis, negligendo descendis: stans in terra in cælo es, si diligis Deū. Et sic patet de passibus spiritualibus.

Psal. 17. c
Greg. ibid.
August. ad Macedon. ep. 52. post med. to. 2.
Greg. li. 21. Moral. c. 4. ante med.
Mat. 11. d
Aug. in Ps. 75. to. 8.

Qualiter spiritus noster in illo intrinseco multipliciter esse dicatur. Distinct. V.

QVinto videndum est, qualiter spiritus noster in illo intrinseco manerio multipliciter esse dicatur. Circa quod notandum est, quòd cū Apostolus dicat, quòd in Domino Iesu sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei absconditi, quis potest inuestigare & enarrare magnitudinem & multitudinem diuitiarum & deliciarum istius intrinseci secreti cubiculi, nisi quantum quilibet per fidē illuminatus, & per charitatem inflammatus, in illo habitare consueuerit, & per aliqualem experientiā didicerit? Vnde dicit Bernardus: In hoc arcanum, in hoc sanctuarium Dei, si quem forte vestrum aliqua hora sic rapi, & sic abscondi contigerit, vt nemo eum auocet, aut perturbet, vel sensus egens, vel cura pungens, vel culpa mordens, vel ea certe quæ difficilius amouentur, irruentia imaginum corporalium phātasmata, poterit quidem hic cum ad nos reducitur gloriari, dicēs: Introduxit me rex in cubiculum suum. Et ibidem quasi admirando exclamat dicēs: O verè quietus locus est, quem non immeritò nomine cubiculi cēsuerim, in quo Deus non turbatus ira, nec velut distractus cura prospicitur, sed probatur voluntas eius bona, & beneplacens, & perfecta. Visio ista non terret, sed mulcet: inquietam curiositatem non excitat, sed sedat: nec fatigat sensus, sed tranquillat. Hic verè quietus Dominus quiescit, Deus tranquillus qui trāquillat omnia, & quietum aspicere quiescere est. Hęc Bernardus. Hi, qui secreta istius cubiculi ingrediuntur, siue gazophylacij secretum inhabitant, per veram fidem & charitatem, magni sunt: quia magna audiunt, & percipiunt magna, introducti in plenitudinem æternorum & diuinorum thesaurorum in illo absconditorum. Et ideo Bernardus dicit, quòd hi, qui magni sunt fide & charitate, digni inueniūtur, vt inducantur in omnē plenitudinem Dei. nec est omnino in oībus apothecis sapiētiæ aliquid, a quo Deus scientiarum Dominus, arcendos censeat cupidos veritatis, non cōscios vanitatis. Et infra sic dicit: Istiusmodi sapientibus spiritibus magnus occurrit spōsus, & magnificabit facere cum eis, emittens lucem suam, & veritatem suam, eosq. adducens, & deducens in montem sanctum suum, in tabernacula sua. Regem in decore suo videbunt, præeuntem se ad speciosa deserti, & ad flores rosarum, ad lilia conuallium, ad amœna hortorum, ad irrigua fontium, & ad delicias cellariorum, ad odoramenta aromatum, postremò ad ipsa secreta cubiculi. Isti sunt thesauri sapientiæ, & scientiæ Dei, absconditi penes sponsum. Hæc sunt pascua vitę, præparata in refectionem animarum sanctarum. Beatus vir, qui impleuit desiderium suum ex ipsis. Hæc Bernardus. Sed proculdubio si spiritus humanus quasi ab anima diuisus, & corpore, quandoque illud intrinsecum lucis manerium ingrediatur solus, & intus recipiatur, rediens de regione lucis illius intrinseci ad animā & corpus, ipse enarret quales diuitias acceperit, qualia verba audiuerit, & quales delicias gustauerit, si tamen enarrare potest, quia Gregorius dicit: Sæpe amantis animus tantæ contēplationis munere impletur, vt videre valeat, quod omnino loqui non valeat. Si autem enarrare non poterit, saltem vt alter Moyses descendens a consortio Domini in anima & corpore aliqua signa, & testimonia secum ferat, testificantia quod in regione lucis fuerat. Dicit enim Hugo: Ecce dum de illo diuino internæ contemplationis secreto reuertimur, quid nobiscum afferre poterimus nisi lucem? Lucem de regione lucis venientes portamus. Hoc enim decens & necessarium est, vt cum a lucis regione venimus ad fugandas nostras tenebras, nobiscum lucem apportemus. Et quis scire poterit, quòd ibi fuerimus, si illuminati non redimus? Sed si vidimus Patris potentiam, apportemus lucem diuini timoris. Si vidimus Filij sapientiam, apportemus lucem veritatis. Si vidimus Spiritus sancti clementiam, apportemus lucem dilectionis. Potentia torpentes excitet ad timorem. Sapientia ignorantiæ tenebris excæcatos illuminet. Clementia calore charitatis frigidos inflammet. Hæc ille.

Coloss. 2. a
Bernar. in Canti. ser. 23. cir. fi.
Ibid. paulo ante.
Ibid. serm. 51. post medium.
Psal. 125. a
Psal. 42. a
Ps. 126. c
Greg. li. 15. Mor. c. 10.
Hug. in lib. de tribus dietis circa fin.

Qualiter

Qualiter spiritus noster in illo intrinseco stabilitur, & perpetuatur. *Distinct. VI.*

SExtò videndum est, qualiter spiritus noster cum in illud intrinsecum maneriũ æternale fuerit introductus, in illo stabiliatur & perpetuetur, ita tamẽ quòd ad imperium regis egrediatur, & ingrediatur ad naturam humanam imitandã, & contemplandam diuinam. De quo sciendum est, quòd spiritus noster in illo arcano secreto per veram fidem collocatur & stabilitur, & per sanctam charitatem in eodẽ perpetuatur. De fidei collocatione & stabilitione dicit Dionysius: Quod circa veritatem vere existentem & non errantem, versatur fides diuina, quæ est stabilis collocatio credentium, collocans illos in veritate, & firmans simplicem veritatem in transmutabili identitate in ipsis credentibus, habentibus cognitionem veritatis, & ideo credentem in veritate, teste Scriptura, nihil mouebit a lætitia, quæ est secundum veram fidem, sed habebit in ea permanentiam immobilis & intransmutabilis identitatis. *Sequitur.* Qui enim veritati vnitus est, ex ipsa vnione bene nouit quod bene sentit. Quamuis multi corripiant ipsum, tamquam mentis excessum passum, siue furiosum: ipse tamen bene nouit seipsum non furentem, vt errantes ei imponunt, sed per simplicem veritatem semper eandem, & eodem modo se habentẽ, liberatum ab instabili & variabili diuisione cõtra errorem. Hæc Dionysius. Ex his apparere potest, quomodo fides spiritum nostrũ in illo intrinseco manerio Iesu collocat & stabilitat. Vnde dicit Isaias: Si nõ crediderìtis, non permanebitis, scilicet in Deo. Et Eusebius in glossa super illud Lucæ: Vbi thesaurus vester est, ibi & cor vestrum erit, dicit sic. Qui mentem applicauerat ad cælestia, ibi mentẽ habebit, vt videatur solo corpore cum hominibus conuersari, animo verò iam sit aggressus mansiones cælestes. Hæc ille. De charitatis autem perpetuatione, idest qualiter spiritus noster in intrinseco Domini Iesu perpetuetur, notandũ, quòd cum Ioannes dicat: Deus charitas est, & qui manet in charitate in Deo manet, ergo quamdiu spiritus manet in charitate, tamdiu manet in Deo siue in intrinseco Domini Iesu, sed spiritus noster in æternum potest in charitate manere cum adiutorio Dei: ergo in æternum potest manere in Deo. Vnde in libro de spiritu & anima dicitur, quòd anima habet in se amorem, quo semper potest stare cum Deo. Quòd autem spiritus noster in æternum possit stare cum Deo, & manere in charitate, ostendit Apostolus ad Romanos, vbi dicit: Quis potest nos separare a charitate Christi? quasi dicat: Nemo, immo nulla creatura, sicut ipse postea probat. Ergo nulla creatura potest nos eijcere ab illo intrinseco, nec ipse Deus vult eijcere. vt ipse dicit in Ioanne. Quamdiu enim sumus charitate vestiti, licet nosipsos per peccatum eijcere possimus, non tamen distantia locali, cũ Deus sit vbique, sed distantia dissimilitudinis. Dicit enim Augustinus: Non locorum interuallis, sed similitudine acceditur ad Deum, & dissimilitudine discedìtur ab eo. Quòd autẽ nulla creatura possit nos separare a charitate Dei, quæ nobis in Christo datur, ostendit Apostolus ibidem, dicẽs: Certus sum quòd neque mors, scilicet quam minantur, separabit nos a charitate Dei. Cuius rationẽ assignat Augustinus de moribus Ecclesiæ, dicens: Licet corpus nostrũ possit mori, tamen ipsum quo diligimus Deum, scilicet anima mori non potest, nisi dum non diligit Deum: cui mors est nõ diligere Deũ, quòd nihil aliud est, quàm ei in diligendo aliquid præponere. Alia est ratio secundum Ambrosium: Quia mors erat sanctis occasio eundi ad præmium promissum, & quasi ianua: ergo mors non potest nos separare a charitate Christi, ergo non potest abijcere ab eo.

Dion. de diuinis nom. c. 7. cir. fin. — *Rom. 8. f* — *Isa. 7. b* — *Luc. 12. e* — *1. Ioan. 4. c* — *Auct. de sp. & an. c. 36. apud Aug. to. 3.* — *Rom. 8. c* — *Ioan. 6. d* — *Aug. de moribus Eccles. lib. 1. c. 11. to. 1.* — *Ambros. in ep. ad Rom. c. 8. to. 3.*

A Secundò neque vita, inquit Apostolus, scilicet promissa, potest nos separare a charitate. Cuius rationẽ assignat Augustinus in libro de moribus Ecclesię, dicens: Quia Deus fons vitæ. sicut ergo nemo separat a fonte aquæ promittendo aquam: ita nemo separat a fonte vitæ promittendo vitam. Vnde Dominus dicit in Ioanne: Qui credit in me, habebit vitam æternam.

Tertiò inquit Apostolus: Neque Angeli, neque principatus, neque virtutes, neque inferiores, neque medij, neque superiores poterũt nos separare a charitate Dei. cuius ratio est secundum Augustinũ, quia B Angeli, cũ inhæremus Deo, non sunt mẽte nostra potentiores, immo toto mundo superior est mens inhærens Deo, vt ait Augustinus de moribus Ecclesiæ. Quomodo ergo separabunt nos a charitate Christi, ad quam nos etiam hortantur, ergo nec nos eijcient.

Quartò, inquit Apostolus: Neque instantia, idest instantes molestiæ nos a Deo separabũt. Quia eo ipso eas leuiores sentimus, quo ei a quo nos separare moliuntur, arctius inhæremus: charitas enim omnia sustinet, & est vita morientium, ait Augustinus de laude charitatis, ergo non separat, sed vnit.

Quintò, inquit Apostolus: Neque futura, idest C promissio futurorũ nos a charitate separabunt. Cuius ratio est secundum Augustinum de moribus Ecclesiæ, quia quidquid boni futurorũ est, certius promittit Deus, & nihil est ipso Deo melius, qui perfecte inhærentibus sibi iam præsens est. ergo nec talia separant a charitate, ergo nec eijciunt a Deo.

Sextò, inquit Apostolus: Neque fortitudo, idest violẽtia alicuius poterit nos separare a charitate Dei, neque altitudo, idest prosperitas, neque profundum, idest aduersitas poterũt nos separare a charitate Christi, neque alia creatura. Cuius rationem innuit Apostolus in eodem capite dicens: Quia bonis omnia co- D operantur in bonum, ergo non separant nisi nos velimus. Per charitatẽ ergo quæ, vt dicit Apostolus, omnia potest, omnia sustinet, & numquam excidit, spiritus noster in illo intrinseco vbi est fons vitę, & charitas potest manere semper, maxime cũ charitas voluntates nostras ad Deum, quasi ad centrũ suum proprium inclinet, & nos sibi incorporet, & volũtas perfecte concordet, quæ maxime amantium refectionẽ consummant & perpetuant. Vnde dicit Dominus: Eum qui venit ad me, non eijciam foras. Quod Augustinus exponit, dicens: Veniamus ad Deum, intremus ad Deum, & incorporemur ei, vt nos non facia- E mus voluntatem nostram, sed voluntatem Dei, & nõ eijciet nos foras, scilicet in exilium tenebrarum æternarum, sed siue ingrediamur, siue egrediamur, pascua inueniemus nostram nutrientia charitatem, quæ nos perpetuat in Christo. Quia qui manet in charitate, in Deo manet, sicut dicit Ioannes.

Ioan. 5. a — *August. de laud. char. cir. fi. to. 9.* — *1. Cor. 13. b* — *Ioan. 6. d* — *1. Ioan. 4. c*

Quæ & quot sunt itinera, per quæ ad illud intrinsecum peruenitur & intratur. *Distinct. VII.*

SEptimò postquam visum est, quid sit illud intrin- F secum secretum, & æternale manerium in Christo, & qualiter in illo intrinseco variæ mansiones distinguuntur, & secundum quid homo in illud intromittatur. Viso etiam quid spiritus in homine dicatur, & quibus pedibus illud intrinsecum ingrediatur, & qualiter humanus spiritus in illo dicatur, stabilitur, & perpetuatur. Videndum est, quæ & quot sunt itinera, per quæ ad illud intrinsecum secretum & æternale manerium, spiritus humanus accedat & ingrediatur. Circa quod sciendum est, quòd, sicut dicitur in libro de spiritu & anima, duo sunt loca, inter quæ spiritus humanus existens, ad vtrumque se mouere potest, siue itinerare. Deus enim est in summo, mundus vero in imo. Ille, scilicet Deus in eodem

Auct. de sp. & an. c. 46. in fi. apud Aug. to. 3.

statu æternitatis suæ immobilis existit, ideo ipse solus est æternitate mensurabilis. Cuius ratio est, quia sicut Boetius in libro de consolatione dicit: Æternitas est interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio. quæ nulli creaturæ conuenit, sed soli Deo. vt patet consideranti huius diffinitionis partes. Iste autem mundus cursu mutabilitatis suæ semper instabilis fuit, & ideo tempore mẽsuratur, quia tempus est mensura motus mutabilium rerum, non permanentium, sed succedentium vt fit, & ideo talia dicuntur temporalia. Rationalis autem spiritus quasi in quodam medio est constitutus, sed medium oportet participare naturam extremorum, propter cõnexionem vniuersi: & ideo oportet, quòd spiritus noster in aliquo conueniat cum æternis, & in aliquo cum temporalibus. Cum æternis conuenit in hoc, quòd secundum substantiam omnino est stabilis perpetuo, in æternum manens, & ideo quoad hoc non mensuratur tempore transeunte, quia illo corruptibilia mensurantur. nec mensuratur æternitate, quia illa soli Deo conuenit: ergo necessario mensuratur mensura media, scilicet æuo, quod est quædam participatio æternitatis. Vnde Dionysius de diuinis nominibus dicit, quòd æuum dicitur quieta & tota simul vita. Et Damascenus dicit, quòd æuum nõ est tempus nec pars temporis, sed quòd simul protenditur cũ æternis, scilicet secundum perpetuationem. Idem dicit Augustinus libro 12. confessionum. Vnde in libro de spiritu & anima dicitur: Spiritus humanus quadam conditionis suæ excellentia, huic mutabilitati quæ deorsum est supereminet, quasi creatus in orizonte æternitatis, & ideo ad illam, quæ est apud Deũ immutabilitatem, nondum peruenit, quamuis pertingere possit cum Angelis. Spiritus enim noster cõuenit cum temporalibus in hoc, quòd secũdum operationes aliquas est mutabilis, & in eis successiones patitur. Vnde in libro de spiritu & anima dicitur: Si spiritus noster in his qui deorsum transeunt se per cupiditatem immerserit, statim per infinitas distractiones siue itinera rapietur, & seipso quodammodo diuisus dissipabitur, & ideo quoad istas operationes, temporalis efficitur, quia tempore mensuratur.

Boet. lib. 5. de consola. phil. prosa 6. — Triplex mẽsura entiũ, scilicet tẽpus, æuum, & æuiternũ. — *Dion. de diuinis nom. c. 5. & 10.* — *Dam. li. 2. fid. orthod. c. 1.* — *Aug. li. 12. conf. c. 11. to. 1.* — *Auct. de sp. & an. c. 47. in princip. apud Aug. to. 3.* — *Ibidem.*

De hac instabilitate & mutabilitate dicit Hugo de arca Noe sic: Dum cor nostrum, siue spiritus noster per desideria fluere cœperit, quasi in tot diuisum est, quot sunt ea quæ concupiscit. Hinc nascitur motus sine stabilitate, labor sine requie, cursus sine peruentione, ita vt semper sit inquietus spiritus noster, donec illic inhærere cœperit, vbi desiderio suo nihil deesse gaudeat, & ea quæ diligit, semper mansura confidat & credat. Hæc ille. Ex quo concluditur, quòd necesse est, quòd spiritus humanus habeat aliquas operationes, quæ maneant secundum suam substantiam, licet vna alteri succedat. Quod accidit, vbi sunt operationes intrinsecæ intellectus & affectus, maxime quando in æternis figuntur. quas operationes exercere posset spiritus humanus, etiam si cælum staret, vel si nullum esset tempus, vt patet per Augustinum. nec mirum cum sit spiritus humanus supra tempus, existens in carne temporali. Dicit enim Gregorius in Moralibus: Subleuata mens, idest spiritus, extra terminos temporum ducitur, etiam cum a carne in tempore tenetur. & in libro de spiritu & anima: Si spiritus humanus ab hac infima distractione, quæ deorsum est, erexerit se, & hæc infima deserens, atque paulatim se in vnum colligens, secum esse didicerit, tantò amplius in vnum colligetur, quantò magis desiderio & cognitione sursum eleuabitur, donec tandem omnino immutabilis fit, & ad illam veram & vnicam, quæ apud Deum est, immutabilitatem perueniat, vt perpetuò sine omni mutabilitatis vicissitudine requiescat; iam in intrinseco Domini perfecte collocatur. Hæc ille. Ex his patet, quòd sicut spiritus humanus ex inordinato amore temporalium aggrauatus, descendit ab æternis per aliqua itinera iniquitatis deorsum ad temporalia; sic spiritus humanus ex ordinato amore æternorum alleuiatus ascendit sursum, per itinera rectæ æquitatis ad æterna. Et sicut ille per septem itinera obliqua descendit ad temporalia: ita iste per septem itinera recta ascendit ad æterna, propter quod itinera æternitatis nuncupantur.

Hug. lib. 1. de arca morali in prologo cir. fi. — *Aug. 12. confess. c. 11. to. 1.* — *Auct. de sp. & ani. vbi sup. proxi.*

Itinera ergo æternitatis ducentia ad intrinsecum secretum, & æternale manerium Domini sunt hæc, scilicet æternorum recta intentio, æternorum studiosa meditatio, æternorum limpida contemplatio, æternorum charitatiua affectio, æternorum secreta reuelatio, æternorum experimentalis prægustatio, æternorum Deiformis operatio. — Septem itinera.

Ad itinerandum autem in his septem itineribus æternitatis, Dominus amorose inuitat spiritum humanum, ostendens & promittens ei septem adminicula, cooperantia ad ambulãdum in itineribus æternitatis. Istam autem inuitationem mens humana diligenter aduertat. Quia sicut dicit Vercellensis super Cantica: Nihil est quod ad continuos sponsæ profectus eam promoueat efficacius, quàm Deũ imitari, & ab eo inuitari effectiue. Hoc quidem exercitio continuo vniformiter proficiunt cælestes substantiæ, quæ non cessant post sponsum ingredi. Totus enim cursus amoris in assidua & continua huiusmodi inuitatione consistit, vt in fine libri Canticorum patet. dicit ergo: Surge, propera amica mea, & columba mea, formosa mea & veni. Amica, quia amans & amata. Ego enim diligo diligentes me. Columba mea, quia spiritu simplificata sicut scriptum est in Matthæo: Estote simplices sicut columbæ. Formosa mea, quia ad imaginem & similitudinem Dei facta, vt dicitur in Genesi. Surge igitur a temporalibus ad æterna tendendo, & propera, æterna inuestigando, & veni, æternitatem meam ingrediendo. Huius petitionis reddit causam, dicẽs: Surge, propera amica mea & veni, quia iam est itinerãdi opportunitas temporanea, quia iam hiems transijt peccati infrigidantis, & itinera ambulantium obliquantis. Quia iam est itinerũ optata facilitas, quia iam imber abijt & recessit, curæ distrahentis & itinerantes impedientis. Quia iam est itinerantium amœna iucunditas, quia iam flores apparuerunt in terra nostra. Quia iam tempus vernale venit, ex præsentia diuini solis in terra nostræ carnis. Quia iam est perambulantium alleuiata agilitas, quia iam tempus putationis aduenit, quo spiritus noster exoneratur ab omnibus superfluis & vanis. Quia iam est viarum reuelata veritas, quia vox turturis audita est in terra nostra verbi incarnati, omnem veritatem docẽtis. Quia iam est viatici desiderati satietas, quia ficus protulit grossos suos, scilicet Pater fons dulcedinis, Filium panem omnis suauitatis, & Spiritum sanctum potum sobriæ ebrietatis. Quia iam est medij odorifera suauitas: quia vineæ florentes odorẽ suum dederunt, idest potentiæ fecundæ dederunt odorem bonæ famæ ex operibus odoriferis, quia bonus odor Christi sunt. Igitur surge, propera amica mea & veni. Vnde dicit Origenes: Quis iam non surget? quis non properet? aut quis non veniet vbi tot vtilitatum insignia concurrunt? Singula istorum adminiculorũ applicabuntur singulis itineribus, vt patebit infra, & hæc itinera abscondita sunt a sapientibus & prudentibus huius mundi, & reuelata sunt paruulis, idest humilibus. Vnde dicit Habacuc: Incuruati sunt colles mundi, idest sapientes, ab itineribus æternitatis eius, idest obliquati sunt a vijs rectis æterni Dei: quia qui a recta via declinant, quantò plus vadunt, tantò plus a termino rectæ viæ recedunt. & quantò plus se sapientes mundi ab æterna veritate auertunt, tãtò plus stulti facti in temporalibus, euanuerunt dicentes illud Sapientiæ: Sol intelligentiæ non est ortus nobis, lassati

Cant. 2. c — *Prou. 8. b* — *Mat. 10. b* — *Gen. 1.* — *2. Cor. 2. d* — *Habac. 3. A* — *Sap. 5. A*

lassati sumus in via iniquitatis, viam Domini ignorauimus. Cum ergo Augustinus 14 & 15. de Trinitate dicit, quòd spiritus noster ad imaginem & similitudinem Dei æterni sit, & ex hoc æternitatis capax sit, & ex hoc sortiatur quandam iam participationé, dum etiam secundum substantiam, & secundum aliquas operationes intrinsecas sit supra tempus: quia in æuo quod est quædam æternitatis participatio, vt supra dictum est; ideo spiritus noster humiliatus & contritus, & a Deo amorose inuitatus ad veniendum per itinera æternitatis, ad suum intrinsecum secretum, & æternale manerium, secure & gaudens cum Psalmista petat, dicens: Deduc me Domine in via æterna. *Psal.138.d*

DE ITINERIBVS, *quibus ad illud intrinsecum secretum, & æternale manerium in Christo acceditur.*

De primo itinere æternitatis.

PRIMVM igitur iter æternitatis, quod est æternorũ recta intentio, spiritus humanus desiderio æternorum ab omnibus alleuiatus, & ad perambulandum incitatus & expeditus, primò aggrediatur vnũ æternum intendendo, vnum æternum attendendo, vnum æternum ingrediendo, in vno æterno permanendo, propter vnum æternum quod est optimum & vnum necessarium, & finis quietans, & consummans multitudinem omnium desideriorũ in vnum, quod non auferetur ab eo in æternum, vt patet in Luca. *Luc.10.g* Sed quia nemo caute itinerat, qui vias itineris ignorat, ideo ad cognitionem istius viæ siue itineris, quod est æternorum recta intentio, oportet sex considerare per ordinem.

Primum est, quæ sit necessitas istius itineris, & quare alijs itineribus præmittatur.

Secundum est, quid sit intentio, & a qua potentia animæ oriatur.

Tertium est, qualiter intentio nostra rectificetur, & Deiformis, & æterna efficiatur.

Quartum est, per quæ signa intentio recta simplex & perfecta cognoscatur.

Quintum est, qualiter per intẽtionem rectam spiritus humanus ad intrinsecum & æternale manerium Domini Iesu accedat & ingrediatur.

Sextum, qualiter spiritus humanus ad veniendum per iter illud, ad intrinsecum æternum Iesu dulciter & amanter ab eo inuitatur.

Quæ sit necessitas istius itineris, & quare alijs itineribus præmittatur. Distinct. I.

PRimò igitur videndũ est, quæ sit necessitas istius itineris, quod est æternorum recta intentio, & quare alia itinera præcedat. Circa quod notandum est, quod cum intentio finem actionis, & itineris nobis præostendat, vt dicit Gregorius 28. Moral. vbi sic dicit: Intentio priusquam se in actione exerceat, hoc iam quod appetit contemplatur. *Gregor.28. Moral.c.6. post med.* Item cum intentio actionem dirigat nostram in operatione, vt dicit Gregorius ibidem, vnaquæque actio intentionem suam quasi intuentem oculum sequitur. *Ibidem.* Item cum intentio operi nostro, quasi fundamentum finale præstituatur, vt dicit Gregorius 28. Moral. vbi dicit: Sicut fabrica columnis, columnæ autem basibus fulciũtur, ita vita nostra virtutibus, virtutes vero intima intentione subsistunt. *Ibid. paulo post.* Ideo rationabiliter iter intentionis A alia itinera præcedere debet. Vnde Gregorius ibidem dicit; Vigilanti cura per cuncta opera intentio nostra nobis pensanda est, vt nihil temporale in his, quæ agit appetat: sed totum se in soliditatem æternitatis figat: ne si extra fundamentum nostræ actionis fabrica ponatur, totum opus in nihilum soluatur: quia etiam summa opera inaniter fiunt, si intentiones cordium extra æternitatis rectitudiné deflectuntur. Hæc ille. Et ibidem dicit: Si recta intentio in operatione non tenetur, totum opus amittitur & deturpatur: Si autem recte intendimus, bonum opus efficitur, etiam si minus bonum extra videatur. B Plane ergo patere potest istius itineris necessitas in ordine respectu aliorum.

Quid sit intentio, & a qua potentia animæ oriatur. Distinct. II.

SEcundò videndum est, quid sit intentio, & a qua potentia animæ oriatur. De quo notandum est, quòd sicut dicit Anselmus lib. de concordia præsciẽtiæ, & liberi arbitrij. Voluntas est instrumentum seipsum mouẽs, & omnia alia instrumenta, quibus spõte vtimur, & quæ sunt in nobis, vt manum, linguam, C visum, & cetera huiusmodi, & quæ sunt extra nos, vt stylum, securim, & cetera huiusmodi, & facit omnes volũtarios motus: ipsa vero se suis affectionibus mouet in finem desideratum, & ideo sola voluntas elicit actum intentionis propriæ dictæ & principaliter, sed a ratione siue intellectu dirigente siue dictante. Et nota, quòd hæc intentio non sit sine amoris desiderio: quia quantò maior est amor finis, tantò vehementior est motus intentionis in finẽ, ita quòd amor mouet in finem desideratum, sed intentio omnia per quæ amor potest consequi hunc finem desideratum, ordinat, & disponit ad illius finis consecutionem. D Vnde Glossa super illud Psalmi: In laqueo isto quem absconderunt, dicit, quòd pes animæ est amor, & eo mouetur anima ad locum, quasi ad terminum ad quem tẽdit, idest ad dilectionem bonam vel malam, quo se peruenisse ad amorem lætatur. amor autem est actus voluntatis. *Psal. 9. d*

Ex quo patet, quòd intentio proprie & principaliter, est actus voluntatis, vt elicientis, & libere ordinãtis, & mouentis in finem, & a ratione directus. *Intentionis descriptio.* Et nota, quòd ista intentio vt est a voluntate per gratiam formata, non solum actualis, sed & habitualis facit actum & opus meritoriũ. Cuius ratio est, quia præter naturalem bonitatem, quæ est in actu voluntatis, E eo ipso quo est ens, tota alia bonitas ipsius est ex eius sufficienti ordine intentionis ad debitũ finem. Tunc autem debiti finis est sufficiens ordo, quando ex parte agentis per intentionem bonam, fit ordinatio actus sui in debitum finem, & quando ex parte actus est, quòd sit ordinabilis ad illum finẽ, vt per ipsum possit finis acquiri, idest quòd actus sit de genere bonorum. talis enim ordo includit bonitatem esse in actu, quæ sibi debetur ex obiecto debito, & ex forma debita, quæ est charitas, & ex circumstantia, & ex debito fine. Deficiente autem altero istorum, actus vitiosus est. F Ex quo patet, quòd etiam actus indifferẽs per ordinationem debitam in debitum finem fit meritorius: quia intentio recta si sit actualiter a voluntate elicita mediante gratia, addit aliquam bonitaté supra habitum, cui debetur præmium substantiale. Per actus enim volũtatis elicitos ex gratia, meremur vitam æternam. *Intentio actualis maioris est meriti, quã habitualis.* Ex his etiam patet, quòd intentio actualis est perfectior & magis meritoria habituali, quia addit aliquam bonitatem supra habitualé. Vnde Gregorius 28. Moral. dicit: Sicut lucerna corporis est oculus carnalis lucens toti corpori, ita per radiũ intentionis illustrantur itinera actionis. *Gregor.28. Moral.c.6. post med.* Nam dicit Dominus: Intẽtio sicut lucerna fulgoris illuminabit te. *Luc.11.e*

Qualiter

Qualiter intentio nostra rectificetur, & ex hoc Deiformis, & æterna efficiatur. Distinct. III.

Tertiò videndum est, qualiter intentio rectificetur, & ex hoc Deiformis & quasi æterna efficiatur. De quo notandum est, quòd sicut dicit Hugo libro 1. de arca Noe: Cor hominis quod prius amore diuino stabile & fixum in æternitate perstitit, quia vnum amando vnum permansit, postquam per desideria terrena defluere cœpit, quasi in tot diuisum est, quot ea sunt quæ concupiscit. ergo secundum diuersitatem concupiscentię siue amoris erit diuersitas intentionis. Vnde Bernardus super Cantica ostendit, quòd si amans turpia appetit, etiam intentio turpis erit, & fœdans faciem animæ vel spiritus, & si honesta, etiam intentio honesta erit. Vnde Bernardus ibidem describit diuersas intentiones, secundum diuersas affectiones.

Hugo lib. 1. de arca Noe in prologo.

Bernar. in Cant. Ser. 40.

Diuersificã tur intétiones iuxta diuersitaté affectionũ.

Primò ergo secũdum Bernardum, est quædam intentio peruersa & iniqua: vt illa quæ procedit ex voluntate affectata carnaliter, siue ex amore carnali tẽdens ad finem, qui contrarius est vltimo fini & æterno, vt est intentio illorum, qui terrena sapiunt, quorum Deus venter est, qui intendunt gulæ, vt magis possint exercere actus luxuriæ. Talis intentio est obstinatorum in temporalium amore. Vnde Bernardus ibidem dicit: Tendere non in Deum, sed in sæculum secularis animæ est, vt dictum est, & habet talis faciem fœtidissimam fœtore peccati.

Phil. 3. d

Secundò est intentio quædam ficta & falsa, vt quæ procedit ex voluntate affectata mendaciter tendens in Deum apparenter & falsè & non vere, quia propter fauorem hominum, de qua dicit Bernardus ibidem: Tendere quasi in Deum, sed non propter Deũ, hypocritæ plane animæ est, omnem decorem animæ exterminantis, & totam illam fœdantis propter turpitudinem hypocrisis.

Tertiò intentio quædam est obliqua & mercenaria, vt quæ procedit ex voluntate affectata pusillanimiter tendens in Deum non propter Deum, sed propter præsentis vitæ necessaria, ex qua recuruatur ad se. Vnde mercenaria est, quia veris filijs non conuenit, vt patet per Ambrosiũ, qui dicit in Glossa Luc. 15. sic: Filius, qui habet sancti Spiritus pignus, in corde sæcularis mercedis lucra non quærit, sed seruat ius heredis. De hac intentione dicit Bernardus ibidem: Si autem intentio solum vel maxime ob vitę præsentis necessaria, se ad Deum conuertit, non quidẽ fæce hypocrisis fætidam, pusillanimitatis tamen vitio dicimus obscuram & minus acceptã eo quòd non quęrit Deum propter se. ideo prædicta tria itinera sunt obliqua & temporalia, non æterna.

Amb. lib. 7. in Luc. cap. 15. to. 3.

Bern. ibid. vbi supra prox.

Quartò quædam intentio est recta, quæ est & propter Deum principaliter, & propter ipsum directa, quæ est actuum bonorum, & hæc procedit ex voluntate affectata spiritualiter, idest æstu diuini amoris calefacta. Quæ voluntas sic æstuans, intentionem ad consecutionem æterni finis desiderati operando impellit, liquefaciendo in Deum dirigit, nec eam sistere nisi in Deo æterno finit. Vnde Origenes super Cantica dicit: Qui sancto desiderio intus æstuat, ad quodlibet opus bonum habilis inuenitur, quia nihil duri in corde, idest in intentione portat, quod nõ feruore æstuantis desiderij in Deum liquescat. Hæc Origenes. Hæc tamen intentio perfectum decorem non habet per omnia, quia adhuc circa multa est occupata, licet propter Deum. Vnde Bernardus vbi supra dicit: Porro in aliud tendere quàm in Deum, & tamen propter Deum, non otium Mariæ, sed Marthæ negotium est. Absit autem, vt quæ huiusmodi est, quidquam dixerim illam habere deforme, nec tamẽ ad perfectum affirmauerim peruenisse decoris; quippe, quia adhuc sollicita est, & turbatur erga plurima, & non potest terrenorum actuum vel tenui puluerẽ non aspergi, quem tamen facile citoq. deterget in hora sanctæ deuotionis, vel dormitionis casta intentio, & bonæ conscientiæ interrogatio ad Deũ. Hæc Bernardus super Cantica.

Quintò intentio quędam est recta, simplex, & magis immediata, & odore finis æterni dulciter allecta, quæ est contemplatiuorum, & illa procedit ex voluntate finis æterni affectiua experimentaliter. Experimentalis enim odor vltimi finis, omnia alia aliquo modo contemnere facit, ex quo intentionem in nullo alio fine quiescere facit, sed eam quantum potest vltimo fini immediate vnit. Dicit enim Hugo, quod experientia est mater vel magistra intelligentiæ, & quod ille optime veritatem nouit, qui eam non audiendo solum, sed etiam gustando & faciendo didicit. In tali enim experientia intentio non ambulat, sed quasi currit. In odorem, inquit Spõsa, curremus vnguentorum tuorum. Hæc intentio tendit in Dominum solum immediate quãtum potest, & propter ipsum; sed vt pluries non totaliter propter ipsum solum, sed etiam quærit propter se delectari, & consolari, retinens adhuc aliquid de proprio, vt dicit Bernardus: & ideo talis intentio diuisa est. Talis clamat cum Petro: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, quid ergo erit nobis? Et cum Psalmista: Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternum, propter retributionem. Quam tamen intentionem Dominus non reprehendit, quia nõ principaliter quærebat mercedem, sed Domini voluntatem, cum multi tales sint in æterna domo Patris.

Hug. super 7. Ang. hierarc. lib. 7. post med.

Cant. 1. a

Matt. 19. d

Ps. 118. o

Luc. 15. d

Sextò intentio quædam est immediata, simplificata, & Deificata, & amore finis æterni totaliter attracta. Et hæc est beatorum in patria, & inde intentio fit intentio æterna, & elicitur a voluntate affectata Deiformiter. Deificatio autem, vt dicit Bernardus, nihil relinquit in volũtate admixtum vel proprium, sed totum per intentionem dirigit in Deum. Vnde dicit ibidem sic: O pura & defæcata intentio voluntatis, eo certe defæcatior, & purior, quo in ea de proprio nihil iam admixtum relinquitur, eo suauior, & dulcior, quo totum diuinum est quod sentitur. Sic affici Deificari est, sic omnem tunc in sanctis qui sunt in patria, humanam affectionem, quodam ineffabili modo necesse est quiescere, & a semetipsa liquescere, atque in Dei penitus transformari voluntatem; alioquin quomodo omnia in omnibus erit Deus, si in homine aliquid de homine supererit? manebit quidem substantia, sed in alia forma, in alia gloria, aliaq. potentia. Et videtur sentire Bernardus hoc impossibile fieri, nisi post resumptionem corporum, cũ beati adhuc ante resumptionem corporum, desiderio naturali appetant vnionem corporum suorum. Hæc Bernardus. Idem sentit Augustinus de appetitu corporum, vt patet lib. 12. super Genesim.

Bern. li. de diligendo Deo post medium.

Aug. li. 12. super Gen. c. 35. to. 3.

Per quæ signa, recta & simplex intentio cognoscatur. Distinct. IIII.

Quartò videndum est, per quæ signa recta & simplex intentio cognoscatur. Circa quod notandum est, quòd huius intentionis aliqua signa sunt quasi exteriora, & quoad homines, & quædam interiora, & quoad conscientiam. Signa ergo exteriora rectæ & simplicis intentionis, secundum Origenem exponens illud: Quàm pulchri sunt gressus tui, &c. sunt quinque. Loquens ergo de multa pulchritudine gressuum intentionalium dicit: Sponsa calceata pulcherrime incedit, quasi rectissima intentione. Post sanctorum exempla incedit calceata, sed hypocrita nudo pede incedit, quia Deum sequitur corrupta intentione, caret enim exemplari pelle, vterque tamen ex fructibus suis cognoscitur. Et ponit ibi quinque signa rectæ & simplicis intentionis,

Cant. 7. a

nis, per quæ illi ab istis distinguuntur.

Matt. 6. a Primum signum est humanæ laudis detestatio, & Dei glorificatio. Vnde Saluator: Cum facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt. De hoc dicit Chrysostomus: Tuba est omnis actus, per quem operis iactantia demonstratur. *Chrys. homil. 13. in Matth. paulo ante medium.*

Matt. 6. b Secundum signum, est sobria tristitia, & exultatio mentis. Vnde Christus dicit: Cum ieiunatis, nolite fieri, &c. vbi Origenes dicit: Non inueni verius signum boni cordis, quàm si erumpat foras dulcedine mentis, & frequentia sobriæ exultationis & tristitiæ.

B Tertium signum est ordo correctionis, vt primò a teipso incipias, & post, alios corripias. Vnde in Matthæo dicitur: Hypocrita eijce primũ trabem de oculo tuo, & tunc videbis eijcere festucam de oculo fratris tui. Et Origenes ibidem: Nisi fallar nihil aliud appetis, nisi apparere iustus, dum me corripis & te negligis: aut si me & te corripis, quare a me incipis & non a te? *Matt. 7. a*

Mat. 23. b Quartum signum est benignitas compassionis. Vnde Saluator dicit: Væ vobis scribæ hypocritæ, qui alijs clauditis regnum cælorum, & imponitis eis grauia onera, &c. Gregorius: Qui bonus est corde, benignus est compassione.

C Quintum signum est immobilitas mentis, tam in aduersis, quàm in prosperis, quæ vt alter Iob omnia æqualiter acceptat, dicens: Si bona accepimus de manu Domini, cur non similiter & mala? Vnde Gregorius exponens illud Iob 1. Erat simplex & rectus, dicit: Simplex & rectus est ille, qui in aduersis non frangitur, qui ad temporalia non inclinatur vel incuruatur, qui ad superiora totus erigitur, qui Domini voluntati humiliter subijcitur. Hæc Gregorius. *Iob 1. a*

D Hæc Origenes breuiter enumerat dicẽs: Quàm pulchri sunt gressus tui in calcaneo tuo filia principis. Si in operibus, quæ agis laudem humanam vitas, si sobrie exultas, si primo te corripis, si alijs benignitatem exhibeas, si patientiam in aduersis ostendas. Hæc sunt signa exteriora.

Post hæc primò videndum est de signis interioribus rectæ & simplicis intentionis. De hoc nota, quòd Bernardus libro de præcepto, & dispensatione, dicit sic: Vt interior oculus intentionis veræ sit simplex, duo arbitror illi necessaria esse, scilicet charitatem in intentione, & veritatem in electione. Primò necessaria est charitas in intentione. Cuius ratio est, quia charitas intentione ad omnia illa, quæ ad finem sunt principaliter intenta, dirigit & extendit, & per hoc arctius vnit, cum in omnibus vnum intendit, & ad vnum tendit, & omnia quantum potest cum illo vnire quærit. Vnde Gregorius in pastorali dicit: Charitas diuisa vnire consueuit, & cor iusti non diuidi per multa compellit: quod tantò arctius in Deo colligit, quantò illud latius per sancta desideria spargit. *Bernar. de pracep. & dispes. c. 17.*

E Secundò ad hoc quòd oculus intentionis sit rectus, & vere simplex, requiritur veritas in electione, quia illa non finit errare circa finem intentum. Vnde Bernardus ibidem dicit: Quomodo denique simplex erit oculus intentionalis, cum ignorantia veritatis etiam qui bonum diligit, & malum nesciens agit? Sed illius non immeritò oculum simplicem duxerim, cui neutrum bonum desit, quia ista duo, oculum intentionis faciunt simplicem, scilicet amor boni, & cognitio veri. Hæc Bernardus. Sic igitur nec charitas intentionem finit ante finem intentum stare, nec veritas finit eam circa finem errare. Veritas enim non amat angulos, nec ei diuersoria placent, ait Bernardus. Igitur opus per intentionem bonam agitur, quando illa charitate & veritate munitur. Spiritum igitur rectum innoua in visceribus meis. *Bern. ibid.* *Bern. ser. 4. in Ascens. Dom. post med.* *Ps. 50. c*

A *Qualiter per intentionem rectam & simplificatam spiritus humanus ad intrinsecum, & æternale manerium Domini Iesu accedat, & ingrediatur. Distinct. V.*

QVintò videndum est, qualiter per intentionem rectam & simplificatam, spiritus humanus ad intrinsecum & æternale manerium Domini Iesu accedat, & ingrediatur. De hoc nota, quòd cum recta & simplex intentio sit quædam tendentia recta sine obliquitate, & simplex sine admixtione, in æternitatem a voluntate desideratam, & a ratione dictatam, consequens est, quòd intentionis tendentia continua est æternitatis consideratæ approximatio, & attingentia continua. Vnde Hugo libro 1. de arca Noe dicit sic: Hoc est ad Deum tendere, semper eum per desiderium quærere, per cognitionem inuenire, & per gustum tangere. Intentio charitate & veritate munita, omnia temporalia derelinquat, & ad ęterna redeat, donec intentio tentio fiat, vt dicere possit: Inueni quẽ diligit anima mea, tenui eum nec dimittam, donec eum introducã in omnes mentis capacitates, tam communes quàm singulares, vbi intentio omnibus inferioribus superfertur, extra mundũ constituitur, in æternis collocatur & quietatur. Vnde Gregorius 25. moral. dicit sic: Si semel in appetitione cælestis patriæ forti stabilitate animus pro intentione figitur, minus rerum temporalium perturbatione vexatur. A cunctis quippe exterioribus motibus eandem intentionem suam quasi quẽdam secretum secessum petit, ibiq. incommutabili inhærens & mutabilia cuncta transcendens, iam ipsa tranquillitate quietis suæ in domo, scilicet in mundo, extra mundum est. Excedit quippe omnia ima, intentione summorum, & cunctis rebus quas non appetit, libertate quadam superesse se sentit, nec tempestatem rerum temporalium intus sustinet, quam intuetur foris; quia terrena omnia quæ concupita opprimere mentem poterant, despecta subtus iacent. Vnde per prophetam dicitur: Statue tibi speculam, quia dum quisque speculatur summa, supereminet infimis. Hæc Gregorius. Si igitur spiritus noster in se bene ordinatus, cum omnibus actionibus in vnum se colligat, sursum ad æterna tendat, & licet quoad aliqua instabilis permaneat, intentione tamen in æternitate stabilis persistit, quæ non nisi in æternis stabilitur. Dicit Gregorius, & Hugo libro 4. de arca Noe. Quãdiu homo ordinem suæ naturæ tenuit, quamuis per actionem variaretur, interius tamen per intentionem & amorem stabilis permansit; quia vnum intendebat, & propter vnum omnia faciebat, vnum diligebat, & omnium voluntatum atque actionum suarum finem ad vnum referebat creatorem suum, qui solus sufficiebat. Hæc ille. Et Basilius exponens illud Lucæ, Porro vnum est necessarium, dicit: Vniformis est vita Christiana, ad vnam tendens intentionem, scilicet gloriã Dei: multiformis vero & varia est vita eorum quæ deforis sunt, pro libitu suo variata. *Hugo lib. 1. de arc. morali cap. 4. cir. med.* *Cant. 3 b* *Hier. 31. d* *Hug. lib. 4. de ar. mor. c. 5. statim a princ.* *Luc. 10. g*

F *Qualiter spiritus ad veniendum per iter rectæ & simplicis intentionis ad æternum intrinsecum Domini Iesu dulciter ab eo inuitatur. Distinct. VI.*

SExtò videndum est, qualiter spiritus ad veniẽdum per iter rectæ & simplicis intentionis ad æternum intrinsecum Domini Iesu, dulciter ab eo inuitatur, dicente sponso in Canticis: O amica mea propter intentionis tuæ simplicitatem, tam in quiete interioris contemplationis, quàm in exercitio exterioris actionis, & in consolatione Angelicæ allocutionis me solum intendebas, cum me in lectulo quæsisti, ciuitates circuisti, vicos perambulasti, custodes Angelicos sustinuisti, quare pertransitis his omnibus singularis me singula- *Cant. 2. c* *Cant. 3. a*

singulariter inuenisti & tenuisti? Surge, si enim amica mea es, surgendum est tibi, per tuę intentionis stabilitatem ad me incessanter tendendo, quia & si me vt amicum inuenisti, nondum tamen ad plenum cognouisti. Quære ergo faciem meam semper cũ Psalmista. *Psal.26.c* Quia qui sine fine est amandus, sine fine est quærendus, ait Augustinus in glossa. O columba mea propter intentionis simplicitatem & vnitatem. *Cant.6.c* Vna enim est columba mea, quæ vt dicit Vercellensis ibidem vnica simplicem habens intuitum. vnde signat puram intelligentiam contemplans diuinam simplicem essentiam, ex quo simplificata magis fuit, sicut scriptum est: *Matt.10.b* Estote simplices sicut columbæ. Propera propter intentionis tuæ agilitatem mihi continue approximando, quia per continuam desiderati finis intentionem, consequeris continuam approximationem ad me, *Apoc.21.c* qui sum principium & finis. Principium te liberaliter creans, finis te finaliter quietans. O formosa mea, propter intentionis tuæ Deiformitatem. Ipsa enim intentio ait Dominus, *Luc.11.e* quasi lucerna fulgoris illuminabit te, vt iam nihil proprium in te relinquens, quod in me amorose non ordinaueris, propter quòd tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. Veni igitur ad meam diuinitatem, quia intentionis tuæ tendentia nõ quiescit nisi in mea æternitate, quæ est secretum meum intrinsecum & æternale manerium. Veni autem, quia iam est itinerandi temporanea opportunitas, quia iam hiems transijt. Quod Vercellensis exponens ait: Hiems multiplici intemperie itinerantes præpedit. *Mat.24.b* Vnde Dominus ait: Orate, ne fuga vestra fiat hieme vel sabbato. Hiemis igitur nomine, inquit Vercellensis, intelliguntur quælibet impedimenta, vel offendicula itinerum æternitatis. Horum autem itinerum offendicula, sunt concupiscentia carnis, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ, cum omnibus familijs suis, sed hæc omnia iam sunt diminuta, quia iam hiems transijt. Hæc ille. Et æstas solis æterni incarnati Verbi, iam in terra nostra apparuit, & ideo iam temporanea itinerandi est opportunitas, ideo dicit Vercellensis: Hæc itinera sibi carpit Sponsa per totam seriem Canticorũ Sponso vocante, illuminante, adiuuante, supportante, & amplexante, cælestibus paranymphis obsequia sua impendentibus. Hæc ille. Veni ergo o amica mea, quia iam hiems peccati intentionis tuæ ascensum retrahentis transijt. Veni columba mea, quia iam hiems peccati intentionis tuæ agilitatem retardantis, abijt. Veni formosa mea, quia iam hiems peccati intentionem pulchritudinis tuæ deturpantis, recessit. Veni autem amica mea, per intentionis tuæ singularitatem, vt me æternaliter amplexeris. Veni columba mea, per intẽtionis tuæ Deiformitatem, vt me æternaliter fruaris. Ego enim perpetua dilectione dilexi te. *Hier.31.a* Ad quam fruitionẽ æternam nos perducat, qui in æternum regnat æternus Deus, in æternum benedictus. Amen.

DE SECVNDO ITINERE *æternitatis.*

SECVNDVM iter æternitatis per quod spiritus humanus tendit ad intrinsecum secretum, & æternale manerium Domini Iesu, idest ad æternam eius diuinitatem, est æternorum studiosa meditatio. De quo itinere sunt septem per ordinem notanda.

Primum est, qualiter iter studiosæ meditationis immediate iter rectæ intentionis sequatur.

Secundum est, quid sit meditatio, & qualiter a cogitatione distinguatur.

Tertium est, qualiter in itinere meditationis Deus spiritum humanum illuminet, & confabuletur.

Quartum est, qualiter spiritus humanus in itinere meditationis Deum alloquatur.

Quintum est, qualiter allocutio diuina intrinseca a nostra meditatione distinguatur.

Sextum est, qualiter spiritus humanus per iter meditationis æternitatem Domini Iesu ingrediatur.

Septimum est, qualiter spiritus humanus ad veniendum per iter meditationis, ad æternitatem a Iesu inuitatur.

Qualiter iter studiosæ meditationis iter rectæ intentionis sequatur, & de necessitate huius itineris. Distinct. I.

PRimò igitur notandum est, qualiter iter studiosæ meditationis, iter rectæ intentionis sequatur, & quæ istius itineris sit necessitas. De quo notandum est, quod cum radius rectæ & simplicis intentionis, spiritu humano æternum & beatificum finem omnis consolationis vel consummationis, quasi speculatiue præostendat, quod necessarium est, quia nisi spiritus humanus finem illum aliqualiter præcognosceret, nesciret quo tenderet, vel vbi quiesceret, & nisi illum finem aliqualiter desideraret & inueniret, numquam quærere curaret, sed vagus & profugus super terram, vt alter Cain a facie Domini proiectus, *Gen.4.b* numquam stabilis permaneret, vt dicit Hugo libro 1. de arca Noe, *Hug.lib.1. de ar.mor. in prologo.* meditatio studiosa per omnia discurrendo ad hunc finem intentum inuestigando, quasi practice quærat, & inueniat, & spiritum ad illum cum animi ratione, & exultatione nõ desistat adducere; ideo rationabiliter immo necessario iter meditationis immediate sequitur iter intentionis. Vnde Richardus dicit: *Richar. de arca myst. lib.1.c.4.* Meditationis studium est semper quouis industriæ labore, qualibet animi difficultate, ardua quæque apprehendere, obscura irrumpere, occulta penetrare, donec veritatem diu quæsitam inueniat, & animum siue spiritum ad veritatis contemplationem, cum admiratione & exultatione adducat. Hæc ille. Hæc etiam duo itinera mutuo se iuuant. Intentioni duo sunt necessaria, scilicet amor boni, & cognitio veri, vt supra dictum est; sed meditatio hæc duo augmentat, & confortat suo feruore, quia secundũ Psalmistam: *Psal.38.a* In meditatione mea exardescet ignis, quia intẽtionem ad cognitionem veri illuminat, & quoad desiderium boni finis inflammat, ex quo intẽtio meditationem in finem intẽtum & desideratum rectius dirigit, & vehementer impellit. Item intentio finem itineris ostendit, meditatio vero viam ad summa & æterna pandit, & quæ sint necessaria itineri prouide disponit. ait Bernardus. *Bern.in 1. serm. de S. Andr.in fi.* Ex his patet, quare iter meditationis sequatur iter intẽtionis, & eius necessitas.

Quid sit meditatio, & qualiter a cogitatione distinguatur. Distinct. II.

SEcundò videndum est, quid sit cogitatio, ne spiritus humanus per viam cogitationis, pro via meditationis iter arripiat. Oportet scire quid sit cogitatio, & quid meditatio, & qualiter inter se distinguantur. De quo nota quòd Richardus dicit sic: *Rich. de arca mystica lib.1.c.3.* Sciendum, quòd vnam, eandemq. materiam habentia, aliter per cogitationem intuemur, aliter per meditationem rimamur. Multum enim a seinuicem differunt hæc, quamuis quandoque in materia conueniant. Et ideo dicit Richardus ibidem: quòd cogitatio est ipsius animi aspectus, ad euagationem pronus. Ipsa enim singulis pene momentis consueuit se ad inepta & friuola ralaxare, & sine vllo discretionis freno ad omnia se ingerere, vel præcipitem dare. Meditatio vero, vt dicit idem, est studiosa mentis intentio, ad inuestigandum diligenter intendens, & est prouidus animi intuitus, ad veritatis inquisitionem vehementer occupatus. Ex his patet multiplex istorum differentia,

rentia, vt ostendit Richardus ibidem dicens: Prius differunt, quia cogitatio per diuersa quæque lento pede graditur, sine respectu perueniendi, passim huc illucq. vagatur. Meditatio vero sæpe per ardua, & aspera ad directionis finem cum magna animi industria peruenire nititur. Secundò differunt, quia cogitatio serpit; meditatio incedit, & vt plurimum currit. Tertiò differunt, quia cogitatio est sine labore, & fructu; meditatio vero cum labore, & fructu. Quartò differunt, quia cogitatio semper vagis motibus de vno in aliud transit; meditatio autem semper circa vnum aliquod incessanter incedit. Quintò differunt, quia cogitatio oritur ex imaginatione, & ideo quandoque est sine ratione. Ad cuius intellectum nota, quòd sicut dicit Richardus, duplex est imaginatio. Vna est bestialis, alia rationalis. bestialis sine vtilitate, & deliberatione huc illucq. discurrit, quod & bestia facere potest. Rationalis autẽ, est illa qua imaginamur diuersa, componendo vel diuidendo prout volumus, quòd bruta non possunt sic facere. Meditatio enim oritur ex ratione; vnde quandoque transit in contemplationem per admirationem, & exultationem. Hæc ille. Et sic apparet, quid sit cogitatio, & quid meditatio, & qualiter inter se differunt & cõueniunt. vnum tamen pro altero frequenter ponitur, quia cogitatio in meditationem conuertitur, vt dicit Richardus.

Rich. in lib. Beniam. minor. c. 16.

Rich. lib. 1. Beniam. maior. de contempl. c. 4.

Qualiter in itinere meditationis Deus spiritum humanum illuminet, & alloquatur. Distinct. III.

TErtiò quia allocutio diuina illuminans mirabiliter a montibus æternis, mentem hominum ad ambulandum ad æterna inducit, & alleuiat viã: ideo notandum est, qualiter in itinere meditationis Deus spiritum humanum alloquatur, & de æternis quandoque quasi confabuletur, ne sicut dicit Bernardus, itinerantes laboribus fatigẽtur, sermonibus delectati. Dicit namque Bernardus super Cantica sic: Deus quasi viator quispiam itinerantibus sese associans, iucundis confabulationibus suis, a labore viæ omnem hominem releuat & commutat, ita vt eo discedente loquantur: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur nobis in via? Hæc ille.

Bernar. in Cãt. ser. 31

Luc. 24. e

Primò ergo videndum est, qualiter Deus in meditationibus nostris cum spiritu nostro loquatur & cõfabuletur. De quo notandum, quòd Dionysius in principio Angelicæ hierarchiæ dicit: Pater æternus lumen generat simplicissimum in essentia, & ipsum vniuersale lumen ab ipso Patre prodiens, ad communicandum sui cognitionem & participationem, non solum admittit cælestes mentes, sed & ad nos per distributionem bonitatis suæ venit, vt nos ab infimis separatos, suscitet ad sui desiderium & cognitionem, & remota mentis distractione, conuertit nos ad congregantis Patris visionem æternam. Hæc ille. Et hoc est lumen, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, quantum in se est: sed diuina illuminatio, est inspirata Dei locutio. Vnde Gregorius 2. Moralium dicit: Quasi enim audiẽtibus dicitur, quod videntibus inspiratur. Et Augustinus de triplici habitaculo, dicit sic: Dei locutio est occulta inspiratio, qua mentibus suam voluntatem, & suam veritatem ostendit visibiliter. Sic & Gregorius 2. Moral. ostendit, quòd Deus nos alloquitur per inspirationem mentis intrinsecam. Vnde & 35. Moral. dicit sic: Loquitur quippe Deus intrinsecus silenter, sonans inuisibili lingua compunctionis, & quantò plenius intus auditur, tantò ab exteriorum desideriorum strepitu perfectius audiens auertitur, vt cum Propheta Dauid dicat: Audiam, quid loquatur in me Dominus Deus, &c. In his qui conuertuntur ad cor, idest mentem, in qua Deus tamquam in imagine sua

Ioan. 1. a
Greg. lib. 2. Moral. c. 4. ante med.
Aug. de tripl. hab. c. 5. ante med. to. 9.
Gregor. vbi sup. proxi. & lib. 35. Mor. c. 3.
Greg. li. 27 Mor. c. 13. post med. in sensu.
Psal. 84. c

A habitare dignatur. Quomodo autẽ ibi habitaret æternus, & non loqueretur de æternis?

Secundò nota quis diuinam allocutionem audiat. Ad hoc respondit Dominus dicens: Qui habet aures audiendi audiat. Et in Apocalypsi: Qui habet aures audiendi, audiat quid spiritus dicat Ecclesijs. Quod exponens Richardus ibidem dicit: Aures audiendi habet ille, qui spiritum habet intelligendi, & affectũ diligendi, & promerendi ea, quæ dicuntur vel promittuntur. Vnde Dominus loquens Iudæis surdis quantum ad auditum interiorem, siue sensum spiritualem, dixit, quare non cognoscitis loquelã meam? B quia non potestis audire sermonem meum, quia ex Deo non estis, sed ex patre diabolo estis, qui in veritate non stetit, & ideo mendax est. sed qui ex Deo est, verba Dei audit, & si quis sermonem meum seruauerit, mortem non gustabit in æternum. sed qui viuit habet sensus interiores spirituales viuaces, sed tamen non omnes habent eos exercitatos, & apertos ad audiendum verbum Dei. Nisi enim sensus auditus interior excitetur, & a Iesu aperiatur, spiritus noster surdus, & mutus ad audiendum efficitur, vt de talibus dicatur illud Psalmi: Aures habent, & non audient Deum intus loquentem, nec enim est spiri- C tus in ore ipsorum ad Deum alloquendum. His concordat Gregorius 27. Moral. vbi dicit sic: Vox Domini auditur, cum gratiæ eius aspiratio mente concipitur, cum sensualitas occultæ nostræ surditatis rũpitur, tunc auditus reparatur. De hoc nota infra in sexto itinere dist. 4.

Matt. 11. b
Apoc. 2.
Ps. 113. b
Greg. 27. Mor. c. 13. paulo post princ.

Sed qualiter sensus interiores reparantur, & excitantur, docet Apostolus ad Romanos, vbi dicit: Si spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis, scilicet secundum spiritum. Qui autem secundum spiritum viuunt, quæ spiritus sunt sentiunt, idest spiritualia eius sapiunt. Cuius ratio est, quia viuificato spiritu D viuificatur & sensus spiritus, vt in spiritualibus exercitentur, & delectetur in eis, scilicet in spiritualibus. quod nõ solum verum est de sensu interiori auditus, sed etiam de omnibus sensibus interioribus. Quod etiam probatur in libro de spiritu, & anima, vbi dicitur sic: Cum exterior sensus carnis bono suo vtitur, interior sensus quasi obdormit. Non enim cognoscit bona interioris sensus, qui iucunditate exteriorum bonorum capitur. Nam qui in carne viuit, in carne sentit, & dolores carnis fugit quantum potest, & consolationes quęrit carnis, sed talis vulnera animę prorsus ignorat: ideo nec medicinam quærit eis. Cum E autem mortuus fuerit sensus animæ, quo viuit in carne, tunc viuificari incipiet sensus interior, quo sentit semetipsum, & tunc sciet dolores suos spiritus, & sentire incipiet sua vulnera, & etiam oblectamenta sua, & tantò perfectius quantò intimius. Hæc ille. Tales ergo cum iam habent interiorem auditum apertum, audiunt Deum in se loquentem, vt dicant illud Psalmi: Ignitum eloquium tuum vehementer, & seruus tuus dilexit illud: & de hoc infra in 6. itinere dist. 3.

Rom. 8. c
Auct. de sp. & ani. c. 9. in fin. apud Aug. to. 3.
Ps. 118. s

Tertiò etiam nota quòd sicut patet per Gregoriũ 2. Moral. Deus non omnes æqualiter alloquitur in meditationibus suis. nec vnumquemque hominem F omni tempore æqualiter alloquitur, sed prout vnicuique opus est. Quare & Dominus discipulis dixit: Multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo.

Gregor. 2. Mor. c. 4.
Ioan. 16. b

Item sciendum est, quòd Dominus multipliciter loquitur nobis, primo aliquando acriter arguendo, dicens: Quos amo, arguo, & castigo. Quod Richardus, & Haymo exponentes dicunt: Vt ad illud quod Dominus suadet, nos perducat, proponit arguere & castigare quos amat. ideo libenter toleranda sunt eius verba & verbera. Secundò, terribiliter comminando, dicit: Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes, & arescet, & in ignem mittetur & ardet. Tertiò, prudenter docendo, dicit: Vos dixi amicos.

Apoc. 3. d
Ioan. 15. a
Ioan. 15. c

Chrys. homil. 76. in Ioan. ante med. to. 3. cos. Quare? quia omnia, quæ a Patre meo audiui, nota feci vobis. scilicet quæ necessaria ad salutẽ fuerunt, ait Chrysostomus. In Matthæo, Aperiens os suũ docebat eos, dicens: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Mat. 5. a Quarto, vtiliter suadendo, dicens: Apoc. 3. d Suadeo tibi emere aurum ignitum probatum, vt locuples fias. Per aurum, vt dicit Richardus ibidem, signatur charitas, quæ vt aurum fulget, quæ dilectione feruet, quæ in tribulatione fornacem examinationis sustinet. Hæc ille. Quinto, veraciter promittendo. Ioan. 14. b Vnde ait Dominus: Qui diligit me, sermonem meum seruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud B eum faciemus. Hic tria promittit, scilicet, dilectionem, visitationem, & mansionem. Quid maius his? Cant. 5. a Sexto, dulciter consolando dicens: Comedite amici mei, & inebriamini charissimi. Comedite corpus meum, bibite sanguinẽ meum, & inebriamini diuinitate mea. Verbum caro factum est, vt cibus angelorũ fieret cibus hominum, ait Gregorius. Septimo, familiariter susurrando. vnde in Iob dicitur: Porro dictum est ad me verbum abscõditum, & quasi furtiue Greg. lib. 5. Mor. c. 19. statim a princ. suscepit auris mea venas susurrij eius. Quod Gregorius exponens 5. Moral. dicit, quòd per verbum absconditum allocutio intimæ aspirationis intelligitur, C quæ mentem siue spiritum contingens subleuat, & temporales cogitationes deprimens, hanc æternis desiderijs inflammat, vt nihil nisi superna cogitare libeat, & cuncta inferiora contemnat. Absconditum igitur verbum audire, est locutiones sancti Spiritus in corde concipere, quem mundus audire nõ potest, quia Spiritum sanctum accipere non potest, qui ad diligenda inuisibilia non assurgit. Hæc Gregorius. *Sequitur*. Et quasi furtiue suscepit auris mea venas Ibid. c. 20. susurrij eius, vbi dicit Gregorius: Susurrium occulti verbi est ipsa locutio aspirationis internæ. Venæ autem susurrij, dicuntur earũ cogitationes, quibus hæc D ipsa aspiratio ad mentẽ ducitur. Venas igitur superni susurrij auris cordis furtiue suscipit, quando subtilitatem locutionis intime afflata mens raptim, & occulte cognoscit. Nisi enim ab exterioribus desiderijs se abscondat, interna non penetrat, & occultatur vt audiat, & audit vt occultetur. Hæc ille. Verba huius diuini susurrij quandoque sic sunt abscondita & occulta, vt in intimis audita, extra dici non possint. Greg. li. 25. Mor. c. 10. Vnde dicit Gregorius 25. Moral. Riuuli spiritualium donorum, in amantis mente, ita de cælestibus subtiliter currunt, vt per os carnis explicari nõ possint. Hæc ergo nemo scit, nisi qui accipit, ait Dominus in Apo- E Apoc. 2. c calypsi vbi dicit Haymo, qui ad hoc prædestinatus est, vel vt dicit Augustinus ibidem, qui acceperit per experientiam, vel per reuelationem. Et huius allocutionis habuit experientiam, qui dixit: Cant. 5 b Anima mea liquefacta est, vt dilectus locutus est. Sic igitur apparet, qualiter Deus spiritum nostrum in meditationibus alloquatur.

Qualiter spiritus humanus in itinere meditationis Deum alloquatur. Distinct. IIII.

QVartò videndum est, qualiter spiritus noster, siue F mens nostra, in meditationibus suis Deum se alloquentem alloquatur. Cum enim Deus, vt iam supra dictum est, spiritum siue mentem nostram in meditationibus quandoque tam amicabiliter & dulciter alloquatur, vt spiritus noster quasi ad- Psal. 118. n mirando cum Propheta clamet: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua super mel ori meo: condecens & necesse est, vt spiritus noster Deum alloquentem se, humiliter & dulciter cum reuerentia, & cum gratiarum actione alloquatur, dicens cum Psalmista: Psal. 18 c Si immaculatus ero: erunt, vt complaceant, eloquia oris mei quantum ad allocutionem exteriorem: Et meditatio cordis mei in conspectu tuo semper quantum ad allocutionem interiorem. De hac allocutione dicit Bernardus: Bern. super Cãt. ser. 45 in prin. Sicut quondã Moyses quasi amicus ad amicum cum Domino loquebatur, & Dominus respondebat, ita & nunc inter verbum & animã, ac si inter duos vicinos, familiaris admodum celebratur allocutio. Nec mirum, ex vno enim fonte amoris vnicuique influit diligere inuicem, & confoueri pariter. Dulciora ergo melle volant hincinde, totius in se verba suauitatis & mutui feruntur aspectus, sancti indices amoris, cum dicat alter in Canticis: Ecce tu pulchra es amica mea. & statim altera dicat: Ecce Cant. 1. d tu pulcher es dilecte mi. ibidem. Lectulus noster floridus. Hæc ille.

Primo igitur de ista allocutione notandum est, quòd Deus summe affabilis, vt spiritum siue animam ad hanc allocutionem animet & incitet, ipse prior alloquitur eam, dulciter inuitando ad se alloquendum, dicens: Sonet vox tua in auribus meis, idest desiderium tuum. Et reddit illius rationem, dicens: Vox enim tua dulcis, quia procedit a fonte dulcedinis Cant. 2. d inspiratæ charitatis, & ex fonte candidæ & sapidę veritatis, ideo in spiritu & veritate sonent in auribus meis. Et quia verba tua exteriora dulcescunt ex dulcedine verborum interiorum, ideo fauus distillans Cant. 4. e sunt labia tua, quantum ad verba exteriora, quia mel dulcis charitatis, & lac candentis veritatis sub lingua tua abscõdita sunt quantum ad verba interiora. ideo dicit: Eloquium tuum dulce. Cant. 4. b

Secundo de ista allocutione nota, quid sit os animæ vel spiritus, & quid lingua quibus Deum alloquimur, Gregorius 15. Moral. dicit, Greg. li. 15. Moral. c. 5. post med. quòd os cordis, idest animæ, est meditatio siue cogitatio, alias Propheta non diceret: Labia dolosa in corde, & corde locuti sunt. Psal. 11. a Ex abundantia enim cordis loquitur, tam spirituale, quàm corporale, siue bonum, siue malum. Lingua vero spiritus siue animæ, quid sit ostendit Bernardus dicens: Bern. super Cãt. ser. 45 post med. Verbum Dei est spiritus & anima est spiritus, & habent linguas suas, quibus sibi se alterutrum alloquantur, præsentesq. indicent. Et verbi diuini lingua, est fauor dignationis. Animæ vero lingua, est feruor deuotionis. *Et sequitur ibidẽ*. Elinguis est anima atque infans, quæ hanc non habet, & nullatenus potest illi esse sermocinatio cum verbo Dei. Ideo cum verbum huiusmodi linguã mouet, volens ad animam loqui, non potest anima non scire, vel sentire eius sermonem. Viuus est enim ser- Heb. 4. c mo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingẽs vsque ad diuisionem spiritus & animæ. Et rursum cum sua verba mouet anima, verbũ Dei multo minus potest latere, non propter hoc quia vbique præsens, sed magis propter hoc quod nisi ipso stimulante, deuotionis lingua minime ad loquẽdum moueretur. Hæc omnia Bernardus, & Gregorius.

Tertio necessarium puto, circa istam allocutionem spiritualem scire, quid sint verba spiritus, & animæ & qualiter diuersimode Deum alloquitur anima. De hoc dicit Gregorius 2. Moral. sic: Greg. lib. 2. Moral. c. 4. ante med. Animarũ verba sunt ipsa desideria. Nam si desiderium sermo non esset, propheta non diceret: Desiderium cordis eorum audiuit auris tua. Psal. 9. d Magnum desiderium est magnus clamor. Tanto ergo minus clamat quis, quanto minus desiderat, & tanto maiorem vocem in aure circumscripti spiritus exprimit, quanto se in eius desiderio plenius fundit. Inde dicit Augustinus 10. lib. confess. Aug. 10. confess. c. 2. in sensu to. 1. quòd nihil corporale in spirituali allocutione imaginandum est. Vnde Bernardus dicit: Bern. vbi sup. prox. Quoties legis vel audis verbum æternum & animam pariter colloqui, & seinuicem inuicẽ intueri, noli imaginari corporeas voces, vel apparere corporeas imagines, quia hæc locutio verbi est infusio doni, & responsio animæ est admiratio cum gratiarum actione. Hæc Bernardus. Sed Gregorius 2. Moralium Gregor. 2. Moral. c. 4. ante med. dicit: Vox animæ per distincta verba se explicat, dum se per innumeros modos admirationis format.

Anima in oratione multipliciter loquitur cum Deo. Ideo notandum est, quòd anima siue spiritus humanus secundum diuersa desideria, & diuersos modos admirationis, diuersimode Deum alloquitur in suis meditationibus. Qui licet sint infiniti, tamen ad septem reducuntur. Quandoque enim eum animus alloquitur, vt Deum fideliter adorando, vt quando in meditationibus suis desideria sua in vera fide & sincera charitate soli Deo exhibet, quod soli Deo debetur, quia scriptum est, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Veri adoratores sunt, qui eũ in spiritu & veritate adorant. Ita quod concordat cultus exterior interiori. Soli autem Deo seruitur, cum totus homo in Deum per intentionẽ ordinatur. *Matt. 5. b* *Ioan. 4. c*

Secundo, vt Creatorem vehementer admirando, vt quando cum stupore mentis diuinorum operum & factorum magnitudinem rimamur, per gradus admirationis ascendendo vsque ad mentis excessum, ait Richardus libro 2. cap. 1. vt clamet cum Apostolo: O altitudo diuitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei, &c. Et Psalmista: Quàm magnificata sunt opera tua, Domine. *Rich. lib. 2. de contẽpl. c. 1. in prin.* *Rom. 11. d* *Ps. 103. c*

Tertio, vt Patrẽ confidenter deprecando, vt quando desideria filialis necessitatis ad paternam clementiam humiliter clamant, dicendo: Pater noster, qui es in cælis, &c. In quo omnes petitiones nobis necessariæ includuntur. Gregorius 22. Moral. dicit: Vera postulatio non est in vocibus oris, sed in cogitationibus cordis. Valentiores voces apud secretissimas aures Dei non faciunt verba nostra, sed desideria petitoria. *Greg. li. 22. Mor. c. 13. ante med.*

Quarto, vt Dominum humiliter honorando, vt quando se inutilem reputans seruum, nihil boni sibi ascribit, sed omnia a Domino largitore omnium, se gratis recipere cognoscit. Vnde Gregorius 16. Moral. dicit sic recitãs illud Psalmi: Dixi Domino Deus meus es tu; quoniam bonorum meorum non eges, & dicit. Talis vere nobis Dominus est, qui bono serui non indiget, sed bona confert. *Greg. li. 16. Mor. c. 1.* *Psal. 15. a*

Quinto, vt iudicem horribiliter timendo, vt quando trepidis desiderijs reatum & infirmitatem propriam cũ confidentia infinitæ misericordiæ insinuat, dicẽs illud Iob: Loquar in amaritudine animæ meę, vbi dicit Gregorius, Amaritudo præsentis pœnitentiæ extinguit supplicia sequentis iræ, quare confidenter dicit: Noli me condemnare. Si autem dicis, non condemnabo te, ergo indica mihi cur me ita iudices. Respondet dicens per Apostolum: Cum a Domino iudicamur, corripimur, vt non cum hoc sæculo damnemur. *Iob 10. a* *Greg. lib. 9. Mor. c. 24. statim a princ.* *1. Cor. 11. g*

Sexto, vt socium familiariter confabulando, vt quando anima diuina allocutione refecta, e conuerso seipsam cum gratiarum actione in feruore desideriorum socialiter se exhibet, & familiariter se alloquentem alloquitur. Quod autem societas possit esse inter Deum, & animam, dicit Apostolus: Fides est per quam vocati estis in societatem filij eius. Et Ioãnes: Si in luce ambulamus, sicut & ipse in luce est, societatem habebimus adinuicem. Quod autem mutuo se & socialiter alloquantur, patet supra, vbi dicitur, quod Deus quasi viator itinerantibus sese associat, & iucundissimis confabulationibus suis a labore viæ releuat omnem hominem, & commutat, &c. *1. Cor. 1. b* *1. Ioan. 1. c* *Sup. dist. 4. huius itinerarij.*

Septimo, vt sponsum dulciter susurrando, vt quãdo præ magnitudine amoris occulta, & intima desideria nec ad plenum formare valet, nec plene exprimere. Cum enim Dominus Deus cum anima susurret, vt supra dictum est, necesse est, vt anima cũ Deo susurret. Susurrium autem diuinũ, vt ait Gregorius 5. Moral. est cum animam tam intima inspiratione alloquitur, vt per os carnis exprimi non possit. Sic & susurrium animæ est, vt cum ad intima sua reducta fuerit per diuinum susurrium, concipiat verba, quæ per os carnis exprimere non potest. Hoc autem susurrium non fit, nisi in silentio & in solitudine. Ideo *Supra dist. prox. praecedenti.* *Greg. lib. 5. Mor. c. 19. & 20.*

A dicit Dominus per prophetam Oseam: Ducam eam in solitudinem, & ibi loquar ad cor eius. Ducit autem in solitudinem, vocando eam ad sua intima, vt sola cum solo loquatur, in nullo impedita. Vnde Cãticorum vltimo dicit: Fac me audire vocem tuam, ac si dicat: Ego intimus menti sum, tu autem exterius adhuc quasi longe distas, ait Vercellensis; & ideo vox tua quasi exterior minus audibilis tamquam frigida, & ideo minus gratiosa: & ideo fac me audire vocem tuam in intimis ardentissimorum desideriorum. Vnde Vercellensis exponens idem verbum dicit: Sponsus trahens se ad interiora supernarum al- *Osee 2. e*
B locutionum, vt animam ad interiora desideriorum prouocet, & eo feruentiora desideria in ea suscitet, dicit: Fac me audire vocem tuam in intimis tuis. Non enim est sponso vox audibilior, quàm feruens desiderium sui. Hæc ille. Ex quo patet, ait Vercellensis, quòd Dominus ostendit nihil nobis esse salubrius, nihil in nobis esse Deo iucundius, nihil in portione Mariæ esse perfectius, quàm in feruore desideriorum ecstaticorum, in diuinum radium extentorum incessanter exerceri semper in supernis, iucundando in intima Dei allocutione. Ibi audit verba arcana, quæ non licet homini loqui, ait Hugo super
C Angel. hierarchiam. *Hug. sup. 7. Ang. hier. lib. 6. ante med.*

Qualiter allocutio diuina a nostra meditatione distinguatur. Distinct. V.

Quintò, quia simillima sunt cogitata nostræ mentis sermonibus veritatis, ideo necesse est, vt arbitror scire, qualiter allocutio diuina a nostra meditatione distinguatur. De quo notandum est, quòd cum secundum Augustinum de triplici habitaculo: Allocutio Dei sit diuina inspiratio, qua mentibus nostris suam voluntatem, & suam veritatem in-
D uisibiliter ostendit: Meditatio autem humana sit studiosa mentis intentio ad inuestigandum veritatem, diligenter insistens cum labore, ait Richardus, planum est, quòd meditatio humana ab allocutione diuina multipliciter distinguatur. *Aug. de triplici habit. c. 5. statim a prin. to. 9.* *Rich. de cõtempl. li. 1. c. 3.*

Primò distinguuntur in hoc, quia allocutio diuina præcedit, & inchoat meditationem humanam. Dicit enim Apostolus, quòd non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, tamquam ex nobis, quãto minus sumus sufficientes aliquid meditari ex nobis, tãquam ex nobis? cum meditatio perfectior sit cogitatione, sicut dicit Richardus libro 1. cap 3. Sufficien-
E tia autem nostra ex Deo est. Vnde Sapiens: Cor hominis phantasias patitur, nisi ab Omnipotente inmittatur & illustretur. Cui concordat Bernardus ser. 46. super Cantica, vbi loquens de spirituali locutione, quæ fit in meditatione dicit: Lingua animæ est feruor deuotionis. Et elinguis est anima, & infans, quæ hanc non habet, & non potest illi esse sermocinatio cum verbo, & nisi ipso verbo diuino stimulante deuotionis lingua numquam ad loquendum moueretur. Nisi ergo allocutio diuina, siue inspiratio, mentem ad meditandum excitet, & inspiret spiritui quid, qualiter, & quando de diuinis sit meditandum, humana
F meditatio vana & inutilis remanet, quia in ea non exardescit ignis deuotionis, sed ignis vanitatis, & cupiditatis. *2. Cor. 3. b* *Rich. ibid.* *Eccli. 34. a* *Bern. ser. 45. sup. Cãtic. post medium.*

Secundò distinguitur, quia allocutio diuina meditationem humanam instruit, & verificat. Allocutio enim diuina ex inspiratione diuina procedit a veritate infallibili. docens loqui, & meditari cælestia, & supernaturalia ostendit, vt supra dictum est. Meditatio autem oritur ex ratione humana, vt dicit Richardus libro 1. cap. 3. Qualiter ergo ratio meditationem de cælestibus instruet vel verificabit, cũ ipsa sine inspiratione & vnctione, quæ de omnibus docet, vt dicit Ioannes, non possit se extẽdere ad supernaturales veritates? & ideo circa talia cæca, & muta est. *1. Ioan. 2. d*

Ioan.3.d Qui enim de terra est, de terra loquitur. Super quibus verbis dicit Augustinus, quòd homini secundum se considerato, non conuenit loqui nisi terrena. Talis enim ex proprijs loquitur, & animalis homo nō percipit ea, quæ Dei sunt. Talis iniquitatem meditatus est in cubili suo, ait Psalmista, idest in corde suo, de quo exeunt furta, homicidia, &c. diuina autem allocutione adueniente & audita, in interiori inspiratione tota meditatio instruitur & verificatur. In inspiratione enim idem est dicere & illuminare, audire, & videre. Quia sicut dicit Gregorius 2. Moral. Quasi auditu dicitur, quod videntibus inspiratur. Loquendo veritas docetur, illuminando veritas videtur. Hæc ille. Experientia prædictorum patet, quia cum ex abundantia cordis os loquatur, tā cordis quàm corporis; de corde sic inspirato non exeunt cogitationes malæ, furta, homicidia, & cetera talia, sed meditationes odoriferę, verba dulcia, vt talis anima dicere possit illud Canticorum: Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter vbera mea commorabitur. Dilectus, inter vbera, id est, in mea memoria, ait Glossa, commoratur per continuam meditationem, vt fasciculus myrrhæ quæ corpora à putredine conseruat, & vermes mortificat, ait Vercellensis: & ideo fasciculus myrrhæ signat suauissimam fragrantiam sanctarum meditationum de Deo, quæ mentem a putredine & corruptione mortalium præseruat, & vermes, idest offendicula meditationum mortificat. Talis meditationis eloquium est dulce.

Aug. tract. 14. in Ioā. ante med. to. 9. *Psal. 35. a* *Matt. 15. b* *Greg. lib. 2. Moral. c. 4. an. med.* *Cant. 1. c* *Cant. 4. b*

Tertiò patet distinctio inter allocutionem diuinam & meditationem, quia allocutio diuina meditationem humanam perficit & consummat. Dicit namque Dionysius, quòd bona naturalia perficiūtur per bona supernaturalia. De bonis autem naturalibus animę dicit Glossa super principium Canticorum sic: Omnes animæ motiones vniuersitatis conditor creauit ad bonum, scilicet æternum, ad quod tantum per se peruenire non poterant, nisi supernaturalibus bonis supernaturaliter perficerentur. Vnde dicitur ibidem: Disce motus animæ tuæ & naturalis amoris incendium ad meliores transferre, scilicet ad supernaturales perfectiones. Motus enim animæ tam intellectuales quàm affectuales, inter Deum, & animā, in meditationibus quasi quidam nuncij discurrunt, qui inutiles, & indigni erunt in conspectu Dei, nisi lumine veritatis, & feruore charitatis per diuinum alloquium præueniantur, alioquin si homo ex proprijs loquatur, mendax inuenitur. Hæc enim dona supernaturalia faciūt motus mentis, tam intellectuales, quàm affectuales, dignos, & acceptos in conspectu Dei, tamquam filias Iudæ, & Hierusalem regem suum in decore suo videntes. De istis nuncijs loquēs Richardus dicit sic; Quotidie, ni fallor, qui meditationi, & locutioni insistitis, Dei nuncios suscipitis. Quoties enim ex abditis scripturæ recessibus, nouos intellectus eruimus, quid aliud quam quosdam dilecti nostri nūcios recipimus? Huic sane negotio subseruit omnis sacra lectio, sagaxq. meditatio. Alij namque legentibus, alij meditantibus, diuinorum secretorum internuncij occurrūt, qui dilecti nostri ad nos mādata perferunt, & de singulis instruunt.† Non enim decet amātes, mutua studia, mutuaq. in alterutrum desideria nescire, neque sufficit æstuanti animæ ardentiq. desiderio semel audire dilectum. Obsecro ergo manda remanda. Nuncius medius inter nos discurrat, qui me de singulis instruat, doceat me non solum super statum meum, sed & de statu tuo, doceat quomodo apud te sit. vel quid tibi de me placuerit. Hæc ille.

Dionys. de Ang. Hier. in 4. *Rich. de cōtempl. li. 4. c. 14. ante med.* *† Idē ibid. c. 13. ante med.* *Qualiter cognosci possit an aliqua motio sit a Deo, vel a dæmone.*

Sed qualis differentia inter nuncios veros, & falsos sit, & quomodo cognoscamus docet Richardus dicens sic: Diuinus nuncius proculdubio est, per quem diuinæ volūtatis beneplacitum cognoscimus, per quem ad æternorum cognitionem illuminamur, per quem ad æternorum desiderium inflammamur. Hæc ille. Ex quo patet istorum nunciorum differētia. Nunciantes enim nobis quæ sunt contra Dei voluntatem, vel de mundanis, vel de his quæ sunt carnis, sunt falsi nuncij, quæ carnis sunt sentientes, quia caro, & sanguis reuelauit eis. Alij vero sapiunt quæ Dei sunt, quia Pater reuelauit eis, ergo ex fructibus eorum cognoscetis eos. Aqua frigida animæ sitiēti, bonus nuncius de terra longinqua.

Rich. vbi sup. lib. 5. c. 13. ante med. *Matt. 7. c* *Prou. 25. d*

Sed Bernardus aliter distinguit inter allocutionē diuinam, & meditationem humanam, dicens: Sunt quædam verba nostri sponsi ad nos, nostræ meditationes de ipso & de eius gloria, elegantia, potentia, & maiestate. & non solū hæc, sed & cum versamus auida mente testimonia eius, & iudicia oris eius, & in lege eius meditamur die ac nocte, sciamus pro certo adesse sponsum, atque alloqui nos, vt non fatigemur laboribus, sermonibus delectati. Tu ergo cum tibi talia volui animo sentis, nō tuam putes cogitationē, sed illum agnosce loquentem, qui apud Prophetam dicit: Ego qui loquor iustitiam. *Sequitur.* Similia enim sunt cogitata nostræ mentis sermonibus veritatis in nobis loquētis. nec facile quis discernit, quid intus cor suum portat, quidve intus audiat, nisi qui prudenter aduertit Dominum in Euangelio loquentem: Quia de corde exeunt cogitationes malæ. & illud: Quid cogitatis mala in cordibus vestris? &: Loquitur mendaciū, qui de proprijs loquitur. Apostolus autem: Non sumus sufficientes, inquit, cogitare aliquid ex nobis tamquam ex nobis, subaudi, bonum, sed sufficientia nostra ex Deo est. *Sequitur.* Cum ergo mala in corde versamus, nostra cogitatio est; si bona, sermo Dei est. Illa cor nostrum dicit, hæc audit si bona sunt. Audiam, ait Propheta, quid loquatur in me Dominus Deus, quoniam loquetur pacem in plebem suam. Itaque pacem, pietatem, iustitiam Deus in nobis loquitur, nec talia nos cogitamus ex nobis, sed in nobis audimus. Ceterum homicidia, adulteria, furta, blasphemiæ, & his similia de corde exeunt, nec illa audimus, sed ea dicimus. *Sequitur.* Fiunt tamen quandoque in cordibus immissiones per angelos malos, vt in cor Iudæ misit diabolus, &c. nec talia de corde exeunt, sed ei immittuntur. Quid autem in his tribuatur cordi, vel quid hosti, & quādo, incertum est mihi, sed hoc quidem sine periculo est. *Sequitur.* Sed sane aliud est vbi periculose, immo dānabiliter erratur, atque vbi certa regula pręfigitur, ne quod Dei est in nobis, demus nobis, putantes verbi visitationem, nostram cogitationem. Quantum ergo distat bonum a malo, tantum distant ista duo a se: quoniam nec de verbo malum, nec de corde exit bonum, nisi forte quod prius de verbo cōcepit. Sciant enim inimici gratiæ, absque gratia nec ad cogitandum bonum, sufficere cor humanum, sed sufficientia eius ex Deo est. Et sciant qui cogitant bonum, vocem Dei esse, non cordis prolem existere. Vide autem quoniam verbū Dei quod egreditur de ore Dei, non reuertatur ad eum vacuum, sed prosperatur, & facit omnia ad quæ misit illud, vt dicere possis & tu; Gratia Dei in me vacua non fuit. *Sequitur.* Felix mens cui indiuiduus comes vbique se affabilem præbet, cuius indesinenter oblectata suauitate facundiæ, a carnis molestijs, & vitijs sese vēdicat, omni hora redimendo tēpus a diebus malis, quoniam talis non conturbabitur, sicut dicit Scriptura, quidquid acciderit ei. Hæc omnia Bernardus.

Bernar. in Cant. ser. 32. ante medium. *Isa. 45. c* *Mat. 15. b* *Matt. 9. a* *Ioan. 8. f* *2. Cor. 3. b* *Psal. 84. a* *Psal. 77. c* *Ioan. 13. a* *2. Cor. 3. b* *1. Cor. 15. b* *Prou. 12. e*

Qualiter spiritus humanus per iter meditationis æternitatem Domini ingrediatur.
Distinct. VI.

SExtò videndū est, qualiter spiritus noster in itinere studiosæ meditationis intrinsecum secretum, æternum manerium Domini Iesu ingredi conatur.

Circa

Vt anima ad pfectionem perueniat contéplationis té poralia fugere debet. Circa quod notandum est, quod cum verbum æternum se spiritui nostro in meditatione sua quasi quendam viatorem, iucundissimis confabulationibus associet ipsum de temporalibus abstrahendo, de æternis instruendo, ad æterna inuitando, vt ex prædictis patere potest, ideo necesse est, vt spiritus noster temporalia fugiat, quia ex hoc æternis appropinquat, & ad interiora deserti cum Moyse intrat, vt de æternis audiat, in solitudine meditationis assiduæ permaneat, in æterna introeat, & cum Apostolo Paulo conuersationem in cælis habeat, vt cum Psalmista dicere possit: Ecce elongaui fugiens, & mansi in solitudine. Quod verbum exponens Bernardus super Cantica dicit sic: Non fuit contentus exire, nisi & longe se faceret, vt quiescere posset. Et si transilisti carnis oblectamenta, vt minimè iam obedias concupiscentijs eius, nec tenearis illecebris, & curis, perfecisti & separasti te, sed nondum te elongasti, nisi & irruentia vndique phantasmata corporearum similitudinum, transuolare mentis puritate præualeas. Hucusque noli tibi promittere requiem. Erras, si circa te inuenire æstimas locum secretum quietis, & solitudinis, secretum luminis, & habitaculum pacis. Hæc Bernardus.

Exo. 3. a
Phil. 3. d
Psal. 54. b
Bern. sup. Cāt. ser. 52 cir. med.

Sed nota, quòd hæc solitudo meditationis in mente est humana, vt dicit Gregorius 4. Moralium, dicit enim: In solitudine manere est a secreto cordis terrenorum desideriorum tumultus expellere, & in vna intentione æternæ patriæ, amorem intimæ quietis anhelare. *Sequitur.* A tumultu rerum temporalium magnum quendam secessum petierat, quietam mentem, in qua tanto verius Deum cerneret, quanto hunc cum se solo solum inueniret. Hæc ille. Vnde Psalmista manens in solitudine illa, ait: Expectabā eum, qui saluum me fecit, a pusillanimitate spiritus & tempestate. In quibus verbis dicit Propheta se a duobus malis liberatum in solitudine, quæ consueuerunt impedire ambulantes in tenebris æternitatis, scilicet a pusillanimitate spiritus, & tempestate. Primum est interius, secundum est exterius. Primum, scilicet pusillanimitas est ex defectu fidei, ex quo omnia interiora impedimenta oriuntur, quia spiritus sine fide infirmus est vsque ad mortem. Ab hac pusillanimitate in solitudine tantum saluatus fuit, vt dicat: Quoniam in te eripiar a tentatione, & in Deo meo transgrediar murum. Quod Gregorius exponens 26. Moraliū dicit: Murus est omne quod itineri nostro obijcitur ne ad Deum, quem diligimus transeamus; sed murum transgredimur, cum præ amore illius omnia mundi delectamenta calcamus.

Greg. lib. 4. Mor. c. 28. cir. med.
Psal. 54. b
Greg. li. 26. Mor. c. 10.
Psal. 17. c

Secundum, scilicet tempestas est ex defectu charitatis, ex quo oriuntur impedimenta itinerantium ab exteriori, quia omnis tempestas exterior frequenter generat interiorē, nisi adsit charitas, quæ omnia suffert. Ab hac tempestate in solitudine Psalmista tantum liberatus fuit, vt diceret, quoniam in solitudine expectabam, perfecit pedes meos tamquam ceruorum. Quod Gregorius 26. Moral. exponens dicit: Electorum mentes cerui dicuntur, dum quæque, quę in hoc mundo obuiantia, obsistere sibi conspiciunt, contemplationis saltu transcendunt, & more ceruorum despectis terrenarum rerum sentibus, in superna, idest, æterna se euehunt. Hæc ille. Igitur in hac meditatione solitaria, sola cum solo secure manet, a temporalibus abscondita, æternis veritatibus meditatione fidei, & charitatis feruore viuificata & stabilita. Quod etiam Hugo lib. 2. de arca Noe, ostendit, dicens: Si per studium meditationis assiduè cor nostrum inhabitare cœperimus, iam quodammodo temporales esse desistimus, & quasi mortui mundo facti, intus cum Deo viuimus. tunc quidquid fortuna extra molitur, facile contemnimus, quia ibi fixum est nostrum desiderium, vbi mutabilitati non subiacemus. Ecce iam studiosa mentis meditatio intantum se exercuit & perfecit, quòd in contemplationem transiuit. Et hoc est, quod dicit Richardus: Veritatem per meditationem diu quæsitam, tandem inuentam, mens solet cum auiditate suscipere, mirariq. cū exultatione, eiusdem quoque admirationi diutius inhærere, & hoc est iam meditando meditationem excedere, & per meditationem in contemplationem transire, sicut etiam cogitatio quandoque in meditationem trāsit. Hæc illę. Ex his apparere potest, quomodo spiritus humanus per meditationem æternorum a temporalibus recedit, & æternis inhæret, vt dicat cum Apostolo: Nostra conuersatio in cælis est, & cum Psalmista: Transiuimus per ignem & aquam, & eduxisti nos in refrigerium.

Ibidem.
Greg. ibid.
Hugo li. 2. de ar. Noe. cap. 1. ante med.
Rich. vbi sup. lib. 1. c. 4.
Phil. 3. d
Psal. 65. c

Qualiter spiritus humanus ad veniendum per iter meditationis ad æternitatem a Iesu inuitatur. Distinct. VII.

SEptimò videndum est qualiter spiritus humanus ad veniendum per iter studiosæ meditationis, ad intrinsecum & æternum Domini Iesu secretum, ab ipso dulciter inuitatur, dicens Sponsæ in Canticis: Surge propera amica mea, columba mea, formosa mea, & veni. Cuius inuitationis subiungit allectiuū, dicens: Veni, quia iam est itinerandi optata facilitas. Iam enim imber curæ temporalis distrahentis & impedientis ambulantes in itinere meditationis abijt & recessit. & quia pluuia æstiualis descendit, & venit in vellus virgineum, colligendo dispersiones meditationum, ad congregantis Patris vnitatem, & simplificatam æternitatem. Dicit ergo animam inuitando: O amica mea, propter meditationis tuæ amorosam assiduitatē, quæ est incentiua amoris, quia in ea exardescit ignis, ait Psalmista. Quod Hugo libro 4. de arca Noe exponens dicit: Sicut ligna ignem nutriunt, sic cogitationes siue meditationes desideria pascunt. Quare in Cāticis dixit Sponsa meditatrix æternorū: Fasciculus myrrhæ, dilectus meus mihi inter vbera mea commorabitur, idest in memoria mea, ait Glossa, siue meditationum. surge per meditationis tuæ extensionem a temporalibus in æternitatem, vt primo egrediaris cum Isaac in agrum ad meditandum. Secundo extendas te in cælum cum Apostolo ad conuersandum. O columba mea propter meditationis tuæ columbinā simplicitatem, ait Isaias: Meditabor vt columba. Vercellensis dicit, quòd columba habet simplicem intuitum, & signat puram, & simplicem intelligentiam. Ex pura autem & simplici intelligentia oriuntur puræ, & simplices meditationes, quæ sunt Deo gratissimæ. Propera per meditationis tuæ agilitatem. Quam agilitatē desiderabat, qui dixit: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam? Quam agilitatem obtinuit, cum dixit: Si ascendero in cælum, tu illic es: si descendero ad infernum, ades. Si sumpsero pennas meas diluculo, &c. O formosa mea, propter meditationis tuæ pulchrificatam puritatem. Meditationis enim sedula exercitatio circa æterna mētem purificat a temporalibus abstrahendo, & eam pulchrificat, & formosam facit, ad æterna extendendo, vt cum Psalmista dicat: Meditatus sum in nocte, scilicet temporalium: exercitabar, me ad ęterna extendendo: & scopebam spiritum meum, non solum a temporalibus fugiendo, sed etiā vmbram temporalium similitudinum, & imaginum omnino abstergendo. De hac extensione ad æternitatem, dicit Augustinus: Mens quanto magis se extendit ad illud quod æternum est, tanto magis se extendit ad illud quod formatur ad imaginem Dei, & ideo quærenda est facies Dei semper, vt imago magis reformetur, donec, secundum Apostolum, in eandem imaginem transformetur, vt dicat illi Deus illud Canticorū: Quam pulchra es, &c. Veni igitur ad meum intrinsecum, & intra in gaudium Domini tui, veni

Cant. 2. c
Psal. 38. a
Hugo li. 4. de ar. Noe. cap. 4. post med.
Cant. 1. c
Gen. 24. g
Phil. 3. d
Isa. 38. c
Psal. 54. b
Psal. 38. b
Psal. 76. b
Aug. lib. 1. de Trinit. c. 13.
2. Cor. 3. d
Cant. 4. a

veni iam ingressa, vt amplius ingrediaris, quia post me ingredi non cessabis. Et huius amorosæ inuitationis subiungit amorosum allectiuum, dicens: Surge velociter & veni, quia imber abijt, & recessit. Quod Vercellensis exponens dicit: Imber est aqua hiemalis a cælo fugiens, & in terram corruens, frigefaciens, & in multas guttas se diuidens, lutum generans, & itinerantes impediens & signat affectum curæ temporalis, quia lubricum, & deorsum trahit, & quasi iusta necessitate mentem retrahit a suspendio spirituali in æterna spectacula, & ad sollicite tractanda negotia terrena, vehementer vrget. Vnde spiritualis mentis feruorem, sæpe tepefacit, vel etiam totaliter extinguit: licet quidã perfectissimi inter maiores exemplo Angelico præcedant, & incedant erecti, inferius agunt sursum erecti, scilicet per rectam, & deuotam intentionem. Iste imber est vitandus in vsu & intentione. Hæc ille. Sed quia iste imber siue aqua hiemalis abijt & recessit, & imber æstiualis siue aqua sapientiæ salutaris aduenit, quæ iter meditationis nostræ ab æternis non impedit, sed promouet, dirigit, & perficit, ideo veni. Nam hæc aqua æstiualis spiritum tuum in meditationibus ad veniendum ad meam æternitatem sursum erigit, ad meam æternitatem salire facit, ad meam æternitatem introducit. Vnde dicit Iesus sol æstiuus: Aqua quam ego do, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. In his verbis veritas innuit, quòd aqua æstiualis a fonte vitæ oritur, quia apud Deum est fons vitæ, vt ait Psalmista, & ideo meditationem nostram sursum trahit per desiderium æternorum. quare Psalmista dicit: Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum. Secundo innuit, quòd aqua æstiualis spiritui nostro ad velociter veniendum per meditationem multipliciter cooperatur, tũ quia sitim spiritus itinerantis ad æterna, quo ad temporalia extinguit: quia aqua illa fiet in eo fons aquæ fluentis, per omnes valles animæ, qui autem intra se habet fontem, sitire non potest, ait Chrysostomus: Item spiritui itineranti ad æterna vigorem tribuit, quia est aqua saltare faciens. Tertio aqua hæc æstiualis spiritum itinerantem reformat, & perficit, quia ad vitam æternam introducit, quia non saltat ad temporalia, sed salit in vitam æternam, vt dicitur hic. Ad quam vitam nos perducat Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, vnus Deus benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

Cant. 2. c — *Imber quid spiritualiter significat.* — *Leu. 26.* — *Ioan. 4. b* — *Psal. 35. b* — *Psal. 41. a* — *Chrys. homil. 31. in Ioan. ante med. to. 3.*

DE TERTIO ITINERE *æternitatis.*

TERTIVM iter æternitatis per quod spiritus humanus venit ad intrinsecum & æternum manerium Iesu, est æternorum limpida contemplatio. Ad cuius itineris maiorem notitiam septem per ordinem sunt notanda.

Primum quæ sit istius itineris necessitas, & quare iter meditationis immediate sequitur.

Secundum est, quid sit contemplatio, & qualiter descriptio eius intelligatur.

Tertium est, qualiter contemplatio a cogitatione, meditatione, speculatione, & intuitiua visione distinguatur.

Quartum est, qualiter contemplatio secundum diuersos gradus diuersimode a diuersis diuidatur.

Quintum est, quantam iucunditatem spiritus humanus in itinere contemplationis experiatur.

Sextum est, qualiter per iter contemplationis spiritus æternum manerium Iesu ingrediatur.

Septimum est, qualiter spiritus humanus ad veniendum per iter contemplationis, ad secretum Iesu inuitatur.

Quæ sit necessitas itineris contemplationis, & quare immediate sequatur iter meditationis. Distinct. I.

PRimò igitur videndũ est, quæ sit necessitas istius itineris, scilicet contemplationis æternorum, & quare immediate iter meditationis sequatur. De quo sciendum, quòd cum meditatio æternorum sit quædam inuestigatio, & inquisitio cum magna animi industria veritatis æternorum, nec ab inquisitione desistat, donec quòd quærit inueniat quantum potest: planum est, quòd spiritus humanus per ipsam meditationem in æternis non figitur nec quietatur, donec per contemplationem ei ostendatur, quod per meditationem quærebatur. Sed quàm cito quæsitum inuenitur, & spiritus illi quasi acquiescendo cum admiratione inhærere cœperit, tam cito meditatio esse desinit, & in contemplationẽ transit, ait Richardus. Per meditationem veritatem diu quæsitam tandemq. inuentam, mens solet cum auiditate suscipere, mirari cum exultatione, eiusdem quoque admirationi diutius inhærere. & hoc est iam meditationẽ meditando excedere, & per meditationem in contemplationem transire. Proprium est enim contemplationi, iucunditatis suæ spectaculo cum admiratione inhærere. Meditationi vero proprium est, sua promotione semper in vlteriora tendere. Hæc ille. Ex his igitur patere potest istius itineris necessitas, quia motus meditationis imperfectus & minus vtilis permaneret sine termino & quiete contemplationis, cum meditatio terminetur & transeat in contemplationem, tamquam in illud quod perfectius est. Ex his etiam patet ordo istius itineris contemplationis ad iter meditationis, ex quo studio meditationis spiritus humanus surgit in iter contemplationis, vt ait Richardus; & per veritatis contemplationem homo conuertitur ad iustitiam, & confirmatur ad gloriam, & sic patet primum.

Contemplatio, finis est meditationis. — *Rich. lib. 1. de arca mystica c. 4.*

Quid sit contemplatio, & qualiter descriptio eius intelligatur. Distinct. II.

SEcundò videndum est, quid est contemplatio, & qualiter descriptio eius intelligatur. De quo notandum est, quòd contemplatio secundum potissimũ statum, est actus intellectus non impediti, gratia sanati, in æterna spectacula directi, cum admiratione suspensi. Sic videtur Richardus contemplationẽ describere, dicens sic: Contemplatio est libera mentis perspicacia, in sapientiæ spectacula cum admiratione suspensa.

In hac descriptione innuuntur quattuor, quæ contemplantibus sunt necessaria. Primũ est liber contẽplationis motus, ab omnibus exoneratus, & in nullo impeditus, vt Richardus ibidem dicit: Contemplatio libero quodam motu, & secundum spontaneum nutum huc, illucq. circumfertur, & nullo difficultatis obstaculo a discursionis suæ impetu impeditur, quin contemplanda contempletur quantum potest. Ex hoc apparet, quòd spiritus contemplatiuus debet esse sine peccatò, quia qui peccat seruus est peccati, & vinculis eius ligatur ne sursum feratur. Debet etiã esse liber a desiderio & cura temporalium, quæ sunt iuga duræ seruitutis. Liber autem spiritus dimittitur, quando calcatis terrenis desiderijs, ab appetitione temporalium in securitate mentis exoneratur. Hęc Gregorius 3. Moral.

Secundum, quod necessarium est cõtemplantibus, quod hic ponitur in descriptione, est quòd oculus contemplationis sit perspicax, idest gratia sanatus. Dicit enim Hugo commentator super Angelicã hierarchiam, quòd triplex est oculus. Est enim oculus carnis, quo videt homo ea, quæ sunt extra se, & oculus rationis, quo videt homo ea, quæ sunt intra se, & oculus

Contemplationis diffinitio. — *Rich. vbi supra.* — *Contemplãtibus quattuor sũt necessaria.* — *Hugo in 1. Ang. Hier. lib. 3. post med.*

A oculus cõtemplationis, quo videt homo ea, quæ sunt supra se. Oculus carnis apertus est, oculus rationis lippus, & oculus contemplationis clausus est. Hæc ille. Igitur necesse est, vt oculus contemplationis perspicax sit, & sanetur. Oportet igitur scire quattuor. Primo quid oculus contemplationis dicatur, secundo qualiter oculus sanatur, tertio quid sit aspectus eius, quarto quid sit visio eius. Hæc quattuor dicit Auctor de spiritu & anima, omni animæ necessaria esse, & ostendit quodlibet eorum dicens: Spiritus dicitur mens rationalis, vbi est quędam scintilla tamquam oculus animæ, ad quam pertinet imago, B & cognitio Dei. *Sequitur*. Oculus ergo animæ est mens, & hæc ab omni labe corporis debet esse pura, & tunc est sana. Mentis autem aspectus est ratio, intellectus vero visio. Hæc omni animæ necessaria sunt, idest vt oculos habeat, & sanos, vt aspiciat, & vt videat. *Sequitur*. Sanos oculos habet, cum ab amore talium cupiditatum purgata est, atque remota, scilicet ab imaginibus. Aspicit, cum in Dei lumine oculos figit, sed videt, cum in ista contemplatione conspicit, quanta sint gaudia, quanta lætitia, quanta serenitas, quanta iucunditas. Sanitas facit illam securã, aspectus rectam, visio beatam, quæ est finis aspectus. Hæc ille. Iste est oculus contemplationis, de quo di- C cit Sponsus: Vulnerasti cor meum in vno oculorum tuorum, idest tua intelligentia simplificata penetrasti omnia, pertingendo ad cor meum, & propter te vulneratum fuit ex amore intimo quo dilexi te.

Auctor de spir. & ani. c. 10. apud Aug. to. 3. — *Cant. 4. c*

Tertium quod ponitur in descriptione cõtemplationis est, quòd oculus contemplationis in spectacula sapiẽtiæ æternæ sit directus, quod notatur per hoc quod dicitur, in sapientiæ spectacula. Ex hoc autem patet, quòd Richardus hic non accepit cõtemplationem, vt est actus intellectus præcise, sed etiam vt saporosam dilectionem includit. Nam sapientia a sapore dicitur, vt dicit Bernardus, & obiectum sapien- D tiæ principale & primarium est ipse Deus, sub ratione qua verum est excitatiuum voluntatis, ad eius saporosam dilectionem, & actus sapientiæ est contemplari Deum: non quocumque modo, sed ex dilectione, cum quadam experimentali suauitate in affectu. Igitur spectacula sapiẽtiæ sunt cognitio veri, & amor siue sapor boni. Dicit enim Linconiensis, quòd sapientia oritur ex amore, quæ prorumpit in lumen cognitionis & saporem gustationis, sicut ex calore prorumpit lux & flamma. Hæc ille. Actus igitur cõtemplationis duo includit, scilicet cognitionem, & saporosam dilectionem, & dilectio adiuuat cognitio- E nem. Vnde secundum mensuram dilectionis, dispensatur & modus manifestationis, ait Richardus.

Bernar. de passione Domini c. 45. circ. med.

Quartum, quod ponitur in descriptione contemplationis est mentalis suspensio ex admiratione causata, & notatur in hoc quod dicit, admiratione suspensa. De hac admiratione dicit Richardus libro 5. de arca mystica. cap. 9. Ex nouitate rei quæ est supra spem & nostram æstimationem oritur admiratio, ex admiratione autem accrescit attentio, & ex attentione cognitio, & ex his mentis suspensio, quia sicut dicit ibidem: Dum humana intelligentia diuino lumi- F ne irradiata intelligibilium contemplatione suspenditur, dum in eorum admiratione ad modum auroræ, distenditur, quanto semper ad altiora vel ad mirabiliora ducitur, tanto amplius, tantoq. copiosius ad modum auroræ dilatatur. Vnde quanto ab infimis fit remotior, tanto semetipsa purior, & ad sublimia subtilior inuenitur. Ex quo sequitur, quòd tanto in superioribus diutius suspenditur, quanto a retrahentibus dilatatur & elongatur. De hoc suspendio dicit Iob: Suspendium elegit anima mea. Quod Vercellensis exponens, dicit sic: Suspendiũ illud est extensio mentis in æterna spectacula, vt cum fieri potest numquam ex intentione voluntatis, sed sola interpellatione necessitatis, acies mentis inde flectatur, vt dicit Psalmista: Oculi mei semper ad Dominum.

Rich. lib. 5. de contẽpl. c. 9. Hi enĩ libri Beniamin maioris, vel de contemplatione, vel de arca mystica inscribuntur. — *Iob 7. c* — *Psal. 24. c*

Qualiter contemplatio differat a cogitatione, meditatione, speculatione, & ab intuitiua visione. Distinct. III.

Tertiò videndum est qualiter cõtemplatio differt a cogitatione, meditatione, speculatione, & ab intuitiua cognitione. Hæc enim quendam ordinem, & gradum habent inter se. Nam cogitatio, quæ oritur ex imaginatione, transit & terminatur in meditationem. Meditatio, quæ oritur ex ratione, transit & terminatur in speculationẽ. Speculatio, quia partim oritur ex ratione, & partim ex intelligentia, trãsit, & terminatur in contemplationem. Contemplatio autem, quæ oritur ex intelligentia, transit & consummatur in intuitiuam cognitionem. Hæc enim omnia in hoc cõueniunt cum fuerint ordinata, quòd dirigunt in diuinum aspectum, sed tamen differẽtes: & hæc differentia prædictorum quattuor a contemplatione, potest cognosci per quattuor, quæ in contemplationis diffinitione ponuntur, quam Richardus ponit in libro 1. cap. 4.

Rich. lib. 1. de contẽpl. c. 4. s. princ.

Primò differt contemplatio a cogitatione per hoc, quòd in descriptione contemplationis ponitur, quod sit libera. Vnde Richardus libro 1. de arca mystica, cap. 3. dicit sic: Contemplatio libero volatu, quocũque eam fert impetus, mira agilitate circumfertur. Cogitatio autem per deuia quæque lento pede, sine respectu peruentionis passim huc illuc vagatur. Et quia cogitatio ex imaginatione oritur, ideo quandoque sine ratione mouetur, vt dicit Richardus: & ideo minus libera est, quàm contemplatio, quæ ex intelligentia procedit, & oritur, immo cogitatio rationi subijcitur, quæ est infra intelligentiam, & per eam regitur. Vnde Gregorius libro 1. Moral. sic dicit: Cogitationes ad modũ ancillarum rationi subijciuntur, quia si a domo mentis ad momẽtum ratio discedat, quasi absente domina, cogitationum se clamor velut garrula ancillarum turba multiplicat: vt autẽ ratio ad mentem redierit, mox se cõfusio tumultuosa compescit, & quasi ancillæ ad iniunctum opus se tacite reprimunt, dum cogitationes protinus se causis proprijs ad vtilitatem subdunt. Hæc Gregorius. Et sicut Richardus libro 1. cap. 4. dicit: Si cogitatio quandoque ratione moueatur, vt ad cognoscendum aliquid ambiat, & ad hoc vehementer & fortiter insistat, iam non est cogitatio, sed modũ cogitationis cogitãdo excedit, & cogitatio in meditationẽ transit.

Ibid. c. 3. — *Greg. lib. 1. Mor. c. 15.*

Secundò igitur sciendum est, quòd contemplatio etiam differt a meditatione per hoc, quòd in descriptione contemplationis ponitur, quòd ipsa est mentis perspicacia. De quo sciendum est, quòd perspicacia est actus intelligentiæ. Intelligentia autem, vt dicit Auctor libri de spiritu & anima, est ea vis animæ, quæ supponitur Deo immediate, qua de diuinis, quantum homini possibile est, cognoscitur. Sed, sicut dicit Richardus, ex intelligentia oritur cõtemplatio ex ratione autẽ oritur meditatio. & ex hoc ipse ostendit, quantum contemplatio excedat meditationem, ex quo patet etiam differentia eorum. Vnde Richardus dicit sic: Ecce tria, imaginatio, ratio, intelligentia. Inter hæc intelligentia obtinet supremum locum, imaginatio infimum, ratio medium, & omnia quæ subiacent sensui inferiori, necesse est ea subiacere sensui superiori, sed non e conuerso. Vnde constat, quòd cuncta quæ imaginatio vel ratio comprehendit, sub intelligentia cadunt, & etiam illa, quæ nec imaginatio vel ratio cõprehendit. *Sequitur*. Vide quàm late contemplationis radius se expandat, qui omnia illustrat, & quomodo contemplatio sub vno visionis radio, ad innumera se extẽdit. *Sequitur*. Per intelligentiam siquidem sinus mentis in immen-

Auct. de sp. & an. c. 11. apud Aug. to. 3. — *Rich. de arca mystica lib. 1. c. 3.*

sum expanditur, & contemplantis animi acies acuitur, vt capax sit ad multa comprehendenda, & perspicax ad subtilia penetranda. Hæc ille. Et propter hoc dicit Richardus ibidem, quòd meditatio in contemplationem transit, tamquam in illud quod perfectius est, idest in aliquem gradum contemplationis, qui dicitur speculatio, qui non est perfectus gradus contemplationis, licet vnum pro alio ponatur, vt patet.

Tertiò sciendum est, quòd contemplatio differt a speculatione per hoc, quia in descriptione contemplationis ponitur quod fertur in sapientiæ spectacula. De quo nota, quod secundum Augustinum libro 15. de Trinitate. Speculatio dicitur, cum aliquid nō in se, sed per imaginationē suam videtur, & in ænigmate, idest obscure. Richardus libro 5. de arca mystica dicit: Quamuis cōtemplatio & speculatio pro inuicem soleant poni, & in hoc sæpe scripturæ sententiæ proprietatem obnubilent, & inuoluant; aptius tamen & expressius speculationē dicimus, quando per speculum cernimus: contemplationem vero quando veritatem sine aliquo inuolucro, vmbrarumq. velamine in sui puritate videmus. Vnde Hugo in septimum Angelicæ Hierarchiæ dicit: Dionysius vocat simplices fulgores, puras illuminationes deuenientes ad primas contemplationes. Pura illuminatio est, quando veritas per se ipsam concipitur. Pura contēplatio est, quando veritas in seipsa non per subiectam imaginem videtur. Hæc ille. Ex quo apparet, quòd contemplatio in speculationem sapientiæ, clariorem aspectum habet, quàm speculatio, & gustum sapidiorem. Vnde Richardus ibidem exponens illud: Montes exultauerunt vt arietes, & colles sicut agni ouiū, dicit: Colles ad agnorum similitudinem exultant, quando immensa illa intimæ sollemnitatis tripudia, eos vsque supra semetipsos leuat, vt cælestium secretorum arcana, saltem per speculum in ænigmate videre valeant; montes vero quasi ad instar arietum exultant, quando maiores in iucunditatis suæ excessibus, in pura & in simplici veritate vident, & minores, vt iam dictum est, vix per speculum in ænigmate videre valent. Hæc ille. Expedit etiam scire, quòd Linconiensis commētator Dionysij, loquens de speculis spiritualibus super 3. Angelicæ Hierarchiæ dicit, quòd specula spiritualia pura, clara, & plana, spiritualiter primo recipiunt radios solares, sibi incidentes immediate a fonte luminis, & tale dicitur lumen contemplationis, contemperatū tamen in oculo contemplantis, vt infra patebit; & secundario lumen receptum specula refundunt in eos, qui luminis sunt capaces, non tamen secundum claritatem illam qua ipsi recipiunt, sed secundum cuiuslibet capacitatem, & hoc dicitur lumē speculationis, quia mediante speculo spirituali recipitur, vel per scripturam, vel doctrinam, vel per exempla ab illuminatis speculis procedentia, quemadmodum speculum materiale primo a lucido suscipit radios sibi incidentes, quos reflectit in oculos cōspicientis, quos oculus tamquam sibi iam mediante speculo proportionatos recipit, quos tamē in fonte luminis propter nimiam refulgentiam oculus debilis immediate videre non potuit, vt patet ad sensum. Nec lumen speculare ita efficaciter repræsentat lucidum oculo videntis, sicut lumen immediate receptum a lucido, vt patet in perspectiua, & in epistola Iacobi vbi dicitur, quòd considerans vultum suum in speculo, statim oblitus est, &c.

Aug. 15. li. de Trin. c. 3. cir. fin. in sensu to. 3.
Rich. lib. 5. de arca mystica c. 14. cir. fin.
Hugo in 7. Ang. Hierar. li. 7. lōge post medium.
Ps. 113. a
Iac. 1. d

Quartò sciendum est, quòd contemplatio differt ab intuitiua cognitione per hoc, quòd in descriptione contemplationis ponitur, admiratione suspensa. Suspensio enim dicit quasi quandam violentam eleuationem, dum anima naturæ suæ possibilitatis supergreditur terminos. Vnde Richardus dicit: Procul dubio, cum anima sancta de interno quodam tripudij sui applausu a semetipsa excutitur, dum supra semetipsam ire mentis alienatione vrgetur; dum in cælestibus tota suspenditur, dum angelicis spectaculis tota immergitur, natiuæ possibilitatis terminos supergressa videtur, propter quod anima cōtemplatiua frequenter ad inferiora dilabitur. Vnde sequitur ibidem: Nonne velut terra a terra suspenditur, quando homo super hominē ducitur? cui per exprobrationem a Domino dicitur: Terra es, & in terram ibis. Sequitur. Terra rectè dici potest, quamdiu luteas inhabitat domos, & terrenum habet fundamentum. Sed Gregorius 10. Moralium dicit: Anima, a cōtemplatiua infirmitatis suę pondere victa lassatur, & tanto celerius labitur, quanto carnis claustra transgrediens, supra semetipsam ire conatur. Sed anima intuitiue cognoscens Deum, numquam ad inferiora relabitur, sed sine intermissione & fatigatione Deum in æternum dulciter intuetur, quod in corpore corruptibili fieri non potest. De quo plenius notatur in quinto itinere. Vnde dicit Dionysius in 2. Angelicæ Hierarchiæ secundum commentatorem: Deus quia semper vniformiter & æqualiter bonus & pulcher est, & quia habet in se simplicissime omnem speciem desiderabilem, & secundum omnia est totus desiderabilis, ideo plenarie, intime, & irreuocabiliter in se trahit omnium suorum comprehensorum desideria. Hæc ille. Omnes igitur istæ differentiæ sunt secundum clariorem, & minus clarum aspectum ad Deū, & quodlibet prædictorum terminatur in sequens se, tamquam in perfectius eo, sic etiā contemplatio proficiēdo terminatur in intuitiuam cognitionem, tamquam in suam perfectionem. Vnde Glossa Lucæ 10. dicit, Vita contemplatiua hic incipit, & in cælesti patria perficitur, quia amor est ignis, qui hic ardere incipit, sed cum ipsum quem amat videbit, amplius in amore ignescit. Et Gregorius in Moralibus exponēs illud Lucæ: Maria optimam partem elegit quæ non auferetur ab ea, dicit: Actiuæ vitæ opera, cum corpore transeunt, contemplatiuæ autem vitæ gaudia, melius ex fine conualescunt. Et sic patet differentia prædictorum.

Rich. de arca myst. lib. 5. c. 14. cir. med.
Gen. 3. d
Greg. li. 10. Mor. c. 21. versus fin.
Greg. lib. 6. Mor. c. vlt. ante med.

Qualiter contemplatio secundum diuersos gradus diuersimode a multis diuidatur. Dist. IIII. Articulus I.

QVartò videndum est, qualiter contemplationis iter per diuersos gradus vel modos secundum varias considerationes sanctorum & diuersas traditiones doctorū distinguatur, vt per hoc verius, breuius, & securius iter contemplationis eligamus, & per hoc ad æternum intrinsecum Domini Iesu verius perueniamus. Sed ad intellectum istorum, hoc prænotandum est, quòd aliud sunt gradus contemplationis, & aliud sunt gradus perueniendi per diuersas dispositiones ad contemplationem. Gradus contemplationis sunt quidam progressus, & profectus intellectualis cognitionis, & saporosæ dilectionis, ad contemplandum Deum sub ratione veri, & boni. Vnde Gregorius 22. Moralium dicit: Gradus dicuntur mensuræ crescentium virtutum. Tales autē gradus profectuum sunt innumerabiles. Gradus autem ad contemplationem disponentes, sunt illa quæ adiuuant, & disponunt gradatim intellectum & affectū ad contemplandum, & sic omnis creatura est quasi quædam scala, per quam gradatim ascenditur ad cōtemplandum Deum, cum creaturæ sint creatæ propter electos. Loquendo tamen secundum cōsuetum modum, gradus contemplationis dicuntur illa incrementa contemplationis, & illæ dispositiones quę magis intellectum & affectum coadiuuant ad contemplandum, & quæ distincta sunt, & tradita a sanctis doctoribus. Vnde Gregorius 22. Moralium dicit: Gradus vocantur incrementa virtutum, distincte tradita a Sanctis. Necessitatem autē istorum graduum contempla-

Greg. li. 22. Mor. c. 14. ante med.
Greg. ibid. cir. fin.

Ibidem vbi supra ante med.

Psal.83.b

Psal.47.a.

sec.LXX.

Hug.in 10. Ang. Hier. li.9. par.2. circa fin.

Hugo in 3. Ang. Hier. lib.3. post med.

Vercell. super Isa. c. 7. & in prologo super Cant.

In contemplatiõe tres possunt distingui hierarchiæ, & in qualibet tres gradus instar cælestis hierar.

templationis, ostendit Gregorius 22. Moralium dicés A sic: Nemo infima deserés, repente fit summus: quia ad obtinendum perfectionis meritũ oportet, vt mens quotidie in altum quasi quibusdam ascensionis gradibus perueniat. Vnde & recte Psalmista dicit: Ibũt de virtute in virtutem, donec videatur Deus Deorũ in Sion. Et idem: Deus in gradibus eius cognoscetur, scilicet contemplationis, cum suscipiet eam contemplator. Similiter Linconiensis super Angelicam Hierarchiam ostẽdit necessitatem istorum graduum per exemplum, dicens sic: Sicut oculi carnis infirmiores prius suscipiunt lumen solis obscurum, & magis coloribus superfusum, deinde magis confortati, B suscipiũt illud a coloratis medijs coloribus, & postea visu roborato, plus suscipiunt illud superfulgidum coloribus albis, deinde vero plus aucta sanitate, suscipiunt illud fulgentibus coloribus superfusum vt speculis, tandem oculis perfecte sanatis suscipiunt solarem radium, non autem alicui superfusum, sed in se purum ipsum solem in ipso puro solari lumine irreuerberate conspicientes: sic etiam oportet, mentis oculum infirmiorem prius assuefieri ad conspiciendum lumen solis, intelligentia in grossioribus, deinde in subtilioribus, donec tandem ex ipsa luminis datione multis multipliciter superfusa, extendamur & C restituamur in simplicem ipsius radium. Hæc ille.

Ex prædictis apparet, quòd tam in radioso lumine contemplationis speculatiuæ, quàm in saporoso gustu contemplationis practicæ, oportet paulatim, & gradatim, proficiendo ascendere, & ascendendo clarius cognoscere Deum: quia sicut dicit Hugo super Angelicã Hierarchiam: Quanto magis crescit ascensio, tanto magis crescit cognitio, donec oculus intellectualis magis ac magis illuminetur & confortetur, & affectus mentalis magis purificetur & inflammetur, & totus homo exterior, & interior in Deum ordinetur. & hoc verius, & perfectius videtur fieri, per D gradus illos, qui mentem ad similitudinem cælestis Hierarchiæ purgant, illuminant, & perficiunt. Ait enim Hugo commentator super 3. Angelicæ Hierarchiæ: Et oportet, quòd mens quæ Deum vult contemplari, primum purgetur, postea illuminetur, & deinde perficiatur, quia nisi præcederet purgatio, nõ sequeretur illuminatio; & nisi esset illuminatio, non veniret consummatio siue perfectio, & tales quanto magis ascendunt, tanto magis appropinquant diuinitati. Quanto autem magis appropinquant, tanto verius contemplantur. Tales autem gradus Dionysius in Angelica Hierarchia dicit esse tam in mente E Angelica, quàm in mente humana bene ordinata. Vnde secundum commentatorem Linconiensem, & Hugonẽ, & Vercellẽsem, dicit Dionysius: Addã ego & ex abundanti non inconuenienter, quod vnaquæque mens Angelica, vel humana bene ordinata, habet in sua singulari persona primas, medias & vltimas ordinationes, & virtutes, & sursum actiones, hierarchiarum illuminationes manifeste distinctas. Hæc Dionysius. Hæc verba exponens commentator Vercellensis dicit sic: Qualiter in singulis mentibus hierarchicis disponantur tres hierarchiæ, & in singulis F earum tres ordines iuxta Angelicam dispositionem, videlicet in infima Angeli, Archangeli, & Principatus, videndum est. Per hos enim mens bene ordinatur ad exteriora, vel respectu exteriorum. In media autem mentis hierarchia sunt Potestates, Virtutes, & Dominationes. per hos ordinatur respectu interiorum. In summa mẽtis hierarchia, sunt Throni, Cherubin, & Seraphin, per hos ordinatur respectu superiorum. Et has nouem ordinationes vocat Vercellensis nouem gradus contemplationis, quibus reducimur in diuinam monadem. Et prosequitur ibi de singulis gradibus, præmittens, quòd infima mentis hierarchia cõsistit in eius natura, media in industria, tertia in gratia, quæ incõparabiliter excedit vtrãque. In prima operatur natura, in summa sola gratia, in media industria & gratia. *Et sequitur*. Infimus ordo infimæ hierarchiæ qui dicitur Angelicus, cõtinet primas & simplices apprehensiones naturales, tam intellectus, quàm affectus, sine aliqua dictatione commodi vel incommodi, quæ tamquam Angeli, scilicet nuncij aliquid simpliciter annunciant.

Ecce Vercellensis subtiliter incipit ab infimo gradu intellectualis operationis & affectionis, quæ sunt primæ & simplices apprehensiones, & ascendit paulatim & gradatim per cacumina collium ęternorum, vsque ad summos apices intellectus & affectus, vt patebit infra.

Medius ordo infimæ hierarchiæ continet naturales dictationes apprehensorum, vtrum videantur cõmoda vel incommoda. ex his fit annunciatio principalior; quam fit prima.

Tertius ordo vel gradus infimæ hierarchiæ continet appetitus, vel fugas apprehensorum secundum dictationes commodi vel incommodi. Fuga autem est mali, & appetitus boni, & ita iste ordo præbet ducatum inferioribus in diuina, quòd signatur nomine Principatuum. Hæc Vercellensis. Ecce per hos tres ordines & gradus infimæ hierarchiæ mentis humanæ, fit homo bene ordinatus respectu exteriorum, dum primi & infimi gradus intellectus & affectus fuerint bene ordinati. quod fit, dũ sibi obiecta simpliciter apprehendunt, discretiue discernunt, sincere bona appetunt, & mala fugiunt. Vnde Bernardus super Cantica dicit: Beata mens, quam totam sibi vendicant sapor boni, & odium mali. hoc est reformari ad sapientiam.

Quartus ordo vel gradus, qui est infimus in media hierarchia mentis, continet voluntarios motus intellectus & affectus, a libero arbitrio iam accepta distantia boni & mali cum deliberatione rationis, examinantis, & ordinantis mentem, quantum est in ipsis, per diffinitiuam sententiam, ad petendum & quęrendum totis viribus intellectus, & affectus summũ bonum, & ad repellendum omnia obstacula. Nomen autem Potestatis signat ordinem secũdum Dionysium.

Quintus ordo, qui est medius mediæ hierarchiæ mentis, continet robora virtutum valida naturalium & gratuitarum, ad exequendum fortiter, quod a Potestatibus recte decretum est, quòd notatur nomine Virtutum.

Sextus ordo, qui summus est in media hierarchia mentis, continet authentica imperia liberi arbitrij, quibus apices intellectus & affectus tota virtute suspenduntur, ad suscipiendũ diuinos superaduentus, quantum possibile est libero arbitrio adiuto a gratia. Et huiusmodi suspẽdij & imperij ac libertatis sublimitas, vocatur nomine Dominationum. In isto autem ordine mens adhuc sobria, extẽditur ad radium superiorem vsque summos naturę terminos. *Et infra*. Mens itaque contemplatiua decursis seriatim quinque gradibus contemplationis prædictis, in culmine sexti aciem figens in ordine Dominationum mentis nititur in theoricos excessus cupiens in ordinẽ Thronorum mentis assumi. Hæc Vercellensis.

Ecce per hos tres gradus mediæ hierarchiæ mentis humanæ, fit homo bene ordinatus respectu interiorum, idest ad seipsum, ita vt totum regnum animę pacificetur, dum primo per gradum infimum potestate ordinata, viriliter repelluntur omnia offendicula mentis bene ordinatæ, & Deo conformiter operãte, vt sine vlla ordinis confusione, & perturbatione tendat ad finem vltimum, ad quem creata est, & dum secundo per gradum medium mens in virtute valida & inconcussa exequitur omnes operationes intellectus, & voluntatis siue affectus, Deo cõformiter operante ad Deum seu finem intentum consequendum, quantum potest, iuxta gratiam & virtutes a Deo ac-

ceptas:

ceptas: & dum tertio per gradum summum mediæ A hierarchiæ plena libertate & in nullo impedita, & Deo conformiter operante, vt possibile est, intellectus & affectus cum omni familia sua liberi, in æterna extendūtur. ergo ordinatio interioris hominis est necessaria, quia sicut dicit Hugo: Sicut sine gratia operari vanum est, ita præter ordinem operari, ac cōtra ordinem peruersum est. Et quia sicut dicit Linconiensis ibidem: Ordo dicitur potestas a Deo tradita, ad disponendum sacra omnia potestati suæ subiecta, ideo homo interior ordinatus per istos tres gradus, fit etiam ordinatus respectu interiorum.

Hug. super 9. Ang. hierarc. lib. 4. ante med.

Septimus ordo, qui est infimus in suprema vel sūma hierarchia mentis, per mētis excessus susceptiuus B est diuini superaduentus. Vnde Thronorum nomine censetur, & quot sunt sinus mentis, siue capacitates illius supersubstantialis solaris radij, supersimplicis in essentia, & multiplicis in efficacia, tot sunt throni mentis. Throni autem inconcussi collocantur stabiliter. & sunt susceptiui diuini superaduentus, & sunt deiformes, & familiariter aperti ad Deum in se suscipiendum. Hæc Vercellensis. Hugo vero idem dicit: Subsellia Dei, idest sedilia subleuantur per dignitatem, collocantur per stabilitatem, Deum aduenientem in se suscipiunt, & ferunt, quia fiunt ad susceptiones aperti. Hæc ille.

Hugo in 7. Ang. Hier. lib. 7. longe ante med.

Octauus ordo siue gradus, qui est medius in summa C hierarchia mentis, sicut dicit Vercellensis, continet omnimodam cognitionē intellectus, & affectus, intellectus attracti diuina dignatione, quo non valet ascendere per se, & attracti affectus, affectionem tamen & summitatē intellectus attracti non extendentis, simul enim attrahuntur, & quasi coambulant ipse affectus & intellectus, vsque ad nouissimum defectū intellectus, qui est in summitate huius ordinis Cherubim, quem intellectuales etiam attractus non excedunt, sed ibi habet suæ cognitionis, & sui luminis cōsummationem. Vnde ordo siue gradus ille Cherubim D vocatur. Hæc ille. & iterum dicit sic, quòd manifestatio interpretationis huius nominis Cherubim, signat, quòd substantiæ huius ordinis siue gradus habent virtutem excellenter cognitiuam, & diuinorum mysteriorum inspectiuam, & supremæ influitionis luminum diuinorum post Seraphim susceptiuā principaliter, contemplatiuā diuinę pulchritudinis, quam etiam communicant inferioribus.

Vercell. super Angel. hierar. c. 7.

Nonus ordo siue gradus, qui est summus in summa hierarchia mentis cōtinet principaliter in Deum pura suspiria, superintellectuales extensiones & im- E missiones, feruidos fulgores, & fulgidos feruores, ad quorum omnium sublimes excessus, & excedentes sublimitates, intelligentia trahi non potest, sed solus affectus principalis Deo vnibilis. *Sequitur.* In hoc ordine offeruntur Deo orationes castissimæ, quibus Deo assimilamur. Iste ordo sponsum amplexatur, & sponsi amplexibus admittitur, speculum nescit, Mariæ partem percipit, quæ non auferetur ab ea. De isto ordine siue gradu contemplatiuo in inferiores ordines, & gradus seriatim, idest ordinate fluit diuini luminis inundatio. Hæc ille. Ecce per hos tres gradus supernæ hierarchiæ mentis humanæ, fit homo F creatus & bene ordinatus respectu supernorum, scilicet respectu Dei: dum primo per gradum infimum omnes Throni siue mentis capacitates Deo aperiuntur, & ab ipso inhabitantur: & dum secundo per medium gradum omnes intellectuales actiones ad Deū contemplandum intime, quantum possibile est, & veraciter diriguntur: & dum tertio per supremum gradum, omnes voluntatis affectiones ad Deum diligendum totaliter & finaliter reducuntur, vt Deū in omnibus, & omnia in Deo ordinate diligant. In hoc gradu fuit anima contemplatiua constituta, quando dixit ipsa: Ordinauit in me charitatem. Quod exponens Vercellensis dicit: Per ordinem Seraphicum omnes inferiores ordines siue gradus participant lumina diuina, & hierarchiæ disponuntur, idest inferiora, & exteriora, per media inferiora reducuntur ad superiora, scilicet in Deum ordinata charitate. Vnde bene dicit: Ordinauit in me charitatem.

Luc. 10. d

Cant. 2. a

De gradibus contemplationis secundum Richardum. Articulus II.

Richardus autem ponit sex gradus, vel species cōtemplationis, quasi quasdam dispositiones & itinera ad æternitatem. Et sicut commentator Dionysij infimum gradum contemplationis ab infimo gradu intellectualis & affectualis operationis, quæ sunt simplices apprehensiones, incipit, & instituit, & ascēdere gradatim docet, per cacumina collium æternorum, vsque ad summos apices intellectus, & affectus, vt supra patuit: ita Richardus ponendo sex gradus contemplationis, instituit primum gradum & infimum in imaginatione, quæ non est aliquis gradus intellectualis operationis, sed longe inferior est intellectu & affectu, & ab illa ascendit gradatim vsque ad cognitionem increatæ veritatis, omnem humanum intellectum excedentis, & etiam vsque ad excessum humanæ mentis. Vnde idem Richardus dicit: Nos debemus a nouissimis incipere, & scientiæ nostræ promotionem paulatim subleuare, & per exteriorū notitiam ad inuisibilium cognitionem ascendere. Cum enim exteriorum scientiam apprehenderis, & in eorum doctrina exercitatos sensus habueris, debes ad altiora ascendere, & spiritualium creaturarū scientiam comparare. Hæc ille.

Rich. de cōtempl. li. 1. c. 6.

Sex sūt gradus cōtemplationis.

Richar. vbi sup. lib. 4. c. 5.

Primum ergo gradum siue infimum Richardus dicit esse imaginationem, & secundum solam imaginationem. Vnde dicit: Tunc contemplatio nostra in gradu imaginationis versatur, & secundum solam imaginationem formatur, quando nihil arguendo quęrimus, & ratiocinando inuestigamus, sed libere mens nostra huc illucq. discurrit, quo eam in hoc genere speculationis admiratio rapit, quæ oritur ex his, quæ sensu corporeo hauriuntur, dum imaginamur, quàm sunt multa & varia, & pulchra, & iucunda: talium enim forma, & imaginatio in considerationem adducta, inferūt stuporem & admirationem. Sed necessarium est, hoc scire quòd duplex est imaginatio, vt supra dictum est. Dicit namque Richardus, quòd imaginatio alia est bestialis. vt illa quando circa ea, quæ ante vidimus, vel fecimus, sine vtilitate & absque omni deliberatione, huc illucq. vaga mente discurrimus. Vtique hæc bestialis est, & ideo ad contemplationem non pertinet. Alia est imaginatio rationalis, vt quando aliqua imaginamur rationabiliter ex his, quæ videmus, & illis sæpe vtimur in contemplatione. Hæc ille. Et licet imaginatio non sit aliquis gradus intellectus, est tamen ordinata dispositio ad intellectum, quia sicut dicit Richardus imaginatio rationi famulatur. & ideo aliqualiter gradus contemplationis dicitur.

Rich. lib. 1. de cōtēpl. c. 6.

Rich. in li. Beniamin mino. c. 16.

Imaginatio alia bestialis, alia rationalis.

Secundus gradus contemplationis secundum Richardum est, qui in imaginatione consistit, tamen secundum rationem formatur, atque procedit, ratiocinando circa ea, quæ imaginationi præsentantur, quod fit, quando ea, quæ in imaginatione versamus, & ad primum gradum contemplationis pertinēt, ratione quærimus, & inuenimus, & inuenta in considerationem cū admiratione adducimus. In primo itaque gradu res istas imaginamur. In secundo autem gradu rerum vtilitatem, rationem, & ordinem, & ceteras conditiones rimamur, speculamur, & miramur. Hæc itaque contemplatio in imaginatione consistit secundum talem rationem, quia circa ea ratiocinando procedit. Hæc ille. Hic gradus est superior præcedenti gradu, eo quod ratio in eo operatur, licet cū imaginatione quæ rationi subijcitur. Dicitur enim in libro

Rich. lib. 1. de contēpl. c. 6.

Aust. de sp. & an. c. 11. apud Aug. to. 3. in libro de spiritu & anima: Et imaginatio ad rationem non ascendit, sed infra remanens eam aliqualiter deducere potest, & quasi a longe quædam ostendit, ad quæ non potest peruenire. & ideo bene ponitur gradus contemplationis, quia per ipsum spiritus humanus magis appropinquat, & ascendit ad cognitionem veræ contemplationis, quàm præcedens gradus. Multa enim ratio concludit ex imaginatione, occasione assumpta, quæ continue assistit rationi famulando, etiam sensu absente, siue quiescente.

Rich. lib. 1. de contépl. c. 6. Tertius gradus contemplationis, vt dicit Richardus, est, qui in ratione secũdum imaginationem formatur. Isto autem gradu contemplationis tunc veraciter vtimur, vt inquit Richardus, quando rerum visibilium similitudine multifaria in rerum inuisibiliũ speculationem subleuamur. *Sequitur.* Hæc vero speculatio in ratione consistit, quia in his solũ, quæ imaginationem excedunt, per intuitionem, & inuestigationem insistit, vt quæ sunt inuisibilia. Dicitur autem secundum imaginationem formari, quia ex rerum visibilium imaginatione in hac speculatione similitudo trahitur, vnde in rerum inuisibilium inuestigatione animus adiuuetur. Et hic gradus perfectior est præcedentibus, ex eo, quòd iste se extendit ad cõtemplationem inuisibilium & spiritualium, licet ex imaginatione visibilium similitudinem trahat in sui adiutorium. Vnde Richardus dicit: Cum scriptum sit, quia inuisibilia Dei a creatura mundi, per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: manifeste ex hoc colligi potest, quòd ad inuisibilium cognitionem, numquam ratio consurgit, nisi ei ancilla sua, videlicet imaginatio, rationi visibilium formam repræsentaret. Per rerum enim visibilium speciem, surgit ratio ad rerum inuisibilium cognitionem quotiens his adiuta, illa trahit ad quandam similitudinem. Sed constat, quia sine imaginatione, corporea nesciret, sine quorum cognitione ad cælestium cognitionẽ, vel contemplationem non ascenderet.

Richar. lib. Beniamin Min. c. 5. Rom. 1. c

Rich. lib. 1. de contẽpl. c. 6. Quartus gradus secundum Richardum est, qui in ratione, & secundum rationem formatur, quod vtique fit, cum semoto omni officio imaginationis, solum illis animus intendit, quæ imaginatio non nouit, sed quæ mens ex ratiocinatione colligit, vel per rationem deprehendit. Tali enim speculationi tunc insistimus, quando inuisibilia nostra, quæ per experientiam nouimus, & ex intelligentia capimus, in considerationem ducimus, & ex eorum consideratione in cælestium animorum, & supermundanorum intellectuum contemplationem assurgimus. *Sequitur.* Hæc autem contemplatio in ratione consistit, quia sensibilibus semotis, solum intelligibilibus intendit. Et hæc quidem contemplatio ab illis vtique inuisibilibus nostris videtur initium sumere, & fundamentum capere, quæ humanum animum constat per experientiam intellectualem nosse, & per communem intelligentiam comprehendere. Sed tamen pro hac parte hæc contemplatio etiam in ratione recte dicitur consistere, quia ipsa inuisibilia nostra a ratione comprehenduntur, & in eo ipso ratiocinationis modum minime supergreditur. Hæc ille. Hic gradus contemplationis perfectior est præcedentibus, eo quòd tam a corporalibus, quàm a temporalibus magis elongatur, & spiritus magis in eo purificatur, & æternis vnitur. Vnde Richardus ibidẽ dicit, quòd in hac contemplatione animus humanus primũ pura intelligentia vtitur, quæ semoto omnis imaginationis officio, ipsa intelligentia nostra in hoc primum negotio seipsam per seipsam ingerere videtur. Hæc enim per seipsam operatur, & quasi per speciem contemplatur. Hæc ille.

Quintus gradus contemplationis esse dicitur, qui est supra rationem, sed non præter rationem. In hanc autem contemplationis speculationem, mentis subleuatione ascendimus, quando ex diuina reuelatione

A cognoscimus, quæ nulla ratione humana plene comprehendere valemus, & nulla ratiocinatione nostra intelligere, & inuestigare sufficimus. Talia sunt illa, quæ de diuinitatis natura in illa simplici essentia credimus, & scripturarum diuinarum auctoritate probamus. *Sequitur.* Ergo contemplatio nostra tunc veraciter supra rationem ascendit, quando id animus per mentis subleuationem credit, quòd humanæ capacitatis metas transcendit. & supra rationem, nec tamen præter rationem censenda est, quando ei quòd per intelligentiæ aciem cernitur, humana ratio contraire non potest: quin potius facile acquiescit, & B sua attestatione alludit. Hæc ille. Et hic gradus est perfectior & sublimior præcedentibus gradibus eo quòd ista contemplatio est supra rationem. Circa quòd nota, quòd sicut dicit idem Richardus: Quædam sunt infra rationem, vt quæ sensu corporeo percipimus: quædam secundum solam rationem sunt, vt quæ ratione inuestigamus: quædam supra rationem sunt, vt quæ vel per reuelationem, vel quæ nullus sensus corporeus potest attingere, & nulla ratio humana penetrare, sed tamen veraciter ea esse credimus, licet nec experimento, nec intellectu comprehendere possimus.

Richar. ubi sup. prox.

Rich. de cõtempl. li. 4. c. 2.

C Sextus gradus contemplationis est, quæ in his versatur, quæ sunt supra rationem, & videntur esse præter rationem, seu etiam contra rationem. In hac vtique suprema omniq. dignissima cõtemplationis specula, tunc animus veraciter exultat, atque tripudiat, quando illa ex diuini luminis irradiatione cognoscit, atque considerat, quibus omnis humana ratio reclamat. Talia sunt pene omnia, quæ de personarũ Trinitate credere iubemur, de quibus cum humana ratio consulitur, nihil aliud quàm contra ire videtur. Iste gradus contemplationis perfectior est omnibus præcedentibus, eo quòd in eo pura intelligentia opera- D tur, quæ ad contemplationem diuinæ maiestatis admittitur. Vnde idem Richardus dicit: Quantũ quæso est, quod intelligentia humana quotidie ad illos supercælestium animorum theoricos excessus nititur, & quandoque etiam pro diuinæ dignationis beneplacito, ad illa summæ maiestatis magnalia contẽplando subleuatur? Hæc autẽ subleuatio quæ quandoque extenditur vsque ad mentis eleuationem, fit ex tribus, quandoque ex magnitudine deuotionis, quandoque ex magnitudine admirationis, quandoque ex magnitudine exultationis, vt semetipsam omnino nõ capiat, sed supra semetipsam eleuata in alie- E nationem transeat. Magnitudine deuotionis mens supra semetipsam eleuatur, quando tanto cælestis desiderij igne succenditur, vt amoris intimi flamma vltra humanum modum excrescat, quæ animam humanam ad ceræ similitudinem liquefactam, a pristino statu penitus resoluat, & ad instar fumi attenuatam, in superna eleuet, & ad summa emittat. Magnitudine admirationis anima humana supra semetipsam ducitur, quando diuino lumine irradiata, & summæ pulchritudinis admiratione suspensa, tam vehementi stupore concutitur, vt a suo statu funditus concutiatur, & in modum fulgoris coruscantis F quanto profundius ex despectu sui ad ima deijcitur, tanto sublimius & celerius per summorum desiderium reuerberata, & supra semetipsam rapta in sublimia eleuatur. Magnitudine vero exultationis & iucunditatis mens humana supra semetipsam rapitur, & a se alienatur, quando intima illa æternæ suauitatis abundantia potata, immo plene inebriata, quid sit, quid fuerit, penitus obliuiscitur, & in alienationis excessum tripudij sui nimietate traducitur, & in supermundanum affectum quendam sub quodam miræ felicitatis statu raptim transformatur. Hi sunt igitur gradus contemplationis secundum Richardum.

Rich. lib. 5. de contẽpl. c. 5.

ARTI-

De gradibus contemplationis secundum Auctorem de spiritu & anima. Art. III.

SEd auctor libri de spiritu & anima considerans, quod etiam Dionysius dicit in epistola ad Titum, quòd homo ex duabus naturis constat, anima scilicet & corpore; anima rationali quæ simplex est in essentia, & ex corpore composito, vt iuxta vtriusque naturæ proprietatem illuminetur diuinis cognitionibus; & vt mens eius puras & simplices & intimas sensibilium signorum intelligentias, segregata ab ipsis signis conspiciat, & vt sensualitas eiusdem per naturæ proprietatem cooperetur mentali cognitioni, vt sic ad diuina extendatur, & ideo in cõtemplatione oportet vti sensibilibus formis, in quibus diuina inuisibilia immundis, idest carnalibus abscõdantur, & spiritualibus manifestentur. Ideo auctor prædictus primum gradum ascendendi in Deum, dicit esse in sensuum operatione per quam concipiuntur res corporales. Secundum in imaginatione, per quam concipiuntur corporalium similitudines. Tertium in ratione, per quam percipiuntur rerũ naturæ siue rationes. Quartum in intellectu, per quẽ percipiuntur spiritus creati. Quintum in intelligẽtia, per quam percipitur spiritus increatus. Sextum in sapientia, per quam aperitur spiritualis gustus. Et auctor prædictus addit ibidem: Quidquid sensus percipit, imaginatio repræsentat, ratio inuestigat, intellectus iudicat, memoria seruat, intelligentia comprehendit, & ad contemplationem adducit, sed sapientia gustare facit. *Sequitur.* Sic fit ascensus ab inferioribus ad superiora; & a sũmis dependent ima. Et cum ab inferioribus ad superiora, idest temporalibus ad æterna ascendere volumus, prius occurrit nobis sensus, tamquam primũ iter, deinde imaginatio, postea ratio, intellectus, intelligentia, & in summo est sapientia. Et statim subdit diffinitiones prædictorum, dicens: Sensus est ea vis animæ, quæ rerum corporearum corporeas percipit formas præsentes, quæ variæ & multipliciter ostendunt suum Creatorem. Vnde Bernardus super Cantica dicit: Quid est quòd hic est tanta formarum varietas, atque numerositas specierum in rebus conditis, nisi quidam radij diuinitatis, monstrantes quidem quia vere est, a quo sunt, non tamen quid sit prorsus diffinientes? Itaque de ipso vero verum vides, sed non ipsum verum. Vnde hoc genus videndi commune est. In promptu enim est, iuxta Apostolũ, omni vtenti ratione, inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta conspicere. Hæc ille. Et hæc est a temporalibus ad æterna ingressio, ait Augustinus de vera religione.

Auct. de sp. & ani. c. 11. apud Aug. to. 3.

Sensus qd.

Bernar. in Canti. ser. 31. ante medium.

Rom. 1. c

Aug. de vera relig. c. 29. to. 1.

Secundum gradum dicit esse imaginationem. Est autem imaginatio secundum eum, ea vis animæ quæ rerum corporearum incorporeas recipit formas absentium, præsentium, præteritorum, & futurorum, quãdoque vt sic ipsa inter sensum & rationem, quasi ancilla inter dominum & seruum discurrat, & quidquid exterius haurit per sensum carnis, intellectui repræsentet ad obsequium rationis. Ex hoc apparet, quòd imaginatio simplicior est, & nobilior potentijs sensitiuis, cum ipsa sola similitudines obiectorum omnium sensuum in se recolligat, & quoad aliquid quasi ab hoc loco, & hoc tempore abstrahat, vt patet per Richardum quare imaginatio animam magis facit appropinquare æternis, quàm sensus exteriores. Vnde Richardus dicit, quòd ratio ad inuisibilium cognitionem numquam assurgeret, nisi ei ancilla sua imaginatio visibiliũ formas repræsentaret, sine quarum cognitione, ad cælestium contemplationem nũquam ascenderet. Merito ergo gradus contemplationis potest dici, dispositiue saltem.

Imaginatio quid.

Rich. lib. de Patriarch. c. 5. qui liber Beniamin minor vulgo inscribitur.

Tertius gradus ascendendi ad Deum, siue cõtemplandi, dicitur esse in ratione. Ratio autem secũdum eum est ea vis animæ, quæ rerum corporearum naturas, formas, differentias, & propria accidentia percipit, omnia incorporea, sed non extra corpora. Abstrahit enim a corporalibus, quæ fundantur in corporibus, non actione, sed consideratione. Natura nempe ipsius corporis, secundum quam omne corpus est, nullum corpus est. Hæc ratio sensum mentis acuit, veraq. a falsis distinguit, & imaginem Dei in se conseruat. Hæc ille. Ex quo apparet, quòd ratio sensum & imaginationem incomparabiliter excellit dignitate, & excedit opere. Vnde anima per rationẽ non solum Deum esse cognoscit, sed etiam eius capax fit, vt patet per Augustinum 14. & 15. de Trinitate. Nam per rationem anima de Deo meditatur, meditando contemplatur, Deus contemplatus amatur, & vere amatus habetur, immo sicut dicit Augustinus in originali: Hæc est vis naturæ diuinitatis, vt creaturæ rationali iam ratione vtenti, non omnino ac penitus possit abscondi, vnde est vere gradus contemplationis ratio.

Ratio quid.

Quartus gradus secundum eum, est in intellectu. Intellectus autem secundum eum, est ea vis animæ, quæ inuisibilia percipit, sicut angelos, animã, & omnem creatum spiritum, & sic intellectus acceptus, ad contemplationem cooperatur, quia importat quandam intimam contemplationem. Dicitur enim intellectus, quasi intus legens, penetrat enim vsque ad essentiam rei, quia obiectum intellectus est, quidquid est, quod etiam asserit Philosophus. Accipitur etiam intellectus quandoque, vt est virtus intellectualis, siue vt est habitus principiorum naturalium, quæ sub lumine sunt naturali, & sic intellectus ostendit veritatem infallibiliter. Dicitur namque in libro de spiritu & anima, quòd intellectuali visione numquam fallitur anima, aut enim tantum intelligit, & verum est, aut si verum non est, non intelligit, & ideo intellectus sic acceptus dicit aspectum manifestum & infallibilem circa principia, & sic acceptus intellectus etiam cooperatur ad contemplationem. Accipitur enim aliquando intellectus, vt est donum Spiritus sancti, & sic intellectus est habitus supernaturalis principiorum supernaturaliũ, quæ sunt articuli fidei. & sic nominant quandam excellentiam cognitionis, penetrandi ad intima cognoscibilium. Vnde Gregorius libro 1. Moralium dicit: Intellectus in die suo conuiuium parat in mẽte, quia in eo quòd audita penetrat, reficiendo cor, tenebras eius illustrat. Nam lumen intellectus sic acceptum, ita se habet ad principia, quæ nobis naturaliter innotescunt, sicut se habet lumen naturale, ad ea principia, quæ primordialiter cognoscimus. Sed sicut lumen naturale infallibiliter veritates principiorum naturales ostendit: ita & donum intellectus supernaturales veritates infallibiliter ostendit. Vnde intellectus sic acceptus, est verus & necessarius cõtemplationis gradus.

Intellectus quid.

Arist. 3. de ani. tex. 37

Auct. li. de spir. & ani. c. 23. apud Aug. to. 3.

Greg. lib. 1. Mor. c. 16.

Quintus gradus ascendendi ad æterna, siue cõtemplandi secundum eum est intelligentia. Est autem intelligentia, vt ibidẽ dicitur, ea vis animæ, quæ immediate supponitur Deo, cernit quippe ipsum supremum verum & incommutabile. Et infra dicit sic: Intelligentia est vis animæ, qua de diuinis, quantum homini possibile est, cognoscitur ad cælestia arcana penetranda, quæ vt dicit Boetius, paucorum est hominum. Ex quo patet quòd intelligentia excellit intellectum in sua actione, & ab ea differt, & quòd est perfectior gradus contemplationis. Quod etiam Richardus videtur sentire, dicens: Per intelligentiam siquidem sinus mentis in immensum extenditur, & contemplantis animi acies acuitur, vt capax fit ad intelligibilia comprehendenda, & perspicax ad subtilia penetranda. Et numquam contemplatio potest esse sine viuacitate intelligentiæ. *Sequitur.* Etiam quotiens contemplantis animus dilatatur ad ima, quotiens eleuatur ad summa, quotiens acuitur ad inscrutabilia.

De spir. & ani. c. 11.

Intelligentia quid.

Ibid. c. 37.

Rich. de contempl. li. 1. c. 3.

tabilia, quoties agilitate mira & pene absque timore rapitur per innumera, ex quadam vi intelligētiæ hoc esse, non dubitatur. Hæc ille.

Sextus gradus contemplationis siue ascendendi ad æterna, secundum prædictum, est in sapientia, quæ sequitur intelligentiam, quia sicut dicit idem, Vt visio mentis est intelligentia, sic mentis gustus est sapientia. Illa contemplatur, ista gustat & delectatur. Sed hic primo notandum est, quòd sapientia quædā est, quæ acquisita est per studium humanum, quæ est virtus intellectualis. De qua loquitur Philosophus in Metaphysica sua. Et hæc per rationis inuestigationem inquirit rectum iudicium de diuinis, & actus intellectuales, & omnes operationes animæ perficit, secundum eum, quantum potest. Quia sicut dicit Seneca: Sapiens ad omnem incursum munitus & intētus, non si paupertas, non si luctus, non si ignominia, non si dolor impetum faciat, pedē referet. Interritus & cōtra illa ibit, & inter illa. *Et infra:* Sapiens plenus est gaudio & inconcussus, cum dijs ex pari viuit. Hæc ille. Ideo potest dici aliquis gradus contemplationis. Alia est sapientia quæ desursum est infusa. Et hoc est donum Spiritus sancti. Et ad istam non solū pertinet secundum iudicium rectum contemplare diuina, sed gustare & regulare humanos actus, excellentiori modo quàm sapientia, quæ est virtus intellectualis, vt pote magis de propinquo Deum attingens, & experiens per quandam vnionem spiritus & animæ ad ipsum, vt directa per regulas legis æternæ. De ista sapientia loquens Bernardus libro de amore Dei, dicit sic: Sapientia a sapore dicitur, sapor autem iste, in gustu quodam est. Gustum autem illum nemo exprimere potest, nec etiam ille, qui meretur gustare, sed dicere potest: Gustate, & videte, quoniam suauis est Dominus. Hoc gustu, secundum Apostolum, gustatur Dei verbum, gustantur etiā diuitiæ sæculi venturi. *Et sequitur.* Hic gustus si defuerit solus, omnes alij sensus, scilicet spirituales quattuor languescunt. Gustum autem sequitur quædam saporis dulcedo, quam in interiori suo sentiens anima, quodam modo singulari quæ suscipit cuncta discernit, & dijudicat, seq. & omnes sensus vegetat, & confirmat, scilicet interiores. Hi sunt gradus contemplationis secundum illum.

Sen. in epi. 59. cir. medium. — *Iac. 3. d* — *Bern. li. de natura & dignitate diuini amoris. c. 10. in princ. fere.* — *Psal. 33. b* — *1. Pet. 2. a*

De gradibus contemplationis secundum Origenem. Articulus IIII.

AD hos gradus siue species contemplationis supra dictorum Doctorum, quasi omnium aliorū doctorum gradus & species contemplationis mediate vel immediate possunt reduci, vt patet de sex gradibus contemplationis Origenis, quos declarat, dicens: Contemplatorem verum & iubilatorem certum te iudico, si primo perficiat te actio. Hic Origenes subtiliter considerat, quòd vbi vita actiua terminatur & perficitur, ibi vita contemplatiua ordinate inchoatur, & gradatim sursum tendit & proficit, donec in visionem intuitiuam consummatur. Vnde proprie loquendo de contemplatione, perfectio actionis non est gradus cōtemplationis, sed potest dici status quidam resultans a summa perfectione vitæ actiuæ, quæ necessario præcedit, tamquam disponens potentias contemplatiuas ad actus suos nō impeditos, sed perfectos. Gregorius 6. Moralium dicit sic: Qui arcem contemplationis ascendere desiderant prius necesse est, vt in opere actionis perfecte se exerceant. Et pro tanto dicitur gradus contemplationis.

Orig. super Cant. c. 2. — *Greg. lib. 6. Mor. c. 17. post med.*

Secundò secundum Origenem verus contemplator es, si in te est sensuum exteriorum retentio, siue retractio ad interiora, & collectio eorum in vnum. Hoc enim, iuxta Vercellensem, est greges, idest sensus bestiales, minare ad interiora deserti per itinera æternitatis. Hoc fit, quando inuisibilia Dei a creatura mundi, per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, A & sempiterna virtus eius & diuinitas. Hæc est, sicut dicit Augustinus libro de vera religione, a temporalibus ad æterna regressio, & ex vita veteris hominis in nouum hominē reformatio, vt supra patuit.

Rom. 1. c — *Aug. de vera rel. c. 28*

Tertiò, verus contemplator es, quādo est in te omnium imaginabilium transitus, quando mēte omnia imaginabilia transcendis. Talis contemplator, sicut dicit Bernardus, fuit qui dixit: Elongaui fugiens, & mansi in solitudine. Non enim fuit contentus exire, nisi longe se faceret, vt posset quiescere. *Sequitur.* Transilisti carnis oblectamenta, vt minime iam obedias concupiscentijs eius, nec tenearis illecebris, per- B fecisti & superasti te, sed nondum elongasti, nisi & irruentia vndique phantasmata corporearum similitudinum, transuolare mentis puritate præualeas. Hæc ille. De quo vide supra dist. 6.

Bern. super Cāt. ser. 52 post med.

Quartò verus contemplator es, si trāscendisti omnia rationalia propter phantasmata, & alia impedimenta retardantia animam ad superiora properantem. De hoc dicit Richardus: Contemplatio nostra tunc veraciter supra rationem ascendit, quando id animus per mentis subleuationem cernit, quod humanæ capacitatis metas transcendit, vt sunt illa, quæ de diuinitatis natura, & de simplici eius essentia cre- C dimus. Et licet illa contemplatio supra rationem sit, non tamen præter rationem censenda est, quando ei, quod per intelligentiæ aciem cernitur, humana ratio contraire non potest, quin potius ei facile acquiescit, & sua attestatione alludit. Hæc ille.

Rich. de contempl. li. 1. c. 6. cir. fin.

Quintò verus contemplator es, si sursum tractus es super omnia intelligibilia in caliginem ignorantiæ. Et hic gradus contemplationis est de quo loquitur Dionysius, dicens: Adhuc restat principalior Dei cognitio, quæ figuratur in eo, quòd Moyses separatur ab his, qui locum Dei secum viderant, & subtrahitur illis visis, & intrat in caliginem ignorantiæ, & vnitur D incomprehensibilitati diuinę, quam non penetrat intelligentia, quæ vere est omnium clarissima, & in se claudit, & secretissime celat omnes cognitiones comprehēsiuas tamquam in causa prima omnium, & per eam omnis vnitus Deo, qui est supra omnia, constituitur in excellentia, quam neque ratio inuestigat, nec intellectus speculatur, & ab omnibus & quasi a seipso segregatur, & per vnionem dilectionis, quę affectiua est veræ cognitionis, vnitur Deo intellectualiter ignoto, cognitione multo meliori, quàm sit cognitio intellectualis, in eo quòd intellectualem cognitionem dereliquit, & super intellectum & men- E tem Deum cognoscit. Hæc Dionysius, secundum commentatorem Vercellensem dicit. hæc require plenius supra.

Dionys. de myst. Theo. c. 1. — *Exo. 24. d*

Sextò verus contemplator es, si in te est vniformis fixio intelligentiæ puræ & ab omnibus omnino denudatæ, & conformis affectio volitiuæ potentiæ per omnia, in nullo impeditæ in vno fontali principio cælestium gaudiorum, quòd est Deus trinus & vnus. Vnde Origenes ibidem prædicta in vnū recolligens, dicit: Contemplatorem verum & iubilatorem certum te iudico, si primum te perficiat actio, si sensum ab exterioribus reuoces, si imaginabilia felici motu F pertranseas, si rationabilia celeri motu percurras, si intelligibilia felici & illuminata fide cognoscas, si in primo vero & in summo bono intelligentiam & voluntatem tuam ponas fugens, vnde teneritudinem tuam nutrias, bibas, vnde gaudeas, haurias vnde nūquam deficias. Hi sunt gradus contemplationis secundum Origenem.

Quantam vtilitatem spiritus humanus in itinere vitæ contemplatiuæ experiatur. Distinct. V.

QVintò videndum est, quantam iucunditatem, & vtilitatem spiritus humanus in itinere vitæ contemplatiuæ experiatur. Nam Deo per totum illud

Vitę contēplatiuę vtilitates.

iter

iter associatur continue. Primo ergo videamus, qualiter spiritus in hoc itinere dulciter a Domino consolatur. De quo illud Lucæ de vita duarum mulierũ, scilicet Marthæ & Mariæ, de quibus dicit Gregorius libro 6. Moralium: Quid per Martham exterioribus obsequijs occupatam, nisi actiua vita figuratur? Quę stetit, quia sic dicit Glossa: Vita actiua in laborioso desudat certamine, quæ & querulabatur de sorore, quia turbata circa plurima vitæ actiuæ. Vnde Bernardus dicit: Cum anima in actione sua in aliud tẽdit, quàm in Deum, quamuis hoc faciat propter Deũ, tamen non hoc est Mariæ otium, sed Marthæ negotium, quæ adhuc sollicita est, & turbatur erga plurima, & non potest terrenorum actuum vel tenui puluere non respergi, quem tamen cito facileq. deterget in hora sanctæ deuotionis vel dormitionis casta intentio, quæ est intendere & quærere solum Deum propter ipsum solum, quòd proprium est sponsę, &c. vt dictum est supra in primo itinere distinct. tertia.

(A) *Luc. 10. g* *Greg. lib. 6. Mor. c. 18. ante med.* *Bernar. in Cãt. ser. 40 cir. med.* (B)

Ex quo patet, quòd itinerantes in vita actiua frequenter turbantur, sed spiritus ambulans in itineribus vitæ contemplatiuæ, a Deo dulciter consolatur post actiuam. Vnde Gregorius libro 6. Moralium dicit: Quid per Mariam, quæ ad pedes Domini residebat, audiens verbum Domini, nisi vita cõtemplatiua exprimitur, quæ ex hoc a Domino cõmendata fuit, quia optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea? Quæ autem illa optima pars fuit, quærit Richardus dicens: Quæ est pars optima, quam elegit Maria, nisi vacare & videre quam suauis est Dominus? Nã Maria sedens secus pedes Domini, audiuit verbum illius. Summam itaque sapientiam Dei in carne latitantem, quæ oculus carnis videre non poterat, audiẽdo intelligebat, & intelligendo videbat, quia credebat; & in hunc modum sedendo, & audiendo, summæ veritatis contemplationi vacabat. *Sequitur.* Hæc est pars, quæ electis & perfectis numquam aufertur, & sane est negotiũ, quod nullo fine terminatur. Nam veritatis contemplatio in hac vita inchoatur, sed in futura vita iugi perpetuitate celebratur. Per veritatis sane contemplationem homo eruditur ad iustitiã, & consummatur ad gloriam. Hæc ille.

Greg. ibid. vbi supra prox. (C) *Rich. de cõtempl. li. 1. cap. 1. post med.* (D)

Secundò videamus qualiter humanus spiritus ambulans per itinera vitæ contemplatiuæ, Deo familiari amicitia vnitur. in Ioanne enim legitur, quòd Dominus dixit Petro: Sic volo eum manere donec veniã. Tu me sequere. Vbi dicit Augustinus, quòd per hos duos Apostolos signantur duæ vitæ. Vna actiua per Petrum, altera contemplatiua, quę signatur per Ioannem Euangelistam. De Petro, per quem significatur actiua vita, dixit Dominus: Tu me sequere per imitationem, perferendo mala temporalia. Vita igitur actiua Petri est in labore: altera, scilicet contemplatiua Ioannis, in requie. Vna est in opere actionis, altera in mercede contemplationis. Prima agitur dum facit bonum, & declinat a malo, quæ tamen finitur: altera vero fruitur bono, quod non finitur, Christi scilicet gloria. De Ioanne vero dixit Dominus: Sic eum volo manere, donec veniam. Vbi dicit Glossa, Nolo eum per martyrium consummare, sed expectabit placidam absolutionem carnis suæ, quãdo ego veniens, recipiam eum in æternam beatitudinem. Vnde hæc vita contemplatiua hic inchoatur, & in futura vita consummatur. Hanc vitam Dominus in Ioanne inchoauit, quando volentem nubere, sibi familiariter associauit, quam multis familiaribus signis amicitiæ continuauit, donec eum inuitando dulciter in æterna beatitudine consummauit. Hæc vita contemplatiua est summum beneficium, quod conferri potest animæ. Habet enim sibi annexas perfectissimas, & supremas, & vltimas delectationes, cõsequentes virtutes, dona, beatitudines & fructus, magnificatiuas, & contentiuas, & vnitiuas spiritus creati rationalis, & Dei increati, tanto felicius, quanto immediatius, sicut dicit Origenes super Cantica. Signa familiaritatis patent in Euangelio.

Vita cõtẽplatiua Deo vnitur. *Ioan. vlt. d* *Aug. tract. 124. in Io. post mediũ to. 9.* (E) (F)

Tertiò videamus, qualiter spiritus humanus ambulans per itinera vitæ contemplatiuæ vigili somno quietatur, & illuminatur post luctam vitæ actiuæ, sicut patet de Iacob, qui post luctam & somnum contemplationis, didicit videre spiritualia, vt diceret: Vidi Dominum facie ad faciem, & salua facta est anima mea. Vnde Hugo dicit: Tunc ex Iacob fit Israel, quando post sudationes bonæ operationis, peruenitur ad lucẽ contemplationis. Tunc exultabit Iacob, & lætabitur Israel. Igitur per Iacob luctãtem, signatur vita actiua, quæ contra vitia luctatur. In quo luctamine & si spiritus non mortificatur, vt plurimum tamen infirmatur, & fatigatur, vt clamet cum Psalmista: Afflictus sum, & humiliatus sum nimis. Per Israel vero videntem, signatur vita contemplatiua, quia in via dormiens, cælestia contemplatur. Quid namque est dormire in via, ait Glossa, nisi in præsentis vitæ transitu a rerum temporalium amore labẽtium, oculos mentis claudere? Hos oculos concupiscentiæ aperuit diabolus, quos innocentia clausos tenuit. Hæc Glossa. Iste somnus tantum placet Deo, vt cum contestatione iuramenti prohibeat tales excitari a somno tali, & pausatione, dicens contemplatiua: Adiuro vos filiæ Ierusalem, ne excitetis, neque euigilare, &c. Quod exponens Origenes dicit: Coniurationem tuam audiui Domine, quam, ni fallor, sponsæ tuæ actus & status causabat, status optimus, actus præcellentissimus, tibi incumbens sine medio, te videns sine nubilo, in te quiescens sine tædio, de te hilarescens sine modo, a te permanentiam accipiens sine termino. Hæc ille.

De quiete vitæ cõtẽplatiuæ. *Gen. 32. g* *Hug. lib. 4. de claustro ani. c. 22. in fi.* *Ps. 13. a* *Psal. 37. b* *Cant. 5. c*

Quartò videndum est, qualiter spiritus humanus ambulans per itinera vitæ contemplatiuæ facie pulchrificatur, & visu clarificatur. Richardus dicit, Duas vt legimus, vxores Iacob habuisse cogebatur. Vna Lia, altera Rachel vocabatur. Lia fuit fecundior, Rachel fuit formosior. Lia fecunda, sed lippa, Rachel sterilis, sed formosa singularis. Per Liam signatur vita actiua, per Rachel vita contemplatiua. Ad Liam pertinet flere, dolere, gemere, & suspirare: & ideo recte talis vxor Lia, hoc est, laboriosa, vocatur, & minus videns. Sed ad Rachel, quæ interpretatur visum principium, vel otium, pertinet meditari, & contemplari, discernere, & intelligere. *Sequitur.* Sed quid dulcius, quidve iucundius potest esse, quàm oculum mentis ad summæ contemplationem sapientiæ erigere? Ad hanc itaque contemplationem cum ratio dilatatur, merito Rachel nomine honoratur. Hæc ille. Ex hac autem contemplatione summæ sapientiæ facies mentis pulchrificatur. Exemplum habemus de Moyse, cuius facies splendida fuit facta ex consortio sermonis Domini, vt Iudæi non possent intendere in eam. Similiter ex hac contemplatione visus mentis clarificatur. Exemplum de sancto Benedicto, de quo narrat beatus Gregorius libro 2. Dialogorum, quòd cum in oratione constitutus, quendam radium diuini solis aspiceret, totus mũdus ante oculos suos adductus videbatur, vbi vidit etiam animam Germani Episcopi Capuani, in sphæra ignea in cælum ferri ab Angelis. Et Gregorius dicit ibidem: Quid mirum, quòd mundum ante se collectum vidit, qui subleuatus in mentis lumine, & contemplatione extra mundum fuit? Hæc ille. Spiritus igitur in itinere contemplationis facie pulchrificatur, visu clarificatur. De hac contemplatione pulchrificante dicit Hugo: Cõtemplatio est deifica similitudo, quia dum per eam illuminati lucentes fiunt, quodammodo ipsius luminis lucentis similitudinem accipiunt. Hæc ille. Et Gregorius libro 6. Moralium: Vita contemplatiua speciosa est in anima contemplantis. Propter quod dicitur animæ contemplatiuæ: Tota pulchra es amica mea.

Richar. lib. de 12. Patriarchis siue Beniamin min. c. 1. *Exo. 34. d* *Greg. lib. 2. Mor. c. 35.* *Hug. super 7. Ang. Hierarc. lib. 7.* *Greg. hoc dicit lib. 2. in Ezec. hom. 14. post medium.* *Cant. 4. b*

Quintò

Anima contemplatiua multipliciter reficit.

Quintò spiritus humanus ambulans in itineribus vitæ contemplatiuæ, dulciter, & multipliciter reficitur. Nam cibatur primò vt fortificetur. Comedere autem animæ spirituale est, supernæ lucis contemplationibus pasci, ait Gregorius 5. Moralium. De hac refectione dicit Gregorius super Ezechielem: Contemplatiua vita amabilis valde dulcedo est, quę supra semetipsam animam rapit, cęlestia aperit, terrena autem debere esse contemptui ostendit, spiritualia oculis mentis patefacit, corporalia abscondit, vt talis cōtemplatrix dicat illud Canticorum: Ego dormio, & cor meum vigilat. Vigilanti enim corde dormit, per hoc, quod dum interius contemplando proficit, ab inquieto corporis opere foris quiescit. neque adhuc tamen præsens Deus in sua claritate conspicitur, sed quædam sub ipsa speculatur anima, vnde refecta proficiat, & post ad visionis gloriam pertingat. Hæc ille. Hanc refectionem anima contemplatiua gloriatur se esse expertam, dicens: Fructus eius dulcis gutturi meo. Vbi Origenes sic dicit: Da mihi Domine fructum dulcem, fructum vitæ animæ meæ. altus es, attolle desiderium: benedictus es, sanctifica obsequiū: imputribilis es, purifica affectum: suauis es, lætifica animam. Item in hoc itinere vitæ contemplatiuæ spiritus reficitur potu inebriantis gratiæ. Vnde anima contemplatiua in Canticis ostendit, se hanc potationem inebriantem expertam esse, cum dixit: Introduxit me rex in cellam vinariam, vbi Glossa dicit: Quàm cito guttur meum dulcedinem gratiæ eius attingit, ita me recreatam spiritu, & ab amore terrenorum in superna translatam sentio, ac si in cellam vinariam introducta, nouo suo meri odore, & poculo inebriata sim. Sed hanc refectionem spiritus ambulans in vijs vitæ actiuæ vix, & raro experitur. Vnde Augustinus in epistola ad Hebræos dicit: Contemplatiui, non actiui amare & gustare possunt sincerum bonum, ad quod gustandum, necesse est cessare a tumultu mundi, propter quod esuriunt & sitiunt modo actiui, quia non habent gustus sensum exercitatum.

Greg. lib. 5. Moral. c. 6. in prin. — Greg. super Ezec. hom. 15. post medium. — Cant. 5. a — Cant. 2. a — Cant. 1. a

Anima contemplatiua a labore vię releuatur.

Sextò spiritus humanus ambulans in itineribus vitæ contemplatiuæ, a labore viæ releuatur per diuinam allocutionem. Vnde in Luca dicitur? Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur nobis in via? Quod exponens Gregorius dicit sic: Ex audito sermone inardescit animus, torporis frigus recedit, fit mens in superno desiderio anxia, audire libet præcepta cælestia, & quot mandatis instruitur, quasi tot facibus inflammatur. Et idem Gregorius libro 2. Moralium dicit: Cum in itinere comes iungitur, via quidem non subtrahitur, sed de societate comitis labor itineris leuatur. Item, cum spiritu illo in itinere ambulante quandoque Deus cōfabulatur, vt supra patuit, vbi dicit Bernardus: Deus quasi viator quispiam itinerantibus sese associans, iucundissimis confabulationibus suis a labore viæ omnem releuat comitem. quàm plura ibi de hoc. Item, cum spiritu ambulante in hoc itinere contēplationis Deus habet dulcia susurria. Vnde Origenes exponens illud Canticorū: Vox dilecti, & cetera dicit sic: Quandoque ad cor reduco, quòd cum contemplantibus sua susurria habet Deus, quibus tanto fortius clamat, quanto efficacius susurrat, nō sine admiratione commendatam te habeo, quod hanc vocem, & tenuisti mente, & commendasti ore, dicens: Vox dilecti, &c. vbi dicit Glossa: Gaudeo consolatoriam vocem eius audiens, & dum eius faciem nondum video, tamen subleuato ad cælum animo, aliquam suauitatem futuræ beatitudinis prægusto. Tali igitur allocutione spiritus a labore viæ sic releuatur.

Luc. 24. e — Greg. hom. 30. in Euā. post med. — Sup. itin. 2. dist. 3. — Bernar. in Cāt. ser. 31. — Cant. 2. b

Anima contemplatiua a terrenis eleuata in cælo commoratur.

Septimò spiritus humanus ambulans in itineribus vitæ contemplatiuæ, vltra omnia inferiora mentaliter eleuatur, in cælestibus floribus spiritualiter commoratur, & in sancta Trinitate ineffabiliter iucundatur. Vnde Hugo dicit: Contemplatio claustrum animæ dicitur in cuius sinu dum se recepit animus, sola cælestia meditatur, a terrenis separatur, a turba carnalium cogitationum longe ponitur, dulces carnis refugit affectus, vagos sensuum astringit motus, in Domino delectatur, Angelica dulcedine fruitur, legit in libro vitæ, pro silentio pacem tenet, in choro virtutum seruat concordiam morum, summi Patris potentiam cōsiderat, sapientiam Filij inuestigat, Spiritus sancti benignitatem amat. Dum hæc tria contemplatur, tribus modis consolatur. Hæc ille. Hos autem tres modos consolandi potest experiri pro vero, qui in itinere contemplationis ambulans, experitur in memoria Patrem admonentem & trahētem ad Verbum suum Iesum Christum audiendum. Quia sicut dicitur in Ioanne: Nemo venit ad me, nisi Pater meus traxerit eum per internam inspirationē. Item consolatur, qui experitur in intelligentia Filiū Patris illuminantem, ad Patrem suum cognoscendū, quia sicut dicitur in Matthæo: Nemo nouit Patrem nisi Filius, & cui voluerit Filius reuelare. Item consolatur, qui experitur in voluntate Spiritum sanctum afficientem, ad Patrem & Filium amplexandum & tenendum. Quare in amore qui appropriatur Spiritui sancto, Pater & Filius tenentur & amplexantur; quod ostendit Augustinus. Spiritus ambulās in itineribus vitæ actiuæ, sæpe ab huiusmodi consolationibus impeditur, & amaritudinibus repletur. Vnde Origenes super Cantica dicit: Qui terrenis inhæret, inuenire non potest, nisi quod in terrenis latet, scilicet amaritudinem & dissipationē. Sunt & aliæ multæ vtilitates contemplationis.

Hugo lib. 3. de claustro animæ. c. 1. in prin. — Ioan. 6. e — Matt. 11. d — Aug. de trinit. lib. 6. c. 5. to. 3.

Qualiter per iter contemplationis spiritus æternum manerium Christi ingrediatur. Distinct. VI.

Spiritus cōtēplatiuus debet prius mūdo mori, vt Deum in oratione videre possit.

Sextò videndum est, quomodo per iter contemplationis spiritus noster ad intrinsecum secretū Domini Iesu ingrediatur, & ab exterioribus abscondatur. Et quamuis ex prædictis gradibus contēplationis satis patere posset, qualiter spiritus humanus cōtemplando ingrediatur in æternum manerium Iesu; cū Hugo super primum Angelicæ Hierarchiæ dicat, quòd quanto magis crescit a seipso ascensio, tanto magis crescit cognitio, donec oculus intellectualis magis ac magis illuminetur & confortetur, & affectus mentalis magis purificetur & inflammetur, & totus in Deo quietetur, & istum ascensum doceant prædicti gradus contemplationis: planum est, quòd per eos potest cognosci, qualiter spiritus contemplatiuus in illud secretum intrinsecum Domini Iesu ingrediatur, & abscondatur: tamen propter istius manerij vtilitatem notandum, quòd cum Dominus dicat: Non videbit me homo, & viuet, necesse est, vt spiritus contemplatiuus mundo prius moriatur, & mundus sibi moriatur, & extunc in æterna ingrediatur, & in eis abscondatur. Quid est autem spiritum per cōtemplationem illud intrinsecum secretum intrare, nisi ab omnibus temporalibus absolui & elongari, & in æterna extendi, & in eis abscondi continuis profectibus, donec totus homo exterior, & interior in Deum ordinetur, prout possibile est statui viæ? Vnde Gregorius libro 14 Moralium dicit: Contemplationis penna nos subleuat, atque a nobis ad illum erigimur intuendum raptim, & intentione cordis & dulcedine cōtemplationis, aliquo modo a nobis imus in ipsum, & hoc ire, est requiescere. dissimiliter tamen requiei diuinæ assimilamur, & imitamur requiem Dei. Nam sequitur ibidem: Namque vt beati simus & æterni, æternū imitabimur in æternum, & magna nobis est æternitas, imitatio æternitatis, nec expertes sumus eius quā imitari possumus. Hæc Gregorius. Oportet enim verum contemplatorem

Exo. 33. d

torem mori mundo, vt mundus sibi moriatur, vt in nullo cōtēplatio eius impediatur. Dicit enim Gregorius libro 18. Moralium: Quisquis sapientiā, quæ Deus est, videt, huic vitæ funditus moritur, ne iam amore eius teneatur. Talis fuit ille verus contemplator Paulus, quando dixit: Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Quod Gregorius exponens libro 5. Moralium, dicit: Mundus quidem ei crucifixus fuerat: quia hunc cordi suo iam mortuum non amabat. Sed seipsum mundo crucifixerat: quia talē se exhibere studuit, vt ab eo quasi mortuus concupisci non posset. *Et sequitur.* Sancti igitur viri ab importunitate desideriorum temporalium, a tumultu inutilium curarum, a clamore perstrepentium turbationum semetipsos sacri verbi gladio mortificare non desinunt, atque intus ante Dei faciem in sinu mentis abscōduntur. Vnde rectè per Psalmistam dicitur: Abscondes eos in abscondito vultus tui, a perturbatione hominum. Quod quamuis perfectè postmodum fiat, etiam nunc ex magna parte agitur, cum a temporalibus tumultibus, & eorum delectatione in interiora rapiuntur; vt mens eorum dum in amore Dei tota tenditur, nulla mundi perturbatione laceretur. Hinc est, quòd Paulus contemplatione mortuos quasi in sepulchro absconditos, discipulos viderat, quibus dicebat: Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Hæc ille.

Greg. li. 18. Mor. c. vlt. ante med. — Gal. 6. d — Greg. lib. 5. Moral. c. 3. cir. med. — Ibidē c. 5. post med. — Psal. 30. d — Coloss. 3. a

Qualiter spiritus humanus ad veniendum per iter contemplationis ad secretum Iesu inuitatur. Distinct. VII.

Inuitat spiritus humanus ad iucūditatē contēplationis. — Cant. 2.

SEptimò videndum est, qualiter spiritus humanus ad veniendum per iter iucundæ contemplationis ad intrinsecum secretum Domini Iesu, ab eo inuitetur, Sponso in Canticis dicente: Surge, propera amica mea, columba mea, formosa mea, & veni. Cuius inuitationis subiungit allectiuum, dicens: Veni, quia iam est itinerandi amœna iucunditas, quia flores apparuerunt in terra nostra. Iam enim tempus vernale aduenit, ex præsentia diuini solis incarnati. Vnde Origenes super Cantica dicit: Ipso sole iustitiæ oriēte, hiems transijt, & ver fidei calore Spiritus sancti terram soluit, & flores virtutum producit. Ergo ò amica mea, propter contemplationis tuæ amorosum affectum, vulnerasti cor meum, Sponsa mea, penetrādo dulcifluam dulcedinem in vno oculorum tuorū, sicut exponit Vercellensis, idest intelligentia tua attracta, & simplificata in contemplatione pulchritudinis meæ. Surge mentaliter per amorosæ contemplationis sursum actionem. vt sicut dicit Glossa super illud Matthæi: Respicite volatilia cæli, Sola cōtemplatione iam in cælo degas quasi auis cælica, nō terrena. O columba mea, propter contemplationis tuæ radiosum aspectum, quia oculi tui columbarum, vbi dicit Glossa: Sensus tui spirituales contemplatione spiritualium rerum excellentes reuerēdi sunt & simplificati, ideo magis confortati, propterea ait Isaias: Assument pennas vt aquilæ, volabunt, & non deficient. Aquila, sicut dicit Hugo, super 15. Angelicæ Hierarchiæ, auis est altifera, & cito volās, & significat agilitatem spiritus, &c. O formosa mea, propter contemplationis tuæ speciosum obiectum. Ex pulchritudine enim obiecti beatifici, mentes contemplatrices beatificantur, & pulchrificantur. Vnde Dionysius in Angelica Hierarchia dicit: Deus pulchros facit suos contemplatores, & amatores, iuxta illud ad Corinthios: Nos autem reuelata facie gloriam Domini speculantes, in eandem imaginem transformabimur, &c. Tali contemplatrici dicitur: Ostende mihi faciem tuam. Facies enim tua decora, non decore corporali, sed decore vero, & spirituali, & interiori: Veni ergo de labore ad requiem, de dolore ad consolationem, de languore ad impassibilitatem. Veni ad interiores theorias vnitiuæ contemplationis, tamquam ad interiora deserti, vbi iam apparent flores, idest splendores cælestis sapientiæ, qui ibi apparent in contemplatione clara, qui prius te latebant in prima desideriorum extensione. Vnde in Iob dicitur: Auditu auris audiui te, nunc autem oculus meus videt te. Veni, aperta sunt prata, apparuerunt herbæ florentes, varios flores, & odoriferos, & spirituales in Ecclesia producentes. Vnde Gregorius exponens illud Genesis: Odor filij mei, sicut odor agri pleni, dicit: Aliter redolet flos vuæ, per quem signantur prædicatores doctrinis inebriati. Aliter flos olei, id est misericordes, qui lucent & refouent debiles. Aliter flos rosæ, idest martyres exemplis fragrantes. Aliter flos lilij, idest virgines candidam famam spirantes. Aliter flos violæ, idest humiles purpuram cælestis vitæ seruantes. Aliter spica nardi, idest perfecti & maturi, opera bona fructificātes, dicit Gregorius. Et Origenes: Quis iam non surgat, quis non properet, aut quis non veniat vbi tot vtilitatis insignia cōcurrunt? Per illud iter floridę contemplationis fideliter & amorosè ambulare tribuat nobis, qui est æternorum via, veritas, & vita. Amen.

Cant. 4. c — Matt. 6. c — Cant. 1. d — Isa. 40. g — Hug. in 15. Ang. Hier. lib. 10. post med. — Dionys. 2. Ang. Hier. — 2. Cor. 3. d — Cant. 2. d — Iob 42. a — Prou. 27. d — Greg. hom. 6. in Exec. ante med. — Gen. 27. e

DE QVARTO ITINERE *æternitatis.*

VARTVM iter æternitatis, per quod spiritus humanus venit ad intrinsecum secretum, & æternum manerium Iesu, est æternorum charitatiua affectio. Ad cuius itineris maiorem cognitionem, septem sunt notanda.

Primò, quare iter charitatiuæ affectionis, iter contemplationis immediatè sequatur.

Secundò, quid sit charitatiua affectio, & quomodo sit iter ad æterna, vt verius cognoscatur.

Tertiò, qualiter charitatiua affectio a naturali affectione, vel acquisita dilectione distinguatur.

Quartò, quibus signis, & coniecturis charitatiua affectio qualitercumque manifestatur.

Quintò, qualiter charitatiua affectio a sanctis Doctoribus per gradus diuidatur.

Sextò, qualiter spiritus noster per iter charitatiuæ affectionis, æternum manerium ingrediatur.

Septimò, qualiter spiritus noster ad veniendum per iter charitatiuæ affectionis ad æterna a Domino inuitatur.

Quare iter charitatiuæ affectionis iter contemplationis immediatè sequatur. Distinct. I.

Amor sequitur contemplationem.

PRimò igitur videndum est, qualiter iter charitatiuæ affectionis iter contemplationis immediatè sequatur. De hoc nota, quòd quia affectio charitatiua tamquam posterior perficit contemplationem, dicit enim Augustinus, quòd quāto flagrantius Deum diligimus, tāto certius, sereniusq. eum videmus: ideo charitatiua affectio debet immediatè sequi contemplationem tamquam excellentior, & perfectior, & perficiens intellectum contemplatiuum. Voluntas enim tamquam posterior in ordine, aperit intellectui suam perfectionem. Cuius signum est, quia voluntas imperat intellectui quærere & inuenire notitiā, quæ est perfectio intellectus, & partus mentis, sicut ostendit Augustinus. Et Hugo super septimum Angelicæ Hierarchiæ dicit: Dilectio supereminet scientiæ, & maior est quàm intelligentia. Plus enim diligitur Deus, quàm intelligatur, & dilectio intrat & appropinquat, vbi scientia foris stat. Et istius dicti reddit rationem dicens: Nec mirum, quia dilectio semper amplius præsumit, & confidit, semper acutum habet

Aug. lib. 8. de Trinit. c. pen. to. 3. — Aug. vbi sup. lib. 9. c. vlt. — Hugo in 7. Ang. Hier. lib. 6. ante med.

penetrans

penetrans omnia, & sequens impetum ardentis desiderij, nec dissimulare valet, donec ad amatum perueniat. Hæc ille. His concordat Gilbertus Porretanus, vbi dicit: Scientia inflat, charitas perflat. charitas intimior est, quàm scientia, & ad secretiora pertingit. Omnia enim interiora perflat spiritus amoris, quo & scrutatur profunda Dei. Hæc ille. Nullum etiam bonum perfecte noscitur, quod non perfecte amatur, sicut Augustinus dicit. Vnde in Ecclesiastico dicitur: Qui timetis Deum, diligite illum, & illuminabit corda vestra. Rationabiliter igitur charitatiua affectio sequitur contemplationem, tamquam perficiens eam, quamuis incognita amari omnino nõ possint, secundum Augustinum.

Gilb. super Cãt. ser. 39 cir. fi. inter Bernar. op. to. 2. Aug. li. 83. quæstionũ, q. 35. to. 4. Eccli. 2. b

Quid sit charitatiua affectio, & quomodo sit iter ad æterna, vt verius cognoscatur. Distinct. II.

Charitas quid sit.

SEcundò videndum est, quid sit charitatiua affectio, vt ex hoc spiritus cognoscat, qualiter ipsa sit iter ad æterna. De quo primo sciendum est, quòd amor, dilectio, & charitas, in scriptura frequẽter pro eodem accipiuntur, vt dicit Dionysius quarto de diuinis nominibus, vbi dicit: Communiter & vniformiter vtendum est in diuinis nomine amoris, nomine dilectionis, siue etiam charitatis. Et Augustinus octauo de Trinitate dicit, quòd nihil aliud est charitas, nisi amor boni. Est igitur sciẽdũ, sicut dicit Dionysius vbi supra, quòd vnus est amor increatus, qui sua supersubstantiali & vniuersali appetibilitate ingignit amorem creatum omnibus rebus; qui amor creatus, est quædam inclinatio & coordinatio amantis ad bonum amatum, & ideo Dionysius distinguit ibidem diuersos amores, secundum diuersas inclinationes ad bonum appetibile, dicẽs: Quando amorem nominamus, siue diuinum, siue Angelicum, siue intellectualem, siue animalem, siue naturalem, designamus nomine amoris quandam virtutem vnitiuã, vbi dicit commentator: Amor est connexio & vinculum, quo omniũ rerum vniuersitas ineffabili amicitia, insolubiliq. vnione copulatur. Et commentator exponit, & declarat istos amores ibidem. Ex quibus magis quid amor siue charitas sit, apparebit.

Aug. lib. 8. de Trin. c. 10. to. 3.

Diuersimodi amores.

Amor naturalis.

Amorem naturalem vocant inclinationem ad bonũ, quæ non præsupponit cognitionem aliquam, quæ inest omnibus rebus a Creatore indita, qua inclinentur ad conseruationem sui esse, quod est bonum eis. Vnde dicitur in Iob: Frumentum desiderat nubes, idest naturalem habet inclinationem ad hoc bonum. Amorem animalem vocat inclinationem ad bonum, quæ præsupponit cognitionem sensitiuam, & hic tãtum est in his, in quibus est sensibilis appetitus, vt in homine, & in brutis. Amorem intellectualem vocat inclinationem ad bonum, quæ præsupponit cognitionem rationis, vt commentator ait, quæ est in homine. & hic amor distinguitur: quia quædam est inclinatio ad bonum, quæ non præsupponit nisi naturalem cognitionem boni absolute, & est a voluntate non deliberata: quædam est inclinatio in bonum, quæ præsupponit cognitionem deliberatam respectu boni relati ad aliud vt ad finem, vel circumstantias, vel ad aliquid aliud, tunc est amor electiuus, qui proprie dicitur dilectio. Si autem ille amor sit per aliquem habitum supernaturalem, per quem homo sit acceptus Deo, & dignus remunerari in æterna vita, amor charitatis est siue gratuitus, & hic necessarius est, vt sicut intellectus per fidem, quod est lumen supernaturale, eleuatur ad beatifici obiecti supernaturalem cognitionem; ita & affectus siue voluntas per supernaturalem habitum charitatis, eleuatur ad beatifici obiecti supernaturalem affectionem, vt infra patebit.

Iob 37. b

Amorem autem Angelicum vocat inclinationem A in bonum, qua præsupponit altiorem cognitionem, quàm sit cognitio humana: & ideo Angelus fortius inclinatur in bonum cognitum & perfectius. Vnde Linconiensis commentator super quintum Angelicæ Hierarchiæ dicit: Angeli ex rationis abundãtia scientes, id quod appetunt esse vere desiderabile, & vehementissime, & intime, & totis viribus desiderãdum, & amandum amore puro, & non in aliud tendente; illud intendunt, ita fortiter & inauertibiliter, quòd illa intentio a nulla potestate & potentia intercipi potest, vel impediri. & sic amor intellectualium tendit in eis in visum bonum, quod est verum, & summum B bonum. Hæc ille.

Amorem vero diuinum Dionysius vbi supra ponit, præexistentem supersubstantialiter in bono ad existentiam emanantem, qui & rursus ad bonum cõuertitur, in quo diuinus amor monstratur, sicut quidam æternus circulus, habens finis interminabilitatem, & principij carentiam, circumambulantis propter bonum ex bono, & in bonum, per quandam circulationem non errantem, & ipse amor in eodem & secundum idem procedens, semper in se manet, & ad se restituitur. Hæc ille. De isto amore dicit idem sic: Audeo autem pro vero dicere, quia ipse Deus omnium tam pulchro & bono amore omnium per C abundantiam amatiuæ bonitatis, quasi extra seipsum fit, prouidendo omnibus existentibus, & per amorem, & bonitatem trahitur, & ex eo, quod est super omnia, ad id, quod est in omnibus deducitur secundum virtutem supersubstantialem facientem ecstasim, sed a se inegressibilem. Propter quod Deum zelotem vocant, tamquam abundanter amantem existentia, & excitantem mentes ad feruens desiderium ipsius: vnde amabilis & diligibilis dicitur, inquantum est plenitudo bonitatis, & pulchritudinis cũctis appetentibus. Dicitur Deus amor, & dilectio inquã D tum ipse est virtus mouens, & quasi sursum agens omnia, ad se naturaliter appetendum: quemadmodum adamas quiescens, facit ferrum moueri. Hæc Dionysius. Ex his omnibus concludit, dicens: Quãdo ergo amorem nominamus siue Diuinũ, siue Angelicum, siue intellectualem, siue animalem, siue naturalem, designamus nomine amoris quandam virtutem vnitiuam & concretiuam, mouentem superiora ad prouidentiam inferiorum, & coordinatam ad continuam & mutuam habitudinem inferiorum, ad conuersionem ad superiora. Ex quibus omnibus apparere potest, quòd amor est virtus vnitiua aman- E tis cum amato. Amor qd.

Qualiter charitatiua affectio a naturali affectione, vel acquisita dilectione distinguatur. Distinct. III.

Affectio charitatiua qualiter ab affectione naturali, & acqsita differat.

TErtiò ne spiritus humanus arripiat iter naturalis affectionis, vel acquisitæ dilectionis, pro itinere charitatiuæ affectionis; expedit videre, qualiter affectio charitatiua siue gratuita a naturali affectione & acquisita dilectione, vel amore differat, vel distinguatur. De quo notandum est, quòd sicut dicit Hu- F go de sancto Victore in libro, qui incipit, Accipe frater charissime, affectus est spontanea quædam ac dulcis ipsius animi ad aliquid inclinatio. Et quia, sicut ipse dicit ibidem, secundum variam inclinationem affectionum & motuum variantur nostri amores, ideo vt de omnibus affectionibus & motibus, quibus amor noster multipliciter variatur, quis illorum maxime sequendus sit, & quantũ & qualiter, vt competenter fiat, & quis respuendus sit vel etiam reprimendus, subtilius est inquirendum. Per hoc patebit, in quo amores isti conueniunt & differunt.

Sunt autem, sicut ipse ostendit, ibidem quinque amores & affectiones, quibus inclinamur ad aliquem vel aliquid.

Hugo vbi sup. prox. *Ephes. 5. f* *Isa. 49. d* *1. Tim. 5. b*

Primus est affectus naturalis, de quo dicit Hugo ibidem sic: Naturalis affectus est cuiuslibet ad carnẽ suam, nemo enim carnem suam odio habuit. Item matris ad filium, non enim potest mater obliuisci infantem vteri sui. Item hominis ad domesticum suum. Qui enim curam domesticorum non habet, fidem negauit, & est deterior infideli. Hunc sane affectum sicut non admittere impossibile est, ita nõ sequi summæ virtutis est, nisi ratione reguletur. Semper enim iste affectus mollia suggerit, & suaue & iucundum, quod terrenum, quod voluptuosum, & quod delicatum libẽter amplectitur: quod vero asperum, quod voluntati contrarium omni horrore refugit. quocirca huius affectionis executio amor peruersus est. Hic amor a Saluatore interdicitur, cum dicit: Qui amat animam suam, perdet eam. Proinde sanctus Augustinus dicit: Si male amas, tunc odisti: si bene oderis, tunc amasti. *Sequitur.* Qui enim amat secundum tãlem affectum vtique odit, quia qui diligit iniquitatẽ odit animam suam: qui vero odit secundum illum affectum, secundum rationem diligit. Naturale quidem est, quòd homo erga se & suos affectum habeat, sed amorem secundum affectum habere non debet. Hæc ille. Quòd in isto affectu naturali affectio charitatiua differat, patet, quia ista cum homine nascitur, illa vero a Deo inducitur, dicit idem Hugo.

Ioan. 12. d *Aug. tract. 51. in Ioã. post mediũ* *10. 9.*

Secundus est affectus carnalis, de quo dicit idem sic: Carnalis affectus duplex est. Plerumque enim neque virtus, neque vitium est, sed est quædam exterioris hominis habitudo, animum intuentis sibi inclinans facile. Quippe cum alicuius forma est elegãtior, & sermo suauior, venustus aspectus, etiam ignorantis qualis ipse sit, prouocat, & perstringit ipsum affectum. Hoc in puero Moyse apparuit, quòd propter elegantem formam tribus mensibus contra præceptũ Pharaonis abscondebatur, & a filia ipsius Pharaonis in filium fuit adoptatus. Porro & qui ad noxiam voluptatem in qualibet specie suauitatis male blãda cõpungit, motũ carnalis affectus nemo sani capitis dubitauit. Hic carnalis affectus fuit, qui Dauid ad speciem Bethsabee præuenit incautũ, præuentum dissoluit, dissolutum obruit. Hic affectus sapientiam Salomonis absorbuit, & carnali libidine dissolutum, in spiritualis fornicationis barathrum, & nefandissimam idolorum culturam deiecit. Hæc ille. Talis affectus non meretur habere nomen amoris veri, sed, vt dicit Dionysius, est longinquum idolũ veri amoris, & plenus anxietate. Affectio autem charitatiua plena est iucunditate. Vnde Richardus de Trinitate: Sicut charitate nihil est melius, ita & nihil est iucundius.

Exo. 2. a *2. Reg. 11.* *3. Reg. 11. a* *Dionys. de Ang. Hier. c. 2. & de diu. nomi. c. 4.* *Richar. de Trin. lib. 3. c. 3. statim post prin.*

Tertius affectus est officialis, de quo Hugo sic dicit: Officialem affectum dicimus, qui meritorum vel obsequiorum exhibitorum quorundam animos inclinat, qui quamuis sit periculosus, tamen admittendus est, ne sis ignarus vel ingratus in officio, cauendũ est ne tam homini impertiatur, quàm vitio. Quid magis cauendum est, quàm ne obsequijs vel muneribus illectus, aut foueas vitia aut vitiosa? Proinde in muneribus vel obsequijs suscipiendis, magna habenda est discretio. Et attendendum est ad personæ dignitatem, vt si forte tanti meriti sit, vt affectus officialis transeat in rationalem, vt quem cœpimus diligere, quia nobis gratus, diligi incipiatur, quia virtutibus adornatus, & retributio secundum rationem nõ secundum affectum impendatur, sed & desiderium quo amati præsentia desideratur, vel actus quo ipsa præsentia comparatur, rationem sequatur non affectum. Iste quoque affectus, qui hominem sine alterius causæ respectu sponte complectitur, per omnia temperetur. Ab isto affectu multum differt affectio charitatiua, quia ista quærit quæ sua sunt, per charitatem autem singula sunt omnium, & omnia singulorum, quia non quærit quæ sua sunt, vt ait

1. Cor. 13.

A Gregorius in Moralibus. *Greg. li. 10. Moral. c. 4. vers. fin.*

Quartus est affectus rationalis, de quo Hugo sic dicit: Rationalis affectus hic est, qui ex consideratione alienæ virtutis oboritur, videlicet cum oculis nostris, cuiuslibet virtus, vel sanctitas explorata, vel fama diuulgata, mentem nostram dulcedinis suauitate perfundit. *Sequitur.* Hic est affectus qui nos audita triũphali martyrum passione, suauissima compungit deuotione, ac memorabiles actus præcedentium quasi sub oculis delectabili meditatione depingit, & ad proximi dilectionem contemplantis eius virtutibus accendit, propter quod constat, hunc affectum esse B perfectiorem. Etenim non modicum virtutis indicium est ipse amor virtutis, ex quo ad actum virtutis excitabitur. Hæc ille. Ab isto affectu differt affectio charitatiua, quia ista ratione mediante ab exemplis exterioribus oritur, & exercitatur. Affectio verò charitatiua a Spiritu sancto, ad amandum etiam peccatores, inflammatur, & bonorum exemplis multo dulcius afficitur, vt patet per Apostolum, vel per alios Sanctos.

Quintus est affectus spiritualis, sic dictus, quia vel a spiritu immittitur, vel a spiritu oritur, vel a spiritu inspiratur. Et hic affectus est triplex, quia quãdoque C immittitur a spiritu maligno: quandoque oritur a spiritu humano: & quandoque inspiratur a spiritu diuino & sancto. A spiritu maligno affectus immittitur, vt dicit Hugo, quando inclinat aliquem ad vitia. Illo affectu maligno, filius Dauid improbe in sororis exarsit amplexus. Istumq. affectum misit in cor Iudæ, vt Dominum traderet. Illo affectu inclinat ad quæque turpia. Vnde Osee, Spiritus, inquit, fornicationis decepit eos. Quod autem affectio charitatiua differat ab illo planum est: quia illi contrariatur. A spiritu autem humano tam ex innata ingenuitate, quàm ex studiosa & exercitata exquisitione, oriuntur D quandoque affectus amorosi ad summum bonũ diligendum, quod est summe appetibile, & sunt simillimi affectioni charitatiuæ siue gratuitæ. Nam si accipiatur gradus maximæ charitatis, qui, testante veritate in Euangelio, est, vt animã suam ponat quis pro amicis suis, similem gradũ ex puris naturalibus inueniuntur multi ascendisse. Vnde Augustinus narrat, quòd multi vtilitatem Reipublicæ propriæ vitæ præponebant. Et exemplificat de hoc. Et Tullius de officijs dicit, quòd duo erant præcepta Platonis volentibus Reipublicæ prodesse. Primum, vt vtilitatem ciuium sic tueantur, vt quæcumque agant ad eam re- E ferant, obliti commodorum suorum. Secundũ præceptum fuit, vt totum corpus Reipublicæ curẽt principaliter: ne dum aliquam partem tuentur, reliquas deserant. A spiritu autem diuino affectus charitatis infunditur, vt patebit, qui licet in multis differat a prædictis, in multis tamen conuenit cum eis, propter quod difficile est distinguere inter istas affectiones, scilicet charitatiuam, naturalem, & acquisitam, propter similitudinem actuum suorum.

Affectus triplex. *2. Reg. 13. a* *Ioan. 13. a* *Ose. 4. c* *Ioan. 15. b* *Aug. de ciuit. Dei lib. 5. c. 18.* *Cic. lib. 1. offic.*

Et tamen isti habitus differunt, quod certum est, primo quantum ad originem, quia charitas gratuita a solo Deo supernaturaliter infunditur. Vnde dicit F Apostolus: Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per inhabitantem Spiritum sanctum. Illa autem scilicet naturalis per naturam cum homine nascitur, & altera per exercitium acquiritur. Secundo differunt quantum ad substãtialitatem, quia charitas gratuita est viuificatiua, purior & feruentior, quia numquam est sine Spiritu sancto, qui datur in ea, neutra autem aliarum viuificat. Tertio differunt quantum ad formalitatẽ, quia charitas gratuita alias virtutes, vel habitus, informat, & perficit: vt dicit Ambrosius. Vtrique autem illorum manent informes, & imperfecti sine ista. Quarto differunt quantum ad finis capacitatem, quia charitas gratuita spiritum humanũ a culpa educit, in gratiam conducit, & Deo vnit, & gaudio

Charitas gratuita ab alijs affectibus dilectionis vt differt. *Rom. 5. a*

gaudio perenni & iubilatione, consummat & perficit. Vnde Rabanus in quodam sermone dicit sic: Charitas siue amor diuinus est ignis in meditatione, mentem purificans a sordibus vitiorum. Lux est in oratione, mentem irradians claritate virtutum. Mel est in gratiarum actione, mentem dulcorans, dulcedine diuinorum beneficiorum. Vinum est in cõtemplatione, mentem inebrians iucunda delectatione. Sol est in æterna beatitudine, mentem clarificans, serenissimo lumine, & suauissimo calore, exhilarans ineffabili gaudio, in perenni iubilatione. Hæc ille. Nullum istorum potest perficere sine charitate, nec naturalis amor, nec acquisita dilectio. Bernardus super Cantica sermone 50. sic distinguit, dicens: Est affectio, quam caro, siue natura gignit: est affectio, quam studiosa exercitatio acquirit, siue quam ratio regit: & affectio, quam sapientia condit. Hæc vltima primam illuminat, secundam remunerat. prima quidem est dulcis, sed turpis: secunda est sicca, sed fortis: tertia suauis, & pinguis, quæ gustat, quoniam suauis est Dominus. Hæc ille. Certa tamen differentia in his non potest haberi.

Ber. ser. 50. in Cãt. ante med.

Quibus signis, & coniecturis charitatiua affectio qualitercumque manifestatur. Distinct. IIII.

De signis charitatis iam genita. Articulus I.

Quibus cõiecturis cognosci põt qui non sit in gratia.

QVartò igitur videndum est, quibus signis vel cõiecturis charitatiua affectio, vt a Deo inspirata est, qualitercumque cognoscatur. Circa quod sciendum, quòd quamuis Magister in Sententijs notificare nitatur habitum charitatis, dicens: Charitas est virtus gratuita, voluntatem in esse secundo perficiens, in ordine ad actum diligendi, prompte, & faciliter, propter se, & supra omnia summum bonum; & licet habitus notificentur per eorum actus: tamen, vt supra patuit, quia actus charitatis, & actus amoris naturalis, & acquisitæ dilectionis sunt simillimi, ideo nõ possumus certitudinaliter scire, vtrum habeamus habitum charitatiuæ affectionis: quod non absque rationabili causa a Deo ordinatum est. & ideo oportet nos esse contentos aliquibus signis, & cõniecturis, quibus aliqualiter cõfidimus nos habere charitatem gratuitam. Et quia ista signa & coniecturæ oriuntur ex actibus charitatis, quorum aliqui ex ipsa charitate eliciuntur aliqui ex ipsa imperantur, & horum aliqui sunt charitatis incipientium, & alij charitatis proficientium, & alij charitatis perfectorũ, propter quod Sancti & Doctores, aliqui dicunt, aliqua signa esse charitatis genitæ, aliqua roboratæ, & aliqua esse charitatis signa iam perfectæ. Et signa charitatis iam genitæ siue infusæ, sicut dicit Bernardus sunt quattuor, quæ ibi numerat, dicens sic:

Bernar. in ser. de omnib. Sãctis.

Primum signum charitatis genitæ siue infusæ, est dolor de culpa præterita. Ratio huius est, Charitas & culpa mortalis opponuntur, & ideo simul stare nõ possunt in eadem voluntate, ideo quando charitas est in voluntate, expellit culpam per dolorem contritionis. Vnde Augustinus dicit sic: Radix omnium bonorum est charitas, & radix omnium malorum est cupiditas, & simul ambæ non possunt esse, quia nisi vna radicitus euulsa fuerit, alia plantari non potest. Ergo dolor contritionis signum est habitæ charitatis, cum vtraque simul in voluntate esse possit.

In lib. 50. homil. hom. 2. cir. prin. to. 10.

Secundum signum charitatis genitæ secundũ Bernardum, est firmum propositum cauendi futura peccata cum effectu. Cuius ratio est, quia habere propositum cauendi omnia peccata mortalia cum effectu, nec per amorem naturalem, nec per acquisitam dilectionem, potest diu quis habere sine gratia, siue charitate adiuuante. Vnde Augustinus dicit, quòd volũtas ipsa nisi gratia Dei liberetur a seruitute, qua facta est serua peccati, & vt vitia superet per gratiam

Aug. lib. 1. Retract. c. 9. cir. med. to. 1.

A adiuuetur, rectè, pieq. viui a mortalibus non potest. licet enim propter libertatẽ posset vitare quodlibet peccatum mortale signatum, non tamen propter infirmitatem potest diu omnia in cõmuni vitare, quin in aliquod incidat. ergo diu esse sine mortali peccato, signum est charitatis iam habitæ, sine mortali, id est sine conscientia mortalis.

Tertium signum charitatis genitæ, secundum Bernardũ, est delectatio in auditu diuini sermonis. Ratio huius est, quia amantes delectantur in sermonibus mutuis, siue sint sermones inspirati, siue scripti, siue exterius auditi, vt ex illis capiant experimentum mu-
B tuorum affectuum, quos charitas silentio tegere non potest. Mos enim amantium est, ait Chrysostomus, vt amorem suum silentio tegere non queant. Vnde & Gilbertus Porretanus idem dicit: Ideo charitas inspiratione, idest interna locutione non est contenta, sed sacri sermonis institutiones, velut clypeos, vndique memoriter apprehendit, sed nec his contenta, quasi vociferando clamat: Nunciate dilecto, quia amore langueo, vbi dicit Glossa: Illis volentibus docere, ista flagrans amore prior alloquitur. Ex his apparet, quòd delectatio in auditu verbi Dei, est signũ charitatis genitæ.

Gilb. Porr. in Cantica ser. 26. post med.

C Quartum signum charitatis genitæ est promptitudo boni operis. Ratio huius signi est, quia charitas maxime est operatiua, quia ipsa est amor finis, & ideo imperat omnem actum ordinatum, vel ordinabilem in hunc finem. Vnde Gregorius in homilia super Ioannem: Si quis diligit me, dicit: Numquam amor est otiosus: operatur enim magna si est, si autẽ operari renuerit, amor non est. Et ibidem, Probatio dilectionis est exhibitio operis. Et Bernardus super Cantica: Magna res est amor, si ad suum recurrit principium, si suo origini reducitur, si refusus suo fonti, semper ex eo sumat, vnde iugiter fluat. Igi-
D tur operatio bonorum operum, signum est charitatis habitæ.

Greg. hom. 30. in Ioã. nõ longe a prin.

Ber. ser. 83 super Cãt. cir. med.

Quintum signum charitatis iam genitæ ponit Anselmus in libro de similitudinibus, vbi dicit, quòd quãdo aliquis de defectu alicuius tristatur spirituali, & de profectu aliorum spirituali lætatur, signum est charitatis. Et Augustinus in vna epistola ad Hipponenses, dicens: Qui non dolet de malo proximi, non est in eo charitas Christi. Ratio huius signi est, quia cum secundum Dionysium charitatis ardor sit virtus vnitiua, ideo nititur omnia liquescere, & in vnũ conflare, vt ipsa vniantur. Vnde Gregorius super Eze-
E chielem dicit sic: Ecce qualis est charitas, quæ diuersitates mentium accendit, concremat, cõflat, & quasi in vnam speciem auri reformat. Sed hanc conflationem vnitiuam defectus spiritualium impedit, & profectus perficit, ideo charitas facit de vno tristari, & de altero lætari. Vnde Apostolus dicit, quòd charitas non congaudet iniquitati, sed magis congaudet veritati, igitur tristari de defectu spiritualium, & gaudere de eorum profectu, signum est charitatis.

Aug. epist. 137. nõ longe a princ.

Greg. hom. 16. super Ezech. longe ante medium.

1. Cor. 13. b

De signis charitatis iam roborata. Art. II.

F SEcundò quidam tradunt aliqua signa charitatis iam roboratæ, siue proficientis. Et licet multa sint signa istius charitatis, tamen quinque sufficiant magis vtiliora. Primum igitur signum iam roboratæ, & proficientis charitatis, est frequens & iusta conscientiæ examinatio, non solum de peccatis mortalibus, sed etiam de venialibus. Ratio huius signi est, quia sicut charitas opponitur peccato mortali, ita feruor charitatis opponitur veniali, vt ipsum expellat ab anima, ne Spiritui sancto displiceat: qui omnes officinas mentis visitat & mundat. Vnde Gregorius in Moralibus, & Bernardus in sermone de Pentecoste, dicunt: Spiritus sanctus profecto monet, mouet, & docet. Monet memoriam, mouet voluntatẽ, & docet

Signa charitatis proficientis.

Ber. ser. 1. de Pentec. post med.

docet rationem, nec minimam peccati paleam, infra A cordis, quod possidet, habitaculum, patitur residere, sed statim igne subtilissimæ circumspectionis exurit. Hæc ille. De quo igne Ambrosius super illud: Veni ignem mittere, dicit sic: Dicit ignem, quia aurea vasa Dominicæ domus meliorat, fenum vero consumit & stipulam. Aurea vasa sunt animæ ad imaginē Dei factæ secundum tres potentias, secundum quas capaces Dei sunt, vt dicit Augustinus 14. & 15. de Trinitate, quas ignis charitatis innouat, & perficit, & peccata deformantia tam maiora, quàm minora liquescendo consumit. Cum igitur frequens examinatio conscientiæ fit a Spiritu sancto per feruorem charitatis, planum est, quia ipsa est signum roboratæ charitatis, quæ operit multitudinem peccatorum.

Luc. 12. f

Amb. lib. 7. commen. in Luc. c. 12. to. 3.

B

Secundum signum proficientis charitatis roboratæ, est concupiscentiæ diminutio. Ratio huius signi est, quia quanto charitas diligens Deum magis augmentatur, tanto magis homo a concupiscentia temporalium elongatur, ex quo ipsa concupiscentia intantum diminuitur. Vnde Augustinus in Enchiridio dicit, quòd minuitur concupiscentia, crescente charitate, donec veniat ad magnitudinē, qua maior esse non possit. Vbi autem non est charitas, ibi regnat cupiditas: regnat autem cupiditas, quando desiderium veri & boni expellit, & saporem.

Aug. in Enchir. c. 121. to. 3.

C

Tertium signum charitatis proficientis est sensuū interiorum, siue spiritualium vitalis exercitatio. Ratio istius signi est, quia sicut exercitatio sensuum corporalium signum est corporalis vitæ, ita exercitatio sensuum spiritualium, signum est spiritualis vitæ. Sunt namque quinque sensus interiores in mente, sicut sunt quinque sensus exteriores in corpore, sicut dicitur in libro de spiritu & anima. & Gregorius in Moralibus dicit: Habitare in corpore animam, probant vitales sensus: ita habitare in anima spiritum, probat vita spiritualis. Illud ex visu & auditu dignoscitur, istud ex charitate & alijs virtutibus probatur. Bernardus sermone de Pascha dicit: Fidei vitam opera testantur. Sicut enim corporis vitam ex motū suo scimus: ita fidei vitam ex bonis operibus cognoscimus. Quia sicut vita corporis est anima, per quam mouetur, & sentit: ita vita fidei est charitas, per quā operatur actus virtutum, & Spiritus sancti. Igitur ex charitate siue dilectione, quæ est vita animæ, secūdum Hugonem de arrha animæ, sensus interiores viuificantur & exercitantur. ideo profectus interioris siue spiritualis exercitationis, signum est augmentatæ dilectionis, quæ omnia exercet in finem, idest, ordinat.

Auctor de Spir. & ani. c. 49. apud Aug. to. 3.

D

Bernar. de Resurrect. serm. 2. in princ.

E

Quartum signum charitatis est studiosa mandatorum Dei obseruatio. Ratio huius signi est, quia obseruatio mandatorum vera sine charitate fieri nō potest. Vnde Dominus dicit sic: Qui diligit me, sermonem meum seruabit, & Pater meus diliget eum, &c. Quod exponens Gregorius in homilia dicit sic: In quorundam corda venit, & mansionē non facit, quia tempore tentationis ab eo recedunt. In quorundam corda venit & mansionem facit, quia sic amor siue charitas Dei eos penetrat, vt ab amore, tempore tentationis non recedant. Qualiter autem charitate non proficeret, qui fontem dilectionis in se haberet, & iam aliqualiter gustaret? Vnde Augustinus dicit: Tu qui veram requiem, quæ post hanc vitam promittitur, quæris, etiam hanc inter amarissimas vitæ huius molestias, suauem iucundamq. gustabis, si eius, qui eam promisit, præcepta seruando, dilexeris. Et sic patet quartum signum charitatis proficientis.

Ioan. 14. c

Greg. hom. 30. in Euā. non longe a prin.

F

Quintum signum charitatis proficientis est diuinarum veritatum manifestatio. Ratio huius signi est, quia amor est signum communicationis, & ideo amicus reuelat, & cōmunicat amico suo secreta sua, quasi non credens ea ponere extra se, sed in eo, qui est sicut ipse. Amicus enim meus est, quasi alter ego, ait quidā. Vnde Richardus dicit: Si vis noscere quia sublimitas diuinarum reuelationum sit manifestum diuinæ dilectionis indicium, audi: Iam non dicam vos seruos, inquit Dominus, sed amicos, quia omnia nota feci vobis, quæ audiui a Patre: quia ex magnitudine diuinæ dilectionis pendet modus diuinæ reuelationis. Et idem dicit sic: Certum igitur signum tibi sit, quòd dilectum tuum minus diligis, & ab illo minus diligeris, si ad theoricos excessus, nondum vocantem, sequi merueris. Ex quo patet, quòd crescente reuelatione, crescit & dilectio. Et signum quintum charitatis proficientis patet sic.

Rich. de cōtempl. li. 4. cap. 16. post med.

Ioan. 15. b

Rich. ibidē.

De signis extrinsecis charitatis iam perfectæ. Articulus III.

Tertiò quidam tradunt quædam signa charitatis iam perfectæ, prout potest perfici in via. Quia iustorum semita, quasi lux splendēs procedit, & crescit vsque ad perfectam diem, scilicet perfectæ charitatis. Et ideo sciendum est, quòd in viatoribus duplex est perfectio charitatis. Vna est necessitatis & sufficientiæ, alia est priuilegiatæ sanctitatis & excellentiæ. Has perfectiones tangit Prosper de vita contemplatiua, vbi dicit sic: In hac vita perfecti sunt illi, qui perfecte Deum diligunt, qui volendo quod vult Deus, nullis peccatis quibus offenditur Deus, acquiescunt, & semper ad virtutes habendas se extendunt. Perfectionem necessitatis tangit, cum dicit: Qui volendo quod vult Deus. & hanc habet quicūque manet in charitate, & ad hanc perfectionem inuitat Dominus, dicens: Perfectus eris & absque macula, coram Domino Deo tuo. Absque macula nempe criminali, vt ait Glossa. Perfectionem autem excellentiæ tangit Prosper, cum dicit: Semper ad virtutes habendas se extendunt. Vnde bene in epistola quadam dicit sic: Indefessum proficiendi studium, & iugis conatus ad perfectionem, reputatur perfectio. Sed quia Apostolus dicit: Velle mihi adiacet, perficere autem non inuenio; ideo plena charitas qualis erit in patria, nullo modo in via haberi potest. Propter quod signa talis perfectæ charitatis, in his non quæruntur, sed signa perfectæ charitatis, prout in via haberi potest, quæruntur.

Prou. 4. c

Charitatis perfectio duplex.

Prosp. li. 3. de vita cōtemp. c. 15. cir. fin.

Deut. 18. c

Rom. 7. c

Est igitur notandum, quòd signa charitatis perfectæ dupliciter considerari possunt: quia quædam habentur quasi ex actibus exterioribus, & quædā quasi ex actibus interioribus, & licet de vtrisque multa assignari possint, tamen de vtrisque quinque ad præsens sufficiant.

Primum igitur signum extrinsecū charitatis perfectæ est, si quis pro salute proximi mori paratus est. Ratio istius signi est, quia sicut dicit Augustinus lib. de gratia, & libero arbitrio: Parua charitas non sufficit ad implenda magna mandata, vt sunt mori pro Christo, vel pro fratribus, & cetera huiusmodi: sed requiritur ad hoc charitas magna, idest perfecta. Vnde super epistolam Ioannis, dicit Augustinus: Perfecta charitas hæc est, vt quis pro fratribus sit mori paratus, sicut & Origenes etiam exponit illud Canticorum: Ascendam ad palmam, dicens: Voluntas patiendi probauit, quia veraciter amauit, & tanto erat amor altior, quanto patiendi pro Ecclesia voluntas erat paratior. Hæc ille. Et Dominus dicit: Maiorem hac dilectionem, &c. Signum igitur perfectæ charitatis est, si aliquis paratus est mori pro salute proximi.

Aug. lib. de gratia & libero arb. c. 17. in prin. to. 7.

Aug. tract. 5. in epist. Ioan. ante med. to. 9.

Cant. 7. c

Ioan. 15. b

Secundum signum extrinsecum perfectæ charitatis est, si inimicos diligit, & eis propter Deum benefacit. Ratio huius signi est, quia sicut dicit Hugo de arrha animæ: Amor transformat amantem in similitudinem amati, inquantum potest: non solū quantum ad substantiam, sed etiam quantum ad operationes arduas & difficiles. Cum ergo Deus amatur ab

eo,

eo, qui diligit inimicos & bene facit eis, sibi assimilatur, vt ipse ostēdit, dicens: Diligite inimicos vestros, & bene facite eis, vt sitis perfecti, sicut & Pater vester perfectus est; & hoc non possit fieri per quamlibet dilectionem, sed per perfectam: quia dicit Augustinus in Enchiridio, quòd talis dilectio perfectorum est, & Origenes super Cantica dicit: In exhibitione pietatis probatur magnitudo amoris: ideo illud verum est signum, diligere inimicos propter Deum dilectum.

Matt. 5. g

Aug. in Enchir. c. 73. to. 3.

Tertium signum charitatis perfectæ extrinsecum est, si omnia aduersantia gaudenter suscipit, & patiēter sustinet. Ratio huius signi est, quia charitas perfecta mentē ab amore huius vitæ quasi totaliter auertit, & occidendo quasi insensibilem reddit, quia pœnas temporales, & mortem contemnere facit. Vnde Gregorius in homilia 9. dicit sic: Fortis est, vt mors dilectio. quia sicut mors corpus interimit, sic charitas vitæ æternæ ab amore temporalium mentē auertit & occidit. Nam mentem, quam perfecta charitas absorbuerit, ad terrena foris desideria velut insensibilem reddit, neque Sanctus quilibet mori pro Domino potuisset in corpore, nisi prius a terrenis desiderijs in mente mortuus fuisset. Hæc ille. Charitas enim omnia sustinet, ait Apostolus. Vnde Apostoli ibant gaudentes a conspectu concilij, &c. Ex quo patet veritas istius signi.

Greg. hom. 11. in Euā. paulo post prin.

1. Cor. 13. b

Act. 5. g

Quartum signum perfectæ charitatis extrinsecum est, si omnibus renunciare paratus sit, & sequi Christum. Ratio huius signi est, quia perfecta charitas omnia renuit, quæ eius officium impediunt. Vnde Apostolus omnia arbitratus est vt stercus, vt dilectū lucrifaceret. Sed temporalium concupiscentia maxime impedit officium charitatis. Dicit enim Augustinus, quòd charitatis venenum, est spes adipiscendorum temporalium: & nutrimentum charitatis, imminutio cupiditatis: perfectio vero charitatis est, vbi nulla est cupiditas. De hoc dicit Gregorius: Sunt nonnulli iustorum, qui ad contemplandum culmen perfectionis dum ad altiora interius appetunt, exterius cuncta derelinquunt, qui rebus habitis se nudāt, gloria honoris se expoliant, qui desideriorum internorum assiduitate se affligunt, de exterioribus habere consolationem nolunt, quibus Paulus dicit: Mortui estis, & vita vestra abscōdita est in Deo. Hæc ille. Et sic patet, quòd renunciare omnibus, & sequi Christum, eius voluntatem faciendo, signum est perfectæ charitatis. Vnde Ioannes dicit: Qui seruat verbum Dei, vere in eo charitas Dei perfecta est.

Phil. 3. b

Aug. in lib. 83. q. 36. in prin. to. 4.

Greg. lib. 8. Mor. c. 15. sub initiū.

Coloss. 3. a

1. Ioan. 2. a

Quintum signum perfectæ charitatis extrinsecum est, si nihil aliud quàm solum Deum timuerit. Ratio huius signi est, quia sicut dicit Ioannes: Perfecta charitas foras mittit timorem. Quod exponens Gilbertus Porretanus sermone 18. dicit: Charitas proximi caret liuore, sed charitas Christi caret timore. Hæc enim nihil pœnale habet, timor autem pœnam habet, ergo in Christi charitate non erit timor nisi filialis. Quid enim timebit charitas veteres offensas? quia multitudinem peccatorum operit charitas. Quid infirmitatem propriæ conscientiæ timebit ne decidat? quia fortis vt mors dilectio. Quid temporales pro Christo timebit molestias finibiles, cum nec quidem si æternæ fuerint, defatigari aut nec euanescere poterit dilectio consummata, idest perfecta? Non ideo amat charitas vt pereat, sed magis vult foris in æternum perire pœnaliter, quàm priuari vsu amoris interni æternaliter. Hæc ille. Ex his patere potest, quòd timorē expellit charitas perfecta. Quidam etiam ponunt signa istius amoris corporalia, vt faciei pallorem, corporis languorem, actionis torporem, & cetera huiusmodi. Sed illa sunt signa tam amoris carnalis, quàm spiritualis, vt communiter patet.

Gilb. Porr.

1. Pet. 4. b

Cant. 8. b

De signis intrinsecis charitatis perfectæ.
Articulus IIII.

VLtimò videndum est de signis intrinsecis charitatis perfectæ. Sunt enim quædam actiones charitatis perfectæ quasi intus manentes, a charitate elicitæ vel imperatæ, & tanto sunt veriora, quanto interiora. Quanto enim charitas perfectior, tanto acutior, & ad intima pertingens, vt patet per Hugonem, ideo intimiores & perfectiores elicit actus.

Hugo in 7. Ang. Hier. lib. 7.

Primum igitur signum intrinsecum charitatis perfectæ, sunt profunda & intima suspiria mentis. Ratio huius signi potest esse talis, quia quando memoria rei amatę intima mentis amantis tangit, statim suspiria amorosa quasi quosdam nuncios amoris expellit, donec eam præsentia dilecti visitet, & visu reficiat. Vnde Gregorius 5. libro Moralium adducens illud Iob: Antequam comedam suspiro, dicit: Mens ad inspirationem fulgoris intimi, suspirijs vegetata conualescit: quia eam amor veritatis afficit, & refectio contēplationis pascit. Tepidus autem amor hoc non facere potest, sed amor perfectus. Patet ergo, quòd intima suspiria sunt signū charitatis perfectæ, vt idem & Richardus dicit.

Greg. lib. 5. Moral. c. 7.

Iob 3. d

Rich. tract. de gradib. char. violēta non longe a princ.

Secundum signum charitatis perfectæ, sunt alta desideria. Ratio istius signi est, quia Augustinus libro 13. confessionum, dicit: Omnia ponderibus suis aguntur, & loca sua petunt grauia deorsum vt lapis, sursum leuia, vt ignis. Hæc extra loca sua exeunt quasi inquieta, sed quod est pondus in corporalibus, est amor in spiritualibus. Vnde dicit idem: Amor meus pondus meum, eo feror quocumque feror. Dono tuo accendimur, & sursum ferimur. Ergo quanto amor magis accenditur, tanto desideria amorosa perfectius sursum feruntur, nec quiescunt, donec ad locum suum scilicet ad amatum Deum perueniant. *Vnde sequitur.* Inardescimus, & imus, & ascendimus ascensiones in corde ad pacem in Hierusalem. Simile dicit Linconiensis super 3. Ang. Hierar. Et Gregorius libro 7. Moraliū dicit sic: Sancti viri cum desiderium æternitatis anhelant, in tanta altitudine vitæ se subleuant, vt audire iam quæ mundi sunt, graue sibi, ac deprimens pondus credant. Valde enim intolerabile æstimant, quidquid id non sonat, quod intus amant. *Sequitur infra:* Et multiplicata charitate maioribus desiderijs æstuant, & iam peruenire ad vitam spiritus, etiam per cruciatus corporis anhelant. Ex quo patet, quòd alta desideria, quæ in summum desiderabile tendunt, signa perfectæ charitatis sunt. Idem dicit Richardus in tractatu de charitate.

Aug. li. 13. Conf. c. 9. to. 1.

Ibidem.

Greg. lib. 7. Moral. c. 6. cir. fin.

Greg. ibid. c. 7. statim a princ.

Tertium signum & intrinsecum perfectæ charitatis, sunt cogitationes languidæ. Ratio istius signi est ista. Fulgentius in quodam sermone dicit: Necesse est, vt quo præcessit dilectionis thesaurus, idest amatum, illuc sequatur cogitationis affectus, idest desiderium amorosum. Ideo veritas ait: Vbi enim thesaurus tuus est, ibi & cor tuum erit. *Sequitur.* Vt ergo cælestia thesaurizemus, cælestia diligamus. Vis ergo nosse vbi thesaurizas? attende quid amas, attende & quid cogitas, & ita fiet, vt thesaurum tuum ex tuo amore recognoscas, & amorem tuum iudicio tuę cogitationis intelligas. Hæc ille. Si ergo cogitationis affectus est vbi est thesaurus amoris, idest, amatum, planū est, quòd cogitatio fastidit omne aliud ab amato. Vnde Glossa super illud Canticorū: Adiuro vos filiæ Hierusalem, vt annuncietis dilecto, quia amore langueo: dicit sic. Præ magnitudine amoris, omnia temporalia sunt mihi fastidium, vnde langueo. Languor autem iste causatur ex amore perfecto. Vnde Origenes ibidem, distinguit inter amorem simplicē, & ardorem, & languorem. Amant, inquit, incipientes, ardent proficientes, languent perfecti: ergo cogitationes languidæ sunt signum amoris perfecti. Simile ostendit Richardus infra.

Fulg. serm. de Confessoribus longe post med.

Matt. 6. c

Cant. 2. b

Quartum

Quartum signum intrinsecū amoris perfecti, sunt expectationes tædiosæ. Ratio huius signi est, quia sicut dicit Linconiensis: Amore tendente in rem amatam nihil velocius, nihil acutius, nihil subtilius, aut penetrabilius, quia sua natura non quiescit, donec substantialiter totam penetrauerit profunditatem, & pertransierit amabilis totalitatem quantum potest. Et idem: Quando cursus istius amoris impeditur, vel retardatur qualitercumque, tota mens turbatur, & expectatione attædiatur. Quia sicut dicit Richardus: Amanti omnis mora nimis longa videtur, expectatio onerosa, clamat cum sancto Iob: Tædet animam meam vitæ meæ. Quod exponens Gregorius 9. Moralium, dicit sic: Præsens vita vilescere, idest tædere incipit, dum diuinus amor dulcescere cœpit, idest perfici. Vnde amans perfecte, cum tædio quodam fastidit omne, quod cursum amoris impedit. Ideo Gilbertus Porretanus sermone 11. dicit sic: Amor terrenarum occupationum impatiens est, suis satis habet inseruire negotijs, otio gaudet, quiete fouetur, ad internam dilectionem libera tempora habere volens. *Sequitur*. O quàm durum est amanti animum dimidiare cum Christo & mūdo. Et quàm durum est in dilectionis via peregrinas admittere curas, & cæleste secretum secularibus infestari turbis. *Sequitur*. Amor nihil magis vult quàm amare. Hæc ille. Et sic patet quartum signum charitatis perfectæ.

Lincon. super 7. Ang. Hier.

Rich. de contempl. li. 4. c. 15. î prin.

Iob 10. a

Greg. lib. 9. Mor. c. 23. in prin.

Gilb. Porr. ser. 11. in Cantic. in princ. inter Bern. opera to. 2.

Quintum signum intrinsecum perfectæ charitatis, sunt affectiones ecstaticæ. Ecstasis autem est excessus mentis, ait Papias: Ratio huius signi est, quia sicut dicit Dionysius: Amor in Deum tendens, est faciens ecstasim spiritus. Et reddit rationem ibidem, dicens: Quia amor non permittit amatores esse sui ipsorum per mentis sobrietatem, sed eorum qui amantur per mentis excessum. sed illi, qui sunt aliorum, extra se sunt. Quia sicut dicit Bernardus: Non est præsentior noster spiritus vbi animat, quàm vbi amat. Quod tamen intelligendū est, quātum ad conatū affectionis. Hunc autem excessum, non potest facere nisi charitas perfecta, quæ per fortem inclinationem, causat tendentiam vehementem in rem amatam, quod ostendit Dionysius ibidem per exemplum, dicens sic: Vnde beatus Paulus in amore Dei magnifice excellens dicit: Viuo ego, iam non ego, viuit autem in me Christus. *Sequitur*. Hoc autem dicit verus amator, & ecstasim passus, viuens Deo & non sibi. Hæc exponens Vercellensis dicit: Viuo ego vita naturali, iam non ego, per imitationem excessiuam ad æternitatis immensitatem, quasi absorpta & suo officio suspensa, dirigor, moueor, doceor, & regor vita supersubstantiali, cui vnior, qua repleor, viuit autem in me Christus, idest sicut anima sobria me regit naturaliter, & disponit ad omnem actum interiorē, sic virtus Christi cui vnior gratuite, me viuificat & ad omnia disponit. *Sequitur*. Hæc dixit sicut verus amator. Verus amator est, qui in solum, & summe, & vere diligibile, & desiderabile, immediate, & propter ipsum, superintellectualiter tēdit. Hæc ille. Et sic patet quintum signum charitatis perfectæ. Sunt tamen plura alia signa charitatis perfectæ, sed hæc propter breuitatem ad præsens sufficiant.

Dionys. de diu. no. c. 4.

Bernar. de præcepto & dispensa c. 27.

Gal. 2. d

Vercell. in prolo. super Cant.

Qualiter charitatiua affectio a sanctis Doctoribus per gradus diuidatur. Distinct. V.

De gradibus amoris gratuiti. Artic. I.

QVintò videndum est, qualiter charitatiua affectio a sanctis Doctoribus distinguatur per gradus. Dicit enim Augustinus sic: Numquid mox vt nascitur charitas, iam prorsus perfecta est? immo vt perficiatur nascitur, cum fuerit nata nutritur, cum fuerit nutrita roboratur, cum fuerit roborata perficitur, & cum ad perfectum venerit, dicit: Cupio dissolui, & esse cum Christo. Ex quo patet, quòd in charitate sunt diuersi gradus. Et quia Augustinus alibi dicit: Tanto nobis melius, quanto magis ad Deum imus, quo nihil melius est: imus autem non ambulando, sed amando, quem tanto habebimus præsentiorem, quanto eundem amorem quo in eum tendimus, poterimus habere puriorem. Hæc ille. Et quoniam maior & minor puritas in gradibus inuenitur charitatis, ideo de gradibus eius videndum est, quomodo ab infimis ascendamus ad medios, & per medios veniamus ad summos: quia, vt ait Gregorius: Nemo repente fit summus, sed per gradus ad summum peruenitur.

Aug. super Canonic. Ioā. hom. 5. ante med. to. 9.

Aug. in ep. 52. ad Macedon. post med. to. 2.

Greg. li. 22. Mor. c. 14. non lōge a princ.

Propter quod notandum est, quòd quidam distinguendo gradus charitatis, siue amoris gratuiti, incipiunt ab infimo gradu amoris, ascendendo vsque ad gradus amoris violenti. Et quidam alij docent ascēdere vltra per gradus amoris violenti, vsque ad gradus amoris seraphici.

Primò igitur notandum, quòd quidam doctor, scilicet Cantuariensis super Cantica incipit rationabiliter ab infimo gradu charitatis, siue amoris gratuiti, ascendendo per sex gradus, vsque ad gradus amoris violenti siue vehementis, dicens: Non omnis amor inducit languorem siue vulnerat, sed vehemēs amor, qui habet sex gradus præcedentes, quos enumerat ibi dicēs: Primus amoris gradus dicitur amor incomparabilis, & iste est communis omnium electorum. Secundus gradus, est amor incontaminabilis, & iste est mundi contemptorum & religiosorum. Tertius gradus, est amor infatigabilis, & iste amor est iugiter proficientium & Confessorum. Quartus gradus, est amor inseparabilis, & iste est bonorum contemplatiuorum. Quintus gradus, est amor insuperabilis, & iste est Christi Martyrum, siue victorum. Sextus gradus, est amor insatiabilis, & iste est iugiter desiderantium, vt solitariorum.

His sex gradibus decursis, sequitur amor violenter inducens languorem.

Sex gradus amoris gratuiti.

Primus gradus charitatis siue amoris & infimus, est amor intemporalis, qui est communis omnibus electis, qui est tantæ virtutis, quòd omne peccatum mortale ab anima expellit, & Deum super omnem creaturam diligit. Et hic gradus est necessitatis, vt ostendit Dominus in Euangelio Matthæi, vbi dicit: Qui diligit patrem, & matrem, &c. non est me dignus. Ergo super omnia diligendus est Deus. Vnde Anselmus dicit, quòd creatura rationalis, nihil debet diligere, nisi summam essentiam, aut propter illam. Ratio istius est, quia in quo est summa diligibilitas, summe debet diligi, hoc autem est Deus.

Mat. 10. d

Secundus gradus amoris charitatiui, est amor incontaminabilis, & hic gradus est mundi contemptorum, qui tantæ est virtutis, vt hominem a mundana cōuersatione abstrahat, ne mens polluatur, & ne charitas ab opere impediatur. Vnde Ioannes dicit: Si quis diligit mundum, non est charitas patris in eo, quoniam omne quod in mundo est, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ. Ratio istius est, quia ignis amoris, vt dicit Linconiēsis in Angelica Hierarchia, separat heterogenea, & vnit homogenea: separat enim omne inconueniens ab amato.

1. Ioan. 2. a

Tertius gradus charitatiui amoris, est amor infatigabilis, & iste est iugiter proficientiū & Christi Confessorum, qui est tantæ virtutis, vt animam non sinat quiescere, donec inueniat quem diligit. Vnde in Cāticis dicitur: In lectulo meo quæsiui per noctem, &c. Surgam circuibo per vicos & plateas, quærens quem diligit anima mea. Quod exponens Origenes dicit: Quærendus es Domine cum frequentia laboris, nūc in lectulo lumine veritatis, nunc per noctes feruore charitatis, abiecta superstitione naturalis rationis. *Sequitur*. Solus amor te inuenit, quia qui te amat, te habet

Cant. 3. a

te habet vt amet, amat vt habeat, & ne te in æternum perdat. Hæc ille. A

Quartus gradus amoris charitatiui est amor inseparabilis, & hic est assidue contemplantium, & hic gradus tantæ virtutis est, vt continuis stimulis agitet mentem contemplatoris ad comprehendendum dilectum, donec tandem dicat: Inueni quem diligit anima mea. Et dicit Bernardus: Quis te non teneat Domine Iesu, qui tenentem te spe fortificas, perfectione decoras, perseuerantia conducis, remuneratione perducis? Ego autem non dimittam te, nisi benedixeris mihi, & numquam dimittam te, quia non benedicis nisi tenentem te. Istum gradum videtur habuisse Apostolus, cũ dixit: Quis separabit nos a charitate Christi? &c. B

Bern. ibid.

Rom. 8. f

Quintus gradus amoris gratuiti est amor insuperabilis, & hic est Christi martyrum, & aduersitatibus non cedentium, qui est tantæ fortitudinis, vt in libro de moribus Ecclesiæ dicat Augustinus: Nihil tam durum, atque ferreum, quod non igne amoris vincatur. Et Hieronymus in quodam sermone dicit: Nihil amantibus durum est, nullus labor difficilis. *Sequitur.* Amemus & nos Christũ, & facile videbitur esse omne difficile. Ratio huius est, quia sicut dicit Augustinus de sancta viduitate. Nullo modo onerosi sunt labores amantium, sed ipsi delectant, sicut venantium, aucupantium, & piscantiũ labores. In eo enim quod amatur, aut non laboratur, aut labor amatur. Amor autem reddit minus sensibilem, ait Augustinus. C

Aug. lib. de morib. Ecc. c. 22. to. 1.

Hieron. ep. 22. ad Eustoch. vers. fin.

Aug. de Viduitatis bo no. cap. 21. prope fin. to. 4.

Sextus gradus amoris gratuiti est amor insatiabilis, & hic est iugiter desiderantium, & solitariorum. Hic gradus tantæ fortitudinis est, vt nihil sibi sufficiat præter vnum solum quod amat, & ad ipsum semper amplius in hac vita sitit & desiderat. Ratio huius est, quia sicut dicit Richardus lib. de charitate: Charitas ista semper inuenit, quod adhuc concupiscere potest. quia quidquid agit, desiderium ardentis animæ non satiat. sitit & bibit, bibendo sitim non extinguit, sed quo amplius bibit, eo amplius sitit. Auidæ enim immo & insatiabilis animæ sitis, vel esuries nõ sedatur, sed irritatur. *Sequitur:* Quid quæso amore molestius, quidue acerbius, cum sitim suam nec resistendo temperare, nec inebriando possit extinguere? Hæc ille. Ecce quòd iste gradus amoris, iam se extendit ad violentiam quandam amantis, vt clamet cum Psalmista: Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum. Vnde Cantuariensis ibidẽ dicit: Istis sex gradibus decursis, sequitur amor inducens languorem, qui est gradus amoris violenti. Et ideo nunc de illo dicendum est. D E

Rich. de 4. gradib. violenta charitatis ante med.

Psal. 41. b

De gradibus amoris violenti. Artic. II.

De gradibus igitur amoris violenti, loquens Richardus in tractatu de charitate dicit: Vis magna dilectionis, magna virtus charitatis, multi gradus in ea, & in illis magna differentia, & quis eos distinguere vel saltem dinumerare sufficit? Et dinumeratis aliquibus gradibus, idẽ dicit: Supra tamen omnes gradus dilectionis, est amor iste ardens & feruens, qui cor necessitat, & medullitus transfigit, vt veraciter dicat: Vulnerata charitate ego sum. *Et sequitur:* Cogitemus ergo, quæ sit supereminentia charitatis Christi, quæ dilectionem parentum vincit, amorem prolis superat, affectum carnis transcendit vel extinguit, insuper & animam suam in odium vertit. O vehementia dilectionis, o violentia charitatis Christi, o excellentia & supereminentia charitatis Christi. Hoc est de quo loqui volumus, de vehementia charitatis, de supereminentia perfectæ æmulationis ascendendo ad opera violentæ charitatis: & inuenio quòd charitas vulnerat, charitas ligat, charitas languidum facit, charitas defectum inducit. Quid horum non violentum? quid horum non validum? Hæc omnia F

Rich. ibidẽ statim a princ.

Ibid. paulo post.

Cant. 2. a. sec. lxx.

Richardus. Et post hoc prosequitur, dicens:

Richar. vbi sup. proxi. non longe a prin.

Primus igitur gradus violenti amoris est, quando mens desiderio suo resistere non potest, quin vulneretur. Nonne tibi cor percussum videtur, quando ille igneus amoris aculeus mentem hominis medullitus penetrat, affectumq; transuerberat, intantum vt desiderium siue æstum cohibere animo non valeat, desiderio ardet, affectu feruet, æstuat, anhelat profunde ingemiscens, & longa suspiria trahens, vt dicat, Vulnerata charitate ego sum. Sed nota, quòd amor violentus non solum vulnerat amatrices animas, sed etiam cælestes substantias, immo etiam ipsum fontem amoris Deum vulnerat. Vnde Vercellensis exponens illud Canticorum: Filij matris meæ pugnauerunt contra me, dicit: Filij sunt substantiæ supernæ ciuitatis, ex qua ipsa assidue spiritualia percipit alimenta. pugnauerunt contra me. Pugnantes corporaliter, spiculis acutis mutuo se feriunt & pungunt; sic mentes contemplatiuæ spiculationes volatiles, feruentia desideria, subtilia & acute penetratiua immittunt, primo quidem in paranymphos. Prorsus eisdem pertransitis in sponsum dirigunt sagittas acutas volatiles, violenti scilicet amoris, vt dicat: Vulnerasti cor meum, soror mea Sponsa, sicut dicitur in Canticis. *Et sequitur:* Ex quo a diebus Ioannis regnum cælorum vim patitur. Ex tunc enim regnũ cælorum quasi violẽter rapitur ab his, qui stimulo violenti amoris aguntur. mentes enim cælestes ad similitudinem pugnantium, his spiculationibus & desiderijs occurrentes, luminibus feruidis & penetratiuis illos perfundũt, & ad suipsarum excessum, quasi ad quandam spiritualem mortem prouocant, quam eligunt ossa, vt viuant vita Sponsi. Hæc Vercellensis. De signo huius amoris Richardus vbi supra dicit: Hæc tibi animæ vulneratæ certa sunt signa, gemitus, & suspiria, vultus pallens, atque tabescens, quæ omnia operatur amor vehemens. Sed post subiungit vtilitates istius gradus, dicens: In primo isto gradu spiritus iste intrat super mel dulcis ad animam, & inebriat eam in tantum, vt habere dicatur mel & lac sub lingua sua. Et parum post dicit sic: Hic est ille cibus cælestis, qui egredientes de Ægypto solet reficere, & per solitudinem ducere & pascere. hoc est illud manna absconditum, quod nemo scit, nisi qui accipit, non per doctrinam, sed per experientiam, & hic est ille dulcor suauitatis spiritualis, & tenera suauitas, quæ solet lactare, & alere, & ad maturitatem paulatim perducere. *Et infra:* Hoc ergo, æstimo, per dilectionis gradum agitur, vt dum mens sæpe visitatur, sæpe reficitur, sæpe inebriatur, quandoque ad maiora audienda prouocatur, & ad secundum gradũ charitatis disponitur. Hæc ille.

Cant. 1. b

Cant. 3. c

Mat. 11. b

Apoc. 2. e

Secundum gradũ amoris violenti, inquit Richardus, diximus illum qui ligat, sicut primum diximus, qui vulnerat. Nonne, inquit, sine omni contradictione animus ligatus est, quando omnium obliuiscitur, vt aliud meditari non possit? quia quidquid agat, quidquid dicat, semper hoc mente reuoluit, perenniq. memoria retinet, hoc dormiens somniat, hoc vigilans omni hora tractat. Vnde facile est perpẽdere, vt arbitror, quomodo hic gradus priorem gradum transcendit, qui mentem hominis nec ad horã quietam esse permittit. *Sequitur:* Recte itaque dictũ est, quòd prior gradus sit qui vulnerat, secundus sit iste qui ligat. Licet ergo ligari minus sit quãdoque, quàm vulnerari, tamen maior violentia videtur esse, si postquam aliquis percussus deijcitur, deiectus deprehenditur, deprehẽsus abducitur, abductus incarceratur, incarceratus catenatur, atque ligatur, & iam omnino captiuus tenetur. Quid horum quæso maius & violentius? Ille liber est, iste autem a loco in quo detinetur, recedere non potest. Sic vtique qui a secundo gradu violentæ charitatis absorptus est, quidquid agat, quocumque se vertat, ab illa vna & intima solicitudinis

Ibidem.

titudinis suæ cura auelli non potest, quia ligatus est. Hæc ille. Sed quæ sunt vincula, quibus spiritus siue animus sic ligari potest? Respondet idem, dicens: Si vultis audire de charitate ligante, propheta Osea dicit: In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis. Sed qui sunt isti funiculi Adam primi parentis nostri, nisi munera Dei? In magna enim gloria creatus fuit. Quid igitur sunt ista charitatis vincula, nisi Dei beneficia, bona naturæ, bona gratiæ, & bona gloriæ? Huius enim beneficentiæ vinculis debitores obnoxios nos fecit, quia naturam condidit, gratiam contulit, & gloriam repromisit. Ecce funiculus triplex. Funiculus autem triplex difficile rumpitur. Seneca dicit: Qui beneficium accipit, libertatem vendidit. *Sequitur*. Adiecit autem Dominus adhuc noua vincula charitatis, quæ manu valida multiplicat super nos, vt nos sibi arctius astringat, quæ enumerari non possunt. Hæc ille. Cum his concordat Vercellensis, qui exponens eandem auctoritatem dicit: In funiculis Adam traham eos, idest in vinculis charitatis. Ipse siquidem Deus mentem mouet in se suo amore, adducitq. suis participationibus, quibus solum cognoscitur; quantæ autem illæ sint quis nouit? Richardus igitur quasi concludendo dicit: Sicut in priori gradu degustata suauitas satiat animum transfigitq. affectum: sic in hoc secundo gradu, inspecta claritas cogitationem ligat, vt illius obliuisci, vel aliud cogitare non possit. Vincula illius alligatura salutis dicitur in Ecclesiastico.

Osea 11. a

Eccls. 4. c

Rich. ibidē.

Eccli. 6. d

Ad tertium itaque gradum violenti amoris ascendit, quando omnem alium amorem excludit, quando nihil præter vnum, vel nisi propter vnum diligit. *Sequitur*. In hoc itaque tertio gradu violentæ charitatis, nihil omnino satisfacere potest, præter vnum, sicut & nihil sapere potest, nisi propter vnum. Vnum amat, vnum diligit, vnum sitit, vnum concupiscit, ad vnum anhelat, in vnum suspirat, & in vno inardescit, in vno requiescit, vnum solum est in quo reficitur, vnum solum ex quo satiatur, nil dulcescit, nil sapit, nisi hoc vno condiatur. *Sequitur*. Quidquid vltro se offerat, quidquid sponte occurrat, cito reijcitur, cito conculcatur, quod suo affectui non militat, vel eius desiderio non deseruiat. Sed quis huius affectus tyrannidem digne describat? quoniam omne desiderium expellit, omne studium excludit, omne exercitium violenter opprimit, quod suæ concupiscentiæ deseruire non conspicit. Quidquid agat, quidquid dicat, quidquid cogitet, inutile immo intolerabile videtur, nisi in vnum sui desiderij finem concurrat. Cum autē frui potest eo quod diligit, omnia pariter se habere credit, sine illo autem horret omnia, corpore deficit, corde tabescit ac languescit, consilium non accipit, rationi non acquiescit, nullam consolationem admittit, sed clamat cum Sponsa: Nunciate dilecto, quia amore langueo. Vbi ait Glossa: Præ amoris magnitudine, omnia temporalia sunt mihi fastidio. *Sequitur*.

Cant. 2. a

Tertius itaque gradus amoris est, quādo mens rapitur in Deum luminis abyssum, ita vt humanus animus in hoc statu omnium exteriorum oblitus, penitus nesciat seipsum, totusq. transeat in Deum suum. In hoc itaque gradu, compescitur plene carnalium desideriorum turba, & fit in cælo silentium quasi dimidia hora. in hoc namque gradu dum mens a seipsa alienatur, dum in illud diuinum secretarium rapitur, dum ab illo diuini amoris incendio circumdatur, intime penetratur & inflammatur, seipsum penitus exurit, & diuinum quendam affectum induit, & inspectæ pulchritudini cōfigurata, tota in aliam gloriam transit. In hoc statu anima in illum quem diligit liquescit, & in seipsa tota languescit, vt dicat: Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo. Hæc ille.

Apoc. 8. a

Cant. 2. a

Sed nota, quòd triplex est languor. Primus est defectus corporis, ex intensione feruoris, amoris, vel charitatis. Vnde Glossa dicit: Iam anima supradictis confortata, ita in amore Dei ardet, vt præ nimio ardore, languor carnis immineat. crescente enim virtute mentis, decrescit fortitudo corporis, ait Glossa super illud Genesis: Angelus Domini tetigit neruum, &c. Gen. 32. g

Item est alius languor charitatis respectu temporalium. Vnde Glossa ibidē: Quanto, inquit, ad amorem Sponsi se accendit mens, tanto ab amore temporalium languescit.

Item est alius languor respectu tribulationum. habet enim amor plagas suas, secundum Augustinum, quæ quandoque amarissime infliguntur. De his tribus dicit Origenes: O si sic languescat seruus Christi in spe æternæ visionis, vt caro pressa non lasciuiat, mūdus fallax nō inuoluat, tribulatio vtilis eos custodiat, cum quo suis in tribulationibus est ipse Deus, vt dicit Psalmista: Cum ipso sum in tribulatione, &c. Psal. 90. d Et Richardus concludens in fine dicit: Sicut primus gradus affectum sauciat, sic secundus sauciatum ligat, sic tertius actionem implicat, vt animus circa aliqua occupari non possit, nisi quo eam voluntatis diuinæ nutus trahit vel impellit. Et sic qui ad hunc tertium gradum amoris profecerunt, nil iam propria voluntate agunt, nihil omnino suo arbitrio relinquunt, sed diuinæ dispensationi omnia committunt. Hæc ille. Sed hic caute intelligas, vt non cooperationem totaliter excludas creaturæ. Vnde Richardus ibidem addit dicens: Sicut artifex liquefactis metallis, formam quamcumque voluerit imprimit, sic anima in illo statu ad omnem diuinæ voluntatis nutum se facile applicat, immo spontaneo quodam desiderio ad omne eius arbitrium seipsam accommodat, & iuxta diuini beneplaciti modum, omnem voluntatem suam informat, vt obediat cum Christo vsque ad mortem. Huic exemplari quilibet se debet conformare, qui vult summæ charitatis gradum attingere.

Quartus gradus violentæ charitatis est, vt ait Richardus ibidem, quando æstuantis animi desiderio iam omnino nihil satisfacere potest, & ideo ad defectum ducit. *Sequitur*. Quis huius supremi gradus violentiam digne pensare sufficiat? quid quæso cor hominis profundius penetrat, vehementius exagitat, cum sitim suam nec resistendo temperare, nec inebriando extinguere possit? In hoc quarto gradu est amor insuperabilis, quia alij affectui etiā maiori non cedit. Inseparabilis est, quia a memoria numquam recedit. Singularis est, quia socium non recipit. Insatiabilis est, quia ei satisfieri non poterit. *Sequitur*. Quanta est excellētia ipsius amoris, qui omnem aliū affectū excedit? quanta quæso vehementia, quæ mentem quiescere nō finit? quanta obsecro violentia charitatis, quæ omnem alium affectum violenter expellit? quanta supereminentia, cui omnino nihil sufficit? O excellentia amoris, o violentia dilectionis, o charitatis vehementia, o æmulationis supereminentia. *Et infra dicit*: In primo gradu, aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem, eo quòd insuperabilis sit. Cant. 8. b In secundo gradu, anima ponit dilectū suum super cor suum sicut signaculum, eo quòd illum omnino obliuisci non potest. Ibidem. In tertio gradu, si dederit homo omnem substātiam suam pro dilectione, quasi nihil despiciet eam, eo quòd in re alia delectari non possit. Ibid. c In quarto gradu, fortis est vt mors dilectio, & dura vt infernus, æmulatio, eo quòd ei sit dulce, quidquid pro Deo facere, vel sustinere possit: Ibid. b hic enim omnem alium affectum expellit & vincit. Si enim ad aliquid affectum habemus, quod propter Deum non diligimus, profecto adulterinus affectus est, qui summæ charitatis constantiam frangit, viresq. eius minuit, inquantum ad aliena animam trahit vel impellit. *Sequitur*. In primo igitur gradu, diligitur

Deus

Deus ex corde, in secundo ex toto corde, in tertio ex tota anima, in quarto autem ex tota virtute. *Et infra dicit:* Secundum aliquem modum anima in hoc gradu efficitur immortalis & impassibilis, immortalis, quia a vita separari non potest. Certus sum, inquit Apostolus, quòd neque mors, neque vita, neque aliqua creatura, &c. (*Rom.* 8. g) Nonne impassibilis secundum aliquem modũ videtur, qui illa damna non sentit, qui in omni iniuria hilarescit, & quidquid infertur ei ad pœnam, totum præsumit ad gloriam, vt cũ Apostolo dicat: Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, &c. (2.*Cor.*12. b) Et Apostoli ibant gaudentes, &c. (*Act.* 5. g) Nonne hic gradus amoris violenti videtur animum hominis quasi in amentiam vel in sanctam insaniam vertere, dum non sinit eum in æmulatione modum vel mensuram tenere? Nonne summæ amentiæ videtur esse, veram vitam repellere, summam sapientiam arguere, & omnipotentiæ resistere? Nonne vitam repellit, qui pro fratribus a Christo separari cupit? sicut ille, qui dixit: (*Exo.* 32. f) Aut dimitte illis hanc noxam, aut dele me de libro, in quo me scripsisti. Nonne sapientiam arguere voluit vel docere, qui ad Deum loquitur, dicens: (*Gen.*18. c) Absit a te Domine, vt rem hanc facias, & occidas iustum cum impio, fiatq. iustus sicut impius. Non est hoc tuum facere. Nonne omnipotentiæ resistere tẽtauit, qui iram eius mitigare homo præsumpsit atque præualuit, quando Dominus sententiam mutauit? Ecce in quantam præsumptionis audaciam, consummatio charitatis solet mentem hominis erigere. Hæc omnia Richardus, præpostere tamen.

De gradibus amoris seraphici. Artic. III.

DE gradibus autem seraphici amoris nunc dicendum est, nõ quòd nos similes actus amoris exercere in hac vita possimus; sed quòd nos studeamus aliqualiter imitari eos, inquantum possumus in diuino amore.

Primò igitur videamus de amore Angelorum in communi. De quo sciendum est, quòd sicut Dionysius dicit, secundum translationẽ Vercellensis: (*Vercell. de Ang. Hier. c.*5.) Amorem diuinum Angelorum intelligere oportet immaterialiter, qui est supra mentem & desiderium, indeclinabile in aliud, & irremissibile a proprio feruore contemplationis diuinæ, & per excessum omnis substantiæ in solos Sponsi amplexus tendentis, & nulla anxietate afflictus, vt accidit in desiderijs carnalium voluptatum, quarum appetitus plenus est anxietate, & infra desiderium non volens coerceri vel remitti propter sui fortitudinem ad id, quod appetit, & incorruptibilitatem ad id, quod nulla actione valet intercidere, propter hoc quòd pure Deum & simpliciter desidetãt, & nihil est quod possit eos ab eius amore reuocare vel retardare. Et quia semper Deus est vniformis, & ęqualiter bonus & pulcher, & quia ipse habet in se simplicissime omnem speciem desiderabilem, vt sapientiam, bonitatem, pulchritudinem, æternitatem, omnipotentiam, &c. & secundum omnia est totus desiderabilis, vt habetur in Canticis. (*Cant.* 5. d) Ideo trahit plenarie, intime, irreuocabiliter in se omnium suorum omnia desiderabilia comprehensorũ. Hæc ille. Et cum hoc concordat Linconiensis cõmentator ibidem, dicens sic: Angeli ex rationis abũdantia scientes illud, quod appetunt esse desiderabile, & vere, & vehementissime, & totis viribus desiderandum, & amandum amore puro, & non in aliud tendente, illud intendunt ita fortiter & tam inuertibiliter, quòd illa tentio a nulla potentia interdici potest vel impediri, & est ipse amor intensio & progressio ad aliud, & amplexus illius adepti, nec aliqua ratione aut modo aliquo retinetur, aut auertitur, aut remittitur eorum tentio in illud, aut progressus, aut illud adeptum amoris amplexu desequitur. Hæc ille. Ex his apparet, quantum amor Angelorum excedit amorem nostrum; saltem quantum ad actum & operationem. Non inuenimus in Scriptura sacra, gradus amoris Angelici distincte traditos, nisi Seraphim. De quorum amore Dionysius loquẽs ponit quinque gradus, vel magis quinque proprietates, dicens: (*Dionys. de Ang. Hier. c.*7.) Cõgruum est, vt in supremis substantijs ordinetur prima Hierarchia, quæ super ceteras exaltatur, & circa Deum immediate collocatur, ad quam tamquã Deo proximam principalius deferũtur, primo Dei influitiones & perfectiones. Et illius Hierarchiæ ordo primus Seraphim, idest calefacientes, vel incẽdentes interpretatur. *Sequitur.* Interpretatio autem istius nominis Seraphim, incendentes, vel calefacientes iuxta naturales proprietates ignis, qui incendit & calefacit, nobis significat æternam mobilitatem substantiarum illius ordinis circa diuina, & incessabilitatem & caliditatem, & acutũ, & superferuidum. Alia translatio habet, & excedentem feruorem sempiternæ motionis eorum in Deum, quæ attentissima est & irremissibilis, & in aliud desiderabile numquam declinans. Hæc verba occultissima sunt, ideo Linconiensis commentator exponens ea dicit sic: Ad hos deiformes habitus tam excelsos, & a nostra infirmitate lõginquos, & visui nostro tam absconditos exponẽdos, omnino minores sumus. Verisimile est enim hoc esse de arcanis verbis, quæ Paulus in raptu suo audiuit, quæ homini non licet loqui. (2.*Cor.*12. b) Hæc tamen Dionysio quasi specialissimo discipulo, & cælesti eius conciui locutus est, quæ iste, vt existimo, non omnibus communiter, sed puritate intelligentiæ & diuinis illuminationibus & gratia priuilegiatis, ac per hoc super hominem eleuatis, decreuit communicare, de quorum numero ego non sum, tamen communicabo ea inquantum possum. Hæc ille. Similiter commentator Hugo, ostendit subtilitatem istorum verborũ, & dicit sic: (*Hugo in* 7. *Ang. Hier. lib.* 6. *ante med.*) Si quod sentio dicam, primũ hoc fateor, quia verba audiui, aut non homini dicta, aut non dicta ab homine. Nam per hominem ea dici tam magnũ mihi videtur, vt nihil amplius homini dari possit. Et quia forte verba ista ab illis verbis nata sunt, quæ audiri potuerunt, dici non debuerunt. Nam ille, qui hæc dicebat, vsque ad tertium cælum peruenerat, & intrauerat in Paradisum Dei, ibiq. verba quædã audierat de verbo secreta omnino & proxima silentio, vsque ad quæ auris humana non cõtingeret, quæ nemo audiret, donec sciret. Intus enim audiebatur, vbi dicebantur, & non poterant exire foras, vbi erat homo. Propterea ab eo, qui intus erat & valde intus, intus, & introrsum audiri potuerunt: sed his, qui foris erant dici non debuerunt; ne tamen vel illi, qui foris erant derelinquerẽtur, si ab eo, qui intus erat nõ vocarẽtur, nata sunt verba de verbis, sicut de verbo nata fuerant de verbis, quæ intus seruari debuerunt, verba quæ foras proferri potuerunt, de immensis magna, de occultis obscura, de impenetrabilibus profunda: quæ a nobis audita sunt tamquam tonitrua, vtrum intellecta nescio. Et addit ibidem: Si hæc non gustantur, non amantur: si autem non amantur, non intelliguntur; & si non intelliguntur, vane audiuntur. In amore autem fit gustus, idest experientia, quæ est magistra intelligentiæ, & nostra consummatio. Hæc ille. Igitur qui volunt hoc perfecte intelligere, primo experiantur. Narrata autem difficultate istorum verborum, prędictorum doctorum expositionem videamus vtrorumque.

Prima igitur proprietas seraphici amoris, siue supremus gradus secũdum Dionysium, est semper mobile. De quo Linconiensis, & commentator Hugo concorditer dicunt, quòd auctor volens ostendere proprietates amoris, quo feruent Seraphim, sicut ea significauit per ignem, sic eorum deiformes habitus significat per ignis proprietates. Ignis nãque proprietates sunt, sempiterna non interrupta mobilitas, caliditas, acumen penetratiuum, & velociter acutum & superferuidum: quia interius, calidum sibi eorum,

quæ

quæ contingit est assimilatiuum. *Et infra sequitur:* A Eadem ignis proprietas, quæ dicitur motio amoris, vt æstimo, signat actionem & amationem non interruptam, nec finitam quiete, vel pausatione ab agendo. Quæ enim potest esse alia amoris motio, nisi eius actualis amatio, quæ non in illis cælestibus substantijs, sicut in nobis quandoque quiescit & finitur, sed sempiterne agit, existens intenta, vt non desistat quandoque ab agendi motione: ac per hanc intentionem irremissibilis ab amandi intensione, & indeclinabilis & inflexibilis ab amando ordinate amatum, & indeclinabilis ad aliquid aliud inordinate amandum. *Sequitur*. Huiusmodi ergo semper motione, prædicto B modo, attenta, & per hoc irremissibilis & indeclinabilis semper mobilis circa diuina, primo docet manifestatiue cognominationem Seraphim. Hugo commentator addit hic, dicens, quòd motio dilectionis quæ ad superiora est intenta, intima & inflexibilis dicitur: prout autem fit ad subiecta, idest inferiora reductiuæ & actiuæ exemplatiuum nominatur. Motus enim ille, qui in superiori est contemplatio, in inferiori est operatio. & ad superiora tendit, vt in eis requiescat, ad inferiora tendit, vt ea ad se reducat, sursum charitas mouetur, vt illic maneat, deorsum vt redeat. Præterea motio charitatis in superioribus C quidem ad inferiores reductiua & actiua dicitur: reductiua in eo quòd illos ad Creatorem suum eodem igne charitatis succendens conuertit: actiua vero, in eo quòd illos accepta claritate illustrans, ad ipsius voluntatem componit. *Et infra:* Propter quod itaque dilectio illorum exemplum facta est in inferiorum ad superiora tendendi, & secundum superiora incedendi tamquam recalificans ista, scilicet inferiora, & resuscitans in consimilem caliditatem, vt semper ardeant, sed non æqualiter. Mobile igitur amoris est, vt non torpescat dilectio nostra, neque tepescat. Hæc Hugo ibidem. D

Hugo in 7. Ang. Hier. lib. 6. post med.

Ibid. paulo post.

Secunda proprietas, vel gradus Seraphici amoris, est incessabile, vel infinibile. Et hæc proprietas amoris differt a prima. Et commentator Linconiensis reddit rationem differentiæ, dicens: Sicut hæc particula, semper mobile, tollit interruptionem motionis in amotione; sic hoc adiunctum incessabile vel infinibile, tollit terminationem durationis. Vel forte, inquit, Linconiensis per hoc, quòd dicit Auctor, incessabile vel infinibile, intendit exprimere hanc proprietatem amoris, ad similitudinem proprietatis ignis, videlicet quòd sicut ignis non habet terminum in agendo, dum inuenit materiam aptā in quam possit transire. Sic amor, & eius actio non habent terminum in agēdo, dum inueniunt materiam aptā, in quā E possunt transire. Deus autem infinitus est, quia infinitæ potentiæ, sapientiæ, bonitatis, iustitiæ, misericordiæ, &c. De ipso igitur dictus amor in seipsum transiens, semper inuenit aptam materiam in quam naturaliter aptus natus est transire, & ignis qui est amor aptus natus accendi. *Sequitur:* Amor igitur & amoris motio in diuina, terminū non habet in agendo. Signatur igitur per mobile semper, sempiternitas priuans interruptionem, & durationis interminationem; per incessabile vero vel infinibile, amoris F & amotionis signatur augmentabilitas, priuans terminum augmentationis seu intensionis & magnitudinis. Vnde verus & consuetus sermo, quo dicitur: Modus amandi Deū, est quòd sit sine modo & mensura. Secundò idem declarat dicens: Si scibilia sunt infinita, saltem ex infinitate specierum, numerorum, & figurarum, & his per se accidentibus, & intellectus naturaliter amat omnia scibilia, scire, &c. Tertiò idē declarat per reflexionem amoris super omnem suū actum, respectu omnium virtutum. Aduertendum est, quòd per prædicta duo nomina, scilicet per mobile, & incessabile seu infinibile, ex vi sermonis non signatur actus, sed ad prætactos amoris actus naturalis aptitudo. Hæc omnia Linconiensis, & ibidem addit dicens: Motio igitur illorum spirituum summæ diuinitati appropinquantium, incessabilis dicitur, & intenta per intima, & inflexibilis, quia a se per amoris desiderium in Deum tendens, & mobilis semper est, & numquam in se subsistit, & intenta vt in illum pergat, & intima vt ad exteriora non defluat, inflexibilis vt ad alia extra ipsum non diuertat. mobile ad inquisitionem excitat, incessabile ad perseuerantiam confirmat. Hæc ille.

Ber. de diligendo Deo. in prin.

Tertia proprietas siue gradus seraphici amoris est calidum. De quo dicit Hugo in commento, quòd hoc, tertio loco conuenienter ponitur, quia sicut mobile præcedit, vt inquisitionem excitet; & incessabile sequitur, vt ad perseuerantiam confirmet; ita calidum sequitur, vt sensum viuificet, & acutum sequitur, vt ad apprehendendum penetret, & vltimo superferuidum sequitur, vt adhæsionem & amplexum quietum manifestet. Require plura ibi si vis. Linconiensis autem de calido loquēs, dicit sic: Sicut prima actio ponderosi vel leuis, est inclinatio ad naturalem locum, sic actio virtutis seu potentiæ amatiuæ est inclinatio ad naturale amabile. Hæc tamen actio non simpliciter est amatio, sicut inclinatio ponderosi & leuis nondum actualis est motio ad locum naturalem, cum frequenter sit inclinatio cum quiete rei inclinantis, altero prohibente actum motionis. Hanc igitur inclinationem virtutis amatiuæ, puto significari per calidum: motionem autem ad naturaliter amabile amplexandum, existimo significari per acutum. *Ideo sequitur:* Ipsam autem rei amatæ amplexationem, semper tentionem, seu cum illa adhęsionem, & in illam quietationem manifestari per superferuidum. Caliditas enim, naturaliter est inclinatiua subiecti in dilatationem & diffusionem sui in omnem partem. Gaudium autem est animi diffusio: sed amor est res, quæ per se & sola est gaudiosa & dilatabilis. Est igitur res amor per se dilatationis, & diffusionis participatiua: quapropter & inclinatio ad actum amoris, est inclinatio ad actum dilatationis & diffusionis. Vnde conuenienter hæc inclinatio nomine calidi est expressa. Calor namque, qui intus est non videtur, & mouet virtutem incendij latentis, sed quod mouet videtur, & ex quo videtur intelligimus vim magnam & violentiam fortem caloris, qui latet & non videtur. Calor iste sine tumultu & actione sensitiua ad amorem ingreditur, vt ingressus illius sibi assimilet, & tandem potenter a seipso eijciat, & tandem per calorem totus ignescat. De isto gaudioso amore dicit Richardus sic: Amor est dulcedo saporis intimi, & quanto ardentius amat, tanto suauius gustat. Et amor est gaudium spei, quia vbi amor, ibi spes, & vbi est spiritualis amor, ibi est spirituale gaudium.

Hugo vbi sup. prox. ante med.

Amor qd.

Quarta proprietas siue gradus seraphici amoris est acutum. Quod exponens commentator dicit sic: Acutum, significat quemdam impetum amoris, & vehementiam desiderij ardentis & penetrantis, vt ibi sit vbi est ipsum amatum, cum ipso & in ipso, vt non solum ab ipso calidum fit, sed transeat acutum in ipsum. Poterat enim calidum esse, & quasi de longe calidum fieri, cui hoc satis esset, amare absentem, & præsentem non videre, vel præsentissimum possidere. Sed non erat iste amor perfectus, nisi acutum faceret sibi foramen, & transiret omnia, & penetraret donec ad dilectum perueniret, immo potius in dilectum iret. Si enim in dilectum non vadis, adhuc foris amas, neque acutum habes dilectionis, & torpens diuisus es, manens extra, & alius a dilecto, & vnum non efficeris cum ipso. Amor autem te vult vnum facere cum ipso, & ideo penetrat omnia, & appropinquat quātum potest ad vnum ipsum. Vnde Propheta ait: Vbi erat impetus spiritus, illuc gradiebantur. Impetus acutum est. *Et infra dicit:* Acutū non quiescit,

Hugo ibid.

Ezech. 1.6

Cant. 3. b scit, donec intret & penetret, & dicat: Tenui eum, nec dimittam, donec introducam eum in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ. Sed tamen ipsum ad te introductum, non quolibet modo, vt scilicet subsistat extra apud te, vel in partibus tuis, siue ante ostium domus tuæ, aut etiam solummodo in domo tua: quia hoc non esset signum magnæ dilectionis, nisi vsque ad thalamum perueniat, & cubiculum ingrediatur, & vsque ad interiora penetret, & in intimis requiescat. Ipse autem ingreditur, vt & tu ingrediaris ad illum. Hæc ille. Linconiensis illud verbum exponit, dicens sic: Acutum, dicitur tam quod subtile & penetratiuum est, quàm quod in motione velox est. Inhiatione autem tendente in rem amatam, nihil velocius. Vnde nihil acutius, nihil subtilius amore, aut penetrabilius: quia natura non quiescit donec naturaliter totam amabilis penetrauerit virtutem, & profunditatem, & totalitatem quantum potest. Hoc igitur existimo significari per acutum. Hæc ille.

Quinta proprietas siue gradus seraphici amoris est superferuidum. Quod Linconiensis exponit, primo ostendens quid sit feruidũ, & quid sit superferuidum. Dicit ergo sic: Feruere dicuntur, qui impresso calore supra se sursum feruntur, & proprio pondere in se redeunt. huiusmodi super se leuationes, & in se relapsus vicissitudinarie, feruores dicuntur. Sancti itaque viri, qui exarserunt sancti Spiritus gratia, supra se efferuntur in Deum, & ex proprio pondere recidunt in se ab actuali supra se eleuatione. Hi vicissitudinantes, congrue dici possunt spiritu feruentes, & qui in hoc supereminent, superabundanter superferuidi dicuntur.

Sed oritur quæstio, Angeli, quorum amor defixus in Deum non tepescit aut remittitur, aut aliquo modo declinat ab ipso, quomodo dici possunt ferutentes? & si feruentes dici possunt, quomodo superferuidi dicuntur? Respondet Linconiensis quòd potest dici, quòd sicut Dei cognitio in se est sicut mane, & cognitio eius in creaturis est velut vespere, sic amor in se est eleuatior, & amor ipsius in creaturis depressior. Et in hoc vtroque ipsius amore sese naturaliter ad inuicem consequente, quasi quędam vicissitudo feruor est spiritualis, cuius supereminentia est esse in termino possibilis sibi intensionis. Vel quòd forte, inquit Linconiensis, posset dici, amor quo Deũ Angeli amplexantur, superferuidus est, qui est intensus ad summum, non lentescit nec remittitur, sed immobiliter perstat in intensionis suæ summitate. Si enim vis caloris sursum ferentis, partes liquide feruentis supra se posset eas portare, & sustinere in sua super se eleuatione, ita vt neque caloris remissione, neque proprio pondere relaberentur ad inferius: liquidum huiusmodi vsitato modo loquendi, non diceretur feruere, sed verissime diceretur superferuere, cum maioris virtutis esset id eleuare, & quietare in sua eleuatione supra se, quàm id solum eleuare absque quietatione, & statim laberetur inferius. Et sic patet cognominatio Seraphim. Docet etiam hęc proprietas istius potentiæ amatiuę primum actum, qui est inclinatio, & consequenter secundum actum, qui est motio animi ad naturaliter amatum, intendens ipsum penetrare, vt possibile est: & deinceps docet tertium & vltimum actum istius potentię amatiuæ, qui est cum amato iam adepto, adhęsio & quietatio. Intellige tamen prioritatem & posterioritatem naturæ, non temporis. Hæc ille. Hugo vero commentator exponens prędictum verbum, scilicet superferuidum dicit: Admonet nos hæc res, aliquid magis cogitare de superferuido, quàm de calido & acuto. Nostis enim quomodo id, quod feruet, quadã caloris incendij sui violentia iactatur extra se, tollitur supra se, & facit motionem magnam inuisibili æstuatione. *Et infra*: Quod enim prius acutum fuit in dilectione,

Hugo in 7. Ang. Hier. lib. 6. ante med.

A obsistentia omnia penetrans, superferuidum fit, iam bulliens in seipso stare non valens. Acutum enim amoris est cum omnia transcendendo despicit: superferuidum autem cum etiam seipsum contemnendo relinquit. Nam qui hoc solum appetit, quod amat, in illius comparatione, etiam seipsum contemnit & despicit. Neque enim vere hoc solum appeteret, si vel semetipsum cum illo amaret. non autem hoc facere potest, nisi magna & singularis dilectio, vt præ amore illius quod solum diligitur, ille etiã qui amat quodammodo a semetipso despiciatur. Sic ergo miro modo per dilectionis ignem sustollitur, qui etiam B supra se per vim amoris expellitur, vt exeat etiam a se. Quomodo igitur feruet, & quomodo bullit corde, qui per conceptum amoris superni ignem, dum in illum solum, qui sursum est, appetendum fertur cogitatione, & desiderio extra se proijcitur, & supra se eleuatur, nec se cogitat, dum illum solum amat? Et in fine concludit, dicens: Ecce diximus mobile illius dilectionis incessabile, & calidum, & acutum, & superferuidum, & intensum, & intimum, & inflexibile, & exemplatiuum, & reductiuum, & actiuum, & recalificans, & resuscitans, vt ex istorum aliquali cogitatione imitemur, vt possumus in amando, cælestes substantias. C

Qualiter spiritus noster per iter charitatiuæ affectionis æternum manerium ingrediatur. Dist. VI.

Sextò videndũ est, qualiter spiritus noster per charitatiuãm affectionem intrinsecum & æternum secretum Domini Iesu ingrediatur. Circa quod notãdum est, quòd amare Deum, est accedere ad ipsum, & intrare & gustare, quoniam suauis est Dominus. Et hoc ostendit Gregorius 15. Moralium, dicens sic: Superiora amare, iam sursum est ire: dumq. magno D desiderio ad celestia animus inhiat, miro modo hoc ipsum quod accipere quærit, hoc iam degustat. Et Gregorius super Ezechielem dicit: Quãtum quisque amat, in tantum ad ingressum regni appropinquat. Inquantum vero ingredi negligit, intantum recusat. Ratio istorum est, quia verus amor siue charitas, nullum patitur medium inter se & obiectum quod est Deus, sed vehementer tendit in ipsum immediate: & ideo numquam quiescit, donec omnia transeat, & ad ipsum & in ipsum veniat. Et Hugo dicit: Dilectio siue amor impetũ suaui ardentis desiderij sequens, ama to appropinquat quantũ potest, & eo amplius sitiens E intrare ipsum cupit, & esse cum Christo, & tam prope, vt si fieri potest, hoc idem ipsum fit quod ipsum est: ideo super omnia verius, citius, perfectius peruenitur ad Deum gressibus affectionum, quam gressibus pedum. Vnde Augustinus dicit: Ire ad Deum tanto nobis melius est, quanto magis ad illum imus, quo nihil melius est. Imus autem non ambulando sed amando, quem tanto habebimus præsentiorem, quanto eundem amorem quo in eum tendimus, poterimus habere puriorem. Hæc enim charitas, vt dicit Auctor de spiritu & anima, est via Dei ad homines, & via hominum ad Deum. Per charitatem namque venit Deus ad homines, venit in homines. Per F charitatem elegit Deus homines, & eligunt homines Deum, diligunt Deum, & ad Deum currunt, & ad Deum perueniunt. Sic familiaris est Deo charitas, vt mansionem habere nolit, vbi charitas non fuerit. Et ibidem dicitur sic: Anima namque, quam Dei pietas respicit, humilitas subijcit, pœnitentia ducit, iustitia deducit, obedientia conducit, perseuerantia perducit, deuotio introducit, puritas coniungit, & charitas vnit. *Sequitur*: Habet anima in se amorem, quo semper potest stare cum Deo. Si igitur charitatem habemus, & Deum habemus, & in eo manemus, quia Deus charitas est. De hac materia, require plus in hoc quarto itinere, quasi per totum.

Greg. li. 15. Mor. c. 27. in fin.

Hug. super 7. Ang. Hierarc. lib. 6. ante med.

August. ad Maced. epi. 52. post medium to. 2.

Auctor de spir. & ani. c. 16. in fin. apud Aug. to. 3.

Ibid. c. 26. cir. med.

Qualiter spiritus noster ad veniendum per iter charitatiuæ affectionis ad æterna a Domino inuitatur. Distinct. VII.

SEptimò videndum est, qualiter spiritus humanus ad veniendum per iter charitatiuæ affectionis, ad intrinsecum, & æternum secretum Domini ab ipso amicabiliter inuitatur, dicente Sponso in Canticis:
Cant. 2. c Surge, propera amica mea, columba mea, formosa mea, & veni. Et huius inuitationis allectiuum subiungit, dicens: Veni, quia iam est ambulantium alleuiata agilitas, quia tempus putationis aduenit, idest omnium superfluorum & grauantium depositio. Dicit ergo: Amica mea, propter tuam vnitiuam charitatē.
Coloss. 3. c Charitas enim, vt ait Apostolus, est fortissimum vinculum amicitiæ: quia ipsa est vinculum perfectionis.
Cant. 8. b Immo fortis est, vt mors dilectio. Surge, propter dilecti tui attractiuam amabilitatem. Ego enim traho te mouendo sicut amatum & desideratum, & traho
Osea 11. a te in vinculis Adam, & in funiculis charitatis. idest in vnitiuis attractionibus primæ dilectionis, ait Vercellensis. O columba mea, propter charitatis tuæ sinceritatem.
Bern. li. de diligē. Deo longe post med. Charitas sincera est, ait Bernardus in libro de diligendo Deum, qua proximi bonum æque diligimus vt nostrum. Nam qui magis aut certe solum diligit suum bonum, conuincitur non caste diligere bonum, quod propter se diligit, non propter ipsum.
Psal. 48. d Homo, secundum Prophetam, confitebitur tibi cum benefeceris ei. Propera, propter charitatis tuæ velocitatem. Nihil enim velocius est amore acuto tendēte in rem amatam, ait Linconiensis super septimum Angelicæ Hierarchiæ, cui etiam hora breuis longa videtur, vt supra. O formosa mea, propter charitatis tuæ pulchriformitatem.
Cant. 7. b Quàm pulchra es, & quàm decora charissima in delitijs, ibidem dicit Origenes: Mirabilis laus tua non ex tuo, sed ex eo qui diligit te. Fide enim polles, spe nites, charitate luces, iustitia splendes, fortitudine rutilas, prudentia fulges, & temperantia candes. Veni per iter charitatis non diuisæ, sed integræ, quæ fit ex toto corde, idest secūdū Augustinum toto intellectu sine errore, ex tota anima, idest ex tota voluntate sine contradictione, ex tota mente, idest memoria sine obliuione. Si vnum illorum deest, integre non venis. Huius autem inuitationis subiungit allectiuum, dicens: Veni, quia tempus putationis aduenit, idest, omnia aggrauantia, & impedientia spiritum itinerantem in itinere charita-
1. Pet. 4. b tis sunt amota, quia charitas operit multitudinē peccatorum, non quærit, quæ sua sunt: & alleuiantia itinerantes collata sunt, scilicet palmites omnium habituum virtutum. Vercellensis exponens hæc verba dicit: In vite putantur, idest resecātur sarmenta, quæ si in vere manerent, fructum multiplicem sed minus nobilem proferrent. Sic, inquit, in mente sunt virtutes & motus, qui apti sunt in vita actiua fructificare, sed illi fructus minus reputantur, respectu fru-
Luc. 10. g ctuum vitæ contemplatiuæ. Maria optimam partem elegit, quæ, &c. Similiter intellectus speculatiuus fructificat in diuinorum cognitione per creaturarum inuestigationem, sed ille fructus minus nobilis est, quia ænigmaticus est respectu cognitionis vnitiuæ. Nam
Dionys. de diu. nom. c. 7. post. med. dicit Dionysius: Est iterū diuinissima cognitio Dei, qua ipse cognoscitur, per ignorantiam, quando scilicet mens ab omnibus intellectualibus, & intelligibilibus recedēs, & tandem seipsam excedens, vnitur radijs æternæ sapientiæ, inscrutabilis profunditatis. *Et sequitur*: Quoties ergo superintellectualiter exercemur ad diuinum radium, toties opus est, vt resecemus intellectuales operationes, vt docet Dionysius primo de mystica Theologia: & similiter creaturarum similitudines, vt innuitur in Exodo, vbi dictum
Exo. 3. b fuit Moysi: Solue calceamenta de pedibus. Pedes sunt intellectus & affectus, quibus spiritus noster ad æternum Deum accedit, vt supra dictum est. Qui pedes mūdandi sunt ab omnibus pellibus, idest creaturarum similitudinibus, quos Sponsa dixit se lauasse in Canticis, vbi dicit Vercellensis: Pedes meos, id *Cant. 5. b* est affectum & intellectū, quibus carpsi itinera æternitatis, laui, & purgaui vel purificaui: quomodo iterum inquinabo illos vmbris & imaginibus temporalium; cum etiam intellectuales operationes & formæ in hoc loco, idest superintellectuali exercitio, reputentur vmbræ & offendicula? Hæc ille. Et hæc sufficiant pro quarto itinere æternitatis.

DE QVINTO ITINERE æternitatis.

QVINTVM igitur iter æternitatis, per quod spiritus noster venit ad intrinsecū secretum, & æternum manerium Domini Iesu, est æternorum occulta reuelatio. Reuelationes autem æternorum sunt studiosissime consideranda, & assidue ruminandæ: quia sicut dicit Vercellensis: Assidua reuelationum spiritualium ruminatio præbet assiduum cognitionum & exultationum mentis incrementum, & ex hoc excessum æternorum, & ingressum occultorum consequitur.

Sunt autem ad maiorem huius itineris cognitionem septem consideranda, per ordinem.

Primò, qualiter iter occultæ reuelationis æternorum, iter charitatiuæ affectionis sequatur.

Secundò, qualiter reuelatio æternorum, occulta dicatur, & qualiter distinguatur.

Tertiò, qualiter per sensibilem reuelationem spiritus noster ad accessum æternorum mittatur.

Quartò, qualiter per intellectualem reuelationem æternorum, spiritus noster ad æterna introducatur.

Quintò, qualiter per superintellectualem reuelationem æternorum, spiritus noster ęternitati vniatur.

Sextò. qualiter superintellectualis reuelatio æternorum a nobis acquiratur.

Septimò, qualiter ad iter occultæ reuelationis æternorum spiritus noster a Domino inuitatur.

Qualiter iter occultæ reuelationis æternorum, iter charitatiuæ affectionis sequatur. Distinct. I.

PRimò igitur videndum est, qualiter iter occultæ reuelationis æternorū, iter charitatiuæ affectionis sequatur. De hoc potest assignari ratio talis. Cum secundum Augustinum lib. 13. confessionum: Charitas *Aug. li. 13.* siue amor sit pondus inclinans amātem ad amatum: *confess. c. 9.* & appropinquare facit amato, quantum potest, vt *to. 1.* etiam transformet amantem in amatum secundum Dionysium: quanto ergo propinquius est amans amato, tanto verius, subtilius, & perfectius sibi reuelatur amatum. Vnde Hugo super 7. Angelicæ Hierarchiæ dicit: Constat, vt qui ardentius diligunt, profundius conspiciant, & subtilius discernant: & quia magis profunde prospiciunt, proculdubio euidētius cognoscunt. Ergo rectissime quanto æterna magis amātur, tanto perfectius cognoscuntur. Et sic verificatur verbum Richardi dicentis libro 4. de contempl. Ex magnitudine dilectionis pendet modus diuinæ reuelationis. ideo rationabiliter illud iter sequitur pręcedēs iter, ex quo pendet modus diuinæ reuelationis.

Qualiter reuelatio æternorum occulta dicatur, & qualiter distinguatur. Distinct. II.

SEcundò videndum est, qualiter reuelatio æternorum dicatur occulta, & qualiter distinguatur. De primo notandum, quòd reuelatio diuinorum dicitur occulta, quia nō nisi in occulto percipitur. Siue enim reuelatio

reuelatio prout eſt occultorum manifeſtatio per exteriores figuras fiat, ſiue per ſacras Scripturas, ſiue per illuminationes inſpiratas, ſiue per collocutiones exterius expreſſas, ſemper fit in occulto, vt oſtendit Hugo libro 4. de arca Noe, vbi dicit, quòd in reuelationibus neceſſaria eſt ſecreta habitatio, & mẽtis collectio & vnio, vnde dicit ſic: Scrutemur Scripturas, & inueniemus vix aut numquam Deum fuiſſe locutum in multitudine, ſed quotieſcumque innoteſcere voluit aliquid hominibus, non gentibus & populis, ſed vel ſingulis, vel admodum paucis, & a communi hominum frequentia ſegregatis, vel per nocturna ſilentia, vel in campis & ſolitudinibus, & montibus & vallibus ſe manifeſtauit. Sic locutus eſt cum Noe, cum Abraham, cum Iſaac, cum Iacob, & Moſe, Samuele, Dauid, & omnibus prophetis. *Et ſequitur:* Quid eſt quòd ſemper loquitur in ſecreto Deus, niſi quòd nos ad ſecretum vocat? & quid quòd cum paucis loquitur, niſi vt nos colligat ſiue vniat? Et dicit ibidem ſic: Similis ratio eſt quare Deus obſcure loquitur in Scripturis, vt veritas malis abſcondatur, & bonis reueletur. Simile dicit Deus in Euangelio, ne margaritæ pedibus porcorum conculcentur. Simile dicit Dionyſius in myſtica theologia loquens ad Timotheum.

Hug. de ar. Noe li. 4. c. 4. in princ. — *Matt. 7. a* — *Dionyſ. de myſt. Theo. c. 1.*

Reuelationes diuinæ multipliciter fiunt.

Ex his patere poteſt ſecundum, ſcilicet quomodo reuelationes diſtinguantur. Non enim omnes æqualiter a ſenſibilibus abſtrahuntur, nec æqualiter in intellectu excitantur, nec æqualiter ſuperintellectualiter ſurſum extenduntur: ideo neceſſe fuit, vt quibuſdam fierent reuelationes ſenſibiliter, quibuſdam intellectualiter, & quibuſdã ſuperintellectualiter. quas reuelationes legimus Moyſi factas, quando exiuerat ex Ægypto temporali ad interiora deſerti, vt illas nunciaret filijs Iſrael, de Ægypto exire deſiderantibus, vt teſtabatur clamor eorum ad Dominum, vt pergerent iter trium dierum in ſolitudine: quæ poſſunt intelligi tres reuelationes.

Exo. 3. a.

Prima reuelatio ſenſibilis, & ſimpliciter viuẽtibus fit de Ægypto huius mundi exire deſiderãtibus. Vnde quibuſdam patribus fiebant ſenſibiles reuelationes, vt exemplificat Dionyſius ſicut paſtoribus, & quibuſdam alijs. Hæc reuelatio ad intrandum ad æterna allicit.

Dionyſ. de Ang. Hier. c. 4.

Secunda reuelatio eſt intellectualis quæ fit intellectualiter viuentibus, in filijs Iſrael de Ægypto huius mundi exeuntibus, iam intellectualiter ambulantibus. Et hæc reuelatio ad æterna introducit vt quarto cap. patebit.

Tertia reuelatio eſt ſuperintellectualis. Et hæc tãtum fit vnitis mentibus, & egreſſis de Ægypto, & in interioribus deſerti exiſtentibus, vt Moſi. Et hæc reuelatio æternitati vnit, vt patebit infra cap. 5. Iſtas reuelationes mens percipit, quæ in intimis, & imis ſtare conſueuit, ait Richardus. Et ſic patet ſecundum, ſcilicet qualiter reuelatio diſtinguatur.

Qualiter per ſenſibilem reuelationem ſpiritus noſter ad acceſſum æternorum alliciatur.
Diſtinct. III.

De reuelatione ſenſibili.

TErtiò videndum eſt de qualibet iſtarum reuelationum. Et primo de ſenſibili, qualiter ſpiritus noſter per eam ad exceſſum æternorum alliciatur. De qua notandum eſt, quod hæc reuelatio fit plebi ſimpliciter viuenti, de Ægypto temporali iam exire deſideranti ad terram promiſſæ æternitatis. Et hæc reuelatio, vt dicit Richardus, ſcilicet ſenſibilis fit dupliciter. Fit enim quandoque per ſigna ſenſibilia, vt quando res videtur corporalibus ſenſibus extra abſque ſignificatione myſtica, vt Pharaonis & huiuſmodi, qui nullum ſenſum ſpiritualem vel myſticum intellexerunt. Et ſic non fuit reuelatio facta illis, quia vltra ſenſum nihil manifeſtatum fuit. Eſt & alia re-

Rich. ſuper Apoc. c. 1.

A uelatio ſenſibilis ſiue viſio corporalis, quæ fit ſenſibus exterioribus, vt quando res videntur in quibus latet ſignificatio myſtica, qualis facta fuit patribus veteris legis, & nouæ, vt dictũ eſt, & patet per Dionyſium: qui myſteria nouerunt, vt Abraham, Iſaac, & Iacob, &c. Neceſſitas huius reuelationis fuit, vt dicit Dionyſius in epiſtola ad Titum, vt homo qui conſtat ex duabus naturis, anima, ſcilicet rationali, quæ ſimplex eſt in eſſentia, & corpore cõpoſito iuxta vtriuſque naturæ proprietatem illuminetur diuinis cognitionibus, vt & mens eius puras & ſimplices & intimas ſignorum ſenſibilium intelligẽtias ſegregate ab
B ipſis ſignis conſpiciat, & ſenſualitas eiuſdem per naturæ proprietatem coaptetur mentali cognitioni, & ſic ad diuina extendatur. Hæc ille. Et ſecundum Auguſtinum de vera religione, Sic inuiſibilia Dei a a creatura mundi per ea, quæ facta ſunt intellecta, conſpiciuntur, & ſempiterna eius virtus & diuinitas. Et hæc eſt a temporalibus ad æterna regreſſio, & ex vita veteris hominis in nouum hominem reformatio. Hæc ille. Quia iam ſenſualitas ordinate cooperatur cognitioni mentali. Hæc reuelatio ſenſibilis facta fuit Moſi, cum de rubo ardenti Dominus ſibi ſenſibiliter apparuit, in ſubiecta creatura, & dixit fi-
C lijs Iſrael, dicens: Ego ſum Deus Abraham, Iſaac, & Iacob. hoc nomen mihi eſt in æternum. In hac reuelatione ſenſibili oſtendit Dominus ignem Diuinitatis vniendum cum rubo humanitatis, in qua Verbum paternum oſtendit ſuam ſenſibilem denominatione, in qua coniungit æterna cum temporalibus, ſpiritualia corporalibus, patriam exulibus, cum dicit: Ego ſum Deus Abrahã, Iſaac, & Iacob. Ego, inquit, ſum, quia eſſe meum æternum, & immutabile eſt. Quod etiam oſtendit Dominus, dicens: Antequam Abraham fieret ego ſum. Et dicit Hieronymus ad Marcellam: Deus, qui exordium naturæ non habet, vere
D nomen eſſentiæ tenuit: Ego ſum Deus Abraham, Iſaac, & Iacob. Deus autem ſum viuorum, non mortuorum. Ego ſum Deus Abraham, Iſaac, & Iacob. Ergo Abraham, Iſaac, & Iacob viuunt, ſed non viuunt in temporali mutabilitate, non exilij huius calamitate, ſed æterna hæreditate, quia nomẽ hoc mihi in æternum eſt. Dicens ergo filijs Iſrael: Ego ſum Deus Abraham, Iſaac, & Iacob, eos alliciendo, vt ex Ægypto temporali, corruptibili & peregrina egrediantur, ad terrã hereditatis patribus promiſſam & datam, terram, inquam, æternæ ſtabilitatis & veritatis, terram æternæ beatitudinis & hereditatis. Nam,
E vt dicit Auguſtinus: Natus eſt nobis Chriſtus in temporis mobilitate, vt nos perducat ad patris æternitatem. Factus eſt Deus homo, vt homo fieret Deus. Veniat igitur modo nõ corporaliter, ſed mentaliter memoria æterna cogitando, quia ſicut Auguſtinus dicit: Cum æterna cogitamus, non ſumus in hoc mundo, quem iam tranſcendimus. Veniat etiam intellectui æterna contemplando, quia Gregorius 18. Moral. dicit: In ſanctis ſit æternitas, aſpiciendo Dei æternitatem. Veniat etiam voluntati æterna amando, quia ſicut dicit Gregorius 1. Moral. Vnuſquiſque electorũ adhuc in mundo poſitus corpore, mente amante, etiã
F extra mundum ſurgit. Et 15. dicit: Superiora amare iam ſurſum eſt ire, cumq; magno deſiderio ad cæleſtia inhiant, miro modo hoc ipſum quod accipere quærunt, iam deguſtãt. Sic igitur patet qualiter, ſenſibilis reuelatio æternorum ad æterna allicit.

Dionyſ. de Ang. Hier. c. 4. — *Rom. 1. e* — *Aug. de vera rel. c. 29 to. 1.* — *Exo. 3. b* — *Ioan. 8. g* — *Mat. 22. d* — *Aug. ſer. 9. de natiuit. Dom. ĩ principio to. 10.* — *Aug. lib. 4. de Trinit. c. 17.* — *Idẽ 15. lib. Mor. c. 27.*

Qualiter per intellectualem reuelationem æternorum, ſpiritus noſter ad æterna introducatur.
Diſtinct. IIII.

QVartò videndum eſt, qualiter per intellectualem reuelationem æternorũ, ſpiritus noſter ad æterna introducatur, quæ fit intellectualiter viuẽtibus, vt filijs Iſrael de Ægypto huius mundi menta-

De reuelatione intellectuali.

liter iam egredientibus,& ad æterna tendentibus. Et A hæc reuelatio non fit oculis carnis,sed mentis, vt di-
Rich. in 1. c. Apocal. cit Richardus: Et fit dupliciter, quia quandoque fit quando per Spiritum sanctum animus illuminatus, formalibus rerum visibilium similitudinibus præmō-stratis siue præsentatis, ad inuisibilium cognitionem ducitur: qualiter Ioannes vidit in Apocalypsi, & Ezechiel propheta, sicut dicit Glossa super primum prologum Apocalypsis,& in fine alterius prologi, dicens, quòd Ioannes imagines mente vidit, & tamen veritatem in eis intellexit. Hæc reuelatio ad æterna ducit, quia per eam intellectus in inuisibilium & æternorum cognitionem exsurgit & perducitur, vt B dicit Richardus.

Ibidem. Secundo modo fit hæc reuelatio æternorum siue visio intellectualis, vt dicit Richardus quando spiritus humanus per internam inspirationem suauiter tactus, nullis mediantibus rebus visibilibus, ad cælestiū cognitionē erigitur, sicut vidit propheta Dauid, qui vidit in spiritu, & Hugo super 7. Angelicæ Hierarchiæ, idem dicit. Et Haymo super Apocalypsim concordat, vbi dicit: Intellectualis visio siue reuelatio fit quandoque non per corporales res, nec per similes, sed ipsa veritas immediate manifestatur videntibus, quod proprie electorum est. Vnde Saluator dixit Pe- C
Matt.16.c tro: Caro, & sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus, qui in cælis est, per interiorem inspirationem.
Psal.84.c ait Psalmista: Audiam quid loquatur in me Dominus Deus. Hæc occulta reuelatio æternorum, videtur innui per hoc quòd dictum est Moysi, quando in in-
Exo.3.d terioribus deserti dictum est sibi: Dices filijs Israel: Qui est, misit me. Hic apparet quòd hæc reuelatio fit intellectualiter viuentibus, quia filijs Israel. & in interioribus mentis, quia interiora deserti ingredien-
Vercell.in prolo.super Cant. tibus. Vnde Vercellensis dicit sic: Populo Israelitico mandatur nomen intellectuale, scilicet qui est, siue ens, quod est emanatio primæ existentiæ a causa cau- D
Dam. li.1. fid. orthod. c.12. salissima. Et Damascenus dicit, quòd qui est, principalius est nomen omnibus nominibus Dei, quæ de Deo dicuntur. Totum enim in seipso comprehendit, velut quoddam pelagus substantiæ infinitum & interminatum. His concordat Augustinus libro 5. de Trinitate, cap.2. Et quia illud verbum est, significat præsens nunc æternitatis, eo quòd ambit omnes differentias temporis, prout de Deo dicitur; ideo mentem siue intellectum a temporalibus ad æterna, a sensibilibus ad intelligibilia ducit & pertrahit, vsque ad nunc æternitatis quod varietates temporis nescit,
Phil.3.d vt tales dicant illud Pauli: Nostra conuersatio in E cælis est.

Sed sciendum est, quòd ista reuelatio intellectualis æternorum non fit nisi intelligentibus, & interiora ingredientibus, vbi omne velum remouetur ab eis.
Reuelatio vnde dicatur. Nam reuelatio dicitur quasi veli remotio ab oculis intellectualibus, quàm remotionem petiuit Dauid, dicens: Reuela oculos meos,& considerabo mirabi-
Ps. 118.c lia de lege tua. De hoc velamine dicit Apostolus:
1.Cor.3.c Vsque in hodiernum diem velamen in lectione veteris Testamenti manet nō reuelatum, quod in Christo euacuatur. Nos autem reuelata facie gloriam Do mini speculantes, in eandem imaginem transforma- F mur, a claritate in claritatem, tamquam a Domini spiritu. Velamen ergo a Christo euacuatur, vt nobis
Mat.11.d Pater manifestetur. Vnde ait ipse: Neque Patrem quis nouit nisi Filius, & cui voluerit Filius reuelare. Christum autem Spiritus sanctus clarificat, non in se
Ioan. 16.b sed in nobis, vt ipse dicit: Cum venerit Paracletus, ille me clarificabit, & docebit vos omnia: quia amor diuinus omne velum remouet, & omnem veritatem
1.Cor.2.c docet. Vnde Apostolus dicit: Nobis autem reuelauit Deus per spiritum suum, quia omnia perscruta-
1.Ioan.2.d tur etiam profunda Dei. Et Ioannes: Vnctio docebit vos omnia, scilicet Spiritus sanctus.

Qualiter per superintellectualem reuelationem æternorum spiritus noster æternitati vniatur.
Distinct. V.

QVintò videndum est, qualiter per superintellectualem reuelationem æternorum spiritus noster æternitati vniatur.

Sed hic primo occurrit dubium, quòd in reuelatione ista superintellectuali videtur includi oppositum in adiecto, quia, vt ait Papias: Reuelatio est manifestatio eorū, quæ fuerunt abscondita: sed abscondita reuelantur cum intelliguntur, quæ autem intelliguntur non sunt superintellectualia: ergo nulla reuelatio dicitur superintellectualis.

Sed ad horum cognitionem habendam, est notandum quòd secundum sanctos Augustinum, Gregorium, Dionysium, & alios, homini a Deo donantur diuersi habitus supernaturales, ad suum finem, qui est supernaturalis, comprehendendū vel consequendum. Donantur enim intellectui habitus supernaturales ad suum finem cognoscendum, vt fides, & sciētia diuinorum,&c. Donantur etiam voluntati supernaturales habitus ad Deum diligendum, vt charitas siue amor gratuitus,&c. Sed habitus charitatis excellit omnes habitus intellectus, vt fidem, & spem, & scientiam, &c. vt expresse ostendit Apostolus in epistola prima ad Corinthios, vbi primo enumeratis aliquibus actibus, & habitibus intellectus & voluntatis, Maior autem horum, infert, est charitas. Et ostēdit ibidem, quòd nullus habitus, vel actus intellectus est meritorius, sine habitu voluntatis, qui est charitas: & quòd habitus intellectus aliqualiter euacuabuntur, propter imperfectionem eorum, in patria. Habitus autem voluntatis propter suam perfectionē permanebūt in patria, sed perfectiores eliciūt actus, vt patet: & ideo actus dilectionis hic præfertur actui cognitionis, tamquam perfectior. Vnde in Matthæo dicitur, quòd dilectio est primum & maximum mandatum. Item actui dilectionis cōuenit vnire & transformare, vt dicit Dionysius de diuinis nominibus, vt visum est supra, hoc autem nullus attribuit intellectui proprie. Ex his igitur patet plane, quòd actus dilectionis excellit & præcedit actum cognitionis intellectualis in aliquo gradu. Inquantum autem eum excellit, intantum eum excedit attingendo Deum in aliquo gradu dilectionis, ad quem actus intellectualis extendi non potest, quia superintellectualis est, saltem in hac vita, quia in patria videbimus Deū sicuti est, vt dicit Ioannes. Nec obstat quòd dicit Augustinus: Incognita nequaquam possunt amari, quia est notitia aliqua non intellectualis, sed affectualis seu experimentalis, vt statim patebit. Vnde Gregorius exponens illud Ioannis: Vos dixi amicos meos, &c. dicit: Quia cum affectus discipulorum imprimūtur diuino amori, fit in eis prælibatio quædam, & per consequens quædam notitia experimentalis: quia amor notitia quædam est: ergo patet, quod non est oppositum in adiecto, cum illa notitia sit alia ab intellectuali, vt dictum est. Cum prædictis concordat Hugo commentator Dionysij dicens sic: Intelligas quanta est vis veri amoris,& dilectionis; si tamen intelligi potest: quoniam dilectio supereminet scientiæ, & maior est intelligentia. plus enim diligitur, quàm intelligitur. Intrat dilectio & appropinquat, vbi scientia foris stat. Et reddit rationē: Quia amor, inquit, præsumens & confidens amato, suo acumine penetrat omnia, impetum sequens ardentis desiderij sui nec dissimulari valens, donec ad amatum perueniat, & eo ipso amplius adhuc sitiens intrare ipsum, & esse cum ipso, & esse tam prope, vt si fieri possit, hoc idem ipsum sit quod ipse. Ecce expresse dicit, quòd verus amor Dei vnit Deo immediatius quàm intellectio, & quòd intellectus non capit. Sic ergo talis notitia affectualis est superior intellectuali. Cum his

Habitus supernaturales nobis īfunduntur.
1. Cor.13.d
Mat.22.d
Dionys. de diui. nom. c.4.
1.Ioan.3.a
Ioan.15.
Greg. hom. 27. in Euā. ante med.
Hugo in 7. Ang. Hier. lib.6. circa med.
Dilectio intrat vbi sciētia foris stat

his concordat per omnia Vercellensis super Cantica dicens, quòd affectus & intellectus simul coambulant, vsque ad nouissimum defectum intellectus vbi habet suæ cognitionis, & sui luminis consummationem. Affectus autem adhuc continet principalia in Deum suspiria, superintellectuales extensiones, & immissiones, feruidos fulgores, & fulgidos feruores, ad quorum omnium sublimes excessus & excedentes sublimitates, intelligentia trahi non potest, sed solum principalis affectus Deo vnibilis, & hoc idem post dicit: Tanta est virtus veri amoris & pulchri quod non solum facit homines & angelos excedere propriam naturam, vt in Deum ascendant; sed etiã Deũ quasi naturam propriã egredi, vt ad creaturas quasi infra naturam suam procedendo condescendat. Et hoc, vt dicit Dionysius, audendum est dicere pro veritate, cum tamen sit ingressibilis a se. licet ipse suã immensitatem nostræ capacitati contemperet eo immutato. Hæc reuelatio superintellectualis æternorũ
Exo. 3. d fuit facta Moysi in interioribus deserti constituto, quærenti a Domino, quòd sibi nomen esset. Respondit Dominus in subiecta creatura, dicens: Ego sum qui sum, vt dicit Vercellensis, ego sum, esse in se reflexum, vel entitas, quale nomen non concipitur nisi ab apice principalis affectionis quæ æternitati vnitur. quasi dicat, Me nemo potest cognoscere, nisi per me
Apoc. 2. e ipsum. Vnde nomen quod quæris est mirabile, quòd nemo scit, nisi qui accipit. Nisi, scilicet qui acceperit per reuelationem vel experientiã, vt Augustinus ait. vel sicut dicit Haymo, qui ad hoc prædestinatus est, vt experimento cognoscat. Ex quo patet, quòd reuelatio hæc non fit nisi mentibus seraphicis, in interioribus deserti existentibus, idest in caligine occulti silentij, in qua reuelate & vere apparet Deus superintellectualiter, vt dicit Linconiensis.

Qualiter superintellectualis reuelatio æternorum a nobis acquiratur. Distinct. VI.

SExtò cum reuelatio æternorum ista sit superintellectualis, & ideo nec cogitari nec dici possit, vt supra patuit. Ideo oportet videre, qualiter sit attingenda & obtinenda.

Circa quòd notandũ est, quòd Dionys. de mystica Theol. volens Timotheo ostendere accessum ad istã reuelationẽ superintellectualem æternorũ, docet eũ derelinquere omnes reuelationes sensibiles, & omnes reuelationes intellectuales tã naturales, quàm supernaturales, & omnia sensibilia, & intelligibilia, donec ingrediatur caliginẽ occulti silẽtij, in qua reuelate & vere apparet Dominus superintellectualiter. Vbi Dionysius cap. 1. dicit sic secundũ translationem Abbatis: Tu autem amice Timothee, ad hoc quòd capax fias mysticarum cõtemplationum siue reuelationum incorporare sic radio diuino, derelinque sensus, & sensibilia exercitia, & intellectuales operationes, & omnia intelligibilia, & forti conatu hic cõprime te, & si est tibi possibile, consurge ignote & superintellectualiter ad vnionẽ Dei, quæ est super omnem cognitionem. Istud verbum consurge ignote, exponens Linconiensis commentator dicit sic: Surge & restitue te incognite, vt possibile est ad vnionẽ Dei, idest eius qui super omnem cognitionem est; quæ quidem restitutio vel resurrectio fit per ipsius solius forte desiderium, & amorem superferuidum, quæ nulla ratiocinatiua inuestigatione potest esse cognita. *Et infra dicit*: Cessans enim in ista caligine ab operatione cognitionis, sed æstuãs, desiderium solius Dei perfecte ab ipso incogniti, ipsi soli vnitur, & cognoscens videt in ista caligine super intellectum: quia ad hoc cognoscendum non posset intellectus humanus & inoculatus attingere, non quòd intellectus dicatur inoculatus a priuatione potentiæ visiuæ, sed a priuatione omnis actus visiui, dum otiatur in illa

A caligine. *Sequitur*: Et hi sunt gradus ascensionis in spiritualem caliginem, signati per ea quæ sunt historice facta Moysi. Et is est modus habendi se in caligine illa, donec diuinus radius vere incircumuelate appareat, & se reuelet dicto modo. Hæc Linconiẽsis.

Gradus igitur ascensionis istius sunt, primo derelinquere omnia sensibilia: secundo omnia intelligibilia: tertio ingredi caliginem, vbi apparet Deus. Cum his concordat quasi per omnia Vercellensis cõmentator per eandem historiam Moysi, ostendens gradus ascendendi caliginem mysticam, in qua se Deus incircumuelate reuelat. Vnde dicit, quòd Moy- *Exo. 19. c*
B ses, primo visus est se purgare a multitudine sensibilium, & deinde a non puris separari, & post omnem mundationem audit sonum buccinæ, & tonitrua videt, & fulgura micantia, & radios multos emittentia, & post separatus a multitudine populari cum Aaron, & Nadab, & Abiu, & septuaginta senioribus in Israel tamquam rationabilibus ascendit, & tunc fuerunt sibi reuelata intelligibilia scilicet æternæ architypiæ, siue rationes exemplares omnium creaturarũ, quæ in Deo sunt, quarum intellectuali inspectione Deum cognoscimus, quibus nihil diuinius oculis intellectualibus intuemur. Hæc ille.
C Tertio dicit, Sed adhuc restat principalior Dei cognitio, quæ figuratur in eo quòd Moyses post prædicta separatur ab his, qui prædicta secum viderant, & *Exo. 24. d* subtrahitur illis visis & intrat in caliginem ignorantiæ, & vnitur incomprehensibilitati diuinæ, quam non penetrat intelligentia, quæ omnium clarissima est, & in se claudit & celat secretissime omnes cognitiones comprehensiuas. Exemplum huius plane videtur in luce stellari, quomodo absconditur in luce solari in meridie. *Sequitur*: Et omnis vnitus Deo per eum, qui est super omnia, constituitur, in excellentia quam nec ratio inuestigat, neque intellectus
D speculatur, & quasi ab omnibus talibus, & quasi a seipso segregatur & per vnitionem dilectionis quæ est effectiua veræ cognitionis vnitur Deo intellectualiter, tamen ignoto, & tamen cognitione multo meliori, quàm sit cognitio, in eo quod intellectualis est: quia in eo quòd cognitionem intellectualẽ derelinquit, super intellectũ & mentem Deum cognoscit. Hæc ille.

Ex prædictis patere potest, quòd reuelatio superintellectualis non fit per intelligibilem cognitionem, sed per ardentissimam immo superferuidam dilectionẽ, & experimentalem notitiam. Ex his etiam appa-
E ret, sicut dicit Linconiensis, quòd hæc reuelatio quæ fit incircumuelate & vere, absque symbolis & imaginibus, secundum sui nudam apparitionem, solum fit his, qui transcendunt immunda omnia, idest terrena omnia, quæ amore contracta maculant amantem mentem, & etiam pura, quæ non maculant mẽtem contingentem, & qui ascendunt super ascensionem omnium sanctarum extremitatũ, hoc est, ascendunt super omnes actus, omnis virtutis apprehensiuę agentis quantũ possibile est intense, & derelinquunt omnia diuina lumina illustrantia, & introeunt in caliginem, hoc est actualem ignorantiam omnium.
F Vbi vere est, vt eloquia aiunt, qui est super omnia, solum enim ibi inuenitur & tenetur. Qualis ibi inuenitur non est effabilis. Hæc ille. Cui talis reuelatio facta fuerit, dicat illud Matthæi: Confiteor tibi *Matt. 11. d* Pater Domine, &c.

Qualiter ad iter occultæ reuelationis æternorum spiritus noster a Deo inuitatur. Distinct. VII.

SEptimò videndum est, qualiter spiritus humanus ad veniendum per iter occultæ reuelationis, ad intrinsecum secretum Domini, ab ipso inuitatur dicente: Surge, propera amica mea, formosa mea, & ve- *Cant. 2. c* ni, & huius inuitationis subiungit allectiuum, dicens:

Quia iam ambulantibus reuelata est veritas, quia iam A vox turturis audita est in terra nostra, idest vox paterni verbi reuelantis omnem veritatem in terra humanitatis nostræ. Dicit ergo: O amica mea, propter secretorũ reuelationem. Vnde Saluator dicit in Ioanne: Vos dixi amicos, quia omnia quæ audiui a Patre nota feci vobis, notitia experimentali, dicit Gregorius in homilia. Surge ad reuelationum perfectionem a sensibili ad intellectualem, ab intelligibili ad superintellectualem, vt disponas secundum Psalmistam, ascensiones in corde tuo in valle lacrymarum. O columba mea, propter reuelationum exercitationem. *Et sequitur*: Oculi tui sicut columbarum super riuos B aquarum, idest, vt dicit Vercellensis, innitentes aquis sapientiæ, quæ deriuantur a fonte sapientiæ, in quibus mentes columbinæ tamquã in puro speculo contemplantur reuelationes, mentẽ simplificantes, & purificantes. Propera, propter reuelationum plenissimã effusionẽ. Vnde in Canticis, Columbæ, quæ resident in mẽtis suspendio, quietatę iuxta fluenta plenissima. Propter quod, vt dicit Vercellensis, quantum mortalibus conceditur ad plenissimas sapientiæ essentialis copias acceditur, quarũ plenitudo nulla effusione diminuitur. Hæc Vercellensis. O formosa mea, propter reuelationum radiosam illuminationem. Vnde dicit in Isaia: Implebit Dominus splendoribus ani- C mam tuam, & eris quasi hortus irriguus cuius nõ deficiunt aquæ. Exemplum de Moyse, cuius facies ex consortio Domini splendida facta est, vt videri non posset oculis corporalibus. Veni, propter diuinarum reuelationum certam directionem. Psalmista: Specie tua & pulchritudine tua, &c. quia vox iam turturis audita est in terra nostra, gemitu amoroso cantans: Ego sum via, veritas, & vita. Ego sum via, per quam tutissime ibis: ego sum veritas, ad quam certissime ibis, quia iam finis ænigmatis est: ego sum vita, in qua æternaliter permanes. Qui enim inuenerit me, D inueniet vitam. Ergo veni, quia mens quasi auis turturea inuenit sibi nidum cõtinuæ mansionis, ab æterno turture præparatum, vbi reponat pullos suos, idest omnes castos & amorosos conceptus castæ mentis, a casto, & amoroso turture, idest verbo paterno auditos conceptus, & gemitus. Vnde Glossa dicit: Turtur est Christus amator castitatis, cuius vox audita est in terra nostra, idest in humanitate, in qua verbum paternum denunciat nobis amœnissimum aduenisse tẽpus veris, idest tempus gratiæ, & in quo nobis reuelauit omnia quæ audiuit a Patre. Dum, sicut dicit Gregorius: Affectus nostri imprimũtur diuino amori, cui nihil occultatur. Vnde Vercellensis exponit illud verbum, dicens sic: Turtur est soliuagus, & significat mentis virtutem vnitiuam & superintellectualẽ, quæ nidificat in amœnissimis locis virentibus, & assiduis cõtemplatiuis mentibus & pullos vt turtur fouet nocte in superlucenti caligine occulti silentij. In quod nos perducat benedictus Deus. Amen.

Ioan. 15. c / *Greg. hom. 27. in Euã. ante med.* / *Psal. 83. b* / *Cant. 5. c* / *Isa. 58. d* / *Psal. 44. a* / *Ioan. 14. a* / *Prou. 8. d* / *Ioan. 15. c*

DE SEXTO ITINERE *æternitatis*.

SExtum iter æternitatis per quod spiritus noster venit ad intrinsecum secretum, & æternale manerium Domini Iesu, est æternorum experimentalis prægustatio, & notitia. Nisi enim esset in nobis æternorum quędam spiritualis prægustatio, non diceret Psalmista: Gustate, & videte, quoniam suauis est Dominus, &c. Ad maiorem huius itineris notitiam septem per ordinem sunt notanda.

Psal. 33. b

Primò igitur videndum est, quid hæc experientia dicatur, & quare præcedentia itinera sequatur.

Secundò, quarum potentiarum ista experimentalis notitia dicatur.

Tertiò, qualiter spirituales sensus potentiarum ab experimentali notitia impediantur.

Quartò, qualiter interiores sensus spirituales reparantur vel reformantur.

Quintò, qualiter per gustum interiorem spiritualem æterna prægustantur.

Sextò, qualiter quilibet sensus interior spiritualis æterna experiatur.

Septimò, qualiter spiritus noster ad veniendũ per iter experientiæ ad intrinsecum Domini inuitatur.

Quid dicatur experimentalis prægustatio æternorum, & qualiter alia itinera sequatur. Distinct. I.

PRimò igitur videndum est, quid hæc experientia dicatur, & qualiter alia itinera sequatur. De quo notandum est, sicut dicit Papias, quòd experientia idem est quòd notitia. Vnde experientia, videtur esse obiecti cuiuslibet potentiæ præsentialis actus & notitia. Actus enim vitales attingũt sua obiecta actiue vel passiue, vel vtroque modo, secundum quosdã; alias potentia non fieret in actu. Vnde si omnes homines dicunt mihi hoc esse dulce, per hoc non habeo notitiam experimentalem de illo etiam quantumcũque probent per rationes, sed opinionem vel fidem, vel scientiã possem habere. Sed si gustus meus attingit gustabile, vel attingitur ab illo, tunc habeo notitiam experimentalem illius. Similiter est de gustu interiori, & alijs sensibus spiritualibus. Vnde si ego lego vel audio ab aliquo, quòd dulcis sit Dominus, propter hoc nõ habeo notitiam experimentalem de hoc, nisi gustus spiritualis attingatur a dulcedine diuina, vt dicat cũ Sponsa: Fructus eius est dulcis gutturi meo. Vbi loquitur de gustu spirituali & experimentali, vt patet in Glossa. Et ista notitia experimẽtalis perfectissimorũ est. Vnde dicit Bernardus super Cantica: Quidquid de occultis tuis scimus o Domine Iesu, aut Scriptura docente, aut te reuelante, aut certe quòd perfectissimorũ est, gustando didicimus, idest experientia. Ex quo patere potest secundum, scilicet quòd istud iter experimentalis notitiæ æternorum rationabiliter sequitur itinera præcedentia. Quid prodest namque multa cognoscere & intelligere, nec illa experiri, nec ad aliquem vsum illa habere? ergo experientiæ notitia quandoque est necessaria. Vnde Hugo dicit sic: Non facit perfectum cognitio virtu- E tis, nisi & habitus virtutis in experiẽtia subsequatur. Magistra enim est intelligendi experiẽtia, & illa optime iudicij veritatem cognouit, quia iam non audiendo solum, sed gustando & faciendo didicit. *Sequitur*: In experientia namque & habitu virtutis, cognitio perficitur veritatis: quia in sola intelligendi illuminatione inchoatur. Hæc ille. Ad hanc experientiam hortatur Petrus, dicens: Si enim gustastis, quam dulcis est Dominus. Rationabiliter itaque iter experimẽtalis notitiæ æternorum sequitur præcedentia itinera tamquam illa perficiens.

Experiẽtia quid. / *Cant. 2. a* / *Hugo in 7. Ang. Hier. lib. 7. post med.* / *1. Pet. 2. a*

F *Quarum potentiarum ista experimentalis notitia dicatur. Distinct. II.*

SEcundò videndum est, quarum potentiarum & quorum sensuum experimentalis notitia esse dicatur. Circa quod notandum est, quòd in libro de spiritu & anima dicitur sic: Duo quidem in homine sunt sensus, vnus interior, & alius exterior, & vterque bonum suum habet in quo reficitur. Sensus exterior reficitur in contemplatione humanitatis, sensus interior in contemplatione Diuinitatis. Propterea enim Deus factus est homo, vt totum hominem beatificaret, & tota conuersio hominis esset ad ipsum & tota dilectio esset in illo, cum a sensu carnis videretur per carnem,

Auctor de spir. & ani. c. 9. apud Aug. to. 3.

carnem, & a sensu mentis per Diuinitatis cõtemplationem. *Sequitur:* Hoc erat totum bonum hominis, vt siue ingrederetur, siue egrederetur, pascua in suo factore inueniret. *Et infra dicit:* Cũ homo constet ex carne & anima, & in carne sint quinque sensus, scilicet visus, auditus, olfactus, gustus, & tactus, quos tamẽ non mouet absque animæ societate: ita anima similiter habet quinque sensus suo modo, quia spirituales res non corporalibus sensibus, sed spiritualibus rimãdæ sunt. *Et sequitur:* Vnde diuina vox in Deuteronomio ait: Videte quòd ego sum Deus: ecce spiritualis visus. Et in Apocalypsi: Qui habet aures audiat, quid dicat spiritus Ecclesijs: ecce spiritualis auditus. Et in Psalmo: Gustate, & videte, quoniam suauis est Dominus: ecce spiritualis gustus. Et Apostolus: Bonus odor Christi sumus: ecce spiritualis olfactus. Et in Euangelio: Fide mulierẽ se tetigisse magis, quam corpore ostendit dicens: Quis me tetigit? ecce spiritualis tactus. *Et sequitur:* Sic modo cũ omni cautela seruandum est, quid ad corporis sensus, & quid ad animæ dignitatem pertineat. Hæc ille. Ex his plane patet quod sicut experiẽtia corporalium fit sensibus corporalibus, ita experientia spiritualium fit in mente spiritualibus sensibus.

Ibid. c. 49. *Deut. 32. e* *Apocal. 2. & 3.* *Psal. 33. b* *2. Cor. 2. d* *Mar. 5. d*

Qualiter spirituales sensus potentiarum ab experimentali notitia impediantur. Distinct. III.

TErtiò videndum est, qualiter sensus nostri interiores spirituales ab illa experimẽtali notitia impediuntur. De quo notandum, quòd sensus spirituales dupliciter impediuntur ab experimentali notitia. Vnum impedimentum est ex natura corrupta, aliud est ex nostra negligentia. De primo impedimento Bernardus dicit sic: Saporem interiorem perdidimus ab ipso pene exordio generis nostri. Vnde ex quo cordis palatum sensu carnis præualente infecit virus serpentis antiqui, cœpit non sapere bonum, ac sapor noxius subintrat, & insipientia mulieris, idest sensualitatis saporem boni excludit: quia serpentis malitia, & astutia mulieris insipientia circumuenit. Hæc ille. Iste morsus serpentinus fecit sensus interiores languescere & tabescere. Ex tunc enim visus interior spiritualis tenebrescit, auditus surdescit, olfactus tabescit, gustus amarescit, & tactus crassescit, vt clamet Propheta: Oculos habent & non videbunt, aures habent & nõ audient, &c. Tales manent in tenebris exterioribus carnis. De impedimento secundo, dicitur in libro de spiritu & anima, sic: Hoc bonum magnũ quod habuit ex duplici sensu, scilicet interiori & exteriori bene ordinato, malum magnum secutum est: quoniam perdito bono quod intus erat, egressa est anima ad bona aliena quæ foris erant, & pactum fecit cum delectationibus sæculi, requiescens in illis, nõ attendens homo boni sui interioris absentiam, eo quòd consolationes suas quærit in bonis alienis. Nã cum exterior sensus carnalis bono suo foris vtitur, interior sensus quasi obdormit. Non enim cognoscit bona interioris sensus, qui iucunditate bonorum exteriorum capitur. Nam qui in carne viuit, in carne sentit, & dolores carnis fugit, quantum potest: vulnera autem animæ prorsus ignorat. Vnde non medicinam quærit. *Sequitur:* Cum autem mortuus fuerit sensus animæ, quo viuit in carne, tunc viuificari incipiet sensus ille, quo intus sentit seipsum, scilicet scientia experimentali, & tunc sciet dolores suos, & sentire incipiet vulnera sua interiora tanto grauius, quãto propinquius. Magis enim nocet malum, quod magis intimum, & magis prodest bonum, & delectat, quod magis intimum est. Hæc ille. De hoc vide hic proximo membro plenius, qualiter vtrumque impedimentum tollitur, scilicet experimentalis notitiæ. Item in tertio itinere aliqua inuenies de eodem.

Bern. super Cãt. ser. 85 cir. med. *Ps. 113. b* *Aug. de sp. & ani. c. 9. apud Aug. to. 3.*

A *Qualiter interiores sensus spirituales reparantur, vel reformantur. Distinct. IIII.*

QVartò videndum est, qualiter sensus interiores spirituales reformantur vel reparantur. Circa quod sciendum est, quòd contra primum impedimentum, scilicet corruptionem naturæ, necesse est, vt a Iesu qui est clauis Dauid, sensus nostri aperiantur, antequam æterna experiantur. Vnde Bernardus dicit: Dominus post suam resurrectionẽ loquens discipulis, ait Euangelista Lucas, aperuit eis sensum, vt intelligerent Scripturas. Cum enim, inquit Bernardus Scripturarum interiorem sensum, & virtutẽ miraculorum & sacramentorum Dei cœperimus nõ solum intelligere, sed etiam quadam, vt ita dicam, experientiæ manu palpare & tractare, quod non fit nisi quodam conscientiæ sensu, & experientiæ disciplina intelligentis & scientis bonitatem Dei, & virtutem, quam potenti bonitate, cum efficaci virtute in filijs gratiæ opus ipsius gratiæ operatur: tunc demum sapientia quod suum est exequitur, tunc quos dignos iudicat, vnctione sua docet de omnibus, tũc apposito bonitatis Dei sigillo, omnia * pectora nostra vnctione illa, & * emollit, & imprimit, & * conformat: & si quæ dura, si quæ rigida inuenit, inculcat, & infringit, donec lætitia Dei salutaris accepta & sapientiæ spiritu principali confirmata, anima læta & sancta decantet ad Deum: Signatum est super nos lumen vultus tui Domine, dedisti lætitiam in corde meo. & idem super Cantica, dicens: Sapientia assidua vincit malitiam, idest concupiscentia in mentibus ad quas intrauerit, saporem mali quem illa inuexit sapore meliore exterminans. Intrans enim sapientia, dum sensum carnis infirmat, intellectum purificat, cordis palatum sanat, & reparat. sanato palato, iam sapit bonum, sapit & ipsa sapientia, qua in bonis nihil est melius. Hæc ille. Contra impedimentum secundum, scilicet nostram negligentiam, necesse est vt sensus exteriores sopiantur, & a sua vagatione restringãtur, quia tunc interiores sensus excitantur & exercitantur. Vnde 30. lib. Moraliũ Gregorius dicit: Si exterior euagatio sensus clauditur, interior sensus aperitur. Cuius rationem reddit Hugo de arca Noe, vbi dicit: Mentes quas curæ carnales exagitant, non cõprehendunt sapidam sapientiam, sed qui minoratur actu ipse inuenit eam: quia dum animus ab exterioribus ad interiora abstrahitur, ad seipsum colligitur, & robustior ad contemplanda cælestia eleuatur, & cum a delectatione exteriori abstrahitur, necesse est, vt aliquid spiritualis gaudij prægustare incipiat, ne si omnino a delectatione manserit alienus, quasi semen aridum sine humore ad gramen sapientiæ non conualescat. *Sequitur:* Fit ergo diuina gratia inspirante, vt mens sic abstracta & terrenis desiderijs exuta statim quadã insolita lætitia perfundatur, vt eo amplius amarũ esse agnoscat quod deseruit, quo magis dulce sentit quod inuenit. *Sequitur:* Illas mentes internæ dulcedinis desiderium trahit, quas nullus concupiscentiæ carnalis affectus religauit. Hæc ille.

Bern. li. de amore c. 10. cir. fin. *Luc. 24. d* * al. peccata. * al. emollita. * al. cõfortat. *Psal. 4. a* *Bern. super Cant. ser. 85. cir. med.* *Greg. 30. li. Moral. c. 9. post med.* *Hug. lib. 3. de arc. Noe c. 1. & 2.* *Eccli. 38. c*

Qualiter per gustum interiorem spiritualem æterna prægustantur. Distinct. V.

QVintò videndum est, qualiter per interiorem gustum spiritualem æterna prægustantur. Circa quod sciendum, quòd nisi gustus spiritualis esset in nobis, Psalmista non dixisset: Gustate, &c. & Dominus non diceret: Qui manducat hunc panem viuet in æternum. De gustu æternorum spirituali dicit Bernardus: Mens est quædam vis animæ, qua inhæremus Deo & fruimur. Fruitio autem hæc in sapore quodam est diuino. Quare sapientia a sapore dicitur, sapor autem iste in gustu quodam est. Gustum autem istum nemo potest digne exprimere, nec etiam

Psal. 33. b *Ioan. 6. f* *Bern. li. de amore Dei c. 10. paulo post prin.*

etiam qui meretur gustare, sed potest dicere: Gustate, & videte, quoniam suauis est Dominus. Hæc Bernardus. Dicit etiam Gregorius: Suauitatem eius nó cognoscitis, si hanc minime gustastis. Ex quo ergo gustum illum nemo potest exprimere, sed solum per experientiam noscitur, ideo oportet viam quærere, qualiter spiritus noster ad istam gustus experientiam possit pertingere.

Greg. hom. 36. paulo post princ.

De quo notandum est, quod Iesus qui est sapientia Patris sapida, quia in eo est sapor omnis suauitatis, & delectaméti, primum exiuit, vt dicit Hugo, per creaturam mundi, & manifestauit se in operibus suis, & cœpit videri visibiliter inuisibilis, per effectú suum B visibilem. Et ille exitus sapientiæ causabat in sensibus nostris exterioribus, quandam notitiam æternorum scientialem, quia secundum Apostolum: Inuisibilia Dei a creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque virtus eius, & gloria & diuinitas. Et licet illud lumen sapientię aliquem causet saporem in sensibus, vt patet per Psalmistam: Delectasti me Domine in factura tua, &c. tamen illa delectatio fit semper ex gustu sapientiali, oleo gratiæ condito, nec illa notitia est experimentalis, sed discursiua, vel naturalis.

Hug. in 1. cap. Angel. Hier. lib. 2. ante med.

Rom. 1. c

Ps. 91. a

Secundo, vt dicit Hugo ibidem, exiuit sapiétia Patris incarnata & facta est lumen in testa, vt nos illuminaret, & ad Patrem reuocaret. Et ille exitus sapiétiæ, siue manifestatio, causabat in sensibus nostris interioribus quandam notitiam æternorum credibilé, supernaturalem, & ideo nobilior est præcedéte, quia supernaturalia dona perficiunt animam, vt dicit Dionysius. Sed nec illa notitia est experimentalis, quia experientia repugnat fidei, vt patet per Gregorium: Tamen ex notitia fidei firma, multiplex notitia & có solatio habetur, vt patet per Dionysium, qui dicit sic: Fides diuina est stabilis collocatio credentium, collocans illos in veritate, cófirmans simplicem veritatem intransmutabili idétitate in ipsis credentibus. Et credentem in veritate, teste Scriptura, nihil mouebit a lætitia, quæ est secundum veram fidem, sed habebit in ea permanentiam immobilis & intransmutabilis identitatis. Qui enim veritati vnitus est, ex ipsa vnione bene nouit, quando bene sentit, quáuis multi corripiant eum, tamquam mentis excessum passum.

Greg. hom. 26. in Euã. statim post princ.

Dion. de diuinis nom. c. 7. circ. fin.

Rom. 8. d

Tertio, vt dicit Hugo, sapientia incarnata quæ sæpe per inuisibilia manifestat, voluit ostendere quomodo ipsa animorum cibus, & refectio est. Et ideo carnem assumptam nobis in edulium proposuit in sacramento, vt per cibum carnis ad gustum inuitaret diuinitatis. Hæc ille. Egressa est ergo sapientia Patris, & quasi iam panificata, vt iam dicat: Ego sum panis vitæ, & Pater dat vobis panem de cælo verum, qui de cælo descendit. Igitur Iesus in sacramento est verus cibus, & vere gustabilis, vt per gustum corporis eius perueniatur ad gustum diuinitatis eius, quia ipse est via secundum humanitatem ad eius diuinitatem, vt supra dictum est. Summe autem necessarium est, ad hoc vt ad gustum intimæ diuinitatis pertingatur per corpus eius in sacraméto, quod sensus corporalis aliquo sensibili signo foueatur & determinetur, & vt intellectus lumine supernaturali fidei confortetur, & vt voluntas charitate inflammetur, & sic per spiritualem manducationem corporis Christi, ad gustum absconditæ diuinitatis pertingatur. Sed ecce, hic Iesus dicit: Ego sum ostium, per me si quis introierit saluabitur, & pascua inueniet. Ego sum ostium sensui corporali, per signa sensibilia monstratum. Ego sum ostium intellectui, per fidem perfectam reseratum. Ego sum ostium voluntati, per charitatem feruidam apertum, gustatum & habitatum. Ego, inquã, sum ostium sensui, per signa sensibilia monstratum in sacramento, per sensibiles species sacramentales panis & vini, quæ significant perfectam refectionem. Signa enim sensibilia, secundum Augustinum, sunt,

Vbi supra prox. longe post med.

In sacramẽto altaris, qualis gustus percipiatur.

Ioan. 6. d

Ioan. 10. b

Aug. lib. 2. de Doctrina Christ. c. 1. to. 3.

A quæ præter speciem, quam ingerunt sensibus aliquid aliud faciunt in cognitionem venire. Vnde Hugo, vbi supra dicit: Ne humana infirmitas contactum carnis in assumptione abhorreret, ideo consueti edulij speciebus carnem velauit, vt sensus foueretur, dú consueta percipit, vt etiam intellectus credendo, & affectus diligendo determinate dirigeretur ad cibum hunc, quem Pater signauit sensibilibus signis. Hinc Chrysostomus super illud: Hoc facite in meã commemorationem, dicit: Hoc fecit Christus sensibilibus signis vt nos duceret ad maius amicitiæ fœdus suam charitatem declarans erga nos præstitit, se non solum videri desiderantibus, sed etiam palpari, comedi, & amplecti, & totum affectum explere. Hæc ille.

Hugo vbi sup. prox.

Item, inquit secundo, Ego sum ostium intellectui, per fidem perfectã reseratũ. Vnde Chrys. in tract. de symb. dicit: Fides est lumen animæ, ostium vitæ, fundamentũ salutis æternæ. Vnde dicit Isaias: Nisi crediderítis non intelligetis: ergo per fidem intratur ad veritatis cognitionem. Vnde Augustinus super Ioanne dicit: Noli intelligere vt credas, sed crede vt intelligas. Intelligere enim est merces fidei. Fides mũdet te, vt intelligere repleat te. Hæc ille. Intellectus C enim humanus sine radio fidei, circa diuina est quasi cæcus. Vnde impossibile est, quod intellectus attingat corpus Christi, vt existit sub speciebus sacramentalibus nisi lumine supernaturali certissimæ fidei illuminetur & dirigatur, alias non videbit riuulos fluminis torrentis butyri & mellis, vt dicit Iob. Quod exponẽs Gregorius 15. Moral. dicit: Butyrum nascitur ex carne, & significat Christi humanitatem, mel vero descendit ex aere, & significat Christi diuinitatem. Ex his duobus descendunt septem riuuli contemplationis humanitatis, & septem diuinitatis, quos solum fideles in tanta plenitudine quandoque reci- D piunt, vt videant quod dicere non valent. Attingit enim fides inaccessa, ait Bernardus, quia intellectus per fidem illuminatus & confortatus, attingit hanc veritatem indubitanter, quod Christus vere est in sacramento, & diuinitas vere est in Christo.

Isa. 7. sec. LXX.

Aug. tract. 29. in Ioã. post mediũ to. 9.

Iob 10. e

Greg. li. 15. Mor. c. 10.

Bern. super Cãt. ser. 76 cir. med.

Item tertio inquit: Ego vere sum ostium voluntati, per charitatem feruidam, apertum, gustatum, & inhabitatum: quia qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. Hæc autem manducatio fit spiritualiter. Manducare autem spiritualiter, est attingere ad rem huius sacramenti. Res autem huius est duplex, vna E contenta & signata, & est Christus integer qui continetur sub speciebus panis & vini. Alia est res signata & non contenta, & hæc est corpus Christi mysticum. Ille ergo manducat spiritualiter, qui Christo coniungitur per fidem & charitatem. Fides pertinet ad cognitionem, charitas ad refectionem, ideo etiam vnitur corpori Christi mystico, idest Ecclesiæ. Ex ista enim manducatione oritur attingentia spiritualis, alias Christo non incorporaremur, dum carnem eius gustamus. De ista incorporatione Augustinus super Ioannem dicit: O sacramentum pietatis, o signum vnitatis, o vinculum charitatis. Qui F vult viuere accedat, credat, incorporetur, & viuificetur. Et Hugo dicit, quòd ista manducatio dicitur vnifica, quia vnos secum efficit omnes, quibus se manducandam præbet. Dicat ergo manducans illud Canticorum: Comedi fauum cum melle meo. Fauus, sicut dicit Origenes, est cera virginea, cellulis distincta, melle repletus. Quid ergo est aliud, Comedi fauum cum melle meo, nisi manducare corpus virgineæ carnis dulcissima diuinitate repletum? & sic per gustum humanitatis peruenitur ad gustum diuinitatis, & ideo ad prælibamen æternitatis.

Ioan. 10. b

Res sacramenti duplex.

Aug. tract. 25. in Ioã. post mediũ to. 10.

Hug. sup. 7. Ang. Hier. lib. 7. longe post med.

Cant. 5. a

Qualiter

Qualiter quilibet sensus interior spiritualis æterna experiatur. Distinct. VI.

SExtò notandum est, qualiter quilibet sensus interior spiritualis æterna experiatur. De quo sciendum est, quòd Bernardus dicit: Sicut corpus habet suos quinque sensus, quibus animæ coniungitur, vita mediante, sic anima habet suos quinque sensus, quibus Deo, siue æternis coniungitur, mediante charitate. Quare Apostolus dicit: Nolite conformari huic sæculo, sed reformamini in nouitate sensus vestri, vt probetis, idest experimento sciatis, quæ sit voluntas Dei bona, beneplacens, & perfecta. *Sequitur:* Per sensus corporis veterascimus, & huic sæculo conformamur. Per sensus vero mentis, renouamur in agnitione Dei siue æternorum. *Et infra dicit:* Sicut omnes sensus corporales, scilicet, visus, auditus, odoratus, & tactus, sine sensu gustus infirmantur, & hebetantur in operationibus suis; sic ante aduentum Iesu mediatoris, omnes sensus nostri spirituales languebant, propter absentiam gustus spiritualis vel sapientiæ, quæ nondum fuit incarnata, nec quasi gustata, a cuius gustu quanto diutius abstinemus, tanto sensus interiores magis deficiunt, & infirmantur in actibus suis circa æterna. Vnde Gregorius 14. Moralium exponens illud Iob: Attenuetur fame robur eius, & inedia inuadat costas eius, sic dicit: Ex rationali anima habet homo, vt in perpetuum viuat, & tamen hominis iniqui robur attenuatur fame, quia anima eius nulla interni cibi refectione pascitur. Et inedia inuadit costas eius, quando spirituali refectione subtracta, sensus mentis deficiunt. Et tunc cogitationes suas nec regere, nec tueri possunt: quia fames interna sensus mentis extenuat, & ideo se foris extendunt ad téporalia spretis æternis, quæ eis non sapiunt. Adueniente autem gustu sapientiæ, ait Bernardus vbi supra, tunc sequitur quædam dulcedo saporis, quam in interiori suo sentiens anima, modo quodam singulari, quæ suscepit cuncta discernit & dijudicat, seq. & omnes sensus vegetat & confirmat. Nam hic panis spiritualis est, de quo dicitur: Paratum panem dedisti eis de cælo sine labore, omne delectamentum in se habentem, & omnis saporis suauitatem. Substantiam enim tuam, & dulcedinem tuam, quam in filios habebas ostendisti, & deseruiens vniuscuiusque voluntati, ad quod vnusquisque volebat, conuertebatur. Ac si diceret: O Pater substátiam tuam, idest Filium tuum, cui totam substantiam tuam communicas, & dulcedinem tuam, idest Spiritum sanctum, qué æternaliter spiras, nobis ostendis, & communicas in sacramento charitatis: ergo & omnem saporem suauitatis. Et ideo iste panis sapientialis nobis in sacraméto charitatis exhibitus maximæ attingentiæ est. Attingit enim omnes sensus interiores, intantum, vt in omnibus manducantibus eum, maneat, & ipsi in eo, vt non moriantur in æternum, sed in æternitate viuant, & maneant, vt dicit Saluator.

Bern. li. de amore Dei c. 6. cir. fin. *Rom. 12. a* *Ibidem.* *Iob 18. c* *Greg. li. 14. Moral. c. 6. post med.* *Bern. vbi sup. prox. c. 10.* *Sap. 16. e* *Ioan. 6.*

Diuinissima igitur Eucharistia in se habens delectamentum omnem sensum interiorem attingens, sensum visus spiritualis excitat ad experiédum æternorum contemplationem, sensum auditus spiritualis excitat ad experiendum æternorum auditionem, sensum olfactus excitat ad æternorum olfactionem, sensum tactus spiritualis excitat ad experiendum æternorum tentioné, sensum gustus spiritualis excitat ad experiendum æternorum prælibationem. Nisi istis sensibus interioribus æterna aliqualiter in hac vita experirentur, Gregorius quinto libro Moralium non diceret sic: Æternitas per inhiantem mentem sine specie cernitur, sine sono auditur, sine motu suscipitur, sine loco retinetur, sine corpore tangitur. & cum més phantasmata imaginationum corporalium abijcit, iam aliquatenus æternam diuinitaté conspicit: quam si necdum quid sit apprehendit, agnouit

Greg. lib. 5. Mor. c. 26. non lóge a prin.

A tamen certe quid non sit.

Videamus ergo de singulis sensibus interioribus. Primo igitur Iesus, panis vitæ in sacramento manducatur, cum vere in se habeat delectamentum omnis suauitatis omniú sensuum spiritualium. Et cum ipse sit candor lucis æternæ & speculum sine macula; attingens sensum visus interioris hominis iam aliqualiter exercitatum, ipsum excitat ad æternorum recipiendam contemplationem vel inspectionem. Vnde Gregorius 24. Moralium exponens illud Iob: Videbit faciem eius in iubilo, dicit sic: Plerique contemplatione quadam retributionis æternæ, etiam prius B quam spolientur carne, hilarescunt, dum in iubilo faciem Dei conspiciunt: quod fit, cum aliquis spiritualem oculum in radio æterni solis figit. Ibi lumen viuens videt: quia iam omni mutabilitatis vicissitudine atque obumbratione calcata, veritati æternitatis inhæret, eiq. inhærendo quem cernit ad similitudinem incommutabilitatis assurgit, atque in semetipsam auctoris sui inconuersibilem specié, dum recipit, assumit. Quæ enim ad mutabilitatem per seipsam lapsa est, ad immutabilitatis statum immobilem vidédo formatur. Hæc Gregorius. Huius sensus experientiam habuit, qui dixit: Dilectus meus candidus C & rubicundus, &c. Experimentaliter loquebatur, ait Vercellensis.

De sensibus interiorib. *Sap. 7. d* *Iob 33. d* *Greg. li. 24. Moral. c. 7. post med.* *Cant. 5. e*

Secundo Iesus panis sacramentalis, cum sit verbum Patris (verbum autem est notitia declaratiua cú amore, vt ait Augustinus libro 9. de Trinitate) attingens aures spirituales in sacramento, excitat eas ad experiendum allocutionem de æternis, quia quantum in se est semper notificat æterna, & illuminabit omnem hominem. Anima autem nisi haberet aures spirituales habiles ad audiendum æterna, Iesus non dixisset: Qui habet aures audiendi audiat. Dominus autem, vt dicit Gregorius, non quærit aures corporis, sed D mentis. Et in Apocalypsi dicit idem: Qui habet aures, &c. vbi dicit Richardus: Ille habet aures audiédi, qui habet sensum intelligédi & affectum diligendi ea quæ promittuntur. & idem dicit Haymo: Auris carnis tantum ad audiendum consistit, auris vero cordis auditu simul & intellectu viget. Has aures verbum Patris multipliciter alloquitur, vt supra dictum est in itinere meditationis. Et Augustinus super Genesim ad litteram dicit: Sapientia Filius Dei non cessat loqui occulta inspiratione ad intellectualem creaturam. Sed Gregorius 13. Moralium dicit: Vnde exterior auditus aperitur, inde interior obsurE descit. Huius allocutionis experientiam habuit, qui dixit: Vox dilecti mei. vbi dicit Glossa: Gaudeo cósolatoriam eius vocem audiens, dum eius faciem nódum video, tamen subleuato ad cælú animo aliquam suauitatem prægusto futuræ beatitudinis, & hoc in præsenti sæculo. Hæc Glossa.

Aug. lib. 9. de Trin. c. 9. & 10. *Matt. 13. a & Luc. 8. a* *Greg. super Ezech. homil. 14. ante med.* *Apocal. 2. per totum.* *Cant. 2. b*

Tertio Iesus panis sacramentalis excitat olfactum ad æternorum odorem sentiendum. Cum sicut dicit Dionysius, existit fontana copiosa susceptionum diuinarnm suauitatum, refundens de sua plenitudine diuinissimas fragrantias. Ideo olfactum interiorem spiritualem excitat & aperit, ad experiendorum ęterF norum odorem, vt Ioánes Euangelista tamquam expertus diceret: Odor tuus Domine excitauit in nobis concupiscentias æternas. Sed hic nota quid sit olfactus spiritualis in anima, & in Angelis. De hoc dicit Linconiensis commentator super Angelicá Hierarchiam sic: De olfactiua virtute discretiua odorú, quæ intus suscipiendo agit, dicit Dionysius, signare susceptiuum bene redolentis, hoc est, bene contemplantis gratiæ diuinæ. Et Dionysius 4. Ecclesiasticæ Hierarchiæ dicit sic: Si sensibilium aromatum susceptio moderata, vim olfactiuam nostram sanam delectabiliter refouet, pariter & intellectualem sensum nostrum spiritualis suauitatis discretiuum ab appetitu inordinato purgatú, susceptio diuini boni odoris

Dionys. 4. Eccl. Hier.

sancta

sancta delectatione nos replebit. Huius odoris experientiam habuit, qui dixit: In odorem vnguentorũ tuorum curremus post te, [Cant. 1. a] vbi dicit Bernardus sic: [Bern. super Cant. hom. 22. non longe a prin.] Et si Dominus suauis odoris sit vniuersis, maxime tamẽ domesticis, & quãto quis sibi familiarius vitæ merito ac mentis puritate appropiat, tanto eũ arbitror recentiorum aromatum, & vnctionis suauioris sentire fragrantiam. Porro in huiusmodi non capit intelligentia, nisi quantum experientia attingit. Hæc ille. Deo igitur gratias, qui odorem notitiæ suę manifestat per nos in omni loco, vt dicit Apostolus. [2. Cor. 2. d]

[A]

Quarto Iesus panis sacramentalis, cum sit summæ attingentiæ, quia ipse se dat in cibum, & manet in cibato, & cibatus in eo, vt dicitur in Ioanne, [Ioan. 6. f] & hoc in maxima charitate, vbi fit verissima attingentia animæ & Dei spiritualis. Sed notandum, quod Hugo in libro 1. de arca Noe, [Hug. lib. 1. de ar. mor. c. 4. cir. medium.] dicit sic: Ad Deum attingere, est semper per desiderium eum quærere & per cognitionem inuenire, & per gustum tangere. Ex quo patet, quod attingentia ista habet quosdam gradus, per quos Deus acceditur, & inuenitur, & attingitur, non accessu locali, nec tactu corporali, sed similitudine spirituali acceditur ad Deum, & dissimilitudine a Deo receditur, vt dicit Augustinus libro sexto de Trinitate.

[B]

Primus igitur gradus est, quo Deus attingitur, cũ per desiderium quæritur: quamuis enim Deus vt desideratur, secundum aliquid vt præsens nõ habeatur, tamen necesse est, vt etiam secundum aliquid præsens habeatur, alias non desideraretur. Dicit enim Gregorius in homilia: Profecto, qui Deum desiderat, iam habet quem amat, & tamẽ habitus amplius quæritur: quia sine fine est quęrendus, qui sine fine est diligendus, vt ait Augustinus exponens illud Psalmi: Quærite faciem eius semper. [Ps. 104. a] [Aug. enarratione in Ps. 104. nõ lõge a prin. to. 8.]

[C]

Secundus gradus, quo Deus attingitur, est cũ per cognitionem inuenitur. Cognitio enim est actus vitalis. Actus autem vitales attingunt sua obiecta, vt dictum est supra, alias dilectus non dixisset dilectæ: Vulnerasti cor meum in vno oculorum tuorum, [Cant. 4. c] intelligentia tua penetrante ait Vercellensis. Sed attingẽtia manet imperfecta, nisi id, quod præsens est cognitioni fiat præsens voluntati amantis. Quia Augustinus dicit, [Aug. in ep. 57. ad Dardanũ, paulo an. med. to. 2.] quod quidam Deum cognoscunt, qui tamen Deum propter hoc non habent, quia si eum vt Deum cognouerunt, non tamen vt Deum glorificauerunt, ait Apostolus. [Rom. 1. c]

[D]

Tertius gradus, quo Deus attingitur, est cum Deus per amorem tenetur, & amplexatur, & spiritualiter manducatur. Hi autem actus & gradus sunt principaliter ipsius affectus & volũtatis. Vnde Augustinus [Aug. lib. 9. de Trinit. c. 3. to. 3.] dicit quod voluntas habet vnum proprium actum, qui est actus tenendi siue amplexandi, & quasi possidendi, quos actus nõ potest habere intellectus. Nam possessio non est intellectus cognoscentis, sed voluntatis habentis, sicut sanitas sani nõ est medici cognoscentis, sed sani eam habentis. Vnde & actum gustandi non habet intellectus, sed volũtas, quia gustus est in charitate, sicut dicit Richardus, sed charitas vel dilectio est actus voluntatis. Nam sicut dicit Richardus: [Rich. lib. 4. de contempl. cap. 15.] Sicut Deus per memoriam auditur, & per intelligentiam videtur, ita per affectum amplexatur & attingitur. Hunc tactum spiritualẽ experta fuit, quæ dixit: Læua eius sub capite meo. [Cant. 2.] Læuæ nomine intelliguntur splendores intellectus speculatiui, qui ad gustum viatoris pertinent, dextræ nomine quæ patriam signat, intelligitur superintellectualis vnitio ad Deum, quæ speculum nescit, & quasi ad præmium inclinat tamquam arra & pignus, nec auferetur. [1. Cor. 13. d] [Luc. 10. g] Quare dixit Sponsa: Tenui eum, nec dimittam illum, [2. Cor. 5. a] [Cant. 3. b] post tã excessiuos amplexus & ineffabiles. Hæc Vercellensis.

[E]

Quinto Iesus est panis supersubstantialis, sicut patet in Matthæo. [Matt. 6. b] Ideo gratissima & sufficientissima refectio Angelorum & hominum, vt dicitur in Psalmo. [Psal. 77. c] Ideo attingens gustum interioris mentis, aperit eum ad æternorum dulcedinem gustandam. Vnde Vercellensis super Cantica dicit: Nihil est quod ita gratam mentibus præstet refectionem sicut panis supersubstantialis. Hæc enim refectio non fit per speculum, sed per diuinæ dulcedinis experientiam, iuxta quod gustus & tactus non exercentur per speculũ sicut visus. Et in hac Dei participatione fundatur portio Mariæ, quæ non auferetur ab ea. [Luc. 10. g] Sed hæc est principalis ruinæ antiquæ reparatio, quando in primo Adam spoliati fuimus, & vulnerati in naturalibus. Hæc ille. Quamuis autem iste panis habeat omne delectamentum, & omnem saporem suauitatis, & sanet omnes infirmitates nostras, secundum Psalmistam, nõ tamen omnibus sapit æqualiter. Dicit namque Bernardus: [Bern. super Cãt. ser. 31 post med.] Deus non vniformiter sapit omnibus. Oportet namque pro varijs animæ desiderijs diuinæ præsentiæ gustum variare, & infusum saporem diuinæ dulcedinis diuersa appetentis animæ aliter, atque aliter oblectare palatum. Multum enim differenter sapit iste panis vitæ æternę reprobis & electis. Vnde Gregorius 11. Moralium exponens illud Iob: [Iob 12. b] [Greg. li. 11. Moral. c. 4. ante med.] Auris verba dijudicat, & fauces comedẽtis saporem, dicit sic. Iob in his verbis aliquid de reprobis, & aliquid de electis innuere videtur, quia verba sapiẽtiæ, quæ reprobi audiunt tantum, electi non solum audiunt, sed etiam gustant, vt eis in corde sapiat, quod reproborum non mentibus, sed solummodo auribus sonat. Aliud namque est cibum nominatim audire solummodo, aliud vero est gustare. Electi itaque cibum sapientiæ sic audiunt, vt degustent: quia hoc quod audiunt ipsis per amorem medullitus sapit, reprobi vero qualiter sapiat ignorant. Aliud enim est aliquid scire de Deo, & aliud quod cognoscitur faucibus intelligentiæ gustare. Illa enim dicta in sapientiæ radice solidata sunt, quæ per viuendi vsum & actuum experimentũ conualescunt. Hæc Gregorius. Sed, vt supra dictum est, oportet volentem gustare hunc panem supersubstantialem, habere sensus excitatos. Hos sensus interiores videtur beatus Augustinus habuisse, qui 10. libro Confess. ait sic: [Aug. 10. li. confess. c. 6. to. 1.] Quid amo cum Deum meum amo? certe non exteriora, sed quandam lucem, & quandam vocem, & quendam odorem, & quendam cibum, & quendam amplexum interioris hominis mei, vbi fulget animæ meæ lumen, quod nõ capit locus: & vbi sonat verbum, quod non rapit tempus: vbi olet odor, quẽ non spargit ventus: & vbi sapit cibus, quem non minuit edacitas: & vbi hæret, quod non diuellet satietas. Hæc amo cum Deum meum amo. Hæc Augustinus. Ex his patet, qualiter sensus interiores nostri æterna experiantur. Vnde & Richardus dicit: [Rich. lib. 1. de Tri. c. 1.] Non debet nobis sufficere illa æternorum notitia, quæ est per fidem solum, nisi & apprehendamus illam, quæ est per intelligentiam, si nec dum sufficimus ad illam, quæ est per experientiam. Hæc ille.

[F]

Qualiter spiritus noster ad veniendum per iter experientiæ ad intrinsecum Domini inuitatur. Distinct. VII.

SEptimò videndum est, qualiter spiritus noster ad veniendum per iter experimentalis prægustationis æternorum, ad intrinsecum Domini Iesu inuitatur ab ipso, dicente: Surge, propera amica mea, columba mea, & veni. [Cant. 2. b] Et huius inuitationis subiungit allectiuum, dicens, Quia ficus protulit grossos suos, idest, quia iam est desiderati viatici optata suauitas. Tunc namque est itinerandi securitas, quando itinerans suauiter reficitur, & itinerantis virtus augmentatur, donec cum Propheta ad montẽ Dei Oreb perueniatur. [3. Reg. 19. b] Dicit igitur, O amica mea, propter experimentalem mei manducationem, nonne comedisti

fauum

Cant. 5. a fauum meum cum melle meo, idest dulcedinem diuinitatis cum corpore & sanguine meæ humanitatis. Hoc enim proprium est amicis meis, vt comedant & bibant, & inebrientur charissimi, vt corpus meum comedant, & sanguinem meum bibant, & experientia intima, mea diuinitate inebrietur. Hoc enim proprium electorum est, dicit Haymo super Apocalypsim. Surge ad meam experimentalem cohabitationem, vt vbi sum ego & tu sis, quia ex hac manducatione mei, tu manes in me, & ego maneo in te, tamquam mihi iam incorporata. Ego quidem in altissimis habito, & thronus meus in colũna nubis. Ideo surge o columba mea propter experientiæ tuæ simplicem fruitionem & singularem. Solum enim quæris experiendo frui præsentia mea: Vnde dixisti: Renuit consolari anima mea, memor fui Dei & delectatus sum. Quod exponens Gregorius 18. Moralium dicit sic: Quia temporalium amissione non lugeo, de temporalium abundantia consolari nequaquam possum, & tamen memoria Dei solum delectatus sum. Si igitur tantum delectatur in sola memoria Dei, dicat cũ Bernardo, Super mel & omnia eius dulcis præsentia. Propera propter experientiæ tuæ perfectionẽ & delectationem. Quanto enim spirituales delitias plus experiris, tanto auidius appetis eas. propera igitus venire ad me fontem omnium delitiarum. Nam etiam celeritas in desiderio mora est, vt dicit Seneca. O formosa mea, propter experientiæ tuæ radiosam multiplicationem. Experiris enim me, te visitantem, post parietem stantem, per cancellos prospicientem, in montibus salientẽ. Item experiris me, te alloquentem, te odore meo semper attingentem, te reficientem & amplexantem, &c. vt patet in Cantico amoris per totum. Vnde Bernardus dicit: Attendite Sponsæ deuotionem, atque solertiam siue experientiam, quod vigili vtique oculo, scilicet experientiæ, obseruat Sponsi aduentum, & deinceps omnia ipsius intuetur. Venit enim ille, accelerat, appropiat, adest, respicit, alloquitur, & nihil horũ momentorum Spõsæ industriam fugit. Hæc ille. Veni igitur ad experientiæ tuæ consummationẽ, quia ficus protulit grossos suos. In quo ostendit suæ inuitationis dulce allectiuum. Quid per ficum conuenientius intelligi potest producentem fructum dulcedinis, quàm Pater æternus, principium omnis dulcoris, qui protulit nobis grossos infinitæ dulcedinis & refectionis, scilicet verbum suum, Spiritum sanctum, consubstantiales, & coæternos? Verbũ suum infinitæ dulcedinis protulit incarnatum, vt nobis esset in redemptionem, & panem supersubstantialem, vt esset nobis in refectionem, qui descendit de cælo nobis præparatus, & habens in se omne delectamentum, & omnem saporem suauitatis, vt per ipsum dulciter reficiamur in via, ne deficiamus, sed ad æternum Patrẽ reducamur. Ecce dicit Hugo, Vnum ferculum proponitur in mẽsa Domini, sed noli contemnere. Continet enim in se omne bonum. Sed hanc refectionẽ non omnes gustant. Ipsa enim vna est & singularis, quia cum aliena & extranea delectatione & dulcedine non percipitur. Dicitur domestica, quia amicis & familiaribus tantum præparatur. Dicitur viuifica, quia vnum secum efficit omnes, quibus se sumendam, & percipiendam præbet. Hæc ille. Ficus etiam paterna protulit nobis Spiritum sanctum consubstantialem, & coæternum, qui est fons infinitæ dulcedinis saliens in vitam æternam. Spiritus enim meus super mel dulcis. A quo omnis dulcedo emanat. Vnde Gregorius lib. 5. Moralium dicit, quòd vnctio Spiritus sancti facit contemnere inferiora & eleuat ad superiora, & quòd dulcedo eius hic sentiri potest, non dici. Hunc grossum infinitæ dulcedinis Pater nobis protulit, dum nobis eum in sensibilibus signis misit, & quotidie inuisibiliter electis mittitur, qui itinerantes per septem dona quasi per septem dies, & per septem refectiones spirituales, nos ad conuiuium æternorum colliũ perducit. Vnde Gregorius libro 1. Moralium dicit, quod vnumquodque donum Spiritus sancti, diem spiritualem facit in mente per suam illuminationem, & in qualibet die conuiuium facit per suam dulcedinem. Intellectus in die suo conuiuium facit & præparat, quia in eo quod audita penetrat, reficiendo cor, tenebras eius illustrat. Sapientia in die suo conuiuium facit, quia mentem æternorum spe, & certitudine reficit. Consilium in die suo conuiuium exhibet, quia dum præcipitem esse prohibet, ratione animum replet. Fortitudo in die suo conuiuium facit, quia dum aduersa non metuit, trepidanti menti cibos confidentiæ apponit. Scientia in die suo conuiuium præparat, quia in ventre mentis ignorantiæ ieiunium separat. Pietas in die suo conuiuium exhibet, quia cordis viscera misericordiæ operibus replet. Timor in die suo conuiuium facit, quia dum premit mentem, ne de præsentibus superbiat, de futuro illam cibo spei confortat. Hæc ille. Et sic itinerans ad æternitatem confidenter & velociter incedit. Et hæc dona sancti Spiritus sunt quædam perfectiones animæ, per quas redditur bene mobilis ad æterna consequendum, & exercitata ad experiendum, quia spiritualis omnia dijudicat. Ad cuius æternitatis plenam experientiam nos perducat æterna sapientia benedictus Deus. Amen.

[Margin notes: Ioan. 6. f — Eccli. 24. a — Psal. 76. a — Greg li. 18. Mor. c. 24. — Cant. 2. b — Bern. super Cãt. ser. 57 in princ. — Hug. sup. 7. Ang. Hier. lib. 7. longe post med. — Eccli. 24. c — Greg. lib. 5. Mor. c. 19. paulo post prin. in fin. — Greg. lib. 1. Mor. c. 16.]

DE SEPTIMO ITINERE æternitatis.

Septimvm iter æternitatis, per quod spiritus noster venit ad intrinsecum secretum, & æternale manerium Domini Iesu est æternorum meritoria operatio, siue Deiformis, idest diuinæ operationis cõformis: nisi enim opera nostra essent iter ad æterna, Dominus non diceret se redditurum vnicuique secundum opera sua. Mat. 16. d Opera enim illorum sequuntur illos, sicut dicit Ioannes. Apoc. 14. c Ad maiorem autem huius itineris notitiam habendam, septem sunt notanda.

Primò, quare iter meritoriæ operationis præcedentia itinera subsequatur.

Secundò, quare natura rationalis ad hoc facta est, quod operetur, & æternum finem per hoc consequatur.

Tertiò, quare homo secundum duplicem naturam corporalem, scilicet & spiritualem operari teneatur.

Quartò, qualiter operatio vtriusque naturæ corporalis, scilicet & spiritualis Deiformis efficiatur.

Quintò, qualiter diuersi gradus vtriusque operationis vel species distinguantur.

Sextò, qualiter spiritus per vtramque vitam, scilicet actiuam & contemplatiuam ad æterna ingrediatur.

Septimò, qualiter ad veniendum per iter meritoriæ operationis a Domino inuitetur.

Quare iter meritoriæ operationis præcedentia itinera subsequatur. Distinct. I.

Primò, notandum est, quòd cum aliquis in spiritualibus exercitatus fuerit ad æterna directus per rectam rationẽ vel intentionẽ, cum fuerit in itineribus æternitatis expeditus per frequentem meditationem, cum fuerit ad æterna directus per limpidã contemplationem, cum fuerit de æterna inclinatus per feruidam dilectionem, cum fuerit de æternis instructus per multiplicem reuelationem, cum fuerit æterna expertus per dulcem prægustationem, vt de omnibus patuit supra

supra, quid modo restat, nisi vt æterna ingrediatur per Deiformem, & meritoriam operationem? Quid nam prædicta omnia valerent, si ea Deiformis operatio non consummaret? Non enim perfectum facit cognitio veritatis, nisi subsequatur habitus virtutis in operatione, ait Hugo super 7. Angelicæ Hierarchiæ. Et in libro de tribus dictis dicit sic: Quid nobis prodest, si in Deo cognoscimus maiestatis celsitudinem, & nullam nobis inde colligimus vtilitatem? Si enim de illo intimo diuinę contemplationis secreto reuertimur, quid nobiscum afferre poterimus nisi lumen exemplaris operationis, &c. vt supra in prologo distin. 5. Quare iter meritoriæ operationis rationabiliter prædicta sequitur.

Hugo in 7. Ange. Hier. lib. 7. paulo post med.

Quare natura rationalis ad hoc facta est, quòd operetur, & æternum finem per hoc consequatur. Distinct. II.

SEcundò sciendum est, quòd natura rationalis ad hoc facta est, vt operationes proprias operetur, & per hoc gratia mediante finem suum vltimum consequatur. Propter hunc enim finem conditus est homo, vt opus, propter quod factus est, operetur, & non solum ne a vita æterna siue a suo fine excludatur, sed etiã ne quasi naturali sua perfectione priuetur. Quod Linconiensis commentator super 3. Angelicæ Hierarchiæ sic ostendit, dicens: Facta est rationalis natura non solum propter inhęrere Deo per dilectionẽ Dei, sed etiam propter operari secundum sacras ordinationes bene ad proximum ex dilectione proximi. Et si prædicto modo non operatur, tunc fine, propter quem facta est, caret: cum neutra dilectio sine altera permaneat, ac per hoc cassa & vana est, & idcirco indigna subsistere, etiam secundum existentiam naturalem ei diuinitus datam propter huiusmodi finem. Sicut enim, secundum Apostolum, qui non laborat, non manducet: sic omne quod propter opus factum est, si suæ negligentiæ vitio nõ facit, existentiæ suæ naturalis fulcimento priuari debet, vt videlicet plenitudinem integram, & integritatẽ plenam existentiæ naturalis nõ retineat. Sic primus angelus & primus homo, nõn operantes secundũ sacras ordinationes gratiæ propriæ, recedentes voluntarie, & elongantes se a per se ente, & per se esse, deciderunt in corruptionem naturalis existentiæ, non quod ipsa caderent in penitus non esse, sed quod ipsa, vt prætactum est, a propriæ integritatis plenitudine deciderunt, & propter auersionem ab illo, qui solus per se est, & conuersionẽ ad aliud, quod per se non est, aut deficienter est, dicũtur magis non existere, quàm existere. Hæc ille. Et ideo non licet otiari a bono opere. Otiũ enim sine litteris mors est, ait Seneca, & viui hominis sepultura. Et Bernardus in sermone ad solitarios. Nihil pretiosius tempore, quia sicut capillus non peribit de capite, sic nec momentum peribit de tempore, quin oporteat reddere rationem. Igitur natura rationalis facta est vt operetur, & per hoc finem suum consequatur.

2. Thess. 3. c

Sen. epi. 82. paulo post prin.

Quare homo secundum duplicem naturam operari teneatur. Distinct. III.

TErtiò videndum est, quod cum homo constet ex duplici natura, corporali, scilicet, & spirituali: ideo duplices operationes debet operari, vt secundũ vtramque naturam ad æterna passibus operationum dirigatur per intentionem rectam in finem vltimum, qui est Deus æternus, vt sic totus homo cum tota familia sua spirituali bene ordinetur, & pacificetur, & regnũ efficiatur æterno Deo. Nisi enim Deus regnũ suum in nobis habere posset, non dixisset, regnũ Dei intra vos est. Hoc autem regnum non est esca vel potus, sed iustitia & pax & gaudium in Spiritu sancto. Iustitia iustificãs iudicia cordis siue rationis, pax tran-

Luc. 17. e

Rom. 14. c

A quillans imperia facultatis, gaudium adimplens desiderium voluntatis. Et Gregorius exponens illud verbum, dicit: Hæc sunt quasi imago & arra perennis lætitiæ futuri sæculi. Istarum operationum tam spiritualium, quàm corporalium ordinem, & directionẽ in finem, scilicet Deum bene ostẽdit, & docet Auctor libri de spiritu, & anima, dicens: Nobilis est creatura anima, ciuitas namque Dei est, de qua tam gloriosa dicta sunt, quod ad imaginem & similitudinem Dei facta est. Hæc ciuitas Hierusalẽ meritò appellata est, quia ad fruendum visione illius pacis summæ, quæ fecit vtraque vnũ creata est. Mens eius paradisus est,
B in qua dum cælestia meditatur, quasi in paradiso voluptatis delectatur. Domus etiam summi patrisfamilias est anima, propter vnitatẽ morum. Sponsa Christi, propter dilectionem. Templum Spiritus sancti, propter sanctificationem. *Sequitur*: Ciuitas Regis æterni, propter concordiam ciuium. Et quia nulla est ciuitas absque populo, disposuit in ea Cõditor noster populum triplicis gradus, idest sapientes ad consulendum, milites ad pugnãdum, artifices ad ministrandũ. Ciues huius ciuitatis, sunt naturales & ingeniti animę vigores tamquam indigenæ, quorũ distincti sunt gradus. Alij superiores, alij medij, alij inferiores, ad si-
C militudinem Angelicæ Hierarchiæ. Superiores sunt quidem intellectuales sensus, medij rationales, infimi animales quorum hæc differentia est. Animalis siue sensualis appetit sensibilia. Rationalis discernit & discretionis oculo aspernatur ea. Intellectualis pertrahit ea ad diuina. *Sequitur*: Intellectuales igitur sensus sunt tamquã animæ consiliarij dicentes ei: Deum time & mandata eius obserua: propter hoc est enim omnis homo. Rationales sunt milites, qui hostes concupiscentiarum impugnant per arma iustitiæ. Animales siue sensuales sensus sunt tamquam rustici, & artifices mechanici, qui corporalibus rudimentis in-
D sistunt, & corpori necessaria ministrant. *Sequitur*: Hanc triplicem vim animæ, scilicet sensualem, rationalem, & intellectualẽ, philosophi partes animæ vocauerunt, non integrales sed virtuales, quia potentiæ eius sunt. Hæc omnia in libro prædicto. Tota igitur ista familia pacificata, & qualibet ad suum officium & opus ordinata & directa, & Regi suo plene subiecta, omnes extranei regnum animæ turbantes eijciantur, & excludantur. Extranei autem sunt, vt dicit Richardus, omnes cogitatus tam vani, quàm noxij, qui nulli nostrę vtilitati seruiunt, & similiter turba inordinatarum affectionum & sollicitudinũ, quas
E omnes oportet eijcere, vt regis nostri legibus, & dilecti nostri amplexibus, quanto liberius tanto iucundius, liceat inhærere. Qui absterget omnem lacrymam ab oculis eorum. Ex his apparet, quod homo secundum vtramque naturam debet operari, cum secundum vtramque sit beatificabilis.

Aug. de spi. & ani. c. 37 apud Aug. in prin. to. 3

Eccls. 12. e

Rich. lib. 4. de contẽpl. c. 15. nõ lõge a princ.

Apoc. 21. b

Qualiter operatio vtriusque naturæ corporalis, scilicet, & spiritualis Deiformis efficiatur. Dist. IIII.

QVartò videndum est, cum Dionysius dicat, quod ex Scriptura edocemur, quod iam in hac vita
F Deiformẽ vitam inchoamus, quam in cælo consummabimus, qualiter vtraque nostra operatio, scilicet spiritualis & corporalis, Deiformis, idest diuinæ operationi conformis efficiatur. Nisi enim aliqualiter possemus nos Deo patri nostro conformiter operari tamquam filij, Dominus: non dixisset: Estote perfecti, sicut & Pater vester cælestis perfectus est. Sicut enim imaginem Dei Patris nostri habemus in mente vel tenemus, ita etiam, vt Dei filij simus, debemus similitudinem tenere in operatione. Nam eius filij sumus, cuius opera facimus, dicit Dominus. Vnde Dionysius dicit: Vniuscuiusque hierarchiæ, idest bene ordinatæ personæ perfectio, est ad Dei imitationem secundum propriam operationem reductam esse, & fieri

Dion. 7. Eccles. Hier.

Matt. 5. g

Ioan. 8. e

Dion. c. 5. Eccl. Hier.

fieri cooperatricem, quod efficacius omnibus diuinam ingignit conformitatem, & facit repræsentare diuinam operationem in seipso, secūdum quod possibile est, iuxta illud Pauli: Dei enim adiutores sumus. Notandum igitur, quòd Dionysius 5. Ecclesiasticæ Hierarchiæ dicit, Ne illuminationes diuinarum operationum confusæ, & indistinctæ videantur, ideo tam Angelici, quàm Ecclesiastici gradus sunt diuisi in primas, medias, & vltimas sanctas operationes & ordines, secundum Hierarchicas discretiones, idest ordinatas distinctiones. Et cap. 10. Angelicæ Hierarchię dicit, quòd vnaquæque mens bene ordinata, tam Angelica, quàm humana habet in se primas, medias, vltimas, siue infimas ordinationes, & virtutes & sursum actiones, secundum quas vnusquisque Angelus & homo Hierarchicus, idest bene ordinatus percipit secundum propriam capacitatem, Dei purgationem, illuminationem, & perfectionem, quæ sunt Deiformes operationes, nos Deo conformantes. Oportet igitur volentes Deiformes operationes operari esse Hierarchicos, idest bene ordinatos ad similitudinem Angelicæ Hierarchiæ, vt videlicet secundum supremas operationes simus bene ordinati ad Deum, secundum medias ad nosmetipsos, secundum vltimas siue infimas, simus bene ordinati quantum ad exteriora. Et sic erimus totaliter ordinati, & operationes nostræ Deiformes, & Deo acceptæ erunt, quia per eas purgamur, illuminamur, & perficimur. Et ex tūc erimus idonei ad purgandum, illuminandum, & perficiendum alios dispositiue, quia sumus coadiutores Dei, qui solus hoc facit effectiue. De hoc vide supra itinere tertio distinct. 4.

1. Cor. 3. b

Primò igitur, vt tamquam bene ordinati Deiformiter operemur quoad Deum, ad similitudinem supremæ Angelicæ Hierarchiæ, in qua, sicut dicit Bernardus libro 5. de consideratione, Deus in Seraphim amat vt charitas, in Cherubim noscit vt veritas, in Thronis sedet vt æquitas; oportet etiā vt nos, quantum possumus, Deum summum bonum diligamus, vt summam veritatem cognoscamus, & vt summā ęquitatem in nobis teneamus, & sic erimus bene ordinati quoad Deum per Deiformes operationes. Quia sicut dicit Linconiensis super Angelicam Hierarchiam: Intellectus humanus in suo supremo gradu ad intus, habet vt ferueat amore cum Seraphim, luceat scientia cum Cherubim, spiritualis factus iudicet omnia cum Thronis.

Bern. lib. 5. de cōs. c. 5. in f.

Secundò, vt tamquam bene ordinati circa nosmetipsos, Deiformes operationes operemur ad similitudinem mediæ Angelicæ Hierarchiæ, in qua, sicut dicit Bernardus vbi supra, Deus dominatur vt maiestas, operatur vt virtus, tuetur vt salus, oportet vt etiam nos omne impediens participationem diuinæ dominationis superemus, vt opera omnium virtutum secundum gratiam nobis datam studiose agamus, vt omnibus inordinatis motibus & impulsionibus potenter resistamus, & illa, vt possumus, inferioribus communicemus, & sic erimus bene ordinati in nobis per Deiformes operationes, quia sicut dicit Linconiēsis, vbi supra, In media Hierarchia nostra oportet, quòd dominemur cum dominationibus, vt fortes simus cum virtutibus, vt ordinati simus cum potestatibus.

Tertiò tamquam bene ordinati ad exteriora, operemur Deiformes operationes ad similitudinem infimæ Angelicæ Hierarchiæ, in qua Deus, sicut dicit Bernardus, vbi supra, regit vt principium, reuelat vt lux, & assistit vt pietas; oportet vt omnia exemplariter ad primum principium reuocemus, vt lumen veritatis verbis, & factis alijs ostendamus, vt opera pietatis omnibus deuote exhibeamus, & sic erimus ordinati quoad exteriora per Deiformes operationes: quia sicut dicit Linconiensis vbi supra, In vltima nostra Hierarchia oportet, vt principemur cum Principibus, scilicet media ad primum principium reducendo; vt reuelemus veritatem cum Archangelis, & pie assistamus indigenti cum Angelis. Vt igitur dicit Dionysius, Diuinitas cælestes animos prius naturaliter mundat, postea illuminat, & illuminatos perficit, ad operationes perfectionis Deo conformes. Hæc ille.

Qualiter diuersi gradus vtriusque operationis, vel species distinguantur. Distinct. V.

QVintò videndum est, qualiter in vtrisque operationibus diuersi gradus vel species distinguantur. Sed quia de operationibus spiritualibus, prout respiciunt vitam contemplatiuam, supra dictū est in tertio itinere, distinct. 4. de gradibus contemplationis: ideo modo dicendum est de gradibus operationum, prout respiciunt vitam actiuam. Et primò dicendum est de gradibus operationum virtualium, prout ordinantur ad proximum: secundo vt ordinantur in proprium subiectum: & tertio prout ordinantur ad Deum.

Gradus operationum virtualium, prout modo loquor de virtutibus, consistunt in quattuor virtutibus Cardinalibus, quarum quælibet habet plures gradus, vt ostendit Macrobius libro 1. de quattuor virtutib. vbi recitat dicta Platonis, qui distinguit quattuor genera virtutum, quarum quædam dicuntur politicæ, quædam purgatoriæ, quædam purgati animi, quædā exemplares. Primæ ordinant hominem quoad proximum, secundæ quoad subiectum proprium, tertiæ quoad Deum, quartæ perficiunt alias. Politicæ sunt quibus boni viri reipublicæ consulunt, vrbem tuentur, parentes venerantur, liberos amant, proximos diligunt, ciues suos bene gubernant. Purgatoriæ virtutes sunt, inquantum ab his animum ad diuina trahunt. Purgati animi virtutes sunt, inquantum animum innixum diuinis expeditum tenent. Exemplares, siue heroicæ sunt, quæ in solo Deo sunt, non vt in nobis, sed incomparabiliter excellentiori modo, a quibus omnes virtutes in nos influunt, operantur, & consistunt.

Macrob. li. 1. in somn. Scipionis c. 8.

Quattuor genera virtutum.

Notandum est igitur, quod Macrobius ibidem quamlibet istarum virtutum distinguit & diffinit, per quas diffinitiones patent earum gradus siue species & proprietates.

Virtutum Cardinaliū diffinitiōes & gradus.

Primò igitur diffiniens prudentiam primam virtutum Cardinalium, vt est virtus politica, dicit: Prudentia est ad rationis normam vniuersa dirigere. Secundò, vt est virtus purgatoria diffinit eam sic: Prudentia est mundum istum & omnia, quæ in eo sunt diuinorum comparatione despicere. Tertiò, vt est virtus purgati animi diffinit eam sic: Prudentia est diuina non quasi in electione alijs præferre, sed quasi nihil aliud sit intueri, quod perfectorum est. Exemplaris autem prudentia, vt est in Deo, est ipsa mens diuina, vel diuinæ mentis regula, qua disponit vniuersa in cælo, & in terra. Hæc ille. Ex his apparere potest, quòd primus gradus prudentiæ, vt est virtus politica, facit hominem in omnibus rationabiliter operari, & cum omnibus honeste conuersari. Secundus gradus prudentiæ, vt est virtus purgatoria, mentem altius erigit: quia dum mundana despicit, æterna siue cælestia prudenter appetit. Tertius gradus prudentiæ, vt est virtus purgati animi, mentem plenius perficit, dum eam in æterna figit, quia sola æterna appetit. Exemplaris autem prudentia, quæ in solo Deo est, prædictos gradus inchoat, deducit, & consummat: quia omnis prudentia vera a Deo est, vt patet.

Prudentia.

Eccli. 1. a

Secundò, Macrobius secundam virtutem Cardinalem, scilicet, fortitudinem diffinit, & primo, vt est virtus politica, dicens: Fortitudo est, quæ habet mētem super metum erigere, & nihil nisi turpia formidare.

Ibidem.

Fortitudo.

date. Secundò, vt est virtus purgatoria, diffinit eam sic: Fortitudo est animam non terreri corporis cruciatu, ductu philosophiæ præcedente. Tertiò, vt est virtus purgati animi, est passiones non tantum vincere, sed omnino penitus ignorare. Exemplaris fortitudo quæ in Deo est, est quod semper idem est, nec vmquā mutatur. Ex his patere potest, quod primus gradus fortitudinis, vt est virtus politica, hominem facit omnem timorem pro vtilitate reipublicæ postponere, & turpia formidare. Secundus gradus fortitudinis, vt est virtus purgatoria, mentem magis confortat, vt nulla pœna temporalis eam terreat: quia ad sola æterna fortiter anhelat. Tertius gradus fortitudinis, vt est virtus purgati animi, mentem in æternis figit: quia cum omnia contraria vicerit, repugnare omnino, & confidenter contemnit. Exemplaris autem fortitudo, quæ in Deo est, prædictos gradus inchoat, deducit, & consummat. Ipsa enim attingit
Sap. 8. a a fine vsque ad finem fortiter, suauiter disponens omnia.

Ibidem. Tertiò, Macrobius virtutem Cardinalem tertiam, scilicet temperantiam diffiniens primo, vt est virtus
Temperantia. politica, dicit sic: Temperātia est virtus, quæ in nullo moderationis metam excedit. Secundo, vt est virtus purgatoria, diffinit sic: Temperātia est omnia relinquere, nisi quantum natura requirit. Tertiò, temperantia vt est virtus purgati animi, est terrenas cupiditates non reprimere, sed obliuisci. Exemplaris autem temperantia, quæ in Deo est, sic est, quòd in se perpetua intentione conuersa est. Ex his apparet, quod primus gradus temperantiæ, vt est virtus politica hominem ab excessu, & defectu custodit: quia ei medium virtutis in omni operatione ostendit. Secūdus gradus temperantiæ, vt est virtus purgatoria, mentem ad æterna perfecte dirigit: quia omnem superfluitatem rerum grauantium firmiter excludit. Tertius gradus temperātiæ, vt est virtus purgati animi mentem æternis infigit: quia concupiscentiam omnis inordinati concupiscibilis penitus extinguit. Exemplaris autem temperantia, quæ in Deo est, prædictos gradus temperantiæ inchoat, deducit, & per-
Sap. 11. c ficit: quia omni creaturæ numerum, pondus, & mensuram tribuit.

Ibidem. Quartò, Macrobius virtutem quartam Cardinalē, scilicet iustitiam, vt est virtus politica, diffinit, dicens:
Iustitia. Iustitia est mundum istum despicere, & dare vnicuique quod suum est, scilicet sibiipsi, & proximo & Deo. Secundò, iustitia, vt est virtus purgatoria, est ad veram propositi viam consentire. Tertio iustitia, vt est virtus purgati animi, est cum diuina mente perpetuo fœdere sociari. Exemplaris iustitia, vt in Deo est, est quod perenni lege a superna sui operis continuatione non flectitur. Hæc ille. Ex his patet, quod primus gradus iustitiæ, vt est virtus politica hominem ab omni iniquitate custodit, & cum omnibus pacifice conuersari docet. Secundus gradus iustitiæ, vt est virtus purgatiua, mentem ad æterna directe trahit: quia iusto ordini rectæ rationis perfecte consentit. Tertius gradus iustitiæ, vt est virtus purgati animi, mentem in æternis figit: quia illam cum Deo perpetuo sociat fœdere. Exemplaris autem iustitia, vt in Deo est, prædictos gradus inchoat, deducit, & perficit, quæ omnem creaturam perpetua, & inflexibili lege iuste regit. Ex his aliqualiter patet, quomodo gradus operationum virtualium differenter sunt in actiuis & contemplatiuis, & qualiter per virtutes, vt sunt virtutes politicæ, homo ordinatur in operationibus suis quoad proximum: per virtutes, vt sunt purgatoriæ ordinatur quantum ad seipsum; vt sunt virtutes purgati animi quantum ad Deum. Alias virtutes exemplares, quę in Deo sunt solum, perficiunt secundum magis, & minus, prout operantes in fide & charitate opera lucis, eas perfectius, vel minus perfecte participant, vel imitantur.

A *Qualiter spiritus per vtramque vitam scilicet actiuam, & contemplatiuam ad æterna ingrediatur.*
Distinct. VI.

Sextò videndum est, qualiter per vtrasque operationes, scilicet interiores & exteriores hominis siue vitæ actiuæ, siue contemplatiuæ spiritus humanus ad intrinsecum & æternale manerium Iesu ingrediatur. De quo notandum est, quod sicut dicit Prosper in libro de vita contemplatiua, licet vita actiua & contemplatiua itineribus disparibus incedant, ad eādem patriam tamen tēdunt. Actiua vita, ait Prosper, *Prosper de vi. contēpl. lib. 1. c. 12.*
B habet sollicitum cursum, contemplatiua verò habet gaudium sempiternum, quod non auferetur ab ea in æternum. Item in contemplatiua vita regnum percipitur, in actiua regnū acquiritur. Hæc, scilicet actiua, facit te plurimum bonorum copia operum pulsare ianuam, illa, scilicet contemplatiua vocat consummandos in patriam. In hac scilicet actiua contemnitur mundus, in illa videtur Deus. Hæc ille. Cum his concordat Augustinus in sermone de dedicatione tēpli, dicens sic: Sicut malis operibus quasi quibusdam vectibus, & seris vitæ nobis ianua clauditur. ita absque dubio bonis operibus aperitur. Igitur non so- *Aug. ser. 1. ī anniuers. dedic. Eccl. uel alt. paulo post prin. de tēp. 252 to. 10.*
C lum bonis operibus hominis interioris, sed etiam bonis operibus hominis exterioris peruenitur ad æterna, quia Deus reddit vnicuique secundum opera sua, iuxta illud: Opera enim illorum sequuntur illos. *Apoc. 14. c* Qui bona opera facit, quid aliud, quàm ad æterna quasi quibusdam passibus tendit? Et qui æternam vitam quærimus, quid aliud, quàm quædam itinera agimus, per quæ ad patriam festinamus? ait Gregorius 22. Moralium. Quia quamuis in vsu operis sit temporalitas, tamen in intentione debet esse æternitas. *Greg. li. 22. Mor. c. 22. paulo post princ.*

Et notandum, quòd sicut per opera interioris ho-
D minis, vt per contemplationem, quandoque fit quædam prælibatio æternæ vitæ: ita & per opera exterioris hominis fit in eo aliquando similitudo aliqua vel imago æternæ vitæ, sicut dicit Bernardus in libro de amore Dei, vbi dicit sic: Sicut in sanctitate vitæ & hominis interioris contemplatione, & fruitione diuinitatis, iam futuræ vitæ beatitudinem prælibare in hac vita videntur, & imitari: sic etiam de corporum suorū glorificatione quam plene ibi percepturi sunt, in hac vita nonnihil percipiunt. Accepta illa gratia, quam habitantes in vnum seipsis in Deo, & Deo in seipsis fruuntur, ipsius carnis se sentiunt vicisse om- *Ber. de natura, & dignit. amor. Diu. c. 10. post med.*
E nes contradictiones, vt vniuersa substantia carnis nō sit eis nisi instrumentū boni operis. Nam & si ipsius miserijs, & infirmitatibus contabescunt, ex hoc ipso in interiori homine fortius conualescunt. Quando enim infirmor, tunc fortior sum, & potens, ait Apostolus. *Sequitur:* Sensus ipsi nouā percipiunt quandam, & prope spiritualem gratiam, oculi simplices *2. Cor. 12. d* & aures obtemperantes & aliquando in feruore orationis tanta odoris ignota quædam fragrantia inspirat, tanta gustus, & si nō gustando suauitas, tanta per mutuum tactum spiritualis charitatis incentiuum fit, vt videantur sibi intra seipsos spiritualis gratię, cuius-
F dam voluptatis gerere paradisum. Vultus etiam & totius corporis cōpositione vitæ & morum, & actuū decore, mutuæ etiam seruitutis in illis deuotis exhibitionibus, & pijs susceptionibus, cuiusdam gratiæ beneplacito sibi conueniunt inuicem, & conuiuunt, vt vere sit cor vnum, & anima vna. Nimirum corporum suorum gloriam iam hic inchoant vel incipiūt, & puritate conscientiæ & intimę conuersationis gratia perfecte habituri, eam in futura & perenni vita pronunciat. Hæc Bernardus. Et Origenes super 7. Canticorum dicit: Concordia hic inchoatur, quæ in futura gloria inter electos cælestis patriæ sēper datur. Hæc enim bonos confortat, in pugna superat, consolatione inebriat, Deo associat, amorem augmentat.

hæc

hæc inchoat, quod in cælo consummatur. Hæc ille. A Potest ergo humanus spiritus dicere: Ingrediar in locum tabernaculi tui.

Qualiter ad veniendum per iter meritoriæ operationis a Domino spiritus humanus inuitatur.
Distinct. VII.

Septimò videndum est, qualiter spiritus humanus ad veniendũ per iter Deiformis actionis, siue meritoriæ operationis ad intrinsecum & æternum manerium Domini Iesu, ab ipso amorose inuitatur dicente: Surge propera amica mea, formosa mea, columba mea, & veni. *Cant. 5. b*

Dicit igitur: O amica mea, propter operationis meæ hierarchicã imitationem. Amica, inquit, mea, quia manus tuæ stillant myrrham. *Ibidem.* Quod exponens Vercellensis dicit sic, quòd per manus stillãtes myrrham significantur operationes hierarchicæ ordinatæ. Nam sicut Deus stillat dona gratiarum, & perfectionem operationum primæ Angelicæ Hierarchiæ, & illa instillat mediæ, & media vltimæ, vt patet per totam Angelicam Hierarchiam: ita anima in suo supremo a Deo recipiens perfectionem suarum operationum circa superiora. C Et vt illa stillat in mediam perfectionem suarum operationum circa superiora, respectu interiorum: sic & illa stillat in vltimam mẽtis Hierarchiam perfectionem suarum operationum respectu exteriorũ. Et hæc est stillatio gratuitæ myrrhæ, quæ operationes præseruat a putredine vanæ laudis, & fœtore humani fauoris. Surge propter operationis tuæ ostẽsionem rectam, vt Pater cælestis honorificetur, & proximus ædificetur, quia opera tua sunt plena coram Deo meo, vt dicitur in Apocalypsi. *Apoc. 3. a* Opera sunt plena coram Deo, vt Haymo ait, quando virtutes datæ vitijs non commaculantur, & exterius humana gloria non quæritur. D Plenitudo enim legis est dilectio, ait Apostolus. *Rom. 13. c* O columba mea propter operum tuorum fecũdam parturitionẽ. Quasi enim columba, quæ est auis fecunda, aquas steriles mundi fugiens, & ad meum intrinsecum, & æternum manerium quasi ad arcam salutis confugiens, portans ramum oliuæ virentibus folijs, idest amorosam voluntatem plenam operibus bonis, ibi vt columba fecunda in foraminibus petræ nidificans, æterna secura parturis opera lucis. Vnde Bernardus super Cantica exponens illud verbum, dicit sic: O amica mea, si quietem desideras, si securitatem affectas, si fecunditatem amas, E assume pennas sicut columba, & volãs nidifica in vulneribus Iesu Christi. Nusquã quies gratior, nusquam securitas tutior, nusquam fecunditas vberior. vbi hauries, quod pullis ministres. Propera propter operationis tuæ spiritualem refectionẽ. Dicit enim Origenes super Cantica, De natura boni operis est, quòd ipsius multiplicatione multiplicetur etiam dilectio, & delectatio, & quasi quoddam condimentum cibi spiritualis est hilaritas bene operatiuæ. Nam bonum operatum facit dulcedinem in gustu, & gaudium in corde. Et Gregorius 21. Moralium dicit: *Greg. li. 21. Moral. c. 8. paulo post princ.* F Comedere animæ est bonis operibus satiari. Ergo propera, o formosa mea, propter operum tuorum Deiformem ordinationem. Deiformis autem ordinatio, vt dicit Linconiensis super 3. Angelicæ Hierarchiæ, est renouatio spiritus rationalis, & confortatio ipsius, prout possibile est secundum tria, scilicet amorem, scientiam, & operationem ad Deũ, ad quod Deiforme attingit nostra possibilis assimilatio ad ipsum, vt amor referatur ad Spiritum, scientia ad Filium, operatio ad Patrem. *Sequitur:* Est enim in nobis primo amor boni in genere, deinde scientia bonorum in specie, de quibus procedit in operationem singularium bonorum scitorũ, & amatorum. Et quasi concludit dicens, quòd rationalis creatura debet, vt possibile est secundum amorem, scientiam, & operationem Deo assimilari, & ad eius imitationẽ reduci Deiformiter. Et veni propter operationis tuę plenam remunerationem. Merces enim mea mecum est, dare vnicuique secundum opera sua. *Apoc. 22. c*

Veni ergo ad me de Libano Sponsa mea, veni coronaberis. *Cant. 4. c* Hoc verbum exponẽs Vercellensis dicit, quòd omnes tres Hierarchiæ Sponsæ candore lucis æternæ perfusæ sunt, quasi montes eleuati, & ideo in Libanum conuersæ sunt, qui interpretatur candidatio, quare ter dicitur, veni.

B Primò igitur dicitur, Veni Sponsa mea de infima Hierarchia tua, quæ perfusa est lumine virtutum politicarum, per quas charitate iam formatas, operaris ordinate circa omnia exteriora exemplo, & doctrina alios ad me reducendo.

Secundò, Veni de media tua Hierarchia, quæ perfusa est lumine virtutum, quæ dicuntur purgatoriæ, per quas operaris ordinate circa omnia tua interiora, habitus virtutum, & donorum Deiformiter exercendo, & proficiendo, vt dictum est.

Tertiò, Veni de suprema tua Hierarchia, quæ perfusa est lumine virtutum, quæ dicuntur purgati animi, per quas operaris ordinate circa superiora, Deũ sinceriter contemplando, & fortiter amando, & sursum tendendo, vt coroneris.

Pro operibus enim infimæ Hierarchiæ coronaberis corona gaudiosa. Vnde Sapiens dicit: Circa te corona fructuum quasi plantatio cedrorum in monte Libano, *Eccli. 50. b* quia de omnibus per exemplum, & doctrinam tuam conuersis gaudebis.

Secundo pro operibus mediæ hierarchiæ coronaberis corona speciosa. Vnde in Apocalypsi dicitur in capite eius corona duodecim stellarum. *Apoc. 12. a* Per duodenarium signatur vniuersitas perfectionis alicuius, vt patet per Augustinum in libro de ciuitate Dei. *Aug. li. 20. de ciu. Dei c. 5. to. 5.*

Tertio pro operibus supremę Hierarchiæ coronaberis corona gloriosa interminabilis æternitatis. Vnde in Prouerbijs: Corona tribuetur ei in generatione & generationem, *Prou. 17. d* idest sempiternum. Corona nec habet principium neque finem in figura, & significat æternitatem, quæ nec fine, nec principio clauditur.

Veni igitur Sponsa mea, quia mihi, & tibi omnia communia sunt. Vnde Bernardus sermone 7. super Cantica dicit: *Bern. ser. 7. in Cant. nõ lõge a prin.* Non sunt inuenta æque dulcia verba, quibus verbi animæq. dulces adinuicem exprimunt affectus quemadmodum Sponsus & Sponsa, quibus quippe omnia communia sunt, nihil proprium, nil a se diuisum habentibus. Vna vtriusque hereditas, vna domus, vna mensa, vnus thorus, vna caro, & secundum Apostolum, Deus, & anima vnus spiritus. *1. Cor. 6. d*

Vltimo Dominus subiungit huius sanctæ imitationis dulce allectiuum, dicens: Veni, quia vineæ florentes odorem dederunt, qui odor istius itineris mediũ facit odoriferum, & fugat, & expellit venenata. Quid autem per vineas florentes, & odorẽ spargentes conuenientius intelligitur, quam fecundę mentis potentiæ, & capacitates odoriferæ illius sapidæ partis, quæ est vera vitis, quã Pater cælestis agricola in mentibus humanis, tamquã in horto vinearum sacris inspirationibus plantat, sacramentis vegetat, & bonis operibus maturat, prout gradatim ipsam vineam excolit, vt fructificet? Vnde Hugo libro 2. de arcã Noe dicit: *Hugo li. 2. de arc. Noe c. vlt.* Hoc est vere lignum vitæ, verbum Patris, sapientia Dei, quæ in cordibus Sanctorum tamquam in Paradiso inuisibiliter primo per timorem seminatur, post per gratiam rigatur, per dolorem moritur, per fidem radicatur, per deuotionem germinat, per compunctionem oritur, per desiderium crescit, per charitatem roboratur, per spem viret, per circumspectionẽ frondet, & extẽdit ramos, per disciplinam floret, per virtutem fructificat, per patientiam maturescit, per

mortem carpitur, per contemplationem cibat. Hæc A ille. Cum igitur, vt dicit Dionysius 4. Ecclesiasticæ Hierarchiæ, Iesus qui est vera sapientia Patris, sit fontana copiosa susceptionum diuinarum suauitatum, & refundat de plenitudine sua diuinissimas fragrantias siue odores ad Deiformes intelligentias, in quibus mentes suauiter delectatæ, & sanctis, & odoriferis susceptionibus adimpletæ vtuntur intelligibili alimento, penetrante ad intimos suos intellectuales sinus secundum suam diuinam participationem bene olentium distributionum, planum est, quòd hi, quos sapida sapientia inhabitat, sacris susceptionibus quasi vineæ florentes fecundantur habitibus virtutum, & B fructibus bonorum operum perficiuntur, & sic tot suaues odores alijs dant, quot exempla odoriferorũ operum euaporant. (2. Cor. 2. d) Vnde Paulus dicit: Deo autem gratias, qui odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco. Bonus enim odor Christi sumus, his, qui salui fiunt, qui bono odore recreantur, & his qui pereunt, qui bonum odorem abominantur, sicut bufones bonum odorem vineæ florentis. De hoc odore require supra itinere 6.

Vineæ igitur florentes dicuntur fecundæ mentis potentiæ, & capacitates odoriferæ, quas cælestis agricola inhabitans & excolens, facit eas floridas & odo- C riferas. Floridas per verbum veritatis, odoriferas per scriptum charitatis. (Dionys. de diui. nom. c. 2.) Dionysius dicit, quòd Filius, & Spiritus sanctus, quasi quædam pullulationes a Patre originem habet, & quasi quidam flores, & supersubstantialia lumina ab ipso lumine, vel patre luminum existunt. (Cant. 4. d) Vnde agricola cælestis dicit: Veni auster, persla hortum meum, vt fluant aromata illius. Quod verbum exponens Vercellensis dicit: Sponsa hic inuitatur ad perfectionem hierarchicæ operationis. Auster enim est ventus calidus, & purus, & per eum potest intelligi verbum quantum ad puritatem veritatis, & Spiritus sanctus quantum ad calorem chari- D tatis. Dicit igitur agricola cælestis: Veni auster, persla hortum meum, idest supremam Hierarchiam, quam speciali zelo tamquam hortum voluptatis fecundam operibus veritatis & odoriferis exemplis, vt producat vinũ germinans virgines, & virgineas mentes, & aromata illius & participationes luminũ odoriferorum fragrantis mentis fluant hierarchicæ, idest fluant de summa mentis hierarchia in mediam, & de media in infimam, vt sic mens exerceatur ad perfectionem hierarchicæ operationis, scilicet vt fortiter & incessanter extendatur sursum ad Deum, ad hauriendum diuinum odoriferum lumen, quod vineam E maxime fecundat, & perficit: & secundo haustum lumen odoriferum firmiter in se custodiat, & exerceat: tertio illud lumen odoriferum alijs hominibus sine decremento luminis sui, veris doctrinis & odoriferis exemplis communicet, vt dicere possit illud Ecclesiastici: (Eccli. 24. c) Ego sicut vitis fructificaui odorem suauitatis.

Tota igitur Trinitas has vineas inhabitat, Pater in memoria, operarios ad laborandum excitans sacris inspirationibus: Filius in intelligentia, operarios ad prudenter laborandum claris veritatibus illuminans: Spiritus sanctus in voluntate, operarios ad laborandum exemplariter feruidis affectionibus inflammãs. F (Orig. super Cant. c. 6.) Vnde Origenes dicit sic, Delitiosus intuitus memoriæ per Patrẽ confortatæ, intelligentiæ per Filium illuminatæ, & voluntatis per Spiritum sanctũ expeditæ ad operandum: quia Deo existente in vineis Engaddi, tanto ero remotior, quanto sterilitati propinquior. Et ibidem dicit: O amica mea conuertere in requiem tuam, idest in Deum tuum, vt in te tãquam in speculo imaginem suam expressiuam repræsentet, in te ineffabiliter delectetur, & familiariter congratuletur, te eleuet innouando, te innouet decorando, te decoret amando, te amet inhabitando, te a casu futuro præseruet præcauendo, & te lętificet de conuersione gratias agendo. Hæc ille.

Spiritus igitur noster ad veniendum, iam a Domino amorose inuitatus, & ex hoc ad ambulandũ prædicta itinera æternitatis vigorose animatus, & amorose & gratiose a Patre tractus, competenter petit dilectum inuitantem horum itinerum esse socium, ducem, ductorem, & conseruatorem, quia ipse est via, veritas, & vita. Ipse est via per quam imus, de qua Isaias dicit: Hæc est via, ambulate in ea. (Isa. 30. e) Et Augustinus super Ioannem dicit sic: Verbum assumendo hominem factum est via. ambula per hominem, & peruenies ad Deum. (August. de verb. Dom. ser. 55. prope fi. to. 10.) Ipse est veritas per quam peruenimus, quia veritas est finis ænigmatum. Vnde Ioannes ait: Videbimus eum sicuti est. (1. Ioan. 3. a) Neque Patrem quis nouit nisi Filius, & cui voluerit Filius reuelare. Ipse est vita, in qua permanebimus in æternum. Vnde dicitur in Prouerbijs: (Prou. 8. d) Qui me inuenerit, inueniet vitam, scilicet æternam.

Dicit igitur spiritus amans confidenter illud verbum Canticorum: (Cant. 7. d) Veni dilecte mi ad sitibundã æternorum intentionem, quantum ad iter primum, scilicet rectæ intentionis: ingrediamur in agrum per deuotam æternorum meditationem, quantum ad iter secundum: commoremur in vallibus per limpidam æternorum contemplationem, quantum ad iter tertium: mane surgamus ad veniendum per inebriantẽ æternorum dilectionem, quantum ad iter quartum: videamus si vinea floruit, per pullulantem æternorum reuelationem, quantum ad iter quintum: si flores fructum parturiunt, per experimentalem æternorum prægustationem, quantum ad iter sextum: si floruerunt mala punica, per collium ęternorum Deiformem operationem, quantum ad iter septimum. Sic ibit homo in domum æternitatis suæ. (Eccles. 12. b) In qua, sicut dicit Auctor de spiritu & anima, erit manifesta visio, plena cognitio, vera dilectio, firma coniunctio, societas indiuidua, similitudo perfecta, vita beata in æternum & vltra, in perpetuas æternitates. Odor autem & dulcedo prælibatur prædictorum, & gustatur a spiritibus ambulantibus in prædictis itineribus, ex quo velocius currunt. Vnde Gregorius 15. Moraliũ dicit: (Greg. li. 15. Mor. c. 27. in fi.) Superiora amare iam sursum ire est, dumq. magno desiderio ad cælestia homo inhiat, miro modo hoc ipsum quod accipere quærit, iam degustat. Ex quo spiritus itinerans maxime consolatur, consolatus currendo calescit, calefactus deuotione mollescit, mollificatus amando liquescit, liquefactus feruendo sursum effluit, vt nusquam nisi in æternitate sistere, & quiescere velit. Vnde Origenes dicit sic, (Orig. super Cant. c. 2.) quasi admirando: Diuinæ consolationis dulcissimus affectus, vt audio, est liquefactio. Liquescit enim mens cum deuotione mollescit, vt Sponsus in ea suauiter cubet, & nihil ei duri obsistat. Liquescit dum deuotione calescit, vt dilectus in ea calorem diuini amoris inueniat, vt quasi quidam contactus spiritualis fiat, qui maximam delectationem generat. Liquescit, quia dum deuotione superefluit, vt Deus solum plenum dominium in ea obtineat, tunc omnes motus, omnes nisus, omnes impetus eius æternitate feliciter terminat.

Hæc ille. Ad quam domum æternitatis nos perducat, conducat, & inducat, qui est trinus, & vnus Deus in æternum benedictus. Amen.

S. BO-

S. BONAVENTVRAE

EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS

Opusculum, quod inscribitur,

INCENDIVM AMORIS.

Multis nominibus reperitur inscriptus liber hic in hactenus impressis. Nam Paruum bonum, Regimen conscientiæ, Itinerarium in seipsum, Fons vitæ, vel Incendium amoris appellari, opuscula S. Bonauenturæ Venetijs vltimo edita testantur. Trithemius autem Regimen conscientiæ, idest paruum bonum inscribit, eiusq. principium esse ait: Ecce descripsi eam tibi, *& inter Opuscula Sancti Bonauenturæ connumerat. Libuit autem magis in hac Vaticana editione, Incendium amoris inscribere, ne confingeretur titulus alius ab eo, quem Auctor ipse libro suo tribuit. In fine enim prologi sequentis ita ait:* Istius libri titulus Incendium amoris dicatur. *Ex quibus verbis satis constat, quæ sit legitima huius Opusculi inscriptio. Intentionem vero suam in prologo itidem Auctor manifestat. Si quis vero seipsum cognoscere, & vitam secundum Deum instituere desiderat, hunc tractatum studeat memoria retinere, & opere exercere.*

CAPITA HVIVS OPVSCVLI.

PROLOGVS.

EVIGILANS vero, animam meam tamquam frigiditate tenebratā calescere conor, quam in deuotione desertam scio incendi, & ingenti nimirū desiderio super terrigenas eleuari. Non enim in otio aduenit mihi affluentia amoris æterni, neque dum corporaliter fueram nimis aggrauatus, & fatigatus præ itinere ardorē ipsum spiritualem potui sentire, aut etiā immoderate occupatus solatijs vel vt cuidam vltimæ dispositioni deditus: immo me in talibus refrigescere deprehendi, donec iterum postpositis omnibus, quibus exterius possem detineri, solūmodo Saluatoris aspectibus assistere contenderem, in internisq. odoribus immorare. Istum ergo librum offero intuendū non philosophis, non mundi sapientibus, non magnis Theologis infinitis quæstionibus implicatis, sed rudibus & indoctis, magis Deum diligere, quam multa scire conantibus. Non enim disputando, sed agendo scietur ars amandi. Arbitror autē ea, quæ hic continentur, ab istis quæstionarijs, & in omni scientia summis, sed in amore Christi inferioribus, non posse intelligi: vnde nec eis scribere decreui, nisi postpositis, & oblitis cunctis, quæ ad mūdum pertinent, solis conditoris inardescant desiderijs mācipati. Primo quidem vt omnem terrenam dignitatem fugiant, omnem ostentationem scientiæ & vanā gloriam odiant: ac demū paupertati altissimę se conformantes, orando, & meditando, diuinæ dilectioni iugiter assistant. Si nimirum apparebit eis interius igniculus quidam virtutis increatæ, & componēs cor eorum ad capiendum calorem, quo cuncta caligo cōsumetur: eleuabit eos in ardorem amabilē & amœnissimum, vt temporalia transcendant, & thronum teneant in termino tranquillitatis. Quo enim scientiores sunt, eo aptiores sunt, vel essent ad amandum, si vere spernerent seipsos, & ab alijs sperni gauderēt. Proinde quia hic vniuersos excito ad amorem, amorisq. superferuidum ac supernaturalem affectum,

A vtrumque ostendere conabor. Istius libri titulus, Incendium amoris dicatur.

De triplici modo se exercendi circa triplicem viam sapientiæ, & primo de meditatione. Cap. I.

ECce descripsi eam tibi tripliciter, ait Sapiens. Cū omnis scientia debeat gerere Trinitatis insigne, præcipue illa scientia, quę in sacra Scriptura docetur, debet in se repræsentare vestigium Trinitatis. Propter hoc Sapiens eam tibi tripliciter descripsisse dicit, propter triplicem ipsius intellectum spiritualem, moralem, scilicet allegoricum, & anagogicum. Hic B autem triplex intellectus respondet triplici actui hierarchico, scilicet purgationi, illuminationi, & perfectioni. Purgatio autem ad pacem ducit, illuminatio ad veritatem, perfectio ad charitatem. Quibus perfecte adeptis, anima beatificatur, & secundū hoc quòd circa hæc versatur, suscipit meriti incrementum. In horum igitur trium cognitione, dependet scientia totius Theologiæ, & meritum vitæ æternæ. Prou. 22. c

* Sciendum ergo est, quòd triplex est modus exercendi se circa hanc triplicem viam, scilicet legendo, meditando, & orando: lectio est diffusior, meditatio est breuior, oratio est compendiosior. Lectio enim huius triplicis viæ totam continet sacram Scripturā, C immo fere omnem sanam doctrinam, sicut ostensum est supra, in tractatu de reductione omnium artium ad Theologiam. Primo meditationis formam breuiter libeat intueri. Sciendum ergo, quòd tria sunt in nobis, secundum quorum vsum in hac triplici via exercemur, scilicet stimulus conscientiæ, radius intelligentiæ, & igniculus sapientiæ. Si ergo vis purgari, verte te ad conscientiæ stimulum: si illuminari, ad intelligentiæ radium: si perfici, ad sapientiæ igniculum secundum consilium beati Dionysij ad Titum: vbi eum hortatur, dicens: Verte te, inquit, ad radium, &c.

Quidam alius liber habet sic: *Sciedū igitur, quòd triplex est mod' exercendi se circa hanc triplicē viam, s. meditando, orando, & contemplando.

Ad stimulum conscientiæ debet homo exercere seipsum, hoc modo meditando in via purgatiua, scilicet vt primo seipsum exasperet, secundo exacuat, tertio

tertio dirigat. Nam exasperandus est recordatione peccati; exacuendus circumspectione sui, & rectificãdus consideratione boni.

Peccatorũ recordatio quomodo fieri debeat.

Peccati autem recordatio debet esse in hunc modum, vt arguat se animus, de multiplici negligentia, & concupiscentia, & nequitia. Fere enim omnia peccata & mala nostra, siue cõtracta, siue acta, reduci possunt ad hæc tria. Circa negligentiam autem attende, quòd primo debet recogitare homo, si in se fuerit negligentia scilicet cordis custodiendi, tẽporis expendendi, & finis intendendi. Hæc enim tria sunt ab omnibus summa cũ diligentia obseruanda, scilicet vt cor bene custodiatur, tempus vtiliter expendatur, & finis debitus in omni opere præfigatur. Secũdo debet homo cogitare si negligens fuerit in oratione, in lectione, & in boni operis executione. In his tribus debet vnusquisque diligenter ac solicite se exercere, & excolere, vt possit fructum bonũ dare in tempore suo, eo quòd vnum horum sine altero nequaquã sufficiat. Tertio debet cogitare solicite, si negligens fuerit ad pœnitendum, ad resistendũ, & ad proficiendum. Debet enim vnusquisque cum summa diligentia deflere culpam commissam, repellere tentationem diabolicam, proficere de vna virtute in aliã, vt sic possit peruenire ad terram promissam.

Circa concupiscentiam autẽ debet cogitare homo, si in eo viuat concupiscentia voluptatis, curiositatis, & vanitatis, quæ sunt radices totius mali. Primò igitur recogitanda est cõcupiscentia voluptatis, quæ tũc in homine viuit, si fuerit in eo appetitus dulciũ, mollium, & carnalium. Hoc est si homo quærat cibaria saporosa, vestimenta delitiosa, & oblectamenta luxuriosa. Quæ omnia non solum reprehensibile est appetere cum consensu, sed etiam debet homo respuere primo motu. Secundo recogitanda est concupiscẽtia curiositatis, si viuat vel vixerit in homine. Hoc autẽ deprehenditur, cum quis appetit scire occulta, videre pulchra, & habere chata. In omnibus his est vitium auaritiæ & curiositatis. Multum reprehensibile est hoc in homine. Tertio recogitanda est concupiscentia vanitatis, quæ tunc viuit in homine, si in eo fuerit appetitus fauoris, laudis, & honoris. Quæ omnia vana sunt, & hominem vanum reddunt: & ita fugiẽda sunt sicut concupiscentia mulierum. Et de omni tali debet conscientia arguere cor humanum.

Circa nequitiam autem debet cogitare homo si in se vigeat, vel aliquando viguerit iracundia, inuidia, & acedia. Quæ faciunt hominem nequam. Primo cogitanda est iracundiæ nequitia, quæ cõsistit in animo, in signo, & in verbo, vel in corde, in facie, & in clamore, vel in affectu, affatu, & effectu. Secundo recogitanda est nequitia inuidiæ, quæ in aliena prosperitate tabescit, in aliena aduersitate hilarescit, & in aliena mendicitate refrigescit. Tertio recogitãda est nequitia acediæ, ex qua oriuntur suspiciones malæ, cogitationes blasphemæ, & detractiones malignæ. Omnis enim talis nequitia admodum detestanda est. Ex hac trifaria recordatione triplicata, debet exasperari stimulus conscientiæ, & amaricari anima, vt possit homo consequi salutem.

Viso qualiter exasperari debeat stimulus conscientiæ in recordatione peccati, videndum est qualiter sit exacuendus stimulus in circumspectione sui. Tria autem debet homo circa se circumspicere, scilicet diem mortis imminentem, sanguinem Christi recentem, & faciem iudicis præsentẽ. In his tribus acuitur stimulus conscientiæ contra omne malum. Primo namque acuitur dum considerat homo diem mortis, quia est indeterminabilis, ineuitabilis, & irreuocabilis. Quem si diligenter inspiciat, diligentissime laborabit, vt dũ tempus habet purgetur ab omni negligentia, & concupiscẽtia, & nequitia. Quis enim moraretur in culpa, qui non est certus de die crastina? Secundo acuitur dum considerat homo sanguinẽ Christi effusum pro humano corde excitando, pro eodem abluendo, & pro ipso mollificando. Vel effusum pro humana immunditia mundificanda, pro humana morte viuificanda, & pro humana ariditate fecundanda. Quis enim tam hebes, vt permittat in se regnare culpã negligentiæ, concupiscentiæ, vel nequitiæ, qui cogitat se perfusum illo pretioso sanguine? Tertio acuitur dum considerat homo faciem iudicis, quæ est infallibilis, inflexibilis, & infugibilis. Nullus enim potest aliquo modo fallere eius sapientiam, flectere iustitiam, effugere vindictam. Quia ergo nullum bonum irremuneratum, nullum malum impunitum: quis nõ acuetur ex hac consideratione contra omne malum?

Tria sũt homini circa se consideranda.

Post hæc videndum est, quomodo stimulus conscientiæ sit rectificandus in cõsideratione boni. Tria autem sunt bona meditanda, in quorum acquisitione rectificatur stimulus conscientiæ, scilicet strenuitas contra negligentiam, seueritas contra concupiscentiam, & benignitas contra nequitiam. His enim tribus habitis, fit conscientia bona, munda, & recta. Et hoc est quod dicitur in Michæa: Indicabo tibi homo, quid sit bonũ, & quid Dominus requirat a te. Vtique facere iudicium, & diligere misericordiam, & sollicitum ambulare cũ Deo tuo. In quibus verbis tanguntur illa tria prædicta. Similiter & Dominus hæc eadem tãgit in Luca dicens: Sint lũbi vestri præcincti.

Tria bona meditanda circa rectificationem stimuli conscientiæ.

Mich. 6. b

Luc. 12. e

Primo igitur inchoandum est a strenuitate, quę viã præbet alijs. Licet autem eam sic describere: Strenuitas est quidam vigor animi, excutiens omnem negligentiam; & disponens animam ad faciendũ bona opera, vigilanter, confidenter, & eleganter. Hæc est quæ viam præbet ad omnia bona sequentia. Secundo sequitur seueritas, quæ est quidam vigor animi restringens omnem concupiscentiam, & habilitans animam, ac feruentem reddens eam ad amorem asperitatis, paupertatis, & vilitatis. Tertio sequitur benignitas, quæ est quidam dulcor animæ, excludẽs omnem nequitiam, & habilitans animam, ad beneuolentiam, tolerantiam, & ad internam lætitiam. Et hic est terminus purgationis secundum viã meditationis. Nam omnis conscientia munda læta est, & iucunda. Qui igitur vult purgari, vertat se modo prædicto ad stimulum cõscientiæ. In prædicta tamen exercitatione a quolibet præmissorum potest inchoari nostra meditatio. Transeundum est etiam ab vno in aliud, & tamdiu immorandum, quousque tranquillitas & serenitas acquiratur & percipiatur, ex qua oritur spiritualis iucunditas. Qua adepta, promptus est animus vt sursum tendat. Incipit ergo via ista a stimulo conscientiæ, & terminatur in affectum spiritualis lætitiæ, exercetur in dolore, & consummatur in amore.

Strenuitas quid.

Seueritas quid.

Benignitas quid.

Via illuminatiua.

Secundo loco post viam purgatiuam, sequitur illuminatiua. In qua se debet homo exercere ad radiũ intelligentiæ, hoc ordine. Nam radius intelligentiæ est primo protendendus ad mala dimissa, secundo dilatandus ad beneficia commissa, tertio reflectendus ad præmia promissa. Protenditur autem radius intelligentiæ ad mala dimissa, dum solicite pensantur mala, quæ Dominus indulsit; quæ tot sunt, quot sunt peccata quæ commisimus, & tam magna, quãtis eramus malis astricti, & quantis bonis priuati. Et hæc meditatio satis patet ex præcedenti. Nec hoc solum attendendum est, quanta mala commisimus, sed etiã considerandũ est, in quanta mala incidissemus, si Dominus permisisset. Et cum hæc diligenter pensantur, per radiũ intelligentiæ tenebræ nostræ illuminantur. Et talis illuminatio coniuncta debet esse gratitudini affectionis, alioquin non est illuminatio cælestis, ad cuius splendorem videmus sequi calorem. Vnde gratiæ hic agendæ sunt pro dimissione malorum commissorum, vel possibilium committi, infirmitate, necessitate, & voluntatis peruersitate.

Secundo videndum est, qualiter iste radius intelligentiæ dilatetur in consideratione beneficiorũ commissorum,

A missorum, quæ quidem sunt in triplici genere. Quædam enim spectant ad complementum naturæ, quædam ad adiutorium gratiæ, & quędam ad donum superabundantiæ. Ad complementum naturæ spectat, quod dedit Deus ex parte corporis, scilicet, membrorum integritatem, complexionis sanitatem, & sexus nobilitatem. Ex parte sensus, visum perspicuum dedit, auditum acutum, & sermonē discretum. Ex parte animæ, ingenium clarum, iudicium rectum, & animum bonum dedit. Ad adiutorium autem gratiæ, spectat primo, quòd dedit gratiam baptismalem, qua deletur culpa, restituitur innocentia, & confertur iustitia. Et per hoc dignum facit vita æterna. Secūdo, B quòd dedit gratiam pœnitentialem quantum ad animi voluntatem, temporis opportunitatem, & religionis sublimitatem. Tertio, quòd dedit gratiam sacerdotalem, per quam fecit dispensatores doctrinæ, dispensatores indulgentiæ, & dispēsatores Eucharistiæ. In quibus omnibus secundum plus & minus dispensantur verba vitæ. Ad donum autem superabundantiæ spectat, quòd primo dedit totum mundum, scilicet, inferiora ad obsequium, paria ad meritum, & superiora ad patrocinium. Secūdo dedit Filium suum, & hoc in fratrem & amicum, in pretium nostrum, & C in cibum quotidianum. Primum in incarnatione, secundum in passione, & tertium in altaris consecratione. Tertio dedit Spiritum sanctum: & hoc in signaculum acceptionis, in priuilegium adoptionis, & in annulum despōsationis. Et per hoc fecit animā christianam, vere suam amicam, filiam, & sponsam. Hæc omnia sunt mira, & ineffabilia: & in eorū meditatione ad modum sponsæ anima debet esse Deo grata.

Tertio circa viam illuminatiuam, videndū est qualiter iste radius intelligētiæ per meditationem est reflectendus: vt ad fontem totius boni reuertatur, recogitando præmia promissa. Considerandum est ergo solicite, & frequenter pēsandum: quòd Deus, qui D non mentitur, credentibus diligentibus se promisit veraciter amotionem omnium malorum, associationem omnium Sanctorum, & impletionem omnium desideriorum in seipso, qui origo est & finis omnium bonorum. Qui est tantum bonū, quòd excedit omnem petitionem, omnem desiderij dilatationem, & omnem æstimationem. Et nos tanto bono dignos reputat, si diligimus & appetimus eum super omnia, & propter se: & ideo cum omni desiderio & affectu ac beneuolentia, debemus in ipsum tendere.

Postremo sequitur, qualiter nos exercere debemus E ad igniculum sapientiæ. Hoc autem faciendum est hoc ordine. Quia iste igniculus sapientiæ sollicite ac diligenter est primo congregandus, secundo inflammandus, & tertio subleuandus. Congregatur autem, per reductionem affectionis ab omni amore creaturæ; a cuius amore reuocari debet affectio. Quoniā amor creaturæ non proficit; & si proficit, nō reficit; & si reficit, non sufficit. Ideo omnis amor talis ab affectu debet omnino elongari.

Secundo inflammandus est igniculus iste, & hoc ex conuersione affectionis super amorem Sponsi. Et hoc quidem fit, vel comparando ipsum amorem ad F seipsum, vel ad affectum supernorum ciuium, vel ad ipsum Sponsum. Tunc autem hoc fit quando attendit, quòd per hunc amorem potest in nobis suppleri omnis indigentia, & quòd per amorem est in beatis omnis boni abundantia, & quòd per amorem habetur ipsius summi desiderabilis præsentia. Hæc enim sunt, quæ affectum inflammant.

Tertio subleuandus est igniculus iste, & hoc supra omne sensibile, imaginabile, & intelligibile, hoc ordine, vt homo immediate de ipso quē perfecte optat diligere, primo meditando discat, quòd ille, quem diligit, non est visibilis, audibilis, nec odorabilis, gustabilis, tangibilis, aut sensibilis: immo totus desiderabilis. Secundo cogitet, quòd ille, quē diligendo quærit, non est terminabilis, figurabilis, numerabilis, circumscriptibilis, commutabilis, aut imaginabilis, sed totus desiderabilis. Tertio cogitet, quòd ille, quem diligit, non est demonstrabilis, diffinibilis, opinabilis, æstimabilis, inuestigabilis, aut intelligibilis, sed totus desiderabilis.

Ex his autem liquide patet, qualiter ad sapientiam sacræ Scripturæ perueniri potest, meditando, scilicet circa viam purgatiuam, illuminatiuam, & perfectiuam. Et non solum sacræ Scripturę continentia, immo omnis meditatio nostra debet versari circa ista. Nam omnis meditatio sapientis, aut est circa opera humana, cogitādo, scilicet quid homo fecerit, & quid debeat facere, & quæ sit ratio mouens: aut circa opera diuina, cogitando, scilicet quanta Deus homini cōmiserit, quòd omnia fecit propter hominem, quanta dimiserit, & quanta repromiserit, & in hoc clauduntur opera creationis, reparationis, & glorificationis: aut circa vtrorūque principia, quæ scilicet sunt Deus & anima, qualiter hæc ad inuicem sunt copulanda. Et in hoc debet stare omnis meditatio nostra, quia est finis omnis cognitionis, & operationis, & est sapientia vera, in qua est cognitio per veram experientiam. In huiusmodi autem meditatione, tota anima nostra debet esse intenta secundum vires suas, scilicet secundum rationem, & synderesim, conscientiam & voluntatem. Nam in huiusmodi meditatione, ratio percunctando affert propositionem, synderesis sententiando profert diffinitionē, conscientia testificando infert conclusionem, & voluntas præeligendo defert solutionem. Verbi gratia, Si quis velit meditari circa viam purgatiuam, debet ratio quęrere, quid debeat fieri de homine, qui templū Dei violauit. Synderesis respondet, quòd aut debet disperdi, aut lamentis pœnitentiæ purgari. Conscientia assumit: Tu es ille, ergo vel oportet te damnari, aut stimulis pœnitentiæ affligi. Deinde voluntas præeligit, scilicet quod recusat damnationem æternam, & assumit voluntarie pœnitentiæ lamenta. Iuxta hunc modum in vijs alijs incedendum est.

De oratione quomodo per eam veniatur ad sapientiam veram. Cap. II.

POstquam diximus, qualiter ad sapientiam veram peruenitur, legendo & meditando, videndum est nunc, qualiter ad ipsam peruenitur orando. Sciendū autem est, quòd in oratione sunt tres gradus, siue partes ipsam perficientes: quorum primus est, deploratio miseriæ: secundus, imploratio misericordiæ: & tertius, exhibitio latriæ. Latriæ autem cultum Deo exhibere non possumus, nisi ab eo gratiam consequamur. Misericordiam vero Dei ad dandam gratiam non possumus inflectere, nisi per deplorationem & expositionem nostræ miseriæ, & indigentiæ. Nam omnis perfecta oratio debet habere istas tres partes. Nō enim sufficit vna sine altera, nec perducit ad metam perfectā, & ideo hæc tria sunt semper iungenda. *Orationis partes tres.*

Deploratio autem miseriæ circa quācumque miseriā fit, siue pro perpetratione culpæ, siue pro amissione gratiæ, siue pro dilatione gloriæ: hæc tria debet habere scilicet dolorem, pudorem, & timorem. Dolorem propter damnum, siue incommodum: pudorem, propter opprobrium siue inhonestum: timorem, propter periculum siue reatum. Ex memoria enim præteritorum oritur dolor, dum recordatur, quid omisit, quia præcepta iustitiæ: quid commisit, quia prohibita culpæ: quid amisit, quia gratuita vitæ. Ex intelligentia præsentium oritur pudor, dum attendit, vbi sit, quia longe in imo, quæ fuerat prope in summo: qualis sit, quia fœda in luto, quæ fuerat pulchra imago: quæ sit, quia ancilla, quæ fuerat libera. Ex prouidentia futurorum oritur timor, dū præcogitat, quo tendat, quia ad inferos properat gressus eius: *Prou. 5.a*

eius: quid occurrat, quia iudicium ineuitabile, iustum tamen: quid assequatur, quia stipendium mortis æternæ.

Rom. 8. e — Imploratio autem misericordiæ circa quamcumque gratiam inuocetur, debet esse cum affluentia desiderij, quod habemus a Spiritu sancto, qui postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus: cum fiducia spei, quam habemus a Christo, quia mortuus est pro nobis omnibus: cũ diligentia implorandi subsidij, quod quærimus a Sãctis omnibus. Quando enim hæc tria concurrunt, tunc imploratur efficaciter diuina misericordia. Affluentiam desiderij habemus a Spiritu sancto, quia per ipsum sumus a Patre in Filio prædestinati æternaliter: per ipsum sumus renati in baptismo spiritualiter: & quia per ipsum sumus congregati in Ecclesia vnanimiter. Confidentiam spei habemus a Christo Domino, quia pro nobis obtulit se in cruce in terra, quia pro nobis offertur a matre Ecclesia in sacramento altaris, in sui memoriam: & quia pro nobis apparet vultui Patris in cælo in gloria. Diligẽtiam implorandi subsidij a Sanctorum consortio, habemus ab angelorum ministrantium patrocinijs, a beatorum triumphantium suffragijs, & a iustorum militantium meritis.

1. Pet. 2. d

Exhibitio autẽ latriæ ex quacumque gratia Deus colatur, debet habere tria. Primo enim ob gratiam impetrandam, debet cor nostrum incuruari ad Dei reuerentiam, & adorationem. Secundo debet dilatari ad beneuolentiam, & gratiarum actionem. Tertio debet eleuari ad complacentiam, & mutuam allocutionem, quæ est Sponsi & Sponsæ, quam docet Spiritus sanctus in Canticis. In qua si recto ordine fiat, mira est exultatio & iubilatio: ita vt ducatur homo in excessum, & faciat animam dicere: Bonum est nos hic esse. Et hic debet oratio nostra terminari. Nec ante debet homo desistere, donec ingrediatur in locum tabernaculi admirabilis, vsque ad domum Dei: vbi in voce exultationis est sonus epulantis. Vt autem incurueris ad reuerentiam, admirare immensitatem diuinam, & intuere modicitatem tuam. Vt dilateris ad beneuolentiam, attende benignitatem diuinam, & vide indignitatẽ tuam. Vt eleueris ad complacentiam, recogita charitatem diuinam, & considera tepiditatem tuam: vt ex huius collatione peruenias in excessum mentis.

Mat. 17. a

Psal. 41. b

Deo tripliciter exhibenda reuerentia.

Sciendum autem, quòd reuerentiam debemus exhibere Deo tripliciter. Primo tamquam Patri, a quo formati, reformati, & educati. Secundo tamquam Domino, a quo eruti de ore inimici, redempti de carcere inferni, & conducti in vineam Domini pro munere Paradisi. Tertio debemus exhibere Deo reuerentiam, tamquam iudici, coram quo accusati, accusat enim clamor conscientiæ: coram quo conuicti, conuincit enim euidentia vitæ: & coram quo confessi, confitetur enim aspectus diuinæ sapientiæ, vnde contra nos de iure debeat sententia proferri. Et prima quidem reuerentia debet esse magna, secũda maior, tertia maxima. Vnde prima est ad modum inclinationis, secunda ad modum genuflexionis, & tertia ad modum prostrationis. In prima nos subijcimus, in secunda nos deijcimus, in tertia nos abijcimus. In prima reputamus nos paruos, in secunda minimos, in tertia vero nullos.

Deo tripliciter beneuolẽtia præstanda.

Beneuolentiam autem debemus simili modo Deo tripliciter exhibere: scilicet magnam, maiorem, & maximam. Magnam consideratione infirmitatis nostræ; maiorem consideratione magnitudinis gratiæ suæ; & maximam consideratione immensitatis misericordiæ suæ. Et magnam pro commissis, maiorem pro dimissis, & maximam pro promissis. Vel magnam pro complementis naturæ, maiorem pro indumentis gratiæ, & maximam pro donis supererogantiæ. In prima cor extenditur, in secunda aperitur, vt in Canticis dicitur; Aperi mihi soror mea: & in tertia effunditur, vt in Threnis dicitur: Effunde super aquam cor tuum ante conspectum Domini.

Cant. 5. b

Thren. 2. f

Complacẽtia tripliciter Deo exhibenda toto corde.

Complacentiam autẽ triplici modo debemus Deo exhibere toto corde. Primo, vt sic coaptetur complacentia nostra ad Deum, vt vnicuique placeat, quòd solus Deus placeat sibi. Secũdo, vt ei hoc placeat, quòd ipse placeat soli Deo. Tertio, vt hoc ei placeat, quod in hac complacentia ceteri communicent. In prima est magna, in secunda maior, & in tertia maxima. In prima est amor gratuitus, in secunda est amor debitus, & in tertia est amor ex vtroque permixtus. In prima crucifigitur mundus homini, in secunda crucifigitur homo mundo, & in tertia crucifigitur homo pro mundo, vt pro omnibus velit homo mori, vt & ipsi placeant Deo. Et hic est gradus, & status perfectæ charitatis, ante cuius assecutionem nemo debet se æstimare perfectum. Tunc autem hanc perfectionem homo assequitur, quando cor suum inuenit non solum voluntarium, sed etiam auidissimum ad moriendum pro salute proximorum, secundum quod Apostolus dicebat: Libentissime impendã, & superimpendar ego ipse pro animabus vestris. Ad hanc perfectam dilectionem proximi non peruenitur, nisi prius perueniatur ad perfectam dilectionẽ Dei, propter quem diligitur proximus, qui non est diligendus nisi propter Deum. Et propterea ad intelligendam perfectionem in dilectione Dei, sciendum est, quod sex sunt gradus, quibus paulatim & ordinate proceditur, vt ad perfectionem perueniatur. Quorum primus est suauitas, secundus auiditas, tertius saturitas, quartus ebrietas, quintus securitas, sextus tranquillitas.

2. Cor. 12. e

Primus itaque gradus est suauitas, vt homo addiscat gustare quàm suauis est Dominus. Et hoc quidem fit vacando, & sabbatizando ei per sanctas meditationes, secundum quod dicitur in Psalmo: Reliquiæ cogitationis diem festum agent tibi. Quod quidem fit, quãdo meditationes circa amorem Dei, suauitatem pariunt in corde.

Psal. 75. b

Secundus gradus est auiditas, quando scilicet anima assuefieri cœperit circa illam suauitatem, & nascitur in ea tanta esuries, vt nihil eam possit reficere, nisi eum, quem amat, possederit perfecte. Quod quia nõ potest in præsenti attingere, quia adhuc longe est, continue excedit, & egreditur extra per amorem ecstaticum, clamans & dicens illud beati Iob: Suspendium elegit anima mea, & mortẽ ossa mea. Et illud Psalmi: Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus.

Iob 7. c

Psal. 41. a

Tertius gradus est saturitas, quæ oritur ex ipsa auiditate. Qui enim vehementissime Deum desiderat, & sursum fertur, iã omne quod deorsum videt, vertitur ei in fastidium. Vnde quasi saturatus nõ potest refectionem inuenire in aliquo, citra ipsum dilectũ. Et sicut saturatus si cibũ sumat, incurrit potius abominationem quàm refectionẽ, sic in hoc gradu charitas facit circa omne creatum. Vnde dicit Sapiens: Anima saturata calcabit fauum.

Prou. 27. a

Quartus gradus est ebrietas, quæ oritur ex saturitate. Ebrietas autem in hoc consistit, quòd quis tanto amore diligat Deum, vt iam non solum fastidiat solatium terrenum, sed etiam delectetur, & quærat tormentum pro solatio, & amore illius, quem diligit, delectetur in pœnis, opprobrijs, & flagellis cum Apostolo. Vnde, sicut ebrius seipsum denudat sine pudore, & sustinet plagas sine dolore; sic in isto intelligendum est. Vnde: Ibant Apostoli gaudentes a cõspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati.

2. Cor. 12. e

Act. 5. g

Quintus gradus est securitas, quæ oritur ex ebrietate. Ex hoc enim quòd anima sentit se tantum amare Deum, quòd libenter sustinet propter ipsum omne damnum, & omne opprobrium, iam foras mittitur timor, & tantum concipit anima spem de adiutorio

torio Dei, vt nullo modo existimet se posse separari ab eo. In hoc gradu erat Apostolus, cũ dicebat: Quis nos separabit a charitate Christi? &c. Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, & cetera, poterit nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro. *Rom.8.g*

Sextus gradus est vera & plena tranquillitas, per quam est tanta pax & requies in anima, vt quodam modo sit in silentio, & somno, & velut in arca Noe collocata, vt nullo modo perturbetur. Quis enim potest inquietare mentem, quam nullus cupiditatis stimulus inquietat, & nullus timoris aculeus agitat? In ista mente pax est, & status vltimus, & quies, & ibi requiescit verus Salomon: Quoniam in pace factus est locus eius. Et ideo valde conuenienter isti gradus significantur per illos sex gradus, quibus ascendebatur ad thronum Salomonis. Et propter hoc dicitur in Canticis: Ascensum purpureum media charitate constrauit. Quia impossibile est ad istam tranquillitatem pertingere, nisi per charitatem. Hac autem acquisita, facillimum est homini facere omne, quod est perfectionis, siue agere, siue pati, siue viuere, siue mori. Studendum est igitur ad profectũ charitatis, cum profectus eius inducat perfectionem omnis boni & complementum. *Psal.75.a* *3.Reg.10.c* *2.Para.9.d* *Cant.3.d*

Vt igitur sint ad manum prædictæ differentiæ, nota, quòd qui ad hãc perfectionem vult proficere, debet per meditationem stimulum conscientiæ primo exasperare, exacuere, & rectificare: & sic ad radium intelligentiæ transire, ipsum protendendo, dilatando, & reflectendo: & sic ad igniculum sapientiæ transire, ipsum congregando, inflammando, & subleuando: & sic per orationem primo debet deplorare miseriam suam, cum dolore propter damnum, cum pudore propter opprobrium, & cum timore propter periculum.

Secundo debet implorare diuinam misericordiã, cum vehementia desiderij per Spiritum sanctũ, cum fiducia spei per Christum crucifixum, & cum assistẽtia patrocinij per Sanctorum suffragium.

Tertio debet exhibere latriam, exhibendo Deo reuerentiam, beneuolentiam, & complacentiam. Vt primo ex parte Dei procedat admiratio diuina, quasi maior propositio: secundo ex parte nostra sequatur consideratio, quasi assumptio: tertio fiat latriæ plena exhibitio, quasi conclusio. Qui autem sic excitauerit se continue & intente, proficiet in charitate secũdum sex gradus prædictos, quibus peruenitur ad perfectionẽ tranquillitatis, vbi est multitudo pacis, & quasi quidam finis quietis nostræ, quam Dominus reliquit Apostolis. Vnde nota, quòd Apostolus in qualibet salutatione optabat gratiam & pacem. gratiam tamquam primordialem, pacem sicut complementum. Ad Timotheum autem interponit misericordiã, quæ est vtriusque principium.

Nota, quòd in Missa cogitandum est de negligentia circa corpus Christi. Nota de sacramento, quòd Dominus propter nos semper totus ibi est, & nos raro vel numquam ibi toti sumus propter eum. Item quòd ibi est pretium redemptionis nostræ, & non liberamur, & hoc restat per nos. Item quòd ibi vere est Deus, & non videmus eum, ad quem videndum creati sumus. Item quòd ibi est paratior ad liberandum nos, quàm nos a miseria liberari. Itẽ quòd ipse ad salutem nostram instituit hoc sacramentum, & tam studiose: nos vero tepidi, immo toti frigidi hoc consecramus. Item quòd ipse ibi est cum Angelorũ frequentia, nos cũ magna cordis irreuerentia. Item quòd ipse ibi ardens est pro nostra dilectione, nos ibi remissi in gratiarum actione. Item quòd ipse ibi est cibus Angelorum ad nostram refectionem, & nos non gustamus eum propter nostram corruptionem. Item quòd quidquid dispergimus per culpam, ipse ibi congregat per gratiam, nec tamen grati sumus. *Pulchræ & vtiles meditationes infra Missarũ sollemnia.*

Item quòd ipse se ibi offert pretium redemptionis nostræ sine tædio, nec tamen liberamur omnino.

Vis ergo scire, quæ & quanta, & quibus debeas? Primo Christo omnem vitam tuam ponere: quia ipse sua posuit pro tua, & cruciatus diros sustinuit, ne tu perpetuos sustineres. Sed confer præmia omnis vitæ filiorum Adam, & omnes dies sæculi, & labores omnium hominum, qui fuerunt, sunt, & erunt, nihil erunt ad comparationem illius corporis, quod spectabile, & etiam stupendum est virtutibus supernis, in conceptu de Spiritu sancto, in ortu de Virgine, in vitæ innocentia, in doctrinæ affluentia, & in coruscationibus miraculorum, in reuelationibus sacramentorum. Sicut igitur exaltantur cæli a terra, sic exaltata est vita illius a vita hominum, quæ tamen posita est pro vita nostra. Sicut enim nihil ad aliquid nullã habet comparationem, ita vita nostra ad vitæ illius proportionem. Cum illa nulla dignior sit, nostra nulla miserior potest esse. Cum ergo ei me deuouero, quid quæso sum, nonne sicut stella ad solem, gutta ad fluuium, lapis ad montem? Sed non huic soli debitor sum, cui nihil retribuere possum. *Quantum Christo Domino debeamus.*

Exigunt a me præterita peccata mea futuram vitam meam, vt faciam dignos fructus pœnitentiæ, & recogitem omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Sed ad hoc quis idoneus? Peccaui super numerum arenæ maris, & multa sunt peccata mea, & non sum dignus aspicere cælum, dixit Manasses in sua oratione, &c. Quod igitur sine numero est, quomodo numerabo? Quomodo sufficiam, cum cogas reddere debitum vsque ad nouissimum quadrantem? Sed & delicta quis intelligit? Quantum pœniteam, quantumlibet me affligam & macerem, propter nomen tuum, non propter pœnitentiæ meritum, propitiaberis Domine peccato meo, ait iustus, multum est enim. *Peccata præterita vitã præteritam ad pœnitentiã obligãt.* *Psal.24.c*

Cum igitur quidquid vis, quidquid sapis, quidquid habes, quidquid potes huic vni rei dedicaueris, numquid aliquid est, vel in aliquid computandum est?

Sed & tertium debitorem ostendam tibi, qui non minus acriter, quàm veraciter sibi vendicat vitam tuam. Puto enim quòd possidere desideras gloriam illam, quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, &c. regnum omnium sæculorum, viuere in æternum, in perpetuas æternitates. Credo quòd velis æqualis esse Angelis Dei, & in plateis supernæ Hierusalem melos Angelorum audire, & videre quidquid est illud vel erit, quando Deus erit omnia in omnibus. Nonne ad hoc totum te, & quãtumcumque vndique trahere poteris, dare oportebit? Et cum omnia impleueris, non tamen credas condignas esse passiones huius temporis vel corporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. *Vitã nostrã gloria, quã speramus, sibi vẽdicat.* *1.Cor.2.c* *Ibid.d*

Quid dices, & si quartum debitorem adduxero in medium, qui sibi iure primatus tres superiores excedere velit? Ecce in ianuis est, qui fecit cælum & terram. Creator tuus, tu creatura. Tu seruus, ille Dominus. Ille figulus, tu figmẽtum. Totum ergo quod es illi debes, a quo totũ habes. Illi præcipue Domino, qui & fecit te, & bene fecit tibi, qui & tibi ministrat siderum cursus, aeris temperiem, iucunditatem terræ, fructuum vbertatem. Huic re vera totis medullis, totis visceribus seruiendum est: ne forte indignationis oculo te respiciat ac despiciat, & cõterat te in æternum. Expone igitur mihi, cui horũ quattuor proponis reddere quod debes, cum vnusquisque tam interius, quàm exterius exactor sit, vt te singulariter possideat? Eia Domine, vim patior, respõde pro me, quia horũ quattuor quilibet de iure me tenere potest, & suffocare. In manus tuas commendo spiritum meũ, tu persolue omnibus, tu ab omnibus me libera, quia tu es Deus & non homo, & quod apud hominẽ impossibile est, possibile est tibi Domine Deus noster. *Creatori nostro totaliter quidquid sumus debemus.*

De

A *De contemplatione, quomodo per eam perueniendum sit ad sapientiam veram. Cap. III.*

POstquam autem diximus, qualiter ad sapientiam nos exercere debeamus per meditationē & orationem, nunc breuiter tangamus, qualiter contēplando ad veram sapientiam peruenitur. Per contemplationem namque transit mens nostra ad supernā Hierusalem: ad cuius instar, Ecclesia est formata, secundum illud Exodi: Inspice & fac secūdum exemplar, quod tibi mōstratum est in monte. (Exo. 25. d) Necesse est enim Ecclesiam militantem conformari triumphanti, & merita præmijs, & viatores beatis, secundum quod possibile est. B In gloria autem triplex est dos, in qua consistit perfectio præmij, scilicet summæ pacis tentio, summæ veritatis visio, & summæ charitatis fruitio. Et secundum hoc distinguitur triplex ordo in suprema Hierarchia cælesti, scilicet Thronorū, Cherubim, & Seraphim. Necesse est igitur, vt qui vult ad illam beatitudinem per merita peruenire, istorum trium similitudinem, secundum quod possibile est, in via sibi comparet, scilicet, vt habeat soporem pacis, splendorem veritatis, & dulcorem charitatis. In his enim tribus requiescit Deus, & habitat tamquam in solio proprio. C Necesse est igitur, vnumquodque trium prædictorum, per tres gradus ascendendi distinguere secundum triplicem viam, nempe purgatiuam, quæ consistit in expulsione peccati; illuminatiuam, quæ consistit in imitatione Christi; & vnitiuam, quæ consistit in susceptione Spiritus sancti. Ita quòd quælibet via habet gradus suos, per quos ascenditur ab imo, & tenditur vsque ad summum.

Gradus autem perueniendi ad soporem pacis, sunt isti septem.

Primo occurrit pudor in recordatione flagitij, & hoc quantum ad quattuor, scilicet quantum ad magnitudinem, multitudinem, turpitudinem, & ingratitudinem. D

Secundo occurrit timor in circumspectione iudicij, & hoc quadruplicis, scilicet dissipationis operis, excæcationis rationis, obdurationis voluntatis, & condemnationis finalis.

Tertio occurrit dolor in æstimatione damni, & hoc secundum quattuor, scilicet quantum ad amissionem diuinæ amicitiæ, quantum ad perditionem innocentiæ, quantum ad vulnerationem naturæ, & quantum ad dissipationem vitæ præteritæ.

Quarto occurrit clamor in imploratione subsidij quadruplicis, scilicet Dei Patris, Filij Redemptoris, Virginis Matris, Ecclesiæ triumphantis. E

Quinto occurrit rigor in extinctione fomitis, siue incentiui quadruplicis, scilicet ariditatis quæ est desidia, peruersitatis quæ est malitia, voluptatis quæ est concupiscentia, & vanitatis quæ est superbia.

Sexto occurrit ardor in appetitu martyrij, & hoc propter quattuor, scilicet propter perfectionē remissionis offensæ, purgationis maculæ, satisfactionis pœnæ, & propter perfectionem * sanctificationis concupiscentiæ. (* al. exactionis.)

Septimo loco occurrit sopor in obumbratione Christi, vbi est status & requies, quando homo sentit se protegi sub vmbra alarum diuinarum, vt non vratur ardore concupiscentiæ, nec timore pœnæ. F Ad quod non potest perueniri, nisi per appetitum martyrij: nec ad appetitum martyrij, nisi extinxerit incentiuum: nec ad extinctionem incentiui, nisi implorauerit subsidium: nec ad implorationem subsidij nisi deploret damnum: nec ad deplorationem damni, nisi timeat iudicium: nec ad timorem iudicij, nisi recordetur & erubescat flagitium. Qui ergo vult habere pacis soporem, procedat secundum ordinem prædictum.

Gradus autem perueniendi ad splendorem veritatis, ad quem peruenitur imitatione Christi, sunt isti septem, scilicet assensus rationis, affectus compassionis, aspectus admirationis, excessus deuotionis, amictus assimilationis, amplexus crucis, & intuitus veritatis. In quibus hoc ordine progrediendum est.

Primo considera quis est, qui patitur, & ei subdere per rationis assensum, vt credas firmissime ipsum veraciter esse Dei filium, omniū rerum principium, Saluatorem hominum, & retributorem meritorum omnium.

Secundo considera qualis est, qui patitur, & ei cōfigurare per compassionis affectum, scilicet vt compatiaris ei tamquam innocentissimo, mitissimo, nobilissimo, & amantissimo.

Tertio considera quantus est, qui patitur, & ad ipsum egredere, per admirationis aspectum: & attende, quod ipse est immensus potestate, speciositate, felicitate, & æternitate. Igitur admirare immensam potestatem adnihilari, speciositatem decolorari, felicitatem tormentari, æternitatem mori.

Quarto cōsidera, qua de causa patitur, & teipsum obliuiscere per deuotionis excessum: quia patitur, scilicet pro tua redemptione, illuminatione, sanctificatione, & glorificatione.

Quinto considera, quali forma patitur, & ipsum induere per assimilationis amictum. Passus est enim sicut verus agnus, libentissime respectu proximi, seuerissime respectu sui, obedientissime respectu Patris, & prudentissime respectu aduersarij. Stude igitur ad habendum habitum secundum effigiem imitationis Christi, scilicet benignitatis, seueritatis, humilitatis, & perspicacitatis.

Sexto considera quanta sint quæ patitur, & crucē amplectere per passionis desiderium, vt sicut Christus passus est vincula, vt impotens omnipotentia: conuitia, vt vilis bonitas: ludibria, vt stulta sapientia: & supplicia, vt iniqua iustitia. Sic & tu cōsidera passionem crucis, hoc est, passionem plenam iniurijs in rebus, contumelijs in verbis, ludibrijs in signis, & supplicijs in tormentis.

Septimo considera quid ex hoc consequitur, quòd patitur, & veritatis radium intuere per contemplationis oculum. Quoniam ex hoc, quòd agnus passus est, septem signacula libri aperta sunt. (Apoc. 5. a) Liber iste est vniuersalis rerum notitia, in qua septem erant clausa homini, quæ quidē sunt per passionis Christi efficaciam reserata, scilicet Deus admirabilis, spiritus intelligibilis, mūdus sensibilis, paradisus desiderabilis, infernus horribilis, virtus laudabilis, reatus culpabilis.

Primo enim Deus admirabilis, manifestatus est nobis per crucem esse summæ, & inscrutabilis sapiētiæ, summæ & irreprehensibilis iustitiæ, summæ & inenarrabilis misericordiæ. Summa enim sua sapientia decepit diabolum: summa sua iustitia quæsiuit redemptionis pretium: summa sua misericordia pro nobis tradidit Filium suum. Quæ si diligenter considerentur, Deum nobis clarissime manifestant.

Secundo spiritus intelligibilis nobis manifestatus est per crucem, secundum differentiam triplicem, scilicet quantæ sit benignitatis quantum ad Angelos, quantæ sit dignitatis quantum ad homines, & quantæ sit crudelitatis quantum ad dæmones. Nam Angeli permiserunt crucifigi Dominum suum: Dei Filius crucifixus est propter genus humanum, & hoc ad crudelem suggestionem dæmonum.

Tertio mūdus sensibilis nobis manifestatus est per crucem, quoniam est locus tenebrarū plenus: in quo regnat cæcitas, quoniam lucem veram & summā non cognouit: regnat sterilitas, quoniam Iesum Christum tāquam infructuosum despexit: & regnat impietas, quoniam Deum & Dominum suum, & amicum, & innocentem damnauit, & interfecit.

Quarto paradisus desiderabilis nobis manifestatus est per crucem, in quo est fastigium totius gloriæ, spectaculum omnis lætitiæ, & promptuarium omnis opulen-

opulentiæ. Vnde Deus propter illam habitationem **A** nobis restituendam, factus est pro nobis homo, scilicet vilis, miser, & pauper. In quo celsitudo abiectionem induit, iustitia reatum subijt, opulentia egestaté suscepit. Nam altissimus Imperator accepit seruitutem abiectam, vt sublimaremur in gloriam. Iustissimus iudex subijt reatum pœnalissimum, vt iustificaremur a culpa. Opulentissimus Dominus suscepit egestatem extremam, vt locupletaremur in copia.

Quinto infernus horribilis manifestatus est nobis per crucem, locus vtique plenus omni egestate & penuria, vilitate, & ignominia, & omni calamitate, & miseria. Vnde si necesse fuit hæc Christum pati pro- **B** pter peccati deletionem, multo fortius oportet hæc pati damnatos, propter iustam meritorum suorum retributionem.

Sexto manifestata est nobis per crucem virtus laudabilis, quantum scilicet sit pretiosa, speciosa, & fructuosa. Vere pretiosa, quia potius voluit Christus vitam corporalem perdere, quàm virtuti contraire. Vere speciosa, quia in ipsis contumelijs relucebat. Et vere fructuosa, quia vnus actus perfectæ virtutis infernum spoliauit, cælum aperuit, & perdita restaurauit.

Septimo manifestatus est nobis per crucem reatus **C** culpabilis, quantum sit detestabilis, cum ad sui remissionem indigeat tam magno pretio, grandi piaculo, & tam difficili medicamento. Ecce igitur habes, quomodo in cruce omnia manifestantur, si bene ad hæc septem reducantur. Omnia enim ad hæc septem reducuntur. Vnde ipsa crux vere beata, est clauis, porta, via, & splendor veritatis. Quam qui deuote sibi tollit, & sequitur Christum iuxta modum præassignatum, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ.

Gradus autem perueniendi ad dulcorem charitatis, sunt isti septem, scilicet vigilantia sollicitans, **D** confidentia confortans, concupiscentia inflammans, excedentia eleuans, complacentia quietans, lętitia delectans, & adhærentia conglutinans. In quibus hoc ordine progredi debes, qui vis ad perfectionem charitatis, & amoris Spiritus sancti pertingere.

Primo ergo necesse est, vt vigilantia te sollicitet, propter Sponsi promptitudinem, adeo vt possis dicere illud Psalmi: Deus Deus meus ad te de luce vigilo. *Psal.62.a* Et illud Sponsæ: Ego dormio, & cor meum vigilat. *Cant.5.a* Et illud Isaiæ: Anima mea desiderauit te in nocte, sed & spiritu meo in præcordijs meis, de mane vigilabo ad te. *Isa.26 b*

Secundo, vt cófidentia te confortet, propter Spósi **E** certitudinem, adeo vt vere possis dicere: In Domino confido. *Psal.10.a* Et illud: In te Domine speraui. *Psal.30.a* Et illud Iob: Etiam si occiderit me, in ipso sperabo. *Iob 13.c*

Tertio, vt concupiscentia te inflammet propter Sponsi dulcedinem, adeo vt possis dicere: Sicut ceruus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus. *Psal.41.a* Et illud Canticorum: Fortis est vt mors dilectio. *Cant.8.b* Et illud: Quia amore langueo. *Cant.2.a*

Quarto, vt excedétia te eleuet, propter Sponsi celsitudinem, adeo vt possis dicere cú Psalmista: Quàm dilecta tabernacula tua, Domine virtutum. *Psal.83.a* **F** Et illud Canticorum: Trahe me post te, &c. *Cant.1.a* Et illud Iob: Suspendium elegit anima mea. *Iob 7.c*

Quinto, vt complacentia te quietet, propter Sponsi pulchritudinem, adeo vt possis dicere illud Sponsæ: Dilectus meus mihi, & ego illi. *Cant.2.d* Et illud: Dilectus meus candidus & rubicundus, electus ex millibus. *Cant.5.c*

Sexto, vt lætitia te delectet propter Sponsi plenitudinem, adeo vt possis dicere: Secundum multitudinem dolorum meorum in cordé meo, consolationes tuæ lætificauerunt animam meam. *Psal.93.d* Et illud: Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ Domine. *Psal.30.c* Et illud Apostoli: Repletus sum consolatione, superabundo gaudio, &c. *2.Cor.7.a*

Septimo, vt adhærentia te conglutinet, propter amoris Sponsi fortitudinem, adeo vt possis dicere illud Psalmistæ: Mihi autem adhærere Deo bonú est. *Psal.72.d* Et illud Pauli: Quis nos separabit a charitate Christi? *Rom.8.f* In his enim gradibus ordo est, nec status est ante vltimum, nec ad illum peruenitur nisi per gradus intermedios, & mutuo se pariunt. Et in primo viget consideratio, in ceteris vero sequentibus dominatur affectio. Vigilantia enim considerat, quàm honestum, quàm conferens, quàm delectabile sit diligere Deum. Et ex hoc quasi nata confidentia, parit concupiscentiam, & illa excedentiam, quousque perueniatur ad copulam, osculum, & amplexum dilecti, & amantissimi.

Gradus pertinentes ad purgationé, sic distinguuntur. Possunt autem dicti gradus aliter distingui, & quasi in idem redeunt, vt primo distinguantur gradus purgationum sic: Propter flagitium erubesce, propter iudicium contremisce, propter damnum ingemisce, propter remedium implora subsidium, propter aduersarium extingue incendium, propter brauium anhela ad martyrium, & propter vmbraculum approxima ad Christum.

Gradus pertinentes ad illuminationem sic distinguuntur. Nota quis patitur, & credens captiuare: qualis qui patitur, & condolens amaricare: quantus qui patitur, & stupens admirare: qua de causa patitur, & confidens precare: quali forma patitur, & sequens assimilare: quanta quæ patitur, & ardens amplexare: & quid ad hoc consequitur? quod patitur, & intelligens contemplare.

Gradus viæ vnitiuæ sic distinguútur: Te vigilantia sollicitet, propter Sponsi promptitudiné: confidentia corroboret, propter eius certitudinem: concupiscentia inflammet, propter eius dulcedinem: excedentia eleuet, propter eius celsitudinem: complacétia alliciat, propter eius pulchritudinem: lætitia inebriet, propter amoris eius plenitudinem: & adhærentia conglutinet, propter eius fortitudinem, vt dicat semper deuota anima in corde suo ad Dominum, Te quæro, in te spero, te desidero, in te consurgo, te accepto, in te exulto, & tibi finaliter adhæreo.

Nota quòd gradus proficiendi possunt etiam aliter distingui, secundum triplicem differentiam triplicatam, triplici hierarchiæ consonam. Nam cuilibet proficere voléti, necessaria sunt tria, scilicet amaritudo, gratitudo, & similitudo. Et hoc post lapsum. Si enim homo non peccasset, duo sufficerent, scilicet gratitudo, & similitudo. Gratitudo videlicet propter gratiam, similitudo vero propter iustitiam. Sed núc etiam necessaria est amaritudo, propter medicinam. Peccata enim per delectationem perpetrata, nó possunt purgari aliquo modo, aut deleri, nisi econtrario per afflictionem, & amaritudinem.

In ipsa autem amaritudine debet esse ponderatio malorum commissorum, propter proprias nequitias: perpessio dolorum, propter Christi angustias: & postulatio remediorum, propter proximi miserias.

In gratitudine autem simili modo debet esse admiratio beneficiorum, propter creationem de nihilo: accumulatio meritorum, propter reparationem de peccato: & actio gratiarum, propter ereptionem de inferno. Fuit enim creatio ad imaginem, redemptio per proprium sanguinem, & ereptio vsque ad cæli altitudinem.

In similitudine etiam pari modo debet esse aspectus veritatis eleuatus ad superiora: affectus charitatis dilatatus ad exteriora: & actus virilitatis ordinatus ad interiora. Eleuatio ad superiora debet diligéter fieri per aspectum veritatis, & hoc per contemplationem Dei intelligentia: per circumspectionem vniuersorum scientia: & per captiuationem iudiciorum fide formata.

Item

Item dilatatio seu extensio circa exteriora, debet A fieri diligẽter per affectum charitatis, & hoc per appetitum delitiarum cælestium, sapientia: per amplexum rationabilium, amicitia: & per contemptum voluptatum carnalium, modestia.

Item ordinatio siue exercitatio circa interiora, debet fieri diligenter per actum virilitatis, & hoc per aggressum difficilium, strenuitate: per actum laudabilium, magnanimitate: & per amplexum humilium, humilitate.

Purgatio autem in amaritudine, in qua, contritio respectu sui, debet esse dolorosa per tristitiam, propter mala prementia teipsum, Christum, & pro- B ximum.

Compassio respectu Christi, debet esse timorosa per reuerentiam, propter iudicia latentia, & tamen vera licet incerta, sicut tempus, dies, & hora.

Cõmiseratio respectu proximi, debet esse clamorosa per confidentiam, propter patrocinia semper parata per Deum, per Christum, & per suffragia Sanctorum. Illuminatio in similitudine, in qua est aspectus veritatis primæ, qui debet esse erectus ad incomprehensibilia, extentus ad intelligibilia, & exinanitus ad credibilia. In qua etiam est affectus charitatis, qui debet esse erectus ad Deum, extentus ad proxi- C mum, & exinanitus ad mundum. In qua etiam est actus virilitatis, qui debet esse erectus ad commendabilia, extentus ad communicabilia, & exinanitus ad contemptibilia.

Sequitur perfectio in gratitudine, in qua est vigilantia exurgens ad canticum, propter beneficiorum vtilitatem: lætitia exultans ad iubilum, propter donorum pretiositatẽ: beneuolentia accedens ad amplexum, propter dantis liberalitatem. Nota quòd aspectus veritatis debet esse erectus ad incomprehẽsibilia, & hæc sunt mysteria summæ Trinitatis, ad quæ erigimur contemplando ea, & hoc dupliciter, D vel per positionem, vel per ablationem. Primum ponit Augustinus, secundum Dionysius.

Per positionem primo intelligimus in diuinis esse quædam vt communia, quædam vt propria, quædam vt appropriata, quædam sunt media inter hæc, & illa. Intellige ergo & contemplare si potes circa Deum communia, & vide quoniam Deus est essentia prima, natura perfecta, vita beata: quæ necessariam habent cõsequentiam. Iterum intende, & vide si potes, quoniam Deus est æternitas præsens, simplicitas replens, & stabilitas mouens: quæ similiter consequentiam habent, & connexionem naturalem. Postremo attẽ- E de, & vide, quoniam Deus est lux inaccessibilis, mens inuariabilis, & pax incõprehensibilis: quæ non tantum essentiæ vnitatem, sed etiam includũt perfectissimam Trinitatem. Lux quidem tamquam parens generat splendorem, lux autem & splendor producunt calorem: ita quòd calor procedit ab vtroque licet non per modum prolis. Si ergo Deus vere lux est inaccessibilis, vbi splendor, & calor est substantia, ibi hypostasis vere in Deo est Pater, & Filius, & Spiritus sanctus: quæ sunt propria diuinarum personarum. Mens etiam tamquam principium concipit, & producit a se verbum, a quibus emanat amoris do- F num. Et hoc in omni mente perfecta est reperire. Si ergo Deus est mẽs inuariabilis planum est in Deo esse principium primum, verbum æternum, & donum perfectum, quæ sunt propria diuinarum personarum. Pax etiam includit nexum plurimorum. Perfecte autem necti non possunt, nisi similes. Similes autem esse non possunt, nisi ambo a tertio, vel vnus ab altero. Sed in diuinis non possunt ambo esse a tertio eodem modo. Necesse est ergo, quòd si in diuinis sit vera pax, quòd ibi sit prima origo, eius imago, & vtriusque connexio.

Deinde in diuinis sunt appropriata secundum triplicem differentiam. Prima appropriata sunt vnitas, veritas, & bonitas. Attribuitur vnitas Patri, quia origo: veritas Filio, quia imago: bonitas Spiritui sancto, quia connexio.

Secunda appropriata sunt potestas, sapientia, & voluntas. Attribuitur potestas Patri, quia est principiũ: sapientia Filio, quia est verbum: voluntas Spiritui sancto, quia est donum.

Tertia appropriata sunt altitudo, pulchritudo, & dulcedo. Attribuitur altitudo Patri, propter vnitatem, & potestatẽ. Nihil enim aliud est altitudo, quàm singularis, & vnica potestas. Pulchritudo Filio, propter veritatem, & sapientiam. Nam sapientia multitudinem idearum, veritas autem æqualitatem includit. Pulchritudo autem nihil aliud est, quàm æqualitas numerosa. Dulcedo Spiritui sancto, propter bonitatem & voluntatem. Vbi enim summa bonitas est iuncta cum voluntate, ibi est summa charitas, & summa dulcedo. Est igitur in Deo, altitudo terribilis, & hic est status erectionis: pulchritudo mirabilis, & hic est status contemplationis: dulcedo desiderabilis, & hic est status glorificationis. Hæc est igitur erectio per viam affirmationis.

Sed alia est eminentior per viam negationis. Quoniam, vt dicit Dionysius: Affirmationes incompactæ sunt. Negationes vero, licet videantur minus dicere, plus tamen dicunt. Et hic modus erectionis est per abnegationem trium, ita quòd in negationibus illis fit ordo, incipiendo ab inferioribus vsque ad superiora. Est etiam supereminentis positionis inclusio. Vt cum dicitur, Deus non est quid sensibile, sed supersensibile, nec imaginabile, sed superimaginabile, nec intelligibile, sed superintelligibile, nec existens hoc vel hoc, sed super omne ens. Et tunc veritatis aspectus fertur in mentis caliginem, & altius eleuatur, & profundius egreditur pro eo quòd excedit se & omne creatum. Et hic est nobilissimus eleuationis modus. Sed tamen ad hoc, quòd sit perfectus, præexigit alium, sicut perfectio illuminationem, & sicut negatio affirmationem. Hic autẽ modus ascendendi tanto est vigorosior, quanto vis ascendens est intimior: tanto fructuosior, quanto affectio proximior. Et ideo vtile valde est in illa exerceri.

Vt ergo in hac eleuatione veritatis aspectus se valeat exercere, nota, quòd in prima hierarchia veritas est aduocanda per gemitum & orationem, & hoc est Angelorum. Audienda per studium & deuotionem, & hoc archangelorum. Annunciãda per exemplum, & prædicationem, & hoc est Principatuum.

In secunda hierarchia veritas est adeunda per refugium & cõmissionem, & hoc est Potestatum. Apprehendenda per zelum & æmulationem, & hoc est Virtutum. Associanda per sui contemptum, & mortificationem, & hoc est Dominationum.

In tertia hierarchia veritas est adoranda per sacrificium & laudem, & hoc est Thronorum. Admiranda per excessum & contemplationem, & hoc est Cherubim. Amplexanda per osculum & dilectionem, & hoc est Seraphim.

Nota diligenter prædicta, quoniam in illis est fons vitæ.

S. BO-

S. BONAVENTVRAE
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
Opusculum,
CVIVS TITVLVS EST,
STIMVLVS AMORIS.

Opusculum hoc in tres partes distributum anno Domini Millesimo, Quingentesimo, decimoseptimo, die septima mensis Iunij Parisijs impressum fuit, & a Magistro Ioanne Quentin sacra pagina professore eximio, Canonico, & Pœnitentiario Parisiensi correctum & emendatum. Cuius editio longe copiosior, ac integrior est ea, qua omnium vltima Venetijs prodijt, & magis concordat cum Trithemio, qui Opuscula S. Bonauentura connumerans, hoc, quod De Passione Domini *inscribit, tribus libris constare affirmat, eiusq. principium apponit, nempe,* Currite gentes vndique. *Propterea visum est exemplar huius antiqua editionis sequi. Prologus vero longe diuersus est ab eo, qui habetur in pranominata editione Veneta. In ea enim loco Procemij est deuota illa oratio Auctoris,* Transfige dulcissime Domine Iesu &c. *cuius magna pars habetur supra in Soliloquio cap. 1. qua etiam hic apposita est, post Prologum antiqua editionis. Argumentum vero huius Opusculi, quod est in antiqua editione sic habet:*

Liber iste, qui stimulus amoris in dulcissimum, & pijssimum Iesum Saluatorem nostrum non incongrue potest dici, in tres diuiditur partes. In quarum prima de Christi gloriosissima passione agitur, videlicet quomodo homo ipsam passionem meditari debet, & quàm sit vtilis eius meditatio: & qualiter, & quàm libenter homo conuerti debet ad compatiendum Domino Iesu crucifixo: & alia plura, quæ circa ipsam passionem considerari possunt. In secunda vero parte, de his, quæ ad contemplationem disposita sunt, tractatur, videlicet qualiter homo possit amplius proficere, & magis Deo placere: qualiterq; ordinatus esse debeat ad Deum, ad se, & ad proximum: & alia plura, quæ ad ipsam contemplationem dispositiua & inductiua sunt. Tertia vero & vltima parte de ipsa contemplationis quiete prosequitur, videlicet quæ sunt, quæ inducunt hominem ad contemplationis quietem, & quàm gloriosissimum sit se mutare in Deum, qualiterq. homo mutetur in Deum: & alia plura, quæ ad ipsius contemplationis quietem peruenire volentibus, perutilia, ac necessaria sunt. Qui vult habere saporem amoris in his, quæ sequuntur, debet cum humilitate & amore maiestatem & dignitatem Dei admirari, quantam humilitatem & passionem propter charitatem pro nobis moriendo in cruce sustinuit meditari, & ruminare cum amore, & cum ardentissimo desiderio; petitiones, quæ ibi continentur sibi petere, & pro certo proficere in Christi amore.

CAPITA HVIVS PRIMÆ PARTIS.

PROLOGVS.

Psal. 24. a D te Domine leuaui animã meam, Deus meus in te confido non erubeſcam. Confiſus de tua liberaliſſima pietate, allectus mira ſuauiſſimi amoris & odoris tui ſuauitate, attractus inſtringibili vinculo tuæ ardentiſſimæ charitatis, ad te, qui habitas in cælis, leuaui oculos meos, ſplendore ſolis iuſtitiæ illuſtratus, claritatis tuæ lumine prouocatus, auidiſſime requirens ſpecioſiſſimum decorem amantiſſimi vultus tui. Solicitant me intima, quæ tibi in me placita habeas. Quid autem mihi indigno ſeruo acceptabilius, quàm ſcire qualiter tanto Domino valeam famulari? Ad tuum igitur amorẽ erectus amici prece inductus, zelo interno coactus, qualiter quiſque te ſtudioſe quærere debeat, qualiter inuenire valeat, qualiter poſſit ad te accedere, & ſtrictis tenere amplexibus quibuſdam meditationibus declamare præſumam. In quibus, & ſi diuerſæ chordæ tãguntur, ad vnum redactæ puris auribus faciunt melodiam. Quamuis enim diuerſæ & plurimæ materiæ in diuerſis capitulis deſcribantur: tamen inde nihil reſonat, niſi perfectio animi ad diuinum amorem. Si aliquid aliud inueneris, pie lector, legitime corrigas, & non rodas: quia malitia non eſt in cauſa, ſed ſimplicitas. Diuerſum namque modum inuenies in eis, vt diuerſitate modi & materiæ, lectoris faſtidiũ temperetur, & eius anima ad cæleſtia cautius eleuetur varijs illuſtrata radijs, cibis refecta diuerſis, multipliciq. varietate allecta. Tu autem frater mi Ioannes de ordine Fratrum Minorum, qui Euchariſtius appellaris, accipe munuſculum quod a me indigno ſæpe tua humilitas poſtulauit, nec irrideas meã ignorantiam, ſed potius mihi paruulo balbutienti, & infantilibus artubus geſtienti, ſicut pia mater arride. Scio namque quòd ſimplicitatem diligas, & fercula etiam ruſticana ſapide quodã famelico appetitu deguſtes. Inſatiabile eſt enim deſiderium tuum, & auide apprehendis oblata. Aperi ergo os tuum, & tibi quamuis rudis incorpora infraſcripta. Ipſa enim præſeruatiua ſunt, & conſeruatiua humidi radicalis: quia ea de ligno vitæ ſuſcepi. Caue ergo ne lignum ſcientiæ retrahat ab hoc eſu, & nudus apparere verearis coram Deo, inſipidaq. tibi ſapida, & ſapida tibi inſipida videantur. Hic vero modum orandi, viuendi, & meditandi inueniet vir deuotus. In iſtis iuſtus ab infimis eripitur, ad intima tollitur, ad ſumma erigitur cum dulcore. Qui ergo voluerit vſque ad perfectum creſcere, legat & impleat, quæ ſcribam gratia Crucifixi irrigante.

ALIVS PROLOGVS.

RANSFIGE dulciſſime Domine Ieſu medullas animæ meæ, ſuauiſſimo ac ſaluberrimo vulnere amoris tui. Vulnera viſcera animæ meæ, vera, & firma, & Apoſtolica charitate: vt vere ardeat, langueat, & liqueſiat anima mea ſolo ſemper amore, & deſiderio tui. Cõcupiſcat, & deficiat anima mea in atria tua, cupiat diſſolui, & eſſe tecum. Da, vt anima mea te ſolum ſemper eſuriat panem vitæ cæleſtis, qui de cælo deſcendiſti, panem Angelorum, refectionem animarum ſanctarũ, panem noſtrum quotidianum, & ſuperſubſtãtialem, habentem omnem ſaporem, & omnem dulcorem, & omne delectamentum ſuauitatis, in quem deſiderant Angeli proſpicere. Te ſemper eſuriat, te comedat cor meum, & dulcedine ſaporis tui repleantur viſcera animæ meæ. Te ſemper ſitiat fontem vitæ æternę, fontem ſapientiæ, fontem ſcientiæ, fontem æterni luminis, torrentem voluptatis & vbertatis domus Dei.
A Te ſemper ambiat, te quærat, te inueniat, ad te tendat, ad te perueniat, te meditetur, de te loquatur, & omnia operetur ad laudem, & gloriam nominis tui, cum omni humilitate, & diſcretione, omni dilectione, & delectatione, omni facilitate & affectu, omni patiẽtia & pace perfecta, omni longanimitate, & perſeuerãtia vſque in finem. Vt tu ſolus ſemper ſis mihi ſpes mea, gaudium meum, iucunditas mea, fiducia mea, diuitiæ meæ, dilectio mea, quies mea, tranquillitas mea, dulcedo mea, ſuauitas mea, cibus meus, refectio mea, tutela mea, ſuſtentatio mea, expectatio mea, refugium meum, auxilium meum, refrigerium
B meum, patientia mea, protectio mea, reſponſio mea, locutio mea, meditatio mea, operatio mea, theſaurus meus, in quo ſolo fixa & firma, & immobiliter radicata ſit ſemper mens mea, & cor meum. Amen.

Quomodo debet homo libenter Chriſti paſſionem meditari. Cap. I.

VRRITE gentes vndique, & miramini erga vos charitatẽ Dei, & erga ipſum cæcitatem & malitiam veſtram. Si enim Dei Filius voluit inſeparabiliter con-
C iungi naturæ humanæ, quanto magis anima veſtra deberet ſibi inſeparabiliter copulari? Si enim Dei Filius voluit tanto charitatis feruore ſic viliſſimos cineres ſibi vnire, quanto auidius deberet vnuſquiſque ad recipiendum ipſum deuotiſſime cor ſuum recipere? Quæ væſania animæ, quòd hoc negligit, & potius vult ſtercoribus adhærere? Non enim aſſumpſit Filius Dei carnẽ, vt homo carni adhæreat; ſed ſicut ipſe in carne exiſtens carnem afflixit, & carnalia contempſit & anima eius ſemper Deo Patri ad-
D hæſit; ſic homo carnem mortificet, & ſemper ſe erigat ad diuina. O mirabilis cæcitas hominis, qui cum ex anima & carne conſiſtat, & anima ſine comparatione melior ſit, & nobilior ipſa carne, totum tempus expendit in prouiſione carnis, ſiue in his, quæ caro requirit, & animam ſuam negligit, ac ſi nihil eſſet, nec ipſam paſcere, nec ipſam nutrire, nec in ſummo quietare ſtudet Creatore; cum tamẽ hoc lenius, ſuauius, delectabilius, ſeu opportunius ſine comparatione valeat impetrari. Vbique ſe enim offert homini Deus, & ſuiipſius niſi mortem Filij ſui pretium non requirit. Corporalia autem ſemper fugiunt, nec etiã cum
E omni ſolicitudine & labore, ac anxietate poſſunt plene ab aliquo poſſideri in hoc mundo: niſi forte dicamus, quòd plene omnia contemnit. Sed quod mirabile eſt, hoc ſibi facit anima a carne aliquantulum inclinata, non tamen coacta. Nam voluntarie ſubdit ſe carni, & carnis beneplacita nititur adimplere, & Deo ſuo ſubdere cum omni exhortatione, beneficiorum collatione, interna inſpiratione contemnit, & in proprio bono, ideſt in propria vtilitate non vult Dei voluntatem facere. Certe ſi anima non eſſet peior omni animali, Deum, cui ſimilis eſt, deberet ſuper omnia diligere, & de ceteris non curare. Si ergo anima
F carnem diligis, nullam carnem, niſi carnem Chriſti ames. Hæc enim pro tua, & totius humani generis ſalute eſt ſuper aram crucis oblata. cuius paſſionem in corde rumines quotidie. Huius enim paſſionis Chriſti meditatio continua mentem eleuabit: quid agendum, quid meditandum, quidq. ſciendum, & ſentiẽdum ſit, indicabit: te demum ad ardua inflammabit: te vilificari, & contemni, & affligi faciet: affectus tuos tam in cogitatione, quàm in locutione, ac etiam operatione regulabit. O paſſio deſiderabilis, o mors admirabilis! Quid mirabilius quàm quòd mors viuificet, vulnera ſanent, ſanguis albũ faciat, & mundet intima, nimius dolor nimium dulcorem inducat, apertio lateris cor cordi coniungat. Sed adhuc

Hominis cæcitas.

Paſſionis Chriſti meditatio quã vtilis.

huc mirari non cesses, quia sol obscuratus plus solito illuminat, ignis extinctus magis inflāmat, passio ignominiosa glorificat. Sed vere mirabile est, quòd Christus in cruce sitiens inebriat, nudus existens virtutum vestimentis ornat, sed & eius manus ligno conclauatæ nos soluunt, pedes confossi nos currere faciunt, emittens spiritum vitam inspirat, in ligno decedens ad cælestia vocat. O passio mirabilis, quæ suum meditatorem alienat, & non solum reddit angelicum, sed diuinum. Nam per meditationem commorās in Christi tormentis etiam seipsum non videt, semper intuetur Dominum suum passum, vult secum crucē baiulare, & pro ipso leuissime omne bonum, & malum vult portare, & ipse in corde portat, cælum & terram pugillo tenentem. Vult secum spinis coronari, & ipse spe gloriæ coronatur. Vult secum in ligno sine vestimentis frigescere, & nimio amoris ardore accenditur. Vult secum acetum gustare, & vino inenarrabilis dulcedinis potatur. Vult secum in cruce existens sibi illudi, & ipse ab Angelis honoratur, & a beata Virgine in Filium adoptatur. Secum volēs tristari, lætatur; secum volens affligi, consolatur, & nimium iucundatur. Cum Christo vult in cruce pendere, & eum dulcissime Christus amplexatur. Secū vult faciem mortis pauore perfusam inclinare, & eius caput Christus eleuans suauissime osculatur. O mors amabilis, o mors delectabilis! O cur crucis illus loco non fui, vt Christus fuisset manibus meis, & pedibus cōclauatus! Certe illi Ioseph ab Arimathia dixissem, non auferas Iesum a me, sed me secum sepelias in sepulchro. Non enim volo amplius ab ipso separari. Sed si hoc modo facere non possum corpore, saltem hoc volo mente. Bonum est enim secum esse, & in ipso volo tria tabernacu'a facere, vnum in manibus, vnum in pedibus, sed aliud continuum in latere: vbi volo quiescere, dormire, videre, bibere, comedere, legere, orare, & omnia mea negotia pertractare. Ibi loquar ad cor eius, & ab ipso quod voluero, impetrabo. Sic faciens dulcissimæ matris vestigia sequar, cuius animam passionis Filij gladius pertransiuit. (Luc. 2. e) Secure de cetero ipsam alloquar vulneratus, & ipsam ad quod voluero, inclinabo. Et non solum apparebo cum Filio suo crucifixus, sed ad præsepe rediens ibi cum eo iacebo paruulus, vt ibidem cum suo Filio suis vberibus merear ablactari. Miscebo igitur lac Matris cum sanguine Filij, & mihi faciam vnam dulcissimam potionem.

(Raptus mirabilis sancti Bon.) O amantissima vulnera Domini nostri Iesu Christi! Nam cum in ea quadam vice oculis subintrarem apertis, ipsi oculi sanguine sunt repleti, sicq. nihil aliud videns cœpi ingredi, manu palpans, donec perueni ad intima viscera charitatis suæ, quibus post vndique circumplexus reuerti nequiui. Ideoq. ibi inhabito, & quibus vescitur cibis, vescor, ac inebrior suo potu. Ibi tanta abundo dulcedine, vt tibi non valeam enarrare. Et qui prius fuerat pro peccatoribus in vtero virginali, tūc dignatur me seruum suum intra viscera sua comportare. Sed multum timeo, ne veniat partus eius, & ab illis delitijs excidar, quibus fruor. Sed certe, & si me pepererit, debebit sicut mater me lactare vberibus, leuare manibus, portare brachijs, osculari labijs, foueri gremijs, aut certe quid faciam scio. Quantumcumque me pariat, scio, quòd semper sua vulnera sunt aperta, & per ea in eius vterum iterum introibo, & hoc totiens replicabo, quousque ero sibi inseparabiliter conglobatus. O cæcitas filiorum Adæ, qui per hæc vulnera in Christo nesciunt introire! Supra suas vires laborant in vanum, & aperta sunt ostia ad quietem. An ignoratis, quòd Christus est gaudium beatorum? Cur ergo tardatis per sui corporis foramina in illud gaudium introire? Quomodo insanitis, quia beatitudo Angelorum patet, & circumstans, aut paries eius confractus est, & vos introire negligitis? An forsan expectatis, quòd

A prius resoluatur corpus vestrum, non credentes quòd in Christo in præsenti anima valeat quietari? Sed crede mihi o homo, quia si in ipsum per hæc angusta foramina intrare volueris non solum anima, sed etiam quietem ac dulcedinem mirabilem inueniet corpus tuum: & quod carnale est, & ad carnalia tendit, ex illo vulnerum introitu fiet adeo spirituale, vt ceteras præter eas, quas ibi sentit, delitias repute esse nihil. Immo fortasse aliquando anima propter aliquā obedientiam vel vtilitatem dictabit esse recedendum, & caro allecta illa dulcedine dicet ibi esse immorandū. Et si ita accidit de corpore, quanta credis animā frui B dulcedine, quæ per illa foramina coniungitur cordi Christi? Certe exprimere tibi nequeo, sed experire, & scito. Ecce aperta est apotheca omnibus aromatibus plena, & medicinalibus opulenta. Per vulnerum ergo fenestras intra, & accipe medicinam sanatiuam, restauratiuam, præseruatiuam, & conseruatiuam. Ibi quascumque volueris species accipe. Ibi quæcumque delicata appetieris electuaria sume.

Si etiam suauitatis vnguentis volueris deliniri, per illa intrare vulnera non postponas. Ecce aperta est ianua paradisi, & per lanceam militis gladius versatilis est amotus. Ecce lignum vitæ tam in ramis, quàm C in stipite perforatum, in quibus foraminibus nisi pedes, idest affectus posueris, nō poteris capere fructus eius. Ecce apertus est thesaurus diuinæ sapientiæ, & charitatis æternæ. Intra ergo per vulnerum aperturam, & cum cognitione delitias obtinebis. O quàm beata lancea, & beati claui, qui apertionem huiusmodi facere meruerunt! O si fuissem loco illius lanceæ, exire de Christi latere noluissem, sed dixissem: Hæc requies mea in sæculum sæculi. (Ps. 131. d) Hic habitabo, quoniam elegi eam. O stulti, & tardi corde, qui ad possidendum aliquod vanum per incerta foramina introitis, & inde etiam exire multotiens non potestis; sed D ad possidendum Dei Filium summum bonum, candorem, & splendorem æternum per apertas vulnerū ianuas non introitis! O anima ad imaginem Dei facta, quomodo te potes amplius cōtinere? Ecce Sponsus tuus dulcissimus pro te vulneratus iam factus gloriosus, te cupit amplecti, & tibi dulcissima elargiri oscula, & ad ipsum negligis festinare? Nam præ nimio amore aperuit sibi latus, vt tibi tribuat cor suū: sibi etiam voluit pedes & manus perforari, vt cum ad ipsum perueneris, sic tuæ manus intrent in suas, ac pedes tui in suos, vt sibi inseparabiliter coniungaris. Obsecro secundum Apostolum omnia proba, hoc (1. Thess. 5. e) E experiri coneris, & si ibi bonū tibi videtur, inde amplius ne discedas. & non dubito, quòd si fueris expertus, omnia, præter ipsum, amaritudinem reputabis. Velles libēter tunc tibi illa vulnerum ostia, postquam intraueris, obserari, vt inde exire amplius non valeres. Admiraberis tunc valde tuam & aliorum super hoc habitam cæcitatem. Gaudebis nihilominus de tanta dulcedine, quam tu senties, & intantum etiam inflammabitur cor tuum, vt quasi nitens anima de corpore exire velit, & naturaliter in Christi vulneribus habitare. Et inebriabitur anima a tanta dulcedine & feruore, & vix poteris eam ad aliud inclinare. F O vulnera corda saxea vulnerantia, & mentes congelatas inflammantia, & pectora adamantina liquefacientia præ amore! O certe vita, dulcedo, & spes nostra! Si enim per meditationem istius passionis ad illam perueneris dulcedinem, de qua dixi, vel etiam ad maiorem, attende ne velis ipsam passionem meditari propter aliquam dulcedinem temporalem, sed vt tui Creatoris beneficium recognoscens in eius accendaris amore. Et hæc debet semper esse tua continua oratio.

ORATIO DEVOTISSIMA.

Domine sancte, Pater omnipotens, æterne Deus, propter tuam largitatem, & Filij tui, qui pro me susti-

nuit passionem & mortem, & Matris eius excellentissimam sanctitatem, atque beati Francisci, & omnium Sanctorum merita: concede mihi peccatori, & omni tuo beneficio indigno: vt te solum diligam, tuo amore semper sitiam, beneficium passionis continue in corde habeam, meam miseriam recognoscam, & ab omnibus conculcari, & contemni cupiã: nihil me contristet nisi culpa. Amen.

Qualiter debet homo niti ad compatiendum Christo crucifixo. Cap. II.

AD compatiendum Domino Iesu Christo, crucifixo, primo studeas quantum potes te vnire illi per feruentem amorem. Nam quanto feruentius diliges eum, tanto magis suæ compatieris passioni: & quanto plus ei compatieris, tanto plus erga eum tuus accendetur affectus. Vnde sic mutuo se augebũt dilectio, & compassio, donec venias ad perfectũ, nisi hoc remanserit propter aliquam tuam miseriam. Et præcipue studeas abijcere omnem præsumptionem, diffidentiam & negligentiam. Debet enim homo tam nobile opus aggredi humiliter, confidenter, & instãter, & cum quanta potest munditia cordis. Et quamuis homo videatur sibi indignus & nequam, nihilominus non desistat: quia ipse pro peccatoribus crucifixus est.

Instructio I. ad cõpatiẽdũ Christo crucifixo. Primo igitur sic tibi vniaris amore, vt cor tuum iã sibi non tibi videatur coniunctum. Quomodo enim tunc non senties eius vulnera, aut quas passiones habebit, quæ non perfundant cor tuum? Studeas ergo quãtum potes, vt cor tuum intret in ipsum totaliter, & te extra ipsum reputes esse nihil, & de te extra ipsum tamquam de nihilo curabis. Tota cura tua vertatur ad præsens circa Dominũ tuum passum. Nam eius es quidquid es, nec debes alteri de te quidquid exhibere. Si ergo translatus in ipsum sic fueris, non possum credere, quin eius vulneribus vulnereris, & perfundaris eius contumelijs, illusionibus, & opprobrijs. Tunc quãtam iucunditatem & dulcedinem assequaris, Dominus per suam misericordiam te faciat experiri. Male enim scirem hoc tibi calamo declarare. Et si hæc tibi nimis alta videntur, nec ad hæc bene pertingere potes, sicut velles; potes te adhuc exercere modo alio grossiori subsequenti.

Instructio II. Debes enim cogitare quantam passionem sustineres, si excoriareris sicut beatus Bartholomæus, vel assareris, vt beatus Laurentius, aut vsque ad ossa carnes tuæ dentibus ferreis lacerarentur, alias etiam cogita pœnas, quas volueris, & passiones. Et cum ita ista cogitando super te, conceperis quendam horrorem nimiæ passionis, tunc cogita quòd Dominus noster Iesus Christus pro te vilissimo peccatore multo grauiores, & intolerabiliores sustinuit in cruce dolores, quàm tu sustineres in passionibus supradictis. Tunc ergo rumina in corde tuo, quantam sustinuit angustiam & afflictionem, & quantus amor ad hoc ipsum induxit, & sic meditando afficiatur cor tuum illis doloribus quãtum potest, & quasi illos sustineres amarissimis lacrymis perfundaris: nec dubium quin in dulcedinem maximam conuertantur.

Instructio III. Et si adhuc hoc tibi non valet, melius experire. Facias tibi vnum bonum flagellum multum afflictiuum, & non nimis læsiuum, & in abscondito egregie te flagella nõ parcens corpori donec fuerit bene perfusum dolore. Et tunc cum illos senties dolores, ad Christum passum dirige cogitatum tuum, & meditare, quòd dulcis dilectus Sponsus tuus, amor tuus, desiderium animæ tuę, Angelorum solatium, beatorum præmium, Dominus Iesus Christus pro te vilissimo stercore voluit in suo corpore quasi sine comparatione sustinere multo intensiores dolores. Et non dubites, quòd vltimum istud remedium multum valet, A quia per passiones addiscit homo compati patienti. Ad hæc omnia addas orationem, vt quasi continue depreceris Dominum Iesum Christum, vt suis vulneribus mentẽ tuam vulneret: & vt per ipsas passiones & vulnera a sua largitate impetres, quod intendis.

Et si hæc omnia non valent tibi propter duritiem cordis tui, te tamquam stercus abhorrẽs plores amare, & dicas: Vsquequo cordis mei nequitia præualebit aduersus Iesum Dominum meum passum: cuius vulnera vicerunt diaboli potestatẽ, superauerunt primi parentis veneficia, confregerunt portas inferni, & aperuerunt portas paradisi, & intantum abundat ma- B litia cordis mei, vt non deuincatur a tam excellentissima bonitate. Quid ergo me nequius, & quid maius malitia cordis mei? Heu mihi quid faciã, qui nimiũ infirmus a passione Domini mei Iesu Christi nequeo recipere medicinã? Non cessent oculi mei a ploratu, donec lacrymarum abũdantia demolliat duritiã cordis mei. Heu, heu, quo ibo a spiritu tuo? Quid faciã ex quo animæ meæ vitam nescio inuenire, & erga me summam diffusionem diuinæ clementiæ non valeo degustare? Sedebo in sterquilinio & mentis meæ saniem, testa radam, affligam me de cetero, nec aliquatenus mihi parcam, donec in afflictione inueniam C Dominum meum afflictum. Mirum est certe quomodo homo habet patientiam in seipso: videns tantam nequitiam cordis sui, & non doleat. O cor pessimum immo diabolicum vsquequo resistes largitati immensæ! Quare magis delectaris in vulneribus peccati, quàm in vulneribus Iesu Christi? Quare magis compateris paruæ puncturæ pedis tui, quàm grauissimæ morti Domini tui, & intensissimo dolori capitis tui, vitæ animæ tuæ Christi? Vbi maior imbecillitas & insania? O homo, nonne tibi videtur quòd illum plus diligis, cui plus compateris in dolore? Et numquid ergo plus diligis pedem tuum, quàm Dominũ D tuum, quia scilicet isti pedi plus compateris in parua afflictione, & in illum quasi cor tuum tẽdis, quàm illi, scilicet Domino Deo tuo in maxima angustia & dolore, & parum aut nihil inclinatur cor tuum ad ipsum? O cæcitas immensa! o serpentibus deteriores, qui in afflictione compatiendo capiti, totum corpus suum exponũt flagello! Sed certe videtur quòd tamquam membra putrida iam sumus excisi a capite nostro Iesu Christo, quia ipso vulnerato, eius vulnera non sentimus. Heu, heu Domine mi, quare me fecici, si non debeo tibi esse coniunctus? Aut si tibi sum coniunctus, quare non sum tecũ pariter vulneratus? E Pro me Domine, pro me vulneratus es, non pro te: & tu vulnera portas, nõ ego. Quid est hoc? Ego debeo esse subiectum vulnerũ, & non tu: quia ego sum qui peccaui, ego qui inique egi: sed tu qui es innocens ouis, quid fecisti? Vertantur, obsecro vulnera hæc in me, & in domũ patris mei. Redde nobis Domine, redde vulnera nostra, ne tu qui innocens es, nocens appareas, retinens vulnera aliena, aut saltem tecum vulnera corda nostra. En mori volo, nisi vulneres mentem meam. Abhorreo videre cor meum non vulneratum: cum videam te Saluatorem sic pro me vilissimo cruci affixũ. Aut ergo Domine Iesu me F tecum conuulnera, aut certe da mihi licentiam transuerberandi meipsum materiali gladio. Nolo enim Domine sine vulnere viuere, quia te video vulneratum. Si hæc omnia non valuerint tibi, tam nobilissimo beneficio es indignus, & de cetero non repures te hominem, sed bestiam, & cum feris sit habitatio tua, quia indignus es consortio aliorum. Forte tamen si multum te humiliaueris, ille, qui respexit humilitatem ancillæ suæ, respiciet humilitatem animæ tuæ, & dabit tibi cor nouum, vt cognoscas Dominũ Deum tuum passum. Sed quando Domine Iesu, quãdo hoc erit? Differre Domine, mors mihi est. Et si multum expectaueris, forte desiderio liquefiam, & postmodũ in liquido vulnera permanẽtia imprimi non valebũt,

Instructio IIII. (margin)

Psal. 148. a (margin)

Iob 2. b (margin)

Nam

Nam anima mea Domine incipit iam languere, & A quasi ad nihilum redigor, desiderans tuis vulneribus consolari. O Domine Iesu, vbi est sapientia tua? An ignoras, quòd melius est te habere creaturam tuam vulneratã, quàm ad nihilum redactã? Non ergo me, quęso, differas vulnerare, ne multa dilatione amittas, quę tuo pretioso sanguine redemisti. Curre, curre Domine Iesu, curre, & me vulnera, quia fortasse nihil de me inuenies, si expectas. Sed heu mihi, quàm vilis factus sum: quia videtur etiam quòd Deus qui inimicos diligit, me odiat. Numquid ergo plusquam inimicus factus sum? Nam, vt inimicos redimeret, voluit letaliter vulnerari, & ego deficio, & non videtur curare. Non enim peto, vt pro me amplius vulneretur, sed vt mihi quasi iam mortuo applicet sua vulnera, & reuiuam. B

Domine Iesu ferrum, tuam creaturam insensibilẽ, voluisti tuum corpus vulnerãdo intrare, & me tuam creaturam rationalem intrare per iam facta vulnera non permittis. Quid est hoc? Numquid cor meum est durius, & vilius omni ferro? An cogitas, quòd crudelius est? Sed mea crudelitas non tibi oberit si intrauero, cum amodo sis impassibilis. Quantumcumque enim intrem per tua vulnera, & discurrã, & tuas carnes comedã præ amore, semper impassibilis permanebis, & meus satiabitur appetitus, ita tamẽ quòd amplius incendatur. Sed quid vociferabor amplius? Tardas, & non venis, & iam lassatus desiderio incipio insanire. Amor regit, & non ratio, & curro cum impetu quòcũque me volueris inclinare. Nam qui me vident, derident, & quod tuo amore sim ebrius, non cognoscunt. Dicunt enim, quid iste insanus vociferatur in plateis? Et quantum sit desiderium non aduertunt. Ignorant, quòd amor tuus incensus impedit vsum sensus, & quòd qui te feruẽter quærit, seipsum & omnia derelinquit, & qui te quærit puro corde, sic parum de extrinsecis curat, vt etiam quid faciat multotiens non aduertat. Veni Domine, bone Iesu, & noli amplius tardare, ne præ nimio desiderio fiã simpliciter sine sensu. Sed forsitan hoc requiris, vt cum ab omnibus fuero abstractus, purus intrem per vulnera tua gloriosa, quibus tunc plenarie vulneres amãtem. Tunc clamabo, & dicam: Heu, heu mihi Domine mi Iesu, quomodo te video crudeliter vulneratum, quãto dolore te video aggrauatum? Quis mihi hoc tribuat, vt pro te moriar dulcissime Domine Iesu? Te videre viuere in tanto dolore sustinere non possum, te aspicere horreo supra modum, te etiam liberari mors mihi esset: & ideo angustiæ sunt mihi vndique, & quid eligam ignoro, nisi tecum pariter crucifigi. Tuas angustias considerans in meipso deficio, etiam exanimis efficior præ dolore, & ira, quòd pro me sustines tanta mala. Quid fecisti Domine, quare pro me vilissimo ascendisti in crucem? Et quid sum ego vilissimus vermis, putredo detestabilis, pro quo tu Dominus omnium debeas sic affligi, cum tu sis sapientia Patris? Quare talem commutationem fecisti, vt dares vitam pro morte, veritatem pro vanitate, gratiam pro malitia, gloriam pro miseria? Quis quare hoc tu potens feceris, poterit cogitare vel iudicare? Nimia fuit dilectio tua, & in hoc apparuit abyssus, tuæ scilicet immensitas pietatis. Non enim in te video causam mortis, nisi superabundantiã charitatis. Nonne melius erat bone Iesu, vt non essem, quàm vt factus te occiderem? Et cur carnes meas nõ lacero præ dolore, aut quomodo me omnis creatura non occidit, qui fui occasio tuæ mortis? Nonne mirabile videtur me cogitare te tam nobilissimum & benignissimum Dominũ pro me tam vilissimo mortuum, & non statim deficere præ nimia tristitia? Et quomodo, si non esset tuæ contrarium voluntati, me materiali gladio non occido præ dolore, qui fui occasio tuæ mortis? Cum patientia ergo magna me debeo sustinere, sicut sustinerem aliquem inimicũ meũ coram oculis meis, cum video quem toto corde occidere affectarem, quamuis non auderem aliqua ratione: Nonne & hoc nequissimum est, quòd post tã admirabile & fructuosum tuæ passionis beneficium non cesso peccare in conspectu oculorum tuorum, ac si tua passio nihil esset? Te mihi dedisti, & te renuo, tenebras effugasti, & ipsas incurro, mundum abiecisti, & ipsum eligo, vel elegi. An non vides patientissime Domine Iesu, quod semper nitor facere tuæ cõtrariũ voluntati, & in facie tibi resisto aperte? Si dicis, Nolo vt hoc facias; dico, Volo. Si dicis, Volo vt hoc fiat; dico, Nolo. Scio te Dominum meum summum bonum esse, & nihil ego sum, & ad te, ac si nihil esses, non aspicio, sed conuerto cordis & corporis mei faciem ad ea, quæ vana sunt, & aliquando ad quæ incõgruum est nominare, & sic eis cor meum amoris vinculo colligatur, vt ad te, cuius est, nequeat eleuari. & hoc certe detestabilis abusio est. Sed numquid bone Domine Iesu voluisti pro me frustra mori, qui quem sic care emisti, pro nihilo perdidisti? Me tecum occidas, & pariter transfigas, ne a te valeam amplius separari, vt tecum possim viuere in æternum. Amen.

C

ORATIO DEVOTISSIMA.

Domine Iesu Christe, cor meum tuis vulneribus sauncia, & tuo sanguine inebria mentem meam, vt quocumque me vertam, semper te videam crucifixum, & quidquid aspexero, in tuo sanguine mihi appareat rubricatum; vt sic in te totus tendens, nihil præter te valeam inuenire, nihil nisi tua vulnera valeam intueri. Hæc mihi consolatio, tecum mi Domine vulnerari, hæc intima sit mihi afflictio sub te aliquid meditari. Non quiescat cor meum bone Iesu, donec inueniat te centrum suum. Ibi cubet, ibi suum terminet appetitum. Amen.

D

Meditatio compassiua in parasceue doloris quem tunc habuit beata Virgo Maria. Cap. III.

Stabat iuxta crucem Iesu Mater eius. O Domina mea, vbi stabas? Numquid tantum iuxta crucem? Immo certe in cruce cum Filio ibi crucifixa eras secum. Sed hoc distat, quia ipse in corpore, tu autem in corde. Necnon & eius vulnera per corpus eius dispersa, sunt in corde tuo vnita. Ibi Domina lanceatũ est cor tuum, ibi spinis coronatum, ibi illusum, exprobratum, & contumelijs plenum, aceto & felle potatum. O Domina cur iuisti immolari pro nobis? E Nũquid non sufficiebat Filij passio nobis, nisi crucifigeretur & mater? O cor amoris, cur cõuersum es in globum doloris? Aspicio Domina cor tuum, & id non cor, sed myrrham, & absynthium, & fel video. Quæro Matrem Dei, & ecce inuenio sputa, flagella, & vulnera: quia tota conuersa es in ista. O amaritudine plena quid fecisti? Cur vas sanctitatis fecisti vas pœnalitatis? O Domina quare non es solitaria in camera tua? Quare iuisti ad Caluariæ locum? Non est tua consuetudo Domina ad talia spectacula properare. Cur te non retinuit pudor mulieris, cur te nõ retinuit horror facinoris? Cur te non retinuit verecundia virginitatis? Cur te non retinuit loci turpitudo, F multitudo vulgi, detestatio mali? Cur te nõ retinuit clamoris vehementia, stultorum væsania, dæmoniacorum caterua? Hæc non considerasti Domina, quia cor tuum alienatum totum præ dolore nõ erat in te, sed in afflictione Filij, & in vulneribus vnici, & in morte dilecti. Non considerabat cor tuum vulgus, sed vulnus: non pressuram, sed fixuram: non clamorem, sed liuorem: non horrorem, sed dolorem. Reuertere Domina ad locum pristinum, ne cum percussione pastoris, te etiam amittamus, vt non vna hora vtriusque priuemur regimine. Non est consuetudo Domina, mulieres tali morte condemnari, nec etiam

contra te Domina sententia est promulgata. Sed, vt A puto audire hæc non potes, quia amaritudine repleta es, totum cor tuum versum est Domina circa Filij tui passionem. O mira res, tota es in vulneribus Christi, totus Christus crucifixus est in intimis visceribus cordis tui. Quomodo est hoc, quòd continens sit in cōtento? O homo vulnera cor tuum, si vis hanc intelligere quæstionem. Aperi cor tuum clauis, & lancea, & veritas subintrabit. Non enim intrabit sol iustitiæ in cor clausum. Sed o vulnerata Domina, vulnera corda nostra, & in cordibus nostris tuam, & Filij tui renoua passionem. Cor tuum vulneratum coniunge cordi nostro, vt tecum tuis vulneribus pariter vulne- B remur. Cur hoc tuum cor saltem Domina nō habeo, vt quocumque pergam semper tuo Filio videam te confixam. O Domina si non vis mihi dare tuum Filium crucifixum, nec cor tuum vulneratum, saltem quæso mihi tribue Filij tui vulnera, contumeliasq. & illusiones, ac opprobria, & illa, quæ in te sentis. Quæ enim mater est, quæ si posset & a se, & a suo Filio non auferret passiones, & in suo poneret seruo? Aut si sic inebriata es istis, quòd nec ea vis a tuo corde, nec a tuo Filio separare, saltē Domina illis ignominijs, & vulneribus indignissimū me coniunge, vt tibi, & Filio tuo solatium sit habere socium pœnarum. O quàm beatus essem, si possem vobis saltem in vulneribus so- C ciari. Nam quid est maius hodie Domina, quàm habere cor iunctum cordi tuo, & Filij tui corpori perforato? Nonne cor tuum plenum est gratiæ illius? Et si apertum est, gratia illa non decurrit in cor sibi iunctum? Et si Filius tuus gloria beatorum, quomodo si perforatum est corpus eius, non emanat illius dulcedo gloriæ in cor sibi iunctum? Non enim intelligo aliter posse esse, sed timeo ne simus aliquando longe, & credamus esse prope. O Domina quare mihi quod peto non tribuis? Si te offendi, pro iustitia cor meum vulnera. Si tibi seruiui, nunc pro mer- D cede peto vulnera. Et vbi est Domina, vbi est pietas tua, vbi est immensa clementia tua? Quare facta es mihi crudelis, quæ semper fuisti benigna? Quare facta es mihi amara, quæ semper fuisti dulcis, & pia? Quare facta es mihi auara, quæ semper fuisti liberalis, & larga? Non peto a te Domina solem, neque sidera, sed peto vulnera. Quid est hoc si de istis vulneribus es auara? Aut a me Domina vitam auferas corporalem, aut cor meum vulnera. Verecundum enim & opprobriosum est mihi, videre Dominum meum Iesum vulneratum, & te conuulneratam Dominam, & me seruum vilissimum pertransire illæsum. Certe E scio, quid faciam, vel tibi sine cessatione vel intermissione cum clamore, & lacrymis, tuis pedibus prouolutus postulabo, proclamabo, & ero nimium importunus, & hæc mihi tribues: aut si me percusseris, vt recedam, tamen stabo, & tua sustinebo flagella, donec ero vndique vulneratus, nec aliud a te nisi vulnera peto. Si autem sine percussione blandiri volueris, perseuerabo constans, & tua recipiam blandimēta, & ipsæ blanditiæ cor meum vulnerabunt amore. Si autem, nec quidquam dixeris, tunc cor meum vulnerabitur tristitia, & dolore, & sic sine dolore F non recedam.

Circa passionem Domini sex sunt consideranda. Cap. IIII.

CIrca passionem Domini Iesu sic potest homo se habere, vt consideret eam, primo ad imitandum, secundo ad compatiendum, tertio ad admirandum, quarto ad exultandum, quinto ad resoluēdum, sexto ad quiescendum.

Passio Christi considerāda est ad imitādum.

Primo igitur eam consideret ad imitandum, hæc enim est summa & perfectissima Christiani imitatio. Hæc est summa, & perfectissima vita imitando Christum. Hæc est summa, & perfecta religio, & religiosa perfectio. Hæc est regula, & exemplar perfectionis omnis vitæ & virtutis, scilicet Christum imitari in passione & morte. Sit ergo regula nostra viuēdi passio Saluatoris. & tanto amplius in hoc consolemur, quanto amplius Christo conformamur; & tanto amplius desolemur, quanto ab hoc exemplari, & regula amplius elongamur. Semper ergo, quantum in nobis est, velimus ab omnibus conculcari, deijci, vilipēdi, illudi, persequi, flagellari, & in diuinis obsequijs ab omnibus exprobrari. Simus nudi cū eo nudo, & nihil penitus cupiamus habere, immo habere aliquid, sit nobis grauissima pœna, & dolor immensus: nihil autem habere, plena exultatio. Abhorreamus dulcia, & delectabilia degustare, & potius velimus vilibus & amaris cibari, & desideremus quòd quælibet cibaria felleum nobis potius, quàm melleum ferant saporem: quia ipse Christus felle & aceto fuit potatus. Et, vt breuiter dicam, consideremus, quæ pro nobis sustinuit, qualiter in passionibus se habuit, & nos pro modulo nostro, quantum possumus, conformemus eidem.

Passio Christi considerāda est ad compatiendum.

Secundo deberet eam homo considerare ad compatiendum. Debemus enim considerare ipsius flagella, illusiones, & opprobria, & in corde nostro ruminare, & imaginari quanta ibi fuit deiectio, & contemptus erga Dominum nostrum Iesum Christum, quantus dolor, quantave afflictio in corde & corpore. Sic & ratione passionis, & compassionis pro peccatis nostris fuit. Consideremus ergo, quanta tunc amaritudine repletus erat Angelorū dulcedo, quantumq. aggrauabat eum non tantum pœnæ illatio, & nostra ingratitudo, sed & assistentis Matris afflictio, quam sic diligebat, & quasi deficere præ compassionis dolore videbat. Ibi Filius crucifigebatur cū Matre, & propter mutuam & intensam dilectionem ex compassione mutua erat nimia afflictio vtriusque, & maxime cum pro inuicem paterentur. Sciebat Mater, quòd Filius patiebatur pro ipsa, sicut pro reliquis redimendis. sciebat Filius, & certissime scrutabatur, quòd suus gladius ex compassione, Matris animam pertransibat. Vnde passio Filij erat passio Matris. Eia ergo Christiane hæc verte, & conuerte in corde tuo, & totum cor tuum reple conuicijs illis, & pœnis videns Dominum tuum, & Sponsum tuum pro te talia sustinere. Si enim ei per amorem bene vnitus fueris, tunc compatieris eidem. Si autem non sentis dolorem capitis, quomodo es vnum cū ipso? Et sicut plus compatiendum est capiti, quàm ceteris membris, sic magis sine comparatione sibi cōpati debemus, plusquam quantumcūque dilecto Filio, vel amico, immo plusquam tibi ipsi, si omnia prædicta patereris. Nunc ergo charissimi felle & absynthio, atque myrrha inebriemur, & solum eius vulnera sentiamus, transfigant cordis nostri intima, eius conuicia, flagella, & vulnera, nec in nobis sit, quod non perfundatur compassionis dolore, & affligatur intense.

Passio Christi considerāda est ad admirādū.

Tertio consideremus eam ad admirandū. Si enim consideremus quis, quæ, pro quibus passus est, multū mirari debemus. Quis, scilicet Filius Dei verus, summe potens, sapiens, & bonus, & simpliciter quidquid nobilitatis ei attribueris, nihil est adhuc respectu magnitudinis suæ. Omnia quantumcumque bona sint & magna, sunt sicut quædam fauilla, immo quædam vanitas in comparatione ipsius. Quæ, scilicet peregrinationem, fugas, sitim, famem, calorem, frigus, tentationes, horrores, persecutiones, sputa, opprobria, vincula, flagella, illusiones, & dolores, plagas, & vulnera. Conspuitur enim gloria, condemnatur iustitia, iudex iudicatur, inoffensus inculpatur, innocens infamatur, Deus blasphematur, Christus conculcatur, occiditur vita, obscuratur sol, luna denigratur, sidera dispergūtur: & hæc omnia tolerat patienter vt agnus, cum solo nutu omnem creaturam demergere posset in profundum inferni. Sed pro quibus hæc patitur? Pro nequis-

nequissimis mancipijs, pro sceleratissimis inimicis, A immo pro diabolicis viris, & per imitationem diaboli filijs, pro contemptoribus diuinæ maiestatis, & diuinæ bonitatis ingratis. Ergo talis & tantus, talia & tanta pro tam vilissimis, & abiectissimis passus est. Sed a quibus? a specialiter prædilectis, & alijs prælectis, quibus omnem benignitatem ostendit. a vilissimis maximus, a stultis sapientissimus: quia Dei verbum, & Dei sapientia. ab impijs summe pius, a sanie fœtidissima splendor æternus. In his ergo omnibus in diuinæ benignitatis, & largitatis admirationem eleuemur.

Passio Christi considerãda est ad exultandũ.

Quarto consideremus eam ad exultandum. Exultare in ea debemus de redemptione humana, B restauratione Angelica, & diuina clemẽtia. De redemptione humana sine dubio nimis gaudere debemus facta per Christi passionem & mortem. Quis, quæso, non exultet & gaudeat, cum cernit seipsum per hanc beatissimam passionem liberatum a damnatione æterna, a culpæ ignominia, a potestate diabolica? Sed quis non exultet in immensum, cum cernit Deum ipsum in tantum diligere, vt tantę vilitati, & pœnalitati subiecerit semetipsum pro eo? Non quòd gaudeat de eius vilitate & passione dico, sed de eius effectu, affectusq. & amoris manifestatione. Quis princeps in C regno vel imperio alicuius Imperatoris, vel Regis, cernens se tantum a Rege, vel Imperatore diligi, vt paratus esset mori pro ipso, non gauderet & exultaret? Quantomagis nos vilissimi homines, & nefandissimi peccatores, & serui gaudere debemus & exultare, cum videmus Regem regum, & Dominum dominantium, & Creatorem nostrũ Iesum nos ita continue diligere, vt immolauerit seipsum pro nobis in tam turpi & vilissima morte? Debemus etiam superextolli immensa exultatione. Plus enim sine comparatione me diligit, quàm ego meipsum. Gaudeamus etiam & exultemus, quòd per Christi passionem re- D staurata est Angelica ruina. Magna iucunditas debet nobis esse, cum videmus per Christi mortem tam nobile collegium reparari de nobis, vt fiat vnum ouile, & vnus pastor, & simus vnum in vno. In hoc enim debet tota cælestis curia, & etiam militaris Ecclesia gratulari. O certe amabilis, & venerabilis passio salutaris, quæ sic disiuncta coniungis, & transequestrata conglutinas, & vnis firmissime insimul, stringisq. vinculo consummati amoris & felicitate gaudij sempiterni. Præcipue autem gaudere, & exultare debemus cernentes in supradictis omnibus summam clemẽtiam Domini, Deiq. nostri Iesu Christi. Hæc puto E summam esse gloriam bonorum tam hominum, quàm etiam Angelorum, quanto intimius, & profundius contemplantur clementiam & beneuolentiam Dei, & immensitatem bonitatis eius. & hoc debet esse cuiuslibet contemplantis exultatio medullaris. Sed vbi, quęso, magis apparet diffusio bonitatis diuinæ, & benignissimæ clementiæ dulcissimi, & amantissimi Patris & Domini nostri Iesu Christi, quàm in passione sua, vbi talia, tanta, tam turpia & grauia sustinere voluit pro inimico suo liberando & glorificando, pro vanitate quadam digna morte æterna? In F istud gaudium intret homo, & reficiatur magnificẽtia benignitatis diuinæ. Accedat homo ad cor altum, & in corde suo exaltetur excellentissima, & inenarrabilis clementia Christi passi, &c.

Passio Christi considerãda est ad transformationem in ipsum.

Quinto etiam consideremus beatissimam Christi passionem ad cordium nostrorum resolutionem, & etiam perfectam transformationem in ipsum, quod fit quando homo non solum imitatur, compatitur, admiratur, & exultat, sed etiam totus homo conuertitur in eum, scilicet Dominum nostrum Iesum Christum crucifixum, vt iam quasi vbique, & semper crucifixus sibi occurrat. Immo tunc ille vere in ipsum resoluitur homo, quando exiens ex se, & superpositus vniuersis, immo super se abstractus ab omnibus totus est conuersus in Dominum suum passum, vt nihil videat, aut sentiat intra seipsum, nisi Christum crucifixum, illusum, exprobratum, & passum pro nobis.

Passio Christi considerãda est ad interni dulcoris quietem.

Sexto consideremus eandẽ beatissimã Christi passionem ad quietem dulcoris interni, quod fit quando resolutus homo, vt dixi, sitibundus eandem passionẽ ruminare non cessat, & intrans secundum posse suum illum passionis thesaurũ humiliter & deuote, liquescit amore deuoto, & feruida deuotione vel dilectione deficit a se, & requiescit in Christo crucifixo. Sed quanto ei plus inhæret, & appodiat, tãto amplius deuotissimo amore in se deficit, & liquescit. & quanto plus deficit a se amore, & deuotione, tanto amplius eidem dilecto pro se mortuo inhæret, & plus requiescit in eo. Et sic mutuo se augent adhæsio amoris, & deuotio, donec tota Spõsa absorbeatur ab illo camino amoris passionis dilecti. Sic in amplexibus Sponsi soporata quiescit, qui clamat, & dicit: Adiuro vos filiæ Hierusalẽ, ne euigiletis, neque suscitare faciatis dilectam, donec ipsa velit, &c. Sic ergo circa passionem Domini debet esse imitatio ad purgationem mentis, & dilectionem, compassio ad vnionem & amorem, admiratio ad mentis eleuationem, gaudium, & exultatio ad cordis dilatationem, resolutio ad perfectam conformationem, quies, & pausatio ad deuotionis compositionem. *Cant. 3. b. c*

Qualiter passio Domini adaptatur quattuor affectibus animi. Cap. V.

SEd necdum ruminare cessemus Christi gloriosissimam passionem, vt per eam dirigamur in omni bona affectione, virtute, sapientia, cogitatione, locutione, & operatione. Sed primo de quattuor affectibus animi videamus, qui sunt gaudium, dolor, spes, & timor. In hac autem beatissima passione datur nobilissimi gaudij materia, & vehemens exultatio. Ibi est etiam omnis inutilis, & nociui gaudij resecatio. Vbi est maior materia gaudij & exultationis, quàm circa Christi passionem, qua ab omni potestate diaboli liberamur, a culpa & pœna absoluimur, in Dei filios adoptamur, & Christo in matrimonium iungimur, qua etiam gratia largitur, cælum aperitur, gloria offertur & datur? Vbi est maior & excellentior gaudij materia, quàm vt videamus nos a Deo in tantum diligi, vt talia voluerit pati pro nobis? Est etiam ibi inutilis & nociui gaudij resecatio. Considera Domini nostri passionẽ beatissimã, & videbis quomodo resecanda est omnis consolatio corporalis, & omne gaudium corporale, & omnis laus humana. Est etiã in hac beatissima passione materia immẽsi doloris. In dolore enim Domini nostri Iesu Christi, debemus intime sibi condolere, & compati. Debemus etiam ei condolere, & multum dolere quòd peccata nostra fuerunt sibi occasio tantæ abiectionis, & tam immensæ afflictionis. Est insuper ibi materia spei. Qui enim proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo, etiam cum illo nõ omnia nobis donauit? Est etiam ibi vehemens materia timoris. Si enim pro delictis nostris passus est homo Deus, in quo non potuit esse peccatum, quanto magis punientur peccatores? Si enim sic actũ est in viridi, quid fiet in arido? Inuicem autem coniunge, scilicet gaudium & dolorẽ, spemq. ac timorem, ne desperationẽ incurras, vel presumptionem. Et sic aliqualiter adaptatio de quattuor animi affectibus patet. *Rom. 8. f* *Luc. 23. e*

Quomodo passio Domini adaptatur virtutibus, & primo fidei, & post de alijs. Cap. VI.

NVnc aliquantulum de virtutibus videamus diuinis. Quid dicimus de fide? Dico, quòd hæc est robur & fundamentum totius Christianæ fidei, vel religionis. Peto an Deus erat iste, qui passus est, an non?

non? Si sic, habeo propositum, quia ipsa passio veram humanitatem demonstrat, patet ipsum esse verũ Deũ & hominem. Si autem dubitas; ostendo tibi ex ipsa passione ipsum fuisse Deum. Nam si non erat Deus, & dicebat se Deum esse, erat superbissimus hominũ, immo & dæmonum: quia Lucifer numquam dixit se esse Deum, licet quantum ad aliud voluerit esse similis Altissimo. Sed sic superbũ impossibile est, tantam deiectionem, illusionem, passionem, & ignominiosam mortem subire, tam voluntarie, tam humiliter, tam pacifice, & velle cum peccatoribus reputari. Si enim non erat Deus, & volebat se ostendere Deũ, quidquid fuisset vilitatis, fragilitatis, & deiectionis, occultasset pro posse. Ideoq. nec famem, nec sitim, nec laborem, nec fatigationem, nec lacrymationem, nec timorem, nec vllum dolorem ostendisset, sed si habuisset libenter occultasset. Nec enim multum curasset se ostendere hominem, & maxime passibilem & mortalem, sed quod videretur esse apparentię sublimitatis, & magnificentiæ, vt posset aliqualiter credi Deus. Cum hæc simul credere sit difficillimum, & parum ad elationem superbi faceret reputari homo mortalis, quomodo obsecro dixisset, Tristis est anima mea, vsque ad mortem? Quomodo se dixisset Filium hominis? Si dicas, quòd non voluntarie, sed inuite passus est: hoc stare nõ potest, quia ipse dixerat: Ecce ascendimus Hierosolymam, & Filius hominis tradetur, vt crucifigatur, &c. Vnde prædixit omnia. Si dicas, quòd hæc ad deceptionẽ fecit, hoc nihil est, quod scilicet aliquis se velit morti tradere propter aliquã deceptionem. Si dicas, quòd videbatur mori, sed non moriebatur: ad hoc dico, quòd nullo modo homo, quantumcumque malitiosus, seu etiam diabolicus, nec etiam diabolus hoc fecisset: quia non erat ista via tradenda ad credendum aliquem non Deum esse Deum, sed potius contrariabatur. Quod patet; quia discipuli eius relicto eo abierunt, & vt dicitur in sola Virgine remansit fides Ecclesiæ. Stultissimum enim & incredibile est, nec etiam licet dicere, nec etiam cogitare, quòd homo quantumcumque diabolicus procuret se ab omnibus pro Deo coli, tam ignominiosa morte, & vilissima deiectione, sed potius econtrario, cum passio Christi sit Iudæis scandalum, gentibus autem stultitia. Ex qua gloriosissima passione arguitur, Iesum Christum non esse tantum verum hominem, sed etiam verum Deum, & omnium Dominum. Item si solam humanam laudem quæreret & appeteret, nonne descendisset de cruce, quando Iudæi dixerunt, Descendat nunc de cruce, & credemus ei? Hæc enim via passionis ignominiosæ, & si non esset expediens homini decipere volenti, vt ostẽsum est, tamen congruentissima fuit Deo saluare cupienti ratione suæ bonitatis, potentiæ, & sapientiæ, qui non procurabat nisi nostram redemptionem, & salutem, obediendo Patri vsque ad mortem.

Mar. 14. d — *Luc. 18. f* — *Matt. 26. f* — *1. Cor. 1. c* — *Matt. 27. e*

Est autem hæc gloriosissima passio, non solum fidei fundamentum, sed & spei erectio, vbi seipsum donauit: & charitatis inflammatio, vbi se pro nobis immolauit. Et hæc sufficiant de Theologicis virtutibus, & etiã de Cardinalibus. De quibus tamen latius tam in præcedentibus, quàm etiã in sequẽtibus patet.

Est nihilominus exemplum, & ratio perfectissimæ prudentiæ, temperantiæ, fortitudinis, & iustitiæ, sicut intelligentibus apparet manifestissime.

De septemplici ascensu contemplationis in passione secundum septiformem gratiam Spiritus sancti. *Cap. VII.*

IN hac etiam gloriosissima passione, gloriosissime lucet speculum sapientiæ & intellectus, consilij & fortitudinis, scientiæ & pietatis, & timoris. Sed qualiter ibi sit, & appareat summa sapientia, est sensus consummatus cogitare de ea, & quàm sapientissimus

A homo fiat in illa, & de alijs donis pertractare per singula nimis est prolixum. Adhuc tamen charissime frater potes in præclarissima passione, quam nominare sum indignus septem ascensus siue gradus contemplationis euidentissime speculari secundum septiformem gratiam Spiritus sancti, donum scilicet sapientiæ, & intellectus, &c.

Nã in illa beatissima passione crucifixus cũ Christo ad acumen contemplationis ascendit per sapientiæ donum hoc modo. Consideratio sapientialis est in hac beatissima passione, quando homo considerat potentissimũ pro nobis conculcari, sapiẽtissimum ad B modum stulti illudi, optimum amaritudine repleri, & tamquam pessimum turpissima morte damnari. Et ex hoc surgit mens in quandam admirationẽ tantæ dignationis diuinæ, & tantæ erga nos benignitatis indignos. Et tunc cum masticat illam passionem Domini sui Iesu, diligenter admirans in ea excellentissimam benignitatem Domini Dei nostri Iesu Christi erga nos seruulos suos, incipit mentis desiderium, & amoris ardor erga Dominum nostrum Iesum Christum intendi, & quadam auiditate hanc excellentissimam passionem & immensam Saluatoris clementiã ruminare. incipit eius gustus animi quodammodo C ineffabili dulcorari, amaritudine appetitus refici, & & totus homo interior alienari a se, & quietari in Christo. O mira, & a sæculis res inaudita! In ineffabili amaritudine, dulcor indicibilis reperitur: & in hoc perficitur contemplatio speculantis, quia summam, & inenarrabilem dulcoris suauitatem, quam sentit in consideratione illius summæ clementiæ, quã dignatus est pro nobis mori, coniungit cum amaritudine inæstimabili, quam sentit compatiendo doloribus Domini nostri Iesu Christi passi. Amaritudo enim compassionis animum recolligit, & vnit admiratio diuinæ clementiæ in eadem passione animum D iam vnitum eleuat, & totũ in Deum diffundit. O mira passio! o ineffabilis potatio! o confectio impretiabilis, commixtio ineffabilis, intimus dolor internæ compassionis cum immensa exultatione diuinæ bonitatis. Et quia ibi inenarrabilis amaritudo cum inenarrabili dulcedine reperitur, ideo inter vtrumque cõtemplantis animus obstupescit, & quasi ebrius corruit totus in Deum. In compassione illius amaritudinis fit quasi aurum in fornace anima purissima. In consideratione vero illius clementiæ, & benignitatis, fit anima ab illo sole iustitiæ splendissima. Fit quidẽ illa amaritudine homo innocentissimus, fit illa beni- E gnitate doctissimus. Fit homo interior illa amaritudine abstractissimus, & fit illa clementiæ immensitate diuinissimus. Quid dicam? Ecstaticus fit aspectus interior, & ab illa ineffabili clementia absorbetur, & tunc requiescit Sponsa cum Sponso, & mira suauitate sopitur.

Gradus primus per donum sapientiæ.

Est etiam ascensus in præamabili passione per donum intellectus hoc modo. Eo enim quòd homo cogitat, quòd Filius Dei voluit pro ipso redimendo talia sustinere, recognoscit quantæ nobilitatis sit anima sua, pro qua rediméda voluit Filius Dei mori: & hoc ipso ad nobiliora animatur. Et quia illum pretiosis- F simum sanguinem pro anima sua dealbanda effusum esse agnoscit, dedignatur se vilitatibus vitiorũ inquinari. Quia cognoscit etiam per illam beatissimã passionem ruinam Angelorum de hominibus reparari: ideo reuocatur ad angelice viuendum, & in cælestibus conuersari. Et quia videt Christum in cruce totum pro nobis expositum tribulationi, iam sibi omnia leuia videntur, dum tamen possit illi soli viuere, & placere. Recogitat quomodo ab ipso Christo dilectus est, quem pro se sic videt ignominiose, & acerbe tractatum, & amore ipsius accesus illud latus beatissimum pro suo modulo nititur introire, quod pro se, ac sibi dignoscit esse apertum. Ardescit quasi ignis animus eius, & cũ Christo toto corde desiderat crucifigi.

Gradus secundus per donũ intellectus.

cifigi. Suspirat, anhelat, & anxiatur totaliter illa passione perfundi, & plenarie in suum Dominum crucifixum transformari. In seruitute & miseria se reputat esse, nisi conseruetur in sanguine Redemptoris. Non se reputat hominem, sed bestiam, & peius quàm bestiam, nisi sit vestitus Dominica passione. Abhorret negligere tam nobilissimum Dei beneficium, & ideo semper, vel quasi, vult meditari de ipsa passione. Sicut enim vult semper redemptus manere, sic semper vult redemptionis pretium in corde portare. Suam vitam, & suas delitias reputat Christum passum, & ideo semper conuersatur cum illo. O quantus dolor, quantaq. tristitia, si videat cor suũ ad aliud inclinari! Inebriat se Christi cruore, & iam dedignatur perfrui alia re. Nam sanguis Christi ornat genas eius, vt Christiformis sit pura Christi Sponsa. Agnoscit enim quòd apertione lateris eius copulata est in coniugium eius. Et ideo semper vult stare ad latus eius. Palpat & tractat Sponsum suum vulneratum, & totum vulneratur cor eius. Applicat cor suum vulneribus Sponsi, perligat, & signat indissolubili vinculo charitatis, & sic colligatur vulnerata Sponsa cum vulnerato Sponso, & vulnus vulneri copulatur. Emanat Sponsi sanguis in vulnera Sponsæ, & ipsa deficit dolore, amore liquescit, ibiq. requiescit.

Gradus tertius per donũ consilij. Tertius ascensus est in illa beatissima passione per donum consilij, hoc modo. Recogitat animus contemplantis, quòd Dominus noster Iesus Christus crucifixus vsque ad crucis mortem fuit obediens Patri, omni vilitati, abiectioni, & derisui subiectus pro nobis, paternum cum sua deiectione requirens honorẽ, vt sicut quantum ex parte nostra erat, peccatis nostris inhonorauerāmus eũ, sic seipsum inhonoraret ignominiose moriendo pro nobis. Recogitat etiam quòd si Christus semper fuerit pauper in cruce, tamen pauperrimus fuit, cum expoliatus, nudus remansit pendens in ligno. Recogitat etiam quòd in cruce fuit amaritudine & doloribus plenus, qui Angelorũ dulcedo & solatium erat. Elongata enim fuit ab eo omnis delectatio & consolatio temporalis. Ex his ergo consurgit animus ad similia facienda, etiam se abstrahere cupit ab omni appetitu honoris, & ab omni rerum possessione, ac ab omni corporali consolatione. Primo ergo intuens Christum Dominum suum abiectum & vilificatum, non iam temporalem honorem appetit, sed toto corde desiderat cum Domino suo omnem vilitatem, abiectionem, & derisionem subire: in quibus possit Domino suo aliqualiter conformari: honores tamquam vilissimum stercus abhorret. Iam non desiderat placere hominibus, sed potius quantum in se est, omnibus displicere, & ab omnibus abhorreri, semper tamen ad Dei honorem: & etiam si indifferenter esset vtrumque, vituperium potius appeteret quàm honorem. Sunt enim ei fœtidissimæ sanies laudes sui, idest de seipso. vnde solum diuinas laudes requirit, ibiq. totus affluit, resoluitur, & siti inextinguibili inæstimabiliter in omnibus solum diuinum honorem requirit. Iam non ad se reflexus, nec ad alia obliquatus, sed totus rectissime tendens in Deum. Tunc maxime lætatur eius animus, quando vituperio suo honorificat Deum: quia ad vtrumque anhelat cor eius, & vtrumque respicit in Christo crucifixo fuisse. Sed quid dicam de paupertate? Sẽper vellet esse nudus cum nudo in cruce: dolor enim sibi est intimus aliquid habere, gaudium maximum non habere siue in proprio, siue in cõmuni, siue quãtum ad dominium, siue quãtum ad vsum. Vsus enim paupertatis maxime ei placet. Sed quia necessitas, aut spiritualis vtilitas non permittit eum aliquorum vsibus non indigere. ideo secundum quòd ad honorem Dei videt esse, tenet ea, sed tamen quasi gladium acutum in corde. Et ideo paucioribus vtitur, quibus potest, alleuians se amplius quo potest, nec delectatur in multiplicando, sed gaudet in abijciendo. Sed quid de corporeis consolationibus & delitijs dicam? Ab omni breuiter consolatione, quæ non est a Deo, vel secundum Deum, vel in Deo, se abstrahit quantum potest. Semper desiderat amaritudine & afflictione cum Christo repleri: quidquid complacet suo corpori, aut corporis sui oblectationi, corde abhorret. Nõ potest gaudere, non potest lætari, nisi videat se illis beatissimis vulneribus conformari. horret in consolationibus, in amaritudinibus & doloribus gaudet. Sic ergo egregius contemplator per donum consilij in passione Christi se ab omnibus abstrahens totus in Deum tendens super omnia eleuatur, a seipso abstractus, solum in Dei honore, in Christi vilificatione & afflictione, cor suum, & sua meditatio conuersatur. Iam solus cum solo conuersatur, & circa diuinos honores, circa æternas diuitias, circa immensas Dei delitias negotiatur in prædicta passione anima delicata. Ibi habitat, ibi requiescit, in Domino suo dulcoratur, cor liquescit, pectus, mens supra se eleuatur, inebriatur anima spiritualibus delitijs, & in eis sepelitur.

Gradus quartus per donum fortitudinis. Quartus ascensus est per donumq; fortitudinis, per hunc modum in prædicta passione. Nam anima diligenter illam passionem Domini sui ruminans considerat Christi fortitudinem aggrediendo, tolerãdo, subiugando. In aggrediendo tam voluntarie tam opprobriosa certamina, offerẽdo se ad tam vilia, & acerbissima perferenda pro nobis idolatris & inimicissimis suis. In tolerando tã acerba & vilia pro creatura sua, quàm in momento destruere posset, quasi mansuetissimus agnus, immo sine cõparatione mãsuetior in tolerando. In subiugando se in cruce diabolum superauit, & mortem moriendo destruxit. Sic & fortis Christi miles, & imitator Domini sui quanto res difficilior, quantoq. ignominiosior, tanto feruentius & ardentius, atque libentius aggreditur eam, dũ tamen sit ad Dei honorem & laudem, aut aliorum salutem, vel propriæ animæ vtilitatem, quod totum ad honorem Domini est. Nam nihil ei difficile esse vel ignominiosum videtur, dum pro eo facit, qui pro ipso indigno talia est aggressus: immo omnia dulcia, omnia amabilia, omnia laudabilia, & desiderata iudicat. Quanto magis assimilatur illi ignominiosæ passioni, illã libetius astringit, amplectitur auidius. Hæc quærit, hæc recogitat, hæc scienti animo adimplere desiderat. Non dicit, Quare mihi impositum est hoc vel illud onus? sed dicit, Quare non subeo hoc, & illud grauissimum & vilissimum opus? Ex hoc nititur etiã imitari Dominum suum Iesum in tolerantia passionum. Fit enim agnus & coram se tondentibus irridentibus & flagellantibus obmutescit penitus, immo in omnibus his arridet cor eius, vidẽs se Domino suo conformari, & pro meritis digna pati, & eo ipso Dominum honorari. Imitatur etiam Dominum in fortitudine dominandi. Subiugat enim sibi omnem animi sui appetitum, vt ad nihil nociuum, nihil superuacuum, & inutile extẽdatur. Quasi castrum fortissimum cor suum custodit, vt non solum nociua, sed etiam otiosa, vel infructuosa permittat ibi rogari. Omni custodia custodit cor suum, & semper vult diuina vel ad Deum suum tendentia ruminare. Et quia dum in hac vita sumus semper, vel quasi semper tritico paleæ admiscentur; ideo semper vẽtilabrum tenet in manu ad continue perflandum & purgandum aream suam. *Matt. 3. c. & Luc. 3. d.* In ostio cordis suiipsius statuit versatilem gladiũ, vt ipsum quasi Dei paradisum custodiat diligenter. *Gen. 3. d.* Quique cogitatus in corde suo vesci voluerit ligno vitæ, hunc diligenter fouet & nutrit: qui vero ad lignum vetitum solum aspectum direxerit, illum statim a corde suo abscidit. Non ibi introitus colubri tortuosi, nec muliebris cogitatio reperitur. Et si inueniatur, cum vituperio, & cum impetu remouetur, solumq. ibi virilia nutriuntur. Hic vere potest diuinæ contemplationi adhærere, qui purgato corde,

corde,& mundo corpore incedit. Non enim leuat oculos ad vana, aures ad inutilia vel nociua, non nares ad odorifera, non gustum ad dulcia, non tactum ad mollia: sed totaliter interius & exterius cum omni diligẽtia se custodit,& dominatur sui plenarie secundum quod potest assequi in hac vita: sicq. propter sui puritatem aptissimus fit ad susceptionem diuinarum irradiationum. Libenter in tam puro habitaculo habitat sol iustitiæ,& fulget in quibuslibet angulis eius. In intimis eius resplendet claritas huius solis,quia nec impediens inuenit,nec resistens: splendet,& resplendet, donec illud cor purum absorbeatur diuina claritate. Tunc anima super se eleuata,diuinam caliginem intrat, tunc clamat & dicit: Et nox illuminatio mea in delitijs meis. *Ps.138.b*

Grad' quintus per donũ scientię. Quintus gradus per donum scientiæ est in beatissima passione Domini nostri Iesu Christi. Et si velis accipere donum scientiæ in medio nationis prauæ & peruersæ prudenter conuersari; primo clarissimum speculũ de hoc inuenies in hac beatissima passione. Possumus tamen præfatum donum sciẽtiæ accipere,prout est inferiorum cognitio,prout ipsa sunt auxiliantia,& inducentia ad spiritualia, & supercælestia contemplanda, & hoc in passione Domini nostri Iesu Christi inuenire poterimus maxime considerantes correspondentiã figurarum. Et reperies ibi mirabilem thesaurum sub illis figuris absc̃oditum, in quo mira deuotionis suauitas, & animarum satietas fodienti cum diligentia elargitur. Videas ergo qualiter figuræ,& diuina Scriptura in Domini passione clarescunt, & inde postmodum altius eleuare ad admirãdam sapientiam,& clementiam Dei Patris nostri,qui sic ad vtilitatem nostram omnia tam diligenter ordinauit. Omnia ergo inquantum possumus ad Christum crucifixũ reducamus. Dicamus igitur: In principio creauit Deus cælum,& terram, idest in Filio sic crucifixo Angelicam, & humanam naturam restaurauit,humanam redimendo, Angelicam de hominibus reparando. Dixit Deus: Fiat lux. Ipse in cruce lux est expellens omnes peccatorum tenebras per sui præsentiam faciens diem, & per absentiam noctem. Fecit etiam firmamentum in medio aquarum in cruce,diuidens consolationes temporales ab æternis, vel diuidens aquas sapientiæ humanæ ab aquis sapientiæ diuinæ, vel diuidens aquas vitiorum ab aquis gratiarum, vel aquas tribulationum ab aquis diuinarum consolationum. Item in Christo existente in cruce congregatæ sunt aquæ, quæ sub cælo erant: quia Deus posuit in eo omnes iniquitates nostras, id est pœnas pro nostris iniquitatibus debitas. In eo vero facta est congregatio aquarum, quia in eo fuit diluuium passionum, amaritudinum, & opprobriorũ: & ideo gratia sui terra apparuit arida. Qui enim pro peccatis nostris digni eramus inũdatione omnis pœnæ, liberati sumus merito passionis suæ. Vnde vere ipse fuit mare magnum, & spatiosum nimis, & profundum. Et sic discurre per Scripturas secundum quod Dominus tibi dabit: quia quasi infinita inuenies ibi,quę pulcherrime Dominicam passionem designant. Nec tamen si multo plus sine comparatione essent, sufficerent ad ipsam plenarie declarandam. Et si quis bene & diligenter eas Scripturas recolligeret, & videret, in quo ista & illa Christi passionem ostendunt. videret in eis mirabilem correspondentiam, & audiret ibi mirabilem melodiam, quæ miro modo dulcoraret cor suum, & faceret eum ingredi in Sanctuarium Domini. Accipe vnam quantumcumque vis alienam figuram de passione Domini nostri Iesu Christi, & videbis quanta est ibi dulcedo, si bene cum diligentia ruminetur. Vide,obsecro, illam Abrahæ figuram de vitulo, quem tribus Angelis ad vescendum dedit, quantam dulcedinem continet contemplationis, quæ tamen in apparentia parum,vel parua apparet. Quantam ergo continet

Gen.1.a — *Ibidem.* — *Ibidem.* — *Ps.103.c* — *Gen.18.b*

A dulcedinem, quæ in ipso primo aspectu ipsam mentem dulcorat, sicut est illa ligni vitæ in medio paradisi, idest Christi in cruce in medio Ecclesiæ, siue in corde Virginis, quæ erat sicut paradisus, & de fonte egrediente de loco voluptatis, idest de latere Christi,&c. Quid est, obsecro, Abraham vitulum tenerrimum de armento dare ad vescendum tribus viris,nisi Deum Patrem, suum Filium vnigenitum innocentissimum, immo gratiæ & veritatis plenum pro nostris iniquitatibus tradere morti crucis? Et quid est tres viros vitulo vesci, nisi ex illa passione toti satisfieri Trinitati, quæ erat pro nostris iniquitatibus ad B iustitiam famelica? In hoc apparet illius figuræ dulcedo, quòd per Abraham intelligitur Deus Pater, & per vitulum Filius, & per illos tres viros ipsa Trinitas, cum tamen non distinguantur Pater, & Filius ab ipsa Trinitate, nisi quia sunt de tribus personis duæ. In hoc dico apparet ineffabilis,& mira dulcedo cordi contemplantis: quia Deo ad iustitiam famescẽte in seipso propter nimiam benignitatem suã iudicium flexit. Alioquin deuorasset nos iustitiæ fames: quia non erat qui satisfacere posset illi appetitui,nisi iste vitulus tenerrimus. Deus ergo Pater tradidit Filium suum omni afflictioni, & derisui ad satisfaciendum sibi, & Filio, & Spiritui sancto pro in-C iuria eis illata a nobis. Quid est hoc? Numquid,quia offendimus eum, debuit seipsum iudicare? Nonne aliter potuit vindicare se, nisi adiret pœnam offensæ? Ipse Christus erat offensus a nobis, & iterum iudicatus fuit a nobis, & in nobis, & pro nobis, & hoc secundum diuersas naturas, tamen eadem persona fuit offensa, & iudicata. Comede ergo tu frater dulcissime de vitulo Abrahæ,si vis mirabilem refectionem habere. Attende etiam quidquid in figura sequitur: Filius Abrahæ promittitur de Sara post vituli comestionem, cum tamen essent ambo senes prouectæq. D ætatis. Quid est hoc? Numquid post mortem Christi nascitur denuo Christus,qui per Isaac intelligitur? Sic certe in cordibus nostris. Nam iste Abraham senex,est Deus Pater, qui antiquus dierum in Daniele vocatur propter principalitatem auctoritatis, quæ residere consueuit apud senes. Non enim in eo est durationis successio. Nam etsi propter immensitatem sit eius duratio interminabilis vitæ possessio, tamen propter nimiam simplicitatem est tota simul. Iste pater antiquus de Sara antiqua post vituli comestionem genuit Isaac, idest vnicum filium, quem genuit,& generat ab æterno, idest postquam pro nobis E in cruce immolatus est, in mentes nostras omni malitia antiquatas misit non per loci mutationem, sed per mentium nostrarum irradiationes: & tunc ridere vere potuimus, quia dulce lumen, & delectabile oculis solem iustitiæ intueri potuimus. Et ideo vere Isaac dicitur risus noster. Sed numquid Domino mirabile fuit, quòd antiquus de antiqua generaret? Itẽ omni admiratione dignum, & gratiarum actione, quòd ille,qui est summæ maiestatis,& antiquus propter auctoritatis principalitatem, vilissimarum animarum, & idolatrarum,omniq. malitia antiquatarũ voluerit recordari. Sed hoc maxime mirum videtur, F quia post mortem vituli; idest Filij: quia eo ipso digni eramus carentia eius, quia ipsum occideramus. Fecit ergo benignissimus Dominus antiquato tempore, & antiquata malitia,nobis bene, quia facimus ei male. occidimus Filium suum, & illa morte nobis ipsam damnauit. Vide & attende mirabilia Dei. Sed non ne anxiaris in corde in nouissimis diebus, iam sene Sara? Quid si Sara mortua esset? quid si paululum expectasset, qui tanto distulit tempore? Nonne defecissemus in iniquitatibus nostris, nisi esset Isaac amplius risus noster? Sed quare plus modo, quàm prius? Nonne quia abundauerunt iniquitates præ ceteris? Gratias tibi Domine Iesu,gratias agimus: quia recordatus es nostri, repugnantibus meritis nostris. *Dan.7.c*

Totum

Totum ergo me tibi debeo, immo in infinitum plusquam totum, si possem: quia non solum me fecisti totum, sed immensa etiam benignitate tua me refecisti. Accedam ergo, & attendam ad te totus, & tibi totaliter adhærebo. Ibi requiescat cor meum, & de cetero per deuia non discurrat. Si ergo in prædicta passione mens eleuari debet per scientiam figurarum correspondentium, & præfigurantium ipsam beatissimam passionem, debet enim eas cum summa diligentia ruminare, & in illos diuinæ bonitatis, & benignitatis thesauros per ipsarum considerationem introire, donec intantum eleuetur, vt tota mens in Christum suum Dominum vulneratum totaliter B perfundatur, & eius amore absorbeatur cor eius. Hoc tamen donum Dei est, totumq. ab ipso recognoscere debet, faciat tamen quod in se est.

Gradus sextus per donū pietatis. Sextus est etiam ibi ascensus per donum pietatis. Cum enim homo considerat illa intima pietatis viscera Domini nostri Iesu Christi, quæ super nos effudit in cruce taliter moriendo pro nobis, mouetur & aperitur cor eius erga proximum suum, vt libenter pro salute sua se totum ei impendat, pro quo videt suum Dominum crucifixum. Dilatatur cor eius ad sanguinem Christi Redemptoris, & sicut toto corde compatitur Domino suo Iesu Christo in cruce pen- C denti, ita intime, & quasi sibimetipsi condolet proximo suo ab ipsis vulneribus recedenti, immo istum sanguinē conculcanti. Ideo vulneratur cor eius propter contemptum sui Domini vulnerati, & propter compassiones, scilicet proximi, beatam vitam in æternam mortem voluntarie cōmutantis. Dei videt contemptum, mortem Christi Filij Dei vnigeniti contēptam, eiusq. pretiosissimum sanguinem conculcatū, nobilissimam creaturam Dei imagine insignitam voluntarie ire ad inferni suspendium. Et sicut malis cōdolet, ita bonis congaudet, videns eos recipientes effectum vulnerum Iesu Christi. Cum omnibus in- D trat vulnera illa, & fit vnum cum illis. Cum gaudentibus de bono gaudet, & cum tristātibus de malo tristatur Quemlibet proximum reputat seipsum, vidēs se & proximum esse ab eodem creatos, cōsimili imagine insignitos, eodē sanguine redemptos, & ad idem præmium ordinatos. Et ex hoc præcipue ad proximum cor suum aperit, quia videt Dominum suū pro omnibus crucifixum: & ideo ipsum in omnibus requirit, in omnibus considerat, & in omnibus pro suo modulo intuetur, scilicet Christum suum contēplans totusq. est proximi: quia totus est crucifixi. O quantum cordis gaudium, quantumq. tripudium cum vi- E det is proximum suum Dominū bonis operibus honorare! Non inuidet, non æmulatur, non detrahit, non retrahit, non impedit, non retardat signis, dictis, aut factis, causaliter, seu occasionaliter, sed totaliter sitit proximi profectū, & detestatur defectum, vtrūque reputans suum. Et hoc maxime placet Domino nostro Iesu Christo crucifixo: quia pro ipsarum salute, & paterno amore est ipse affixus in cruce. Animarum, salus honor diuinus, compassio proximi, inflammatio sui sunt proprie attendenda in vulneribus Christi, & per illius pietatis donum modo mirabili anima eleuatur in Deum suum. Quādo enim homo F inquantum potest, se nititur conformare illi diuinæ pietati, quam erga nos manifestauit in cruce: tunc anima præcipue complacet ipsi Christo. Et ideo sibi conformatam, sibi dilectam ad pietatem apertam, ad suos amplexus tamquam Sponsam electam adduxit, hanc amat, hanc diligit, hanc stringit quam videt secum idem sentire, sibi compatiendo: idem sapere, Deum honorando; idem zelare, animas sitiendo; in seipsum trāformari nimio amore ardendo. Ideo pie-tas ad omnia vtilis est, quæ & diuinum honorem ap- 1.Tim.4.c petit, & dolores ab animabus expellit, & animarum fructus sitit, & Christi sanguinem in anima sua requirit & amorem erga Deum & proximum, erigit, & ignit, &c. Attēdamus ergo charissimi, quia pro certo credo quòd istud donum inter omnia, & forte præ alijs immo firmiter credo, quòd præ alijs placet Domino Deo nostro Iesu Christo. Faciamus ergo, obsecro, beneplacitum eius, & pietatem suam hauriamus de latere eius. Simus omnes vnum in Domino nostro crucifixo, & nihil nisi Iesum in proximo requiramus, & sic in proximum tendamus, vt super Christi vulneribus recurramus cum ipso. Non proximū nostrum aspiciamus, vt pulchrū, aut huiusmodi, quæ animam retrahere a Christi, vel eius amore possunt; sed vt Christi morte redemptum, sanguine Christi perfusum. Anima proximi cum sanguine Christi intret in cor nostrum, nihil nobis sit difficile, nihil videatur vile, etiam ignominiosa morte mori pro illo, pro quo Dominus noster est cū tanta ignominia crucifixus: immo omnes sitiamus pro animarum salute omnem afflictionem, omnem ignominiam, & mortem etiam turpissimam sustinere. Sit vnusquisque proximus sicut cor nostrū, pro quo fuit cor, vel corpus Domini nostri Iesu Christi tot doloribus aggrauatum. Multiplicemus prædicationes, exercitationes, bona exempla, orationes, ieiunia, genuflexiones, vigilias, & vilificationes pro animarum salute. Hoc sit officium nostrum, hæc gloria & consolatio nostra semper pro animabus aliquid Deo offerre. Non cesset lacrymarum fons ab oculis nostris pro nostris & proximorum peccatis. Sufficiat nobis charissimi his doloribus in hac valle miseriæ satiari. Semper proximorum peccata, & nostra pendeāt in oculis nostris, immo intrent & penetrent intima cordis nostri, & semper vbique, & in omnibus Dominus noster Iesus Christus pro peccatis nostris crucifixus occurrat. Hæc pietatis ascensio totum emollit cor & dilatat, & inter Christi amplexus collocat, & quietat.

Septimus gradus ac vltimus est per donum timoris, a quo omnis perfectio actionis & contemplationis obseruatur, vel conseruatur dumtaxat vt seruitus excludatur. Et est iste ascensus per hunc modum in passione Domini nostri Iesu Christi. Quando enim homo videt, quòd Filius Dei Dominus Deus suus natura humana assumpta tanta pro peccatis nostris sustinuit, & tam grauissime peccatum nostrum in se iudice innocentissimo, immo Deo nostro pijssimo vindicauit: considerat quanta pœna, quantis opprobrijs atque illusionibus & flagellis dignus est ipse, qui ipsam nequitiam perpetrauit. Cognoscit etiam ex hoc, quātum peccatum suum summæ maiestati displicuit, & quantum ipsum abhorruit, dum ad ipsum abluendum suum Filium tradidit morti crucis. Sicut enim Deo displicet Filij contemptus & occisio, sic suo modo ei nostrum displicet peccatum, pro quo facta est illa traditio, immo tantum peccatum nostrum abhorruit, vt potius mortem Filij, quàm peccatū sustineat, magis sibi placuit Filium tradere cruci, quàm dedecus peccati sustinere. Videat ergo homo & consideret, quantum illam maiestatē offenderit, dum ipsum Deum etiam post tale iudicium contempsit, rursus quantum in se est Dei Filium crucifigens. Mirum est quomodo homo nimio timore non continue tremit coram Deo, quem offendit, sicut tremit populeum folium cum a magno vento mouetur, & deberet quasi in cinere & terra præ timore resolui. Recurramus ergo charissimi ad vanitatem & nequitiam nostram, & diuinam offensam, & coram ipso nos humiliemus quantumcumque poterimus: quia adhuc modicum est secundum quòd congrueret nequitiæ nostræ, & maiestati suæ. Paueamus atque vereamur oculos nostros ad cælum leuare, & tendamus pectora more publicani, vt nobisipsis peccatoribus misereamur. Dicamus: Magnum est, si indignabitur aspicere nos, qui pro vilissimo stercore contempsimus ipsum. Timore reuerētiæ illius summæ maiestatis in nihilum, prout possumus redigamur: & de cetero de nobis nō nisi

Gradus septimus per donū timoris.

nisi vilia sentiamus. Contra nostram prauam nequitiam animemur, & nosipsi nostri iudices simus, vindicemus in nobis iniuriam Domini nostri, & quantum possumus nos conculcemus, dicentes vnusquisque intra se: Si pro peccatis meis Dominus meus ita vilificatus est, & afflictus; quomodo meæ vilitati & afflictioni parcere potero, qui peccaui? Absit a me, vt de cetero presumam de me, nisi detestabile, vilissimum, & abominabile stercus, cuius fœtorē ego ipse sustinere non possum. Ego ipse, qui contempsi Dominū Deum, & pro quo mortuus est Dominus meus Iesus. Iam horrent me vestimenta mea, & mirum videtur, quo modo me non detestatur omnis creatura, quia omnium Creatorem contempsi. Sic tamen timere debemus, vt semper de Dei infinita clementia confidamus: quia certe in infinitum sua bonitas excellit malitiam nostram. Et iste supradictus timor, & humilitatis, & reuerentiæ est miræ ascensionis occasio: quia tunc præcipue ducitur homo ad superabūdantiam gratiæ. Sed ne tibi displiceat charissime frater, si huius timoris occasione aliquam digressionem fecero a Dominica passione. Intendo enim tandem reuerti ad illam. Vt plenius ergo huius timoris conceptum tibi exprimere valeam; iam mihi videtur, vt tota huius mundi machina post me, & contra me nefandum proclamet, & dicat: Iste est ille, qui Dominum Deum nostrum contempsit, & contemnit. Iste est vanissimus & nequissimus, qui ille plus vanitatem quàm Dominum dilexit. Iste est ille pessimus & ingratissimus, qui plus diabolicis figmentis, quàm diuinis beneficijs est tractus, plus sibi complacuit diabolica nequitia, quàm diuina beneuolentia: magis eligit esse seruus diaboli, quàm filius Dei. Iste est, qui in præsentia Dei ei iniuriari non timuit. Iste trahi non potuit diuinis blanditijs, nec terreri diuinis iudicijs. Iste certe est, qui diuinam potentiam, diuinam scientiam, diuinam sapiētiam, diuinamq. bonitatem suis maleficijs contempsit, & quantum in se fuit, irrisit. Plus timuit vni infirmissimo viro iniuriari, quàm summæ potentiæ Dei. Plus verecundabatur corā aliquo vilissimo rustico aliqua turpia peragere, quàm coram summæ sapientiæ Deo nefandissima perpetrare. Plus amplexus est stercus fœtidissimum, quàm summe bonum, & summe suauissimum, cum tamen id esset in prohibitione, istud in præcepto, & exhortatione. Iste est, qui Deū pro nihilo reputauit, & non pro Deo adorauit, & vanitatem supra Deum dilexit, conuertebat se ad abominalissimam saniem, & dorsum vertebat ad diuinam maiestatem. Quid dicam? Omnia abominabilia non timuit in Dei præsentia perpetrare: nec veritus est Creatorem suum. Clamant suo modo creaturæ, & dicunt: Iste est, qui nobis abusus est, & qui debuit in beneplacito Creatoris nos ordinare, fecit nos ad diaboli dolum seruire: dū nos supra Deum amauit, magnam nobis iniuriam fecit. Iste est nefandissimus homo, qui nos ad honorē Dei factas in iniuriam Dei conuertit: debuit nobis in beneplacito Dei vti, & voluit potius nobis in diabolica seruitute abuti. Erat anima eius ad imaginē Dei facta, & ipsam deturpans voluit omnium nostrum imagine insigniri. Terrenior enim fuit terra, fluxibilior aqua, vanior aëre, plus ardescens vel ardentior igne, concupiscentia, durior saxis contra se, crudelior brutis contra alios, venenosior basiliscis. Quid dicā? Nec Deum timuit, nec homines reueritus est: suum venenum quantum in se fuit in multos diffudit, nūc oculis, nunc cogitationibus, nunc verbis, nunc gestibus & factis. Non suffecit ei Deo iniuriari in se, sed & alios ad Dei iniuriam, quasi inquātum potuit, prouocauit. Quid dicam? Seipsum quasi aliquid magnū non omnipotentem Deum existimauit, dum nec Dei voluntate, nec aliqua lege voluit regulari, sed pro libito contra Deum, & prout sibi placuit sua voluntate vagari, se pro suo posse supra Deum erexit. Si Deus

A suum non adimpleuit beneplacitum, & aliqua aduersa intulit, vel non semper suæ felicitati prouidit; contra ipsum Dominum Deum suum, quasi cōtra vnum suum famulum turbabatur. Non Deum dilexit propter Deum, sed propter seipsum & Deum ordinans ad se, tamquam ad finem. In sua propria voluntate omnia ad se, tamquam finem, & Deum, & finem vltimum, prout potuit ordinauit. Et si dimisit aliquando peccare, non dimisit propter odium & detestationem mali, & dilectionem summi boni, sed quia aliquando timuit repelli. Vnde semper erat ad se reflexus, siue in dimittendo, siue in faciendo, & omnia

B propter se, vel dimisit, vel fecit. Tam de bonis, quàm de malis voluit commendari, ac si Deus esset, a quo cuncta quæ sunt bona & mala ordinantur in bonum. Quid vltra discurram? Superbior fuit Lucifero, præsumptuosior Adam eiecto de paradiso: quia illi claritate pleni habuerūt allectiuum aliquod immo maximum ad præsumendum: iste autem plenus fœtidissimo stercore, tenebrositate & miseria non habuit nisi retrahentia. Clamāt ergo contra me indignissimum dignissime omnes vel vniuersæ creaturæ, & dicunt: Venite & disperdamus eum, qui totus fuit deditus iniuriæ Dei nostri. Vnde suo modo clamat, &

C dicit terra: Quare tam nequissimum sustineo? Aqua dicit: Quare eum non suffoco? Dicit aer: Quare nō deficio? Ignis autem: Quare eum non comburo? Lapis: Quare eum non lapido? Infernus: Quare eū non deuoro, & crucio? Heu, heu miser, quid faciam; quo ibo, quia omnia contra me sunt armata? Ad quem recurram? Quo diuertam? Contra omnia feci, Deum contempsi, Angelos irritaui, Sanctos inhonoraui, homines viatores multipliciter offendi, abusus sum ceteris creaturis. Quid tantū discurro? Hoc ipso quòd Deo Creatori omnium iniuriatus sum, cū ipso simul omnem creaturam offendi. Nescio ergo

D miser, quo me conuertam, qui omnium me constitui inimicum, nec superius, vel inferius, ante, vel retro, a dextris, vel a sinistris declinare possum, immo nec interius, nec exterius. Conscientia enim mea contra me pugnat, & totum diuisum est cor meum. Euigilabo ego miser, & oculis sine fine plorabo, dum sum in hac valle miseriæ, si forte dignetur me respicere pijssimus Pater. Scio quid faciam, vel facere disposui. Proijciam me in conspectu Domini Dei mei, & dicam ei:

Eia vere Domine, ego sum ille tuus pessimus inimicus, nequissimus seruus, nefandissima creatura,

E quæ feci detestabilissima in præsentia tua. Non sum dignus Domine creatura tua esse, etiam in quantacumque pœna constitutus. Si enim ego solus haberem illam pœnam infernalem, quam omnes dæmones, & omnes homines damnati habebunt, non sufficienter secundū peccata mea punitur. Expande Domine super hunc miserum, pallium immensæ clemētiæ tuæ, & vincat nequitiam meam immensa bonitas tua. Recognosce in me imaginem tuam, quamuis deturpatam, & deduc me ouem quamuis errantem ad te pium pastorem. Gratuletur dulcissimus Pater de redeunte prodigo filio, pastor bonus de inuēta oue,

F & pijssima mater de dragma reperta. O quàm felix erit dies & hora, quando super collū meum corrues, & oscula exhibebis! Et vt te quidem possim placare, scio quid faciā. Contra meipsum egoipse armabor, & ero præ ceteris crudelior mihi, & seuerissimus iudex. Afficiā me vndique pœnalitatibus & angustijs, & me tamquam lutum fœtidissimum conculcabo, & abominabor me sicut stercus, & intolerabilis ero mihimetipsi. In mea confusione & deiectione, & conculcatione siue a me, siue ab alijs illata lætabor, & exultabo cum apparuerit ignominia mea. Et quia non sufficio me detestari contra me vniuersum cœtum creaturarum congregabo, & a qualibet confundi & puniri desiderabo, quia earum contempsi Creatorem.

torem. Hic erit mihi thesaurus desiderabilis, super A me pęnas,& opprobria aggregare,& eos intimo corde diligere,qui me adiuuerint in hoc facto. Omnem consolationem & honorem vitæ præsentis horrebo, & velut valde hostes blandientes habebo. Credo firmiter,quòd si sic fecero, vniuersa quàuis a me offensa ad mihi compatiendum potius,quàm ad vindicandum inclinabo, & quæ prius contra me clamabant, nunc suo modo pro me Creatori suo intercedent. Aperietur super me indignum, & miserrimũ diuinæ pietatis thesaurus,sed & illustrabor in eum vel gloria sua. Exuar vestimentis viduitatis nimiæ, & clara veste fulgebo. Et certus sum, quòd si sic me deiecero, B sicut dixi,qui nunc sum omnibus creaturis abominalis,& malo dignissimus,propter nimiam clementiam Dei mei ornabor monilibus, & in eius Sponsam assumar. Introibo secum in cubiculum eius, & tãdem secum matrimonium consummabo. Resoluar in ipsum & fiam vnus spiritus cum eo, & qui prius eram dæmoniacus, ero diuinus. O mira & inenarrabilis immutatio dextræ tuæ Domine Deus meus! Ad quid ergo retardabo adimplere, quæ dixi? Quomodo capient somnum oculi mei, aut quietẽ cor meum, donec veniam ad diu desideratum Sponsum meum, & Dominum meum Iesum? Currant ergo vndique op- C probria & flagella, & me nequissimum introducant ad benignissimum Dominum meum Iesum. Omne honorificũ,& delectabile sit procul a me, nec audiatur in finibus meis. Solus honor diuinus in omnibus nobis requiratur & abiectio nostra. Scio etiam quid faciam,Domini mei Iesu vulnera introibo, & in eius dolores & opprobria quantum potero transibo, vel transformabor,& eius opprobriosissimam passionem induam tamquam vestimentũ regale, & nihil requiram,nisi quæ sunt conformia huic passioni, ceteraq. abijciam sicut stercus. Quæ creatura audebit de cetero post me conclamitare? Si fuero hac veste indu- D tus,iam Christi passio pro me prout necessarie fuerit contra omnia militabit. Non erit qui contra me militare audeat,si Christi stigmatibus fuero cõsignatus. Vbique & semper habitabo in illis, vt sim quasi in castro securus ab omni impulsu maligno. Et impossibile erit charissime frater,quòd si fuero bene in Christum crucifixum transformatus,quin sim illi conformis & coheres in regno, vbi illi sũt dilectissimi Dei, qui sunt crucifixi cum Christo. Non enim potest se Deus negare sanguine Christi perfuso. Ornabo ergo genas meas Christi cruore,& ero amabilis Deo, mirabilis mundo, laudabilis consortio beatorũ,qui cla- E mabũt,& dicent: Quis est iste formosus in stola sua? Quis est iste,qui sic gloriose incedit laureatus in sanguine Christi? Certe omnes prædicabunt me beatũ, qui oculũ habebunt apertum. Vnde non dubites frater charissime quòd hoc est summum refugiũ ad omne malum vitãdum, & ad omne bonum assequendũ. Hic delitiarũ paradisus,de cuius lateris medio abundantia omnis dulcoris & suauitatis emanat. Ibi inebriatur homo dulcedine indicibili, & mira amœnitate alienatur a se, & superexcedenti deuotione reparatur, & superfertur in Christo. Ibiq. requiescit inter amplexus dilecti. Hæc autem omnia charissime F frater redigamus ad tria,ad quæ semper tenemur,vel conemur, scilicet ad honorẽ Dei, compassionẽ Christi,& proximi, & deiectionẽ nostri. Et hoc toto corde,& nihil aliud sitiamus. Quod nobis concedat qui viuit,& regnat in sæcula sæculorum. Amen.

Quod Christus in sua passione beatitudines octo perfecte habuit. Cap. VIII.

Beatitudinum septem refulget clarissimus splendor in hac beatissima passione Domini nostri Iesu Christi, immo proprie hìc est fons & origo earũ, & etiam allectiuum & directiuum exemplar. Quis enim pauper spiritu, nisi Christus in cruce nudus? Quis mitis, nisi,qui tamquam ouis ad occisionem ductus est,& coram tondente se non aperuit os suum? Quis lugens, nisi, qui cum clamore valido, & lacrymis preces, supplicationesq. offerens pro suis crucifixoribus,& nobis peccatoribus,suisq. inimicissimis? Quis excusabat apud Deũ Patrem intercedendo, & dicebat: Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt? *Luc. 23. e* Ipse enim plus peccata nostra lugebat, quàm pœnam suam, plus compatiendo nobis, quàm sibi. Quis vero esuriuit, & sitiuit iustitiam, nisi Christus in cruce pro peccatis nostris, satisfaciendo iniuriæ Patris,esuriens, & sitiens animarũ salutem? In cuius rei signum dicebat: Sitio? *Ioan. 19. f* Quis vero misericors,nisi hic Samaritanus,qui transeunte sacerdote, & leuita, infundens vinum & oleum vulnerato alligauit vulnera,& imposuit iumento suo, scilicet corpori proprio, *Luc. 10. f* nostras infirmitates assumens pro peccatis nostris? Quis patiens,nisi,qui iustissimus,& innocentissimus pro peccatis & iniustitijs nostris crucifixus vi amoris, & ardore charitatis iniquitates nostras portauit super lignũ? Vbi relucet munditia cordis,nisi in eo,qui innocens immolatur,& ipse corda nostra suo sanguine pretioso mundauit, & lauit? Quis vero pacificus, nisi ille,qui est pax nostra,qui fecit vtraque vnum,& passione sua pacificauit nos Deo in sanguine suo? *Eph. 2. e* Quis vero persecutionem passus est propter iustitiã, quam habebat,faciebat, prædicabat, & sitiebat, nisi ille,qui est a Iudæis crucifixus? Vere hic est vere beatus, cui maledixerunt homines aduersus eum mentientes. Hæ sunt beatitudines,quas habere ipse Christus docuit,& in seipso qualiter sint adimplendæ suo exemplo monstrauit.

Quòd in cruce apparent duodecim fructus spiritus, quos enarrat Apostolus ad Galatas. Cap. IX.

In hac etiam crucis arbore sunt illi suauissimi fructus, quos enarrat Apostolus ad Galatas, dicens: Fructus autem spiritus sunt charitas, gaudium, pax, *Gal. 5.* patientia,longanimitas,bonitas,benignitas, mansuetudo,fides: quia ibi est fundamentum fidei, & fulcimentum, & verum oblectamentum in ratione sui obiecti, & non subiecti, quia in Christo non fuit fides. Sequitur modestia,continentia,& castitas. Hæc omnia manifestissime relucent in passione Christi in cruce. Et ideo conuenientissime subdit Apostolus ibidem: Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitijs,& cõcupiscentijs, scilicet vt manifestissime ostendat hos fructus pendere in arbore sanctæ crucis, quos capere possunt conformantes se ei affigentes seipsos cruci.

Quòd in cruce speculari possumus pulcherrimum exemplar decem mandatorum decalogi. Cap. X.

Est etiam in hac beatissima passione regula,& exẽplar, & executio mandatorum Dei, vt sicut ipse fuit Deo Patri obediens vsque ad mortem, sic & tu obedias vsque ad mortẽ diuinis mandatis. Possumus autem ibi speculari exemplar pulcherrimũ omnium mandatorum.

Quantum enim ad primum mandatum,inquãtum ipse homo summus Dei cultor fuit offerens se Deo Patri in ara crucis sacrificium medullatum,oblationem, & hostiam pacificam pro peccato.

Quantum ad secundum mandatum, nõ assumpsit nomen Dei in vanum, nec falsum iurauit, sed in passione crucis beatissima, quæ Patribus iurauerat, adimpleuit.

Quantum ad tertium mãdatum, sabbato in sepulcro quieuit, & ibidem etiam nos debemus celebrare

sabbata nostra non in trufis, vanitatibus & discursibus, sed in quiete cum gratiarum actione.

Quantum ad primum præceptum secūdæ tabulæ, Patri summam reuerentiam in cruce exhibuit, dum se ei vsque ad mortem crucis humiliauit, vt debitum honorem contra iniuriam a nobis illatam impenderet ei. Exhibuit etiam debitam reuerentiam Matri suæ, cui non solummodo fuit subiectus, immo in cruce pendens cum magna diligentia dilecto discipulo eam commendauit.

Quantum ad secundum, non solum mortuos non occidit, sed etiam sua beatissima passione & morte, mortem occidit, & mortuos viuificauit.

Quantum ad tertium contra mœchiam detestabilem, sibi in matrimonium copulauit Ecclesiam, Spōsus castissimus Sponsam castissimam eligendo nō habentem maculam, neque rugam.

Phil. 2. a Quantum ad quartum, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed exinaniuit semetipsum formam serui accipiens. Vel dicimus quòd furtum non fecit, sed furtum recuperauit per mortem. Descendit enim ad inferos, & spoliauit infernum, & quos furtiua manus diaboli de bonis iniuste rapuerat, & iniuste detinebat, merito suæ passionis redemit, captiuamq. ducens captiuitatem dedit dona hominibus.

Quantum ad quintum, non solum falsum testimonium non dixit, sed pro veritate quam dicebat, & faciebat contra se falsos testes habuit dicentes contra eum blasphemiam, & nequitiam, propter quod etiam adiudicatus est morti.

Quantum ad sextum, & septimum non solum non aliena concupiuit, sed etiam semetipsum proximis in cruce donauit. Sic igitur manifestissime apparet, qualiter mandatorum obseruātia relucet in passione gloriosa Domini nostri Iesu Christi.

Quòd a passione Domini omnia sacramenta ecclesiastica trahunt virtutem, & quòd sine ea impossibile est intelligere sacram Scripturam. Cap. XI.

AB hac etiam sacratissima passione omnia sacramenta Ecclesiastica trahunt virtutem, quæ sunt nobis contra omnem morbum spiritualem saluberrima medicina. Hæc etiam beatissima passio est nobis diuinarum Scripturarum Dauidica clauis, quæ aperit

Apoc. 3. b & nemo claudit, claudit & nemo aperit. Sine hac enim impossibile est intelligere sacram Scripturam, & hac bene in mente impressa omnia in luce clarescunt. Incipias ab Adā, quomodo Eua de latere eius formata est, & de ligno vitę in medio paradisi, de immolatione Abel, & morte eius; & sic per totā Scripturam discurre, si vis videre, quomodo veritas eius resplendet in speculo passionis.

Quomodo in beatissima Domini passione relucent omnium Angelorum hierarchiarum officia. Cap. XII.

EX prædictis manifestissime apparet, quomodo a passione Christi emanat omnis perfectio, & in ea relucet omnis pulchritudo Ecclesiasticæ, vel Euāgelicæ Hierarchiæ. Simili modo in ea resplendet, & relucet omnis perfectio, pulchritudo, & decor Angelicæ Hierarchiæ. Nam in ea primo, & principaliter refulget ille Seraphicus ardor amoris, quia maiorem charitatem nemo habet, vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Non credo, quòd omnes Angeli de paradiso possent suis intelligentijs capere hanc vehementiam charitatis, qua Dominus noster Iesus voluit talia pati pro nobis vilissimis seruis, immo nequissimis inimicis eius. Refulget etiam Cherubim speculatio & intelligentia veritatis. Nihil enim scio in hoc mundo, quod tantum veritatem Scripturæ elucidet,

Hierarchia cælestis prima. Ioan. 15. b

A tantum ad cælestia contemplanda eleuet, tantum ad Deum sapiendum illuminet, sicut passio Iesu Christi. Hic vere inuenitur scientiæ plenitudo. Hic etiā maxime splendet erga maiestatē æternam Thronica reuerentia, & veneratio. Sicut enim illi cælestes spiritus Throni dicuntur, quia in ipsis dicitur Deus tāquam in suo Throno quiescere propter nimiam venerationem, & reuerētiam, quam erga diuinam maiestatem habent, quia ipse quiescit super humiles & timentes eius sermones: sic & in hac beatissima passione Domini nostri Iesu Christi, dicitur Dominus Deus tāquam in suo Throno quiescere, quia ibi fuit

B excellens humilitas, reuerentia, & veneratio summa erga maiestatem æternam, nullamq. credo Angelorum reuerentiam huic posse comparari. Et ideo, vt per Anthropopathos loquar, spiritus Dei peccatis nostris irritatus & inquietatus in hac beatissima passione pacificatus fuit, & quieuit. Naturaliter enim Dei Thronus potest appellari passio, quia in ea, idest in signis eius iudicaturus est mundum. Vnde etiam firmiter credo, quòd ad mundum iudicandum de nequitia sua apparebit ibi lancea, corona spinea, claui, spongia, & huiusmodi, & Dominus Iesus cum stigmatibus suis, qui clamabit, dicens: Videte qualia a

C vobis, in vobis, & pro vobis passus sum, & tamen ingrati omnia contempsistis, & pro nihilo pœnam & ignominiam meam duxistis. Ite ergo maledicti in ignem æternū, &c. Et sic patet de prima Hierarchia. Mat. 25. d

In hac etiam beatissima passione relucet dominationum præcellentia. Humiliauit enim semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autē crucis. Propter quòd & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen quod est super omne nomen. Ibi etiam relucet vel resplendet Potestatum resistentia, quia illam diabolicam potestatem, de qua dicitur, quòd nō est potestas super terram, quæ comparetur ei, ipse Ie-

Hierarchia secunda. Philip. 2. a Iob 41. d

D sus victoriosissime sibi subiugauit per patibulū crucis, & mortem moriendo destruxit. Refulget etiam ibi Virtutum efficax operatio, & pręcipue ibi fuit virtus cordium penetratiua & attractiua. Vnde illud est: Cum exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum. Vnde quòd nos credamus, & diligamus eum nullo modo nobisipsis attribuamus, quia nemo venit nisi tractus. In quo notatur motus non voluntarius ex parte nostra, sed potius violentus. Et sic patet de secunda Hierarchia. Ioan. 12. e

Clarescit etiam in hac beatissima passione Principatuum regimen, quia factus est principatus super hu-

Hierarchia tertia. Isa. 9. b

E merum eius. Ibi etiam virescit Archangelorum resolutio, quia per hanc gloriosissimam passionem fit sufficiens leuatio ab omni culpa, & ab omni pœna. Ibi etiam lucescit Angelorum reuelatio, qua occulta Scripturę abdita, vel abscondita, & diuinorum secretorum mysteria panduntur per apertionem lateris Christi. Et ideo merito in eius morte velum templi scissum est, vt apparerent quæ erant in sacris Scripturis occulta. Et sic patet de tertia Hierarchia.

Ex his ergo omnibus patet manifestissime, quomodo non solum Ecclesiastica, sed etiam Angelica Hierarchia in passione Domini refulget. Et sicut est

F Angelorum purgare, illuminare, & perficere; sic immo multo magis in passione Christi reperitur aperte. Per has igitur cōformitates, quas Christi passio cum ordinibus Angelorū habet, conuenientissimum fuit non solum redimere animas, sed etiam ad reparationem Angelicæ ruinæ conuenientissime disponere, & ordinare. Propter nimiam enim charitatem, quæ resplendebat in cruce incendium amoris erga Deū, & proximum in hominibus accēdebatur. Et sic reddebantur, & adhuc redduntur apti ad supereminentem Seraphicum ordinem. Per veritatem etiam in hac beatissima passione expressam illuminantur homines contemplantes ipsam ad diuinæ veritatis cognitionem: & ideo aperti sunt ad cognitionem, & restau-

A restaurationem Cherubim. Et per magnam humilitatem,& reuerentiam,& venerationem erga Dei maiestatem, quæ fuit in illa passione, prouocantur homines ad consimilem pro suo modulo humilitatem, & venerationem,ac reuerentiam,& honorem: & sic apti fiunt ad Thronorum reparationem. Exemplo etiam illius excellētissimæ Dominationis diuinæ per passionem habitæ,de qua dictū supra, propter quod & Deus exaltauit illum,&c. homines prouocantur vt macerationibus,& afflictionibus corporalibus nitantur,vitijs & concupiscentijs dominari,& omnem sibi animi appetitum subiugare, vt nihil otiosum, nihil inordinatum præsumāt in ratione hominis dominari, sed omnia recto iudicio rationis huiusmodi appetituum genua flectantur, & sic apti fiant ad reparationem ordinis Dominationum. Et vt breuiter transeam,sic per reliquos ordines discurre, siue per ordinum perfectiones,secundum quod de istis dictū est: vt scilicet per resistentiam contra diabolicam tentationem & fraudem ad Potestates. Per virtuosas operationes & conuersationes ad Virtutes. Per diligens regimen omnium sensuum suorum, & motuum internorum, & etiam aliorum hominum, si ad ipsum spectant,ad Principatus. Per reuelationem necessitatum, & diligentiarum proximorum ad Archangelos. Per prædicationem & doctrinam ad Angelos. Vel si vis dicere, quòd Archangelorum est maiora, Angelorum minora docere,sic doctores ad Archangelos,prædicatores ad Angelos ordina. Et hæc omnia ad passionem Christi ordina sicut de Seraphim, & alijs dictum est. B

Potes etiam aliam breuem assignare rationē, quare passio Christi fuit idonea ad reparationem Angelorum, quia sicut illi per summam præsumptionem & superbiam ceciderunt: ita per infimam exinanitionem & humiliationem Christi crucifixi veri Dei, & hominis, debuerunt prædicti ordines ex hominibus in suis oculis abiectis, & humilibus reparari: vt quod superius dictum est, particulariter per restaurationem Thronorum, hoc pro omnibus vniuersaliter restaurandis ordinibus sumamus. C

His autem eisdē rationibus, quibus videmus qualiter Angelorum decor & perfectio in Christo crucifixo refulget,possumus videre,quomodo in eadem passione refulget gloria hominum beatorum. Quia illi claræ veritati, quæ est in illa passione beatissima, sicut supra dictum est, correspondet aperta visio patriæ quantum ad cognitionem rationalis. Illi profundissimæ humilitati & reuerentiæ, qua passio Domini Thronus dicebatur superius correspondet firma intentio quantum ad irascibilem. Quia super quem requiescit spiritus meus, nisi super humilem, &c. Illi etiam superexcellentissimæ charitati Dominicæ passionis correspondet in patria ipsius concupiscibilis dilectio vere consummata. Illi Dominationi, de qua dictum est propter quod & Deus exaltauit illum,&c. correspōdet agilitas,quia subest ei cum voluerit posse. Illi resistentiæ potestatis, qua moriendo mortem destruxit,correspondet impassibilitas. Illi virtuositati,qua exaltatus a terra omnia traxit ad seipsum, correspondet subtilitas tamquam penetratiua virtus. Illi claritati,& nobilitati Principatus,de quo dicitur, Factus est principatus eius super humerum,&c. & de qua claritate potest illud adduci, Pater clarifica me, &c. correspondet dos claritatis. Officio autem Archangelorum,& Angelorum,quod bene repræsentatur in illa passione,vt præmonstratum est, correspōdet in hominibus beatis decor aureolæ, quæ debetur doctoribus & prædicatoribus. D E F

Isa.36.a

Philip.2.a

Isa.9.b

Ioan.17.a

Et sic patet qualiter in hac beatissima passione refulget tamquam in speculo prçclarissimo,& mundissimo omnis gratiæ & gloriæ plenitudo. Gloriæ dico quantum ad præmium substantiale, vt dotes corporis, & quantum ad præmium accidentale, vt decor

aureolæ, quæ debetur prædicatoribus, siue doctoribus,martyribus,& virginibus. Nam in cathedra sanctæ Crucis docuit, & martyrum caput fuit, & Virgo virginum Virginem virgini commendauit. Non solum autem ipsorum sanctorum plenitudo gloriæ refulget in hac beatissima passione, sed etiam ab ipsa meritorie emanat. Et vt magis appropriate loquamur per apertionem lateris mittit Sanctis visionem apertam;per pedum & manuum cōclauationem, intentionem firmā; per gustationem aceti & fellis inebriationem amoris,& hoc erat quod sitiebat; per coarctationem ligaminum meruit nobis agilitatem;per illusionem sputorum solis claritatem; per mortē impassibilitatem; per inclusionem in sepulcro subtilitatem;per coronam spineam non solum aureæ,sed etiā aureolæ venustatem, scilicet illis tribus generibus hominum, videlicet virginū, martyrum,& doctorum. Et quidquid dicamus, credo quòd in hac beatissima passione est materia excellentissimæ gloriæ, & immensi gaudij tam Angelorum, quàm hominum beatorum. Et hoc est,quod credo firmiter,& non dubito, quòd tam Angeli, quàm homines beati totaliter in Deum tendunt,& totis mentibus intime Deum diligunt, ita quòd plus sine comparatione Deum diligunt, quàm seipsos: immo non credo quòd seipsos diligant, nisi propter Deum. Et ideo sine comparatione plus exultant & gaudent de Dei magnificentia, quàm de propria gloria. Cum ergo in Christi passione sit excellentissima manifestatio summæ potentiæ, summæ sapientiæ, summæ clementiæ Dei, sicut postea aliqualiter declarabo: ideo prædicta passio est eis materia excellētissimi gaudij, & exultationis immensæ. Vnde quamuis gaudeant homines videntes se per illam passionem redemptos, & Angeli videntes se per eandem reparatos, & sic quodammodo ad seipsos reflectantur, quamuis hoc semper videant & referant in Deum: tamen credo, quòd sine comparatione plus exultent & gaudeant, & totaliter in Deū excedant cognoscentes in ea tam potentiam, quàm sapientiam,& inæstimabilem, & immensam clementiam Dei sui. Vnde sicut apparet hic summa & immensa diffusio diuinæ bonitatis, ita credo quòd in ea sit excellentissima,plenissima,& totaliter medullaris diffusio mentium in Deum ob nimiam iucunditatem & gaudium. Sic ergo manifeste apparet quòd passio Christi fons gratiæ & glorię reperitur,& quòd in ea refulget decor & perfectio subcælestis hierarchiæ, & etiam cælestis.

Quòd summa potentia, sapientia, & clementia summa ibi relucent, & etiam circa hac quadam excitatiua vel exercitatiua. Cap. XIII.

NVnc, Deo fauente, videre restat, qualiter supercælestis hierarchia, quæ Deus est, in cruce splendet, vt scilicet aliqualiter videamus, qualiter in ea refulget summa potentia, summa sapientia, summa clementia Dei. Et quia infirmum de potentia, stultum de sapientia, prauum de bonitate loqui, prçsumptuosum est; ideo mihi velle subtilia, & quæ supra vires meas sunt inuestigare non licet. Attamen ad maiorem prædictorum intelligentiam & consolationem nostram aliqua communia videamus. Manifestatur autem in illa beatissima passione diuina, diuina potentia, & beneuolentia in tolerando, in liberando, in gratificando, in iustificando, in suscitando, in magnificando.

Dico primo, quòd manifestatur in hac beatissima passione eius fortitudo & clementia in tolerando. Quod autem ille, qui est Deus omniū, & omnia conseruat, sine cuius manu omnia reducūtur in nihilum sustineret patienter, effugari, qui vbique erat, ligari, qui immensus erat, flagellari, qui gloriosus existebat, alapari, qui mundum plasmauerat, conspui, splendor

æternus,& ſpeculum ſine macula,blaſphemari, pater A immenſæ bonitatis,dijudicari, iudex immenſæ poteſtatis, crucifigi, Dominus immenſæ libertatis, aceto & felle potari, fons immenſæ ſuauitatis, gaudium Angelorum affligi, vita viuentium occidi, ſpinis coronari gloriæ corona, latus aperiri, agnus immenſæ clementiæ, in lapide ſepeliri ſol iuſtitiæ. Hæc omnia a nequiſſimo homine pro eo patienter ſuſtinere, immo pro eis orare, fuit poteſtatis immenſæ tolerantiæ bonitatis & clemētiæ. Sic ergo patet poteſtas ſeu potentia & bonitas Christi in tolerantdo.

Signum etiam fuit huius immenſæ bonitatis, & potentiæ in liberando. Quod enim Christus crucifixus B potentiſſimum ligaret, mortem moriendo deſtrueret,& occideret, & ſepultus infernum ſpoliaret, fuit immenſæ potentiæ ſignum. Sed etiam hoc fuit immenſæ & exceſſiuæ clementiæ ſignum,quòd pro ſuis nequiſſimis inimicis a morte liberandis dignatus eſt mori. Hoc enim inexcogitabile eſt,quòd morte, quæ ſibi inferebatur,liberaret inferentes a morte, cũ propter hoc debuiſſet fortius, vel potius ſecundum humanum iudicium nos omnes æterna morte condemnare, hoc ipſo quòd a nobis & occaſione noſtri fuiſſet tam vili & crudeli morte occiſus. Nec credo,quòd Angeli de paradiſo potuiſſent hanc ſummam clemētiam cogitaſſe,antequam fuerit eis reuelatum. C

Fuit autem immenſæ potentiæ & beneuolentiæ ſignum in iuſtificando. Si enim maius eſt iuſtificare impium,quàm cęlum & terram creare propter repugnantiam voluntatis; quantæ ergo clementiæ, quantæq. fuit potentiæ ſaluare & iuſtificare impium ſummam impietatem perpetrantem, & Saluatorem, & iuſtificatorem occidentem? Et ideo illud immenſæ clementiæ fuit, quòd effectu illius ſummæ impietatis voluerit nos ab omni impietate iuſtificare,cum ſecũdum humanum iudicium debuiſſet,ſi numquam alia interueniſſet culpa,nos penitus reliquiſſe, & ad nihi- D lum redegiſſe,quod idem eſt: quia ſi penitus nos relinqueret,in nihilum redigeremur, aut illam nequitiam non in iuſtificationem,ſed in pœnam ordinaſſet æternam. Hoc ergo ſummæ potentiæ & clementiæ fuit, quòd nos iuſtificauit merito ſuæ paſſionis, quæ procreata eſt a nequitia noſtra, & merito nequitiæ noſtræ. Hæc omnia inaudita & mirabilia ſunt diligenter ruminãda, & omni admiratione digna, & deficit ibi omnis ratio & intellectus, & non modicum ſuccenditur affectus.

Apparuit etiam ibi ſumma potētia in reſurgendo. Planum eſt enim, quòd a mortuis reſurgere, & ma- E xime per ſe, vel mortuum reſuſcitare, vtrumque eſt infinitæ potentiæ,& vtrumque ibi fuit, quia reſurrexit & aliquos ſecum ſuſcitauit, qui venerunt in ſanctam ciuitatem, & apparuerunt multis. *Matt.27.f* Sed & hoc fuit immenſæ clementiæ, quòd dignatus eſt non ſtatim reſurgere, ſed pro fide noſtra aliquantulum differre,& pro nobis mortuus permanere, vt ipsũ fuiſſe verum hominem crederemus fideliter. Nec nimis diſtulit, vt & ipſum eſſe Deum verum credamus, & alios ſuſcitauit,vt ei redderent teſtimonium. Et ipſemet per quadraginta dies adhuc apparens in multis argumentis,vt ei crederemus,diſtulit ad cælum aſcēdere cum omni dignatione & feruenti dilectione noſtram ſalutem operans & procurans. Non enim ſufficit ei mortalis & paſſibilis conuerſari nobiſcum, ſed & glorioſus & immortalis per quadraginta dies manifeſtiſſime apparere Apoſtolis, & eos de regno Dei docere. O amor quantum Deum noſtrum Ieſum ſignaſti nobiſcum, qui non videtur poſſe ſeparari a nobis, & nos viliſſimam ſaniem dignatur cum tanta ac tali diligentia ſibi per fidem & amorem vnire!

Manifeſtata eſt etiam ibi ſumma potentia in magnificando. Magnificauit enim eum in conſpectu regum, & principum, qui tamen in conſpectu Dei fuit ſemper magnus,& iſtud ſcilicet Criſtum crucifixum in conſpectu hominum magnificare, & omnibus ſuperextollere fuit ſummæ potentiæ. Quare? quia fuit contra ſapientiam Græcorum, contra ſcandalum Iudæorum,contra idolatriam Romanorum, contra ſæuitiam tyrannorum,contra omnem aſtutiam dæmoniorum,ſupra omnem rationem & intellectum,ſcilicet credere hominem crucifixum eſſe Deum. Et iſtud fuit ſummę clementiæ eius,quòd nos fecerit ſibi credere,immo etiam eum credere Deum cõtra omnem duritiam & nequitiam noſtram,nos ad ſe ſua intima virtute trahendo. Et ideo ſummas grates & gratias ei debemus: quia non fuit currentis,neque volentis,ſed Dei miſerentis. *Rom.9.d* Quid enim ſibi fecimus,quòd nos in eum pluſquam reliqui crederemus? Fideliter ergo & cum omni timore & honore ſeruiamus ei, perfecto corde & animo volenti, & iubilemus ei cum totis præcordijs noſtris: quia nobis indignis luxit cum iucũditate admirabile lumen eius,& dulciſſima,ſuauiſſima, & amabiliſſima claritas eius irradiat,intima mentis & tenebras conuertit in lucem,eleuat,coniũgit, Deificat,& reſoluit. Ex his ergo manifeſte apparet, quòd ſumma potentia, & ſumma clementia Dei refulget in paſſione Domini noſtri Ieſu Christi.

Nunc reſtat videre qualiter ſumma ſapientia relucet ibidem, Et quamuis non ſufficiamus, neque ſciamus omnia enarrare,tamen aliqua de multis ad conſolationem noſtram dicamus. Sapientia eius ſumma in hac paſſione apparet in gratiſſima correſpondētia in omnibus myſterijs redemptionis a culpa. Nam ſicut prima mulier de virginea carne ſumpta, & facta ſeducta eſt, ſic Christus de Virgine natus, crucifixus eſt. Et ſicut illa accepit de ligno vetito, & dedit viro ſuo, de quo facta erat, ſic Chriſtus in ligno crucis eſt paſſus voluntarie, & hanc paſſionem Matri ſuæ, de qua natus fuerat, communicauit, cuius animam doloris gladius pertranſiuit. *Luc.2.e* Vſque enim hodie ignoraui, quare Dominus noſter Ieſus Christus voluerit illam dulciſſimam Matrem ſuam ſibi aſſiſtere, & ſecũ tam immenſo dolore affligi cum bene nobis ſufficeret ſua paſſio. Sed vt video hoc ſumma clementia,& ſumma eius ſapientia exigebat, quamuis eſſemus indigni. Et ſicut Eua ſeducta eſt volēdo eſſe ſicut Deus, ita paſſus eſt homo Deus. Et ſicut illa de latere viri facta fuit principium noſtræ damnationis, quia virũ ſibi conſentire fecit; ſic Christus latus aperuit vnde virtus ſacramentorum emanauit. Et ſicut illa vidit lignum, quod erat pulchrum viſui, & ad veſcendum ſuaue: *Gen.3.A* ſic Christus conſputus eſt in vultu, & amaritudine fellis guſtatus. Et ſicut illius pedes currunt ad lignum,& manus extenduntur ad fructum, ſic Christus pedibus & manibus eſt in cruce affixus. Illa ambitioſa,iſte humillimus. Illa vero inobedientiſsima, iſte vſque ad mortem obedientiſsimus. Contra appetitum ſcientiæ, Dei ſapientia condemnatur. Illi erant ambo nudi cum peccauerunt,Christum vero nudum crucifixerunt. Ibi homines poſt culpam ſe abſconderunt a facie Dei, hic Christus Dominus Deus noſter poſt mortem in ſepulchro abſcõditur a facie hominum. Illi deſcenderunt ad imum ad laborandum, F hic deſcendit ad infernum ſpoliandum. Sic apparet aperte & manifeſte, qualiter in hac beatiſsima paſſione glorioſiſsima ſumma Dei ſapientia claret. Et in omnibus iſtis non ſolum Dei ſapientia, ſed etiã ſumma Dei dignatio,& clemētia demõſtratur, quòd ipſe voluerit pro comeſtione illius ligni lignũ crucis aſcēdere,& pro extēſis ad fructum manibus, manus ſuas eleuare in cruce, & huiuſmodi, quæ ſuperius dicta ſunt. Hoc enim fuit ſummæ & ineffabilis ſuæ clemētiæ. Nec credo, quòd tanta dignatio poſsit a creatura aliqua comprehendi, ſed credo quòd in ipſa Angeli, & Sancti vere exceduntur,& ſupereffunduntur ab illis immenſitate clementiæ, vtpote ſicut piſcis in mari, & ſi non ſit ſimilitudo perfecta. Accedamus ergo

ergo chariſſimi ad cor altum, & in illa profunditate benignitatis immenſæ totaliter immergamur. Accedamus cum fiducia ad Chriſti latus, & intremus ipſum. Accedamus chariſſimi accedamus, & moriamur cum ipſo. Accedamus obſecro accedamus, quia ad amplexus eius brachia ſunt extenſa. O bone Ieſu, quid feciſti, quid me tantum amaſti? Quare Domine, quare? Quare Domine Ieſu? Quid ſum ego?
Matt. 8. a Non ſum dignus vt intres ſub tectum meum, quanto magis vt moriaris propter peccatum meum, ſed tantum dic verbo & ſanabitur anima mea. Quare ad ipſam ſanandam vis emittere animam tuam? Sufficit Domine, ſufficit verbum tuum. Quare tam ignominioſa & crudeli morte effundis ſanguinē tuum? Solo verbo Angelos, cælos, & totum mundū creaſti. Quare tot doloribus tam dura & crudeli morte me nequiſſimum ſeruum redemiſti? Sonet obſecro chariſſimi fratres in auribus veſtris vox illa Domini noſtri Ieſu Chriſti, immo ſonet in intimis cordis ve-
Thren. 1. d ſtri: Attendite, & videte ſi eſt dolor ſimilis ſicut dolor meus. Penetrent chariſſimi etiam iſti dolores intima noſtra, & corda noſtra iſtis doloribus gladientur. Accedamus ad latus eius, & ſugamus ſanguinē eius: quia hoc beneplacitū eius eſt. Non faciamus ipſum talia fruſtra pati: non permittamus hunc ſanguinem effluere ſuper terram. Fiant ergo corda noſtra receptacula, & vaſa ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti,
Gal. 6. e & eius inebriati doloribus dicamus: Nobis autem abſit gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti crucifixi. Quod nobis concedat, qui viuit, & regnat, &c.

Quòd in paſſione Domini excitetur & inflammetur cor hominis ad ſeptem opera miſericordiæ. Cap. XLIII.

CVm iam per ea, quæ dicta ſunt in paſſione Domini noſtri Ieſu Chriſti multipliciter poſſit noſtra contemplatio regulari, & perfici; nunc, qualiter in eadem ad actionem excitemur, & dirigamur, reſtat aliqualiter intueri. Et quia actiuæ vitæ inter alia opera miſericordiæ & pietatis amplius eloquia ſacra commendarunt, & etiam quia de illa actione quę ad veram afflictionem & deiectionem ſpectat, ſatis eſt ſuperius tractatum: ideo ad præſens, aliis prætermiſſis, videamus qualiter in illa paſſione Dominica eſt excitatio, inflammatio, exemplar, ſpeculum illorum miſericordiæ operum, de quibus in Matthæo Dominus noſter dicit ſe in iudicio diſceptaturum, &
Matt. 25. pro illis æternum præmium largiturum, ſiue redditurum. Venite, inquiens, benedicti Patris mei, &c. Eſuriui, &c. Abſtergamus ergo chariſſimi caliginem ab oculis cordis noſtri, & intueamur diligentiſsime illam beatiſsimam paſsionem, & videbimus clare, qualiter in ipſa, prædicta opera eleganter relucent. Sed primo videamus qualiter ad ipſa complenda allicimur; poſtea videre poterimus, qualiter per ipſam in eiſdem operibus regulamur. Si enim conſideramus, qualiter Dominus noſter eſuriuit, & ſitiuit, multum pro nobis, multum moueri debemus, vt eſurientes & ſitientes paſcamus, vt ſibi in ſuis membris ſubueniamus. Et, vt omnia reducamus ad paſsionē Chriſti, audiamus in Euangelio ipſum Ieſum clamantem
Ioan. 19. f in cruce, Sitio. Nam ſi beati ſunt, qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam, cum ipſe fuerit plenus omni gratia & perfectione; ipſe maxime in hac beatiſsima paſſione noſtram iuſtitiam eſuriuit, & ſitiuit. quia quando moriebatur non pro ea ſolum eſuriem, & ſitim ſpiritualem habuit ipſe in cruce; ſed etiam valde probabiliter credo quòd corporalem famem & ſitim ibi habuit: quia nocte præcedente multum laborauerat, & vigilauerat in oratione, & poſtmodum in capturæ anxietate, & demum diuerſis flagellis & laboribus fatigatus circa horam ſextam, quando appetitus ſolet incitari & incendi, fuit cruci affixus: & vſque ad nonam ieiunauit ibidem & dixit, Sitio. Et ipſi ei propinauerunt acetum, quod cum accepiſſet inclinato capite, emiſit ſpiritum. Nec eſt multum credibile, quòd tunc virtute diuinitatis reſtiterit alicui neceſsitati, & indigentiæ corporali, ſicut cum quadraginta diebus ieiunauit: quia ipſi paſſioni expoſuerat ſe plene pro nobis in cruce. Sic ergo quia Dominus noſter Ieſus Chriſtus eſuriuit, & ſitiuit pro nobis, multum allici debemus ad ipſum paſcendum in membris ſuis. Peregrinus etiam fuit Dominus noſter, quia dixit imminente illa morte beatiſsima: Regnum meum non eſt de hoc mundo. Etiā *Ioan. 18. f.*
in cruce maxime peregrinus fuit, & alienus reputatus pro nobis, quia amici & proximi eius tunc longe receſſerunt ab eo, & tamquam peregrinus, extra- *Pſal. 68. b*
neusq. factus eſt fratribus ſuis. Hunc ergo peregrinum, fratres chariſsimi, pro nobis factum, recolligamus in membris eius.

Nudus etiam fuit Dominus noſter in cruce pro nobis; ipſum obſecro induamus in membris eius. Ibi etiam apparuit vere infirmus doloribus & anguſtiis plenus pro nobis; ipſum viſitemus in membris eius. Captus eſt pro nobis, & captiuus ad crucem deductus, in ea ſuſpenſus, & conclauatus; ad membra ſua captiua & incarcerata eamus. Sic ergo apparet qualiter in præhabita paſsione fuit tamquam verū obiectum allectiuum & excitatiuum ad prædicta opera complenda in membris eius.

Nunc videamus qualiter in prædicta paſsione fuit exemplar motiuum & directiuum in operibus ſupradictis. Ipſe enim eadem opera exercuit. Ipſe enim latus ſuum aperuit, & ſanguinem ſuum fudit ad ſitiētes potandos. Carnem ſuam in ara crucis igne ardoris nimii amoris concremauit ad eſurientes paſcendos. Et ideo in cena præcedenti ſacramentum altaris ordinauit ad nos reficiendum, quod quidem ſacramentum eſt memoriale Dominicæ paſsionis. Nā caro ſua vere eſt cibus, & ſanguis eius vere eſt potus, ſicut ipſe Dominus teſtatur. Si ergo de ſeipſo Domi- *Ioan. 6.*
nus noſter Ieſus fecit cibum nobis & potum, quanto magis nos alere debemus eſurientes & ſitientes non ſolum de ſuperfluis, ſed etiam de neceſſariis noſtris? Si enim Dominus noſter dedit nobis carnem ſuam in cibum, quanto magis nos debemus dare ei in membro ſuo carnes beſtiarum noſtrarum? Si enim ſeipſum panem viuum, qui de cælo deſcēdit, dedit nobis ad manducandum, quanto magis dare ei debemus in membris eius panem mortuum, qui de terra exiuit? Si nobis dedit cibum ſpiritualem, panem ſcilicet Angelorum, qui nos ſibi vnit & conuertit in ſeipſum, quanto magis nos ei in membris eius dare debemus vtrem vini, vel lactis vermium ſcilicet nutrimētum? Simus ergo, chariſsimi fratres, ſolliciti ad alendos pauperes Chriſti, immo ad alendū Chriſtum in pauperibus ſuis.

Opus etiam hoſpitalitatis exercuit in ipſa cruce. Nam ibi erat quidam peregrinus, qui iuerat viā longinquam, & a Chriſto hoſpitium petens, ait: Memē- *Luc. 23. f*
to mei Domine, dum veneris in regnū tuum. Quaſi diceret: Digneris Domine Ieſu Chriſte peregrinum recognoſcere, & in illo regni tui palatio recolligere. Mirum de Dei clementia. iam oblitus eſſe videtur, quod alias dixit illi, qui de eius hoſpitio interrogabat eum: Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos, *Matt. 8. c. & Luc. 9. g*
Filius autem hominis non habet vbi caput ſuum reclinet. Sed quid? Non tantum non tardat ipſum hoſpitio recipere, non ſub porticu, non in ſtabulo, ſed in ſeipſo, non cras, non poſt cras, ſed hodie mecum *Luc. 23. f*
eris in paradiſo. O miſera hominum nequitia! Dominus noſter latronem recepit in hoſpitio, & in ſeipſo, & nos in terrenis & lutoſis domibus etiam bonos recipere nolumus, ſed excuſamus nos, & dicimus forte ipſi ſunt latrones. Memento miſer homo, quòd latro-

latronem Dominus ipse recepit. Et si forte non potes, quia & tu pauper es, recolligere in materiali domo, recollige saltem eum in corde tuo, ei compatiendo.

Denudauit etiam se Dominus noster Iesus Christus ad nostra verenda operienda, & nudus pependit in cruce. Quanto magis personas nostras nudare debemus ad operiendum eum in pauperibus suis, aut, vt de nobis loquar, cellarum aut lectorum angulos a superfluis tunicis pro Christi pauperibus euacuare debemus? O quantum gaudium nobis esse deberet, cum nos exuere possemus pro Christo, vt non solum superflua, sed etiam nobis necessaria pauperibus largiremur. Ipse enim pro me nudatus est, & ego pro ipso nolo indigentiam illam pati? Absit a nobis hoc fratres charissimi, non solum nostra, sed nos proximis nostris, immo Christo in proximo largiamur: quia ipse se totum nobis dedit. Nam & ipse nos infirmos visitauit, & in cruce infirmitates nostras & cunctarum infirmitatum nostrarum angustias & dolores super se portauit. Sic charissimi fratres infirmos eius sollicite visitemus, & eorum infirmitates in nos compatiendo insimul recipiamus, siue transformemus, vt dicamus cum Apostolo Paulo: Quis infirmatur, & ego non infirmor? 2.Cor.11.g

Ipse etiam Dominus noster Iesus in illo triduo captiuos inferni adijt. Quomodo ergo erit sic deterrimus & profundissimus carcer, quin ibi visitemus captiuos, immo in captiuis Dominum nostrum Iesum? Totũ enim reputat Dominus noster sibi fieri, quod amore ipsius facimus membris eius. Omniũ autem istarum pietatum in Domino nostro compulsiua, cõseruatiua, & confortatiua fuit illa pietas, qua pro suis crucifixoribus exorauit. Sic & nos nostram pietatem & misericordiam erga proximum cõseruare debemus in hoc, vt non solum nos offendentibus parcamus, & erga illos tranquillum animũ habeamus, verumetiam pro ipsis affectuosissimas ad Deum preces fundamus. Quod nobis concedat, qui in Trinitate, &c.

Oratio valde deuota circa passionem Domini. Cap. XV.

O Domine Iesu Christe, o vere amice, o amantissime Sponse, fac lutum ex sputo, & lini oculos meos, vt qui cæcus sum videre valeã vulnera tua. Introduc me Domine Iesu quamuis indignissimum famulum tuum in gazophylacium veri templi, vt intueri valeam, quid quantumque obtuleris Patri pro nobis. Fortassis anima mea quamuis a te vero Sponso multis iniquitatibus viduata sit, offerret tibi duo minuta. Recipe me quamuis filium prodigum ad comedendum tecum vitulum saginatum, assatũ in cruce. O bone & vere magister doce me thesauros sapientiæ beatissimæ mortis tuæ. Iterum atque iterum Domine Iesu aperire digneris latus tuum mihi nequissimo famulo tuo, vt oculi mei, qui deprędati sunt animam meam in tuo latere inueniant prædã meam. O bone Iesu nimis saxeum est cor meum, nisi emolliatur sanguine tuo: nimis distractum est cor meum, nisi recolligatur in latere tuo. O bone pastor, ego sum illa ouis, quæ perijt & errauit, pro qua in cruce posuisti animam tuam. Ecce ego sum, agnosce eam introduc me caulas vulnerum tuorum. Tu autẽ Domine Iesu Christe in tua passione me custodias diligenter. Nam sine tua morte morior, sine tuis vulneribus vulneror, sine tuis conuicijs conuicior, sine tuis flagellis virga non æquitatis, sed iniquitatis flagellor. Sed quia nesciui perseuerare in tua beatissima passione, sum quasi in nihilum redactus: quia ignominiam crucis dimisi, ignominiosus factus sum: quia stultitiã crucis reliqui, stultissimus, & vanissimus factus sum: quia infirmitatem tuæ passionis neglexi, infirmus factus sum: quia a doloribus aculeorum tuorum recessi, spinis concupiscentiarum confixus sum. Quid dicam? Nisi cor meum doloribus tuis aperiatur, nefandissimis vitijs aperietur. Nisi sciat latitare in vulneribus tuis, a latronibus plagis impositis spoliabitur. Nam contra superuacuam & vanam gloriam, auaritiam, & inuidiam, odium, siue iram, & accidiam, gulam, & luxuriam perfectissima medicina, immo sine qua nulla alia medicina, est passio tua. Contra superbiam, eius humilitas; vanam gloriam, eius vilitas; auaritiam, eius nimia largitas; & sic de alijs. Ipsa est, quæ sepit aures, ne audiam vana vel praua: oculos claudit, ne aspiciam mortifera vel nociua: os obstruit, ne loquela vel gustu offendam: nares obturat, ne circa odorifera offendam: manus ligno affigit, ne extẽdantur ad tactus vel opera vitiosa: pedes cõclauat cruci, ne inutiliter vel nociue discurrant. Ipsa fouet mutuam dilectionem, auget internam deuotionem, eleuat ad supernam contemplationem. Hanc ergo Domine acerbissimam passionem & ignominiosam da mihi in Sponsam, & indiuisibili, & indissolubili vinculo ipsam mihi coniunge. super omnes mulieres, idest delitias & consolationes temporales adamaui eam, & tamen sæpe alia superinducta repudiaui eam. nunc modo venio, & requiro eam, ne quæso mecum agas iuris rigore, sed tuæ clementiæ dispensatione. Hanc ergo da mihi Domine Iesu, quia hanc amaui, hanc dilexi, hanc totis visceribus concupiui, ipsa sola mihi sufficit, ipsa sola me medullitus nutrit, & reficit in hac vita. Ipsa est vita mea, consolatio mea, & delitiæ meæ, ipsa lux & sapientia mea, ipsa reducit, & deducit, sine ipsa deuio & erro, sine ipsa a portu salutis declino.

O bone Iesu nihil a te peto in hac vita, nisi vt perfecte sim tecum crucifixus in cruce. Certe dilectissime Domine Iesu nolo viuere, nisi moriar tecum, aut ergo da mihi mortem temporalem, aut in corde meo imprime tuam mortem. Heu mihi, quare natus sum, nisi Dominum meum Iesum amplectar in cruce, & requiescam in vulneribus eius. Magis eligo ad præsens tecum crucifigi, quàm tecum delitijs affluere. Hanc tuam beatissimam passionem volo, hanc peto, hanc totis internis concupisco medullis, omnibus pro ipsa abrenuncio, & etiam meipsum relinquo, ipsa sit mihi anima mea, & corpus meum, & omnis cõsolatio mea. Nam sanguis tuus inebriat me, & dolores tui sciderunt cor meum. Domine Iesu pro me fecisti cælum, & solem, lunam, & stellas, ignem, aerem, aquam, & terram, aues, & pisces, bestias, & reptilia, arbores, & flores, herbas, & olera, aurum, & argentũ, vniuersa metalla, colores diuersos, & lapides pretiosos. Sed quis de manibus tuis quæsiuit hæc? Sine petitione, sine instantia hæc omnia nobis dedisti, & tota die affligo animam meam petendo ignominiosam mortem tuam, & vix possum aliquam guttulam impetrare. Scias Domine Iesu, quia omnia visibilia mihi vilescunt, pro ipsa tibi vniuersa restituo, & da mihi vulnera tua. Hæc super cælum habilitant cor meum, super sidera refulgent, & illuminant intellectum meum, super ignem accendunt affectum meũ, super aerem fecundant sermonẽ meum, super aquã emolliunt animum meum, super terram stabiliunt & fecundant affectum meum. Hæc auibus bestijs, & piscibus vtiliora, fructibus suauiora, arboribus & floribus amœniora, argento, auro, & lapidibus pretiosis pretiosiora, immo certe hæc omnia non nisi vanitas est, vel sunt, respectu tuæ passionis beatissimæ. Hanc volo Domine Iesu, hanc volo, tribue mihi in vxorẽ. Non peto pulchritudinem cæli, sed ignominiam tui, non mundi delitias, sed tuas angustias. Cito mihi Domine Iesu tribue eam, nolo secum Domine Iesu sponsalia facere, sed matrimonium consummare. Consentiat in me Domine Iesu, quia consentio in eã & est matrimonium ratum. Intrent cor meum vulnera

nera tua, & ipsa intrent animam meam, & erit matrimonium consummatum.

Sed quis sum ego Domine mi Iesu, vt a te in Sponsam, illam audeam petere, quam solam tuis intimis amicis, & maximis pro omnibus amicitijs tuis coniūgis? Sed quamuis nihil nisi vanitas & detestanda sanies sim, præsumo tamen de immensa clementia tua. Et si non habeam puritatem & sanctitatē matris tuæ, vt digne tibi compatiar, latronis tamen prauitatē habeo, vt secum ad latus tuum crucifigi debeam. Magis in hac vita desidero Domine Iesu cum latrone tecum in crucem ascendere, quàm cum Petro, Iacobo, & Ioanne in montem transfigurationis tuæ conscendere. Magis placet ad præsens oculo mentis videre te consputum, quàm transfiguratum. Et si non sum tamquam velum nobilissimum in templo, vt in morte tua scindar, sum tamen fœtidissimum monumentum, vt ad apertionem tui lateris aperiri debeam. Quid in me quæris dulcissime Domine Iesu? Si in morte petræ scissæ sunt, & ego tamē durior sū petra. Si enim terra mota est, ego terrenissimus sum. Quid ergo iniquitatis deest in me, vt non indigeā tua morte? Et si cælestis non sim in tibi compatiendo, nec queam cum sole obscurari, tamen infernalis conuersationis sum, vt in hoc triduo mortis tuæ a te debeā visitari. Non ergo Domine Iesu te retrahat iniquitas mea, quin mihi hanc nobilissimam Sponsam ignominiosam scilicet mortem tuam inseparabiliter mihi eius desiderio æstuanti coniungas. Ipsa enim est pulcherrima omnium mulierum, idest excellentissima omnium gratiarum. In ea fuit summus cultus Dei, summa Dei dignatio, summa Dei ad nos diffusio. Ipsa summa Dei sapientia & prudentia percussit superbum, tua potētia animas de inferno transtulit in cælum, sua potestate placauit, immo & donauit Deum, cuius violeum colorē amplectuntur humiles, & confessores, lilij candorem innocentes & virgines, roseū ruborem amplectuntur martyres in charitate feruētes, quia in ea fuit summa humilitas, innocentissima, virginitas, & excellentissima, & excessiua charitas. Eius purpureum & coccineum colorem admirantur Angeli, ad eius fragrantissimum odorem sentiunt, & suscitantur mortui, ad eius suauissimum tactum roborantur infirmi, ad eius dulcissimum gustum reficiuntur & conseruantur perfecti. Talis est filij Hierusalem & filiæ, Sponsa mea, & amica mea, desiderium animæ meæ. Ipsa inimicum meum diabolum superat in me, a mundo me alienat, carnem meam bene castigat. Mihi ergo absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus, &c. *Gal. 6. c* Est ergo mihi quippe mi Domine Iesu magna gloriatio, quòd pro me cælum, & sidera, & alias inferiores creaturas fecisti. Sed multo sine cōparatione maior mihi gloriatio, quòd pro me dignatus es mortalis fieri. Magna quippe gloriatio, quòd me fecisti ad imaginem & similitudinem tuam, sed sine cōparatione maior mihi gloriatio, quòd pro me formam serui accipiens, factus es similis mihi. Magna mihi gloriatio, quòd tot beneficijs me gubernas & nutris: sed sine comparatione maior mihi gloriatio, quòd pro me esuristi, sitisti, & fatigatus super fontem sedisti, & multa incommoda sustinuisti. Magna mihi gloriatio, quòd cunctis animalibus me præposuisti, sed sine comparatione maior, quòd pro me te Dominum omnium vni puellæ, & fabro subdidisti. Magna mihi gloriatio, quòd me si amicus tuus fuero, honorificaturus es in cælo tuo: sed sine comparatione maior mihi gloriatio, quòd pro me adhuc pessimo inimico tuo conuitiatus, consputus, & multipliciter illusus es in medio terræ. Magna mihi gloriatio, quòd me, si iustus fuero, ditaturus es in regno, sed multo magis est mihi magna gloriatio, quòd pro me peccatore in extrema paupertate fuisti in ligno: quia quantum ad gustum, cum sitires, fel habuisti, & acetum: quantum ad operimentum, corpus habuisti nudum: quantum ad reclinatorium, nō habuisti vbi reclinares caput tuum, immo corona spinea fuit puluinar tuum. Magna mihi gloriatio, quòd si gratiam vsque ad finē habuero me delectatione es impleturus vniuersarum delitiarum paradisi: sed multo mihi maior gloriatio, quòd pro me tuo contemptore, & pleno omni abominabili sanie, impletus es inæstimabilibus angustijs & doloribus morte turpissima condemnatus in Caluariæ loco. Magna mihi gloriatio, quòd si angelice vixero in terris, Angelis es me sociaturus in cælis; sed multo maior mihi gloriatio, quòd pro me diabolicam vitam ducente cum latronibus es crucifixus in terris cum impijs & iniquis associatus, & deputatus. Mihi ergo absit nisi in cruce Iesu Christi gloriari. In quo debeo gloriari nisi in summo Dei mei honore, summa Dei mei erga me gratia, sine dilectione & dignatione? Hæc autē sunt plene in cruce. Mihi ergo absit gloriari, &c. Si enim pretiosa est *Ps. 115. a* in conspectu Domini mors sanctorum eius, quia patiuntur & moriuntur pro ipso, quanto magis debet esse gloriosa in conspectu nostro mors Domini nostri Iesu Christi, cum ipse patiatur & moriatur pro nobis? Igitur gloriari nos oportet in cruce Domini nostri Iesu Christi. Sed heu, heu audi iterū clamantem Iesum & dicentem, Longe fecisti notos meos a *Psal. 87. d* me, posuerunt me abominationem sibi. Elongasti a *Ibid. b* me amicum & proximum, & notos meos a miseria. Qui videbant me foras, fugerunt a me. Perijt fuga a *Psal. 30. c* me, & non est qui requirat animam meam. Extraneus factus sum fratribus meis, & peregrinus filijs *Ps. 141. b* matris meæ. Sustinui, qui simul contristaretur, & *Psal. 68. b* non fuit, qui consolaretur, & non inueni. *Ibid. c* Nolite fratres charissimi, nolite fugere, nolite crucifixum in medio latronum solum relinquere. Redite obsecro, & eamus, & moriamur cum illo. Omnes fugerūt, sola Domina Mater remansit cum eo. Eamus cū Ioanne, & associemus Dominam nostram, & stemus iuxta crucem cum ea. Si enim Maria Cleophe, & Maria Magdalene associatur Virgini Matri, bene possumus nos associare Matri, & Discipulo. Credo firmiter, quòd cum Ioanne dicetur nobis: Ecce Mater vestra de Domina nostra, & ei dicetur: Ecce filij tui. Simus charissimi cum Matre, si volumus Filium cum Matre lucrari. Non enim potest vnus sine altero impetrari. Ascendamus cum eis in palmam, & apprehendamus fructum eius: nam in ea cor Virginis cum Filio pendet. Nullus se excuset in quocumque sit statu, quia nullus est, qui non inueniat in hac arbore suauissimū fructum, & sufficientissimum nutrimentum. Nam si peccator es illam acerbissimā & ignominiosam passionem considera ad detestandum peccatum, & horrendum, quia ipse pro peccatis nostris mortuus est. Si incipiens & pœnitens es cōsidera illam passionem ad exemplum pœnitentiæ, & satisfactionem habendam. Si es proficiens considera illam passionem ad eius effectus rimandum & ruminandum, in quo multum proficit homo. Si es perfectus considera illam passionem ad Christo, & Matri eius intime compatiendum, & totum te in illam passionem transformandum. Si tu es in iustitia consummatus, considera illam passionem ad Dei dilectionem & dignationem erga nos admirandum. Nullus ergo se excuset, quin hic inueniat suum pabulum, quin hic inueniat portum, domicilium, & centrum suum. Hos igitur quinque status, quinque Domini nostri plagas cū æstuanti desiderio apprehendite in curam & sollicitudinem continuam cordis vestri. Quod nobis concedat Iesus Christus crucifixus benedictus in sæcula. Amen.

STI-

STIMVLI AMORIS PARS SECVNDA.

CAPITA HVIVS SECVNDÆ PARTIS.

Qualiter homo possit amplius proficere, & magis Deo placere. Cap. I.

VT homo possit amplius proficere, & magis Deo placere, ista decem quæ sequuntur in se studeat habere.

Primo studeat, qualiter possit vel quantum potest se vilissimũ reputare, & indignum omni beneficio Dei. Sibi displiceat, soli Deo placere cupiat. Ab alijs velit vilis, non humilis reputari. Et ex hoc summam Dei clementiam recognoscat, quòd cum stercus sit vilissimum, in omnibus B infidelissimum, ad immensæ maiestatis iniuriam tam promptissimum, dignatur in seruum sibi assumere, & quod maius est, adoptare in filium. Non enim reputes magnum, quòd Deo seruis, sed reputa maximum, quòd ipse dignatur habere sic insufficientem & miserum seruum.

Secundo, vt de nihilo, nisi de peccato, vel ad peccatum inducente, & a bono retrahente doleat, immo de quacũque tribulatione, iniuria, & afflictione gaudeat. Inferentes intime diligat, specialem orationem pro eis faciat Deo; inde copiosas laudes referat, & ad regratiandum ei de tanto beneficio insufficientem se recognoscat: quia quem diligit Deus corripit, & castigat, & ipsæ tribulationes ad Deum nos ire compellunt. *Prou. 3. b*

Tertio, vt paupertatem & omnem penuriam propter Christum diligat, de temporalibus nisi stricte ad necessitatem suam nõ requirat, aut quocumque modo appetat; sed Christo capiti in paupertate, & in omnis consolationis corporalis deiectione se studeat conformare. Et hoc debet maximum reputare, quòd Rex regum, & Dominus dominantium Christus sic seruum vilissimum suis dignatur induere ornamentis vel vestimentis, & sibi lutum fœtidissimum similare. Ideoque quanto videt se ditiorem, & in pluribus corporis consolationibus abundare, tanto debet intimius, & profundius contristari cernens se eo magis A a Christi similitudine elongatum.

Quarto, vt in bonis, & in indifferentibus alterius potius quàm suam studeat adimplere voluntatem, immo semper suam in exterioribus actibus studeat abnegare, aliorum beneplacita affectans cum omni vigilantia in licitis adimplere. Et si hoc circa omnes facere debeat, suorum tamen superiorum debet præcipue obedire beneplacitis, & totis viribus & visceribus amplexari, quæcumque dixerint honesta esse, aut velle fieri. Si ergo aliqua intimauerint debet pro posse suo cum magno desiderio effectui mancipare.

Quinto, vt nullum quantumcumque miserum despiciat; sed potius erga omnes materno moueatur affectu, & sic omnibus intime compatiatur, sicut mater vnico filio suo prędilecto: omnes eorum miserias reputet esse suas: & sicut sibimetipsi debet omnibus, si tamen potest, subuenire. Et quamuis erga omnes in compatiendo & ministrando debeat maternaliter se habere, debet tamen omnes tamquam patres, & dominos reuereri.

Sexto, vt nullum iudicet de peccato, cum ignoret quid diuina gratia in anima operetur. Sed si aliquem per signa aliqua manifesta compererit peccatorem, plus de peccato doleat, quam si vulnus proprio corpori millesies inferretur. Recogitet etiam quòd pretiosior est anima, quæ sic letaliter vulneratur, quàm C omnia corpora vniuersi, scilicet tam hominũ, quàm cælorum inquantum corpora. Et ideo sicut corpus meum amare vel custodire vellem; sic immo multo magis deberem proximum cum omni diligentia custodire, & a peccato retrahere oratione, exhortatione, & exemplo.

Septimo, vt bonum proximi sicut suum diligat, & sicut mater in bonis filij iucundatur, sic in bonis omnium viuentium debent iucũdari, & maxime de his, quæ spiritualia sunt, & ad spiritualia inductiua, & sic ac si sua essent, debet aliorũ bona procurare, & procurata sollicite promouere, & semper debet plura & maiora,

maiora de proximo credere, quàm valeat intueri, debet nihilominus de bonis temporalibus proximi non modicum congaudere.

Octauo, vt nihil præter Deũ diligat, sed pure propter Deum, vt in omnibus solus Deus sinceriter diligatur sine socio: nec alliciat quantacumque sanctitas alicuius, aut beneficiorum immensitas; nec aliquem diligat amore singulari, sed amore communi, vt scilicet charitate omnes in Deum referens magis diligat meliorem. Potest tamen beneficia pro beneficijs rependere, & pro benefactoribus & propinquis & præcipue parentibus orationem Deo ad salutẽ animarum effundere specialem.

Nono, vt quidquid faciat, & quibuscumque negotijs implicetur, Deum tamen semper actu in corde habeat, & nihil aliud, quàm honorem suum in omnibus actualiter, seu habitualiter intendat; ac ad hoc præcipue nitatur, vt sic semper præsentem Deum intelligat, ac si ipsum qui vbique est præsens in sua videret substantia & essentia, sicq. eum timeat & reuereatur & immẽso amore in ipsum feratur, eoq. prout potest, in via fruatur, & in ipso, & non in alio requiescat.

Decimo, vt si prædicta assequi potest, esse magna Dei beneficia recognoscat. Debet tamen & cæterorum beneficiorum innumerabilium secundum quod potest reminisci, & præcipue quòd sua eum voluit imagine insigniri, eiusq. naturam assumere, & se pro ipso morti tradere, in via sibi in cibum, in gloria in præmium tribuere semetipsum. Et quia nondum assecutus est eum in præmium, tandem in via aspiciat eum in patibulo, sicq. sibi compatiatur, ac si omnia eius vulnera in suo corde sustineret. Et de hoc præcipue dolere debet, quòd tot videt frustrari beneficio tam immenso. Cernat eum denique in altari exhibitum sibi in cibum & potum omnis saporis suauitatem habentem, & in ipso toto affectu delectatus clamet, & dicat:

Oratio. Domine Iesu Christe, qui es panis vitæ, ita me de te satiare dignare, vt nihil præter te esuriam, ita me de te inebriare digneris, vt nihil præter te sitiam. Teneo Domine mentem meam, ne interueniente vmbra terræ, a te vero sole iustitiæ separetur.

Matri autem Christi omnem quam poterit reuerentiam exhibeat, & dicat:

Oratio. Dilectissime Domine Iesu dignare me infirmum peccatorem Matri tuæ reuerentiam debitam exhibere. Et tu clementissima Domina impetra mihi, vt suæ & tuæ semper deditus sim seruituti, & tibi omni tempore obsequar pura mente & corde, & corpore deuotis continue tuæ benignitati assistam. Amen.

Qualiter homo ad amorem Dei se debet excitare, & quantum potest cor suum vnire, vel ignire. Cap. II.

QVia cor contemplantis non cessat, siue cessare nõ debet inuestigare, quomodo sui creatoris amore amplius inardescat, proposui balbutiens ad hoc inducere aliquod inductiuum.

Primum ergo agnosce, o homo, quòd nihil est, quod ad eius amorem tantum te inflammet, sicut beneficiorum eius immensa donatio. Hoc enim ipso, quòd ipsum ad largiendum tibi ineffabilia liberum vel liberalem recogitas, ipsum te diligere nimiũ recogitare conuinceris. Quid est hodie, quod magis incitet, vel excitet ad amorem, quàm diligi, & amari? Hoc enim faciunt, quantumcumque crudeles homines, quia diligentes se diligunt, quamuis hoc erga suum Creatorem instigante antiquo serpente negligant adimplere. Cogita quidquid velis, & inde Creatorem tuum habebis non modicam materiam diligendi. Accede ergo ad ipsum per hunc modum. Debes non ficte, sed veraciter recogitare te assistere coram Domino tuo. Ita enim est, vbi es, sicut est in cælo empyreo: & te esse suum, & non tuum cogita, & non dubites, quòd ab eo quidquid ad salutem pertinet non ad tuum damnum petieris, impetrabis. Hæc certe omnia sunt incentiua amoris. Quomodo diligis eum, cuius es, & qui paratus est omnia tibi dare? Nonne multum diligis eum, qui aliquid tibi tribuit? Nõne ergo magis eum diligis, qui omnia immo etiã tibi tribuit semetipsum? Si ergo te diligis, quomodo ipsum, qui te fecit non diligis? Tu te destruxisti, & adhuc destruis, & te amas; & ipsum, qui te construit & restruxit, & conseruat non amas? Dic ergo Domino, Domine creatura tua sum, & mihi teipsum negare non potes. Sed antequam procedas, hæc quæ dixisti, meditare, & inflammare amore. Quis enim amplius se cõtinere potest, quin statim omnibus oblitis in Deum se totum proijciat non per partes, dum cogitat Dominum suum summum bonum, delitias Angelorum, præmium beatorum, homini infirmo & corruptibili, cuius miseriam nemo posset exprimere, semetipsum negare nõ posse, & quantumcumque sit infirmus, seu miserrimus & peccator, si ad ipsum se cõuerterit, & ab ipso petierit, obtinebit, & hęc nos desiderat petere & largiri, cum dicit: Petite, & accipietis? *Matt. 7. a* Nescio quid amplius laboramus, cur quotidie nos affligimus circa nihil, cum possidere Creatorem omnium valeamus. Quid ergo amplius laboramus, & quærimus? Si enim omne bonum sic leuiter habere valeo, cur nitar plena miserijs possidere? O Domine Deus meus, quid tibi nisi iniuriam facimus, quòd te nobis tribuis sic libenter? Si te habeamus, nihil tibi confert, & tamen sic nos diligis, quòd te nobiscum esse delitias tuas dicis. Quare nos tantum diligis, vt libentius teipsum nobis tribuas, quàm aliquid aliud quod petamus? Et certe nec ego volo de cetero aliud possidere, ex quo debita petitione valeo possidere Deum meum. Ornabo me monilibus, & ipsum introducam in thalamum cordis mei, & ibi secum de cetero requiescam. Bene scio, quòd nihil aliud petit & quærit ipse; animam meam visitare & intrare desiderat, & diu est, quòd pulsauit, doleo tamen quòd tantum, & tam diu carui tanto bono. Dic ergo ei: Scio, quòd plusquam ego me diligis, de me igitur amplius non curabo, sed solum tuis delitijs inhærebo, & tu mei curam habeto. Non possum intendere mihi & tibi. Et ideo permutatim tu intende mihi, & meæ infirmitati, vt ipsam subleues; & ego intendam tuæ bonitati, vt in ipsa delecter. Et quamuis ego tecum lucrer nimis, & tu mecum nihil, scio tamen quòd libentius mecum es, & me conseruas & promoues, quàm ego tecum, vt tua perfruar bonitate. Vnde hoc? Certe nisi quòd ego me odi, & tu me diligis. Si autem Domine vellem discurrere per omnia tuæ dilectionis signa, deficerem: quia nec bona naturæ, nec bona fortunæ, nec bona gratiæ, nec bona gloriæ, si hominum, & Angelorum linguis loquerer exprimere possem. Et ideo his tacitis in tuum Filium Pater æterne respirabo. O quãta fuit erga hominem Deus meus tua dilectio, qui eum tantum dilexisti, vt velles hominem esse Deum, & Deum hominem appellari. Quid dicam de sexu fragili? Ipsum tuum Filium de ipso nasci voluisti, & qui erat tuus vnigenitus & proprius, voluisti Filium Virginis nominari & esse. Multum quidem Domine secundum vtrumque sexum exaltasti genus humanum, qui tibi æqualem Filium, voluisti hominem esse, & filiũ mulieris. Non hoc dilectionis signum voluisti circa Angelos demonstrare. Non enim Angelos, sed semen Abrahæ apprehẽdit. *Heb. 2. d* Mirum est certe quomodo pro tuo amore corda fidelium vel filiorum hominũ non scinduntur. Quid habuit Deus aliud facere, quàm cum peccauimus in infernum profundum nos deijcere, & aliam nobiliorem creaturam, si voluisset, in instanti creare? Quanta fuit ista Dei dilectio, quòd post

post lapsum dignatus est, nos quærere tam benigne, & post eius offensam nos amplius, quàm prius exaltare. Quid fuit istud? Numquid exaltationem meruit culpa nostra? Certe non, sed ne a te fugeremus amplius humanam naturam tibi inseparabiliter vnire voluisti. Mira videtur tua dilectio Deus meus, qui te odientes diligis, & exaltas. Si ergo nos, qui nihil sumus, tantum diligis, qui es summus; quomodo nos miseri te non diligimus, qui es omne bonum? O cor meditantis quomodo in tam excellenti dilectionis affectu non deficis præ amore! Quid in hoc Deus voluit, nisi vt suo nos inebriaret amore? Quãta est hæc Creatoris nostri dignatio, quòd nos tãtum desiderat sibi per dilectionis vinculũ colligari. Quomodo potest cor hominis aliud cogitare? Vt sic ergo nos exaltares Deus noster, voluisti paruulus nasci; vt nos bestiales per peccatum cælestes faceres, voluisti inter bestias in præsepio collocari. O mira bonitatis diuinæ diffusio! o detestabilis nostrorum excæcatio oculorum! o glacies, non cor, cur non liquescis ad hunc calorem? Heu mihi nescio per quam viã Deus amplius nos requirat, ex quo per hanc nos non habet. Sed quid dicam? Christus, qui est receptaculum expulsorum voluit fugere in Ægyptum. Numquid Domine Iesu, qui vbique eras, fugere indigebas? Non certe, quia omnes inimicos tuos in tua potestate tenebas. Sed hoc facere voluisti, vt pro me patiens tuum mihi manifestares amorem, & ad te fugerem persecutus. O Deus meus bene video, quia totus es meus, & me vis totaliter possidere. Sed quid plura? Taceo vitæ tuæ processum, qui totus es dilectione plenus, & venio ad alapas, & consputa.

Certe hoc dilectionis signum cor hominis nõ sufficit cogitare. Si enim nihil amplius mihi vmquam fecisses, nec etiam facturus esses, nisi quòd Deus æternus in mea natura sustinere voluisti hæc opprobria, deberem totaliter tuo igniri amore. Quid enim gratius Deo, & quid vilius peccatore? Et tamen tu Deus pro peccatoribus voluisti a peccatoribus conspui, & illudi. O Deus meus, quid fuit istud, quoniã a creatura tua, quam in momento delere poteras, sic vilia tolerasti, & dicentibus te esse dæmoniacum benigne respondebas! O summa tuæ manifestatio charitatis, qui talia pro nobis a dæmoniacis audiebas! Quid tibi tantum curæ erat de nobis, quòd te omni opprobrio supponebas? Sed tua nimia dilectione hoc sustinere voluisti placide. O cor plusquã lapideum, o cor non cor, cur non accenderis ex amore? Lapis calore solutus in æs vertitur, & tu ad tantum calorem immutabilis perseueras. Vtinam ergo lapideum esses, non carneum. Et quid vero mirabilius, quàm quod caro cordis lapide durior, & insensibilior inuenitur? Sed nonne dicit Dominus, quòd auferet a nobis cor lapideum, & dabit nobis cor carneum? Immo ex quo lapis citius immutatur, quàm cor carneum, det lapideum cor, carneum auferendo. Ad verecundiam nostram dico: O cor nequissimum, o cor innanissimũ, o cor infidelissimum, cur te sic odis? cur te sic laceras, & consumis? cur te sic fortiter diligentem nõ diligis? O cor crudelissimum, cur mortem plusquam vitam diligis? cur te quærentem non recipis? O lapides, & creaturæ insensibiles, flectite væsaniam cordis mei. Certe Domine Iesu etiam si me odires, ex quo Deus meus es, & refugium meum, solus protector & gubernator meus te diligere deberem, quanto magis cum me tantum diligas, & me sequaris tuis beneficijs fugientem. Nam tantum me diligis, vt te pro me odire videaris. Nonne tu iudex omnium voluisti pro me iudicari, & mortẽ turpissimam & grauissimam sustinere? O Deus meus, quid mihi amplius facere debuisti? Certe si hoc mihi fecisset minimus rusticus, ipsum deberem diligere in æternum, & ego non te diligam Deum meum? Non dico, quòd sanguis effusio, quæ tota fuit plena charitate, sed plane

Iob 28. d *Ezec. 11. c* *1. Cor. 6. a*

A solus tuus aspectus me inebriare deberet, quanto magis ergo passio tua grauissima, & ignominia plena? Certe me totũ voluisti, qui mihi te totũ tribuisti. Et quis requirebat hoc de manu tua Domine mi? Cur tibi curæ fuit de tam vilissima creatura? Certe nihil aliud nisi tua maxima bonitas, & immensa dilectio hoc exegit. Nam si nos redimere volebas, aliter facere potuisti: sed sic facere dignatus es, vt nos tuo amplius inflammares amore. O amor & desiderium cordis, o dulcedo, & suauitas mentis, o ardor, & inflammatio pectoris, o lux, & claritas oculorum, o aurium pulchra symphonia, o hostia Deo Patri odorifera, o melliflua gustatio fluxus sanguinis, o amantissima palpatio lateris, o anima mea, o vita mea, o viscera cordis mei, o medulla ossium, vegetatio carniũ, sensificatio organorũ, intellectus, inspiratio, & exultatio mea. Cur ego non sum conuersus totus in tuũ amorem? Quare aliquid est in me nisi amor? Quomodo possum aliquid aliud cogitare vel meditari? Et quid amore tuo dulcius? Quid amplius cupio? Cur ego nõ sum illo illaqueatus, & captus? Vndique circumdat me amor tuus, & nescio quid sit amor. Sed heu mihi, cur sic insensibilis maneo sine causa? Cur vanitas plusquam tu, qui es veritas, me allexit, & allicit? Cur iniquitas plusquam Saluatoris mei benignitas me attraxit? Cur stercorum odium plusquam mei Creatoris, & Redemptoris amorem nimium adamaui? O quantum dilexisti hominem Deus meus? Non solum in cruce pro ipso pati voluisti, sed etiam apud inferos ipsum visitasti, & tecum ad supernos reduxisti. Nonne potuisti Domine Iesu pro ipso mittere aliquem Angelorũ, nisi ipsum extraheres per teipsum? Cur vis hominem vbique sociare? Cur in omni loco vis cum homine habitare? Quid habet nisi vilia & mala ipse homo? Cur ipsum diligis sic immense? Postquam etiam surrexisti, voluisti adhuc quadraginta diebus homini apparere, sed & cum glorificatus esses, vesci voluisti, pacem donasti, & te ei palpabilem tribuisti. Sed Domine Iesu nonne sufficiebat homini, quòd pro ipso fueras crucifixus, nisi ipsum de inferni profundo, & infimo lacu extraheres? Videtur quòd tantum hominẽ dilexeris, vt ab ipso nolueris abstinere. An ignorabas, quòd de tam excellenti passionis beneficio fueramus ingrati? Etiam quos speciales habueras increduli extiterunt. Quomodo ergo nos potuisti amplius intueri? O quàm mirabilis est tua dilectio dulcissime Domine Iesu, cum non possis ab hominibus separari. Nonne qui ascensurus eras ad dexterã Patris tui, potestatem homini dimisisti, vt te, cum velit, habeat in altari, hanc potestatem & antequam mori inciperes dimisisti, ne amittere te timeret. Sed cur hoc facere voluisti cum missurus esses Spiritum sanctum? Cur semper cum homine vis morari? Sed tuo corpori incorporare nos totaliter voluisti, & tuo nos potare sanguine, vt sic tuo inebriati amore tecum vnum cor, & vnam animam haberemus. Quid enim aliud est, tuum sanguinem bibere, qui sedes est animæ, quam nostram animam tuæ animæ inseparabiliter colligari. Hoc est certe, quod vis, hoc certe est, quod desideras Deus meus, hoc est Redemptor, & Domine mi, quod tanto tẽpore procurasti. Pro hoc enim ab infantia tua laborasti. Hoc nobis concedas, qui in æternum viuis, & regnas. Amen.

Qualiter homo debet libenter Deo dare cor suum. Cap. III.

O Domine mi Iesu, tu te mihi dedisti, & a me cor meum petis, sed quantum est hoc Domine mi, qui ita excellens es? Si enim haberem cor vnũ, quod solum maius esset, quam si simul essent omnia corda filiorum hominum, & omnes Angelorum effectus, & vt moraliter loquar, maius esset, & quòd plura spiritualia

ritualia & corporalia simul actu contineret, vel continere posset, quàm cælum empyreum, ipsum totum & totaliter tibi tribuere deberé, & adhuc tanto Domino munusculum paruum, immo quasi nihil esset: quanto magis ego illam paruam scintillam cordis, quam habeo, tibi dabo, & totaliter in te ponam. Hoc enim permaximum est mihi, quòd cor meum habere digneris. Nonne ergo stultus essem, si illud applicarem de cetero alicui creaturæ, cum Deus meus illud velit habere? Et iam in meipso nolo, quòd remaneat amodo, sed volo vt totaliter requiescat in te, qui creasti illud ad laudandum te. Melius est, quòd cor meum maneat in æterna iucunditate, in diuina ma- B iestate, & immensa bonitate, quàm in mea fragilitate; in tua scilicet deitate, quàm in mea iniquitate. Si hoc habere contemplatiue cupis, multum corde desideres, & multum ore postules; & desiderium animæ tuæ tribuet tibi Deus, & voluntate tua non fraudaberis, sed mētem tuam eleuans in benedictionibus dulcedinis te præueniet, tamquam corona lapidis pretiosi semetipso mentem tuam circumdabit. Nullus enim potest perfecte inuenire Deum, qui se perfecte non odit.

Qualiter homo ordinet cogitationes suas ad Deum, ita quòd Deum semper habeat in corde. Cap. IIII. C

O Homo vis cognoscere, quomodo ad Deū tuum dirigas cogitatum? Semper cogitare debes te esse in præsentia Dei tui, & ipsum semper habeas in tuo cogitatu. Super Christum autem pro te grauissime vulneratum, quasi semper dirigas cogitatum, & quòd ipse sit Deus tuus, qui pro te talia passus est cogitabis. Sæpe etiam ad Matrem Christi reuerenter, quæ est multorū solatium, festinabis, & quotienscūque ad ipsam tuum diriges cogitatum, ipsam cogita D Matrem Dei: vt sic quocumque dirigas cogitatum, Deum tuum semper habeas in corde, & semper coram ipso existens, suamq. admirans magnitudinem, & tuam misericordiam recognoscens, quantum poteris resilies in teipsum admirans non modicū, quòd dignatur rem tam fœtidam coram suis oculis præsentare, & te ad momentum patitur in sua præsentia cōmorari. Hæc sic faciens de hoc dono, & de omnibus alijs referas Deo gratias. Et quòd etiam ei regratiari possis, recogita magnum donum. Et hoc donum, scilicet quòd in præsentia sua valeas commorari semper, & alia, quæ tibi concesserit Dominus, debes cum E omni vigilantia custodire semper, cum magna auiditate inhians ad maiora. Et si propter tuam miseriam aut aliquam occupationem exteriorem, cogitatum tuum a sua præsentia absentari perpenderis, vel respicis impeditum cum magna anxietate reuerti studeas vbi eras, scilicet ad præsentiam Dei. Et hoc faciens qualiter processum habere debeas, cito te docebit. Hoc tamen pro certo in te habeas, quòd quidquid sit de alijs, semper debes te ad nihilum redigere, quantum potes & omnium peccatorum te infimū reputare, & tam pro te, quàm pro alijs a Deo tuo tibi præsente cum omni humilitate veniam postulare, & F tuam considerationem super hoc diligere poteris per hunc modum. Numquam considerare vel cogitare debes, quòd alij peccatores taliter a Deo sint elongati; quin ipse sæpe, & si non semper, ad Dominum se conuertant in corde, & quin Dominum suum tunc intimius recogitent quantum & clarius recognoscāt, & quin reuerentia maiori coram ipso assistāt, & maiorem suorum habeant confusionem peccatorum, & humilius se ei præsentent: quin etiam maiori, & ardentiori moueantur affectu in præsentia tanti boni. Et si hoc pleno corde non poteris cogitare, hoc ipso debères te superbissimum reputare. Nec de congruo deberes huic tuæ superbiæ præponderare conscientias aliorum. Nullum etiam quantumcumque publicum peccatorem iudices, vel contemnas, quia nescis finem eius. Potens est enim Deus iustificare impium, & malignum. Te ergo, & non alios iudices in hoc mundo: quod si facere non potes, debes tunc firmiter præsumere, quòd superbia sit illud vitium, in quo ceteros singulariter tu excedis, ex quo non potes tuam aspicere prauitatem. Et certe si hoc est verum, satis potes te infimum omnium reputare. Sed forsan tua superba cogitatio dicet tibi, Quomodo hoc de infidelibus cogitare possum, scilicet quòd sim eis infimus, qui nec Deum etiam cognoscunt? Sed audi cæca superbia. An ignoras, quòd si Deum recognoscis, ipsumq. te redemisse credis suo sanguine pretioso, & cōtra eum eleuaris in superbiam, quod grauius peccas, quàm si hæc omnia ignorasses? Nonne vbi cum peccato maior est cognitio, maior est cōtemptus? Et nonne vbi maior est contemptus, maius est peccatū? Nullum ergo excipias, o insania, sed pleno corde te humilians tuam miseriam recognosce. Et si tibi tunc subrepat cogitatio, Ergo tu a Deo reprobatus; hanc quamcitius excludere debes, nec permittere aliquo modo tecum commorari. Timere tamen debes non modicum, & altissimi Dei superextollere pietatem, & confidere in Christi vulneribus, & in clementia Matris eius. Immensa est enim misericordia Dei nostri. Et si essent in te solo omnia peccata, quæ vmquā facta sunt, vel etiam possent de cetero perpetrari, in infinitum superexcellit eius misericordia, & tibi hæc omnia, si ad se recurreres propter suam pietatem largissimam condonaret. Si etiam tunc tibi subrepat cogitatio, vtrum sis in charitate an non, timere proculdubio debes. sed caue ne determinate in partem aliquam inclineris, fideliter tamen age, & de diuina misericordia semper spera. Si enim hoc egeris, & tui consideratione reputaueris teipsum peccatorem nocte vndique obrutum, ac de tanta tenebrositate intēse dolens ad fontem pietatis humiliter conuerteris mentem tuam, orietur in tenebris illis lux tua, & eleuaberis Dei nostri dulcissima pietate ad cælestia contemplanda, & ibi delitijs abundabis, & dices cū Propheta: Et nox illuminatio mea in delitijs meis. Quod Ps.138. b nobis præstare dignetur, &c.

Qualiter homo opere mundo vel ad operandum plus in Deo ferueat. Cap. V.

SI attenderes o homo, qualiter Deus ad imaginem suam te creare, & formare voluit, & pro te tot, & tam nobiles creaturas condidit, & tuam assumens naturam tam chare te redemit, & non solum vt ipsum habeas in cibum in præsenti, sed etiam seipsum in futurum tibi in præmium repromisit, nunc naturā conseruat, gratiamq. infundit, & hæc omnia ad suum fācit honorem. Si etiam in ipsum tenderes, vt deberes, & eius honorem appeteres, vt quasi tui oblitus pro nihilo te supponeres, quidquid honoris consolationis aut tribulationis siue iniuriæ tibi contingeret, ac si nihil accideret reputares, totum in laudem & gloriam referens Creatoris. Et quantumcūque, & quandocumque aliquod faceres ad Dei honorē, animæq. salutem, vtrum difficile esset, non iudicare deberes, sed cum impetu mentis immo amore feruenti deberes studere effectui mancipare. Si enim bene Creatoris tui esses succensus amore, o homo, nihil pro ipso iniuriosum, nihil difficile reputares, omnia tibi leuia, amabilia, omnia dulcia, & suauia, apparerent, & tam libenter hæc omnia adimpleres, & cum omnia perfecisses te tamen quasi nihil pro ipso fecisse crederes, immo potius defecisse: teq. ex hoc tantū exosum haberes, vt te ipsum vix posses aliquatenus tolerare, & cogitares sollicite quomodo posses maiora facere, aut saltem perfectius eadem adimplere, proponeresq. in corde tuo de factis & defectibus tuis

grauiter

grauiter flagellari. Nam erubesceres non modicum & doleres tam altissimo Domino tuo sic miserrime ministrare. Quid plura dicam? Quanto plus proficeres, tanto plus te deficere cogitares, & amplius erubesceres, & doleres, & maiori succensus ardore semper maiora reincipere conateris. Numquam enim de his, quæ ad honorem Dei cerneres, tuus posset refici appetitus. Semper enim famelicus appareres. O mirabilis calor amoris, qui sic cito digeri omne molestum facis, ac tandem conuertis in præmium sine fine. Non dubito, quin tunc nimio feruore ebulliret cor tuum summum, quod haberes exosum, & quidquid ad momentum te subtraheret a seruitio Dei tui. B Semper tamen videreris tibi ad seruiendum Deo tuo piger, alijq. serui Dei respectu tui viderentur tibi promptissimi, & feruentissimi apparerent, & eorum pronitas, seu promptitas tibi esset in magnum gaudium, sed tua pigritia in mærorem verteretur. Accede ergo ad cor altum, & in tuis actibus exaltabitur Deus tuus. Si enim habueris cor infirmum & terrenū, minima seruitia maxima reputabis, & quæ quasi nihil erunt, tibi difficilia apparebunt, & illa, quæ pro te, aut pro vno amico tuo vilissimo libenter faceres, pro Deo tuo altissimo facere grauaberis, vltra modū dulcia & amabilia reputabis, amara & amarissima C dulcia iudicabis. Oculus infirmus irradiationes veri solis iustitiæ abhorrebit, & ambulare in tenebris affectabit. De spiritualibus viris triumphabis, & te triumphari a dæmonibus ignorabis. Sed heu, & væ tibi, quia iam bestijs non potes comparari. Vtinam iumentis similis factus esses, quæ subeunt onera dominorum. Non poteris de culpa alios arguere, & te tuis intimis nequitijs adimplere. Si ergo sic ad seruiendum Deo tuo habes manus ligatas, & pedes, nō restat tibi, nisi vt in exteriores tenebras proijciaris. A quo nos ipse custodiat, cuius misericordia totus est plenus orbis. Amen. D

Qualiter homo se perfecte odiat, vt Deum perfecte diligat. Cap. VI.

QVoniam ad dilectionem Dei habendam impedit dilectio sui, & quanto vna intenditur, altera remittitur: ideo vt perfecte possimus Deum diligere, debemus nos perfecte odire. Tunc autem perfecte te odis, cum appetis ab hominibus pleno corde conculcari, vilissimum reputari, flagellari, deijci, & quasi ad nihilum redigi, & hæc omnia reputas esse pauca, in tuis iniurijs delectari, & in tuis tribulatio- E nibus consolari: & non solum vis tibi hæc ab omnibus inferri, sed etiam cupis eos credere, te istis iniurijs & tribulationibus esse dignum. Hoc dico ideo, quia multi appetunt sustinere aduersa, vt in eorum tolerantia ab hominibus commendentur. Tales autem non se odiunt, sed diligunt, & mercedem suam, prodolor, iam recipiunt in hoc mundo. Tunc etiam perfecte te odis, quando non solum vis ab hominibus conculcari, sed etiam teipsum tantum abhorres, vt vix teipsum valeas tolerare, & es tibi abominabilis nimis, & velles etiam a creaturis irrationalibus, & insensibilibus impugnari: & cum aliquid propter F tuam necessitatem, licet non contra Deum, delectabile tamen aut afflictiuum recipis, cōtra temetipsum turbaris, solum Deum quæris, & omnia renuis extra ipsum. Ad hoc donum permaximum peruenire valebis, si confidenter & ex corde sæpe petieris hoc a Deo. Ex parte tamē tua possunt esse aliqua inductiua & dispositiua ad donum istud.

Primo considerare debes, quòd natus es in peccato, & ex quo ab illo lauacro regeneratus es, & purgatus, & lotus, postquam vsum liberi arbitrij habuisti, vsque ad hanc horam, quasi cōtinue immemor ablutionis patriæ, quæ deriuauit a latere Christi Iesu, & diuinam non timens nec reuerens maiestatem, in cuius præsentia existebas, temetipsum offenderis plusquam aliquis crudelissimus inimicus. Quomodo si hæc cogitaueris, te non odibis? Et quid odimus nisi mala contraria & nociua? Et quid peius, quàm se opponere summo bono? Quid contrarius, quàm sanguinis Christi euortere medicinam? Quid est nociuius, quàm suæ animæ occisio? Et tu tibi talis fuisti etiam plusquam valeas cogitare. Debes etiam cogitare, quòd quanto ab extrinsecis amplius molestaris, tanto magis tibi præcluditur via, ne vageris per deuia, & affectum amplifices creaturæ, sed vt in solo Deo altissimo requiescas. Quis ergo non odibit illius apertionem clausuræ, vnde potest exire a Deo? Certe tunc aperitur, cum propria tribulatio nō amatur, sed ab animo effugatur potius volēdo requiescere in ster core, quàm in Deo. Cogita ergo, quòd soli Deo debetur reuerētia & honor, & ipse in se, & in suis creaturis solus est diligendus. Et ideo, si vere Deum diligis, debes, te honorari, & diligi ab omnibus, abhorrere. Quomodo non abhorrebo mihi attribui, quod est Dei? Immo oppositum potius affectabo, ne si medium tenere vellem, incurrerē extremum. O quàm vtiles sunt istæ afflictiones extrinsecæ! Certe per ipsas ad cognitionem miseriæ nostræ deuenimus, & per hanc cognitionem nostri peruenimus ad cognitionem Dei. Nam quanto quis magis est suæ vilitatis cognitor, tanto magis est diuinæ maiestatis inspector. Quid ergo vtilius, quàm per hoc humiliari, & ad cælestia exaltari? Quis ergo renuet, se odire, & ab omnibus conculcari? Certe nescio, nisi stultus. Si ergo times o homo, quæ ab hominibus inferuntur, quanto magis timere deberes, quæ a Deo infligūtur? Sed si illa times, certe ista diliges, & amabis. Nā istæ afflictiones sunt viæ ad patriam, & materia magni boni. Consolationes vero sunt viæ ad pœnas, & materia magni casus. Istæ scilicet consolationes animā interficiunt, & deturpant. Hæ autem animam lauant a maculis, & purgant a scoria peccatorum; vt sic dealbata, & mundata videat Deum suum. O Deus, quis non appetit hoc habere, nisi qui non appetit te videre; aut qui non appetit ad tuam gloriam euolare. Et quomodo probabitur aliquis esse verus tuus amicus, nisi qui pro te aduersa voluerit sustinere? Numquid vera amicitia probatur in consolationibus, & honoribus huius mundi? Certe si sic pauci inuenirentur mali, quia pauci sunt, & vix aliqui, qui non appetant consolari. Sed certe illi filij tui concernuntur, quos corrigere non desinis. Nam semper cum talibus cōmoraris. Non ergo hoc renuat, sed diligat, nisi qui non vult tamquam specialis amicus, immo tamquam charissimus filius cum Domino habitare. Et hæc nos semper stimulant, & faciunt currere ad maiora, faciuntq. conscendere ad montana, & ad cælestia contemplanda. Hæc sunt certe, quæ ceteris patientibus membris compati instruunt. Quomodo enim proximo, iniurias, passiones, & damna patienti compatiar, qui ea numquam probaui? Propterea dicit Apostolus ad Hebræos: Non enim habemus Pontificem Heb.4.d qui non possit compati infirmitatibus nostris. Et hoc est, quia in suo corpore fuit eas expertus sicut ibidem innuit. Nam languores nostros ipse tulit, & dolores Isa.53.a nostros ipse portauit. Et nunc si alijs non compatimur, quomodo cum illo cōregnabimus? aut si membra mortua & insensibilia sumus, quid restat nisi vt de corpore excidamur? aut dicito mihi, quomodo tuo capiti, Christo pro te mortuo scies compati, qui non pateris? aut si Christo non compateris, quomodo poteris sibi conformari? Sed certe si nihil aliud te moueret hoc solum deberet te facere auidum passionum. Quid peius, aut magis mortiferum, aut pestiferum, quàm passionibus Christi nō compati, aut tanti beneficij ingratus existere? aut quid fructuosius, aut suauius, quàm illius passionis ex corde compassionem plenam gerere? Quod bene nullus potest facere,

facere, nisi qui iniurias passus, vel expertus est. Aut dic mihi, quid nobilius est, quàm assimilari Filio Dei? Quomodo si nunc ei dissimiles fuerimus per consolationes, & honores, erimus sibi confratres in regno Dei? Minime. Quid enim abominabilius, quàm videre pro me vilissimo stercore, Dei Filium in assumpta humanitate iniurias, & opprobria sustinere, mortem turpissimam & grauissimam tolerare, & ego velim ab hominibus honorari, & delitijs affluere? O homo, stercus, & plusquam stercus, pro iniuria quam sibi feceras, ipse semetipsum ad talia iudicauit, ipse scilicet actor, & iudex super se reflexit iudicium amarissimum, & tu adhuc coram eo, qui sibi iniuriaris, vis pertransire immunis? Saltem coram oculis sic pro te afflicti prætende mærorem, & corde te offer ad consimilia patienda, & certe non dubites, quòd ex quo est sufficienter punitus, si hoc iterum sustinere volueris, & toto appetieris corde, non sustinebis hoc: quia non vult, vt pro eadem iniuria bis passio inferatur. Sed quod credis iniurias esse, in honorem conuertet, & quod credis tribulationem esse, in consolationibus mutari videbis, & vbi credis esse damnum, reperies fructum multum. Et quanto iniuria maior, tanto honorabilior eris: & quãto tribulatio & afflictio intensior, tanto magis consolaberis: & si omnia propter ipsum amiseris, certe ipsum, qui est omnia, possidebis. Si autem honorem appetieris, deprimeris: si consolationes, tribulaberis: si temporalia, pauper eris. Qui enim aliud præter Deum appetierit, se affliget: immo etiã si se indebite dilexerit, se occidet. Si autẽ se odiens, Deum dilexerit, ipsum plenarie possidebit. Vnde, qui Deum diligit, ipsum tunc habet Deum, ita quòd si solum Deũ dilexit, ipsum plenarie possidebit. Vnde quanto perfectius Deum diligit, tanto perfectius ipsum habet. O stultissimi homines, quomodo hic oculos vestros non ponitis, si vultis vos, & omnia abhorrere? Certe cum videritis vos possidere Creatorem omnium, & mens vestra in ipso quieta fuerit, omnia mundanam vanitatem reputabitis, & corpora vestra dum adhuc sunt mortalia, tamquam stercora erunt vobis abominabilia. & sicut qui auferret stercus vel aliquid abominabile ab oculis vestris, sic qui vos vsque ad mortem affligeret: & sicut qui detestaretur quod abominaremini, gauderetis, sic qui vos detestando iniurias & opprobria vobis dixerint, & fecerint, exultabitis. Nam nihil poterit vobis euenire aduersi: quia consolationes & honores non poterunt vos decipere, eo quòd de ipsis non curatis, sed eorum contrarium appetitis. Aduersitates etiam non poterunt vos decipere, quia ipsas affectatis, immo quanto maior erit tribulatio, tanto maior erit consolatio: quia magis in hoc casu adimplebitur desiderium vestrum. Non certe sic deberet esse. Quis enim non deberet gaudere, si separaretur a vanitate, & cõiungeretur veritati? Nonne hæc omnia sunt vanitas? Et quid est veritas? Nihil, nisi Deus. Et ideo omnia præter Deum, aut quæ in ipsum non tẽdunt, abhorrenda sunt. Si enim sic esses o homo, quòd in solo Deo velles affici, & suũ sitires honorem, & te vt dictum est, non diligeres, sed odires, & ab alijs appeteres conculcari, viam diabolo obstrueres, vel obstruxisses, vt ad te penitus intrare non posset. In hoc enim concordant Doctores, quòd omnis malitiæ causa est timor vel amor, immo etiam causa ipsius timoris est amor sui. Quomodo ergo ex timore peccare poteris, qui te desiderabis affligi, & contemni, & ab hominibus conculcari? Et quomodo amore tui peccare poteris, qui te perfecte odis, & Creatorem tuum diligis? Hæc certe si habueris, a fœditate separaberis, & ad perfectam innocentiam & sanctitatis consummationẽ pertinges, & qui aliquando fuisti seruus diaboli, eris permaximus in regno Dei. Quid ergo assequi ista tardas? Quare negligimus hanc mentis perfectionem habere? Numquid hoc donum excellentissimum negabit nobis Deus, si ab ipso illud postulare voluerimus? Certe nõ de hoc te certifico, sicut possum, immo libentissime hoc tibi dabit. Non dico, quòd tibi dabit pati, quia non omnibus concedit hoc, sed tribuet tibi velle pati. Et forte si dignus fueris, etiam istud dabit tibi. Et si dicis, Non possum tantum laborare, vt ad tantam sanctitatem venirem, vt non solum Deum diligerem, & me super omnia abhorrerem, & ab alijs vilipendi appeterem; & ego dico tibi, quòd ad hoc non requiritur iste labor extrinsecus, aut corporis valetudo, sed potius sollicitudo cordis, & corporis quies, labor cordis, & quies mentis. Non requiritur dico multus labor extrinsecus, quia per illum destrueretur vel distraheretur homo interior. Labor tamen pietatis, & humilitatis ad hoc, & ad omnia vtilis est, dum tamen quietem mentis homo custodiat: nec requiritur valetudo corporis, quia repugnat valetudini spiritus. Requiritur autem labor cordis in surgendo, & totaliter se euellendo ab istis infimis, & ad cælestia ascẽdendo. Et dum ascenderis, requiritur quies mentis. Multum enim abhorret Deus, cum quis eum degustat, & ibi non quiescit, sed potius tamquam si Deus non esset ei sufficiens, redit ad amplexanda stercora, & sic inquinatus iterum vult Dominum amplexari. sed hoc vni rustico facere non auderes: ergo ipsum Deum plus omni rustico vilipendimus. Et nihilominus volumus, quòd in omnibus satisfaciat voluntati nostræ, sed non est ita. Sed si impetrare volueris sine repulsa tam hoc præcellens donum, quàm alia, ad ipsum reuerenter conscendas, ibiq. quiescas, & sollicite roga eum, vt amplius non te permittat redire ad vomitum. Et si sic feceris, non dubito quòd ab illo splẽdore æterno illuminatus tuas miserias recognosces, & super omnia te odibis, diuinam experieris bonitatem, & omnia tamquã stercora reputabis, & coniungeris amoris vinculo soli Deo. Quod ipse nobis cõcedat, qui es benedictus in sæcula sæculorũ. Amen.

Qualiter homo debet in omni actione frui contemplatione. Cap. VII.

Si homo bene inebriatus amore sui Creatoris esset, nihil in omnibus requireret, nisi quomodo suo Creatori posset diligentius & perfectius deseruire, & propriam penitus, quantum posset, voluntatem abscindens solum quæ magis crederet Deo placere, cum impetu animi assequi conaretur, & sic in omnibus, & per omnia non, quæ sua sunt, quæreret; sed quæ Iesu Christi, obliuisceretur quodammodo sui, solius memor Dei. Hic talis & tantus præ feruore, & amoris magnitudine vel immensitate nõ multum, vt credo, distingueret inter gradum & gradum, vitã & vitam, statum & statum, personam & personam, tempus & tempus, locum & locum; sed quocumque modo, & quacumque hora discernere posset, quid amplius suo Creatori placeret, statim perficere conaretur, toto animi affectu tendens in Deum. Quanto enim creaturæ ad Deum magis reducũtur, tanto sibi vel inter sese mutuo amplius vniũtur. Omnino ergo cõmunicans, idest ad vnum cõmune omnia reducẽs, (quod facit quis, cum nihil requirit in omnibus, nisi honorificentiam Dei, ad quam facta sunt omnia, & ad hoc vniuersa ordinata,) & in vno Creatore cõiungẽs, (quod verum est cum vniuersa in Deo collocat, & solum Deum in omnibus intuetur) & nihil in omnibus nisi Deũ videre semper suspirans, semper anhelans, & ad seruiendum Deo suo in omnibus totus accensus, totus ignitus non consideraret, quid sibi suauius, quid dulcius esset; sed in omnibus quid Deo suo amabilius. O felix talis, qui cum actiua contemplatiuam haberet: quia sic Domino ministraret, vt Martha; vt tamen a pedibus Domini non discederet cum Maria,

Philip. 2. Luc. 10.

Maria, sic se Angelicis spiritibus niteretur cōformare, (A) qui nobis ministrando a diuina contemplatione non vacant. Quid enim est hoc, scilicet Domino ministrare, aliud, nisi cum ministrat sano, cum visitat infirmum, vel seruit infirmo, semper in eis Dominum intueri & frui Deo in proximo? Assistendo seruit, manum porrigit proximo, & cor ad Deum. Proximo seruit, non vt homini, sed vt in homine Deo. Totum semper refert ad Iesum, qui dicit: *Mat. 25. d* Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Et ideo cum in lecto videt proximum infirmum, sibi videtur, quod videat Christum suum, & per hoc nihil sibi difficile, nihil sibi abominabile, nihil ignominiosum æstimat (B) facere pro infirmis, ac pro alijs desolatis: sed omnia dulcia, omnia suauia, omnia amabilia iudicabit, cum sic in proximo ministrat Christo. Credo sine præiudicio, quòd qui sic, vt dictum est, feruenter & diligenter Christo in proximo ministraret, pure propter Christum tendēs in Christum, quòd plus mereretur & virtuosius moreretur, & a Deo amplius approbaretur, quàm si proprio corpori Christi ministraret. Et hoc sic patere potest. Vnus enim pessimus homo si videret Christum esse in vno lecto, & bene cognosceret eum, non est dubium quòd sibi feruenter, & diligenter ministraret; sed sibi, idest Christo in proximo cum tanto feruore & diligentia ministrare non (C) posset, nisi perfectus, vt credo, immo, vt ita loquar, & plusquam perfectus. Et ideo cum toto animi conamine hanc gratiam habere conemur. Quis de cetero abhorrebit leprosum, declinabit infirmum, negliget desolatū cum in eis intuemur Christum, & plus ibi possumus mereri, & Deo placere, vt probatū est, quàm si etiam ministraremus ipsi Christo? *Cant. 1. b* Indicabo tibi Sponsa, quem diligit anima mea. Certe in infirmaria iacet, ibi angustiatur, ibi dolore grauatur, vel torquetur. Curre, & sibi ministra, sibiq. compatere infirmanti. Cur instas Sponsa quotidie, vt Sponsi (D) osculo osculeris? Accede ad leprosum, & osculare eum, quia ibi iacet. Cur Sponsa misera præ Sponsi amore languere te dicis, & ipsum quotidie nudum, discalciatum, & afflictum ante te vides trāsire, & negligis, & etiam non compateris ei? Et si non possumus, fratres, omnibus præstare obsequia, quia multi sunt indigentes, saltem omnibus compassionem donemus, & in omnibus consideremus Christum. Credo firmiter, quòd si Christum neglexerimus in cœno vel in terra, quòd ipsum non habebimus in cælo. *Matt. 25. d* Audi quid ipse dicit: Infirmus eram, & non visitasti me, &c. Ite maledicti, &c. Et bene nostis, quòd non (E) sunt hæc verba mea, sed ineffabilis veritatis. Timeamus ergo fratres hanc sententiam, qui totiens neglexímus eum. Non interrogemus eum de cetero, nec *Cant. 1. b* dicamus ei, Vbi iaces? vbi cubas in meridie, quia iam nouimus locum. Scimus enim eum in infirmaria iacere. Non autem restat, nisi præstare obsequium.

Audite, obsecro consilium meum, & non aspiciatis ad factum meum. Qui enim vult, vt dixi, cum actiua contemplatiuam vitam habere, vt suum Dominum in omnibus contempletur, videtur mihi, quòd hæc via sit breuis & bona, videlicet, vt se totum recolligens intret ad cor suum, & intima cordis in- (F) grediens, se resoluat in Deum; vt nihil nec videat, nec sentiat nisi Deum, & tunc aliquo modo sic Deificatus & transformatus in Deum ad quodcumque se vertet, nihil nisi Deum considerabit, & quidquid operis faciat non homini, sed soli Deo facere existimabit. Et dum hanc formam habebit, vel tenebit in omnibus Deum videbit, & in labore actiuo contemplatiua fruetur. Et si contingat, immo quia cōtinget, ab hac nobili forma discedere ad ipsam statim nitatur homo redire, & hæc totiens faciat, quòd quasi in habitum ducat, & hoc magis honore, & diuina largitate, quàm aliqua industria impetrare credat. Et si hæc omnia nimis difficilia tibi videntur saltem ad hoc conare, vt semper & in omnibus quæras facere, quod sit magis honorificum Deo, cōforme Christo, vtile tibi, & proximo, afflictiuum & ignominiosum corpori proprio. Quod ipse nobis concedat, qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

Quoddam delectabile & allectiuum. *Cap. VIII.*

Anima mea liquefacta est, vt dilectus locutus est, &c. *Cant. 5. b* O mira, & inæstimabilis virtus amoris! Deum inclinat ad terram, mentem eleuat ad patriā, & Deum, & animam vel hominem simul conglutinat ad gloriam, Deum facit hominem, & hominem facit Deum, temporalem facit æternum, immortalem occidit, mortalem immortalē facit, & imum excelsum constituit, inimicum facit amicum, seruum facit filium, & abominabile facit gloriosum, frigida facit ignea, obscura facit clara, dura facit liquida. Nam anima mea liquefacta est, &c. O verbum admirabile! o verbum nimium delectabile! Ego vilissimus, & nequissimus seruus tuus Domine Deus meus, qui etiam non sum dignus aliqua tua creatura vocari, nec esse quomodo sum, tibi tantæ charitatis vinculo colligatus, vt ad verbum tuum præ amore fuerim liquefactus. O ardor amoris, qui intima mentis in Deum infundis! Nam adamantina erat anima mea, & eius intima nimium solidata, nunc amore liquescit, nunc extra se exit, & in Deum tota se diffundit proprium locum relinquit, & in Deum currit, absorbetur a Deo & obliuiscitur sui.

O amor, quid tibi tribuam, qui me fecisti diuinū? Viuo ego, iam non ego: viuit autem in me Christus. *Gal. 2. d* Inenarrabilis est virtus tua o amor, qui lutū in Deum transfiguras. Quid ergo te potentius, quid dulcius, quid iucundius, quid & nobilius obsecro? Bone amor, qui terrena ponis in cælum, deficio tui memor, & facio me vniri dilecto. O felix amor, qui nos facis languidos, Sponsi nostri amplexibus sustētari. O desiderabilis amor, qui summis delitijs reples egentes! Sed si liquefacta es ad verbū eius, o anima mea, quomodo sustines amplexus eius, quomodo non es consumpta ad oscula eius? Si liquefacta es ad affatum eius, quomodo non es absorpta cum intras per vulnera, & per venas ad cor eius? Sed o mira dulcedo, & mira iucunditas, vt quòd non meremur nominare, possimus masticare! Non mereor esse ancilla, & facta sum in delitijs charissima. Quis sufficit tanti amoris etiam scintillam modicam intueri? Quid est hoc? Nescio, capere nequeo, inquit, sed obstupesco admiratione, iucundor delectatione, inebrior exultatione. Sed quid merui, quid feci, vt tanta mihi beneficia exhiberes? Te persecutus sum, & in te collocatus sum; tuam faciem conspui, & tu oscula mihi tribuisti; te vulneraui gladio, & tu me a morte liberasti. Te repleui dolore, & tu me gaudio & consolatione. Occidi te Deum meum, & mihi te felicem vitam tribuisti. O mira mutatio dextræ tuæ! Non ergo mirum si ad verbum tuum liquescit cor meū, immo de cetero totus accendar, & totaliter liquefiam, vt in te totaliter sim effusus, nihil præter te videam, nec in aliud cogitata, dicta, vel facta transeant vllo modo, immo mirum videtur quomodo non sumus sic intēti ad te, quòd ignoramus omnia præter te. Si enim habemus te, quid amplius volumus? In te ergo dulcissime Domine Iesu quiescat mēs nostra, & a te, nec ad modicum separetur. Stultissimum quidem est etiam nobilissimo, & iucundissimo loco exire. Quomodo audemus nisi dulcissimum Sponsum inspicere ne subtrahatur a nobis? Quid quæso nos mouet aliud intueri? Nonne terrena sunt stercora, & hoc est summum bonum. Quomodo omnia non desipiunt, & despiciuntur? quomodo omnia non fœtent ad præsentiam tanti boni? O, o, o stultitia hominum impiorum! Redite præuaricatores ad cor. *Isa. 46. c* In vobis est regnum

gnum Dei, & vos pro fanie fœtidissima infanitis; & diabolicam feruitutẽ fubitis. In vobis est certe Deus noster, conuertimini super eum, & fruimini ipso; & eo quem prius contempsistis, nunc, & de cetero contenti sitis, & hæc sit portio vestra. Quod nobis concedat, qui viuit, & regnat. Amen.

Quòd sit homo bene ordinatus in cogitatione, locutione, & operatione. Cap. IX.

SEruus Dei numquam deberet nec aliud, nec aliter cogitare loqui & operari, quàm si Deum facie ad faciem videret. Nec enim dubium est, quòd sic est (B) nobis præsens Deus, & sic nos videt; sicut si essemus in cælo empyreo in sede beatæ Virginis: quamuis nõ sic influat hic, sicut ibi. Et ideo quamuis eum non videamus, ex quo scimus eum esse iuxta nos, & etiam in intimis cordis nostri, non propter hoc debemus plus vel minus, vel aliter loqui aut facere, quàm si semper videremus eum. Tantum enim timeret seruus Imperatoris, si sciret, quòd Imperator esset iuxta eum, & videret eum, & ipse Imperatorem videre nequiret, quantum timeret si Imperatorem videret, immo forsitan magis. Nullus enim seruus est, qui nõ timeat proprie quod videatur a domino suo. Vnde (C) si sciret seruus pro certo, quòd dominus suus nõ posset eum videre, nec etiam scire posse, quid seruus faceret, non timeret tunc dominum, vt credo. Sed si sciret se videri a domino, & dominum tamen videre non posset, tunc multum timeret. Quanto ergo magis Dominum nostrum timebimus, quia nobiscum, & in nobis est, & omnia intuetur? Debemus semper moueri timore, reuerentia, deuotione, amore, & erubescentia peccatorum. Mirum est certe, quomodo tam modica scintilla sicut est cor meum, non absorbetur totaliter ab immensa bonitate diuina, & quomodo seruus Dei amore Domini sui non semper ine- (D) briatus incedit. Hoc credo fieri, si illi bonitati immensæ vellet applicare cor suum. Vnde de hoc non dubitet aliquis, quòd quanto magis illi bonitati diuinæ vellet applicare cor suum, tanto melior & perfectior esset. Et qui in summo bono cor applicare posset, vt penitus oblitus omniũ, præter ipsum, toto animi conamine in ipsum tenderet, ibique quiesceret, non statim a tanto bono resiliens, tunc credo, quòd absorptus dulcedine consummaretur in statu. Tunc enim inter consolationes & tribulationes, vituperia & honores, blandimenta & opprobria, inseparabilis pertransiret, nihil sitiens nisi Deum suum, & solum (E) eius affectans honorem. Tunc comprehensor dici posset, potius quàm viator, beatus non miser, Angelus non homo, non peccator, sed sanctus. Etsi ad hoc pertingere cupis o homo, hanc breuem regulã tene. Quicumque vult esse consummatus in statu debet de sua virtute totaliter desperare, & plenarie se conuertens & committens in manibus pietatis immensæ toto corde confidat de ipsa, nihilq. quantum in se est omittens de contingentibus, fideliter agat quidquid potest cernere ad sui pertinere honorem. Sed & hoc in præfata regula scriptum est donum Dei permaximum. Et quisquis hoc habuerit non a se, sed a Deo (F) fideliter habuisse recognoscat sciens pro certo, quòd ad hoc per se est impossibilis, sed pronus potius ad digna tormẽta mortis æternæ. A qua morte nos custodiat ille, qui est benedictus in sæcula sæculorũ. Amẽ.

De ordinatione ad proximum. Cap. X.

DE proximo accipe hanc doctrinam: Vnũquemque hominem de mundo, reputa teipsum. Et si hoc bene feceris, & in corde tuo bene impresseris; non est dubium, quin bonum suum, sicut tuum diliges, & quod ad salutem suam spectare videris, sicut pro te sollicite procurabis, oratione, exhortatione, &

(A) auxilio. & quocumque modo poteris: & cum ipsum videris bona dicere, vel facere, repleberis gaudio, sicut si tu diceres, vel faceres. Si autem scieris ipsum esse in peccato, aut in aliquo speciali vel spirituali delicto, vel defectu nimium condolebis, & ipsum prout poteris a malo reuocabis, & induces ad bonum. De miserijs autem corporis sic compatieris sibi, ac si illas in proprio corpore haberes, & sic libenter ac diligenter seruies ei, sicut faceres tibi, & etiam quia te debes odire, illum autem diligere. Et ideo si te offenderit dicto, vel facto, non plus curabis, quàm si tu ipse hoc fecisses, vel dixisses, & eo amplius tibi placebit; quia (B) ibi est maior merendi materia. Et si quid feceris boni vel dixeris, non plus eleuaberis, quàm si alius fecisset vel dixisset. Et si aliquem defectum non culpabilem feceris coram eis, non plus curabis, quàm si in priuato, vbi nullus vidisset, fecisses. Inde etiam sequitur, quòd si vnumquẽque reputaueris teipsum, quòd nullum specialem habebis: & quia omnes tibi singulares erunt, nullum plus altero diliges, nisi quantum noueris ipsum meliorem esse, non quia tibi plus familiaris vel notus. Nec etiam circa quantumcumque bonum debemus affici, sed solummodo circa Deum siue in se absolute, siue etiam inquantum illi vel isti (C) tanta dona largitur. Possumus tamen plus orare pro illis, quibus sumus magis obligati. Nec tamẽ sic orãdum est pro illis, vt alios dimittamus. Hoc autem solum appropriabis tibi, scilicet tuam culpam & defectus tuos, & quòd te viliorem omnibus repute, & non solum tua, sed etiam aliena peccata repute esse tua, & pro ipsis veniam postulabis sicut & pro tuis. Et si dicas, quomodo possum omnes homines æstimare plus quàm meipsum? Hoc te docet facere perfecta charitas, quæ te eis coniungens vnum cum eis facit. Hoc tamen clarius intuetur, & ad hoc faciendum facilius mouetur, qui cor suum in honorẽ Dei (D) totaliter radicauit, nihil aliud nec in se, nec in alijs quærens. Vnde hæc est via optima, quòd qui vult Deum & proximum diligere, solum Dei honorem sitiat, & cum magna auiditate quærat, nihil aliud intendens in omnibus. Quod nobis concedat Deus æternus. Amen.

Qualiter zelator animarum se ordinare, & habere debet. Cap. XI.

SIc debet esse modus & forma præparandi & disponendi se, vt possit quis fructificare in proximo (E) sine sui detrimento: quia contingit, & cõtingere aliquando potest, quòd in procuranda aliorum salute, propria negligitur, immo propria suffocatur. Cum ergo vis pro proximo orare, ei prædicare, lectionem legere, vel eius confessionem audire, aut aliqua talia facere, primo faciem mentis ad æternũ lumen conuerte, & ad eius splendorem; confortare spiritu, vt non præualeat caro; abstine ab exteriori homine, quantum potes, vt solum sis interior ad interiora cõuersus. Tunc eundem interiorem hominem in proximo considera, de eius exteriori nisi inquantum ad interiorem ordinatur nõ curans. Tunc interior tuus (F) homo ad interiorem proximi conuertatur, & vtriusque exterior in supradictis actibus tamquam vanitas negligatur, ne pro exteriori interior ad vana trahatur. Ipsum ergo exteriorem proximi hominem tamquã sacculum stercorum relinquens, considera interiorem ad imaginem Dei factum, sanguine Christi redemptum, locum Spiritus sancti, habitaculum Christi, Dei virtutis & sapientiæ sedem, & ad æternã beatitudinem possibilem. Tunc honoris Domini tui sitibundus ingemisce, & plora, quia eius imaginem vides denigrari, pretiosissimum sanguinem conculcari, Spiritus sancti habitaculum pollui, Sponsam Christi prostitui, eius sedem deijci, & totam suam beatitudinem pro vilissimis stercoribus contemni. Mirum certe

certe videtur, quomodo iusti oculi possunt a ploratu A cessare videntes tantam vesaniam in proximo, immo etiam fuisse aliquando in seipso, & tantam iniuriam
Esth.4.a Deo suo fieri. Quis mihi quæso dabit, vt cum Mardochæo indutus sacco pro tanta populi nece non imminente, vt illa Iudæorum, sed iam facta, quotidie plorem, immo continue vsque ad fores palatij vlulãdo incedẽs? Si enim ille pro corporali morte Iudæorum tantum dolorem & tristitiam propter nimiam plenitudinem charitatis publice prætendebat, quomodo ego miser lacrymis impono quietem, qui infinitam stragem video animarum, & Deum meũ pro nihilo reputari. Animetur ijs anima viri iusti, & Dei B sui contemptum non sustinens, animarum mortem abhorrẽs conetur modis omnibus, quibus potest animas a peccatis liberare. Quomodo potest dicere se Deum diligere, & eius amorem appetere, qui eius imaginem videt iacere in sterquilinio, & non curat. Aut quomodo si cogitat quòd Filius Dei pro animabus redimendis mortuus est, quomodo & ipse pro animabus mori non cupit? Et maxime cum videt, Christi sanguinẽ pedibus conculcari, quomodo quæso potest hanc sui Domini iniuriam sustinere? Quomodo se totum non fundit in oratione quotidie, clamat in prædicatione, aut proximos instruit lectione, C vel eos audit in confessione, vt hunc sui Domini sanguinem recolligere possit, animas recolligendo, & conuertendo? Quid plura dicam? Credis ne te esse habitaculum Spiritus sancti, qui vides eius templum latrinam fieri, & non clamas, sed dissimulas, qui solum tuam quietem requiris. Absit. Quomodo ergo credis te Sponsi amicitiam habere, qui eius Sponsam ab adulterio non custodis, aut adulterantem non reprehendis, cum facultas non desit, aut eam festinanter ad Sponsum non reducis? Aut quomodo poteris æternaliter summo bono frui, quod vides adeo contemni, vt pro vilissima sanie commutetur, aut negli- D gatur, immo potius blasphemetur, & tamen ab hoc cõtemptu negligis animas remouere, & ad eius amorem conuertere? His auditis scindantur obsecro corda nostra, & nullo modo tantam Dei iniuriam patiamur. Fateor, vt vos ad animarum zelum alliciam in corde meo iacere, quod si certissimus essem quòd numquam deberem perfrui Deo meo, nihilominus ad honorem suum vellem libentissime pro qualibet anima peccatrice semel mori, ita quòd tot mortes in præsenti sustinerem, quot sunt in mundo animæ peccatrices, vt ipsæ consequerentur gratiam in præsenti, & gloriam in futuro, quantomagis si secum deberem E postmodum gloriari? Ista charissimi scilicet diuinus contemptus, & animarum interitus sunt, quæ deberent nos inflammare ad prædicationes, confessiones, orationes, & ad bonorum exemplorum exhibitiones, non vana gloria, non cordis iactantia, non complacẽtia humana, non aliqua vtilitas mundana. Solum ab animabus Iesum Christum crucifixum quæramus:
1.Cor.6.d Emptæ sunt enim pretio magno, vt aut pretium reddant, aut in emptione permaneant. Inebriemus eas sanguine, non curiositate, vt sic Dominum nostrum crucifixum concupiscant. Dicat quilibet nostrum
1.Cor.2.a eis, Nihil iudicaui me scire inter vos, nisi Dominum F Iesum, & hunc Crucifixum, non certe Aristotelis, vel Platonis philosophiam. Illum enim reputo hoc solum verbum dicere posse, qui nihil e proximo nisi passionem Christi requirit, & in quolibet proximo sibi videtur, quòd videat Iesum Christum passum. Vnde signanter dicit inter vos nihil me iudicaui scire, &c. Quid dicam? Non solum vestra non volo, aut vobis placere cupio, sed nec etiam vosipsos, aut aliquid aliud cognoscere me iudico, sed in omnibus solum Dominum Iesum, & hunc Crucifixum. Et bene dicit non iudicaui, quia & si alia habitualiter sciam, sic tamen ad hoc, scilicet ad Christi passionem sum totaliter intentus, vt meum iudicium ad aliud nõ flectatur. Posset autem illud verbum aliter ad animarum consolationem exponi, idest tantum sum in hac passione in Deo inebriatus, vt quidquid aliud offeratur mihi, aut visui, vel gustui, seu auditui, siue alij sensui, & quidquid sit præter istud, totum reputo esse nihil: quia iam non delector, iam non glorior, iam non morior nisi in sanguine Christi. Ad hunc enim totaliter sum conuersus. Non sunt oculi mei pleni adulterio, sed Christi tormento. Non os meum plenum est detractione, sed Christi passione. Et sic de alijs prosequere sensibus, quicumque es, qui hoc dicere potes: quia longe est a me verbum istud. Et si in verbis istis non fuit hæc intentio Pauli, sit tamen intentio nostra, quia non intendo hic intentionem Pauli exponere, sed nostram deuotionem excitare. Quod nobis concedat, qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

Quòd anima debet affici tantum amore Christi terrenorum vilitate contempta. Cap. XII.

ANima rationalis ad imaginem diuinam procreata inter Deum, & irrationales creaturas media constituta non ad infima per amorem se deberet inclinare; sed solum se erigere ad Deum eius inebriata amore, inferiorum vilitate contempta. Et si ad aliquam contingeret se vertere creaturam etiam æqualem, vtpote alium hominum aut Angelorum, statim deberet omnia ad amorem dilecti referre, solum ad suum Sponsum vnicum medullitus, & impetualiter tendens, nihil inueniens columbina Sponsa, in quo nisi in Sponso requiescat, pes eius nec etiam appodietur aut adhæreat vllo modo. Nescit castissima Sponsa viuere nisi cum Sponso, sicut nec piscis nisi in aqua, vel infra aquam. ibi vacat, vel natat anima delicata, ibi delectatur, ibi reficitur inenarrabili & suauissimo nutrimento. Si quomodo exit, statim incipit palpitare, statimq. ad igneũ flumen, seu fluuium rapidumq. redit, extra ipsum omnia suspicans mortem esse, tota liquescit, & resoluitur in dilectum. O amor quid facis? quid hoc amore nobilius? quid vtilius? quid suauius? Et tamen omnes aut quasi omnes negligunt hunc amorem. Nunc hic dici potest: Qui manet in Deo, manet & Deus in eo. Quod no- 1.Ioan.4.c bis concedat, &c.

Descriptio beatitudinis. Cap. XIII.

ACcipe frater sana verba, quæ de beatitudine dicam indignus. Nam sic puto eam posse describi, tu tamen corrige. Beatitudo est plena & intima in Deum resolutio. Beatitudo est summa exultatio de honorificẽtia Dei. Beatitudo est castissimis & æternis amplexibus Sponsi cum Sponsa, vel Sponsæ cum Sponso matrimonij consummatio. Beatitudo est diuinæ dulcedinis inebriatio, sine fine. Beatitudo est sol iustitiæ æternus. Beatitudo est cum immenso desiderio plena refectio. Ad quã nos perducat, qui viuit, & regnat per æterna sæcula Iesus Christus. Amẽ.

Oratio deuotissima. Cap. XIIII.

O Deus meus, o amor meus, o lux delectabilis, o suauissima irradiatio, o iucundissima cõtemplatio, o nutrimentum Deificum, pabulum suauissimum, sapidissima degustatio, indicibilis refectio, o mellifluum osculum, & amplexus felicissimus, o indissolubilis coniunctio, cordialis diffusio, medullaris transformatio, o accensio amantissima, inflammatio incẽtiua, ebriatio sobrijssima, & liquatio solidissima. O Sponsa mea, o Deus meus, o amor meus, o cordis iubilus, o mentis ardor, o amoris incendium, o dulcissimum solatium, o verissimum gaudium. Irradia fulgoribus animam meam dulcissimæ castitatis tuæ transfi-

transfixam iaculo & amoris facibus inflammatam sapidissimis affectionibus tuis, & amore languentibus desiderijs refice dulcoratam. Amen.

Quedam notabilia.. Cap. XV.

SI enim aliquis princeps inuitasset aliquem pauperem & vilissimum hominem ad conuiuium abundans, & delicatum, in quo omnis sufficientia & suauitas reperiri posset, quæ reperiri posset in aliqua creatura; & ille vilissimus homo nausearet super illo nobilissimo conuiuio, & ad stercora potius inhiaret, deberet stultissimus reputari: sic immo sine comparatione magis stultus reputari debet quilibet homo, & præcipue sacerdos, qui cælestibus alimentis vescitur, si cor suum istis corruptibilibus applicatur. Et sicut sapiens & delitiosus homo fœtidissimam saniem non solum non appeteret, sed nec etiã videret, vel nominare, vel audire nominare abhorreret: sic omnis vir perfectus, & sacerdos præcipue abhorrere deberet quidquid illas internas delitias modo aliquo impediret, aut quidquid aliud Christi habitaculũ modo aliquo macularet. Vnde omni custodia deberet custodire cor suũ. O mira cæcitas omnium impiorum, qui magis eligunt pretio animæ suæ a diabolo emere vnam fœtidissimam consolationem, & vilissimam, quàm summam, & excellentissimam consolationem a Deo gratis habere. Quis enim non putaret stultum illum, qui potius vellet ab vno tabernario vinum corruptum, & fœtidissimum emere pretio omnium bonorum suorum, & se totaliter omni bono pro tam vilissimo potu expoliare, quàm ab vno alio dulcissima vina gratis habere, & ex hoc omnibus bonis repleri? Hanc stultitiam, & multo maiorem adimplet peccator. Sicut enim stultus reputari debet, & numquam ad opulentiam perueniret ille mercator, qui in caterua mercantium loca, tempora, & modum mercandi notaret, & hæc etiam referret alijs, & in seipso sæpius hæc repeteret, & numquam tamen mercationem bonam, vel vtilem faceret: sic qui tota die de regno cælorum scripta multiplicat, & ipsis vacat, & alijs etiam prædicatione denuntiat, & tamen numquam aggreditur aliquam operationem bonam. Quid prodest o stultissimi mercatores studere, & prædicare, & opere nõ implere? Sicut sponsa delicata & nobilis, quæ haberet nobilissimum sponsum, & pulcherrimum, & sapientissimum, & optimum, non inclinaretur ad afficiendum circa aliquem fœtidissimum leprosum: sic ergo multo magis affectus viri perfecti nullo modo non solum separari, sed nec etiam retardari deberet ab amore Dei sui propter amorem alicuius creati: nec vllo modo prout potest deberet affici circa aliquam creaturam; sed potius deberet abhorrere, & abominari, sicut supradicta sponsa prædictum leprosum. Quod nobis concedat, &c.

Prou.4.d

Quedam alia notabilia. Cap. XVI.

SIc pie, iuste, & caste debet viuere vnusquisque, ac si sciret proprie, & pro certo se eadem die vel statim migraturum vel moriturum. Vnde non est perfectionis, vt credo, quòd communiter dicunt multi: Si scirem me moriturum infra breue tempus, ita bene me præpararem, & tam sancte viuerem. Debet enim perfectus dicere non sic, sed sic: Si mille millia annorum viuerem, & hoc scirem pro certo, ita studiose tam iuste & sancte, ac sollicite volo Deo meo seruire, ac si hodie deberẽ de hoc mundo transire. Et in hoc filius, non mercenarius vel seruus, apparet. Sicut enim diligo Deum, & ipsi seruio propter se, cum æque bonus sit si multum vixero, sicut si parum: ita debeo ei seruire, & eum diligere si multum vixero, sicut si parum.

Qualiter se debet habere sacerdos cum ad corpus Christi venit. Cap. XVII.

AD Missam celebrandam sex considero attendenda. Primum est rationis discretio, &c.

Quæ tractantur in hoc, & sequenti cap. eadem sunt cum ijs, quæ habentur supra hoc eodem tomo facie 75. in Opusculo de instructione sacerdotis ad se præparandum ad celebrandum Missam; nec re, nec verbis quidquam differunt. Quare lector eo recurre, ne hic eisdem repetitis absque necessitate crescat volumen.

Petitio ad excitandum cor in amorem dulcissimi Iesu. Cap. XVIII.

O Domine Deus meus, quomodo ausus sum te alloqui vilissima creatura? &c.

Require vt supra, facie 76. & 77.

STIMVLI AMORIS PARS TERTIA.

CAPITA HVIVS TERTIÆ PARTIS.

Quæ sunt quæ inducunt hominem ad contemplationis quietem. Cap. I.

A

SI ad contemplationis quietem volueris peruenire, in te tria studeas radicare.

Primum est, vt quantum tuum Conditorem offenderis, & a te, & ab alijs quotidie offendatur, recognoscas, & de tuis sceleribus intime dolens, alijsq. tamquam tibi compatiens, abundanter, si potes, quotidie lacrymeris, & hæc cogitans magis tristari desideres, quàm gaudere, cernẽs, quòd non sumus in statu lætitiæ, sed mæroris. Magnum B est enim si Deum nostrum sic grauiter offensum in nostris delictis, possumus toto tempore vitæ nostræ plorando placare. Et hanc consolationem debemus eligere in præsenti pro posse semper nostras & proximorum miserias, & nequitias deplorare, & ipse benignissimus Dominus animæ sic fideliter in amaritudine existẽti, post lacrymarum fletum, exultationem infundet. Et sicut aqua in vite putrefacta cum solis calore decocta in vinum conuertitur; sic lacrymæ in perfecte contrito, feruore charitatis decoctæ in vinum lætitiæ conuertuntur. Nec enim decet Dominum tam nobilem in aliqua domo habitare, nisi mũdissimam inuenerit, & cum omni diligentia lacrymis expiatam.

Secundum est, vt nitaris quantum potes Christi compati passioni, & vbique eum tecum circumferre in corde. Nisi enim compatiendo nouerimus pati secum, secum non poterimus iucundari. Si enim bene passionem fueris meditatus, & multum intraueris latus eius, cito venies ad cor eius. O felix cor, quod sic cordi Christi dulciter colligatur, cuius læua sub capite eius, & dextera illud amplexatur! quia tunc recte cum Sponsa Sponsus collocatur, & colligatur in cubiculo. Sed optimũ cor mihi narra, obsecro, dulcedinem, quam tu sentis, quibus affluis delitijs, non occultes. Sed, vt bene video, non audis, quia cor tuũ absorptum est præ dulcore. Iam tu interpretis tui existentis in carcere oblitus es. Cerno enim sic te amœnitate nimia esse captum, vt iam non sint amplius neque vox, neque sensus. Quicumque enim ad contemplationis quietem, & dulcedinem nisi per istud ostium voluerit intrare, furem se reputet & latronẽ.

Cant. 2. b

Tertium est, vt possidere non cupias, nisi Deum, & quidquid nisi Deum habueris, aut oblatum fuerit, vel videris aut nominare audieris, debes tamquam de tot folijs non curare; sed in Deo solo stabilias mentem tuam & solus soli sibi iungaris. Tunc in auribus tuis melos suæ eloquentiæ resonabit, thesauros suæ sapientiæ reuelabit, mellifiua oscula exhibebit, teq. præ delitijs non poteris sustinere, & suis te sustentans amplexibus, nimia dulcedine absorbeberis. O felix anima, quo abijsti. qu d nos in tãta amaritudine reliquisti? Nuntia nobis, obsecro, si tibi sufficit istud bonum, aut si vis, quòd de nostris obsequijs tibi transmittamus, Sed, vt puto, vel credo, non reputas nos xenijs, sed stercoribus abundare. Quid tibi offendimus, o anima mea, iucunditate repleta, quòd etiam maxima nostra aspicere non dignaris? Quare, quæ sic diligimus, tu contemnis? Sed vt video nobis non loqueris, quia rapta es a dilecto. O amor ineffabilis, qui sic cor conglutinat suo fini! O mira benignitas Saluatoris, qui se singulariter diligentes tam dono vi- C sitat excellenti!

Quàm gloriosum sit, & qualiter possit homo mutari in Deum. Cap. II.

O Mirabilis mutatio dexteræ excelsi! Sicut enim apud homines temporalia diligentes, mirabile esset, si quis vnum fœtidissimum stercus commutaret in omnes delitias & honores mundi huius, scilicet vt pro vno fœtidissimo stercore haberet huius mundi plenam dominationem, & quantum ad temporalia ad modum Imperatoris, & quantum ad spiritualia ad modum Papæ, & nullam resistentiam habere posset: & insuper maligni spiritus obtemperarent ei, & non solum

solum terra, sed etiam cæli, & sidera ad suum regerē- A
tur nutum; mortificare etiam posset, & mortuos suscitare, & infirmos curare; & etiam posset cursum naturæ in omnibus mutare & habere omnes diuitias, & delitias, quas citra Deum posset excogitare, immo quas Deus posset facere, dum tamen in Deum non ducerent: sic immo sine comparatione multo magis est admirabilis, laudabilis, & amabilis illa commutatio, quando quis commutat se in Deum. Nam maior est sine comparatione distantia inter hominem, & Deum, quàm inter quamcumque vilissimam creaturam, & omnia quæ citra se Deus facere posset. Tunc
autem homo seipsum commutat in Deum, quando B
eligit & diligit se odiri, & solum Deum diligere, & circa nihil aliud vult affici nisi solum circa Deum, & ille solus in suo iacet affectu, & de nihilo curat, nisi de ipso Deo, & totaliter sitit quomodo per se, vel per alios honorificetur Dominus Deus suus. O commutatio desiderabilis! Nam certe iste vulnera peccatorum in Christi vulnera commutauit, & mentis fœtiditatem in Dei bonitatem, suam vilitatem in Dei maiestatem, suam nequitiam in Dei clementiā, amaritudinem cordis in dulcedinem Creatoris. Nam totus est in Deum vel Dei, & nihil nisi Deum requirit. Cor suum plenum est ipso Deo, se exuit, & Deū C
induit, zelo Dei sibimet guerram facit tamquam crudelissimo hosti. Si ergo talis est commutatio ista, cur serue nequam, infidele mancipium, inutilis creatura hoc adimplere retardas? Caue etiam, ne hoc adimplere studeas cum torpore, vel tempore operis, grauamine cordis, anxietate pectoris, insensibilitate mētis, sed potius cum animi auiditate, feruoris intentione, amoris immensitate, maxime cum nihil sit vtilius homini, nihil delectabilius, nihil nobilius. Si ergo teipsum exueris, & per hunc modum in Deum intraueris caue ne extra ipsum possis aliquo modo inueniri. Et si aliqua mentis infirmitate vel negligentia D
te exire contigerit, illuc statim recurre cum fletu, & deprecare suppliciter, vt tibi indulgeat, & dignetur te fugitiuum seruum recipere. Et tunc proponas firmiter in corde tuo, quòd amplius inde non exeas. Non tamen dico, vt tale propositum facias, quod ad nouam culpam te obliget: quia fragiles sumus, & inconstantes. Et si millesies ab eo exieris, totiens ad ipsum recurras.

Regula istius capituli bona est, quod nullus cum Deo potest bene perfecte vniri, vel esse, qui alicui creaturæ affectū suum ligatum, siue inclinatū habet. E

Quòd mirabile est gustantem semel Deum, posse ab eo amplius separari. Cap. III.

MVltum mirari debemus, immo nos non miramur, quomodo homo semel Deum degustans, & eius dulcedinem, potest ab eo amplius aliquatenus separari, & quomodo nō obliuiscitur omnia ex ebrietate nimia, & comedere, & bibere ac dormire, & si quid aliud ante ipsum ponatur, quomodo potest ibi aliud, quàm suum Dominum benignissimum intueri, & in eo summa dulcedine delectari; cum ipsum in omnibus sciat esse, & in omnibus illum inuenire F
possit, ac in omnibus requiescat. O quàm bonus Israel Deus his, qui recto sunt corde! O quàm dulcis, & suauis est spiritus eius in eis! O quanta amaritudine, quanta tristitia, quanta anxietate repleri deberet aliquis, qui etiam ad momentum ab illa sequestraretur dulcedine! *Psal. 72. a*

Quòd homo in breui potest esse perfectus. Cap. IIII.

QVicumque per cōtemplationem ad summitatem montis Dei vult peruenire, oportet quòd numquam quiescat, dum vigilat, sed semper per mentis eleuationem ascendat. Nam in isto ascensu non quiescere est quiescere; & qui quiescere vult, fatigatur, nec postea sic potest bene ascendere, immo contingit aliquādo, quòd cum quiescere vult, intantum fatigatur, vt amplius nullo modo ascendere possit. In ascensu enim montis materialis, quia caro infirma est, quietem interpositam requirit. In ascensu autem montis spiritualis, quia spiritus promptus est, contrarium requiritur, vt scilicet non quiescat spiritus, sed dum fatigatur tunc ascendere debet velocius, currere fortius, & recentior fiet, & auidior erit ad maiora, & sibi leuius apparebit, & delectabilius, & suauius, & dulcius gradietur, non quiescere eligens pro quiete. Et ideo stulti sunt, & quid sit contemplatio inexperti, qui causa resumendi vires requiescunt. Tunc habeant pro certo, quia in illa quiete vires minime resumunt, sed potius disperdunt. Vnde si fortiter currit animus contemplantis, tunc suaue est, & si plane incedat incipit fatigari, si quiescit, vires disperdit. Et ideo non est aliud nisi cum Virgine ascendere in montana cum festinatione. Si quis hoc capere non potest, sed vult quiescere, & tamen ascensum in desiderio habet, hoc restat remedium, quamuis non valeat his, quæ dicta sunt, adæquari, scilicet vt saltem modum ascendentiū materialiter non deserat. Nam qui materialiter in montem ascendunt, & in medio fatigati quiescere volunt, non descendunt ad quiescendum in valle: quia sic ad summitatem numquam venire possent, & stultissimi reputarētur ab omnibus hominibus. Sic sunt stulti reputandi, & numquam ad cacumen contemplationis peruenient, qui hodie per contemplationem modicum vel multum ascendunt, & affecti tædio ad locum vnde veniunt siue ad statum, vnde recesserant, redeunt ad quiescendum, & in peccatorum siue vanitatum vallibus, seu imperfectionis planitie credunt ad ascensum effici fortiores, ignorantes quòd vix poterunt ad locum siue statum, ad quem peruenerant, peruenire. Et ista est ratio, sicut credo, quare sic pauci homines contemplatiui attingunt supercilium montis. Vnde si homo ascenderet, quantum posset, & ibi quiesceret, non inde recedens aliquo modo, & cras eleuaretur altius, & ibi etiā figeret pedem cordis, & postmodum sic ascēderet sic faciendo semper, dico vobis, quòd iste plus proficeret in vno mense, quàm alius in quadraginta annis, qui retrocederet ad quiescendum, & semper ad idem rediret. Et credo, quòd iste in breui consummaretur in statu, & esset gloriosus coram Deo, & a tota cælesti curia prædilectus. Si autem in monte timueris aliquid, curras ad cauernas lateris Christi. Si vero non potes abstinere a valle; quia ibi nutritus es, nec vis adimplere, quæ dixi; hoc saltem fac, vt ad vallem tuæ miseriæ, & totius humani generis condescendas per humilitatem tui, & compassionem proximi, tam de tuis, quàm de alienis dolendo peccatis, & pro eis veniam postulando a Deo. Quam ipse concedat, qui est benedictus in sæcula. Amen. *Luc. 1. d*

Vnde hæc breuis regula hæc omnia in breui comprehendit. Qui voluerit per contemplationē ad summitatem montis Domini peruenire, non quiescat, nec retrocedat, donec assecutus fuerit, quod intēdit; nisi forte descendere velit ad suorum, & aliorum tristitiam peccatorum.

Quomodo anima inebriatur in contemplatione a Creatore suo. Cap. V.

O Altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius! Quis ascendet in montē Domini, aut quis stabit in loco sancto eius? Sed si quis ascendere voluerit, per quam viam cum inuestigabiles sint viæ eius? Audi dilectum tuum anima dilecta, & gaude, cum cuncta, quæ dicta sunt, cum omni diligētia studueris adimplere, & sic Deo appropinquaueris, *Rom. 11. d* *Psal. 23. a*

ueris, vt nihil præter ipsum valeas cogitare, & cetera præter ipsum tibi sint in nimia amaritudine, & quasi libetius velles animam a corpore separari, quàm animam tuam separare a continua cogitatione Dei tui, vel quasi continua. Et quasi videretur tibi, quòd teipsum nō ames nisi te propter ipsum amaueris; quid tibi de dilecto tuo contingat ausculta, amore repleta, immo in amore cōuersa. Iste dilectus tuus o dilecta, a quo non potes aliquatenus separari, seipsum a cogitatu tuo continuo paulisper subtrahet, ita vt cor tuum circa aliquid aliud incipiet euagari, & tu videns eum, quem fortiter diligis, abscessisse, nimia auiditate repleta quæres vndique, quomodo possis, quem sic fortiter diligis, inuenire, omnibusq. creaturis breuiter nuntiabis, vt dicant vel indicent tibi, vbi est dilectus tuus: quia languida efficieris præ amore. Quanto tunc fletu, quanta lamentatione perfunderis, quanta anxietate post dilectum tuum discurres, tibi nescio enarrare. Sed o mirabilis inebriatio amoris! Hoc ipso quòd in ipsum tendis, cum ipso es, & ignoras. Sed quid faciet dilectus tuus, omni amore repleta? Numquid poterit se amplius occultare? Sed dilectissimus Sponsus tuus, quātocyus se tibi præsentabit, & tu illum videns, quem cum tanta auiditate quæsieras, nimio amore amplexaberis eum, semper tamen cum omni reuerentia & timore. Sed quanta ad hæc adsit tibi consolatio, tunc si sapiens fueris, poteris experiri. Sed audi o amantissima Domini, cum te securam reddideris iterum se absentabit. Et tunc maiorem ardorem, quàm prius, ipsum requirendo habebis. Quid tibi dicam? Iterum se absentabit, & iterum atque iterum, & breuiter totiens a te se absentabit, donec sis sollicita custodire eum, vt te securam non audeas reddere, & omnia habeas iam suspecta. Sed o felix anima audi, quid faciet tibi dilectus tuus? Cum secum incipies delectari vel quietari, vino dulcissimo incipiet te potare. Et tu eius illecta dulcedine amplius eum incipies affectare, & ipse largissimus amplius tibi dabit: & quanto plus dabit, amplius postulabis, & ipse benignissimus amplius tibi ministrabit. Quid dicam? Satiari non poteris, donec inebriata fueris, & vino iam vndique perfusa. Vtrum autem post frequentem & nimiam inebriationem, soporem aut raptum consequaris, sicut Dominus tibi concesserit, poteris experiri. Largissimus est enim, & plus sine comparatione, quàm credi valeat, elargitur. Hoc tamen debes semper habere in corde tuo, quòd tu sis vilissimus, & quòd nullo modo ad hoc aptus sis; immo permaximum tibi debet videri, si ipse deleat peccata tua, etiam cum quantacumque pœnarum afflictione in hoc mundo: Qui est laudabilis, & gloriosus in sæcula. Amen.

Cant. 2. a

Quòd homo ante raptum diuersimode inebriatur. Caput VI.

QVoniam in pluribus locis supradictorum capitulorum diximus, hominem diuina influentia inebriari posse, vt mens tua amplius eleuetur, volo, vt ebrietatem illarum influētiarum diuinarum non ignores. Debes enim intelligere, quòd vir contemplatiuus, quamuis multas consolationes habeat spirituales, antequam ad soporem & raptum perueniat, ad quod pauci attingunt, valet duplicem experiri ebrietatem.

Ebrietas mentis duplex.

Prima est quædam abundantia iucunditatis in corde, & vehemens iubilatio mentis, quæ post multum fluxum aut considerationem passionis Christi, aut per magnum feruorem amoris singularis in Deum venit ex quadam noua influentia, & diuina irradiatione in mentem. Et illa lætitia tantum abundat in corde, vt etiam in membra corporis redundet, & illa faciet diuinæ clementiæ arridere, & præ exultatione nimia ad modum ebrij præcipitanter graditur, quietem non sustinens, & creaturas, quas inuenit, sui Creatoris, amoris magnitudine amplexatur. Et bene potes credere, quòd cor suum non multum applicat ad terrena, sed si aliquid occurrit, omnia reputat esse vana.

Est alia dulcedo siue ebrietas, quæ nimia dulcedine replet cor ex diuino consortio. hæc venit per contemplationis quietem, & intantum abundat hæc dulcedo in corde, vt redundet ad omnia membra abunde, adeo vt totus sibi tā interius, quàm exterius mellifluus videatur. Et sicut prima ebrietas præ hilaritate quietem non sustinebat, sic & ista præ nimia dulcedine quiescere facit. Et hæc nisi intantum incedat, vt soporem generet, non auferet totaliter particularium sensuum actus, sed ad modum ebrij esse liberos non permittit, & tunc quasi quidquid viderit, reputabit quadam diuina dulcedine abundare. Et quāuis prima sit intensione lætitię, & ista intensione dulcedinis; tamen non oportet dubitare, quin illa sentiat dulcedinem, & ista lætitia nō priuetur. Et quamuis non sit necesse timere de prima, sed potius sit gaudendum: tamen de secunda, quæ cōsistit in quadam admirabili dulcedine cordis semper securum est dubitare, quia diabolus trāsfigurat se in angelum lucis, & cōsueuit aliquādo similia procurare. Vellet enim, quòd homo superbiret, & se aliquid reputaret, vt talibus delitijs frueretur, & ibidē quiesceret, vt sic auerteretur a Deo. Et hoc bene permitteret Dominus euenire, quia aliqui contemplatiui aliquando de se nimis præsumunt, aliosq. cōtemnunt, & credunt se Deo esse proximos, cum tamē sint per superbiam ab eo nimis elongati. Et ideo diabolus pater superbiæ hanc potestatem in eos accipit, vt talibus delitijs illos decipere possit. Et ideo cum summa diligentia attēdendum est, vt quādocumque acciderit talis delectatio, aciem mentis in Deum dirigas, nec ab ipso cor tuum discedat. Et si delectari oporteat solum delecteris in Deum. Tunc si a Deo esset illa dulcedo deberet intendi, si a diabolo deberet priuari, aut saltem remitti. Quod si Deus in hoc te voluerit aliquando consolari, vt qui pro tuis, aliorumq. peccatis amaritudine repleris, aliquando delitijs perfruaris, regratiari sibi debes, vt potes, & adhuc tamen timere, ne præsumptionem incurras. Potes enim cogitare ad humiliandum cor tuum sub hac dulcedine, quòd Dominus pro paruo aliquo bono, quod facis in præsenti, quod tu reputas esse magnum, fortasse vult tibi pro præmio dare illud, quia te præmijs æternis reputat esse indignū. Potes enim timere, ne istud dulcissimum vinum te adhuc spiritualiter febricitantē in periculum mortis inducat, idest occasionaliter te faciat subire. Ideo pleno corde dum sumus in hac valle miseriæ constituti, debemus magis appetere cum Christo crucifixo affligi; quàm periculosis delitijs afflui. Et sicut quotidie peccamus, immo quasi continue, sic debemus pro eisdem peccatis velle pœnam continuam sustinere. Et sicut sumus vilissimi serui Dei, sic debet nobis placere, immo debemus appetere ab omnibus vilissimos reputari. Et sicut ad honorem Dei facti sumus, sic illud solum deberet in me, & in alijs placere mihi, quod ad suum tendit honorem, & illud solum displicere, quod in contrarium vergit. De indifferentibus autem nullo modo debemus curare, nisi quia omnia debemus ad laudem Dei referre. Quod nobis concedat, &c.

2. Cor. 11. d

Quòd contemplatiuus debet gaudere de bonis proximi, quod si non fecerit tria mala committet. Cap. VII.

HÆc omnia etiam appetere debes o contemplatiue cuilibet homini, & debes pro quolibet homine sollicite orare. Et quando vides aliquod bonum in proximo, mirabiliter gaudere debes, etiam si illud

non

non videas in te. Quòd si non feceris sed potius docueris, tria maxima mala in hoc committis. Primum est, quòd honorem Dei, qui in bonis illius resultat, odire videris. Secundum est, quòd passionem Christi, qui ad hoc est passus, vt vnusquisque abundet virtutibus, contemnis. Tertium est, quòd charitatem, qua proximum sicut teipsum diligere debes, & eius bonum affectare sicut tuum, laceras & diuidis. Multum ergo bonum proximi diligas & procures, & maxime spirituale, & etiam cum necessitas se obtulerit, temporale; & semper spiritualia tibi Dominus exhibebit, & tandem ad cælestia te vocabit. Ad quæ nos perducat, qui pro nobis voluit crucis opprobria sustinere. Amen.

Quòd contemplatiuus non iudicet alios propter defectus in ipsis apparentes.
Cap. VIII.

Diabolus in malitia antiquatus viros contemplationis cernens in cælestibus conuersari, vnde propter superbiam est eiectus, nititur modo aliquo eos ad se attrahere. Et quia videt eos non posse vincere in aperto, conatur saltem decipere eos in occulto. Sed quamuis diuersa mala diuersis temporibus suggerat, tamen ad hoc nititur, vt contemplatiuus de se præsumat, & alios iudicet vitiosos Apostolicæ inhærens sententiæ, Omnia iudicat spiritualis, & ipse a nemine iudicatur. Sed o pestis atque mors grauissima & occulta! Hæc Deum fugat, præsumptioné pessimam inducit & abhorrendam, hæc vescentem in croceis facit stercora amplexari, hæc spirituali plenũ lætitia ad accidiam ducit, hæc omnia ad honoré Dei referenda facit diabolice fraudari. Sed o homo numquid in altum contéplationis ascendisti, vt sic faciens aliosq. iudicás debeas magis præcipitium sustinere? Pone ergo te nouissimo loco in consideratione tuiipsius, & cadere non valebis, & Dei commendans opera omnia, commendaberis. Attende ergo o homo in contéplatione constitutus, & cognosce qualiter Deus propter suum honorem faciens creaturam, diuersis diuersa voluit munera elargiri, vt non vno modo, sed multiformiter honoretur, atque sui thesauri manifestari sic queant & commédandi suam magnificentiã, materiam multipliciter habeamus. Debes ergo cogitare primo, quòd Deus sicut bonus paterfamilias ordinans domum suam, pensat filiorum sapientiam, potentiam, & bonitatem, & secundum quod viderit, diuersa committit officia, & tribuit dignitates. Cogita ergo primo tu, qui contéplationi vacas, quòd Deus pater tuus benignissimus sciés te ad omnia imbecillem, noluit te in periculosis & difficilibus ac implicatis operibus ministrare, sed sua clementia tamquam infirmum per contemplationis quietem te voluit consolari. Alios autem cernens in charitate feruentes & fortiter radicatos voluit super periculosa & difficilia ordinare, sibi nihilominus quietem tribuens post laborem & consolationem non modicam in labore. Si ergo videris te spiritualibus inhærere, ceteros autem circa alia laborare, non eos iudices, sed sapientiam, & bonitatem Dei in eis inspice. Te autem infirmum agnosce, aliosq. considera esse fortes. Quomodo enim fortem te reputare potes, qui propter nimiam tui infirmitatem lecti mollitiem, id est contemplationis dulcedinem sustinere non vales, sed ad modum arundinis omni vẽto moueris? Quid ergo faceres, si te oporteret vna manu ædificare, & alia hostes gladio effugare? Nempe solo pauore deficeres. Lauda ergo Dominum Deum tuum, qui potentes in arduis posuit, & aduersis prudentes cautos fecit studijs, clementes bonorum temporalium fecit distributores. Te autem ne deficeres, voluit quiescere per contemplationis quietem; ne errares, noluit te subtilia & curiosa inuestigare, vt simplicitatem haberes; ne malus dispensator esses, voluit te omnia abnegare, vt pauper esses. Non ergo te de istis exaltes, & alios iudices, sed exaltes; nec ab eis excludas eos, quos videris otiosos. Debes enim cogitare, quòd tãquam sapientes & probi thesaurũ acquisitum abscondunt laborantes in occulto, & in publico quiescẽtes. Aut certe cogita, quòd ille, qui dedit ventis pondus, permittit eos in istis minimis & manifestis deficere, ne de maximis, quæ sibi concedit in superbiam eleuentur. Et quamuis sic facere debeas de omnibus supradictis, tamen quia vides eos in periculo esse, debes tu, qui in quiete es pro eis orare, vt sic possis eos allicere ad quietem. Debes secundo omnia ad laudem Creatoris reducere. Quod facere poteris per hunc modum, & etiam melius si Dominus dignabitur tibi indicare. Cum etiam videris aliquos in prælatione temporali, vel spirituali, siue in dignitate aliqua constitutos, hoc esse factum ad commendandum magnificentiam & potentiam Dei cogitabis, & eum laudabis. Cum autem aliquis insistentes scientiæ videris, & non solum Creatoris, sed etiam creaturarum occultissima inquirentes, & quemlibet versiculum curiosissime obseruantes, seu ordinãtes, hoc esse ad manifestandum Dei sapientiam non ignores, & in eis diuinam sapientiam commendabis. Cum autem videris aliquos temporalibus negotijs insistentes, in ipsis laudabis Dei prouidentiam, per tales quiescentibus prouidentem. Si videris aliquos insistere operibus pietatis, in ipsis laudabis diuinam bonitatem se ad omnia diffundentem. Si videas aliquos ceteros iudicare, Domini iudicium time. Si videas pœnam inferentes, diuinam recogita iustitiam. Si rigidos, diuinæ iustitiæ expauesce rigorem. Si reprehensores, & causarum discussores, futuri iudicij recordare. Si videris prælatos circa punitionem remissos, in eis diuinam misericordiam commendabis. Si calorem habueris, recogita Dei Patris erga nos nimiam charitatem, qui suum Filium voluit incarnari, & pro nobis omnibus crucifigi. Si frigus habueris, ab omni æstu miseriæ ad refrigerium anhelabis. Et sic omnia potes reducere ad laudé Conditoris. Non enim debet esse creatura quantumcumque tibi vilissima, ac infima videatur, in qua tuum non honorifices Creatorem. Hoc ipso enim omnis creatura digna est omni laude, quòd a Deo condita est, & ab eo conseruatur in esse, & hoc ipso dicitur esse Dei, si suum mirabiliter commendat auctorem. Hæc pauca exempla posui, vt habeas mentem & viam ad maiora. Et istud est diuinum iudicium ad quod, te voluit Apostolus inuitare in auctoritate prædicta, quam tu pessime assumebas. Non enim vult Apostolus innuere, quòd spiritualis homo ceteros debeat contemnere, vel iudicare, cum alibi ipse dicat: Nolite ante tempus iudicare. Et alibi: Tu qui es, qui alienum seruum iudicas? Sed tu dices, quòd hæc secreta diuinæ sapientiæ non percipit homo carnalis, sed spirituali mente præditus, vt dixi, quòd melius in creatura qualibet iudicabit, idest discernet. Iudica ergo & tu omnia, idest diuinam sapientiam & bonitatem in omni creatura discerne, vt verum omnium honorifices Conditoré. Si autem aliquem certitudinaliter & probabiliter noueris peccatorem, caue diligenter, ne propter hoc ipsum condemnes, nec etiam ipsum commendes, sed vitium tibi displiceat & compatiaris inquantum poteris personæ. Laudabis etiam Dominum Deũ tuum, qui nõ permisit impium grauius cadere, nec te illud vitium perpetrare. Nullo enim modo dubites, quòd si te non custodiret a malo, grauissima & turpissima deduceres ad effectum. Deum etiam suppliciter exorabis vt ipsum, & quemlibet peccatoré releuet a peccato, & te custodiat ab omni malo. Nisi enim noueris compati peccatis proximorum, ad bonum indurabitur cor tuum, & forte in malum corrues sine freno. Qui enim fideliter oratione vel exhortatione

bonum

[Marginalia: 1.Cor.2.d (beside "Omnia iudicat spiritualis"); Thren.4.a (beside "croceis facit stercora"); 1.Cor.4.a (beside "Nolite ante tempus iudicare"); Rom.14.a (beside "alienum seruum iudicas"); section letters A–F in the gutter.]

bonum proximi non procurat, cum facere potest, nō A dubito, quòd ab ipso Domino elongatur. Sed quanto magis credis ab his Dominum elongari, qui arridendo detractoribus ac ceteris peccatoribus applaudendo, eis in sua malitia fauent & audaciā tribuunt iterum similia faciendi. Si ergo opportunitas se obtulerit, malum argue, aut si non expedierit, saltem tristitiam prætende faciei, vt aliqualiter confundatur peccato. Nec attendas magnitudinem alicuius, quia illum reputa esse magnum, qui approximat Deo, & tanto meliorem vel maiorem, quāto amplius approximabit. Quæ enim peruersitas facit seruum diaboli timere, & magnum reputare, & Filium Dei adopti- B uum contemnere, iam arram patriæ possidentē? Vesania est nimis magna: a qua nos custodiat Christus, qui est benedictus Deus in sæcula sæculorum. Amen.

Quòd contemplatiuus non reputet alios impares sibi. *Cap.* IX.

NOn cessans antiquus hostis, cum non potest virū contemplatiuū in hoc decipere, vt velit alios iudicare, saltem nititur eos ad hoc deducere, vt quia vident se in multis operibus, quæ ipsi faciunt, proficere, alios imperfectos esse iudicent: quia eisdem non C vacant laboribus, aut certe quia eadem, qua ipsi, sollicitudine & quiete, siue vigilia & abstinentia non vtuntur, sed potius eos vident secundum suum iudiciū otiosos, vel cernunt eos circa temporalia implicatos, in quibus ipsi, qui sic mundo proficiunt aliquādo offendunt. Sed o error pessime & occulte, qui secundum exteriorem cōuersationem vult de interiori homine iudicare! Non enim requirit tantum laborem corporis, quantum laborem cordis ædificium spirituale. immo apud Deum primum sine secundo non valet; secundum autem sic sine primo; & quod vni est nociuum, alij quandoque perutile erit. Et sicut D facies hominum sunt diuersæ, sic & modi viuendi, & in bono proficiendi. Et ideo quando te vides laudabilibus operibus fulgere, & alios vides circa alia intentos & negligentes, cogitare debes, quòd licet ista sint in aperto, in occulto tamen vel saltem in cordis cubiculo laborant opera delicata. Et quia Deus illos per cordis sanctitatem diligit specialiter, forte non curat eos exterioribus laboribus aggrauare, vt ne tam interius, quàm exterius laborantes sustinere non possent.

Debes ergo ad istam tentationem expellēdam primo in corde tuo cogitare, quòd non est consuetudo E quòd filij regum quotidie ad lucrandum panem suū manualibus operibus se affligant, sed vt delicate & sine labore magno de regalibus delitijs nutriantur. Nā sic est ad litteram, quòd oportebit multotiens vnum fratrem ad habendam vnam deuotionem, aut aliquā interiorem ordinationem, multum laborare, & illud idem vel melius habebit alius in sola mentis conuersione ad Deum.

Secundo cogitare debes, quòd illud, quod habere laboras, & modo de nouo incipis degustare, sit iam in alijs inueteratum, & firmiter radicatum. Et fortassis ista est ratio vna, quare affici sicut tu exterius circa F bona spiritualia non videntur, quia dulcedo spiritualis de nouo veniens mutationem inducit, sed non sic vt credo illum, qui iam diu est mutatus immutat, sed perficit & conseruat. Et quando vides te quodam modo liquefieri præ amore, alios vero minime, cogitare debes, quòd ad calorem solis iustitiæ ad similitudinem solis materialis aliqui liquefiunt præ amoris feruore a Deo, vt sua membra valeant sustinere. Alij vero desiccantur non solum ab aquositate peccati, sed etiam ab humiditate reliquiarum peccati, & in bono ita consolidantur contra malum, vt nihil a charitate Dei valeat eos separare. Aliqui vero maturescūt ita, quòd sibi tam interius, quàm exterius dulcissimi videantur, & abolita iam omni mentis acerbitate iam potius in patria, quàm in via habitare cernātur. Aliqui vero crescendo ad modum arborū, quāuis tales dulcedines non degustent, crescentes tamen de die in diem fiunt apud Deum maiores. Alij autē putrescunt, vt mali. Dum ergo aliquos istorum effectuum recipis, debes credere, quòd ille idem effectus vel maior sit in fratre tuo. Et quamuis non sic cito liquefiat præ amore, sicut tu, fortassis consolidatur vel maturescit, vel crescit in bono, & huiusmodi sunt forsan meliores effectus. Et certe cum credis, te liquefieri, tu marcescis; & ideo alios nō minus te propter talia perfectos iudices, sed potius time, ne sibi tu valeas comparari. Nam si cera cum liquescit ad solem, ceteris creaturis diceret nullum beneficium solis, aut non ita magnum percipitis, sicut ego, stultum esset: quia & si non liquefiant ad solem sicut ipsa, tamen arbores potiora fructus percipiunt beneficia. Potes & a te adhuc totaliter prædictam tentationem effugare. Debes namque cogitare, quòd sicut quantum ad bona temporalia bonitatem Dei percipimus omnes, ita tamen quòd secundum aliam rationem iste & ille, & quot homines, immo quot creaturæ sunt, tot participandi Dei bonitatem differentes rationes recipiunt; ita simili modo credendū est, quātum ad spiritualia in rationalibus creaturis. Nā gratia naturam perficit. Et hanc diuersitatem in spiritualibus timuit Apostolus, cum dixisset: Volo autem omnes homines esse, sicut meipsum; cum statim subdit: Sed vnusquisque proprium donum ex Deo habet, alius quidem sic, alius vero sic. Et ex alijs diuersis locis hanc veritatem habere potes. Si ergo ita est, quomodo non aliter spiritualiter viuet, & seruiet iste quàm tu? Aliqui enim tendunt ad Deum per quietem, aliqui per laborem, alij sic, alij vero sic: & multotiens est melior, qui vilior reputatur. Non ergo aliquem imperfectiorem te iudices, si non facit omnia quæ tu facis. 1.Cor.7.b

Cum etiam vides fratrem tuum cum aliquo, vel cum aliquibus cōmorari, & tu solitarius es, tunc cogitare debes, quòd iste perfectus est in charitate, & propter magnam Dei dilectionem vbique sit cum eo siue cum fratribus sit, siue solus. Et quia tu in dilectione Dei es imperfectus, vix te potes ad proximū conuertere, quin offendas, vix autem aut numquam ad Deum potes bene te conuertere, quin oporteat te a proximo sequestrari, sed hoc certe imperfectionis est. Nam Angeli, qui sunt in charitate perfecti ita bene mouentur in Deum, cum sunt nobiscū, aut cum nobis ministrant, sicut cum sunt in cælo empyreo. Hoc tamen non dico, quia credam sic totaliter posse in via fieri, siue dum viatores sumus, sed aliqualiter possumus eos sequi.

Adhuc etiam potes cogitare, quòd sunt ab istis exterioribus retracti, & soli Deo vacant, & ita feruenter mouentur in ipsum, quòd propter nimiam intentionem mentis corpus dissolui videatur, & ad nimiā redigatur debilitatem. Et ideo, vt vires resumant, ne penitus deficiant, & ne etiam sua sanctitas ab alijs aduertatur, se offerunt, vt seruos solatio proximorum, semper tamen omnia ad honorem Dei facientes. Et ideo stultum est, fratrem suum iudicare pro qualibet trufa, vel imperfectum reputare. Sunt enim hodie multi honestissimi exterius, qui parum proficiunt interius. Et multi sunt dissoluti in gestibus, qui sunt in corde sāctissimi, aut amicissimi Dei. Aut, quod peius est, aliqui sunt odoriferi hominibus, & coram Deo sunt fœtidissimi, & suæ exterioris sanctitatis iam suā receperunt mercedem. Et aliqui apparent hominibus peccatores, & eorum conuersatio interior est in cælis. Non dico tamen, quin multotiens conuersatio exterior correspondeat interiori. Et quia hoc, vel etiam contrarium discernere non valemus, omnes esse Dei filios iudicemus, & nos inferiores omnibus; nisi Matt.6.a

nisi tamen manifeste contrarium videamus. Nam de bonis, & de sua eminentia sanctitatis incerti sumus, sed de nostra multiplici malitia sumus certi. Magna est enim præsumptio velle circa proximum meum limitare influentiam diuinæ bonitatis, quia mihi omnes mores sui non placent. Et quid insanius, quàm diuinam influentiam, vel complacentiam velle, secundum meam complacentiam regulare. Hoc autẽ tunc facio, cum illud, quod non mihi placet, suspicor non placere Deo. Cum etiam vides aliquos circa exteriora implicari, tunc cogitare debes, quòd illa ad laudẽ sui Creatoris referant, & magis in illis circa Deum afficiantur, quàm tu cum te recte cõuertis ad Deum. Fortasse enim, quia sic Deum diligunt vehemẽter studẽt ipsum quærere in omnibus creaturis, quia ipsum in omnibus nimis laudabilem & desiderabilem esse credunt & cognoscunt. Et hoc est magnum gaudium & lætitia eorum, cum vident etiam in rebus vilissimis summam Dei potentiam, bonitatem, & sapientiã mirabiliter commendandam. Et ideo illa vilia forte sic libenter pertractant, ne assimilentur nobis, quibus omnia sunt nociua. Sed forte quando credis eos otiosos esse, inenarrabili tunc lætitia spirituali perfundũtur interius, quamuis hoc dissimulent, vt sapientes. Aut forte, quia se reputant ita viles, non præsumunt se diuinæ faciei continue præsentare, sed se vilibus adiungentes, nituntur reuerti ipsi in corde, ita tamen quòd ipsum in veritate aliquando contemplantur. Et hæc potest esse ratio, quare sic semper cũ alijs iucundantur, quia oritur eis lætitia, quòd sic viles homines sicut se esse existimãt, possint cum eis, quos filios Dei reputãt cõsolari. Et si dicis propter aliquos, ergo deberent cũ melioribus conuersari. Dico, quòd forte illos meliores reputant, qui minorem simulant sanctitatem. Aut forte esse cum illis non reputant se dignos, quia nimis conuersationi illorum est dissimilis vita sua. Et ideo sufficere eis videtur, si valent esse cum illis Dei filijs, quos possunt aliqualiter imitari. Sciunt enim, quòd in habentibus symbolum facilior est transitus. Aut forte nolunt esse cum magnis vel nimis perfectis, ne sua bona intentio cognoscatur. Potes etiam cogitare, quòd forte hoc concessit eis Dominus, vt circa ista extrinseca implicentur: & cum fratribus conuersantur, quia sic est Deum difficilius possidere, quàm si solitarij permanerent, & quanto cum maiori pugna & labore Deum obtinent tãto est eis laudabilius. Quis dubitat, quòd si homo implicitus vitæ actiuæ negotijs adeo perfecte possideret Deum, sicut ille, qui moratur solitarie, quin & laudabilius esset? Et certe vbi est maior resistentia, ibi aliquando intenditur vis amoris, & per multiplicem intensionem actus, siue feruoris augetur substantia charitatis, & inde maius præmium assequuntur. Cum ergo eos credis perdere, ipsi lucrantur; & cum eos existimabis infirmos inuenire in via, in patria super te inuenies exaltatos, si tamen ibi fueris. Multũ enim timendum, ne sicut humilitas ipsos exaltat, ita nostra superbia, qua omnes alios volumus iudicare, nos deijciat in infernum. Aut cogita de eis, quòd ipsi approbant, posse se Deo seruire perfecte in his, ad quæ se inueniunt paratos, magis quàm accedere ad ardua & deficere sicut facis. Multum enim reputant vel reputare debent incongruum aliquid tanto Domino agere imperfecte. Aut forte tam magna in occulto, quàm parua in publico, tam terrena, quàm cælestia attentant facere, vt in omnibus his inimicus humani generis impugnetur, & ipsi in omnibus mereantur. Et quamuis sic imperfecti tibi videantur, forte plus in vno interiori motu mouentur, quàm tu in multis. Immo forte plusquam tu in omnibus, & hoc ignorãs minores te non iudices alios, sed lauda Dominũ, qui dignus est te eis sociare, quorum forte meritis spiritualiter viuis, & si non viuis per eos forsitan viues. Hæc autem dixi ad reprimendum diabolicam tentationem. Et quamuis sit sic aliquando, aut sic esse possit, & sic de proximo sit credendum; tamen simpliciter mihi magis placet, & credo, quòd magis placeat Deo vita contemplatiua, quàm actiua, & vita solitaria, quàm domestica, & mihi magis placet honestas, quàm dissolutio: & hanc credo magis esse eligendã, quàm illa, quia & si illa posset ordinari in Deum, & in sapiẽtibus ordinetur; tamen semper quod est propinquius fini, magis est eligendum, & magis ipse finis, quam quod est ad finem. Et ideo licet ita se habeant ista, tamen non est dubium, quòd personæ ista habentes se habent vt excedentia & excessa. Nam aliqui actiui maioris sunt charitatis & meriti, quàm aliqui contemplatiui, & econuerso: & aliqui domestici, quàm aliqui solitarij, & econuerso. Quidquid tamen habeamus, dummodo Deo placeamus, magnum erit: quia in tanta multitudine hominũ pauci sunt Deo grati. Cuius rei causa, & pro nobis, & pro ipsis debemus quotidie lacrymari non modicum, & deprecari, vt dignetur nos facere sibi gratos, aut si sumus vsque in finem in gratia nos conseruet. Quod ipse nobis concedat, qui propter hoc voluit incarnari & letaliter vulnerari. Amen.

Contra superbos, & de se præsumentes. Cap. X.

O Superbe, o Luciferi imitator immunde, numquid te cogitas Deũ esse, an omnia esse a Deo ignoras? Si ergo a te aliquid esse protestaris certe Deum te esse fateris. Sed amplius vide, vt tua insania reprimatur. Nonne de alienis stultum est gloriari? Cum ergo cuncta sint a Deo si de aliquo gloriaris te comprobas esse stultum. Si autem hæc ignoras, te comprobas esse cæcum. Audi ergo insane. Si gloriari vis, & stultus apparere non vis, exclude quæ non sunt tua, & de reliquis glorieris. Sed certe si omnia non tua excluseris, in nihilum redigeris. Ergo de nihilo gloriare, si non vis incurrere vanitatem.

Sed specialius ad dona gratum facientia descendamus. De illis gloriari non potes, quia hæc te habere ignoras, immo si gloriaris non habes. Sed etiã, quòd habeas supponamus, qualiter ea possideas videamus. Tibi proditori, & infideli seruo Domini tui iustitiã, quam habes noster benignissimus Dominus, tãquam pannum albissimum dedit, & tu eam stillare non cessas sanguine menstruato. Sed o vesania plene, vtinam saltem frontem mulieris meretricis haberes. Quæso quæ sit meretrix sic corrupta, quæ de menstruo glorietur? immo quasi nullam inuenies meretricẽ, quæ de hoc non intime confundatur, nec etiam audet hoc sponsa amantissimo sponso reuelare. Quid ergo o stulte in malitia gloriaris? Si tantum in mense semel ad modum mulieris deficeres, haberes forte causam gloriandi. Sed erubesce & dole, quia quotidianus & quasi continuus est fluxus tuus. Si ergo a te solum est malum, & a Deo tantum est bonum, non in te, sed in Domino glorieris, & de tua turpitudine corã oculis diuinæ maiestatis continue erubescas, sicut deficere non desistis.

Sed dicis, In me nolo de cetero gloriari, sed tamen cupio ab omnibus commendari. Sed o impie latro audi. Nonne stultũ est largissimo Domino, qui omnia tribuit abũdanter, furari, quod sibi charissimum est; maxime, vt videat & sibi displiceat, & sustinere non valeat? Sic est stultus, qui ab hominibus laudem quærit. Ideoque cum vniuersa propter semetipsum operatus sit Deus, omnes laudes, omniaq. laude digna ad honorem referas Dei tui, & in teipso cogita diligenter quòd ad hoc creatus es, & redemptus, vt non tu, sed Deus in tuis operibus commendetur. Tu ergo Domini voluntatem fideliter exequaris, vt laudari abhorreas, Deum autem gaudeas ab omnibus exaltari. Et quanto magis ab aliquo commendatur, tanto in maius gaudium eleueris, & studeas quantum potes,

potes, mente, lingua, & opere Deum tuum omni tempore adorare, semperq. actu solam suam laudem intendas. Si enim bene diligeres Dominum Deũ tuum, eiusq. honorem appeteres, vt deberes, malles amarissimis quibuscũque semper pasci, & ab omnibus stultus reputari, immo tamquã stercus abhorreri, quàm quibuscumque delitijs abundare, & quantumcũque ab omnibus eleuari, aut quãtacumque corporali perfrui sospitate, si Deus tuus in te amplius non laudaretur. Et etiam posito, quòd par esset præmium, vtrobique, hoc deberet gratissimum esse nobis, quòd altissimus Deus noster a nobis, & de nobis aliquod laudis munusculum recipere dignaretur. Sed propter B nostras miserias in contrarium nitimur tota die. O mira, ineffabilis, amabilisq. clementia Saluatoris, qui tam benignissime nostris cõdescendit miserijs! Quis illam poterit nuntiare? O homo totaliter te inuolue in misericordia, & mirare, & tam dulci Domino gratias agere non desistas! O mi Domine, quid tibi contuli, quòd tam dulciter me superbum, atque arrogãtem pertractas, & foues? Quæ est ista gratia, quam inueni, quod ante te me sustines ad momentũ? Certe hoc non merui, sed potius, cum feris habitare. immo bone Iesu nec etiam creatura tua mereor nominari. Quid tibi pro his faciam o immensitas bonitatis? C Quid pro his tantis beneficijs potero tibi exhibere? Ego nescio tibi satisfacere pro delictis, nec etiam pro beneficijs laborare, nec tibi valeo aliquid dare nisi tuum. Scio quid faciam. Me tibi totaliter exhibebo, & meipsum in te totum proijciam, & semper timore, & verecundia plenus tibi quantum potero reuerentiam exhibebo. Et si dignaberis, tibi fideliter continue ministrabo; & si hoc parum sit, quia quod potui, feci, non dubito, comprobabis. Sed hoc maximũ mihi est, si dignaberis me tecum in area commorari. O quàm dulcis tunc mihi esset tua præsentia summe bona! Accedam cum silentio, & discooperiam pedes D tuos, vt me digneris aduenam in matrimonio copulare. Non quiescã certe donec tuis amplexibus gaudeã, & inenarrabili dulcedine consopitus in tuis brachijs conquiescam. Tunc delitijs affluam, & mirabitur, & dilatabitur cor meum, & mira suauitate potitus nihil nisi te potero cogitare. Attamen obsecro amabilis Domine, vt meo regimini nullo tempore me dimittas, quia sum animæ meæ lacerator, & lapidator impius. Omnia, quæ mihi volueris elargiri, sicut illa tribuis, tu conserua, & tibi soli sit honor, & gloria, &c.

Isa.60.a

De paucitate bene obedientium. *Cap. XI.*

Hiere.9.a QVis dabit capiti meo aquam, & oculis meis imbrem lacrymarum, vt plorare valeam perfectorum statum, quasi ad nihilum iam redactum? Nam terra culta diuinis cõsilijs, & Christi exemplis, spinas & tribulos germinat pro frumẽto. Certe quãto res perdita est nobilior, tanto debet esse intensior dolor. Sed vt de multis aliqua videamus, de obediẽtia tamquam de religionis fundamẽto pertractemus.

Gen.3.e

Heu curre & discurre, vtrum possis in sua perfectione in aliquibus eam inuenire, & credo, quòd vix aut numquam in aliquo inuenies eam latitantem. Sed mirari potes, quòd cum religiones, & religiosi multiplicentur, quomodo obedientiæ perfectio sic in paucis, immo quasi in nullis valeat reperiri? Certe si multiplicata est gens, non est tamen magnificata lætitia spiritualis intensiue. Quæso, vt mihi dicas, quis est ille, qui velit habere prælatum ad præcipiendum, nonne potius ad seruiendum? Iam volumus prælatorum voluntatibus assentire? Certe non; sed volumus vt voluntates nostras debeant in omnibus adimplere. Et si aliquid deest, iam plus de ipsis, quàm de scutiferis suis murmuramus, ipsis gladio linguæ non parcimus, & quòd peius est, quod nobis ab alio esset

Isa.9.a

A gratum, hoc ipso quòd fit a prælatis, est nobis odiosum. Iam non cogitamus, quomodo possumus eorũ voluntatem plenius adimplere, ac nostram voluntatem perfectius abnegare, sed quomodo possimus eis in omnibus resistere, & ad faciendum quod cupimus eos coarctare, aut ad renuendum quod nobis iniungunt, excusare, & aliqua palliare: aut diligenter inuestigamus, quomodo non teneamur sibi in hoc, vel in alio aliquatenus obedire. Sed heu Luciferi imitator, qui præesse voluit potius quàm subesse. Timeo ne secum habitaculum habeamus, & ad confusionem nostram appareat Christus passus, qui pro nobis Patri vsque ad mortem voluit obedire nihil sibi retinẽs de ijs, quæ propria voluntas in omnibus appetere consueuit. Se enim exinaniuit ad plenum. Hunc imitati sunt patres nostri, qui cum prælati essent, se subditos subditis faciebant. Hoc sibi dulce, hoc delectabile, hoc sibi erat peramabile. In his, quæ magis suæ voluntati contraria existebant, in his, quæ ad exterioris hominis confusionem, afflictionem, & exinanitionem spectabant, sibi infimis obedire. Non enim curiose librabant an hoc melius illo, hoc securius, hoc laudabilius esset, sicut quidam faciunt causa fugæ; sed cuncta, quæ non essent contra Deum, quantumcumque ardua & vilia, dum cernerent esse secundum beneplacitum prælatorum, adimplebant auiditate maxima. Tanta enim in eis erat obedientiæ dilectio, vt ad implenda iussa non timerent discurrere super aquas, nec ire ad capiendas leænas cum iniungeretur eis, & multa alia, quæ non sufficio enarrare, faciebãt. Nec enim iudicauit esse infructuosum, qui Abbati obediens quasi importabiliter voluit per annum lignum aridum adaquare. Ibi apparuit obedientiæ celsitudo, quia quod mortuum & aridum fuerat, per obedientiæ meritum fructum fecit. Quid ergo de obedientia gloriamur, cur nõ potius de nostra superbia confundimur? Numquid viri contemplatiui possumus nominari? Timeo quòd nec etiam Christiani, sed potius imitatores Luciferi possumus & dæmoniaci appellari. Quomodo enim Christianus dici potest, qui Christo contraria nititur adimplere? Numquid Christus considerauit, quòd ipse erat Deus, & secundum humanitatem omni gratia & scientia plenus, immo quantum ad animam iam beatus, qui beatæ Virgini, & Ioseph erat subditus? In soluendo etiam didragma seruis dæmonum voluit obedire. Nos vero sumus sepulchra dealbata hypocrisi, plena ossibus mortuorum, hominibus exterius mortui apparentes E & interius tumore superbiæ vegetamur. Iam obedire renuentes dicimus quòd non sumus vocati in seruitutem, sed potius in libertatem. Ignoramus enim quòd obedire, vel seruire Deo in hac obedientiæ seruitute regnare est. Quanto enim magis nosmetipsos subijcimus, tanto maiori honore efficimur digniores. Non solum enim ipsa obedientia reges constituet in futuro, sed & nunc si in sua perfectione existat facit creaturis omnibus dominari. Ad statum reducit pristinum, & nihil contrarium, nisi ad profectum animę fuerit, molestare permittit. Aduersa facit prospera, & hominem adhuc in mortali corpore facit Angelice se habere. Necnon & sui Domini honorem appe- F tere cum feruore, & omnibus postpositis laudem Dei facit quærere cum magna auiditate in qualibet creatura, nec momentum permittit pertransire a seruitio Dei. O virtus mirabilis, quæ sui facit hominem obliuisci, & in suum semper tendere Redemptorem, & in terris ambulantem facit in cælestibus habitare! Quid ergo murmuras de obediẽtia o superbe? Cum enim dicit Apostolus, quòd in seruitutem non sumus vocati, innuit quòd non debemus nec Deo, nec prælatis obedire timore seruili ad modum seruorũ, sed timore filiali & liberali admodum filiorum. ac si voluerit dicere, quòd de cetero voluntatem nostram propriam non faciamus. Cum enim Dominus Iesus Christus

Philip.2.a

Exemplum obediẽtiæ.

Luc.2.g
Mat.17.d

Gal.5.b

Mat.16.d Christus dicit, Qui vult venire post me, non adiunxit A beneplacitum suum, sequatur, sed abneget, inquit, semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. & tota sacra Scriptura tam vetus, quàm noua obedientiam laudat. Si enim bonam superbiam haberes, non renueres Deo tam in se, quàm in alio quocumque prælato vilissimo obedire, sed potius dedignareris animam tuam tam nobilem subijcere alicui alij creaturæ vilissimæ. Mirum est autē, quòd dedignatur homo Deo seruire in prælato, & nō dedignatur seruire vni homini libero, aut alicui alij creaturæ vilissimæ, sed totū tempus suum nititur expendere circa nihil. Ideoq. pauper solitarius, si cerneret quòd plus quàm B alius offenderit, & contra Dominum superbe egerit, suam voluntatem, in vindictam Dei, & sui niteretur in omnibus abnegare, & seipsum abhorrens vellet ab omnibus conculcari, semper tamen ad honorem Dei sui omnia referens. Quod facere ipse concedat nobis, qui volens Patri obedire, crucifixus est pro nobis redimendis.

Quòd tentationes sunt vtiles seruis Dei. *Cap.* XII.

O Miræ benignitatis Altissime, qui nos tētari per- C mittis, non vt capiamur, sed vt timentes ad te portum tutissimum fugiamus. More bonæ matris facis o Domine, quæ filium suum a se elongatum videre desiderans, & amplexari per terribile aliquod timorem inducit, & extendens brachia filium recipit fugientem, cum gaudio sibi arridet, & oscula dulcia elargitur, & ne alias a se recedat, hortatur, vt non accidat sibi malum, consolatur ad se stringens, & demū vbera subministrat. O felix tentatio, quæ ad diuinos amplexus fugere nos compellit! O dulcis Domine, qui nos permittis vndique effugari, & te semper tribuis refugium salutare, vt tecum omni tempore cō- D moremur. Non ergo te tentationes habere mireris o homo, sed ad Deum fugias expauescens, ibique, si tentari nolueris, residebis; sin autem, capi poteris, & damnari. Si autem a Deo tuo nimium te elongatum repereris, nec potes ad eum recurrere, pleno corde, ad Christum tibi proximum accelerabis, & in sui lateris puteo panno superposito absconderis, & ne timeas quòd te inueniat inimicus.

Hoc sēper pro regula generali habeas, quòd quandocumque Deum volueris ad te profunde inclinare, in corde tuo vulnera Christi porta, & eius conspersus sanguine te Patri quasi vnigenitum præsentabit, E & ipse tamquam pater dulcissimus tibi plenarie prouidebit. Accede ergo ad Christum, & eum suppliciter depreceris, vt ex quo non decet ipsum denuo vulnerari, dignetur in tuo corpore sua vulnera renouare, teq. totaliter rubricare. Et sic indutus purpura poteris Regis palatium introire. O tentate, vulnera hæc meditare, & hæc semper tibi erunt refrigerium & solamen. Ne dubites, quòd si ea in corde tuo impresseris, nulli aditus tentationi patebit. Quis videns Dominum gloriæ, nostris sceleribus sic grauiter vulneratum, auderet iterum scelera perpetrare? Et sic pro ipsorum vulnerum reuerentia, atque compassio- F ne non desisteret a peccato, saltem quia videret quòd sine comparatione grauior pœna deberetur peccatori in omnibus, quàm innocens in peccato deberet timere, & etiam abstinere. Si autem contra te etiam propter tuas nequitias ipsum videris indignatum, ad spem peccatorum confugias, Matrem suam, & ipsi tamquam Matri Dei reuerentiam exhibebis, ac fusis lacrymis eius auxilium postulabis. Et si perseueraueris non quiescens, non dubites, quòd ab ea quod vo-

Iob 31.b lueris, impetrabis. Secum enim creuit miseratio, & sibi pro miserijs satisfacere ex officio est cōmissum. Et cum magna diligentia hoc exerceas, quia quod communiter exercet erga omnes, tibi nō poterit de-

negare. Quod & si nullo modo te videris consolari, noscas Deum te diligere, & hoc facit, vt peccatorum tuorum profunditates agnoscas, & tuam miseriam non ignores. Et hoc maximum Dei donum est. Non enim sibi placet præsumptio aliquorum, qui se iustos reputāt, & ad ipsum Altissimum tamquam ad familiarem amicum accedunt. Vult enim vt quantūcumque quis sit magnus se miserum, & quasi nihil reputans, ad ipsum veniat cum peccatorum suorum confusione, & magna reuerentia & timore. Et magnum immo maximum reputet quantumcumque magnus, si ipsum immensus Deus noster dignatur saltē a longe intueri. Ideoq. pleno corde Dei magnitudinem, & suam paruitatē confiteatur, & dicat: Domine non Matt. 8. a solum non sum dignus, vt intres sub tectum meum, sed nec vt tibi appropinquare valeā vllo modo. Sufficit enim mihi, vt tuæ pietatis oculis digneris me respicere a remotis. Dico quòd si in hoc perseueraueris non quiescens non solum te videbit, sed ad sua secretissima te introducet. Quod ipse facere dignetur, qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

Quòd tentatio de prædestinatione reprimi debet. *Cap.* XIII.

SI de prædestinatione, aut præscientia Dei aliqua cogitatio tibi surrepat, sic responde diabolo talia propinanti: Quidquid sit de me, te certum est esse damnatum: sed si ego præscitus sum, & Deum non debeam habere post hanc vitam; totis tamen viribus laborabo, vt ipsum saltem habeam in præsenti, & ipsum possideam, quantum possum; ne in vtroque statu caream tanto bono. Momentum ergo temporis de cetero non dimittam, quin secundum meum posse fruar ipso, & semper in ipso summa iucunditate delecter, ex quo æternam miseriam assequi debeo in futuro. Nonne mihi summa vesania esset, si certum est, me æternalibus ignibus cruciandum, me inimico meo tradere in presenti, & ex nunc incipere cum diabolo conuersari? Non sufficit illa miseria, nisi me nunc miserum faciam ante tempus? Immo certe plus prædestinanti me Deo meo, prout potero, totaliter exhibebo, vt nihil sit in me, nec cor, nec lingua, nec cetera membra, quin continue sint in seruitio Dei mei, vt saltem dum possum, & quantum possum habeam summum bonum. Sicut enim sæculares, qui in Quadragesima non debent comedere carnes, volunt in carnispriuio carnibus abundare; sic certe de Deo deberet facere, qui de sua præscientia esset certus. Et hoc præcipue faceret, qui quam suauis est Dominus degustaret, cetera vero delicata absynthium reputaret. Sed quantumcumque me Deus præsciuerit scientia, constat mihi, & scio, quòd seipsum negare non potest. Eum ergo totis visceribus amplexabor, & ipsum stringens fortiter, etiam si aurora apparue- Gen. 32. f rit, & non mihi benedixerit, non ipsum dimittā. quòd si benedixerit mihi, nec etiam tunc dimittam, & sine me recedere non valebit. Licitum est enim mihi inferre sibi violentiam in hac parte, cum ipse commen- Matt. 11 b det illos, qui regnum cælorum rapiunt violenter. Aut certe scio quid faciam. In cauernis vulnerū suorum me abscondam, ibiq. quietus latitabo, nec extra se me inuenire poterit, & etiam expellere non decebit, qui dicit: Eum qui venit ad me, non eijciam fo- Ioan. 6. d ras. Et sic me damnare non poterit, nisi seipsum iudicare voluerit. Aut ad Matris suæ pedes prouolutus stabo, & quòd propter peccatores Mater Dei facta sit, allegabo; & vt mihi veniam impetret, implorabo. Nec repulsam ab ea pati potero, quia fons pietatis ab omnibus prædicatur. Ipsa enim non misereri ignorat, & miseris non satisfacere numquam sciuit. Non credo, quòd propter me nouā velit addiscere lectionem. Ideoq. ex compassione maxima ante Filium suum mecum, si dici potest, misera apparebit, & mihi ad in-

ad indulgentiam suum vnicum Filium inclinabit. A Et sic triplex refugium habeo, quod quasi triplex funiculus difficile confringetur. Quod si prædestinatus sum, & æternam patriam debeam cum Angelis possidere; certe debeo ex nunc vitam Angelicam ducere non humanam. Totum me illi debeo, qui se mihi in præmium præparauit, & hac portione contentus nihil aliud amodo debeo affectare. Iustus est enim, & si aliud quàm ipsum quærerem, contra me posset rationabiliter indignari, & quem visurus sum beneuolum, viderem statim iratum contra me sententiam inferentē. Igitur in fine diabolo sic conclude: Quidquid de me futurum sit, a seruitio Dei non desistam, B & væ tibi, qui non potes tanto Domino ministrare, & eius dulci præsentia iucundari, &c.

Eccls. 4. 6

Quæstio carnis ad Deum Patrem de Christo.
Cap. XIIII.

CArnem contra spiritum per contemplationē eleuatum, immo contra Christum, animam eleuantem ausculta. Inquit caro: Tibi Deo Patri iusto, ac misericordiæ infinitæ de tuo Filio conqueror, vt tua iustitia consideret violentiam mihi factam, & misericordia tua meæ miseriæ cōdescendat. Ille tuus Filius C plenus scientia & virtute me sua sapientia circumuenit, & sua virtute violentiam mihi fecit. Ille tuus Filius sua sapientia se sub carne mihi simili occultauit, & ad me, humilitate nimia & benignitate inenarrabili callide subintrauit. Omnibus fuit humilior, omnibus despectior, omniū necessitates assumpsit, omnium infirmitates portauit, pro omnibus crudelissime voluit crucifigi, tam compassione, quàm grauissima passione voluit affligi, cordis amorem per apertionem lateris sui voluit demonstrare, indeq. voluit in remedium emanare sacramenta. Quid plura? Suā carnem constituit in cibum, suum sanguinem in po- D tum, & seipsum promisit in præmium, tua præcepta facientes matrem, fratresq. vocabat. Demum nō solum in via, sed etiam in patria promittebat, quòd se succingeret, & eis ad mensam tuam comedentibus transiens ministraret. His omnibus, & alijs, quæ nec scio, nec valeo enarrare, animam mihi deputatam nō modo allexit nimis, sed etiā intus intrans sua attraxit virtute intantum, & sic sibi ipsam suis blanditijs coniunxit, vt iam de me nō curet, sed potius affligat, deijciat, & conculcet, & ad nihilum redigat, & quod grauius videtur, hoc mihi inferētes diligat, & pro eo, vel eis orationem specialem faciat, & si non inferantur E inferri appetat. Sicq. mortificor, & non curat; in limo iaceo, & exultat. Sed quid dolorem dolori addit, & vt intense doleam cupit? Hæc sua gloria videtur esse mihi inferre iniuriam, cōtumeliam, & quidquid vilissimum credi potest. Sicq. me desolatam, afflictamq. relinquit, & ipsa semper vult tuo Filio cōmorari, semper sua carne cibari, suo sanguine inebriari, & vbicumque fuerit, vult semper secum commorari. Nunc autem secum apparet in præsepio parua, nunc secum brachijs Virginis amplexatur, Virginis brachijs deportatur, lacte Virginis fouetur. Nunc secum famescit, nunc secum sitit, nunc secum con- F spuitur, nunc secum vulneratur, nunc secum in cruce tristatur, nunc secum in cælis apud te lætatur, consolatur, quocumque perrexerit, secū vadit, sine ipso esse non requirit, ad nihil potest se vertere sine ipso. Quid tibi dicā Pater de tuo Filio, qui animam mihi deditam sic suo inebriauit amore, sic autem alienauit a me? Si rapinam cōmisit, iubeas restitui. Nec enim mihi parum videtur sic rapere vnam mentem. Cur enim mihi anima deputata solum Filium tuum diligit, cur me sic odit, cur cetera derelinquit? Tui Filij amore absorpta graditur sine sensu; iam nihil aliud audit, nihil aliud cogitat vel gustat, nihil aliud odorat, & semper vult inter sua brachia commorari. Ibi iucundatur, ibi lætatur, ibi delitijs abundat, ibi nimio amore inebriata cubat. Nec mirū si hæc anima mea tantum cum Filio tuo adhæsit. Quia nisi esset lapide durior, & ferro insensibilior, ex quo sibi tanta Filius tuus fecit aliter facere non deberet. Et vbi est iste durus lapis, qui tanti amoris ardore non scinderetur, immo liquefieret sicut cera, si sibi fierent omnia supradicta. Et ideo non conqueror de ea tibi benignissime Pater, quia fecit quod debuit; sed de tuo Filio, qui eam nimis allexit beneficijs, ac me in tanta miseria dereliquit.

Mat. 26. c

Luc. 12. e

Responsio Patris ad carnem. Cap. XV.

ATtende & audi, quid respondeat Pater clementissimus carni. Quia creatura mea es, tibi iustitiam cum misericordia exhibebo. Nam cum ancilla animę esses, semper tamen dominari voluisti, ac semper inordinate egisti, tibi non mihi eam seruire fecisti, ipsam ad omnia mala pronam reddidisti, & quod peius est, eam ad imaginem meam factam diabolicæ seruituti subdidisti. Eam bestijs peiorem fecisti, eam fœtidam, & abominabilē exhibuisti, eam super omnem caliginem denigrasti, & intantum eam alterasti, vt creaturam tam nobilem cognoscere non valerem. Oportuit ergo, quia eam, quæ in carne erat, nimis diligebam, meum Filium incarnari, vt eam alliceret ad suum, meumq. amorem. & quia tibi carni anima adhærendo mortua erat, vt viuificaretur, meum volui Filium incarnatum pro ea occidi. Nec fuit Filij mei hic aliqua circumuentio vel deceptio, sed mea, suaq; ineffabilis dignatio. Et quia tu caro a tuæ infusionis principio semper male egisti, meus vero Filius erga eam nimio exarsit amore, & se totum sibi exhibuit, non iustitia mea multa exigit, vt eam totam & totaliter sibi dimittam, & ipsa te plusquam stercus abhorreat, & ab omnibus abhorreri cupiat? Sed quia non solum iustitiam, sed & misericordiam implorasti; volo vt aliquando etiam in præsenti dulcedine, quàm in meo sentit Filio, perfundaris; & insuper in futuro nobilissime ac perfectissime te dotabo, & si bene animæ obedieris ex nunc non solum a pœna æterna, sed & a purgatorio te absoluo. Qui viuo in æternum.

Meditatio super Aue Maria. Cap. XVI.

AVe Maria gratia plena, Dominus tecum. Tibi Domine Deus gratias ago, quas possum ex intimis præcordijs meis, qui pro nobis indignis dignatus es nostram assumere naturam, & virginali vtero baiulari, & ex ea Virgine nascens, lacte nutriri, eius foueri gremio, & eius subijci imperio, qui omnia cōseruas & regis, & me fœtidissimam saniem, & turpitudinem detestabilem, & abominatione plenum, & omni vita, immo essentia indignum, dignatus es tantum illustrare, vt sciam te Matrē habere, & hoc mihi indignissimo concessisti, vt ipsam possim & audeam salutare. Non enim fecisti taliter omni nationi: & Psal. 147. b
hoc summum beneficium non manifestasti eis. Vbi est Domine peculiaris ille populus, quem in manu potenti & brachio extenso, de terra Ægypti per desertum in terram promissionis eduxisti, tot signis & prodigijs magnificētiæ tuæ? Nonne Domine iste est populus, cui hoc beneficium promisisti? Cur igitur non sibi tuis cultoribus, sed nobis idolatris & infidelibus hoc tuum summum & maximum beneficium reseruasti? Quare nobis paucis, cum multi & quasi infiniti populi hoc ignorent? Nonne Domine vniuersorum es Creator, & omnes ad imaginem tuam fecisti? Nonne Domine secreta consueuerunt pandi amicis? Cur nūc Domine inimicis, & maxime mihi, qui a vertice capitis vsque ad plantam pedis infectus sum, & totus tendo ad ea, quæ tuæ sunt contraria voluntati? Cur Domine tam nobile donum, tam excellentem

lentem thesaurum tuo infidelissimo & nequissimo seruo dedisti? Nonne Domine tibi videtur, quòd nō honorem, sed derideam Matrem tuam, quādo superbus humilem, immo humillimam superbissimus, castissimam immundissimus, cælestissimam immo diuinissimam vanissimus, & terrenissimus, sanctissimam impijssimus, Matrem Dei, filius diaboli salutare præsumo? Vbi est bonē Domine nunc reuerentia Matris tuæ? Cur tales eam salutare permittis? Sed o pijssime Iesu propter tuam erga nos nimiam charitatem non sufficit, te omni derisui & contemptui propter nos subiacere; sed Matrem tuam iam ad dexteram tuam sedentem permittis pollutis labijs tractari, vt possis corda nostra tuo & eius amore inflammare. Nec dubium est, quòd indignissimi sumus, & credo firmiter, quòd nullus sit cælestis Angelus, qui eam, vt digna est, valeat salutare, quanto magis ego immundissima creatura? Mirum videtur, quomodo miser homo non tremit, & expauescit tantam Dominam salutare. Sed illud detestabile nimium est, ipsam nominare ore & corde, vana & inutilia immo nefanda tractare, ipsamq. alloqui tergo verso. Cū omni enim reuerentia, honore, & deuotione est Virgo beatissima salutanda: & ipsa tales quærit, qui ad eam deuote & reuerenter accedant. Hos enim diligit, hos nutrit, hos in filios suos suscipit. O beatus, qui de tam nobili Matre lætatur, ipsam corde amplectitur, opere imitatur! O felix, qui Matri Dei secundū posse suum nititur conformari! Hic est certe, qui omni creatura contempta soli Deo singulari amore inhæret, & crucifixus cum Christo salutem animarum sitit. O mirum vere quomodo non capitur exultatione cor talem Virginem salutantis! Matrem Dei alloquitur, Deum ex ipsa factum hominem contemplatur; hic videt ima summis, & summa imis pro se vnitate coniungi. Quomodo, quæso, non liquescit in hac salutatione mens nostra, vbi Deum nos tantum dilexisse videmus, vt ex Virginali vtero dignatus sit fieri frater noster? Os enim nostrum, & caro nostra est. O mira & ineffabilis diffusio bonitatis diuinæ! Quanta, quęso, erga talem Virginem deberet cor nostrum deuotione diffundi, per quam talem ad nos meruimus diffusionem diuinā, per quam certe meruimus Deo esse fratres & coheredes in regno? Mira deberet dulcedine os nostrum abundare, cum tam dulcem Dominam, & benignam salutamus, & eius benedicimus fructum. Suauissimus enim, & dulcissimus est fructus eius, & in ore, & in corde sapientis dulcescit! o quàm mira est huius Virginis fecunditas, quæ dum salutatur deuote, ad cor salutantis suauissimum fructum emanat. Quanto autem in eius fructu quis amplius iucundatur, tanto ab ea amplius impetrat: & nisi dicat, sufficit, numquam cessabit. O mira Domina, mirum videtur, quomodo nō tantum delectamur in te salutando, quòd vel propter te & fructum tuum cetera ignoremus! Quomodo, quæso, non est ad te tantum intentus homo, propter tuam suauitatem nimiam, vt & semetipsum a se abstractus ignoret? o raptrix cordium! o absorptrix mentium! Cur nos Domina ingrauidas tuo affectu? Cur nos Deo nostro imprægnas? Cur luto imples cælos, & vanissimos, facis diuinos? Cur nos obsecro filij tui inebrias amore, cum nec sibi aliquid impendere valeamus? Quid tibi prodest animarum amatrix, quòd te & Filium tuum nimio diligamus amore? Nonne tibi cælestia sufficiunt? Cur terrena corda requiris, cum tamen sint fœtidissima & terrena? Accipe animarum venatrix, & refoue in sinu gratiæ tuæ. Quis enim potest animarum venatrix effugere claritatis tuæ fulgorem, & tuæ radios pietatis? Nec enim est, qui a calore abscondere se possit: quia beneficijs tuis pleni sunt cæli & terra. Quocumque enim pergamus occurrit nobis diffusio vteri Virginalis. Ecce ergo vndique nos tuis beneficijs irretisti, & semper, & vbique tuæ be-

A nignitatis laqueos extendisti, vt a te Matre dulcissima fugere rationabiliter nequeamus, sed semper in tuæ dulcedinis gremio quiescamus. Currite ergo charissimi vndique, & tam nobilem & suauem Virginem salutemus. Aue.

Patientiam habe Domina, quòd Angelicam salutationem promo, & Angelice non viuo, sed potius diabolice. Horrendus sum, & te salutare præsumo. Cōfido certe dulcissima de nimia bonitate tua, & tuo inflammatus amore, te quamuis indignus nimium non vereor salutare: Aue. Quid mihi Domina dulcius tuo Aue? O mirum Aue, quod quadam cælesti dul-

B cedine inebriat cor deuotum. Certe iam dicere potest deuote salutans: Liquefacta est anima mea, vt salutaui Dominam meam. Deficit cor meum, & caro mea, dum alloquor Dominam meam? Quis in te nō deficiet Virgo sacra, dum cernit hac salutatione præuia te Filio Dei imprægnatam? Quis homo non deficit, dum cernit Dei Filium tuo vtero baiulari, tuo lacte nutriri? Quid ergo libentius audis o Domina, quàm salutationem, qua recognosceris Mater Dei? Sic in te vis homines iucundari, vt semper in eum, cuius Mater es, refundatur affectus. Non enim puto, vt velis aliter, nisi vt Mater Dei salutari, nec etiam co-

C gnosci. Porta es cristallina, & per te vis tuo Filio nos coniungi. Sed aue, & vere aue. Nam cor nostrum aperuit tuum, aue. O mirabile, & superadmirabile aue, ad quod dæmones effugantur, peccatores liberātur, filij delectantur: Angelus gratulatur, Verbum incarnatur, Virgo grauidatur. Certe aue, cuius fructu creaturæ renouantur, homines redimuntur, Angeli reparantur. Ergo tibi aue, vniuersa creatura sine fine promat. O dulcissimum, & suauissimum aue, quo terrestria lætātur, cælestia iucundantur! O aue, quod intellectum irradiat, affectum satiat, mentem ad cælestia leuat; quo animus illustratur, pectus dulcora-

D tur, caro maceratur. Igitur aue. O catenale Aue, quod cor constringis cum Virgine, & separas a terrenis, cū misericordissima miserum, cū Domina seruum, cum Matre Filium firmissime ligas! O amabile Aue! Accedat, vt salutet, qui vult catenari amore: & cum salutauerit ex corde, amplius, fortiusq. constringetur: & quanto constringetur fortius, libentius salutabit. Sicq. amor & aue, mutuo se augebunt, donec cor salutantis deficiat præ dulcore. O Virginis amor, diuinum reddis amantem, virgineum facis iam multa sorde pollutum. Ergo aue Domina mea, Mater mea, immo cor meum, & anima mea, Virgo Maria, & Ma-

E ria mea, aue. O nomen suauissimum, nomen iucundissimum, nomē dulcissimum, nomen Mariæ! Quid feci, quid præsumpsi, quomodo excessi, quòd nominare te audeo? Quis vmquam talia audiuit, vt perditionis Filius, peccatorum sacculus, dæmonum famulus, te nominare præsumat? O amor mei, nomen Matris Dei reuereri nescit amor, mihi parce Domina, quòd me amare dicam te. Etenim si nō sum dignus, non es indigna amari. Quis o Domina te amare desistet, cuius beneficijs gratiam & gloriam impetramus? Per te Domina franguntur vincula, soluuntur debita, vincuntur vitia, solidantur confracta, repaLEF

F rantur perdita, renouantur vetera, roborantur infirma, magnificantur minima, exaltantur infima, incœpta promouentur, imperfecta perficiuntur, perfecta consummantur, cor purgatur, refulget mens, animus inflammatur, liquescit pectus, dulcescit gustus, decoratur aspectus, desponsatur peregrina, traducitur sponsa, & resoluitur anima. Omnia hæc per te Virgo Maria, ergo aue Maria. Vere Maria stella maris, amarum mare, & Domina. Stella maris mundo totaliter in amaritudine posito, lucis æternæ radium emittendo. Amarum mare cor tuum in passione Filij tui in cruce pro nobis pendentis totaliter transformando, Domina super omnes Angelorum choros, ad Filij dexteram ascendendo. Et stella maris es nos dirigendo,

amarum mare compatiendo,& Domina protegẽdo. A Stella maris es honestate, amarum mare pietate, sed Domina potestate. O Domine Deus, quid tibi retribuemus pro omnibus, quæ dedisti nobis? Quid tibi faciemus, aut facere possumus, quòd nobis in amaricatione amaritudinis positis, tenebris vndique circũseptis a portu salutis nimium elongatis, turbinibus & procellis ad naufragium agitatis, immo tempestate nimia pene submersis, tam nobile solatium, tam dulce consortium, tam efficax auxilium, tam pium subsidium Virginem Mariam irradiãtem stellam dedisti? O certe beata nox, & felix tenebra, & gloriosa caligo, quæ tali stella meruit irradiari! Certe hæc nox il- B
Ps.138.b luminatio mea in delitijs meis. O gloriosa Virgo, si es stella maris, semper volo in hac vita esse in mari, vt sis semper mea stella, semper in mari sim perfectæ amaritudinis de peccatis meis gemendo, Christo crucifixo intime compatiendo, proximorum miserijs & vitijs condolendo. Semper volo in hoc triplici pelago nauigare, vt habeam huius stellæ ducatum. Væ illis, qui sunt in delitijs, & nolunt in hoc mare intrare: quia hac dulcissima stella carebũt. Currant vndique tribulationes, & sepiant amaritudinibus inauditis, nõ
Psal.22.b timebo, quoniã tu mecum es: immo tunc vere mihi refulges, cum vallatus angustijs, cum omni humano C
Psal.68.a auxilio destitutus, cum intrauerit aqua vsque ad animam meam, cum abiectus fuero, & reprobatus ab omnibus creaturis. Me peccatorem nequissimum, & omni malo dignissimum impugnet, & stimulet, obsecro, tota mundi machina, vt mecum sit hęc stella maris Maria! o felix cum fuero ab omnibus exprobratus, & conculcatus, & ab hac stella susceptus! Stella est maris, & in amaritudine positis ipsa relucet. o quàm dulce, & delectabile oculis, videre hãc lucem! o quàm bona, & amabilis commutatio omnem mundi consolationem abhorrere, & longe a se irrecuperabiliter eijcere pro fulgenti stella maris! Plus enim D valet vna sola illustratio illius stellæ, quàm omnium mundanorũ. Quis ergo omnis amaritudinis, & compassionis, & passionis mare non gaudenter intret, vbi refulget hæc stella? Non paueat cor perfectum, quia impossibile est naufragium fieri hac stella radiante, nec potest nubes aliqua interponi nisi volenti. o Domina mea, tu in hoc mari es nobis nauis sustentans, & portans, anchora stabiliens & firmans, gubernaculum dirigens & rectificans, velum deducẽs & obumbrans, stella refulgens & salutis portum demõstrans, immo impetrans & conseruans. Quis ergo non libenter hoc mare compunctionis, cõpassionis, & passionis intrabit, vbi tu in omnibus subueniens & ministras? Immo, vt plus audeã dicere, tu es Maria ama- E rum mare facta propter Filij tui passionem, & iniquitatum nostrarum compassionem. Non quòd modo aliquid tristabile patiaris, sed considero mentem tuam, secundum quòd in hac vita iuxta crucem viuebas. Hoc ergo duplex intremus mare, scilicet tuo Filio crucifixo, & tuo cordi sibi infixo compatiendo, & de nostris iniquitatibus, quæ tantæ fuerunt necis occasio, intime contristando, si volumus cor tuum in-
Ps.103.c trare, quod factum est mare magnum & spatiosum nimis. Quis ergo non libenter intrabit hoc mare, vt F possit cor Virginis introire? Certe hi bene intrant cor tuum, & sunt continue in corde tuo, qui Filij tui ruminant continue passionem. Impossibile est enim Mater pijssima, Filij tui intrare vulnera, & non intrare cor tuum: quia illa vulnera sunt in corde tuo perpetuo collocata. Sicut enim illa stigmata semper erunt in Filij tui corpore, sic semper in Matris mẽte. Quis ergo amplius tardabit, & pigritabit hoc nauigium introire? Dulce est de te audire, sed dulcius de te cogitare, & dulcissimum & suauissimum per Christi vulnera cor tuum intrare. Non ergo recedat homo a Christi passione, contumelia, & vulnere, si non vult a corde tuo exire. Ibi fit homo totus virgineus, totus sanctissimus, totus diuinus. Ibi obliuiscitur homo sui, recogitans, quæ sunt Matris & Filij. Quod nobis concedat ille, qui benedictus viuit in sæcula sæculorum. Amen.

Meditatio humilis ac expositio super orationem Dominicam. Cap. XVII.

Pater noster, qui es in cælis, &c. o immensa clemẽtia! o ineffabilis benignitas! o mira dignatio! o longitudo, latitudo, sublimitas, & profundum charitatis diuinæ. Vilissimum lutum, detestabilis sanies, nequissima creatura se Dei Filium nuncupat, & Dominus dominorum, Rex regum, & Dominus dominantium se meum Patrem dicit. Cum oratis, inquit, dicite: Pater noster, qui es, &c. Et quòd hoc dicit veritas verissimum est. Et scio quòd plus sine comparatione me diligit, quàm pater carnalis vel mater, immo quàm me egoipse. De tanto ergo Patre eleuabitur cor meum, vt aquila, & iam heres cæli omnia inferiora contemnam. Quid mihi vltra de terrenis honoribus, qui sum Filius Dei? Maius dedecus esset mihi, appetere quantumcumque honorem terrenũ, quàm filio Imperatoris latrinæ officium. Quid vltra mihi de terrenis diuitijs, qui regni æterni sum heres? Ignominiosius esset mihi, de quantumcumque magnis diuitijs terrenis curare, quàm primogenitum Imperatoris de fimo equorum. Quid vltra de delitijs carnalibus, & ceteris quantumcumque magnis? Detestabilius mihi esset filio Imperatoris summi, affici in quantumcumque allectiua creatura, quàm filium regis in sanie fœtidissima. Quid bonum, quid pulchrum, quid vtile, quid desiderabile me allicere potest, qui heres sum omnis boni? Fons omnis pulchri & boni. Omnia enim respectu illius non sunt, nisi quædam similitudo & vmbra. Accedam ergo ad Patrem meum, quia nihil aliud vult, nisi vt habeam ipsum. Numquid ergo negligens ero? Numquid ergo pausabo? Numquid alijs intentus ero? Certe cum impetu omnibus postpositis curram ad eum. Sufficit mihi, si habeam Patrem meum. Et ideo toto corde tendam ad eum. Non aliud aspiciam, nec aliud videbo, nisi Dominum Deum meum: quia oculis mentis totus tendo ad eum, quia nimis allexit animum meum. *Pater noster, &c.* Mel, & fauum in ore meo cum te Deum meum Patrem inuoco meum. O dulcedo indicibilis! o iucunditas inæstimabilis! o iubilatio ineffabilis, cum audeam te Patrem meum vocare! o exultatio! o admiratio! o medullaris modulalatio, quia Pater meus es tu. Quid vltra procedam, quid vltra dicã, quid vltra petam? Pater meus es tu. Sed vbi es tu Pater mi, vbi es? Si vbique es, immo quia vbique es, quomodo sedes est tibi cælum? Sed ideo benignissime vis, vt dicamus, Pater noster, qui es in cælis, vt nos a terrenis ad cælestia eleues, vbi maxime tua potentia, tua sapientia & bonitas elucescit, vt ibi mi Pater sit semper tecum conuersatio nostra, vt a te cælestia non terrestria, vel terrena quæramus, & petamus; aut certe vt nos spirituales cæli facti, in nobis sit habitatio tua. Quid ergo nos retardabit, quid nos retrahet, quid impedimenta præstabit, quin cælestem vitam non terream ducamus, vt in nobis sit habitatio tua? o digna admissio, mira dignatio, & dignatiua Christi habitatio in nobis! Ego fœtidissimus simus, & abominabilis peccatorum latrina valeo esse ex immensa clementia Dei mei tabernaculũ eius, & qui sum plenus sanie & fœtore ero sanctum Dei tẽplum, sapiẽtiæ sedes, & habitaculum Spiritus sancti. o felix dies, o beata hora, cum talem hospitem possidebo! Tenebo eum nec dimittam, donec introducã Cant.3.b eum, immo ipse introducat me in domum illius, quæ sursum est Hierusalem matris meæ, & in cubiculum Gal.4.d genitricis meæ, scilicet in intima contẽplationis quiete, vbi cubant, vbi quiescunt animæ delicatæ.

Matt.6.b

Pater

Pater noster, qui es in cælis, sanctificetur nomen tuum. A O quàm bene sequitur, quàm bene cõtinuatur, prælegantissime ordinatur petitio ad prædicta, scilicet, sanctificetur nomen tuum ad Pater noster, qui es in cælis, quasi filialis deuotio, cælestis contemplatio totum animum reuerentis filij conuertit in Patrem cælestem, vt clamet, & dicat: *Sanctificetur nomen tuum*, quasi dicat, Non terrenas diuitias, delitias, & honores peto; sed vt sim in te totus conuersus, & totus diuinus. Sanctificetur ergo nomen tuũ, vt scilicet mea vis rationalis tua sapientia illustrata, & omni errore, ambiguitate, & tenebrositate propulsata purgatam habeam conscientiam, id est purissimam notitiã tui. B *Adueniat regnum tuum*, vt mea vis irascibilis tua potentia roborata ad arduitatẽ regni tui conscendat. *Fiat voluntas tua*, vt mea vis cõcupiscibilis, tua bonitate dulcorata, immo tua charitate perfecta plenissime tuo beneplacito acquiescat, vt ex vera dilectionis amicitia sit idem velle, idem nolle. Vel, Sanctificetur nomen tuum, quantũ ad puram notitiam intellectus. Adueniat regnum tuum, quantum ad feruens desideriũ affectus. Fiat voluntas tua, sicut in cælo, & in terra, quantum ad perfectum obsequium effectus.

Sanctificetur ergo nomen tuum in nobis Domine, quod ab æterno sanctissimum est in se, vt quidquid C videmus, quidquid audimus, quidquid intelligimus, & sentimus, totum ad sanctissimi nominis tui notitiam ordinemus, vt sit in nobis nomen tuum sanctum, idest sine terra, & purum, vt excisi ab omni curiositate, & vanitate, & omni inutili phantasia, te solũ in omnibus cognoscamus. Semper pijssime, & sanctissime Pater mẽtis nostræ oculus ad te lumen æternum incessabiliter dirigatur, semper te qui in omnibus es, & a quo omnia sunt, in omnibus te intuear in omnibus te cognoscam! O quàm dulce lumen, & delectabile oculis a te sole iustitię numquam mentis intuitum amouere! o quàm dulcis & amabilis, quàm D admirabilis oculis nostris tuorum claritas radiorum! Sanctificetur ergo nomen tuum.

Adueniat regnum tuum. Nunc regnũ huius mundi occupauit totam animam meam, immo totã dissipauit animam meam, totam lacerauit, totã fœdauit, totam denigrauit sponsam tuam dilectam, animam meam. Totum cor meum, totum animum meum vanitas, immo fœditas huius mundi allexit. Ideo nunc quæ mundi sunt sentio, quæ carnis sunt appeto, quæ terrena sunt cogito & affecto, factus sum ciuis huius mundi, & sub huius mundi principe sollicite studeo militare. Sed o Domine, nonne creatura tua sum? E Ergo adueniat regnum tuum, vt princeps huius mundi eijciatur foras. Tu solus in me regnes, tu solus inhabites mentem meam, totum me occupet regnum tuum, totum sibi vendicet desiderium meum, solus reficias affectum meum. Quid quæro, quid desidero, quid volo, quo vagor, quo discurro, quo distrahor? Sufficit mihi Domine regnum tuum, sit ibi habitatio mea, sit ibi refectio mea, sit ibi tota conuersatio mea. Tu solus bonus, tu solus pulcher, tu solus amabilis, tu solus desiderabilis animarum amator: Tu solus me regas, tu solus me dirigas, tu solus me allicias, tu solus cor meum tecum habeas animarum F zelator. In te solum quiescat cor meum, & pectus meum. In te solum nũc dulcoretur cor meum, tu solus repleas animum meum. Cum impetu ascendam ad te centrum meum, & regnum meum animarum redemptor. Ergo adueniat regnum tuum.

Ioan. 12. e

Fiat voluntas tua sicut in cælo, & in terra. Hoc volo, hoc desidero, hoc totis animi visceribus concupisco, vt in me, & de me, ac per me, non mea, sed tua fiat voluntas. Totus sim, totus in tuum solum plaudam honorem, ad hoc factus sum, ad hoc natus sum, vt tuum solum honorem requiram. Iam non flectar ad meum appetitum, iam nõ requiram propriũ commodum, iam nõ desiderem amicorum affectum, sed solum nitar tuum solum in omnibus beneplacitum adimplere. Non cogitem quid amarum, quid dulce, quid onerosum, vel leue, quid asperum vel suaue, sed cum impetu & desiderio feruenti, & cum anxietate curem perficere, quæ tuæ sunt beneplacita voluntati. Hoc solum mihi iucundum, hoc mihi sit suaue, hoc solum mihi sit leue, hoc delectabile & amabile in quantũcumque asperis, vilibus, difficilibus, effusis & amaris, tuam requirere, perficereq. voluntatẽ. O gaudium, & iucunditas, & exultatio medullaris, vtinam totum, & totaliter, semper, & vbique exponerem me ad omnem tui honorem, quem possem modo aliquo effectui mancipare! O vtinam solus possem omnia tua mysteria mi Domine adimplere. Magis gaudeo, magis approbo, amplius totis artubus & visceribus concupisco, me totum exponere & impendere tuo honori, me de me tuæ satisfacere voluntati pro te, quàm etiam quantumcumque cælestibus & diuinis delitijs iucundari. Si enim propter te mi Domine lacerarer, & passiones & mortes quascumque ad tui honorem reciperem, eas magis approbarem, magis diligerem, & de his magis gauderem, quàm de quacumque delectatione, quam etiam in patria possem habere, nisi forte illa delectatio tantum aut plus cederet ad tui honorem, & hoc etiam non ratione delectationis, sed ratione tui honoris optarem. Non enim factus sum ad meam vanitatem consolandam, sed ad tuam magnificentiam honorandam. Quid mihi maius, quid mihi dulcius, quid mihi amabilius, quàm me totum in tuum honorem resolui? O gaudium Domini, o tripudium, o mihi omne iubilare solatium, quòd possim aliquid quacumque difficultate facere ad tuum honorem? Hoc Angelorum est gaudium, cæleste desideriũ, posse tibi totaliter obsequi, totaliter te frui, tuæ voluntati plenarie conformari, & tuum honorem & magnificentiam admirari. Non dubito, immo certus sum, quòd plus gaudẽt Angeli, & animæ sanctæ de magnificentia honoris tui, quàm de magnificentia gloriæ suæ. Et ideo fiat voluntas tua, sicut in cælo, idest in cælestibus spiritibus; & in terra, idest in nobis hominibus. Et tuæ volũtati adeo libenter, & feruenter ac voluntarie obsequamur, vt ipsi secundum possibilitatem nostræ virtutis totaliter conformemur.

Panem nostrum quotidianũ da nobis hodie. O quàm bene ordinat, quàm eleganter coniungit hæc verba præmissis! & quamuis de pane materiali, & etiã spirituali possit exponi, de sacramẽtali tamen pane maxime exponamus ad præsens. Et, vt dixi, in verbis Domini est egregius ordo. Quis enim adeo dignus, quis adeo est habilis ad susceptionẽ huius sacramenti ad offerendum Filium Deo Patri, vt ille, qui vt supra dictum est, se totaliter in Deum ordinauit, & quantũ ad intellectum, affectum, & effectum, qui se totũ Deo obtulit, totum se sacrificio consecrauit, qui in se annullatus est, & in Deum totus illatus est, qui non quæ sua sunt quærit, sed quæ Iesu Christi? Ille enim in hoc sacrificio potest Iesum Christũ recipere, Iesum Christum Deo Patri pro se, & alijs offerre: & ideo petitioni isti magister verus præposuit: *Sanctificetur nomen tuum.* & optime coniungit ad illud verbum: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* Qui enim ex Ægypto peccatorum exiuit, in sanctificetur nomẽ tuum; & mare rubrum tentationum inundantium submersis Ægyptijs sicco pede transiuit, in adueniat regnum tuum: & in deserto contẽplationis soli Deo intendit, & se totum Deo dedicauit, in fiat voluntas tua; iam in hoc deserto esuriens manna, idest panem cælestem, a cælesti Patre requirit, in panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Qui enim in Ægypto aliquando super ollas carnium sedit, nunc illis spretis solum panem viuum, qui de cælo descendit, exquirit, postulat, & acquirit. O admiranda Christi dignatio, mira iubilatio mentis, Deus meus, sponsus

Philip. 2. c

meus, amor meus, factus est cibus meus. Sanctorum A præmium, gaudium Angelorum, Dei Patris verbum est nutrimentum meum. Lux mundi, sol cæli, sapientia Dei est refectio animi mei. Proles virginea, redēptio humana, cæliq. gloria facta est cibatio mea. Quid vltra affecto, quid vltra me potest allicere? Absit a me Domine, vt ex quo cor meum habet tam nobilem cibum, quòd circa aliquid, quod est in toto mundo afficiatur. Quomodo, obsecro, post tam nobilissimum cibum, sufficientissimum, suauissimum, & dulcissimum potest cor meum circa vana, turpia, & immunda delectari? Et si semper non possit ipsum sacramentaliter sumere, saltem cor meum ipsum spi- B ritualiter non desinat ruminare. In veritate mirum & plusquam mirum videtur, quomodo præ dulcore & nimio amoris feruore cor non deficit in hoc cibo. Tu solus bone Iesu sis cibus meus, & refectio mea, te solum esuriam, te solum auido & insatiabili appetitu comedam, & semper sim famelicus tui. Quid te dulcius, quid suauius, quid amabilius bone Iesu? Te solum volo comedere, te solum cupio masticare. Tu mihi semper dulcescis in corde. Si solus odor tuus deberet sufficere toti mundo, quanto magis cibatio tua? Si in verbo, quod de ore tuo procedit reficimur, & viuimus, quid est te verbum æternum ore recipere, & cordis dentibus masticare? Quomodo in C te cordis penetralia non liquescunt? Quomodo non sic cor meum delectatur in te, vt obliuiscatur omnia præter te? Si aliquid terrenum, immo aliqua similitudo terreni tantum cor meum occupat aliquando, vt obliuiscatur tui, quomodo tua verissima præsentia non me tantum reficit & inebriat, vt omnis mundi obliuiscar, & etiam mei? Hunc ergo Pater cælestis panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Da nobis hunc panem, vt semper in præsenti, & semper præsentialiter eum habeamus. Sit semper præsens spiritualiter hic cibus, & numquam sciat præteritum vel D futurum. Sed hodie doces bone Iesu, vt dicamus: Cur quæso tantum festinas esse nobiscum? Quare nō differs vsque ad cras? Quid enim in nobis vides? quid in nobis sentis, quid in nobis agnoscis, quòd in tantum nostro es inebriatus amore? Quid nobiscum lucraris, quid in nobis reperis, quem fructum de nobis habebis, quòd nescis tardare? Sed sic amor nostri te vrget, vt differre nequeas, quin statim velis esse nobiscum, cum quibus nullum habes lucrum? Nos autem, qui sumus fœtidissima sanies, & indigni etiã tua creatura, quantumcumque vilissima, nominari, quomodo differimus ex quo tantum desideras nos E esse tecum, quin te summum bonum speculum sine macula impetremus? Tu ergo bone Domine differre non vis, vt ostendis, nec nos differre volumus amplius, hodie ergo te repetimus, vt habeamus. Non enim tarda est institutio, quod esset si peteremus, & non impetraremus. Quia ergo te statim petimus, & desideramus, & hoc ipsum tu cupis, accede ad cor nostrum, quia ad te ascendit cor nostrum. En inebriatus es nostri, & nos tui amore. Te ergo ad nos, & nos ad te cum impetu iungit pondus amoris. Et iam omni mora sublata mutuus fit amplexus, & inter brachia tua deficit anima mea absorpta amoris feruore. F Cum enim sensi amplexum tuum, excitasti animum meū, post cibasti, deinde inebriasti, tandem tuis amplexibus & osculis separasti animam meam, & in tuis brachijs quiescit. non eam quamuis indignam abijcis, non eam refugis, sed ad te stringens clamas, & dicis: Adiuro vos filiæ Hierusalem, ne euigiletis neque suscitare faciatis dilectam, donec ipsa velit. Sed adiuro clementiam tuam bone Iesu, quare dixisti quotidianū? Nonne continue vis esse cibus noster? Nonne sufficit si per vnam diem in nobis habitas, & moraris nobiscum? Quid fecimus tibi? Quid ergo dicam de beneuolentia tua? Nescio: quia in illis thesauris clementiæ tuæ deficit animus meus, ita vt non

Cant. 2. b. & 3. b

possit paruam considerare scintillam, tanta est abyssus eius. Et ideo aliud nescio dicere, nisi ex quo vis semper esse nobiscum, nos omni tempore simus tecum, & nūquam a te Sponso benignissimo & speciosso, cibo suauissimo recedamus. Ita enim Domine tuo amore & deuotione nos conglutines tecum, vt non possimus a te recedere, nec velimus.

Sic ergo, *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Hoc sic ordina & coniunge prædictis. O bone Iesu nobilissimum cælum nobis indignis seruulis tuis benignissime & instantissime obtulisti. Sed quid? Timeo ad conuiuium Esther, vt *Esth. 7. a* Aman inuitari. Et si illa bone Iesu non sit intentio tua, tamen timeo de iniustitia mea, quia agnosco peccata mea. Quid ergo? Conuiuium opulentissimum paratum est, nuncij, idest Angeli sancti ministrant, esuries me excitat & compellit; tamen accedere non præsumo, quia peccaui. Quid ergo faciam? Angu- *Dan. 13. e* stiæ sunt mihi vndique. Sed certe quid eligam scio. Ibo enim ad Patrem meum cælestem, de quo supra dictum est. *Pater noster, &c.* & dicam ei: Pater pec- *Luc. 15. c* caui in cælum, & coram te. Iam non sum dignus vocari filius tuus, fac me sicut vnum de mercenarijs tuis, idest dimitte nobis debita nostra. Sed o felix recognitio culpæ, quæ promeretur Patris amplexus. Forte amoris feruore inter amplexus eius resoluar, & mutabor in virum alterum, & aliquantulum audebo comedere de vitulo saginato. Dimitte ergo nobis debita nostra. O mira Dei nostri dignatio! ergo nos ipsum contempsimus, & pro vilissima sanie commutauimus, & tamen nobis suadet vt veniam petamus. Quomodo vult nobis veniã dimittere cum offensis, hoc autem non vult Angelis elargiri? Quomodo, quæso bone Domine potes nos amplius aspicere, qui ita turpiter a nobis abijcimus te? Ergo ex quo tuipse suades, *Dimitte nobis debita nostra*, dimitte nobis: quia iam pro nobis ipse debitum soluisti, iam te ipsum pro nobis in sacrificio obtulisti. Tu es, qui nos doces, vt dicamus, Dimitte nobis, &c. Hoc facere potes. Nonne pax iam facta est? Nonne iam pacis cōuiuium celebratum est, aut quotidie celebratur. *Dimitte ergo nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* O beatū proximi debitum! o felix offensa, quam allegare corã Deo possumus in remissionem debiti nostri! Non ergo charissimi fratres contristemur, si nos offendunt homines, si nobis iniuriantur, si nos affligunt, rapiunt, & accipiunt nostra; sed in his quantum est pro nobis exultemus & gaudeamus, immo affectemus & cupiamus: quia dimittendo ea proximis, allegare poterimus dimissionem debiti nostri. Non est dubiū, quòd magnæ virtutis, magnæq. efficaciæ est allegatio ista, quam sumus aduocatus, & iudex noster nos docet. Ergo dimittite, & dimittetur vobis. *Luc. 6. e*

Dimitte ergo nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Et ne nos inducas in tentationem. Quid enim Domine prodest baptizari, vel lauari a mortuo, si iterum tango mortuum? Non suf- *Eccli. 34. d* ficit mihi Domine, vt peccata commissa dimittas, nisi etiam mi Domine a culpis, & a peccatis imminētibus custodias. Nam promptissimus sum ad peccatum, & nisi me custodias, sine freno irruã in peccatū. Quid Domine profuit Aman, quòd a rege Assuero super omnes principes fuit elatus, cū postea inflatus super- *Esth. 3. a* bia fuit suspēsus in ligno? Quid enim mihi prodest, quidquid in præmissis petitur verbis, nisi me contra tentationes conserues in bono? Ergo, *Et ne nos inducas in tentationem.* Vis bone Iesu, vt sic petamus, quia multotiens permittis nos tentationibus stimulari, vt ad te recurramus. Omnem modum, & viam, qua possis nos ad te trahere exerces, quia tecum nos cupis habere. Tentatus ergo ad amplexus paternos, fugiam, vt recipiat me fugientem & timidum, & dicam

cam ei: *Et ne nos inducas in tentationem*. Hoc vult, hoc desiderat, hoc expectamus Pater, vt ad refugium curram, & auxilium, & sinum eius, vt totaliter de me diffidens solum de ipso confidam. Ergo, & ne nos inducas in tentationem.

Sed libera nos a malo. Amen. Verum est Domine, quia sumus digni omni malo, quia contépsimus omne bonum, sed vide clementissime Pater infinitam misericordiam tuam, & omnino detestabilem nequitiam nostram, & releua a nobis paruulis, nobis infinitis importabile onus: a malo opprimente, destruente, & retardante a bono, libera famulos tuos, vt libere possimus dominatui tuo seruire & vacare, & maxime ab illo terribili & horribili malo æterno nos libera, ne tua desiderabili visione priuemur, quod horrent omnia ossa nostra. Quid enim mihi prodesset, tuam creaturam fuisse, nisi te habeam, & totus in te ferar, & totaliter in vita æterna? Quã nobis concedet ille, qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

Alia duæ breues expositiones super orationem Dominicam. Cap. XVIII.

POssunt autem supradicta aliter explicari sic, vt Pater noster præmittatur, vt cõfidenter ad Christum accedamus. Qui es in cælis, vt quæ sursum sunt quæramus, non quæ super terram. Sanctificetur nomen tuum, quantum ad fidei illustrationem. Adueniat regnum tuum, quantum ad spei firmitatem. Fiat volũtas tua, quantum ad charitatis cõformitatem & perfectionem. Panem nostrum quotidianum, quantum ad nutrimentum & fulcimentum temperantiæ, quod maxime exhibetur in pane Eucharistiæ. Et dimitte nobis debita nostra, &c. quantum ad correspondentiam, & meritum iustitiæ per hoc quod subditur: Sicut & nos dimittimus, &c. Et ne nos inducas in tentationem, quantum ad actum prudentiæ, quæ est in præcauendis insidijs. Sed libera nos a malo, quãtum ad actum fortitudinis, quæ est in tolerandis aduersis. Amen.

Coloss. 3. d

Alia expositio.

Possumus autem supradictas petitiones exponere pro his, quæ habituri sumus in patria, vt sanctificetur nomen tuum, referatur ad apertam visionem, quasi diceretur quod nunc per speculum, & in ænigmate videmus, tunc pure & sine terra, & sine aliquo medio videamus. Adueniat regnum tuum, quantum ad firmam tentionem, vt in æternum regnemus. Fiat voluntas tua, quantum ad consummatam dilectionem, quæ plene amantem in amatum transformat. Et tunc exponendum est, Sicut in cælo, & in terra, idest sicut in Angelis, & in hominibus fiat. Panem nostrũ quotidianum, &c. quantum ad suauissimam fruitionem. Et exponendum est quotidianum, idest continuum, quia semper ibi est dies. Et exponendum est hodie, pro præsentia, quæ non habet præteritum, & futurũ, sed est tota simul, quod melius per præsens notatur. Et dimitte nobis, &c. In quo petitur aduentus anni iubilei, in quo omnia debita dimittuntur veris Iudæis, idest pœnitentibus, & confessis, & homo hominibus, & Deus hominibus talibus vniuersa delicta dimittet. Et ne nos inducas, &c. in qua petitur illa pacis pulchritudo, de qua dicitur: Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, vbi non est amplius satan, nec malus occursus. Sed libera nos a malo, quasi diceret, Duc nos ad illum statum, qui est omnium bonorum aggregatione perfectus, & in priuatione omnium malorum iucundus. vbi vere liberati erimus a malo. Hæc autem expositio vltima multam admirationem, & miram, vel nimiam deuotionem, medullarem exultationem, plenam laudis persolutionem requirit, & in ea satis sunt miri & inenarrabiles contẽplationes thesauri, sed non sufficio, nec sum dignus eos dispensare, nec ponere in os meum immundum, maxime cum regis Assueri aulam ingredi non valeã

Isa. 32. d

Esth. 4. c

A non vocatus, & ideo simplicitati nostræ sufficiant, quæ supra diximus foris in atrio existentes. Ipse autem Christus ad nos in clementiæ signum virgam auream extendat, vt possimus secure ad ipsum introire, secum in æternum regnare, qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

Esth. 5. a

Meditatio super Salue Regina. Cap. XIX.

AD salutandum beatam Virginem Mariam, primo debes eius magnitudinem considerare. Nec enim circa Filium eius potuit amplius eleuari, quàm vt Mater Dei vocaretur. Exultans ergo & admirans
B magnitudinem Matris nostræ deuote & reuerenter ad ipsam accedens dicito, *Salue*. Hoc dicto, statim in tuam resilias paruitatem, & magnificentiam Matris Dei, & dic: Patientiã habe in me Domina, quòd ego vilissimus hominum audeo assistere tãtæ Dominæ, & salutare præsumo reginam cælorum, Dominã Angelorum, & Matrem Dei mei. Sed de tua benignitate humili, & humilitate benigna confido, quòd me indignissimum sustinebis. Et quamuis sis arca veteris testamenti, & ego multo ignobilior; tamen cũ te tetigero corde, & salutauero ore, non credo percuti, sed tuo amore potius inflammari, & tua pietate
C largissima in omnibus exaudiri. Ergo *Salue Regina*. Sub tuo regimine Domina volo de cetero militare, & me totaliter tuæ dominationi cõmitto, vt me plenarie regas, & gubernes. Non mihi me relinquas; quia sum mihiipsi contrarius nimis. Quidquid ergo mihi dimiseris, noueris miserrime deseruiendum. Sed cum plenus sim miseria, & a planta pedis vsque ad verticem putrefactus gerens horrorem fœtoris, quomodo me regere dignaberis tã nobilissima creatura? Certe, quia tu es regina misericordiæ. Et qui misericordiæ subditi sunt, nisi miseri? Sed regina misericordiæ es, & ego miserrimus peccatorum. Quo-
D modo ergo Domina non exercebis in memetipsum tuæ miserationis effectum? Vere Domina regina es misericordiæ, quia non est in hac vita sic desperatus, sic miser, cui nõ impetres misericordiam salutarem, si ad tuum declinauerit regimen. Certe Domina cũ te aspicio, nihil nisi misericordiam cerno. Nam pro miserijs Mater Dei facta es, misericordiam insuper genuisti, & demum tibi miserendi est officium commissum. Vndique solicita de miseris, vndique misericordia vallaris, solum misereri tu videris appetere. Multum solicita es, miseros hos in tuos filios adoptare, hos regere Domina voluisti, & ideo regina mise-
E ricordiæ tu vocaris. Quid ergo de cetero formidamus, quid timemus, & quis a te, quod petierit non habebit? Certe nullus, nisi qui se miserum non recognoscit: quia non subest tuo regimini nisi miser. Aut etiam si se cognoscit miserum, de tua misericordia non confidit? Illi ergo paueant soli, qui se existimãt esse iustos, & superbi præsumptuosi, qui tuo regimini non subsistunt, & illi miseri, qui tuam misericordiam non requirunt. Nos ergo miseri tecum de cetero consolemur, tecum amodo Domina habitemus, demum totis visceribus amplectamur: quia tu es vita. Vita vere, quæ mortem superbiæ vicisti: quæ no-
F bis vitam gratiæ impetrasti, vitam gloriæ genuisti. Et non est dubium, quòd vitam naturæ multis reddidisti. O vita mirabilis, quæ mortuos viuificare conaris! Per te o Domina a priuatione est homo regressus ad habitum. o vita mortem non timens, mortem expellens, mortales immortales constituens! o certe vita amabilis, vita desiderabilis, vita delectabilis! o vita non senescens, sed potius senes ad iuuentutem reducens! o vita carnales vitas ad nihilum redigens, & abhorrens! o vita, quæ nutris cælestibus alimẽtis! o vita certe contraria vitæ mundi! Qui enim vult te habere se affligat, delitias respuat, delicata quæque contemnat, & qui amplius mortificatus fuerit, amplius te possidebit. o vita diuina fortificans potestate

scilicet

A scilicet impetratione diuina, diuina sapiẽtia regulãs, & diuina vegetans bonitate. Si vita mea es, cur non semper in me es, cur non semper vegetas animam meam? Quis mihi tribuat, vt semper gaudeam beneficio huius vitæ? *Dulcedo*. Vera dulcedo, quæ amaritudinem peccati, veniam impetrando, expellis, quæ nobis dulcedinem gratiæ & vitæ acquiris, quæ ad suaues cælestis patriæ contemplationes introducis. O dulcis Domina, cuius sola memoria affectũ dulcorat, cuius meditatio magnificẽtiæ mentem eleuat, cuius pulchritudo oculum exhilarat, cuius amœnitatis immensitas cor meditantis inebriat! O Domina, quæ rapis corda dulcedine! Nonne cor meum B Domina rapuisti, & vbi quæso posuisti illud, vt ipsum valeam inuenire? Numquid in sinu tuo, ne inueniam, collocasti? Numquid inter vbera tua posuisti illud? Fortasse ibi posuisti illud cor meũ, vt quod friguerat tibi, calefiat. O raptrix cordium, quando mihi restitues cor meum? quare sic corda simpliciũ rapis? quare violentiam facis tuis amicis? Numquid semper vis ipsum tenere? Cum id a te postulo, mihi arrides, & statim tua dulcedine consopitus quiesco, & in me reuersus cum iterum postulo, me amplexaris dulcissima, & statim inebrior tui amore, & tunc cor meum non discerno, nec aliquid scio petere nisi C tuum. Sed ex quo sic est cor meum tuo dulcore inebriatum, guberna illud cum tuo, & in sanguine agni conserua, & in latere Filij colloca. Tunc assequar, quod intendo, tunc possidebo quod spero, quia tu es spes nostra. Nonne Domina tu es regina, nonne tu es nostri Mater præmij, scilicet Christi, qui est præmium bonorum, & beatorum? Nonne tu es, quæ tãtum nos exaltare desideras? Nonne plus sine comparatione nos diligis, ac bonum nostrum procuras amplius, quàm mater carnalis? Si ergo nos vis facere gloriosos, immo quia vis, quis poterit te prohibere?

Psal. 9. b Sperent in te, qui nouerunt nomen tuum, quoniam D non derelinquis quærẽtes te Domina. Certe qui sperant in te, mutabunt fortitudinem, assument pennas, vt aquilæ, volabunt, & non deficient; current, & non laborabunt. Quis enim non sperabit in te, quæ etiam adiuuas desperantes? Et quis non sperabit in te, per quam exauditæ sunt patrum preces, & eorum adimpleta sunt promissa? Quid potuerunt patriarchæ, & prophetæ desiderare, quod per te Domina non fuerint assecuti? Si antiqui hæc omnia habuerunt per te, quomodo nos, qui sumus vnici Filij tui sanguine redempti non habebimus, quod voluerimus postulare? Non dubito, quòd si ad te venerimus, habebimus E quod voluerimus. In te ergo speret, qui desperat, qui deficit ad te recurrat cõfidenter, ad te perueniat, qui vult aliquid impetrare, dicendo, *Salue*. Quid ergo de cetero a tui salutatione poterit nos prohibere, ex quo es vita dulcedo, & spes nostra? Quid ergo a tuã reuerentia, ex quo es regina, nos poterit impedire? Et quid est, salutationem replicare, nisi tibi sine fine reuerentiam exhibere. Quid est salutare, & iterum salutare, nisi salutem & salutis profectum a te Domina postulare? Quid salutamus, & iterum salutamus, nisi vt tam interius; quàm exterius per te Domina salubriter custodiamur? Quid saluto, nisi quia vtrumque F hominem tuæ reuerentiæ expono? Quare te salutaui, nisi vt te haberem? Quare iterum te salutaui, nisi vt per te Filium tuum possiderem? Quare te salutaui, nisi vt redderem te attentam ad vota mea? Et iterum quare te saluto, nisi vt bene suscipias, & perficias ipsa vota mea? Aut certe primo te volumus salutare, vt te commendemus, secundo vt post hanc miseriam, Filij tui gloria gaudeamus. Primo es Domina salutata, vt per te gratia impetretur. Secundo, vt per te ad gloriam perueniatur. *Ad te*, ad te vere, quia tu sola Dominũ genuisti, tu sola interemisti vniuersam hæreticam prauitatem. Tu sola es Domina regni, tu sola es gubernatio præmij. Ad te matrem misericordiæ,

A matrem certe, quæ lauas nos a fæcibus peccatorum; quæ nos consolaris in cunabulis vagientes, paruulos esurientes lactas, cuius brachijs sustentamur deficiẽtes. Tu vere consolidas vulneratos, ad salutem perducis ægrotos. Et non solum mater, sed etiam medicina facta es miserorum, quæ es Domina Angelorum. Ad te certe, quæ non derelinquis delinquentes, quæ non respuis fugientes, quæ blandimentis nos allicis, delitijs nos foues, & nutris. *Ad te clamamus*. Quomodo nõ clamaremus, qui vulnera sustinemus, plagas sentimus; quia inimicis vndique circũdamur? B Clamamus angustiati, miserijs infinitis oppressi, clamamus cordis anxietate, stomachi vacuitate, doloris acerbitate. Aut forte erga te amoris immensitate clamamus, ne somnolẽtia tibi erga nos inducatur. Quare enim obdormis Domina? Surge & adiuua nos. Psal. 43. d Clamamus etiam, vt nostram tibi manifestemus miseriam: quia clamare necessitas nos compellit. Et etiam ad te clamamus, vt te ad compassionẽ amplius moueamus. Propter hunc clamorẽ raucæ factæ sunt fauces meæ. Psal. 68. a Quid ergo amplius moraris? Quid affligi nos permittis? Si ergo multum tardaueris, & vocem clamando amisero, ad te amplius clamare nequibo. Et heu mihi, quid tunc faciam, cum nec exaudire me poteris, nec audire? Quid faciam Domina, C cum a te fuero penitus destitutus, cum tua vbera non poteris ministrare? Cito Domina subuenias clamanti, ne in manibus subijciar inimici. Curre, festina Domina, & tuum nequissimum seruum ac infidelissimũ ad te clamantem parcendo adiuua, & eripe de manibus inimici, & periculis tui hostis. Si aliud o Domina te allicere non deberet, nisi quia tuus hostis audet tuos seruos fraudulenter inuadere, deberes ad nos quantocyus festinare. Curre, & libera nos Domina propter suam superbiam comprimendam. Curre, ne inimici tui dominentur in nobis clientulis. Curre ne D dicant, vbi est Deus eorum, de cuius clementia confidebant. Psal. 78. c Nec mireris Domina, si clamamus; quia sumus a te nimium elongati in regionem longinquã: Luc. 15. dissipauimus partem nostrã, quasi diceretur: Si prope essemus, planius possemus loqui: & ideo, quia lõge sumus, clamamus exules; exules a patria, exules a visione diuina; & vtinam non exules a gratia, exules a consolatione materna. O anima, cur non es potius separata a corpore, quàm a tua Domina? Exulata es a Christo capite, & quomodo potes misera sine capite ambulare? Nonne ambulare sine capite monstruosum est? Heu mihi, cur in tam longum exilium E relegatus sum? Job 19. d Quomodo vel quando videbo Deum Saluatorem meum, aut quando potero saltem Dominam meam intueri? Non dubito Domina, quòd si ad te tamquam exules clamauerimus corde, te & tuum Filium plene possidebimus. Cur ergo volumus hic quiescere? Cur ad patriam non anhelamus? cur non affectamus matrem dulcissimã amplexari? Quare non desideramus secũ cum Filio suo commorari? O Domina, dum hic sumus, exules constituas nos, ne etiam tamquam in patria confidentes quærere te & Filium tuum desistamus. Sic tamen constituas exules in corpore, vt hic tecum simus ciues in mente. F *Filij Euæ*. Vere filij Euæ, quia superbi & præsumptuosi: vere filij Euæ, quia ambitiosi & auari, saltem scientia & vtinam non re aliena, gulosi, carnales, & inobedientes, & breuiter in omnibus ipsam Euam sequentes, & promptissimi ad malum, difficilesq; ad bonum. Et si contingat aliquem filium bonorum operum generare, cum quadam cordis tristitia, & dolore parturimus, sed malum cum gaudio perpetramus. Nec nobis sufficiunt mala nostra, sed sicut Eua Adam, ita nos alios maculamus ad malum. Et etiam sicut ipsa excusabat se, ita & nos in defectibus nostris excusamus, aut saltem si possumus in alios retorquemus. Tædet nos vesci ligno vitæ, & in cruce Dominum contemplari, & manus ad lignum prohibitum applicamus.

Non

Non curamus per contemplationem paradisi delitijs consolari, sed potius volumus in peccatorum fæcibus habitare. Plus enim placet nobis in multo labore, & sudore vilia agere, & acquirere, quàm Dominũ gloriæ degustare. Nisi enim Domina nos adiuuisses, fortasse iam ad inferni profundissima venissemus. Nec enim est, quod nos possit excusare, quia non te, sed Euam in omnibus imitamur. ac propter hoc Domina, *Ad te suspiramus*. Suspiramus autem de tam bonæ matris absentia, venire ad te Domina cupientes, suspiramus ad te, tuum Filium affectantes. Suspiramus ad te, tamquã paruuli ad tua vbera anhelantes, suspiramus ad te desiderio tui, suspiramus & amore nostro. Nullus enim nisi tuus amor, quo erga te sumus Domina inebriati intrinsecus, cogit nos ad te Domina suspirare. Quis enim non te diligit reparatricem omnium, amoris caminum, pulchriorem sole, dulciorem melle, bonitatis thesaurum, honestatis speculum, omnis sanctitatis exemplum? Omnibus es amabilis, omnibus es affabilis, omnibus delectabilis. Sedes es sapientiæ, fluuius clementiæ, radius Deitatis, nec est qui se abscondat a calore tuo. Quis ergo ad te non suspirabit? Amore etiam suspiramus, & dolore; vndique namque nos angustiæ premunt. Quomodo ergo nunc non suspiramus ad te, quæ solatium es miserorum, refugium expulsorum, liberatio captiuorum, medicina infirmorum, mater paruulorum, sponsa adultorum, regina bellatorum, Domina vniuersorum, & etiam inimicorũ, nec est qui tuæ voluntati valeat obuiare? Sic afflicti, sic miseri ad te talem Dominam suspiramus, gementes & flentes in hac lacrymarum valle. Tu Domina nõne vides quomodo, & qualiter sumus amaritudine pleni? Intus sumus gementes, & exterius flentes in loco lacrymoso iacẽtes. Onerati peccatis gemimus, aggrauati molestijs flemus, abundantes miserijs in valle lacrymarum sumus. Gemimus sauciati, flemus spoliati, in valle lacrymarum sumus destituti. Gemimus Solem iustitiæ non videntes, flemus inimicis nostris seruientes, in valle lacrymarum sumus tuum auxilium implorantes. Hæc est certe vallis lacrymarum, ad quam omnia lacrymabilia fluunt, gemebunda decurrũt, flebilia ruunt. Ad hanc vallem fluxerunt dæmones infernorum, peccatum protoplastorum, miseriæ antiquorum. Quid autem amplius dicam? Non sufficio, nec scio huius vallis detestabilia enarrare. *Eia ergo aduocata nostra illos tuos misericordes oculos ad nos conuerte*. O laudabilis clementia Creatoris, quæ sic afflictis tam nobile & laudabile subsidium dignatur elargiri! O certe Dei nostri mira benignitas, qui suis reis te Dominam tribuit aduocatã, vt a Filio tuo inter nos, & ipsum iudicem constitutã, quod volueris pro nobis valeas impetrare! Nec enim dubium est, quòd nostra culpa iuste damnabat, quos cõseruat tuæ aduocatio pietatis. O mirabilis erga nos misericordia Dei nostri, qui ne alias fugeremus pro sententia, non solum dignatus est communicare se nobis in iudicem, vt esset Deus & homo Iesus Christus, a quo debet sentẽtia promulgari; sed voluit ipse sua viscera misericordiæ matrem suam Dominam gratiæ, nostram instituere aduocatam. Et ideo non timendum est, quin merearis miseris, & ad illam partem inclines sentẽtiam, quam defendis & nobis exhibeas gloriam, quam causaris. Scio bene, quòd post sententiã non est appellatio ad maiorem: quia & si iudex sit homo tuus Filius, est tamen & Deus Filius Dei Patris. Non enim video Domina, quomodo aliquid tibi valeat denegare, qui vult, vt per te cælestem patriam habeamus. Hoc est enim quod cupit Deus noster, hoc est quod desiderat, hoc est pro quo te matrem constituit aduocatam. Non ergo restat Domina, nisi vt illos tuos misericordes oculos ad nos conuertas. *Eia ergo aduocata nostra illos tuos misericordes oculos ad nos conuerte*. Non enim dubito, quòd si nostras aspexeris miserias, non poterit tua miseratio suũ retardare officium. Mirabiles, necnon & amabiles tuorum radij oculorum, quibus nos allicis ad amorem, & ad plenam Domina salutem venenatos oculos eruis basilisci. O Euæ oculi venenati, cur non offertis vos oculis Virginis, si vultis perfectam recipere medicinam! Nam suorum claritas oculorum vmbras expellit, effugat cateruas dæmonũ, purgat vitia mentium, corda congelata succendit, demum ad cælestia trahit. O Domina, quàm beati sunt, quos viderint oculi tui! Hos ergo oculos ad nos conuerte. *Et Iesum benedictum fructum ventris tui nobis post hoc exilium ostende*. O venter mirabilis, qui potuit capere Creatorem! O venter laudabilis, qui meruit recipere Redemptorem! o venter desiderabilis, qui emanauit desiderium mentium, gratiarum fluuium, gloriæ præmium! o venter, non venter, sed cælum empyreum. In hoc ventre fuit pretium perditorum, felicitas beatorum, Deus Angelorum! o beatus venter! o beata viscera! o beata vbera! o Domina nostra! o fons pietatis, locus sanctitatis, flumen bonitatis, venter tuus Domina! o felix venter, qui solem genuisti, mũdum reparasti, patriam recuperasti! o quàm pretiosus venter, qui portauit medicinam infirmis, vitã mortuis, & paradisum iustis! O venter eburneus, & sedes sapientiæ! o venter tornatilis, & celsitudo gloriæ! o venter amabilis, & dulcedo animæ! o eleuatio mentium, inebriatio cordium, suauitas peccatorum, fructus tuus Domina! hic est vere fructus beatus a principio sui ortus: hic est Iesus Filius Dei viui, hic est Saluator noster Dominus Deus noster. Hunc Iesum benedictum fructum ventris tui, nobis post hoc exilium ostende benignum; vt ipsum videndo, ipsum habeamus; ipsum habendo, ipso perfruamur. o clemens indigentibus! o pia exorantibus! o dulcis diligentibus! o clemens pœnitentibus! o pia proficientibus! o dulcis contemplantibus! o clemens laborando! o pia largiendo! o dulcis te donando! o clemens cõsolando! o pia blandiendo! o dulcis osculando! O clemens in effectu! o pia in affectu! o dulcis in affatu! O clemens in conceptu! pia in aspectu, dulcis in amplexu, dulcis in amore rectis, clemens in subiectis, pia in correctis, & dulcis in dilectis. O clemens, o pia, o dulcis Maria. Amen.

Psal. 18. b

A B C D

De statu beatorum in cælesti Hierusalem.
Cap. XX.

AD contemplandum quietem omnium, de cælesti Hierusalem aliquid balbutiendo prorũpam. Nam locus est altissimus, splendidissimus, latissimus, & firmissimus. Societas est nobilissima, speciosissima, benignissima, purissima, incessabilissima, idest nũquam cessabit, nec remittetur. Ibi habebimus Dominum potentissimum, excellentissimum, iustissimum, & liberalissimum, Patrem nobilissimum, ditissimum, prouidentissimum, & pijssimum, fratrem simillimũ curialissimum, sapientissimum, & optimum, sponsum pulcherrimum, singulariter summum, suauissimum & amore feruentissimum. Quantum ad nos, erit ibi aperta visio, firma tentio, consummata dilectio, cõtinua laudatio, reuerentia profundissima, admiratio altissima, exultatio sanctissima, & deuotio intima: & in corpore erit agilitas, claritas, subtilitas, & impassibilitas. Ex prædictis omnibus consurget fruitio perfectissima, satietas sufficientissima, sobrietas sobrijssima, voluptas pudicissima, cordialis diffusio, iucundissima amplexio, seu complexio, medullaris transformatio, centralis quietatio, omnis amœnitas, omnis suauitas, omnis securitas, & omnis libertas: quia liberi erimus ab omni iniuria, violẽtia, culpa, & miseria. Et sic absterget Deus omnem lacrymam ab oculis sanctorum suorum, & mors vltra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltra; *Apoc. 7. d. & 21. b*

E F

vltra; quia prima transierunt vt veritas in Apocalypsi testatur. Felices lacrymæ, quas manus Conditoris absterget. Et ideo veritas per Isaiam dicit: Ad vbera portabimini, & super genua blandietur vobis. Quomodo si mater blandiatur Filio, ego consolabor vos, & in Hierusalem consolabimini. Et quoniã tantum gaudebimus de bono alterius, quantum diligimus eum; & ibi vere diligemus omnes alios, sicut & nos, & Deum perfectissime plusquam nosmetipsos: ideo multiplicabitur gaudium nostrũ secundum inæstimabilem numerum Angelorum, & sanctorum, de quorum gaudio gaudebimus sicut de nostro. Et plus sine comparatione gaudebimus de immensitate diuinæ potentiæ, sapientiæ, & bonitatis; quàm de felicitate nostra. Et quia istud est excessiuum, sic absorbebimur gaudio de felicitate diuina, & intrabimus in gaudium Domini intus, & foris vndique absorpti, & circumdati gaudio excessiuo. Nec mirũ, quia plus sine cõparatione nos diligit Deus, quàm nosipsi nos, & ideo sine comparatione plus dabit nobis gaudij, & lætitiæ, quàm sciremus aut possemus petere vel appetere. Sic ergo abundabimus, & superabundabimus gaudio: quia diligentes, & quia dilecti, quia nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascẽdit, quæ præparasti diligentibus te. Immo non solum cor hominis viatoris, sed nec etiam comprehensoris, aut alicuius Angeli potest aut poterit illud bonum infinitum, & gaudium nobis paratum & oblatũ comprehendere. Sic ergo intrabimus in gaudiũ Domini nostri. Gaudens ergo gaudebo in Domino semper & ei de tantis beneficijs gratias exhibebo. Gaudebũt labia mea, cũ cantauero sibi, & anima mea quam sic nobiliter seipso redemit. Lauda ergo Hierusalẽ Dominum, lauda Deum tuum Sion. immo laudent eum cæli & terra, mare, & omnia, quæ in eis sunt. Iã super omnes vicos Hierusalem halleluia dicamus. Lauda ergo anima mea Dominũ, laudabo Deum meum in vita mea, & illũ mecũ laudet omnis creatura. Amen.

Isa.66.d *Isa.64.a.et 1.Cor.2.c* *Psal.70.d* *Ps.147.a* *Psal.68.d* *Tob.13.d* *Psal.145.a*

S. BONAVENTVRAE
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
Opusculum, quod inscribitur;
AMATORIVM.

Prologus huius Opusculi satis docet Auctoris scopum, qui propositis beneficijs, quibus homo a Deo est affectus, eundem allicit ad Dei amorem; ideoque Amatorium hoc inscribitur opusculum. Quod quia ex varijs Auctorum locis constituitur, non sine magno labore suo pristino nitori quantum fieri potuit, restitutum est, conquisitis locis eorum, qui citantur. Erant enim antea in eo multa perturbata, tum quia vni Auctori ascribebatur, quod alterius erat; id quod ex indiligentia prouenit impressorum, qui appositos econtra in margine Auctores, vt se fecisse S. Bonauentura in prologo scribit, intra textum præpostere collocarunt. Tum quia marginales notationes ex incuria itidem in textum irrepserunt, quæ omnino sententiam peruertebant: quibus eliminatis, & Auctoribus econtra in margine debito loco appositis textus integer est redditus.

PROLOGVS.

PRAESENS opusculum, qui legerit, intẽtionem esse sciat opificis, quasdam sanctorum auctoritates sub cõtinuatione ordinare studuisse, eorundem nominibus ecõtra in margine intitulatis, quæ animum legentis vel audientis, ad amorem sui Conditoris efficacius debeant inclinare, sumpta primitus materia de excellentia primæ conditionis, homini collata, consilio totius sanctæ Trinitatis, & opere Maiestatis diuinæ. Deinde hominem alloquitur solum, ostendens ei & astruens, homines ceteros non tantum ac vniuersa ad obsequium ipsius, & solamen condita vel creata; immo & amoris priuilegio singularis, speciali ei munere data. Prosequitur deinde consequenter, tam necessitatem, quam piam liberalitatem incarnationis Christi & passionis pro homine: quæ duo potissimum ingratitudinem expellunt, & cor humanum efficacius ad amorem sui Conditoris inducunt. Ex quibus quattuor præmissis, dignitate videlicet primę creationis, priuilegio singularis amoris, dignitate piæ redemptionis, peccator meditando in se reuersus, plerumque compungitur, & abiecto quidquid mundanum sapit, totus ad Christum conuertitur, quem sui totius non ignorat auctorem & benefactorem, & omnium bonorum largitorem. Et fit, vt tãto plus per humilem satisfactionem Deo fiat propinquus, quanto per inobedientiam prius ab eo extitit alienus. Et hoc quidem fuit principale intentum in hoc opere, vt ex recognitione beneficiorum Dei circa homines, & amoris, alter ad alterum quasi confabulando degenerem se agnosceret, pro ingratitudine sua, filiali potius quàm seruili contritione cõpunctus, tam pium patrem, tam ingratus filius se excitaret filialiter ad amandum. Ratio ergo intentionis opificis, hominem sui Creatoris prouocare satagens ad amorem, præsenti labori Amatorium nomen imponit.

AMATORIVM.

AD te sermo meus dirigitur, quisquis primæ conditionis tuæ dignitatem ignorans, tuę reformationis laborem & pretium non attendis: vt consideratione tantæ dignitatis, & dignationis tantæ, tam beneficum Deum, tam benignum Dominum, mutuo intuitu discamus pariter amare, cui pro vniuersis suis beneficijs semper hucusque indeuoti fuimus & ingrati.

In

Anselmus. In primis igitur te admoneo, vt sine intermissione recorderis, quàm dulcis, & quàm bonus sit erga te Creator tuus, quanta bonitas eius fuit, quòd te cum non esses, creauit, & quòd te non pecus aut creaturam insensibilem, sed etiam creaturā fecit, qua eum posses intelligere, amare, & cum eo suam æternitatem, æterna & felix possidere. Et quòd intantum te dilexit, vt cum multa contra suam voluntatem acturam sciret, voluit te tamen facere & esse. Et quòd tecum tanta mansuetudine, vt pius & misericors adhuc patitur, expectans tuam emendationem, quia nullo modo te cupit perdere, sed adhuc te patitur viuere, adhuc tibi ea, quæ sunt necessaria ad sustentationem huius vitæ, non desinit ministrare. Et sicut rebus ipsis experiri potes, peccatis tuis nō potes eius bonitatem vincere, ne adhuc te velit sicut promeruisti confundere, vel ex toto destruere. Certissimum est ergo illum pium esse erga te, qui tanta bona tibi largitur, nec adhuc de tuis iniquitatibus se quærit vindicare. Præterea de eius benignitate adhuc cogita. Vt autem communia replicem; quot sunt membra in corpore, tot beneficia inuenies magna. & pro minimo membro plus debes amare Deum, quàm multi amant eū, pro cunctis beneficijs, quæ ab eo recipiunt. Si quis amisisset oculum, quantum amaret eum, qui sibi illū restitueret? Et si quis meruisset amittere eum, quantum amaret illum, qui sibi oculum conseruaret? Nec minus amandus, qui eum ab initio dedit, & qui datum conseruauit, cum multoties vtendo eum contra Deum amittere meruit. Quod dixi de oculo, de ceteris membris cogita. Si vero tantum amandus est, qui dedit corpus, quantum amandus est, qui dedit animam, quæ in infinitum melior est corpore? Quæ si amisisset vsum rationis, quantum amares illum, qui illum restitueret? Quantum ergo amandus est, qui tibi rationem dedit? Item. Quantum amandus est ille, qui mirabiliter corpus & animam coniunxit, & hanc coniunctionem tibi seruauit, cū peccando mortem multoties meruisses?

Augustinus Cogita igitur, & recogita, tantam erga tui Creatoris benignitatem, & erige te sicut erectus es, & omnes sensus tuos ad eius ineffabilē dilectionem. Nihil enim iustius, nihil salubrius, nihil vtilius & dulcius, quàm quod ex toto homo diligat, quem sui totius nouerit non solum auctorem, sed & conseruatorem. Si vero naturaliter amat filius patrem, a quo habet corpus quanto magis Deum amabit, qui corpus eius & animam ex nihilo fecit?

Augustinus Et si amandus est genitor, tamen præponendus est Creator.

Bern. de diligēdo Deo ante med. Vt quid non amaret opus artificem, cum haberet vnde id posset? Et cur non quantum omnino posset, cum nihil omnino nisi eius munere posset?

Idē in Cāt. serm. 20. in princ. Valde igitur mihi amandus est, per quem sum, viuo, & sapio.

Idē in Ps. Qui habitat. ser. 14. statim a princ. Parum ne videtur tibi hoc? Cogita qualem te fecit. Nempe secundum corpus egregiam creaturam: secundum animam magis, imagine Creatoris insignem, rationis participem, beatitudinis æternæ capacem. Porro cohærere sibi fecit artificio incōprehensibili, sapientia inuestigabili. Nec tamen ante promeruit, qui ante non fuit. Nec spes retributionis fuit, quoniam bonorum nostrorum non eget.

Idē ser. 51. sup. Cant. cir. med. Disce igitur in referendo gratiam, non esse tardus aut segnis. Disce ad singula dona gratias agere. Diligenter considera, quæ tibi apponuntur. nulla Dei dona gratiarum actione frustrentur.

Aug. lib. de spir. & ani. c. 35. to. 3. Tanta namque dignitas conditionis humanæ esse cognoscitur, vt non solo iubentis sermone, vt alia sex dierum opera, sed consilio sanctæ Trinitatis, & opere Maiestatis diuinæ creatus sit homo: vt ex primæ conditionis honore intelligeret, quantum suo Conditori deberet; dum tantum in conditione mox dignitatis priuilegium præstitit ei Conditor, vt tanto ardentius

A amaret Conditorem, quanto mirabilius se ab eo conditum esse intelligeret. Faciamus, inquit, hominem ad imaginem & similitudinem nostram. *Gen. 1. d* Nec hoc solum, quòd sanctæ Trinitatis consilio, sic ab excellentia Conditoris conditus est; sed etiam quòd ad imaginem & similitudinem suam ipse Creator omnium, eum creauit, quod nulli alij ex creaturis donauit. Quæ imago diligentius est in interioris hominis nobilitate consideranda. Primo siquidem vt sicuti Deus vnus semper vbique totus est omnia viuificans, mouens, & gubernans, quia in eo viuimus, mouemur, & sumus: *Act. 17. f* sic anima in suo corpore vbique tota viget,

B viuificans illud, mouens & gubernans. Neque enim in maioribus sui corporis membris maior, & in minoribus minor, sed in minimis tota est, & in maximis tota. *Et infra eodem.* Et hæc est imago vnitatis omnipotentis Dei, quam anima habet in se, quæ etiam sanctæ Trinitatis quandam habet similitudinem. Primo in eo, quia sicut Deus est, viuit, & sapit: ita anima secundum suum modum est, viuit, & sapit. Est quoque in anima similitudo Trinitatis, in eo quòd ad imaginem sui Cōditoris perfectæ, scilicet & summæ Trinitatis, quæ est in Patre, & Filio, & Spiritu sancto, condita est. Et licet vnius naturæ sit illa, tres

C tamen digaitates habet, idest intellectum, voluntatē, & memoriam: sine quibus anima perfecta esse non potest. Quod idem, licet alijs verbis in Euangelio designatur, cum dicitur: Diliges Dominum Deū tuum *Mat. 22. d* ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex tota mente tua, idest ex toto intellectu tuo, & tota voluntate tua, & ex tota memoria tua. Imago est in substantia, similitudo in moribus. Nam sicut ex Patre generatur Filius, & ex Patre Filioq. procedit Spiritus sanctus; ita per intellectū generatur voluntas, & ex his ambobus procedit memoria, sicut facile a sapiente quolibet intelligi potest. Nec enim anima perfecta esse po-

D test sine his tribus, nec horum trium vnum aliquod quantum ad suam beatitudinem pertinet, sine alijs duobus integrum constat. Et sicut Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus est, non tamen tres dij sunt, sed vnus habens tres personas: ita anima intellectus, anima voluntas, anima memoria est; nec tres tamen animæ in vno corpore, sed vna anima tres habens dignitates, atque in his tribus imaginem gerit eius mirabilem in sua natura noster interior homo. Ex his quasi excellentioribus animæ dignitatibus iubemur diligere Deum, vt inquantum intelligitur diligatur: & inquantum diligitur, semper in memoria

E habeatur. Nec solus sufficit intellectus, nisi fiat volūtas in amore eius. Immo nec hæc duo sufficiunt, nisi memoria addatur, qua semper in mente intelligentis & diligentis maneat Deus, vt sicut nullum potest esse momentum, quo homo non fruatur Dei bonitate, & misericordia; ita nullum sit momentum, quo præsentem eum non habeat in memoria. Et hæc habe de imagine. Nunc vero de similitudine aliqua intellige, quæ in moribus credenda est. Vt sicut Deus, qui hominem ad similitudinem suam creauit, charitas est, bonus & iustus, patiens & mitis, mundus & misericors, & cetera insignia virtutum suarum, quæ

F de eo leguntur: ita homo creatus est, vt haberet charitatem, vt bonus esset & iustus, patiens ac mitis, mundus & misericors foret. Quas virtutes quanto plus quisque in seipso habet, tanto propior est Deo, maiorem sui Conditoris similitudinem gerit. Si vero, quod absit, aliquis per deuia vitiorum & diuortia criminum, ab hac nobilissima sui Conditoris similitudine degener oberrat, tunc fiet de eo, quod scriptum est: Homo cum in honore esset, non intellexit, &c. *Ps. 48. d* Quis maior honor potuit homini esse, quàm quòd ad similitudinem sui Factoris conderetur, & ijsdem virtutum vestimentis ornaretur, quibus & Cōditor? Quod quidem nulli alij ex creaturis, nisi soli homini concessit. De quo legitur: Dominus regnauit, deco- *Psal. 92. a*

rem

rem indutus est,&c. id est, omnium splendore virtutum, & totius bonitatis decore ornatus. Vel, quod maius homini potest esse dedecus, vel infelicior miseria, quàm, vt hac similitudinis gloria sui Conditoris amissa, ad informem & irrationabilem brutorum animalium delabatur similitudinem? Quapropter o homo diligentius attende primę conditionis tuæ excellentiam, & venerandam sanctæ Trinitatis imaginem in teipso cognosce, honoremq. similitudinis diuinæ, ad quam creatus es nobilitate morum, exercitio virtutum, & dignitate meritorum, habere contende: vt quando apparuerit qualis sit, tunc similis ei appareas, qui te mirabiliter iam ad similitudinem suam in primo Adam condidit, & etiam mirabilius, vt infra patebit, in secundo reformauit. In prima namque conditione gloria præuentus est & honore, in secūda pietate prosecutus est & amore, vt ingratitudinē tuā erubesceres, & ad Conditorem tuum amorem tuum totum conuerteres, qui tanto artificio vtebatur, vt nullum aliū præter ipsum amares. In primo opere conditionis tuæ de limo terræ plasmauit hominē Deus, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ. Ecce qualis artifex, qualis vnitor rerum; ad cuius nutum sic conglutinantur sibi, limus terræ & spiritus vitæ. Limus quidem iam ante creatus erat, quando in principio Deus creauit cælum & terram. At spiritus sane non communem, sed propriam habet conditionem, nec in massa creatur, sed singulari quadam excellentia inspiratur.

Gen.1.d

Quem cum in hominem inspirasset, dedit ei sensum & intellectum, vt per sensum lutum sibi associatum viuificaret, & per intellectum regeret. Et vt per intellectum intus ingrederetur, & cōtemplaretur Dei sapientiam, & per sensum foris egrederetur, & contemplaretur opera sapientiæ; intellectu intus illustrauit, sensu foras decorauit, vt in vtroque refectionem inueniret, intus ad felicitatem, foris ad iucunditatem. Sed quia bona exteriora diu stare non possunt, iussus est homo ab exterioribus ad interiora redire, ab inferioribus ad superna ascendere. Tantæ siquidem dignitatis est humana conditio, vt nullum bonum præter summum ei sufficere possit.

Aug. de spi. & an. c.14. circa med. to.3.

Agnosce igitur o homo dignitatem tuam, agnosce gloriam conditionis tuæ. Est & tibi de mundo corpus, sed tibi sublimius est aliquid, nec omnino comparandum ceteris creaturis. Compacta & confœderata sunt in te caro & anima, illa plasmata, hæc inspirata. Quis non videat, quantum corpori præstat anima? Numquid non truncus esset insensibilis, caro inanimata? Ab anima enim pulchritudo, ab anima incrementum, ab anima claritas visus, & sonus vocis. Denique sensus omnis ab anima est, & per sensus progreditur, ad corpus mouendum & viuificandum.

Ber. ser. 2. in Natali Dom. nō lōge a princ. sparsim.

Cuius duplex est vita, alia qua viuit in carne, alia qua viuit in Deo. Duo siquidem sunt sensus in homine, vnus interior, & alter exterior, & vterque bonum suum habet, in quo reficiatur. Sensus interior reficitur in contemplatione diuinitatis, sensus exterior in cōtemplatione humanitatis. Propterea enim Deus homo factus est, vt totum hominem in se beatificaret, & tota conuersio hominis esset ad ipsum, & tota dilectio esset in illo; cum a sensu carnis videretur per carnē, & a sensu mentis per diuinitatis contemplationem. Hoc erat totum bonum hominis, vt siue ingrederetur, siue egrederetur, pascua in factore suo inueniret. Pascua foris in carne Saluatoris; pascua intus in diuinitate Creatoris. Sed heu hoc magnum bonum secutum est malum, quoniam perdito bono quod intus erat, egressa est anima ad bona aliena, quæ foris erant: & pactum fecit cum delectationibus sæculi, requiescens super illas, non attēdens absentiam boni sui interioris, eo quòd consolationes suas cerneret in bonis alienis. Nam cum exterior sensus carnalis bono suo vtitur, interior sensus mentis quasi obdormit. Non enim cognoscit bona interioris sensus, qui iucunditate exteriorum bonorum capitur. Nam qui carne viuit, in carne sentit, & dolores carnis fugit, inquantum potest: vulnera autē animæ prorsus ignorat, nec medicinam quærit in eis. Cum autem mortuus fuerit sensus animæ, quo viuit in carne, tunc viuificari incipiet sensus ille, quo sentiet semetipsum. Et tunc sciet dolores suos, & sentire incipiet vulnera sua, tanto grauius, quāto propius. Sic enim ad intellectum reuocata a corruptione carnalium affectionum se studet mundare, & ad naturā propriam qua Deum suum, qui eam possedit, fecit, & creauit, agnosceret, seipsam incitare, intelligēs, quòd vita ipsius dilectio est.

Aug. ibidē vbi supra prox. c.9.

Ioan.10.b

Vnde scire potes homo & intelligere, quòd vita animæ tuæ dilectio est, & quòd sine dilectione esse non potest, eo quòd vita ipsius est.

Hugo de arrha ani. in princ. fere.

Cum anima ad solum Deum appetēdum sit creata, iure ei nihil sufficit, quod Deus non sit.

Greg. li.26 Mor. c. 28. cir. med.

Restat igitur, vt verum amorem tuum in melius mutare studeas, eo quòd in temporalibus & mundanis verus, & permanens amor non est: quibus animæ palatus infatuatur, ne sentiat amorem per desideriū, nec suauitatem per dulcedinem Conditoris sui. Non enim dubito, quin multis iam experimentis didicisti, fallacem esse, & fugacem amorē huius sæculi, quem semper vel cum perit id quod tibi elegeris, perdere, vel cum aliud quod magis placet superuenerit, cogeris mutare. Sic desiderijs intus fluctuas, dum nec sine amore esse potes, nec verum amorem inuenis. Idcirco quasi in exilio erras, quia dum traheris per cōcupiscentias temporalium, amorem nō inuenis æternorum. O si teipsum suspiceres, o si animam tuam videres, quæ specie sua omnium visibilium decorem & pulchritudinem vincit, agnosceres certe, quāta reprehensione dignus fueris, cum aliquid extra te amore tuo dignum existimabas. Ideo tibi iniuriam facis, qui vel inhonesta, vel certe ea, quæ amore tuo digna non sunt, in societatem dilectionis admittis. Nunc vero quia faciem tuam, & speciem vultus tui, quæ in anima est, qualis sit contemplari non potes, facilius in ea, quæ foris admiranda videntur, affectum dilectionis extendis. Præsertim, quia amor numquam solitarius esse patitur, quia & in hoc ipso iam quodammodo amor esse desinit, si in alterum parilitatis consortem, vim dilectionis nōn diffundit. Scire tamen debes, quòd idcirco vis dilectionis non extinguitur, si a rebus abiectis & vilibus appetitus eius cohibeatur. Immo ille magis sibi iniuriam facit, qui vel inhonesta, vel certe ea, quæ amore suo digna non sunt, in societatem dilectionis admittit. Primum igitur necesse est, vt teipsum consideres, & cum cognoueris dignitatem tuam, quam proposui superius, immo & illam, quæ patet inferius, ne iniuriā facias amori tuo, abiectiora te non ames. Nam & ea, quæ per se considerata pulchra sunt, pulchrioribus comparata, vilescunt. Non vis habere amorem solitarium, nec enim potes, noli tamen habere prostitutum. Quæras ergo vnicum, quæras & vnice dilectum. Scis enim quia amor ignis est, & ignis quidem fomentum quærit. Sed caue, ne inijcias quod fumum potius, aut fœtorem ministrat. Ea vis amoris est, vt talem te esse necesse sit, quale est illud quod amas, & cui per affectū contigeris, in ipsius similitudinem, ipsa quodammodo dilectionis societate transformeris. Similitudo namque causa est amoris. Tuæ igitur pulchritudinē animæ attende, & intelliges, qualem debeas pulchritudinem diligere. Sponsum habet, sed nescit; pulcherrimus est omnium, sed faciem eius nondum vidit. Ille eam vidit, quia nisi eam vidisset, non eam diligeret. Sed vidit, quia eam creauit, quæ ipsius amore digna foret. Noluit adhuc seipsum ei præsentare, sed munera misit, arrham dedit, pignus amoris signū dilectionis.

Hug. de arrha ani. nō lōge a prin. sparsim.

dilectionis. Si cognoscere illum posset, speciem eius A videret, non amplius de sua pulchritudine dubitaret. Sciret enim quòd tam pulcher, tam formosus, tam elegans, tam vnicus in suo affectu captus nõ esset, nisi eum singularis decor, & vltra ceteros admirãdus traheret. Nunc videre illum non potest, quia absens est, & ideo non timet, neque erubescit illi iniuriam facere, quia singularem eius amorem contemnit. Si vero adhuc scire non potest qualis ille sit, qui eam diligit, cõsideret saltem arrham, quam dedit. Fortassis in ipso munere eius quod penes eam est, poterit agnoscere quo affectu eum diligere, quo studio & diligentia, se illi debeat conseruare. Insignis est arrha eius, nobile B donum eius, quia nec magnum decuit, vt parua daret, nec pro paruo sapiens magna dedisset. Magnum ergo est quod illi dedit, sed maius est quod in ipsa diligit. Respice vniuersum mundum istum, & considera si aliquid in eo sit, quod tibi ob causam amoris illius non seruiat. Omnia propterea facta sunt, vt seruiant homini. Omnis natura ad hunc finem cursum suum dirigit, vt obsequijs tuis famuletur, & vtilitati deseruiat, tuisq. oblectamentis pariter & necessitatibus, secundum affluentiam indeficientem occurrat. Hoc cælum, hoc terra, hoc aer, hoc maria, cum eis, quæ in eis sunt vniuersis, explere non cessant. Hoc C circuitus temporum, annuis innouationibus, & rediuiuis partubus, antiqua innouans, dilapsa reformans, consumpta restaurans, pastu perpetuo subministrat. Quis ergo putas hoc instituit, quis hæc naturæ præcepit, vt sic vno consensu tibi seruiat? Beneficium accipis, & auctorem eius nõ cognoscis. Donum in manifesto est, largitor occultus. Et tamen ipsa te ratio dubitare non sinit, hoc tuum non esse debitum, sed beneficium alienum. Multum igitur tibi contulit, qui hoc totum & tantum, & tibi dedit. Multo ergo diligendus est, qui tantum dare potuit: & qui tãtum dare voluit, multum dilexit. Tantum ergo diligens, D & tantum diligendus, dono suo demonstrat, vt quàm stultum est amorem tam potentis non vltro concupiscere, tam impium sit atque peruersum, tam diligẽtem non amare. Vide ergo quid agis, cum in hoc mundo amari, & amare concupiscis. Totus mundus tibi subiectus est, & tu, non dico totum mundum, sed nescio quam aliam mundi portiunculam, quæ nec specie pulchra, nec vtilitate necessaria, nec quantitate magna, nec bonitate optima antecedat, in societatem tui amoris admittere nõ aspernaris. Certe si hæc diligis, vt subiecta dilige, vt famulantia dilige, vt munera amici, vt beneficia Domini. Sic tamen vt semper E memineris, quid illi debeas; nec ista pro illo, nec ista cum illo, sed ista propter illum, & per ista illum, & supra ista illum diligas.

Aug. de ciuit. Dei. Quia amor quo aliquis amat Deum propter temporalia, contumeliosus est Deo. Temporalia, qui sic amant, præferunt ei. Propter quod enim vnũquodque amatur, illud magis amatur. Vnde boni ad hoc vtuntur mundo, vt fruantur Deo. Mali autem econtra, vt fruantur mundo, vti volunt Deo. Vti namque est, quod in vsum venerit, referre ad obtinendum illud, quo fruendum est; aliàs abuti est.

Hugo vbi sup. longe a princ. Non ergo munera dantis, plus quàm amantis affe- F ctum diligas. Maiorem charitati eius iniuriam facis, si dona illius accipis, & tamen vicissitudinẽ dilectionis non rependis. Aut dona illius si potes respue, vel si dona respuere non potes, vicissitudinem amoris repende. Dilige illum, dilige te propter illum, dilige dona illius propter illum. Dilige illum, vt fruaris illo, dilige te, vt diligaris ab illo.

Augustinus Ex hoc enim diligis te, quòd diligis Deum ex toto te.

Hugo ibid. Dilige in donis illius, quòd data sunt ab illo. Illum tibi, & te illi dilige: dona illius ab illo tibi, propter te.

Bernardus Anima temporalia amans quasi inquinata, indigna est Dei amore.

Aug. in Soliloq. lib. 1. c. 13. statim a prin. to. 1. Si alicuius pulchræ feminæ flagrares amore, iure se tibi non daret, si aliud quidquã præter se a te amari comperisset. Sic qui in bonis temporalibus amorem suum ponit Dei amore indignus est.

Anselmus. Amor illius nullam vitiorum patitur fœditatem, nullam consentit secum esse carnalium desideriorum voluptatem. Dicis mihi forte.

Hugo vbi supra ante med. Cum superius dixeris, non solum vnicum, sed vnice electum esse debere amorem, idest, in solum dilecto, & solum diligendo constitutum, eo quòd perfecte laudabilis amor non sit, si vel alter cum solo diligitur, vel qui summe diligendus non solus amatur. Ecce ego vnice dilectum, & vnice electum diligo: sed hanc huius dilectionis meæ iniuriam patior, quòd solus diligens, solus non amor. Nam hanc dilectionis eius arrham, quam mihi obijcis, quot sunt, vel certe quales sunt, cum quibus hoc mihi communis est, tu ipse agnoscis. Quomodo igitur de priuilegio singulari potero gloriari, qui hoc quod tam magnum asseris, nõ dicam cum bestialibus, sed & cum ipsis bestijs commune accepi? Quid mihi lux solis amplius confert, quàm reptilibus & vermibus terræ? Omnia similiter viuunt, omnia spirant, idem pastus, idem potus omnium. Non ita satis congrue diligendum singulariter probas, si non & ipsum quoque vel in aliquo singulariter dilexisse demonstras. Ad quod respondeo. Tria quædam sunt, in quibus id, quod te mouet inuenis. Discerne, quæ dona a Deo tuo accepisti. Alia communiter, alia specialiter, alia singulariter data sunt. Communiter data sunt, quæ omnibus propter te tecũ seruiunt. Specialiter vero data sunt, quæ multis, non tamen omnibus propter te tecum concessa sunt. Singulariter data sunt, quæ tibi soli sunt data. Numquid ideo minus te diligit, quia quędam dona sua tecum simul cum omnibus concessit? Numquid feliciorem te fecisset, si tibi soli mundum dedisset? Astrueris homo, quod omnia propter te singulariter facta sunt, & singulariter tibi data sunt? Ecce non sint creati homines super terram, non sint bestiæ, solus mundi diuitias possides. Vbi igitur illa grata, & vtilis societas humanæ conuersationis? vbi solatia? vbi oblectamenta quibus iam frueris? Vide igitur, quia & in hoc tibi multum contulit, quòd hæc ad solamen tecum creauit. Si mũdus iste & hæc omnia tibi seruiunt, quomodo etiam omnia ad obsequium tuum facta nõ sunt? Numquid paterfamilias solus panem suum comedit? numquid solus poculum suum bibit? numquid solus vestimentis suis induitur? numquid solus calefit igne suo? numquid solus habitat in domo sua? Totum tamen non immerito eius dicitur, quidquid habent ij, qui ei vel per dilectionem, vel per subiectionem famulantur. Siue igitur illa, quæ tibi seruiunt, siue illa, quæ tibi seruiẽtibus necessaria sunt, omnia tibi data sunt, omnia tibi obsequia impendunt. Dicis adhuc forte. Tuæ rationes hoc persuaserũt, vt illa quoque singulariter mihi donata crederem, quæ in vsum seruientium mihi cõmuniter donata viderem. Hinc doceor omnia, quibus vita irrationalium fouetur, meæ potius ditioni esse assignanda, propterea quòd illa quoque, quæ in his aluntur, in vsum meum sunt deputata. Priuilegium tamen singularis amoris exinde non astruitur, quia hoc non solum mihi, sed cunctis similiter hominibus, & multis vero amplius subiecta esse noscuntur. Est namque specialis quidam amor ad homines, quo quidem ipsi homines alijs creaturis, non autem ad inuicem amplius gloriari habent. Nam quod in assertione singularis amoris dicis, etiam mihi inter cetera donatam esse societatem hominum, cum tam mea illis quam illorum mihi donata sint, nihil in hoc singulare reperire possum. In qua societate non solum me lædit amissa gloria singularitatis, sed vilitas participationis. Quot enim increduli sunt, quot scelesti, quot impuri sunt, qui in societate similiter glo-

riari possunt? Sed te turbare non debet, quod in vsu rerum temporalium, eadem bonis & malis conditio cõcessa est, nec idcirco eos similiter a Deo amari existimes, quia his omnibus tecum similiter communicare vides. Nam sicut bestiæ non propter se, sed propter homines creatæ sunt: ita mali homines nõ propter se, sed propter bonos viuunt. Et sicut vita eorũ vtilitati bonorum deseruit; sic omne quo vita eorum alitur, dubium non est, quin ad ditionem bonorum referendum sit. Idcirco autem mali inter bonos viuere permittuntur, vt societas illorum, bonorum vitam exerceat, quos & felicitate sua admonent potiora his, & quæ mali communicare non possunt, bona quærere, & iniquitate sua cogunt arctius virtutem amare. Postremo, vt dum illos diuina gratia destitutos vident, per quælibet abrupta vitiorum ruere, discant quantas pro sua salute debeant Creatori gratias referre. Ratio siquidem diuinæ dispensationis ad nostræ salutis augmentum, & glorificationis documentum hoc exigebat, vt sicut in vita bestiarum dicimus summam felicitatem non esse his vti; ita quoque in vita malorum hominum discamus, nõ esse summam felicitatem his dominari. Similiter ergo bonis & malis ista concedi debuerunt, quia aliter boni potiora sibi seruari non crederent, nisi ista tam bonis, quàm malis communia esse viderent. Nihil igitur o homo amplius de societate aut felicitate malorum conqueraris. immo multum tibi placeat, & ad amandum Creatorem tuum arctius hoc te excitet, eo quòd sunt flagella Patris misericordiarum, erudiẽtis filiũ suum ex amore paterno.

Aug. enarrat. in Ps. 54. to. 8. Omnis nãque malus, aut ideo viuit vt corrigatur, aut ideo viuit, vt per illum boni exerceantur.

Hugo vbi sup. non lõge a med. Nec idcirco in priuilegium singularis amoris tecũ ascribendos putes, quia in vsu eos & dominio rerum transeuntium socios habueris; quia etiam in hoc, sicut iam dixi, saluti tuæ proficiunt, quòd istis tecum non tantum vti, sed & dominari possunt. Quid autem de societate bonorum dicam? Dixi autem societatem hominum dono tibi Creatoris esse cõcessam, vt inde solamen vitæ accipias, ne quadam solitaria & inerti vita destitutus, contabescas. Sicut igitur vita malorum tibi est exercitium, sic solamen est vita bonorum: qui certe tales sunt, quos nec felicitatis tuæ participes, nec amoris tui debes aspernari consortes. Nam si vere bonos diligis, quidquid illis beneficij impenditur, inde charitas, quæ in te est, non quasi de alieno, sed quasi de proprio gloriatur. Licet igitur beatum esset, isto amore vel solum perfrui, multo beatius in ipso cum multorum bonorum congratulatione delectari: quia cum in eos, qui etiam comparticipant affectus dilectionis, expãditur charitatis gaudium, & suauitas ampliatur. Spiritualis nãque amor tunc melius cuique fit singularis, quando omnibus est communis, nec participatione plurium minuitur, cuius fructus vnus, & idem totus in singulis reperitur. ac per hoc etiam singulariter diligit te, quia nil diligit sine te. Sic igitur singulis adest quasi omnibus, quia nec alium nec maiorem dilectionis affectum singulis impenderet, si absque cunctorum parricipatione singulos amaret. Nihil ergo de priuilegio singularis amoris tui societas bonorum præscribit, quia amator tuus in omnibus diligit te, quia nihil diligit sine te. Non autem timeas animum illius, in amore plurium quasi per affectum distrahi, & idcirco minorem esse ad singulos, quòd partitus quodammodo & diuisus videatur in cunctos. Ergo omnes vnum vnice diligant, vt omnes ab vno vnice diligantur. Quia nec alius præter vnum, vnice ab omnibus diligendus est, nec alius præter vnum, vnice omnes diligere potest. Omnes autem in vno se quasi vnum diligãt, vt vnius dilectione vnum fiant. Iste amor vnicus est non tamen priuatus; solus, non tamen solitarius; participatus, nec diuisus; communis, & singularis; cũctorum singulus, & singulorum totus, nec participatione decrescens, nec vsu deficiens, nec tempore veterascens antiquus & nouus, affectu desiderabilis, experientia dulcis, fructu æternus, iucũditate plenus, reficiens & satians, nec vmquam fastidium generans. Vt autem tibi plenius satisfaciam, demonstrabo qualiter iste sponsus & amator castitatis, singulis quos diligit, quasi omnibus affectu & effectu adsit. In hoc quoque prouidit tibi Deus, optimus amator tuus, ne nihil esset, in quo singulariter de ipso gloriari non possis; sed sicut communia & specialia dedit, sic & singularia tribuit. Communia quidem sunt ea, quæ in vsum vniuersorum veniunt, sicut est lux solis, spiramen aeris. Specialia vero, vt ea, quæ non omnibus, sed quasi cuidam societati concessa sunt, sicut est fides, sapientia, & disciplina. Singularia autem, vt ea, quæ vnicuique propria impartita sunt, sicut Petro principatus in Apostolis, Paulo Apostolatus in gentibus, Ioanni priuilegium amoris. Considera ergo, quæ communia cum omnibus, quæ specialia cum aliquibus, quæ singularia solus acceperis. In omnibus his te dilexit, quæ vel cõmuniter cum omnibus, vel specialiter quibusdam, vel singulariter tibi soli tribuit. Cum his omnibus rursum te dilexit, qui te participatione doni sui sociauit. Præ his omnibus te dilexit, quibus singularis dono gratiæ te prætulit. In omni creatura dilectus es, cum omnibus bonis dilectus es, præ omnibus malis dilectus es. Et ne parum tibi videatur, quod præ omnibus malis dilectus es, quanti boni sunt, qui minus te acceperunt attende. Nec parum existimes vel in tantis, vel cum tantis esse dilectum, nisi & bonos omnes habeas socios, malos vero & quæ condita sunt vniuersa, subiectos. Vidisti ergo quanta sunt in quibus dilectus es, vidisti quales sunt cum quibus dilectus es. Nunc quod præ omnibus dilectus es, considera quantum potes. Tu enim nosti quid acceperis, & necesse habes adhuc melius nosse, ne incipias vel de his, quæ non accepisti præsumere, vel de his, quæ accepisti gratias non referre. Nam & ipse idcirco hæc tibi dedit, vt tu ea semper in memoria habeas, & numquam ab eius amore obliuione tabescas. Primum cogita homo, quod aliquando non fueris, & vt esse incipères, hoc eius dono acceperis. Donum ergo eius erat, vt fieres. Sed numquid tu ei aliquid dederas priusquam fieres, quo tibi hoc ab eo redderetur, vt fieres? Nihil prorsus, nihil tu dederas, nihil dedisse poteras priusquam fieres, sed gratis accepisti, vt ab eo fieres. Cui ergo prælatus es, in eo quod factus es? Quis minus accipere potuit, quam qui vt fieret accepit? Et tamen nisi hoc esset, aliquid accipere, non poterat, qui non erat, & nisi incipere esse quàm non esse melius esset, nihil ille, qui est, eo qui non est, amplius accepisset.

Cur ergo homo totum ei te debere non attendis, quem tui totius non ignoras auctorem? Quid ergo tu qui Deum tuum tenes, non solum gratuitum vitæ tuæ largitorem, largissimum administratorem, pium consolatorem, solicitum gubernatorem, sed insuper etiam copiosissimum redemptorem, æternum conseruatorem, ditatorem, & glorificatorem? Dignus plane est morte, qui ei recusat viuere. Quid retribues Domino pro omnibus his?. *Bern. de diligẽdo Deo ante med.*

Sed quare fecit te Deus tuus, nisi quia esse magis quam non esse voluit te? Et plus dilexit te omnibus his, quæ accipere non meruerunt illud ab illo. Cum ergo Deus tuus esse tibi dedit, bonum, & magnum bonum, & pulchrum bonum dedit tibi. Et te cum hoc tibi daret, prætulit omnibus, quibus hoc tantum bonum suum dare noluit. A Deo nostro à quo facti sumus, qui non fuimus, omnibus qui facti non sunt, amplius accepimus. Qui vtique si amplius nihil dedisset, pro eo ipso tamen semper a te laudandus & diligendus esset. *Hugo ibid.*

Meritò igitur totum exigit te, qui fecit te. *Augustinus*

Nunc

Hugo ibid. Nunc autem amplius dedit, quia dedit non solum esse, sed pulchrum esse, quoad animam dico, & formosum esse, quod quantum superat nihil per existentiam, tantum antecedit aliquid per formam: in quo multum placeat id, quod est, & amplius quod tale est. In quo omnibus te prælatum aspice, quos tale & tam excellens bonum existendi vides non accepisse. Sed nec hic terminari potuit munificentia largitoris optimi. Adhuc aliquid plus dedit, & magis nos ad similitudinem suam traxit. Voluit enim ad se trahere per similitudinem, quos ad se trahebat per dilectionem. Dedit ergo nobis esse, & pulchrum esse, & viuere, & vt præcellamus, & ijs, qui non sunt per essentiam, & ijs, quæ inordinata aut incomposita sunt per formam, & quæ inanimata per vitam. Magno ergo debito obligatus es. Multum accepisti, & nihil a te habuisti, & pro his omnibus non habes quid retribuas, nisi tantum vt diligas. Accepisti autem hoc totum per dilectionem.

Ber. ser. 83. sup. Cant. cir. med. Amor per se sufficit, is per se placet, & propter se. Ipse meritum, ipse præmiũ est sibi. Magna res amor. Solus ex omnibus animæ motibus, sensibus, atque affectibus in quo potest creatura, & si non ex æquo, respondere auctori. Verbi gratia. Si mihi irascatur Deus, num ego illi similiter redirascar? Non vtique sed pauebo, sed contremiscam, sed veniam deprecabor. Ita si me arguat, non redarguetur a me, nec si me iudicabit, iudicabo ego eum: si dominatur, me oportet seruire: si imperat, me oportet parere & non vicissim a Domino vel seruitium exigere, vel obsequium. Nunc videas iam de amore, quàm aliter fit, nam cum amat Deus, nihil aliud vult, quàm amari. Quippe non ad aliud amat, nisi vt ametur, sciens ipso amore beatos, qui se amauerint. Magna igitur res est amor, sed si fuerit purus. Purus amor mercenarius non est, purus amor de spe vires nõ sumit, nec tamen diffidentiæ damna sentit.

Hugo parũ ante med. vbi sup. Scias igitur, quia quod per dilectionem datum est, nec melius nec decentius, quàm per dilectionem rependi potest.

Bernardus Quia non solum Deus hominem amare voluit, sed etiam ab eo vult amari. Nam cum ipse immensus sit, tamen amorem suum ponere voluit in hominem, qui est quasi putredo & vermis. Quanta dignatio, quanta dilectio?

Hugo ibid. Et hoc considera: Poterat autem etiam Deus alijs creaturis suis dedisse vitam, sed amplius in hoc dono dilexit te. Nec ideo plus dilexit te, quoniã plus diligendum inuenit in te; sed quia gratuito plus dilexit te. Talem fecit te, vt iam merito plus diligat te. Quid hæc omnia faciant diligenter considera, nisi inuenerint cõsiderantis animum, ab omni penitus prauo vendicatum amore, & ad se mirabiliter rapiunt, & vehementer afficiunt?

Bern. de diligẽdo Deo ante med. Vide ergo quomodo, immo quàm sine modo a nobis Deus amari meruerit, qui prius dilexit nos, tantus & tantum, & gratis tantillos & tales. Modus idcirco diligendi Deum esse debet, sine modo diligere. Cum vero dilectio, quæ tendit in Deum, tendat in immensum, tendat in infinitum, nam & immensus & infinitus est Deus, quis nam, quæso, debeat finis nostri esse, vel modus amoris?

Aug. li. 10. conf. c. 29. to. 1. Modus tamen diligendi Deum est, vt ipse ametur super omnia, & propter se. Quia minus eum amat, qui cum eo aliquid amat, quod propter eum non amat.

Hugo vbi sup. prox. Præterea post esse, post pulchrum esse, & post viuere, datum est sentire, datum est & discernere; & per eandem dilectionem datum est: quæ nisi præcessisset, nihil a largiente datum, nihil ab indigente acceptum fuisset. Quàm sublimis & quàm decorus in anima factus es. Quid sibi iste ornatus tantus ac talis voluit, nisi quia idem ipse, qui induit consortem suo palatio, suæ gloriæ præparauit? Nouit ad quod

A opus te conderet, nouit qualis ornatus illud opus deceret, & ideo dedit quod decuit, & quod tantum decuit, vt & ipse diligeret hoc, qui dederit. Sensibus foris decorauit, intus sapientia illustrauit. Sensus dans, quasi interiorem ornatum, sapientiam quasi interiorem habitum. Sensus quasi quasdã gemmas fulgentes, appendens exterius; sapientiam quasi naturali pulchritudine, faciem vultus tui decorans intus. Ecce ornatus tuus omnium gemmarum vincit pulchritudinem. Ecce facies tua omnium formarum superat decorem. Talem te omnino esse decebat, qui ad cælestis palatium curiæ introducendus eras. Quantum B dilectus es, & præ quantis dilectus es, quãdo talis factus es? Quàm singulare donum, quod nõ omnibus concessum, non nisi dilectis, & diligentibus concedẽdum. Multum gloriari poteras, & multum custodire debueras, ne tale donũ perderes, ne tale ornamentum fœdares, ne tantum decorem corrumperes, & eo amisso vel imminuto amplius miser fieres, quàm eo non accepto, vel non perfecto miser fuisses: ne te cũ damno amissæ pulchritudinis, simul torqueret confusio fœditatis, & abiectus vilior fieres, quam si receptus non fuisses. Istud custodiendum, & illud cauendum fuerat, vt istud custoditum persisteret, & illud C cautum non eueniret. Sed vide quid fecisti. Dereliquisti Deum amatorem tuum, & cum alienis prostituisti amorem tuum, fœdasti pulchritudinem tuam, dispersisti ornatum tuum. Oblitus es Domini Creatoris tui, & pro tantis beneficijs condignas grates nõ egisti. Ideo vero ad maiorem cõfusionem tuam hæc dixi, vt eo magis odio dignum ostenderem, quo tantis beneficijs acceptis, & non custoditis ingratum cõprobarem: & vt magis de cetero illi fias obnoxius, qui te fecit cum non eras, & redemit cum perieras. Nam illud quoque in assertione amoris illius cõmemoraui, vt inde occasione accepta, tibi narrare inci- D piam, quantum amator tuus, qui tam excelsus apparuit cum te conderet, humiliari dignatus est, cum repararet. Illic tam sublimis, hic tam humilis, non tamen hic, quàm illic minus amabilis. Illic potenter tibi magna contulit, hic misericorditer pro te dura sustinuit. Vt enim te releuaret illic vnde cecideras, ipse descendere dignatus est huc, vbi iacebas. Et vt tibi iuste redderetur, quod perdideras, ipse dignatus est, pie pati quod tolerabas. In primis vero quòd nullo modo poterat homo labore, pœna, vel merito, dignitatem quam peccando amiserat promereri, ostendam tibi qua necessitate vel ratione Deus, cum sit omni- E potens, humilitatem & infirmitatem humanæ naturę pro eiusdem restauratione assumpserit.

Ansel. li. 1. cur Deus homo c. 3. Oportebat nãque, vt sicut per hominis inobedientiam mors in humanum genus intrauerat, ita per hominis obediẽtiam vita restitueretur. Et quemadmodum peccatum, quod fuit causa nostræ damnationis initium habuit a femina; sic nostræ iustitiæ, & salutis auctor nasceretur de femina. Et vt diabolus, qui per ligni gustum, quem persuasit, hominem vicerat; ita per passionem ligni, quam intulit, ab homine vinceretur.

Idem ibid. c. 5. Sed ipsa hominis liberatio nec per aliã, quàm per F Dei personam fieri decuit, nec potuit: quia quæcumque persona alia hominem a morte æterna redimeret, eius seruus idem homo recte iudicaretur. Quòd si esset, nullatenus restauratus esset in illam dignitatem, quam habiturus erat, si non peccasset: cum ipse, qui non nisi seruus Dei, & æqualis Angelis bonis per omnia futurus erat, seruus esset eius, qui Deus nõ esset, & cuius Angeli serui non essent.

Idem ibid. c. 18. longe post med. Quòd vero homo per aliam, quàm per Dei personam, liberari non potuit, manifeste verum esse attende. Constat Deum proposuisse, vt de hominibus Angelos, qui ciciderant, restauraret. Tales ergo oportet esse homines in illa ciuitate superna, qui pro Angelis in illã assumentur, quales illi futuri erant, pro quibus

ibidem erunt, ideſt tales, quales nunc ſunt boni Angeli. Alioquin non erant reſtaurati, qui ceciderunt: & ſequetur, quod Deus aut non poterit perficere bonum, quod incœpit, aut pœnitebit eum tantum bonũ incœpiſſe. quæ duo abſurda ſunt. Oportet ergo, vt æquales ſint homines bonis Angelis. Cum ergo boni Angeli numquam peccauerint, potes ne cogitare, quòd homo, qui ſecundum quòd homo aliquando peccauit, nec vmquam Deo pro peccato ſatisfecit, ſed tantum impunitus dimittitur, ęqualis ſit Angelo, qui numquam peccauit? Minime. Non ergo decet Deũ, hominem peccantem ſine ſatisfactione, ad reſtaurationem Angelorum aſſumere perditorum, quoniam veritas non patitur eum leuari ad æqualitatem beatorum. Conſidera etiam in ſolo homine, ſine hoc quòd debet Angelis æquari, vtrum eum taliter Deus ad beatitudinem illam, vel talem qualem habebant antequam peccarent, debeat prouehere? Ponamus per exemplum, aliquem in manu tenere margaritam pretioſam, quam nulla vmquam pollutio tetigit, & quam nullus poſſit alius amouere de manu eius, niſi ipſo permittente; & eam diſponat recondere in theſaurum ſuum, vbi ſunt chariſſima & pretioſiſſima, quæ poſſidet. Quod ſi permittat ipſe eandem margaritam ab aliquo inuido excuti de manu ſua in cœnum, cum prohibere poſſit, ac poſtea eam de cœno ſumens, pollutam, & non lotam in aliquem mundum & charum locum, deinceps illam ſic ſeruat, & recondit, putabis ne illum ſapientem? Non, ſi rectè ſapis. An non ſimiliter faceret Deus, qui hominem Angelis ſociandum ſine peccato quaſi in manu ſua tenebat in paradiſo, & permiſit vt accenſus inuidia diabolus eum in lutum peccati, quamuis conſentientem deijceret. Si enim prohibere vellet diabolum, non poſſet tentare hominem. nonne inquam ſimiliter faceret ac ſi hominem peccati ſorde maculatũ, ſine omni lauatione, ideſt abſque omni ſatisfactione talem ſemper manſurum, ſaltem in paradiſum, de quo eiectus fuerat, reduceret.

Exemplũ.

A B C D

Ibid. c. 19. in prin. Tene igitur certiſſime, quia ſine ſatisfactione, id eſt, ſine debiti ſolutione ſpontanea, nec Deus poteſt peccatum impunitum dimittere, nec peccator ad tantam beatitudinem, vel talem qualem habebat antequam peccaret, peruenire.

Ibid. c. 20. in prin. Firmiter igitur crede, ne dubites, quia ſecundum menſuram peccati, oportet ſatisfactionem eſſe. Et tu quid ſolues pro peccatis? Forſitan dices pœnitentiã, cor contritum & humiliatum, abſtinentias, & multimodos labores corporis, & miſericordiam dandi, & dimittendi, & obedientiam. Quid in omnibus his das Deo? Vide & diligenter cõſidera, quia cum reddis Deo aliquid quod debes, & ſi non peccaſti, non debes hoc computare pro debito. Omnia autem illa debes Deo, quæ dicis. Tantus namque debet eſſe in hac mortali vita amor, & ad quod pertinet oratio, & deſiderium perueniendi ad hoc, ad quod factus es, & dolor, quia ibi non es, & timor ne non peruenias; vt nullam lætitiam ſentire debeas, niſi de his, quæ tibi auxilium, aut ſpem dant perueniendi. Quid ergo das Deo, quod non debes, cui totum quod es, & quod habes, & quod potes, debes; ne pecces? Nihil igitur in omnibus das Deo, quod non debes. Quid ergo ſolues Deo pro peccato tuo, cũ nihil habeas, quod pro peccato ſoluas?

Ibid. c. 21. poſt med. Et ſi grauiter peccamus quotieſcumque ſcienter aliquod, quamlibet paruum contra voluntatem Dei facimus, quid faciet miſer homo peccator, quid Deo pro peccato ſoluet, qui tot & tanta non ſolum grauia ſed & enormia ſciens, & prudens commiſit per longum tempus, immo fere tota vita ſua, & quaſi ſus in volutabro luti delectabiliter in eiſdem iacuit? Si ſecundum quantitatem peccati exigit Deus ſatisfactionem, nec ſatisfacis ſi nõ reddis aliquod maius, quàm id pro quo peccatum facere non debueras, quia ſic ratio exigit; quid facies, quid ſolues Deo tot malis obuolutus?

Item homo in paradiſo ſine peccato factus, quaſi poſitus eſt pro Deo inter Deum & diabolum, vt vinceret diabolum, non conſentiẽdo ſuadenti peccatum ad honorem Dei, & ad confuſionem diaboli, cum ille infirmior in terra non peccaret, eodẽ diabolo ſuadente, qui fortior peccauit in cælo nullo ſuadente. Et cum hoc facere poſſet, nulla vi coactus, ſed ſola ſuaſione ſponte vinci permiſit, ad voluntatẽ diaboli, & contra voluntatem Dei & honorem. Iudica ergo homo tu ipſe, ſi non eſt contra honorem Dei, vt homo reconcilietur illi, cum calumnia huius contumeliæ Deo irrogatæ, niſi prius honorauerit Deum vincẽdo diabolum, ſicut illum inhonorauit victus a diabolo. Victoria vero talis debet eſſe, vt ſicut fortis ac poteſtate immortalis conſenſit facile diabolo vt peccaret, vnde iuſte incurrit pœnam mortalitatis: ita infirmus & mortalis, qualem ipſe ſe fecit, per mortis difficultatem vincat diabolum, vt nullo modo peccet, quod facere non poteſt quamdiu ex vulnere primi peccati concipitur, & naſcitur in peccato. Adhuc accipe vnum, ſine quo non reconciliatur homo, nec minus impoſſibile. *Ibid. c. 22. in prin.*

Quid abſtulit homo Deo, cum vinci ſe permiſit a diabolo? Nonne abſtulit Deo, quidquid de humana natura facere propoſuerat? Intende induſtriam, & iuſtitiam, & iudica ſecundum illum, vtrum ad æqualitatem peccati homo ſatisfaciat Deo, niſi idipſum quod permittendo ſe vinci a diabolo, Deo abſtulit, diabolum vincẽdo reſtituat: vt quemadmodum per hoc quod eſt victus, rapuit diabolus quod Dei erat, & Deus perdidit: ita per hoc quod vincat, perdat diabolus, & Deus recuperet. Nullatenus ergo debet aut poteſt accipere homo a Deo, quod Deus illi dare propoſuit, ſi non reddit Deo totum quod illi abſtulit, vt ſicut per illum Deus perdidit, ita per illum recuperet. Quod non aliter fieri valet, niſi vt quemadmodum per victum tota humana natura corrupta, & quaſi fermentata eſt peccato, cum quo nullum Deus aſſumit ad perficiendam illam ciuitatem cæleſtem, ita per vincentem iuſtificentur tot homines, quot illum numerum completuri erunt, ad quem complendum factus eſt homo. Et hoc facere nullatenus poteſt peccator homo, quia peccator peccatorem iuſtificare nequit. Nihil ergo iuſtius, nihil impoſſibilius. *Ibid. c. 23. in prin.*

Attende adhuc. Si homo dicitur iniuſtus, qui homini non reddit quod debet, multo magis iniuſtus eſt, qui Deo quod debet non reddit. Quod ſi reddere non poteſt, quomodo iniuſtus eſt? Audi. Forſitan ſi nulla eſt in illo cauſa impotentiæ, aliquatenus excuſari poteſt. Sed ſi in ipſo impotentia culpa eſt; ſicut non leuat peccatum, ita non excuſat non reddẽtem debitum. Nam quis iniungat opus aliquod ſeruo ſuo, & præcipiat illi, ne ſe deijciat in foueã, quam illi demonſtrat, vnde nullatenus exire poſſit, & ſeruus ille, contemnens mandatum & monitionem Domini ſui, ſponte in monſtratam ſe mittat foueam, vt nullatenus poſſit opus iniunctum facere, putas ne aliquatenus illi impotentiam illam ad excuſationem valere, cum opus iniunctum non faciat? Non. Immo dupliciter peccauit, quia & quod iuſſus eſt facere, non fecit, & quod præceptum eſt, vt non faceret, fecit. Ita homo, qui ſe ſpõte obligauit illi debito, quod ſoluere non poteſt, & ſua culpa deiecit ſe in hanc impotentiam, vt nec illud poſſit ſoluere quod debebat ante peccatum, ideſt, ne peccaret, nec hoc quod debet, quia peccauit, inexcuſabilis eſt. Ipſa namque impotentia culpa eſt, quia non debet eam habere, immo debet eam non habere. Nam ſicut culpa eſt, nõ habere quod habere debet, ita culpa eſt, habere quod debet non habere. Sicut igitur culpa eſt homini, non habere poteſtatem illam quam accepit, vt poſſet caueret *Ibid. c. 24.*

E F

uere peccatum; sic culpa est illi habere impotẽtiam, qua nec iustitiam tenere, & peccatum cauere, nec quod pro peccato debet reddere potest. Sponte nãque fecit, vnde perdidit illam potestatem, & deuenit in hanc impotentiam. Illud enim est non habere potestatem, quam debet habere, & habere impotentiã, quam debet non habere. Quapropter impotentia reddendi Deo quod debet, quæ facit vt non reddat, non excusat hominem si non reddit, quoniam effectus peccati non excusat peccatum quod facit. Iniustus est ergo homo, qui non reddit Deo quod debet, & iniustus est, quia reddere nequit. Et nullus iniustus admittetur ad beatitudinem, quoniam quemadmodum beatitudo est sufficientia, in qua nulla est indigentia; sic nulli conuenit nisi in quo ita pura est iustitia, vt nulla sit iniustitia. Cum igitur videas peccatorem hominem, hoc debere Deo pro peccato quod vel reddere nequit, & nisi reddiderit, saluari nequit, instruendus es ne forte desperes, qualiter Deus misericordia saluet hominem, cum peccatum non dimittat illi, nisi reddiderit propter quod illud debet.

Ibid. lib. 2. ca. in prin. Rationalem naturam a Deo factam esse iustam, vt illo fruendo beata esset, dubitari non debet. Ideo nãque rationalis est, vt discernat inter iustum & iniustũ, inter bonum & malum, & inter magis bonum & minus bonum. Simili ratione probat, quod ad hoc accepit potestatem discernẽdi, vt odisset, & vitaret malum, ac amaret & eligeret bonum, atque maius bonum magis amaret, & eligeret. Sed non conuenit, vt Deus potestatem tantam frustrà dederit. Ad hoc itaque factam esse rationalem creaturam, certum est, vt summum bonum super omnia amaret & eligeret, non propter aliud, sed propter ipsum. Si enim propter aliud; non ipsum, sed aliud amat. Vt igitur frustra non sit rationalis, simul ad hoc rationalis & iusta facta est. Quapropter rationalis natura, iusta facta est, vt summo bono, idest, Deo fruendo beata esset. Homo ergo qui rationalis creatura est, factus est iustus ad hoc, vt Deo fruendo beatus esset.

Ibid. c. 2. Quod autem factus sit talis, vt necessitate non moreretur, hinc facile probatur, quia sapientiæ & iustitiæ Dei repugnat, vt cogeret mortem pati sine culpa, quem iustum ad beatitudinem fecit. Sequitur ergo, quia si numquam peccasset, numquam moreretur.

Ibid. c. 3. Vnde aperte quandoque futura resurrectio mortuorum probatur. Quippe si homo perfectè restaurandus est, talis debet restitui, qualis futurus erat, si non peccasset. Nihil ergo iustius, aut conuenientius intelligitur, quàm vt sicut homo si perseuerasset in iustitia totus, idest, anima & corpore, æterne beatus esset, ita si perseuerat in iniustitia, totus similiter miser sit.

Ibid. c. 4. Ex his enim facile est cognoscere, quoniã aut hoc de humana perficiet Deus natura, quod incœpit, aut in vanum fecit tam sublimem naturam ad tantum bonum. Aut si nihil pretiosius cognoscitur Deus fecisse, quàm rationalem creaturam, ad gaudẽdum de se; valde alienum est ab eo, vt illam rationalem creaturã penitus perire sinat. Necesse est ergo, vt de humana natura, quod incœpit perficiat. Hoc autem fieri, sicut dixi, nequit, nisi per integram peccati satisfactionem, quam nullus peccator facere potest.

Ibid. c. 5. Si vero intelligis necesse fuisse, vt Deus perficeret quod incœpit, forte cogitas dicens, Quam gratiam debeo pro eo, quod fecit me propter se? aut quomodo imputabo meam salutem eius gratiæ, si me saluat necessitate? Sed attende quod est necessitas, quæ benefaciẽti gratiam aufert aut minuit, & est necessitas, qua maior ex beneficio gratia debetur. Cum enim aliquis ea necessitate, cui subiacet, inuitus benefacit, aut nulla, aut minor illi gratia debetur. Cum vero ipse sponte necessitati benefaciendi se subdit, neque inuitus eam sustinet, tunc vtique maiorem beneficij gratiam meretur. Non enim hæc est dicenda neces-

A sitas, sed gratia; quia nullo cogente illam suscepit aut seruat, sed gratis. Quare multo magis si Deus facit bonum homini, quod incœpit, licet non deceat eum a bono incœpto deficere, totum gratiæ debemus imputare: quia hoc propter nos, non propter se, nullius egens, incœpit. Non enim illum latuit, quid homo facturus erat, cum illum fecit: & tantum bonitate sua illum creando, sponte se, vt perficeret incœptum bonum, quasi obligauit. Denique Deus non facit necessitate, quia nullo modo cogitur, aut prohibetur facere aliquid. Et cum dicimus Deum aliquid facere quasi ex necessitate vitandi inhonestatem, quam vtique non timet, potius intelligendum est; quia hoc facit

B necessitate seruandæ honestatis. Quæ scilicet necessitas non est aliud, quàm immutabilitas honestatis eius, quam a seipso & non ab alio habet. idcirco improprie dicitur necessitas. Dico tamen, quòd necesse est, vt bonitas Dei propter immutabilitatem suã perficiat de homine, quod incœpit: quamuis totum sit gratia bonum quod facit.

Hoc autem fieri nequit, nisi sit qui soluat pro peccato hominis aliquid maius, quàm omne, quod Deus non est. Illum quoque, qui de suo poterit Deo dare aliquid, quòd superat omne, quod sub Deo est, maiorem esse necesse est, quàm omne, quod nõ est Deus. *Ibid. c. 6.*

C Nihil autem est super omne, quod Deus non est, nisi Deus. Non ergo potest hanc satisfactionem facere, nisi Deus. Sed nec facere illam debet, nisi homo. Si ergo, sicut constat, necesse est, vt de hominibus perficiatur illa superna ciuitas, neque hoc esse valet, nisi fiat supradicta satisfactio, quam neque potest facere nisi Deus, nec debet nisi homo: necesse est, vt faciat eam Deus homo. Inuestigandum nunc est, quomodo esse possit Deus homo.

Diuina enim natura & humana non possunt in inuicem mutari, vt diuina fiat humana, aut humana di- *Ibid. c. 7.*

D uina; nec ita misceri, vt quædam tertia fit ex duabus, quæ nec diuina sit omnino, nec humana. Denique si fieri posset, vt altera in alteram conuerteretur, aut esset tantum Deus, & non homo, aut solum homo, & non Deus. Aut si miscerentur, ita vt fieret ex duabus corruptis quædam tertia (quemadmodum ex duobus indiuiduis animalibus diuersarum specierũ, masculo & femina nascitur tertium, quod nec patris integram, neque matris seruat naturam, sed ex vtraque tertiam mixtã) non homo esset, nec Deus. Non igitur potest fieri homo Deus, quem quærimus ex diuina & humana natura, aut conuersione alterius in

E alteram, aut corruptiua commixtione naturæ vtriusque in tertiam, quia hoc fieri istæ duæ naturæ nequeunt: aut si fieri valerent, nihil ad hoc, quod quærimus valeret. Si autem ita quolibet modo coniungi debẽt hæ duæ integræ naturæ, vt tamẽ alius sit Deus, alius homo, & non idem sit Deus, qui & homo; impossibile est, vt ambo faciant, quod fieri necesse est. Nam Deus non faciet, quod non debebit, & homo non faciet, quia non poterit. Vt ergo hoc faciat Deus homo, necesse est eundem ipsum esse perfectũ Deũ, & perfectum hominem, qui hanc satisfactionem facturus est, quoniam eam facere non potest, nisi verus

F Deus, nec debet nisi verus homo. Quoniam ergo seruata integritate vtriusque naturæ, necesse est inueniri Deum hominem, non minus est necesse, has duas naturas integras conuenire in vnam personam, quemadmodum corpus & anima rationalis conueniunt in vnum hominem, quoniam nequit aliter fieri, vt idem ipse sit perfectus Deus, & perfectus homo.

Restat nunc quærere, vnde & quomodo assumet Deus humanam naturam? Aut enim assumet eam de Adam, aut faciet nouum hominem, quemadmodum Adam fecit de nullo alio homine. Sed si nouũ hominem facit non ex Adæ genere, non pertinebit ad humanum genus, quod natum est de Adam. Quare non debebit satisfacere pro eo, quia non erit de eo. *Ibid. c. 8.*

eo. Sicut enim rectum est, vt pro culpa omnis homo satisfaciat, ita necesse est, vt satisfaciens idem sit, qui peccator, aut eiusdem generis. Aliter namque nec Adam, nec genus eius, satisfaciet per se. Ergo sicut de Adam & Eua peccatum in omnes homines propagatum est, ita nullus nisi vel ipsi, vel qui de illis nascitur, pro peccato hominum satisfaeere debet. Quoniam ergo illi nequeunt, necesse est, vt de illis sit, qui hoc faciet. Amplius sicut Adam & totum genus eius per se stetisset sine sustentatione alterius creaturæ, si non peccasset: ita oportet, vt si idem genus resurgit post casum, per alium resurgat ac releuetur. Nam per quemcumque in statum suum restituatur, per illum itaque stabit, per quem statum suum recuperabit. Deus etiam quando humanam naturam primitus fecit in solo Adam, nec feminam, vt de vtroque sexu multiplicarentur homines, facere voluit, nisi de ipso, aperte monstrauit; se non nisi de Adam voluisse facere, quod de natura humana facturus erat. Quapropter si genus Adæ per aliquem releuatur hominem, qui non sit de eodem genere, non illam dignitatem habebit, quam habiturus erat, si non peccasset Adam: & ideo non integre restaurabitur, & Dei propositum deficere videbitur. quæ duo inconuenientia sunt. Ergo necesse est, vt de Adam assumatur homo, per quem restaurandum est genus Adæ. Pinge igitur in animo non super fictam vanitatem, sed super solidam veritatem, & dic, quia valde conuenit, vt quemadmodum hominis peccatum, & causa nostræ perditionis principium sumpsit a femina, ita medicina peccati, & causa nostræ saluationis nascatur a femina. Similiter & hoc: Si Virgo erat, quæ causa fuit humano generi totius mali, multo magis decet, vt virgo sit, quæ causa erit totius boni. Hoc quoque similiter: Si mulier, quam Deus fecit de viro sine femina, facta est de Virgine, conuenit valde vt vir quoque, qui fiet de femina sine viro, fiat de Virgine.

Ibid. c. 9. Nunc tibi quoque dicendum est in qua persona Deus, qui est tres personæ, hominem assumat: plures enim personæ nequeunt vnum eundem hominē assumere in vnitate personæ. quare in vna persona tātum hoc fieri necesse est. Sed de hac vnitate personæ Dei & hominis, & in qua persona Dei, hoc magis fieri oporteat, breuiter tango, cur videlicet potius Filij persona debeat incarnari, quàm Patris, aut Spiritus sancti. Si quælibet alia persona incarnaretur, erunt duo Filij in Trinitate, Filius, scilicet Dei, qui & ante incarnationem Filius est, & ille, qui per incarnationem, Filius erit Virginis; & sic erit in personis, quæ semper æquales esse debent, inæqualitas secundum dignitatem natiuitatum. Digniorem namque natiuitatē habebit natus ex Deo, quàm natus de Virgine. Est & aliud cur magis cōueniat Filio incarnari, quàm alijs personis; quia conuenientius sonat Filiū supplicare Patri, quàm aliam personam alij. Item: Homo, pro quo erat oraturus, & diabolus, quem erat expugnaturus, ambo falsam similitudinem Dei propria voluntate præsumpserant. Vnde quasi specialius aduersus personam Filij peccauerant, quia vera Patris similitudo creditur. Illi cui specialius fit iniuria, conuenientius attribuitur culpæ vindicta, aut indulgentia. Quapropter cum nos ratio ineuitabilis perduxerit ad hoc, vt necesse sit diuinam & humanam naturam in vnam conuenire personam, nec hoc fieri possit in pluribus personis Dei, & hoc conuenientius fieri pateat in persona Verbi, quàm in alijs; necesse est, Verbum, Deum, & hominem in vnam conuenire personam.

Leo ser. 7. in Natiuit. Dom. c. 1. & 2. Igitur sempiterna & summa essentia, quæ se sic ad humani generis inclinauit salutem, nos quidem in suam gloriam transtulit, sed quod erat esse, non destitit. Quod enim Verbum caro factum est, non hoc significat quod in carnem sit Dei natura mutata, sed quod a Verbo in vnitatem personæ sit caro suscepta, in cuius vtique nomine homo totus accipitur.

Vnde vtrique naturæ in suis proprietatibus permanenti, tanta est vnitas facta & communio, vt quidquid ibi est Dei, non sit ab humanitate disiunctum; quidquid autem est hominis, non sit a diuinitate diuisum. *Idē ser. 8. in nat. Domini nō longe a prin.*

Verbum enim & anima, & caro in vnā conuenere personā, & hæc tria vnum, & hoc vnum tria sunt, non commixtione substantiæ, sed vnitate personæ. *Ber. ser. 3. in vig. Natiui. Dom. post med.*

Et in hoc homo considera, quod cum origini humanæ multum dederit, quod nos ad imaginem suam fecit, reparationi nostræ longe amplius tribuit, cum seruili formæ ipse se Deus coaptauit. Quamuis enim ex vna, eademq. pietate sit, quidquid creaturæ Creator impendit; minus tamen mirum est hominem ad diuina proficere, quàm Deū ad humana descendere. *Leo ser. 4. in Nat. Domini c. 2.*

Quis enim ab impietate ad iustitiam, a miseria ad beatitudinem esset recursus, nisi & iustus ad impios, & beatus inclinaretur ad miseros? *Idē ser. 1. de Passione Dom. c. 2.*

Libet idcirco in huiusmodi consideratione aliquātulum immorari, eo quòd tam ipsius obstupenda dignatio, qua nostrum sibi associauit iumentum, quàm copiosa redemptio apud eum, qua humiliter crucis subiuit tormentum, meditandi materiam ministrat abundanter. Nescio namque si vlla esse possit efficacior, ac suauior morum ædificatio, quàm Verbi incarnati fidelis & pia consideratio. Quid enim hominem sic excitare potest ad amorem Dei, quàm præueniens amor Dei, tamq. vehemens ad hominem, vt homo propter hominem velit fieri? Quid autem nutrit ita amorem proximi, quàm similitudo & natura proximi in humilitate Dei? Nam humilitatis exemplū nec cogitari posse maius aliquid existimo, quàm exinanitionem Dei in formam serui, & seruitutem plusquam serui.

Venit igitur Filius Dei de corde Patris, in vterum Virginis Matris. Venit a summo cælo in inferiores partes terræ. O inæstimabilis dignatio & penitus inexcogitabilis, quod in carceris huius horrorē, fœtoremq. nostræ mortalitatis, tanta dignata est descēdere celsitudo. Mira quærentis Dei dignatio, mira dignitas hominis sic quæsiti, in qua si gloriari voluerit, non erit insipiens: non quod aliquid esse videatur tamquā a semetipso, sed quod tanti fecerit eum. *Ber. ser. 1. in Aduētu Dom. & sparsim.*

Agnosce igitur ex his dignitatem tuam, & diuinæ consors factus naturæ, noli in veterem vilitatem degeneri conuersatione redire. *Leo ser. 1. in Nat. Do. circa fin.*

Omnes namque diuitiæ, omnis gloria mundi, & quidquid in eo concupiscitur, minus est ad hanc gloriam, immo nec aliquid in eius comparatione. *Bern. vbi sup. prox.*

Præterea non tam admiranda, quàm etiam obstupenda intueor in hac gloria. Nam cum humanarum infirmitatum vel iniuriarum, quas pro nobis pertulit diuina dignatio, sicut tempore primam, sic humilitate fere maximam existimo, quòd in vtero concipi, in vtero nouem mensibus maiestas illa incircumscripta passa est cōtineri. Vbi enim sic se exinaniuit, vt quasi penitus a seipso defecisse visus sit. Tanto tempore nihil illa sapientia loquitur, nihil illa virtus manifestum operatur, nullo signo visibili maiestas, quæ clausa latet, proditur. Nam in cruce visus est infirmus, vbi quod infirmum fuit ipsius, statim fortius apparuit omnibus hominibus, quando & moriens glorificat latronem, & expirans inspirat Centurionem: quando horarius dolor passionis eius non solum cōpati facit elementa creaturarum, sed etiam contrarias fortitudines subigit æternorum passioni dolorum. In vtero sic est, quasi non sit: sic omnipotens virtus vacat, quasi nihil possit, & Verbum æternum sub silentio se premit. *Guerricus Igniacensis serm. 3. in Annuncia. Dom. circa med.*

Exinaniuit igitur semetipsum formam serui accipiens, & cum tota multitudine miserationū suarum de thalamo prosilijt virginali. *Leo.*

Dependet Deus ad vbera, ponitur in præsepe, ligatur *Guerricus.*

gatur

gatur in cunis, pannis inuoluitur, & laxatis fasciolis felices manus & sancta brachia per cunarum paruitatem expandit. Nulla ibi domus ambitio vbi reclinatorium in stabulo, Mater in fœno, Filius in præsepio. Tale elegit mundi fabricator hospitiũ, huiusmodi habuit delitias sacræ Virginis puerperium. Panniculi pro purpura, pro bysso in ornatu regio laciniæ congeruntur. Genitrix est obstetrix, & deuota dilectæ soboli ipsa exhibet clientelam, attrectat, amplectitur, iungit oscula, porrigit mammam, totum negotium plenum gaudio, nullus dolor, nulla naturæ contumelia in puerperio. Pedissequas substantia familiaris non patitur, mancipiorum obsequia sumptus tenuis, & inops mensa excludit. Nullum domus arcta diuersorium occupabat, nec secreti recessus erant illius casulæ incastraturam, tectum, & soli parietes per circuitum vestiebant. Nec ibi locus erat lauacris, quæ solēt puerperis præparari, quippe nec aliqua naturæ iniuria Matrem Domini læserat, quæ sine tormento pepererat, quæ in conceptione caruit voluptate. Et quamuis in propria venerit, qui omnia continet, quidquid circa ipsum vel ipsius Genitricem impendebatur officij, non tantum pauperrimum extitit, sed etiam alienum.

Bernardus Et de quo dicebatur, Quis Deus magnus sicut Deus noster? & magnitudinis eius non est finis: iam non prędicatur magnus Dominus, & laudabilis nimis, sed paruus Dominus, & amabilis nimis. Alludit vt paruus, Virgini Matri arridet, & blandientes oculos in Mariam intorquet. Stat perterrita tantis miraculis Regina cælorum, confert in corde suo salutationem Archangeli, cōceptionem Dei, & natiuitatem pueri: & miratur, quòd ille, qui sic potuit ad nos venire, sic voluit subuenire. Et certe cum totus sit dulcedo, & sic subuenire nobis voluit, dulciorē eum mihi facit teneritudo membrorum. Dulcedo hæc incōparabilis, & pietas ineffabilis, vt Deum qui creauit me, videam puerum creatum propter me, Deusq. maiestatis & gloriæ non solum similis mihi fiat corporis veritate; sed etiā miserabilis, & velut humanæ indigens opis appareat ætatis infirmæ. O duritia cordis mei!

Idē in Cātic. ser. 64. circa fin. Quid hoc faciat? Amor certe dignitatis nescius, dignatione diues, effectu potens, suasu efficax. Quid amore violentius? Triumphat de Deo amor, quia semetipsum exinaniuit, & scias amoris fuisse, quòd plenitudo effusa est, quòd altitudo adæquata, quòd singularitas associata est.

Bernardus Quid igitur ad hæc dormitat tua affectio, immo non dormitat, sed mortua est.

Guerricus serm. 3. de Nat. Dom. sparsim. Vt te lucrifaceret, vt me ad amorem suum traheret, omnem pulchritudinem diuinitatis in hominem transfudit. Transfusum Deum in hominē dico, quia non ad mensuram datum homini video, nec de omni plenitudine sua penes Deum aliquid resedit, quod in hominem, cui vnitus est, nō effudit, dum omne, quod in diuinitatis thesauro pietatis inuentum fuit totum in vtero Virginis aggestum. Ita enim Deus funditur, Deus amatus in hominem effusus est, quod tāquam a sua propria virtute sit exinanitus, dum videlicet in ea humilitate, qua tibi consuluit, non solum Patre, sed etiam seipso factus sit inferior. Quæ vero maior exinanitio in oculis videntiũ, quid efficacius ad Creatorem tuum reamandum, quàm quod pro te splēdor gloriæ, & figura paternæ substantiæ, formam præferat seruilem, & in ipsa non habens speciem neque decorem? Qui enim quasi parum esset exinanitus si homo solum fieret, etiam humanæ carnis ita funditus in se formam & speciem vacuauit, sapientiam infatuauit, virtutem infirmauit, minuitq. magnitudinē, vt & in natiuitate minimum, & in passione se nouissimum virorum hominibus exhiberet. vnde nec reputauerunt eum. Obstupesce ergo homo tanta pro te mirabilia, tanta beneficia pro te exhibita. Cogita quantum te diligat, qui tanta dignatus est facere pro

A te. Considera diligenter Dominum sabaoth, qui cælum & terram implet, iacentem in præsepio infantulum, immo cuius maiestati angusta est omnis cæli latitudo, pannis inuolutum, & qui cælis tonat, sub cuius vocis tonitruo Angelicæ potestates submittunt alas suas, vagientem; vt ipsius amoris ardore totus accensus, ad tanta beneficia, tua vsque huc ingratitudo erubescat, quia ipse tuam naturam diuinæ voluit associari in vna persona, numquam ab eo separandam. signum amoris, vt sic saltem eum amares, a quo te agnosceres sic amari.

Pro his semper gratus esto, indesinēter gratias age. *Leo ser. 4. in Epipha. Dom. c. 4.*

B Et caue ne indignum videri velis, vt credatur Deus Dei Filius femineis se inseruisse visceribus, & maiestatem suam huic contumeliæ subdidisse; vt naturæ carnis immixtus, in vero humanæ substantiæ corpore nasceretur: cum totum hoc opus non iniuria sit ipsius, sed potentia, non credenda pollutio, sed gloriosa dignatio. Si enim lux ista visibilis nullis immũditijs, quibus superfusa fuerit violatur, nec radiorum solis nitorem, quem corpoream creaturam esse non dubium est, loca nulla sordentia vel cœnosa contaminant; quid illius supernæ, sempiternæ, & incorporeæ lucis essentiam potuit, qualibet sui qualitate polC luere, quæ se ei, quam ad imaginem suam condidit sociando creaturę, purificationem præstitit, maculam non recepit, & sic sanauit vulnera infirmitatis, vt nulla pateretur damna virtutis?

Guer. ser. 5 de Nat. Domini ad li- ge a princ. Quàm felix proinde, quàm amabilis natiuitas tua, puer Iesu, quæ natiuitatem omnium emendat, conditionem reformat, præiudicium soluit, chirographũ damnatæ naturæ rescindit; vt si quem piget damnabiliter esse natum, possit felicissime renasci. *Et infra:* Vere tu puer misericors, quem sola misericordia puerum fecit, licet pariter misericordia & veritas in te obuiauerunt sibi. Vere, inquam, tu misericors puer

D natus es nobis, non tibi: lucra nostra, non augmenta tua nascens de nobis quæsisti, qui ad hoc solum nasci dignatus es, vt nos minoratione tua proueheres, humiliatione glorificares. Dulce certe, proinde dulce, & sapidum cogitare, & recogitare puerum Deum, quin etiam efficax, & operatorium ad medendum ac dulcorandum, si qua in nobis est, peccatorum amaritudinem, pœnitentiæ austeritatem. Quid non temperabit illa dulcedo, quæ mortem quoque facit dulcissimam? Et inter hæc considerata, semper recurro ad hoc qnod dulcius sapit, & familiarius adhæret, videlicet, quod ideo voluit in similitudinē hominum

E fieri, vt hominibus esset amabilior. Similitudo enim ad amorē efficacius operatur. Ideo non me capio præ lætitia, quòd illa maiestas naturā suam natura meæ carnis, & sanguinis superuestit: & me miserũ in diuitias gloriæ suæ non ad horam, sed in sempiternum includit: fit frater meus, Dominus meus, & timorem Domini fratris vincit affectus. Ideo Dominę Iesu libenter audio te regnantem in cælis, sed libentius nascentem in terris. Hæc enim meditatio rapit affectũ meum, & huius memoria concalescit cor meum, viuentis & viuidæ potionis asperitate purgatum. Erat

F vtique Dominus meus inter Angelicos ordines, audiens hymnum gloriæ suæ admirabilis, illi mirabili creaturæ faciens mirabilia in cælo, & in terra, in mari & in omnibus abyssis. Ego autem in luto fæcis, & miseriæ obuolutus, miser & miserabilis, & omnem spem egrediendi perdideram. Ille in gloria, ego in miseria, admirabilis ille, ego miserabilis. Sanctum, & terribile nomen eius, quod vix audeat illud dignior nominare natura. Nomē illud clausum & integrum, quomodo capere poteram, quod vix Angelicus oculus prospicere, necdum perspicere potest, ille, qui erat admirabilis agminibus Angelorum, inclinat cælos, & fit consiliarius hominum. Maiestatiuum nomen, in precatiuum effunditur, & qui mirabilis est in cælis, consulere venit in terris. Abscondit purpuram sub miseriæ

miseriæ vestimentis, & ad lutum vbi iacebam inclinatur, non mergitur. Et si audeo dicere, infixus sum in limo profundi. Operi manuum suarum porrigit dexteram, de profundis aquarum extraxit, extractũ abluit, ablutum induit, indutum reparat, reparatum confirmat. Porrigit dexteram cum nascitur, cum loquitur extrahit, abluit cum moritur, induit cum resurgit, cum ascendit reparat, confirmat cum Spiritum sanctum emittit de cælis.

Ber. ser. 3. in vig. Natiuit. Dom. cir. med. Et vt agnoscas plenius homo dignitatem tuã, agnoscas & gloriam cõditionis tuæ vel humanæ; tria opera, tres mixturas fecit omnipotens illa maiestas in assumptione carnis nostræ, ita mirabiliter singularia, & singulariter mirabilia, vt talia nec facta sint, nec facienda sint super terram. Coniuncta sunt quippe adinuicem Deus & homo, Mater & Virgo, fides & cor humanum. Admirabiles istæ mixturæ, & omni miraculo mirabilius, quomodo tam diuersa adinuicem potuerunt cõiungi. *Et infra:* Huic limo terreno vim vitalem miscuit, vt in arboribus, vnde surgit venustas in folijs, in floribus pulchritudo, sapor in fructibus & medicina. Adiecit etiam vim sensibilem limo nostro, vt in pecoribus, quæ non solum iam vitam habeant, sed & sentiant quinque partita sensificatione vigentes. Addidit adhuc honorare limum nostrum, & ei vim rationalem immisit, vt in hominibus, qui iam non solum viuant, sentiant, sed & discernant inter commodum, & incommodum, inter bonum & malum, & inter verum & falsum. Voluit quoque adhuc infirmiora nostra abundantiori gloria sublimare, & contraxit se maiestas, vt quòd melius habebat, videlicet seipsum, limo nostro coniungeret: miscerentq. seinuicem Deus & limus, maiestas, & infirmitas, tanta vilitas, & sublimitas tanta.

Aug. de spi. & ani. c. 14. to. 3. Et vide, quòd si mirabilis fuit coniunctio prima, videlicet inter animã & corpus, sed mirabilior fuit secũda inter Deum & limum, nec minus mirabilis erit & tertia, cum homo, Angelus, & Deus, vnus erit spiritus. Confundatur ergo superbia hominũ, & ad humilitatem Dei nouerit de se humilia sapere lutum.

Ber. ser. 3. in vig Natiuit. Dom. post med. Nihil enim Deo sublimius, nihil vilius limo, & tamen tanta dignatione descendit Deus in limum, tantaq. dignitate limus ascendit in Deum, vt quidquid fecit Deus, limus fecisse credatur, quidquid limus pertulit, Deus pertulisse dicatur tam ineffabili, quàm incõprehensibili sacramento. *Et infra:* Aduerte ergo homo, quia limus es, & non sis superbus; quia Deo coniunctus es, & non sis ingratus.

Bern. super Cãt ser. 11. ante med. Verum quoniam bona, quæ largiri mortalibus nõ cessat misericors & miserator Dominus, recolere, & recolligere omnia omni homini impossibile est, id saltem quod præcipuum est maximũ opus, videlicet redẽptionis, a memoria tua aliquatenus non recedat.

Aug. ser. 2. in feria 3. post Dom. Pal. de tẽp. 120. post med. to. 10. Agnosce igitur quantum valeas, & quantum debeas, & dum pretium tui cogitas, tibi vilis esse desinas.

** Faustinus* * Perspice homo quantum valeas, vt tandem, inquam, vilis tibi esse desinas, vt per hoc erubescendis subiacere vitijs dedigneris, dum generositatem tuam de Creatoris, ac Reparatoris dignitate metiris.

Aug. vbi sup. prox. Reus namque eris, non parui pretij, sed sanguinis Christi, qui violas, & maculas animam, Christi sanguine mundatam, & passione redemptam.

Leo ser. 1. in Nat. Do. cir. fin. Memento cuius sis capitis, & cuius corporis membrum. Reminiscere, quia morte Christi, erutus de potestate tenebrarum, translatus es in Dei lumen, & regnum: quia pretium tuum sanguis est Christi, qui veritate te iudicabit, qui misericordia te redemit.

Idẽ de passione Dom. ser. 13. c. 1. Miserendi enim nostri Deus causam, nisi in sua bonitate, non habuit. Mirabilior est secunda hominum generatio, quàm prima conditio: quia plus est in nouissimis sæculis reparasse Deũ, quod perierat, quàm a principio fecisse, quod non erat.

Ber. ser. 21. Memento te, & si de nihilo factum, non tamen de nihilo redemptum. Sex diebus condidit omnia, & te inter omnia. At vero per trigintatres annos, operatus est salutem tuam in medio terræ. O quantum laborauit sustinens carnis necessitates, & hostis tentationes. Quis vero inter cetera digna penset, quãtum fuerit humilitatis, mansuetudinis, & dignationis, Dominum maiestatis indui carne, mulctari morte, turpari cruce? Numquid non valuit opus suum reparare absque ista difficultate? Valuit, sed maluit cum iniuria sui, ne pessimum atque odiosissimum vitium ingratitudinis vltra reperiret in homine. Sane multum fatigationis assumpsit, quo multæ dilectionis hominem debitorem teneret, commoneretq. gratiarũ actionis difficultas redemptionis, quem minus esse deuotum fecerat conditionis facilitas. Quid enim dicebat homo creatus & ingratus? Gratis quidem conditus sum, sed nullo grauamine auctoris, vel labore. Siquidem dixit & factus sum, quemadmodum vniuersa. Quid magnum est, quãlibet magna, quod in verbi facilitate donauerit? Sic beneficium Creatoris attenuans humana impietas, ingratitudinis materiam inde sumebat, vnde amoris causam habere debuerat; idq. ad excusandas excusationes in peccatis. Sed luce clarius patet, quantum homo pro te factus dispendium fecit, de Domino seruus, de Dei Filio, hominis Filius fieri non despexit. *in Cãt. cir. fin. sparsim.*

Bern. de diligẽdo Deo ante med. Et qui te semel tantum & solum dicendo fecit, in reficiendo profecto multa & gessit mira, & pertulit dura: nec tantum dura, sed etiam indigna. Et ideo licet multum possit hominem incitare ad amandum Deum, quod ipse eum fecit, tamen multo amplius debet eum incitare, quòd ipse eum refecit, quia non tam facile refectus, quàm factus. Quid ergo retribuã Domino, pro omnibus, quæ tribuit mihi? In primo opere me mihi dedit, in secundo se, & vbi se dedit, me mihi reddidit. Datus ergo & redditus, me pro me debeo, & bis debeo. quid Deo retribuam pro se? Nam etiam si me millies repẽdere possem, quid sum ego ad Deum? *Et paulo ante:* Quid igitur magnum tanto recompensatur amori, si puluis exiguus totum se ad reamandum collegerit, quem illa nimirũ maiestas in amorem præueniens, tota in opus salutis eius intenta conspicitur?

Anselm. de medit. redemp. hum. c. 7. Ecce Domine, quia tu me fecisti, debeo meipsum amori tuo totum: quia me redemisti, debeo meipsum amori tuo totum: quia tanta promittis, debeo meipsum amori tuo totum. Immo & tantum debeo, plus quàm meipsum, quantum tu es maior me, pro quo dedisti teipsum, & cui promittis teipsum.

Ber. ser. 3. in Dom. 6. post Pente. cir. fin. Et hæc tria considero, in quibus tota spes mea cõsistit. In charitate adoptionis, veritate promissionis, & potestate redemptionis. Scio igitur cui credidi, & certus sum, quia in charitate nimia adoptauit me, quia verax in promissione, & quia potens in exhibitione.

Hugo de arrha animæ post med. Cogita igitur quantum diligat te, qui tanta pertulit pro te, & tanta facere dignatus est propter te, & qui tanta tibi dare promittit. Primo namque pulcher factus fueras eius munere, postmodum vero fœdus factus es tua iniquitate. Sed iterum mundatus es, & formosus factus es eius pietate, operante tamen vtrobique charitate. Olim cum non esses, dilexit te, vt conderet te; postea cum fœdus factus esses dilexit te, vt pulchrum faceret, & vt ostenderet tibi quantum te diligeret: non nisi moriendo a morte te liberare voluit, vt non tantum pietatis impenderet beneficium, verumetiam charitatis ostenderet affectum. immo & tam sincera charitate diligit, ac si semper cum eo perstitisses, nec exprobrat tibi reatum, nec improperat tibi beneficium. Et si deinceps cum eo fideliter perseuerare, ipsumq. vt decet, amare, & tuum illi amorem incontaminatum seruare volueris, maiora prioribus se daturum promittit.

Quia

Bernar. in Cãt. ser. 9. cir. med. Quia gemina dulcedo suauitatis exuberat in pectore Iesu, longanimitas videlicet in expectando, & in donando facilitas. Ad hoc siquidem diu suspendit sententiã vltionis a contemnente, vt quandoque gratiam exhibeat remissionis in pœnitente. Non vult enim mortem peccatoris, sed vt cõuertatur & viuat. *Ezec. 18. e* De pœnitendi facilitate audi: Quacumque hora peccator ingemuerit, peccatum suum remittetur ei. *Ibidem.* Et Dauid paucis comprehẽdit vtrumque. Longanimis, inquit, & misericors. *Psal. 102. b*

Idem li. de interiori domo c. 37. Et ideo misericors est, quòd tardius videtur ei peccatori veniam dare, quàm ipsi peccatori accipere. Sic enim festinat absoluere reum a tormento conscientiæ suæ, quasi plus cruciet eum passio miseri, quàm ipsum miserum passio sua. Et vt hoc euidentius intelligas, attende. B

Hugo vbi supra post med. Abieras siquidem & perieras, & quia in peccatis tuis væn umdatus eras, vltra se continere non potuit. Venit igitur ille post te vt redimeret te, & tantum dilexit te, vt sanguinis sui pretiũ appenderet pro te, taliq. pacto, & reduxit de exilio, & redemit de seruitio. Nulla ergo dilectio maior, nullus amor sincerior, nulla charitas sanctior, nullus affectus ardẽtior. Mortuus est pro te innocens, nihil quod in te amaret inuẽniens. O cor induratum, cor plus quàm lapideum, eo quòd in morte amatoris tui, quã pro amore tuo sustinuit, & petræ scissæ sunt, & monumenta aperta sunt. Cur non datum est mihi intelligere Deũ Creatorem meũ pro amore meo quasi infatuatum, & tamquam ad nihilum videre redactum? C

Hugo ibid. Quidnam inuenisti in me Domine Deus, quòd diligeres, & tantum diligeres, vt morereris pro me?

Bernardus Quod tale in me inuenisti, pro quo tanta & tã dura & dira sustinere voluisti? O bone Iesu, si mihi saperet etiam præter hæc, quàm dulciter cum hominibus conuersatus es, quàm magna etiam abundanter eis largitus es, dura & aspera pro eis passus es, dura verba, duriora verbera, durissima & horrenda crucis tormenta. Flagellis cæsus, spinis coronatus, clauis confossus, patibulo affixus, opprobrijs saturatus, omniũ tamen immemor dolorum, ait: Pater ignosce illis. *Luc. 23. e* Expansis pro eis in cruce manibus, dedit risum malignantibus, & fletum fidelibus, factusq. omnibus est derisui, qui solus potuit esse terrori. Quid igitur magis admirandum? quid amplius detestandum? quid grauius puniendum, quàm quod videns Dei Filium, summum in regno Angelorum, nouissimũ in regno hominum, apponit se magnificare homo super terram? Quid superbis terra & cinis? D E

Idem ser. 1. in Epipha. Dom. ante med. Quanto enim se minorem fecit in humilitate, tanto se maiorem ostendit in bonitate, & quanto pro te est vilior, tanto tibi debet esse carior.

Quæ maior iniquitas, quàm vt inde Creator a te contemnatur, vnde plus amari merebatur? Attende amorem, quo se totum tibi impendit, nihil sibi retinens. Attende, & humilitatem qua seruiuit tibi, nihil sibi dominationis vendicans.

Bernardus Primo omnia sua tibi dedit, dehinc & seipsum exposuit vtilitatibus tuis, non parcens sibi propter te, in ieiunijs multis, in laboribus frequenter, in vigilijs supra modum, in fame & siti, etiam in frigore & nuditate. F

Leo ser. 14. de Pass. Domini c. 4. Nam omnes infirmitates nostras, quæ veniunt de peccato, absque peccati communione suscepit; vt & famis ac sitis, somni & lassitudinis, mæroris ac fletus, affectionibus non careret, doloresq. sæuissimos, vsque ad mortis extrema pateretur. Ministerium vero suum impleuit, humilians semetipsum, & obediens factus Patri vsque ad mortem, mortem autem crucis. Sed parum tibi forte videtur, quòd cum esset Filius & coæqualis, tamquam seruus seruit Patri, si non & seruo suo, plusquam seruus seruiuit. Factus quidẽ erat homo, vt Creatori seruiret. Et quid iustius, quã vt seruias illi, a quo creatus es, sine quo nec esse potes? Et quid beatius aut sublimius, quàm seruire illi, cui seruire regnare est? Non seruiam, inquit homo Creatori: ego igitur seruiam tibi Creator hominũ. Tu recumbe, ego ministrabo, ego tibi pedes lauabo. Tu quiesce, ego languores tuos feram, & infirmitates tuas portabo. Vtere me vt libet in omni necessitate tua, non modo vt seruo tuo, sed etiam vt iumento tuo, vt peculio tuo. Si fatigatus autem & oneratus es, ego te & onus tuum feram, vt legem meam primus impleam. O duritia cordis mei, ad dignationem tantam tam inopinatam! O detestabilem superbiam hominis seruire contemnentis. Dorsum etiam posuit ad flagella, & plagis vapulauit non paucis, nec paruis. Indicio sunt riuuli sanguinis, qui de tot partibus profluunt corporis. Contumelia, & tormento interrogatus fuit, veluti seruus aut latro. Subditur quæstioni, qua confessio extorquebatur criminis. Numquam igitur recedat a memoria tua, tam debita miseratio, tam probata dilectio.

Anselmus. Scio namque Domine, quia licet multæ sint causæ, multæ sint rationes, quare te deberemus diligere, nulla tamen maior causa, nulla cogentior ratio, quàm nostræ redemptionis modus. Debemus diligere te, quia nos creasti, quia nutriuisti, quia pascis & vestis. Sed ideo maxime, quia redemisti nos tali modo, scilicet morte tua, & tali genere mortis, quod tunc temporis erat vilissimum genus mortis, quo puniebãtur latrones, & qui magna scelera commiserant. Quanto enim abiectiora pro hominibus pati dignatus es, tanto magis ab hominibus honorari, & diligi dignus es. Quis enim tantæ duritiæ est & obstinationis, vt non possit animum suum inclinare ad te diligẽdum, qui tantum dilexisti nos, vt nos lauares a peccatis nostris in sanguine tuo? Quis est, qui non possit feruentius & diligentius & dulcius diligere, quando recordatur, quòd in cruce brachia tua expandisti, desiderans nos amplecti, & recipere omnes, qui ad te confugere volunt?

Bernar. in Cãt. ser. 61 ante med. In nullo vero clarius, quàm vulneribus tuis eluxit, quòd tu Domine suauis es, & mitis, & multæ misericordiæ.

Ibidẽ ser. 20. non longe a princ. Idcirco super omnia reddit te amabilem mihi, o bone Iesu, calix quem bibisti, opus redemptionis nostræ. Hoc omnino amorem nostrum vendicat facile totum sibi. Hoc, inquam est, quod nostram deuotionem, & blandius allicit, & iustius exigit, & arctius stringit, & afficit vehementius. Multum quidem laborauit in eo Saluator, nec in omni mundi fabrica tãtum fatigationis auctor assumpsit. In dictis suis sustinuit contradictores, in factis obseruatores, in tormentis illusores, & in morte exprobratores.

Idẽ in ser. de quadruplici debito sparsim. Cum igitur deuoueris quidquid es, quidquid potes, nonne sic est quasi stella ad solem, quasi lapillus ad montem, & quasi gutta ad fluuium? Si perpenderes, quàm multa, & quàm multis debeas, videres, quàm nihil sit quod facis, quàm nec etiam inter minima computandum, ad comparationem debitorum tuorum. Quod si nescieris & scire volueris, respice mentali oculo, quanto remunerationis debito astringaris Domino patienti.

Bernardus Volue & reuolue Dominicum corpus, a latere vsque ad latus, a summo vsque deorsum, & vbique inuenies dolorem. Respice sudorem sanguineum, alaparum contumeliam, flagellorum instantiam, spineã coronam, sputi ludibria, crucis angariam, patibuli suspendium, oculos languentes, oris pallorem, fellita cibaria, acida pocula, caput inclinatum, geniculationes irrisorias, titulum famosum, vestimenti sortem, & geminatum, Crucifige. Quid plura? Vilissimum mortis supplicium, & probra nefandissima. Vide Christum in cruce pendentem, capitis inclinationem ad osculum, brachiorum extẽsionem ad amplexum, lateris apertionem, & totius corporis confixionem ad effectum. Considera Filium Virginis illitũ sputis, liuidum

liuidum plagis, clauis confixum. Attende rectorem A cæli ftātem in cruce, pallidum in morte, & carne deformem. Ne pertranseas Dominum Angelorum, virum percussum a Deo & humiliatum, virum quasi leprosum, & omnibus detrimentis expositum. Copiosa namque apud eum redemptio. Et vere copiosa, quia per quinque partes de corpore eius vnda sanguinis emanauit, cum ad redemptionem totius orbis vna pretiosissimi sanguinis sui gutta sufficeret. Sed ideo data est copiosa, vt virtus dilectionis in beneficij redundatione clarescerét.

Psal.129.b

Idē ser. 3. in Nat. Do. post med. Agnosce etiam, quàm grauia sunt illa vulnera, pro quibus necesse fuit Christum Dominum vulnerari. B Si hæc omnia non essent ad mortem, mortemq. sempiternam, numquam pro eorum remedio Dei Filius moreretur.

Hugo. Hæc quanti valeant frequenter cogita, & in statera charitatis appende, & quidquid amoris impendēdum habes, illi repende. Inspice diligenter vulnera pendentis, cicatrices resurgentis, sanguinem morientis, pretium credentis, commercium redimentis.

Bern. vbi sup. prox. Et quia Filius Dei occidi iubetur, vt pretiosi sanguinis sui balsamo vulneribus tuis mederetur; numquam a corde tuo recedat, quatenus toto tibi figatur in corde, qui pro te totus fixus est in cruce. C

In qua Christi fixione tria diligenter considera, vt illi arctius per amorem adhæreas, triplicem videlicet vtilitatem, triplicem asperitatem, & triplicē paupertatem. Prima vtilitas fuit alaparum, & colaphorum & arundinis percussio, tamquam in ribaldum. Secunda fuit maior, scilicet tamquam in buffonem, vel aliquod sordidū aut fœtens sputi exscreatio. Tertia fuit maxima, videlicet inter latrones mortis turpissimæ condemnatio. De triplici autem asperitate vide diligenter. Prima asperitas fuit spinarū per medium cutis capitis, ad modum coronæ crudelis infixio. Secunda maior, totius videlicet corporis vsque ad sanguinis effusionem ligati & non potentis ire quo vellet, crudelior flagellatio. Tertia vero & maxima, omnium membrorum in cruce violentissima distensio, maxime cum talem distensionem comitata fuerit manuum, & pedū crudelissima transfixio. Nam si ad se membra traheret, propria vulnera in loco sensibilissimo, vt ita dicam, propter neruorum sensibilium concursum, & causam mortis augmentaret: si autem distēta permitteret, dolorem ex distēsione, vel quasi dissociationem omnium iuncturarū sentiret. Nam non sunt veriti, membra eius intantum distendere, vt omnia ossa eius possent dinumerari. De paupertate vero considera. Prima paupertas fuit, quòd tantum non habebat, quòd in propria domo suum caput reclinare posset. Secunda vero maior iuxta crucem, quòd vestes nō habebat, quibus membra tegere posset. Tertia autem maxima, quod nec spatiū pedis voluit in terra habere, vnde in aera ascendit, quando in cruce pro te pendere voluit.

Anselm. de meditatiōe redēpt. humana. c. 3. 4. 5. & 6. Tamen in his omnibus non est diuina natura humiliata, sed humana est exaltata: nec est imminuta, sed ista est misericorditer adiuta. Nec humana natura in illo homine passa est aliquid vlla necessitate, sed sola libera voluntate: nec vlla cogente obedientia, F sed potenti disponente sapientia. Non enim illi Pater, vt moreretur, cogens præcepit: sed ille, quod Patri placiturum, & hominibus profuturum intellexit, hoc sponte fecit. Nec eum ad hoc Pater potuit cogere, quod ab eo exigere non debuit. Sic itaque Patri obedictiam liberam exhibuit, cui hoc placiturum sciuit, sponte facere voluit. Denique quando Pater hanc bonam illi volūtatem, quamuis liberam dedit, nō immerito dicitur, quia eam velut præceptum Patris accepit. Hoc itaque modo obediens fuit Patri vsque ad mortem; & sicut mādatum dedit illi Pater, sic fecit, & calicem, quem dedit illi Pater, bibit. Hæc est enim perfecta & liberrima humanæ naturæ obedientia, cum voluntatem suam liberam sponte voluntati Dei subdit, & cum acceptam bonam voluntatem sine omni exactione, spontanea libertate opere perficit. Sic homo ille redemit omnes alios, cū hoc, quod sponte dedit Deo, computat pro debito, quod illi debebant. Quo pretio non semel tantum a culpis homo redimitur, sed etiam, quoties cum digna pœnitētia redierit, recipitur: quæ tamen pœnitentia peccāti non promittitur. Lætare igitur pro libertate tua, & esto semper gratus illi, qui sic gratis sua morte ad vitam te restaurauit. Sed o tu Domine, tu qui vt ego viuerem mortem suscepisti, quomodo lætabor de libertate mea, quæ non est nisi de vinculis tuis? Qualiter gratulabor de salute mea, cum non sit nisi de doloribus tuis? Quomodo gaudebo de vita mea, quæ non est nisi de morte tua? An gaudebo de his, quæ passus es, & de crudelitate illorum, qui ea tibi fecerunt? quoniam nisi illi fecissent, tu passus non esses: & si tu passus non esses, hæc mea bona non essent. Sed certe illorum nequitia nihil facere potuit, nisi quod tu sponte permisisti, nec tu passus es, nisi quia tu pie voluisti. Ergo tu peccator redemptus, illorum crudelitatem dimitte Dei iudicio, & tracta de his, quæ debes Saluatori tuo. Intuere necessitatem tuam & bonitatē eius, & vide quas gratias reddas, & quantum debeas amori eius.

Ioan. 14. d *Ioan. 18. b*

O si attenderes quot & quales in comparatione tui abiecti sunt, qui hanc, quæ tibi data est, gratiam per mortem videlicet Filij Dei consequi non potuerunt. Certe audisti ab initio vsque in hāc diem, quàm multæ generationes hominum perierunt, quæ etiam omnes sine cognitione Dei, & pretio suæ redemptionis in interitum sempiternum dilapsæ sunt. Omnibus illis Redemptor & amator tuus te prætulit, quando tibi hanc gratiam largitus est, quam nullus hominum percipere meruit. Et quid dices? Quare putas prælatus es omnibus illis? Numquid tu fortior illis? nūquid tu sapientior? numquid nobilior? numquid ditior omnibus illis fuisti? quia hanc præ omnibus illis specialem gratiā sortiri meruisti? Quot fortes, quot sapientes, quot nobiles, quot diuites ibi fuerunt, & tamen vniuersi relicti, & abiecti perierunt. Tu solus præ omnibus illis assumptus es, & quare hoc in te factum sit, nullam præter gratuitam Saluatoris tui charitatem causam inuenire poteris. Elegit ergo, & præelegit te in omnibus, & assumpsit te ex omnibus, & amauit te præ omnibus: Nomine suo vocauit te, vt memoriale eius semper esset apud te, voluit te participem esse in nomine, participem esse in nominis veritate, quoniam vnxit te illo quo & ipse erat vnctus oleo lætitię, vt ab vncto sis vnctus, qui a Christo diceris Christianus. *Hugo de arrha animæ post med.* D E

Adhuc diligentius ac plenius attende quanta tibi contulit hic amator tuus, vt in omni statu, omni tempore, ipsius beneficia, atque circa te solicitudinem recognoscas.

Ibid. longe post med. Semper cogita quantam tecum misericordiam fecit, & in hoc perpende quantū ab ipso diligeris, quòd eius beneficium numquam tibi defuisse cognoscis.

Aug. in lib. de diligēdo Deo. c. 11. to. 9. Non enim tibi inter cetera paruum æstimandum est beneficium, quod bene vtens malo parentum tuorum, creauit te de carne illorum, & inspirauit in te spiraculum vitæ, discernens te ab illis, qui vel abortiui proiecti sunt ab vtero, vel qui inter materna viscera suffocati pœnæ videntur concepti non vitæ. *Et infra:* Quid etiam quod integra tibi, & sana membra creauit, ne esses parentibus tuis dolori, & opprobrio alienis? Magnum certe, & hoc. Sed considera illud, quàm fuerit inæstimabilis bonitatis, quod eo tēpore, & inter tales nasci voluit, per quos ad fidem suam, & sacramenta peruenires. Vnde innumerabilibus millibus hominum hoc negatum, quod tibi gratularis esse concessum, cum quibus tecum, cum vna esset, eademq. conditio, illi derelicti per iustitiam, tu vero

vocatus

vocatus es per gratiam. Procede & adhuc intuendo A munus eius fuisse, quod educatus a parentibus fuisti, quod te flamma non læsit, quòd non absorbuit aqua, quod non vexatus a dæmone, quòd non percussus a bestijs, quòd præcipitio non necatus, quod vsque ad congruam ætatem in eius fide & tuitione nutritus.

Hugo ibid. vbi supra prox. Ecce natus es, fons baptismi tibi positus est, & lauacrum regenerationis, in quo sordes præteritorum criminum abluis. Deinde chrisma & oleum, in cuius vnctione Spiritu sancto liniris. Post hæc delibutus & in vnctione perfusus ad mensam venis, & percipis ibi alimentum corporis & sanguinis Christi, quo interius saginatus & refectus, noxiam illam præteritorũ B ieiuniorum maciẽ depellis, & pristina pulchritudine atque fortitudine reparatus, rursus quodãmodo iuuenescis. Deinde vestimenta bonorum operum induis, & cum ieiunijs, cum vigilijs, alijsq. operibus misericordiæ, vel pietatis, quasi vario ornatu decoraris. Ad vltimum sequuntur aromata virtutum, quorum odor suaue spirans, omnem illum antiquorum sordium fœtorem fugat, ita vt quodammodo tibi totus mutari, & in alium transformari videaris, & magis lætus, magis alacris, magis sospes efficiaris. Datur etiam tibi speculum sancta Scriptura, vt ibi videas faciem tuã, vt neque minus neque aliter quàm deceat, C habeat compositio ornatus tui. Quid dicis igitur homo? Scis vtrum ne aliquid horum perceperis? Certe in fonte ablutus fuisti, certe chrismatis vnctionem percepisti, certe de mensa Christi pretiosum cibum comedisti, sed forte iterum pollutus es, habes lacrymas, quibus te iterum abluas. Iterum vnctio emarcuit in te, per piam & bonam deuotionem iterum te vngas. Vide quam pia tibi dispensatione, vbique cõcurritur. Non habuisti, & datum est tibi; perdidisti & restauratur tibi; nusquam derelinqueris, vt scias quantum ille te diligat, a quo amaris. Non vult te perdere, & ideo tanta patientia te expectat, & conce- D dit pie, negligenter toties amissa, iterum atque iterum si tu volueris reparare. O quot iam perierunt, qui ista tecum acceperunt, sed amissa iterum recipere non meruerunt. Plus ergo omnibus dilectus es, quia tam benigne amissum redditur, quòd illis perditum tam districte negabatur. Numquid tibi gratia bene operandi nulla data est? Tamen voluntas bona ipso largiente negata non est. Si magna opera facis, misericorditer sublimaris: si non facis magna opera, fortassis salubriter humiliaris. Melius nouit ille, quid tibi expediat, quam tu: & ob hoc si vis de illo bene sentire, totum quod ab illo tibi fit, bene fieri intellige. E Forte gratiam virtutum non habes, sed dum vitiorum impulsu cõcuteris, melius in humilitate solidaris. Suauius redolet Deo humilitas infirma, quàm virtus elata. Nihil ergo dispositioni eius præiudicare audeas, sed semper cum timore & reuerentia ora eum, vt quemadmodum ipse nouit, tibi subueniat, si qua adhuc in te mala permanserint, pie diluat, si qua inchoata sunt bona, benigne perficiat, & ea, qua ipse voluerit via te ad se perducat. Quid tibi amplius dicã? Est ne aliquid adhuc, quod dicere possim ad ostẽdendã dilectionẽ? Tibi loquor peccator. Quid dices? Si tua dicis, aliena non poteris. Si aliena & tua, non F tamẽ omnia. Quis enim omnia dicere potest? Et tamen scimus, quia omnium origo est charitas. Ecce duo nati sunt, eadem vtrisque nobilitas generis, eadem hora natiuitatis. Alter in paupertate relinquitur, alter diuitijs sublimatur, & vtrumque charitas operatur: quia & hunc paupertate humiliat, & illũ abundantia consolatur. Iste debilis est, & ille fortis. Iste tenetur ne malum perficiat, ille roboratur vt ad bonum opus conualescat: vtrumque charitas probat, nec reprobat. Alter per sapientiam illuminatur, alter in simplicitate sensus sui relinquitur. Iste vt seipsum despicere, ille vt Creatorem suum studeat agnoscere: vtrique tamen voluit charitas adesse. Talis est amor Dei in nobis ne quidquã omnino humana infirmitas toleret, quod ipse quantum in bonitate sua est, ad bonum nostrum non disponat. *Et infra:* Animaduerte igitur, sicut superius memoraui, & vide, quòd merito amor iste singularis Dei, qui cum se in multos diffundat, ita tamen vnice singulos amplexatur. Vere pulchrum & mirificum bonum, quod cõmune est omnium, & totum singulorum, cũctis præsidens, singulos implens, vbique præsens, omnium curam gerens, & tamen singulis quasi omnibus prouidens. Sic certe mihi videtur, cum eius miserationes circa me attendo, quòd, si fas est dicere, quodammodo nihil aliud faciat Deus, nisi vt saluti meæ prouideat, & ita totum ad custodiam meam occupatum video, quasi omnium oblitus sit, & mihi soli vacare velit. Semper præsentem exhibet, semper paratum se offert, quocumque vertero me nõ deserit, vbicumque fuero non recedit, quidquid egero pariter assistit. Et quòd tandem cunctis actionibus, siue cogitationibus meis perpetuus sit inspector, & quãtum ad bonitatẽ suam pertinet indiuiduus cooperator assistit, ipso operis sui effectu patenter ostendit. Ex quo constat, sicut præmisi, quòd licet facies eius a nobis non possit videri, numquam tamen possit præsentia eius euitari. *Et paulo ante hæc:* Confiteor igitur tibi miserationes tuas, Domine Deus meus, quia non dereliquisti me. Quid retribuam tibi, pro omnibus, quæ tribuisti mihi? Vis vt diligam te? Et quomodo diligam te? Et quantum diligã te? Et quis sum ego, vt diligam te? Quid faciemus Domino Deo nostro, a quo tot & tanta bona suscepimus? Neque enim cõtentus fuit ea, quæ & ceteris, bona nobis tribuere; sed in malis quoque nostris eum singularem dilectorem agnoscimus, vt eum tam de bonis, quàm de malis nostris omnibus singulariter diligamus. Tu dedisti mihi Domine, vt te cognoscam, & vt præ ceteris multis de tuis secretis reuelata intelligam. Alios coætaneos meos in tenebris ignorãtiæ dereliquisti, & mihi præ illis lumen sapientiæ tuæ infudisti. Tu dedisti mihi verius cognoscere te, purius diligere te, sincerius credere in te, ardentius sequi te. Tu dedisti sensum capacem, intellectum facilem, memoriam tenacem, linguam disertam, sermonem gratum, doctrinam laudabilem, efficaciam in opere, gratiam in conuersatione, profectum in studijs, effectum in conceptis, solamen in aduersis, cautelam in prosperis, fortitudinem in aduersis. & quocumque vertebam me, vbique gratia tua & misericordia præcessit me. Et sæpe cum mihi videbar consumptus, subito liberasti me.

Quando errabam, reduxisti me; quando ignorabam, docuisti me; quando peccabam, corripuisti me; quando contristabar, consolatus es me; quando desperabam, confortasti me; quando cecidi, erexisti me; quando steti, tenuisti me; quando iui, duxisti me; quando veni, suscepisti me. Hæc omnia & multa alia fecisti mihi Domine Deus meus, de quibus mihi dulce erit semper cogitare, semper loqui, semper gratias agere, vt te laudem, & amem pro omnibus beneficijs tuis Domine Deus meus. Amen. *Aug. lib. de dilig. Deo. c. 9. to. 9. & lib. Soliloq. c. 13. to. to. & li. de spi. & ani. c. 17. to. 3.*

S. BO-

S. BONAVENTVRAE
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
Opusculum
DE ECCLESIASTICA HIERARCHIA.

Præsens Opusculum quadripartitum est: cuius prima pars agit de tribus primæ Hierarchiæ ordinibus; secunda de tribus ordinibus Hierarchiæ secundæ; tertia de tribus ordinibus Hierarchiæ tertiæ; quarta de cæli, & cælestium corporum proprietatibus. Continent autem singulæ partes singularem, & valde vtilem doctrinam ijs præsertim, qui regimini præsunt, dum modum ostendit Auctor quo se superioribus spiritibus conformare debeant tam subditi quàm prælati pro sua quique ratione. Lector tamen animaduertere debet præcedens Opusculum a S. Bonauentura hic in principio citatum, in quo se de rerum ordine & distinctione egisse ait, illud non esse quod in vltima editione Veneta de mystica Theologia inscriptum huic proxime præponitur, tum quod in eo de his non agit, tum quod an Bonauenturæ sit ab aliquibus in dubium reuocetur, tum denique quod in antiquis impressis non est is opusculorũ ordo. Quare vel iniuria temporũ tractatus ille non extat, vel fortasse breuiloquiũ est, in cuius secunda parte de productione, & distinctione rerũ agitur. & si coniecturæ aliquis locus est, fortasse Auctor statim post breuiloquium, hoc scripsit.

Prima Pars huius Opusculi de tribus ordinibus primæ Hierarchiæ, cuius hæc sunt capita.

De nomine Angeli, & quòd eo varia in Scriptura significentur. Cap. I.

INVISIBILIA Dei, per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciũtur, vt ait Apostolus, sempiterna quoque eius virtus & diuinitas. *Rom. 1. g* A magnitudine enim speciei & creaturæ cognoscibiliter poterat Creator horum videri, ait Sapiẽs. *Sap. 13. c* Ex quo apparet manifeste, quòd humanus intellectus ad inuisibilium & intellectualium contemplationem ascendere non poterit, nisi per visibilium & sensibilium considerationem dirigatur. Impossibile namque est, vt dicit Dionysius, *Dionys. de Ang. Hier. c. 1.* aliter nobis lucere diuinum radium, nisi varietate sacrorum velaminum anagogice circumuelatum. Ideo Theologia poeticis sacris informationibus vsa est, vt ex rerum visibilium similitudinibus allegoricæ locutiones & mystici intellectus transsumptiones formentur, & sic sensibilibus & visibilibus spiritualia & inuisibilia coaptentur. Huius rei gratia præsens opusculum, & si laboriosum mihi, tamen & alijs paruulis in Christo lac petentibus, vt spero, non infructuosum, offero ad ædificationem domus Domini, qui est sublimis & gloriosus in sæcula sæculorum. In quo agitur de proprietatibus rerum naturalium, quas secundum paruitatem meam, nũc tropologice, nunc allegorice, necnon quandoque anagogice rebus spiritualibus comparaui, iunioribus relinquens materiam exercitij sensibilia insensibilibus, & carnalia spiritualibus coaptãdi. Et cum rerum naturaliũ proprietates ipsarum sequantur substantias, secundũ ipsarũ distinctionẽ substantiarum & ordinẽ erit distinctio, & ordo proprietatum, quas in alio opusculo per se positas & distinctas, poteris per ordinem reperire.

A Primò igitur de spirituali substantia actu & potentia a materia separata est agendum, cuius proprietates & differentias in præcedẽti opusculo traditas, poteris diligentius intueri, sed quantum ad præsens spectat negotium, est notãdum, quòd inter principalem & propriam significationem, Angelus metaphorice ad significandum diuersa in sacra Scriptura est trãssumptus, quia, vt beatus ait Gregorius, *Greg. li. 24. c. 2. & homil. 6. in Euãg. in fin.* nomine Angeli, nunc Christus, nunc iustus, nunc gratia seu virtus, figuraliter nuncupatur.

Christus igitur ratione assumptæ humanitatis, dicitur Angelus propter missionẽ. Angelus enim mittit & mittitur. B sic Christus a Patre in mundum missus est. Vnde dicit Isaias: Quem mittam? & quis ibit nobis? *Isa. 6. c* & in Matthæo: Non sum missus, nisi ad oues domus Israel. *Mat. 15. c* Et in Ioannę: Honorifico eum, qui me misit. *Ioan. 8. f* Et in Exodo: Mittam vobis Angelum præcursorem, vt eijciam Amorrhæum, &c. *Exo. 33. a* Et ibidem: Ecce ego mitto Angelum meum, qui præcedat te, & custodiat te in via, & introducat in terram, &c. *Ibidem.* Vnde Christus sic missus more Angeli alios misit, iuxta illud Matthæi: Ecce ego mitto vos sicut oues. *Mat. 10. b* & Lucas: Rogate Dominũ messis, vt mittat operarios, &c. *Luc. 10. a* Ideo dicitur in libro Iudicum, Dixit Angelus Domini ad Gedeonem: *Iudic. 6. c* C Vade & scito, quòd misero te, & liberabis Israel. & in Hieremia: Ad omnia quæcumque mittam te, &c. *Hiere. 1. b*

Secundò propter illuminationem. Angelus enim illuminat, & illuminatur. sic Christus diuinitatis lumine repletus, ad illuminandum sedentes in tenebris & vmbra mortis mundo est datus, vt dicit Ioannes: Lux in tenebris lucet, &c. *Ioan. 1. a* & Isaias: Dedi te in lucem gentium, vt sis salus, &c. *Isa. 49. b* Et in Apocalypsi: Vidi Angelum alium descendentem de cælo, habentem potestatem magnam, & terra illuminata est a gloria eius, &c. *Apoc. 18. a* Et in Actibus: Angelus Domini astitit, & *Act. 12. a*

lumen

lumen refulſit in habitaculo carceris. Nam vbi Chriſtus eſt, tenebra eſſe non poteſt.

Tertiò propter purgationem; quia Angelus purgat & purgatur, & Chriſtus in Matris vtero diuina virtute ab omni immunditia fomitis eſt purgatus, & actu & potentia ab omni corruptione vitij liberatus, & fide corda credentium purificat, & ad totius munditiæ puritatem nos informat. In cuius rei figura dixit Angelus ad Manue: Abſtineat puer ab omni immundo; vinum & ſiceram, &c. Iſaias: Volauit vnus ad me ex Seraphim, & dixit: Ecce tetigi labia tua, & auferetur iniquitas tua, & mundabitur peccatum tuum.

Iud.13.c *Iſa.6.c*

Quartò propter perfectionem; quia Angelus perficit & perficitur, & Chriſtus non ſolum eſt purgatus a malo, immo perfectus eſt in omni bono, & eſt cauſa totius noſtræ perfectionis, iuxta illud Lucæ: Perfectus omnis erit, ſi fuerit ſicut magiſter eius. Vnde in ſignum ſummæ perfectionis, omnia terrena fugere docuit. In cuius rei figuram dixit Angelus ad Iacob: Surge egredere de terra hac, reuertere in terram natiuitatis tuæ, &c. Hic Angelus eſt Chriſtus, qui monet vt de terrenis fugiamus, & in terram viuentium ingredi feſtinemus.

Luc.6.f *Gen.31.a*

Quintò propter mediationem; nam Angelus inter Deũ & homines eſt medius, & hoc congruit Chriſto, qui eſt Mediator Dei & hominum, mundum, ſcilicet Deo reconcilians, & ad patris amicitiam nos reducens, & pro nobis continue intercedens. Vnde dicit Ioannes: Aduocatum habemus apud Patrẽ Chriſtum Ieſum, qui interpellat pro nobis. Et Iob: Si fuerit pro eo Angelus loquens miſerebitur eius, & dicet: Libera animam eius, ne deſcendat in corruptionem.

1.Ioan.2.a *Iob 33.d*

Sextò propter myſticam refectionem; nam Angelus diuino alimento repletus, nos reficit, & Chriſtus Patris complendo voluntatem, reficitur. Vnde Ioannes dicit: Meus cibus eſt, vt faciã voluntatẽ eius, &c. Et ſic refectus, & ſpiritualiter & ſacramentaliter nos reficere non deſtitit, iuxta illud Sapientiæ: Angelorum eſca nutriuiſti populum tuum, & paratum panẽ de cælo præſtitiſti. Et 3. Regum: Tetigit eum Angelus, & dixit: Surge, & comede.

Ioan.4.e *Sap.16.c* *3.Reg.19.b*

Septimò propter inferiorum regimen ſiue gubernationem; Angelorum enim regimini hæc inferiora deputantur, vt dicitur in Eccleſiaſtico: In vnamquãque gentem præpoſuit rectores, &c. & hoc Angelo magni conſilij, id eſt Chriſto conuenit, qui omnium electorum mentes in ſua cuſtodia ſuſcipit & tutela, vt dicitur in Ioanne: Quos dediſti mihi, ego cuſtodiui, & nemo ex eis perijt, niſi filius perditionis, &c. & in Eccleſiaſtico: Ne dicas, Coram Angelo non eſt prouidentia, &c. Et in Exodo: Tollens ſe Angelus Domini, qui præcedebat caſtra filiorum Iſrael, abijt poſt illos, &c. quia Chriſtus, qui omnes præceſſit doctrina & exemplo, omnes ſequitur cuſtodiæ beneficio. ait enim Pſalmiſta: Immittit Angelus Domini, &c. Bernardus: O quàm deſiderant ciues Angelici ciuitatis ſuæ ruinam reſtaurari, ò quàm ſoliciti vt veniant lapides viui. Quomodo diſcurrunt medij inter nos & Deum, gemitus noſtros portantes; non dedignantur nobis fieri ſocij, qui pro nobis iam ſunt miniſtri. Expectat nos creata iam illa multitudo. Væ tibi quicumque es, qui redire iam deſideras ad lutũ, reuerti ad vomitum. In quouis diuerſorio Angelo tuo reuerentiam age, ne audeas illo præſente, quod me vidente non auderes.

Eccli.17.b *Ioan.17.b* *Eccli.5.b* *Exo.14.d* *Pſal.33.b* *Bernar. in medit. c.6.*

Angeli nomine iuſtus quandoque itelligitur.

Nomine Angeli iuſtus intelligitur, & præcipue vir ſpiritualis & religioſus, & omnis litteratus, ſeu prælatus pro Angelo comparatur, ſic Ioannes Baptiſta propter prædicationis excellentiam, & ſpiritualis vitæ eminentiam, Angelus a Domino nuncupatur in Matthæo: Hic eſt de quo ſcriptum eſt: Ecce ego mitto Angelum meum, &c. Item Ioannes in Apocalypſi: Rectores ſeptem Eccleſiarum Angelos vocat. & Pau-

Mat.11.b *Apo.1.2.3.*

A lus: Spectaculum facti ſumus mundo, & Angelis, & hominibus. Et alibi: An neſcitis, quia Angelos iudicabimus. Et rurſus: Mulier habeat velamen ſuper caput ſuum, propter Angelos.

1.Cor.4.b *1.Cor.11.b* *Ibidem.*

Iuſti propter ſeptem Angelis cõparantur.

Comparantur autem viri iuſti Angelis propter ſeptem. Primò propter munditiam cordis, & puritatem conuerſationis. Nam Angelus ab omni corpulẽtia & cõditione carnea eſt ſeparatus. Spiritus enim carnem & oſſa non habet. Sic vir iuſtus nihil habet in ſe admixtionis carnalis delectationis, immo ſicut adeps ab omni carne ſeparatur, vt dicitur in Eccleſiaſtico, & in Pſalmo: Qui fecit Angelos ſuos ſpiri-
B tus, &c. Ideo legitur Angelus carnes conſumpſiſſe. Extendit, inquit in libro Iudicum, Angelus Domini ſummitatem virgæ, & tetigit carnes, aſcenditq. ignis de petra, & carnes azymoſq. panes conſumpſit. Vir enim ſpiritualis, cum virga pœnitentiæ, quidquid in eo carnalitatis eſt, conſumere ſolet, & per omnia abolere.

Luc.24.f *Eccli.47.a* *Pſ.103.a* *Iudic.6.d*

Item ſecundo propter limpiditatem diuinæ cognitionis. Angelus enim Deiformem habet intellectum. Vnde ſicut eius intellectus Deo immediate cõiungitur, & influentia occulti luminis illuſtratur, ſic vir iuſtus, ſuũ ſenſum, & intellectũ Deo reddit cõformem,
C & non de ſe præſumit, ſed vt amplius mereatur per fidem illuminari, & perfectius diuinis inſtrui, ſe Deo ſubijcere non poſtponit. Ait enim Apoſtolus: Deſtruentes per arma ſpiritualia, omnem altitudinẽ extollentem ſe aduerſus ſcientiam Dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum, in obſequium Chriſti. Et ad Timotheum: Quod manifeſtum eſt in carne, iuſtificatum eſt in ſpiritu, apparuit Angelis, prædicatum eſt in gentibus.

2.Cor.10.b *1.Tim.3.d*

Item tertio propter humilitatẽ ſubiectionis. Nam inferior Angelus ſubeſt ſuperiori, & obedit ſine murmure & indignatione, quia ſuperior præeſt ſine tyrã-
D nica inferiorum oppreſſione. In quo notatur, quanta debeat cõformitas eſſe inter imperium prælatorum, & obedientiam ſubditorum. Nam ſicut prælatorum monere eſt cum manſuetudine, ita ſubditorũ eſt humiliter iuſtis iuſſionibus obedire, ſicut dicitur ad Hebræos: Obedite præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis. Ipſi enim peruigilant quaſi rationem pro animabus veſtris redditurí, vt cum gaudio hoc faciant non gementes. Vnde in ſignum talis obedientiæ dicitur in Zacharia: Alius Angelus egrediebatur in occurſum Angeli, qui loquebatur in me, & dixit: Curre, & loquere ad puerum iſtum, &c. Ecce cum quanto mo-
E deramine maior præcipit, & cum quanta humilitate alter eius imperio acquieſcit. Et Petrus in Canonica: Animas noſtras caſtificantes in obedientia charitatis & fraternitatis amore, ſimplici ex corde.

Heb.vlt.e *Zach.2.a* *1.Pet.1.d*

Item quarto propter rectitudinẽ intentionis. Nam Angelus, vt dicit Gregorius, in omni ſuo opere Deũ inſpicit & nihil aliud, quàm diuinæ voluntatis regulam diligit vel requirit. Ita enim exteriora diuino nutu Angeli peragunt, quòd mentis aciẽ ab ipſo non deflectunt. Ideo dicitur in Matthæo: quòd Angeli eorum ſemper vident faciem Patris. Gregorius: Sẽper videntis omnia faciem intuentur, qui nulla intẽ-
F tionis diſſimilitudine ab ipſius præſentia remouẽtur. Et in 2. Regum: Tu Domine mi, quaſi Angelus Dei es, fac quod beneplacitum eſt tibi: quia qui Deum vera intentione cordis diligit, ab ipſius voluntatis beneplacito non recedit.

Matt.18.b *2.Reg.19.e*

Item quinto propter ſedulitatem & diligentiam adminiſtrationis. Angelus enim ad Sanctorum miniſterium continue deputatur, & ſubſtantiæ ſuæ agilitate ad peragendum quælibet iniuncta ſubito concitatur. Omnes enim ſunt adminiſtratorij ſpiritus miſſi, propter eos, qui capiunt hereditatem ſalutis. Sic abſque dubio, viri Angelici Angelorum numero aſcribuntur, qui pro aliorum ſalute laboris miniſteria aſſumere non verentur. Ideo dicit Iſaias: Ite An-

Heb.1.d *Iſa.18.a*

geli veloces ad populum, &c. Vnde magnum obtinent Angelorum officium, qui docendo & inducendo vitæ exemplo, ad Deum errantes alliciunt & conuertunt. De quo Iacobus: Qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, animam eius saluabit a morte, &c. talis fuit Angelus, qui dixit ad Agar: Reuertere & humiliare sub manu dominæ tuæ, & noli timere, &c. Talis etiam fuit Angelus, de quo dicit Manue: Obsecro Domine, vt mittas Angelum, vt veniat iterum, & doceat nos, quid de puero, qui nasciturus est, facere debeamus.

Iac. 5. d
Gen. 16. c
Iudic. 13. b

Item sexto propter continuitatem dulcedinis contemplationis. Angelus enim sic administrando Deo seruit, quòd propter hominum seruitium a contemplationibus intimis non recedit, vt dicit Gregorius: Nam quandocũque ad exteriora exeunt, ab interiori contemplatione non recedunt, quia illum semper aspiciunt, qui præsens est quocumque vadunt. Sic vir spiritualis taliter circa exteriora se occupat, vt deuotionis spiritum non extinguat. Vnde quando extrinsecus per bonorum exercitationes operum fatigatur in corpore, intrinsecus reficitur in mente. Vnde in Osea dicitur: In fortitudine sua directus est cũ Angelo, & inualuit ad Angelum & confortatus est, fleuit & rogauit eum. Et in Genesi: Vidit Angelos descendentes, & ascendentes per scalam, &c. Scala, sicut ibi dicit Glossa, cuius cacumen tangebat cælum, significat Christum, qui est via recta perducens ad Deum. per hanc scalam descendunt viri spirituales cum Angelis ministrando, ascendunt & contemplando. Vnde dicitur in Daniele: Millia millium ministrabant, &c. Et Ioannes: Videbitis Angelos ascendẽtes, & descendentes super Filium hominis.

Greg. lib. 2. Mor. c. 2. in sensu.
Ose. 12. a
Gen 28. c
Dan. 7. c
Ioan. 1. g

Item septimo, propter fixum & stabilem motum dilectionis, quo amor Angelicus tamquam ignis sine termino in Deum mouetur, ideo sæpius Angeli in specie ignis legũtur apparuisse, vt in Exodo apparuit Dominus, idest Angelus, in quo erat Dominus, in flãma ignis de medio rubi, & videbat quòd rubus ardebat, & non comburebatur, &c. Rubus, est vir spiritualis spinis pœnitentiæ circumplexus. medium rubi est cor viri iusti, de cuius medio erumpere debet flamma inextinguibilis charitatis. Vnde dicitur in Canticis: Lampades eius lampades ignis, atque flammarum. Et in Psalmo: Ministros suos facit flammã ignis. Hoc igne cor accensum ardet, & non comburitur, quia nulla aduersitate frangitur, nullo etiã mortis metu ab illo, quem diligit, separatur. Vnde 2. Regum legitur: Sicut Angelus Domini, sic est Dominus meus Rex, qui nec benedictione, nec maledictione mouetur. Ideo dicitur in Actis: Angelus Domini apparuit Moysi in igne rubi. Et in libro Iudicum: Angelus Domini cum flamma pariter ascendit in cælum.

Exo. 3. a
Cant. vlt. b
Ps. 103. a
2. Reg. 14. d
Act. 7. d
Iud. 13. d

Item Angelus, dicitur gratia Dei, siue virtus. Hunc Angelum Dominus mittit, quãdo alicui gratiam infundit: ideo dicitur in Daniele: Angelus Domini descendit in fornacem, &c. Omnis enim æstus concupiscentiæ, ac fomitis incentiuum extinguitur, quãdo Angelus in fornacem mittitur, idest quando diuina gratia cordi infunditur, & virtus animæ inspiratur. Virtus enim dicitur quasi virum tuens, vel quasi virens intus: quoniam duplicem habet effectum, nam animam suã præsentia tuetur, ac conseruat, & ornat atque decorat, sicut Angelus hominem custodit, & seruat, animam etiam illuminat, perficit, & informat: Ideo dicitur in Actis: Viderunt vultum Stephani, quasi vultum Angeli. Et in libro Esther: Vidi te Domine, quasi Angelum Dei. Valde ei mirabilis es, & facies tua plena gratiarum. Dicitur ergo gratia Angelus Dei, per quem mens humana perfectissime custoditur, per quem peccatum expellitur, & potestas dæmonum in anima euacuatur. Vnde dicitur in Exodo: Angelus meus præcedet te, & custodiet te in via, & eijciet Amorrhæum, Cananæum, &c. Septem nomina gẽtium ponit, per quæ septem principalia peccata intelligit, quæ superueniens gratia eijcit penitus & excludit. Et sunt nouem genera gratiarum, quæ comparationem habent ad nouem ordines Angelorum, & quarũ vsu ad Angelorum æqualitatem peruenitur.

Angeli nomine gratia Dei siue virtus significatur.
Dan. 3. e
Act. 6. d
Esth. 15. d
Exo. 23. d

Prima igitur gratia, est gratia dilectionis siue charitatis, de qua Lucas: Si diligitis eos, qui vos diligũt, quæ est vobis gratia? Et Ioannes: Maiorem gratiam non habeo, quàm vt audiam filios meos in veritate ambulare. Ista gratia a Domino animæ immissa, ipsam inflammat, & per feruorem amoris, ordinis Seraphim ipsam assimilat, & conformat. Vnde in Luca dicitur: Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi vt ardeat? Et in Threnis: De excelso misit ignẽ in ossibus meis.

Luc. 6. d
3. Ioan. 1. b
Luc. 12. f
Thren. 1. e

Secunda gratia, est gratia sapientiæ, & diuinæ cognitionis, de qua in Prouerbijs: Inuenies gratiam & disciplinam bonam coram Deo & hominibus. Et in Ecclesiastico: In me omnis gratia vitæ & veritatis. Et in Prouerbijs: Super aurum & argentum est gratia bona. Et in Ecclesiastico: Vir sapiens amabilem se faciet, gratiæ autem fatuorum effundentur. Hæc gratia mentem illuminat, & intuitũ animæ ad Deum videndum per fidem habilitat, & informat. Vnde Psalmista: Præceptum Domini lucidum illuminans oculos. Per hanc gratiam ordo Cherubim in anima collocatur, quando mens a sensu carnali abstracta, ad susceptionem diuini luminis per cognitionem veritatis præparatur. Et hoc intellexit Psalmista cum dixit: Ascendit super Cherubim, & volauit, &c. Et Ezechiel: Tu Cherubim plenus sapientia, & decore.

Prou. 3. a
Eccli. 24. c
Prou. 22. a
Eccli. 20. b
Psal. 18. c
Psal. 17. a
Ezec. 28. c

Tertia gratia est contemplationis, siue spiritualis delectationis, quæ ex plenitudine diuinæ dilectionis & cognitionis in anima generatur. De hac dicitur in Exodo: Domine si inueni gratiam coram te, ostende mihi faciem tuam, &c. Et in Ecclesiastico: Gratiam & speciem desiderabit oculus, & super hoc virides sationes. Hæc gratia mentem quietat & pacificat, & velut sedẽ quietissimam, ad diuini superaduẽtus susceptionem præparat & coaptat, & sic Thronorum ordinem repræsentat. anima etiam iusti sedes sapientiæ est. Dicitur etiam in Ecclesiastico: Thronus meus in columna nubis. Columna nubis, est anima per contemplationem suspensa & eleuata, in qua Dei Filius tamquam in throno requiescit.

Exo. 33. c
Eccli. 40. c
Eccli. 24. a

Quarta gratia est benignæ seueritatis, siue seueræ liberalitatis, ad bene præessendum. Magna enim gratia Dei est, quòd prælati sic exequantur contra delinquentes iustitiam, vt benignitatem & misericordiam non dimittãt. Vnde dicitur in Ecclesiastico: Curam illorum habe, vt ornamentum gratiæ accipias, & coronam ac dignitatem consequaris. Et alibi iterum: Retribuet gratiam, qui offert similaginem, & qui facit misericordiã offert sacrificium. Et rursum: Sunt homines misericordiæ, intuentes gratiam in oculis omnis carnis, &c. Hæc gratia ordinat prælatos respectu suorum subditorum, vt sciant qualiter se debeãt inferioribus conformare, & sine tyrannide dominari. Ideo dicitur adhuc in Ecclesiastico: Rectorem te posuerunt, noli extolli, esto in illis quasi vnus ex ipsis. & sic configuratur ordini Dominationum. Apostolus etiam ad Colossenses: Domini, quod iustum est, facite seruis vestris, scientes, quia & vos Dominum habetis in cælis. Et Petrus: Non vt dominantes in clero, sed forma gregis facti ex animo, & cum venerit princeps pastorum percipietis immarcescibilem coronam gloriæ.

Eccli. 32. a
Eccli. 35. a
Ibidem.
Eccli. 32. a
Coloss. 4. a
1. Pet. 5. a

Quinta gratia est humilitatis ad obediendum, de qua dicitur in Ecclesiastico: Quanto magnus es, tanto plus te humilia in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam, quoniam magna est potentia Dei solius, & ab humilibus honoratur. Et Petrus: Humilibus

Eccli. 3. c
1. Pet. 5. b

A libus dat gratiam. Hæc gratia ordinat subditos respectu suorum superiorum, vt debitam reuerentiam eis impendant. Vnde dicitur in Ecclesiastico: Audi tacens, & pro reuerentia accedet tibi bona gratia. & sic per hanc gratiam ordini Principatuum anima conformatur. Magnus enim princeps est, cui propria voluntas nō principatur. Ait Ecclesiasticus: Principatus sensati stabilis erit. Et Iob: Senes assurgentes stabāt, & principes cessabant loqui, & digitum superponebant ori suo, &c. Et in Genesi: Princeps Dei es apud nos. Et Psalmista: Præuenerunt principes coniuncti psallentibus, &c.

Eccli. 32. b *Eccli. 10. a* *Iob 29. b* *Gen. 23. a* *Psal. 67. c*

B Sexta gratia est patientiæ & longanimitatis, de qua Petrus: Hæc est gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias patiens iniuste. Quæ enim gratia est, si peccātes suffertis? Et in Ecclesiastico: In dolore sustine, & in humilitate tua patientiam habe. Hæc gratia docet resistere tentationibus, & aduersas dæmonum coercere potestates. Vnde Ecclesiastes: Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, ne dimiseris locum tuum. Locum suum dimittit, qui per impatientiam dæmoni cedit, cum dicat: Resistite diabolo, & fugiet a vobis. Vnde per patientiam conformatur homo ordini Potestatum. Maxima enim C potestas est, per patientiam seipsum, mundum, & diabolum superare. Vnde in Prouerbijs: Melior est vir patiēs viro forti, & qui dominatur animo suo, expugnatore vrbium. Et in libro Machabæorum: Accingimini viri potētes, &c. Et in Psalmo: Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime.

1. Pet. 2. d *Eccli. 2. a* *Eccls. 10. a* *Iac. 4. b* *Prou. 16. d* *1. Mach. 3. g* *Psal 44. a*

Septima gratia est pudicitiæ & castitatis. Ait enim Sapiens: Nemo potest esse continens, nisi Deus det, & hoc Dei donum est. Gratia enim super gratiam, est mulier sancta & pudorata, vt dicitur in Ecclesiastico. item in Deuteronomio: Si non inueniet mulier gratiam coram viro suo propter aliquam fœditatem, abominabilis erit mulier huiusmodi. Gratia D enim Dei luxurioso penitus denegatur. Hæc gratia hominem facit virtuosum, vt viriliter omnes motus sensualitatis rebellantes cōterat, & allidat. Vnde Psalmista: Viriliter agite, & confortetur cor vestrum. Et hęc virtus refertur ad ordinem virtutum, quorum est officium, naturam lapsam vel corruptam miraculose reparare. Non enim est maius miraculum, quàm in carne præter carnem viuere. hoc enim non est humanæ naturæ sed Angelicæ, vt dicit Hieronymus. Et Psalmista: Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini, &c.

Sap. 8. d *Eccli. 26. c* *Deut. 24. a* *Psal. 30. d* *Hieron. ad Demetria. epist. 8. post med.*

E Octaua gratia est eloquentiæ ad docēdum, de qua Psalmista: Diffusa est gratia in labijs tuis. & habetur etiam in Prouerbijs: Propter gratiam labiorum, habebit amicum regem. Et in Ecclesiastico: In labijs sensati inuenietur gratia. Hæc gratia ordinat animā ad gradum Archangelorū, quorum est docere. Vnde in Daniele: Gabriel fac intelligere visionē. Et alibi: Egressus sum vt docerem te, & intelligeres. Et Malachias: Labia sacerdotum custodiunt scientiam, &c.

Psal. 44. a *Prou. 22. b* *Eccli. 21. c* *Dan. 8. e* *Dan. 9. f* *Mala. 2. b*

Nona est gratia misericordiæ & pietatis ad compatiendum, de qua in Ecclesiastico: Eleemosyna gratiam hominis conseruabit quasi pupillam. Et alibi: F Fatuo, idest, auaro non erit amicus, & non erit gratia in bonis illius. Hæc gratia conformat mentem ordini Angelorum, qui omnes suas gratias nobis communicant, qui bonis nostris congratulantur. Vnde Lucas: Maius gaudium, &c. & nostris miserijs compatiuntur. Isaias: Angeli pacis amare flebunt. Et in libro Iudicum: Ascendit Angelus ad locum flentium.

Eccli. 17. c *Eccli. 20. b* *Luc. 15. b* *Isa. 33. b* *Iudic. 2. a*

Cum secundum Dionysium: Hierarchia sit sacrarum, & rationalium rerum ordinata potestas debitū in subditis retinens principatum, manifestum est, triplicem esse hierarchiam, secundum triplicem ordinatam a Deo potestatem, scilicet diuinam, angelicā, & humanam. Est itaque prima hierarchia supercælestis siue diuina, quæ cōsistit in tribus increatis personis. Secunda est cælestis siue angelica, quæ completur in bonis Angelis & beatis. Tertia est subcælestis, scilicet humana, quæ in prædestinatis hominibus perficitur, & præcipue in prælatis. Hæc autem hierarchia humana ad similitudinē cælestis hierarchiæ ordinata est, & disposita, & secundum maiorem vel minorem gratiæ siue potestatis perceptionem, in maiori vel minori, siue in excellentiori & inferiori gradu ordinatissime constituta. Vnde in Iob dicitur: Numquid nosti ordinem cæli? aut rationem eius ponesin terra? &c. Nosse cæli ordinem, est cognoscere supernarum virtutum ordinatissimam dispositionem. eius rationem in terra ponere, est vitam & officium hominum, quamdiu in terra sunt, secundum similitudinem cælestium spirituum sancte & reuerēter ordinare. Vnde nouem sunt ordines ordinandorum, sicut nouem sunt sancti ordines Angelorum. Est enim ordo Episcoporum, presbyterorum, diaconorum, subdiaconorum, acolytorum, exorcistarum, lectorum, psalmistatus, & ostiariorum: sicut Moysi dictum est: Inspice, & fac secundum exemplar, quod tibi in monte mōstratum est. Et in Sapientia dicitur: Dixisti me ædificare templum & altare, secundum similitudinem sancti tabernaculi, quod præparasti ab initio, &c. Et 1. Paralip. Omnia, inquit Dauid, euenerunt ad me scripta manu Domini, vt intelligerē opera exemplaris. Nostra itaque exemplaria sunt sanctorum Angelorum agmina ordinata, vt scilicet secundum ipsorum ordinationem, distinctionem, & operationem nostram, quantum possibile est, ordinemus conuersationem. Vt igitur illa omittamus, ratione difficultatis, & prolixitatis, quæ dicit Dionysius in Ecclesiastica hierarchia, hoc sufficiat de hoc ista vice, quòd Ecclesia militans in suis membris disponitur, secundum similitudinem Ecclesiæ triumphantis, & hoc quoad ordinationem, quoad scientiam, & quoad actionem. Est enim hierarchia, vt dicit Dionysius, ordo diuinus, scientia, & actus, Deiforme similans, & ad inditas ei diuinitus illuminationes proportionaliter ascendens. In ordine notatur distinctio illorum, qui per ordinatum officium, a Domino maiorem vel minorē recipiunt potestatem. In scientia, notatur discretio, in actione vero ministerium. Sine ordine enim præsumptio est actio: sine actione, negligentia est ordo; sine scientia & discretione, est actio reprehēsibilis, & ordo inutilis. Et ideo tam in ordine, quàm scientia & actione, & hominum, & Angelorum potestas Dei vniformitatem imitatur, & secundum modum, & mensuram suæ illuminationis in ordine suo proficit, & recte discernendo, & bene operando, ad Dei conformitatem, quantum possibile est, ascendit, * tunc vero Angelorum hierarchiæ, quibus per imitationem, & vitæ conformationem, dum tres electorum hominum ordines secundum trinas conditiones siue differētias singulis appropriatas cōparantur. Et hi tres saluandorum status significātur per illos tres, quos dicit Ezechiel liberandos. Si fuerint, inquit, in ciuitate hi tres viri, scilicet Daniel, Noe, & Iob, num liberabunt animas suas? Daniel, qui abstinentiæ merito obtinuit intelligentiam visionum, typum gerit claustralium & religiosorum, qui continue gratia & excellentia abstinentiæ, qua non solum abstinent ab illicitis, verum etiam a licitis concessis, merentur amplius illuminari. Noe autem, qui arcam gubernauit, formam gerit prælatorum, per quorum scientiam, & regiminis industriam, electi in arca Ecclesiæ constituti, a diluuij, idest peccati periculo merentur liberari. Per Iob vero, cœtus actiuorum, & coniugatorum numerus poterit designari, pietatis operibus & misericordiæ comprobatus. Iob enim fuit coniugatus.

Dionys. *Hierarchia triplex.* *Iob 38. d* *Exo. 25. d* *Sap. 9. b* *1. Par. 28. e* *Dionys. de cælest. Hier. c. 3.* *Locus iste mutilus est. *Ezec. 14. d*

Tres igitur sunt ordines electorum, scilicet religiosorum, siue contemplatiuorum, prælatorum, & actiuorum. De his dicitur in Luca: Duo erunt in lecto, *Luc. 17. g*

lecto, in agro, & in mola. Nam illi, qui sunt contemplatiui, in cubiculo diuinæ suauitatis requiescunt: qui vero prælati sunt, in agro regiminis, correctionis, & prædicationis officio se exponunt. sed qui vere subditi sunt & actiui laborem molæ non renuunt, & a boni exercitio non desistunt, &c. Iste igitur triplex status saluandorum, per quandam appropriationem videtur esse comparabilis triplici statui Angelorum, inter quos, secūdum ordinum differentiam, quidam sunt primi, quidam vero vltimi, & quidam intermedij. Primi quidem ordines hierarchici, debent esse tres ordines, scilicet Angeli de ordine Seraphim, qui amoris incendio pre ceteris feruent, Cherubim quoque, qui cognitionis priuilegio gaudent, & Throni, qui iustitiæ perpendiculo alijs præeminent. Angelis horum trium ordinum, qui officio & dignitate sunt ceteris sublimiores, comparabiles sunt viri summæ perfectionis, religiosi videlicet, & claustrales, qui tanto maioris meriti æstimantur, quanto ad altiorem vitæ perfectionē ex voti proposito obligantur. Et ideo nomen & officium Angelorum, qui Deo sunt viciniores, sibi vendicant, qui amoris incendio inflammati, ac sapientiæ dono præditi, diuinæ iustitiæ se conformant. Vnde dicuntur Seraphim, idest ardentes vel incendentes, propter incensionem & feruorem charitatis; Cherubim, propter plenitudinem cælestis sapientiæ, & cognitionē diuinæ veritatis, Throni vero propter amorem iustitiæ, & perpendiculum æquitatis.

De Seraphim. *Cap. II.*

Seraphim sunt inflammatiui. DIcuntur igitur primo Seraphim, quia Angeli illius ordinis, diuini amoris incendio præ ceteris inflammati aliorum sunt inflammatiui. Sic religiosi quasi ignei, illos ad amorem Dei & proximi inflammant, ad quorum corda, nunc verbo, nunc exemplo *Eccli.48.a* appropinquant. Dicitur enim in Ecclesiastico: Surrexit Helias sicut ignis, & sermo eius sicut facula ar- *Luc.24.e* debat. Et in Luca: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis? &c. Et ideo Angeli ordinis Seraphim, non solum dicuntur calidi, immo superferuidi. Nam qui feruet caloris violentia, nunc extra se iactatur, nunc supra se tollitur. sic mens religiosa in Dei amore feruida, nunc supra se per deuotionem rapitur: infra etiam, vt quando suiipsius obliuiscitur; nunc ad proximum inflammandum diffunditur, & dilatatur, in se stare non valens; nunc volens alios attrahere, & sibi incorporare satagit, & conatur. Vnde dicitur in *Iob 39 c* Iob: Feruens & fremens absorbebit terram. Et Psal- *Psal.103.a* mus: Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros *Apoc.10.a* suos flammam ignis. Et in Apocalypsi: Vidi Angelū, cuius facies erat vt sol, & pedes eius vt columna ignis. *Isa.6.b* Ideo dicitur in Isaia: Volauit ad me vnus ex Seraphim, & in manu eius calculus ignitus, quem tulerat de altari, & tetigit os meum, &c.

Seraphim sūt motiui. Item secūdo, quia in se mobiles aliorum sunt motiui. Vnde & volasse leguntur in Isaia: Sic religiosi *Ibidem.* spiritu diuinę dilectionis moti, mobiles sunt iussis superiorum, sine moræ dispendio obtēperando, & alijs exemplum obedientiæ relinquendo. tales perficere imperata non procrastinant, sed velut volucres, ad omne, quod præcipitur aduolant, & festinant. Ideo *Isa.60.b* de veloci talium obedientia dicitur in Isaia: Qui sunt *Isa.18.a* isti, qui vt nubes volant? Et alibi: Ite Angeli veloces. *Sap.7.c* Et in Sapientia: Omnibus mobilibus mobilior est *Ezec.1.e* sapientia. Et in Ezechiele: Quocumque ibat spiritus, rotæ leuabantur sequentes eum. Spiritus enim vitæ, &c. Spiritus vitæ est charitas, quæ vita est animę. *1.Ioan.3.c* Qui enim non diligit, manet in morte, vt dicit Ioannes. Spiritus quidem vitæ, principium est motus & operationis in corde. Vnde si fuerit spiritus vitæ in corde mobilem efficit hominē, & agilem ad quamlibet victoriosam actionem. de tali dicitur in Prouer- bijs: Vidisti hominem velocem in opere suo? &c. *Prou.22.d*

Seraphim acuti & penetratiui. Item tertio acuti sunt & penetratiui: penetrant enim contemplando ad interiora velaminis, idest ad secretissima Deitatis: sic contemplatiuorum affectus per desiderium semper in Deum tendit, & extra se non effluens, ad aliud præter ipsum, & extra ipsum non diuertit. Vnde dicitur in Ecclesiastico: Gyrum cæli circuiui sola, & profundum abissi pene- *Eccli.24.a* traui. Et ad Corinthios: Spiritus omnia scrutatur, *1.Cor.2.c* etiam profunda Dei. Et Iob: Omne pretiosum vi- *Iob 28.b* dit oculus eius, profunda fluuiorum scrutatus, &c. Tam acutus & penetratiuus fuit Paulus, quòd in perscrutatione cælestium arcanorum, vsque ad cælum tertium introiuit. Vnde in libro Sapientiæ dicitur *Sap.7.c* inter alia, quòd spiritus sapientiæ est acutus.

Seraphim inferiorum reductiui. Item quarto sunt inferiorum & suppositorum reductiui: quia quos Seraphim igne charitatis accendunt, ad Deum qui sursum est, deducunt, & conuertunt. Sic affectus viri spiritualis, igne charitatis succensus, nunc se extendit ad Deum per contemplationem, nunc vero ad proximum per compassionem. Ad Deum mouetur, vt in eo conquiescat; ad proximum, vt ipsum ad Deum reuocet & reducat. Vnde Iacobus: Si errauerit quis a veritate, & conuerterit *Iac.vlt.d* eum aliquis, scire debet, &c. Et in Exodo: Si errauerit bos vel asinus reduc eum, &c. *Exo.23.a*

Seraphim actiui & exemplificatiui. Item quinto actiui & exemplificatiui, quia non solum inferiores accendunt, verumetiam & ordinate diligendi formam tribuunt: quia Angelos inferiores informant qualiter per amorem perfectū redeant in Deum, & secundum superiora proficiant & incedant. Et hoc proprie religiosis congruit, quos Dominus sæcularibus posuit in exemplum, vt secundum ipsorum imitationē mores prauos corrigant, & contēptis terrenis, cælestia appetant & acquirant. Sic & Isaias nudus & discalceatus, datus est in signū & portentum Ægyptijs, & Æthiopibus, & quibusdam alijs. *Isa.20.* Vita itaque religiosorum exemplar est mundanorū. Similiter vita & conuersatio sancta prælatorum, forma est & reformatio vitæ subditorum. Vnde dicitur in Deuteronomio: Describet sibi Rex Deuterono- *Deut.17.d* mium legis, & accipiet exemplar a sacerdotibus Leuiticæ tribus, & habebit secum, &c. Et Zacharias: Adam exemplum meum ab adolescentia mea. Et *Zach.13.e* Ioannes dicit: Exemplum dedi vobis, &c. Et Paulus: *Ioan.13.b* Esto exemplum fidelium, in verbo, in fide, & in ca- *1.Tim.4.c* stitate. Mali autem sanctorum Angelorum omisso exemplo, se exhibēt exēplar perditionis sicut Achaz, *4.Reg.16.b* qui misit exemplar altaris Damasci in Hierusalem. Quod quidem videntur facere aliqui de modernis, qui hoc sæculo nequam se conformant, relictis, & abiectis Patrum & regulæ institutis, vt dici possit illud Iob: Posuit me quasi in prouerbium vulgi, & *Iob.17.b* exemplum suum. Relinquunt alijs exemplum culpæ, erunt posteris exemplum pœnæ, sicut dicit Ezechiel: Eris opprobrium & blasphemia, & exemplum *Ezech.5.d* & stupor cunctis gentibus. Et Petrus: Ciuitatem So- *2.Pet.2.b* domorum in cinerem redigens euersione damnauit, exemplum eorum, qui impie acturi sunt ponens, &c. Et Canonica Iudæ: Ciuitates finitimæ simili modo *Iud.in Canon.* exfornicatæ, & abeuntes post carnem alteram factæ sunt exemplum, ignis æterni pœnam sustinentes.

Seraphim purgatiui. Item sexto, Angeli ordinis Seraphim sunt holocausti purgatiui: quia non solum sunt purgati a corruptione mali, immo ab imperfectione omnis boni, in quibus nulla adest mali corruptio, nec deesse alicuius boni perfectio comprobatur. & hoc potissime congruit viris Angelicis & perfectis, qui se Domino medullatum holocaustum penitus obtulerunt, qui velut Angeli ignei, in se etiam leuioris culpæ maculam nō admittunt: immo omnē mali speciem in se, & in alijs annihilant, & consumunt. Ideo dicit Malachias: Erit *Mala.3.a* quasi ignis conflans, & sedebit, & purgabit filios Leui. Et in Ecclesiastico: De negligentia purga te cum *Eccli.7.d* paucis.

pancis. Nec solum sunt puri, & immunes a corruptione mali, verumetiam ab imperfectione boni, vt *Deut. 33. b* dicitur in Deuteronomio: Perfectio tua & doctrina tua a viro sancto, &c. Sic etiam dictum est Abraham: *Gen. 17. a* Ambula coram me, & esto perfectus. Ideo dicũt Se- *Isa. 6. e* raphim ad Isaiam: Auferetur iniquitas tua, & peccatum tuum purgabitur. in quo notatur purgatio om- *Ibid. d* nis mali. Et sequitur in eodem capite: Adhuc erit decimatio, & conuertetur, & erit in ostensione sicut terebinthus, & sicut quercus expandens ramos suos, semen sanctum erit, quod steterit in ea. Ecce perfectio totius boni, quæ consequitur purgationem mali.

Seraphim illuminatiui. Item septimo sunt illuminatiui & omnis tenebrosæ obscuritatis fugatiui; luciformem enim & illuminatiuam habent proprietatem, vt dicit Dionysius. *Dion. de cælesti Hier. c. 7.* quod viris spiritualibus potissime conuenit, quos Deus velut luminaria in firmamento, idest in Ecclesia collocauit, quibus dicitur: Vos estis lux mundi. *Matt. 5. b* & ideo omnes tenebras in se, & in alijs discutiunt, & lucis spirituales radios vndique circumspargunt, iuxta illud Iob: Per quam viam spargitur lux? Et ad *Iob 38. c* *Eph. 5. b* Ephesios: Vt filij lucis ambulate in dilectione. Et ad *Phil. 2. b* Philippenses: Inter quos lucetis tamquam lumina- *Dan. 12. a* ria, &c. Et Daniel: Fulgebunt iusti, siue docti, sicut splendor firmamenti, &c. Nomine igitur Seraphim, qui Deo immediatus coniunguntur, & in diuinis laudibus voces frequentius emittere dignoscuntur, viri religiosi & spirituales non immerito intelliguntur, qui viciniores sunt Deo per cõtemplationem & laudis continuationem, sicut dicitur in Isaia: Clamabat *Isa. 6. b* alter ad alterum, & dicebant: Sanctus, Sanctus, Sanctus, &c. & propter charitatis incensionem, cuius excessus siue incẽsio, plus exigitur in ipsis quàm in alijs, præsertim cum ipsi sint altare Domini, in quorũ corde & corpore iuge sacrificium Domino immolatur; & ideo ignis in hoc altari est continue accendendus, *Leuit. 6. b* vt patet in Leuitico: Ignis, &c.

De Seraphim septẽ dicta Isaiæ explicãtur. De istis autem Angelis ordinis Seraphim, septem specialiter exprimuntur, scilicet quòd stabant, quòd duo erant quæ stabant, quòd bis sex alas habebant, quòd se velabant, quòd volabant, quòd clamãdo requiem non habebant, quòd tollentes lapidem ignitum de altari, labia Isaiæ emundabant. Ista omnia exiguntur in viris Angelicis & spiritualibus quoad statum perfectionis. Quòd namque duo fuisse dicũtur, refertur ad mutuæ cohabitationis associationem, siue ad mutuam geminæ charitatis exhibitionẽ; quia inter pauciores, quàm inter duos, esse nõ potest ostensio charitatis. Ideo dicitur in Luca: Misit binos & *Luc. 10. a* *Eccls. 4. b* binos, ante faciem suam, &c Et Ecclesiastes: Melius est duos esse simul quàm vnum; habent enim emolumentum societatis suæ, &c. Ideo duo Angeli missi *Gen. 19. a* sunt simul in Sodomam, vt habetur in Genesi, quorum vnus gentem peruersam subuerteret, alter vero iustum Lot cum sua familia liberaret. Ad vtrumque ministerium complendum vnus Angelus suffecisse potuisset, duos tamen simul misit Dominus, vt societatem mutuam in Angelis & hominibus commẽdaret, & ad augmentum & conseruationem charitatis societatem esse necessariam demonstraret. Ideo dicit *Psal. 132. a* Psalmista: Ecce quàm bonum, &c. Ideo dicũtur duo *Luc. 17. g* fuisse in agro, duo in lecto.

Quòd autem secundo super templum stabant, scilicet quòd non sedebant, non iacebant, sed fixi & erecti super vtrumque pedem stabant, refertur ad erectam affectionis & intentionis eleuationem ad cælestia, & ad fixam ac immobilem æternorum contem- *Psal. 121. a* plationem. Vnde dicitur in Psalmo: Stantes erãt pedes nostri in atrijs tuis Hierusalem. Et in Hieremia: *Hier. 6. d* State super vias vestras, & videte, & interrogate, quæ *Psal. 5. a* sit via bona? Et in Psalmo: Mane astabo tibi & vide- *Haba. 2. a* bo. Et in Habacuc: Super custodiam meã stabo, &c. *Sap. 18. c* Et in Sapientia: Cælũ attingebat stans in terra. Ideo *Apoc. 8. a* dicitur Angelũ stetisse iuxta aram tẽpli, &c. in Apoc.

Tertio bissenas alas habebant, quia sex erant vni, sex alteri, & hoc habet referri ad plenitudinem operum charitatis & misericordiæ, quæ necessario super obseruationem decalogi supererogantur, quibus viri spirituales, velut duodecim pennis siue alarum fulcimentis, a terrenis ad cælestia eleuantur. Sex itaque alæ vnius, sunt sex opera misericordiæ, quæ exhibentur proximo respectu corporis, scilicet reficere esurientem, potare sitientem, cooperire nudum vestimẽtum non habentem, visitare infirmantem, recolligere pauperem transeuntem hospitio, sepelire moriẽtem. De quibus dicitur in Matthæo, & in Tobia. Sex ve- *Matt. 25.* ro alæ alterius, sunt sex opera spiritualia proximo ex- *Tob. 1. & 2* hibita ex parte mentis, scilicet conuertere errantem, instruere ignorantem, ad gratiam suscipere pœnitentem, diligere persequentem, arguerè delinquentem, defendere innocentem. Talibus alis a dextris & a sinistris, electorum mentes ad cælestia eleuantur, sicut dicitur in Psalmo: Si sumpsero pennas meas dilu- *Psal. 138. b* culo, &c. Et Ezechiel: Pennæ eorum erant iunctæ al- *Ezec. 1. c* terius ad alterum, &c. Et in Apocalypsi: Datæ sunt *Apoc. 12. d* ei alæ, vt volaret in desertum a facie draconis persequentis.

Quòd autem Seraphim velabant faciem & pedes, refertur ad humilem religiosorum intẽtionem. Non enim intendunt sua merita propter hominum laudem publicare, sicut faciunt hypocritæ, qui stant in angulis platearum orantes, vt videantur ab homini- *Matt. 6. a* bus, vt dicitur in Matthæo; sed vt Deo placeant, qui videt in abscondito, student bona quæ faciunt occultare. Nesciat sinistra tua, quid faciat dextera, vt dicit *Ibidem.* idem Matthæus. Caput itaque corpus & pedes velant, & tegunt, qui nec in principio, nec in fine, nec in medio, de bonis, quæ faciunt, laudari appetunt ab hominibus, vel requirunt.

Seraphim quinto dicuntur volasse, & hoc refertur ad perfectionem iustorum, & meritorum multiplicationem. Nam auis volans per multiplicatum alarũ motum, & sæpius iteratum, aera petens, a terra se elõgat: sic viri sancti non per otium & torporem, immo per bonorum operum exercitium & laborem, relictis terrenis, cælestibus appropinquãt. Psalmista: *Psal. 54. b* Quis mihi dabit pennas? &c.

Clamor sexto Seraphim iugem significat diuinæ laudis sine intermissione continuationem: sic continue prorumpunt electi ex desiderio videndi Deum. *Psal. 105. a* idem Psalmista: Ad vidẽdum in bonitate electorum tuorum, ad lætandum in lætitia gentis tuæ, vt lauderis cum hereditate tua. Clamabant autem Seraphim, Sanctus, Sanctus, Sanctus. Ideo enim prorumpunt electi, præcipue religiosi, in triplicem laudem Dei: quia ipse Sanctus sanctorum electos suos sanctificat ab amore mundanorum separando; & separatos in via meritorum promouendo; & in fine iam sanctificatos, per sanctificationis consummationem in gloria præmiando. Est itaque iugiter laudandus, quia efficit hominem sanctum & mundum in pœnitentia; sanctiorem in iustitia; sanctissimum vero in gloria sempiterna. De hac sanctificatione dicitur in Ioanne: Sanctifica eos in veritate, vt & ipsi sanctificati *Ioan. 17. c* sint & consummati in vnum, sicut ego & tu vnum sumus.

Quòd vero septimo labia Isaiæ polluta cum calculo tangebant & mundabant, habet referri ad sanctorum & religiosorum misericordiam & compassionẽ, qua per gratiam ipsos sanctificantem in se purgati, sæcularibus etiam & alijs immundis peccatoribus cõpatientes, feruentissimis & deuotissimis orationum suffragijs, eorũ sanctificationi cooperantur. Sic Moy- *Num. 12. d* ses suis precibus Mariam leprosam & immundam, sanitati & munditiæ restituit. Et in Iob dicitur: Ser- *Iob vlt. e* uus meus Iob orabit pro vobis, faciem eius suscipiã, vt vobis nõ imputetur stultitia. *Et sequitur:* Conuersus est Dominus ad pœnitentiam Iob, cum oraret pro amicis

amicis suis, &c. Ex quo patet manifeste, quòd multum cooperantur bonorum suffragia ad peccatorum iustificationem & emendationem. Et hæc de ordine Seraphim dicta sufficiant. A

De Cherubim. Cap. III.

SIcut viri perfecti configurantur ordini Seraphim propter excellentiam feruentissimæ dilectionis; ita assimilantur ordini Cherubim propter plenitudinem sapientiæ, & prærogatiuam limpidissimæ cognitionis, quæ in viris spiritualibus dinoscitur præ ceteris relucere. Cherubim quippe plenitudo sapientiæ B interpretatur, quod absque dubio, viris spiritualibus conuenit, per quorum corda spiritus sapientiæ affluentissime se diffundit. Vnde Apostolus: Sapientiam loquimur inter perfectos, sed non sapientiam principum huius sæculi, quæ destruetur; sed loquimur sapientiam in mysterio absconditam, quam nemo principum huius mundi cognouit, &c. Istius sapientiæ cælestis radius per Spiritum sanctum in cordibus virorum spiritualium diffunditur, sicut ibidem sequitur: Nobis autem reuelauit Deus per Spiritum sanctum suum, quia spiritus scrutatur omnia, &c. Hæc sapientia non est mundana quæ inflat, sed illa, C quæ ædificat. Prima enim est terrena, de qua dicitur in Luca: Prudentiores sunt filij huius sæculi filijs lucis. & hæc est in auaris & negotiosis. Præterea est animalis, de qua ad Romanos: Prudētia carnis mors est. hæc est in voluptuosis, quia vera sapientia non inuenitur in terra suauiter viuentium, vt dicit Iob. Est insuper diabolica, & hæc est in superbis, & in inuidis, de quibus Isaias: Væ qui sapientes estis in oculis vestris, &c. Et in Hieremia: Sapientes sunt vt faciant mala, sed in maleuolam animam non introibit sapientia, vt dicitur in Sapientia. Ideo ad veram & permanentē sapientiam, quæ desursum est, recurrendum est. Hæc enim est pudica, pacifica, modesta, &c. D vt dicit Iacobus. Nam mentem quam inhabitat, purificat, & pacificat, & quietat. Et ideo istius sapientię plenitudo, perfectorum mētes Angelis ordinis Cherubim parificat & configurat. Ideo in Malachia: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius: quia Angelus Domini exercituum est. Et in huius rei figuram dicitur in Exodo: Duos quoque Cherubim facies ex vtraque parte oraculi, Cherub vnus erit in latere vno, & Cherub alter in latere altero, &c. Istud oraculum est cor humanum, in quo oportet Deum adorare in spiritu & veritate, E sicut dicitur in Ioanne. In quo quasi a sinistris erigitur Cherub quoad scientiam in humanis, vt scilicet sciamus qualiter in medio huius prauæ & peruersæ nationis sapienter conuersemur: in alia vero parte debet esse Cherub quoad sapientiam necessariam in diuinis, vt scilicet secundum spiritū diuinæ sapientiæ nos cælestibus conformemur. Et sic Cherubim vocabulum in præsenti, & in futuro scientiam significat.

(1. Cor. 2. b; Luc. 16. b; Rom. 8. b; Iob 28. b; Isa. 5. e; Hiere. 4. e; Sap. 1. a; Iac. 3. d; Mala. 2. b; Exo. 25. b; Ioan. 4. e)

Cherubim dici possunt viri pfecti. Possunt itaque viri perfecti dici Cherubim, propter multa, quæ secundū traditionem beati Dionysij, istis Angelis specialiter appropriantur, & primo propter Deificam visionem. Ideo enim Deiuidi dicuntur, quia diuini luminis influentia primo & principaliter irradiantur, qua in Dei visione sublimiori gloria extolluntur. Et hoc ideo, nam viri spirituales Angelis quidem Cherubim comparabiles, Deum vident per cognitionem, & per conscientiæ munditiam, sibi adhærent inseparabiliter per amorem, & sic de numero Cherub efficiuntur, ad quorum æquiparātiam se deuenisse vitæ & gratiæ merito dinoscunt. Vnde dicitur in 1. Paralipomenon: Aurum purissimum dedi, vt fieret ex eo similitudo Cherubim, secundum opera exemplaris, &c. Aurum purissimum puram significat conscientiam, & mundam, quæ in viris spiritualibus potissime inuenitur, propter quā vita Angelica in ea similis potissime reperitur. Nam nulla creatura puritati Angelicæ in præsenti poterit adæquari, quæ ipsius Angelicam puritatem, quantum in se fuerit, contempserit imitari. F

(1. Paralip. 28. d)

Item secundo propter singularem diuini luminis susceptionem, quia lux diuina super ipsos transfusa, ipsos singulariter illuminat, vt omnibus sub se constitutis ipsis mediantibus euidentissime se ostendat. Propter quod Cherubim plena fuisse oculis legūtur, quia viri Angelis Cherubim comparati, circumspectionis gratia & prouidentiæ dono circumdati, sunt vndique luminosi, vt non solum propria, verumetiā & aspiciant vigilanti studio aliena. & ideo forsan facies Cherubim mutuo se leguntur respexisse, quia vnusquisque alterius debet esse oculus, & alieno periculo velut proprio cum discretionis moderamine contraire.

(Ezec. 1. e. & 10. c & Apoc. 4. c)

Item tertio propter sibi infusæ sapientiæ communicationem. Nam occultum supremæ sapientiæ donum siue lumen, quod diuinitus accipiunt, ad alios transfundunt. sic iusti talentum quod ex Dei dispēsatione recipiunt, non ponunt sub modio, sed super candelabrum, quod omnibus, quantum in se est, cōmunicant æqualiter & exponunt. Ideo dicit Sapiens: Sacramenta Dei nō abscondam, sed ponam in lucem scientiam, & non præteribo veritatem, &c. Verum erubescere possunt inuidi & æmuli, qui donum Dei nituntur sibi solum vendicare. Contra quod est illud Numeri: Quid, inquit, æmularis pro me? quis tribuat vt omnis populus prophetet, & det singulis spiritum suum?

(Matt. 5. b; Sap. 6. d; Num. 11. f)

Item quarto propter diuinæ quietis præparationē. Vnde Dionysius, eos diuinæ quietis hospites siue receptores cognominat. Ex eo enim quòd lumen capiunt, locus luminis fiunt. Qui igitur per amorem & quietem conscientiæ Deo desuper venienti, in suo affectu locum præparant, Angelis Cherubim se conformāt. Ideo forsan dicitur sedere super Cherubim, quia quos quietos, humiles, & mansuetos inueniet, in ipsis familiarius requiescet, sicut dicit Isaias: Requiescet super eum, &c. Et Psalmista: In pace factus est locus eius, &c. Isaias: Super quem requiescet spiritus meus, nisi super mansuetum, &c.

(Dionys. de cælest. Hier. c. 7.; Isa. 11. a; Psal 75. a; Isa. 66. a)

Item quinto propter immediatam secretæ Dei sapientiæ circuitionem. Nam Angeli Cherubim immediate quidem Deo assistunt, per incommutabilitatem contemplationis & veritatis, circumeunt tamen semper admirādo & laudando incomprehensibilem profunditatem diuinæ maiestatis. nam quanto contemplationis acie profundius diuinitatis secreta comprehendere satagunt, tanto se minus comprehendisse per omnia recognoscunt. sic reuera est de perfectis, qui nondum se comprehendisse arbitrantur, immo quanto videntur esse virtutibus & gratijs perfectiores, tanto se reputant omnibus inferiores, & cum aliqui reputant eos vsque ad Dei secretiora iam penetrasse, vix putant se adhuc talia inchoasse, iuxta illud Ecclesiastici: Cum consummauerit homo, tunc incipit. Et in Luca: Cum omnia bene feceritis, dicatis: Serui inutiles, &c.

(Eccli. 18. a; Luc. 17. e)

Item sexto propter Deifici alimēti vnificam repletionem: quia non esset per omnia beatus Angelorū status, si multa de secretis Dei caperent intellectu, & tamen vacui remanerent in affectu. Ideo dicit, quòd multa quidem & inaudita de Dei secretis intelligūt, sed singuli summam repletionem spiritualem, qua Deo incorporantur, inueniunt, & per internam dulcedinem diuinæ voluntati vniti, ab ipso non recedūt. Sic viri spirituales multa capiētes intellectu, vberius se & alios reficiunt, quanto profundiora de occultis diuinæ sapientiæ apprehendunt. ideo dicitur in Hieremia: Inebriabo animas sacerdotū pinguedine, &c. Et in Isaia: Audite, &c. Istius alimenti dulcedinem, tanto iusti perfectius recipiunt & sentiunt, quanto

(Hier. 31. f; Isa. 55. a)

sensus

sensus corporis & affectiones cordis, purius custodiunt atque regunt. Ideo Abraham prius Angelorũ pedes abluebat, quos temperato cibo reficere disponebat, vt dicitur in Genesi: *Gen. 18.a* Afferam pauxillũ aquæ, & lauentur pedes vestri, &c. Soli enim boni & mundi ad esum Angelicũ admittuntur. Et Sapiens: *Sap. 16. e* Præparasti populo tuo escam Angelorum, &c.

Item septimo propter situs collocationem. Nam supernæ virtutes ex parte dexteræ collocantur, dæmones vero sinistram tenere videtur, iuxta illud Ezechielis: *Ezec. 10.a* Cherubim stabant a dextris domus, &c. Et hoc est proprium electorum & perfectorum, vt sint filij dexteræ, sicut mundani filij sunt sinistræ. Nam oues a dextris, hœdi vero a sinistris in iudicio locabuntur, *Mat. 25. c* vt dicitur in Matthæo. In cuius rei figuram Abraham dexteram tenuit, Lot vero tenēs sinistram in Sodomam declinauit, *Gen. 13.a* vt legitur in Genesi. Ideo etiam posuit Iacob manum dexteram super caput Ephraim, sinistrã vero super caput Manasse, vt dicitur *Gen. 48. e* in Genesi. Manasse obliuio, Ephraim vero frugifer, vel fructificatio interpretatur. Qui hic gaudent bonis temporalibus, quibus applaudit mundus, sunt Ephraim, & putant se dexteram felicitatis obtinere, *Ps. 143. d* iuxta illud Psalmi: Beatum dixerunt populum, cui hæc sunt. Religiosi vero quos obliuiscitur, & abijcit mundus, sinistram habere partem a reprobis opinantur, *Sap. 5.a* dicēte Sapientia: Hi sunt, quos aliquando habuimus in derisum, &c. sed in fine cancellabuntur manus, quia mali sinistram cum rubore obtinebunt, boni vero cum honore dexteram obtinuisse se gaudebunt, *Luc. 14.b* quādo dicetur: Amice ascende superius, & erit tibi gloria coram simul discūbentibus, alijs incipientibus obtinere nouissimum locum cum rubore.

Item octauo, propter inferiorum excitationem. Nam Angeli ordinis Cherubim inferiores Angelos excitant in diuinæ contemplationis admirationem, & quod de Deo per cognitionis donum percipiunt, inferioribus innotescunt. Et hoc conuenit religiosis, & verbo & exemplo sæculares allicere ad laudem & *Ezec. 10. c* cognitionem Creatoris. nam dicit Scriptura: Cum ambularent Cherubim, ibant pariter & rotæ iuxta ea, & cum eleuarent alas suas vt exaltarentur de terra, non residebant rotæ, sed iuxta erant, stantibus illis stabant, &c. Ex quo manifestum est, quòd ex profectu vel defectu religiosorum & clericorum depēdet *Iudith 8. c* profectus vel defectus laicorum, iuxta illud: Et nunc fratres, vos qui estis presbyteri in populo Dei, ex vobis pendet anima illorum.

Item nono, propter diuinæ voluntatis manifestationem. Nam mediantibus Angelis Cherubim diuina volũtas in superioribus innotescit. Ideo dicitur: *Num. 7. g* Audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio, quod erat super arcam inter duas alas Cherubim, inde & loquebatur ei. Sic religiosi & litterati viri sunt quasi interpretes Dei, ad aures simplicium laicorũ, & ipsorum laicorũ ad aures Dei. Moyses retulit verba Domini ad populũ, & vice versa, populi ad Deum, vt *Exo. 19.* dicitur in Exodo. Et sonus alarũ Cherubim erat quasi sonus aquarũ multarum; quasi vox sublimis Dei, vt *Ezec. 1. f* dicitur in Ezechiele. Nam perfecti verba populorum referunt ad Deum in oratione & gratiarum actione, & verbum Dei annuntiant populo in prædicatione. Videant igitur, quòd fideles sint interpretes, nō amore, non odio vel timore alicuius personæ, & diuinũ consilium peccatoribus occultantes. Talis interpres *Act. 20. d* fuit Paulus, qui dicit: Nihil subtraxi vobis vtilium, quin annuntiarem vobis, & docerem, publice testificans omnibus pœnitentiam & fidem, &c.

Item decimo propter specialem custodiæ paradisi deputationem. Nam Cherubim velut ianitoribus, custodia ianuæ paradisi fuit deputata, vt patet in Ge- *Gen. 3. d* nesi: Collocauit Cherubim, & flammeum gladium atque versatilem, ad custodiendam viam ligni vitæ. Et hoc videtur esse proprium officium religiosorũ,

A & doctorum, & prælatorum, vt tam ex vitæ merito, quàm ex officio, viam arctam quæ ducit ad vitam, in se custodiant, & alijs ostendere non desistant, vt dicere possint illud Hieremiæ: Hæc est via, ambulate in ea. *Hiere. 6. d* sed non debet esse sine gladio versatili, & flammeo vir perfectus.

De Thronis. Cap. IIII.

Tertius ordo primæ Hierarchiæ, vocatur ordo Thronorum, in quibus diuina iustitia potissime requiescit, per quorum ministerium diuinæ æquita- B tis excellentia, benigne & sapienter iudicans, vniuersa hominibus innotescit, sicut dicit Psalmus: *Psal. 9. c* Sedes super Thronum, qui iudicas iustitiam. Et Ecclesiasticus: *Eccli. 1.a* Vnus est Altissimus, Creator omnium, potens, & metuendus nimis, sedens super Thronum dominans Deus. Vnde hi Angeli, in quibus Deus residet, & cuncta subiecta ordinat & disponit, dicũtur Throni: quia sicut Thronus subijcitur residenti, sic Angeli illius ordinis diuinæ iustitiæ sunt subiecti: ex quo præsidentis auctoritas declaratur, & ipsorum subiectorum Thronorum, idest Angelorum humilitas cōmendatur. Nam super humiles spiritu Dominus re- *Isa. 66.a* C quiescit: & ideo viri spirituales & perfecti, siue sint religiosi, siue prælati, significantur per Thronos ratione iustitiæ & humilitatis, sicut per Cherubim propter excellentiam sapientiæ, & sicut per Seraphim ratione charitatis. Nam illa quæ de Thronis per appropriationem dicuntur, in viris sanctis per imitationem diuinæ iustitiæ inueniuntur.

De proprietatibus autem Thronorum dicit Dionysius, *Dionys. de cælest. Hier. c. 7.* quòd sunt sedes Dei Altissimi compactæ, idest conuenienter cōiunctæ, ab omni liberæ subiectione, diuini superaduentus susceptiuæ, Deiferæ, & ab omni extremitate remotæ, &c. Et hæ cōditiones, quam- D uis proprie dicantur de Angelis tertij ordinis, conueniunt tamen per appropriationem viris sanctis, qui possunt dici viri ignei vel flammei, quoad perspicuitatem cognitionis, & feruorem charitatis, iuxta illud Danielis: *Dan. 7. e* Thronus eius flamma ignis. ibi glossa Origenis: Thronus Dei sunt monachi & heremitæ, & consimiles, qui in vno loco degentes, Deo militare student, nec per loca discurrunt, in quorum quietis cordibus quiescit Deus; qui bene flamma nuncupātur, quia dilectione Dei & proximi, & desiderio cælestis patriæ inflammantur.

Dicuntur etiam Throni eburnei propter mundi- E tiam cordis, & candorem innocentiæ castitatis. Vnde significantur per Thronum eburneum, quem fecit Salomon de ebore grandem, vt patet in 2. Paralipomenon, *2. Par. 9. d* & 3. Regum. *3. Reg. 10. e* Nam in cordibus eburneis, idest mundis & castis Dominus requiescit, qui pascitur inter lilia, *Cant. 2. d. & 4. b* donec inclinetur vmbra, & aspiret dies. Et ideo in virginali vtero velut in Throno eburneo, diuinitas nouē mensibus requieuit, iuxta illud: Venter tuus eburneus, *Cant. 5. d* distinctus sapphiris. Ille inquam venter, de quo Lucas ait: *Luc. 11. d* Beatus venter qui te portauit, &c. Qui vtique fuit eburneus venter vel Thronus, quantum ad extinctionē fomitis & concupiscen- F tiæ, tam originalis quàm actualis, & quoad priuilegium continentiæ singularis.

Item sunt Throni gemmei, varijs scilicet gemmis & lapidibus pretiosis insigniti, quantum ad mentis constantiam & patientiæ firmitatem. Vnde dicitur in Ezechiele: *Ezec. 1. g* Similitudo Throni quasi aspectus sapphiri. Et in Apocalypsi: *Apoc. 4. a* Sedes erat posita in cælo, & super sedem sedens, & aspectus eius quasi aspectus lapidis smaragdi. *Sapphirus.* Sapphirus est solidus lapis cælestis & aerei coloris, & significat illos qui firmi sunt, & stabiles cōtra extrinsecas mundi tribulationes, & hoc ob spem æternorum & bonorum cælestium futurorum, sicut fecit Eleazarus, qui dixit: *2. Mac. 6. g* Domine tu scis quia cum a morte possem liberari, duros corporis

sustineo

sustineo cruciatus: secundum aliam vero translatio-
nem, Propter timorē tuum hæc libenter patior. Sma-
Smaragdus. ragdus vero, qui lapis est mundus, & contra impe-
tuosum sanguinis fluxum vtilis, significat illos, qui in
amore castitatis roborati, innatas reprimūt in se cor-
poris passiones, sicut fecit Apostolus quando dixit:
1. Cor. 9. d Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, &c.
Iaspis. Iaspis vero, qui est gemma fugans phantasmata, illos
significat, qui tentationes dæmonum superant, & ip-
sorum phantasticas vincunt illusiones & declinant,
2. Cor. 2. e sicut Apostolus, qui dixit: Non ignoramus cogita-
tiones eius, &c. Et talibus gemmis, idest viris solidis
in fide & opere virtuosis, præparat Dominus Thro-
num suum, sicut dicitur de Hierusalē cælesti: Thro-
Matt. 5. e nus Dei, dicebatur in Matthæo. & in Tobia: Ex sap-
Tob. 13. d phiro & smaragdo ædificabitur, & ex lapide pre-
tioso, &c.

Item Throni sunt nubei, per compassionem & pie-
tatem, in quibus Dominus residens, velut de quibus-
dam nubibus pluens, per ipsas subuenit miserijs affli-
Eccli. 35. d ctorū. Vnde in Ecclesiastico: Speciosa est Dei miseri-
cordia in tempore tribulationis, quasi nubes pluuiæ
Prou. 20. d in tempore siccitatis. Et in Prouerbijs: Misericordia
& veritas custodiunt regem, & roborabitur clemen-
tia Thronus eius. De hoc Throno dicitur in Eccle-
Eccli. 24. a siastico: Thronus meus in columna nubis.

Item iusti dicuntur Throni Domini, sed quasi au-
rei per incorruptibilem iustitiam, & inflexibilē æqui-
tatem. nam aurum incorruptibile est & vix flexibile.
Sap. 1. d sic iustitia, de qua in Sapientia: Iustitia perpetua est,
Ibid. 5. e & immortalis, &c. Et in eadem: Iusti in perpetuum
viuent. & ideo in eis velut in Throno aureo firmo &
Esth. 15. b solido, Dominus requiescit, sicut Assuerus qui in
Throno aureo & in solio regni sui residebat. Et in
Prou. 25. a Prouerbijs: Aufer iniquitatem & impietatē de vul-
tu regis, & firmabitur.

Possunt etiam dici iusti Throni siderei, siue stellei,
& hoc per tranquillitatem conscientiæ, & perfectam
cordis humilitatem. Nam quanto hominis cōscien-
tia humiliando se magis indignum reputat, tanto cir-
ca cælestia obtinēda amplius se coaptat, & ad Deum
in se suscipiendum tanto est habilior, quanto in sui
consideratione humilior iudicatur. Ideo dicit Psal-
Psal. 88. f mista: Thronus eius sicut sol in conspectu meo, &
sicut luna perfecta, &c. Sol quidem & luna compu-
tantur inter sidera, quæ quamuis corporali dimēsio
ne & virtuali effectu & operatione sint maxima, ta-
men minima secundum sensus aspectum iudicantur.
Et hoc humilibus cōgruit, qui quanto in mundo mi-
nus reputantur, tanto sunt maiores, iuxta illud Sapiē-
Sap. 5. a tiæ: Habuimus eos in derisum, & in similitudinem
improperij, & finem illorū sine honore, & ecce quo-
modo computati sunt inter filios Dei, &c.

Sancti itaque viri, qui tam multiplici causa Dei di-
cuntur Throni, Angelis tertij ordinis comparantur,
propter altissimæ paupertatis professionem. Nam il-
lud reputamus altius, quod est a cētro remotius. Ta-
Matt. 5. a les sunt pauperes spiritu, quorum est regnum cælo-
rum: qui cum terrenis nihil commune possident, &
ideo superiorem in cælestibus locum habent, sicut di
2. Cor. 8. a cit Apostolus: Altissima eorum paupertas, abunda-
uit in diuitias simplicitatis eorum, &c. Alta quidem
est paupertas, quæ tollit superflua; altior quæ distri-
buit & licita & permissa; sed altissima sibi subtrahit
Mar. 12. d etiam necessaria. Sicut illa vidua, quæ in gazophyla-
cio de suis necessarijs duo dedit minuta. Altus est igi-
tur pauper spiritu superflua abijciēs, sicut Abraham,
Gen. 14. d qui dixit: Iuro tibi, &c. Altior vero a licitis abssti-
2. Reg. 23. c nens, sicut Dauid, qui abstinuit ab aqua quando si-
tiuit. Sed altissimus est, ea quæ videntur necessaria
Isa. 58. d non admittens, iuxta illud Isaiæ: Sustollam te super
altitudinem terræ, & cibabo te hereditate Iacob pa-
tris tui, &c.

Item Throni Angeli sunt compacti, idest conue-

A nienter aptati & coniuncti, quia mutuæ charitatis
iuncturam aliqua relaxante iniuria non deserunt, sed
secundum naturæ suæ & gratiæ capacitatem Deum
superuenientem aptissime recipiunt, & receptum de
se vlterius non repellunt. Et hoc conuenit sanctis vi-
ris & perfectis, vt sint compacti sicut Throni, per mu-
tuæ charitatis & affectionis indissolubilem compagi-
nationem, sed in omnibus se Deo coaptantes, sibi in
suis affectibus immutabilem præparent mansionem.
Vnde Paulus: Crescamus in charitate, in illo qui est Ephes. 4. e
caput, ex quo totum corpus ipsi compactum est, &
connexum per omnem iuncturam, &c. Nam in il-
B lis, qui sunt vniti, & compacti in charitate, sine
omni scissura & affectionis separabilitate, Deus pacis
requiescit, &c.

Item ab omni ignominiosa subiectione sunt libe-
ri, quantum ad omnimodam seruitutis peccati eua-
cuationem. Nam Throni quamuis Deo sint subditi,
nō tamen seruiliter sunt oppressi, & tanto magis sunt
liberi, quanto ei magis sunt subiecti, cui seruire est
regnare, &c. Seruitus itaque nimis ignominiosa &
turpis est peccare. Nam qui facit peccatum, seruus Ioā. 8. d. &
est peccati, vt dicit Saluator. Deo vero subijci, & eius Rom. 6. c
iussis obtemperare, summa est libertas, & iam cum
C Christo in spiritu conregnare. Et ad Romanos: Li- Ibidem.
berati a peccato, serui facti estis iustitiæ, &c. Veri er-
go serui sunt, in quorum mentibus per malitiam re-
gnat diabolus; sed vere liberi sunt, quorum corda per
gratiam inhabitat Deus.

Item sunt Deiferi, per legis diuinæ voluntariam
supportationem. nam tunc Deū ferre dicimur, quan
do fidei suæ præceptis voluntarie subijcimur. ideo
ait Apostolus: Glorificate, & portate Deum in cor- 1. Cor. 6. d
de & corpore vestro. Tamquam ergo Throni Deum
ferimus, quando præceptorum suorum onera com-
portamus. Vnde in Canticis: Ferculum fecit sibi Sa- Cant. 3. d
D lomon, &c.

Item diuini superaduentus sunt susceptiui, & hoc
per omnimodam voluntatis cum Deo conformatio-
nem. Nam ad illos Deus sine obstaculo peruenit, vbi
contradictionem voluntatis improbe non agnoscit,
& ideo Thronum cordis oportet disponere, & apta-
re, si ipsum in nobis voluerimus habitare, quia legi-
tur in libro Sapiētiæ: Non habitabit in corpore sub- Sap. 1. a
dito peccatis. & ideo sola domus cordis est præpa-
randa & ornanda, ne forsitan ad nos declinans rece-
dat, eo quòd Thronum vel sedem paratam non in-
ueniat. in figuram huius dicitur in 4. Regum: Vir 4. Reg. 4. b
E Dei sanctus est iste qui transit per nos, faciamus er-
go ei cenaculum, & ponamus in eo lectulum, men-
sam, & sellam, & candelabrum, vt cum venerit, ma-
neat apud nos, &c.

Item Throni Angelici ab omni extremitate sunt
remoti, quia ei qui sine fine & principio est, in quo
non est reperire extremitatem, immediate sunt con-
iuncti, & hoc refertur ad virtutis mediationem, siue
virtutis existentis in medio electionem, quam viri
sancti Angelorum exemplo eligunt, & ab extremita-
te vitiorum se subtrahentes, ad virtutis medium ten-
dunt, & bonis æternis, quæ sine extremitate sunt, per
F virtutis opera se coniungunt. In medio se tenendo
proficiunt, qui per fidem & charitatem mediatori
Dei & hominum adhærendo, ab ipso per voluntatis
discrepantiam non recedunt. In medio se tenent, qui
omnibus indifferenter sine acceptione personæ, iusti-
tiā exhibent. Dicitur enim in libro Paralipomenon:
Non est apud Deum iniquitas, neque personarū ac- 2. Par. 19. b
ceptio, neque cupido munerū, &c. Et in Prouerbijs:
Accipere personā impij in iudicio, non est bonū, &c. Prou. 18. a
Hi medium non tenent, sed ad extremitatem ten-
dunt, & ideo Throni Dei non sunt. Et iterum: Mul- Prou. 19. a
ti colunt personam potentis, & amici sunt munera
tribuentis. Et Isaias: Corruit in platea veritas, & cau- Isa. 59. c
sa pauperis non potuit ingredi ad eos. Boni vero &
electi,

electi, ideo Throni Dei sunt, quia pauperibus sicut diuitibus æqualiter se exponũt. Vnde dicitur in Pro-
Prou. 29. b uerbijs: Qui in veritate iudicat pauperes, Thronus eius in æternum firmabitur, &c.

Item Throni Angelici Deo præsidenti non coacte, sed spontanee sunt subiecti, & ideo eorum ministerium potius est felicitatis, quàm necessitatis, & hoc refertur ad voluntariam electorum obedientiæ subiectionem. Coacta enim seruitia Deo non placent.
1. Cor. 9. b Vnde Paulus: Non ex necessitate, sed ex hilarita-
Psal. 53. b te, &c. Et in Psalmo: Voluntarie sacrificabo tibi, &c.
Exo. 35. c Et in Exodo: Obtulerunt mente promptissima & deuota primitias Domino, &c. In corde itaque deuoto, & ex deuotione ad obediendum prompto Dominus suauiter velut in Throno requiescit. In cuius rei
Luc. 3. e figuram Spiritus sanctus sicut columba descendit, & requieuit super caput Domini, quando Ioanni voluntarie subditus ab ipso voluit baptizari. ait enim Ioan-
Ioan. 1. d nes: Vidi Spiritum quasi columbam, de cælo descẽdentem, & manentem super eum, &c. Patet itaque ex prædictis, quia in viris sanctis & religiosis ille triplex ordo cælestis, per quandam assimilationem configuratur, ex quibus conuincitur, quòd subsequentis hierarchiæ triplex ordo, in bonis rectoribus prælatis per quandam expressam similitudinem reperitur. Nam media hierarchia cõtinet Dominationes, Virtutes, & Potestates secundum Dionysij ordinationem. Nam

A dominationes vsum dominandi edocent; Virtutes vigorem conformandi se Deo inferioribus viriliter exhibent; Potestates malitiam aduersariorum cohibent atque arcent. Istis tribus Angelorũ ordinibus, quorum nomina sonant in dominium, virtutem, & potestatem, omnis prælationis auctoritas correspondet. Nam omnis prælatio est propter tria principaliter a Domino ordinata, quia per ipsos vult Deus homines per fidẽ veritatis, & mores sanctitatis, ad Dei similitudinem reformare, vel lites rescindere, ac discordes ad concordiam reuocare, aut coercere rebelles, & malitiam reformare. Ad morum disciplinam & correctionem est instituta dignitas sacerdotalis: ad
B reformandam concordiam inter homines, & pacem conseruandam ordinata est auctoritas iudiciaria: ad malitiam coercendam, concessa est potestas sæcularis, imperialis, scilicet & regalis. Prima auctoritas est pure spiritualis, tertia est pure temporalis, sed media est mediocris, scilicet partim spiritualis, partim temporalis. Illi igitur qui præeminent in ministerio Pontificali, siue sacerdotali, assimilantur ordini Dominationum: qui vero ex officio præcellunt in auctoritate iudiciali, conformitatem habent cum ordine Virtutum: sed qui alios transcendunt in potentia sæculari, configurantur ordini Potestatum, de quibus per ordinem aliqua sunt breuiter in medium proferenda.

DE ECCLESIASTICA HIERARCHIA.

PARS SECVNDA.

De Dominationibus. *Cap. I.*

DOMINATIONES itaque dicũtur Angeli primi ordinis mediæ hierarchiæ. Sic autem secundũ
Isido. lib. 7. etymol. c. 5. Isidorum nuncupantur, quia inferioribus Angelis dominantes, eos instruunt & informant, qualiter in prælationis officio debeant subditos ad Deificam similitudinem reuocare, & sine tyrannide subditorum
Dion. de cælesti Hier. c. 8. facta liberaliter ordinare. Vnde dicit Dionysius: Nominatio Dominationum absolutam & liberam anagogen absque vlla tyrannica dissimilitudine, liberaliter seueram, & ab omni subiectione ignominiosa remotam declarat, quasi dicat: Sicut per anagogen, id est per excellentiam vniuersalem, supra alios Angelos sine subiectione eleuantur, ita per nullam tyrannidem ad depressionem aliorum inclinãtur. Quorum dominatio & liberalis est & seuera; liberalis in benignitate; seuera in potestate. & hoc proprie conuenit prælatis, qui in spiritualibus singulariter dominãtur, sicut sacerdotibus & Episcopis, qui in spirituali officio iudicantur omnibus digniores. Dicuntur itaque illi qui præsunt pure in spiritualibus dominationes: quia verum dominium est, quando superantur vitia, ac virtuosa opera in regno animæ, siue Ecclesiæ dominantur. Non autem possunt extirpari mala, vt bona efficaciter dominentur, nisi per prælatorum ministerium, quibus cælitus collata est auctoritas, vt per ipsorum officium & sacramentorum mysterium euacuentur vitia, & mores in hominibus corrigantur, &

sic subditorum mentes per morum disciplinam ad Deiformem similitudinẽ reformentur. Et ideo apud
D prælatos animarum istius Dominationis auctoritas a Domino est relicta, vt ipsis cooperantibus, peccati seruitus penitus auferatur, & vera libertas spiritus, electis mentibus per ipsorum ministerium conferatur. Vnde dicitur in libro Sapientiæ: In sapiẽtia tua *Sap. 9. a*
constituisti hominem, vt dominaretur creaturæ tuæ, quæ a te facta est, vt disponas orbem terræ in æquitate, & in directione cordis & in iustitia, &c. quasi dicat, ideo dominium homini super hominem contulisti, vt cor auersi hominis per iniustitiam, mediante iustitia, ad Deum iterato dirigatur. Recognoscãt igitur Pontifices Christi ac sacerdotes, quòd a Dominatore vniuersæ terræ receperunt supremum dominiũ, & a diebus sæculi, non solum hominibus, immo &
E Angelicis spiritibus penitus inauditum. Quia, vt dicit Bernardus, nec regibus, nec sæculi huius potesta- *Ber. in ser.*
tibus, legitur attributum, vt illud conficiat quotidie *quodam de*
consecratus in sacerdotem in altari, quod Dei Filius *cena Dom.*
diuinitatis virtute perfecit in cena paschali, vbi fuit *to. 2.*
remunerans & munus, cibans & cibus, conuiua & conuiuium, offerens & oblatum. Istud donum prælatis est collatum, non ad turpem quæstũ extorquendum, nec ad superbiendum, vel subditos qualitercũque opprimendum, sed potius ad veræ libertatis statum, per sacerdotũ officium & sacramẽtorum † my- *† forsan ministerium.*
sterium reducendum. Et hoc dicit Zacharias: Sede-
bit, & dominabitur, & erit sacerdos in solio suo, & *Zach. 6. d*
erit consilium pacis inter eos, & erunt coronæ memoriales in templo Domini. Dicuntur igitur Christi sacerdotes Dominationes, nõ quia debent dominari

in clero

in clero, vt superbiant, sed vt formam gregi ex animo se ostendant, & ad Angelorum conformitatem, verbo & exemplo promoueant subditos, & adducāt, iuxta illud Petri: Non vt dominantes in clero,&c.

1.Pet.5.a

Episcopi quomodo Dominationibus conformentur.

Illi igitur, qui plenam in spiritualibus à Domino receperunt auctoritatem, nō immerito Dominationibus conformantur, & hoc præcipue propter illa, quæ appropriata de istis Angelis recitantur. Primò propter clericalis auctoritatis libertatē. nam in hoc istorum Angelorum dignitas consistit, quòd nullius pedestris subiectionis oppressione oppressa sit, vt dicit Dionysius; & hoc quidem clero conuenit, qui libertatem non modicā, laicis omnino & pedestribus incomparabilem, a Domino recipere meruit, vt dici possit illud Psalmi: Non fecit taliter omni nationi. Vnde omnium iumentorum, & reptilium, & etiam volatilium dominatio, est vniuersaliter clericis & viris spiritualibus attributa, vt dicitur in Genesi: Dominamini piscibus & volucribus,&c. Et in Deuteronomio: Dominaberis omnibus nationibus,& nullus tibi dominabitur.

Dionys. de cælest.Hier. c.8. Ps.147.b Gen.1.d Deut.15.a

Item secundo propter præessendi modum, & dominandi qualitatem. nam Angeli illius ordinis sic inferioribus præsunt, quòd nullam tyrannicam violentiam illis, qui sibi subiecti sunt, inferunt, sed simpliciter eis in omnibus condescendunt, quod vtique clericis conuenit, vt taliter se habeant circa laicos, quòd eorum vita videatur habere conformitatem ad Angelos supradictos.

Item tertio propter ipsorum clericorum cælestem intentionem, siue intētionis puritatem. nam isti Angeli dicuntur a Dionysio sursum actiui, quia cōuersi ex suo ordine, alios inferiores conuertunt, & perfecti in se alios perficiunt, & alios ex suo lumine illuminare satagunt, & intendunt. & istud manifestum est esse Angelicum, vt illi, qui præsunt verbo & exemplo alliciant conuertendos, & perficiant perficiendos, vt sic cortina cortinam trahat, & qui audit, dicat, Veni, sicut dicitur in Apocalypsi, & in Ecclesiastico: qualis est Dominus vel rector ciuitatis, tales sunt qui habitant in ea, &c.

Dion. ibid. vbi supra prox. Apoc.ult.d Eccli.10.a

Item quarto propter officij clericalis necessariam liberalitatem. nam Angeli istius ordinis dicuntur liberales & seueri, quia benignitatem habent, & seueritatem in liberalitate; sic & prælati ordinis ecclesiastici liberales sunt in casu necessario, pariter & seueri. Liberales quidem & benigni circa humiles & prouidentes; duri vero circa reprobos & rebelles: quia quos non possunt censura Ecclesiastica reducere ad veritatem vitæ per benignitatem, nituntur reducere per seueritatem. Sic legitur Apostolus fecisse ad Titum, & ad Timotheum, cum dixit: Increpa obsecra, &c.

2.Tim.4.a

Item quinto propter quandam vitæ & morum sæcularium disparitatem; quia sicut dicuntur Angeli Dominationum, omni scilicet dissimilitudine segregati, quia nihil indecens, nihil inhonestum diuinæ similitudini contrarium in Angelis illius ordinis inuenitur, & hoc vtique Angelicæ puritati consonum est, vt qui alios tangunt, & alijs corrigendo dominātur, nō subiaceant vitijs, quibus verborum morsibus aduersantur, sicut faciunt illi: Qui prædicant non furandum, furantur: & qui dicunt non mœchandum, mœchantur, vt dicit Apostolus. De quibus etiam Isaias: Audite illusores, qui dominamini super populum meum. Tales sunt hypocritæ, qui multa dicunt & imponunt alijs, & suum digitum non apponunt. Qui vtique illusores sunt, quia decipiunt, quibus adulantur, iuxta illud Isaiæ: Popule meus, qui te beatum dicunt, &c.

Rom.2.c Isa.28.d Isa.3.c

Item sexto propter status Potestatum dominabilitatem. nam illi veri sunt Domini, qui ita dominātur alijs, quòd sunt etiam Domini propriæ voluntatis, sicut de istis Angelis dicit Dionysius, quòd sunt veram dominationem indesinenter desiderantes: quod vtique istis congruit, qui ita alijs præsunt, quòd propriæ conscientiæ dominium non omittunt, de quibus dicitur in Prouerbijs: Melior est patiens, viro forti; & qui dominatur,&c. Nequaquam enim sunt reputandi dominatores hominum aliorum, qui serui sunt vitiorum. dicitur enim in Genesi: Sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius. Et alibi: Sub potestate viri eris, & ipse dominabitur tui.

Dion. ibid. Prou.16.d Gen.4.b Gen.3.c

Item septimo propter fixam & stabilē affectus immutabilitatem, sicut dicitur de Dominationibus, & ad nullum vane apparens, sed ad vere existens totaliter sunt conuersi, quia ad nullum inane, & transitorium se conuertunt, sed semper illum, qui verus est, Deum, scilicet aspiciunt, & sibi in omnibus placere concupiscunt. Non igitur clericis conuenit vanitates & insanias mundi falsas aspicere, qui Dominatori vero semper debent assistere, & dominatorum, vel dominationum nomen, vel officium se æstimant obtinere. Ideo dicit Tobias: Numquam in tuo sensu superbiam dominari permitte, &c.

Tob.4.c

Patet igitur, quòd dignitas clericalis, quæ in sua radice considerata, est penitus spiritualis, merito est cōsona ordini Dominationis, quæ sic præcedit alios inferiores ordines, quòd illos illuminat, perficit, & purgat, & tamen ab illis non illuminatur, nec perficitur, nec purgatur; quia sicut spiritus dignitate, & officio præcellit corpus, sic potestas spiritualis dignior est, quàm sæcularis: & ideo bene sortitur nomen Dominationis. Vnde regalis potestas subiacet potestati, & auctoritati spirituali, sicut in prima Canonica Petri, dicitur: Vos estis gens sancta, regale sacerdotium,&c. Nam temporale regnum velut quoddam adiectum, subiacet sacerdotio in nouo testamento, sed in veteri testamento, sacerdotium subsuit regno. Vnde dicitur in Exodo: Elegi vos in populum peculiarem, in sacerdotale regnum,&c. vbi regnum ponitur substantiue, sed sacerdotium adiectiue, & ideo reges tūc poterant amouere ab officio summos sacerdotes, sicut Salomon amouit Abiathar. Iam vero possunt Sacerdotes & Pōtifices ex causa amouere Reges, & deponere Imperatores, sicut sæpius accidit & visum est quando, scilicet eorum malitia hoc exigit, & reipublicæ necessitas sic requirit. Summus vero pontifex penes quem prima in terris residet auctoritas, non a Rege, non a Principe sæculari, nō ab homine iudicatur, sed solius Dei iudicio reseruatur. Spiritualis enim homo iudicat omnia & a nemine, nisi a solo Deo iudicatur. Sed vt possint tales personæ liberius spiritualibus vacare, vt nunc per verbi vitæ prædicationē, nunc vero per sacramentorū ministrationem populum sibi subditum ad Deiformem similitudinē reformare, necesse fuit, alios assumere in partē sollicitudinis, qui in diuersis negotijs & causis eis assisterent, & onus eorū supportarent. Temporalia enim spiritualibus sunt annexa, & de facili spirituale officiū impedirent, nisi causas & lites ex tēporalibus orientes, aliqui per iustitiam deciderent, & definirent. Ideo dixit Iethro ad Moysen: Vltra vires est negotiū; solus sustinere non poteris, esto tu populo in his, quæ ad Deū pertinent, vt referas quæ dicuntur, ad Deum, ostendasq. cærimonias, & ritum colendi Deum, viamq. per quam ingredi debeant, & opus, quod facere debeant. Prouide ergo viros potentes & timentes Deū, in quibus sit veritas & oderint auaritiam, & constitue ex eis, qui iudicent populum in omni tempore, leuiusq. tibi sit, partito in alios onere. Et tales sunt decani, præpositi, archidiaconi, & quicumque iudices, siue ordinarij, siue delegati, qui lites sopiunt, & decidentes causas, discordes ad concordiam reuocant, & reducunt, & tales sua officia prouide, & viriliter exequentes, conformitatem habent cum ordine Virtutum, qui sequitur ordinem Dominationum. nam sine virtute non potest tale expediri officium.

1.Pet.2.b Exo.19.a 3.Reg.2.d 1.Cor.2.d Exo.18.c

De

De Virtutibus. Cap. II.

VIrtutes itaque dicuntur Angeli secundi ordinis mediæ Hierarchiæ, qui sic vocātur, vt dicit Dionysius, [*Dionys. de cælest. Hier. c.8.*] propter fortem & immutabilem virilitatem, ad susceptionem diuinarum illuminationum, nullatenus infirmam, sed viriliter in Dei imitationem reductam, Deiformem morum non derelinquentem, sed firmiter ferentem in superessentialem, & potentificam virtutē Deiformiter prouenientem. Hæc omnia figuratiue intellecta, sunt ad illos, qui iudicandi recipiunt potestatem, referenda. Nam vt pax & concordia in Christi Ecclesia habeatur, iustitia a Domino est ordinata. Iustitia enim & pax seinuicem concomitantur. nam dicit Psalmista: [*Psal.71.a*] Suscipient montes pacem populo, & colles iustitiam: quia non esset pax in montibus, idest in superbis hominibus; nisi esset iustitia in collibus, idest in bonis, & humilibus prælatis ac iudicibus, in quibus virilitas siue virtuositas Angelica requiritur, vt nec benedictione, nec maledictione a rectitudine iustitiæ moueantur, sicut de Dauid, de quo in secundo Regum: [*2.Reg.14.d*] Tu autem Domine mi rex es sicut Angelus Dei, qui nec maledictione, nec benedictione mouetur. Fortis igitur, & virilis debet esse iudex, ne timore, odio, vel amore a vigore iustitiæ deflectatur. Ideo datur consilium in Ecclesiastico: [*Eccli.7.a*] Noli quærere fieri iudex, nisi virtute valeas irrumpere iniquitates, ne forte expauescas faciem potentis. Et in Sapientia: [*Sap.6.a*] Audite reges & iudices, qui iudicatis terrā, vobis data est virtus ab Altissimo, &c. Et iterum in Ecclesiastico: [*Eccli.44.a*] Homines diuites in virtute, pulchritudinis studium habentes, pacificantes in domibus suis. Sunt igitur Virtutes quoad virilem iustitiæ executionem, vt dicitur in Psalmo: [*Psal.30.d*] Viriliter agite.

Item propter virtuosam iustitiæ defensionē. nam dicitur in Ecclesiastico, [*Eccli.4.d*] Pro iustitia agonizare, & vsque ad mortem certa pro iustitia, &c. Nam quando subditi vident prælatos pusillanimes, & trepidos, de facili perterrentur, vt dicitur in Zacharia: [*Zach.13.c*] Percutiam pastorem, &c. Hieronymus; Hunc scito nullum esse Christianum, qui nec metuit, nec cōcupiscit, ideo dicitur in Ezechiele: [*Ezec.3.b*] Vt adamantem & silicem posuit te, ne timeas eos, &c. In silice duro, & adamante solido, & omnis ferri attractiuo, significatur iudicis constantia, & fortitudo, cui semper associanda est patientiæ mansuetudo, quæ quandoque attrahit etiā in malitia obstinatos. Viriliter igitur dicuntur viri Angelici Virtutum cælestium imitatores esse iustitiæ propugnatores, ne dici possit illud Ezechielis: [*Ezec.13.a*] Non ascēdistis ex aduerso nec opposuistis, vos &c.

Item Virtutibus cæli comparantur, propter diuinæ sapientiæ imitationem, quam semper debent iudices in suis sententijs præ oculis retinere. Humana enim iustitia diuinam debet prout est possibile imitari, & ne erret per ignorantiam diuino lumine illustrari, ideo dicitur in libro Sapientiæ: [*Sap.6.d*] Diligite lumen sapiētiæ qui præestis populis, &c. ne dicatur illud Hieremiæ: [*Hier.5.a*] Forsitan pauperes & stulti ignorant viam Domini, & iudiciū Dei sui. Ibo igitur, &c. Et Isaias: [*Isa.56.d*] Nescierunt saturitatem, ipsi pastores ignorauerunt intelligentiam. & ideo dicitur de Virtutibus, quòd viriliter per susceptionem illuminationum reducuntur ad Dei imitationem. Nam qui a Deo illuminantur, sine offendiculo ipsius iustitiam exequuntur. & hoc est quod dicit Psalmista: [*Psal.88.c*] Domine in lumine vultus tui ambulabunt, & in iustitia tua exaltabuntur.

Item propter celerem causæ pauperum determinationem. nam vera iustitia cum fuerit nota iudici, non est ab executione retardanda, immo statim definienda, & promulganda; & hoc præcipue in causis pauperum, quarū dilatio eis multipliciter est nociua. & ideo dicitur, quòd virtutes Deiformem motū non derelinquūt, quia virtuosi iudices cognita causa pau- A peris iudicare non differunt, sicut nec Deus, de quo dicitur: Dominus nō elongabit, sed iudicabit iustos, [*Eccli.35.d*] & faciet iudicium, & fortissimus non habebit in illis patientiam, &c. Nam sine moræ dispendio sunt innocentes absoluendi, rei vero puniendi.

Item per voluntariam auaritiæ fugam, & munerū declinationem. nam munerum cupiditas multū solet eneruare vires iudiciorū, ideo præcipitur in Exodo: [*Exo.23.b*] Non accipies munera, quæ excæcant etiam prudentes, & subuertunt verba iustorum. Et in Deuteronomio: [*Deut.16.d*] Non accipies personam neque munera, quia excæcant, &c. & ideo eis congruit, quod dicitur B de Virtutibus, quòd ad potētificam & superessentialem virtutē perueniunt, idest in suis motibus, & operibus, solum Deum & non proprium commodum attendunt: sic virtuosi iudices & prælati nihil faciunt propter lucrum, sed omnia peragunt propter Deum: quia non hominum est iudicium, sed diuinū, vt patet in 2. Paralipomenon: [*2.Par.19.b*] Videte, inquit, quid faciatis. non enim hominum exercetis iudicium, sed Dei, &c.

Item propter celerem & virilem oppressorū liberationem. nam iudex virtuosus innocenter oppressos viriliter eripit, & facienti iniuriā, totis viribus se opponit. Prælati enim & iudices Angeli sunt, & Angelorum officiū gerunt, quorum ministeriū est dæmones C coercere a violentia, & ab obsessis corporibus viriliter remouere, iuxta illud Tobiæ: [*Tob.8.a*] Apprehēdit Raphael dæmonium, &c. Et in Daniele: [*Dan.6.f*] Misit Deus Angelum suum, & cōclusit ora leonum, &c. Tamquā dæmones sunt crudeles, impij, tyranni, innocētum, & pauperum oppressores, de quibus Isaias: [*Isa.19.a*] Dabo eos in manus dominorū crudelium, &c. Et Hieremias: [*Hiere.6.f*] Crudelis est, & non miserebitur. & ideo virtuosum est talium insolētiam reprimere, & vi oppressos per iustitiam liberare. Vnde in Prouerbijs: [*Prou.24.a*] Erue eos qui ducuntur ad mortē. Quòd si dixeris; Vires mihi nō suppetunt, &c. Et Iob: [*Iob 29.b*] Eo quòd liberassem pauperē vo- D ciferantem, & pupillū cui nō erat adiutor, conterebā molas iniqui, & de faucibus illius, &c. Et in 1. Regū: [*1.Reg.17.e*] Pascebat seruus tuus gregē patris sui, & veniebat leo vel vrsus, & tollebat arietem de grege, & persequebar illos, & percutiebam, & eruebam de ore eorum, &c. & ideo dicitur in Isaia: [*Isa.1.e*] Iudicate pupillo, subuenite oppresso. Itē propter alienæ famæ, vel pecuniæ ablatæ, & debitæ, vel subtractæ plenariam restitutionē, & in hoc assimilatur eorum officium ministerio Virtutum, quia per Angelos illius ordinis fiūt miracula & membra corporis a suis vsibus depauperata, & depra- E uata, in statum pristinum restaurantur. Et hoc cōuenit iudicibus & prælatis, famam proximi iniuste læsam, & possessionem, vel pecuniam vi ablatam, integre restaurare per sententiam, & ipsos læsores ad satisfactionem compellere, & emendam. Et hoc figuratur in libro Regum: [*1.Reg.30.e*] Eruit Dauid omnia quæ tulerant Amalechitæ, nec defuit quidquam de spolijs, sed omnia quæcumque rapuerant, retulit, & reduxit. Et alibi: [*2.Reg.12.b*] Ouem reddet in quadruplū, &c. Sic Salomon, [*3.Reg.3.d*] audita causa duarum mulierū super raptu pueri, reddidit infantem matri suæ. Et tantum de Ecclesiasticis.

F *De Potestatibus.* Cap. III.

SIcut autem prælati spirituales, & iudices in suis officijs conformitatem habent ad Dominationes, & Virtutes; sic Reges, & Principes sæculares cælestes [*Principes sæculares Potestatib⁹ cōparātur.*] debent imitari Potestates. Nam Potestates dicuntur Angeli, quorum potentia speciali aduersæ potestates coercentur, ne tantum lædant, quantum desiderant. Vnde dicit Dionysius: [*Dion. de cælesti Hier. c.8.*] Sanctarum Potestatū cognominatio, docet potentem, & bene ornatam, & inconfusam circa diuinas susceptiones ordinationem, non tyrannice inferiora virtute potestatiua præcipitantē, sed potenter in diuina reducentem, & ad potentificā causalem potentiam, quantum fas est, assimilantem,

&ad

&c ad Deum, qui princeps est omnis potestatis, secun- A
dum hierarchicam dispositionem inferiora conuer-
tentem, diuinam, & lucentem potentiam in inferio-
ribus resplendere facientem, &c. Vnde Angeli illius
ordinis, refrenant, & coercent omnes, hierarchicam
prælationis & subiectionis ordinationē impedientes.
Vnde prælationis potestatem a subditis contemni nō
permittunt, & subditos per violentiam ab iniquis do
minis opprimi non sinunt: immo omni iniuriæ isto-
rum, & illorum obuiant potentissime, & resistunt. In
his omnino debent Reges & Principes sæculares, san
ctas, & cælestes intueri Potestates, scilicet vt sapiēter
regant, ordinate viuant, & potenter malū reprimant B
& vindicent, innocentibus parcant, & iniuriam fieri
personis miseris non permittant, vt etiam de suscepta
potestate non superbiant, sed potius humilibus cōde-
scendant. Istæ conditiones in habentibus potestatem
requiruntur, quia huiusmodi Reges & Principes a
Deo recepisse potestatem huiusmodi dinoscuntur.

Ordinata igitur erit Potestas sæcularis, & secundū
similitudinem cælestium Potestatū disposita, si in po-
testate constituti fuerint sapientes, scilicet non secun-
dum voluntatis impetum, sed secundum rationis gu-
bernaculum in singulis procedentes, sicut dicitur in
Prou.1.a Prouerbijs: Audiens sapiens, sapientior erit, & intel- C
ligēs gubernacula possidebit. Ideo Salomon in prin-
cipio regni sui petiuit sapientiam, dicens: Domine
3.Reg.3.b Deus tu me fecisti regnare pro patre meo, & ego sum
puer paruulus, ignorans egressum, & introitum meū.
Da ergo seruo tuo cor docile, vt possit iudicare popu
lum tuum, & discernere inter bonum & malum, &c.
Sicut enim nec in spirituali iurisdictione, sic nec in
temporali, sine sapientia, & discretione est agendum.
Deut.17.d Ideo præcipitur in Deuteronomio: Cū sederit Rex
in solio regni sui, faciet sibi describi Deuteronomij
verba, & accipiat exemplar a Sacerdotibus Leuiticæ
tribus, & habebit secum, &c. Ideo prouectæ ætatis D
homines & senes, solebāt eligi in Principes & in Re-
Iob 12.b ges, quia non in pueris, sed in antiquis sapientia re-
3.Reg.12. peritur. Propter hoc Roboam perdidit regnum, quia
iuuenis existens, derelicto consilio seniorum, iuue-
num consilio acquieuit. Ideo dicit Ecclesiastes: Væ
Eccls.10.c terræ cuius Rex est puer, &c.

Item similes sunt Potestatibus cælestibus, si ornati
moribus, vitam bonam & innocentem subditis osten
dant. Nihil enim prodest vestiri purpura, diademate
insigniri, gemmis lucentibus splendere, & moribus
incompositis sordescere & fœtere. Ideo dicūtur Po
testates bene ornatam & inconfusam accepisse a Do- E
mino potestatem. nam, sicut dicit Poeta:

Virtus non quæritur extra.
Non eget exterius, qui moribus intus abundat,
Nobilitas sola est, animum quæ moribus ornat.

Dominus itaque non attendit in potentibus mundi,
vel carnis nobilitatem, siue corporis, siue habitus ve-
nustatem; sed nobilitatem morum, & cōscientiæ pu-
ritatem. & hoc est, quòd dicitur in 1. Regum: Non
1.Reg.16.b respicias vultum, neque altitudinē staturæ eius, quo-
niam abieci eum, neque iuxta intuitum hominis ego
video, &c.

Item Potestatibus sunt similes, quia amore iustitiæ F
animati, omnem malitiam sunt in reprobis vindican-
tes, & pacem perturbantes publicam persequentes, si-
1.Mac.3.a cut de Iuda dicitur: Persecutus est iniquos perscrutās
eos, qui populum conturbabant, & succendit eos flā-
mis, &c. Est enim potestas Regum, & Principum in-
ter homines a Domino ordinata, vt ipsorum metu
malorum audacia refrenetur, quæ quidem tātum in-
ualesceret, quòd si nō resisteret potestas publica, etiā
humana societas penitus dissiparetur. Ideo dicitur:
Rom.13.a Omnis anima sublimioribus Potestatibus subdita
1.Mac.3.g sit, &c. Et in primo Machabæorum: Accingimini &
estote filij potentes, & estote parati, quia melius est
Exo.18.d mori, &c. Ideo etiam dicitur in Exodo: Elige de om-
ni plebe viros potentes, &c. Et in Psalmis: Super fe- Psal.44.a
mur tuum potentissime.

Item vere sunt Potestates, qui non tyrannica cru-
delitate, sed potius humana, immo Angelica benigni-
tate subditos regunt, & custodiunt innocentes. Vnde
dicitur in Esther: Cum pluribus gentibus imperarē, Esth.13.a
& vniuersum orbem meæ ditioni subiugassem, nolui
nequaquam abuti potentiæ magnitudine, sed cum
clementia, & lenitate gubernare subiectos, vt absque
terrore vitam transigentes, optata pace fruerentur.
& ideo de Potestatibus dicitur, quod nihil ab eis ty-
rannice perficitur, sed omnia cum mansuetudine
peraguntur.

Item Potestates sunt, qui seipsos considerant, & de
suscepta potestate non superbiunt, immo quanto vi-
dentur alijs esse magis auctoritate, & potentia tran-
scendentes, tanto abundantiori humilitate sunt alijs
condescēdentes, sicut dicitur in Ecclesiastico: Quāto Eccli.3.c
maior es, tanto plus te humilia in omnibus, sicut ipse
Dei Filius, qui omnibus præfuit, omnium potentissi-
mus se in omnibus exhibuit infirmiorem, malens po-
tius per humilitatis mansuetudinem, quàm per pote-
statis fortitudinem, mundum miserum perducere ad
salutem. Vnde dicitur in Psalmis: Non in fortitudi- Psal.146.b
ne equi, &c. Ille igitur potentissimis, & supernis spi-
ritibus est similior, qui alios benigne regendo est hu-
milior. sicut dicitur in Daniele: Cognoscant viuētes, Dan.4.c
quia dominabitur excelsus in regno hominum, & hu
millimum hominem constituet super eum. Et in Ec-
clesiastico: In manu Dei potestas terræ. Eccli.10.a

Item pacem generalis Ecclesiæ sunt potentissimè
procurantes, nam tanta subeunt mala hominū, quòd
nequaquam Dei Ecclesia in pace conquiescit, nisi po-
tentifica Regum & Principum prouidentia subueni-
ret. Vnde 2. Machabæorū: Videbat sine prouidentia 2.Mac.4.a
regali impossibile dari pacem rebus, nec Simonem
posse cessare a stultitia sua, &c. Et ideo recognoscere
debent Principes sæculares, quòd idcirco gladium
portant, vt per auctoritatem, & potestatem illis con-
cessam, pax Ecclesiæ vniuersaliter tueatur, & humana
audacia metu potentiæ Principum restringatur. Vn-
de Paulus: Vis non timere potestatem? bonum fac, Rom.13.a
& habebis laudem, &c.

Item lucentem Dei potentiā sunt in istis inferiori-
bus resplendere facientes, sicut de Potestatibus dicit
Dionysius, quia sicut in eis relucet diuina bonitas, & Dionysius.
veritas, & potestas, mediātibus Angelis superioribus,
ita Potestates Angelos inferiores reducunt ad cōsimi-
les gratiæ, & gloriæ participationes. Tales vtique de-
bent esse huius mundi Potestates, vt nunc per iustitiā
& seueritatem, nunc vero per clementiā & benignita-
tem, populū simplicem ad Dei reducant cognitionē,
& potentes ad inuiolabilē legum diuinæ iustitiæ ob-
seruationē. Ideo dicitur in Ecclesiastico: Dominan- Eccli.44.a
tes in potestatibus suis, homines magna virtute &
prudentia præditi. Et in Psalmis: Fecit Solē in pote- Psal.135.a
statē diei, Lunam, & stellas in potestatē noctis, quasi
dicat, Sicut Sol potestate illuminat & perficit diem,
Luna vero decorat noctē; sic boni prælati ad modū
Solis, per exempla benignitatis, & clementię alliciunt
ad amorem, & per rigorem iustitiæ formidinē incu-
tiunt & terrorem. Per timorem quidē a tenebrosis
operibus reuocant, sed per clementiam & amorē ad
bonum prouocant, exhilarant, & confortant. Vnde
dicitur in Prouerbijs: Sicut fremitus leonis, ita & Re- Prou.19.b
gis ira: & sicut ros super herbā, ita hilaritas eius. Me-
rito igitur nomine Potestatum, intelliguntur Reges,
& Principes, siue Domini sæculariū & mundanorū,
quibus est obediēdum in his, quæ ad suum pertinent
Principatum, vt patet per Apostolū Paulum, qui di-
cit: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdi- Rom.13.a
ta sit, &c. Et Petrus in 1. Canonica dicit: Serui, sub- 1.Pet.2.c
diti estote in omni timore dominis, &c. Et in eodem:
Siue Regi tamquam præcellenti, &c.

DE ECCLESIASTICA HIERARCHIA.

PARS TERTIA.

De Principatibus. Cap. I.

Dionys. de cœl. Hier. c. 9. VLTIMA Hierarchia secundum Dionysium, continet Principatus, Archangelos, & Angelos: & hi tres ordines referuntur ad statum subiectionis, sicut præcedentes tres respiciunt statum prælationis. In subditis autem tria considerantur, scilicet obedientia respectu Dei & prælati, & vitæ innocentia respectu sui, & misericordia respectu proximi, vt sic viuant iusti quoad Deum, & prælatis eius exhibendo obedientiam debitam & reuerentiam; sobrie quoad se, innocenter viuendo, & conseruando vitæ munditiam; & pie quoad proximum, ei liberaliter subueniendo, & impartiendo misericordiam. Vnde qui maiorum suorum imperio humiliter acquiescunt, Principatibus configurantur, qui vero vitę continentiam seruant, & innocenter viuunt, Archangelis assimilantur: sed illi, qui operibus pietatis, & eleemosynæ sua peccata redimunt, & indigentibus liberaliter subueniũt, Angelos imitantur. Subditi igitur humiles & vere obedientes Principatibus, continentes siue innocentes Archangelis, misericordes & pœnitentes Angelis comparantur.

Isidorus. li. 7. etym. c. 5 Principatus autem dicuntur Angeli, vt dicit Isidorus, qui præ ceteris possident donum reuerentiæ. Vnde eorum ministerium est docere homines, exhibere vnicuique reuerentiam secundum gradum suum: vt sicut Dominationũ subsidio superiores in onere regiminis adiuuantur, ita subditi sanctorum Principatuum præsidio, ad obediẽdum suis superioribus prouocentur. *Dionysius vbi supra.* De istis quidem dicit Dionysius: Sancti Principatus ad principalem Principatum Deiformiter sunt motiui & inferiorum ordinatione sancta & conuenienti reductiui, & ad superprincipalem omnis Principatus principem totaliter conuersiui, & ordinationis eius manifeste ostensiui, &c. Istis igitur Angelis similes sunt vere obedientes, per voluntariæ rei imperatæ adimpletionem, vt scilicet sicut desiderant sibi præesse sine tyrannide & oppressione, ita libenti animo, pro bono obedientiæ sciant & velint subesse, sine rebellione animi & voluntatis contradictione. Nam sicut tyrannica superiorum oppressio prælationis iura violat; ita subditorum insolentia obedientiæ principatum destruit & eneruat. Qui ergo suis maioribus humiliter obtemperant, per donum reuerentiæ in se Principatuum ordinem repræsentant. *Iud. 5. b* Vnde dicitur in libro Iudicũ: Cor meum diligit principes Israel: qui voluntarie vos obtulistis discrimini, benedicite Domino, &c.

Rom. 13. b Item secundo per debitam reuerentiæ exhibitionem, quia cui honorem, honorem; cui timorem, timorem, vt dicit Apostolus, in flexione, in assurrectione. *Leuit. 19. f* & vt dicitur in Leuitico: Coram cano capite surge, &c. *Iob 29 b* De his omnibus dicitur in libro Iob: Senes assurgentes stabant, Principes cessabant loqui, & digitum superponebant ori suo, vocem suam cohibebant Duces, &c.

Item tertio per humilem diuinæ potestatis recognitionem: quia dum suis superioribus obediunt, Dei potestatẽ in illis quibus obtemperant, recognoscunt. Vnde homini non obediunt, sed potius Deo, quem in homine considerant, & attendunt. Vnde Alexander Macedo redargutus a suis Principibus, quòd sũmum sacerdotem Iudæorum, sicut Principem adorasset, respondit: quia non hominem adorasset, sed Deum in homine, qui sibi in tali effigie in somnis apparuisset, & totius orbis principatum sibi promisisset. *Ioseph. Antiq. Iudai. li. 11. c. 8.* Et ideo non est attendendus homo, qui præcipit & imperat; sed Deus, qui præcipientium corda inhabitat, & legem obedientiæ ipsis mediantibus præcipit & demandat. Et Paulus: Serui, obedite per omnia dominis vestris, non ad oculum seruientes quasi placentes hominibus, sed in simplicitate cordis amantes Deum. *Coloss. 3. d* quod facitis, ex animo operamini sicut Domino, & non sicut hominibus. Et alibi: Nõ ego præcipio, sed in me Dominus. *1. Cor. 7. b* Et iterũ: An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Christus? *2. Cor. 13. a* Homo igitur non est nisi organum, per quod Deus loquitur. hoc patet in Exodo, vbi dicitur: Ego veniam ad te in caligine nubis, vt audiat me populus loquentem ad te, & credat tibi in perpetuum. *Exo. 19. b* Et ideo non homini facit iniuriam, qui non obedit, sed Deo cuius ordinationi resistit, sicut dicit Apostolus. *Rom. 13. a* Sicut ergo Principatus mediantibus superioribus ordinibus, ad obediendum summo Principi, donum reuerẽtiæ recipiunt, & idem donum ad reducẽdos inferiores per obedientiæ legem eis communicant, & transfundũt; sic homines qui Principatibus sunt conformes, mediantibus suis superioribus, ad superprincipem omnis Potestatis, scilicet ad Deum totaliter conuertuntur, & ipsius imperio humerum subijcientes, ad dignitatem Principatuum & Angelorum consortium obedientiæ merito reducuntur. Vnde dicit Isaias: Factus est principatus super humerum eius, &c. *Isa. 9. b*

Item quarto propter libertatis veræ acquisitionẽ. nullus enim vere liber esse poterit, qui non secũdum Principatuum assimilationem, obedientiæ legibus penitus se subiecerit. Nam qui vere obediens esset, omnem creaturam sibi subijcibilem inueniret. Omnis enim creatura, vt dicit Augustinus, homini obediret, si simpliciter Creatoris imperio obediret, immo ipse Deus nihil penitus subtraheret ab hominis obedientia, si se non subtraheret a diuina. Et hoc patet, quia quamdiu antiqui suis præceptis simpliciter & præcise obediebant, etiam Deum obedire humanis iussionibus versa vicissitudine sentiebant, vt patet in Iosue. *Iosue 10. c* Non fuit post vel ante tam longa dies, obediente Deo voci hominis & pugnante pro Israel. Vnde patet, quòd qui vere est obediens, summum Principem Deum sibi subijcit, & habere conformitatem cum summis Principibus se ostendit.

Item quinto, subditi & in subiectionis statu constituti, configurantur ordini Principatuum, propter suorum superiorum modestam supportationẽ: quia si subditi spiritu superbiæ inflati, prælatorum officio resisterẽt, modis omnibus spiritualem Ecclesiæ principatum impedirent. Et ideo in officio prælationis

constitutis, non est leuiter derogandum, nec eis faci- A
liter detrahendum, quia hoc omnino cõtrariatur of-
Exo.22.d ficio Principatus: ideo dicitur in Exodo: Dijs nõ de-
trahes, & Principi pópuli tui nõ maledices. Et in Pro-
Prou.16.d uerbijs: Verbosus dissipat Principes. Et ideo sicut
non decet subditum obloqui prælato; sic non expe-
dit ipsum maiorem, de facili adhibere fidem, quan-
do sinistra vel detractoria dicuntur de subdito seu
Prou.29.b ministro. Dicitur enim in Prouerbijs: Princeps qui
libenter audit verba mendacij, omnes ministros ha-
bet impios, &c.

Item sexto propter expressam diuinæ dilectionis
ostensionem. de Principatibus enim dicitur, quòd B
sunt supersubstantialis ordinationis manifeste osten-
siui, idest, ordinatæ dilectionis. Nam superiores or-
dines, quibus mediantibus suas recipiunt illumina-
tiones, singulari modo diligunt, & in signum amoris,
inferiores Angelos ad superiorum conformitatem
ordinatissime promouent & reducunt. & hoc con-
uenit bonis subditis, vt suis prælatis obediant, vt Do-
mino Deo, & eisdem non ex timore, sed ex amore,
reuerentiam, & honorem exhibeant, & impendant.
Eccli.3.a Vnde Sapiens in Ecclesiastico: Filij sapientiæ eccle-
sia iustorum, & natio eorum obedientia & dilectio.
Heb.vlt.c Et Apostolus: Obedite præpositis vestris, & subia- C
cete eis: ipsi enim peruigilãt quasi rationem pro ani-
mabus vestris reddituri, vt cum gaudio hoc faciant,
Eccli.25.b & nõ gementes, &c. Item Ecclesiasticus: Timor Do-
mini, initium est dilectionis. Talis timor reuerentiæ
debetur prælatis & non seruis. De quo dicitur ab eo-
Rom.13.a dem Apostolo: Vis non timere potestatem, &c. Vn-
de tales, qui suos diligunt prælatos, a Domino versa
vice singulariter diligi promerẽtur: sicut etiã patet in
Eccli.4.b Ecclesiastico: Eris tu velut filius Altissimi obediẽs,
& miserebitur tui magis quàm mater. Et in libro Iu-
Iudic.5.b dicum: Anima mea diligit Principes Israel, &c.

Item septimo propter voluntariam correctionis D
susceptionem. Nam qui Angelicis Principatibus in
vita & in moribus assimilãtur, libenter sustinent cor-
rectionem, & correcti, non ad iram vel odium pro-
uocantur. Quidquid enim Dominationes & Pote-
states Principatibus influunt, vel infundunt, hoc be-
nigno affectu Principatus recipiunt, & admittunt.
Eccli.2.a Nam habetur in Ecclesiastico: Quidquid tibi appli-
catum fuerit accipe, & in dolore sustine, & in humi-
litate tua patiẽtiam habe, &c. Nam correctio siue di-
sciplina est animæ medicina; quæ & si ad tẽpus vul-
nus mordeat, tamen sanat. Et ideo prudens nõ odit
medentem, immo diligit & sustinet corrigentem. E
Prou.28.d Ideo dicitur in Prouerbijs: Qui corripit hominem,
gratiam postea inueniet apud eum, magis quam ille,
qui per linguæ blandimenta decipit. Et Iob: In-
Iob 5.c crepationem Domini ne oderis, quia ipse vulnerat &
medetur, &c. Ex quo patet, quòd homines asperi &
amari, qui nolunt corripi, non possunt sanari. Vnde
Prou.29.a dicitur iterum in Prouerbijs: Homini qui dura cer-
uice se corripientem contemnit, repentinus ei super-
ueniet interitus, & sanitas eum non sequetur. Et
Amos 5.c Amos: Oderunt in porta corripientem, & perfecte
loquentem abominati sunt, &c. Stulti sunt tales,
qui obloquuntur, & murmurant contra disciplinam. F
Isa.32.a Dicit enim Isaias: Stultus stulta loquetur, scilicet
murmurando contra prælatos, & corripientibus se
detrahendo. Et sequitur: Princeps vero, ea quæ di-
gna sunt Principe cogitabit, &c. Quod vtique facit,
qui cogitatum suum sic disponit, & ordinat, vt om-
nia velit sustinere patienter, & corrigenti nõ resistat.
Iob 6.b Talis princeps fuit Iob, quando dixit: Hæc sit con-
solatio mea, vt affligens me dolore non parcat.

De Archangelis. Cap. II.

IN subditis vero non solum exigitur obedientia re-
spectu prælati, immo & vitæ munditia, & innocen-
tia respectu sui. Mundos enim & immaculatos sub-
ditos & ministros requirit Dominus, similiter & præ-
latus. Vnde Psalmista: Ambulans in via immacula- *Ps.100.b*
ta, hic mihi ministrabat, &c. Tales fuerunt pueri Da-
uid, vt patet in 1. Regum: Si mundi sunt pueri a mu- *1.Reg.21.a*
lieribus, manducent. Et respondit Dauid: Continui-
mus nos, & vasa puerorum sancta sunt. Exigitur au-
tem in eis triplex munditia, scilicet munditia cordis.
nam beati mundo corde, &c. dicitur in Matthæo. & *Matt.5.a*
in Prouerbijs: Qui diligit cordis munditiam, &c. *Prou.22.b*
Item munditia oris in Iob: Hæc passus sum absque *Iob 16.d*
iniquitate manus meæ, cum haberẽ mundas ad Deũ
preces. ideo Angelus legitur mundasse labia Isaiæ. *Isa.6.c*
Item munditia corporis, de qua Isaias: Mundamini *Isa.52.c*
qui fertis vasa Domini. Et Iob: Si mundus & rectus *Iob 8.b*
incesseris. Et Paulus: Vt mundaret sibi populum ac- *Tit.2.d*
ceptabilem, &c. Et item: Mũdemus nos ab inquina- *2.Cor.7.a*
mento carnis & spiritus, perficientes sanctificationẽ.
Sic sanctificati & mundi assimilantur sanctis Archan
gelis, qui Principatibus immediatius sociãtur. & Ar-
changelus ad Virginem est transmissus, vt per hoc
ostenderetur, quòd magna est cõuenientia inter vir-
gineam castitatem, & Archangelicam dignitatem.

Dicuntur autem Archangeli, qui ad nũcianda ma- *Archangeli qui dicãtur*
iora, a summo Principe transmittũtur, qui inter An-
gelos inferioris ordinis Principatũ habere dignoscũ-
tur, qui a Principatibus accipiũt illuminationes, quas
postea Angelis manifestant. Et ideo dicit Dionysius, *Dion. de cælesti Hier. c.9.*
quòd ordo Angelorum communicat cum Principa-
tibus, & ordinibus superioribus, quantum ad susce-
ptionem illuminationum, & sui ad superprincipale
principium conuersionem: communicat etiam cum
inferioribus, per ipsorum ad Deum reductionem.
Nam vniri Deo, mediantibus alijs ordinibus supe-
rioribus per amorem, Angelos inferioris ordinis, &
homines, nituntur vnire Deo, quemadmodum & ipsi
sunt vniti, & ideo vnificam & simplificam dicuntur
habere virtutem. Vnde status continentium merito
comparatur ordini Archangelorũ, qui per vitæ mun-
ditiam, merentur obtinere illius ordinis dignitatem,
sicut dicit Dominus: In resurrectione neque nubent *Mat.22.c*
neque nubentur, sed erunt sicut Angeli Dei.

Conformes igitur debent esse Archangelis, quan- *Prælati quo modo Archãgelis debeant conformari.*
tum ad conscientiæ puritatem, vt scilicet eorum mẽs
& conscientia ab imaginatione & appetitione carna-
litatis sit remota, sicut natura Archangelica ab omni
tali conditione esse dignoscitur aliena. Et ideo non
solum expedit talibus a carnis passionibus abstinere,
verumetiam illecebrã carnis saltem in memoria non
tenere. Dicitur enim in Luca: Spiritus carnẽ & ossa *Luc.vlt.f*
non habet. Et in Psalmis: Qui facit Angelos suos spi- *Psal.103.a*
ritus. In cuius rei signum, præceptũ est filijs Caath,
quòd mundarent altare a cinere, & inuoluerent illud
purpureo vestimento, & ponerent cum vasis ministe- *Num.4.b*
rij. Caath, dolens vel pœnitens interpretatur. Filij
itaque Caath filij sunt pœnitentiæ, & doloris, qui al-
tare proprij cordis debent emundare, non solum ab
igne luxuriæ, immo etiam & cinere, idest a reliquijs
immunditiæ, scilicet a memoria, & cogitatione, sicut
dicitur in Genesi: Nec stes in omni circa regione, &c. *Gen.19.d*
& tunc digni erunt huiusmodi, cum vasis taberna-
culi, & ignis receptaculis inuolui, idest sanctorum
Archangelorum societati adæquari, si videlicet fue-
rint in purpureo continentiæ vestimento vndique
inuoluti.

Item secundo, propter officij dignitatem. nam in-
ter cælestium spirituum ministeria, leguntur Archan-
geli habuisse in omnibus digniora, vt patet in Ga-
briele, qui virginitatis Filium prædixit de Virgine
nasciturũ. Similiter & in Michaele, qui populũ Israe-
liticum prædixit de captiuitate Babylonica exiturum. *Dan.10.c*
Similiter & in Raphaele, qui missus est ad Tobiam
curandum, qui prædixit se dæmonium fugaturum.
Fumus, inquit, eius extricat omne genus dæmonio- *Tob.6.a*
rum,

rum,&c. Et in istis tribus officijs priuilegiatis, videntur habere continentes assimilationem cum Archangelis prætaxatis; nam continentia sanat a vulnere cõcupiscentiæ mentem, & spiritualem reparat in animo visionem. nam libido affectũ corrumpit & sauciat, intellectum vero obtenebrat & excæcat, vt patet in Samsone, qui per libidinem, & vires corporis amisit, & exoculatus ab hostibus fuit. Idem etiam patet in illis senibus, de quibus dicitur: Exarserunt in concupiscentiam eius, & euerterunt sensum suum, & declinauerunt oculos suos, vt non viderent cælum, neque recordarentur iudiciorum iustorum. Sic vir Archangelicus, continens scilicet & mundus, Raphaelis consilio piscem arripit, & contra omnem spiritus infirmitatem cordis & fellis particulam apponere non desistit. Piscis est Christus, sicut dicit Glossa super finem Ioannis vltimi. Piscis assus, est Christus passus. Cuius cordis particula, idest dilectio in perforatione cordis nobis ostensa est, potissime ad fugam & declinationem omnis malitiæ motiua. Fellica autem passionis eiusdem amaritudo, est omnis turpitudinis cõcupiscentiæ purgatiua, & cæcitatis ac caliginis spiritualis abstersiua. At tale collyrium mittit Ioannes in Apocalypsi, dicens: Inunge oculos tuos collyrio, &c. Continentia etiam a Babylonica confusione liberauit, & libertati gloriæ filiorum Dei suos imitatores restituit vel restaurauit. & ideo Archãgelus Michael, qui populo captiuo præfuit annuntiaturus populi liberationem, Danieli in vestimentis lineis se ostendit, & auro mundo cinctus fuit. In quo datur nobis intelligi, quòd illi soli ab vltima corruptione naturæ, & gratiæ liberabuntur, qui hac duplici munditia, scilicet mentis & corporis vestiuntur, ideo dicit Ecclesiastes: Omni tempore sint vestimenta tua candida, &c. Et Apocalypsis: Beatus qui custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet. Ad hoc etiam continentia diuinæ inhabitationi hominem præparat, quia Deus mẽtes castas inhabitat & frequentat, & ideo Archangelus Gabriel mundissimus, ad Mariam mundissimam est specialiter destinatus, & aduentus auctoris totius munditiæ nuntiatus, & hoc vt omnis conscientia hic aduertat, quia mundus Deus, mentes immunditiæ subditas non subintrat, vt dicitur in libro Sapientiæ: Non habitabit, &c.

Iud.16.e *Dan.13.a* *Apoc.3.d* *Dan.10.a* *Eccls.9.c* *Apoc.16.e* *Sap.1.a*

Item vita continentiæ assimilatur dignitati Archãgelicæ, propter corporis assumpti qualitatem; nam Angelus cum sit incorporeus, nonnisi propter nostrã instructionem, corporis assumit effigiem siue repræsentationem: & ideo Archangelus apparens secundum humanæ capacitatis apprehensionem, & castitatis commendationem mortalibus se ostendit, sicut patet in Propheta Daniele, vbi de Michaele Iudæorum Principe & Archangelo, secundum quòd dicit Glossa super illud: Vir vestitus lineis & cinctus auro obrizo apparuit, cuius corpus fuit quasi chrysolithus, & facies eius quasi species fulguris, & oculi eius vt lampas ardens, & brachia eius, & pedes sicut similitudo æris candẽtis. Hæc quidem de Archangelo Michaele sunt dicta, sicut expresse dicit Glossa, cuius ibidem commendatur corpus. Describitur etiam & vestitus: nam vestis linea candida & circa renes deaurata, corpus etiam fuit gemmeum, igneum, & æneũ: in quo ostenditur, quòd duplex est continentia, scilicet corporalis, quæ quidem cum difficultate acquiritur, difficilius retinetur, sed difficillime, immo impossibiliter vsque in finem sine gratia custoditur. Vestis itaque linea siue cãdida, refertur ad castitatis honestatem, qua hominis animus mirabiliter decoratur: deaurata vero, ad eiusdem refertur continentiæ charitatem siue pretiositatem, cui omnis virtus inæstimabilis, vel incomparabilis reputatur, iuxta illud Ecclesiastici: Non est æqua ponderatio continentis animæ. Et Isaias: Pretiosior erit vir auro, & homo mundo obrizo. Quod fuit similis chrysolitho lapidi, scilicet maris effigiem præferẽti, igni siue fulguri, & æri candenti, omnimodam significat mentis puritatem, quæ quidem acquiritur per amaritudinẽ contritionis, & hoc chrysolitho designatur: & per inflãmationem delectationis, & hoc in igne vel fulgure figuratur: & per inuincibilem instantiam & cõtinuationem operationis, & hoc in ære candente demonstratur, &c. & hoc est quod dicitur in Ezechiele: Erat aspectus animalium, scintillæ quasi aspectus æris candentis, & sicut splendor ignis & fulguris coruscantis, & quasi visio maris, &c.

Dan.10.a *Eccli.26.c* *Isa.13.b* *Ezech.1.b*

Item comparantur continentes Archangelorum ordini, propter vnificam simplicitatem; nam vniti per gratiam & amorem, alios nituntur inferiores ad diuinam reducere vnionem, vt dicit Dionysius. Et hoc proprie conuenit continentibus, qui diuinæ simplicitatis sequentes puritatem, diuisas carnalium affectiones nituntur abstrahere ab illicitis, & reducere ad mentis & corporis castitatem, quia cortina cortinam trahit, sicut dicitur in Apocalypsi, & in Ezechiele. Erant autem pennæ coniunctæ alterius ad alterum, &c. Ideo Angeli se mutuo exhortantur ad sanctitatem, vt dicit Isaias: Clamabat alter ad alterum, dicens: Sanctus, Sanctus, Sanctus, &c. Et Paulus: Esto exemplum fidelium in verbo, in conuersatione, in charitate, in fide, & castitate.

Dion. de cælesti Hier. c. 9. *Exo.26.a* *Apo. vlt. d* *Ezec.1.b* *Isa.6.b* *1.Tim.4.c*

Item propter singularem quam habent cum Domino familiaritatem; nam Archangeli specialissime dicuntur Domino assistere, sicut sibi præ ceteris magis familiares, vt dicitur in Luca: Ego sum Gabriel, qui asto ante Deum, &c. Et in Tobia: Ego sum Raphael, vnus ex septem, qui astant ante Deum. Et vtique continentibus conuenit, qui ratione vitæ incorruptæ Domino familiarius videntur adhærere, sicut de innocentibus dicitur: Virgines enim sunt, & sequuntur agnum quocumque ierit. Ideo Ioannes virgo permanens maiorem familiaritatem cum Virginis Filio habuit & contraxit, hoc est quod dicitur in libro Sapientiæ: Incorruptio facit propinquum Deo.

Luc.1.b *Tob.12.c* *Apoc.14.a* *Sap.6.e*

De Angelis. *Cap. III.*

VLtimus ordo est Angelorum. Vnde Angeli sunt cælestes spiritus vltimam hierarchiam perficientes, qui immediate se habent ad Ecclesiasticam hierarchiam, vt eam purgent, perficiant, & illuminent, vt ipsis mediantibus fit sursum ad Deum actio, conuersio, communicatio, & vnitio, dicit Dionysius. Est autem Angelus nomen officij non naturæ, semper enim spiritus sunt, sed cum mittuntur, Angeli vocantur. Vnde illuminationes quas ex superioribus accipiunt, ad nos deferunt, & secundum diuersos gradus vitam humanam ordinant, & disponunt, & ad diuinam cognitionem nos adducunt. Vnde sicut alijs ordinibus subsunt, ita hominibus præsunt, & ideo sursum se extendunt per dilectionem, deorsum progrediuntur per hominum gubernationem.

Dion. de cælesti Hier. c. 9.

Et istis Angelis potissime assimilantur boni subditi, quoad exercitium misericordiæ, & compassionis: quia enim nos diligunt, ideo dona gratiarum, quæ a Deo recipiunt, nobiscum diuidunt, & diligunt quantum in eis est, laborant, vt ad diuinæ gratiæ participationem nos perducant. Et quamuis Deo assistant per contemplationem, mouentur tamen ad nos per dilectionem, & quæ in secreto contemplationis hauriunt, sanctis animabus cõmunicant, & transfundunt. Sic viri spirituales Angelis se cõfigurantes, operibus pietatis intendunt, & sua indigentibus distribuunt liberaliter, & impendunt. De quibus dicitur in Ecclesiastico: Isti sunt viri misericordiæ, &c. Hoc docuit Tobias, dicens: Si multum tibi fuerit, abundanter tribue; & si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum impartiri stude. Et in Prouerbijs: Per misericordiam, & fidem, &c. Et Lucas: Estote misericordes, &c.

Subditi misericordes Angelis assimilantur.

Eccli.44.b *Tob.4.b* *Prou.15.d* *Luc.6.e*

Iob 31.b Talis fuit Iob, qui dixit: Ab infantia creuit mecum A miseratio, & de vtero egressa est mecum. Et ille est vere misericors, qui totum suum cor impendit miserijs proximorum.

Item Angelus, quia non dependet a materia corporali, transiens per materialia & sensibilia, ab ipsis non coarctatur, nec in aliquo coinquinatur; sic boni actiui transeuntes per bona temporalia, nullam ab illis contrahunt infectionem; nam ipsorũ corda non Psal.61.b dependent a terra. ideo dicit Psalmista: Diuitiæ si affluant, nolite cor apponere. Non sic est de auaris, quorum affectus omnino dependet a terrenis, vt di-Psal.43.d cit idem Psalmista: Conglutinatus est in terra ven- B Ioan.3.d ter noster. Et Ioannes: Qui de terra est, de terra lo-Isa.29.a quitur. Et Isaias: De terra musitabit eloquium tuũ. Eccli.10.b Et in Ecclesiastico: Nihil est iniquius, quàm amare pecuniam.

Item Angelus illis, qui magis ei sese conformant, & vicinius appropinquant, plus se communicat, & Gen.1.a ideo comparatur luci, in Genesi, in Luca, & in Acti-Luc.2.b bus. Nam sicut lux transparentia, & diaphana mani-Act.12.a festius illuminat, contracta autem & terrestria, propter grossitudinem sibi resistentem, nõ penetrat, nec immutat: sic lux Angelica sibi appropinquantes perfectius illuminat & illustrat, & ideo vbi obstaculum C improbæ voluntatis inuenit, per huiusmodi affectum terrenum, & grossum se non diffundit. Ideo dicitur Sap.1.a in libro Sapientiæ: Spiritus disciplinæ effugiet fictũ. In quo per spiritum Angelicum instruimur, quãtum in nobis est, omnibus benefacere, sed præcipue domesticis fidei humanitatis obsequium propensius exhibere, & præcipue illis, qui nobiscum maiorem habent in virtuosis operibus conformitatẽ, iuxta illud Eccli.12.a Sapientis: Si benefeceris, scito cui benefeceris. Pauper enim iustus iniusto preponendus est, quãuis tempore necessitatis bonis, & malis sit eleemosyna facien-Luc.6.d da, iuxta illud Lucæ: Omni petenti te tribue. Ideo D etiam in figura ignea leguntur Angeli apparuisse in Ezec.1.b multis locis sacræ Scripturæ: quia vis ignea omnia penetrat, & omnia purificat, & tamen perfectius illam immutat, quæ subtiliora sunt, & in sua substantia puriora, & ad susceptionem suæ impressionis sunt habiliora.

Item Angeli velocitate sua naturali, subito, & in tempore inintelligibili operantur, ideo cõparantur ventis. Similiter in multis locis, & maxime a Psal-Psal.17.a mista, qui dicit: Volauit super pennas ventorum. Nam ventus velociter agens non valet detineri, subito venit, & subito recedit, & causam motus nõ co- E gnoscimus, & vbi se occultat non videmus, sic & Angeli. In hoc etiam assimilantur viri misericordes Angelis, quia statim quando pauperis indigentiam percipiunt, manum adiutricem porrigunt, & tamquam venti, nunc occulte, nunc manifeste ad subueniẽdum pauperi se exponunt, sicut fecit beatus Michael, qui subito & occulte sicut ventus, ad subleuationem ino-Eccli 4.a piæ sui populi prosiliuit, iuxta illud Sapientis: Cor inopis ne afflixeris, & non protrahas datũ angustian-Iob 31.b ti. Et Iob: Si expectare feci oculos viduæ. Vnde exemplo Angelorum, instruimur festinanter, & occulte, siue inintelligibiliter pauperi subuenire. Et hoc F est contra aliquos, qui pauperibus bene promittunt, sed promissum non perducunt ad effectum. Contra Prou.3.d quod dicitur: Ne dicas amico tuo vade, & reuertere, cras dabo tibi, cum statim possis dare.

Item virtus Angelica vniformiter est permanens & indefessa, ideo semper depingitur in forma hominis iuuenis, & hoc propter viuificam Angelorum virtutem semper conualescentem, & numquam deficientem, vel ad antiquationem pertingentem. Et hoc congruit iustis, qui a bono proposito non deficiunt, sicut faciunt aliqui, qui liberales, & prodigi sunt in iuuentute, sed ad auaritiam se cõuertunt in senectute, & tunc potissime in horrea congregant, & temporalia coadunant, quando morti vicinius appropinquant. sicut legitur fecisse diues ille stultus in Luca: Hac nocte repetent animam tuam, &c. sed vir Ange- Luc.12.c licus numquam torpescit ab exercitio operum charitatis, immo tanto plus proficit in virtutibus, quanto procedit amplius in diebus: sicut de Aser dicitur in Deuteronomio: Sicut dies iuuentutis tuæ, ita & Deut.33.f senectus tua. Et in Psalmo: Senectus mea in miseri- Psal.91.c cordia vberi. sicut & Caleb cum esset octogenarius, Ios.14.d ita fortis fuit ad gradiendum, & pugnandum, sicut tempore iuuentutis. Et in Psalmo: Renouabitur vt Psal.102.a aquilæ iuuentus tua, &c.

Item Angeli habent virtutem motiuam semper in diuina procedentem, & ideo Angeli alati, & pennati describuntur. Alis enim & pennis a terra volucres Ezec.1.b eleuantur: sic boni & Angelici viri, alis geminæ cha- & Isa.6.a ritatis, ab amore terrenorum, affectu & voluntate separantur, & ad cælestia mente ab omni cura terrenorum expedita, eleuantur. Istæ sunt duæ alæ, quæ datæ sunt mulieri, vt fugeret in desertum, vt dicitur in Apocalypsi, & Isaia: Assument pennas vt aquilæ. Apoc 12.d Et ideo describuntur Angeli in figura aquilæ, & si- Isa.40.g gnificant sublimem ascensum Angelorum & hominum in diuina, quando quæ sursum sunt diligunt, & non quæ super terram. Alas quidem non aquilæ, sed potius milui habent impij, raptores & auari, pauperum oppressores, quibus non eleuantur ad cælum, sed potius deprimuntur ad infernum, vt dicit Zacharias: Datæ sunt ei alæ milui, & delata est in campum Zach.5.b Senaar, quod interpretatur fœtor, & signat infernũ, vbi deferũtur impij duplici ala adiuti, scilicet ala cupiditatis, & ala malignitatis. De quibus Hieremias: In alis tuis, inuentus est sanguis pauperum. Hiere.2.g

Item Angeli tanta lege obedientiæ sunt astricti, quòd numquam ad aliud deflectuntur, nisi ad illud solum, ad quod Dei ipsis præsidentis nutu & imperio ducuntur, & ideo in figura equorum sæpius describuntur. Nam sicut equus circumducitur freno; sic ipsi diuino imperio circumaguntur: ita viri sancti in statu subiectionis constituti, velut equi ad Dei laudem infrenati, ab obedientiæ legibus non recedunt: sed nunc se exhibent Deo, tamquã albos equos per vitæ munditiam & castitatem, nunc etiam vt nigros per humilitatem, & nunc rubeos siue igneos per feruidam charitatem, nunc varios per multiplicis meriti diuersitatem. De his equis dicitur: Numquid Iob 39.c præbebis equo fortitudinẽ? Et in Prouerbijs: Equus Prou.21.d paratur ad bellum, &c. Et in Zacharia: Visitauit Do- Zach.10.a minus exercituum gregem suum, domum Iuda, & posuit eos quasi equum gloriæ suæ in bello. Et in libro Machabæorum: Apparuerunt aduersarij de cæ- 2.Macha. lo viri quinque in equis, frenis aureis decori, &c. & 10.f in his puritas conscientiæ, & ductilitas obedientiæ designantur. nam talibus frenis Dei iumenta refrenantur, quia a voluntatis propriæ impetu voluntarie coarctantur. Vnde Iacobus: Equis frena in ora mit- Iac.3.a timus, ad consentiendum nobis & omne corpus eorum circumferimus, &c.

Item Angeli quamuis ad diuersa & contraria sint missi, tamen in se contrarijs affectionibus & animi motibus non afficiuntur, & ideo vestimenta varia, & Zach.3.a aureis zonis constricta habuisse dicuntur. Nam An- Apoc.1.c gelus habet virtutem seruandi firmiter, & coadunan- Dan.10.a di & suas, & subditorum affectiones, vt singulæ & vniuersæ in Deum iustificentur, & ad ipsum reducatur, sicut vestes ne decidant circa corpus zona colligantur. Et hoc proprium est existentibus in actiua vita, vt quamuis corpora circa diuersa sint distracta, corda tamen qnoad intentionem finis, semper in Domino sint vnita, sicut fuerunt corda discipulorum. De quibus dicitur: Erat omnibus cor vnum & ani- Act.4.f ma vna in Domino. Varia ipsa vestimenta, varia sunt virtutum opera, quæ zona charitatis quæ est vinculum perfectionis, ad finem vnicum vniuntur, iuxta

illud

Luc.12.e illud Lucæ: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ,&c. Lumbi quidem cingulo castitatis, sed pectus *Eccli.45.a* zona aurea charitatis. Et in Ecclesiastico: Circumcinxit eum zona iustitiæ,&c.

Item quando ad exteriora mittuntur, orationes & merita singulorum vel demerita, sub certo iustitiæ pondere & mensura, ad Deum reducere perhibetur, *Tob.12.e* vt patet in libro Tobiæ. Ideo instrumenta mensurā- A di & ponderandi in manibus gestare videtur. quibus *Ezec.40.a* sunt similes viri iusti, qui non solum propria, verum *Apoc.21.d* etiam aliena nituntur apud Deum in orationibus & *Amos 7.b* gratiarum actionibus habere recommendata. Eandē enim mensuram gratiæ & gloriæ a iusta Dei prouidentia profuturam desiderant, quam ex proprio merito a summo iudice iam expectant. Vnde Paulus: De reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, &c. *2.Tim.4.b*

DE ECCLESIASTICA HIERARCHIA.

PARS QVARTA,

Quæ mutila, ac imperfecta est.

Cæli nomine varia in Scriptura significari, & quomodo nomine cæli significentur Angeli. Cap. I.

Gen.1.a VOCAVIT Deus firmamentum cælum, &c. Viso qualiter ordines Angelorum figuratiue possint adaptari diuersis ordinibus hominum electorum, nunc ad intuendas cæli, & cælestiū corporum proprietates est breuiter transeundum. Et cū sit multiplex cælum, ex consideratione proprietatum corporum cælestium, multiplicem possumus elicere mysticum intellectum. Dicitur enim in Deuteronomio: *Deut.10.e* En Domini Dei tui cælum est, & cælum cælorū, &c. ibi dicit Glossa: Nonnulli dicunt septem esse cælos. Primum aereum, secundum æthereum, tertiū olympium, quartum igneum, quintum firmamētum, sextum aqueum siue crystallinum, septimum empyreū. Nomine igitur cælorum intelligere possumus statū & dignitatem tam hominum, quàm Angelorum electorum, quorum conuersatio in cælis est.

Cæli nomine varia in Scriptura significātur. Cæli itaque nomine, quandoque in Scriptura intelligitur puritas Angelorum, quandoque dignitas sanctorum, quandoque potestas siue auctoritas, quādoque sublimis vita & conuersatio iustorum, quandoque occultatio diuinorum iudiciorum. Cælo igitur primo, scilicet empyreo puritas Angelica comparatur, de quo dicit Basilius: Cælum primum est na- *Basilius.* tura simplicissimum, de corpulentia habens naturam subtilissimam, & tamen solidissimam, primum mundi inferiorum contentiuum, ordinatiuum, & informatiuum; quod propter suam dignitatem est singularis Dei sedes, siue habitaculum nuncupatum. Hæc omnia beatissimis spiritibus cōgruunt, in quibus singulariter requiescit Deus per aptissimam & ordinatissimam voluntatis conformitatē. Vnde dicit Isaias: *Isa.vlt.a* Cælum sedes mea est, &c. Et Psalmista: Dominus in *Psal.10.b* cælo sedes eius. Et iterum: Dominus in cælo para- *Ps.102.d* uit sedem suam. Et in Apocalypsi dicitur: Et ecce *Apoc.4.a* ostium apertum in cælo. Et parum infra: Et ecce sedes posita erat in cælo, & supra sedem sedens.

Dicuntur itaque Angeli cælum, propter omnimodam incorruptionem, & naturæ suæ puritatem, nihil C enim habent corpulentiæ, qui ab omnibus corporis passionibus sunt diuisi. Ideo dicitur in Exodo: Sub *Exo.24.c* pedibus eius, quasi opus lapidis sapphiri, & quasi cælum cum serenum est. Vnde sicut cælum serenum, serena est & pura natura Angelorum, cui nulla prorsus adhæret oppilatio carnalium passionum, nulla attingit infectio motuum vel affectionum.

Item secundo subtilissimi sunt quantum ad intelligentiæ perspicacitatem. vnde dicit Psalmista: Qui *Ps.135.a* fecit cælos in intellectu. Quia quanto sunt Deo viciniores, tanto in secretis diuinis & arcanis Dei sunt D subtiliores, & ad videndum omnia in speculo aptiores. Dicit enim Ezechiel: Plenus sapientia & perfe- *Ezec.28.c* ctus decore, &c.

Item tertio solidissimi sunt quantum ad naturæ incorruptæ perpetuitatem, & fixam ac stabilem in Deo voluntatem sicut dicit Iob: Tu forsitan cum eo fa- *Iob 37.c* bricatus es cælos, qui solidissimi quasi ære fusi sunt. ibi Glossa: Angelici spiritus, qui in cælestibus sunt conditi, per cælos exprimuntur, qui ab integritate etiam acceptæ fortitudinis, nulla mutabilitatis rubigine consumuntur. Ideo dicitur in Ezechiele: Et si- *Ezec.1.f* E militudo super capita animalium firmamenti, quasi aspectus crystalli horribilis. Crystallus firmam soliditatem habet & radium solis in se recipiens ignem emittit, sic diuini spiritus soliditatem habent in constantia virtuosæ actionis, & perspicacitatem in perceptione diuinæ illuminationis. Vnde dicitur in Apocalypsi: Ostendit mihi fluuium aquæ viuæ tamquam *Apoc.22.a* crystallum procedentem de sede Dei. Per fluuium crystallinum de sede procedentem, possumus intelligere abundantiā virtutis & gratiæ, quam diuina virtus per Angelorum ministerium in nobis operatur.

F Item quarto quantitate sunt maximi, non per dimensionem, sed per virtutem & potestatem. Immensam enim habent altitudinem, quo ad diuinorū præceptorum * immēsam latitudinem, quoad completissimam dilectionem; maximam profunditatē, quoad secretorum cognitionem. Vnde in Ecclesiastico: Altitudinis firmamentū pulchritudo eius, &c. Et Isaias: *Eccli.43.a* Quis mensus est pugillo aquas, & cælos palmo pon- *Isa.40.c* derauit? Glossa: Vt diuina manus cælestium spirituum potentiam ponderat, & eorum virtutes numerat & mensurat.

* deest forsan impletionē, aut aliud simile.

Item quinto qualitate sunt lucidi sicut cæli, per A scientiæ & sapientiæ claritatem, Nam cælestes spiritus illuminantur a fonte primi luminis per sapientiæ receptionem, & alios illuminant per gratiæ susceptæ communicationem: iuxta illud Apocalypsis: Vidi Angelum descendentem de cælo, habentem potestatem magnam, & terra illuminata est a gloria eius. Et Lucas: Angelus Domini stetit iuxta illos, & claritas Dei circumfulsit illos, &c. Et in Actibus: Angelus Domini astitit, & lumen refulsit, &c.

Apoc.18.a *Luc.2.b* *Act.12.a*

Item sexto figuratione sunt sphærici per continuationis contemplationem, quia mens Angelica a fonte primi luminis primas recipit influitiones, quas po- B stea ad alios diffundit, & diffundendo & communicando, illos quibus communicat, ad Deum reuocat & reducit. Vnde affectus Angelicus circulariter mouetur, quia primo mouetur in Deum, & de Deo in proximum per dilectioné, & iterum a proximo mouetur in Deum per dilectionis extensionem & continuationem. Vnde dicitur in Ezechiele: Ibant & reuertebantur in similitudinem fulguris coruscantis. In quo notatur motus circularis in Angelica affectione. Fulgur enim, sicut ibi dicit Glossa, ab igne exit, & discurrens subito ad ignem tamquam ad matricé redit; sic spiritus Angelicus a Deo gratiæ influen- C tiam per contemplationem recipit, & communicando alijs per gratiarum actionem ad Deum, qui est ignis consumens, redire non desistit, exit ministrando, redit laudando, & contemplando, iuxta illud Ecclesiastici: Gyrum cæli circuiui sola, &c. Et Psalmista: Circuiui & immolaui in tabernaculo eius, hostiam vociferationis, &c. Apocalypsis: Omnes Angeli stabant in circuitu Throni. Et Ezechiel: Splendor erat in circuitu eius.

Ezech.1.d *Eccli.24.a* *Psal.26.c* *Apoc.7.c* *Ezec.1.b*

Item septimo situ sunt supremi, non per circumspectionem, sed per dignitatem. nam dignitate naturæ & officio excellunt alias creaturas, sicut cælum D alia praexcellit elementa. Tanto enim sunt omnibus superiores, quanto Deo per familiaritatem & gratiam sunt propinquiores. Vnde dicit Iob: Suspice cælum & intuere æthera, quòd altior te sit. ibi Glossa: In cælo, & in æthere supernas accipere possumus potestates, quas iubemur vt intueamur, vt cum Angelicos spiritus longe a nobis distare conspicimus, ab ipso Creatore spirituum quantum differamus, cognoscamus.

Iob 35.a

Item octauo omnium inferiorum sunt contentiui, quantum ad charitatem. Nam ex affectu dilectionis, Angeli hominibus electis administrant, & E in esse gratiæ detinent & conseruant, sicut dicitur in Psalmis: Angelis suis Deus mandauit de te, vt custodiant te, &c. Et iterum: Immittit Angelus Domini in circuitu, &c. Et Sapiens: Et hoc quod continet omnia, scientiam habet vocis. Et Esther ait: Tu fecisti cælum & terrã, & quidquid cæli ambitu continetur. Dominus omnium es, nec est qui resistat maiestati tuæ.

Psal.90.c *Psal.33.b* *Sap.1.b* *Esth.13.c*

Item nono omnium inferiorum ordinatiui; nam circuli cæli ordinate se intersecant, & hæc inferiora nunc calore, nunc frigore ordinant & immutant; sic cælestes spiritus in se ordinati aliorum sunt ordina- F tiui, dicente Iob: Numquid nosti ordinem cæli, aut rationem eius pones in terra? &c. Ordinem cæli noscere est dispositionem supernarum virtutum videre. Rationem eius ponit in terra, qui vitam suam disponit secundum cælestia, & Angelorum patrocinio affectionem suam erigit ad æterna. Et Hieremias: Téplum iuxta ordinem suum fundabitur, &c. ad Galatas dicitur: Ordinata est lex per Angelos in manu mediatoris. Ex his igitur nouem cæli proprietatibus, manifestum est Angelicam naturam in scriptura cælum aptissime nuncupari.

Iob 38.d *Hier.30.d* *Gal.3.c*

Cælorum nomine quomodo Apostoli sancti significentur. Cap. II.

CÆlorum etiam nomine Apostoli sancti possunt merito designari, de quibus Iob: Spiritus Domini ornauit cælos. vbi dicit Gregorius: Nisi Apostoli Christi promissa Paracleti dona percepissent, nullo virtutis decore claruissent. Hæc vitam cælesté & conuersationem spiritualé aduocauit. Vnde Isaias dicit: Posui verba mea in ore tuo, & in vmbra manus meæ protexi te, vt plantes cælos, & fundes terrã. Hi sunt cæli, qui vbique enarrauerunt gloriam Dei, qui cælos stabiliunt prudentia, cuius rore nubes concrescunt, vt dicitur in Prouerbijs. Nam sanctorum Apostolorum vita pariter & doctrina, vniuersus mũdus quasi rore quodam salutifero, medullitus irrigatur, vt dicitur in Deuteronomio: Caligabunt cæli rore. ibi dicit Glossa: Tunc Apostoli fuerunt quasi cæli rore pleni, quãdo subtili & suaui doctrina Christi cælitus sunt imbuti. Non enim fructificat quod huius roris perfusio non fecundat. Ideo Isaias præsentiam Apostolorum desiderans, exclamat dicens: Rorate cæli desuper, & nubes pluant, &c. Fuerunt itaque Apostoli quasi cæli, sed aerei in ipsorum vocatione, quando, scilicet a terrena conuersatione eleuati, diuinis laudibus & proximorum profectibus a Domino sunt deputati. Nam aer a terra eleuatur, & substantiæ suæ subtilitate cælo assimilatur; & propter conformitaté quam habet in cælo, sæpius in Scripturis aeris interstitium cælum nuncupatur. sicut Matthæus dicit: Venerunt volucres cæli & comederunt ea. Et in Psalmis: Super ea volucres cæli habitabunt. ait etiam Iob: Volatilia cæli indicabunt tibi. Nam Apostoli doctores fidei virtutum pẽnis de terrenis eleuati, prædicationis discursu per mundũ vniuersum circumuolauerunt, & velut cæli aerei nunc tonantes nimis, nunc pluentes doctrinis, nũc miraculis coruscantes, sopitorum corda in peccatis salubriter commouerunt, sicut scriptum est in Psalmis: Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ, vidit & commota est terra. Et in libro Iudicum: Terra mota est, cæliq. ac nubes distillauerunt aquis. Item cæli, scilicet ætherei sunt facti in ipsorum perfectione, siue in perfecta vitæ Christi imitatione. Æther enim naturam ignis imitatur. ignis est Christus, qui est ignis cõsumens. Vnde in Deuteronomio: Dominus Deus tuus ignis consumens est, cuius puritatem tam in vita, quàm in doctrina, Apostoli post eorum vocationem perfectissime sunt secuti. Vnde Iob: Suspice cælum, & intuere, & contemplare æthera, &c. quasi dicat, Considera æthercam & cælestem conuersationem in Apostolis, qui exemplo Christi omnia contempserunt in terris, vt suo Regi essent similes, qui habitat in supernis. Vnde dicitur in Prouerbijs: Quando præparabat cælos aderam, quando æthera firmabat sursum.

Iob 26.d *Greg.li.17. Mor. c. 19. cir. fin.* *Isa.49.a* *Psal.18.a* *Prou.3.c* *Deut.33.d* *Isa.45.a* *Mat.13.a* *Ps.103.b* *Iob 12.b* *Psal.76.d* *Iudic.5.a* *Deut.4.d* *Iob 35.a* *Prou.8.d*

Item cæli ignei sunt effecti in Spiritus sancti missione, quando a Christo vocati, & ipsius vestigia plenissime imitati, igne cælesti in aduentu Spiritus sancti sunt repleti, & quidquid in eis fuerat infirmitatis vel imperfectionis, in istius ignis præsentia penitus est consumptum, iuxta Sophoniam: In igne enim zeli mei deuorabitur omnis terra, &c. Et in Threnis: De excelso misit ignem in ossibus meis, idest charitatis feruorem in Apostolis, per quorum igneam cõuersationem vniuersalis Ecclesia amore Christi est vndique inflammata. Vnde dicit Zacharias: Ponam duces Iuda sicut caminum ignis in lignis, & sicut facem ignis in fœno, & deuorabunt ad dexteram & sinistram omnes populos, &c. Duces Iuda fuerũt Apostoli primitiui, qui dicuntur Ecclesiarum Principes, & belli Christi triumphales duces, qui charitatis camino succensi, quidquid fuit in se & in alijs ligni, stipulæ, vel fœni omnino annihilauerunt, & populos credentes

Soph.3.b *Thren.1.c* *Zach.12.b*

credentes per fidem & amorem Christo incorporâtes, in igneam & cælestem conuersationem transtulerunt, iuxta illud Leuitici: Egressus ignis a Domino deuorauit holocaustum,& adipes qui erant super altare. Et in 3. Regum: Cecidit ignis Domini de cælo,& vorauit holocaustum, & ligna, & lapides pulueremquoque & aquam, quæ erat in aquæductu läbens. omnia enim peccata mortalia & venialia, carnalia & spiritualia, velut puluerem & ligna spiritus ignitæ charitatis,per Apostolorũ ministerium in hominibus consumebat, & in cælestem ac igneam naturam conuertebat. *Leuit. 9. d* *3. Reg. 18. f*

Item quasi cæli siderei refulserunt in miraculorum perpetratione, quãdo,scilicet diuino Spiritu repleti, miraculis claruerunt, & veritatem fidei,quam docebant,prodigiorum ostensione, & cælestis virtutis approbatione,tam efficaciter affirmarunt, quòd nec sapientes mundi, nec etiam tyrannorum gladij fulgorem fidei extinguere potuerunt. Habacuc ait: Ibunt in splẽdore fulgurantis hastæ tuæ. Nam fulgore miraculorũ, quasi cum hasta Petrus & Paulus Simonẽ magum deijciebant, & Neronem Romanorum Principem,virtuosis operibus deuincebãt, iuxta illud Iudicum: De cælo dimicatum est contra eos,stellæ manentes in ordine suo,&c. tot itaque sideribus refulserunt, quot miraculis & virtuosis operibus claruerũt: ideo dicitur in Genesi, quòd fecit Deus stellas,& posuit eas in firmamento cæli, vt lucerent,&c. Et in eodem: Suspice cælum,& numera stellas,sic erit semen tuum. Vnde dicitur in Ecclesiastico: Species cæli,est gloria stellarum. *Habac. 3. c* *Iudic. 5. e* *Gen. 1. b* *Gen. 15. b* *Eccli. 43. b*

Item crystallini effecti sunt cæli in ipsorum passione,quando nulla iniuria, nulla tormẽti violentia potuerunt a fide Christi diuidi vel auelli,vt patet ad Romanos, vbi dicitur: Quis nos separabit a charitate Christi? Vnde fidem, quam dicebant, per passionis constantiam roborabant, & ad moriendum pro fide alios animabant. Vnde dicitur in Ezechiele: Similitudo firmamenti, quasi aspectus crystalli horribilis. Crystallus primo est aqueus & fluidus, sed perflante vẽto,coadunatione partium fit solidus, atque durus. Aqueus,& fluidus fuit Petrus, quando ad vocem ancillæ dum mori timuit, auctorem vitæ se noscere denegauit;sed per venti flatum,idest per Spiritus sancti aduentum, fuit ipse in firmitatem crystallinam subito induratus,quãdo dixit in Actibus: Non enim possumus quæ audiuimus & vidimus non loqui. per Ecclesiasticum: Gelauit crystallus ex aqua. *Rom. 8. f* *Ezec. 1. f* *Act. 4. d* *Eccli. 43. c*

Cæli vero empyrei facti sunt in eorum glorificatione; nam cælum empyreum totum splendidũ est, nihil habens tenebrarũ,quod sanctis glorificatis conuenit, quorum splendor cæli splendorem superauit. Vnde Tobias: Luce splendida fulgebis. Et Ecclesiasticus: Vas castrorũ in firmamento cæli resplendens. Et Daniel: Qui docti fuerint, fulgebunt sicut splendor firmamenti. Et Sapiens: Et fulgebunt iusti, & tamquam scintillæ in arundineto discurrent. Et Isaias: Implebit splendoribus animam tuam,& ossa tua liberabit. *Tob. 13. c* *Eccli. 43. a* *Dan. 12. a* *Sap. 3. b* *Isa. 58. d*

Cælorum nomine auctoritas Iudicum & Prælatorum designatur. Cap. III.

Patet itaque, quòd merito sancti Apostoli dicti sunt cæli, quibus assimilari debent prælati ipsorũ successores. nomine enim cælorum intelligitur auctoritas iudicis & prælatorum,qui sicut in officij dignitate,sic in merito & vitæ sanctitate cælestem Apostolorum conuersationem deberent in seipsis exhibere. Auctoritas enim Apostolica in cælestibus sacramentis distribuẽdis, in verbi vitæ * ministerijs exponendis,in sopiendis litibus,& iudicijs faciendis,ad Ecclesiarum prælatos est ex ordinatione Dominica deriuata. Cælestis igitur debent esse virtutis & naturæ, qui se & alios debent de cælestibus expedire. In huius rei figuram Dominus manna de cælo pluit, vt habetur in Exodo, De cælo docuit. Et alibi: Vos vidistis, quòd de cælo locutus sum vobis. de cælo etiã leges & iudicia Hebræorum populo promulgauit, vt patet in Deuteronomio, & Exodo, vt sic cæli nomine nos patenter instrueret, quòd officium conficiendi panem vitæ,docendi etiam & iudicandi alios, nullus sibi assumeret, qui cælestem naturam scientia & moribus non haberet. Propter quod dicit Psalmista: Annuntiabũt cæli iustitiam eius. Non enim possunt annuntiare Dei iustitias homines impij & terreni. Vnde Psalmographus: Peccatori dixit Deus, quare tu enarras iustitias meas? Sed cæli, idest cælestes viri, quorum conuersatio in cælis est, ad cæleste officium sunt digni. ** mysterijs* *Exo. 16. c* *Exo. 20. d* *Deut. 5.* *Exo. 20.* *Psal. 21. d* *Psal. 49. c*

Dicuntur autem prælati cæli propter plura. Primo quia sunt luminosi, & luminis diffusiui sicut cælum: quod bonis prælatis conuenit,qui sunt luminosi in se per conscientiæ puritatem, & lumen ad alios diffundunt per doctrinam, & sanctæ conuersationis claritatem, quibus dicit Dominus: Vos estis lux mundi. Et ibidem: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona. Et in Ecclesiastico: Species cæli,gloria stellarum mundũ illuminans,&c. Sic lucidi fuerunt Apostoli & alij patres primitiui, vt patet in Moyse, qui ex consortio Dei in monte, tantã contraxit claritatem in facie, quòd eius vultum non poterant Iudæi intueri, vt patet in Exodo. Plurimi autem prælati moderni temporis hanc claritatẽ perdiderunt. Vnde dici potest illud Hieremiæ: Aspexi cælos, & non erat lux in eis. Et Isaias: Stellæ cæli & splendor earum non expandent lumen suum. Et Ezechiel: Et operiam cum extinctus fueris cælos, nigrescere faciam & stellas eius. Et quia prælati nec in vita,nec in scientia sunt luminosi,ideo non est mirum si subditi fuerint tenebrosi, sicut Tobias, qui dixit: In tenebris sedeo, & lumen cæli non video. Et Amos: Tenebrescere faciam terram in die luminis, &c. *Matt. 5. b* *Eccli. 43. b* *Exo. 34. d* *Hier. 4. e* *Isa. 13. b* *Ezec. 32. b* *Tob. 5. b* *Amos 8. c*

Item secundo vniformiter sunt motiui, & in suo motu velocissimi. Cælum enim est mobile & inquietum,cuius motus est reuolubilis super medium,idest super axem, in quo ostenditur bonorum prælatorum diligentia, & solicitudo circa curam & salutem suorum subditorum,qui more cæli prædicando mouentur,iuxta illud Ecclesiastici: Ecce cælum, & cæli cælorum, abissos & vniuersa terra, & quæ in eis sunt, in conspectu illius cõmouebuntur. Virtus enim motiua cæli rapit firmamentum ab Oriente in Occidentem, & iterum redit de Occidente ad Orientem: sic vir perfectus a quiete contemplationis procedit ad laborem prædicationis, & iterum peracto exercitio operis,procedit orando,sicut fecit Moyses, qui postquam fregerat vitulum, & corripuerat populum, ait ad populum: Peccastis peccatum maximum, reuertar ad Dominũ, si quo modo quiuero ipsum deprecari pro scelere isto. Reuersusq. ad Dominũ ait: Obsecro Domine, aut dimitte ei hanc noxam, &c. In Exodo: Sic autem obsecrantes libenter exaudit Deus. Et in Osea: In die illa ego exaudiam cælos, & cæli exaudient terram. De hoc motu circulari dicitur in Ezechiele: Ibant & reuertebantur in similitudinem fulguris, &c. Et in Iob: Lustrant per circuitũ quocumque eas voluntas gubernantis duxerit. Et in Ecclesiaste: Lustrans vniuersa in circuitu pergit spiritus,& in circulos suos reuertitur, se mouendo,se & circumeundo. cælum semper voluitur circa axem, cui innitẽs medium numquam derelinquit. Axis est Christus, cui per intentionem & amorem semper adhæret,& innititur vir perfectus,& talis mediũ virtutis non deserit, qui mediatori Dei & hominum in omnibus suis operibus se coniungit. *Eccli. 16. c* *Exo. 32. f* *Ibidem.* *Ose. 2. d* *Ezech. 1. d* *Iob 37. b* *Eccls. 1. b*

Item tertio cælũ continuatione sui motus est principium generationis, & corruptionis effectiuum, &

hoc

hoc proprie conuenit prælatis, qui filios gratiæ per A Euangelium Domino generant, & virtutum germina in subditorum cordibus radicantes, vitium extrahunt & extirpant, & iure doctrinæ salutaris irrigant & fecundant. Et Isaias: Quomodo descendit de cælo imber & nix, & inebriat terram, & infundit eam & germinare facit ipsam; sic verbum quod procedit, &c. Et Zacharias: Vinea dabit fructum suum, & terra dabit germen suum, & cæli dabunt rorem suũ. Si cæli tempore nostro essent roriflui, idest prælati essent dono cælestis sapiẽtiæ repleti, tunc vtique populares & subditi fructiferi fierent & fecundi: sed quia prælati aridi sunt & duri, ideo non proficiunt subditi. Ideo dicitur in Deuteronomio: Sit cælum supra B te æneum, & terra quam calcas ferrea. Et sequitur: De cælo descendat super te cinis.

Isa. 55. c | Zach. 8. b | Deut. 28. e

Item quarto cælum est siderum errantium repressiuum; nam violentia sui motus planetas euagantes retrahit, & motu diurno ab Oriente in Occidentem post se rapit. Stellæ errantes, subditi sunt peccantes, vt in Canonica Iudæ: Sidera sunt errantia, quibus procella tenebrarum seruata est in æternum. Et in Iob: Obtenebrentur stellæ caligine eius, &c. ibi ait Gregorius: Quos serpens tortuosus durus per malitiam ad necem percutit, fuisse latentes hypocritas velut stellas caliginosas ostendit, vt quales interius fuerint latenter in prosperis, euidenter pateat in aduersis. De his stellis ait Iob: Stellæ non sunt mundæ in C conspectu eius. Horum siderum motum inordinatum cæli, idest iusti prælati cælestis legis iudicio reprimunt, quando talium excessus corrigunt, & correctos ad frugem melioris vitæ prouehunt & compellunt. Vnde Paulus: Corripite inquietos. Et Psalmista: Cæli distillauerunt a facie Dei Israel, &c. Tunc cælestes animi non furoris grandinẽ, sed imbris dulcedinem stillant, quando diuinam clementiam circa peccatores intuentes, nõ cum seueritatis impetu, sed D blandientis animi affectu, mentes corrigunt & castigant. Vnde Psalmista: Corripiet me vir iustus in misericordia, & increpabit me, &c. Et Hieremias: Corripe me verumtamen in iudicio, & non in furore, ne forte, &c.

Iudæ e | Iob 3. b | Iob 25. a | 1. Thessal. vlt. c | Psal. 67. a | Psal. 140. a | Hier. 10. d

Item quinto cælum est inferiorum informatiuum. inferiora enim sunt in superioribus tãquam in proprijs formis, vt dicit Philosophus, quia secundum varias corporum impressiones figurantur, & formantur species inferiores. Et hoc prælatis congruit, quorum vita vitæ subditorum debet in omnibus esse forma, sicut dicit Petrus in 1. Canonica: Forma facti E gregis ex animo, &c. Et 2. ad Thessalonicenses: Ipsi scitis, qualiter oportet vos imitari nos, quoniam non inquieti fuimus, &c. Et sequitur: Non quasi non habuerimus potestatem; sed vt nosmetipsos daremus vobis formam ad imitandum nos. Et ad Philippenses: Imitatores mei estote, & obseruate eos, qui ita ambulant, sicut habetis formã nostram. Forma enim debent esse subditorum in doctrina veritatis. Et ad Romanos: Confidis te esse ducem cæcorum, magistrum infantium, habentem formam scientiæ & veritatis in lege. Et ad Thessalonicenses: Forma facti estis omnibus credentibus in Macedonia. F

1. Pet. 5. a | 2. Thessal. 3. b | Philip. 3. d | Rom. 2. e | 1. Thess. 1. c

Item in munditia castitatis, vt patet ad Timotheũ: Exemplum esto fidelium in verbo, in conuersatione, in charitate, in fide, & in castitate.

1. Tim. 4. c

Item in excellẽtia humilitatis, dicitur enim in Ecclesiastico: In brachio suo formabit lutum, & ante pedes suos curuabit virtutem suam. Prima forma informat animã ex parte rationalis, secunda ex parte concupiscibilis, tertia ex parte irascibilis. Sed ne aliquid in subditis relinquatur non formatum, informandi sunt a suis superioribus vltima forma, scilicet forma perfectissimæ charitatis, de qua dicitur in Sapientia: Amator factus sum formæ illius. Istius formæ impressor fuit Paulus cum dixit: Imitatores Dei estote sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione. Ad tales informationes cælestes in subditis imprimendas, inuitauit Deus Moysen, cum dixit: Inspice, & fac secundum exemplar, quod tibi in monte monstratum est. Opera itaque prælatorum, velut quædã exemplaria cælestia obijcienda sunt oculis subditorũ. Vnde Psalmista: Quoniã videbo cælos tuos, &c.

Eccli. 38 d | Sap. 8. a | Ephes. 5. a | Exo. 25. d | Psal. 8. a

Item sexto cælum est omnium motuum inferiorũ dimensiuum; nam motus cæli est primum temporis subiectum, & omnium motuum inferiorum mensura. Vnde qui motum corporis cælestis non considerat, in computatione temporis multum errat. Sic auctoritas & iurisdictio prælatorũ regula est & mensura subditorum. nam iuxta ordinatum motum volũtatis superiorum, moueri debent corda, & voluntates inferiorum. Ipsorum enim est officium, subiectorum corda discutere, & de singulorum factis rationem & computum exigere; quia de factis subditorum reddituri sunt rationẽ, quando dicetur illud Hieremiæ: Vbi est grex, qui datus est tibi, pecus inclytum tuum? Et Ezechiel: De manu tua requiram. Et 3. Regum: Custodi virum istum, qui si elapsus fuerit, erit anima tua pro anima illius. Et ad Hebræos: Ipsi peruigilãt, quasi reddituri rationem pro animabus vestris. ideo motus & affectiones oportet mensurare, & cognoscere merita singulorum, sicut dicit Salomon: Diligenter cognosce vultum pecoris tui, ne scilicet contingat errare in reddendo rationem. Et Iob: Quis enarrabit rationem cælorũ? &c. Difficile vtique est enarrare, quàm districtam requiret a prælatis de subditis rationem, quãdo dicet vnicuique: Redde rationem villicationis tuæ. Et Isaias: Visitabit militiã cæli in excelso, & super reges qui sunt super terram.

Hier. 13. e | Eze. 3. e | 3. Re. 20. f | Heb. vlt. e | Prou. 27. d | Iob 38. d | Luc. 16. a | Isa. 24. d

Item septimo cælum aquarum superiorum & inferiorum discretiuum est, sicut dicitur in Genesi: Posuit firmamentum in medio aquarũ, & diuisit aquas ab aquis. & signat prælatos Ecclesiæ, qui fidei firmitate, & fortitudinis robore, contemplatiuos quasi superiores aquas sursum tenent, ne labantur ad inferiora, & sæcularibus negotijs se implicẽt, & sæcularibus implicitos quasi aquas mobiles sub se coercent, ne tranquillitatem contemplatiuorum perturbent. Discernunt etiam inter bonos, qui cælestem habent puritatem, & malos qui carnalem habent fluiditatem, spirituales, scilicet sursum tenendo per consolationẽ, carnales deprimendo, & compellendo subire correctionem. Vita etiam prælatorum inter vitam contemplatiuam & actiuam, quasi in medio firmata est, & quasi ex vtraque compacta. eorum etiam diligentia se debet interponere mediam inter huius mundi diuites & tyrannos, & inter pauperes ac infirmos, ne sinant violentiam diuitum transire in oppressionem pauperum, nec insolẽtiam pauperum in fraudem & contemptum potentium, siue suorum dominorum. ideo in persona boni prælati dicitur de Ioseph in Ecclesiastico: Natus est homo princeps firmamentum gentis, stabilimentum populi, &c. Proprie igitur nomine cælorum significatur in scripturis potestas prælatorum, qui auctoritate & potentia Christi Ecclesiã disponunt & gubernant, sicut cæli inferiora mundi elementa ordinant & immutant.

Gen. 1. a | Eccli. 49. d

Cælorum nomine religiosi & contemplatiui significantur. Cap. IIII.

CÆlorum etiam nomine intelligitur sanctitas religiosorum, siue cælestis & sublimis conuersatio contemplatiuorum, in quorum mentibus pacificis & quietis, diuina virtus tamquam in cælis singulariter requiescit, iuxta illud Isaiæ: Cælum sedes mea, terra autem scabellum pedum meorum, &c. De his cælis dicit Psalmista: Confitebuntur cæli mirabilia tua Domine. Hi cæli sunt claustrales & contemplatiui, qui ad cælestem vitã diuina gratia eleuati, in diuinas laudis

Isa. 66. a | Psal. 88. a

laudis confessione continue perseuerant; quia, sicut dicit Glossa, Ante suam conuersationem ad pœnitentiam, heri fuerant vorago ebrietatis, hodie ad Deum conuersi, effecti sunt ornamentum sobrietatis: heri cœnum luxuriæ, hodie decus temperantiæ: heri blasphematores, hodie Dei laudatores: heri seruiebant creaturis, hodie effecti sunt serui Creatoris.

Dicuntur autem tales cæli propter plura. Primo propter remotissimam ab amore terrenorum elongationem; nam cælum æquis spatijs a centro terræ est remotissimum; sic contemplatores cælestium ab omni cura temporali abstracti, locum sibi vendicant superiorem, Deo scilicet & Angelis propiorem, sicut dicit anima contemplatiua in Ecclesiastico: Ego in altissimis habito, &c. Et in Prouerbijs: Cælum sursum, & terra deorsum, sic cor regum inscrutabile, id est imperscrutabilis est affectio illorum, qui bene se regunt. Non a carnalibus potest experiri, quid dulcedinis de Deo suo sentiunt, qui contemplationis volatu per cælestia se diffundunt: ideo via aquilæ in cælo a Salomone difficilis iudicatur in Prouerbijs, quia quod contemplatiuæ mentes in raptu contemplationis de diuina dulcedine hauriunt, a mundi amatoribus ignoratur, iuxta illud Ecclesiastici: Virtutem altitudinis cæli ipse conspicit. De istius cæli altitudine iam multi corruerunt, qui cælestem gratiam paruipendentes, ad amorem terrenorum velut canes ad vomitum redierunt, & professionis suæ altitudinis, iam obliti, mundi huius immunditijs adhæserunt. Ideo dicit Isaias: Quomodo cecidisti de cælo Lucifer, qui mane oriebaris? corruisti in terram, &c. de hoc aliàs.

Eccli. 24. a *Prou. 25. a* *Prou. 30. c* *Eccli. 17. d* *Isa. 14. e*

Secundo propter cælestis munditiæ imitationem; nam propter subtilitatem suæ essentiæ cæli sunt purissimi, & ab omnis corruptionis immunditia alieni, sicut dicit Aristoteles, Corpus cæli non ingreditur corruptio, nec generatio, &c. sic contemplatiui cælestem puritatem æmulantur, & in omni cordis & corporis munditia puritati cælesti per confessionem cōtinentiæ conformantur. Et ideo in castis & lucidis religiosorum mentibus specialiter requiescit, iuxta illud Psalmi: Ponam thronum eius sicut dies cæli. Et in Ezechiele: Et super firmamentum quod erat imminens capiti eorū quasi aspectus lapidis sapphiri similitudo throni. Sapphirus cælestem repræsentat puritatem pariter & colorem, & significat munditiā & castitatē, cuius gratia viri spirituales thronus Dei fieri promerentur, iuxta illud Psalmi: Dominus in cælo parauit sedem suam.

Arist. li. 1. de cælo text. 20. *Psal. 88. e* *Ezech. 1. g* *Ps. 102. d*

Tertio propter ordinatam obedientiæ voluntariæ continuationem; nam cælum cursum suum, ordine quieto & imperturbato peragit, & ab eodem puncto in idem continue se reuoluit: & hoc congruit religiosis, qui spiritu diuino commoti, sine tædio & murmure, non cessant cursum iniunctæ obedientiæ pro viribus adimplere. Vnde Hieremias: Si defecerint leges cæli corā me, dicit Dominus, tunc semen Israel deficiet, vt non sit gens coram me cunctis diebus, &c. Hunc motum velut stellæ erraticæ quidā retardant, & obedientiæ legibus obuiantes, & voluntatis propriæ motibus innitentes, quietam claustri conuersationem dissipant, & perturbant, iuxta illud Apocalypsis: Factum est prælium magnum in cælo, & draco pugnabat, &c. Dicitur, quòd quando stellæ erraticæ mutuo conueniunt in capite vel cauda draconis, vel contrarie se aspiciunt, tunc cælum perturbatur, & frequenter oriuntur tempestates, & eclipsis nunc lunæ, nunc solis in capite vel cauda draconis ex mutua coniunctione, vel directa oppositione procreatur. Stellæ euagantes, sunt peruersi claustrales a rectitudine regularis disciplinæ per campos licentiæ deuiātes, qui nunc conueniunt in dracone per fraudulentam conspirationem, nunc ex aduerso se aspiciunt, & mutuo se opponunt per mutuam defensionem, ex quorum lite & conspiratione turbationis non modicæ scandala plurima sæpius oriuntur, & ipsi religiosi, qui per famam velut cæli relucere deberent, famæ suæ iacturam per talium insolentiam patiuntur. Vnde dicitur in Apocalypsi: Sol factus est niger tamquā saccus cilicinus, & stellæ ceciderunt de cælo, &c.

Hier. 31. g *Apo. 12. b* *Apoc. 6. d*

Item quarto propter harmoniacam circulorū cæli proportionem; nam in cælo quidam sunt circuli superiores, quidam inferiores, quidam autem dicuntur solstitiales, quidam æquinoctiales, quidam æstiuales, quidam hiemales. Sic in religiosorum collegio velut in cælo, quidam vicem gerunt prælationis, & hi sunt solstitiales, in quorum vita & conuersatione sol iustitiæ debet expressius relucere, iuxta illud Ecclesiastici: In vnamquamque gentem posuit rectorem, & pars Dei Israel facta est manifesta, & omnia opera illorū velut sol in conspectu Domini. Alij sunt æquinoctiales, illi, scilicet qui in statu subiectionis dies & noctes æquare & continuare in Dei laudibus non desistunt, qui scilicet in media nocte ad confitendum Domino surgunt, & in die media seu meridie laudes laudibus accumulant, & adiungunt. De quibus Isaias: Tota die & tota nocte non tacebunt. Et Psalmista: Vespere, & mane, & meridie narrabo & annuntiabo, &c. Et Isaias: Clamabant, Sanctus, Sanctus, Sanctus, &c. Et Psalmista: Tota die laudem tuam. Circuli vero æstiuales, qui polo appropinquant, & versus verticem cæli plus se eleuant, sunt contemplatiui, qui ab omni solicitudine temporali se elongant, & in sublimitate contemplationis cælestibus se conformant. Dicitur enim in Iob: Excelsior cælo est, & supra stellarum virtutem sublimatur. Sed per circulos hiemales, qui terræ sunt viciniores, significantur boni actiui & officiati, qui officio administrationis intēti temporalia procurant, & ea, quæ sunt alijs necessaria officiosissime administrant. Iterum dicit Iob: Præcipit hiemis pluuijs & imbribus fortitudinis suæ. Et in Genesi: Æstas & hiems, nox & dies non requiescēt. Prælati igitur & subditi, actiui, & contemplatiui, velut quidam cælestes circuli, officiorum gradibus ad inuicem sunt distincti, nexu tamen indissolubilis charitatis pariter sunt coniuncti, sicut dicit Apostolus: Totum corpus compactum & connexum, per omnem iuncturam subministrationis, &c.

Eccli. 17. b *Isa. 62. e* *Psal. 54. e* *Isa. 6. b* *Psal. 34 d* *Iob 22. b* *Iob 37. b* *Gen. 7. d* *Ephes. 4. d*

Item quinto propter omnimodam contrarietatis remotionem cælo nihil est contrarium, vt dicit Philosophus, maxime quia ex contrarijs partibus non cōponitur, & ideo non potest cælum aliqua corruptio subintrare: sic inter viros spirituales & cælestes nulla cōtrarietas in affectu, nulla disparitas in victu, nulla singularis diuersitas in vestitu debet inueniri. immo ipsorum concordia attestatur, quòd tam in virtutibus, quàm in moribus permanent incorrupti, iuxta illud Iob: Qui facit concordiam in sublimibus suis. Et in Ecclesiastico: Concordia fratrum amor proximorum, vir & mulier bene consentientes, &c. vbi ergo rixæ & diuisiones, & cōtrariæ partes sunt in claustris, ibi summa est corruptela. Dicit enim in Osea: Diuisum est cor eorum, ideo nunc interibunt. Nam contrarietas est causa corruptionis, sicut vnitas siue simplicitas incorruptibilitatis. Vnde dicitur in Actibus: Erat omnibus cor vnum, & anima vna in Domino. Et in Psalmis: Qui habitare facit vnius moris in domo. Et Sophonias: Vt inuocent omnes nomen Domini, & seruiant ei humero vno. Et in Osea: Cōgregabuntur filij Israel, & filij Iuda pariter, &c. Vnde discipuli congregati in vnum, Spiritum sanctum recipere meruerunt, vt dicitur in Actibus.

Arist. ibid. *Iob 25. a* *Eccli. 25. a* *Ose. 10. a* *Act. 4. f* *Psal. 67. b* *Soph. 3. b* *Ose. 1. d* *Act. 2. a*

Item sexto propter ordinatam orbium cæli eleuationem & depressionem. Dicunt enim philosophi, quòd ex ordinato orbium motu, & eorum graui & acuto & interciso processu, incredibilis harmonia procreatur; sic viri cælestes omnia ordinate facientes suauem reddunt melodiam, quando, scilicet de contempla-

templatione ad actionem, de lectione procedunt ad orationem; quando superiores iuste & benigne præsunt sine tyrannide, & iniusta subditorum oppressione, & inferiores mansuete subsunt sine murmure & contradictione; quando qui præsunt ad subditos cōdescendunt per compassionem & amorem, & illi, qui subsunt ordinate exhibent suis superioribus reuerentiam debitam & honorem, ex tali ordinato ascensu, & descensu, dulcis concentus generatur. Ideo dicit
Iob 38. d Iob: Concentum cæli quis dormire faciet? sed hic cōcentus iam minus in cæli orbibus, idest claustra-
Apoc. 8. a libus inuenitur, iuxta illud Apocalypsis: Factum est silentium in cælo, fere per dimidiam horam. Ecce in multis locis insurgunt subditi cōtra prælatos, & prælati contra subditos grassantur, & sic concentus cæli in talibus vel silet penitus, vel plurimum impeditur: boni tamen istud silentium tamquam periculosum & nociuum infringunt, qui scilicet ordinate & pacifice viuunt, sicut dicitur iterum in Apocalypsi: Audi-
Apoc. 14. a ui vocem in cælo, sicut vocem citharœdorum citharizantium in citharis suis, & cantabant quasi canticum nouum.

Item septimo propter cautissimam meritorū suorum occultationem; nam cælum interpolate aliqua de suis contentis aspicientibus repræsentat, sed plura & nobiliora ab oculis intuentium subtrahit, & occultat, & hoc religiosis vitam cælestem habentibus conuenit, vt aliqua de suis virtutibus ostendant aliquando, ad ædificationem proximi: sed plura abscōdant propter humiliationem sui, secundum doctrinā
Matt. 6. a Domini dicentis in Matthæo: Tu cum oraueris intra cubiculum tuum, & clauso ostio ora patrem tuum in
Ibidem. abscondito, &c. Et in eodem: Faciem tuam laua, ne videaris hominibus ieiunans: sed patri tuo, qui videt
Ibidem. in abscondito. Et in eodem: Attendite ne faciatis iustitiam vestram corā hominibus, &c. Qui igitur cælicam ducunt vitam, non omnia omnibus reuelent propter ostentationem, sed quādo aliqua oportet facere proximis ad exemplū, in occulto faciant quoad intentionem. Nam nobiliora in cælo plus celantur, quàm illa, quæ in firmamento sensibiliter intuentur.
Sap. 9. d Ait enim Sapiens: Quæ in prospectu nostro sunt, inuenimus cum labore, quæ autem in cælis sunt, quis inuestigabit? quasi dicat, nullus potest merita sanctorum occulta cognoscere, nisi ille solus, qui super omnes cælos considerat, & lumen eius super omnes ter-
Iob 37. a minos terræ, vt dicitur in Iob: Ille solus vota humilium respicit & approbat, qui solus cæli occultissima
Psal. 112. a inuestigat. Et in Psalmis: Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat? &c. Hypocritæ vero qui in seipsis cæli speciem mentiuntur se habere, plura bona quàm habeant, fingere non verentur. Vnde di-
Nahū 3. d cit Nahum: Plures fecisti, quam stellæ sint cæli, negotiationes tuas. Sed tales stellæ non sunt stellæ veræ, quia in cæli corpore non sunt fixæ, & ideo semper pereunt & cadunt in fine, sicut quasdam flammulas stellis similes, de cælo in noctibus cadere, sæpius est
Apo. 6. a. et videre. Ideo in Apocalypsi dicuntur stellæ de cælo
Matt. 24. c cecidisse, & in Matthæo. Nam, vt dicit Gregorius,
Greg. lib. 8. Hypocritarum opera quāuis ad tempus inter iusto-
Mor. c. 24. rum merita lucere videantur, in fine tamē quia a fru-
in sensu. ctu sunt vacua, funditus annullantur. Ideo dicitur in
Iob 20. a Iob: Si ascenderit ad cælum superbia eius, & caput
Abd. 1. b eius nubes tetigerit, &c. Et in Abdia: Inter sidera po-
Isa. 14. a sueris nidum tuum, &c. Et Isaias: In cælum ascendā, super astra cæli exaltabo soliū meum. Et Psalmista:
Psal. 72. b Posuerunt in cælum os suum, &c. sed qui veri sunt cæli, in Dei abscondita sua occultant opera, & ideo stabilia permanent vsque in posterum atque fixa, iux-
Eccli. 29 b ta illud Ecclesiastici: Conclude eleemosynam in sinu pauperis, & orabit pro te, & proderit tibi super aurū.

Item octauo propter cōtinuam influentiam & virtutis diffusionem; nam virtus cælestis per singula se diffundit elementa; sic religiosi bona, quæ desuper receperunt, omnibus indigentibus communicant, & misericordiæ opera secundū vniuscuiusque indigentiam singulis administrant, & ad imitationem Patris cælestis, qui misericors est, & misericordes diligit, & illis specialem gratiam infundere consueuit, sicut dicit Psalmista: Domine in cælo misericordia tua, &c. Psal. 35. a
Beati enim misericordes, quoniam ipsi misericordiā consequentur, dicitur in Matthæo. Religiosi itaque Matt. 5. a
pietatis opera diligentes, sunt cæli, in quibus thesauri Domini reponuntur, qui inspiratione diuina, necessitatis tempore pauperibus diffunduntur. Vnde dicitur in Deut. Aperiet Dominus thesaurum suum optimū, Deut. 28. b
cælum; vt pluuiam tribuat terræ in tempore suo.

Patet ex prædictis, quòd cælorum nomine religiosi in Scripturis sæpius denotantur, qui inter ceteros electorum gradus, cælis potissime conformantur, ratione subtilitatis diuinæ Scripturæ, in qua velut in cælo omnia occulta Christi, & Ecclesiæ mysteria continentur, iuxta illud Isaiæ: Complicabun- Isa. 34. a
tur sicut liber cæli, &c. Et Ezechiel: Aperti sunt cæ- Ezec. 1. a
li, & vidi visiones Dei. Et in Apocalypsi: Apertum Apo. 11. d
est templum in cælo, & visa est arca testamenti in cælo. Nam sicut cælum est principium illuminationis & irradiationis totius mundi sensibilis, sic totius veritatis cognitio exordium a diuinis eloquijs accipit, & scripturis, iuxta illud Psalmi: Declaratio sermonū Psal. 118. r
tuorum illuminat. Nam mandatum lucerna est, & Prou. 6. c
lex lux, vt dicitur in Prouerbijs. Vnde quidquid proponitur propheticæ rationis, quidquid asseritur mundanæ sapientiæ argumentis, si veritati Theologicæ non consonat, a natura cæli discrepat, & discordat, vt dicere possit mundi sapientibus scriptura veritatis: Sicut exaltantur cæli a terra, sic viæ meæ Isa. 55. c
a vijs vestris.

Item secundo virtus cæli est causa viuificationis inferiorum & sensificationis, quia nihil viuit, nec sensum percipit, vbi cæli radius non pertingit: ex quo manifeste conuincitur, quòd omnis mens vel conscientia moritur, ad cuius interiora verbi vitæ virtus non ingreditur, quod expertus Petrus, dixit in Ioanne: Ad quem ibimus? verba vitæ æternę habes. Ioan. 6. g
Et Psalmista: Eloquium tuum viuificabit me. Et Do- Psal. 118. g
minus in Ioanne: Verba quæ locutus sum vobis, spi- Ioan. 6. g
ritus & vita sunt. Et in Ecclesiastico: Sustulisti mor- Eccli. 48. a
tuum ab inferis, de sorte mortis in verbo Dei tui. Et ideo Scriptura diuina spiritualiter intellecta, intellectum viuificat & affectum, iuxta illud Ioannis: Vita Ioan. 1. a
erat lux hominum. Et Apostolus: Tuba Dei descē- 1. Thes. 4. d
det de cælo, & mortui qui in Christo sunt resurgent primi, &c. Tuba de cælo canens est vox prædicatorū de secretis Scripturæ cælestia exprimens, resonans, & exponens. Ad tubæ sonitum resurgent mortui tui de sepulcris peccatorum, sicut dicit Ioannes: Hora ve- Ioan. 5. e
nit, & iam nunc est, quòd omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem Filij Dei, &c.

Item tertio ratione obnubilationis, quia cælum quod in suo proprio circulo semper lucidum est & serenum, secūdum nostrum aspectum propter interpositionem vaporum, sæpius apparet nubilosum: sic Scriptura diuinitus aspirata, figuris & ænigmatibus est sæpius inuoluta, vt carnalibus & indignis Scripturarum lateant mysteria, quæ tamen pijs mentibus, sapientibus ea quæ sunt spiritus, lucida sunt & aperta, iuxta illud Genesis: Cum obduxero cælum nubibus, Gen. 9. e
apparebit arcus meus, &c. Quandoque enim propter aliquorum imperitiam, quādoque etiam propter hæreticorum malitiam, sunt celanda quædam Scripturæ & fidei sacramenta. Et hoc faciendum est coram simplicibus & infirmis, ne subtilia & sublimia capere nō valentes a recto deuient, similiter coram infidelibus, ne blasphement. Non enim debemus sanctum dare canibus, neque spargere margaritas coram porcis, ne Mat. 7. a
forte conculcent eas, &c. sicut dicit Dominus in Matthæo. Ideo præceptum fuit, quòd nulli viderent vasa

sanctuarij

Num. 4. a sanctuarij nuda, exceptis sacerdotibus filijs Aaron, vt A
dicitur in Numeris. Ideo oportuit arcam & alia ta-
bernaculi vasa obuoluere pellibus hyacinthinis, ne
forsitan alij aliqua curiositate secreta tabernaculi in-
tuentes morerētur, sicut ibidem dicitur. Claritatem
itaque cæli obuoluit nubibus, & obducit, qui Scri-
pturarum subtilia subticens, simplicia & intellectu
facilia proponit, simplicibus autem exponit. Radius
enim luminis cælestis qui visum aquilæ acuit & con-
fortat, obtundit visum noctuæ & excæcat. Vnde qui
debilis est visus, idest parui intellectus, nō debet alta
& insensibilia perscrutari, ne de claritate nimia obte-
nebretur eius animus, vnde putabat illuminari. Vnde B
Prou. 23. b dicitur in Prouerbijs: Ad opes quas habere nō pote-
ris, ne erigas oculos tuos. Facient enim sibi pennas,
& volabūt in cælum. Hoc sciens Dominus, dixit Ni-
Ioan. 3. b codemo in Ioanne: Si dixi vobis terrena & non cre-
ditis: si dixero vobis cælestia quomodo credetis? Et
Eccli. 3. c in Ecclesiastico: Altiora te ne quæsieris, & in pluri-
bus Dei operibus non fueris curiosus, &c. Et sequi-
Ibidem. tur: Non est necesse quæ abscondita sunt, videre
oculis tuis.

Item quarto ratione fecundationis. Nā calore cæ-
lesti pariter & rore omnia procreātur, nec aliquid in
terra crescendo proficit, nisi vbi calor cælestis se spar- C
git, & humor roris aut pluuiæ cælestis se diffundit.
Scriptura tota ignea est, illuminans per sapiētiam in-
tellectum, & ad amorem inflammans affectum. Vnde
Psal. 118. f dicit Psalmista: Ignitum eloquium tuum vehemen-
Deut. 33. a ter, &c. Et in Deuteronomio: In dextera eius ignea
Hier. 20. b lex. Et Hieremias: Factus est sermo Domini in cor-
de meo quasi ignis æstuans clausus in ossibus meis.
Prou. 30. a Et in Prouerbijs: Omnis sermo Domini ignitus cly-
peus, &c. Clypeus est cum protegit, ignitus cum ac-
cendit. Cælum igitur igneum, diuinum est Verbum,
Psal. 104. b dum inflammat. Vnde ait Psalmista: Eloquium Do-
mini inflammauit eum, &c. Rorifluum autē est dum D
fecundat. Inflammat enim cor ad dilectionem, fe-
cundat velut pluuia aut ros ad operationem. Dicitur
Deut. 32. a enim in Deuteronomio: Concrescat vt pluuia doctri-
na mea, fluat velut ros eloquiū meum. Et Iob: Stil-
Iob 29. d labat super eos eloquium meum, expectabant me si-
cut pluuiam, & os suum aperiebant quasi ad imbrem
serotinum. Vi ergo talis caloris, & humoris de agro
cordis, virtutis germen prorumpit in fructum opera-
Isa. 55. c tionis. Vnde dicit Isaias: Quomodo descendit im-
ber de cælo, & non reuertitur, se infundit in terram
& inebriat eam, & germinare eam facit, &c. Et Iob:
Iob 29. c Ros in messione mea morabitur, &c. Maledicta au- E
tem terra, quæ rorifluis cæli guttis continue infun-
Heb. 6. b ditur, & tamen sterilis inuenitur. Et Paulus: Terra,
quæ spinas profert & tribulos, reproba est, & male-
Deut. 28. c dicto proxima. Et in Deuteronomio: De cælo de-
scēdet super te cinis, &c. Quod fit in peruersis Theo-
logis, qui rore cæli quotidie pluuntur, semper tamen
remanent sine fructu.

Item quinto ratione permanentiæ infinitæ dura-
tionis. Cælum enim inter omnia corpora, magis du-
rabile est & firmum: & ideo est perpetuum, quia cū
non sit compositum ex contrarijs non habet in se
principium dissolutionis, & hoc conuenit Scripturæ F
veritati, quæ tantæ est firmitatis quòd non potest
arte vel ingenio immutari. Et ideo dicit Psalmista:
Psal. 148. a Statuit ea in æternum & in sæculum sæculi, præce-
ptum posuit & non præteribit. Et in Prouerbijs: La-
Prou. 12. c bium veritatis firmum erit in perpetuum. Et iterum
Psal. 88. e in Psalmis: Quæ procedunt de labijs meis, non fa-
2. Pet. 1. d ciam irrita. Et in secunda Petri: Et habemus firmio-
rem propheticum sermonem. Vnde omnes scientiæ
quæ in firmitate istius Scripturæ non sunt fundatæ,
Hier. 10. a inutiles sunt atque vanæ, iuxta illud Hieremiæ: Om-
Sap. 13. a nes leges gentium vanæ sunt. Et Sapiens: Vani sunt
omnes homines, in quibus non subest sapientia. Et
Rom. 1. e Apostolus: Euanuerunt in cogitationibus suis, dicen-

tes se esse sapientes, stulti facti sunt. Vnde sapientes
huius sæculi, qui ingenia sua fundant in sapientia hu-
ius mundi, nihil habent cælestis penitus firmitatis;
sed doctores boni, virtute diuini verbi sunt firmissi-
mi sicut cæli, iuxta illud Psalmi: Verbo Domini cæ- Psal. 32. b
li firmati sunt. Et Daniel: Fulgebunt sicut splendor Dan. 12. a
firmamenti. Et Iob: Solidissimi sunt, quasi ære Iob 37. c
fundati.

Item sexto ratione ornatus & compositionis; nam
propter varium stellarum ornatū, nihil est pulchrius
quàm sit cælum. Sic diuina sapientia, quæ in scriptu-
ra diuina sculpta est & cælata, expositionibus varijs
quasi quibusdam radiantibus stellis, multipliciter est
ornata. Relucet enim diuina veritas nunc in histo-
ria, nunc in allegoria, nunc in ea rutilat sensus tro-
pologicus, nunc irradiat anagogicus intellectus. Vn-
de in Ecclesiastico: Species cæli est gloria stellarum. Eccli. 43. b
Et in Sapientia: Dedit mihi scire anni cursus, & stel- Sap. 7. c
larum dispositiones, &c. Varijs itaque scripturæ diui-
næ sententijs quasi coruscantibus cæli astris, omnium
errorum & phantasmatum tenebrositas effugatur, &
relucet veritas fidei, qua totius Ecclesiæ superficies
decoratur, vnde dicit Iob: Super omnes cælos consi- Iob 37. a
derat, & lumen illius super omnes terminos terræ.
Tempore vero Antichristi, istius cæli ornatus splen-
didus obfuscabitur, quando verbi diuini prædicatio
ab hæreticis & tyrannis prohibebitur, & veritas fidei
latens in Scripturis varijs hæreticorum figmentis, in-
super & physicis argumentis multipliciter impugna-
bitur, sicut dicit Daniel: Magnificatum est cornu mo- Dan. 8. c
dicum vsque ad fortitudinem cæli, & deiecit de stel-
lis, & conculcauit eas, & abstulit iuge sacrificium, &
deiecit locum sanctificationis eius, &c. Et in Apoca-
lypsi: Cælum recessit sicut liber inuolutus, & mon- Apoc. 6. d
tes & insulæ de loco suo motæ sunt. Nam liber diui-
næ sapientiæ, qui modo omnibus est apertus, tempo-
re persecutionis extremæ, claudetur vndique, & erit
omnibus obuolutus, & tunc montes & insulæ mo-
uebuntur: quia tam prælati, quàm subditi, tam con-
templatiui quàm actiui, qui voluerint esse stabiles in
fide, in lege Domini permanere, iniquitatem perse-
cutionis dæmonis, & Antichristi cum suis fugere cō-
pellentur. Quapropter dicitur in Prouerbijs: Cum Prou. 29. c
defecerit prophetia, dissipabitur populus, qui vero
custodit legem, beatus est. Patet itaque quòd veritas
diuinæ sapientiæ, quæ in Scriptura sacra velut in cæ-
lo occultatur, congrua similitudine cælesti corpori
comparatur.

Cælorum nomine Doctores sacræ Scripturæ significantur. Cap. V.

Doctores sacræ Scripturæ per rationes prætaxa-
tas cæli sæpius nuncupantur, quia mundum il-
lumināt per vitam & doctrinam. Vnde dicit Daniel:
Qui docti fuerint, fulgebunt sicut splendor firmamē- Dan. 12. a
ti. Et Paulus: Inter quos lucetis, sicut luminaria in Philip. 2. b
mundo, verbum vitæ continentes ad gloriam meam
in die Christi, quia non in vacuum cucurri, neque in
vacuum laboraui.

Item primo, quia mortuos in peccatis viuificant &
sensificant ad vitam, eos inducendo ad pœnitentiam,
sicut fecit Dauid, qui quos voluit viuificauit, & quos
voluit mortificauit, vt patet in secundo Regum. 2. Reg. 8. a
Nam bonorum confessorum & doctorum consilio,
qui viuunt munde, & peccato mortificantur vt vi-
uant Deo, mortificant carnem, sed spiritui vitam cō-
ferunt spiritualem, iuxta illud Petri: Mortificatus 1. Pet. 3. d
quidem carne, viuificatus autem spiritu. Et Paulus:
Mortui estis, & vita vestra abscondita est in Christo. Coloss. 3. a
Ad hanc vitam perducit solertia doctorum & sacer-
dotum, ex quorum consilio dependet vita subdito-
rum, iuxta illud Iudith: Vos qui estis presbyteri in Iudith 8. c
populo Dei ex vobis dependet anima illorum, ad elo-
quium

quium vestrum illorum corda eriguntur. Ideo legi- A
tur Dominus dixisse discipulis ad prædicandum de-
Mat.10.a stinatis: Infirmos curate, mortuos suscitate, vt dici-
tur in Matthæo. Sicut leo qui vocis rugitu suscitat
catulum mortuum, sic strenuus doctor rugitu præ-
dicationis & correptionis reuocat subditos ad vitam
Prou.23.b spiritualem. nam dicitur in Prouerbijs: Virga per-
cute eum, & animam eius a morte liberabis, &c. Sic
viuificatiui tamquam cæli, & inferiorum sensificatiui
fuerunt doctores & sacerdotes primitiui, sed de mo-
Ezec.13.c dernis sacerdotibus potest dici illud Ezechielis: Vio-
labant me ad populum meum, vt interficerent ani-
mas, quæ non moriuntur, & viuificarent animas, quæ B
non viuunt, mentientes populo meo, &c. Et in Osea:
Osee 6.d Particeps sacerdotum in via interficientium pergen-
tes de Sichem.

Item secundo propter subditorum exemplum se
humiliant, & tam in parcitate victus, quam in humi-
litate habitus, corpora sua cruciant, & castigant: si-
Matt.3.a cut Ioannes Baptista, qui erat vestitus pilis camelo-
4.Reg.1.b rum. Sic Elias de quo dicitur: Vir pilosus, & zona
pellicea accinctus renibus. & illi similes sunt cælo, cu-
ius claritas non deficit, quamuis nebulis vel nubibus
obducatur; quia sub asperitate pœnitentiæ eorum
Isa.50.b sanctitas amplius augmentatur, iuxta illud Isaiæ: In- C
duam cælos tenebris, & ponam saccum operimen-
tum eorum. quod fit, quando diuina virtute sub sac-
co vel cilicio pœnitentiæ cælestis thesaurus occulta-
tur. Sic legitur scyphus Ioseph argenteus, & ad au-
gurandum optimus in sacco Beniamin fuisse occulta-
Gen.44.a tus, vt legitur in Genesi. Scyphus argenteus est sa-
cerdos clarus scientia, mundus vita; cuius oris mi-
nisterio quasi scypho mundo, auditoribus doctrinæ
salutaris eloquium præfulgebat. Talis scyphus fuit
Paulus, sicut ibidem dicit Glossa, in cuius corde cæ-
lestis doctrinæ poculum propinatur, iuxta illud Eze-
Ezec.16.b chielis: Tulisti tibi scyphos, & vasa aurea & argen- D
Eccls.2.b tea, &c. Et Salomon dicit: Feci mihi scyphos & vr-
ceolos in ministerio ad vina fundenda, & supergres-
sus sum opibus omnes, qui ante me fuerunt in Hie-
rusalem. Vrceoli sunt doctores, dum vinum cæle-
stis sapientiæ hauriunt & recipiunt; scyphi vero quã-
do gratiam cælitus receptam, alijs tribuunt & diffun-
dunt. Tales scyphi in sacco Beniamin, idest filiorum
dexteræ deponuntur, quia sub habitu humilitatis &
pœnitentiæ vsque ad tẽpus præuisum a Patre abscon-
duntur, sed aperto sacco, statim proditur, quam pre-
tiosum vasculum in sacci orificio continetur; quia
animæ resolutæ a corporis ergastulo euidenter solet E
Deus ostendere, quantum dilexit thesauros repositos
Psal.29.c in sacco. Vnde Psalmista: Conscidisti saccum meũ,
& circumdedisti me lætitia.

Item boni doctores comparantur cælis, quia cæ-
lesti more alios rore cælestis gratiæ infundunt, &
humore deuotionis ad compunctionis gratiam ipsos
prouocant & inuitant. Nam multi omnimodo ari-
di & indeuoti, accedunt ad prædicationem, vel con-
fessionem, qui bonorum sacerdotum suffragio ante
suum recessum de cælo consolatione, & lacrymarum
imbre copiosius compluti recedunt, in optimo pro-
posito fructiferi, qui prius æstimabantur penitus ste- F
Gen.27.d riles & infecundi. Vnde dicitur in Genesi: De rore
cæli & de pinguedine terræ, erit benedictio tua. Et
Cant.5.b in Canticis: Caput meum plenum est rore & cincin-
ni mei guttis noctium. Ideo de confessoribus & de
doctoribus, quos reliquit Deus ad mũdi fecundatio-
Mich.5.b nem, dicitur in Michæa: Erũt reliquiæ Iacob in me-
dio populorum multorum sicut ros a Domino, &
quasi stillæ super herbam, quæ non expectat virum,
& non præstolatur filios hominum. Et erunt reliquiæ
Iacob in gentibus, in medio populorum multorum,
quasi leo in iumentis siluarum, & quasi catulus leonis
Isa.45.b in gregibus pecorum. Ideo dicit Isaias: Rorate cæli
desuper, & nubes pluant iustum, &c.

Item secundo fixi sunt & constantes per omnimo-
dam patientiam, sicut cæli, qui ita sunt firmi & sta-
biles, quod de nullius contrarij motus impetu pos-
sunt dissolui. sic doctores & prædicatores Christi,
cum nulla corporis iniuria possunt frangi. Vnde Psal-
mista: Patientes erunt, vt annuntient. Et in Prouer- Psal.91.c
bijs: Doctrina viri, per patientiam noscitur, &c. Vn- Prou.19.b
de sicut cælum a superioribus aquis non deprimitur,
nec ab inferioribus eleuatur; sic nec iustus doctor
erigitur in prosperis, nec deijcitur per pusillanimi-
tatem in aduersis. Aquæ enim superiores significant
prospera, iuxta illud Iob: Si continuerit aquas om- Iob 12.c
nia siccabuntur, si emiserit eas subuertent terram.
Inferiores vero significant grauia & aduersa, vt di-
citur in Threnis: Aquæ inundauerunt super caput Thren.3.f
meum, & dixi, Perij. Inter has aquas stant boni im-
mobiles atque firmi, sicut dicitur in Iosue: Ingressis Iosue 3.d
sacerdotibus Iordanem, steterunt aquæ superiores
instar montis intumescentes; quæ autem inferiores
erant in mare solitudinis descenderunt, &c. Vnde
sacerdotes portantes arcam, ad modum cæli inter
medias aquas fuerunt tuti, iuxta illud Isaiæ: Cum Isa.43.a
transieris per aquas tecum ero, & flumina non ope-
rient te. Sic Eliseus diuisis aquis Iordanis transiuit
intrepidus, Eliæ pallio, qui in cælum raptus fuerat, 4.Reg.2.c
præmunitus. Eliæ pallium de cælo derelictum, est
Christi exemplum nobis datum in subsidium, vt nec
mundi prospera timeamus, nec aduersa. Vnde Apo-
stolus: Curramus ad propositum nobis certamen, Heb.12.a
aspicientes, &c.

Item cælesti decorantur sicut cæli ornatu, quãtum
ad vitæ perfectionem, & virtutum decentiam, & cæ-
lestem in moribus disciplinam. Vnde dicit Iob: Spi- Iob 26.d
ritus Domini ornauit cælos. Vbi dicit Gregorius: Gregorius
Quot sunt dona prædicantium, tot sunt ornamenta li.17.mor.
cælorum. Quem ornatum enumerat Apostolus di- c.19.& ho-
cens: Oportet Episcopum esse prudentem, sobrium, mil.30.in
pudicum, hospitalem, modestum, ornatum, &c. Euang.
Hunc ornatum cælestem præfigurabat habitus sacer- 1.Tim.3.a
dotis, in Exodo: Fecit superhumerale de auro &
hyacintho, purpura, coccoq. bis tincto, & bysso re-
torta opere plumario, & posuit in rationali doctri- Exo.28.b
nam, & veritatem, &c. Et in Sapientia: In veste po- Sap.18.d
deris eius erat descriptus totus orbis terrarum. Cæ-
liq. non sunt, vbi tales ornatus desunt, sicut est vi-
dere in peruersis sacerdotibus; in quorum vita non
relucet sol feruentis charitatis, nec resplendet luna
misericordiæ & pietatis, nec refulgent stellæ mundi-
tiæ & castitatis, non comparent etiam constellatio-
nes duodecim signorum, idest non relucet in eis, nec
apparet vestigium vitæ & conuersationis duodecim
Apostolorum, non hyades, non pleiades, non Orio-
na cum interioribus austri, quoniam nec virtutes in-
teriores, scilicet purgati animi ad contemplatiuam
pertinentes; nec exteriores videlicet purgatoriæ &
politicæ vitam exteriorem quoad actiuam dirigen-
tes, iam in Ecclesiæ doctoribus vix inueniuntur. &
ideo totius Ecclesiæ species in tenebram, & deformi-
tatem est mutata. Ideo dicit Iob: Qui præcipit soli Iob 9.a
& non oritur, & claudit stellas quasi sub signaculo.
Sequitur: Qui facit arcturum, Oriona, & hyadas, &
interiora austri. Et in Hieremia: Aspexi cælos, & Hier.4.c
lux non erat in eis. & ideo multa imminent mun-
do pericula; quia vbique deficiunt in doctoribus &
sacerdotibus huius mundi cælica ornamenta, sicut
dicitur in Actibus: Neque sole, neque sideribus ap- Act.27.d
parentibus per plures dies, & tempestate non exigua
ingruente, omnis spes salutis ablata est.

Item quarto sicut cæli vniuersaliter extenduntur,
iuxta illud Isaiæ: Qui extendit cælos, & expandit eos Isa.40.d
sicut tabernaculum ad inhabitandum. nulla enim est
cæli particula, quin æqualiter expansa inueniatur &
extẽsa; sic Christi sacerdotes ad cæli similitudinem,
nihil retinent non extensum. Extendunt enim lin-
guam,

guam, cor, & manum. Cor, inquam, extendunt ad Deum per deuotionem, ad proximum per com-
Psal.142.b passionem. De primo dicit Psalmista: Anima mea sicut terra sine aqua tibi. De secundo dicitur in Iob:
Iob 30.d Compatiebatur anima mea pauperi. Et Isaias: Cum
Isa.58.c effuderis esurienti animam tuam,&c. Linguam etiam extendunt ad Deum in oratione & continua gratiarum actione, ad proximum in doctrina & prædica-
Eccli.50.d tione. De primo dicitur in Ecclesiastico: Iterauit orationem suam, volens ostendere virtutem Dei.
Ibidem. Et post: Rursum orauit Deum omnium, qui magna
Psal.62.b fecit in omni terra. Et Psalmista: Labijs exultationis laudabit os meum. De secundo dicitur in Pro-
Prou.31.d uerbijs: Os suum aperuit sapientiæ, & lex clementiæ in lingua eius. Similiter manus extendunt ad
Psal.133.a Deum per supplicationem, iuxta illud Psalmi: In noctibus extollite manus vestras in sancta. Sic Moyses extendit manus suas in cælum & cessauerunt to-
Exo.9.g nitrua, in Exodo. Ad proximum vero extendunt manus per subuentionem, & necessitatis proximi
Prou.31.c subleuationem. De hoc dicitur in Prouerbijs: Manum suam aperuit inopi, & palmas suas extendit ad pauperem. Sic Martinus tamquam cælum fuit extensus ad Deum, quando oculis & manibus in cælum intentus, inuictum ab oratione spiritum non relaxabat. Similiter ad proximum, quando etiam nec pallium sibi sine pauperis solatio retinebat, & ideo propter tantam charitatis extensionem cælum extensum potuit merito nuncupari, iuxta illud Psalmi:
Psal.103.a Extendens cælum sicut pellem. Et Isaias: Manus
Isa.45.b meæ tetenderunt cælos, & omni militiæ eorum de-
Hier.10.b mandaui. Et in Hieremia: Prudentia sua extendit cælos. Propter istas & alias suprapositas cæli proprietates & naturas, merito doctores Scripturæ cælo comparantur.

Firmamenti nomine Christus significatur. Cap. VI.

SIcut nomine cæli significantur sancti superius nominati, sic & nomine firmamenti. Idem est enim firmamentum quòd & cælum, sicut dicitur in Ge-
Gen 1.a nesi: Vocauit firmamentum cælum. Singulariter tamen potest vocari firmamentum natura nostra a Christo assumpta, & in ipso vnione personæ cum
Psal.79.d diuinitate vnita, de quo Psalmista: Fiat manus tua super virum dexteræ tuæ, & super filium hominis, quem confirmasti tibi. Nam Redemptor noster super omnia Deus verus, & factus super omnia homo E perfectus, secundum naturam assumptæ humanitatis firmamentum nuncupatur, sicut dicit Psalmista:
Psal.17.a Dominus firmamentum meum & refugium meum.
Ezec.1.f Et Ezechiel: Aspectus firmamenti, quasi aspectus crystalli, &c. Natura enim nostra priusquam assumeretur fuit terra, postquam autem ab auctore est assumpta, & super Angelos subleuata, facta est firmamentum: & ideo similis est crystallo, quæ ex aqua congelata indissolubilem contrahit firmitatem. Quia igitur corpus Redemptoris vsque ad mortem passionibus & pœnis subiacuit, aquæ fluxibilitatem in se habuit: quia nascendo, crescendo, esuriendo, sitiendo, moriendo, per momenta temporum mobiliter F
Psal.18.b decurrit, cuius cursum intuens Propheta, ait: Exultauit vt gigas ad currendam viam, &c. sed in resurrectionis gloria virtutem incorruptionis obtinuit, & in crystallinam firmitatem natura primo mutabilis mutata fuit. Dicitur itaque Christus homo firmamentum, ratione firmæ & fixæ vnionis, quia humana natura in vnione personæ in Christo indissolubi-
Ezec.10.a liter copulatur, iuxta illud Ezechielis: In firmamento quòd erat super caput Cherubim quasi lapis sapphirus. Lapis sapphirus, est Christus Dominus qui est lapis angularis, in se Deum & hominem vniens, homines & angelos quasi parietes duos associans, &

A coniungens sibi per fidem & amorem, infixos retinens, etiam ab ipsorum fauore & gratia non recedens. Vnde Paulus: In spiritu vobiscum sum gau- *Coloss.2.a*
dens, & videns ordinem vestrum, & firmamentum eius, quæ in Christo est, fidei vestræ. Et sequitur ibi: Superædificati, & confirmati in illo, in gratiarum actione, &c. Quia igitur ipse totius Ecclesiæ militantis & etiam triumphantis congruum est fundamentum, ideò bene vocatur firmamentum. Et quia fundamentum cæleste est & non terrenum, ideo dicitur lapis sapphirus. Vnde dicitur in Isaia: Fundabo te *Isa.54.c*
in sapphiris. Et in Exodo: Sub pedibus eius quasi *Exo.24.c*
B opus lapidis sapphiri, &c. Et Paulus: Firmum Dei *2.Tim.2.c*
fundamentum stat. Et in Matthæo: Fundata erat su- *Matt.7.d*
pra firmam petram.

Item secundo ratione mediationis; nam sicut firmamentum est inter aquas superiores & inferiores medium collocatum, sic mediator Dei & hominum, secundum quòd homo Patre minor, tamen inquantum Dei Filius omni creatura superior, ima & summa, inuisibilia & sensibilia reconciliat, & in se medio recolligit & adunat, sicut dicit Apostolus: In ip- *Coloss.1.c*
so condita sunt vniuersa in cælo & in terra, visibilia & inuisibilia. Et in Genesi: Posuit firmamentum in *Gen.1.a*
C medio aquarũ, diuisitq. aquas ab aquis, &c. Et ideo qui modo secernit & diuidit inter inferiorum & superiorum, bonorum & malorum, spiritualium vel carnalium merita, æquo iudicio diuidet & discernet inter præmia aut flagella. Vnde dicitur in Matthæo: *Matt.3.c*
Cuius ventilabrum in manu eius, &c. Et in Prouer- *& Luc.3.d*
bijs: Sicut diuisiones aquarum, ita corda regum in *Prou.21.a*
manu Domini.

Item tertio ratione vniuersalis conseruationis inferiorum & comprehensionis: nam firmamentum infra suæ sphæræ circumferentiam, omnia sensibilia comprehendit, & per alternum generationis vel cor-
D ruptionis officium, quidquid est de esse & substantia vniuersi, custodit, nec destructionem permittit. Sic Christus ars & sapientia Dei Patris, infra sinum suæ potestatis prædestinatos continet & præscitos, nec prædestinationis filios finaliter permittit ire ad interitum, nec præscitos ex toto in nihilum. Nam filios gratiæ præseruat ad gloriam, reprobationis vero filios seruat ad gehennam. vt sicut in bonis immutabilis Deo gratia commendatur; ita eius inflexibilis iustitia quæ videbitur in reprobis, timeatur. Vnde Sapiens dicit: Tempore casus sui inueniet firmamẽ- *Eccli.3.d*
tum. Et rursum: Iustitia eius proteget te, & in die *Eccli.27.a*
agnitionis inuenies firmamentum.

Item quarto ratione diuinæ inhabitationis; nam cum Deus sit in omni creatura, cælum tamen siue firmamentum pro speciali sede sibi vendicat, quia ibi singulariter & excellenter operando, maiestatis suæ præsentiam manifestat, vt dicit Damascenus. Sicut humanitas, quæ de Virgine est assumpta, singulare diuinitatis habitaculum est effecta, quando Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Vnde dicit Paulus: Complacuit omnem plenitudinem inha- *Coloss.1.c*
bitare, & per eum omnia reconciliari, &c. de præparato habitaculo suo. Et in tertio Regum: Cum *3.Reg.8.e*
orauerit in loco hoc, tu exaudies in cælo, in firmamento habitaculi tui, &c. Et in Exodo: Sanctuarium *Exo.15.c*
tuum quòd firmauerunt manus tuæ. Et in eodem:
Firmissimo habitaculo quòd operatus es, &c. Ideo *Ibidem.*
enim diuinitas Christi humanitatem inhabitat, vt homines per hominem deprecantes audiat, & eorum postulationibus cõdescendat, propter quòd omnes collectæ & orationes Ecclesiæ per Christum nostrum finiuntur. Vnde dicit Apostolus: In quo ha- *Coloss.2.b*
bitat plenitudo diuinitatis corporaliter, & estis in illo repleti, &c.

Item quinto ratione circularis reuolutionis, circularem enim formam habet firmamentum, & motum oblique volubilem: si enim firmamentum mouere-

tur in directum, quoad nos, generatio rerum inferiorum non perficeretur, & talis forma quæ est perfecta & nobilissima nobilissimo corpori erat danda, quia talis figura continuo motui eius fuit necessaria. Circularis immo circulus perfectissimus est ipse Christus, in quo duæ extremitates lineæ velut in puncto vniuntur. Nam diuinitas, quæ omnium rerum caput est & principium, cum natura humana quæ finis erat omnium creaturarum, & vltimo in esse producta, in ipso Christo velut in puncto in vnione personæ est coniuncta, & tanta firmitate roborata. Firmatæ enim sunt duæ naturæ in vna persona, sic quòd vna ab altera numquam poterit separari. Et ideo propriè Christus nomen obtinet firmamenti, cuius motus & operatio circularis est. De sinu enim Patris, in Virginis vterum est ingressus; deinde per mundum & limbum progrediens iterum ad Patrem est reuersus,
Ioan.16.d sicut dicitur in Ioanne: Exiui a Patre, & veni in mũdum; & iterum relinquo mundum, & vado ad Pa-
Eccls.1.b trem. Et in Ecclesiaste: Oritur sol & occidit, & ad locum suum reuertitur, gyrat per meridiem, & flectitur ad Aquilonem, &c. Ecce motus Christi reflexus & obliquus. Attingit enim a fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter, sicut dicitur in
Sap.8.a Sapientia: Quia nunc flectitur ad Aquilonem, idest ad peccatores in peccatis induratos, per misericordiã illorum corda ad pœnitentiam remolliendo; nunc vero ad meridiem, idest ad bonos in feruore charitatis existentes, ipsos cõsolando; ideo dicitur in Eccle-
Eccli.43.a siastico: In meridiano exurit terrã, &c. Et in Esdra:
3. Esd.4. Conuertitur in gyro cæli, & iterum reuertitur in eũdem locum in vno die.

Item sexto ratione fortissimæ impressionis, & aggregationis luminis in centro. Nam cum sit firmamentum corpus sphæricum, & luminosum, & concauum, & conuexum, cuius medium & centrum ex omni parte ex se emittit radium ad suum medium: vnde cum terra teneat vicem centri, manifestum est, quòd in terra fit radiorum maxima aggregatio, & ex influentia radiorum luminis maxima fit variarum specierum productio, & generatio. Firmamentum igitur lucidum, & conuexum significat Christum
Ioan.1.a Dominum, qui est lux vera, illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum, vt dicit Ioannes; cuius sphærica rotunditas, idest æterna potestas, omnia continet & sustentat, cuius luminositas omnia illustrat, cuius conuexitas omnium bonorum, gratiarum, & donorum plenitudinem commensurat,
Ibid.b iuxta illud Ioannis: Vidimus eum quasi vnigenitum a Patre plenum gratiæ & veritatis. Ab istius igitur firmamenti conuexitate, ad cor humanum, velut ad proprium centrum transfunduntur radij gratiarum.
Ibidem. De plenitudine eius omnes recipimus gratiam pro gratia. Plena igitur fit impressio, & coadunatio cælestis luminis in corde hominis, quoad ipsius iustificationem; plenior quantum ad illustratione sapientiæ, & veritatis inspirationem; plenissima vero quo ad consummationem iustitiæ, & finalem charitatis in homine perfectionem, & conseruationem. Ideo
Rom.13.c ait Apostolus: Plenitudo legis est charitas. De pri-
Psal.47.b ma dicitur in Psalmis: Plena est iustitia dextera eius.
Psal.64.b Et iterum in alio Psalmo: Flumen Dei repletum est aquis, &c. A Christo enim velut a fonte procedit flumen pœnitentiæ, qua anima a sordibus abluitur & purgatur, & ad videndum lumen desuper veniens disponitur, & habilitatur, sicut dicitur in Ioanne:
Ioan.9.b Abij, laui, & video. Et in Sapientia: Omnis orbis ter-
Sap.17.d rarum limpido replebatur lumine, &c. De secundo
Isa.11.b dicitur in Isaia: Replebitur terra scientia Domini, quasi aquæ maris operiẽtes. De tertio dicitur in Psal-
Psal.72.b mis: Dies pleni inuenientur in eis. Et Iob: Com-
Iob 36.b plebunt dies suos in bono, & annos suos in gloria.
Cant.5.c Et in Canticis: Resident iuxta fluenta plenissima. Talibus radijs a Christo effluentibus, tamquam a fir-

A mamento nobilissimo virtutum, & meritorum, species in electorum cordibus procreantur, iuxta illud Ecclesiastici: Ipse est firmamẽtum virtutis, tegimen *Eccli.34.c* ardoris & vmbraculum meridiei, deprecatio offensionis, adiutorium casus exaltans animam, & illuminans oculos, dans sanitatem, vitam, & benedictionem. quasi dicat, a Christo velut a firmamento effluit virtutis perditæ restitutio, ardoris concupiscentiæ, & diabolicæ inflammationis repressio, persecutionis mitigatio, de offensis remissio, & apud Patrem pro peccatis propitiatio, vt dicitur in Ioanne. & in *1.Ioan.2.a* Daniele; A ruina & casu subleuatio. Et in Psalmis: *Dan.10.b*
B Cum ceciderit non collidetur. Et in Prouerbijs: Se- *Psal.36.c* pties cadit iustus: affectionis ad cælestia eleuatio in *Prou.24.b* 1. Regum: Vt sedeat cum principibus. Et in Psalmis: *1. Reg.2.b* Exaltaui animam meam: secretorũ reuelatio, colla- *Ps.131.a* tio impassibilitatis, donum immortalitatis, benedictio æternæ hereditatis. iterum in alio Psalmo: Illic *Ps.134.a* mandauit Dominus benedictionem, & vitam, &c. Ista decem bona, velut decem radij a Christo exeũt, ad perfectionem hominum emanare, & effluere vndique non desistunt. Vnde dicitur in Genesi: Cata- *Gen.7.b* ractæ cæli apertæ sunt, & facta est pluuia magna, &c. Et in 4. Regum: Si fecerit Deus cataractas cæli ape- *4. Reg.7.a* rire, numquid poterit esse quod loqueris? &c.

C Item septimo ratione inflammationis. nam firmamentum illud inflammat, ad quod per contactum appropinquat. Hoc Christo conuenit, qui sibi gratia & fauore coniunctos ad diuinum amorem inflammat penitus & accendit, vt patet in Apostolis, qui tanto feruentiori igniculo sunt accensi, quanto magis sibi vicini, meruerunt fieri per familiaritatis gratiam propinqui, iuxta illud Deuteronomij: Qui ap- *Deut.33.a* propinquant pedibus eius, &c. Vnde doctrina Christi ignea ipsos fecit feruidos penitus & ignitos. Vnde dicitur in Threnis: De excelso misit ignem in os- *Thren.1.e*
D sibus meis, & erudiuit me Dominus. Et Ezechiel: *Ezec.1.g* Vidi speciem eius quasi speciem electri, & quasi aspectũ ignis intrinsecus, &c. Loquitur de sedẽte in Throno super firmamentum, qui vtique significat Christum, cuius humanitas significatur per electrũ, quod est metallum ex auro & argento compositum, subtili artificio conflatum. Nam in auro incorruptibili animæ Christi immortalitas, in argento candido & mundo, assumpti corporis puritas designatur, ex eis duobus Christus secundum hominem est formatus: qui secundum vtramque naturam argento mundior, & auro obrizo pretiosior inæstimabiliter arbitratur.
E Istud electrum intrinsecus videtur igneum, quia corpus Christi cum anima, Deo qui est ignis consumens *Deut.4.d.* ineffabiliter est vnitum. Istius sedentis species, a me- *& Hebr.* dio corporis & sursum, videbatur ardens intrinsecus *12.g.* & latens, a lumbis vero deorsum, ignis splendens exterius & apparens. Nam Christi virtus cum supernis spiritibus quantum ardeat, humana ratio non excogitat. Vnde dicit Isaias: Quis poterit habitare cum *Isa.33.b* igne deuorante, & cum ardoribus sempiternis, &c. Et Ezechiel: In medio lapidum ignitorum ambula- *Ezec.28.d* sti. A lumbis autem deorsum apparet ignis splendẽs, quia in quantum Apostolos & alios gratiæ filios ac-
F cenderit, per facti euidentiam omnibus est apparens. Nam in lumbis sedes est generationis, & ideo a lumbis deorsum in circuitu splendere dicitur, quia in illis, quos per gratiam gignit, ampliori gratia feruescere se ostendit. Vnde dicitur in Leuitico: Sancti- *Leuit.10.a* ficabor in his, qui appropinquant mihi, &c. Nos siquidem latet, quantum Christi virtus accendit illos, qui sunt in patria; sed per multa exempla videmus, qualiter a sua gratia igniuntur, quos per verbum vitæ genuit hic in via. Et ideo bene firmamentum dicitur, quia mens, quæ ab eo tangitur, accenditur subito & ignitur.

Item octauo ratione impermutabilis fixionis, quia firmamentum in sua natura immutabile permanet, & per-

& persistit: & quamuis inferiora varijs impressionibus alteret, & immutet, tamen mutabilitatem inferiorum corporum in se non recipit, nec admittit. Hæc firmamenti proprietas est in Christo manifesta, cuius bonitatem humana peruersitas non superat, cuius misericordiam ad vltimam pœnam creaturæ malitia non inclinat; quia ex innata sibi bonitate semper punit citra meritum, & remunerat supra dignum. Ideo dicit Habacuc: Cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis. Et Psalmista: Iratus es, & misertus es nobis. immo quando exigente iustitia, numquam iratus aliquos punit, in puniendo tamen irascentis passionem non sentit, sicut dicitur in Sapientia: Tu dominator virtutis cum tranquillitate iudicas, & cum magna reuerentia disponis nos. Et in Psalmis: Mutabis eos & mutabuntur, tu autem idem ipse es, &c. Et in Numeris: Non est Deus quasi homo vt mentiatur, nec vt filius hominis vt mutetur. Et Malachias: Ego sum Deus & non mutor. Et Iacobus: Apud quem non est transmutatio, &c. Permanens itaque veritas in Christo, fixaq. bonitas; sicut est permanens fixio vel stabilitas in firmamento. Vnde dicitur in Ecclesiastico: Amicus si permanserit fixus, erit tibi coæqualis, quia permanet in die necessitatis.

Habac.3.a *Psal.59.a* *Sap.12.c* *Ps.101.d* *Num.23.c* *Mala.3.b* *Iac.1.c* *Eccli.6.b*

Item nono ratione immensæ magnitudinis, & incomprehensibilis dimensionis. Nam sicut cæli altitudo vel latitudo super verticem cæli graditur, &c. Et in Esdra: Excelsum est cælum, &c. Et Iob: Excelsior cælo est: & quid facies? Et Psalmista: Super cælos est gloria eius. Firmamentum quidem quandoque cum terra videtur coniungi, vt patet in nostro horizonte, siue in termino nostri visus, & tamen quãtum distat a nostro capite, tantum vel plus distat ab horizonte. Sic Christus in terra visus, cum hominibus conuersatus, in nullo differre ab alijs mortalibus est putatus. Vnde dixerunt: Vnde huic sapientia? nonne hic est filius Ioseph & Mariæ? &c. Falsa tamen fuit eorum opinio, sicut falsa est oculi visio, vbi putat adæquari terræ superficiem firmamento. Vnde Isaias: Sicut exaltãtur cæli a terra, ita viæ meæ a vijs vestris, &c. Et Psalmista: Eleuata est magnificẽtia tua super cælos. Patet igitur ex prædictis, quòd humanitas assumpta, prædictis rationibus cælũ fuit, quòd firmamentum est vocatum.

3.Esd.4. *Iob 11.b* *Psal.112.a* *Baruc 3.d* *Mat.13.g* *Isa.55.c* *Psal.8.a*

Cæli natura & proprietas quomodo B. Virgini Mariæ conueniant. Cap. VII.

NEc caret natura & proprietate cælesti Virgo beatissima, ad cuius vterum subintrandum per incarnationem Verbi, est diuinitas inclinata, quando secundum Psalmistam: Inclinauit cælos & descendit; ibi verbum Dei se inclinauit, & carne indutum ad nos venit, sicut ibi exponit Glossa. Cæli itaque puritatem in se habere debuit Maria, de cuius mundissimis particulis illa purissima caro verbi cælestis vnibilis est assumpta. Ecce cælum & cæli cælorum Deitatis magnitudinum ad plenum capere non possunt, sicut dicitur in tertio Regum. & ad comprehendendam magnificentiam gloriæ sanctitatis eius, virtutes cælestes non sufficiunt; & tamen Maria ipsum cum plenitudine Deitatis genuit, ad cuius susceptionem totus mundus non sufficit, nec suffecit, iuxta illud Sapientiæ: Tamquam momentum stateræ est ante te orbis terrarum, & tamquam gutta roris antelucani, &c. Et Isaias: Ecce omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram te, &c. Patet igitur quòd Maria Deum incomprehensibilem totum & plenum in se nullatenus suscepisset, nisi virtute & gratia, cæli magnitudinem transcendisset. Cælo igitur cælica Virgo comparatur, quia cælo nihil purius, nihil sublimius, nihil pulchrius, nihil vtilius, nihil communius, nihil velocius, nihil perfectius, nihil durabilius inter corpora visibilia inuenitur. Cælo igitur nihil est purius, & hoc propter naturæ suæ transparentiam & diaphaneitatem: & hoc gloriosissimæ Virgini cõuenit, propter omnimodam ipsius munditiam & castitatem. Nam per sanctificationis gratiam in vtero materno extitit ab omni originalis culpæ fœditate depurata, & ad susceptionem Verbi vitæ antequam nasceretur disposita & præordinata, iuxta illud Psalmi: Parata est sedes tua ex tunc &c. Nam quæ ab æterno prælecta est, & prædestinata in Dei scientia, vt ad tantam gloriam assumeretur, in materno vtero a spiritu sanctificante præuenta est & sanctificata, vt in tempore a Patre luminum præfixo, Mater Dei fieri mereretur, sicut dicit in Prouerbijs: Ab æterno ordinata sum & antequam terra fieret. Et in Ecclesiastico: Ab initio & ante sæcula creata sum, idest quodam priuilegiato modo creari præuisa, vt perficeret cælum, in quo Deus nouo modo resideret, sicut dicit Psalmista: Dominus in cælo parauit sedem suam. Et Isaias: Cælum mihi sedes est, &c. Hanc sedem sibi parauit omnium artifex, & sapiẽtia Christus in virginali sanctificatione, ipsam sedem subintrauit, & in ipsa quieuit in ipsius Virginis fecundatione. Vnde præfigurata est per Thronum Salomonis, quem fecit de ebore grandem: & per sedile, vel ferculum, quòd fecit sibi Salomon de lignis Libani, cuius ascẽsus fuit purpureus, & reclinatorium aureum, vt dicitur in Canticis. Hæc omnia de his sedibus dicta, puritati conueniunt virginali: quia pura fuit in vtero, purior in mundo, purissima hæc rutilat nunc in cælo. Prima refertur ad ortus ipsius sanctificationem, quantum ad fœditatis originalis ablationem. Secunda ad eius miraculosam fecundationem, quando non solum per Spiritum sanctum superuenientem pronitas fomitis est extincta, immo etiam omnis potestas peccandi ab ipsa est ablata, & in gratia est totaliter confirmata.

Psal.17.a *3.Reg.8.c* *Sap.11.d* *Isa.40.d* *Psal.92.a* *Prou.8.c* *Eccli.24.b* *Psal.102.d* *Isa.vlt.a* *3.Reg.10.c* *Cant.3.d*

Tertia refertur ad eius gloriosam in cælo collocationem, quãdo penitus ablata omni infirmitate corporali, in naturam cælestem per immortalitatis dotem est mutata. Prima itaque puritas, scilicet originalis, significatur in sede facta de lignis libani. Nam illa ligna sunt cedrina, quæ habent naturam & proprietatem imputribilitatis, & emittunt spiramen fragrantiæ & odoris. Et hoc conuenit eius mundissimis membris, per sanctificationis gratiam a motibus fomitis alienis, iuxta illud Ecclesiastici: Ego quasi libanus non incisus euaporaui, & sicut balsamus nõ mixtus odor meus. Libanus fuit per innocentiam non incisus per peccandi impotentiam, & ideo euaporauit odorem balsamo impermixto suauiorem. Nam tota massa in Adam corruptioni fomitis est admixta, & sic per consequens adulterata; licet Virginis corpusculum ab hac corruptela est per gratiam liberatum, & ideo effudit odorem suauissimum tamquam balsamum impermixtum, idest Filium, cuius odor est sicut odor agri pleni, cui benedixit Deus, vt dicitur in Genesi.

Eccli.24.b *Gen.27.d*

Secunda puritas, scilicet virtualis, quam contraxit ex conceptione verbi, significatur in munditia Throni eburnei. Ebur enim candidissimum & solidissimum, nihil habens in se concauum vel porosum, designat munditiam Mariæ virgineam, per præsentiam ipsius cõcepti Verbi, in totius gratiæ plenitudine solidatam. Nam ipsa sola plena gratia inter mulieres est reperta, cuius intellectus repletus est apertissima fidei veritate, sicut beata dixit Elisabeth: Beata, quæ credidisti, quoniam perficientur in te, quæ dicta sunt tibi a Domino. Eius etiam affectus repletus est feruentissima charitate. Eburneum vero, idest virgineũ corpus repletũ est maiestate, & ideo significatur per solium in quo sedere vidit Dominum Isaias: Vidi, inquit, Dominum sedentem super solium excelsum & eleuatũ, & plena erat domus a maiestate eius, &c. Excelsum siquidem fuit hoc solium, quia supra condi-

Luc.1.e *Isa.6.a*

ditionem naturæ corruptæ à fomite liberatum. Eleuatum autem est dictum, quia supra hominem ne peccandi habeat potentiam, est per gratiæ beneficium confirmatum. Pura itaque fuit nascendo; purior Dei verbum concipiendo; purissima verò, omnes molestias corrupti corporis in sua assumptione finaliter euadendo: & ideo bene comparabilis est cælo ratione incorruptionis & omnimodæ puritatis.

Item sicut cælo inter corporalia quoad se nihil sublimius, quia nihil à centro terræ remotius, & hoc forsitan propter disparem circumferentiæ & centri qualitatem, nam centrum suo pondere petit imum, sphæræ vero circũferentia sua leuitate tendit sursum vsque ad summum; sic Virgo benedicta à mole fomitis, & amore carnalis affectionis per gratiam absoluta, tota à mundano consortio differens & recedẽs, vita & moribus in cælestibus est locata, iuxta illud Ecclesiastici: Ego in altissimis habito. & quia in altissimis, & inauditis Dei consilijs semper mansit, & aliquid propter cælestia inter mundi prospera non curauit, ideo significatur in Genesi per scalam quam vidit Iacob, cuius cacumen tangebat cælum, & Dominus innixus scalæ, &c. Scala cælica per quam patet ascensus ad æterna, est Maria, quæ à Iacob est visa in somnis: quia Mariæ præsentia præuisa est multipliciter à Prophetis. Latera huius scalæ sunt tribus duæ, scilicet sacerdotalis & regalis, ex quibus Maria contraxit originem secundum carnem. Gradus interscalares, sunt eius priuilegia & dignitates singulares: huius scalæ cacumen in Deo est, & ei coniungitur per cælestem conuersationem, sicut dicitur in Apocalypsi: Signum magnum apparuit in cælo, mulier amicta sole, &c. De ista inhærentia cum cælo dicit Bernardus: O Virgo virginum, virga sublimis, in quam sublime tuum sanctum verticem erigis, vsque ad sedentem in Throno, vsque ad Dominum maiestatis: nec id quidem mirum est, quia mittis in altum radices humilitatis. Per hanc scalam descendit Angelus magni consilij, vt nostram assumeret infirmitatem. vnde Apostolus: Qui descendit, ipse est qui ascendit super omnes cælos, vt impleret omnia. Per hanc etiam scalam Angeli ascendunt, scilicet qui angelicam vitam ducunt. Hieronymus: In carne studeamus per Mariam ascendere ad ipsum, qui per ipsam ad nos descendit: vt per eam ipsius inueniamus gratiam, qui per eam ad nostram deuenit miseriam. Per te habeamus ascensum ad filium: o benedicta inuentrix gratiæ, genitrix vitæ, mater salutis, vt per te nos suscipiat, qui per te datus est nobis. Patet itaque, quod Maria tãquam cælum, locum supremum sibi vendicat, & nos hereditatis cælestis amatores in cælestibus coadaptat, iuxta illud Ecclesiastici: In hereditate Domini morabor, &c.

Eccli. 24. a — Gen. 28. c — Apoc. 12. a — Bern. sup. Missus est. ser. 2. post med. — Ephes. 4. b — Eccli. 24. a

Item cælo nihil est pulchrius, nihilq. aspectui est iucundius, & hoc propter ordinatissimam contentorum ipsius varietatem. Nam sol & luna &c. sidera fixa vel non fixa, ornant mirabiliter firmamentum; sic illa gloriosa Virgo cælo simillima post suum Filium, qui est speciosus forma præ filijs hominum, immo præ multis millibus Angelorum, inter omnes creaturas est pulcherrima, & ad intuendũ magis grata. Ideo dicit Ecclesiasticus: Altitudinis firmamentũ pulchritudo eius, species cæli in visione gloriæ, &c. Stellarum gloriosa numerositas, virtutum & gratiarum singularium est diuersitas, quibus misericordię mater inæstimabiliter decoratur. idem rursus: Vas castrorum in excelsis in firmamento cæli resplendens gloriosa. Ideo describitur in Apocalypsi, quod mulier illa cælestis fuit amicta sole, & corona duodecim stellarum in capite ipsius. Vnde Angeli admirantes ipsius pulchritudinem, prout possunt, ipsius gloriam per similitudinem corporum cælestium exprimunt, & describũt in Cãticis: Quæ est ista quę progreditur sicut aurora consurgens, pulchra vt luna, electa vt

Eccli. 43. a — Ibid. — Apoc. 12. a — Cant. 6. c

A sol? &c. Sole enim nihil pulchrius est de die, luna nihil pulchrius de nocte, aurora nihil formosius in confinio vtriusque. Progressa est igitur vt aurora in nascendo; per mundum progressa est quasi luna in virtutibus concrescendo: egressa est de mundo, singularem gloriæ dignitatem quasi sol præ ceteris obtinendo. Aurora siquidem finis est noctis, & principium diei subsequentis, & indicium solis iam in proximo orientis; sic Maria in suo ortu fuit quasi finis, & consummatio culpæ originalis, & euacuatio omnis tenebræ spiritualis. Fuit etiam lucis verę præambulum indicium, & futuræ gratiæ in mundum

B præueniens argumẽtum: quia ortus Virginis aduentum annuntiauit in proximo Saluatoris. Vnde dicitur in 2. Reg. Sicut lux auroræ oriente sole rutilat, & sicut herba germinat de terra, &c. & in Osea: Quasi diluculum præparatus est egressus eius, &c. Dicitur ergo Virgo esse quasi aurora consurgens, per gratiam ipsam sanctificantem à corruptione spiritualis & corporalis culpæ se erigens, quia non iacuit inclinata ex toto per culpam originalem, sicut iacent non renati; nec sedit partim erecta, partim prostrata habens pronitatem concupiscentiæ, sicut habent baptizati; sed dicitur consurgens, idest ex toto ad cælestia

C se erigens, & extendens, quia nullum in ipsa remansit inclinatiuum vel motiuum ad peccandum. Bernardus: Copiosissima sanctificationis gratia descendit in Mariam Dei matrem, quæ non solum sanctificauit eius ortum, sed à peccato eam custodiuit immunem iuxta illud Psalmi: Tu fabricatus es auroram, & solem. Vnde sicut veniente aurora abundat ros, sic nascente Virgine, ros benedictionis & gratia incœpit mundi superficiem infundere, & corda credentium adimplere, quod innuitur in libro Iudicũ: Cõpresso vellere ros repleuit terram. Sicut manna iacuit quasi ros in circuitu castrorum, mane vel aurora consur-

D gente, vt dicitur in Exodo: Ideo etiam Iacob surgente aurora, meruit accipere benedictionem, vt dicitur in Genesi. Et ideo qui benedictionibus gratiæ & gloriæ repleri desiderat, accedat ad auroram, requirat & Mariam. Vnde dicit Iob: Præcepisti diluculo, & ostendisti auroræ locum suum. Pulchra vero fuit vt luna, quoad gratiam conceptionis, quia Luna Soli coniuncta radium solarem recipit, & accensa radiũ receptum ad terram transfundit. Sic Maria paternum radium Dei Verbum caro factum in se concepit, & conceptum sine virginitatis detrimẽto peperit & transfudit, iuxta illud Ecclesiastici: A luna

E signum diei festi, &c. Pulcherrima autem vt Sol facta est, quoad gloriam suæ assumptionis, quando omnes creaturas in luminositate dignitatis, in feruore charitatis, in magnitudine potestatis transcendere meruit, sicut Sol cetera sidera præcellit: sicut dicitur in Ecclesiastico: Sicut Sol oriens in altissimis Dei, sic bonæ mulieris species in ornamentum domus. Sicut igitur pulchritudo firmamenti cõsistit in his, & alijs corporibus luminosis, sic pulchritudo Mariæ in prædictis operibus virtuosis.

2. Re. 23. a — Ose. 6. b — Psal. 73. c — Iud. 6. g — Exo. 16. c — Gen. 32. f — Iob 38. b — Eccli. 43. a — Eccli. 26. c

Item cælo nihil vtilius, quia ex virtute & influentia cæli, mortua & inueterata reuiuiscunt & renascun

F tur, & quæ consumpta fuerant renouantur, nec potest aliquid viuere, vbi virtus desuper effluẽs non potest peruenire: & hoc Virgini gloriosę cõgruit, a cuius virtute & gratia vita vniuscuiusque oritur, & procedit, iuxta illud Ecclesiastici: In me omnis gratia vitæ, & veritatis, in me omnis spes vitæ, & virtutis. Sicut ergo cælum suos emittit radios ad vegetationem, & sensificationem inferiorum, sic Virgo cælestis radios misericordiæ transfundit ad viuificationem peccatorum, & ad conseruationem electorum. dicitur enim in Ecclesiastico: Sapientia inspirat vitã filijs suis. Et in Canticis: Emissiones tuæ paradisus malorũ, &c. Sicut enim paradisus a se emittit flumina, & fontes continue emanantes, herbas, & arbores fructificantes,

Eccli. 24. d — Eccli. 4. b — Cant. 4. d

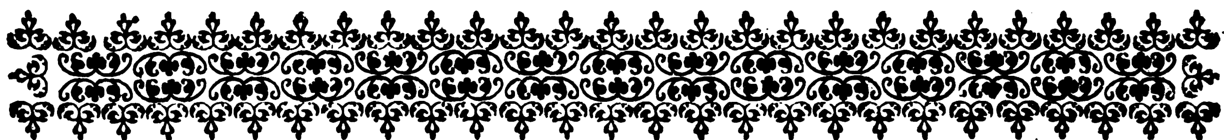
tes, sic mater misericordiæ a se emittit riuulos, & A fontes gratiarum quibus corda arida infunduntur, & imbuuntur, & fructus virtutum quibus affectiones illorum qui esuriunt iustitiam, fructuosis operi- Gen. 2. b bus nutriuntur. Ideo signatur per paradisum voluptatis, quem plantauit Dominus a principio, in quo posuit hominem quem formauit. quia in beata Virgine est repositus in incarnatione ille cælestis homo, scilicet Christus, non ab homine, sed a solo Deo. Esther 1. a Vnde dicitur in Esther: Fecit Rex regum conuiuium in vestibulo horti, consiti ad modum densi nemoris. Hortus est Virginis vterus, in quo Rex regum nostræ mortalitatis vestibus est indutus. Vnde dicitur B Cant. 4. e in Canticis: Hortus conclusus soror mea sponsa. Hic hortus ad modum densi nemoris est consitus, quia in ipsa omnium virtutum genera, sine mensura & numero sunt inserta. Hæ vero plantationes non terrenæ, sed cælestes & spirituales sunt insertiones.

Vnde dicitur in Deuteronomio: De pomis cæli & rore, de pomis fructuum Solis & Lunæ erit benedictio tua. Deut. 33. Et ideo qui aridos, vel etiam mortuos in peccatis se sentiunt, ad Mariam debent festinare, quia in ipsa velut in cælo, aut in Paradiso, omnia prædicta poterūt inuenire, iuxta illud Ecclesiastici: Adimplet Eccli. 24. e quasi Euphrates sensum, & multiplicat quasi Iordanis in tempore messis.

Item cælo nihil est communius, & hoc est propter eius immensurabilem quantitatem; quia quantum de se est, omnibus se æqualiter commensurat, & luminis sui radios indesinenter omnibus administrat. Sic innata Virginis bonitas a nullo se subtrahit, sed omnibus se communicat & diffundit, nisi illi forsitan, qui volūtarie se ab ea illuminari negligit vel contemnit. Vnde dicitur in Iob: Super quem non fulget Iob 25. a lumen illius, &c. Vnde & ipsa dicit in Ecclesiastico: Eccli. 25. a Ego feci, vt oriretur in cælo lumen indeficiens, &c.

Finis Tertiæ partis Opusculorum Sancti Bonauenturæ.

SERIES OPVSCVLORVM, QVAE HAC QVARTA PARTE CONTINENTVR.

S. BONAVENTVRAE
EX ORDINE MINORVM
S. R. E. EP. CARDINALIS ALBANENSIS
EXIMII ECCLESIÆ DOCTORIS
Opusculorum
QVARTA PARS.
Opusculum, quod inscribitur,
LEGENDA S. FRANCISCI.

Quarta hæc pars Opusculorum S. Bonauenturæ complectitur ea, quæ ad religiosos præcipue ad Fratres Ordinis Minorum spectant. ideoque ea primum opuscula apponuntur, quæ idem Auctor ad instructionem fratrum sui Ordinis, & ad eorundem defensionem composuit. In principio vero huius quartæ partis non abs re visum est, collocare opusculũ, quod Legenda S. Francisci inscribitur, vt auctor est Trithemius, in quo de vita S. Francisci per quindecim capita agitur; & postea de eiusdem Sancti miraculis, vt videre licet in Prologo ipsius S. Bonauenturæ. Hoc autem Opusculum licet antea extra tomos Opusculorum vagaretur, nunc denuo huic editioni adiunctum est, quantum fieri potuit suo pristino nitori restitutum ope antiqui exemplaris. M. S. ex bibliotheca Illustrissimi & Reuerendissimi D. Cardinalis Sernani ex ordine Minorum; cui S. Bonauenturæ operum edendorum a Sixto Quinto Pontifice Maximo cura commissa est; quiq. pro emittendis virorum illustrium sui ordinis libris auctis, & illustratis, nec labori nec impensis parcit.

PROLOGVS.

PPARVIT gratia Dei Saluatoris nostri diebus istis nouissimis in seruo suo Francisco omnibus vere humilibus, & sanctę paupertatis amicis, qui superaffluentem in eo Dei misericordiam venerantes, ipsius erudiũtur exemplo, impietatem & sęcularia desideria funditus abnegare, Christo conformiter viuere, & ad beatam spem desiderio indefesso sitire. In ipsum namque vt vere pauperculum & contritum, tanta Deus excelsus benignitatis condescensione respexit, quòd non solum de mundialis conuersationis puluere suscitauit egenum; verum etiam Euangelicæ perfectionis professorem, ducem, atque præconem effectum, in lucem dedit credentium: vt testimonium perhibendo de lumine, viam lucis & pacis ad corda fidelium Domino præpararet. (Ioan. 1. a) Hic etenim quasi stella matutina in medio nebulæ, claris vitæ micans & doctrinę fulgoribus, sedentes in tenebris & vmbra mortis irradiatione præfulgida direxit in lucem, & tamquam arcus refulgens inter nebulas gloriæ signum in se Dominici fœderis repræsentans, pacem & salutem euangelizauit hominibus, existens & ipse Angelus veræ pacis: secundum imitatoriam quoque similitudinem præcursoris destinatus à Deo, vt viam parans in deserto altissimæ paupertatis tam exemplo quàm verbo pœnitentiam prædicaret: primũ supernæ gratiæ præuentus donis, dehinc virtutis inuictæ adauctus meritis, prophetali quoque repletus spiritu, necnon & angelico deputatus officio, incendioque seraphico totus ignitus, & vt vir hierarchichus curru igneo sursum vectus, sicut ex ipsius vitæ decursu luculenter apparet, rationabiliter comprobatur venisse in spiritu & virtute Eliæ. Ideoque alterius amici sponsi Apostoli & Euangelistæ Ioannis va- A ticinatione veridica sub similitudine Angeli ascendẽtis ab ortu solis signumq. Dei viui habentis astruitur non immerito designatus. Sub apertione nãque sexti sigilli, Vidi, ait Ioannes in Apocalypsi, alterum Angelum ascendentem ab ortu solis habentem signũ Dei viui. (Apoc. 7. a) Hunc Dei nuntium amabilem Christo, imitabilem nobis, & admirabilem mundo, seruum Dei fuisse Franciscum, indubitabili fide colligimus: si culmen in eo eximiæ sanctitatis aduertimus, quam inter homines viuens imitator fuit puritatis angelicæ, qua & positus est perfectis Christi sectatoribus in exemplum. B Ad quod quidem fideliter sentiendum, & pie, non solum inducit officium, quod habuit, vocandi ad fletum & planctum, caluicium, & cingulum sacci, signandiq. thau super frontes virorum gementium & dolentiũ signo pœnitentialis crucis & habitus cruci conformis: verum etiam irrefragabili veritatis testificatione confirmat signaculum similitudinis Dei viuentis, Christi videlicet crucifixi; quod in corpore ipsius fuit impressum, non per naturæ virtutem vel ingenium artis; sed potius per admirandam potentiã C Spiritus Dei viui. Ad huius tam venerabilis viri vitam omni imitatione dignissimam describendam indignum, & insufficientem me sentiens, id nullatenus attentassem; nisi me fratrum feruens incitasset affectus, generalis quoque Capituli concors induxisset instantia, & ea, quam ad sanctum patrem habere teneor, deuotio compulisset; vtpote, qui per ipsius inuocationem, & merita in puerili ætate, sicut recenti memoria teneo, a mortis faucibus erutus, si præconia laudis eius tacuero, timeo sceleris argui, vt ingratus. E Et hæc penes me causa præcipua hunc assumendi laborem, vt ego qui vitã corporis & animæ a Deo mihi conseruatam recognosco per ipsum, & virtutem eius in me ipso expertus agnoui vitæ illius virtutes, actus, & verba quasi fragmenta quædam partim neglecta,

glecta, partimq. dispersa, quamquam plene non possem, vtcumque colligerem: ne morientibus ijs, qui cum famulo Dei conuixerant, deperirent. Vt igitur vitæ ipsius veritas ad posteros transmittenda certius mihi constaret, & clarius, adiens locum originis, conuersationis, & transitus viri sancti cum familiaribus eius adhuc superuiuentibus, collationem de his habui diligentem, & maxime cum quibusdam, qui sanctitatis eius, & conscij fuerunt & sectatores præcipui: quibus propter agnitam veritatem probatamq. virtutem fides est indubitabilis adhibenda. In descriptione autem eorum, quæ per seruum suum Deus dignanter effecit, curiosum styli ornatum negligendum esse putaui, cum legentis deuotio plus simplici sermone, quàm phalerato proficiat. Nec semper historiam secũdum ordinem temporis texui propter confusionem vitandam, sed potius ordinem seruare studui magis aptæ iuncturæ, secundum quod eodem peracta tempore diuersis materijs vel diuersis patrata temporibus eidem materiæ congruere videbantur. Initium autem vitæ ipsius, progressus & consummatio quindecim distincta capitulis describuntur inferius annotatis.

Agitur enim primo de conuersatione ipsius in habitu sæculari.

Secundo de perfecta conuersione eius ad Deum, & de reparatione trium ecclesiarum.

Tertio de institutione religionis & approbatione regulæ.

Quarto de profectu ordinis sub manu ipsius, & confirmatione regulæ prius approbatæ.

Quinto de austeritate vitæ, & quomodo creaturæ præbebant ei solatium.

Sexto de humilitate & obedientia, & de cõdescensionibus diuinis sibi factis ad nutum.

Septimo de amore paupertatis & mira suppletione defectuum.

Octauo de pietatis affectu, & quomodo ratione carentia affici videbantur ad ipsum.

Nono de feruore charitatis & desiderio martyrij.

Decimo de studio & virtute orationis.

Vndecimo de intelligẽtia Scripturarum & spiritu prophetiæ.

Duodecimo de efficacia prædicandi & gratia sanitatum.

Tertiodecimo de stigmatibus sacris.

Quartodecimo de patientia ipsius & transitu mortis.

Quintodecimo de canonizatione & translatione ipsius.

Postremo de miraculis post transitum eius felicem ostensis aliqua subnectuntur.

De conuersatione eius in habitu sæculari. Cap I.

VIR erat in Ciuitate Assisij Franciscus nomine, cuius memoria in benedictione est pro eo quod Deus ipsum in benedictionibus dulcedinis benigne præueniens, & de præsentis vitæ periculis clementer eripuit, & cælestis gratiæ donis affluenter impleuit. Etenim cum inter vanos fuerit hominum filios iuuenili ætate nutritus in vanis, & post aliqualem litterarum notitiam lucratiuis mercationum deputatus negotijs; superno tamen sibi assistente præsidio, nec inter lascivos iuuenes, quamuis effusus ad gaudia, post carnis petulantiam abijt; nec inter cupidos mercatores, quamquam intentus ad lucrum, sperauit in pecunia & thesauris. Inerat namque iuuenis Francisci præcordijs diuinitus indita quædam ad pauperes miseratio liberalis: quæ secum ab infantia crescens tanta cor ipsius benignitate repleuerat, vt iam Euãgelij non surdus auditor, omni pro-

A ponereт se petenti tribuere, maxime si diuinum allegaret amorem. Cum autem semel negotiationis intentus tumultibus, pauperem quemdam pro amore Dei petentem eleemosynam præter morem solitum vacuum repulisset; statim ad cor reuersus cucurrit post ipsum, & eleemosyna illi clementer impensa, promisit Domino Deo, quòd numquam ex tunc, dũ adesset possibilitas, petentibus pro amore Domini se negaret. quod vsque ad mortem indefessa pietate obseruans, copiosa in Deum dilectionis & gratiæ incrementa promeruit. Aiebat enim post, cum iam perfecte Christum induerat, quod etiam existens in ha-
B bitu sæculari vocem diuini expressiuam amoris audire vix vmquam sine cordis immutatione valebat. Porro mansuetudinis lenitas cum elegantia morum, patientia & tractabilitas supra humanum modum, munificentiæ largitas vltra suppetẽtiam facultatum, quibus bonæ indolis adolescens certis florere conspiciebatur indicijs, quædam videbantur esse præludia, quod copiosior super eum foret in posterum diuinæ benedictionis abundantia diffundenda. Quidam sane vir de Assisio valde simplex, vt creditur eruditus a Deo, cum aliquando per ciuitatem eunti obuiaret Franciscus deponebat pallium, sternebat ipsius
C pedibus vestimentum, asserens omni fore Franciscũ reuerentia dignum; vtpote qui esset in proximo magna facturus, & ob hoc ab vniuersitate fidelium magnifice honorandus. Ignorabat autem adhuc Franciscus circa se consilium Dei, pro eo quod tam iussione patris ad exteriora distractus, quàm corruptione naturalis originis ad inferiora depressus, nondum didicerat contemplari cælestia, nec assueuerat degustare diuina. Et quia spirituali auditui dat intellectum inflicta vexatio, facta est super eum manus Domini, & immutatio dexteræ excelsi, diutinis lãguoribus ipsius corpus affligens; vt coaptaret animam ad sancti
D Spiritus vnctionem. Cumque resumptis corporeis viribus, sibi vestimenta decentia more solito præparasset; obuium habuit militem quemdam generosum quidem, sed pauperem, & male vestitum, cuius pauperiem pio miseratus affectu illum protinus se exuto vestiuit: vt simul in vno geminũ impleret pietatis officium, quo & nobilis militis verecundiam tegeret, & pauperis hominis penuriam releuaret. Nocte vero sequenti cum se sopori dedisset palatium speciosum & magnũ cum militaribus armis crucis Christi signaculo insignitũ clementia sibi diuina monstrauit, vt misericordiam pro summi regis amore, pau-
E peri exhibitam militi, præostenderet incomparabili compensandam esse mercede. Vnde & cum quæreret cuius essent illa omnia; sua fore militumq. suorũ, superna fuit assertione responsum. Euigilans itaque mane cum nondum haberet exercitatum animum ad diuina perscrutanda mysteria, nesciretq. per visibilium species transire ad contuendam inuisibilium veritatem, magnæ fore prosperitatis indicium existimabat insolitam visionem. Disposuit itaque diuinæ adhuc dispositionis ignarus in Apuliam ad quemdam liberalem comitem se cõferre in ipsius sperans obsequio decus adipisci militiæ, vt ostensa sibi visio præ-
F tendebat. Cumq. paulopost iter aggressus iuisset vsque ad proximam ciuitatem, audiuit in nocte Dominum familiari sibi allocutione dicentem: Francisce quis potest melius facere tibi, Dominus, aut seruus, diues aut pauper? cui cum Franciscus respondisset, quod tam Dominus quã diues facere melius potest, intulit statim: Cur ergo relinquis pro seruo Dominum, & pro paupere homine diuitem Deum? Et Franciscus: Quid me vis Domine facere? Et Dominus ad eum: Reuertere in terram tuam: quia visio quam vidisti spiritualem præfigurat effectum, non humana sed diuina in te dispositione complendum. Mane itaque facto cum festinatione reuertitur versus Assisium securus & gaudens: & iam exemplar obedientiæ factus, expectabat Domini voluntatem. Ex tunc

tunc a publicæ negotiationis tumultu se subtrahens, supernam deuote precabatur clementiam, vt quid sibi foret agendum ostendere dignaretur. Cum autem ex frequenti orationis vsu flamma desiderij cælestis in eo vehementer succresceret, & iam pro amore supernæ patriæ terrena omnia despiceret, quasi nihil; thesaurum sentiebat se reperisse absconditum; ac velut prudens negotiator margaritam inuentam, excogitabat venditis omnibus comparare. Ad huc tamen qualiter id ageret, ignorabat: nisi quia ipsius suggerebatur spiritui, quod spiritualis mercatio a mundi contemptu sumat initium, Christiq. militia sit à sui ipsius victoria inchoanda. Quadam itaque die dum equitaret per planitiem, quæ subiacet ciuitati Assisij, leprosum quemdam habuit obuium, cuius inopinatus occursus ei non paruum incussit horrorem. Recurrens autem ad perfectionis mente iam conceptæ propositum, & recolens quod seipsum oporteret primum deuincere, si vellet effici Christi miles, ad deosculandum eum equo lapsus accurrit. Cui cum manum quasi aliquid accepturus leprosus protenderet; pecuniam cum osculo reportauit. Statim autem equum ascendens & se circumquaque conuertens, cum campus pateret vndique liber, leprosum illum minime vidit. Admiratione itaque repletus & gaudio, laudes cœpit Domino decantare deuote, proponens ex hoc semper ad maiora conscendere. Solitaria proinde loca quærebat amica mœroribus: in quibus dum gemitibus inenarrabilibus incessanter intenderet; post longam precum instantiam a Domino meruit exaudiri. Dum enim vna dierum sic sequestratus oraret, & præ nimietate feruoris totus esset absorptus in Deum; apparuit ei Christus Iesus veluti cruci confixus. Ad cuius conspectum liquefacta est anima eius, & memoria passionis Christi visceribus cordis ipsius adeo impressa medullitus, vt ab illa hora, cum Christi crucifixio veniret in mentem, vix posset a lacrymis & gemitibus exterius continere: sicut ipse postmodum familiariter retulit, cum appropinquaret ad finem. Intellexit per hoc nempe vir Dei Mat.16.d illud Euangelicum sibi dici: Si vis venire post me, abnega temetipsum & tolle crucem tuam & sequere me. Induit ex tunc spiritum paupertatis, humilitatis sensum, & affectum intimæ pietatis. Nam cum prius leprosorum non solum consortium verum etiam longinquum contuitum vehementer horreret; iam propter Christum crucifixum, qui iuxta verbum prophe Isa.53.b ticum contemptibilis, vt leprosus apparuit; vt semetipsum plenum contemneret, humilitatis & humanitatis obsequia leprosis benefica pietate præstabat. Visitabat enim frequenter domos ipsorum, liberaliter eis eleemosynas erogabat, & cum multo compassionis affectu, manus eorum osculabatur & ora. Pauperibus etiam mendicantibus non solum sua, verum etiam seipsum cupiebat impendere, aliquando vestimenta exuens, aliquando diffuens, aliquando scindens ad largiendum eis, cum præ manibus alia non haberet. Sacerdotibus etiam pauperibus reuerenter subueniebat & pie, præcipue in ornamentis altaris: quo & cultus diuini particeps fieret, & cultorū inopiæ supplementa præberet. Cum autem religiosa deuotione tunc temporis limina visitaret Apostoli Petri, conspecta multitudine pauperum ante fores ecclesiæ partim pietatis ductus dulcedine, partim paupertatis allectus amore, vni ex eis magis egenti proprias largitus est vestes, & semicinctijs contectus illius, diem illum in medio pauperum cum insolita spiritus iucunditate transegit, vt & sęcularem gloriā sperneret, & ad perfectionem Euāgelicam gradatim conscendendo perueniret. Mortificationi carnis inuigilabat attentius, vt Christi crucem quam interius ferebat in corde, exterius etiam circumferret in corpore. Agebat autem hæc omnia vir Dei Franciscus nondum habitu vel conuictu sequestratus a mundo.

A *De perfecta conuersione eius ad Deum, & de reparatione trium ecclesiarum. Cap. II.*

QVoniam autem seruus Altissimi doctorem non habebat aliquem in huiusmodi, nisi Christum; addidit adhuc ipsius clementia eum in gratiæ visitare dulcedine. Dum enim die quadam egressus ad meditādum in agro deambularet iuxta ecclesiam sancti Damiani, qui minabatur præ nimia vetustate ruinā, & in eam instigante se Spiritu causa orationis intrasset, prostratus ante imaginem Crucifixi nō modica fuit in orando spiritus consolatione repletus. Cum- B que lacrymosis oculis intenderet in Dominicam crucem, vocem de ipsa cruce dilapsam ad eum corporeis audiuit auribus, ter dicentem: Francisce vade & repara domum meam, quæ, vt cernis, tota destruitur. Tremefactus Franciscus, cum esset in ecclesia solus, stupet ad tam mirandæ vocis auditum, cordeq. percipiens diuini virtute eloquij mentis alienatur excessu. In se tandem reuersus ad obediendum se parat;& totum se recolligit ad perficiendum mandatum de materiali ecclesia reparanda: licet principalior intentio verbi ad eam ferretur, quam Christus suo sanguine acquisiuit: sicut eum Spiritus sanctus edocuit, & C ipse postmodum fratribus reuelauit. Surrexit proinde signo crucis se muniens, & assumptis pannis venalibus ad ciuitatem, quæ Fulgineum dicitur, festinus accessit: ibiq. venditis quæ portauerat, equum, cui tunc insederat, felix mercator assumpto pretio dereliquit. Rediensq. Assisium, ecclesiam, de cuius reparatione mandatum acceperat, reuerenter intrauit: & inuento illic sacerdote pauperculo, ei reuerentiam decentē exhibuit, & ad reparationem ecclesiæ & pauperum vsum pecuniam obtulit: & vt secum se morari pateretur ad tēpus humiliter requisiuit. Acquieuit sacerdos de mora ipsius; sed timore parentum pe- D cuniam recusauit. Quam verus pecuniarum contemptor in quamdam fenestram proijciens, abiectam velut puluerem vilipendit. Moram autem faciente seruo Dei cum sacerdote prædicto, cum hoc intellexit pater ipsius, perturbatus animo cucurrit ad locum. At ipse quia nouus Christi erat athleta, cum audiret persequentium minas & eorum præsentiret aduentum, dare locum iræ volens, in quadam occulta fouea se abscondit: in qua diebus aliquibus latitando rogabat Dominum incessanter lacrymarum imbre perfusus, vt liberaret de manibus persequentium animam suam, & pia quæ inspirauerat vota benigno fa- E uore compleret. Igitur excessiua quadam completus lætitia cœpit de pusillanimitatis ignauia semetipsum arguere: relictaq. fouea & abiecto pauore versus ciuitatem Assisij iter aggressus est. Quem cum ciues cernerent facie squalidum & mente mutatum, ac per hoc alienatum putarent a sensu, luto platearum & lapidibus impetebant, & tamquam insano & dementi clamosis vocibus insultabant. Famulus autē Domini nulla fractus aut mutatus iniuria, vt surdus in omnibus pertransibat. Cumq. clamorem huiusmodi pater audisset, statim accurrens non ad liberandum eum, sed potius ad perdendum omni miseratione F subtracta pertractum domi, primo verbis deinde verberibus & vinculis angit. Ipse autē ad exequendum Domino quod cœperat promptior ex hoc & validior reddebatur; recolens illud Euangelij verbū, Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam Matt.5.a ipsorum est regnum cælorum. Post modicum vero tempus patre a patria discedente mater eius factum mariti non approbans, & inflexibilem filij constantiā emolliri posse non sperans, a vinculis absolutum abire permisit. At ipse gratias omnipotenti Deo referens; ad locum in quo prius fuerat est reuersus. Rediens autem pater & eum non inueniens domi; conuitijs illatis vxori fremens cucurrit ad locum, vt si eū reuocare non posset, saltem de prouincia effugaret.

Fran-

Franciscus vero confortatus a Deo obuium vltro se A obtulit patri furenti, libera voce clamans, se pro nihilo ducere vincula, & verbera eius, insuper & contestans, se pro Christi nomine gaudenter mala omnia subiturum. Ardens itaque pater, quòd eum reuocare non posset, ad extorquendā pecuniam se conuertit: qua tandem inuenta in fenestrula quadam, aliquantulum ipsius mitigatus est furor, auaritiæ siti vtcumque per haustum pecuniæ temperata. Tentabat deinde pater carnis, filium gratiæ, pecunia iam nudatum ducere corā Episcopo ciuitatis, vt in ipsius manibus, facultatibus renuntiaret paternis, & omnia redderet, quæ habebat. Ad quod faciendū se prom- B ptū exhibuit verus paupertatis amator: perueniensq. coram Episcopo, nec moras patitur, nec contatur de aliquo, nec verba expectat, nec facit; sed cōtinuo depositis omnibus vestimentis restituit ea patri. Inuētus est autem tunc vir Dei cilicium habere ad carnē sub vestibus delicatis. Insuper ex admirando feruore, spiritu ebrius, reiectis etiam femoralibus, totus coram omnibus denudatur, dicens ad Patrem: Vsque nunc vocaui te Patrem in terris; amodo autem secure dicere possum: Pater noster, qui es in cælis, apud quem omnem thesaurum reposui, & omnem spei fiduciam collocaui. Hoc cernens Episcopus, & admi- C rans tam excedentem in viro Dei feruorem protinus exurrexit, & inter brachia sua illum cum fletu recolligens, vti erat vir pius & bonus, pallio quo erat amictus operuit, præcipiens suis, vt aliquid sibi darent ad membra corporis contegenda; oblatus est autem ei mantellus pauper & vilis cuiusdam agricolæ seruientis Episcopi. Quem ipse gratanter suscipiens, cum cæmento, quod sibi occurrit ad modum crucis manu propria consignauit; operimentum formans ex eo crucifixi hominis & pauperis seminudi. Sic igitur seruus Regis altissimi nudus relictus est, vt nudum sequeretur crucifixum Dominum, quem amabat: sic D vtique cruce munitus, vt animam suam ligno salutis committeret per quod de mundi naufragio saluus exiret. Solutus exinde mundi contemptor a vinculis mundanarum cupidinum, ciuitate relicta, securus & liber secretum solitudinis petijt, vt solus & silens supernæ audiret allocutionis arcanum. Dumq. per siluam quamdam iter faciens, laudes Domino lingua Francorum vir Dei Franciscus decantaret cum iubilo, latrones super eum ex abditis irruerunt. Quibus ferali animo quis esset interrogantibus vir Dei confidentia plenus prophetica voce respondit: Præco sum magni Regis. At illi percutientes eum in defos- E sum locum plenum niuibus proiecerunt, dicentes: Iace rustice præco Dei. Ipse vero recedentibus illis exiluit de fouea, magnoq. exhilaratus gaudio, altiori cœpit voce per nemora laudes Creatori omniū personare. Et veniens ad quoddam vicinum cœnobium eleemosynam petijt, vt mendicus: & recepit vt incognitus & despectus. Inde vero progrediens deuenit Eugubium, vbi a quodam amico pristino agnitus & susceptus, paupere tunicula, vt Christi pauperculus est contectus. Exinde totius humilitatis amator se transtulit ad leprosos, eratq. cum eis diligentissime seruiens omnibus propter Deum. Lauabat ipsorum F pedes, ligabat vlcera, educebat plagarum putredinē, & saniem abstergebat, osculabatur etiam ex miranda deuotione vlcerosas plagas ipsorum euangelicus medicus mox futurus. Propter quod tantā est a Domino consecutus virtutem, vt in spiritualibus & corporalibus morbis mirabiliter expurgādis mirabilem efficaciam obtineret. Referam vnum de multis quod accidit viri Dei fama postmodum latius clarescente. Cum enim cuiusdam de comitatu Spoletano, os pariter & maxillam morbus quidam horribilis depascendo corroderet; nec subueniri posset eidem aliquo medicinæ remedio: contigit vt propter sanctorum exposcenda merita, Apostolorum visitatis liminibus de peregrinatione rediens, seruo Dei occurreret: cumq. præ deuotione vellet ipsius osculari vestigia, vir humilis hoc non ferens, osculari volenti pedes osculum oris dedit. Dum autem leprosorum seruus Franciscus mirabili pietate illam plagam horribilem ore sacro contingeret, omni fugato morbo, subito æger ille sanitatem recuperauit optatam. Nescio quod horum magis sit merito admirandum, an humilitatis profunditas in osculo tam benigno, an virtutis præclaritas in miraculo tam stupendo. Fundatus iam in Christi humilitate Franciscus ad memoriam reducit obedientiam sibi e cruce iniunctam de sancti Damiani ecclesia reparanda, & tamquam verus obediens Assisium redijt, vt saltem mendicando voci diuinæ pareret. Depositaq. omni verecundia propter amorē pauperis Crucifixi, mendicabat apud eos, inter quos abundare solebat, debile corpus attritum ieiunijs, oneribus lapidum supponendo. Prædicta igitur ecclesia iuuante se Domino & deuotione ciuium assistente refecta; ne post laborem corpus torperet ignauia, transtulit se ad reparandam ecclesiam quandam beati Petri longius a ciuitate distantem ob deuotionem specialem, quam ad Apostolorum Principem sinceræ fidei puritate gerebat. Hac tandem ecclesia consummata peruenit ad locū, qui Portiuncula dicitur: in quo ecclesia Beatissimæ Virginis genitricis Dei antiquitus fabricata extiterat; sed deserta, tunc a nemine curabatur. Quam cum vir Dei sic derelictam conspiceret ob deuotionem feruentem, quam habebat ad Dominam mundi, cœpit illic assidue pro ipsius reparatione morari. Sentiens autem iuxta nomen ipsius ecclesiæ, quo ab antiquo Sancta Maria de Angelis vocabatur, Angelicarum ibi visitationum frequentiam, pedem fixit ibidem propter reuerentiam Angelorum, amoremq. præcipuum Matris Christi. Hunc locum vir sanctus amauit præ ceteris mundi locis, hic etenim humiliter cœpit, hic virtuose profecit, hic feliciter consummauit, hunc in morte fratribus tamquam Virgini charissimum commendauit. De hoc frater quidam Deo deuotus ante conuersionem suam visionem viderat relatione condignam. Innumeros cernebat homines cæcitate percussos, facie in cælum directa, & genibus flexis, in huius ecclesiæ stare circuitu; qui omnes protensis manibus in altum, lacrymabiliter clamabant ad Deum, misericordiam postulantes & lumen. Et ecce ingens de cælo splendor aduenit se per omnes diffundens, qui lumen vnicuique tribuit & salutem desideratam concessit. Hic est locus, in quo fratrum minorum ordo a sancto Francisco per diuinæ reuelationis instinctum inchoatus est. Diuinæ namque prouidētiæ nutu, qua Christi seruus dirigebatur in omnibus, tres materiales erexit ecclesias antequā ordinem inchoās Euangelium prædicaret, vt non solum a sensibilibus ad intelligibilia, a minoribus ad maiora ordinato progressu conscenderet: verumetiam vt quid esset facturus in posterum sensibili foris opere mystetialiter præsignaret. Nam instar reparatæ triplicis fabricæ ipsius sancti viri ducatu, secundum datam ab eo formam, regulam, & doctrinam, Christi triformiter renouanda erat Ecclesia, trinaq. triumphatura militia saluandorum, sicut & nunc cernimus esse completum.

De institutione Religionis, & approbatione regulæ. Cap. III.

IN ecclesia igitur Virginis Matris Dei moram faciente seruo ipsius Francisco, & apud eā, quæ concepit Verbum plenum gratiæ & veritatis continuis insistente gemitibus, vt fieri dignaretur aduocata ipsius, meritis matris misericordiæ concepit ac peperit spiritum Euangelicæ veritatis. Dum enim die quodā Missam de Apostolis deuotus audiret, perlectum est Euange-

Euangelium illud, in quo Christus discipulis ad prædicandum mittendis formam tribuit Euangelicam in viuendo, ne videlicet possideant aurum vel argentum, nec in zonis pecuniã, nec peram in via, nec duas tunicas habeant, nec calceaméta deferant neque virgam. Quod audiens & intelligens ac memoriæ commendans Apostolicæ paupertatis amicus indicibili mox perfusus lætitia: Hoc est, inquit, quod cupio, hoc quod totis præcordijs concupisco. Soluit proinde calceamenta de pedibus, deponit baculum, peram reijcit, & pecuniam execratur, vnaq. contentus tunicula, reiecta corigia pro cingulo funem sumit: omnem solicitudinem cordis apponens qualiter audita perficiat, & Apostolicæ rectitudinis regulæ per omnia se coaptet. Cœpit ex hoc vir Dei diuino instinctu Euangelicæ perfectionis æmulator existere, & ad pœnitétiam ceteros inuitare. Erant autem ipsius eloquia non inania nec risu digna, sed virtute Spiritus sancti plena erant, medullas cordis penetrantia, vt in vehementem stuporem audientes conuerterent. In omni prædicatione sua pacem annuncians, dicendo, Dominus det vobis pacem; populũ in sermonis exordio salutabat. Hanc quippe salutationem Domino reuelante didicerat, sicut ipse postmodum testabatur. Vnde factum est, vt iuxta sermonem propheticum, & ipse prophetarum spiritu afflatus annunciaret pacem, prædicaret salutem, ac salutaribus monitis fœderaret plurimos veræ paci, qui discordes a Christo prius extiterant a salute longinqui. Innotescente itaque apud multos viri Dei tam doctrinæ simplicis veritate, quàm vitæ; cœperunt ipsius exemplo viri quidam ad pœnitentiam animari, & eidem reiectis omnibus habitu, vitaq. coniungi, quorum primus extitit vir venerabilis Bernardus, qui vocationis diuinæ particeps factus, patris beati primogenitus esse promeruit, tam prioritate temporis, quàm priuilegio sanctitatis. Hic enim serui Christi sanctitate comperta, ipsius exemplo disponens perfecte contemnere mũdum, ab eodem, qualiter id perficeret, consilium requisiuit. Quo audito Dei famulus pro primæ prolis conceptu sancti Spiritus cõsolatione repletus: a Deo est, inquit, hoc consilium requirendum. Intrauerunt proinde ecclesiam sancti Nicolai mane iam facto, & oratione præmissa cultor Trinitatis Franciscus, ter Euangeliorum librum aperuit, trino exposcẽs a Deo testimonio sanctum Bernardi propositum confirma-
Matt.19.c ri. In prima libri apertione illud occurrit: Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia, quæ habes, & da
Luc.9.a pauperibus. In secunda, Nihil tuleritis in via. In
Mat.16.d tertia vero, Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Hæc est, ait vir sanctus, vita & regula nostra, omniumq. qui nostræ voluerint societati coniungi. Vade igitur, si vis perfectus esse, & perfice, quæ audisti. Non multo post vocatis eodem spiritu quinque viris filiorum Francisci senarius numerus cõpletus est: inter quos tertium sortitus est locum sanctus pater Ægidius, vir vtique Deo plenus, & celebri memoria dignus, hic etenim postmodum virtutum sublimium exercitatione præclarus sicut famulus Domini de ipso prædixit quamquam esset idiota & simplex ad excelsæ contemplationis sublimatus est verticem. Nam per multa curricula temporum sursum actionibus incessanter intentus adeo crebris in Deum rapiebatur excessibus, quemadmodum & ego ipse oculata fide cõspexi; vt magis censeretur inter homines vitam Angelicam agere, quàm humanam. Illo quoque tempore cuidam sacerdoti ciuitatis Assisij nomine Siluestro honestæ conuersationis viro, quædam a Domino fuit ostensa visio non tacenda. Cum enim modum & viam Francisci, fratrumq. suorum humano spiritu abhorreret, ne periclitaretur pro temeritate iudicij, respectu fuit supernæ gratiæ visitatus. Videbat nãque in somnis totam Assisij ciuitatem a dracone magno

A circumdari, præ cuius magnitudine nimia tota regio videbatur exterminio subiacere. Contuebatur post hæc crucem quandam auream ex ore procedentem Francisci, cuius summitas cælos tangebat, cuiusq. brachia protensa in latum vsque ad mundi fines videbãtur extendi. Ad cuius etiam aspectum præfulgidum draco ille teter & horridus penitus fugabatur. Hoc dum sibi tertio monstraretur, diuinum existimans esse oraculum, viro Dei & fratribus suis per ordinem enarrauit, ac non multo post tempore mundum relinquens vestigijs Christi sic perfecte adhæsit, quòd vita ipsius in ordine authenticam reddit eam, quam
B in sæculo habuerat visionem. Ex huius visionis auditu vir Dei non in gloria est elatus humana, sed bonitatem Dei in suis beneficijs recognoscens, fortius animatus est ad hostis antiqui fugandam versutiam & crucis Christi gloriam prædicandam. Quadam autem die dum in quodam solitario loco annos suos in amaritudine recogitans deploraret, sancti Spiritus in eum superueniente lætitia certificatus est de remissione plenaria omnium delictorum. Raptus deinde supra se ac in quoddam mirandum lumen totus absorptus, dilatato mẽtis sinu, quæ circa se & filios suos futura erant, luculenter aspexit. Post hoc reuersus ad
C fratres: Confortamini, ait, charissimi, & gaudete in Domino, nec quia pauci estis efficiamini tristes, neque vos terreat mea vel vestra simplicitas: quoniam sicut mihi a Domino in veritate ostensum est, in magnam multitudinem faciet nos Deus crescere, suæq. benedictionis gratia multipliciter dilatabit.

Eodem quoque tempore quodam alio bono viro religionem intrante, ad septenarium numerum viri Dei soboles benedicta peruenit. Tũc pius pater omnes ad se filios conuocauit & plura eis de regno Dei, de contemptũ mundi, de abnegatione propriæ voluntatis, corporisq. castigatione pronuntians, propo-
D situm suum de mittendo illos in quattuor partes orbis aperuit. Iam enim sterilis & paupercula simplicitas sancti patris pepererat septem filios, & desiderabat vniuersitatem fidelium ad pœnitentiæ lamenta vocatam, Christo Domino parturire. Ite, inquit dulcis pater ad filios, annuntiantes hominibus pacem, prædicate pœnitentiam in remissionem peccatorum. Estote in tribulationibus patientes, in orationibus vigiles, in laboribus strenui, in sermonibus modesti, in moribus graues, & in beneficijs grati: quia pro his omnibus regnum vobis præparatur æternum. At illi coram seruo Dei humiliter se prosternentes in terrã,
E cum gaudio spiritus suscipiebant obedientiæ sanctæ mandatum. Ipse vero dicebat vnicuique sigillatim: Iacta cogitatum tuum in Domino, & ipse te enutriet. *Psal.54.d*
Hoc verbum dicere solitus erat quotienscumque fratrem aliquem ad obedientiam dirigebat. Tunc & ipse sciens se datum alijs in exemplum, vt prius faceret quam doceret, cum vno sociorum versus vnam orbis partem perrexit, reliquis sex ad modum crucis, tribus alijs mũdi partibus deputatis. Modico autem elapso post tẽpore, benignus pater charæ prolis exoptans præsentiam, cum in vnum eos per se conuocare non posset; per eum orabat hoc fieri, qui dispersio-
F nes cõgregat Israelis. Sicq. factum est, vt absque humana vocatione, omnes ex insperato post modicum temporis iuxta eius desiderium diuina operante clementia non sine ipsorum admiratione pariter conuenirent. Illis quoque diebus quattuor sibi adhærentibus viris honestis, ad duodenarium numerum excreuerunt.

Cernens autem famulus Christi, paulatim accrescere numerum fratrum, scripsit sibi & fratribus suis simplicibus verbis formulã vitæ, in qua sancti Euangelij obseruantia pro fundamento indissolubili collocata, pauca quædam alia inseruit, quæ ad vniformem viuendi modum necessaria videbãtur. Desiderans autem per summum Pontificem approbari, quæ

scripse-

scripserat, disposuit cum illo simplicium cœtu Apostolicæ sedis adire præsentiam, de sola confisus directione diuina. Cuius desiderium Deus ex alto respiciens, sociorum animos simplicitatis suæ consideratione perterritos ostensa viro Dei visione huiusmodi confortauit. Videbatur siquidem ei, quòd per quandam viam incederet, iuxta quam stabat arbor celsitudinis magnæ. Ad quam cum appropinquasset, & sub ea stans ipsius altitudinem miraretur, subito tantum diuina virtute leuabatur in altum, vt cacumen contingeret arboris eiusq. summa facillime curuaret ad ima. Huius visionis præsagium vir Deo plenus intelligens referri ad condescensionem Apostolicæ dignitatis, exhilaratus est spiritu, fratribusq. suis in Domino confortatis iter cum eis aggressus est. Cum autem ad Romanam curiam peruenisset, & adduceretur ante conspectum Summi Pontificis, essetq. Christi Vicarius in palatio Lateranensi, in loco, qui dicitur Speculum, deambulans, altis occupatus meditationibus, Christi famulum tamquam ignotum repulit indignanter. Quo humiliter, foras egresso, sequenti nocte huiusmodi reuelatio facta est a Deo ipsi Summo Pontifici. Videbat namque inter pedes suos palmam paulatim succrescere, & in arborem pulcherrimam eleuari. Et eo mirante, quid hæc visio vellet ostendere, diuina lux impressit menti ipsius Christi Vicarij, quòd hæc palma illum pauperem, quem in præcedenti die repulerat, designabat. Et mane sequenti mãdauit per suos famulos per vrbem dictum pauperem quæri. Quem inuentum iuxta Lateranum in hospitali sancti Antonij, ante conspectum suum celeriter iussit adduci. Cumq. introductus esset ante conspectum Summi Pontificis, exposuit suum propositum, petens humiliter & instanter supradictam sibi viuendi regulam approbari. Videns autem Christi Vicarius dominus Innocentius tertius, vir vtique sapientia clarus admirandam in viro Dei simplicis animi puritatem, propositi constantiam, ignitumq. voluntatis sanctæ feruorem, Christi pauperem mentis amore complectens inclinatus est animo, vt piũ supplicanti præberet assensum. Distulit tamen perficere quod Christi postulabat pauperculus, pro eo quòd aliquibus de Cardinalibus nouum aliquid & supra vires humanas arduum videretur. Aderat autem inter Cardinales, vir venerandus dominus Ioannes de sancto Paulo Episcopus Sabinensis, omnis sanctitatis amator, & adiutor pauperũ Christi. Qui diuino Spiritu inflammatus Summo Pontifici dixit, & fratribus suis: Si petitionem pauperis huius, tamquam nimis arduam, nouamq. refellimus, cum petat confirmari sibi formam Euangelicæ vitæ, cauendum est nobis ne in Christi Euangelium offendamus. Nam siquis intra Euangelicæ perfectionis obseruantiam & votum ipsius dicat contineri aliquid nouum aut irrationabile, vel impossibile ad obseruandum, contra Christũ Euangelij auctorem blasphemare conuincitur. Quibus propositis, successor Apostoli Petri conuersus ad pauperem Christi, dixit: Ora fili ad Christum, vt suã nobis per te voluntatem ostendat; qua certius cognita tuis pijs desiderijs, securius annuamus. Omnipotentis autem Dei famulus, totũ se conferens ad orandum precibus deuotis obtinuit, & quod exterius ipse proferret, & quod interius Papa sentiret. Nam cum parabolam de diuite Rege cum muliere formosa & paupere contrahente gratanter, & de prole suscepta præferente generantis Regis imaginem, ac per hoc educanda de mensa ipsius sicut a Deo acceperat, retulisset; ex illius interpretatione subiunxit: Non est formidandum, quòd fame pereant æterni Regis filij & heredes: qui ad imaginem Regis Christi per Spiritus sancti virtutem de paupere matre nati: & ipsi per spiritum paupertatis sunt in religione paupercula generandi. Si enim Rex cælorum imitatoribus suis regnum promittit æternum, quanto magis illa sub- A ministrabit, quæ communiter largitur bonis & malis? Hanc ergo parabolã & intellectum ipsius Christi Vicarius cum diligenter audisset, miratus est valde, & indubitanter Christum locutum in homine recognouit. Sed & visionem, quam tunc temporis e cælo perceperat, in hoc viro fore complendam, Spiritu diuino suggerente firmauit. Videbat namque in somnis, vt retulit, Lateranensem Basilicam fore proximam iam ruinæ, quam quidam homo pauperculus modicus & despectus proprio dorso summisso ne cãderet sustentabat. Vere, inquit, hic est ille, qui opere & doctrina, Christi sustentabit Ecclesiam. Inde B præcipua deuotione repletus petitioni eius se per omnia inclinauit, ac Christi famulum speciali semper amore dilexit. Proinde postulata concessit, & adhuc concedere plura promisit. Approbauit regulam, dedit de pœnitentia prædicanda mandatum, & laicis fratribus omnibus, qui seruum Dei fuerant comitati fecit coronas paruulas fieri, vt verbum Dei libere prædicarent.

De profectu ordinis sub manu ipsius, & confirmatione regulæ prius approbatæ. Cap. IIII.

C FRetus exinde Franciscus superna gratia & auctoritate Papali cum fiducia multa versus vallẽ Spoletanam iter arripuit, vt Euangelium Christi faceret & doceret. Dum autem in via conferret cum socijs qualiter regulam, quam susceperant sincere seruarẽt, qualiter in omni sanctitate & iustitia coram Deo incederent, qualiter in seipsis proficerent, & essent alijs in exemplum diutius collatione protracta, hora pertransijt. Et cum iam lassati essent ex diuturnitate laboris esurientes in quodam loco solitudinis substiterunt. Sane cum omnis via deesset, qua possent sibi de victu necessario prouidere; statim affuit prouidẽ- D tia Dei. Nam subito apparuit homo afferens panem in manu, quem pauperculis Christi dedit: subitoq. disparuit, incognitus vnde venerit, aut quo iret. Cognoscẽtes autem per hoc pauperes fratres supernum sibi in comitatu viri Dei adesse præsidium magis dono liberalitatis diuinæ, quàm cibo carnis propriæ sunt refecti: insuper diuina consolatione repleti, statuerunt firmiter & irreuocabiliter confirmauerunt, nullius inediæ aut tribulationis impulsu a sanctę paupertatis resilire promisso. Exinde in vallem Spoletanam cum sancto proposito redeuntes tractare cœperunt, vtrum inter homines conuersari deberent, an E ad loca solitaria se conferre. Sed Christi seruus Frãciscus non de sua vel suorum confidens industria per orationis instantiam diuinæ super hoc voluntatis beneplacitum requisiuit. Supernæ igitur reuelationis illustratus oraculo intellexit se ad hoc missum a Domino, vt Christo lucraretur animas, quas diabolus conabatur auferre. Ideoque magis omnibus, quàm sibi soli viuere prælegit: illius prouocatus exemplo qui vnus pro omnibus mori dignatus est. Recollegit itaque se vir Dei cum ceteris socijs in quodam tugurio derelicto iuxta ciuitatem Assisij, in quo secundum sanctæ paupertatis formam in labore multo & ino- F pia victitabant: magis lacrymarum, quàm deliciarũ panibus refici satagentes. Vacabant enim ibidem diuinis precibus incessanter mẽtaliter potius quàm vocaliter studio intendentes orationis deuotæ pro eò quòd nondum Ecclesiasticos libros habebant, in quibus possent horas Canonicas decantare. Loco tamen illorum librum crucis Christi continuatis aspectibus diebus ac noctibus reuoluebant; exemplo patris, & eloquio eruditi, qui iugiter faciebat eis de cruce Christi sermonem. Rogantibus autem fratribus, vt eos doceret orare, dixit: Cum orabitis, dicite: Pater noster, &, Adoramus te Christe ad omnes ecclesias tuas, quæ sunt in toto mundo, & benedicimus tibi; quia per crucem tuam sanctam redemisti mundum. Matt. 6. b

Docuit

Docuit insuper eos Dominum laudare in omnibus, & ex omnibus creaturis honorare præcipua reuerẽtia sacerdotes, fidei quoque veritatem secundũ quòd sancta Romana tenet & docet Ecclesia, & firmiter credere,& simpliciter confiteri. Seruabant illi Patris sancti documenta per omnia, & ad omnes ecclesias & cruces, quas e longinquo videre poterant iuxta datam sibi formam orantes, se humiliter prosternebãt. Contrahẽtibus autem fratribus moram in loco præfato, vir sanctus die quadam sabbati ciuitatem Assisij intrauit prædicaturus mane diei Dominicæ, vt moris erat, in Ecclesia cathedrali. Cumq. in quodam tugurio sito in horto Canonicorum vir Deo deuotus in oratione Dei more solito pernoctaret, corporaliter absentatus a filijs, ecce fere media noctis hora quibusdam ex fratribus quiescentibus, quibusdam perseuerantibus in orando; currus igneus mirandi splẽdoris per ostium domus intrans, huc atque illuc per domicilium tertio se conuertit: super quem globus lucidus residebat, qui Solis habens aspectum, noctem clarere fecit. Obstupefacti sunt vigilantes excitati simul & exterriti dormientes, & non minus senserunt cordis claritatem, quàm corporis, dum ex virtute mirandi luminis alterius alteri conscientia nuda fuit. Intellexerunt namque cõcorditer omnes videntibus inuicem vniuersis in cordibus singulorum sanctum patrem absentem corpore, præsentẽ spiritu tali transfiguratum effigie supernis irradiatum fulgoribus, & ardoribus inflammatum supernali virtute in curru splendente simul & igneo sibi demonstrari a Domino, vt tamquam veri Israelitæ post illum incederent,

4. Reg. 2. c qui virorum spiritualium, vt alter Helias factus fuerat a Deo currus & auriga. credẽdum sane quòd ille horum simplicium aperuit oculos ad preces Francisci, vt viderent magnalia Dei, qui oculos quondam

4. Reg. 6. c aperuerat pueri ad videndum mõtem plenum equorum & igneorum curruum in circuitu Helisei. Regressus autem vir sanctus ad fratres cœpit conscientiarum ipsorum secreta rimari, confortare ipsos de visione illa mirabili, & de profectu ordinis multa futura prædicere. Cumq. patefaceret plurima quæ sensum transcendebant humanum, vere cognouerunt fratres, super seruum suum Franciscum Spiritum Domini in tanta plenitudine quieuisse, quod post ipsius doctrinam & vitam erat eis proficisci tutissimum. Post hæc pusilli gregis pastor Franciscus ad sanctam Mariam de Portiuncula duodenarium illum fratrum numerũ superna gratia præeunte deduxit, vt vbi meritis Matris Domini, minorum sumpserat ordo initium, ipsius illic susciperet auxilijs incrementum. Ibi quoque factus Euangelicus præco, ciuitates circuibat & castra, nõ in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in virtute spiritus annuntians regnum Dei. Videbatur intuentibus homo alterius sæculi, quippe qui mente ac facie in cælum semper intentus, omnes sursum trahere conaretur. Cœpit ex hoc Christi vinea germinare germen odoris Domini, & productis ex se floribus suauitatis, honoris, & honestatis vberes fructus afferre. Nam prædicationis ipsius feruore succensi quamplurimi vtriusque sexus in coniugali pudicitia Domino famulantes, secundum formam a Dei viro acceptam, nouis se pœnitentiæ legibus vinciebant, quorum viuẽdi modum idem Christi famulus ordinem fratrum de pœnitentia nominari decreuit. Nimirum sicut in cælum tendentibus, pœnitentiæ viam omnibus constat esse communem, sic & hic status clericos & laicos, virgines & coniugatos in vtroque sexu admittens, quanti sit apud Deum meriti, ex pluribus per aliquos ipsorum patratis miraculis innotescit. Conuertebantur etiam virgines ad perpetuum cœlibatum, inter quas virgo Deo charissima Clara ipsarum plantula prima tamquam flos vernãs & candidus odorem dedit, & tamquam stella præfulgida radiauit. hæc nunc glorificata in cælis ab Ecclesia digne veneratur in terris, quæ filia fuit in Christo sancti patris Francisci pauperculi, & mater pauperum dominarum. Multi etiam non solum deuotione compuncti, sed & perfectionis Christi desiderio inflammati, omni mundanorum vanitate cõtempta, Francisci vestigia sequebantur. qui quotidianis succrescentes profectibus vsque ad fines orbis terræ celeriter peruenerunt. Faciebat namque sancta paupertas quam solam deferebant pro sumptibus, ipsos ad omnem obedientiam promptos, robustos ad labores, & ad itinera expeditos. Et quia nihil terrenũ habebant, nihil amabant, nihilq. timebant amittere, securi erant vbique, nullo pauore suspensi, nulla cura distracti, tamquam qui absque mentis turbatione viuebãt, & sine sollicitudine diem crastinum & serotinum hospitium expectabant. Multa quidem eis in diuersis partibus orbis inferebantur conuitia tamquam personis despicabilibus & ignotis. verũ amor Euangelij Christi adeo ipsos patientes effecerat, vt quærerent potius ibi esse vbi persecutionem paterentur in corpore, quàm vbi cognita sanctitate ipsorum, mundano possent gloriari fauore. Ipsa quoque rerum penuria superabundans eis videbatur vbertas dũ iuxta consilium sapientis pro magno ipsis minimum complacebat. Sane cum ad infidelium partes, aliqui ex fratribus peruenissent, contigit, vt quidam Saracenus pietate commotus pecuniam eis offerret pro necessario victu. Illis autem recusantibus accipere admiratus est homo cernens, quòd inopes essent. Intellecto tandem quòd pauperes effecti amore Dei, pecuniã possidere nolebant, tanta est eis affectione coniunctus, vt offerret se administrandum omnia necessaria, quamdiu facultatum sibi aliquid superesset. O inæstimabilis pretiositas paupertatis, cuius miranda virtute mens feritatis barbaricæ in tantam miserationis est immutata dulcedinem! Horrendum est proinde ac nefarium scelus, vt hanc margaritam nobilem vir Christianus conculcet, quam tanta veneratione extulit Saracenus.

Eo tempore religiosus quidam de ordine Cruciferorum Moricus nomine in hospitali quodam prope Assisium languore tam graui, tamq. prolixo laborãs, vt iam morti foret adiudicatus a medicis, viro Dei supplex factus per nuntium postulabat instanter, vt pro se ad Dominũ intercedere dignaretur. Cui beatus pater benigne assentiens, oratione præmissa panis micas accepit, & cum oleo accepto de lampade, quæ coram Virginis ardebat altari cõmiscens, quasi quoddam electuarium per manus fratrũ infirmanti transmisit, dicens: Medicinam hanc fratri nostro deferte Morico, qua ipsum Christi virtus non solum plenæ sanitati restituet: verumetiam robustum bellatorem effectum, aciei nostræ perseueranter adiunget. Statim autem vt antidotum illud sancti Spiritus adinuentione confectum æger homo gustauit, sanus exurgens tantum mentis & corporis a Deo vigorem obtinuit; vt paulo post viri sancti religionem ingressus, & vnica tantum operiretur tunicula, sub qua longo tempore loricam portabat ad carnem, & crudis dumtaxat cibarijs, herbis videlicet, leguminibus, fructibusq. contentus; per plura temporum lustra, nec panem gustaret, nec vinum; fortis tamen & incolumis perseuerans. Crescentibus quoque virtutum meritis, in paruulis Christi odor opinionis bonæ circumquaque diffusus, ad præsentiam sancti patris videndã plurimos e diuersis mundi partibus attrahebat. inter quos quidam sæcularium cantionum curiosus inuentor, qui ab Imperatore propter hoc fuerat coronatus, & exinde rex versuum dictus, virum Dei contemptorem mundialium adire proposuit. Cumq. apud castrum sancti Seuerini eum prædicantem reperisset in monasterio quodam, facta manu Domini super se, vidit eundem crucis Christi prædicatorem Franciscum duobus transuersis ensibus valde fulgentibus

tibus in modum crucis signatum: quorum vnus a capite ad pedes, alius a manu in manū per pectus transuersaliter tendebatur. Non nouerat facie seruum Christi, sed tanto monstratum miraculo mox agnouit. Subito stupefactus ad visum, incipit meliora proponere. Tandemq. verborum ipsius compunctus virtute, tamquam si esset gladio spiritus ex eius ore procedente transfixus, sæcularibus pompis omnino contemptis, beato patri professione cohæsit. Propter quod videns ipsum vir sanctus ab inquietudine sæculi ad Christi pacem perfecte conuersum, fratrem Pacificum appellauit. Hic postmodum in omni sanctitate proficiens, antequam fieret minister in Francia, siquidem primus ibidem ministerij gessit officiū, meruit iterato magnum Thau in fronte Francisci videre, quod colorum varietate distinctum, faciem ipsius miro venustabat ornatu. Hoc quippe signum vir sanctus magno venerabatur affectu, frequenti commendabat eloquio, & in eis, quas dirigebat litterulis, manu propria subscribebat, tamquam si omne ipsius studiū foret signare Thau iuxta dictum propheticū super frontes virorum gementium & dolentium, ad Christum Iesum veraciter conuersorum. Processu quoque temporis multiplicatis iam fratribus, cœpit eos pastor sollicitus in loco sanctæ Mariæ de Portiūcula ad generale Capitulum conuocare, vt in funiculo distributionis diuinæ in terra paupertatis eorum vnicuique tribueret obedientiæ portionem. Vbi licet omnium necessariorum esset penuria, fratrumq. multitudo vltra quinque millia conueniret aliquando, diuina tamen opitulante clementia, & victus sufficientia suberat: & salus comitabatur corporea & spiritualis iucunditas affluebat. Capitulis vero prouincialibus, quia corporalem præsentiam exhibere non poterat, per sollicitam curam regiminis, instantiam precis, & efficaciam benedictionis spiritu præsens erat; quamuis aliquando mira Dei faciente virtute visibiliter appareret. Dum enim egregius prædicator, qui & nunc Christi præclarus confessor Antonius de titulo crucis, Iesus Nazarenus Rex Iudæorum, in Arelatēsi Capitulo fratribus prædicaret, quidam frater probatæ virtutis Monaldus nomine, ad ostium Capituli diuina commonitione respiciens, vidit corporeis oculis beatum Franciscum in aere subleuatum extensis velut in cruce manibus, benedicentem fratres. Tanta vero & tam insolita fratres omnes consolatione spiritus repletos se fuisse senserunt, vt de vera sancti patris præsentia certum eis intra se Spiritus testimonium perhiberet: licet postmodum id non solum per euidentia signa, verumetiam per eiusdem sancti patris verba, exteriori fuerit attestatione compertum. Credendum sane quod omnipotentis Dei virtus, quæ Ambrosium pium sacrum antistitem tumulationi gloriosi concessit interesse Martini, vt pium Pontificem pio veneraretur officio, etiā seruum suum Franciscum prædicationi præsentauit veracis sui præconis Antonij, vt approbaret veritatis eloquia, præcipue crucis Christi, cuius erat baiulus & minister. Cum autem dilatato iam ordine, viuendi formam per dominum Innocentium approbatam disponeret per successorem ipsius Honorium in perpetuum facere roborari, huiusmodi fuit a Deo reuelatione commonitus. Videbatur quidem sibi de terra micas panum subtilissimas collegisse, multisq. famelicis fratribus ipsum circumstantibus debere tribuere. Cumq. micas tam tenues distribuere formidaret, ne forte inter manus exciderent, vox ei desuper ait: Francisce vnam de micis omnibus hostiam facito, & manducare volentibus tribue. Quo id agēte, quicumque illud non deuote recipiebant, aut receptum contemnebant donum, mox lepra infecti, notabiles apparebant. Recitat mane vir sanctus hæc omnia socijs, dolens se non percipere mysterium visionis. Sequenti vero die cum vigil in oratione per-

Ezec. 9.b

A sisteret, huiusmodi vocem de cælo delapsam audiuit: Francisce micæ præteritæ noctis verba Euangelica sunt, hostia regula, lepra iniquitas. Volens igitur confirmandam regulam ex verborum Euangelij aggregatione profusius traditam ad compendiosiorem formam, iuxta quod dictabat visio monstrata redigere, in mōtem quemdam cum duobus socijs Spiritu sancto ducente, conscendit, vbi pane tantum contentus & aqua, ieiunans, conscribi eam fecit, secundū quod oranti sibi diuinus Spiritus suggerebat. Quam cum de monte descendens, seruandam suo Vicario commisisset, & ille paucis elapsis diebus, assereret per incuriam perditam, iterato sanctus vir ad locum solitudinis rediit, eamq. instar prioris, ac si ex ore Dei

B verba susciperet, illico reparauit, & per supradictū dominum Papam Honorium octauo Pontificatus illius anno, sicut optauerat, obtinuit confirmari. Ad cuius obseruantiam fratres feruenter inducens, dicebat se nihil ibi posuisse secūdum industriam propriam, sed omnia sic scribi fecisse, sicut sibi fuerant diuinitus reuelata. Quod vt certius constaret testimonio Dei, paucis admodum euolutis diebus, impressa sunt ei stigmata Domini Iesu digito Dei viui, tamquam bulla summi Pontificis Christi ad confirmationem om-

C nimodam regulæ, & commendationem auctoris, sicut post suarum enarrationem virtutum suo loco inferius describetur.

De austeritate vitæ, & quomodo creaturæ præbebant ei solatium. Cap. V.

Cum igitur cerneret vir Dei Franciscus suo exemplo ad crucem Christi baiulandam feruenti spiritu plurimos animari, animabatur & ipse tamquam bonus Dux exercitus Christi, ad palmam victoriæ per culmen inuictæ peruenire virtutis. Attendens

D enim illud Apostoli verbum: Qui autem sunt Christi carnem suam crucifixerunt cum vitijs & concupiscentijs, vt crucis armaturam suo ferret in corpore; tanta disciplinæ rigiditate sensuales appetitus arcebat, vt vix necessaria sumeret sustentationi naturæ. Difficile namque fore dicebat necessitati corporis satisfacere, & pronitati sensuum non parere. Propter quod cocta cibaria sanitatis tempore vix admittebat & raro, admissa vero aut conficiebat cinere, aut condimēti saporem admixtione aquæ vt plurimum reddebat insipidum. De potu quid dicam, cum & de aqua frigida dum sitis æstuaret ardore, vix ad suffi-

E cientiam biberet? Modos adinueniebat abstinentiæ potioris, & quotidie exercitatione crescebat, licetq. iam perfectionis culmen attingeret, tamquam incipiens semper aliquid innouabat, afflictionibus carnis puniendo libidinem. Egrediens tamen exterius propter verbum Euangelij, conformabat se suscipientibus ipsum in qualitate ciborum; cum tamen ad interiora regressus districte seruaret rigidam abstinētiæ parcitatem. Sicq. seipsum austerum sibi, humanum proximo, subiectum Euangelio Christi per omnia reddens, non solum abstinendo, verumetiam manducando præbebat ædificationis exemplum. Nuda hu-

F mus vt frequentius lectus erat lassato corpusculo, & sæpius sedens ligno vel lapide ad caput posito, dormiebat, vnica paupere contectus tunicula, in nuditate Domino seruiebat, & frigore. Interrogatus aliquādo quomodo vestitu tam tenui se posset ab hiemalis algoris asperitate tueri, in spiritus feruore respondit: Si supernæ patriæ flamma per desiderium contegeremur interius, frigus istud exterius facile portaremus. Vestis horrebat mollitiem, asperitatem amabat, asserens propter hoc Ioannem Baptistam ore diuino fuisse laudatum. Si quando vero in data sibi tunica lenitatem sentiret, chordulis eam cōtexebat interius: quia non in casulis pauperum, sed in palatijs Principum iuxta veritatis verbum vestimentorum dicebat requi-

Gal. 5. d

Mat. 11. a

requirendam esse mollitiem. Experientia enim certa didicerat, dæmones asperitate terreri, delitiosis autem & mollibus ad tentandum fortius animari. Vnde cum nocte quadam propter infirmitatem capitis & oculorum, præter solitum morem ceruical de pluma positum haberet ad caput; dæmon in illud ingressus, ipsum vsque ad horam matutinalē inquietatum multimode a sanctæ orationis studio perturbauit, donec vocato socio puluinar cum dæmonio fecit extra cellulam longius exportari. Egressus autem cum puluinari frater de cella, membrorum omnium vires amisit, & vsum; quousque ad vocem sancti patris hoc cognoscentis in spiritu vigor pristinus cordis & corporis sibi fuit plenarie restitutus. Rigidus in disciplina super custodiam suam stabat, curam permaximam gerens de vtriusque hominis puritate seruanda: quapropter circa conuersionis suæ primordia tempore hiemali in foueam plenam glacie seipsum plerumque mergebat, vt & domesticum sibi hostem perfecte subijceret, & candidum vestimentum pudoris a voluptatis incendio præseruaret. Tolerabilius viro spirituali fore incomparabiliter asserebat magnū sustinere frigus in carne, quàm ardorem carnalis libidinis, vel modicum sentire in mente. Cum autem apud eremum de Sarthiano nocte quadam orationi vacaret in cellula, vocauit eum hostis antiquus, tertio dicens: Francisce, Francisce, Francisce: Cui cum quid quæreret, respondisset; fallaciter ille subiunxit: Nullus est in mundo peccator, cui, si conuersus fuerit, non indulgeat Deus. Sed quicumque semetipsum pœnitentia dura necauerit, misericordiam non inueniet in æternum. Statim vir Dei per reuelationem cognouit hostis fallaciam, quomodo nixus fuerit eū ad tepida reuocare. Nam hoc sequens indicauit euentus. Continuo enim post hoc ad insufflationē illius,
Iob 41. b cuius alitus prunas ardere facit, grauis ipsum carnis tentatio apprehendit. Quam vt præsensit castitatis amator, deposita veste, corda cœpit se verberare fortissime, Eia inquiens frater asine, sic te decet manere, sic subire flagellum. Tunica religioni deseruit, sanctitatis signaculum præfert, furari eam libidinoso nō licet, si quo vis pergere, perge. Insuper & mirando feruore spiritus animatus, aperta cella, foras exiuit in hortum, & in magnam demergens niuem corpusculum iam nudatum septem ex ea plenis manibus cœpit compingere massas, quas sibi proponens, suo sic exteriori homini loquebatur: Ecce, inquit, hæc maior vxor tua est, quattuor istæ, duo filij, & duæ filiæ, reliquæ duæ seruus & ancilla, quos ad seruiendum habere oportet. Festina igitur omnes induere, quoniam frigore moriuntur. Si vero eorum multiplex sollicitudo molestat, vni Domino sollicite serui. Illico tentator victus abscessit, & vir sanctus cum victoria in cellam redijt: quia dum bene pœnaliter alxit foris, ardorem interius sic extinxit libidinis, vt deinceps tale aliquid minime sentiret. Quidam autem frater, qui tunc orationi vacabat, hæc omnia luna clarius incedente prospexit. Comperto vir Dei quòd hoc ille nocte vidisset, reserans ei tentationis processum, præcepit vt quamdiu ipse viueret, nulli viuenti rem, quā viderat, propalaret. Non solum autem mortificari debere docebat vitia carnis, & eius incētiua frenari; verumetiam exteriores sensus, per quos mors intrat ad animam, summa vigilantia custodiri. Mulierum familiaritates, colloquia, & aspectus, quæ multis sunt occasio ruinæ, sollicitius euitari iubebat, asserens per huiusmodi debilem frangi, & fortem sæpe spiritum infirmari. Harum contagionem euadere conuersantem cum eis, nisi probatissimum virum tam facile di-
Prou. 6. d xit, quam iuxta Scripturam in igne ambulare, & non comburere plantas. Siquidem ipse adeo auerterat oculos suos, ne huiusmodi vanitatem viderent, quod sicut aliquando socio dixit, quasi nullam recognoscebat in facie. Non enim securum esse putabat, earum
A formarum introrsus haurire imagines, quæ possunt aut edomitæ carnis resuscitare igniculum, aut pudicæ mentis maculare nitorem. Asserebat etiam friuolum esse mulieris colloquium excepta sola confessione vel instructione breuissima, iuxta quod & saluti expedit, & congruit honestati. Quæ sunt, inquit, religioso cum muliere tractanda negotia, nisi cum sanctam pœnitentiam vel melioris vitæ consilium religiosa petitione deposcit? Ex nimia securitate minus cauetur hostis, & diabolus, si de suo capillum potest habere in homine, cito excrescere facit in trabem. Otium autem omnium malarum cogitationum sentinam docebat summopere fugiendum, exemplo de-
B monstrans rebellem carnem & pigram disciplinis cōtinuis, & fructuosis laboribus esse domandam. Vnde corpus suum fratrem asinum appellabat, tamquam laboriosis supponendum oneribus, crebris cædēdum flagellis, & vili pabulo sustentandum. Si quem vero cernebat otiosum & vagum aliorum velle manducare labores, fratrem muscam nominandum censebat: eo quòd talis nihil boni faciens, sed benefacta inficiens, vilem & abominabilē se omnibus reddat. Propter quod dixit aliquando: Volo fratres meos laborare & exercitari, ne otio dediti, per illicita corde
C aut lingua vagentur. Euangelicum siquidem volebat a fratribus obseruari silentium, vt videlicet ab omni otioso verbo omni tēpore abstinerent sollicite tam- *Matt.* 12.
quam reddituri in die iudicij de huiusmodi rationē. Sed & si quem inuenisset fratrem verbis assuetum inanibus, acriter arguebat; taciturnitatē modestam, & puri cordis affirmans custodiam, & non modicam esse virtutem, pro eo quòd mors & vita fore dicuntur *Prou.* 18. d
in manibus linguæ, non tam ratione gustus, quàm ratione loquelæ. Licet autem pro viribus ad vitam austeram fratres induceret, non tamen ei placebat districtionis seueritas, quæ pietatis non induit viscera,
D nec est discretionis sale condita. Cum enim quadam nocte vnus ex fratribus præ nimietate abstinentiæ admodum fame cruciatus, nullā posset habere quietem, intelligeretq. pius pastor oui suæ imminere periculum, vocauit fratrem, apposuit panem, & vt ruborem illi tolleret, cœpit ipse prior comedere, eumq; ad manducandum dulciter inuitare. Deposuit frater verecundiam, sumpsit cibum, gauisus quamplurimū, quòd per circumspectam condescensionem pastoris, & corporis euasisset dispendium, & non modicum accepisset ædificationis exemplum. Mane facto, fratribus conuocatis in vnum, vir Dei referens quod
E acciderat nocte, prouida commonitione subiunxit: Sit vobis fratres nō cibus, sed charitas in exemplum. Docuit insuper eos discretionem sequi, vt aurigam virtutum, non eam, quam caro suadet, sed quam edocuit Christus, cuius sacratissimam vitam expressum constat esse perfectionis exemplar. Et quoniā agnum sine macula crucifixum non est possibile homini carnis infirmitate circumdato sic perfecte sectari, quin aliquando aliquas contrahat sordes: ideo documento certo firmabat eos, qui perfectioni vitæ vigilanter intendunt quotidianis debere se lacrymarum emundare fluentis. Licet enim tam esset adeptus cordis &
F corporis puritatem mirabilem, non cessabat, tamen lacrymarum imbribus iugiter oculos expiare mentales, corporeorum luminum non ponderando iacturam. Cum enim ex continuo fletu infirmitatem oculorum incurrisset grauissimam, suadente sibi medico quòd abstineret a lacrymis, si corporei visus cæcitatem vellet effugere, vir sanctus respondit: Non est frater medice ob amorem luminis quod habemus, commune cum muscis visitatio lucis æternæ repellēda vel modicum: quia non spiritus propter carnem, sed caro propter spiritum beneficium lucis accepit. Malebat siquidem corporalis visus lumen amittere, quàm lacrymas, quibus oculus mundatur interior, vt Deum videre valeat repressa deuotione spiritus impedire.

pedire. Cum autem semel daretur consilium a medicis, & instanter suaderetur a fratribus, vt pateretur sibi per remedium subueniri cocturæ, humiliter vir Dei assensit, quia salutiferum hoc simul & asperum esse cernebat. Vocatus itaque venit chirurgicus, instrumentum ferreum igni submittens ad faciendum cocturam. At Christi seruus corpus iam horrore cõcussum confortans sicut amicum, cœpit ignem alloqui, dicens: Mi frater ignis præ ceteris rebus æmulãdi decoris virtuosum, pulchrum, & vtilem te creauit altissimus. Esto mihi hac hora propitius, esto curialis. Precor magnum Dominum, qui te creauit, vt tuũ mihi calorem temperet, quo suauiter vrẽtem valeam sustinere. Oratione finita, contra igne candescens ferreum instrumẽtum signum crucis edidit: ac deinceps intrepidus persistebat. Profundatum est crepitans ferrum in tenera carne, & ab aure vsque ad supercilium coctura protracta. Quantum irrogauerit ignis ille dolorem, vir ipse sanctus expressit: Laudate, inquit ad fratres, altissimum: quia vere dico vobis, nec ignis ardorem sensi, nec carnis vllum dolorẽ. Et conuersus ad medicum: Si non est, inquit, caro bene decocta, imprime iterum. Expertus medicus in inualida carne virtutem spiritus tam potentem miratus est, & diuinum hoc miraculũ extulit, dicens: Dico vobis fratres, vidi mirabilia hodie. Quia enim ad tantam deuenerat puritatem, vt caro spiritui, & spiritus Deo harmonia mirabili concordarent, diuina ordinatione fiebat, vt creatura Creatori suo deseruiens voluntati & imperio eius mirabiliter subiaceret. Alio enim tempore apud eremum sancti Vrbani seruo Dei ægritudine grauissima laborante, cum ipse naturæ defectum sentiens, vini poculum postulasset, nihilq. de vino, quod sibi dari posset, responderetur adesse, iussit aquam afferri, & allatam signo crucis edito benedixit. Mox vinum efficitur optimũ, quod fuerat aqua pura, & quod deserti loci paupertas non potuit, viri sancti puritas impetrauit. Ad cuius gustum tanta protinus facilitate conualuit, vt saporis nouitas, & innouatio, sanitatis gustabile, ac gustantem supernaliter innouantes perfectam in ipso expoliationem veteris hominis, & induitionem noui, duplici attestatione firmarent. Non solum creatura seruo Dei seruiebat ad nutum, sed & Creatoris vbique prouidentia condescendebat ad placitum. Cum enim tempore quodam ex multarum infirmitatum concursu aggrauato corpore ad iucunditatem spiritus excitandam alicuius audiẽdi soni harmoniaci desiderium habuisset, nec id honestatis decẽtia per ministerium fieri pateretur humanum, affuit Angelorum obsequium ad viri sancti placitum adimplendum. Nocte etenim quadam vigilante ipso, & meditante de Domino, repente insonuit cithara quædã harmoniæ mirabilis, & suauissimæ melodiæ. Non videbatur aliquis, sed transitum & reditum citharœdi ipsa hincinde auditus volubilitas innuebat. Spiritu in Deum directo, tanta fuit in illo dulcisono carmine suauitate perfruitus, vt aliud se putaret sæculum commutasse. Hoc & fratres sibi familiares nõ latuit, qui per certa frequenter conspiciebant indicia, eum tam excessiuis & crebris consolationibus a Domino visitari, vt nec ipsas omnino occultare valeret. Alio quoque tempore viro Dei prædicationis causa inter Lombardiam, & Marchiam Teruisanam iter agente cum fratre socio iuxta Padum, tenebrosa noctis superuenit obscuritas. Cumq. via esset exposita periculis magnis, & multis propter tenebras, fluuium, & paludes, dixit socius ad virum sanctum: Ora pater, vt de instantibus periculis liberemur. Cui vir Dei cum fiducia multa respondit: Potens est Deus, si placet suæ dulcedini tenebrarum effugata caligine, beneficium nobis impendere lucis. Vix sermonem compleuerat, & ecce tanta lux illico cœpit circa eos superna radiare virtute, vt nocte alijs existente obscura, ipsi

A luce clara viderent nõ solum viam, verumetiam plurima circumquaque. Cuius lucis ducatu, corporaliter directi, & spiritualiter confortati, vsque ad locum hospitij per non modicum viæ spatium, cum diuinis hymnis & laudibus incolumes peruenerunt. Perpende quantæ fuerit vir iste munditiæ, quantæq. virtutis, ad cuius nutum suum ignis ardorem contemperat, aqua saporem commutat, Angelica præbet melodia solatium, & lux diuina ducatum, vt sic sanctificatis viri sancti sensibus, omnis probetur mundi machina deseruire.

B *De humilitate & obedientia, & de condescensionibus diuinis sibi factis ad nutum.*

Cap. VI.

OMnium virtutum custos & decor humilitas copiosa virum Dei vbertate repleuerat. In propria quidem reputatione nihil erat, nisi peccator, cũ in veritate speculũ esset, & splendor omnimodæ sanctitatis. Super hanc studuit ædificare seipsum, vt sapiens architectus fundamentum præiaciens, quod a Christo didicerat. Dicebat propter hoc Filium Dei de altitudine sinus paterni ad nostra despicabilia de-

C scendisse, vt tam exemplo, quàm verbo Dominus & Magister humilitatem doceret. Propter quòd studebat tãquam Christi discipulus in oculis suis, & aliorum vilescere a summo dictũm esse Magistro commemorans. Quod altum est apud homines, abominatio est apud Deum. Sed & verbum hoc dicere solitus erat. Quantum homo est in oculis Dei, tantum est, & non plus. Stultum proinde iudicans mundanis extolli fauoribus, gaudebat de opprobrijs, & de laudibus tristabatur. Malebat quidem de se vituperium audire, quàm laudem, sciens quòd hoc ad emendandum induceret, illa impelleret ad cadendum. Et ideo *Luc.16.d*

D sæpe cum populi merita in eo sanctitatis extollerent, præcipiebat alicui fratri, vt in contrariũ verba ipsum vilificantia suis auribus inculcãdo proferret. Cumq. frater ille licet inuitus eum rusticum, & mercenariũ, & inutilem diceret, exhilaratus tam mente, quam facie respondebat: Benedicat tibi Dominus, fili charissime, quia tu verissima loqueris, & talia filium Petri Bernardonis decet audire. Vt autem se ceteris despicabilem redderet, non parcebat rubori, quin in prædicatione coram omni populo proprios manifestaret defectus. Accidit semel, vt infirmitate grauatus, rigorem abstinentiæ pro recuperanda sanitate modi-

E cum relaxaret. Viribus autem corporis vtcumque resumptis, verus sui contemptor, ad propriæ carnis animatus opprobrium: Non est, inquit conueniens, vt populus abstinentem me credat, & ego econtrario carnaliter reficiar in occulto. Surrexit propterea sanctæ humilitatis spiritu inflammatus, & in platea ciuitatis Assisij populo conuocato, solemniter cum fratribus multis, quos secum adduxerat, maiorem introiuit ecclesiam, funeq. ad collum ligato, nudum cum femoralibus solis in oculis omniũ se trahi præcepit vsque ad lapidem, in quo malefactores puniendi consueuerant collocari. Super quem conscendẽs,

F licet quartanarius esset, & debilis, acerbi frigoris tẽpore cum multo vigore animi prædicauit, audientibusq. cunctis asseruit se non tamquam spiritualem honorandum fore, quinimmo tamquam carnalem, & glutonem ab omnibus cõtemnendum. Igitur qui conuenerant, tam ingenti viso spectaculo, admirati sunt, & quia ipsius austeritatem iam nouerant, deuotione compuncti, humilitatem huiusmodi magis admirabilem, quàm imitabilem proclamabant. Licet autem id magis videatur portẽtum fuisse instar prophetalis vaticinij, quàm exemplum, tamen veræ documentum extitit humilitatis perfectæ, quo Christi sectator instruitur transitoriæ laudis præconium debere contemnere, tumentis quoque iactantiæ comprimere

primere fastum & fraudulentæ simulationis mendacium confutare. Multa quidem in hunc modum sæpius faciebat, vt exterius tamquam vas perditum fieret, & sanctificationis spiritum interius possideret. Studebat bona Domini sui arcano pectoris condere, nolens patere gloriæ quod posset occasio esse ruinæ. Nam sæpe cum beatificaretur a pluribus, verbum huiusmodi proferebat: Filios & filias adhuc habere possem, nolite laudare securum. Nemo laudandus cuius incertus est exitus. Ista quidem laudantibus, ad se autem sic: Latroni si tanta contulisset altissimus gratior te foret Francisce. Dicebat fratribus sæpe de omni eo, quod peccator potest, nemo sibi debet iniquo applausu blandiri: Peccator, ait, ieiunare potest, orare, plangere, carnemq. propriam macerare; hoc solum non potest, Domino scilicet suo esse fidelis. In hoc itaque gloriandum, si suam Domino gloriā reddimus, si fideliter seruiētes, ipsi quidquid donat ascribimus. Vt autē pluribus modis negotiator hic Euangelicus lucraretur, ac totum præsens tempus conflaret in meritum, nō tam præesse voluit, quàm subesse, nec tam præcipere, quàm parere. Idcirco Generalis cedens officio, Guardianum petijt, cuius volūtati per omnia subiaceret. Tam enim vberem asserebat sanctæ obedientiæ fructum, vt eis, qui iugo ipsius colla summitterent, nil temporis sine lucro transiret: vnde & fratri, cum quo erat solitus ire, semper obedientiam promittere consueuerat, & seruare. Dixit aliquando socijs: Inter alia, quæ dignanter pietas mihi diuina concessit, hanc gratiam contulit, quòd ita diligenter nouitio vnius horæ obedirem si mihi Guardianus daretur, sicut antiquissimo & discretissimo fratri. Subditus, inquit, prælatum suum non hominem considerare debet, sed illum, pro cuius est amore subiectus. Quanto enim contemptibilior præsidet, tanto magis humilitas obedientis placet. Cum vero vice quadā quæreretur ab eo, quis esset verus obediens iudicandus, corporis mortui similitudinem pro exēplo proposuit: Tolle, inquit, corpus exanime, & vbi placuerit, pone. Videbis non repugnare motum, nō murmurare situm, non reclamare dimissum. Quod si statuatur in cathedra, non alta, sed ima respiciet. Si collocetur in purpura, duplo pallescet. Hic, ait, verus obediens est, qui cur moueatur, non dijudicat, vbi locetur non curat, vt transmutetur nō instat, euectus ad officium, solitam tenet humilitatem, plus honoratus, plus reputat se indignum. Dixit aliquando socio suo: Non mihi videor frater minor, nisi fuero in statu, quem tibi descripsero. Ecce Prælatus existēs fratrum, vado ad Capitulum, prædico, & commoneo fratres, & in fine dicitur contra me: Non conuenis nobis, quia illitteratus es, elinguis, idiota, & simplex. Tandem eijcior cum opprobrio, vilipensus ab omnibus, dico tibi nisi eodem vultu, eadem mentis lætitia, & eodem sanctitatis proposito hæc verba audiero, frater minor nequaquam sum. Et addebat: In prælatione casus, in laude præcipitium, in humilitate subditi animi lucrū est. Cur ergo periculis plus, quàm lucris attendimus, cum acceperimus tempus ad lucrum? Hac igitur de causa humilitatis forma Franciscus fratres suos voluit vocari minores, & prælatos sui ordinis dici ministros, vt & verbis vteretur Euangelij, quod obseruare promiserat, & ex ipso nomine discerent discipuli eius, quòd ad discendam humilitatem ad scholas humilis Christi venissent. Magister siquidem humilitatis Iesus Christus, vt informaret

Mar. 10. f discipulos ad humilitatem perfectam, dixit: Quicumque voluerit inter vos maior fieri, sit vester minister: & quicumque voluerit inter vos primus esse, erit vester seruus. Cum autem requireret ab eo Dominus Ostiensis, ordinis Minorum Protector, & promotor præcipuus, qui postmodum iuxta quod idem vir sanctus prædixerat, ad summum Pontificatus sublimatus honorem, Gregorius nonus est dictus, vtrum

A sibi placeret quòd fratres sui promouerentur ad Ecclesiasticas dignitates. Respondit: Domine, minores ideo vocati sunt fratres mei, vt maiores fieri nō præsumant. Si vultis, vt faciant fructum in Ecclesia Dei, tenete illos, & conseruate in statu vocationis eorum, & ad prælationes Ecclesiasticas nullatenus ascendere permittatis. Et quoniam humilitatē tam in se, quàm in subditis cunctis præferebat honoribus, amator humilium Deus, altioribus ipsum dignum iudicabat fastigijs, secundum quòd vni fratri viro virtutis & deuotionis præcipuæ visio cælitus ostensa mōstrauit. Cum enim esset in comitatu viri Dei, & vna cum ipso in quadam ecclesia deserta feruenti oraret affectu,

B in ecstasi factus, vidit inter multas in cælo sedes, vnā præ ceteris digniorem pretiosis ornatam lapidibus, & omni gloria refulgentem. Miratus intra se præcelsi refulgentiam throni, anxia cœpit cogitatione perquirere, quis ad illum deberet assumi. Audiuit inter hæc vocem dicentem sibi: Sedes ista vnius de ruentibus fuit, & nunc humili seruatur Francisco. Reuersus demum frater ad se ab orationis excessu, virum beatum exterius prodeuntem, solito fuit more secutus. Cumq. incedentes per viam de Deo inuicem loquerentur, frater ille visionis suæ non immemor,

C solerter ab eo quæsiuit, quid de seipso sentiret. Ad quem humiliter Christi seruus, Videor, ait, mihi maximus peccatorum. Cui cum frater diceret ex aduerso, quòd hoc non posset sana conscientia dicere, nec sentire, subiunxit: Si quantumcumque sceleratum hominē tanta fuisset Christus misericordia prosecutus, arbitror sane quòd multo quàm ego Deo gratior esset. Confirmatus fuit frater ex tam admirabilis humilitatis auditu de veritate visionis ostensæ, Euangelio sacro testante cognoscens, quòd ad excellentiam gloriæ, de qua superbus eijcitur, vere humilis exaltetur.

D Alio quoque tempore, cum in deserta quadā oraret ecclesia in prouincia Massæ apud montem Casalem, intellexit per spiritum sacras ibidem remansisse reliquias. Quas cum longo iam tempore defraudatas honorificentia debita, non sine mærore conspiceret, præcepit fratribus, vt eas cum reuerentia deferrent ad locum. Sed cum poscente causa discessisset ab eis, mandati patris immemores, filij obedientiæ meritum neglexerunt. Die vero quadam cum sacra celebrare vellent mysteria, superiori altaris operimento summoto ossa pulcherrima & redolentia nimis non sine admiratione reperiunt intuentes reli-

E quias, quas non hominis manus, sed Dei virtus attulerat. Reuersus paulopost vir Deo deuotus diligenter cœpit exquirere, si quod de reliquijs mādauerat, esset impletum. Verum neglectæ obedientiæ culpam fratres confitentes humiliter cum pœna veniam meruerūt. Et ait vir sanctus: Benedictus Dominus Deus meus, qui per seipsum impleuit, quod vos facere debuistis. Considera diligenter diuinæ prouidentiæ curam circa puluerem nostrum, & humilis Frācisci excellentem in oculis Dei perpende virtutem. Nam cuius iussis non paruit homo, votis obediuit Deus.

Quodam tempore deueniens Imolā, ciuitatis Episcopum adijt, humiliterq. poposcit, vt cum ipsius be-

F neplacito posset populum ad prædicationem vocare. Cui Episcopus dure respondens, sufficit, inquit, frater, quòd ego prædicem populo meo. Inclinauit caput verus humilis, & foras egressus, post modicam horam regreditur intro. A quo, cum Episcopus quasi turbatus requireret quid iterato petere vellet, humili tam corde, quàm voce respondit: Domine si pater filium vno repulerit ostio, alio sibi reintrandum est. Humilitate victus Episcopus, alacri vultu eum amplexus est, dicens: Tu & omnes fratres tui de cetero in Episcopatu meo generali mea licentia prædicetis: quia illud humilitas sancta promeruit. Contigit ipsum aliquando Aretium deuenire, cum tota ciuitas

intestino bello quassata propinquum sui minabatur A excidium. Hospitatus vero in suburbio vidit supra ciuitatem exultantes dæmones, ac perturbatos ciues ad cædem mutuam succendentes. Vt autem seditiosas illas effugaret aereas potestates, fratrem Siluestrũ columbinæ simplicitatis virum, quasi præconem præmisit, dicens: Vade ante portam ciuitatis, & ex parte Dei omnipotentis dæmonibus in virtute obedientiæ præcipe, vt exeant festinanter. Accelerat verus obediens patris iussa perficere, & præoccupans in laudibus faciem Domini, ante portam ciuitatis cœpit clamare valenter: Ex parte omnipotentis Dei, & iussu serui eius Francisci procul hinc discedite dæmones B vniuersi. Redit ad pacem continuo ciuitas, & ciuilitatis in se iura ciues omnes cum magna tranquillitate reformant. Expulsa quippe dæmonum furibunda superbia, quæ ciuitatem illam velut obsidione vallauerat, superueniens sapientia pauperis, videlicet Francisci humilitas, pacem reddidit, vrbemq. saluauit. Humilis enim obedientiæ ardua promerente virtute super spiritus illos rebelles atque proteruos tam potestatiuum fuerat assecutus imperium, vt & ipsorum feroces proteruias premeret, & importunas violẽtias propulsaret. Fugiunt quidem superbi dæmones excelsas virtutes humilium, nisi cum interdum ad hu- C militatis custodiam diuina eos clementia colaphizari permittit, sicut & Paulus Apostolus de seipso scribit, & Franciscus experimento probauit. Rogatus enim a domino Leone Cardinali sanctæ Crucis, vt secum aliquantum moraretur in vrbe, acquieuit humiliter ob ipsius reuerentiam & amorem. Prima igitur nocte cum post orationem vellet quiescere, superuenerunt dæmones in Christi militem atrociter insurgentes: quem cum diu verberassent, ac dure, ad vltimũ quasi semineceem reliquerunt. Discedentibus illis, socius vocatus aduenit, cui cum vir Dei rei narrasset euentum, subiungens, ait: Credo frater quòd dæmo- D nes, qui nihil possunt, nisi quantum prouidentia superna disponit, ideo in me nunc tam ferociter irruerunt, quia non bonam spem præfert mansio mea in curia magnatorum. Fratres mei, qui in locis paupercvlis commorantur, audientes me cum Cardinalibus esse, suspicabuntur forsitan implicari mũdanis, efferri honoribus, & delitijs abundare. Ideo melius iudico, eum, qui ponitur in exemplum fugere curias, & humiliter inter humiles in locis conuersari humilibus, vt sustinentes penuriam, fortes efficiat similia sustinendo. Veniunt ergo mane, & humili excusatione proposita, vale faciunt Cardinali. Abhorrebat nem- E pe vir sanctus superbiam, omnium malorum originem, & inobedientiam, ipsius pessimam prolem, sed non minus humilitatem pœnitentiæ acceptabat. Accidit semel vt eidem præsentaretur quidam frater, qui contra legem obedientiæ aliquid fecerat, disciplina iustitiæ corrigendus. Videns autem vir Dei fratrem illum per signa euidentia veraciter esse cõpunctum, ad indulgendum ei amore fuit humilitatis inductus. Ne tamen facilitas veniæ incentiuum esset alijs delinquendi, iussit ablatum fratri caputium in medio flammarum proijci: vt omnes aduerterent, quanta, qualiq. vindicta offensa sit inobedientiæ per- F cellenda. Cumq. per moram caputium fuisset in medio ignis, præcepit ipsum flammis detrahi, reddiq. fratri humiliter pœnitenti. Mirabile dictu. Extrahitur caputium de medio flammarum nullum habens adustionis vestigium. Sicq. factum est, vt hoc vno Deus miraculo, & sancti viri virtutem, & humilitatem pœnitentiæ commendaret. Digne itaque sectanda est Francisci humilitas, quæ tam miram in terris etiam dignitatem obtinuit, vt Deum inclinaret ad votum, & hominis immutaret affectum, dæmonum proteruitatem suo iussu propelleret, & flammarum voracitatem solo nutu refrenaret. Re vera hæc est, quæ possessores suos exaltans, dum omnibus reuerentiam exhibet ab omnibus promeretur honorem.

De amore paupertatis, & mira suppletione defectuum. Cap. VII.

INter cetera charismatum dona, quæ a largo datore Franciscus obtinuit, prærogatiua quadam speciali promeruit in diuitias simplicitatis excrescere per altissimæ paupertatis amorem. Hanc Filio Dei vir sanctus familiarem attendens, & iam quasi toto orbe repulsam charitate sic studuit desponsare perpetua, quod non solum pro ea patrem, matremq. reliquit, verumetiam quæ habere potuit vniuersa dispersit. Nemo tam auri, quàm ipse cupidus paupertatis, nec thesauri custodiendi sollicitior vllus, quàm iste huius Euangelicæ margaritæ. In hoc præcipue suus offendebatur aspectus, si quidquam videret in fratribus, quòd paupertati non per omnia consonaret. Reuera ipse a principio religionis vsque ad mortẽ tunica, chordula & femoralibus diues, ijs contẽtus fuit. Christi Iesu paupertatem, & matris frequenter cum lacrymis reuocabat ad mentem: inde hanc virtutum asserens esse reginam, quia in Rege regum, & in regina Matre ipsius tam præstanter effulsit. Nam & fratribus in conclaui quærentibus, quæ virtus magis amicum redderet Christo, quasi secretum sui cordis aperiens, respõdebat: Paupertatem noueritis fratres, specialem viam esse salutis tamquam humilitatis fomentum, profectionisq. radicem, cuius est fructus multiplex, sed occultus. Hæc enim est Euangelici agri thesaurus absconditus, pro quo emendo vendẽda sunt omnia, & quæ vendi non possunt illius comparatione spernenda. Ad huius, inquit, culmen, qui cupit attingere, non solum mundanæ prudentiæ, verumetiam litterarum peritiæ renũtiare quodammodo debet: vt tali expropriatus possessione introeat in potentias Domini, & nudum se offerat brachijs Crucifixi. Nequaquam enim sæculo perfecte renuntiat, qui proprij sensus loculos intra cordis arcana reseruat. Sæpe vero de paupertate sermonem faciens ingerebat fratribus Euangelicum illud: Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos: Filius autem hominis nõ habet vbi caput suum reclinet. Propter quòd docebat fratres, vt pauperum more pauperculas casulas erigerent, quas non habitarent vt proprias, sed sicut peregrini & aduenæ alienas. Leges namque peregrinorum esse dicebat sub alieno colligi tecto, sitire ad patriã pacifice pertransire. Mandabat dirui aliquando domos erectas, aut fratres exinde amoueri, si aliquid in eis perciperet, quod ratione appropriationis vel sumptuositatis contrarium esset Euangelicæ paupertati. Hanc sui dicebat ordinis fundamentum, cui substrato primarie, sic omnis structura religionis innititur, vt ipsius firmitate firmetur, & euersione funditus euertatur. Docebat proinde, sicut reuelatione didicerat, sacræ religionis ingressum ab illo fore inchoandum Euangelico verbo: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus. Ideoque nonnisi expropriatos, & nihil penitus retinentes admittebat ad ordinem, tum propter verbum sancti Euangelij, tum etiam ne forent in scandalum loculi reseruati. Vnde in Marchia Anchonitana cuidam petenti ad ordinem recipi, verus pauperum patriarcha respondit: Si vis Christi pauperibus iungi, pauperibus tua distribue. Quo audito perrexit homo, & ductus amore carnali sua suis reliquit, nilq. pauperibus. Verum cum hoc illo referente, vir sanctus audisset, dura eum increpatione feriens, dixit: Vade viam tuam, frater musca: quoniam nondum existi de domo, & cognatione tua. Consanguineis tuis tua dedisti, & defraudasti pauperes, dignus non es pauperibus sanctis. Incœpisti a carne, ruinosum fundamentum spirituali fabricæ collocasti. Redijt animalis

Matt. 8. c Luc. 9. g

Matt. 19. c

animalis homo ad suos, & repetijt sua, quæ pauperibus relinquere nolens, virtutis propositum citius dereliquit. Alio quoque tempore cum in loco sanctæ Mariæ de Portiuncula tanta esset inopia, quòd non posset hospitibus fratribus superuenientibus secundum necessitatis exigentiam prouideri; adijt virum Dei vicarius suus allegans penuriam fratrum, & petens vt intrantium nouitiorum res aliquas reseruare liceret, ad quas expendendas recurrere possent fratres tempore opportuno. Ad quem vir sanctus superni consilij non ignarus: Absit, inquit, a nobis frater charissime, vt pro quouis, homine impie agamus in regulam. Malo te altare Virginis gloriosæ nudare, cum necessitas id requirit, quàm contra paupertatis votum, & obseruantiam Euangelij aliquid vel modicum attentare. Gratius enim habebit beata Virgo sancti Euangelij perfecte seruato consilio, suũ altare detegi, quàm altari suo ornato Filij sui promissum consilium prætermitti. Transiens autem quodã tempore vir Dei cum suo socio per Apuliam iuxta Barum, inuenit in via bursam magnam, quasi plena esset denarijs, tumescentem, quam vsitato vocabulo, Fundam appellant. Monetur a socio pauper Christi, & instanter inducitur vt bursa tollatur e terra, & pecunia pauperibus erogetur. Renuit homo Dei, commentum affirmans fore diaboli in bursa inuenta, & fratrem non suadere rem meriti, sed peccati; aliena scilicet surripere, ac donare. Recedunt de loco, festinant iter perficere cœptum. Sed nondum quiescit frater vacua pietate delusus, virum Dei molestans, quasi qui de releuanda pauperum penuria non curaret. Acquieuit tandem vir mitis redire ad locum, non vt fratris voluntatem perficeret, sed vt detegeret diabolicam fraudem. Reuersus est ergo ad fundam cum fratre, & iuuene quodam, qui erat in via, oratione præmissa, iubet socio illam leuare. Tremefactus frater obstupuit, diabolicũ iam præsentiens monstrum, propter obedientiæ tamen sanctæ mandatum, dubietatem abigens cordis, manum extendit ad bursam. Et ecce serpens non modicus de bursa exiliens, simulq. cum ipsa subito euanescens, diabolicam deceptionem fratri monstrauit. Hostilis itaque versutiæ deprehensa fallacia, dixit vir sanctus ad socium: Pecunia seruis Dei, o frater, nihil aliud est, quàm diabolus & coluber venenosus.

Accidit post hæc quoddam mirabile viro sancto, dum se ad ciuitatem Senensem, causa exigente transferret. Tres quidem mulieres pauperculæ, statura, ætate, ac facie per omnia similes in quadã ei magna planitie inter Campilium & sanctum Quiricum occurrerunt, nouum salutationis munusculum ei offerentes: Bene veniat, inquiũt, domina paupertas. Quo audito, verus paupertatis amator indicibili repletus est gaudio, vtpote, qui nihil in se salutandum hominibus tam libenter haberet, quàm quod illæ decreuerant. Subito disparentibus illis considerantes fratres socij tam admirabilem in eis similitudinem, salutationis, occursus, & disparentiæ nouitatem, mysticum aliquid designari circa virum sanctum non irrationabiliter perpenderunt. Sane per illas tres, vt videbatur, mulieres pauperculas sic vniformi facie occurrentes, sic salutantes insolite, sic subito disparentes, Euangelicæ perfectionis formositas, quantum ad castitatem, scilicet, obedientiam, & paupertatem satis conuenienter ostenditur in viro Dei pari forma perfecte fulsisse, licet gloriari prælegerit in priuilegio paupertatis, quam modo matrem, modo sponsam, modo dominam nominare solebat. In hac ceteros cupiebat excedere, qui ex ipsa didicerat inferiorem se omnibus reputare. Si quando pauperiorem se quempiam secundum exteriorem habitum cerneret, semetipsum protinus arguens excitabat ad simile, tamquam si æmula paupertate concertans, vinci se timeret in illo. Accidit enim vt pauperculum quen-

A dam obuium haberet in via, cuius cum nuditatem aspiceret, compunctus corde, lamentabili voce dixit ad socium: Magnam verecundiam intulit nobis huius inopia, quia nos pro magnis diuitijs paupertatem elegimus, & ecce magis relucet in isto. Propter sanctæ paupertatis amorem omnipotentis Dei famulus, eleemosynis ostiatim quæsitis vtebatur multo libentius, quàm oblatis. Si quando enim inuitatus a magnis personis, mensis esset profusioribus honorãdus, prius per propinquas vicinorum domos panum fragmenta petebat, ac deinde sic ditatus inopia discumbebat. Et cum aliquando id fecisset, inuitatus a do-
B mino Hostiense, qui pauperem Christi præcipuo cõplexabatur affectu, conquerenti Episcopo, quòd suo derogasset honori, vtpote qui in eius comesturus domo pro eleemosynis isset; seruus Dei respondit: Magnum, mi domine, vobis honorem exhibui, dum maiorem Dominum honoraui. Siquidem beneplacitum est Domino in paupertate, & ea maxime, quæ voluntaria pro Christo mendicitas est. Hanc dignitatem regalem, quam pro nobis Dominus Iesus egenus factus assumpsit, vt sua nos ditaret inopia, ac vere pauperes spiritu regni cælorum reges institueret & heredes, nolo relinquere pro feudo diuitiarũ fal-
C sarum vobis ad horam concesso. Nonnumquam fratres ad petendum eleemosynam hortans, verbis vtebatur huiusmodi. Ite, inquit, quoniam hac nouissima hora fratres minores commodati sunt mundo, vt electi in eis impleant, vnde a iudice commendentur, illud audientes suauissimum verbum: Quamdiu *Mat.25.d*
fecistis vni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Iucundum proinde dicebat sub fratrum minorum titulo mendicare, quem in retributione iustorũ Euangelicæ veritatis magister ore suo tam signanter expressit. In festis quoque præcipuis, vbi opportunitas aderat, mẽdicare solitus erat dicens in sanctis pau-
D peribus propheticum illud impleri: Panem Angelo- *Psal.77.e*
rum manducauit homo. Illum sane panem Angelicum esse dicebat, quem pro Dei petitum amore, & beatis suggerentibus Angelis pro ipsius charitate largitum sancta paupertas colligit ostiatim. Vnde cum semel die sancto Paschæ moram faceret in eremitorio quodam adeo ab hominum habitatione remoto, quòd commode mẽdicare non posset, memor illius, qui discipulis euntibus in Emmaus ipso die in specie *Luc.24.*
peregrini apparuit, ab ipsis fratribus eleemosynam petijt vt peregrinus & pauper. Quam cum accepisset humiliter, sacris eos informauit eloquijs, quòd trans-
E euntes per mundi desertum tamquam peregrini & aduenæ, veriq. Hebræi Pascha Domini, hoc est trãsitum ex hoc mundo ad Patrem, in paupertate spiritus continue celebrarent. Et quoniam in petendis eleemosynis non quæstus agebatur cupidine, sed spiritus libertate Pater pauperum Deus specialem de ipso curam gerere videbatur.

Accidit enim semel vt infirmitate grauatus Domini seruus, in loco Noceriæ, reduceretur Assisium per solemnes nuntios, ad hoc Assisinatis populi deuotione transmissos. Qui Christi famulum deducentes, ad villam quandam deuenerunt pauperculam, nomine
F Sarthianum: vbi cum fames & hora cibum expeterent, euntes & nihil inuenientes venale, vacui redierunt. Ad quos vir sanctus, ideo nihil inuenistis, quia plus in muscis vestris, quàm in Domino confiditis. Muscas nempe denarios vocauit. Sed reuertimini, ait, per domos, quas circuistis, & amorem Dei offerentis pro pretio, humiliter eleemosynam postulate. Nec falsa id æstimatione verecundum putetis aut vile, quoniam vniuersa in eleemosyna post peccatum dignis & indignis eleemosynarius ille magnus largiflua pietate concessit. Deponunt erubescentiam milites, & eleemosynam sponte petentes, plura pro Dei amore, quàm denarijs emunt. Siquidem diuino nutu corde compuncti pauperes incolæ, non solum sua,

sed

sed & seipsos liberaliter obtulerũt. Sicq. factum est, A vt inopiã, quam pecunia releuare non poterat, Francisci pauperies opulenta suppleret. Tẽpore, quo infirmus iacebat in eremitorio prope Reate, medicus quidam oportuno eum frequentabat officio. Cum autẽ Christi pauper impotẽs esset ad repẽdendam mercedẽ labori cõdignã, liberalissimus Deus ne ipsum sine præsenti remuneratione dimitteret, pium eius obsequium hoc nouo beneficio vice pauperis compensauit. Huius enim medici domus, quam tunc temporis ex omni lucro suo, de nouo construxerat, parietum patula scissione a summo vsque deorsum adeo de proximo minabatur ruinam, quòd non videbatur B per humanæ artis industriam possibile ipsius casui obuiare. Ipse vero de sancti viri meritis plene confidens, cum magnæ fidei deuotione petiuit a socijs eius aliquid sibi concedi, quod idem vir Dei manibus cõtrectasset. Cum igitur modicum de capillis ipsius multa precum obtentum instantia posuisset de sero intra muri scissuram, mane consurgens, tanta inuenit aperturam illam soliditate cõclusam, vt nec reliquias ibi positas posset extrahere, nec scissuræ prioris vestigium aliquod inuenire. Factumq. est, vt qui ruinoso corpusculo serui Dei sedule ministrarat, ruituræ domus propriæ periculo præcaueret.

Alio quoque tempore vir Dei ad quandam heremum C transferre se volens, vt ibi liberius contemplationi vacaret, quia debilis erat, cuiusdam viri pauperis vectabatur asello. Cumq. diebus æstiuis famulũ Christi sequendo vir ille montana conscẽderet, asperiori, & longiori itinere fatigatus, nimioq. sitis ardore deficiens, instanter cœpit clamare post sanctum: En morior, inquit, siti, nisi poculi alicuius beneficio continuo refociller. Absque mora vir Dei prosiliuit de asino, & fixis in terra genibus, palmas tetendit in cælum, orare non cessans, donec se intellexit auditũ. Oratione tandẽ finita, Festina, inquit viro, ad petrã, D & illic aquam viuam inuenies, quam tibi hac hora misericorditer Christus de lapide bibendam produxit. Stupenda Dei dignatio, quæ seruis suis tam facile se inclinat. Bibit sitiens homo aquam de petra orantis virtute, & poculum hausit de saxo durissimo. Aquæ decursus ibidem ante non fuit, nec vt est diligenter quæsitum, deinceps potuit inueniri. Qualiter autem per merita sui pauperis, Christus multiplicauerit cibos in mari, cum suo sit loco inferius annotandum; hoc tantum commemorasse sufficiat, quod de eleemosyna modica sibi collata, nautas a famis & mortis periculo per dies plurimos liberauit, vt ex E hoc liquido possit aduerti, quod omnipotentis Dei famulus sicut in eductione aquæ de petra conformis extitit Moysi, sic in multiplicatione victualium Elisæo. Procul igitur a pauperibus Christi diffidentia omnis abscedat. Si enim paupertas Francisci adeo copiosæ sufficientiæ fuit, vt subuenientium sibi defectus iam mira virtute suppleret, quòd nec cibus, nec potus, nec domus deesset, cum pecuniæ, & artis, & naturæ facultas defecerat: multo magis illa merebitur, quæ vsitato diuinæ prouidentiæ ordine communiter conceduntur. Si, inquam, petræ siccitas ad pauperis vocem abundans poculum sitiẽti propinauit pauperculo, nil iam inter omnia suum denegabit obsequiũ his, qui pro auctore omnium omnia reliquerunt.

De pietatis affectu, & quomodo ratione carentia videbantur ad ipsum affici. Cap. VIII.

1. Tim. 4. c Pietas vera, quæ secundum Apostolum ad omnia valet, adeo cor Francisci repleuerat, ac penetrauerat, vt totum videretur seruum Dei in suum dominium vendicasse. Hæc est, quæ ipsum per deuotionem sursum agebat in Deum, per compassionẽ transformabat in Christum, per condescensionem inclinabat ad proximum, & per vniuersalem conciliationem ad singula, refigurabat ad innocentiæ statum. Cumq. per hanc pie moueretur ad omnia, specialiter tamen animas Christi Iesu sanguine pretioso redemptas cum cerneret inquinari aliqua sorde peccati, tãta miserationis teneritudine deplorabat, vt eas tamquam mater in Christo quotidie parturiret. Et hæc penes ipsum causa præcipua venerandi verbi Dei ministros, quòd semen fratri suo defuncto Christo videlicet pro peccatoribus crucifixo per ipsorum conuersionem, & pia sollicitudine suscitent, & sollicita pietate gubernent. Istiusmodi miserationis officium Patri misericordiarum omni sacrificio firmabat acceptius maxime si studio fuerit perfectæ charitatis impensum, vt ad id laboretur magis exemplo, quàm verbo; magis lacrymosa prece, quàm loquaci sermone. Plangendum proinde dicebat prædicatorẽ tamquam vera pietate priuatum, siue qui in prædicatione non animarum quærit salutem, sed propriam laudem, siue qui prauitate destruit vitæ, quod ædificat veritate doctrinæ. Præferendum huic dicebat fratrẽ simplicem & elinguem, qui bono exemplo alios prouocat ad bonum. Illud quoque verbum, Donec sterilis 1. Reg. 2. a peperit plurimos, taliter exponebat: Sterilis, inquit, est frater pauperculus, qui generandi in Ecclesia filios non habet officium. Hic pariet in iudicio plurimos: quia quos nunc priuatis orationibus conuertit ad Christum, suæ gloriæ tunc iudex ascribet. Quæ multos habet filios, infirmabitur: quia prædicator vanus & loquax, qui multis nunc quasi sua virtute genitis gaudet, cognoscet tunc se nil proprij habere in eis. Cum igitur animarum salutem viscerosa pietate appeteret, & feruida æmulatione zelaret, suauissimis se dicebat repleri odoribus, & quasi vnguento pretioso liniri, cum sanctorum fratrum per orbẽ distantium odorifera fama, multos audiret ad viam veritatis induci. Et talium auditu exultabat in spiritu, benedictionibus omni acceptione dignissimis fratres illos accumulans, qui verbo, vel opere ad Christi amorẽ inducerent peccatores. Sic etiam qui religionem sacram iniquis violarent operibus, maledictionis eius grauissimam incurrebant sententiam. A te Domine, inquit, sanctissime, a tota cælesti curia, & a me paruulo tuo sint maledicti, qui suo malo exemplo confundunt & destruunt, quod per sanctos fratres ordinis huius ædificasti, & ædificare non cessas. Tanta frequenter afficiebatur mæstitia super scandala pusillorum, vt deficere se putaret, nisi diuinæ fuisset clementiæ consolatione suffultus. Cum autem semel malis turbatus esset exẽplis, & anxio spiritu misericordem Patrem precaretur pro filijs, responsum huiusmodi reportauit a Domino: Cur tu pauper homuncio conturbaris, an ego te super religionẽ meam sic pastorem institui, vt me principalem nescias esse patronum? hominem simplicem ad hoc te constitui, vt quæ in te fecero, non humanæ industriæ, sed supernæ gratiæ ascribantur. Ego vocaui, seruabo & pascam, & alijs excidentibus alios subrogabo, ita vt si nati non fuerint, faciam illos nasci, & quantiscumque fuerit impulsibus paupercula hæc concussa religio, salua semper meo munere permanebit. Detractionis F quoque vitium inimicum fonti pietatis & gratiæ tãquam serpentinum abhorrebat morsum & atrocissimam pestem, & pijssimo Deo abominabile fore firmabat, pro eo quòd detractor animarum sanguine pascitur, quas gladio linguæ necat. Audiens semel fratrem quẽdam denigrare famam alterius, conuersus ad Vicarium suum dixit: Surge, surge, discute diligenter, & si accusatum fratrem innocentem repereris, accusantem dura correctione cunctis redde notabilem. Nonnumquam vero eum, qui fratrẽ suum famæ gloria spoliaret, iudicabat habitu spoliandum, nec ad Dominũ oculos posse leuare, nisi prius quod abstulerat reddere pro posse curaret. Tanto maior est, aiebat, detractorum impietas, quàm latronum, quanto

quanto lex Christi, quæ in obseruantia pietatis im- A pletur, magis animarum, quàm corporum nos astringit optare salutem. Afflictis quoque qualicumque corporali molestia mira compassionis teneritudine condescēdens, siquid penuriæ, siquid defectus in aliquo cerneret pij cordis dulcedine regerebat in Christum. Sane clementiam habebat ingenitam, quam superinfusa Christi pietas duplicabat. Itaque liquescebat animus eius ad pauperes & infirmos, & quibus non poterat manum, exhibebat affectum. Contigit semel vt pauperi cuidam eleemosynam importune petenti, vnus e fratribus durius responderet. Quod audiens pauperum pius amator, fratri præce- B pit, vt ad illius pauperis pedes se nudatum prosterneret, proclamaret culpabilem, orationis suffragium postularet, & veniam. Quod cum ille fecisset humiliter, dulciter pater adiecit: Dum pauperem vides, o frater, speculum tibi proponitur Domini, & pauperis Matris eius. In infirmis similiter infirmitates, quas assumpsit, considera. Cumq. in pauperibus cūctis, & ipse Christianissimus pauper effigiem Christi prospiceret, siqua etiam necessaria vitæ sibi collata fuissent, eis occurrentibus non solum liberaliter conferebat; verumetiam ac si illorum propria essent, iudicabat esse reddenda. Accidit semel, vt eidem re- C deunti de Senis, pauper quidam occurreret, cum occasione infirmitatis super habitum palliolo quodam esset amictus. Cuius miseria oculo clementi conspecta: Oportet, inquit ad socium, vt reddamus mantellum pauperculo isti, nam ipsius est. Mutuo enim ipsum accepimus, donec pauperiorem inuenire contingeret. Socius autem pij patris necessitatem considerans, pertinaciter obsistebat, ne prouideret alij se neglecto. At ille pro furto, ait, mihi reputo a magno eleemosynario imputandum, si hoc quod fero nō dedero magis egenti. Propterea de omnibus, quæ sibi dabantur ad necessitatem corporis releuandam soli- D tus erat a dantibus licentiam petere, vt licite posset, si magis egenus occurreret erogare. Nulli prorsus rei parcebat, nec mantellis, nec tunicis, nec libris, nec etiam paramentis altaris, quin omnia hæc dum posset, vt pietatis impleret officium indigentibus largiretur. Pluries cum oneratis obuiaret in via pauperibus, imbecilles humeros illorum oneribus supponebat.

Consideratione quoque primæ originis omnium abundantiori pietate repletus, creaturas quantumlibet paruas, fratris vel sororis appellabat nominibus pro eo quod sciebat eas vnum secum habere princi- E pium. Illas tamen viscerosius amplexabatur, & dulcius, quæ Christi mansuetudinem piam, similitudine naturali prætēdunt, & Scripturæ significatione figurant. Redemit frequenter agnos, qui ducebantur ad mortem, illius memor agni mitissimi, qui ad occisionem duci voluit pro peccatoribus redimendis. Hospitato quadam vice seruo Dei apud monasteriū sancti Verecundi de Episcopatu Eugubij, ouicula quædam agniculum peperit illa nocte. Aderat sus ferocissima, quæ vitæ innocentis non parcens, rapaci eum morsu necauit. Hoc audito pius pater mira compassione commotus, & agni sine macula recordatus, la- F mentabatur pro morte agniculi coram omnibus, dicens: Heu me frater agnicule animal innocēs, Christum hominibus repræsentans: maledicta sit impia, quæ te interfecit, nullusq. de ea comedat homo, vel bestia. Mirabile dictu. Statim infirmari cœpit porca malefica, & tribus diebus corpoream pœnam exsoluens, vltricem tandem pertulit necem. Proiecta autem in vallum monasterij, ibiq. longo tempore iacens, in modum tabulæ desiccata, nulla fuit esca famelico. Aduertat igitur humana impietas quali pœna sit ferienda finaliter, si tam horrenda morte percussa est ferocitas bestialis. Perpendat & fidelis deuotio, quàm in seruo Dei pietas fuerit admirandæ virtutis, & copiosæ dulcedinis, vt ei applauderet suo modo etiam natura brutorum. Iter enim faciens iuxta ciuitatem Senensem, inuenit in pascuis magnum ouium gregem. Quas cum benigne, vt erat solitus, salutasset, relicto pastu, cucurrerunt omnes ad eum, leuantesq. capita sua, erectis in eum luminibus, intendebant. Tantum quidem ei fecerunt applausum, vt pastores mirarentur & fratres, cernentes circa ipsum tam ouium agnos, quàm ipsos arietes sic mirabiliter exultantes. Alio quoque tempore apud sanctam Mariam de Portiuncula quædam viro Dei fuit ouis oblata, quam propter innocentiæ, ac simplicitatis amorem, quas ouis natura prætendit gratanter suscepit. Monebat pius vir ouiculam, vt & laudibus diuinis intenderet, & ab omni fratrum offensa caueret. ouis autem quasi viri Dei pietatem aduerteret, informationem ipsius sollicite obseruabat. Nam audiens fratres in choro cantare, & ipsa ecclesiam ingrediens sine alicuius informatione flectebat genua, vocē balatus emittens ante altare Virginis Matris agni, ac si eam salutare gestiret. Insuper & cum eleuaretur sacratissimum Christi corpus inter Missarū sollemnia, flexis curuabatur poplitibus, tamquam si reuerēs pecus de irreuerentia indeuotos argueret, Christoq. deuotos ad sacramenti reuerentiam inuitaret. Tempore quodam agniculum in vrbe secum habuerat ob reuerentiam illius mitissimi agni, quem nobili matronæ dominæ, scilicet Iacobæ de septem solijs in suo recessu conseruandum commisit. Agnus vero quasi in spiritualibus eruditus a sancto dominæ ad ecclesiam eunti, stanti, & reuertenti societati inseparabili cohærebat. Si matutinali hora domina tardaret exurgere, agnus consurgens impellebat eam cornulis, & balatibus excitabat, gestibus adhortans & nutibus, vt ad ecclesiam properaret. Propter quòd agnus Francisci discipulus, deuotionis iam magister effectus, vt mirabilis & amabilis a domina seruabatur. Alio quoque tempore apud Grecium viuus viro Dei oblatus fuit lepusculus, qui liber in terra positus cum posset quo vellet effugere, vocante se patre benigno in sinum illius propero cursu saltauit. Quem ipse pio cordis affectu circumfouens, videbatur eidem compati quasi mater, dulciq. allocutione commonitum, ne se iterum capi permitteret, liberum abire permisit. Cumq. pluries in terra positus vt abscederet, semper in sinum patris rediret, tamquam si sensu quodam occulto cordis ipsius perciperet pietatem, tandem iussu patris a fratribus delatus ēst ad loca solitudinis tutiora. Modo quoque consimili, in insula lacus Perusini cuniculus quidam captus, & viro Dei oblatus, cum ceteros fugeret, manibus eius & sinu se domestica securitate commisit. Per lacum Reatinum eidem ad eremum de Grecio properanti, piscator vnam ex deuotione fluuialem obtulit auem, quam cum libenter susceptam apertis inuitaret manibus ad recessum, nec illa vellet abire, erectis in cælum oculis, diu in oratione permansit, & quasi aliunde post longam horam ad se reuersus, dulciter iterato mandauit auiculæ, vt Dominum laudatura recederet. Suscepta itaque cum benedictione licētia, gestu corporis quoddam prætendens gaudium, auolauit. In eodem lacu similiter oblatus fuit ei piscis magnus & viuus, quem more solito fraterno nomine vocans, in aquam reposuit iuxta nauem. Piscis vero coram viro Dei ludebat in aqua, & quasi amore illius allectus, nullatenus recessit a naui, nisi prius ab eodem cum benedictione licentia sibi data. Alio quoque tempore ambulans cum quodam fratre per paludes Venetiarum, inuenit maximam auium multitudinem residentium & cantantium in virgultis. Quibus visis, dixit ad socium: Sorores aues laudant Creatorem suum, nos itaque in medium ipsarum euntes, laudes & horas canonicas Domino decantemus. Cumq. in medium ipsarum intrassent, non sunt aues motæ de loco.

loco. Et quia propter garritum ipsarum in dicendis A horis se mutuo audire non poterant, conuersus vir sanctus dixit ad aues: Sorores aues a cantu cessate, donec laudes Deo debitas persoluamus. At illæ continuo tacuerunt, tamdiu in silentio persistentes, quãdiu dictis horis spatiose & laudibus persolutis a sancto Dei cantandi licẽtiam receperunt. Dante autem eis viro Dei licentiam, statim more solito cantum suũ resumpserunt. Apud sanctam Mariam de Portiuncula, iuxta cellam viri Dei super ficum cicada residẽs & decantans, cum seruum Domini, qui etiam in paruis rebus magnificentiam Creatoris admirari didicerat, ad diuinas laudes cantu suo frequẽtius excitaret, B ab eodem quadam die vocata, velut edocta cælitus super manum volauit ipsius. Cui cum dixisset: Canta soror mea cicada, & Dominum Creatorem tuo iubilo lauda; sine mora obediens canere cœpit, nec destitit, donec iussu patris ad locum proprium reuolauit. Mansit autem per octo dies ibidem, quolibet die veniendo, cantando, & recedendo eius iussa perficiens. Tandem vir Dei ait ad socios: Demus iam sorori nostræ cicadæ licẽtiam, satis enim nos suo cantu lætificans ad laudes Dei octo dierum spatio excitauit. Et statim ab eo licentiata recessit, nec vltra ibidem apparuit, ac si mandatum ipsius non auderet C aliquatenus prætereire. Eidem Senis infirmo phasianus quidam de nouo captus, a nobili quodã transmissus est viuus. Qui continuo vt virum sanctum audiuit & vidit, tanta ei amicabilitate cohæsit, vt nullo modo pateretur ab ipso seiungi. Nam pluribus vicibus extra locellum fratrum in vinea positus, vt abiret si vellet, rapido semper cursu redibat ad patrẽ, tamquam si ab eodem omni fuisset tempore educatus. Deinde cuidam collatus viro, qui ex deuotione seruum Dei visitare solebat, velut sibi molestum foret a pij patris absentari conspectu, escam recusauit omnino. Reportatus tandem ad famulum Dei, statim vt D conspexit eundem, quibusdam hilaritatis prætensis gestibus, auide manducauit. Cum ad eremum peruenisset Aluernæ, propter Quadragesimam celebrãdam in honorem Archangeli Michaelis diuersi generis aues circa ipsius cellulam volitantes, concentu sonoro, & lætitiæ gestibus, quasi de eius aduẽtu gaudentes, patrem pium inuitare ac allicere videbantur ad moram. Quo viso, dixit ad socium: Cerno frater voluntatis esse diuinæ, quòd hic aliquandiu commoremur, tantum sorores auiculæ de nostra videntur præsentia consolari. Cum igitur contraheret ibi moram, falco ibidem nidificans magno se illi amicitiæ E fœdere copulauit. Nam semper horam nocturno tẽpore, in qua vir sanctus ad diuina officia surgere solitus erat, cantu suo præueniebat & sono. Quod famulo Dei gratissimum erat, eo quòd tanta sollicitudo, quam circa eum gerebat, omnem ab ipso torporẽ desidiæ excuteret. Cum vero seruus Christi infirmitate plus solito grauaretur, parcebat falco, nec tam tempestiuas indicebat vigilias. Siquidem velut instructus a Deo, circa diluculum suæ vocis campanam leui tactu pulsabat. Diuinũ certe videtur fuisse præsagium, tam in exultatione multimodi generis auiũ, quàm in cantu falconis, cum Dei laudator, & cultor F pennis contemplationis subuectus tunc foret illic apparitione seraphica sublimandus. Moram eo faciente tempore quodam in eremitorio Grecij, loci illius indigenæ malis multiplicibus vexabantur. Nam & luporum rapacium multitudo, non solum bruta, sed & homines consumebat, & grando annua tempestate blada & vineas deuastabat. Dum igitur sic afflictis præco sacri Euangelij prædicaret, dixit ad eos: Ad honorem & laudẽ Dei omnipotentis fideiubeo vobis, quòd pestilentia hæc omnis abscedet, & respiciẽs vos Dominus, multiplicabit in temporalibus bonis, si mihi credentes misereamini vestri, vt vera confessione præmissa dignos faciatis pœnitentiæ fructus. Iterum hoc annuntio vobis, quòd si beneficijs ingrati ad vomitum conuersi fueritis, innouabitur plaga, duplicabitur pœna, & maiori in vos ira deseuiet. Ab illa vtique hora pœnitentiam ad exhortationem ipsius agentibus illis cessauerunt clades, periere pericula, nec molestiæ quidquam lupi intulere vel grandines. Immo, quòd maius est, si quando vicinorum arua grando peruaderet, istorum terminis appropinquans, terminabatur ibidem, aut in partem aliam diuertebat. Cessauit grando, seruauerunt & lupi pactionem serui Dei, nec contra pietatis legem in homines ad pietatem conuersos attentauerunt amplius desæuire quamdiu iuxta condictum contra pijssimas Dei leges impie non egerunt. Pie igitur sentiendum est de pietate viri beati, quæ tam miræ dulcedinis & virtutis fuit, vt domaret ferocia, domesticaret siluestria, mansueta doceret, & brutorum naturam homini iam lapso rebellem ad sui obedientiam inclinaret. Vere hæc est, quæ cunctas sibi creaturas cõfœderans valet ad omnia, promissionem habẽs vitæ, quæ nunc est, & futuræ.

De feruore charitatis, & desiderio martyrij. Cap. IX.

CHaritatem feruentem, qua sponsi amicus Franciscus ardebat, quis enarrare sufficiat? Totus namque quasi quidam carbo ignitus diuini amoris flamma videbatur absorptus. Subito enim ad auditum amoris Domini excitabatur, afficiebatur, inflammabatur, quasi plectro vocis extrinsecæ corda cordis interior tangeretur. Talem pro eleemosynis censum offerre, nobilem prodigalitatem dicebat, & eos, qui minus ipsum, quàm denarios reputarent esse stultissimos, pro eo quòd solius diuini amoris impretiabile pretium ad regnum cælorum sufficiat comparandũ, & eius, qui nos multũ amauit, multum sit amor amãdus. Vt autem ex omnibus excitaretur ad amorem diuinum, exultabat in cunctis operibus manuũ Domini, & per iucunditatis specula in viuificam consurgebat rationem & causam. Contuebatur in pulchris pulcherrimum, & per impressa rebus vestigia, prosequebatur vbique dilectum de omnibus sibi scalam faciens, per quam conscenderet ad apprehendendum eum, qui est desiderabilis totus. Inauditæ namque deuotionis affectu, fontalem illam bonitatẽ in creaturis singulis, tãquam in riuulis degustabat, & quasi cælestem concentum perciperet in consonantia virtutum & actuum eis datorum a Deo ipsas ad laudem Domini more prophetæ Dauid dulciter hortabatur. Christus Iesus crucifixus intra suæ mentis vbera, vt myrrhæ fasciculus iugiter morabatur, in quem optabat per excessiui amoris incendium totaliter trãsformari. Cant. 1. 6 Prærogatiua quoque peculiaris deuotionis ad ipsum, ab Epiphaniæ festo vsque ad continuos quadraginta dies, eo scilicet tempore, quo Christus latuit in deserto, ad solitudinis loca declinans, cellaq reclusus, quanta poterat arctitudine cibi & potus, ieiunijs, & orationibus, & laudibus Dei sine intermissione vacabat. Tam feruido quidem in Christum ferebatur affectu, sed & dilectus illi tam familiarem rependebat amorem, vt videretur ipsi famulo Dei, quasi iugẽ præ oculis ipsius Saluatoris sentire præsentiam, sicut aliquando socijs familiariter reuelauit. Flagrabat erga sacramẽtum Dominici corporis, feruore omnium medullarum, stupore admirans permaximo, illã charissimam dignationem, & dignantissimam charitatẽ. Sæpe communicabat, & tam deuote vt alios deuotos efficeret, dum ad immaculati agni degustationẽ suauem quasi spiritu ebrius, in mentis vtplurimum rapiebatur excessum. Matrẽ Domini nostri Iesu Christi indicibili complectebatur amore, eo quòd Dominum maiestatis fratrem nobis effecerit, & per eam simus misericordiam consecuti. In ipsa post Christũ præcipue

præcipue fidens, eam sui ac suorum aduocatam constituit. & ad honorem ipsius, a festo Apostolorum Petri, & Pauli vsque ad festum Assumptionis deuotissime ieiunabat. Angelicis spiritibus ardentibus igne mirifico ad excedēdum in Deum, & electorum animas inflammandas inseparabilis erat amoris vinculo copulatus. & ob deuotionē ipsorum, ab Assumptione Virginis gloriosæ quadraginta diebus ieiunās orationi iugiter insistebat. Beato autem Michaeli Archangelo, eo quòd animarum repræsentandarum haberet officium, speciali erat amore deuotior, propter feruidum, quem habebat zelum ad salutem omnium saluandorum. Ex recordatione sanctorum omnium B tamquam lapidum ignitorum in Deificum recalescebat incendium; Apostolos omnes, & præcipue Petrū, & Paulum propter feruidam charitatem, quam habuerunt ad Christum, summa deuotione complexās. ob quorum reuerentiam & amorem, Quadragesimæ specialis ieiunium Domino dedicabat. Non habebat aliud Christi pauper nisi duo minuta, corpus, scilicet & animam, quod posset liberali charitate largiri. Sed hæc per amorem Christi sic offerebat continue, vt quasi omni tempore per rigorem ieiunij corpus, & per ardorem desiderij spiritum immolaret, exterius in atrio sacrificās holocaustum, & in templo interius C concremans thymiama. Sic autem eum charitatis excessiua deuotio sursum in diuina ferebat, vt eiusdem affectuosa benignitas ad naturæ consortes & gratiæ dilataret. Quem enim creaturis ceteris germanum pietas cordis effecerat, mirum non est, si Creatoris insignitus imagine & sanguine redemptis auctoris germaniorē Christi charitas faciebat. Non se Christi reputabat amicum, nisi animas foueret, quas ille redemit. Saluti animarum nihil præferendum esse dicebat, eo maxime probans quòd vnigenitus Dei pro animabus dignatus fuerit in cruce pendere. Hinc sibi in oratione luctamen, in prædicatione discursus, D & in exemplis dandis excessus. Vnde quotiens austeritas nimia reprehenderetur in ipso, respondebat se datum alijs in exemplum. Licet enim innocens eius caro, quæ iam se sponte subdebat spiritui, nullo egeret flagello propter offensas: tamē exempli causa renouabat illi pœnas & onera, custodiens propter alios vias duras. Dicebat enim: Si linguis hominū loquar (1.Cor.13.a) & Angelorum, charitatem autem in meipso non habeam, & proximis virtutum exempla nō monstrem, parū prosum alijs, mihi nihil. Feruenti quoque charitatis incendio gloriosum sanctorum martyrū æmulabatur triumphum, in quibus nec amoris flamma E extingui, nec fortitudo potuit infirmari. Desiderabat propterea & ipse illa perfecta charitate succēsus, quæ foras mittit timorem, per martyrij flammam ho(1.Ioan.4.d)stiam Domino se offerre viuentē, vt & vicem Christo pro nobis morienti rependeret, & ad diuinum amorem ceteros prouocaret. Sexto namque conuersionis suæ anno desiderio martyrij flagrans, ad prædicandam fidem Christianam & pœnitentiam Saracenis & alijs infidelibus ad partes Syriæ transfretare disposuit. Cumq. nauem quandam vt illuc tenderet, conscendisset, ventis contrarijs flantibus compulsus F est in Sclauoniæ partibus applicare. Cum igitur moram aliquamdiu contraxisset ibidē, nec inuenire posset nauem tunc temporis transfretantem, fraudatum a suo desiderio se sentiens, nautas quosdam Anchonam tendentes, vt amore Dei eum secum ducerent exorauit. Verum illis propter expensarum defectum pertinaciter recusantibus, vir Dei plurimum de Domini bonitate confisus, nauē cum socio latenter conscendit. Affuit quidam a Deo, vt creditur, pro paupere suo missus, qui secū ferens necessaria victus, quendam timentem Deum de naui ad se vocatum sic allocutus est: Hæc pro pauperibus fratribus in naui latitantibus conserua fideliter, ac necessitatis tēpore amicabiliter subministra. Sicq. factum est, vt nautis propter vim ventorum per dies plurimos nusquam applicare valentibus, omnia consumerentur ipsorum cibaria, & sola pauperi Frācisco collata desuper eleemosyna superesset. Quæ cum esset modica tantum diuina virtute suscepit augmentum, vt diebus pluribus in mari propter tempestatem continuam contrahentibus moram, vsque ad portum Anchonæ omniū necessitatibus plenarie subueniret. Videntes itaque nautæ per seruum Dei multa se mortis euasisse discrimina, tamquam qui maris horrenda pericula senserant, & miranda opera Domini viderant in profundo, gratias egerunt omnipotenti Deo, qui semper in suis amicis, & seruis mirabilem & amabilem se ostēdit. Cum autem relicto mari, terram perambulare cœpisset, iactato in eam salutis semine, reportabat manipulos fructuosos. Verum, quia martyrij fructus adeo cor eius allexerat, vt pretiosā pro Christo mortem super omnia virtutum merita peroptaret, versus Marrochium iter arripuit, vt Miramolino, & gēti eius Christi Euangelium prædicaret, si quo modo ad concupitam palmam valeret attingere. Tanto namque desiderio ferebatur, vt quamuis esset imbecillis corpore peregrinationis suæ præcurreret comitem, & ad exequendum propositum festinus, & tamquam spiritu ebrius aduolaret. Sed cum iam vsque in Hispaniam perrexisset, diuina dispositione quæ ipsum reseruabat ad alia, grauissima ei superuenit infirmitas, qua prępeditus, quod cupiebat, adimplere nequiuit. Sentiens igitur vir Dei, quòd necessaria erat adhuc proli, quam genuerat, ipsius vita in carne, quamuis mortem sibi lucrum putaret esse, redijt ad pascēdum oues suæ sollicitudini commendatas. Verum charitatis ardore spiritum ipsius ad martyrium perurgente, tertia adhuc vice pro fide Trinitatis effusione sui sanguinis dilatanda, versus infideles proficisci tentauit. Tertiodecimo namque conuersionis suæ anno ad partes Syriæ pergens, multis se periculis cōstanter exposuit, vt Soldani Babyloniæ posset adire præsentiam. Inter Christianos enim ac Saracenos tunc bellum tam implacabile erat, exercituum castris hincinde in campo cominus ex aduerso locatis, vt via mutui transitus sine mortis discrimine non pateret. Exierat siquidem a Soldano edictum crudele, vt quicumque caput alicuius Christiani afferret, Bizantium aureum pro mercede reciperet. At intrepidus Christi miles Franciscus sperans in proximo suum adipisci posse propositū, diffiniuit iter arripere, mortis pauore non territus, sed desiderio prouocatus. Oratione namque præmissa, confortatus a Domino, confidenter illud propheticum decantabat: Nam & si ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo (Psal.22.b) mala, quoniam tu mecum es. Assumpto igitur socio fratre Illuminato nomine, viro vtique luminis & virtutis, cum iter cœpisset obuias habuit ouiculas duas, quibus visis exhilaratus vir sanctus, dixit ad socium: Confide frater in Domino, nam in nobis Euangelicum illud impletur: Ecce ego mitto vos sicut oues in (Mat.10.b) medio luporum. Cum autem processissent vlterius, occurrerunt ei satellites Saraceni, qui tamquam lupi celerius accurrentes ad oues, seruos Dei feraliter cōprehensos crudeliter & contēptibiliter pertractarūt, afficientes cōuitijs, affligentes verberibus, & vinculis alligantes. Tandem afflictos multipliciter, & attritos ad Soldanū diuina disponente prouidentia, iuxta viri desideriū perduxerunt. Cum igitur princeps ille perquireret, a quibus, & ad quid, & qualiter missi essent, & quomodo aduenissent, intrepido corde respondit Christi seruus Franciscus: Non ab homine, sed a Deo altissimo se fuisse transmissum, vt ei & populo suo viā salutis ostenderet, & annūtiaret Euangeliū veritatis. Tanta vero mentis constantia, tanta virtute animi, tātoq. feruore spiritus prædicto Soldano prædicauit, Deum trinum & vnum, & Saluatorem omnium Iesum Christum, vt Euangelicum illud in ipso clarescceret,

Luc. 21. d sceret, veraciter esse completum: Ego dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere & contradicere omnes aduersarij vestri. Nam & Soldanus admirandum in viro Dei feruorem spiritus conspiciens & virtutem, libenter ipsum audiebat, & ad moram contrahendam cum eo instantius inuitabat. Christi vero seruus superno illustratus oraculo: Si vis, inquit, conuerti tu cum populo tuo ad Christum, ob illius amorem vobiscum libenter commorabor. Quod si hæsitas propter fidem Christi legem Mahumetti dimittere; iube ignem accendi permaximum, & ego cum sacerdotibus tuis ignem ingrediar, vt vel sic cognoscas, quæ fides certior, & sanctior non immerito B tenenda sit. Ad quem Soldanus, non credo, quòd aliquis de sacerdotibus meis se vellet igni propter fidẽ suam defensandã exponere, vel genus aliquod subire tormenti. Viderat enim statim quendam de presbyteris suis virum authenticum, & longæuum, hoc audito verbo de suis conspectibus aufugisse. Ad quẽ vir sanctus: Si mihi velis promittere pro te, & populo tuo, quòd ad Christi cultum si ignem illæsus exiero veniatis; ignem solus introibo. Et si combustus fuero, imputetur peccatis meis. Si autem diuina me protexerit virtus, Christum Dei virtutem & sapientiam, verum Deum, & Dominum Saluatorem omniũ agnoscatis. Soldanus autem optionem hanc accipe- C re se non audere respondit, quia seditionem populi formidabat. Obtulit tamen ei multa munera pretiosa, quæ vir Dei non mundanarum rerum, sed salutis animarum auidus, spreuit omnia quasi lutum. Soldanus autem videns virum sanctum tam perfectum rerum mundialium cõtemptorem, admiratione permotus, maiorem erga ipsum deuotionem concepit. Et quamuis ad fidem Christianam transire nollet, vel forsan non auderet, rogauit tamen deuote famulum Christi, vt prædicta susciperet pro salute ipsius Christianis pauperibus vel ecclesijs eroganda. Ipse D vero, quia pondus fugiebat pecuniæ, & in animo Soldani veræ pietatis non videbat radicem, nullatenus acquieuit. Videns etiam se non proficere in conuersione gentis illius, nec suum assequi posse propositũ, ad partes fidelium diuina reuelatione præmonitus remeauit. Sic itaque Dei ordinante clementia, & sancti viri promerente virtute, misericorditer & mirabiliter factum est, quòd Christi amicus mortẽ pro ipso viribus totis exquireret, & tamen nullatenus inueniret, vt & merito non careret optati martyrij, & insigniendus seruaretur in posterum priuilegio singulari. Sic vtique factum est, vt ignis ille diuinus ad- E huc perfectius ipsius æstuaret in corde, vt post potẽtius euaporaret in carne. O vere beatum virum, cuius caro & si tyrannico ferro non cæditur: occisi tamen agni similitudine non priuatur. O, inquam, vere ac plene beatum, cuius animam & si gladius persecutoris non abstulit, palmam tamen martyrij non amisit.

De studio, & virtute orationis. Cap. X.

SEntiens Christi seruus Franciscus corpore se peregrinum a Domino, cum iam ad terrena foris F desideria per Christi charitatem totus esset insensibilis factus, ne foret absque consolatione dilecti, sine intermissione orans, spiritum Deo contẽdebat exhibere præsentem. Erat quidem oratio contemplanti solatium, dum supernarum circuitu mansionum Angelorum conciuis iam factus, feruenti desiderio quærebat dilectum, a quo solus eum carnis paries disiungebat. Erat & operanti præsidium, dum in omnibus, quæ agebat de sua diffidens industria, & de superna pietate confidens, per ipsius instantiam totum in Domino cogitatum iactabat. Orationis gratiam viro religioso desiderandam super omnia firmiter asserebat, nullumq. credens sine ipsa in Dei prosperari A seruitio, modis quibus poterat fratres suos ad eius studium excitabat. Nam ambulans & sedens intus & foris, laborans & vacans, orationi adeo erat intentus, vt illi videretur non solum quidquid erat in eo cordis & corporis, verumetiam operis & temporis dedicasse. Solitus erat nullam visitationem spiritus, cum negligentia præterire. Siquidem, cum offerebatur, sequebatur eam, & quamdiu Dominus concedebat, dulcedine perfruebatur oblata. Cum autem intentus itineri, diuini spiritus aliquos sentiret afflatus socijs præcedentibus, gradum figebat, nouamq. inspirationem ad fruitionem conuertens, gratiã non recipiebat in vacuum. Suspẽdebatur multotiens tanto contemplationis excessu, vt supra semetipsum raptus, & vltra humanum sensum aliquid sentiens quid ageretur circa se exterius ignoraret. Transiens namque semel per Burgum sancti Sepulchri, castrum vtique populosum, pro debilitate corporis subuectus asello, obuias habuit turbas in eum præ deuotione ruentes. Tractus autem & detentus ab eis, compressus quoque ac multipliciter attrectatus, insensibilis videbatur ad omnia, & velut exanime corpus, de his quæ fiebant circa ipsum nihil penitus aduertebat. Vnde cum iamdiu trãsito castro, turbisq relictis peruenisset ad quoddam domicilium leprosorum, quasi aliunde rediens cælestium contemplator, sollicite requisiuit, quando propinquarent ad Burgum. Mens quidem ipsius in cælestibus fixa splendoribus, varietates non senserat locorum, nec temporum, nec occurrentiũ personarum. Quod ipsi accidisse frequentius, sociorum eius experientia multiplex comprobauit. Et quia in oratione perceperat sancti Spiritus desideratam præsentiam tanto familiarius se offerre precantibus, quanto plus inuenit elongatos a strepitu mundanorum, ideo loca solitaria quærens, ad solitudines, & ecclesias derelictas oraturus nocte pergebat. Vbi dæmonum pugnas horribiles frequenter sustinuit, qui secum sensibiliter confligentes nitebantur ipsum ab orationis studio perturbare. Ipse vero armis munitus cælestibus, quanto vehementius impetebatur ab hostibus, tanto fortior in virtute & feruentior reddebatur in prece, fidenter dicẽs ad Christum: Sub vmbra alarum tuarum protege me a facie *Psal. 16. b* impiorum, qui me afflixerunt. Ad dæmones autem, Facite quidquid in me valetis maligni spiritus & fallaces. Non enim potestis, nisi quantum vos manus superna relaxat, & ego ad perferendum omnia, quæ illa infligenda decreuerit, cum omni iucunditate paratus assisto. Quam mentis constantiam superbi dæmones non ferentes abscedebant confusi. Vir autem Dei solitarius remanens & pacatus, nemora replebat gemitibus, loca spargebat lacrymis, pectora manu tundebat, & quasi occultius secretarium nactus, confabulabatur cum Domino suo. Ibi respondebat iudici, ibi supplicabat patri, ibi colloquebatur amico, ibi quoque a fratribus ipsum pie obseruantibus aliquotiens auditus est clamorosis gemitibus apud diuinam pro peccatoribus interpellare clementiam, deplorare etiam alta voce, quasi coram se positam Dominicam passionem. Ibi visus est nocte orans manibus ad modum crucis protensis, toto corpore subleuatus a terra, & nubecula quadam fulgente circumdatus, vt illustrationis mirabilis intra mentem mira circa corpus perlustratio testis esset. Ibi etiam sicut certis est comprobatum indicijs, incerta sibi & occulta diuinæ sapientiæ pandebantur, quamuis illa non vulgaret exterius, nisi quantum Christi vrgebat charitas, & proximorũ vtilitas exigebat. Dicebat enim: Leui mercede rem impretiabilem contingit amitti, & illum, qui dedit ad non dandum iterum facile prouocari. Quando a priuatis redibat orationibus, quibus pene in virum alterum mutabatur, summopere studebat conformare se ceteris, ne forte quod foris ostenderet, aura fauoris intus a mercede euacuaret. Cum in publico

publico subito afficeretur visitatus à Domino, semper aliquid obijciebat astātibus: ne sponsi familiares attactus forinsecus vulgarentur. Excreationes, gemitus, duros anhelitus, extrinsecos nutus orans inter fratres deuitabat omnino, siue quia diligebat secretum: siue quia ad interiora reintrans totus ferebatur in Deum. Sæpe talia familiaribus dixit: Quando seruus Dei orans visitatur diuinitus, dicere debet: Istam consolationem mihi peccatori, & indigno de cælo misisti Domine, & ego illam tuæ committo custodiæ: quia thesauri tui me sentio esse latronem. Cum autem ab oratione reuertitur, sic debet se pauperculum, & peccatorem ostendere, ac si nullam sit B nouam gratiam consecutus. Orante autem viro Dei in loco de Portiuncula, contigit Assisinatem Episcopum venire ad eum, vt erat solitus, visitādum. Qui mox, vt locum fuit ingressus ad cellam in qua Christi seruus orabat plus debito fidenter accessit. Pulsoq. ostiolo intraturum se ingerens, dum caput immisit, sanctumq. orantem conspexit, repentino timore concussus, obrigescentibus membris etiam loquelam amisit. Subitoq. voluntate diuina per vim foras propulsus retrogrado pede procul abductus est. Stupefactus Episcopus ad fratres festinauit, vt potuit, Deoq. sibi restituente linguam; primo verbo C confessus est culpam. Cōtigit tempore quodam Abbatem monasterij sancti Iustini de Episcopatu Perusij obuiare famulo Christi. Quo viso Abbas deuotus celeriter de equo descendit, vt & viro Dei reuerentiā faceret, & de salute animæ aliqua cum ipso conferret. Tandem habita collatione suaui Abbas abscedens, orari pro se humiliter petijt. Cui vir Deo charus respondit: Orabo libenter. Parum itaq. discedente Abbate, dixit fidelis Franciscus ad socium: Expecta frater modicum: quia debitum volo soluere, quod promisi. Orante autem illo, subito Abbas insolitum calorem, & dulcedinem hactenus inex- D pertam sensit in spiritu: ita quòd in excessu mentis effectus: totus a seipso in Deum defecit. Parua morula substitit: & in se reuersus, virtutem orationis sancti Francisci cognouit. Maiori proinde circa ordinem semper amore flagrauit: multisq. factum pro miraculo retulit. Solitus erat vir sanctus horas canonicas non minus timorate Deo persoluere, quàm deuote. Nam licet oculorū, stomachi, splenis, & hepatis ægritudine laboraret, nolebat tamen muro vel parieti inhærere dum psalleret: sed horas semper erectus, & sine caputio, non gyrouagis oculis, nec cum aliqua syncopa persoluebat. Si quando esset in E itinere constitutus, figebat tunc temporis gressum, huiusmodi consuetudinem reuerentem & sacram propter pluuiarum inundantiam non omittens. Dicebat enim, Si quiete comedit corpus cibū suum futurū cum ipso vermiū esca, cum quanta pace, & tranquillitate accipere debet anima cibum vitæ? Grauiter etiam se putabat offendere si quando orationi deditus, vanis phantasmatibus interius vagaretur. Cum aliquid tale accideret, non parcebat confessioni quin illud protinus expiaret. Hoc studium sic in vsum conuerterat, vt rarissime muscas huiusmodi pateretur. Fecerat in Quadragesima quadam vasculum F vnum, vt minutias temporis, ne omnino exciderent, occuparet. Quod cum dicenti tertiam in memoriam veniens paululum ipsius animum distraxisset, motus feruore spiritus, vasculum igne consumpsit, dicens: Sacrificabo illud Domino, cuius sacrificium impedruit. Psalmos cum tanta mentis ac spiritus attentione dicebat, quasi Deum præsentem haberet: & cum nomen Domini in eis occurreret, præ suauitatis dulcedine labia sua lingere videbatur. Ipsum quoque Domini nomen non solum cogitatum, verum etiam prolatum, & scriptum, reuerentia volens honorare præcipua, fratribus persuasit aliquando vt omnes schedulas scriptas vbicūque repertas colligerent, mundoq. loco reponerent, ne forte sacrum illud nomen contingeret conculcari. Nomen autem Iesu cum exprimeret vel audiret, iubilo quodam repletus interius, totus videbatur exterius alterari: ac si mellifluus sapor gustum, vel harmoniacus sonus ipsius immutasset auditum. Contigit autem anno tertio ante obitum suum, vt memoriam Natiuitatis pueri Iesu ad deuotionem excitādam apud Castrum Grecij disponeret agere cum quanta maiori sollemnitate valeret. Ne vero hoc leuitati posset ascribi, a summo Pontifice petita, & obtēta licentia, fecit præparari præsepium, apportari fenum, bouem & asinum ad locum adduci. Aduocantur fratres, adueniunt populi, personat sylua voces, & venerabilis illa nox luminibus copiosis, & claris, laudibusq sonoris & consonis, splendens efficitur, & sollemnis. Stabat vir Dei coram præsepio pietate repletus, respersus lacrymis, & gaudio superfusus. Celebrantur Missarum sollemnia super præsepe, leuita Christi Francisco sacrum Euangelium decantante. Prædicat deinde populo circumstāti de Natiuitate Regis pauperis, quem cum nominare vellet: puerum de Bethleem præ amoris teneritudine nuncupabat. Miles autem quidam virtuosus, & verax qui propter Christi amorē sæculari relicta militia, viro Dei magna fuit familiaritate coniunctus Dominus Ioannes de Grecio se vidisse asseruit puerulum quemdam valde formosum in illo præsepio dormientem: quem beatus pater Franciscus ambobus complexans brachijs excitare videbatur a somno. Hāc siquidem deuoti militis visionē non solum videntis sanctitas credibilem facit: sed & designata veritas comprobat, & miracula subsecuta confirmant. Nam exemplum Francisci cōsideratum a mundo excitatiuum est cordium in fide Christi torpentium: & fenum præsepij reseruatum a populo, mirabiliter sanatiuum fuit brutorum languentium, & aliarum repulsiuum pestium diuersarū, glorificante Deo per omnia seruum suū, sanctæq. orationis efficaciam euidentibus miraculorum prodigijs demonstrante.

De intelligentia Scripturarum, & spiritu prophetiæ. Cap. XI.

AD tantam autem mētis serenitatem indefessum orationis studium cum continua exercitatione virtutum, virum Dei perduxerat: vt quamuis non habuerit sacrarum litterarum peritiam per doctrinam; æternę tamen lucis irradiatus fulgoribus Scripturarum profunda miro intellectus scrutaretur acumine. Penetrabat enim ab omni labe purum ingenium mysteriorum abscondita, & vbi magistralis scientia foris stat, affectus introibat amantis. Legebat quandoque in libris sacris, & quod animo semel iniecerat, tenaciter imprimebat memoriæ: quia nō frustra mētalis attentionis percipiebat auditu, quod continuæ deuotionis ruminabat affectu. Quærentibus aliquando fratribus, vtrum sibi placeret quòd litterati iam recepti ad ordinem intenderent studio sacræ Scripturæ. Respondit: Mihi quidem placet; dum tamen exemplo Christi, qui magis orasse legitur quàm legisse, orationis studium non omittant, nec tamen studeant, vt sciant qualiter debeant loqui: sed vt audita faciant, & cum fecerint, alijs facienda proponant. Volo, inquit, fratres meos discipulos euāgelicos esse: sicq. in notitia veritatis proficere, quòd in simplicitatis puritate concrescant, vt simplicitatem columbinam a prudentia serpentina non separent, quas Magister eximius ore suo benedicto coniunxit. Interrogatus Senis a quodam religioso viro Theologiæ sacræ doctore de quibusdam quæstionibus difficilibus intellectu, tanta claritate doctrinæ, diuinæ sapientiæ patefaciebat arcana, vt vehementer stuperet vir ille peritus, & cum admiratione

ratione referret: Vere Theologia sancti Patris istius A puritate, ac contemplatione tamquam alis in altum subuecta est aquila volans: nostra vero scientia ventre graditur super terram. Licet enim esset imperitus sermone, scientia tamen plenus enodabat dubia quæstionum, & abscondita producebat in lucem. Nec absonum, si vir sanctus Scripturarum a Deo intellectum acceperat, cum per imitationem Christi perfectam veritatem ipsarum descriptam gestaret in opere, & per sancti Spiritus vnctionem plenariam, doctorem earum apud se haberet in corde. Adeo etiam in ipso claruit spiritus prophetiæ, vt præuideret futura, & cordium contueretur occulta: absen- B tia quoque velut præsentia cerneret, & se præsentem absentibus mirabiliter exhiberet. Tempore namque quo Damiatam Christianorum obsidebat exercitus: aderat vir Dei non armis, sed fide munitus. Cum igitur die belli, Christiani pararentur ad pugnã: hoc audito Christi seruus vehementer ingemuit, dixitq. socio suo: Si belli fuerit attentatus ingressus ostendit mihi Dominus non prospere cedere Christianis, verum si hoc dixero, fatuus reputabor: si tacuero, conscientiam non euadam. Quid igitur tibi videtur? Respondit socius eius dicens: Frater pro minimo tibi sit vt ab hominibus iudiceris: quia non modo in- C cipis fatuus reputari. Exonera conscientiam tuam, & Deum magis time, quam homines. Quo audito: exiliens Christi præco salutaribus monitis Christianos aggreditur: prohibet bellũ, denuntiat casum. Fit veritas in fabulam: indurauerunt cor suum, & noluerunt reuerti. Itur, committitur, & bellatur, totaque in fugam vertitur militia Christiana: finem belli opprobrium regerens, non triumphum. Tanta vero strage Christianorum imminutus est numerus, vt circa sex millia fuerint inter mortuos & captiuos. In quo euidenter innotuit quòd spernenda non erat sapientia pauperis: cum anima viri iusti an- D nuntiet aliquando vera, quàm septem circumspecto-

Eccli. 37.c res sedentes in excelso ad speculandum.

Alio quoque tempore cum post reuersionem ipsius de vltra mare, Celanum prædicaturus accederet, miles quidam supplici eum deuotione cum instantia magna inuitauit ad prandium. Venit itaque ad militis domum, omnisq. familia pauperum hospitum exultauit in ingressu. Ante vero quam cibum sumerent iuxta solitum morem, vir mente deuotus offerens Deo preces & laudes, oculis stabat eleuatis in cælum. Oratione completa, benignum hospitem familiariter aduocatũ in partem, sic allocutus est. Ec- E ce frater hospes, tuis victus precibus vt mãducarem, domũ tuam intraui. Meis nunc cito monitis acquiesce: quoniam non hic, sed alibi manducabis. Confitere nunc peccata tua, veræ pœnitentiæ dolore contritus, nec in te remaneat quidquam quod veridica confessione non pandas. Reddet tibi Dominus hodie vicem: quoniam tanta deuotione suos pauperes suscepisti. Acquieuit continuo vir ille sermonibus sancti: socioq. ipsius vniuersa peccata in confessione detegens, disposuit domum suam, & ad mortem suscipiendam, se quantum valuit, præparauit. Intrauerunt tandem mensam, & incipientibus alijs F manducare, hospes subito spiritum exhalauit, iuxta verbum hominis Dei repentina morte sublatus. Sicq. factum est hospitalitatis gratia promerente, vt iuxta verbum veritatis Prophetam recipiens mercedem

Mat. 10. d Prophetæ acciperet: dum per Sancti viri pronuntiationem propheticam miles ille deuotus sibi contra mortis subitationem prouidit: quatenus armis pœnitentiæ præmunitus perpetuam damnationem euaderet, & in æterna tabernacula introiret.

Tempore quo vir sanctus Reate iacebat infirmus: præbendarius quidam nomine Gedeon lubricus, & mundanus infirmitate graui correptus, lectulo decubans, cum ad eum fuisset delatus, lacrymose rogabat cum simul astantibus, vt ab ipso crucis signaculo signaretur. Ad quem ille: Cum vixeris olim secundum desideria carnis, non veritus iudicia Dei, quomodo te cruce signabo? Verum propter deuotas intercedentium preces, signo te crucis signabo, in nomine Domini. Tu tamen scito te grauiora passurum, si ad vomitum redieris liberatus. Propter enim peccatum ingratitudinis semper peiora prioribus inferũtur. Signo itaque crucis super eum facto, statim qui contractus iacuerat, surrexit sanus: & in laudem Dei prorumpens, Ego, inquit, sum liberatus. Insonuerunt autem ossa renum eius audientibus cunctis veluti cum manu ligna sicca franguntur. Paucis autem interlapsis temporibus, Dei oblitus, corpus impudicitiæ reddidit. Cumq. sero quodam cenasset in domo cuiusdã Canonici, nocteq. illa dormiret ibidem, subito super omnes corruit tectũ domus. Ceteris autem euadentibus mortem, solus ille miser interceptus atque interemptus est. Iusto igitur Dei iudicio facta sunt nouissima hominis illius peiora prioribus propter ingratitudinis vitiũ, Deiq. contemptum: cum de accepta venia gratum esse oporteat, & duplo displiceat flagitium iteratum.

Alio quoque tempore mulier quædã nobilis Deo deuota venit ad sanctum, vt suum ei explicaret dolorem, ac remedium postularet. Habebat quidem virum valde crudelem, quem aduersarium patiebatur in seruitio Christi: & ideo petebat a sancto quatenus oraret pro illo, vt sua Deus cor ipsius dignaretur emollire clementia. Ipse vero hoc audiens, ait illi: Vade cum pace, indubitanter expectans de viro tuo consolationem tibi de proximo affuturam. Et adiecit: Dices ei ex parte Dei, & mea quòd nunc est tempus clementiæ, postmodum æquitatis. Benedictione accepta reuertitur mulier, inuenit virum, denuntiat verbum. Cecidit super eum Spiritus sanctus, & nouum factum de veteri, sic facit cum mansuetudine respondere: Domina seruiamus Domino, & saluemus animas nostras. Suadẽte igitur sancta vxore, pluribus annis cœlibem vitam agentes, eodem die ambo ad Dominum migrauerunt. Miranda certe in viro Dei spiritus prophetici virtus, qua & mem bris iam arentibus restituebat vigorem, & duris imprimebat cordibus pietatem: quamquam nõ minus eiusdem spiritus sit stupenda limpiditas, qua sic futurorũ præcognoscebat euentum, vt etiam conscientiarum scrutaretur arcanum: quasi alter Eliseus duplicem Eliæ spiritum assecutus.

Nam cum Senis viro cuidam sibi familiari quædam superuentura finaliter prædixisset, & vir ille peritus, de quo supra mentio facta est, quòd de scripturis cum eo conferebat aliquando; his auditis ab eodem sancto patre dubitando perquireret: an hæc ipse dixisset, quæ illius viri relatione cognouerat: non solum se illa dixisse asseruit: verum etiam quærenti alienum euentum proprium exitum prophetando prædixit. Quod vt certius cordi eius imprimeret quendam secretum conscientiæ illius scrupulũ quem nulli viuenti vir præfatus expresserat, mirabiliter reuelando explicuit, & salubriter consulendo reserauit. Ad quorum omnium firmitatem accedit, quòd vir ille religiosus sicut Christi famulus ei prædixit, sic finaliter consummauit.

Eo quoque tempore quo reuertebatur de vltra mare, socium habens fratrem Leonardum de Assisio, contigit eum fatigatum, & lassum parumper asellum conscendere. Subsequens autem socius, & ipse non modicum fessus, cœpit dicere intra se, humanũ aliquid passus: Non de pari ludebant parentes eius, & mei. En ipse equitat, & ego pedester asinum eius duco. Hoc illo cogitante, protinus descendit de asino vir sanctus, & ait: Non frater cõuenit vt ego equitem, tu venias pedes: quia nobilior, & potentior in sæculo tu me fuisti. Obstupuit illico frater, & rubore suf-

re suffusus, deprehensum se recognoscens, procidit A ad pedes ipsius, & lacrymis irrigatus, nudum exposuit cogitatum, veniamq. poposcit.

Frater quidam Deo deuotus, & famulo Christi, frequenti cogitatione versabat in pectore, superna fore gratia dignum, quem vir sanctus familiari complecteretur affectu: quem vero tamquam extraneũ reputaret, extra numerum electorum reputandum a Deo. Cum igitur cogitationis huiusmodi crebrius vexatus impulsu viri Dei familiaritatem vehementer optaret, nec tamen cordis sui secretum reuelaret alicui, aduocans eum ad se, dulciter Pater pius sic allocutus est: Nulla te turbet cogitatio fili: quoniam te charissimum habens inter præcipue mihi charos libenter tibi munus meæ familiaritatis, & dilectionis impendo. Miratus exinde frater, factusq. deuotior ex deuoto, non solum in amorem creuit hominis sancti, verum etiam per Spiritus sancti gratiæ munus, donis est maioribus cumulatus. Cum autem in monte maneret Aluernæ cella reclusus, vnus e socijs magno desiderio cupiebat habere de verbis Domini aliquod scriptum manu ipsius breuiter annotatum. Grauem enim qua vexabatur tentationem non carnis, sed spiritus ex hoc credebat euadere, vel certe leuius ferre. Tali desiderio languens anxiabatur interius: quia verecundia victus reuerendo Patri rem pandere non audebat. Sed cui homo non dixit, Spiritus reuelauit. Portari namq. sibi iussit a fratre prædicto atramentum, & chartam, laudesq. Domini iuxta fratris desiderium propria manu scripsit, & vltimo benedictionem ipsius, dicens: Accipe tibi chartulam istam, & vsque ad diem mortis tuæ custodias diligenter. Accepit frater donum illud optatum, & statim omnis illa tentatio effugatur. Seruatur littera, & cum in posterum miranda effecerit, virtutum Francisci testimonium fuit.

Frater quidam erat quantum a foris videbatur, sanctitate præclarus, conuersatione insignis, tamen admodum singularis. Omni tempore orationi vacans, tanta districtione silentium obseruabat, quòd consueuerat non verbis, sed nutibus confiteri. Accidit autem sanctum Patrem venire ad locum videre fratrem, & de ipso cum alijs fratribus habere sermonem. Commendantibus autem omnibus, & magnificantibus illum; respondit vir Dei: Sinite fratres, ne mihi in eo diabolica figmenta laudetis. In veritate sciatis, quòd diabolica tentatio est, & deceptio fraudulenta. Dure acceperunt hoc fratres tamquam impossibile iudicantes, quòd tot perfectionis indicijs E fraudis se commenta fuscarẽt. Verùm non post multos dies eo religionem egresso euidenter apparuit quanta luculentia interioris contuitus vir Dei cordis eius secreta perspexit. Multorum quoque per hunc modum qui stare videbãtur ruinam, sed & plurium peruersorum conuersionem ad Christum immobili veritate prænuntians appropinquasse videbatur ad æternæ lucis speculum contemplandum: cuius fulgore mirabili absentia corporaliter tamquam si esset præsentia mentis eius cernebat obtutus.

Quodam namque tempore Vicarius suus tenebat capitulum: ipse vero in cella orans, sequester erat & F medius inter fratres & Deum. Cum igitur vnus ex ipsis defensionis quodam contectus palliolo non se subderet disciplinæ; videns hoc vir sanctus in spiritu, vocauit quemdam de fratribus, & dixit eum: Vidi frater diabolum super illius fratris inobedientis dorsum, collum eius tenentem astrictum, qui tali sessore subactus, obediẽtiæ freno spreto, instinctus eius sequebatur habenas. Et cum rogarẽ Deum pro fratre, subito dæmon confusus abscessit. Vade igitur & dic fratri, vt obedientiæ sanctæ iugo collum sine mora submittat. Monitus per internuntium frater, statimq. conuersus ad Deum, ad pedes Vicarij humiliter se proiecit.

Alio quoque tempore contigit duos fratres ad eremitorium Grecij de remotis venire, vt virum Dei cernerent, & benedictionem multo desideratam iam tempore reportarent. Venientes autem, & non inuenientes, quia de publico iam ad cellam redierat, desolati abibant. Et ecce recedentibus illis, cum de ipsorum aduentu vel recessu nihil secundum humanum sensum percipere potuisset præter solitum morem egressus e cella, clamauit post eos: & iuxta quod optauerant, signo crucis facto in Christi nomine benedixit.

Duo fratres venerunt aliquando de Terra laboris, B quorum antiquior nonnulla intulit scandala iuniori. Cum autem peruenissent ad Patrem, quæsiuit ille a iuniori qualiter erga ipsum se frater socius habuisset in via. Quo respondente vtique satis bene, subiunxit: Caue frater, ne sub humilitatis specie mentiaris: scio enim scio: sed expecta modicum, & videbis. Miratus est perplurimum frater, quomodo tam absentia per spiritum cognouisset. Igitur non post multos dies contempta religione, foras egreditur qui scandalum fecerat fratri, & a Patre non petierat veniam, nec correctionis debitam receperat disciplinam. Simulq. duo in vna illius claruere ruina: æqui- C tas, scilicet diuinæ iustitiæ, & perspicacitas spiritus prophetiæ. Qualiter autem absentibus se præsentem exhibuit diuina faciente virtute, euidenter ex superioribus innotescit, si reuocetur ad mentem, qualiter absens in curru igneo fratribus transfiguratus apparuit, & quomodo se Arelatensi capitulo in crucis effigie præsentauit. Quod factum esse diuina dispositione credendum est, vt ex præsentiæ corporalis apparitione mirabili patenter claresceret, quam præsens, & peruius spiritus eius luci sapientiæ foret æternæ, quæ omnibus mobilibus mobilior est: & vbique *Sap.7.e* attingens propter sui munditiam per nationes in ani- D mas sanctas se transfert, & Dei amicos, & prophetas constituit. Simplicibus, & paruulis sua solet pandere mysteria doctor excelsus: Sicut prius apparuit in Dauid Prophetarum eximio, & post in Apostolorum principe Petro, & tandem in pauperculo Christi Francisco. Hi enim cum essent litterarum imperitia simplices, facti sunt sancti Spiritus eruditione illustres. Is quidem pastor vt gregem pasceret Synagogæ de Ægypto eductum: iste piscator vt sagenam repleret Ecclesiæ multiformitate credentium: hic autem negotiator, vt margaritam emeret euangelicæ vitæ, venditis & dispersis omnibus propter Christũ.

De efficacia prædicandi, & gratia sanitatum. Cap. XII.

Fidelis re vera famulus, & minister Christi Franciscus, vt cuncta fideliter, & perfecte peragerct, illis potissime virtutum exercitijs intendebat, quæ sacro dictante Spiritu, Deo suo magis placere cognouerat. Qua de re contigit illum in magnam dubitationis cuiusdam agoniam incidere: quam multis diebus ab oratione rediens terminandam fratribus sibi familiaribus proponebat. Quid, inquit, fratres consulitis, quid laudatis? an quòd orationi vacem, an quòd prædicando discurram? Siquidem ego paruulus simplex, & imperitus sermone, maiorem orandi accepi gratiam, quàm loquendi. Videtur etiam in oratione lucrum, & cumulatio gratiarum, in prædicatione distributio quædam donorum cælitus acceptorum. In oratione etiam purificatio interiorum affectuum, & vnitio ad vnum verum, & summum bonum cum vigoratione virtutis. In prædicatione spiritualium puluerizatio pedum, distractio circa multa, & relaxatio disciplinæ. Tandem in oratione Deum alloquimur, & audimus: & quasi Angelicam vitam agentes inter Angelos conuersamur. In prædicatione multa oportet condescensione vti ad homines

mines, & humane inter eos viuendo, humana cogitare, videre, dicere, & audire. Sed vnum est in contrarium, quod videtur præpōderare his omnibus ante Deum, quod videlicet vnigenitus Dei Filius, qui est sapientia summa, propter animarum salutem de sinu Patris descendit, vt suo mundū informans exēplo, verbum salutis hominibus loqueretur, quos sacri sanguinis & pretio redimeret, & emundaret lauacro, & poculo sustentaret, nihil sibi omnino reseruans quod non in salutem nostram liberaliter erogaret. Et quia debemus omnia facere secundum exemplar eorum, quæ videmus in ipso tāquam in monte sublimi, videtur magis Deo placitū, quòd intermissa quiete foras egrediar ad laborem. Cumq. per multos dies verba huiusmodi ruminaret cum fratribus, certitudinaliter nequibat percipere, quid horum sibi foret; vt Christo vere acceptius eligendum. Cum enim miranda nosset per spiritum prophetiæ, hanc per seipsum quæstionem dissoluere non valebat ad liquidū, Deo melius prouidente, vt prædicationis meritum per supernum manifestaretur oraculū, & serui Christi humilitas seruaretur. Non erubescebat a minoribus parua quærere verus minor, qui magna didicerat a magistro supremo. Studio namque præcipuo solitus erat exquirere, quali via, qualiq. modo Deo posset secundum ipsius beneplacitum perfectius deseruire. Hæc summa eius philosophia, hoc summum eius desiderium extitit quoad vixit, vt quæreret a sapientibus & simplicibus, perfectis, & imperfectis, paruulis, & grandæuis, qualiter ad perfectionis culmen virtuosius peruenire valeret. Assumens itaque duos ex fratribus misit ad fratrem Siluestrum, qui crucem egredientem viderat de ore ipsius: & tunc in montem supra Assisium iugiter orationi vacabat, vt diuinum super dubitatione huiusmodi responsum perquireret, quod sibi ex parte Domini demandaret. Hoc ipsum demandauit sacræ virgini Claræ, vt per aliquam puriorem & simplicioré de Virginibus sub ipsius disciplina degentibus, & ipsa cum sororibus alijs orans, super hoc exquireret Domini volūtatem. Concordauerunt autē mirabiliter in idipsum superno eis reuelāte Spiritu venerabilis sacerdos, & virgo Deo dicata, beneplaciti scilicet esse diuini, quòd Christi præco ad prædicandum exiret. Reuertentibus itaque fratribus, & Dei iuxta quod acceperant indicantibus voluntatem, exurgens continuo succinxit se, & nulla prorsus contracta mora, iter aggressus est. Ibat autem cum tanto feruore, vt diuinum exequeretur imperium, tamq. celeriter percurrebat, ac si facta manu Dei super eum nouam induisset e cælo virtutem. Cum igitur appropinquaret Beuanium ad quendam locum deuenit, in quo diuersi generis auium maxima multitudo conuenerat. Quas cum sanctus Dei vidisset, alacriter cucurrit ad locum, & eas velut rationis participes salutauit. Omnibus vero expectantibus, & conuertentibus se ad eum, ita vt quæ in arbustis erant, inclinatis capitibus cum appropinquaret ad eas insolito modo in ipsum intenderent, vsque ad eas accessit, & omnes vt verbum Domini audirēt, sollicite admonuit, dicēs: Fratres mei volucres, multum debetis laudare Creatorem vestrum, qui plumis vos induit, & pennas tribuit ad volandum, puritatem concessit aeris, & sine vestra sollicitudine vos gubernat. Cum autem eis hæc & his similia loqueretur, auiculæ modo mirabili gestientes cœperunt extendere colla, protendere alas, aperire rostra, & in illum attente respicere. Ipse vero cum spiritus feruore mirando per medium ipsarum transiens, tunica contingebat easdem, nec tamen de loco aliqua mota est, donec signo crucis facto, & licentia data cum benedictione viri Dei, omnes simul aduolarunt. Hæc omnia contuebantur socij expectantes in via. Ad quos reuersus vir simplex & purus, pro eo quòd non hactenus auibus prædicauerat, cœpit se de negligentia inculpare. Exinde prædicando per loca vicina procedens, venit ad castrum quoddam nomine Aluianum, vbi congregato populo, & indicto silentio, propter hirundines nidificantes in eodem loco, magnisq. garritibus perstrepētes audiri vix poterat. Quas vir Dei omnibus audientibus allocutus est, dicens: Sorores meæ hirundines iam tēpus est, vt loquar & ego, quia vos vsque modo satis dixistis. Audite verbū Dei tenentes silentium, donec sermo Dei cōpleatur. At illæ tamquam intellectus capaces subito tacuerunt, nec fuerunt motæ de loco, donec fuit omnis prædicatio consummata. Omnes igitur qui viderunt, stupore repleti glorificauerunt Deum. Istius miraculi fama circumquaque diffusa, multos ad sancti reuerentiam & fidei deuotionem accendit.

In ciuitate nāque Parisiensi scholaris quidam indolis bonæ cum socijs alijs studio diligēter intentus, dum importuna garrulitate cuiusdam infestaretur hirundinis, dicere cœpit ad socios: Hæc hirundo vna de illis est, quæ virum Dei Franciscum prædicantem aliquando donec silentium eis imponeret, molestabant, & conuersus ad hirundinem fiducialiter ait: In nomine serui Dei Francisci præcipio tibi, vt ad me veniens continuo conticescas. At illa Francisci audito nomine, quasi viri Dei disciplinis edocta, & statim conticuit, & ipsius manibus tamquam tutæ custodiæ se commisit. Stupefactus scholaris, statim eam libertati restituit, & eius garritum amplius non audiuit.

Alio quoque tempore, cum famulus Dei Caietæ semel prædicaret in littore maris, turbis præ deuotione ruentibus, vt eum cōtingerent; horrens Christi seruus tantum populorum applausum in vnā hærentem littori nauiculam prosiliuit solus. Illa vero tamquam si rationis particeps motore moueretur intrinseco sine aliquo remige, cernentibus & mirantibus cunctis, se longius a terra protraxit. Cum autem aliquanto spatio in maris altitudinem secessisset, stetit inter fluctus immobilis quamdiu vir sanctus turbis expectantibus in littore prædicauit. Cumq. audito sermone, & viso miraculo, ac benedictione accepta multitudo recederet, ne ipsum amplius molestaret, nauicula proprio ductu ad terram reuersa est. Quis igitur obstinatæ mentis esset & impiæ, qui prædicationem Francisci contemneret, cuius miranda fiebat virtute, vt non solum carentia ratione, disciplinam susciperent, verumetiam inanimata corpora tamquam animata prædicanti seruirent?

Aderat equidem seruo suo Francisco, ad quæcumque pergeret is qui eum vnxerat & miserat Spiritus Domini, & ipse Dei virtus & sapientia Christus, vt sanæ doctrinæ verbis afflueret, & magnæ potentiæ miraculis coruscaret. Erat enim verbum eius, velut ignis ardens, penetrans intima cordis, omniumq. mētes admiratione replebat, cum non humanæ inuentionis ornatum prætenderet, sed diuinæ reuelationis afflatum redoleret. Nam cum semel prædicaturus coram Papa, & Cardinalibus ad suggestionem Domini Ostiensis, sermonem quendam studiose compositum commendasset memoriæ, stetissetq. in medio vt ædificationis verba proponeret; sic obliuioni tradidit omnia, vt effari aliquid omnino nesciret. Verum cum hæc veridica humilitate narrasset, conferēs se ad Spiritus sancti gratiam inuocandam, tam efficacibus subito cœpit verbis affluere, tamq. potenti virtute illorum mentes virorum sublimium ad compunctionem inflectere, vt aperte clareret quòd non ipse, sed Spiritus Domini loquebatur. Et quoniam primo sibi suaserat opere, quòd alijs suadebat sermone, reprehensorem non timens, veritatem fidentissime prædicabat. Nesciebat aliquorum culpas palpare, sed pungere, nec vitam fouere peccantiū, sed aspera increpatione ferire. Eadem mentis constantia magnis loquebatur & paruis, eademq. spiritus iucunditate paucis loquebatur & multis. Omnis ætas, omnisq.

nisq. sexus, properabat virum nouum mundo cælitus datum, & cernere, & audire. Ipse vero per diuersas regiones progrediens euangelizabat ardenter, Domino cooperante, & sermonem confirmante sequētibus signis. In virtute namque nominis eius veritatis præco Franciscus eijciebat dæmonia, sanabat infirmos, & quod maius est, sui sermonis efficacia obstinatorum mentes ad pœnitentiā molliebat, simulq. sanitatem corporibus reddebat & cordibus, sicut aliqua comprobant operum eius, exempli gratia inferius annotanda. *Mar. 16. d*

In ciuitate Tuscanella a milite quodam hospitio deuote susceptus, filium eius vnicum a natiuitate cōtractum ad multam ipsius instantiam, manu alleuās, sic subito incolumem reddidit, vt videntibus cūctis, protinus consolidarentur omnia corporis membra, & puer sanus effectus, & fortis confestim exurgeret ambulans, & exiliens, & laudans Deum.

In ciuitate Narniensi cum paralyticum quendam membrorum omnium destitutum officio, signo crucis a capite vsque ad pedes ad instantiā signasset Episcopi, perfecte restituit sanitati.

In Episcopatu Reatino puer quidam sic turgidus a quattuor annis, vt nullo modo propria crura cernere posset, a matre cum lacrymis præsentatus eidē, statim vt vir sanctus tetigit eum manibus sacris incolumis est effectus.

Apud ciuitatem Ortensem puer vnus ita conglomeratus, vt caput pedibus portaret applicitum, & haberet ossa nonnulla confracta, signo crucis ad parentum lacrymabiles preces ab eodem suscepto, subito extensus extitit, & illico liberatus.

Mulier quædam ciuitatis Eugubij ambas contractas & aridas habens manus, adeo vt nihil per illas operari valeret, signo crucis ab eodem in nomine Domini sibi facto, tam perfectam obtinuit sospitatē, quòd statim rediens domum, cibos in ministerium eius & pauperum quasi altera socrus Simonis proprijs manibus præpararet.

Puellæ cuidam in castro Beuanij, oculorum priuatæ luminibus, cum in Trinitatis nomine sputo suo ter ipsius oculos liniuisset, lumen concupitum restituit.

Mulier quædam ciuitatis Narnij, oculorum cæcitate percussa, signum crucis ab eodem suscipiens, lucem recuperauit optatam.

Bononiæ puer quidam vnum oculorum macula adeo habens obtectum, vt nihil prorsus videre posset, nec aliquo iuuari remedio, post signum crucis a capite vsque ad pedes per seruum Domini sibi factum, visum recuperauit tam limpidum, vt postmodum Fratrum Minorum ordinem ingressus, se longe clarius videre assereret de oculo prius infirmo, quàm de oculo semper sano.

In castro sancti Gemini seruus Dei a quodam deuoto viro susceptus hospitio, cuius vxor a dæmonio vexabatur post orationem factam in virtute obediētiæ imperauit dæmoni vt exiret, eumq. potestate diuina tam subito effugauit, vt vere clarescerct quòd obedientiæ sanctæ virtuti, peruicacia dæmonum non obsistat.

In ciuitate de Castello, quidam furibundus, & nequam spiritus quandam obsidens mulierem, a viro sancto obedientiæ accepto mandato, indignabundus discessit, mente simul & corpore liberam obsessam prius feminam derelinquens.

Frater quidam infirmitate tam horribili grauabatur, vt magis esse vexatio dæmonis, quàm naturalis infirmitas a pluribus firmaretur. Nam totus sæpe allidebatur, & volutabatur spumans, membris corporis nunc contractis, nunc extensis, nunc plicatis, nunc tortis, nunc rigidis effectis & duris. Quandoque totus extensus & rigidus, pedibus æquatis capiti leuabatur in altum, horribiliter illico relapsurus. Hunc

A sic miserabiliter & irremediabiliter ægrotantem plenus misericordia Christi seruus cōmiserans, buccellam sibi panis, de quo edebat, transmisit. Tantam vero gustatus panis contulit ægro virtutem, vt deinceps huius infirmitatis molestiam non sentiret.

In comitatu Aretij cum diebus pluribus mulier quædā laborasset in partu, essetq. iam proxima morti, nullum omnino desperanti de vita superest remedium nisi Dei. Cum autem equo vectus propter corporis infirmitatem Christi famulus per partes illas transitum habuisset, contigit reduci animal per villam, in qua mulier torquebatur. Homines vero loci, B viso equo, cui vir sanctus insederat, extraxerunt frenum vt superponerent mulieri: ad cuius contactum mirificum omni remoto periculo, mulier illico peperit cum salute.

Vir quidam de Castro plebis, religiosus ac timens Deum, chordam apud se, qua cinctus fuerat, sanctus pater habebat. Cumq. multitudo virorum ac mulierum in castro illo varijs infirmitatibus laboraret, ibat per infirmantium domos, & intincta chorda in aqua dabat bibere patientibus, sicq. per hunc modum plurimi sanabantur. Sed & de panibus a viro Dei contactis gustantes ægroti, diuina operante virtute con-C sequebantur celeriter remedia sanitatum. Cum his & alijs multis miraculorum prodigijs præco Christi prædicans coruscaret, attendebatur his, quæ dicebantur ab eo, ac si Angelus Domini loqueretur. Excellēs namque in ipso prærogatiua virtutum, prophetiæ spiritus, efficacia miraculorum, oraculum de prædicando cælitus datum, obedientia creaturarum ratione carentium, vehemens immutatio cordium ad verborum ipsius auditum, eruditio eius a Spiritu sancto præter humanam doctrinam, prædicandi auctoritas a summo Pontifice non sine reuelatione concessa, insuper & regula, in qua forma prædicandi expri-D mitur ab eodem Christi Vicario confirmata, summi quoque Regis signacula per modum sigilli corpori eius impressa, tamquam testimonia decem, toti sæculo indubitanter affirmant, Christi præconem Franciscum & venerandum officio, & doctrina authenticū, & admirabilem sanctitate, ac per hoc tamquam vere Dei nuntium Christi Euangelium prædicasse.

De stigmatibus sacris. Cap. XIII.

Mos erat Angelico viro Francisco nūquam otiari a bono, quin potius instar supernorū spirituum E in scala Iacob, aut ascendebat in Deum, aut descendebat ad proximum. Nam tempus sibi concessum ad meritum diuidere sic prudēter didicerat, vt aliud proximorum lucris laboriosis impenderet, aliud cōtemplationis tranquillis excessibus dedicaret. Vnde cum secundum exigentiam locorum & temporum alienæ condescendisset procurandæ saluti, inquietationibus derelictis turbarum, solitudinis secreta petebat, locumq. quietis quo liberius Deo vacans, extergeret si quid pulueris sibi ex conuersatione hominum adhæsisset. Biennio itaque antequam spiritum redderet cælo, diuina prouidentia duce, post labores F multimodos perductus est in locum excelsum seorsum, qui dicitur Mons Aluernæ. Cum igitur iuxta solitum morem, Quadragesimam ibidem ad honorē sancti Archangeli Michaelis ieiunare cœpisset, supernæ cōtemplationis dulcedine abundantius solito superfusus, ac cælestium desideriorum ardentiori flamma succensus, supernarum cœpit immissionum cumulatius dona sentire. Ferebatur quidem in altum, non vt curiosus maiestatis perscrutator opprimēdus a gloria, sed tamquam seruus fidelis & prudens inuestigans beneplacitum Dei, cui se conformare omnimode summo peroptabat ardore. Immissum est igitur menti eius per diuinum oraculum, quòd in apertione libri Euangelici reuelaretur ei a Christo, quid *Gen. 28. c* *Prou. 25. d*

Deo in ipso, & de ipso maxime foret acceptum. A Oratione itaque cum multa deuotione præmissa, sacrum Euangeliorum librum de altari sumptũ in sanctæ Trinitatis nomine aperiri fecit per socium, virum vtique Deo deuotum & sanctum. Sane cum in trina libri apertione semper Domini passio occurreret, intellexit vir Deo plenus, quòd sicut Christum fuerat imitatus in actibus vitæ, sic conformis ei esse deberet in afflictionibus & doloribus passionis, antequam ex hoc mundo transiret. Et licet propter multam austeritatem vitæ præteritæ, crucisq. Dominicæ baiulationem continuam, imbecillis iam esset corpore, nequaquam est territus, sed ad martyrij sustinentiam vigo- B rosius animatus. Excreuerat quidem in eo insuperabile amoris incendium boni Iesu in lampades ignis atque flammarum, vt aquæ multæ charitatem eius (*Cant.8.b*) tam validam extinguere non valerent. Cum igitur seraphicis desideriorum ardoribus, sursum ageretur in Deum, & compassiua dulcedine in eum transformaretur, qui ex charitate nimia voluit crucifigi, quodam mane circa festum Exaltationis sanctæ Crucis dum oraret in latere montis, vidit Seraph vnum sex alas habentem tam ignitas, quàm splendidas de cælorum sublimitate descendere. Cumq. volatu celerrimo peruenisset ad aeris locum viro Dei propin- C quum, apparuit inter alas effigies hominis crucifixi in modum crucis manus & pedes extensos habentis & cruci affixos. Duæ alæ super caput ipsius eleuabantur, duæ ad volandum extendebantur, duæ vero totum velabant corpus. Hoc videns vehementer obstupuit, mixtumq. mærore gaudium cor eius incurrit. Lætabatur quidem in gratioso aspectu, quo a Christo sub specie Seraph cernebat se conspici, sed crucis affixio compassiui doloris gladio ipsius animam pertransibat. Admirabatur quamplurimum in tam inscrutabilis visionis aspectu, sciens quòd passionis infirmitas cum immortalitate spiritus seraphici nulla- D tenus conueniret. Intellexit tandem ex hoc Domino reuelante, quòd ideo huiusmodi visio sic diuina prouidentia suis fuerat præsentata conspectibus, vt amicus Christi prænosceret se non per martyriũ carnis, sed per incendium mentis totum in Christi crucifixi similitudinem transformãdum. Disparens igitur visio, mirabilem in corde ipsius reliquit ardorẽ, sed & in carne non minus mirabilem signorum impressit effigiem. Statim namque in manibus eius & pedibus apparere cœperunt signa clauorum, quemadmodum paulo ante in effigie illa viri crucifixi conspexerat. Manus enim & pedes in ipso medio clauis E confixæ videbantur, clauorum capitibus in interiori parte manuum & superiori pedum apparentibus, & eorum acuminibus existentibus ex aduerso. Erantq. clauorum capita in manibus & pedibus rotunda & nigra, ipsa vero acumina oblonga retorta, & quasi repercussa, quæ de ipsa carne surgentia carnem reliquã excedebant. Dextrum quoque latus quasi lancea transfixum rubra cicatrice obductum erat, quod sæpe sanguinem sacrum effundens, tunicam & femoralia respergebat. Cernens autem Christi seruus, quòd stigmata carni tam luculenter impressa socios familiares latere non possent; timens nihilominus F publicare Domini sacramentum, in magno positus fuit dubitationis agone, vtrum videlicet quòd viderat, diceret, vel taceret. Vocauit proinde aliquos ex fratribus, & generalibus verbis loquens, dubium coram eis proposuit, & consilium requisiuit. Quidam vero ex fratribus gratia Illuminatus, & nomine intelligens quòd aliqua miranda vidisset, pro eo quòd videbatur admodum stupefactus, dixit ad virum sanctum: Frater nõ solum propter te, sed etiam propter alios, scias tibi ostendi aliquando sacramenta diuina. Timendum propterea iure videtur, ne si quod pluribus profuturum accepisti, celaueris, pro talento abscondito reprehensibilis iudiceris. Ad cuius verbum motus vir sanctus, licet aliàs dicere solitus esset, Secretum meum mihi; tunc tamen cum multo timore seriem retulit visionis præfatæ, addens quòd is, qui sibi apparuerat, aliqua dixerit, quæ numquam dum viueret alicui hominum aperiret. Credendum sane tam arcana illa fuisse sacri illius Seraph in cruce mirabiliter apparentis eloquia quòd forte non liceret hominibus ea loqui. Postquam igitur verus Christi amor in eandem imaginem transformauit amantem quadraginta dierum numero iuxta quod decreuerat in solitudine consummato, superueniẽte quoque sollemnitate Archangeli Michaelis, descendit Angelicus vir Franciscus de monte secum ferens crucifixi effigiem, non in tabulis lapideis vel ligneis manu figuratam artificis, sed in carneis membris descriptam digito Dei viui. Et quoniam sacramẽtum Regis abscondere bonum est: ideo secreti regalis vir conscius (*Tob.12.b*) signacula illa sacra pro viribus occultabat. Verũ, quia Dei est ad gloriam suam magna reuelare quæ facit Dominus ipse, qui signacula illa secrete impresserat, miracula quædam aperte per ipsa monstrauit, vt illorum occulta & mira vis stigmatum, manifesta pateret claritate signorum.

In Prouincia namque Reatina pestis inualuerat valde grauis, quæ oues & boues omnes sic consumebat crudeliter quòd nullum poterat remedium adhiberi. Vir autem quidam timens Deum nocte fuit per visionem commonitus, vt ad eremitorium fratrum festinanter accederet, & loturam manuum ac pedum famuli Dei Francisci, qui tunc temporis morabatur ibidem acceptam, super animalia cuncta respergeret. Mane itaque surgens venit ad locum, loturaq. huiusmodi per socios sancti viri latenter obtenta, oues & boues languentes ex ea respersit. Mirabile dictu. Statim vt aspersio animalia languida, & in terra iacentia quantumcumque paululum attingebat, pristino recuperato vigore surgebant continuo, & tamquã nihil mali sensissent, ad pascua festinabant. Sicq. factum est, vt per virtutem mirandam aquæ illius, quæ sacras plagas contigerat, omnis prorsus plaga cessaret, pestilensq. morbus a gregibus fugaretur. Circa præfatum montem Aluernæ antequam vir sanctus ibi contraheret moram, nube ex ipso monte surgente, grandinis violenta tempestas fructus terræ cõsuetudinarie deuastabat. Sed post illam apparitionem felicem non sine incolarum admiratione grando cessauit, vt cælestis illius visionis excellentiam & stigmatum ibidem impressorum virtutem serenati præter morem ipsa cæli facies declararet. Contigit quoque eum tempore hiemali propter debilitatem corporis, & asperitatem viarum hominis vnius pauperis subuectum asello sub rupis cuiusdam prominentis pernoctaret crepidine, vt niuis & noctis superueniẽtium quoquo modo declinaret incommoda, quibus præpeditus, ad hospitij locum non valuerat peruenire. Cum autem vir sanctus hominem illum querulosis submurmurãtem gemitibus hincinde seipsum iactare sensisset, tamquã qui tenui operimento contectus, quiescere præ frigoris acerbitate nequibat, diuini amoris feruore succensus, manu illum protensa palpauit. Mirabile certe. Repente illius sacræ manus contactum quæ seraphici calculi gerebat incendium omni fugato frigore tantus in virum intus & extra calor aduenit, ac si quædam in eum vis flammea ex fornacis spiraculo processisset. Nam illico & mẽte & corpore confortatus, suauius inter saxa, & niues vsque mane dormiuit, quam vmquam in proprio lecto pau sauerat, sicut ipse postmodũ asserebat. Certis itaque cõstat indicijs, sacra illa signacula illius impressa fuisse virtute, qui operatione seraphica purgat, illuminat, & inflammat, cum ipsa forinsecus expurgando a peste salutem, serenitatem, & calorem corporibus efficacia mirã conferrent, sicut & post mortem euidentioribus est demonstratum prodigijs suo loco posterius

rius annotandis. Ipse verò licet thesaurum inuentum in agro multa diligentia studeret abscondere: latere tamen non potuit, quin aliqui stigmata manuum viderent & pedum, quamquam manus quasi semper portaret contectas, & pedibus extunc incederet calceatis. Viderunt enim dum viueret, fratres plurimi, qui licet essent propter sanctitatē præcipuam viri per omnia fide digni: tamen ad omne dubium amouendum, sic esse ac se vidisse tactis sacrosanctis iuramēto firmarunt. Viderunt etiam ex familiaritate, quam cum viro sancto habebant aliqui Cardinales, laudes sacrorum stigmatum, prosis, & hymnis, & antiphonis, quas ad ipsius ediderunt honorem veraciter inserentes, qui tam verbo, quàm scripto perhibuerunt testimonium veritati. Summus etiam Pōtifex dominus Alexander cum populo prædicaret coram multis fratribus, & meipso, affirmauit se dū sanctus viueret, stigmata illa sacra suis oculis conspexisse. Viderunt in morte plusquā quinquaginta fratres, virgoq. Deo deuotissima Clara cum ceteris sororibus suis, & sæculares innumeri, ex quibus quemadmodum suo loco dicetur, quamplurimi & osculati sunt ex deuotionis affectu, & contrectauerūt manibus ad testimonij firmitatem. Vulnus autem lateris tam sollicite occultauit, vt illud nemo posset, nisi furtim contueri dum viueret. Vnus etenim frater, qui ei sedule ministrare solitus erat, cum pia eum cautela, vt ad excutiendum extraheret tunicam induxisset, attēte respiciens vidit plagam, cui etiam tres veloci contactu digitos applicans, tam visu, quàm tactu vulneris quantitatē agnouit. Consimili cautela vidit etiam frater ille, qui tūc temporis erat Vicarius eius. Frater vero socius mirādæ simplicitatis dum infirmitatis causa languētes scapulas contrectaret, manu per caputium missa, & casualiter vulneri sacro illapsa, magnum ei dolorem infixit. Proinde portabat extunc femoralia ita facta, vt vsque ad ascellas pertingerent ad vulnus lateris cōtegendū. Fratres quoque qui illa lauabant, vel tunicā excutiebant pro tempore, quia inueniebāt ea sanguine rubricata indubitanter per euidens signum in cognitionem sacri vulneris peruenerunt, quòd postmodum in morte reuelata facie, & ipsi cum alijs plurimis contēplati simul & venerati sunt. Eia nunc strenuissime miles Christi ipsius fer arma inuictissimi Ducis, quibus munitus, & insignitus, omnes aduersarios superabis. Fer vexillum Regis altissimi, ad cuius intuitum omnes pugnatores diuini exercitus animētur. Fer nihilominus sigillum summi Pontificis Christi, quo verba & facta tua tamquam irreprehensibilia & authentica, merito ab omnibus acceptentur. Iam enim propter stigmata Domini Iesu, quæ in corpore tuo portas, nemo debet tibi esse molestus, quin potius quilibet Christi seruus omni esse tenetur affectione deuotus. Iam per hæc signa certissima, non duobus aut tribus testibus ad sufficientiam, sed quāplurimis ad superabundantiam comprobata testimonia Dei in te, & per te credibilia facta nimis omne tollunt infidelibus velamen excusationis, dum credentes in fide stabiliunt, spei fiduciam sursum agunt, & igne charitatis accēdunt. Iam vere impleta est prima visio quam vidisti, videlicet quòd dux in militia Christi futurus armis deberes cælestibus, signoq. crucis insignibus decorari. Iam in principio tuæ conuersionis crucifixi visio compassiui doloris gladio mentaliter te transfigens, sed & auditus vocis de cruce tāquam de throno Christi sublimi & secreto propitiatorio procedentis iuxta quod tuo sacro firmasti eloquio, vera indubitanter fuisse creduntur. Iam in tuæ conuersionis progressu, & crucem quam vidit frater Siluester ex ore tuo mirabiliter procedentem, & gladios in crucis modum tua viscera transfigentes, quos sacer vidit Pacificus, teq. secundum crucis figuram in aere subleuatum, cum de crucis titulo sanctus prædicabat Antonius, iuxta quod prospexit Angelicus vir Monaldus non phantastica visione, sed reuelatione fuisse cælica conspecta vere creditur & firmatur. Iam denique circa finē quòd simul tibi ostenditur, & sublimis similitudo Seraph & humilis effigies Crucifixi interius te incendens, & exterius te consignans, tamquam alterum Angelum ascendentē ab ortu Solis, qui signum in te habeas Dei viui, & prædictis dat firmitatem fidei, & ab eis accipit testimonium veritatis. Ecce iam septem apparitionibus crucis Christi in te, & circa te secūdum ordinem temporum mirabiliter exhibitis & monstratis, quasi sex gradibus ad istam septimam, in qua finaliter requiescis, peruenisti. Christi namque crux in tuæ conuersionis primordio tam proposita, quàm absumpta, & dehinc in conuersationis progressu per vitam probatissimam baiulata in teipso continue, & in exemplum alijs demonstrata, tanta certitudinis claritate ostendit, Euāgelicæ perfectionis apicem te finaliter conclusisse, vt demonstrationem hanc Christianæ sapientiæ in tuæ carnis puluere exaratam, nullus vere deuotus abijciat, nullus vere fidelis impugnet, nullus vere humilis paruipendat, cum sit vere diuinitus expressa, & omni acceptione condigna. *Apoc. 7. a*

De patientia ipsius, & transitu mortis. **Cap. XIIII.**

CHristo iam igitur cruci confixus, Franciscus tam carne, quàm spiritu, non solum seraphico amore ardebat in Deum; verumetiam sitiebat cum Christo crucifixo multitudinem saluandorum. Faciebat proinde quoniam propter excrescentes in pedibus clauos ambulare non poterat, corpus emortuum per ciuitates & castra circumuehi, vt ad crucem Christi ferendam ceteros animaret. Fratribus quoque dicebat: Incipiamus fratres seruire Domino Deo nostro, quia vsque nunc parum profecimus. Flagrabat etiam desiderio magno ad humilitatis redire primordia, vt leprosis sicut a principio ministraret, corpusq. iam præ labore collapsum reuocaret ad pristinam seruitutem. Proponebat Christo Duce se facturum ingentia, & fatiscentibus membris spiritu fortis & feruidus, nouo sperabat certamine de hoste triumphū. Neque enim languor vel desidia locum habet, vbi amoris stimulus semper ad maiora perurget. Tanta autem in eo carnis ad spiritum erat concordia, tanta obedientiæ promptitudo, quòd cum ille ad omnem niteretur sanctitatem pertingere, ipsa non solum non repugnaret, sed præcurrere niteretur. Vt autem viro Dei cumulus meritorum accresceret, quæ omnia vere in patientia consummantur, cœpit infirmitatibus multimodis laborare tam grauiter, vt vix in eo membrum aliquod remaneret absque ingēti passionis dolore. Ad hoc tandem per varias & diuturnas ac continuas ægritudines deductus est, vt consumptis iam carnibus quasi sola cutis ossibus cohæreret. Cumq. duris corporis angeretur doloribus, illas suas angustias non pœnarū censebat nomine, sed sororū. Cum autem semel grauius solito dolorum vrgeretur aculeis; quidam frater simplex dixit ad eum: Frater ora Dominum, vt mitius tecum agat, manum enim suam plus debito super te grauare videtur. Quo audito, vir sanctus cum eiulatu exclamans, ait: Nisi noscerem in te simplicem puritatem, tuum ex nunc abhorrerem consortium, qui ausus fueris circa me diuina iudicia reprehensibilia iudicare. Et licet totus esset attritus grauis prolixitate languoris proijciens se in terrā, ossa debilia duro casu collisit. Et deosculans humū, Gratias, inquit, tibi ago Domine Deus de omnibus his doloribus meis, teq. mi Domine rogo, vt cētuplum, si tibi placuerit, addas: quia hoc erit mihi acceptissimum, vt affligens me dolore non parcas, cum tuæ sanctæ voluntatis adimpletio sit mihi consolatio superplena. Videbatur propterea fratribus, quòd quasi alterū Iob viderent, cui cum languor cresceret carnis,

crescebat

crescebat simul & vigor mentis. Ipse autē obitū suum longe ante prescivit, dieq. transitus imminente, dixit fratribus sui corporis tabernaculum deponendum in proximo, quemadmodum sibi fuerat reuelatū a Christo. Cum itaque per biēnium ab impressione sacrorum stigmatum, anno videlicet a sua conuersione vigesimo, multis fuisset angustiantium infirmitatum probatiuis tunsionibus conquadratus, tamquam lapis in supernæ Hierusalem ædificio collocandus, & tamquam ductile opus sub multiplicis tribulationis malleo ad perfectionem adductus; ad sanctam Mariam de Portiuncula se portari poposcit: quatenus vbi acceperat spiritum gratiæ, ibi redderet spiritum vitæ. Quo cum fuisset perductus, vt veritatis exemplo monstraret, quòd nihil erat illi commune cum mundo in illa infirmitate tam graui, quæ omni languori conclusit, super nudam humum se totum nudatum in spiritus feruore prostrauit: quatenus hora illa extrema, in qua poterat adhuc hostis irasci, nudus luctaretur cum nudo. Decubans sic in terra saccina veste deposita, faciem solito more leuauit in cælum, & intendens illi gloriæ totus, manu sinistra dextri lateris vulnus ne videretur, obtexit: & ait ad fratres: Ego quod meum est, feci: quod vestrum est, Christus edoceat. Illacrymantibus autem socijs sancti, qui miro fuerant cōpassionis telo percussi: vnus ex eis quem vir Dei Guardianum suum esse dicebat, votum ipsius diuina inspiratione cognoscens, festinus surrexit, & acceptam cum chorda, & femoralibus tunicam pauperculo Christi obtulit, dicens: Hec tibi tamquam pauperi commodo, & tu illa suscipias obedientiæ sanctæ mandato. Gaudet ex hoc vir sanctus, & iubilat præ lætitia cordis: quoniam fidem tenuisse dominæ paupertati vsque in finem se vidit: palmasq. leuans ad cælum, Christum suum magnificat, pro eo quòd exoneratus ab omnibus, liber vadit ad ipsum. Fecerat enim hæc omnia paupertatis zelo, vt nec habitum quidem vellet habere, nisi ab alio commodatum. Voluit certe per omnia Christo crucifixo esse conformis: qui pauper, & dolens, & nudus in cruce pependit. Propter quod, & in principio conuersionis suæ nudus remansit coram antistite, & in cōsummatione vitæ nudus voluit de mundo exire: fratribusq. sibi assistentibus in obedientia charitatis iniunxit, vt cum viderent eum iam esse defunctum per tam longum spatium nudum super humum iacere permitterent, quòd vnius milliarij tractum suauiter quis perficere posset. O vere Christianissimum virum, qui & viuens Christo viuenti, & moriens morienti, & mortuus mortuo perfecta esse studuit imitatione conformis, & expressa promeruit similitudine decorari! Hora denique sui transitus propinquante fecit fratres omnes existentes in loco ad se vocari, & eos consolatorijs verbis pro sua morte demulcens, paterno affectu ad diuinum est hortatus amorem. De patientia, & paupertate, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ fide seruandis sermonem protraxit, ceteris institutis sanctum Euangelium anteponens. Circumsedentibus vero omnibus fratribus, extendit super eos manus in modum crucis brachijs cancellatis pro eo, quòd hoc signum semper amabat: & omnibus fratribus tam præsentibus, quàm absentibus in crucifixi virtute ac nomine benedixit. Insuper, & adiecit: Valete filij omnes in timore Domini, & permanete in eo semper. Et quoniam futura tentatio, & tribulatio appropinquat, felices qui perseuerabunt in his, quæ cœperunt. Ego vero ad Deum propero: cuius gratiæ vos omnes cōmendo. Suaui huiusmodi admonitione completa, iussit, Deo vir charissimus Euangeliorum sibi codicem apportari, & Euangelium secundum Ioannem, quod incipit ab eo loco: Ante diem festum paschę, sibi legi poposcit. [Ioan. 13.a] Ipse vero prout potuit in huius psalmi vocem erupit: [Psal. 76.a] Voce mea ad Dominum clamaui: voce mea ad Dominum deprecatus sum. & ad finem vsque compleuit. Me, inquit, expectant iusti: donec retribuas mihi. Tandem cūctis in eum completis mysterijs, anima illa sanctissima carne soluta, & in abyssum diuinę claritatis absorpta, beatus vir obdormiuit in Domino. Vnus autem ex fratribus, & discipulis eius vidit animam illam beatam sub specie stellæ præfulgidæ a candida subuectam nubecula, super aquas multas in cælum recto tramite sursum ferri, tamquā sublimis sanctitatis candore prænitidam, & cælestis sapientiæ simul, & gratiæ vbertate repletam: quibus vir sanctus promeruit locum introire lucis, & pacis, vbi cum Christo sine fine quiescit. Minister quoque fratrum in Terra laboris tunc erat frater Augustinus vir vtique sanctus, & iustus, qui in hora vltima positus, cum iam diu perdidisset loquelam, audientibus qui astabant, subito clamauit, & dixit: Expecta me pater, expecta ecce iam venio tecum. Quærentibus fratribus, & admirantibus multum, cui sic loqueretur, audacter respondit: Nonne videtis patrem nostrum Franciscum, qui vadit ad cælum? Et statim sancta ipsius anima migrans a carne, patrem est secuta sanctissimum. Episcopus Assisinas ad oratorium sancti Michaelis in monte Gargano, tunc temporis peregrinationis causa perrexerat, cui beatus Franciscus apparens nocte transitus sui dixit: Ecce relinquo mundum, & vado ad cælum. Mane igitur surgens Episcopus socijs narrauit quæ vidit: & Assisium rediens, cum sollicite perquisisset, certitudinaliter comperit, quòd ea hora qua sibi per visionem innotuit, beatus pater ex hoc mundo migrauit. Alaudæ aues lucis amicæ, & crepusculorum tenebras horrescentes, hora transitus sancti viri cum iam esset noctis secuturæ crepusculum; venerunt in multitudine magna super tectum domus, & diu cum insolita quadam iubilatione rotantes, gloriæ sancti, qui eas ad diuinas laudes inuitare solitus erat, tam iocundum quàm euidens testimonium perhibebant.

De canonizatione, & translatione ipsius. Cap. XV.

Franciscus igitur seruus, & amicus Altissimi Ordinis Minorum Fratrum institutor & dux, paupertatis professor, pœnitentiæ forma, veritatis præco, sanctitatis speculum, & totius Euangelicæ perfectionis exemplar, superna præuentus gratia, ordinato progressu ab infimis peruenit ad summa. Hunc virum mirabilem, vtpote paupertate prædiuitem, humilitate sublimem, mortificatione viuidum, simplicitate prudentem, omniq. morū honestate conspicuum, quem in vita Dominus mirabiliter effecerat clarum, in morte fecit incomparabiliter clariorem. Beato namque viro migrante a sæculo, spiritus ille sacer domum æternitatis ingrediens, fontisq. vitæ haustu plenario gloriosus effectus, expressa quædam in corpore futuræ gloriæ signa reliquit, vt caro illa sanctissima, quæ crucifixa cum vitijs in nouam iam creaturam transierat, & passionis Christi effigiem priuilegij singularitate præferret, & nouitate miraculi Resurrectionis speciem præmonstraret. Cernebantur quidem in membris illis felicibus claui ex eius carne virtute diuina mirifice fabrefacti, sicq. carni eidem innati, quòd dum a parte qualibet premerentur, protinus quasi nerui continui, & duri ad partem oppositam resultabant. Inuēta quoque fuit patentius in ipsius corpore non inflicta humanitus, neque facta plaga vulneris lateralis, instar vulnerati lateris Saluatoris, quòd redemptionis, & regenerationis humanæ in ipso Redemptore nostro protulit sacramentum. Erat autem similitudo clauorum nigra quasi ferrum: vulnus autem lateris rubeum, & ad orbicularitatem quamdam carnis contractione reductum, rosa quædam pulcherrima videbatur. Caro vero ipsius reliqua, quæ prius tam ex infirmi-

infirmitate, quàm ex natura ad nigredinem declinabat: candore nimio renitescens illius secundæ stolæ pulchritudinem prætendebat. Membra ipsius adeo mollia, & tractabilia se præbebant palpantibus, vt conuersa videretur in teneritudinem pueriliis ætatis, & quibusdam cernerentur euidentibus signis innocentiæ decorata. Cum igitur in candidissima carne, claui nigrescerent; plaga vero lateralis, vt vernans roseus flos ruberet: mirãdum non est si tam formosa, & miraculosa varietas iocunditatem, & admirationem contuẽtibus ingerebat. Lacrymabantur filij pro subtractione tam amabilis patris: sed & non modica perfundebantur lætitia, dum deosculabantur in eo signacula summi Regis. Miraculi nouitas planctũ vertebat in iubilum, & intellectus rapiebat indaginem in stuporem. Erat quippe tam insolitum, tamq. insigne spectaculum contuentibus omnibus, & firmamentum fidei, & incitamẽtum amoris, audientibus vero admirationis materia, & excitatio desiderij ad videndum. Audito siquidem transitu patris, & fama diffusa miraculi, accelerãs populus confluebat ad locum, vt id cerneret oculis, quod a ratione dubium omne repelleret, & affectioni gaudiũ cumularet. Admissi sunt igitur Assisinates ciues quamplurimi ad stigmata illa sacra contemplanda oculis, & labijs osculanda. Vnus autem ex eis miles quidem litteratus, & prudens Hieronymus nomine vir vtique famosus, & celeber, cum de huiusmodi sacris signis dubitasset, essetq. incredulus quasi Thomas, feruentius, & audacius coram fratribus, & alijs ciuibus mouebat clauos, sanctiq. manus & pedes, & latus manibus proprijs contrectabat, vt dum vulnerum Christi veracia illa signa palpando contingeret, de sui, & omnium cordibus omne dubietatis vulnus amputaret. Propter quod, & ipse inter alios huius veritatis tam certitudinaliter agnitæ testis constans postmodum effectus est, & tactis sacrosanctis iuramento firmauit. Fratres autem, & filij, qui vocati fuerant ad transitum patris, cum omni multitudine populorum noctem illam in qua almus Christi confessor decessit, sic diuinis laudibus dedicarunt, vt non defunctorum exequiæ, sed Angelorum excubię viderentur. Mane autem facto, turbæ quæ conuenerant, acceptis arborum ramis, & cereorum multiplicatis luminibus, cum hymnis, & canticis sacrũ corpus ad ciuitatem Assisij detulerunt. Transeuntes vero per ecclesiam sancti Damiani, in qua virgo illa nobilis Clara, nunc gloriosa in cælis, tunc inclusa cum virginibus morabatur, ibiq. aliquantulum subsistentes sacrum corpus margaritis cęlestibus insignitum, videndum, & osculandum sacris illis virginibus obtulerunt. Peruenientes denique ad ciuitatem cum iubilo, pretiosum thesaurum quem portabant in ecclesia sancti Georgij cum omni reuerentia condiderunt. In eo siquidem loco puerulus litteras didicit, ibiq. postmodum primitus prędicauit: postremo ibidem locum primum quietis accepit. Transijt autem venerabilis pater ex huius mundi naufragio anno Dominicæ Incarnationis millesimo ducentesimo vigesimosexto, quarto nonas Octobris die Sabbati in sero: sepultus in die Dominico. Cœpit autem vir beatus cõtinuo diuinæ faciei superirradiante respectu, magnis, & multis coruscare miraculis, vt sublimitas sanctitatis eius, quæ ipso viuente in carne ad morum directionem per exempla perfectæ iustitiæ innotuerat mundo: illo iam regnante cum Christo, ad omnem fidei firmitatem per miracula diuinæ potentiæ comprobaretur e cælo. Cumq. in diuersis orbis partibus gloriosa eius miracula, largaq. per ipsum impetrata beneficia plurimos ad Christi deuotionem accenderent, & ad ipsius sancti reuerentiam incitarent: acclamantibus tam linguis sermonum, quàm operum, ad aures summi Pontificis domini Gregorij noni, quæ per seruum suum Franciscum

A Deus operabatur, magnalia peruenerũt. Sane cum idem Pastor Ecclesiæ non solum ex miraculis auditis post mortem, verumetiam experimentis in vita ipsius oculis visis, & manibus contrectatis, sanctitatem eius mirabilem plena fide certificatus agnosceret, ac per hoc in cælis glorificatum a Domino nullatenus dubitaret: vt Christo cuius erat Vicarius concorditer ageret, hunc in terris reddere celebrẽ, tamquam omni veneratione dignissimũ pia consideratione disposuit. Ad omnẽ quoque certitudinem faciendam orbi terrarũ, de glorificatione viri sanctissimi, inuenta miracula, & conscripta, & testibus idoneis approbata examinari fecit per illos, qui minus inter

B Cardinales fauorabiles negotio videbantur. Quibus diligenter discussis, & ab omnibus approbatis, de fratrum suorum, & omnium prælatorum qui tunc erãt in curia, concordi consilio, & assensu canonizandũ decreuit: veniensq. personaliter ad ciuitatem Assisij anno Dominicæ Incarnationis M. cc xxviij. decimo septimo calendas Augusti die Dominico, cum maximis, quæ longũ foret enarrare sollemnijs, beatum patrem catalogo sanctorum adscripsit. Anno vero Domini millesimo ducentesimo trigesimo conuenientibus fratribus ad Capitulum generale Assisij

C celebratũ ad basilicam in honore ipsius cõstructam, corpus illud Domino dedicatum octauo calẽdas Iunij translatum est. Dum autem ille sacer transportaretur thesaurus bulla Regis Altissimi consignatus; miracula plurima ille cuius effigiem præferebat operari dignatus est, vt per ardorem ipsius saluificum affectus traheretur fidelium ad currendũ post Christum. Erat re vera condignum, vt quem Deus in vita sibi placentem, & dilectum effectum, in paradisum per contemplationis gratiam transtulerat, vt Enoch, & ad cælum curru igneo per charitatis zelum rapuerat, vt Heliam, eius iam vernantis inter flores

D illos cælicos plantationis æternæ ossa illa felicia, de loco suo pullulatione mirifica redolerent. Porro sicut vir iste beatus mirandis virtutum signis in vita claruerat, sic a die transitus sui vsque in præsens, per diuersas mundi partes præclaris miraculorum prodigijs diuina se potentia glorificante, coruscat. Nam cæcis, & surdis, mutis, & claudis, hydropicis, & paralyticis, dæmoniacis, & leprosis, naufragis, & captiuis, ipsius meritis remedia conferuntur, omnibusq. morbis, necessitatibus, & periculis subuenitur. Sed & multis mortuis per ipsum mirifice suscitatis, innotescit fidelibus mirificans sanctum suum

E magnificentia virtutis Altissimi, cui est honor, & gloria per infinita sæcula sæculorum. Amen.

INCIPIVNT QVAEDAM DE miraculis ipsius post mortem ostensis.

Et primo, De virtute sacrorum Stigmatum.

AD omnipotentis Dei honorem, & gloriam beati patris Francisci. Post glorificationem ipsius in cælis aliqua ex approbatis scripturus miracula, ab

F illo præcipue censui sumendum fore initiũ, in quo crucis Iesu virtus ostenditur, & gloria innouatur. Nouus igitur homo Franciscus nouo, & stupendo miraculo claruit, cum singulari priuilegio retroactis sæculis non concesso insignitus apparuit: sacris videlicet stigmatibus decoratus, & configuratus in corpore mortis huius, corpori Crucifixi. De quo quidquid humana lingua dicatur, minus erit laude condigna. Totum quidem viri Dei studium tam publicum quàm priuatum circa crucem Domini versabatur. Et vt crucis signaculo cordi eius a principio suæ conuersionis impresso corpus consignaret exterius, in ipsa se cruce recludens,

dens, habitum pœnitētiæ sumpsit: crucis imaginem præferentem, quatenus sicut mens eius intus Dominum crucifixum induerat, sic & corpus eius indueret arma crucis: & in quo signo Deus potestates aëreas debellarat, in eodem suus exercitus Domino militaret. Sed & a principio temporis quo crucifixo militare cœperat, diuersa circa eum crucis perfulsere mysteria, sicut vitæ ipsius consideranti decursum clarius innotescit: qualiter apparitione crucis Dominicæ septiformi, tam cogitatu quàm affectu, & actu, totus fuit in crucifixi effigiem per ipsius ecstaticum transformatus amorem. Digne igitur summi Regis clementia suis amatoribus vltra omnem extimationem hominum condescendens suæ crucis vexillum ipsius corpori deferendum impressit, vt qui mirando fuerat crucis amore præuentus, mirando etiam fieret crucis honore mirificus. Ad huius stupendi miraculi irrefragabilem firmitatem, non solum videntium, & palpantium testimonia per omnem modum credibilia: verumetiam apparitiones mirabiles, & virtutes post ipsius obitum coruscantes ad omne mentis effugandum nubilum suffragantur. Felicis namq. recordationis Dominus Gregorius Papa nonus, de quo vir sanctus prophetando prædixerat, quòd ad dignitatem foret Apostolicam sublimandus: antequam crucis signiferum catalogo sanctorum adscriberet, scrupulum quendam dubitationis in corde gerebat de vulnere laterali. Nocte vero quadam, sicut ipse felix antistes referebat cum lacrymis, beatus ei Franciscus quadam faciei prætensa duritia in somnis apparuit, & hæsitationem cordis ipsius redarguens, eleuauit brachium dextrum, detexit vulnus, phialamq. poposcit ab ipso, vt scaturientem reciperet sanguinem, qui ex latere defluebat. Obtulit in visione summus Pōtifex phialam postulatam, quæ vsque ad summum sanguine profluente de latere videbatur impleri. Ex tunc ad illud sacrum miraculum tanta cœpit deuotione affici, & æmulatione feruere, vt nullo modo pati posset, quòd aliquis præfulgentia illa sacra signa superba præsumeret impugnatione fuscare, quin eum seuera increpatione feriret.

Frater quidam ordine Minor, officio prædicator, virtutis, & famæ prærogatiua præpollens, cui firmiter erat de sancti stigmatibus persuasum, dum humano sensu miraculi huius apud se rationem perquireret, dubitationis cœpit cuiusdam scrupulo titillari. Cum igitur per dies plurimos sensualitate fumente vigorem, luctamen huiusmodi pateretur; nocte dormienti sanctus Franciscus pedibus lutulentis apparuit, humiliter durus, & patienter iratus. Et quæ sunt, ait, ista in te conflictationum certamina, quæ dubitationum sordes? Vide manus meas, & pedes meos. Cumq. ille videret manus confixas, lutulentorum pedum stigmata non videbat. Remoue, inquit, lutum a pedibus meis, & cognosce loca clauorum. Quos cum ille apprehendisset deuote, lutum sibi videbatur abstergere, locaq. clauorum manibus contrectare. Continuo, vt vigilat, lacrymis irrigatur, & priores affectus quodammodo lutulentos tam lacrymarum profluuio, quàm publica confessione detersit.

In vrbe Roma matrona quædam morum claritate, ac parentum gloria nobilis, sanctum Franciscum in suum elegerat aduocatum, ipsius habens depictam imaginem in secreto cubiculo, vbi Patrem in abscondito exorabat. Die vero quadam dum orationi vacaret, considerans imaginem sancti sacra illa signa stigmatum non habentem, dolere cœpit non modicum, & mirari. Sed non mirū si in pictura non erat quod pictor omiserat. Cumq. per plures dies, quid causæ foret defectus huiusmodi mente sollicita pertractaret: ecce subito die quadam apparuerunt signa illa mirifica in pictura, sicut in alijs ipsius sancti imaginibus pingi solent. Tremefacta illa filiam suam Deo deuotam aduocauit protinus, requirens si absque stigmatibus vsque tunc imago fuisset. Affirmat illa, & iurat olim sine illis sacris stigmatibus extitisse, & nunc vere cum stigmatibus apparere. Verum quia mens humana semetipsam frequenter impellit, vt cadat, & in dubium reuocat veritatem: subintrat iterum cor mulieris dubitatio noxia, ne forte sic fuisset imago a principio consignata. At Dei virtus, ne primum contemneret miraculum, addit, & secundum. Continuo namq. disparentibus signis illis, nudata priuilegijs imago remansit, vt per sequens signum fieret probatio præcedentis.

In Catalonia quoque apud Illerdam accidit virum quendam nomine Ioannem beato Francisco deuotum quodam sero per quandam incedere viam, in qua pro inferenda morte latitabant insidiæ: non quidem ipsi, qui inimicitias non habebat, sed alteri cuidam, qui videbatur similis eius, & tunc erat in comitatu ipsius. Exurgēs autem quidam de insidijs, cum hostem suum hunc esse putaret, tam letaliter eum plagis plurimis gladiauit, vt nulla prorsus superesset spes recuperandæ salutis. Siquidem primo inflicta percussio humerū cum brachio pene totum absciderat, & ictus alius sub mammilla, tantam reliquerat aperturam, vt flatus inde procedens circa sex candelas simul iunctas extingueret. Cum igitur consilio medicorum ipsius impossibilis esset curatio, pro eo quòd putrescentibus plagis, ex eis fœtor tam intolerabilis exhalaret, vt etiam ipsa eius vxor vehementer horreret, nullisq. iam humanis iuuari posset remedijs; conuertit se ad beati patris Francisci patrocinium quanta poterat deuotione poscendum, quem inter ipsos ictus vna cum beata Virgine fidentissime inuocaret. Et ecce misero in lectulo calamitatis solitario decubanti (cum Francisci nomen vigilans, & eiulans frequentius replicaret) astitit quidam in habitu fratris minoris, per fenestram, vt ei videbatur, ingressus. Qui vocans eum ex nomine, dixit: Quia fiduciam habuisti in me, ecce Dominus liberabit te. A quo cum æger quis esset, requireret, Franciscū ille se esse respondit. Et statim appropians vulnerum illius ligaturas resoluit, & eum vnguento per omnes plagas, vt videbatur perunxit. Statim autem, vt sensit illarum sacrarum manuū, stigmatum Saluatoris virtute sanare valentium suauem contactum, expulsa putredine, restituta carne, & vulneribus solidatis, restitutus est integre pristinæ sospitati. Quo facto beatus Pater abscessit. Et ipse sentiens se sanatum, & in vocem diuinæ laudis, & beati Francisci lætanter erumpens, vocauit vxorem. At illa celerius currens, & stare iam videns quem sepeliēdum credebat in crastino, cum esset stupore vehementi perterrita, viciniam totam clamore compleuit. Accurrentes autem sui cum illum niterentur tamquam freneticum in lecto reponere, & ille ecōtra renitens assereret, & ostenderet se sanatum, tanto sunt stupore attoniti, vt quasi sine mente omnes effecti, phantasticū esse crederent quod videbant, quia quem paulo ante conspexerant plagis atrocissimis laniatū, & totum iam marcidum, plena cernebant incolumitate iocundū. Ad quos ille, qui factus fuerat sanus: Nolite timere, inquit, nolite credere inane, quod cernitis, quia sanctus Frāciscus modo a loco recessit, & illarū sacrarum manuum tactu me integre ab omni plaga curauit. Crebrescente tandem huius fama miraculi, accelerat populus omnis, & videntes in tam aperto prodigio stigmatum beati Francisci virtutem admiratione simul, & gaudio replebantur, Christiq. signiferum magnis laudum præconijs extollebant. Digne quidem beatus pater carne iam mortuus, & viuens cum Christo, præsentiæ suæ ostensione mirabili, & manuum sacrarum palpatione suaui, vulnerato letaliter viro sanitatem concessit, cum illius etiam

etiam in se stigmata tulerit, qui misericorditer moriens, & mirabiliter surgens, vulneratum genus humanum, & semiuiuum relictum, plagarum suarum virtute sanauit. A

Apud Potentiam Apuliæ ciuitatem, erat quidam clericus Rogerius nomine, vir honorabilis, & Ecclesiæ maioris Canonicus. Hic cum infirmitate quassatus, die quadam Ecclesiam oraturus intrasset, in qua erat imago beati Francisci depicta, gloriosa stigmata repræsentans, cœpit de illius sublimitate miraculi tamquam de re omnino insolita & impossibili dubitare. Subito igitur dum mente plagatus interius cogitaret inania, in palma sinistræ manus sub chirotheca grauiter se sensit esse percussum, sonitum audiens percussuræ, velut cum spiculum prosilit de balista, B moxq. tam vulnere sauciatus, quàm sonitu stupefactus chirothecam de manu traxit, vt visu dignosceret, quod tactu perceperat & auditu. Cumq. nulla fuisset prius in palma percussio, conspexit in medio manus plagam, quasi sagittæ percussione inflictam: ex qua tanta vis procedebat ardoris, vt videretur ex illo deficere. Mirabile dictu. Nullum in chirotheca vestigium apparebat, vt latenti plagæ cordis, latenter inflicti pœna vulneris responderet. Clamat exinde per duos dies & rugit, dolore grauissimo stimulatus, C & increduli cordis velamen explicat vniuersis. Credere se veraciter sacra stigmata in sancto fuisse Francisco fatetur & iurat, contestans omnis dubitationis abscessisse phantasmata. Orat suppliciter sanctũ Dei per sacra sibi stigmata subuenire, & multas cordis preces multo impinguat profluuio lacrymarum. Mirum certe. Incredulitate proiecta, sanationem mentis sanatio sequitur corporalis. Omnis quiescit dolor, frigescit ardor, nullum remanet vestigium percussuræ, sicq. factum est, vt latens mentis infirmitas per patens carnis cauterium superna prouidente clementia curaretur, menteq. sanata, & ipsa caro pariter sanaretur. D Fit homo humilis Deo deuotus, sancto & fratrũ ordini perpetua familiaritate subiectus. Huius rei tam sollemne miraculum iuramentis firmatum fuit, & litteris sigilli Episcopi munimine roboratis, ipsius ad nos notitia delata peruenit. De sacris ergo stigmatibus nullus sit ambiguitati locus, nullius in hoc, quia Deus bonus est, nequam sit oculus, quasi huiusmodi doni largitio sempiternæ bonitati nõ congruat. Si enim illo amore seraphico multa membra capiti cohærerent Christo, vt & in bello simili armatura inuenirentur condigna, & in regno ad similẽ forent gloriam subuehenda, nullus hoc sane E mentis, nisi ad Christi gloriam diceret pertinere.

De mortuis suscitatis.

IN Castro montis Marani prope Beneuentum, mulier quædam sancto Francisco peculiari deuotione cohærens, viam vniuersæ carnis intrauit. Conuenientibus autem clericis nocte ad exequias & vigilias cum Psalterijs decantandas, subito cunctis cernentibus erexit se mulier super lectum, & vnum de astantibus sacerdotem, patrinum videlicet suum aduocauit, dicens: Volo cõfiteri pater. F Ego enim mortua duro eram carceri mancipanda, quoniam peccatum quod tibi pandam, necdum confessa fueram. Sed orante, inquit, pro me sancto Francisco, cui dum viuerem, deuota mente seruiui: redire nunc ad corpus indultum est mihi, vt illo reuelato peccato, sempiternam promerear vitam. Et ecce vobis vidẽtibus postquam illud detexero, ad promissam requiem properabo. Trementer ergo sacerdoti trementi confessa, post absolutionem receptam, quiete se in lecto collegit, & in Domino feliciter obdormiuit.

In Castro Pamarco in montanis Apuliæ posito, patri & matri vnica erat filia in tenera ætate tenere prædilecta. Qua infirmitate graui ad mortem perducta, parentes eius successionem aliam non sperantes, se in illa quasi mortuos reputabant. Conuenientibus ergo consanguineis & amicis ad flebile nimis funus, iacebat mater infelix ineffabilibus completa doloribus, & absorpta suprema tristitia, de his quæ fiebant nihil penitus aduertebat. Interim sanctus Franciscus vno tantum socio comitatus apparens desolatam visitare dignatus est feminam, quam sibi senserat esse deuotam, & pijs eam affatus alloquijs, Noli flere, inquit, nam lucernæ tuæ lumen quod deploras extinctum, mea tibi est intercessione reddendum. Surrexit continuo mulier, & quæ sibi dixerat sanctus omnibus manifestans, non permisit extinctum corpus efferri, sed cum magna fide, sancti Francisci nomen inuocans, & mortuam filiam apprehendens, viuam & incolumem cunctis videntibus & mirantibus alleuauit.

Cum fratres de Noceria peterent quoddam plaustrum a quodam viro Petro nomine, quo aliquantulum indigebant, stulte respondit eis, pro petito subsidio irrogando conuitium, & pro eleemosyna ad honorem sancti postulata Frãcisci, in nomen ipsius blasphemiam iaculando. Pœnituit hominem statim insipientiæ suæ, diuino super eum irruente pauore, ne forte vltio Domini sequeretur, sicut & fuit protinus subsecuta. Nam infirmatus continuo primogenitus eius, paruo elapso spatio spiritum exhalauit. Volutabatur per humum pater infelix, & sanctũ Dei Franciscum vocare non cessans, cum lacrymis exclamabat: Ego sum qui peccaui, ego qui inique locutus sum, me in persona propria flagellare debuisti. Redde sancte iam pœnitenti, quod abstulisti impie blasphemãti. Tibi me reddo, tuis me obsequijs semper expono; nam & deuotum sacrificium laudis pro tui honore nominis semper offeram Christo. Mira res. Ad hæc verba surrexit puer, & planctum prohibens, se moriẽtem eductum de corpore, per beatum Franciscum deductum asseruit & reductum.

Cuiusdam vrbis Romæ notarij puerulus vix septennis matrem ad ecclesiam sancti Marci euntem puerili more sequi desiderans, dum remanere domi compelleretur a matre per fenestram palatij se proiecit, & vltima quassatione collisus, continuo spirauit. Mater vero quæ nondum longe discesserat, ad sonitum corruentis præcipitium pignoris suspicata celeriter redijt, filiumq. reperiens tam miserabili casu repente subtractum, protinus sibiipsi manus iniecit vltrices, ac dolorosis clamoribus totam excitauit viciniam ad lamentum. Frater verò quidam, nomine Raho de ordine Minorum illuc se ad prædicandum conferens, propinquauit ad puerum, & fide plenus ait ad patrem: Credis ne sanctum Dei Franciscum posse filium tuum a mortuis suscitare, propter amorem, quem semper ad Christum habuit pro reddenda vita hominibus crucifixum? Quo respondente se firmiter credere, & fideliter confiteri seruum sancti in perpetuum se esse futurum, si tantum a Deo munus per ipsius merita recipere mereretur; prostrauit se frater ille cum fratre socio in oratione, ceteros, qui aderant, excitãs ad orandum. Quo facto, cœpit puer aliquantulum oscitare, & apertis oculis, brachijsq. eleuatis, seipsum erexit, & statim coram omnibus ambulauit incolumis, per mirandam sancti virtutem vitæ simul redditus & saluti.

In ciuitate Capuæ dum puer quidam super ripam Vulturni fluminis cum pluribus iocaretur, incautus cecidit in profundum, quem fluminis impetus celeriter vorans, sub sabulo mortuum sepeliuit; proclamantibus autem pueris, qui cum eo luserat circa flumen, populosa illuc multitudo conuenit. Cumq. vniuersus populus suppliciter & deuote beati Francisci merita inuocaret, vt deuotorum sibi parentum fidem aspiciens prolem a mortis periculo dignaretur eripere, natator quidam procul astans clamoribus auditis,

tis, accessit. Et post diutinam inquisitionem, inuocato tandem beati Francisci subsidio, locum inuenit, in quo limus in modum sepulchri pueri cadauer obtexerat. Quem effodiens, & extra deportans, dolens defunctum inspexit. Licet autem populus, qui astabat, videret iuuenem mortuum: nihilominus tamen flens, & eiulans proclamabat: Sancte Francisce redde puerum patri suo. Sed, & Iudæi, qui venerant, naturali pietate commoti, dicebant: Sancte Francisce redde puerum patri suo. Subito puer lætantibus, & mirantibus cunctis, exurgens incolumis, duci se ad ecclesiam beati Francisci suppliciter postulauit, vt gratias illi deuotus exolueret, cuius se nouerat virtute B mirabiliter suscitatum.

In ciuitate Suessa in vico, qui ad columnas dicitur: repente quædam corruens domus vnum absorbuit iuuenem, & subito interemit. Viri autem, & mulieres ruinæ sonitu excitati, vndique accurrētes, eleuauerunt hinc inde ligna, & lapides, & miseræ matri mortuum filium reddiderunt. Illa vero amarissimis repleta singultibus, sicut poterat dolorosis vocibus exclamabat: Sancte Francisce, sancte Francisce redde mihi filium meum: non solum autem illa, sed & omnes, qui aderant, beati patris præsidiū flagitabant. Sed cum non esset, neque vox, neque sensus, C cadauer posuerunt in lectulo ad sepeliendum ipsum diem crastinum expectantes. Mater vero fiduciam habens in Domino per merita sancti eius, votū emisit, noua se sindone beati Francisci operturam altare, si filium suum reuocaret ad vitam. Et ecce circa horam noctis mediam cœpit iuuenis oscitare, & calescentibus membris viuus exurgens, & sanus in laudis verba prorumpit. Sed & clerum, qui conuenerat, & populum vniuersum excitauit ad laudes, & gratias Deo, & beato Francisco cum mentis lætitia persoluendas.

Iuuenis quidam Gerlandinus nomine, de Ragusia D oriundus vindemiarū tempore ad vineas exiens cum in vase vinario, vt vtres impleret, sub torculari se mitteret, repente prægrandes lapides motis in se lignorū struibus, caput ipsius letali percussione quassarunt. Festinauit continuo pater ad filium, & desperans obrutum non adiuuit, sed eum sub onere sicut corruit, sic reliquit. Accurrerunt expeditius vinitores magni clamoris vocem lugubrem audientes, multoq. cum patre pueri dolore completi, extraxerunt iuuenem iam mortuum a ruina. pater vero ipsius Iesu pedibus prouolutus, humiliter precabatur, vt filium suum vnicum per sancti Francisci merita, E cuius tunc imminebat sollemnitas, sibi reddere dignaretur. Ingeminabat preces, vouebat officia pietatis, & sancti viri corpus se visitaturum cum filio si suscitaretur a mortuis, repromisit. Mirum certe. Continuo puer, qui toto fuerat corpore conquassatus, restitutus vitæ, & integræ sospitati: gaudens coram omnibus exurrexit, plangentes obiurgans, & sancti Francisci suffragijs vitæ se redditū asseuerans.

Quendam alium mortuum in Alemania suscitauit, de quo Dominus Papa Gregorius tempore trāslationis ipsius sancti fratres omnes, qui ad translationem, & capitulum conuenerant, per Apostolicas litteras certos reddidit, & gaudentes. Miraculi F huius seriem, quia ignoraui non scripsi: credens Papale testimoniū omnis assertionis excellere instrumentū.

De his quos a mortis periculo liberauit.

IN confinibus vrbis vir quidam nobilis Rodulfus nomine, cum Deo deuota vxore, fratres minores suo recepit hospitio, tam hospitalitatis gratia, quàm beati Francisci reuerentia, & amore. Nocte vero illa in summitate turris dormiens custos castri, cum iam iaceret super struem lignorum in ipsa muri positorum crepidine, ipsorum soluta compage in tectum palatij corruit, & exinde super terram. Excitata ad sonitum casus tota familia, & custodis intellecta ruina, dominus castri, & domina cum fratribus accurrerunt. Is vero, qui ab alto corruerat, absorptus fuerat tam profundo sopore, vt nec ad casum euigilaret iteratæ ruinæ, nec ad strepitum accurrentis familiæ cum clamore. Trahentium tandem, & impellentium manibus excitatus conqueri cœpit, quod dulci fuisset quiete priuatus, inter beati Francisci brachia suauiter asserens se dormisse. Cum vero de casu proprio doceretur ab alijs, & in imo se videret, qui in alto iacuerat, stupens esse factum quod fieri non perceperat, pœnitentiam se facturum ob reuerentiam Dei, & beati Francisci coram omnibus repromisit.

In Castro pophis, quod in campania positum est, sacerdos quidam Thomas nomine accessit ad reparandum ecclesiæ molendinum. Deambulans autem incaute secus extrema canalis quo gurges profundus copioso defluebat influxu, subito casu cauilloso ligno intrusus est, cuius impulsu voluitur molendinum. Cum igitur consertus iaceret in ligno, & super os ipsius, quia supinus erat aquarū impetus inundaret, corde tamen quia lingua non poterat sanctum Franciscum flebiliter inuocabat. Per magnum vero spatium sic illo iacente, ac de vita ipsius iam penitus socijs desperatis in contrariam partem molam cum violentia reuoluerunt, & sic eiectus sacerdos palpitans volutabatur in aquæ meatu. Et ecce quidam frater minor indutus tunica candida, & fune succinctus cum magna suauitate arreptum per brachium extra flumen eduxit, dicens: Ego sum Franciscus, quem inuocasti. Ille vero sic liberatus nimis obstupuit volensq. pedum ipsius osculari vestigia, huc atque illuc anxius discurrebat, quærens a socijs, Vbi est ille? quo abijt sanctus? qua via discessit? Viri autem illi tremefacti proni ceciderunt in terram sublimis Dei gloriosa extollentes magnalia, & virtuosa merita humilis serui eius.

Iuuenis quidam de Burgo Celani, pro metendis herbis exierat ad campestria quædam, in quibus vetus latebat puteus, herbis in summo ore virentibus obumbratus, qui quasi per passus quattuor aquarum altitudinem continebat. Segregatim igitur per campum discurrentibus pueris, vnus ex improuiso decurrit in puteum. Absorbente autem profunda fouea corpus, spiritus mentis sursum recurrebat ad beati Francisci suffragium, clamans in ipso lapsu fideliter, & fidenter: sancte Francisce adiuua me. Ceteri huc atque illuc se vertentes, dum puer alius non compareret, clamore, circuitu, & lacrymis requirebant eumdem. Comperto tandem, quòd in puteum decidisset, festinantes cum gemitibus redierunt ad Burgum: indicantes euentum, exposcentes auxiliū. Redeuntibus autem illis cum multa hominum turba, demissus vnus per funem in puteum, puerum respexit in aquarum superficie residentem, nihil passum penitus læsionis. Extractus vero de puteo puer dixit omnibus qui astabant: Quando subito cecidi beati Francisci patrocinium inuocaui, qui corruēti mihi statim præsentialiter affuit, & manum porrigens leuiter apprehendit, nec vmquam deseruit, donec vna vobiscum de puteo me eduxit.

In ecclesia beati Francisci apud Assisiū, dum præsente Romana Curia prædicaret dominus Episcopus Ostiensis, qui postmodum summus Pontifex extitit Alexander, quidam lapis ponderosus, & magnus incaute super pulpitum excelsum, & lapideum derelictus, præ nimietate præssuræ impulsus super caput cuiusdā cecidit mulieris. Extimantes igitur circumstantes, perfecte ipsam iam mortuam, & caput eius totaliter conquassatum, cooperuerunt eam pallio, quo erat amicta, vt sermone finito educeretur extra ecclesiam lugubre funus. Ipsa vero se beato Francisco,

ſco, ante cuius iacebat altare, fideliter commenda- A
uit. Et ecce prædicatione finita, mulier coram omnibus adeo ſurrexit incolumis, vt nullius in ea læſionis veſtigium appareret. Sed & quod eſt amplius admirandum cum per longa tempora vſque ad horam illam dolorem capitis quaſi continuum habuiſſet, plene fuit extunc ab omnis morbi moleſtia liberata, ſicut ipſa poſtmodum teſtabatur.

Apud Cornetum cum in loco fratrum ad fuſionem campanę, viri quidam conueniſſent deuoti, puerulus quidam octennis Bartholomæus nomine xenium quoddam fratribus laborantibus apportauit.
Et ecce ſubito ventus vehemens concuſſa domo, oſtiū B
portæ graue quidem & magnum ſuper ipſum puerulum ita valido proiecit impulſu, vt quem tam ingens pondus oppreſſerat, letali crederetur colliſione quaſſatus. Sic enim totaliter iacebat tumulatus ſub pondere, vt nihil exterius appareret. Accurrerunt omnes qui aderant, beati Franciſci virtuoſam dexteram inuocantes. Sed & pater ipſius, qui rigeſcentibus membris ſe mouere non poterat præ dolore, votis, & voce ſancto Franciſco filium offerebat. Leuatum eſt denique funeſtum pondus deſuper puerum, & ecce quem credebant mortuum, quaſi ſuſcitatus a ſomno, lætus apparuit, nullam in ſe prorſus præferēs
læſionem. Igitur cum quattuordecim eſſet annorū, C
factus eſt frater minor, vir poſtea litteratus & famoſus in Ordine prædicator.

Homines de Lentino lapidem prægrandem abſciderunt de monte, qui ſupponendus erat altari cuiuſdam eccleſiæ beati Franciſci in proximo conſecrādæ. Cum autem fere quadraginta homines lapidem illū ſuperponere vehiculo niterentur repetitis ſæpius viribus, ſuper quendam hominem lapis ille cecidit, & in modum ſepulchri obtexit. Sed cum mente confuſi quid facerent ignorarent, maior pars hominum
deſperata diſceſſit. Porro viri decē, qui remanſerant D
lugubri voce ſanctum inuocantes Franciſcum, ne in ſuo ſeruitio ſic horrende mori hominem pateretur, reſumpto tandem corde, tanta facilitate lapidē amouerunt, vt nullus dubitaret virtutem affuiſſe Franciſci. Surrexit homo incolumis in omnibus membris, inſuper & lumen recuperauit limpidum oculorum, quod habuerat obſcuratum, vt omnibus daretur intelligi, quàm in rebus deſperatis, beati Franciſci merita validæ ſint virtutis.

Simile quoddam accidit apud Sanctū Seuerinum in Marchia de Anchona. Dum enim lapis prægran-
dis de Conſtantinopoli apportatus ad baſilicam bea- E
ti Franciſci multorum viribus traheretur, rapido lapſu eſt ſuper quendam trahentiū deuolutus. Cumq. ille non ſolum crederetur defunctus, ſed etiam totaliter comminutus, aſſiſtente ſibi beato Franciſco, & lapidem ſubleuante abſque omni læſione ſanus & incolumis lapidis proiecto pondere proſiliuit.

Bartholomæus Caietanus ciuis, cum ad conſtructionem cuiuſdam eccleſiæ beati Franciſci non modicum deſudaret, ruente trabe quadam infirmiter poſita, eiuſq. opprimente ceruicem, fuit grauiter conquaſſatus. Ipſe vero mortem ſibi ſentiens imminen-
tem, vti erat vir fidelis & pius, a quodam fratre viati- F
cum poſtulauit. Quod frater ille tam celeriter afferre non valēs, quia mori ſubito credebatur, beati Auguſtini verba protulit, dicens ei: Crede & manducaſti. Sequenti vero nocte beatus Franciſcus cum vndecim fratribus illi apparuit, & inter vbera portans agniculum, ad lectum eius acceſſit, vocauitq. illum ex nomine, dicens: Bartholomæe noli timere, quia non præualebit aduerſum te inimicus, qui te in meo ſeruitio voluit impedire. Hic eſt agnus, quē tibi dari petebas, quem & propter bonum deſiderium ſuſcepiſti, cuius etiam virtute conſequeris vtriuſque hominis ſoſpitatem. Et ſic per vulnera manuum ducēs, ad opus quod cœperat, eum redire præcepit. Qui

Aug. tract. 25. in Ioā. post mediū to. 9.

valde mane conſurgens, & ijs, qui eum ſeminecem reliquerant incolumis & lætus apparens admirationem intulit, & ſtuporem. Sed & ipſorum mentes ad beati patris reuerentiam & amorem, tam exemplo ſui, quàm ſancti miraculo excitauit.

Quidam de Caſtro Ceperani nomine Nicolaus, in manus inimicorum crudelium incidit die quadam. Qui crudelitate ferali vulneribus eum ſuper vulnera concidentes vſque adeo ſuper miſerum ſæuierunt, donec vel extinctum crederent, vel protinus extinguendum. Clamauerat autem Nicolaus prædictus cum primos ictus exciperet alta voce: Sancte Franciſce ſuccurre mihi. Sancte Franciſce adiuua me. Hanc vocem a remotis audierunt quamplurimi, licet auxilium ferre non poſſent. Deportatus tandem domum, totus ſuo ſanguine volutatus, fiducialiter aſſerebat ſe mortem ex illis vulneribus non viſurum, nec etiam ſe tunc ſentire dolores, quoniam ſanctus Franciſcus ſibi ſuccurrerat, & vt pœnitentiam ageret, a Domino impetrauit. Quod & ſequens confirmauit euentus. Nam lotus a ſanguine, continuo contra humanam ſpem extitit liberatus.

Filius cuiuſdam nobilis in Caſtro ſancti Geminiani valido languore detentus, omniq. vlterius deſperatus ſalute, ad extremum vſque perductus eſt. Riuus etenim ſanguinis ab oculis eius emanabat, ſicut ex vena brachij aſſolet ebullire, ceteriſq. propinquæ mortis veris indicijs in reliquo corpore apparētibus, iudicabatur pro mortuo, ſed & pro debilitate ſpiritus & virtutis, ſenſus, & motus vſu priuatus, viſus eſt penitus emigraſſe. Congregatis autem ex more ad planctum parentibus & amicis, ac de ſola agentibus ſepultura, pater ipſius fiduciam habens in Domino, concito greſſu ad eccleſiam cucurrit beati Franciſci, quæ in eodem erat Caſtro conſtructa, & cingulo ſuſpenſo ad guttur, cum omni humilitate ſe proſtrauit in terram. Sicq. vota vouens, & multiplicans preces, ſuſpirijs & gemitibus meruit apud Chriſtum, ſanctū Franciſcum habere patronum. Reuerſus itaque ſtatim pater ad filium, & ſanitati reſtitutum inueniens, luctum in gaudium commutauit.

Simile quiddam meritis ſancti operatus eſt Dominus circa puellam quandam in Catalonia de villa nomine Tamarit, & circa aliam de Anchona, quæ cum eſſent præ nimietate ægritudinis in vltimo ſpiritu conſtitutæ, beatus Franciſcus fideliter a parētibus inuocatus, perfectæ continuo reſtituit ſanitati.

Clericus quidam de Vico albo nomine Matthæus, veneno mortifero bibito intantū fuit grauatus, quòd loqui aliquo modo nō valens, ſolum finalem exitum expectabat. Sacerdos quidam vt ſibi confiteretur, admonuit, & verbum vnum ab eo extorquere nō valuit. Ipſe vero in corde ſuo humiliter Chriſtum orabat, vt per beati Franciſci merita a mortis eum faucibus eripere dignaretur. Moxq. vt confortatus a Domino beati Franciſci nomen fideli deuotione deprōpſit, teſtibus qui aderant, veneno euomito, liberatori ſuo gratias egit.

De liberatis a naufragio.

IN magno maris periculo poſiti quidam nautæ, cū per milliaria decem a portu Barulitano diſtarent, ingraueſcente nimium tempeſtate, iam de vita dubij anchoras ſubmiſerunt. Verum ſpiritu procellarum mari feruentius tumeſcente, fractis funibus, & relictis anchoris incerto & inæquali curſu per æquora vagabantur. Tandem nutu diuino mari placato, ad reſumendas anchoras, quarum funes ſuperius enatabant, toto ſe conamine parauerunt. Cumq. id perficere proprijs viribus non valerent, plurimorum ſanctorum inuocato ſubſidio, multiſq. iam ſudoribus liqueſcentes, nec vnam per totam diem reſumere potuerunt. Aderat autem nauta quidam Perfectus nomine,

mine, sed moribus imperfectus, qui cum irrisione quadam dixit ad socios: Ecce sanctorum omnium inuocastis auxilium, & vt videtis, nullus est, qui succurrat. Inuocemus istum Franciscum, qui nouellus est sanctus, si quo modo in mare se emergat, & anchoras perditas reddat. Consenserunt ceteri, non irrisorie, sed veraciter suasioni Perfecti, & ipsius obiurgantes irrisorium verbum, firmauerunt cum sancto spontaneum votum, statimq. in momēto sine aliquo adminiculo natauerunt anchoræ super aquas, quasi ferri natura versa foret in ligneam leuitatem.

Peregrinus quidam inualidus corpore propter febris peracutæ symptomata, quam fuerat ante perpessus, naui quadam subuectus de vltramarinis partibus veniebat. Ferebatur autem & ipse ad beatum Franciscum præcipuo deuotionis affectu, & eum sibi apud cælestem Regem elegerat aduocatum. Cum igitur necdum perfecte liber a morbo, sitis angustiaretur ardoribus, deficiente iam aqua, cœpit alta voce clamare: Ite fidenter, haurite poculum mihi, quia beatus Franciscus vasculum meum aqua repleuit. Mirū certe. Inuenerunt vas aqua repletum, quod fuerat ante vacuum derelictum. Alio vero die cum tempestate suborta operiretur nauis fluctibus, & procellis quateretur perualidis, ita vt iam naufragium timerēt, cœpit idem infirmus subito clamore vociferari per nauem: Surgite omnes, inquit, & beato Francisco venienti occurrite. Ecce ad saluandum nos adest. Sicq. cum voce magna, & lacrymis in faciem procidens adorauit. Statim ad sancti visionem omnem sospitatem resumpsit infirmus, & maris fuit tranquillitas subsecuta.

Frater Iacobus Reatinus cum in nauicula parua fluuium quendam cum alijs fratribus pertransiret, socijs primo super ripa positis, postremo se ad exitum præparabat. Sed modico illo ligno per infortunium reuoluto, rectore natante frater mersus est in profundum. Inuocabant fratres extra positi affectuosis precibus beatum Franciscum, & vt filio succurreret lacrymosis gemitibus supplicabant. Submersus autem frater de ventre gurgitis nimis immensi cum ore nō posset, corde clamabat, vt poterat, implorans pij patris subsidiū. Et ecce auxiliante sibi beati patris præsentia, per profundum sicut per aridam ambulabat, & demersam nauiculam capiens, cum ea peruenit ad littus. Mirabile dictu. Vestimenta eius madidata nō sunt, nec aquæ gutta proximauit ad tunicam.

Frater Bonauētura nomine cum duobus viris per lacum quendam nauigans, confracta ex parte nauicula propter aquæ influentis impetum, demersus est cum naui, & socijs in profundum. Cum autē de lacu miseriæ misericordem patrem Franciscum inuocarēt cū multa fiducia, supernatauit subito aqua plena nauicula, & cum eis sancto præbente ducatū, salubriter peruenit ad portum. Sic & quidam frater de Esculo submersus in flumine, sancti Francisci meritis extitit liberatus. Sed & in lacu Reatino cum quidam viri & mulieres in consimili essent periculo constituti, ad inuocationem nominis sancti Francisci de aquarū multarum periculoso naufragio salubriter euaserunt.

Quidam nautæ Anchonitani periculosa tempestate iactati, submersionis periculum iam videbant. Cumq. sic desperati de vita sanctum Franciscum suppliciter inuocarent, lumen in mari magnū apparuit, & cum ipso lumine tranquillitas concessa diuinitus, ac si beatus vir sua miranda virtute & ventis imperare posset & mari. Quantis autem miraculorū prodigijs, beatus hic pater in mari claruerit, & clarescat, quotiens ibidem opem tulerit desperatis, nullatenus credo possibile per singula enarrare. Nec mirum, si iam regnanti in cælis collatum est imperium super aquas, cui & in hac mortalitate degenti omnis corporea creatura ad suam refigurata originem mirabiliter seruiebat.

De liberatis a vinculis & carceribus.

IN Romania Græcum quendam cuiusdam domini seruientem, contigit de furto fallaciter accusari, quem dominus terræ in arcto carcere mandauit includi, & grauiter vinculari. Domina vero domus miserta serui, quem indubitāter credebat a culpa sibi imposita innocentem, pro liberatione ipsius apud virum precibus insistebat deuotis. Verum non acquiescente viri sui duritia obstinata, recurrit domina supplex ad sanctum Franciscum, & eius pietati voto cōmendauit insontem. Protinus affuit miserorū adiutor, & virum in carcere positum misericorditer visitauit. Soluit vincula, carcerem fregit, innocentem manibus apprehensum foras eduxit, & ait: Ego sum ille, cui domina tua te deuote commisit. Cumq. ille timore magno corriperetur, & pro descensu altissimę rupis voraginem circuiret, subito liberatoris sui virtute inueniens se in plano, redijt ad dominam suam, relataq per ordinem miraculi veritate deuotam dominam ad Christi amorem, & reuerētiam serui eius Francisci feruentius inflammauit.

In Massa sancti Petri cuidam militi debebat pecuniæ quantitatem pauperculus quidam. Cumq. præ inopia facultas non suppeteret persoluendi, captus debitor a milite repetente, misereri sibi orabat suppliciter, dilationem quærens amore beati Francisci. Spreuit superbus miles preces oblatas, & sancti amorem veluti inane quid inaniter vilipendit. Nam ceruicose respondens, Tali te, ait, loco recludam, & tali retrudam carcere, quòd nec Franciscus, nec aliquis te poterit adiuuare. Tentauit quod dixit. Carcerem adinuenit obscurum, in quo hominem vinculatum coniecit. Paulopost affuit beatus Franciscus, & confracto carcere, ruptisq. compedibus, illæsum hominem reduxit ad propria. Sic fortitudo Francisci militem prædata superbum, captiuum, qui se sibi subiecerat, liberauit a malo, militemq. proteruum admirando miraculo in mansuetudinem commutauit.

Albertus de Aretio cum in vinculis atrocissimis teneretur pro debitis iniuste ab eo petitis, suam innocentiam sancto Francisco humiliter commendauit. Ordinem quidem Fratrum minorum plurimum diligebat, & sanctum Franciscum inter sanctos speciali venerabatur affectu. Dixit autem creditor suus voce blasphema, quòd nec Franciscus, nec Deus posset eū de suis manibus liberare. Factum est itaque in vigilia sancti Francisci cum vinctus ille nihil comedisset, sed ob sancti amorem victum suum cuidam tribuisset egeno, nocte veniente apparuit ei vigilāti sanctus Franciscus. Ad cuius ingressum vincula de pedibus, & catenæ de manibus ceciderunt. Sponte aperta sunt ostia, prosilierunt tabulæ de solario, & liber abscessit homo, ad propria rediens. Impleuit extunc votum, ieiunans vigiliam beati Francisci, & cereo quē annuatim consueuit offerre in accrescentis deuotionis indicium, annuatim vnicam vnciam superaddens.

Residente in sede beati Petri domino Gregorio nono, quidam Petrus nomine de ciuitate Alisia, de hæresi accusatus, Romæ captus est, & de mandato eiusdem Pontificis ad custodiendum traditus Episcopo Tiburtino. Quē sub pœna Episcopatus accipiens, cōpedibus alligauit, obscuroq. ipsum carcere ne posset effugere, fecit includi, panem ei præbens in pondere, & poculum in mensura. Cœpit autē homo ille beatum Franciscum ad sui miserendum multis precibus & fletibus inuocare, eo quòd audierat sollemnitatis eius iam adesse vigiliam. Et quoniam fidei puritate omnem abdicauerat hæreticæ prauitatis errorem, totaq. cordis deuotione adhæserat fidelissimo Christi seruo Francisco intercedentibus ipsius meritis a Domino meruit exaudiri. Instāte enim iam nocte suæ festiuitatis, circa crepusculum beatus Franciscus in carcerem miseratus descendit, & illum suo

nomine

nomine vocans, vt cito surgeret imperauit. Qui timore perterritus, quis nam esset interrogans, beatum Franciscum adesse audiuit. Cumq. virtute præsentiæ viri sancti, vincula pedum suorum confracta conspiceret cecidisse, & tabulas carceris clauis vltro prosilientibus aperiri, & apertum iter sibi ad exeundum præberi: solutus tamen, & obstupefactus fugere nesciebat, sed ad ianuam clamans, custodes omnes perterruit. Qui cum eum liberatum a vinculis Episcopo nuntiassent post intellectum ordinem rei, ad carcerem Pontifex deuotus accessit, & manifeste Dei virtutem cognoscens, Dominũ adorauit ibidem. Vincula quoque coram domino Papa, & Cardinalibus delata fuerunt, qui videntes quod factum fuerat admirati plurimum benedixerunt Deum.

Guidolottus de sancto Geminiano falso accusatus fuit, quòd veneno interemerat quendam virum, & quòd eodem genere mortis, filium eiusdem viri, & vniuersam eius familiam proposuerat enecare. Captus proinde a potestate terræ grauissimis vinculis aggrauatus, in turri quadam reclusus est. Ipse vero fiduciam habens in Domino, pro sua innocẽtia quam sciebat, causam commisit beati Francisci patrocinio defendendam. Excogitante igitur potestate qualiter criminis obiecti confessionem eliceret per tormenta, qualibuscumque pœnis cõfessum faceret interire; nocte illa cum mane ad cruciatus deberet adduci, sancti Francisci præsentia extitit visitatus, & immenso luminis fulgore vsque mane circumdatus, repletusq. gaudio, & fiducia multa securitatem euasionis accepit. Aduenerunt mane tortores, & eductum de carcere eculeo suspenderunt, aggrauantes super eum multa pondera ferri. Depositus est pluries, & iterum eleuatus, vt pœna pœnæ succedente citius ad confessionem criminis arceretur. Sed spiritu innocentię lætabatur in vultu, nullam mæstitiam prætendens in pœnis. Deinde accensus est ignis sub ipso non modicus: nec propterea capillus est læsus, cum tamen capite dependeret ad terram. Tandem bulliente oleo superfusus, virtute patroni cui se commiserat defensandum hæc omnia superauit, & sic dimissus liber saluus abcessit.

De liberatis a periculo partus.

QVædam comitissa in Sclauonia, sicut nobilitate illustris, sic & æmula probitatis erga sanctum Franciscum deuotione flagrabat, erga fratres vero sedula pietate. Tempore vero partus duros perpessa dolores, tanta fuit angustia molestata, vt prolis futurus ortus, præsens videretur matris occasus. Non videbatur infantem eniti posse ad vitam, nisi expiraret e vita, nec tali nixu parere, sed perire. Subuenit cordi eius sancti Francisci fama, virtus, & gloria, excitatur fides, inflammatur deuotio. Conuertit se ad auxilium efficax, ad fidum amicum, ad deuotorum solatium, refugium afflictorum: Sancte Francisce, inquit, pietati tuæ supplicant omnia ossa mea, & mente voueo quod explicare non possum. Mira celeritas pietatis. Finis dicendi, finis fuit doloendi, parturiendi meta, pariendi principium. Statim enim omni cessante pressura partum edidit cum salute. Non fuit immemor voti, non propositi refuga. Ecclesiam quandam pulchram construi fecit, & constructam ad sancti honorem fratribus assignauit.

In partibus Romanis mulier quædam Beatrix nomine vicina partui, cum per dies quattuor fetum in ventre portaret extinctum, multis infelix agitabatur angustijs, & exitialibus doloribus vrgebatur. Mortuus fetus matrem cogebat ad mortem: & nondum in lucem productum abortiuum, publicum matri periculum pariebat. Tentabat medicorum auxilium, sed omne humanum remedium laborabat in vanum. Sic de primis maledictionibus Euę copiosius aliquid declinarat in miseram, vt sepulchrum facta conceptus, sepulchrum pro certo proximum expectaret. Fratribus tandem minoribus per internuntios tota se deuotione committens, suppliciter aliquid de sancti Francisci reliquijs fide plena poposcit. Contigit nutu diuino aliquantulum inueniri de chorda, qua fuerat sanctus quandoq. præcinctus. Mox, vt super dolentem posita chorda fuit, omnis facillime solutus est dolor, mortis causa mortuus fetus emissus, pristina sanitas restituta.

Cuiusdam de Narnio nobilis viri vxor Iuliana nomine, pro filiorum morte annos trahebat lugubres, & cõtinuę infelices deplorabat euentus, pro eo quòd omnes quos cum pressura portauerat filios, modico interiecto tempore cum vehementiori dolore sepulturæ tradiderat. Cum igitur quattuor mensium conceptum haberet in vtero, magisq. propter euentus præteritos de conceptæ prolis sollicitaretur obitu, quàm de ortu, beatum Patrem Franciscum pro vita nondum nati fetus fideliter precabatur. Ecce autem nocte quadam dormienti sibi mulier quædam apparebat in somnis, formosum puerulum gestans in manibus, illumq. lætissime offerebat eidem. Cum vero illa recipere recusaret, quem statim formidabat amittere, mulier illa subiunxit, Secure suscipias, quia quem tuo mærori compatiens sacer mittit Franciscus, vita viuet, & sospitate gaudebit. Statim euigilans mulier, intellexit per ostensam sibi cælitus visionem beati Francisci sibi adesse suffragium: extunc abundantiori completa lætitia, pro suscipienda prole iuxta promissum multiplicauit preces, & vota promisit. Impletum est denique tempus pariendi, & peperit femina masculum, qui iuuenilis robore florens ætatis, tamquam per beati Francisci merita fomentum susciperet vitæ, incitamentum parentibus præbuit ad Christum, & Sanctum eius deuotioris affectus. Simile quiddam huic in Tiburis ciuitate sanctus Pater effecit. Cum enim mulier quædam filias plurimas peperisset, desiderio prolis fatigata virilis, apud sanctum Franciscum preces ingeminauit, & vota. Concepit igitur eius meritis mulier illa, & geminos ei parere dedit, qui pro vno fuerat exoratus.

Apud Viterbium partui propinqua mulier, morti propinquior censebatur, visceralibus tormentata doloribus, & tota calamitosa in infortunijs mulierũ. Cumq. naturæ succumbente virtute, omnis deficeret artis industria, inuocato beati Francisci nomine, liberata confestim mulier, partum salubriter terminauit: sed assecuta quod voluit, & oblita beneficij quod accepit, honorem sancto non deferens, die natalis ipsius ad opera seruilia manus extendit. Et ecce subito dextrum brachium ad laborem extensum inflexibile remansit, & aridum. Quod cum studeret ad se reuocare cum altero, vltione consimili, & illud exaruit. Timore igitur diuino correpta mulier, reintegrauit votum, vsumq. membrorum, quem propter ingratitudinem amiserat, & contemptum, per misericordis, & humilis sancti merita, cui se iterato deuouit, recuperare promeruit.

Mulier quædam de partibus Aretinis, cum per septem dies partus discrimina sustineret, & iam in nigredinem versa, desperata esset ab omnibus, votum fecit beato Francisco, & eius cœpit moriens auxiliũ inuocare. Emisso autem voto, celeriter obdormiuit, viditq. in somnis beatum Franciscum se dulciter alloquentem, ac requirentẽ vtrum faciem ipsius agnosceret, & an antiphonam illam Virginis gloriosæ, Salue Regina misericordiæ, sciret, ad honorem huius Virginis recitare. Qua respondente se habere notitiam de vtrisque. Incipe, ait Sanctus, Antiphonam sacram, & antequam compleas, paries cum salute. Ad hanc vocem euigilauit mulier, & cum timore cœpit dicere: Salue Regina misericordiæ. Cumq. illos misericordes oculos precaretur, fructumq. comme-

moraret vteri Virginalis, continuo cunctis liberata A pressuris infantem peperit speciosum, gratias agens Reginæ misericordiæ, quæ per beati Francisci merita ipsius fuerat dignata misereri.

De cæcis illuminatis.

IN conuentu fratrum Minorũ Neapoli, cum quidam frater Robertus nomine, cæcus annis plurimis extitisset, creuit in oculis eius caro superflua, motum & vsum impediens palpebrarum. Cum igitur frater forenses ad diuersas mundi partes tendentes, ibidem plurimi conuenissent, beatus pater Fran B ciscus speculum obedientiæ sanctæ, vt eos miraculi nouitate hortaretur ad iter, prædictum fratrem ipsis præsentibus tali modo curauit. Iacebat nocte quadam frater Robertus prædictus æger ad mortem, iamq. sibi fuerat anima commendata, & ecce astitit ei beatus Pater cum tribus fratribus omni sanctitate perfectis, videlicet sancto Antonio, fratre Augustino, & fratre Iacobo de Assisio, qui sicut eum perfecte fuerant secuti dum viuerent, ita & ipsum alacriter comitabantur post mortem. Accipiens cultellum sanctus Franciscus carnem superfluam resecauit, lumen restituit pristinum, & a mortis eum fauce redu- C xit, dixitq. illi: Fili Roberte gratia quam tecum feci signum est fratribus ad remotas nationes euntibus, quòd ego præcedam eos, & ipsorum dirigam gressus. Vadant, inquit, gaudenter, & iniunctam obedientiam alacri animo exequantur.

Apud Thebas in Romania, mulier cæca vigiliam sancti Francisci in pane tantum, & aqua ieiunans, ad ecclesiam fratrum Minorum summo mane festiuitatis a viro suo perducta est. Quæ dum Missa celebraretur, in eleuatione corporis Christi oculos aperuit, clare vidit, deuotissime adorauit. In ipsa vero adoratione voce magna proclamãs: Gratias, inquit, Deo, D & sancto eius, quia video corpus Christi, omnibus qui aderant in voce exultationis conuersis. Post sacrorum expletionem reuersa est mulier in domum suam cum gaudio spiritus, & lumine oculorum. Exultabat quidem mulier non solum, quia lucis corporeæ recuperarat aspectum: verum etiam quia sacramentum illud mirificum, quod est lumen animarum, verum & viuum respectu primario per beati Francisci merita fidei suffragante virtute meruerat intueri.

In Campania puer quidam quattuordecim annorum de castro Pophis subita vexatus angustia, sini- E strum oculum amisit ex toto. Passionis acerbitas sic de loco suo propulit oculum, quòd per octo dies extra neruo relaxato longitudine digiti vnius ad maxillas dependens, pene aridus est effectus. Sed cum sola superesset abscisio, & a medentibus foret penitus desperatus, pater eius ad auxiliũ beati Francisci tota se mente conuertit. Non defuit ille indefessus miserorum adiutor precibus supplicantis. Nam oculum aridum mirabili virtute in locum suum, pristinumq. vigorem restituit, & lucis optatæ radijs illustrauit.

In eadem prouincia apud castrum magni ponderis lignum ex alto proruit, & cuiusdam sacerdotis ca- F put grauissime quassans, sinistrum oculum excæcauit. Qui humi deiectus cœpit alta voce sanctũ Franciscum luctuose clamare, dicens: Succurre Pater sanctissime, vt ad festum tuum ire valeam, sicut fratribus tuis ire promisi. (erat enim vigilia sancti) qui statim exurgens, peroptime liberatus, in vocem prorupit laudis & gaudij, & circumstantes omnes, qui eius miseriæ condolebant, in stuporem conuertit, & iubilum. Iuit ad festum, narrans omnibus, quam in se expertus fuerat clementiam, & virtutem.

Vir quidam de Monte Gargano dum in vinea sua laborans, lignum quoddam ferro succideret, proprium percussit oculum, & sic diuisit per medium, vt quasi media pars ipsius exterius dependeret. Cumq. in tam desperato periculo desperaret sibi posse per hominem subueniri, ieiunaturum se in festo sancti Francisci, si ei succurreret, repromisit. Statim in loco debito viri oculum sanctus Dei restituit, sicq. diuisum reiunxit, & lumine pristino decorauit, vt nullius læsionis vestigia remanerent.

Filius cuiusdam nobilis viri a natiuitate cæcus, meritis sancti Francisci lumen accepit optatum. Qui nomen ab euentu sortitus, Illuminatus vocatus est. Assumpsit postea cum in ætate esset Ordinẽ beati Francisci, accepti beneficij non ingratus, tantumq. profecit in lumine gratiæ, & virtutis, vt veræ lucis filius videretur. Tandem beati Patris promerentibus meritis, sanctum initium fine sanctiori conclusit.

In Zachanto quod est castrum iuxta Ananiam. Miles quidam Girardus nomine, oculorum lumen ex toto perdiderat. Accidit autem, vt duo fratres Minores ab exteris partibus venientes ad domum ipsius hospitaturi diuerterẽt. Suscepti itaque deuote propter reuerentiam sancti Francisci a familia tota, & cum omni benignitate tractati, gratias agentes Deo, & hospiti, ad locum Fratrum deuenere vicinum. Nocte igitur quadam beatus Franciscus vni fratrũ illorũ in somnis apparuit, dicens: Surge festina cum socio ad domum hospitis nostri, qui Christum, & me suscepit in vobis. Volo enim beneficia rependere pietatis. Cæcus quidem effectus est suis promerentibus culpis, quas pœnitentiali non studuit cõfessione purgare. Disparente quoque patre, frater festinus surrexit, vt mandatum cum socio celeriter adimpleret. Venientesq. ad hospitis domum, cuncta quæ viderat alter per ordinem, narrauerunt eidem. Stupuit vir ille non modicum, & vniuersa quæ dicebantur, vera esse confirmans, compunctus ad lacrymas, confessus est libens. Tandem correctione promissa, interiorিq. homine taliter renouato, exteriorem continuo recuperauit aspectum. Huius miraculi fama circumquaque diffusa, non solum ad reuerentiam sancti: verum etiam ad confessionem humilem peccatorum, & hospitalitatis gratiam plurimos incitauit.

De liberatis a diuersis infirmitatibus.

APud Castrum Plebis, iuuenis quidam mendicus surdus erat, & mutus a natiuitate sua, qui linguam adeo curtam habebat ac tenuem, quòd multotiens exquisita a pluribus præcisa penitus videretur. Vir quidam Marcus nomine, ipsum propter Deum suscepit hospitio: qui eum sibi benefacere sentiens, cœpit cum ipso assiduus demorari. Sero quodam cum prædictus vir cenaret cum coniuge, astante puero coram eis, dixit vxori: Hoc ego maximum miraculum reputarem, si beatus Franciscus huic auditum redderet, & loquelam. Et adiecit: Voueo Deo quòd si hoc sanctus Franciscus dignabitur operari, propter amorẽ suum huic puero expensas conferam, donec viuet. Mirum certe. Subito lingua creuit, & locutus est, dicens: Gloria Deo, & sancto Francisco, qui mihi loquelam præbuit, & auditum.

Frater Iacobus de Iseo, cum puerulus esset in domo paterna, rupturam incurrit corporis valde grauem. Superno vero afflatus Spiritu, licet esset iuuenis, & infirmus ordinem sancti Francisci deuotus intrauit: nulli tamen qua vrgebatur infirmitate detecta. Factum est autem, cum corpus sancti Francisci transferretur ad locum, vbi pretiosus sacrorum ossium eius nunc thesaurus est conditus: affuit, & tunc dictus frater translationis gaudijs, vt glorificati iam Patris corpori honorem debitum exhiberet. Et appropinquans tumbæ, in qua ossa sacra fuerant collocata, præ deuotione spiritus sacrum tumulum complexatus, subito miro modo ad loca debita partibus reuocatis sanum se sensit, succinctorium deposuit, & ex-

tunc

tunc ab omni dolore præterito liber fuit. Ab infirmitate quoque confimili, frater Bartholus de Eugubio, frater Angelus de Tuderto, Nicolaus facerdos de Stichano, Ioannes de Fora, vir quidam de Pifis, & alius de Caftro Cifternæ, Petrus quoque de Sicilia, & homo quidam de Caftro Spelli iuxta Affifium, & quam plures alij, per Dei mifericordiam, & beati Francifci merita extiterunt mirabiliter liberati.

In maritima mulier quædam mentis alienationem per quinquennium paffa, vifu & auditu priuata eft, indumenta dilaniabat dentibus, ignis & aquæ periculum non timebat, & caduci morbi ad fummum incurrerat horribilem paffionem. Nocte vero quadam cum difponeret fibi diuina mifericordia mifereri, falutaris fulgore lucis fuperilluftrata diuinitus, vidit beatum Francifcum fuper folium federe fublime, ante quem proftrata, fanitatem fuppliciter expofcebat. Illo vero nondum fauente precibus, firmauit mulier votum, promittens pro Dei amore ac fancti petentibus, donec haberet, eleemofynam non negare. Illico fanctus pactum recognouit, quod olim cũ Domino fecerat fimile, & fignans eam crucis fignaculo, integram fibi reftituit fanitatem. A confimili paffione puellam quandam de Nurfia, & filium cuiufdam nobilis viri, & alios quofdam, relatione veridica compertum eft fanctum Dei Francifcum mifericorditer liberaffe.

Petrus de Fulgineo ad vifitandũ limina beati Michaelis quodam tempore pergens, dum minus reuerenter peregrinationem peregit, fontis cuiufdam aquam deguftans, a dæmonibus eft inuafus. Et exinde per tres annos obfeffus, difcerpebatur in corpore, peffima loquens & horrenda prætendens, habens aliquando lucida interualla, beati virtutem quam efficacem audierat ad effugandas aereas poteftates humiliter requifiuit. & ad fepulcrum pij Patris accedẽs, mox vt illud contigit manu, a dæmonibus crudeliter eum difcerpentibus mirifice liberatus fuit. Simili etiam modo, mulieri cuidam de Narnio habenti dæmonium, mifericordia Francifci fubuenit, & alijs pluribus, quarum vexationum anguftias, & curationum modos longum effet per fingula enarrare.

Vir quidam nomine Bonus, homo de ciuitate Fani, paralyticus & leprofus ad ecclefiam beati Francifci a parentibus deportatus, vtriufque morbi plenam confecutus eft fanitatem. Sed & alius iuuenis quidã Acto nomine de fancto Seuerino totus leprofus, voto emiffo, & ad fepulcrum Sancti delatus, meritis ipfius a lepra mũdatus eft. Habuit quidem Sanctus fupra huiufmodi morbo curando præcellentem virtutem, pro eo quòd humilitatis & pietatis amore leproforum obfequijs femetipfum humiliter deputarat.

Nobilis quædam mulier Rogata nomine, in epifcopatu Sorano per vigintitres annos fluxu fanguinis fatigata, fed a quampluribus medicis quamplurima mala perpeffa; præ nimietate quidem languoris fæpius videbatur mulier expirare: fed fi quando fluxus huiufmodi ftringebatur, tumefcebat corpore toto. Audiens autem quendam puerum Romano fermone canentem miracula, quæ Deus per beatum Francifcum fuerat operatus, nimio dolore commota, tota prorupit in lacrymas, ficq. intra fe fide accenfa dicere cœpit: O beate pater Francifce, qui tantis corufcas miraculis, fi me digneris ab hac ægritudine liberare, magna tibi accrefcet gloria, quoniam adhuc tantum miraculum non fecifti. Quid plura? his dictis, fenfit fe beati Francifci meritis liberatam. Filiũ quoque ipfius Marcum nomine, qui brachium habebat contractum, fanctus Francifcus voto ad ipfum emiffo, fanauit. Feminam etiam quandam de Sicilia per feptennium fluxu fanguinis fatigatam, beatus Chrifti fignifer faluam fecit.

In vrbe Romana Praxedis quædam nomine religiofitate famofa, quæ a tenella ætate propter æterni

A Spõfi amorem arctò fe carcere per quadraginta iam fere annos abdiderat, apud beatum Francifcum gratiam promeruit fpiritualem. Nam cum die quadam pro rebus opportunis folarium fuæ cellulæ confcendiffet, & impulfione phantaftica corruens, cum fractum haberet pedem cum crure, & humerum a pofitione debita fequeftratũ, apparuit ei benigniffimus pater veftimentis gloriæ candidatus, & dulcibus affatibus alloqui cœpit eandem, Surge, inquit, filia benedicta, furge ne timeas. & apprehenfa manu ipfius alleuans eam, difparuit. Ipfa vero per cellulam fuam huc, atque illuc fe conuertens, putabat fe vifum videre

B vfquequo ad clamorem ipfius apportato iam lumine, perfecte fe fentiens per feruum Dei Francifcum effe fanatam, cuncta quæ acciderant, per ordinem narrauit.

De non obferuantibus feftum, & non honorantibus fanctum.

IN Pictauiæ partibus in villa, quæ Simo dicitur, facerdos quidam Reginaldus nomine, beato Francifco deuotus, feftum ipfius parochianis fuis indixerat follemniter celebrandum. Vnus autem de populo

C ignorans fancti virtutem, fui paruipendit facerdotis mandatum. Egreffus autem foras in agrum, vt ligna fuccideret, cum fe præparaffet ad opus, vocem audiuit huiufmodi ter dicentem: Feftum eft, operari non licet. Verum cum nec imperio facerdotis, nec fupernæ vocis oraculo feruilis temeritas frenaretur, addidit diuina virtus ad gloriam fancti fui fine mora miraculum & flagellum. Mox enim vt furcam vna manu iam tenens, alteram cum ferreo inftrumento leuauit ad opus, fic diuina virtute vtraque manus, vtrique inftrumento cohæfit, vt ad neutrius dimiffionem digitos aliquatenus relaxare valeret. Ex quo ftupe-

D factus nimis, & quid ageret nefciens ad ecclefiã multis vndique ad videndum prodigium occurrentibus properauit. Vbi mente compunctus ante altare, quodam ex affiftentibus facerdote monente, plures quippe ad feftum vocati conuenerant facerdotes, beato Francifco humiliter fe deuouit, tria ficut ter vocem audierat vota vouens, quòd fcilicet feftum ipfius coleret, quòd ad illam, in qua tunc erat, ecclefiam in fefto veniret, & quòd fancti corpus perfonaliter vifitaret. Mirum certe relatu. Vno emiffo voto, vnus digitus factus eft liber, ad fecundi emiffionem folutus eft alius, fed tertio facto voto laxatus eft tertius, &

E poftmodum tota manus, necnon & altera fubfequenter, populo, qui iam multus aduenerat, fancti clementiam deuotiffime implorante. Sic homo priftinæ redditus libertati, per feipfum inftrumenta depofuit cũctis laudantibus Deum, virtutemq. fancti mirificam, qui tam mirabiliter percutere poterat & fanare. Ipfa vero inftrumenta vfque hodie coram altari ad honorem beati Francifci fabricato ibidem in memoriam fancti dependent. Plura quoque illic & in locis vicinis patrata miracula, & fanctum in cælis oftendunt eximium, & feftum ipfius in terris venerabiliter excolendum.

F In ciuitate quoque Cenomanenfi, dum in follemnitate fancti Francifci mulier quædam manus ad colum extenderet, & digitis apprehenderet fufum, obrigefcentibus manibus, cœperunt digiti magnis ardoribus cruciari. Igitur pœna docente fancti recognofcens virtutem, corde compuncta cucurrit ad fratres. Cumq. pro falute ipfius deuoti filij fancti Patris clementiam precarẽtur, incolumis effecta eft ftatim, nec aliquid læfionis remanfit in manibus, nifi ad facti memoriam folum veftigium combufturæ. Simili etiam modo in Campania maiori mulier quædam & in villa Oletti mulier altera, & in Caftro Pilei tertia, dum beati Patris feftum celebrare contemnerent, præuaricantes primum mirabiliter funt punitæ,

sed postmodum pœnitentes per sancti Francisci merita mirabilius liberatæ.

Miles quidam de Burgo in prouincia Massæ, beati Francisci operibus, & miraculorum signis impudentissime detrahebat. Inferebat multa opprobria peregrinis ad ipsius memoriam venientibus, & contra fratres publica garriebat insania. Cum autem semel sancti Dei gloriā impugnaret, addidit super peccata sua blasphemiam detestandam. Si verum est, inquit, quòd Franciscus iste sit sanctus, gladio cadat hodie corpus meum. Si vero sanctus non est, euadam incolumis. Non distulit ira Dei condignū inferre supplicium, cum iam facta fuisset oratio in peccatum. B Mora enim modica interiecta, dum blasphemus nepoti suo inferret iniuriam, accepit ille gladium, & patrui visceribus cruentauit. Eodē die mortuus est sceleratus, inferni mancipiū, & filius tenebrarum, vt ceteri discerēt miranda Francisci opera nō blasphematorijs verbis impetere, sed deuotis laudibus honorare.

Iudex quidam nomine Alexander, dum a beati Frācisci deuotione quos poterat venenata lingua retraheret, diuino iudicio lingua priuatus, per sex annos obmutuit. Qui cum in eo quod peccauerat torqueretur, alta pœnitudine reuocatus dolebat se contra sancti miracula oblatrasse. Itaque non perstitit C misericordis indignatio sancti, sed pœnitentem ac se humiliter inuocantem restituta loquela recepit ad gratiam. Extunc linguam blasphemam consecrauit laudibus sancti, deuotionem simul, & disciplinam recipiens per flagellum.

De quibusdam alijs miraculis diuersorum generum.

IN Castro Galiani Valuensis diœcesis, mulier quædam erat nomine Maria, quæ Christo Iesu, & beato Francisco famulatu deuoto subiecta, vna dierum æstiuo tempore exijt, vt manibus conquireret pro- D prijs necessarium victum. Cum igitur feruente nimium æstu, sitis deficere cœpisset ardoribus, omni priuata beneficio poculi pro eo, quòd in mōte arido sola esset, quasi exanimis humi prostrata, patronum suum sanctum Franciscum inuocabat pio mentis affectu. Dum autem perseueraret mulier in affectuosa, & humili prece, labore, siti, & æstu fatigata quamplurimum, paululum obdormiuit. Et ecce sanctus Franciscus adueniens, & eam vocans ex nomine: Surge, inquit, & bibe aquam, quæ diuino munere tibi ac pluribus exhibetur. Ad huius vocis auditum surrexit mulier a somno, non modicum confortata, E & accipiens silicem, quæ iuxta se erat, radicitus euulsit a terra, effodiensq. ligno paruulo circumquaque, viuentem reperit aquam, quæ cum primo videretur paruula stilla, subito diuina virtute creuit in fontem. Bibit itaque mulier, & satiata oculos lauit, quos cum longa prius haberet ægritudine obumbratos, noua extunc sensit luce perfusos. Festinauit ad domū mulier tam stupendum miraculum ad gloriam sancti Francisci denuntians vniuersis. Concurrerunt vndique multi ad miraculi famam, experientia magistra discentes mirabilem illius aquæ virtutem, dum ad ipsius contactum confessione præmissa, a varijs mor- F borum cladibus plurimi liberabantur. Perseuerat vsque hodie fons ibi perspicuus, & in honorem beati Francisci ibidem oratorium est constructum.

In Hispania apud sanctum Facundum, viri cuiusdam cerasum arefactam ad virorem frondium, florum, & fructuum contra spem mirabiliter reuocauit. Incolas quoque terræ apud Vilesios, a vermium peste corrodentium vineas circumquaque miraculoso suffragio liberauit. Sacerdotis cuiusdam iuxta Palentiam horreum quoddam, quod vermibus frumentarijs repleri quolibet anno solitum fuerat, sibi fideliter commendatum penitus expurgauit. Terram quoque domini cuiusdā de Petramala in regno Apu- A liæ sibi suppliciter commendatam, ab odiosa peste bruchorum penitus seruauit indemnem: cum tamen in circuitu omnia essent prędicta pestilētia deuorata.

Vir quidam Martinus nomine, cum longe a Castro suo boues minasset ad pascua, crus vnius bouis casu quodam sic fuit desperate confractum, vt nihil esset sibi de remedio aliquo cogitandum. Dum autem pro decoriatione foret sollicitus, & instrumentum, cum quo id faceret non haberet, domum reuersus beato Francisco bouis curam reliquit, ipsumq. fideli sanctæ custodiæ fiducialiter commendauit, ne ante suum reditum deuoraretur a lupis. Summo itaque mane ad bouem in silua relictum cum excoriatore reuersus, pascentem ipsum ita reinuenit incolumem, quòd nequaquam crus fractum ab altero discernebat. Gratias egit bono pastori, qui diligentem de boue suo curam habuit, & medelā donauit. Succurrere nouit humilis sanctus omnibus inuocantibus ipsum, nec quantumcumque paruas necessitates hominum dedignatur. Nam viro cuidam de Amiterno iumentum restituit furto sublatum. Mulieri cuidam de Interduco catinum nouum in multas partes casu diuisum integre reparauit. Viro etiam cuidam de Monte Vlmi in Marchia consolidauit vomerem in frusta confractum.

In Sabinensi diœcesi vetula quædam octogenaria erat, cuius filia moriens lactentem infantulum dereliquit. Cum igitur anus paupercula plena esset inopia, & vacua lacte, nullaq. esset mulier, quæ sitienti paruulo lactis stillicidium, iuxta quod exigebat necessitas erogaret, quo se verteret vetula penitus ignorabat. Debilitato vero infantulo, nocte quadam omni humano destituta subsidio, ad beati patris Francisci auxilium implorandum, lacrymarū imbre perfusa, tota se mente conuertit. Affuit statim innocentis amator ætatis: Ego, inquiens, sum Franciscus o mulier, quem cum tantis lacrymis inuocasti. Pone, ait, mammas tuas in ore pueruli, quoniam abundanter tibi lac Dominus dabit. Impleuit anus sancti mandatum, & statim octogenariæ mammæ lactis copiam effuderunt. Innotuit omnibus mirabile sancti donum, multis tam viris, quàm mulieribus accelerantibus ad videndum. Et quia quod testabantur oculi lingua impugnare non poterat, excitabantur omnes ad laudandum Deum, in sancti sui virtute mirabili, & amabili pietate.

Apud Spoletum vir, & vxor vnicum habentes filium, quotidie illum velut hereditarium opprobriū deplorabant. Brachijs siquidem collo connexis, iunctisq. genibus pectori, & pedibus naribus alligatis, non hominis proles, sed monstrum quoddam potius videbatur. Vehementiori mulier ex hoc afflicta dolore, crebris gemitibus clamabat ad Christum sancti Francisci auxilium inuocando, vt infelici sibi, & in tali opprobrio cōstitutæ succurrere dignaretur. Nocte igitur quadam cum propter huiusmodi tristitiam tristis eam somnus arriperet. Apparuit ei sanctus Franciscus pijs eam affatibus mulcens, insuper, & suadēs quòd ad locum propinquum suo nomini dedicatum deferret puerum, vt ex aqua putei loci illius in nomine Domini superfusus, plenam reciperet sospitatem. Negligente autem illa sancti adimplere mandatum: secundo replicauit idipsum. Tertio quoque apparens, mulierem cum puero vsque ad ianuam dicti loci præambulo ducatu perduxit. Superuenientes autem nobiles quædam matronæ deuotionis causa ad prædictum locum, eis a muliere præfata diligenter exposita visione, vna cum ipsa puerum fratribus præsentarunt, & haurientes aquam de puteo, earum nobilior proprijs manibus lauit infantem. Statim puer omnibus membris ad sua loca perductis, sanus apparuit, & magnitudo miraculi omnibus admirationem induxit.

In Castro Chore Ostiensis diœcesis vir quidam sic crus

erus ex toto perdiderat, vt nullo modo progredi vel mouere se posset. Positus itaque in angustia vehemēti,& auxilio desperatus humano,cœpit nocte quadam ac si præsentem cerneret beatum Franciscum talem coram eo assumere materiā querelandi. Adiuua me sancte Francisce recolens meum seruitium & deuotionem tibi impensam. Nam in asino meo te portaui,sanctos pedes tuos,& sanctas manus tuas osculatus fui, semper tibi deuotus, semper tibi beneuolus extiti,& ecce morior doloris huius durissimo cruciatu. His pulsatus querelis, statim affuit beneficiorum memor, & deuotionis gratus, & vigilanti viro cum vno fratre apparuit. Ad vocationem eius se venisse dixit, & tulisse remedia sanitatis. Tetigit locum doloris cum baculo paruulo, qui figuram thau in se habebat, & fracto mox apostemate, perfectam tribuit sanitatem. Et,quod mirabilius est,sacrum signū thau impressum super locū sanati vlceris ad miraculi memoriā dereliquit. Hoc signo sanctus Franciscus suas consignabat litteras quotiens charitatis causa scriptū aliquod dirigebat. Sed ecce dum per diuersa miracula gloriosi Patris Francisci mens narrationis varietate distracta decurrit, promerente ipso crucis glorioso signifero in signum salutis thau non sine diuina directione peruenit, vt ex hoc possimus aduertere, quòd sicut crux militāti post Christum fuit sublimitas meriti ad salutem, sic & triumphanti cū Christo facta est firmitas testimonij ad honorem. Hoc quippe crucis mysterium magnum & mirum,in quo A charismata gratiarum & merita virtutum,& thesauri sapientiæ & scientiæ tam alta profunditate velantur, vt a mundi sapiētibus & prudentibus sit occulta, tam plene fuit Christi paruulo reuelatum, vt omnis vita ipsius non nisi crucis vestigia sequeretur, nō nisi crucis dulcedinem saperet, non nisi crucis gloriam prædicaret. Vere namque in suæ conuersionis principio dicere cum Apostolo potuit: Mihi autem absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi. *Gal.6.d* Non minus etiam vere in conuersationis progressu addere valuit: Quicumque hanc regulam secuti fuerint, *Gal.vlt.d* pax super illos & misericordia. Verissime autem in consummatione potuit subinferre: Stigmata Domi- *Ibidem.* B ni Iesu in corpore meo porto. Sed & illud nos quotidie desideramus ab ipso audire: Gratia Domini nostri Iesu Christi cum spiritu vestro fratres. Amen.

Gloriare igitur iam secure in crucis gloria Christi signifer gloriose,quoniam a cruce incipiens secūdum crucis regulam processisti, & tandem in cruce perficiens per crucis testimonium quantę gloriæ sis in cælo cunctis fidelibus innotescis. Secure iam te sequātur,qui exeunt ex Ægypto, quia per baculum crucis Christi mari diuiso deserta transibūt in repromissam viuentium terram, Iordane mortalitatis transmisso, per ipsius crucis mirandam potentiā ingressuri. Quo nos introducat verus populi ductor & Saluator Christus Iesus crucifixus per merita serui sui Francisci. Ad laudem & gloriam vnius Dei & trini,qui viuit, & regnat in sæcula sæculorum. Amen.

S. BONAVENTVRAE
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
Expositio
IN REGVLAM FRATRVM MINORVM.

Hoc Opusculum a Trithemio inter S. Bonauentura Opuscula connumeratur alio nomine inscriptum, videlicet Constitutiones Ordinis S.Francisci. *In quo quidem Opusculo boni Prælati præstat officium, cuius est subditos docere, dirigere, corrigere, & fouere; & cum ipse Minister Generalis sui Ordinis extiterit, id efficit, dum regula sancti Patris Francisci sanum sensum tradit. Huic vero editioni præpositus est singulis capitibus textus ipsius regula pro maiori commoditate legentium.*

CONFIRMATIO REGVLÆ.
HONORIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM DEI.

DILECTIS filijs Fratri Francisco, & alijs Fratribus de Ordine Fratrum Minorum, salutem & Apostolicam benedictionem. Solet annuere sedes Apostolica pijs votis, & honestis petentium desiderijs fauorem beneuolum impartiri. Ea propter dilecti in Domino filij vestris pijs precibus inclinati, Ordinis vestri regulam, a bonæ memoriæ Innocentio Papa prædecessore nostro approbatam, annotatam præsentibus, auctoritate vobis Apostolica confirmamus, & præsenti scripti patrocinio communimus, quæ talis est.

EXPOSITIO CONFIRMATIONIS REGVLAE.

Gal.vlt.d *Vicumque hanc regulam secuti fuerint, pax super illos & misericordia.* Hanc plane puto regulam, ab Innocentio Papa tertio approbatam,a sequenti Honorio confirmatam, a Gregorio nono declaratam, vt *Eccls.4.c* funiculus triplex non facile disrumpatur. Nec tamē in immensum gloriabimur, sed secūdum mensuram regulæ, qua mensus est nobis Deus, ne in aliqua alia regula gloriemur. Huius igitur regulæ rectitudinē, duce Domino breuius declarabo,vt sit ei adhærentibus solatium,& aduersantibus directio, qui obliquis & reflexis eam intuentes oculis lumini attribuūt suarum vitiū tenebrarum. Regula igitur epistolari modo a salutatione oritur, in narratione deducitur,& in conclu-

concluſione terminatur. In ſalutatione enim refulget A Apoſtolica clementia, pie pauperibus condeſcendens Deus. In narratione patet Apoſtolica ſapientia, perfectionis ſummam breuitate perſtringens. In concluſione eius refulget auctoritas potentiæ, qua ſeruos Chriſti perpetua protegit armatura. Prima pars, ſcilicet ſalutatio duas habet particulas, quia cōtinet ſalutationem,& ſequentium confirmationem. Dicitur enim primo ſic: *Honorius Epiſcopus*. Epiſcopus vtique non alicuius partis ſolum, ſed totius vniuerſitatis. In cuius figuram legitur, quòd ſtante Ieſu in littore maris, Petrus ſuccinxit ſe, & miſit ſe in mare, alij vero diſcipuli nauigio venerunt. Per mare intelligitur ſæculum, quod ſuſcepit Petrus a Domino gubernandum. Per nauigium autem intelliguntur variæ ſortes diſcipulorum, qui in varijs mundi partibus Pontificium ſuſceperunt. Vnde & duæ fuerunt naues, propter circumciſionem, & præputium ſecundum Auguſtini ſententiam ſuper illud: Hinc Petrus a petra dictus, a Domino poſitus eſt Eccleſiæ fundamentum. Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. vbi Rabanus, Vt omnes per orbem credentes intelligant, quia quicumque ab vnitate fidei, vel ſocietate illius, quolibet modo ſegregant ſeipſos, nec a vinculis peccatorum abſolui, nec ianuam poſſunt regni cæleſtis intrare. Hinc Petro Dominus dedit ſuper alios Apoſtolos ordinariā poteſtatem, dicens: Et tu aliquando conuerſus confirma fratres tuos. In huius rei figuram dicitur in libro Sapientiæ, quòd in veſte poderis quam habebat Aaron, totus erat orbis terrarum. Quòd ſi vnus non eſſet, qui in omnes exercere poſſet iuriſdictionem, vbi maneret ſtatus Eccleſiæ? Si partibus diſcordantibus, nō eſſet qui poſſet manum mittere in ambabus, fuiſſet ſynagoga felicior quàm Eccleſia: quia illa habebat vnum ſummum Pontificem, qui omnes diſcordias poterat terminare, vt patet in Deuteronomio: D Tantæ auctoritati noſtræ profundiſſima humilitas ſociatur, cum dicitur: *Seruus ſeruorum Dei*, nō iſtorum vel illorum, ſed ſapientium & inſipientium, omnium, & ſingulorum. Sic certe vt legitur in Ezechiele: Gazophylacia templi fuerunt in ſuperioribus humiliora. In ſtatu enim ſublimi eſt ornamentum notabile, humilitas profunda. Sequitur: *Dilectis filijs fratri Franciſco, & alijs fratribus de ordine fratrum Minorum, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem*. Benedictio Patris confirmat domos filiorum. In hierarchicis eloquijs optime ſonat nomen dilectionis, quia vt Dionyſius dicit, totius hierarchiæ finis, & conſummatio, eſt vnitiua dilectio. Sequitur ſecunda particula continens ſequentium confirmationem. Vnde dicit: *Solet annuere ſedes Apoſtolica pijs votis, & honeſtis petentium deſiderijs, fauorem beneuolum impartiri*. Piū eſt, quod eſt ad Dei gloriam directiuum, quia pietas eſt cultus Dei. Qui pie volunt viuere in Chriſto, perſecutionem patientur. Honeſtum eſt, quod ad ædificationem proximi ordinatur. Sicut in die honeſte ambulemus. Hæc honeſtas a diuinis eſt præcipue beneplacitis, & non mundanis vanitatibus regulanda. Vnde Hieronymus ſuper Iſaiam: Non erubuit Iſaias nudus incedere, nihil honeſtius iudicans, quàm Domino obedire. Sequitur: *Eapropter dilecti in Domino filij, veſtris pijs precibus inclinati, ordinis veſtri regulam, a bonæ memoriæ Innocentio Papa prædeceſſore noſtro approbatam, annotatam præſentibus auctoritate vobis Apoſtolica confirmamus, & præſentis ſcripti patrocinio communimus, quæ talis eſt*: Cum ratione pietatis & honeſtatis, dicat ſe ſummus Pontifex hanc regulam confirmaſſe, impij ſunt, qui a ſede Apoſtolica diſcordantes, per regulam iſtam dicunt ſeruari non poſſe, & per conſequens aliquod impium continere. Tales hæretici ſunt & ſchiſmatici, vt patet in decretis. Item in Deuteronomio: Sequeris ſententiam eorum, nec declinabis ad dexteram, vel ad ſiniſtram. Qui autem ſuperbierit nolens obedire ſacerdotis imperio, & decreto iudicis, morietur homo ille. Ex prædictis patet, quòd tota regula eſt mandatum Apoſtolicum, & per conſequens authenticum quidquid in ea continetur. Sequitur textus.

Ioan. 21. b — Aug. in Io. tract. 122. — Io. 9. — Mat. 16. c — Luc. 22. d — Sap. 18. d — Deut. 17. b — Ezec. 42. a — Dionyſ. de cæleſ. Hier. c. 3. — 2. Tim. 3. c — Rom. 13. d — Diſtin. 22. Omnes ſiue Patriarch. — Deut. 17. c

IN NOMINE DOMINI Incipit Regula, & vita Fratrum Minorum. Cap. I.

B Regula, & vita Minorum Fratrum hæc eſt Sanctiſſimi Domini noſtri Ieſu Chriſti, ſanctum Euangelium obſeruare, viuendo in obedientia, ſine proprio, & in caſtitate. Frater Franciſcus promittit obedientiam, & reuerentiam Domino Papæ Honorio, ac ſucceſſoribus eius canonice intrantibus, & Eccleſiæ Romanæ. Et alij fratres teneantur fratri Franciſco, & eius ſucceſſoribus obedire. C

EXPOSITIO.

Regula, & vita Minorum Fratrum hæc eſt, ſcilicet Domini noſtri Ieſu. Hic ſubditur confirmatæ veritatis narratio, quæ rubricis duodecim diſcernitur, qui ſunt duodecim duriſſimi lapides, de quibus dicit Ioſue, quòd duodecim electi viri acceperūt de alueo Iordanis, vbi ſteterunt ſacerdotum pedes, duodecim lapides, ponētes in loco caſtrorum, vbi illa nocte debebent figere tentoria. Hoc eſt dicere, quòd fratres Minores, tamquam viri a Domino vero Ioſue electi, volentes pertranſire Iordanē, & feſtinare ad terram promiſſionis, eligant ſibi duodecim duriſſimos lapides, ideſt duodecim capitula Regulæ, Euangelica, & Apoſtolica ſententia confirmata, de loco vbi ſteterūt pedes ſacerdotum, hoc eſt, ad imitationem duodecim Apoſtolorum. Tres primæ rubricæ, radios recipiunt Orientis. Tres aliæ ſequentes, pericula excludunt Aquilonis. Tres tertio loco poſitæ, obuiant malis ab Occaſu. Tres vltimæ, Auſtralibus delitijs ſunt refertæ. Vt ſic hæc ciuitas in quadro poſita, ornata duodecim portis, ſcilicet duodecim Apoſtolicis margaritis, non timeat potentis inſultum, pauperum & ſapientum induſtria communita. E Trium autem primo poſitarum, ideſt Orientalium rubricarum prima ſummarie religionem inſtituit. Secunda ad eam venientes recipit. Tertia receptos interius & exterius inſtruit diſciplina. Et quia vt patet ex Dionyſio, Subſtantia Hierarchiæ in duobus conſiſtit, ſcilicet in ſanctis perfectionibus, & in ordine perficiendorum. Prima ad perfectos per obedientiam, ſecunda ſubditorum ad prælatos: idcirco prima rubrica duas habet partes, quarum prima ſummarie tangit huius Hierarchiæ, ideſt ſacri ordinis perfectionem. Secūda deſcribit obedientialem ordinationem, ibi: *Frater Franciſcus*. F Dicit ergo primo: *Regula, & vita*. Regula ex hoc dicitur, quia recte ducit. Rectum autem eſt, cuius medium non exit ab extremis. Et quia dicitur per Apoſtolum: Nihil intulimus in hunc mundū; haud dubium, quia nec auferre quid poſſumus. Illa ergo veriſſima dicitur regula, quæ docet, vt eſt poſſibile in vita, paupertatem nudiſſimam obſeruare. Hæc regula etiam eſt vita, vt tota fratrum conuerſatio regulæ applicetur, iuxta id, quod legitur in 3. Regum: Operuit omnia laminis aureis. *Fratrum Minorum*, ſic dictorum abſolute, vt de nullo dignitatis gradu contēdentes, nec ſibi nomen honoris alicuius vſurpantes, omnibus ſe humilitatis amore, ſaluo Dei honore, ſubij-

Ioſ. 4. a — Dionyſ. de cæleſ. Hier. c. 3. — 1. Tim. 6. b — 3. Reg. 6. d

subiiciant, ad nullam temporalem magnitudinem, vt pauperrimi, humillimi, & purissimi aspirantes. Dicti autem fratres Minores, ad imitationem illorũ de quibus dicitur: Quamdiu non fecistis vni de minoribus his, nec mihi fecistis. Eorum igitur regula hæc est, scilicet Domini nostri Iesu Christi sanctum Euangelium obseruare. Hoc idcirco dicitur, quia tota regulæ substantia, de fonte trahitur Euangelicæ puritatis. Non est ergo regula, aut vita hæc noua res, sed proculdubio renouata, magnaq. est huiusmodi regulæ professoribus materia solatij, qui soli in hoc mundo vitam illam ad litteram profitentur, quam Apostolis ad prædicandum missis, Dominus commendauit. Sed cum dicat: *Hac regula est sanctum, scilicet Euangelium obseruare*; numquid vouentes hanc regulam, voueant per consequens omnẽ Euangelij perfectionẽ? Dico quòd non, cum in ipsa regula quam vouent, quædam monitorie, & exhortatorie subiungantur. Cùm ergo non omnem regulæ partem voueant obseruare, multo magis non voueant, quod non exprimitur in eadem. Cui simile est, quod super illud Psalmi, Vouete, & reddite, dicit Glossa, quòd quædam vota sunt communia omnibus, vt vouere fidem, abrenuntiare diabolo, & pompis eiusdem, non superbire, non occidere, & huiusmodi, & de his omnibus præcipitur: Vouete, & reddite. Sicut ergo in hoc genere voti, non intelligitur expresse voueri ab omnibus Christianis præceptorie, nisi quod præceptorie in lege ponitur diuina; sic nec tota vita Euangelica vouetur ab huiusmodi regulæ professoribus, sed tantum illa eius pars, quæ ex regulæ intentione imponitur obligatorie obseruanda. Vouent ergo fratres totam regulam, secundum intentionem mandatorum, partim ad obseruantiam, vt præceptorie imposita, partim ad reuerentiam, & approbationem illorũ, quæ non tam præceptorie imponuntur, quàm meritorie proponuntur, tali statui specialiter æmulanda, vt est illud quod infra dicitur: *Orare semper ad Deum puro corde, habere humilitatem, & patientiam in persecutione, & infirmitate*. Licet enim virtutum actus sint in præcepto, tanta tamen actuum præcellentia nulli præceptorie imponitur, quanta in pluribus capitulis regulæ continetur. Vouent ergo fratres Euangelium eodem modo, partim scilicet ad obseruantiam, partim ad reuerentiam specialem, quam decet, & congruit tanto statui æmulari.

Mat.25.d

Psal.75.b

Ex his ergo patet error dicentium, quòd vouentes hanc regulam vouent etiam omnia præceptorie, quæ in ipsa regula continentur, hoc enim est contra regulam manifeste, quæ expresse distinguit monitiones a præceptis.

Sequitur: *Viuendo in obedientia, sine proprio, & in castitate*. Circa quòd dicendum, quòd obedientia vno modo est virtus contraria inobedientiæ, & sic omni conuenit Christiano, de qua Petrus: Castificantes animas vestras, in obedientia charitatis. Alio modo obedientia dicit statum eminentem huius virtutis, quando aliquis non tantum obedit Deo, verum etiam homini propter Deum. Item Deo obedit non tantum in necessarijs, verum etiam in omnibus supererogationis, & diuinis inspirationibus vniuersis, quantumcumque difficilibus, & arduis, illius exemplo, qui factus est obediens vsque ad mortem, vt dicit Paulus, qui mori minime tenebatur. Hæc obedientia ex verbo Domini descendit, qui dicit: Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, &c. Sed triplex est sui abnegatio. Vna est necessaria per modũ subcõtrarietatis, qua scilicet homo, in quibusdam suæ volũtati renuntiat, vt in peccatis: in alijs vero, vt in indifferentibus, sibi retinet suam voluntatẽ. Alia est sui abnegatio per modum contrarietatis, vt in illis omnibus, siue simpliciter, siue accommode, suæ renuntiant voluntati, nihil volentes, siue agentes, secundum suam voluntatem, vel secundum nutum suæ volũtatis. De qua dicit quidam: Nil fragrat ita Domino in odorem suauitatis, quàm si mactetur Domino vitulus propriæ voluntatis. Nimirũ altissimum est in homine, rationalis voluntas. Altissimum ergo est sacrificium, eam totaliter Domino consecrare, non tantum ipsi Deo obediendo, sed etiam homini propter Deum. cum & ipse ad hoc docẽdum, parentum suorum subditus fuerit voluntati, vt legitur in Luca. Est etiam abnegatio tertia, quasi contradictoria, quæ propriã exponit vitam pro gloria Conditoris. Obedientia tamen, prout dicit statum eminentem virtutis obedientiæ plures habet gradus, quidam enim in omnibus absolute, vt dictum est, quidam vero accommode, vtpote ad mediocritatem status sui pertinentibus, propriæ renuntiant voluntati: quia clerici sæculares in sacri ordinis susceptione, renuntiant proprijs voluntatibus, & extunc plene debent subijci Ecclesiasticæ potestati, vt legitur 12.q.1. cap. Non dicatis. Amplius, sublimior est obedientia Monachorum, quàm sæcularium clericorum, vt patet Extra de officio ordinarij cap. 5. Monachorum autem obedientia duobus constringitur. Primo quia per obedientiam, vouent salua stabilitate ad locum. Secundo quia ad nihil obedire tenentur, quod Regulam suam transcendere demonstratur. Altior est ergo obediẽtia illorum qui nullum habent in hoc mundo loci ius proprium, quo sua obedientia restringatur. Item altior est illorum obedientia, quorum altior est Regula, ex qua tenentur eiusdem regulæ professores, nihil respuere, nisi sit ipsi regulæ contrarium, vel saluti, directe vel aliqualiter. Illi ergo soli abnegationis contrariæ secundo modo dictæ gradus attingunt perfecte, qui in omnibus modo etiam indifferentibus subsunt beneplacitis alienis, qui nullum habent patrocinium loci stabilis, vel regionis, ad quam eorum obedientia contrahatur, qui nihil sibi obedientialiter impositum possunt repellere, quasi transcendens suam regulam, nisi vergat in suæ animæ detrimentum. Vnde patet, quòd errant qui dicunt, quòd in omnibus Religionibus obedientia sit æqualis.

1.Pet.1.d

Philip.2.a

Mat.16.d

Luc.2.g

Sequitur: *Sine proprio*. Et hoc etiam habet gradus. Nam secundum antiqua iura, clericis habere proprium non licebat. Sunt adhuc etiam bona Ecclesiastica, non propria, sed communia, idest communi vtilitati viuentium deputata. Sed quia etiam præter hæc, licebat clericis sæcularibus habere propria peculiaria, patet quòd altior est status Monachorum quo ad hoc, quibus non licet habere proprium vllo modo personale, sed tantum in communi. Sed quia in bonis communibus est periculum, sicut in poprijs vt patet ex auaritijs, & alijs malis affluentiæ terrenæ frequenter annexis, tam religiosorum, quàm sæcularium clericorum, ille status est sincerior, & a periculis diuitiarum remotior, qui non habet affluentiã propriam, vel communem, mobilem vel immobilem, vt non sit ei ex diuitijs materia superbiendi, vel occasio lasciuiendi, vel auaritiæ incentiuum. Crescit enim amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit. Nihil igitur habet propium ordo Minorum fratrũ, nec aliqua ipsius ordinis persona, sed vti serui Christi, & seruiles pro Christo effecti, qui pro nobis formam serui accepit, in domibus viuunt alienis, illum imitantes, qui nullum habuit titulum domicilij, vbi caput suum sanctissimum reclinaret. Et propter ipsum, vtuntur librorum, & aliarum vtilitatum vtensilibus, quæ iuris sunt alieni. Nam & Christus alieno vescebatur cibo, vt dicit Hieronymus ad Nepotianum. Vnde Gregorius nonus hanc eandem regulam elucidans, & istam professionem ab omni alia distinguens bene ait: Dicimus, quòd nec in communi, nec in speciali, debet proprietatem habere, sed vtensilium, & librorum, & eorum mobilium, quæ licet ordini habere vsum habeat saluo locorum, & dono-

Hieron. epist. 2. ad Nepot. post med.

donorum dominio, illis ad quos noscuntur pertinere, nec vendi debent mobilia, nec extra ordinem commutari, aut alienari quoquo modo, nisi Ecclesiæ Romanæ Cardinalis, qui pro tempore fuerit ordinis gubernator, Generali, seu Prouincialibus Ministris, auctoritatem super hoc præbuerit, vel assensum. Ex quo patet quòd omnia mobilia quibus ordo vtitur, sunt nullo medio bona Ecclesiæ, ratione cuius, & auctoritate, solus eiusdem Ecclesiæ Cardinalis, & nullus eo inferior licentiam habet, sine ipso eadem dispensandi. Cum ergo in alijs Religionibus bona sic sint communia personis, quòd tamen sunt propria communitati, & sicut distinguuntur ecclesiæ, ita & possessiones ecclesiarum: ita ecclesia, quæ est fratrum Minorum communitas nihil potest sibi vendicare per modum possessionis, vel dominij communitatis suæ proprium, mobile, vel immobile in hoc mundo. Posset quidem æstimari, quòd in breuiarijs ordo haberet ius dominij, quia nominatim in sequenti rubrica conceduntur, nisi sexta rubrica omnis rei, nulla excepta, dominium ab ordine excluderet manifeste.

Sequitur: *In castitate*. Cuius obseruantia, etsi in omnibus religiosis, & clericis intra sacros existentibus est posita, tamen altior disciplina isti ordini est imposita, quam alicui aliorum; cum hic præceptorie interdicatur fratribus, omne suspectum consortium, & ne ingrediantur interiores officinas monialium, nec etiam loca earum publica, nisi ex speciali causa, maturitate debita præexistente missarum ad talia personarum, vt sequentia amplius declarabunt. Si quis ergo omnes religiosos in his tribus votis pares asserit, obedientiæ scilicet, expropriationis, & castitatis, manifeste dicit falsum, vt in obedientia patuit etiam, & patebit quinta, & sexta rubricis, de expropriatione, & paupertate, patet etiam de castitatis inuiolabili honestate. Et si castitas ipsa religiosorum gradus non habet: multi tamen sunt gradus disciplinæ eius honestatem inuiolabilem obseruandi. Hæc est igitur huius perfectio summaria Hierarchiæ. Sed cum obedientia, paupertas, & castitas, partes sint Euangelicæ doctrinæ, vtpote consilia Euangelica; quare hic hæc tria ab Euangelio distinguuntur, cum dicitur, *Sanctum Euangelium obseruare viuendo in obedientia?* &c. Responsio. Duplex est perfectio, vna formalis, quæ cõsistit in habitibus, & actibus virtutum; alia materialis, quæ consistit in congregatione consiliorum, vel legum, facientium, seu ducentium ad statum perfectionis. Prima intelligitur specialiter nomine sancti Euangelij, quia hæc perfectio est principaliter intenta in sancto Euangelio, ad ipsam enim omnia consilia Euangelica ordinantur. Hæc est quæ præcipue in sermone Domini in monte pertractatur, cum dicitur: Beati pauperes spiritu, &c. *Mat. 5. a* & in alijs virtutum regulis, vtputa in vitandis verbis otiosis, & similibus. Alia vero perfectio, scilicet materialis ab hac expresse distinguitur, cum dicitur, *Viuendo in obedientia, sine proprio, & in castitate*, vtique consiliaria, & celebri. de qua dicit Saluator: Qui potest capere capiat. *Mat. 19. b*

Sequitur de obedientiali eiusdem status ordinatione, per quam reducitur tota religio ad Hierarchiam Ecclesiæ principalem. Pro quo dicit; *Frater Franciscus*, hoc sancti nomen fuit aduetitium, cum Ioannes nomine proprio in regeneratione imponi diceretur primo a matre. *Promittit obedientiam*. Et si totus clerus, & religiosorum vniuersitas, teneatur firmiter Apostolico Domino obedire, tamen sanctus huic debito votum adijcit speciale, sciens voto superuenire, & fortificari sacri ordinis vinculum, & meritum geminari. *Et reuerentiam*. Est autem reuerentia, exhibitio honoris procedens a timore filiali, & humili affectu. Vnde sapiens: Audi tacens, & pro reuerentia accedet tibi bona gratia, *Eccli. 32. b* quia reuerẽtia humilitatis, est actus fratris Minoris. Vnde fratres Minores, sicut humilitatis profundissimæ professores, debent inter omnes summe reuereri summum Pontificem, & alios pro gradu suo, in Ecclesiasticis officijs constitutos. *Domino Papæ Honorio, ac successoribus eius canonice intrantibus*, hoc est qui succedunt non facto tantum, sed iure, secundum formam canonum sublimati. *Et alij fratres teneantur fratri Francisco, & eius successoribus obedire*, vt catenæ aureæ vncinis medijs disponuntur, sic inferiores a supremo vertice, per gradus medios deducantur. Hic est enim motus rectus mentium diuinarum, vt sanctus docet Dionysius. *Dionys.* Et sic scala Iacob, ascendentibus, & descendentibus adornatur. *Gen. 28. e* Sic ascensu purpureo filiæ Hierusalem pergunt in reclinatorium Salomonis. *Cant. 3. d*

Franciscus primo vocabatur Ioannes. Fratres Minores præ ceteris tenẽtur Papæ obedire ex voto siue præcepto regulæ.

De his qui volunt vitam istam accipere, & qualiter recipi debeant. Cap. II.

Si qui voluerint hanc vitã accipere, & venerint ad fratres nostros, mittãt eos ad suos ministros Prouinciales, quibus solummodo, & non alijs recipiendi fratres licentia concedatur. Ministri vero examinent eos de fide catholica, & Ecclesiasticis sacramentis. Et si hæc omnia credant, & velint ea fideliter confiteri, & vsque in finem firmiter obseruare: & vxores non habent, vel si habent, & iam Monasterium intrauerint vxores, vel licentiam eis dederint auctoritate diœcesani Episcopi, voto continẽtiæ iam emisso, & illius sint ætatis vxores, quòd non possit de eis oriri suspitio, dicant illis verbum sancti Euangelij, quòd vadant, & vendant omnia sua, & ea studeant pauperibus erogare. *Mat. 19. c* Quod si facere non potuerint, sufficit eis bona voluntas. Et caueant fratres, & eorum ministri ne solliciti sint de rebus suis temporalibus, vt libere faciant de rebus suis quidquid Dominus inspirauerit eis. Si tamen consilium requiratur, licentiam habeant ministri mittendi eos ad aliquos Deum timentes, quorum consilio bona sua pauperibus erogentur. Postea concedant eis pannos probationis, videlicet duas tunicas sine caputio, & cingulũ & bracas & caparonem vsque ad cingulum. Nisi eisdem ministris aliud secundum Deum aliquando videatur. Finito vero anno probationis, recipiantur ad obedientiam, promittentes vitam istam semper, & regulam obseruare. Et nullo modo licebit eis de ista religione exire iuxta mandatum Domini Papæ, quia secundũ sanctum Euangelium, Nemo mittens manum ad aratrum & aspiciens retro, aptus est regno Dei. *Luc. 9. g* Et illi qui iam promiserunt obedientiam habeant vnam tunicam cum caputio, & aliam sine caputio, qui voluerint

fuerint habere, & qui necessitate coguntur possint portare calciamẽta. Et fratres omnes vestimẽtis vilibus induantur, & possint ea repetiare de saccis, & alijs petijs cum benedictione Dei. Quos moneo, & exhortor ne despiciant, neque iudicent homines quos viderint mollibus vestimentis, & coloratis indutos vti cibis & potibus delicatis, sed magis vnusquisque iudicet, & despiciat semetipsum.

EXPOSITIO.

SI *qui voluerint hanc vitam accipere*. Stratis huius ædificij fundamentis restat prouidere de habitatoribus ciuitatis, vt scilicet recipiantur ad ordinem venientes ad Orientem, lucis radios suscepturi. Et hæc pars quattuor habet. Primo agitur de ipsorum receptione. Secundo de probatione, ibi, *Postea concedant*. Tertio de recipiendorum professione, ibi, *Finito vero anno*. Quarto de professorum in victu & vestitu descriptione, ibi, *Et illi qui iam*: Et quia circa receptionem tria concurrunt, scilicet recipientis auctoritas, recipiendi idoneitas, humilitas, & religionis requisita puritas, iuxta quod omne Hierarchicum negotium, diuiditur in sanctis perfectis, & perfectioribus, secundum Dionysium. Primo agitur de pertinentibus ad recipientem. Secundo agiur de pertinentibus ad recipiendi idoneitatem, ibi, *Et si hac omnia*. Tertio de pertinentibus ad religionis puritatem, ibi, *Dicant illis*. Circa receptores duo tangit, iuxta duas Ecclesiæ claues, iuxta quod in Hierarchia est ordo & scientia, ex quibus sequitur actio. Tangit primo circa receptores, clauem auctoritatis, & ordinem potestatis. Secundo pertinentia ad clauem scientiæ, & discretionis, ibi, *Minister vero diligenter*.

Dicit ergo. *Si qui voluerint hanc vitam accipere*. Loquitur conditionate, Dominum sequendo dicen-
Mat. 19.c tem: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quę habes, & da pauperibus, &c. Religionis enim huius propositum, vt nullum terrenum expectari possit emolumentũ, nulli necessitate imponitur, nec carne & sanguine suggeritur, sed ab illo inspiratur, de quo
Ioan. 3. d dicit, Non potest homo accipere quidquam, nisi datum fuerit ei de cælo. *Et venerint ad fratres nostros*. Non hoc dicitur, quasi non liceat fratribus non venientes exhortationibus præuenire, cum & ipse Dominus plures ad discipulatum recipiens, plures vocali vocatione præuenisse legatur, vt Andream, Petrum, & similes. quidam ipsum præuenerunt, se eius consortio offerendo, quorum & vnus repulsus
Mat. 8.c est, sicut patet in Matthæo. Venientium igitur ad fratres, quidam sunt a fratribus præuenti, quidam vero ipsos sua deuotione præueniũt. Et de omnibus hic dicitur: *Et venerint. Mittant eos ad suos ministros Prouinciales, quibus & non alijs, recipiendi fratres licentia concedatur*. Ecce clauis auctoritatis, ministris tantum reseruatur. Ista autem commissio, seu ordinatio habet præcipue duas rationes. Prima, vt receptorum, aut recipiendorum constantia probetur. Secunda est, quia de ministri prudentia amplius præsumitur, quod arte sciat piscatoria, bonos in vasa sua eligere, malis vero non idoneis, foras missis. Nomen autem ministri sumitur ex Matthæo, vbi dicitur:
Mat. 20.d Qui maior est vestrum, erit minister vester. Et quia plurimorum ad ordinem venientium, est deuotio manifesta, sufficiens est ad receptionem sæcularium, discretio in conuentibus fratrum, maxime in loco generalium studiorum. Idem Dominus Papa non relaxans hanc regulæ partem, sed ad mentem eius

A dispensando aspiciens ordinauit, quòd in talibus locis, discretis fratribus, receptionis auctoritas concedatur, sciens quòd dicit lex. ff. de legibus. quia scire leges, non est verbum earum tenere, sed vim & potestatem. Et 61. dist. cap. Statuimus, dicitur: Ecclesiasticæ prohibitiones, proprias habent causas, quibus cessantibus cessant, & ipsæ. Et 1. quæst. 1. dicitur: Quod pro necessitate temporis statutum est, cessante necessitate, cessare debet. Sed pro claue discretionis dicit: *Minister vero diligenter eos examinabit de fide catholica, & de Ecclesiasticis sacramentis*. Hoc pro illis dicitur partibus, vbi contingit aliquos hæreti-
B cos inueniri. Ad fidem catholicam pertinent omnia, quæ ipsi fidei obsequuntur. Vnde quia fratres ad fidei doctrinam ex intentione regulæ sunt vocati, vt sequentia manifestant, statutum est in ordine, ne aliquis recipiatur ad ordinem pro clerico, nisi fidei doctrinæ habeat conueniens fundamentum, vel saltem pro fundamenti penuria, ædificationis multitudo recompenset, vt quod in talibus lingua non sufficit, vita clamet. & sic de minoribus examinatio in maioribus implicatur, sicut ipse Dominus inhibendo idolatriam, inhibet omnem superstitionem. Inhibendo hæresim, inhibet omnis erroris perniciem.
C Inhibendo homicidium, inhibet omnem personæ iniustam læsionem. Inhibendo mœchiam, inhibet fornicationẽ. Præcipiendo honorem parentum omnem hominem pro gradus sui merito, cum innotuerit præcipit honorari, vt sic minora in maioribus commendentur. Sic etiam in præsenti, minorum examinatio in maioribus implicatur. Exo. 20. b

Et si hac omnia credant, & velint ea fideliter confiteri. Hic agit de pertinentibus ad recipiẽdorum idoneitatem, quæ in duobus consistit. Prima ad Deum, pro qua dicit: *Et si hac omnia credant*, vtique corde, *& velint ea fideliter confiteri*. Quia ore fit confes-
D sio ad salutem, vt dicit Paulus. Ex quo vere patet, quòd recipiendi ad ordinem, debent parati esse ad martyrium. *Et vsque ad finem firmiter obseruare*, quia præmium datur soli perseueranti. Secunda est in ordine quo ad mundum, pro qua subdit. *Et vxores non habent*, &c. *vel licentiam eis dederint*, scilicet maritis, *auctoritate diœcesani Episcopi, voto iam continentia emisso*. Hoc dicitur, quia votum quo ad hoc non sollemnizatur, nisi vouens mundo moriens, in spiritualis patris penitus transeat potestatem. quod præcipue conuenit sponso Ecclesiæ. *Et illius sint ætatis vxores, quòd non possit de eis oriri suspitio*. Ætas ista
E non minus stabilitate virtutis, quàm tractu temporis mensuranda videtur, quia dicit Sapiens: Senectus venerabilis est non diuturna, nec annorum numero computata. Cani enim sunt sensus hominis, & ætas senectutis vita immaculata. In isto autem impedimento, omnia alia intelliguntur, quæ possent ineptitudinem ad ingressum ordinis generare. Sicut modus est istius regulæ dare, ex similibus similia intelligere, & minora in maioribus implicare. Quæ autem hic dicuntur, colliguntur, Extra de conuersione coniugatorum cap. Cum sis, & alijs pluribus. Rom. 10. b Sap. 4. b

Dicant illis verbum sancti Euangelij. Hic agitur de
F tertio, scilicet de religionis puritate, quæ in tribus consistit, in venientium denudatione perfecta, in frugalitate recipientium manifesta, ibi, *Et caueant fratres, ne solliciti*. Tertio in directione ad releuationem pauperum discreta, ibi, *Si tamen consilium requiratur*. Pro primo dicit: *Dicant illis verbum sancti Euangelij, quòd vadant, & vendant omnia sua, & studeant ea pauperibus erogare*. Hoc enim sumitur de cõsilio Domini, vt habetur in Matthæo, & simile legitur, in Luca vbi dicitur: Et ait alter: Sequar te Domine, sed permitte mihi primum renuntiare his quæ domi sunt. Ait ad illum Iesus, Nemo mittens manum suam ad aratrum, & aspiciens retro, aptus est regno Dei, vt sint nudi corde, vt sunt qui diuitijs habitis Matt. 19. c Luc. 9. g

bitis cor non apponunt, nec nudati tantum chlamyde A cum Ioseph Ægyptiam fugiente, quem imitantur, qui relictis implicatiuis, sibi retinent operimentum sufficiens nuditati, & suo modo nudi nudam crucem sequuntur; sed sint etiam adeo nudi, vt sint spoliati sindone super nudo, vt a propinquiori cum adolescente, diligente Dominum præ ceteris cum abiecto pondere, in nuditatis termino, statui viæ possibili, Christi vestigia imitentur. *Quod si facere non poterint*, propter loci distantiam, vel propter litium implicationem, *Sufficit eis bona voluntas*, qua licite ceditur, & omnia contemnuntur, iuxta illud Hieronymi: Si habes res tuas, vende: si non habes, proijce. B Nemo renuntiaturus sæculo, potest bene vendere, quæ contempsit, vt venderet.

Gen.39.c

Mar.14.e

Sequitur de puritate a parte recipientiũ. *Caueant autem fratres*: Istud videtur dici prohibitorie, cum inhibeatur vt illicitum, quod colligitur ex hoc quod sequitur: *Si tamen cõsilium requiratur*. Ex quo enim licentia in hoc tantum datur, in alio denegatur. *Et eorum ministri, ne solliciti sint de rebus suis tẽporalibus, vt libere faciant de rebus suis, quidquid Dominus inspirauerit eis*. Hoc sumitur ex exẽplo Domini dicentis: Vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, &c. Secus erat in Actibus Apostolorum, vbi dicitur, quòd C propter multitudinem virorum, ac mulierum simul existentium, inter quos nullus erat egens, Apostoli gerebant pecuniæ pretij rerum venditarum ad tempus sollicitudinem, quam cito dimiserunt, sicut impeditiuam verbi Dei. Discretior & excellentior est regula ab ipso Domino constituta Apostolis, cum dixit: Nolite possidere aurum, vel argentum; quàm illa, quæ constituta est sub Apostolis, primitiuæ multitudini simul habitantium virorum, ac mulierum, vbi nullus eorum, aliquid possidebat, neque suum aliquid esse dicebat, sed ipsum in communi cum alijs possidebat. Hanc regulam sub Apostolis cõstitutam, D instituit beatus Augustinus sibi & clericis suis statuens, ne quid proprij possiderent. Sed quia vidit eã Augustinus a clericis non seruari, mutauit decretum eos habere proprium sustinendo, vt patet 12. q. 1. c. Certe ego. Hanc eandem multitudinis regulã imitatus sanctus Benedictus mandauit bona ad ordinem venientium, nisi darentur pauperibus, adiungi rebus Ecclesiæ monachorum, vt ipsi viuentes sine proprio personali, haberẽt possessiones monasterijs proprias, quibus ipse nullum præfixit limitem terrenæ affluentiæ acquirendæ. vnde agrum agro non cessant vsque hodie eorum plurimi, copulare. Alia fuit antiquorũ E monachorum forma, iuxta quod narrat Gregorius 3. dialogorum de sancto Isaac monacho. Cui cum plurimi possessiones offerrent ad monasterium constituendum, ille omnia oblata respuens, fortem tenebat sententiã, dicens: Monachus, qui in terra possessionem quærit, monachus nõ est. Et Hieronymus ad Paulinum: Habet vnumquodque propositũ principes suos; habemus, & nos principes propositi nostri, Paulũ, & Antonium. Item noster princeps Elias, noster Elisæus, nostri duces filij Prophetarum, qui habitabant in agris, & faciebant tabernacula iuxta fluenta Iordanis. Item dicit in Epitaphio Nepotiani. F Alij nummum addunt nummo, & marsupia fodiẽtes matronarum opes venantur obsequijs. Ditiores sunt monachi, quàm sæculares, possidẽt opes sub Christo paupere, quas sub locuplete diabolo non habuerunt, & sustinet eos etiã Ecclesia diuites, quos tenuit mundus ante mendicos. Hæc Hieronymus. Et tamen sancta est viuendi forma si seruetur, quam instituit sanctus Benedictus, quam quidam in nigris, quidam vero in albis a longe imitantur. Beatus igitur Franciscus, videns pericula & sacrilegia affluentiæ terrenæ, quam multi possident in communi, elegit regulã ipsis Apostolis ad prædicandũ missis a Domino constitutam, iniungens fratribus ne sollicitudinem ha-

Matt.19.c

Act.6.a

Matt.10.b

Greg.lib.3. Dial.c.14.

Hieron.ep. 13. ad Paulin.cir.medium.

Idẽ epist.3. ad Heliod. cir.med.

beant de rebus venientium ad ordinem, ne sic ordinis maculetur puritas, vel inquietudine aliqua grauetur. Sed ne res venientium inutiliter dispensentur, remedium conueniens adhibetur, cum dicitur: *Si tamen consilium requiratur*. hæc licentia sicut conuenit Ministris, ita competit alijs, quibus ex priuilegio Apostolico, recipiendi fratres ad ordinem est concessa. quoniam cõcesso principali, accessorie etiam omnia conceduntur. *Postea concedant eis pannos probationis*. Præmissa prima parte huius rubricæ, in qua agitur de venientium receptione; hic subiungitur secũda pars de eorum probatione, quãtum ad habitus præcipue qualitatem. Dicit ergo: *Postea concedant eis pannos probationis, videlicet duas tunicas sine caputio*. Sed cũ dicatur in regula Apostolorum: Neque duas tunicas, qualiter hic sanctus Franciscus concedit duas tunicas, qui superius dixit: *Regula, & vita Fratrum Minorum hæc est, scilicet Domini nostri Iesu Christi sanctum Euangelium obseruare*? Responsio, In Euangelio nomine vnius tunicæ, vestitus designantur necessarij. Vnde non habere duas tunicas, non est ferre superflua vestimenta. Sed quia pro religionis honestate, necessarium est exteriorem tunicam, in longitudine & latitudine, ab alia, vel alijs differre, necessarium vestimentum beatus Franciscus in duas diuisit tunicas, in vna intelligens exteriorem amictũ, vt fratres cappa tegantur, in alia intelligitur omne corpori manifeste necessarium vestimentum. *Et cingulum* funẽ vtique, quia dicitur in Isaia: Erit pro zona funiculus, & cingulum sacci. Hoc cingulum funiculus est, quia sacci funibus cingi solent. Credo autem sanctum Franciscum istud cingulum elegisse, quia legitur in Matthæo: Vinctum duxerunt eum, & tradiderunt eum Pontio Pilato. Vel certe ad litteram vt cinguli vilitas concordet habitus vilitati, vt hoc cinctorio armati, veritatis linea multis aspera, ab Ecclesia videantur disturbare simoniacos, & alios sceleros. Facto enim flagello de funiculis, Dominus vendentes & ementes de templi sui finibus noscitur eiecisse. *Et bracas*, quarum est necessitas manifesta in casibus innumeris, propter humanæ miseriæ tegumentum. Istarum bracarum non tangitur qualitas, vt liceat fratribus, si nolunt tangere lini delitias, bracis vti laneis, vel etiam cilicinis. *Et caparonem vsque ad cingulum*. vt more antiquorum religiosorum, distinguatur habitus nouitiorum, ab habitu professorum. Ab ista autem generali lege excipiens addit: *Nisi eisdem Ministris secundum Deum aliquando aliud videatur*. Ex hoc verbo sancti Francisci procedit, vt istud nouitiatus insigne paucissimis concedatur, quia crescente vanitate hominum, non est mirum si humilitas minuatur. *Finito vero anno probationis*. Hæc est tertia pars rubricæ, in qua agitur de professione: Primo quantum ad sui obligationem votiuam. Secundo quantum ad propositi stabilem perseuerantiã, ibi: *Et nullo modo licebit, &c.* Dicit ergo sic: *Finito vero anno probationis*. Nec enim ante annum completum, licet possent se Deo immobiliter astringere, licet eos ad professionem admittere faciendam. In quo anno possunt experiri afflictiones frigoris & caloris. In cuius figura, sterilis ficulnea anno vno dimittitur ne prẽscindatur vt fructus ab ea agricolatus adhibito fimo expectetur. *Finito igitur anno probationis, recipiantur fratres ad obedientiam, promittentes vitam istam & regulam, semper obseruare*. In qua promissione sic vouent totam regulam, vt supra tactum est, vt non omni eius parti se obligatorie astringant. Vouent enim se totam regulam pro regula habituros, secundum mandantis intentionem, vt quædam ad obseruandum omnimode, quædam ad habendum pro salutaribus hortamentis. Ergo illa, quæ ad obseruantiam, inuiolabiliter sunt vouenda, ista ad cautelam ex voto perenniter sunt habenda. *Et nullo modo*. Hic tangit secundum, scilicet voti stabilem perseuerantiam,

Matt.10.b

Isa.3.d

Mat.27.a

Ioan.2.c

Luc.13.b

tiam, dicens: *Et nullo modo licebit eis de ista religione* A *exire*, *supple post professionem*. Exitum autem de religione aliqua, dupliciter intelligere possumus. Vno modo vel retrocedendo, & hoc reuertendo ad sæculum, seu ad religionem laxiorem, quorum vtrumque est apostatare, & retro aspicere; alio modo procedẽdo ad altiorem gradum fugere, scilicet melioris vitæ ascendendo, sicut faciunt qui a laxioribus statibus ad religiones se transferunt arctiores. Primus modus exeundi, est in omni religione damnabilis. Secundus, laudabilis vbi possibilis. Sed professio ad hanc religionem est impossibilis, quod nisi Papa supponeret, in regula præmittens, *Et nullo modo licebit*, non B subiungeret: *Iuxta mandatum domini Papæ*. Quia secundum sanctum Euangelium, Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retro aptus est regno Dei. Si igitur, non licet exire, quia non licet retro aspicere, ergo omnis alia religio huic est retro, & apostatæ sunt omnes ab hac religione post professionem ad quamcumque aliam transeuntes. Quòd si aliquos exire, vel pro peccatis suis a religione eijci contingat, si totis viribus instantes fuerint pro religione hac recuperanda, nec gratiam inuenire valentes, ex tunc in aliqua alia religione rigida, se saluare poterunt, si tamen quantum in se est, maneant in desiderio ad statum suum pristinum reuertendi. Quod si de licentia Apostolica se glorientur aliqui, aliter facientes, pro certissimo sciant, cõtra hanc Domini sententiam, Papam nihil facere: Nemo mittens manum ad aratrum, &c. *Luc.9.g.* Quod si mendacijs interuenientibus, aliquid contingat per tales a sede Apostolica impetrari, nõ est eis excusatio, sed accusationis duplicatio, dum mendacio tantum Patrem circumueniẽtes, suæ quærunt apostasiæ pallium, qui in votis non dispensat, nisi vbi suggerit pietas, & rationabilis æquitas recompensat. Et quia obligati ad eundem ordinem voto, vel iuramento, tenẽtur Domino integre soluere quod vouerunt. qua ratione, non licet fratribus de hac religione exire, quia hoc est retro aspicere. Non licet obligatis ad istam religionem, quamcumque aliã intrare, profiteri vel ingredi ad manendum, immo peccant mortaliter tales in religionibus alijs remanentes; peccant etiam eos recipientes & consentientes, sicut apostasiæ facinus promouentes. Sed quid dicendum est de illis, qui ad Episcopale officium ex his fratribus assumuntur? Respondeo. Si coacti ab Ecclesia, huiusmodi ineuitabili necessitate suscipiant regimen animarum, non sunt reputandi ab ordine egressi, si quantum in ipsis est, semper appetant in sinu ordinis confoueri. Quòd si non vocati ad Episcopalem gradum, nec coacti, ad eundem aspirant, vt fugiant ærumnas pauperum, & ordinis rigorem, credo eos in illius partẽ cessuros, qui dixit: Sedebo in monte testamenti in lateribus Aquilonis. *Isa.14.c* Sed numquid obligati ad hanc religionem, excusabuntur si assumantur ad curam pastoralem, vel aliam Ecclesiasticam dignitatem, certum est quòd non, vt patet extra de voto, cap. Per tuas. vbi Papa cuidam ad religionem obligato & ante impletionem voti ad regimen animarũ assumpto, respondit in hæc verba: Si tuam desideras sanare conscientiam, regimen resignes memoratæ Ecclesiæ, ac reddas Domino votum quod vouisti.

Et illi, qui iam &c. Hic tangitur quarta pars huius rubricæ, in qua agitur, de victus, & vestitus districtione. Primo quantũ ad vestitum. Secundo quantũ ad victũ, ibi: *Quos moneo*. In prima parte tangit vestitus qualitatẽ, & quantitatem. Secundò vilitatem, ibi: *Et fratres*. Et interponit pedum nuditatem, vt patet. Dicit ergo sic: *Et illi, qui iam promiserunt obedientiam*, professi scilicet, *habeant vnam tunicam cum caputio*. In qua habitus intelligitur. *Et aliam sine caputio, qui voluerint habere*. In alia tunica sine caputio, intelligitur secundum statuta ordinis, vnica simplex vel repetiata, nec debent plures haberi inferius, a professis præcipue, nisi de superiorum arbitrio, quibus regula committit talium sollicitudinem, secundum loca, & tempora, &c. Dicit autem signanter, *qui voluerint habere*, quia varia sunt corporum robora, & multum differentes diuersarum intemperies regionum. Sed pro calceamentis addit: *Et qui necessitate coguntur, possunt portare calceamenta*. Vbi aduertendum, quòd cum regula solum pro necessitate cogente, concedit calceamenta portare; vbi ergo non cogit necessitas sicut in corpore robusti, vbi autem necessitas non cogit sicut & in negotijs gerendis, quæ & si per solos debiles expediri valent, potest tamen sine periculo differri ipsarum expeditio, non licet. Calceamẽtorum ergo deportationem ipsa regula indirecte interdicit. Et quia verbum illud sumitur de Euangelio, vbi dicitur in regula Apostolorũ: Neque calceamenta, patet hic vsum sandaliorũ minime prohiberi, quoniam sicut dicitur in Matthæo: Neque *Mat.10.b* calceamenta, Euangelico more hanc complens sentẽtiam, præcepit eis, ne quid tollerẽt, sed calceatos san- *Mar.6.a* dalijs, &c. Propter quod antiquæ sculpturæ pariter & picturæ, monstrant, Apostolos calceatos sandalijs incessisse. Vnde super illud Actorum: Calcea te ca- *Act.12.b* C ligas tuas, dicit Beda; Pro caligis, & caligulis, vt quidam habent, Græcus habet sandalia. Hoc enim genus calceamenti, legitur in Euangelio, Apostolis fuisse permissum. Hæc Beda. Quæ expositio extranea videretur, nisi diceret Papias, quòd caligæ sunt sandalia. Quæ autem ibidem dicuntur, scilicet in Actibus, Glossa interlinearis exponit dicẽs, quòd per hoc quòd Angelo iubente Petro, & ipsõ complente, datur exemplum non ambulandi sine calceamentis, & non potest ad litteram, ad aliud genus calceamentorum retorqueri, quàm ad illud, de quo loquitur textus ipse, scilicet sandalia. Verbum etiam ipsius D Glossæ nullius est auctoritatis, quo ad hoc quod dicit, Angelo iubente, & si ad personam Petri littera referatur, tamen iussio pro alijs mystice intelligitur referri, scilicet ad virtutes, pedes spirituales munientes, quæ in sandalijs designantur. Sicut ad Ephesios dicitur: Calceati pedes in præparationem Euange- *Eph.6.c* lij, ibi vide Glossam. Quod autem Christus alia calceamenta Apostolis inhibuerit, patet quia super illud Matthæi: Neque calceamenta, dicit Hieronymus. *Mat.10.b* Et Plato duas corporis summitates dicit non esse velandas, nec assuetam fieri debere mollitiem capitis & pedum. Cum enim hęc firmitatem habuerint, cetera E robustiora sunt. Item Hieronymus ait: Discipuli & sine calceamentorum honore, & vinculis pellium, ad prædicationem Euangelij destinantur. Milites vestimentis Christi forte diuisis, caligas nõ habebat, quas tollerent. Nec poterat enim habere Dominus, quod prohibuerat in seruis. Ecce quod Christus docuit incedere sine calceamentis, hoc ipse etiam obseruauit. Hic tamen Hieronymus aliter vtitur nomine caligarum, qua supra habitum est ex Beda, & Papia. Item Eusebius sexto Ecclesiasticæ historiæ dicit; Desiderabam videre sanctum illum, & psallentem chorum, qui ad exemplum melioris vitæ, ceteris omnibus vi- F uunt legis Dei, atque Euãgelij taciti prædicatores, in quibus ipse habitus præfert virtutis insignia, hirsutũ caput, pedes nudi Apostolis similes. Idem patet de Hieronymo, & sui temporis monachis. Dicit enim in vitis Patrum cap. de sancto Ioanne, Ita omnia illa exasperante loco, vt non solum nudos pedes vt eramus nos, sed & calceamentis munitos terebret & secet. Hæc Hieronymus. Item obsecro si Christus nudis pedibus minime incessisset, qualiter rationabiliter de Pharisæo conquestus fuisset, dicens: Aquam *Luc.7.g* pedibus meis non dedisti, &c. Sed quidam hic sensui suo innitentes & ipsum Christi sensui præferentes, dicunt melius esse pro doctrina veritatis calceatum esse, quàm discalceatum, ne impediatur verbum Dei.

Dei. Sed attendant illi, quòd nulla forma aptior est Euangelij propagandi, quàm illa, in qua toti orbi fuit Euangelium prædicatum. Hoc autem factum est nudis pedibus. Vnde Hieronymus: Discipuli toto orbe peregrini, non æs in zona, non caligas habuere in pedibus. Fateor pœnam esse asperam pedum nuditatem. In hieme quidem apparet, propter frigiditatẽ: In æstate autem grauior est, propter duritiem maiorem, quia calor plus opprimit terræ glebas, quàm frigus, & Sole ascendente, cum gelu resoluitur in hieme exsiccatur amplius in æstate. Calor etiam findit, & frangit grauiter pedes nudos. Et tamen ipsi fratres, cum Apostolo, In frigiditate & nuditate ibant gaudentes, nec algoribus hiemis, nec ardoribus æstatis, hactenus dimiserũt, quin nudis pedibus, adierint remotissimas partes mũdi. Amplius, posito quòd Christus, vel in pueritia, vel ante trigesimumtertium annũ, calceamenta habuerit, non tamen ea habuit, postquam eorum vsum discipulis inhibuit, qui cœpit facere & docere. Sed pro vestimentorum qualitate subdit. *Et fratres omnes vestimentis vilibus induantur.* Hoc quidem cõuenit altissimæ paupertati. quæcumque enim sunt, in vsu verorum pauperum, sunt iuxta paupertatis regulam mensuranda. Hæc vilitas in tribus attendenda est scilicet in pretio, in colore, & superadditis alterius panni assumentis. In pretio, inquam, quia paupertas vera nihil pretiosum habet. Color etiam naturalis non artificialis, in veste haberi debet. Aliter frustra monerentur fratres in sequentibus, minime iudicare vtentes vestimentis coloratis: tertium additur, vt sæculi stultitia in fratrum habitu ostẽdatur. Vnde subdit: *Et possunt ea repetiare de saccis, &c.* Saccus duplex est, scilicet lineus & laneus. Et secundum istud, saccus dicitur omnis vestis vilis. Et est saccus cilicinus, quo vsi sunt prophetæ. Vnde in Isaia: Solue saccum de lumbis tuis. Hieronymus in Glossa: Mira obedientia, solo cilicino induebatur, vt tradunt Hebræi, &c. Per alias species, aliorum pannorum, diuersitas intelligitur in substantia, & colore. Additur autem huic vestimẽto benedictio Dei, quoniam qui se stultũ & despicabilem exhibet huic mundo, ipsi Deo efficitur pretiosus. Hæc est benedictio eius, qui apparuit in rubo. Ipse enim Christus vsus est vilissimis vestibus. Vnde Chrysostomus super Ioannem homilia 33. Antequam apparuisset Iesus, prædicabat eum Ioannes Baptista, vt facile susceptibile esset testimonium, ipso apparente, in vili vestimento innotescente. Itaque enim vili veste annuntiabatur forma communi omnibus Christus, vt Samaritanæ mulieres, & meretrices, & publicani cum magno ausu auderent ei appropinquare & loqui. Hæc Chrysostomus. Et nota, quòd fratribus nulla pellicea vestimenta conceduntur.

Hier. epist. 11. ad Ageruchiã post med. — *Isa. 20. a* — *Deut. 33. c*

Quos moneo, &c. Hic agitur de strictione, quantum ad victum. Excludit quidem principaliter iudicium temerarium, & aliorum contemptũ, ac præsumptionem propriorum factorum. Secundo addit insinuãtem exhortationem de ciborum vilitate, dicẽs: *Quos moneo & exhortor ne despiciant in affectu, neque iudicent contemnendo, vel vilipendendo in cogitatu. Homines quos viderint vestimentis, & coloratis indutos.* Hieronymus ad Rusticum: Vilis tunica contemptum sæculi probat. Ita dumtaxat, ne animus tumeat, ne habitus, sermoq. dissentiant. Vnde licet faciliter vitari non possit iudicium suspicionis, vel hæsitationis, cauendum est tamen penitus a iudicio diffinitionis, qua absolute talibus vtentes contemnuntur. *Vti cibo & potu delicato.* Non est ergo fratrum, vti cibis & potibus delicatis sicut nec vestibus vti coloratis. Hoc enim ad ius pertinet altissimæ paupertatis, quæ quanto est altior, tanto arctior debet esse victus. Vnde in comitiua Christi, inuenti sunt panes hordeacei, & hoc in deserto. In ciuitate autem vsus est pane triticeo. In quo & instituit sacramentum. Similiter &

Hier. epist. 4. ad Rusticum. — *Ioan. 6. a*

A in deserto, ieiunabat quadraginta dierum spatio: inter homines autem existens, adeo se hominibus, & cibis, & potibus conformabat, vt vorator & potator vini ab omnibus diceretur. Quid in hoc aliud tacite prædicat, nisi damnationem hypocrisis coram hominibus scilicet austere, & in abscondito viuere delicate? Vnde in Matthæo legitur, quòd Iesu abeunte per sata, discipuli cœperunt vellere spicas. Vbi Glossa dicit, quòd in hoc docuerunt austeram vitam, & non accuratos, sed simplices cibos quærere. Vnde certũ est, quòd paupertatem, & pœnitentiam profitentibus carnes in suis domibus sunt vitandæ extra casum ne-
B cessitatis duplicis, scilicet vel infirmitatis, vel debilitatis manifestæ. Iuxta quod beatus Benedictus inhibet monachis carnes quadrupedum, præter illos, qui sunt omnino debiles aut ægroti. Idcirco temporibus pœnitentiæ, Ecclesia a carnibus solet abstinere. Qui ergo sunt pœnitentiæ perpetuæ professores, ab eis tristis, & integris, omni tempore debent abstinere, quantum patitur fragilitas humana. Nec hoc sufficit, nisi & a sumptuosis piscibus, & maxime belluis, studeant abstinere. Vnde Gregorius: Qui a carnibus abstinent, nequaquam sumptuosiora marinarum belluarum conuiuia præparent. Ridiculosa igitur videtur,
C abstinentia, maxime pauperibus, carnes non tangere, & pisces quærere cariores. Et Hieronymus ait: Sit tibi vilis & vespertinus cibus, olera & legumina, interdum & pisciculos paucos pro summis delitijs ducas.

Mat. 12. a — *Hier. epist. 13. ad Paulinum cir. med.*

Sequitur: *Sed magis vnusquisque iudicet, & despiciat semetipsum.* Hoc enim veræ humilitatis conuenit professoribus, seipsos despicere, & despicabiles reputare. Sequitur.

De diuino officio, & ieiunio, & quomodo fratres debeant ire per mundum.
Cap. III.

D Clerici faciant diuinum officium secundum ordinem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, excepto psalterio, ex quo habere poterunt breuiaria. Laici vero dicant vigintiquattuor Pater noster pro Matutino, pro Laudibus quinque, pro Prima, Tertia, Sexta, & Nona, pro qualibet istarum horarum
E septem, pro Vesperis autem duodecim, pro Completorio septem. Et orent pro defunctis, & ieiunent a festo omnium Sanctorũ vsque ad Natiuitatem Domini. Sanctam vero Quadragesimam, quæ incipit ab Epiphania vsque ad continuos quadraginta dies, quã Dominus suo sancto ieiunio consecrauit, qui voluntarie eam ieiunant bene-
F dicti sint a Domino, & qui nolunt non sint astricti, sed aliam vsque ad Resurrectionẽ Domini ieiunent. Alijs autem temporibus non teneantur nisi sexta feria ieiunare. Tempore vero manifestæ necessitatis non teneantur fratres ieiunio corporali. Consulo vero, moneo, & exhortor fratres meos in Domino Iesu Christo, vt quando vadunt per mundum non litigent, neque contendant verbis, nec alios iudicent, sed sint mites, pacifici, modesti, mansueti, & humiles,

honeste

honeste loquentes omnibus sicut decet. Et non debeant equitare nisi manifesta necessitate vel infirmitate cogantur. In quamcunque domum intrauerint, primum dicant. Pax huic domui. Et secundùm sanctum Euangelium de omnibus cibis, qui apponuntur eis liceat manducare.

Matt. 10. b.

Luc. 10. b.

EXPOSITIO.

Clerici faciant diuinum officium, &c. Hæc tertia rubrica fratres instruit disciplina. Et hæc pars habet tria, quia primo agit de disciplina ordinante ad Deum laudandum, & honorandum. Secundo agit de disciplina ieiunij, quæ ordinat hominem, ad seipsum, ibi: *Et ieiunent.* Tertio agit de ordinantibus ad ædificationem proximorum, & hoc quantum ad ambulantes per mundum, ibi: *Consulo.* In prima ergo parte, primo informat clericos, deinde informat laicos.

Dicit ergo: *Clerici faciant diuinum officium, secundum ordinem sanctæ Romanæ Ecclesiæ.* Quod officium fuit in maiori parte a sancto Gregorio, & alijs sanctis institutum, excepto psalterio, quia Ecclesia Romana vtitur alia translatione psalterij, quàm communiter habeatur, vel verius aliter emendato. Ex quo scilicet officio, habere poterunt breuiaria. Sed quare sanctus Franciscus, ex quo fratres suos volebat in prædicatione & studio per consequens exerceri tam oneroso, tam prolixo officio onerauit? Responsio. Sanctus Franciscus optabat Romanæ Ecclesiæ vestigijs religionem suã idcirco pro viribus copulare; quia sciens, eam immediate subesse cælesti curiæ, & ab ipso fuisse Domino institutam, & a sanctis Patribus gubernatã, qui habentes sapientiam, & iudicia mittere toti mundo, secundum illud tamen officium prolixum laudauerunt altissimum, sicut & laudat vsque hodie Romana Ecclesia, regimini nihilominus intenta Ecclesiæ vniuersalis, quibus etiam fuit maximæ sollicitudinis inter omnes necessitates. sciebant tamen clarissimum esse laudum meritum diuinarum, & per consequens, breuitatem laudum, breuitatẽ arguere meritorum. Cum ergo nulli incumbit tanta sollicitudo vacandi sapientiæ, pro regimine, vel illustratione vniuersalis Ecclesiæ sicut Ecclesiæ Romanæ; nulli pro Ecclesiæ ministerio, aut studio, congruit illud officium abbreuiare. Suspecta est ergo cuiuslibet nutricis pietas, quæ affectum putat transcendere tantæ matris. Præterea multum ad illuminationem proficit piarum mentium, laudum frequentatio, iuxta illud Psalmistæ: Sacrificium laudis honorificabit me. Gregorius super Ezechielem: Vox psalmodiæ cum per intentionem cordis agitur, per hanc omnipotenti Deo ad cor iter paratur, vt deuotæ menti vel prophetiæ mysterium, aut compunctionis gratia infundatur.

Psal. 49. d.
Greg. hom. 8. in Ezec. post med.

Pro informatione laicorum subdit: *Laici vero dicant vigintiquatuor Pater noster.* Doceantur autem laici, quòd tria hæc vocabula. Pater noster, qui es in cælis, pertinent ad animi præparationem; quia cum vult se nominari Deus Patrem, dat fiduciam impetrandi, quia pater libenter filijs thesaurizat. Cum vero dicitur, noster, docet dilatationem affectus, vt nullus orationem suam ad se solum contrahat. Cum dicitur, qui es in cælis, excitat puritatem intentionis, vt orans sola cælestia orando requirat. Cum autem subdit: Sanctificetur, oratio subiungitur, quæ in septem petitionibus continetur, quarum primæ tres directe pertinent ad Dei honorem, quattuor sequentes ad petentium vtilitatem. Cum enim dicitur, Sanctificetur nomen tuum, petitur vt fidei veritas certissima,

A qua Deus est Pater Fidelium, & Fideles filij Dei appellantur, ab infidelibus cognoscatur. Cum autem dicitur: Adueniat regnum tuum, petitur, vt eius legibus a credentibus obediatur. Fiat voluntas tua, petitur, vt eius bonitas diligatur, & propter se colatur ab infirmis sicut a fortibus. In quattuor autem petitionibus sequentibus, primo petitur collatio omnis boni corpori, & animæ necessarij, cum dicitur: Panẽ nostrum quotidianum da nobis hodie. Et petendo tantum pro hodie, excludit proteruiam auaritiæ, incertitudinem vitæ insinuando. Secundo subditur petitio amotionis omnis mali. Primo quantum ad præ-

B terita, cum dicit: Et dimitte nobis debita nostra, vbi implicatur debitum innocentiæ, vt sciat se ad malum suum petere, qui in corde suo retinet adhuc rancorem iræ. Secundo quantum ad futura, vt detur gratia omnia deuitandi pericula peccatorum, vel tentationum. Cum dicit: Et ne nos inducas in tentationẽ, idest ne induci permittas. Tertio quantum ad præsentis exilij vniuersa mala præsentia, vt habentes vitam in patientia, mortem optemus vitam istam, cum Domino placuerit, terminantem. Et hæc omnia confirmantur, cum dicit: Amen. Vbi notandum, quòd hæc oratio inter omnes est præcipue veneranda, cum

C ab ipso Domino, nullo medio, fuerit instituta. Dicit autem beatus Franciscus signanter vigintiquattuor Pater noster pro Matutino, quia officium nocturnale excubias repræsentat ciuium supernorum, & illo tẽpore Deo est sacrificium laudis, & Angelis acceptissimum. Numerus autem vigesimusquartus est numerus Patrum vtriusque testamenti. Duodecim enim fuerunt Patriarchæ, per quos multiplicatus est populus credentium carnaliter. Duodecim etiam Apostoli, per quos in nouo testamento multiplicatus est populus credentium spiritualiter. Petunt ergo fratres in mysterio huius numeri, optantes in vtriusque te-

D stamenti Patrum meritis exaudiri, quos non est dubium, ad Angelicum consortium peruenisse, vel quia vigintiquattuor sunt horæ naturalis diei, oratio istius numeri petit remedium temporis vniuersi. Itẽ Matutinæ laudes, quæ a clericis decantantur, nouenario psalmorum, lectionum, ac cantuum distinguuntur, vt Angelicos nouem ordines repræsentent. Numerus autem vigesimusquartus generatur ex ductu ternarij in octonarium. In ternario autẽ, numerus credendorum. In octonario iustitia intelligitur agendorum, cum secundum Augustinum est numerus iustitiæ, vnicuique sua tribuentis. Laici ergo, qui ad lau- Aug. enar. in Psal. 6. to. 8.

E des Angelicas, vel intelligendo mysteria non assurgunt, simplicitatem suam in fide & iustitia in hoc numero perficiunt, dum octonarius ad iustitiam, ternarius ad fidem pertinet Trinitatis.

Sequitur: *Pro Laudibus quinque.* Sicut Matutinum officium laudes signat ciuium supernorum, sic officium Laudum significat cultum Ecclesiæ a mane Ecclesiæ primitiuæ, vsque ad lucem claram, quam in fine sæculi expectamus. Incipiunt enim a regno Christi decore induti in populo Iudæorum, per iubilum omnis terræ, transeuntes in populo gentium, lucem pacis datam fatentur Ecclesiæ, & duos primos psal-

F mos tertio copulando, duplicis populi concordiam repræsentant. Transeuntes autem per canticum puerorum in camino laudes Ecclesiæ repræsentant sub Antichristo. Et cum in tribus psalmis laudes iungũt vltimo, tempus post Antichristum significant, quando Christianis, qui vsque tunc fuerunt Iudæi, & pagani in vna fide sociati Dominum collaudabunt. Per has quinque petitiones laudum canonicarum Ecclesiasticarum, puto sanctum Franciscum hunc quinarium laicis assignasse, nisi in hoc forte numero, differentia assignetur laudum cælestium, & terrestrium. Iuxta hoc differunt Hierarchiæ; quia cælestis laudat Deum intellectualiter, subcælestis per sensibilia symbola, quæ omnia per quinque sensus cognoscuntur,

dum auditus laudat in canticis, visus in ornamentis, A tactus in obsequijs, gustus in sacrificio altaris, olfactus in fragrantia thuris, & si qua similia ad fragrandum adhibentur.

Sequitur: *Pro prima*, in qua Dominus ad Pōtifices ductus est, *Tertia* in qua accusatus & iudicatus est, in qua etiam descendit Spiritus sanctus. *Sexta*, in qua crucifixus est, *Et nona*, in qua mortuus est, *pro qualibet istarum horarum septem*, vt septiformis gratia impetretur, vel secundum septem dona Spiritus sancti, vel secundum septem Ecclesiæ sacramenta, quibus Deus indidit suæ efficaciam passionis. *Pro Vesperis autem duodecim*. Hoc ideo forte, quia Vesperæ B pro horis habent duodecim celebrari, vt pro omniū horarum diei præteritæ offensis, oratione duodenaria Christi misericordia imploretur. Vel quia laudibus Vespertinis repræsentatur mundi Vespera, in qua ipse Deus incarnatus est, factus dies, & sibi duodecim horas, in duodecim Apostolis copulauit. Vnde legitur in Ioanne: Nonne duodecim horæ sunt diei? *Ioan. 11. b*

Sequitur: *Pro Completorio, septem*, in quo omnium consummatio insinuatur, vt sicut Spiritus septiformis incipit, & dirigit, ita per ipsum, etiam diei meritum consummetur. Hæc autem in vniuerso sunt septuagintasex Pater noster, quibus si oratio pro defunctis C adijciatur numerus producitur octuagesimusprimus, vt omnium peccatorum remissio impetretur. *Et ieiunent*. Hic agitur de ordinātibus hominem ad seipsum, scilicet, de ieiunio. Et loquitur de triplici quadragesima duas præceptorie imponens, tertiam ad deuotionis excitationem suadens. Tres siquidem leguntur quadraginta diebus continue ieiunasse nempe Moses, Elias, & ipse Dominus met. Duplex autem est ieiunium, scilicet mæroris & gaudij. Ieiunium, mæroris est, quo carni placentia cibaria, studio pœnitentiæ carni abscinduntur. Ieiunium vero D gaudij est, cum ipsum cor, tantis est inunctum spiritualibus delitijs, vt pœna sit vacare mensis, & est per consequens delectabile ieiunare, cum ieiunatur, non vt corpus affligatur, sed ne deuotio interrumpatur, qua spiritus recreatur. Ieiunium Moysi, significat mærorem pro deletione culpæ. Ieiunium Eliæ, significat mærorem pro amotione omnis miseriæ. Primum signat ieiunium Quadragesimæ hiemis. Secundum signat quadragesima veris. Vel melius, prima Quadragesima refertur ad peccata præterita expianda. Secunda ad futura imminentia præcauenda. Ieiunium autem Christi significat ieiunium gaudij, quo non tantum a cibis carnalibus, sed ab omni terrena delectatione delectabiliter abstinetur. Idcirco beatus Franciscus duas Quadragesimas præcipiendo imposuit; tertiam vero cum benedictione Dei suasit, sciens eam deuotione sola, & non aliqua coactione adimpleri debere. *Exo. 34. d* *3. Reg. 19. b* *Matt. 4. a*

Dicit ergo: *Et ieiunent a festo omnium Sanctorum, vsque ad Natiuitatem Domini. Sanctam vero Quadragesimam*, &c. *Sed aliam vsque*, &c. Nota quòd hic secundo fit mentio de benedictione, hic in victu, superius in vestitu. *Alijs autem temporibus non teneantur nisi sexta feria ieiunare*, quia illa die voluit Dominus crucifigi. *Tempore vero manifestæ necessitatis*, F scilicet propter infirmitatem grauem, vel propter virtutem in labore ineuitabili adeo deficientem, quando scilicet labor incumbens de necessitate, aliter perfici non potest, *non teneantur fratres ieiunio corporali*. Ad gaudij igitur ieiunium, volens omni tempore fratres suspirare, iuxta Euangelicam regulam minus de ieiunio mæroris imponens, ad gaudij ieiunia informat in sequentibus, vt patebit. *Consulo vero*. Hic agitur de ordinantibus ad ædificationem proximorum, *per mundum*, scilicet aforis tam ambulando, quàm in alienis domibus quiescēdo. Circa primum, informat itinerationem ad vitandum malum. Secundo excludit equitationem, ibi; *Et non debeant*. In prima parte informat itineratione͂ ad vitandum malum. Tertio ad tenendum bonum, ibi: *Sed sint mites*. Pro primo dicit, *Consulo vero*, ad instructionem rationalis, *moneo*, ad allectionem concupiscibilis. Vnde Sapiens: Qui suauis, est, viuit in moderationibus, in suis monitionibus relinquit contumeliam. *Prou. 22. b* *Et exhortor*, ad excitationem, irascibilis. Ita fecit Iudas Machabæus qui singulos armauit non clypei, aut hastæ munitione, sed sermonibus optimis & hortamentis, vt quando vadunt per mundum exemplo Christi, & discipulorum suorum, *Non litigent*, alicui inferendo contumeliam. *Neque contendant*, verbis pertinaciter affirmando sententiam suam, vel iudicialiter litigando. *Nec alios iudicent*, dubia scilicet in peiorem partem interpretando, vt sic seruetur, innocentia exterior & interior. Sed pro bono tenendo, subdit: *Sed sint mites*, in cedendo improbitatibus, *pacifici*, minoritatis suæ ordinem seruando. Et *modesti*, per disciplinam sensuum, & verborum, & operum, *mansueti*, moribus, non impetuosi, *Et humiles*, nullum honorem appetendo, & omnem gloriam humanam fugiendo. Nec hoc sufficit, nisi diffinitionem humilitatis in se studeant adimplere, quæ talis est: Humilitas est virtus, qua homo vera cognitione sui sibijpsi vilescens, appetit tractari, vt huiusmodi, & non sublimis gubernari. Et pro speciali disciplina addit: *Honeste omnibus loquentes, sicut decet*. Omnem scilicet hominem pro sui status gradu reuerendo. Hæc est informatio itinerationis. *2. Mac. 15. b*

Sed pro seclusione equitationis, subdit: *Et non debeant equitare*. Et per consequens, nec bigare, aut quadrigare, quæ maioris sunt sumptus, *Nisi manifesta necessitate*, prolixi vel impediti itineris, vel negotij vrgētis, *vel infirmitate cogantur*. Dicit autem non debeant pro eo quòd est, debeant non equitare. Et *In quamcumque domum intrauerint*, ad procurandum animarum, scilicet salutem, vt dicitur in Matthæo: Primum quærite regnum Dei, &c. *Primum dicant: Pax huic domui*, secundum doctrinam Christi. Optando autem pacem optamus omnem liberationem a malo, & promotionem in bono. Et est pax tranquillitas cordis. *Et secundum sanctum Euangelium de omnibus cibis*, &c. Dicit notanter, *liceat*, non necessitatem imponendo, sed secundum indulgentiam permittendo, vt sciat se contra regulam nihil facere, si quis voluerit, sublimius ambulare. Ad hoc notandū dicit, *liceat de omnibus*, non simpliciter, sed, E *secundum sanctum Euangelium*. Istud autem nō conceditur, nisi in prædicationis euntibus ministerio. Qui ergo pro animarum salute non circumeunt, in hac licentia ius non habent. Ipse dicendo, *secundum sanctum Euangelium*, licentiam temperat, vt scilicet secundum regulam Euangelicæ honestatis fiat. Vnde cum verbum prædictum trahatur de Lucæ Euangelio, vbi dicitur: Manducate quæ apponuntur vobis; notandum quòd ibi immediate subiungitur, & curate infirmos, qui in illa sunt, certum est illud intelligi spiritualiter, secundum principalem intellectum vocabuli. Non est autem modus curandi animas, delicatioribus vti cibarijs, quàm illi vtantur, in quorum mensis fratres ipsi vescuntur. Hoc enim est non curare infirmos, sed a fortitudine ad infirmitatem vocare. Quando ergo principales personæ, domus & familiæ, abstinent a carnibus, non licet secundum sanctum Euangelium, fratres in esu carnium laxius ambulare. Item vbi est ferculorum superfluitas, non est Euangelicæ sanctitatis, superfluitatem vsu suo, vel abusu verius approbare; sed magis necessitate accepta, dissimulare prudenter, quod nequit sine scandalo reprehendi. Item si aliqui religiosi receptores fratrum cōtra regulam suam carnes comederent, non est Euangelicæ sanctitatis participare cum præuaricatore in crimine, vel carnalitati irregulariter suo consortio conformari. *Matt. 6. d* *Mat. 10. b* *Luc. 10. b*

Quod

Quod fratres non recipiant pecuniam.
Cap. IIII.

Præcipio firmiter fratribus vniuersis, vt nullo modo denarios, vel pecuniam recipiant per se, vel per interpositam personã, tamen pro necessitatibus infirmorum, & alijs fratribus induendis, per amicos spirituales Ministri tantum & Custodes sollicitam curam gerant, secundum loca, & tempora, & frigidas regiones, sicut necessitati viderint expedire, eo semper saluo vt (sicut dictum est) denarios, vel pecuniam non recipiant.

EXPOSITIO.

PRæcipio firmiter. Descriptis tribus portis Dominicæ ciuitatis, per quas illucescit claritas Orientalis; sequitur secunda, in qua describuntur, tres [C] portæ munitæ contra insidias Aquilonis. Quarum prima, excludit periculum Iudæ pro pecunia Dominum tradentis. Secunda tollit periculum fictæ religionis in otio viuentis. Tertia, aufert periculum multitudinis, cleri, in fine pro appropriatis communibus contendentis. Prima aufert homini Deum. Secunda aufert homini seipsum: quia otiosus in nullo est sibi fructuosus. Tertia aufert homini proximum. Prima pars habet duas: quia primo excludit pecuniæ omnimodam receptionem. Secundo prouidens subditorum quieti, imponit prælatis, circa procurationem necessariorum sollicitudinem, ibi: *Tamen pro necessitatibus infirmorum.* [D]

Dicit ergo pro primo: *Præcipio firmiter fratribus vniuersis.* Circa quod sciendum, quòd pecunia terrenum nomen est, redolens magis auaritiam, quàm modum diuitiarum, vt dicit Augustinus. *[Aug. lib. 7. de Ciuita. Dei cap. 12. tom. 5.]* Dicitur pecuniæ vocabulo large, quidquid temporaliter possidetur. Vnde Augustinus lib. De disciplina Christiana dicit: Totum quidquid homines in terra possidẽt omnia quorum domini sunt, pecunia vocatur, siue sit seruus, siue ager. *[Aug. de disciplin. Christi c. 1. to. 9.]* Alio modo dicitur pecunia stricte, quod est mensura commutationis rerum, & sic accipitur, in Apostolorum actis, vbi dicitur: Pecunia tua tecum sit in perditionem. *[Act. 8. d]* [E] Volens igitur Dominus per seruum Franciscum auaritiæ radicem penitus excludere ab horto concluso, & fonte signato, præcepit ne recipiant fratres denarios, vel pecuniam, vel vllam possessionem terrenam, in pecoribus, siue generaliter, in omnibus, quæ paupertatem altissimã labefaciunt. & præcipue loquitur de pecunia numerata. Hoc autem trahitur ab Euangelio Matthæi: Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam, *[Mat. 10. b]* vbi dicit Glossa: Duo sunt genera necessariorium, vnum quo necessaria emuntur; aliud ipsa necessaria; per pecuniam in zonis vnde illa emuntur, [F] per peram quod emitur, &c. Huius autem inhibitionis factæ Apostolis, septem sunt præcipuæ rationes.

Prima est suspitionis exclusio, ad efficaciam prædicationis.

Secunda est terrenæ sollicitudinis, perfecta extirpatio, ad commendationem cælestis prouidentiæ circa illos, qui diuinis vacant obsequijs. Et has duas rationes tangit Hieronymus in Glossa dicens: Si hæc haberent non viderentur, causa salutis hominũ prædicare, sed lucri. propterea vitæ necessaria amputat, vt Apostoli Doctores veræ religionis, qui instruebãt omnia diuina prouidentia gubernari, seipsos ostenderent nihil cogitare de crastino. Hæc Hieronymus.

[A] Tertia causa huius mandati, est declaratio virtutis ipsius Domini Saluatoris. Vnde pro istis tribus causis dicit Chrysostomus super Matthæum: Multa per hoc vnum commendauit. *[Chrys. homil. 33. in Matth. cir. med. to. 2.]* Primum quidem non suspectos faciens Apostolos. Secundo eruens eos ab omni sollicitudine, vt vacationẽ Dei verbo tribuant. Tertio docens eos suam virtutem. Hoc nempe postea dicit: Numquid aliquid defuit vobis quando misi vos, nudos, & discalciatos? *[Luc. 22. d]*

Quarta causa est perfecta omnis amoris mundani extirpatio, quia maxime inter possessiones cupidas solent haberi pecuniæ. Dicit enim Salomon: Pecu- [B] niẽ obediunt omnia. &: Auarus non implebitur pecunia. *[Eccl. 10. d. & 5. b]* Et Ambrosius de Officijs: Dominus ad discipulos, ait: Nolite possidere aurum, neque argentum. quo velut falce in humano pectore succidit pullulantem auaritiam. *[Ambros. de offic. lib. 2. c. 25. to. 4.]* Chrysostomus super idem: Radicem malorum confestim euellens ait: Ne possideatis aurum, neque argentum. *[Chrys. vbi sup. proem.]* Non dixit: Non accipite vobscum, sed etiam si possibile sit aliunde accipere, fugite periculosam hanc ægritudinem.

Quinta causa est, vt statum innocentiæ perditæ, vt erat possibile renouaret. In qua si homo stetisset, omnia fuissent communia, & nulla proprietas con- [C] tracta fuisset ad multitudinem aliquam vel personã. Vnde Chrysostomus dicit, quòd hoc dixit, vt doceret eos, ad statum in quo homo erat ante peccatum recurrere. *[Chrys. ibid.]*

Sexta ratio est ad doctrinã perfectissimẽ libertatis, quia vt dicit Hieronymus in Epistola: Nemo perfectius erogat, quam qui nihil sibi reseruat. Et si beatius est dare, quam accipere, vt dicitur in Actis, beatissimus est, qui omnia sua dedit, & vt est possibile paucissima econtra recipit. *[Act. 20. g]*

Septima causa est indiuisa cordis intẽtio circa prẽdicationem verbi Dei. Vnde Chrysostomus super *[Chrys. ibid.]* [D] idem: Orbi terrarum Deus Doctores missurus erat, propter hoc Angelos eos ex hominibus constituit, ab omni absoluens huius vitæ sollicitudine, vt vna sola retineatur cura, quæ est cura doctrinæ. Hanc igitur vitam Apostoli tenuerunt, & ante passionem Domini, & post. *[Act. 3. a]* Vnde pauperi eleemosynam petenti, respondit Petrus: Argentum & aurum non est mihi. Glossa memor prẽcepti Domini, dicentis: Nolite possidere aurum, &c. Ambrosius super Lucam, ait: Apostolus Petrus, primus executor Dominicæ sententiæ, ostendit, non in vacuum effusum Domini mandatum. *[Ambr. lib. 7. commen. in Luc. c. 10.]* Cum enim a paupere posceretur, vt [E] ei aliquid pecuniæ largiretur, ait, Argentum & aurum, &c. Non tam in hoc gloriatur Petrus, quòd aurum & argentum non habebat, quam quòd seruet Domini mandatum, dicentis: Nolite possidere, &c. hoc est vides me discipulum Christi, & aurum, a me requiris? Hæc Ambrosius: Augustinus dicit idem. *[Aug. l. 3. de Mirabilib. scriptura c. pen. to. 3.]* Hoc idem etiam seruauit Paulus. Vnde Chrysostomus, de laudibus Pauli: Paulus pecuniam non possederat, nam & ipse dixit: Vsque in hanc horam, & esurimus & sitimus. *[1. Cor. 4. c]* Idem patet de sancto Ioanne Euangelista in Legenda sua. Dixerunt enim: Nulla ratione possumus accipere aurum, aut vestes, aut do- [F] mos, aut prædia, aut seruos, &c. Hic tamen aduertendum quòd præceptum erat Apostolis nihil habere, vt supra visum est. Et hoc seruauit Petrus cum alijs. Permissum est autem viuere de cibis, & prædijs alienis, & non præceptum. Vnde Chrysostomus, vbi supra: Omnibus eos denudans, omnia eis dedit, permittens eos manere in domibus illorũ quos docent, & nihil habentes introire. Hoc idcirco dixerim, quia Paulus præcepta de non possidendo, nec ferendo pecuniam seruauit, sicut Chrysostomus expresse in libro dicit, de laudibus Pauli. Permissionem autem de accipiendis corpori necessarijs ab auditoribus aliquando tenuit, vtens iure suo. Vnde dicit: Alias Ecclesias expoliaui, accipiens stipendium ad ministeriũ *[2. Cor. 11. b]*

vestrum. Aliquando non tenuit sublimius ambulan A do. Vnde ait: Nocte & die laborantes, ne quem vestrum grauaremus, prædicauimus Euangelium Dei in vobis. Præceptum ergo fuit nihil habere: permissum vero, non præceptum, in mensis, & de mensis viuere alienis.

1. Thess. 2. b

Ioan. 12. a Sed prædictæ sententiæ, de Apostolica paupertate, videtur esse contrarium, quòd Dominus ipse legitur loculos habuisse. Sufficit ergo discipulo si sit sicut magister eius, vt dicitur in Matthæo. Item: Si hoc verum esset, tunc Episcopi, & clerici alij a tempore Siluestri essent in statu damnationis, vt dicunt Manichæi, habent enim aurum & argentum. Item B ex eadem ratione videtur, quòd ista vita Apostolica, non sit alijs, quàm prælatis Ecclesiæ Apostolis succedentibus imitanda, etsi non illis, nec alijs. Item si aliquibus, imitanda sufficiens videretur eam imitari eis in itinere constitutis, & non in domo manentibus, vbi oportet per deposita futuris periculis obuiare. Vnde Augustinus, de sermone Domini in monte exponens illud: Nolite esse solliciti, &c. dicit: Satis apparet Dominum nostrum non hoc improbare, si quis humano modo illa procuret: sed siquis propter ista Deo militet.

Mat. 10 c

Ad primum respondet Chrysostomus super Ioan- C ne homil. 71. vbi agitur, de loculis Domini, dicens, qualiter non virgam, neque peram, non æs iubens deferre, marsupium ferebat ad inopum ministeriū, vt discas, quoniam valde pauperem, & crucifixum huiusmodi oportet facere multam procurationem. Multa enim ad nostram dispensans doctrinam agebat. Hæc Chrysostomus: Habuit ergo loculos pro alijs, & hoc dupliciter, pro alijs, perfectis Ecclesiæ, scilicet prælatis, vt doceat eos pro necessitatibus pauperum releuandis habere loculos. Vnde Augustinus: Habebat Dominus loculos & a fidelibus oblata conseruans, & suorū necessitatibus, & alijs indigentibus D tribuebat. Tunc primū Ecclesiasticæ pecuniæ forma est instituta. Hæc Augustinus. In suos autem vsus numquam expresse legitur Dominum loculorū pecunias conuertisse: immo magis prætenditur cōtrarium super illud Matthæi: Solue didrachma, vbi legitur Dominum soluisse didrachma miraculose, de pecunia miraculose in ore piscis reperta. Ibi enim, dicit Hieronymus in Glossa: Dominus tantæ fuit paupertatis, vt vnde daret tributa non haberet. Iudas quidem loculos in communi habebat; sed res pauperum in vsus suos conuertere nefas duxit, idipsum dans exemplum nobis. Hæc Hieronymus: Item habuit E loculos pro alijs infirmis & imperfectis, qui habent loculos pro seipsis, qui etsi sint perfecti respectu habentium propria, vel multa, & magna, cum ipsi habeant pauca; sunt tamen imperfecti in hoc, respectu illorum, qui nihil habent penitus in hoc mundo. Quia nihil habentes penitus sunt in summo gradu in hac parte, vt est possibile statui humano, a mundi periculis, & illecebris absoluti. Vnde Hugo dicit: Habebat Iesus loculos, conformans se imperfectis. Christus in numero imperfectorum inueniri voluit, ne præsumerent non accipientes, & confunderentur accipientes. Et super illud Psalmistæ, producens fe- F num iumentis, dicit Augustinus: Habuit Dominus loculos, & dictum est de quibusdam feminis religiosis, quòd ministrabant eidem de substantia sua. Futurus erat Paulus nihil tale aliquando requirens sed quia multi infirmi ista quæsituri erant magis infirmorum personam suscepit Dominus. ergo sublimius Paulus? nequaquam immo sublimius Christus, quia misericordius. Cum enim videret Paulum, ista non quæsiturum, præuidit, ne damnaret, quæsiturum & præbuit exemplū infirmo. Hæc Augustinus: Quod autem dicit, quòd præuidit Paulum non ista quæsiturum, intelligendum est aliquando, & non semper, aliquando enim accepit, & aliquando non,

Chrys. homil. 71. in Ioan. paulo ante med. tom. 2.

Aug. tract. 63. in Ioā. circ. fin. to. 9.

Mat. 17. d

Hugo. de S. Vict. in Ps. 91. cap. 64.

Psal. 103. b

Aug. in Ps. 103. conc. 3. cir. med. tom. 8.

vt supra patet. Qui igitur tantum pro alijs habent loculos, ad hoc auctoritate Ecclesiæ compulsi, & si quantum in se est, optent pro se carere loculis, ad se autem seruantes districtionem paupertatis, vt patitur infirmitas, dum sint in alios affluentes: sic non habentur loculi in doctrinæ præiudicium, vel impedimentum; sed eos habent sine omni imperfectione, quia conueniunt cum Christo in habendo, & in habendi ratione. Qui autem habent loculos pro seipsis, habent eos, vt infirmi, conuenientes cum Christo in habendo, sed non in habendi modo; quia ipse non habuit loculos pro seipso, vt visum est, sed cum hac infirmitate tanto ad perfectionē appropinquāt, quanto paucioribus sunt contenti. Ecce quòd Christus legem datam Apostolis de loculis non habendis ipse compleuit circumeundo per castra, in quibus non habuit vbi caput sanctissimum reclinaret. Et licet quodammodo infirmum videatur, secundum genus suum respectu perfectionis Pauli necessaria recipere illo modo, quo Deus recepit a mulieribus secum itinerantibus, & comedendo in mensis alienis; est tamen longe sublimius, sic de mensis alienis viuere, quòd nihil ex eis possessorie habeatur, quàm depositum recipere, & pecuniam cum refertis promptuarijs possidere. Propter quod Dominus, singularis perfectionis modum illum in exemplum commendans Apostolis habere loculos interdixit, ipse modū ipsum maiori parte, vt ostensum est, custodiuit. Vnde numquam in textu Euangelico mentio fit de loculis, nisi sexta die ante articulum passionis, vbi de Iuda dicitur, quòd fur erat, & loculos habens. Et infra: Quidam putabant, quòd loculos habebat Iudas, quòd dixisset ei Iesus: Eme quæ nobis necessaria sunt. Circa illud etiam tempus, immo ipsa vespera qua voluit comprehendi, dispensauit cum Apostolis, vt possent habere loculos singuli durante rabie persecutionis mortuo Saluatore. Vnde ait Saluator: Quando misi vos, sine sacculo, &c. Numquid aliquid defuit vobis? &c. Sed nunc qui habet sacculum, &c. Ibi Glossa Bedæ dicit: Non eadem viuendi regula persecutionis, qua pacis tempore, discipulos informat. Missis enim discipulis ad prædicandū, præcepit eis, ne quid tollerent in via ordinans, vt qui Euangelium prædicat, de Euangelio viuat. Instante autem mortis articulo, & tota illa gente, pastorem simul, & gregem persequente congruam tem porum regulam decreuit permittens, vt tollant victui necessaria, donec sopita persecutorum insania, tempus Euangelizandi redeat. Hæc Glossa. Igitur Apostoli missi ad prædicandum loculis caruerunt. Tempore vero persecutionis, & passionis dispensatiue loculos pro seipsis habuerunt. Tertio bona multitudinis ad tempus dispensauerunt, & illam dispensationem tamquam impeditiuam verbi Dei dimittentes, ad primariam reuersi nuditatem loculis caruerunt, vt supra visum est. Præterea licet Domino volenti portati fuerint loculi a Iuda proditore, non tamen videtur in eis, aliquid iuris possessorij vendicasse. Vnde ipse Dominus dicit in Ioanne: Venit princeps mundi huius, & cetera. Glossa: Noluit Dominus habere quod perderet, venit pauper ne haberet diabolus, quod auferret. Respondeo ergo breuiter ad obiectum de loculis, quòd Christus aliquando habuit loculos pro alijs, vt ad hoc informaret Ecclesiæ prælatos. Item habuit loculos pro infirmis consolandis, qui habent loculos pro seipsis. Sic in eorum solatium fugit cum quæreretur lapidandus, ne desperent si aliquando fugiant persequentes. Sic in exemplum fortium se sponte obtulit in passione, & pro ipsis in paupertate informandis, caruit loculis, quasi nec semper habitos tenebat possessorie reconditos, vt qui habent pro seipsis, & non gratia dispensationis loculos, sciant se in hac parte perfectionis apicem non tenere.

Ioan. 13. e

Luc. 22. d

Ioan. 14 d

Et cum

Et cum dicitur, Sufficit discipulo, respondendum est, quod Magister vnus diuersos docet discipulos, singulis in suis gradibus condescendens. sicut Apostolus inter perfectos loquebatur sapientiam, lac dans paruulis ad escam. Non debet discipulo sufficere lactis capaci in lacte semper sistere, etiam si lac bibat magister ei condescendens, sed magis ad hoc tendere, vt solidi cibi sit capax. Ita in proposito, non debet discipulo sufficere, vt sit sicut magister eius infirmis condescendens, nisi vt est possibile gradatim in artis apices se extendat. Vnde illud verbum sufficit discipulo, pro solatio tribulationis dictum est specialiter, vt scilicet exemplo magistri, in tribulationum sufferentia viriliter perseueret.

1. Cor. 2. b

Ad secundum dicendum, quòd illa Manichæorum calumnia processit ex insipientia manifesta. Prædicta enim paupertatis districtio non fuit imposita Apostolis, vt prælatis, cum nondum illo tempore prælati essent, nec etiam sacerdotes, sed tantum authentici prędicatores missi toti mundo in sanctitatis exemplum, vt superius est ostensum. Vnde illa paupertatis districtio nullos ligat alios nisi illos, qui ad hoc sponte se obligant propter Christum. Non solum ergo post Siluestri tempora, immo statim in Ecclesiæ principio, ipsi discipuli Christi instituerunt prælatos in suarum curarum custodijs residentes, quibus numquam fuit interdictum habere bona Ecclesiæ sibi necessaria, in se & suis subditis pauperibus eroganda. Succedunt ergo Episcopi Apostolis, in culmine auctoritatis Ecclesiæ, in obligatione, & debito virtutis, & sanctitatis, sed non in forma illius districtæ disciplinæ, & paupertatis debito supradicto. Hoc reperies notum in Decretis 12. quæst. 1. Videntes. Et apud Bernardum, secundo De consideratione. Nec est locus otio, vbi sedula vrget sollicitudo omnium ecclesiarum. Nam quid tibi dimisit sanctus Petrus? Quod habeo, inquit, tibi do. Quid est illud? vnum scio neque aurum, neque argentum, cum ipse dicat, Argentum, & aurum, &c. Esto vt alia quacumque ratione hoc tibi vendices, sed non Apostolico iure. nec tibi dare quod non habuit potuit. Hæc Bernardus.

Bern. lib. 2. de cōs. c. 6. ante med.

Act. 3. a

Ad tertium dicendum, quòd Prælati ad illam vitam non tenentur, quia indifferenter omnibus, proponitur eam volentibus imitari. Vnde Hieronymus. Vis perfecta esse, & in primo stare fastigio dignitatis, fac quod fecerunt Apostoli. Vende omnia quæ habes, & cetera.

Hieron. in epist. 150. ad Hedib. quæst. 1.

Ad quartum dicendum, quòd ista Apostolica perfectio non est solum in itinere, sed domi etiam obseruanda, vt nullum depositum pecuniæ habeatur ab his qui perfectionis regulam imitantur. Vnde Chrysostomus super Matthæo, homil. 33. in fine expositionis litteralis, de non possidendo, aut portando aurũ, vel argentum, dicit sic: Si in aliena patria existentes ad ignotos abeuntes nihil amplius oportet petere quotidiano cibo, multo magis domi manentes. Item super illud: Nunc qui habet sacculum, dicit Glossa. In hoc nobis datur exemplum, vt nonnumquam causa instante, quædam de nostri propositi rigore sine culpa possimus intermittere. Verbigratia: Si per inhospitales regiones iter agimus, plura viatici causa licet portari, quàm domi habeamus. Et expresse in Euangelio aperte prohibet Apostolis possidere pecuniam & portare, vt patet ex Hieronymo super Matthæũ ibidem, & Rabano, Hæc fuit paupertas Apostolica ante passionem, & post ad tempus, tamen medio tempore paululum dispensatione Domini interrupta. Nec tamen omnes, vt dictum est, ad hoc tenentur. Et illud verbũ Augustini loquentis de communi statu omnium præcedentibus non repugnat. Sed istum regulæ articulum fratres præuaricari videntur, dum recipiunt alij pauperes sibi pecunias erogatas. Si enim ille facit cuius auctoritate fit, ipsorum autem auctoritate pro libitu eorum suis familiaribus, pecuniæ pluries commendantur, aliquotiens extra Domini potestatem, ergo ipsi pecuniam recipiunt, vt videtur. Ad hoc patet responsio, quoniam dare, & recipere opponuntur relatiue. Igitur de necessitate, sicut dare se habet ad dominij translationem, & priuationem dantis, ita se habet recipere ad dominij acquisitionem. Sicut ergo nullus dat aliquid, nisi intendat se priuari dominio eius quod dat, & ipsum transferre in alium, sic nec recipit proprie aliquid secundum quod receptio opponitur donationi, nisi quod intendit sibi rei dominium, acquirere. Versus.

Chrys. homil. 33. in Matt. post med. to. 2.

Luc. 22. d

A

B

Non tibi dat quisquam, nisi quo vult expropriari.
Nec tu quid recipis, nisi velis ei dominari.
Namque recepta data sibi sunt aduersa relata.
Dans sua priuatur, recipit qui post dominatur.

Argumentum autem factum ex falsa suppositione procedit, quia non fratrum, sed mittentium auctoritate pecunia custoditur. Vnde dominium apud mittentes semper ibi remanet donec sit pro fratrum necessitatibus commutata, quod probatur, quia dicit lex. ff. de acquirend. rer. dominio: Idem in bonis nostris habere intelligimur, quoties possidẽtes ereptionem, aut amittentes ad recuperandum eam, actionem habemus. Cum ergo ille, qui misit pecuniam, si viuit possit eam repetere sicut suam, numquam a dominio suo recessit, nec in ius transijt alienum. Forte dices, quòd mittens pecuniam intendat se priuari illius dominio. Fateor, quòd verum est; sed modo licito, & fratribus honesto. Cum enim intendat fratres habere apud Deum intercessores, non intendit eos ob vsum pecuniæ suæ constituere præuaricatores. Manet ergo semper pecunia in bonis eius, donec sit pro fratrum necessitatibus commutata. Amplius ponamus, quòd intendat se priuari dominio pecuniæ, statim vt est alienis fratribus famulari commendata. dico, quòd adhuc a fratribus non recipitur cum non intendant, quòd aliqua pro eis recipiatur pecunia sicut sua, nec omnino consentiant, quòd eis possessio acquiratur; sine consensu autem non acquiritur possessio. Vnde dicit lex. ff. de acqui. rerum proprietate, quòd in amittenda possessione, affectio, ei qui possidet, est intuenda. Itaque si in fundo sit, & tamen nolueris eum possidere, protinus amittẽs possessionem: nec etiam sine voluntate donatoris transfertur dominium, vt patet. ff. de acquiren. rerum propriet. & dominio. Vnde cum dator pecuniæ intendat eam dare, tamen vt possit in fratrum vsum conuerti, numquam vult in eos dominium transferri, sed tantum pro ipsorum necessitatibus commutari. Ponamus quòd pecunia tradatur per manus diuersas vsque ad centesimam personam datori penitus ignotam. Dico, quòd adhuc manet in bonis eius. eo enim modo quo tenuit eam auctoritate sua primus, tenet secundus, tertius, & millesimus, quia dicit lex. ff. de acquiren. rerum dominio, quòd traditio nihil amplius transferre debet, vel potest ad eum qui accipit, quam apud eum qui tradidit. Vnde semper potest repetere huiusmodi, sicut suam, qui ipsam pro fratrum necessitatibus commendat: potest enim mutare voluntatem suam, & pro tanto repetere. Aliter est in vltimis voluntatibus defunctorum, quia voluntas eorum est immobilis. Et ideo si contingat executores repetere pecuniam malitiose, pro fratrum necessitatibus commendatam, non est restituenda, cum sint contrarij ipsius testatoris vltimæ voluntati. Quòd si ipsi malitiose pecuniam detineant, contra formam testamenti, nec eam velint commendare alicui fideli pro fratrum necessitatibus dispensandam, possent fratres ordinarijs denuntiare iniuriam defuncti, & suam, sine perfectionis suæ aliquo detrimento, nec tamen iudicialiter rẹpetere sicut suam, quamuis sit eis debita quæcũque portio testamenti. Quod si quæ-

C

D

E

F

si quæras cuius sit pecunia legata? dico quòd manet A in bonis defuncti erogandis, non heredibus reseruandis. Vnde si fratres eam omnino respuant, debet alijs pauperibus erogari. Fratres igitur nullo modo, nec in pecoribus, nec in quibuscumque alijs, recipiant pecuniam, nec mutuo, nec dono, nec legato, nec per se, nec per interpositam personam, quia nec dominium, nec possessionem sibi intendunt acquirere, commune, vel propriũ vllo modo. Nomen enim pecuniæ possessionem sonat propter quod etiam Ioui nomen pecuniæ impositum est, cuius secundum fabulas, omnia sunt, vt docet Augustinus. Vnde cum sint diuitiæ cælestes, & terrenæ, pecuniæ nomen tan- B tummodo terram sonat, sicut docet Augustinus ibidem, & quòd nomine pecuniæ vilissime & contumeliosissime deus nuncupatur, cum tamen idem diues dicatur. Recipere igitur pecuniam, est recipere possessionem. Hæc est igitur summa prædictorum, scilicet quòd fratres non recipiant per se, vel per interpositam personam pecuniam. Patet tam a parte pecuniam mittentium, vel dominorum, quàm a parte ipsam recipientium vel nuntiorũ, quàm etiam a parte fratrum ipsorum. Quoniam mittentes non intendunt fratres facere præuaricatores, quos volunt habere pro se intercessores. Receptores etiam pecuniæ C custodiant eam, non auctoritate fratrum, sed mittentium, licet custodiant eam ad voluntatem eorum. Fratres etiam non intendunt in pecunia sic missa, vel custodita, ius possessionis, vel dominij sibi aliqualiter vendicare.

Aug. lib. 7. de ciu. Dei. c. 11. & 12. to. 5.

Sed pro secunda parte huius rubricæ subdit: *Tamen pro necessitatibus infirmorum*, ne maneant desolati, *& alijs fratribus induendis*, in quibus aliæ necessitates maiores intelligunt. *Ministri*, quorum est ministrare, & non ministrari exemplo Christi. *Et custodes*, quorum est curam gerere infirmorum. Nam Samaritanus custos, interpretatur, qui curam ha- D buit, &c. Nomina autem Custodum, & Ministrorum, & si diuersis approprientur, tamen circa easdem personas dicunt modum officij in hoc ordine Prælatorum. Ministerium dicit humilitatem, custodia autem vigilantiam insinuat pastoralem ne propter humilitatem sic dimittatur auctoritas, & euigilantiam ne periclitetur ordinis disciplina. Vnde Isaias: Super custodiam meam ego sum, stans totis noctibus propter quod ipse generalis Minister custos inferius in regula appellatur. Hic autem nomine Custodum, etiam Guardiani intelliguntur, qui habent immediate custodire, & intendere pastorali curæ. Istis er- E go cura & sollicitudo tantum imponitur, & hoc propter duo, scilicet vt nullus sine ipsis sit sollicitus. Et quia dispensatio est necessaria, secundum varios status, de qua addit: *Secundum loca, & tempora, & frigidas regiones*. Iuxta has igitur necessitates, necesse est dispensatiue temperare rigorem, & temperamentum a solis Ministris, & Custodibus, in quibus Guardiani intelliguntur. debere fieri hic docetur. *Eo semper saluo, vt sicut dictum est, denarios, vel pecuniam, &c.* Hoc idcirco replicat, ne propter illius necessitatis periculum sustineat labefieri ordinis puritatem sciens per talium receptionem sub falso prætextu necessita- F tis, plures in clero, & claustro, & Deo, & hominibus viluisse, eo quòd radix iniquitatis Antiochus, qui interpretatur silentium paupertatis, templum Dei legitur in Machabæorum historia profanasse, & contenebrescente studio sapientiæ quasi sole, luna scientiæ & studij in sanguinem est commutata. Hæc est radix sapientiæ beato Francisco diuinitus inspirata, ne vepribus, & spinis pene in vniuersa terra existentibus terror spinarum, ac veprium veniat in horto suo, quia de spinis vuæ minime colliguntur.

Luc. 10. f

Isa. 21. b

1. Macha. 2. e

Mat. 7. e

De modo laborandi. Cap. V.

Fratres illi, quibus gratiam dedit Dominus laborandi, laborent fideliter & deuote, ita quòd excluso otio animæ inimico, sanctæ orationis, & deuotionis spiritũ non extinguant, cui debent cetera temporalia deseruire. De mercede vero laboris per se & suis fratribus corporis necessaria recipiant præter denarios, vel pecuniam. Et hoc humiliter sicut decet seruos Dei, & paupertatis sanctissimæ sectatores.

EXPOSITIO.

Fratres illi, *quibus dedit Dominus gratiam laborandi*. Post exclusum periculũ Iudæ, hic excludit, periculum Religionis, ne Sponsa Christi panem comedat otiosa. Primo informat laborabiles ad laborem. Secundo subdit laborandi triplicem rationem, ibi: *Ita quòd excluso otio*. Pro primo dicit: *Fratres illi, quibus Dominus*, non dicit omnes, sed, *illi, quibus dedit Dominus gratiã laborandi*. In hac gratia intelligo vires corporis, & habitũ artis acquisitum, ac habilitatẽ etiam artẽ acquirendi, laborẽt fideliter, respectu sui, & proximi, & deuote respectu Dei, vt scilicet labor ipse in gloriã Dei dirigatur. De cuiusmodi autẽ laboris genere loquatur, patet ex rationibus laboris, quæ sunt tres, scilicet exclusio otiositatis, inflãmatio deuotionis, adeptio etiã sustentationis necessariæ corporalis. Voluit ergo sanctus Franciscus summe fratribus imponi exercitium, quod perfectissime excludit otium quod summe nutrit deuotionis affectum, quod laudabiliori modo corpori necessaria subministrat. labor autem corporalis, & si excludat otium a corpore, tamen pro tanto ad modicum vtilis est, quia a corde sordes, & otium non excludit, sicut patet in Mechanicis, qui inter labores corporales solent turpissimos sermones eructare. Studium vero sapientiæ ipsum cor occupat. Vnde in Prouerbijs dicitur: Præbe mihi fili mi cor tuum. Et Sapientia: Labores huius magnas habent virtutes. Ideo dicit: *Ita, quod excluso otio anima inimico*. In Ecclesiastico dicitur: Multam malitiã docuit otiositas. Hieronymus ad Eustochiũ: Teneas firmissime, quòd omnis cõcupiscentiæ, & immunditiæ, & peccati mater est otiositas. Itẽ labor ipse sapientiæ excitat summæ deuotionis affectũ. Vnde Sapiens: Immortalitatis mater est in cogitatione sapientia, & amicitia illius delectatio bona, & in operibus manuum illius honestas sine defectione. Ideo addit: *Sancta orationis, & deuotionis spiritum nõ extinguant*. Modus autem laudabilissimus corpori necessaria acquirendi est & in prædicationibus, & doctrinæ laboribus exerceri. Labor enim mechanicus condigne circa pretia compensatur. Non est autem digna compensatio receptio corporalium spiritualia seminanti. Vnde Paulus: Si vobis spiritualia seminamus, non est magnum si carnalia vestra metamus, ideo addit: *De mercede vero laboris, corporis necessaria recipiant*. Dignus enim est operarius mercede sua. Hoc Apostolis existentibus Prædicatoribus dictum est; quia Prælati nondum illo tempore erãt, vt supra patuit. Et, vt dicit Augustinus libro de Monachorum opere, quattuor generibus hominum licet de Euangelio viuere, scilicet ministris altaris, qui sacrificium offerunt pro populo, eidem diuina cantica decantando. Item dispensatoribus sacramentorũ, & Euangelistis, ac illis; qui ante conuersionem suam habebant sufficienter vnde viuere poterãt, quod pauperibus erogauerunt. *Præter denarios, vel pecuniam,* ne

Gen. 3

2. Th. t

Prou. 23. c

Sap. 8. a

Eccli. 33. d

Sap. 8. d

1. Cor. 9. b

Luc. 10. b

Aug. lib. de oper. Monach. c. 6. & seq. to. 3.

ne aliquo modo transeant in ius ordinis. quod nomen tertio inhibet, propter triplex genus pecuniæ, scilicet mineralium, terræ nascentium, & pecorum etiam a quibus pecunia est appellata. Vnde ipse Dominus vniuersæ perfectionis exemplar, numquam legitur aliquo laboris genere laborasse, sciens, quòd licet Paulus, qui habuit spiritum in plenitudine, & sapientiam sine studij labore, stipendiarie laborauerit, non potest tamen hoc communiter fieri, ab his, qui circa procurandam salutem hominum sunt solliciti, vita, & verbo, sine huius sollicitudinis detrimento. Præterea labor sapientiæ simpliciter est melior corporeo labore, quamuis in casu possit labor stipendiarius esse necessarius prædicanti. Dominus igitur, quod simpliciter est prædicanti melius eligens, non laborauit stipendiarie, ne doctores nō laborantes arguerentur, vel labore tali impedirentur. vnde nec Paulus vbique, sed alicubi laborauit. Quia igitur quidam fratrum gratiam habent laborandi spiritualiter, quidam vero corporaliter tantum, omnibus dans regulam generalem, vt vnusquisque gratia sibi data vtatur, dicit: *Fratres illi, quibus Dominus dedit gratiam*. Sed ne mercedis exactio turbet debitores, aut extra modum mendicitatis degeneret, addit: *Et hoc humiliter, sicut decet seruos Dei, & paupertatis sanctissimæ sectatores*. Sciendum, quòd omne genus hominum ad aliquod exercitij genus vtilis, pro loco & tempore obligatur præceptorie, vt dicitur in Genesi: In sudore vultus tui, vesceris pane tuo. Vnde qui ad maiora apti non sunt, præcepto Apostoli labore sunt corporeo exercendi. Dicit enim ipse: Audiuimus enim inter vos quosdam ambulare inquiete, nihil operantes, sed curiose agentes. his autem qui eiusmodi sunt, denuntiamus, &c. Impium est autem illud, quod otiosis, & curiosis dicitur, velle ad alios extendere, qui sublimioribus, & vtilioribus sunt intenti.

Gen. 3. d

2. Thess. 3. c

Quòd fratres nihil sibi approprient, & de eleemosyna petenda, & de fratribus infirmis. Cap. VI.

Fratres nihil sibi approprient, nec domum, nec locum, nec aliquam rem: sed tamquam peregrini & aduenæ in hoc sæculo, in paupertate & humilitate Domino famulantes, vadant pro eleemosyna confidenter. Nec oportet eos verecundari quia Dominus pro nobis se fecit pauperem in hoc mundo. Hæc est illa celsitudo altissimæ paupertatis quæ vos charissimos fratres meos heredes & reges regni cælorum instituit, pauperes rebus fecit, virtutibus sublimauit. Hæc sit portio vestra quæ perducit in terram viuentium. Cui dilectissimi fratres totaliter inhærentes, nihil aliud pro nomine Domini nostri Iesu Christi in perpetuum sub cælo habere velitis. Et vbicumque sunt & se inuenerint fratres, ostendant se domesticos inuicem inter se, & secure manifestet vnus alteri necessitatem suam: quia si mater nutrit & diligit filium suum carnalem, quanto diligentius debet quis diligere & nutrire fratrem suum spiritualem? Et si quis eorum in infirmitatem

A ceciderit, alij fratres debent ei seruire sicut vellent sibi seruiri.

EXPOSITIO.

Fratres nihil sibi approprient. Hic tertio excludit tertium periculum, quod scilicet de appropriatis proprijs noscitur processisse. Et hæc pars habet quattuor. Primo inhibet appropriationem. Secundo imponit mendicitatem, ibi: *Vadant pro eleemosyna*. Tertio excitat ad paupertatis immobilem amorem, ibi:
B *Hæc est illa celsitudo*. Quarto informat fratres ad mutuam consolationem, ibi: *Et vbicumque fuerint*. Dicit ergo pro primo: *Fratres nihil sibi approprient*. Quia fratribus inhibuit receptionem pecuniæ, ne credatur quòd alia liceret admittere, vtpote immobilia, in generali sermone excludit omnia, dicens: *Nihil sibi approprient*, supple nec proprietate personali, nec generali ipsius communitatis, sicut dicit Papa regulam declarando. Vnde addit: *Nec domum, nec locum, nec aliquam rem*. Hoc quidem recte, quia dicit Seneca: Tutissime viueretur, si tolerentur duo verba meum, & tuum. Planum est his temporibus summum facere tumultum in Ecclesia, nostrum, & vestrum. *Sed*
C *tamquam peregrini, & aduenæ in hoc sæculo, in paupertate, & humilitate Domino famulantes*. Intentio plane est sancti Francisci, vt fratres sicut serui vtantur rebus in aliena positis potestate.

Sed quidam aduersarij sancti Francisci, & veritatis, aliquando contra hoc obiecerunt, quia dicit Canon 12. q. 1. cap. Expedit. Expedit facultates Ecclesiæ possideri, & proprias perfectionis amore contemni. Et consequenter eodem cap. ponitur exemplum de sancto Paulino, qui omnibus suis proprijs distractis, factus est postea Ecclesiæ Episcopus, cuius facultates
D fidelissime dispensauit, subdit: Quo facto satis ostēditur & propria debere propter perfectionem contemni, & tamen sine impedimento perfectionis, posse Ecclesiæ facultates dispensari, quæ sunt profecto communia possidere. Hæc Prosper. Ergo carere bonis cōmunibus appropriatis nihil addit perfectioni.

Item videtur ista forma viuendi, falsum imponere Ecclesiæ Dei. Clerici, & religiosi, qui habēt bona Ecclesiarum non sunt Domini eorum, sed vsum tātum habent, quia dicit lex. ff. de rerū dominio, quòd quæ diuini sunt iuris in nullius bonis sunt. ergo clerici nō habent dominium, sed vsum tantum.
E Item res, quibus vtuntur fratres, aut sunt alicuius domini, aut nō. si nullius, quare tunc ipsi plus quàm alij occupant? Si autem in alicuius hominis sunt, vt pote Ecclesiæ Romanæ, videtur ergo quòd fratres, qui contemnunt propter seruandam suam perfectionem, attribuendo illa Ecclesiæ, imponunt ei imperfectionem, quod nefas est dicere, cum ipsa Ecclesia toti orbi sit pōsita in speculum & exemplum, vt patet 19. distinct. Enimuero.

Item res, quibus vtuntur fratres, aut sunt propriæ, aut communes. Si propriæ, damnabiliter habentur. Si communes, ergo sunt de numero illorum, de qui-
F bus dicitur: Et erant illis omnia communia. *Act. 4. f*

Item fratres vtuntur rebus, quæ consumuntur ipso vsu. In talibus autem non differt dominium ab vsu. Dominium autem est appropriatio in summo, ergo talia sibi approprient, vt cibos, & vestes huiusmodi.

Ad primum dicendum, quòd sicut communitas rerum prius instituta est in charitatis incentiuum, sic carentia omnis iuris proprij, vel communis Apostolis imposita, istis nouissimis temporibus renouata est, ad auaritiam extirpandam, quæ perniciosius hodie serpit in bonis Ecclesiæ, quorum abusus est sacrilegium, quàm in alijs quibuscumque. Cum ergo dicit, quia expedit, &c. Fateor inquam, & expedit, quia dicitur in Ecclesiastico: Non omnia omnibus expediūt, *Eccli. 37. d*
& non

& non omni animæ omne genus placet. Vnde & A
1. Cor. 6. c Apostolus talia sibi minime expedire dicit: Omnia mihi licent, sed nõ omnia expediunt. Cuius causam addens dicit: Sed ego sub nullius redigar potestate, iudicis scilicet repetendo aliquid tamquam meum. Expedit ergo haberi cõmunio pro sustentatione ministrorum etiam egenorum. Expedit etiam modus alius, his qui nolunt propter possessionum multiplicationem, sub terrena redigi potestate, nil habere in
Hier. epist. 8. ad Demetriadẽ post med. proprio, vel communi. Vnde Hieronymus ait: Apostolici est fastigij, perfectæq. virtutis, omnia vendere & pauperibus distribuere, & sic leuem, & expeditum cum Christo ad cælestia subuolare. Et quod additur B ibidem, quòd sine impedimẽto perfectionis, possunt communia dispensari, fateor verum esse, quia vt supra tactum est, non repugnat perfectioni quantumcumque pauperis ecclesiastica bona imperare Ecclesia suscipere dispensanda, si quantum in se est, dispẽsator semper eis carere optet quoad se, vt patitur fragilitas, districtionem minime relaxando. Sic enim dispensans loculos habet, non pro se, sed pro alijs, & in habendo & habendi modo conformis est Saluatori, vt supra patuit.

Ad secundum dicẽdum, quòd licet illa quibus vtitur Ecclesia, in nullius sint bonis proprietarie quo ad C personam; sunt tamen propria communitatibus ecclesiarum. Vnde dicitur in Actibus Apostolorum:
Act. 4. f Nec quisquam eorum ex his, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat. ergo possidebant in communi, sed non proprietarie, & pro tanto dicuntur talia in nullius bonis esse. Iuxta quod dicit lex. ff. de rerum dominio, quòd respublicæ in nullius sunt bonis, ipsius enim vniuersitatis esse credũtur. Non est tamen vsquequaque simile de proprietatibus ciuitatum, & ecclesiarum.

Ad tertium idem patet. Omnia enim mobilia, quibus ordo vtitur, sunt mere & immediate ipsius Ec- D clesiæ Romanæ. Sic ergo ea habere pro aliorum necessitate, in eo qui ingreditur per ostium Apostolico more, in nullo perfectioni repugnat, vt superius est ostensum.

Ad quartum dicendum, quòd res quibus fratres vtuntur, sunt eis communes quantum ad vsum, sed tamen non quantum ad dominium. De illis sanctis autem in Hierusalem constitutis dicendum est, quòd erant eis communia quantum ad possessionem. Alij vero plurimi inter eos communem vsum illarum rerum sine dominio habuerunt, sicut Apostoli, quando erant præsidentes illi multitudini, vt patet 12. q. 1. E cap. Dilectissimis.

Ad quintum dicendum, quòd duplex est vsus rerum. Quidam enim vtuntur rebus auctoritate propria, vt domini; quidam aliena, vt serui, quia vt dicit lex. ff. de peculio, vestis qua vtitur seruus, est de peculio domini. Et alibi dicit lex, quòd illud, quod seruo acquiritur, domino acquiritur. In vsu ergo illorum, qui sua auctoritate vtuntur rebus, in huiusmodi non differt vsus a dominio. In vsu autem aliorum differt. Quia ergo fratres Minores pro Christo seruiles effecti sunt, vtuntur rebus quas vsu consumunt, nec tamen eis dominantur: & in hoc ipsum Dominũ imitantur, qui cibo vescebatur alieno, in alienis domibus continue hospitando.

Sed quæritur, ex quo fratres tantum habent vsum rerum, possuntne habere vsum quarumcumque &
Greg. li. 10. Mor. c. 17. non lõge a prin. quantarumcumque rerum? Et videtur quòd sic, quia teste Gregorio: Census non est in culpa, sed affectus, ergo sufficit habere affectionem liberam, nec est vis de rebus siue sint magnæ, siue paruæ.

Gen. 1. d Item vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Bonum autem additũ bono, auget ipsum; ergo carentia diuitiarum nihil facit ad perfectionem.

Item. Nonne multi sancti leguntur in vtroque testamento, in diuitijs abundasse?

Respondeo ad quæstionem, quòd cum fratres sint professores altissimæ paupertatis, oportet quòd omnia, quæ in eorum vsum veniunt, habeant, vt est possibile paruitatem, vilitatem, & asperitatem, quæ tria paupertatem altissimam naturaliter consequuntur. Econtra diuites habent affluentiam, gloriam, & apparentiam, & consolationẽ, quæ possunt diuitijs comparari. Quia ergo paupertas inquantum est contraria diuitijs, caret his tribus si caret diuitijs, necesse est, vt paupertas altissima, vt est possibile, careat his tribus in summo. Non ergo competit viris pauperibus habere magnas areas, vel sumptuosa ædificia, aut quæcũque similia, non vasa ornata, non cellaria vinaria, non promptuaria instaurata; sed vt omnia quantum patitur fragilitas, ad paupertatis strictissimam regulam reducantur. Ideo addit: *Sed tamquam peregrini in hoc sæculo, & aduenæ.*

Et ad dictum Gregorij dicendum: Fateor quidem quòd census non est in culpa essentialiter, vel causaliter, sed occasionaliter, quia affluentia habita illicit animum possidentis. Vnde Bernardus: Hæc est ratio Bernar. in declam. super Ecce nos, &c. nõ lõge a prin. non habendarum diuitiarũ præcipue, quia sine amore, vix aut numquam haberi possunt.

Et per hoc patet responsio ad secundum, quia omnia sunt bona essentialiter, sed occasionaliter mala sunt ex humana infirmitate. Vnde in Sapientia dicitur: Creaturæ Dei in odium factæ sunt, & in tenta- Sap. 14. b tionem animæ hominum, & in muscipulam pedibus insipientium. vnde dicit Poeta:

Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.

Ad tertium dicendum, quòd aliqui sancti fuerunt diuites, sed paucissimi. Vnde diuites in singulari numero, & cum conditione commendantur a Sapiente. Beatus diues, qui inuentus est sine macula. Sed plu- Eccli. 31. a raliter damnantur a Christo: Væ vobis diuitibus, qui Luc. 6. d habetis hic consolationem vestram. Illis tamen omnibus Christus infinite præponitur, qui se exhibuit doctorẽ paupertatis verbo pariter & exemplo. Quod autem melior elegit, magis est eligendum.

Sequitur secunda pars rubricæ: *Vadant pro eleemosyna confidenter, &c.* Sed contra hoc videtur, quia de sanctis pauperibus in Hierusalem congregatis dicitur: Nec quisquam egens erat inter illos. Sed ad hoc Act. 4. g patet responsio ex prædictis in secunda rubrica, quia illi pauperes non omnino districtionem Apostolicæ paupertatis profitebantur, vt visum est, inter quos erant neophyti viri & mulieres, quibus subita egestas perniciosa forsitan extitisset. contra Paulus pro se, & sibi cõformibus ait: Vsque in hanc horam esurimus, 1. Cor. 4. e & sitimus. Et alibi: Cum enim apud vos essem, & 2. Cor. 11. b egerem, nulli onerosus fui.

Item obijcitur, licet Dominus pauper fuit, non tamen dicitur a quibusdam fuisse mendicus, vt videtur.

Item fratres mendicando, videntur grauare alios pauperes mendicos, penitus humano auxilio destitutos.

Item dicitur: Beatius est magis dare, quàm acci- Act. 20. g pere.

Respondeo: Cum summe honorificum sit dare, summa priuatio honoris est constituere se in dandi F impossibilitate, & necessitate mendicandi. Quia dicit Seneca: Nil carius emitur, quàm quod precibus constat. Inter etiam omnium petitionum genera, verecundissima est mendicitas. Est enim mendicare, ad misericordiam hominum viuere, vt dicit Augu- Aug. enar. in Ps. 108. expositione 2. to. 8. stinus super illud Psalmi: Nutantes transferantur filij eius & mendicent. Quid potest autem tam verecundum esse, quàm in omnium Christianorum misericordia se ponere? Hoc sciens sanctus Franciscus subdit: *Nec oportet eos verecundari, &c.* Ipse enim Dominus mendicus fuit. vnde Augustinus super illud Aug. ibidẽ. Ps. 108. b Psalmi: Persecutus est hominem inopem, idest Christum, scilicet Iudas. Et quod addidit, Et mendicum, illum eundem intelligere possumus, nisi forte, quia dicit

dicit mulieri Samaritanæ, Da mihi bibere. & in cruce, ait: Sitio. Amplius quamuis eius omnia essent, & ei ab omnibus deberentur, ipse tamen non est vsus sua potestate talia exigendo. Non enim exegit per imperiũ auctoritatis, sed per modum pauperis mendici, sicut dixit Zachæo: Festinans descende. Ibi Glossa. Non inuitatus se inuitat. *Luc.19.a*

Item tali etiam forma Apostoli processerunt quibus licet omnia deberentur, tamen vt pauperes receperunt ex misericordia sibi datum ad necessitatem.

Item Bernardus tractans illud verbum: Cum factus esset Iesus annorum duodecim, dicit: Vt te, inquam, Domine per omnia nostræ paupertati conformares, & omnes vitæ humanæ calamitates susciperes, quasi vnus in turba pauperum, stipendium per ostia mendicabas. Huic cõcordat sanctus Augustinus, super illud producens fenum iumentis, dicit in orginali: Loculi erant Iudæ proditori commissi, & illi qui conferebant in loculos, Domino conferebant, nisi forte putatis, quòd Dominus ibat, & petebat, aut indigebat, cui Angeli seruiebant. Quare egere voluit, nisi vt daret exemplum montibus, vt parerent fenum? Hæc Augustinus. *Luc.2.f* *Ps.103.b*

Ad tertium dicendum, sicut dicit Apostolus: Probauerunt Macedonia, & Achaia, collationem aliquam facere in pauperes sanctorum, qui sunt in Hierusalem. Placuit enim eis, & debitores sunt eorum. Nam si spiritualium eorum participes facti sunt Gentiles, debent & in corporalibus ministrare eis. Ibi dicit Glossa, quòd erant debitores, quia illi pauperes miserant eis prædicatores. Cum igitur isti pauperes fratres toti mundo mittunt prædicatores, a toto mundo possunt accipere necessaria vitæ suæ. Nulli ergo iniuriantur in hoc, quia legis testimonio docetur, quòd nulli facit iniuriam, qui vtitur iure suo. Nisi forte ideo faciunt iniuriam, quia quod possunt accipere cum honore, accipiũt cum extrema confusione. *Rom.15.f*

Item omnia bona Ecclesiæ Christi, & omnes superfluitates diuitum, sunt vna respublica pauperum. In participatione autem huius reipublicæ, tanto vnusquisque minus alios lædit, quanto paucioribus est contentus. Hoc faciunt fratres isti, qui cum possent viuere, sicut alij clerici in statibus honoris, & affluentiæ, viuunt in statu ignominiæ, & ærumnæ, mendicantes pro seipsis, sicut Paulus mendicauit, pro alijs, vt patebit in epistolis suis, scilicet in collecturis pro pauperibus faciendis.

Ad vltimum sciendum, quòd si beatius est magis dare, quam accipere, beatissimi sunt qui omnia dederunt. Vnde Hieronymus: Nemo perfectius erogat, quàm qui sibi nihil reseruat.

Item si recipere diminuet de beatitudine, ergo qui magis recipiunt, magis deficiunt, & qui minus recipiunt, minus deficiunt. In hac parte tales sunt isti pauperes in toto clero ex sua professione.

Item licet dare, simpliciter beatius sit, quàm recipere; tamen cum circumstantia tantæ humilitatis recipere est beatius, quàm dare. Vnde Dominus suos discipulos ad receptionem informauit, quos nudos per sæcula destinauit. *Vadant fratres pro eleemosyna confidenter, nec oportet eos, verecundari, quia Dominus noster se fecit pauperem in hoc mundo.* Sed glorientur, quia datum est eis pro nomine Iesu contumeliam pati, nihil habentibus, in hoc mundo.

Sed pro tertio addit: *Hac est illa celsitudo altissima paupertatis, &cet.* Quare altissimæ, nisi quia a mundo remotissimæ, & per consequens cælorum regno summe vicinæ? Illi etiam vitæ æternæ, vt est possibile, simillimç, vbi nihil terrenum est proprium, vel commune. Vnde subdit: *Quæ vos charissimos fratres meos heredes, & reges regni cælorum instituit.* Ideo *heredes*, quia omnia dimittentibus pro regno cælorum, promittitur gloria æterna. Ideo *reges*, quia solutione facta plenaria pro re emẽda. Idcirco in Mat-

A thæo dicitur: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Sunt ergo tamquam Domini cælorum, quia cuncta dederunt propter Deum quamuis nondum sunt in eius possessione. Hunc autem modum acquirendi regnum addit dicens: *Pauperes rebus fecit, & virtutibus sublimauit.* ad hoc enim ordinatur paupertas ista, vt soluto per eam prohibente virtutis sanctitas augeatur. Studeant ergo isti pauperes, sicut sunt ceteris arctiores in paupertate, sic sint præ ceteris in omnibus celsiores. *Hæc sit portio, vestra, quæ perducit in terram viuentium*, eo ipso quo in terra morientium, nihil quærunt. *Cui dilectissimi* *Mat.5.a*

B *totaliter inhærentes*, vt omnia quæ in vsu fratrum sunt, hanc prædicent paupertatem. *Nihil aliud pro nomine Domini nostri Iesu Christi, in perpetuum sub cælo, habere velitis.* Ipse enim ita pauper extitit, quòd nihil habuit, quo posset eum diabolus spoliare, vt supra patet.

Sed quia sic fratribus depauperatis, necessaria est fraterna consolatio: addit: *Et vbicumque sunt fratres, ostendant, &c.* Ostendens qualiter se debent habere ad alios. Et primo ad sanos, & consequenter ad ægros. Circa primum informat eos ad veram non ad fictam charitatem, & hoc in duobus. Primo quò

C ad familiarem, affabilem, & socialem dilectionem. Secundo quo ad necessitatum omniũ releuationem. Dicit ergo: *Vbicumque sint*, in domo, siue extra domum, *& se inuenerint fratres, ostendant se domesticos inuicem inter se*, non solum publice, sed familiariter & secrete, & ideo ait, *inter se*. Pro secundo addit, *& secure manifestet vnus alteri necessitatem suam, secure*, inquit, sicut filius matri suæ. Vnde addit, *quia si mater nutrit, & diligit filium suum carnalem, quanto diligentius debet quis diligere* affectu, *& nutrire*, scilicet effectu *fratrem suum spiritualem*? consequentia patet, quia amor gratuitus, scilicet charitatis, fortior

D est amore carnali. Tum quia charitas superat mortis innatum horrorem. Tum quia charitas habet fundamentum sui bonum infinitum, propter quod nihil finitum præualet contra eam. Hæc autem exhortatio ex illa regula Euangelica trahitur: In hoc cognoscent omnes, quòd mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad inuicẽ. Item: Et tu aliquando conuersus cõfirma fratres tuos. Sed pro ęgrotis subdit: *Et si quis eorum in infirmitatem ciderit, alij fratres debent ei seruire, sicut vellent sibi seruiri.* Et hoc etiam ad eandem charitatem pertinet. Vnde in Ecclesiastico dicitur: Non te pigeat visitare infirmos, ex his enim in *Ioan.13.d* *Luc.22.d* *Eccli.7.d*

E dilectione firmaberis. Vnde Saluator ait: Omnia quæcumque vultis, vt faciant vobis homines, & vos eadem facite illis, & cetera. *Mat.7.b*

De pœnitentia fratribus peccantibus imponenda. Cap. VII.

Siqui fratrum instigante inimico mortaliter peccauerint, pro illis peccatis de quibus ordinatum fuerit inter fratres, vt

F recurratur ad solos Ministros prouinciales, teneantur prædicti fratres ad eos recurrere quàm citius poterunt sine mora. Ipsi vero Ministri si presbyteri sunt, cum misericordia iniungant illis pœnitentiam. Si vero presbyteri non sunt iniungi faciant per alios sacerdotes ordinis, sicut eis secundum Deum melius videbitur expedire, & cauere debent, ne irascantur, & conturbentur propter peccatum alicuius: quia ira &

con-

conturbatio in se, & in alijs impediunt charitatem.

EXPOSITIO.

Si qui fratrum instigante inimico mortaliter peccauerint. Stabilitis duobus ciuitatis lateribus ex sex partibus figuratis, hic agitur de tertio latere Occidentali. Et hæc pars habet tres partes, quia in prima agitur, de lapsorum releuatione a casu fugientium. In secunda agitur de principali ordinis gubernatione, & pertinentibus ad totius ordinis immobilem statum. In tertia agitur de erectione aliorum a casu, prædicando verbum diuinum. Prima pars habet tres. Primo enim tangitur peccatorum debita ponderatio. Secundo eorumdem ordinata correctio, ibi: *Ipsi vero ministri si presbyteri sunt.* Tertio subditur ministrorum propria informatio, ibi: *Et cauere debent.* Dicit ergo sic: *Si qui fratrum instigante inimico, &c.* Quanto enim aliquis maius habuerit studium perfectum, tanto fortioribus contra eum machinatur insidijs. *Mortaliter peccauerint*, quod fit in omni voluntaria transgressione præcepti legis diuinæ, & disciplinæ. *Pro illis peccatis de quibus ordinatum fuerit inter fratres, vt recurratur ad solos Ministros prouinciales*, iuxta quod Dominus eiectionem dæmoniorum suis miraculis reseruauit. *Teneantur prædicti fratres ad eos recurrere, quàm citius poterunt sine mora.* Hoc de notorijs tantum peccatis intelligitur, quia quæ secreta sunt non sunt publicanda. Grauius enim est peccatum, quod in scandalum aliorum publice perpetratur, quàm occultum, ceteris paribus; & ideo grauius est puniendum.

Luc. 8.

Sequitur secundum: *Ipsi vero ministri si presbyteri sunt:* quod regulariter est tenendum, cum habeant curam animarum, & per consequens habeant vultus pecorum suorum cognoscere, & in fide ac moribus ordinare. Istud autem dictũ est pro ordinis principio, in quo erat raritas sacerdotum. Maxime quia sanctus Franciscus ex humilitate legitur sacerdotium fugisse, sicut & sanctus Benedictus. *Cum misericordia iniungant illis pœnitentiam.* Cum misericordia, inquit, ne eueniat quod dicitur. Cum austeritate imperabatis eis, & cum potentia, & dispersus est grex meus eo quòd non esset pastor. *Si vero presbyteri non sint, iniungi faciant per alios sacerdotes ordinis.* Pro tertia parte subdit: *Et cauere debent ne irascantur.* Ira quæ est habitus cum assensu liberi arbitrij in maleuolentiã. Hoc idcirco dixerim, quia vitare omnes passiones surreptitias iræ non est in hominis potestate. Sufficit autem voluntatis rectitudinem custodire, & motus huiusmodi rationabiles circa consensum viriliter cohibere. Vnde Psalmus: Irascimini & nolite peccare. *Et conturbentur*, idest turbulenti & terribiles efficiantur, subditis suis, *propter peccatum alicuius*, quia ira & conturbatio, in se & in alijs impediunt charitatem, quæ est vita cordis, vt ait Ioannes: Qui odit fratrem suum, homicida est. Non autem prohibet, iram per zelũ, quæ virtus est necessaria in peccatis corrigendis.

Ezec. 34. a *Psal. 4. a* *1. Ioan. 3. c*

De electione Generalis ministri huius fraternitatis, & de Capitulo Pentecostes. Cap. VIII.

Vniuersi fratres vnum de fratribus istius religionis teneantur semper habere Generalem ministrum & seruum totius fraternitatis, & ei teneantur firmiter obedire. Quo decedente electio successoris fiat a Ministris prouincialibus, & custodibus in Capitulo Pẽtecostes, in quo prouinciales Ministri teneantur semper insimul conuenire, vbicumque a Generali ministro fuerit constitutum. Et hoc semel in tribus annis, vel ad alium terminum maiorem vel minorem, sicut a prædicto ministro fuerit ordinatum. Et si aliquo tempore appareret vniuersitati Ministrorum prouincialium & Custodum, prædictum ministrum non esse sufficientem ad seruitium, & communem vtilitatem fratrum; teneantur prædicti fratres quibus electio data est, in nomine Domini alium sibi eligere in custodem. Post Capitulum vero Pentecostes, ministri & Custodes possint singuli si voluerint, & eis expedire videbitur, eodem anno in suis custodijs semel fratres suos ad Capitulum conuocare.

EXPOSITIO.

Vniuersi fratres vnum de fratribus istius Religionis, &c. Hic secundo prouidetur aduersus Occasum principalis ordinis gubernatio, quantum ad quattuor. Primo quantum ad Generalis ministri perfectionem & electionem. Secundo quantum ad capituli Generalis celebrationem, ibi, *Quo decedente.* Tertio quantum ad absolutionem ministri inutilis, ibi, *& si aliquo tempore.* Quarto quantum ad celebrationem capituli prouincialis in singulis prouincijs, ibi, *Post capitulum vero Pentecostes.* Dicit ergo pro primo sic, *Vniuersi fratres, vnum de fratribus istius religionis teneantur semper habere Generalem ministrum, & seruum totius fraternitatis.* vnde in Ecclesiastico dicitur: Circa illum corona fratrum, quasi plantatio cedri in monte Libano. In his autem verbis, tangit eius auctoritatẽ in nomine generalitatis. Tangit etiam humilitatem cum dicit, *Vt sit seruus totius fraternitatis*, vt, scilicet qui dum subditus erat obediebat vni, aut duobus, sciat se electum, in Generalem ministrum, debere omnium necessitatibus obedire. Tangendo autem eius auctoritatem, & humilitatem notat etiam vnitatem, dicens, *Vnum de fratribus.* Quia sine vno capite, nulla respublica stare bene potest. Vnde vnũ Apostolum Dominus præfecit ceteris. Item in Ezechiel dicitur: Suscitabo super eas pastorem vnum, qui pascat eas seruum meum Dauid. Omne enim regnum in se diuisum desolabitur. Pro secunda particula addit: *Quo decedente, & fuerit ordinatum*, quia pro diuersis necessitatibus, oportet temporis spatium variare. In exemplum huius capituli, congregati discipuli receperunt Spiritum sanctum, vt habetur, in Actis. Et pro tertia parte addit: *Et si aliquo tempore, appareret vniuersitati Ministrorum prouincialium & Custodum, sine personarum acceptione, & nationum, teneantur prædicti fratres quibus electio data est in nomine Domini alium sibi eligere in Custodem.* Hoc nomen Custos, actum dicit, & non gradum, sicut nomen Seraphin actum dicit, & non ordinem. Vnde in Isaia dicitur: Volauit ad me vnus Seraphin. Pro quarta particula addit: *Post Capitulum vero Pentecostes.* Non negat quin possint etiam capitula prouincialia alijs annis celebrare, sed de isto fit specialiter mentio, quia est præ ceteris necessarium, vt ordinationes generales Capituli, per Capitula prouincialia celeriter publicentur, & vt possit de absolutis ministris prouincialibus prouideri.

Eccli. 50. b *Ezec. 34. e* *Mat. 12. b* *Act. 2. a* *Isa. 6. c*

Fratres

De Prædicatoribus. Cap. IX.

Fratres non prædicent in Episcopatu alicuius Episcopi, cum ab eo illis fuerit contradictum. Et nullus fratrum populo penitus audeat prædicare, nisi a Ministro generali huius fraternitatis fuerit examinatus & approbatus, & ab eo sibi officium prædicationis concessum. Moneo quoque & exhortor eosdem fratres, vt in prædicatione quam faciunt sint examinata & casta eorum eloquia ad vtilitatem & ædificationem populi, annuntiando eis vitia & virtutes, pœnam & gloriam cum breuitate sermonis: quia verbum abbreuiatum fecit Dominus super terram.

EXPOSITIO.

Fratres non prædicent in Episcopatu alicuius Episcopi, &c. Hæc est tertia pars, in qua agitur de prædicatione fratrum, pertinente ad Leuiatan extirpandum, vt est mensa in latere Aquilonis, vt dicitur in Exodo. (*Exo.26.g*) Et hæc pars habet duas partes, quia primo agit de pertinentibus ad prædicationis auctoritatem. Secundo ad prædicationis vtilitatem, & maturitatẽ, ibi: *Moneo quoque fratres*. Et quoniam prædicaturi fulciũtur duplici auctoritate, scilicet prælatorum sæcularium, quibus sunt greges commissi, & prælatorum ordinis, per quos habet de personis idoneis prouideri; pro primo dicit sic: *Fratres non prædicent in Episcopatu alicuius Episcopi, vbi eis fuerit contradictum.* Hoc ideo dicitur, quia fratribus iste gradus licentiæ debet sufficere, quia præsumitur eum consentire si non contradicat. Vnde Gregorius 22. Moralium: (*Greg.li.22. Mor.c.16. cir.fin.*) Pij pastoris mens quia non propriam gloriam, sed auctoris sui quærit, ab omnibus vult iuuari. Fidelis namque prædicator optat, vt si fieri valeat, veritatem quam solus loqui non sufficit, ora cunctorum sonent. Hæc Gregorius. Vnde in Luca dicitur: (*Luc.9.f*) Vidimus quendam in nomine tuo dæmonia eijcientem, & prohibuimus eum, quia non sequitur te nobiscum. Et ait ad illos: Nolite prohibere, qui enim non est aduersus nos, pro nobis est. Simile legitur in Numeris. (*Num.11.f*) Ne igitur impedimentum esse possit verbi Dei expectatio licentiæ expressæ, vt ostẽdatur præsumptam licentiam sufficere his dumtaxat, quorum prædicatio est per sedem Apostolicam approbata, loquitur negatiue, in principio dicens: *Fratres non prædicent in Episcopatu alicuius.* Sed ponamus quòd Episcopo attentante & approbante prædicationem fratrum, aliquis inferior prælatus repellat eum in parochia sua. Numquid contra voluntatem eius debent ibidem prædicare? Et videtur quòd non, quia omnis auctoritas concessa a quocumque iudice, intelligitur concedi sine præiudicio, sed prædicare in alienis inuito curam habente, est in præiudicium proprij pastoris. ergo nullum priuilegium suffragatur fratribus ad prædicandum plebi, contradicente proprio pastore.

Item saltem nullus debet audire confessionem alicuius, parochiani alterius, quia per hoc impeditur ne possit agnoscere vultum pecorum suorum contra illud Prouerbiorum: (*Prou.27.d*) Diligenter agnosce vultum pecoris tui.

Respondeo. (*Dionys. de cæles. Hier. c.1.*) Cura pastoralis non est dominium, sed dispensatio, & officium Ecclesiasticæ potestatis. Vnde hierarchia secundum Dionysium est potestas

A ordinata, ad dispẽsandum sacræ omnia potestati subiecta. In potestatibus autem ordinatis, quidquid potest inferior, etiam potest superior, & non econuerso. Vnde & ipse hierarcha habet totam potestatem in se ordinatam, quæ est hierarchia per varios gradus distributa. Vnde nominans hierarchiam, nominat omnem hierarchicam potestatem. Vnde docet Dionysius 1. Ecclesiast. hierarchiæ, quòd licet ille hierarcha alijs tradat sibi subditis potestatẽ, manet tamen apud eum ordinaria potestas, ad agenda omnia quæcũque per sibi subditos fieri possunt, ad salutem fidelium procurandam. Et quia quidquid potest ex ordinaria

B potestate seu auctoritate, potest alteri committere, & quod potest per se, potest per alium in adiutoriũ sibi subditarum potestatum mittere opitulationes, quotiensc̃ũque sibi videtur expedire. alioquin nimis periclitaretur status Ecclesiæ, si Papa, vel inferior hierarcha videns sibi subditis curæ non sufficere, nec seipsum posse omnibus adesse, non posset viros idoneos mittere vice sua. Vnde si sacerdos curam habens nolit admittere fratrem missum canonice peccat mortaliter. Vnde Apostolus: Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. (*Rom.13.a*) Si igitur resistat sacerdos, nitatur frater cum humilitate allicere. quod si non possit, nisi

C scandalum immineat, debet frater prædicationis officium exercere. Quod si omnino se sacerdos irrationabiliter opponat, vehemens est præsumptio contra ipsum, cedendũ est ad tempus malitiæ ne scandalum suscitetur, & denuntiandũ est hierarchæ periculum animarum. Cum ergo dicit, quòd in præiudiciũ sacerdotis, dicendum quòd non: quia nulli facit iniuriam, qui vtitur iure suo. Non ergo iniuriatur Episcopus mittendo opitulationem, cum hoc facere posset de iure, vt supra visum. Nec iniuriatur opitulans illi, quẽ iuuat in sarcina supportanda. pro tanto enim minuitur sacerdoti curam habenti pondus in distri-

D cto iudicio Dei, quantũ ab illo supportatur. Et quod dico de prædicatione, intelligo etiam de confessionibus audiendis. Possunt enim fratres Apostolica ordinatione in priuilegijs ordinis expressa, audire cuiuscumque sacerdotis parochianos, ipso inconsulto, vel etiam contradicente, si auctoritatem habeant ab Episcopo audiendi. Et quia curia Romana hoc determinat, hæreticum est aliud pertinaciter affirmare. Sicut patet distin.22 cap. Omnes. Patet etiam Papam posse talia in Ecclesia ordinare, quia certum est, quòd distinctio curarum, & collatio iurisdictionum ab auctoritate processit Ecclesiæ Romanæ. Ergo quando-

E cumque videtur ei ad salutem fidelium aliud expedire potest aliud ordinare dicẽte Augustino, quòd hoc solum rectè agitur, vt vita hominum corrigatur.

Ad obiectum de agnitione vultus, respõdeo, quòd si sacerdos proprius scire possit, & vellet sufficiens consiliũ super subditos impendere, nullus sanæ mentis quæreret immiscere se confessionibus ad ipsum non pertinentibus, audiendis. Certum est autẽ, quòd quidam sacerdotes omnes suos subditos audire non possunt propter multitudinem subditorum. Vnde cum ipsi soleant sibi alios adiungere sacerdotes commensales, vel extraneos ad tempus vocare, pro illis

F audiendis, quos ipsi nolunt, vel nesciunt, vel nõ possunt audire, impiũ est dicere ipsum hoc posse, & Episcopum non posse. Potest igitur Episcopus aliquos mittere in adiutorium sacerdotum, propter ipsorum impotentiam, ignorantiam, vel acediam, qua tepidi sunt in discutiendis conscientijs subditorum. Nec propter hoc tantum, scilicet propter insufficientiam sacerdotum in aliquo prædictorum trium, immo etiã propter maius bonum: quia in maiorem feruorem pœnitentiæ excitantur multi ex prædicatione & exẽplis fratrum, quàm plurimorum aliorum. Potest autem nihilominus sacerdos agnoscere vultus pecorum suorum, vel quantum ad exteriorem conuersationẽ, vel quantum ad conscientias subditorum suorum, si

postquam fuerint fratri confessi, dicant in foro conscientiæ sacerdoti se confessos fuisse: quoniam in foro conscientiæ pro se, & contra se cuilibet est credēdum,& aliqua etiam interim venialia emergentia dicere. Quamquam non esset malum,immo certe plurimum expediens, omnem confessionem reiterare, pro benedictione duplici acquirēda, nisi forte sacerdos ille esset ignarus plurimum,aut reuelator confessionis,aut sollicitator ad peccandum,aut simoniacus, aut aliter scelerosus,quo pateat ipsum, vt malæ conscientiæ hominem non habere zelum Dei, pro alijs dirigendis. Impium est autem non credere audito a fratre,cum credat audito a sæculari alio sacerdote,vel dicere quòd frater impediat agnitionē vultus, quam non impedit alius sæcularis.

In omnibus autem confessionibus audiendis consulo auditores fratres, prius inquirere, qua de causa declināt auditorium proprij sacerdotis,& nisi eos inueniant pie motos & rationabili causa ductos, remittant eos ad proprios sacerdotes. Retrahuntur aliquādo enim peccatores saltem ad tempus verecundia,ab ausu peccandi, in aspectu & præsentia proprij sacerdotis, si bonus est, eorum scelera cognoscentis. Sed quia hoc rarum est,non sunt propter hoc particulare rarum bonum alia innumera dimittenda, quæ per auditum fratrum, vel aliorum Deum timētium procurantur.

Pro auctoritate habenda a prælatis ordinis subdit: *Nullus fratrū populo penitus audeat prædicare, nisi &c.* Circa quod notādum est, quod superius dictum est, cessante causa, &c. Certum est autem, quòd nullus examinandus est, nisi de cuius sufficientia non constat. Idcirco Papa regulam declarando diffinit,quòd qui examinatione non indigent, non sunt ad generalem ministrum causa officij prædicationis mittendi. Aliud etiam priuilegium, examinationem committit discretis fratribus alijs, quod priuilegium nō discordat ab intentione regulæ, quæ non intendit nisi periculis obuiare, quod (Deo gratias) excludi potest per multiplicationem litteratorum per ordinem ad talem examinationem sufficientium,& melius sic pericula excludentium; quàm alio modo fieret: quia discursus & viarum multiplicium pericula sic vitantur. Sic Dominus ipse Christianæ Religionis institutor primo solus vocauit & informauit discipulos, secundo per alios Ecclesiam dilatauit. *Moneo quoque & exhortor ipsos fratres, vt in prædicatione quam faciunt*, ergo nullus debet prædicare,nisi sciat ipse sermonem facere, & sufficienter disponere. Vnde subdit; *Sint examinata*, non temere ac sine deliberatione prolata, non sint noua ac suspecta, *sed casta eorum eloquia*. Psalmista: Eloquia Domini eloquia casta. Psal. 11. b Hæc autem castitas excludit corruptionem falsitatis & immissionem non solum enormitatis, immo etiam omnis vanitatis seu verbi risum prouocantis, seu fastum aut impetum prætendentis. Excludit etiā corruptionem intētionis. 2. Cor. 2. d Vnde Apostolus ait: Non enim sumus,sicut plurimi adulterantes verbum Dei, sed ex sinceritate,sicut ex Deo, coram Deo, in Christo loquimur. Ex Deo, contra falsitatem; corā Deo, per maturitatem; in Christo, per puritatis intentionem. Secundo describit eam per causam finalem. Vnde subdit: *Ad vtilitatem, & ædificationem populi. Vtilitatem*, in malo vitando: *ædificationem* in bono faciendo. *Populi* dicitur,ne tantum præsumant,quòd pauperibus & simplicibus prædicare contemnant. Sed pro causa materiali subdit: *Annuntiando eis vitia & virtutes*, quantum ad vitam præsentem, *pœnam, & gloriam*, ad vitam futuram. quod dicit ne prædicent,scilicet seipsos vt suam philosophiā ostendant, & fimbrias magnificēt. Pro causa formali,subdit; *Cum breuitate sermonis*. Hæc breuitas excludit verborum ambages & sententias inuolutas, verba etiam ardua super capacitatem audientium, hoc patet per illud quod sequitur: *Quia verbum abbreuiatum fecit Dominus super terram*. Ista enim abbreuiatio non excludit, cum expedit, sermonis prolixitatē, quia Dominus ipse aliquando prolixe prædicauit, sicut patet in Ioanne, & Matthæo. Ioan. 12. c Matt. 15. b Sed breuitas dicitur ibi restrictio omnium legalium, ad vnum Christum. Item exclusio cærimonialium & commendatio moralium. Item breuitas est charitas, quæ continet in se totam legem ad litteram. etiam studendum est, breuitati, quia prolixitas generando fastidium, auditores pluries retrahit ab auditu. Ex isto capitulo patet, quòd fratribus ex intentione beati Francisci, incumbit studere, quia sine studio non possunt verba modo debito examinare. Patet etiam quòd fratres ex sua professione habent prædicare, in quorum regula inter omnes specialis tractatus de prædicationis officio continetur. vnde certissime constat, quòd nullis alijs religiosis plus competit prædicare ex ratione status sui, quàm his, qui hanc regulam profitentur.

De ammonitione & correctione fratrum. Cap. X.

Fratres qui sunt Ministri & serui aliorum fratrum visitent & moneant fratres suos, & humiliter & charitatiue corrigant eos, non præcipientes eis aliquid quod sit cōtra animam suam & regulam nostram. Fratres vero qui sunt subditi, recordentur quòd propter Deum abnegauerunt proprias voluntates. Vnde firmiter præcipio eis, vt obediant suis ministris in omnibus, quæ promiserunt Domino obseruare, & non sunt contraria animæ & regulæ nostræ. Et vbicumque sunt fratres, qui scirent & cognoscerent se non posse regulam spiritualiter obseruare, ad suos Ministros debeant & possint recurrere. Ministri vero charitatiue & benigne eos recipiant. Et tantam familiaritatem habeant circa ipsos vt dicere possint eis & facere sicut domini seruis suis. Nam ita debet esse quòd Ministri sint serui omnium fratrum. Moneo vero & exhortor in Domino Iesu Christo, vt caueant fratres ab omni superbia, vanagloria, inuidia, auaritia, cura, & sollicitudine huius sæculi detractione & murmuratione. Et non curent nescientes litteras, litteras discere, sed attendant quòd super omnia desiderare debent habere spiritum Domini, & sanctam eius operationem, orare semper ad eum puro corde, & habere humilitatem & patientiam in persecutione, & in infirmitate, & diligere eos,qui nos persequuntur, & reprehendunt & arguunt, quia dicit Dominus: Diligite inimicos vestros, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Matt. 5. g Beati,qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, Matt. 5. a

quoniam

quoniam ipsorum est regnum cælorum. Qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.

A

EXPOSITIO.

FRatres qui sunt Ministri, & serui aliorum fratrū, &c. Descriptis tribus huius ciuitatis lateribus, hic describit latus quartum totum vergens ad Austrum, & etiā ad interiora Austri. Et hæc pars habet tres, quia prima pars docet seruare omnem virtutis perfectionem præcipue charitatis. Secunda docet seruare famæ sinceritatem a maculis præcipue fœditatis. B Tertia sitientibus martyrium aperit aditum, docens infidelibus se iungere domesticis abdicatis. Prima pars habet octo, quia primo imponit Ministris Prouincialibus diligentiam curæ. Secundo imponit subditis districtionem obedientiæ, ibi: *Fratres vero, qui sunt subditi*. Tertio fratribus grauatis dat remedium, ibi: *Et vbicumque sunt*. Quarto circa hoc subdit informationem Ministrorum, ibi: *Ministri vero benigne.* Quinto subdit informationem omnium fratrum ad vitationem peccatorum præcipue spiritualium, C ibi: *Moneo vero*. Sexto informat eos ad deuotionis spiritum, & orationis exercitium, ibi: *Sed attendant*. Septimo ad tolerantiam iniuriarum, & aliorum grauaminum, ibi: *Et habere humilitatem, & patientiam*. Octauo ad charitatis complementum, ibi: *Et diligere eos, qui nos, &c.*

Dicit ergo primo: *Fratres, qui sunt Ministri, & serui aliorum fratrum*. Ministri in spiritualibus, & serui in temporalibus. *Visitent*, socialiter, *& moneant*, iu-*Luc.22.d* dicialiter ex dicto Saluatoris Petro: Et tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Et hoc ad benefaciendum. *Humiliter*, non imperiose, *& charitatiue*, D non contumeliose contradicentes, vnde in Ezechiele *Ezec.34.e* dicitur: Lateribus & humeris impingebatis, & cornibus vestris ventilabatis omnia infirma pecora, donec dispergerentur foras. *Humiliter* ergo, *& chari-*Mat.23.d* *tatiue*. Exemplo Domini dicentis: Quotiens volui *Luc.13.g* congregare filios tuos, quemadmodum gallina. Ipse tamen Dominus asperæ dedit correctionis exem-*Ioan.2.c* plum. Vnde facto flagello de funiculis expulit emētes & vendentes. Et Petro carnali sensu ducto dixit: *Mar.8.d* Vade retro Satanas. Durissime etiam Pharisæos, & *Mat.15.a* hypocritas increpabat. *Non præcipientes eis aliquid, quod sit contra animam suam*, vtpote inhibitum lege diuina, *& regulam nostram*, inhibitum lege disci- E plinæ.

Pro secunda parte rubricæ subdit: *Fratres vero, qui sunt subditi recordentur, quod propter Deum abnegauerunt proprias voluntates*. Propria voluntas est illa, quæ omnino diuino imperio non ligatur, vel superiori regulæ non adhæret. *Vnde firmiter præcipio eis, vt obediant suis Ministris*, & omnibus prælatis ordinis. Et dicit: *Suis*, vt de Prouincialibus, & alijs prælatis immediatis se loqui ostendat hic, qui supra de obedientia ad Generalem Ministris in primo cap. est locutus. *In omnibus, quæ promiserunt Domino obseruare*, supple, explicite, vel implicite. *Et non sunt* F *contraria animæ suæ & regulæ nostræ*, hoc supra expositum est.

Sequitur pro tertia parte: *Et vbicumque sunt fratres, qui scirent*, se per experientiam: *& cognoscerent* per rectum iudicium, *se non posse regulam spiritualiter obseruare*, hoc est in his præcipue quæ spiritualia sunt, vt tranquillitas cordis, & puritas conscientiæ. *Non posse*, inquit, vel propter tentationum grauitatem periculosam, vt in consortio mulierum, vel *non posse*, quantum ad corporis necessaria, si non possint habere alicubi salua ordinis puritate, vel propter similia. *Ad suos Ministros debeant recurrere*. Qui debent esse refugium afflictorum vice Domini dicentis: Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati *Mat.11.d* estis, & ego reficiam vos. Recurrere, inquam, per se, vel per nuntium forma statutorum ordinis obseruata in eundo, quia istud debitum non est exemptum ab obedientia statutorum.

Sequitur pro quarta parte, *Ministri vero charitatiue* in corde, *& benigne* in vultu, & sermone, *eos recipiant, & tantam familiaritatem habeant circa eos*, hoc est tam familiares seipsos exhibeant, *vt dicere possint eis*, fratres ad eos recurrentes, *& facere sicut domini seruis suis*. In hoc verbo, *Sicut domini*, Ministri informantur ad humilitatem, vt se quasi seruos imaginentur fratrum aliorum esse. Et omnia verba imperium resonantia sileant, & facta dominatū prætendentia penitus deserant, exemplo illius, qui dixit: Qui maior est in vobis, fiat sicut minor, & qui præ-*Luc.22.c* cessor sicut ministrator. Cum igitur dicitur, vt dicere possint & facere. Informatio est Ministrorum, ne facto, aut verbo prætendant fastum, qui possit repellere subditos a fiducia ad Ministros in necessitatibus recurrendi. Non est autem intelligendum verbum, quod subditis detur occasio, superbiendi per nimiam humilitatem Ministrorum, ne, sicut dicit Gregorius, *Greg.2.par te cu. pasto ral.c.6.* dum nimis seruatur humilitas, regēdi frangatur auctoritas. Vnde qui dixit: Qui maior est vestrū, &c. non dixit: Qui minor est, fiat sicut maior. Nam ita debet esse, quod Ministri sint serui omnium fratrum. Serui quidem in his præcipue, quæ ad salutem pertinent animarum. Vnde Dominus: Ego in medio ve-*Ibidem.* strum sum tamquam qui ministrat.

Sequitur pro quinta parte, in qua tangit octo genera peccatorum, dicens: *Moneo vero & exhortor in Domino Iesu Christo, vt caueant fratres ab omni superbia*, quia vt dicit Augustinus super illud Psalmi: In *Aug. enar. in Psal. 58. conc.2.to.8* ira consummationis. Alia vitia in malefactis timenda sunt, superbia in benefactis plus metuenda est. *Ab omni*, inquam, *superbia* cordis, conuersationis, sermonis, & operis, *vanagloria*, quæ oritur ex superbia, hoc est fratribus necessarium. Vnde Hieronymus super Matthæum: Eleganter in quodam volumine scriptum legimus: Ne quæras gloriam, & nō *Hieron. in c.5.Matt.* dolebis cum inglorius fueris. *Inuidia*, quæ infallibiliter superbiam comitatur. Vnde Augustinus super illud Psalmi: Superbiæ est comes inuidia; fieri enim *Aug.ibid.* non potest, vt superbus non inuideat. *Auaritia*, quæ consistit in cupiditate rerum terrenarum nō habitarum. Item consistit in tenacitate rerum obtentarum quarumcūque in vsum venientium. Pro qua vlterius excludenda subdit: *Cura, & sollicitudine huius sæculi*, quæ ex auaritia proueniunt. Vnde Saluator: Nolite *Mat.6.c* solliciti esse. Dicendo: *Aut sollicitudine huius sæculi*, sollicitudinem sæcularem perimit, vt spirituale sollicitudinem non excludat, quæ in procuranda animarū salute præcipue exercetur. Inhibendo etiam sollicitudinem huius sæculi, curiositatē illorum percutit, qui immoderate student in sapientia sæculari. In culpam auaritiæ & sollicitudinis nimietatē, incidunt omnes superfluitates librorum, aut vestium, aut ædificiorū, aut similium. Quæ auaritia tunc est damnabilis, cum in grauamen aliorum pauperum, eleemosynę in talibus superuacue cōsumuntur. *Detractione*, quæ oritur præcipue ex inuidia, & odio, ideo excludendo detractionem, odium etiam & iram excludit. *Et murmuratione*, quæ ex impatientia & iudiciorum temeritate procedit, omnia vitia spiritualia, quæ religiosos fragiles comitari solent, hæc excludit excepta acedia, quam in suo cōsequenter opposito dissuadet. Curiositatem etiam laicorum cohibet, dicens: *Et non curēt nescientes litteras*, idest laici litteras discere. In quo verbo curiositatē cohibet, non tamen inhibet, quin ipsi teneātur litteras discere, si fuerit eis imperatum.

Sed cum ista sint mortalia, puta in lege Dei prohibita quare hic ea monitorie exhortantur? Ad quod *Obiectio.* dicendum, quod in omni genere capitalium pecca- *Responsio.*

torum aliquid est mortale, & aliquid est veniale. A Mortale est omne peccatum quo aliquid appetitur supra Deum. Hoc autem supra Deum appetitur, quando aliquis pro re temporali desiderata obtinenda, vellet aliquod peccatum mortale committere, quasi eam non possit aliter obtinere, vel pro re iam obtenta non amittenda, prius vellet peccatum mortale committere, quam ipsa carere. Hæc autem docet sanctus Augustinus: Hoc est enim habere Christum in fundamento, nihil Christo præponere, sed in omnibus eius præponere præceptoriam voluntatem. Qui igitur excellentiam vel vanam gloriam inordinate appetit, ita tamen quòd Deũ sibi in corde præponit, nec aliquid contra Deum faceret pro gloria assequenda, superbus est, sed non criminaliter. & propter istam distinctioně admonemur omne etiam signum superbiæ in gestu, habitu & sermone, & ita de alijs intellige consequenter. Qui ergo sollicitus est de sæculo contra regulæ honestatem, vel in tantum, vt illa amittat ad quæ ex lege vel voto regulæ tenetur, peccat mortaliter.

Aug. li. 21. de Ciuita. Dei c. 20. tom. 5.

B

De detractione est difficilius explicare. Circa quod sciendum, quòd detractio est quæ verbo lædit alium, præcipue in absentia. Talis ergo aut mentitur, vt lædat, & hoc est generaliter mortale peccatum, cum sit perniciosum mendacium; aut dicit verum licet malum, & hoc potest esse tripliciter, aut enim homo dicit malum verum de alio, zelo iustitiæ, quando & vbi dicendum est, & hoc non est malum, sed bonum. Aut dicit malum desiderio & libidine vindictæ, vel odio personæ, & hoc principali intentione, & talis peccat mortaliter. Aut dicit malum scitum, ex lubricitate linguæ, & hoc non est mortale peccatum, nisi ita contra prudentiam dicatur, vt possit in scandalum redundare. Zelo autem iustitiæ potest quis dicere malum dupliciter, vel vt corrigatur, vel vt caueatur. Murmuratio est peccatum mortale cum impugnat scienter Dei iudicia, vel superioris auctoritatem, vel cum ordinatur ad scandalum suscitandum.

C

D

Pro sexta parte subdit: *Sed attendant quòd super omnia desiderare debět, habere Spiritum Domini*, quem supra dixit spiritum sanctæ deuotionis. Ista deuotio est pius & humilis affectus in Deum, qui ex compunctione generatur. *Et sanctam eius operationem*. Oratio enim dicit Spiritus operationem. Quia dicit Apostolus ad Romanos, Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus, *Orare semper ad Deum, puro corde*. Oportet semper orare, & non deficere. Et Apostolus ait: Sine intermissione orate. Hoc autem triplicem, habet sensum, quorum duo tanguntur in Glossa; quia semper orare, est canonicas horas quotidie debito modo dicere. Item semper orat, qui semper bene agit. Tertio modo, semper orare est, spiritum deuotionis semper inuiolabiliter obseruare, quæ habita inter quascumque occupationes solet gemitibus, & suspirijs, inenarrabilibus Christi clementiam implorare. Imperceptibiliter etiam ad hoc Regula (vt existimo) manuducit. Fratres igitur semper orantes, acediam a se excludunt & per ieiunium gaudij omne carnale solatium, procul pellunt, vbi cauenda est hæresis Massilianorum.

Rom. 8. e

Luc. 18. a

E

1. Thess. 5. c

Gloss. Luc. 18.

F

Pro septima parte addit, *Et habere humilitatem, & patientiam*. Præmittit humilitatem patientiæ, quia fundamentum eius est, sicut econtrario superbia est fundamentum impatientiæ. Inter superbos semper iurgia sunt. *In persecutione*, quæ est aduersitas ad extra, *& in infirmitate*, quę est aduersitas ab intra. Et dicitur, *In persecutione*, quia omnes qui pie volunt viuere, persecutioně patientur. Item Apostolus dicebat: Vsque in hanc horam esurimus & sitimus. Ibi Glossa: Libere, & sine adulatione veritatem prædicantes, & gesta prauæ vitę arguentes gratiam non habent apud homines. Ad patientiam in infirmitatę

Prou. 13. b

2. Tim. 3. c

1. Cor. 4. c

pertinet, paucis obsequijs paucisq. remedijs contentum esse, iuxta exigentiam paupertatis, vt memores sint fratres, quomodo olim monachi languentes, aqua frigida vix ad sufficientiam vtebantur. In quo (sine graui cordis gemitu non dico) magis reperiuntur vitiosi, pauperes in sæculo ad Religionem venientes. De quibus Hieronymus ait: Mirum de infelici conditione plurimorũ. Sunt nonnulli viles, & abiecti in sæculo, qui quotidianis laboribus se vltra vires affligentes pro victu captando, vilissime, & vix raris fabis, & rapis, cum ordeaceo pane saturantur. Cum Christi vero ad mensam accedunt, & Christi militiam suscipiunt, suæ egestatis obliti, lautiora quærunt quàm milites, qui sunt assueti magnificis. Hæc autem omnia in Christi, & Apostolica vita locum non habent. Hæc Hieronymus.

Hieron. in epist. ad Eustochium.

In vltima parte subdit: *Et diligere eos qui nos persequuntur* facto, *& reprehendunt* irrationabiliter, *& arguunt* rationabiliter. *Quia dicit Dominus: Diligite inimicos vestros*, quanto magis amicos. *Et orate pro persequentibus* in facto, *& calumniantibus vos*, in falsi criminis impositione. Cuius rationem subdit, dicens: *Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Qui autem perseuerauerit vsque in finem hic saluus erit.*

Mat. 5. g

Quod fratres non ingrediantur monasteria monacharum. Cap. XI.

Præcipio firmiter fratribus vniuersis, ne habeant suspecta consortia vel consilia mulierum. Et ne ingrediantur monasteria monacharum præter illos, quibus a Sede Apostolica concessa est licentia specialis. Nec fiant compatres virorum, vel mulierum, ne hac occasione inter fratres, vel de fratribus scandalum oriatur.

EXPOSITIO.

Præcipio firmiter. Hic docet fratres famæ sinceritatem obseruare a labe præcipue turpitudinis. Et hæc pars diuiditur in tres. Primo inhibet generaliter suspecta consilia omnium mulierum. Secundo cautelam adhibet circa consortia monialium. Tertio inhibet occasionem spiritualium cognationum.

Dicit ergo pro primo: *Præcipio firmiter fratribus vniuersis, ne habeant suspecta consortia vel consilia mulierum.* Suspectum consortium est, non solum mulieris suspectæ, immo cum omni muliere vbi locus & tempus, gestus, & aspectus, & alia laudabilia indicia suspitionem laudabiliter non excludunt, vt si locus quæratur pro mulierum colloquio solitarius, aut obscurus, & tempus nocturnum, vel alias opportunum. Si gestus sit dissolutus, vtpote ex nimia mulieris appropinquitate, vel faciei ad eam conuersione, fixis oculis, manibus iunctis, omne tale consortium, est suspectum. Vnde suspecta sunt consortia, & colloquia prædictis circumstantijs concurrentibus. Item si solitaria sint excluso aliorum auditu, licet non visu, ex intentione, sine causa pia, maxime si sint solitarie prolongata, aut cum eadem persona sine ratione euidenti frequentata, suspecta sunt colloquia. Ad suspitionem autem mulierum facit ætas, & conditio colloquentis. Illam autem suspitioně existimo hic prohiberi, quæ fratri excitat enormis tentationis stimulum, vel quæ crimini præstat fomentum, vel quæ potest apud alios, vel alium scandalum generare. Et hic æstimo omne suspectum prohiberi colloquium, quod ordinatur ad carnis immunditiam quamcumque,

que, vel quod potest huius rei scandalum, vel suspitionem probabiliter excitare. Sicut Dominus prohibendo mœchiam, prohibet non solum minorem lapsum qui est fornicatio, sed & omnem maiorem turpitudinem, qua corpus seminaliter inquinatur.

Sequitur pro secunda parte: *Et ne ingrediantur monasteria Monacharum, præter illos quibus a Sede Apostolica concessa est licentia specialis.* Hæc inhibitio de omnibus monialium domibus intelligitur. Vbi enim magis est periculum colloquij, ibi prudentius obuiatur. Illæ autem moniales sancti Damiani præ ceteris mulieribus ab humanis consortijs excluduntur. licet ergo in frequentatione earum posset oriri periculum propter quandam familiaritatem fratrum minorum, & propter hoc sit licētia adeundi talia loca Sedi Apostolicæ reseruata; tamen quia aliæ moniales se amplius exponunt humanis colloquijs quàm illæ, necesse est, vt illud mandatum ad omnes monachas referatur secundum expositionem Domini Gregorij, & indulgentiam de talibus visitandis. Et sicut monachi sunt non solum collegiati verumetiam solitarij; sic & monachæ, & moniales intelligendæ sunt non solum collegiatæ verum & quæ inclusæ dicuntur, & solitariam vitam agunt. Et hæ etiam vitandæ sicut collegiatæ propter magis periculum solitudinis, ex tenore præcepti, vt æstimo præcedentis.

Sequitur, pro tertia parte: *Nec fiant compatres virorum, aut mulierum, &c.* Hoc idem inhibetur monachis. Et quia de similibus est ratio similis, scito hic prohiberi omne fratrum ad mulieres commercium, de quo posset fratribus scandalum generari.

De euntibus inter Sarracenos, & alios infideles. *Cap. XII.*

Quicumque fratrum diuina inspiratione voluerint ire inter Sarracenos, & alios infideles, petant inde licentiam a suis Ministris prouincialibus. Ministri vero nullis eundi licentiam tribuant, nisi eis quos viderint esse idoneos ad mittendum. Ad hæc per obedientiam iniungo ministris, vt petant a Domino Papa vnum de sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus qui sit Gubernator, Protector, & Corrector istius fraternitatis, vt semper subditi, & subiecti pedibus eiusdem sanctæ Ecclesiæ, stabiles in fide catholica, paupertatem & humilitatem, & secundum Euangelium Domini nostri Iesu Christi, quod firmiter promisimus, obseruemus.

EXPOSITIO.

Quicumque fratrum, &c. Hic tertio docet, in martyrio consummare, & quia martyrium nihil est nisi fiat in Ecclesiastica vnitate; primo agit de primo. Secundo de secundo, ibi: *Ad hæc per obedientiam.*

In prima parte tangit fratrum hoc desiderio flagrantium deuotionem, & Ministrorum examinantium discretionem, dicens: *Quicumque fratrum diuina inspiratione*, non leuitate, non impetuositate, non astutia subterfugiendæ disciplinæ, *voluerint ire inter Sarracenos, & alios infideles*, vt paganos vel hæreticos, vel schismaticos: *petant inde licentiam a suis Ministris prouincialibus*, quia huius rei obediētia non est inuoluntarijs imponenda. Vnde subdit: *Ministri*

A *vero nullis eundi licentiam tribuant, nisi eis quos viderint esse idoneos ad mittendum.* Idonei autem sunt robusti corpore, & constantes in fide, probati virtute, & semper irreprehensibiliter conuersati.

Sequitur pro secunda parte: *Ad hæc per obedientiam iniungo Ministris, vt petant a Domino Papa, vnum de sancta Romana Ecclesia Cardinalibus, qui sit Gubernator* in bonis agendis, *Protector* in oppressionibus alienis, *& Corrector* in delictis *istius Fraternitatis: vt semper subditi, & subiecti sint pedibus eiusdem sanctæ Ecclesiæ, stabiles in fide catholica*, sine qua illud martyrium nihil valeret, *paupertatem* contra auaritiam,
B *& humilitatem* contra superbiam, *& sanctum Euangelium Domini nostri Iesu Christi*, quantum ad virtutum perfectionem omnimodam, *quod firmiter promisimus*, idest quatenus ipsum promisimus, *obseruemus.* Propterea abundantius oportet obseruare nos ea, quæ audiuimus, ne forte pereffluamus. Heb. 2. a

Quæritur de præceptis regulæ, quæ scilicet vniuersaliter intelligenda sunt præceptorie imponi, & in quibus possunt Prælati ordinis dispensare.

Ad hoc respondeo, quòd regula ista præceptis est plena, & vt puto pene omnia in ea posita sūt pręcepta, vbi aliquod expresse additū, vt monitionis vel exhor
C tationis vocabulum, vel consimile aliud non declarat. Præceptorum autem istorum, tria sunt genera: In quibusdam enim ponitur expresse pręcipiendi verbum, vt præ ceteris commendentur, & illa sic transeunt in votum, vt in nullo eorum ordo valeat dispensare. Aliud est genus præceptorum, quibus additur verbum tentionis vel debiti; vel aliquod simile; ex quo obligatio declaratur. Vocabulum autem tentionis, licet obligationem importet; non tamen sic districte, sicut vocabulum præcepti ad illud faciendum ligat, cui tentionis vocabulum est adiunctum. Quod patet, quia cum homo homini teneri
D dicitur in aliqua pecunię quantitate, certum est quòd tentio obligationem importat vel ad soluendum, vel ad satisfaciendum, vel alio modo, nisi debitum velit creditor remittere debitori. Vnde licet tētio obligationem sonet, potest tamen ordo in particulari, & in casu cum aliquo dispensare in iam dictis: exceptis illis in quibus patet intentionē regulæ omnino præceptorie obligare, vel quorum transgressio scandalum, vel deordinationem notabilem generaret. Verbi gratia, cum dicitur primo cap. *Alij fratres teneantur fratri Francisco, & eius successoribus obedire.* Patet quòd in hoc non potest ordo in aliquo dispensare.
E Sic etiam 8. cap. vbi dicitur: *Vniuersi fratres vnum de fratribus istius Religionis teneantur habere semper Generalem Ministrum*, Et infra eodem cap. *Teneatur prædicti fratres quibus electio data est, alium sibi eligerę in Custodem*, & sic in similibus. In alijs autem nonnullis, credo quod ordo potest dispensare in particulari, & in casu. Verbi gratia cum dicitur 3. cap. *Non teneantur nisi sexta feria ieiunare.* Credo quòd citra manifestam necessitatem subditus tenetur ieiunium soluere, si Superior imponeret, nisi esset solutio ieiunij in scandalum aliorum. Similiter intelligo in illo verbo septimi capituli: *Teneantur prædicti fratres*
F *ad eos recurrere*, & in quibusdam alijs. nihil tamen horum potest ordo generaliter immutare. Est etiam tertium genus, vbi nec additur præcipere, nec teneri: sicut patet in secundo capit. in pertinentibus ad receptionem ad ordinem venientium, & in tertio in spectātibus ad diuinum officium, & in pluribus alijs consequenter, vbi multa essent præcepta ex intentione mandatoris, nisi eorum transgressio scandalum, & deordinationem notabilem generaret. Circa quorum dispensationem in particulari intelligo idem, quod circa præceptum secundi ordinis est prædictū. Inter quæ etiam alia, quæ non præceptorie inseruntur, nec in speciali amplius diffinio, nisi vt omnia regulæ verba cum reuerentia recipiantur, & ipsorum

 trans-

transgressio penitus deuitetur; cum certum sit regulam pro lege dari. nec aliquis a lege auertitur, quin ad tenebras conuertatur.

Continuatio confirmationis Regulæ.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ confirmationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Siquis autem hoc attentare præsumpserit indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri, & Pauli Apostolorum eius se nouerit incursurum. Datum Laterani, tertio Kalendas Decembris. Pontificatus nostri anno octauo.

EXPOSITIO.

N*Vlli ergo*. Hæc est pars tertia epistolæ, aliarum conclusiua, vbi duo sunt notabilia, scilicet regulæ stabilitio, & temporis determinatio. Pro primo dicit: *Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostra confirmationis infringere, vel ei ausu temerario contraire*. Quod tamen faciunt detractores, regulam ipsam, & regulæ declarationem, & fratrum conuersationem, trino ordine dentium lacerantes. Vnde caueant ab eo, quod sequitur: *Si autem quis hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri, & Pauli Apostolorum eius, se nouerit incursurum*. Pro tempore addit: *Datum Laterani*, idest in sede Imperiali, Christi nomini consecrata. *tertio Kalendas Decembris*, die quinto sancti Saturnini, quæ est prima scilicet sollemnitatum anni, secundum reuolutionem Romani officij, vt pateat hanc regulam esse renouatiuam gaudij, quod annus benignitatis Domini introduxit: quæ est etiam vigilia sancti Andreæ Apostoli, vt sciant omnes huius regulæ obseruantiam esse vigiliam præambulam ad thronum iudiciarium cum gloria possidendum. *Pontificatus nostri anno octauo*, vt octaua gratiæ, & gloriæ commendetur. Amen.

S. BONAVENTVRAE
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
DETERMINATIONES QVÆSTIONVM circa Regulam sancti Francisci.

Hoc tractatu respondet S. Bonauentura obiectionibus, quæ aduersus religiosos omnes præcipue contra fratres Minores fiebant: docetq. aperte his obiectionibus satisfaciendo, plura quæ dubia, & mala videntur in Regula, nec dubia, nec mala esse.

Summa Quæstionum, quæ hoc Opusculo determinantur.

PRÆFATIO.

CVM inter alios ordines religiosorum, ordo fratrum Minorum datus sit Ecclesiæ ad ædificationem fidelium in fide, & moribus, per verba doctrinæ, & exempla bonæ conuersationis, quibus, & fideles erudiantur ad imitandum, & fides muniatur contra prauitatem hæreticam, sicut lucerna fugans in domo tenebras, & operantes promouens. Vt autem eadem ædificatio afferat fructum ampliorem, necesse est ordinem ipsum quattuor ornamentis esse præditum, sine quibus, minus proficeret in alijs, licet forte quo ad se aliquo illorum posset carere. Primum est vita irreprehensibilis, quæ maxime sibimet prodest, & alios ædificat. Secundum scientia sacræ Scripturæ, sine qua nec secure, nec vtiliter posset alios docere. Tertium est auctoritas prædicandi, & confessiones audiendi, in quibus maxime prosunt fidelibus fratres. Quartum ratio satisfactoria, super quibusdam dubijs apud illos, qui non intelligunt qualiter fiant rationabiliter, & licite immo necessario & meritorie in ordine super quibus, aut mirantur, aut scandalizantur, vt sciant qualiter, & quomodo ista fiant rationabiliter: cum ad hoc teneamur. Nam, vt coram cæco offendiculum non ponamus, opera nostra lux debent esse coram hominibus, iuxta illud Matthæi: Sic luceat lux vestra coram hominibus. Vos estis lux mundi. (*Matt. 5. b*) Et ideo expedit in lucem ponere, & rationem ostendere de his, quæ non intellecta possent putari tenebrę, & per consequens possent aliorum ædificationem de nobis aliquatenus impedire. Sicut enim artis alicuius ignarus, videt aliqua ab illius artis opificibus instrumenta haberi, quæ non intelligit ad quid valeant: ita plerumque sæculares, & rudes mirantur, quare spiritua les hæc, & hæc faciant; ita vt expediat aliqua ab eis abscondere, non ex simulationis palliatione, sed pro cautela, ne ponatur offendiculum infirmis, & pusilli intelligentia materiam scandali inde sumant. (*Prou. 25. a*) Aufer rubiginem de argento, & egredietur purissimum vas. hoc est, tolle de bono quod facis suspitionem, rationem reddendo, & apparebit purum & bonum quod putabatur vitiosum. (*1. Pet. 3. c*) Vnde Petrus dicit: Parati semper ad, &c. Ipsa enim opera Dei purissima in se, sæpe sunt in rudibus, & in infidelibus occasio scandali, cum non intelligũt, & sinistre ac peruerse interpretantur. (*Mat. 11. a*) Beatus qui non fuerit scandalizatus in me, ait Dominus. (*Psal. 17. c*) & Propheta dicit: Cum sancto sanctus eris, & cum peruerso peruerteris. Vt ergo lucerna clarius luceat, offendiculum auferas ei, & limpidius lumen effundet.

Cur tot existentibus sanctis, & approbatis ordinibus nouam regulam facere voluerit sanctus Franciscus. Quæst. I.

PRIMO igitur quæritur, cum tot sancti ordines, & approbatæ regulæ fuerint, cur sanctus Franciscus nouam regulam facere voluit, quasi non sufficerent priorum instituta sanctorum?

Ad illud tibi respondeo, quòd Pater S. Franciscus Spiritu Dei plenus, & zelo charitatis Dei, & proximi A totus ignitus, triplici desiderio flagrabat, videlicet vt totus posset esse imitator Christi in omni perfectione virtutum. Item vt totus posset adhærere Deo per assiduæ contemplationis eius gustum. Item vt multos posset lucrari Deo, & saluare animas, pro quibus Christus voluit crucifigi & mori. Et quia non suffecit ei, vt ista in propria persona tantum ageret, voluit instituere ordinem, vt multos cooperatores haberet, non solum in præsenti, sed etiam in futuro, qui & sanctitatis eius imitatores existerent, & alios Deo plurimos lucrarentur. Ordines autem quos ipse sanctus Franciscus inuenit in Ecclesia, aliqua prædictorum B trium ex parte habebant, vt religiosi Cœnobitæ, qui in studio virtutum Christi imitantur vestigia: Eremitæ, qui contemplationi diuinæ frequentius vacant, & Clerici rectores plebium, qui animarum curã habentes ex officio, lucris animarũ omni vigilantia intendere debẽt. Et quia hæc tria simul inuenit in nullo ordine, Spiritu sancto edoctus nouam condidit regulam, & nouum ordinem instituit, quo in possessione Euangelicorum consiliorum, obedientiæ, videlicet, & castitatis, & abdicatione proprietatis, Christi vestigia sequeretur, & in officio prædicationis & cõfessionis animarum lucra vtiliter quæreret, & in al- C tissimæ paupertatis mendicitate libertatem spiritus retinens, cõtemplationis supernæ apprehenderet puritatem. Nam & si actionis exterioris occupatio aliquoties interrumpat otium contemplãdi, ipsa tamen libertas cordis nullis sollicitudinibus temporalium distracta, spiritualis vacationis magnam præstat studiosis opportunitatem, vt orando, legendo, meditando, & contemplando. Plus enim obest ad deuotionis puritatem assequendam strepitus temporalium curarum, quàm exercitatio virtuosarum actionum; quia curarum importunitas in otio corporis generat mentis inquietudinem. Boni autem operis fidelis D exercitatio conscientiã quietat, & impinguando eleuat in superna, sicut qui laborat in præparationẽ conuiuij, in quo quietus iucunde epuletur. Vnde & Dominus per diem occupabatur in doctrina populi, & ægrotantium curatione; in noctibus orationibus in monte vacabat, sicut ait Lucas: Erat autem diebus docens in templo, noctibus vero exiens morabatur in monte Oliueti. (*Luc. 21. g*) & Psalmista dicit: In die mandauit Dominus misericordiam suam, & nocte canticum eius. (*Psal. 41. c*) Noluit sanctus Franciscus esse fratres suos astrictos ad curam animarum ex debito necessitatis, sed ex liberæ charitatis affectu, & vt meritum expectarẽt E de fructu salutis aliorum, & periculum euitarent de perditione eorum, participes in lucro, indemnes in detrimento, vt alios extrahant de naufragij, seu incẽdij periculo, ipsi tuti consistentes in solido, non periclitentur cum pereuntibus in peccato.

Cur fratres Minores populo prædicent, & confessiones audiant, cum animarum curam ordinarie non suscipiant. Quæst. II.

CVr ergo, qui animarum curam ordinarie non suscipitis, prædicatis populo, & confessiones auditis, mittẽtes falcem in messem alienam, cum illis proprie competat, qui animarum curam ex officio gerunt, iniuriantes Plebanis, in quorum videmini præiudicium exercere officia illis commissa, & decipientes il-

tes illos, quos absoluitis, super quos iurisdictionẽ non A habetis ordinariam, contra canonum instituta, & periculum animarum vestrarum?

Respondeo. Nulli in hoc facimus iniuriam, nec aliquem decipimus; sed sedes Apostolica, quæ immediate curam Ecclesiæ habet, & a qua ceteri ecclesiarum Pastores, tam maiores, quàm minores gubernādi suscipiunt auctoritatem, tam mediate, quàm immediate, & a qua omnes canonum leges emanant, videns in his nouissimis temporibus, iuxta Apostolum
2.Tim.3.a instare tempora periculosa, & laxatis Euāgelicæ prædicationis retibus in capturam tantos influxisse pisces hominum ad fidei professionem, quòd rete fidei B scinditur, messem fidelium multam, & operarios idoneos paucos, eo quòd peccata quotidie multiplicātur in Ecclesia, & Episcopi negotijs exterioribus dediti, spiritualibus intendere nequeunt, & pauci sunt Pastores in ecclesijs personaliter residentes, sed Vicarijs, & mercenarijs committunt oues, siue animas regendas, in quorum plurimis multi eueniunt defectus imperitiæ, & honestæ vitæ, negligentiæ, & aliorum defectuum, per quos ad gubernandas animas reddūtur inhabiles, & non esse qui plebes erudiant, vel a peccati fæcibus extrahant, vocauit nos in adiutorium tam cleri, quàm populi, vt per officium prædicatio- C nis & confessionis subueniamus animabus, & onus
Luc.5.b Pastorum subleuādo alleuiemus, sicut Petrus, & eius socij non valentes soli rete piscium ad littus trahere præ multitudine, annuerunt Iacobo, & Ioanni socijs suis in alia naui, quæ signat Religionem, vt venirent & adiuuarent eos, ne vel ipsi mergerentur, vel pisces capti perirent. Cum ergo ex Apostolicæ sedis missione, Episcoporum beneuolentia, prædicationis opera, & confessionis subditis eorum impendimus, eos ex charitate & auctoritate eorum absoluimus, & nō decipimus eos, sed iuuamus, & in illis fit non præiudicium Plebanis, sed beneficium, dum pro eis labora- D mus, & ad obedientiam debitam eorum subditos exhortamur. Nam si Plebanus potest alteri vicem suā committere, multo fortius potest hoc Papa, & Episcopi, qui pleniorem habent in omnes sibi commissos sine differentia potestatem. Et sicut ex charitate non ex necessitate impendimus fidelibus spiritualia subsidia, docendo, & orando, & a peccatis in confessione absoluendo: ita ipsi non ex debito coactionis, sed ex libertate charitatis ministrant nobis corporalis necessitatis subsidium, cum Dominus ordi-
1.Cor.9.b nauerit ijs, qui Euangelium nuntiant, de Euangelio viuere, &c.

Cur fratres Minores litterarum studio vacent. Quæst. III.

ITem quæro, cum religiosi debeant simpliciter ambulare, & omnino virtutibus abundare, & ad hoc operam dare, cur rursum studio litterarum, quæ olim sancti Patres postposuisse laudantur, vt Benedictus, & alij, se modo dant, & in secreta conuersatione student?

Respondeo, quòd cum sicut dictum est, prædicationis officium ex regulari professione ordini annexum sit, & etiam confessionis, quæ notitiam requi- F runt sacræ Scripturæ, quæ subtili indiget in plerisque locis expositione, ne ex imperitia errores pro veritate doceamus, necesse est nobis sacræ Scripturæ habere studium & magistros. Hæc enim scientia non solum vtilis est ad aliorum eruditionem; sed etiam ad propriam instructionem, vt seruus Dei sciat seipsum bene regere, & virtutes a vitijs discernere, & notitiam Dei, & futurorum præmiorum clarius intelligere, & in omnibus cautius & fructuosius conuer-
2.Tim.4.a sari. Nam & Apostolus hortatur Timotheum ad lectionis studium & sanctorum nobis diligentia in sanctarum ruminatiune Scripturarum frequenter commendatur. Veritas enim fidei, & vitæ sanctitas non aliunde, quàm ex Scripturarum fonte hauritur, sine quibus impossibile est quemquam saluari. Hæreticorum etiam versutijs, qui in Scripturis sanctis occasionem erroris per falsas interpretationes assumunt, oportet per ipsarum diligentem inuestigationem diligentius obuiare, & fideles contra illorum fraudes & latentes decipulas præmunire. Vnde Hieronymus: Sancta rusticitas solum sibi prodest, & quantum ex vitæ merito Ecclesiam Christi ædificat, tantum nocet si distribuentibus non resistat. Vnde Apostolus dicit: Potens sit exhortari in doctrina sana, & Tit.1.c
eos, qui contradicunt arguere, &c.

Cur fratres Minores nihil habeant proprium, nec in speciali, nec in communi. Quæst. IIII.

ITem cum sufficiat ad religionis perfectionem nil habere proprium in speciali, & habere possessiones pro necessitate in communi, sicut omnes religiones antiquorum patrū Benedicti, Augustini, & aliorum, videretur inconsultum & aliquo modo tentare Deum, quòd tantus ordo exponat se mēdicitati quotidianę velut cælitus expectet victum suum, cum posset aliter habere.

Respondeo. Perfectio diuersos habet gradus, & alius alio sublimior est, nec perfectioni aliorum ordinum præiudicat, quin altior possit inueniri. Tentare autem Deū, non est Christi promissionibus credere, & eius consilijs obedire, & eius vestigia imitari, qui dicit: Amen dico vobis, quòd vos qui reliquistis Matt.19.d
omnia, & secuti estis me, sedebitis super sedem, &c. Dominus autem istam paupertatem docuit & tenuit, vt nil possessionis in terra haberet. Vnde dicit: Vul- Matt.8.c
pes foueas habent, & volucres cæli nidos, &c. Multis autem de causis, ordo nil proprium possidet in hoc mundo. Primo, vt vestigia Christi perfectius imitetur. Si vis perfectus esse, vende, &c. Secundo, vt la- Matt.19.c
queos auaritiæ facilius declinemus. Qui volunt di- 1.Tim.6.b
uites fieri incidunt &c. Tertio, vt culpas superfluitatis plenius expiemus. Vnde in Prouerbijs: Omnem Prou.6.d
substantiam domus suæ, &c. Quarto, vt altioris meriti gloriam cōsequamur per varias virtutes paupertatis. Beati pauperes, &c. Quinto, vt liberiores simus Matt.5.a
mente ad spiritualia studia, orationis, contemplationis, lectionis. Quare dicit Dominus: Nolite posside- Matt.10.b
re aurum, &c. Sexto, vt prædicationis studio expeditius intendamus. Septimo, vt verbum Dei minus trepide omnibus proponamus. Octauo, vt magis confidere omnes in eum sperantes doceamus. Nono, vt occasione petendæ eleemosynæ ad aliorum ædificationem frequentius exeamus. Decimo, vt qui nobis subueniūt in temporalibus fiducialius spiritualia requirant. Vndecimo, vt magis cauti simus ab omni scandalo, quo magis timemus in temporalibus deperire. Duodecimo, vt tanto humiliores simus, quanto magis subsidio aliorum indigemus. Et quia spiritualia fidelibus seminamus, non tantum ex gratia ab eis carnalia subsidia expectamus. Dignus est operarius Luc.10.b
mercede sua. Hieronymus: Redditūum possessionē nobis prouidere non oportet, sed ad mensam Domini tamquam fideles cooperatores occurramus.

Cur fratres Minores non degant in deserto. Quæst. V.

ITem quæro. Cum religiosi a tumultu sæcularis frequentiæ sese separare studuerint, & in solitudinibus habitare, quid est quòd vos frequentius in ciuitatibus & oppidis manere soletis, quasi voluptuosius ibi pascendi, & inquietius, & indeuotius ibi viuatis?

Respondeo. Tres sunt causæ præcipuæ, pro quibus inter homines morari solemus. Vna propter eorum

rum

rum ædificationem, vt promptius eis adsimus quando requirunt a nobis pœnitentiam, doctrinam, & salutis consilium, & videant a nobis bonæ conuersationis exemplum. Si enim remoti essemus ab eis, nec ipsi possent ad nos quando indigerent commode accedere, & difficile esset nos toties vocari, & maior esset nobis inquietudo continue currere & recurrere, quàm inter eos manere, & prius quàm veniremus, affectus & compunctio requirentium pœnitentiam sæpe tepuisset. Secunda causa est propter indigentiā victualium, quia in locis desertis non inueniremus quoties superuenientibus, vel residentibus, vel infirmis, indigeremus qui nobis necessaria vitæ ministrarent, cum per nos non habeamus. Extranei etiam qui pro consilio superuenirent, cum statim non possent expediri & recedere, cogerentur nobiscum frequentius hospitari, quod multis ex causis nullatenus expediret propter inquietudinem, suspitionem, & paupertatem. Tertia est causa propter tuitionem, quia si extra homines moraremur, nec libros, nec calices, nec vestes, nec alia necessaria tute seruare possemus a latronibus, vel prædonibus, vel seruientibus potentium. Nam personæ etiam sæpius essent in periculo, si quando in prædicatione forsitan aliquos offenderemus, vel filium, vel fratrē alicuius, de quo dolerent quod in ordine reciperemus, qui etiam amicum fratrū vellet malitiose offendere, vel moleste ferret nos in terra morari, domus nostras incenderet, & numquam possemus ibi pacifice commorari. Qui autem habent possessiones & prædia, quæ sibimet sufficiūt, possunt extra ciuitates morari. Similiter & solitarij, qui paucis indigent, pauca ab alijs requirere necesse habēt. Sunt & aliæ causæ, quas modo prætereo, propter quas cōuenit inter homines, potius quàm in deserto iuxta conditiones nostri ordinis habitare. Sed ad præsens istæ sufficiant.

Cur fratres Minores habent magnos conuentus. Quæst. VI.

ITem quæro: Cum sancti Patres laudentur, in casellis, & in vilibus habitaculis habitasse, quid est, quòd vos altas & magnas domos erigitis, oratoria sumptuosa, & areas latas magno pretio comparatis, cum sitis pauperes & mendici, & contemptores mūdanorum esse debeatis?

Respondeo, sicut iam dictum est. Cum inter homines manere nos oporteat, aut ergo extra muros ciuitatis, aut intra. Si extra ciuitates maneremus, vbi possemus latiores areas leuiori pretio comparare, videlicet in campis vel hortis, quandocumque bellum timeretur, vel guerra, ciues loci formidarent, ne forte hostes domos nostras occuparent, & de illis niterētur ciuitatem, vel oppidum expugnare, & non auderent etiam aliàs quādo sibi timerent ad loca fratrum pro confessione, vel Missa, seu prædicatione securi venire, & ideo non diligunt, vt in talibus locis commoremur. Quòd si intra muros habitamus, vbi propter frequentiam populi areæ cariores sunt, oportet & nos areas carius emere quantū sufficiant pro claustro, oratorio, & officinis congruis, pro conuentu, hospitibus, & infirmis, & horto herbarum, tam pro pulmentario, quàm pro aeris recreatione, vt infirmi refocillentur, & sani conseruentur, & lassi in spiritualibus studijs recreentur. Sæculares enim qui frequenter vagantur, domi non indigent recreatione aeris. Religiosi vero, qui in cellarum reclusorijs ligantur, nisi aliquam interius habeat aeris recreationem, cito languescentes tabescunt, & ad studia spiritualia inhabiles efficiuntur, ita quòd nec sibi, nec alijs proficiunt in deuotionis internæ profectu, in sapientiæ intellectu, in virtutum exemplis, & in doctrina salutis. Et quamuis perfectis omnis locus aptus sit pro disciplinæ internæ exercitijs, imperfectis tamen & adhuc

A indigentibus eruditione virtutis, opus est etiam exteriori distinctione officinarū claustralium, vt sciant vbi tacere debeant, vbi loqui liceat, vbi orare, vbi laborare, vbi legere, scribere, vel comedere, vbi sit requies infirmantium, vbi repausatio de labore itineris venientium, & aliorum, quæ in collegijs sunt necessaria, ne si confuse indifferenter singula fierent pro libito, iam nec disciplina, nec quies, nec deuotio, nec ordo inter fratres sicut expedit seruaretur, quod esset in magnum detrimentum Religionis, & in scandalum alienis, & in destructionem salutis, quia nec minores discerent a quo proficerent, nec perfe-
B cti alios ædificarent. Quia vero intra ambitum ciuitatis, vt dictum est, cariores sunt areæ, quòd non possemus facile sufficientiam congruæ latitudinis habere, vt omnes officinæ deorsum collocarentur iuxta se inuicem, oportet aliquando vt vna super alteram locetur, ita quòd vtraque aëris respiraculo non careat, & ex hoc domus nostræ magnæ apparent, & excelsæ ac sumptuosæ, & paupertati dissimiles cum tamen hoc paupertas magis efficiat, quia ne circa dilatemur, inferius angustamur, & quia circumsepti sumus domibus aliorum vicinorū, & quia in ciuitate sæpe insurgunt incendia late peruagantia,
C ne vel domus, vel ecclesiæ, vel libri, vel alia necessaria frequenti discrimini sint exposita, & in continuo tremore infirmantium corda sint inde suspensa, & ne ipsi vicini nostri a nobis per incendia molestentur, vbi possumus facimus domos lapideas, vt nec igne, nec vetustate citius destruantur, quia non solum corporibus, sed etiam cordibus magna est destructio, noua sæpius ædificia construere, maxime illis qui non habent sumptus, nisi quantum valent colligere mendicitate. Non tamen intendo in his excusare, nisi quæ valde necessaria sunt & rationabiliter. Vbi autem superfluitas, curiositas, & irreligiositas,
D & regulæ, & paupertati nostræ derogātes essent structuræ, reprehendo tecum, & omnia alia quæ Deo displicent tam in moribus, quàm in rebus. Quintuplicis enim peccati rei sunt, qui superflua in ædificijs, & alijs quibus vtimur, procurant & acquirunt. Primo propter transgressionē, quia pompis renuntiantes sæculi, in paupertate, & humilitate vera promiserunt Domino famulari. Vnde Apostolus ait: Si ea quæ destruxi, &c. Secundo propter malum exemplum, quo alij discunt ab eis similia facere, vel scandalizantur, quando vident eos, qui huiusmodi pro Christo spernere deberent, quærere vel sectari. Ter- *Gal. 2. d*
E tio propter inquietudinem fratrum propter huiusmodi ædificia & procurationes, quia & deuotio extinguitur, & disciplina Religionis plurimum dissipatur, sicut scriptum est: Venerunt structores tui destruentes te, & dissipantes a te exibunt. Quarto propter spoliationem aliorum pauperum, quibus sæpe eleemosynæ præripiuntur, & huiusmodi structuræ fiunt, ex quibus illi deberent vestiri, & pasci, dum quod istis datur, eis negatur, quia ad dandum vtrisque sæpe deficit dantium largitas, & facultas. Quinto, quia quando nimis vrgemus homines ad dandū, perdunt deuotionem ad nos prius habitam, quòd *Isa. 49. d*
F nec de prædicatione, nec exemplis, nec alijs quæ facimus ædificantur. Vnde cum vident nos accedere, terrentur, & timent, quòd aliquid velimus ab eis expetere, quod graue sit eis dare, & erubescunt negare, & si dederint non libenter, minus merentur, & sic rebus & deuotionis merito priuantur, &c.

Cur fratres Minores plura colligant, vel seruent, quàm sufficiant ad vnius diei victum. Quæst. VII.

ITem quæro: Cum Dominus in Euangelio dicat: Nolite solliciti esse in crastinum, & vos sitis paupertatis Euangelicæ professores, non debetis plura colligere, vel seruare, quàm quod possit quotidie ad *Matt. 6. e*

vnius

vnius diei victum sufficere. Sed videtur quòd non seruetis.

Respondeo: Si diligenter Euangelij dicta pensamus, sollicitudinē de crastino, sed non prouisionem prohibere videtur. Vnde sancti Apostoli Euangelij Christi perfectissimi obseruatores, tam pro se, quàm pro alijs Christi pauperibus, qui omnia pro Christo reliquerunt, a fidelibus subsidium pro corporum necessitate etiam in futurum petebant, & recipiebant. (1.Cor.16.a) Sicut Paulus rogatus a Petro, Ioanne, & Iacobo, collectas fieri per Ecclesias pro Christi pauperibus sustentandis mandauit. (2.Cor.9.a) Et in alijs locis pluribus reperitur id fecisse. Qui etiam pro acquirendis necessarijs sibi, & socijs suis laborauit manibus. (Act.20.f) Sollicitudo enim notat curæ anxietatem, illicitam conquisitionem, auaram superfluorū prouisionem. Sicut enim in operatione salutis nostrę principaliter spem in Deū iactare debemus, ita & in corporali subsidio sollicitudinem debemus ei cōmittere, & tamen vbi congrue possumus sine iactura spiritualis profectus nostri & aliorum, nobis necessaria prouidere, ne aliter quasi Deum tentare videamur, vt miraculose, sicut olim filijs Israel, nobis quotidie alimoniam subministret. Licet enim priorum fratrum puritas pro maioris perfectionis ardore pauciora, quàm nunc consueuerint ad victum colligere necessaria, & populus propter hoc talem opinionem concepit, quòd nil nobis licet reseruare in crastinum: tamen nec tunc, nec nunc aliquo nobis prohibitum est statuto, quin possimus ad victum, aliqua etiam necessaria in futurum pro aliquo tempore prouidere, maxime de his, quæ in promptu cum indigeremus, non possemus acquirere mendicādo. Sunt enim quæ nisi colligamus certo tempore quando est copia, quando inter manus communiter habentur a populo postmodum, nec pro infirmis, nec pro hospitibus, nec pro alijs sine magna difficultate, vel magno pretio poterunt haberi. Mendici enim maxime illo tempore solent necessaria petere, quo sciunt ea promptius a dantibus inter manus haberi, vt circa horam comedendi. (Exo.16.b) Sic & Dominus populo certo tempore præcepit mannę alimoniam colligere, quia nō omni tempore in agro etiam si quæreret inuenirent. (Psal.144.c) Vnde Tu das escam illis tempore opportuno. In hoc enim non tam nobis, quàm illis a quibus petitur prouidemus, quando tali tempore petimus, quo ipsi facilius dare possunt, & magis sunt voluntarij ad eleemosynam largiendam.

Quare plura nunc petunt fratres Minores, quàm olim. Quæst. VIII.

Item quæro: Quid est hoc, quòd modo plura petitis, quàm olim, vt cum tunc vix in vna, vel paucis villis, & pauca postulaueritis, modo late per terram, & oppida, & castra peruagando plurima congregatis? Videtur enim auaritia inter vos creuisse, & cura ventris hanc vobis prouidentiam persuasisse: videtur etiam quòd spiritus extinctio vos in cella quiescere non permittit.

Respondeo: Vitiosos in hoc, & in alijs excusare non audeo, vt dixi, sed rationem pro illis, qui ratione ducuntur, & pia intentione omnia faciunt, ostendere beneuolis nunc intendo: quia maleuoli, qui magis facta nostra calumniari desiderant, quàm agnoscere veritatem, magis dolent, si ostensa ratione, eis materia subtrahitur detrahendi. Quia inimicus vult potius causas malignandi contra eum, quem odit sibi adesse, quàm abesse, vt non ex inuidia, sed ex iustitia eum persequi videatur. Quod autem nunc potius, quàm olim videmur mendicando plura colligere, inter alias principales causas quas potes aduertere veras esse, vna est, quòd cum olim pauci fratres fuissent in ordine, nunc multo plures sunt vbique, & plures pluribus indigent, quanto numerus numerum excedit, & omnibus quæ necessitas requirit, est magis opus. Nam Dominus infans natus, modico diuersorio, & præsepio contentus fuit; sed aggregatā discipulorū turba, ad celebrationem Paschalis conuiuij quæsiuit sibi præparari cenaculum grande stratum. Secunda causa est, quòd inter plures sunt etiam debiles, & infirmi, maxime qui olim strenuæ Religionis, & arduæ paupertatis pondus per annos plurimos portantes, nunc ex humanæ mortalitatis defectibus lassati, cogente ipsa charitate non debent ipsi, vt infirma pecora relinqui, sed pie quamdiu poterint, fulcimentis corporalium necessitatum pro misericordia, & pro aliorum ædificatione, & pro iuniorum instructione sustentari. Et propter tales oportet, & expedit plura peti. Tertia causa, quia plures modo mendicantes sunt in Ecclesia de diuersis ordinibus, & quod nobis solum dabatur integrum, nunc minutatim diuiditur inter plures. Vnde cogimur nūc latius tanto vagari, quo minus in locis singulis datur nobis. Quod enim aliquando offerebatur nobis non quærentibus, nunc vix per diuersa minutatim colligimus cum rubore. Et oportet nos petere, quia non petentibus parum datur, dum ex multitudine petentium homines sunt lassati. Qui autem per se nihil habent, necesse est eos omnia quibus indigent ab alijs postulare, vel carere, nisi velint illicite acquirere, vel quocumque modo apud alios deseruire, vel nisi gratis eis donetur. Quarta causa, non tamen omnino commendabilis, sed pro aliqua parte excusabilis accedit, quia qui non est patiens penuriæ, in his quibus indiget, plura eum conquirere oportet, &c.

Quæ sit causa impatientiæ penuriæ in fine præcedentis quæstionis dicta. Quæst. IX.

Item quæro: Quæ potest esse huius impatientiæ causa nisi voluptuositas, quæ nil vult sibi deesse illorum quæ appetit, quæ omnis religiositatis est exterminium?

Respondeo: Hæc, etsi in quibusdam habeat locū, non tamen est potior causa, sed aliæ quædam. Vna quia, vt dictum est, plures habemus debiles & infirmos quàm olim, cum omnes fere erāt noui in ordine: qui cum lassati iam, & exhausti sint viribus, oportet vt reficiantur, ne penitus deficiant, quod esset contra misericordiæ, charitatis, & discretionis virtutem, cum tales maxime consilio suo, & zelo, & pietatis exemplo sustentent ordinem in suo vigore, ne subito corruat a pristina puritate. Licet virtute corporali iam non sicut olim eminenter æstimentur lucere, propter corporis destructionem, aut oportet, quòd contra misericordiam deficere subito permittantur, & tunc ex hoc magis fouebitur in ordine carnalitas, quia quilibet iuuenis, & sanus instructus carnis prudentia, cogitabit apud se, dicens: Si tales viri pro ædificatione ordinis corpora sua tradiderunt omnibus laboribus, modo debilitati sic permittuntur absque misericordia perire, volo mihi cauere, & parcere corpori, & illud fouendo custodire, ne mihi similiter contingat. Et sic aliquis audebit de cetero vix feruenter in Dei seruitio se exercere. Si autem debent debiles misericorditer refoueri, expedit, vt etiam alij, qui vnum corpus societatis cum eis sunt, & eis seruiunt, & labores ordinis pro eis in domo, in diuino officio, in frigore, & petendis eleemosynis, & alijs obsequijs, aliquo modo mitius pertractentur, & melius reficiantur, vt minus de illis scandalizentur, & minus murmurent contra eos, quasi ipsi soli consumant omnia, quæ offeruntur, & vt patientius pro eis laborent, & hilarius ministrent, & vt ipsi debiles minus erubescant, & confidentius audeant necessitates suas accipere, cum videant alios etiam secum esse participes in consolatione. Sani ergo, & fortes non debēt propter se ista appetere, nec suæ industriæ

duſtriæ aſcribere, quando appetentibus eis eleemo- A ſynam, iſta offeruntur, ſed cogitare debent, ſicut & veritas eſt, quòd Deus ea propter debiles miniſtrat, & in tanta copia, quòd exinde etiam ſani conſoletur. Propter præmiſſas rationes, vult etiam Deus veritatẽ ſuæ promiſſionis, & euidentiã ſuæ liberalitatis oſtendere, dum nobis qui nullos certos redditus pro ipſo habere decreuimus, & totam ſollicitudinem in eum iactauimus, indulgentius neceſſaria miniſtrat, quàm alijs quibuſdam, qui lata prædia habent, & loculos plenos, ad hoc vt ei ſecurius confidamus, & fidelius ſeruiamus. Alia cauſa eſt, quia eorum qui nuper de ſæculo venerunt, quidam delicate ſunt nutriti, & B cum in ordine ſubito contra ſolitum coguntur aliter viuere in labore, & victu, & coertione magiſterij, territa caro tenera langueſcit, & niſi clemẽter foueantur, donec paulatim aſſueſcant ordinis pati rigorem, aut ſemper tabeſcendo langueſcent, aut ex rigoris horrore ad vomitum reuertentur. Et ideo expedit, vt ſupra. Tertia cauſa eſt ſpiritualis ſtudij. Nam aſſiduum lucrum in ſtudio ſacræ Scripturæ in deuotionis deſiderio, in tentationis certamine, in internæ ſollicitudinis vigore, ita conſumit, & deſiccat vires corporis, vt niſi exterius quandoque aliquatenus refocillentur, non valeant diu ſubſiſtere. Quod autem C aliquando lautiores cibos, & potus habere videmur, hoc eſt proprie mendicorum, qui dum non reſeruãt in poſterum, vt cumulos congregent, vt prædia lata comparent, ſtatim comedunt, & bibunt ea, quę Dominus adminiſtrat. Et quia pro honeſtate, & deuotione ſua, plerique dant nobis non de vilioribus, ſed de melioribus quæ Dominus dedit eis, etiã nos cum interim non habeamus alia quibus vtamur, ne videamur ingrati, & auari, comedimus & bibimus, quæ offeruntur nobis indifferenter, tam illa, quàm alia iuxta illud regulæ, De omnibus cibis, qui apponuntur vobis liceat manducare. Mendicus enim ſi recu- D ſet ea, quæ offeruntur, cum non habeat vnde alia emat, remanebit inanis. Quia vero diuerſi diuerſa, & aliquando quaſi aduerſa mirantur de nobis, vt cum illi reprehendant in nobis carnalitatem, alij vero duritiam, quilibet pro viſu ſuo, & affectu; oportet nos ſingulis de ſuis quæſtionibus reſpondere, & rationẽ reddere, licet ſequentia præcedentibus continuato ipſis ordine ad hoc non cohæreant, ſed modo de hac, modo de alia tractemus, & cetera.

Cur non recipiuntur omnes ad ordinem. Quaſt. X.

E

Item quæro: Cum omnibus debeatis cupere, vt ſaluentur vobiſcum, quare indifferenter non omnes recipitis, qui deſiderant, cum non arctet vos prædiorum paucitas, ſed aperta ſit omnibus via mendicandi?

Reſpondeo: Omnes quidem cupimus ſaluari, & nulli prohibere poſſumus licentiam mendicitatis. Sed omnes paſſim recipere, non expedit nobis, nec Eccleſiæ Dei. Nobis non, quia variæ ſunt conditiones hominum, qualitates, & mores. Multos enim ſæpe reciperemus imbecilles, qui non poſſent rigorem Ordinis ſuſtinere; multos pauperes, qui non F pro Deo, ſed pro ſuſtentatione vitæ viuere deſiderarent nobiſcum: multos incompoſitos moribus, quos vix corrigere ab inolita conſuetudine poſſemus, & per tales diſſolueretur ordinis diſciplina, & impediretur profectus aliorum, & non ſufficerent eos alij paſcere, nec eis ſeruire. Nec inuenirentur tandem, qui poſſent eis præeſſe, & omnes ſimul in corpore, & ſpiritu, quaſi confuſa multitudo perirent, quæ nec regi valet, nec congrue ſuſtentari. Eccleſiæ ſimiliter non expedit, quia cum ſit ordo ad ædificationẽ Eccleſiæ conſtitutus, multitudo receptorum magis confuſionem induceret, nec de conuerſione multorum exemplum ædificationis acciperet, ſed ſcandalum, vbi religioſitatis excepto ſolo habitu, nihil inueniret. Minus enim malum eſt, non eſſe religioſos, vel nomine, vel habitu, vbi non viuunt, ſicut Religionis eorum forma requirit, quàm vt ſint, & per vitam eorum peruerſam alios ſcandalizẽt. Sicut melius eſt lucernã non eſſe in domo, quàm eſſe ibi tantũ fœtidam, & non lucentem. Nimis etiam foret oneroſum fidelibus, tot mendicos vnius ordinis paſcere, a quibus nullum, vel modicum habuerint ædificationis præſidium. Sed tot, & tales ſolum recipi expedit, qui ſine onere Eccleſiæ paſci poſſint, & qui valeant Eccleſiæ in ſpiritualibus reſpondere ijs, quæ ab ea in carnalibus recipiunt pro corporum ſuſtentatione, & cetera.

Cur fratres Minores non laborent manibus pro victu. Quaſt. XI.

Item quęro: Cur ergo non laboratis manibus pro victu, vt non ſitis Eccleſiæ oneroſi in eleemoſynis petendis?

Reſpondeo: Si de puro labore manuum deberemus viuere, tantum vrgeret nos operis inſtantia, quòd aliorum lucris intendere non poſſemus, nec diuina officia libere celebrare, nec orationi libere vacare. Cum enim ad confeſſionem, vel ad prædicationem frater vocaretur, reſpondere cogeretur, opus meum quo victui meo hodie deſeruire debeo, nondum expleui, & ille, cui laboro priuſquam deſeruiam, non dabit mihi mercedem debitam, ideo non poſſum venire. Alias autem omnes præter infirmos laborant, alij in ſtudio, vt fideles erudiant, alij in diuino officio, & laudibus Dei, alij in colligendis eleemoſynis pro ſuſtentatione communi, alij in officijs domeſticis, infirmis, & ſanis ex iniuncta obedientia miniſtrantes; quidam qui ſciunt artes mechanicas pro fratribus, & extraneis exercentes, ſicut mutuo cooperantur inter ſe formicæ, & apes: quidam per obedientiam miſſi diuerſas terras perambulant, cum nuntios alios idoneos non habeamus. & ſic nullus impune permittitur otioſus.

An de qualibet Religione poſſit quis tranſire ad Religionem S. Franciſci. Quaſt. XII.

Item quæro: Si de quolibet ordine, & Religione poſſit quis tranſire ad regulam, & ordinem ſancti Franciſci, ſcilicet fratrum Minorum?

Ad hoc ſine præiudicio melioris ſententiæ, reſpondeo quòd ſic, vbi ſine ſcandalo aliorum poteſt fieri. Propter quod maxime prohibetur nobis de quibuſdam religioſis non recipiendis cum ſcandalum tale ſit maius malum, quàm aliorum receptio ſit bonum. Cum enim tria illa principalia omnis Religionis, ſcilicet obedientia, caſtitas, & paupertas, in regula iſta ſint quaſi altiora, & ſtrictiora, quàm in alijs ordinibus, & religionibus, ſicut patet in regula iſta, conſtat quòd ſecundum hoc, Religio iſta altior ſit, & ſtrictior alijs ordinibus. Et ideo de qualibet Religione poſſunt ſecure ad iſtam intrare, dummodo nõ ex leuitate, ſed ex Spiritu Dei ducti. Nam, & ſi aliqua ſit quibuſdam corporalibus exercitationibus ſtrictior, vt abſtinentia carnium, & ſilentio, & officio Eccleſiaſtico & ſimilibus, quæ tamen ex ſublimiorũ, obedientiæ, paupertatis, & caſtitatis virtute, facile recompenſantur, ſicut modicum pondus auri in pretio præualet magno ponderi argenti, vel alterius metalli. Corporalis enim exercitatio ad modicum 1. Tim. 4. vtilis eſt, & cetera.

An de Religione S. Franciſci poſt factam in ea profeſſionem poſſit quis tranſire ad aliam. Quaſt. XIII.

Item quæro: Si de iſta Religione poſſit aliquis ire ad aliam poſt factam in ea profeſſionem?

Reſpon-

Respondeo, saluo meliori iudicio: Non, nisi per dispensationem sedis Apostolicæ, cum hoc expresse in ipsa regula prohibeatur, ibi: *Nullo modo licebit eis, &c.* Nam cum non inueniatur altior regula vel strictior, seu æqualis, patet quòd non licet cuiquam per seipsum ad inferiorem ordinem transire. Omnes qui vident, incipient illudere ei dicentes, quia hic homo cœpit ædificare, & non potuit consummare, &c.

Regula c. 2.

Luc. 14 f

An liceat ordini Minorum eijcere aliquem pro demeritis, vel egresso pœnitenti, & petenti receptionem denuo denegare. Quæst. XIIII.

ITem quæro: Si liceat ordini eijcere aliquem pro demeritis, vel egresso, & pœnitenti & petenti receptionem denuo denegare? Cum enim ordo in professione versa vice se obligauerit, vt sicut iste ligatus esset ordini, ita econuerso, videtur quòd ordo tenetur semper recipere, si exigat, ne promissum suum videatur irritare, si nollet eum tenere, quem spoponderat numquam derelinquere. Videtur etiam quòd ordo non possit talem licentiare ad alium ordinem, quia non inueniet alibi quod hic promisit, & ita faceret eum voti sui transgressorem, & sic peccaret. Videtur etiam quòd cum iste non possit compelli ad alium ordinem, cum nulli ordini se obligauerit nisi isti, & non debeat cogi inuitus ad quod se nullo voto astrinxit, etiam si alium ordinem inueniret isti æqualem. Videtur etiam iste ordo esse in culpa, si talis vagetur in sæculo, cum nolit eum recipere petentem, & ad alium ordinem non debeat, vel non possit eum compellere, & si punit eum vel excommunicat quòd iniurietur ei, immo si non tenetur eum ordo recipere, nec vult; iam punit non suum subditum. Et si punit eum corporaliter, capiendo, vel castigando, videtur in Canonem incidere iam latæ sententiæ, cum sit clericus, vel regularis. Si autem ordo non vult eum recipere, & non conuenit eum aliam religionem intrare, vel alij nolunt eum recipere, ad quos licentiatus est transire, & per hoc a fratribus ligatur excommunicatione, vel non absoluitur, ponitur in laqueum perplexitatis interminabilis, vt quasi ex omni parte præclusa sit ei via salutis, quod volenti saluari nō potest, vel non debet fieri. Filius hominis nō venit animas perdere, sed saluare, ait ipse Saluator.

Luc. 9. g

Vt autem super his apertior pateat ratio, quid ordini, vel egresso, faciendum sit in istis, nota cum aliquis ingressum petit istius ordinis si recipitur, fit ei magna gratia & multiplex, & de naufragio peccati eripitur, & sociatur illorum collegio qui ambulant in via Dei tali conditione, vt & ipse gradiatur in eadem via cum eis seruando illa, propter quæ ordo est institutus. Quamdiu ergo sic graditur postquam ad professionem receptus est, non potest eum ordo abijcere, quia sicut ipse iam ligatus est ordini, ita & ecōuerso, vt neutrum liceat alterum relinquere vllo modo. Si autem frater aliter viuit, quàm licet in ordine, & sæpius correctus, se non sufficienter correxerit, si excessus occultus sit, toleretur, & cum cautela propter scandalum, ne si abijceretur, cum eius culpa non pateat, videretur iniuste punitus, aut peccatum iniuste propalaretur, quod vtrumque illicitum videtur. Si vero excessus eius graues fuerint, & notorij, quòd alij eius exemplo possint infici, si retineatur in ordine, & extranei scandalizentur, quòd talis in ordine sustineretur, tum propter auferendum scandalū, tum propter corruptionem ordinis præcauendam, debet eijci præuaricator voti & pacti sui. Quia iam ordo non tenetur ei de promisso tenendi eum secum, qui promissum suum præuaricādo pluries violauit, cum ideo sit vocatus ordo, quòd in se nil inordinatū patiatur. Quod si Deo permittente talis seipsum eijceret, gratiæ sunt Deo referendæ, non quia ille peccauit, sed quòd oues suas a pestifera contagione liberauit. Vtinā & abscindantur qui vos conturbant, scilicet puritatem vestram, pacem, & famam. Si autem allegatur, quòd misero est miseratio adhibenda, vt iterum recipiatur in ordinem. Dici potest: Crudelis est miseratio, vnde plures & meliores grauiter offenduntur. Sicut qui furem liberaret, vnde pauperes spoliarentur, maxime cum tales longo vsu tepefacti, rarissime, vere, & perseueranter emendantur, & facilis remissio alijs audaciam præbeat delinquendi. Nec potest allegare sibi iniuriam si non recipitur, quia ipse talem se fecit ex culpa propria, quòd recipi sit indignus, quin potius ordo habet causam contra eum agendi pro eo, quòd sic se dehonestauit. Vnde potest eum punire pro meritis, vel tradere cui seruiuit, nisi faciat quod tenetur. Sedes enim Apostolica, quæ ius suum vnicuique seruat, & vult ordinem in sua puritate persistere, non cogit ordinem tenere illos, quorum conuersatio nociua esset in ordine, quia tunc puniret innocentes, & reos foueret, & occasionem daret ordinis corruptioni per tales pestiferos, si eos recipi oporteret. Sed ne damnabiliter vagentur in sæculo, ex gratia Sedis Apostolicæ, ordo dat eis licentiam, quos iudicat non recipiendos esse, ad alium determinatum transeundi, vbi saluentur, ad quem etiam transire tenentur si possunt, alioquin nō erunt in statu salutis. Sicut Lot non volens montem conscendere, concedente Angelo, in Segor paruula saluatur. Propria auctoritate non possunt ordinem deserere, quem vouerunt, nec alium intrare sine ordinis sui licentia, vel Summi Pontificis, quia vt dictum est, ad inferiorem regulam non licet eis transire, altiora professis. Quòd autem talis alium cogitur intrare ordinem, si in isto non recipitur, cum tamen alium non vouerit nisi istum, inde est, quia cum vouit istum, sic alligauit se religioni, quòd secundum ius canonicum nullatenus redire potest ad sæculum, vel ad laxiorem vitam transire ei licet. Et ideo si demeretur in ordine, quem vouit non retineri, cum ex peccato suo non sit conditio eius melior facta, vt iam possit esse liber, sed potius deterior, oportet eum alium ordinem intrare, & illum seruare, si vult saluari; & ad hoc cogit eum statutum vniuersalis Ecclesiæ, non ordo iste, & eius gratia permittitur ei ad inferiorem ordinem transire, cum superiorem non inuenit, ne aditus ei salutis præcludatur. Si autem velit in sæculo vagari, ex quo ordo non vult eum recipere, nec ad religionem concedatur sibi transire in spatio temporis sibi determinato, licet iam videatur ab ordinis iurisdictione exemptus, cum nolit eum amplius tenere, tamen ex auctoritate Summi Pontificis, cuius iurisdictioni non est subtractus, potest eum ordo impetere, & per censuram Ecclesiasticam vel etiam ad alias pœnas corporales potest coercere eum, vice domini Papæ, quamdiu non habuerit alium iudicem regularem, cui se subiecerit, regulam, & ordinem illius stabiliter assumendo. Sponte etiam egressus ordinem istum, si non licentia eius intrauerit alium ordinem, ad quem licentiari posset, potest compelli, vt redeat, cum adhuc sit sub iurisdictione ordinis istius, e qua nō potest semetipsum eximere, nisi fratres dent ei licentiam ibi standi, & nolint eum recipere vel tenere. Hæc omnia iam statuta sunt, ne quis pedem ponat in lubrico, & obscuratus offendat, sumptis leuibus occasionibus recedendi ab ordine, vel ad alium prohibitum transeundi, vel etiam inordinate viuendi.

Gal. 5. b

Luc.

Gen. 19. d

An omnes venientes ad religionem S. Francisci sint recipiendi. Quæst. XV.

ITem quæro: Cum multitudo sit sæpe occasio confusionis, eo quòd regi non possit, cur multiplicatis numerum in recipiendo inutiles, & oneratis vos ipsos, & alios?

Respon-

Respondeo: Inutiles omnino scienter non recipimus, sed præter spem nostram aliquotiens sic contingit. Quattuor enim causis solemus recipere superuenientes. Vna est compassio perditionis eorum, qui vix extra ordinem in sæculo saluarentur. Sicut qui de igne vel aqua periclitantem rapit, vel de alio discrimine. Secunda propter profectum ordinis, qui ex scientia & industria, morum honestate & reuerentia, quorũdam futurus præsumitur. Tertia propter aliorum ædificationem, vt multi de talium conuersatione, qui aliquo modo sunt famosi in sæculo emendentur, & eorum incitentur exemplo. Quarta propter precum instantiam, quam ipsi faciunt pro se, & alij B pro eis, nimia importunitate obtinent aliquos recipi, quibus denegari non potest. Sicut autem agricola sæpe seminat, & plantat in spe, quòd omnia conualescant, quod tamen plerumque in aliquibus non euenit; ita cótingit & in religiosis ad ordinem receptis.
Luc. 8. a Nam ait Dominus: Aliud cecidit secus viam, &c. Seminat plures sulcos, vt si aliqua pereant, alia pro illis conualescant. si tamen omnes conualescerent, seges copiosior proueniret, &c.

Cur aliqui in religione sint moribus praui.
Quæst. XVI.

ITem quæro: Vnde est, quòd videmus aliquos religiosos moribus ita distortos, & rudes, sicut aliquos sæculares, superbos, vanos, cupidos, inuidos, detractores, iracundos, contumeliosos, desides, dissolutos, auaros, inuerecundos, delicatos, gulosos, garrulos, lasciuos, & quod ex his oritur forsitan incontinentes?

Respondeo: Religio est schola virtutum, in qua sicut in alijs disciplinis & artibus discendis incumbitur. Videmus autem quòd alius alio peritior est, alius rudior, alius diligentior, alius segnior. Hæc autem D differentia ex quinque causatur. Vna causa est, quòd sicubi informatores habentur, quorum eruditione boni discipuli nutriuntur, vbi autem non habentur, aut rudes in spiritualibus erunt discipuli, aut erroribus varijs sub specie boni per sensum proprium seducuntur, habentes quidem zelum iustitiæ, sed non secundum scientiam & sic à perfectione virtutum plurimi retardantur, vt vel malum æstiment bonum, aut minus bonum putent optimum, aut aliam viam quam debeant ad perfectionem tenendam. Secunda causa est defectus, seu copia bonorum exemplorum, quia noui in Religione sæpe tales fiunt, qua- E les alios esse vident. Sicuti in sigillis, cera talem imaginem recipit, qualis fuit impressa. Et fiunt sancti cũ sanctis, boni cum bonis, peruersi cum peruersis. Tertia causa est nouitas in Religione, quia incipientes non possunt vel non habent illa, quæ habent perfecti. Et ignoscendum est eis in aliquibus, & patienter expectandum donec crescant, & addiscant quæ
Rom. 15. a nondum apprehendere valuerunt. Debemus nos firmiores imbecillitates infirmorũ sustinere, &c. Qui a puero exigit labores viri, & ab infirmo vires robusti, & a scholari vnius anni vires magistri, imprudens est.
1. Cor. 13. d Vnde Apostolus: Cum essem paruulus, loquebar vt F paruulus, &c. Ex hoc arguitur stoliditas sæcularium quorundam, qui dum vident aliquem religiosum in aliquo offendere, omnes religiosos despiciunt, quasi omnes tales sint; cum ipsis videretur iniustũ, si quis eos propter aliena vitia deteriores haberet. Quarta causa est defectus gratiæ, nó enim omnes omnia possunt. Sicut enim multi vellent esse diuites, & nó possunt; ita non omnibus datur æqualis gratia spiritua-
Rom. 7. c lium donorum. Velle mihi adiacet, perficere autem bonum non inuenio, ait Apostolus. Quinta causa est voluptas propria. Et si non omnia adsint prædicta, dum quis diu stetit in Religione, & bonorum exempla despexit, doctrinam non curauit, gratiam abiecit, A virtuti non studuit, vitijs se subdidit, sicut heu plures sub Religionis habitu velut dealbata sepulcra in scãdalum alijs conteguntur. Væ vobis Scribæ & Phari- Mat. 23. b sæi hypocritæ, qui estis sicut &c. ait Dominus.

Cur non omnes dyscoli e Religione eijciantur.
Quæst. XVII.

ITem quæro: Cum Religio deberet esse sicut speculum in domo, in quo discant intrantes agnoscere deformitates suas, vt eas abstergant, quare non omnes dyscolos eijcitis, per quos Religionis puritas deformatur, si tamen non estis tales omnes, qui illos fouetis?

Respondeo: Bona religio malos odit non fouet, nec tamen omnes prauos eijcit, & hoc his de causis. Vna propter spem correctionis, sicut ægrotans non eijcitur in mare, quamdiu spes vitæ fuerit. Ita & de lapsis in ordine intellige, cum multi lapsi per pœnitentiam surgentes, postmodum sani perseuerant, & aliquoties meliores fiunt, quàm qui lapsi nó fuerint, sicut Dauid & alij plures. Secũda propter defectum probationis, quia licet ex aliquibus cóiecturis timeatur aliquis malus, tamen aperte non videtur commu- C nitati. Sicut si aliquis timeatur leprosus esse ex aliquibus signis, & non potest adhuc plene iudicari, sed latet morbus, & ideo inter sanos adhuc toleratur. Tertio propter scandalum, quoniam fratribus tãtum notum est crimen illius, sed apud extraneos reputatur honestus. Qui si viderent eum eijci, & tamen nescirent causam, putarent ex inuidia fieri, vel cogitarent reliquos omnes esse tales, cum iste, de quo tantum præsumebant, occulte fuerit vitiosus. Nam Dominus cognouit Iudam esse vitiosum, & in exemplũ nobis tolerauit eum, cum crimen eius alijs foret occultum, donec per apertam iniquitatem prodidit semetipsum, &c.

In quibus bona religio cognoscatur, & vna melior altera iudicetur. *Quæst.* XVIII.

ITem quæro: Cum quælibet religio sibimet placeat, & alijs se præferat, quæ sunt maxime in quibus bona Religio agnoscatur, & in quibus alia melior altera æstimatur?

Respondeo: Sæpe in vno, & in aliquibus præcellit vnus ordo alterum, vt iste in labore, alter in silentio, alius in abstinentia, & in similibus. Sed generaliter in istis agnoscitur, quis sit melior. Vnde si in studio omnis virtutis, vt communiter personæ illius ordinis feruentius, & frequentius exercentur, maxime charitatis & humilitatis, & internæ deuotionis, est signum bonum præcellentiæ & perfectionis. Secundum, si omnia vitia & scandala odio habent, & sollicite cauent, & occasiones peccatorum amputant, & extirpant, & munditiã diligunt & conseruant. Tertium est, si boni apud eos diliguntur & fouentur, & despectis alijs in regimine animarum soli assumuntur, & per eos maxime gubernatur ordo. Qui negli- Eccli. 19. a git modica paulatim decidet. Quartum, si a sæculari frequentia se subtrahunt, & honores fugiunt, diuitias non ambiunt, & conformari huic sæculo tam in moribus, quàm factis seu qualibet apparentia erubescũt. Quintum, si damnum & iniurias illatas ac despectiones tacite sufferunt, nec per querimonias vindicare se cupiunt, sed Deum omnium inspectorẽ attendunt, qui suos cum vult potest defendere. Cum vero expedire eis nouerit, permittit eos pro altiori præmio tribulari, & patienter ferunt, donec placuerit Deo aliter ordinare, quæ ista signa plenius habent Religiones meliores sunt, & quæ minus, sunt minus bonæ, & quæ nihil, nihil sunt; qui etiam singulariter in se habet, bonus est, etiam si alij communiter non habent.

Quas ob causas in vita religiosa ordines deficiant, & in quibusdam cærimonialibus proficere videantur. Quæst. XIX.

ITem videmus ordines omnes religiosorum deficere in vita religiosa, etiam si in temporalibus & quibusdã cærimonialibus videantur proficere. Causas huius defectus vellẽ scire præcipuas, aut enim non deberetis incipere, quod non potestis perficere, aut in incœptis pro posse perseuerare, alioquin præuaricatores voti merito reputabimini?

Respondeo: Omne quod non habet esse suum a se, deficiendo decidit in non esse, nisi sustentetur ab eo, qui dat ei esse. Sic & omnis ordo, & omnis homo. Vnde non solum ordines religiosorum, sed etiã Episcoporum, & clericorum, & laicorũ, & vniuersalis status multum deficit quãtum ad communem statum, ab eo quod in principio fuit, cum omnes fideles erant perfecti & sancti, quales nunc raro videmus.
Act. 4. f Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna, &c. Licet autem olim communiter, omnes boni, & sancti fuerint, tamen modo multo plures sunt sancti in Ecclesia Dei. Sed quia mali plures sunt, ideo non apparent sancti, respectu multitudinis aliorum. Sanctitas etiam vera non consistit in exercitatione corporali, sed in virtutibus mentis. Et quia istæ non apparent exterius, nisi modice ex quibusdam signis operum, & sancti non quærunt videri ab hominibus vt laudentur, sed occultant bona, quæ habent singulariter præ ceteris, ideo pauci sancti modo in Ecclesia vel ordinibus esse videntur. Causæ autem quare communitas in Religione deficit, sunt magis cõmunes inter alias. Vna est multitudo intrantium, quia multi non possunt tam facile flecti, sicut pauci. Sicut nauis magna difficilius gubernatur quàm parua, & vbi multa capita ibi multa cerebra, quæ omnia non possunt ad vnum sensum deflecti. Secunda, cum subtrahuntur qui primo tenuerunt ordinem in suo vigore, vel cum debilitantur in corpore, nõ possunt iunioribus ardua rigoris dare exempla sicut prius, & noui qui propria opera non viderunt, imitantur eos tantum in his, quæ nũc vident in eis, & fiunt remissi, & sub specie discretionis, ne seipsos sicut antiqui destruant, parcent corpori. Et quia internas virtutes, quas antiqui habuerunt, non agnoscunt, vbique neglecti sunt, quòd nec exterius exercẽtur, nec interius virtutes apprehendunt. Etiam quia antiqui modo nõ valent eos exemplo præire, timent etiam eos in verbo corrigere: quia solent dicere iuniores: Verba quidem bona sunt, quæ dicunt nobis, sed opera non ostendunt. & sic magis scandalizantur. Tertia causa est, Quod quilibet non didicit, nescit docere; ideo cum regimen ordinis deuoluitur ad istos iuuenes, tales nutriunt, quales ipsi sunt, ita quòd iam Prior fratrum in fabulam vertitur, non trahitur in exemplum. Immo se tantum reputant illis Prioribus meliores, quo minus agnoscũt, quæ sint perfectorum virtutes. Et dum exempla quædam exteriori disciplina conseruant in choro, vel processionali ingressu, & similibus, audent asserere, quòd status ordinis numquam fuerit ita bonus. Quarta causa est, quòd paulatim subintrant non bonæ consuetudines, quæ statim ab alijs trahuntur in exemplum. Et si aliqui zelum Dei habentes illa redarguunt, audacter defendunt alij, quare sibi non liceat, quod alij permittitur, & pro lege tenebitur, cum ex vsu iam conueniens videatur, ita quòd vix de cetero poterit extirpari. Rectores quoque, & si talia non diligunt, tamen ne maius malum sequatur, dissimulant vt pacifice cum fratribus viuant. Cumq. vna consuetudo talis facta fuerit tolerabilis, consequenter introducitur alia, quasi cohærens priori, vt si illa admittitur, ista vetus toleretur. Quinta, occupationum frequenter emergẽtium, quæ

A corda distrahit, affectum deuotionis extinguit, mores alterat, interius occasiones vitiorum inducit, & ne de sua correctione efficaciter cogitent, semper noua impedimenta religiosis innectit, donec tandem consuescant sola exteriora cogitare, & obscurato conscientiæ oculo, etiam cum desunt, occupationum causas impudenter quærere. Sicut Samson cæcatus in carcere molam traxit. Sunt & aliæ speciales causæ quorundam ordinum, vt nimia inopia, ex qua coguntur fieri proprietarij, dum sibimet videtur quisque prouidere, quia non prouidetur eis in communi. Item nimiæ opes ex quibus fiunt carnales, superbi, & multipliciter vitiosi. Item frequentia inter sæculares, ex qua oritur multarum tentationum carnalium materia & teporis. Item frequens mutatio prælatorum, quæ & si pro parte bona sit, inquantum mali abijciũtur; tamen in eo nociua est, quòd boni dum cito sperant absolui non præsumunt aggredi, vel non proficiunt, vt reforment statum ordinis, & rebelles subditi potius laborant vt deponantur, quàm vt status debitus reformetur. Item si vnus prælatus quandoque vult reformationi intendere, ab alijs quoquo modo impeditur, vel ad minus non iuuatur ab his, quorum auxilio indigeret, vt Prior non adiuuatur ab Abbate, vel Abbas ab Episcopo, & de similibus similiter iudicetur. vnde rebelles subditi appellant ad illos, quos sciunt sibi in sua rebellione fauere. Item si aliqui in vno loco diligerent reformare statum in melius, mittuntur ad alium locum, vbi nõ inueniunt quod quærebant. Ex his atque alijs causis, status Religionis deficit, vt non solum fiat deterior, sed etiam quasi desperabilis, quòd vix vmquam nisi Deus ordinet, aliter reformetur. Sed quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, quod non fit in communi, potest fieri in particulari. Quilibet proficere volens, conuertit ad lucrum suum aliorum detrimentum, & omnes vias alieni defectus, ad profectum suum cum Dei gratia retorquet. Et sicut electorum gloria ex hoc maior erit, quòd reproborum societati admisti, eorum non imitantur exemplum, qui sunt ipsis tentationis, & exercendæ virtutis materia: ita & boni religiosi numquam tanti fuissent meriti apud Deum, si non a tepidorum fratrum defectibus ad multiplicem virtutis luctam assidue expediti fuissent. Vnde Apostolus: Inter cetera virtutum suarum merita, quibus se ministrum Christi excellenter gloriatur, enumerat pericula in falsis fratribus, eo quòd ei & alijs bonis multiplex sit occasio virtutis, scilicet quòd primo eorum praua exempla sunt bonis tentationis materia, & sic victoriæ causa. Item secundo, zelo iustitiæ circa eorum vitia accenduntur, & vruntur scandalis infirmorum. Item tertio, eorum miserijs compatiuntur, sicut mater filio ad perditionem properanti. Item quarto, magis laborant bonis exemplis eos corrigere, & monitis, & orationibus, & beneficijs. Item quinto, distortos mores patienter tolerant, & iniurias, quas eis pro iustitia inferunt. Item sexto, ex eorum contubernio despectiones sustinent ab extraneis, quasi ipsi sint tales. Item septimo, timidiores ac per hoc humiliores fiunt, & ne cadant sollicitiores sunt. Item octauo Deo magis referunt gratias, quòd eos ne tales essent, benigne defenderit. Item nono, ex malis iuxta se positis, virtutes iustorum clarius elucent, & pulchrius fulgent. Ista & alia bona sunt, quæ Deus elicit ex consortio malorum cum bonis. Sicut enim accidentale gaudium bonorum cumulat visa pœna damnatorum, ita etiam in Ecclesia quodammodo decorat rectitudinem iustorum, deformitas iniquorum, disponente hoc superna sapientia, quæ nil inordinatum in omni regno dimittit, &c.

[Margin notes: Iudic. 6. (at "impudenter quærere"); Rom. 8. e. (at "diligentibus Deum omnia"); 2. Cor. 11. f (at "Vnde Apostolus")]

Quare

Quare inter religiosos aliquando dissensiones sint. Quæst. XX.

ITem quæro: Cum nihil debeatis appetere terrenum, nec honores, nec res pro quibus solent homines inter se contendere, & sibi mutuo inuidere, quæ causa est, quòd sæpe videmus inter religiosos esse dissensiones & inuidias, sicut inter sæculares, vel aliquando acriores?

Respondeo. De his quæ irrationabiliter fiunt, reddi non potest ratio congrua. Vnde si aliqui sub habitu Religionis tales aliquando videntur, non est alia ratio, nisi eorum imperfectio, & quia habitus mentis non habet interius, quod ostendit habitus vestis exterius, & tonsuræ capitis. Boni autem si aliquando dissentire videntur, hoc his de causis fieri consueuit. Nam cum non omnes agnoscãt æqualiter veritatem in omnibus, contingit, quòd aliquis intelligit illud pro alia parte non fore expediens, vel aliud magis fore expediẽs quàm illud. Et dum vterq. hoc quod ipse melius iudicat vult promouere, & quod nociuum credit vult impedire, sic dissensio fit inter eos, idest diuersa sensio, non peruersa, cum vterque bene intendit. Sicut inter Paulum, & Barnabam pro
Act. 15. g Ioanne discipulo, quem voluit Barnabas assumere in socium prædicationis suæ, sed Paulus prohibuit, timens ne non perseueraret in continuatione laboris, & sic per eum impediretur, & sic dissentiebant. Et Barnabas Ioannem secum sumpsit, vbi minores haberet labores. Paulus vero Silam sumpsit pro fortioribus laboribus magis aptum, vt diuersis partibus diuisi, pluribus prædicando prodessent. Sic in exposi-
Dan. 10. c tione beati * Gregorij orante Daniele Dominum pro
**Greg. li. 17. Mor. cap. 8.* populi liberatione de captiuitate Babylonica, Angelus dixit, quòd eius oratio esset dudum exaudita, sed Princeps Persarum, idest Angelus illius gentis custodiæ deputatus restitit sibi vigintiuno diebus, ne statim liberarentur, sed diutius afflicti plenius a peccato purgarentur. Quid ergo mirum si boni quandoque pro bono dissentire videtur, ratione diuersarum considerationum, si Apostoli & Angeli eadem ratione dissentire inuenti sunt? Nam iuxta hunc sensum sancti, quandoque rationabiliter a Deo dissentiunt, vt cum Deus vult aliquem mori, quem ipsi diutius desiderant viuere pro aliorum profectu, vel cum ipsi putant citius mori, quos Deus vult pro eorum salute adhuc diutius in corpore laborare. Vnde Apostolus
Philip. 23. d dicit: Desiderium habens dissolui, &cet. Alia causa est, quando vnus non videt intentionem alterius, quę bona est, putat eum alia intentione aliquid facere, & displicet sibi, & dissentit ab eo qui si sciret non displiceret sibi, quod facit, & esset pacatus cum eo.
Num. 32. b Sic Moyses iratus est filijs Ruben, & dimidiæ tribui Manasse, cum peterent terram Basan, & Hesebon in
Iosue 22. c possessionem. Et Iosue iratus est eisdem pro constructione altaris super ripam Iordanis, antequam agnosceretur, intentionem vtrobique fuisse bonam: talis autem ignorantia non est semper culpabilis, dum tamen non sit iudicium nimis præceps, & cetera.

Religiosi quæ facta sua celare debeant. Quæst. XXI.

ITem quæro: Cum religiosi tam studiose solent abscondere facta sua, suspectum est apud eos, esse aliqua indecentia, cur enim sic celantur, cum bona non sit necesse celari?

Respondeo: Tria solent celari, & abscondi, Primum est, singularia bona, ne de singulari gloria excellentia proueniat, & meritum depereat. Vnde
Mat. 5. a Saluator: Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, &c. Item vitia & peccata, ne percipientes, scandalizentur, & qui peccantem scanda-
Mat. 18. a lizant, duplici reatu obligantur. Væ homini illi per quem scandalum venit. Item quędam solent abscondi a non intelligentibus, qui ea iudicarent mala esse ex sua stoliditate, cum tamen coram Deo licita sint, vel etiam meritorie non propter hypocrisim, sed ne illi exinde infirmentur, & ita non propter se tantum, sed magis propter illos occultant religiosi facta sua, ne noceant illis; quia non possunt omnium corda videre, & omnibus satisfacere, quare hoc, vel hoc fiat cum sæculares rudes sint, & proni sæpius de religiosis sinistra suspicari. Cum enim vident eos refectionem accipere, iudicant eos carnales. Cum vident eos humiliter iucundos, iudicant eos dissolutos. Cum ex zelo iustitiæ vident se ab eis pro vitio suo redargui, dicunt eos iracundos. Cum vident eos necessaria vitæ hincinde mendicare, cum aliunde non habeant, dicunt eos auaros, & sic de singulis. Etiam quæ bene faciunt reprehendunt, propter quod oportet, vt caueant alienæ infirmitati, & occultent quæ possent ab alijs mala iudicari, sic ait Apostolus: Videte ne hæc licentia vestra offendiculum fiat infirmis. Tribus modis sæculares iudicant religiosos. Primo, opinando de ipsis, quæ omnia sunt falsa, quæ ipsi per se confingunt, vel alijs inferentibus leuiter credunt, vt vulgus rusticanum, quòd dicit nos Antichristi prænuntios, & quòd omnes guerras terrarum, & principum seminemus. Secundo, quòd illa quæ ipsi solent facere, non sunt peccata facere, cum vident nos aliquando facere, æstimant quòd tali animo facimus vt ipsi, vt comedere delicata & bibere, alloqui feminas, esse hilares, speciosas areas, munda ædificia ratione sani aëris, & Ecclesias decentes, & zelo disciplinæ inuicem accusare & punire, & pro cautela de locis transmutare, & similia, quæ a bonis bono, & a peruersis peruerso animo fieri solent. Tertio, cum damus ei causam iudicandi, & suspicandi de nobis non bona, talia exempla eis ostendendo, quæ merito sunt reprehendenda. In primo sumus non sine culpa. In secundo indigemus bona cautela. In tertio culpa non caremus, dantes eis scandali offensionem, & ministeriũ Religionis vituperabile facientes, quibus debemus esse lumen sanæ doctrinæ, & forma recte viuẽdi. Cum autem despicimur ab alijs sine causa, siue culpa nostra, ad profectum nostrum cedit multiplicem. Primo, peccata nostra per hoc purgantur. Secundo, bona nostra magis tuta sunt a vana gloria, & laude humana. Tertio, humiliores reddimur coram hominibus. Quarto, cautiores sumus in verbis & factis, ne opinionem eorum confirmemus. Quinto, minus eis sumus familiares, ac per hoc magis in cella quieti. Sexto, patientiam magis discimus ex tali despectione. Septimo interna consolatio spiritus impenditur quærentibus pro exteriori subtracta. Octauo, maius meritum ex his omnibus coram Deo accrescit. Hæc & alia bona tanta sunt, quòd si non obessent alijs, libenter tolerare debemus, despici ab alijs, & reprehendi, & persecutiones pati propter Christum sine culpa, & cetera.

Cur religiosi ordinis S. Francisci ad mensas diuitum accedant. Quæst. XXII.

ITem quæro; Cum deberetis sicut pauperes Christi pauperibus esse familiariores, & eorum cibis contentari, quid est, quòd magis frequentatis mensas diuitum, quàm pauperum?

Respondeo: Tria nos specialiter inuitant ad hoc, videlicet nostra necessitas quia cum itinerando per terram lassitudine, & fame fatigamur, apud illos promptius speramus obtinere refectionẽ, qui etiam pro honestate sua panem suum quibuslibet transeuntibus non negant, quàm apud alios quos nescimus. Item pauperum inopia, quia si forte nos hilariter reciperent, expenderent nobiscum pro sua deuotione in vno prandio nobis etiam dolentibus, vnde ipsi plu

ribus vicibus refici possent. Item ipsorum diuitum A
falus qui per occasionem concipiunt nostri familia-
rem notitiam, vt ad amorem Dei sic eos paulatim
trahamus, & salutis doctrinam eis ingeramus, & per
tale meritum Deum eis propitium faciamus. quia
pauperes per se ingerunt se, & salutis consilia studio-
se requirunt, qui non habent in hoc mundo conso-
lationem suam, diuites autem terrenis contenti, vel
mundanis negotijs occupati, vel superbia inflati,
raro humiliant se ad quærendum salutis consilium,
nisi per occasionem aliquam ad hoc a nobis, & reli-
giosis trahantur prudenter, sicut Dominus traxit
Zachæum, & alios Publicanos, manducando cum B
eis, & docendo, licet non ignoraret, Pharisæos &
Scribas inde murmurare, & materiam quærere de-
trahendi, & cetera.

Quare religiosi plus honorent diuites, quàm paupe-res? Quæst. XXIII.

Item quæro: Cum personarum acceptio sit apud
Deum culpabilis, & ab Apostolo Iacobo prohibi-
Iac. 2. a ta, quare vos religiosi magis honoratis diuites, quàm
pauperes, & promptius eis seruitis in confessionibus
audiendis, & alijs consilijs, & obsequijs, sicut sæpe C
videmus, & scimus?

Sap. 6. b Respondeo, Deus pusillum fecit æqualiter &
magnum, & æqualiter est illi cura de omnibus, in-
quantum factura eius sunt, ac ad salutem pertinent
sempiternam. Ideo igitur nos, omnes diligere debe-
mus in Domino, & tam diuitum, quàm pauperum
salutem desiderare, & pro posse nostro promouere,
sicut expedit his, & illis; Vnde si pauper melior est di-
uite, plus debemus eum diligere, tamen diuitem plus
honorare quadruplici ratione. Vna, quia cum Deus
in hoc sæculo diuites, & potentes prætulit pauperi-
bus, quo ad mundi gloriam, vbi est necesse alios alijs D
subesse, vel præesse nos honorando potentes, eius or-
dinationi concordamus, quos & ipse Deus honora-
uit in hac parte. Alia ratio, propter infirmitatem ip-
sorum diuitum, qui si non honorarentur, indignan-
do magis infirmarentur, & deteriores efficerentur,
& grauamen nobis, & alijs pauperibus inferrent, ne
quod offendiculum demus infirmis, ne per nos de-
teriores fiant, qui omnes debemus potius ad melio-
ra trahere, & prouocare. Tertia, quia maior vtili-
tas prouenit ex correctione vnius diuitis, quàm plu-
rium pauperum. Pauperis autem salus sibimet pro-
dest, diues autem emendatus multis prodest, tam E
propter exemplum aliorum, qui inde ædificantur, &
prouocantur ad bonũ, quàm propter alia bona, quæ
per eum promouentur in alijs, & mala impediuntur.
Eccli. 10. a Qualis Rector ciuitatis, tales habitantes in ea. Con-
uersio Constatini Imperatoris ad fidem plus profuit
Ecclesiæ in pluribus, quàm multorum aliorum.
Quarta, cum a diuitibus plus recipiamus de corpo-
rali subsidio, eo quòd magis abundant in talibus, iu-
stum est, vt & eis vicem rependamus, & proniores
simus eis ad obsequia specialia impendenda, paupe-
res etiam facilius expediuntur, quia tantis perplexi-
tatibus non ligantur, diuites vero pluribus laqueis ir- F
retiti, frequentioribus, & diligentioribus indigent
consilijs, ideo necesse est nos circa illos studiosius oc-
cupari, ne profundius in peccato mergantur. Nam
vt dictum est iam, qui potentem in bono promouet,
multos iuuat: sic e conuerso ipsius subuersio multo-
rum est detrimentum, & cetera.

Quomodo possint fratres Minores domos, hortos, libros, &c. possidere. Quæst. XXIIII.

Item quæro: Cum regula dicat quòd nihil propriũ
debeatis habere, nec in speciali, nec in commu-
ni; & vos habetis domos, hortos, libros, vestes, &
alia victui necessaria pro tempore, quomodo pote-
stis transgressiones huiusmodi excusare bona con-
scientia?

Respondeo. Videmus in sæculo famulos domi-
norum panem non suum comedere, tecto non suo
contegi, & rebus alienis, videlicet dominorum suo-
rum vti: Sic & alij sæpe concessis vtuntur tam vesti-
bus, quàm alijs rebus de illorum voluntate, quorum
res sunt. Sic & nos vtimur rebus necessarijs pro cor-
pore, quas tamen, nec in speciali, nec in communi
nobis appropriamus. Regula enim non dicit, nos
nihil debere habere, sed nihil nobis appropriare.
Vnde vsum rerum necessariarum habere possumus,
non proprietatem, alioquin nec vestem, nec cibum,
nec aliquid aliud in vsum recipere deberemus, quod
esset contra omnem rationabilem intellectum. Præ-
sul enim Sedis Apostolicæ, qui est generalis omnium
pauperum Ecclesiæ prouisor, specialiter nostri Ordi-
nis curam habens, omnium mobilium, quæ ordini
conferuntur, proprietatem sibi assumpsit, exceptis
his quorum dominium sibi conferentes retinuerunt,
& nobis vsum earumdem rerum solum concedit, vt
semper alieno victu, & vestitu, & tecto, & alijs vten-
silibus absque proprietatis iure, ex ipsius concessio-
ne vtamur. Sicut familia patrisfamilias, quæ rebus
domini sui vtitur, tam in absentia, quam ipsius præ-
sentia corporali, secundum ipsius dispositionem. Et
eleemosyna, quæ nobis a fidelibus datur transit in
vsum nostrum, & in illius dominium, qui est prin-
cipalis ordinis nostri dispensator, cui parati sumus
omnia quæ habemus cum iusserit, tamquam Domi-
no provt conuenit resignare, & nil iuxta hoc pro-
prietatis habentes, regulam nostram bona conscien-
tia obseruamus, & cetera.

An fratres Minores transgrediantur regulam, cum pe-cunias, quæ sibi pro eleemosyna erogantur per alios recipi, & conseruari faciant. Quæst. XXV.

Item quæro: Cum iterum regula dicat quòd nec
per vos, nec per alios debeatis recipere denarios,
vel pecuniam, videmini per contrarium hoc facere,
tam petendo pecuniam, tam reponendo, quàm etiam
dispensando, quia & si personaliter eam non contre-
ctatis, tamen per alios eam seruari, & recipi facitis,
& distribui, sicut vultis, & tamen inhibetur sicut per
præceptum, vt non habeatis super hoc potestatem
dispensandi, nescio quomodo hanc transgressionem
excusare potestis. Si autem non posset hoc præcep-
tum seruari, non deberetis vouere, & potius esset a
regula recedendum, quàm laqueus esset vouentibus,
cum seruari non posset.

Respondeo. Multa putantur mala quamdiu non
intelliguntur, quæ intellecta, rationabilia & iusta
videntur. Sic & in ista quæstione apparet. Regula
prohibet nec per nos, nec per interpositam personam
nos recipere pecuniam, vt nostra sit, & nos domini,
& possessores pecuniæ simus, quasi rei propriæ. Sed
concedit, vt per amicos spirituales, qui pro Deo nos
spiritualiter diligunt, idest caste, & iuste, necessaria
procuremus, quæ tali modo vtraque congrue obser-
uantur, quòd ea, quæ sine pecunia non possunt pro-
curari, aut per ipsos procurentur, qui fratribus dant
eleemosynam, aut per eorum nuntios, vt cum aliquis
procurat fratribus librum scribi, vel vestem fieri, vel
domum, vel aliud suis laboribus, & expensis; aut si
fratres ista procurant, illi soluunt pecuniam illis qui
fratribus commodauerunt. Vnde ista sunt procuran-
da, vt cum fratres faciunt librum scribi, alius soluat
expensas per se, vel per nuntium suum, aut si aliqui
volunt dare fratribus eleemosynam pecuniæ, possunt
committere alicui, qui nomine suo eam seruet, pro
vtilitate tamen fratrum, vt vice illorum, qui sibi com-
miserunt

miserunt pecuniam, procuret inde fratribus, secundum quod voluerit, secundum quod a fratribus instruitur per se, vel per alios, qui aptius ea promouent, quæ sibi fuerant commissa. Et per omnes istos non recipiunt fratres pecuniam, sed illi per se, pro illis qui sibi commiserunt pecuniam, conuertunt eam in vtilitatem fratrum, vicem illorum gerentes in eo, quòd seruant & distribuunt ipsam pecuniam, quæ adhuc illorum est, qui dederunt, etiam si nesciant eam adhuc seruari, gerentes autem vicem fratrum in eo, quod eorum vtilitatem promouet de pecunia aliorum. Fratres enim quamdiu pecunia non est redacta in rem aliam, quàm eis vt licet, non habent eam pro sua, sed illius qui deposuit eam, licet sciant eam pro sua vtilitate ibi repositam. Sicut cum dominus committit seruo suo pecuniam suam, vt mihi inde emat tunicam, interim est domini, sed empta tunica, mea erit. Secundum hanc viam, & cautelam fratres, & per amicos speciales, & quoslibet procuratores, & mediatores procurant necessaria, nec tamen recipiunt pecuniam per illos procuratores, sed illi seruant illam nomine dantium, & vice ipsorum vertunt eam in vtilitatem fratrum, vt dominium pecuniæ non transeat in proprietatem fratrum. Vnde conditor regulæ magis intendit fratribus præcludere viam auaritiæ in possessione pecuniç, per quam omnis Religio suffocatur, quàm obstruere eis opportunitatem necessaria procurandi. Sedes etiam Apostolica cuius acta toti Ecclesiæ dijudicanda exponuntur, & veneranda, ipsam regulam confirmando non approbasset, si in ea aliquid incongruum, & inobseruabile prospexisset. Ideo vouentibus eam non est laqueus perplexitatis, licet indigeant diligenti cautela, ne offendant contra eam, qui debent aliqua necessaria per pecuniam procurare, quæ tamen cautela magni est meriti, quamuis illi tutius ambulent, qui se subtrahunt a talibus negotijs, qui ad ea ex officio non coguntur, & cetera.

1.Cor.2.b

An fratres Minores recipiant eleemosynam ab ijs, qui iniusta lucra sectantur. Quæst. XXVI.

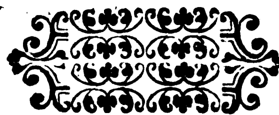
Item quæro: Cum res male acquisitæ Deo sint odibiles, vnde Dominus dicit. Ego dominus odio habens rapinam in holocausto; cur recipitis, vel petitis eleemosynā, ab illis qui iniustra lucra sectantur. *Isa.61. c*

Respondeo: Quidam sunt qui solum habent res male acquisitas, & possunt certæ personæ inueniri, quibus competit recompensatio, (vbi tales scimus, de cetero non debemus ab eis eleemosynam petere, siue accipere, quia omnia quæ habent sunt aliorum, quibus tenentur reddere) vel omnes, vel aliquæ, quòd si aliquæ, & non omnes, tunc vaga restitutio de eis danda est, & in pias causas eroganda. Quidam autem habent iniusta bona, ita quòd si dant eleemosynam, tamen per hoc non fiunt impotentes, quin adhuc habeant vnde possint restituere certis personis, quibus debent, vnde possunt eleemosynam facere de residuo. A primis autem non possumus recipere, nisi ignorantia, vel extrema indigentia, vel præsumptio, quòd creditores velint nos recipere, nos excuset. Vnde quando non constat de vero, aliquem iniusta detinere bona, nō tenemur leuiter credere eum tanti criminis esse reum, cum de quolibet teneamur præsumere meliora. Mendicitas nostræ professionis, & quia Deo debita, pauperibus Christi largiēda sunt, excusat nos in hac parte plenius, quàm illos, qui ex alijs rebus habent, vnde sufficienter valeant sustentari. Vbi tamen publica fama clamat aliquem esse de primis prædictis, etiam si aliter non constaret, propter scandalum non expedit ab eo recipere, vel petere eleemosynam, nisi forte talibus qui ex professione, vel officio habent, quòd debent raptores ad restitutionem inducere, quia vtiliter gerunt in hoc negotium spoliatorum. Et dignus est tunc fidelis operarius cibo suo, cum nemo teneatur suis stipēdijs militare. Ad hoc autem, vt possimus peccatores ad emendationem monendo inducere, concedit nobis Sedes Apostolica, etiam in terris excommunicatorum libere commorari, & ab eis tunc eleemosynam recipere, maxime si aliunde non possemus sustentari. Si enim boni de medio malorum tollerentur, quis esset qui malos ad bonum verbo, & exemplo moueret? &c.

Quare plures clerici religiosos odio habent. Quæst. XXVII.

Item quæro: Quæ ratio est, quòd clerici magis odiunt nos, & persequuntur, quam laici, & simplices sacerdotes?

Respondeo: Sicut non omnes laici diligunt nos, sic nec omnes clerici odiunt nos. Si qui autem videntur nos odire, hoc quinque de causis potest esse. Vna, quòd timent nos, quòd ipsorum facta, & excessus vel defectus plenius agnoscamus, & seuerius arguamus, quo clarius videmus, quales esse deberent, & non sunt, per quos Ecclesia gubernatur. Secunda, quòd inuident nobis, quòd sumus hominibus gratiores, & ipsi comparati nobis appareant in vita, vel in scientia viliores, vel etiam indoctiores in doctrina. Tertia, quòd dolent, si per confessiones secreta eorum ab alijs, qui consocij fuerint percipimus, dum timent per illa magis vilescere, vel forte personas illas nostro consilio ab eis auerti, & ad meliora conuerti. Quarta, quòd timent sibi aliqua per nos emolumenta subtrahi, dum eleemosynas, quæ dantur nobis, arbitrantur sibi fore dandas, si nos non essemus. Et hæc videtur potior esse causa pluribus, qui nos odiunt, scilicet si plus inhiant lucris pecuniarum a suis subditis, quàm fructui animarum, & cetera. Potest etiam quinta causa esse, quòd diuina iustitia illos, qui quanto amplius cognouerunt, & spreuerunt, & quibus maiora beneficia contulit, & ingrati fuerunt, & grauius ceteris offenderunt, frequentius eum indigne contrectant, & percipiunt, tanto magis indurat, & profundius cadere permittit. Vnde non solum ipsi sunt mali in se, sed etiam alios secum malos esse desiderant, & bonos odiunt, & quos imitari nolunt, optant non esse, & prosequuntur eos, quos sibi dissimiles esse dolent. Salomon: Grauis est nobis ad videndum. Et tunc ibidem plures de prædictis tanguntur. Laici vero, quia de prædictis causis minus habent, ideo minus odiūt; immo etiam diligunt, qui sentiunt nos salutem suam diligere, & sperant per nos eam fideliter apud Deum promouendam, ore, meritis, & doctrinis. Clerici etiam qui sane sapiunt, eadem ratione nos fouent, & diligunt, quasi filios suos, & vocatores, & cooperatores tam suæ salutis, quàm suæ sollicitudinis sibi commissç in suis subditis necessarios adiutores, & oneris sibi impositi fideles subleuatores. Et de istis satis, &c. *Sap.2.c*

S. BONAVENTVRAE EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS

Opusculum,

In quo decernitur

QVARE FRATRES MINORES PRÆDICENT, & confessiones audiant.

In hoc Opusculo determinans quæstionem propositam S. Bonauentura & aduersariorum obiectionibus satisfaciens doctrinam vtilissimam tradit pro materia sacramenti pœnitentiæ, præcipue quoad ministrum ipsius.

VIA plerique dubitant & quærunt, cum nõ habeamus curam animarum ordinarie nobis cõmissam, qua ratione, vel qua auctoritate, vel qua forma prædicemus, vel confessiones in populo audiamus. Quod vt plenius & planius intelligatur, rationis huius radicem altius inspiciamus, ab ipsa primaria Ecclesiæ institutione originem breuiter colligentes.

Dominus Iesus Christus omnium creator, & gubernator, sanctam Ecclesiam suam ascensurus in cælum, Apostolis regendam & dilatandam commendauit, principaliter beato Petro Apostolo, cui de vniuerso grege fidelium specialiter dixit tertio: Pasce oues meas. Sed vt ordinatius gubernaretur vniuersalis Ecclesia, distinxerunt eam sancti Apostoli per Patriarchatus, Primatus, Archiepiscopatus, Episcopatus, Parochias, & alias Canonicas distinctiones; vt quia per vnum vel per paucos non poterat singulis fidelium in omnibus saluti necessarijs congrue satisfieri, plures ad huius sollicitudinis partes per determinatos sibi limites pro vtilitate animarum vocarẽtur. & secundum curæ pastoralis amplitudinem, etiã quilibet istorum accepit certam auctoritatis potestatem, residente plenitudine potestatis Ecclesiasticæ apud sedem Apostolicã Romanæ Ecclesiæ, cui Apostolus Petrus Princeps Apostolorum specialiter præsedit, & successoribus suis ibidem eandem potestatem reliquit. (*Ioan. 21. c*)

Triplex est autem huius potestatis plenitudo, scilicet quòd ipse summus Pontifex solus habet totam plenitudinem auctoritatis, quam Christus Ecclesiæ contulit, & quod vbique in omnibus ecclesijs habet illam, sicut in sua speciali sede Romana, & quòd ab ipso manat in omnes inferiores per vniuersam Ecclesiam omnis auctoritas, prout singulis competit eam participari, sicut in cælo ab ipso fonte totius boni Christo Iesu fluit omnis gloria Sanctorum, licet eam differenter singuli participent pro captu suo. (*Plenitudo potestatis Papæ triplex.*)

Prædicta vero distinctio Ecclesiarum, & Parochiarum triplici de causa est instituta, scilicet propter Rectorum sollicitudinem. Quod enim cuique specialius committitur, diligentius exequitur, nec expectat vt alter prouideat his, qui suæ sollicitudini specialiter sunt commissi. Item propter subditorum vtilitatem, quia facilius reguntur, & singulis expeditius potest satisfieri, vt dictũ est, per plures ministros, quàm per paucos. Sicut Moyses solus nõ valens onera multitudinis populi sustinere, partitus est Tribunis, Cẽturionibus, Quinquagenarijs, ac Decanis, vt maiores maiora, minores minora proportionaliter expedirẽt, retenta sibi tamen plenitudine potestatis, in typo futuræ dispositionis Ecclesiæ militantis. Item propter deprehendendas fraudes hæreticorũ, & latebras peccantium, vt quisque pastor super gregem suum vigilans, possit luporum deprehendere insidias, & errantium ouium absentiam cognoscere, & ad gregis vnitatem, eas quærendo, reuocare. (*Ratio distinctionis ecclesiarũ in plures diœceses.*) (*Exo. 18. d*)

Ministerium autem officij pastoralis circa ista septem præcipue versatur, maxime Plebanorum, scilicet docere, prædicando populum, quid credere, quid facere, quid cauere, quid sperare, quid timere debeãt. Item peccantes corrigere & iudicare, in confessione soluere & ligare pro qualitate meritorum. Ecclesiã officiare, & diuina celebrare, & indicere statuta Ecclesiæ de ferijs, & alijs. Intercedere pro populo apud Deum, orando, & gratiam eis impetrando, quasi mediator inter Deum & eos. Sacramenta Ecclesiastica & sepulturam eis impendere, & alia sacramentalia. indigentibus in parochia pro posse in corporis necessitatibus de rebus Ecclesiæ subuenire, exemplum bene viuendi in omnibus seipsum præbere, secũdum honestatem vitæ clericalis. (*Officiũ Plebanorum quod est.*)

Obedientia vero populi ad Plebanos in his econuerso maxime consistit, vt doctrinam eorum & prædicationem, statuto tempore & loco auscultent. Vt de peccatis suis eorum correctioni subiaceant, iuxta Canonum instituta. Vt semel in anno ad minus omnia peccata sua, quæ tunc habent, eis confiteantur. Vt in præcipuis festis, secundum iura ad parochias conueniant, Missam audituri. Vt sacramenta Ecclesiastica ab eis recipiant, & sepulturam & huiusmodi. Vt indicta feriarum, ieiuniorum, & alia denuntianda ab eis, seruent. Vt decimas, oblationes, & alia debita eis persoluant, secundum Canonum instituta. Noua vero statuta populo superaddere Plebani non debent, ne fiat obedientia onerosa. Hæc debent subditi Plebanis suis, tamen cum exceptionibus iuris, priuilegiorum, & consuetudinis approbatæ & licentia superiorum. (*Ad quid teneatur subditi Plebanis suis.*)

Quod vero semel in anno quilibet cõfiteatur proprio sacerdoti omnia peccata sua, his sex de causis statutum est. Primo, vt pastor cognoscat, in quo statu quilibet commissorum sibi sit, vt secundum hoc sciat ei medicinam competentem exhibere, instructionis, correctionis, consolationis. Secundo, vt noscat quibus possit Christi corpus indulgere, vel quos a sacramentis (*Quibus de causis statutũ est, vt quilibet fidelis semel i anno proprio sacerdoti confiteatur peccata sua*)

mentis arcere. Tertio ne per longam incuriam, multorum conscientiæ in peccato desperabiliter sordescant, expedit vt aliquando se expurgent. Ipse enim pudor confitendi plerosque a peccato deterret, & cõfitendo sæpe, discunt hoc esse peccatum, quod se putabant innoxie perpetrare. Quarto, vt discernantur obedientes a negligentibus vel hæreticis, per obseruantiam talis statuti. Quinto, vt purgent se ad corpus Dominicum digne percipiendum fideles, per cõfessionis medelam. Sexto pro merito gloriæ, vt ex humilitate confessionis, mereantur in cælo exaltari, & a peccatis citius expurgari.

Proprius sacerdos quis.

Proprius sacerdos dicitur, cui quisque specialiter gubernandus est cõmissus ab Ecclesia vice Dei. Prætermissis igitur diuersis distinctionibus, quattuor sũt cuiusque plebis parochialis proprij sacerdotes. Primus & præcipuus est summus Pontifex, cui tota Ecclesiastici gregis cura singularissime commissa est, ita quod omnes inferiores Ecclesiæ Rectores, curam & totam potestatẽ quam habent super subditos ab ipso accipiũt, mediate vel immediate. Secundus est dioecesanus Episcopus, qui est ordinarius pastor omniũ ecclesiarum sub ipso constitutarum, & sui inferiores Prælati curam animarum & auctoritatem regẽdi habent ab ipso. Tertius est specialis pastor cuiusque ecclesiæ ibi canonice institutus. Quartus est, cui quisque prædictorum pro tempore vicem suam super commissos sibi, ad ligandum & soluendum ex causa rationabili committit, cui tamen committere potest. Superiores autem liberius & largius possunt vices suas committere, quàm inferiores. Vnde cum Plebanus possit aliquibus committere, vt vice sui plebi suæ prædicent, & eorum confessiones audiant, & absoluant, & pœnitentias iniungant, ita quod sic absolutos non oporteat illo anno Plebanis suis iterũ confiteri, nisi velint, multo magis potest hoc Episcopus, & maxime summus Pontifex, qui sicut vbique habet potestatis plenitudinem, ita & commissam sibi gerit omnium ecclesiarum sollicitudinem, vt ea, quæ singulis necessaria probantur, ipsius prouidentia suppleantur. Alioquin vacua esset apud ipsum tanta potestas, quam executionis efficacia non comitaretur. Committit autem alijs quandoque vices suas, tum pro locorum distantia, vel causarum qualitate, vel pro aliorum magis vrgentium negotiorum occupatione, vel pro multitudinis requirentium frequentia, & necessitatis festinatione, vel pro corporis imbecillitate, vel certe pro liberiori spiritus vacatione expedit eum, & alios secum ad oneris pastoralis sustinentiam inuitare. Nam & si Dominus solus omnia sine qualibet difficultate possit in omnibus operari, quæ voluerit, sicut ex nihilo cuncta creauit; tamen dignatur in quibusdam operibus suis habere coadiutores & vicarios sicut in cura animarum, & in operibus artificialis industriæ. In hoc dant exemplum Ecclesiæ Rectoribus, onus sollicitudinis suæ, & alijs impartiẽdi, ne per ipsorum absentiam & insufficientiam, salus fidelium negligatur.

2.Tim.3.a Prædictis ergo de causis in his nouissimis temporibus, de quibus prædixit Apostolus, quòd instabunt tempora periculosa ex multiplicatione peccatorum, & numerositate rudium populorum, & seductione hæreticorum, & raritate bonorum, & difficultate regendi, & insufficientia Prælatorum, & perplexitate casuum emergentium, & aliorum periculorum Ecclesiæ imminentium ex varijs euentibus, prouidit sedes Apostolica ad obuiãdum præfatis periculis quibuscumque remedium subuentionis animabus pereuntibus, quòd diuina ordinatione quosdam religiosorum ordines instituit, qui officio prædicationis & confessionis sibi commisso, subueniãt indigentiæ populorum, & insufficientiæ clericorũ, & obsistant versutijs hæreticorum, & hoc in solatiũ, & subleuamen oneris, non in præiudicium Plebanorum. Non enim

A præiudicat eis, si dominus Papa, vel Episcopi eorum, de officio suo solliciti, quod personaliter implere nõ valent, alijs loco suo implendum committunt. Sicut nec hoc præiudicaret eis, si vellent personaliter in parochijs eorum prædicare, vel confessiones audire, ita quod ipsi confessi non tenerentur tunc iterato Plebanis suis confiteri, cum ipsi Plebani sint vicarij Episcoporum in suis parochijs, sicut Episcopi summi Pontificis in officijs sibi commissis, quia non in diminutionem potestatis, sed in adiutorium sustentandi oneris, sunt inferiores pastores superioribus subrogati.

B Secundo, non fit eis præiudicium si pondus laboris quod ipsi portare tenentur, in cura animarum alleuietur eis per aliorum auxilium, vt animæ saluentur, pro quibus Deo rationem reddere debent in iudicio, si ex eorum negligentia, vel ignorantia, perirent, ita vt pro illarum perditione ipsi damnentur. Ecce super pastores ego requiram gregem meum de manu eorum, &c. *Ezec.34.c*

Tertio, non fit eis præiudicium, quia non minuitur iurisdictionis eorum potestas ex tali cooperatione aliorum, sed tantum pondus sollicitudinis & laboris. Temperatissime quippe sic disposuit diuina C sapientia, & instituit sedes Apostolica, vt per ordines prænotatos in prædicatione, & confessione, defectus cleri suppleantur, & animæ saluentur, & nec in temporalibus & spiritualibus ius clericorum aliquatenus violetur, ne per subtractionem illorum, quæ eis iure debẽtur commoti, salutis profectum per fratres promouendum in Ecclesia impedirent, cum vix etiam nunc sustineãt quidam, eos pro animarum salute inter homines conuersari. Nam nec decimas eorũ, nec primitias seu oblationes, nec alia debita eis præripimus, nec populum ab obedientia eorũ abstrahimus, nec in debitis ministerijs suis eos vllatenus impedi-D mus. Quod autem quandoque religiosi ad saluandos fideles in Ecclesia essent vocandi, ostenditur in Euãgelio Lucæ, cum Dominus dixit Petro: Duc in altũ, & laxate retia vestra in capturam. Concluserunt autem piscium multitudinem copiosam. Rumpebatur autem rete eorum, & annuerunt socijs, qui erant in alia naui, vt venirent & adiuuarent eos, & impleuerũt ambas nauiculas. Mare est sæculum. Nauicula Petri est Ecclesia fidelium populorum. Rete est Euangelica doctrina. Per iussum Domini tot piscium multitudo concluditur, quòd rete rumpitur, quia tot ad fidem veniunt, quòd eam etiam hæresibus scindunt. *Luc.5.a*

E Sed cum Petrus cum suis trahere non valeret, annuerunt socijs in alia naui, vt venirent & adiuuarent eos: quia Prælati Ecclesiæ cum clero non sufficientes per se tantam plebium multitudinem trahere ad littus vitæ perpetuæ annuerunt, admittendo socijs religiosis, scilicet Iacobo, & Ioanni, actiuis & contemplatiuis, vt venirent cõpatiendo animarum periculis, & adiuuarent eos, tam illos qui trahunt, quàm illos qui trahuntur, illorum insufficientiam, istorum indigẽtiam releuando. Ambas autem nauiculas implent, cũ præ multitudine populi, nec clerici, nec religiosi plene sufficiunt omnibus satisfacere.

F Cum autem prædicatio, & confessio, inter alia populo Dei exhibenda, ampliori indigeant scientia Scripturarum, & magis periculum sit ista ei non ministrare, vt expedit, cum per prædicationem informẽtur quid credere debeant, & qualiter viuere; per cõfessionem vero lapsi extrahantur de luto peccati; ista duo fratribus commissa sunt, vt in his subueniant fidelibus, & suppleant defectum clericorum. In reliquis autem minus est periculum qualiter fiant, aut facilior executio per quemcumque fiant. Ex prædicatione ergo non fit eis præiudicium, quia non prædicamus illa hora in eorum ecclesijs, qua ipsi solent in festis sollemnibus, diuina sollemniter celebrare, seu prædicare, nisi ipsorum permissu. Alia hora si populus

pulus nos audire desiderat, nihil deperit eis exinde, sed accrescit. Et hoc in tribus, videlicet, quia popu- lus eis commissus proficit in scientia veritatis, & bo- nis moribus. Item, cum ipsi eadem docent, quæ & nos testimonio nostro confirmamus doctrinam eo- rum esse veram, vt in ore duorum, vel trium stet om- ne verbum. Item, quia docemus populum pastori- bus suis obedire, & eos reuereri, & non recalcitrare, & reddere eis sua. Super his potius debent si sapiunt gaudere, & gratias agere, quàm dolere. Aliter enim cito vilescerent apud populum, propter malam vi- tam multorum ex ipsis. Ex confessione similiter non præiudicamus eis, quia nullum cogimus nobis con- fiteri de subditis suis, & confessos remittimus ad Ple- banos suos, vt illis iterum se ostendant tempore suo, secundum Ecclesiæ mandatum, si ante non sunt eis eo anno confessi. Nam si ægrotus vult & alijs medi- cis, pro vberiori consilio sanitatis patefacere infir- mitatem suam præter suum medicum specialem, non fit præiudicium in hoc illi medico, nisi forte infle- tur inuidia, vel cupiditate, vel pudore turbetur.

Quod autem prioribus temporibus in Ecclesia nō erant vocati, vel missi a Sede Apostolica religiosi ali- qui ad prædicta officia prædicationis, & confessionis, vt nunc sunt missi, ista fuit ratio. Cum morbus ad- huc paruus est, paucioribus indiget remedijs, & le- uioribus, sed cum cœperit inualescere, & latius se diffundere, ne desperabiliter æger pericliteretur, ne- cesse est plura, & efficaciora remedia adhiberi: ita etiam cum status mundi modo valde deterior, quàm olim esse videatur, expedit plures nunc esse subleuan tes, iuxta illud: Messis quidem multa, operarij vero *Luc.10.a* pauci, idonei, & fideles. Rogate ergo Dominum messis, vt mittat operarios in vineam suam. Item ad Romanos, vbi abundauit delictum, superabundet, *Rom. 5.d* & gratia. Videmus nunc messes plebium multiplica- ri, & filiis succisis villas ædificari. Videmus adin- uentiones peccatorum succrescere, & perplexiores casus quotidie emergere. Item ex consuetudine ma- los incorrigibiliores magis fieri, & duriores in pec- cato. Item, quòd clerici plures malo exemplo infir- mant laicos, tam in moribus, quàm in fide. Item, quòd pauci sunt inter eos periti, qui sciant, vel qui- bus confidatur, quòd doceant, vt deberent. Item quod negligenter præsunt animabus commissis, & terrenis negotijs nimis instant. Item quòd multi eo- rum sunt suspensi, excommunicati, & in officio suo diuersimode impediti. Item quod rari sunt pastores in ecclesijs, sed per leues vicarios animarū cura ve- nalis exponitur. Item quòd ipsi temporalibus curis dediti, ista dissimulant, ita quòd spes correctionis vix habetur. Item, quòd si aliquādo vellent ista cor- rigere, & inutiles remouere, non habent quos loco illorum substituant meliores. Cum igitur iam sit Ec- clesia, quasi nauis tempestate concussa, in qua remi- gantibus, pauore trementibus, procellæ tumentes pene operiunt nauem, missi sunt fratres a summo gu- bernatore, fulti auctoritate Sedis Apostolicæ, vt in nauiculis suis discurrentes per mundum, quos ex naufragio peccati periclitantes inuenerint, rapiant ex vndis, & ad littus salutis reportent.

Quis est bonus Plebanus. Nulla vero parochia inuenitur, quin habeat aut idoneum Plebanum, aut aliquo modo insufficiētem, aut nullum. Bonus & idoneus est, qui secundum for- mam canonum iusto titulo possidet beneficium, cui annexa est cura animarum illarum, & qui sufficien- tem pro regimine plebis suæ habet scientiam sacræ Scripturæ, & qui nullum habet impedimentum in omni officio clericali, & qui debitam diligentiam adhibet animabus sibi commissis, in his quæ sunt ne- cessaria saluti. Talium Plebanorū subditos non opor tet ad alios pro confessione recurrere, nisi in his sex casibus. Primus cum de voluntate ipsius, & licen- tia, vel ratihabitione, expressa vel tacita, quis alteri

A confitetur. Secundus cum alius habet ampliorem auctoritatem absoluendi in certis casibus, quam Ple- banus. Tertius, si propter abundantiorem cautelam vult etiam alijs confiteri, nihilominus tamen confi- teatur etiam Plebano tempore suo. Quartus, si con- fitetur illis, qui habent a Domino Papa, vel ab Epi- scopo loci generalem auctoritatem audiendi confes- siones, vt Pœnitentiarij, vel alij quidam ad hoc spe- cialiter deputati. Et qui talibus confitentur, idem est, ac si Episcopo suo personaliter confiterentur eos- dem casus de quibus eis contulit potestatem. vnde non tenentur tunc Plebanis iterum confiteri, nisi ve- B lint. Quintus, si aliquis est in peregrinatione positus, nec potest habere proprium sacerdotem. Sextus in articulo necessitatis extremæ, tunc quilibet est ei pro- prius sacerdos, si alium non habet.

Insufficiens Plebanus dici potest tribus modis: aut *Insufficiēs Plebanus, quis.* cui ab Ecclesia pro tempore sublata est executio offi- cij sui, vt suspensus, excommunicatus, & irregula- ris: aut cuius subditis propter aliquod nocumentum suum non expedit ei confiteri, vt idiota, vel prodi- tor confessionis, & confitentes sibi sollicitans ad pec- catum quocumque modo: aut qui confitentibus si- bi, non debitam adhibet diligentiam, sicut necesse C foret. Sicut qui non dat eis opportunitatem integre confitendi, vel non vult eos absoluere, nisi pro pre- tio, vel non informat eos in discretione peccatorum, seu satisfactionis qualitate, vt sciant quid sit pecca- tum mortale, quid veniale, quid enorme, quid le- uius, vel qualiter Deo satisfaciat, & qualiter proxi- mo, quando publice, vel occulte. Nam in talibus negligens, tantum nocet alijs, sicut idiota qui docet errare, ita negligens relinquit in errore. Exemplum de cæco duce, & qui cæcum deuiantem non reducit ad viam. Subditi enim horum ipsa necessitate salu- tis coguntur alios confessores requirere, in quibus in- D sufficientiæ prædictæ non videntur. Sicut qui scit medicum suum insufficientem ad curandum eum, alium necessarie quærat, si vult mortis periculum ef- fugere. Quod si Plebanus talis nollet subdito dare li- centiam idoneum confessorem quærēdi, vel pro ma- litia, vel inuidia, seu superbia sua, immo forte præ- cipit ne vadat ad alium; ita tenetur ei in hoc obedi- re, sicut seruus domino, qui nollet eum pascere, & præciperet ei ne alibi sibi cibum prouideret. Quod autem dicitur, quòd subditus debet prius petere li- centiam, vt vadat ad peritum confessorem, propter cautelam factum est, scilicet ne ex contemptu quæ- E rat alium, vel ne vadat ad minus idoneum, vel ne vadat ad hæreticum, vel ne detur locus tergiuersan- di malignis, dum quærunt ignotis confiteri, vt cor- rectionem sui pastoris effugiant, & ita liberius pec- cent, vel ne simulent se alijs confessos, cum nulli sint confessi.

Plebanus autem nullus est, qui tenet Ecclesiam, *Plebanus nullus quis.* cum sit inhabilis ad beneficium habens curam ani- marum, vt illegitimus filius, vel excommunicatus, vel laicus, vel qui vnam habens, recipit aliam. Item qui recipit ecclesiam non ab eo, qui habet ius confe- rendi, vel præsentandi ad eam, vel inuestiendi, vel F ab excommunicato, vel quando ius est ad superio- rem deuolutum ex causa. Item qui tenet Ecclesiam non debita forma, simoniace per fraudem, vel vio- lenter, vel est Vicarius alicuius istorum. Quod quis- que non habet, nec potest alteri sua auctoritate con- ferre. Omnes isti sicut non habēt ius in ecclesijs quas tenent, ita & plebs in nullo tenetur eisdem.

Cum ergo prædictorum omnium subditi possint, & debeant alijs confiteri, potius quàm illis, qui vi- dentur esse Plebani eorum, propter prēmissos eorum defectus, & laici nesciant discernere quos eligant meliores, & clerici potius vitiosi mitterent eos ad si- bi similes, quàm ad idoneos, & satis rari sunt in cle- ro iam, quos nulla prædictarum respergat macularū̄ missi

missi sunt fratres a Sede Apostolica per mundum, muniti eius testimonio, qui prædictos defectus clericorum, vbi necesse fuerit suppleant, & indigentiæ fidelium subueniant, & non tantum laicos, sed & ipsos clericos & religiosos prædicationibus instruant, exhortationibus a malo retrahant, insuper exemplis ædificent, & orationibus gratiam eis, & veniam impetrent apud Deum. Nos enim sumus illi pauperes, qui remanentes manipulos segetum, & spicas decidentes, post messores, & racemos relictos in vinea colligere debemus, idest illas reliquias quas Plebani, qui habent officium in plebe sua docendi, & corrigendi, relinquunt, vt eas ex area Ecclesiæ ad horreũ cælestis patriæ referamus. Quia vero ad hoc non tenemur ex debito astringente, sed ex charitatis libertate, ideo similiter, & illi non tenentur nobis in corporali prouisione, nisi ex libera pietate. Possunt enim nostris prædicationibus intendere si voluerint, & nobis confiteri, & eleemosynas largiri possunt, & dimittere. Econtra possumus nos eis ista spiritualia beneficia impendere prædicationis, confessionis, & orationis, licet ad ea ex debito non obligemur, nisi debito charitatis.

Deut. 24. d.

An qui confessus est religioso teneatur iterum cõfiteri Plebano.

Quæritur autem si illi, qui nobis confessi sunt, teneantur Plebanis suis iterum confiteri? Ad hoc dicendum, quòd duplici ratione tenentur homines cõfiteri sacerdotibus habẽtibus claues in foro pœnitentiæ absoluendi, & ligandi, ex præcepto Dei, & ex statuto Ecclesiæ. Præceptum Dei est pœnitentiam agere, cuius pars est confessio facta sacerdoti. Vnde Ioannes dicit: Si confiteamur, &c. Cum ergo pœnitens confitetur nobis, & absoluimus eum auctoritate Domini Papæ, vel Episcopi, non tenetur iterum a Plebano suo de eisdem absolui, cum sit absolutus, sed propter statutum Ecclesiæ, quo quilibet semel ad minus in anno iubetur confiteri omnia peccata sua proprio sacerdoti, quod plerique referunt ad Plebanos specialiter, debet ei si velit iterum confiteri, ne scandalizetur, & vt melius agnoscat eum, si dignus sit, cui corpus Christi debeat porrigere, vel negare, nisi de licentia eius alteri sit confessus, vel ratũ habeat si est factum, & hoc de his Plebanis intelligendum, qui boni, & idonei videntur, vt supra dictum est, non de alijs qui ius non habẽt in ecclesijs, vel ad quos subditi pro confessione accedere prohibentur.

1. Ioan. 1. b

Vt autem planius liqueat, in quibus casibus, vel qua forma fratres possint audire confessiones, quædam eorum, quæ superius posita sunt, sub compendio repetantur. Cum pro diuersis causis aliquotiens expediat subditos Plebanorum, etiam alijs sacerdotibus confiteri, vt promptius inueniant ad quos recurrant, missi sunt fratres specialiter, vt in tali necessitate fidelibus succurrant, ad hoc a Sede Apostolica destinati.

Causæ propter quas expedit religiosos habere copiã audiẽdi cõfessiones, & casus in quibus possunt eas audire.

Primus casus, cum ex regula nostra approbata, & confirmata a Sede Apostolica, etiam iniunctum habeamus prædicationis officium, ne fructus prædicationis inanis sit; possumus ex priuilegio Apostolico vbi prædicamus, etiam confessiones requirentium, tunc audire, & absoluere, ac pœnitentias iniungere, auctoritate Domini Papæ.

Secundus, cum ab Episcopis similiter commissum habeamus confessionis officium, non solum de communibus, sed etiam de specialibus casibus ad ipsos spectantibus, possumus absoluere iuxta formam confessionis ipsorum; non tantum laicos, sed etiam clericos indigentes.

Tertius, cum Plebanus licentiat subditum suum, vt nobis confiteatur, vel ratum habet quod factum est.

Quartus, cum pro superabundanti cautela, vel meliori consilio, etiam vult alteri confiteri, vel ex deuotione, quàm suo Plebano.

Quintus, cum quis vagatur per terras, potest interim alijs confiteri, dum suũ non habet sacerdotem.

A

Sextus, in articulo necessitatis, dum timet mori, & suum non habet sacerdotem.

Septimus, cum sacerdos alicuius est idiota, nec scit in necessitatijs saluti eum congrue expedire.

Octauus, cum est notorius fornicator, tunc subditi non debent ab eo sacramenta requirere.

Nonus, cum consueuit reuelare secreta confessionis, subditi non tenentur ei confiteri, qui hoc timent.

Decimus, cum in confessione solet aliquos ad peccatum inducere, illi non debent accedere ad eum, propter periculum vtriusque.

B

Vndecimus, cum non dat subditis copiam integre confitendi, & non informat eos de his quibus indigent ad salutem.

Duodecimus, si sacerdos est ab officio suspensus a iudice, vel a iure, tunc nec potest soluere, nec ligare.

Decimus tertius, si est aliqua maiori excommunicatione ligatus, quia non debent tunc subditi communicare ei quæ sciunt.

Decimus quartus, qui est aliqua irregularitate perplexus, tunc non potest exequi officium pastorale.

Decimus quintus, si est peruersor sacramentorum, vendens ea pro muneribus, tunc est suspensus, & infamis.

C

Decimus sextus, si tenet ecclesiam contra statuta Canonum, tunc enim nullum ius habet in ea, vt illegitimus, simoniacus, & habens vnam ecclesiam, si recipit alteram; tunc enim prior vacat, & qui per fraudem obtinet, vel violenter intrat, vel non recipit eam a quo debet.

Decimus septimus, si est Vicarius illius, qui non habet ius in Ecclesia, quod possit alteri delegare.

Sunt & alij casus, pro quibus quandoque etiam honestæ personæ timent suis sacerdotibus confiteri, quia Vicarij sunt instabiles, & sæpius mutantur, ideo non audent eis sua reuelare secreta, cum toties oporteret eos ignotos habere confessores. Item, quia plerique ipsorum tam vitiosi sunt, quòd honesta femina timet infamari, si secrete susurrauerit cum eo. Item, quia plures ipsorum ignoti sunt, & timetur, quòd sunt apostatæ, vel in officio sacerdotali impediti, vel forte non habentes ordinem sacerdotij. Item, aliqui habent talia peccata in conscientia, quod potius volunt non confiteri, quam Plebanis suis ea pandere, qui semper vident eos, & coram quibus timent tota die confundi, sicut sæpe percepimus. His in tanto periculo ex compassione est succurrendum potius, quàm in desperationem ponantur. hoc tali modo apte fit, vt confiteantur talibus, quos non timent, vbi consulitur ipsorum verecundiæ, & saluti. Non est leuiter præcipitandus in interitum, pro quo Christus Dominus potius voluit mortem crucis subire, quàm permitteret eum perire. Et rigor iuris positiui, vbi expedit seruandus est, vbi autem salutem impedit, remittendus est. Cum enim potestas Ecclesiastica data sit a Domino Prælatis teste Apostolo, in ædificationem, & non in destructionem saluti animarum, vbicumque aperte quis ea vtitur in destructionem, virtutem suam amittit. Sicut medicina, non sicut expedit ægro porrecta, potius lædit eum quàm sanet, cum medicinæ ad sanandum & reparandum, & non ad fauciandum, vel destruendum sint repertæ. Cessante enim causa, cessat & effectus; quia rigor pro vtilitate animarum statutus, sicut seruandus est, vbi illa vtilitas inde prouenit, pro qua statuitur, ita laxandus est, vbi talis effectus non sequitur, sed potius contrarius aperte sentitur.

D

E

1. Cor. 10. c

F

Quod si aliquis Plebanus prohibet quoquo modo, ne subditi sui confiteantur talibus, qui ab Episcopo, vel a Domino Papa mediate, seu immediate habent auctoritatem generalem confessiones audiendi; talis prohibitio non valet, nec pœna in prohibitione apposita est timenda, & hoc multiplici ratione, quarum

A rum tres tantum hic ponam. Prima, quia non poteſt inferior ſui ſuperioris auctoritatem caſſare, vt quod ille conceſſit, iſte prohibeat.

Secunda, quia ſi aliquis ſupradictorum defectuum ineſt ipſi Plebano, ſcilicet imperitiæ, ſuſpenſionis, irregularitatis, criminis, negligentiæ, vel alterius impotentiæ, per quem ſubditi ab eo debito modo non expediuntur in confeſſione, debent etiam eo inuito, ad alios idoneos recurrere, ſi non velit ſponte concedere, nec pro eius maleuolentia ſeipſos ſalutis remedio priuare.

Tertia, quia & ſi Plebanus ſatis ſit idoneus, tamen B ſubditi poſtquam ius ſuum ei reddiderunt, confitendo, & alia debita perſoluendo, ſi volunt & alios de ſalutis ſuæ remedijs conſulere, non debet, nec poterit eos prohibere. Et ſi pœnam aliquam propter hoc eis infligeret, tale eſſet ſicut qui punit omnino innocentem, & damnat recte operantem, quod eſt error intolerabilis, & iuri diuino contrarius, & ideo non ferendus, immo grauiter puniendus, & tenetur læſo de illata ſatisfacere iniuria, & propalauit propriam imperitiam, neſciens quid debeat, & quid poſſit, ac limites ſuæ poteſtatis confundens.

Cum contritio, & confeſſio, & ſatisfactio ſint inte- C grales partes pœnitentiæ, & neceſſariæ ad ſalutē omni pœnitenti, ſicut non contrito non datur remiſſio peccatorum, ita nec non confitenti peccata ſua, ſi poteſt habere catholicum ſacerdotem, ſicut ſancta conſtituit Eccleſia Spiritus ſancti auctoritate iuxta Euāgelicam doctrinam, cum Chriſtus claues regni cælorum per Apoſtolos ſacerdotibus tradiderit ad animas ligandas & ſoluendas. Cum ergo neceſſe ſit confiteri, neceſſe eſt etiam aliquos eſſe, qui confitentes audiant, & abſoluant vice Chriſti. Aut ergo confitebuntur Prælatis ſuis tantum, aut etiam alijs ſacerdotibus. Sed ſi prælatus alicuius eſt ſuſpenſus ab offi- D cio ſuo quacumque ex cauſa per Eccleſiam, vel inſufficiens eſt ad ſcientiam neceſſariam, vel aliter negligens, quòd non impendit pœnitentibus debitam diligentiam, vel quocumque alio modo præſtat impedimentum; quod ab eo ſubditis non conuenit requirere abſolutionis gratiam; neceſſe eſt alios inſtitui, qui vicem illorum ſuppleant in hac parte. Alioquin ſacramentum pœnitētiæ per ſubtractionem debitæ confeſſionis & abſolutionis euacuatur, & claues Eccleſiæ otioſe manebunt, aut iura canonica nullius vigoris erunt & auctoritatis, quæ ſententias ſuſpenſionis & irregularitatis, & excommunicationis fru- E ſtra contra aliquos ediderunt, & abſolutionis beneficium impendi contradixerunt, ſi ab ipſis tantum coguntur ſubditi iſtud requirere, & eis ſolis peccata ſua & non alijs cōfiteri. Licet enim communiter clerici in quibuſdā terris iſtis defectibus non valde ſunt impliciti, vt in Anglia, vel Francia, vel alibi, vbi clerici ſunt litterati, & clericaliter viuunt, & ſubditos ſuos bene regunt; tamen in pluribus alijs terris tanti defectus in clero reperiuntur, per quos inhabiles & minus idonei ſint ad animas pœnitentium abſoluendas, quòd qui fratribus Minoribus & Prædicatoribus prohibet fideles ibidem confiteri peccata ſua, vide- F tur aut ignorare periculum, aut animarum inuidere ſaluti, & Dei beneplacitum impedire. Si aliquis teneretur alicui prouidere in neceſſarijs, & negligeret vel non poſſet, & alius vellet egenti ex compaſſione ſubuenire, & illius vicem ſupplere qui deberet, ne iſte periret; numquid ab aliquo prohibendus eſſet, ne proximo in neceſſitate ſubueniret? Et ſi hoc eſſet inconueniens prohibere ne liberaret proximum a periculo corporis, quanto magis incongruum eſt & illicitum, prohibere aliquem a liberatione animæ fratris a periculo dānationis: immo videtur error omnino non ferēdus, prohibere aliquem liberari a naufragij periculo, & potius permittere eū perire, quàm pœnitentem a voragine peccati per confeſſionis tabulam extrahere. Nulla lex ſeruanda, nulli præcepto obediendum humano, quod contra præceptum charitatis Dei, & contra ſalutem proximi aperte agere inuenitur. Aduerſus charitatem enim, vel ceteras virtutes, & fructus ſpiritus, teſte Apoſtolo, non eſt lex. Cū ergo paſtor plebis alicuius præcipit ſubditis ſuis ne alicui confiteantur alij quàm ſibi, ſubintelligendum eſt in præiudicium ſuum, ita quòd ſi alteri confeſſi fuerint, nihilominus confiteantur & ſibi. Nam ſicut non poteſt eos prohibere, quin de temporali vtilitate loquantur, cū quocumque voluerint; quanto magis de ſpirituali, & ſalutis conſilium requirere, vbi ſperat inuenire? Verbi gratia, vbi decimæ debentur ſacerdoti tantum, ſi præcipit, quod nulli dentur decimæ niſi ſibi, intelligendum eſt hoc de decimis, quæ ſibi debentur. Sed ſi aliquis dederit ei debitas decimas, & de reſiduo quod ſuum eſt, vult etiā alteri cuicumque dare aliam decimam ratione eleemoſynæ, numquam poteſt ſacerdos ſuus eum prohibere, ne hoc faciat.

Aliud vero eſt de Regularibus religioſis, qui ſicut a ſuis ſuperioribus prohiberi poſſunt ne vadant quoquam, vel loquantur cuiquam ſine ipſorum licentia, ita poſſunt etiam prohiberi ne cōfiteantur alicui niſi per licentiam eorum, dummodo tales eis confeſſores aſſignent, per quos non negligantur in his, quæ pertinent ad ſalutem. Alioquin ſi prælatus religioſi præcipit ei ne confiteatur alicui præter ſuam licentiam, & non aſſignat ei confeſſorem idoneum, & ille indiget confeſſione, poteſt & debet alium quærere confeſſorem, potius quàm ſalutem propriā negligat, quia præceptum non tenet inferioris prælati, quod præiudicat præcepto ſuperioris. Omnis autem prælatus in Eccleſia eſt inferior ſummo Pontifice, cuius præceptum eſt vice Dei, vt fiat confeſſio peccatorum idoneo confeſſori, ſuo tempore cum poteſt haberi.

Quod ſi ſubditus Plebani, confeſſus eſt alteri, etiā qui ab Epiſcopo licentiatus eſt, vt poſſit audire confeſſiones requirentium, & Plebanus ex paſtorali ſollicitudine vult agnoſcere oues proprias, vt ſciat quibus ſacramenta diuinaminiſtret, vel qualia adhibeat infirmantibus remedia, & vult conſcientias eorum etiam agnoſcere per confeſſionem ipſorum, dummodo hoc calumnioſe non faciat, vilipendendo auctoritatem alterius, cui ille confeſſus fuerat; non eſt propter hoc redarguendus, ſed magis pro ſua ſollicitudine commendandus, cum de ipſis ſit rationem Domino redditurus.

Si autem aliquando Epiſcopus præcipit ſubditis ſuis in ſynodo, quòd nulli confiteantur niſi Plebanis ſuis, vel quibus ipſi licentiam dederint, non eſt intelligendum velle reuocare, ſi quam auctoritatem fratribus dedit confeſſiones audiendi per ſuam diœceſim, ſed quòd non confiteantur alijs in ſuorum præiudicium Plebanorum, iuxta quod ſupra dictum eſt, cum ad hoc tantum debeant eis obedire.

Quod ſi expreſſe reuocaret omnem auctoritatem, quam fratres habent ab ipſo de confeſſionibus audiēdis, nihilominus tamen fratres quamdiu non ſunt a ſummo Pōtifice prohibiti, vel a ſuis ſpecialibus prælatis, quibus obedire tenentur, poſſunt audire confeſſiones ſub hac forma, quòd audita confeſſione eorum, ſi quis dignus eſt, abſoluant eum ſub ſpe ratihabitionis paſtoris ſui, ſi eſt idoneus paſtor ſecundum præſcriptam formam, vel ſi nolit habere ratam abſolutionem illam, quod iterato confiteatur eidem, ſi prius non ſit ei illa peccata confeſſus. Si autem habet ille confitens Plebanum non idoneum, vel nullum, ſimpliciter abſoluat eum, & expediat in his, quibus indiget ad ſalutem potius quàm nullo ſubueniente negligatur. Debemus enim præſumere ſummū Pontificem, vel alium quemlibet bonum paſtorem animarū huiuſmodi eſſe diſcretionis, & charitatis, quòd potius velit oues Chriſti per quemquam catholicum

ſacer-

sacerdotem ad salutem æternam expediri, quàm negligi ab his, qui ex officio curam eorum suscipiunt, sed executionem officij circa eos non implent, alioquin si hoc non vellet, indignus esset dignitate Pontificalis officij, qui oues Christi magis perire vellet, quàm erui de ore luporum. & talis eius voluntas caret effectu pastoralis potestatis, quæ solum in ædificationem, & non in destructionem animarum data est ab ipso principe pastorum Domino Iesu Christo. Hac enim ratione prouide sancta Ecclesia instituit, quòd in necessitatis articulo cum proprius non habetur sacerdos, quilibet sacerdos absoluat quemlibet pœnitentem ab omni vinculo peccati, & excommunicationis etiam maioris, potius quàm ex defectu proprij pastoris aliquis innodatus peccato decedat. Licet vera contritio posset eum absoluere, cum non posset habere confessorem. A simili ergo cum proprius sacerdos non potest, aut non curat, seu nescit confitentem debito modo expedire, potest & alium confessorem quærere, qui eum expediat, cum periculosiora sint animæ vulnera, seu morbi quàm corporis, si citius remedijs debitis non curentur. Qui autem prohibet ægrotantem ne accedat ad medicum, qui eum curet, mortem desiderare videtur, quia non vult vitam suam congruis remedijs a morte tueri. Si vero sententiam contra eum ferret excõmunicationis, quasi pro inobedientia, nullam habet vim taliter lata sententia: quia pœna talis inferri non debet, nisi graui culpa præcedente. Culpa vero nulla est, quærere salutis suæ remedium sine præiudicio alicuius. Quod etiam quidam ferunt sententiam excommunicationis in omnes fratrum benefactores, cum nihil habeamus, nisi quod offertur nobis a fidelibus vnde viuamus; idem est ac si prohiberetur aliquis per excommunicationem, ne fratrem suum, & proximum a submersionis, vel incendij, seu quolibet mortis periculo liberaret. Prohibere enim cibo reficere indigẽtem, est eum velle fame occidere, quod quàm iniustum sit, nullus ignorat.

Quod autem dicitur, quòd sententia excommunicationis siue iusta sit, siue iniusta, semper est timẽda; verum est, quia sicut iusta timenda est promerenti, ita iniusta ferenti, vel promouenti. Sex enim modis sententia excõmunicationis vim suam perdit, & plus nocet ferenti, quàm patienti.

Casus in quibus excommunicatio non ligat.

Si profertur à quo non debet, vt a non iudice vel excommunicato. In quem non debet, in non subditum, vel innocentem. Quando non debet, ante cognitionem causæ, vel post legitimam appellationem. Vbi non debet, non in loco iudicij, vel non decenti. Quare non debet, pro bono opere, & non pro peccato, & sine ratione iusta. Qualiter nõ debet, iuris ordine non seruato. Ista & alia plura non prosequor vlterius, relinquens ea a viris peritis quærenda. Qui in eum, qui peccauit, sed iam pœnitet fert excommunicationis pro eodem peccato sententiam, punit non reum, quem Deus iam a reatu peccati absoluit, & restituit innocentiæ pœnitendo, vnde debet sententiam retractare, & aliam ei satisfactionem imponere pro peccato. Nam scriptum est: Quomodo maledicam, quem Deus non maledixit? &c. *Nu. 23. b* Melius tamen omnes aduersantes nobis vincimus humilitate & patientia, quàm rebellando & allegando: quia rebellando scandalizamus alios de ipsa scientia & vsurpatione potestatis quasi nostræ, patiendo autem ostendimus nos non quærere quæ nostra sunt, sed quæ salutis sunt aliorum, quosdam docendo, quosdam patiendo cupimus ædificare, & Deo lucrari, & sic Deus pro quo patimur, & alij patientiam nostram videntes pugnabunt pro nobis.

Vt autem planius videatur, quàm pauci sunt iam in istis partibus inter Plebanos, vel eorum vicarios, qui liberam habeant ligandi & soluendi potestatem, vel qui bene expediant animas in confessione, ac per

A hoc perpendatur quàm necessarij sunt fratres nostri, vt vicem eorum suppleant, & animabus pereuntibus subueniant, ex his consideretur. Omnis suspensus ab officio, vel irregularis, vel excommunicatus, vel male intrans ad regimen animarum, non habet potestatem ligandi aut soluendi, vel alia, quæ iurisdictionis sunt, a quibus est ab Ecclesia prohibitus, exercendi. vnde quod ligat vel soluit, vel facit in huiusmodi, nihil valet. Vide ergo plurimos nobilium & potentium, qui deberent beneficia ecclesiastica peragere, per bella, & alios excessus frequenter incurrere excõmunicationis sententiam, a iure, vel a iudice latam, B vel aliter demereri ius conferendi ista beneficia, quia vel indignis cõferunt, vel interueniente simonia, quocumque modo per ipsos vel mediatores, & si qua tũc vel taliter conferunt beneficia, nil iuris percipientes ea consequuntur, cum ille conferens ius non habeat conferendi. Videmus Episcopos similiter per bella, vel alios excessus sæpe incidere excommunicationis sententiam, vel suspensionis, vel a domino Papa suspendi, seu excommunicari. Item quòd aliqui vel per simoniam promouẽtur, vel conferunt curam animarum. Similiter alij aliqui prælati promouentur, & promouent alios per simoniæ interuentum, & om- C nes beneficiorum collationes per tales vel taliter factæ nihil iuris conferunt recipienti. Videmus pastores locare ecclesias suas vicarijs suis sub certa pensione census, & vnus sæpe supplantat alium promittendo maiorem pensionem pastori, vt sibi Ecclesia conferatur, & hoc sæpe incaute geritur, & cum periculo simoniæ. Videmus plurimos curam animarum suscipere contra statuta Canonum, vt non clericos, & ante ætatem debitam, vel illegitime natos, vel aliqua excommunicatione vel irregularitate ligatos, & inhabiles ad recipiendum tale beneficium. Item quòd multi habent plura beneficia curam animarum ha- D bentia, qui habent aliqua obstacula, propter quæ iura prohibent aliquem eligi vel institui, vt est pluralitas beneficiorum, & similia. Nam si aliqui habent dispensationem Apostolicam, quòd de prouentibus ecclesiasticis possint recipere vsque ad certam summã redituum annuorum, hoc non est accipiendum summum Pontificem intendere, quòd concedat alicui simpliciter tot animarum curas colligere, quòd de illarum prouentibus famem suæ cupiditatis possit vtcumque mitigare, & animas illas sine pastore relinquere destitutas, sed de alijs ecclesiarum prouentibus potius accipiendum est, vt præbendarum & aliorum E beneficiorum curam non habentium animarum, sicut meliores & peritiores exponunt. Videmus quòd iudices causarum, sæpe mandant Plebanis sub pœna suspẽsionis vel excommunicationis iam latæ, aliquas denuntiare sententias vel exequi, quas negligunt & pœnam incurrunt. Videmus quòd multi recipiunt ordines cõtra Episcoporum prohibitionem, sub pœna suspensionis promulgatam. Videmus quòd scholares sæpe manus iniiciunt in acolytos per iram, & incidunt in Canonem, nec petunt absolutionem, & sic promouentur ad ordines, vel beneficia ecclesiastica, & sollemniter officiant ecclesias, & exequuntur F ordines clericales. Videmus quòd in clero plurimi sunt notorij fornicatores, in domo sua vel alia concubinas habentes, vel hincinde cum pluribus notorie fornicantes. Notorius autem fornicator dicitur, cuius crimen nulla valet tergiuersatione celari, vel cuius testis est populus, qui constat ex decem hominibus secundum quosdam. Omnis autem notorius fornicator, est ipso iure suspensus, quo ad se, & quo ad alios. Contra aliquos etiam a suis Episcopis, vel prælatis domini Papæ aliquoties fertur sententia excommunicationis. Regulare etiam est, quòd suspensus a iure, vel a iudice, vel excommunicatus, si recipit ordinem sacrum, vel ministrat in eo sollemniter, est iam irregularis factus, a qua non potest absolui,

nisi

nisi per sedem Apostolicam, vel de eius speciali mandato. Quidam tamen volunt, quòd si fuit suspensus a iure non a iudice, quod tunc potest secum suus Episcopus dispensare, quia mitius agit Canon quàm homo. Videmus quòd sæpe iudices ecclesiastici ferunt excommunicationis sententias, contra formam Decretalis illius Innocentij Papæ IIII. Cum sit medicinalis. Vbi dicitur, debent congruas præmittere admonitiones prius quàm aliquem excommunicent, & sententias ferre in scripto, & causam conscribere, & illi contra quem fertur sententia copiam scripti illius dare infra certum terminum. & qui aliter fert in aliquem B excommunicationis sententiam præter alias pœnas, est ipso facto suspensus ab ingressu Ecclesiæ per mensem, ita quòd si infra mensem ingerat se diuinis, iam fit irregularis, quòd non potest cum ipso super hoc nisi per sedem Apostolicam dispensari.

Sunt adhuc plurima impedimenta clericorũ, quæ præ nimietate non prosequor, sed ex his paucis aduerti potest, quàm multi sunt Plebani in istis partibus, vel tales, vel a talibus, vel taliter promoti, seu instituti, qui nihil potestatis in ligando animas habent aut soluendo, vt cognoscatur quàm necessarij sunt fratres in ecclesia Dei, qui vicem illorum suppleant, & animabus subueniant, quæ aliter possent perire. C Quibus & si nulla alia suppeteret auctoritas, collata specialiter a sede Apostolica, vel Episcopis, ipsa insufficientia cleri & indigentia populi latam eis aperit audiendi confessiones populi facultatem, cum illi, qui debent, aut nesciant, aut negligant, aut nequeant eos, qui sibi commissi sunt, congrue, vt in pluribus a salutis suæ necessarijs expedire. Cum e tribus vnum sit necessarium; quòd aut pœnitentes confiteantur illis, qui sunt a iure prohibiti vel suspensi: aut nobis, quos Ecclesia ad hoc misit, vt clero simus in adiutorio, vbi ipsi minus sufficiunt: aut nulli. Nam laicis confiteri non licet, cum possunt haberi catholici D sacerdotes. Quod enim dicitur, quòd in extremis debeat homo laico confiteri, si sacerdotem non habeat, non est de necessitate, cum laicus non habeat auctoritatem aliquam absoluendi, sed est signum tantum contritionis, quo perpenditur, quòd sacerdotem desiderauit, qui laico est confessus. Item cum dicat Canon, quòd qui habens vnum beneficium, cui sit cura animarum annexa, recipit aliud, quòd primum ipso iure iam vacet, & ad quem pertinet eiusdem beneficij collatio, nisi illud infra sex menses conferat alteri idoneo, quòd collatio iam deuoluatur ad alium, & E nos iam videamus plurimos plura huiusmodi contra Canones tenere beneficia, liquet quantæ iam ecclesiæ sint vacantes, & carẽtes vero pastore, cum & ipsi, qui iam tenent eas, non habeant ius in eis, nec ipsorum vicarij, & quibus postmodum conferuntur ab illis, qui iam ius conferendi propter præfatam negligentiam amiserunt, nihil iuris percipiunt, cum non habeant ius illa beneficia iam conferendi. Item cum animarum cura debeat ab Episcopo committi, vel sicut in quibusdam ecclesijs consueuit ab Archidiaconis, vt sciant quales sint quibus animas gubernandas committunt, & illi, qui iam videntur pastores in pluribus terris per se, constituunt pro se vicarios in ecclesijs, qui nec ab Episcopo vel alijs auctoritate ipsius curam recipiunt animarum, tales patet vicarios ius non habere. Nam cum in cura animarum sit requirenda pastoris idoneitas, non debet hanc curam per alium gerere, nisi pro causa rationali, & de licẽtia speciali, cum ipse de animabus sibi commissis sit rationem Deo in iudicio redditurus. Item cum Dominus C. Portuensis Episcopus Cardinalis quondam Legatus Theutoniæ, generalem tulerit sententiam suspensionis ab officio & beneficio contra clericos sollicitantes moniales cuiuscumque habitus, & excommunicationis cõtra omnes carnaliter eas cognoscentes, & Dominus Papa Gregorius IX. illam confirmauerit, & paucis auctoritatem absoluendi tales concesserit, timendum est multos huiusmodi sententijs ligari, qui nec cogitant super se absolutionis vel dispensationis gratia indigere, & tamen sic ministrãt, & tenent curam animarum, & percipiunt beneficia ecclesiastica sic ligati. Item Archiepiscopi in suis cõcilijs, & Episcopi in synodis sæpe ferunt sententias contra diuersos excessus, a quibus sunt, plures clerici non immunes.

Forma petẽdi ab Episcopo facultatẽ audiendi cõfessiones.

Forma ergo petendi auctoritatem ab Episcopis audiendi confessiones generaliter ista potest esse, vel alia æquipollens, Domine vos estis Pastor ouiũ Christi in hac diœcesi, & vobis incumbit prouidere animabus commissis vestræ sollicitudini, ne in aliquo negligantur. Cum igitur propter multitudinem plebium, & incrementa peccatorum & perplexitatem casuum, Plebani nõ possint ad plenum omnibus expediendis sufficere, placeat vobis, vt fratres qui habẽt inter nos confessionis officium, auctoritate vestra sint adiutores eorum, & subueniãt in quibus possunt eorum insufficientiæ populi, & aliorum requirentium in confessionibus audiendis, saluo iure ipsorum, vel quorumlibet Prælatorum, cum specialiter ad hoc ordo noster sit a sede Apostolica destinatus. Si vero dignamini nobis aliquid potestatis præter communem cursum de aliquibus maioribus ad vos specialiter spectantibus superaddendo committere, propter illos maxime quibus non facilis ad vos patet frequenter accessus, vel quibus propter alia negotia personaliter intendere non valetis, speramus Deo esse placitum, & proficuum animabus. Insuper erit vestri oneris subleuamen, hoc videlicet, & hoc expressis articulis, in scripto, & si potest fieri sub eiusdẽ Episcopi sigillo omnia, quæ cõcesserit referuentur.

S. BO-

S. BONAVENTVRAE
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
Opuſculum,
QVOD INSCRIBITVR
LIBELLVS APOLOGETICVS IN EOS, qui ordini fratrum Minorum aduerſantur.

Obiectionibus & quæſtionibus varijs eorum, qui fratrum Minorum ordini detrahere nitebantur reſpondet Auctor in hoc Opuſculo; in quo & calumnias aduerſariorum detegit, & obloquentium ora obſtruit doctrina ſua mirabili. Hic autem repetit multa, & vberius pertractat, quæ in tribus proxime præcedentibus Opuſculis propoſuerat: ſuntq. vtilia ijs præſertim, qui regimini animarum præſunt.

Quæſtio aduerſariorum prima.

PRAETER hoc quòd ſurripitis clericis eleemoſynas, quæ ipſis darentur, ſi vos non eſſetis, conqueruntur, quòd detrahatis eis in populo, & confundatis eos in prædicationibus veſtris, vitia eorum propalando. Inſuper, quòd ſuadeatis hominibus, ne confiteantur eis, & ne dent eis oblationes, & alia quæ deberent, cum ipſi ſint potius quàm vos, qui pro animabus eorum ſunt rationem Domino reddituri.

Reſponſio.

Reſpondeo ad iſta per ordinem: Omnia quæ ipſis iure debentur in oblationibus, decimis, & alijs, vel de approbata eis conſuetudine dari ſolent a populo, nos potius ſuademus eis dari, quàm impediamus, immo hortamur populum, eis iſta non ſubtrahere, nec in alios pios vſus erogare, & ius ſuum cuiq. tribuere, etiam peccatori. Si autem quandoque quærunt conſilium, vbi ſecundum Deum melius ſit dare eleemoſynam, ad quam non tenentur ex debito; dicimus libere, quòd ibi ſit melius, vbi vel maior eſt indigentia, vel maior Deo honor exhibetur, & ipſis dantibus, exinde efficaciora orationũ ſuffragia prouenire creduntur, vel quo ipſorum deuotio ad benefaciendum pro Deo feruentius inclinatur. Quod autem Plebanis ſuis confiteantur, vt debent ſuademus etiam his, qui nobis confeſſi fuerint, vt agnoſcant eorum conſcientias, quos regere debent, vt ſciant, quibus exhibere, vel negare debeant Eccleſiaſtica ſacramenta, niſi forte tales ſint aliqui, a quibus prohibeant canones ſacramenta requiri, vt ſuſpenſi ab officio, vel irregulares, vel ius ligandi, & ſoluendi non habentes, vel per quos animæ magis irretiuntur peccati laqueis, quàm purgẽtur, de quibus non eſt nunc vlterius proſequendum.

Quòd autem detrahamus eis, & confundamus eos in populo, non oportet, quòd nobis hoc imponant ſingulariter, cum ipſi non abſcondant ſcelera ſua. Sed per facti euidentiam omnibus ea propalent, & nobis etiam tacentibus, omnibus ingerant inde materiam detrahendi. Vtinam nos ſoli ea ſciremus. Vtinam ita eſſent occulta eorum peccata, quòd nobis ea prodere volentibus, non crederetur, & mendacij, & detractionis a populo argueremur. Nunc autem tanti, & tam aperti ſunt multorum exceſſus, quòd laici arguunt nos, cum aliorum vitia in prædicatio-

A ne tangamus, quare tam enormia, & aperta, & multa, & magis nociua clericorum ſcelera non reprehendamus, cum non debeat eſſe perſonarum acceptio apud veritatis doctorem, nec pro timore, vel fauore debeat apertam veritatem tacere, & hoc grauius redarguere, quod eſt nociuius, & quo Deus magis offenditur in quocumque. Inde eſt, quòd propter hoc cogimur interdum, aliquid de clericorum exceſſibus tangere, ne putemur ex timore tacere, vel ex priuato fauore, quaſi cum ipſis contra laicos pariter conſpirauerimus, & vt laici æquanimius ferant, ſi eos corripimus, videntes, quòd nec clericis parcimus, & maxime vt veritas Euangelij ſeruetur, quæ B omnium peccata deteſtatur, ne aliter putarent ſimplices, quòd peccata non eſſent Deo odibilia, quæ non audirent in clericis reprehendi, & ſtultæ mulierculæ putarent, non eſſe illicitũ cum ipſis peccare, ſicut aliquibus earum notum eſt, ab eis fuiſſe perſuaſum.

Quod autem non nitamur eos in prædicatione cõfundere, nec populo eos odibiles reddere, poteſt ex hoc patenter agnoſci, quòd multos eorum defectus ſcimus, & diſſimulamus, nec populo propalamus expreſſe, parcentes eiſdem. Cum & ſi non in omnibus, tamen in pluribus eorum plures reperiantur, C per quos fierent deſpecti populo, ſi vellemus eos publice prædicare, & hoc caute tacemus, his de cauſis: Vna propter pacem & reuerentiam cleri, ne laicos contra clericos prouocemus ad diſcordiam, cum pro pace cleri, & etiam ædificatione populi, a Deo & a Sede Apoſtolica ſpecialiter miſſi ſimus. Secunda, quòd non poſſemus tamen per hoc emendare eos, nec haberemus alios meliores, qui eis mox ſubſtituerentur, ſi iſti omnes qui ſunt reprehenſibiles abijcerẽtur, & eſt minus malum aliquo modo habere iſtos quàm nullos, maxime cum Epiſcopi, & prælati non intenderent ſubſtituere meliores. Tertia, quòd deferimus D in hoc bonis, qui ſunt inter eos, & ſi pauci ſint qui cum ceteris confunderentur, cum rudis populus ſine diſcretione bonos & malos perſequi inciperet, & odire. Quarta, & quaſi præcipua, ne ſi populus perderet omnino fidem in clericis, hæretici inſurgerent, & attraherent ſibi populum, quaſi oues deſtitutas paſtoribus, & facerent eos hæreticos, gloriantes quòd noſtro quaſi teſtimonio, tam viles eſſent clerici, quòd nullus eis obedire deberet, nec doctrinam eorum curare. Omnis enim hæreticorum intentio ad hoc tendit, quòd ſpreto clero eis credatur, & ad hoc non conuenit nos ipſorum eſſe cooperatores, quin potius debemus contra eos, quaſi lu- Peruerſa hæreticorum omnium intentio.

pos rapaces clero, & Ecclesiæ esse propugnatores, contra eorum versutias populum præmuniendo, errores ipsorum veritatis testimonijs ex Scripturis authenticis confutando. Quinta, quòd lucra animarum quæ quærimus, melius promouemus cum beneuolentia cleri, & assensu, quos si indiscrete agendo exacerbaremus, cum non possemus contra eos communiter præualere, prohiberent nos animabus prodesse prædicando, & confessiones audiendo. Et sic salus multarum animarum impediretur, & fieret quasi scissio in Ecclesia, dum clerici nos quasi reprobos persequi inciperent, & laici aut nobis, aut ipsis fauentes, alteros despicerent, & eis credere recusarent. Et cum non possemus eos qui nobis fauerunt defendere a clero, quin eos nobiscum persequerentur, & excommunicarent, tandem omnes nos desererent, & ex odio nostri doctrinam nostram clerici infamarent, & sic hæreticis qui modo nos timent, aditus ad subuersionem fidelium sine contradictione pateret. sicut lupis vbi canes non metuunt, & pastores sunt desides, datur audacia oues inuadendi. Nisi enim essent isti ordines in Ecclesia, qui ex officio prædicationis fideles illuminant, cito plurimi efficerentur hæretici in his terris, vbi tam pauci inueniuntur clerici in sacra Scriptura periti, cum nescirent hæreticorum versutijs obuiare. Immo ipsi clerici cito ab hæreticis subuerterentur per callidas expositiones Scripturæ, in quibus nescirent eorum deprehendere fallacias, vel per promissiones seducerēt eos, spondentes quòd magni fierent inter ipsos. Et cum laicos attraherent clerici, etiam potius adhærerent eis, quàm soli relicti perirent inopia, cum nullus curaret eos, nec daret eis oblationes vel decimas: aut certe persecutionibus eorum exterminarentur, cum iam haberent laicos adiutores contra clerum, sicut modo clerici hæreticos persequuntur.

His ergo de causis, & alijs, vt multa mala vitentur, vtilius iudicamus tacere quædam mala clericorum, quàm populo prodere, vbi sine scandalo possumus euitare, vt sunt ista. Quandocumque habet plures ecclesias curam animarum habentes, sine dispensatione Apostolica, omnes vacant ipso iure præter vltimam, & nullum ius habet in alijs ligandi, vel soluendi, nec eius vicarius, nec aliquos inde reditus percipiendi. Item illegitime natus nullum ius habet in beneficio curam animarum habente. Item qui recipit ecclesiam per quamcumque simoniam. Item qui recipit ecclesiam ab eo, qui non habet verum ius conferendi eam. Omnis notorius fornicator cuius criminis testis est populus, iure taxatus, siue in domo sua teneat fornicariam, siue extra, vel vnam habeat vel plures, est ipso iure suspensus ab officio, ita quòd subditi non debēt eius Missam audire, nec confiteri ei, nec alia ab eo sacramenta recipere, nec potest eos excommunicare, nec absoluere. Item si suspensus celebrat, & officiat ecclesiam, vel quacumcumque excommunicatione ligatus, seu recipit ordinem clericalem, aut in eo sollemniter ministrauit, factus est irregularis, & non potest exercere officium clericale, etiam si iam fornicari cessauit, vel ab excommunicatione solutus fuerit, nisi cum eo super irregularitate contracta per Sedem Apostolicā dispensetur, maxime si a iudice suspensionis sententia fuit lata. Huiusmodi autem sententiæ iam sæpe feruntur in clericos, & ab officialibus, & archidiaconis, & iudicibus ordinarijs, vel delegatis, & parum curantur a multis. Videmus in terris istis tot esse imperitos iam clericos, in his quæ ad regimen pertinent animarum, licet forte in grammatica, vel alia scientia sint instructi, quòd vbi centum, vel plures Plebani, & Vicarij conueniunt, vix pauci sint, qui vere sciant animas suas, vel alia quæ ad salutem sunt necessaria, in his per Scripturarum scientiam expedire. Et talibus imperitis non deberēt eorum subditi con-

A fiteri propter periculum, ne forte ex ignorantia relinquant eos in statu damnationis, docendo non esse peccatum, quod est mortale peccatum, aut nō ostendendo formam debitam satisfactionis de peccato confesso, vbi certa forma satisfactionis est necessaria, vt de restitutionibus rerum illicite acquisitarū, certis locis vel personis, vel heredibus faciendis, vbi multi seducuntur. Scimus etiam, quòd qui scienter in mortali peccato positus celebrat Missam, qualibet vice mortaliter, & grauiter peccat, & quantum in ipso est, rursum Christum crucifigit, quem pro denarijs, quos sibi sperat offerri, & illicite, & indigne

B contrectat. Qui ergo offert ei quem talem esse præsumit vel scit, & rogat eum Missam celebrare, facit eum Christo tantam inferre contumeliam, vt eum indigne contrectet, & peccat mortaliter. Sed qui facit aliquem peccare mortaliter, ipse peccat, vbi ignorantia non excusat, & secundum ista si nullus offerret vel audiret Missas eorum, qui illicite celebrant, cessarent a celebratione, vel corrigerent vitam suam, & sic multa peccata omitterentur. Multi etiam inordinate excommunicantes incidunt in pœnam suspensionis, & irregularitatis, & per alios actus plures inobedientiæ merentur suspendi ab officio, & in-

C efficax fit eorum auctoritas in subditos suos. Scimus etiam, quòd qui est in peccato mortali, cum sibi Deus iratus sit, non placat eum pro alio peccatore. Ergo oratio clerici in peccato positi, inefficax est sibi, & alijs qui offerunt ei eleemosynas, vt oret pro illis. Item clericus lubricus vanus, & male expendens res Ecclesiæ, quo plura habuerit plus peccat. Sed qui illi dant oblationes, & alia, promouent eum ad amplius peccandum, expedit ergo ei non dari. Item qui recipit pretium operis alicuius, & non deseruit, male recipit, sed clericus habens curam animarum, & non faciens quæ debet eisdem in doctri-

D na salutis, & bono exemplo, & efficaci oratione, & debita correctione, & in alijs, peccat recipiendo stipendia Ecclesiastica, quæ non deseruit vt debet. Ergo non deberent ei dari, ne daretur occasio peccati. Quàm paucissimi autem in terris istis iam reperiantur, qui debito modo præsint animabus commissis, nimis est miserabile, qui aut ex defectu iuris, aut scientiæ, aut vitæ, aut diligentiæ circa eas, aut liberæ executionis officij sui nihil habeant reprehensibile, & quod eos tali officio reddat indignos. Quomodo vero tota Ecclesia per mala exempla clericorum & auaritiam corrumpatur, & negligentiam defor-

E metur, & a statu debito elongetur, & quanta ex hoc quotidie peccata increscant, & quot bona negligantur per mundum, vix aliquis sufficit æstimare. Hæc & plura alia cum vera esse scimus, & tamen ea populo non aperte prædicemus, non debemus a clero iudicari, quòd confusioni eorum intendamus, & eos populo studeamus odibiles facere, sed magis si haberent intelligentiam, agnoscerent, quantum eos honoramus, & deferimus talia subticendo, propter causas supra notatas. Ideo tamē securius ista dissimulamus, quòd nec clericorum, nec laicorum cura nobis ita commissa est, vt de ipsis teneamur reddere ra-

F tionem sicut prælati ipsorum, ad quos spectat eorum correctio, nisi inquantum ex libera charitate consideremus eis prodesse. Vnde possumus tacere & loqui, quæ secundum Deum & nobis, & alijs expedire videmus, cum nihil a nobis amplius requiramus. Vitia autem laicorum liberius arguimus, quia & patientius sustinent, & nesciūt litteras, quibus instruantur quid debeant cauere vel facere, & minus periculum sequitur si eorum in publico propalentur excessus, & facilius emendentur. Clericis autem possumus in Capitulis suis, omnia pericula sua in sermonibus litteralibus seorsum ostendere, cum reuerentia charitatis, & maturitate benigna, & sic magis proficimus apud eos.

Qua-

Quæstio secunda.

CVm ergo non sitis iudices clericorum, vel laicorum, nec ad vos spectet eos redarguere vel corrigere, sed ad suos tantum rectores; quid vsurpatis vobis iuris, etiam si causæ prædictæ non essent, vt alicuius vitia publice reprehendatis, sicut sæpe tangitis in prædicatione vitia quorumlibet laicorum, clericorum, & religiosorum, cum prædicator non debeat arguendo descendere ad species peccatorum, sed in genere solum ostendere vitia & virtutes, & nullum notabiliter confundere coram populo, peccata sua publice obiurgando, alijs in scandalum?

A

Responsio.

B

Intelligentibus constat, quòd multum differunt actio iudicis, & doctoris. Iudex enim ad quem spectat correctio delinquentium subditorum, debet inuestigare, excessus delinquentium audire, testes recipere, peccantem citare, crimina contra ipsum proposita ei obijcere, negantem conuincere, conuictum vel confessum punire, contumacem amplius, vt magis terreatur, arctare, & cogere ad satisfactionem, etiam inuitum. Cum ergo formam istam omnino non teneamus in prædicando, non vsurpamus nobis iudicis officium iudicantis super aliquem, sed imitamur tantum formā doctoris. Doctor enim seu prædicator qui diuersi generis auditores debet instruere, vt virtutes magis reddat commendabiles necessarias ad salutem, vitia his opposita quàm sint nociua, & detestabilia ostendit. Et quibusdam generibus hominū quædam vitia sunt magis vsitata, vt mercatoribus fraus & mendacia, militibus rapina & incendia, & ita de alijs necesse est, quòd propter generalem instructionem quodlibet genus hominū specialiter arguat, & moneat sibi specialius insidiantia vitia cauere, sicut medicus ægros diuersis infirmitatibus laborantes, docet a sibi magis noxijs cibis & alijs abstinere. Nihil enim prodesset infirmis si diceret, cauete ab omnibus cibis nociuis generaliter, nisi specificaret in qualibet passione quid illi specialius noxium esset, aut proficuum sanitati. Quod autem dicitur, quòd prædicator debeat in genere omnes arguere peccantes, & non descendere ad species, hoc est intelligendum de notabili specificatione personarum, non vitiorum vel statuum, vel officiorum, quæ non possunt proprie describi, sine expressione officij vel status illorum, qui in hoc specialiter offendere consueuerunt. Potest enim sic congrue generaliter dici, vos artifices peccatis frequenter in hoc, & vos milites in hoc, & vos religiosi in isto, vos clerici in illo, & sic de alijs, si sunt ibi plures de quolibet genere illorum ad quos loquitur, siue nullus, vt quisque sibi conscius talis peccati compungatur, & in se confundatur, & nullus specialiter notabilis de hoc reddatur, quem facti euidentia aliàs non facit notabilem, vel qui seipsum non prodit esse reum, sibi ascribendo specialiter cum murmure, quod generaliter dictum constat iuxta illud Poetæ:

Iudicis officia.

Munus doctoris, seu prædicatoris.

C

D

E

Conscius ipse sui, de se putat omnia dici.

Correctioni enim & ædificationi tantum debet intendere doctor fidelis, non confusioni vel infamationi alicuius præsentis vel absentis. Vbicumque ergo præsumitur, quòd aliquis specialiter de peccato prius incognito alijs ex prædicatione reddatur notabilis, vnde potest oriri grauamen, vel scandalum, melius est tacere, & alia ædificatoria magis loqui. Qui vero facere consueuit contrarium, aut contentiosum, aut inuidum, aut imprudentem se demonstrat, aut vanæ gloriæ cupidum, qui non aliunde esset acceptus apud hominem, ex aliorum infamia gloriam sibi quærit. Quem confundendo exasperas, hunc tardius ædificas, & rancoris aculeo vulneras.

F

Quæstio tertia.

CVm in prædicatione, & confessione audienda, multa sit discretio necessaria, & peritia Scripturarum, quare ad hæc officia tam iuuenes, vt videtur, & immaturos promouetis, qui & sibi, & alijs aliquando minus prosunt, & fortasse etiam obsunt, cum in clericis alijs hoc reprehendere soleatis animarum rectoribus?

Responsio.

Licet enim aliquando quòd iunior litteratior sit, & magis discretus sit quàm senior, & facies iuuenilis sæpius maiorem celet ætatem, & morum maturitas ætatis defectum suppleat; in plerisque tamen etiam propter hoc aliquoties ad hæc officia promouemus iuniores, vt interim discant per exercitium, quia cum vident se ad hæc officia assumptos, diligentius student, qui aliàs forte segniores essent in studendo, & minus proficerent. Minus etiam obest, si minus adhuc perfecti sunt promoti, dum viuunt adhuc seniores, qui eos possunt informare, & corrigere, & defectus illorum in cōsilijs supplere, quàm si illi deficerent penitus, & nemo eos tunc sciret instruere, si tunc primo exercitari deberent. Tot etiam sunt requirentes a nobis prædicationes & confessiones, & consilia, quòd seniores non sufficiunt omnibus satisfacere. Ideo oportet nos de iunioribus aliquos qui sperantur idonei promouere, qui onus seniorum subleuent, & petentibus satisfaciant, prout sciunt. Quamuis nullum scienter promoueamus, quem non speremus idoneum. Tamen aliquando aliquis præter voluntatem nostram, minus efficitur vtilis, quia multa sunt, quæ ad idoneitatem tanti officij requiruntur, & satis est difficile, hæc omnia simul in omnibus reperiri.

Quæstio quarta.

QVæ sunt ergo necessaria illi, qui ad prædicationis, & confessionis officium est assumendus?

Responsio.

Vt ad hoc sit idoneus, præter habilitatem illam quam confert gratia, quæ etiam est efficacior omnibus, quæ non in nostra potestate consistunt, sed in beneplacito Dei, singulis prout vult dona sua diuidens, ista considerare in promouendis solemus ad hæc officia. Primo, quòd sit competentis ætatis, non multum a tricesimo distans anno, quia quæ fiunt a pueris, puerilia reputantur. Secundo, quòd non sit etiam facie, & moribus puerilis, quia ista multum minuunt auctoritatem apud homines, tam dictorum quàm factorum. Tertio, quòd non sit valde notabiliter deformis in corpore, videlicet nimis breuis, vel crassus, vel gibbosus, vel aliter turpiter deformatus, ne per hoc eius prædicatio despectui, & risui habeatur. Quarto, quòd non sit etiam valde debilis corpore, cum ex hoc labores huius officij exequi viriliter non valeret. Quinto, quòd sit competentis facundiæ, vt possit ea quæ debet, proponere sine fastidio auditorum. Sexto, quòd sit saltem in grammatica, & sacra Scriptura, tam sufficienter instructus, quòd sine errore, vel confusione sciat coram populo, & clero proponere veritatem; & in consilijs competenter satisfacere requirentibus de causis necessarijs, & in confessione de pœnitentijs iniungendis imponendis. Septimo, quòd sit talis in vita & in moribus, quòd de ipso, & fratres interius, & alij exterius nihil videant vel audiat, per quod doctrina prędicationis eius apud audientes quoquo modo vilescat. Nam cuius vita despicitur, restat vt eius etiam prædicatio contemnatur. Octauo, quòd etiam naturali tantum polleat industria, quòd per fatuam simplicitatem non reddat contemptibile, quod per acquisitam scientiam apprehendit, vt sciat se honeste gerere inter homines, & prudēter in omnibus se habere. Nono, quòd non sit minus

Qualis debeat esse promouendus.

Greg. homil. 3. in Ezech. an. med. in fin.

ad hoc voluntarius, vt si ad hoc motu proprio non trahitur, saltem propter obedientiæ bonum proximorum saluti intendere prædicando, consulendo, & confessiones audiendo, & alios ædificando non contentiose recuset. Gregorius: Quod mens voluntarie non recipit, congrue non disponit. Sic multi sanctorum officium quo prodesse debebant proximis, humiliter refugiebāt, & tamen ad hoc tracti per obedientiam, sollicite adimplebant, vt Moyses, Hieremias, & alij plures noui & veteris testamenti doctores. His donis ornato, si gratia affuerit, potest & debet imponi officium prædicationis, & cōfessionis, in ordine vbi fuerit necessarium. Qui vero alios non idoneos pro priuata societate promouent, ordini cōfusionem, & animabus nocumentum, & ipsis promotis detrimētum, & sibimet culpam non paruam procurant, cum negligentiæ inutilium & imperitorum tam in cōsilijs incautis, quàm in absolutionibus inefficacibus, & in alijs nocumentis animarum ab eis, qui tales promouēt, merito requirantur. Tales enim in multis sæpe possunt offendere vel scandalizare, dū non dicenda populo prædicant, vel falsa docendo errorem inducunt, vel aliter forte minus composite se habendo. Item in confessione forte nesciunt confitentes debito modo instruere, nec inter peccata grauia & leuia distinguere, & aut faciunt ex nimio rigore desperare, aut cū adhuc in statu damnationis sunt, dant eis spem de saluatione, & indulgent eis corpus Domini recipere. Et maxime circa rerum iniustarū acquisitionem, vel restitutionem multi seducuntur, dum non informantur, quæ sit iniusta conquisitio, vel qualiter pure restituant, quibus debent. Ex moribus etiam quorundam, & vita prædicantium, vilescit sæpe doctrina verborum, dum alta docent verbo prædicationis, sed minus ædificatoria ostendunt exēplo actionis. Vnde vt diligēti examinatione indiget, qui debet esse doctor in medicina corporū, ita multa consideratione opus est, si sit idoneus qui debet esse doctor & medicus animarum, cum sint subtiliores & periculosiores & incurabiliores morbi peccatorū, quàm passiones corporalium infirmitatum. Illi vero, qui se ad hæc officia impudenter ingerunt, indignantes si ad ea tardius promouentur, quàm sint imprudentes perpendere nolunt aut nesciunt, & eoipso se ad hoc ostendunt & reddunt indignos. Nam si digni fuerint & idonei, non debent se ad hoc ingerere, sed modeste expectare, quousque per inspirationem Dei, a prælatis suis & fratribus ad hoc suo tempore assumantur. Si autē indigni vel nondum idonei, tunc si se ingerūt, primo quidem temerarij sunt, quòd antequam vocentur, ad tantum officium currere præsumunt, vnde Hieremias: Ipsi currebant, cum ego non mitterem eos, scilicet prædicare. Et Paulus: Quomodo prædicabunt, nisi mittantur? Idem alibi: Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo tamquam Aaron, &c. & Christus dicit in Ioanne: Neque enim a meipso veni, sed ille me misit, scilicet Pater. Secundo superbi, quia seipsos reputant dignos & idoneos, ad quod forte nec Deus, nec fratres, vel Prælati sui iudicant eos idoneos, sicut Chore, qui voluit sibi sacerdotium vendicare. Tertio stulti, quia cum talia officia sint occasio tentationis per inanem gloriam, auaritiam, luxuriam, noxiam libertatem, & internæ deuotionis extinctionem, & alia plura pericula, quòd ipsimet se talibus incaute ingerunt, nimis stulte se tātis periculis sine necessitate exponunt, cum fugere magis deberent a periculo, quàm illud appetere nescientes, quo exitu bellum, quod sibi concitant, finiatur. Quarto, non carent rancore inuidiæ, vel cōtra eos, qui ad hæc officia eos promouere possunt & non faciunt, vel qui forte impediuerunt, imputantes illorum maleuolentiæ, magis quàm suæ insufficientiæ, quòd non promouentur, cum ipsi sibi videantur ad hæc digniores, quàm illi, quos vident

Hier. 23. e — *Rom. 10. c* — *Heb. 5. a* — *Ioan. 7. d* — *Num. 16. per totum.*

iam promotos esse, quibus in scientia, & alijs se reputant aptiores.

Quæstio quinta.

CVm prudentum sit non leuiter retractare quæ faciunt, sed ante diligenter deliberare facienda, ne postea oporteat reuocare, & vos toties mutetis Prælatos ordinis, videmini aut inconsiderate constituere inutiles ad tātum officium, aut sine ratione vtiles deijcere, & quod est signum inconstantiæ & impatientiæ, quòd non possitis pati rectores idoneos, quos iniuriose abijcitis, aut quod in officio ita peruersi fiant, quòd merito non debeant in eo diutius tolerari, aut quod tam paucos habeatis in ordine pro officio regiminis idoneos, quòd semper quæritis meliores.

Responsio.

Sicut supra de officijs & confessionibus dictū est, plures conditiones ad hæc fore necessarias, ita de officio regiminis animarum est tenendum. Requiritur enim in Prælato ætatis maturitas, honesta admodū personalitas, vitæ irreprehensibilitas. Quarto, quod non sit idiota in litterarum scientia. Quinto, quod sit discretus & prouidus ex naturali industria. Sexto, quod sit zelator iustitiæ & ordinis disciplinæ. Septimo, quod sit tractabilis per mãsuetudinis lenitatem. Octauo, quod sit compassiuus pietate fraterna. Nono, quod sit deuotus habens orationis vsum, & fiducialiter agens cum Deo. Decimo, ex gustu internæ dulcedinis eius, & experimento crebro exauditionis, qui semper in officio esse se doleat, & tamen cum ad hoc cōpellitur, æquanimiter illud ferat, nec propter hoc vt citius absoluatur ab officio, negligentius in eo se gerat. Vndecimo, quod corporis imbecillitate a communis vitæ obseruantia nō omnino impediatur. Istæ conditiones simul omnes in paucis reperiuntur, ideo paucos stabiles in officio possumus habere Prælatos, dum aut minus sunt corpore debiles, pro talibus laboribus & sollicitudinibus sufferendis, aut nimis inuoluntarij pro timore conscientiæ, dum semper timent minus quàm debeant facere, aut in exterioribus prouisionibus mitti, aut mores eorum in aliquo fratribus displicent, vel minus placent, aut forte in alio loco vel officio vtiliores sunt quidam, propter ista sæpe mutantur Prælati. Bonum est etiam propter hoc, ne fiant aliquando insolentes, si scirent se in dominio permansuros diu, vt sic in humilitate seruētur, & subditi, quibus forte grauis esset illorum alicuius prælatio, de spe facilis absolutionis eius consolentur. Sunt etiam quidam boni subditi, sed inutiles pro Prælatis, ideo deponentur.

In officio regiminis, quæ sint spectanda.

Quæstio sexta.

CVr autem toties mutatis fratres aliquos de loco ad locum? Suspectum enim videtur, quasi aliquod crimen ibi commiserint, vnde mutantur, vel quasi ex impatientia sua, vel aliorum non possint ibi manere, vel ex rancore non permittat eum Prælatus ibi stare, vbi diligit & consolatur esse.

Responsio.

Vix aliquid fit tam pure, quin possit ab aliquo sinistre interpretari, quasi male fiat. Sed bonum nō ideo malum est, si illud mali, seu stulti dicunt malum. Sunt autem plures causæ quare fratres de loco ad locum mutantur. Aliquando consolatio eius, qui mutatur, quia sic petiuit. Aliquando cōsolatio ipsorum ad quos mittitur, quia hoc petiuerunt diligētes eum, pro bona couersatione vel vtilitate. Aliquando forsitan, quia alibi magis necessarius est, & vtilis pro prædicatione & confessione, vel alio officio domus illius. Aliquando pro maiore spiritus eius quiete, quia ibi minus a parentibus & alijs requirentibus infestatur. Aliquan-

Cur fratres de loco ad locum iuste mutentur.

Aliquando pro communi recreatione, quia aer vel victualia plus ibi competunt ei, vel suppetunt pro indigentia sua. Aliquando, quia in vno loco habet aliquis tentationis alicuius materiam, quam non habet in alio. Posset etiam aliquando accidere, quòd aliquis deliquisset in vno loco, quòd pro sopiendo scandalo, expediret eum mutari in alium locum. Similiter posset aliquis ita esse distortus moribus, vel ex aliqua corporis qualitate onerosus, quòd pro partitione oneris alijs transmitteretur ad tempus, vt alij interim ab eo releuarentur, sicut onus ab vno humero in aliũ commutatur. Valet etiam ad hoc maxime talis mutatio, vt fratres secundum regulam agnoscant se peregrinos & aduenas in hoc mundo, non habentes hic manentem ciuitatem, & semper æternam patriam inquirentes. Si enim in vno loco diu stare deberent, quidam nimias ibi contraherent cum extraneis, cum potentibus, cum feminis amicitias, corporis commoda procurarent, sumptuosa ædificia construerent, & cum ibi quasi notiores magis viderentur esse necessarij, tanto vellent esse super ceteros potentiores, ita vt nec prælati auderent sine ipsis in domo aliquid ordinare, & veluti quadã diuturnitatis præscriptione stabiliti vix æquo animo ferrent, si vellent eos pro aliqua causa mutare, etiam si omni modo expediret. Vt ergo puritas paupertatis & obedientiæ melius obseruetur in ordine, & mala plurima præcaueantur, expedit fratribus aliquando a loco mutari.

Quæstio septima.

CVm potius deberetis diligere si religiosi & boni apud vos essent vicini, quàm sæculares & insolentes laici, quare impeditis aliquando etiam per priuilegium Papale, alios religiosos circa vestram habitationem sibi mansionem construere, nisi quòd videtur inuidia esse in causa?

Responsio.

Non pro inuidia, sed potius pro pace priuilegium hoc a sede Apostolica datum agnoscitur, & ob eandẽ causam pacis eo vtimur, cum non tam nobis quàm etiam alijs possit aliter in posterum turbatio & materia scandali suboriri. Si enim aliquando necesse foret eis vel nobis areas nostras ampliare, nõ possemus, cum alij priores eas iam occupassent. Si autẽ aliquæ areæ inter nos & illos essent mediæ, cum vtrique eas certatim præoccupare desiderarent, ex auaritia sua venditores earum vix pro triplicato pretio eas darẽt. Vel si forte pauperes essent possessores earum, aliquis diues auarus eas præemeret, vt nobis eas postea carissime venderet, videns nos ipsis necessario indigere. Item forte conueniret eis, vel nobis, officinas nostras propter situm loci aliquãdo sic ordinare, quòd essent alijs pro magno incommodo, & frequenti cordium turbatione, vt si chorus ipsorum poneretur apud locum infirmorum nostrorum, vel aliter quolibet modo, videlicet latrina, coquina, dormitorium, refectorium, capitulum, domus hospitum, quòd propter pacem infirmorum cordium, magis expedit nos esse lõgius segregatos. Posset etiam quandoque diuinũ officium apud alterutros impediri, si oratoria nimis essent contigua, cantu suo mutuo se impedientibus. Idẽ posset fieri de prædicatione, cum vtrobique forte pro causa aliqua prædicare contingeret. Si etiam aliquis quandoque confiteretur apud illos, & placeret ei etiã alicuius apud nos consilium requirere, aut non auderet facere hoc, timens quòd prior confessor indignaretur, quasi non sufficeret ei pro confessore dũ quæreret alium, aut forte putaretur velle explorare, quid ille vel ille consuleret, & inde quærere materiam detrahendi. Si qui etiã magis frequentarẽt illos, quàm istos in officio diuino vel in alijs, viderentur alios minus diligere, & fieret materia murmurandi. Infirmis enim cordibus ex leui occasione plus infirmandi materia ministratur. & ideo necesse est, vt præcaueantur talia quæ ipsis nocent, & alios scandalizant, ne postea emendari non valeat, quod in principio facilius præcauetur. Vtilis etiam est hominibus ciuitatis, vbi fratres morantur, quòd in diuersis locis a se disiunctis religiosi morentur, quàm quòd in vno angulo plures manerent, & alia pars inanis remaneat, per quorum viciniratem possent spiritualiter cõsolari. Quòd si forte tales forent religiosi, qui apud nos habitare vellent, per quos non ædificarentur fideles, sed potius scandalizarentur, tunc omnino expedit, quòd nõ sint nobis vicini, ne forte ipsorum insolentiæ nobis aliquando ascriberentur, aut nesciretur an ad eos, vel ad nos latenter intrarent personæ suspectæ, aut certe ipsorum dissolutio fieret aliquando nouitijs nostris tẽtationis occasio, vel etiam alijs causa inquietudinis, & impedimẽtum in studio spirituali. Si autem quidam infirmi aliquando dolerent, cum forte viderent alijs religiosis largiores eleemosynas dari quàm sibi, & ex hac inuidia torquerentur de vicinitate illorum, hoc nec probamus, nec omnino negamus, sed non est nostra intentio propter hoc prædicto vti priuilegio, sed potius propter causas ante positas, & si quæ aliæ possunt rationabiles inueniri.

Cur iure cautum est, ne monasterium iuxta aliud monasterium ædificetur.

Quæstio octaua.

CVm vnicuique liberum sit, vestem suam formare prout vult, & de panno seu colore quolibet, videmini valde iniuriari quibusdam religiosis viris vel feminis, prohibendo ne deferant vestes in colore vel forma habitui vestro conformes.

Cur habitũ nostrum ab alijs deferri indecens sit nec sustinẽdũ omnino.

Responsio.

Multis de causis habitum nostrum alios ferre non sustinemus, & per priuilegium Apostolicũ omnibus inhibemus. Vna causa, quia cum simus ex professione regulæ mendicantes, si sub nostro habitu diuersi hincinde mẽdicarent, homines qui iam illis eleemosynam dedissent, & nos vel alij in simili habitu iterum superuenirent, putarent, quòd idem ex auaritia iterũ peteret, & scandalizarẽtur de ipsis vel de nobis, quòd nimis eos petendo grauaremus. Item cum putarent nobis dedisse, quod alijs nobis similibus dederũt, qui inter habitus nescirent discernere, recusarent nobis iterum dare eleemosynam, & sic nihil acquirere possemus & periremus. Item cum multi intelligerent, quòd homines magis diligerent nos, & libentius nobis subuenirẽt quàm alijs, suo habitu nostro per terras discurrerent, & quòd nobis dãdum esset, ipsi præriperent fraudulenter, & peccarent, & nos fraudaremur, & homines grauarentur. Alia causa, quia pro ædificatione Ecclesiæ specialiter missi sumus, si sub nostro habitu alius aliquo peccato scandalizaret homines, vel nos taliter infamaret, vel suam sic nequitiam contegeret, cum reiecto habitu nostro nõ agnosceretur, sed frater ordinis nostri putaretur hoc fecisse, Ecclesia non haberet de nobis ædificationem, sed scandalum, & nos frequentes exinde confusiones pateremur, cum multa similia attentarent, sicut comperimus aliquoties esse factum. Item posset hæreticus aliquis sub nostro habitu in locis opportunis docere hæresim, vt sic ei quasi probato fratri ordinis nostri crederetur, & nos similiter infamaret. Item si forte aliquando ex nostris aliqui in via minus honeste se gererent, cum super hoc corriperentur a nobis, possent se excusare, quod sub nostro habitu alij hoc fecissent, cum de personis esset dubium, quæ fuissent. Ne igitur tantus ordo taliter confundatur, & tot mala inde proueniant, expedit vt ordinis nostri habitum nullus alius permittatur deferre. Quid etiam mali sequeretur, si mulieres eũ ferre permitterentur, quisque prudens per se potest perpẽdere: & ideo est studiosissime prohibendum.

Quæstio nona.

CVm asseratis vos secūdum regulam, & professionem vestram, nullos debere recipere prouentus redituū, seu possessiones, exceptis domibus in quibus habitatis, videmini transgressores regulæ vestrę, in eo quòd recipitis domos vel areas non contiguas vestris areis, in quibus habitatis. Eodem enim modo si hoc licet, poteritis etiam vineas recipere, & agros, & mansos, & similia quæque recipere, immo grangias, & villas, & castra, & terras, & oppida, & quæcumque fuerint vobis data, & sic pristina paupertas, & mendicitas, quam professi estis, paulatim euanesceret, & non eritis discipuli sancti Francisci, cum non sequamini vestigia eius, nec eius regulam teneatis. De domibus enim vobis contiguis potest esse excusabile, quòd pro dilatanda area vestra illas quandoque recipiatis, sed de alijs non ita, in quibus homines alios pro censu locatis, quem procurator vester loco vestri exigit, & in vsus vestros conuertit de voluntate vestra.

Responsio.

Quemadmodum legata possint a fratribus recipi.

Si qui in talibus incaute agunt, dolemus, & contradicimus, & prohibemus. Qualiter autem in hoc licite agere possimus, aduerte, & tunc non iudicabis nos (si sane intelligis) transgressores. Protestamur nos secundum regulam nostram, nil debere, seu velle possessionis, vel certorum redituum recipere, vel habere. Quia vero mendici sumus & pauperes, ea quibus pro præsenti necessitate indigemus, ideo recipimus prout licet, siue pro soluendis debitis, vel alijs necessarijs procurandis. Cum ergo aliquis ex deuotione vult nobis legare domum suam, vel aream non contiguam nostræ mansioni, nec recipimus eam, nec per nos, nec per interpositam personam vt nostram. Sed si ille eam disponit per alium quemcumque, vt ea vendita, de pretio eius prouideatur nobis ex parte sui in his quibus tunc indigemus, procurandis vel soluendis debitis, acceptamus. Si autem ille timens ne forte eius talis dispositio per heredes suos, vel alios in posterum impediatur, & propter hoc præoccupat roborare illam sigillo alicuius iudicis, vel ciuium, vel alterius, & committit sic alicui amico suo eam, vel fratrum, qui conseruat. quod ipse disposuit de domo tali, vel area, nil ad nos, cum de rebus suis possit ordinare quod volet. Nec domum, nec locum talem dicimus esse nostrum, cum nihil iuris nos ad ea protestemur habere. Similiter si aliquis disponeret per amicum, vel alium, quòd de pretio vel de prouentibus illis, vel illis, darentur fratribus tot panes quotidie, vel tantum eleemosynæ singulis septimanis, aut annis, non essemus propter hoc prædij, vel redituum possessores. Nam si me petente eleemosynam, aliquis diues promittat, quòd singulis annis velit dare fratribus duas tunicas, vel tantum vnam, vel singulis hebdomadibus tot panes, & hoc cōmittat officialibus suis, vt vice sui ista dent etiam eo absente, & hoc pro fratribus recipiam, vel etiam si illi negligant dare, admonendo exigam, numquid propterea certos reditus habere dicendi sumus, cum non ex iure, sed ex gratia solum talem eleemosynam recipiam, vel exigam? Et si post obitum illius, vxor eius, vel alij amici pro anima illius, adhuc velint, aliquo tempore talem nobis eleemosynam per se, vel ex dispositione illius largiri, possumus similiter recipere ex eadē gratia, ita quòd quandocumque nollent amplius ista dare, nil peteremus ab eis quasi ex debito, sed more mendicorum recurreremus ad domum clementis domini pro quotidiana eleemosyna, quamdiu illi placeret, sed quando plus nollet, abiremus vacui, gratias agentes de dato, & non murmurantes de negato. Hæc est vera, & pura vita mendicorum, quod datur ex gratia recipere, non ex iure. De censibus vero domorum fra-

A tribus legatarum nihil quærimus, sicut nec de alijs reditibus. Si autem antequam vendantur, aliquem inde censum recipiunt, in quorum tunc potestate sunt illæ domus, nil iuris habere in eo protestamur, sed eleemosynam nobis sponte oblatam simpliciter recipimus, sicut aliunde donatam. Quia vero Dominus docet nos cauere ab hominibus, & Apostolus ab omni specie mala abstinere, ne putemur ab ignorantibus transgressores regulæ nostrę, debemus aperte protestari, nil nobis iuris in talibus donationibus velle habere. sicut tenetur suspectus de fornicatione omnia illa cauere, ex quibus posset ista suspicio probabilis iudicari. B

Mat. 10. b
1. Thess. 5. c

Quæstio decima.

CVm nulli deberetis facere iniuriam, vel damnum inferre, hoc non seruatis, quia sæpe contra voluntatem Plebanorum recipitis domos in eorum parochijs, vnde eis multum deperit de oblationibus, & alijs prouentibus, dum vos occupatis loca in quibus alij habitarent, qui eis ista persoluerent. Item sæpe sine licentia Episcoporum, intratis eorum diœceses. Aliquando inconsultis dominis terræ, vel ciuitatis C domos recipitis in eisdem.

Responsio.

Non omnia quæ fiunt contra voluntatem alicuius, ad iniuriam eius fiunt. Cum ergo ciues alicuius oppidi nos vocant, & locant nos apud se in tali loco, vbi etiam possent Iudæos locare, vel aream pro ludis facere, vel horrea seu stabula, de quibus nil proueniret Plebano loci, etiam si nos ibi non essemus, non facimus eis iniuriam vllo modo. Sumus etiam non deterioris conditionis, quàm alij Christiani, vel religiosi, quibus conceditur domos recipere, & loca vbicumque dantur ab eis, qui habent ius D liberum dandi eis, maxime cum per Sedem Apostolicam sit ordo noster approbatus, & in subsidium animarum in Ecclesia destinatus; & hoc bonum per aliorū malitiam non debeat impediri. Si enim numquam deberemus morari, nisi de voluntate clericorum, vix vmquam in Ecclesia possemus diu morari, dum aut per se, aut incitati per alios, eijcerent nos de parochijs suis potius quàm hæreticos vel Iudęos. Episcopis etiam nullam facimus iniuriam, cum non grauemus eos in aliquo, sed iuuemus prædicando, & consulendo eorum subditis, vt deuotius obediant, & onus regiminis eorum tanto portabilius fiat eis, de E quo in iudicio extremo oportet eos reddere rationē. Si autem mouet eos, quòd sumus exempti a iurisdictione ipsorum quoad nosipsos; tunc econuerso consolentur, quòd liberiores sunt, quòd pro nobis non tenentur reddere rationem, vt de nostra gubernatione carent honore, ita sint liberi a sollicitudine, & labore, excepta prouidentia pietatis, & inter nos in suæ pacis vnitate seruanda. Domino etiam terræ, vel villæ non facimus iniuriam, si eo inconsulto, quandoque vocati a ciuibus, mansionem recipimus in villa, vbi liberum esset eis (si vellent) theatrum facere, vel locare Iudæos, vel locum relinquere vacuum, F quia de ipsius fundi possessione nil ei subtrahimus, nec aliquid proprietatis nobis de illo vendicamus, maxime cum ciues amore nostræ cōmorationis ibidem domino refundāt aliunde, si quid forte de area nostra deberet annue census percipere, si nolit pro Deo carere. Nam si etiam contingeret, nos post hæc a loco penitus discedere, nec venderemus aream, nec alicui partem traderemus, sed sicut concessum est nobis, eis ad quos pertinet dominium, relinqueremus. Ipsum quoque oratorium nostrum, non fit parochiali ecclesiæ præiudicium, in quo nec oblationes eius ad Missam percipimus, nec aliquos homines ab ipsa nobis attrahimus, quin omnia iura sua viuentes & mortui, ecclesiæ parochiali persoluant. De sepultura vero

ra vero constat ex iure communi, quòd si apud nos eligunt sepeliri, possent, & alibi si vellent vbicumque, sine præiudicio Parochialis ecclesiæ hoc facere, nec ad hoc possent in aliquo impediri.

Quæstio vndecima.

QVid ergo dicitis ad hoc, quòd in pluribus locis dicuntur fratres vestri alios religiosos, vel clericos eiecisse violenter de proprijs ecclesijs, vel monasterijs, & ibidem eis inuitis sibi mansionem fecisse, quomodo potest hoc excusari ab iniuria, & violentia?

Responsio.

Vbicumque hoc factum est, non est per fratrum violentiam factum, sed vel per Episcopum loci, vel ex iussu Domini Papæ, qui intelligens clericos illos, vel religiosos ibi minus honeste se gerere, vel ad tantam paupertatem redactos esse, quòd diuinum seruitium ibi ita esset delapsum, quòd per ipsos non erat spes restaurationis, auctoritate Apostolica mandauit illos alibi locari, assignatis sibi certis reditibus, vnde possent congrue sustentari, & fratres nostros ibi habitare, & diuina officia celebrare, cum ad ipsum spectat de omnibus locis religiosis ordinare, vt sacra ibi C Religio instauretur, siue per illius ordinis personas, siue per alias alterius ordinis, sicut viderit expedire.

Quæstio duodecima.

CVm deberetis omnia mala vobis illata patienter sustinere, & nullam super his apud iudices querimoniam facere vel mouere, quid est, quòd non solum istud non facitis, sed etiam non contenti Episcoporum iudicijs, obtinetis a Sede Apostolica iudices, & conseruatores, & ad illos quoslibet molestantes vos etiam leuiter citatis, & grauatis laboribus, & expensis, donec satisfaciant vobis pro velle vestro? contra Apostolum qui ait: Delictum est in vobis, quòd iudicia habetis. *1.Cor. 6. b*

Responsio.

Iniurias & molestias ex quibus aliud malum non sequitur, nisi quòd illa hora sentiri potest, vt sunt verba probrosa, vel damna rerum, seu verbera, & similia, possunt viri religiosi æquanimiter sustinere, quia nil aliud afferunt nocumenti. Sed vbi possunt grauiora damna subsequi, videlicet animarum grauia nocumenta, ibi non est expediens talia tolerare. Nam cum simus in Ecclesia Dei, ad multarum animarum salutem a Sede Apostolica destinati, per officium docendi, & extrahendi homines a peccato, E siquis infamaret ordinem nostrum, quòd essemus seductores, aut hæretici, aut criminosi, aut non habentes auctoritatem prædicandi, seu confessos nobis, & contritos absoluendi, cum a Domino Papa, vel etiam Episcopis habeamus, non solum læderet nos sic reddendo despicabiles hominibus, quòd subtraherent nobis beneficia sine quibus sustentari non possumus, sed etiam noceret omnibus, qui ex hoc inciperent nos persequi, & grauiter peccarēt. Et qui crederent nos tales esse, sicut & ille assereret, nec F prædicationes nostras attenderent, nec consilia salutis requirerent a nobis, & iam nullus ordinem intrare curaret, immo debiles mente ordinem tentarentur relinquere, quem viderent ab omnibus conculcari. Insuper hæretici se detractoribus nostris libenter adiungerent sub specie amicitiæ, vt nos amplius redderent odiosos, ad hoc vt doctrinam nostram hominibus redderent odibilem, & ita astute sibi attraherent corda eorum, & paulatim ducerent in errorem, cum nos maxime timeant, modo in hoc sibi esse resistentes. Plura alia mala suscitarent nobis veritatis aduersarij, si non haberemus munimen per Sedem Apostolicam, quæ non tam nobis quàm Ec- A clesiæ, & fidei catholicæ valde nocerent, & hæc in dedecus ipsius Sedis redundarent, quæ ordinem plantauit, & confirmauit, & ad profectum Ecclesiæ destinauit. Nam, & Apostolus Paulus, qui paratus erat omnia aduersa subire pro Christo, videns obesse fidei, & Ecclesiæ si traditus fuisset a Felice, vel Festo Iudæis, ipsum perimere cupientibus, Cæsarem appellauit, vt legitur in Actis. Vt ergo parcamus eis a peccato iniquæ persecutionis, & nobis a frequenti vexatione, & alijs a nocumento animarum, conseruatores habemus a Sede Apostolica nobis datos, qui priuilegiorum nostrorum iura defendant, & a calum- B niantibus tueantur. *Act. 25. c*

Quæstio decimatertia.

CVm denarios seu pecuniam, nec per vos, nec per interpositam personam, ex regulæ vestræ præcepto debeatis recipere, & tamen aliqua recipiatis, quæ venduntur postea pro pecunia, non video qualiter excusemini a transgressione huius præcepti: quia vendita re illa, sicut prius vestra fuit res ipsa ante venditionem, ita etiam erit pecunia vestra, quæ pro re data est, cum non habeat alium dominum, nisi fratres, quod illicitum est omnibus manifeste.

Responsio.

Tria eleemosynarum genera dantur nobis. Aliqua enim recipimus quibus vti volumus, vt victus & vestitus, & libri nobis vtiles, & similia quæ non proponimus alienare ab ordinis vsu. Quædam autem dantur nobis, quibus numquam in illa specie vti volumus, vt vestes sæculares, & libri nobis non apti, vel etiam aliqua superflua victualia, quibus forte non indigemus ad præsens. Ista si nolunt fratres recusare propter deuotionem dantium, potest procurator ea vice illorum seruare, sicut pecuniam pro fratribus ei D commissam, vt suo tempore inde prouideat eis, quibus indigent ex parte illorum. Quędam vero dantur nobis pro vsu nostro, & ea per nos recipimus, & postmodum aliquando contingit, quòd ea volumus alienare. Si illa simpliciter vendimus, tunc fiet sicut dicitis, quòd illa pecunia nostra est, sicut res vendita fuerat ante nostra. Sed ne transgressores regulæ nostræ simus, recipiendo pecuniam per interpositam personam, tres vias pro hac cautela tenemus. Aut enim rem illam quæ vendi deberet cōmutamus pro alia, qua indigemus, non interueniente pecunia, vt librum pro libro, oleum pro cera ad luminaria, & sic de similibus. Aut rem illam damus pro solutione debitorum quantum res illa valet. Aut damus eam alicui vt sua sit, & nobis pro ea de alijs quibus indigerimus tantum acquirat, quantum res illa distracta valeret. Siue autem ille qui sic eam recipit postea vendat, siue reseruet vt suam, nil ad nos, cum iam non sit nostra, sed ipsius, & ita non erimus præcepti illius de non recipienda pecunia transgressores. Qui aliter facit, videat quomodo conscientiā suam apud Deum iustificet, & apud homines de scandalo se excuset.

Eleemosynarum quæ fratribus fieri solēt tria genera.

Quæstio decimaquarta.

OLim non mendicastis, nisi solum quo indiguistis, nunc autem non solum petitis pro futuro tempore necessaria, sed etiam de vna specie tāto plus acquiritis, vt vnum pro alio commutetis, vt oleum pro caseis, vel similia pro alijs in hunc modum.

Responsio.

Vt supra dixi, dum pauci eramus, paucis indigebamus; nunc autem plures facti, pluribus indigemus, & sicut aliquando mendicus per plateas discurrens (cui solum panis aridus hincinde datur, quem communius habent homines, & paratius quàm alios cibos) dat aliquam partem panis pro buccella casei, vel ouo, vel pomo, eo quòd non semper valet arido pane susten-

sustentari, cum sit inedia confectus: ita & nos, cum non inueniamus vbique singula quibus indigemus pro sufficientia ad mendicandum, eo quòd in omnibus terris non omnia abundent æqualiter, & homines non habent nobis dare illa quæ non habent, & oportet nos de talibus, quæ in quolibet loco magis abundant, tanto plus petere, vt per illa & alia conquiramus, quæ aliter ibidem non possemus habere, & quibus similiter indigemus, & hoc non est auaritiæ, sed indigentiæ imputandum.

Quæstio decimaquinta.

MVltitudo est in causa, quod multis indigetis, quare ergo magnos conuentus facitis, & non potius bini, vel quaterni, vel ad plus seni, vel octeni in domibus pauperculis habitatis, vt quietius, & in maiori paupertate ibi viueretis & humilitate, quia pompositas quædã videtur gloriari de multitudine?

Responsio.

Cur magni cõuentus a fratribus recipiantur.

His de causis magis diligimus magnos conuentus, quàm paruos, videlicet, quia maior disciplina potest ibi seruari, dum occupatio officiorum in plures diuisa ordinatius & expeditius administratur, & coram pluribus quisque minus audet negligens aut insolens esse, & quilibet informatur ab altero moribus & sciẽtia. Et ex his maior potest esse deuotio, & ordinatior vita, & officium diuinũ pulchrius, & maior cautela contra quælibet tentamenta vitiorum, & nouitij melius ibi informantur. Item, quia maior prouenit vtilitas inde animarum, dum plures ibi stare possunt confessores & prædicatores. Vel etiam potest ibi melius teneri studium Theologiæ, in quo habiles exerceantur ad eruditionem aliorum. In paruis autem domibus dum alij sunt in terminis, alij in villa pro eleemosyna, alij forte debiles & infirmi, alij occupati officijs in domo, nec disciplina religionis, nec studium, nec deuotio in diuinis valet, prout expedit obseruari.

Quæstio decimasexta.

CVm videmini zelatores esse animarum & sancti Francisci deberetis in omnibus imitatores esse, cur ordinem illum, qui dicitur pœnitentia, quem ipse instituit, non promouetis, vt vbique dilatetur in Ecclesia, & multi saluentur in eo, cum laboratis conuertere & fouere ad bonum, qui vobis sunt minus ex paterna traditione annexi?

Responsio.

Cur pœnitentiũ ordo tertius non admodum excreuerit.

Quod in alijs laboramus vt conuertantur & proficiant in bono, ibi habemus fructum, & conseruamus libertatem nostram, ne plus quàm nobis expedit, occupemur per eos. Per istos autem pœnitentes si multiplicarentur impediremur, quòd alijs minus prodesse possemus, dum quasi ex iure exigerẽt a nobis, vt ad omnia, quæ tangerent eos, essemus parati. Alioquin improperaretur nobis, quare ad hunc ordinem eos induxerimus, si curam ipsorum nollemus. Si contingeret eos aliquando astare iudicio vel sæculari, vel Ecclesiastico, vocarent nos, vt eis assisteremus, & pro eis intercederemus. Si aliquis impeteret eos pro debitis vel offensa, obiurgarent nos, quare non faceremus ei iustitiam fieri ab illo, qui in nostro regimine & obedientia conuersatur. Et siue iuste, siue iniuste moueretur, nobis imputaret, si pro voluntate sua ei non satisfaceret, maxime si iste diceret, se nil facere nisi de nostro consilio siue iussu. Si aliquis eorum captiuaretur, vel a domino suo, vel alio molestaretur, vellet quòd fratres causam eius agerẽt, & hinc inde discurrerent, vt eum a tali molestia liberarent.

4. Reg. 4. a Sicut vidua ad Eliseum venit, vt eam a creditoris sui vexatione liberaret. Si aliquis inops esset nimis, & non habens aliunde subsidium corporale iustum vi-

A deretur eis, & alijs, quòd nos sicut fratribus spiritualibus eis prouideremus, & forte plures in illa spe ordinem illum assumerent, vt eis in huiusmodi subueniremus, & maxime feminæ vel beguinæ. Si aliqua ipsarum de aliquo crimine infamaretur fornicationis vel adulterij, statim qui nos forte non diligerent, diuulgarent istud in nostram infamiam, dicentes: Ecce sorores nudipedissæ, paruulos nudipedes procreant eis. Sed a quo illos concipiunt, nisi ab eis, qui toto die occupantur cum ipsis? Et lasciui clerici vel laici in odium nostri magis essent sororibus illis infesti, vt aut corrumperent eas, aut infamarent, cum

B ipsarum dedecus in nos plusquam in alios redundaret. Si quando inter eas aliqua fieret disceptatio, oporteret nos occupari in reformatione pacis inter eas, propter cauendum scandalum aliorum. Si ciuitas vel oppidum indigeret, non possemus eas tueri, quin oporteret eas soluere quẹstas, & tallias, & obseruare vigilias nocturnas, & exire cum alijs ad bella, & habere arma, & equos, vel pro se mittere bellatores, vel etiam dominis suis, a quibus haberent feuda, vel quibus aliter astricti oporteret eos in talibus deseruire. Clerici etiam qui nos non diligunt, imponerent nobis, quòd plebes suas nobis vellemus sub hoc co-

C lore attrahere, & nostræ obedientiæ subiugare, vt res eorũ nobis cederent totaliter, & quæ ipsis offerre deberent, nos eis præriperemus. Et quando nos non possent in personis nostris forte grauare, illos quacumque occasione quærerent perturbare. Infamarent etiam nos, quando haberemus cum eis aliquando secreta capitula, quasi celebraremus conuenticula hæreticorum in latebris cum ipsi potius Ecclesiæ rectores deberent eos secundum morẽ Ecclesiæ corrigere, si quando offenderint, & punire. Nam & ipsi eorum magistri, qui Prouinciales dicuntur, cum sint laici, & aliquando vxorati, quandam habent similitu-

D dinem cum hæreticorum magistris, & si non pro inuidiæ prauitate, tamẽ in laicali habitu, nomineq. hæreticorum in contemptum clerici, laicos habent magistros, & doctores. Et cum nos sub vna forma viuẽdi, & multiplici custodia, vix conseruemus ordinem nostrum in suo vigore, ne dilabatur per negligẽtiam, quomodo possemus illum ordinem in bono statu diu seruare, vbi quisque vadit in domum suam, & exercet negotium proprium, & habet curam domus suæ, & vxoris, & filiorum, & versatur in sæculo, & multis quatitur tentationibus mundi & carnis? Et qui nobis non essent astricti obedire, nisi pro velle, & quos

E non possemus sicut expedit coercere, quin cito dilaberetur sub manibus nostris disciplina & iustitia. Et sic melius fuerat non incœpisse, quàm non posse perficere, & tanta negotia assumpsisse, per quæ dissipatur pax nostra, & fama vilescit, & inter nosipsos possunt plura scandala suboriri; præter alias occupationes, quas in confessionibus eorum & cõsilijs, tota die nos oporteret habere cum ipsis. Et si soli diuites admitterentur, inciperent nos homines habere suspectos, quòd pro auaritia faceremus, vt res eorum sic nobis attraheremus. Et clerici, & alij religiosi contra nos grauarentur, si familiares eorum eis per hoc abstra-

F heremus, & inde lites & scandala inter nos & ipsos orirentur.

Si autem omnes passim admitterentur, fieret confusio, cum non possemus omnes regere vel corrigere, & multa inconuenientia sequerentur. De sancto autem Francisco alia fuit ratio, quia status illius terræ, & illius temporis, circa ordinem & homines alios in multis aliter se habebat, & ipsius sancti patris Frãcisci, & primorum fratrum eius diffamata sanctitas effecit, quòd tunc habebatur pro bono, quod modo & in alijs terris non talem haberet successum. Qui nostræ doctrinæ volunt corrigi consilio, possunt sub alia forma & colore ita vtiliter in bono per nos informari, sicut congruit quilibet, & tamen nos

prædi-

prædictis implicationibus vel alijs similibus non inuoluemur, & ab alijs bonis vel melioribus non retardabimur.

Quæstio decimaseptima.

QVare ergo ordinem sanctæ Claræ in cura habetis, per quã libertas vestra similiter impeditur?

Responsio.

Ordo ille non est annexus ordini seruiliter, vt eis intendere teneamur, sed ex petitione domini Cardinalis, qui vtrique præest ordini, ministri constituunt eis confessores, qui Ecclesiastica interdum sacraměta ministrent, & visitatores qui eas corrigant. Alij fratres nõ tenentur occupari pro ipsis, nisi sicut pro alijs amicis ordinis quando volunt. Et quia clausæ manét sub vniformi cõuersatione hæ facilius regi possunt. Quandocumque autem ordo noster communiter videret non expedire sibi curam illarum gerere, potest se ab eis eximere, cum ex regula nostra nõ simus alicui ex debito nisi ordini obligati, & singulari libertate inter ceteros ordines ex priuilegio gaudeamus. Licet autem omnino non possumus impedire, quin aliqua fiant in terris istis prædicti ordinis monasteria; tamen si nõ studiose obsisteremus, cito multiplicarentur per concessionem domini Papæ, vel Cardinalis. & per hoc ostenditur, quòd non diligimus multum occupari cum ipsis.

Quæstio decimaoctaua.

CVm ergo sitis informatores earum, quare permittitis, quòd plures apud eas impure, id est per pecuniam recipiuntur, quæ si nihil secum ferrét nullatenus reciperentur, & aperte simonia videtur?

Responsio.

Si illud alij faciunt, de hoc non a nobis, sed ab illis est ratio exigenda. Sed tamen vt satisfaciamus quærentibus, sciendum, quòd quantum spectat ad hanc materiam, quadruplex est forma recipiendi ad ordinem qualemcumque. Prima quando aliquis recipitur, nec pro pecunia, nec cum pecunia, sed pure pro Deo: & ista est purissima coram Deo, & hominibus. Secunda, quando aliquis recipitur non pro pecunia, sed cum pecunia, ita vt si nihil afferret, tamen reciperetur pro Deo: & similiter hoc purum est coram Deo, sed est caute agendum coram hominibus, ne detur eis occasio scandali, & ne sit ibi affectus auaritiæ infectus ex spe lucri. Tertia, quando quis recipitur non pro pecunia, nec tamen reciperetur sine pecunia, eo quòd non habent aliter ei, qui eum recipiũt in necessitatibus corporis prouidere, cum tenues facultates domus vix sufficiant iam receptis, nec ad eas audeãt plures recipere, & istos suis necessitatibus spoliare, ita quod talis persona quæ sic recipitur, si abundaret locus, sine pecunijs reciperetur. Similiter aliquis duxit vxorem propter diuitias eius vel nobilitatem, quæ habet nasum, nec tamen propter hoc ducit eam, quia nasum habet, quam tamen si nasõ careret, nullatenus duxisset. & hoc non est impurum, licet nõ appareat forsitan pulchrum. Quarta, cum aliquis recipitur amore pecuniæ, ita quòd si possent illam pecuniam habere sine persona ista, non reciperent personam, sed vt habeant pecuniam, personam recipiũt: & hoc penitus impurum est, & simoniacum, quia ibi pecunia causa est receptionis personæ, & non e conuerso. Vbi ergo recipitur persona propter pecuniam simonia est, quia ibi venditur spirituale, id est, consortium spiritualis societatis, pro temporali, scilicet pro pecunia. Et hoc plerique faciunt, etiam ex mera inopia optantes aliquem venire cum pecunia, quem reciperent vt eorum inopia repararetur, vel debita contracta soluerentur, vel bona concupita emerentur, vel ædificia construerentur. De talibus dicit Ecclesiasticus: Propter inopiam multi deliquerunt. Vbi vero pecunia recipitur propter personam, quàm alias libenter reciperent si haberent vnde eam pascerent, non videtur esse simonia, dummodo forma cum intentione concordet. Et hoc modo sustinemus, quòd sorores sanctæ Claræ recipiunt pecuniam cum personis, si quando oportet eas plures personas recipere, quàm de facultatibus monasterij congrue valeant sustentari.

Recipiẽdorũ ad ordinẽ quadruplex forma.

A

Eccli. 27. a

Quæstio decimanona.

B CVm doctrina salutis tam necessaria est illis, qui in rure, & in abditis locis habitant, sicut illis qui morantur in bonis oppidis, & ita fructuosa esset in eis, & vos æqualiter vocati, & missi sitis ad ædificationem omnium indifferenter, videmini non digne ambulare in tali vocatione, in eo quòd in bonis ciuitatibus & oppidis, & villis frequenter prædicatis, in alijs autě locis raro vel numquã. Videtur enim quòd sitis in hoc personarum acceptores, quòd pauperes contemnitis, & ditioribus prædicatis. Vel quia in ciuitatibus multa habetis bona hospitia, & bene procuramini, quod non alibi. vel quia plura ibi dantur C munera vobis in speciali seu communi, ideo ibi sæpius prædicatis.

Responsio.

Messis quidem multa eorum, qui doctrina indigerent salutis, sed operarij pauci idonei & fideles: ideo non sufficimus omnibus qui indigẽt, prout vellemus docendo prodesse, cum nos pauci simus respectu illorum. In locis etiam siluestribus vel desertis, si qui sunt habitantes, ita sunt dispersi, quòd vix possent ad locum congruum prædicationi conuocari. Sed nec ad singula loca eorum possemus venire, vt eis prædicaremus ibidem. Raro etiam vacant ab occupationi-D bus nisi in festo, vt prædicationi intendere valerent, & propter diem vnum festiuum non possemus tota hebdomada in villa morari. Non enim permittũtur fratres tamdiu extra domum suam morari, quòd sic omnes villas singulariter possint visitare, nec haberent in pluribus locis, vnde toto possent tempore congrue sustentari. Et si aliquando forte vnus frater vellet & posset aliquandiu pati penuriam, socius eius forsitan hoc non posset. Et si aliqui aliunde vellent ad prædicationes nostras accedere, non inuenirent ibi victualia ad emendum. In oppidis autem seu villis vbi abundant victualia, plures possunt confluere E & melius sustentari, & inter plures maior fructus speratur, & a quibus ministrantur nobis plura temporalia in eleemosynis, plus etiam requirunt vt eis spiritualia rependamus, non quòd omnino debeamus alios in locis desertis deserere, sed prout se opportunitas obtulerit, debemus etiam eis doctrinam salutis offerre. Illos tamen prædicatores & confessores non excusat a peccato negligentiæ, qui magis pro commodo corporis frequentant loca illa, vbi sunt bona hospitia, & nolunt pro salute fraterna diuertere ad villas pauperculas, & ibi pro Christo paupertatem, quam illi homines ibidem semper sustiF nent, apud illos aliquãdiu tolerare; cum ipsi professi sint extremam & perpetuam in regula paupertatem. Indignos enim se faciũt eisdem officijs, quæ pro subueniendo omnibus susceperunt, si pro commodo tẽporali vel muneribus ea vendunt. Ideo dicit Saluator in Matthæo: Gratis accepistis, gratis date: non pro munere temporali. Dicitur enim talibus in fine: Amen dico vobis, receperunt mercedẽ suam, quam principalius hic & studiosius quæsierunt. Dicitur etiam eisdẽ in Threnis: Dederunt pretiosa quæque pro cibo, &c. Pretiosa sunt verba Dei, & auctoritas absoluendi a peccatis confessis, quæ dat pro cibo, qui pro corporis alimento ea principaliter impendit.

Mat. 10. a

Matt. 6. a

Thren. 3. d

Quæ-

Quæstio vigesima.

CVm in alijs Religionibus, & collegijs ecclesiarū, maior reuerentia prioribus in ordine introitus soleat exhiberi, quod etiam inter Apostolos aliquo modo seruatum videtur, videlicet in stallo chori, & capituli, & mensæ, & alijs; magna rusticitas videtur, quòd apud vos nulla in his differentia seruatur, cum Apostolus dicat: Honore inuicem præuenientes. *Rom. 12. c*

Responsio.

Sanctus pater noster Franciscus in summa voluit ordinem puritate fundare, vt in nullo gloriarentur fratres, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, idest humilitatis, & charitatis eius, qua pro nobis pati voluit, deuota imitatione, cum in huiusmodi excellentijs qua vnus alteri præfertur, in aliquo soleat animus imperfectorum sæpe pueriliter extolli. Quod autem Apostolus docet, honore inuicem præuenire, non tantum ad istas extrinsecas reuerentias referendum est, qua vnus alteri assurgit, vel facit eum se præcedere, & in superiori loco stare, vel sedere, & similibus, sed magis ad hoc, vt quisque reputet alium, se meliorem esse. In humilitate sibi inuicem superiores arbitrantes, & cetera. Vt non sit pronus ad interpretandum facta eius, vel dicta in partem deteriorem, iuxta illud: Non ergo amplius inuicem iudicemus, & cetera. Vt offensus ab eo facile ei ignoscat. Donantes inuicem, si quis aduersus aliquem habet querelam. Vt studiose caueat, ne in aliquo eum despiciat, vel offendat. Vnde ait Dominus: Videte ne contemnatis, & cetera. Vt absenti non detrahat, nec libenter derogationem eius audiat, sicut dicit Salomon: Cum detractoribus ne commiscearis. Vt indigenti auxilium, & promptum obsequium libenter impendat, iuxta illud Pauli: Per charitatem Spiritus sancti seruite inuicem. Vt eum pure diligat, & apud Deum fideliter in quibus valet promoueat. Qui hæc negligens, tantum illas extrinsecas reuerentias (vt dixi) fratri exhibet, quas plerique magis ad hoc sibi mutuo exhibent, ne incuriales notentur, vel adulatorie, vt sibi ista vicissim reexhibeantur, verbum Apostoli debiliter de honoris præuentione impleuit. Inter illos igitur qui aliquid exterioribus gloriæ, vel officio dignitatis, vel ex alia intentione honesta, cupiunt habere secundum hominem, possunt istæ reuerentiæ obseruari. Nos autem extremam, & altissimam paupertatem in regula professos decet, etiam humilitatem summam in omnibus custodire. In alijs ordinibus, vbi tempus, & dies professionis cuiusq. potest obseruari, quis prior altero intrauerit, possunt etiam in locis istam prioritatis seruare distinctionem. Apud nos autem vbi sæpe de loco ad locum mutamur, sicut non possumus scire tempus introitus cuiuscumque, ita nec in quo eum debeamus stallo locare, cum ex obliuione, & ambitione, seu ex humilitate plures dicerent, prius vel posterius se venisse: & aliquoties cognita veritate, contingeret aliquos postea de locis suis forte cum verecundia remoueri. Et ista perplexitas frequens esset inter nos, quis videretur altero superior propter frequentes mutationes, & pro appetitu præeminentiæ sæpe conscientiæ macularentur multorum. Et maius ex his omnibus detrimentum esset in ordine, quàm vtilitas huiusmodi obseruantiæ de prioritatis honore, cum secundum multitudinem meritorum magis, quàm annorum quis sit acceptior apud Deum, iuxta illud Sapientiæ: Consummatus in breui, expleuit tempora multa, placita, & cetera.

Ibdem. *Rom. 14. c* *Mat. 18. b* *Prou. 24. c* *Gal. 5. b* *Sap. 4. c*

Quæstio vigesimaprima.

CVm deceat bonos promouere, & alios ad bonum pro posse, multum videmini ab hac forma declinare, qui scripta vestra in libris, & quaternis, tam difficulter alijs præstando communicatis, qui ex eis possent proficere, & alijs prodesse, & aut de profectu aliorum moueri ex inuidia, videmini; aut ex inani gloria, vt videamini scire quæ nesciunt alij; aut alia intentione corrupta.

Responsio.

Quæ possunt etiam bona intentione, & inculpabiliter fieri, aliquando temerarium est, ea in deteriorem partem interpretari, cum cordis occulta ignoremus, & ea quæ in se indifferentia sunt, possunt sæpe pro bono fieri & licite, & bene. Scripta enim sua non communicare alijs, sicut potest fieri reprehensibiliter, ita potest etiam fieri inculpabiliter, & licite, & prudenter. Prudenter, quando scriptum nondum est bene correctum vel ordinatum, ita quòd alius inde se nesciret expedire, & forte magis esset materia scandali, vel erroris alijs rescribenti, vel legenti. Item quod non competit illi, qui desiderat, magisq. foret ei nociuum quàm vtile tale scriptum. Item si ille cōtinuo, & frequenter indiget suo scripto, vt si alteri concederet, ipse foret neglectus, cum nemo teneatur se neglecto, alios in minus necessarijs promouere. Inculpabiliter, quando sæpius, & si non statim indiget suo scripto, & eo diu carere non potest. Item sunt in petendo multi valde importuni, sed in reddendo tardi, quòd sæpius pulsati, vix tandem cum murmure concessa reddunt, & pro beneficio ingratitudinis verba impendunt. Item sæpe per scriptores polluuntur quaterni & libri, & lacerātur, vel aliter male tractantur sic concessi. Item vnus concedit vlterius alij, irrequisito eo qui ei scriptum concessit, & ille forsitan iterum alij, donec tandem ille nescit a quo reposcere debeat, & sic elongatur ab eo quòd nullus directe ei inde respondet. Item etiam sæpe perditur, quod ita conceditur, quia forte negligenter relictum alius quasi nulli attineat, sibi illud similiter reseruat. Aliquando etiam ille, vel iste de loco mutatur, & tam longe vnus ab altero disiungitur, quòd non potest concessum per nuntios repetere, vel timet in via destrui, vel amitti per nuntiū, aut pedonem, aut aquam. Illi autem quibus talia restituenda committuntur, quandoque volunt, sibi rescribere priusquam illi restituant, vel commodant alijs, vel alicubi relinquunt, donec obliuioni tradunt, & postea negant sibi fuisse commissa. Et sic plurima perduntur, alijs commodata, aliquando est ligatum in volumine cum alijs operibus, & si illud frater alicui concederet, oporteret eum totum librum dissoluere, cum graui damno expensarum, & laborum in ligando factorum. Sæpe etiam cum vni rescribendum conceditur, alij nisi & sibi concedatur, indignantur, & per hoc aut diu cogitur ille scripto suo carere, aut per plures manus transiens sordidatur, & perditur. Cum ergo tot causæ sint irreprehensibiles, propter quas contingit sæpe, vt aliquis non communicet alijs scripturam suam; non oportet, vt iudicentur non habere charitatem ad proximum, vel ex inuidia, aut vana gloria, vel rancore, vel alia non bona intentione petentibus hoc negare, licet aliqui ab his non sint immunes. Ille tamen non est excusabilis in hac parte, qui & si non ex malitia, tamen ex quadam diffidentia non communicat alijs scripta sua, timens ne si per alium prius ea prædicarentur, ipse postea non habeat cum necesse fuerit, aliqua alia quæ proponat, quasi fons charitatis, & sapientiæ Dei desiccatus sit, vt non alia pro his ei liberaliter restituat, & refundat, si pro charitate, quæ ab ipso acceperat, studeat alijs impartiri. Cum etiam libri, & quaterni fratrum sint tantum ad vsum a superioribus suis concessi, & ad custodiam commissi, qui cauet commissum destrui vel amitti, quod non est eius proprium, propter hoc non debet maleuolus iudicari.

Quæstio vigesimasecunda.

CVm (sicut ipsi asseritis) missi sitis in adiutorium Plebanorum, non in præiudicium iuris ipsorum quare non prædicatis populo ius Plebanorum, scilicet quantum, & qualiter eis subesse, obedire, & quantam habeant super eos potestatem? Videmini enim hoc tacite præterire, ideo vt vobis magis adhæreant, & ea quæ illi donarent, in vsum vestrum callide retrahitis, & sic eos iure suo fraudatis.

Responsio.

Qui bene aduertit, sæpe intelligit. quòd etiam in prædicatione, & consilijs hortamur subditos prælatis suis in omnibus (quibus de iure tenentur) fideliter obedire, & iura sua illis persoluere, & sententias eorum iuste latas reuerenter obseruare, & eos quasi Dei vicarios honorare, & quod in hoc meritum salutis eorum ex magna parte consistit. Sed quia non valde magnificamus eos in populo, videtur eis, quòd parum pro ipsis faciamus. Quare autem hoc dimittimus, plures sunt causæ. Vna ne videamur hoc adulatorie potius facere (vt sic captemus eorum beneuolentiam) quàm pro veritatis doctrina, cum prædicatio debeat esse aliena ab adulatione præsentium, vel detractione absentium. Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis, ait Apostolus, neque in occasione auaritiæ. Altera, cum ipsi per se sæpe plus amplificent iura sua super subditos suos, quàm oporteat, præcipiendo quod non debent, prohibendo quæ non possunt, concedendo quæ non licet, exigendo indebita, fulminando sententias duras, & laqueos multiplicando animabus, quas soluere, & expedire deberent, si nos adderemus terrendo populum, & magnificando potestatem clericorum super ipsos, prouocaremus amplius quorumdam clericorum audaciam, & aut faceremus simplices subditos pusillanimes, aut tumidos prouocaremus ad proteruiam maiorem, vt magis econtra se erigerent contra clerum. Tertia cum plures clericorum, tam aperte viuant iniuste, quòd laici sumant inde graue scandalum, si super hoc vellemus eos magnificare in populo scādalum suscitaremus contra nosipsos, quòd tam vituperabiles laudaremus, ideo dicitur in Prouerbijs: Qui derelinquunt legem, laudant impium, qui conseruant, succenduntur contra eum. Quia cum plures in clero, vt nunc, vel male, & contra formam canonū teneant regimen populi in Ecclesia, vel propter excessus suos suspensi sint ab executione officij pastoralis, si omnes cōmuniter magnificaremus, etiam illi qui non haberent ius, cogerent subditos in his, quæ non debent sibi obedire, quasi legitimis pastoribus. Si autem specificaremus quibus essent digni ad obediendum, alij grauiter ferent, quòd eos notabiles, & contemptibiles redderemus, ideo quasi dissimulando transimus.

1. Thess. 2. a

Prou. 28. b

Quamuis autem nonnulli de clero plus oderint religiosos, quàm Iudæos Christi aduersarios, tamen si saperent potius diligerent nos pluribus de causis, tam pro temporali vtilitate, quàm etiam pro spirituali vtilitate sua. Vna quoniam per nostram doctrinam subditi eorum plenius soluunt, iura sua, & obediunt eis, & reuerentur eos amplius, licet ipsi clerici hoc non credant, dicimus enim illis dictum Apostoli: Obedite prælatis vestris. Altera, quòd beneficia Ecclesiastica, quæ nos teneremus si essemus cum eis in sæculo, venientes ad Religionem ipsius relinquimus obtinenda, quę quantum diligunt se habere, tantum deberent diligere illos, qui eis ea relinquunt, nisi potius vellent nos mori, vt ea sic gaudentius possiderent. Tertia, quòd sumus testes eorum in doctrina fidei, vt melius credatur eis, quod docent, obediendum sibi esse, tamquam Christi Vicarijs. Sicut * hæretici qui dicūt, quòd clerici pro suo quæstu seducant populum, vt sibi obediant, & dent A ipsis oblationes & decimas. vt inde sustententur, & ditentur, & delitientur, & sine labore abundent, qui hæc aliunde, tam commode non haberent, & ideo confinxerint festa, & officia diuina, animarum remedia, peccatorum pœnitentias, iudiciorum Ecclesiasticorum sententias, sacramentorum administrationes, & alias sollemnitates, & institutiones sanctæ Ecclesiæ, & prælationum dignitates, vt horum omnium occasione exhauriant marsupia laicorum. Sed fideles cum vident religiosos relinquere mundum, & diuitias mundi, Ecclesiastica beneficia resignare, & paupertatem voluntariam profiteri, & tamen hæc B eadem docere, & credere, quæ docent clerici aufertur eis illa hæreticorum suspicio, qua pro sola auaritia possent opinari prædicta omnia a clericis adinuenta, cum vident illos esse testes eorum doctrinæ, qui hæc temporalia pro doctrina fidei reliquerunt. Quarta, quòd habeant in nobis aliquem stimulum correctionis, vt minus audeant peccare, & studiosius officium sibi commissum exerceant, & instruantur in aliquibus, quæ ignorant, & ad pœnitentiam prouocentur, & in bono amplius roborentur. Quis alius argueret eorum vitia, cum in simili morbo laborans alius non præsumat curare? iuxta illud. Medice C cura teipsum. Item si cæcus cæco ducatum præstet, &c. Quinta, quòd sumus eorum coadiutores in subleuando onere sibi imposito, vt sit eis hic portabilius, & iudicium durissimum quod fiet in his qui præsunt, aliquo modo tolerabilius sentiant in futuro supplendo eorum vices, prædicando, consulendo, confessiones audiendo, vbi aliqui eorum minus sufficiunt pro multitudine populi, vel pro perplexitate casuum minus ab aliquo imperito instrui possunt, vel parochiani minus faciunt, quàm deberent, vt quando eorum subditi timent eis confiteri ex causa aliqua speciali. Sexta, siquis inter eos timore periculi in D quo sunt, quærit confugere ad statum tutiorem salutis, vl desiderio vitæ melioris, vult ea quæ in mundo sunt relinquere, & statum perfectionis Euangelicæ apprehendere, apud viros religiosos potest quod desiderat inuenire, qui sint ordinis sui fideles obseruatores. Sicut Loth fugiens ab excidio Sodomorum, confugit ad paruulam Segor, idest humilem Religionem saluandus. Septima, quòd si immineret aliquando Ecclesiæ necessitas, vel pugna contra hæreticos, vel alios oppressores fidelium, viri religiosi deberent se promptius exponere, & quasi primi in acie se opponere inimicis, sicut filij Ruben, & Gad, E & Manasse fuerunt fratrum suorum propugnatores, ad obtinendam terram cum pace. Octaua, quòd sunt apud Deum intercessores per orationis studium, & vitæ meritum, & Dominum sibi, & alijs placabilem facientes pro venia peccatorum, pro gratia meritorum, pro amotione quorumcumque malorum, pro gloria cælestium præmiorum facilius obtinenda. Quæ nobis præstare dignetur Iesus Christus. Amen. Et hæc ad præsens sufficiant pro excusatione nostra, contra calumnias exprobrantium, vel quæstiones ignorantium, qua forma, vel intentione aliqua quæ videntur, aliquando minus intelligentibus quoquo F modo reprehensibilia faciamus. Qui autem voluerint, possunt plura superaddere, & ista quæ hic posita sunt melius explanare, quæ sicut impræmeditate, ita & inordinate conscripsi, sicut tunc meæ memorię occurrerunt, modo hoc, modo illud, sicut aduertere potest legens.

Heb. 13. c

* Videtur aliquid deesse.

Luc. 4. d

Matt. 15. b

Gen. 19. f

Iosue 1. c

S. BO.

S. BONAVENTVRAE
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
Opuſculum
DE TRIBVS QVÆSTIONIBVS
Ad Magiſtrum innominatum.

Apud Trithemium de tribus quæſtionibus reperitur hoc Opuſculum inſcriptum, quia in eo tribus quæſtionibus ſatisfacit circa tres articulos de quibus Magiſter hic innominatus dubitare ſe aiebat, nempe de paupertate, de labore manuum, & ſtudio ſcholarium, & magiſtrorum. In quibus tractandis ita ſe gerit Auctor, vt errore contra regulam eliminato, ipſam mirifice defendat: qua de cauſa, tractatus iſte ſolet etiam Defenſorium regulæ inſcribi.

INNOMINATO Magiſtro frater Bonauentura, ſpiritum intelligentiæ veritatis exoptat. Proponis chariſſime, vt tibi tres articuli de regula fratrum Minorum abſoluantur, de quibus te oſtẽdis pluribus rationibus dubitare, ſcilicet de paupertate, labore manuum, & ſtudio ſcholarium & magiſtrorũ. Cum enim regula dicat, quòd fratres non recipiant pecuniam per ſe, vel per interpoſitam perſonam, & rurſum, nec locum, nec aliquam rem ſibi approprięt, videntur tibi fratres in hoc regulæ contraire, cũ tibi videantur pecuniam per interpoſitam perſonam recipere, libros habere & domos, cum non poſſint harum rerum quas habent, dominos aſſignare. In labore etiam manuum ſibi iniuncto, vt videtur ſub præcepto, culpabiles tibi videntur, cum nec laici laborẽt in operibus mechanicis, nec clerici manu propria in libris ſcribendis, quin potius cum magnis ſumptibus faciunt eos ſcribi, acſi apud ſe haberent numiſmatum percuſſores. Poſtremo in ſtudio, & magiſterio fratres condemnas, cum regula dicat, quòd non curent neſcientes litteras, litteras diſcere; fratres plerumque tam clerici, quàm magiſtri, qui etiam in ſæculo parũ aut nihil de philoſophia audierunt, ſtudent, recitant, ſcriptitant, immo quod pluris eſt, laniant, diſſipant, ædificant. Nec videtur tantæ humilitatis profeſſoribus poſſe competere nomẽ magiſtri, cum hoc videa-
Mat. 23. a tur Dominus in Euangelio Matthæi, ſuis diſcipulis inhibere, quorum nos dicimur imitatores, tamquam profeſſores Euangelij Ieſu Chriſti. Hæc, vt aſſeris, tibi in corde de ſtatu & ſalute fratrum ſcrupulum generant, & tuam conſcientiam inquietant. Super hæc addis aſſertionem quorundam, qui tibi niſi ſunt hanc conſcientiam de fratribus fabricare.

Intende igitur, in ea quæ dicturus ſum, dabit enim tibi Dominus precibus glorioſæ Virginis, & beati Franciſci rectum in omnibus intellectum. Supponis, quòd regula paupertatem præcipit, commẽdat laborem, vetat curioſitatem. ſuppono & ego. Deteſtaris ob hoc receptiones pecuniarum, proprietates librorum ac donorũ. vitupero & ego. Immo nos omnes perſequimur fortiter, & culpamus. In hoc conuenimus, ſed quòd fratres tales credis, aut ſi nõ credis dubitas, in hoc penitus diſſentimus. Nec enim hoc credo, nec dubito, certum habens oppoſitum tamquam verum: non quia nullus in ordine talis ſit, qui non poſſit culpari in aliquo prædictorũ, cum nec in duodecim Apoſtolis talis perfectio potuerit reperiri, ſed communitatẽ ſtatus, de qua & tu iniungis defenſan-

A dam, aſſumpſi. Vide igitur quid ſentire debeas de receptione pecuniæ. Teſtificor coram Deo, quoniã veritatem ſum expreſſurus ſecundũ meam conſcientiam, in omnibus quæ ſubiungam. Non credo te aliquatenus dubitare, quin pauperibus quantũcumque extremam vouerint paupertatẽ, liceat recipere eleemoſynam, niſi velint ſe occidere. quod ſi nefas eſt, licet hoc fratribus, quod nullus ſanæ mentis ignorat. Non eſt igitur contra eorum profeſſionem, ſi quis diues homo hanc eis miniſtrat manu propria. Quòd ſi noluerit, poteſt eis miniſtrare per manum ſerui ſui. Quòd ſi ille ſeruus non poſſit, ſed cõmittat alij, qua-
B re non liceat per manum tertiam, non videtur: quare etiam vſque ad decimam manum non poteſt, nõ video. Quòd ſi diues habens pecuniam, dat victum aut veſtitum fratribus neceſſarium, nõne poteſt ipſe manu ſua emere? nonne poteſt ipſe pecuniam pro emptione alij committere, & ſic per multas manus in vſus fratrum expendere, pro releuandis eorum neceſſitatibus ſine offenſione fratrum? Quis ſanæ mentis hoc dubitat? cum pecunia ita ſit domini cum committitur perſonæ intermediæ, ac ſi ipſe dominus eam manu propria cõſeruaret. Niſi forte quis ita deſipiat vt dicat, quòd pecunia in manu ſeruientis poſita, trã-
C ſeat in eius dominium, & deſinat eſſe domini, quod penitus abſurdum eſt. Quod ſi dicas, quòd dominus ſimpliciter & abſolute dare intendat fratribus, dico & ego, quòd nullus ſanæ mentis dare intendit fratribus, niſi prout competit regulæ & profeſſioni eorũ. Quis enim daret eleemoſynam, vt eos faceret perdere vitam æternam? Dat ergo eo modo, quo fratribus expedit, ſcilicet committendo alicui, qui per ſe eam diſpenſet in his rebus, quas fratribus licet accipere, & ſic pecunia illa per quorumcumque manus tranſeat, nullo modo ſpectat ad fratres, quia ſemper eſt primi domini. Et eſt per hoc manifeſtum, quòd nec per ſe,
D nec per interpoſitam perſonã eam recipiunt. Fateor coram Deo, ita eſſe verum in conſcientijs fratrum. Quòd ſi mihi forte nõ credis, tamen ipſi domino Papæ, qui in vtroque iure peritus, ordinis & perfectionis æmulator, qui vt ipſe teſtatur, in conditione regulæ beato Franciſco aſtitit, & eius plenum intellectum agnouit. Qui requiſitus a fratribus dicit, quòd fratres volentibus ſibi eleemoſynas facere, poſſunt fidelem aliquem præſentare. Qui taliter præſentatus non eſt eorum nuntius, ſed illius potius cuius mandato ſolutionem facit, ſeu recipientis eandem. Hæc ſunt verba ipſius. Quis ita deſipit, vt ſi dicam alicui, iſte fideliter exequetur vel cuſtodiet quod ei committes, quòd propter hoc quidquid ille acceperit fiat meũ, cum etiam licet hæc verba non ſemper exprimantur,

ſemper

semper tamen habetur in corde, & semper ab alijs A credimus sic accipi? Quis ergo tam improbus, vt impugnaret hanc veritatem, per tantorum virorum cōscientiam sanam & discretam, per tantam rei euidentiam, & vt nihil desit, per sedem Apostolicam confirmatam? Certus sum, quòd talis portabit iudicium.

De libris & vtensilibus quid sentiam, audi. Clamat regula expresse imponens fratribus officium prædicandi, quod nō credo in aliqua alia regula reperiri. Si igitur prædicare non debēt fabulas, sed verba diuina, & hæc scire non possunt, nisi legant, nec legere, nisi habeant scripta; planissimum est, quòd de perfectione sic est habere libros, sicut est prædicare. Et si- B cut non obstat ordinis paupertati, habere Missalia ad cantandum Missas, & Breuiaria ad horas dicendas; sic non obstat & Biblias ad verba diuina prædicanda. Licet igitur libros habere. Sed numquid regula sibi contraria est, quæ alibi mandat nihil habere? Absit hoc, vt in ea sit contrarietas aliqua, sicut nec falsitas, cum tota de fonte Euangelij sit extracta, sicut mihi, qui parum noui, facile esset ostendere. Dico ergo, quòd fratribus horum concessus est vsus, sed vetatur appropriatio. Nam non dicit regula: Fratres nihil habeant, nec aliqua re vtantur, quod esset insanum; sed quòd nihil sibi approprient. Cui igitur horum C proprietas assignabitur? Sic respōdeo ego, quòd cuiuscumque sit, non est mea nec ordinis, & hoc mihi sufficit ad meæ conscientiæ puritatem. Ne tamen hominibus fugam parare videar, dico harū rerum mobilium gubernatori & protectori ordinis Cardinali, potestatem & auctoritatem & prouidentiam a domino Papa esse concessam. Sicut enim dominus Papa ait, nec vendi debent mobilia, vel extra ordinem cōmutari quoquo modo; nisi Ecclesiæ Romanæ Cardinalis, qui fuerit ordinis Gubernator, super hoc auctoritatem præbuerit & assensum.

Sed dicis: Numquid qui Biblias dant fratribus, in- D tendunt eas dare Papæ, aut Cardinali? Dico & ego. Numquid pater, qui dat Bibliam filio, intendit labefacere ordinem filij, & filium suum facere filiū diaboli? Credo te dicere quòd non. Dat igitur filio intendens, quòd ordinis paupertas sit penitus illibata, ac per hoc vt ordo vtatur, proprietas autem sit eius, cuius decreuerit pastor ordinis & Ecclesiæ. An non credis, quòd si pater non possit filio librum dare, nisi per manum alicuius, de quo præsumeret, quòd non esset filij sui prædator, sed pastor, nonne daret? vtique daret vt filio commodaret ad vsum. Et in hoc melius prouisum est ordini Domino faciente. Nam si E librorum proprietas remaneret apud parentes, sic ministri non possent auferre fratribus libros, & essent quasi perpetui ad vitam. Nunc autem ordo nihil sibi appropriat in libris, dum ministri libros nec vendere, nec alienare auctoritate propria possunt, nec fratres subditi possunt, dum frequenter resignant, & eis pro voluntate ministrorum assignantur & auferuntur. Certus sum, quòd hæc est conscientia fratrum.

Vt autem nihil remaneat, audi de domibus. Dico domos non esse fratrum. Sed si de solo quæris, dico quòd dantium est & patronorum. Si de ædificijs, F pari ratione ædificantium, vel eorum quorum est solum: quia cedit solo vnius si vnus ædificat, vel plurium si plures. Mentior etenim, si non dominus Papa dicit in regula, saluo locorum & domorum dominio illis, ad quos noscitur pertinere. In loco, intelligens solum: in domibus, ædificia superaddita. Vnde nec appropriamus nobis locum, cum dicamus esse illorum qui dant impensas, vel cedit solo: nec etiam vsus appropriamus, nisi pro voluntate eorum, qui fratribus concedunt prædicta. Certus sum enim quòd hæc est conscientia fratrum. Non obstat si aliquando vidisti contrarium, quod non credo, quia indiscretio vnius, non ad omnes debet nec ad singulos retorqueri. Si dicis, nos tamquam aduenas, & peregrinos debere ire de domo in domum, parcat illi Deus, qui primo hanc stultitiam cogitauit. Nonne beatus Franciscus ædificauit loca? Numquid tamquam peregrinus ibat qnotidie vnam dietam? Numquid beatus Petrus cum dicat in Canonica sua: Obsecro vos tamquam aduenas & peregrinos, &c. voluit, quòd omnes transirent de domo in domum? *1. Pet. 2. c* Cum enim dicat Ecclesiasticus: Vita nequam hospitari de domo in domum; tam Petrus, quàm Franciscus filijs & discipulis suis non sanctam vitam, sed nequam imposuissent, si secundum prædictum intellectum nos similes esse peregrinis mandarent. Sed *Eccli. 29. d* hoc dictum intelligitur, vt non currat similitudo quattuor pedibus, sed vt domos in quibus habitamus parum diligamus, nec proprias reputemus, sicut peregrinus qui transit in patriam, domum non diligit in via tamquam propriam, sed vtitur tamquā aliena. Qui aliter sapit, ipse sua insipientia manifestat, quòd nihil omnino sapit. Quomodo ergo posset esse regimen & ordo Prælatorum, qui ita districte manet in ordine beati Francisci, si omnes essent instabiles & vagabundi per orbem? Hoc vero sentit, qui nihil vidit de ordine.

Veniam ad laborem manuum, vbi taliter insistis, vtrum sit consilium vel præceptum? Ego autem dico, non intendere beatum Franciscum manualem laborem, nec præcipere, nec consulere, nec monere; sed supposita admonitione Apostoli, fratribus nimis *2. Thess. 3. a* vel minus sollicitis ad laborem, dat formam laborandi. Quidam enim sic intendebant labori manuali, vt necaretur in eis deuotio orationis. Quod quia periculosum erat, cum actiua debeat deseruire contemplatiuæ, dedit eis formam sanctissimus Pater, vt sic laborent qui laborare vellent, scirent, & possent, vt sanctæ orationis & deuotionis spiritum non extinguant. Hoc enim sequitur in textu regulæ immediate. Vnde attende, quòd non dicit præcipio, vel consulo fratribus, quòd laborent, sed quibus dedit Dominus gratiam, quod non solum includit potentiam, sed voluntatem laborandi. Sicut si diceret, fratres quibus dedit Dominus gratiam lacrymandi, lacrymentur ita modeste, quòd oculos non amittant; non præciperet lacrymari, sicut nunc intelligit. Ipse autem de labore manuum vim nō faciebat, nisi propter otium declinādum: quia cum fuerit regulæ obseruator perfectissimus, non credo, quòd vmquam lucratus fuerit de labore manuum duodecim denarios vel eorum valorem, sed potissime ad orationem monebat. Non enim volebat, quòd illam extinguerent propter lucrum. Vnde Prouincialibus ministris relinquitur, quòd non permittant fratres suos otiosos. Ego vna tecum, si qui tales sunt, iudico arguendos, & verberibus puniendos tamquam seruos malos & pigros. Non tamē propter hoc tibi displiceat, quia satis ibi inuenies copiam laborandi, tam in studio veritatis quàm in exercitio humilitatis, pietatis, & cuiuslibet alterius virtutis. Nam fratrum eleemosynas quærere, coquinam facere, infirmis seruire, scutellas lauare, & in omnibus humilitatis exercitijs laborare, quæ dulciora fratribus sunt quàm multa officia dignitatis.

Sed quid dicemus de ascendentibus ad cathedrā, cum regula dicat, quòd non curent nescientes litteras, litteras discere, &c. cum etiam Euangelium di- *Mat. 23. a* cat, quòd nolimus vocari magistri. Dico ego, quòd regula non vetat studium litteratis, sed illitteratis & laicis. Vult enim iuxta Apostolum, quòd vnusquisque in ea vocatione qua vocatus est permaneat, vt ad *1. Cor. 7. d* clericatum de laicatu nullus ascendat, nec vult quòd clerici fiant laici studium recusando: alioquin ipse transgressor fuisset, qui cum paucas litteras sciret, postmodum in litteris profecit in ordine, non solum orando, sed etiam legendo. Vnde vt scias quantum sibi

sibi placuerit studium sacræ Scripturæ, audiui ego a fratre, qui vidit, quòd cum nouum testamentum venisset ad manus suas, & plures fratres non possent simul habere, diuidebat per folia, & singulis communicabat, vt omnes studerent, nec vnus alterum impediret. Clericos etiam quos recipiebat ad ordinem, in summa reuerentia habebat, & in morte mandauit fratribus, vt Doctores sacræ Scripturæ in summa reuerentia haberent, tamquam illos a quibus reciperent verba vitæ. Vnde cum nomen Doctoris veneraretur, intelligebat hoc Euangelium non vetuisse, alioquin Paulus Apostolus Euangelio contradiceret, qui se prima epistola ad Timotheum magistrum gentium vocat, quod maioris impudentiæ videtur, quàm si ab alijs vocaretur. Dico ergo, quòd secundum Euangelium pompa huius nominis condemnanda est & nullatenus appetenda, sed officium assumendum. Quos enim magis decet Euangelium docere, quàm qui Euangelium profitentur, & seruāt? Nam cum dicat Euangelium: Qui fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum; quis sanæ mentis dicat, vt magister & frater Alexander diues, debuerit prædicare, & docere: Beati pauperes spiritu, & pauper effectus debuerit reticere? Certe si fratres decet addiscere, & ruminare tamquam munda animalia, verba diuina, & sibijpsis sufficiūt in docendo; quis tam stultus est, vt dicat, quòd doctrinam quam eos decet facere & docere, debeant a non facientibus mendicare? Condemno igitur tecū in magisterio pompam, sed commendo officium. Damno fratrem Minorem pomposum, & dico eum magisterio penitus indignum; sed commēdo studiosum, credens quòd nulli magis quàm tali competat auctoritas docendi Euangelium Iesu Christi.

1.Tim.2.e

Matt.5.e

Restat igitur, vt de philosophantibus aliquid subiungamus. Audi charissime sicut in ceteris, sic & in hoc pariter concordemus. Fateor displicent tibi curiositates, displicent & mihi, & displicent fratribus bonis, & displicent Deo & Angelis suis. Nec defendo circa scripta puerilia mussitantes, sed detestor eos pariter tecum. Vnde & tibi & mihi consulo, vt habeamus zelum secundum scientiam, ne detestemur plus quàm oportet. Fortassis enim inter peccata minuta, & venialia computandum est. Vix enim grana absque paleis colligi possunt, & verba diuina sine verbis humanis. Hæc autem omnia separantur per zelum compunctionis & fletum deuotionis, quæ faciūt triticum veritatis a verborum paleis separari. Et fortasse videntur aliqui curiosi, qui magis sunt studiosi. Si quis enim studeret in dictis hæreticorum, vt eorum sententias declinando magis intelligeret veritatem, nec curiosus, nec hæreticus, sed Catholicus esset. Cum verba philosophorum aliquando plus valent ad intelligentiam veritatis, & errorum confutationes, non deuiat a puritate in his aliquando studēs, maxime cum multæ sint conclusiones fidei, quæ sine his terminari non possunt. Vnde si velimus nimis stricte iudicare, fortasse ipsos Sanctos, quod impium est, iudicabimus curiosos. Nam nullus melius naturam temporis, & materiæ describit, quàm Augustinus inquirendo & disputando in libro confessionum. Nullus melius exitus formarum, & propaginem rerum, quàm ipse super Genesim ad litteram. Nullus melius quæstiones de anima, & de Deo, quàm ipse in libro de Trinitate. Nullus melius naturam creationis mundi, quàm ipse in libro de Ciuitate Dei. Et, vt breuiter dicam, pauca aut nulla ponunt magistri in libris suis, quin illa reperias in libris Augustini. Lege Augustinum de Doctrina Christiana, vbi ostendit quomodo non potest intelligi sacra Scriptura sine aliarum scientiarum peritia. Ostendit etiam, quòd sicut filij Israel asportauerunt vasa Ægypti, sic Doctores Theologi doctrinam philosophiæ. Vnde multa, quæ non didicimus per Philosophos de dictis philosophiæ didicimus per Sanctos. Ac per hoc non debet tibi esse mirum si minus fundati intrantes, fiant in scientia in ordine fundatiores. Sed esto, quòd ista sint reprehensibilia & purganda, non propter hoc retraharis, quia nullus ad hoc compellitur, sed is magis amatur, qui magis est taliū aspernator. Nec Prælati talia præcipiunt, sed permittunt. Nec propter tres vel quattuor vitiosos, debet magister contemnere innocentes. Et si aliqui abundent libris ad tempus, alijs plerisque multo plus indigentibus poterunt dispensari, cum multo plures egeant, quàm abundent. Nec te moueat, quòd fratres fuerunt in principio simplices & illitterati, immo magis debet hoc in te fidem ordinis confirmare. Fateor coram Deo, quòd hoc est quod me fecit vitam beati Francisci eligere, quòd non fuit per hominum prudentiam inuenta, sed per Christum: & quia opera Christi non deficiunt, ostenditur hoc opus fuisse diuinum, dum ad consortium virorum simplicium etiam sapientes non sunt dedignati descendere, attendentes illud Apostoli: Si quis est inter vos sapiens, stultus fiat, vt sit sapiēs. Rogo charissime, vt non nimis abundes in sensu tuo, nec credas te prudentiorem nec meliorem omnibus, quos Deus ad statum istum vocauit, etsi vocauerit te, nō recuses.

1.Cor.3.d

Vale in Domino.

S. BO-

S. BONAVENTVRAE
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
Opusculum
DE PAVPERTATE CHRISTI contra magistrum Guilelmum.

Tractatus iste de paupertate Christi duas quæstiones continet alteram de paupertate in duos articulos diuisam; alteram de pauperibus validis præcipue regularibus an ad opera manualia sint astricti. Quas quidem quæstiones ita determinat, vt magistrum Guilelmum aduersarium conuincat, & veritatem aperte demonstret. Nam paupertatem tam quoad abrenuntiationem, quàm quoad mendicitatem ad perfectionem pertinere docte, & erudite ostendit. Est autem hoc Opusculum inter cetera sancti Bonauentura a Trithemio connumeratum, eodem, quo hic inscribitur, titulo.

VAESTIO est de paupertate. Et A quæruntur duo.

Primo quæritur de paupertate, quantum ad abrenuntiationem.

Secundo quantum ad mendicationem.

De paupertate quantum ad abrenuntiationem. Articulus I.

CIrca primum sic proceditur, & quæritur. vtrum Christianæ perfectionis sit abrenuntiare omnibus, tam in communi, quàm in priuato. Et quòd sic videtur in Matthæo, vbi dicitur: Si vis perfectus esse vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni sequere me. Glossa: Ecce contemplatiua quę ad Euangelium pertinet. constat quòd Dominus istum ad diuitias non vocabat, & tamen renuntiare omnibus consulebat; nec ad opera manualia, immo ad contemplatiuam, sicut dicit glossa: Ergo, &c. *Mat. 19. c*

Item ibidem dicitur: Ecce nos reliquimus omnia: vbi dicit Glossa: Tanta a sequentibus missa sunt, quanta a non sequentibus concupisci potuerunt, ergo perfecta imitatio totaliter extinguit appetitum diuitiarum; sed hæc extinctio potissime est in eo, qui abrenuntiat omnibus. ergo, & cetera. *Mat. 19. d*

Item Saluator ait: Vade, & vende omnia quæ habes. Glossa: Non partem, sicut Ananias, sed qui totum dat, nihil sibi reseruans, ipse potissime facit quod Dominus consulit, nihil sibi reseruans, nec in communi, nec in speciali. & qui hoc facit, perfectissime facit. ergo, & cetera. *Mat. 19. c*

Item dixit Dominus de vidua: Amen dico vobis, quòd hæc vidua pauper plus quam omnes misit. Nam omnes ex eo quod abundabat eis, miserunt; hæc autem de penuria sua omnia quæ habuit misit totum victum suum; sed in hoc laudatur vidua paupercula: ergo qui hoc faciũt quanto perfectius agunt, tanto magis laudabiles sunt. ergo, & cetera. *Mar. 12. d*

Item ait Dominus: Respicite coruos. Glossa: Sancti merito auibus comparantur, qui nihil in mundo agentes, nec laborantes, sola æterna appetunt, iam similes Angelis; sed quanto magis hæc dimittit quis, tanto magis Angelis assimilatur, ergo, & cetera. *Luc. 12. c*

Item in Luca dicitur: Nisi quis renuntiauerit omnibus quæ possidet. Glossa: Hoc distat inter renuntiare omnibus, & relinquere omnia; quia renuntiare conuenit omnibus, qui ita licite vtuntur mundanis, quæ possident, vt tamen mente tendant ad æterna; relinquere autem est tantummodo perfectorum, qui omnia temporalia postponunt, & solis æternis inhiant. Sed qui prorsus omnibus renuntiat in communi, & in priuato, ille maxime omnia postponit: ergo, & cetera. *Luc. 14. g*

Item hoc ipsum ostenditur exemplo Christi. de quo dicitur: Vulpes foueas habent, &c. Chrysostomus: Quid pecunias expectas sequens me congregare? Non vides, quia diuersorium mihi neque tantum quantum auibus. ergo Christus prorsus nihil habuit. ergo, & cetera. *Mat. 8. c Chrys. homil. 28. in Matth. an. med. to. 2.*

Item super illud Matthæi: Vade ad mare. Glossa: Dominus tantæ paupertatis fuit, vt vnde tributa solueret non haberet, habebat quidem Iudas communia in loculis, sed res pauperum in vsus suos assumere nefas duxit, idipsum dans exemplum nobis. Si ergo Christus tantæ paupertatis fuit, quòd non potuit soluere denarium, manifestum est, quòd fuit in summa paupertate. *Mat. 17. d*

Item, vbi præmissum est: Vulpes foueas habent, ait Glossa: Ego tantæ paupertatis sum, vt nec hospitium quidem habeam, nec meo vtar tecto. ergo, &c. *Luc. 9. g*

Item scriptum est: Venit princeps mundi huius, &c. Glossa: Noluit Dominus habere quid perderet, pauper venit, ne haberet diabolus quod auferret. ergo si omnia temporalia possunt perdi, nihil habuit temporale. *Ioan. 14. d*

Item Apostolus ait: Scitis gratiam Domini nostri Iesu Christi, quoniam propter vos egenus factus est, cum esset diues, vt illius inopia, &c. ergo qui sic abrenuntiat, vt egeat, magis se Christo conformat. *2. Cor. 8. b*

Item super illud quod sequitur: In hoc consilium do. Augustinus in originali: Factus est egenus in tantum, vt non haberet quod habent vulpes. & in hoc consilium do, subauditur, vt eius paupertatem imitemini; Sed qui abrenuntiat omnibus, eius paupertatem imitatur. ergo, & cetera.

Item illud Iacobi: Nonne Deus elegit pauperes. Glossa: Pauperes elegit parentes, quorum educaretur officio. Sed parentum Christi magna fuit indigentia, secundum illud Lucæ: Pannis eum inuoluit, &c. Ergo Christus non tãtum in seipso paupertatem dilexit, verum etiam in aliis. *Iac. 2. b* *Luc. 2. a*

Item Christus maxime fuit imitabilis secundum statum quem habuit in cruce, secundum illud: Christus passus est pro nobis, relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Sed in cruce fuit omnino nudus. Vnde Hieronymus ad Hedibiam: Vis esse perfecta, & in primo stare fastigio dignitatis, fac quod fecerunt Apostoli, vende omnia quæ habes, & da paupe- *1. Pet. 2. d* *Hieron. ad Hedib. ep. 150. q. 1.*

pauperibus, & sequere Saluatorem, & nudam, so- A lamq. crucē, virtute nuda sequaris, & sola: ergo, &c.

Item hoc ipsum videtur Sanctorum testimonijs. *Amb. cōm. in Luc. lib. 6. c. 9. to. 3.* Ambrosius super Lucā: Qualis debeat esse qui Euangelizat Regnum Dei, præceptis Euangelicis designatur, vt sine virga, sine pera, sine calceamento, sine pane, sine pecunia, hoc est subsidij sæcularis adminicula non requirens, fideq. tutus putet sibi quominus ea requirat, magis posse suppetere. Si igitur hoc attestatur perfectioni prædicatoris Euangelicæ perfectionis, vt nullum prorsus quærant adminiculum sęculare, & hoc est esse in altissima paupertate. patet, & cetera. B

Hieron. ep. 1. ad Heliodorū nō longe a princ. Item Hieronymus ait: Nolo pristinarum necessitatum recorderis, nudos amat eremus; nolo te antiquæ peregrinationis terreat difficultas. Qui in Christum credis, & eius crede sermonibus. Quærite primum Regnum Dei, & hæc omnia adijcientur vobis. *Mat. 6. d* Non pera tibi sumenda est, non virga. diues est qui cum Christo pauper est. omnia igitur relinqui possent, spe posita in solo Christo.

Amb. lib. 2. de offic. to. 4. in fi. Item Ambrosius in lib. de offi. Nullum adminiculum præstant diuitiæ ad vitam beatam, quod euidenter Dominus demonstrauit in Euangelio, dicens: *Matt. 5. a* Beati pauperes spiritu, &c. Itaque paupertatem, fa- C mem, dolorem, quæ mala putantur non solum impedimento non esse ad vitam beatam, sed etiam adiumento, euidentissime pronuntiatum est. Sic ergo non solum adminiculo non sunt ad vitam beatam corporis externa bona, sed etiam dispendio sunt. Sed quæ non sunt adminiculo, sed dispendio, perfectum est relinquere, ergo, & cetera.

Matt. 6. c ** Gloss. ibid.* Item * Hieronymus super illud Matthæi: Nonne anima plus est quàm esca: In promissis veritatis nemo dubitet, sit homo quod esse debet, & mox adduntur ei omnia, propter quem facta sunt omnia. Ergo qui omnia relinquit propter Christum confi- D dens in promisso Christi, agit secundum perfectam fidem ipsius. Hoc autem potissime facit, qui omnino nihil sibi reseruat, nec in communi, nec in speciali, ergo, &c. Vnde Augustinus tractans illud Matthæi: *Mat. 6. d* Respicite volatilia cæli: Sancti merito auibus comparantur, quia cælum petunt, qui iam ita remoti sunt a mundo, vt iam in terris nihil agant, nihil laborent, sed sola contemplatione iam in cælo degant. Si ergo hæc vita altissima est; ergo spretis omnibus totam spem vitæ suæ in Deo constituere est virtutis perfectæ.

Aug. de bono coniug. c. 8. in fine. tom. 6. Item Augustinus de bono coniugali: Bene facie- E bant, qui de sua substantia Christo, ac discipulis eius necessaria ministrabant; sed melius, qui omnem substantiam suam dimiserunt, vt expeditiores eundem Dominum sequerentur; sed quanto quis magis dimittit, tanto expeditior. ergo tanto laudabilior.

Idē lib. de Eccles. dog. c. 71. to. 3. Item in lib. de Ecclesiasticis dogmatibus: Bonū est facultates cum dispensatione pauperibus erogare. melius pro intentione sequendi Dominū insimul donare, & absolutum a sollicitudine cum Christo egere. Ergo qui magis eget, & a sollicitudinibus mundi absoluitur, perfectius Christū sequitur. ergo, &c.

Greg. super Ezech. homil. 20. post med. Item Gregorius ait: Cum quis suum aliquid Deo F vouet, & aliquid non vouet, sacrificium est. cum vero omne quod habet, omne quod viuit, omne quod sapit, omnipotenti Deo vouerit, holocaustum est. Qui enim sibimetipsis nihil reseruant, sed sensum, vitam, linguam, atque substantiam, quam perceperunt, omnipotenti Deo immolant, quid isti nisi holocaustum offerunt? Vnde paulo ante dixit, quòd ille holocaustum offert, qui ea quæ possidet, apud semetipsum decreuit indigentibus cuncta tribuere, nihil sibi reseruare, vitam soli supernæ gubernationi committere; sed hoc potissime facit qui sic distribuit, quòd nihil sibi reseruat, nec in communi, nec in speciali, ergo, & cetera.

Item Ioannes Chrysostomus in lib. quòd nemo læditur, nisi a seipso. Quid Apostolos penuria rerum corporalium læsit? Nonne in fame & siti, & nuditate degebant, & pro his clari magis, & magnifici habebantur atque ingentem per hoc fiduciam quæsierunt apud Deum? Ergo Paupertas illa laudabilior, in qua maior est penuria rerum.

Item, Bernardus ait: Felix qui nihil sibi retentat ex omnibus, non habet foueam vt vulpes, non tamquam volucres nidum, non loculos, quomodo Iudas, non domos, sicut nec Maria locū in diuersorio, imitatus profecto illum qui non habebat vbi reclinaret caput; sed qui omnia prorsus dimittit, nihil sibi omnino nec in communi, nec in speciali retinendo, hoc potissime facit. ergo, & cetera. *Bern. epist. 42. ad Henricum Senō Archiep. ante med.*

Item Prosper laudat Paulinum, & Hilarium de hoc, quòd facultates suas omnes pauperibus erogauerunt, licet ratione Episcopalis officij, Ecclesiastica bona postmodum dispensauerunt, sicut habetur, 12. quæst. 1. Expedit, vbi ait sic: Denique sanctus Paulinus ingentia prædia, quæ fuerunt sua pauperibus erogauit. Et infra: Quid sanctus Hilarius? Nonne & ipse omnia sua, aut pauperibus reliquit, aut vendita omnia pauperibus erogauit? Laudantur hi, & laudabiles sunt, quia omnia sua propter Deum contempserunt. Sed hoc potissime faciunt, qui nec in communi, nec in speciali sibi aliquid retinent. ergo tales maxime accedunt ad culmen perfectionis Euangelicæ. *Prosper de vita contemp. lib. 2. cap. 9.*

Item, hoc ipsum ostenditur ratione. Duplex est ciuitas, scilicet Dei & diaboli, Hierusalem, & Babylon, quæ oppositionem, habent, & in seipsis & in suis fundamentis; sed fundamentum ciuitatis Babylonis, vt dicit Augustinus, est cupiditas. ergo quanto magis quis recedit a cupiditate, tanto magis recedit de diaboli ciuitate. Sed paupertas in qua quis in communi, & in speciali prorsus omnibus abrenuntiat tam effectu, quàm affectu, ipsa est quæ maxime elongat ab auaritia. ergo, & cetera.

Item, diuitiæ sunt incētiuum cupiditatis, quia difficile est habere, & non amare. Sed quanto quis magis se elongat ab incentiuo peccati, tanto perfectius agit: hoc autem facit, qui in communi, & in speciali omnibus abrenuntiat. ergo, & cetera.

Item triplex est consilium, paupertatis, obedientiæ, & castitatis; sed quanto quis generalius obedit, & vniuersalius, tanto perfectius agit, similiter & de consilio castitatis: ergo pari ratione verum erit, & de consilio paupertatis.

Item, si dicas quòd non est simile, quia diuitiæ sunt de necessitate vitæ; hoc nihil est, cum multi qui nihil prorsus habent proprietatis, viuere possunt.

Item perfectior est paupertas, quàm perfectior cōcomitatur obedientia. Sed qui habent proprium in communi, ab illo per obedientiam non possunt excludi, nisi ratione peccati. qui autem nihil prorsus habent, obedire tenentur vbiq. terrarum. Si ergo perfectio Euangelica maxime consistit in perfectione obedientiæ, vniuersaliter omnibus abrenuntiare nihil prorsus reseruando, ad culmen facit perfectionis Euangelicæ.

Item: Contemptus præsentis sæculi est laudabilis: hæc est per se vera. ergo maior contemptus magis laudabilis, & maximus contemptus maxime laudabilis; sed maxime contemnit præsens sæculum, qui abrenuntiat omnibus in communi, & in speciali. ergo talis perfectissime agit.

Item paupertas alta est laudabilis, hæc est per se vera, ergo altior, laudabilior, & altissima, laudabilissima; sed huiusmodi est, quæ nec in communi, nec in proprio aliquam proprietatem sibi reseruat, ergo, & cetera.

Item tanto via rectior, quanto eius medium conformius est extremis. sed summa paupertas est, tam in prin-

in principio vitæ, quàm in termino, ergo si in medio omnia abdicetur, via rectissima proceditur. Sed quãto via rectior, tanto perfectior est: ergo via, & vita pauperrima perfectissima est.

Eccli.27.a Arg. I. in cõtrarium. Sed contra in Ecclesiastico dicitur: Propter inopiam multi deliquerunt, sed nihil quod est ducens ad culpam, spectat ad perfectionem Euangelicam, ergo, &c.

Eccls.7.b Item in Ecclesiastico dicitur: Vtilior est sapientia cum diuitijs. Glossa; quàm sola; sed diuitiæ non faciunt hominem perfectum, ergo minus paupertas, *Prou.30.b* & indigentia. Item in Prouerbijs: Diuitias, & mendicitatem ne dederis mihi. Et post: Ne egestate cõpulsus furer, & periurem nomen Dei mei, sed nihil facit, ad perfectionem Euangelicam, quòd sapiens sapienter recusat: ergo, &c.

Luc.6.f II. Item Christus dicit: Perfectus omnis erit, si sit sicut magister eius. Sed Christus loculos habuit, sicut *Ioan.12.a* patet in Ioanne, vbi dicitur, quòd Iudas loculos ferebat. ergo propter proprietatem nolle in communi habere, non videtur esse perfectio, sed potius superstitio in qua discipulus videtur se velle præferre magistro. Si dicat, quòd loculos nõ habuit. Contra Augustinus dicit: Habebat Dominus loculos a fidelibus oblata conseruans, & suorum necessitatibus, & alijs indigentibus tribuebat.

1.Tim.6.b III. Item super illud: Habentes alimenta, &c. Glossa: Et si nihil intulerimus in hunc mundum, non tamen prorsus abijcienda sunt hæc temporalia. ergo qui totum abijcit male facit.

IIII. Item 2. ad Corinth. 8. Si voluntas prompta est se-*2.Cor.8.b* cundũ id, quod habet. Glossa: Necessaria retineant, non vltra vires dando. ergo male facit qui sic dispensat, quòd nihil sibi prorsus reseruat.

V. Item: Qui tentat Deum peccat mortaliter: sed qui habet humanum refugium, & illo prætermisso quærit diuinum, tentat Deum: hoc autem facit qui habet vnde sustentetur, & illo dimisso expectat diutius sustentari. ergo talis facit contra Euangelium.

VI. Item virtus circa medium consistit, sed omnino omnia dimittere est ad extremum declinare. ergo hoc magis est vitij, quàm virtutis seu perfectionis Euangelicæ.

VII. Item sicut omnia tenere semper, est auaritia, sic omnia dare semper, est prodigalitas; sed omnia tenere semper est vitiũ. ergo similiter & omnia dare.

VIII. Item: Qui subtrahit alij necessaria peccat mortaliter, sed tantum tenetur quis sibi prouidere sicut alij. ergo qui omnia dimittit, & nihil sibi reseruat, peccat mortaliter: quia facit contra perfectionem Euangelicam.

IX. Item: Qui exponit se periculo interfectionis, peccat mortaliter: ergo similiter qui exponit se periculo famis, sed talis est, qui omnia dimittit, & nihil sibi reseruat. ergo, &c.

X. Item nullus debet reijcere omnino quod quotidie petit a Deo, sed omni die petimus in oratione Dominica, Panem nostrum quotidianum. ergo male facit, qui deserit totum?

RESPONSIO: Dicendum, quòd abrenũtiare omnibus tam in priuato, quàm in communi est Christianæ perfectionis, non solum sufficientis, sed etiã abundantis, tamquam perfectionis Euangelicæ consilium principale, & principium fundamentale, fundamentum sublime. Primum suadet natura, secũdum Scriptura, tertium gratia. Primum inquam, est consiliũ principale, quia viam præbet ad alia. Nam abundans paupertas disponit ad carnis mortificationem, & ad voluntatis propriæ perfectam abnegationem, cum nihil sibi detineat, nec domum, nec tectum, nec aliquam rem. Ad ipsam autem specialiter viam facit ipsa natura, siue instituta, siue lapsa. Nam homo nudus formatus est, & si in statu illo stetisset, nihil sibi prorsus appropriasset: homo verò lapsus nudus na-

A scitur, nudus moritur. Et ideo hæc rectissima via est vt ab extremis non declinans, quantum potest natura pati, pauper & nudus incedat, & hoc est quod dicitur: Nihil intulimus in hunc mũdum, haud dubium *1.Tim.6.b* quia nec auferre quid possumus. Et ex hoc concludit: Habentes alimenta, & quibus tegamur, &c. Hoc autem nihil arctius vel pauperius, quàm simplici victu & operimento esse contentum, quod ex naturæ documento persuadet Apostolus, tamquam bonum & perfectum. Est etiam principium fundamentale. Lex enim vetus differt a noua in hoc, quod illa timorem, hæc amorem, illa temporalia promittit, hæc

B temporalia contemnere docet. Si igitur fundamentum perfectionis ciuitatis Dei principaliter consistit in charitate, & illa potissime est perfecta, quãdo omnis excluditur cupiditas, quia venenum charitatis est cupiditas: hanc autem cupiditatem omnino foras mittit, quia omnia omnino, & re, & voluntate relinquit: sicut radix omnium malorum est cupiditas, sic radix & principium perfectionis est altissima pauper-tas. Vnde Augustinus in lib. 83. quæstionum: Cha- *Aug.li.83. quæst.q.36. in princip.* ritatis venenum est spes adipiscendorum ac retinendorum temporalium, nutrimentum eius imminutio cupiditatis, perfectio eius nulla cupiditas. Signum *to.4.*

C profectus eius imminutio timoris, signum perfectionis eius nullus timor: quia radix omnium malorum est cupiditas & perfecta charitas foras mittit timorẽ. Illa igitur paupertas est perfectissima, quæ omnino cupiditatem exterminat. Est nihilominus fundamẽtum sublime, quia cum duplex sit vita ad quam disponit gratia, scilicet actiua & contemplatiua: actiua deorsum ordinat, sed cõtemplatiua sursum in cælum erigit. Nullus autem spiritus magis idoneus ad hoc quàm ille, qui penitus est exoneratus ab onere temporalium, & qui thesaurum suum totum habet in cælo, & cuius regnum non est de hoc mundo, qui

D non habet hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirit. Talis autem est, qui omnibus terrenis perfecte abrenuntiat: & ideo talis iam fundamentum sui ædificij collocatum habet in excelsis. Vnde Augusti- *Aug.lib.de ago.Christ. c.13.to.3.* nus in libro de agone Christiano. Cum cognitio & actio beatum hominem faciant: sicut in cognitione cauendus est error sic in actione cauenda est nequitia. Errat autem si quis putat se veritatem posse cognoscere, cum adhuc nequiter viuat: nequitia autem est mundum istum diligere, & ea quæ nascuntur, & transeunt pro magno habere, & concupiscere, & pro his laborare vt acquirantur, & lætari cum abundaue-

E rint, & timere ne pereant, & contristari cum pereunt. Ille igitur potissime est idoneus ad contuitionẽ sublimium, & ibi sublimiter fundatus, qui est perfectissimus contemptor omnium istorum. talis est qui totum cogitatum suum iactat in Domino, & omnem sollicitudinem, qui nullam prorsus habet possessionem. Est igitur perfectionis Christianæ pro Christo nihil in mundo possidere, nec in cõmuni, nec in proprio. Idem Dominus expressissime consulit: idem exemplum in semetipso ostendit: idem Spiritus sanctus in Sanctis hoc multipliciter persuasit. Nam huiusmodi arduissimam paupertatem, sicut ostensum

F est, persuadet natura, Scriptura, & gratia. Persuadet Dominus Iesus Christus, instruendo, conuersando, inspirando. Quis enim Spiritus nisi Dei, facit hominem contemnere præsentia, & amare cælestia? Nam hoc non facit spiritus diaboli, nec mundanus, nec proprius cum semper inclinent ad bonum priuatum, facit igitur Spiritus sanctus. Et hinc est, quòd Spiritu sancto dictante, istum modum viuendi summus Pontifex approbauit, sicut dicit Decretalis de excess. prælat. Nimis praua, quòd ordinem & regulam fratrum Prædicatorum, & Minorum sedes Apostolica noscitur approbasse. Vnde huic contrarium, nulli prorsus licet sentire. Quare tales videntur stulte agere, periculis se exponere, & Deũ tentare. Nam contra tales

tales dicitur in regula beati Francisci, in qua paupertas huiusmodi confirmatur: Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam &c. Contra tales etiam dicit Augustinus in tractatu de eleemosyna: Elias in solitudine coruis ministrantibus pascitur, & Danieli in lacu ad leonum prædam iussu regis incluso, prandium diuinitus apportatur, & tu metuis ne operanti, etiam apud Dominum promerenti desit alimẽtum? cum ipse in Euangelio ad exprobrationem eorum, quorum mens dubia, & fides parua est, contestetur, & dicat: Aspicite volatilia cæli, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea, & Pater vester cælestis pascit illa. Nonne vos pluris estis illis? Volucres Deus pascit, & volucribus alimẽta diurna præstantur, & quibus nullus diuinæ rei sensus est, eis nec cibus, nec potus deest; & tu Christiano, tu Dei seruo, tu bonis operibus dedito, tu Domino suo charo, aliquid existimas defuturum? An eis terrena deerunt, quibus cælestia & diuina tribuuntur? Vnde hæc incredula cogitatio? vnde impia, & sacrilega ista meditatio? Quid facit in domo Dei perfidum pectus? Quid qui Christo omnino non credit, appellatur, & dicitur Christianus? Pharisæi tibi magis congruit nomen. Nam cum in Euãgelio de eleemosynis disputaret, & vt nobis amicos de terrenis lucris prouida operatione faceremus, qui nos postmodum in æterna tabernacula susciperent, fideliter & salubriter præmoneret, addit post hoc Scriptura, dicens: Audiebant hæc omnia Pharisæi, qui erant auari, & deridebant illum. Quales nunc sunt in Ecclesia, quorum quosdam videmus, quorũ præclusæ aures, & corda cæcata, nullum de spiritualibus ac salutaribus monitis lumen admittunt. De quibus mirari non debemus, quòd contemnant in talibus seruos, quando a talibus ipsum Dominum videamus esse contemptum.

Mat. 6. d — *Luc. 16. d*

Ex hoc apparet euidenter, quòd omnino omnibus abrenuntiare, vniuersaliter pro Christo culpandum non est, sed potius laudandum, tamquam culmen Euangelicæ perfectionis. Vnde rationes, exempla & auctoritates concedendæ sunt ad istam partem, ad quam sufficientissime astruendam vna sola auctoritas expressa ex ore Christi consulentis dimittere omnia, esset sufficientissima etiam si multa glossarum expositarum, & Sanctorum dicta viderentur esse contraria. Ait enim Augustinus ad Paulinum de videndo Deo, sic: Attende quæ credis, & in eis ipsis quibus non visis accommodas fidem, ipsa testium pondera discernẽda sunt. Nec enim mihi sic credis, quemadmodum Ambrosio, aut si ambobus nobis æqua lance putas esse credendum, numquid vllo modo Euangelio comparabis? An scripturam nostram scriptis canonicis coæquabis? Profecto si recte in iudicando, sapis, longe nos infra vides ab illa auctoritate distare, & me quidem longius. Sed vtrique nostrum quantumlibet credas, vtrumque illi excellentiæ nequaquã comparas. Igitur quoniam diuina auctoritas sic expresse dicit omnia dimittẽda ei, qui ad perfectionem conscendere cupit Euangelicam, manifestũ est, quòd verum certitudinaliter debet teneri, quòd ei nõ possit sine periculo fidei obuiari.

Ad argumẽta in cõtrarium.

Ad I. Ad illud vero, quod primo obijcitur in contrariũ, quod pertrahit ad peccatum, & de egestate quæ facit periurare, dicendum, quòd duplex est inopia, quædã voluntaria, & quædam inuoluntaria. Inopia inuolũtaria inducit defectum mentis, & pronitatem, & occasionem inducit ad peccandum. Inopia autem, seu paupertas voluntaria hæc habet adiunctam sufficientiam, iuxta illud: Tamquam nihil habentes, &c. Et hæc disponit ad iustitiam perfectam, quia mentem facit ad omne bonum idoneam, sicut econtra radix omnium malorũ est auaritia. Et est quod dicit Chrysostomus: Si volueris videre amantis aurum animã quemadmodum vestimentum a decem millibus corrosum vermibus, & nihil habens sanum, ita inuenies perforatam eam vndique a sollicitudinibus, & a peccatis putrefactam, & ærugine plenam. Sed non anima inopis voluntarij talis est, sed fulget quidem velut aurum, splendet autem velut margarita, florescit autem velut rosa. Non est illic tinea, non est illic fur, non est illic sollicitudo vitæ huius negotiorum, sed sicut Angelus ita conuersatur. Non subiacet dæmonibus, non assistit regi, sed assistit Deo; non militat cum hominibus, sed cum Angelis; nõ habet thesaurum, terram, sed cælum; non indiget seruis, magis autem habet seruos, possessiones, & cogitationes, quæ rebus dominantur. Quid igitur paupere hoc melius est vmquam? Pauimẽtum denique habet cælum. Si autem pauimentum tale est, excogita tectum. Sed non habet equos & currum? Quid autẽ ei opus est, qui super nube vehi debet, & esse cum Christo? Ex his apparet, quòd in voluntaria paupertate magna est sufficientia, magna est nobilitas, quæ facit trãscendere cuncta terrena.

2. Cor. 6. c — *Chrysost. in Matt. hom. 47.*

Vel potest dici aliter, quòd illa dicta sunt tempore legis scriptæ, quæ temporalia promittebat, non æterna, in qua paupertas contemnebatur. Vnde Chrysostomus tractans prædictum verbum, Diuitias, & mẽdicitatem, &c. dicit: Hæc dicebantur in veteri testamento, vbi multa ratio diuitiarum habebatur, vbi paupertatis plurimus erat contemptus. vbi hoc quidem maledictum, scilicet paupertas, illud autem benedictum, scilicet diuitiæ. Sed nunc nequaquam ita. Sed si vis audire paupertatis prædicatum, ipsam professus est Christus, & dixit: Filius autem hominis nõ habet vbi caput suum reclinet. Et iterum discipulis dicebat: Nolite possidere aurum. Ex quo apparet, quòd auctoritas non est contraria assumentibus voluntariam paupertatem, cum illud dictum sit tempore legis scriptæ, istud autem tempore legis gratiæ. Nec illud dictum est in persona viri perfecti, sed potius infirmi, vt ex verbo Chrysostomi patet. Et per hoc patet responsio ad tres auctoritates primas.

Chrys. homil. 18. super epist. ad Hebr. — *Luc. 9. g* — *Matt. 10. b*

Ad II. Ad illud quod obijcitur, quod Christus habuit loculos. Dicendum, quòd Christus habuit loculos, tribus de causis. Habuit enim loculos pro pauperibus alijs, secundum quod dicit Hieronymus in auctoritate supra posita: Christus tantæ paupertatis fuit, &c. & hoc non tollit paupertatem summam. Habuit etiã loculos compatiendo infirmis. Sicut dicitur in Glossa super illud Psalmi: Producens fœnum iumentis. Dominus loculos habebat, vel habuit in vsus eorum, qui cum eo erant, & suos; & religiosas mulieres in comitatu quæ ministrabãt ei, de substantia sua, in his infirmorum magis personam suscipiens. Præuidit enim multos infirmos futuros, & ista quæsituros, & ibi eorundem personam suscepit, vbi dixit: Tristis est anima mea vsque ad mortem. Et de his duobus supra illud Ioannis: Ea quæ mittebantur, &c. Glossa: Cui Angeli ministrabant, loculos habet in sumptus pauperum, condescendens infirmis. Habuit etiam loculos in articulo necessitatis, vtpote quando transibat per Samaritanos. In quo etiam articulo, discipulis loculos habere permisit, secundum illud: Quando misi vos sine sacculo, & pera, &c. Glossa: Non eadẽ regula viuendi persecutionis, qua pacis tempore discipulos informat. Missis quidem discipulis ad prædicandum, ne quid tollerent in via præcepit ordinãs, scilicet vt qui Euangelium nuntiat, de Euangelio viuat. Instante vero mortis articulo, & tota illa gente Pastorem simul & gregem persequente, congruam tempori illi regulam decreuit, permittens vt tollerẽt necessaria victui, donec sopita persecutorum insania, tempus euangelizandi redeat. Ex his enim Glossis, manifeste apparet, quòd modus habendi loculos in Domino in nullo minuit paupertatem. Sic enim Dominus condescendit infirmitati & necessitati, vt tamẽ salua esset forma paupertatis, & exẽplum quod præcipue

Psal. 103. b — *Mar. 14. d* — *Luc. 22. d*

cipue monstrare venerat hominibus. Iuxta quod dicit Apostolus: Factus est pro nobis egenus, vt illius inopia diuites essemus, paupertatem scilicet altissimam voluntarie imitando. 2.Cor. 8. b

1.Tim. 6. b Ad III. Ad illud quod obijcitur, de Glossa: Habentes alimenta. vbi dicitur, quòd non sunt abijcienda omnino temporalia; dicendum quòd intelligit de abiectione temporalium quantum ad vsum, non quantum ad dominium. Nam vsus temporalium necessarius est vitæ humanæ, qui tamen haberi potest absque dominio, & proprietate. Sic patet in pauperibus qui nihil proprietatis habent. Et quòd iste sit intellectus, patet per illud quod sequitur in Glossa immediate vbi subditur: Sed habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus, qui vltra tendit, malum inuenit. Esse igitur contentum vsu tegumenti, & alimenti est modus perfectæ virtutis. Et sic Glossa debet intelligi. nec hoc repugnat altissimæ paupertati. Qui autem sic vellet temporalia abijcere, vt nec vellet alimenta suscipere, nec operimentum habere, non operaretur perfecte, sed stulte. Et hoc vult Glossa illa insinuare.

2.Cor. 8. b Ad IV. Ad illud quod obijcitur de Glossa: Si voluntas prompta est. Glossa vt necessaria remaneant: Dicendum quòd Glossa illa truncata est, quia statim sequitur. Non hoc dicitur quin melius esset, scilicet totum dare, sed infirmis timet, quos sic dare monet, vt egestatem non patiantur. Ex quo apparet, quòd Glossa illa potius facit ad contrarium, quàm ad propositum, si sano oculo, & recto inspiciatur.

Ad V. Ad illud quod obijcitur, quòd qui sic vniuersaliter omnibus abrenuntiat, tentat Deum, dicendum quòd falsum est, tum propter diuina promissa, tum propter plurima remedia, quæ haberi possunt, tum propter exempla quibus manifeste videmus, quod tales pauperes sustentantur. Ex quo manifeste colligitur, si obdurati non sumus, quòd talis modus abrenuntiandi diuinitus inspiratur, nec facit tentare Deum, si sic abrenuntians diuinis promissionibus innititur, quin potius ille Deum tentat qui de diuinis promissionibus dubitat, Propter quod Hieronymus super illud: Nonne anima plus est quàm esca? In promissis veritatis nemo dubitet, sit homo quod esse debet, & mox adduntur ei omnia. Qui igitur de hoc dubitat sicut filij Israel, Deum tentat, qui dicebant: Numquid poterit Deus parare mensam in deserto? His autem non debent viri perfecti conformari, sed potius Apostolis: de quibus dicitur: Aporiamur, sed non destituimur; idest pauperes sumus a Deo, vt necessaria desint; sed non destituimur a Deo omnino; quia Deus pascit nos. Et quod illud extendatur non solum ad Apostolos, verum etiam ad eorum imitatores, apparet, per illud quòd dicitur: Sint mores sine auaritia, contenti præsentibus. Ipse enim dixit; Non te deseram, neque derelinquam. Ibi Glossa: Ipse Dominus omnipotens ad Iesum Naue Non te deseram, quin dem necessaria, neque derelinquam, derelinqueretur ille, qui fame periret. Sed quia hoc non est, non sit homo cupidus. Hoc post mortẽ Moysi dixit Iosue, hoc etiam dicit omni speranti in se sicut Iosue: hæc enim nobis promittit, vt in illo spem nostram ponamus. Non tenacibus, non cupidis, sed sperantibus in eum sit ista promissio. Etiam quia poterat illis videri, quòd hæc promissio ad Iosue tantum pertineret. Ad hoc Apostolus respondet, dicens quòd nos iuuabit, sicut iuuit illum, quasi dicat: Non est dubitandum de promissione, quia Iesus Christus qui heri, idest in præterito adiuuit Iosue, & ipse hodie, idest in præsenti adiuuat nos, & alios fideles, & adiuuabit in futuro, in sæcula, idest sine fine.

Mat. 6. c

Psal. 77. c

2.Cor. 4. c

Heb. vlt. a

Iosue 1. a

Ad VI. Ad illud quod obijcitur, quòd virtus consistit circa medium, dicendum quòd illud est verum, quantum ad ea quæ sunt necessitatis, sicut est largitas; sed fallit in his, quæ sunt supererogationis, sicut est consilium

A paupertatis, & castitatis. Talium enim perfectio potius attenditur secũdum perfectam considerationem ad Christum, & diuinæ dilectionis modum qui est, vt Deus super omnia diligatur, quàm secundum superfluum, & diminutum circa exterius obiectum. Et quòd illud sit verum, patet per Ambrosium in libro De officijs, vbi dicit: Officium omne, aut est medium, aut perfectum est, quod Scripturarum auctoritate probare possumus. Habemus enim in Euangelio: Si vis ad vitam ingredi serua mandata. Non homicidium facies, &c. Hæc sunt media officia, quibus aliquid deest. Si vis perfectus esse vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, vbi diligendos inimicos, & orandum dicit pro calumniantibus, & persequentibus nos, si volumus perfecti esse. Hoc est igitur perfectum officium, quod catorthoma dixerunt Græci, quo corrigantur omnia, quæ ad aliquos potuerunt lapsus habere. Largitas igitur, quæ attenditur secundum officium medium in largiendo seruat modum. Paupertas vero spiritus, quæ attenditur secundum officium perfectum, tribuit totum. Vnde eodem libro in tractatu, De liberalitate, dicit: Liquet debere esse modũ liberalitatis ne fiat inutilis largitas, cuius sobrietas est tenenda. De quo modo subiungit: Modus liberalitatis tenendus est, vt quod bene facis, id continue facere possis, ne subtrahas necessitati, quod indulseris effusioni. Potuit enim donare Ioseph totas Ægypti opes, effundere thesauros regios, noluit tamen de alieno effusus videri. Maluit frumenta vendere, quàm donare esurientibus; quia si paucis donasset, pluribus defuisset. Sed hoc spectat ad officium medium secundum quod ipse alibi dicit, tractans in eodem libro illud Apostoli: Non vt alijs refectio, vobis autem angustia. Aduertimus quemadmodum beneuolentia, & liberalitas, & modum comprehendit, & fructum atque personas. Ideo modum, quia imperfectis dabat consilium. Non enim patimur, nisi perfecti. Verum quia perfectioni non repugnat modum tenere, si quis dispenset bona Ecclesiæ; Ideo subiungit. Sed si quis nolens Ecclesiam grauare, in sacerdotio constitutus aliquo, aut ministerio, non totum quod habet conferat, sed operetur cum honestate, quæ officio sat est; non mihi imperfectus videtur. Ex dictis igitur colligitur, quòd licet virtutis secundum statum communem, & officium medium, sit tenere medium, perfectionis tamen Euangelicæ est relinquere totum. Si tamen in communi aliquid habeatur, vt dispensetur, hoc non facit imperfectum, nec totum vniuersaliter relinquere dicit excessum, quia hoc spectat ad perfectum officium, vt patet ex his quæ dicta sunt, & ex hoc quod Ambrosius præmittit in præcedenti capitulo, vbi sic ait: Ceterum Dominus non simul vult effundi opes, sed dispensari, nisi forte vt Eliseus boues suos occidit, & pauit pauperes ex eo quod habuit, vt nulla cura teneretur domestica, sed relictis omnibus in disciplinam se propheticam daret. Si ergo pro disciplina prophetica sunt omnia relinquenda multo fortius pro perfectione Euangelica.

Mat. 19. b

B Mat. 19. c

C

2.Cor. 8. c

D

E

3.Reg. 19. d

F Ad illud quod obijcitur, quòd omnia dispergere est prodigalitas, dicendum quòd tunc est prodigalitas, quando omnia disperguntur pro vanitate, non autem quando dantur pro vtilitate, & sic est de Euangelica paupertate: quia Dominus centuplum restituet in præsenti cum tribulatione, & in futuro vitam æternam. Secus autem est de vniuersali retentione omnium. Illa enim non fit pro spirituali vtilitate, sed magis pro terrena cupiditate, ideo non est simile hinc & inde. Ad VII.

Mat. 19. d

Ad illud quod obijcitur, & qui alij subtrahit necessaria, &c. dicendum quòd non est simile, quia qui subtrahit alij necessaria, violentiam facit, & inducit eum in paupertatem inuoluntariam. Qui autem subtrahit sibi, voluntarie facit, & in paupertatem volunta- Ad VIII.

luntariam se inducit. Ac per hoc sicut argumentum illud non valet, Paupertas inuoluntaria non est laudanda, ergo nec voluntaria; sic non cogit ratio prædicta. Alius etiam est defectus in argumento prædicto, quia procedit per falsi suppositionem, pro eo quòd omnibus vniuersaliter abrenuntians, necessaria sibi omnia non subtrahit, quia diuinæ prouidentiæ regimini se committit, & multos viuendi modos, & quærendi necessaria sibi relinquit.

Ad IX. Ad illud quod obijcitur quòd se exponit periculo famis, dicendum quòd falsum est, sicut omnino apparet ex prædictis, & manifeste colligitur ex omnibus temporibus retroactis. Nusquam, & numquam legitur quòd aliquis volens in paupertate Deo seruire, pro defectu cibi fame perierit. Et hoc est quod dicit Augustinus in tractatu quodam de oratione Dominica. Neque enim deesse quotidianus cibus potest
Prou.10.a iusto, cum scriptum sit: Non occidet Dominus fame
Psal.36.c animam iusti. Et iterum: Iunior fui etenim senui, &
Luc.12.d non vidi iustum derelictum. Et iterum: Quærentibus regnum Dei, & iustitiam eius, omnia promittit apponi, & iam cum sint Dei omnia, habenti Deum nihil deerit, si Deo ipse non desit. Sic Daniel in leonum lacu iussu Regis incluso, prandium diuinitus procuratur, & inter feras esurientes homo Dei pascitur. Sic alitur Elias in fuga, coruis ministrantibus, & volucribus cibum apportantibus, in persecutione nutritur. O humanæ malitiæ detestanda crudelitas! feræ parent, & aues pascunt & homines insidiantur, & sæuiunt. Ex his manifeste colligitur, quòd non est periculum, sed refugium, spretis omnibus totaliter se dedicare ad Deum colendum.

Ad X. Ad illud quod obijcitur, quòd in oratione Dominica petimus panem nostrum quotidianum, dicendum quòd hoc potius facit ad oppositum, quàm ad propositum. Ex quo enim quotidie petimus victum diurnum, nec petimus quod habemus, manifestum est, quòd Euangelicæ perfectionis est quotidiano victu esse contentum. Quod quia non potest videri perfectio in cordibus auarorum, Dominus nō solum ad hoc induxit consilijs sapientiæ, verumetiam exemplis naturæ, & oraculis gratiæ, vt sic saltem per illud triplex testimonium, paupertatis consilium firmiter comprobetur, sicut totius perfectionis Euangelicæ altissimum, & stabile fundamentum.

De paupertate quantum ad mendicitatem.
Art. II.

Quæritur de mendicatione. Vtrum mendicare pro Christo sit Christianæ perfectionis? & voco mendicare, eleemosynam quærere, seu de quotidianis eleemosynis viuere.

Psal.33.b Et quòd non, videtur primo auctoritate Psalmi:
I. Timete Dominum omnes Sancti eius, quoniam non
Arg. partis negatiuæ. est inopia timentibus eum: ergo non stant simul esse inopem, & timere Deum.

Psal.63.6 Item Psalmus: Non vidi iustum derelictum, nec
II. semen eius quærens panem; ergo qui panem quærit non est iustus, nec semen iusti.

Psal.108.a Item Psalmus: Nutantes transferantur filij eius, &
III. mendicent, sed nihil quod Psalmista in Dei spiritu loquens imprecatur, spectat ad perfectionem Euangelicam, seu ad perfectam iustitiam, mendicare est huiusmodi, ergo, & cetera.

Eccli.40.d Item Ecclesiasticus: Fili mi in vita tua ne indigeas,
IV. melius est enim mori, quàm indigere, ergo melius est mortuum esse, quàm mendicum.

Act.20.d Item in Apostolorū Actis, dicitur: Beatius est ma-
V. gis dare, quàm accipere, sed dare eleemosynam non facit hominem peruenire ad perfectionem Euangelicam: ergo multo magis nec accipere.

Luc.12.d Item Saluator ait: Vendite quæ possidetis, vbi
VI. Glossa, vt omnibus simul pro Deo spretis, postea la-

A bore manuum operemini vnde viuatis, vel eleemosynam faciatis, vnicuique igitur de proprio labore viuere, & eleemosynam facere spectat ad Euangelicam perfectionem: ergo oppositum eius, scilicet mendicare, & de alieno labore viuere, est contrarium perfectioni Euangelicæ.

Item Apostolus dicit: Nullius aliquid desideretis, 1.Thess.4.e
vbi Glossa, ne dum rogetis, vel tollatis. Si ergo plus VII.
est rogare, vel petere, quàm appetere, & primum tamquam illicitum ab Apostolo prohibetur, scilicet desiderare, vel appetere, quod est alterius, ergo multo fortius petere.

B Item dicit: Rogamus vos, vt noueritis eos, qui labō 1.Thess.5.c
rāt inter vos, & præsunt vobis in Domino. Vbi Glos- VIII.
sa: Sicut diuitiæ negligentiam pariunt saluti; sic egestas, dum saturari cupit, a iustitia declinat. Sed quòd facit declinare a iustitia nō pertinet ad perfectionem Euangelicam, ergo, & cetera.

Item dicit Apostolus: Si quis non vult operari, nō 2.Thess.3.e
manducet: ergo vult Apostolus seruos Dei corpora- IX.
liter operari, vt habeant vnde viuant, & non compellantur egestate necessaria petere; sed hoc est mendicantium, ergo seruorum Dei nōn est mendicare, secundum Apostolum.

C Item eodem capitulo super illud, vt formam da- X.
remus vobis, vbi Glossa: Qui frequenter ad alienam mensam conuenit, otio deditus, necesse est vt adulетur pascenti se; sed adulari est contrarium veritati, & perfectioni: ergo, & cetera.

Item dicit Vrbanus Papa, quòd Episcopi omnibus XI.
communi vita viuere volentibus, ministrare cuncta 12.q.1.Videntes.
necessaria debent prout melius poterunt, vt nemo in eis egens inueniatur. Et post: Si quis extiterit modernis, aut futuris temporibus, qui hoc auellere nitatur, iam dicta damnatione feriatur. ergo contra canonicas sanctiones est, quòd aliqui viuant vita com-
D muni in Ecclesia, egendo & mendicando in ea.

Item de conse. dist.1. Inhibetur ne Ecclesia conse- XII.
cretur, nisi prius dotetur: ergo si Ecclesia non debet consecrari, nisi habeant vnde sustententur, qui in ea ministrant, multo fortius, nec aliqua Religio institui debet sine possessione sustentatiua.

Item in iure ciuili inhibetur, quòd validi non men- XIII.
dicent, lege. de mendicantibus validis, sed magis debet esse ordinata Ecclesia, quàm Respublica. Si ergo quòd validi mendicent est contra rectam gubernationem Reipublicæ, multo magis contra perfectionis sublimitatem Euangelicæ.

E Item hoc ipsum ostenditur ratione: Mendicare est XIV.
opus indifferens, sed indifferens non fit opus perfectionis per additionem finis, sicut apparet manifeste in alijs operibus, vt ire ad ecclesiam, & facere eleemosynam. ergo, & cetera.

Item perfectionis est, gratis, & liberaliter seruire, XV.
& obligationes peccatorum refugere; sed qui eleemosynam recipit, obligat se ad interueniendum pro peccatis alienis. si ergo obligatio huiusmodi perfectioni non consonat: ergo, & cetera.

Item huiusmodi qui mendicant, ex professione, XVI.
aut hoc faciunt quia pauperes, aut quia Prædicato-
F res: Si quia pauperes ergo omnes pauperes, qui mendicant perfecti sunt, quod est contra Augustinum in lib. De opere Monachorum, qui reprehendit Monachos mendicantes, & nihil operari volentes. Si quia prædicatores, ergo nullus mendicare debet inter eos, qui non prædicat, cuius contrarium videmus tota die.

Item prædicare est quid spirituale, sed qui spiritua- XVII.
le dat, & temporale accipit, similis est Giezi, qui pe- 4.Reg.5.f
cuniam accepit a Naaman, obtentu beneficij spiritualis prius sibi exhibiti, hoc autem est damnabile, ergo damnabile est prædicatori mendicare, non ergo perfectionis Euangelicæ.

Item perfectorum est abstinere a mala specie, sed XVIII.
hoc

hoc est mala species, quòd prædicantes temporalia A petant, quia in hoc sunt similes pseudoprædicatoribus. ergo, &c.

XIX. Item huiusmodi aut habent auctoritatem in prædicando, aut non habent. Si non habent, ergo male faciunt in prædicando, ergo nil merentur si habent; sed qui habent possunt petere potestatiue: ergo tales prædicando iniuriantur auctoritati prædicationis Euangelij, ergo in hoc non sunt perfecti, sed impij.

XX. Item tutius, & perfectius est sequi viros perfectiores, probatiores, & sapientiores. sed viri probatissimi, & sapientissimi in Religionibus fuerunt Basilius, Be- B nedictus, Augustinus, Hieronymus, Gregorius, Hilarius, & Paulinus: & tales sic sua reliquerunt, quòd communia possederunt nec mendicasse leguntur: ergo modus ita mendicandi de nouo introductus per Dominicum, & Franciscum iudicatur superstitiosus, & vanus, cum stultum videatur sensum, & spiritum duorum pauperum hominum præponere tantæ sapientiæ, & sublimitati Sanctorum præcedentium, & Doctorum.

Sed contra hoc videtur dictum illud Mat- *Mat. 10. b* thæi: Nolite possidere aurum, vel argentum, neque pecuniam in zonis vestris, neque peram in via, neque duas tunicas, nec calceamenta, vbi Glossa: Nec ipsa C necessaria, nec cellarium secum vehant. nihil præter indumentum, quo quis contentus esse potest. In hoc traditur forma Apostolis, & quod perfectionis est perfectum est imitari: ergo taliter per mundum ire spectat ad perfectionem Euangelicam; sed hoc est mendicare, & viuere de eleemosyna, igitur hoc spectat ad Euangelicam perfectionem.

Mar. 6. a Item: Præcepit eis ne quid tollerent in via, neque panem, neque in zonis æs. Aut igitur præcepit tamquam Prælatis, aut tamquam perfectis. Si tamquam Prælatis, ergo ad illud ad quod adhuc essent astricti, D quod manifeste falsum est. Præcepit igitur eis tamquam viris perfectis. Sed perfectio proponitur com- *Mat. 19. b* muniter omnibus imitanda, quia dicit: Qui potest capere capiat. ergo sic viuere spectat ad perfectionem Euangelicam.

Luc. 9. a Item Saluator dicit: Nihil tuleritis in via neque virgam, neque peram, neque panem, neque pecuniam, vbi Glossa: Virgam non ferre, est non esse sollicitum de his quæ necessaria sunt humanæ sustẽtationi, quia hæc debentur Prædicatoribus. Si ergo excludere sollicitudinem de necessaria sustẽtatione, Dominus persuasit Apostolis, quos etiam ad prædicandum inter E infideles misit; multo fortius cum prædicatur Euangelium fidelibus, perfectionis est de huiusmodi non esse sollicitum, sed victu & vestitu sibi dato esse contentum.

Ibidem. Item ait: Quicumque susceperit puerum in nomine meo, ibi Glossa interlinearis, pauperem. Et alia Glossa: Qui imitatorem Christi recipit, Christum *Mat. 18. a* recipit. Ergo cum suscipitur pauper imitans Christũ, suscipitur Christus. Si ergo perfectionis Euangelicæ est esse pauperem, & Christi imitatorem; perfectionis Euangelicæ est in tali paupere pro Christo susci- F pi. Qui ergo mendicando petit, a perfectione Euangelica non recedit.

Luc. 10. a Item dicit: Nolite portare sacculum, neque perã, vbi Glossa: Tanta debet Prædicatori esse fiducia in Deo, vt præsentis vitæ sumptus etsi non præuideat; sibi tamen nõ defecturos certissime sciat, ne dum occupatur mens ad temporalia, minus prædicet æterna. Ad expeditiorem igitur prædicationem veritatis facit, quòd quis temporalia non præuideat sibi, sed expectet sibi ab alijs dari cum necesse habuerit. ergo talis modus viuendi consonat veritati, & Euangelicæ perfectioni.

Luc. 16. b Item alibi dicit: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cũ defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula, vbi Glossa: Non quoslibet pauperes, sed eos, qui possunt in æterna tabernacula recipere; sed tales sunt pauperes spiritu, quorum est *Mat. 5. a* regnum cælorum. ergo secundum diuinum consilium est, quòd eleemosynæ talibus pauperibus dentur, & quòd ab eis suscipiantur. Sed quod diuino consilio consonat, perfectioni Euangelicæ non repugnat. ergo, &c.

Item Hieronymus aduersus Vigilantium tractans *Hiero. aduers. Vigilan. longe post med.* præmissum verbum, dicit: Num isti pauperes, inter quorum sordes, & illuuiem corporis flagrans libido dominatur, possunt habere æterna tabernacula, qui nec præsentia possident, nec futura? Non enim simpliciter pauperes, sed pauperes spiritu beati appellãtur. De quibus scriptum est: Beatus qui intelligit su- *Psal. 40. a* per egenum & pauperem, in die mala liberabit eum Dominus. In vulgi pauperibus sustentandis nequaquam intellectu, sed eleemosyna opus est; in sanctis pauperibus beatitudo est intelligentiæ, vt ei tribuat qui erubescit accipere, & dum acceperit dolet, metens carnalia, & seminans spiritualia. Hæc Hieronymus.

Item Apostolus ait: Vestra abundantia illorũ ino- *2. Cor. 8. c* piam suppleat, vt & illorum abundantia, vestræ inopiæ sit supplementum. Glossa: Vestra abundantia terrenorum, suppleat illorum inopiam, vt e conuerso abundantia illorum spiritualium, qui diuinis vacant, vestræ sit inopiæ supplementum. Si ergo hoc spectat ad perfectionem Dominici corporis, quòd membra sibi communicent ratione dati, & accepti; ad perfectionẽ Ecclesiæ, & Euangelij facit quòd pauperes iusti sustentationem petant, & accipiant a diuitibus mundanis, & imperfectis. Si dicas, quòd possunt accipere, sed non petere, hoc nihil est, quia diuites mundani possunt petere orationes virorum spiritualium ad releuandum inopiam meritorum suorũ. ergo versa vice possũt pauperes spirituales petere eleemosynam corporalem ad sustentationem corporum.

Item hoc ipsum ostenditur exemplo Christi, de quo Psalmista: Ego autem mendicus sum & pauper. *Psal. 39. d* Glossa: Hoc dicit Christus de se. Ego mendicus sum in forma serui. Mendicus est, qui ab alio petit, pauper est, qui sibi non sufficit. Sed constat, quòd hoc non intelligitur de Christo quantum ad dona, siue bona spiritualia quia comprehensor & omnis gratiæ plenus erat: ergo intelligitur quantum ad dona temporalia, igitur quantum ad illa mendicus erat, & ab alio petebat.

Item Psalmista: Persecutus est hominem inopem, *Psal. 108. b* & mendicum. Glossa, scilicet Christum. Pauperes persequi sola sæuitia est. Alij vero pro diuitijs & honoribus interdum huiusmodi patiuntur. Aut ergo dicitur Christus mendicus, quia mendicabat a Patre, aut quia mendicabat ab homine. Si quia mendicabat a Patre, ergo omnes homines sunt mendici, tam diuites, quàm pauperes, ergo Christum persequi non fuisset summa sæuitia. Si quia mendicabat ab hominibus habemus propositum.

Item Dominus circumspectis omnibus exijt in Be- *Mar. 11. b* thaniam, vbi Glossa: Si quis eum hospitio susciperet, tantæ enim paupertatis fuit, & ita nulli adulatus, vt in tanta vrbe nullum hospitium inueniret, & constat, si voluisset hospitium conducere, inuenisset ad conducendum. ergo circumspiciebat tamquam pauperculus, & mendicus.

Item ait: Zachæe festinans descende, quia hodie *Luc. 19. a* in domo tua oportet me manere. Glossa: Non inuitatus inuitat, sed inuitare alium ad hoc, quòd eum recipiat hospitio, nihil aliud est, quàm mendicare & petere. ergo, &c. † *Ioan. 4. a*

Item dicit: † Da mihi bibere, vbi Augustinus: In *Aug. tract. 15. in Ioã. non longe a pri. & ibid. ss. an. med.* omni re quam Christus gessit vt homo, hominibus in se credituris præbebat exemplum. Et post: Petit bibere, & promittit bibere. eget quasi accepturus, &

promittit

promittit quasi satiaturus. Sed constat, quòd potu spirituali non egebat. ergo corporali potu egebat, & illum postulabat. Sed obijcies Glossam quasi contrariam, quæ dicit, Licet Iesus post fatigationẽ sitire posset, tamen hunc potum non exigit, sed hoc intelligitur quòd principaliter hunc potum non petebat, ne Glossa facto contradicat.

Hier. epist. 4. ad Rust. non lõge a princ. Item Hieronymus ad Rusticum: Quid Samaritana vilius? ipsa tamen non solum credit Messiam, quem cognoscit ad fontem, sed & discipulis ementibus, esurientem reficit, lassumq. sustentat. ergo videtur quòd Christus ab illa fuerit sustentatus corporaliter.

Item sicut Euangelica narrat historia, Christus inuitatus a Pharisæis comedebat cum eis, aut ergo sicut Dominus, aut sicut pauper. Si tamquam Dominus, ergo non dedit exemplum paupertatis. Si tamquam pauper, sed hoc est mendicare. ergo, &c.

Heb. 11. g Item ad hoc est exemplum Sanctorum. Nam dicitur in laude Sanctorum: Circumierunt in melotis in pellibus egentes, &c. sed taliter circumire est mẽdicare. ergo, &c.

3. Reg. 17. b Item est exemplum de Elia, de quo Augustinus in quodam sermone: Numquid Deus deseruerat seruum suum Eliam? Nonne illi, cui deerant homines, ministrabant aues? Ostendit ergo Deus, quia vnde voluit, & quando voluit pascere seruos suos potuit, & tamen vt posset eum religiosa vidua pascere, fecit eum egere.

Item ad hoc est exemplum, discipulorum Ioannis Euangelistæ, de quibus in eius legenda dicitur, quòd vendentes omnia, quæ habere potuerunt, dederunt egenis, & post subditur, quòd tentati sunt, quòd se in vno pallio viderent egentes, seruos autem suos diuites, atque fulgentes.

1. Cor. 4. c Item exemplum discipulorũ Pauli. Vnde Chrysostomus de laudibus Pauli: Paulus pecunias non possedit, nam & ipse hoc testatur: Vsque ad hanc, inquit, horam, & esurimus, & sitimus, nudi sumus, & colaphis cędimur, & instabiles sumus. & quid dico pecuniam, cum ille quidem necessarium sæpe non haberet cibum, nec quod circumdaret indumentum? Et sequitur: Discipulorum quamplurimi pauperes imperiti, ac totius eruditionis extranei, in fame & egestate viuentes, ignobiles, &c. ergo discipuli Pauli fuerunt mendici.

Greg. lib. 2. Dial. c. 1. Item ad hoc est exẽplũ de beato Benedicto, de quo legitur in 2. dialogorum, quòd per triennium fuit in specu, nihil omnino operans, sed Romanus quidam monachus sibi panem ministrabat, & cõstat quòd Benedictus in hoc non peccabat.

Item, exemplum de sancto Alexio, qui fuit vir miræ sanctitatis, in cuius legenda legitur, quòd cum esset filius ditissimi Romani, contempto patrimonio, iuit mendicando per mundum.

Item, exemplum de sancto Dominico, qui in morte sua imprecatus est omnibus maledictionem, qui in ordinem suum possessiones conarentur inducere: ergo volebat, quòd de eleemosynis viuerent, iuxta quod ipse vixit.

Item ad hoc est exemplum de beato Francisco, qui non solum mendicauit & mendicare consuluit, sed etiam mendicationem suam miraculis confirmauit, sicut patuit in nautis, quos ciborum suorum reliquijs satiauit, & satiatos liberauit, & per regulam quam a summo Pontifice approbatam confirmari fecit, in qua dicit, quòd fratres in paupertate, & humilitate Deo famulantes, vadant pro eleemosyna confidenter, &c.

Iob 7. a Greg. lib. 8. Moral. c. 5. ante med. Item Gregorius in Moralibus super illud: Noctes laboriosas enumeraui mihi: Electi Conditori rerum seruiunt, & sæpe rerum inopia coangustantur; per amorem Deo inhærent, & tamen subsidijs præsentis vitæ egent. Egere ergo subsidijs præsentis vitæ competit Sanctorum perfectioni.

Hieron. ad Iulianum ep. 34. post med. Item Hieronymus in epistola ad quendam virum hospitalem: Multus a te per insulas Dalmatiæ Sanctorum numerus sustentatur: sed melius faceres, si & ipse Sanctus inter Sanctos viueres. Ergo melius est eleemosynis viuere, quàm eleemosynas dare.

Item, hoc ipsum ostenditur ratione: Qualis est habitus, talis est actus; sed omnino pauperis secundum quòd pauper, actus est egere, & mendicare. ergo si esse pauperem bonum est, mẽdicare pro Christo laudabile est & perfectum.

Item, mendicare non prohibetur lege naturæ, nec lege Scripturæ, nec lege gratiæ; sed quod nõ est prohibitum, per obedientiam impositum, efficitur laudabile & meritorium, maxime si sit difficile, & onerosum. ergo si aliqui ex professione habeant mendicare, cum hoc ex obedientia faciant, erit eis laudabile & perfectum.

Item, Ecclesia imponit in pœnã satisfactionis mendicationem temporalem, vel etiam perpetuam. sed hoc non imponeret, nisi esset satisfactorium: sed qui ad opus satisfactorium voluntarie se astringit, perfecte agit. ergo qui pro Christo semper deuouit mendicare, hic agit perfecte & laudabiliter.

Item, contemptus sui est perfectionis, & maior cõtemptus maioris perfectionis. sed qui pro Christo mendicat, maxime seipsum contemnit & abijcit: ergo talis perfectissime agit. Item plus placet Deo paupertas voluntaria, quàm inuoluntaria; ergo & mendicatio ex illa paupertate procedens magis est Deo placida: sed prima potest esse laudabilis & meritoria. ergo multo magis secunda.

Item, qui seruit alicui domino, meretur sustentari ab illo. sed qui omnibus abrenuntiat & consilia implet, maximo Domino seruit. ergo talis maxime meretur a Domino sustentari. ergo & a seruis Domini. Si ergo pauper voluntarius est, hoc ipso quòd talis, si eleemosynam petit, iuste petit.

Item, qui dat maiora, potest recipere minora; sed pauper orans impendit misericordiam spiritualem; ergo multo fortius potest recipere eleemosynã corporalem.

Itẽ, prædicans ex auctoritate potest recipere sumptus potestatiue; ergo prædicans ex subauctoritate, & commissione, seu demandatione, petere potest supplicanter.

Item, qui seruit alteri, iuste sustentatur ab illo; ergo qui vniuersali Ecclesiæ deseruiunt, iuste sustentãtur ab vniuersali mundo; ergo si qui sunt qui verbo & exemplo per mundum discurrẽdo deseruiunt populo Christiano, merito sustentationem petere possunt ab ipso.

Item, si licet recipere maius, multo fortius licet recipere minus. sed pauperibus religiosis, qui proprijs renuntiauerunt, licet recipere amplissimas possessiones; ergo multo fortius licet recipere diurnas sustentationes. Alioquin mõstruosum videtur dicere, quòd liceat recipere centum marcas auri, & non liceat recipere centum frusta panis. Si dicas, quòd licet accipere, sed non licet petere, hoc nihil prorsus est, quia petere ordinatur ad accipere, & propter illud est; & sicut plus est dare, quàm promittere, sic plus est recipere, quàm petere. Sed constans est, quòd quidquid licet dare, licet promittere; ergo quidquid licet accipere, licet petere.

Item, si amicus petit ab amico suo donum, contra nullam legem agit, nec iste petendo, nec ille dando, nec iste rursus accipiendo: sed lex charitatis, & amoris diuini est magis communicatiua, quàm lex socialis; ergo si quis petat sibi aliquid dari amore Dei, in nullo offendit, nec in aliquo a perfectione recedit.

Item, indubitãter licet petere aliquid, in cuius donatione potior sit conditio dantis, sed qui dat aliquid pro

pro Deo, feneratur Domino, & temporale commutat pro æterno, & ad opus virtutis nobilissimæ se exercet, scilicet pietatis. Ergo si hæc omnia eueniunt ei ratione postulatis, pauper qui eleemosynam petit potissime facit, secundum legem charitatis, ergo a perfectione in nullo recedit.

Triplex modus mendicitatis. RESPONSIO: Ad prædictorum intelligentiam est notandum, quòd tripliciter contingit, mendicare. Et primus modus est ex necessitate naturæ, & hic modus est, cum quis mendicat non solum quia pauper, verumetiam quia habet infirmitatem, vel debilitatem, vel vtrumque. Hic autem modus miserabilis est, & tolerabilis, & per patientiam bonam fit meritorius, & laudabilis. Sicut legitur de Lazaro, quia erat quidam mendicus nomine Lazarus, qui iacebat ad ianuam diuitis vlceribus plenus. Et post subditur, quia mortuus est mendicus, & perlatus est ab Angelis in sinum Abrahæ. De diuite autem dicitur, quòd sepultus est in inferno. Ex quo colligitur, quòd mendicitas etiam ex necessitate veniens, occasio ductiua est in viam salutis æternæ. Iuxta quod dicit Gregorius, quòd mala quæ nos hic premunt, ad Deum ire compellunt. *Luc. 16. e*

Secundus modus mendicandi est ex vitiositate culpæ, & hic est cum quis mendicat, vel pro otio fouendo, vel pro lucro cumulando, vel vtroque modo. Et hic inquam modus vituperabilis est in omnibus taliter mendicantibus. De quibus dicit Ambrosius in lib. de officijs. Petitionis causa veniunt validi, nullam causam nisi vagandi habentes, & volunt subsidia euacuare pauperum, exinanire sumptum, nec exiguo contenti, maiora quærunt, ambitu vestium captantes petitionis suffragium, & natalium simulatione licitantes incrementa quæstuum. Licet autem in omnibus merito debeat reprehendi, reprehendendũ est tamen potissime in eis, qui habent speciem pietatis, & sanctitatis. De quibus dicit Augustinus in lib. De opere Monachorum: Nullo modo decet, vt in ea vita, vbi Senatores fiunt laboriosi, ibi fiant opifices otiosi, & quo veniunt relictis diuitijs suis, qui fuerunt prædiorum domini, ibi fiant rustici delicati. Et post ad reprehendendum eorum otium, & quæstum subiungit: Callidissimus hostis tamen multos hypocritas sub habitu Monachorum vsquequaque dispersit, circumeuntes prouincias, nusquam missos, nusquam fixos, nusquam stantes, nusquam sedentes, alij membra martyrum, si tamen martyrum, venditant, alij fimbrias, & phylacteria sua magnificant: alij parentes suos, vel consanguineos, illa, vel illa regione se audisse viuere, & ad eos pergere mentiuntur: & omnes petunt, omnes exigunt, aut sumptus lucrosæ egestatis, aut simulatæ pretium sanctitatis. Contra tales multum inuehitur beatus Augustinus in libro, De opere Monachorum, pro eo quòd pigritiam non tantum in se ipsis mendicando fouebant, verumetiam prædicando alijs suadebant, male intelligentes Euãgelium, vbi videtur insinuare quòd non sit ab hominibus, sicut nec ab auibus laborandum, & peius exponentes Apostolum, vbi persuadet fratribus operari, dicentes esse intelligendum illud de labore spirituali, & non corporali. Et quia in hoc se ipsos decipiebant, & alios, ideo reprehendit eos Augustinus, & multipliciter ostendit contrarium per totum librum De opere Monachorũ, qui totus est contra illos, qui approbant hunc secundum mendicandi modum. Vnde in talibus dicit: Qui tamquã conseruatricem Euangelij prędicantes erant pigritiam, tamquam pręuaricatricẽ accusantes misericordiam. Vtinam isti qui vacare volunt manibus, omnino vacarent & linguis. Neque enim tam multos ad imitationem inuitarent, si eis etiam non tantum pigra verumetiam muta proponerent. Nunc autem contra Apostolum Christi recitant Euangeliũ Christi. Ita enim mirabilia sunt opera pigrorũ, vt impedire velint Euangeliũ.

Amb. lib. 2. de offi. c. 16. statui. a prin.

Aug. lib. de oper. Mon. c. 25. in fi. tom. 3.

Ibid. c. 28.

Aug. ibid. c. 22. & 23.

Mendicitas supererogationis laudabilis est. Tertius autem modus mendicandi est ex supererogatione iustitiæ, & hoc est cum quis mendicat pro Christo imitando, vel pro Euangelizando, vel vtroque modo. Pro Christo, inquam, imitando quantum ad contemptum sui, affectum proximi, & cultum Dei. Nam in his tribus potissime debemus Christum imitari. Quod quidem facit, qui voluntarie mendicat pro nomine Christi, vt seipsum vilificet, & humiliet, vt proximum suum ædificet, & prouocet ad pietatem, & vt vacet Deo libera mente deposita omni sæculi sollicitudine. Et de talibus Augustinus in quodam sermone Quadragesimali: In isto tempore, vt nouerimus, quantum cõmendat Deus opera misericordiæ ipsos sanctos suos egere fecit: vt cum fuerint facti amici Dei de mammona iniquitatis recipiant & ipsi amicos suos in æterna tabernacula: idest vt cum serui Dei pij, dum iugiter Deo vacant, aliquoties indigẽt, illi qui habent mundi diuitias, eleemosynas largiantur. & quomodo illos participes faciunt in terrena substantia, sic cum illis partẽ habere merebuntur in vita æterna. Ex quo apparet, quòd talis mendicatio laudabilis est, quæ fit pro Christo imitando. Similiter & ea quæ fit pro Christo euangelizãdo, quia viam præbet Euangelio, ratione eius quod prædicatur, quia prædicamus mundi contemptũ, quod efficacius suadetur verbo, & exemplo, quàm solo verbo. A pluribus prædicatur, si prædicantes viuunt de Euangelio, quàm si compellerentur viuere de sumptu, aut labore proprio. A pluribus etiam efficacius suscipientibus documenta largiuntur beneficia sustentantia. Hoc est quod dicit Ioãnes Chrysostomus: Manifestum est, quoniã discipulos ab eis quibus prædicabant cibari oportebat, vt neque ipsi magna sapiant aduersus eos, qui docebant, vt omnia præbentes, & nihil accipientes ab eis, nec illi rursus abscindantur despecti ab eis. Deinde vt non dicant mendicantes, igitur iubes nos viuere, & verecundentur, in hoc monstrat hoc debitum existere, & operatores eos vocans, & quod datur mercedem nominans. Ne enim quia in sermonibus est operario, existimetis paruum beneficium quod est a nobis. Etenim labores habet hic multos, & quidquid dederint qui docentur, non largientes præbent, sed retributionem reddentes. Quando igitur quis mendicat pro Christo imitando, & Euangelizando, secundum formam præscriptam; non solum non peccat, verumetiam implet perfectam iustitiam. Primum, quia multum debetur sustentatio, pauperi Christum imitanti. Secundo, quia magis debetur tamquam pauperi Euangelico Christum Euangelizanti. Tertio, quia maxime debetur pauperi grato debitum pro gratia humiliter accipienti, & humiliter supplicanti. quippe cum sit liber ex omnibus, facit se omnium seruum. Et hoc est quod dicit Augustinus super illud Psalmistæ: Producens fenum iumentis, & cetera. Producens inquit, fenum, idest temporalia; iumentis, idest Prædicatoribus, vt de Euangelio viuant, qui Euangelium annuntiant, & herbam, idest temporalia, seruituti hominum, idest prædicatoribus seruis hominum pro Christo. Vnde Apostolus: Cum essem liber ex omnibus, omnium me seruum feci. Quæ seruitus est ex charitate, quæ facit humiles, qui pro Christo serui hominum fiunt, vtilitati fratrum attendentes. Hæc sunt iumenta quibus debetur herba, vt merces, quia seruiunt. De quibus dicitur: Non alligabis os bouis triturantis. Et: Dignus est operarius mercede sua. Debentur enim prædicatoribus temporalia, quia largiuntur spiritualia. Vnde Apostolus: Si seminauimus vobis spiritualia, non magnum est si vestra carnalia metamus. Pro quibus dicitur: Beatus qui præoccupat vocem perituri, idest, qui intelligit super egenum & pauperem. Non enim ita debes agere boui trituranti, vt mendico transeunti. Illi enim, idest mendico, das quod legitur; Omni petenti da, huic etiam non

Aug. li. 50. homil. 18. non longe a prin. to. 10.

Chrys. homil. 33. in Matth. post med.

Aug. enar. in Ps. 103. conc. 3.

1. Cor. 9. c

1. Cor. 9. b

Luc. 10. b

1. Cor. 9. b

Luc. 6. d

non petenti dare debes. Vide ergo ne si indigeat miles Christi, vt petat, te iudicet, idest, damnabilem ostendat. Sicut enim dicitur de illo, qui te quærit, Da omni petẽti; sic de eo Prædicatore, quem tu quærere debes dicitur: Desudet eleemosyna in manu tua, donec inuenias iustum cui des. Omni petenti, ergo quicumque sit, da, agnoscens in eo cui des, sed multo magis da seruo Dei, militi Christi, etiam non petenti. Ex his igitur manifeste apparet, quòd in Christi Prædicatore, & Euangelizatore mendicare non est vitij, nec culpæ, sed magis perfectionis Euangelicæ. Vnde rationes, & auctoritates, & exempla concedenda sunt, quæ ad hanc partem inducuntur. Nam si quis impugnare, & improbare velit omnem mendicandi modum in seruis Christi, impugnare videtur non tantum ordinem pauperum, verumetiam ipsum summum Pontificem, qui approbauit hunc viuendi modum. Nec etiam tantum ipsum, verumetiam hunc magnum cœtum sanctorum, qui mendicauerunt, videlicet Franciscum, Dominicum, Alexium, Benedictum, & ipsum cuneum Apostolorum, & Prophetarum, necnon, & ipsum Dominum Iesum Christum, quem Scriptura non veretur dicere pauperem, & mendicum: cum maiora de ipso dicat, & sentiat fides nostra, scilicet quòd pro nobis, non tantum pauper, & mendicus fuit propter nostrũ exemplum, sed etiam nudatus, & vilificatus vsque ad abiectionis genus extremum, vt exemplum daret perfecte contemnendum mundum. Postremo super hæc omnia mala subuerti videtur vniuersus Ecclesiæ status. Si enim illicitum est per eleemosynarum acceptionem pauperibus Christi accipere amplitudinẽ, & multitudinem possessionum, & magnorum redituum; quis enim ita absurdus est, qui dicat licere alicui accipere talentum auri, & non frustum panis? Quod si hoc verum est, cum vniuersarum ecclesiarũ possessiones, tam in religiosis proprietatem habentibus quàm in clericis sæcularibus habeantur per acceptionem eleemosynarum voluntarie, & gratis datarum; videbitur ex hoc subuerti status vniuersarum ecclesiarum si eleemosynas accipere, vel de eleemosynis viuere, seu in parua quantitate, seu in magna, illicitum iudicetur; nisi forte quis dicat, quòd licitum est accipere, sed non est licitum petere. Sed hoc mirum videtur quòd aliquis possit in illud quod maius est, & non possit in illud quod minus est. Quod aliquod monasterium possit recipere centum marcas auri in reditibus ab aliquo principe, & vnum pauperculum non posse suę indigentiæ releuationem suppliciter implorare. Quòd aliquis possit ex amicitia petere ab amico, & Christianus non possit charitate petere a Christiano. Et quòd aliquis possit petere aliqua expedientia ad alicuius diuitis monasterij securitatem, & abundantiam, & pauper voluntarius, non possit petere vitæ sustentamentum. Et quòd aliquis scholaris possit licite mendicare pro amore proficiendi in cognitione scientiæ, quæ inflat, vt tandem perueniat ad temporales diuitias; & pauper religiosus non possit petere pro amore proficiendi in charitate & humilitate, quæ ædificat, vt tandem perueniat ad vitam æternam, & cetera consimilia quæ valde videntur absurda. Si ergo hæc omnia non parua, sed magna inconuenientia sunt, tenendum est, quòd liceat pauperibus sustentari de eleemosynis aliorum, saltem secundum tertium mendicandi modum superius explicatum.

Ad argumẽta partis negatiuæ. Ad I.

Ad illud quod primo obijcitur in cõtrarium, quòd non est inopia timentibus Deum, dicendum, quòd duplex est inopia, scilicet corporalis & spiritualis. Verbum autem illud intelligitur de inopia non quacumque, sed spirituali. Et quòd illud sit verum, apparet per illud quod immediate sequitur: Diuites eguerunt, & esurierunt, constat quòd illud non intelligitur de egestate diuitiarum materialium, restat, igitur, quòd de inopia spiritualium, quæ licet sit in diuitibus, non tamen est in timentibus Deum, quia timor est initium Sapientiæ, de qua dicitur: Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa. *Sap. 7. b*

Ad II. *Psal. 36. e*

Ad illud quod obijcitur de psalmo: Non vidi iustum derelictum, dicendum, quòd duplex est panis, scilicet corporalis, & spiritualis. Verbum autem illud non intelligitur de pane corporali, sed de pane spirituali. Et quòd illud sit verum, apparet per Glossam ibidem: Nec semen eius quærens panem spiritualem, idest indigere pane verbi Dei, quia verbum Dei semper cum eo est. Potest etiam littera sic construi, vt intelligatur: Non vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem vidi derelictum; quia secundum quod dicitur super illud Pauli Apostoli: Non te deseram, neque derelinquam, Glossa: Derelinqueretur ille, qui fame periret. Vult ergo dicere Propheta, quòd nec iustum, nec semen eius vidit fame mortuum, & hoc a paupertate non reuocat, sed potius inuitat.

Ad III.

Ad illud quod obijcitur quòd mendicatio est, malũ, quod imprecatur psalmista in spiritu Dei loquẽs, dicendum, quòd est mendicatio voluntaria, & mendicatio coacta, quæ est cum murmure, & impatientia. Prima est meritoria, secunda est demeritoria, & afflictiua. Et Psalmus intelligitur de secunda, non de prima. Et quòd illud sit verum, apparet per textum, quia dicitur: Nutantes transferantur, & eijciantur, & hæc omnia in coactionem, & violentiam sonare videntur.

Eccli. 40. d Ad IV.

Ad illud quod obijcitur de Ecclesiastico, Fili in vita tua ne indigeas dicendum est, quòd iuxta distinctionem præhabitam, verbum illud intelligendum est de indigentia spirituali respectu gratiæ, non de temporali respectu sustentationis naturæ. Et quòd sit verum apparet per Glossam: Ne indigeas, inquit Glossa, virtutibus, vel bonis moribus.

Act. 20. b Ad V.

Ad illud quod obijcitur, quòd beatius est magis dare, quàm accipere, dicendum quòd illud est verum, quando acceptio eleemosynæ venit ex necessitate naturæ, non autem quando venit ex supererogatione iustitię, iuxta distinctionem factam in principali solutione. Et quòd illud sit verum, apparet per illud quòd dicitur in libro de Ecclesiasticis dogmatibus: Bonum est facultates cum dispensatione pauperibus erogare, melius est pro intentione sequendi Dominum insimul donare, & absolutum a sollicitudine cum Christo egere. Hoc ipsum dicit Augustinus in libro De bono coniugali, sicut in præcedenti quæstione allegatum fuit. *Aug. lib. de Eccl. dogm. c. 71. to. 3.* *De bo. coiu. cap. 8. in fi. tom. 6.*

Luc. 12. d Ad VI.

Ad illud quod obijcitur de Glossa, quòd omnibus pro Deo spretis, debent labore manuum operari, dicendum quòd illud est consilium, quantum ad primum, quod dicitur: Vendite quæ possidetis: quantum ad secundum autem est solum de bene esse consilij, quod non astringit etiam viros perfectos, illos potissime qui possunt circa maiora bona occupari. Et quòd illud sit verum apparet, per eandem Glossam, cum subditur: Vnde viuatis, vel eleemosynas faciatis. Certum est enim, quòd illi qui omnia simul pro Deo dederunt, ad vlteriores eleemosynas faciendas minime astringantur, & ideo illa glossa, non exprimit quod est de essentia, & substantia consilij, sed magis secundum bene esse, secundum statum, & conditionem aliquarum personarum, quæ magis sunt idoneæ ad manualiter operandum, quàm ad aliquid magis arduum faciendum. Nam si aliter diceretur, quòd illud esset de essentia perfectionis consilij, tunc nulli illud consilium impleuissent, nisi qui operati fuerunt manualiter, ac per hoc Apostoli alij a Paulo, & Barnaba, & alij plurimi Sanctorum perfectissimorum, quos non legimus fuisse manualiter operatos, non iudicaremus fuisse perfectos. Verum est vtique, quòd perfectioni Euangelicæ consonat operatio manualis,

nualis, si tamen non impediat maiora bona. Vnde Glossa super illud: Vado piscari: Sciendum est, non fuisse prohibitos arte sua licita victum quærere, Apostolatus integritate seruata, cum vnde viuerent non haberent, & sic illis laborantibus adijcit Deus necessaria, quæ promisit. Sed quòd hic labor competat nõ occupatis circa maiora, manifestum est, quia tunc Apostoli prædicationi minime vacabãt. Vnde Chrysostomus: Venit Simon piscari, quia neque Christus continue cum eis erat, neque spiritus datus erat, neque quid commissum erat, tunc neque quid habentes agere, tunc artem tractarunt. & ex hoc non habetur, quòd perfecti teneantur operari manualiter, nisi forte cum non habent spiritualem & meliorem exercitationem. Præterea esto, quòd vir perfectus tenetur manibus suis operari, ex hoc tamen non potest inferri, quin pro sui humiliatione & aliorum ædificatione posset eleemosynas humiliter petere pro loco, & tempore.

Ad VII. *1.Thes.4.c* Ad illud quod obijcitur de Glossa, quòd nullatenus aliquid desiderandum nec petendum, dicẽdum, quòd dupliciter potest quis petere ab aliquo: vel propter desiderium alienæ rei, vel propter desideriũ alienæ salutis. Primum prohibet Apostolus tãquam malum, & in lege prohibitum, qua dicitur: Non concupisces rem proximi tui. Secundum autem nõ prohibet, quia lex charitatis hoc non prohibet, quæ mutuis habet beneficijs confoueri, & onus alterius facit ab altero supportari. Quid enim tam absurdum est, quàm vt credamus Apostolum denegasse, quod nullus ab altero petat nec beneficium, nec auxilium, nec solatium, ex pietatis, & charitatis fine? Et quòd illud sit verum, apparet per illud quod dicit Apostolus de *Phil. vlt. d* seipso, regratians eis de beneficio collato. Non quæro datum, sed requiro fructum abundantem in ratione vestra. Secũdum enim quod exponit Augustinus lib. 13. confessionum: Datum quærit, qui delectatur præcipue in re accepta; fructum requirit, qui delectatur in salute aliena. Hæc est verborum Augustini sententia, licet verba sint mutata.

Ad VIII. Ad illud quod obijcitur de Glossa, quòd egestas facit a iustitia declinare, dicendum, quòd sicut diuitiæ non sunt in culpa, sed cupiditas diuitiarum: sic egestas in culpa non est, sed impatientia egestatis, quam qui habet a iustitia declinat, dum fugiendo egestatem, vadit post pecuniam, quam qui sequitur de facili, declinat a iustitia. Qui enim volunt diuites fieri, incidunt in tentationes, & in laqueum diaboli, & desideria multa & nociua. Et sicut talis egestas est mala, sic & mendicatio ex tali egestate proueniens culpanda. Cum autem plus placet penuria, quàm abundantia, & homo propter amorem paupertatis contemnit abundantiam terrenitatis, talis non habet occasionem declinandi pro tali egestate a iustitia, & talis est paupertas, & mendicatio, quæ spectat ad perfectionem Euangelicam. Et quòd ista responsio sit recta, patet per ipsam Glossam, in qua dicitur, quòd egestas dum saturari cupit, declinat a iustitia. Egenus est, qui cupit saturari. Est egenus qui non amat paupertatem, sed saturitatem, non penuriam, sed abundantiã. Et talis non est pauper Euangelicus, aut cælestis, qui mẽdicat ex supererogatione iustitiæ; sed potius cupidus, & terrestris, qui mendicat ex vitiositate culpæ, secundum prius habitam responsionem.

Ad IX. *2.Thes.3.c* Ad illud quod obijcitur de Glossa, quòd vult Apostolus seruos Dei corporaliter operari, &c. dicendũ, quòd illud velle, aut non est velle præcepti, sed admonitionis; aut si est velle præcepti, non se extendit ad omnes, sed ad eos, qui volunt egere, ad illos tantum se extendit, qui non possunt maiora agere. Et ex hoc non colligitur, quòd pauperum vita sit mala, qui manducant & manibus suis non operantur, sed melioribus & salubrioribus exercitijs occupantur. Et quòd istud sit verum, manifestum est. Nam si verbum illud, Qui non vult operari, nõ manducet, simpliciter esset præceptum; tunc omnes essent in malo statu, qui manibus proprijs victum suum non quærunt cum possent, & hoc esset damnare totum mundum. Quod iterum non se extendit ad pauperes volũtarios, & perfectos, hoc apparet ex ipsa Glossa, quæ dicit, vt non compellantur egestate necessaria petere. Tales enim non mendicant sicut egestate compulsi, sed sicut amore perfectionis inducti. Postremo, quòd non se extendat nisi ad eos, qui non sunt circa maiora occupati, apparet ex ipso textu: Audiuimus quosdam inter vos ambulare inquiete, nihil operantes, sed curiose agentes, his autem qui eiusmodi sunt denuntiamus, vt cum silentio operantes, panem suum manducent. *Ibidem.* Et quòd istud sit verum, patet per Ambrosium, qui super illud: Dimitte mortuos sepelire mortuos suos, dicit sic: Docet Dominus minora bona, pro vtilitate maiorum esse prætermittenda. Maius est enim animas mortuorum prædicando suscitare, quàm corpus mortuum in terra abscondere. *Amb. super Luc. c.9.* Vnde & Apostoli dicebant: Non est æquũ nos derelinquere verbum Dei, & ministrare mensis. *Act.6.a* Apparet etiam per Hieronymum in prologo super Iob dicẽtem sic: *Hieron. in prolo. Iob.* Si fiscellam iunco texerem, aut palmarum folia complicarem, vt in sudore vultus mei comederem panem meum, & ventris opus sollicita mente pertractarem, nullus morderet, nullus reprehenderet. Nunc autẽ, quia iuxta sententiam Saluatoris, volo operari cibũ, qui non perit, & antiquam diuinorum voluminum viam sentibus, virgultisq. purgare, error mihi geminus infigitur, corrector scriptorum falsarius vocor, & errores non auferre, sed serere. Hoc etiam apparet per beatum Augustinum in libro de opere Monachorum, vbi dicit, quòd illi, qui habebant in hoc sæculo aliquid, quo facile sine opificio sustentarent vitam istam, quòd conuersi ad Dominum indigentibus dispertiti sunt, quòd tales ad opera manualia non tenentur, vel coguntur, nec ad quærendum victum proprium. *August. de opere Monach. c.25. to.3.* Et rationem postea reddit inferius, quia illi, qui pauperes sustentauerunt, de eleemosynis pauperum sustentari debent, & possunt. Ait enim sic: Omnium Christianorum vna Respublica est; & ideo quisquis Christianis vbilibet necessaria erogauerit, vndecumque etiam ipse quod sibi necessarium est accipit, de Christi bonis accipit: quia & vbicumque ipse talibus dedit, quis nisi Christus accepit? *Ibidem.* Si ergo secundum Ambrosium, maiora bona propter minora non sunt prætermittenda, & secundum Hieronymum, maiora sunt bona prædicationis & instructionis, quàm manualis operationis, & secundum Augustinum, ad huiusmodi opera non astringuntur, qui fuerunt diuites delicati; manifeste apparet, quòd intenti prædicationi, & operibus misericordiæ spiritualis, ad huiusmodi opera non sunt astricti, sed debent, & possunt de eleemosynis sustentari. Et hoc est, quòd Augustinus in eodem libro ante hæc verba præmittit, quòd huiusmodi potestatem habent si Euangelistæ sunt, si ministri altaris, si dispẽsatores sacramentorum. *Ibid. c. 21.* Si enim corporalia opera faciendo meretur quis suum sustentamentum, multo fortius spiritualia opera imponendo, quæ corporalibus operibus merito præferũtur. Fateor igitur quòd verum est, quòd si quis adeo esset potens & spiritu, & carne, quòd posset corporaliter operari, & nihilominus pro loco, & tempore spiritualibus vacare exercitijs, & Ecclesiasticæ vtilitati, quod agendo perfectius faceret. Sed quis ad hoc plene idoneus, cum multo labore sudatum sit, vt veritas cognoscatur, vt cognita diligatur; & cognita, & dilecta alijs proponatur? Ad hoc enim necessaria est cõtinuitas lectionis, & orationis, & meditationis, quibus qui vult sollicite intendere, parum potest occupari circa corporalem laborem. Laudandus est igitur, & suadendus labor corporalis, sic tamen vt non impediatur feruor

uor orationis, nec fructus prædicationis, nec obseruantia regularis.

Ad X. Ad id quod obijcitur de Glossa, quòd ad alienam mensam accedens, necesse habet adulari, dicendum, quòd Glossa semetipsam exponit in hoc, quòd dicit: Otio deditus, in quo insinuat, quòd ille, qui alienam mensam quærit, & mendicat pro otiositate fouenda, ille pronus est ad blandiendum. Et quid mirum si ille, qui diligit otium, & fouet ventrem suum, in verbum prorumpit adulatorium? Sed ex hoc non damnatur pauper Euangelista, qui ad alienam mensam conuenit propter euangelizandum, & imitandū Christum. Nam si tales hoc ipso quòd pauperes, & alienam mensam accedentes essent adulatores, tunc cum Christus Apostolos misit ad Euangelium prædicandum, & ad viuendum de sumptibus alienæ mensæ, potius fecisset tunc Apostolos suos adulatores, quàm veros prædicatores. Ipse enim Christus fuisset adulator permaximus, qui frequenter inuitabatur, & comedebat in domibus Pharisæorum. Vnde si recte intelligimus, adulationis vitium potius est annexum diuitibus mundanis, quàm pauperibus Euangelicis, & voluntarijs. Vnde Chrysostomus in homilia super Matthæum loquens de diuitibus, dicit sic: Adulari necesse est multos & principes, & subiectos, & multis indigere, & turpiter seruire, & formidare, & suspicari, & timere eorum, qui suspicantur oculos, & timere calumniatorum ora, & aliorum, & auarorum concupiscentias. Sed non paupertas est aliquid tale, sed contrarium vniuersum. Religio est non furibus subiecta, sed munita, portus tranquillus, & palæstra, & gymnasium philosophiæ. Audite quicumque horum pauperes estis, magis autem & quicumque ditari concupiscitis, non pauperem esse malum est, sed nō velle pauperem esse, & neque malum existima esse paupertatem, & non erit tibi malum. Et paulo post: Non enim mihi eos, qui accusant paupertatem afferas, sed eos qui per eam fulserunt. Cum hac Elias educatus, raptus est illa beata rapina; cū hac Elisæus claruit, cum hac Ioannes, cum hac Apostoli omnes. Cum auaritia vero Achab, Iezabel, Giezi, Iudas, Nero, Caiphas condemnati sunt.

Ad XI. Ad illud quod obijcitur de decreto Vrbani, dicendum, quòd triplex est defectus in allegatione illius decreti. Primus, quia decretum illud est ad Episcopos, qui debent pascere mendicantes, non ad illos, qui egent. (*Deut. 15. a*) Vnde sicut illa lex Deuteronomij: Non erit omnino indigens, & mendicus inter vos, non est data contra mendicitatem pauperum, sed contra tenacitatem diuitum, quod patet per hoc quod eodem capitulo subiungitur: (*Ibid. b*) Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ, idcirco præcipio tibi vt aperias manum tuam fratri tuo egeno, & pauperi. Sic & hic lex datur Episcopis abundantibus, ad sustentationem pauperum clericorum, & eorum potissime, qui non egent voluntarie, sed compulsi, ne propter indigentiam efficiantur circa diuinum obsequium indeuoti. Secundus defectus est, quòd decretum illud inducitur ad probandum, quod clerici non debent habere proprium, sicut apparet in fine capituli. vbi dicitur: His omnibus claret, quòd clericis nullo modo licet proprium habere, quòd si habuerint non erunt clerici. Vnde per illud decretum non præcluditur via pauperibus, qui nihil volunt habere proprium, sed potius aperitur. Tertius defectus est, quia sicut habere proprietatem in communi comprobatum & approbatum est auctoritate summi Pontificis, scilicet Vrbani, sic modus viuendi in altissima paupertate auctoritate summi Pontificis approbatus est, sicut patet de excessibus prælatorum: Nimis praua, & cetera. Vnde decretum Vrbani Papæ præiudicare non potuit auctoritati Innocentij, Honorij, & Gregorij, qui istum modum approbauerunt tam in iure communi, quàm in priuatis priuilegijs, quia non habet im-

A perium par in parem, & constitutio prior non præiudicat posteriori, nec commune priuato, nec lex cōmunis priuilegio, sed potius e conuerso. Nec ex hoc potest argui instabilitas, seu contradictio inter rectores Ecclesiæ, quia statuta mutari possunt, & debent pro loco & tempore, sicut patet in statuto de gradibus parentelæ, & alijs plurimis, quæ iuste a principio statuta fuerunt, & nihilominus alia non minus iuste introducta sunt.

Ad illud quod obijcitur de cōsecratione Ecclesiæ, dicendum, quòd & in illius decreti allegatione, tripliciter defectus est. Primo, quia statutum illud de consecratione Ecclesiæ non dotatæ, factum est in alleuiationē Episcoporum. Secundo, in dilatationem diuini cultus. Et tertio, in solationem clericorum ministrantiū, qui nolunt se astringere voluntarie ad paupertatis votum. Horum autem contrarium in proposito inuenitur. Nam minus grauantur, & Episcopi, & Ecclesia de religiosis viuentibus de eleemosynis, quam si eis prouideretur in beneficijs, & præbendis. Secundo, quia cultus Dei non augmentaretur, sed potius diminueretur, si hic modus viuendi de medio tolleretur. Tertio, quia tales pauperes voluntarij libentius Deo seruiunt mendicando, quàm etiam Deo seruirent pro magno beneficio, & magis sunt contenti, paruulis eleemosynis, quàm magnis beneficijs & præbendis. — Ad XII.

B (margin letter beside "nam mensam accedentes")

C Ad illud quod obijcitur de lege, & de mendicantibus validis, dicendum, quòd similiter triplex defectus est in illius legis allegatione. Primus, quia lex illa introducta fuit contra quosdam, qui tempore famis pauperum eleemosynas vsurpabant, simulantes inertiam. Secundus, quia illi tales onerosi erant, & nullam vtilitatem reipublicæ afferebāt. Tertius, quia tales qui laborare poterant, & tunc in nihil occupati erant, & abundare volebant, proni erant ad malefi- D cia & rapinas. Et ideo, iusto iudicio rector reipublicæ tales a mendicatione arcebat, & pœna grauissima puniebat. Secus autem omnino in pauperculis religiosis, in quibus, nec simulatio inertiæ, nec amor otij, nec periculum rapinæ, ac per hoc nec damnum Ecclesiæ, sed potius amor virtutis perfectæ reperitur, ideo non arcentur lege humana, sed potius prædicantur lege diuina. — Ad XIII.

Ad illud quod obijcitur, quòd mendicare est indifferens, dicendum, quòd mendicare quantum est de se non est perfectionis, nisi præsupposita vniuersali abrenuntiatione omnium, quæ quidem est, se- E cundum diuinum consilium, in quo Dominus expressit adolescenti, quòd si illud impleret, hoc ipso ad perfectionis cumulum perueniret. Ait enim: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia, nec addit, (*Matt. 19. c*) tradite mihi, vt in loculos meos ponam, & sint omnia communia; sed potius, Da pauperibus, nec subiunxit: Vade ad lucrandum victum tuum per laborem manuum, sed potius, Veni sequere me. In quo secundum quòd Glossa exponit intelligitur vocatio ad contemplandum, seu ad Christum imitandum & euangelizandum. — Ad XIIII.

Ad illud quod obijcitur, quòd perfectionis est li- F beraliter seruire, & obligationes refugere, dicēdum, quòd est obligatio veniens ex reatu culpæ, & ex affectu charitatis perfectæ. Prima obligatio est vitanda, sed secunda est acceptanda. Iuxta quod dicitur: (*Rom. 13. c*) Nemini quidquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis. Laudat enim Dominus amicitiam spiritualium virorum, quæ fit de mammona iniquitatis, & ad corporis Christi mystici perfectionem spectat, quòd membra sibi inuicem communicent, secundum rationem dati & accepti, vt mutua diligentia vicissim possit impleri. — Ad XV.

Ad XVI. Ad illud quod obijcitur, quòd qui mendicant ex professione, aut hoc faciunt, quia pauperes, aut quia prædicantes, dicendum, quòd hoc faciunt, quia pauperes

peres Christi imitatores, & Euangelizatores. quia enim Christum imitantur per obseruantiam disciplinæ regularis, in qua vacant diuinis laudibus, orationibus, vigilijs, & alijs regularibus disciplinis, & Deum colunt, & hostem impugnant, & ea quæ sunt infirma, & non munita in castris Ecclesiæ protegunt & defensant. Rursus, qui verbum veritatis annuntiant, similiter Deum laudant, & hostem impugnant, & audientes ædificant, & informant, & ideo cum hæc opera eorum sint Ecclesiæ valde vtilia, & pernecessaria, nulli dubium est, quin mereantur sustentationem suam. & ideo non illicite faciunt, si hanc humiliter, & suppliciter petunt. Sicut enim oculus videndo, operationem facit manui pernecessariam, ita quòd manus oculo non potest improperare, nec dicere, opera tua non indigeo; quinimmo vtilis est toti corpori eius operatio, & sic meretur sustentari, sicut manus & pes, & membra alia, quæ sunt exposita labori; sic & de istis membris Ecclesiæ non absurde debet, & potest intelligi, si quis pio oculo velit istorum oculorum operam, & vigilantiam intueri.

Ad XVII. Ad illud quod objicitur, quòd tales sunt Giezi imitatores, quia spiritualia pro temporalibus ministrãt. Ad hoc satis sufficienter respondet Glossa super illud: *1.Cor. 9. c* Dispẽsatio mihi credita est. Non debemus ideo Euangelizare vt manducemus, sed ideo manducare vt Euangelizemus, vt cibus non sit bonum quod appetitur, sed necessarium quod adijcitur, vt illud impleatur, *Mat. 6. d* Primum quærite regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis. Vnde si finem constitueret quis in re temporali prædicãdo verbum Dei, absque dubio hic peruersus esset, quia de via faceret finem, & esset similis Giezi, & Balaam, qui mercedem iniquitatis amauit, & alijs pseudoprophetis, qui in mercede docebant, & in muneribus diuinabant. Si autem sustentationem quærunt, sicut viã ordinatam ad Euangelium prædicandum; tunc recte incedunt, & Apostolos imitantur, nec a veritatis tramite in quoquam recedunt. Vnde super illud: *Luc. 10. b* Edentes & bibentes, quæ apud illos sunt, dignus est enim operarius mercede sua, Glossa dicit: Nota quòd vni operi prædicatorum, duæ mercedes debentur, vna in via quæ nos in labore sustentat, alia in patria, quæ nos in resurrectione remunerat.

Ad XVIII. Ad illud quod objicitur, quòd perfectorum est abstinere a specie mala, dicendum est, quòd illa species est mala, dum homo rationabiliter potest suspicari malum, circumstantijs omnibus pensatis quæ occurrunt. sed si quis recte attendat huiusmodi sic prædicantes non habent speciem pseudoprædicatorum.

Qui sunt veri, & qui falsi prædicatores. Nam pseudoprædicatores dicũtur per oppositum ad veros prædicatores. Veri autem prædicatores dicuntur, quorum prædicatio habet auctoritatem, veritatem, & vtilitatem. Falsi sunt qui habent horum contraria, vel simpliciter, vel in parte. Sed si certe velimus attendere modernum ordinem, prædicatores hæc tria habent in se, auctoritatẽ quidem, quia missi sunt a Summo Pontifice, & alijs Prælatis, qui sunt domini messis; veritatem, sicut patet, quia fidem & mores prædicauerunt secundum legem Euangelij; vtilitatem, quia multos de statu culpæ vocauerunt ad statum pœnitentiæ, & ideo speciem habent, & similitudinem maiorem incomparabiliter, si quis pio attẽderet oculo ad prædicatores veros, quàm ad pseudo, licet in tanto numero, vix possit esse, quin aliqui cum Iuda diligant loculos, & exorbitent ab itinere recto. Si enim Dominus hoc non concessit duodecim Apostolis quos personaliter elegit, quòd vniuersaliter essent boni, quid mirum si hoc non concedit congregationibus alijs, nec tamen propter hoc non sunt boni damnandi, cum malis, sicut nec mali iusti sunt, licet sint permixti cum bonis.

Ad XIX. Ad illud quod objicitur, quòd aut habent auctoritatem, aut non habent, dicendum quòd habere au-

A ctoritatem, hoc est dupliciter, aut ex prima institutione, aut ex commissione, seu demandatione, vel per alia verba, aut ex iniuncto officio, aut ex concesso priuilegio. Prima est auctoritas principalis, & potestatiua, & spectat ad Apostolos, & ad septuaginta, & eorum successores, qui sunt Episcopi, & alij curati, sicut Glossa in Lucam dicit: Secunda est auctoritas minus principalis, & potest subauctoritas non absurde dici, & competit his qui ab Apostolis mittuntur tamquam discipuli, sicut Paulus suos discipulos mittebat ad loca diuersa, & potissime ei competit, qui est loco Petri principis Apostolorum, im-

B mo loco Christi, qui est Dominus vniuersalis messis, propter quod, & habere dicitur plenitudinem potestatis. Sicut ergo primis habentibus auctoritatẽ principalem, competit sumptus accipere potestatiue, sicut dicit Glossa, secunda ad Timotheum secundo: *2.Tim. 2. a* Laborãtem agricolam oportet primum de fructibus percipere. Ibi Glossa: Necessaria sibi sumere ab his in quibus Deo militat, & quos tamquam cultor vineæ exercet, vel tamquam gregem pastor, non est mendicitas, sed potestas. Sic illis quibus competit auctoritas subprincipalis, competit accipere supplicatiue. Quod disposuit Spiritus sanctus ad Ecclesiæ

C vtilitatem, vt non tantum efficeretur verbo prædicationis, verumetiam verbo humilitatis: quomodo ergo didicit a Christo mitis esse, & humilis corde miror, si hanc humilitatem, & humiliationem, audet tamquam reprobam condemnare.

Ad XX. Ad illud quod objicitur, quòd tutius, & perfectius est sequi viros probatiores, & sapientiores, dicendum, quòd secundum dispositionem diuinæ sapientiæ Deus vniuersa disponit, & ordinat temporibus suis. Vnde sicut in primo tempore Ecclesiæ introduxit viros potentes, & miraculis, & signis sicut fuerunt Apostoli, & eorum discipuli, & medio tempo-

D re viros intelligentes in scripturis, & rationibus viuis: sic vltimo tempore introduxit viros voluntariè mendicãtes, & pauperes rebus mundanis. Et hoc quidem recte congruebat, vt per primos destrueretur idolatria, & idolorum portenta, per secundos hæresis, per tertios auaritia, quæ in fine sæculi maxime regnat. Nihilominus tamen quia paupertas fundamentum est Euangelicæ perfectionis, & ipsa est quasi complementum eiusdem, ideo viguit in Ecclesiæ primordio, & congruum est, vt vigeat circa Ecclesiæ statum finalem. Vnde sicut Hieronymus dissoluit quæstionem illam de esu carnium 35. distinct. Ab *Hieron. lib. 1. adu. Iouinian.*

E exordio, dicens, quòd in primo tempore ante diluuium non erat in consuetudine esus carnium, & postea post diluuium communiter fuit omnibus concessus, & post in aduentu Christi laudabilis fuit abstinentia ab esu carnium. Vnde dicit ibidem, quòd ω, reuoluit ad α, idest finalis status concordauit cum primo. Sic satis conuenienter intelligi potest, & in proposito. Sicut tamen Hieronymus non intelligit de abstinẽtia carnium quantum ad omnes, sed quantum ad monachos solum: sic nec de paupertate intelligendum puto, nisi quantum ad pauperes voluntarios, qui voluntarie renuntiauerunt mundo. Nolo

F tamen quòd aliquis ex hoc arguat, quasi ego dicam, quòd iam instet dies Domini, nec quòd proprias fimbrias magnificem, & dilatem, volens coram hominibus iustificari, quòd præferam modernos Sanctis antiquis, quia in magno, & alto statu inueniri possunt multi infirmi, & imperfecti, nec iste spiritus paupertatis defuit temporibus retroactis. Iuxta quod dicit Gregorius tertio dialog. de quodam sanctissimo viro Isaac nomine, qui fuit amator præcipuus paupertatis. Vnde & de eodem dicit: Cum ei discipuli innuerent, vt per vsum monasterij possessiones, quę offerebantur acciperet; ille sollicitus suæ paupertatis custos, fortem sententiam tenebat dicens: Monachus qui in terris possessionem quærit, monachus non *Greg. lib. 3. Dial. c. 14. ante med.*

non est. Sic quippe metuebat paupertatis suæ securitatem perdere, sicut auari solent perituras diuitias, custodire. Ibi itaque prophetiæ spiritu, & magnis miraculis, cunctisq. longe lateq. habitantibus vita eius claruit. Ex quo apparet, quòd eius doctrina contemnenda non fuit. Hoc etiam supra ostensum fuit multiplicibus exemplis, & adhuc multo pluribus posset ostendi. Et si nulla exempla essent, satis per seipsum laudabilis esset status excellentissimæ paupertatis, non solum secundum Scripturam sacram, verumetiam secundum documenta Sanctorum, quæ paupertatis statum voluntarium commendant, tamquam præcipuum, & perfectum. Sicut ergo absurdum est valde, reprobare statum coniugatorum diuitum, absurdius statum clericorum, & religiosorum possessiones habentium; sic absurdissimum videtur, si quis inueniatur, qui reprobare velit statum pauperum in paupertate altissima, & mendicatione humillima Christo Domino famulantium, iuxta consilium per os Iesu Christi propositum, & irreprehensibiliter promulgatum. Horum causam defendit Hieronymus: Ad me relatum est, inquit, quòd contra auctoritatē Apostoli Pauli, immo Petri, Ioannis, & Iacobi, qui dexteras dederunt Paulo, & Barnabæ communicationis, & præceperant eis, vt pauperum memores essent, tu prohibeas Hierosolymam in vsus sanctorum, aliqua sumptuum solatia dirigi. Videlicet si ad hæc respondeo, statim latrabis meam me causam agere, qui tanta cunctos largitate donasti, vt nisi venisses Hierosolymam, & tuas vel patronorum tuorum pecunias expendisses, vel effudisses, omnes periclitaremur fame. Ego hoc loquor quod beatus Paulus pene in cunctis Epistolis suis loquitur, & præcipit in ecclesijs gentium per vnam sabbati, hoc est die Dominico omnes conferre debere, quæ Hierosolymā in sanctorum solatia dirigantur. Numquid in alia parte terrarum, & in his ecclesijs quas nascentes fide sua erudiebat quæ ab alijs acceperat, diuidere non poterat, sed Sanctis pauperibus dare cupiebat, qui suas pro Christo facultatulas relinquentes, ad Domini seruitutem tota mente conuersi sunt? Longum est enim nunc, si de ceteris Epistolis eius omnia testimonia reuoluere voluero, in quibus hoc ait, & tota mente festinat, vt Hierosolymam, & ad sancta loca credentibus pecuniæ dirigantur, non in auaritiam, sed in refrigerium, non ad diuitias congregandas, sed ad imbecillitatem corpusculi sustentandam, & frigus atque inediam declinandam. Hac in Iudæa vsque hodie perseuerante consuetudine, non solum apud nos, sed etiam apud Hebræos, vt illi qui in lege Domini meditantur die ac nocte, & partem non habent in terra, nisi solum Deum, synagogarum, & totius orbis foueantur ministerijs, ex æqualitate dumtaxat, non vt alijs sit refrigerium, & alijs tribulatio, sed vt aliorum abundantia aliorum sustentet inopiam. Hæc Hieronymus: His visis satis plana est responsio ad prædicta.

Hieron. in epist. aduersus vigilantium.

HIs autem, quæ prædicta sunt conatus est aliquis multipliciter aduersari, quædam ex eis refellere volens, tamquam impertinentia, quædam vt falsa, quædam vt inconsequentia, quædam vt dubia, plurima autem ex eis, tamquam doctrinæ Apostolicæ inimica. Hoc autem facit respondendo cuidam quęstioni minus sufficienter post collectæ in scholis, falsa gratia colligentis, sicut melius potest apparere in prænominata quæstione. Primum igitur, impertinentia reputat quæcumque inducimus de discipulis Christi ad prædicandum missis, quia illis data erat auctoritas necessaria accipiendi, non ex mendicitate, sed ex potestate. Qui autem prædicant absque auctoritate, pseudo sunt, & ideo neutro modo, nec ex auctoritate, nec ex mendicitate petere debent. Et si dicatur, quòd tales a Papa, & ab Episcopis missi sunt, dicit, quòd ab Episcopis sunt pascendi, extra

A de officio iudicis ordinarij, Inter cetera. Fuit igitur data forma prædicantibus ex officio, & auctoritate, sed ad tempus, vt impedimenta amouerentur, & ideo auctoritates, tam textus, quàm Glossarum in hoc casu impertinentes videntur ad propositum, secundum eum qui quæstioni prædictæ videtur aduersari.

Huius autem obuiationis apparentiam sophisticam facile est detegere, si quis intelligat radicem potestatis in Apostolis, & Prælatis, & nuntijs destinatis ab Apostolis. Certum est enim quòd hæc radicaliter fuit in Christo secundum quòd dicit Apostolus, B quòd erat Apostolus per Iesum Christum, & dicit Dominus: Sicut misit me Pater, &c. Dedit autem Christus Apostolis eos mittendo duplicem potestatem, scilicet prædicandi, & exigendi sustentationem suam. Et has potestates constat esse distinctas, quia cum Episcopus possit semel in anno procurationes suas in vno loco exigere, potest tamen cum voluerit prædicare. Igitur summus Pontifex qui Christi locum tenet in terris, potest vtrumque simul dare, potest, & vnam ab alia separare. Quoniam ergo Summus Pontifex, & Prælati non possunt omnia, quæ ad eos spectant exercere personaliter per seipsos propter C diffusos populos sibi subiectos, ordinauit Spiritus sanctus in regimine Ecclesiæ, vt ipse mitteret aliquando legatos, qui vtramque haberent potestatem. Et rursus ne particulares ecclesiæ grauarentur, ordinauit vt Episcopi mitterent personas idoneas ad prædicandum, & confessiones audiendum, quibus etiam ipsi prouiderent, Extra de officio iudicis ordinarij, Inter cetera. Ordinauit etiam, vt ipse cum Prælatis mitteret pauperes voluntarios, & peritos, quibus nec ipsi essent astricti ad exhibendū, ne grauarentur multitudine sumptuum, nec potestatem haberent ad exactionem procurationum, propter tollendum grauamen D subditorum, & ita qui humiliter incederent tamquam pauperes, & contenti modicis, & sola necessaria suscipientes, & necessitatem suam cum opus esset humiliter insinuantes his qui voluntarie sine grauamine, & cum hilaritate supportare & releuare, & possent, & vellent. Vnde sicut decretum de officio iudicis ordinarij a Sede Apostolica emanauit, sic & confirmatio ordinis, & regulæ huiusmodi pauperum prædicantium veritatem, Extra de excessibus Prælatorum; Nimis praua, vt habitum est supra. Nec hoc factum est in præiudiciū, sed potius in adiutorium parochialium sacerdotum. Nec ex hoc Ecclesia E prostituitur, si Curatis Deus prouidet adiutorium, vt animas sibi commissas quarum habent curam, ab omni corruptione peccati perfectius custodiant incorruptas, adminiculantibus sibi viris spiritualibus, non vt dominis, vel curam habentibus, sed potius velut seruis per charitatem Christi. Tales igitur, quia missi prædicant in humilitate, & paupertate, similes sunt viris Apostolicis, non pseudoprophetis. Quia vero non habent illam plenitudinem auctoritatis, quam habent Prælati, & habuerunt Apostoli, ideo inter opitulationes numerandi sunt, dicente Paulo: Posuit Deus in Ecclesia primum Apostolos, secundo F Prophetas, tertio Doctores, deinde Virtutes, exinde opitulationes, &c. Glossa: Opitulationes, idest eos qui maioribus ferunt opes, vt Titus Apostolo, & Archidiaconi Episcopis. Inter eos etiam numerari possunt, quos Pastor Ecclesiæ Dei statuit opem alijs ferre. Et ideo ego dixi iuxta morem sermonis Theologici, qui dicit subauctoritatem esse in eo, qui mittitur, quòd subauctoritatem habent non ad excusandas excusationes in peccatis, vt mihi imponitur, sed potius ad intelligentiam veritatis. Forma igitur pręscripta Apostolis, debet & potest competere istis. Quod enim dicitur quòd fuit temporalis, cum ex Scripturis auctoritatem non habeat, eadem facilitate contemnitur, qua probatur. Rursus si conueniens

Gal. 1. a

Ioan. 20. e

1. Cor. 12. a & b. & Ephes. 4. b

fuit

A fuit forma in Ecclesia primitiua, quare non similiter in finali, quantum ad eos, qui Apostolos in hac forma imitari volunt. Non enim dico, quòd vniuersalis Ecclesia in omnibus ad paupertatem reducenda sit, sicut rabies mihi imponitur, sicut ex verbis meis superius apparet; sed qui volunt possunt Apostolorum imitari perfectionem, & paupertatis altitudinem. Vnde exemplo Apostolorum ex verbis Euangelij in Ecclesia recitatis incitatus fuit beatus Franciscus ad aggrediendum huiusmodi modum viuendi, sicut ex legenda sua clarius elucescit. Quod igitur super illa verba ordo huiusmodi fundatus est, non sunt illa impertinentia, sed per omnem modum pertinētia, tamquam huius modi viuendi stabilissima fundamenta. B Sunt igitur tales suscipiendi, quia proficiscuntur, vt pauperes pro nomine Christi, sicut in Canonica Ioānis dicitur, quòd qui tales recipiunt, sunt cooperatores veritatis. Igitur qui talibus aduersantur, & eos nō recipiunt, vel non suscipiendos dicunt, similes sunt Diotrephi, de quo dicit Glossa, quòd hæresiarcha etiā fuit illius temporis, cuius doctrina & secta procul sit ab omnibus Christianis.

3. Ioan. 1. c

Refellere conatur aliqua sicut falsa. Nam falsum esse asserit, quòd Christus aliquid petierit vt mendicus. Nam etsi mendicus dicatur in Psalmis. hoc dicitur inquantum petijt a Patre, vel inquantum assumpsit nostras infirmitates. Si dicatur a Samaritana petijsse aquam, & a Zachæo hospitium, hoc non fuit ex mendicitate, sed ex auctoritate, vel vrbanitate. Et rursus si etiam mendicasset ad consequentiam trahendum non esset. falsum esse nihilominus dicit, quòd aliqua mendicatio sit voluntaria, immo omnis debet esse inuita & coacta. Hanc autem obuiationē, quæ falsitatem veritati impingit, facile est de falsitate conuincere, si quis veritatē pie velit audire. Nam quòd Christus fuit mendicus, & textus propheticus, & Glossæ testantur, & quòd petierit vt mendicus, sicut allegatum fuit in opponendo in secunda Glossa, & similiter in Psalmo illo: Deus in adiutoriū meum intende. Super illud: Ego vero egenus, & pauper sum, dicit Glossa: Assumit iste sibi verba Dei, quæ in præcedenti Psalmo, hæc eadem de se dixit, quasi diceret: Illi qui quærunt animam meam sunt diuites; sed ego sum egenus, idest petens, & pauper, idest insufficiens mihi, quia & mundanas copias non habet, & intus vbi est diues semper ambit, desiderat, & accipit. Secundum hanc constat, quòd Christus fuit egenus & pauper, & petens vt egenus, non a Patre tantum, tunc enim omnes hoc modo essent mendici, & nulli diuites etiam habentes copias, quod est contra Glossam. Præterea Christus adhuc petit a Patre, Angeli petunt, & Sancti comprehensores, sed tamen non dicuntur mendici. Ex quo igitur testimonio tam expresso textus hic dicit, & Glossa consentit, & nulla auctoritas contradicit, quare nō fatebimur, quòd Christus vt mendicus petierit? Fatemur enim eum fuisse virginem, & vxore caruisse, licet Scriptura de hoc nō faciat mētionem. Euangelium etiam exprimit quòd petijt & potum, & hospitium, & constat quòd nō ex imperio, & dominio, & auctoritate: quia tunc exemplum paupertatis non dedisset. falsum etiam dixisset, quòd non haberet vbi caput suum reclinaret, cum haberet subditos, a quibus posset procurationes exigere, & minus iuste egisset in hoc, quòd prædicabat in Hierusalem, & pascebatur in Bethania, alibi faciens fructus, & prædicans, & alibi accipiens emolumentum. Sed dices, quòd petijt ex vrbanitate. Sed numquid Christus accepit paupertatem ad docendam vrbanitatem? numquid propter curialitates humanas docendas fieri voluit egenus & pauper? numquid se magistrum vocat curialitatis, & non magis humilitatis? Discite a me, inquit ipse, quia mitis sum, & humilis corde. Petijt igitur ex humilitate, quod opportunum erat ad releuandum suam indigentiam, ac per

Psal. 69. a

Matt. 11. d

A hoc vt mendicus pauper. Et constat, quòd hanc indigentiam non habuit nisi quia voluit, nec petijt, nisi quia voluit: quia lapides in aurum cum voluit conuertere potuit, sicut discipulus eius fecit Ioannes Euangelista, illis mendicare, & egere volentibus, & euangelizantibus, qui conuersi fuerant retro, qui postmodum mendicitatem, & paupertatem gemmis pretiosis prætulerunt. ac per hoc constat, quòd Christi & eius sequacium est voluntarie mendicare, alioquin minime mererentur in hac mendicatione & paupertate. Nam absurdum est dicere, quòd paupertas & egestas sint voluntariæ, & mendicatio ex B ipsa procedens sit coacta. Si ergo in Christo fuit ex paupertate, & humilitate, & voluntaria, quare non est trahenda ad consequentiam, cum ipse dicat: Discite a me, quia mitis sum, & humilis corde? Cum etiam ceteros volentes ad summum apicem perfectionis venire, inuitet ad sequendum se per huiusmodi paupertatem? Vade, inquit, & vende, &c. Et Apostolus dicat: Scitis gratiam Domini nostri Iesu Christi. Et post consilium, dicit Glossa, vt eius paupertatem imitemini, cum etiam ista sit perfectio, quæ omnibus communiter proponitur, & dicitur: Qui potest capere capiat? cū Augustinus super Ioā- C nem dicat: In omnibus, quæ Christus gessit vt homo, hominibus in se credituris præbebat exēplum? Cum Hieronymus dicat, quòd etiam si in miraculis nō sit a nobis imitandus, in his quæ humiliter gessit imitādus est a nobis? cum etiam ipse fuerit vniuersalis forma virtutum in actibus suis. Vnde Augustinus de vera religione: Nullum peccatum committi potest, nisi dum appetuntur ea, quæ ille contempsit, aut fugiuntur, quæ ille sustinuit. Tota itaque vita eius in terris per hominem, quem suscipere dignatus est, disciplina morum fuit. Quis igitur audeat dicere, quòd non sit trahenda ad consequentiam, nisi qui audet dice- D re, quòd Christo non debetur imitatio in his quæ humiliter gessit? Hoc autē si dicimus quidquid sanctitatis, virtutis, & perfectionis est, & religio Christiana confunditur, & subuertitur, & etiam eneruatur, quia qua ratione de hoc dicitur, eadem ratione, & de alijs exemplis virtutum dici poterit. absit autem hoc ab omnibus cordibus Christianis.

Matt. 11. d

Matt. 19. c

2. Cor. 8. b

Refellere nititur nihilominus aliqua sicut in consequentia. Dicit enim quòd non sequitur, quòd quāuis egestas sit conueniens perfectioni Sanctorum, quòd propter hoc & mendicitas, quæ egestatem aliquando concomitatur, quod similiter posset argui de E manducatione filiorum, & de furtis, & rapinis, quæ ex egestate & paupertate pluries subsequuntur. Incōsequēs etiam dicit, quòd licet beatus Benedictus fuit perfectus, & propterea accipiendo ab illo Romano eleemosynas quotidianas opus egerit ad perfectionē spectās, quia perfectus multa facit quæ ad perfectionem non spectant, sicut comedere, egerere, & cetera consimilia. Inconsequens etiam dicit, quòd licet seipsum vilificare, & humiliare pro Christo sit bonū, quòd propter hoc humiliare se mendicando sit bonum: quia mendicare non est seipsum humiliare, sed sui curam agere. Et iterum meretrix seipsam vilifi- F cat prostituendo, nec tamen in hoc placet Domino: pari modo nec vilificatio, qua quis se vilificat mendicando. Has autem instantias fœdas, quia fœda proponit exempla, & mendicitatem fœdare nititur, facile est spirituali viro respuere tamquam fœdas, falsas, & fictas. Inuenimus enim viros Christianos, & perfectos in suis legendis non laudari de crudelitatibus in manducandis hominibus, vel de cupiditatibus in prædis agendis, vel de egestionibus, fornicationibus, & huiusmodi similibus; laudari autem, & prædicari inueniuntur, quod in tanta penuria viuere elegerunt, quòd non habebant victum neque vestitum, nec habere volebant tamquam diuites, sed potius mendicare humiliter tamquam pauperes, & despecti, sicut

Gregor. 2. Dial. c. 1.

apparet in exemplis supra introductis. Nam quòd ad egestatem sequatur comestio filiorum, hoc est contra ordinem naturæ; quòd sequatur furtum, & rapina, hoc est contra ordinem morum & iustitiæ. Quod autem sequatur insinuatio suæ necessitatis ad proximum, & postulatio subsidij pro amore Dei, hoc est secundum ordinem charitatis, & pietatis tam naturalis, quam etiam gratuitæ & spiritualis. Nam omnis lex mandat proximum a proximo foueri & releuari. Quomodo igitur simile est de hoc quòd ordinem peruertit, & est secundum ordinem peruersum, ad hoc quòd fit secundum ordinem rectum, iustum, & bonum charitatiuum, & pium? Laudatur igitur Romanus monachus, quia secundum legem charitatis beato Benedicto procurabat, & Benedictus, qui humillime suscipiebat. Nusquam autẽ inuenies eum laudatum, quia egerebat, & stercorizabat. hoc enim valde est abominabile in medium introducere, cum agitur de laudibus Sanctorum. Laudatur enim mendicans, licet curam sui agat, non quia hoc facit qualitercumque, sed quia facit humillime. Vnde sicut sobrie comedere est actus virtutis, licet comedere sit curam sui agere, sic & in proposito intelligendum est. Vnde Chrysostomus super Matthæum loquens de pueris sanctis, qui erant in palatio Regis Babylonis, ait sic: Sancti itaque existentes & iusti, decies millies elegissent mendicare domi, & eis, quæ in templo erãt potiri bonis. Elegi enim, ait, abiectus esse in domo Dei mei, magis quã habitare in tabernaculis peccatorum. Decies millies itaque elegissent abiecti esse domi, quàm regnare in Babylonia. Est ergo in mendicatione humiliatio, & vilificatio sui Deo accepta, alioquin a sanctis pueris non esset eligenda. Eligitur autem eo quòd cura sit sui cum humilitate sua. Illi autem, qui curam carnis suæ agunt in desiderijs, & concupiscentijs, illi proculdubio non laudãtur, sicut meretrix quæ seipsam prostituit amore pecuniæ, vel feruore libidinis. Sed absit hoc a fidelium cordibus, vt humiliatio virorum spiritualium in mendicatione sit similis vilificationi meretricis in sui prostitutione. Nam membra Christi non sunt tollenda, vt fiant membra meretricis. Christus autem de se in forma serui, & etiam pro suis membris dicit: Ego sum mendicus, & pauper, Dominus autem sollicitus est mei. Quod nequaquam diceret, nisi esse mendicum pro Christo adeo placeret Deo, vt Deum faciat gerere curam nostri specialissimam, sicut gerit pater de filijs, quòd de meretricibus & meretricantibus sentire procul sit ab auribus & mentibus Christianis.

Chrys. homil. 4. super Matt. longe post med.

Psal. 83. d

Psal. 39. d

Refellere nihilominus conatur aliqua alia velut dubia. Nam ad illud, quod dicitur de beato Alexio, quòd mendicauit, & Francisco, quòd miraculis hoc confirmauit; respondet, Proba tamquam dubia & incerta, addens quòd etiam si miracula essent facta, non esset adhuc certum. quia multi mali miracula faciunt, & quòd de panibus etiam furtim sublatis possent miracula fieri, nec tamen ex hoc constaret, quòd bonum esset furari. Dubium etiam dicit, quòd Romana Ecclesia approbauerit mẽdicationem, quia si hoc faceret, errare cõuinceretur: similiter & si imponeretur in pœnam satisfactionis erraret, & hoc dicit nullatenus esse credendum. Huic autem obuiationi per dubitationem se protegenti, sine dubio resistendum est. Nam si in dubium reuocetur, quod legitur in legenda sancti Alexij, & legenda beati Francisci, pari ratione in dubium venit, quidquid legitur in legendis aliorum Sanctorum. ergo omnia exẽpla virtutum & gesta Sanctorum, iam reuocantur in dubium. Sed dubia imitari vel credere periculosum est, ac per hoc perit fides, deuotio, & reuerẽtia, quæ habetur in Sanctis, si in dubium reuocentur cetera quæ narrantur de ipsis. Rursus si miracula quæ fecerunt non sunt testimonia efficacia ad sanctitatem

A eorum astruendam, stultizat hodie Ecclesia, quæ propter testimonia miraculorum, Sanctos canonizat, & catalogo Sanctorum ascribit. Postremo quis vnquam audiuit, quòd Deus per furem panem furtim acceptum multiplicaret ad aliorum salutem? Audiuimus tamen per mendicum pauperem, panem quem mendicando acquisierat multipliciter augmẽtasse. Quod si dicas, hoc speciale fuisse priuilegium, & familiari sancti Spiritus consilio esse factum, quomodo hoc alijs tradidit in legem, & regulam, in qua eos ad mendicationem inuitat, si sibi soli pro se solo est inspirata? Si dicas, quòd ex proprio capite

B non per inspirationem, quomodo non potest esse damnatus, qui ad actum reprehensibilem, tamquam ad actum moris, & perfectionis, temerarie inuitauit? Quomodo etiam sedes Romana de consensu Cardinalium hoc approbauit? Quod si dicas hoc nõ esse credendum, quòd mendicitatem alicui imponat in pœnam, vel quòd approbet pro regula, & vinat sancta. Quod mendicitatem peregrinationis imponat, habetur de pœnitentia, vbi dicitur de sacerdote, qui reuelabat confessiones, quòd deponatur, & omni tempore vitæ suæ ignominiosus peregrinando pergat. sed si viueret de labore honesto, vel de

C sumptibus proprijs non pergeret vt vilis, sed potius vt honorabilis. Restat igitur, quòd imponit, quòd vadat vt mendicus. Quod autem pro regula approbet, patet per illud scriptum superius allegatum de excessibus prælatorum. Nimis praua: vbi dicitur, quòd ordinem, & regulam Prædicatorum, & Minorum sedes Apostolica noscitur approbasse. Patet etiam per regulam beati Francisci a domino Honorio approbatam, & confirmatam, vbi dicitur, quòd vadant fratres pro eleemosyna confidenter. Sed si errauit hoc approbando, & constat eum hoc approbasse, & confirmasse; constat etiam quòd vniuersa-

D lis Ecclesia per totum mundum huiusmodi ordines, & status acceptat: concludẽdum est ergo secundum dictum huius hominis vnius, quòd vniuersalis Ecclesia tota errauit, & decepta fuit, & qui huiusmodi statum erroneum inuenerunt & approbauerũt, omnes damnati sunt, quòd est horribilissimum, & incredibilissimum, quòd Deus permitteret errare vniuersaliter populum sanctum suum, & tantam multitudinem sapientium, qui hæc tempora præcesserunt. Quis autem tam sapiens, & tam iustus, vt audeat ceteros præter se iudicare fuisse deceptos & reprobos? mira est hæc sapientia, quæ omnium ostendit insi-

E pientiam: & mira iustitia, quæ ceteros condemnat. Quod si hoc non sapientia, sed potius temeritas, sedem Apostolicam velle iudicare, quæ a solo Deo iudicatur, & eius iudicium, & sententiam reprobare, & tot viros sanctos in infernum retrudere, & in barathrum damnationis, procul ergo hæc fiãt a cordibus fidelibus, & Christianis.

Refellere etiam conatur plurima, immo fere omnia tamquam doctrinæ Apostolicæ inimica, pro eo, quòd dicit mendicationem ab Apostolo esse prohibitam, tamquam malam, & tantum in casu esse concessam. Dicit etiam me fuisse mentitũ, & contra Scri-

F pturam, & Apostolũ defendisse falsum, & defendere in hoc, quòd dicit, me dixisse, quòd laborare opere manuali non sit præceptũ. Dicit igitur, quòd mendicare nõ est indifferẽs, sed malũ; & ideo propter adiectionem circũstantiæ fieri nequaquã potest bonum, immo, quod plus est, in prædicãtibus asserit esse simoniacum. Hoc autem suæ positionis fundamentũ frequẽtius iteratum, facile est aduertere esse ruinosum, cum omni eo, quod superædificatur. Nam si mendicare prohibitum est, & mendicare peccare; ergo esse mendicum est esse peccatorẽ. Cum ergo Christus se dicat mendicum, immo Propheta in persona Christi, fatetur ergo Christus se esse peccatorẽ, quod dicere vel credere non paruum est flagitium, vel peccatum.

Rursus

Rursus si mendicare peccare est, mendicitas peccatum est siue mendicatio. Sed super illud, vt eius inopia vos diuites essetis, Glossa dicit: Nemo se contemnat, pauper in cella, diues in conscientia securior dormit in terra, quàm auro diues in purpura. Non expauescas ergo cum tua mendicitate ad illum accedere, qui indutus est nostra paupertate, vbi se pauperauit, nos ditauit. Ergo mendicitas disponit, non retrahit a diuino accessu. constat igitur quòd non est peccatum. Amplius Chrysostomus dicit: Mendicare in nullo offendit Deum. furari autem siue rapere offendit Deum, & hominem. Hoc etiam patet per auctoritatem Chrysostomi superius allegatam de homil. quarta super Matthæũ. Non ergo est ab Apostolo prohibitum, nec inuenitur alicubi hoc Apostolum prohibuisse, sed potius cum suis coapostolis commendasse. Nam & prædicauit, & procurauit quòd collectæ fierent in pauperes sanctorum, qui erant in Hierusalem, sicut eleemosynæ eis gratis impensæ. & dicit quòd Petrus, & Iacobus dexteram dederunt mihi, & Barnabæ societatis, vt nos in Gentibus, ipsi in circumcisione, tantum vt pauperum memores essemus. Glossa: Pauperum, qui rerum suarum venditarum pretium ad pedes Apostolorum posuerant, memores essemus, ad opus illorum faciendo collectas. Si ergo Apostolus simoniacus non erat in hoc quòd collectas petebat, & discipulos mittebat ad hoc vt peterent eleemosynas ab his, quibus spiritualia seminauerat, pro pauperibus qui erant in Hierusalem. Si summus Pontifex ordines statuat pauperes, qui spiritualia seminent, & de eorum quos ædificant verbo & exemplo eleemosynis gratuitis petitis, seu vltro oblatis viuant, ab Apostolo in nullo prorsus discordat, quin potius concordat, cum tantam sicut ipse, & maiorem potestatem habeat in gubernando, & disponendo ipsius Ecclesiæ membra. Sed objicies, quòd Apostolus præcepit laborem corporalẽ in textu, & glossæ videntur dicere, quòd hoc facit contra mendicitatem. Sed ad hoc est plana responsio. Esto quòd Apostolus laborem huiusmodi manualem præcipiat, quod numquam negaui, sicut apparet in verbis meis, sed quòd hoc non vniuersaliter præcipit seruis Christi, nisi forte in articulo necessitatis, in quo non patet licita via habendi victum, nisi per laborem manuum, sed præcipit personis determinatis, secundum quòd apparet ex textu. Audiuimus quosdam inter vos ambulantes inquiete, nihil operantes, sed curiose agentes. his autem qui eiusmodi sunt denuntiamus, & obsecramus in Domino Iesu Christo, vt cum silentio operantes suum panem manducent. Et pauloante: Denuntiamus ne subtrahatis vos, & cetera. Glossa: Incipit hic de curiosis & otiosis, monens vt corrigantur. Patet ergo ex serie textus, & ex Glossa quòd mandatum illud se extendit ad curiosos, & otiosos. Similiter: Rogamus vos fratres vt operam detis, vt quieti sitis, & operemini manibus vestris, sicut præcipimus vobis. Glossa: Operemini, quod adiuuat vos quietos esse. Illud enim malum de otio venit. Et hoc etiam patet quòd hoc dicit ad otium vitandum, pigritiam tollendam, quæ est sentina desideriorum, & fomentum peccatorum. Vnde alibi ait: Qui furabatur, iam non furetur, magis autem laboret operando manibus suis, &c. Ex hoc igitur patet, quòd labor non omnibus præcipitur, ac per hoc non inhibetur mendicatio, nisi illa quæ venit ex otio & cupiditate, secundum quod insinuant textus & glossa. Sed objicies de Augustino de opere Monachorum, qui loquebatur ad Monachos, qui spiritualibus erant exercitijs occupati & intenti, non otiosi, & illis dicit, quòd ad huiusmodi opera sunt astricti. Ad hoc apparet manifesta responsio, si attendatur conclusio circa finem, qua confutat eorum positionem, qui repudiabant operationem corporalem, in quo male sentiebant, ibi: Quamobrem illi qui re-

2.Cor. 8. b — *Chrys. super Matth. homil. 70. cir. fi.* — *1.Cor. 16. a* — *Gal. 2. b* — *2.Thess. 3. c* — *1.Thess. 4. b* — *Ephes. 4. f* — *Aug lib. de oper. Mon. c. 25. to. 3.*

A licta, siue ampla, siue qualicumque opulentia inter pauperes Christi viuere voluerint, si corpore valent, & ab Ecclesiasticis occupationibus vacant, sed manibus operantur, misericordius agũt, quàm cum omnia sua indigentibus diuiserunt. Quòd si nolunt, quis audeat cogere? Illi autem qui præter istam sanctam societatem vitam labore corporis transigebant, si non laborant, non manducent. Apparent igitur qui sunt astricti, scilicet validi & fortes, & qui ab Ecclesiasticis occupationibus vacant, & qui vitam in sæculo de labore corporis transigebant, & tales multi erant inter illos monachos, & plures erant in exordio Reli-
B gionis Minorum fratrum, & ideo ad labores arctandi. Nunc autem comparatione aliorum paucissimi sunt tales, & ideo non est contra Apostolum, si talibus conceditur simpliciter mendicare, maxime cum talis actus non sit multum appetibilis, nec delectabilis, nec honorabilis, immo repletus multis vilitatibus, & miserijs, ad quem nullius valentis viri cor posset inclinari, nisi in spe præmij, & amore Christi, & desiderio proficiendi, cum adiutorio gratiæ Spiritus sancti, sine qua vix credo posset diues ad tantæ abiectionis incõmodum inclinari. Nec tales grauant populum Domini, & Ecclesiam, maxime si nihil vl-
C tra necessaria petant, quia multo plura expenderent, & consumerent de eleemosynis pauperum, si clerici in sæculo in beneficijs præbendalibus remansissent, nec tunc quando modicum intenderent spiritualibus operibus, etiam in diuitijs præcluderetur via salutis. Absit igitur, quòd nunc præcludatur in tanta arctitudine paupertatis.

Ex iam dictis in hac quæstione de paupertate, vt cetera recolligamus in summa, apparet, quòd sicut mendicare in pauperibus debilibus & infirmis est necessitas naturæ, in validis otiosis, & cupidis est vitiositas culpæ; sic in pauperibus voluntarijs con-
D temptoribus sui, & imitatoribus Christi, & prædicatoribus Euangelij est actus consonans, non repugnans Euangelicæ perfectioni, pro eo quòd omnibus vniuersaliter renuntiare, nullam rem sibi approprian do, est consilium a Domino vt perfectum; eleemosynas accipere, iustis pauperibus est concessum tamquam licitum, & in nullo perfectionis Euangelicæ inimicum; eleemosynas etiam humiliter petere, pauperibus voluntarijs non est inhibitum tamquam malum; vitam suam de lucro laboris sui transigere, non omnibus validis pauperibus iniunctũ tamquam præceptum necessario astrictiuum. Si quis ergo impu-
E gnat rerum temporalium vniuersalem abrenuntiationem, impugnat Christum pauperem, crucifixum, impugnat Euangelicum consilium, impugnat cœtum Apostolorum dicentium, Ecce nos reliquimus omnia; impugnat etiam Spiritum sanctum, qui hoc inspirat, & suggerit cordibus perfectorum; impugnat, & ipsum Deum Patrem vniuersorum, qui est refugium pauperum; impugnat denique regnum cælorum, totum vniuersum, cuius dominium pauperi est concessum, dicente Domino: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Et ideo contra talem insensatum, necesse est vt pugnet orbis ter-
F rarum. Qui autem impugnat eleemosynarum acceptionem, & Christum impugnat, qui stipendium accipiebat a mulieribus sibi seruiẽtibus, & se * imitantibus: & cœtum Apostolorum, qui & ipsi eleemosynas accipiebant, quæ ponebantur ad pedes eorum, & statum monachorum qui super eleemosynas fundati sunt, & vniuersum Clerum; nam & ipsi de eleemosynis viuunt, quæ vltro Ecclesijs Christi collatæ sunt, & per consequens communem pauperum statum, quem tamen Scripturæ diuinæ indicant Deo maxime esse acceptum. Qui vero impugnat humilem eleemosynarum petitionem in eis qui egent, & licite possunt accipere: impugnat Christum, qui humiliter petijt hospitium, qui se fatetur esse mendicum:

Epilogus huius quæstionis. — *Matt. 19. d* — *Matt. 5. a* — *Luc. 7. & 8. f* — **f. inuitantibus* — *Act. 4. g*

eum: impugnat & Paulum, qui petijt collectas fieri A pauperibus sanctis, & hoc de voluntate Petri: impugnat vinculum charitatis, quod facit communicari in ratione dati & accepti: impugnat officium humanitatis, per quam indigens exponit necessitatem suã, ne sibi sit inhumanus, & alium excitat, qui potest, & vult vt proximo sit humanus, & pius, & in hoc nullus offenditur, nulli præiudicatur, nihil inordinate concupiscitur, nihil indebite aufertur in eis præcipue qui non quærunt datum, sed fructum. Qui autem impugnat otiositatem, cupiditatem, carnalitatem, & superfluitatem, in ceteris Christianis, & præcipue in religiosis, bene facit & recte, si tamen secun B dum ordinem rectum procedat: qui autem vniuersaliter omnibus validis onus imponit lucratiui laboris, de quo debeant sustentari, præceptum Apostoli nimis ampliat, & iugum seruitutis super Christi seruos nimium aggrauat, spirituales viros a spiritualibus occupationibus, & laboribus retardat in periculum salutis animarum, dum magis facit eos sollicitos de suis morituris corporibus pascendis, quàm de proximorum animis Domino acquirendis. Quòd si fiat, decimatur menta & cyminum, & relinquentur quæ grauiora sunt, legis iudicium, & misericordia. præfertur misericordia corporalis spirituali, ac C per hoc corpus spiritui præfertur, priuatum commodum vtilitati communi, quæ specialiter consistit in ædificatione populi Christi in eleemosynis, in documentis, & animarum consilijs, ad quæ misit Deus istos ordines postremos per Summum Pontificem, & Prælatos. ad quæ si quis dicat eos missos, manifeste obuiat veritati, cum expressa ad hoc testimonia habeantur, tam in regula, quàm in priuilegio & institutione, & approbatione huius duplicis ordinis. Si autem dicat non debere mitti, detrahit Euangelicæ sanctitati. Quis enim magis idoneus ad hoc, quàm qui deuouit Euangelicam perfectionem. Si quis di- D cat eos a Papa, & Episcopis non posse mitti, derogat Apostolicæ auctoritati, & potestati clauium in Prælatis, & plenitudini potestatis in summo Pontifice, qui in terris (vt Scriptura asserit, fides sentit, iura testantur, rationes etiam irrefragabiles conuincunt) caput vnum & summum, & sponsus vnicus, & hierarcha præcipuus, in quo etiam totus Ecclesiæ militantis status, obtinet locum Christi. Ideo omne genu debet ei curuari, & Principum & Prælatorum & clericorum & laicorum, & religiosorum in terris ad instar Christi in cælis, cui omne genu flectitur, cælestium, terrestrium, & infernorum. Quod mendi- E care pro Christo sit opus perfectionis Euangelicæ, multiplex astruit auctoritas. Nam Hieronymus in epistola de morte Fabiolæ commendans de hoc dicit sic: Oblita sui sexus, fragilitatis immemor, ac solitudinis tantum cupida, ibi erat, vbi animo morabatur. Non poterat teneri consilijs amicorum, & ita ex vrbe, quasi de vinculis gestiebat erumpere. Dispensationem pecuniæ, & cautam distributionem genus infidelitatis vocabat. Non alijs distributionem eleemosynarum tribuere, sed suis pariter effusis, ipsa pro Christo stipes optabat accipere. Item Hieronymus ad Furiam: Quotiescumque manum extendis, Chri- F stum cogita. caue ne mendicante Domino Deo tuo alienas opes augeas. Idem super Psalmos tractans illud verbum: Persecutus est hominẽ inopem, & mendicum, dicit sic: Qui cum esset diues propter nos egenus factus est. Dominus inopem se dicit, & mendicũ; & quis in diuitijs suis gloriatur? Habetis consolationẽ pauperes, & Dominus vobiscum pauper est. Idem super Psalmum, qui dat escam esurientibus, dicit: Monachus qui non habet, confidenter accipiat; qui habet & eructans est, non accipiat. Scis quia esuris, scis quia non habes, magnum est beneficium, si accipis quod tribuitur tibi. si autem habes & non esuris, non debes cibum esurientium accipere saturatus. accipe quod in ventrem mittas, non quod in sacculum: accipe tunicam quæ corpus tegat, non quæ arcas impleat. Item hoc ipsum astruit Chrysostomus loquẽs de tribus pueris existentibus in Babylone: Ne enim mihi eos, quos in regalibus atrijs inuenerunt honores, dicas. Sancti enim existentes, & iusti decies millies vtique elegissent mendicare domi, & eis quæ in templo erant bonis potiri. Elegi enim, ait, abiectus esse in Domo Dei, magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum. Idem alibi dicit: Quando videris pauperem, recordare verborum per quæ significabat, quoniam ipse sit qui cibatur. Etsi enim in eo quod apparet non est Christus, sed in hoc schemate ipse accipit, & mendicat. Sed verecundaris audiens, quoniam mendicat Christus. Verecundare cum mendicanti non das. Hoc enim est verecundia, hoc supplicium & tormentum. Mendicare enim eum, eius bonitatis est signum, & ideo in eo nos ornari oportet. Item dicit: Melius est mendicare quàm rapere. hoc quidem scilicet mendicare in nullo offendit Deum; illud autem offendit Deum, & homines. His etiam manifeste concordat Bernardus in homilia super illud Lucæ: Cum esset Iesus annorum duodecim quærens vbi Christus fuit in triduo, dicit sic: Per illud triduum vbi eras bone Iesu? quis tibi cibum ministrauit, aut potum? quis detraxit calceamenta? quis membra puerilia fouit vnguentis? vbi ergo eras Domine? An vt te per omnia conformares nostræ paupertati, & omnes in te humanas miserias susciperes, quasi vnus ex turba pauperum stipem per ostia mẽdicabas? Quis dabit me buccellarum illarum mendicatarum participem fieri, & saltẽ diuini illius edulij reliquijs saginari? Item Glossa super illud Pauli: Qui cum esset diues, &c. Nemo se contemnat, pauper in cella, diues in conscientia, securior dormit in terra, quàm diues auro in purpura. Non ergo expauescas cum tua mendicitate ad illum accedere, qui indutus est nostra paupertate, vbi se pauperauit, nos ditauit. Amen.

Hieron. de morte Fabiolæ epist. 30. post med.

Idem ad Fur. ep. 10. post med.

Psal. 108. b

Ps. 145. b

Chrys. homil. 4. super Matt. longe post med.

Psal. 83. d

Idem homil. 88. super Matth.

Idem homil. 70. cir. fin.

Ber. homil. in Euang. Luc. 2. Dominic. infr. oct. Epiph.

2. Cor. 8. b

QVÆSTIO II.

Vtrum pauperes validi, & maxime regulares ad opera manualia vniuersaliter sint astricti.

MAGISTER GVILELMVS.

Quæritur vtrum pauperes validi, & maxime regulares, ad opera manualia vniuersaliter sint astricti? Et quòd sic, ostenditur primo ex vinculo legis naturæ, scriptum est enim: Posuit Deus hominem in paradiso vt operetur. Item: In sudore vultus tui vesceris pane tuo. ergo præceptum de laborando respicit hominem secundum naturam institutam, & secũdum naturam lapsam: ergo secundum omnia tempora. sed maxime respicit hominem, qui potest per se ipsum, & non potest supplere per alium. talis autem est pauper validus. ergo talis tenetur ad manualiter laborandum.

I. Arg. pro parte affirmatiua.

Gen. 2. c

Gen. 3. d

Item in Zacharia dicitur: Homo agricola ego sum, quia Adam exemplum meum, Glossa: Vt comedam panem meum in sudore vultus, dum ille se ostenderet natum ad hoc, vt in sudore vultus comederet panem. sed hoc maxime conuenit ei, qui indiget pane, & potest laborare. & talis est validus pauper. ergo, &c. II.

Zach. 13. e

Item ad ea sine quibus non potest natura subsistere, sumus naturaliter obligati: sed sine labore corporali, siue manuali non potest genus humanum in esse conseruari. ergo ad hoc necessario aliqui obligantur. Sed non nisi illi qui sunt idonei. Sed tales sunt pauperes validi, quia indigent, & possunt. ergo tales præcipue obligantur. III.

Item sicut os datum est homini ad manducandum, ita, & manus ad operandum. sed qui neglexerit comedere, cum indiget, si possit, facit contra dicta- IV.

mea

men iuris naturalis. ergo pari ratione, qui neglexerit A
operari manualiter, si indiget & valet. sed talis est pauper validus. ergo, &c.

V. Item hoc ipsum ostẽditur ratione religionis Christianæ, primo per Apostolicum præceptum, vbi dicit: Qui furabatur iam non furetur, magis autem laboret operando manibus suis, &c. Si dicas hoc esse consilium, contra ait Apostolus: Operamini manibus vestris sicut præcepimus vobis, vt honeste ambuletis ad eos, qui foris sunt, & nullius aliquid desideretis. Glossa: Nedum rogetis vel tollatis. Sed hoc maxime respicit pauperes. ergo, &c.
Eph.4.f
1.Thess.4.c

VI. Item hoc ipsum videtur per Apostolicum exemplum, cum dicitur: Ipsi scitis quemadmodum oporteat imitari nos, quia non inquieti fuimus inter vos, neque gratis panem manducauimus, sed in labore & fatigatione, &c. Glossa: Apostolus forma erat his, qui tenues erant in substantia in plebe, vt discerent libertatem suam non amittere. Qui enim ad alienam mensam frequenter conuenit otio deditus, aduletur necesse est pascenti se. Cum religio nostra ad libertatem hominem vocet. ergo hoc est contra religionem nostram. B
2.Thess.3.b

VII. Item hoc ipsum videtur per Apostolicum edictũ, vbi idem Apostolus ait: Cum essemus apud vos, hoc denuntiabamus vobis, quoniam si quis non vult operari, non manducet. Sed constat, quòd non loquitur, nisi de his, qui indigent refectione. ergo, &c. Si dicas, quòd non intelligitur de labore corporali, contra hoc, quod ibidẽ dicit Glossa: Dicunt quidam de operibus spiritualibus hoc Apostolum præcepisse, sed superflue conantur & sibi, & ceteris caliginem obducere, vt quod intelligitur charitas monere, nõ solum facere nolit, sed nec intelligere. Sed forte dices, quòd verba Apostoli intelliguntur dici ad curiosos, vagos, & otiosos, non ad Christi seruos spiritualibus occupatos, cõtra super illud, Qui non laborat, Glossa, Vult Apostolus seruos Dei corporaliter operari, vt habeat vnde viuant, vt non compellantur egestate necessaria petere. Sed serui dicuntur viri boni & iusti, & talibus præcipit operari, vt non compellantur mendicare. ergo pauperes validi, &c. C
2.Thess.3.c

VIII. Hoc ipsum ostenditur ratione professionis monasticæ. Primo per beatum Augustinum, qui per totũ librum de opere monachorum intendit tamquam finali conclusione ostendere, quòd monachi astricti sunt ad opera manualia.

IX. Item Glossa super illud Lucæ: Vendite quæ possidetis, & date eleemosynam, &c. vt omnibus spretis pro Deo, postea labore manuum operemini vnde viuatis, vel eleemosynam faciatis. Sed omnes regulares ex voto tenentur ad consilium paupertatis. ergo secundum Glossam labor manualis debet sequi abrenuntiationem: ergo omnes tenentur ad corporalem operationem. E
Luc.12.d

X. Item Hieronymus ad Rusticum ait: Semper aliquid boni facito, vt te diabolus inueniat occupatum. Si Apostoli habentes potestatem de Euangelio viuere laborabant manibus suis, ne quemquam aggrauarent; cur tu in vsus tuos successuras res non præparas, vel fiscellam texe iunco, vel canistrum lentis plecte viminibus. Et post: Scribantur libri, vt & manus operentur cibos, & anima saturetur lectione. Item beatus Benedictus in regula sua: Tunc veri monachi sunt, si de opere manuum suarum viuant, sicut patres nostri Apostoli. Ergo si hoc facit nos imitatores Apostolorum, & omnes religiosi debent esse tales. ergo & operari manualiter; cum opera supererogationis non diminuant, sed implere debeant opera præceptorum. F
Hier. in ep. 4. ad Rust. de consecr. dist. fin.

XI. Item beatus Franciscus in regula sua: Fratres, inquit, quibus dedit Dominus gratiam laborandi, &c. Et quòd de labore corporali intelligat, patet per hoc quod sequitur: De mercede vero laboris.

SANCTVS BONAVENTVRA.

CONTRA, quòd non omnes validi pauperes ad opera manualia sint astricti, videtur pro ratione contemplationis. Nam Saluator dicit: Martha sollicita es, &c. vsque elegit. Melius ergo faciebat Maria intendens contemplationi, quàm Martha corporali occupationi. Sed non melius ageret, si omitteret illud ad quod tenebatur. ergo intendens contemplationi, absoluitur ab opere corporali.
Argumenta pro parte negatiua.
Luc.10.g

Item super illud Genesis cõfirmatus est ager, Glossa: Contemplatiua vita a sæcularibus actionibus funditus diuidit, sed non ab actionibus spiritualibus, ergo a corporalibus. Nec diuidit contra legem Dei, ergo contemplantes non sunt astricti ad hoc.

Item labor manualis non est actus respiciens vniuersaliter omnia membra Christi, alioquin nullus sine eo posset saluari. respicit ergo officium alicuius membri. Sed membrum habens officium dignius non tenetur ad actum membri indignioris. Ergo si digniora sunt membra, quæ habent gratiam cõtemplandi, non astringuntur ad officium vel exercitium actionis, maxime cum necessitas non compellit defectus inferioris membri supplere.

Item quòd non omnes astringantur, ostenditur ratione prædicationis. Nam vbi Lucas dicit: Misit eos binos, &c. Glossa Ambrosij dicit: Tanta debet esse prædicatori fiducia, vt sibi necessaria non defectura certissime sciat: ne dum sibi præuidet terrena, minus alijs præuideat æterna. Ergo studium prædicationis & doctrinæ nõ debet intermitti propter opus corporale, cum homo non perfecte sufficit ad vtrumque.
Luc.10.a

Item super illud Lucæ: Dignus est operarius mercede sua, Glossa ait: Duæ mercedes prædicatori debentur. vna in via, quæ in labore sustentat: altera in patria, quæ in resurrectione remunerat. Sed quod debetur alicui, non tenetur illud labore corporali acquirere. ergo prædicator non tenetur propter necessitatem corporis manualiter operari.
Ibidem.

Item Augustinus de opere monachorum: Si Euãgelistæ sunt, si ministri altaris, si dispensatores sacramentorum, plane sibi vendicant potestatem viuendi, scilicet sine opere corporali. ergo, &c.
Aug. lib. de ope. monac. c.21. to.3.

Item quòd non omnes astringantur ostenditur ratione spiritualis occupationis. Vnde Apostolus ait: Nescitis quòd qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt; & qui altario seruiunt, cum altario participant? vbi Glossa: Naturalis ratio dictat, vt quis viuat inde, vbi laborat. Si ergo fidelis qui intentus est spiritualibus occupationibus dignus est sustentari, nec talis est otiosus: ergo nec ratione otij vitandi, nec etiam victus acquirendi tenetur manualiter operari.
1.Cor.9.b

Itẽ Anselmus de similitudinibus: Tres quippe sunt ordines hominum, orantes, agricultores, & defensores, quos ad diuersa officia Deus in hoc mundo disposuit: monachos, vt pro alijs orent, & lacte prædicationis imbuant: agricultores, vt de suo labore & ipsi, & alij viuant: milites, vt orantes defendant. Sed milites digni sunt sustentari, quando suum officium exercent absque labore corporali. ergo pari ratione & monachi digni sunt.
Ans. lib. de simil. c.126. & 127.

Item si spiritualis occupatio non excusat a labore corporali, ergo multo minus nec scientialis. ergo omnes validi pauperes, qui student in qualibet sciẽtia sunt in malo statu, quia non viuunt de labore manuum suarum. sed hoc est valde absurdum. ergo & primum.

Item Christus legem perfectissime impleuit, quia decebat eum implere omnem iustitiam; sed Christus pauperrimus fuit & validus. ergo si tales vniuersaliter operari tenentur, Christus non perfecte legem impleuit, nec dedit exemplum perfectum. Sed hoc est inconueniens. ergo & primum.

Item

Item beatus Benedictus quando erat in spelunca erat pauper & validus, & tamen nõ viuebat de labore manuum suarum, sed edebat quod sibi Romanus apportabat, vt dicitur 2. dialogorum. Ergo vel erat in malo statu, quod absurdum est, vel non tenebatur ad operandum.

Gregor. 2. Dial. c. 1.

Item aut pauperes validi possunt viuere de eleemosynis absque manuali opere, aut non. Si sic, habeo propositum quòd non tenentur. Si non possunt, ergo cum omnia bona ecclesiarum & monasteriorũ non sint nisi eleemosynæ pauperum, vt Sancti dicũt & manifestum est. ergo omnes quotquot validi & clerici & monachi qui viuunt de huiusmodi bonis sine labore manuali, sunt in statu perditionis. Si ergo hoc est absurdissimum, patet quòd & illud ex quo sequitur. Si dicas, quòd de grossis & magnis eleemosynis licet: sed de paruis nõ licet: hoc non solũ absurdum est, verumetiam adeo ridiculosum, vt manifeste qui sic dicit, colet culicem, & glutiat camelum. Restat ergo quòd ad huiusmodi opera manualia, non omnes validi pauperes sunt astricti.

RESPONSIO.

AD prædictorum intelligentiam est notandum, quòd sicut circa fidem beatissimæ Trinitatis, triplex est via sciendi, ita quòd duæ quæ declinant ad extrema, sunt erroneæ, sicut hæresis Sabelliana, & Ariana, media vero, vera & catholica: sic in quæstione proposita duplex est via declinans ad extrema, & ideo erronea & reprobanda; media vero recta & acceptãda. Vnus est modus dicẽdi, quod nulli pauperes voluntarij, quantumcumque validi, ad opera manualia sunt astricti, sed solum ad spiritualia. Et hi fundauerunt se super illud Matthæi: Respicite volatilia cæli. Hic autem modus dicendi est erroneus, quia est corruptiuus Ecclesiæ, & deprauatiuus Scripturæ. Corrumpit Ecclesiam dum simulando falsam iustitiam, fouet pigritiam; dum simulat se velle Euangelium perficere, vult otium carnis nutrire. De quibus Augustinus in libro de opere monachorum: Quis ferat homines contumaces saluberrimis monitis Apostoli resistẽtes, non sicut infirmiores tolerari, sed sicut sanctiores etiã prædicari, vt monasteria doctrina saniore fundata, gemina illecebra corrumpantur, & dissoluta licentia vacationis, & falso nomine sanctitatis? Deprauat etiam Scripturam, quia nimis ampliat verba Euangelica, & nimis arctat verba Apostolica. Vult enim quòd Euangeliũ inhibeat perfectis omne opus corporale, & vult quòd Apostolus non suadeat nisi opus spirituale, quorum vtrumque falsum est. Et cõtra hanc falsitatẽ Augustinus totum librum de opere monachorum condidit, ostendens quòd Apostolus intelligit de opere corporali, & quòd Euangeliũ non vetat corporalia opera, sed solum quòd cor non sollicitetur præoccupatum circa temporalia. Vnde in principio libri de opere monachorum ait: Prius debemus ostendere beatum Apostolum opera corporalia seruos Dei operari voluisse, deinde ostendere Euangelica illa præcepta, de quibus nonnulli non solum pigritiam, sed arrogantiam fouent Apostolico præcepto & exemplo non esse contraria. Vnde conuincit Augustinus positionẽ istam esse reprobãdam.

Aug. lib. de ope. monac. c. 30. in pri. to. 3.

Idem ibid. c. 3. in prin.

2. Thess. 3. c

Secundus modus dicentium est, quòd omnes validi pauperes qui non habent vnde viuãt, ad opera manualia seu corporalia sunt astricti. Et innituntur verbis Apostoli dicentis: Qui non laborat, non manducet. Nec possunt excusari, vt dicunt, per opera spiritualia. Et hic quidem modus dicendi est erroneus sicut & primus. Nam nimis declinando ad alterã extremitatem, deprauat Scripturam, & corrumpit Ecclesiam. Scripturã deprauat, quia nimis ampliat verbum Apostoli, dum dicit: Qui non laborat nõ manducet; volens illa verba de labore manuali non solũ ad otiosos, sed quantumcumque vtiliter in spiritualibus occupatos extendi, qui non sunt curati. Nimis etiam restringit verba Euangelica, dum illa verba: Dignus est operarius mercede sua; ad eos solos extẽdit qui habent animarum curam: cum potius fiat homo dignus mercede ex opere, quàm ex dignitate. Absit omnino a fidelibus mentibus, quòd cooperatores habentium curam non sint digni operarij, nec digni mercede & sustentatione sua, maxime qui fideliter collaborant in verbo & doctrina. Ecclesiam etiã corrumpit, dum simulat districtionẽ iustitiæ, & persequitur spiritũ vitæ. Quid enim aliud est hoc, quàm quod significatum est per præpositos Pharaonis, de quibus dicitur in Exodo, quòd oderant filios Israel; & ad amaritudinem perducebant, affligentes operibus duris luti, & lateris, atque omni seruitute? Et ne forte videat moueri spiritu proprio, audi quid dicit Glossa super illud Exodi: Quare Moyses, & Aaron, sollicitatis populum ab operibus suis? Ite ad onera vestra. Hodie si Moyses, & Aaron, idest propheticus & sacerdotalis sermo animam sollicitet ad seruitium Dei, exire de sæculo, renuntiare omnibus quæ possidet, attẽdere legi & verbo Dei, continuo audies vnanimes & amicos Pharaonis dicẽtes: Videte quomodo seducuntur homines, & peruertuntur adolescentes, ne laborent, ne militent, ne agant aliquid quod prosit, relictis omnibus necessarijs inertias sectantur & otium. Quid est seruire Deo? laborare nolunt, & otij occasiones quærunt. Hæc erant tunc verba Pharaonis, hæc & nunc amici eius loquuntur, nec solum verbis, sed etiam verberibus persequuntur: Hucusque Glossa.

Luc. 10. b

Exo. 1. b

Exo. 5. a

Quoniam igitur vtraque opinionum vel sententiarum declinat ad exterma, & declinãdo deprauat scripturam, & corrumpit Ecclesiam, ideo vtraque reprobanda. Prima, quia dat fomentum pigritiæ. Secunda, quia nititur extinguere spiritum vitæ sub onere seruitutis Ægyptiacæ. Prima, quia fouet otium carnale. Secũda, quia persequitur spirituale. Propterea secunda longe peruersior est, quàm prima, licet vtraque sit mala. Ideoque vtraque repulsa, tenenda est via media, quòd de pauperibus validis aliqui sunt astricti, aliqui vero absoluti, aliquibus indicitur sub præcepto, aliquibus pro consilio, aliquibus nec isto, nec illo modo.

Ad cuius pleniorem euidentiam notandũ est, quòd regnum reipublicæ in Ecclesia attenditur circa tria, scilicet quantum ad bonum interius, quod est corporale: quantum ad bonum exterius, quod est ciuile: & quantum ad bonum interius, quod est spirituale. Et secundum hoc, triplex genus operis est necessariũ ad regnum reipublicæ & Ecclesiæ militantis, scilicet opus artificiale, quod & manuale dicitur, quia manus est organum organorum, opus ciuile, & opus spirituale. Opus manuale siue corporale, dico, quòd est necessarium ad præparanda alimenta, vestimenta, & habitacula, & diuersorum opificum, & artium instrumenta. Opus ciuile dico, quòd est ipsorum præsidum gubernantium, militum defendẽtium, & mercatorum negotiantium, & famulorum subministrantium. Opus spirituale dico, quòd consistit in disseminando diuina verba, meditãdo diuina cantica, in dispensando sacramenta, in communicando bona sibi diuinitus data, siue terrena, siue spiritualia. Nam distribuere sua pro Christo, opus est spirituale, non ciuile, non ciuitatis terrenæ. Sicut ergo qui intẽti sunt operibus ciuilibus reipublicæ, ad opera manualia per Apostolicum præceptum non intelliguntur astricti, sic nec hi, qui intenti sunt spiritualibus, maxime si redundet in aliorum salutem, commodum, & profectum. Et ideo occupatos in quattuor generibus operum spiritualium prædictorum excipit Augustinus a tentione Apostolici præcepti in libro de opere monachorum, cum dicit: Si Euangelistæ sunt, si ministri

Triplex est genus operis, scilicet corporale, ciuile, & spirituale.

Aug. lib. de ope. monac. c. 21. to. 3.

A stri altaris, si dispensatores Sacramentorũ, plane hanc sibi vendicant potestatem, si aliquid habebant in sæculo, quo facile sine opificio sustentarent hanc vitã, quod conuersi ad Deum indigentibus dispartiti sunt. Euangelistæ autem disseminant diuina verba. Ministri altaris decantant diuinas laudes, & diuina cantica. Dispensatores sacramentorum dispensant diuina sacramenta, & maxime Eucharistiæ vel pœnitentiæ. Qui diuiserunt suas possessiones, distribuerunt bona sua. Si ergo digni sunt sustentari pro vnica distributione spiritualium. etiam si nihil corporaliter operentur, & si ille qui docet filium alicuius grammaticam, meretur ab eo sustentari; quare non ille qui docet B viam regni cælestis, qui impetrat gratiam orando, qui etiam exemplis bonæ vitæ excitat, & dirigit ad æternam salutem? Cum ergo Respublica vniuersalis Ecclesiæ, seu Ecclesiasticæ hierarchiæ indigeat ad sui conseruationem triplici opere supradicto, nec Deus, nec Angelus, nec Pastor Ecclesiæ, vel Rector, sicut Apostolus, astringit ad huiusmodi opera, nisi secundum quòd exigit salus, necessitas, & vtilitas ipsius Ecclesiasticæ hierarchiæ, cuius serui Christi sunt membra.

Pauperes validi, qui ad spiritualia nõ sunt idonei, ad manualia tenẽtur.

Quoniam ergo inter membra Christi sunt quædã maxime idonea ad operationes corporales, & minime ad spirituales, quædam econtrario modo; hinc C est, quòd illis pauperibus validis, qui ad opera corporalia maxime sunt idonei & minime ad spiritualia, qui conuenienter aliter nesciũt vitare otium, & opus facere victu dignum, tales ad opera manualia astringuntur, & eis est manuale in præcepto. His autem qui simul spiritualibus sufficiẽter possunt intendere, & labore manuum victum acquirere, vel in toto, vel magna parte, qualis fuit Apostolus Paulus, est opus manuale in consilio. His autem qui maxime sunt idonei ad spiritualia opera prædicta, vel etiam ad ciD uilia, & minime ad hæc manualia, huiusmodi opera lucratiua, & artificialia non sunt in præcepto, nec etiam in consilio; quia stultum esset, quòd pro re modicæ vtilitatis commune bonum magnum incurreret detrimentum, nec hoc ordinauit Deus, nec eius Apostolus, sicut in sequentibus euidenter ostenditur. Quod autem de huiusmodi operibus, & hominibus diuersificari debeat iudicium secũdum diuersitatem donorum, officiorum, & gratiarum sibi diuinitus collatarum, ostendit Glossa super illud Deuteronomij: Benedictus fructus ventris tui, & fructus terræ E tuæ, & fructus iumentorum tuorum, ita dicens, diuersos ordines notat subditorum. Alij enim doctoribus corporalia præbent adiumenta, alij laborare possunt, quod sibi fuerit præceptum, alij simplicitate contenti per innocentiam vitæ student Deo placere, vnusquisque proprium donum habet ex Deo. Concedendũ est igitur, quòd non omnes validi pauperes, etiam non curati, ad huiusmodi opera manualia sunt astricti, & concedendæ sunt auctoritates, & rationes hoc probantes, hoc ostendentes.

Deut. 28. a

Ad I.

Non astringitur homo ex lege naturæ ad opus manuale.

Ad illud quòd primo obijcitur in contrarium de obligatione legis naturæ dicendum, quòd natura ad F hoc non astringit, nisi ratione periculi vitandi. Nam si ex lege naturæ hæc maneret obligatio cuncti essent vniuersaliter, & æqualiter obligati, quod absurdissimum est. Ideo si aliquis a natura astringitur, hoc non est, nisi propter vitandum periculum. & hoc potest esse triplex. Aut quia non potest fructuose sine labore viuere, aut quia non potest honeste viuere, aut quia non potest viuere. In primo periclitatur entitas, in secundo honestas, in tertio vtilitas. Est autem naturaliter insertus homini amor sui esse continui, amor honesti, & amor commodi. & per hoc lege naturę astringitur homo ad vitandum hoc triplex periculum. Sic ergo astringitur necessario ad manualiter operandum pauper validus, si in tali articulo constitutus est, quòd non potest aliter viuere, vel non potest honeste, siue iuste, vel non potest aliter viuere fructuose. Si autem potest aliter hoc periculum vitare æque, vel magis vtiliter, astringi ad hoc non habet ex lege naturæ. Quod ergo obijcitur, quòd homo ex prima sua conditione ordinatus est ad istam operationem. Dicendum, quòd nullus homo debet esse sine labore in hac vita, ne forte de eo dicatur quod de reprobis dicitur in Psalmo: In labore hominum non sunt, &c. sed ex hoc non sequitur, quòd oporteat occupari circa laborem manuum, & maxime lucratiuum.

Psal. 72. a

Ad II.

Et per hoc patet responsio ad sequens ab exemplo Adæ, quia constans est, quòd non omnes obligantur ad opus agriculturæ. Ad illud quod dicitur, in sudore vultus tui, &c. tunc non dictum est in præceptum iuris, sed in pœnam culpæ perpetratæ, sicut patet per textum sequentem.

Ad III.

Ad illud quod obijcitur, quòd sine huiusmodi opere non potest genus humanum sustentari, dicendum quòd duplex est mandatum, vnum indiuidui, aliud quod respicit conseruationem speciei, sicut est mandatum de manducando, & mandatum de generando. Illud ergo quod respicit conseruationem speciei, non obligat nisi in communi; quia vno implente alius absoluitur, sicut de generatione, & quia opus manuale est huiusmodi, nisi in eo qui constitutus est in statu periculi, ideo non habet nisi talis astringi.

Ad IV.

Ad illud quod obijcitur, quòd sicut os est ad manducandum, ita & manus, &c. dicendum, quòd non est simile, quia si homo posset viuere sine comestione, sicut potest viuere sine manuali opere, non teneretur manducare. Præterea vnus homo potest operari pro alio, sed non manducare pro alio; ideo non oportet sic omnes astringi vniuersaliter ad manualem operationem, sicut ad manducationem.

Ad V. VI. & VII.

Ad illud quod obijcitur de præcepto, exemplo, aut dicto, & verbo Apostolico. Notandum, quòd circa Apostolicum præceptum consideranda est persona cui præcipitur, causa pro qua præcipitur, & forma sub qua præcipitur. Si consideretur persona, non omnibus præcipit generaliter, sed determinate quibusdam. Ait enim: Et audiuimus quosdam inter vos ambulantes inquiete, nihil operantes, sed curiose agentes. His autem qui huiusmodi sunt denuntiamus, vt cum silentio operantes, suum panem manducent. Præcipit ergo inquietis, curiosis, & otiosis. Si autem consideretur causa, non est dubium quin sit ad remotionem horum trium vitiorum. Quia enim labor corporalis valet ad corpus domandum, ad otiũ tollendum, ad victum honeste quærendum, idem Apostolus imponebat eis laborem, quasi in vitiorum istorum medicamentum. Nam inquieti labore domante, otiosi labore excitante, curiosi sedula cura victum quærentes, vt dicit Glossa, indigent labore victum promerente. Ideo Apostolus, quasi per se loquitur, & proprie & sufficiẽtissime in prædicto mandato si attendatur causa. Si vero attendatur forma sub qua præcipit, constans est, quòd debet conuenire cum causa. Apostolicum enim hoc præceptum est, & ad tria prædicta ille astringitur, qui non potest habere illa tria per aliam viam licitam, & conuenientem, qui vero potest non astringitur determinate ad hanc viam, quantum est de ipsius præcepti efficacia, quod dedit Apostolus ad ornandam, & ædificandam Ecclesiam, non est ad destruendam illam, secundum potestatem, quam ad ædificationem dicit sibi diuinitus datam. Dicendum ergo, quòd Apostolicum præceptum, exemplum, dictum, & iudicium, illos obligat potissime, qui sunt inquieti, otiosi, & curiosi, vt ab his redeant, vel eos qui non possunt aliter conuenienter quàm per laborem corporalem vitare vitia supradicta, sicut manifeste ostensum est. Ad illud quod obijcitur de Glossa, quòd vult Apostolus seruos Dei corporaliter operari. Dicendum, quòd

2. Thess. 3. c

Quibus præcipiat Apostolus opus manuale, & qua de causa.

si illud

si illud esset velle præcepti, intelligendum est indefi- A nite de seruis Dei, idest de his, qui sunt ad seruitium Dominicum conuersi, qui per maiora, & vtiliora opera non sunt a manuali opere excusati, sicut exem plificat Augustinus de his, qui vitam in sæculo de labore corporali transigebant, & sic illud indefinite debet intelligi, & non vniuersaliter. Quia absurdum esset dicere, quòd omnes serui Dei ad hoc sint astricti. Patet etiam hoc, quia Augustinus a quo verba illius Glossæ accepta sunt, sed mutata, excipit quattuor genera hominum, quos dicit non teneri vt labore proprio victum quærant, sicut ostensum est supra. Vnde super prædictam Glossam innitendum non B est, tum quia mutat verba Augustini. dicit enim in originali: Primum debemus ostendere Apostolum corporalia opera seruos Dei operari voluisse, vt victu, & vestitu a nullo indigerent, nec aliquam mentionem fecit de petitione; quia illi contra quos agebat, non viuebant de petitis, sed oblatis, sicut in 2. lib. retractationum dicit: Facienda est ergo vis in hoc quod dicit, Voluisse, quod non semper præceptum est; & in hoc quod dicit, Seruos Dei, quod indefinite dictum est; & in hoc quod dicit, Ne compellantur, quod non pertinet ad pauperes voluntarios, sed potius ad inuitos. C

Ad illud quod obijcitur de monachis, dicendum quòd monachi regulares, aliqui habēt in professione, & voto laborem manualem, aliqui vero minime. Ratio vero huius est diuersitas professionum, ex parte temporum, personarum, & intentionum. Ex parte temporum, quia circa tempora primitiuæ Ecclesiæ quattuor erant genera monachorum, sicut distinguit beatus Benedictus in principio regulæ, scilicet, Cœnobitæ, Anachoritæ, Sarabitæ, & Gyrouagi. Primi erant boni, secundi optimi, tertij & quarti pessimi. Tertij enim & quarti non ducebantur iugo aliquo, sed secundum proprias concupiscentias ambulabāt. D Sarabitæ intendentes carni, Gyrouagi mutabiles, & vagabundi, & ad omnia mala parati. Secundi, scilicet Anachoritæ regula non indigebant, quia tamquā perfectissimi regulabantur a gratia. Primis debuit regula dari, vt distinguerentur a Gyrouagis, & Sarabitis, conueniens fuit ne compellerentur exterius exire, ad laborem corporalem eos astringi. Vnde Augustinus in libro de opere Monachorū, ait: Callidissimus hostis tam multos hypocritas sub habitu monachorum vsquequaque dispersit, circumeuntes prouincias, nusquam missos, nusquam fixos, nusquam stantes, nusquam sedentes. Et post: Nonne calescit E cor vestrum intra vos, & in meditatione vestra exardescit ignis, vt istorum mala opera bonis operibus persequamini, vt eis amputetis occasionem turpium nundinarum, quibus æstimatio vestra læditur, & infirmis offendiculum ponitur? Miseremini ergo & compatimini, & ostendite hominibus, non vos in otio facile victum quærere, sed per angustam, & arctam viam huius propositi regnum Dei quærere. Eadem vobis ratio est, quæ fuit Apostolo, vt amputetis occasionem, his qui quærunt occasionem, vt qui illorum putoribus præfocantur, in vestro bono odore reficiantur. Hucusque Augustinus. F

Quattuor genera Monachorum.

Ex parte etiam personarum vouentium, quia monachi tunc temporis pro maxima parte erant laici, & plebeij, & ideo competebat eis circa consueta opera occupari. Vnde Augustinus in lib. de opere Monachorum: Illi qui præter istam societatem sanctam vitam labore corporis transigebant, ex quorum numero plures ad monasteria veniunt, si nolunt operari non manducent. Neque enim in Christiana militia ad paupertatem diuites humiliantur, vt pauperes ad superbiam extollantur, nulloq. modo decet, vt in ea vita vbi senatores fiunt laboriosi, ibi fiant opifices otiosi, & quo veniunt relictis delitijs, qui fuerunt prædiorum Domini, ibi fiant rustici delicati.

Ex parte intentionum, quia monasteria primitiua instituta erant ad vitam solitariam agendam, vt vnusquisque haberet curam sui, & apud se habitaret, & ideo monachus dictus est. & quia paucissimorum est semper diuinis intendere, ideo ne otiosi essent, congruebat eorum professioni exerceri circa opus manuale. Vnde Hieronymus, ait: Ægyptiorum monasteria hunc morem tenent, vt nullum absque labore suscipiant, non tam propter victus necessaria, quàm propter animæ suæ salutem, ne vagentur perniciosis cogitationibus, & ad instar fornicantis Hierusalem omni transeunti diuaricent pedes suos. Competebat ergo monasterijs primi temporis astringi ex professione ad opus manuale, ratione temporis, personarum, & professionis. Sed post instantibus temporibus modicis quando illi Gyrouagi erāt consumpti, & Ecclesia opulēta fuit tam in Clericis, quam in Monachis, magis erat opus dandum circa spirituale exercitiū, & hinc est quòd Monachi laborem manualem siue corporalem bene & recte in spiritualem exercitationem, & psalmodiam commutauerunt. Et quia Ecclesiæ iam ditatæ magis indigebant spiritualibus operarijs, quàm vinitoribus, & agricolis: hinc est quòd Spiritus sanctus religiones pauperculas suscitauit, quarum sollicitudo, & cura tota esset ad signandos seruos Dei in frontibus eorum signo Dei viui, vocando ad pœnitentiam, & ad gratiam Spiritus sancti. Vnde vtræque a sua primaria institutione habent officium prædicandi, & ideo cum tales circa opera spiritualia sint intenti, propter quę alij ab alijs merentur sustentari, nec sunt otiosi, nec curiosi sic viuendo, nec in periculo, cum Dominus eos pauerit vsque modo, nec habent hoc ex voto, ideo nec ipsi, nec omnes pauperes voluntarij, licet sint validi, sunt ad opus corporale astricti, quia nec ratione periculi, nec ratione præcepti Apostolici, nec ratione voti emissi, vt manifeste liquet ex præmissis.

Hieron. in epist. ad Rusticum.

Ad illud quod obijcitur de lib. de opere Monachorum, dicendum quòd beatus Augustinus in lib. illo non ad hos loquitur, sed ad primos, qui opera corporalia, quæ habebant ex professione, sub prætextu spiritualitatis contemnebant, quia nec propter spiritualia debebant omittere corporalia, nec etiam econuerso. Vnde Bernardus ad tales loquens in Apologia ait: Iam vero de labore manuum quid gloriamini, cum & Martha laborans increpata, & Maria quiescēs laudata sit, & Paulus aperte dicat: Labor corporalis ad modicum vtilis est, pietas autem ad omnia? Optimus labor, de quo Propheta dicebat: Laboraui in gemitu meo. Et de quo alibi: Memor fui Dei, & delectatus sum, & exercitatus sum. at (ne corporale intelligas exercitiū) & defecit spiritus meus, inquit, vnde vbi, non corpus, sed spiritus fatigatur, spiritualis labor proculdubio intelligitur. Quid ergo inquis? Siccine spiritualia illa persuades, vt etiam hæc quæ ex regula habemus corporalia damnes? Nequaquam. Illa oportet agere, & ista non omittere. alioquin cum aut ista omitti necesse est, aut illa; ista potius omittenda sunt quàm illa. Quanto enim spiritus melior corpore, tanto spiritualis quàm corporalis exercitatio fructuosior. Tu vero cum de horum obseruatione elatus, alijs non eadem obseruantibus derogas, nonne te magis regulæ transgressorem iudicas? Sunt ergo ad opus manuale astricti illi, qui habent ex obligatione professionis, nisi forte opus manuale commutent in spirituale, ita quòd hoc etiam fit de voluntate, & licentia superioris.

Ad VIII.

1. Tim. 4. a
Psal. 6. b
Psal. 76. a

Ad illud quod obijcitur de Glossa, dicēdum quòd illud totum est consilium, sicut textus ille super quem Glossa fundatur. Nec aliquis ad totum illud, nec ad partem se astringit, nisi quantum ex professione promittit. Vnde sicut eleemosynas dare non est præceptum illi, qui omnia dedit; sic nec illud intermedium, scilicet operari, tenet rationem obligationis necessariæ,

Ad IX.

riæ, sed solius suasionis monitoriæ, vel etiam consultiuæ.

Ad X. Ad illud quod obijcitur de Hieronymo, & Benedicto, iam manifesta est responsio per prædicta.

Ad XI. Ad illud quod obijcitur de beato Francisco, dicendum, quòd in regula beati Francisci, quædam dicuntur præceptorie, quædam monitorie, quædam informatiue, sicut ipsa regula aperta vocabula distinguit expresse. Hoc autem quod dictum est de labore, non est dictum præceptorie, quia non imperaret quòd faceret deuote, cum hoc non sit in nostra potestate, sed dictum est informatiue. Informat enim quorum sit manualiter operari, & qualiter, quia illorum, qui habent gratiam & facultatem virtutis, & industriam A artis, & opportunitatem loci, & temporis. Qualiter, quia fideliter ad proximum, deuote ad Deum, & modeste ad seipsos. Vnde Sanctus intelligens per Spiritum sanctum suam vocationem, in qua erant laici cū clericis, nec mandatum dedit de manualiter operando, nec tamen omnino reticuit, vt laici, & qui non sunt ad spiritualia idonei, nec circa necessaria fratrū intenti, nec adhuc sunt ad contemplationis indefessum otium eleuati, panem non comederent otiosi. Cum enim omnibus sit cauenda otiositas tamquam sentina omnium vitiorum, potissime his cauenda est, qui se perfectioni Euangelicæ astrinxerunt. Sic ergo patet, quòd non omnes validi pauperes etiam non curati ad opera manualia sunt astricti.

S. BONAVENTVRAE

EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS

Opusculum de eo,

QVOD CHRISTVS, ET APOSTOLI, & Discipuli eius discalceati incesserunt, siue De Sandalijs Apostolorum.

Ioannes Trithemius in operibus S. Bonauenturæ hoc recenset, illudq. inscribit, De Sandalijs Apostolorum. Huius vero rei argumentum erudite tractatur ab Auctore multis Scripturæ locis, sanctorumq. Patrum auctoritatibus adductis, & explicatis; ex quibus multa discere licet doctrina simul & eruditione plena.

Talis lector, tali lectori, spiritum intelligentiæ sanioris.

1.Ioan.5.b Quoniam secūdum Apostolum Ioannem Deus veritas est, qui contra veritatem offendit, maxime Euangelicā, cuius Christus specialiter auctor est, contra Christum offendere cōprobatur. Super eo igitur quòd Christum & suos sanctos Apostolos, atque discipulos non discalceatos, sed calceatos incessisse coram peritorum multitudine prædicasti, quàm temere contra veritatem Euangelicam offenderis, perpendere poteris ex subscriptis. Ait enim Chrysostomus super Matthæum: Apostoli cum vna tunica, & discalceati circumibant totū mundum, & superabant. Item Hieronymus ad Ageruchiam: Apostoli toto orbe peregrini, non æs in zona, non virgam in manu, nō caligas habuere in pedibus. [a]Item ad Rusticum monachū ponit idem. [b] Idem in epistola ad Eustochium, dicit sic: Moyses & Iesus Naue nudis in terra sancta iubentur pedibus incedere, Apostoli sine vinculis pellium, & onere calceamētorum ad prædicationem noui destinantur Euangelij. Milites vestimentis Iesu forte diuisis, caligas non habuere quas tollerent. Non enim habere Dominus poterat, quod seruos suos habere prohibuerat. In hac auctoritate perpendere potest tua prudentia, quòd Dominus noster Iesus non tantum calceamenta tempore passionis non habuit, sed etiam habere primo non potuit. Cœpit enim facere, & docere. Itē Augustinus dicit sic, quod scribitur in Luca: Quando misi vos sine sacculo, sine pera, sine calceamentis, nō tantū fuerunt Domini verba, sed & discipulorum obtemperantium facta secuta sunt. Item in vita beati Martialis, Sanctus Domini Martialis pergens ad prædican- D dum, non equo vehebatur aut asino, non quolibet iumento, nec calceamēta proprijs induebat pedibus, sed iuxta Domini, & magistri sui Iesu Christi sententiam, quam ipse sibi & alijs Apostolis inculcare solebat, vt pergentes de ciuitate in ciuitatem, non sacculum, neque peram secum tollerent, nec calceamenta; nudis incedens pedibus, imitator Christi, atque beati Petri Apostolorum principis consanguinei sui in omnibus, quæ ipse Dominus præcepit, existere curabat. Itē in vita beati Frontonis discipuli scribitur sic: Beatus Fronto castra & vrbes, & vicina loca calceatus tantūm sandalijs peragrans, gentium cateruis diuini verbi semina erogabat. Item in Marthæ, & Magdalenæ vitis legitur, quòd vel sandalijs vtebantur, vel nudis pedibus incedebāt. De sandalijs autē dicitur in Marco: Calceatos sandalijs. vbi Glossa: Vt neque pes tectus sit, neque nudus ad terrā. Item ad Ephesios 6. & Matthæi 10. dicitur in Glossa: Sandalijs, vel soleis vsos Apostolos fuisse. Papias autem dicit: Sandalia autem sunt calceamenta desuper corium non habentia. Item Eusebius Cæsariensis libro 6. Ecclesiasticæ historiæ, cap. de laudibus Origenis, dicit sic: Ante omnia Origenis præcepta Euangelica, & voces Saluatoris summo amore, & studio implenda esse censebat, quibus præcipitur duas tunicas non habēdas, nec calceamentis vtendum, nec de crastino cogitandum. Et sequitur: Ita denique per multos annos absque omni calceamento nudis traditur incessisse vestigijs. Item Gregorius Nazianzenus: Optabam homines videre, qui viuerent ad exēplum prædicatoris Euangelij Christi, nudis pedibus incedentes, propter regnum pauperes, propter paupertatem reges. Cernis puto si proprie sapis, quòd duo illustrissimi Græcorū doctores præceptum Euangelicum de non portādis calceamentis ad litteram censuerunt obseruandum.

Marginalia: *Hieron. ad Ageruchiā ep. 11. post med.* — *a Idem ad Rust. ep. 4.* — *b Idem ad Eustoch. ep. 22.* — *Act. 1. a* — *Augus. 22. cont. Faust. c. 77. to. 6.* — *Luc. 22. c* — *Mar. 6. a*

Quod si fortassis in hac sentẽtia præsumpseris dicere, A
prædictos duos doctores hæresim sapuisse, per prædictas & post dicendas auctoritates doctorũ Latinorum catholicorũ, calumniari in hac parte prædictos doctores conuinceris manifeste. Item in vitis patrũ, in monachorum perfectorũ laudibus legitur in pluribus locis, quòd nudis vestigijs incedebant. Item Hieronymus in libro contra Iouinianũ reprehendit ipsum, quòd cum prius tamquã perfectus monachus nudis pedibus incessit, postea a perfectione apostatãs monachali, calceamenta deaurata portabat. Item in
Act.12.b Apostolicis actis dicitur: Calcea te caligas tuas. Ad hæc est vna Glossa. Petrus propter rigorem carceris
ligamenta ad horam laxabat, vt tunica circum pedes B
demissa frigus noctis ventumq. temperaret, exemplũ præbens infirmis, vt cũ molestia corporalis vel iniuria intentatur humana, liceat aliquid laxare de rigore propositi. Sicut ergo Petrus in eo quòd circũ pedes tunicam demisit ad horam propter rigorẽ carceris, exemplum infirmis præbuit, & rigorem laxauit, ita & in eo quòd ad horam tantum caligas habuit, si tamen habuit. In fine tamen prædictæ Glossæ, caligæ Petri spiritualiter exponuntur sic: Quod dictum est:
Luc. 12. e Sint lumbi vestri præcincti, &c. Et, Calceati pedes in
Eph. 6. c preparationem Euangelij pacis, spiritualium virtutũ,
verbiq. prædicandi resumere iubentur insignia. Tex- C
tus etiam, Calcea te, ad litteram intellectus, non dissonat a prædictis auctoritatibus, & inferius annotandis, sed omnino etiã concordat. Nam vbi Latinus interpres dicit caligas, Græcus dicit sandalia. Sunt autẽ sandalia, sicut dicit Magister in historia, soleæ vel petones. Secundum Papiam vero caligæ dicuntur, quasi caligulæ, quia super pedem colligantur. Vel etiã quia calce ligãtur, sicut cernimus in solea sancti Petri, quæ vsque hodie Romæ seruatur. Et etiam in picturis, & in cælaturis antiquarum Apostolicarum imaginum,
& nouarũ, in quibus omnibus vel cum soleis vel nu- D
dis pedibus exprimuntur. Non tibi blandiaris, cum audis, quia sandalia sunt caligæ, quia secundũ Papiam sandalia sunt caligæ, vel calceamenta desuper corium non habẽtia. Ridiculosum igitur est valde, quòd litteratus hoc neget, quod clamant lapides, & testantur. Iterlineare autem quo dicitur super illo verbo, exemplum datur nõ sine calceamentis ambulandi, Angelo iubente, & Apostolo complẽte, soluitur per principium interlinearis, vbi dicitur: Caligæ sunt calceamenti genus, & de illis intelligitur. Nec videtur authẽticum, sed ponitur magistrale, vel spiritualiter in-
Eph.6.c telligendum est, vt est illud ad Ephesios: Calceati pe- E
des, &c. Glossa: Hæc calceamenta virtutũ debet habere prædicator, ne ille, qui prædicat pede mẽtis terram tangat, idest pro terrenis faciat. Hac significatione dicit Marcus Apostolos sandalijs calceari vel soleis, scilicet vt neque pes sit tectus, neque nudus ad terram. Hic, vt cernis, manifeste dicit Glossa, & est Augustini, quid sunt sandalia, quia soleæ, & quòd virtutum calceamentis debent veri Apostoli calceari.
Luc.22.e Amplius super illud Lucæ: Quando misi vos sine sacculo, & pera, & calceamentis, &c. Glossa dicit sic: Non eadem viuendi regula persecutionis, quæ pacis tempore discipulos informat. Missis quidem discipu- F
lis ad prædicandum, ne quid in via tollerent præcipit, instante autem mortis articulo, & tota illa gente Pastorem simul & gregem persequente, congruam tẽpori regulam decreuit, permittens vt tollant victui necessaria. Ex hac Glossa patet, quòd ad regulã Apostolicam pertinet nihil in via tollere, & sine calceamentis incedere. Et licet persecutionis tempore aliquid in via tollere permittatur, de calceamentis tamen comportãdis etiam persecutionis tempore, nec textus innuit, nec Glossa.

Ex prædictis testimonijs clarius innotescit, quid de Domini nostri Iesu Christi & suorum Apostolorũ, atque discipulorum calceamentis, iuxta veritatem Euangelicam, & sanctorum expositiones, docendũ sit pariter & seruandum. Sed his omnibus testificationibus firmissimis, atque claris, sancti Euangelij sanctiones sunt incõparabiliter clariores. Scribitur enim
in Matthæo: Nolite possidere aurum, neque argentũ, *Mat. 10.b*
neque pecuniã in zonis vestris, nõ perã in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgã. Item: Præcepit eis Dominus, ne quid tollerent in via nisi virgam tantum, non peram, non panem, neque in zo-
nis æs, sed calceatos sandalijs. Item ait: Nolite por- *Mar.6.a*
tare sacculũ, neque peram, neque calceamenta. Quod autem Domini hæc verba, mandata non tantum spiritualiter, sed etiam ad litteram fuerint obseruata, patet ex auctoritatibus prædictis. Patet etiam ex picturis & cælaturis antiquissimis laicorum. Patet etiã ex ipsis sandalijs Apostolorum, & Christi discipulorum, quæ vsque in hodiernum diem in plerisque locis, ad huius veritatis adstipulationem, & deuotionem fidelium reseruantur. Patet etiã ex Glossa Marci superius allegata. Patet etiam ibidem ex alia Glossa. Matthæus
& Lucas, memorant Dominum dixisse discipulis, vt *Luc.9.a*
nec virgã ferrent. Marcus ne quid tollerent, nisi vir- *Mat.10.b*
gam tantum. Sed illi accipiunt realiter virgam, Marcus per virgam potestatẽ accipiendi necessaria a subditis. Ergo sicut Matthæus, & Lucas virgam realiter accipiunt, sic & calceamenta. Plato dicit, duas summitates corporis non esse velandas, neque assuetam fieri mollitiem debere capitis & pedum. cum hæc habuerint firmitatem, cetera robustiora sunt. Item Magister in historia, qui dicit sic: Nõ portabitis calceamenta, neque virgam. Secundum Marcum sandalijs, idest soleis vel petonibus vti iussi sunt. Item in
libro Iosue dicitur: Solue calceamentum tuũ de pe- *Ios. 5. d*
dibus tuis, &c. Glossa: Hi sunt pedes, quos lauit Iesus. Non autem ignorat prudẽtia tua, Dominum Iesum non tantum pedes Apostolorum spirituales, sed etiam corporales humiliter abluisse. Patet etiam postremo per gloriosum Christi signiferum Franciscũ, qui Spiritu sancto reuelante iuxta litteralem intellectum prædicti præcepti ordinem suum, & regulã instituit, Domino cooperante & sermonẽ confirmante sequentibus signis, & etiam seruauit. Et iuxta hunc intellectum per se ad prouidentiam signis præcedentibus confirmationem meruit obtinere. Ceterum si præcepta Euangelica de non portandis calceamentis spiritualiter tantum ab Apostolis intellecta fuerunt & seruata, ergo & illud quod ibidem inseritur, Gratis accepistis, gratis date. & illud: Infirmos curate, mortuos suscitate. & illud: Nolite possidere aurum, neque argentum, &c. Quod quàm pernitiosum sit, & Euangelicæ veritati aduersum tua peritia non
ignorat. Vbi quæso esset illud Petri: Argentum & *Act.3.a*
aurum non est mihi? Et illud: Pecunia tua tecum sit *Act.8.d*
in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri. & illud: Dansq. illi manum erexit *Act.9.g*
eam in suscitatione Tabithæ. Hæc ergo si ab Apostolis fuerunt intellecta ad litteram, & seruata, ergo & illud de calceamẽtis ab Apostolis non portandis, quæ prædictis sine medio connectuntur. Præterea Græci prædicantes Euangelium, quos cernunt pecuniã non accipere, nec calceatos incedere, sed sandalijs, vel soleis vti Apostolicos nuncupant, & vt Christi discipulos venerantur. Monachi etiam Indiæ, sicut ille retulit mihi, qui vidit, calceamentis nõ vtuntur, nudis pedibus incedentes. Hæc autem scripsi tuæ peritiæ, vt de cetero contra tot & tanta testimonia, Christum & eius perfectissimos discipulos non infames & Euangelicæ veritatis regulam vt lux clarissimã, expositione tua mystica non obscures. Nam secundum quan-
dam Glossam super Matthæum: Prauus est auditor, *Greg.in ep.*
qui manifesta vult obscure intelligi. Innuit etiã Gre- *ad Leand.*
gorius in Moralibus in proœmio, trifariæ Scripturæ *in prin. Moral.c.3.*
modum. Sunt enim quæ historice vel ad litterã in-
telligi nequeunt, vt illud Iob: Suspendium elegit ani- *Iob 7. e*
ma

Iob 3. a mamea. Et illud: Pereat dies in qua natus sum. Quędam historice, moraliter, & allegorice intelliguntur. Quædam in quibus qui sensum litteræ negligit oblatum veritatis sibi lumen abscondit. Certum est autem ex prædictis trium Euangelistarum sententias superius allegatas, non in primo genere, sed in secundo, & tertio cōtineri. Ceterum quòd quattuor Euangelistæ Ioannis Baptistæ humilitatem admirabilem prædicantes introducunt ipsum dicentem, quòd non sit dignus soluere corrigiam calceamentorum Christi, siue ipsius calceamenta portare; quòd spiritualiter intelligendum sit, ex glossis sanctorum annotatis ibidē clarius innotescit. Dicitur in Euangelio Ioannis: Non sum dignus vt soluam eius corrigiā calceamenti, vbi Glossa: Non ait, non soluam, soluit enim quando ipsum manifestauit, & de diuinitate & humanitate ipsius multa aperuit. sed non sum dignus scilicet ait, quia ad hoc agendum se indignum putauit. Item in Lucæ Euangelio iterum dicitur: Non sum dignus soluere corrigiam calceamentorum eius, vbi ait Glossa: Non sum dignus mysterium soluere incarnationis, vel nomen sponsi non mihi vsurpo, nec sponsus credi, sed amicus sponsi volo. Item Marcus: Non sum dignus procumbens soluere corrigiam calceamentorum eius, Hieronymus, idest incarnationis mysterium, quando Verbum caro factū est. Item Mathæus: Non sum dignus calceamenta eius portare. Glossa: Intendebat hic ostendere excellentiam Christi, & sui humilitatem. Et in eadem Glossa exponitur allegorice vt prius. Forte autem Ioānes Baptista in verbis propositis ad litteram intellectis non Christum calceatum dicere intendit, sed iuxta prædictam Glossam intendebat, &c. Maiestatem Christi magnificans, & suam humilitatem prædicans, vsitatum modum loquendi tenuit, sicut de homine valde nobili non lauante manus suas posset dicere pauper humilis, Non sum dignus aquam effundere super manus eius. Nisi forte quispiam verba proposita volens exponere, dicat, quòd Christus eo tempore quo Ioannes Baptista sentētias protulit ante dictas, nondum publice prædicabat, nondum regulam ediderat, nondum in deserto exemplum dans pœnitentiæ ieiunauerat. Quod vtique verum est. Et ideo vult dicere, quòd calceamentis tunc temporis vtebatur. Quod vtique videtur a glossis omnibus, & sanctorum expositionibus alienum. Siue autem hoc fuerit siue non, ex prædictis manifeste cōcluditur, quòd post institutionem Apostolicæ regulæ Christus suiq. discipuli sine calceamentis ad litteram incesserunt. Nam secundum Hieronymum: Christus non habuit, quod non habendum docuit, qui primo cœpit facere & docere. Idcirco periculosum est valde immo ridiculosum asserere aliter Christum, aliter Apostolos vixisse, & Christum regulam non seruasse, & Apostolos aliud quàm Christum habuisse perfectionis exemplum, cum discipulum esse perfectum si sit sicut magister suus, & seruum non esse Domino suo maiorem Euangelica veritas contestetur, & vt simus imitatores Domini, sicut & ipse Christi, nos Paulus Apostolus exhortetur. Tu igitur qui Euangelij Doctor es & sectator. si huius Euangelicæ perfectionis apicem non attingis vsu; attingas saltem affectu pio, affatu veridico, & catholico intellectu, & noli Euangelij candidissimam margaritam tortis expositionibus conculcare, noli contra Euangelicorum pedum nuditatem pelles mortuas defensare. Si enim contra sententias Euangelij calceamēta defenderis, timendū est, ne duas tunicas, & cum pera pecuniam defendere contendas. Doceat ergo te vnctio veritatem, vt si quid incautius Euangelium prædicasti, studeas reuocare. Ne contemptum te reputes, quod in hac epistola tecum singulariter sim locutus. hoc enim mihi amor charitatis priuatæ suasit, præsertim quia malui consuetudinem imitari doctorum illustrium, & sanctorum, quàm vulgarem facetiam populorum. Vale in Domino.

Ioan. 1. d · Luc. 3. d · Mar. 1. a · Mat. 3. b · Mat. 10. b

S. BONAVENTVRAE

EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS

Opusculum,

QVOD INSCRIBITVR

APOLOGIA PAVPERVM.

Euangelicæ paupertatis excellentiam, meritum, & vtilitatem S. Bonauentura hoc Opusculo explicat, & Fratrum Minorum statum securum, meritorium, & Deo gratum probat, aduersus Gyraldum de Abbatis Villa, Parisiensem doctorem, & regulæ S. Francisci calumniatorem. Qui cum in Beatum Franciscum, & eius ordinem linguam blasphemam relaxasset, diuina vltione percussus, paralysi dissolutus, & lepra percussus interiit. Opusculum vero hoc, titulo eodem inscriptum Trithemius S. Bonauenturæ tribuit; cuius initium esse testatur: Summi Legislatoris, &c.

Summa Capitum singularum responsionum huius Opusculi.

Responsionis primæ hæc sunt capita.

Caput primum, in quo calumniatoris peruersa intentio detegitur, & veræ condescensionis Christi sublimis perfectio declaratur.

Caput secundum, in quo capitalis error circa notificationem perfectionis, & imperfectionis eliditur, & veræ perfectionis exemplaritas, & differentia ipsius ad imperfectionem refertur.

Caput tertium, in quo Euangelicæ perfectionis integritas panditur, eiusq. status sublimis, & gradus multiformis aperitur.

Responsionis secundæ hæc sunt capita.

Caput primum, in quo appetitus martyrij de se perfectus ostenditur, & econtra fuga de se imperfecta monstratur.

Caput secundum, in quo abstinentiæ laus, & perfectio declaratur, & eiusdem impugnatio calumniosa reuellitur.

Caput tertium, in quo ieiunij arctitudo, vt consona perfectioni defenditur, & eius multiplex commendatio subinfertur.

Responsionis tertiæ hæc sunt capita.

Caput primum, in quo voluntaria & penuriosa paupertas fundamentum Euangelicæ perfectionis astruitur, & quæ huic videri possunt contraria dissoluuntur.

Caput secundum, in quo possessionum Leuiticarum, & Ecclesiasticarum affluentia monstratur perfectioni paupertatis non esse contraria, & commendatio diuitiarum ostenditur non esse secura.

Caput tertium, in quo abrenuntiationis ratio falsa eliditur, & penuriosæ paupertatis duodenaria prærogatiua monstratur.

Responsionis quartæ hæc sunt capita.

Caput primum, in quo religio carentium loculis ab errore defenditur, & verum ius possessionis Ecclesiasticæ declaratur.

Caput secundum, in quo professio fratrum Minorum veraciter carere ostenditur, & appropriatione rerum immobilium siue mobilium, & proprietate pecuniarum tàm in proprio, quàm in communi.

Caput tertium, in quo Euangelizantium pauperum fructificatio multiformis ostenditur, eorumq. status a multiplicibus cauillationum versutijs defensatur.

PROLOGVS.

SVMMI Legislatoris inuiolabili constat diffinitione sancitum, sic Maiestati æternę cultum debitum esse reddendum, quòd idolorum cultura vitetur, sic redigendum intellectum creatum in summæ veritatis obsequium, quòd nullus falsitati præbeatur assensus, sic vacandum sanctificationi spirituū, quòd ferietur a seruitute carnalium voluptatum, sic denique virtutum Deiformium approbandam esse rectitudinem, quòd deformantium vitiorum prauitas reprobetur. Præterea sicut veritatem fidei, & morum amore præcipuo iubemur desiderare, ac quærere; sic & errores eidem oppositos, summo astringimur horrore vitare, tantoq. vehementius, quanto perniciosiores esse probantur. Quod quia Scripturæ sacræ catholicos tractatores non latuit, mox vt suboriri senserunt peruersorum dogmatum germina, magno studuere conatu illorum conuulsioni operam diligētem impendere, ne si in altum succrescerent, sationis Dominicæ semina suffocarent. Porro diebus istis nouissimis, quibus euidentiori claritate veritatis Euangelicæ fulgor illuxerat (quod absque profluētium exuberantia lacrymarum nequaquam referre valemus) dogma quoddam pullulasse, iamq. in scriptis redactum reperimus, quod tamquam fumus teter, & horridus e puteo abyssali prorumpens, ipsiusq. solis iustitiæ splendētibus radijs se directe objiciens, Christianarum mentium hemisphærium obscurare contendit. Ne igitur tam perniciosa labes (non sine Dei offensa & animarum discrimine dissimulata) concrescat, præcipue cum calliditate serpentina pietatem quandam in superficie præferat, reuelanda est facies indumenti eius, vt clare detecta fouea, caute possit euitari ruina. Sane quia huiusmodi fabricator erroris, cum adhuc sit viator, vt credimus, corrigi potest per Dei clementiam, sollicite pro eo interpellandus est Christus, vt suæ vocis virtute, ac sapientiæ lumine eius, quam Saulo quondam exhibuerat, miserationis non immemor, & proteruientem deterreat, & superbientem humiliet, & errantem requirat, corrigat, & reducat. Et quoniam meliora sunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta odientis oscula, nequaquam peccatorum oleo, adulatione videlicet impinguandum est ipsius languidum caput, nec tumidi cordis apostema palpandum: quin potius procacis hominis erectam ceruicem, oportet dura increpatione ferire, non quidem amari cordis odio, sed tranquillæ mentis æmulatoria charitate. Ipsum vero dogma pestiferum ordinato competit improbare progressu, vt per modum apologiæ obiectioni coaptetur responsio, & impugnationi defensio correspondeat ex aduerso. Quoniam igitur primo perfectionis Euāgelicæ apicem conatur deijcere, dehinc præcipitare mœnia, tertio euertere fundamenta, tandemq. pauperum Christi professionem falsis criminationibus infamatam, abominabilem reddere mundo; quadruplex in contrarium responsionum est instruenda munitio, quarum quælibet tripartita sit, iuxta quod exigit materia, quatenus triangulari huiusmodi armatura Euangelici milites, velut veritatis scuto circumdati, contra fulminantium telorum acumina protegantur inuicti. Prou. 27.a

RESPONSIONIS PRIMÆ.
Caput primum.

In quo calumniatoris peruersa intentio detegitur, & vera condescensionis Christi sublimis perfectio declaratur.

IGitur libellum illum calumniosum, cuius hoc initium est: Tantum sibi præsumptionis assumpserūt quidam homines, &c. cum æmulatione, non secundum scientiam fuisse conscriptum, neque sanam continere doctrinam, qui diligenter vult considerare luculenter potest aduertere. Primum quidem quia in defensionem illius libri erronei, qui sic incipit: Ecce videntes clamabunt foris, paucis reuolutis temporibus per Sedem Apostolicam reprobati, non absque nota rebellionis est editus, legislatoris spreta sententia, quam in Deuteronomio sanxit: Si difficile atque ambiguum apud te iudicium esse perspexeris, venies ad sacerdotes Leuitici generis, & sequeris sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram, vel ad sinistram. Deut. 17.b

Qui

Qui autem superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille. Quod si tempore sacerdotij figuratiui Pontificis sententiæ aduersari malum erat, mortisq. pœna multandum; multo fortius tempore veritatis, & gratiæ reuelatæ, quando Christi Vicario plenitudo potestatis collata esse dinoscitur, malum esse constat nullatenus esse tolerandum, in fide vel moribus eius diffinitioni dogmatizare contrarium, approbando quod ipse reprobat, reædificando quod ipse destruit, defensando quod damnat. Dehinc siquis libri totalis continentiam vigili circumspectione consideret, non sanam, sed potius insanam, & impiam disseminare doctrinam oculata fide perpendet. Nam in primo libro, fugam persecutionis, & mortis tamquam actum maxime competentem viris perfectis, & sanctis, magnis extollit præconijs abstinentiam vero, & ieiunium tamquam spiritualium medicamenta morborũ, maxime astruit competere imperfectis. In secundo vero, statum opes habentium ostendere nititur omni laude dignissimum, & econtra statum nihil habentium periculosum astruere conatur, atque imperfectum. In tertio quoque religiosorum mendicantium pauperiem, & abiectionem, quantis potest cauillationum versutijs impugnare molitur. Ex quibus patenter colligitur, quòd huiusmodi perniciosa doctrina, non tantum Sedi Apostolicæ, sed etiam sedi Dei, & agni aduersatur aperte. Cum enim sanctum Euangelium, beatos dicit pauperes, beatos qui lugent, beatos qui esuriũt, beatos qui cum gaudio, & desiderio persecutionem patiuntur, vt sic nos ad arctam inducat viam, quæ ducit ad vitam, hic econtrario dogmatizat perfectos, & beatos, qui persecutionem fugiunt, qui ieiunia soluunt, qui reditibus affluunt, qui etiam summis honoribus extolluntur. Quod quàm sit alienum a Saluatoris doctrina, nemo Christianus ignorat, cum & ipse magister omnium Christus, non ad solatia carnis, sed ad supplicia crucis discipulos suos semper inuitet. Denique quam peruersi fuerit zeli amaritudine motus, qui prædictum edidit librum, & libri declarat titulus, progressus & terminus. Nam cum aduersus eum scribat, qui contra libellum damnatum opusculum quoddam composuit, cuius initium est: Manus quæ contra omnipotentem erigitur. in quo secundũ totalem intentionem scribentis, & continentiam libri, paupertatis eximiæ perfectio defenditur, astruitur, & laudatur: hic econtrario titulum libello suo præmittit, quòd liber hic est contra aduersarium perfectionis Christianæ, & Prælatorum & facultatum Ecclesiæ, quasi non possit paupertatis celsitudo laudari, nisi in iniuriam Christi, & Ecclesiasticæ dignitatis: in quo se ostendit, vel impium, vel ignarum, dum vel scienter innocenti falsum impingit crimen, vel ex inconsideratione propria non aduertit, quòd diuersi status in Ecclesia Christi commendari possunt laudibus præcelsis, & proprijs, non tamen dissonis, quãquam diuersis. Numquam enim qui commendat virginitatem, aduersarius censendus est esse coniugij, aut qui laudat solitudinem, aduersarius dicendus est cœnobiticæ vitæ. Certe sancta mater Ecclesia, quæ in laudibus cuiuslibet confessoris pie decantat: Non est inuentus similis illi, qui conseruaret legem excelsi, non propter hoc glorioso detrahit Apostolorum choro, vel candidato exercitui martyrum, cum quilibet status suam prærogatiuam habeat, de qua potest sine aliorum iniuria specialiter cõmendari. Porro si laus filiorum non diminuit, sed amplificat laudem patrum, commendatio spiritualium pauperum potius censenda est exaltatio, & glorificatio, quàm depressio Prælatorum. Ex quibus aperte relinquitur, præfatum titulum, a falsi criminis impositione sumpsisse originem, per quem pauperum hostis molitur procurare dissidium inter pa-

Matt. 5. a

Eccli. 44. c

A tres & filios, tutores, & orphanos, nutritios & alumnos, vt sic patronorum suorum subsidio destitutos, deglutiat inopes, rapiat pauperes, & interficiat innocentes. Huiusmodi enim pauperes, de quorum numero fuit ille, contra quem scribit, in ipso sui libri exordio de præsumptione notat, de amore priuato, de sui complacentia, iactantia, & arrogantia inaudita, videlicet, quòd se præferat Christo, dum in prima sui oris apertione sic ait: Tantum sibi præsumptionis assumpserunt quidam homines seipsos amantes, sibimetipsis placentes, ac suam non Christi iustitiam prædicantes, vt cum dicat Apostolus:
B Estote imitatores mei, sicut & ego Christi; ipsi e contrario dicunt: Estote imitatores nostri, in quibus non sumus imitatores Christi. Hæc namque sunt prima verba ipsius, in quibus aperte declaratur, quòd liber ipse totalis trahit originem ab eo, qui est mendacij pater, & in veritate non stetit, qui homicida fuit ab initio, & accusator est fratrum. Qui enim tales inter Ecclesiæ membra sunt, certe si qui sunt, omnino tamquam Luciferiana tumescentes superbia, ex hac & æterna vita delendi sunt. Quòd si reperiri nequeunt, quia non sunt, vel in ventum loquitur, vel innocentes calumniatur, non attendens illud Sa-
C pientis: Qui calumniatur egentem, exprobrat factori suo: honorat autem eum qui miseretur pauperis. Nec dubium diuina prouidentia id gestum esse, quòd tali dogmati tale præmitteretur initium, vt qui legit agnoscat, quod libelli huius conscriptor, vt detractor loquitur, non vt doctor. Sane quia detractionis vitium excæcationem inducit, Gregorio in registro dicente: Quid aliud detrahentes faciunt, nisi quòd in puluerem sufflant, atque in oculos suos terram excitant, vt vnde plus detractionis perflant, inde magis nihil veritatis videant? Ideo peruersi huius dogmatis cultor semper dum scribit in peius profi-
D cit, & tamquam cæcus in foueam ruit. Nam consequenter annectit: Quid enim aliud dicere volunt, qui in suis scriptis dogmatizant, quòd Christus Dominus aliqua egit, non in summæ perfectionis ostensionem, sed in infirmorum, seu imperfectorum condescensionem, cuius contrarium aliquando viris perfectis facere licet, non vituperabiliter, sed laudabiliter immo laudabilius agitur, quàm omittitur. Hoc est etiam quod pro summo habet errore, quod tamquam venenum abhorret, & respuit, quòd Christus Deus cuius perfecta sunt opera, aliquod opus effecerit, per quod imperfectis condescenderet, & infir-
E mis, ac per hoc condescensionem huiusmodi tamquam rectitudini perfectæ contrariam, ab exemplari omnimodæ perfectionis omnino astruit esse alienam. Quod quamuis superficietenus videatur excelsam iustitiæ perfectionem in Christo prætendere, & ideo ad eius laudem pertinere, quia tamen ab ipso actum summæ pietatis excludit, nihil aliud est, quàm fontis misericordiæ venas, salutisq. vias inique præcludere, necnon Regis æterni condescensiuam clementiam impie blasphemare.

AD defensionem igitur veritatis, & improbationem erroris, eligere disponimus exẽplo Dauid, quin-
F que limpidissimos lapides de torrente redundantis sapientiæ catholicorum doctorum, quibus si pia fide veritati assentiri voluerit, nobiscum armetur: si autẽ vt effrons resistere, in fronte feriatur. Audiat ergo primum quid dicat Augustinus: Habuit, inquit, Dominus loculos, & dictum est de quibusdam religiosis feminis, quòd ministrabant ei de substantia sua. Futurus erat & Paulus nihil tale aliquando quærens, & omnia prouincialibus donans. Sed quia multi infirmi ista quæsituri erãt, magis infirmorum personam suscepit Christus. Sublimius Paulus nũquid & Christo? Sublimius Christus, quia misericordius. Cum enim videret Paulum non esse ista quæsiturum, præuidit ne damnaret quæsiturum, & præbuit exẽplum

1. Cor. 4. d

Prou. 14. d

Greg. Regist. lib. 8. epist. 45. ad Palladium presbyt.

1. Reg. 17. e

Aug. enar. in Ps. 103. conc. 3. circ. med. to. 9.

Christus suscepit personam infirmorum.

infirmo. Cum enim videret multos promptos, & A gaudentes ituros esse ad martyrium passionis, exultaturos in ipsa passione, fortes, centenarios, maturos ad horreum, tamen infirmorum quorundam, quos videbat posse conturbari ventura passione ne deficerent, sed potius voluntatem humanam voluntati Creatoris coniungerent, ipsorum personam voluit suscipere
Mar. 14. d Christus in passione dicens: Tristis est anima mea vsque ad mortem. Hæc Augustinus. Quid hoc clarius? quid limpidius contra aduersarium veritatis dici potest? Non enim valet intorqueri ad infirmitatem carnis, quòd ait in loculis, & in formidine passionis infirmorum personam suscepisse Christum. Nam & B Paulus ipse, & illi, quos ad passionem dicit ire gaudentes, quos etiam ab infirmis huiusmodi in verbo præfato distinguit a carnis infirmitate, cum essent mortales homines, nequiuerunt esse immunes. Beatus quoque Ambrosius super illud Saluatoris in Luca:
Luc. 22. e Transfer a me calicem hunc, errant, inquit, in hoc loco, qui tristitiam Saluatoris ad argumentum insolitæ potius a principio, quàm susceptæ ad tempus infirmitatis inclinant, & naturalis sensus cupiunt detorquere sententiæ. Nusquam magis pietatem eius, maiestatemq. demiror, minus enim mihi contulerat, nisi meum suscepisset affectũ. Hæc sanctus Ambrosius. C Ex quibus aperte colligitur, quòd præter illum generalem mortis horrorem, qui communis est omnibus tam in passione gaudentibus, quàm etiam ceteris, aliquem affectum susceperit ad condescendendum, nõ tantum carne, sed etiam mente infirmis. Chrysostomus etiam super Matthæum: Vides, ait, quanta est
Chrys. homil. 27. super Matt. Christi in condescensione diligẽtia, sicut cum comedat & bibat, cum videatur ex aduerso Ioanni faciẽs, & hæc Iudæorum gratia salutis facit, magis autem orbis terrarum vniuersi. Quid his clarius dici potest? in quibus asserit, Christum condescendisse in cibo & potu Iudæis, qui vtique infirmi erant, non tam carne, quàm mente: nam & infirmitatem carnis ipse D Ioannes habebat. Gregorius in Moralibus lib. 12.
Greg. li. 12. Mor. c. 8. Iob 14. c super illud: Putas ne mortuus homo rursum viuat? Solent, inquit, iusti in eo, quòd ipsi certum sentiunt, quasi ex dubitatione aliquid proferre, vt infirmorum in se verba transforment; sed rursum per fortem sententiam dubietati contradicunt, quatenus per hoc quod dubie proferre cernuntur, infirmis aliquatenus condescendant, & per hoc quòd certam sententiam proferunt, infirmorum mentes ad soliditatẽ trahant. Quod dum faciunt, exemplum nostri capitis sequuntur, qui passioni propinquans, infirmantiũ in se sumpsit vocem, dicens: Pater si possibile est, transfer ca- E licem hunc a me, sed vim fortitudinis ostendens ait:
Luc. 22. e Non sicut ego volo, sed sicut tu. Hucusque Gregorius. Per quæ patenter ostendit condescensionem ad infirma & imperfecta mortalium, non solum ad mẽbra Christi fortia pertinere, sed etiam ad caput. Tandem magister Hugo in expositione illius Psalmi: Bonum est confiteri Domino, sic dicit: Habebat Ie-
Hugo de S. Vict. in Ps. 91. c. 04. sus loculos, & ea, quæ dabantur suscipiebat, conformans se imperfectis. Paulus autem nolebat sumptus accipere de Euangelio, sed gratis factus est minister verbi, & inuenitur Paulus aliquid maius fecisse, quàm F Christus. Christus autem in numero imperfectorũ inueniri voluit, ne præsumerent non accipientes, & confunderentur accipientes, & æstimaretur non esse Christianus, faciẽs quod noluit facere Christus. Hoc Catholici doctoris testimonio quinto, directe hostis condescensionis Christi in fronte percutitur, quo nõ solum astruitur, quòd magister perfectionis ex condescensione loculos habuerit, verumetiam quòd oppositum huius non solum laudabiliter, sed laudabilius habet fieri, quàm omitti.

Vt autem hoc clarius elucescat, cõsideratione peruigili attendendum est, quòd sicut tripliciter bonum dicitur, & etiam malum, sic & perfectum & imperfectum, videlicet in genere, ex circumstantia, & secundum se. Bonum namque in genere, est actus transiẽs super materiam debitam, vt ire ad Ecclesiam, dare eleemosynam. Bonum ex circumstantia, est actus laudabilibus circumstantijs informatus, sicut dare eleemosynam seruatis debitis circumstantijs circa dantẽ, datum, & accipientem, quantum ad loca, tempora, & personas. Et hæc duo bona deprauari possunt per alicuius circũstantiæ defectum, & maxime propter inordinationẽ intentionis, vtpote siquis in dando eleemosynam, vel ieiunãdo, vel eundo ad Ecclesiam, hoc faciat vt gloriam capiat humanam. Tertium autem est bonum secundum se, quod nullo modo potest esse malum, aut male fieri, sicut est opus virtutis ex charitatis radice procedens. Per hunc etiam modum, tripliciter dicitur malum. Malum, inquam, in genere, dicitur actus transiens super materiam indebitam, sicut occidere hominem. Malum ex circumstantia, dicitur actus informatus deordinata circũstantia, vt comedere extra horam. Mala secundum se sunt illa, quæ mox nominantur coniuncta malo, vt mentiri, fornicari, odire veritatem, approbare errores. Simili etiam modo perfectum dicitur tripliciter. Perfectũ namque in genere, est actus difficilis, & excellens, sicut est omnia relinquere, & intrare religionem. Perfectum ex circumstantia, dicitur actus difficilis debitis circũstantijs adornatus, vt relinquere diuitias gaudenter, & ad ædificationem proximi. Perfectum autem secũdum se, est actus difficilis a charitatis sublimitate procedens, vt est motus feruidæ, & extractæ dilectionis in Deum, vel puræ & plenæ dilectionis ad inimicum. Iuxta hunc etiam modum, imperfectum dicitur tripliciter. Imperfectum quippe in genere, dicitur actus facilis ad quem humana infirmitas inclinatur, sicut fugere mortem, pecuniam possidere. Imperfectum ex circumstantia, dicitur actus informatus circumstãtia inclinatus ad infimæ iustitiæ statum, vt vim facienti dimittere vestem, propter fugam maioris iniuriæ. Imperfectum autẽ secundũ se, quod nullo modo potest stare cum perfectione Euangelica, sicut ducere vxorẽ, & fugere paupertatem. Cum igitur tam multiformiter dicatur tam perfectum, quàm imperfectum, clarum est, quòd sicut malum ex genere potest fieri bonum ex circumstantia vt occidere hominem, quia maleficus est, & quia lex iubet, & quia reipublicæ confert, & e conuerso bonum ex genere potest fieri malum ex circumstantia, vtpote dare eleemosynam propter vanam gloriam: sic & perfectum in genere potest fieri imperfectum ex circumstantia, vt puta sua relinquere modica, vt quis capiat maiora bona ecclesiastica, vel ab omni actu libidinis carnalis continere propter corporis vitam prolongandam. & e contrario imperfectum in genere, potest fieri perfectum ex circũstantia, vtpote fugere mortem, vt quis gloriosius, & fructuosius, & opportunius patiatur pro Domino, quomodo fugit Christus, & Apostolus Paulus. Sic & in consimilibus similiter est iudicandum. Ex his patenter liquet, quid veraciter de Christi operibus sentiendum sit. Nam cum loquimur de Christi operibus, potest fieri sermo de eius opere interiori, vel exteriori. Interius dicimus opus operans, exterius opus operatum. Omne autem opus Christi operans siue interius est perfectissimum, quia ex perfectissima charitate processit, & hoc est opus, & actus perfectissimæ voluntatis & virtutis. Opus vero eius exterius in se consideratum, aliquando fuit perfectũ de genere actus, vtpote morti se offerre, vel animam pro ouibus ponere; aliquando imperfectum vt a facie persequentium fugere, & seipsum abscondere, & pro amotione calicis exorare. Verumtamen hoc opus relatum ad Christi charitatem, & rationem, & causam, quare hoc faciebat, & ad personam suam efficitur perfectissimum. Vnde Bernardus tractans illud: Si fieri potest, transeat a me

Omne opus Christi interius est perfectissimũ.

Bernar. in serm. de S. Andrea.

mortalis iste, ait: Agnosco in duce belli pusillanimitatem, trepidationem, agnosco ægroti vocem in medico, agnosco infirmantem gallinam cum pullis, considero charitatem, stupeo dignationem, & expauesco humilitatem. Misericors Dominus nō beati Andreæ robustum sibi sumpsit affectum, quia non est sanis opus medicus, sed male habentibus, & si quem dignatio tanta scandalizet, plane meretur audire: An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? Huic enim odor vitæ in mortem est. Quid enim magnum fuit Domine Iesu, si accedente iam hora mortis propter quam veneras, intrepidus stares, tamquam qui potestatem habebas ponēdi animam tuam, & nemo tollebat eā a te? Aut non longe gloriosius fuit, quandoquidem totum propter nos agebatur, vt nō solum passio corporis, sed etiam cordis affectio, pro nobis faceret, & quos viuificabat mors tua, nihilominus & trepidatio robustos, & mæstitia lætos, & tædium alacres, & turbatio quietos faceret, & desolatio consolatos. Hucusque Bernardus. Et hoc ipsum est, quod dicit Augustinus in auctoritate superius allegata, quòd sublimius aliquid fecerat Paulus, quàm opus quod fecerat Christus, nec tamen Paulus sublimius Christo, immo Christus sublimius, quia misericordius. Quod ideo dicit, quia ipsa condescensio Christi, qua membris suis condescendebat infirmis, & imperfectis ex sublimitate procedebat perfectissimæ charitatis. Sicut enim humanam assumendo naturā, in nostris quidem factus est humilis, sed in proprijs permansit excelsus; sic & summæ charitatis dignatione, ad actus quosdam nostræ imbecillitati, & imperfectioni conformes deprimitur, & a summæ perfectionis rectitudine non curuatur. Ac per hoc verum est, quòd Christi perfecta sunt omnia opera ad ipsum relata; verum etiā est, quòd Christus etiam fecit aliqua opera infirmorum in se suscipiendo personā, & ad nostra condescendēdo infirma, & imperfecta. Verum nihilominus, quod eorum opposita laudabiliter possunt fieri, & laudabilius est facere illa pro loco & tempore, quàm omittere. Verum est etiam, quòd numquam ex hoc discipulus est super magistrū, quia nullus tanta charitate ascendit ad illa fortia, quanta Christus condescendit ad ista infirma, & ideo magister est semper supra discipulum, Christus videlicet supra omnem hominem quantumcumque perfectū. Hæc omnia si pie, & diligenter is, cui respōdetur sciuisset aduertere, numquam tot contra Christi condescensionem protulisset ineptias. Et tunc si misericordia Dei præuentus, vt per omnem modum optamus, & suppliciter petimus, humilitatem discere velit, non alteri conabitur hæreticæ prauitatis crimen impingere, sed proprium corrigere, ac deplorare studebit errorem, nisi forte, quod auertat Deus, de numero sit illorum, qui Christi sublimis, & humilis altam & condescensiuam ignorantes iustitiam, & inflexibilem, quendam magistro perfectionis attribuetes errorem, veræ ac piæ Christi iustitiæ conuincuntur esse contrarij potius quàm subiecti.

Matt. 20. b

Aug. enar. in Ps. 103. conc. 3. cir. med. to. 9.

Omne opus Christi ad ipsum relatū, est perfectissimum.

RESPONSIONIS PRIMÆ
Caput secundum.

In quo capitalis error circa notificationem perfectionis, & imperfectionis eliditur, & vera perfectionis exemplaritas, & differentia ipsius ad imperfectionem refertur.

QVemadmodum autem condescensionis Christi aduersarium valida doctorū prostrauit auctoritas, sic & peruersi eius dogmatis caput propriæ assertionis mucro detruncat, dum idem perfectionis Euangelicæ oppugnator impijs sensibus inuertendo scripturas, & imperitis sermonibus inuoluendo sententias, non solum a veritate dissentit, verumetiam sibiipsi contradicit. Quanta namque sit in sequentibus intellectus peruersitas, quantus Scripturarum abusus, quanta inuolutio sententiarum, quantaq. repugnantia sensuum, quia longum esset explicari per singula, prudenti lectori sufficere credimus, si aliqua illorum succincte tangamus. Siquidē a diffinitione perfectionis quasi capitale sumens exordiū, dicit quòd perfectio huius vitæ est, non vt peccatum non habeamus, sed ne regnet in nostro mortali corpore. Hoc quamuis sit veraciter, & catholice verum, & a sanctis acceptum: quia tamen in hoc perfectionis Euangelicæ terminum ponit, & complementum constituit, a vera perfectionis notitia procul esse conuincitur. Nam cum omnis homo ad hoc, quòd peccatum in ipso non regnet, diuino sit præcepto astrictus, omnis igitur homo teneretur esse perfectus. Iterum si quantumcumque charitas parua ad hoc sufficit, sequitur, quòd minima charitas ad perfectionis culmen attingit. Quid igitur dicit Augustinus, quòd charitas meretur augeri, vt aucta mereatur & perfici? Amplius, si perfectio est, quòd peccatum in nobis nō regnet, igitur imperfectio est, quòd regnet. Sed cum peccatum in nobis nō potest regnare nisi cum sumus in peccato mortali, omnis igitur imperfectio est peccatum mortale. Quod quam absurdum sit, & a veritate dissentiat, nemo qui aliquid nouit ignorat. Dehinc vigilans lector attendat, qualiter in subsequentibus imperfectionem diffiniens, sibiipsi contradicat aperte. Subdit enim: Imperfectio est citra possibilitatem humanæ conditionis non conformari Christo. Sed hoc potest esse non solum absque mortali peccato, quia nullus ad hoc tenetur, verumetiam absque veniali in his potissimum, quæ sunt consilij, & in nostræ ponuntur liberæ voluntatis arbitrio, ac per hoc omitti possunt absque vllo peccato, sicut expresse patet in voto paupertatis, & continentiæ virginalis. Quod autem subiungit dicens, quòd a mandatis Christi, & eius operibus discordare, est imperfectio, a qua Apostolus discipulos dehortatur, non solum a præcedentibus dissonat, verumetiam repugnantiam in se claudit manifestam. Nam discordare a Christi mandatis, semper est peccatum mortale, discordare vero a Christi operibus potest esse peccatum veniale, vel omnino nullum peccatum. Apparet igitur, quòd seipsum nequaquam intellexit, dum in ea lem propositione duo sibi contraria simul includit. Deinde quod verba inculcans de imperfectionis notificatione subnectit dicens: Imperfectio vitæ est a regula iustitiæ, & a vestigijs Christi distorqueri, vbi Christum posset secundum carnem corruptibilem imitari: ostendit se non solum veritatis intelligentia vacuum, sed etiam verbis veritatis egenum. Verum de verbis cura permodica, magis autem discutiēda verbi sententia, & abijcienda tamquā distorta. Dic enim quòd imperfectio est distortio a regula iustitiæ. Constat autem, quod iustitia est rectitudo voluntatis, sicut dicit Anselmus. Si igitur est quædam iustitia perfecta, quædam imperfecta, sequitur necessario, quòd sit quædam iustitia distorta. Amplius, si est rectitudo iusta, distortio etiam iniusta. Si igitur imperfectio est distortio, imperfectum erit iniustum. Sequitur ergo si imperfectio est distortio, quòd aliqua iustitia sit iniusta. Denique cum virtus omnis, vt ait Augustinus, sit recta ratio, necessario sequitur quòd distortio sit peccatum. Si igitur vniuersaliter imperfectio est distortio, sic imperfectio vniuersaliter erit peccatum, cum aliqua charitas sit imperfecta, consequentia necessaria potest inferri, quòd charitas sit peccatrix. Ac per hoc colligitur ex præmissis secūdum notificationes imperfectionis præhabitas, quòd iustitia sit iniusta, rectitudo distorta, & charitas vitiosa. Ad maiorem quoque imperitiæ suæ declarationem paulo post subdit, quod sapiens magnam asserit esse gloriam sequi Dominum, & quod simpliciter dictum est vniuersaliter

Ans. Dial. de veritate c. 13.

Aug. lib. 4. adu. Iulianū Pelag. c. 3. ante medium. to. 7.

uerſaliter intelligitur. Quod ſi verum eſt, cum velle A
ſequi Dominum in aliquibus ſuis actibus ſit magna
præſumptio, vtpote in miraculis, in iudicijs, in vindictis, & in præuidendis futuris, & conſimilibus; igitur ſi hoc verbum ſimpliciter dictum eſt vniuerſaliter intelligendum, aut magna erit gloria ſequi Dominum in his ad quæ aſpirare eſt præſumptuoſum, & imperitum: aut ſecundum iſtius peruerſum iudicium ſapiens dixit falſum. Huic quoque dementiæ, & aliã non minorem adiunxit dicens, quòd Chriſtus adoleſcẽti dixit, ſequere me, non diſtinguens in quibus & qualibus, ſed ſimpliciter, & magna vt dicit præſumptio eſt, velle diſtinguere vbi Dominus non diſtinxerit, B
quia legiſlatoris eſt proprium, legem interpretari quam condidit. In qua quidem aſſertione, & ipſi fidei, & ſanctorum Patrum ſententiæ, & etiam ſibimet contradicit aperte. Nam ſi vbi Chriſtus in ſermone proprio non diſtinxit, nec nos debemus diſtin-
Ioan 14 d guere, cum dixit: Pater maior me eſt, errat catholicæ fidei ſenſus, quo docetur non ad Chriſti diuinitatem, ſed ad eius tantummodo humanitatem, præfatum verbum eſſe referendum. Errant nihilominus ſancti, qui Chriſti eloquia explanando, & diſtinguendo, exponunt, & exponendo interpretantur. Errat & ipſe, qui conſequenter in hoc verbo etiam diſtinguit di- C
cens, quòd non intelligitur de actibus ſpectantibus ad graduum, & dignitatũ diſtinctionem, ſed de alijs tantum. Verum nec his contentus ſtultitijs, ſubiungit, & alias aſſerens, quòd dicere Deum aliquid præcepiſſe perfectis, non imperfectis, error ſit Manichęorum, & res magni periculi, non attendens, quòd ſa-
Hieron. lib. 2. contr. Iouin. longe ante med. cer dicit Hieronymus contra Iouinianum lib. 2. dicit enim: Numquid omnibus præceptum eſt, ne duas tunicas habeant, ne cibos in pera, æs in zona, calceamenta in pedibus, vt vendant vniuerſa quæ habent, & ſequantur Ieſum? Sed iis qui volunt eſſe perfecti: alioquin cur a Ioanne Baptiſta, aliud militibus, D
aliud præcipitur Publicanis? Hęc Hieronymus Quibus patenter oſtendit, hanc ſuam, immo Scripturarum eſſe ſententiam, quam hic nouellus doctor Iouiniani erroneum dogma ſecutus, hæreticam aſſerit & periculoſam. Sane quod addit, mandatis hominẽ imperfectum non effici, quia mandatum ſanctum, bonum, & iuſtum non operatur mortem, ſed imperfectio mors quædam eſt, manifeſte verum probans, per manifeſte falſum, ſimul ſuijpſius imprudentiam declarat, & errorem. Certum enim eſt, quòd mandata nec imperfectos faciunt, nec perfectos, cum tam hi, quàm illi ad eorum obſeruantiam aſtringantur. E
Certum eſt etiam, quòd imperfectio a perfectione non diſcrepat, ſicut mors a vita diſtat. Si enim & imperfectio mors eſt, aut pœnalis, aut culpabilis. Si pœnalis, nullus eſt in hac vita perfectus, nec etiam ipſe Chriſtus; ſi culpabilis, ſed mors culpabilis eſt culpa mortalis, nullus eſt igitur imperfectus, qui non ſit per mortale peccatum vita priuatus. Quod ſi dicat mortem quandam dici culpam venialem, valde improprie loquitur, nec tamen declinat errorem, quia ſi culpa venialis eſt mors faciens imperfectum, & cum non ſit maior ratio de vno veniali, quàm de alio, quoties incidit quis in veniale peccatum, toties F
decidit a perfectionis ſtatu. Et iterum: Cum nullus quantumcumque iuſtus ſit omnino immunis a venialibus, nullus erit in hac vita perfectus, ea perfectione quam conſulit Chriſtus, quod eſt hæreticum, & damnandum. Ad erroris etiam ſui cumulationem maiorem ſubſequenter annectit, imperfectionem eſſe quandam claudicationem, quæ ſub præcepto non cadit, ſed ſub indulgentia, quemadmodum ſua repetere non eſt præceptum, ſed indultum. Quod eſt plane falſum, cum indulgentia ſecundum Auguſtinum in libro de bono coniugali includit peccatum, & repetere ſua imperfectis eſt licitum, ſicut prima ad Co-
1. Cor. 6. b rinth. 6. dicit Gloſſa: Infirmis licet ſua repetere, etiam mouendo cauſam ante iudicem. Huic quoque ſimile eſt, quòd quibuſdam vanis, & friuolis interpoſitis addidit, quòd in nouo teſtamento, etiam quãdo cauſa prolis contrahitur matrimonium, eſt indultum. Cui aperte contradicit Auguſtinus in libro de bono *Aug. lib. de bo. coniug. c. 10. to. 6.*
coniugali. Certe, inquit, dubitare fas non eſt, nuptias non eſſe peccatum. Non itaque nuptias ſecundum veniam concedit Apoſtolus, ſed illum concubitum ſecundum veniam concedit, qui ſit per incontinentiam non ſolum cauſa procreandi, ſed etiam aliquando nulla cauſa procreandi, quem nuptiæ fieri non cogunt, ſed ignoſci impetrant. Concubitus enim ſola cauſa generandi inculpabilis, ſolus ipſe nuptialis eſt. Hæc Auguſtinus. Vbi inter ipſum doctorem antiquum, & iſtum nouellum tanta eſt repugnantia ſenſuum, & verborum, vt neceſſe ſit alterum eorum aſſeruiſſe falſum. Si igitur non ſuam, ſed egregij doctoris vult ſequi ſententiam ne in foueam cadat erroris, deſinat imperfectionem deſcribere per diſtortionem, & claudicationem, vt non compellatur ex hoc tamquam diſtortus, & claudus a veritatis tramite deuiare. Quod autem ſubdit, Chriſtum nulla feciſſe opera tantum imitanda perfectis, pro eo quòd nemini perfectionem inuidit, quaſi non poſſet eſſe gradus, & diſtinctio in exemplis Chriſti & verbis, reſpectu graduum, & ſtatuum diuerſorum in hierarchia Eccleſiæ; nequaquam eſt conſonum documentis Scripturæ. Nam Chriſtus dicit ſpecialiter Apoſtolis: Vobis datum eſt noſſe myſterium Regni Dei, ceteris autem in parabolis. Et iterum loquẽs ad Patrem *Luc. 8. b*
ait: Abſcondiſti hæc a ſapientibus & prudentibus, & *Mat. 11. d*
reuelaſti ea paruulis. Numquid inuidus Deus, quia non omnibus ſapientiæ ſuæ reuelauit arcanũ? Conſtans eſt autem, quòd ſicut Chriſtus ſua pro illis qui ea capiebant proponebat eloquia, ita pariter & exempla. Nequaquam igitur ex inuidia, ſed ex altiſſima diſpenſatione ſapientiæ Dei, diuidentis dona ſua ſingulis prout vult, quædam proponũtur imitanda Prælatis non ſubditis, quædam ſpiritualibus non animalibus, quædam perfectis non imperfectis, quædam fortioribus non infirmis, ſicut expreſſe patet in auctoritate præmiſſa Hieronymi contra Iouinianum. Nec tamen dicimus, quòd opera conſiliorum, & ſupererogationum, illis ſolis proponãtur qui iam perfecti ſunt, quin potius omnibus qui ad perfectionis culmen conſcendere volunt. Quod quidem tamquam difficile, & arduum, non eſt omnium, ſed paucorum. Porro ratio illa, qua ſubſequenter conatur aſtruere Chriſti opera, & exempla, æqualiter cunctis eſſe propoſita, quia ſi aliquid egit quod tantum imitandum eſſet imperfectis, videretur tunc quòd debuiſſet vxorem accipere, & contentionibus ſe ingerere, vt horum exempla imperfectis præberet, nullius eſt efficaciæ, ſed magnæ dementiæ. Nequaquam enim rationem hanc probabilem crederet, niſi experientiam carnalis libidinis, & compugnantiam litis condeſcenſioni diuinæ dulcedinis in noſtris infirmitatibus ſuſcipiendis, temeritate quadam erronea coæquaret. Ac ſi aperte diceret. Si Chriſtus condeſcendit infirmitati humanæ in actu comeſtionis, & fugæ, pari ratione condeſcendere debuit in actu carnalis libidinis, & litis contentione. Alioquin ratio ſua non valet. Et vere non valet, quia non eſt ſimile hincinde, quia in illis infirmitatibus decuit nobis cõdeſcendere Chriſtum, quæ communiter reſpiciunt naturam lapſam, nec aliquam habent fœditatem annexam, in alijs vero nequaquam. Tandem ſi quis vigilanter attendat quid finaliter concludit, & intendit, patenter aduertet, quòd ſeipſum paralogizando multiplici inuoluit errore. Ait enim: Cum duæ ſint partes perfectionis, ſcilicet ſua vẽdere, ac diſtribuere, & Chriſtum Dominum ſequi, ſicut ad fundamentũ Religionis requiritur neceſſario, quòd omnia ſua relinquat, ſic ad complementum exigitur, quòd ſua relin-

relinquens Christum imitetur in omnibus iuxta possibilitatem humanam. Propter quod non paruam asserit esse blasphemiam, dicere Christum in his quæ secundum naturam nostram gessit, non in omnibus, sed in aliquibus imitandum, eis potissime, qui perfecti esse conantur. Verum licet verba huiusmodi in superficie videantur aliquam prætendere rationem, tamen secundum veritatem ratiocinatio sua nullum omnino habet vigorem, sed & conclusio multimodam continet falsitatem. Non enim est simile de dimissione suorũ, & imitatione actuum Christi. Nam dimittere sua actus est vnus, & vniformis, qui perfectioni non consonat, si diminute hoc est secundum partem, & non secundum totum fiat. Actus autem Christi sunt multiformes, & varij, & quamuis in comparatione ad Christi personam omnes sint perfecti, tamen secundum naturam propriam quidam sunt excellentes, quidam condescensiui, sicut in præcedentibus aliqualiter patuit, & subsequenter patebit. Sane si verum est, sicut concludit, quòd perfectio dicat vniuersalem conformitatem ad Christi opera, & imperfectio dissonantia, multa per omnem modum sequuntur absurda. Nam cum Christus mulieres secum comitantes, & ipsum sustentantes habuerit, sequitur, quòd imperfectus fuerit Paulus qui hoc recusauit. Cum Christus inter homines habitauerit, imperfectus fuerit Ioannes Baptista, qui relictis turbis solitaria loca quæsiuit. Cum Christus vinum biberit, imperfectus idem Baptista, qui vinum & siceram non gustauit. Cum Christus solus cum muliere locutus fuerit, imperfectus vir qui a mulieris consortio se elongat. Cum Christus mulieri peccatrici pedes osculandos præbuerit, imperfectus vir qui mulierum contactus abhorret, & vitat. Cum Christus diuidere hereditatem inter fratres recusauit, imperfectus erit qui iurgãtes pro hereditatis diuisione germanos ad pacem, & æquitatem reducit. Cum Christus scienter loculos furi conseruandos commiserit, imperfectus omnis erit, qui furem dispẽsatorem expellens fidelem requirit. Cum Christus in ipsa sua passione tacuerit, imperfectus omnis erit, qui pro Christo patiens veritatem dicit. Et sic in pluribus alijs potest inductio fieri, vt in fuga, & comestione, & oculis taceamus: quæ omnia tam absurda sunt, vt siquis ea conetur defendere, non tam videatur errare, quàm insanire.

VT autem hæc & his similia prudens lector effugiat inconuenientia, in quæ is cui respondemus ex inconsideratione deuenit, attendere debet, quòd deceptionis huius duplex extitit causa. Prima causa est, quia cum sciret Christum esse omnis perfectionis exemplum, modum tamen huius exemplaritatis nesciuit, vel aduertere neglexit. Secunda causa est, quia cum clare perpenderet imperfectionem a perfectione deficere; modum tamen huius defectionis non potuit inuestigare. Intelligendum est igitur, quòd cum Christus sit Verbum increatum, & incarnatum, duplex est in eo ratio exemplaritatis æternæ videlicet, & temporalis. Æternæ inquam, secundum quòd est splendor æternæ gloriæ, & figura substantiæ Dei Patris, atque candor lucis æternæ, & speculum sine macula maiestatis Dei. In quo quidem speculo exemplariter cuncta creata relucent, quæ a principio conditionis mundi vsque in finem, ad perfectionem vniuersi totius, tam spiritualiter, quàm sensibiliter producuntur. Et secundum hoc est Christus, vt Verbum increatum, speculum intellectuale, & exemplum æternum totius machinæ mundialis. Inquantum autem Verbum incarnatum in assumptæ humanitatis conuersatione, exemplum & speculum est omnium gratiarum, & virtutum, & meritorum, ad cuius exemplaris imitationem erigendum est tabernaculũ militantis Ecclesiæ. Iuxta quod Moysi mysterialiter dictum est: Inspice, & fac secundum exemplar, quod

Heb. 1. a

Christus est exẽplar militantis Ecclesiæ.

Exo. 25. d

A tibi in monte monstratum est. Et quemadmodum ab illo vno æterno exemplari indiuiso, tam diuersæ manant creaturarum naturæ, & naturarum perfectiones, secundum variam ipsius summi boni participationem, quod perfecte ab vna aliqua creatura capi non poterat, propter quod & diuersas constituit Deus rerum species ad vniuersi completionem: sic & a Verbo illo incarnato, tamquam ab originali principio gratiæ, de cuius plenitudine accepimus omnes, & tamquam a speculo in quo, & a quo omnis sanctitatis, & sapientiæ plenitudo, & pulchritudo refulget, diuersi status, gradus, & ordines secundum variam B distributionem donorum, & varium imitandi modum exemplariter deriuantur, in quibus secundum multiformem participationẽ multimoda Christi perfectio sic distribuitur, vt simul reperiatur in omnibus, nec tamen in aliquo vno solo secundum omnimodæ plenitudinis totalitatem refulgeat, sed quilibet gradus, & status pro suæ mensuræ modulo secundum plus & minus, istiusmodi exemplaris influẽtiam suscipit, & ad ipsius imitationem accedit. Refulgent autem a Christo tamquam a totius nostræ salutis exemplari, & originali principio actus multiformes. Nam quidam actus in ipso respiciunt sublimi- C tatem potentiæ, vt super aquas siccis pedibus ambulare, elementa conuertere, panes multiplicare, seipsum transfigurare, & cetera miracula facere. Quidam sapientiæ lucem, vt arcana cælestia referre, secreta cordium scrutari, & futura prædicere. Quidam seueritatem iudicij, sicut vendentes eijcere de templo, cathedras vendentium columbas euertere, & dura increpatione ferire Pontifices. Quidam officij dignitatem, vt sacramentũ conficere sacratissimi corporis sui, manus imponere, & relaxare peccata. Quidam condescensionem miseriæ, vt latere in persecutione, trepidare, & contristari in morte, & pro amo- D tione calicis Patrem rogare. Quidam informationem vitæ perfectæ, vt paupertatem seruare, virginitatem custodire, Deo & hominibus seipsum subijcere, noctes in oratione peruigiles ducere, pro crucifixoribus exorare, & morti se summa charitate etiam pro inimicis offerre. Cum igitur sex sint huiusmodi actuũ varietates, in his vltimis dumtaxat ipsum imitari est perfectum. Nam in his quæ sunt excellentiæ singularis est impium & Luciferianum, nisi fuerit alicui priuilegij singularis dono concessum. In his autem quæ sunt seueritatis & dignitatis, est præsidentium, & prælatorum. In his quæ condescensionis, est infirmorum E inquãtum loquimur ad actum extrinsecum. Nequaquam igitur vt dogmatizat, summa Christianæ perfectionis consistit in vniuersali imitatione actuum Christi, sed tantum illorum qui vitæ perfectæ imitationem respiciunt. Ex quo apparet, quòd huiusmodi veritatis ignorantia, prima fuit in eo causa erroris. Quam etiam secunda comitata est videlicet, quòd imperfectionem a perfectione rationabiliter nõ discreuit, dum imprudenter asseruit, quòd imperfectio & perfectio differunt, sicut rectitudo & distortio, sicut iustitia & peccatum, sicut puritas & pollutio, sicut gloria & ignominia, sicut vita & mors, sicut sanitas F & morbus, sicut incessus & claudicatio. Ex quibus magna inconuenientia sequuntur & multa, quorum aliqua superius sunt expressa. Propter quod diligens lector aduertat, quòd perfectio & imperfectio non differunt, sicut duo contraria, sed sicut maius bonum, & minus bonum, sicut fini propinquum & longinquum, sicut magis meritorium & minus, sicut magis deiforme & minus, sicut gloria & sanctitas maior & minor. Quod quamquam intelligentibus sit per se notum, ad tollendum tamen omnem dubitationis scrupulum, auctoritatibus Sanctorum est probandum. Ait enim Ambrosius de offic. lib. 1. Officium omne aut medium, aut perfectum est. Quod æque Scripturarum auctoritatibus probare possumus. Habemus

Varij, ac multiplices act⁹ in Christo.

In quibus actibus imitari Christũ spectat ad perfectionẽ.

Perfectio, & imperfectio quomodo differãt.

Amb. lib. 1. de offic. cap. 11.

Matt.19.b bemus enim a Domino in Euangelio dictum: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Non homicidium facies, non adulterabis. Hæc media sunt officia quibus aliquid deest, ideo sequitur: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & sequere me. Hoc est igitur perfectum officium quod Græci catorthoma vocant, quo corriguntur omnia quæ aliquos poterunt lapsus habere. Hæc Ambrosius. Ex quibus colligitur, quòd medium officium quod est imperfectum, nullum dicit peccatum, cum consistat in obseruantia mandatorũ. Item etiam super primam epistolam ad Corinthios: A licitis etiam temperare voluit fideles, vt non solum innocentes, sed & gloriosi videantur. Concessa enim præterire virtutis est maximæ. Hæc Ambrosius. Si igitur vti licitis innocentia, concessa præterire perfectio, constat quòd imperfectio simul cum innocentia stat. Non est ergo peccatum. Augustinus quoque de bono coniugali: Quid dicturi sumus ad euidentissimam Apostoli vocem dicentis, Quòd vult faciat, non peccat si nubat. & si acceperis vxorem non peccasti, & si nupserit virgo non peccauit? Hinc certe dubitare fas non est, nuptias non esse peccatum. Non itaque nuptias secundum veniam concedit Apostolus. Nam quis ambigat absurdissime dici non eos peccasse, quibus venia conceditur? Hæc Augustinus. Constat autem, quòd nuptiæ non stant cum Euangelica perfectione, qua eunuchizari docet Christus propter regnum cælorum. Igitur imperfectio non requirit veniam, nec est de se aliqua culpa. Idem etiam in eodem libro: Bonum, inquit, erat quod fecit Martha, occupata circa ministerium Sanctorum, sed melius quod Maria soror eius. Bonum Susannæ in coniugali castitate laudamus, sed tamen ei viduæ Annæ bonum, & multo magis Virginis Mariæ bonum anteponimus. Bonum erat quod faciebant qui de sua substantia Christo, & suis discipulis ministrabant; sed melius, qui omnem substantiam dimiserunt, vt Christum Dominum expeditiores sequerentur. Hæc Augustinus. In quibus luculenter ostendit, quòd perfectum non differt ab imperfectione, sicut virtuosum a vitioso, sed sicut maius bonum a minus bono. Hoc ipsum Hieronymus dicit expresse: Vis ait, esse perfecta, & in primo stare fastigio dignitatis, fac quod fecerunt Apostoli. Et post: Non vis esse perfecta, sed secundum vis tenere gradum virtutis, dimitte omnia quæ habes, da propinquis, da filijs nemo te reprehendit si inferiora secteris, dummodo scias illam tibi iure prælatam, quæ elegerit primam. Hucusque Hieronymus. Ecce quam patenter ait & asserit, quòd imperfectio, quæ est secundi & inferioris status & gradus, non dicitur quid reprehensibile, & peccatum. Idem quoque Hieronymus ait: Prohibentur mala, præcipiuntur bona, conceduntur media, suadentur perfecta. In duobus primis peccatum omne concluditur, reliqua vero in nostra posita sunt potestate, vt aut cum minori gloria vtamur concessis ac licitis, aut ob maius præmium ea, quæ nobis concessa sunt, respuamus. Hæc Hieronymus. Quid his clarius ad propositum dici potest? Quibus quátumcumque tardum ingenium, nisi fortasse fuerit excæcatum malitia, ab omni præfati erroris caligine non dubitamus posse purgari, maxime si velit aduertere, quòd recenter baptizatus, quamquam nondum peruenit ad apicem perfectionis & meriti, nulla tamen est infectus labe peccati.

Amb. in ep. 1. ad Cor. c. 7. — *Aug. de bo. coniu. c. 10. to. 6.* — *1. Cor. 7. e* — *Idem ibid. c. 8.* — *Hieron. ad Hedibiam ep. 150. q. 1.* — *Hier. in ep. ad Demetriad. quæ est prima to. 9. ante med.*

RESPONSIONIS PRIMÆ

Caput tertium.

In quo Euangelicæ perfectionis integritas panditur, eiusq. status sublimis & gradus multiformis aperitur.

QVoniam autem scriptoris intentio non tam debet esse de falsitatis reprobatione, quàm de veritatis reseratione sollicita, quatenus erroris tenebrositate depulsa, mentalibus legentium oculis radius veræ lucis infulgeat; ideo perfectionis notificatione falsa & erronea iam improbata, considerandum nobis est, in quo perfectio consistat, tandemq. per quem modum vnus status perfectionis alterum in ipsa perfectione transcendit. Sciendum est igitur, quod radix, forma, finis, complementum, & vinculũ perfectionis charitas est, ad quam magister omnium Christus legem & prophetas, & per consequens vniuersa Dei documenta reducit. Ipsa vero charitas triplicem habet statum. Vnum quidem infimum, in obseruantia mandatorum legalium. Secundum vero medium, in adimpletione spiritualium consiliorum. Tertium vero summum, in perfruitione sempiternalium iucũditatum. Ideo triplex est perfectionis differentia, in sacra Scriptura scripta. Vna quidem necessitatis, de qua in Deuteronomio: Perfectus eris & absque macula, coram Domino Deo tuo. Glossa, idest, absque macula criminali. Et de hac Prosper dicit in libro de vita contemplatiua. Perfecti sunt, qui volendo quod Deus vult, nullis peccatis quibus Deus offenditur, acquiescunt. Secunda est perfectio supererogationis, de qua dicitur in Matthæo: Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. Et de hac dicit Hieronymus: Perfectus seruus Christi nihil præter Christum habet, aut si præter ipsum aliquid habet, perfectus non est. Tertia est perfectio vltimatæ plenitudinis, de qua Sapiens in Prouerbijs: Iustorum semita quasi lux splendẽs crescit, & procedit vsque ad perfectam diem, idest diuinæ visionis fulgidam claritatem. Et de hac Augustinus 1. Soliloquiorum: Vere perfecta virtus est ratio perueniens vsque ad finem, quem beata vita cõsequitur. Prima igitur & secunda perfectio a tertia differunt, sicut meritum differt a præmio. Media quoque a prima differt, sicut distinguitur consilium a præcepto. Omnia vero tam consilia, quàm præcepta, referuntur ad charitatis impletionem, & obseruantiam, quam sic describit Apostolus ad Timotheum: Charitas est finis præcepti, de corde puro, conscientia bona, & fide non ficta, insinuans triplicem actum charitatis, videlicet declinare a malo, prosequi bona, & patienter ferre aduersa. Nam propter declinationem a malo dicitur, de corde puro; propter prosecutionem bonorum dicitur, de conscientia bona; propter vero tolerantiam aduersorum dicitur, de fide non ficta. Glossa idest nõ fictili, vel fragili, sed cõtra aduersa fortI. Quia vero hic triplex charitatis actus, duobus modis ab habitu virtutis egreditur, vel secũdum legem præcepti, & obligationis necessariæ & vniuersalis, vel secundum legem consilij & obligationis spontaneæ & specialis, & sequens includit primum, & superaddit quantum possibilitas viatoris admittit, hinc est, quòd secundum cum primo dicitur perfectum, primum vero absque secundo quamquam sit quodammodo perfectum, respectu tamen secũdi dicitur imperfectum, sicut dicit Ambrosius in libro de officijs, in auctoritate capitulo præcedenti proposita. Cum igitur de perfectione Euangelica loquimur, secundũ communem acceptionem, de hac materia intelligimus. Et istiusmodi perfectionis notificationem ex præcedẽtibus colligere possumus, videlicet quòd ipsa sit conformitas viatoris ad Christum, per illum virtutis habitum, quo supererogatiue declinantur mala, efficiun-

Status charitatis triplex. — *Triplex est differentia pfectionis.* — *Deut. 18. c* — *Prosper de vit. contẽp. lib. 3. c. 11.* — *Matt. 19. d* — *Hier. in ep. ad Heliod.* — *Prou. 4. c* — *Aug. 1. Solil. c. 6. to. 1.* — *1. Tim. 1. b* — *Ambros. de offic. lib. 1. c. 11.*

efficiuntur bona, & aduersa perferuntur. In his namque tribus, tres partes Euangelicæ perfectionis consistunt. Porro cum ex conuersione inordinata ad triplex bonum commutabile, scilicet exterius, interius, & inferius, omne peccatum trahat originem, secundum concupiscentiam oculorũ, superbiam vitæ, concupiscentiam carnis, & hæc tria vitari habeant non solum quantum ad actum & consensum, quod fit per virtutes illis oppositas, verumetiam quantum ad occasionem, & hoc quidem promotiuum fit in merito, & expediens ad salutem perfectionis, magister Christus ad perfecte declinandum concupiscentiam oculorum consulit, quòd hæc omnia temporalia relinquantur secundum illud: Si vis perfectus esse, &c. Ad perfecte autem declinandum superbiam vitę, suadet quod voluntas propria abnegetur, iuxta illud: Qui vult venire post me, abneget semetipsum, &c. Ad perfecte autem declinandum concupiscentiam carnis, edocet quòd omnis experientia secundũ actũ generatiuæ potentiæ abscindatur, sic inquiens: Sunt eunuchi, qui se castrauerunt propter regnum cælorum, qui potest capere capiat. In hac igitur triplici supererogatiua declinatione triplicis originis omnis mali, primam partem Euangelicæ perfectionis consistere, & sacra Scriptura insinuat, & veri doctores astruunt, & sancti patres religionum institutores affirmant. Secunda vero pars perfectionis Euangelicæ consistit in supererogatiua prosecutione bonorum, quæ secundum duplicem vitam, videlicet actiuam & contemplatiuam, in duobus consistit, videlicet in cõdescensione ad proximum, & in sursum actione mẽtis in Deum. Consistit autem supererogatiua condescensio charitatis ad proximum in hoc, vt secundũ legem iustitiæ & misericordiæ, amoris signa & beneficia non solum ad amicos, verumetiam ad inimicos largiflua benignitate protendantur, secundum illud: Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos. Et post: Estote perfecti, sicut & Pater vester cælestis perfectus est. Per hunc etiam modum supererogatiua sursum actio mentis in Deum in hoc attenditur, vt secundum legem mentalis munditiæ ac pacis per amorem ecstaticum in diuinos splendores & ardores, sacra mens deuota sentiat & patiatur excessum, iuxta illud Apostoli ad Corinthios: Siue mẽte excedimus Deo, siue sobrij sumus vobis. Et ad Hebræos: Perfectorum est cibus solidus. Tertia denique Euangelicæ perfectionis portio, consistit in supererogatiua perpessione aduersi. Quæ quidem attenditur, non solum in hoc, vt quis patienter aduersa perferat, cum sibi superuenerint quæ secundum legẽ Dei declinari non possunt, quoniam ad hoc omnes tenentur; verumetiam ex feruore diuini amoris magno desiderio illa præoptet, & cum magno gaudio illa sustineat, secũdum illud Iacobi: Omne gaudium existimate fratres, cum in tentationes varias incideritis. Et post: Patientia opus perfectum habeat, vt sitis perfecti, & integri, in nullo deficiẽtes. Hic namque est consummatio perfectionis & charitatis, iuxta illud Ioannis: Perfecta charitas foras mittit timorẽ. Secundum igitur hoc arca spiritualis perfectionis cũ inferius sit tricamerata, & bicamerata in medio, in cubito consummatur. Hoc sane perfectionis arcanũ, Saluator noster monstrauit in semetipso tamquam in monte sublimi, qui totius perfectionis est splendor, speculum, & exemplar, iuxta quod ipse testatur in Luca: Perfectus discipulus omnis erit, si sit sicut magister eius. Et ideo in huius designationem, cũ hanc docere Apostolos voluit, in montem conscendit, non turbas imperfectas alloquẽs, sed discipulos suos quos ad perfectionis culmen exaltare decreuerat. Et propterea sex præfata eo, quo dictum est ordine docet. Nam primo dicens: Beati pauperes spiritu, inuitat ad perfectam abdicationem tẽporalium possessionum. Secundo addens: Beati mites, inducit ad

Quid sit perfectio Euangelica.

Matt. 19. c

Matt. 16. d

Mat. 19. b

Mat. 5. g

2. Cor. 5. c

Heb. 5. d

Iac. 1. a

1. Ioan. 4. d

Luc. 6. f

Mat. 15. a

A abnegationem propriarum voluntatum, & sensuum, quibus quis immitis, & proteruus efficitur. Tertio subdens: Beati qui lugent, incitat ad fugam perfectam carnalium voluptatum. Dehinc subiungens: Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam. Et: Beati misericordes, attrahit ad iustam, piam, & condescensiuam proximorum supportationem. Post hæc superaddens: Beati mundo corde. Et: Beati pacifici, allicit ad sursum actionem limpidam in intellectu, & tranquillam siue pacificam in affectu, quibus anima perfecti viri Hierusalem conformis efficitur, quæ visio pacis interpretatur. Tandem concludens: Beati, B qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum. quasi circulum faciens reddit ad principium, quia in hoc vno summa completur vniuersorum, ac per hoc senaria perfectio minoris mundi in esse reparationis, & gratiæ, directe correspondet senariæ productioni mundialis machinæ in esse naturæ. Vnde sicut illorum tria prima pertinent ad distinctionem, tria sequentia ad ornatum, sic etiam in his, tria prima quasi distinguendo separant animæ vires ab vniuersitate malorum, vt esse habeant purum atque distinctum, tria sequentia, quasi adornando easdem reducunt in Deum, vt habeant C esse decorum atque perfectum. Porro si descendatur ad singula, tam mira est correspondentia ordinis, tantaq. similitudinis symbolum, vt illud quod post dierum sex opera dicitur, Igitur perfecti sunt cæli, & terra, & omnis ornatus eorum, in anima viri perfecti videatur esse completum. Propter quod instar trium primorum operum, quæ sunt mundi fundamenta, & trium sequentium, quæ sunt complementa, tria prima ex his cadunt sub voto, tria vero sequẽtia sub desiderio. In cuius rei testimonium, beatus pauperum Patriarcha Franciscus, in principio regulæ suæ, tria prima proponit vt vouenda, tamquam fundamenta D dicens: Regula, & vita fratrum Minorum hæc est, scilicet Domini nostri Iesu Christi sanctum Euangelium obseruare, viuendo in obedientia, sine proprio, & in castitate. Alia vero tria postmodum vt desideranda commendat, tamquam complementa dicens: Attendant fratres, quòd super omnia desiderare debent, habere spiritum Domini, & sanctam eius operationem, orare semper ad Deum puro corde, & habere humilitatem, & patientiam in persecutione, & infirmitate, & diligere eos, qui nos persequuntur, & reprehendunt, & arguunt. Vbi illa tria tangit. Nam præmittit sursum actionem in Deum, & subiungit E vltimo condescensionem ad proximum, interponens in medio tolerantiam aduersorum. Igitur in tribus primis vir perfectus crucifigitur mundo, tribus sequentibus conformis efficitur Deo, vt quasi sex alis seraphicis a mundialibus eleuetur, & in diuina feratur. Proinde digne huic pauperculo sacro, qui perfectionem Euangelij perfecte seruauit, & docuit, in apparitione seraphica stigmata sua tamquam sigillum approbatiuum impressit, vt contra finalium temporum periculosam caliginem, manifestum nobis in via perfectionis ostenderet signum, quo reduceremur in Christum perfectæ virtutis exẽplar, & finem, ac per F hoc doceremur ad perfectionem attingere, si tamen discamus non alta sapere, sed humilibus consentire.

Gen. 2. a

CVM autem perfectio Euãgelica circa quam modo sermo versatur, in his quæ sunt supererogationis, sit in præcedentibus mõstrata consistere, ea vero quæ supererogationis sunt, non solũ respiciunt dona charismatum, verumetiam exercitia virtutum, manifeste colligitur, quòd huiusmodi perfectio nõ sine virtuosorum habituum exercitatione possidetur. Huiusmodi autem exercitia virtutum supererogantium, aut fiunt ex mera voluntate absque obligatione, & tunc dicunt quandam perfectionem actionis & meriti, aut cum voluntate dicũt quandam obligationem superinductam ex voto emisso, vel ex officio iniuncto, &

tunc

tunc dicunt perfectionem status, & ordinis, in quo videlicet quis actibus perfectis non solum est deditus, verumetiam ad actus perfectionis astrictus. Quæ quidem astrictio de perfectione non minuit, sed potius culmen superinducit, quia de tẽporali facit æternum, dum non licet resilire a voto, & de nostro diuinum facit, dum non solum actum, sed etiam voluntatem dedicans Deo, totum illi offert, & redigit sub iure diuino, dumq. propriam sacrificat voluntatem, quæ est impretiabile bonum, & maxime charum, & in mum, offert Deo sacrificium medullatum, ac pe. hoc perfectum, & integrum, & optimum, Deo summe acceptum. *Aug. enar. in Ps. 131. longe ante med. to. 8.* Vnde Augustinus tractans illud Psalmi: Sicut iurauit Domino, votum vouit Deo Iacob, ait sic: Quid vouemus Deo, nisi vt simus templum Dei. Nihil enim gratius possumus ei offerre, quàm vt dicamus ei quod dicitur in Isaia: Posside nos. Hæc Augustinus: Si igitur perfectius possidet, qui possidet ad vsum, & proprietatẽ, quàm qui quo ad vsum tantum; perfectius se dedicat, qui Deo se offert, & quo ad vsum operis, & quo ad arbitrium voluntatis. *Ansel. li. de simil. c. 84.* Quemadmodum Anselmus in lib. De similitudinibus, per exemplum sensibile patenter ostendit in duobus: quorum vnus pro tempore offert Domino arboris fructum, sed retinet proprietatem; alter vero largitur vtraque, & huius secundi donum & oblationem, tamquam liberalius offerentis, dicit non immerito debere præferri. Ac per hoc iuxta huiusmodi similitudinem, opus vouentis, opere non vouentis Deo acceptabilius esse demonstrat, pro eo videlicet quòd sic introducta in voluntate ex mera libertate necessitas gratiositatem obsequij non diminuit, sed consummat. Idem quoque scribens Episcopo Parisiensi, & eum redarguens, quòd clericum de monasterio sancti Martini de Campis extraxerat, *Idem epist. 10. ad Gosfridũ Episcop. Paris.* ait sic: Si omnia agenda sunt cum consilio, cuius magis consilio, quàm eius qui admirabilis consiliarius, Deus fortis dicitur? Ipse quippe consulit ad perfectionem nitentibus, vt omnia relinquant, & se sequantur. Quod consilium magis in monasterio, quàm in alio vitæ proposito impleri sancti Patres intellexerũt. *Greg. Reg. lib. 10. ind. 5. epist. 38.* Hoc ipsum Gregorius in registro, scribens Desiderio Episcopo pro clerico volente Religionem intrare, dicit sic: Minime sit ei impedimento vestra fraternitas, magis autem pastorali admonitione succendite; vt feruor huius desiderij in eo non tepescat: vt qui a turbulento sæcularium turbarum tumultu se segregans, quietis desiderio monasterij portum appetit; rursus Ecclesiasticarum curarum non debeat tumultibus implicari, sed in Dei laudibus secure permittatur liber ab his omnibus, vt postulat, permanere. *Bern. tract. de præcep. & dispens. cap. 23.* Bernardus quoque in lib. De dispensatione, & præcepto: Audire, inquit, a me vultis, vnde inter cetera pœnitentiæ instituta, monasterialis disciplina meruerit hanc prærogatiuam, vt secundum baptisma nuncupetur. Arbitror ob perfectam mundi abrenuntiationem, ac singularem excellentiam vitæ spiritualis, qua præeminens vniuersis vitæ humanæ generibus huiusmodi conuersatio, professores suos, & amatores suos, Angelis similes, dissimiles hominibus facit, immo diuinam in homine reformat imaginem, configurans nos Christo instar baptismi, dum per id quod mortificamus membra nostra, quæ sunt super terram, rursum Christum induimus complantati similitudini mortis eius. Idem etiam astruit Glossa super tricesimum Numerorum, dicens: Alij vouent vitulos, alij arietes vel domos, Nazareus semetipsum. Hoc est Nazarei votũ, quod est super omne votum. Filius enim vel filia, aut pecus, aut prædium extra nos est; semetipsum Deo offerre, non alieno labore, sed proprio placere, perfectius & eminentius est omnibus votis. Ex his omnibus aperte clarescit, quòd religionis votum in statu perfectionis collocat, tamquam adminiculans ad perfectæ virtutis exercitium.

Concilium Toletanum 4. ca. 49. Quod intelligentes patres in quarto Concilio Toletano statuerunt quòd liber sit clericis ad Religionem ingressus, sic dicentes: Placuit clericos monachorum propositum appetentes, quia meliorem vitam sequi cupiunt, liberos esse debere ab Episcopis ad monasteriorum ingressus. Hoc autem quia non solum auctoritatibus probari potest, sed etiam vniuersis sanctorum exemplis, qui de clericali statu ad religionem transierunt, adeo certum est, vt siquis contraire voluerit, non minus videatur desipere quam errare. Si quis autem errore deceptus, præfatis conetur obsistere, asserendo quòd perfectius sit manere in sæculo, quia circa magis difficile virtus consistit, & difficilius est inter multas peccandi occasiones peccata vitare, & mirabilius est hominem in medio flammarum non vri, & victoriosius est inter numerosiores hostium acies, & frequentiores insultus, & maiora bellorum discrimina de hostibus triumphare. Respondebimus, non ideo statum maioris esse virtutis, quia minoris est securitatis, nec ideo statum aliquem perfectioris esse iustitiæ, quia proximior est ruinæ, nec etiam ideo magis esse perfectum, quia difficilius est in ipso vitare peccatum. Est enim triplex difficultas. Prima prouenienś ex arduitate, & nobilitate generis operis, sicut omni se castrare concubitu, omni abrenũtiare possessioni, & omnino se alienæ propter Deum subijcere voluntati. Et hæc absque dubio auget meritum, iuxta illud Matthæi: Intrate per angustam portam. *Mat. 7. b* Vbi Glossa: Satis angustum est omnia prætermittere, vnum solum diligere, vnum quærere, ad vnum quotidie pulsare, prospera non ambire, aduersa non timere. In his consistit difficultas, ratione generis operis. Maior difficultatis angustia reperitur in via diuini consilij, quam pauciores inueniunt: quàm in via diuini præcepti, per quam omnes gradiuntur iusti. *Hieron. in ep. 4. ad Rusticum monachum.* Vnde Hieronymus ait: Si perfecta sequi desideras, exi cum Abraham de patria & de cognatione tua, & perge quo nescis. Si habes substantiam, vende & da pauperibus: si non habes grandi onere liberatus es. Nudum Christum nudus sequere. Durum grande & difficile, sed magna sunt præmia. Est & alia difficultas veniens ex vitiositate per se agentis, sicut difficilius est diuiti auaro dare minuta, quàm largo maiora, & superbo se alteri subdere, & guloso ieiunare, & assueto voluptatibus carnis difficilius continere. Et hoc non auget meritum, sed miseriam. *Hieron.* Vnde Hieronymus ad Eustochium: Soror tua Blesilla ætate maior, sed proposito minor, post acceptum maritũ septimo mense viduata est. O infelix humana conditio, & futuri nescia. Nam & virginitatis coronam, & nuptiarũ perdidit voluptatem. Et quamquam secundum pudicitiæ gradum teneat, quas tamen illam per momẽta singula sustinere æstimas cruces, spectantem quotidie in sorore quod ipsa perdidit, & cum difficilius experta careat voluptate, minorem continẽtiæ habere mercedem? Est & tertia difficultas ex circumstantijs extrinsecùs annexis trahens originem, sicut difficilius est abstinere cum apponuntur delicata cibaria, difficilius est bona temporalia contemnere, quando offeruntur magna, & pulchra, difficilius continere in consortio feminarum. Et hæc difficultas per accidens, & indirecte auget aliquando meritum, cum virtus inter hæc illæsa triumphat, sed directe, & per se est magis via ad ruinam, & ideo fugienda. *Mat. 19. c* Vnde super illud Matthæi: Diues difficile intrabit in regnum cælorum, dicit Rabanus. Non ait impossibile, sed difficile, hoc est maximi laboris esse, pecunias habentes, & in pecunijs confidentes exutis philargyriæ retinaculis aulam regni cęlestis intrare. Nec tamen ex hoc inferri potest, quòd diuites sint pauperibus perfectiores, cum Dominus adolescenti diuiti consilium dederit, vt pauper fieret si vellet esse perfectus. Expedit igitur ad perfectionem virtutis & meriti, difficultatem huiusmodi non ample-

amplecti, sed fugere. Vnde Augustinus de singularitate clericorum: Lubrica spes est quæ inter fomenta peccatorum se saluari sperat, incerta victoria inter hostilia arma pugnare, & impossibilis liberatio flammis circumdari, nec ardere. Hæc Augustinus. Cui & consonat Hieronymus cõtra Vigilantium, qui statum sæcularium statui religionis præferre conabatur. Cur, inquit, pergis ad eremum, videlicet, vt te non videam, te non audiam, vt tuo furore non mouear, vt tua bella non patiar, ne me capiat oculus meretricis, ne me forma pulcherrima ad illicitos ducat amplexus? Respondebis: Hoc non est pugnare, sed fugere. Sta in acie, aduersarijs armatus obsiste, vt cum viceris, coroneris. Fateor imbecillitatem meam, nolo spe pugnare victoriæ, ne perdam aliquando victoriam. Si fugero, gladium deuitaui: si stetero, aut vincendum est mihi, aut cadendum. Quid necesse est certa dimittere, & incerta sectari? nulla securitas est vicino serpente dormire. Potest fieri vt me non mordeat, & tamen potest fieri, vt aliquando me mordeat. Quod de libidine diximus, referamus ad auaritiam, & ad omnia vitia quæ vitantur solitudine. Et ideo vrbium frequentias declinamus ne facere compellamur, quæ nos non tam natura cogit facere quam voluptas. Hæc Hieronymus. Quibus error confutatur Vigilantij suorumq. sequacium, eorum videlicet, qui statum sæcularium quãtum ad perfectionis gradum, statui religionis vel præferre, vel æquare conantur. Aduersus quos & pauloante præmittit: Quod autem asserit Vigilãtius, eos melius facere qui vtũtur rebus suis, & paulatim fructus possessionum suarum pauperibus diuidunt, quam illos qui possessionibus omnibus venumdatis simul omnia largiũtur, non a me, sed a Domino sibi respondebitur. Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ tu habes, & da pauperibus. Ad eum loquitur, qui vult esse perfectus, qui cum Apostolis patrem, nauiculam, & rete dimittit. Iste tamen quem tu laudas secundus, aut tertius gradus est, quem & nos præcipimus dummodo sciamus prima secundis & tertijs præferenda.

Hieronym. contr. Vig. epist. 53.

Occasio peccati fugienda.

Matt. 19. c

DENIQVE de comparatione perfectionis ad perfectionem secundum præeminentiæ rationem, patenter elucet, quòd aliquis perfectionis modus & status sit eminentior altero. Cum enim seipsum castrare propter regnum cælorum per votum continentiæ sit perfectum, & certum est quòd perfectiori modo fit illud per virginalẽ continentiam, quę fructui comparatur centesimo, quàm per vidualem quæ per sexagesimum in Euangelica parabola designatur. Non est ergo contra perfectionis naturam, quòd de aliquibus duobus quæ recte dicuntur perfecta in statu viæ, vnũ dicatur perfectius altero, quia in statu patriæ, vbi ad vltimam perfectionem beatificati perueniunt, vnus alteri secundum Apostolicam doctrinam præponitur, instar cælestium luminum differentium claritate. Attendendum est igitur quòd cum perfectionem perfectioni comparamus, potest hoc esse in eodem genere, vel in diuersis. Nam sicut ex præcedentibus liquet perfectio supererogationis quædam existit in exercitio virtutis, voto religionis, & officio prælationis. Facta ergo comparatione ad similem perfectionis modum, primo secundum exercitium virtutis illa perfectio est præeminentior, in qua radix charitatis pinguior, sublimitas operationis excelsior, fraternæ ædificationis fructus vberior. Quamquam autem totius huius perfectionis origo sit charitas, multum tamen facit ad eius complementum ipsa operatio, Gregorio attestante, qui ait: De dilectione conditoris, lingua mens & vita requiratur. Numquam amor Dei est otiosus. operatur enim magna si est: si autem operari renuit amor non est. Multum etiam facit genus, & nobilitas operis, quia sicut clarum est, aureolæ præmium non debetur habitui virtutis intrinseco, sed operi priuilegiato vtpote prædicationi, martyrio, viriginitati. Multum etiam facit ædificatio proximi, cum Dominus dicat viris perfectis: Vos estis lux mundi. Sic luceat lumen vestrum coram hominibus, vt videant opera vestra bona. Similiter quantum ad votum religionis, illius est perfectio potior, in qua vouetur paupertas altior, obedientia vniuersalior, forma castitatis honestior. Nam ista tria, sicut expresse patet & gradus habent, & maius & minus recipiunt, & per hoc tanto in maioris perfectionis statu constituuntur, quanto sublimius vouentur, potissime si hæc regularium obseruantiarum instituta imitentur quibus austerius castigetur corpus, fructuosius ædificetur proximus, ac reuerentius colatur Deus. Consistit autem castigatio corporis in arctitudine vestium, victualium, & verborũ, cum austeritate laborum, vigiliarum, & aliarum afflictionum corporalium: ædificatio vero proximi in exemplis exhibendis virtutum, documentis Scripturarum, remedijs sacramentorum, præsidentijs regiminum, iudicijs iustitiarum, & beneficijs miserationum. Cultus autem Dei in reuerẽti ac vigili frequentatione psalmorum, hymnorum, canticorum spiritualium, adorationum, Missarum, & aliarum diuinarum orationum. Hæc autem simul reperire in aliquo vno statu religionis præcellentius, quàm in alijs, valde difficile, & fortassis impossibile videtur diligenter consideranti. Et ideo quamuis vnus religionis status alterum præcellat in votis substantialibus, non tamen præferri potest in omnibus, cum quilibet status aliquid prærogatiuæ specialis obtineat, quo sancta mater nostra, & sponsa Christi Ecclesia tamquam vestitu deaurata, circumdata varietate decoratur, & Deiformis efficitur. Per hunc etiam modum secundum officium prælationis excellentior est perfectio, in quo eminentior confertur sublimitas ordinis, videlicet ad purgandum, illuminandum, & perficiendum, onerosior imponitur sarcina laboris, in pascendo commissum gregem exemplo, verbo, & temporali subsidio, vberior etiam comitatur fructuositas salutis, & in eo qui præsidet, & in eis qui subsunt, & in ceteris ad quos præsidentis exempla perueniũt. Requiritur igitur huius perfectionis eminentior sublimitas, vt Prælatus Ecclesiæ quanto sublimius præest, tanto sanctius viuat, sollicitius inuigilet, & fructuosius gregem pascat. Si autem comparatio fiat perfectionis ad perfectionẽ in genere diuerso, quantum ad modum, & statum, dupliciter potest intelligi, vel præsuppositorie, vel præcise. Si præsuppositorie, sic absque dubio maior est perfectio, quæ attenditur secundum exercitium virtutis, votum religionis, & officium prælationis, quàm altero modo tantum. Sed si præcise comparamus perfectionem religionis, aut prælationis ad perfectionem virtutis, nulla prorsus est cõparatio in vero esse virtutis. Nam votum religionis sine exercitatione perfectæ virtutis, non est perfectio, sed peruersio, non perfectionis sublimitas, sed simulatio æquitatis. Officium vero pręlationis sine culmine virtutis & meritis, non est vera sublimatio, sed deiectio, non gloriosa excellentia, sed periculosa ruina, pro eo quòd potentes potenter tormenta patientur, & durissimum iudicium his qui præsunt fiet. Cum igitur perfectio status sine ratione voti, sine ratione officij, sine perfectione meriti pro modica habenda sit, perfectio vero meriti obtineri non possit sine charitate, quę est donum Spiritus sancti, & nemo sciat, vtrum alterum in hoc dono præcellat, quia etiam nescit se illud donum habere, nullus debet se alteri in perfectione præferre. quin potius si fiat comparatio personarum in excellentia perfectionis, debent viri quantumcumque perfecti iuxta doctrinam Apostoli, superiores sibi inuicem arbitrari. Vnde Augustinus, de bono coniugali: Non recte, inquit, comparantur homines hominibus in vno aliquo bono. Fieri enim potest vt alius homo nõ

Mat. 13. c

1. Cor. 15. f

Greg. hom. 30. in Euang. an. med.

Mat. 5. b

Sap. 6. b

Philip. 2. a

Aug. lib. de bo. coniug. c. 23. to. 6.

habeat aliquid quod alius habet, sed alius habeat, A quod pluris æstimandum est. Et paulo post: Melius est habere omnia bona, vel minora, quàm magnum bonum cũ magno malo: quia in bonis corporis melius est habere staturam Zachæi cum sanitate, quàm Goliæ cum febre. Porro de comparatione statuum religionis & prælationis, meliori saluo iudicio, dicere possumus, quòd huiusmodi comparatio fieri potest, vel quantum ad ea, quæ sunt de substantia, vel quantum ad ea, quæ sunt de congruentia statuum. Si quantum ad ea, quæ sunt de substantia, sic se habẽt velut excedentia & excessa, pro eo videlicet, quòd ad perfectionem status religionis necessario requiritur B abdicatio proprietatis, ad quam tamẽ minime astringuntur prælati Ecclesiæ, sicut patet 12. q. 1. ex concilio Agatensi; Episcopi de rebus proprijs, vel acquisitis, vel quidquid de proprio habent, heredibus suis si voluerint derelinquant. Verumtamen omnis prælatus ex ipso prælationis officio tenetur, non solum ad ea, quæ sunt salutis propriæ, sed etiam plebis sibi cõmissæ. Nam ei pro quolibet subditorum a Domino

3. Reg. 20. g dicitur: Custodi virum istum, qui si lapsus fuerit, erit anima tua pro anima illius. Et ad hoc religiosus ex ipso religionis voto, nequaquam astringitur. Si autẽ fiat comparatio statuum, quantum ad ea, quæ sunt de C congruentia statuum, sic simpliciter dicendum, quòd status prælationis, & eius perfectio est eminentior;

Dionys. de Eccl. Hier. c. 1. quemadmodum insinuat Dionysius in libro de Ecclesiastica hierarchia dicẽs: Sicut qui dicit hierarchã, summatim dicit vniuersorum sacrorum ornatum, ita dicens hierarcham, monstrat in Deo manentem, & diuinum virum, in quo omnis hierarchia perficitur.

Hier. in ep. ad Fabiolã 128. cir. fi. Similiter & Hieronymus ait: Tanta debet esse scientia, & eruditio Pontificis Dei, vt gressus eius & motus, & vniuersa vocalia sint, veritatem mente concipiat, & toto eam habitu resonet & ornatu, vt quidquid agit, quidquid loquitur, sit doctrina Apostolo- D rum. Nec tamen ex his potest inferri, quòd ad Pontificis statum requiratur, quòd omnes status præcellat in omnibus, alioquin non posset fieri Pontifex, nisi esset virgo, cõgruit tamen, quòd in his præcellat quæ ad pascẽdi gregis spectant officium, sicut scribit Hie-

Hier. epist. 83. ad Oceanũ post med. ronymus ad Oceanum: Futurus pastor Ecclesiæ talis eligatur, cuius comparatione subiectus populus merito grex dicatur. Et Gregorius in pastorali: Tantũ

Greg. 2. parte cur. past. c. 1. debet actionẽ populi actio præcedere præsulis, quantum distare solet a grege vita pastoris. Quapropter ad prælationis statum nõ congruit accedere nisi perfectum, vt ibidem ait Gregorius: Virtutibus pollens, E

Idem ibid. 1. par. c. 9. coactus ad regimen veniat, virtutibus vacuus, nec coactus accedat. Status vero religionis peccatores & imperfectos admittit, vt iustos efficiat, & ad perfectionem adducat. Et ideo quãquam prælationis status in perfectione sit altior, religionis tamen status securior, & morbis nostris curandis expediẽtior, pro eo, quòd a multis periculis eruit, quibus status prælationis exponit. Primum quidẽ ratione annexi honoris, iuxta illud Augustini super Psalmos: Quanto plus honoramur, tanto plus periclitamur. Huiusmodi autem periculum manifestans Gregorius super

Greg. li. 24. Mor. c. 14. Iob 34. b illud Iob, qui dicit regi apostata, ait: Vnusquisque re- F ctor quotiẽs extollitur, quòd ceteros regit; totiẽs per lapsum superbiæ a summi rectoris officio separatur. Idem etiam in registro: Ego viã capitis mei sequens summopere decreueram, esse opprobrium hominũ, & abiectio plebis, vt tanto veracius intus ascẽderem, quanto foris humilius iacerem. Adiacet igitur statui prælationis periculũ ratione honoris, necnon & oneris, & occupationis. Vnde idem Gregorius 7. Moralium: Omnis qui dispensandis rebus terrenis præsidet, occulti hostis iaculis latius patet. Nam cum ad dispensanda exteriora mens extendere se efficaciter nititur, a sui cõsideratione separatur. Apparet igitur, quòd status prælationis simul est excelsus & periculosus, & ideo ipsum appetere simul est periculosum, præsumptuosum, & stultum. Propter quod ait Augustinus lib. 19. de ciuitate Dei: Locus superior sine quo populus regi non potest, & si ita administretur, vt decet, tamen indecẽter appetitur. Et ideo ait Gregorius lib. 18. Moralium: Sancti viri nequaquam curas extrinsecas appetunt, sed occulto ordine sibi superimpositas gemũt. Et quamuis illas per meliorem intentionem fugiant, tamen per subditam mentem portant, quas quidem summopere, si liceat, vitare festinant: sed timentes occultas dispensationes Dei, tenent quod fugiunt, exercẽt quod vitant. Ex his aperte colligitur quòd locus prælationis, pro sublimitate quidẽ gradus, & multiformitate periculi a viris iam probatæ virtutis potest coactione & formidine suscipi, a peccatoribus vero & infirmis tota debet intentione vitari, a nullis prorsus appeti, & ab omnibus honorari. Status autem religionis ab vniuersis tam iustis quàm peccatoribus, tam perfectis quàm imperfectis, tam sapientibus quàm simplicibus, licite potest appeti, a nullis debet contemni, ab his vero qui vocantur diuinitus secure suscipi, & studiose seruari. Hæc de perfectione diffusius dicta sunt, pro eo, quòd non paruum adminiculum conferunt, ad declinationem errorum sequentium, in quos is cui respondere incœpimus incidit: quia considerare prædeterminata vel ex ruditate non valuit, vel ex proteruitate contempsit.

Aug. li. 19. de ciu. Dei c. 19. to. 5.

RESPONSIONIS SECVNDÆ Caput primum.

In quo appetitus martyrij de se perfectus ostenditur, & contra fuga de se imperfecta monstratur.

SPIRITVALI diuinæ legis intelligentia præditos, nequaquam arbitramur ambigere, perfectionis Euangelicæ culmen instar Dauidicæ turris, spiritualibus propugnaculis esse munitum, quibus & foris hostilitas infesta repellitur, & intus tranquillitas imperturbata seruatur. Horum autem præcipuum locum tenere desiderium passionis & mortis pro nomine Domini nostri Iesu Christi ipse nobilis Christiani exercitus dux Apostolus Paulus euidenter ostendit, cum ad Hebræos dicit: Curramus per patientiam ad propositum nobis certamẽ, aspicientes in auctorem fidei & consummatorem Iesum, qui proposito sibi gaudio, crucem sustinuit cõfusione contempta. Vbi Glossa: Succincti & expediti curramus sine dubitatione ad certamen martyrij, aspicientes in auctorem fidei, qui scilicet omnia bona terrena contempsit, vt contemnenda monstraret, & omnia mala terrena sustinuit, quæ sustinenda præcipiebat, vt nec in illis quæreretur felicitas, nec in istis timeretur infelicitas. Et paulo post: Vinctus est, qui infirmitatũ vincula soluit, mortuus est, qui mortuos suscitauit. amore itaquẽ eius similia patiamur. Hæc Glossa. Ad hæc quoque idem Apostolus suo nos hortatur exemplo ad Corinthios scribens: Ego, inquit, libentissime impendam, & superimpendar ipse pro animabus vestris. Ibi Glossa: Perfecta charitas hæc est, vt quis paratus sit etiam pro fratribus mori. Sed nũquid mox vt nascitur iam prorsus perfecta est? immo vt perficiatur nascitur. Cum enim fuerit nata nutritur, cum fuerit nutrita roboratur, cũ fuerit roborata perficitur, cum ad perfectionem peruenerit dicit: Cupio dissolui, & esse cum Christo. Hæc Glossa. Per quæ patenter colligitur, quòd perfectæ charitatis, actus est sui corporis dissolutionem & mortem appetere, exemplo ipsius Apostoli dicentis ad Philippenses: Cupio dissolui, & esse cum Christo.

Heb. 12. a

2. Cor. 12. c

Philip. 1. d

sto. Vbi Glossa: Sunt quidam homines imperfecti, qui cum patientia moriuntur, & sunt quidam homines perfecti, qui cum patientia viuunt. Qui enim desiderant istam vitam, cum venerit illis dies mortis luctantur aduersum se, vt sequantur voluntatem Dei, qui vero desiderat sicut Apostolus dissolui, & esse cũ Christo, nõ patienter moritur, sed patienter viuit, & delectabiliter moritur. Vnde passioni appropinquãs exultabat & gloriabatur dicens: Bonum certamen certaui, &c. Hæc Glossa. Ecce quòd nihil clarius ad propositum potest adduci, cum expresse dicat, perfectionem charitatis consistere in desiderio mortis. Potest autem & hoc ipsum necessaria ratione cõcludi. Si enim amor, vt dicit Dionysius, est vis vnitiua, & si hæc locutio est vera per se, necessario sequitur, quòd perfectus Dei amor perfecte inclinat amantem ad omne illud, per quod conuenientius, intimius, & celerius, amato possit vniri: sed nihil est, quod magis disponit, vt celerius, & intimius spiritus hominis in statu mortalitatis existens, vniatur immortali & impassibili Deo, quam sustinentia mortis illatæ propter honorem Dei. Necesse est igitur perfecte amantem hoc desiderare, antequam illud obtineat, & cum obtinuerit perfecte lætari. Vnde & de Apostolis dicitur, quòd ibant gaudentes a conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliã pati. Ipse enim amor, vt dicit Hugo, vis est transformatiua. Qui igitur Christum perfecte amat, præcipuo mentis affectu eidem configurari peroptat, in his potissimum quæ diuina lex dictat. Sed configuratio ad Christum præcipue saluandis conueniens in statu præsentis miseriæ attenditur secundum assimilationem in passione & morte, Petro attestante, qui ait: Christus pro nobis passus est, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Hoc igitur est ad quod inclinatione præcipua perfectæ charitatis ardor inflammat, iuxta illud Canticorum: Fortis est vt mors dilectio, dura sicut infernus æmulatio, lampades eius lampades ignis atque flammarum. Idem nihilominus amor, vt dicit Richardus, est vis liberaliter diffusiua. Vbi igitur perfectus est amor, ibi & perfecta diffusio, vel actu si opportunitas adest, vel si nõ adest saltem desiderio pleno. Cum igitur traditio sui in mortem pro alicuius amore sit diffusionis permaximæ, necesse est perfectum charitatis amorem ad id aspirare, iuxta illud quod habetur in Ioanne: Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Mortem itaque pro Christo desiderare, morti se pro Christo exponere, & in mortis agone gaudere, actus est charitatis perfectæ. Porro mortem fugere actus est imperfectionis quãtum in se est, potest tamen ad perfectionem reduci per circumstantiam superadditam, sicut determinatũ est supra: vtpote cum quis hoc facit vt se reseruet ad gloriosiorem triumphum, sicut fugit Apostolus, vel cum id agit ad præbendum infirmis spei solatium, ne dum morte imminente trepidare se sentiunt in desperationem labantur. Et hac ratione fugisse credendus est Christus, non ex vehementia timoris, sed ex benigna cõdescensione perfectissimæ charitatis. Iuxta quod dicit Augustinus: Firmissimi sunt Christiani si qui sunt, qui nequaquam morte imminente turbantur. Sed numquid Christo firmiores? Quis hoc insanissimus dixerit? Quid est ergo quòd ille turbatus est, nisi quia infirmos in suo corpore, idest in Ecclesia, suæ infirmitatis voluntaria assumptione consolatus est? vt si qui suorum morte imminente turbantur, ipsum in spiritu intueantur, ne hoc ipso se putantes reprobos peiore desperationis morte absorbeantur. Hæc Augustinus. Quibus luce clarius ostenditur, quòd in passione trepidare quamquam sit imperfectum, nullam tamen in Christo cõdescendente imperfectionem ponit, sed in eis solum quibus ipse condescendit. Similiter etiam de fuga super illud Ioan-

2. Tim. 4. b — *Act. 5. g* — *1. Pet. 2. d* — *Cant. 8. b* — *Ioan. 15. b* — *Aug. hom. 60. in Ioã. versus fin. 10. 9.*

A nis: Non enim volebat in Iudæam ambulare, astruit esse sentiendum. Futurum, inquit, erat vt aliquis fidelis abscõderet se, ne a persecutoribus inueniretur, & ne illi pro crimine obijceretur latibulum: præcessit in capite quod in membris confirmaretur. Idem quoque super illud Psalmi: Quoadusque iustitia cõuertatur in iudicium, infirmos, inquit, in se præfigurans Dominus, idest infirmorum personam gerens, illisq. compatiens ait: Transeat a me calix iste. Non enim timebat Dominus pati tertia die resurrecturus, cũ arderet Paulus dissolui, & esse cum Christo. Certũ est autem quòd Paulus habebat infirmitatem carnis.

B Non igitur infirmis carne Christus exemplum præbuit, sed infirmis spiritu condescendit. Huic autem veritati tam clare is, cui respondemus multipliciter conatur obsistere. Quia enim vt veritatis ignarus absurdum reputat, quòd Christus imperfectis condescenderit in aliquo actu, ostendere nititur, quòd fugere mortem sit de sua ratione perfectum pro eo videlicet quòd a Christo præcipitur, & quia in viris perfectis inuenitur. Verumtamen primam rationem nullius esse vigoris ex hoc colligere possumus, quia sicut præceptum perfectionem non efficit, sic nec imperfectionem tollit. Si enim imperfectionem tolle-

C ret, quicumque teneretur ad præcepti obseruantiam, teneretur ad perfectionem implendam. Quod cum sit manifestissime inconueniens, constat quòd frustra laborat ostendere, quòd fugere sit perfectum, per Euangelium, per Pelagium Papam, & per Athanasiũ, cum Euangelicæ perfectionis culmen ex supererogatione manet diuini consilij, nõ ex obligatione præcepti. Insuper & illud mandatum de fugiendo a facie persecutorum, intelligi habet in casu sicut Rabanus dicit super Matthæum, & Glossa: Hoc, inquit, ad illud tempus pertinet, quo dictum est: In viã gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne

D intraueritis, quòd persecutionem non debeant timere sed declinare, vt tribulationis occasio sit Euangelij seminarium. Si ergo in hoc casu intelligit, nihil ad propositum suum valet. Si autem simpliciter intelligit sicut insinuat, non modicum errat, quia tunc quicumque voluntariæ morti se exponeret cum latere, vel fugere posset, peccaret mortaliter faciens contra Domini iussionem. Quod si verum est beatissimi martyres, Petrus, Paulus, Andreas, Laurentius, Sebastianus, Tiburtius, Vincentius, & consimiles, qui se vltro persecutoribus tradiderunt, digni non essent gloria martyrum, sed ignominia præuaricatorum. Ma-

E gnæ igitur fuit demẽtię vniuersaliter affirmare, quòd sancti martyres fugerunt, & cum inueniebãtur, martyrio se subdebant. Nam hoc expresse derogat perfectioni sanctorum martyrum, quia quilibet quantumcumque imperfectus, quando non potest latere, tenetur seipsum martyrio subdere, ac per hoc dum actui fugiendi falsam quandam perfectionem attribuit perfectis Christi martyribus veram tollit. Alia quoque ratio qua conatur probare, quòd fugere non sit imperfectum, quia viri perfecti fugerunt, dupliciter deficit. Primo, quia non omne quod viri perfecti faciunt, est ex hoc ipso perfectum. Nam sicut Ia-

F cob, Dauid, Vrias, & Mathatias fugerunt, quos introducit ad fugæ commendationem, ita etiam habuerũt vxores, proprietates possessionum, quæ tamen sese cum Euangelica perfectione nõ compatiuntur. Dehinc quia, vt supra monstratum est, actus qui de suo genere est imperfectus, per aliquam circumstantiam quam charitas perfecta illi adhibet, potest esse perfectus, & ideo non ratione actus, sed ratione circumstantiæ sanctorum virorum in operibus huiusmodi perfectio commẽdatur. Præterea sicut non sequitur, quod occidere hominem sit bonum atque perfectũ, quia Phinees & Mathatias ex peccatorum occisione laudantur, sic & rationes quas multiplicat nil recte cõcludunt. Bene tamen potest inferri, quòd si sancti viri

Psal. 93. e — *Matt. 10. b*

viri aliquid laudabiliter fecerunt, illud fieri potest A pro loco, & pro tempore absque peccato, sicut sacer Athanasius probare videtur, & intendit. Nec tamen ex hoc sequitur quòd sit perfectum, nisi pariter includatur, quòd imperfectio peccatum includit, sicut hic peruerse dogmatizat. Quod quia superius improbatum est, hic commemorasse sufficiat.

SANE distinctio quam subiungit de modis fugiendi quos de se conatur perfectos astruere, ac multipliciter per exempla commendare, non veritatis dilucidationem tribuit mentibus legentium, quin potius erroris caliginem, nisi sollicita circumspectione caueatur. Distinguit namque sex modos fugæ, quorum B primus vt dicit, est ex mentis peruersitate, secundus, est ex mentis ignauia, & timore seruili, tertius est ex naturali ratione, quartus est ex humilitate mentis, quintus est ex circumspecta prudentia, sextus ex abundanti misericordia. In quorum modorum explicatione, multa videtur absurda dicere. Loquens enim de secundo modo dicit, quòd fugere ex ignauia, est ex timore seruili, sicut fugerunt filij Israel in diebus Saulis, subditq. quòd Christus hoc modo mortem non timuit, sed timeri prohibuit. Et paulopost: Hæc fuga imperfectis competit. In his autem verbis ostēdit se per omnia theologicę veritatis ignarum. Primo quantum ad significationem verborū, C in hoc quòd dicit filios Israel fugisse Philistijm ex timore seruili. Timor enim seruilis cum sit donū Spiritus sancti non docet fugere corporalia bella, sed spiritualia peccata. Secundo ostendit se nescire pondus sententiarum, cum dicit hunc timorem esse prohibitum, & post subiungit, quod competit imperfectis. Ex hoc enim sequitur, quòd aliquid idem sit generaliter prohibitum, & aliquibus personis indultum, & iterum, quòd imperfectis sit indulta transgressio mandatorum. Quod quia continet contradictionem implicitam, ab omni prorsus ratione discordat. De D tertio vero loquens fugiendi modo dicit, quòd est ex quodam naturali timore, & quòd hic fugiendi modus competit viris perfectis, sicut Moysi, Eliæ, Elisæo, & Vriæ. Et hæc fuga, vt dicit, nullam operatur imperfectionem, & hanc, vt asserit. Christus assumpsit. In quibus verbis duo implicat, quorum vnū est falsum, alterum vero blasphemia. Quamquam enim timere mortem sit naturale, fugere tamen est voluntarium, & quamuis perfecta charitas non excludat omnino timorem naturalem, excludit tamen illius dominium quo timidus in fugam conuertitur. Vnde Beda super illud Marci relicta sindone fugit: E Quia plus ceteris dominum amauerit indicauit, qui alijs fugientibus sequi Dominum non omisit, nondū tamen perfectionem habuit, qui vel territus fugere potuit. In quibus patenter ostendit, quòd fugere ex timore mortis, non stat cum perfectione charitatis. Nec obstat verbum Glossæ super illud Ioannis, alius te cinget, qua dicitur, quòd huiusmodi affectus adeo naturalis erat, vt nec eum Petro senectus abstulerit, cum tamen perfectus esset, pro eo quòd aliud est timere, aliud est timore fugere, sicut in eadem Glossa, quàm ipse fraudulenter detruncat immediate subiungitur. Sed quantacumque ait sit molestia mortis, vt F vincat eam vis amoris, constat quòd amoris vi superante timorem, nequaquam fugimus. Fuga igitur ex timore mortis nequaquam stare potest cum perfectione charitatis. Vnde Augustinus in originali homil. eadem: Amor Christi in eo, qui pascit oues eius, in tam magnum debet Christi talemq. crescere ardorem, vt vincat etiam mortis naturalem timorem quo mori nolumus, etiam quando cum Christo viuere volumus. Hæc Augustinus. Ex quibus concluditur, quòd fuga huiusmodi stare non potest cum perfectione charitatis, quæ hunc timorem exuperat, ne timentem in fugam conuertat. Dicere igitur ex hoc timore Christum fugisse, non est aliud quàm ipsum blasphemare, cum ex hoc sequatur, quòd in ipso fuerit amor naturalem timorem non superans, sed ab ipso superatus, ac per hoc non perfecte stabiliens, sed vacillans, & imperfectus. Aduertat igitur quisquis hæc legerit, quòd fugæ prouenienti ex naturali timore mortis perfectionem tribuere, simulq. asserere Christum hoc modo fugisse, nihil aliud est, quàm Christum ducem iam prostratum ab hostibus dicere, & vniuersum ipsius exercitum ad fugam prouocare. Nullus enim in fugam mortis timore conuertitur, nisi timor huiusmodi in eo dominetur. Quod si hoc, vt asserit, perfectum est, & omnes hoc naturali timore vrgentur, nil aliud restat secundum hanc prophanam doctrinā, nisi vt omnes in fugam conuertantur. Nulla igitur erit in fugiendo differentia Pastoris & mercenarij, cum vterque pariter habeat naturalem timorem moriendi. De quarto vero differens addit, quòd fugere ex humilitate mentis, qua homo propriam infirmitatem cognoscit, & ad mortem sustinendam humiliter se imperfectum credit, competit viris perfectis. Nam hoc modo, vt ait, fugit Petrus a facie Neronis, & Iudæi persecutiones Antiochi, & anachoretæ persecutiones Decij, & Valeriani. Et post subdit, quòd hanc fugam docuit Christus, & exemplo confirmauit, & est imitanda perfectis. Hoc autem si quis diligenter consideret, scribentis imperitiam manifeste perpendet. Nam primū exemplum de Petro est falsum. Si enim Petrus, vt dicit, se reputabat imperfectum ad martyrium, pari ratione, & quilibet Christianus. Si igitur ex hac consideratione fugere perfectum est: quilibet omnino debet fugere, nullusq. ad passionem, tamquam ad rem proprias vires transcendentem aspirare. Ex quo etiam illud infertur, quòd præsumptuosus fuit ille feruor sanctorum, qui corde intrepido, ad tormenta ferebantur. Secundum autem exemplum est in se ambiguum, & impertinens ad propositum, quia non constat Iudæos illos ex humilitate fugisse, nec ad perfectionis exemplum eorum fuga potest assumi, qui materiali gladio propriam tuebantur salutem, & aduersarios, quando sibi facultas aderat persequebantur ad mortem. Exemplum vero tertium de anachoretis, vbi allegat auctoritatem Hieronymi pro fuga Pauli primi eremitę, suo proposito nō competit quin potius aduersatur. Nam Paulus, vt ibidem dicit Hieronymus, adolescens erat delicatus & diues, non anachoreta, non monachus, sed adhuc in sæculo degens. De quo ibidem Hieronymus subdit, quòd necessitatem in voluntatem conuertit, dum primo quasi compulsus, postea voluntarius mansit in eremo. De alijs vero Christianis qui iam perfecti erant, idem Hieronymus paulo ante præmittit: Votum tunc Christianis erat, pro nomine Domini gladio percuti. Verum hostis callidus tarda ad mortem supplicia conquirens, animas iugulare cupiebat non corpora, & vt ipse qui ab eo passus est Cyprianus ait, volentibus mori non permittebatur occidi. Hæc Hieronymus. Quibus præfati erroris sentētia non fulcitur, sed confutatur, dum asserit, quòd illius temporis martyres, non solum non fugiebant, sed etiam vehementer dolebant quòd occidi non poterant, quemadmodum gloriosi martyris doctoris Cypriani verbo & exemplo confirmat. Quartum autem exemplum quod ponit de Christo, horrendam in pijs auribus includit blasphemiam. Quia si Christus ex humilitate se ad martyrij sustinentiam imperfectum putabat, aut vere hoc æstimabat, aut false. Si vere, ergo Christus veraciter fuit imperfectus. Si false, tunc necessario sequitur, quòd fuerit suæ perfectionis ignarus, & horum vtrumque blasphemum. Insuper si omnis qui filium Dei Iesum Christum imperfectum dicit, vel æstimat in Deum blasphemat, qui ponit hoc Christum de se sensisse, non solum blasphemat in Christum, verumetiam asserit Christum fuisse blasphemum,

Marginal notes: *Exo. 2. c* / *3. Reg. 19. a* / *4. Reg. 6. f* / *Hiere. 26. g* / *Mar. 14. e* / *Ioan. 21. c* / *Aug. tract. 123. in Ioā. cir. fin. to. 9.* / *Hieron. in vita B. Pauli primi eremitæ.*

mum, quod pie aures audire non possunt. Quisquis A igitur hoc pertinaciter senserit, tradendus est satanæ, vt discat non blasphemare. De quinto vero modo fugiendi, qui est ex prudentia circumspecta diffusius tractans, imprudentiam suam patenter ostendit, dum pro nihilo tot verba disseminat. Nullus enim negat, quin pro expectatione opportunitatis, vel vtilitatis maioris, interdum etiam vir perfectus fugere possit, sicut Apostolus de Damasco fugit. Sed hic modus ab alijs licitis fugiendi modis non debet distingui, quia omnis rationalis, & licita fuga est ex prudentia circumspecta, quæ est magistra directionis in omni via salutis. Est autem prudentia directiua fugæ, B pro loco, & tempore, non tam secundum imperium perfectæ virtutis, quàm secundum humanæ conditionem imperfectionis, & infirmitatis mentalis. Vnde super illud Matthæi discipuli relicto eo fugerunt. Beda dicit in Glossa: Sicut Petrus qui negationem lacrymis abluit, & confessione dominici amoris trina funditus extirpauit, recuperationem eorum osten dit qui martyrio labuntur; sic alij discipuli qui articulum comprehensionis fugiendo præuenerunt, cautelam fugiendi docent eos, qui se ad supplicia minus sentiunt idoneos, quibus tutius est latere, quàm discrimini se exponere. Hæc Beda. Quibus elucet, C quòd huiusmodi circumspectio qua quis prouide fugit, infirmis magis competit quàm perfectis. Quod igitur dicit se nullatenus æstimare, quòd prudentia, quæ perfectionem facit, aliquãdo magistra sit imperfectionis, si sic intelligit, quòd prudentia de perfecto imperfectum non facit, verum dicit, sed nihil ad propositum. Si autem intelligit, quòd nullum opus imperfectionis ex prudentia procedit manifeste errat, quia tunc omne opus prudentiæ esset perfectum, nec solius prudentiæ verumetiam omnium aliarum virtutum quibus necessario prudentia est annexa. Ex quo etiam sequeretur, quòd omnis virtus sit perfe- D cta, & omnis virtutem habens sit perfectus, & omnis imperfectus iniustus, & omnis imperfectio culpa. De sexto tandem modo fugiendi subinfert, quòd fugere ex abundanti misericordia, ne persequẽtes grauius Deum offendant viris perfectis competit, quia hoc modo fugit Iacob, Moyses, Dauid, Benedictus, Siluester, &c. Et hanc fugam, vt dicit, docuit Christus, & exemplo confirmauit. Porro quamuis in his, quæ de hoc modo sexto fugiendi scribit, videatur superficialiter considerantibus rationabiliter, & pie sen tire; si quis tamen vigilantiori attentione consideret, manifeste cognoscet ea carere ratione simul & pie- E tate. Nam & exempla quæ ponit ambigua sunt, nec ex Scripturis constat præfatos viros ex ea, quam assignat, causa fugisse. Qua etenim ratione, vel auctoritate astrui potest, quòd Iacob Esau, Moyses Pharaonem, Dauid Saulem, & Siluester Constantinum fugerit, ne in eos grauius peccarent? Et ideo quæ proponit pro nihilo habenda sunt. Quia vt dicit Hieronymus, quod de scripturis auctoritatem non habet, eadem facilitate contemnitur qua probatur. Insuper si omnis qui persequitur iustum, tanto magis peccat, quanto grauiores iniurias irrogat, & sanctum est atque perfectum propter hoc fugere, semper a fa- F cie cuiuslibet persecutoris fugiendum est, ne grauius peccet. Amplius ex hoc necessario sequitur, quòd Christus non abundantem misericordiam, sed potius crudelitatem in Iudæos exercuerit, qui tunc se passioni obtulit, quando plures in eo peccare potuerunt, paschali scilicet tempore, cum Iudæorum multitudo ad festum ventura erat, de qua sciebat, quòd in eius mortem consensura erat. Arguuntur etiam secundum hanc doctrinã, impietatis & crudelitatis omnes martyres, qui non fugerunt. Inaniter igitur gloriatur se aduersarium confutasse, quasi fugere non sit imperfectum, cum habeat fieri ex abundanti misericordia, quæ imperfectionis non potest esse ministra. In quo

1.Cor.11.g

Mat.26.f

Hieron. in c.23. Mat.

credens alterius improbare sententiam, viam aperit ad reprobandam suam. Si enim Christus, quia fugit ex misericordia respectu persequentium, nullam imperfectionis notam incurrit, multo magis si fugit ex misericordia respectu membrorum suorum infirmorum, ad præbendum illis solatium, non debet imperfectioni ascribere, sed potius iudicare perfectum. Quod autem in fine cõcludit, quòd his quattuor modis Christus fugit, & fugere docuit, & viri perfectissimi in hoc eum imitati sunt, & hoc alios facere docuerunt, & quòd Christus fugiendo exemplum infirmis præbuit: infirmis dicit, infirmitate carnis quæ perfectis competit, non mentis quæ solum conuenit imperfectis, quia ex præcedentibus satis reprobatum est, non est opus vltra discutere, quamquam hæc quattuor simul aggregata, dogmatis huius absurditatem patenter ostendant. Nam si Christus hoc quadruplici modo fugit, & perfectissimi viri in hoc eum imitati sunt, cum hoc fugiendi quadriuium semper, & vbique & omnibus pateat, semper, & a quolibet ineunda est fuga. Quis enim non naturaliter timet mortem? Quis non debet se humiliare? Quis non debet prudenter cauere periculum? Quis misereri non debet persequentium proximorum? Si igitur hæ viæ fugarum semitæ sunt perfectionum, quibus itur ad Christum, non iam ad exhortationẽ Apostolicæ tubæ currẽdum est ad nobis propositum passionum certamen, sed potius quærendum est per aliquam dictarum viarum fugæ præsidium, quo celerius, tamquam per compendiosas perfectionis semitas perueniatur ad Christum. Quod si huiusmodi exhortationis immo dehortationis clamorem, quo bellatorum corda terrentur procul a castris bellantium abesse censuerunt duces in pugna sæculi; quanto magis hoc obseruare conuenit in pugna Iesu Christi, vbi res agitur, non pro vitandis dispendijs rerum, aut fugiendis periculis corporum, sed pro declinanda infinibili morte animarũ? Nec hoc dicimus quin competere possit perfectis in casu fugere, eo modo quo superius ostensum est: sed vt fugæ laudes superfluas, vanas & falsas, tamquam pernitiosas, & virtutibus perfectis contrarias ostendamus esse fugiendas. Quia cum falsitas vbique & semper vitanda sit, ibi tamen, & tunc potissimum declinanda est, cum sub fallaci specie sanctitatis a virtutum culmine reuocat, & inclinat ad ima.

Heb. 12.a

RESPONSIONIS SECVNDÆ.
Caput secundum.

In quo abstinentiæ laus, & perfectio declaratur, & eiusdem impugnatio calumniosa refellitur.

QVamquàm certum sit omnibus in Christiano exercitatis agone, abstinentiæ sanctæ rigorem pernecessarium esse, his qui perfectionem adipisci, & defensare conantur: quia tamen nouæ adinuentionis dogma peruersum subintroductũ est ad probandum contrarium, roboranda est huiusmodi veritas, tam per exempla, quàm per documenta sanctorum. Et primum quidem Euangelicæ perfectionis præcursor, adducatur in medium, qui propter abstinẽtiam eminentem, magnus prædicatur Angelica voce, sicut refert Lucas Angelum dixisse ad Zachariam. Erit enim magnus coram Domino, vinum & siceram non bibet. Vbi Glossa: Sicera interpretatur ebrietas, quo nomine signatur omne poculum de quacumque materia factum, quod inebriare posset. Decet namq. vas cælesti gratiæ mancipatum, a sæculi illecebris abstinere. Hoc ipsum vas electionis Apostolus in seipso commendat, ad Corinthios scribens: Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne forte cum alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiat. Et ad hoc agonistarum exemplo, cun-

Luc.1. b

1.Cor.9. d

1. Cor. 9. d

ctos prouocat Christi milites cum præmittit: Omnis A qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet, & illi quidem vt corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam. Ad hoc facit quod ait Ambrosius lib. 3. Hexameron: Ab initio sæculi simplicem cibum & naturalem debuit Deus reliquis cibis anteferre. quoniam iste est sobrietatis cibus, reliqui voluptatis. In hoc datur nobis frugalitatis exemplum & parsimoniæ magisterium, vt herbis & simplicis oleris victu, aut pomis contenti simus, quem natura obtulit, quē liberalitas Dei primo donauit. In Ecclesiastica vero historia libro 2. refert Eusebius, quòd inter sanctos Ægyptios, quos Euāgelista Marcus multipliciter B instituit, vinum nemo nec gustu contingit, nec aliquā carnem, tantum aqua est eis potus, & panis cum sale & hyssopo est eis cibus. De anachoretis autem, quorum vita constat fuisse perfectionis exemplar, Hieronymus ad Eustochium cum vitam commendasset Cœnobitarum dicēs, quòd inter eos viuitur pane, & leguminibus, & oleribus, quæ sale solum condiūtur, quibusdam interpositis subdit: Ad tertium genus veniam, quos Anachoretas vocant, qui de cœnobijs exeuntes, accepto pane & sale, amplius ad deserta nil proferunt. Huius vitæ auctor Paulus, illustrator Antonius, & vt ad superiora cōscendam, princeps Ioan- C nes Baptista fuit. Hucusque Hieronymus. Qui & hūc quem huiusmodi vitæ asserit auctorem Paulum talibus extollit abstinentiæ laudibus, eius vitam describens: Omnem in oratione in solitudine duxit ætatem, cibum, & vestimentū ei palma præbebat. Quod ne cui incredibile videatur, Iesum testor & sanctos Angelos, vidisse me monachos, e quibus vnus per triginta annos, pane hordeaceo, & aqua lutulenta vixit. Beatus quoque Basilius monachis Orientalibus, qui ad perfectionis culmen nitebantur ascendere, carniū esum inhibuit. Sanctus etiam Martinus, vt de ipso narrat Sulpitius, in suo monasterio secum degētibus D monachis, vini potum concedere noluit. Et sacer vir Benedictus sanis monachis esum carnium interdixit. His & similibus quasi innumeris vniuersis sanctorū exemplis indubitanter colligitur, quòd abstinentiæ vigor opus sit perfectæ virtutis. Et ne quid ad certitudinem desit, alijs sanctorum auctoritatibus probādum est, quibus asserunt, quòd abstinere a vino, & carnibus sit perfectum. Ait enim Hieronymus ad Demetriadem: Conceduntur quidem nuptiæ, carnium esus, vsus vini, sed horum abstinentia, consilio perfectiore suadetur. Idem quoque contra Iouinianum: Si vis perfectus esse, bonum est vinum non bi- E bere, & carnes non manducare; nam si vis perfectus esse, melius est saginare animam, quàm carnem. Augustinus etiam de fide ad Petrum, sic ait: Humiles serui Christi, qui cupiunt Domino absque impedimento seruire, coniugia non appetunt, a vino & carnibus abstinent, quantum corporis valitudo permittit, non quòd peccatum sit aut coniugem habere, aut carnes, vinumq. percipere. Hæc Augustinus. Ad hoc idem facit quod dicit Gregorius libro 30. Moralium: Nullus palmam spiritualis certaminis apprehendit, qui non prius in seipso per afflictam concupiscētiam carnis incentiua deuicerit. Neque enim ad conflictū F spiritualis certaminis consurgitur, si non prius intra nosmetipsos hostis mentis positus, gulæ videlicet appetitus edomatur. Colligitur itaque, quòd abstinentia sit opus maxime competens viris perfectis, quorū est satanæ bellis victoriose resistere, & sapientiæ studijs quiete vacare. Propter quod Hieronymus contra Iouinianum: Si quis æstimat abundantia ciborū, atque potuum se perfrui, & vacare se posse sapientiæ, hoc est versari inter delitias, & delitiarum vitijs non teneri, seipsum decipit. Et post: Quomodo nuptijs virginitatem, ita saturitati & carnibus ieiunia spiritumq. præferimus. Si igitur vacare sapientiæ perfectorū est, & virginitas præfertur coniugio sicut per-

Amb. lib. 3. Hexa. c. 7.

Eusob. li. 2. Eccl. Hist. c. 16. vers. fin.

Hieronym. epist. 22. ad Eustoch.

Seuer. Sulp. lib. de vit. B. Mart. cap. 7.

Hier. in ep. ad Demet. q̄ habetur to. 9. longe ante med.

Idem cont. Iouin. li. 2.

Aug. de fid. ad Pet. c. 3. vers. fin. tom. 3.

Greg. li. 30 Mor. c. 13. ante med.

Hiero. vbi sup. prox.

fectū imperfecto, restat quod de genere operis abstinere a carnibus, alijsq. delicatis cibarijs actum dicit consonum perfectioni; & contra his vti imperfectionem quandam importat, quantum est de sui generis natura, nisi ad perfectionem reducatur per circūstantiam superadiectam, vtpote cum quis habet plenam abstinendi voluntatem, & tamen huiusmodi cibarijs pro loco & tempore sobrie vtitur, vel quia requirit necessitas sustentationis propriæ propter ægritudinem seu debilitatem, vel vtilitas fraternæ ædificationis per charitatiuam cōdescensionem. Primum quidem exemplum ex vita sumitur perfectorum cœnobitarum, quam describens Hieronymus ait, loquēs de sanis: Viuitur pane, leguminibus, & oleribus, quæ sale solo condiuntur. Dehinc pro debilibus subdit: Vinum tantum senes accipiūt, quibus & paruulis sæpe fit prandium, vt aliorum fessa sustentetur ætas, & aliorum non frangatur incipiens. Post hæc de infirmantibus ait: Si quis vero cœperit ægrotare, trāsfertur ad exedram latiorem, & tanto senum ministerio confouetur, vt nec delitias vrbium, nec matris quęrat affectum. Hæc Hieronymus. Porro exemplum secundi manifeste refulget in Christo. de quo Chrysostomus super Matthæum: Vide quanta est Christi in condescensione diligentia, sicut cum cōmedat & bibat, cum videatur ex aduerso Ioanni faciens, & hoc Iudæorum gratia salutis facit, magis autem orbis terrarum vniuersi, simulq. hæreticorum obstruens ora. Magister nāque perfectionis omnimodæ Iesus Christus, & supportator imperfectionis nostræ vtrumque debuit in sua via monstrare, cum tamen Ioannes totam peregerit vitam secundum arctissimam abstinentiæ legem. Et quamquam actus abstinēdi perfectior sit ex proprio genere, perfectius tamē egit Christus, quàm Ioannes, quia & puriori modo in seipso abstinuit, & alijs ex perfectiore charitate condescendit. Vnde & perfectionis præcipuus sectator Apostolus nōn solum imitabilem se præbet in austeritate vitæ, verum etiam pia ad proximos condescēsione, ad Corinthios dicens: Factus sum infirmis infirmus, vt infirmos lucrifacerem, omnibus omnia factus sum, vt omnes facerem saluos. Hanc condescensionis ædificatoriæ formam discipulis ad prædicandū missis Dominus dedit, cum ait: In eadem domo manete, edentes & bibentes, quæ apud illos sunt. Et ratio a Matthæo redditur. Est enim dignus operarius cibo suo. Quia enim discipuli pauperes erāt, & laboriosis prædicationis exponebantur discursibus, ne pro penuria & difficultate laboris, in seipsis deficerent, vel pro difformitate victus, onerosi redderentur suscipientibus ipsos, huiusmodi fuit eis a Domino viuendi forma præscripta, tam pie, quàm prouide, vt & alijs condescenderent, & iniunctum sibi laborem viriliter tolerare valerent. Ex prædictis igitur elucescit, quòd tam abstinere a carnibus, & vino, quàm his vti, potest fieri perfecte & imperfecte, sed vnum, scilicet abstinere sit perfecte ex proprio genere; alterum vero ratione circumstantiæ adiunctæ, cum ex se magis declinet ad imperfectionem. Hæc autem non idcirco dicimus, quia cibus in culpa sit, cum dicat Apostolus ad Corinthios: Esca nos non commendat Deo. Glossa: Sumpta, vel non sumpta. Et Augustinus libro 3. de doctrina Christiana: Quid locis, & tempori, & personis conueniat, diligenter attendendum est, ne temere flagitia reprehendamus. Fieri enim potest, vt sine aliquo vitio cupidinis, vel voracitatis, pretiosissimo cibo sapiens vtatur, insipiens autem fœdissimæ gulæ flamma in vilissimum ardescat, & sanius quisque maluerit more Domini pisce vesci, quàm lēticula more Esau, aut hordeo more iumentorū. Hæc Augustinus. Ad quod etiam facit quod dicit Gregorius libro 30. Moralium: Non cibus, sed appetitus in vitio est. Vnde lautiores cibos plerumque sine culpa sumimus, & abiectiores non sine reatu conscientiæ degusta-

Hieron. in epist. 22. ad Eustoch.

Chrys. homil. 27. super Matt.

1. Cor. 9. d

Luc. 10. b

Mat. 10. b

Aug. lib. 3. de distinct. Christ. c. 12. tom. 3.

Greg. li. 30. Mor. c. 13. cir. fin.

degustamus. Hinc Esau primatum per lenticulam perdidit, & Elias in eremo carnes edendo virtutem corporis seruauit. Vnde & antiquus hostis primum sibi hominem non carne, sed pomo subdidit; & secundum, non carne, sed pane tentauit. Patet igitur, quòd delicatis vti pro loco & tempore possumus absque peccato. quia tamen per exercitationem concupiscentiæ, dant occasionem peccandi, ab huiusmodi abstinere salutare est. Ac per hoc cum sit difficile & arduum & supererogatorium, de natura sui generis colligitur esse perfectum tamquam ad perfectionem præparans, & ipsam promouens, & conseruans. Vnde Hieronymus contra Iouinianum: Fac esum carnium cunctis nationibus esse communem, & passim licere quod passim gignitur, quid ad nos quorum cõuersatio in cælis est, qui super Pythagoram & Empedoclem, & omnes sapientiæ sectatores non ei debemur cui nascimur, sed cui renascimur: quoniam repugnantem carnem & ad libidinum incentiua rapiẽtem inedia subiugamus. Hæc Hieronymus. Quibus ostendit, abstinentiam viris perfectis & cælestibus competere, ad perfecte cauendam libidinem, & edomandam carnem. Competit etiam eis, quia promouet ad perfectam virtutem. Valet enim primo, ad seruandum pudicitiæ sanctæ nitorem. Vnde Hieronymus ad Eustochium: Sollicite prouidendum est, vt quos saturitas de paradiso expulit, esuries reducat. Non quòd Deus vniuersitatis Creator & Dominus, intestinorum nostrorum rugitu & inanitate ventris, pulmonumq. delectetur ardore, sed quòd aliter pudicitia tuta esse non possit. Valet secundo, ad custodiã paupertatis altissimæ, iuxta quod idem Hieronymus ad Saluinam scribit, dicens: Vbi vile olusculum, cibarius panis, & cibus, potusq. moderatus, ibi diuitiæ superuacuæ. Idem quoque contra Iouinianum: Si vis perfectus esse, bonum est vinum non bibere, & carnes nõ manducare. Et post: Grandis animæ exultatio est, cum paruo contentus fueris, mundum habere sub pedibus, & omnem eius pompam, & epulas, ac libidines, propter quæ diuitiæ conquiruntur, vilibus commutare cibis. Valet etiam tertio ad conquirendam animi fortitudinem, secundum illud Bernardi: Quomodo ipsum corpus nostrum quotidie crescit & decrescit: sic necesse est spiritum semper proficere, aut deficere, sed interest ordinis. Nam semper in robusto & vegeto corpore animus mollior atque tepidior est, & rursum in corpore debili, & infirmo fortior viget, promptiorq. spiritus. Quod se expertum testatur Apostolus, dicens: Quando infirmor, tunc potens sum. Sicut igitur per abstinentiam vigor attenuatur in corpore, sic & augmentatur virtus in animo, quod maxime locum habet in viro perfecto. Valet nihilominus quarto, ad obtinendam mentis serenitatem, iuxta sententiam Senecæ in quadam epistola: Non est, inquit, iucunda res, aqua & pulmẽta, aut frustum hordeacei panis, sed summa voluptas est ex his posse capere voluptatem, & ad id se deduxisse, quod eripere nulla fortunæ iniquitas possit. Si igitur hæc mentis tranquillitas quam varij euentus fortunæ non auferunt, perfectioni attestatur, aperte colligitur, quòd sic abstinere sit perfectorum.

Hiron. con. Iouin. li. 2.

Idẽ ad Eustoch. epist. 22.

Idẽ ad Saluin. epist. 9. cir. med.

Idem con. Iouin. li. 2.

2. Cor. 12. d

His præallegatis pro veritatis parte, facile iam est, & perfectionis abstinentiæ sublimitatem defendere, & hostis aduersus eam erecta machinamenta dissipare. Nam ab impositione falsi criminis sumens exordium, primum quidem se fundat super falsum, asserens eum contra quem scribit dixisse, quòd carnium esus sit a perfectione recessus, quod numquam dixit: insuper & quòd de numero sit illorum, de quibus dicit Apostolus, quòd in nouissimis diebus, discedent quidam a fide attendentes spiritibus erroris. Quod crimen illi impingit, quia saturitati abstinẽtiam prætulit. Quantæ igitur malignitatis sit & fraudis, pro abstinentiæ commẽdatione, viro fideli errorem Ma-

1. Tim. 4. a

A nichæorũ impingere, is qui legit aduertat. Hoc enim nihil aliud est astruere, nisi quòd abstinentia commẽdari non possit sine præiudicio fidei & sanæ doctrinæ. Quod si verum est, errauerunt viri clarissimi, qui magna & mira fuerunt abstinentia præditi. Errat & nunc sancta mater Ecclesia, quæ in ieiunijs ab ipsa institutis, iubet abstinere a carnibus, & ab his quæ sementinam inde trahunt originem. errare probatur & ipse, qui aut morem sequitur Ecclesiæ, & tunc secundum suam sentẽtiam est Manichæus, aut morem hunc sacrum impugnat, & tunc est Iouiniani discipulus. Audiat igitur non nos, sed Augustinum, contra B Adamantium Manichæum, & de discipulis illius sectæ loquentẽ. Istos, inquit, significauit futuros Apostolos in tẽporibus nouissimis, prohibentes nubere, & abstinere a cibis, quos Deus creauit. Hos enim proprie designat, qui se non propterea temperant a cibis talibus, vt aut concupiscentiam suam refrenẽt, aut infirmitati alterius parcant. Audiat etiam Hieronymum contra Iouinianum: Reprobat, inquit, Apostolus eos qui prohibebant nubere, & iubebant a cibis abstinere, sed Marcionem designat & ceteros hæreticos, qui abstinentiam inducunt perpetuam, ad destruenda & contemnẽda & abominanda opera Crea- C toris. Nos autem omnem creaturam laudamus & maciem saginæ, abstinentiam luxuriæ, ieiunia præferimus saturitati, & a diebus Ioannis Baptistæ ieiunatoris & virginis, regnum cælorum vim patitur. In his satis Hieronymus Iouiniani, & noui sectatoris ipsius os obstruit, ne instar sepulchri patentis, fuorũ carnalitate sermonum tamquam exhalationibus fœtidis fidelium mentes sobrias & pudicas inficiat, moresq. corrumpat. Nam, vt ait Apostolus: Corrumpũt bonos mores, colloquia praua. Sane quia studium esse consueuit errantium, testimonijs veritatis peruerse intellectis, aduersus ipsam veritatem confligere, ideo D consequenter munire se nititur, auctoritate scripturarum, primo allegans illud Apostoli: Omnis creatura Dei bona. Et iterum: Omnia munda mundis: Cui etiam interpositis quibusdam subnectit Euangelicum illud: Non quod intrat in os coinquinat hominem. Quibus etiam interponit auctoritatem Augustini de ciuitate Dei, qui dicit, quòd consuetudo victus non impedit religionem. Ex quibus conatur astruere, quòd abstinẽtia ciborum nihil facit ad perfectionem, nec ipsorum vsus, vel sumptio, ad imperfectionem. Vnde & dicit: Imperfectionem non facit Dei creatura, sed mens infirma, & nesciens vti ea. Id- E circo magis ei abstinentia, quàm perfectæ menti est necessaria. Hoc si verũ est, & huiusmodi ratio aliquid roboris habet, cum bona temporalia sint creaturæ Dei, & mulier formata a Deo, & coniugium, quod plus est, sit Domini sacramentum, & libertas propriæ voluntatis sit donũ diuinum, nihil horũ ad imperfectionẽ facit, magisq. competunt hæc perfectis, quàm imperfectis, tãquam melius scientibus vti. Magis igitur secũdum hanc indoctam doctrinam perfectis cõpetit diuitias possidere quàm spernere, magis nubere quàm continere, magis agi voluntate propria quàm gubernari aliena. Ex quibus etiã illud infertur, quòd F doctrina Christi fuerit perfectioni cõtraria. Ad quod quidem inconueniens, auribus pijs horrendum, nequaquam deuenisset, si earum quas allegat auctoritatum, catholicum habuisset intellectum. Nam auctoritas Apostoli quam proponit, hæreticorum reprobat impietatem, Euangelicum verbum Pharisæorum superstitionem; sed Augustinus in verbo proposito aduersatur vtrisque. Quod enim Christus Pharisæos de superstitione notauit, & textus Euangelicus aperte declarat, & Glossa exponit, quæ super illud Matthæi: Non quod intrat in os coinquinat hominem, ait: Vno sermone omnis superstitio obseruationum eliditur, dum in discernendis cibis religio putatur. Quod de ea discretione intelligẽdum est, quæ secundum

Augu. lib. cont. Adimãt. Man. cap. 14. cir. med. to. 6.

Hieronym. con. Iouin. lib. 2.

1. Cor. 15. d

1. Tim. 4. b

Tit. 1. d

Aug. lib. 19. de ciu. Dei c. 19. to. 5.

Mat. 15. b

dum Pharisæorum sententiam in cibis constituit immunditiæ causam. Nam discernere inter cibaria delicata & aspera, pretiosa & vilia abstinentium more, non repugnat, sed consonat religioni Christianæ: Quod autem dicit Augustinus, quòd victus non impedit religionem, intelligendum est de religione Christianæ fidei, quæ communis est perfectis & imperfectis. de qua Augustinus ibidem: Ipsos quoque philosophos qui Christiani fiunt, non habitum, & consuetudinẽ victus, sed falsa dogmata mutare compellit. Quod quidem intelligi non potest de religione disciplinæ regularis, in qua habitus nouus assumitur, & mutatur consuetudo viuendi, quantum etiam ad discretionem ciborum. Vnde Hieronymus contra Iouinianum: Audi, inquit, sues & apros & ceruos, & huiusmodi reliquos animantes, esse creatos, vt athletæ milites, & nautæ, metallorumq. fossores, & ceteri huiusmodi operibus mancipati, cibos haberẽt, quibus fortitudinem corporum sibi necessariam sustentarent. Ceterum nostra religio non athletam erudit, non fossorem, vel remigem, sed sapientiæ sectatorem, qui se Dei cultui mancipauit. Denique verbũ Apostoli quod primo proponit Manichæorũ impietatem impugnat, non abstinentiam imperfectorum. Vnde idem Hieronymus ad Saluinam: Scimus ab Apostolo dictum: omnis creatura Dei bona, & nihil reijciendum quod cum gratiarum actione percipitur, sed idem loquitur: Bonum est non manducare carnem, & non bibere vinum. Comedant carnes quæ carnibus seruiunt, quarum feruor despumat in coitum, quæ alligatæ maritis, generationi & liberis dant operam. Quarum vteri portant fetus, earum intestina carnibus impleantur. Tu vero quæ in tumulo mariti sepelisti omnes pariter voluptates, nihil habes necesse aliud, nisi perseuerare in ieiunio. His aperte colligitur, quòd omnis creatura bona & munda est, & quòd sanctũ est ab aliquibus abstinere, quia & si non sint immundæ formaliter, vel causaliter, tamen occasionaliter, ex earum vsu, vt frequenter immunditia contrahitur, dum concupiscentia excitatur. sicut idem Hieronymus ad Eustochium ait: Si quid in me potest esse consilij, si experto creditur, hoc primum admoneo, hoc obtestor, vt virgo Christi vinum fugiat pro veneno. Quid oleum flammæ adijcimus? quid ardenti corpusculo fomenta ignium ministramus? Hæc Hieronymus. Quod si forte quis dicat, hanc ruinam iuuenibus, & imperfectis, non perfectis esse timendam, obuiat idem Hieronymus in eadem epistola dicens: Quamdiu in hoc fragili corpore detinemur, quamdiu habemus thesaurum istum in vasis fictilibus, & concupiscit caro aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, nulla est certa victoria. Et paulo post: Si Apostolus vas electionis, & præparatus in Euangelium Christi, ob carnis aculeos, & incentiua vitiorum reprimit corpus suum, & seruituti subijcit, ne alijs prædicans ipse reprobus inueniatur. Et si post nuditatẽ, ieiunia, famem, flagella, supplicia, in semetipsum reuersus exclamat: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius, tu te putas securum esse debere? Caue igitur, ne de te aliquando dicat Deus. Virgo Israel cecidit, & nõ est qui suscitet eam. Hæc Hieronymi verba si vera sunt, immo quia vera sunt, non parui periculi res est abstinentię perfectioni detrahere, ac per hoc animos perfectæ virtuti studentium ab ea reuocare. Vt autem ad hoc efficacius possit inducere, sanctorum consequenter se munit exemplis, Noe scilicet, Eliæ, & Ioannis Baptistæ. Quorum primus, vt dicit, omne genus carnis accepit in vsum, secundus fuit carnium cibo refectus, tertius vero locustarum esu non fuit pollutus. Ex quibus arguit, quòd cum omnis imperfectio sit pollutio animæ, carnium esus nihil facit ad imperfectionem, quin potius ad perfectionem, cum dicat Apostolus: Scio abundare & penuriam pati; nec esset perfectior esuriens, quàm abundans, vtrumque enim poterat virtute diuina. Verum hæc quæ proposuit virorum perfectorum exempla, si ad hoc introducit, quòd talibus vesci sit de se licitum, ex ratione procedit, & Augustini sententiam sequitur, in libro confessionum, vbi ex prædictis sanctorum exemplis ostendit, quòd non cibus, sed appetitus inordinatus introducit peccatum. Si autem per hoc cònatur astruere, quòd cibis huiusmodi vti pro loco & tempore, non sit perfectioni contrarium, sed compossibile, verum adhuc dicit, sed frustra laborat, quia hoc nullus catholicus negat. Si vero persuadere conatur, quòd his vesci, & ab his abstinere sit æque perfectum, errat non modicum. Primo quidem, quia hoc falsum est, & absurdum, sicut præallegata sanctorum testimonia & exempla declarant. Secundo quia non vera, sed sophistica ratione procedit, cum arguit, quòd si viri perfecti aliquid egerunt, quòd hoc illud sit de propria ratione perfectum: hoc enim plurimas habet instantias, sicut pręostensum fuit in præcedenti particula. Nam similiter argui posset de coniugio Noe, & de proprietate possessionum, & de plantatione vineæ, vt taceamus de vini potatione. Tertio vero quia exemplis huiusmodi primo propositis, falsam subnectit assumptionem cum dicit, quòd imperfectio est animæ quædam pollutio, hoc superius multipliciter est improbatũ tamquam erroneum, & ad quod multa inconuenientia sequuntur. Tunc enim nouiter baptizatus, aut non esset imperfectus, aut peccati labe esset pollutus, quorum vtrumque est absurdum. Insuper si esset pollutio, aut esset mortalis, & tunc omnis imperfectus charitate careret; aut venialis, & tunc omnis venialiter peccans a perfectione decideret, nullusq. in veniali existẽs, ad perfectionem perueniret, idemq. foret perfectum & impollutum, quod quidem vel est iustorum omnium in statu viæ, vel omnino nullorum, nisi Dei hominis, & Virginis Mariæ. Quarto autem, quia præfata exempla magis ad oppositum valent, quàm propositũ, sicut a sacris Doctoribus inducuntur. Vnde Hieronymus ad Eustochium: Noe vinum bibit, & inebriatus est, & post ebrietatem nudatio femorum subsecuta est. Elias cum Iezabel fugeret, & sub quercu iaceret, adueniente ad se Angelo suscitatur, & ecce ad caput eius panis subcinericius, & vas aquæ. Re vera poterat ei conditum merum mittere, & electos cibos, & carnes contusione mutatas. Eliseus filios prophetarum inuitat ad prandium, & herbis agrestibus eos alens, consonum prandentium audit clamorem, Mors in olla vir Dei, non est iratus cocis, lautioris enim mensæ consuetudinem non habebat. Potuit & Danieli de regijs ferculis opulentior mensa transferri, sed Habacuc ei messorum prandium portat, arbitror rusticanum. Ideoq. ibi vir desideriorum appellatus est, quia panem desiderij non manducauit, & vinum concupiscentiæ non bibit. Ecce quot exempla Patrum veteris testamenti introducit ad abstinentiæ laudem, quæ is tamquam carnaliter sapiẽs trahere nititur ad carnem. Sentiens autem ex his quæ iam dixerat, acutis eiusdem Hieronymi iaculis, vt Iouiniani discipulum se posse transfigi quasi clypeum defensionis objiciendo versute subiungit: Nec me clames Iouinianum, quia non dico, vt ipse, quòd non differat simpliciter abstinere, vel carnes & vinum gulose comedere: sed infirmis qui nesciunt his recte vti, valde necessarium iudico abstinentiam, perfecti vero nullam contrahunt immunditiam. Hæc verba ipsius, quibus vt excuset errorem proprium, exaggerat alienum. Numquam enim Iouinianus, quamquam sit omnino detestandus, in hanc quam hic fingit dementiam incidit, vt gulositatem æquaret abstinentiæ, sicut nec luxuriam continentiæ coæquauit: sed pudicitiam coniugalem & virginitatem, vsum ciborũ & abstinentiam, æqualis apud

Hiero. lib. 2. con. Iou. Hieron. ad Saluin. epi. 9. post med. 1. Tim. 4. b Rom. 14. d Hieron. ad Eustoch. epist. 22. Rom. 7. d Philip. 4. c Aug. li. 10. Cõfess. cap. 31. to. 1. Hieron. ad Eustoch. epist. 22.

lis apud Deum meriti censuit. Quod idem Hieronymus reprobat vt dogma prophanum. Hic autem longe amplius desipit, quàm ille Iouinianus, tamquam proficiens in erroris doctrina discipulus. Nam sobrietatem in vsu ciborum dicit competere perfectis, abstinentiam imperfectis, quia perfecti nullam ex hoc immunditiam contrahunt, & imperfecti indigent illo remedio ad edomationem concupiscentiarum. Constat autem quòd perfecti præferuntur imperfectis, & quæ illis, & his competunt, per se loquendo consimilem habent comparationem, igitur secundum ipsum prefertur horum ciborum vsus moderatus & sobrius abstinentiæ ab eisdem. Quod si B causetur falsum sibi crimen imponi, dicat igitur ipse quod sentit. Aut enim præfert abstinentiam moderato modo vescendi, aut æquat, aut postponit. Si præfert vt quid tot superuacua verba cõtra propriam sententiam protulit? Concesso enim quòd abstinere perfectius sit, iam nulla restat causa aduersus aliquem disputandi. Si vero æquat, in errorem Iouiniani turpiter incidit. Si autem postponit, damnatæ & reprobatæ iam hæresi superaddit. Quod autem huius vltimæ sententiæ fuerit, ex consequentibus aperte clarescit. Quasi enim ei quod dixerat abstinentiam imperfectis competere, ex aduerso aliquis resisteret, ex C alterius persona subiungit. Sed dices: Quid igitur Dominus sacerdotibus veteris testamenti cum ministrarent, prohibuit vinum? Quid quod Nazareis inhibuerit? quid quòd filij Rechab ex hoc laudantur? Et tandem Ioannes Baptista vinum & siceram non gustauit. Et addit: Qualiter igitur non erit perfectius a vino, & a carnibus abstinere, quàm his vti? Et ad hæc tamquam ad probandum falsum inducta respondit dicens, quòd sacerdotibus veteris legis inhibetur vinum velut adhuc nescientibus vti, quòd abstinentia Nazareorum figuralis non moralis fuit, & quòd filij Rechab magis de obedientia, quàm de abstinentia laudati sunt, & quòd Ioanni Baptistæ abstinentia D competebat, quia adolescens erat, addens, quia sicut absque diminutione perfectionis, carnes comedit, sic etiam si voluisset, potuisset bibere vinum, cum ad eius oppositum nulla lege teneretur. Ex quibus aperte colligitur, quòd ad Iouiniani superaddit errorem. Cum enim supra probauerit, quòd perfectis competit vino, & carnibus vti, exemplo Noe, Eliæ, & Ioannis Baptistæ, & nunc pro inconuenienti habeat, quòd perfectis viris abstinentia indicitur, manifeste conuincitur eius esse sententiæ, qua ciborum vsus abstinentiæ non postponitur, sed præfertur. Pro huius quoque erroris defensatore perfidia, E plurima dicit absurda. Nam quòd asserit vinum interdici sacerdotibus, tamquam nescientibus vti, aperte contrariatur veritati, cum super illud Leuitici: Vinum & omne quod inebriare potest, & cetera, dicat Glossa: Filijs Aaron tamquam sublimiora adeptis, traditur hoc mandatum. Insuper contra viros sanctos blasphemare conuincitur, quorum nonnulli sacerdotalis generis, sanctitatis priuilegio, & prophetiæ spiritu claruerunt. Mira certe, vel potius monstruosa doctrina. Cum enim supra præmiserit, quòd viris perfectis competebat coniugium in veteri lege, F & secundo addiderit, quòd Aaron tamquam vir perfectus fugit, qua fronte nunc subiungere potest, quòd tamquam imperfectus abstinuit, quasi coniugij nexus, vel fugæ præsidium sacerdotibus perfectionis gloriam tribuat, & sanctitas abstinentiæ tollat? Magna etiam absurditate non caret, quòd principalem causam abstinentiæ præcursoris, ætatem asserit fuisse iuuenilem, scilicet propter adolescentiam castigandam, ac si abstinentia senibus, & perfectis non competeret. Quid igitur sancti senes, & perfecti Paulus eremita, Antonius, Hilarion, & clarissimi illi cœnobiorum patres abstinuerunt vsque ad decrepitam senectutem? Quid illi nobiles cœnobitæ, de quibus

Leu. 10. b

dicit Hieronymus ad Eustochium: De cibis vero & potu taceo, cum etiam languentes monachi, aqua frigida vix vtantur, & coctum aliquid accepisse luxuria sit? Quid illa sacratissima Paula, de qua idem Hieronymus: Nulla iuuenum puellarum sano & vegeto corpore, tantæ se dedit abstinentiæ, quantæ ipsa fracto, & senili debilitatoq. corpusculo? Quid etiam venerabilis illa Tarsilla, de qua Gregorius quarto Dialog. Tarsilla, inquit, amita mea, inter duas alias sorores suas, virtute continuæ orationis, grauitate vitæ, singularitate abstinentiæ, ad culmen perfectionis excreuerat. Quid tandem Apostolus, de quo Hieronymus contra Iouinianũ: Paulus Apostolus post famem & sitim, & ceteros labores suos, & pericula latronum, & solitudinis, crebra ieiunia enumerat, & discipulo Timotheo dolenti stomachum, & infirmitates plurimas sustinenti, suadet vini modicam potionem, quod non concederet, nisi crebræ infirmitates, & dolor stomachi postulassent? Innumera quoque ad hæc exempla suppetunt, virorum illustrium, non solum in Christum credentium, verumetiam gentilium philosophorum, sicut ex varijs historijs colligi potest, & præcipue de libro Hieronymi contra Iouinianum, & ex eo quem conscripsit Ambrosius de vita Brachmanorum. Nec horum contemnenda exempla, cum Hieronymus ad Lætam dicat, quòd Iudaica superstitio, ex parte facit in reiectione quorumdam animalium atque escarum, quod Indorũ Brachmanæ, & Ægyptiorum Gymnosophistæ in polentæ, & orizæ, & pomorum solo obseruant cibo, cur virgo Christi non facit in toto? Si tanti vitrũ, quare & non maioris pretij sit margaritum? Hæc autem non idcirco diximus, vt abstinentiæ laudemus excessum, vel vt nostri temporis homines de imperfectione notemus. Fieri enim potest, vt pro debilitate corporum excusentur nonnulli, iuxta quod distinctione vigesimaquarta, dicitur: Defectus hominum nostri temporis, quibus non solum membra, sed etiam corpora ipsa defecerunt, non patitur districtionis illius manere censuram. Fieri enim potest, vt ad aliqua pietatis officia seipsos exerceant, quæ districtionẽ illam vel in toto, vel in parte recompẽsent. Hoc tamen præcipua cura seruandum, vt qui tantum vitæ rigorem sequi non valent, vel forsitan nolunt, non præsumptuose vilipendant, sed religiose venerentur, quatenus si quid in eis pro carnis debilitate subtrahitur, ex mentis humilitate suppleatur. Hanc piam reuerentiæ formam, si is cui respondetur obseruare voluisset, nequaquam humanæ carnalitatis vitiũ, per carnes quas dicit a præcursore comestas, temeraria præsumptione foueret. Cui aperte contrariatur Euangelicus textus, & Augustinus contra Faustũ, vbi sic ait: Vnde dictus est Ioannes non manducans, neque bibens, nisi quia illo victu quo Iudæi vtebantur, ipse non vtebatur? Constat autem, quòd Iudæi carnibus vescebantur, nisi forte quis ita desipiat, vt dicat Ioannem carnes manducasse in lege prohibitas Hieronymus etiam contra Iouinianum. Præcursor Domini, & præco locustis alitur, & siluestri melle, non carnibus. Et Rabanus super illud Matthæi: Esca eius locustæ, & cetera. Habitatori solitudinis congruum erat, vt non delitias ciborum, sed necessitatem humanæ carnis expeteret. Vnde refert Arnulphus Galliarum Episcopus, minimum genus locustarum fuisse in deserto Iudææ, quo pastus est Ioannes Baptista, & vsque hodie ibi apparere, quæ corpusculis in modum digiti manus exilibus in herbis facile capiuntur, coctæq. in oleo pauperum præbent victũ. His itaque diligenter perspectis, quis tam impudens erit, vt per vitam Ioannis austeram, & pauperem, suam, vel alienam defendere audeat carnalitatem? Ceterũ quia superfluum est in his immorari diutius, ad ea veniendum est, quæ in quæstionis huius diffinitione subiungit. Dicit namque, quòd viri perfecti ad vi-

Hieron. ad Eustoch. epist. 22.

Idē in epitaphio Paulæ quæ est epist. 27.

Greg. lib. 4. Dial. c. 16. & hom. 38. in Euang. non longe a medio.

Hieron. in epist. 7. ad Lætam post med.

Rabanus super Mat. 3.

ad vinum & carnes se relaxauerũt, propter carnis infirmitatem, propter seruandam consuetudinem communis vitæ, & propter scandali vitationem. Quæ quamuis vera sint, & a sanctis accepta, multa tamen falsa, vt assolet, in eorum explicationem permiscet. Dicit enim in explicatione primi membri, quòd imperfectio est damnum virtutis, quod superius tamquam erroneum est multipliciter improbatum. Addit etiam quòd Elias propter infirmitatẽ carnis, carnibus pastus fuit, quam etiam infirmitatem Christus accepit. Hoc si de speciali carnis infirmitate intelligatur, non sine temeritate multa asseritur, tum quia illud Scriptura non docet, sed eis contrariũ, tum quia erroneum est asserere, quòd Christus assumpserit infirmitates, nisi illas quæ communiter respiciunt statũ humanæ naturæ. Quòd si de infirmitate, quæ cõmunis est omnibus loquitur, secundum hoc exẽplo Christi & Eliæ quilibet perfectus carnes comedere debet. Sane quod in explicatione secundi modi introducit auctoritate Augustini de libro quæstionum Euangelij, quòd non interest, quid alimentorum vel quantũ quis accipiat, dummodo id agat, pro cõgruentia hominum cum quibus viuit, si generaliter accipiatur, sicut hic ex peruersitate intellectus insinuat, omnem abstinentiæ rigorem eneruat, secundum duplicẽ abstinentiæ modum, a qualibus videlicet, & a quanto. Attendendum est igitur quod verbum illud intelligi debet, quòd non multum interest quantum ad rationẽ liciti, vel illiciti, contra id quod asserit Manichæus; multum tamen interest, quantum ad edomationem carnis, exercitationem virtutis, & satisfactionem pro culpis commissis. Vnde Gregorius in Registro: Duobus modis viri sancti a licitis abstinere solent, aliquãdo vt merita sibi apud omnipotentẽ Deum augeant, aliquando vt anteactæ vitæ culpas detergant. Sed etiã pari non caret peruersitate, quod ibidem subiungit: quòd si quis districtius vult viuere, quàm hic cũ quibus cõmuniter viuit, aut intẽperans est, & ita imperfectus, aut superstitiosus, & ita impius. Hæc verba ipsius, quæ imponit Augustino de doctrina Christiana simulq. dicit, quòd hoc scilicet restrictius viuere, non docuit Christus, sed potius prohibuit, nec aliquis sanctorum hoc fecit. His autem verbis omnibus plane sanctarum religionum institutoribus, & ecclesiarum rectoribus, qui strictius vixerunt, quàm eorum consocij, non solum notam imperfectionis, sed etiam maculam præuaricationis impingit. propter quod, & a blasphemia in Christi sanctos, immunis non est, nisi inquantũ fortassis eum ignorantia excusat, quia quos imitari abhorruit, illorum vitas legere neglexit, sicut & mendositas codicis, in ea quam allegat Augustini auctoritate ipsum fefellit. Nequaquam enim ibi scriptum habetur, aut intemperans, sed aut tẽperans, aut superstitiosus. vbi vult Augustinus ostendere, quòd transcensus vitæ communis, aut venit ex sublimitate virtutis, sicut in viris magnę auctoritatis, aut ex superstitione erroris, sicut in Manichæis, vel ex præsumptuosa singularitate modi viuẽdi, sicut in quibusdam hypocritis, & vanis hominibus, qui despiciunt statum vitæ communis. Corrigat igitur sui mendositatem codicis, vel potius a malignitate resipiscat erroris. In pertractatione quoque tertij modi falso redarguit Petrum Apostolum, & impie blasphemat in Christum; dicit enim Petrum reprehensum a Paulo, quia abstinentia sua scandalizabat infirmos. Verũ sicut ex textu apparet Apostoli, non in hoc arguendus erat Petrus, quòd abstinẽtiũ more, a cibis delicatioribus carnem restringeret, sed quia more Iudæorum cibos discernens, Gentiles faciebat exemplo suo iudaizare. Quod vero subiungit, Christum comedisse agnũ Paschalem, quem comedere non tenebatur, nisi ne inde præberet iudæis scandali occasionem, manifestã blasphemiam continet. Nam Christus cum esset Dominus legis & omnium, etiam cum scandalo Iudæorum quæ sub lege erant, legales cærimonias præterire poterat, nec ex tentione, sed ex condescensione legis figuralia obseruabat. Tandem quia veritas vincit semper, & inualescit, cuius lumen inter densas errorum tenebras radiat, eius quasi virtute cõpulsus, abstinentiæ hostis ad eam, quam impugnauerat laudandam conuertitur, cum subiungit, quòd tribus ex causis viri sancti abstinuerunt. Primo propter macerationem carnis, ad edomandum concupiscẽtias, secundo propter cautelam scandali infirmorũ, tertio propter euitationem idolothytorum. Hæc siquidem vera sunt, & ab Augustino sumpta in lib. de moribus Manichæorum. sed hunc triplicem veritatis radium, triplicis erroris caligine obnubilare conatur. Nam primo dicit, quòd sancti Patres non tenebãtur abstinere, cibis lege prohibitis, nisi propter vitãdum scandalum, quod pertinebat ad nouum testamẽtum, & hoc falsum est. Vnde Augustinus: Machabæos, inquit, cum ingenti admiratione præferimus, quòd escas quibus nunc licite Christiani vtuntur, attingere noluerunt, quia pro tempore prohibito non licebat. Secundo addit, quòd Christus his tribus modis abstinuit, in quo nõ solum oberrat, sed solito modo blasphemat. Cum enim primus modus sit, vt dicit propter refrenandas concupiscentias carnis, hoc Christo attribuere, non est aliud quàm blasphemare, nisi forte per hoc se excusare velit, quòd ante prædixit Christum non propter concupiscentias proprias abstinuisse, quia nullas habuit, sed vt abstinendo exemplum daret alijs, suas concupiscentias refrenandi. Verum si hanc intelligentiam habet, sensum rectitudinis teneat, sed verbum erroris immutet. Quærimus tamen ab eo, quibus exẽplum hoc præbuit Christus vtrũ perfectis, de quibus idem dicit, quòd iam concupiscentias domuerunt, an imperfectis, qui adhuc concupiscentijs agitantur? Constat, quòd imperfectis. Si igitur Christus tamquam medicus, infirmis condescendendo exemplum præbuit, & quasi de huiusmodi medicinali potione gustauit absque detrimento perfectionis suæ, vt quid tot in vanum verba protulit, & conscripsit aduersus hanc veritatem, quam de ipsius impugnantis ore, eiusdem inuincibilis veritatis virtus extorsit? Tertio subdit, quòd his tribus modis abstinere perfectis Christus præcepit, nec contrarium præcepit imperfectis, sed quibus placuit, misericorditer indulsit. Hæc verba ipsius, in quibus veritati contradicit & sibiipsi. Veritati quidem, quia maxime astringuntur imperfecti ad idolothyta vitanda, nec eis indulgetur, quòd alios scandalizent, aut suas concupiscẽtias non refrenent. Sibiipsi etiam contradicit, quia cum supra docuerit, abstinentiam imperfectis magis competere quàm perfectis, propter quod dicit abstinẽtiam vini, iniunctam sacerdotibus veteris Testamenti, non noui; nunc seipsum redarguens dicit, quòd abstinentia viris perfectis præcipitur, & imperfectis indulgetur. In quo dũ vno destruit breui sermone, quidquid supra construxerat, manifeste declarat, quòd qui studio contentionis deseruit, dum arcu tenso doloso per sagittam sermonis emissam, alterum vulnerare satagit, iusto Dei iudicio semetipsum prius ipse configit.

Aug. lib. 3. de Doctri. Christ. c. 12. to. 3.

Gal. 2. c

Aug. cont. Faust. li. 19. c. 14. to. 6.

RESPONSIONIS SECVNDÆ Caput tertium.

In quo ieiunij arctitudo, vt consona perfectioni defenditur, & eius multiplex commendatio subinfertur.

Satis euidenter per determinata patet, vt credimus ieiunij arctitudinem, velut abstinentiæ culmen, Euangelicæ perfectionis structuræ non modicũ præstare munimen. Verum, quia contentionis amator, aduersus ipsius prærogatiuam nouum disputationis certa-

certamen aggreditur, stultitiæ suæ respondere compellimur, vt simplices a perfectione non reuocet, nec sibi sapiens esse videatur. Etenim cum is contra quẽ scribit, nullam de ieiunio mentionem fecerit, sicut ipsemet recognoscit: quia tamen alius prædicãs fuit, de ieiunij perfectione locutus, noua eum disputatione confutare conatur, quasi ei non sufficiat agere cõtra vnum, quin potius Ismaelitico more, manum erigit contra omnes, vt iusto Dei iudicio manus sit omnium contra eum. Et quidem quod vir peritus, vt iste fatetur docuit, Christum ieiunando solis perfectis, & comedendo, solis imperfectis exemplum dedisse, nullatenus videtur esse credibile, cum omnibus B constet, quòd tam ieiunare quàm comedere fieri potest, non solum perfecte & imperfecte, verum etiam bene & male, sancte & impie, secundum rationem diuersorum finium & circumstantiarum. In hoc tamen est differentia inter ieiunia seruare, & ieiunia soluere, quòd primum de se est difficile & arduum, ac de se efficax ad repressionem carnalis libidinis, & exercitationem spiritualis virtutis, & ideo de ratione sui generis bonum, & ad perfectionem ordinatum. Secundum autem, scilicet ieiunia soluere, facile est & carni suaue, & ad quod inclinatur mentalis infirmitas, & ideo imperfectum de se quamuis & perfecte C fieri possit, ratione circumstantiæ superadditæ, vtpote cum a viro perfecto fit, ratione debilitatis propriæ, vel condescensionis fraternæ. Fatemur igitur vna cũ illo, contra quem scribit, quòd loquendo de natura huiusmodi actuum, perfectius est ieiunia seruare, quàm soluere, & quòd Christus omnis virtutis exemplar, & pro tempore ieiunauit, & pro tempore ieiunia soluit: vt in primo austeritatis vitæ præberet exẽplum; & in secundo humanæ infirmitati præstaret solatium. Propter quod & primum fuit rigoris, secundum condescensionis, vtrumque tamen perfectũ in Christo, quia ex perfectissima charitate processit. D Nam condescensio, vt ex prædeterminatis est euidẽs, nullam imperfectionem ponit in condescẽdente, sed in eis solum quibus condescenditur, vel in ipso genere actus. Hoc si voluisset calumniator aduertere, varios, in quos incidit, falsorum dogmatum declinasset errores. Nam super falsum primo se fundans, falsi criminis impositione, catholici doctoris verba deprauat, sed & verisimili quadam distinctione modorum ieiunandi, erroris sui versutias occultat, tandem fraudulenta commendatione solutionis ieiunij, carnalis lasciuiæ venena propinat. Aggrediens igitur eũ cõtra quem scribit, primum redarguit tamquam hæreticum & præsumptuosum, & veræ perfectionis ini- E micum. Summa autem persuasionis suæ qua velut hæreticum confutare conatur, hæc esse colligitur. Quia si Christus aliqua fecit, quibus exemplum præbuit perfectis tantummodo, tunc sequitur quòd inuidus fuerit, quia perfectionem imperfectis inuidit. Item si aliqua fecit, tantum imitanda imperfectis, cũ illa nõ potuerunt esse perfecta, aut Christus duas habet personas, quarum vna fecit perfecta, alia imperfecta, secundum dogma Nestorij; aut si Dei Patris perfecta sunt opera, & Christi imperfecta, tunc erit persona Filij minor persona Patris, iuxta impietatẽ Ar- F rij, siue Photini. Huius autem sophisticæ ratiocinationis processus auctorem suum & ignorantem demonstrat & impium. Si enim scientiam haberet, vel quantũcumque exilem, manifeste perpenderet, quòd sicut vniuersitatis creator diuersis rerum generibus, secundum magis & minus naturarum, virtutum, & operationum nobilitates distribuit nõ solum absque malignitate inuidiæ, verum etiam cum multa manifestatione bonitatis suæ: sic & humani generis recreator, non solum absque inuidia, sed etiam ex multa charitatis beneuolentia, diuersa largitur charismatũ dona, diuersa reuelat mysteriorum arcana, diuersa graduum & prælationum officia, diuersa tandem vir-

A tutum præbet exempla. ita quòd vni dat imitari vnũ, alteri alterum. iuxta quod Apostolus loquens de cõtinentiæ gradibus ait: Vnusquisque donum propriũ habet a Deo. Insuper cum dicitur, quòd Christus aliqua proposuit imitanda perfectis, si sane saperet, nõ solum de illis intelligeret, qui iam perfecti sunt, sed de omnibus, qui cupiunt esse perfecti, sicut etiam Christus adolescenti, cum dixerat: Vnum tibi deest, subdit: Si vis esse perfectus, vade & vẽde omnia, &c. Nullis ergo semitam perfectionis præcludit, nullis inuidet, nullos repellit, sed gradum statuit competẽtem his, qui ad perfectionem satagunt prouehi, non B his qui volunt in imperfectione versari. Quod autẽ ex diuersitate operationum in Christo, vel minoritate respectu operum Patris infert Christum vel duplicis esse personæ, & in ipsa personalitate diuina esse minorem Patre, Nestorij simul & Arrij erroneam sapit impietatem. Numquam enim ex pluralitate operationum sequitur pluralitas personarum, nisi secundum Nestorium, sed pluralitas virtutum & naturarum. Nec ex minoritate operationis sequitur minoritas in personalitate diuina, sed in natura assumpta, nisi secundum Arrium, qui ex hoc, quòd Christus dicit se Patre minorem, quod fideles intelligunt secun- C dum naturam humanam, infert inæqualitatẽ in personalitate & natura diuina. Si igitur hanc rationem credit valere, dum errorem alteri conatur impingere, manifeste conuincitur, vt Nestorianus & Arrianus errare. Verum nec his contentus seruum Dei contra quem scribit, tãquam præsumptuosum inuadit & arguit, pro eo videlicet, quòd cõtra prohibitionẽ Apostoli, iudicat alienũ seruum, in hoc quòd mãducantes asserit imperfectos. Nam cum omnis imperfectio, vt dicit, sit reatus, sit etiam configurans mundo, sit & displicens Deo, si quis manducantes imperfectos dixerit, hoc ipso iudicat, & cõdemnat eosdem, tamquam D reos in seipsis, mundo conformes, & Deo displicentes, quod quidẽ asserere, nil aliud est, vt dicit, quàm insanire, & hæc est summa rationum suarum. Sed huic ex aduerso veraciter dicitur: O præsumptio nequissima, vnde creata es, operire terrã malitia! Præsumptuose enim atque maligne alienum iudicat seruum, qui dicenti verum, impingit mendacium, sicut hic agit, cum id peritum hominem sensisse asserit, quod falsum esse, vix quantumcũque imperitus ignoret. Quis enim tam stolidus, vt dicat, quòd omnis manducans sit imperfectus, cum hoc necessarium, & commune sit omni viatori, tam perfecto, quàm im- E perfecto, tam bono, quàm malo? Sed esto, quòd quis dixerit, quòd ieiunia soluere, sit actus imperfectus, quantum est de proprio genere, non tamen ex hoc sequitur, quòd omnis ieiunia soluens vel comedens sit imperfectus, pro eo quòd sicut sæpe dictum est, circumstantia potest esse personæ, & actui annexa, quæ ab omni imperfectione excuset. Insuper alia est comparatio actuum, & alia personarum. Vnde sicut nõ sequitur, si perfectior est virginitas quàm coniugium, quòd ideo virgo sit semper perfectior coniugata: quia potest esse quòd virgo sit impia, & coniugata sit sancta. sic & ad eam comparationem, qua ie- F iunium comestioni præfertur, non sequitur, quòd ieiunans sit vniuersaliter comedente perfectior, ac per hoc multo minus inferri potest, quòd comedens sit imperfectus. Ex hoc autem quod dicit imperfectionem esse reatum, rem mundo conformem, & Deo displicentẽ, sequuntur absurditates innumeræ. Nam cum virtus, charitas, & iustitia aliquando sit imperfecta, erit ergo reatui obnoxia, conformis mundo, & displicens Deo. Amplius cum ipsum coniugium de sua ratione sit imperfectũ, necessario sequitur, quòd sit culpabile, & displicens Deo. Sed & pudicitia coniugalis, cum sit imperfecta respectu virginalis, erit Deo displicens, ac per hoc iuxta Manichæum nõ erit matrimonium a Deo institutum. Præterea si omnis imper-

1. Cor. 7. b
Mat. 19. e
Eccli. 37. a

imperfectio in artificiato artifici displicet, vt hic temerarie asserit, cum omnia a Deo creata, prius imperfecta fuerint, quàm perfecta, vniuersa in suæ productionis principio displicuerunt conditori suo. sed nullus sapienter operans producit quod sibi displicet. sequitur ergo quòd prima rerum opera, non sunt a Deo in sapientia facta. Et quia hæc absurdissima sunt, illa ex quibus sequuntur, repudianda sunt tamquam erronea, & ex falso intellectu imperfectionis procedẽtia, sicut in præcedentibus patenter ostendimus. Sed nec ista contentioso disputatori sufficiũt. Nam adhuc prudentem virum, tamquam perfectionis hostem insequitur. Arguit enim, Si ieiunium soluere est imperfectum, senes qui ieiunare non possunt in imperfectionem labuntur. Similiter & corpore imbecilles in virtute decrescunt, cum tamen dicat Apostolus, quòd virtus in infirmitate perficitur. *1.Cor.12.c* Insuper quòd soluentes ieiunium in diebus Dominicis, secundum mandatum canonum, imperfecti erunt. Hæ sunt itaque rationes ipsius in quibus non tam eius, cui aduersatur, impugnat sententiam, quàm ieiunij sanctitatem perfectam. Cum enim nullus peritus hoc dixerit, nullus etiam hoc senserit, quòd solutio ieiunij ex rationabili causa, perfectioni repugnet, aut præfatæ rationes omnino sunt friuolæ, aut ex hoc imperitis videntur probabiles, quia nullum perfectionis opus est, quod intermitti potest salua perfectione, ac per hoc quia ieiunium salua perfectione intermitti potest, concludi posse videtur, quòd non sit de perfectionis integritate. Et quoniam hac ratione ad impugnationẽ perfectionis, in consequentibus frequenter se munit, ideo vt hac vna responsione sophisticatio ipsius dissoluatur: vbique prudens lector aduertet, quod actus ad perfectionem spectantes, quidam sunt intrinseci & essentiales, tamquam secundum se perfecti, & perfectiui; quidam autem sunt exteriores, & ad perfectionis complementum adminiculantes & exercitatiui, & horum quidam possunt intermitti pro loco & tempore salua perfectione, quidam autem nisi pro loco & tempore intermittantur, cum perfectione stare non possunt. Vnde Beda super Lucã: Quis nesciat viscera misericordiæ, benignitatẽ, humilitatẽ, patientiam, castitatem, & his similia, sine vlla temporum intercapedine, fidelibus esse seruanda. At vero famem, sitim, vigilias, nuditatem, lectionem, orationem, laborem operandi, & cetera huiusmodi, si quis semper exequenda putauerit, horum se fructu priuabit. Hoc Beda. Ad hoc ipsum facit quod dicit Augustinus de bono coniugali: *Aug.lib.de bo. coniug. c.21.to.6.* Habebat, inquit, Timotheus virtutem continendi a vino, quàm non ei abstulit Paulus monendo, vt vino modico vteretur, propter stomachum, & frequentes suas infirmitates: alioquin perniciose docebat, vt propter salutem corporis fieret in animo damnum virtutis. sed quia poterat ea virtute salua fieri quod monebat, ita relaxata est corpori vtilitas bibendi, vt maneret in animo habitus continendi. Hæc Augustinus: Ex quibus patenter colligitur, quòd opus virtutis intermitti potest virtute salua, ac per hoc etiam opus perfectionis, ipsa perfectione seruata. Ad palliandam quoque absurditatem sui dogmatis, quo ieiunium a perfectione sequestrare contendit, sex differentias ieiuniorum distinguendo subnectit. Dicit enim quòd sex modis contingit ieiunare. Primo causa laudis humanæ; secundo causa auaritiæ; tertio causa concupiscentiæ refrenandę; quarto ex abundãti misericordia ad dandum exemplum; quinto ad designandum mysterium; sexto propter gerendum alijs morem, & scandalum vitandum. Hæc autem distinctio superficialiter considerata, erroneam ipsius sententiam palliare videtur: sed diligenti examinatione discussa, propalare cognoscitur. Nam ex his sex modis duos secundum veritatem dicit competere hypocritis, & auaris, tertium, scilicet

A causa concupiscentiæ refrenandæ competere asserit perfectis & imperfectis, quia vt dicit in quantovis sancto remanet aliquid de concupiscentijs euincendis. Et post subdit, quòd hoc ieiunium Christus non assumpserit. & tertio subiungit quòd hoc ieiunium magis imperfecto quàm perfecto monacho competit. Sed hoc tertio loco dictum, ei quod primo posuerat aperte contradicit. Nam si in quantumcumque perfecto aliquid remanet de concupiscẽtijs euincendis, cum plene vincere, ac domare concupiscentias magis competat perfecto, quàm imperfecto, magis ei competit modus hic ieiunandi, vbi corpora-

B lium virium imbecillitas non obsistit. Vnde Hieronymus, *Hieron. in vit. Hilarion.* Hilarionis perfectissimi monachi vitam describens, A sexaginta quattuor annis, inquit, vsque ad octuaginta pane abstinuit, incredibili feruore mentis, sicq. complens ordinem vitæ numquam ante solis occasum soluit ieiunium. Porro in eo quod dicit, Christum non dedisse exemplum hoc modo ieiunandi, aperte contrarium est ei, quod in præcedenti capitulo scripsit. Dixit enim ibi, quòd Christus exemplum abstinendi ad domandas concupiscentias præbuit. Mirum certum si homo fuit alicuius intelligentiæ, aut saltem memoriæ qui hæc scripsit, quomo-

C do repente oblitus eorum quæ dixerat, paucis interpositis contrarium dogmatizat. Iusto tamen iudicio supernæ dispositionis, has mentis tenebras incurrit, vt nec sibijpsi consentiat, qui a veritate discordat. Quamquam enim Christus nullas concupiscentias habuit, suo tamen ieiunio exemplum nobis certandi, per ieiunium contra concupiscentias dedit, sicut dicit Hieronymus: *Hier. ep'. ad Demet. post med.* Saluator generis humani, qui virtutis & conuersationis suę, nobis exemplum reliquit, post baptismum statim assumitur a spiritu, vt pugnet contra diabolum, & tamen hostis antiquus post quadraginta dierũ ieiunium, per cibum molitur insidias.

D Glossa etiam super illud Matthæi: *Mat.4.A* Ductus est Iesus in desertum, &c. Ieiunat vt tentetur, tentatur quia ieiunat, & exemplum ieiunandi nobis dat. Et alia Glossa ibidem: Hic est ordo rectæ conuersationis, vt post acceptam Spiritus sancti gratiam, contra diabolum arctius accingamur. Ex quibus colligitur, quòd Christus simul exemplum ieiunandi, & pugnandi dedit hominibus. Sed hoc exemplum certum est nos sequi non posse, per primum & secundum ieiunandi modum, in quibus deest iustitia, nec per quartum, quintum & sextum, quibus non ieiunatur, vt contra hostem pugnetur, restat igitur quòd exemplum de-

E dit quantum ad tertium modum. Vnde & Ambrosius in lib. de laude ieiunij: *Amb.lib.de Elia. & ieiunio ca.1. tom.6.* Præliatus est Christus vt vinceret, non quòd ipse egeret certamine, sed vt nobis formam bellandi præscriberet, & postea daret gratiam triumphandi. Certamen nostrum ieiunium est. Denique ieiunauit Saluator, & sic ad eum tentator accessit, & primum gulæ direxit spiculum, & cibum velut escam laquei prætendit. Dominus ieiunium prætulit, vt laqueos tentatoris sui vinculaq. dissolueret. Illo laqueo Adam fuit strangulatus, hac absolutione diabolicæ quæstionis, omnis homo est liberatus. In his tam clare sacer Ambrosius, si quid

F forte obscurum est explicat, vt nemo nisi mente obstinatus obsistat. Vnde & ipse hostis ieiunij in quarto ieiunandi modo, qui videlicet est ex abundanti misericordia, asserit Christũ dedisse ieiunandi exemplum, non solum perfectis, sed etiam imperfectis, In quo siquidem, aut intendit dicere quòd exemplũ ieiunandi dedit nobis, vt ieiunemus, pro exhibenda alijs misericordia, sicut ieiunauerunt Moyses, Elias, Daniel, & alij prophetæ, & tunc falsum dicit, quia abundans misericordia non competit imperfectis, sed perfectis: aut vt ieiunemus pro superãda pugna, & tunc quidem verum dicit, sed sibijpsi aperte contradicit. Quod etiam facit in sexto ieiunandi modo, vbi dicit, quòd perfecti concupiscentias habẽtes edomitas,

mitas ieiunio non astricti ieiunabant, secundum morem illorum cum quibus viuebant, vbi contradicit ei, quòd paulo ante prædixerat, quòd in quantouis perfecto remanet aliquid de concupiscentijs euincendis. Contradicit insuper veritati. Nam Paulus Apostolus, qui ad apicem summæ perfectionis peruenerat, castigare se dicit corpus proprium, & in seruitutem redigere, non tam pro gerendo alijs more, quàm pro superando hoste domestico, sicut expressè dicit Hieronymus in auctoritate superius posita. Quis etiam quantumcumque sanctus, nisi sit actu infirmus, vel corpore debilis, ab his ieiunijs ad quæ se obligauit per regulæ votum, vel ab his, quæ vniuersaliter seruanda sancta mater Ecclesia statuit, ex sua quantalibet perfectione absoluitur? Quis sanæ mentis hoc senserit? quis docere præsumpserit? Nullus certe, vt credimus, nisi sanctæ matris Ecclesiæ statuta contemnat.

1. Cor. 9. d

Hieron. ad Eustoch. epist. 22.

Dehinc suam finalem declaret intentionem, quæ non ad ieiunium seruandum, sed potius ad soluendum conatur inducere, sex modos assignat solutionis ieiunij, quorum primum dicit illicitum, secundum imperfectum, quattuor sequentes modos dicit esse perfectorum. In quibus plura interserit peruersorum seminaria dogmatum, quæ ad præsens indiscussa relinquimus, ne legentium animos prolixitate grauemus. Hoc tamen prætereundum non est, quòd cum supra sex modos ieiunandi distinxerit, in quibus quattuor posuit licitos, & illos indifferenter competere perfectis, & imperfectis, deinde sex modos subnectit soluendi ieiunium, ex quibus vnum imperfectis attribuit, quattuor vero reliquos modos perfectis maxime competere dicit, manifeste declarat eius sententiæ se esse, quòd viris perfectis magis competat ieiunia soluere, quàm seruare. In quo & impietatem transcendit Iouiniani hæretici, qui sacræ ieiuniorum obseruantiæ moderatam ciborum sumptionem, ausus non fuit præponere, sed æquare. Legat igitur si dignetur, veracium scripta doctorum, in quibus magnis nequaquam præconijs solutio ieiuniorum extollitur, sed miris laudibus obseruantia commendatur. Hanc enim sacer Ambrosius in libro de ieiunio, non tam miseriæ huius sæculi fore asserit, quàm innocentiæ Paradisi, cum ait: Itaque ne terrenũ quis, aut nouellum putet esse ieiunium, primus vsus mundi a ieiunio cœpit, quando lux clara resplenduit. *Et infra*: Vbi cibus cœpit, ibi finis factus est mũdi. Vbi cœpit sua incrementa nescire, ibi cœperunt diuina circa eum opera feriari. Quo iudicio declaratum est, quòd per cibos mundus haberet imminui, per quos desijt, & augeri. Et vt sciamus nouellum non esse ieiunium, primam in paradiso legem constituit de ieiunio. sciebat enim quòd per escam culpa haberet inferri. Idem, etiam libro eodem ieiunium comparat vitæ cælesti: Merito, inquit, Eliam dignum cælo diuina iudicauit sententia, vt cum ipso raperetur corpore, quoniam cælesti vita viuebat in corpore, & supernę vsum cõuersationis exhibebat in terris. Quid est enim ieiunium, nisi substantia cælestis? Ieiunium refectio animæ, & cibus mentis est. Ieiunium vita Angelorum, culpæ mors, excidium delictorum, remedium salutis, radix gratiæ, fundamentum castitatis. Hoc ad Deum gradu citius peruenitur, hoc gradu Elias ascẽdit antequam curru, in hac virtute & spiritu Eliæ venit Ioannes, denique, & in deserto ille vacauit ieiunijs. & ideo, qui vitæ humanæ possibilitatem continentia supergressus fuerat, non homo, sed Angelus æstimatus est. In his Ambrosius sacer ieiunium comparat Angelicæ vitæ, & quidem satis digne. Cum enim, sicut ait Dionysius, hierarchiæ cælestis triplex sit actus, purgatio, scilicet illuminatio, & perfectio, & ad hæc tria per ieiunij obseruantiam perueniatur; sanctæ ieiunantium vita magis cælestis esse perhibetur, quàm terrena. Per ieiunium enim

Ambros. in lib. de Elia, & ieiunio c. 4. in prin.

Ibid. cap. 2. & 3.

A obtinetur perfecta custodia sanctitatis. Primo quantum ad declinationem carnalium vitiorum, sicut ait Hieronymus, ad Demetriadem: Post cogitationum diligentissimam cautionem, ieiuniorum tibi arma sumenda sunt, & canendum cum Dauid: Humiliaui in ieiunio animã meam. Et, Cinerem tamquam panem manducabam. Et paulo post: Ignita sunt diaboli iacula, quæ simul vulnerant & inflammant, & a Rege Babylonis tribus pueris præparantur. Sed quo modo ibi quartus, speciem habens quasi filij Dei immensos mitigauit ardores, sic & in animo virginali, rore cælesti, & ieiuniorum frigore, puellaris calor extin-

Hieron. ad Demet. ep. 8. cir. med.

Psal. 34. c. & 101. b

Dan. 3. e

B guitur, & humano corpori Angelorum conuersatio imperatur. Dehinc propter debellationem spiritualium hostium, iuxta illud Ambrosij vbi supra, Iudith ieiunans omnibus diebus viduitatis suæ, his armis munita processit, omnem Assyriorum circumuenit exercitum, sobrij vigore consilij abstulit Holofernis caput, seruauit pudicitiam, victoriam reportauit. Esther quoque pulchrior facta ieiunio, omne genus suum a persecutione liberauit, ita vt Regem sibi faceret esse subiectum, non libidinis ardore inflammatum, sed cælesti miseratione conuersum, vt pœna in impium retorqueretur, & honor sacris red-

Iudith 8. a

Amb. lib. de Elia, & ieiun. c. 9.

C deretur altaribus. Est ergo ieiunium reconciliationis sacrificium, virtutis incrementum, quod fecit etiam feminas fortiores. Per ieiunium etiam impetratur perfecta intelligentia veritatis. Primo quidem in operandis, cuiusmodi est veritas diuinæ legis, sicut dicit Ambrosius, vbi supra: Moyses, inquit, de ieiunio legem dedit, ipsumq. ieiunantem non voces magnæ, non fulgura, & nubes tenebrosa, & fumigans Sina perterruit. Neque enim introisset in nubem, & vocem Dei loquentis de medio ignis sine periculo salutis audisset, nisi munitus armis ieiunij. Quadraginta enim diebus ieiunauit in monte, vt legem accipe-

D ret a Domino Deo nostro. Et in superioribus quidem montis lex dabatur Moysi ieiunanti, in inferioribus populo manducanti, præuaricatio sacrilega accendebatur epulantiũ. Quo spectaculo motus Moyses, fregit tabulas, indignum iudicans, vt ebrio populo lex daretur. Impetratur etiam per ieiunium intelligentia veritatis, in speculandis, iuxta quod dicit Hieronymus contra Iouinianum: Daniel, atque tres pueri reuelationem somniorum ieiunio merentur, pastiq. leguminibus, pulchriores, & prudentiores inueniuntur. Eodem quoque libro: Elias quadraginta dierum ieiunio præparatus, Deum vidit in monte

Hiero. lib. 2. con. Iou. cir. med.

E Oreb, audiuitq. ab eo: Quid tu hic agis Elia? Multo familiarior vox ista, quàm illa in Genesi: Vbi es Adam? Illa enim pastum terrebat & perditum; hæc ieiunãti famulo blandiebatur. Denique per ieiunium acquiritur constantia virtutis. Primum quidem ad faciendum ardua, iuxta quòd Ambrosius vbi supra: Magna est virtus ieiunij. Denique tam speciosa militia est, vt ieiunare delectaret & Christum, tam valida vt ad cælum homines eleuaret. Et vt tam humanis, quàm diuinis vtar exemplis, Elias ieiuno ore cælum clausit, ieiunus filium viduæ ab inferis suscita-

Gen. 3. b

Amb. vbi sup. cap. 2.

3. Reg. 17. a. & d.

3. Reg. 18. g

4. Reg. 2. b

F uit, ieiunus pluuias ore deposuit, ieiunus ignes deduxit de cælo, ieiunus curru est raptus in cælum, & quadraginta dierum ieiunio diuinam acquisiuit præsentiam. Tunc denique plus meruit, quando plus ieiunauit. Quis ex humana virtute igneos equos & currus potuisset ascendere; nisi qui naturam humanam corporis incorruptibilis ieiunij virtute mutasset? Dat etiam virtutem superandi aduersa, sicut idem Ambrosius dicit ibidem: Est quædam creaturæ natura, quam * adamantium vocãt, nullo facilis igne consumi, quæ imposita focis ignescit, illico sublata de flamma, tamquam aquarũ infusione munda resplendet. Talia erant puerorum Hebræorum corpora, quę ieiunio in * adamantij transformata naturam vapore ignis non ad dispendium sui, sed ad gratiam * muta-

Ibid. c. 7.

* in orig. amiantum.

* in orig. amianti.

* in orig. vte-bantur.

bantur. Daniel quoque trium hebdomadarum ieiunio leones edocuit ieiunare, missus in lacum, & adamantinam soliditatem abstinentiæ rigore membra duratus non patuit vulneri. Sic eum constrinxerant ieiunia, vt in eius corpore ferarũ morsibus locus esse non posset. Clausa tenebant feri leones ora, quæ abstinentiæ propheticæ sanctitas comprimebat, vt ea feræ aperire non possent, *veluti quibusdam vinculis alligata. Ex his igitur & alijs prædictis colligitur, quòd cum per ieiunium obtineatur perfectio sanctitatis, sapiẽtiæ & virtutis, per quæ mens humana purgatur, illuminatur, & perficitur instar hierarchiæ cælestis, ab omnibus debet seruari & appeti, sed maxime ab his, qui cupiunt esse perfecti. Vnde & hæc tria breuiter exprimit Gregoriana illa præfatio, quia dicitur, quòd Deus corporali ieiunio vitia comprimit, mentem eleuat, virtutem largitur, & præmia. Et Augustinus in quodam sermone: Ieiunium, inquit, purgat mentem, subleuat sensum, carnem spiritui subijcit, cor facit contritum & humiliatum, quod Deus non spernit, concupiscentiæ nebulas dispergit, libidinum ardores extinguit, castitatis lumen accendit, verbositatem non amat, diuitiarum superfluitates abdicat, superbiam calcat, humilitatem commendat. Ambrosius etiam vbi supra: Ieiunium continentiæ magisterium est, pudicitiæ disciplina, humilitas mentis, castigatio carnis, forma sobrietatis, norma virtutis, purificatio animæ, miserationis expensa, lenitatis institutio, castitatis origo, senum gratia, custodia iuuentutis. Hæc de ieiunij laude diffusius diximus, vt carnaliter sapientis hominis, & intellectus instruatur, & inflammetur affectus, quatenus suum recognoscens errorem, in ieiunio, fletu, & planctu conuertatur ad Dominum: super quo Patri misericordiarum sacrificium deuotæ precis offerimus, vt sicut de ipsius subuersione doluimus hactenus, ita de conuersione in posterum gaudeamus.

* in orig. meriti.

Greg. in Sacramẽt. lib.

Ambr. lib. de ieiu. & Elia cap. 8.

RESPONSIONIS TERTIÆ Caput primum.

In quo, voluntaria, & penuriosa paupertas fundamentum Euangelicæ perfectionis astruitur, & quæ huic videri possunt contraria, dissoluuntur.

Hristianæ religionis fundamentum esse Christum Iesum, sapiens ille architectus Apostolus Paulus ad Corinthios asserit, docens fundamẽtum aliud poni non posse præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus. Hoc quidẽ in nostro intellectu collocatur per fidem, quam idẽ Apostolus dicit ad Hebræos, rerum sperandarum esse substantiã; in affectu vero per charitatem. de qua idẽ ad Ephesios scribit: In charitate radicati & fundati, fundamento ipsam cõparans & radici. Vt igitur hæc duo iungantur in vnum, Christianæ religionis fundamentum, & radix est fides, quæ per charitatẽ operatur, sicut & Glossa super illud fundamẽtũ aliud, &c. dicit: Fides, quæ per dilectionem operatur in fundamento posita, neminem perire permittit. Huic autẽ fundamento siue radici directe aduersatur cupiditas, de qua scribitur ad Timotheum: Radix omnium malorũ est cupiditas, quam quidam appetentes errauerunt a fide. Ex hac nempe radice cum annexa sibi superbia, vniuersa mala sibi originem, fomentum, & incrementum suscipiunt. propter quod ciuitatis Babylonicæ fundamentum ab Augustino esse perhibetur. Omnium itaque bonorum origo, & nouæ ciuitatis Hierusalem fundamentum, & fundator Christus Iesus, qui in hoc apparuit, vt diaboli dissolueret opera,

1. Cor. 3. c

Heb. 11. a

Eph. 3. c

1. Tim. 6. b

A ra, huius cupiditatis oppositum summo debuit affectu complecti, exemplo ostendere, & verbo prædicare. Et quoniam cupiditatis vitiũ, & inordinatio radicatur in affectu mentis, occasio vero & fomentum sumitur a rebus extra possessis, ideo necesse est, quòd perfecta radicis huius auulsio vtrumque respiciat, vt auaritiæ rubiginosa affectio, & substantiæ terrenæ illecebrosa possessio, tam spiritualiter, quàm corporaliter abdicentur. Vnde super illud Matthæi dixit Simon Petrus ad Iesum: Ecce nos reliquimus omnia; dicit Bernardus: Optime & non ad insipientiã tibi. Nam & mundus transit & cõcupiscentia eius, & relinquere hæc magis expedit, quàm ab eis derelinqui. Et B hæc fugiendarũ diuitiarum causa præcipua est, quòd aut vix, aut nũquam, sine amore valeant possideri. Si igitur gemina hæc abdicatio mundi scilicet, & cõcupiscentiæ eius, quæ etiam paupertas spiritus dicitur, ipsa est qua radix omnium malorum perfecte amputatur, & Babylonis fundamentum euertitur, recta potest ratione concludi, quòd perfectionis Euangelicæ per quam Christo configuramur, & complantamur, & habitaculum eius efficimur, ipsa paupertas spiritus secundum quandam analogiam & cohærentiam ad prædicta, radix est & fundamentũ. Propter quòd C & Christus cum ad perfectionem discipulos informaret in monte, tamquam nouæ Hierusalem descendentis de cælo, fundamenta perfectionis videlicet Euangelicæ limina in montibus sanctis, montibus, scilicet Apostolicis collocans inter ceterarum virtutum gloriosa præconia, a sanctæ paupertatis excellentia sumit initium, dicens: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Dehinc tribuens de perfectionis aggressione consilium, primum ad hanc suo inuitat exemplo, dicens: Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes & da pauperibus, & veni sequere me. Quem locum tractans Hieronymus ait; D Apostolici fastigij est perfectæq. virtutis, omnia vendere & pauperibus distribuere, & sic leuem atque expeditum cum Christo ad cælestia subuolare. Cum autem circa bonorum temporalium possessionem duo considerare contingat, dominium scilicet & vsum, sitq. vsus necessario annexus vitæ præsenti, Euãgelicæ paupertatis est, possessiones terrenas quantum ad dominium, & proprietatem derelinquere, vsum vero non omnino reijcere, sed arctare, iuxta illud quod dicit Apostolus: Habentes alimenta & quibus tegamur his contenti simus. Ex his potest colligi paupertatis Euangelicæ ratio, scilicet, quòd ipsa sit virtus tempo-E ralium abdicatiua bonorum, qua quis nil proprium habens sustentatur de non suo. Et quoniam dupliciter contingit rerum temporaliũ abdicare dominium, dupliciter etiam sustentari de non suo, ideo paupertatis Euangelicæ duplex est modus, duplexq. perfectio. Cum enim duplex sit rerum dominium, scilicet priuatum & commune, vnum quidem spectans ad determinatam personam, alterum vero ad determinatum collegium, & primum abdicari possit retento secundo, possit etiam secundum abdicari cum primo; duplex erit secundum hunc duplicem modum paupertatis perfecta professio. Vna videlicet qua quis tẽ-F poralium omnium priuato seu personali abdicato dominio sustentatur de non suo, idest, non sibi proprio, cõmuni, tamẽ iure cum alijs participato & simul possesso. Alia vero qua quis omnium rerum abdicato dominio, tam in proprio quàm in communi, sustentatur de non suo, idest, non sibi proprio sed alieno, pie tamen & iuste ab alio sibi pro sustentatione collato. Primæ paupertatis forma præcessit in turba credentium, de qua in Actibus dicitur: Multitudinis credẽtium erat cor vnum & anima vna, nec quisquam eorum quæ possidebat aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia. Quem scripturæ locum tractans Hieronymus ad Demetriadem dicit: In actibus Apostolorum, quando Domini nostri Iesu Christi ca-

Mat. 19. d

Bern. hom. super Ecce nos &c.

Mat. 5. a

Matt. 19. c

Hieron. ad Demet. ep. 8. post med.

1. Tim. 6. b

Act. 4. f

Ibidem ubi sup. prox.

sti calebat cruor, & feruebat recens in credentibus fides, vendebant omnes possessiones suas, & pretia earum ad Apostolorum proijciebant pedes, vt ostenderent pecunias esse calcandas, & dabatur singulis prout opus erat. Hinc etiam tradita fuit forma monasticæ seu cœnobiticæ vitæ, iuxta quod Glossa Bedæ dicit ibidem: Qui ita viuunt vt sint eis omnia communia, ideo cœnobitæ vocantur. Quæ vita tanto felicior est, quanto statum futuri sæculi imitatur, vbi sunt omnia communia. Secundæ autem paupertatis exemplar & forma in vita præcessit Apostolorum, quam perfectionis magister Christus eisdem instituit, quādo ipsos ad prædicandum misit, sicut legitur in Mat-
Mat. 10. a thæo: Nolite, inquit, possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris, non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam. Dignus est enim operarius cibo suo. Vbi Glossa: Propemodum necessaria vitæ amputat, ne vel curent de crastino qui docent omnia regi a Deo, nec ipsa necessaria nec cellarium secum vehāt nihil præter vestimentum, nec etiam numisma. In his igitur verbis Dominus Apostolis & prædicatoribus veritatis, extremæ ac penuriosæ paupertatis formā seruandam imponit, quantum ad carentiam non solum possessionum, sed etiam pecuniarum & aliorum mobilium, quibus sustentari vel communiri solet communis hominū vita, vt tamquam veri pauperes in summa rerum constituti penuria, carerent pecunijs, alimenta non ferrent, simplici vestitu contenti essent, & sine calceamentis incederent, vt sic paupertatem altissimam actu, & habitu, quasi quoddam perfectionis insigne præferrent. Hanc paupertatis normā tamquàm speciali prærogatiua perfectam, & Christus in seipso seruauit, & Apostolis seruandam instituit, & his qui eorum cupiunt imitari vestigia consulendo suasit. Quod enim Christus illam seruauerit, ostendit Chrysostomus super Matthæum: Ne possideatis, inquit, aurum, neque argentum, neque peram in via. Quia enim per opera ostendit ea, tunc iam legislationem, quę est a verbis, validiorē inducit, quando & facile susceptibilis sermo factus est, operibus suis prius certificatus. Vbi igitur ostendit per opera? audi eum
Luc. 9. g dicentem: Filius hominis non habet vbi caput suum reclinet. Neque in hoc sufficit solo, sed & discipulis tribuit hanc apodixim. Hæc verba Chrysostomus. Glossa etiam super illud Matthæi: Vulpes foueas habent, &c. Quid me propter lucra sæculi vis sequi, cum ita sim pauper, vt nec hospitiolum, quod meum sit, habeam? Quod si forte quis dicat, Christum non proprium habuisse hospitium sed commune, obuiat idem Chrysostomus in sermone de proditione Iudæ: Quos, inquit, pretiosorum marmorum pompa delectat, cognoscant Christum omnium Dominum, qui locum in quo caput reclinaret non habuit. Et ideo
Mat. 26. b discipuli ipsum interrogant, & dicunt: Vbi vis paremus comedere Pascha? Sed si Christus habuisset domicilium commune, illud discipuli non ignorassent. Sed etiā Christus loco non caruisset, in quo caput reclinaret, & Pascha comederet. Colligitur ergo ex interrogatione discipulorum, & hospitij incertitudine, quòd Christus domiciliū non habuit, nec proprium, nec commune. Arctissimam quoque Domini paupertatem declarans Hieronymus ait: Turpe est ante fores sacerdotis Domini crucifixi & pauperis, qui cibo quoque vescebatur alieno, lictores consulum, & & milites excubare. Fuit itaque Christus tamquam vere pauperrimus alieno cibo sustentatus. Hoc ipsum
Bern. hom. de puero Iesu duodēni Dom. infra Oct. Epiph. Bernardus in quodā sermone super illud Lucæ: Cum factus esset Iesus annorum duodecim apertius dicit: Vt te Domine per omnia nostræ paupertati conformares, quasi vnus in turba pauperū stipem per ostia mendicabas. Quis dabit me buccellatum illarū mendicatarum participem fieri, & illius edulij reliquijs saginari? Anselmus etiam in libro de Sacramentis.

A Pauper ita fuit Christus, vt veniens in mundum, non in sua, sed in aliena domo nasceretur, & natus propter inopiam loci in præsepio brutorum animalium poneretur, & viuens in mundo non haberet, vbi caput suum reclinaret, nec moriens vnde nuditatē suam tegeret, nec mortuus vnde inuolueretur, nec sepulchrum aut locū, vbi corpus mortuum locaretur. Ex his colligitur, quòd Christus pauper fuit in ortu, pauper in vitæ progressu, pauper in termino. Sane vt hāc paupertatem amabilem redderet mundo, pauperrimam matrem elegit, paupertatis defectus voluntarie pertulit, & vt pauper & inops discalciatus incessit. De *Ansel. li. de diuersitaté sacram. post med.*
B paupertate nāque matris ipsius dicit Beda super Matthæum, exponens Euangelicū illud: Si quis mihi ministrat, me sequatur. Consideremus, inquit, qua via graditur, vt sequi mereamur, Ecce cū Dominus sit creator Angelorum, suscepturus naturam nostram quam condidit, in vterum Virginis venit, nasci tamē in hoc mundo per diuites noluit, parentes pauperes elegit. Vnde & agnus, qui pro illo offerretur defuit, columbarum pullos, & par turturum ad sacrificium mater inuenit. His concordat Chrysostomus super Matthæum: Pariens quidem Filium Virgo, confestim illum in præsepe declinauit, quia multis conueniētibus *Ioan. 12. d* *Luc. 2. g*
C propter descriptionem, non erat domum inuenire. Sed quid fuit, quod suasit Magos adorare? Nihil enim sensibilium magnum erat illic, sed præsepe & tugurium, & mater pauper, & nudam Magorum videas philosophiam. Item quoque in homilia Epiphania de Magis loquens, sic dicit: Viderunt pandochiū tenebrosum & sordidum, magis animalibus, quàm hominibus aptum, in quo nemo erat contentus secedere, nisi itineris necessitate coactus, matremq. eius vix tunicam habentem vnam, non ad ornatum corporis, sed ad tegumentum nuditatis proficientem. Quod autem pauperrime vixerit, super illud Marci:
D Circumspectis omnibus Glossa declarat dicens: Circumspectis omnibus, si quis eum hospitio susciperet. Tantæ enim paupertatis fuit & ita nulli adulatus, vt in tanta vrbe nullū inueniret hospitium. Super quem etiam locum Beda in origine dicit: Intelligendum est, quòd tantæ paupertatis Dominus fuit, vt in vrbe maxima nullum hospitem, nullam mansionem inueniret, sed in agro paruulo apud Lazarum, sororesq. eius habitaret. Constans est igitur, quòd Christus nō solū hospitio, sed & pretio quo illud emeret caruit, dum necessitate compulsus, de vrbe exiuit, illo videlicet die, quo eandē vrbem tamquam Rex asello ve-
E ctus intrauit. Hoc ipsum & Glossa super illud Ioannis: Venit princeps mundi huius, & in me non habet quidquam, expressius asserit: Noluit Dominus habere quod perderet, pauper erat, ne diabolus haberet quod auferret. Sed omne temporale, siue commune, siue proprium, & auferri potest & perdi. Tandem vt pauper discalceatus incessit, iuxta quod Hieronymus ad Eustochium scribens ait: Discipuli sine calceamentorum onere, & vinculis pellium, ad prædicationem noui Euangelij destinantur, & milites vestimentis Iesu sorte diuisis, caligas non habebant quas tollerent. Nec enim habere poterat Dominus, quod pro- *Ioan. 14. d* *Hieron. ad Eustochiū epist. 22.*
F hibuerat in seruis. Calceamentis igitur Christus, vt pauperrimus caruit, vestimentis vero necessarijs carere non potuit, volēs tamen summæ paupertatis nuditate vitam concludere, nudus elegit cruce pendere. Quia vero magister & Dominus Christus, non propter se, sed nostri causa paupertatem assumpsit, vt perfectionem nobis exemplo monstraret, ideo sacris Apostolis, tamquam suæ sanctitatis imitatoribus perfectis hanc extremæ paupertatis formam seruandam instituit, sicut legitur in Matthæo, Marco, & Luca. Quod quamquam ex ipso textu, sit certū & euidens, ad omnem tamen dubietatis scrupulum amouendū, sanctorum auctoritatibus confirmetur. Nam super illud Matthæi: Nolite possidere aurum, & cetera. dicit

Chryſ. homil. 23. in Matth. cir. med.

dicit Chryſoſtomus: Multa per hoc vnum emendabat; primum quidem non ſuſpectos faciens Apoſtolos: ſecundo autem ab omni eos eruens ſollicitudine, vt vacationem omnem tribuant ſermoni: tertio docens eos ſuam virtutem, hoc nempe eis, & poſtea dicit: Numquid aliquid defuit vobis, quando miſi vos nudos, & diſcalceatos ſine ſacculo? Et infra: Orbi terrarum doctores erat miſſurus, propter quod & Angelos eos ex hominibus, vt ita dicam, conſtituit, ab omni abſoluens vitæ huius ſollicitudine. Et poſt: Intendere qualiter omnibus eos denudans, omnia eis dedit, permittens in domibus eorum, qui docentur manere, & nihil habentes introire. Si autem in aliena patria exiſtentes, & apud ignotos abeuntes, nihil amplius oportet petere quotidiano cibo, multo magis domi manentes. Hucuſque Chryſoſtomus. Idem quoque ait: Si bonum eſſet aurum habere, hoc vtique dediſſet Apoſtolis Chriſtus, qui ineffabilia eis tribuit dona, nunc autem non ſolum non dedit, ſed etiam habere prohibuit. Ideoque Petrus non ſolum non verecundatur, ſed etiam decoratur in paupertate, dicens; Argentum & aurum non eſt mihi. Super præfatum etiam Matthęi locum Rabanus in originali ſic dicit: Conſequenter hoc præcipit Euangelizatoribus veritatis, quibus ante dixerat, Gratis accepiſtis, gratis date. Si enim ſic prædicant, vt pretium non accipiant, ſuperflua eſt auri, & argenti, nummorumq. poſſeſſio. Nam ſi habuiſſent aurum vel argentum, viderentur non cauſa hominum ſalutis, ſed lucri cauſa prædicare. Idemq. ſubiungit: Qui diuitias detruncauerat, propemodum neceſſaria vitę amputat, vt Apoſtoli doctores veræ religionis, qui docebant omnia gubernari prouidentia diuina, ſeipſos oſtenderent, nihil cogitare de craſtino. Ex hoc præcepto arguit philoſophos, qui vulgo appellantur Batroperitæ, quòd contemptores ſæculi exiſtentes, & omnia pro nihilo ducentes, cellam ſecum vehant. His etiam Beda ſuper Marcum conſonat dicens: Pręcepit eis ne quid tollerent in via, niſi virgam tantum. Tanta, inquit, prædicatori debet eſſe fiducia in Deo, vt præſentis vitæ ſumptus, quamuis non prouideat, tamen ſibi eos non deeſſe certiſſime ſciat: ne dum mens eius occupatur ad temporalia, minus alijs prouideat æterna. Idem paulo poſt ſubdit: Illa Apoſtolis loquebatur, vt ſecuri non poſſiderent, nec portarent huic vitæ neceſſaria, nec magna, nec minima. ideo poſuit, Nec virgam, oſtendēs, a fidelibus omnia deberi miniſtris ſuis, nulla ſuperflua quærentibus. His concordat Ambroſius ſuper illud Lucæ, nihil tuleritis in via, nec virgam, nec peram, nec panem, nec pecuniam: Qualis debeat eſſe qui Euangelizat regnū Dei, præceptis Euangelij deſignatur, vt ſine virga, ſine pera, ſine calceamento, ideſt ſubſidij ſæcularis adminiculum non requirens, fideq. tutus, putet ſibi quo minus ea requirit, magis poſſe ſuppetere. Ad quod etiam facit, quod ab eodem dicitur ſuper illud Lucę: Nolite portare ſacculū, neque peram. Si prohibemur poſſidere aurum, quid eripere? Petrus Apoſtolus primus Dominicę executor ſentētię, oſtendens non in vacuum effuſa Domini mandata, cum poſceretur a paupere, vt ei pecuniæ aliquid largiretur, ait: Argentum atque aurum non habeo. Tamen non tam in hoc gloriatur Petrus, quòd aurum, & argentum non habeat, quàm quòd ſeruet Domini mandatum, qui præcepit, nolite poſſidere aurum. Hoc eſt dicere: Vides me Chriſti diſcipulum, & aurum a me requiris? Aliud nobis multo pretioſius auro donauit. His verbis Ambroſij Auguſtinus concordat in lib. de mirabilibus ſacræ Scripturæ ſic dicens: In excuſatione eleemoſynæ, & paupertatis profeſſione Petrus paralytico dixit, Surge, & ambula, illud magiſtri pręceptum ſeruans, Nolite poſſidere aurum, neque argentum. Qui enim de iniquo mammona expeditus fuerat, verbo imperij morbo ligatum cito ſoluebat.

Luc. 22. d · *Chryſ. homil. vlt. ſuper Matth. cir. fin.* · *Act. 3. a* · *Beda lib. 2. in Euang. Mar. cap. 6. comm. 24.* · *Idem.* · *Amb. ſuper Luc. 10.* · *Act. 3. a* · *Aug. lib. 3. de mirab. ſacr. Scrip. c. 15. to. 3.*

A Hoc ipſum Bernardus ad Eugenium confirmat: Nec locus, inquit, otio, vbi ſedula vrget ſollicitudo omnium Eccleſiarum. Nam quid aliud dimiſit tibi ſanctus Apoſtolus? Quod habeo, inquit, hoc tibi do. Quid illud? Vnum ſcio, neque aurum, neque argentum, cum ipſe dicat: Argentum & aurū non eſt mihi. Et infra: Eſto vt alia quacumque ratione, hæc tibi vendices, ſed non apoſtolico iure. Nec enim ille tibi dare potuit, quod non habuit. Idipſum Hieronymus dicit expreſſius, Apoſtoli toto orbe terrarum peregrini, non æs in zona, non virgam in manu, non caligas habuere in pedibus. Chryſoſtomus, tandē de laudibus Pauli. Paulus, inquit, pecuniam non poſſedit. B Nam ipſe hoc teſtatur. Vſque in hanc, inquit, horam, & eſurimus, & ſitimus, & nudi ſumus, & colaphis cædimur. Et quid dico pecuniam, cum ille neceſſarium ſæpe non haberet cibum, nec quo circumdaretur indumentum? Ex his omnibus aperte colligitur, præſcriptam paupertatis formam, qua nihil poſſidetur, & in ſumma rerum penuria viuitur, Apoſtolis fuiſſe præceptam, & ab eiſdem ſeruatam. Quia autem ipſorum, immo Chriſti veſtigia, ſequi volentibus conſulatur ab ipſo, aperte clareſcit ex conſilio quod dedit adoleſcenti, ſicut legitur in Matthæo: Si C vis perfectus eſſe, vade, & vende omnia quæ poſſides, & da pauperibus, & veni ſequere me. Quod exponēs Rabanus ait: In poteſtate noſtra eſt, vtrum velimus eſſe perfecti, tamen quicumque perfectus eſſe voluerit, debet vendere quæ habet, & non ex parte vendere, ſicut Ananias, & Sapphira, ſed totum, & ſic præparare ſibi theſaurum in regno cælorum. Nec hoc ad perfectionem ſufficit, niſi Saluatorem ſequatur. Conſtat autem, quòd Chriſtus in ſumma rerum penuria vixit. Idem paulo poſterius: Inter pecunias habere, & pecunias amare, nonnulla diſtantia eſt. Multi enim habentes non amant, multi non haben- D tes amant. Item alij & habent & amant, alij nec habere, nec amare ſe diuitias ſæculi gaudent, quorum tutior ſtatus eſt, cum Apoſtolo dicentium: Nobis crucifixus eſt mundus, & nos mundo. In his Rabanus expreſſe inſinuat, opus perfectionis eſſe, magiſq. ſecurum, & Chriſto crucifixo conforme, in carentia rerum, & pecuniarum viuere in extrema paupertate. Hoc ipſum & Apoſtolus ad Corinthios perſuadet: Scitis, inquit, gratiam Domini noſtri Ieſu Chriſti, quoniam propter vos egenus factus eſt, cum diues eſſet, vt illius inopia vos diuites eſſetis. Et in hoc conſilium do. Auguſtinus in originali: Fa- E ctus eſt, inquit, egenus intantum, vt non haberet quod habent vulpes. Et in hoc conſilium do, ſubauditur, vt eius paupertatem imitemini. Idem quoque in libro, De bono coniugali: Non ideo malum eſt, iuſtum aut Prophetam, in domo ſua ſuſcipere, quia nec domum habere debet, vt quod melius eſt faciat, qui vult ad perfectum Chriſtum ſequi. In quo Auguſtinus aperte declarat, quòd alieno ſuſcipi tecto, ei maxime competit, qui perfecte Chriſtum imitari cupit. Huic conſonat quod dicit Chryſoſtomus ſuper Ioannem: Omnia agamus, per quæ Chriſtum imitemur. Quid igitur Chriſtus ait: Vulpes, foueas F habent, & volucres cæli nidos, filius autem hominis, non habet vbi caput reclinet. Idem ſuper Matthæū homil. 9. Si ab honore quidē, qui in inferioribus eſt, palatijs, pecunię nos expulerint, contemptibiles erūt. cælorum autem Rege, per ſingulos dies clamante & dicente, quia difficile eſt cum illis in cælum intrare, non proijciemus omnia? & non deſiſtemus ab omnibus rebus, vt cum libera facie regnum ingrediamur? His concordat Hieronymus ad Heliodorū dicens: Nolo te huius peregrinationis deterreat difficultas, qui in Chriſtum credis, ſed eius crede ſermonibus. Primum quærite Regnum Dei, & hæc omnia adijcientur vobis. Non pera tibi ſumenda, non virga. affatim diues eſt, qui cum Chriſto pauper eſt.

Bern. lib. 2. de cōſid. c. 6. cir. med. · *Hieron. ad Ageruch. ep. 11. poſt med.* · *1. Cor. 4. c.* · *Mat. 19. c* · *Gal. 6. d* · *2. Cor. 8. b* · *Aug. lib. de bo. coniug. c. 9. to. 6.* · *Chryſ. homil. 19. ſuper Ioan.* · *Hieron. ad Heliodorū epiſt. 1.*

Idem

Hieron. ad Rusticũ monachum. ep. 4.

Idem ad Rusticum monachum: Si habes substãtiam vende, & da pauperibus, si non habes grandi onere liberatus es, nudum Christum nudus sequere. Durum, grande, difficile, sed magna sunt præmia. Constat autem, quòd duritia & difficultas non est, cum proprietas rerum contemnitur, nisi penuria comitetur. Ad hoc ipsum spectat, quod dicit Gregorius Nazianzenus in Apologia sua libro secũdo: Sed paupertatem, inquit, & penuriam exprobrabunt. Istæ sunt diuitiæ meæ. Ista me non solum gloriantem, sed etiam arrogantem facit. Videor enim mihi, hoc audire ab inimicis, quia vestigijs illius incedam, qui propter nos pauper factus est, cum diues esset. atque vtinam exuere possem me istis panniculis, quibus circumdari videor, vt nudus effugerem spinas sæculi, quæ retinent, & reuocant pergentes ad Deum. Hæc sanctus Gregorius. His consonat, quod dicit *Bernardus: Habetur in Euangelio, & perfectionis consilium, & remedium infirmitatis. Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra. Hæc perfectio est. Siquidem filius hominis, vbi caput reclinaret, non habebat. Petro & Ioanni, nec aurum, nec argentum erat. Paulus simplici victu & vestitu contentus, hæc ipsa labore manuum acquirebat. Sed non omnes capiunt verbum hoc, sicut nec consiliũ castitatis. Hucusque Bernardus. Gennadius quoque de ecclesiasticis dogmatibus. Bonum est, inquit, facultates cum dispensatione pauperibus erogare, sed melius est pro intentione sequendi Dominum simul donare, & absolutum sollicitudine egere cum Christo. Sed qui habet vnde sustentatur, scilicet in communi, non proprie dicitur egere, nam de illis quibus erant omnia communia, in actibus dicitur, Nec erat quisquam egens inter eos. Postremo vt clare nobis innotescat, quæ sit abrenuntiationis forma perfectis, attendendum est, quod dicit Beda super illud Marci: Relictis omnibus secutus est eum. Perfectam nobis abrenuntiationis formam tribuit, dum non solum lucra reliquit vectigalium, sed & pericula contempsit. Tanta enim cupiditate sequendi Dominum ductus est, vt nullo prorsus huius vitæ respectu, vel cogitationem sibimet reseruauerit. Per hæc sacrorum doctorum testimonia, tam manifesta, quàm certa, & alia plurima, quæ causa breuitatis vitandæ resecantur ad præsens, irrefragabili potest ratione cõcludi, quòd Christum, & Apostolos imitari, non solum quoad abdicationem proprietatum, verumetiam quoad extremam temporalium rerum penuriam, quæ consistit in carentia possessionum, & pecuniarum, non solum est licitum, sed & laudabile, & perfectum. Non tamen ex hoc debet, vel potest inferri, quòd abdicatis rerum proprietatibus, possidere aliquid in communi sit imperfectum, quia sicut perfectæ castitatis diuersi sunt modi, quorum varijs prærogatiuis sancta mater Ecclesia, tamquam ornamentorum varietate decoratur, sic & in modis perfectæ paupertatis intelligendum est, quamquam non sit per omnia simile hincinde, sicut diligenter consideranti est euidens.

**Ber. super Ecce nos an. med.*

Matt. 6. e

Gẽnad. lib. de dogmatibus Ecclesiast. c. 71. apud Aug. lib. 3.

Act. 4. g

His autem non obstat præallegatorum vita sanctorum, qui communia possederunt, quasi non debuerint aliter docere quàm viuere, quia mos esse solet pijs doctoribus, vt eas virtutũ prærogatiuas, quibus carere se vident, in alijs mirentur, & prædicent. sicut Hieronymus ad Pammachium scribens: Virginitatem, inquit, in cælum fero, non quia habeo, sed quia magis miror quòd non habeo. Ingenua enim & verecunda confessio est, quo ipse careas, in alijs prædicare. Numquid quia graui corpore terræ hæreo, auium non miror volatus? Hæc Hieronymus. Cui etiam Chrysostomus consonat, qui Ægyptios monachos laudans, ait: Nunc veniens in eremum Ægypti, paradiso hanc meliorem videbis effectam. Etenim est videre vbique regionis illius Christi exercitium & regalem gregem, & superiorum virtutum vrbanitatem. Existentia enim omni exuti, & mundo omnino crucifixi. Et vltra. Rursus procedunt corporis operatione ad indigentiam cibum sumentes. Neque enim quoniam ieiunant, & vigilant vacare per diem dignũ æstimant, sed noctes quidem sacris hymnis & vigilijs dies in orationibus, & manuum operationibus consumunt, Apostolicum imitantes zelum. Verecundemur igitur omnes, & diuites & inopes, cum illi nil penitus habentes nisi corpus, & manus suas cogant, & litigent impensas hinc indigentibus inuenire, nos autem decem millibus intus reconditis, neque superflua ad hoc tangimus. Hæc Chrysostomus. Qui vt doctor sanctus & verax, quasi ad sui, & aliorum sibi similium verecundiam, paupertatis excellentiam in monachis Ægypti commendat. Simile per omnia sacer dicit Ambrosius: Christus, ait, Dominus noster sacerdotibus quid præcepit audiamus: Qui non renuntiauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Contremisco hæc dicens: Meus enim primo omnium, meus inquam ipse accusator existo, meas condemnationes loquor. Negat Christus suum esse discipulum, quem viderit aliquid possidentem, & eum qui non renuntiat omnibus quæ possidet. Et quid agimus? Quomodo hæc autem ipsi legimus, aut populis exponimus, qui non solum non renuntiamus his quæ possidemus, sed acquirere volumus ea quæ numquam habuimus, antequam veniremus ad Christum? Numquid nam quia nos redarguit conscientia, legere, non proferre, quæ scripta sunt possumus? Nolo duplicati criminis esse reus, confiteor, & palam audiente populo confiteor hæc scripta esse, etiam si nondum implesse me noui. Sed ex hoc saltim commoniti festinemus implere, festinemus transire a sacerdotibus Pharaonis, quibus terrena possessio est, ad sacerdotes Domini, quibus in terra pars non est, quibus portio Dominus est. Talis enim erat ille qui dicebat. Tamquam egentes, multos autem locupletantes, vt nihil habentes, & omnia possidentes: Paulus hic est, qui in talibus gloriatur. His sacri doctoris veracibus & humilibus verbis, nihil expressius ad propositum dici potest. Et beatus Papa Gregorius. 3. dialogorum, viri mirabilis Isaac vitam describens, ait: Seruus omnipotentis Domini egressus vrbem, non longe desertum locum reperit, ibique sibi humile habitaculum construxit, ad quod dum multi pergerent, exemplo illius æternæ vitæ desiderio accendi cœperunt, atque sub eius magisterio in omnipotentis Domini se seruitium dederunt. Cumq. ei crebro discipuli innuerent, vt pro vsu monasterij possessiones quæ offerebantur acciperet, ille sollicitus suæ paupertatis custos, fortem sententiã tenebat, dicens: Monachus qui in terra possessionem quærit, monachus non est. Sicq. metuebat paupertatis suæ securitatem perdere, sicut auari solent diuites perituras diuitias custodire. Hæc Gregorius: Qui cum monachis, & ipse, in monasterio quod possessionibus dotauerat vitam duxisset, communes tamen possessiones recusantem miratur & laudat. Ac per hoc impię præsumptionis esse conuincitur, virtutem non habitam spernere, vt quia docentis vita extremæ paupertati non per omnia consonat, ipsius doctrina pauperum perfectioni repugnando contradicat. Nequaquam igitur a prædictis discordat illud Augustini verbum, quo contra Adimantum Manichæum, præfatum de paupertatis forma mandatum Apostolis, dicit spiritualiter esse scrutandum, vel, vt alibi dicit, permissiue intelligendum. Nam cum Marcus dicat expresse, quòd præcepit eis ne quid tollerent in via, & ipse cum alijs expositoribus, sicut ex præmissis claret, intelligendum ad litteram doceat, si hoc simpliciter alibi negaret, & Euangelicæ veritati, & sanctorum doctrinæ, simul ac suæ, aperte contradiceret, siue contrairet. Quod de tanto dici doctore, piæ catholicorum aures abhorrent. Atten-

Hieron. ad Pam. epist. 50. cir. fin.

Chrys. homil. 8. super Matth.

Hæc sunt Origen. homil. 16. super Gen.

Luc. 14. g

2. Cor. 6. e

Greg. lib. 3. Dial. c. 14.

August. lib. cõtr. Adim. c. 20. to. 6.

Attendendum est ergo, quòd cum Apostoli fuerint primi fundatores religionis Christianæ,& professores perfectionis excelsæ,professores,inquam, & sicut priuatæ personæ, & sicut exemplaria quædam, prædicta Domini verba intelligere possumus, eis esse dicta tamquam fundatoribus Christianæ religionis, & sic intelliguntur extendi ad omnes. sed non omnes Christiani arctantur, vt hanc vitæ regulam teneant, sicut Manichæi falso dogmatizant. Ideo contra ipsos loquens hæreticorum malleus Augustinus ostendit, quòd hæc verba spiritualiter intelligenda sunt, si sic accipiantur tamquam omnibus sint præcepta. Possumus etiā intelligere prædicta verba,dicta fuisse Apostolis,tamquam exemplaribus perfectionis,& sic intelliguntur per modum consilij,quòd de se non obligat, nisi eos, qui hanc viuendi formam voluntariè profitentur, & vouent. Intelligere possumus insuper dicta fuisse Apostolis sicut certis personis, primisq. prædicatoribus Euangelicæ legis: & sic cum duo insinuentur in verbis illis, scilicet abdicatio temporalium,& receptio dispendiorum, primum intelligitur fuisse præceptum, sicut dicit textus, & glossa. Vnde Beda: Missis ad prædicandum discipulis,ne quid tollerent in via præcepit. Secundum autem non fuisse præceptum, sed concessum, siue permissum. Vnde Glossa super illud Lucæ: In eadē domo manete,&c. Qui saccum & peram prohibuit, sumptus ex prædicatione cōcedit. Et Rabanus super Matthæum: Claret autem hoc Dominum non ita præcepisse,tamquā Euangelistæ viuere aliunde non debeant, quàm eis præbentibus, quibus annuntiant Euangelium: alioquin contra hoc præceptum fecit Apostolus, qui victum de manuum suarum laboribus transigebat, sed potestatem dedisse, in qua scirent ista sibi dari. Cum autem potestas datur, licet cuique non vti, & tamquam de iure suo cedere. Hæc Rabanus. Ex his colligitur manifeste, quòd prædicta Domini verba, iuxta considerationes præmissas intelligi possunt, & spiritualiter, & ad litteram, vt consulta, & vt præcepta & permissa. Propter quod omnis contrarietatis calumnia de medio tollitur, si multiformis huius acceptionis intelligentia sane capiatur. His etiam non obsistit illud Hieronymi ad Nepotianum, vbi dicit, quòd viuens de decimis, & altaris oblatione sustentatus, nudam crucem nudus sequitur, tamquam perfectæ paupertatis summa consistat in viuendo de decimis, & oblationibus, sicut sacerdotes & clerici viuunt. Est enim multiplex gradus, & differentia nuditatis. Alia quidem est cordis, alia cordis & corporis: nuditas cordis est per expoliationem spiritus ab omni peruerso affectu auaritiæ & cupiditatis. Et de hac Gregorius in homilia: Nudi cum nudo luctari debemus: quia si vestitus quisque cum nudo luctatur,citius ad terram deijcitur, quia habet vnde teneatur. hoc quidem intelligitur generaliter dictum omnibus Christianis. Nuditas autem corporis & cordis,triplicem habet gradum. Nam quædam est magna,quæ attēditur in abiectione omnis superfluitatis, & proprietariæ possessionis. Et hæc quamquam non sit de necessitate, est tamen de congruentia status ordinis clericalis. Et de hac Hieronymus ad Nepotianum: Si autem ego pars Domini sum, & funiculus hereditatis eius, nec accipio partem inter ceteras tribus,sed quasi leuita & sacerdos viuo de decimis,& altari deseruiens, altaris oblatione sustentor; habens victum & vestitum his contentus ero, & nudam crucem nudus sequar. Est & alia nuditas maior, quæ non solum consistit in his, verum etiam in abdicatione potestatis possidendi proprium, & abnegatione propriæ voluntatis; & hæc competit regularibus & cœnobitis,de qua Hieronymus ait: Nolo pristinarum necessitudinū recorderis, nudos amat eremus. Nudos intelligit non solum a facultatum appropriatione verum etiam a propria voluntate, iuxta illud Bernardi de colloquio Simonis & Iesu: Age ergo, & qui relinquere omnia disponis, te quoque inter relinquenda numerare memēto, immo vero maxime & principaliter abnega temetipsum, si deliberas sequi ipsum, qui exinaniuit propter te semetipsum. Est & tertia nuditas, quæ consistit in his quæ prædicta sunt,& insuper in abdicatione omnis transitoriæ facultatis, cum penuria & indigentia opportunæ sustentationis, & hæc competit Apostolis & Apostolicis viris. & de hac super illud Matthæi: Qui potum dederit vni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ tantum in nomine discipuli, non perdet mercedē suam. Glossa: Minimi sunt qui nihil penitus habent in hoc mundo. Tales fuerunt Apostoli. Vnde Hieronymus ad Exuperantium ait: Nemo Apostolis pauperior fuit,& nemo tantum pro Domino dereliquit. Vidua illa in Euangelio paupercula,quæ duo minuta misit in gazophylacium,cunctis præfertur diuitibus, quia totum quod habuit, dedit. Hæc Hieronymus. Si igitur hæc vidua iuxta testimonium Domini, totum dando nihil sibi reseruauit, in extrema se nuditate constituit. Ad hanc nuditatem aspirabat illa nobilis vidua Paula, de qua Hieronymus in laudem ipsius: Hoc habuit voti vt mendicans ipsa moreretur, & vnum nummum non dimitteret filiæ, & in funere suo aliena sindone inuolueretur. Eiusdem quoque felicem describens obitum,ait: Testis est Iesus, ne vnum quidem nummum ab ea derelictum. Quid hac virtute mirabilius,feminam nobilissimæ familiæ, magnis quondam opibus,tanta fide,omnia vel dilargitam, vt ad egestatem vltimam perueniret? Iactent alij pecunias in corbonam, funalibusq. aureis dona pendentia,nemo plus dedit pauperibus,quàm qui sibi nihil reliquit. Hæc Hieronymus. Qui ad hanc nuditatem,tamquam summe perfectam hortatur Hedibiam in epistola, quam ad eam scribens,ait: Vis esse perfecta, & in primo stare fastigio dignitatis, fac quod fecerunt Apostoli. Vende omnia quæ habes, & da pauperibus,& sequere Saluatorem, & nudam, solamq. crucem, nuda sequaris, & sola. In his manifestius asserit, quòd ea paupertas ad perfectionis attingit fastigium, qua quis expressius & conformius nuditatem crucis amplectitur,& nudum Crucifixum imitatur. Illud autem Gregorij verbum, quo dicit censum non esse in culpa, sed affectum, nequaquam est præmissis contrarium,si recte intelligatur. Si quis enim hoc sentiat, quòd census in culpa sit causaliter vel formaliter, cum Manichæo errat, & hoc Gregorius reprobat. Si quis autem intelligat censum esse culpæ occasionem, a sententia veritatis non deuiat, cum & ipsa veritas dicat in Marco: Quia difficile,qui pecunias habent, in regnum Dei introibunt. Nullo enim modo pecunia impedimētum difficultatis,Dei regnum intrare volentibus præstat, nisi quia vel est occasio inclinationis ad malum, vel distractionis a bono. Hoc sanctorum testimonijs clare monstratur. Quòd enim diuitiæ habentibus ipsas,occasio sint cupiditatis,in libro de officijs dicit Ambrosius: Feralis, inquit, auaritia, illecebrosa pecunia, quæ habentes contaminat,non habentes non iuuat. Esto tamen, vt aliquando iuuet pecunia inferiorem, & ipsum desiderātem, quid ad alios si sit ille copiosior qui habet? Numquid idcirco honestior,qui habet quo plerūque honestas amittitur? Cui Bernardus cōcordat de colloquio Simonis & Iesu: Hæc fugiendarum diuitiarum præcipue causa est, quia vix aut numquam sine amore valeant possideri. Limosa siquidem, & glutinosa nimis, non solummodo exterior, verum etiam interior nostra substantia videtur,& facile cor humanum omnibus, quæ frequentat adhæret. His consonat Augustinus dicens: Non sunt istæ veræ diuitiæ, sed mendicitas, quia quanto magis abundant, tanto magis crescit inopia auaritiæ. Non sunt veræ diuitiæ,quæ plus augent cupiditatem ei,qui eas possidet.

Quod

Marginalia: Luc. 10. b; Hieron. ad Nepotianū epist. 2.; Greg. hom. 32. in Euāgel. non longe a princ.; Hiero. vbi sup. prox.; Hieron. ad Heliodorū epist. 1.; Bern. hom. super Ecce nos, &c.; Mat. 10. d; Hieron. ad Exuperāt. epist. 35.; Hieron. ad Eustochiū epist. 27.; Ibidem.; Hier. epist. 150. ad Hedibiam. q. 1. cir. fin.; Greg. li. 10. Mor. c. 17.; Mar. 10. c; Amb. lib. 2. de off. c. 26.; Bern. hom. super Ecce nos rel. &c.

Quòd autem sint occasio vanitatis & superbiæ, Au- A
gustinus de lapsu mundi: In diuitijs nil tam cauendũ
est, quàm superbiæ morbus. Qui enim non habet diuitias, non habet amplissimas facultates, non habet vnde se extollat. Idem de verbis Domini: Nihil est quod sic generent diuitiæ quomodo superbiam, omne granum, omne germen habet vermem suam. Vermis diuitiarum superbia est.

Aug.li.50. homil. 14. to.10.

Quòd vero sint occasio distractionis, manifeste insinuat Gregorius libro 1. Moralium: Solet, inquit, rerum abundantia tanto a timore diuino mentem soluere, quanto hanc exigit diuersa cogitare. Nam dum foris per multa spargitur, stare in intimis fixa prohibetur. Idem in homilia B super illud Lucæ: Exijt qui seminat, &c. Si nos, inquit, vobis semen verbum, agrum mundum, volucres dæmonia, spinas diuitias significare diceremus, ad credendum nobis mens vestra forsitan dubitaret. Vnde & idem Dominus per semetipsum est dignatus exponere quæ dicebat. Quis enim vmquam mihi crederet, si spinas diuitias interpretari voluissem? maxime cum illæ pungãt istæ delectent, & tamen spinæ sunt, quia cogitationũ suarum punctionibus mentem lacerant, & cum vsque ad peccatum pertrahunt, quasi inflicto vulnere cruentant.

Greg. hom. 15. in Euã.

Si quis igitur præmissa diligenter attendat, indubitanter aduertet, C quòd quamuis census formaliter seu causaliter non sit in culpa, est tamen frequens occasio culpæ, distrahendo a bonis, & inclinando ad mala. Propter quod opes a Saluatore spinis comparantur, & ab Ambrosio illecebrosæ dicuntur. Nam sicut ex præmissis apparet, cum vim rationalem distrahant, irascibilem extollant, & concupiscibilem nostram illiciant, non solum sunt illecebris, sed & periculis plenæ. Vnde Augustinus de lapsu mundi: Diuitiæ ipsæ quas putatis plenas esse delitiarum, pleniores sunt periculorũ. Cum itaque perfectionis sit non solum peccata vitare, verum etiam peccatorum occasiones & bonorum D impedimenta ad plena succindere, dicente Gregorio in Moralibus, quòd solus ille in illicita non cadit, qui se a licitis caute restringit, liquido claret, quòd quamuis possessiones & pecunias habere de se non sit peccatum, sed licitum; est tamen eas abdicare, & voluntarie pro Christo eis carere perfectum. Quod si forte quis dicat, occasionem huiusmodi a temporalibus rebus imperfectis dari mentibus, non perfectis, quasi magis competat statui imperfectorum diuitias fugere, eisq. carere, vitæ Iesu Christi, eiusq. doctrinæ aduersatur aperte. Neque enim secundum hæc perfectissimus debuisset Christus carere diuitijs, neque E hoc docuisset perfectos, cum tamen dixerit: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, &c. Numquid Apostoli perfecti non erant, quibus dictũ est: Nolite possidere aurum? Quod verbum tractãs Ambrosius in libro de officijs, ait: Nolite possidere aurum & argentum, neque pecuniam, quo velut falce pullulantem in pectoribus humanis succidit auaritiam. super eundem quoque sermonem Chrysostomus: Non dixit: Nolite accipere vobiscũ aurum, sed si aliunde possibile est accipere, fugite pernitiosam hanc ægritudinem. Etenim multa per hoc emendabat.

Matt.19.c

Mat.10.a

Amb. li. 2. de off.c.25.

Chrysost.in Matth. homil.33.

Ex his datur intelligi, quòd propter vitandam F occasionem auaritiæ, fuit Apostolis interdicta pecunia, cum tamen essent perfecti. Verum quidem est, quòd census perfectis non tam vehemens, nec tantorum est peccatorum occasio, sed quia quantumlibet parua intellectus distractio, vel illectio appetitus vitiosa mentibus perfectorum ad æterna suspensis magis est dissona, quàm longe maior imperfectis, circa filiorum educationem, & curam rei familiaris occupatis, hinc est, quòd perfecta temporalium rerũ abdicatio perfectis consulitur, non imperfectis, nisi velint esse perfecti. Nam cum ipsis imperfectis sufficiat peccata maiora vitare per mandatorum obseruantiam, perfectis tamen competit etiam superfluas cogitationes a mente rescindere, sicut & Gregorius 2. Moralium docet spiritualiter exemplificans Nazareorum ritum, perfectionisq. figuram. Deuotione, inquit, completa, caput Nazareus radere, capillosq. in igne sacrificij ponere iubetur, quia tunc ad perfectionis summam pertingimus, cum sic exteriora vitia vincimus, vt etiam cogitationes superfluas a mente resecemus. Quas nimirum igne sacrificij concremare, est flamma diuini amoris incẽdere, vt totum cor in Dei amore ardeat, & cogitationes superfluas concremãs, quasi Nazarei capillos, deuotionis perfectione consumat.

Greg.lib.2. Mor.c.26. cir.fin.

Num.6.e

Illa quoque promissio centupli prædeterminatis non obuiat, quoniam ad spiritualia bona refertur. Sicut dicit Hieronymus super Matthæum, & etiam Rabanus quasi eisdem verbis vtentes: Occasione, inquiunt, huius sententiæ quidam introducunt mille annos post resurrectionem, dicentes nobis, tũc centuplum omnium rerum quas dimisimus, & vitam æternam esse reddendam, non intelligentes quòd & si in ceteris digna sit retributio, in vxoribus appareat turpitudo, vt qui vnam pro Domino dimiserit, centum accipiat pro futuro. Sensus igitur iste est, vt qui carnalia pro Saluatore dimiserit, spiritualia recipiat, quæ comparatione & merito sui ita erunt, quasi paruo numero centenarius numerus comparetur.

Hier.lib.3. in Matth. c.19.

Cui etiam cõsonat Gregorius super Ezechielem: Neque enim sanctus vir ideo terrena deserit, vt hæc possidere in hoc mundo multiplicius possit, sed per centenarium numerum perfectio designatur, quia quisquis pro Dei nomine tẽporalia contemnit, hic perfectionem mentis recipit, vt ea non appetat, quæ contempsit. Centies itaque recipit quod dedit, qui perfectionis spiritum recipiens terrenis non indiget, & si hæc non habet. Hucusque Gregorius.

Greg. hom. 18. i Ezec. post med.

His consentit Bernardus in sermone illo de sancto Petro: Dixit Simõ Petrus ad Iesum, dicens: Quid est centuplum istud fratres, nisi consolationes, visitationes, primitiæq. spiritus, qui super mel dulcior est? Et post pauca: Non est pater aut mater, non domus aut ager est, non cibus aut vestis, non denique terrenum aliquid aut corporale, sed plane his omnibus est delectabilius, super omnia hæc dulcius, vniuersis his iucũdius est, & quæcumque desiderantur in hoc sæculo nequam, huic non valent comparari. Quòd si forte quis pertinaciter obsistat, tam per textus Marci, quàm per Augustinum contra Adimantum asserens, bona temporalia repromissa fuisse a Christo; respondebimus promissiones donationis & receptionis huiusmodi, debere intelligi per modum charitatiuæ communionis, non per modũ possessionis. Vnde Beda super illud Marci: Nemo est qui reliquerit domum, &c. quia nimirum a fratribus atque consortibus propositi sui, qui ei spirituali glutino colligantur, multo gratiorem etiam in hac vita recipiet charitatem. Cui consonat & Glossa ibidem: Omnes sancti, & quæcumque habent communicantur ei. Et Augustinus contra Adimantum: Fideli totus mundus diuitiarum est.

Mar.10.d

Vel certe intelligendum est per modum cuiusdam cælestis prouisionis contra Manichæos, qui dicebant hæc temporalia bona a tenebrarum principe fuisse creata, & ab illo solo repromitti & dari, a Christo autem inhiberi. Ideo hic promittuntur a Domino ad hæreticorum confutandam perfidiam, & a cordibus fidelium diffidentiam omnem tollendam. Vnde super illud Matthæi: Hæc omnia adijcientur vobis. Glossa: Omnia sunt filiorum, & ideo hæc omnia adijcientur etiã non quærentibus, quibus si subtrahantur, ad probationem est, si dentur ad gratiarum actionem. Et Augustinus super illud Ioannis: Vado piscari. Cur non inuenit aliud vnde viueret, cum Dominus promiserit, dicens: Primum quærite regnum Dei, & hæc omnia adijcientur vobis? Prorsus Dominus etiam sic quod promisit impleuit. Nam quis alius pisces, qui caperentur apposuit? Constat igitur promissionem

Matt. 6. d

Ioan.21.a

nem huiusmodi per modum prouisionis debere intelligi, ad tollendum diffidentiam, non per modum augmentationis temporalis substantiæ, quia hoc non esset cupiditatem abscindere, sed augere. Vnde Chrysostomus super Matthæū homil. 43. Nihil ita sedat cupiditatis sitim, sicut desistere a lucrandi concupiscentia, sicut amaram choleram abstinentia & euacuatio. Facilius est enim hominem existentem volare, quàm adiectione pluris, quiescere facere desiderium. Et Augustinus in lib. 83. quæstionum: Charitatis venenum est spes adipiscendorum temporalium. Si ergo Christus multiplicationem temporaliū per modum possessionis discipulis suis promitteret, charitatem in eis perimeret potius quàm augeret, dum possessionis terrenæ centuplicatione promissa, temporalium bonorum affluentiam sperandam docet, potius quàm spernendam. Quod impiū est sentire de Christi doctrina. Modus etiam Apostolicæ vitæ prædeterminatus, non aduersatur, sed consonat. Quamuis enim legatur in actibus, quòd multitudini credentium erant omnia communia, & quòd venditarum rerum pretia ponebantur ad pedes Apostolorum, nequaquam est intelligendum, quòd Apostoli propriū aliquid vel commune possiderent: quia communitas illa non refertur ad Apostolos, sed ad turbam, sicut Glossa ibidem insinuat. Discernit, inquit, ordinem doctorum, & auditorum. Nam multitudo credentiū rebus spretis, copula charitatis inuicem iungebantur. Apostoli vero virtute fulgentes, mysteria Christi pandebant. Hæc Glossa. Quæ per ipsum textum declarat, quòd sicut illa rerum communitas, erat turbarum, sic & signorum virtutes erant Apostolorum. Nec huic repugnat quod sequitur, ante ipsorum pedes pretia fuisse posita, quia vt dicit Hieronymus ad Demetriadem, hoc fiebat vt docerent pecunias esse calcandas, vel certe vt se ac sua Apostolicæ dispositioni committerent, sicut docet Ambrosius super epistolam secundam ad Corinthios, vbi de Apostolis dicit: Quantum ad præsentem vitam pertinet, pauperes videbantur, sed spirituales diuitias credentibus largiebantur, egeni in terris, in cælo diuites, vt nihil habentes, omnia autem possidentes. Hoc enim fuit in Apostolis gloriosum, vt sine sollicitudine & nomine possidēdi, non solum ea quæ in possessionibus erant, sed eorum Dominos possiderent. Hæc Ambrosius. In quibus insinuat, quòd Apostolis in sua egestate manentibus, eorum dispositioni, quoad res & personas, primitiua illa Ecclesia suberat, hanc tamen rerum dispositionem maluerunt committere alijs, sicut in actibus consequenter legitur: Non est æquum nos relinquere verbum Dei, & ministrare mensis. Quod quidem dixerunt, vt distractionem ministrandi refugerent, non quia per illud ministerium aliquid possiderent. Vnde & Petrus in eadem vrbe, vbi hæc fiebāt pauperi eleemosynam a se petenti respondit: Aurum & argentum non est mihi. Vbi Glossa: Memor illius præcepti, Nolite possidere aurum, neque argentum, pecuniam quæ ad pedes Apostolorum ponebatur, non sibi recōdebat, sed ad vsus pauperum, qui sua patrimonia reliquerunt. Hanc etiam formam paupertatis, & Ioannes Euangelista seruauit cum discipulis suis, inter quos duobus qui magnas reliquerant opes, præ nimia egestate tentatis, sicut scribitur in eius Legenda, ait: Numquid non valet manus Domini, vt faciat seruos suos diuitijs affluentes? Sed in hoc certamen statuit animarum, vt sciant se æternas habituros diuitias, qui pro eius nomine temporales opes habere noluerunt. Eandem paupertatis districtionē Thaddæus seruauit Apostolus, sicut scribitur in primo libro Ecclesiasticæ historiæ, quòd cum post Christi ascensionem Abagarus Rex sanatus a præfato Apostolo, præciperet eidem dari aurum & argentum, ille non accepit, dicens: Si nostra reliquimus, quomodo accipiemus aliena? Sed Apostolus Paulus de se simul & ceteris Apostolis, ait ad Corinthios: Vsque in hanc horam & esurimus & sitimus, & colaphis cædimur, & instabiles sumus. Vbi Glossa: Vsque in hanc horā, idest continue. Et alibi ad Corinthios, In fame & siti, frigore & nuditate. Hanc penuriosam vitam duxisse Apostolum, non ad tempus, sed continue hæc præfata Glossa insinuat, & superius allegata Chrysostomi de laudibus Pauli auctoritas confirmat. Si quando igitur dicit se habere omnia, & abundare, nec debet, nec potest intelligi quantum ad opulentiam, siue affluentiam rerum; sed quantum ad sufficientiam mentis. De qua Augustinus in libro de beata vita. Nullus perfectus aliquo eget, & quod videtur corpori necessarium sumet, si affuerit: & si non affuerit, istarum rerum non frangetur inopia. Quod si forte quis dicat, Apostolum aliquas secum tulisse pecunias, quia periculis se dicit expositum fuisse latronum, aperte contrariatur Ambrosio, qui præfatum locum tractans in originali, sic ait: Cum in ciuitate diabolus eum occidere non posset, latrones sibi excitabat in via, cum nihil ferret quod latrones cuperent. Hæc sacer Ambrosius. Cui & Chrysostomus consonat de laudibus Pauli. Iob cum oues & boues haberet innumeras, erat in pauperes liberalis. Paulus vero nil amplius corpore suo possidēs, de hoc ipso sufficienter indigentibus ministrabat. Miram Pauli ex hac laude perpēdere valemus inopiam, cum nil præter corpus haberet, ac per hoc nihil quod latro capere posset, miram nihilominus affluentiā cum non solum sibi sufficeret, verumetiam in alios abundaret. Denique nec loculorum Christi ad præfatam perfectionis formam, vlla inuenitur dissonantia: si quomodo & quare ipsos habere dignatus fuit, pia mentis attentione pensetur. Nam vnigenitus Dei, cum diues esset in omnes, pro nobis adeo factus egenus, vt alieno cibo vesceretur, non sine magna dispensatione diuini consilij loculos fecit deferri, quorum tamen custodiæ illum deputauit discipulum, quem furem ac proditorem præsciebat esse futurum. Habuit enim loculos Christus, ad consolandum infirmos, ad refellendum improbos, & ad informandum perfectos. Vnde & huiusmodi actus, scilicet habere loculos in Christo, respectu infirmorum, fuit condescensiuus, ad consolandum eos, qui proprijs loculis carere non volunt, sicut Augustinus ait, in lib. de opere monachorum. Dominus more misericordiæ suæ infirmioribus compatiēs, cum ei Angeli possent ministrare, loculos habebat, quibus mitteretur pecunia, quæ conferebatur vtique a bonis fidelibus eorum victui necessaria: quos loculos Iudæ commendauit. Respectu autem impiorum fuit actus commonitorius: primo quidem ad refellendum hæreticos, qui loculos reprobant, & detestantur. Vnde Augustinus super Ioannem homil. 50. Quare loculos habuit, cui Angeli ministrabant, nisi quia Ecclesia loculos ipsius habitura erat? Vnde & loculos habebat, vt doceret non esse peccatum, loculos habere. In his Augustinus Manichæorum refellit impietatem, condemnantium Ecclesiæ statum, propter rerum temporalium possessionem. Secundo commonitorius fuit, ad deterrendum auaros, qui loculos concupiscunt. Quamquam enim ad mitigationem cupiditatis Dominus Iudæ loculos commisisset, ipse tamen adeo cupiditatis igne exarsit, vt ipsum Dominum pretio paruo venumdaret. Vnde & Chrysostomus super Ioannem: Si vero quis scrutabitur, quid furi existenti loculos commisit pauperum, & dispensare fecit auarum existentem? vt omnem abscinderet occasionem. Etenim sufficientem habebat, ex loculo concupiscentiæ mitigationē: sed propter nequitiam multam, quam volebat comprimere Christus, multa condescensione ad eum vtens, non incusabat surripientem, obstruens perniciosam concupiscentiam, & omnem

Margin notes: Aug. li. 83. quæst. q. 36. tom. 4. — Act. 4. f — Hieron. ad Demet. ep. 8. post med. — Amb. in 2. Cor. cap. 6. — Act. 6. a — Act. 3. a — Euseb. li. 1. Eccl. hist. cap. 13. — 1. Cor. 4. c — 2. Cor. 11. f — Aug. lib. de Vi. beat. disputatione tertia diei tom. 1. — Amb. in 2. Cor. cap. 11. — Aug. lib. de oper. Mon. c. 5. to. 3. — Aug. tract. 50. in Ioā. post med. — Chrys. homil. 64. super Ioan.

nem auferens occasionem. Hucusque Chrysostomus aperte declarans, quòd non penuria paupertatis, sed nequitia cupidæ mentis causa fuit tantæ impietatis. Respectu vero perfectorum, fuit actus informatorius. Siquidem quantum ad modum habendi, forma fuit perfectionis in Ecclesiasticis personis, maxime cœnobitis, vt ad exemplum Christi, & discipulorum eius, nullus sibi quidquam approprìet, sed habeant omnia in communi. Vnde Augustinus super Ioannem: Habebat Dominus loculos, & a fidelibus oblata conseruans, suorum necessitatibus, & alijs indigentibus tribuebat. tunc primum Ecclesiasticæ pecuniæ forma est instituta, vt intelligeremus quod præcepit, non cogitandum de crastino esse; non ad hoc fuisse præceptum, vt nihil pecuniæ seruaretur a sanctis, sed ne Deo propter ista seruiatur. Hæc Augustinus. Qui formam regulariter viuentium describens, sicut habetur. 12. quæst. 1. ait: Cum huius nostræ congregationis fratres, non solum facultatibus, sed etiam voluntatibus proprijs ipsa ordinis susceptione renuntiauerint: certum est nihil habere, possidere, dare, vel accipere, sine superioris licentia debere. Quantum autem ad modum dispensandi, forma fuit perfectionis in Ecclesiæ Prælatis, vt exemplo Christi, bona Ecclesiastica dispensent, ad sustentationem ministrorum Ecclesiæ, & ad pauperum releuandas miserias. Vnde Chrysostomus super Ioãnem, de loculis Christi loquens, quæstionem proponit: Qualiter, inquit, non peram, non virgam, non æs iubens deferre, marsupium ferebat? Respondens subdit: Ad inopum ministerium, vt discas, quoniam valde pauperem, & crucifixum, huius oportet partis multam facere procurationem. Multa enim ad nostram dispensans doctrinam agebat. In his ostendit Chrysostomus, quòd viris perfectis competat, miserabilium personarum gerere curam, quòd maxime locum habet in Prælatis Ecclesiæ, quorum perfectioni consonat, vt & spiritualiter, & etiam temporaliter, pascendis sibi commissis gregibus intendant. Vnde Prosper in libro de vita cõtemplatiua: Scientes viri Sancti, nihil aliud esse res Ecclesiæ, nisi vota fidelium, & pretia peccatorum, & patrimonia pauperum: non eas vendicauerunt in vsus suos, vt proprias, sed vt commendatas pauperibus erogauerunt. Hoc est possidendo contemnere, non sibi, sed alij possidere, nec cupiditate habendi Ecclesiæ facultates ambire, sed pietate subueniẽdi eas suscipere, & quod habet Ecclesia, cum omnibus nihil habentibus habere commune, nec aliquid inde eis qui sibi sufficiunt, de suo erogare, cum nihil aliud sit habentibus dare quàm perdere. Quantum vero ad modum vtendi, forma fuit perfectionis ipsis populis, ac ceteris huiusmodi paupertatem professis, vt cum ex amore paupertatis, semper carere loculis cupiant, solum quando apertæ necessitatis vrget articulus, loculos ferant. Ipse siquidem Christus sustentabatur a suscipientibus, vel a mulieribus comitantibus eum, sicut in Luca scribitur, quòd ibant cum eo mulieres, quæ ministrabant ei de facultatibus suis. Cum tamen per Samariam transiuit, in qua quidem ciuitate, vt dicit Euangelista, hospitium habere non potuit, de loculis vixit: sicut dicitur in Ioanne: quòd discipuli abierant in ciuitatem, vt cibos emerent. Vnde super illud Lucæ: Quando misi vos sine sacculo, & sine pera, dicit Glossa: Si per inhospitales regiones transimus, plura viatici causa licet portari, quàm domi habeamus. Constat autem, quòd valde pauper est, qui plura portat in via, quàm habeat vbi habitat habitatione determinata. Quod si forte quis dicat perfectionis formam, nullo tempore esse intermittendã. Respondet ad hoc Beda, super Lucam dicens super illud: Nunc qui habet sacculum tollat similiter & peram, non eandem viuendi regulam persecutionis, quæ pacis tempore insinuat. Sunt namque virtutes, quæ semper obnixeq. tenendæ sunt, & sunt quæ tempore locoq. prouida sunt discretione mutandæ. Quis enim nesciat, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, patientiam, modestiam, castitatem, fidem, spem, charitatem, & his similia, sine vlla temporum intercapedine esse seruanda? At vero famem, sitim, vigilias, nuditatem, lectionem, psalmodiam, orationẽ, laborem operandi, doctrinam, silentium, & cetera huiusmodi, siquis semper exequenda putauerit, non modo se horum fructu priuabit, sed & notam indiscretæ obstinationis incurret. Magister itaque Deusq. virtutum, vt modum discretionis insinuet, missis ad prædicandum discipulis, ne quid tollerent in via præcepit, videlicet ordinans, vt qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuant. Mortis vero tempore illo instante, & tota simul gente pastorẽ, gregemq persequente, congruam tempori decreuit regulam, pecuniam scilicet victui necessariam, donec sopita persecutionum insania, tempus Euangelizandi redeat, tollere permittendo. Hæc Beda. Ex prædictis igitur patenter elucet, quòd omnis perfectionis splendor, & speculum Iesus Christus, ob sex rationes præfatas, ac triplicem vtilitatem, aggregatione quadam in perfectionis senarium consurgente, mirabili quodam modo in habendo loculos, & infirmos simplici modo consolatur, & impios dupliciter arguit, perfectos tribus modis informat. In quibus, & illud est omni admiratione, & laude ac imitatione dignissimum, quòd sic paupertatem Christus tenuit, vt statum diuitum non damnaret, sic & habentibus pecuniam conformem se reddit, vt paupertatis summæ formam perfecte seruaret. Vnde super illud Matthæi, Vade ad mare, Glossa, Dominus tantæ fuit paupertatis, vt vnde tributa solueret non haberet. Iudas quidem communia in loculis habebat, sed res pauperum in vsus suos conuertere, nefas duxit, idipsum dans exemplum nobis. Hæc Glossa. Non igitur loculi Christi ad fomentum cupiditatis trahendi sunt. Sicut enim in Saluatore nostro crucifixo nil fuit, quod sæculares glorias, aut delitias saperet, sic nil egit, nil docuit, per quod mundi diuitias appetendas esse monstraret, quin potius, vt nos ad perfectæ paupertatis amorem accenderet, in huius mundi campum hostem expugnaturus, ingrediens, de pauperrima matre, pauperrimus prodijt, sed & hostiam Deo patri, vt Pontifex offerens, nudus in cruce pependit, necnon vt veritas eius, tamquam perfectissimæ rectitudinis, nequaquam discordaret medium ab extremis, tota vita ipsius caminus paupertatis fuit. Huius igitur inuictissimi ducis nuditate, tamquam armatura circumdati, & in eo solo sperantes, qui ait, Confidite ego vici mundum, in ipsius pauperis Crucifixi nomine, hostiles excipiamus insultus.

Margin notes (left column): *Aug. homil. 62. super Ioan. to. 9.* — *Chrys. homil. 71. super Ioan.* — *Prosper de vi. cõtemp. lib. 2. c. 9.* — *Luc. 8. a* — *Ioan. 4. a* — *Luc. 22. d* — *Luc. 22. d*. Margin notes (right column): *Mat. 17. d* — *Ioan. 16. d*. Section letters: A, B, C, D, E, F.

RESPONSIONIS TERTIÆ Caput secundum.

In quo possessionum Leuiticarum, & Ecclesiasticarum affluentia, monstratur perfectioni paupertatis non esse contraria, sed & commendatio diuitiarum ostenditur, non esse secura.

PAupertatis siquidem odibile bonum, retroactis temporibus in tanto fuit horrore sensualitati mortalium, vt ante Christi aduentum, vix quantumcumque perfectus, pretiositatem ipsius agnosceret. Post vero in tanta fuit admiratione spiritualium, atque sapientium, vt vix quantumcumque peruersus hæreticus, ipsius dignitati derogaret, excepto dumtaxat Vigilantio quodam. Qui cum ad interpretationem sacri doctoris Hieronymi dormitasset iamdudum, nunc per nouum quendam paupertatis hostem, illo non

non minus improbum euigilasse videtur. Ille nimirum, contra paupertatis perfectionem, & sustentationem pauperum sanctorum, sui pectoris virus euomuit: hic autem bonorum temporalium affluentiã in culmine perfectionis Euangelicæ collocans, ipsorumq. voluntariam carentiam, vt imperfectam, & superstitiosam calumnians, illius se fatetur discipulũ, qui contra euangelizantium, & mendicantium pauperum ordines libellum composuit, quem sedes Apostolica condemnauit. Quem etiam non parua temeritate, velut innocentem excusat, ipsiusq. doctrinam commendat, & approbat, non sine iniuria multa Sedis iam dictæ, cum nil aliud sit auctorem damnati libelli innocentem asserere, quàm damnantis iudicium reprobare. Insurgens igitur temerarius, in serie sui libri exordio aduersus pastorem Ecclesiæ, vt pauperum ipsius gregem inuadat atrocius, primũ se armat possessionibus Leuitarum. Nam in hoc persuasionis suæ summa consistit, quòd cum forma perfectionis Euangelicæ in Leuitis præcesserit, quibus a Domino collatæ fuerunt decimæ, primitiæ, & oblationes ad viuendum, ciuitates ad habitandum, & suburbana ad alenda pecora, si nouum testamentum veteri non repugnat, quin potius consonat, quia rota erat in medio rotæ, nullo modo secundum hoc nouæ legis perfectio consistit in carentia huiusmodi possessionum, sed potius in habendo eas, vt Domino dedicatas. In hac autem persuasione, quam per multas verborum venatur ambages, non solum veritati, sed sibiipsi contradicit aperte. In præcedenti siquidem libro, cum abstinentiæ perfectionem impugnaret, asseruit vinum fuisse prohibitum filijs Aaron sacerdotibus, tãquam imperfectis, nunc autem illos eosdẽ in affluentia possessionum perfectos asserit, quasi verbi prioris oblitus, vel si forte memoriam habuit, in tantam deuenit erroris caliginem, vt putaret, quòd abstinere a delitijs sit imperfectũ, & possidere diuitias sit perfectum. Insuper, & cum paulo ante docuerit, quòd in contemptu omnis proprietatis, Euangelicæ perfectionis consistit inceptio, & sacerdotes Leuitici generis habuerunt vxores, & filios, ad quos bona sua tãquam vere propria hereditaria successione transmittebant, necessario sequitur, quòd perfectio Euangelica in Leuitis non fuit, vel quòd abdicatio proprietatis nõ est initium perfectionis huiusmodi, ac per hoc manifeste conuincitur sibiipsi esse contrarius. Contrariatur etiam ipsi veritati. Si enim forma vitæ Leuiticæ perfectionem legis Euangelicæ veraciter continet, cum perfectio modi viuẽdi, tam in veteri testamento, quàm in nouo, supremum teneat locum, & perfectio legis perfectioni Euangelij æquatur, necesse est summum legis, & summum Euangelij, tam in merito, quàm in præmio inter se æquari, ac per hoc testamentum testamento, promissio promissioni, sacerdotium sacerdotio coæquatur. Si igitur lex neminem ad perfectum duxit, nec Euangelium. si non per legem iustitia, nec per Euangelium. si etiam qui sub lege erant, sub maledicto fuerunt, & qui sub Euangelio. Frustra igitur Dei Filius est incarnatus, & passus, frustra translatũ est sacerdotium, frustra legis obseruantia pro maiori parte abolita, & Euangelica veritas introducta: quæ omnia cum sint falsa & impia, & prorsus abijcienda tamquam hæretica, necessario cõcluditur, & illud esse erroneum, ex quo hæc sequuntur, scilicet quòd in forma vitæ sacerdotum legaliũ, Euangelicæ perfectionis altitudo cõsistat. Vnde Apostolus ad Hebræos: Si cõsummatio, inquit, idest perfectio secundum Glossam, per sacerdotium Leuiticũ erat, quid adhuc necessarium fuit secũdum ordinem Melchisedech, & non secundum ordinem Aaron dici? Translato enim sacerdotio necesse est, vt & legis translatio fiat. Vbi Glossa: Hic incipit noui, & veteris testamenti differentias dare, quia illud imperfectum. Cui etiam consonat illud, quod subsequenter *Heb. 7. b*

A adiungit idem Apostolus: Vmbram, inquit, habens lex futurorum bonorum non ipsam imaginem rerũ, numquam accedentes perfectos faceret. Vbi Glossa: Lex vmbram habens, numquam potest facere perfectos virtutibus, & bonos Pontifices. Non est igitur perfectio virtutum, & consiliorum Euangelij in litterali obseruantia mandatorum legalium, & in modo viuendi illorum Pontificum requirẽda, nisi sicut in figura & vmbra, quia hoc modo dicitur rota esse in medio rotæ, non per litteralis obseruantiæ æquitatem in testamento vtroque, sed per spiritualis intelligentiæ ænigmaticam præfigurationem. Quod si *Heb. 10. a*
B quis obijciat, sicut & hic cui respondemus allegat, quòd forma præfata indicta sit sacerdotibus per Ezechielem, qui non vmbraticum, sed sanctum & verum Ecclesiæ templum describit; attendat quod ibidem præmittitur, quòd sacerdos virginem ducat vxorem, & in sacrificio agnos, & vitulos offerat. Eadem igitur ratione qua perfecit, qui Euangelica in Leuiticarum possessionibus præcessisse decernitur, & in eorum vxoribus, & sacrificijs, atque obseruantijs ceteris fuisse monstratur. Quod si verum est, ad perfectionem Euangelicam spectat, quòd sacerdotes nouæ legis vxores ducant, hircos & vitulos offerant, & primi cum tubis ad bella procedant. Quæ cum absurda *Ezec. 40. a*
C sint, non est requirenda veræ perfectionis discretio in templo illo secundum litteram, sed secundum allegoriam. Vnde Hieronymus ait: Neque vero mihi aliquis opponat, diues in Iudæa templum, mensas, lucernas, turibula, patella, scyphos, mortariola, & cetera ex auro fabrefacta, tunc hæc probantur a Domino, quando sacerdotes hostias immolabant, & sanguis pecudum erat redemptio peccatorum, quamquam hæc omnia in figura præcesserint. Nunc vero cum paupertatem domus suæ pauper Dominus dedicauerit, cogitemus crucem eius, & diuitias lutum putabi- *Hieron. ad Nepotianũ epist. 2.*
D mus. Quid miramur, quòd Christus vocat iniquum mammona? quid suspicimus, & amamus, quod Petrus se nõ habere testatur? Alioquin si tantum litterã sequimur, & in auro, atque diuitijs simplex nõ delectat historia, cũ auro obseruemus, & cetera. Ducant Pontifices vxores virgines, lepra corporis animæ vitijs præferatur, crescamus, multiplicemur, & repleamus terram, figamus septimo mense tabernacula, & sollemnia ieiunia buccinis concrepemus. Quod si hæc omnia spiritualibus spiritualia comparantes sic intelligimus, vt Dominus intellexit, & interpretatus est sabbatum, aut aurum repudiemus cum ceteris su-
E perstitionibus Iudæorum: aut si aurum placet, placeant & Iudæi, quos cum auro aut probare nobis necesse est, aut damnare. Hucusque Hieronymus. A quo luce clarius ratio præmissa dissoluitur, & Euangelicæ paupertatis perfectio nouæ legi propriæ conuenire docetur. Nequaquam igitur intelligendũ est, bona Leuitarum Domino dedicata fuisse, tamquam in se sint aliquid sanctitatis habentia, & non possint esse occasio culpæ, sed quia deputantur sustentationi illorum, qui Domino famulantur. Quorum etiã Dominus possessio dicitur, quia sicut alij viuebãt de fructibus terrarum suarum, sic & hi de prouentibus di-
F uinorum ministeriorum, ita tamen, quòd ea quæ inde percipiebant, proprietatis iure ad suos, vt dictum est, transmittebant heredes: quia sicut illis non indicta erat castitatis integritas, sic nec consulta paupertas. Vnde Hieronymus ait: Alia fuit in veteri lege felicitas, in qua beatus dicitur, qui habet semen in Sion, & repromissio sit diuitiarum. Statim vt Filius Dei ingressus est super terram, nouam sibi legem instituit, vt qui ab Angelis adorabatur in cælis, haberet Angelos & in terris. Tunc Holoferni caput Iudith continens amputauit. tunc Iacobus, & Ioannes relicto patre, reti, & nauicula secuti sunt Saluatorem, affectum sanguinis, & vincula sæculi, & curam domus pariter relinquentes. Tunc primum auditum est: *Hieron. ad Eustochiũ epist. 22.* *Iudit. 13. a* *Mat. 4. d*

Qui

Mat. 16. d Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Nemo enim miles cum vxore pergit ad prælium. Discipulo ad sepulturam patris ire cupienti non permittitur. *Luc. 9. g* Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos, Filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet, ne forte contristeris, si anguste permanseris. In his Hieronymus patenter insinuat, quòd sicut statui testamenti veteris, diuitiæ competebant & nuptiæ: ita perfectioni nouæ legis, paupertas & castitas. Sicut igitur virginitas per Christum introducta, legem non soluit, sed implet; sic nec paupertatis consilium legem destruit, sed consummat, quia nec in eadē lege Euangelica, consilia præceptis cōtrariantur, sed potius addunt ad perfectionem iustitiæ. Concluditur igitur per hæc, quòd sicut a ratione dissonum est, formam perfectæ castitatis constituere in vxoribus sacerdotum legalium, sic sanæ doctrinæ aduersatur, perfectionem paupertatis collocare in possessionibus Leuitarum. *Bern. hom. super Ecce nos. ante med.* His consonat Bernardus de colloquio Simonis & Iesu. Longe, inquit, aliud est, in luto aquarum multarum diuisi fundo maris, iter capere terrena licite possidendo: aliud ipsam nouis gressibus vndam calcare, omnia relinquendo. Sed tempori gratiæ prærogatiua hæc debebatur, Petro nouum iter, & non typus itineris seruabatur. Antiquorum sane Patrum diebus donec in terris videretur, & conuersaretur inter homines Dominus maiestatis, non erat Euangelicæ forma perfectionis, sed spiritum Domini solo interim spiritu sequebātur. At cum Verbum caro factum est, & habitauit in nobis, iam in eo tradita est imago vitæ, & cōuersationis exemplar, quod oportet etiā corporaliter imitari, vt vtroque sequentes vestigio, non vlterius cum Patriarcha Iacob altero femore claudicemus. Neque hoc dicimus tamquam saluari hoc tempore si secus quis egerit, nequeat, sed vt gradum agnoscat proprium, & locum perfectionis, aut discipulatus officium non vsurpet. Hæc Bernardus. Per quæ cupidorum error peruersus eliditur, a quibus sub pietatis specie per antiquorum Patrum diuitias, paupertas impugnatur. Ex quibus & illud consequitur, quòd is cui respondemus non tamquam paupertatis amicus, sed aduersarius pauperū, super huiusmodi possessiones se fundans, perfectionis fundamenta non statuit, sed subuertit. Perfectionem igitur paupertatis extremæ, legalis obseruantia non oppugnat, sed nec forma viuēdi Apostolorum, nec loculi Christi, nec promissio centupli, sicut ex ante dictis est patēs, insuper nec affluentia facultatum Ecclesiæ, qua velut armatura cōsequenter se munit pauperum hostis, non tam ad defensandum statum ecclesiasticæ celsitudinis, quàm ad deijciendū culmen Euangelicæ paupertatis. Si enim possessiones Ecclesiæ commendaret vt licitas, vt expedientes, vt perfectioni compossibiles, in his qui cōmuniter possident, & his qui sancte dispensant, viam sequeretur sanctorum Doctorum, & Canonum confutantium peruersos hæreticos, qui Ecclesiam Dei propter possessiones acceptas a statu iustitiæ, & perfectionis asserunt esse collapsam, nec sanctæ paupertati præiudicatur in aliquo doctrina huiusmodi, pro eo quòd varij sunt in ea perfectionis modi, sicut circa responsionis huius principiū fuit ostensum. Nunc autem quia suadere conatur possessiones ecclesiasticas ad perfectionis facere culmen, tamquam perfectius sit in eis Christo affluere, quàm pro Christo carere; nō solum gloriam paupertatis euacuat, verum etiam fundamēta ipsius Ecclesiæ subruit, dum Christum & Apostolos temporalia possedisse, ad dandum perfectionis exemplum monstrare contēdit. Etenim cum Christus de se diceret, quòd nō haberet vbi caput reclinaret, hic ecōtrario dogmatizat, quòd domū habuit, de qua dixisse legitur: Domus mea, domus orationis vocabitur. Et post subdit, quòd Christus

A iure proprietario vbi caput suum reclinaret inter homines factus homo non habuit, qui tamquam verus Deus omnium Leuitarum bona possedit. In quo miro modo se ostendit omni veritatis intelligentia nudum, quasi nesciētem distinguere inter ea, quæ Christi diuinitatem, & ipsius humanitatem respiciunt. Quod enim Christum dicimus fuisse pauperem, ad eius refertur humanitatē assumptam, in qua perfecte viuendi nobis monstrauit exempla, non autem ad diuinitatis eius potentiam, secundum quam non solum templum, & bona Leuitica eius dominio subiacent, verum etiam cælum, & terra, & omnia quæ cæli ambitu continentur, dicente Propheta: Domini est terra & plenitudo eius. *Psal. 23. A* B Ei vero qui dicit, quòd Christo tamquam vero sacerdoti Pater in manu omnia dedit, & quòd sacerdotij iure Leuitarum bona possedit, ipsemet paulo post aperte cōtradicit, cum subdit, quòd nondum translato sacerdotio, nec decimarum, nec possessionum debuit translatio fieri. Si enim sacerdotium Leuiticum ante Christi passionem & resurrectionem translatum non fuit, manifeste colligitur, quòd Christus iure sacerdotij eorum, quæ ad Leuitas spectabant, nil omnino possedit. Igitur tam veritati, quàm sibiipsi contradicens, quia instar principis mundi huius in pauperrimo capite Christo, nil temporalium possessionum inuenire potuit, ad corpus C ipsius, scilicet matrem Ecclesiam sermonem conuertit. De qua friuolis quibusdam præmissis auctoritate Canonis astruit, quòd ratione maioris vtilitatis agros & prædia quæ vendere consueuerat, possidere cœpit. Ex quibus consequenter sic arguit: Cum idem sit vtile & honestum, vt dicit Ambrosius, & quod est imperfectionis inquantum huiusmodi, declinet ab honestate, & quod est honestatis est perfectionis, prædia Ecclesiæ viris perfectis sunt in perfectionis cumulum, non in eius detrimentum. *Amb. lib. 3. de offic. c. 2.* Hæc ratio ipsius, hæc verba. D cuius rationis conclusio partim est vera, & partim erronea. Verum est quidem, quòd ecclesiastica prædia sine detrimento perfectionis haberi possunt; quòd autem sint ad perfectionis cumulum, sentire vel dicere adeo absurdum est, vt ex hoc status, modusq. viuendi præsentium temporum vitæ Christi præferatur, & Apostolorum. quod est apertissime falsum. Vnde Hieronymus Malchi monachi vitam describens, ait: *Hier. in vita Malchi.* Scribere proposui ab aduentu Saluatoris vsque ad nostram ætatem, idest ab Apostolis vsque ad huius temporis fæcem, quomodo & per quos Christi Ecclesia nata sit, & adulta persecu- E tionibus creuit, martyrijs coronata, & postquam ad Christianos principes venerit, potētia & diuitijs maior, sed virtutibus sit minor effecta. Hucusque Hieronymus. Insuper si prædia faciunt ad perfectionis cumulum, tunc quanto Ecclesiæ plura prædia possident, tanto qui in eis degunt perfectiores existunt, ac per hoc nullus ab Ecclesia habente copiam prædiorum absque detrimento perfectionis ad religiones se transferre potest, quin potius e conuerso paupertatis ærumnas abijcere, & ad facultates Ecclesiasticas aspirare, sanctum erit atque perfectum. Eius sententiæ facultatem Hieronymus ad Nepotianum eliminans F ironice ait: *Hieron. ad Nepotianū epist. 2.* Sunt ditiores monachi, quàm ante fuerant sæculares. possideant opes sub Christo paupere, quas sub locuplete diabolo non habuerunt: & suspiret eos Ecclesia diuites, quos tenuit mundus ante mēdicos. Amplius si Ecclesiastica prædia faciunt ad perfectionis cumulum, nihil est, secundum Christi consilium, vendendum, dandumq. pauperibus, sed totū Ecclesiæ agris, seu opibus aggregandum, cum secundum hoc dogma profanum, cumulatio possessionū in Ecclesia Christi ad cumulum faciat perfectæ sanctitatis. Contra quod Hieronymus ait: *Hieron. ad Demet. ep. 8. post med.* Alij ædificēt ecclesias, vestiant parietes marmorum crustis, columnarum moles aduehant, earumq. deaurent capita gemmis aurata distinguant altaria, non reprehendo,

non

non abnuo. Sed tibi aliud propositum est, Christum vestire in pauperibus, visitare in languentibus, pascere in esurientibus, suscipere in his qui tecto indigent, & maxime in domesticis fidei. Ex his colligi potest, quòd præfata conclusio multiformem continet absurditatem. Sed & ratio ipsa non valet. Nam sicut possessiones sunt vtiles, sic & alia multa, vtpote vxores, serui, arma, & temporalis potentia, ex quorum retentione non sequitur, quòd cumulus perfectionis accrescat. Nec ei suffragatur Ambrosij verbum, quo diffinit, idem esse vtile & honestum: loquitur enim de vtilitate bonorum spiritualium, nō terrenorum. Nam eodem libro: Nihil vtile, nisi quod ad vitæ illius æternæ prosit gratiam diffinimus, non quod ad delectationem præsentis. Nec aliqua commoda in facultatibus & opum copijs cōstituimus, sed incōmoda hęc putamus, si non reijciantur: eaq. oneri magis cū adsunt æstimamus, quàm dispēdio cum erogantur. Idem quoque liber a parte alia, sic ait: Nullum adminiculum pręstant diuitiæ ad beatam vitam. Quod euidenter determinauit Dominus in Euangelio dicens: Beati pauperes, quoniam vestrum est regnum Dei. Beati qui nunc esuritis, &c. Itaque paupertatem, famem, dolorem quæ putantur mala, non solum impedimento non esse ad beatam vitam, sed etiam adiumento esse euidentissime pronuntiatum est. Sed & illa quæ videntur bona diuitias, satietatem, lætitiam expertem doloris, detrimentum esse ad fructum beatitudinis, Dominico declaratum iudicio liquet. Sic ergo non solum adminiculo nō sunt ad vitam beatam corporis externa bona, sed etiam dispendio sunt. Hucusque Ambrosius. Quod & in prædictis intelligendis, loquitur de vtilitate intrinseca, & spirituali quæ idem est quod honestas, non autem de extrinseca, de qua non habent intelligi, secundum quod etiam pronuntiat Sapiens, vtiliorem esse sapientiam cum diuitijs. Sunt enim possessiones terrenæ vtiles, & sustentamenta naturæ ad opera humanæ industriæ, nonnullis etiam ad exercitia virtutis perfectæ, sed hoc non inest eis ex seipsis, sed ex parte vtentis. Vnde Augustinus in fine libri, vnde malum. Qui, inquit, bene vult vti temporalibus bonis, non eis amore agglutinetur, & velut membra animi sui faciat, quod fit amando, ne cum resecari cœperint, cum cruciatu ac tabe fœdent, sed eis totus superferatur, & habere illa, atque regere paratus sit, amittere vero ac non habere paratior. Hæc Augustinus. Quæ numquam diceret, si temporalia bona essent vtilia, secundum quod vtile idem est quod honestum, quia nullus recte sapiens paratior esse debet, honestatem amittere, quàm seruare. Multum igitur a sapientia discors fuit, qui in temporalibus Ecclesiæ bonis, honestum ab vtili non discreuit. In sui quoque firmamentum erroris, perfectionis virtutum, & possessionis opum septiformem assignat germanitatem dicens, quòd Dominus voluit ministros Ecclesiæ ipsum perfecte sequi, volentes habere bona communia mobilia, & immobilia: primo propter cautelam futurorum, quod est prudentiæ: secundo propter sustentationem ministrantium, quod est iustitiæ: tertio in sustentamentum egentium, quod est misericordiæ: quarto in mutuæ charitatis nutrimentum: quinto propter quietem: sexto in aliorum exemplum, & largitionem eleemosynarum: septimo propter conformitatem ad cælestem curiam, cuius participatio in idipsum. Ex quibus omnibus arguit, quòd habere possessiones Ecclesiasticas perfectionem non minuit, sed consummat. Quamquam autem prædictarum rationum aggregatio, superficietenus considerata efficax videatur, & pia: si tamen discutiatur interius, inefficax inuenitur & impia. Pro eo, videlicet impia, quia si mobilium & immobilium, communis possessio non diminuit, sed potius complet, qui non valent, nec volunt hæc possidere communia, perfecti esse non possunt. Insuper cum Christus & Apostoli huiusmodi possessiones immobiles non habuerint, sequitur in eis, quòd consummatæ perfectionis exemplum non effulsit. Inefficax vero, quia in eisdem rationibus, potest etiam aliquis laicus vxoratus bona sua retinere, scilicet, vt prudenter iuste, misericorditer, charitatiue ministrātibus Christo subueniat, ad illorum quietem, & aliorum exemplum secundum conformitatem supernam, in qua est communicatio larga bonorum: aut igitur talis erit perfectus, aut præfata ratio nullius efficaciæ esse conuincitur. Amplius sicut Ecclesiastica bona, bene vtentibus sunt materia exercendarum virtutum, sic etiam abutentibus sunt fomentum multiformium peruersitatum: vtpote iniustitiarum, impietatum & carnalitatum, nec tamen inferri potest, propter huiusmodi abusum, quòd bona huiusmodi habere sit impium, pari ratione inferri non poterit, quòd per bonam dispensationem vtentium ea habere sit perfectum in se & absolute, vel perfectius quàm carere. Vnde & illa conclusio quam post explicationem rationum prædictarum, in quibus multas absurditates interserit, tamquam finaliter intentam subiungit, nullius est probabilitatis, sed magnæ perfidiæ. Ait enim, vt verbis eius vtamur, His causis prædictis forte, & alijs quæ a sapientibus possunt inueniri cum apice perfectionis. Quod enim citra est, imperfectum est. bona temporalia Ecclesiæ a perfectis viris præcepit Deus & voluit possideri. In quibus verbis manifeste aperit, quòd paupertatis Euangelicæ perfectionem totis viribus eliminare contendit. Si enim temporalia bona Ecclesiæ possidere sic est perfectum vt dicit, vt omne quod est citra illud sit imperfectum, pauperes igitur Christi, qui nihil omnino possidere volunt, sed totum dant, vt vidua illa paupercula, aut citra hunc perfectionis apicem consistunt, & tunc imperfecti: aut vltra procedunt, & tunc superstitiosi impij. Si igitur talis fuit Christus, sicut narrat Euangelicæ veritatis historia, & perfectorum testimonio monstratum est supra; tales etiam fuerunt Apostoli, necessario sequitur secundū Antichristianam doctrinam, quòd Christus & eius discipuli, vel superstitiosi fuerint, vel imperfecti. Insuper si hæc temporalia bona Christus præcepit possideri a viris perfectis sicut asserit, quicumque ergo perfectionis statum profitentur, & hęc bona non possident, transgressores diuini præcepti esse conuincuntur. Quod si verum est, vtique dici non potest, Beati pauperes spiritu, quoniam vestrum est regnum Dei. nec: Væ vobis diuitibus, sed potius, væ vobis pauperibus, tamquam miseris, imperfectis, iniustis, & impijs. Beati diuites. Beatus etiam populus cui hæc sunt, sine quibus, nec perfectionis apex, nec virtus iustitiæ possidetur, quæ perfectio inter dona Dei locum præcipuum tenet. Caueat sibi qui eiusmodi sentētiæ est, ne super eum maledictio principis Apostolorum iuste descendat dicaturq. sibi: Pecunia tua tecum sit in perditionem, eo quòd existimasti donum Dei pecunia possideri. Mirum certe quomodo quis potest ad tantam impietatem proficere, ad tantam venire insaniam, ad tantam prorumpere fatuitatem, vt cum Christus viris perfectis suadeat omnia vendere & dare pauperibus, præcipiatq. Apostolis, vt nec peram, nec pecuniam tollant in via, nec aurum, nec argentum possideant, econtrario audeat dicere præceptum esse a Deo viris perfectis temporalia possidere. Quàm vero absurda dogmata conclusio præfata contineat ex ipsius verbis elicitur, ex quibus affirmat omne quod infra perfectionis apicem est, esse imperfectum. Si apex dicit summam rei alicuius extremam & excelsam, & apicem perfectio habet, aliquid est perfectionis citra apicem eius: duo ergo contraria simul dicit, cum asserit perfectionem habere apicem, & nihil citra perfectionis apicem esse per-

Idem lib. 1. de offic. c. 9.
Ibid. lib. 2. c. 4. & 5.
Luc. 6. c
Act. 8. d

se perfectum. Est etiam hæc vniuersalis negatiua pene in toto falsa, scilicet cum non solum perfectio vitæ, sed etiam perfectio patriæ gradus habeat. & sicut perfectio castitatis & obedientiæ potest esse maior & minor, sic & paupertatis, quemadmodum ex primæ responsionis tertia parte patescit. Denique quàm periculosum sit possessionum affluentiam magnis laudatam præconijs desiderabilem reddere, ex hoc patenter aduertitur, quòd omnium fere mortalium appetitus, & sensus proni sunt ad concupiscentiam oculorum, & admirationem diuitiarum. Et sicut dicit Apostolus ad Timotheum: Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & laqueum diaboli. Quod si dixerit non se laudare possessiones quascumque, sed tantum communes & Ecclesiasticas, & Domino dedicatas, attendat quòd non parum latet in ipsarum cumulatione periculum. Vnde Bernardus de colloquio Simonis & Iesu: Dotatas & dedicatas cernimus Ecclesias a potentibus & diuitibus huius sæculi, qui in operibus bonis diuites, iuxta Domini admonitionem amicos sibi facere studuerũt de mammona iniquitatis, a quibus in æterna tabernacula reciperentur. Quid ni sperarẽt ab his se recipi qui claues videntur habere? Sed heu data est ipsa prouidentia eorum in occasionem carnis, & qui sibi atque alijs in cælo tabernacula parare debuerant, in terra coniungunt domum ad domum, & copulant agrum agro. Quis rapuit ab ore Apostolorum huiusmodi temporis verbum gratiæ, verbum fiduciæ, Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te? Ecce enim vt populus, sic sacerdotes diuites fieri volunt, similiter hic suam & abundantius suam recipiunt consolationem, similiter amicis egent & ipsi, vt in aliena tabernacula recipiantur, vt propria non habentes. Beati enim pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Hæc Bernardus. Idem quoque quibusdam interpositis subdit: Vtinam in duodecim vnus hodie Petrus, vnus qui reliquerit, vnus qui loculis careat inueniatur. Vtinam saperes miser & intelligeres, cum thesauro pecuniæ, & thesaurum iræ pariter cumulari, vtinam nouissima prouideres. animaduerteres facile per foramen acus transituros non diuitiarum cumulos, sed delictorum. Nihil enim tulimus in hunc mundum, haud dubium quia nec auferre possumus quidquam. Hucusque Bernardus. Cui Gregorius Nazianzenus concordat in quodam sermone contra persecutores Ecclesiæ loquens: Sed facultatibus, inquit, defraudabunt. Quibus, meis? Sed facilius mihi alas abscindent, quas non habeo. Si autem Ecclesiasticis, hoc vtique pro quo omnis pugna, & omne certamen. An ignoramus quòd per pecuniæ cupiditatem, & loculorum fraudem, ad proditionem proficitur Christi? Hæc Gregorius Nazianzenus. Ad hoc etiam facit quod dicit Ambrosius in lib. de officijs. Qui Apostolos sine auro misit, Ecclesias sine auro congregauit. Et iterum: Qui plurimum auri possidet non abundat, quia nihil est, quidquid in sæculo est. Qui exiguum habet non minuit, quia nihil est quod amittit, res sine dispendio est, quæ tota dispendium est. Ex his clare patet sanctorum curam fuisse præcipuam, non ad quarumcumque possessionum amorem allicere, sed potius exemplo Apostolorum ad earum contemptum prouocare. Nec tamen ex his intelligat aliquis, quòd Ecclesiastica bona per modum dilapidationis sint habẽda contemptui, quoniã hoc sacri Canones inhibent, sed quòd a personis non alligatis curæ pastorali ratione maioris securitatis, siue perfectionis, valeãt pro Christi amore dimitti, & quod hi quibus dispensatio eorum cõmittitur eis quę dispensant, nullatenus alligentur affectu. Hic autem vt affluentiam opum reddat amabilẽ, tamquam rem sanctitatis eximiæ in rationali Ecclesiæ collocat, ex quo iudicium cum veritate responderi solebat, cum tamen hæc sua doctrina omni careat ratione iudicij,

1. Tim. 6. b

Bern. hom. super Ecce nos.

Luc. 16. b

Amb. lib. 2. de offic. cap. 28.

A & rectitudine veritatis. Fingit etiam superhumerale quoddam, quod huic irrationali, siue fanatasiæ coaptat adducens in medio duodecim viros sanctos atque probatos, qui de statu paupertatis ad dispensandas diuitias assumpti fuerunt Clementem, Siluestrũ, Gregorium, Cyprianum, Hilarium, Basilium, Chrysostomum, Martinum, Nicolaum, Paulum, Augustinum, Anselmum, quorum exempla suo adaptans errori, in sequentibus subdit: Isti sunt duodecim filiorum Israel nomina, isti sunt vittæ hiacynthinæ, & catenulæ aureæ. Post quæ addit: Ista est doctrina Dominica, statuto Apostolorum Hierosolymis solidata,

B a sanctis Doctoribus exposita, a perfectis Christi imitatoribus obseruata, non vt nihil in communi, aut proprio haberetur, sed vt spreta proprietate, bonorum Ecclesiæ communitas seruaretur. Si aliter docueris, caue ne fias, secundum Apostolum, anathema, quod a viro absit catholico, qui puniri recusat cum apostata Iuliano. Hæc verba ipsius. In quibus & ignorantem se esse demonstrat & impium. Nisi enim impius esset, numquam de professoribus paupertatis in qua nihil habetur in proprio, vel communi, sensisset tam impie, vt eos tamquam hæreticos iudicasset anathema esse a Christo. Quæ quidem blasphe-

C mia non solum hos Christi pauperes, sed & Romanam Ecclesiam impetit, quæ hunc viuendi modum approbauit. Insuper & bonos viros catalogo sanctorum ascriptos, & quod maius est ipsos Apostolos, qui, vt ex superioribus claret, in extrema paupertate vixerunt, quibus etiam tamquam duodecim filijs Israel in superhumerali Summi Pontificis Christi conscriptis, & per propria nomina designatis, summa paupertas indicitur. Sic enim scribitur in Matthæũ: Apostolorum nomina sunt hæc, Simon primus, qui dicitur Petrus, & de hinc ceteris nominatis subiungit: Hos duodecim misit Iesus, præcipiens eis: No-

D lite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris, &c. In quibus superhumerale vitę Apostolicę cum rationali perfectionis & paupertatis altissimæ, per charitatem regni cælestis, tamquam vitta hiacynthina, indissolubili iunctura constringit, cum interponit, Gratis accepistis, gratis date. Hoc autem superhumerali, & rationali verus Pontifex Christus adornatus fuit, dum sanctæ paupertatis perfectionem & verbo docuit, & exemplo monstrauit, & tunc potissimum, quando vt verus Pontifex per sanguinem proprium ingressus in sancta, pauper

E & nudus in cruce pependit. Hoc ornamento nobili & spirituali, quo a corporalibus crucifixoribus Christus spoliari non potuit, hic velut atrocissimus prædo eum nudare contendit, & aliud quoddam confingere nititur, non vitta hiacynthina, & catenulis aureis, sed terrenarum possessionum affluentijs, tamquam iunctura lutea & viscosa constrictum, quasi Christus cum Apostolis terrena possederit, ipsaq. communis possessio altius prouehat, magisq. ad cælestia eleuet, quàm extrema, & altissima paupertas. Quod nemo dubitat falsum, nisi qui modos prorsus ignorat mentalis eleuationis in Deum. Vnde Hieronymus ait: Ioseph cũ tunica Ægyptiã effugere non potuit. Ado-

F lescens qui opertus sindone sequebatur Iesum, quia tentus fuerat a ministris, abijciens operimentum nudus euasit. Elias igneo curru raptus in cælũ melotam reliquit in terris. Eliseus boues & iuga prioris operis vertit in vota. Loquitur sapientissimus vir, Qui tangit picem inquinabitur ab ea. Quamdiu versamur in sæculi rebus, & anima nostra possessionum, & redituum procuratione deuincta est, de Deo libere cogitare non possumus. Cui & Glossa consonat super illud Cãticorum: Spoliaui me tunica mea, &c. Deceptus sollicitudine temporalium subsidiorũ, quantumlibet eximius Doctor difficile vitat peccatum. Hæc autem idcirco non dicimus, quòd dispensatio facultatum Ecclesiæ a viris sanctis administrari

Mat. 10. a

Hieron. ad Lucinum epist. 28.

Eccli. 13. a

Cant. 5. b

non possit absque detrimento perfectionis, sed vt discernamus pretiosum a vili. quia perfectionem eis nō contulit temporalium bonorum administratio, sed contemptus: non temporalis affluentia, sed spiritus paupertatis, quo inter rerum affluētium copias sic viuebant, sicut egentes, multos autē locupletantes, tamquam nihil habentes. & omnia possidētes; quemadmodū nobilis ille prælatus, de quo ait Hieronymus scribens ad Rusticum: Sanctus Exuperius Tolosæ Episcopus viduæ Sareptanæ imitator, esuriens pascit alios, & ore pallente ieiunijs, fame torquetur aliena, omnemq. substantiam Christi visceribus erogauit. Nihil eo ditius, qui corpus Christi canistro vimineo, sanguinem portat in vitro, qui auaritiam proiecit de templo, qui cathedras vendentium columbas, mensasq. subuertit, mammonæ & nummulariorum æra dispersit, vt domus Dei domus orationis sit, non spelunca latronum. Huiusmodi tu sectare vestigia, & ceterorum qui virtutum illius similes sunt, quos sacerdotium & humiliores facit, & pauperiores. Aut si perfecta desideras, exi cum Abraham de patria & cognatione tua. si habes substantiam vende, & da pauperibus: si non habes, grandi onere liberatus es. Nudum Christum, nudus sequere. Durum, grande, difficile, sed magna sunt præmia. In his sacer Hieronymus distinguit pretiosum a vili, simulq. ostēdit, quòd aliud competit perfectioni prælati, qui est persona cōmunis, aliud perfectioni personæ priuatæ. Et ideo quamquam ratione prælationis, quisquis religiosus a statu paupertatis ad dispensationem temporaliū possit assumi, impium tamen est, hoc ad consequentiam trahere. Sicut enim prælatis ratione curæ pastoralis, competit extrinsecis interdum implicari negotijs salua perfectione, nec tamē inferri potest, quòd in persona priuata æque perfectum sit, per extrinsecas occupationes erga plurima turbari cum Martha, velut per intimas, feruidas, & iucundas sursum actiones secus pedes Domini quiescere cum Maria; sic & in proposito intelligendum. Licet igitur Pontifices, siue summi sacerdotes, quia curam habent, non solum quantum ad perfectos & validos, verum etiam infirmos & imperfectos, quos pascere debent exemplo & verbo, & pro loco & tempore, corporali subsidio, salua perfectione possessiones susceperint ad sustentationem pauperum & Ecclesiæ ministrorum, non tamen ex his quibuslibet priuatis personis, in quolibet Ecclesiæ statu ascribi potest nec debet, quòd in tanto sint perfectionis culmine cum amplitudine possessionis, sicut cum altitudine paupertatis. In hoc autem quòd laudatores paupertatis extremæ, imitatores existimat Iuliani apostatæ, non solum nequitia plenum, sed etiam veritatis notitia vacuum esse se demonstrat: dum professoribus veritatis maliciose crimen impingit erroris, & ipsam perfidiam Iuliani apostatæ tamquam ignorans, a laude paupertatis insinuat traxisse originem, cum tamen ipse Iulianus non in hoc errauerit, quòd assereret omnia temporalia relinquenda fore secundum dictamen diuini consilij, ad quod nemo astringitur, nisi velit: sed potius ad suæ auaritiæ rapacitatem colorandam, & conculcandam Ecclesiam, hoc dicebat esse de necessitate diuini mandati, allegans illud Christi verbum, quod scribitur in Luca: Nisi quis renuntiauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Ex quo ipse vniuersaliter calumniabatur Ecclesiam, quasi nulla esset differētia inter renuntiare omnibus, & relinquere omnia. Verum sicut Glossa dicit ibidem, hoc distat inter renuntiare omnibus, & relinquere omnia, quia renuntiare conuenit omnibus, qui ita licite vtuntur mundanis quæ possident, vt tamen mente tendant ad superna: relinquere vero est solummodo perfectorum, qui omnia temporalia postponunt, & solis æternis inhiant. Hæc Glossa. Ex qua manifeste colligitur, quòd quisquis hoc sentit, quòd perfectorum sit omnia relinquere, & solis æternis inhiare, doctrinam sequitur Iesu Christi, non perfidiā Iuliani. Nam quamuis dicat omnia pro perfectionis amore debere relinqui, nō tamen asserit bona Ecclesiæ dirui, quia licitum est dimittere propria, sed illicitum rapere aliena.

Hieron. ad Rust. ep. 4. cir. fin.

Luc. 10. g

RESPONSIONIS TERTIÆ
Caput tertium.

In quo abrenuntiationis ratio falsa elidetur, & penuriosæ paupertatis duodenaria prerogatiua monstratur.

Mos peruersarum mentium esse dignoscitur, si qua sententiæ suæ contraria propter istorū certitudinem inficiari non possunt, fraudulenta calliditate peruertere, & ad sensum trahere repugnantem, iuxta illud Bernardi ad fratres de monte Dei. Si in lectione Deum quærit qui legit, omnia cooperantur ei in hoc ipsum; si autem in aliud declinat sensus legentis, omnia trahit post seipsum, nihilq. tam sanū, tam pium in scripturis inuenit, quod seu per vanam gloriam, seu per distortum sensum, seu per prauum intellectum non applicet suæ malitiæ vel vanitati. Quod manifeste in aduersario pauperum nunc cernimus esse completum. Cum enim certum sit, paupertatem quæ consistit in abdicatione rerum temporalium propter Deum esse laudabilem, magistrumq. Christum perfectionis, in paupertate vixisse vsque ad mortem, hic in comparatione possessionum & opulentiarum sic peruertēdo attenuat, vt nil sanctæ paupertati de perfectionis sublimitate relinquat. Inuestigans enim primo causam abdicationis temporalium, hanc dicit esse ipsorum appropriationē, seu proprietatem, quæ quoniam ex radice descendit auaritiæ, vt verbis eius vtamur, non stat cum perfecta charitate, quæ non quærit quæ sua sunt. Et ideo dicit consultam esse abdicationem proprietatis ad excludendam cupiditatem, qua extirpata, his qui eiusmodi sunt recte committitur dispēsatio bonorum temporalium, tamquam scientibus vti, & non quærentibus quæ sua sunt, sed quæ Iesu Christi. Quod per Abrahæ, Iacob, Ioseph, Dauid, Daniel, patrum scilicet veteris testamenti exempla confirmat. In his autem verbis & exemplis superficialiter consideratis nihil apparet erroneum: si tamen diligenter discutiantur, magnū inuenitur latere venenum. Si enim proprietas sola causa est abdicationis temporalium, vt extirpetur cupiditas, & perficiatur charitas ad bona huiusmodi tēporalia dispensanda, tunc igitur paupertas non est nisi sicut via ad abundantiam, & dispositio quædam præambula, ac per hoc nulla perfectio consistit in ea. Imperfecta igitur fuit vita Christi, & falsa doctrina qua dixit: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. Amplius si vnum aliquod collegium non dicam vnius regni, sed totius mundi, bona in communi possideat, altissimum illud de paupertate consilium integerrime seruat, immo quod est absurdius multo perfectiori modo, quàm hi, qui in extrema rerū penuria in fame, scilicet siti, frigore, & nuditate Domino seruiūt, cuiusmodi fuerunt Apostoli, & hi, qui exempla eorum sequuntur. Quod cum euidenter sit falsum, restat quòd hæc non sit causa præcisa & principalis abdicādi diuitias quia propriæ, sed quia illecebrosæ, vt ostēsum est. Verum est quidem, quòd propriæ diuitiæ magis solent esse illecebrosæ, quàm communes, & ideo magis est de essentia perfectionis contemptus ipsarum, non quia appropriatio sit culpa, vel semper habeat culpam annexam, sed quia, vt frequentius, solet esse occasio culpæ. Vnde & ipsemet in consequentibus exemplis, sibi ipsi contradicit, cum asserit illos sanctos patres, nō solum sine culpa, sed etiam cum perfectione, bona

Bernar. ad frat. de mōte Dei, de vita solitaria.

Mat. 19. c
Luc. 18. c

hæc

hæc temporalia possedisse. Ipsi etiã Leuitæ, qui vxores habebant, & filios, constat quòd aliqua propria possidebant, quos tamen superius de perfectione laudauerat. Ipse etiam populus Israeliticus terram patribus repromissam adeptus, absque peccato distinctas & proprias portiones accepit. Insuper nunc reuelatæ gratiæ tempore, secundum scita legum & Canonum, iuste & sancte aditur & possidetur hereditas, non solum in partialibus patrimonijs, sed etiam in principatibus & regnis, sicut ipse inferius de Constantino Raymundo, & similibus fatetur. Non ergo proprietas est ratio abdicationis, sicut falso insinuat, quasi semper sibi sit peccatum annexum. Sane quod dicit Clementina, quòd pro iniquitate, alius dicit hoc esse suum, alius illud, non est intelligendum generaliter, sed vt in pluribus, vel intelligendum est, quòd huiusmodi appropriatio descendit ex iniquitate primorum parentum, quòd nisi illi peccassent, huiusmodi appropriatio non fuisset. Non tamen ex hoc sequitur, quòd omnis appropriatio sit cum peccato, quia ex præuaricatione primorum parentum, non solum peccata descendunt, sed etiam pœnæ peccatorũ. Licet autem diuitiæ tam communes, quàm propriæ haberi & possideri valeant absque peccato, tamẽ eas relinquere perfectionis est, quia sicut imperfectio de se non dicit culpam, vt ex supra dictis apparet, sic & perfectio non tantum dicit iustitiæ rectitudinem, verum etiam expeditionem: quam quidem expeditionem diuitiæ, quia illecebrosæ & periculosæ præpediunt. Vnde Gregorius libro 4. Moralium: Rarum valde est, vt qui possident aurum ad requiem tẽdant, cum per semetipsam Veritas dicat: Quàm difficile, qui pecunias habent, intrabunt in regnum cælorum. Idem etiam in 4. Dialogorum: Cura rei familiaris vix sine culpa agitur, etiam ab his, qui qualiter culpas declinare debeant, sciunt. Et Rabanus super Matthæum: Difficile, hoc est, maximi laboris est, pecunias habentes, vel in pecunijs confidentes exutis philargyriæ retinaculis, aulam regni cælestis intrare. Propter quod securum est diuitias fugere, & eas abdicare perfectum. Vnde Hieronymus ait: Apostolici fastigij est, perfectæq. virtutis vendere omnia, & pauperibus distribuere, & sic leuem & expeditũ cum Christo ad cælestia subuolare. Porro exempla, quæ subiungit de patribus, inconuenientia sunt ad propositum. Primum quidem quia non se expropriauerũt, vt hic falso confingit, dicens quòd Dominus sanctũ Abraham propria hereditate derelicta, nudum de terra sua exire coegit, & præcepit. Nam & textus Geneseos aperte cõtradicit, vbi dicit: Egressus est Abraham sicut præcepit ei Dominus, tulitq. Saram vxorem suam, & Loth filiũ fratris sui, vniuersamq. substantiam quam possederant, & ingressi sunt vt irent in terram Chanaan. Quod autem Iacob, Ioseph, Dauid, aliquando in paupertate fuerunt, hoc magis fuit vrgentis necessitatis, quàm voluntariæ expropriationis. Quod vero Daniel omnia sua vendiderat, quia de scripturis auctoritatem non habet, si sapientia Danielis fuisset imbutus, nequaquam adduxisset in medium, quia prudentius silentio tegitur, quod scripturarum testimonio non probatur. Secunda ratio est, quare dictorum patrum exempla non cõgruunt, quia cum perfectione virtutis aliquos habuerunt actus extrinsecos, secundum exigentiam temporis, qui trahi non possunt in exemplũ perfectionis, sicut in Patriarchis pluralitas vxorum, in Dauid strenuitas ad bellandum, & in Elia occisio prophetarum Baal, & si cum istis perfectionem seruauerunt, magis admirabiles, quàm imitabiles viris perfectis proponuntur. Vnde Augustinus de moribus Ecclesiæ: Amisit Iob omnes diuitias, & factus est repente pauperrimus, sed inconcussum tenuit animũ, quo animosi esse possent nostri tẽporis homines, cum magnopere in nouo testamẽto ab istorum possessione prohiberemur, vt perfecti esse possemus. Hæc Augustinus. Cui cõsonat Gregorius in Moralibus: Necdum virtus præcepti emicuerat, quæ omnia relinqui præciperet, sed tamen eandem præceptionis vim in corde seruabat, quia nimirum substantiam suam iam mente reliquerat, quam sine amore possidebat. Ex quibus euidenter apparet, quòd Iob terrena possidendo, perfectus fuit solo contemptu mentis, quia nondum emicuerat consilium paupertatis, ac per hoc, sicut coniugium Abrahæ, cui non præfertur cælibatus Ioannis, non est trahendum tempore gratiæ in exemplum perfectionis, sic nec patrum sanctorum possessio temporalis. Tertia quoque ratio ad hoc ipsum est, quia multa patribus in figura contingebant & vmbra, quæ tempore reuelatæ gratiæ & veritatis, perfectioni non consonant, & ideo illa nunc in exemplum trahere, non modicã generat absurditatẽ. Vnde Bernardus de colloquio Simonis & Iesu: Excusant se aliqui fortassis, dicentes: Abraham, Isaac, & Iacob, ceteriq. sancti, numquid non terrenas diuitias habuisse, leguntur? Sufficit nobis esse sicut illi fuerunt. neque enim sumus nos patribus meliores. Si culpabilis possessio esset diuitiarum, numquam illi in diuitijs tãtam a Domino gratiam obtinerent. Quid respondebimus nouis imitatoribus veterum sanctorum? Imponãt certe vitulos super altare Domini, mactent arietes, hircos immolent, quia & hoc Abraham fecit. Sed hæc, inquiunt, statum vltra non habent: vbi reuelata est veritas transiere. Quid si ipsas quoque sanctorum diuitias temporales, vmbram fuisse dixerimus futurorum? In figura siquidem eis omnia legimus contigisse. Denique quidni terrenas palam diuitias possiderent sancti & perfecti viri, cum sola terrena palam promitterẽtur a Domino. Vbi sane cælestis promissio innuit, necesse est spiritualibus spiritualia cõparari, & mutari sacrificium specie mutata. Nõ sunt igitur huiusmodi exempla, nec etiam prælatorũ, quæ consequẽter annectit, cum de paupertatis perfectione agitur, adducenda in medium ne sub specie sanctitatis Pontificalis officij, quòd opulentia commutatur, & bonorum paruipendatur paupertas, vilificetur humilitas, excitetur cupiditas, & ambitio foueatur, quæ omnia is cui respondemus pauperum hostis, omni qua potest virtute conatur. Nam verum iustitiæ Solem, qui paupertatis & humilitatis exempla in vniuersum orbem radios suæ lucis emisit, fantasticæ cuiusdam nebulositatis obiectu obscurare contendit. Quærit enim: Vt quid Christus pauper esse voluit? Vt quid Rex fieri recusauit? Et respondet, vt verbis eius vtamur, ideo pauper esse debuit, vt animi statum teneret, qui ab omnibus imitari valeret. Neque enim omnes diuites fieri possunt, sed si voluerint omnes pauperes fient. Postq. subiungit: Quod autem ne Rex fieret, fugit, mundanas dignitates fugere docuit. Alius est enim honor Regis, alius prælati, siue sacerdotis. Hæc sunt verba illius, in quibus tam viriliter & indocte sentit, & loquitur de alta & tam nobili materia, vt nos etiam pudeat, ipsius ineptias replicare. Quis enim in sacris litteris eruditus vel modicũ, quis quantulamcumque ad Christum reuerentiam habẽs, altissimi Dei benignissimam condescensionem vsque ad extremæ paupertatis inopiam sic audeat paruipendere, vt putet eum hoc egisse absque ratione & causa permaxima? Quam tamen is paupertatis hostis adeo friuolam arbitratur, vt ne vereatur dicere, ideo Christum pauperem factum, quia nõ omnes possunt diuites fieri. Si igitur possent omnes adipisci diuitias, sicut & paupertatem assumere, æque bene vel magis secundum hanc profanam doctrinam, Christus debuisset temporalibus bonis diues esse, quàm pauper. Quod si verum est, paupertas in nullo præfertur diuitijs, nec magis est meritorium pro Christo pauperem fieri, quàm possidere diuitias. Quapropter sicut Christus dixit adolescenti diuiti, Vade & vẽde, ita

Margin notes: Hieronym. ad Demet. epist. 8. — Gen. 12. A — Bern. hom. super Ecce nos.

ita secundum hoc Antichristianum dogma, dici potest & pauperi: Si vis perfectus esse, vade & posside. Insuper cum dicit, quòd omnes possunt pauperes esse, aut intelligit de paupertate quæ habet aliquid in communi, cuiusmodi est in collegiatis Ecclesijs & tunc est falsum, quia non omnes etiam si velint admittuntur ad collegia talia: aut intelligit de paupertate in qua nihil habetur, & tunc etiam falsum est, quia non omnes saluis statibus, quos in Ecclesia vniuersali Deus esse instituit, hanc possunt paupertatem eligere, sicut patet in regibus & principibus, militibus, popularibus, ceterisq. habentibus vxores & filios. Et quoniam qui a recta veritatis via discedit, per deuia vagatur errorum, hinc prouenit, quòd de Christi fuga in consequentibus loquens, in multa incidit falsa, dicens quòd Christus docuit honores esse fugiendos, non Ecclesiasticos, sed mundanos, quia acceptauit honorem in Hierusalem sibi exhibitum vt Prophetæ, qui prius fugerat honorem sibi oblatum vt Regi, expresse textui contradicit Euãgelico. Nam in Ioanne dicitur: Benedictus qui venit in nomine Domini Rex Israel. Et in Marco, quòd turbæ clamabant dicentes: Benedictum quod venit regnum Patris nostri Dauid. Super quo Beda: Non reprimit voces eorum, qui regnum Patriarchæ Dauid in eo restaurandum, & prece benedictionis dona recuperanda concinunt. Vt quid igitur quod prius fugiendo declinauit, modo libens amplectitur? nisi vt aperte doceret, quòd non temporalis & terreni, sed æterni in cælis Rex esset imperij, ad quod profecto regnum, per contemptũ mortis & gloriam resurrectionis perueniretur? Ex his clarum est, quòd Christo exhibitus fuit honor Regalis, non Prophetalis, seu Sacerdotalis, vt dicit; quem tamen acceptauit propter mysterium nostræ salutis, & propter exemplum humilitatis, vt etiam ab his oblati honoris non recusaret obsequium, a quibus paulo post crucifigendum se esse sciebat. Tunc siquidem inter laudantium, & applaudentium voces, humilitatis & pietatis non immemor, super aselli tergum sedere non erubuit, sed etiam copiosos lacrymarum imbres effudit. Per hũc etiam modum, quando discipulorum pedes humiliter abluit, se magistrum & Dominum esse, & dici debere monstrauit: vt per declarationem Regiæ celsitudinis, discipulos duceret ad imitationem ostensæ humilitatis. Mira igitur peruersitas est, ea quæ scriptura introducit in exemplum abiectionis, ad fomentum ambitionis intorquere, quasi non sit humilitatis virtus, honores Ecclesiasticos fugere, nec superbię vitium ad illos aspirare. Cuius contrarium dicit Gregorius in registro: Ego, inquit, viam capitis mei sequens, summopere decreueram esse opprobrium hominum, & abiectio plebis. In quo manifeste ostẽdit, quòd in fuga Ecclesiastici honoris est imitatio Christi. Idem quoque in pastorali: Nolite plures magistri fieri. Hinc ipse Dei & hominum mediator regnum percipere vitauit in terris, qui supernorum spirituum scientiam sensumq. transcendens, ante sæcula regnat in cælis. Qui enim idcirco in carne venerat, vt non solum nos per passionem redimeret, verumetiam per suam conuersationem doceret exemplum se sequentibus præbens, Rex fieri noluit, ad crucis vero patibulum sponte peruenit, oblatam gloriam luminis fugit, pœnam probrosæ mortis expetijt, vt membra eius discerent fauores fugere, terrores minime timere, pro veritate aduersa diligere, prospera formidando declinare. Hucusque Gregorius. Si igitur Christus in fugiendo regnum, se sequentibus exemplum dedit fugiendi gloriam, fauorem, & prosperitatem, & hæc non tantum inueniuntur in dignitatibus mundanis, sed etiam Ecclesiasticis; constat, quòd humilitatis est hæc refugere, ad perfectã humilitatis Christi imitationem, quantum fieri potest saluo zelo animarum salutis, & obedientia respectu superiorum, cum ipse Christus discipulis contendentibus, quis eorum videretur esse maior, in Matthæo respondeat: Quicumque humiliauerit se sicut paruulus iste, hic maior est in regno cælorum. Quod si forte quis dicat (sicut in consequentibus conatur astruere) hoc ad humilitatem spiritualem & interiorem, non ad corporalem & exteriorem debere referri: non modicum desipit, cum vniuersorum magister & Dominus, non solum spiritualis, sed etiam corporalis humiliationis exempla præbuit, quando discipulorum pedes lauit & tersit, vbi & dixit: Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis. De quo Augustinus: Passurus Christus exitia, præmisit obsequia, non solum eis pro quibus erat subiturus mortẽ, sed etiam illi qui eum fuerat traditurus ad mortem. Tanta quippe est humanæ humilitatis vtilitas, vt eam suo commẽdaret exemplo etiam diuina sublimitas: quia homo superbus in æternum periret, nisi eum Deus humilis inueniret. Perierat autem superbiã deceptoris secutus, ergo humilitatem Redemptoris sequatur inuentus. Discamus fratres humilitatem ab Excelso, faciamus inuicem humiles, quod humiliter fecit Excelsus. Magna est hæc commendatio humilitatis. Faciant hæc sibi inuicem fratres, etiam opere ipso visibili, cum se inuicem hospitio recipiunt. Vnde & Apostolus cum benemeritam viduam commendaret: Si hospitio, inquit, recepit, si sanctorum pedes lauit. Et apud sanctos vbicumque hæc consuetudo non est, quod manu non faciunt, corde faciunt: multo autem est melius, & sine controuersia, vt etiam manibus fiat, ne dedignetur quod fecit Christus, facere Christianus. Cũ enim ad pedes fratris inclinatur corpus, etiam corde ipso vel excitatur, vel si iam inerat, confirmatur ipsius humilitatis affectus. His autem verbis ostenditur, quòd humiliatio exterius facta in corpore, plurimum confert ad perfectionem veræ humilitatis in corde. Per hunc etiam modum, exterior rerum penuria quamquam de se videatur inutilis, paupertati tamen spiritus iuncta, non solum ipsius auget meritũ, sed etiam valet ad plurima. propter quod recte designatur per Euangelicam illam margaritam, quæ tantæ pretiositatis est, vt pro illa menda, distrahenda sint omnia.

VALET enim inter alia ad quattuor, scilicet ad exterminium iniquitatis, ad exercitium perfectæ virtutis, ad possessionem internæ iucunditatis, & ad publicationem Euangelicæ prædicationis. Valet primo ad exterminium iniquitatis. Primum quidem propter expiationem perpetratarum culparum. Est enim caminus quidem purgans, & eliminans sordes peccatorum, iuxta illud Isaiæ: Elegi te in camino paupertatis. Quod maxime de illa intelligi habet paupertate, quæ non tantum voluntatem interius per rerum contemptum afficit, verumetiam corpus per penuriam affligit. De qua Gregorius in homil. De Lazaro & diuite: Mala, inquit, Lazari purgauit ignis inopiæ, & bona diuitis remunerauit felicitas vitæ transeuntis. Illum paupertas afflixit & tersit, istum abundantia remunerauit & repulit. Quicumque ergo in hac vita bene habetis, cum vos bona egisse recolitis, valde de his pertimescite, ne concessa vobis prosperitas, eorumdem remuneratio sit bonorum. Et cum quoslibet pauperes, nonnulla reprehensibilia perpetrare conspicitis, nolite despicere, nolite desperare: quia fortassis quod superfluitas tenuissimæ prauitatis inquinat, caminus paupertatis purgat. De vobis omnino pertimescite, quia nonnulla etiam male acta prospera vita secuta est. De illis vero sollicite pensate, quia eorũ vitam magistra paupertas cruciat, quousque ad rectitudinem perducat. Secundo propter subtractionem occasionum peccandi, quæ sicut diuitiarum affluentia crescunt, sic voluntaria paupertate minuuntur. Vnde Chrysostomus dicit: Christianus in pauperie constitutus, quam cum diuitijs magis

Marginalia: Ioan. 12. b; Mar. 11. b; Iac. 3. a; Greg. pastoral. cura par. 1. c. 3.; Mat. 18. a; August. homil. 55. super Ioan.; Ibidem homil. 58.; 1. Tim. 5. b; Isa. 48. b; Chrys. homil. 2. super epist. ad Hebr.

magis irradiat. Quomodo? quia excludit à se superbiæ typhum, non erit arrogans, sed patiens, obtemperans, pudicus, mitis, & sapiens. Qui vero in diuitijs constitutus est, multa illum ad bona præpediunt. Inspiciamus ergo, quæ sunt quæ diues operatur. Rapit aliena, æstuat cupiditate, nefandos non desinit pertractare concubitus, maleficia cuncta committit. Nonne vniuersa hæc ex diuitijs, conspicis generari? Intueris quomodo in pauperie, magis quam in diuitijs virtutes facilius possidemus. Nec mihi dicas, quia in hac vita diuites nullam vindictam suscipiunt. Nam cum omnibus malis suis, etiam hoc malum habent diuitiæ, quia malignitate peccãtes ab vltionibus tuentur, & qui diuitias possidet, semper peccans nulla pœna reuocatur, sed sine vllis remedijs munera suscipit peccatorum, & frenum illi nullus imponit. Hucusque Chrysostomus. Quod si forte quis dicat, quòd de pauperie occasionaliter multa mala oriuntur, respondet inferius. 18. sermone. Nemo causetur, inquit, de paupertate, quasi causa sit multorum malorum, neque obloquatur de Christo, qui perfectionem illam dixit: Si vis perfectus esse, &c. Hoc enim in verbis dixit, & operibus ostendit, & per discipulos suos docuit. Sectemur igitur paupertatem, maximum quippe bonum est. Nihil enim opulentius eo, qui paupertatem sponte diligit, & cum alacritate suscipit. Valet etiam tertio propter abscissionem vitiosarum radicum. Vnde & Chrysostomus sermone eodem: Abijciamus quæcumque corpus florere faciunt, vitiant autem animam, vtpote sunt diuitiæ, gloria, cuncta hæc carnis sunt, & amor corporum. Itaque non amemus ampliora, sed paupertatem semper consectemur, ista enim magnum bonũ est. Sed sapientia, inquit, pauperis pro nihilo habetur. Et iterum: Diuitias & paupertatem ne dederis mihi. Et, Ex camino paupertatis libera me. Quare ergo hæc dicta sunt? Hæc in veteri testamento dicebantur, vbi multa ratio diuitiarum, vbi paupertatis plurimus erat contemptus, vbi hæc quidem maledictio erat, illud benedictio: sed nunc nequaquam ita est. Si vis audire paupertatis prædicamenta, ipsam professus est Christus, & dixit: Filius hominis non habet vbi caput suum reclinet. Et iterum discipulis dicebat: Nolite possidere aurum, neque argentum, Et Petrus dicebat ei, qui ex natiuitate sua claudus erat: Argentum & aurum non est mihi. Et in ipso quidem veteri testamento, nonne Elias præter melotam nihil habebat? nonne Eliseus? nonne Ioannes? Hucusque Chrysostomus, paupertatis tolerantiam laudat, quia corporalium per eam rerum amor abscinditur, qui est prima radix vitiorum: laudat etiam, quia per ipsam abscinditur radix secunda, quæ est timor male humilians. Vnde & consequenter adiungit: Vides quia quod maxime facit fiduciam, hoc est paupertas. Diues seruus est, obnoxius est istis damnis, & tribuẽs omni volenti eum nocere, ille autem nihil habens, proscriptionem non timet, neque condemnationem. Nequaquam ergo paupertas facit sine fiducia esse, Christus cum paupertate mittebat Apostolos, in causam opus habentem fiducia multa. Valde enim fortis est pauper, non habet vnde iniuriam patiatur. Hæc verba Chrysostomi intelligi non possunt nisi de paupere, qui nihil penitus habet. Ex his igitur patet, quòd voluntaria paupertas non modicum valet ad exterminium iniquitatis. Valet etiam ad exercitium virtutis perfectæ. Primum quidem, quia per eam virtus acquisita probatur. Vnde Ambrosius primo lib. de officijs: Non potest quis præmiũ accipere, nisi legitime certauerit, neque est gloriosa victoria, vbi non fuerint laboriosa certamina. Ideoq. Dominus in Euangelio: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Non dicit beati diuites, sed pauperes. Inde enim incipit beatitudo diuino iudicio, vbi ærumna æstimatur. Hæc Ambrosius.

Eccl. 9. d — *Luc. 9. g* — *Mat. 10. a* — *Act. 3. a* — *Amb. 1. lib. offic. c. 25. & 26.* — *Matt. 5. a*

A Constat autem quòd ærumna non est in paupertate, ratione contemptus rerum in mente, sed ratione penuriæ temporalis, quam sustinemus in corpore. Secundo etiam valet, quia per eam virtus probata custoditur. Vnde Hieronymus: Crates ille Thebanus homo quondam ditissimus cum ad philosophandum Athenas pergeret, magnum auri pondus abiecit, nec putauit se virtutes posse simul, & diuitias possidere. Denique, & tu audita sententia Saluatoris: Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni sequere me: verba verte in opera, & nudam crucem nudus sequens, expeditior, & B leuior ascendis scalam Iacob, priusq. manibus & candido pectore, pauperem te spiritu, & operibus gloriaris. Valet etiam tertio, quia per eam virtus custodita expeditius in finem perducitur, iuxta quod dicit Chrysostomus super epistolã ad Hebræos sermone secũdo: Non habentes diuitias non propterea doleamus, sed gratias magis vniuersorum Deo & Domino referamus, quia nos paruo labore eandem mercedem poterimus, quam diuites promereri, & si voluerimus etiam ampliorem. Nam ex paruis magna lucramur. Huic etiam Gregorius consonans in homil. Regnum, inquit, cælorum tantum valet, quantum C habes. Et iterum: Ante Dei oculos numquam est vacua manus a munere, cum arca cordis repleta fuerit bona voluntate. Quapropter cum voluntas, vbi deest possibilitas, pro facto reputetur, & facilius sit sanctis pauperibus velle, quàm diuitibus bonis velle & facere, multum igitur facit paupertatis inopia ad virtutis expeditionem. Si ergo voluntaria temporalium rerum penuria, virtus probatur, conseruatur, & expeditur: manifeste conuincitur, quòd eminentia paupertatis plurimum confert ad exercitium perfectæ virtutis. Consequenter etiam valet, ad fruitionem iucunditatis internæ. Primo ratione extrinsecæ D securitatis. Vnde Chrysostomus homil. vlt. super Matthæum: Diuitem necesse est multis indigere, & turpiter seruire, formidare & suspicari, & timere eorum qui suspicantur oculos, & calumniatorum ora, & auarorum concupiscentias, sed non paupertas est aliquid tale, sed contrarium vniuersum: regia est, non subiecta furibus, sed munita, portus tranquillus, palæstra, & Gymnasium philosophiæ. Constat autem quòd paupertas furibus non subiacens ea potissimum est, in qua nihil habetur, de qua & subdit ibidem: Audite quicumque pauperes estis, magis autem qui ditari cupitis. Non pauperem esse maE lum est, sed non velle pauperem esse, & neque malum existimes paupertatem, & non erit tibi malum, & si philosopharis decem millium erit bonorum fons & origo. Nec tantum securitatem dat penuriosa paupertas in hoc sæculo, verumetiam in futuro iudicio. Vnde Bernardus super Psalmum: Qui habitat: Felix paupertas voluntarie relinquentium omnia, & sequentium te Domine Iesu. Felix plane quæ tam securos, immo & tam gloriosos faciat in illo singulari fragore elementorum, in illo tremẽdo examine meritorum, in illo tanto discrimine iudiciorum. Secundo ratione expectatæ mercedis. Vnde super illud Iob F deridetur iusti simplicitas, lampas contempta apud cogitationes diuitum, parata ad tempus statutum, dicit Gregorius: Statutũ quippe contemptæ lampadis tempus est, extremi iudicij prædestinatus dies: Tunc reproborum oculis patescet, quòd cælesti potestate subnixi sunt, qui terrena omnia reliquerunt. Quisquis enim diuini amoris stimulo excitatus, hic possessa reliquerit, illic proculdubio culmen iudiciariæ potestatis obtinebit, vt simul tunc cum iudice iudex veniat, qui nunc consideratione iudicij, sese spontanea paupertate castigat. Liquet autem, quòd paupertas pro qua quis deridetur & contemnitur, ea potissimum est, quæ annexam habet exteriorum penuriam, & vilificationem. Vnde Bernardus: Duo habet

Hieron. in epist. 13. ad Paulin. non lõge a prin. — *Iob 12. a* — *Greg. li. 10. Mor. c. 17. cir. med.* — *Bern. serm. 15*

habet paupertas sequentium Dominum; afflictionē, scilicet, & vtilitatem, de quibus Propheta: Vide, inquit, humilitatem meam & laborem meum, & propterea in terra sua, duplicia possidebunt, vt pro pudore fit honor iudiciariæ potestatis, pro labore refrigerium placidissimæ sessionis. Hæc enim est, quæ castigat, purgat, probat, humiliat, & exaltat. Hanc igitur rationem mercedis concomitatur lætitia mentis. Vnde super illud Psalmi: Ego sum pauper & dolens, salus tua Deus suscepit me. Glossa: Laudabo in me, & in membris meis, nomen Dei cū cantico, idest cum delectatione. quia si omnia desunt, nec tamen illi deest mentalis iucunditas, propter quod subditur: Videant pauperes & lætentur, quærite Deum, & viuet anima vestra. Tertio quoque ad hoc ipsum valet ratione superinfusæ consolationis. Vnde Chrysostomus super Matthæum: Descendamus, inquit, ad paupertatis caminum, videamus qui ambulant in eo & elatorum colla conculcant, videamus miraculum, & paradoxum hominem in camino psallentem, in igne gratias agentem, paupertati vltimæ alligatum, & multam ferentem Deo laudationem. Etenim pueris illis tribus similes sunt, qui paupertatem cum gratiarum actione ferunt, nam & ignem terribilius paupertas incendere consueuit, sed pueros illos nequaquam incendit. Ita & nunc si in paupertate gratias egeris, vincula dissoluuntur, & flamma extinguitur, & si non extincta fuerit, quod multo mirabilius est, pro flamma ros oritur. Quod & in philosophātibus est videre, quoniam in paupertate diuitibus copiosius disponuntur, & in medio camino rore puro potiuntur. Etenim maximus est ros, non detineri concupiscentia diuitiarum. Et illi tunc contemnentes regem, facti sunt rege clariores; & tu vtique si despexeris mundana negotia, omni mundo eris honorabilior, secundum sanctos illos, quibus dignus non erat mundus. Vt igitur dignus cælis efficiaris, deride præsentia, ita enim & hic clarior, & futuris potieris bonis. Hucusque Chrysostomus euidenter ostendens, quòd voluntaria paupertas, & rerū penuria est, quàm maxime vtilis ad perfruitionem internæ iucunditatis. Valet quarto ad publicationem Euangelicæ prædicationis. Primum, quia facit eam magis credibilē. Vnde Chrysostomus vbi supra: Talis est luminis virtus, vt non solum luceat, sed & illuc ducat illos, qui sequuntur. Cum enim viderint omnia præsentia nos contemnentes, & ad futura præparatos, ante omnem sermonem operibus nostris credent. Quis enim ita est amens, vt videns eum qui & ante lasciuiebat, & ditabatur, omnia exutum, & ad famem, & inopiam, & duram vitam, sanguinem, occisionem, & omnia, quæ videntur periculosa præparatum, non manifestā accipiat hinc futurorum demōstrationem? Si autem nos præsentibus implicauerimus, & immiscuerimus, qualiter poterunt credere, quòd ad possessionē aliam festinemus? Hucusque Chrysostomus. In his clare demonstrat, quòd voluntariæ paupertatis exemplum in prædicante, magis credibilem facit Euangelicam prædicationem. Secundo etiam valet, quia magis reddit efficacem, iuxta quod Damascenus libro 4. dicit: Euangelium agnitionis Dei prædicatum est, non bellis & armatis exercitibus, aduersarios deuincens, sed pauci, nudi, pauperes, persecuti, verberati, mortificati, crucifixum in carne, & mortuum, & dominantem prædicantes, sapientibus, & insipientibus præualuerunt. Hæc Damascenus. Horum imitatores illi fuerunt, de quibus Eusebius in ecclesiastica historia libro 3. dicit: Quidam ardentiore diuinæ sapientiæ cupiditate succensi, animas suas verbo Dei consecrabant, explentes perfectionis salutare præceptum, vt facultates suas primo pauperibus diuidentes, expediti ad prædicandum Euangelium fierent. Tertio, quia efficit eam magis acceptabilē. Vnde Chrysostomus super illud Matthæi: Dignus est operarius cibo suo, dicit: Manifestum quoniam a discipulis eos cibari oportebat, neque ipsi magna sapiant, aduersus eos, qui dicebantur omnia præbentes, & nihil accipientes ab ipsis, nec illi rursus abscindantur tamquam despecti ab ipsis. Cum igitur voluntaria rerum penuria, Euangelij prædicationem magis reddat credibilem, efficacem, acceptabilem, ac per hoc auditores inducat ad fidem, erigat ad spem, alliciat ad charitatem, manifestum est, quòd maxime valet ad Euangelicæ veritatis publicationem. Cuius etiam euidens indicium est, quòd per Apostolos pauperes rebus, & spiritu, quamquam numero paucos, diffusa est Euangelica veritas in orbem vniuersum, vt de ipsis vere dictum sit: In omnem terram exiuit sonus eorum. Vnde Chrysostomus super Matthæum: Si autem homines duodecim orbem terrarum conuerterunt, excogita quanta est nostra malitia, cum tanti existentes, eos qui reguntur non possumus corrigere, quos decem millibus mundis oportebat sufficere, & esse fermentum. Sed signa, ait, habebant. Sed non signa eos mirabiles fecerunt. Multi enim & dæmones proijciētes, quia iniquitatem operati sunt, facti mirabiles, sed puniti. Sed quid, inquam est, quod eos ostendit magnos? Pecuniarum cōtemptus, gloriæ despectus, ab omnibus vitæ huius negotijs ereptio, quæ si non habuissent, & si decem millia mortuos suscitassent, non solum nulli profecissent, sed & seductores æstimati essent. Hucusque Chrysostomus. Qui & his patenter ostendit, quòd nihil tantum valuit ad dilatandum Christi Euangeliū, quàm perfectus contemptus rerum mundanarum. Cum igitur voluntaria & penuriosa paupertas, sicut ex prædictis elucet, valores incomparabiles quattuor habeat triplicatos, recte designantur non solum per vnam Euangelicam margaritam, verum etiam per duodecim præfulgidas in portis nouæ Hierusalem descendentis de cælo, pro magno sui valore, miraq. pulchritudine positas, quibus & nomina duodecim pauperum spiritu, Apostolorum scilicet in fundamentis collocata respondent, seu per duodecim lapides in typico rationali quadruplici ordinatione distinctos, quo summus noster Pōtifex adornatus apparuit, quando vt nos reconciliaret Patri, nudus in cruce pependit. Cui etiam rationali, & superhumerale exemplum, scilicet duodecim Apostolorum tamquam vitta hiacynthina, charitatis affectu copulatur. Est enim huiusmodi paupertatis pretiositas, non tantum multiplex, sed & magna, & incōparabilis omni pretiositati terrenæ, vt ait Chrysostomus. Quid autem si quis tibi proponeret facere fœnū, aurum, & posse omnes pecunias, vt fœnum contemnere? Non vtique hoc susciperes magis, & valde decenter, etenim hoc homines vtique attraxisset. Si enim viderent fœnum, aurum effici, concupiscerent & ipsi hanc virtutem, vt sic moueretur & augeretur, vtique eis pecuniarum cupido. Si autem viderent omnes, vt fœnum aurum despicientes olim vtique ab hac ægritudine eruti essent. Idem quoque homilia vltima: Si quis tibi principatus, & ciuiles potestates, & diuitias, & lasciuiam proponeret, deinde paupertatem ponens, electionē daret accipere quodcumque velles, hanc confestim raperes, si tamen cognosceres eius pulchritudinem. Mihi autem paupertas puellæ cuiusdam pulchræ & speciosæ similis esse videtur. Cum hac Elias educatus est, beata illa raptura, cum hac Eliseus claruit, cum hac Ioannes, cum hac Apostoli omnes. Sed & ipsam puellæ huius pulchritudinem intueamur. Etenim oculus eius est purus & præclarus, nihil habens turbulentum sed mansuetum, tranquillus, delectabilis, ad omnes respiciēs, mitis, humilis, nullum odio habens, nullum auertēs, os illi & lingua sana est, continua gratiarum actione plena, & benedictione, & nuribus verbis amicabilibus. Si autem vis & proportionem membrorum eius videre, longa est & multum excelsior quàm superabundantia.

Marginal notes: Psal. 24. d — Psal. 68. d — Chryso. homilia 4. in Matth. — Damascen. li. 4. de fide orthod. c. 4. — Chryso. homil. 32. in Matth. — Psal. 18. A — Chryso. homil. 46. in Matth. — Idem ibid.

bundantia. Si autem fugiunt eam multi, ne mireris, etenim virtutes alias fugiunt inſipientes. Sed contumelijs afficitur, ais, pauper a diuitibus? Rurſus mihi inopiæ laudem dicis, quoniam beatus eſt, qui conuitium patitur. Sed hoc ferre admonet inopia. Si eſurit pauper, & Paulus eſuriebat, & in fame erat. Sed non habet, inquis, requiem? Neque filius hominis habebat vbi caput reclinaret. In his expreſſe declarat Os aureum, quòd voluntaria rerum inopia, non ſolum eſt magnæ pretioſitatis, ſed etiam pulchritudinis miræ. Eſt etiam, & quod plus eſt, magni honoris, ſicut idem vir ſanctus ait ſuper Ioannem: Anima inopis quidem voluntarij fulget velut aurũ, ſplendet vt margarita fulgens, floreſcit autem vt roſa. Nõ enim eſt illic tinea, non fur, non ſollicitudo vitæ huius negotiorum, ſed ſicut Angelus, ita conuerſatur. Vis huiuſmodi animæ pulchritudinem videre, vis ipſius diuitias addiſcere. Non ſubiacet dæmonibus, ſed aſſiſtit Deo, non militat cum hominibus, ſed cum Angelis, non habet arcas duas, vel tres, vel viginti, ſed talem abundantiam, vt hunc mundum vniuerſum nihil eſſe æſtimet, non habet theſaurum, ſed cælum, nõ indiget ſeruis, magis autem habet ſeruos paſſiones & cogitationes, quæ regum dominantur, regnum autem, & aurum, & omnia talia quemadmodum puerorum ludibria deridet, & ſicut rotas ad pilam hæc omnia æſtimat eſſe contemptibilia. Habet enim mũdum, quem neque videre, qui in his ludunt, poſſunt. Quid igitur hoc paupere melius eſt vmquam? Pauimentum denique habet cælum. Si autem pauimentum tale eſt, excogita tectum. Sed non habet, inquis, equos & currus. Quid autem ei his opus eſt, qui ſupra nubes vehi debet, & eſſe cum Chriſto? Hucuſque Ioannes Os aureum, ignitis, fulgidis, ponderoſis, & pretioſis eloquijs, voluntariæ paupertatis, quæ penuriam rerum habet annexam, admirabilem celſitudinem, pulchritudinem pretioſitatemq. commendat. Quia tamen hæc non reuelantur mundi ſapientibus, iuxta illud Domini in Matthæo: Abſcondiſti hæc a ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis: non proponuntur carnalibus, ſed ſpiritualibus, iuxta illud: Nolite ſanctum dare canibus, neque mittatis margaritas ante porcos, non innoteſcunt amatoribus diuitiarum, ſed paupertatem amantibus & expertis qui iam vicerunt mundum, iuxta illud Apocalypſis: Vincenti dabo manna abſconditum, & dabo ei calculum candidum, & in calculo nomen meum ſcriptum, quod nemo ſcit, niſi qui accipit. Ideo paupertas huiuſmodi per theſaurum abſconditum deſignatur in agro, quem qui inuenit homo, abſcondit, & præ gaudio illius, vadit & vendit vniuerſa quæ habet, & emit agrum illum. Si quis igitur ſanctæ paupertatis vult noſſe valorem, aut ipſe in ſe experiri ſtudeat, aut expertorum ſententiæ acquieſcat, iuxta quod Bernardus in epiſtola quam ſcribit ad Thomam, qui amore ſcientiæ retardabat propoſitum veniendi ad religionem, ait: Quam ſalubrius diſceres Chriſtum Ieſum & hunc Crucifixum, quam vtique ſcientiam haud facile niſi qui mundo crucifixus fuerit, apprehendit. Falleris fili, falleris, ſi te putas inuenire apud mundi magiſtros, quam ſoli Chriſti diſcipuli, ideſt mundi contemptores, Dei munere aſſequuntur. Nec enim hanc lectio docet, ſed vnctio, non eruditio, ſed exercitatio in mãdatis Domini. His ſacris eloquijs Chryſoſtomus conſonat ſuper Matthæum, ſic dicens: Verumtamen quæcumque dixero, Nihil repræſentabit tale ſermo, quale rerũ experientia; ideo vellem quẽdam illorum, qui in illum iam deuenerunt philoſophiæ verticem nobis adeſſe, & tunc manifeſte videremus huius rei delectationem, & qualiter nulli eorum, qui diligunt paupertatem, acceptarent ditari decem millibus præbendis, tamquam qui non lamentabantur in ſollicitudinibus, ſed rident, & ſaltant, & his qui diadema ſibi circumponunt, magis in paupertate decorantur. Si igitur hæc rerum experientia docet, & qui diuitias & honores ſæculi complectuntur, nec experti ſunt, nec experiri volunt, neceſſe habent qui eiuſmodi ſunt, ſuper hac materia indicere ſibi ſilentium, ne tamquam cæci, de coloribus ſyllogizare videantur. Talium etenim temeritatẽ Hieronymus ad Demetriadem ſcribens redarguit: Quidam, inquit, cum loqui neſciant, tacere non poſſunt, docent ſcripturas quas non intelligunt, & cum alijs perſuaſerint, eruditorum ſibi aſſumunt ſupercilium, prius imperitorum magiſtri, quàm doctorum diſcipuli. Bonum eſt enim obedire maioribus, & parere perfectis, & poſt regulas ſcripturarum, vitæ ſuæ tramitem ab alijs diſcere, nec præceptore vti peſſimo, præſumptione ſua. Hoc præceptore peſſimo, ſi is, cui reſpondemus vſus non eſſet, nequaquam in ſuggilationem paupertatis, commendationem temporalium poſſeſſionum, improba temeritate, dogmatizare præſumpſiſſet. Quamquam enim interdum ex rerum inopia proueniant mala, & ex affluentia bona: numquam tamen mala ex paupertate dilecta proueniunt, ſed odita, nec bona ex amatis diuitijs, ſed contemptis, Salomone teſtante: Qui amat diuitias, fructum non capiet ex eis. Conſtat autem, quòd ſicut laus alicuius rei excitat ad illius amorem, ſic & vituperium ad contemptum. Cum igitur contemnere diuitias, & amare pauperiem ſit extirpatio vitiorum, & inſertio virtutum, & econtrario contemnere pauperiem, & amare diuitias, ſit eradicatio virtutum, & inſertio vitiorum: manifeſta ratione concluditur, quòd quemadmodum commendatio paupertatis ſpiritualium pauperum, & vilificatio diuitiarum & diuitum, doctrinæ competit Chriſti: ſic & huius contrarium aſſerere, ad dogma profanum pertinet Antichriſti. Vnde Hieronymus de vita Paulæ: Non laudis eſt poſſidere diuitias, ſed eas pro Chriſto contemnere, non inhiare ad honores, ſed eos paruipendere. Propter quod & Paula fugiendo gloriam, gloriam merebatur, quæ virtutes quaſi vmbra ſequitur, & appetitores ſui deſerens, appetit contemptores. Sæculi homines ſuſcipiunt eos, qui his pollent priuilegijs: nos laudamus eos, qui pro Saluatore iſta deſpexerint, & mirum in modum quos habentes paruipendimus, ſi habere noluerint prædicamus. Hucuſque Hieronymus. Quod ſi forte hoſtis pauperum dicat, non ſe laudare honores & diuitias ſæculi, ſed Eccleſiaſticos tantum: requiremus ab eo, ſi credat in horum appetitu eſſe periculum, an indifferentiam quandam, an meritum? Si appetere Eccleſiaſticas diuitias & honores, periculum credit, & tamen dum laudat appetibiles efficit, aut auditores ſuos decipit, aut inſanit. Si vero hæc appetere indifferens æſtimat, nec iſtas laudando perſuadere conatur, quòd aliquis appetat, in vanum loquitur, & fruſtra laborat. Si autem deſiderare opes, & honores Eccleſiæ meritorium credit & ſanctum, cum nullum vitium ſit abominabilius cupiditate, & ambitione perſonarum Eccleſiaſticarum, cum per hæc duo emi vel vendi ſoleat Spiritus ſanctus, vt de domo Dei fiat ſpelũca latronum, non minus impugnat fundamentum Chriſtianæ religionis, quàm Euangelicę paupertatis.

In hoc igitur finis ſit huius tertiæ reſponſionis, quamquam non ſit eius, cui reſpondemus, partialis interciſio libri Quia enim ex nũc ad ordinem ſpiritualem impugnandum ſe præparat, nouam aggreditur pugnam, nouæ reſponſionis cum adiutorio Chriſti aſſumemus armaturam.

Mat. 11. d — *Matt. 7. a* — *Apoc. 2. e* — *Ber. ep. 10. 8 ad Thomã de S. Audomaro ante med.* — *Chryſo. homilia 38. in Matth.* — *Hieron. ad Demetria. ep. 8.* — *Eccl. 5. e*

RESPON-

RESPONSIONIS QVARTÆ Caput primum.

In quo Religio carentium loculis, ab errore defenditur, & verum ius possessionis Ecclesiasticæ declaratur.

OMNIVM malorum radicalis origo cupiditas, cum humanæ mentis arcem inuaserit, tam dura tyrannide premit, vt ad idolorum redigat seruitutem, & in bestialem transformet crudelitatem. Huius testimonium euidens esse constat B Iudæ proditoris nequitiam, qui cum loculos haberet de quibus cupiditatis suę voracitatem famelicam mitigare volebat, modicæ tamen sibi repromissæ pecuniæ, tanto est illectus amore, vt sitiret Saluatoris omnium sanguinē, & Auctorem vitæ venaretur ad mortem. Hac peste laborans, & hic pauperum calumniator, tamquam Iudæ discipulus, primo eis pacis osculum tribuit, ipsorum simulatorie cōmendando pauperiem, dehinc letaliter percutit, dum loculis carentium pauperum professionem conatur arguere, non vt imperfectam, verumetiam vt erroneam, simulatoriam, & iniquam. Ex quibus non solum Prælatorū, C sed etiam clericorum, & religiosorum possessiones habentium, nititur animos ad ipsorum exterminium concitare. Primo igitur quasi osculum præbens, quęstionem sibi proponit. Sed dices: Condemnas ne eos, qui loculos non habent, nec laborant? Et postea subdit: Non condemno, sed laudo, nec tamen habentibus præfero, quia non est discipulus super magistrum. Et paulo post: Et si enim homo solus absque loculis possit viuere, tamen de congregatione cui tanta competunt credibile non est. Dehinc subdit: Respublica sunt loculi Christi. Si ergo Christi membrum es, cum Christo loculos habes. Hæc enim D sunt verba illius, in quibus, more Iudæ, primo deosculatur, cum loculis carentes laudare se asserit, sed statim vulnus infligit, cum immediate subnectit, quòd hoc Christus exemplo non docuit, ac per hæc demonstrat, quòd loculis carere non sit perfectum, quia non est discipulus super magistrum. Certum est autem, quòd nullus vir prudens abrenuntiat loculis, nisi vt Christo configuretur perfectius, omnis ergo talis secundum hoc dogma profanum, est errore deceptus. Amplius, si non est credibile, quòd congregatio aliqua sine loculis viuat, vt dicit, aut asserit hoc incredibile, quia difficile, aut quia impossibile. Si E quia difficile, tunc pari ratione nō est credibile, quòd aliqua congregatio sanctè viuat & caste. Si quia impossibile, sed cōgregratio impossibile profitens, & se ad impossibile ligans, est superstitiosa, & vana, & fatua, ac per hoc reprobāda, quia erronea. Igitur loculos non habentes, secundum huiusmodi dogmatis assertionem non sunt digni laude, sed reprobatione. Insuper, si quicumque membrū Christi est, cum Christo loculos habet vt asserit, a destructione consequentis, qui loculos non habet, non est membrum Christi. Ex quo etiam sequitur, quòd omnes pauperes F nihil habentes, & prorsus omnia relinquentes, alieni sunt ab vnitate corporis mystici, tamquam si is qui habere pecuniam noluerit, gratiam Christi habere non possit, ac per hoc beatior fuerit Iudas qui loculos habuit, quàm Petrus qui dixit, Argentum & aurū non est mihi. (*Act.3.a*) Dum etiam secundum hanc profanam sententiā, ipse Dominus Iesus non nisi in loculis inueniat locum, qui tamen per Isaiam Prophetam locum suæ requietionis, asserit super pauperculum & contritum. Ecce qualis pauperū collaudator, qui etiam vt sui pectoris virus abundantius euomat, eosdem nititur de hæresi duplici in consequentibus notabiles reddere, cum subiungit allegans auctoritatem Augustini de hæresibus, & etiam contra Faustum, quòd (*August. de hæres. ad Quodvult. hæresi. 68. tom. 6.*) quædam est hæresis, nudis pedibus ambulantium, non quia propter corporis afflictionem sic ambulāt, sed quia diuina testimonia taliter intelligunt, sic & Manichæi iudicantur hæretici, non quia pecunias, aut loculos non habeant, sed quia testimonia diuina etiam ad hoc referre nituntur. Hæc verba illius, in quibus foueam erroris aperit, quam non claudit. Nam ex his manifeste relinquit, quia si qui nudis pedibus incedunt & loculis carent, & ad hoc diuina testimonia referunt, in duplicem hæresim incidunt, scilicet nudis pedibus ambulantium, & Manichæorum. Constat autem, quòd huiusmodi pauperes ideo nudis pedibus incedunt, & loculis carent, vt illud Euangelij verbum ad litteram impleant, quod Dominus dixit discipulis, vt non ferrent æs in zonis, nec calceamenta in pedibus. (*Matt. 10.a*) Ideo secundum assertionem huiusmodi dogmatis impij, in duplicem hæresim sunt lapsi. Quod si verum est, per omnem modum Apostolica errauit Ecclesia, quæ statum talium approbauit, & auctores huiusmodi hæresum catalogo Sanctorum ascripsit. Errauerunt nihilominus Ambrosius, Augustinus, Hieronymus, Chrysostomus, Beda, Rabanus, & Bernardus, qui omnes affirmant, quòd documentum Christi ad Apostolos de non ferenda pecunia, sit intelligendum ad litteram, sicut manifestum est ex præallegatis auctoritatibus ipsorū, in præcedentis responsionis particula prima. Quod quia profanum est sentire de sanctis, necesse habet hic impositor errorum, ad piam redire intelligentiam veritatis, si iusta non vult feriri sententia damnationis. Attendat igitur insensatus & perfidus, quòd diuina testimonia dupliciter his aptari possunt, per modum videlicet consilij, vel præcepti. Si quis igitur ad nuditatem pedum & carentiam loculorum sic diuina coaptat eloquia, vt ea per Scripturam astruat esse præcepta, & necessaria ad salutem, tamquam nullus saluari possit, nisi pedibus nudis incedat & loculis careat, dupliciter errat. Si quis vero ad hoc aptare nititur diuina testimonia, tamquam sint cōsulta, & supererogatoria, & ad salutem expedientia, non est censendus hæreticus, sed verus Christi discipulus, non Manichæus, sed verus Christianus. Et quòd hic fuerit intellectus pij doctoris Augustini, manifeste colligitur ex verbis ipsius, quinto libro contra Faustum. (*Aug. lib. 5. cont. Faust. cap. 1. to. 6.*) Nam præmittens verba Fausti, in quibus se gloriatur Euangelium accipere, quia argentum & aurum deiecit, & æs in zonis habere destitit, & cetera his similia, postmodum respondet hoc ordine; primo ipsum ostendens hypocritam & mendacem, & tandem hæreticum in hoc videlicet quod Ecclesia distinguit in modo accipiendi Euangelium, quantum ad perfectos & imperfectos, sed Manichæi nequaquam. Ait enim sic: Quam multi in nostra communione veraciter faciunt sublimia illa præcepta, de quorum specie fallitis imperitos. (*Ibid. cap. 9. in prin.*) Et assignatis paulo post in Ecclesia differentijs, subdit: Neque enim illi soli, qui vt sint perfecti vendūt & dimittunt omnia sua, & sequuntur Dominum, pertinent ad regnum cælorum; sed huic militiæ Christianæ propter quoddam commercium charitatis, subiūgitur etiam quædam stipendiaria multitudo, cui dicetur in fine: Esuriui & dedistis mihi manducare, sitiui & dedistis mihi bibere. (*Mat. 25.c*) Alioquin damnandi erunt illi, quorum, domos tam diligenti cura componit Apostolus, monens mulieres subditas esse viris suis, viros diligere vxores, filios obtemperare parentibus. (*Coloss. 3. c*) Sed absit vt istos a mandatis Euangelicis alienos, & a vita æterna separandos iudicet, quia vbi Dominus ait: Si quis non tulerit crucem suam & secutus me non fuerit, non potest meus esse discipulus, (*Luc. 14. f*) exhortans firmiores ad perfectionem ibi statim & istos consolatus est, dicens: Qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet. Quid autem fallitis auditores vestros, qui cum suis vxoribus & filijs & familijs, domibus, (*Aug. ibid. cap. 11.*)

&agris,

& agris, vobis seruiunt, si quisquis omnia ista non dimiserit, non accipiat Euangelium. Sed quia eis non resurrectionem, sed reuolutionem ad istam mortalitatem promittitis, vt vita electorum vestrorum viuant, tam vana, inepta & sacrilega, qua & vos viuitis quando valde laudamini merito eos a mandatis Euangelicis alienatis. Hæc Augustinus. In quibus aperte demonstrat, quod aliqua Euangelij documenta perfectis conueniunt, sine quorum obseruantia imperfecti saluari possunt, & quòd sententia Manichæorum fuit ad hoc omnes indifferenter astringi. Non ergo dicit Faustum errasse, quia diceret hæc intelligenda ad litteram, sed quia discernere noluit inter consilia & præcepta. Per hunc etiam modum quòd testimonium illud, de non portandis calceamentis sit ad litteram intelligendum, multiplici patet attestatione sanctorum. Nam sacer Ambrosius in lib. de fuga sæculi, sic ait: Iesus discipulos sine calceamentis & pecunia misit, ne secum terrena portarent. Hieronymus etiam ad Eustochium scribens: Moyses & Iesus Naue nudis in terra pedibus iubetur incedere, & discipuli sine calceamentorum onere & vinculis pellium, nudi ad prædicandum destinantur. & milites vestimenti Iesu sorte diuisis, caligas non habebant, quas tollerent. Nec enim habere poterat Dominus, quod prohibuerat in seruis. In his ostendit Hieronymus quod non solum discipuli, sed etiam ipse Christus nudis pedibus incessit. Et quòd ad litteram debet intelligi. Idem quoque ad Ageruchiam de Monogamia: Discipuli toto orbe peregrini, nō æs in zona, non virgam in manu, non caligas habuere in pedibus. Ioannes Chrysostomus super Matthæum: Apostoli vna tunica induti, & discalceati circumierunt, & omnes superauerunt. Idem quoque, dixit Iesus discipulis: Numquid aliquid defuit vobis, quando misi vos nudos & discalceatos? Eusebius etiam Ecclesiasticæ historiæ lib. 6. in laudem Origenis pro eo tempore quo catholicus erat, sic ait: Ante omnia vero præcepta Euangelica, & voces Saluatoris, summo amore & studio implendas esse dicebat, quibus præcipitur, duas tunicas non habendum, neque calceamentis vtendum, neque de crastino cogitandum. Et paulo post: Denique per multos annos traditur, absque omni calceamento nudis pedibus incessisse. Ex quibus & antedictis luce clarius constat, quòd Christus nudis pedibus incessit, & Apostoli ad mandatum ipsius. Quod si quem forte mouet verbum Baptistæ dicentis, Cuius non sum dignus, soluere corrigiam calceamenti, consideret textum & glossam. Nam Ioannes ibi verbis mysticis, & parabola vtitur, cum Christum dicit habere in manu ventilabrum & securim, propterea sicut per hæc intelligi debet districtio futuri examinis; sic per calceamenti corrigiam mysterium incarnationis. Vnde Glossa: Calceamentum, incarnationis mysterium, corrigia, mysterij ligatura. Non ergo valet Ioannes corrigiam calceamenti soluere, quia mysterium incarnationis non sufficit explicare. Et alia Glossa: Non sum dignus corrigiam calceamenti soluere, idest nomen sponsi mihi non vsurpo. Est autem præfatum verbum, tamquam mysticum spiritualiter intelligendum. Si quis vero contendat, intelligendum hoc esse ad litteram, secundum vsitatū modum loquendi, attendat, quòd conditionalis est huiusmodi sermo, quo quis eum quem vult excellentem ostendere, dicit quòd non sit dignus eum discalceare, etiam si calceamentis non vtatur, quia hoc intelligitur si vteretur. Verum si quis vrgeat, quòd Angelus dixit ad Petrum, calcea te caligas tuas, ac per hoc, quòd Petrus non fuerit discalceatus, nec Apostoli alij: audiat Bedam super hunc locum in originali dicentem: Pro caligulis vel caligis vt quidam habent, Græcus habet sandalia, hoc enim genus calceamētorum in Euangelio legitur Apostolis fuisse permissum. Hæc Beda. Cui etiam consonat & Papias grammaticus dicens: Caligæ vel caligulæ, idest, sandalia, dicta sunt a callo pedum, vel quasi a colligando, quia ad pedes ligantur. Porro si quis sensu carnis inflatus, asserat non esse conueniens, Dominū ad litteram indixisse Apostolis nuditatem pedum, tamquam vile aliquid, & Apostolicæ dignitati dissonum, & a tramite discretionis alienum, intelligat quòd multiplex est ratio huius informationis. Prima est ad indicium paupertatis extremæ. Vnde in Luca: Quando misi vos sine sacculo, & pera, & calceamentis, numquid aliquid defuit vobis? Quod pertractans Chrysostomus ait: Fortasse dicet aliquis, quoniam alia Christi præcepta rationem quidem habebant, non habere autem peram in via, neque calceamenta, neque duas tunicas, qua de causa iussit? Et respondet: In omnem indigentiam exercitare eos volens, qui & superius, nec de superuenienti die sollicitos esse concessit. Secundo vero hoc persuasit in incitamentum humilitatis pœnitentiæ, secundum illud: Porro Dauid ascendebat cliuum oliuarum, scandens & flens, & operto capite, & nudis pedibus incedens. In quo Rex ille nobilis totius pœnitentiæ, & humilitatis exemplar, vere pœnitentibus præbebat exemplum. Cui etiam consuetudo Ecclesiastica consonat, quæ ad iram Dei placandam in processionibus pedes nudat. Tertio ad testimonium obedientiæ. Vnde super illud Isaiæ: Sicut ambulauit seruus meus Isaias nudus, & discalceatus. Glossa: Ecce obedientia. Iste de regio semine fuit, & tamen per ciuitatem Hierusalem nudus pedes incessit. Quarto ad exercitium vitæ austeræ. Vnde super illud Matthæi, Neque calceamenta in pedibus. Glossa. Et Plato dicit duas corporis summitates non esse velādas, nec assuetam fieri debere mollitiem capitis & pedum. Cum enim hæc habuerint firmitatem, cetera robustiora sunt. Quinto in signum elongationis ab omni carnalitate. Vnde super illud Exodi: Solue calceamentum de pedibus tuis, &c. Glossa: Quia nullus Deo assistere, vel Deum videre potest, nisi cuncta desideria carnalia deponat. Sexto ad perfectæ virtutis insigne. Vnde Gregorius Nazianzenus in laude religiosorum quorumdam sui temporis, post ipsorum dispersionē lugens & flens: Desiderabam, inquit, & intentis ac pendētibus oculis requirebam sanctum illum canentem chorum, laudem & gloriam offerentium Deo, qui in lege Domini meditantur die ac nocte, qui ad exemplum & commotionem melioris vitæ omnibus viuunt, legis Dei atque Euangelij Christi taciti prædicatores. In quibus ipse quoque habitus præfert virtutis insignia, hirsutum caput, incultis & horrentibus comis, pedes nudi, & Apostolis similes. Indumenti vilitas, arrogantiam sæculi superbiamq. condemnans, zona ipso suo neglectu pretiosior, parum quid cohibens necessitati. Ne igitur nuditas pedum quæ de se afflictiua, & despicabilis est, tamquam inutilis, & erronea, detestabilis habita tollatur de medio. Idcirco in medium has Patrum auctoritates adduximus, non quia calceamenta reprobanda censeamus, nec quia calceatos de imperfectione notemus, cum & calceatorum & discalceatorum habitus, & loculos habentium & non habentium, professiones considerationibus, & causis diuersis Domino placeant, & multiformi quadam varietate sponsam Christi circumdatam, decoram, perfectam, & admirabilem reddant.

FRVSTRA igitur ad contumeliam nil habentium pauperum, quos supra de hæresi, ac simulatione notauerat, sanctam matrem Ecclesiam vanis, & falsis quibusdam laudibus, quasi mendacio suo indigeat, a vitio simulationis excusat, cum subsequenter annectit: Sancta vero mater Ecclesia supra montem posita, hæc se non habere non simulat, non quia harum rerum dominium habeatur, sed pro capite suo legatione fungens, eas fidelissime dispensat. Hæc verba ipsius

Marginal notes: Amb. lib. de fug. sæculi cap. 4. — Hieron. ad Eustoch. epist. 22. — Hieron. ad Ageruch. epi. 11. post med. — Chrys. homil. vlt. super Matth. — Luc. 22. d — Euseb. li. 6. hist. Eccl. cap. 3. in fi. — Luc. 3. d — Act. 12. b — Luc. 22. d — Chrys. homil. 22. in Matth. — 2. Reg. 15. f — Isa. 20. a — Mat. 10. b — Exo. 3. b — Greg. Nazian. orat. 12 non longe a prin.

ipsius, in quibus duo contraria simul implicat, cum dicit, quòd Ecclesia hæc se non habere non simulat, & postea subdit, quòd nequaquam harum dominiũ habeat. Si enim ostendit Ecclesia se habere & sine simulatione, veraciter igitur habet, quia possidet iure, ac per hoc rerum dominium sibi veraciter vendicat. Qualiter igitur dicit, non quia rerum dominium habeat, sed quia dispensat. Non enim dicimur veraciter habere, quæ dispensamus tamquam aliena, sed quæ possidemus tamquam nostro iure mancipata. Porro si Ecclesia ostendit res temporales habere, & tamen non habet, contraria Manichæis simulatione laborat, dum illi simulant se non habere quod habent; hæc autem simulat habere in specie, quæ tamen non habet in veritate. Si autem Ecclesia non se habere asserit, nec secundum veritatem, vt dicit, aliquid habet, non habere temporalia bona, ac per hoc nec etiam loculos sanctæ matri Ecclesiæ veraciter competit. Vt quid igitur non habentes loculos, & se non habere profitentes, & simulatores & hæreticos criminatur & damnat? Si vero, vt diximus, & vere habet, & veraciter habere se asserit, falso igitur bonorum Ecclesiæ dominium ab Ecclesia tollit, & sibimet etiam contradicit. Amplius si rerum dominium non competit sanctæ Ecclesiæ, vt dicit, quicumque rei alicuius dominium habent, exclusi sunt ab Ecclesiastica vnitate, quod absque dubio spectat ad impietatem Manichæorum, sicut euidenter patet per allegatam superius auctoritatem Augustini contra Faustum. Dum igitur Christi pauperibus Manichæorum impietatem impingit, in eam quam facit foueam incidit, & in lacum demergitur quem effodit. Quod si dicat se nõ intelligere de vniuersali Ecclesia, sed particulari, vtpote Ecclesia clericorum, adhuc false, & impie sentit, dum omnes clericos habentes propriũ, ab Ecclesiæ vnitate secludit. Nequaquam igitur asseri potest, Ecclesiam temporalia huiusmodi vniuersaliter non habere, nec eius contrarium, scilicet vniuersaliter habere, cum quidam salua veritate Euangelij, & statu salutis, veraciter habeant sicut propria, quia sunt communia, quidam etiam vtrisque careãt, secundum quandam perfectionis Euangelicæ formã superius iam expressam. Verum quidem est, quòd decimæ, & oblationes Domino debentur, & iure diuino deputantur Ecclesiæ, verum etiam nihilominus est, quod possessiones immobiles, vt agri, villæ, castra, ciuitates, comitatus, non tantum iure diuino, sed etiã humano in possessionem transeunt Ecclesiarum. Quòd quamquam prudẽtibus omnibus virisque peritis luce clarius constat, tamen ad imperiti, & procacis hominis reuellendam proteruiam, sacris Canonibus ostendendum est. Nam si quis de clericis documenta quibus possessio Ecclesiæ firma tenetur, aut supprimere, aut negare, anertere, aut fortasse tradere damnabili & punienda obstinatione præsumpserit, quidquid pro absentia documentorum damni Ecclesiæ illatum est, de proprijs facultatibus reddat.

Greg. Reg. lib. 2. ind. epist. 43. ad Bonifaciũ episc. & refer. 12. q. 2. c. Sicut.

Item ait Gregorius dicens: Sicut Ecclesia proprias res amittere non debet, ita eam rapacitatis ardore, alienas inuadere non oportet. Amplius ex concilio Agathensi: Si seruos Ecclesiæ libertate Episcopus donauerit, ea quæ in manumissione data illis fuerant, perpetua firmitate tenebunt. Hæc Canon. Habet igitur Ecclesia seruos. Sed vbi vera seruitus, ibi verum dominium. Si igitur Ecclesia habere potest seruos originarios, & ascriptitios, veram cõcluditur habere proprietatem, veramq. possessionem. Insuper quòd distinctis ecclesijs distincta dominia cõpetant, aperte probatur per iura. Nam 16. quæst. 2. Nicolaus Papa: Si quis Episcoporum in alienæ ciuitatis territorio, pro quacumque suorum infirmitate Ecclesiam ædificare disponit non præsumat dedicationem facere, quæ illius est, in cuius territorio Ecclesia surget. Item eadem causa quæst. 3. Gelasius: Istud annecti

A placuit, vt si, quod absit, facultates Ecclesiæ necnon diœceses ab aliquibus possidentur Episcopis, iure sibi vendicent, quod lex decimalis conclusit, quia & filiorum nostrorum principum ita mandauit auctoritas. Amplius quæstione eadem inter memoratos, vbi dirimitur quæstio limitum ait Innocentius: Si limes legitimus eandem Basilicam non concludit, & tamen longi temporis probatur obiecta præscriptio, appellatio præsentis Episcopi non valebit, quoniam illis tricenalis obiectio ponit silentium. Hæc etiam sæcularium edicta principum præcipiunt, & præsulum Romanorum decreuit auctoritas. Hæc Canon. B In quibus nõ solum astruitur quòd ecclesiæ verum dominium habeant atque distinctum, quia mutuo inter se præscribũt, verum etiam quòd id habeant secundũ ius diuinum pariter & humanum, pro eo quòd præscriptio, sicut ex præallegato Canone patet, ab edicto principum trahit originem, approbato nihilominus per summi Pontificis auctoritatem. Hoc autem probatur patentius 11. q. 1. ex verbis Ambrosij contra Auxentium: Si tributum Imperator petat, non negamus, agri Ecclesiæ soluant tributum. Sed qui ad tributum Cæsaris tenetur ratione prædiorũ, prædia illa non tam diuino iure possidet, quàm huma- C no, Saluatore teste, qui ait: Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Amplius distinctione 8. ex verbis Augustini super Ioannem: Quo iure defendis villas Ecclesiæ, diuino aut humano? Diuinum ius in diuinis scripturis habetur, humanum in legibus regum. Vnde quisquis possidet quod possidet, nonne iure humano? Nam iure diuino, Domini est terra, & plenitudo eius. Hæc Augustinus. Idem quoque super Ioannem: Noli dicere quid mihi & regi? Quid ergo tibi & possessioni? per iura enim regum possidentur possessiones. Dixisti: Quid mihi & regi? Noli dicere possessiones tuas, quia ipsa iura D humana renuntiasti, quibus possidentur possessiones. Quid his clarius dici potest, ad ostendendum, quòd Ecclesia temporalia bona veraciter possidet, iure diuino pariter & humano? Verum quia sacri Canones asserunt, quòd ea quæ offeruntur Ecclesijs Domino consecrantur, & quòd earum dominium non habẽt, igitur ministri earum ea proprietate damnabili vendicant, & quòd bona huiusmodi magis sunt cælestia quam humana magis communia quàm priuata, ideo vt omnis contradictionis & dubietatis caligo tollatur de medio, intelligendum est, quòd quadruplex est temporalium rerum communitas, ex quadruplici iure manans. Prima namque communitas, quæ manat E ex iure necessitatis naturæ, qua fit vt omnis res ad naturæ sustentationem idonea, quantumcumque sit alicui personæ appropriata illius fiat qui ea indiget necessitate extrema. Et huic communitati renuntiare non est possibile pro eo quòd manat ex iure naturaliter inserto homini, quia Dei est imago & creatura dignissima, propter quem sunt omnia mundana creata. Secunda communitas est, quæ manat ex iure charitatis fraternæ, qua fit vt omnia sint iustorum, & communione quadam charitatis quæ sunt propria singulorum, fiant vniuersorum communia, secundum il- F lud Apostoli: Omnia vestra sunt. *1. Cor. 3. d* De qua Augustinus vbi supra loquens contra hæreticos Donatistas. Veniant, inquit, ad catholicam fidem, & nobiscum habeant non solum terram, sed eum qui fecit cælum & terram. Et huic communitati renuntiare, est omnino illicitum, quia manat ex iure diuinitus infuso, per quod est vnitas in colũba, idest in vniuersali Ecclesia, a qua vnitate & communione nullus potest discedere, seruata diuina lege, quæ tota completur charitate. Tertia est communitas, quæ manat ex iure ciuilitatis mundanæ, qua fit vt vnius imperij regni, vel ciuitatis vna fiat respublica, vel vnius societatis, mercatorum vel pugnatorum commune fiat lucrum vel damnum, vel vnius indiuisæ familiæ vna

fit

sit communis hereditas. Et huic communitati renuntiare est de perfectionis Euangelicæ necessitate, quia talis communitas personalem includit proprietatem, quæ manat ex iure humanitus instituto, cui etiam annexa sunt quæ occasionaliter inducunt difficultatem ad bonum, & pronitatem ad malum, ac per hoc perfectioni Euangelicæ aduersantur. Et ideo animæ sanctæ huiusmodi suadetur dimissio, vt in Psalmis: Audi filia & vide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui. Quarta communitas est, quæ manat ex iure dotationis Ecclesiæ, qua fit, vt omnia bona, quæ conferuntur ecclesijs, Domino dedicentur, ad communem sustentationem ministrorum suorum, & pauperum. Et hæc communitas est in omnibus ecclesijs collegiatis habentibus possessiones. Et huic communitati renũtiare, non est perfectioni necessarium, quia teneri potest salua perfectione, sicut apparet in Prælatis, & in religiosis perfectis & sanctis: quia talis communitas manat ex iure diuinitus ordinato, vt de altari viuat, qui altari seruit, & illis sunt omnia communia, quibus cor vnum & anima vna, vnus pater spiritualis & vna norma viuendi. Huic tamen communitati renuntiare non est perfectioni contrarium, quin potius facit ad Euangelicæ perfectionis cumulum, pro eo scilicet quòd talis communitas quamquam manat ex iure diuino, manat etiam ex humano, vt quia non solum est spiritualis, verum etiam temporalis, & quia licet in ea non concludatur personalis proprietas, includitur tamen proprietas collegialis, cuius etiam quælibet persona de collegio particeps esse dignoscitur: non solum quantum ad vsum, verum etiam quantum ad dominium, dum vnusquisque ipso iure actionem habet ad res Ecclesiæ suæ recuperandas, & exceptionem ad defendendas, quod vere declarat dominij rerum ipsarum agentem, vel excipientem aliqualiter esse participem. Quoniam igitur valde difficile est, omnibus abdicatis in sola paupertate gaudere; difficile nihilominus omni proprietate exclusa, sola Ecclesiastica esse contentum: ideo vtrumque perfectum, non secundum humanam traditionem, vt aduersarius pauperum asserit, sed secundum ius diuinitus institutum: maxime cũ hoc comitetur castitatis votum cum propriæ voluntatis abnegatione. Si quis vero pro sola abdicatione mundalium facultatũ, cum retentione quantalibet Ecclesiasticorum redituum clericos asserat esse perfectos, eos vero solos imperfectos & claudos, qui quantumcumque exiliter de patrimonio viuunt, sicut hic calumniator pauperum dogmatizat, Ecclesiasticæ perfectioni non modicũ derogat. Quis enim quantumcumque parum intelligens non aduertat, hoc esse insanum dicere, quòd aliquis clericus de patrimonio victitans, vix habens victum & vestitum, sit imperfectus & claudus; qui autem quantoscumque reditus habet Ecclesiæ, si paternis bonis renuntiet sit rectus atque perfectus? Quis ita claudus mentalibus pedibus, qui non libenter statum hunc mutaret in illum? Numquid talis est Euangelicæ veritatis perfectio, quam velut sublimem & arduam Christus commendat & prædicat, ad qualem quis infirmus, imperfectus, claudus, cupidus, superbus, carnalis aspirat? Mirum certe si via hæc noua, per quam aut nullus, aut rarus, perfectus, siue imperfectus incessit, antiquis præferenda est semitis, vt clericus sumptus ad Ecclesiasticos reditus, omni se denudet proprietate. Quis enim sæcularium clericorum nostris temporibus hoc perfecit? quis proposuit, quis etiam somniauit vt in susceptione Ecclesiastici beneficij, paterna bona cum his quæ habere posset, distraheret & erogaret pauperibus? & ipse deinceps voueret nihil habere proprium, soloq. foret victu atque vestitu contentus. Huiusmodi propterea statum, qui vix aut numquam in aliquo reperitur, extollere nihil aliud est, quàm coruinam albedinem prædicare. nil certe aliud quàm proprij capitis sententiam veritati iam notæ præponere, vt sic filij hominum graui corde diligentes vanitatem, & quærentes mendacium a Christi vestigijs auertantur, suaq. sequantur phantasmata, errantes in inuio, & non in via. Nec tamen negamus, eos qui bonis Ecclesiasticis contenti sola necessaria retinent, & reliqua omnia pauperibus conferunt, ad quandam perfectionem pertingere: perfectioni tamen religiosorum pauperum nullatenus coæquandam, sicut supra monstratum est tertia parte responsionis primæ. Huic ergo suisq. complicibus a Saluatore veraciter dicitur: Væ vobis hypocritæ, qui clauditis regnum cælorum ante homines, vos enim non intratis, neque introeuntes sinis intrare. Si enim per hanc venenatam doctrinam nonnulli credentes in sæculo se esse perfectos, retrahantur a religionis ingressu, nulli dubium est, quin sanguinem animarum illarum, quæ propter hoc in suorum peccatorum fæcibus remanserint, iustus iudex de ipsorum manibus in examine districto requirat, nisi per suam clementiam, vt oramus, eosdem veritatis suæ luce perfusos dignatus fuerit ab erroris deuio reuocare.

Psal. 44. c

Mat. 23. b

RESPONSIONIS QVARTÆ Caput secundum.

In quo professio fratrum Minorum veraciter carere ostenditur, & appropriatione rerum immobilium siue mobilium, & proprietate pecuniarũ, tam in proprio, quàm in communi.

ARrogantium hominũ tumidæ mentes, qui mundi huius vanitate pascuntur, gloriam sibi videntur conquisiuisse non modicam, si veram simplicium sanctitatem visi fuerint simulationem dolosam arguere, eorumq. prudentiam spiritus, vt insaniam reprobare. Quod vt efficacius perficere queant, bona frequenter in mala conuertunt, & in electis maculam ponunt. Verum est quidem, quòd propter humanæ infirmitatis corruptelam, vix reperiri potest aliqua persona, vel status, ab omni macula reprehensionis immunis, sed & nos veraciter inficiari non possumus, quin inter perfectionis Euangelicæ professores peruersi sint aliqui, & imperfecti quamplurimi. Si igitur is cui respondemus, insolentium vitia reprehenderet, præconia laudum reportare deberet, si etiam generaliter in personas maledicta cõgereret, deceret Euangelicos viros ori suo silentium imponere, præsertim si diuino motu id ageret, & per patientiam dissimulando conuitia pro maledicente rogare. Nunc autem quia in totam Christi pauperum religionem, venenatorum eloquiorum tela conuertit, eorumq. professioni erroris, & simulationis crimen impingit, necesse habemus, procacitati ipsius resistere, non quia velimus maledictiones pro maledictionibus reddere, sed quia sacram religionem intendimus ab obiectis criminibus excusare. Assumens ergo personam Ecclesiæ aduersus pauperes præfatos inuehitur, velut contra hostes ipsius. Num, inquit, derident me iuniores tempore, quorum non dignabar patres ponere cum canibus gregis mei, aperte insinuans per hoc religiosos contra quos loquitur obiurgandos, vt Ecclesiæ inimicos, & aduersus Ecclesiam insurgentes, ipsamq. vt irrisores habentes contemptui, cum tamen, vt dicit vita ipsa, putentur indigni, steriles egestate ac fame, & in terra penitus non parentes. Quod quidem nihil aliud est, quàm patrem suum Christi Vicarium, a quo status huiusmodi approbatus est, subsannando despicere, & partum sacræ Matris Sponsæ Christi Ecclesiæ irridere. Et

Prou.30.c Et ideo iuxta Salomonis sententiam, ipsius est oculus a coruis & aquilis, veritatis scilicet æmulatoribus eruendus, ac per hoc veraciter contra hunc & complices eius, nouorum dogmatum inuentores dicere *Iob 30.a* potest Ecclesia: Nunc deridet me iuniores tempore, vt sic ictu proprio iniquus oculus eruatur, dum sagitta ferire nititur, ipse feritur. Dehinc zelum & verbum Apostolicum sibi vsurpans, cum tamen Apostolicæ perfectionis impugnator magis sit quàm imitator, subsequenter annectit: Vtinam sustineretis *2.Cor.11.a* me modicum. Æmulor enim vos Dei æmulatione. Quid vos præceteris iactatis de perfectione? Hæc verba ipsius. In quibus Apostolicæ humilitatis oblitus, illud omittit quod potissime potuit dicere modicum quid insipientiæ meæ, dumq. non insipienter, sed sapienter loqui se reputat, iusto Dei iudicio stultus effectus, in multas & magnas prorumpit insanias. Omnia enim fere quæ subsequenter allegat, non solum insipientiam, sed & nequitiam sonant. Nequaquam enim, vt dicit, nos præ ceteris de perfectione iactamus, quamquam paupertatis celsitudinem, tamquam veræ perfectioni consonam commendemus. Nam sicut veraciter præfertur virginitas cuilibet gradui pudicitiæ, nec tamen ex hoc sequitur; quòd status sacrarum virginum præferatur statui prælatorum vel virorum quorumlibet, qui ad hanc minime stringuntur, sic & circa differentias & gradus paupertatis oportet intelligi. Vnde nec ille ait, vt asserit, quòd hic status pauperum sit perfectior alijs, qui sibi aliquid retinent, nisi cum hac conditione, paribus conditionibus alijs ad perfectionem requisitis, sed nullus est omnino status, in quo conditiones omnes cum statu præfato per omnia parificentur. Non ergo potest ex hoc argui, quòd omnibus statibus, vel alicui omnium, præferat statum suum. Magnæ ergo fuit malignitatis occasione vnius sermonis veracis, & humilis, librum plenum inuectionibus, & criminationibus falsis componere aduersus totum ordinem pauperum, quasi parum superbo visum fuerit, in vnum Mardochæum, mittere linguæ manum. Propter quod & detractiones in libello conscriptæ manifeste declarant auctorem non æmulatione Dei fuisse succensum, sed potius stimulatione illius cuius inuidia mors introiuit in orbem terrarum. Ceterum confusionis Babylonicæ filius, vt vniuersos confundat Ecclesiæ status, pro viribus conatur astruere, quòd nullus sit gradus, nullaq. differẽtia in paupertatis professione. Nam quibusdam friuolis interpositis, subsequenter subiungit: In quo ergo gloriamini contra ministros Ecclesiæ? quia sicut nec vos, ita nec ipsi sunt possessores, quibus Dominicarum possessionum tantum vsus conceditur non dominium, intantum beatiores ac præferendi, quòd res quibus vtuntur æternum habent dominium, sed vestræ res sub potestate sunt terrestrium dominorum. Hæc verba ipsius. In quibus omnia confundit, atque in tantum peruertit, vt in paupertate gradus non sit, aut si est, præferendus sit status clericorum Ecclesiasticis reditibus affluentium, statui quantumlibet pauperum, & pro Christi amore nihil habere volentium. quia illi vtuntur rebus cælestis, & sempiterni dominij, hi terreni. quasi Christus exclusus sit a dominio rerum, quas laici possident, cum tamen sit Dominus vniuersorum, & quasi Ecclesia non habeat rerum temporalium verum dominium, cuius contrarium euidenter monstratum est supra, & in hoc ipsius matris paupertatem fallaciter insinuat, vt potestatem veraciter impugnet. Denique si verum est, quòd Ecclesia non habet cum suis ministris rerum dominium, sed tantum vsum, vt quid consequenter professionem calumniatur pauperum, dicentium se nullarum rerum habere dominium quamuis habeant vsum dicens, quòd omnibus videatur hoc esse ridiculum, cum eorum quæ per ipsum vsum penitus consumuntur, ab

A vsu dominium inter homines nullatenus distinguatur? Et dehinc irridendo subiungit: Ceterum quorum sunt pecuniæ quas per prouincias non cessatis a diuitibus petere, & in vnum congregare, nisi aliquid habeatis commune? Vt igitur præfatis, & his similibus cauillationibus malignis, & subdolis imponatur silentium, intelligendum est, quòd cum circa res temporales quattuor sit considerare, scilicet proprietatem, possessionem, vsufructum, & simplicem vsum, & primis quidem tribus, vita mortalium possit carere, vltimo vero tamquã necessario egeat: nulla prorsus professio potest esse, omnino temporalium rerum
B abdicans vsum. Verum ei professioni, quæ sponte deuouit Christum in extrema paupertate sectari, condecens fuit vniuersaliter rerum abdicare dominium, arctoq. rerum alienarum, & sibi concessarum vsu esse contentam. Vnde & in ipsorum regula continetur: Fratres nihil sibi approprient, nec domum, nec locum, nec aliquam rem. Porro ne quis forte proprietatem interdictam in his verbis credat non collegio, sed priuatis personis, audiat, quid super hoc Gregorius nonus fratrum consultationi respondet. Dicimus, inquit, quòd nec in communi, nec in speciali, debent proprietatem habere, sed vtensi-
C lium, & librorum, & eorum quæ licet habere: ordo vsum habeat, & fratres secundum quòd generalis, vel prouinciales ministri disponendo duxerint, his vtantur. Nec debent vendi mobilia, vel extra ordinem commutari, aut alienari quoquo modo, nisi Ecclesiæ Romanæ Cardinalis, qui fuerit ordinis gubernator generali, vel prouincialibus ministris, auctoritatem super hoc præbuerit, vel assensum. Hæc verba rescripti Papalis. In quibus sapiens, & pius antistes, proprietatem separauit ab vsu, illam sibi, vel Ecclesiæ retinens, hunc autem fratrum necessitati concedens, sancte quidem sapienter & pie. Si enim
D temporalia bona pro alijs possidere ac dispensare, vbi etiam temporale recipitur emolumentum atque solatium, nihil de ratione perfectionis in prælatis diminuit, sicut ex tertia responsione clarescit; quanto magis cum solum præsidium impenditur, & nullum temporale cõmodum expectatur, ipsius summi Pontificis saluatur perfectio, & ei accrescit meritum ante Deum? Quod si forte his quisquam conetur obsistere, ex eo quòd iure cautum est, vsum non posse perpetuo a dominio separari, respondebimus quòd lex ista ciuilis non habet hic locum, quia hoc ideo ius ciuile decreuit, ne dominium inutile videatur, ac per
E hoc inane sit omnino. Nam retentio dominij huiusmodi rerum, cum concessione vsus facta pauperibus non est infructuosa, cum sit patri pauperum meritoria, & professioni filiorum Christo famulantiũ opportuna. Nec obstat quòd aduersarius obijcit de rebus quæ vsu consumuntur, quòd in eis proprietas non separatur ab vsu. Hoc enim fallit in peculio præfectitio filijfamilias, vbi filiusfamilias vsum habet, & tamen proprietas, nec ad momentum residet penes ipsum. Sic & de ordine huiusmodi pauperum, respectu Romanæ Ecclesiæ intelligi debet. Sunt quippe de iure communi omnes Christi fideles summi Pontificis fi-
F lij, peculiari tamen quodam iure hi sunt eius obedientiæ subditi & curæ cõmissi. & ideo cum alij sint tamquam filij emancipati, quibus licet auctoritate iuris eis indulta, de bonis Ecclesiarum suarum sine dilapidatione disponere, hi sunt tamquam paruuli & filijfamilias totaliter ipsius regimini deputati. Propterea sicut lege cauetur quòd filiusfamilias, nec retinere, nec recuperare possessionem rei peculiaris potest, sed patri per eum quæritur, sic & in his pauperibus intelligendum est, quia rerum eisdem collatarum ad sustentamentum ipsorum, patri pauperum deputetur dominium, illis vero vsus. Sane quemadmodum essentiale cuiuslibet religionis statui esse dinoscitur, quòd nulla persona priuata possideat aliquid pro-

prium, sic nec huiusmodi pauperum religio tota, quę quidem ad abdicationem proprietatis censetur, sicut vna persona. Queadmodum igitur monachus, vel quiuis religiosus vtitur vestibus, calceamentis, cibis, ac ceteris quę vsu consumuntur, ita tamen quòd nihil sibi appropriat quo ad priuatum dominiũ, nec propter tale vsum efficitur proprietarius, quia proprietas semper collegio reseruatur, sic & de collegio istiusmodi pauperum, summoq. Pontifice intelligere debet, quicumque de professione ipsorum sentire vult tam vere, quàm pie. Et propterea, sicut illud quod datur monacho, qualiscumque sit intentio dantis, non in ipsius transit dominium, sed totius collegij, & subiacet dispositioni Abbatis, etiam si dans nihil de collegio cogitet, sic quidquid datur congregationi minorum fratrum, in ius, dominium, & proprietatem summi Pontificis, & Romanæ Ecclesiæ transit: præcipue cum ipsi fratres ius, seu proprietatem alicuius rei, sibi acquirere nulla ratione intendant. His autem quæ dicta sunt, suffragatur legis naturalis dictamen, euidenter explicatum per iura ciuilia. Nam lege cauetur, quòd non potest libertas nolenti acquiri, & quòd beneficium inuito non datur, & quòd nemo donatum assequi, & damnosam seu lucrosam hereditatem nemo adire compellitur. Insuper sicut rerum vniuersitas, puta hereditas solo animo acquiritur, ita solo animo contrario repudiatur, & sicut nuda voluntate extraneus heres fit, ita ex contraria destinatione statim ab hereditate repellitur. Propter quod & Iurisconsultus Iulianus ait: Pro herede gerere, non tam facti, quàm animi est. Cui & alius, scilicet Iurisconsultus, consonat dicens: Furiosus & pupillus sine tutoris auctoritate non possunt incipere possidere, quia affectionem tenendi non habent, licet res suo corpore contingant, sicut si dormienti aliquid in manu ponatur. Patet igitur per hæc verba legis expressa, neminem posse proprietatem, siue dominium, immo, nec possessionem acquirere, nisi vere, vel interpretatiue, animũ habet acquirendi. Cum igitur fratres minores animum acquirendi non habeant, quin potius voluntatem contrariam, & si res corpore contingant, nec dominium, nec possessionem acquirunt, nec rerum huiusmodi possessores, vel domini dici possunt. His autem robur præbet Pontificalis auctoritas, quæ tam eminens est, vt omnia iura humana transcendat, vt extra de maioritate & obedientia, cap. Solitæ. Ad firmamentum cæli, idest vniuersalis Ecclesiæ, fecit Deus duo luminaria magna, idest, duas instituit dignitates quæ sunt Pontificalis auctoritas, regalisq. potestas. Sed illa quæ præest diebus, idest spiritualibus, maior est, quæ autem noctibus, idest carnalibus, minor: vt quanta est inter Lunam & Solem, tanta & inter reges, & Pontifices differentia cognoscatur. Cum igitur tantæ sit auctoritatis potestas imperialis, vt non arctetur legibus, sed ipsa sit legis origo, & intantum possit, vt ea quæ fuerunt, pro non factis habenda statuerit, vt patet in lege postliminij, qua bello captus & seruus effectus, decernitur semper fuisse liber & præsens, & ea quæ non fuerint pro factis habenda decernit, sicut patet C. de inofficioso testamento, in quo de postliminio nulla fit mentio, & tamen iudicatur mentio facta. Si, inquam, tantum potest regalis potestas, multo fortius Pontificalis auctoritas, quantumcumque vsus & dominium in aliquibus rebus secundum ius ciuile censeantur esse coniuncta, decernere poterit in personis aliquibus esse separata. Quod circa ordinem prędictorum fratrum Minorum Christi Vicarius sua auctoritate confirmans, sic esse decreuit, cuius diffinitioni contraire nullatenus licet. Nam Gregorius ait: Nulli fas, vel velle, vel posse transgredi Apostolicæ sedis præcepta. Sit ergo ruinæ suæ dolore prostratus, quisquis voluerit Apostolicæ sedis contraire decretis. Nulla igitur possunt ad huius status impugna-

A tionem allegari iura ciuilia, nulla etiam iura canonica. Nam extra de electione. ca. Romanæ Ecclesiæ, legem nulla concilia præfigunt, cum omnia concilia per Romanæ Ecclesiæ auctoritatem & facta sint, & robur acceperint, & eorum statutis Romanæ Ecclesiæ patenter excipiatur auctoritas. Nulla etiam præcedentium Pontificum statuta obsistunt, vt extra de electione cap. Innotuit, vbi dicit Innocentius tertius. Per prædecessorem nostrum non fuit nobis adempta facultas, cum ea non fuerit prohibentis intentio, qui successoribus suis nullum potuit in hac parte præiudicium generare, pari post eum immo eadem potestate functuris, cum non habeat imperium par in B parem. Et hæc quidem dicta sufficiant, ad cauillationes malignantium hominũ reuellendas. Nam quantum ad testimoniũ veritatis summi legislatoris Christi Solisq. iustitiæ exemplum sufficit, atque cõsilium. Qui cum sit iuris naturalis, ciuilis, canonici, ac diuini principalis origo, sacro suo sanxit eloquio temporalium rerum dominium abijciendum esse perfectis, cum tamen sufficientiam quantum ad vsum eisdem concesserit, promiserit, atque persoluerit. Insuper vt quod docebat verbo, confirmaret exemplo, alieno cibo voluit sustentari, sicut Euangelica narrat hi- C storia. Et Hieronymus ad Nepotianum dicit, & euidentius patet ex præcedenti responsione.

Porro de dominio pecuniarum, quæ ad sustentationem præfatis fratribus conferuntur, indubitanter tenendum est, quòd nullatenus ad ipsorum collegium spectat, cum in ipsorum regula sit præceptum, quòd fratres nullo modo denarios, vel pecuniam recipiant, per se, vel per interpositam personam. Et vt omnis tollatur de medio calumniandi materia, intelligendum est, quòd persona interposita, cui pecunia dispensanda committitur, intelligi potest recipere, ac tenere ipsam auctoritate dantis, vel auctoritate illo- D rum, pro quorum necessitate releuanda donatur. Si auctoritate dantis retinet & dispensat, sic ipsius est procurator, seu nuntius, & dans potest repetere, recipere, & agere contra eum in causa, ad recuperationem pecuniæ, non autem ille pro quo dispensanda committitur. Et hoc non debuit, nec potuit inhiberi pauperibus mendicantibus, quin per interpositam personam, ipsorum valeat releuari necessitas, quia valde absurdũ est intelligere, quòd cuius diuiti non liceat eleemosynam per seipsum, aut per alterũ, pro sua voluntate conferre. Quod si reseruet auctoritate illius pro quo dispensanda est, ei competit & E in causam trahere, & cetera agere, quæ potest quisquis verum rei sibi vendicauit dominium. Et hoc, quia professioni fratrum nullatenus conuenit, beatus Franciscus expresse inhibuit, quia secundum veritatem quantum ad proprietatem rei non refert, vtrum quis hoc modo recipiat per propriam manum, vel alienam. Hanc autem differentiam, & naturalis ratio docet, & ius scriptum Papale declarat. Sicut enim multum refert, vtrum qui ministrat alicui, sit ipsius seruus, vel alicuius excellentioris personæ minister, pro cuius voluntate & imperio ministerium illud impendit, quemadmodum differunt ministe- F rium seruile & liberale, ministerium humanum & Angelicum: sic multum differt, vtrum ille intermedius nuntius personam teneat dantis, vel accipientis. Secundum etiam ius ciuile multum differt, cum creditori debitor pecuniam soluturus alicui intermedię personæ committit, vtrum ille medius sit procurator debitoris, an creditoris. Si enim procurator est creditoris, & pecunia perdatur ante solutionem, ipsi creditori perditur, & iam pro soluta habetur. Si autem procurator sit debitoris, ipsi perditur, & adhuc soluenda est, non pro soluta habenda. Iuxta hunc modum Dominus Gregorius nonus vir vtique tam diuino, quàm humano iure peritus, qui mentem beati Francisci plenius nouerat, sic diffinitiue respondet: Quòd

Quòd si rem sibi necessariā velint fratres emere, vel solutionem facere pro iam empta, possunt vel nuntiū eius a quo res emitur, vel aliquem alium volentibus sibi eleemosynam facere præsentare, qui taliter præsentatus a fratribus, non est eorum nuntius, sed illius potius, cuius mandato solutionem facit, seu recipientis eandem, qui & eleemosynam sibi commissam potest, sicut & dominus, apud specialem vel familiarem fratrum amicum deponere per ipsum, loco & tempore pro ipsorum necessitatibus, sicut expedire viderit, dispensandam. Hæc verba rescripti Papalis. Ex quibus patenter elucet, quòd fratrum Minorum regula non discordat a vita, nec communis ipsorum B modus viuendi discordat a regula. Nequaquam igitur profitentur, quòd nullus eis prouideat, & eleemosynam faciat per se, vel per interpositam personam, quia hoc collegio mendicantium pauperum, & impossibile foret & stultum: sed quòd ipsi iuxta formā in Euangelio traditam, Euangelicis viris pecuniam nullo modo possideant. Si forte quis dicat, in carentia pecuniæ nullam prorsus esse sanctitatem, non tam infert calumniam regulæ pauperum, quàm Euangelio Christi, in quo Apostolis inhibitam fuisse constat pecuniam, sicut & textus expresse dicit, & sanctorum testimonia astruunt. Quod quidem nullatenus C a magistro veritatis credendum est perfectissimis viris fuisse propositum, nisi sciuisset, per hoc meritum eis accrescere perfectæ virtutis, & præcipuæ sanctitatis. Cum enim magnæ sit difficultatis, ignotas regiones, & aridas terras, sine sufficientia stipendiorum peragrare, quia tales necesse habent, vitā istam transigere in fame, siti, frigore, & nuditate, omniumq. rerum penuria, si nullum hoc modo viuentibus meritum sanctitatis accresceret, hoc dicere, hoc profiteri, sic viuere, nihil aliud esset, quàm insanire. Verum sicut ex vltima præcedentis respōsionis particula patet, penuriosæ paupertatis duodenario Apostolorum D primo impositæ, duodecim sunt vtilitates eximiæ, miriq. valoris, quas typici rationalis duodecim lapides pretiosi designant. Et quia illos hostis hic pauperum ignorauerat, ideo margaritas has porcorum more cōculcans, ore polluto in hæc blasphemiæ verba prorumpit. Si, inquit, in pecuniæ carentia, siue vt non tangeretur, sanctus Franciscus sanctitatem credidit, vel perfectis a Domino inhibitam sanciuit, audacter loquor coram Domino, quod errauit. Sed constans est, quòd beatus Franciscus non ob aliud possessionem, seu contrectationem pecuniæ, imitatoribus suis inhibuit, nisi quia in hoc esse aliquam sanctitatē, E & pia fide credidit, & certa veritate cognouit: non quia mala sit pecunia, vel quia census formaliter siue causaliter sit in culpa, vel quia pecunia & contrectari possit, & non possit absque peccato, sed quia inter cetera quæ possidētur, pecunia maxime est illecebrosa, & de facili est illectiua, & distractiua non solum imperfectorum, sed etiam perfectorum, & quia Spiritu sancto dictante percepit, quòd sanctitatis est non tantum peccata cauere, verum etiam occasiones peccatorum refugere: ideo veraciter in hoc sanctitatē credidit, & non errauit. Quòd igitur hunc Christi imitatorem præcipuum, ipsius insignitum stigmatibus, F ascriptum catalogo Sanctorum, & ab vniuersa Ecclesia in veneratione susceptum, asserit errore deceptum fuisse, maxime in professione & obseruantia Euangelicæ vitæ, non solum ipsum impugnat, & vniuersalē Ecclesiā, sed quod plus est Magistri veritatis, & Apostolorum eius doctrinam blasphemat & vitam. Insuper & professores huius regulę tamquam approbatores erroris, vt alter Aman superbissimus, dignos esse iudicat sententia temporalis mortis, & æternæ damnationis. Super qua quidem absurditate, quam aures piæ audire vehementer abhorrent, ipsis zelatoribus paupertatis sanctæ, magis lugendum credimus, quàm loquendum, magis spiritualis Esther implorandum

A præsidium, quàm versandum in pugna verborum. Te igitur sacrosancta Romana Ecclesia, tamquam alteram Esther eleuatam in populis, vt Ecclesiarū omnium matrem, reginam, atque magistram, ad defensandam, & docendam, tam morum quàm fidei veritatem, fiducialiter interpellat tuorum pauperum cœtus, vt quos genuisti vt mater, educasti vt nutrix, nūc etiam vt regina patenter ac iuste defendas: cum idcirco dispositione faciente diuina, Pōtificalis, ac Regiæ potestatis verticem supremum adipisci merueris, vt in arduis necessitatis articulis, ad defensandum Christi populum parareris. Exurge igitur sancta mater, & iudica causam tuam, quia si pauperum hic ordo Minorum, recte profitetur veritatem Euangelij, tuum est: si a veritate in professione a te sancita deuiat, tuum est: ac per hoc si professioni huiusmodi sanctæ error impingitur, tu quæ illam sanxisti errasse assereris, & quæ magistra veritatis hactenus extitisti, nunc de approbatione erroris argueris, & a quibusdā modernis præsumptoribus, velut iuris diuini, & humani nescia derideris. Sed & tu Regina mundi dignissima, defensatrix pauperum, & humilium aduocata, longe sublimius quàm Esther exaltata in populis, & præparata in tempore Mardochæi, tui Francisci videlicet excitare clamoribus, vt interpellare digneris ad regem quatenus pauperum statum, quem tibi voluit esse consimilem, & speciali quadam germanitate coniunctum, sacris tuis meritis clarificet & conseruet. Quid enim magis dat paupertatis amori fomētum, magisq. declarat prærogatiuam & gloriam, quàm tua forma viuendi beatissima Virgo, & Mater Domini nostri Iesu Christi, quæ adeo fuisti paupercula, vt sicut Euangelij historia sacra testatur, in ipso sacratissimo partu non haberes vbi reclinares Deum cæli, & Dominum exercituum, nisi in via publica itinerantiū, & præsepio iumentorum? Porro si tu Virgo sanctissima, omnis es perfectionis exemplar, sicut perfectis imitanda est tua cum virginitate humilitas, sic etiam penuriosa paupertas. Constat autem, tam per Euangelij textum, quàm per assertionem doctorum, quòd tu in extrema vixisti temporalium facultatum inopia, cum Chrysostomus dicat, quòd tu vix habuisti vnam tuniculam, non ad decoris ornatum, sed ad nuditatis tegumentum. & Beda, quòd in oblatione, & præsentatione Regis regum in templo, nec vnum valuisti agniculum offerre, ideo more pauperum obtulisti par turturum, aut duos pullos columbarum. Luc.2.c Qui igitur desiderio, professione, signaculo habitus, & obseruantiæ veritatem in hac tibi pauperie configurari studiosius satagunt, vere sunt de tuorum numero spiritualium Iudæorum, quorum circumcisio non est in carne, sed in spiritu per hilarem supportationem multiformium penuriarum, & vniuersalem abdicationem omnium temporalium facultatum. Hos igitur vere ac peculiariter tuos, pio digneris misericordiæ Regina fauore ab hostili incursu potenter eripere, & aduersus hunc hostem ipsorū pessimum triumphaliter dimicare, non vt cū Aman suspensus intereat, sed vt eius humilietur superbia, damnetur proteruia, illustretur intelligentia, rectificetur voluntas, vt spiritus saluus fiat.

RESPONSIONIS QVARTÆ Caput tertium.

In quo euangelizantium pauperum fructificatio multiformis ostenditur, eorumq. status a multiplicibus cauillationum versutijs defensatur.

MVltiformis calliditatis nequitia serpēs antiquus, sanctæ matris Ecclesiæ partui semper insidias parans, vetustam Pharaonis impietatem nouissimis his diebus renouare conatur, dum per hominem quendam

quendam Ægyptiacæ fraudis malignitate repletum, A aduersus Ecclesiasticam prolem, suggerere satagit, quidquid masculini sexus natum fuerit, in flumen proijci, quidquid feminei, reseruari. Quid enim est aliud rationes ad virilem sanctæ paupertatis spiritum inducentes, calumniando reuellere quàm effeminatorum cordium phantasias, qui emollientium diuitiarum affluentia commendatur, approbando roborare? Ad quæ duo calumniator hic pauperum in hac extrema operis sui parte, omnes sui vires conflat ingenij, quosdam cauillationum modos iam pro maxima parte, in præcedentibus dissolutos, frequentius replicans ad oppressionem pauperum Christi, quatenus B spiritu paupertatis extincto spirituales Israelitæ multiplicari non possint, frustra tamen, quia diuina opitulante clementia, vt veritas a figura non discrepet, quanto magis oppressi fuerint, tãto magis accrescent. Et ne quis hæc, velut nostram adinuentionem paruipendat, audiat Bernardum in sermone 3. sic dicentem: Si quid ad salutem pertinens, si quid religionis oritur, quicumque resistit, quicumque repugnat, plane cum Ægyptijs paruulos Israelitici * generis necare conatur, immo cum Herode, nascentem persequitur Saluatorem. Nequaquam ergo casu, sed prouidentia Dei gestum esse credendum est, quòd instar Ioseph descendentis in Ægyptum, ad custodien- C das & distribuendas alimonias corporum, quem vt vere filium accrescentem, crescere fecit Deus in terra paupertatis suæ, status euangelizantium pauperum mitteretur in mundum, ad conseruanda, & dispensanda documenta scripturarum, tamquam alimenta spirituum, qui etiam & sacerdotum Christi curã gregis habentiũ, cooperatores existerent in his, quæ spectant ad salutem animarum. Est autem sacerdotalis officij opus præcipuum, reductio plebium subiectarum in Deum, per septiformem influxum hierarchicum, scilicet per eruditionem credibilium, per instau D rationem virtutum, per exhibitionem exemplorum, interuentionem precum, curationem plagarum hostilium, prænuntiationem insidiarum, & repulsationem hostilitatum. Et hoc quidem septiforme opus sacerdotale, scriptura sacra declarat sub septemplici metaphora scilicet architecti, agricolæ, pastoris, fideiussoris, medici, speculatoris, & ducis. Describitur igitur primo sub metaphora architecti põtificale officium, propter eruditionem credibilium, secundum illud ad Corinthios: Vt sapiens architectus fundamentum posui, quot enim sunt lapides in ædificio, sunt articuli fidei in animo, in quo habitat Christus E tamquam in templo suo, secundum illud Apostoli ad Ephesios: Superædificati super fundamentum Apostolorum & prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Iesu, in quo omnis ædificatio instructa crescit in templum sanctum in Domino. Et paulo post: Christum habitare per fidem in cordibus vestris. Ac per hoc sicut se habet ædificator ad ædificium, sic & sacerdos ad populum, in fidei veritate fundandum & promouendum. Secundo sub metaphora agricolæ propter instaurationem virtutum, quas irrigare debet per documenta scripturarum, secundũ illud Apostoli ad Corinthios: Ego plantaui, Apollo F rigauit. Si enim Ecclesiasticus populus hortus est, & Paradisus plantatus, & virens multiformitate virtutũ, recte informator plebium in doctrina morum, dicitur agricultor designatus per primum hominẽ, quem posuit Deus in Paradiso, vt operaretur & custodiret illum. Tertio sub metaphora pastoris, propter exhibitionem exemplorum, secundum illud Domini in Ioanne: Qui intrat per ostium, pastor est ouium, & cum proprias oues emiserit, ante eas vadit. Quod quidem facit, cum eas per sanctitatis exemplũ præcedit. Ideo Petrus, cui Dominus dixit: Pasce oues meas, hortatur seniores, siue presbyteros, vt populos sibi commissos pascant, tamquam facti forma gregis

Bern. ser. 3 in Epipha. ante med.
* in orig. germinis.
1. Cor. 3. b
Eph. 2. d
Ibid. 3. c
1. Cor. 3. a
Gen. 2. c
Ioan. 10. a
Ioan. 21. c
1. Pet. 5. a

ex animo. Hæc autem est forma secundũ documenta sanctorum, vt quantum pastor est præcellens respectu gregis, tantũ vita sacerdotalis sit sanctior & sublimior vita plebis. Quarto sub metaphora fideiussoris, propter precum interuentionem ad Deum secundum illud Apostoli ad Hebræos: Omnis pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his quæ sunt ad Deũ, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. Agit igitur pontifex causas hominum apud Deum, agere etiã debet causam Dei apud hominem suæ curæ commissum, secundum illud: Custodi virũ istum, qui si lapsus fuerit, erit anima tua pro anima illius. Propter quod Sapiens in Prouerbijs ait: Fili si spopõderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum animã tuam. Quinto sub metaphora medici, propter curationem plagarum hostilium, secundũ illud quod insinuat Lucas in parabola illius, qui incidit in latrones, quòd Samaritanus alligauit vulnera eius, infundens oleum & vinum: designans per Samaritanum ipsum medicum Christum, & eos qui tenent locum eius in expurgationẽ vitiorum. Propter quod & Iacobus dicit: Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngẽtes eum oleo sancto, & oratio fidei saluabit infirmum, & si in peccatis sit, dimittentur ei. Sexto sub metaphora speculatoris, propter prænuntiationem imminẽtium periculorum, secundũ illud Ezechielis: Fili hominis speculatorẽ dedi te domui Israel. De quo & consequenter adiungit: Quod si gladium superuenientẽ, hoc est imminentia discrimina tentationum suæ curæ commissis annũtiare neglexerit, sanguis illarum animarũ de suis manibus requiretur. Septimo sub metaphora ducis ferentis vexillum ad repulsionem hostilitatum, instar illius nobilis Machabæi, qui induit se loricam sicut gigas, & succinxit se arma bellica, & protegebat castra gladio. Præest enim Ecclesiæ quæ est terribilis, sicut castrorum acies ordinata, & deputatur ad Salomonis lectulum custodiendum, quem sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel omnes tenentes gladios, & ad bella doctissimi. Est itaque opus sacerdotalis officij septiforme, sicut dictum est. Si igitur propter multitudinem errantium a fide Christianus populus factus est iam similis ędificio ruinoso, quis prouidus architectus, coædificantes, & consustentantes repellit nisi adeo sibi sapiens videatur, quòd solus sibi sufficiat, vel adeo stultus sit, quòd velit, vt sub manu sua domus ecclesiastica ruat? Iterum si propter defectum sapientiæ & virtutum in plebeijs hominibus, cõparatur ipsa plebs horto inculto & spinoso & arido, quis diligens & laboriosus agricola seruos collaborãtes repellit, maxime qui laborat in opere, & doctrina, nisi intantum desipiat, vt velit quòd super humum suam spinæ & vepres ascendant? Propterea si propter deuiationẽ a semitis diuinarum legum, multitudo populi Christiani similis est gregi errabundo & perdito, & in medio luporum constituto, quis clemens pastor fugabit a se harum ouium reductores ad viam, & non potius gaudebit cum Angelis exemplo boni pastoris, qui dicit: Congratulamini mihi, quia inueni ouem quæ perierat. Amplius si propter multitudinẽ reatuum plebis transgredientis mandata Dei, populus Christianus similis est viris alieno ære oppressis, quis fideiussor sensatus abhorrebit huius oneris alleuiationẽ per multiplicationem intercessorum ad Deum partim impetrantium remissionem, partim inducẽtium & adiuuantium ad solutionem spiritualium debitorum? Insuper si propter varietatem peruersitatum in populo, tanta est tabes, tanta pestilentia spiritualis, vt quasi omne caput sit languidũ, & omne cor mœrens, ita quòd a planta pedis, vsque ad verticẽ vix est in eo sanitas, quis fidelis medicus, non dico peritos homines in arte spiritualis medicinæ, sed vel canes vlcera lambentes audebit effugare, nisi vulneratorum, atque languentium, vitam velit extinguere?

Heb. 10. a
3. Reg. 20. g
Prou. 6. a
Luc. 10. e
Iac. 5. e
Ezec. 3. d
1. Mac. 3. a
Cant. 6. c
Luc. 15. b
Isa. 1. a

Adhuc si propter multiformitatem tentationum vndique circumstant insidiæ crudelium hostium, & quasi super capita ciuium gladij iam vibrantur, quis prouidus speculator, in profundæ & horrendæ noctis teterrimis tenebris habere secum vigiles recusabit, qui castra custodiant? Postremo si propter scandalorum frequentias, adinuentiones scelerum & inimicorũ tyrannides, innumerabilis multitudinis strages, quasi continue fit in castris fidelium, & draco cum bestia multiformium capitum Ecclesiasticam aciem nititur oppugnare, vt truculenter discerpat, occidat, & deuoret, quis prudens dux exercitus Domini, recusabit commilitones secum dimicantes habere, qui vltro se discrimini offerant, & murum pro domo Israel seipsos opponant? Porro, quia affectus Pontificis, siue sacerdotis ad plebem, debet esse consimilis affectui patris ad filium, matris ad prolem, nutricis ad infantem, sicut Apostolus manifeste declarat, qui fideles per ipsum conuersos modo se dicit in Christo genuisse, modo vt filios parturire, modo sicut paruulos in Christo lactare: quemadmodum filium pauperculum sustentari, inualidam prolem foueri, & gementem infantem lactari nequaquam est patri, vel matri, vel nutrici molestum, sed desiderabile, charum, & placitum: sic etiam omnibus sacerdotibus sanctis, & pijs, magnum debet esse solatium, quoties salus procuratur plebium subiectarum. Propter quod Dominus in Matthæo Apostolos alloquens & successores eorum: Messis, ait, multa, operarij autem pauci, rogate Dominum messis, vt mittat operarios in messem suam, insinuans, quòd bonorum Pontificum, non tam est patienter ferre, quàm desideranter appetere cooperatores Euangelistas, ad multitudines diuinarum messium colligendas. Quod attendens Christi vicarius Petriq. successor, vtpote sancti Spiritus illustratione præuentus, statum hunc Euangelizantium pauperum, qui saluti animarum intenderent, tamquam cælitus sibi missum, cum hilaritate suscepit, pietate confouit, auctoritate roborauit, & potestate defendit, & vt Patriarcha Iacob, tamquam filios accrescentis Ioseph, multipliciter benedixit: pie in hoc prouidens saluti animarum, & in nullo præiudicans auctoritati Pontificum, tamquam ornans non deornans Ecclesiasticam hierarchiam. Tanta enim erat in aduentu huiusmodi pauperum, prædicantium raritas, vt illud Euangelicum videretur impleri, messis quidem multa, operarij autem pauci. Quod pertractans Gregorius ait: Ecce mundus sacerdotibus plenus est, & tamen in messe Dei rarus inuenitur operarius. Nam & si sunt qui bona audiãt, desunt qui dicant, quia officium quidem sacerdotale suscipimus, sed opus officij non implemus. Quantum vero prædicationis opus sit Ecclesiæ necessarium in se, pium, & Deo acceptum, manifeste Chrysostomus ostedit super Matthæum illud tractans verbum Dominicum, quod discipulo dixit patrem sepelire volenti. Dimitte mortuos sepelire mortuos suos, tu autem vade, & annuntia regnum Dei. Ait enim: Numquid non erat ingratitudinis naturæ, non adire cum sepeliretur pater? Prohibuit ergo eum monstrans, quòd nihil cælestibus negotijs magis necessarium esse oporteret, & neque parum tardare, & si valde ineuitabilia, & incitantia fuerint quæ retrahunt. Cum igitur sepelire patrem sit magnæ pietatis opus, & secundum sapiẽtiæ dictamen diuinæ, maiori bono minus præferri non debeat; relinquitur, quòd maioris pietatis est prædicare verbum salutis, quàm facere opus quantumcumque misericordiæ corporalis. Digne quidem pro eo, quòd spiritualiter per ipsum cibatur & potatur, vestitur & hospitio colligitur, ab infirmitate releuatur, & a vinculis & a morte redimitur spiritus ad imaginem Dei factus. Et ideo cum grauis sit sceleris, prohibere quemquam ab operibus pietatis & misericordiæ corporalis, longe maioris impietatis erit atque perfidiæ, diuini verbi ministris idoneis impedimenta præbere. Pensatis igitur multiformi vtilitate, ac necessitate salutis animarum, numerositate indigentium plebium, & raritate sufficientium ministrorum, nulli debet videri iniuriosum & superfluum, si cælesti hierarchiæ complacuit, aliquos ad hoc opus, & si non necessitate constrictos, sed charitate inductos eligere, quos & subcælestis Hierarchia voluit & debuit approbare. Quod si cui forte videtur ordini dispositionis Hierarchicę nequaquam esse conueniens monasticam vitam professos, ad opus prædicationis assumi, pro eo quòd Dionysius dicit, monachos in Ecclesiastica hierarchia non habere statum perficientium, sed perficiendorum: & Hieronymus asserit, quòd monachus non docentis, sed plangẽtis habet officium: & sacri Canones decernunt, quòd monachi iuxta sui nominis interpretationem solitariæ vitæ deputati, intendere debent saluti propriæ, non alienæ: intelligant huiusmodi dicta patrum, & canonum, de ordine monastico pro eo tempore fuisse pronuntiata, quo erant inter eos personæ laicales & imperitæ, non sacerdotales & litteratæ. Nam sicut idem vir hierarchicus docet, quòd monachorum est purgari, illuminari, & perfici, sic etiam illud non reticet, quòd, purgare, illuminare, & perficere, ad ordinem spectet sacerdotalem. Insuper & professio huiusmodi pauperum, non parum distat a professione monachorum, & quod maius est, huiusmodi hierarchica opera non peragunt auctoritate sua, sed ordinariorum & potissime summi Pontificis, cuius dispositionis auctoritas omnia iura positiua transcendit. Nec ad hoc feruntur, secundum propriæ voluntatis arbitrium, sed iuxta mandatum superiorum, a quibus instituuntur, regulantur, castigantur, & transmittuntur, vt veri filij obedientiæ, non vt Gyrouagi vel Sarabitæ, non secundum numerum vagum & infinitum, sed secundum certum & determinatum. atque vtinam plures essent idonei, qui possent assumi non in vno angulo terræ, sed potius in vniuersalis Ecclesiæ latitudine. Nimirum hoc desiderare deberet cœtus Pontificum, ac cuilibet illos prohibere volẽti id respondere, quod dixit Moyses ad Iosue: Quid, inquit, æmularis pro me? Quis det, vt omnis populus prophetet, & det eis Deus spiritum suum? Quamdiu ergo huiusmodi pauperes leges diuinas custodiunt, & Euangelica consilia seruãt, quæ promiserunt, & saluti animarum intendunt, & sanctæ matri Ecclesiæ humiliter subsunt, si quis eos repudiandos censeat velut pseudoprædicatores, & seductores, & Gyrouagos, & penetrantes domos: subiacere debet iustæ damnationis iudicio, tamquam Ecclesiasticæ auctoritatis contemptor, fraternæ gratiæ inuidus, & Euangelicæ veritatis impugnator.

Demvm vt via præcludatur erroribus, respondendum est cauillationibus quibusdam magis apparentibus, quibus calumniator hic pauperum, vitam ipsorum in hac extrema sui operis parte deprauare molitur: videlicet propter defectũ laboris manuum, abdicationem bonorum communium, & mendicationem eleemosynarum. Nam ex eo quòd Apostolus ad Thessalonicenses quibusdam præcipit, vt cum silentio panem suum manibus operando manducent, & huiusmodi pauperes manualiter non laborant, ideo ipsos nititur redarguere, & de otiositate vitæ, & de mandati Apostoli transgressione. Ad quod nos e contrario respondemus, quòd sicut patet ex textu, non præcipit Apostolus laborem manualem omnibus generaliter, quia tunc omnes qui non vacant laboritijs huiusmodi, essent in statu damnationis, inter quos & ipse calumniator seipsum inuoluit, sed quibusdam dumtaxat otiose, curiose, & inquiete viuentibus opus manuum imponit & imperat, ne blanditijs adulationum, & turpi quæstu victum sibi conquirant, cum dispendio salutis alienæ. Verum quia huius-

1. Cor. 4. d
Gal. 4. c
1. Cor. 3. a
Matt. 9. d
Greg. homil. 17. in Euang. non lõge a prin.
Chrys. homil. 28. super Matth. post med.
Mat. 8. c
Hiero. aduer. Vigilãtium cir. fi.
Num. 11. f
2. Thess. 3. f

huiusmodi pauperes, qui suis & proximorum animabus saluandis intendunt, secundum septiformem operationem hierarchicam, in antedictis expressam, id perficere nequeunt sine adminiculo scripturarum; ad quarum præclaram intelligentiam peruenire non possunt nisi per studium sapientiale, quod consistit in legendo, meditando, orando, contemplando, audiendo, referendo, prædicando, ideo recte competit eiusmodi studij spiritualis operatio septiformis. Et quia difficultas huius studij totum hominem requirit, iuxta quod designatum est in Exodo, vbi præcepit Dominus quòd vectes quibus ferenda esset arca semper essent in circulis. Quod exponens Gregorius ait: Qui ad officium prædicationis excubant, a lectionis studio numquam recedant. Ignominiosum est enim si tunc quis quærit discere, cum debet quæstiones enodare. Ideo qui huic studio septiformi sollicite intendunt, quia magis est sublime in se, difficile menti, expediens Ecclesiæ, & necessarium plebi, etiam si non laborent operibus manuum, digni tamen sunt, ab Ecclesia vt sustententur, secundum illud Deuteronomij: Non ligabis os bouis triturantis in area fruges tuas. Glossa: Victum non subtrahes prædicatori, vt vacet orationi, & prædicationi. Et alia Glossa ibidem: Occupati in doctrina, non possunt sibi prouidere necessaria. Ex quibus breuiter constat, quòd studium sapientiæ cum vigilantia prædicationis, manualem laborem plene recompensat. Huic & sacer Ambrosius consonat super illud Lucæ. Maria optimam partem elegit, dicens: Nec arguas eos otiosos, & iudices, quos videas studere sapientiæ, hanc enim cohabitantem Salomon pacificus acquisiuit. Denique Apostoli non putauerunt optimũ, relinquere verbum Dei, & ministrare mensis. Huic etiam concordat Hieronymus: Si autem fiscellam iunco texerem, aut palmarum folia complicarem, vt in sudore vultus mei comederem panem, & ventris opus sollicita mente tractarem, nullus morderet, nemo reprehenderet: nunc autem quia iuxta Saluatoris sententiam, operari volo cibum qui non perit, falsarius vocor. Ad idem quoque facit quod super illud Psalmi: Defecerunt oculi mei, dicit Augustinus: Non est otiosus, qui tantum verbo Dei studet, nec pluris est qui extra operatur, quàm qui studium cognoscendæ veritatis exercet. Ipsa etiam sapientia maximum habet opus, & antefertur Maria quæ audiebat, Marthæ quæ ministrabat. Hæc Augustinus: Cui etiam concordat Anselmus, in libro de similitudinibus, ita dicens: Tres sunt hominum ordines, orantes, agricultores, & defensores, quos ad diuersa officia Deus in hoc mundo disposuit, monachos, vt pro alijs orent, & lacte prædicationis enutriant: agricultores, vt de suo labore ipsi & alij viuant: milites, vt vtrosque defendant. Si igitur nobilius est opus monachorum, quàm agricultorum, seu militum, & illi officijs suis intendentes stipendia sua iuste merentur, multo magis & hi qui orando Deo assistunt, & ad proximos prædicando condescendunt. Nec his obstat Augustinus in libro de opere monachorum, cum ibi loquatur contra quosdam hæreticos principaliter, qui vocabantur Euchitæ, asserentes monachis non licere, sustentandæ vitæ causa aliquid operari, male intelligentes Euangelium Christi, quos sacer Doctor per Apostoli documenta conuincit. Simul etiam arguit monachos illos, qui cum pro maiori parte essent laici, nec prædicationi, nec saluti animarum intenderent, non tamen volebant corporaliter operari, & quamquam fuissent in sæculo laboriosi & pauperes, iam professi monasticam vitam, ab alijs sumptus accipere non solum licitum sibi, sed etiam debitum esse censebant. Contra quos Augustinus: Isti, inquit, fratres temere sibi arrogant quantum æstimo, vt huiusmodi habeant potestatem. Si Euangelistæ sunt, fateor habent, si ministri altaris,

Exo. 25. b — *Greg. cu. pastoral. par. 2. cap. 11.* — *Deut. 25. a* — *Luc. 10. g* — *Act. 6. a* — *Hieron. in prolog. super Iob.* — *Anselm. in lib. de similitudinib. cap. 126.* — *Aug. lib. de oper. Mon. c. 21. to. 3.*

A si dispensatores sacramentorum, si saltem aliquid habebant in sæculo, quo facile sine artificio sustentarent hanc vitam, quod indigentibus dispertiti sunt, credenda est eorum infirmitas & ferenda. Hæc Augustinus. Ex quibus colligitur quòd quattuor generibus hominum digne & iuste competit ab alijs pasci, quamquam proprijs manibus possint laborare, scilicet qui alios pascunt, vel verbo & doctrina, vel altaris viatico, vel diuinorum dispẽsatione sacramentorum, vel suarum distributione facultatum. Secundum hæc igitur illi quibus aliqua prædictarum conditionum competit, digni sunt vt de Euangelio viuant, B illi vero quibus plures digniores existunt, quibus autem omnes vtpote qui prædicant, celebrant, confessiones audiunt, & temporalium affluentiam contempserunt, maxime digni esse probantur. Quibus vero omnes desunt & validi sunt & pauperes, ne otiosi & infructuosi sint sibi, & onerosi Ecclesiæ, iuxta sententiam Augustini laborare tenẽtur, nisi per hoc excusentur, quòd eis qui præfatas conditiones habent deseruiunt & assistunt, & ideo cum eis sustentari merentur, iuxta quod mysterialiter designatur in Iob, vbi dicitur quod boues arabant, & asinæ pascebantur iuxta eos. Illaq; astruitur lege sancitum qua C strenuus pugnator ille, Dauid videlicet iuste decreuit, quòd æqua portio esset descendentium ad prælium, & remanentium ad sarcinas. Porro si aliqui quantumlibet idiotæ, ac simplices, tantæ sunt deuotionis in prece, tantæ districtionis in vita, & tantæ ædificationis in populo, quòd æquæ fructificant solo exemplo, quantum alij exemplo & verbo, excusant eos merita vitæ, etiam si desint verba doctrinæ. Hæc autem diximus non quia otiosos, aut otium approbemus, cum potius castigandos huiusmodi, & ad opera compellendos censeamus; sed quia propter difficultatem studij spiritualis, quòd requirit hominem D totum, & propter debilitatem corporum, & inexperientiam artium mechanicarum, rarus inuenitur, aut nullus, qui more Apostoli Pauli manuali labori, & sapientiæ studio septiformi, efficaciter possit intendere. Et ideo compellere homines huic studio aptos ad opera manualia, non est aliud quàm a sapientia reuocare, & filijs Israel instar Philistijm, diuinorum eloquiorum arma præripere, vel more Pharaonis operibus duris luti, & lateris, iugoq; seruitutis importabilis, violenter oppressos ab ingressu Religionis retrahere, & ad egressum incitare, quemadmodum insinuatur in Exodo per hoc quod Pharao di- E xit: Quare Moyses, & Aaron sollicitatis populum ab operibus suis? Ite ad onera vestra. Vbi Glossa sacri Ambrosij: Hodie si Moyses & Aaron, idest Propheticus, & sacerdotalis sermo, aliquem sollicitet ad seruitium Dei, exire de sæculo, renuntiare omnibus, attendere legi, & verbo Dei, continuo audiet vnanimes etiam amicos Pharaonis dicentes: Videte quomodo seducunt homines, qualiter peruertunt adolescentes ne laborent, ne militent, ne agant aliquid quod eis profit, relictis rebus necessarijs, ineptias sectantur & otium, laborare nolunt, & otij occasiones requirunt. Hæc Glossa: Qua hostis pauperum dolus F patenter detegitur, quòd non sicut Christi discipulus, ad exercitia virtutum conatur erigere, sed tamquam amicus Pharaonis, spirituales Israel filios impugnare. Alio quoque modo calumniator hic pauperum statum ipsorum deprauare contendit, pro eo quòd nihil sibi retinent in proprio, vel cõmuni, quo non videntur virtutis tenere medium, sed vitiositatis extremum, cum dicat Ambrosius, quòd non sunt effundendæ opes, sed dispensandæ. Verum consimili ratione posset sancta virginitas ostendi non laude, sed vituperio digna, quasi extremum non medium teneat, dum ab omni concubitu, siue illicito, siue concesso, se tam mente, quàm carne sequestrat. Quapropter diligens considerator aduertat, quòd

Iob 1. c — *1. Reg. 30. f* — *Exo. 5. a*

sicut aliud est medium pudicitiæ cōiugalis, aliud sanctimoniæ virginalis, sic & aliud largitatis politicæ, aliud paupertatis Euangelicæ. Largitas namque politica, quia circa mundana versatur, possessionum terrenarum nequaquam suadet abrenuntiationē a Christo consultam, sed potius bonorum iuste possessorum dilectionem moderatam, & dispensationem largam & piam. Propter dilectionis moderantiam dicit Salomon in Prouerbijs in persona viri politici: *Prou.30.b* Duo rogaui te ne deneges mihi, mendicitatem & diuitias ne dederis mihi, sed tantum victui meo tribue necessaria. volens in hoc ostendere, quòd virtus politica tenet medium, & fugit extrema. Propter dispensationis pietatem dicit in Ecclesiaste pro persona rectoris Ecclesiæ: *Eccls.7.c* Vtilior est sapientia cum diuitijs, & magis prodest videntibus solem. Quod ideo dictum est, quia pastor sapiens, etiam absque diuitijs vtiliter pascit, dum gregem ædificat exemplo, & verbo: sed cum pia dispensatione diuitiarum pascit vtilius, dum verbo, exemplo, & temporali subsidio gregi prouidet sibi commisso. Et hoc est, quod Canon dicit, Expedit facultates Ecclesiæ possideri. Propterea Ecclesiastes præfato verbo paulo ante præmittit: Ne dicas, quid putas causæ est, quòd præterita tempora fuerūt meliora quam nunc sunt? stulta est enim huiusmodi interrogatio. In quo arguit hæreticorum stultitiam approbantium Ecclesiæ statum antequam a principibus dotaretur, & reprobantium postquam dotata est. Quibus respondet, quòd vtilior est sapientia cum diuitijs, hoc est Reipublicæ sanctæ matris Ecclesiæ magis expediens propter varias conditiones, necessitates, infirmitates, & commoditates multiformiū Christi fidelium congregatorum intra Ecclesiasticam vnitatem, instar diuersitatis animalium intra arcā Noe, quibus ipse prælatus sollicitam curam exhibens, de pastu necessario prouidere debet pro loco & tēpore, iuxta dictamen largitatis politicæ modum seruando in dispensatioue. Propter quod & in Agathensi concilio, prohibetur huiusmodi, ne res Ecclesiæ sibi creditas alienare præsumāt, ibiq. cōceditur dispensationis medium, sed interdicitur dilapidationis extremū. Euangelica vero paupertas, pro eo quòd ad æterna spiritum subleuat, tamquam ea, quæ in cælis totaliter thesaurizat perfecte ipsam professi suadet omnibus temporalibus debere nudari, quoad affectum atque dominium, & arcta sustentatione necessitatis esse cōtentum, quantum ad vsum. Et hic est ipsius modus siue medietas, quòd sic relinquat dominiū, quòd non reijciat vsum: sic recipiat vsum quòd nō reseruet dominium: sic arctitudinem vsus reseruet, quòd sustentationem naturæ nō deuitet: sic necessitati subueniat, quòd ab arctitudine non recedat. Igitur propter vniuersalem abdicationem possessionis, & depositionem affectus terreni, in persona huiusmodi pauperis dicit Sponsa in Canticis: *Cant.5.b* Expoliaui me tunica mea, quomodo induar illa? Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos? Vbi Glossa: Recepta sollicitudine tēporalium subsidiorū, quantumlibet eximius Doctor difficile vitat peccatum. Et de abdicatione huiusmodi, Hieronymus ad Lucinium: *Hieron. ad Lucinium ep. 28. post med.* Seipsum Deo offerre Christianorum, & Apostolorū est, qui duo cū vidua paupertatis suæ in gazophylaciū æra mittentes, totū cēsum quem habuerant Domino tradiderunt, & merētur audire: Sedebitis super sedes duodecim, iudicātes duodecim tribus Israel. Propter arctitudinē vero sustentationis quantū ad vsum in persona huiusmodi pauperum, dicit Apostolus ad Timotheum: *1.Tim.6.b* Habētes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus: Habentes, inquit, non quantum ad proprietatem dominij, sed quantum ad facultatem vtendi, per quem modum habere dicimur omne quo vtimur, & si non sit nobis proprium, sed gratis aliunde collatum. Hunc modum paupertatis tāquam medium virtuosum mediator Dei & hominū, Deiq. virtus, & sapientia Chri-

A stus in seipso monstrauit, qui sicut dicit Hieronymus ad Nepotianū, *Hieron. ad Nepotianū epist.2. post med.* alieno cibo vescebatur. Hunc & Paulus Apostolus imitator ipsius præcipuus secutus est, in cuius laudibus dicit Chrysostomus, quòd nihil habet nisi corpus. Sed etiam in hoc exemplum se alijs præbuit, cum ait: Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. *1.Cor.4.d* Igitur hunc viuendi modum tamquā a medio virtutis recedētem arguere, nihil aliud est, quàm magistrum veritatis atque virtutis de excessu vitioso culpare. Propter quod diligenter oportet aduertere, quòd sicut alio & alio modo tenetur medium a virtute politica, & purgatoria, & animi iam purgati; sic B etiam difformiter medium tenent ciuiliter, largus ex rectitudine virtutis, & Christi formiter egenus, in latitudine paupertatis. Et hoc est, quòd in auctoritate præmissa Ambrosius doctor sacer insinuat, quā calūniator consueto more truncatam allegat. Ceterum, inquit, non vult Dominus simul effundi opes, sed dispensari, in quo explicat modum largitatis politicæ. Sed ne quis ex hoc crederet, quòd modum paupertatis Euangelicæ non approbaret, immediate subiungit: Nisi forte vt Eliseus boues suos occidit, & pauit pauperes, ex eo quidē habuit, vt nulla cura teneretur domestica, sed relictis omnibus, in disciplinā se pro- C pheticam daret. Hæc Ambrosius addidit, quòd vt Euangelicam paupertatem sublimiter extolleret, quæ iste dolose subticuit, quatenus profitētes subdole impugnaret. Nequaquam igitur huiusmodi pauperes possunt rationabiliter argui, quòd discrimini se committant, ac per hoc, quòd homicidæ sint sui, vel tentatores Dei. Si enim sufficientiam victus quantū ad vsum opportunū respuerent, vtique seipsos necarent. Nunc autem sic recusant possessionis dominiū, quòd sustentationis necessariæ non abijciunt vsum: sic se cōmittunt diuinæ prouidentiæ, vt viam non spernant prouisionis humanæ, quominus sustentari valeant, D vel de his quæ gratis offeruntur, vel de his quæ mendicantur humiliter, vel de his quæ per laboritiū conquiruntur. His enim modis vixerūt hactenus huiusmodi pauperes in magna multitudine sexaginta annis, & amplius per operis exhibitionē adeo in eis diuino impleto promisso, quòd nullus eorum cuius ad nos fama peruenit, ob defectum vestitus, vel victus, mortis periculum incurrit. Abscedat igitur diffidentia a prædicatoribus veritatis, perfectisq. Christi discipulis, cum eis repromittatur a Domino sufficiētia victus, dicaturq. eis: Nolite solliciti esse animæ vestræ, quid manducetis, præcipiaturq. eis, ne quid tollant in E via, nisi virgam tantum, vt habetur in Marco. *Mar.6.a* Super quem locum dicit Beda: Tanta debet esse prædicatoribus fiducia in Deo, vt præsentis vitæ sumptus quāuis non prouideat, tamen sibi hos non deesse certissime sciat, nedum mens eius occupatur ad temporalia, minus alijs prouideat æterna. Hoc verbū totius confidentiæ tam expressum calumniator peruertere nititur, vt sic illud exponat, quamuis non prouideat, idest tempus prouidendi non habeat, quasi non debeat de sufficientia victus confidentiam habere, nisi quando non potest aliud agere, ad quod nō tantum prædicator veritatis, immo quantumcumque imperfectus F Christianus astringitur. Propter quod vt omnis calumniandi occasio tollatur e medio intelligendum, quòd duplex diffidentia est, quædam proueniens ex peruersitate, quædam ex pusillanimitate. Ex peruersitate venit, quando habet incredulitatem, vel desperationem annexam, vtpote cum quis de Deo diffidit, vel quia non credit Deum curare humana tamquam infidelis, vel quia existimat se derelictum a Deo, propter peccata sua, tamquam desperatus. Et talis diffidentia & sollicitudo procedēs ex ipsa, omnibus prohibetur, & confidentia illi opposita, cunctis præcipitur. Diffidentia autem ex pusillanimitate proueniēs, est quæ habet annexam remissionem amoris diuini, & intensionem timoris humani, & hoc stare potest

cum

cum charitate imperfecta, non cum perfecta, & ideo hæc pusillanimitatis diffidentia, & sollicitudo ex ipsa proueniens Euangelicis & perfectis viris inhibetur, & cõfidentia eidem opposita a perfectionis magistro iniungitur quatenus prædicatores veritatis, algorem pusillanimitatis sollicitantis pro cibo refugiant, & ardorem charitatis cõfidentis de Deo cum promptitudine ad perferendum paupertatis incommoda constanter assumant. Ad hanc quidem confidentiam, in libro de eleemosyna Augustinus inuitat: Metuis, inquit, ne patrimoniũ tuum forte deficiat, si ex eo operari largiter cœperis? Quando enim factum est, vt iusto possent deesse subsidia? cum scriptum sit, Nõ occidet Deus fame animam iusti. Elias in solitudine ministrantibus coruis pascitur, Danieli in lacu, ad leonũ prædam iussu regis incluso, prandiũ diuinitus apportatur, & timemus ne operanti, & Deum timenti desit alimentum? cum ipse in Euangelio ad exprobrationem illorum, quorum mens dubia est, & fides parua, contestetur, & dicat: Aspicite volatilia cæli, quoniam non seminãt, neque metunt, nec colligunt in horrea, & Pater vester cælestis pascit illa. Volucres Deus pascit, & quibus nullus diuinæ rei sensus inest, eis nec cibus, nec potus deest, tu Christiano, tu Dei seruo, tu operibus bonis dedito, tu Domino suo charo, aliquid existimas defuturum? An putas, quia qui Christum pascit, a Christo ipse non pascetur? Aut eis terrena deerunt, quibus diuina & cælestia tribuuntur? Vnde hæc incredula cogitatio, vnde impia & sacrilega ista meditatio? Hæc Augustinus. Quid facit in domo Dei tam perfidum pectus? Quid qui Christo omnino nõ credit, appellatur, & dicitur Christianus? Pharisæi magis tibi congruit nomen. Nam cum in Euangelio de faciendis eleemosynis disputaret, vt & nobis amicos de terrenis lucris prouida operatione faceremus, qui nos postmodũ in æterna tabernacula susciperent fideliter & salubriter præmoneret, addit Scriptura post hoc dicens: Audiebant hæc omnia Pharisæi, qui erant auari, & deridebant eum. Quales nunc sunt in Ecclesia, quorum quosdam videmus, quorũ præclusæ aures, & corda cæcata, nullum de spiritualibus, ac salutaribus monitis, lumen admittũt. de quibus mirari non debemus, quia cõtemnant in talibus seruos, quãdo a talibus ipsum Dominum videmus esse derisum & contemptum. Ad quorum cõfirmationem exemplum, viduæ Sareptanæ, quæ pauit Eliam, consequenter adiungit. Quibus etiam consonat illius paupercula viduæ liberalis oblatio, quoniam quidquid habuit misit, diuino meruit ore laudari. Tertiũ quoque calumniandi modum, non minus malignũ aliquo prædictorum, calumniator hic pauperũ assumere nititur ex mendicatione eleemosynarũ, allegans primo contra eam, quòd non sit opus virtutis, eo quòd non habet annexum spirituale solatium, sed potius pœnalẽ cruciatum, ratione cuius Propheta eam imprecatur filijs impiorum, cum in Psalmis dicit: Nutantes trãsferantur filij eius, & mendicent. Et sacri Canones: Mendicantem clericum asserunt infelicem. Ad cuius cauillationis, & consimilium repellendam calumniã, intelligendum est, quòd quintuplex est mendicitatis differẽtia, origine, modo, ac efficacia, a se inuicem desperata. Prima est quam petit calamitas, & hæc est in personis miserabilibus & egenis, annexũ habens pœnalem cruciatum cum merito, cum sit cum patientia, qualis fuit mendicitas Lazari vlcerosi & pauperis, iacentis ante ianuam diuitis Epulonis, vel cum peccato si sit cum impatientia. Et hanc imprecatur Propheta, & abhorrebat sapiens vir in persona loquens hominis infirmi, & timentis per egestatem inuolũtariam, ad impatiẽtiam compelli. Vnde postquam præmisit, mendicitatem ne dederis mihi, subiungit, ne compulsus egestate furer, & periurẽ nomen Dei mei. Et hæc est proprie dicta mendicitas, iuxta quod dicit Isidorus Etymologiarũ libro 10. Mendicus dictus est, quasi minus habens, vnde degat, vel quasi manu dicens necessitatem suam. Secunda est, quã parit cupiditas. Et hæc est in pauperibus simulatis, habens annexũ cruciatum culpabilem, quo torquentur omnes auari & cupidi, non tam fame corporalis inediæ, quàm spiritualis nequitiæ per insatiabilem auaritiæ voracitatẽ, iuxta illud Iob: Attenuetur fame robur eius, & inedia inuadat costas illius. Et hanc dissuadet Apostolus ad Thessalonicẽses: Nullius aliquid desideretis. Glossa, necdum rogetis vel tollatis, in quo desideriũ prohibet cupiditatis rei alienæ, & petitionem ex ipsa venientem, iuxta illud ad Ephesios: Qui furabatur iam non furetur, magis autem laboret manibus suis operando, vt habeat vnde tribuat necessitatem patienti. Tertia est quam petit pigritia, & hæc est in pauperibus mendicantibus validis & otiosis, habens annexũ cum cruciatu solatium, vitiosum tamen atque fantasticum. Studiosum enim refugientes laborẽ, & otiosam appetentes vacationem, fructuosam quietẽ perdunt, & pernitiosam fatigationem incurrunt, secundum illud Sapientis: Desideria occidunt pigrum: noluerunt enim quidquam manus eius operari. Et iterum: Propter frigus piger arare noluit, mendicabit ergo egestate, & non dabitur ei. Et hæc mendicitas non solum lege diuina, sed etiam lege ciuili prohibetur. Et vt ab hac reuocet Apostolus, laborem manualem iniungit, ad Thessalonicenses, cum ait: Audiuimus inter vos quosdã ambulare inquiete, nihil operantes, sed curiose agentes, his autem qui eiusmodi sunt denuntiamus, vt cum silentio operantes manducent panem suum. Cuius mandati Glossa rationem reddit, dicens: Qui ad alienam mensam frequenter accedit, otio deditus, necesse est adulетur pascenti se. Quarta est quam parit industria, & hæc est in pauperibus studiosis, circa disciplinam scholasticam occupatis, habens annexum cum cruciatu penuriæ, solatiũ veritatis inuentæ, quæ adeo mentes generosas oblectat, vt multi dies ærumnis, & laboribus pleni, iucundi videantur, & pauci præ magnitudine dilectionis, maluntq. ea cũ rubore mendicando addiscere, quàm delicate viuẽdo ignorare, quod in pluribus vidimus, qui cũ mendicando didicerunt, postea magnũ locum in Ecclesia Dei tenuerunt. Et de talibus Augustinus de opere monachorum dicit, quòd eis bona opera fidelium subsidio supplendorum necessariorum deesse non debent, cum ad erudiendum animum ita vacãt, vt corporalia huiusmodi opera ab ipsis geri non possint. Quinta est quam parit iustitia, & hæc est in pauperibus voluntarijs, immunibus ab amore temporalis lucri, & torpore temporalis quietis, habens annexum cum cruciatu solatium, virtuosum & verum, pro eo quòd sic mendicantes, solius mouentur amore paupertatis extremæ: quam ideo amplectuntur, vt liberius sapientiæ vacent, & efficacius ad culmen virtutis attingãt, quatenus in camino paupertatis electi, ipsius penuria purgentur a crimine, ipsius erubescentia humilientur in corde, ipsius parsimonia castificẽtur in carne, ipsius deuota gratitudine conciliẽtur ad proximum, ipsius condescensiua benignitate cõfigurentur ad Christũ, ipsius sublimi celsitudine sursum agantur in Deum. Quod autem paupertas penuriosa, & voluntaria huiusmodi efficacias habeat, supra declaratum est, per sanctorum auctoritates de laude paupertatis, tertiæ responsionis particula postrema. Quamquam nullus sane intelligens, dubitare queat, quin penuria purget, erubescẽtia humiliet, parsimonia castificet, gratitudo accipientis beneficium benefactori conciliet, condescensio benignitati configuret ad Christum, qui cum diues esset amore nostræ salutis, effici voluit egenus & pauper, celsitudo paupertatis, qua quis omnia calcat, & seipsum cum omnibus sursum agat in Deum, non solum propter spiritus libertatem, verum etiam propter experientiã incommodorum, quæ pauperes comitantur, cũ dicat Grego-

Mat. 6. d
Luc. 17. d
Psal. 108. b
Prou. 30. b
Isid. lib. 10. etym. verbo. Mendicus.
Iob 18. c
1. Thess. 4. a
Eph. 4. f
Prou. 21. d
Ibid. 20. a
2. Thess. 3. c

Gregorius, quòd mala, quæ nos hic premunt, ad Deũ ire compellunt. Licet autem auaris sit molestia penuria, & superbis erubescentia, & lasciuis frugalitas, & indeuotis actio gratiarum, & infidelibus conformitas ad Christum, & desperatis eleuatio mentis in Deum, vere tamen pauperibus, solatium est penuriam pati, humilibus despici, continẽtibus castificari, charitatiuis conciliari beneficio, credentibus configurari Christo, sperantibus sequestrari a mundo, & iungi Deo æterno. Ad quorum omnium confirmationem hoc sufficit, quod dicit Gregorius primo dialog. Sicut superbi honoribus, sic plerumque humiles sua despectione gratulantur, cumque se in alienis oculis vilescere sentiunt, idcirco gaudent, quia hoc iudicium confirmari intelligunt, quod de se & ipsi habuerunt. Quoniam igitur huic mendicitatis modo in pauperibus veris, & humilibus annexum est cum extrinseco cruciatu intrinsecum gaudium, ideo secundum Chrysostomũ recte designatur, per illum caminum in quem pueri descendentes, ne statuam auream adorarent, cælitus irrorari meruerunt. Huiusmodi spirituale solatium, quòd viri carnales ignorant, eiusq. laudatores, Pharisæorum more, auari derident, mulier eximiæ virtutis, Paula scilicet, experiri cupiebat, iuxta quod Hieronymus sacer in ipsius laudibus, ob hoc eiusdem desiderium admirabile prædicans, ipsamq. collaudans, dicit, quòd hoc habebat voti, vt mendicans pro Christo moreretur, & vnum nummum filiæ non relinqueret, & in funere suo aliena sindone inuolueretur. Nequaquam igitur, vt calumniator astruere nititur, ea sola mendicitas approbabilis est, quæ ex mera necessitate, vel calamitate procedit, pro eo, quòd multo laudabilior est paupertas voluntaria, quàm coacta: nisi quis ita desipiat, vt in operibus supererogationis, necessitatis coactionem præferat promptitudini voluntatis, quod ita absurdum est, quemadmodum si passionibus martyrum præponat quis stipendia latronum, dum martyres voluntarie, latrones inuoluntarie patiuntur. Porro si quis astruere velit, mendicitatem non esse de genere honestorum, & laudabilium, quoniam ad ipsam ex inopia rerum, & exigentia naturæ compellimur, consimili ratione, nec martyrium sanctorũ fuit perfectum, nec laudabile, quoniam ad illud perferendum compellebantur, per violentiam improbam malignitatis alienæ: cum etiam magis teneat rationem voluntariæ paupertatis penuria, quàm pœnalitas passionis, pro eo quòd illa voluntarie assumitur, & voluntarie perfertur; hæc autem aliunde violenter intelligitur, quamquam voluntarie perferatur. Est & alia cauillatio, qua nobilis & Christo Domino accepta mendicitas, calumniose arguitur, quasi annexam habeat non Euangelicam beatitudinem, sed mentalem imperfectionem, cum in actibus Apostolorum scribitur, Beatius est magis dare, quàm accipere. Ex quo sequi videtur, quòd beatiores, & perfectiores essent huiusmodi pauperes, si essent in statu eleemosynas dantium, quàm sint in statu accipientium, beatiores vtique si essent in statu eorum, qui eleemosynas liberaliter offerunt, quàm qui petunt: cum dicat Hieronymus ad Nepotianum, Nũquam petentes, raro accipiamus rogati. Et Augustinus: In loculis habẽdis, & in exigenda quodammodo annona, Christus non petendo, sed præbendo indigentias suscepit. Ex quibus videtur posse inferri, quòd status clericorum prębendas habentium, Christo sit similior, & perfectior statu mendicantium pauperum. Verum si huiusmodi ratiocinationis fundamentum vigilantius discussum fuerit magis potest ex hoc oppositum, quàm propositum inferri. Si enim beatius est magis dare, quàm accipere, ille minime beatus est, qui bona plurima accipit, & pauca largitur. Cum igitur omnia Ecclesiastica, sicut dicit Prosper, sint vota fidelium, pretia peccatorum, & pa-

Greg. lib. 1. Dialog. c. 5. in fi.

Hieron. ad Eustoch. epist. 27.

Act. 20. g

Hieron. ad Nepot. ep. 2.

Aug. super Psal. 103. conc. 3. post med.

Prosper lib. 2. de vita contempl. cap. 9.

A trimonia pauperum, sequitur quòd quicumque reditus Ecclesiasticos habet, cum longe plus accipiat, quàm alijs largiatur: magis erit pingui acceptione miser, quàm exili donatione beatus. Et e contrario verus pauper, qui omnia propter Christum deserit, & dispergit, non solum quæ habuit, sed & quæ concupiscere potuit, & paucis, & modicis est ad sustentationem naturæ contentus, erit secundum hanc rationem acceptione parcissima minime miser, & donatione largiflua maxime beatus. Cui etiam concordare videtur Euangelicus textus, qui secũdum Chrysostomum habet in Græco: Beati mendici, quoniam B ipsorum est regnum cælorum, vbi Latinus habet, Beati pauperes spiritu. Quibus etiam concordat sacer Ambrosius in libro de officijs dicens: Pauper & si non habet vnde reddat pecuniam, reddit gratiam. In quo certum est, quòd plus reddat, quàm acceperit. Pecunia enim nummo soluitur, gratia vero numquam exinanitur: reddendo vacuatur pecunia, gratia vero & habendo soluitur, & soluendo retinetur. Hæc Ambrosius. Ex quibus est euidens, quòd prædicta veritatis auctoritas, contra Euangelicos pauperes intorqueri non potest. Vnde & Glossa. Bedæ ibidem: Non illis qui relictis omnibus secuti sunt Do- C minum, diuites eleemosynarios præponit, sed illos maxime glorificat, qui cunctis quæ possident renuntiantes, laborant nihilominus operando manibus, vt habeant vnde tribuant necessitatem patienti. His Cassianus consonat: Hæc est, inquit, impartientis beatior largitas, quàm accipientis pecunia, quæ non de reconditis auaritiæ thesauris impenditur, sed quæ de fructibus operis proprij, & pio sudore profertur. Ex quibus habetur, quòd si quis cum paupertate, & exercitio studij spiritualis, labori manuum intendẽs, seipsum & alios pascit, imitator effectus Apostoli Pauli, opus agit maioris supererogationis, quàm qui ab D alijs subsidia requirit, & accipit. Et ideo perfectionis omnis amator Franciscus, ad laborem manualem sectatores suos & filios, moderate, ac prudenter inducit, dum ad hoc idoneos informat, & excitat, quòd sic laborent, quòd refugiant otium, & spiritum non extinguant. Ad quod quamquam sit perfectum & sanctum vniuersali præcepto astringere noluit, pro eo quòd hanc celsitudinem supererogantis perfectionis, infirmitas corporum cum tarditate ingeniorum in hominibus nostri temporis non admittit. Esto igitur, quòd hoc modo beatius sit dare, quàm accipere, secundum imitationẽ Apostoli, non E tamen ex hoc potest inferri, quòd accipientes sint imperfecti, quia nec Apostoli a perfectione exciderunt in hoc, quòd sustentabantur ab alijs, nec Christus imperfectionis magister fuit, qui perfectionis Euangelicæ Doctores ab alijs sustentari ordinauit, & hoc in seipso per exemplum ostendit. Vnde Augustinus super illud Psalmi, Qui producit in montibus fœnum. Quare voluit egere Dominus, nisi vt daret montibus exemplum, vt parerent fœnum, ne contra pluuiam steriles redderentur? Hæc Augustinus, Per pluuiam dans intelligi doctrinam qua mentes erudiuntur, & per fœnum temporalia quibus corpo- F ralia sustentantur. Sane, vt omnis calumniandi materia cesset, intelligendum est, quòd quamuis accipere comparatum ad dare de genere operis minus sit beatum, atque perfectum, potest tamen ex superadiecta circumstantia esse beatius, atque perfectius, videlicet cum quis accipit extremæ paupertatis amore, secundum sex conditiones superius expressas, in quibus simul iunctis integra cõsistit ipsius perfectio, non solum in abdicatione proprietatũ, verumetiam in acceptione necessariorũ, cum videlicet quis mendicat, & accipit, vt acceptione penuriosa purgetur, verecunda humilietur, attenuata restringatur & castigetur, grata concilietur ad proximum, condescensiua configuretur ad Christum, fiduciali & alta sur-

Amb. lib. 2. de offic. cap. 25.

Cassianus de institut. monach. li. 10. cap. 19.

Aug. enar. in Ps. 146. post med.

sum

Hieron. ad ep. 34. post med.

sum agatur in Deum. Quod quidem excellentius est, A quàm præbere alimenta pauperibus. Vnde Hieronymus ad Iulianum: Extruis monasterium, multus a te sanctorum numerus sustentatur; sed melius faceres, si & ipse sanctus inter sanctos numerareris. Et Bernardus in quadam epistola: Volo te amicum esse pauperum, magis autem imitatorem. Ille gradus est proficientium, hic perfectorum. Secundum hæc igitur perfectius est cum Christo egere, & eleemosynas cum accipiente accipere, quàm sit amicum esse pauperum, ipsos pauperes sustentare. Quod ergo dicit Hieronymus ad Nepotianum, quòd numquam petentes debemus accipere, intelligendum est, quòd B loquitur Nepotiano clerico, pro his clericis qui sufficientem habet victum de bonis Ecclesiæ, qui etiam nondum conscenderant ad celsitudinem paupertatis extremæ. Et his cum habeant vnde viuant, nec velint agere, turpe est accipere, turpius petere. Et quia huiusmodi personis nisi studij causa turpe est mendicare, ideo statutum fuit in Carthaginensi Concilio, quòd Clericus pauper victum & vestitum artificiolo quæreret. Et quia difficile erat eos ad huiusmodi labores compellere, ideo statutum est sicut patet de consecratione distinct. 1. quòd nulla Ecclesia dedicetur, nisi prius dotata fuerit, ob hoc videlicet, C vt clerici in ea ministrantes habeant vnde sustentari possint. Simul etiam per noua iura introductum est, vt clerici sine titulis non debeant ordinari, quòd si ordinati fuerint ab ordinatoribus sustententur. Quę quidem iura certum est nullatenus eos astringere, qui pro Christi nomine viuere deuouerunt in extrema paupertate, concurrentibus in hoc ipsum auctoritate summi Pontificis, & attestatione Euāgelicæ veritatis. Qualiter autem verbum Augustini, quo dixit Christum non petendo, sed præbendo indigentiam suscepisse intelligi debeat, ipsemet aperit, cum subsequenter adiungit exempla de Christo, Elia, Zachæo, & D vidua dicens: Cum quisque sanctum suscipit, non suscepto, sed susceptori præstatur. quasi dicat, quòd Dominus in suscipienda annona, non quærebat proprium commodum, sed meritum alienum, non requirebat datum, sed fructum, quo fiebat, vt Christum suscipiēti plus præstaretur ex merito, quàm suscepto conferretur ex dono. Quod non solum habet veritatem in ipso capite, verumetiam pro membris ipsius pauperibus scilicet, pro quibus benefactoribus eorum in Matthæo mercedem repromittit cum dicit: Quodcumque fecistis vni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Et iterum: Quicumque de- E derit potum vni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ tantum, in nomine discipuli: amen dico vobis, non perdet mercedem suam. Vbi Glossa: Minimi sunt qui nihil penitus habent in hoc mundo, & iudices erunt cum Christo. Valde igitur sunt pauperes, qui nihil omnino habent in mundo, & calice frigidæ aquæ indigent, sed nihilominus valde sunt diuites, in quorum susceptione Christus se suscipi asserit, quibus etiam iudiciariam potestatem se communicaturum esse prædixit. Denique pessima cauillationum omnium ea esse dinoscitur, qua oppressor hic pauperum eos esse viros sanguinum criminatur, pro eo F videlicet, quòd eleemosynas accipiunt, quibus sustentari deberent inualidi pauperes, qui operari non possunt, & ideo quodammodo homicidium perpetrant: dum eos eleemosynis ex pietate sibi debitis, impie defraudant cum Ecclesiasticus dicat: Panis egentium vita pauperis est, qui defraudat eum homo sanguinis est. Insuper & Christi Ecclesiam, vt dicit onerant, & multis periculis se exponunt, quæ ex inopia procedunt, cum dicat idem Ecclesiasticus: Propter inopiam multi deliquerunt. Ex quibus & illud habet sequi, quòd paupertatem huiusmodi profiteri sit impium, cum non habeat annexum meritum, sed peccatum. Et hoc est quod finaliter calumniator

Hieron. ad Nepot. ep. 2.

Mat. 25. d

Mat. 10. d

Eccls. 34. d

Idem 27. a

egentium persuadere molitur, scilicet quòd status huiusmodi pauperum tamquam peruersus, ab vniuersali Ecclesia reprobetur, vt vere videatur illud Psalmi in eo esse completum: Persecutus est hominem inopem, & mendicum, & compunctum corde mortificare. Dicamus igitur pro causa pauperum defendenda, quòd huiusmodi Euangelici viri, qui proprijs facultatibus renuntiauerunt, & saluti animarum intendunt, non sunt viri sanguinum, sed misericordiæ, quorum iustitiæ obliuionem non acceperunt: quoniam ex abundante misericordia temporalia bona largiti sunt ad sustentanda corpora pauperum, & spiritualia bona continue largiuntur ad sustentationem animarum, & ideo digni sunt, vt ab Ecclesia sustententur, quia non grauant, sed alleuiant, multo amplius quàm illi, qui Ecclesiasticorum redituum vbertate pinguescunt, quos cum & plurimi eorum habere potuissent, multo magis pro Christo illis carere voluerunt. Hi ergo cum eleemosynas petunt & accipiunt, nullum pauperem defraudant, quin potius causas pauperum agunt cum suis sacris exemplis & monitis, impios homines ad opera pietatis inducunt. Nulli prorsus iniuriantur, quia hoc petunt & accipiunt, quod eis debetur. Sustentatio enim corporalis debetur ipsis lege misericordiæ, tamquam pauperibus: & eo magis quo pauperes volūtarij sunt, Christoq. deuoti. Vnde Hieronymus contra Vigilātium: Non negamus cunctis pauperibus, si tanta sit largitas, stipes esse porrigendas. Apostolus docet faciendam quidem eleemosynam ad omnes, maxime ad domesticos fidei. De quibus Saluator in Euangelio loquebatur: Facite vobis amicos de iniquo mammona, qui vos recipiant in æterna tabernacula. Numquid isti pauperes inter quorum pannos & illuuiem corporis, flagrans libido dominatur, possunt habere æterna tabernacula, qui nec præsentia possident, nec futura? Non enim simpliciter pauperes, sed pauperes spiritu appellantur: de quibus scriptū est: Beatus qui intelligit super egenū & pauperē. In vulgi pauperibus sustentandis nequaquam intelligentia, sed eleemosynæ opus est. in sanctis vero pauperibus beatitudo est intelligentiæ, vt ei tribuatur qui erubescit accipere, & cum acceperit, dolet metens carnalia, & seminans spiritualia. Hucusque Hieronymus. Debetur etiam eis lege iustitiæ tamquā prædicatoribus veritatis: quamquidem iustitiam exigere possunt, non iure fori sicut prælati, in quibus acceptio stipendiorū non est mendicitas, sed potestas; sed iure poli eam exigere possunt & debent, per modum humilitatis, scilicet pro Christi amore gratis petendo, vt alij mereantur dando, & ipsi humilientur accipiendo, & sic sustententur, vt Euangelizent, non Euangelizent, vt comedāt. Vnde Bernardus ad fratres de monte Dei: Cum diues esset, pauper pro nobis factus est: & qui voluntariæ paupertatis dedit exemplum, ipse in semetipso eiusdem formam dignatus est demonstrare. Vt enim sciant Euangelici pauperes quid eis faciendum sit, ipse etiam a fidelibus pasci voluit: nonnumquam & ab infidelibus, sed vt fideles faceret, vitæ necessaria accipere non recusauit. Constans est autem, quòd non loquitur hic de prælatis, sed de pauperibus religiosis, quos exemplo Christi dicit de eleemosynis sustentari debere, non quidem potestatiue requisitis, sed pie & humiliter postulatis. Huiusmodi autem pauperes sustentare pro Christo, non minoris est meriti, quàm ædificare basilicas, vt dicit Hieronymus ad Demetriadem: Alij ædificent Ecclesias, vestiant parietes marmorum crustis, non reprehendo, non abnuo. Vnusquisque in sensu suo abundet. Melius est hoc facere, quàm repositis opibus incubare. Sed tibi illud propositū est, Christum vestire in pauperibus, visitare in languentibus, pascere in esurientibus, suscipere in his qui tecto indigent, maxime in domesticis fidei, virginum alere monasteria, seruorum Dei

Psal. 108. b

Hiero. aduer. Vigil. post med.

Luc. 16. b

Psal. 40. a

Hieron. ad Demet. c. 8.

Dei & pauperum spiritu habere curam, qui diebus A ac noctibus seruiunt Domino tuo, qui in terra positi imitantur Angelorum couersationem, nihil loquuntur nisi quod ad laudes Dei pertinet, habentesq. victum & vestitum his gaudent diuitijs, qui plus habere nolunt, si tamen seruant propositum, alioquin si amplius desiderant, his quæ necessaria sunt probantur indigni. Ex his Hieronymi verbis colligitur, quòd sustentare huiusmodi euangelicos pauperes, opus est pietatis maximæ, ac per hoc ipsos persequendo calumniari, scelus est non paruæ perfidiæ. Non enim inopia voluntaria, vt is dicit, est causa malorum, & multiplicium criminum, sed vt dicit Chrysostomus, B & supra habitum est, infinitorum causa bonorum. Sicut enim radix omnium malorum est cupiditas, quæ est amor diuitiarum: sic paupertas cunctorum est origo bonorum spiritualium, quæ est contemptus affluentiæ & amor penuriarum. Non ergo multi deliquerunt propter inopiam quam dilexerūt, sed propter inopiam quam oderunt, vel certe sicut Glossa dicit, verbum illud intelligitur nō de inopia bonorum temporalium, sed spiritualium virtutum atque charismatum. Hæc idcirco diximus, non quia commendemus effrenatam mendicantium multitudinem, aut omnem mendicandi modum, vt perfectum approbare velimus: sed eum dumtaxat, qui annexum habet studium sapientiæ septiforme, vel laborem manualem, cum professione & obseruantia Euangelicæ paupertatis, & exercitatione perfectæ virtutis. Quem quidem modum cum tota Christi vita & doctrina Euangelica comprobet, si quis ipsius contrarium euāgelizauerit, iuxta verbum Apostoli anathema sit. Desinat igitur persecutor hic pauperū, a malignis calumnijs & verbis maledicis, nec Balaam trāscendendo malitiam illis maledicat, quibus Dominus benedixit, ne benedictionem perdens cælitus repromissam, maledictionem incurrat æternam. Quod si cessare noluerit, verus pauper clamare non cesset. Adiuua me Domine Deus Deus, saluum me fac propter misericordiam tuam. Et dehinc media prosequens in fine concludat. Confitebor Domino nimis in ore meo, & in medio multorum laudabo eum. Quia astitit a dextris pauperis, vt saluā faceret a persequentibus animam meam.

Gal. 1. b *Psal. 108. d*

S. BONAVENTVRAE
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
AD QVENDAM PROVINCIALEM MINISTRVM
Epistola.

Hac Epistola S. Bonauentura præcipit, vt fratres sui Ordinis caueant a frequentia discursuum, ab importunitate quæstuum, a sumptuositate ædificiorum, librorum, vestium, ac ciborum, a prædicatione contra prælatos coram laicis, & a litigiosa inuasione sepulturarum & testamentorum.

IN CHRISTO sibi charissimo fratri B. Saucelis prouinciæ ministro, frater Bonauētura ordinis fratrum Minorum Minister Generalis, E & seruus. Salutem & pacem in Domino sempiternam.

Quoniam ad hoc potissimum inuigilare debet sollicita cura rectoris, vt in commisso grege meritum virtutis accrescat, claudatur via vitijs, & detur moribus disciplina, diligenti deliberatione præhabita, visum est tam mihi, quàm diffinitoribus capituli generalis, vt ministris singulis aliqua ibidem examinata & discussa, litteratorie demandarem, ipsosq. sollicitos redderem, ad eos potissimum abusus tollendos de medio, quibus sinceritas religio- F nis inficitur, perfectionis celsitudo deprimitur, & sanctitatis claritas offuscatur. Sane cum Euangelici culminis obseruata perfectio, hactenus spectabiles & amabiles nos mundo reddiderit, omniq. fauore ac reuerētia dignos, ecce iam nunc multitudine in procliuia tendente, & remissius agentibus his qui præsunt, vitiorum quædam sentes cernuntur succrescere, quæ dum sacrum hoc, venerandumq. collegium, despicabile & onerosum reddunt populis, conuertunt in scandalum, quòd cunctis esse debuerat in exemplum. Nam frequentia discursus, & importunitas quæstus, viles nos & graues efficiunt, pro eo videlicet, quòd dum paruis nolumus esse contenti, & ædificia sumptuosa conamur erigere, vilia summo studio quæritantes, nobilia per incuriam perdimus, cum murorum curiosa constructio, destructionem pariat animarum. Perhorreo quorumdam procacium audaciam, qua contra Patris nostri doctrinam coram laicis prædicando in Ecclesia contra prælatos, ipsorū acta suggillando, consurgunt nonnisi scandala, iurgia, & odia seminant, & non solum ipsorum, verum etiam Dei prouocant iram, cum diuina constet lege sancitum, ne quis maledicat surdo, nec ponat offendiculum coram cæco. *Leu. 19 c* Sed & sepulturarum ac testamētorum litigiosa & auida quædam inuasio, cum exclusione illorum, ad quos animarum cura spectare dinoscitur, non modicum nos clero toti fecit exosos, sicut experientia docente, percepimus, & ipse sanctissimus pater Pontifex summus dominus Clemens, fratres omnes ad cauendum huiusmodi, pia prouidentia, per me voluit commonere. Horum autem omnium hāc puto potissimam rationem & causam, quòd ea, quæ prouida cura, per totius ordinis prouidentiam in generali capitulo statuuntur, paruipenduntur a fratribus, & habentur pro nihilo. Nec tamen transgressores huiusmodi, disciplina debita castigantur. Sicq. fit diuini permissione iudicij, vt spernentes modica, in maxima decidant. Quia cum disciplina negligitur, insolentiæ crescunt, ac per hoc interior negligentia circa exercitationem virtutum, exterius procedit in scandalum per eorum patentem ruinam, qui stare videbantur in oculis aliorum. Ex quo fit, vt sanctæ religionis splēdor præfulgidus in pallorem degeneret,

sancti-

sanctitatis pulchritudo sordescat, bonæ opinionis odor computreat, & nomen Domini blasphemetur. Ne igitur sanguis animarum non solùm nostræ sollicitudini commissarum, sed etiam omnium quæ ad lumen sanctæ religionis per viam salutis incedunt, de nostris manibus requiratur, charitatis tuæ zelũ, quantum possum, efficaciori mãdato duxi præsentibus excitãdum, adiurans te per aspersionem sanguinis Crucifixi, & per stigmata passionis eius, quæ in sacro Patris nostri corpore indubitabili claritate fulserunt, vt sicut Christi seruus fidelis & prudens, ad præfatarum extirpationem pestium toto te animi vigore succingas, tota mentis attentione inuigiles, totoq. feruore spiritus succendaris. Et primum quidem ad sanctæ orationis studium, fratres tuæ curæ commissos efficaciter incitans, ad regulæ promissæ obseruantiã sinceram inducas pariter & compellas, pestiferos, & insolentes nullius ferendo faciem euellens & destruẽs, dissipans & disperdens, vel carcerali mancipando custodiæ, vel a communitate sacri collegij expellendo, iuxta quod pietatis & iustitiæ lex exposcit: ne dũ crudeli misericordia vni membro putrido parcitur, in totius corporis sospitatem putrens corruptio diffundatur. Et quoniam paupertas est nostræ religionis prærogatiua sublimis, ne nobilis hæc margarita conculcãda porcis viliter exponatur, discursuum causam & quæstuum, sumptuositatem, scilicet ædificiorum, librorumque, vestium, ac ciborum, sic studeas amputare, quòd a professionis excellentia vitæ obseruantia non discordet. Fœdum est enim, profanumq. mendacium summæ paupertatis voluntarium professorem se asserere, & rerum penuriam pati nolle, interius diuitum instar affluere, & exterius more pauperum mendicare. Inhibeas etiam fratribus firmiter & districtè, quia tam diuino, quàm canonico prohibetur imperio, ne prælatorũ vitam coram populo carpant, sed potius reuerentiam exhibeant, non tantum bonis & modestis, verum etiam dyscolis, quia etiam hoc exigit sacrum mysterium Christificæ vnctionis. *1. Pet. 2. c* Mandes etiam fratribus vniuersis, vt pacem clericorum omnium tam in testamẽtis, quàm in sepulturis, quantum in eis est, sic studeant obseruare, vt nullam habeant contra nos occasionẽ iustæ querelæ, simulq. sæculo toti clarescat, quòd non commoda rerum, sed lucra quærimus animarum. Denique quia his & alijs deordinationibus innumeris, per statuta ordinis via præcluditur, volo vt per loca fratrum ea sic diligenter conscribi, legi facias & seruari, vt sicut professione virtutum præcipui credimur, nequaquam morum incõpositione postremi merito censeamur. His igitur charissime frater, tam efficaci studio non cesses intendere, quòd Deus gratũ habeat, vt ego tuæ obedientiæ promptitudinem, & sollicitudinis vigilantiã, zelumq. ordinis sacri, possim non immerito cõmendare. Et vt hoc melius fiat, volo vt præsens series omnibus fratribus tuæ Prouinciæ per te, vel per custodes, quotiens opportunum fuerit, explicetur.

S. BONAVENTVRAE
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
AD MINISTROS PROVINCIALES, ET CVSTODES
Epistola
DE REFORMANDIS FRATRIBVS sui Ordinis.

Hac Epistola causas exponit, ob quas Minorum ordo suo tempore deformari videbatur. Monet itidem ac præcipit Prouincialibus ministris, & Custodibus, vt ijs causis per regulæ obseruantiam occurrant, pœnas illis si secus fecerint comminando.

IN CHRISTO sibi charissimis Ministris Prouincialibus, & Custodibus vniuersis, Frater Bonauentura ordinis eorũdem Generalis minister & seruus, Salutem & pacem, quæ exuperat omnem sensum.

Licet insufficientiam meam ad ferendum onus impositum cognoscerem manifeste, per debilitatem corporis, imperfectionem mentis, inexperientiam actionis, & repugnantiam voluntatis: quia tamen durum est contra stimulum calcitrare tantæ congregationis, & summi Pontificis, ac per hoc, & altissimi Dei voluntati pertinaciter resistendo, sarcinæ graui, & quasi importabili humeros supposui imbecilles, sperãs de adiutorio virtutis Omnipotentis, & confidens de adminiculo vestræ sollicitudinis in idipsum. Nam & si sit impossibile homini quãtumcumque forti, industrio, & experto totam tanti oneris sarcinam suis humeris baiulare, si tamen diuisa in partes, & humeris imposita diuersorum viriliter a quolibet importetur, non est quantumcumque debili capiti, horrore quodam rei insolitæ desperandum: Quoniam igitur de vestra præsumo industria, sollicitudine, & zeli viuacitate, quòd prompti sitis ad extirpanda mala, promouenda bona, refouenda debilia, & fortia conseruanda, videns me speculatorem datum domui Israel, ne sanguis animarum de manibus meis requiratur, cogitaui quædã vobis breuiter scribere, quæ verbotenus, si in capitulo generali fuissem, libentius enodassem. Nunc autem quia pericula temporum vrgent, & læsiones conscientiarum, necnõ & scandala mundanorum, quibus cũ ordo deberet esse sanctitatis totius speculũ, in diuersis orbis partibus

partibus in tædium vertitur, & contemptum. Quæ mihi de consilio discretorum visa sunt corrigenda, nec penitus tacens, nec omnino exprimens, nec noua statuens, nec vincula superinducens, nec onera grauia alligans alijs, & imponens; sed tamqoam annuntiator veritatis breuiter explico, videns illa nullatenus reticenda. Sane perquirenti mihi causas, cur splēdor nostri ordinis quodammodo obscuratur, ordo exterius inficitur, & nitor conscientiarum interius defœdatur, occurrit negotiorum multiplicitas, qua pecunia, nostri ordinis paupertati super omnia inimica auide petitur, incaute recipitur, & incautius contrectatur. Occurrit quorumdam fratrum otiositas, quæ sentina est omnium vitiorum, qua plurimi consopiti, monstruosum quemdam statum inter contemplatiuam, & actiuam eligentes, non tam carnaliter quàm crudeliter sanguinem comedunt animarum. Occurrit euagatio plurimorum, qui propter solatium suorum corporum, grauando eos per quos transeunt, non exempla post se relinquunt vitæ, sed scandala potius animarum. Occurrit importuna petitio, qua omnes transeuntes per terras adeo abhorrent fratrum occursum, vt eis timeant, quasi prædonibus obuiare. Occurrit ædificiorum constructio sumptuosa & curiosa, quæ pacem fratrum inquietat, amicos grauat, & hominum peruersis iudicijs multipliciter nos exponit. Occurrit multiplicatio familiaritatum, quam regula nostra prohibet, ex qua suspitiones, infamationes, & scandala plurima oriuntur. Occurrit improuida commissio officiorum, qua fratribus nondum vsquequaque probatis, nec carne maceratis, nec spiritu roboratis, imponuntur officia vix portanda. Occurrit etiam sepulturarum, & testamentorum auida quædam inuasio, non sine magna turbatione cleri, & maxime sacerdotum. Occurrit mutatio locorum frequens & sumptuosa, cum quadam violentia, & perturbatione terrarum, cum nota inconstantiæ, non sine præiudicio paupertatis. Occurrit tandem sumptuositas expensarum. Nam cum fratres paucis nolint esse contenti, & charitas hominum refriguerit, facti sumus omnibus onerosi, magisq. fiemus in posterum, nisi remedium celeriter apponatur. Licet autem plurimi reperiantur, qui non sunt culpabiles in aliquo prædictorum, tamen omnes inuoluit hæc maledictio, nisi a non facientibus, his qui faciunt resistatur; cū luçe clarius omnia supradicta in maximum, & nullo modo dissimulandum vergant nostri ordinis detrimentum, licet tepidis & indeuotis, & secundum carnem sapientibus, considerantibus consuetudinem, & allegantibus multitudinem, quasi facilia & excusabilia, etiam irremediabilia videantur. Excitetur ergo cordis nostri deuotio, & feruor ad zelum, & eiectis negotiatoribus de domo Patris cælestis, fratres omnes ad orationis & deuotionis studium accendatis, restringatis receptionem multitudinis, quia modis omnibus volo, quòd constitutio de receptione stricte seruetur. Prauas prędictorum vitiorum consuetudines resecetis, quia licet videatur fratribus graue, requirit tamen hoc perfectio professionis nostræ, requirit tribulationis incursus, requirit mundus. Clamat hoc beatus Franciscus, & sanguis Christi aspersus, & Dominus de excelsis. Otiosos stimuletis ad laborem, vagantes compescatis ad quietem, importune petentibus imponatis silentium, intentos exaltandis domibus profundius deprimatis, familiaritates quærentes arceatis ad solitudinem. Officia prædicationis & confessionis cum multo examine imponatis. Constitutionem de testamentis olim factam, & de nouo de sepulturis, faciatis arctius obseruari. Locorum vero mutationē, nullatenus concedatis alicui ante Capitulum generale. Nam de consilio discretorum, propter scandala vitanda iuxta prædecessoris mei mādatum, hoc mihi reseruo districte per obedientiam iubendo, vt nullus deinceps locum mutet sine mea licentia speciali. Discant etiam fratres modicis esse contenti, quia vehementer & sapientibus, & rationabiliter formidatur, quòd oportebit eos modicis esse contentos, velint nolint. Si igitur obedientes fueritis verbo per epistolam, & hoc per visitatores intellexero, quos volo super prædictis corrigēdis, tam in capitibus, quàm in membris diligentius vigilare, gratias agam omnium Conditori, & vobis. Quòd si aliter, quod absit, acciderit, indubitanter sciatis, quòd nullatenus patietur conscientia mea, prædicta sub silentio pertransire. Licet enim non sit mei propositi nouis vos vinculis innodare, oportet me tamen conscientia compellente, totis viribus extirpationi intendere prędictorum, quatenus vitatis scandalis, vt tenemur regulæ quam vouimus, sine cuius obseruatione saluari non possumus, veritatem perspicaciter videamus, & impleamus professionem, & totis viribus puritatem custodiamus, quę impugnatur euidenter ex omnibus supradictis. Datum Parisijs, & cetera. Hanc autem litteram legi in singulis conuentibus vestræ prouinciæ faciatis.

FINIS EPISTOLÆ ad Ministros prouinciales, & custodes.

S. BONAVENTVRAE EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS

Opusculum, QVOD INSCRIBITVR BIBLIA PAVPERVM.

Tractatus iste extra tomos Opusculorum S. Bonauenturæ editus vagabatur: cuius vnum tantum exemplar reperiri potuit, vetus illud quidem, vt typorum forma apparuit, quod in principio sic est inscriptum: Incipit præclarum opus, quod Biblia pauperum appellatur, perutile omnibus prædicatoribus: *in fine vero hæc sunt verba:* Expliciunt exempla sacræ Scripturæ ordinata secundum alphabetum, vt possint, quæ sunt necessaria in materijs sermonum, & prædicationum facilius a prædicatoribus inueniri, editum a sancto viro Bonauentura ordinis Minorum. *Constat igitur ex præfati exemplaris initio, & fine inscriptio operis, & eius auctor. Et si coniecturæ aliquid tribuendum est, videtur Trithemius in catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum inter opera S. Bonauenturæ etiam hoc connumerare, dum illi adscribit compendium quoddam Scripturarum. Nam in hoc tractatu auctor nihil aliud agere videtur, quam loca quædam communia constituere, quibus applic t summatim Scripturæ sacræ auctoritates ad commoditatem prædicatorum, vt ex præfatione auctoris facile constat, in qua perspicere licet huius Opusculi argumentum. Et sicut Auctor in libro pharetræ, quod in prima Opusculorum parte huius editionis habetur, auctoritates sanctorum Patrum ad loca communia redegit; ita in hoc Opusculo sacræ Scripturæ exempla. Quare postulare videbatur ordo, vt tractatus iste in prima parte cum pharetra collocaretur; sed quia in gratiam religiosorum sui ordinis illud videtur Auctor composuisse, vt titulus ipse præsefert; ideo in hac quarta parte editum fuit, quia ea Opuscula continet, quæ ad religiosos præcipue sui ordinis spectant.*

PRAEFATIO.

TANTA pollet excellentia prædicationis officiũ, quòd Saluator noster Dominus Iesus Christus non confunditur asserere se fuisse missum ad id salubrius exercẽdum. Prædicator igitur assumpto tantæ dignitatis opere, totis studijs laborare conetur, vt illud sicut oportet & expedit, exequatur. Quia profectò fieri poterit, si honorem Dei, & vtilitatem proximi directe intendat ibi quærere, non modicum temporale, vel per inanem gloriam subtilia magis, quàm vtilia curiosius exquirendo ac sermonibus imperitis sententias inuoluendo sciolus apparere. Manifestum est autem antiquorum exempla gestorum valde ædificatoria esse, quando fuerint decẽter inducta, & inter sacra verba congruenter inserta. Siquidem & castum timorem incutiunt, & sanctum alliciunt ad amorem. Dum id quod homini factum fuisse narratur, homo sibimet posse fieri similiter arbitratur, siue speciali gratia actũ fuerit cum quibusdam, siue cum alijs suadibili doctrina, siue etiam terribili disciplina. Intellectum insuper hominis faciliter instruunt, & cognitionem generãt planiorem: quia cum facta præcedentia memoratiua describuntur, quasi quædam sensibiles species in auditoris imaginatiua pinguntur, quæ sine difficultate ad intellectum postea transfunduntur. Apprehensis quoque mirabilibus præcedentium factis, quanto auditorẽ contingit fortiori admiratione percuti, tanto eius memoriam certum est tenacius insigniri. Sicq. minus cito poterit, quod auide auditum, & valide impressum fuerit, de ipsa vi memoratiua deleri. Quia vero, vt ait beatus Augustinus: Sacra Scriptura supra omnium gentium litteras omnia sibi genera ingeniorum humanorum diuina excellens auctoritate subiecit, in omni solida & indubitabilis veritas continetur. Ideoq. exempla quæ hauriuntur in

A illa eo maioris sunt ponderis, & valoris, quo sublimiori auctoritate, & certiori veritate nituntur. Vnde prædicator verba Scripturæ sacræ enucleatius exponendo, & testimonijs in æternum fundatis vtendo potest morose sermonem tutius dilatare, quàm si verba cuiuscumque alterius historiæ pertractaret. Plurimas igitur vtilitates de exemplorũ in sacra Scriptura contentorum narratione veridica, prouenientes perpendens, ad honorem Dei, & aliqualem proximorum ædificationem exempla in varijs locis sacræ

B Scripturæ dispersa faciliter breuiterq. secundũ quod tenuitas paupertatis meæ valebat excipere, laboraui. Nullus autem ita me præsumptuosum existimet, vt putem hic cuncta ipsius Scripturæ exempla notabilia coarctasse. Scio enim quòd tanta est Christianarum litterarum profunditas, vt non possit paucis voluminibus comprehendi. Quare si dicat lector, quòd ad hanc, vel ad illam materiam, tale vel tale exemplum hic omissum potuisset adduci; vel etiam quòd tale, vel tale hic propositum ad alia plura congruẽtius debuisset aptari; nolo verbis contendere, nec ei contra-

C dicere in hac parte. Hoc solum mihi sufficiat, quòd de bonis & notabilibus exemplis aliqua vtilia sunt hic sub breui facilitate descripta. Rursus etiam quia nonnumquam vnum valet induci ad diuersas virtutum, aut vitiorum materias, non miretur aliquis, vel turbetur, si interdum sub diuersis titulis idem factũ, vel exemplum inuenerit collocatum, verbi gratia. Quando narratur, quòd Ioseph procaci mulieri ipsum sollicitanti acquiescere recusauit, quamquam factum fuerit vnum: potest tamen inde sumi exemplum pro castitate iuuenum, & pro fidelitate seruo-

D rum. Item contra nimiam credulitatem dominorum, & contra fallacias mulierum. Item de occultis iudicijs, & prouidentia Dei, qui ex huiusmodi occasione ipsum Ioseph inopinabiliter sublimauit. Porro quia breuitati studui sensum plerumque posui, non ipsa verba, prout in textu omnino iacebant. Vt autem exempla possint citius proposito prædicatoris occurrere: titulos subsequentis opusculi in ipso libri capite prænotaui.

de Mor-

DE MIRACVLIS DIVINA POTENTIA factis. Caput Primum.

CREATIO rerum fuit ita mirabilis, quòd eius notitia non nisi per reuelationem venire potuit ad hominem. Nam secundum B. Gregorium super Ezechielem homil. 1. De præteritis prophetauit Moyses dicẽs: In principio creauit Deus cælum & terram. Genesis 1. Non quia prædixit futura, sed quia prodidit occulta.

Tempore diluuij saluauit Dominus Noe cum vxore, & tribus filijs suis & vxoribus eorum. Item dicitur: De cunctis animalibus masculum & feminam fecit seruari per arcam. Genes. 7.

Præsumptionem hominum turrim vsque ad cęlum ædificare volentium repressit Dominus confundendo linguas eorum. Genes. 11.

Mirabiliter natus est Isaac. Genes. 21.

Item mirabiliter liberatus, quando debuit immolari, & apparuit aries inter vepres. Genes. 22.

Multa miracula fecit Dominus per Moysen quando voluit filios Israel educere de Ægypto. Exod. 7. 8. 9. & 10.

Grande miraculum fuit, quòd numquam defuit columna nubis per diem, nec columna ignis per noctem coram populo eunte de Ægypto ad terram promissionis. Exod. 13.

Per lignum Moysi ostensum dulcoratæ sunt aquæ prius amaræ. Exod. 15.

Misit Dominus murmuranti populo coturnices, & postea

postea pluit illis manna ad manducandum, Exod. 16. A
Item aquam de petra in abundantia ad bibendum Exod. 17.

Memorandum & terribile miraculum fuit in diuisione, & exsiccatione maris rubri, quando transierunt filij Israel sicco pede, Ægyptij vero fuerunt in medijs fluctibus inuoluti. Exod. 14.

Murmurantibus & desiderio carnium flagrantibus in deserto filijs Israel misit Deus carnes in abundantia. Numeri 11. hinc haberi potest, quòd miracula nô sunt semper certa diuinæ dilectionis insignia.

Occasione seditionis Chore, & complicum suorũ multa miracula contigerunt Numeri 16. & 17. B

Percussi filij Israel a sperpentibus ignitis, & aspicientes serpentem æneum curabantur. Numeri 12.

Veniens Balaam ad maledicendum populo Dei, redargutus fuit ab asina, cui sedebat. Numeri 22.

Adduxit Dominus filios Israel per desertum quadraginta annis,& non sunt attrita vestimenta eorum, nec calceamenta vetustate consumpta. Deuteron. 29.

Ingressis filijs Israel fluuium Iordanis stabãt aquæ, & instar montium intumescebant aliæ inferiores in mare mortuum descenderunt. Iosue 3.

Post septem circuitus filiorum Israel muri Iericho corruerunt. Iosue 6. C

Obediuit Deus voci Iosue dicentis, Sol contra Gabaon non mouearis. Ios. 10. c.

Immisit Dominus gladium in omnibus castris Madian & mutua secæde truncabant, & sic per paucos multi debellati fuerunt. Iudic. 7.

Per arcam Domini a Philistæis captam multa fuerunt facta miracula. 1. Reg. 4. & 5.

Ionathas & armiger eius percusserunt tot de Philistæis, quòd factum est miraculum, & conturbata sunt castra. 1. Reg. 14.

Magnum fuit miraculum, quòd Dauid iuuenis inexpertus, & inermis præualuit aduersus Philistæum D armatum, fortem & expertum. 1. Reg. 17.

Cum extenderet Hieroboam brachium, vt faceret capi virum Dei, aruit manus eius, & altare scissum fuit. 3. Reg. 13.

Elias legitur fecisse miracula impetrando fieri siccitatem, ita quòd non pluit super terram annos tres, & menses sex: sicut habetur. Iac. 5. Item corui detulerunt ei panẽ & carnes bis in die, consequenter suscitauit filium mulieris matrisfamilias. 3. Regum 17. Postea ignem holocaustum mirabiliter consumentem a Domino precibus impetrauit. Deinde post orationem eius, facta est pluuia grandis. 3. Regũ 18. E Post hæc Angelus Domini panem & aquam ei ostendit. Item in mõte Horeb apparuit ei Dominus. 3. Regum 19. Præterea, duos quinquagenarios ad preces eius ignis descendens de cælo consumpsit. 4. Regum 1. Tandem diuisit pallio tangens aquas Iordanis,& in curru igneo receptus est in cælum. 4. Reg. 2.

Elisæus legitur fecisse miracula aquas Iordanis diuidendo, 4. Regum 2. Idem mulieri viduæ debitis obligatæ oleum augmentauit. 4. Regum 4. Idem mulierem Sunamitidẽ filium habere fecit, & deinde eum mortuum suscitauit. 4. Regum 4. Item apposita farina in olla, prius amara olera dulcorauit, Item F panes multiplicauit filijs Prophetarum. 4. Regũ 14. Item sanauit a lepra Naaman Syrum. 4. Regum 5. Item fecit super aquas natare ferrum. 4 Regum 6. Itẽ absens tamquam præsens multa cognouit. 4. Regum 5. & 6. Item currus igneos Angelorum a puero suo videri fecit. 4 Regum 6. Item exercitum regis Syriæ cæcitate percussit. 4. Regum 6. Item multotiens futura prædixit. 4. Regum 7. 8. 9. & 13. Item cadauer hominis mortui tangens ipsius ossa defuncti surrexit. 4. Regum 13.

Mirabile fuit valde quando ad petitionem Ezechiæ Sol retrocessit per decem lineas in horologio Achaz. 4. Regum 20.

Obsidente rege Senacherib ciuitatem Lachis percussi sunt vna nocte de exercitu ipsius centum octogintaquinque millia tempore Ezechiæ. 4. Regum 19.

Congregati sunt contra Iosaphat filij Ammon & Moab, & de monte Seir, cum canerent autem laudes Deo Leuitæ in exercitu Iosaphat existẽtes aduersarij in semetipsos versi, mutuis se occidere vulneribus. 2. Paralipomenon 20.

Tobias, quattuor annis fuit cæcus, & deinde iuxta consilium Angeli ad liniationem de felle piscis lumen recepit. Tobiæ 11.

Memorãdum fuit miraculum de tribus socijs Danielis a fornace ignis ardentis, tam magnifice liberatis. Danieli 3. & etiam de Daniele, qui cum leonibus septem diebus remansit illæsus. Dan. 14. Alia vero vice fuerat die vno. Dan. 6.

Occasione Ionæ mare fuit commotum, quo proiecto piscis eum deglutiuit, & per triduum ibi vixit; & postea sanus exiuit. Ionæ 1. & 2.

Expertus est Heliodorus diuinam virtutem, quando voluit spoliare templum, & fuit a duobus iuuenibus grauissime vulneratus. 2. Machab. 3.

Aduersus Galatas in Babyloniam sex millia hominum peremerunt centum viginti millia hominũ propter auxilium eis datum de cælo. 2. Machab. 8.

Angelus Domini apparuit Zachariæ, nuncians ei ex parte Dei, quòd Elisabeth vxor eius, licet sterilis, & anus pareret ei filium, qui incredulus ad verbum Angeli mutus effectus est, vsque ad circumcisionem pueri, & tunc loquela restituta est ei. Luc. 1.

Mirum dulce & pium valde factum fuit, quando ad salutationem Beatæ Mariæ, quæ nouiter conceperat Saluatorem, beatus Ioannes in vtero matris existens exultauit, & sancta Elisabeth hæc cognouit, & exclamauit dicens: Benedicta tu inter mulieres, &c. Lucæ 1.

Magi venerunt ab Oriente Hierosolymam, dicentes: Vbi est, qui natus est Rex Iudæorum? Vidimus enim stellam eius in Oriente, &c. Matth. 2.

Vocatus ad nuptias Dominus Iesus cum discipulis suis, aquam in vinum conuertit. Ioan. 3.

Non fuit paruum Domini miraculum, quando illi de Nazareth repleti ira duxerunt eum in supercilium montis, vt præcipitarent eum: ipse autem transiens per medium illorum ibat. Lucæ 4.

Circuibat Iesus, &cet. obtulerunt ei omnes male habentes varijs languoribus & tormentis comprehensos, & qui dæmonia habebant & lunaticos & paralyticos & curauit eos. Matth. 4. simile habetur. Luc. 4. Omnes qui habebãt infirmos varijs languoribus, &c. Item Lucæ 6. Virtus de illo exibat & sanabat omnes.

Quantum ad miracula, quæ Saluator noster cum hominibus conuersatus operari dignatus est, ex Euangelica colligitur historia; quia ipse tres mortuos suscitauit, videlicet filiam Archisynagogi in domo patris. Matth. 9. Marc. 5. Luc. 8.

Item filium viduæ delatum extra portas ciuitatis Naim. Lucæ 3. Tertius fuit Lazarus frater Mariæ & Marthæ, qui iam quatriduanus erat, & in sepulcro fœtebat. Ioan. 11.

Item leprosos vndecim inuenitur mundasse. De vno. Matth. 8. Marc. 1. Luc. 5. De alijs autem decem qui dixerunt simul Iesu præceptor miserere nostri. Lucæ 17.

Præterea, sex cæcos legitur illuminasse, de duobus simul. Matth. 9. de duobus alijs. Matth. 20. Duo cæci sedentes secus viam audientes, quia Iesus transiret. De vno alio. Marc. 8. Veniunt Bethsaida, & adducunt ei cæcum, & rogabant illum, vt eum tangeret. De alio autem cæco nato. Ioan. 9.

Dæmoniacos autem septem specialiter liberauit. De duobus. Matth. 8. De quorum vno qui erat famosus, & nomen sibi esse legionem dicebat, tangitur. Lucæ 8. De vno alio, qui erat mutus. Matth. 9. De alio

alio, qui erat cæcus & mutus. Matth. 12. & Luc. 11. A
de eodem. De quodam vero lunatico, qui nō poterat liberari nisi in oratione & ieiunio habetur Matth. 9.

Item de quodam spiritu immundo ab homine in synagoga Iudæorum eiecto tangitur Mar. 1. Luc. 4. Item de filia mulieris Cananææ ad instantiam matris sanata. Matth. 15. Marc. 7. Item secundum litteram narratur. Luc. 8. Eiecit septem dæmonia de Maria Magdalena, & hoc ipsum dicitur. Marc. 16.

Item cum socrus Simonis teneretur magnis febribus, imperauit Iesus febri, & continuo surgens ministrabat eis. Matth. 8. Marc. 1. Luc. 4.

Item paralyticum ante eum per tegulas tecti de- B
missum sanauit. Matth. 9. Marc. 4. Luc. 5.

Item hydropicum, dum Sabbato comederet in domo Pharisæi, curauit. Luc. 14.

Item homini manum aridam habenti extendere eam fecit. Matth. 12. Marc. 3.

Item hominem languidum per trigintaocto annos in momento sanauit. Ioan. 5. Item incuruatam mulierem, nec sursum respicere valentē erexerat. Luc. 13.

Item sanauit seruum Centurionis, qui iacebat paralyticus, & male torquebatur. Matth. 8.

Item surdum fecit audire, & mutum loqui. Mar. 9.

Item filium Reguli de Capharnaum incipientem C
mori ad vitam reduxit. Ioan. 4.

Item fluxū sanguinis in muliere Hæmorroissa cessare fecit tactu fimbrie vestimēti eius. Matt. 9. Mar. 5.

Item tempestate valida in mari ipso dormiente cōmota imperauit mari, & statim venti & mare obediunt ei. Matth. 8. Marc. 4. Luc. 8.

Item ambulauit discipulis admirantibus supra mare, & Petrum ambulare fecit, & incipientem mergi manu extenta saluauit. Matth. 14. Marc. 6.

Item pulchrum miraculum ostēdit tribus Apostolis in sua transfiguratione. Matth. 17. Marc. 9. Luc. 9.

Item de quinque panibus & duobus piscibus, quin D
que millia hominum satiauit, & sublati fuerunt duodecim cophini fragmentorum. Matth. 14. Marc. 6. Luc. 9. Ioan. 6.

Item quattuor millia hominum refecit alia vice, de septem panibus & paucis pisciculis, & superfuerunt septē sportę fragmentis plenæ. Matth. 15. Mar. 8.

Item ficum habentem folia sine fructu maledixit, & continuo aruit. Matth. 21. Marc. 8.

Item auriculam per Petrum, seruo principis sacerdotum amputatam benigne restituit, & Petrum super hæc imputauit. Luc. 22.

Cum autem ipse Saluator pro salute mundi pen- E
deret in cruce, a sexta hora diei, vsque ad horam nonam tenebræ factæ sunt super vniuersam terram Luna existente decimaquinta, & in parte cæli opposita Soli, ita quòd Sol per ipsam Lunam nullatenus naturaliter poterat eclipsari, & velum templi scissum est, & terra mota est, & petræ scissæ sunt, & monumenta aperta sunt, & multa corpora Sanctorum, quę dormierunt, surrexerunt. Matth. 27.

Resurgente vero ipso Domino Iesu Christo, terręmotus factus est magnus, Angelus enim Domini descendit de cælo, & accedēs reuoluit lapidem ab ostio
monumenti, præ timore etiam eius exterriti sunt cu- F
stodes, & facti sunt velut mortui. Matth. 28.

Deinde apparuit discipulis suis ianuis clausis. Ioan. 20. & ad mare Tiberiadis, vbi ad præceptum eius mittentes rete in mare impletum est magnis piscibus centum quinquaginta tribus, & cum tanti essent non est scissum rete. Ioan. 21.

Tandem quadragesimo die post resurrectionem suam apparens discipulis, & eos increpans & instruēs, videntibus illis & admirantibus eleuatus est in cælū, & nubes suscepit eum ab oculis eorū. Luc. 24. Act. 1.

Prædicta miracula in speciali tanguntur. alia vero plurima fuisse facta in generali leguntur: sicut apparet in diuersis locis, in Matthæo, Marco, & Luca. Vnde Ioan. 20. Multa quidem & alia signa fecit Iesus, & cetera.

Miro modo magnum fuit miraculum de effusione Spiritus sancti super discipulos in die Pētecostes. Vnde ita fuerunt roborati, consolati & illustrati. Act. 2.

Vidēs Petrus hominem claudum iuxta Speciosam portam templi dixit: In nomine Iesu Christi Nazareni surge & ambula. Et apprehensa manu eius dextera, alleuiauit eum: & protinus consolidatæ sunt bases eius & plantæ. Act. 3.

Princeps sacerdotū, & omnes qui cum illo erant, iniecerunt manus in Apostolos, & posuerunt eos in custodia sua publica. Angelus autem Domini per noctem eduxit eos, & carcerem reclusit, &c. Act. 5.

Grande miraculum, & terribile factum fuit, quando ad vocem increpatoriam Petri, Ananias cecidit & expirauit; & simile accidit de Saphira vxore eius. Actorum 5.

In plateis ponebant infirmos in lectulis & grabatis, vt veniente Petro saltem vmbra eius obumbraret quemquam illorum. Concurrebat autem multitudo vicinarum ciuitatum afferentes ægros, & dæmoniacos, & curabant omnes. Act. 5.

Prædicante Philippo in Samaria, multi qui habebant spiritus immundos clamantes exibant. multi etiam paralytici & claudi curati sunt. Act. 8.

Æneam paralyticum ab annis octo in grabato iacentem, Petrus sanauit dicendo: Ænea saluet te Dominus Iesus Christus; surge & sterne tibi. Act. 9.

Eiectis omnibus foras Petrus ponēs genua orauit, & conuersus ad corpus Thabitæ mortuum, dixit: Thabita surge. At illa aperuit oculos & viso Petro resedit; dansq. illi manum erexit eam. Act. 9.

Mirabile & admirabile factum fuit, quòd Saulus dum iret Damascum ad capiendum Christi discipulos, cælesti lumine circumfultus in terram prostratus est, & exterius excæcatus, sed interius illustratus. Act. 9.

Petrum incarceratum, catenis duabus vinctum, & sexdecim militibus custoditum, Angelus Domini solutū eduxit, & porta ferrea vltro aperta est eis. Act. 9.

Elymam magum pseudoprophetam Iudæū, Paulus priuauit lumiue oculorum, eo quòd ipse proconsulem Paulum a fide auertebat, & Apostolis verbum Dei prædicantibus resistebat. act. 13.

In ciuitate Lystræ erat vir quidam claudus ex vtero matris suæ, qui numquam ambulauerat: quem intuens Paulus dixit voce magna: Surge super pedes tuos rectus, & exiliuit & ambulauit. Act. 14.

Quædam puella habens spiritum pythonem magnum quæstum præstabat dominis suis diuinando. hæc sequebatur Paulum & Lucam, & clamans & dicens: Isti homines serui excelsi Dei sunt. Dolens autem Paulus dixit spiritui: Præcipio tibi in nomine Iesu Christi exire ab ea, & exiuit eadem hora. Act. 16.

Cum essent Paulus & Silas in carcere laudantes Deum, subito terræmotus factus est magnus, ita vt mouerentur fundamenta carceris; & statim aperta sunt omnia ostia & vniuersorum vincula soluta sunt. Actorum 16.

Virtutes nō modicas faciebat Deus per manus Pauli, ita vt etiam super languidos deferrentur a corpore eius sudaria, vel semicinctia, & recedebant ab eis languores, & spiritus nequam egrediebantur. Act. 19.

Quidam Iudæi tentauerunt inuocare super eos, qui habebant spiritus malos nomen Domini nostri Iesu Christi, dicentes: Adiuro vos per Iesum, quem Paulus prædicat. Respondens autem spiritus nequā dixit eis: Iesum noui & Paulum scio. Vos autem qui estis? Et insiliens homo in quo erat dęmonium dominatus est amborum, & inualuit contra eos: ita vt nudi, & vulnerati effugerent de domo illa. Act. 19.

Vna sabbati Paulus disputans protraxit sermonem vsque ad mediam noctem. sedens autem adolescens

quidam super feneſtram cum mergeretur ſomno grauí, cecidit de tertio cenaculo deorſum. & ſublatus eſt mortuus. ad quem cum deſcendiſſet Paulus, incubuit ſuper eum, adduxerunt autem puerum viuum, & conſolati ſunt non minime. Act. 10.

Tempore hiemali cum euaſiſſent Paulus, & ſocij eius de fracta naui, & calefacerent ſe ad ignem: vipera a calore procedens inuaſit manum Pauli. quam ille excutiens in ignem nihil mali paſſus eſt; cum tamen crederetur ab hominibus illius regionis illico moriturus. Act. 28.

Patrem Publij febribus, & dyſſenteria laborantem, Paulus facta oratione, & manuum impoſitione ſanauit: quo facto omnes, qui in inſula habebant infirmitates, accedebant & curabantur. Act. 28.

De prudentia Dei & occultis eius iudicijs. *Cap. 11.*

SCiebat Dominus hominem peccaturum, & tamen ipſum peccabilem fecit: cum impeccabilem facere potuiſſet: ſed ſciebat quantum bonum occaſione illius culpæ elici debuiſſet. Gen. 1. de creatione hominis.

Vnde fratres Ioſeph ipſum extinguere crediderũt, inde diſpoſitione Domini ipſum ſuper ipſos exaltauerunt. Gen. 37. & 41.

Laban mercedem Iacob frequenter mutauit, vt ei lucrum ſubtraheret. qui tamen de facultatibus eius diuina voluntate ditatus eſt. Gen. 30.

Mirante Ioſeph, & cauſam ignorante Iacob in benedictione filiorum eius, ſuper Effraim poſuit manum dexteram, & ſuper Manaſſem ſiniſtrã. Gen. 48.

Poſtquam Moyſes percuſſerat Ægyptium, & offenderat corripiendo quendam Hebræum, fugit a facie Pharaonis, & exulauit in terra Madian multis annis; ita quòd videbatur, vt de cetero non auderet comparere in terra Ægypti: & tamen ibi paſcendo oues ſoceri ſui, habuit maiores occaſiones vacandi Deo. & vidit viſionem illam grandem; ac miſſus fuit a Deo ad filios Iſrael, & ad Pharaonem. Exod. 2. & 3.

Sciebat Dominus Pharaonem non obediturum mandatis ſuis. & tamen ipſum per Moyſem faciebat requiri. Exod. 5. & 6.

Antequã educeret Dominus filios Iſrael de Ægypto, longo tempore, & multotiens affligi eos, & flagellari permiſit. Exod. 1. & 5.

Magi & malefici Pharaonis Deo permittente, fecerunt ſigna in Ægypto ſicut Moyſes, quo ad plura. Exod. 7.

Permittit Dominus reprobos indurari, & electos affligi, vt aliqua miracula operetur, & inde cognoſcatur amplius & laudetur. Exod. 9. Idcirco poſui te, vt oſtendam in te fortitudinem meam, & narretur nomen meum in omni terra.

Totiens promiſit Dominus filijs Iſrael terram illam lacte & melle manantem. & tamen duo tantum de illis, qui viginti annos habebant, ſcilicet Caleb, & Ioſue ad illam peruenerunt. reliqui vero non, ſed paruuli eorum tantum. Num. 14.

Moyſes qui totiens populum peccantem reconciliauit Deo, peccauit ſemel ad aquas contradictionis. Num. 20. & non obtinuit pro ſe ipſo, vt intraret terram Promiſſionis.

Hoc ipſo, quòd filij Iſrael propter peccata ſua manſerunt quadraginta annis in deſerto. amplius magnificatus eſt Deus, qui eos tamdiu pauit, & eorum veſtimenta a conſumptione ſeruauit, ac tandem eos in terrã promiſſionis mirabiliter introduxit. Ioſue 2.

De gentibus, quæ habitabant in terra Promiſſionis, dicitur Ioſue 11. Domini ſententia fuerat, vt indurarentur corda eorum, & pugnarent contra Iſrael, & caderent & non mererentur vllam clementiam, & perirent.

Poſtquam Gedeon tam mirabilem victoriam de A inimicis habuerat, & dominari populo recuſauerat, fecit Ephod: quod factum eſt ei, & domui eius in ruinam. Iudic. 8.

Iratus Dominus filijs Iſrael propter eorum peccata, dixit eis: Non addam, vt vos liberem. Ite & inuocate Deos, quos elegiſtis. Dixeruntq. ad Dominum: Peccauimus, &c. & ſequitur; Qui doluit ſuper miſerijs eorum. Iudic. 10.

Samſon Angelo annuntiante de ſterili matre conceptus, poſtea pluries fuit per mulieres deceptus, & ad vltimam ruinam domus oppreſſus. Iudic. 16.

Filij Iſrael contra filios Beniamin de conſilio & voluntate Domini præliantes, bis debellati fuerunt; ſed B illos poſtea penitus deleuerunt. Iudic. 20.

Permiſit Dominus arcam capi ab incircumciſis, vbi multa miracula fecit. & cum reduceretur, Bethſamitæ cum gaudio receperunt illam. Quia vero viderunt eam, percuſſit Dominus ex eis ſeptuaginta magnos viros, & quinquaginta millia plebeios. 1. Regum 4. & 5.

Saule melior non erat in populo, quando fuit a Domino ſignanter electus. & tamen cito poſt peccauit & fuit a Deo proiectus. 1. Reg. 15.

Dauid erat minimus inter fratres, & quaſi nullius C reputationis inter eos. vnde quando vocati fuerunt filij Iſai, iſte neglectus, vel contemptus fuit; tamen per illum Dominus totum populum gubernauit, & totam illius progeniem ſublimauit. 1. Reg. 16. & deinceps.

Satis eſt mirabile quomodo Samuel ſanctus Propheta a muliere Pythoniſſa legitur ſuſcitat⁹. 1. Reg. 28. Auguſtinus in lib. de doctrina Christiana dicit, quòd fuit imago Samuelis, non ipſe propheta, vel eius anima, & apparuit eius imago arte dæmonum ſacrilega. *Aug. lib. 2. de Doctri. Christia. c. 23. to. 3.*

Nota quam expreſſe locutus eſt Dominus ad Nathan de bonitate Dauid, & filij eius, qui ædificaturus D erant templum. 2. Reg. 7. & tamen ambo in peccata poſtea tam turpiter corruerunt.

Mirabile videtur quòd pro adulterio, & homicidio Dauid vnus tãtũ paruulus mortuus eſt. 2. Reg. 12.

Moriturus Dauid ordinationem fecit ſatis mirabilem: ſed quia Scriptura ita commendat eum, ſupponendum eſt, licet occulta, non tamen iniuſta ratione fuiſſe factum. 3. Regum 2.

Salomoni dedit Dominus tantam proſperitatem, & pacem, quòd non erat ſatan, neque occurſus malus. Item ſapientiam, & gloriam præ cunctis regibus; & tamen permiſit eum Dominus taliter infatuari E deprauari, & multiplices aduerſarios ſuſcitari. 3. Regum 11.

Præcepto Domini per Ahiam prophetam præfectus eſt Hieroboam ſuper decem tribus, qui populum ad idolatriam malitioſe induxit. 3. Regum 11.

Occidit leo virum Dei, qui prædixit Ieroboam deſtructionem altaris ſui; & de carnibus ipſius mortui non comedit. 3. Regum 13.

Cum eſſet Achab ſceleratiſſimus, & audiret pœnã ſibi pro criminibus infligendam, cœpit exterius humiliari, & Dominus pœnam infligere prorogauit. 3. Regum 21.

F Terribile fuit, quòd duos principes quinquagenarios cum quinquaginta ſuis fecit Elias igne deſcendente deſuper ſubito deuorari. 4. Regum 1.

Iehu rex Iſrael maximo zelo perſecutus eſt cultores Baal, ita quòd Dominus ipſius opera commendauit: & tamen ab idolatria vitulorum Ieroboam non receſſit. 4. Regum 10.

Manaſſes rex in Hieruſalem terribilia ſcelera perpetrauit: poſtea catenis vinctus, & in Babylonem ductus pœnitentiam agens orauit Deum, & exauditus fuit. 2. Paralip. 33.

Ioſias rex Iuda cum ſanctiſſimam vitam duxiſſet, tandem perrexit, vt dimicaret contra Nechao regem Ægypti dicentem ei: Deſine aduerſum Deum facere

re qui mecum est, ne interficiat te. Non acquieuit A Iosias sermonibus Nechao ex ore Dei, & male successit ei. 2. Paralip. 35.

Ciuitatem sanctam electam specialiter, & dilectã peculiarem populum quem de Ægypto mirabiliter eduxerat, per desertum deduxerat, in terram Promissionis introduxerat, permisit Deus per Chaldæos, & Assyrios deuastari, & miserabiliter captiuari, & videbatur quòd Dominus illos penitus non curaret. dicitur autem Tob. 13. Confitemini Domino filij Israel, quoniam ideo dispersit vos inter gentes, qui ignorant Deum, vt enarretis miracula eius, & faciatis scire, quia non est alius Deus optimus præter eũ. B

Tobias post tam pia misericordiæ opera, quibus sollicitus intendebat, excæcatus est, cuius causam non intelligentes amici eius scandalizati insultabant ei. Tobiæ 2.

Satis mirabile potuit reputari, quare tot regna permisit Deus ab Holoferne nequissimo homine subiugari. Iudith 2. & 3.

Item de Aman, qui fuit superbissimus & crudelissimus, & tamen fuit post regem super cunctos principes exaltatus. Esther 3.

Mirabantur, & scandalizabantur amici Iob super eum, quando videbant tam grauibus flagellis afflictum. Iob 2. & deinceps. C

Diuina iustitia punit interdum malos homines per peiores, sicut filios Israel, & Iuda per Nabuchodonosor, & Chaldæos. vnde Isa. 10. væ Assur, virga furoris mei, & baculus ipse est, &cet. Ipse autem non sic arbitrabatur, & cetera.

Non solum super populum fidelem, & bonum instituit Dominus principem, vel prælatum. verum etiã super omnes, nõ est potestas nisi a Deo. Rom. 13. Vnde de Cyro prophetauit Isaias, & vocat eum Dominus Christum suum. de quo tamen dicit: Assimilaui te, & non cognouisti me, &c. Isa. 45. D

Præcepit Dominus Ionę, vt prædicaret adhuc quadraginta dies, & Niniue subuertetur, & tamen sciebat Dominus Niniuitas pœnitentiam acturos, & non taliter puniendos. Ionæ 3.

Permisit Dominus, vt Antiochus profanaret illud venerabile templum, & succenderet ciuitatem sanctam, & faceret ibi innumeras cædes hominum innocentium, &c. 1. Machab. 1.

Tempore Antiochi Epiphanis, qui Hierusalem destruxit, templum profanauit, multos Iudæos torsit crudeliter, & occidit, poterat videri multis quòd cõfusio magna erat, & deordinatio in regimine vniuersi. E Veruntamen ex illis malis elicuit Deus malorũ punitionem, quorundam vero correptionem, multorũ etiam tunc interfectorum virtutes, & merita fuerunt multipliciter augmentata. 2. Machab. 6. Obsecro autem eos qui habent, & cetera.

Iudas Machabęus, Ionathas, & Simon fratres eius fuerunt viri, quo ad Deum, & homines fidelissimi & strenuissimi; & tamen satis miserabiliter mortui. Nã Iudas in bello contra Bachidem & Alchimũ cecidit. 2. Machab. 9. Ionathan vero cum duobus filijs Tryphon occidit. 1. Machab. 13. Simonem autem, & duos filios eius Ptholomæus filius Abobi inebriatos F proditorie iugulauit. 2. Machab. 15. Mirum fuisse videtur quòd Eleazarus vir ætate prouectus, & illi septem fratres, tam crudelia sustinuerunt pro diuina lege tormenta, nec tamen ibi Deus aliquam vindictam in tyrannos ostendit. 2. Machab. 6. & 7.

Voluit Dominus pner existens in Ægyptum deferri a facie Herodis, & permisit loco sui Innocentes occidi. Matth. 2. Sed in hoc ipsis infantibus melius prouidit. numquam enim tantum bonum Innocentibus prouenisset, si Herodes eos honorare curasset, quantum prouenit eis ex eo quòd eos occidi mandauit. Matth. 2.

Audita fide Centurionis miratus est Dominus, & sequentibus se dixit: Multi venient ab Oriente, & Occidente, & recumbent cum Abraham, Isaac, & Iacob in regno cælorum: filij autem regni eijcientur in tenebras exteriores. Matth. 9.

Quidam scriba obtulit se ad sequendum Dominũ, & nõ fuit admissus. Alium vero inuitauit ad sequendum, qui non voluntarius videbatur. Vnde dixit: Dimitte me sepelire patrem meũ. Leu. 9. & Matth. 8.

Fecit Dominus virtutem in Corozaim, & Bethsaida, vbi parum profuit, & non fecit in Tyro & Sidone: vbi si fecisset multum profuisset. Matth. 11.

Permisit Deus Ioannem Baptistã exemplum totius sanctitatis, ab Herode vilissimo adultero decollari. Matth. 11. & Mar. 6. Stuporem autem auget, quia hoc factum fuit ad instantiam meretricis, nec aliqua vindicta legitur in Euangelio subsecuta, neque in Herodiade, neque in puella, neque in ipso Herode tetrarcha.

In Dominica passione per sceleratissimam hominum iniquitatem, Deus circa redemptionem humani generis suam benignissimam voluntatem ostendit. Vnde dixit Petrus. Act. 3. Deus qui prænuntiauit per os ominum prophetarum pati Christum suum, impleuit sic, & cetera.

Petrus Apostolorum princeps, & caput Ecclesiæ, Dominum ipso permittente ter negauit. Thomas, qui tam confidenter dixerat: Eamus & nos, & moriamur cum eo. Ioan. 11. de Resurrectione Dominica dubitauit: Ex quibus secutus est, quòd Petrus fuit mitior erga peccatores, & fuerunt in fide solidati fideles, vel in fide aliqualiter cespicientes. Item habetur ex hoc, quòd nullus debet de sua firmitate præsumere, & quòd siue aliquis ceciderit a fide, siue dubitauerit in fide non debet de diuina misericordia, & de consequenti venia desperare.

Item ex hoc quòd Iudas Apostolus, & dispensator Domini in enorme peccatum cecidit, nec surrexit reprehẽditur omnis præsumptuosa securitas, quòd nullus pro statu quem habeat, vel pro actu quem faciat debet alte sapere, sed timere.

Quando Apostoli duces fidelis populi fuerunt in carcere, & cum diligentia custoditi. Act. 5. poterat videri aliquibus infirmis, quòd Deus tempore nouellæ fidei non debebat talia permisisse, sed ex hoc ipso fideles fuerunt mirabiliter consolati, & aduersarij fidei confutati. Simile accidit de solo Petro. Act. 12. quando fuit ab Herode captus & carceratus, & per Angelum miraculose eductus.

Magna fuit iniquitas Stephanum lapidare, & tamen inde multa bona supernę prouiditate clementię prouenerunt. nam ipse fuit in cælo gloriosus coronatus, in terra abundantius honoratus, oratio etiam sua quam ibi fecit, nobis acquisiuit Paulum, & omnibus posteris reliquit miræ patientiæ, & charitatis exemplum. Act. 7.

Lapidato Stephano facta est magna persecutio in Ecclesia, quæ erat Hierosolymis, & omnes dispersi sunt per regiones Iudææ & Samariæ, præter Apostolos, ita quod videbatur ad multum Christiana religio vergere detrimentum. Sed dispersi discipuli Euangelizabant verbum Dei, ita quòd hoc ipso Ecclesia fuit amplius dilatata. Act 8.

Prædicantibus Paulo, & Barnaba Iudæis, & illis repellentibus verbum Dei assumpserunt ipsi occasionem gentibus prædicandi. Vnde dixerunt. Act. 13. Vobis oportebat primum loqui verbum Dei, &c. ecce conuertimur ad gentes; audientes autem gentes gauisæ sunt.

Facta est dissensio inter Paulum, & Barnabã, propter Ioannem Marcum, quem Paulus nolebat recipere eo quòd discessisset ab eis: Barnabas autem volebat eum secum assumere, ita quòd abinuicem discesserunt ex quo videbatur scandalum debere sequi, sed disponente Deo magnus secutus est fructus, quia pluribus

tibus prædicatum est verbum Dei. Act. 15.

Grandia facinora committebant illi, qui egregium doctorem Paulum incarcerabant, & a prædicatione ipsum cessare cogebant. poterat etiam multis videri, quòd hoc magnum inconueniens erat, & quòd Dominus hoc permittere non debebat. Et tamen notandum est valde quòd ex tantis impedimentis, & damnis diuina prouidentia multas virtutes effecit. nam inde meritum Pauli creuit, sic etiam maiora virtutum exempla reliquit, & melius docuit per opera, quàm prius fecisset per verba. Præterea in carcere positus scripsit absentibus, & remotis. Nec tantum profuit Ecclesiæ prædicando, quantum profuit B epistolas transmittendo. Vnde si in vna ciuitate, vel prouincia fuisset ab hominibus honoratus, & libenter auditus, non habuisset occasiones ad diuersos populos remeandi, nec tot gentibus Euangelium seminandi. Quando igitur persequebantur eum Iudæi, vel quicumque alij de ciuitate in ciuitatem, verbum Dei pluribus prædicabat: quando in carcere tenebatur epistolas faciebat. Item quando resistebant ei Iudæi, ad gentes se conuertebat. Act. 13. Quoniam repellitis verbum Dei, dicebat Iudæis, Ecce conuertimur ad gentes. Item Act. 18. dixit Iudæis: Sanguis vester super caput vestrum, mundus ego ex hoc ad C gentes vadam. Rursus etiam, quia miseria Felicem, & Festum iudices habuit cupidos, & iniquos compulsus est Cæsarem appellare. sicq. Romam venit, quam sua doctrina vel prædicatione salubriter illustrauit, & sua passione feliciter decorauit.

De benignitate Dei ad seruos suos. Cap. III.

ABraham loquens cum Domino & petens, vt parceret Sodomitis mira fiducia vtebatur, & visus fuisset apud homines importunus. Sed Dominus ei semper benigne respondit, & quod petebat concessit. Gen. 18. D

Fugienti Iacob iram fratris sui Dominus clementer apparuit. Item redeuntem ad patrem suum ab insecutione soceri liberauit. Gen. 30. & 31.

Magna fiducia vsus est Iacob orando Deum dicēs: Non dimittam te nisi benedixeris mihi, &c. Gen. 32.

Ait Dominus ad Moysen: Cerno quòd populus iste duræ ceruicis sit dimitte me, vt irascatur furor meus contra eos. Exod. 32. Quasi diceret tu me tenes, nec possum hos peccatores conterere, nisi dimittas me.

Loquebatur Dominus ad Moysen, facie ad faciē, E sicut solet homo loqui ad amicum suum.

Præterea ipsum ab æmulis, & detractionibus defendebat. Num. 12. 13. 16. Exod. 33.

Obediuit Deus voci Iosue dicentis: Sol contra Gabaon non mouearis, &c. Iosue 10.

Balach vocauit Balaam, vt malediceret filios Israel, sed Dominus e contrario per illum benedixit eis, sicut refert Iosue 24. Et de hoc querebatur Balach. Numeri 23.

Gedeon bis a Domino petijt signum in vellere vtrū deberet victoriam de hostibus obtinere. Iudic. 6. Mirum fuisse videtur de hoc, quòd dijs non fuit in- F dignatus.

In abiectione, seu contemptu seruorum Dei, ipse Dominus reputat se contemptum, vt patet in Samueles. 1. Reg. 8. Non te abiecerunt, sed me, dixit Dominus Samueli.

Nota quam pie locutus est Dominus ad Nathan de Dauid, & domo eius in futurum. 2. Reg. 7.

Quamuis posteri Dauid multipliciter, & grauiter peccauerunt, tamen opera eius bona frequenter memorantur, & propter illa multotiens pepercit Dominus peccatis illorum. 3. Reg. 3. & 4.

Ex præcepto Domini corui deferebant panem, & carnes Eliæ. 3. Reg. 17. Et postea, Angelus Domini A panem, & aquam ei obtulit. 3. Reg. 19.

Ezechias rex Iuda dixit: Dominus bonus propitiabitur cunctis, qui in toto corde requirunt Dominum, & non imputabit eis, quòd minus sanctificati sunt. 2. Paralip. 30.

Misit Dominus Angelum suum, qui Tobiam iuniorem duxit, & reduxit, dæmonium ab eius vxore compescuit, gaudium parentibus eius fecit, seniorem Tobiam a cęcitate curauit, & totam domum eius bonis omnibus repleuit. Tob. 5. & deinceps.

Videbatur Dominus, quasi timere offensam Hieremiæ, cum vellet populum, propter peccata sua omnino delere. dicebat enim Hiere. 7. Proijciam vos a facie mea. Tu ergo noli orare pro populo hoc, nec assumas pro eis laudem & orationem, & non obsistas mihi, quia non exaudiam te.

Planum est, quòd Deus est cum seruis suis in tribulatione. Vnde Nabuchodonosor cū Azaria, & socijs eius similem filio Dei vidiit in fornace ardēti. Dan. 3.

Exaudiuit Dominus vocem Susannæ, & quia per impudicos senes presbyteros iniuste fuerat condemnata, per continentem puerum fuit iusto iudicio liberata. Danielis 13.

Cum Daniel esset in Babylone in lacu leonum, misit ei Dominus de longinquo xenium. nam de Iudæa misit ei prandium per Habacuc prophetam. Dan. 14.

Præparauit Dominus piscem magnum, vt deglutiret Ionam. Ionæ 2. Qui tamen propter inobedientiam videbatur iuste meruisse pœnam.

Machabæus, & qui cum eo erant pugnantes contra Timotheum habuerūt de cælo manifestum auxilium, apparuerunt ei viri quinque in equis, &c. Postea vero euntes ad prælium contra Lysiam apparuit præcedens eos eques in veste candida armis aureis hastam vibrans. 2. Machab. 11.

Mira benignitas erat in Domino Saluatore, qui circuibat sanans omnem languorem, & omnem infirmitatem, quòd nisi fecisset multi infirmi accedere ad eum non potuissent. Matth. 4. & 9. Leuit. 8.

Leproso dicenti, Domine si vis potes me mundare; pie respondit Dominus, & benigne fecit. Sequitur enim extendens Iesus manum tetigit eum dicens: Volo, mundare. Matth. 8. Sacerdotes autem huiusmodi homines habebant horrori. Statim post vocationem Matthæi discubuit Dominus in domo eius. Matth. 9. Leuit. 5.

A muliere fluxum sanguinis patiente, quæ secundū legem immunda erat, clemens & pius Iesus permisit se tangi, & illā quæ duodecim annis omnia in medicos erogauerat, in momento sanauit. Mat. 5. Matth. 9.

Cum secessisset Dominus in desertum vidit turbam multam, & misertus est eis, & curauit languidos eorum. Vespere autem facto dixerunt ei discipuli: Dimitte turbas. Iesus autem tamquam liberalissimus dixit eis: Date illis vos mādúcare, &c. Matth. 14.

Petrus incipiens mergi clamauit, dicens: Domine saluum me fac. & continuo Iesus extendens manum apprehendit eum. Matth. 14.

Mariam Magdalenā pie defendit Dominus Iesus contra Pharisæum mala de illa cogitantē. Luc. 7. Item contra sororem propriā de illa conquerentē. Luc. 10. Item contra discipulos, propter infusionem vnguenti in eam frementes. Mar. 14.

Ineffabilis pietas Dei multum ostenditur in exemplo de filio Prodigo, vbi dicitur, quòd cum longe adhuc esset filius, vidit eū pater suus, & misericordia motus est, & accurrens cecidit super collum eius, & osculatus est eum. Item volebat ille dicere, & petere, quòd fieret sicut vnus de mercenarijs, & pater quasi interrupit verba eius, & recepit eum in filium, &c. Luc. 15.

De facili Dominus recipit illos quos mūdus eiecit. Vnde cæcus ille natus a Domino receptus est. Ioan. 9.

Mira

A Mira fuit Christi benignitas, quando ad domum Publicani Zachæi, qui eum videre cupiebat seipsum inuitauit, & eiusdem domui benedixit. Luc. 19.

Cum protulisset Dominus indistinctè, Vnus ex vobis me tradet. Innuit Petrus Ioanni, Quis est de quo dicit: Itaque cum recubuisset Ioannes supra pectus Domini, dicit ei: Domine quis est. Ecce magna benignitas, & familiaritas Saluatoris. Ioan. 13.

Promisit Saluator Discipulis suis de suo recessu cõtristatis, quòd Pater alium paraclitum daret eis. Ioan. 14. Quod optime completum est in die Pentecostes, quando Spiritus sanctus eos totaliter roborauit, consolatus est, illustrauit, vel docuit. Act. 2.

Venientibus ad capiendum Dominũ ministris Pontificis dixit eis: Si me quæritis, finite hos abire. Sciebat enim quòd non erant parati ad martyrium sustinendum, idcirco infirmitati eorum condescendens voluit quòd parceretur eis. Ioann. 18.

Petijt latro, vt Dominus meminisset eius, cum venisset in regnum eius. Dominus autem plus cõcessit, quam ille peteret, dicens: Hodie mecum eris in paradiso. Leuit. 23.

Magna fuit Christi pietas, quæ nec Petrum, qui eum ter negauerat repulit, sed benigne respexit. Luc. 22. Nec Thomam in dubitatione reliquit, sed se palpandum ei manifeste exibuit. Ioan. 20. Item Paulum in actu persecutionis existentem excæcauit, & conuertit. Act. 9.

Dum lapidaretur beatus Stephanus vidit Dominum Iesum in cælis stantem, tamquam paratum ad ipsum fortiter adiuuandum. Act. 7.

Beato Ioanni in insula Pathmos exulanti multam benignitatem Dominus ostendit, & mittendo Angelum suum, qui eum multiplici reuelatione consolatus est. Apoc. 1. & deinceps per totum.

De consolatione diuina. Cap. IIII.

POstquam Abraham exiuit de terra sua ad mandatum Domini, ipse Dominus consolatus est eum diuersis apparitionibus, & reuelationibus. Gen. 12. 15. 17. & 18.

Fugienti Iacob a facie fratris sui, & super lapidem dormienti, apparuit Dominus, & ei magnam consolationem infudit. Gen. 28.

Apparuit Dominus Moysi exulanti, & oues pascenti quod non accidit ei, quamdiu nutriebatur in domo Pharaonis. Exod. 3.

Filijs Israel in deserto pluit manna de cęlo. Exo. 17. Item carnes, & aquam pluries Dominus miraculose dedit.

Moyses in monte existens cum Domino quadraginta diebus, & quadraginta noctibus non manducauit, neque bibit. reficiebatur enim diuino colloquio. Exod. 34.

Dixit Dominus ad Iosue. Iosue 1. Non dimittam nec derelinquam te. confortare, & esto robustus, &c.

Præcepit Dominus, vt corui portarent bis in die panem & carnes Eliæ. 3. Reg. 17. Iterum post hoc apparuit Dominus ei, cum fugeret Iezabel, cuius prophetas fecerat occidi. 3. Reg. 19.

Efficaciter consolatus est Dominus Ezechiam per Prophetam, & per Angelum, qui occidit centũ octogintaquinque millia de exercitu regis Assyriorum. 4. Reg. 19.

Exauditæ sunt eodem tempore orationes Tobiæ, & Sarræ; & missus est Angelus Domini, qui curaret ambos, Sarram, videlicet a dæmonio viros illius interficiente, & Tobiam seniorem a cæcitate, & paupertate. Tob. 3.

Populum Israel existentem in angustia, & timore pro exercitu Holofernis dignatus est Dominus per manum vnius feminæ mirabiliter cõsolari. Iudith 10. & deinceps.

Conuertit Dominus luctum Iudæorum in gaudiũ, quando ipsi procurante Esther suos hostes, qui ad iugulationem eorum se parauerant, occiderũt. Esther 9.

Notabile est, quòd quando populus Israel fuit in maxima afflictione, scilicet tempore captiuitatis Babylonicæ, plures habuit prophetas, quàm tempore Salomonis, quando fuit in magna prosperitate. Nam Hieremias fuit in Iudæa, Ezechiel, & Daniel in Chaldæa.

Angelus Domini descendit cum Azaria, & socijs eius in fornacem, & excussit flammam ignis de fornace, & fecit medium fornacis, quasi ventum roris

B flantem. Dan. 3. per quod apparet quòd omni loco, omni tempore parata est diuina pietas hominem confortare.

Danielem bis positum in lacu leonum, consolatus est Dominus, primo mittendo Angelum, qui leonum ora conclusit. Dan. 6. Secundo per Habacuc prophetam, quando de Iudæa in Chaldæam cum cibo per Angelum transportauit. Dan. 14.

Susannam calumniose damnatam eripuit Deus ex insperato, per Danielem puerum. Dan. 13.

Machabæus, & qui cum eo erant videntes adiutorem a Deo sibi missum, & ducem, benedixerunt mi-

C sericordẽ Deum, & conualuerunt animis. 2. Mach. 11.

Bene impleuit Dominus promissionem suam Apostolis factam, qua dixerat eis alium paraclitum se missurum, quando misit eis Spiritum sanctum, in die Pentecostes, qui eos tam copiose docuit, consolatus est, & roborauit. Act. 2.

Felix Paulus etiam in hac vita, qui secure dicebat. 2. Cor. 1. Sicut abundant passiones Christi in nobis, ita & per Christum abundat consolatio nostra, & 7. Repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione vestra.

Ecclesia habebat pacem, & ædificabatur ambulans

D in timore Domini, & consolatione sancti Spiritus replebatur. Act. 9.

Petro in carcere Herodis vincto, & cum diligentia custodito, misit Angelum suum, qui de manu Herodis, & Iudæorum liberauit eum. Act. 12.

Paulo & Sila eius socio laudantibus Deum in carcere in media nocte, subito terræmotus factus est magnus, & apertæ sunt ostia omnia, & vniuersorum vincula sunt soluta. Act. 16.

Dixit Dominus nocte per visionẽ Paulo, cum prædicaret Corinthijs, Noli timere, sed loquere, & ne taceas propter quòd ego tecum sum, & nemo apponetur,

E vt noceat te. Act. 18.

Cum esset Paulus in custodia Claudij Lysiæ tribuni detentus nocte assistens ei Dominus ait: Constans esto Paule, sicut enim testificatus es de me in Hierusalem: Sic oportet te Romæ testificari. Act. 23.

Cum beatus Ioannes Apostolus esset in Pathmos insula relegatus diuina reuelatione fuit multipliciter consolatus. Apoc. 1. & deinceps.

De benedictione, quam Deus dat. Cap. V.

CReauit Deus hominem ad imaginem, & similitudinem suam masculum & feminam, creauit

F eos, benedixitq. eis, & ait, Crescite, & multiplicamini, &c. Gen. 1.

Benedixit Deus Noe, & filijs eius, & dixit ad illos: Crescite, & multiplicamini, & replete terram, &c. Gen. 9.

Dixit Dominus ad Abraham: Egredere de terra tua, &cet. benedicam tibi, & magnificabo nomen tuum, erisq. benedictus, &c. Gen. 12.

Super Ismael exaudiui te, dixit Dominus ad Abraham: Ecce benedicam ei & augebo, & multiplicabo eum valde. Gen. 17.

Dominus benedixit Isaac & locupletatus est, & ibat proficiens, &c. Gen. 28.

Loquens

Loquens Iacob socero, & auunculo suo Laban ait: Inconueniens habuisti antequam venirem ad te, & nunc diues effectus es, benedixitq. tibi Dominus ad introitum meum. Gen. 3.

Iacob in oratione luctans cum Angelo, ait: Non dimittam te, nisi benedixeris mihi, sequitur, Benedixit ei in eodem loco. Gen. 32.

Benedixit Dominus domui Ægyptij, propter Ioseph, & multiplicauit, tam in hædis, quàm in agnis cunctam substantiam eius. Gen. 39.

Habitauit arca Domini in domo Obededom tribus mensibus, benedixitq. Dominus Obededom, & omnem domum eius. 2. Reg. 6.

Operibus manuum eius benedixisti, & possessio eius creuit in terra. Iob 1. & de eodem 42. Dominus benedixit nouissimis Iob, magis quam principio eius.

Ascensurus in cælum Saluator eduxit Discipulos suos in Bethaniam, & eleuatis manibus suis, benedixit eis, &c. Luc. 24.

Desideranda est illa benedictio, quam dabit Dominus electis in die iudicij, quando dicturus est: Venite benedicti Patris mei, &c. Matth. 25.

De maledictione qua Deus maledicit. Cap. VI.

Serpens primo legitur a Deo maledictus fuisse. Vnde dicit: Maledictus es inter omnia animantia, & bestias terræ, super pectus tuum gradieris, &c. Gen. 3.

Ad pœnam hominis dictum est. Gen. 3. Maledicta terra in opere tuo, &c.

Post iniquam fratris occisionem, & superbam responsionem dixit Dominus ad Caim: Maledictus eris super terram, &c. Gen. 4.

Lamentans Hieremias excidium ciuitatis Hierusalem dixit: Thren. 2. Repulit Dominus altare suum, maledixit sanctificationi suæ, & cetera.

Daniel in oratione sua dicebat: Stillauit super nos maledictio, & detestatio, &c. Dan. 9. Et nota quòd maledictio stillare dicitur super peccatores, sed super iustos benedictio inundare. Ezec. 39. benedictio illius, quasi fluuius inundauit.

Sacerdotibus malis, loquens Dominus, per Malachiam prophetam dixit: Maledicam benedictionibus vestris, &c. Malac. 2.

Ficus habens folia sine fructu, maledicta fuit a Domino, & continuo aruit. Matth. 21. Mar. 11.

Nimis erit terribilis illa maledictio contra reprobos proferenda in die iudicij. Matth. 25. Ite maledicti in ignem æternum.

De benedictione qua homo benedixit Deum. Cap. VII.

Melchisedech rex Salem occurrens Abraham reuertenti a cæde quattuor Regum, ait: Benedictus Deus excelsus, quo protegente hostes in manibus tuis sunt. Gen. 14.

Obtenta victoria de Sisara, Debbora, & Barac cecinerunt dicentes: Qui sponte obtulistis de Israel animas vestras ad periculũ, benedicite Domino. Iudic. 5.

Post victoriam, quam dedit Dominus Dauid de Goliath Philistæo. 1. Reg. 17. dicitur fecisse Psalmum, Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, & cetera.

Cum audiuisset Hiram verba Salomonis, lætatus est valde, & ait: Benedictus Dominus, qui dedit Dauid filium sapientissimum super populum hunc plurimum. 2. Reg. 5.

Ædificato templo dixit Salomon coram vniuerso populo: Benedictus Dominus Deus Israel, qui locutus est ore suo ad Dauid patrem meum, & in manibus eius perfecit, &c. 3. Reg. 8.

Fecit Dauid principes ad confitendum Domino

A Asaph & fratres eius, sequitur: Benedictus Dominus Deus Israel ab æterno, & vsque in æternum, &cet. 2. Paralip. 16.

Dauid rex lætatus est gaudio magno, & benedixit Domino coram vniuersa multitudine. 1. Paralip. 29.

Videns Esdras animum Arthaxersis regis bonum esse erga Iudæos dixit: Benedictus Dominus Deus Patrum nostrorum, qui dedit in corde regis, vt glorificaret domum Domini, quæ est in Hierusalem. 1. Esdr. 7.

Completo muro ciuitatis Hierusalẽ sub Esdra, & Nehemia dixerũt Leuitæ: Surgite, & benedicite Deo

B nostro ab æterno, & vsque in æternum, & benedicant nomini gloriæ tuæ excelso in omni benedictione, & laude. Nehem. 9.

Cum aperuisset Esdras librum legis, stetit omnis populus, & benedixit Esdras Domino Deo, voce magna, & respondit omnis populus: Amen, Amen. Nehem. 8.

Sarra filia Raguelis, cum compleret orationem dixit: Benedictum est nomen tuum Deus Patrum nostrorum, qui cum iratus fueris, misericordiam facies, &c. Tob. 3.

Filium suum instruens Tobias, dixit inter cetera.

C omni tempore benedic Deum. Et pete ab eo, vt vias tuas dirigat, &c. Tob. 4.

Raguel & vxor eius vidẽtes, quòd Tobiam iuniorem non læserat dæmonium dixerunt: Benedicimus te Domine Deus Israel, quia non contigit nobis quemadmodum putabamus. Tob. 8.

Sollicite monuit Tobiam, & filium eius Raphael Angelus, vt benedicerent Deum cæli, & narrarent omnia mirabilia eius. Tob. 12.

Recuperato visu, & auditis sermonibus Raphaelis aperiens Tobias os suum benedixit Deum, & dixit: Magnus es Domine in æternum. Tob. 13.

D Ozias princeps populi Israel, videns Iudith cum capite Holofernis dixit: Benedictus Dominus, qui creauit cælum, & terrã, qui te direxit, &c. Iudith 13.

Danieli nocte per visionem mysterium reuelatum est, & benedixit Deo cæli, & ait: Sit nomen Domini benedictum a sæculo: quia sapientia & fortitudo eius sunt, &c. Dan. 2.

Ananias & socij eius missi in caminum ignis, ambulabant in medio flammæ, laudantes & benedicentes Domino. Dan. 3. & rex Nabuchodonosor, postea viso tanto miraculo, ait: Benedictus Deus Sidrach, Misach, & cetera.

E Obtenta de hostibus victoria, & ædificato altari sub Iuda Machabæo, filij Israel adorauerunt, & benedixerũt in celũ eum qui prosperauit eos. 1. Mach. 4.

Propter Heliodorum volentem spoliare templum qui diuina virtute terribiliter flagellatur benedixerũt omnes Dominum, quia magnificabat locum suum. 2. Mach. 3.

Machabæus, & qui cum eo erant, videntes auxilium a Deo sibi missum benedixerunt simul misericorditer Dominum, & conualuerunt animis, &cet. 2. Mach. 11.

Nato Ioanne Baptista apertum est os Zachariæ, &

F prophetauit, dicens: Benedictus Dominus Deus Israel, &c. Luc. 1.

Cum inducerent puerum Iesum parentes eius in templum Simeon accepit eum, & benedixit Deum, dicens: Nunc dimittis, &c. Luc. 2.

Post Ascensionem Domini erant in templo discipuli laudantes & benedicentes Deum. Luc. 24.

Tribulationes patiens Apostolus Paulus dicebat: Benedictus Deus, & Pater Domini nostri Iesu Christi. 2. Cor. 1. Similiter Petrus: Benedictus Deus, &c. 1. Pet. 1.

Benedicere Deum est, quasi opus, vel officium paradisi. Apocal. 5. omnes audiui dicentes sedenti in throno, & Agno benedictio, & honor & gloria, &c.

De be-

De benedictione qua homo benedicit homini. Cap. VIII.

MElchisedech rex Salem occurrit Abraham reuertenti a cæde quattuor Regum, & ait: Benedictus Abraham Deo excelso, qui creauit cælum & terram. Gen. 14.

Benedixit Isaac Iacob, dicens: Det tibi Deus de rore cæli, & de pinguedine terræ abundantiam frumenti, vini, & seruiant tibi populi, &c. Gen. 27. Cum Esau eiulatu magno fleret, motus Isaac, dixit ad eū: In pinguedine terræ, & rore cæli, desuper erit benedictio tua. viues in gladio, & fratri tuo seruies. Gen. 27.

B

Introduxit Ioseph patrem suum Iacob ad Pharaonem, qui benedicens illi: & interrogatus ab illo quot sunt dies annorum vitæ tuæ, &c. Gen. 27.

Benedixit Iacob filio suo Ioseph, & ait: Deus in cuius conspectu ambulauerunt Patres mei, benedicat pueris istis, loquebatur de Manasse, & Effraim quos Ioseph pater eorum rogauerat per patrem benedici. postmodum etiam benedixit Iacob singulis filijs suis, benedictionibus proprijs. Gen. 49.

Locutus est Dominus ad Moysem dicens: Benedicetis filijs Israel, benedicat tibi Dominus, & custodiat te: ostendat Dominus faciem suam tibi, &cet. Numeri 6.

C

Extendens Aaron manum ad populum benedixit eis. Leuit. 9.

Dixit Balaam filius Beor, ad benedicendum adductus sum: benedictionē prohibere nō valeo. Num. 23.

Non pernoctabit apud te pignus pauperis, sed statim reddes ei ante Solis Occasum, vt dormiens in vestimento suo benedicat tibi. Deuteron. 24.

Moyses homo Dei benedixit filijs Israel ante mortem suam, & ait: Dominus de Sina venit, & de Seir ortus est nobis, &c. Deuteron. 33.

D

Vocauit Iosue Rubenitas, & Gaditas, & dimidiam Tribum Manasse, dixitq. ad eos: Fecistis omnia quæ vobis præcepit Moyses, &c. Benedixitq. eis Iosue, & dimisit eos. Iosue 22.

In cantico pro victoria habita de Sisara dicitur: Iudicum 5. Benedicta inter mulieres Iahel vxor Haber Cynei, & benedicatur in tabernaculo suo, &c.

Noemi vidēs Ruth nurum suam a Boos fuisse honoratam, dixit: Benedictus sit a Domino, quoniam eandem gratiam quam præbuerat viuis, seruauit & mortuis. Ruth 2.

E

Commendans Boos Ruth, quæ ad Deum Israel confugerat, ait: Benedicta es a Domino, quia priorem misericordiam posteriore superasti. Ruth 3.

Heli benedixit Helcanæ, & vxori eius; dixitq. eis: Reddat tibi Dominus semen de muliere hac pro fœnore, quod commodasti Domino. 1. Reg. 2.

Nuntiauerunt Ziphæi Sauli, quòd Dauid latitaret apud eos, dixitq. Saul: Benedicti vos a Domino, quia doluistis vicem meam. 1. Reg. 23.

Nuntiatum est Dauid, quòd viri Iabes Galaad sepelissent Saul, dixitq. ad eos: Benedicti vos a Domino, qui fecistis misericordiam hanc cum Domino vestro Saul, & sepelistis eum. 2. Reg. 2.

F

Conuertit rex Salomon faciem suam, & benedixit omni Ecclesiæ Israel. Omnis autem Ecclesia Israel stabat. 3. Reg. 8.

Cum complesset offerens pacifica, & holocausta, benedixit populo in nomine Domini, & diuisis vniuersis per singulos tortam panis, &c. 2. Paralip. 16.

Apprehendens Raguel dexteram filiæ suæ tradidit Tobiæ, dicens: Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob vobiscum sit, & ipse coniungat vos, impleatq. benedictionem suam in vobis. Tob. 7.

Raguel osculatus est Tobiam, & plorans super collum eius dixit: Benedictio tibi sit, fili mi, quia boni, & optimi viri filius es. Tob. 7.

Gabelus ingressus domum Raguelis inuenit Tobiam, & fleuit dicens: Benedicat te Dominus Deus Israel, quia filius es viri optimi & iusti, & timentis Deum, & eleemosynas facientis. Tob. 9.

Ozias princeps populi, dixit ad Iudith: Benedicta es tu filia a Domino Deo excelso, præ omnibus mulieribus super terram. Iudith 13.

Item postea omnes benedixerunt illam vna voce, dicentes: Tu gloria Hierusalem, tu lætitia Israel, &c. Iudith 14.

Factum est, vt audiuit salutationem Mariæ Elisabeth exclamauit, & dixit: Benedicta inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Luc. 1.

De maledictione qua homo maledicit. Cap. IX.

PRimus inter homines Noe legitur maledixisse Canaan nepoti suo, pro eo quòd Cham pater eius nuditatem ipsius Noe ceteris fratris nuntiauit & magis eam tegere debuisset. Gen. 9.

Inter verba benedictionis, quam dedit Isaac Iacob filio suo dixit: Qui maledixerit tibi, sit ille maledictus. Gen. 27.

De Simeon, & Leui, dixit Iacob pater eorum: Maledictus furor eorum, quia pertinax: & indignatio eorum, quia dura. Gen. 49.

Qui maledixerit patri suo, aut matri suæ morte moriatur. Leuit. 20.

Balach misit nuntios ad Balaam, vt veniret, & malediceret populo Israel. audierat enim quòd maledictus erat, in quem maledicta congessisset. Num. 22.

Multas maledictiones ponit Moyses in eos, qui transgrederentur tradita illis diuina mandata. Deuteron. 27.

Diruta ciuitate Iericho imprecatus est Iosue, dicens: Maledictus vir coram Domino, qui suscitauerit, & ædificauerit Iericho. Ios. 6.

Sichimitæ inter epulas, & pocula maledicebāt Abimelech. Iudic. 9.

Goliath Philistæus maledixit Dauid in dijs suis. 1. Reg. 17.

Saul volens persequi Philistæos adiurauit populū dicens: Maledictus qui comederit panem vsque ad vesperas, donec vlciscar de inimicis meis. 1. Reg. 14.

Semei procedebat egrediens, & maledicebat, mittebatq. lapides contra Dauid, & dicebat: Egredere vir sanguinum, & vir belial. 2. Reg. 16.

Elisæus maledixit pueris illudentibus ei, & dicentibus: Ascende calue, & lacerati sunt quadraginta pueri a duobus vrsis. 4. Reg. 2.

Cum Iudas Machabæus obsideret quoddam præsidium illi, qui intus erant supra modum maledicebant, & sermones nefandos iactabant. 2. Mach. 10.

Pharisæi maledicebant cæco nato per Dominum Iesum illuminato, & dixerunt. Ioan. 11. Tu discipulus eius sis. cuius maledictio sit super nos, & super filios nostros.

Arguebant Iudei Paulum dicentes summum sacerdotem Dei maledicis, sed ille excusauit se, & dixit: Nesciebam fratres, quia princeps est sacerdotum. Act. 24.

De seueritate Dei erga delinquentes. Cap. X.

GRauiter puniuit Deus peccatum priorum parentum, quòd ipsi credebant veniale, nec ita dure puniendum fore. Gen. 3.

Originali mundo Deus non pepercit. Sed ipsum pene totum diluuij inundatione deleuit. Gen. 7.

Quinque ciuitates, propter peccatum contra naturam fœtenti conflagratione consumptæ fuerunt per Angelos a Deo missos. Gen. 19.

Ægyptij persequentes filios Israel submersi sunt iubente Deo, quasi plumbum in aquis vehementibus. Exod. 14. & 15.

Quia

Quia populus Amalech voluit impedire filios Israel euntes in terram Promissionis, dixit Dominus ad Moysem: Delebo omnem memoriam Amalech de sub cælo. Exod. 17.

Propter vitulum, quòd adorauit populus ceciderunt vna die viginti quattuor millia hominũ. Exo. 27.

Egressus est ignis a Domino, & deuorauit Nadab, & Abiu filios Aaron, qui scilicet arreptis thuribilis ignem alienum, & incensum descuper posuerunt, & coram Domino obtulerunt. Leuit. 10.

Iussit Dominus blasphemum extra castra educi, & ab vniuerso populo lapidari. Leuit. 24.

Carnibus quas miserat Dominus in dentibus filiorũ B Israel ad hoc existentibus: percussit Dominus populum plaga magna nimis. Num. 11.

Percussit Dominus Mariam lepra, quia locuta est contra Moysen. Num. 12.

De sexcentis millibus virorum, qui numerati sunt. Num. 1. nullus intrauit terram Promissionis, propter peccata eorum, præter Caleb, & Iosue, sicut minatus est Deus. Num. 14.

Ligna colligens in sabbato fuit præcepto Domini lapidatus. Num. 15.

Terribili morte occidit Dominus Chore, & complices eius. Num. 16.

Hęsitantem ad aquam contradictionis Moysen Dominus dure puniuit. Num. 20. Cum tamen vsque tunc, tam sancte, & fideliter se gessisset, tam ad Deum quàm ad populum.

Misit Dominus serpentes ignitos in populum, quia tæduerat eos itineris & laboris, & dixerant: Quare eduxisti nos, &c. Num. 21.

Achor cum tota supellectili sua perijt, quia tulerat de anathemate Iericho. Iosue 7. Pro peccato in vxorem Leuitæ commisso tota tribus Beniamin exceptis sexcentis hominibus fuit Domino iubente deleta. Iudic. 20.

D Heli peccantes filios corripit, sed lente, propter quòd ipse in eis, & cum eis penitus est. 1. Reg. 2. & 4. Quid ergo de illis, qui filios suos non corripiunt, sed incitant ad malum verbis, & exemplis.

Quia Saul obtulerat holocausta contra mandata Samuelis, reprobatus est. 1. Reg. 13.

Item quia Agag regem Amalech, & gregem ouiũ reseruauit. 1. Reg. 14.

Propter peccatum Saul puniti sunt illi de domo sua, & post mortem eius, & propter eos facta est fames in terra. 1. Reg. 11.

E Adducente Dauid arcam Dei super plaustrum, Oza tenuit eam ne caderet, quia bos lasciuiens inclinauerat eam, & percussit eum Dominus super temeritate, qui mortuus est ibi. 2. Reg. 6.

Septuaginta duo millia hominum mortua sunt, propter elationem Dauid, quando fecit populum numerari. 2. Reg. 24.

Vir Dei, qui venit de Iuda, & nũtiauit Hieroboam succensionem ossium sacerdotum eius, occisus fuit a leone, eo quòd contra imperium Domini comedit panẽ in domo cuiusdam maliæ prophetæ. 3. Reg. 13. Quadraginta duo pueri fuerunt a duobus vrsis lacerati pro eo, quòd illuserant Elisæo dicentes: Ascende calue. 4. Reg. 2. Si tam grauiter punitum fuit peccatum Giezi, qui accepit munera a Naaman satis voluntarie data, quid erit de illis, qui accipiunt multa fraudulenter exacta, vel violenter extorta. 4. Reg. 5.

F Ozias rex Iuda cœpit turibulum, & more sacerdotum voluit adolere incensum, statimq. orta est lepra in fronte eius. 2. Paralip. 26. Quia Ezechias ostendit thesaurum suum nuntijs regis Babylonis amisit eum, cum tamen illi de terra longinqua venissent, & videbatur, quòd lætanter recipi debuissent. 4. Reg. 20. Populum peculiarem, & dilectum tradidit Deus in manibus Nabuchodonosor, qui totam gẽtem crudeliter captiuauit, sanctam ciuitatẽ combussit, & templum destruxit. 4. Reg. 25. Pro eo quòd eleuatæ sunt filiæ Sion, &c. sequitur: Erit pro suaui odore fœtor, &c. pulcherrimi quoque viri tui gladio cadent, & fortes tui in in prælio. Isa. 3.

Reges Babylonis filios Israel crudeliter tractauerunt, postea etiam ipsi cum inclyta ciuitate sua fuerunt destructi, sicut minatur Dominus. Isa. 13. 14. & Hiere. 50. & 51.

De pœna per Chaldæos Iudæis illata, dicit Dominus per Hieremiã: Plaga inimici percussi te castigetione crudeli, &c Hier. 30. Heliodorus fuit grauiter flagellatus eo, quòd viduarum, & pupillarum deposita voluit asportare. 2. Machab. 3.

Antiochus rex fuit ea grandi plaga percussus, vt de corpore impij vermes scaturirent: odore etiam illius ac fœtore exercitus grauaretur. 2. Machab. 9.

Seruum nequam, qui noluit dimittere cum seruo suo centum denarios, Dominus iratus tradidit tortoribus, quoad vsque redderet vniuersum debitum. Matth. 18.

Inutilem seruum, qui traditũ sibi non studuit multiplicare talentũ, præcepit Dominus illo, quòd habuerat spoliari, & in tenebras exteriores eijci. Mar. 25.

C Fraus illa quam commisit Ananias conscia Saphira vxore sua, graui fuit vltione punita. Act. 5.

Herodes vestitus veste regali, sedebat pro tribunali, populus autem acclamabat Dei voces, & non hominis. Confestim ergo percussit eum Angelus Domini, eo quòd non dedisset honorem Deo, & consumptus a vermibus exspirauit. Act. 12.

De ira Dei, vel furore. Cap. XI.

ATtende, quòd secundum Augustinum. lib. 15. de ciuitate Dei, ira Dei non perturbatio animi eius est, sed iudicium, quo irrogatur pœna peccato: cogitatio vero eius, & recogitatio mutandarum rerum est immutabilis ratio: neque enim, sicut homines, ita Deum cuiusquam facti sui pœnitet, cuius est de omnibus omnino rebus, tam fixa sententia. Sed si non vtatur Scriptura talibus verbis, non se quodam modo familiarius insinuabit omni generi hominum, quibus vult esse consultum, vt & perterreat superbientes, & excitet negligentes, & exerceat quærentes, & alat intelligentes, quòd non faceret, si non se prius inclinaret, & quodammodo descenderet ad iacentes. *Aug. de Ciuitate Dei li. 15. c. 25.*

Quia Moyses ducatum populi recipere Domino iubente multotiens recusauit, iratus est Dominus in Moysen. Exod. 4. Iratus est Dominus in Ægyptios, qui detinuerunt, & affixerũt populum suum, & tandem voluerunt persequi recedentes. Exod. 15. Misisti iram tuam, & cetera.

Moyses orabat Deum, dicens: Cur Domine irascitur furor tuus contra populum tuum, &c. videlicet propter vitulum conflatilem. obtulerat enim holocausta. Exod. 32.

Flagrabat populus desiderio carnium sedens, & flens, &c. Num. 11. sequitur paulo post: Iratus est furor Domini valde.

Octauo modo seditionis chore, & complicũ eius, dixerunt Moyses, & Aaron ad Dominum: Fortissime Deus spirituum, num vno peccante contra omnes ira tua desæuiet. Num. 16. Murmurauit omnis multitudo filiorum Israel contra Moysen, & Aaron, dicens: Vos interfecistis populum Domini. sequitur egressa est ira a Domino: & plaga desæuijt.

Fornicatus est populus cum filiabus Moab. Sequitur iratus Dominus, dixit ad Moysen: Tolle cunctos principes populi & suspende eos. Num. 25.

Propter hæsitationem Moysi ad aquas contradictionis iratus est Dominus contra Moysen, sicut ipse dicit Deuteron. 1. mihi iratus Dominus, propter vos, dixit: Non ingredieris illuc, scilicet in terram Promissionis.

Cauete

Cauete dixit Moyses. Deuteron. 11. ne forte decipiatur cor vestrum, & recedatis a Domino, seruiatisq. dijs alienis, & adoretis eos, & iratus Dominus claudat cælum. Item dicitur Ios. 7. Filij Israel præuaricati sunt de mandatis Domini, & vsurpauerunt de anathemate. sequitur: Iratusq. est contra filios Israel. Commouit furor Domini Dauid in eis dicentem ad Ioab: Vade, & numera Israel & Iudam. 2. Reg. 24.

Iratus est Dominus contra Ozam, & percussit eum eo quòd tetigisset arcam, & mortuus est ibi coram Domino. Paralip. 13.

Per idolatriam & auguria, & alia diuersa peccata irritauerunt Deum filij Israel. Iratusq. est Dominus vehementer Israel, & abstulit eos Dominus a conspectu suo. 3. Reg. 14.

Propter Iehu, dixit Iosaphat regi Iuda, qui iuerat ad prælium cum Achab rege Israel: Impio præbes auxilium, & ijs, qui oderunt Dominum amicitia iungeris: & idcirco iram Domini merebaris, sed bona opera inuenta sunt in te. 2. Paralip. 19. Iosaphat rex Iuda constituit iudices, & præcepit eis, dicens: Sic agetis in timore Domini, &c. Ostendite fratribus vestris, vt non peccent in Deum, ne veniat ira super vos. 2. Paralip. 19.

Ioas rex Iuda, & principes eius seruierunt lucis & sculptilibus, & facta est ira Domini contra Iudæã, propter hoc peccatum. 2. Paralip. 24.

Amasias rex Iuda diuino fretus auxilio Idumæos superauit in bello; & attulit deos eorum, & adorauit eos, propter quod iratus est Dominus cõtra eum. 2. Paralip. 25.

Ezechias rex Iuda, non iuxta beneficia, quæ acceperat a Domino retribuit, quia eleuatum est cor eius, & facta est ira contra eum, & contra Iudæam, ac Hierusalem. 2. Paralip. 32.

Magnus furor Domini stillauit super nos, eo quòd non custodierunt patres nostri verba Domini, ita dixit Iosias rex Iuda, auditis verbis, quæ subscripta erant in libro legis. 2. Paralip. 34.

Comederunt & saturati sunt, & impinguati, & abundauerunt delitijs in bonitate tua magna. prouocauerunt autem te ad iracundiam. Nehem. 9.

Omnia secundum legem Dei fiant Deo altissimo, ne forte exurgat ira in regno regis filiorum regis. Ita princeps Artaxerses gentilis. 1. Esdr. 8. Quid ergo debent facere Christiani?

Dixit Dominus ad Eliphaz Themanitem: Iratus est furor meus in te, & in duos amicos tuos, quoniam non estis locuti coram me rectum, &c. Iob 42.

De Babylone dicitur. Hiere. 50. Ecce nouissima erit in gentibus, & deserta, inuia, & arens. Ab ira Domini non habitabitur, sed redigetur tota in solitudinem, hoc est, pro eo quòd iratus est contra eam Dominus, propter peccata eius punietur.

Machabæus Iudas congregata multitudine intolerabilis gentibus efficiebatur. Ira enim Domini in misericordiam conuersa est. Matth. 8.

In parabola de seruo nequam, qui noluit misereri conseruo suo, dicitur. Matth. 28. Et iratus Dominus tradidit eum tortoribus, & cetera.

Obseruantibus Iudæis Dominum, si sabbatis curaret, circumspiciens eos Saluator cum ira, contristatus est super cæcitatem cordis eorum. Mar. 3.

Contra illos autem, qui se excusauerunt ne irent ad cenam, dicitur Luc. 9. Tunc iratus paterfamilias dixit seruo suo: Exi cito, &c.

Qui credit in filium Dei, habet vitam æternam; qui autem incredulus est filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum. Ioan. 3.

Multum timenda est ira, quæ ostendetur in die iudicij, de qua Apoc. 6. Reges terræ, & principes, &c. dicent montibus, & petris cadite super nos, & abscondite nos a facie sedẽtis in throno, & ab ira Agni.

Quod Deus plus attendit ad operantem, quam ad opus. Cap. XII.

CAim obtulit de fructibus munera Domino, Abel quoque obtulit de gregibus suis, sequitur: Respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius; ad Caim vero, & ad munera eius non respexit. Gen. 10.

Promisso filio de Sara nasciture, risit Abraham. Genes. 17. Risit etiam Sara. Genes. 18. Risus autem Saræ fuit a Domino reprehensus, & non risus Abrahæ.

Cum facerent mirabilia quædam coram Pharaone, Moyses, & Aaron. Legitur quòd fecerunt similiter malefici Ægyptiorum incantationibus suis. Exod. 17.

Talia thuribula habuerunt Chore, & illi de globo suo, sicut Aaron, & forte de æque bono, vel meliori metallo. Veruntamen Deus non æqualiter acceptauit incensionem eorum. Num. 16.

Eleuantes oculos Bethsamitæ viderunt arcam Domini, & gauisi sunt, & obtulerunt Domino holocaustum; quamuis autem bonum opus facere viderentur, percussit eos Dominus graui plaga, eo quòd viderunt arcam, quam videre non debebant. 1. Reg. 6.

Saul quando fuit inter Prophetas expoliauit se, & prophetare cœpit, sed parum ei profuit. 1. Reg. 19. Oza extendens manum tenuit arcam ne caderet de plaustro, qui statim percussus a Domino mortuus est. 2. Reg. 6.

Licet offerre incensum Domino sit bonum opus. non tamen competit omni homini. Vnde Ozias rex Iuda, percussus est lepra a Domino, eo quòd ipse voluit incensum super altare thymiamatis adolere. 2. Paralipom. 26.

Reprobat Dominus per Isaiam oblationes quas sibi offerri instituit, & hoc propter offerentium prauitates: Quo mihi multitudinem victimarum vestrarum, dicit Dominus. plenus sum? holocausta arietum, &c. Causa vero subditur: Manus enim vestræ sanguine plenæ sunt. Isa. 1.

Prætulit Dominus oblationem viduæ, quæ posuit duo æra in Gazophylacium muneribus diuitum. Luc. 21.

Herodes cupiebat videre Iesum, & viso eo gauisus est valde, sed nullum fructum consecutus est inde, quia curiositas, vel vanitas erat in causa; non pietas, vel charitas. Luc. 23.

Quòd Deus interdum tentat homines, siue probat. Cap. XIII.

TEntauit Deus Abraham, & dixit ad eum: Tolle filium tuum, &c. Gen. 22.

Dixit Dominus ad Moysen: Ecce ego pluam vobis panes de cælo, egrediatur populus, & colligat quæ sufficiunt per singulos dies, vt tentem eos vtrum ambulent in lege mea, aut non. Exod. 16

Loquente Domino cum Moyse, cunctus populus audiebat voces, & lampades, & sonitũ buccinæ, montemq. fumantẽ, & perterriti, ac pauore concussi dixerũt Moysi: Loquere tu nobis, &c. & ait Moyses: Nolite timere, vt enim probaret vos, venit Deus, & vt terror illius esset in vobis, & non peccaretis. Exod. 20.

Non deleuit Deus gentes penitus de terra Promissionis, vt in illis experiretur Israel; vtrum custodirent eius mandata. Iudic. 2.

Dereliquit Dominus Ezechiam, vt tentaretur, & nota fierent omnia quæ erant in corde eius. quin venerunt nuntij regis Babylonis ad eum. Paralip. 33.

Postquam Tobias fuerat excæcatus. Tob. 2. dicitur ibi: Hanc autem tentationem, ideo permisit euenire illi, vt posteris daretur exemplum patientiæ eius.

Dixit Iudith loquens de filijs Israel, quos illo tempore Holofernes destruere cogitabat: Memores esse debent

debent, quomodo tentati sunt patres nostri, vt probarentur, si vere colerent Deum. Iud. 8.

Propter grauissimas passiones, quas passus est sanctus Iob, dicebat ipse de seipso: Probauit me, quasi aurum, quod per ignem transit. Iob 23.

Petebat Dauid a Domino, dicens: Proba me Domine, & tenta me, & cetera. Psal. 25.

Ambulans Dominus Iesus super aquas iussit Petrum venire ad se, videns vero ventum validum timuit, &c. Matth. 14.

Dixit Dominus ad Philippum: Vnde ememus panes, vt manducent ij. hoc autem dicebat tentans eum. Ioan. 6.

Quod homo non debet tentare Deum. Cap. XIIII.

ABraham ingrediens Ægyptum prudenter tacuit Saram esse vxorem suam, ne si hoc dixisset se ipsum, & illam discrimini commisisset. Gen. 12. Simile fecit. Gen. 20. & Isaac similiter. Gen. 26. Nisi autem sic fecisset, Deum quodammodo tentasset, secundum quod dicit Augustinus.

Multotiens tentauerunt filij Israel Dominum in deserto, vt dicitur: Num. 14. Superati in bello filij Israel a Philistæis, dixerũt: Quare percussit nos Deus coram Philistæis; & tunc duxerunt arcam Domini ad prælium, quæ capta fuit, & illi magna plaga percussi. 1. Reg. 4.

Sciebat Dauid se esse inunctum in regem, & quòd deberet regere post Saulem, iuxta id quòd promiserat ei Samuel: non tamen committebat se discrimini, sed faciebat ad sui custodiam, quod debebat. 1. Regum 22. & deinceps.

Cum immanis piscis inuasisset Tobiam non expectauit, quòd Angelus eum liberaret, qui tam velociter hoc facere potuisset; sed apprehendit branchiam eius, & traxit eum in siccum. Tob. 6.

Osias statuit cum populo, vt transactis quinque diebus, nisi veniret adiutorium traderent se Holoferni. Dixit autem Iudith presbyteris ciuitatis, & qui estis vos qui tentatis Dominum. non est iste sermo qui misericordiam prouocet, &c. Iudith 8.

Tentatus Dominus a diabolo, vt ipse de pinnaculo templi, se præcipitaret, respondit: Non tentabis Dominum tuum, potestatem habens aliter descendere. Matth. 4. & Luc. 4.

Pharisei volentes Iesum capere in sermone fecerũt ab eo quęri, vtrum liceret tributa dari Cęsari, an non. Cognita autem nequitia eorum, Iesus ait: Quid me tentatis hypocritæ, &c. Matth. 22.

Cum eiecisset dæmonium Dominus, & loqueretur mutus, quidam tentantes, signum de cælo quærebant ab eo. Leuit. 9.

Dure increpando, dixit Petrus Saphirę vxori Ananiæ: Quid conuenit vobis tentare Spiritum Domini. Act. 5.

De re quam potuit per humanam industriam Paulus facere, nolebat miracula expetere. Vnde apud Damascum cum insidiarentur ei Iudæi, fecit per murum in sporta se dimitti. Act. 9.

Item cum loris vellet tribunus eum facere torqueri, dixit se esse ciuem Romanum. Act. 22.

Rursus dixit se esse Pharisæum, vt poneret dissensionem inter Iudæos. Act. 23. Item cum haberet iniquum iudicem, Cæsarem appellauit. Act. 25.

De voto. Cap. XV.

IAcob vadens ad domum Laban auunculi sui, post ostensam sibi a Domino visionem, votum vouit dicens: Si Dominus fuerit mecum, &c. Gen. 28.

Rex Arad pugnauit contra Israel, & victor existens tulit ex eo prædam: at Israel voto se obligauit Domino, & postea vicit eum. Num. 21.

A Pugnaturus Iephte contra filios Amon dixit: Si tradideris filios Amon in manus meas, &c. Iudic. 11.

Orauit Deum Anna flens largiter, & votum vouit, dicens: Domine exercituum si dederis mihi sexum virilem, dabo eum Domino. 1. Reg. 1.

Absalom volens rebellare suo patri Dauid dixit: Votum vouit seruus tuus cum esset in Iessur, dicens: Si reduxerit me Dominus in Hierusalem, sacrificabo Domino. 2. Reg. 15.

Asa rex Iuda, ea quæ vouerat pater suus obtulit in domum Domini argentum, & aurum, vasorumq. diuersam supellectilem. 2. Paralip. 15.

B Lætatus est populus, cum vota sponte promitteret, quia corde toto offerebant ea Domino, sed & Dauid rex lætatus est. 1. Paralip. 29.

Filij Israel de Iuda obtulerunt decimas quas vouerant Domino. 2. Paralip. 31.

Rex Artaxerses præcepit Esdræ, & populo, vt offerret munera Domino Deo Israel, quæ vouerant ipse, & amici Hierusalem. 3. Esdr. 8.

Omnis populus post victoriam venit in Hierusalem adorare Dominum, & obtulerunt holocausta & vota, & promissiones suas. Iudith 16.

C Viri qui erant in naui, vbi fuit Ionas propheta, timuerunt timore magno Dominum, & immolauerunt hostias Domino, & vouerunt vota. Ion. 1.

Heliodorus volens ærarium spoliare, & deposita de templo auferre, fuit virtute diuina grauiter flagellatus, deinde sanatus per orationem Oniæ, hostia Deo oblata, & votis magnis promissis repedauit ad regem. 2. Machab. 3.

Postquam percussus fuit a Deo Antiochus grauissima, & insanabili plaga, pollicitus est Iudæis, & templo Hierosolymorũ mirabilia se facturum. 2. Mach. 9.

Beata Virgo Maria virginitatem vouisse videtur, per hoc quod ait: Quomodo fiet istud, quoniam viD rum non cognosco. Luc. 1.

Crudele votum, & impium fecerunt Iudæi illi, qui dixerunt principi sacerdotum, deuotione deuouimus nos nihil gustaturos, donec occidamus Paulum. Act. 23.

De oratione. Cap. XVI.

HVmiliter & discrete, instanter, & pie orauit Abrahã Dominũ, vt parceret Sodomitis. Gen. 14.

Pro rebus quas etiam sine prece faceret Dominus, debemus interdum orare ipsum. Vnde Isaac deprecatus est Dominum pro vxore sua sterili, quam pariE turam fore disposuerat Dominus. Gen. 30.

Pensandum est valde quam gratus & humiliter, & importunus in oratione fuit Iacob dicens: Domine minor sum cunctis miserationibus tuis, &c. Gen. 32. Præterea quomodo ipse se ab vxoribus, & tota familia sequestrauit, & solus de nocte remansit. Ibidem.

Orauit multotiens Moyses Dominum, vt amoueret plagas de Ægypto, & exaudiebatur, licet illi essent mali. Exod. 8. & 9.

Oratio mentalis clamat in aures Domini, sicut patet. Exod. 14. Quando dixit Dominus Moysi nihil F loquenti: Quid clamas ad me.

In bello quod habuerunt filij Israel contra Amalec, plus fecit Moyses orando, quàm Iosue pugnando. Exod. 17.

Post adorationem vituli videbatur velle Dominus populum deserere, sed Moyses per orationis instantiam obtinuit ei veniam. Exod. 32. Et nota ibi de modo orandi. Aut dimitte eis hanc noxam, inquit, aut dele me de libro tuo, quem scripsisti.

Per orationem Moysi absorptus est ignis, qui deuorabat castra murmurantium, & dolentium pro labore. Num. 11.

Petijt populus carnes in deserto, & Dominus iratus concessit eis. Per quod liquet, quòd non semper exau-

exauditio orationis signum est diuinæ dilectionis. A Num. 11.

Curata est Maria a lepra per orationem Moysi. Num. 12.

Afflictus populus ab ignitis serpentibus, dixit ad Moysen: Ora pro nobis, &c. Orauit Moyses pro populo, &c. Num. 21.

Cum esset Anna amaro animo orauit Dominum, flens largiter & votum vouit. Loquebatur autem in corde suo, & vox penitus non audiebatur. 1. Reg. 1.

Pugnaturi filij Israel contra Philistæos dixerũt Samueli: Ne cesses pro nobis clamare ad Dominum, B vt saluet nos. 1. Reg. 7.

Non placuit Domino, quod filij Israel petierunt super se regem: & tamen dixit Samueli, audi vocem eorum, &c. 1. Reg. 8.

Dixit Samuel ad populum: Absit a me hoc peccatum, vt cessem orare pro vobis. 1. Reg. 12.

Dauid dixit se inuenisse cor suum, vt oraret Dominum. 2. Reg. 7.

Deprecatus est Dauid Dominum pro populo, & ieiunauit, & ingressus seorsum iacuit super terram. 2. Reg. 12. Bonus quidem fuit modus orandi; sed tunc Dauid non fuit dignus exaudiri. C

Orans Elias pro pluuia, dixit puero suo, vt prospiceret contra mare. Vnde sperabat nubem consurgere pluuiosam, sed vsque ad septimam vicem nihil penitus apparebat, in quo diuturnitas orationis, & instantia commendatur. 3. Reg. 18.

Iosaphat rex Iuda timore perterritus totum se cõtulit ad rogandum Dominum. audierat enim quòd maxima multitudo gentium venerat contra eum. 2. Paralip. 20. Bono vsus est consilio Ezechias auditis nuntijs regis Assyriorũ, quando misit ad Isaiam prophetam, dicens: Fac orationem pro reliquijs, quæ repertæ sunt, & ipsemet ad orandum Dominum, D se conuertit, & nota quam prudenter orauit. 4. Reg. 19.

Conuertit Ezechias faciem suam ad parietem, vt attentius orare posset, & orauit Dominum dicẽs: Obsecro Domine, &c. Fleuit itaque Ezechias fletu magno, &c. 4. Reg. 20. Miro modo fuit deuota humilis, & efficax oratio Manasse regis Iuda, sicut patet intuenti in fine secũdi libri Paralipom. Ieiunauimus, & rogauimus Dominum pro recto itinere, & securo, & euenit nobis prospere. 1. Esdr. 8.

Patet quòd in omni loco, licet orare. Nehemias enim orauit, dum daret regi bibere, & orauit Deum E cęli, cum debuit ad interrogata respõdere. Nehem. 1. Orauerat etiam valde deuote, & humiliter in primo cap. præcedenti.

Tobias auditis duris sermonibus vxoris cœpit orare cum lacrymis. Tob. 3.

Sarra filia Raguelis, audita ab ancilla graui contumelia, perrexit in superius cubiculum domus suæ, & tribus diebus in oratione persistens cum lacrymis deprecabatur Deum, vt ab illo improperio liberaret eam. Tob. 3.

Raphael Angelus monuit Tobiam iuniorem, ne dæmon haberet potestatem in eum, vt cum acce- F pisset Sarram vxorem, ingressus cubiculum per tres noctes contineret se ab ea, & nihil aliud faceret, nisi quòd orationibus vtrique vacarent. Tob. 6.

Audientes filij Israel potentiam Holofernis clamauerunt ad Dominum. Eliachim vero summus sacerdos cõmemorabat eis, quomodo Moyses confidentem in virtute suo Amalec non ferro pugnando, sed precibus sanctis orando deiecit. Iud. 4.

Multum confidebat Iudith in orationibus aliorũ: vnde proponẽs ire ad Holofernem dixit presbyteris: Orate, vt firmum faciat consilium meum Deus, & post pauca: Nihil aliud fiat, nisi oratio pro me ad Dominum Deum nostrum. Iudith 8. Similiter quando debuit amputare caput Holofernis, orauit cum lacrymis ante lectum. Iudith 13.

Esther locutura ad regem Assuerum dixit Mardochæo: Congrega omnes Iudæos quos in Susis reperieris, & orate pro me. Esther 4. quam deuote, & humiliter orauerit, habetur postea cap. 14.

De oratione Mardochæi, quomodo deprecatus est Dominum pro se, & pro populo. Esther 13. Magnæ reputationis apud Deum fuit oratio Hieremiæ, quando dicebat ei Dominus: Hiere. 11. Noli orare pro populo hoc, & ne assumas pro eis laudem & orationem, quasi dicat, nolo te orare sine effectu sequente: nam dicitur postea; Non enim exaudiam te.

Azarias stans in medio fornacis, orauit sic: Benedictus es Deus Patrum nostrorum, & laudabilis, &c. Dan. 3.

Non dimisit Daniel propter iniquum regis Darij edictum, quin oraret ter in die Deum suum genibus flexis, sicut antea facere consueuerat. Dan. 6. Ecce quam pretiosum, & vtile orare Deum reputabat.

Intelligens Daniel tempus captiuitatis esse completum, instantius orauit pro populo in captiuitate detento. Et nota ibi quam humiliter, & quam frequenter orauit. Dan. 9. Videns Susanna omne humanum sibi deesse consilium, recurrit ad orationis suffragium, & oratio sua fuit exaudita. Dan. 13.

Orauit Ionas ad Dominum de vtero piscis, & ait: Clamaui, &c. Ion. 2.

Congregatus est conuentus, vt essent parati in prælium, & vt orarent, & peterent misericordiam, & miserationes. 1. Machab. 4. Item 4. Iudas commissurus prælium contra Gorgiam dixit: Benedictus es Saluator Israel, &cet. Item 7. videns Iudas exercitum Nicanoris orauit, & dixit: Qui missi erant a rege Sennacherib, &c. In duobus autem præcipuis bellis, non legitur Iudas orasse. primo contra regem Antiochum Eupatorem: & tunc non vicit, sed diuertit. 1. Machab. 6. Secundo contra Bachidem, & Alchimum: & tunc in bello cecidit. 1. Machab. 9. Videns Ionathas, quòd omnes, exceptis paucis, dereliquerant eum pugnãtem contra alienigenas, scidit vestimenta sua, & orauit, & postea victoriam obtinuit. 1. Machab. 11. Nos Iudæi in tribulatione, & impetu, qui superuenit nobis orauimus, & exauditi sumus; & post pauca orationem faciebant sacerdotes, &cet. 2. Machab. 1. Sacerdotes ante altare cum stolis sacerdotalibus iactauerunt se, & inuocabant de cælo eum, qui de depositis legem posuit, vt ijs qui deposuerant ea, salua custodiretur. Vniuersę etiam mulieres protensis manibus in cælum deprecabãtur. 2. Machab. 3. Iudas Machabæus, & qui cum eo erant, simul deprecabantur Dominum, vt eriperet eos ab impio Nicanore, & si non propter eos, sed propter testimonium, quod erat ad Patres eorum, & propter inuocationem sancti, & magnifici nominis eius super impios. 2. Machab. 8.

Orabat scelestus Antiochus Dominum, a quo non esset misericordiam consecuturus. 2. Machab. 9. Nicanor, & qui cum eo erant cum tubis, & canticis admouebant. Iudas vero, & qui cum eo erant inuocato Deo per orationes congressi sunt, manu quidem pugnantes, sed cordibus Dominum orantes. prostrauerunt non minus triginta quinque millia, præsentia Dei magnifice delectati. 2. Machab. 15.

Breuẽ & humilem modũ orandi habuit ille leprosus, genu flexo orauit Dominum Iesum, dicens: Domine si vis, potes me mundare. Matth 8. Mar. 1. Luc. 5. Similem modum orandi, scilicet, per modum insinuationis habuit Centurio, cum dixit: Domine puer meus iacet in domo paralyticus, & male torquetur. Matth. 8. Item Martha, & Maria pro Lazaro iam sepulto. Ioan. 11. Domine, si fuisses hic, frater meus nõ fuisset mortuus, &c. Etiam de eo quod Dominus facere proposuit vult per nos ipse, quandoque rogari.

Matth. 9. Rogate Dominum messis, vt mittat operarios in messem suam, statimq. sequitur: Conuocatis, & cetera.

Dimissa turba, ascendit Dominus in monte solus orare. Matth. 14. In quo docemur, quòd cum orare volumus turbam debemus fugere, ne turbemur. Dominus & Saluator noster in Euangelio, nos orare docuit verbo. Matth. 6. Sic ergo orabitis, Pater noster, &c. Item animauit promisso. Luc. 11. Petite, & accipietis: quærite & inuenietis, &cet. Ioan. 14. Siquid petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam. Petite, & accipietis, &c. Item informauit exemplo, ipse enim qui poterat imperare, voluit orare. Matth. 14. & Mar. 1. Luc. 9. Specialiter autem instante persecutione passionis suæ orauit, & orare monuit. Matth. 27. Mar. 14. Luc. 22. Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem.

Quando Maria Magdalena veniam obtinuit a Domino dicente: Remittuntur tibi peccata tua, nihil vocaliter orasse legitur, sed fleuisse. Luc. 7. per quod apparet efficacia mentalis desiderij, etiam sine oratione vocali. Ad instantiam orationis Dominus nos inducit exemplo amici ad amicum, media nocte euntis. Luc. 11. Item exemplo viduæ, quæ ab ipso iudice cum importunitate multa iudicari petebat. Luc. 18.

Ad humiliter orandum, & iactantiam contemnendam inducit Dominus exemplum de superbo pharisæo, & humili publicano. Luc. 18. Post Ascensionem Domini in cælum reuersi sunt discipuli in Hierusalé, & erant omnes perseuerantes in oratione vnanimiter cum mulieribus, & Maria matre Iesu. Act. 1.

Apostoli volentes vnú de discipulis eligere in Apostolum loco Iudæ, statuerunt duos, Ioseph & Mathiá, & orantes dixerunt: Tu Domine, qui nosti corda hominum, ostende quem elegeris. Act. 1.

Omnes fideles in primitiua Ecclesia perseuerantes erant in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus. Act. 2.

Item 3. Petrus & Ioannes ascenderunt in templú, ad horam orationis nonam.

Cum orassent discipuli vnanimiter alta voce motus est locus, in quo erant congregati, & repleti sunt omnes Spiritu sancto, & loquebantur verbum Dei cum fiducia. Act. 4.

Lapidabant Iudæi Stephanum inuocantem, & dicentem: Domine Iesu accipe spiritum meum, positis autem genibus clamabat voce magna: Domine ne statuas illis hoc peccatum. Act. 7.

Petrus & Ioannes orauerunt pro illis de Samaria, vt acciperent Spiritum sanctum. Act. 8. Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant, &c.

Saulus ad terram prostratus, & salubriter excæcatus, postea surrexit; & in Damascum veniens orare cœpit, & fuit tribus diebus non manducans, nec bibens. Act. 9.

Cornelius Centurio erat vir religiosus, ac timens Deum cum omni domo sua faciens eleemosynas multas plebi, & deprecans Dominum semper, & per hoc dispósuit se ad fidem. Act. 10. Vnde sequitur: Orationes tuæ, & eleemosynæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei.

Ascendit Petrus in superiora domus, vt oraret circa horam sextam, vt scilicet posset deuotius orare a familia inferius existente remotus. Act. 10.

Petrus seruabatur in carcere Herodis, oratio autem fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo. Act. 12.

Cum dixisset Spiritus sanctus: Segregate mihi Saulum, & Barnabam in opus, adquod assumpsi eos, sequitur: Tunc ieiunantes, & orantes, imponentesq. eis manus, dimiserunt illos, & sequitur, quòd fecerunt mirabilem fructum. Act. 13. & deinceps.

Eunte Paulo ad orationem obuiauit ei puella, quæ spiritum pythonem habebat, quem Paulus expulit A præcipiens ei in nomine Iesu Christi. Act. 16.

Recedens Paulus a fratribus de Asia, post pulchros sermones, & pia verba positis genibus cum omnibus illis orauit, magnus autem fletus factus est omnibus. Act. 20.

Orans autem in templo Paulus factus est in stuporem mentis, & vidit Dominum Iesum dicentem sibi: Festina, & exi cito de Hierusalem, &c. Act. 22.

Pater Publij febribus, & dyssenteria laborante cum orasset Paulus, & imposuisset ei manus, sanauit eum. Act. 28.

Apostolus Paulus, qui orandum esse sine intermis-
B sione monebat. 1. Thess. 5. Hoc ipsum sollicite faciebat. Rom. 1. Sine intermissione memoriam vestri facio, semper in orationibus meis.

Adeo grande, & arduum opus est orare, quòd ipse Paulus Apostolus, ad id agendum idonee, dicebat se sufficientem non esse. Rom. 8. Nam quid oremus, sicut oportet nescimus. propter quod ipse orationes aliorum frequenter, & humiliter postulabat. 1. Thessal. 5. Fratres orate pro nobis.

Petebat autem Paulus orationes fieri, & pro malis amouendis, & pro bonis obtinendis, de primo. Rom. 15. Obsecro vos fratres, vt adiuuetis me in orationi-
C bus ad Dominum, vt liberer ab infidelibus, &c. quòd autem aliorum orationibus crederet se iuuari dicit. 2. Corinth. 1. De tantis periculis eripuit nos Deus, in quem speramus, quoniam adhuc eripiet adiuuantibus, & vobis in oratione pro nobis.

Quantum ad secundum, scilicet ad bona, quæ obtinere per aliorum orationes optabat, dicitur Coloss. 4. Orantes pro nobis, vt Deus aperiat nobis ostium sermonis ad loquendum mysterium Christi. Item 2. Thessal. 3. Fratres orate pro nobis, vt sermo Dei currat, & clarificetur.

Orabat Paulus pro alijs, vt eos videre, & in eis fru-
D ctificare posset. Rom. 1. Memoriam vestri semper facio in orationibus meis, obsecrãs, si quo modo prosperum iter habeam in voluntate Dei veniédi ad vos. Item Timoth. 1. Sine intermissione habeo tui memoriam in orationibus meis nocte, ac die desiderans te videre.

Item vt Deus eos ad viam salutis vocaret. 2. Thessal. 1. Oramus semper pro vobis, vt dignetur vos vocare vocatione sua sancta, Deus vester, & impleat, &c.

Item vt ipsi semper de bono in melius proficerẽt. Philip. 1. Hoc oro, vt caritas vestra, magis ac magis abundet.

E Item vt plenitudiné diuinæ cognitionis haberent. Colossen. 1. Non cessamus pro vobis orantes, & postulantes, vt impleamini agnitione voluntatis eius.

Apostolus Iacobus orationem dicit valere pro obtinenda corporali salute. Iac. 5. Oratio fidei saluabit infirmum.

Item pro æterna, quæ est salus simpliciter, & vna. Iac. 5. Orate pro inuicem, vt saluemini.

De lacrymis, siue fletu. *Cap. XVII.*

F Fleuit Agar longe ab Ismaele sedens, nec voluit videre puerum morientem. Genes. 22.

Eiulatu magno fleuit Esau, vt benedictionem patris haberet. Gen. 27.

Venit Abraham, vt plangeret, & fleret Saram vxorem suam defunctam. Gen. 28.

Eleuata voce fleuit Iacob, postquam recognouerat Rachel consobrinam suam. Gen. 29.

Stringens Esau collum Iacob, & osculans eum fleuit. Genes. 33.

Scissis vestibus Iacob indutus est cilicio lugens filium suum Ioseph multo tempore. Gen. 37.

Commota fuerunt viscera eius super fratre suo Beniamin, & eruperunt lacrymæ, & introiens cubiculum fleuit. Genes. 43.

Eleua-

Eleuauit vocem Ioseph cum fletu, & dixit fratribus suis, Ego sum Ioseph. Genes. 45. Fleuit etiam idem Ioseph super patre suo mortuo. Gen. 49. & tandem fleuit fratribus eum rogantibus, vt obliuisceretur peccati commissi. Gen. 50.

Promiscuum, quòd ascenderat ex Ægypto flagrauit desiderio carnium sedens, & flens, & ait: Quis dabit nobis carnes ad vescendum. Num. 11. Vociferans omnis turba fleuit, & murmurati sunt dicentes: Vtinam mortui essemus in Ægypto. Num. 14. Omnis multitudo videns occubuisse Aaron, fleuit super eo triginta diebus. Num. 20.

Filij Israel mortuũ Moysen fleuerunt triginta diebus. Deuteron. 34. Angelus Domini venit ad locum flentium, & improperauit filijs Israel beneficia quæ a Deo receperant, & peccata quæ commiserant, & eleuauerunt vocem, & fleuerunt. Iud. 2.

Pugnantes filij Israel contra filios Beniamin, fleuerunt coram Domino. Iudic. 20. Et postmodum obtenta victoria, fleuerunt pro destructione fratrum suorum. Iudith 21.

Recedente Noëmi nurus suę flere cœperũt. Ruth 1. Orauit Anna Deum flens largiter. 1. Reg. 1.

Audita obsidione Iabes Galaad leuauerunt vocem filij Israel, & fleuerunt. 1. Reg 11.

Lugebat Samuel Saulem quoniam Dominum pœnitebat, quòd constituisset eum regem. 1. Reg. 15.

Dauid & Ionathas osculantes se fleuerunt pariter. 1. Reg. 20.

Saul audiens vocem Dauid, qui pepercerat ei, eleuata voce fleuit. 1. Reg. 24.

Vidit Dauid ciuitatem Siceleg esse succensam, & homines adductos inde captiuos, & planxerunt ipse & populus, qui erat cum eo, donec deficerent in eis lacrymæ. 1. Reg. 30.

Planxit Dauid super Saul, & Ionathan, & alios interfectos. 2. Reg. 2.

Dauid, & omnis populus fleuerunt super Abner, quem occiderat Ioab. 2. Reg. 3.

Noluit Dauid flere pro filio paruo mortuo, & tamen fleuerat pro infirmo. 2. Reg. 12.

Quamuis Absalom se exhibuerat pessimum erga patrem, tamen Dauid fleuit eum miserabiliter mortuum. 2. Reg. 18.

Eliseus videns Azahelem coram se cœpit flere, propter mala, quæ facturus erat filijs Israel, cum ille esset futurus rex Syriæ. 4. Reg. 8. Fleuit Ezechias fletu magno, orans Dominum propter mortem, quam sibi de proximo imminere putabat. 4. Reg. 20.

Cum audisset Iosias rex Iuda comminationes scriptas in libro Legis Domini, propter peccata, scidit vestimenta sua, & fleuit, & multum Deo placuit. 4. Regum 22.

Quando reędificabatur templum ab ijs, qui redierant de Babylone, non poterat quisquã agnoscere clamores lætantium, & vocem fletus populi. 1. Esdr. 3.

Orante Esdra, & flente, propter commixtionem Gentilis populi cum Iudæis collectus est ad eum cœtus grandis virorum, ac mulierum, & fleuit populus multo fletu. 1. Esdr. 10.

Cum audisset Nehemias miserabilem statum ciuitatis Hierusalem, fleuit diebus multis, & ieiunabat, & orabat ante faciem Dei cæli. Nehem. 1.

Legente Esdra distincte, & aperte, ad intelligendum verba legis, flebat omnis populus, cum audiret verba legis. Nehem. 8.

Tobias manducauit panem cum luctu, & timore, quia scilicet corpus iugulati proximi in domo habebat, quod nocte sepelire volebat. Tob. 2.

Idem postea auditis sermonibus vxoris ingemuit, & cœpit orare cum lacrymis. Tob. 4.

Sarra filia Raguelis, audita ab ancilla graui contumelia, orauit Dominum cum lacrymis, vt ab illo improperio liberaret eam. Tob. 4.

A Cum recessisset a parẽtibus suis Tobias iunior, cœpit flere mater eius, & dicere baculum senectutis nostræ tulisti, &c. Tob. 5.

Moram faciente Tobia, flebat mater eius irremediabilibus lacrymis atque dicebat, Heu me fili mi, vt quid te misimus peregrinari lumen oculorum nostrorum, &c. Tob. 10.

Raguel cognoscens Tobiam iuniorem, cum lacrymis osculatus est eum, & plorauit super collum eius. Tob. 7.

Veniens Gabelus ad domum Raguelis, & videns Tobiam iuniorem discumbentem fleuit, & benedi-
B xit Deum. Tob. 9.

Exurgens cæcus Tobias occurrit filio redeunti, & suscipiens osculatus est eum cum vxore sua, & cœperunt flere præ gaudio. Tob. 11.

Cum exposuisset Achior omnia, quæ dixerat Holoferni, omnis populus communi lamentatione, & fletu vnanimes preces Domino effuderunt. Iudith. 6. Factus est fletus, & vlulatus magnus in Ecclesia, & per multas horas vna voce clamauerũt ad Deum, dicentes: Peccauimus cum patribus nostris, &c. Iud. 7. Item 13. stetit Iudith ante lectum Holofernis, orans cum lacrymis, vt Deus id quod cogitauerat, perfice-
C re dignaretur.

Cum audisset Mardochæus iniquam sententiam contra Iudæos prolatam, scidit vestimenta sua, & indutus est sacco spargens cinerem capiti, & cum eiulatu clamans animi sui amaritudinem ostendebat. In omnibus quoque prouincijs, ad quas crudele regis dogma peruenerat plãctus ingens erat apud Iudæos, ieiunium, vlulatus, & fletus. Esther 4. Postquam Aman vidit Mardochæum tam magnifice honoratũ, festinauit ire in domum suam lugens, & operto capite. Esther 6.

Sanctus Iob flebat pro miserijs proprijs. Iob 30.
D Versa est in luctum cithara mea, & organum meum in vocem flentium, cuius fletus vehementia apparet per hoc, quòd dixerit. 16. Facies mea intumuit a fletu, & palpebræ meæ caligauerunt. Item flebat pro miserijs alienis. Iob 30. Flebam quondam super eo, qui afflictus erat, & compatiebatur anima mea pauperi, & post mętens incedebam, & cetera.

Rex, & propheta Dauid habebat de lacrymis suis lauacrum. Psal. 5. Lauabo per singulas noctes lectum meum, &c. Item cibum. Psal. 41. Fuerunt mihi lacrymæ meæ, panes die, ac nocte, &c. Item potum. Psal. 79. Potum dabis nobis, in lacrymis in mensura. Idem:
E 72. Potum meum cum fletu miscebam. Versus,

Huius lacrymæ, lauacrum, panis potusq. fuerunt.

Plorabat etiam Dauid vitam suam recolẽdo. Psal. 55. Deus vitam meam annuntiaui tibi: posuisti lacrymas meas in conspectu tuo. Item cælestis patriæ recordando. Psal. 136. Super flumina Babylonis, illic sedimus & fleuimus, &c. Interdum orando. Psal. 38. Exaudi Deus orationem meam: & deprecationem meam, auribus percipe lacrymas meas. Idem. 6. Exaudiuit Dominus vocem fletus mei, &c. Idem Deum adorando. Psal. 95. Venite adoremus, & procidamus ante Deum: ploremus coram Domino, qui fecit nos.

F Videns Isaias destructionẽ populi sui dicebat: Recedite a me, amare flebo: nolite incumbere vt consolemini me. Isa. 22. Dixit Hieremias: Audite, & auribus percipite, nolite eleuari, &c. Quòd si hoc non audieritis, in abscondito plorabit anima mea. Hiere. 13.

Copiosi autem fletus in ipso signa erant multæ lacrymæ. Hiere. 9. Quis dabit capiti meo aquam, & oculis fontem lacrymarum, &c. Fons raro, vel numquam siccatur.

Item multi gemitus. Thren. 1. Idcirco ego plorans, & oculus meus deducens aquam, &c. Sequitur: Multi enim gemitus mei, & cor meum mærens.

Item clamosi singultus. Thren. 3. Diuisiones aquarum deduxit oculus meus, &c. Sequitur: Ne auertas

aurem tuam a singultu meo, & clamoribus. A

Item oculorum defectus. Thren. 2. Defecerunt præ lacrymis oculi mei, conturbata sunt viscera mea, &c. Ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus panem desiderabilem non comedi, & caro & vinum non introierunt in os meum, &c. Dan. 10.

Flebant amici Susannæ cum viderent presbyteros aduersus eam testimonium prolaturos; & ipsa etiam flens suspexit ad cælum. Erat enim cor eius, & cetera. Daniel 13.

Antiochus fecit in Hierusalem cędem magnam hominum, & factus est planctus magnus in Israel. Omnis maritus assumpsit lamentum, & quæ sedebant in B thoro maritali lugebant. 1. Machab. 1.

Planxit omnis Israel planctu magno, pro morte Mathathiæ. 1. Machab. 2.

Fleuerunt omnes de Israel Iudam Machabæum fletu magno, & lugebant ipsi dies multos, dicentes: Quomodo cecidit potens, qui saluum faciebat Israel. 1. Machab. 9.

Interfectis a Tryphone Ionatha, & duobus liberis eius cum mille viris, quos retinuerat sibi, luxit Israel luctu magno. 1. Machab. 12. & 13. Contristatus est animo Antiochus, propter mortem Oniæ, & flexus ad misericordiam lacrymas fudit, recordatus defuncti sobrietatem, & modestiam. 2. Machab. 4.

Occisis bimis pueris per Herodem, impletum est, quod dictum est per Hieremiam prophetam: Vox in Rama audita est, ploratus, & vlulatus, &c. Matth. 2.

Pater pueri lunatici exclamans cum lacrymis aiebat: Credo Domine, adiuua incredulitatem meam. Mar. 9.

Maria Magdalena legitur fleuisse pro peccatis suis ad pedes Domini. Luc. 7. Secundo pro morte fratris. Ioan. 11. Tertio pro passione Domini Iesu Christi. Ioan. 21. D

Saluator noster inuenitur tribus vicibus lacrymas effudisse super Lazarum, quem ad hanc mortalem vitam reuocabat. Ioan. 11. Super ciuitatem Hierusalem, quam pro peccato ruituram sciebat. Luc. 9. Et in cruce, quando seipsum pro peccatis mundi hostiã offerebat. Heb. 5. Preces cum clamore valido, & lacrymis offerens, & cetera.

Petrus post negationem trinam Domini egressus foras, fleuit amare. Sed nota quòd Lucas præmisit, dicens: Respexit Dominus Petrum. Luc. 22.

Euntem Dominum ad crucem, sequebatur turba multa populi, & mulierum quæ plangebant, & la- E mentabantur eum. Luc. 23.

Paulus Apostolus cum lacrymis Domino seruiebat. Ait enim Act. 20. Cum valediceret fratribus de Asia: Vos scitis qualiter vobiscum per omne tempus fuerim seruiens Domino, cum omni humilitate, & multis lacrymis.

Item cum lacrymis proximos admonebat, & ipsos ad lacrymas prouocabat. Act. 20. Per triennium nocte, & die non cessaui cum multis lacrymis, monens vnumquemque vestrum, &c. Sequitur, Magnus autem factus est fletus omnium, & cetera.

Item cũ lacrymis epistolas suas scribebat. 2. Cor. 2. F Ex multa tribulatione, & angustia cordis scripsi vobis per multas lacrymas. Item, Philip. 3. Multi ambulat, quos sæpe dicebam vobis, nunc autem & flens dico inimicos crucis Christi, & cetera.

Item cum lacrymis orabat. Act. 20. Positis genibus suis cum omnibus illis, quibus loquebatur, orauit, magnus autem factus fletus est omnium. Rom. 7. Spiritus postulat pro vobis, idest, postulare nos facit, gemitibus inenumerabilibus. tales autem gemitus non solent esse sine fletu.

Cum aduenisset Petrus in Ioppem circumsteterũt eum omnes viduæ flentes, & ostendentes tunicas & vestes, quas faciebat illis Dorcas. Act. 9.

De iuramento. *Cap. XVIII.*

DIxit Abimelech ad Abraham: Dominus tecum est in vniuersis, quæ agis: iura ergo mihi ne noceas mihi, & cetera. Dixitq. Abraham: Ego iurabo. Genes. 21.

Iacob, & Laban inierunt fœdus, & iurauit Iacob per timorem patris sui Isaac. Gen. 31.

Moyses iurauit quòd habitaret cum Ietro, & accepit Sephoram filiam eius vxorem. Exod. 2.

Pepigit Ionathas fœdus cum domo Dauid, & iurauerunt ambo. 1. Reg. 20.

Audiens Dauid duritiam Nabal, ait: Hoc faciat Deus inimicis Dauid, & hoc addat, si reliquero de omnibus quæ ad eum pertinent vsque mane, mingentem ad parietem. 1. Reg. 25.

Flentem Dauid pro morte Absalom filij sui, dixit Ioab: Surge & procede, & alloquens satisfac seruis tuis. Iuro enim tibi per Dominum, quòd si non exieris, ne vnus quidem remansurus sit tecum nocte hac. 2. Reg. 19.

Dauid iurauit Bethsabee matri Salomonis, quòd Salomon regnaret post eum. 2. Reg. 1.

Rex Salomon audita petitione matris pro Adonia C iurauit per Dominũ, dicens: Hoc faciat mihi Deus, & hoc addat, quòd contra animam suam locutus est Adonias verbum hoc. 3. Reg. 2.

Dixit Elias Thesbites ad Achab regem Israel: Viuit Dominus Deus Israel, in cuius conspectu sto, Si erit annis ijs ros & pluuia, nisi iuxta oris mei verba. 3. Reg. 17.

Benadad rex Syriæ indignatus ad responsionem Achab ait: Hoc faciant mihi dij, & hoc addant, si sufficerit puluis Samariæ pugillis omnis populi, qui sequitur me. 3. Reg. 20.

Dixit Elias ad Eliseum: Sede hic, quia Dominus misit me vsque in Bethel. Cui ait Eliseus: Viuit Dominus, & viuit anima tua, quia non derelinquam te. 4. Reg. 2.

Nabuchodonosor iurauit per thronũ suum, quòd defenderet se. Iudith 1.

Rex Antiochus filius Antiochi misit ad Iudæos pacem facere, & iurauit illis rex & princeps. Sequitur, Et rupit citius iuramentum. 1. Machab. 6.

Herodes Tetrarcha iurauit filię Herodiadis, quidquid petieris dabo tibi, licet dimidium regni mei. Mar. 6.

Petrus dicentibus sibi: Et tu ex illis es. nam & loquela tua manifestum te facit, cœpit detestari, & iurare, quia non nouisset hominem. Matth. 26.

Apostolus Paulus multotiens legitur iurasse in epistolis suis. 1. Cor. 15. Quotidie morior per vestram gloriam fratres. Item. 2. Cor. 11. Deus, & Pater Domini Iesu Christi scit, quia non mentior. Item Galat. 1. Ecce coram Deo, quia non mentior. Rom. 1. Testis est mihi Deus, cui seruio. Item. 1. Cor. 1. Testem Deum inuoco in animam meam.

De Sabbati obseruatione. *Cap. XIX.*

OBseruatio Sabbati originem trahit ex eo, quòd dicitur Gen. 2. Benedixit Deus diei septimo, & sanctificauit illum. quia in ipso requieuit ab omni opere suo, & cetera.

Sexta die filij Israel in deserto colligebant manna duplici quantitate, vt die sabbati vacarent omni opere. Exod. 16.

Inter præcepta decalogi solius mandati de sabbati obseruatione ratio redditur, quia minus de ratione apud carnales homines habere videbatur. Exod. 20.

Præceptum de obseruatione Sabbati frequẽter repetitur in lege, vt homo illud diligenter obseruet, & vt veram requiem adipisci laboret.

Die Sabbati offerebantur duo agni, diebus alijs vnus

vnus tantum, nisi in sollemnitatibus & calendis, ad A
designandum, quòd in festis abundantius Deum laudare debemus. Num. 28.

Homo deprehensus colligere ligna in sabbato fuit præcepto Domini lapidatus a toto populo. Num. 15.

Videns Nehemias homines torcularia calcâtes, & onera portantes, & venalia in sabbatis, obiurgauit eos tamquam diem sabbati profananantes. Nehem. 3.

Gentiles ex parte Antiochi constituerunt prælia in diebus sabbatorum aduersus quosdam, qui fugerant de Iudæa: at illi non miserunt lapidem, nec oppilauerunt loca occulta dicentes: Moriamur omnes in simplicitate nostra. 1. Machab. 2. De quibus est aduertere, quod licet erga mandatum Domini deuotionem B
ostenderent; tamen attendentes postea, quòd per hoc populus Domini dispergi poterat, cogitauerunt saniori consilio, dicentes: Omnis homo quicumque venerit ad nos die sabbatorum, pugnemus aduersus eum. non enim videtur opus seruile, pugnare pro vita tuenda, vel pro lege Dei.

Machabæus Iudas, & socij sui pugnantes contra Nicanorem, & exercitum suum interfecerunt super nouem millia hominum, ceteros autem fugere compulerunt, sed non perseuerauerunt persequentes, eo quòd erat ante sabbatum. 2. Machab. 8. C

Nicanor cogitauit cum omni impetu die sabbati bellum committere, sed Iudæi, qui eum per necessitatem sequebantur dixerunt ei, ne ita ferociter ac barbare feceris, sed honorem tribue, diei sanctificationis. 2. Machab. 15.

Discipulis Domini vellentibus spicas, & manducantibus, dixerunt Pharisæi: Ecce faciunt quod non licet facere sabbatis. at ille dixit eis: Non legistis quid fecerit Dauid, &c. Sequitur, Dominus est filius hominis, etiam sabbati. Matth. 12.

Saluator noster legitur in sabbatis multa fecisse miracula, vt patet per omnia Euangelia. Cuius causa, D
vel ratio, triplex assignari potest: vna, vt se Dominum legis ostenderet. Matth. 12. Dominus est filius hominis etiam sabbati. Secunda vt veram intelligētiam illius præcepti daret, quia non ab omni opere est cessandum. Matth. 12. Itaque licet sabbatis benefacere. Luc. 6. Tertia, vt plus homines audienteseum, & videntes ædificaret. Luc. 13.

Cum curasset inclinatam mulierem, Archisynagogus indignatus, quia sabbato curaret, dicebat turbæ: Sex dies sunt, & cetera. Luc. 13.

Mulieres sanctæ parauerunt aromata ad inungendum corpus Dominicū, & ita districte seruabant sab- E
batum, vt tali die nollent tam sanctum opus facere. Luc. 23. Et sabbato quidem siluerunt, secundum mandatum.

Sabbato requieuit Dominus in sepulcro. Luc. 23. Ioann. 19.

Dies sabbati erat apta specialiter, & conueniens ad audiendam legem Dei. Act. 13. Voces prophetarum, quæ per omne sabbatum leguntur. Item 16. Die sabbatorum loquebamur mulieribus, quæ conuenerant.

De reuerentia templo exhibenda. Cap. XX.

Locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Facies labium æneum ad lauandum, & missa in eo aqua lauabunt Aaron, & filij eius manus suas in eo, & pedes quando ingressuri sunt tabernaculum testimonij. Exod. 30. Non licebat, nisi paucis intrare tabernaculum, nec vasa eius tangere, sicut apparet. Num. 4. Diligentior, & feruentior fuit Salomon in ædificatione templi Dei, quàm in ædificatione domus propriæ. nam domum Dei compleuit septem annis; domum vero suam tredecim annis. Item citius cœpit ædificare templum, quàm domū suam. 3. Reg. 6. & 7.

Magnam sollemnitatem fecit Salomon dedicationis templi. 3. Reg. 8.

Præcepit Ioiada Pontifex, vt Athalia educeretur extra templum, & non occideretur in templo Domini. 4. Reg. 11.

Magnam curā videbatur habere Dominus de templo, qui præcepit Cyro, vt ædificaret sibi domum in Hierusalem, & intelligitur de templo materiali, sicut patet in textu. 1. Esdr. 1. Et hoc ipsum prædixerat Isaias ante, quasi per ducentos annos. Isa. 45.

Reuersi de Babylonica captiuitate Iudęi primo cœperūt ædificare templum, quàm muros ciuitatis Hierusalem, licet vicinos haberent inimicos, de quibus die noctuq. timebant. 1. Esdræ 3.

Commendatur Tobias, quoniam in Hierusalem ad templum Domini veniebat, & ibi adorabat Dominum. Tob. 1.

Obtenta victoria de inimicis, qui contaminauerant templum, dixit Iudas ad fratres eius, antequam de domibus proprijs aliquam facerent mentionem: Ecce contriti sunt inimici nostri, ascendamus nunc mundare sancta & renouare. 1. Machab. 4.

Rex Demetrius statuit, vt quicumque confugerint in templum, quod est Hierosolymis, & in omnibus finibus eius obnoxij regi, in omni negotio dimittantur. 1. Machab. 10.

Euntibus Iudæis ad bellum contra Nicanoris exercitum erat pro vxoribus & filijs, item pro fratribus, & cognatis minor sollicitudo, maximus vero & primus pro sanctitate timor erat templi. 2. Mach. 15.

Quadragesimo die voluit Dominus in templo deferri. Luc. 2.

Item duodecim annorum factus disputans in templo fuit inuentus. Luc. 2.

Postea de templo vendentes, & ementes pluries eiecit. Marc. 21. Luc. 19. Ioan. 2.

Item in templo frequenter docuit, & miracula plura fecit. Matth. 21. Marc. 11. Luc. 20. Ioan. 7.

Arguit Dominus Pharisæos, quia dicebant aurum templi sanctius templo. Matth. 21.

Recepto Spiritu sancto, Petrus & Ioannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam, & tunc factum est primum sanationis miraculum, quod factum fuerit post Ascensionem Domini. Act. 3.

Angelus Domini per noctem aperuit ianuas carceris, & educens Apostolos, dixit: Ite & stantes loquimini in tēplo plebi omnia verba vitæ huius. Act. 5.

Commendatur Eunuchus ille reginæ Æthiopum, quia de Æthiopia venit adorare in Hierusalem. Act. 8. Sed vero quòd etiam sedens in curru legebat Isaiam prophetam, quod est contra multos, qui euntes ad loca sancta non legunt, vel referunt sacra documenta, sed multiplicant vana verba.

Quamuis Iudæi graui odio, & furore persequerentur Paulum; tamen in templo noluerunt occidere eum, sed traxerunt eum extra templum, vt foris occiderent eum. Act. 21.

De adoratione, & cultu Dei. Cap. XXI.

Factum est, vt offerret Caim de fructibus terræ munera Domino; Abel quoque obtulit de pri- F
mogenitis gregis sui, & de adipibus eorum, & respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius: ad Caim autem, & ad munera eius non respexit. Gen. 10.

Enos filius Seth, cœpit inuocare nomen Domini. Gen. 4. Ædificauit Noe altare Domino, & tollens de cunctis pecoribus, & volucribus mundis obtulit holocaustum, odoratus est Dominus odorem suauitatis. Genes. 8.

Apparuit Dominus Abraham in terra Canaan, & dixit ei: Semini tuo dabo terram hanc, qui ædificauit ibi altare Domino, qui apparuit ei. Gen. 12.

Cum eleuasset oculos Abrahā apparuerunt ei tres viri stantes prope eum, quos cum vidisset adorauit in terra, & dixit: Domine, si inueni gratiam in oculis tuis,

tuis, ne transeas seruum tuum, &cet. Genes. 18. A

Paratus fuit Abraham offerre vnicum filium suum Isaac Domino in holocaustum, sed Domino aliter prouidente arietem loco illius obtulit. Gen. 22.

Dominus apparuit Isaac in Bersabee, dicens: Noli timere, quia ego tecum sum, &c. Itaque ædificauit ibi altare, &c. Gen. 26.

Locutus est Dominus ad Iacob dicens: Surge, & ascende Bethel, & habita ibi; facq. altare Domino, qui apparuit tibi, quando fugiebas Esau fratrem tuũ, &cet. Genes. 35.

Audierunt filij Israel, quod visitasset eos Dominus, & quòd respexisset afflictionem, & proni adorauerunt. Exod. 4. B

Postquam locutus est Dominus ad Moysen de religione Phase, & percussione primogenitorũ Ægypti, sequitur: Incuruatus populus adorauit. Exod. 12.

Iethro dixit Moysi: Præsto populo in ijs, quæ ad Deum pertinent, vt referas, quæ dicuntur ad eum, ostẽdasq. populo cærimonias & ritũ colẽdi. Exo. 18.

Moysi dixit Dominus: Ascende in montem tu, & Aaron, Nadab & Abiu, & septuaginta senes Israel, & adorabitis procul, & post pauca: Obtulerunt holocausta, immolaueruntq. victimas pacificas Domino vitulos. Exod. 24. C

Præcepit sibi fieri Dominus tabernaculũ cum varijs vtensilibus, & ministros, ac ministeria ordinari ad cultum ipsius. Exod. 25. Et deinceps in multis capitulis.

Primum præceptum decalogi est: Non habebis Deos alienos, non facies tibi sculptibile, &cet. Non adorabis ea, neque coles. Exod. 20. & Deuter. 6. Dominum Deum tuum timebis, & ipsi soli seruies, &c.

Angelus Domini ad patrem Samsonis, ait: Si vis holocaustum facere, offer illud Domino. Iudic. 13.

Helcana pater Samuelis ascendebat de ciuitate sua statutis diebus, vt adoraret, & sacrificaret Domino Deo exercituum in Silo. 1. Reg. 1. D

Erat peccatum filiorum Heli, grande nimis coram Domino, quia retrahebant homines de sacrificio Domini. 1. Reg. 2.

Cum Samuel offerret holocaustum Domino pro populo, Philistæi inierunt prælium contra Israel. Intonuit autem Dominus fragore magno super Philistæos, & exterruit eos, & cæsi sunt a filijs Israel. 1. Reg. 7.

Rex Dauid sollicite cultum Dei in cantoribus, & sacerdotibus studuit ampliare, sicut apparet. 1. Paralip. 15. 16. 23. 24. & Ezech. 47. In omni opere, &c. E

Abijt Salomon, vt immolaret Domino in Gabaon, mille hostias in holocaustum obtulit ibi. Apparuit autem ei Dominus per somnium, &c. 3. Reg. 3.

Salomon ædificato templo stetit ante altare Domini in conspectu Ecclesiæ Israel, & expandens manus suas in cælum; vtrumque genu flexit, & adorauit. 3. Reg. 8.

Reuersi filij Israel de captiuitate Babylonis, legerunt in volumine legis Dei sui, quater in die, & quater in nocte confitebantur, & adorabant Dominum Deum suum. Nehem. 9.

Cum irent omnes filij Israel ad vitulos aureos, Tobias fugiebat consortia eorum, & pergebat in Hierusalem ad templum Domini, & ibi adorabat Dominum Deum Israel. Tob. 1. F

Cum audisset Iob nuntiorum verba dicentium sibi perditionem rerum suarum, surrexit, & corruens in terram adorauit, & dixit: Nudus egressus sum ex vtero matris meæ, &c. Iob 1.

Quamuis esset prohibitum, quòd nullus aliquid peteret ab aliquo Deo, vel homine, vsque ad triginta dies, nisi a solo Dario: tamen Daniel tribus temporibus in die flectebat genua sua in cenaculo suo, & adorabat, confitebaturq. coram Domino Deo suo. Daniel 6.

Magi intrantes domum inuenerunt puerum cum Maria matre eius, & procidentes adorauerunt eum, &c. Matth. 2. Ecce miræ humilitatis deuotio; quid ergo debent facere Christiani Domino iam regnanti, si sic fecerunt Gentiles Domino vagienti?

Cum descendisset Iesus de monte, ecce leprosus veniens genu flexo adorauit, dicens: Domine, si vis potes me mundare. Matth. 8. Mar. 1.

Cæcus natus a Domino Iesu illuminatus procidẽs adorauit eum. Ioan. 9.

Vidẽtes Dominũ discipuli post resurrectionẽ suam adorauerunt: Quidã autem dubitauerunt. Matth 28.

Sacerdotes, & populi de ciuitate Lystræ reputantes Deos Paulum, & Barnabam, volebant sacrificare eis, quod illi prohibuerunt omnino. Act. 14.

Postquam audisset, & vidisset beatus Ioannes mirabiles Dei reuelationes, cecidit, vt adoraret ante pedes Angeli, qui ei hoc ostendebat, & dixit ei: Vide, ne feceris. Deum adora, &c. Apoc. 22.

De idolatria. Cap. XXII.

Videns populus, quòd moram faceret descẽdẽdi de monte Moyses, congregatus aduersus Aaron dixit: Fac nobis Deos, qui nos præcedant. Exo. 32.

Fornicatus est populus filiorum Israel cum filiabus Moab, quæ vocauerunt eos ad sacrificia sua, at illi comederunt, & adorauerunt Deos earũ. Num. 25.

Mortuo Iosue filio Naue, filij Israel fecerũt malum in conspectu Domini, & seruiebant Baalim, & Astaroth, & dimiserunt Dominum Deum patrum suorum. Iudic. 2.

Fornicatus est omnis Israel in Ephod, quòd fecerat Gedeon. Iudic. 8.

Item de Salomone dicitur: Deprauatum est cor eius per mulieres, ita vt sequeretur Deos alienos, nec erat perfectum cor eius, & 3. Reg. 11.

Excogitato consilio Ieroboam fecit duos vitulos aureos, & dixit: Ecce dij tui Israel, qui eduxerunt te de terra Ægypti. 3. Reg.

Non suffecit Achab regi Israel, vt ambularet in peccatis Ieroboam, sed insuper seruiuit Baal, & adorauit eum. 3. Regum 16.

Ædificauerunt viri de Iuda aras, & statuas, & lucos super omnem collem excelsum, & subter omnem arborem frondosam. 3. Reg. 14.

Achaz rex Iuda ambulauit in via regum Israel insuper, & filium suum consecrauit transferens per ignem. 4. Reg. 16.

Translatis filijs Israel in Assyrios collocatę sunt diuersæ gentes in ciuitatibus Samariæ, & vnaquæq. fecit Deum suum, & cum Dominũ colerent dijs quoque suis seruiebant iuxta consuetudinem Gentilium. 4. Reg. 17.

Confusus, & vituperatus Sẽnacherib rex Assyriorum reuersus est in Niniuem ab impugnatione Ezechiæ regis Iudæ, cumq. adoraret in templo Nesroch filij eius percusserunt eũ gladio, & fugerũt. 4. Reg. 19.

Manasses rex Iuda erexit omnes aras Baal, & adorabat omnem militiam cæli, & coluit eam, & cetera. 4. Regum 21.

Holofernes indignatus contra Achior, qui commendauerat potentiam Dei Hebræorum, dixit, quòd ostenderet ei, quòd non esset Deus, nisi Nabuchodonosor. Iudith 6.

Nabuchodonosor fecit statuam auream, & præcepit, vt omnes populi tribus, & linguæ cadentes adorarent eam. Dan. 3.

Darius rex Persarum proposuit edictum, quòd nullus infra triginta dies peteret aliquid a quocumque Deo, vel homine, nisi ab ipso rege Dario. Dan. 6.

Erat idolum in Babylone, quod rex quotidie adorabat, quod cum Daniel subuertisset, Babylonij adorauerunt draconem. Dan. 14. Antiochus iussit ædificare

ficare aras & templa & idola, & immolari carnes suillas, & relinquere filios suos incircumcisos. 1. Machabæorum 1.

Sacerdotes,& populus de ciuitate Lystræ reputantes Deos Paulum, & Barnabam voluerunt sacrificare eis, quod illi prohibuerunt omnino. Act. 14.

Cum Paulus maneret Athenis incitabatur spiritus eius in ipso, videns idolatriæ deditam ciuitatem. Actorum 17.

De blasphemia contra Deum. Cap. XXIII.

Filius mulieris Israelitidis præcepto Domini lapidatus fuit in deserto pro eo, quòd nomen Domini blasphemauit Leuit. 24.

Dixit Heli filijs suis: Si peccauerit vir in virum placari potest ei Dominus. Si autem in Dominum peccauerit, quis orabit pro eo? 1. Reg. 2.

Nathan propheta multum exaggerabat peccatum Dauid,ex eo quòd blasphemare fecerat inimicos nomen Domini. 2. Reg. 12.

Vir Dei dixit ad regem Israel, quia dixerunt Syri: Deus montium est, & non est Deus vallium, dabo omnem multitudinem hanc grandem in manu tua. 3. Regum 20.

Videtur quòd maius peccatum nesciuerit excogitare nequissima Iezabel, quàm blasphemiam, quam fecit illi imponi. 3. Reg. 21.

Multum displicuerunt Deo blasphemiæ, quas dixerũt serui Sennacherib regis Assyriorum, vnde percussit Dominus centum octoginta millia de exercitu suo. 4. Reg. 19.

Non expedit simplices homines circa blasphemiã infidelium disputare; propter hoc prohibuit Ezechias,ne populus Rapsaci blasphemo aliquid responderet. 4. Reg. 18. Isa. 36.

Holofernes indignatus, eo quòd Achior potẽtiam Dei cæli commendauerat, dixit ad eum: Quoniam prophetasti, quòd Gens Israel defendatur a Deo suo, vt ostendam tibi, quia non est Deus, nisi Nabuchodonosor, cum percusserimus eos omnes, quasi hominem vnum, &c. Iudith 6.

Cum argueret Hieremias populum pro eo, quòd sacrificabant omnes dijs alienis, responderunt: Sermones Domini non audiemus, sed sacrificabimus reginæ cæli, sicut fecimus nos & patres nostri, & bene nobis erat, malumq. non vidimus. Hiere. 40.

Nabuchodonosor rex Babylonis dixit socijs Danielis, qui statuam eius auream noluerunt adorare: Quis est Deus, qui eripiat vos de manu mea. Dan 3.

Dixerunt quidam iniqui ex Israel in diebus Antiochi: Ex quo recessimus a Gentibus inuenerunt nos multa mala. 1. Machab. 1.

Obsidente Iuda Machabæo quoddam præsidium, quidam Gentiles intus existentes verba blasphema,& nefanda iactabant, quo scito postea concremati fuerunt. 2. Machab. 10.

Dicentibus Iudæis Nicanori: Est Deus potens in cælo,qui iussit agi septimam diem,ille infelix ait: Et ego potens sum super terram, qui impero sumi arma, & negotia regum impleri. 2. Machab. 15.

Cum eiecisset dæmonium Dominus cęcum & mutum, stupentibus turbis Pharisæi blasphemabant dicentes: Hic non eijcit dæmones, nisi in Belzebub principe dæmoniorum. Matth. 12. & Luc. 11.

Pendente Domino in cruce, prætereuntes blasphemabant eum mouentes capita sua, &c. Matth. 27.

Contradicebant Iudæi ijs, quæ a Paulo dicebantur blasphemantes. Act. 13. & 18.

De præceptis Dei, & obseruatione ipsorum. Cap. XXIV.

Præceptum leue ad implendum, & breue ad retinendum dedit Deus primo parenti, dicens: Ex

A omni ligno paradisi comede, &c. Gen. 2. Quod tamen male custodiuit, & grauem pœnam incurrit. Genes. 3.

Mandata Dei licet interdum videantur esse de re parua, non parua diligentia sunt seruanda, quia puniuntur grauiter transgressores. Genes. 2. De ligno scientiæ boni, & mali, ne comedas. In quacumque enim die comederis ex eo, morte morieris. Fecit Noe omnia quæ mandauerat ei Dominus. Gen. 7.

Recepturi filij Israel mãdata a Deo, iussi sunt sanctificari. Exod. 19. Vade ad populum, & sanctifica eos, hodie & cras, & cetera.

B Præcepit Dominus, vt filij Israel ponerent vittas hiacynthinas per angulos palliorum quattuor, vt continuam haberẽt memoriam cælestium mandatorum. Num. 15.

Balaam ariolus dixit Balach regi Moab: Nonne dixi tibi, quòd quidquid imperaret mihi Dominus, hoc facerem? Num. 23. Ecce quantam reuerentiam habebat malus homo ad imperium Dei.

Specialem monitionem fecit Dominus Iosue de meditatione, & obseruatione legis, quando constituit eum super populum. Iosue 1. Non recedat volumen legis huius, & cetera.

C Non prætereriuit Iosue de vniuersis mandatis Domini, nec vnum quidem verbum, &c. Iosue 11.

Saul tam signanter electus, propter transgressionẽ diuini pręcepti irreuocabiliter est proiectꝰ. 1. Reg. 15.

Rex Dauid instruens Salomonem post se regnaturum dicebat: Tunc perficere poteris, si custodieris mandata, quæ præcepit Dominus Moysi. 1. Paral. 22.

Ordinante Ioiada pontifice eduxerunt filium regis, & imposuerunt ei diadema, dederuntq. in manu eius tenendam legem, & constituerunt eum regem. 2. Paralip. 23.

D Cyrus rex Persarũ gentilis Monarcha totius mundi, non verecundabatur dicere: Præcepit mihi Deus cæli,vt ædificarem ei domũ in Hierusalem. 1. Esdr. 1.

Conquerendo dicit Dominus. Hiere. 35. Præualuere sermones Ionadab filij Rechab, quos præcepit filijs suis, vt non biberent vinum, qui obedierunt præcepto patris sui: ego autem locutus sum ad vos, & non audistis me, & cetera.

Melius iudicauit Susanna incidere in manus hominum, quam derelinquere legem Dei, exponens periculo vitam, & famam. Dan. 13.

Cum trucidarentur sub Antiocho legis obseruatores multi de populo noluerũt infringere legem sanE ctam, & trucidati sunt. 1. Machab. 1.

Duæ mulieres delatæ sunt natos circumcidisse, quas infantibus ad vbera suspensis cum publice per ciuitatem circumduxissent, per muros præcipitauerunt. 2. Machab. 6.

Eleazarus vir ætate prouectus diros corporis dolores sustinuit, & tandem occisus fuit, quia carnes porcinas contra legem noluit manducare, nec etiam simulare se, vllatenus manducasse. 2. Machab. 6.

Propter legem Dei septem fratres cum matre sua, grauia tormenta passi sunt sub Antiocho. 2. Mach 7.

Parentes Ioannis Baptistę erant incedentes in omF nibus mandatis, & iustificationibus Domini, sine querela. Luc. 1.

Adolescẽti a Saluatore quærẽti, quid boni faceret, vt vitam æternam haberet,responsum est ab ipso Domino: Si vis ad vitã ingredi,serua mãdata. Matth. 19.

Ad obseruandum præcepta Dei nos inducunt aliæ creaturæ, quæ obediunt ei, de bonis Angelis non est dubium, quin sint ministri eius, facientes voluntatem, & verbum eius. 1. Paralip. 21. Imperauit Dominus Angelo, qui percutiebat. Item de malis angelis. Luc. 8. Præcipiebat spiritui immundo, vt exiret ab homine, sequitur: Et exierunt dæmonia. Item præcepit Soli & non oritur. Iob 9. Item præcepit coruis, vt pascant Eliam, & sic fecerunt. 3. Regum 17.

Et

Et generaliter dicit Psal. 148. Præceptum posuit, & A
non præteribit: Ignis, grando, nix, glacies, &c.

De obedientia. Cap. XXV.

HOminem volens Deus sub obedientia viuere, etiam in statu innocentiæ, statim vt conditus est ipsum præceptis astrinxit. Gen. 2. Et eum contra obedientiam venientem seuere puniuit. Gen. 3.

Prompte obediuit Noe Domino in omnibus, quæ ei facieda præcepit tempore instantis diluuij. Gen. 7.

Præceptum de circumcisione, quamuis esset graue & insolitum, non distulit Abraham implere, vsque B
in crastinum. Gen. 17.

Idem Abraham præceptũ de immolatione filij sine mora exequi voluit. Gen. 22 Abraham de nocte consurgẽs, &c. Et vide quam mirabilis fuit illa obediẽtia.

Prompte obediuit Ioseph patri ad fratres eum mittenti, quamuis eos primus accusasset, & ideo merito timere deberet. Gen. 37.

Moyses obediuit Domino imponenti ducatum populi. Sed attende cum quanta difficultate, quinquies enim se excusauit. Exod. 3. & 4. Magnam obedientiam promiserunt filij Israel, dicentes: Omnia quæ locutus est Dominus faciemus, & erimus obedientes. C
Exod. 24. Sed postea operibus fecere contrarium.

Filij Israel per desertum ambulantes ad imperium Domini erigebant tentoria, & ad imperium illius deponebant. Num. 4. & 9.

Idem filij Israel ad terrã Promissionis iuxta mandatum Domini ascendere conati sunt, & male cessit eis. Num. 14.

Euntes ad bellum contra mandatum Moysi filij Israel, multi victi fuerunt a paucis. Num. 14. Quando autem ex obediẽtia pugnauerunt, pauci vicerunt multos. Num. 31.

Quia transgressus est Achan mandatum Iosue, po- D
pulus fuit in prælio superatus, & ipse postea a populo lapidatus. Iosue 7.

Saul offerens holocaustum contra mandatum Samuelis, reprobatus est. Similiter, quia pepercit Agag regi Amalec, & gregibus ouium, & ceteris rebus pretiosis; & tunc dixit ei Samuel: Melior est obedientia, quàm victimæ. 1. Reg. 15.

Dauid licet per Samuelem vnctus esset in regem, tamen obediebat patri mittenti eum, vt portaret victualia fratribus, quibus fuerat præelectus. 1. Reg. 17.

Prædixit Dominus Salomoni, quòd si faceret omnia, quæ præceperat ei poneret thronum regni eius, E
super Israel in sempiternum. Si autem auerteretur, & non custodiret mandata eius, auferret Israel de superficie terræ. 3. Reg. 9. 2. Paralip. 7. Et ita impletum est. 4. Reg. vltimo.

Vir Dei, qui prædixit Ieroboam destructionem altaris sui a leone occisus fuit, quia scilicet contra præceptum Domini, in domo alterius Prophetæ comedit. 3. Reg. 13.

Obedientia commendatur interdum, & in ijs, quæ videntur sine ratione mandari; vnde percussus est a leone ille, qui noluit percutere quendam de filijs prophetarum. 3. Reg. 20. F

Cum ad mandatum Elisei, Naaman indignatus abiret, dixerunt ei serui sui: Pater & si rem grandem dixisset tibi Propheta facere debueras, &c. 4. Reg. 5.

Tobias iunior auditis exhortationibus patris respondit, & dixit: Omnia quæcumque pręcepisti mihi pater, faciam. Tob. 5.

Quidquid præcipiebat Mardochæus, obseruabat regina Esther, & ita cuncta faciebat, vt eo tempore solita erat, quo eam paruulam nutriebat. Esther 2.

Commendantur a Domino Rechabitę, qui noluerunt vinum bibere, pro eo quòd præceperat eis pater eorum, dicens: Non bibetis vinum, vsque in sempiternum, & domos non ædificabitis, &c. Hiere. 35.

Et nota difficultatem in illa obedientia.

Ionas insipienter refugiebat obedire Domino præcipienti, vt iret ad præcipiendum in Niniue, sed fugiendo deuenit, quo Dominus iusserat. Ion. 1. & 3.

Mathathias dixit nuntio regis Antiochi: Et si omnes obediunt regi Antiocho, ego & filij mei, & fratres mei obediemus legi Patrum nostrorũ. 1. Mach. 2.

Dixit vnus illorum septem fratrum: Parati sumus magis mori, quàm patrias Dei leges præuaricari. 1. Machab. 7.

Descendit puer Iesus cum Maria, & Ioseph in Hierusalem, & erat subditus illis. Luc. 2.

Cito & perfecte obedierunt illi Apostoli, qui a Domino vocati continuo relictis retibus secuti sunt eũ. Matth. 4. Similiter de Matthæo dicitur Luc. 5. Relictis omnibus surgens secutus est eum.

De obediẽtibus verbo, & non facto, seu facto plusquam verbo, proponit Dominus exemplum duorum filiorũ, quorum vnus dixit se iturum in vineam patris, & operaturum, & non iuit, alius negauit, & iuit. Matth. 21.

Etiam malis prælatis obediendũ esse præcepit Dominus. Matth. 23. Super cathedram Moysi, & cet. Omnia quæcumque dixerint vobis, seruate & facite.

Saluator noster legi voluit obedire in circumcisione, in oblatione facta in templo. Luc. 2. Et in esu agni paschalis. Matth. 26.

Exemplum obedientiæ proponit nobis Apostolus in Saluatore nostro, dicens: Factus obediens vsque ad mortem. Philip. 2. Vbi, & insinuat obedientiæ fructum subdens, propter quod Deus exaltauit illum, & cetera.

Comminati sunt principes sacerdotum, Petro, & Ioanni, ne vltra loquerentur in nomine Iesu, qui respondentes eis: Si iustum est vos potius audire, quàm Deum, iudicate. non enim possumus, quæ vidimus, & audiuimus non loqui. Act. 4.

Deinde cum arguerentur Apostoli a principibus sacerdotum, quia non seruauerant eorum mandata, responderunt Petrus, & Apostoli: Obedire Domino oportet magis, quam hominibus. Act. 5.

Saulus ad terram prostratus audiẽs verba Iesu Nazareni prompte respondit ei: Domine quid me vis facere. Act. 9. Cornelius dixit beato Petro: Omnes nos in conspectu tuo sumus, audire parati omnia quęcumque præcepta sunt tibi a Domino. Act. 10.

Paulus electo sibi Sila in sociũ, perambulabat Syriam, & Ciliciam confirmans Ecclesias, & præcipiens custodire præcepta Apostolorum, & seniorũ. Act. 15.

De Scriptura sacra. Cap. XXVI.

MAgnam reuerentiam habere debemus ad Scripturam, quam ipse Deus voluit scribere, vel tradere specialiter, & docere. Exod. 32. Reuersus est Moyses de monte portans duas tabulas scriptas opere Dei. Ipse etiam Dominus noster Iesus Christus dicit se missum fuisse ad euangelizandum, & misit discipulos ad hoc ipsum. Matth. 10. Mar. 1. & in Luc. 4. & 10. Ioan. 4. Sic igitur potest dici, quòd lex vetus fuit data Moysi mediantibus Angelis, vt ait Apostolus. Galat. 3. Et beatus Stephanus hoc ipsum testatur. Act. 7. Accepistis legem in dispositione Angelorum. Reliqua vero pars veteris testamenti data fuit inspiratione Spiritus sancti. 2. Pet. 1. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed Spiritu sãcto inspirati locuti sunt sancti Dei homines. Nouum autem testamentum continet verba, & facta Domini nostri Iesu Christi, in Euangelijs, verba Apostolorum in epistolis, & in Apocalypsi. Item facta ipsorum in libro Actorũ Apostolorum, Christus ergo verus Deus, & homo partem Euangeliorum protulit per seipsum; alia vero dixerũt Apostoli, & Euangelistæ instructi per ipsum, & Spiritum sanctum. Act. 2.

Act. 2. Repleti sunt omnes Spiritu sancto, & cœperunt loqui varijs linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis. Sapientiam omnium antiquorum exquiret sapiens, & in Prophetis vacabit, Ecclesi. 39. quasi dicat, sapientiam quidem sapienter debet sapiens exquirere, sed specialiter debet scripturis Prophetarum intendere.

A

Ionathas summus sacerdos, & seniores Iudæorũ, licet essent bellicis rebus intenti, scripserũt Spartiatis: Nos habentes solatio libros sanctos, qui sunt in manibus nostris, &c. 1. Machab. 12.

Saluator noster tentatus a diabolo per scripturam respondit, & ipsum tentatorem triplici auctoritate confudit. Mar. 3. Luc. 3.

B

Item scripturam esse completam in Aduentu suo dixit. Luc. 4. Hodie impleta est Scriptura hæc in auribus vestris.

Item per Scripturã defendit discipulos contra Pharisæos. Matth. 12. Non legistis quid fecerit Dauid, quando esurijt, &c. Magnam auctoritatem tribuit Dominus veteri testamento, quando dixit Matth. 2. Donec transierit cælum, & terra, iota vnum, aut vnus apex, & cetera.

Item Ioan. 10. non potest solui Scriptura: non minoris autem, sed maioris auctoritatis est nouum, de quo Luc. 21. Cælum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt.

C

Principes sacerdotum & scribas, & Pharisæos iniuste arguentes Dominum Iesum, ipse multotiens per Scripturas vicit. Matth. 11. & 21.

Arguit Dominus Saduçęos de ignorantia Scripturarum. Matth. 22. Erratis nescientes Scripturas, neque intelligentes virtutem Dei.

Petrus in prima prædicatione sua post missionem Spiritus sancti, auctoritatem Ioelis exponens tria millia hominum conuertit ad Christum. Act. 2.

Valde commendandus est Eunuchus ille, qui veniens de Æthiopia Hierosolymam, legebat in curru existens Isaiam prophetam. Philppus autem præcepto Domini occasionem assumpsit prædicandi Euangelium Christi, ex auctoritate, quam eum legentem inuenit, & credentem illico baptizauit. Act. 8.

D

Veniens Paulus Berœam intrabat synagogam Iudæorum; quidam autem susceperunt verbum cum omni auiditate quotidie scrutantes Scripturas, si hæc ita se haberent, & crediderunt multi ex eis, & Gentilium mulierum honestarũ, & viri non pauci. Act. 17.

Apollo Iudæus vir eloquens potens in Scripturis, contulit multũ ijs qui crediderunt. vehementer enim Iudæos reuincebat publice, ostendens per Scripturas esse Christum, Iesum. Act. 18.

E

De exhortatione bona, & prædicatione verbi Dei. Cap. XXVII.

CAim admonitus exteriori voce Dei, a concepta iniquitate non destitit. Gen. 4. Hinc patet, quòd exhortatio sine interiori parum est efficax.

Iustus Loth pie admonebat Sodomitas dicens; Nolite quæso fratres mei, nolite malum facere: cui illi contumaciter responderunt: Recede illuc, &c. Gen. 9. Hinc patet quòd peruersi difficile corriguntur. Bene cessit Iacob, quia acquieuit consilijs matris suæ. Gen. 27.

F

Audiens Ruben iniqua fratrum verba contra Ioseph dixit: Non interficiamus eum, nec effundamus sanguinem eius, &c. Iudas etiam consuluit, quòd non occideretur, sed venderetur, & sic saltem minus malum committeretur. Gen. 37.

Soror Moysi bene suasit filiæ Pharaonis, vt mulier Hebræa pro nutriendo paruulo vocaretur. Exod. 2.

Ad vtilitatem populi, & alleuiationem Moysi, bene consuluit Iethro, vt minores iudices constitueret in populo. Exod. 18.

Bona exhortatione Abigail auersus est Dauid a proposito fundendi sanguinem Nabal. 1. Reg. 25. Bonum consilium dedit Abner, Asaëli se insequenti dicens: Noli me sequi, ne compellar confodere te in terram, quod quia ille audire contempsit ab eodem occisus est. 2. Reg. 2.

Consilium bonum dederunt Roboam filio Salomonis seniores, ille vero in malum suum acquieuit consilio iuniorum. 3. 12.

Cũ Naaman Syrus ad verbũ Elisei abiret indignatus, serui sui suaserunt ei, vt Prophetæ facile mandatũ impleret, quorũ monitis vtiliter acquieuit. 4 Reg. 5.

Quãdiu vixit Ioiada pontifex, qui bene instruebat Ioas regem Iuda, tamdiu fuit ille bonus, quo mortuo factus est Ioas pessimus. 4. Reg. 12. 2. Paralip. 25.

Perrexerunt cursores cum epistolis ex regis Ezechiæ imperio, & principum eius in vniuersum Israel, & Iuda, prædicantes filijs Israel: Reuertimini ad Dominum Deum Abraham, Isaac, & Israel, & reuertetur ad reliquias, quæ effugerunt manus regis Assyriorum. 2. Paralip. 30.

Ædificantibus Iudæis de Babylone reuersis templum in Hierusalẽ exhortabantur eos, & adiuuabant Aggæus, & Zacharias prophetæ. 2. Esdr. 5.

Desiderans Nehemias ædificare muros Hierusalem, dixit optimatibus, & magistratibus: Surgamus, & ædificemus; & confortatæ sunt manus eorum in bonum. Nehem. 2.

Ad exhortationem Nehemiæ ij qui vsuras accipiebant a populo, & acceptas reddere, & vltra non accipere consenserunt. Nehem. 5.

Tobias in captiuitate positus pergebat ad omnes, qui erant in captiuitate, & monita salutis dabat eis. Tob. 1. Idem bene prædicauit filio suo. Tob. 4. & 14.

Bene cessit Tobiæ, quia Raphael quem hominem putabat, consilijs acquieuit, specialiter in exenteratione piscis, & petendo vxorem, & in modo se habendi cum ea. Tob. 6.

Parentes Sarræ vxoris Tobiæ iunioris monuerunt eam honorare socrum, diligere maritum, regere familiam, gubernare domum; & seipsam irreprehensibilem exhibere. Tob. 9.

Iudith bonam exhortationem dedit populo arguens, quod indiscrete ordinatum erat, & docens quid faciendum esset Iudith 8.

Efficaciter persuasit Mardochæus Esther, vt etiam cum periculo suo ingrederetur ad regem precatura pro salute gentis suæ. Esther 4.

Post ostensam Isaiæ mirabilem visionem dixit ipse Propheta: Væ mihi, quia tacui, &cet. & postea cum labia sua per calculum de altari sumptũ vidisset fuisse mundata, dixit Domino quærenti, quem mitteret ad populum: Ecce mitte me, &c. Isa. 6.

Dixit Dominus. Isa. 15. Clama ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuntia populo meo scelera eorum, & domui Iacob peccata eorum.

Hieremias primo se excusauit a prædicationis officio, postea diuinæ volnntati acquieuit. Hiere. 1.

Abdemelech Æthiops dixit Sedecie regi Iuda: Domine mi rex, malefecerunt viri isti omnia quæcumque perpetrauerunt contra Hieremiam prophetam, mittentes eum in lacum: & præcepit rex ei, Leua Hieremiam de lacu antequam moriatur. Hiere. 38.

Factum est verbũ Domini ad Ionam dicens: Surge & vade in Niniue, & prædica in ea prædicationem quam ego loquar ad te, &c. Ion. 1. & 3.

Bonum consilium dedit Daniel Nabuchodonosor regi Babyloni dicens: Consilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemosynis redime. Dan. 4.

Moriens Mathathias filios suos efficaciter exhortatus est ad agẽdum viriliter pro lege Dei. 1. Mach. 2.

Iudas Machabæus pugnatnrus exhortabatur, & animabat populũ suum sermonibus bonis. 1. Mach. 3. & 4. & 2. Mach. 8. & specialiter 15. Vbi dicitur quòd singu-

singulos armauit non clypei, & hastæ munitione, sed A sermonibus optimis, & exhortationibus.

Cum primus illorum septem fratrum in sartagine torreretur, ceteri vna cum matre inuicem se hortabantur mori fortiter, dicentes: Dominus aspiciet veritatẽ, &c. specialiter ipsa mater mirabilis efficaciter exhortabatur filios. 2. Mach. 7.

Ioannes Baptista multa exhortãs euangelizabat populo. Luc 3. De quibus nonnulla exprimuntur eodem capitulo, & Matth. 3. & Mar. 1. Cuius exhortatio, ita efficax erat, quòd non solum multi baptizabantur confitentes peccata sua, sed ipse Herodes Tetrarcha audito eo faciebat multa, & libenter B eum audiebat. Mar. 6.

Misit Dominus discipulos dicens: Euntes prædicate dicentes, quia appropinquabit regnum cęlorum, &c. Matth. 10. Item Marc. 16. Euntes in mundum vniuersum prædicate Euangeliũ omni creaturæ, &c.

Petrus Apostolus in die Pentecostes, tam efficaciter prædicauit, quòd baptizati sunt circiter tria millia hominum. Act. 2.

Item alia vice similiter ad prædicationẽ ipsius crediderunt tot, quòd factus est numerus virorum quinque millia. Act. 4.

In domo Cornelij prædicante Petro cecidit Spiritus sanctus super eos, qui audiebant verbum, & iussit eos baptizari. Act. 10. C

Ministrantibus, & ieiunantibus prophetis, & doctoribus, qui erant Antiochiæ dixit Spiritus sanctus: Segregate mihi Saulum, & Barnabam in opus, &c. Sequitur: Ipsi quidem missi a Spiritu sancto prædicabant verbum Dei in synagogis Iudæorum. Act. 13.

Principes synagogæ, qui erant Antiochię, dixerunt Paulo, & Barnabę: Viri fratres, si quis est in vobis sermo exhortationis ad plebem, dicite. Surgens autem Paulus, & manu silentium indicens, &c. Act. 13.

Reuersi sunt Paulus, & Barnabas Lystram & Iconium & Antiochiam confirmantes animas cum sanctis, exhortantesq. vt permanerent in fide. Act. 4. D

Factum est Iconij, vt Paulus, & Barnabas introirent in synagogam Iudæorum, & loquerentur, ita vt crederent Iudæorum, & Græcorum copiosa multitudo. Act. 14.

Visio per noctẽ Paulo ostensa est, vbi Macedo quidam erat stans, & deprecans, & dicens: Transiens in Macedoniam adiuua nos. vbi subditur: Vt autem visum vidit statim quæsiuimus proficisci in Macedoniam certi facti, quòd vocasset nos Deus Euangelizare eis. Act. 16. E

Multi Corinthiorum audientes Paulum prædicantem credebant, & baptizabantur. Dixit autem Dominus nocte per visionem Paulo: Noli timere, sed loquere, & ne taceas, propter quod ego sum tecum: & nemo apponetur tibi, vt noceat te. Act. 18.

Apollo Iudæus Alexandrinus genere erat edoctus viam Domini: & feruens spiritu loquebatur, & docebat diligenter ea, quæ sunt Iesu. Act. 18.

Apud Ephesum Paulus intrans synagogam Iudæorum, cum fiducia loquebatur per tres menses, disputans, & suadens de regno Dei. Act. 19.

Quadam die cum in crastinum profecturus protraxisset sermonem vsque ad mediam noctem, quidam adolescens oppressus somno cecidit de fenestra, & sublatus est mortuus. Ad quem cum descendisset Paulus, & suscitasset eum, rursus ascendit, & allocutus est eos vsque ad lucẽ, & sic profectus est. Act. 20. F

Cum Paulus victus coram Agrippa rege, & Festo pręside redderet rationem, Agrippa dixit ei: In modico suades mihi Christianum fieri. Act. 26.

De consilijs, & persuasionibus malis. Cap. XXXIII.

HEua de ligno vitæ dedit viro suo, qui comedit. Gen. 3. Præsumendum est quòd ipsa persuaserat viro, vt comederet.

Domina, cui seruiebat Ioseph, male ipsum sollicitabat ad peccatum. Gen. 39.

Moram faciente Moyse cum Domino in monte, dixit populus ad Aaron: Fac nobis deos, qui nos pręcedant. quibus suggestionibus populus male acquieuit. Exod. 32.

Balaam docuit Balac, quomodo per mulieres posset filios Israel ad peccatum trahere, & sic contra se Dominum prouocare. Num. 23.

Filij Amon male persuaserunt regi suo, vt dehonestaret nuntios Dauid. 1. Reg. 10.

Ionadab nepos Dauid malum consiliũ dedit Amnon, vt defloraret sororem suam, de quo postea multa mala euenerunt. 2. Reg. 13. Detestandum & turpe consilium dedit Achitophel Absalom; & tamen erat consilium, quod ille dabat in diebus illis, sicut si quis consuleret Deum. 2. Reg. 16.

Auerterunt mulieres cor Salomonis, & ita deprauatum est per eas, vt sequeretur deos alienos, & coleret eos. 3. Reg. 11.

Ochozias rex Iuda ingressus est per viam domus Achab, quæ scilicet erat pessima; mater enim eius Athalia impulit eum, vt impie ageret. 2. Paralip. 22.

Ædificantibus templum Iudæis post reditum Babyloniæ, hostes eorum scripserunt Artaxerxi, & ipse persuasus ab eis prohibuit opus fieri. 1. Esdr. 4.

Amici Aman audientes eum conquerentẽ de Mardochæo, qui ei genua non flectebat responderunt: Iube parari excelsam trabem, & mane dic regi, vt appendatur Mardochæus super eam. Esther 5. Stultum consilium vxor Iob dedit ei, sed ille tamquam prudens, & sanctus homo tali consilio non acquieuit. Iob 2.

Sapientes consiliarij Pharaonis dederũt consilium insipiens. Isa. 19.

Quia Hieremias prophetabat captiuandam esse ciuitatem Hierusalem a Chaldæis, dixerunt principes populi Sedeciæ regi Iuda: Rogamus, vt occidatur homo iste. qui stulte acquiescens, respondit eis: Ecce ipse in manibus vestris est. non enim fas est regem vobis quidquam negare. Hiere. 38.

Ad malam suggestionem principum, & satraparũ Darius rex Persarum cõstituit decretum, vt quicumque peteret aliquid a quocũque domino, vel homine, nisi ab ipso rege, mitteretur in lacum leonum. Dan. 6. In diebus Antiochi exierunt ex Israel filij iniqui, & suaserunt multis dicentes: Eamus, & disponamus testamentum cum Gentibus, &c. 1. Mach. 1.

Tantum suasit Menelaus Andronico, quòd ille occidit Oniam summum sacerdotem. 2. Mach. 4.

Cum aduersum Menelaum iudicium agitaretur coram Antiocho, Ptolemæus pecunia corruptus per Menelaum persuasit regi, & eum a sententia deduxit, qui Menelaum absoluit, & iustos eius accusatores morte damnauit. 2. Mach. 4.

Iniquum consilium dedit Herodias dicens filiæ suæ: Nihil aliud petas, nisi caput Ioannis Baptistæ. Matth. 14. & Mar. 6.

Proconsul Paulus desiderabat audire verbum Dei, quod Paulus, & Barnabas prædicabant, resistebat autem illis Elymas Magus quærens auertere Proconsulem a fide. Act. 13.

Cum Paulus, & Barnabas essent in ciuitate Lystrię, in tanto honore, quòd illis tamquam dijs homines sacrificare voluerunt; superuenerunt quidam Iudæi, & persuasis turbis lapidantesq. Paulum traxerunt extra ciuitatem, existimãtes eum esse mortuum. Act. 14.

Occasione cuiusdam puellæ a qua Paulus spiritum pythonem eiecit, domini illius dolentes de amisso quæstu, tot, & tanta dixerunt magistratibus, quòd fecerunt Paulum, & Silam virgis cædi, & in carcerem mitti. Act. 16.

De an-

De audiendo Verbum Dei. Cap. XXIX.

Aaron locutus fuit omnia Verba, quæ dixerat Dominus ad Moysen, & credidit omnis populus. Audierũtq. quòd visitasset Dominus populum Israel, & proni adorauerunt. Exod. 4.

Dixit Moyses coram Domino: Ecce filij Israel non me audiunt, & quomodo audiet Phrao. Exod. 5.

Contentus populus dixit Moysi, vna voce: Omnia verba Domini, quæ locutus est faciemus, & paulo post assumens Moyses volumen fœderis legis audiente populo qui dixerunt: Omnia, quæ locutus est Dominus faciemus. Exod. 24.

Eglon rex Moab sedebat in æstiuo cenaculo, dixitq. ad eum Hahod: Verbum Dei habeo ad te, qui statim surrexit de throno. Prius enim dixerat, Verbum secretum habeo ad te o rex. Ille autem non se mouit, sed statim cum addidit verbum Dei, ille de throno surrexit, quasi reuerentiam exhibens verbo Dei. Iudith 3.

Bene docuit Samuelem Heli, vt diceret Domino loquenti sibi: Loquere Domine, quia audit seruus tuus. 1 Reg. 2.

Achab rex Israel nolebat audire Michæam prophetam Domini, quia non prophetabat ei bonum, sed malum. Vocatus tamen Michæas dixit ei: Audi sermonem Domini, &c. 3. Reg. 22.

Esdras attulit librum legis, & legit in eo aperte de mane vsque ad mediam diem, & aures omnes populi erant erectæ ad librum. Et paulo post, flebat omnis populus cum audiret verba legis. 2. Esdr. 8.

Respondens Iob Domino dixit: Auditu auris audiui te, nunc autem oculus meus videt te. Idcirco ipse me reprehendo, & ago pœnitentiam in fauilla & cinere. Iob 42.

Factum est verbum Domini ad Hieremiam: Noli subtrahere verbum, si forte audiant & conuertatur vnusquisque a via sua mala: & pęniteat me mali quod cogito facere eis propter malitiam studiorum eorum. Hiere. 26.

Dixit Dominus Ezechieli: Vade ad domum Israel & loqueris verba mea ad eos, sequitur: Domus autẽ Israel noluit audire te: quia nolũt audire me. Ezec. 3.

Verbum Ionæ peruenit ad regem Niniue, & surrexit de solio suo, & abiecit vestimentum suum a se, & indutus est sacco, & sedit in cinere. Ion. 3.

Herodes Tetrarcha metuebat Ioãnem Baptistam, & custodiebat eum, & audito eo multa faciebat, & libenter eum audiebat. Matth. 6.

Maria soror Marthæ sedens secus pedes Domini audiebat verbum illius. Luc. 10. Et audiuit tandem Dominum dicentem: Maria optimam partem elegit, & cetera.

In fine sermonis in monte dixit Dominus: Omnis qui audit verba mea, & facit ea assimilabitur viro sapienti, qui ædificauit domum suam supra petram. Matth. 7.

Cum turbæ irruerent in Dominum Iesum, vt audirent verbum Dei, sedens de nauicula docebat turbas, & in fine sermonis cum dixisset Simoni: Duc in altum, &c. Petrus cum socijs, subductis ad terram nauibus, relictis omnibus secuti sunt eum. Luc. 5.

Extollenti vocem mulieri, & dicenti Domino Iesu: Beatus venter qui te portauit, & vbera, &c. Dixit Dominus: Quinimmo beati qui audiunt verbum Dei. Luc. 19.

Instante Dominica passione legitur: Erat docens quotidie in templo, & postpauca: Omnis populus suspensus audiens illum. Luc. 19.

Duo discipuli Domini euntes in castellum nomine Emmaus, loquentes ad inuicem de ijs, quæ tempore Dominicæ passionis acciderant, meruerunt habere societatem illius de quo loquebantur. Luc. 24.

Facto sermone ad plebem a Petro in die Pentecostes post aduentum Spiritus sancti, dicitur Act. 2. Ijs auditis compuncti sunt corde, & dixerunt ad Petrum, & ad reliquos Apostolos: Quid faciemus, viri fratres, & baptizati sunt circiter tria millia hominũ.

A

Post sanationem claudi, & sermonem Petri. Act. 3. Sequitur: Multi qui audierant verbum, crediderunt, & factus est numerus virorum quinque millia. Act. 4.

Inuocantes duodecim Apostoli multitudinem discipulorum dixerunt: Non est æquum nos derelinquere verbum Dei, & ministrare mensis. Act. 6. Nota tamen quòd illæ mensę erant pauperum viduarum; per quod datur intelligi, quòd opus prædicationis verbi Dei præfertur operi misericordiæ corporalis.

B

Non poterant resistere Iudæi spiritui qui loquebatur per beatum Stephanum. Act. 6.

Philippus descendens in ciuitatem Samariæ prædicabat illis Iesum. Intendebant autem turbæ illis, quę a Philippo dicebantur audientes vnanimiter, &c. Act. 8.

Aperiens Philippus os suum euangelizauit eunucho Iesum, & venientes ad quandam aquam confessus est eunuchus se credere, & ille baptizauit eum. Act. 8.

C

De Saulo quem Dominus Iesus excæcauerat corporaliter, & illuminauit spiritualiter, dixerat ipse in visu Ananię: Vade, quoniam vas electionis est mihi iste, vt portet nomen meum coram gentibus, & regibus, & filijs Israel. Act. 9. Ipse namque Paulus gentilibus Græcis, regibus Romanis, & filijs Israel, siue Iudæis prædicauit.

Noluit Dominus Cornelium instruere per Angelum, sed mandauit ei, accerseret Simonem Petrum, & ille doceret eum, quid eum facere oporteret. Act. 10.

D

Loquente Petro cecidit Spiritus sanctus super omnes, qui audiebant verbum.

Audientes gentes, quòd Iudæi erant repellẽtes verbum Dei, & quòd Paulus & Barnabas volebant prædicare eis gauisæ sunt, & crediderunt quotquot præordinati ad vitam æternam. Act. 8.

Factum est Iconij, vt Paulus & Barnabas ingrederentur synagogas, & loquerentur, ita vt crederet Iudæorum, & Græcorum copiosa multitudo. Act. 13.

Quædam mulier nomine Lydia purpuraria audiuit Paulum loquentem, cuius Dominus aperuit cor, & baptizata est cum domo sua. Act. 16.

E

Cum audissent Athenienses Paulum loquentem de resurrectione mortuorum, quidam irridebant: quidam vero dixerunt: Audiemus te de hoc iterum, & sic Paulus exijt de medio eorum. quidam vero adhærentes ei crediderunt, inter quos Dionysius Areopagita, & mulier nomine Damaris, & alij cum eis. Act. 17.

Mansit Paulus Ephesi per biennium quotidie disputans in schola tyranni cuiusdam, ita vt omnes qui habitabãt in Asia, audirent verbum Domini. Act. 19.

F

Veniens Paulus Berœam intrabat synagogam Iudæorum, & quidam susceperunt verbum cum omni auiditate, quotidie scrutantes Scripturas, si hæc ita se haberent. & multi crediderunt ex eis. Act. 18. Postquam rex Agrippa audierat Paulum dixit ei, in modico suades mihi Christianum fieri. Act. 26.

De apparitionibus factis Patribus antiquis.
Cap. XXX.

Ante peccatum locutus est Dominus ad Adam. Gen. 2. Post peccatum ad Adam & Heuam, & ad serpentem. Cain etiam monuit ante fratricidium, & post dure arguit eum. Gen. 4.

Noe præcepit Dominus, vt faceret arcam. Gen. 6. Deinde vt ingrederetur in eam. Gen. 7. Et post exsiccationem iterum præcepit, vt egrederetur de arca, Gen.

A Gen. 8. Deinde benedixit Dominus Noe & filijs eius, & dixit ad eos: Crescite, & multiplicamini, &cet. Genes. 9.

Dixit Dominus ad Abraham: Egredere de terra tua, & de cognitione tua. Gen. 12. Et eodem capitulo apparuit Dominus Abraham, & dixit ei: Semini tuo dabo terram hanc. & postquam diuisus est Loth ab eo. Gen. 13. Postea 15. cap. Factus est sermo Domini ad Abraham per visionem, &c. Deinde 17. Apparuit ei Dominus, & dedit ei præceptum circumcisionis. Item 18. cap. Apparuerunt ei tres viri, & vnū adorauit; & tunc audiuit certū tempus nasciturі filij.

B Deuenerunt duo Angeli Sodomam sedente Loth in foribus ciuitatis, qui cum vidisset eos surrexit, & iuit obuiam eis, &c. Gen. 19.

Venit Deus ad Abimelech per somnium, & ait illi: En morieris propter mulierem quam tulisti. habet enim virum, &c. Gen. 20.

Cum dure accepisset Abraham verba Saræ conquerentis de ancilla, & filio eius dixit ei Deus: Non tibi videatur asperum super puero, &c. Gen. 21.

Tentauit Deus Abraham, & dixit ad eum: Tolle filium tuum, &c. Et post: Cum extendisset manum, vt immolaret filium, ecce Angelus Domini, &c. Gen. 22.

C Apparuit etiam Dominus Isaac. Gen. 25. Et Iacob multotiens eunti ad Laban. Gen. 28. Et redeūti. Gen. 31. vbi etiam dixit Laban in somnis: Caue ne quidquā aspere loquaris contra Iacob. & post locutus est Dominus Iacob pluries.

Quoties autem apparuerit Moysi, & locutus fuerit ei, nimis esset longum dicere. Exo. 3. Et deinceps.

Legitur quoque Dominus locutus fuisse Balaam dormienti. Num. 22. Et ibidem sedenti super asinam quæ vidit Angelum Domini, quem dominus eius Balaam non videbat.

Pluries etiam locutus est Dominus ad Iosue, sicut apparet Iosue 1. 4. 5. 6. 8. & 20.

D Post mortem Iosue consuluerunt filij Israel Dominum dicentes: Quis ascendet ante nos, dixitq. Dominus, Iudas ascendet. Iudic. 1. Item 2. Ascendit Angelus Domini ad locum flentium, & ait: Eduxi vos de Ægypto, & cetera.

Venit Angelus Domini, apparuit Gedeon, & ait; Dominus tecum, &c. Iud. 6.

Apparuit Angelus Domini vxori Manue, & cet. Iud. 13. Et apparuit alia vice Manue, & eius vxori pariter eodem capitulo.

E Filij Israel congregati, vt pugnarent contra filios Beniamin consuluerunt Dominum, quibus ait Dominus quòd Iudas esset dux exercitus, &c. Iud. 20. Licet autem bis fuerint debellati tamen dixit eis Dominus quòd pugnarent.

Vocauit Dominus Samuelem quater: tandem ait Samuel iuxta cōsilium quod dederat ei Heli, Loquere Domine, quia audit seruus tuus. 1. Reg. 3. Et sequitur in fine capituli: Addidit Dominus, vt appareret in Silo.

Quando Dauid solebat committere prælium frequenter consulebat Dominum, qui semper legitur, ei respondisse, vt patet. 1. & 2. Reg. in multis locis.

F Apparuit Dominus Salomoni dicens; Postula quod vis, &c. 3. Reg. 3.

Iterum cum perfecisset Salomon ędificium domus Domini, & regum apparuit ei Dominus, & dixit ad eum, exaudiui orationem tuam, &c. 3. Reg. 9. tertio loquutus est ei increpans eum dure propter scelera ab eo commissa 3. Reg. 11.

Eliæ fugienti a facie Iezabel apparuit Angelus Domini, qui ei panem & aquam obtulit. Deinde Dominus in sibilo auræ tenuis. 3. Reg. 19.

Eliseo ab exercitu Syrorum circumdato apparuerunt multi Angeli defendentes eum, quos etiam puer eius vidit ad similitudinem equorum, & curruum igneorum. 4. Reg. 6.

Longo tempore durauit apparitio Raphaelis Angeli, quem Dominus misit ad curandam Saram, & Tobiam. Tob. 5. & deinceps.

Multas mirabiles viderunt visiones diuersi prophetæ. Isa. 6. Hiere. 1. De virga vigilante, & olla succensa. Item 24. de duobus calathis ficubus plenis, præcipue vero Ezechiel, Daniel, Amos, Zacharias, pleni sunt imaginibus visibilibus quas exprimere longum esset.

Volente Heliodoro spoliare templum, & deposita asportare, apparuit quidam equus terribilem habens sessorem, &c. 2. Mach. 3.

Cum vehemens pugna esset inter Timotheum, & Iudam Machabæum, apparuerunt de cælo quinque viri equis, & frenis aureis decori, ducatum Iudæis præstantes. E quibus duo Machabæum medium habentes armis suis circumseptum incolumem conseruabant. 2. Mach. 10.

Euntibus ad prælium Iudæis cōtra exercitum magnum Lysiæ, Machabæo duce apparuit eques præcedens eos in veste candida, armis aureis hastam vibrans. 2. Machab. 11.

Cum sacerdotio fungeretur Zaharias pater Ioannis Baptistæ, apparuit illi Angelus Domini stans a dextris altaris incensi. Luc. 1.

Missus est Gabriel Angelus a Deo in ciuitatē Galilææ, cui nomen Nazareth ad Virginem desponsatam, &c. Luc. 1.

Angelus Domini legitur ter apparuisse Ioseph. Primo cū esset adhuc Dominus in matris vtero. Matth. 1. Secundo cum natus ex vtero. Tertio cum adhuc esset in Ægypto. Matth. 2.

Super Dominū in baptismo Spiritus sanctus in columbæ specie visus est, paterna vox audita est: Hic est filius meus dilectus. Matth. 3. & Luc. 3.

Item in transfiguratione apparuerunt Moyses, & Elias cum Domino loquentes, & vox de cælo facta est, &c. Matth. 16. Luc. 9.

Resurgente Domino nostro Iesu Christo multa corpora sanctorum qui dormierant surrexerunt, & exeuntes de monumentis venerunt in ciuitatem sanctam, & apparuerant multis. Matth. 27.

Surgens Iesus mane prima sabbati, apparuit primo Mariæ Magdalenæ, post hoc duobus discipulis euntibus in villam. nouissimo recumbentibus vndecim apparuit, & exprobrauit incredulitatem illorum. Mar. 16.

Post passionem Dominus Iesus Christus præbuit seipsum viuum discipulis suis in multis argumentis, per dies quadraginta apparens eis, & loquens de regno Dei, &c. Cumq. intuerentur in cælum euntem illum, ecce duo viri astiterunt iuxta illos in vestibus albis, &c. Act. 1.

Cum complerentur dies Pentecostes erant omnes discipuli pariter, & apparuerunt illis dispertitæ linguæ tamquam ignis, &c. Act. 2.

Stephanus plenus Spiritu sancto intendens in cælum vidit gloriam Dei, & ait: Ecce video cælos apertos, & filium hominis stantem a dextris Dei. Act. 7.

Cum appropinquaret Saulus Damasco, vt caperet Christianos, subito circumfulsit eum lux de cælo, & audiuit Dominum Iesum Nazarenum dicentem sibi: Saule Saule, quid me persequeris? Et consequenter apparuit Dominus Ananiæ. Act. 9.

Cornelius Centurio vir religiosus, & timens Deū vidit manifeste, quasi hora nona diei Angelum Domini dicentem sibi: Corneli mitte viros in Ioppen, & accersi Simonem Petrum: hic dicet tibi quid te oporteat facere. Act. 10.

Orante Petro, & esuriente cecidit super eum mentis excessus, & vidit cælum apertum, & descendens vasquoddam velut linteum in quo erant omnia quadrupedia, & serpentia & volatilia cæli, &c. Act. 9.

Angelus Domini astitit, & lumen refulsit in habitaculo

taculo carceris, in quo erat Petrus dormiens vinctus catenis duabus, percussoq. latere Petri, &c. Act. 12.

Cum Paulus, & Silas transirent Mysiam descenderunt Troadem, & visio per noctem Paulo ostensa est, vir Macedo quidam erat stans & deprecans eum, & dicens: Transiens in Macedoniã adiuua nos. Act. 16.

Multi Corinthiorum audientes Paulum credebãt, & baptizabantur. Dixit autem nocte per visionem Dominus Paulo: Noli timere, sed loquere, & ne taceas propter quod ego tecum sum, & nemo apponetur tibi, vt noceat te. Act. 18.

Quadam nocte Dominus assistens Paulo ait ei: Constans esto Paule. sicut enim testificatus es de me in Hierusalem, & sic Romæ te oportet testificari. Act. 23.

B

Consolari volens Paulus socios tempore tempestatis, suasit eis bono animo esse dicens: Astitit mihi hac nocte Angelus Domini, cui deseruio dicens: Ne timeas Paule, Cæsari te oportet assistere, & ecce donauit Deus tibi omnes qui in naui sunt tecum. Act. 27.

Beatus Ioannes Apostolus & Euangelista exilio relegatus in Pathmos insula vidit Christum in medio septem candelabrorum. Apoc. 1. Et mirabilibus reuelationibus totus liber plenus est.

De Angelis bonis. Cap. XXXI.

C

ANgeli apparuerunt Abrahæ, & erga eum se familiariter habuerunt. Gen. 18.

Apud Loth hospitati fuerunt Angeli, & quasi piam ei violentiam facientes ipsum de periculo extraxerunt. Gen. 19.

Angelus Domini vocauit Abraham, & prohibuit ei ne filium immolaret, & magna ei propter obedientiam promisit. Gen. 22.

Fugiens Iacob Esau fratrem suum, vidit Angelos descendentes, & ascendentes per scalam. Gen. 28.

D

Redeunte Iacob a seruitio Laban ad Isaac patrem suum Angeli obuiauerunt ad eum scilicet protegendum, & consolandum. Gen. 31.

Angelus Domini, qui præcedebat castra Israel, quãdo recedebat populus de Ægypto, stetit inter castra Ægyptiorum, & castra Israel. Exod. 14.

Nota illud Exod. 23. Ecce mitto Angelum meum, qui præcedat te, & custodiat te in via, & introducat in locum quem paraui, &c. Stetit Angelus Domini in via contra Balaam, qui sedebat asinæ, &c. Num. 22. Angelus Domini increpauit filios Israel, qui iunxerant amicitias cum habitatoribus terrę Chanaan memorans beneficia eis collata. Iudic. 2.

E

Apparens Gedeon Angelus Domini confortauit eum, & animauit ad liberationem populi. Iudic. 6.

Vxori Manue sterili apparuit Angelus conceptionem filij prædicens, & abstinentiam indicens. Iud. 13.

Numerato populo aduersus mandatum Domini, immisit Dominus pestilentiam in Israel. Cumq. extendisset manum suam Angelus Domini super Hierusalem, vt disperderet eam, vidit Dauid Angelũ cædentẽ populũ, & ait: Ego sum qui peccaui. 2. Reg. 24.

Fugientem Eliam Iezabel tyrannizantem reginam Angelus Domini confortauit, & sobrio eum cibo refecit. 3. Reg. 9.

F

Angelus Domini reuelauit Eliæ, quid responderet nuntijs Ochoziæ. 4. Reg. 1.

Plures Angeli boni erant cum Eliseo ad eum defendendum, quàm cum aduersarijs essent mali homines ad nocendum. 4. Reg. 6.

Venit Angelus Domini, & percussit in vna nocte centumoctoginta quinque millia hominum de exercitu regis Assyriorum. 4. Reg. 19.

Raphael Angelus, qui fuit dux Tobiæ ipsum a deuoratione piscis eripuit, vxorem eius a dæmonio liberauit, patri cæco visum restituit, & per eum tam parentes, quàm socij fuerunt multiplici consolatione

A

repleti. Tob. 5. Et deinceps.

Viuit Dominus, ait Iudith, quoniam custodiuit me Angelus eius, & hinc euntem, commorantemq; ibi, & inde huc reuertentem, &c. Iud. 13.

Volauit ad Isaiam vnus de Seraphin, & mundauit eum calculo quem forcipe tulerat de altari. Isa. 6.

Angelus Domini descendit cum Azaria, & socijs eius in fornacem, &c. Dan. 3.

Daniel in lacu leonum existens, dixit Dario regi ad ipsum venienti: Deus meus misit Angelum suum, & conclusit ora leonum. Dan. 6. Postmodum Angelus Habacuc prophetam de Iudæa transtulit in Chaldæam, vt ferret prandium Danieli. Dan. 14.

Reuelata sunt Danieli multa mysteria, & magna per ministerium Angelorum. Dan. 9. 10. 11. 12.

Iudas Machabæus, & qui cum eo erant rogabant Dominum, vt bonum Angelum mitteret ad salutem Israel. sequitur: Apparuit præcedens eos eques in veste candida, &c. 2. Mach. 11.

Ad annuntiandum conceptionem beati Ioannis Baptistæ, apparuit Angelus Domini Gabriel Zachariæ. Luc. 1.

Item ad annuntiandum conceptionem Saluatoris, missus est a Deo idem Angelus in ciuitatem Galilææ, &c. Luc. 1.

Rursus etiam nato Domino Angelus Domini stetit iuxta pastores. sequitur: Facta est cum Angelo multitudo cælestis exercitus laudantiũ Deum, &c. Luc. 2.

Angelus Domini legitur ter apparuisse Ioseph, & ei locutus esse. Primo ante Natiuitatem. Matth. 1. Noli timere accipere Mariam coniugem tuam. Secundo post adorationem Magorum. Matth. 2. Surge, & accipe puerũ, & matrem eius, & fuge in Ægyptum. Tertio post mortem Herodis. Matth. 2. Accipe puerum, & matrem eius, & vade in terram Israel.

Post recessum tentatoris legitur Matth. 3. Ecce Angeli accesserunt, & ministrabant ei. Item post cenam in oratione. Luc. 22. Apparuit illi Angelus de cælo confortans eum. Item in eius Resurrectione. Matth. 28. Mar. 16. Luc. 23. Ioan. 20. Angelus Domini descendit de cælo, &c. Item in eius Ascensione. Act. 1. Ecce duo viri astiterunt, & cetera.

Princeps sacerdotum, & omnes qui cum illo erant iniecerunt manus in Apostolos, & posuerunt eos in custodia publica. Angelus autem Domini per noctẽ aperiens ianuas carceris, & educens eos dixit: Ite, & loquimini in templo plebi. Act. 5.

Angelus Domini dixit ad Philippum: Surge, & vade contra Meridianum, & tunc iuit ille, & inuenit eunuchum, & conuertit eum ad fidem. Act. 8.

Cornelius Centurio vir religiosus, & timens Deũ cum omni domo sua vidit manifeste, quasi hora nona diei, Angelum Dei dicentem sibi, Corneli, &c. Act. 10.

Dormiente Petro in Herodis carcere, Angelus Domini de nocte astitit, & lumen refulsit in habitaculo, percussoq. latere eius excitauit eum, &c. Act. 12.

Herodes rex vestitus veste regali, sedebat pro tribunali. populus autem acclamabat voces Dei, & non hominis. Confestim autem percussit eum Angelus Domini, & cõsumptus a vermibus expirauit. Act. 12.

Grauissimę tempestatis tempore Paulus volens socios confortare dixit: Astitit mihi hac nocte Angelus Dei dicens: Ne timeas Paule, &c. Act. 27.

Significauit Deus, quæ oportet fieri cito, loquens per Angelum suum seruo suo Ioanni, &c. Apocal. 1. Totusq. liber ille plenus est Angelicis reuelationibus.

De spiritibus malis. Cap. XXXII.

SPiritus mali dicuntur esse Dei, quia sunt in potestate Dei, & per eum tantum possunt, quidquid possunt. 1. Reg. 17. Spiritus Dei malus exagitat te, dictum est Sauli.

Dæmon occidit septem viros Saræ filiæ Raguelis, sed fuit eiectus per boni Angeli Raphaelis aduentum. Tob. 3. & 8.

Super animalia Iob, & domum vbi filij ipsius comedebant, & super corpus ipsius Iob satan potuit tantum, quantum diuina prouidentia permittebat. Iob 1. & 2. Spiritus malus fecit hominem sæuum, & crudelem. Matth. 8.

Item facit hominem immundum. Nam illi duo dæmoniaci sæui nimis habitabant in monumentis, & dæmones petierunt intrare porcos, non agnos. Matthæi. 8. Luc. 8.

Item vnus illorum, famosior scilicet vestimento non induebatur, neque in domo habitabat, & vinciebatur catenis, & compedibus custoditus: & ruptis vinculis agebatur a dæmonio in deserta.

Item dæmonium facit hominem cæcum, & mutum. Matth. 12. & Luc. 11.

Item cum eum apprehenderit allidit eum, & spumat, & stridet dentibus & arescit, & frequenter eum in ignem, & aquam mittit, vt eum perdat. Matth. 9. Luc. 9.

Laudes malignorũ spirituum, licet veras Dominus recusabat. Matth. 1. Obmutesce, & exi ab eo. Luc. 4. Item Luc. 4. Increpans non sinebat ea loqui, &c.

Potestatem dæmoniorum paruam esse ex hoc patet, quia nec in porcos potuerunt intrare, nisi petita a Christo licentia, & obtenta. Matth. 8. Luc. 8.

Prohibuit Dominus, ne gauderent discipuli, si spiritus maligni subijciebantur eis. Luc. 10.

Puella quædam habens spiritum pythonem clamabat multis diebus post Paulum, & socios eius. dolens autem Paulus conuersus ad spiritum ait: Præcipio tibi in nomine Domini nostri Iesu Christi exire ab ea. & exiuit eadem hora. non enim curabat Paulus doctrinam veritatis confirmari per spiritum falsitatis. Act. 16.

Quidam Iudæi tentauerũt inuocare super eos, qui habebant spiritus malos, nomen Domini Iesu dicentes: Adiuro vos per Iesum, quem Paulus prædicat. respondens autem spiritus nequam dixit: Iesum noui, & Paulum scio: vos autem qui estis? Et exiliens homo, in quo erat dæmonium pessimum, dominatus est eorum, & inualuit contra illos, ita vt nudi, & vulnerati recederent de domo illa. Act. 19.

De immortalitate rationalis animæ. Cap. XXXIII.

PEr hoc quod dicitur Gen. 25. de Abraham, Congregatus est ad populum suum; innuitur quòd in alio sæculo haberet populum, scilicet homines qui bene vixerant, sicut ipse. Simile habetur de Isaac: Appositus est populo suo. Genes. 35. Et de Iacob. Genes. 50.

Cum crederet Iacob mortuum esse Ioseph, Descendam, inquit, ad filium meum lugens in infernum. Gen. 37. Vnde credebat eum ibi esse secundũ spiritũ.

Fratres Ioseph volentes dicere, quòd vnus fratrum suorum mortuus esset, dicebant. Gen. 42. Duodecim fratres sumus filij vnius viri. sumus, inquiunt, non fuimus quasi esset adhuc ille, qui mortuus putabatur: minimus cum patre nostro est, alius non est super, sed subtus.

Apparens Dominus Moysi in rubo dixit: Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob. Exo. 3. Per hoc probat Saluator noster Matth. 22. resurrectionem mortuorum. Non est, inquit, Deus mortuorum, sed viuentium.

De Core, & complicibus eius dicitur Num. 16. Descenderunt viui in infernũ operti humo, & perierunt de medio multitudinis. Per hoc patet quòd in inferno viuebant secundum animas.

Si Saul credidisset, Samuelem penitus quantum ad animam extinctum fuisse, non petiuisset sibi ipsum

A suscitari. 1. Regum 28.

Mirantibus seruis Dauid, quòd ipse pro mortuo paruulo non ploraret, dixit. 2. Reg. 12. Ego vadam ad eum, ille vero non reuertetur ad me.

Cum suspensus, & tribus lanceis confossus Absalon interisset Dauid, lacrymabiliter planxit eum. 2. Reg. 18. Et, vt ait Augustinus tertio de doctrina Christiana, Non orbitatem filij doluit, sed quia nouerat, in quas pœnas, tam impie adultera, & parricidalis anima raperetur. namq. alio prius filio, qui innocens erat pro quo ægrotante affligebatur, mortuo lætatus est. 2. Reg. 12.

B Orauit Elias pro suscitatione filij hospitæ suæ dicens: Domine Deus meus reuertatur quæso anima pueri huius in viscera eius. 3. Reg. 17.

Frequenter legitur in libris Regum: Dormiuit cum patribus suis. quod quidem nullatenus de brutis animalibus potest dici. Vnde probatur eos viuere post mortem, & postea resurrecturos esse, sicut in dormiente apparet.

Ex verbis quæ dixit Tobias, increpans stultitiam propinquorum, patet manifeste, quòd anima viuat post separationem a corpore. Filij, inquit, sanctorum sumus, & vitam illam expectamus, quam Deus da-

C turus est ijs, qui fidem suam numquam mutant ab eo. Tob. 2. Idem in oratione postea dixit: Domine secundum voluntatem tuam fac mecum, & præcipe, in pace recipi spiritum meum. Tim. 3.

Addidit Dominus omnia, quæ fuerant Iob duplicia. Iob 42. tamen non dedit nisi septem filios, & tres filias, sicut prius: vt ij, qui iam extincti fuerant viuere demonstrentur, secundum Gregorium moral. vlt. *Greg. li. 35. Mor. c. 11. in princ.*

Valde expresse dicit Salomon in fine Ecclesiastici: Reuertatur puluis in terram suam, vnde erat, & spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.

D Ex verbis illis, quæ dicũt damnati in inferno, ostenduntur tam boni, quàm mali viuere in futuro sæculo. Sap. 5. Talia dixerunt in inferno ij, qui peccauerunt, & cetera.

De Nabuchodonosor rege Babylonis dicitur secundum litteralem sensum illud Isa. 14. Ex quo dormisti, in monte scilicet, non ascendit qui succidat nos. sequitur: Detracta est ad inferos superbia tua. & plura ponuntur ibi postea, per quæ patet illum non penitus interisse, sed ad infernum in anima descendisse. Dum suaderetur Eleazaro, vt simularet se de carnibus sacrificij comedisse, dixit: Et si in præsenti tem-

E pore a supplicijs hominum eripiar; sed manum omnipotentis neque viuens, neque defunctus effugiam. 2. Machab. 6.

Vnus illorum septem fratrũ dixit: E cælo ista possideo, sed propter Dei leges hæc ipsa despicio, quoniam ab ipso me ea recepturum spero. Similiter ex verbis matris, & aliorum planum est, quòd quantum ad animam non se perire credebant. 2. Mach. 7.

Razias complexus intestina sua proiecit se super turbas inuocãs dominatorem vitæ, & spiritus vt hæc illi iterum redderet. 2. Mach. 14.

Monens & muniens discipulos quos mittebat Sal-

F uator ait. Matth. 10. Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. & post: Timete eum qui postquam occiderit, &c.

Nota quòd in eo, quod narrat Dominus. Luc. 16. De diuite & Lazaro, non præmittitur parabola, vel similitudo aliqua; vnde videtur fuisse historia manifesta, & sic apparet esse siue malorum, siue bonorum animas immortales, & recipere post separationem a corpore provt in corpore meruerunt.

Exemplo villici iniquitatis, qui fecit amicos de bonis domini sui, idem ostendit Dominus, dicens: Lucæ 16. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula, quod nihil esset dictu, si anima post separationem

tionem a corpore, seu post mortem corporis nullum haberet receptaculum.

Deuotam & rectam fidem habebat de anima beatus Stephanus, qui cum lapidaretur dicebat: Domine Iesu accipe spiritum meum. Act. 7.

Ex verbis doctoris egregij. 2. Cor. 5. Animam viuere post separationem a corpore manifeste apparet. Scimus, inquit, quoniam si terrestris domus nostra dissoluatur, quòd ædificationem ex Deo habemus domum non manufactã, sed æternam in cælis. Idem Philip. 1. Desiderium habens dissolui, & cum Christo esse. Idem Rom. 7. Infelix homo ego, quis me liberabit de corpore mortis huius. Et certe talia non diceret, nisi de vita alia certus esset.

De fide quam debet homo habere ad Deum. Cap. XXXIIII.

CRedidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam. Gen. 15. Nota quod credidit Deo promittenti rem valde difficilem.

Transito Mari rubro, & exercitu Pharaonis submerso timuit populus Dominum, & crediderunt Domino, & Moysi seruo eius. Exod. 14.

Vsque ad aquas contradictionis fideliter credidit Moyses cunctis verbis Domini, sed ibi aliqualiter hæsitauit. Num. 20.

Dixit Ionathas armigero suo: Non est difficile saluare, vel in multis, vel in paucis. 1. Reg. 14. Magnæ fidei verbum fuit.

Pugnaturus Dauid contra Goliath Gethæum, dixit 1. Reg. 17. Tu venis ad me cum gladio, & hasta, & clypeo. ego autem venio ad te in nomine Domini, & cetera.

Magnę fidei verbũ dixit Asa. 2. Paralip. 14. Domine non est apud te vlla distantia vtrum in paucis auxilieris, aut in pluribus, & cetera.

Dixit Iosaphat rex Iuda exercitui suo ad pugnam congregato: Credite in Domino Deo nostro, & securi eritis, credite Prophetis eius, & cuncta euenient prospera. 2. Paralip. 20.

Esdras venturus in Hierusalem per magnam viam, & periculosam noluit petere conductum a rege, sed ad ieiunium, & ad orationem confugit. 1. Esdr. 8.

Videns Nehemias tot imminere pericula, & labores ædificantibus dixit: Deus noster pugnabit pro nobis, & nos ipsi faciamus opus. Nehem. 4.

Maximæ fidei verbum dixerunt socij Danielis regi Nabuchodonosor: Deus noster quem colimus potest eripere nos de camino ignis, & de manu tua nos liberare, quòd si noluerit, notum sit tibi rex, quòd deos tuos non colimus. Dan. 3.

Dixit Iudas Machabæus socijs timẽtibus: Facile est concludi multos in manus paucorum, & non est differentia in conspectu Dei liberare, aut in multis, aut in paucis, quia non in multitudine exercitus victoria belli, sed de cælo fortitudo est. 1. Mach. 3.

Ex abundanti fide mentis procedebant verba illorum septem fratrum, & matris ipsorum. 2. Mach. 7.

Zachariæ patri beati Ioannis Baptistæ dixit Angelus: Ecce eris tacens, & non poteris loqui vsque in diem, quo hæc fient, pro eo quòd non credidisti verbis meis. Luc. 1.

Elisabeth repleta Spiritu sancto beatam Virginem a fide specialiter commendauit. Luc. 1. Beata quæ credidisti.

Mira fides in illis tribus Magis fuisse probatur, qui in Betlehem ab Oriente venerunt, & inuenientes puerum cum paupercula matre sua ipsum humiliter, & adorauerunt, & mysticas ei munerum species obtulerunt. Matth. 2.

Merito cõmendatur a Domino fides Centurionis, qui dixit: Domine non sum dignus vt intres sub, &c. Sequitur, Non inueni tantã fidem in Israel. Matth. 8.

A Multum potest valere cuilibet fides propria, si tantũ paralytico valuit aliena, de quo. Matth. 9. & Luc. 5. Videns Iesus fidem illorũ, dixit: Cõfide fili remittuntur tibi peccata tua, & statim integraliter sanauit eũ.

Mulier fluxum sanguinis patiens dicebat intra se: Si tetigero tantum vestimentum eius, salua ero. & sequitur: Confide filia, fides tua te saluã fecit. Matth. 9.

Non fecit Dominus Iesus virtutes multas in patria sua propter incredulitatem illorum. Matth. 13.

Quando Petrus ambulans super aquas cœpit mergi, arguit eum Dominus de defectu fidei dicens: Modicæ fidei quare dubitasti. Matth. 14.

B Commendatur a Domino mulier Chananæa, cum dixit: O mulier magna est fides tua; fiat tibi sicut tu vis. Matth. 15.

Magnæ fidei verbum dixit Petrus Domino interroganti quid homines dicerent de eo. Tu es, inquit, Christus Filius Dei viui. Matth. 16.

Mira fuit fides Mariæ Magdalenæ. Luc. 7. Idcirco iuste a Domino audire meruit: Fides tua te saluam fecit. Luc. 7.

Credens iam pater pueri lunatici humiliter sibi fidem augeri petebat, & cum lacrymis aiebat: Credo, Domine adiuua incredulitatem meam. Matth. 9.

C Thomæ Dominus dixit: Infer digitum tuum huc, &c. Et noli esse incredulus, sed fidelis, quia vidisti me credidisti. Beati, &c. Ioan. 20.

Die Pentecostes in prima prædicatione Petri post receptionem Spiritus sancti, circiter tria millia hominum crediderunt. Act. 2.

Cum sanatus esset claudus, Petrus allocutus est mirantem, & stupentem populum: Multi autem qui audierunt verbum crediderunt, & factus est numerus virorum quinque millia. Act. 14. Elegerunt Apostoli Stephanum virum plenum fide, & Spiritu sancto, &c. Act. 6.

D Cum Samaritani multi credidissent Philippo Euãgelizanti de regno Dei, in nomine Iesu Christi baptizabantur. Tunc etiam Simon Magus credidit. Act. 8.

Eunuchus ait Philippo: Ecce aqua quis me prohibet baptizari, dixit autem Philippus: Si credis ex toto corde, licet. & respondens Eunuchus, ait: Credo Dei filium esse Iesum Christum; & tunc Philippus baptizauit eum. Act. 8.

Saulus, & Cornelius modo vario, sed vtroque ædificatorio, & consolatorio ad fidem Christi fuerunt adducti. Act. 9. & 10.

Quidam Cyprij, & Cyrenæi cũ introissent Antio-
E chiam, loquebantur ad Græcos, annuntiantes Dominum Iesum; multusq. numerus credentium conuersus est ad Dominum. Act. 11.

Proconsul Paulus videns quòd ad verbum Pauli Apostoli excæcatus fuit Elymas magus, qui resistebat ei, credidit admirans super doctrina Domini. Act. 13.

Paulo, & Barnaba dicentibus Iudæis: Vobis oportebat primum loqui, &c. Ecce conuertimur ad Gentes; audientes gauisi sunt, & glorificabant verbum Domini, & crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam æternam. Act. 13.

F Quidam vir de ciuitate Lystris, qui numquam ambulauerat, audiuit Paulum loquentem. Paulus autem videns, quia fidem haberet vt saluus fieret, dixit ei: Surge super pedes tuos rectus. Et exiliuit, & ambulabat. Act. 14.

Factum est autem Iconij, vt Paulus & Barnabas simul introirent in synagogam Iudæorum, & loquerentur, ita vt crederet Iudæorum, & Græcorum copiosa multitudo. Act. 12.

Transeuntibus Paulo, & Barnaba per diuersas ciuitates Ecclesiæ confirmabantur fide, & abundabant numero quotidie. Act. 16.

Custos carceris in quo detinebatur Paulus, & Silas videns terræmotum fieri, & carcerem aperiri; treme-

tremefactus procidit ad pedes eorum dicens: Domini, quid me oportet facere, vt saluus fiam? At illi dixerunt: Crede in Dominum Iesum, & saluus eris. Act. 16.

Cum Paulus disputasset Athenis cōtra idolatriam, quidam viri adhærentes ei, crediderūt. in quibus & Dionysius Areopagita, & multi alij. Act. 17.

De fidelitate homini seruanda. *Cap. XXXV.*

SEruus Abrahæ Eliezer fideliter egit nuntium a domino suo sibi commissum, quando iuit pro Rebecca ad domum Bathuelis. Gen. 24.

Fideliter seruiuit Iacob, auunculo suo Laban, quando gregem ipsius pascendo die noctuq. igne vrebatur & gelu, &c. Gen. 31.

Ioseph erga dominum suum fideliter se habuit, qui vxorem eius tangere noluit. Gen. 39. Item erga Pharaonem in consilio, quod ei dedit, & in ministerio quod ei exhibuit. Genes. 41.

Rahab meretrix fideliter egit cum exploratoribus, quos miserat Iosue. 2. Et ipse Iosue egit postea fideliter cum eadem. Iosue 6.

Quamuis Gabaonitæ fefellissent Iosue, & filios Israel, tamen iuramenta & pacta eis seruauerunt, & eos postea cōtra hostes fideliter adiuuerūt. Iosue 9. & 10.

Fideliter indicauit Dauid Ionathas iram patris sui, & ipsum quantum potuit excusauit, & postea confortauit. 1. Reg. 20.

Occiso patre Abiathar occasione Dauid dixit ei ipse Dauid: Ego sum reus omnium animarum patris tui. Mane mecum, ne timeas: si quis quæsierit animam meam, quæret & animam tuam, mecumq. seruaberis. 1. Reg. 22.

Noluit Dauid percutere Dominū suum, licet malum & persequentem eum. Cum tamen si voluisset bis eum occidere, potuisset. 1. Reg. 24. & 26.

Magnum fidelitatis signum fuit, licet indiscrete egerit armiger Saul, quando videns dominum suum esse mortuum, noluit vltra viuere, sed irruit super gladium suum, & mortuus est cum eo. quid ergo debemus facere pro Domino crucifixo. 1. Reg. 31.

Viri Iabes Galaad fideliter se habuerunt ad Saul Dominum suum licet malum, reuerenter sepelientes eum. 1. Reg. 31.

Vrias Hethæus nolebat esse in delicijs, quamdiu Ioab dominus suus laborabat in exercitu. 2 Reg. 11.

Instante captione ciuitatis Rabbath, quam diu obsederat Ioab misit ad Dauid, vt veniret, & illam caperet, vt domino suo, non sibi honor victoriæ deferretur. 2. Reg. 12.

Cū fugeret Dauid a facie Absalom, dixit illi Ethai: Viuit Dominus, & viuit dominus meus rex: quoniam in quocumque loco fueris domine mi rex, siue in morte, siue in vita, ibi erit seruus tuus. 2. Reg. 15.

Noluerunt viri Dauid, quòd ipse exiret cum eis ad prælium dicentes: Tu vnus pro decem millibus putaris in quo apparuit, quòd fideliter diligebant eum. 2. Reg. 18. Item 21. Iurauerunt dicentes: Iam non egredieris nobiscum ad prælium, ne extinguas lucernam Israel.

Separatus est omnis Israel a Dauid, secutusq. est Seba filium Bochri, viri autem Iuda adhæserunt regi suo, tamquam fideles, scilicet & constantes. 2. Regum 20.

Tres viri robustissimi fideliter defenderant Dauid pugnantem contra Philistijm, & attulerunt ei de aqua cisternæ Bethlehem, quam cum desiderio magno petierat. 1. Paralip. 11.

Valde fideliter egit Ioiada pontifex cum Ioas filio Ioram regis Iuda. 4. Reg. 11. licet male recognouerit postea. 2. Paralip. 24.

Onias summus pontifex, & alij sacerdotes laborauerunt fideliter viduarum, ac pupillorum deposita

A custodire. 2. Machab. 3.

Commendat Dominus fidelitatem seruorum, qui multiplicauerūt talenta sibi tradita. Matth. 25. Luc. 19.

Cum multa fidelitate, & discretione procurabat Paulus fieri collectas pro necessitatibus pauperum de Iudæa. 1. Cor. 16. 2. Cor. 9.

Fideles, & affectuosas litteras misit Paulus Philemoni, pro Onesimo seruo eius fugitiuo.

Discretum, & fidele consilium dederunt Paulo, quidam de Asiæ principibus rogantes eum, ne se daret in theatrum. Act. 19.

B

De contemplatione, & mentis illustratione. *Cap. XXXVI.*

POstquam exiuit Abraham de Vr Chaldæorum crebro apparuit ei Dominus, & eum diuersis reuelationibus visitauit. Gen. 12. 13. 15. 18.

Apparuit Dominus Abrahæ in conualle Mambre sedēti in ostio tabernaculi sui in ipso posteriore diei, &c. Totū potest exponi de viro contemplatio. Gen. 18.

Habitabat Isaac in terra Australi, & egressus fuerat ad meditandum in agro. relicta enim familia in domo, meditationi vacare volebat. Gen. 24.

C Factus est Esau vir gnarus venandi, & homo agricola, Iacob autem vir simplex habitabat in tabernaculis. Gen. 25.

Egressus Iacob de Bersabee, pergebat Haran. Cumq. venisset ad quendam locum, & vellet in eo requiescere post solis occubitum, tulit de lapidibus qui iacebant, & supponens capiti suo, dormiuit in eodem loco, viditq. in somnis scalam stantem super terram, &c. Gen. 28.

Cum mane surrexisset Iacob transiuit vadū Iaboc. Traductisq. omnibus quæ ad se pertinebant, mansit solus, & ecce vir luctabatur cum eo, &c. Gen. 32.

D Moyses autem pascebat oues Iethro soceri sui sacerdotis Madian, cumq. minasset gregem ad interiora deserti, venit ad montem Dei Horeb. Apparuitq. ei Dominus in flamma ignis, &c. Exod. 3.

Vidēs Iethro Moysen occupatum iudicando populum expectantem a mane vsque ad vesperam, dixit ei: Stulto labore consumeris & tu, & populus iste qui tecum est. Esto tu populo in his, &cet. Exod. 18.

Descendit Dominus super montē Sinai in ipso montis vertice, & vocauit Moysen in cacumen eius, &c. ibi reuelauit ei Deus pręcepta, iudicia, & cærimonias quæ populum docere debebat. Exod. 19.

E Loquebatur Dominus ad Moysen, facie ad faciem: sicut solet loqui amicus ad amicum suum. Exod. 32. Et sequenti capitulo: Fuit Moyses cum Domino quadraginta dies, & quadraginta noctes, panem non comedit, & aquam non bibit.

Dixit Dominus ad Moysen: Ascende in montem istum Abarim, & contemplare inde Terram, quam daturus sum filijs Israel. Num. 27.

Samuel dormiebat in templo Domini, & vocauit Dominus Samuelem, &c. 1. Reg. 3.

Cum sedisset rex Dauid in domo sua, & Dominus dedisset ei requiem vndique ab vniuersis inimicis suis, dixit ad Nathan prophetam: Vides quòd ego habitem in domo cedrina, &c. 2. Reg. 7.

F

Eliæ fugienti a facie Iezabel, ostensum est quòd Dominus non erat in spiritu grandi, nec in commotione, nec in igne; sed in sibilo auræ tenuis. 4. Reg. 9.

Per similitudines rerum corporalium debet anima ferri in Deum, in quo incomparabiliter melius inuenitur, quidquid delectabile in creatura videtur. Vnde cum caneret psaltes coram Eliseo, facta est super eum manus Domini. 4. Reg. 3.

Quando Eliseus attente voluit orare pro mortuo filio Sunamitidis, non fecit hoc coram alijs, sed clausit ostium, &c. 4. Reg. 4.

Sara filia Raguelis audito graui improperio ab vna de

de ancillis suis perrexit in superius cubiculū domus A suę & tribus diebus & tribus noctibus non manducauit, neque bibit, sed in oratione persistens cum lacrymis deprecabatur Dominum. Th. 3.

Videns Iudith populum suum in arcto positum ingressa est oratorium suum, & induens se cilicio posuit cinerem super caput suum, & prosternens se clamauit ad Dominum. Iud. 9.

Hester regina confugit ad Dominum pauens periculum quod imminebat, cumque deposuisset vestes regias, fletibus & luctui indumenta apta suscepit, & deprecabatur Dominum dicens: Domine mi qui rex noster es solus adiuua me solitariam. Hest. 14. B

Post turbationes & tribulationes quas sustinebat Dauid dicebat: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam, & subdit modum acquirendi huiusmodi pennas & requiem: Ecce elongaui fugiens, & mansi in solitudine, &c. Ps. 54.

Cum esset Ezechiel in medio captiuorum facta est super eum manus Domini, & vidit quòd ventus turbinis veniebat ab Aquilone, &c. Ezech. 1.

Audiens Daniel crudelem sententiam contra sapiẽtes Babylonis datam, ingressus est in domum suã, & de nocte per visionem mysterium reuelatum est ei. Dan. 2. C

Dixit Angelus Gabriel ad Danielem miro feruore orantem: Egressus sum vt docerem te, & intelligeres, quia vir desideriorum es, &c. Dan. 9.

Super custodiam meam stabo, ait Habacuc, & figam gradum meum super munitione, & contemplabor, vt videam quid dicatur mihi, & quid respondeã ad arguentem me. Habacuc 2.

Dimissa turba ascendit Dominus in montem solus orare, vespere autem facto solus erat ibi. In quo exẽplum dedit turbas fugiendi, & solitudinem quærendi. Matth. 14.

Ingressus est Zacharias templum Domini, vt incen D sum poneret, & omnis multitudo populi erat orans foris, & tunc apparuit ei Angelus Domini. Luc. 1.

Martha circa ministeriũ sollicita & turbata erat. Maria autem sedens secus pedes Domini audiebat verbũ illius. Et est notabile valde, quòd tam pio & deuoto ministerio Marthæ præfertur quies, & audientia diuini verbi Mariæ. Luc. 10.

Videns Iesus Mariam plorantem, & Iudæos qui venerant cum ea plorantes infremuit spiritu, & lacrymatus est, quod nequaquam fecerat quando locuta fuerat ei Martha. Io. 11.

Miro & ineffabili modo fuerunt discipuli Domini E docti, & illustrati in aduentu Spiritus sancti. Act. 2.

Postquam lux de cęlo Saulum circumfulsit, & ipse cadens in terram excæcatus fuit, deinde per triduum ieiunans, & orans excellentes reuelationes habuit a Christo. Act. 9.

Cum hospitaretur Petrus in domo Simonis coriarij ascendit in superiora domus, vt oraret ad hoc scilicet, vt posset ibi vacare quietius a turba inferius existente remotus, & tunc reuelauit ei Dominus in mentis excessu, quòd gentiles non erant repellendi a prædicatione Euangelij. Act. 10.

Raptus fuit Paulus vsque ad tertium cęlum, & au F diuit arcana verba quæ non licet homini loqui; altissima vero eius sapiẽtia apparet in epistolis suis, præcipue autem Ro. 1. 9. 10. & 11. Item Eph. 1. & 2. Item Col. 1. 2. Item Heb. 1.

Beato Iohanni sequestrato a tumultu & cõsolatione mundi, quãdo scilicet in insula Pathmos exulauit, reuelauit Dominus secreta cęlestia. Apoc. 1. 2. deinceps per totum.

De spe & longanimitate. Cap. XXXVII.

MVLTIS annis expectauit Abraham antequam haberet filium de Sara, quia iam centenarius erat, quando natus est Isaac. Gen. 21. Item a promissione primo facta Abrahę vsque ad ingressum seminis sui in terram promissionis fluxerunt anni plusquam quadringenti quadraginta.

Permisit Dominus filios Israel flagellari in Aegypto longo tempore & affligi, & præterea per desertum tentari, quadraginta annis antequam venirent ad terram patribus repromissam, sicut apparet in libro Exo. & Nume. quasi per totum.

Filij Israel contra tribum Beniamin præliantes multi contra paucos bis debellati fuerunt, & tandem præualuerunt. Iud. 20.

Dixit Dauid Philistæo 1. Reg. 17. Tu venis ad me cum gladio & hasta & clypeo. Ego autem venio ad te in nomine Domini, &c. Sperabat enim per Deum victoriam obtinere.

Parentibus Tobię irridentibus eum, & dicentibus: Vbi est spes tua pro qua eleemosynas, & sepulturas faciebas. Tobias increpabat eos dicens: nolite ita loqui, quoniam filij Sanctorum sumus, & vitam illam expectamus quam daturus est Deus, ijs qui fidẽ suam nunquam mutant ab eo. Th. 2.

Afflictus corpore, filijs orbatus, derisus ab amicis, omnibus rebus spoliatus, dicebat tamen sanctus Iob: Etiam si occiderit me, in ipso sperabo. Iob 13.

Cum esset Susanna duorum presbyterorũ iniquo condemnata testimonio, dicitur tamen de ea quòd erat cor eius fiduciam habens in Domino. Dan. 13.

Vnus illorum septem fratrum postulatus a tyranno linguam, cito protulit, & manus constanter extendit, & cum fiducia ait: E cęlo ista possideo, sed propter Dei leges hæc ipsa despicio, quoniam ab ipso me ea recepturum spero. 2. Mach. 7.

Machabæus Iudas misit Ierosolymam duodecim millia drachmas argenti, offerri ea ibi pro peccatis mortuorum iuste & religiose de resurrectione cogitans. nisi enim eos qui ceciderant, &c. Mach. 12.

Homo erat in Ierusalem, cui nomen Simeon, & homo iste iustus & timoratus expectabat consolationem Israel. Luc. 2.

Ascensurus in cęlum Saluator præcepit discipulis suis, ne discederent ab Ierosolymis sed expectarent promissionem patris. Act. 1.

Videns Paulus, quòd vna pars erat Saducæorum, alia Pharisæorum exclamauit in cõcilio: Viri fratres. Ego Phariseus sum filius Phariseorum de spe, & resurrectione mortuorum, ego iudicor. Act. 23.

Monet Apostolus Timotheum, vt præcipiat diuitibus non sublime sapere, nec sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo viuo, &c. Tim. 6.

Ad longanimitatẽ & expectandum nos inuitat, vel informat beatus Iacobus dicens Exemplum accipite exitus mali, laboris, & patientiæ Prophetas, &c. Iac. 5.

De timore Dei. Cap. XXXVIII.

VSQVE ad beatitudinem confirmatam non potest esse securitas. Nam & Angeli in cęlo empyreo, & primi parentes in terrestri paradiso peccauerunt. Gen. 3. De Angelis autem 2. Petri 2. dicitur: Angelis peccantibus non pepercit.

Loth inter peccatores pessimos bonus fuit, & exiẽs inde cum filiabus suis in monte peccauit. Gen. 12.

Defectus timoris diuini est causa peccati, ideo dixit Abraham ad Abimelech: Cogitaui mecum dicẽs, forsitan non est timor in loco isto, & interficiẽt me, &c. Gen. 20.

Timuere obstetrices Dominum, & ædificauit illis domum. Exo. 1.

Voluit Dominus multum timorem filijs Israel incutere, & ideo cum tonitruis & igne, & signis terribilibus legem dedit. Exo. 20.

Non debet homo confidere in probitate parentum, Abraham enim plures habuit malos filios, vnũ bonum

bonum. Samuel habuit duos, ambo fuerunt mali. A
1.Reg.8.Dauid etiam multos malos.Salomon habuit vnum malum & stultum,& de multis alijs inueniuntur exempla.

Post transitum maris rubri,& subuersionem exercitus Pharaonis dicitur.Exo.14.Timuit populus Dominum,& crediderunt Domino,& Moysi seruo eius.

Abdias dispensator domus Achab timebat Dominum Deum Israel valde. nam cum interficeret Iezabel Prophetas Domini, tulit ille centum Prophetas, & abscondit eos,& pauit 3.Regum 18.

Homines quos misit Rex Assyriorũ ad habitãdum Samariam, non timebant Dominum, & immisit eis B
Dominus leones,qui interficiebãt eos. 4. Regum 17.

Constituit Iosaphat iudices in cunctis ciuitatibus Iuda præcipiens eis inter cetera: Sit timor Domini vobiscum,& cum diligentia cuncta facite. non est enim apud Dominum Deum iniquitas,&c. 2. Paral. 19.

Tobias senior filium suum ab infantia timere Deũ docuit. Tob.1.Idem ad conuiuium suum Deum timentes faciebat vocari. To. 2. Sequitur ibidem Tobias plus timens Deum quam regem rapiebat corpora occisorum,& sepeliebat ea.

Tobias Iunior & amici sui cum timore Domini conuiuium nuptiarum exercebant. To. 9. C

Confitendo in oratione Domino dicebat Sarra filia Raguel: Virum cum timore tuo,nõ cum libidine mea consensi recipere. To.3.

Erat Iudith vidua in omnibus famosissima,quoniã timebat Deum valde, nec erat qui loqueretur de ea verbum malum. Iudith 8.

Inter alia de quibus commendatur Iob est timor Dei,Iob 1.& 2. vnde & ipse dixit semper quasi tumẽtes super me fluctus,timui Deum. Iob 31.

De muliere forti dicitur specialiter. Prou. 31.mulier timens Deum ipsa laudabitur.

Cum plagis perimeretur Eleazarus ait: Domine D
tu scis quia cum a morte possem liberari,duros corporis sustineo dolores,secundum animam vero propter timorem tuum libenter hoc patior.2. Mac. 6.

Commota tempestate magna nautæ, cum quibus erat Ionas, miserunt ipsum in mare, & stetit mare a feruore suo, & timuerunt viri timore magno Dominũ,& immolauerunt hostias,& vouerunt vota.Ion.1.

Si timẽdus est aliquis Dominus,quia multa bona donare potest, multo magis timendus est Deus, qui summa bona donare potest. To. 3. Noli timere fili mi,&c. Item quia potest mala inferre,& propter hoc E
Matt. 10.Timete eum, qui potest animam & corpus mittere in gehennam.

Si grauiter punitus est seruus ille,qui talentum sibi traditum non multiplicauit,sed ligatum in sudario integrum reportauit,quid fiet de illo,qui omnia dissipauit luxuriose viuendo,& quantum in ipso fuit Dominum impugnando. Mat. 25. de talentis habetur.

Valde grauiter punientur illi qui opera iniquitatis, & nequitię perpetrauerunt, ex quo ita confundentur qui opera misericordiæ non fecerunt.Mat.25.Ite maledicti in ignem æternum, &c.

Simeon erat homo iustus & timoratus expectans F
consolationem Israel. Luc.2.

Viri timorati curauerunt Stephanũ a Iudæis lapidatũ, & fecerunt planctũ magnum super eum.Act.8.

Post conuersionem Pauli scriptum est. Act.9.Ecclesia ædificabatur ambulans in timore Domini,& consolatione sancti Spiritus replebatur.

Occasione Cornelij Deũ timẽtis,dixit Petrus.Act. 10. In omni gente qui timet Deum,& operatur iustitiam acceptus est illi.

De timore quo mali timent bonos Cap. XXXIX.

DIXIT Abimelech ad Abraham, Deus tecum est in vniuersis quæ agis. Iura ergo per Deum,ne noceas mihi, &c. Gen. 21.

Aegyptij persequẽtes filios Israel, qui ibant per medium maris dixerunt, fugiamus Israelem. Deus enim pugnat pro eis. Exo. 14.

Videns Saul,quòd Deus esset cum Dauid,cœpit eũ timere. 1.Reg.14.

Princeps quinquagenarius,qui tertio venit ad Eliã reuerenter locutus est ei,quod quia non fecerunt duo alij fuerunt desuper ueniente igne consumpti.4.Re.1.

Factum est cum completus esset murus Ierusalem vt timerẽt vniuersæ gẽtes in circuitu eorũ. Nehem.6.

Cecidit timor Iudæ,ac fratrum eius, & fortitudo super omnes gentes in circuitu eorum,& peruenit ad regem nomen eius. 1.Mac.3.

Audierũt aduersarij quia paratus est Ionathas cum suis in bello,& timuerunt,& formidauerunt in corde suo. 1.Mac.12.

Postquam Lysias debellatus fuit a Iuda Machabæo voluit pacem facere cum eo, & promisit se consensurum omnibus quæ iusta erant, quasi ad voluntatem Iudæ. 1.Mac.11.

Herodes metuebat Ioannem sciens eum virum iustum,& custodiebat eum. Marc.6.

Post terribilem mortem Ananiæ & Saphiræ erant omnes discipuli in porticu Salomonis,ceterorum autem nemo audebat se coniungere illis,sed magnificabat eos populus. Act. 5.

Cum Paulus & Silas essent in carcere positi,& pedes eorum ligno stricti, subito terræmotus factus est magnus, custos autem carceris tremefactus procidit Paulo,& Silę ad pedes, & ait: Domini, quid me oportet facere,vt saluus fiam. Act. 16.

De dilectione Dei. Cap. XL.

DATVRVS legem Moysi Dominus dixit ei: Ego sum Dominus Deus tuus, &c. faciens misericordiam in millia his qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea. Exo.20.

Principium omnium mãdatorum legis est dilectio Dei. nam dixit Moyses post decẽ mãdata populo repetita: Diliges Dominũ Deũ tuũ ex toto corde tuo,& ex tota anima tua,& ex omni fortitudine tua Deut.6.

Timorem Dei & amorem volens specialiter imprimere populo Moyses,Deut.10.ait: Et nũc Israel,quid Dominus Deus tuus petit a te,nisi vt timeas Dominũ Deum tuum,& ambules in vijs eius,& diligas eũ,&c.

Longęuus Iosue, & persenilis ætatis vocauit Israelem, & monens eos de multis dixit inter cetera: Hoc tamen diligentissime præcauete,vt diligatis Dominũ Deum vestrum. Ios. 24.

De rege Dauid dicitur. Ecclesiastici 47. de omni corde suo laudauit Deum, & dilexit Dominum, qui fecit illum, vnde ipsemet dicebat. Psal. 17. Diligã te Domine fortitudo mea, &c.

Salomon dilexit Dominum ambulans in pręceptis Dauid patris sui. 3.Regum 3.

Testatur Dominus de illa sancta peccatrice,dimissa sunt ei peccata multa,quoniã dilexit multũ.Luc.7.

Commissurus beato Petro Dominus gregẽ ouium suarum, quæsiuit vtrum eum diligeret, & ille confidens de bona conscientia respondebat: Domine tu scis,quia amo te.Nota tamen, quòd non dixit, diligo te plus ijs, licet sic quæsitum fuisset, in hoc sibi a superbo & temerario verbo cauens. Io. 21.

Miro modo diligebat Christum Paulus, qui tam secure dicebat: Quis nos separabit a charitate Christi.Ro.8. & post: Certus sum,quia neque mors, &c.

Apostolus Paulus talem tulit sententiam,si quis nõ amat Dominum Iesum Christũ anathema sit Maran atha.1.Corin.16.

Quia amor est virtus vnitiua magnũ amorem ad Christũ Paulus habebat,qui ei crucifixus erat. Gal.2.

Et potest nominari de Paulo, quòd Christus erat sua sapientia. 1.Cor. 2.

Non

Non iudicaui me scire aliud inter vos, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. Item sua substantia. Philip. 3. Omnia detrimenta fecit, & arbitror, vt stercora, vt Christum lucrifaciam. Item sua iustitia. 1.Cor.1. Loquens de Christo. Factus est, inquit, nobis sapientia & iustitia, & sanctificatio, & redemptio.

Item potest dici, quòd Christus in eo loquebatur. 2. Cor. 13. An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Christus?

Item Christus in eo operabatur. Rom. 15. Non audeo aliquid loqui eorum, quæ per me non efficit Christus. 2. Cor. 2. Ego quod donaui, si quid donaui, propter vos in persona Christi.

Item Christus in eo viuebat. Galat. 2. Viuo autem iam non ego: viuit vero in me Christus. Philip. 3. Mihi viuere Christus est.

Item Christus in eo triumphabat. 2. Cor. 2. Deo gratias qui semper triumphat nos in Christo Iesu.

Item potest dici quòd ipse erat Christi seruus. Roman. 1. Paulus seruus Iesu Christi.

Item Christi Apostolus. 2. Cor. 1. Paulus Apostolus Iesu Christi, per voluntatem Dei, & cetera.

Item Christi legatus & vicarius. 1. Cor. 5. Pro Christo legatione fungimur, tamquam Deo exhortante per nos, obsecramus pro Christo reconciliamini Deo.

Item ipse erat Dei adiutor. 2. Cor. 2. Dei sumus adiutores.

Item pugil, vel certator. 1.Tim.4. Bonum certamen certaui. 1. Corinth. 9. Sic pugno non quasi aërem verberans. 1. Corinth. 15. Si ad bestias pugnaui. Ephes. 1. & cetera.

Item cursor Domini. 1. Corinth. 9. Sic curro non quasi in incertum. 1.Tim.4. Cursum consummaui.

Item specialis imitator. 1. Corinth. 11. Imitatores mei estote, sicut, & ego Christi.

Pulchram, & salubrem conclusionem facit beatus Ioãnes dicens: Nos ergo diligamus Deum, quoniam ipse prior dilexit nos. 1. Ioan. 4.

De dilectione proximi. Cap. XLI.

REprehensus est Cain a Domino grauiter, & punitus, quia contra fratrem suum inique egit, & se non esse eius custodem dixit. Genes. 4. Numquid custos, & cetera.

Nota quàm sollicite, & diligenter orabat Dominum Abraham, vt parceret Sodomitis, quod erat magnæ dilectionis signum. Gen. 18.

Tantam dilectionem erga proximos sibi subditos Moyses habebat, quòd ipse orans Dominum, dicebat. Exod. 32. Aut dimitte eis hanc noxam, aut dele me de libro tuo, & cetera.

Optabat Moyses omnes de populo prophetare, licet honor eius inde minui videretur. Num. 11.

Noluit Moyses maius dominium, quod ei promittebat Dominus, in tantum proximos suos quibus præerat diligebat. Num. 14.

Filij Israel post occisionem filiorum Beniamin magno vlulatu cœperunt flere dicentes: Quare Domine factum est hoc malum, &c. Iudic. 21. Quod non fecissent, nisi eos intime dilexissent.

Anima Ionathæ colligata est animæ Dauid, & dilexit eum, quasi animam suam. 1. Reg. 18.

Ostẽdit Dauid se diligere inimicũ in planctu Saul. 2.Reg.1. Amicũ in planctu Ionathæ, simpliciter proximum, in planctu Abner. 2.Reg.3. Filium licet malum, & sibi aduersariũ in planctu Absalom. 2.Reg.18.

Magnam dilectionẽ ostendit se habere Nehemias ad filios transmigrationis in bonis, quæ eis fecit: Nehemiæ, quasi per totum.

Quia Tobias multis multa charitatis opera exhibebat, multi diligebant eum: vnde cum iussus esset occidi a rege, latuit, & inuentus non fuit. Tob. 1.

Tantam dilectionem vult Dominus ad proximos nos habere, vt dixerit Petro, non esse dimittendum septies peccatis fratris; sed vsque septuagies septies. Matth. 18.

Dilectionem ad proximum habuisse laudatur Samaritanus ille, qui approprians semiuiuo misericordia motus est, & eius vulnera alligauit, infundens oleum, & vinum, &c. Luc. 10.

Magnam dilectionem ad proximos habuisse monstratur beatus Stephanus, qui pro lapidatoribus suis deuotius, quam pro se orasse videtur. Act. 7. Nam pro illis genua posuit, & voce magna clamauit, pro se vero simpliciter dixit: Domine Iesu, accipe spiritum meum.

Inæstimabiliter Paulus proximos diligebat. Erat enim erga eos, vt mater parturiens. Nam dicebat. Gal.3. Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur in vobis Christus. Item tamquam Pater corripiens. 1. Cor. 4. Si ue decem millia pædagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres. Nam in Christo Iesu per Euangelium, ego vos genui. Et paulo post; In virga veniam ad vos, & cetera. Item 1.Thessal. 2. Tamquam Pater filios suos deprecantes vos, & consolantes testificati sumus, &c.

Tamquam nutrix fouens, & blandiens. 1.Thess.2. Facti sumus tamquam nutrix fouens filios suos. Item 1. Cor. 3. Tamquam paruulis in Christo lac potũm vobis dedi.

Item tamquam magister, & doctor erudiens. 2.Timot.1. Positus sum prædicator, & Apostolus & magister Gentium & 1. Tim. 2. Doctor Gentium in fide, & veritate.

Item tamquam frater, & socius collaborans, & coadiuuans. Philip. 4. Fratres mei charissimi, & desideratissimi, &c. Rogo te germane compar, &cet. Adiuua illas, quæ mecum laborant. Item Philip. 1. Habeo vos in confirmatione Euangelij socios gaudij mei omnes vos esse, & 2. Cor. 1. Non dominamur fidei vestræ, sed adiutores sumus gaudij vestri.

Item tamquam legatus reconcilians. 2.Cor.5. Pro Christo legatione fungimur, tamquam Deo exhortante per nos, obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo.

Item Apostolus bona annuntians. Act.20. Vos scitis qualiter nihil vobis vtilium subtraxi, quo minus annuntiarem vobis, & docerem vos publice, & per domos, &cet. Act. 17. Quod ignorantes colitis, ego annuntio vobis.

Item architectus ædificans. 1. Cor. 3. Vt sapiens architectus fundamentũ posui. 2. Cor. 10. De potestate vestra, quam dedit vobis Deus in ędificationem.

Per aliam nihilominus viam potest dici, quòd Paulus ostendit se esse proximorum dilectorem feruentissimum, per hoc videlicet, quòd ipse multa pro eis dabat; multa pro eis faciebat, & multa pro eis sustinebat. Dabat siquidem ipsis ea quæ habebat, & quæ non habebat, ab habentibus pro indigentibus procurabat. Quòd enim sua daret ad vtilitatem proximorum ipse testatur. Act. 20. Ad quæ mihi opus erant, & his qui mecum sunt, ministrauerunt manus istæ, &cet. Sequitur: Quoniam beatius est dare magis, quàm accipere.

Quamuis autem supererogantis esset cum ab ipsis accipere posset: tamen hoc faciebat, vt illis quibus prædicabat parceret. 2. Cor. 12. Paratus sum venire ad vos, & non ero vobis grauis. Non enim quæro, quæ vestra sunt, sed vos.

Secundo, vt pseudoapostolis gloriandi occasionem auferret. 2. Corinth. 11. In omnibus sine onere me vobis seruaui, & seruabo, &c. quod facio, & faciam, vt amputem occasionem eorum, qui volunt occasionem, vt in quo gloriamur, tales inueniantur, sicut & nos.

Tertio

Tertio, vt exinde maiorem mercedem haberet. A 1. Cor. 9. Non vsi sumus hac potestate, vt acciperemus, scilicet sumptus a vobis. Sequitur: Quæ est ergo merces mea, vt Euangelium prædicans sine sumptu ponam Euangelium?

Rursus etiã ipse procurabat ab ecclesijs de Achaia ad donandum pauperibus de Iudæa, ob quam causam collectas fieri faciebat, & fideles ad hoc efficaciter inducebat. 1. Corinth. 16. De collectis autem, & cetera. Item. 2. Corinth. 9. Qui parce seminat, parce & metet.

Item dabat proximis verba Dei, quibus copiosissime abundabat. Immo etiam seipsum eorum vtilitatibus dedicabat. 1. Thess. 2. Volebamus tradere vobis, non solum Euangelium, sed etiam animas nostras, quoniam charissimi nobis facti estis. Item. 2. Cor. 12. Ego ipse libentissime impendam, & superimpendar pro animabus vestris. B

Mira insuper de corpore suo fecit pro proximis ad fidem, & salutem conuertendis prædicando scilicet, disputando, discurrendo a Damasco in Arabiam, in Hierusalem, in Antiochiam. Deinde iuit iussu Spiritus sancti cum Barnaba, de Antiochia in Cyprum. Inde nauigantes in Pamphyliam, & post euntes in Pisidiam, Iconium, Lycaoniam constituerunt presbyteros per vniuersas ecclesias, & tandem post factum multiplicem fructum, Antiochiam redierunt. de his habetur plenius. Act. 13. 14. C

Postmodum vero Paulus volẽs visitare fratres, quibus prædicauerat verbum Dei, assumpto Sila in socium profectus est in Syriam, & Ciliciam. Inde transeuntes Phrygiam, & Galatiæ regionem, venerunt Mysiam, & postea vocatus in Macedoniam nauigauit: & tunc Philippis Thessalonicæ, & in multis alijs ciuitatibus regiminis illius multum fructum faciens, consequenter peruenit Athenas: vbi cum Philosophis curiosis salubriter disputauit. D

Ex quo transtulit se Corinthum, & ibi multum populum Domino acquisiuit. Inde profectus est Ephesum, & ingressus synagogas disputabat cum Iudæis: vnde egressus descendit Cæsaream, & de Cæsarea venit Antiochiam, & facto ibi aliquãto tempore, profectus est Galatiæ regionem, & Phrygiam confirmans omnes discipulos.

Postea peragratis superioribus partibus, iterum venit Ephesum, & ibidem biennio commoratus disputans, & suadens de regno Dei, fecit, vt omnes, qui habitabant in Asia, audirent verbum Domini, tam Gentiles, quàm Iudæi. E

Inde reuersus per Macedoniam, & Troadem, & Miletum, per plures alias ciuitates, & insulas, transiens applicuit Tyro, & de Tyro per Ptolomaidam, & Cæsaream iter faciens. Deinde Hierusalem cum multa fatigatione peruenit, vbi comprehensus a Iudæis, tractus, & verberatus, & coram diuersis iudicibus nequiter accusatus, a manifesto grauamine compulsus est Cæsarem appellasse.

Traditus autem Centurioni post naufragium, & innumera pericula ad vrbem Romanam catenis vinctus accessit, ibiq. prædicationi, & doctrinæ insistẽs ire etiam in Hispaniam proponebat. Ecce quomodo amabat illos, pro quibus, tot & talia faciebat. 2. Corinth. 12. Omnia charissimi propter ædificationem vestram. F

Apparent etiam signa dilectionis, cum quis vult sustinere, vel pati grauia pro amicis. Ecclesiastici 22. Amicum salutare nõ confundar, & si mihi mala euenerint per illum, sustinebo. Ex iam dictis vero Paulum mira sustinuisse liquet, pro vtilitatibus proximorum. 2. Tim. 2. Omnia sustineo propter electos, vt & ipsi salutem consequantur.

Magnam dilectionem ad proximos habuisse Ioannem Euangelistam, patet ex verbis suis. Ex abundantia enim cordis os eius loquebatur, quando dilectionem, vel charitatem toties repetebat, sicut apparet præcipue in prima Canonica, primo capitulo.

De inuidia. Cap. XLII.

INuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum. quia scilicet vidit diabolus hominem in statu felici esse, & ad illum posse ascendere, vnde ipse corruerat, ideo tentauit hominem, & vicit. Gen. 3.

Inuidia motus Cain fratrem suum Abel occidit, quando scilicet, vidit eius munera acceptari a Deo, & non sua. Gen. 4.

De Isaac dicitur: Benedixit illi Deus, & locupletatus est homo, &c. Ob hoc inuidentes ei Philistijm, &c. Gen. 26. Per quod patet, quòd prosperitas hominis causat inuidiam in alijs, occasionaliter tamen.

Rachel sterilis sorori fecundæ inuidit. Gen. 30. Ecce quomodo inuidia, nec propinquis parcit.

Fratres Ioseph inuidebant ei videntes, quòd a patre plus cunctis fratribus amaretur, & audiẽtes somnia quæ narrabat. Et nota, ad quantum facinus ex illa inuidia proruperunt. Gen. 37.

Cum duo viri prophetarent in castris, Iosue quasi inuidens, dixit: Domine mi Moyses prohibe eos. At ille: Quid, inquit, æmularis pro me? Num. 11.

Maria & Aaron locuti sunt contra Moysen, dicentes: Num per solum Moysen locutus est Dominus? &c. Num. 12. Ex quo patet, quòd inuidus non parcit beneficis & propinquis. Moyses enim frater eorum erat, & per eum grandem recipiebant honorẽ.

Percusso Philistæo cantabant mulieres: Saul percussit mille, & Dauid decem millia. Iratus est autem Saul nimis, & displicuit illi sermo ille. 1. Reg. 18.

Videns Achitophel quòd non factum fuerat secundum consilium suum, sed magis, secundum consilium Chusai, abiens in domum suam suspendio interijt. 2. Reg. 17.

Ædificantibus templum filijs Iuda, post reditum de Babylone, Gentes quæ erant in circuitu doluerũt, & eos multipliciter impedierunt. 1. Esdræ 4. Audierunt Sanaballat, & Tobias quòd venisset homo, qui quereret prosperitatem filiorum Israel, & contristatus est afflictione magna. Nehem. 2.

Daniel superabat omnes principes, & satrapas. vnde principes, & satrapæ quærebant omnes occasiones, vt inuenirent Danieli ex latere regis. Dan. 6.

Alcimus videns charitatem Iudæ, & Nicanoris adinuicem, venit ad Demetrium, & dicebat Nicanorem rebus alienis assentire, Iudamq. regni insidiatorem successorem sibi destinasse. 2. Machab. 14.

Videntes principes sacerdotum, & scribæ, mirabilia quæ Dominus faciebat, & pueros clamantes: Hosanna filio Dauid, indignati sunt, &cet. Matth. 21. & Luc. 19.

Frater filij Prodigi audiens festum, quod faciebat pater adolescentiori filio reuertenti, indignatus est, & nolebat introire. Luc. 15.

A beato Ioanne Baptista longe fuit inuidia relegata, ad quem cum venirent discipuli, & dicerent quòd Christus baptizabat, & omnes ibant post eum; respõdit: Amicus sponsi, qui stat, & audit eum, gaudio, gaudet propter vocem sponsi. Hoc ergo gaudium meum impletum est, &c. Ioan. 3.

Quidam Iudæi, qui viderant Lazarum a Domino suscitari abierunt ad Pharisæos, & dixerunt quæ fecit Iesus. Collegerunt ergo Pontifices, & Pharisæi consilium, &c. Ioan. 11.

Ad tam immane scelus principes sacerdotum ex inuidia proruperunt, quod legitur Matth. 27. Sciebat Pilatus, quòd propter inuidiam tradidissent eum summi sacerdotes, scilicet ipsum Dei filium Dominum Iesum Christum.

Petro & Ioanne loquentibus ad populum, superuenerunt sacerdotes, & magistratus templi Sadducæiq.

ceique dolentes, quòd docerent populum. Act. 4. A
Principes sacerdotum, & omnes qui cum illo erāt videntes signa, quæ per Petrum fiebant repleti sunt zelo, & iniecerunt manus in Apostolos, & posuerunt eos in custodia publica, &c. Act. 5.
Audientes verba Stephani Iudæi dissecabātur cordibus suis, & stridebant dentibus in eum dolentes, quod non poterant resistere sapientiæ, & spiritui, qui loquebatur. Act. 6. 7.
Conuenit pene vniuersa ciuitas audire verbum Dei, quod Paulus & Barnabas prædicabant. videntes autem Iudæi repleti sunt zelo, &c. Act. 13.
Ex Thessalonicæ Iudæis, & Gentilibus crediderūt B multi viri, & mulieres nobiles non paucæ. zelantes autem Iudæi concitauerunt ciuitatem. Act. 17.

De correctione fraterna. Cap. LXIII.

CORripere proximum, & reprehendere est opus misericordiæ, vnde postquam iurauerat Abraham Abimelech, quod faceret ei misericordiā, continuo sequitur: Increpauit Abimelech, &c. Gen. 16.
Charitatiue & māsuete compescuit Abraham iurgium, quod erat inter pastores nepotis sui Loth. Gen. 13. Dulciter & benigne increpabat Loth Sodomitis, licet illi non acquieuerint ei. Gen. 19.
Ruben & Iudas temperauerunt furorem fratrum suorum, ne occiderent Ioseph. Gen. 27.
Moyses iniuriantem Hebræum charitatiue corripuit, sed ille pro malo habuit, & ad iniuriosa verba prorupit. Exo. 2. Numquid occidere me tu vis, &c.
Videns Iethro populum expectantem iudicari per Moysem dixit ei: Stulto labore consumeris, &c. Et nota quomodo tantus homo gentilis hominis monitionibus acquieuit. Exo. 18.
Phinees filius Eleazari, & ceteri nuncij fratres suos qui ædificauerant altare in scandalum filiorum Israel discrete arguerūt, & satisfactionem libentissime susce D perunt. Ios. 22.
Miserunt nuntios filij Israel ad filios Beniamin, qui dixerūt, Cur tantum nephas in vobis repertū est? tradite homines, qui hoc flagitium perpetrauerunt, &c. Iudic. 20.
Increpando Ionathas patrem suum Saul pro iniqua persecutione Dauid, eius malitiam in principio aliqualiter temperauit. 1. Reg. 19.
Volens Abigail arguere virum suum super duritia quam ostenderat nuntijs Dauid, noluit ei aliquid dicere statim post prandium, sed expectauit tempus opportunum, scilicet vsque in crastinum, cum vinum E prius bibitum digessisset. 1. Reg. 25.
Abner bene arguebat Asael, quia nimis vrgebat persequendo eum, sed ille audire contempsit, & propter hoc occisus fuit. 2. Reg. 2.
Nota quàm discrete arguit Nathan Propheta Dauid, cum peccasset, adulterium, & homicidium committendo. 2. Reg 12. non enim cum furore dixit, pessime fecisti, sed assumpta similitudine cōgrua illaqueauit eum verbis oris sui.
Cum magno zelo arguit Elias populum errantem dicens, si Dominus est Deus sequimini eum, &c. 3. Regum 17.
Reprehendēs Achab regem Israel, vir quidam de F filijs Prophetarum proposuit ei similitudinem per quam cognouit Rex peccatum suum. 3. Reg. 20.
Cum magna libertate dixit Eliseus ad Ioram regem Israel, exercitu circūstante, si non erubescerem vultum Iosaphat, non attendissem te, vel respexissem. 4. Reg. 4.
Sacerdotes restiterunt Oziæ Regi Iuda volenti adolere incensum, & dixerunt non est tui officij, ve adoleas incensum, &c. 2. Paral. 26.
Cum magno ardore corripuit Esdras filios transmigrationis, qui duxerant vxores alienigenas contra legem. 1. Esdræ. 9. & 4.

Audiens Nehemias clamorem populi propter grauamina, quæ patiebantur a diuitibus increpauit optimates, & magistratus, &c. Nehe. 5. Idem fecit pro eo, quòd multi portando onera, diem sabbati profanabant. Nehe. 13.
Irridebant Tobiam parentes eius, at ipse increpabat eos dicens: Nolite ita loqui, quoniam filij sanctorum sumus, & vitam illam expectamus, &c. To. 2.
Audiens Iudith propositum ciuium suorum, quòd post quinq; dies volebant tradere Assyrijs ciuitatem, reprehendit eos sermonibus fidelibus, & discretis. Iudit. 8.
Daniel valde discrete arguit regem Balthasar exemplo patris sui. & nota. patienter rex illum audiuit, licet dixisset contra eum, & postea ipsum magnifice honorauit. Dan. 5.
Cum miro furore dicebat Ioannes Baptista Pharisæis, & Saducæis, Progenies viperarū quis demōstrauit vobis fugere a ventura ira? Mat. 3. Luc. 3.
Dicebat Ioannes Herodi adulteranti cum Herodia de vxore fratris sui, non licet tibi habere illam. Matt. 14 Marc. 6.
Indiscrete, licet pie voluit Petrus Dominum increpare, cum diceret, quòd oportebat eum pati a principibus Sacerdotum; sed Dominus dure respondit ei: Vade post me Satana, &c. Mat. 16.
Veram & certam dedit Dominus regulam Petro de correctione fraterna. Mat. 18. Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum, &c.
Vnus de illis latronibus, qui pēdebat in cruce, blasphemabant Dominum Iesum, respondens alter increpabat eum dicēs: Neque tu times Deum, &c. Luc. 23.
Pulchre arguebat, & cōuincebat Phariseos ille cæcus natus a Domino illuminatus dicens: Mirabile est quod vos nescitis, vnde sit homo ille, & aperuit oculos meos. a sæculo non est auditū, quia aperuit quis oculos cæci nati, &c. Io. 9.
Videns Petrus quosdam Iudæos admirantes, & discipulos deridentes, discrete, & confidenter illos arguit, & instruxit, & ad fidem Christi conuertit. Act. 2. Simile accidit Act. 3. post sanationem claudi culpam eorum ille ostendit, & aliqualiter excusans eos multa dulcia verba dixit, ita quòd conuersi fuerūt quinque millia hominum.
Durissime increpauit Petrus Ananiam & Saphirā pro eo, quòd fraudauerunt de pretio agri, quod vendiderant, & partem ad pedes Apostolorum posuerāt. Act. 5.
Stephanus in cōsilio Iudæorum existens, confidenter increpabat eos dicens inter cetera: Dura ceruice, & incircumcisi corde, & auribus, vos semper Spiritui sancto resistitis. Quem Prophetarum non sunt persecuti patres vestri? &c. Act. 7.
Paulus intuens Elimam magum, qui nitebatur auertere proconsulem a fide dixit ei: O plene omni dolo, & omni fallacia fili diaboli, & inimice omnis iustitiæ, non desinis subuertere vias Domini rectas, &c. Act. 13.
Simonem Magum pro dono Dei pecuniam offerentem Petrus terribiliter increpauit dicens: Pecunia tua tecum sit in perditione, &c. Act. 8.
Quid discretius modo, quo Paulus Apostolus arguit Romanos ex Gentilibus, & Iudæis conuersos, qui superba cōtentione volebant se alterutrū superponere. ostendit autē vtrosque peccasse, & gloriosā Dei misericordia indigere; nam & Gentiles legis naturalis, & Iudæis legis Moisaicę fuerant transgressores. Rom. 3: Causati sumus Iudæos, & Grecos, idest, Gentiles, & circumcisos omnes sub peccato esse, &c.
Corinthios arguit Apostolus de hoc pręcipue, quòd Christus in eis diuidi videbatur, dicēte vno, Ego sum Pauli, alio autē, Ego sum Apollo, alio vero, Ego sum Cephæ, &c. Item quia dissimulabant inter se fornicatorem esse, qui tenebat nouercā suam. 1. Cor. 5. Item quia

quia apud infideles Iudices de sæcularibus negocijs litigabant. 1.Cor. 6. Item reprehendit eos de irreuerentia circa eucharistiæ sumptionem. 1.Cor.11. Item de errore circa mortuorum resurrectionẽ. 1.Cor.15. Item in secunda epistola ad Cor. increpat eos Paulus de hoc præcipue, quòd illi multa grauia a pseudoapostolis sustinebant, & ipsum non habebant in tanta reuerentia, vt debebant. Cor. 9. Sustineatis, inquit, si quis vos in seruitutem redigit, si quis deuorat, si quis accipit, &c. Item 12. Ego debui a vobis commendari, nihil enim minus feci ab ijs, qui sunt supra modum Apostoli.

A

Galatas acriter, fortiter, & feruenter arguit supra hoc, quòd post acceptam veritatem Euangelij volebant ad circũcisionem, & obseruantias legales reuerti. Galat.3. O insensati Galatę, quis vos fascinauit, &c.

B

Audierat Apostolus quosdam de Thessalonicensibus ambulare inquiete nihil operantes, sed curiose agentes, idcirco corripi tales mandauit. 1.Thessal. 3.

De compassione habenda ad proximum. Cap. XLIV.

AVdiens Abraham captum esse Loth nepotem suũ celeriter, & valenter succurrit ei. Gen. 14. Ruben, & Iudas resistebant ceteris fratribus volentibus occidere Ioseph, & quamuis eum non reduxerint ad patrem, tamen minus male actũ est ei. Gen.37. Gedeon compatiẽs secum fatigatis petiuit panem pro eis. Iud.8.

C

Licet filij Beniamin filios Israel grauissime offendissent, tamen propter illorum excidium omnes eleuata voce vlulatu magno fleuerunt. Iud. 21.

Lugebat Samuel Saul, licet eum a Deo sciret proiectum. 1. Reg. 15.

Compatiens Dauid lassis socijs, qui ad bellum ire non potuere constituit, quod æqua esset pars descẽdẽtis ad prælium, & remanentis ad sarcinas. 1. Reg. 30.

D

Doluit Dauid de occisione Absalon, licet ille multum offendisset eum, sed sciebat eum Dauid in anima esse damnatum. 2. Reg 18.

Dauid in tantũ doluit de percussione populi, quòd petijt ab Angelo percuti loco illius. 2. Reg. 24.

Elias benigne accepit verba mulieris viduæ satis dura, & pro filio eius mortuo, dolori illius compatiẽs efficaciter orauit. 3. Reg. 37.

Cum Iezabel occideret Prophetas Domini Abdias abscondit centum ex ijs, & pauit eos diebus multis. 3.Reg. 18.

Pie compassus fuit Eliseus viduæ debitis obligatæ, & augmentauit ei modicum olei, quod habebat. 4. Reg. 4.

E

Non solum pro præsentibus malis compatiendum est proximis, sed etiam pro futuris, vnde Eliseus videns Asael, qui mala facturus erat filijs Israel cœpit flere. 4. Reg. 8.

Cum cæpissent filij Israel de viris Iuda ducẽta millia mulierum, & puerorum pepercerunt eis, & vestitos, atque refectos ad propria remiserunt. 1.Paral.28.

Audiẽs Nehemias miserabilẽ statum ciuitatis Ierusalem fleuit diebus multis, & tandem consilium adhibuit, & auxilium opportunum. Nehe.1. & 2.

F

Cũ regnaret Sennacherib & filios Israel exosos haberet, Tobias pergebat quotidie per omnem cõgregationem suam, & consolabatur eos, esurientes alebat, nudisque vestimenta præbebat, & mortuis atque occisis sepulturam sollicitus exhibebat. Tob. 1. Item 2. habetur de eodem.

Magnam compassionem habebat sanctus Iob ad proximos, qui dicebat: Auris audiẽs beatificabat me, eo quòd liberassem pauperem vociferantem, & pupillum, cui non erat adiutor. Benedictio perituri veniebat super me, & cor viduæ cõsolatus sum, &c. Iob.29.

Regina Hester nunciata crudeli sententia contra populum suum lata non aliter assumpsit negocium, quàm si fuisset vna de populo, licet esset de se secura tamquam sponsa regis dilecta. Hest.7.

Audientes tres amici Iob omne malum, quod accidisset ei, venerunt, vt consolarentur eum. Iob.2. Sed tamen non intelligentes causam suæ afflictionis fuerunt ei postea onerosi.

Non solum iustis in afflictione positis compatiendum est, sed etiam peccatoribus & iniustis, vnde dicebat Isaias propter destructionem Babylonis: Repleti sunt lumbi mei dolore, angustia possedit me sicut angustia parturientis, &c. Isa. 21.

Videns in spiritu idem Isaias calamitatem superuẽturam populo suo dicebat: Recedite a me, amare flebo, nolite incumbere, vt consolemini me super vastitate filiæ populi mei. Isa. 22.

Dolens Abdemelech Aethiops, quòd Ieremias Propheta missus erat in lacum, in quo non erat aqua, sed lutum, procurauit apud regem, scilicet vt extraheret illum. Ierem.38.

Cum scripsisset Baruch verba cõminationis ex ore Ieremiæ: Dixisti væ misero mihi, quoniã addidit Dominus dolorem dolori meo. Iere.45. & tamen dicebat populus, quòd Baruch incitabat Ieremiam aduersus eos, vt traderet eos in manibus Chaldęorũ. Ier.43.

Cum reuelasset Dominus Ezechieli peccata, quæ populus Israel faciebat, & pænas quas passurus erat, fuit amaricatus, tristis & gemebundus. Ezech.3.& 9.

Rex Darius sciens Danielem positum in lacu leonum præ dolore dormiuit incenatus, cibique nõ sunt allati coram illo, insuper & somnus recessit ab eo. Dan.6.

Magnum dolorem habuit Onias summus Sacerdos, quando vidit templum debere per Heliodorum spoliari, & deposita viduarum ac pupillorum auferri. 2.Mach.3.

Antiochus rex dictus Nobilis, licet simpliciter esset malus, tamen audiens Oniam summum Sacerdotem inique fuisse occisum, flexus ad misericordiam lacrymas fudit. 2. Mach. 4.

Accedentes discipuli ad Dominum, rogabant eum pro muliere Chananæa dicentes: Dimitte eam, quia clamat post nos. Matth.15.

Contra nolentes compati proximis, & ex corde dimittere, inducit Dominus parabolam de seruo nequam cui decem millia talenta fuerunt remissa, & ipse noluit dimittere conseruo suo centum denarios. Mat. 18. Ad hoc quod homo libenter compatiatur proximo suo, & misereatur ipsius multum facit, quòd specialiter fiet disceptatio de operibus misericordiæ in iudicio. Matth. 25.

Cum vidisset Dominus Iesus flentem viduam, cuius filius defunctus efferebatur misericordia motus super eam dixit: Noli flere, & tunc mortuum eius filium suscitauit. Luc.7.

Misertus est Dominus turbæ indigenti, quæ pedestris secuta eum fuerat in deserto. Mat. 15. Mar.8.

Samaritanus ille apropians sauciato, misericordia motus alligauit vulnera eius infundens oleum & vinum, & curam illius egit, & per alium fecit haberi. Luc. 10.

Videns Dominus ciuitatem Ierusalem, & considerans mala, quæ factura erat postmodum & passura, fleuit super illam dicens: Si cognouisses & tu, &c. Luc. 18.

Vt vidit Iesus Mariam plorantem, & Iudæos qui venerant cum ea plorantes infremuit spiritu, & turbauit seipsum, & lacrymatus est. Io.11.

Etiam pendens in cruce Saluator habuit curam matris, quam sciebat in anima crucifigi. Io. 19. Mulier ecce filius tuus, dixit ipse ostenso Ioanne.

Cum venisset Petrus in Ioppẽ, vidit viduas flentes pro morte Tabithæ, quæ faciebat eis tunicas & vestes & ponens genua sua orauit, & cum vocasset sanctos, ac viduas, assignauit eam illis viuam. Act.9.

Paulus

Paulus dum esset Athenis, incitabatur spiritus eius A in ipso eo quòd, videbat idolatriæ deditam ciuitatem. Act. 17.

Barbari non modicam humanitatem præstabant Paulo, & socijs eius. Accensa enim pyra reficiebant omnes, propter imbrem, qui imminebat, & frigus. Ipsi vero bene indigebant, quia de naui confracta euaserant tempore hiemali, & quosdam oportuerat natare: alij vero super tabulas fuerant apportati. Act. 27. & 28.

Cum tanta spiritus anxietate compatiebatur Paulus fratribus, & cognatis suis pereuntibus, quòd ipse dicebat. Rom. 9. Tristitia est mihi magna, & B continuus dolor cordi meo. Optabam enim ego ipse anathema esse a Christo, pro fratribus meis, qui sunt cognati mei, secundum carnem. Item Galat. 4. Filioli mei quos iterum parturio, &c.

De hospitalitate exhibenda libenter. Cap. XLV.

Nota de Abraham quàm celeriter, quàm lætanter Angelos hospitio suscepit, & ipsis ea quæ videbantur necessaria peregrinis, parari fecit. Gen. 18.

Item de Lot, attende quomodo quos putabat homines esse transeuntes honorauit, obnixe rogauit, & C eis necessaria benigne conferens contra incursantes defendit, vt potuit. Gen. 19.

Prompta ad hospitalitatem videbatur Rebecca, quæ dixit seruo Abraham: Palearum, & feni plurimũ est apud nos, & locus spatiosus ad manendum. Et paulo post dixit eidem Laban: Præparaui domum, & locum camelis. Gen. 24.

Sine magna prece Iethro recepit peregrinũ Moysen hospitaliter. Exod. 2. Postmodum autẽ filia eius, & nepotes sui fuerunt per eum magnifice honorati.

Testatur Moyses dicens Deuteron. 10. Dominus Deus noster amat peregrinum, & dat ei victum at- D que vestitum. & vos ergo amate peregrinos, quia & ipsi fuistis aduenæ, & cetera.

In Gabaa Beniamin non inuenit Leuites, qui eum hospitio reciperet, nisi quendam senem de opere venientem. Iudic. 19.

Elias suscitauit filium mulieris, apud quam sustentabatur. 3. Reg. 17.

Mulieri Sunamitidi filium nõ habenti apud quam Eliseus transeundo manebat, idem Eliseus filium impetrauit, & mortuum suscitauit. 4. Reg. 4.

Bonus hospitalarius erat beatus Iob, qui dicebat: Foris non mansit peregrinus, ostium meum viatori E patuit. Iob 31.

Ambulans per mundum Dominus Iesus Christus nõ habebat vbi caput reclinaret, Martham vero specialem hospitam legitur habuisse. Luc. 10. Ioan. 12.

Quando misit Saluator discipulos ad prædicandũ, in illis seipsum asserit recipi, & audiri. Matth. 10. Qui recipit vos, me recipit. Luc. 10. Qui vos audit, me audit; & qui vos spernit, me spernit.

Gaudens accepit Dominum Zachęus in domo sua, & Dominus Iesus magis gaudentem effecit, quando dixit: Hodie salus huic domui facta est, &c. Luc. 19.

Exemplo duorum discipulorum, qui Dominum F in specie peregrini coegerunt ad manendum secum, apparet quòd peregrini, non solum vocandi sunt ad hospitium, sed etiam compellendi. Luc. 24.

Apostoli hospitabantur, vt plurimum in domibus artificum, & hominum mediocrium. vnde legitur de Petro. Act. 10. Hic hospitatur apud Simonem quendam coriarium, cuius domus est iuxta mare. Idem de Paulo. Act. 18. Manebat apud Aquilam, & Priscillam, quia erat eiusdem artis, & operabatur.

Obnixe, & instanter deprecata est Lydia purpuraria Paulum, & socios eius, vt manerent apud eam in domo sua. Act. 16. Et coegit nos. habetur infra. Cum euasisset Paulus, & socij eius de fracta naui, Publius princeps insulæ illius ipsos suscipiens benigne exhibuit. Paulus autem patrem eius febribus laborantem, & dysenteria, oratione, & manuum impositione sanauit. Act. 28.

Vrbana fiducia vtebatur Paulus scribens Philemoni cum dixit: Simul & para mihi hospitium. nam spero per orationes vestras donari me vobis.

Inter cetera ad quæ specialiter Paulus inducit Hebræos est hospitalitas. Heb. 13. Hospitalitatem nolite obliuisci. Per hanc enim placuerunt, & quidam Angelis hospitio susceptis.

Commendat Caium beatus Ioannes in tertia epistola sua, dicens: Charissime fideliter facis, quidquid operaris in fratres, & hoc in peregrinos, & cetera.

De amicitia. Cap. XLVI.

Vocatis multis amicorum turbis ad conuiuium, Laban fecit nuptias, & dedit filiam suam Liam nepoti suo Iacob. Gen. 29.

Loquebatur Dominus ad Moysen facie, ad faciem, sicut solet homo loqui ad amicum suum. Exod. 33.

Ruth adhæsit socrui suę Nohemi, & dixit ei: Quocumque perrexeris pergam, & vbi morata fueris, & ego pariter morabor, &c. Ruth. 1.

Anima Ionathæ colligata est animæ Dauid, & dilexit eum Ionathas, quasi animam suam. nam expoliauit se Ionathas tunica, qua erat indutus, & dedit eam Dauid. 1. Reg. 18.

Signum fuit fidelis amicitiæ, licet indiscretę, quòd armiger Saul videns Dominum suum esse mortuum irruit super gladium suum, & mortuus est cum eo. 1. Regum 31.

Misit Abner nuntios ad Dauid, dicentes: Fac mecum amicitias, & erit manus mea tecum, & reducam ad te vniuersum Israel, &c. 2. Reg. 3.

Chusai Arachites amicus Dauid venit ad Absalom, & dissipauit consilium Achitophel. 2. Reg. 17.

Propheta Iehu dixit Iosaphat regi Iuda, qui fuerat ad prælium cum Achab rege Israel: Impio præbes auxilium, & his qui oderunt Dominum amicitia iungeris, & idcirco iram quidem Domini merebaris, &c. 2. Paralip. 19.

Aman superbus conuocauit ad se amicos, & exposuit illis magnitudinem diuitiarum suarum, & filiorum turbam, & quanta eum gloria super omnes principes rex eleuasset. Esther 5.

Audientes tres amici Iob omne malum, quod accidisset ei. Venerunt singuli de loco suo, vt visitarent eum, & consolarentur. Iob 2. De ipsis tamen ipse dixit postea: Subuertere nitimini amicum vestrum.

Alcimus proditor impius concitauit regem Demetrium aduersus Iudam Machabæum, pro eo quòd dixit ei: Perdidit Iudas, & fratres eius omnes amicos tuos. 1. Machab. 7.

Rex Alexander epistolam misit Ionathæ, dicens: Audiuimus de te quòd vir potens sis viribus, & aptus es, vt sis amicus noster. 1. Mach. 10.

Accepit Ionathas aurum & argentum, & alia xenia multa, & dedit Demetrio, & inuenit gratiam in conspectu eius, & fecit eum principem amicorum. 1. Machab. 11.

Vidit Ionathas, quia tempus eum iuuat, & misit viros Romã statuere, & renouare cum Romanis amicitiam. 1. Machab. 12.

Postquam Alexander percussit Demetrium, misit ad Ptolemæum regem Ægypti legatos, vt statuerent amicitiam ad inuicem, & daret ei filiam suam vxorem. 1. Machab. 12.

Propter veterem amicitiam quam habebant ad Eleazarum, quidam astantes attulerunt carnes, quibus vesci licite poterat, vt simularet se de sacrificij carnibus manducasse, & sic posset mortem euadere. 1. Machab. 6.

Lysias videns, & intelligens inuictos esse Hebræos Dei omnipotentis auxilio innitentes misit ad eos, promisitq. se regem compulsurum amicum fieri. 2. Machab. 11.

Laudauit Dominus villicum iniquitatis, quia prudenter fecisset acquirendo amicos de bonis domini sui. Concludens per hoc, quòd facere debemus amicos, qui possint nos recipere, quando nos in morte deficere oportebit. Luc. 16.

Ponit Dominus exemplum de illo, qui media nocte vadit ad amicum, vt petat aliquid ab eo. Luc. 11.

In passione Domini, Herodes & Pilatus facti sunt amici. Luc. 23.

Commota ciuitate Ephesо, & confusa, quidam de Asiæ principibus, qui erant amici Pauli, miserunt ad eum rogantes: Ne se daret in theatrum. Act. 19.

De inimicitia, & odio. Cap. XLVII.

POst peccatum primorum parentum statim posuit Dominus inimicitias inter serpentem, & mulierem, & inter vtriusque semen. Gen. 3.

Rixati sunt pastores Geraræ aduersus pastores Isaac pro puteo quem foderant, idcirco appellauit Isaac puteum, inimicitias. Gen. 26.

Oderat semper Esau Iacob pro benedictione, qua benedixerat ei pater, dixitq. in corde suo: Venient dies luctus patris mei, & occidam Iacob fratrem meum. Gen. 27.

Dixit Iacob Simeoni, & Leui: Turbastis me, & odiosum fecistis me Chananæis, & Pherezæis habitatoribus terræ huius. Gen. 34.

Videntes fratres Ioseph, quòd a patre plus cunctis fratribus amaretur, oderant eum, nec poterant ei quidquam pacifice loqui. Gen. 37.

Oderant filios Israel Ægyptij, & affligebant illudentes eis, atque ad amaritudinem perducebant vitam eorum. Exod. 1.

Dixit Dominus ad Moysen: Hostes vos sentiant Madianitæ, & percutite eos: quia & ipsi hostiliter egerunt contra vos, & decepêre insidijs per idolum Phogor. Num. 25.

Adonisedec rex Hierusalem, & quattuor alij reges obsederunt Gabaon, vt expugnarent eã, pro eo quòd transfugerant Gabaonitæ ad Iosue, & ad filios Israel, & inierant fœdus cum eis. Iosue 10.

Perrexerunt maiores natu de Galaad ad Iephte, dicentes: Esto princeps noster. Quibus ille respondit: Nonne vos estis, qui odistis me, & eiecistis de domo patris mei, & nunc venistis ad me necessitate compulsi? Iudic. 11.

Fundebat apud Samson lacrymas vxor eius, & querebatur, dicens: Odisti me, & non diligis, idcirco problema, non vis indicare mihi. Iudic. 14.

Vidẽs Saul quòd populus alte de Dauid sentiebat, & etiã quòd in omnibus prudẽter, & strenue se habebat, factus est inimicus eius cunctis diebus. 1. Reg. 18.

Duo latrones qui occiderant Isboseth, dixerunt Dauid: Ecce caput filij Saul inimici tui. Sed male stipendiati. 2. Reg. 4.

Thou rex Emath audiens, quòd Dauid expugnasset Adarezer Hostem suum, misit ad eum filiũ suum, & gratias egit. 2. Reg. 8.

Postquam Amon filius Dauid oppresserat Thamar sororem Absalom, exosam eam habuit magno odio nimis; ita vt maius esset odium quo oderat eam amore, quo dilexerat eam ante. 2. Reg. 13.

Tres aduersarios suscitauit Dominus Salomoni, postquam a Deo per peccatum recessit, scilicet Idumæum, Razon filium Eliada, & Ieroboam seruum suum. 3. Reg. 11.

Eliam Prophetam persecuta est impia Iezabel vxor Achab, propter Prophetas Baal, quos ille fecerat occidi. 2. Reg. 18. & 19.

A Cum Elias argueret Achab ait ad Eliam Achab: Nonne inuenisti me inimicum tibi, qui dixit: Inueni, &c. 3. Reg. 21. Dixit Achab ad Iosaphat regem Iuda: Remansit de Prophetis Domini Michæas filius Iemla, sed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, sed malum. 3. Regum 22.

Audierunt hostes Iudę, & Beniamin quòd filij captiuitatis ædificauerant templum Domino Deo Israel, & voluerunt ædificare cum eis, &c. 1. Esdr. 4.

Raguel, & Anna vxor eius, benedixerunt Dominum, quia fecerat cum eis misericordiam suam, & excluserat ab eis inimicum persequentem eos. Tob. 8.

B Amputato capite Holofernis, dixit Iudith tacentibus vniuersis: Laudate Dominum Deum nostrum, qui non deseruit sperantes in se: & interfecit in manu mea hostem populi sui hac nocte. Et proferens de pera caput Holofernis, ostendit illis. Iudith 13.

Conquerens Esther de Aman superbissimo, dixit Assuero: Hostis, & inimicus noster pessimus iste est Aman, &c. Esther 7.

De Iuda Machabæo dicitur 1. Machab. 3. Repulsi sunt inimici præ timore eius, & operarij iniquitatis conturbati sunt, directa est salus in manu eius.

C Ptolemæus rex Ægypti voluit dolo opprimere regnum Alexandri, & manifestæ factæ sunt inimicitiæ eius. 1. Mach. 11.

Cognouit Simon quòd Tryphon cum dolo loqueretur, petens duos filios Ionathæ, & centum talẽta argenti. Iussit tamen dare argentum, & pueros ne inimicitiam magnam sumeret ad populum Israel dicentem: Quia non misit argentum, & pueros, propterea perijt. 1. Mach. 13.

Herodes, & Pilatus in passione Domini facti fuerunt amici, qui prius erant inimici. Luc. 23.

De pace, & concordia. Cap. XLVIII.

D ALia animalia in principio fecit Deus duplicia, scilicet masculum, & feminam, hominem autem fecit vnum. Gen. 1. Et ex illo sunt omnes, & singuli procreati, vt scilicet vnitatem pacis, & concordiæ commendaret in homine.

Diuitiæ, & copia rerum temporalium sunt in plurimum materia, & occasio iurgiorum, sicut apparet de pastoribus Abraham, & Lot. Gen. 13. Item de Isaac, & pastoribus Geraræ. Gen. 26.

Gratanter faciunt homines pacem, & ineunt fœdus cum potentibus, & magnis hominibus. Hinc est E quòd Abimelech venit ad Isaac, quando vidit eum prosperari. Gen. 26.

Cedendum est furori interdum malorum, sicut fecit Iacob recedens a fratre suo Esau, donec requiesceret furor eius. Gen. 27.

Videntes fratres Ioseph, quòd a patre plus ceteris fratribus amaretur, oderant eum, nec poterant ei quidquam pacifice loqui. Gen. 37.

Audientes Gabaonitæ ea quæ fecerat Iosue Iericho, & Hai venerunt ad eum, & secundum ipsius beneplacitum pacem fecerunt. Iosue 9.

F Phinees, & ceteri legati ad filios Ruben missi audientes excusationem illorum placati sunt, & verba eorum libentissime susceperunt. Iosue 22.

Quamuis Absalom contra patrem nimis nequiter egisset; tamen Dauid magis volebat pacem, quàm eius mortem, nam dixit, Est ne pax puero Absalom. 2. Reg. 18.

Cum esset Dauid sanctus, & placens Deo, noluit tamen Dominus, vt ædificaret ei domũ, sed filius eius pacificus, isto fuit priuilegio honoratus. 3. Reg. 5.

Multum laudandus est Deus, quãdo dat populo statum pacificum, & quietum, sicut fuit tempore Salomonis. 3. Reg. 5. Dixit Salomon: Requiem dedit mihi Dominus per circuitum, & non est satan, neque occursus malus. Sequitur: Benedictus Dominus, &c.

Boni

Boni homines habēt pacē adinuicem, sed mali pugnāt contra bonos,& contra malos alios, vnde inter Ieroboā & Roboā fuit bellū cūctis diebus.3.Reg.14.

A Ostensum fuit Eliæ Dominum non esse in grandi vento,neque in commotione,neque in igne,sed in sibilo auræ tenuis,hoc est in pace & quiete. 3.Reg.19.

Benedixit populus omnibus viris,qui se sponte obtulerunt,vt habitarent in Ierusalem. Nehe. 11.

Misit Ionathas nuntios ad Bachidem componere pacem cum eo, & tamen ipse Bachides fuerat Dux exercitus,in quo occubuit Iudas Machabeus frater Ionathæ. 1. Mach. 9.

B Rex Demetrius misit ad Ionatham epistolam verbis pacificis,vt magnificaret eū. dixit enim, Anticipemus pacē facere cum eo, priusquam fiat cum Alexandro aduersum nos. recordabitur enim omnium malorum,quæ fecimus in eum. 1. Mac. 10.

Causa pacis quæ fuit tempore Oniæ summi sacerdotis pulcre describitur. 1.Mach.12. Videlicet idoneitas prælati prudentis,& pij, & bonitas subditorum.

Postquam debellatus fuit Lysias a Iuda Machabæo libenter fecit pacem cum eo. Intelligens enim inuictos esse Hebræos Dei omnipotentis auxilio nitentes misit ad eos, promisitque eis consensurum se omnibus,quæ iusta sunt, & regem compulsurum amicum fieri. 2. Mach. 11. Tantam pacem & cōcordiam vult Dominus erga proximos nos habere,vt dixerit Petro peccanti fratri non esse remittendum septies, sed vsque septuagies septies. Mat. 18.

C Pacem annuntiauerunt Angeli in natiuitate Domini. Luc. 2. Item ipse Dominus discipulos inter se pacem habere præcepit. Mar. 9. Item pacem iussit per discipulos nuntiari. Luc.10. Item pacem eis reliquit. Io. 14. Item post resurrectionem pacem eis obtulit. Luc. 24. Io. 20.

D Qui desiderat seruare pacem & quietem mētis abstinere debet a discursibus etiam interdum valde licitis & honestis,vnde Io. 11. Martha vt audiuit, quia Christus venit occurrit illi: Maria autem domi sedebat,nec inde se mouit, donec vocata fuit ab ipso Domino per sororem, licet fortassis non ignorauerit ipsa Maria aduentum Domini, quando Martha primo sciuit.

Quantum sit pacis bonum perpendi potest per discretum æstimatorem rerum beatum Paulum, quod illud tam sollicite in omnibus epistolis suis illis quibus scribebat,optabat,excepta illa ad Hebræos,in qua nec nomen suum ex certa causa,nec aliquā salutationē præmittit. Nota tamen,quod cum dicitur, Pax vobis,præponit gratiam dicens,Gratia vobis,& pax.per quod manifeste datur intelligi, quòd sine gratia Dei pax vera numquam potest haberi. Isa.48. non est pax impijs dicit Dominus Deus.

De vnitate & communi consensu. Cap. XLIX.

EX vno homine Deus humanum genus instituit ad commendandum hominibus,quàm ei grata sit etiā in pluribus vnitas, vt dicit Augustinus 12.de ciuitate Dei. Et subdit postea: Factus est homo vnus, sed nō relictus est solus. Nihil enim est,quàm hoc genus tam discordiosum vitio,tam sociale natura. Neque commodius contra vitium discordiæ vel cauendum, cum nondum existeret, vel sanandum cum extitisset natura loqueretur humana, quàm recordationem illius parentis, quem propterea Deus creare voluit vnum, de quo multitudo propagaretur,vt hac admonitione etiam in multis concors vnitas seruaretur.

Aug.li.12. de ciu.Dei c.22. to. 5. Ibid. c. 26. cir. fin.

Populus filiorum Israel in deserto, multum fuit vnanimis,& voluntarius ad recipiendam legem. Exo. 19. & etiam auditis a Moyse verbis legis. Exo.24. respondit populus cunctus vna voce,Omnia verba Domini,quæ locutus est,faciemus.

Ad faciendum opus tabernaculi,& sacras ministrorum vestes obtulit omnis multitudo filiorum Israel omnia necessaria mente promptissima,atque deuota. Exo. 35.

Congregati sunt pariter omnes filij Israel,quasi vir vnus in Maspha ad iudicandum flagitium in Gabaa Beniamin erga vxorem Leuitæ commissum. Iud.20.

Inuasit timor Domini populū,& egressi sunt quasi vir vnus ad succurrendum, scilicet fratribus suis in Iabes Galaad obsessis. 1. Reg. 11.

Venerunt vniuersæ tribus Israel ad Dauid in Hebrō & vnxerunt eum in regem super Israel. 2. Reg. 5.

Conuenit ad Regem Salomonem vniuersus Israel, & tunc fuere arca Domini, & vasa sanctuarij delata in templum solemniter dedicatum. 2. Reg. 8.

Congregatus est populus, quasi vir vnus in Ierusalem ad ædificandum scilicet templum, quod fuerat a rege Babylonis destructum. 1.Esdr.2.

Congregatus est omnis populus, quasi vir vnus ad plateam, & dixerunt Esdræ, vt afferret librum legis Moysi, &c. Nehe. 8.

Cum exposuisset Achior vniuersa quæ dixerat Holoferni,omnis populus communi lamentatione,& fletu vnanimes preces suas Domino effuderūt. Iudith 6.

Post mortem Iudæ congregati sunt omnes amici eius,& dixerūt Ionathæ,Ex quo frater tuus defunctus est, &c. nunc itaque te eligimus hodie pro eo esse nobis principem,& ducem ad bellandum bellum nostrum. 1. Mac. 9.

Auditis sermonibus Simonis accensus est spiritus populi simul & voce magna dixerunt: Tu es dux noster loco Iudæ,& Ionathæ fratris tui. 1.Mach.13.

Post ascensionem Domini omnes discipuli erant perseuerantes vnanimiter in oratione cum mulieribus, & matre Iesu. Act. 1. & sic inuenit eos Spiritus sanctus. Act. 2. Omnes qui credebant erant pariter, recepto Spiritu sancto, & habebant omnia communia vnanimiter perdurantes in templo, & frangentes circa domos panem. Act. 2.

Cum audissent discipuli de sanatione claudi,& responsione Petri,& Ioannis ad magistratus plebis,vnanimiter leuauerunt vocem,& dixerunt: Domine qui fecisti cælum & terram, &c. Act. 4.

Punitis ad vocem Petri terribiliter Anania, & Saphira vxore eius,factus est timor magnus in vniuersa Ecclesia, & erant omnes vnanimiter in porticu Salomonis, &c. Act. 5.

Multitudinis credentium erat cor vnum,& anima vna,nec quisquam eorū, quæ possidebat aliquid suū esse dicebat, sed erant illis omnia communia. Act.4.

De discordia lite vel rixa. Cap. L.

PRimam discordiam inter homines mouit inuidia inter Cain scilicet, & Abel. Gen. 4. quoniam opera Cain maligna erant,fratris autem iusta. 1.Io.3.

Substātia Abrahā,& Loth erat multa,& non quibāt habitare communiter,vnde facta est rixa inter pastores gregum Abraham & Loth. Gen. 13.

F Quia quandoq; reges Sodomorum,seruierant duodecim annis Chodorlahomor regi Elamitarū, & decimotertio recesserant ab eo, ideo factum est bellum illud de quattuor regibus aduersus quinque,in quo fuit Loth captus,sed per Abraham liberatus. Gen.14.

Viri ciuitatis Sodomæ vallauerunt domum Loth, in qua erant duo Angeli in humana specie hospitati, & volebant illos cognoscere,vimque faciebant vehementissime eo quòd Loth hospites fideliter defendebat, &c. Gen. 19.

Factum est iurgium pastorum Geraræ aduersus pastores Isaac, habebat enim Isaac possessionem ouiū & armentorum,& familiæ plurimum. Gen. 26.

Oderat semper Esau Iacob pro benedictione, qua benedixerat ei pater, Dixitque in corde suo,Venient dies luctus patris mei, & interficiam Iacob fratrem meum. Gen. 27.

Timens Iacob dixit ad Laban cum iurgio, Quam ob culpã meam sic exarsisti in me, & scrutatus es omnem supellectilem meam? Gen. 31.

Occasione Dinæ filiæ Iacob, quam Sichem filius Emor rapuit, & oppressit, facta est discordia magna inter filios Iacob, & habitatores terræ illius. Gen. 34. Moyses quadam die vidit duos Hebræos rixantes, dixitque ei, qui faciebat iniuriam, Quare percutis proximum tuum? Exo. 2.

Cum exissent filij Israel de terra Aegypti, & transissent mare rubrũ Amalech venit & pugnauit cõtra eos in Raphidim. Exo. 17. Multotiens iurgati sunt filij Israel contra Moysem in deserto, primo pro defectu potus. Exo. 15. Deinde pro defectu cibi. Exo. 16. Postea habito vno cibo desiderauerunt alium; extædiati enim manna comedere, petierunt carnes. Num. 11. Item ad aquas cõtradictionis conuenerunt aduersum Moysen, & Aaron filij Israel, & ibi iurgati sunt contra Dominum, & Moysen. Num. 21. Vlterius procedentes cœpit eos tædere itineris & laboris, & locuti sunt contra Dominum & Moysen. Num. 21.

Inter Abimelech filium Gedeonis, & viros Sichem qui male fecerant eum principem, fuit magna discordia suscitata, ita quòd illi detestari cœperunt eum, & rebellare ei & ipse expugnauit eos, &c. Iud. 9.

Orta est seditio inter viros Ephraim, & Iephte, eo quòd Iephte vadẽs ad pugnã contra filios Ammon, illos vocare noluit, vt dicebant. Iud. 12.

Pro vxore Leuitæ in Gabaa Beniamin turpiter interfectæ magna fuit pugna inter tribum Beniamin, & alias tribus Israel, ita quòd illi de tribu Beniamin exceptis viris sexcentis penitus sunt deleti. Iud. 20.

Occiso a Dauid Philisteo iratus est Saul contra Dauid, eo quòd communiter laudabatur. Nõ rectis oculis ergo Saul aspiciebat Dauid a die illa, & deinceps. 1. Regum 18. Nec aliquis extunc potuit emollire cor Saul, quin persequeretur eum.

Facta est concertatio longa inter domum Saul, & domum Dauid, sed Dauid semper proficiebat, & domus Saul continue decrescebat. 1. Reg. 3.

Nimis inhonesta facta est discordia inter Absalon ambientem regnum, & Dauid patrem suum. Denique Absalon qui eam mouit, suspẽsus fuit. 2. Reg. 18.

Rege Dauid redeunte in Ierusalem, viri Israel turbati fuerunt, eo quòd viri Iuda ipsum reduxerãt alijs non vocatis. 2. Reg. 19.

Duæ meretrices mulieres litigabant coram Rege Salomone occasione vnius infantis, quem vtraque volebat habere. 3. Reg. 3.

Mortuo Rege Salomone petijt populus, vt a Roboam filio eius mitius tractaretur, quo durius respõdente recesserunt decem tribus ab eo, & fecerunt Ieroboam regem sibi, & ex tunc multa bella fuerunt inter Reges Israel & Iuda. 3. Reg. 12. & deinceps.

Facta est contentio inter discipulos Iesu, quis eorũ videretur esse maior, sed Domino non placuisse talem contentionẽ patet per ea, quæ sequũtur. Luc. 22.

Litigabant adinuicem Iudæi dicentes: Quomodo potest hic carnem suam dare nobis ad manducandum. Io. 6.

Murmur erat multum de Domino Iesu in turba, quidam enim dicebant, quia bonus est. alij vero dicebant, Non, sed seducit turbas. Io. 7. Et in eodem capitulo sequitur dissensio facta est in turba propter eũ.

Baptizato Cornelio cum omni domo sua, audierũt Apostoli, & fratres, qui erant ex Iudæa, quoniam gentes recepissent verbum Dei. Cum ascendisset autem Petrus Ierosolymam, disceptabãt aduersus illum, qui erant ex circumcisione fratres dicentes: Quare introisti ad viros, &c. Act. 11. Paulo & Barnaba in ciuitate Iconio prædicantibus & multa miracula facientibus, diuisa est multitudo ciuitatis, & quidã quidem erant cum Iudæis, quidã vero cum Apostolis. Act. 14.

Quidam descendentes de Iudæa, docebãt Fratres: Quia nisi circumcidamini secundum legem Moysi, non potestis salui fieri. Facta autem seditione non minima Paulo & Barnabæ aduersus illos, statuerunt, vt consulerentur Apostoli, qui erant Ierosolymis super hac quæstione, &c. Act. 15.

Occasione Marci quem Paulus volebat ad ministerium Euãgelij recipere, facta est dissensio inter Paulum, & Barnabam, ita vt discederent ab inuicem; attamen totum prouenit ad profectũ Euãgelij. Act. 15.

Prædicante Paulo Ephesi, & multa miracula faciente, facta est turbatio non minima de via Domini. Demetrius enim quidam argentarius faciens ædes argenteas Dianæ, parabat artificibus non modicum quæstum, &c. Act. 19.

Quidam Iudæi videntes Paulum in templo, concitauerunt omnem populum, & iniecerunt manus ei clamantes: Viri Israelitæ adiuuate, sequitur: Cõmota est ciuitas tota, & facta est cõcursio populi. Act. 21.

Cum exclamasset Paulus in concilio, Viri fratres, ego Pharisæus sum filius Pharisæi de spe & resurrectione mortuorũ ego iudicor, facta est dissensio inter Pharisæos, & Saducæos, & soluta est multitudo. Act. 23.

De Zelo bono contra peccatores. Cap. LI.

SÆuiebant filij Iacob ob stuprum Dinæ sororis suę per Sichem oppressæ. Gen. 34.

Audiens Moyses vocem cantantium, & videns vitulum & choros, iratus est valde, & proijciẽs tabulas, confregit eas, &c. Nota quam grauiter puniuit postea populum, pro quo tam fideliter, & instanter orauerat ante Deum. Exo. 32.

Multũ placuit Deo zelus Phinees filij Eleazari, quãdo perfodit virum cum muliere Madianitide, licet essent magni & nobiles. Num. 25.

Præcepit Iosue Achan lapidari, & totam eius supellectilem comburi, quia tulerat de anathemate Iericho. Iosue. 7.

Cum audissent filij Israel filios Ruben & Gad ædificasse sibi altare, conuenere omnes, & contra eos dimicare voluerunt. Ios. 22.

Congregati sunt omnes filij Israel, quasi vir vnus ad vindicandum grauissime scelus, quod commiserãt viri de Gabaa Beniamin pro vxore Leuitæ. Iud. 19. & 20.

Confidenter arguit Elias errantem populum, & sacerdotes Baal fecit occidi. 3. Reg. 17.

Reprehensus est Achab, eo quòd Benadad Regem Syriæ virum morte dignum indiscrete viuum dimisit abire. 4. Regum 20.

Quamuis Iehu rex Israel simpliciter fuerit malus, tamen multum commendatur eo quòd semen domus Achab deleuit, & Prophetas Baal occidens, ædẽ ipsius Baal destruxit. 4. Reg. 10.

Spiritus Domini induit Zachariam filium Ioiadæ, & stetit in conspectu populi sculptilibus seruientis, & dixit illis: Quare trãsgredimini præceptum Domini, quod vobis non proderit, & dereliquistis Dominum vt derelinqueret vos? 2. Paral. 24.

Audiens Esdras sacerdos Iudæos cum gentilibus matrimonia copulasse, miro modo doluit & gemens, & eiulans signa doloris ostendit. 1. Esdr. 9.

Videns Nehemias Iudæos ducentes vxores alienigenas obiurgauit eos, & maledixit, & verberauit aliquos, & decaluauit. Nehe. 13.

Surrexit Mathathias, & dixit, Væ mihi, vt quid natus sum videre afflictionẽ populi mei, &c. Sequitur postea de illius zelo feruentissimo, & mirabili probitate, quando trucidauit hominem super aram Idolũ immolantem. 1. Mach. 2.

Onias sũmus Pontifex restitit viriliter Simoni, qui volebat iniquum aliquid in ciuitate moliri. 1. Mac. 2.

Miro feruebat zelo Ioannes Baptista, quando dicebat:

bat: Progenies viperarum quis demonstrauit vobis fugere a ventura ira,&c. Matt. 3. & simile Luc. 3. Itē quando arguebat Herodem. Matt. 14. & Mar. 6.

Dure increpabat Dominus Scribas, & Pharisæos hypocritas,& specialiter. Matth. 23. In illo capitulo dixit eis septies: Væ vobis. Sciens Dominus Iesus Pharisæos ipsum nequiter obseruare circumspiciens eos cū ira contristatus est super cæcitatem cordis eorum. Mar. 3. Io. 8. Vos ex patre diabolo estis, &c. Pluries eiecit de templo Dominus vendētes,& emētes, quandoque cum flagello. Io. 2. quandoque cum duro verbo. Luc. 19. Domus mea, domus orationis est: vos autem fecistis eam speluncam latronum. Luc. 19.

B Grandi zelo succensus est Petrus in Ananiam, & Saphiram, quando vidit, quòd fraudauerant aliquid de pretio agri. Act. 5.

Ex ardenti zelo proueniebat sermo, quē dixit Stephanus Iudæis. Act. 7. Dura ceruice, & incircumcisi corde,& auribus, vos semper Spiritui sācto resistitis. quem Prophetarū nō sunt persecuti patres vestri, &c.

Resistenti Paulo & Barnabæ Bariesu pseudopropheta, dixit Paulus: O plene dolo, & omni fallacia fili diaboli, & inimice omnis iustitiæ, non desinis subuertere vias Domini rectas, &c. Act. 3.

C Cum Paulus prædicaret Athenis, incitabatur spiritus eius in ipso, videns idolatriæ deditam ciuitatem, &c. Act. 14.

Specialiter apparet feruens zelus Pauli in epistola ad Galatas, vbi illos legalia obseruare volentes, arguebat, increpabat, obsecrabat. Idem. Rom. 9. 2. Corinth. 11. & ad Hebræos, quasi per totum.

De zelo indiscreto. *Cap. LII.*

Videns Iosue famulus Moysi duos homines in castris prophetantes, dixit: Domine mi Moyses prohibe eos. At ille dixit: Quid æmularis pro me, &c. Num. 11.

D Abisai filius Saruiæ, voluit amputare caput Semei maledicentis Dauid persecutionem Absalom perpetienti: sed non permisit Dauid, vt aliquid mali inferretur illi. 2. Reg. 16.

Filij prophetarum coegerunt Eliseum, vt mitteret ad quærendum dominum suum Eliam, ne forte spiritus Domini proiecisset eum in vnum montium, aut vallium. 4. Reg. 2.

E Ionas fugere voluit a facie Domini, quando præcepit ei prædicare Niniuitis, & postmodum doluit, quando vidit quòd ciuitas iuxta id quod prædixerat, non ruebat. Ionæ 1. & 4.

Cum ostēdisset Dominus discipulis oportere eum multa pati a principibus sacerdotum, & occidi, Petrus cœpit increpare illum, dicens: Absit a te Domine, non erit tibi hoc, &c. Matth. 16.

Multum zelabant Pharisæi pro obseruatione sabbati, quando videbant Dominum die illa curantem infirmos. Matth. 12. Mar. 2. Luc. 6. & 13. Mar. 3. Io. 9. Item quando videbant eius discipulos spicas vellentes,& manibus confricātes. Matth. 12. Mar. 2. Luc. 6.

F Scribæ, & Pharisæi amplius zelabant pro traditionibus suis, quàm pro diuinis mandatis. Matth. 15. Mar. 7. Item pro auro templi plus zelabant, quam pro ipso templo, & pro dono altaris, plus quam de ipso altari. Matth. 23.

Oblati sunt Domino paruuli, vt manus eis imponeret, & oraret; discipuli autem increpabant eos. Iesus autem ait: Sinite paruulos venire ad me, & cetera. Matth. 19. Mar. 10.

Cum effudisset Maria pretiosum vnguentum super caput Domini, quidam discipuli indigne ferebant, & fremebant in eam, propter perditionem vnguenti. Mar. 14.

Ioannes Apostolus prohibuit quendam eijcientem dæmonia in nomine Domini Iesu, eo quòd non sequebatur eum cum alijs discipulis,& ait ad illum Iesus: Nolite prohibere, qui enim non est aduersus nos, pro nobis est. Luc. 9.

Audientes Iacobus, & Ioannes quòd Samaritani non receperant nuntios Domini, dixerunt: Domine, vis dicimus, vt ignis descendat de cælis, & consumat illos. Et conuersus Dominus increpauit illos,& dixit: Nescitis cuius spiritus estis. Luc. 9. Arguit Dominus Petrum, qui amputauerat autem seruo principis sacerdotum, eo quòd tunc non erat tempus potentiæ ostendendæ, sed patientiæ exhibendæ. Matth. 26. Luc. 22.

Apparet discipulos Ioannis Baptistæ zelasse contra Dominum pro magistro, quando dixerunt ei: Rabbi qui erat tecum trans Iordanem hic baptizat, & omnes veniunt ad eum. Ioannes autem optime respondit eis. Ioan. 3.

Cum afferrentur de ciuitatibus diuersi infirmi, & a Petro curarentur exsurgens princeps sacerdotum, & omnes qui cum illo erant repleti sunt zelo. Act. 5.

Æmulator erat paternarum traditionū Saulus supra multos coētaneos suos, quando deuastabat Ecclesiam per domos intrans, & trahens viros ac mulieres tradebat in custodiam: vnde & accepit litteras a principe sacerdotū ad synagogas, quæ erant in Damasco, vt si quos inueniret ibi, qui inuocarent nomen Christi vinctos perduceret Hierusalem. Act. 8. & 9.

Videntes Iudæi quòd pene vniuersa ciuitas conuenerat audire verbum Dei, quòd Paulus, & Barnabas prædicabant, repleti sunt zelo,& contradicebant his quæ dicebantur a Paulo, blasphemantes. Act. 13.

Venienti Hierosolymam Paulo dixerunt ei fratres: Vides quot millia sunt in Iudæis qui crediderunt, & omnes æmulatores sunt legis. Act. 21. Et de talibus dicit ipse Paulus. Rom. 10. Testimonium quidem perhibeo illis, quòd æmulationem quidem Dei habent, sed non secundum scientiam.

De prudentia, & discretione. *Cap. LIII.*

Abraham veniens in Ægyptum de vxore sua prudenter, & caute celauit veritatem, nec tamen asseruit falsitatem, dicens: Soror mea est. Genes. 12. Simile accidit ei, quādo venit ad Abimelech. Gen. 20.

Prudenter separauit se Abraham a Lot, ne pastores eorum adinuicem litigarent. Gen. 13.

Discrete dimisit Abraham filijs suis, dum viueret, portiones, ne post mortem suam adinuicem concertarent. Gen. 25.

Rebecca sagaciter instruxit filium suum Iacob, vt benedictionem patris consequeretur, & fecit eum recedere de partibus illis, donec requiesceret furor fratris. Gen. 27.

Artem arte delusit Iacob pulchre, quando volebat ei dare Laban mercedem pro seruitio competentem. Genes. 31.

Sagaciter egit Iacob, quando debuit obuiare irato fratri, quia munera misit ei, res suas diuisit, ne vno furoris impetu totum perderet,& res minus dilectas maiori exposuit periculo. Gen. 32.

Prudenter locutus est Ioseph coram Pharaone exponendo somnium, & contra futuram famem dando consilium. Gen. 41.

Ioseph fratres suos caute reprehendit, & eis timorem incussit. Gen. 44.

Bonum consilium,& discretum dedit Iethro Moysi cum dixit: Prouide viros potentes, & timentes Deum, &c. Exod. 18.

Antequam Moyses inuaderet terram Promissionis misit exploratores illuc, ad considerandum conditiones eius. Num. 13.

Exploratores quos misit Iosue prudenter latuerūt, donec illi, qui quærebant eos ad propriā redierunt, Iosue 2.

Magna sagacitate vsus est Iosue insidias ponendo

iuxta ciuitatem Hai, & fugã postea simulando. Iosſ.8. A
Callide cogitantes Gabaonitæ voluerunt decipere Iosue, ſed ille eos diſcrete in ſeruitutẽ redegit. Ioſ.9.
Phinees,& alij nuntij ad filios Ruben miſſi diſcrete locuti ſunt, & illi eos verbis prudentiſſime placauerunt. Ioſue 22.
Aod portans munera Eglon ipſum aſtute decepit. Iudic. 3.
Gedeon percuſſit caſtra hoſtium, qui ſecum erant, & nihil aduerſi ſuſpicabantur. Iudic. 8.
Iephte per nuntios prudẽter ſignificauit regi filiorum Ammon, quòd indicebat ei bella non iuſta; ſed poſtea indiſcretum fecit votum. Iudic. 11. B
Caute deprehendit Iephte, qui eſſent Ephratæi, & qui Galaaditæ dicendo Scibboleth, illis Sibboleth. Iudic. 12.
Filij Iſrael pugnantes contra illos, de Beniamin fugam arte ſimulauerunt, & ſic eos a ciuitate eiecerũt, & penitus debellauerunt. Iudic. 20.
Dicentibus quibuſdam de Saule: Num ſaluare nos poterit iſte? & deſpicientibus eum, ille diſſimulabat ſe audire. 1. Reg. 10.
Magnę prudẽtiæ fuit, quãdo Dauid armatus armis Saulis cœpit tentare ſi ſic poſſet incedere. 1.Reg.17.
Egrediebatur Dauid ad omnia quæcumque miſiſſet eum Saul, & prudenter ſe gerebat. 1.Regum 18. C
Dauid coram Achis ſimulauit ſe fatuum, & quaſi furentem, vt poſſet fugere ab eo. 2. Reg. 21.
Abigail prudenter placauit Dauid iratum contra Nabal virum ſuum. 2. Reg 25.
Arguere volens Nathan propheta, Dauid pro exceſſu commiſſo in Vriam, & vxorem eius, aptam parabolam de diuite qui abſtulit ouem pauperi prudenter aſſumpſit. 2.Reg. 12.
Prudenti cautela vſus eſt Ioab ad hoc, quòd per mulierem ſapientem Thecuitem faceret Abſalom reuocari. 2.Reg.17. D
Prudenter ratiocinatus eſt Chuſai, quando diſſipauit conſilium Achitophel. 2. Reg. 17.
Sapiens mulier fecit recedere Ioab ab obſidione ciuitatis. 2. Reg. 20.
Audiens Berſabee quòd Adonias volebat regnare pro patre, ſapienter locuta eſt ad Dauid pro ſe, & pro filio ſuo Salomone. 2. Reg. 1.
Diſcretionem, & ſapientiam poſtulauit Salomon, quod multum placuit Domino,& cum ſapientia multa alia ei conceſſit. 3. Reg. 3.
Salomon prudenter iudicauit inter duas mulieres de vnico filio contendentes. 3. Reg. 2. E
Rex Roboam reſpondit populo dura, bono, & diſcreto conſilio ſeniorum derelicto, quod ei dederant, & locutus eſt ei, & ſecundum conſilium iuuenum, imprudenter egit. 3. Reg. 12.
Reprehenſurus Achab regem Iſrael, vir quidam de filijs Prophetarum parabolam de viro cõmendato, & male cuſtodito diſcrete propoſuit, per quem rex Iſrael ille peccatum ſuum manifeſte cognoſceret. 4. Reg. 20.
Studioſe egit Iehu prophetas Baal honorare ſe fingens, & poſtea illos occidit, & altare Baal deſtruxit. 4. Regum 10. F
Ezechias rex Iuda diſcrete prohibuit, ne populus nuntijs regis Aſſyriorum dicentibus blaſphemias reſponderet. Non enim expedit populum fidelem contra litigantes infideles diſputationes habere. 4. Regum 18. & Iſa. 36.
Nuntij quos miſit Ezechias ad Rapſacem, cautę petierunt, vt ille loqueretur Syriace, ne populus illum intelligeret, & timeret. 4. Reg. 18.
Ioiada pontifex volens conſtituere regem in Hieruſalem Ioas filium Ioram, valde caute ſe habuit, & prudenter. 1. Paralip. 23.
Ezechias intelligens regem Aſſyriorum Hieruſalem aduenturum, obturauit capita fontium, extra vrbem reparauit muros ciuitatis, bellatores ſuos optimis ſermonibus confortauit, & deinde ad deprecandum Dominum ſe conuertit. 2. Paralip. 32.
Cum magna diſcretione diligentia, & ſollicitudine, Nehemias ædificauit murum in circuitu Hieruſalem. Nehem. 2. 3. & 4.
Magnæ Sapientiæ verbum, & merito approbatum fuit illud quod dixit Zorobabel: Forriores ſunt mulieres, ſuper omnia vincit veritas. 3. Eſdr. 1.
Tobias credens ſe cito moriturum, dedit filio ſuo magnæ prudentiæ documenta, & inter alia dixit: Conſilium ſemper a ſapiente perquire. Tob. 4.
Sapientiam magnam oſtendit ſe habere Iudith in verbis, quæ dixit Iud. 8. Et poſtea dicitur: Quòd ſerui Holofernis mirabantur ad ſapientiam eius, & dicebat alter ad alterum: Non eſt talis mulier ſuper terram in aſpectu, in pulchritudine, & in ſenſu verborum. Iudith 11.
Cum magna prudentia requiſiuit Mardochæus Eſther, vt ſuccurreret populo Iudæorum, dicens: Si enim nunc ſilueris, per aliam viam liberabuntur Iudæi: & tu, & domus patris tui peribitis. Et quis nouit vtrum idcirco ad regnum veneris, vt in hoc tempore parareris? Eſther 4.
Danieli, & ſocijs ſuis dedit Dominus ſcientiam, & diſciplinam in omni libro,& ſapientia; Danieli autem ſpecialiter intelligentiam viſionum, & ſomniorum. Dan. 1.
Viſiones Nabuchodonoſor regis Babylonis Daniel expoſuit ſapienter. Dan. 2. & poſtmodum legitur, licet prius acciderit, de duobus ſenibus preſbyteris quos mira prudentia contra innocentem Suſannã, falſum dixiſſe teſtimoniũ, deprehẽdit. Dan. 13.
Innotuit Iudæ Machabæo, quòd Nicanor veneratdolo, & quòd volebat eum rapere caute, & ſubtraxit ſe Iudas, & noluit eum amplius videre. 1. Machabæorum 7.
Cognouit Simon quòd Tryphon cum dolo loqueretur, petens duos filios Ionathæ, & centum talenta argenti. Iuſſit tamen dari ne inimicitiam magnam ſumeret ad populum, dicentem: Quia non miſit argentum, & pueros propterea periit. 1. Mach. 13.
Septem illi fratres cum matre ſua in verbis, quæ ſibi inuicem, & tyranno dicebãt, miram ſapientiam ſe habuiſſe demonſtrarunt. 2. Mach. 7.
Conſtituta fuit dies, in qua Iudas ſecrete cum Nicanore loqueretur. Præcepit autem Iudas armatos eſſe ſuos in locis opportunis, ne forte ab hoſtibus repente mali aliquid oriretur. 1. Mach. 14.
Miræ diſcretionis,& prudentiæ Beatam Virginem fuiſſe apparet in colloquio, quod habuit cum Angelo. Luc. 1. Cogitabat qualis eſſet iſta ſalutatio, quomodo fiet iſtud, & cetera.
Cum remanſiſſet in Hieruſalem duodẽnis puer Ieſus inuentus eſt in medio doctorũ, audiens illos,& interrogans. Sequitur, quòd ſtupebant omnes, qui eum audiebant ſuper prudentia, & reſponſis eius. Luc. 2.
Laudauit Dominus villicum iniquitatis, quia prudenter feciſſet, &c. Luc. 16.
Pulchre deluſit Dominus curioſam interrogationem ſacerdotum, & ſeniorum populi Iudæorum ab eo quærentium, in qua poteſtate illa mirabilia faciebat. Ait ei: Interrogabo vos, & ego, &c. Matth. 21.
Cum Paulus Apoſtolus fuiſſet cum Sila ſocio eius in carcere poſitus, in craſtino miſerunt magiſtratus principes, vt dimitteretur. Paulus prudenter dixit eis: Cæſos nos publice indemnatos homines Romanos miſerunt in carcerem, & nunc occulte nos eijciunt. Act. 16.
Commota, & confuſa ciuitate Epheſi, Paulus prudenter, & humiliter acquieuit cõſilio amicorum, qui rogauerunt eum, ne daret ſe in theatrũ. Act. 19. Vbi etiã apparuit prudentiã illius Scribę, qui pulchre ſedauit populum ſic cõmotum,& remiſit ad domũ.

Cum

Cum iussisset Tribunus Paulũ cædi flagellis, & torqueri, dixit Paulus astanti sibi Centurioni: Si hominem Romanum indemnatum licet vobis flagellare? Et discesserunt ab eo, qui eum torturi erant. Act. 22.

Cum vellet Paulus de Græcia nauigare in Syriam, & intelligeret sibi a Iudæis paratas esse insidias, caute declinauit, & reuersus est per Macedoniam, nec recusauit comitatum quem fecerunt ei fratres diuersarum ciuitatum. Act. 20.

Sciens Paulus, quia vna pars esset Pharisæorum, & alia Saducæorum exclamauit dicens: Viri fratres ego Pharisæus sum filius Pharisæorum. Factus est autem clamor magnus, & surgentes quidam Pharisæorum pugnabant pro eo, &c. Act. 23.

Postea cum audisset, quòd quidam Iudæi vouerãt se nihil gustaturos, donec occiderent Paulum, fecit hoc nuntiari Tribuno, qui misit eum cum multis armatis ad Felicem Syriæ præsidem. Act. 23.

Cum festus præses vellet Paulum in Ierusalem reducere ad instantiam Iudæorum, & ibi eum audire, Paulus prudenter aduertens eorum malitias Cæsarẽ appellauit. Act. 26.

De astutia & calliditate mala. Cap. LIV.

PRimum magistrum astutiæ, & calliditatis patet fuisse diabolum in serpente, qui cum callidior esset cunctis animantibus primam mulierem seduxit. non enim voluit aggredi primum hominem, quem sciebat maiori discretione dotatum. Gen. 3.

Multotiens voluit Laban seducere Iacob nepotẽ suum, modo in vxore, modo in mercede. Gen. 29. & 30. sed Dominus in fraude circumuenientium illi affuit. Sap. 10.

Cum scrutaretur Laban supellectilem Iacob, & veniret ad tẽtorium Rachel, illa sollicitudinem quærentis astute delusit. Gen. 31.

Sæuientes ob stuprum sororis suæ Dinæ filij Iacob callide suaserunt Sichem, & ciuitatis populum circũcidi. quo facto irruerunt in eos, & faciliter occiderunt. Gen. 34.

Filij Iacob voluerunt decipere eum, quando tinxerunt tunicam Ioseph in sanguine hœdi, mittẽtes, qui diceret ei: Hanc inuenimus, vide vtrum tunica filij tui sit, an non. Gen. 37. Diuersas excogitauit astutias Pharao Rex Aegypti ad hoc vt filios Israel totaliter extirparet. Exo. 1. Ad hoc etiam vt eos in Aegypto retineret, & nullatenus recedere pateretur. Exo. 5.

Malefici Pharaonis quantum ad duo signa prima fecerunt per incantationes suas, sicut fecerat Moyses. Exod. 6.

Malitiose locuti sunt Chore & complices eius, quãdo steterunt contra Moysen, & Aaron dicentes: Sufficiat vobis; quia omnis multitudo Sanctorum est, & in ipsis est Dominus, cur eleuamini super populum Domini. Num. 16.

Videns Balach Rex Moabitarum, quod fortitudine filios Israel non poterat vincere, voluit eos superare maledictione Balaam. Num. 22.

Gabaonitæ audientes, quæ fecerat Iosue Iericho, & Hai, callide cogitauerunt, quomodo possent ita facere, quòd non totaliter delerentur. Ios. 9.

Cauerant Philistijm, ne fabri ferrarij in omni terra Israel inuenirentur, ne forte Hebræi facerent gladium, vel lanceam. 1. Reg. 13.

Saul inuidens proficienti Dauid, dixit de filia sua Michol, quam Dauid habere volebat: Dabo eam illi; vt fiat ei in scandalum, & sit super eum manus Philistinorum. Dixit ergo Saul ad Dauid, in duabus rebus eris gener meus hodie, &c. 1. Reg. 18. Per magnam astutiam voluit Dauid celare iniquitatẽ suam, quãdo misit pro Vria, vt dormiret cum vxore sua. 1. Reg. 11.

Nefandam iniquitatem docuit Amon filium Dauid Ioadab filius Sennaa, quando dixit ei, vt languorem simularet, & sic Thamar sororem Absalon, de qua tentabatur, saluus habere posset. 2. Reg. 13.

Cum vellet Absalon vindicare iniuriã sororis suæ, quam oppresserat Amon frater eius, fecit parari grande conuiuium, & fratrem suum inuitauit, & dum comederet, eum occidi fecit. 2. Reg. 13.

Ambiens Absalon regnũ patris cœpit malitiose populo adulari, & facta patris vituperans seipsum bene iudicaturum iactabat. 2. Reg. 15.

Dixit Ieroboam in corde suo, Nunc reuertetur regnum ad domum Dauid, si ascenderit populus iste, vt faciat sacrificium in domo Domini in Ierusalem, & excogitato consilio, fecit duos vitulos aureos, &c. 3. Reg. 12. Achab Rex Israel dixit quædam generalia verba nuntijs Benadad Regis Syriæ suos, & sua liberaliter offerendo, ex quibus ille astute voluit eum grauare nimis ad specialia descendendo. 4. Reg. 20. Sedechias filius Canaam Propheta Baal fecit sibi cornua ferrea, quasi esset vetus Propheta dicens Regi Achab: Hæc dicit Dominus, ijs ventilabis Syriam donec deleas eam. tandem fefellit eum, & fecit eum ire ad bellum. 4. Reg. 22.

Currens Giezi post Naaman callide colorauit petitionem suam, quando dixit: Dominus meus misit me ad te dicens: Modo venerunt ad me duo adolescentes de filijs Prophetarum, &c. 4. Reg. 5.

Scelerata Iezabel crudeli astutia vsa est ad hoc, vt vineã Naboth acquireret viro suo. 3. Reg. 21.

Athalia mater Ochoziæ Regis Iuda, vidẽs mortuum filium interfecit omne semen regium, & sic regnauit super terram sex annis. 4. Reg. 11.

Loquebatur alta voce Rapsaces nũtijs Sennacherib regis Assyriorum, vt audiret eum, & timeret populus, qui erat super murum. 4. Reg. 18.

Dum Abia rex Iuda exercitum suum confortaret, & aduersarios increparet, Ieroboam Rex Israel retro moliebatur insidias, cumque ex aduerso hostium staret ignorantẽ Iudã suo ambiebat exercitu 1. Paral. 13.

Varias excogitauerũt astutias vicini filiorum Israel qui redierant de captiuitate Babylonis ad hoc vt impediretur ædificatio templi, & murorum ciuitatis Ierusalem. 1. Esdr. 3. similiter Nehe. 4. & 6.

Superbissimus Aman videns, quod Mardochæus ipsum adorare nolebat occasione eius, suasit regi per inuidiã, vt totus Iudæorũ populus deleretur. Hest. 3.

Quia Satan non poterat coram Deo virtutes sancti Iob omnino negare, voluit intentionem eius callide deprauare dicẽs. Iob 1. Numquid frustra Iob timet Deum, &c. Nota etiam ibi quomodo vno die totum ei diabolus abstulerit, & simul nuntios venire fecit, vt multiplici dolore per impatientiam frangeretur.

Principes & satrapæ regni Persarum procurauerũt, vt Darius statueret decretum, propter quod cogitauerunt Danielem omnino interficere, vt hac arte ipsum a rege possent auertere. Dan. 6.

Duo senes presbyteri detestandã adinuenerunt nequitiam, vt possent Susannam decipere, & postea se de ea crudeliter vindicare. Dan. 12.

Plenus malignitate Alcimus accessit ad Demetriũ regem, & accusauit Iudam Machabæum in multis 1. Mac. 7. Deinde vt narratur. 2. Mac. 14. Obtulit regi coronam auream, & alia quædam dona, & ipsa quidẽ die siluit, & postea tantum dixit, & fecit, quòd rex summum sacerdotem eum constituit.

Iason misit Menelaum portantem pecunias Antiocho regi, at ille Menelaus commendatus regi in semetipsum retorsit summum sacerdotium supponens Iasoni talenta argenti trecenta. 2. Mac. 4.

Herodes clã vocatis Magis diligẽter didicit ab eis tempora stellæ, quæ apparuit eis, & mittens eos in Bethlehem dixit: Ite & interrogate diligenter de puero, &c. Matt. 2. Qua vero intentione hoc diceret, apparuit in occisionibus puerorum.

Pharisæi volentes capere Dominum in sermone mise-

miserunt ad eos discipulos suos cum Herodianis dicentes: Magister scimus,quia verax es, &c. Matt.22. A

Varios circuitus fecerunt Pharisæi,vt possent facere confiteri illum cæcum natum,quòd non esset illuminatus a Christo. Io. 9.

Principes Iudæorum custodibus sepulchri dederũt pecuniam copiosam, vt dicerent eum de nocte furto fuisse sublatum. Matt. 28. Ananias conscia vxore sua Saphira fraudauit de pretio agri venditi. Act. 5.

Samaritani attendebant ad Simonem Magum, eo quòd magicis artibus suis multo tempore eos demen tasset. Act. 8.

Videntes Iudæi,quòd verbum Dei disseminabatur per Paulum & Barnabam concitauerũt religiosas mulieres,& honestas,& primos ciuitatis Antiochenæ,& excitauerunt persecutionem in illos,& eiecerunt eos de finibus suis. Act. 13. B

Cum Paulus & Barnabas essent in ciuitate Lystris, & tantam haberent ibi gratiam, quòd homines ipsis tamquam dijs sacrificare voluerunt, superuenerunt quidam Iudæi, qui taliter persuaserunt turbis, quod Paulus fuit ibi lapidatus, & extra ciuitatem tractus mortuus esse putabatur. Act. 14.

Quæstuarij quidam cum puella spiritum Pythonem habente volentes conqueri de Paulo, non dixerunt, quòd per eum amiserant quæstum suum,sed mentiẽdo dixerũt: Hi homines conturbant ciuitatem nostrã & annuntiant morem, quem non licet nobis suscipere, neque facere,cum simus Romani. Act. 16. C

Iudæi malitiose cogitauerunt petere à Tribuno,vt Paulum perduceret in medium, quasi aliquid certum inquisiturus esset ab eo. Insidiabantur autem ei multi,qui volebant statim interficere eum,& ad hoc etiã se obligauerant per votum. Act. 23.

De eruditione filiorum. Cap. LV.

AVdiens Iacob somnia Ioseph, increpabat eum ne forte contra se fratrum suorum inuidiam suscitaret. Gen. 37.

Negligentiã filiorum arguebat Iacob audiẽs,quod alimenta venderentur in Aegypto. Gen. 42.

Blasphemus in heremo lapidatus fuit filius mulieris Israelitidis de viro Aegyptio generatus. tales enim filij male frequenter instruuntur. Leuit.24.

Præcepit Dominus per Moysen,vt filij Israel docerent filios suos ea quæ ipsi viderunt. Deut. 4.

Contumax filius, & proteruus,& parentum imperio obedire contemnens præcipitur a Moyse per populum lapidari. Deut. 21.

Heli sacerdos male correxit filios suos. 1. Reg. 2. & ideo tam ipse, quàm illi a Domino sunt puniti. 1. Reg. 4.

Adonias filius Agith male fuit a patre suo Dauid correctus, & idcirco in superbiam elatus regnare voluit. 2. Reg. 1. sed tandem a fratre suo regnante occi sus fuit. 2. Reg. 2. Propinquans ad mortem Dauid diligenter instruxit Salomonem filium suum, qui regnare debebat post eum. 2. Paral. 28.

Tobias Senior filium suum ab infantia timere Dominum docuit, & abstinere ab omni peccato. To. 1. F

Deinde cum se cito crederet moriturum pie, & salubriter instruxit eum. To. 4. & similiter instante mor te sua. To. 14.

Parentes Saræ vxoris Tobiæ iunioris dimiserunt ire filiam suam cum viro suo,monentes eam honora re soceros, diligere maritum,regere familiam, guber nare domum, & seipsam irreprehensibilem custodire. Tob. 10. Magnam sollicitudinem gerebat Iob de filijs suis,qui cum simul comedissent,offerebat holocaustum pro singulis, ne forte peccassent. Iob. 1.

Parentes Susannæ cum essent iusti, erudierunt filiam suam secundum legem Moysi. Dan. 2.

Cum appropinquaret morti Mathathias,filios suos salubriter instruxit,& cõtra impios animauit. 1. Mac. 2

Supra modum mater mirabilis,quæ pereuntes septem filios sub vnius diei tẽpore conspiciens,singulos hortabatur patria voce dicens: Nescio qualiter in vtero meo, &c. 2. Mac. 7.

Quod bonis consilijs non acquiescere periculosum est. Cap. LVI.

ANgeli qui apparuerunt Lot, dederunt ei bonum consilium, vt exiret de Sodomis, & generos suos educẽs,nequaquam post tergum respiceret, sed in monte saluum se faceret, qui dixit generis suis, qui accepturi erant filias suas, vt egrederentur,sed visum est eis, quasi ludens loqui. Generi ergo Lot nolentes exire de medio prauæ gentis,perierunt cum ipsis Sodomitis. Vxor autem eius retro respiciens versa est in statuam salis. ipse etiam Lot, qui iuxta consilium Angeli noluit statim in montem ascendere,cum proprijs filiabus peccauit. Gen. 19.

Ruben bene cõsuluit fratribus suis, vt Ioseph redderetur patri. Gen.37. qui non acquieuerunt ei,& idcirco venit super eos tribulatio. Gen. 42.

Filijs Israel volentibus ascendere ante tempus ad locum,de quo locutus fuerat Dominus, ait Moyses. Non enim est Deus vobiscum. Amalecites,& Chananeus ante vos sunt,quorum gladio corruetis,eo quòd nolueritis acquiescere Domino, &c. Num.14.

Post scelus perpetratum in vxore Leuitæ conuenerunt filij Israel,& miserunt nuntios ad tribũ Beniamin, qui dicerent, cur tantum nefas in vobis repertum est. tradite homines,qui hoc flagitium perpetrauerunt,&c. qui noluerunt audire, propter quod omnes postea exceptis paucis fuerunt occisi. Iudic. 20.

Dixit Abner Asaeli,vt desisteret ab insecutione ipsius,qui hoc audire contempsit. Abner autem ipsum aduersa hasta transfodit. 1. Reg. 2. D

Roboam filius Salomonis noluit audire consilium senum, sed consilio iuuenum acquieuit, & ideo magnam populi partem amisit. 4. Reg. 12.

Bonum & fidele consilium dedit Achior Holoferni,quod ille cum superbia, & indignatione contempsit,qui post paululum fuit occisus,& exercitus cum damno & confusione fugatus. Iudit. 5.

Godoliæ quem rex Babylonis præfecerat terræ Iudæorum nuntiauit fideliter Iohanam filius Caree, quòd Ismael filius Mathaniæ volebat eum occidere,qui respondit ei: Falsum loqueris de Ismaele. In mense autem septimo venit Ismael, & occidit Godoliam,postquam comederat cum illo. Ier. 41. E

Consiliũ meũ placeat tibi,& peccata tua eleemosynis redime. ait Daniel Nabuchodonosor regi Babylonis.qui non acquieuit,& mutatus est in bestiã. Dan. 4.

Videns in Galaad Iudas Machabæus relinqui Ioseph,& Azariam duces populi, præcepit illis dicens: Nolite bellum committere aduersus gentes,donec reuertamur. Illi vero voluerũt sibi facere nomen,& perdiderunt,& res & nomen. 1. Mac. 5.

Habebat secum Iudas Machabęus octingentos viros, aduersarij autem erãt vigintiduo millia,& auertebant eum socij ne pugnarent tunc,sed alias exercitu congregato: qui noluit acquiescere eorum consilio, & in illo bello cecidit, & ceteri fugerunt. 1. Mac. 9.

Bonum consilium dedit vxor Pilati viro suo, sed ille acquiescere recusauit magis timens Cæsarem offendere,quàm iustum sanguinem condemnare. Mat. 27. & Io. 9.

De suspitione falsa & credulitate. Cap. LVII.

COgitauit Abraham,quòd forsitan non erat timor Dei in Gerariis, & quòd homines illius terræ deberent illum occidere propter vxorem suam. Gen. 20. Simile accidit Isaac. Gen. 26.

Suspi-

Suspicatus est Laban, quòd Iacob furatus esset deos eius,& ob hanc causam scrutatus est totam supellectilem ipsius. Gen. 31.

Videns Iacob vestimenta Ioseph sanguine cruentata,putauit eum esse mortuum,& a fera pessima deuoratum. Gen. 37.

Præcepit Ioseph dispensatori suo, vt introduceret fratres suos domum ad comedendum secum, at illi exterriti crediderunt,quòd vellet eos subijcere seruituti. Gen. 43.

Rubenitæ & Gaditæ euntes ad possessiones suas ædificauerunt altare iuxta Iordanem. quo audito filij Israel turbati fuerunt, nescientes quare hoc fecissent illi,& putantes, quòd vellet se ab eorum lege penitus separare. Iof. 22.

Cum isset Samson ad domum patris sui,socer eius putauit,quòd odio haberet vxorem suam,& quod repudiaret eam,vnde tradidit eam alij viro. Iud. 15.

Heli videns Annam labia mouere, & nullum verbum extra proferre,æstimauit eam esse temulentam. 1. Reg. 1.

Quia Saul persequebatur Dauid,imponebat ipsi Dauid,quod & ipse persequeretur eum. vnde dicebat, quòd filius suus Ionathas suscitauerat seruum suum insidiantem sibi,licet esset falsissimum. 1. Reg. 22.

Cum esset Dauid cũ Achis rege Geth, quasi custos capitis sui, Satrapæ dixerunt ad Achis, vt recederet Dauid,ne forte transfugeret ad Saulem. 1. Reg. 29.

Misit Dauid nuntios ad Hanon regem Ammon,vt consolarentur eum super patris interitu, principes autem illius putauerunt,quòd venissent ad explorandum ciuitatem,non ad consolandũ regem. 1.Reg. 10.

Postquam rex Assuerus turbatus fuit contra Aman, & ille iacebat super lectum Hester ad rogandum eam pro anima sua; imposuit ei rex, quòd ipso præsente volebat eam opprimere. Hest. 7.

Dum vellet Ieremias ire ad terram Beniamin comprehendit eum custos portæ,& imposuit ei, quòd fugeret ad Chaldæos. Ier. 37.

Nuntiante Ieremia voluntatẽ Domini populo terræ,qui remanserat post destructionem Ierusalem dixerunt ei; Mendacium tu loqueris, non te misit Dominus, sed Baruch filius Neeriæ incitat te aduersum nos, vt tradat nos in manibus Chaldæorum. Ier. 44.

Tortores qui Eleazarum ducebant ad supplicium in irã versi sunt propter sermones ab eo dictos, quos illi per arrogantiam dictos arbitrabantur. 2. Mac. 6.

Videntes discipuli Dominum ambulantem super mare,putauerũt phantasma esse,& præ timore clamauerunt. Matt. 14. Mar. 6. Io. 6.

Simon Pharisæus videns mulierem peccatricem ad pedes Domini flentem, ait inter se dicens: Hic si esset Propheta,sciret vtique, &c. Luc. 7.

Ad hoc quod nullus male sentiat de alio multum valet exemplum,quod adducit Saluator de iactante se Pharisæo,& humili Publicano. Luc. 18.

Videntes Iudæi discipulos Domini post effusionem Spiritus sancti loquentes varijs linguis,dicebant quidam eorum,quia musto repleti erant. Act. 2.

Omnes discipuli Christiani timebant Paulum post conuersionem suam non credentes, quòd esset discipulus,donec Barnabas duxit eum ad Apostolos, & narrauit illis, quomodo in via vidisset Dominum, & quomodo in Damasco fiducialiter egit in nomine Domini Iesu. Act. 9.

Tribunus Lysias videns Paulum a Iudæis tam male tractari quæsiuit ab eo,nõne tu es Aegyptius, qui ante hos dies tumultum concitasti, & eduxisti in deserto quattuor millia virorum sicariorum? Act. 21.

Vt viderunt barbari viperam pendentem in manũ Pauli adinuicem dicebant, Vtique homicida est homo hic & æstimabant eum in tumorem conuertendũ & subito casurum,& mori. Act. 28.

A

Quòd sancti viri permittunt fieri aliqua non libenter. Cap. LVIII.

IAcob permisit abduci Beniamin filium suum,tenere dilectum, & hoc propter necessitatem victualium ad instantiam filiorum. Gen. 44.

Moyses permisit dari libellum repudij odiosis vxoribus Iudæorum, quia scilicet timebat in eis vxoricidium. Deut. 24.

Considerato Dauid populo suo, constituit super eum tribunos,& centuriones. Dixitque rex ad populũ: Egrediar,& ego vobiscum,& respondit populus:

B Non exibis, quia tu vnus pro decem millibus computaris,melius est igitur,vt sis nobis in vrbe præsidio. Ad quos rex ait: Quod vobis videtur hoc faciam. 2. Reg. 18.

Eliseus permisit quòd filij Prophetarum quærerent Eliam, ne forte spiritus Domini proiecisset eũ, cum tamen sciret, quòd illi laborabant in vanum. 4. Reg. 2.

Cognouit Simon, quòd Tryphon cũ dolo loqueretur petens duos filios Ionathæ,& centum talenta argenti, iussit tamẽ dari argentũ & pueros,ne forte aduersum se inimicitias populi concitaret. 1. Mac. 19.

C

De iustitia & æquitate. Cap. LIX.

ABraham volens separari a Lot nepote suo, dedit ei optionem, vt eligeret partem quam vellet. Gen. 13. & sic pulchre potest partitio fieri, vt maior diuidat,& minor eligat. Testimonio Domini iustam rem postulauerunt filiæ Salphaad quæ in hereditate paterna succedere a Moyse petierunt. Num. 27.

Rex Adonibezech comprehensus a filijs Israel dixit, Septuaginta reges amputatis manuum ac pedum summitatibus collegerunt sub mensa ciborum reli-

D quias, sicut feci,ita reddidit mihi Dominus. Iud. 1.

Adducto Agag rege Amalech coram Samuele, ait ei Samuel: Sicut fecit absque liberis gladius tuus, sic absq; liberis inter mulieres erit mater tua. 1. Reg. 15.

Dixit Dauid ad Saul,qui eum iniuste persequebatur: Dominus retribuet vnicuique secundum iustitiam suam & fidem. 1. Reg. 25.

Constituit Dauid, & quasi pro lege habitum est,vt æqua esset pars descendentis ad prælium, & remanentis ad sarcinas. 1. Reg. 30.

Dauid noluit gratis recipere ab Areuna Iebusæo areã, quam habere volebat, sed iusto pretio mediante. 1. Reg. 24.

E Audiens hœdum balantem Tobias dixit: Videte ne furtiuus sit, sed reddite eum dominis suis, quia non licet vobis aut edere ex furto, vel aliquid contingere. Tob. 2.

Præcepto regis Assueri superbus & iniquus Aman suspensus est in illo eodem patibulo, quod ipse parauerat Mardochæo,& hostes Iudæorũ eodem die ab ipsis Iudæis occisi sunt, quo illi Iudæos occidere putauerant. Hest. 7. & 8.

Contra Babylonem prophetans Ieremias ait: Red-

F dite ei secundum opus suum,iuxta omnia quæ fecit facite illi. Ierem. 50.

Iubente Dario rege viri qui accusauerunt Danielẽ, missi sunt in lacũ leonum, & non peruenerunt vsque ad pauimẽtum laci,donec acciperẽt eos leones. Dan. 6. Simile accidit alia vice,de qua. Dan. 14.

Fecit populus duobus presbyteris senibus, qui inique accusauerunt Susannam, sicut male egerant aduersus proximam,& interfecerunt eos. Dan. 13.

In eodẽ loco in quo Andronicus occiderat iniuste Oniam summum Sacerdotem,fecit eum purpura exutum vita priuari Antiochus. 2. Mac. 4.

Impius Iason qui insepultos abiecerat multos, ipse illamentatus & insepultus abijcitur, neque patriam, neque peregrinam habuit sepulturam. 2. Mac. 5.

Antio-

Antiochus homicida, & blasphemus pessime percussus, vt ipse multos tractauerat, peregre in montibus miserabili obitu vita defunctus est. 2. Mach. 9. A

A seruo nequam, qui noluit conseruo suo centū denarios dimittere, merito repetijt Dominus vniuersum debitum, quod liberaliter dimiserat prius illi. Matth. 18.

De iudicijs hominum rectis, aut prauis. Cap. LX.

Causam quam nescit iudex debet diligentissime inuestigare. Iob 30. Vnde Dominus quem nihil latere potest, dicitur descendisse, vt videret ciuitatem, quam ædificabant filij Adam. Genes. 11. Infra Gen. 18. dicit ipse: Descendam, & videbo vtrum clamorem, &c. Iniuste præcepit Iudas Thamar nurum suam comburi. Gen. 38. B

Dominus Ioseph nimium credulus verbis coniugis, misit eum in carcerem. Gen. 39.

Minora per minores iudices, & maiora per maiores debent diffiniri, iuxta id quod consuluit Iethro Moysi in deserto. Exod. 18.

De duodecim bobus, & sex plaustris, nullum dedit Moyses filijs Chaath, licet essent sibi propinquiores, sed totum dedit alijs Leuitis, eo quòd isti amplius indigebant, qui grauiora portabant. Num. 7. C

Consuluit Moyses Dominum occasione filiarum Salphaad. Et respondit Dominus: Homo cum mortuus fuerit absque filio, ad filiam eius transibit hereditas, &c. Num. 27.

Voluit Moyses, vt filij Ruben, & ceteri qui petebant terram iam acquisitam, armati præcederēt alios ad bellum, donec terra alia esset penitus acquisita. Num. 31.

De filijs Samuelis dicitur. 1. Reg. 8. Declinauerunt post auaritiam, acceperuntq. munera, & peruerterunt iudicium. D

Iniuste protulit Dauid sentētiam contra Miphiboseth absentem ad verbum Sibæ ipsi Dauid xenia offerentis. 2. Reg. 6. Et nota, quòd postea cognita veritate, noluit vmquam sententiam penitus retractare. 2. Reg. 19.

Salomon recte iudicauit de duabus mulieribus, quarum quælibet contendebat vnius pueri esse mater. 3. Reg. 3.

Constituit Iosaphat rex Iuda principes terræ præcipiens eis; Videte quid faciatis. Non enim hominis exercetis iudicium, sed Domini, & quodcumque iudicaueritis, in vos redundabit, sit timor Domini vobiscum, &c. 2. Paralip. 20. E

Ad suggestionem Aman rex Assuerus iniuste dixit de populo, Age quod placet tibi. Esther 3.

De iudicibus Israel dicebat Isaias: Principes tui infideles, socij furum, omnes diligunt munera, sequuntur retributiones, pupillum non iudicant. Isa. 1.

Quia Hieremias a Domino missus prophetabat Hierusalem esse capiendam a Chaldæis, dixerūt principes populi Sedeciæ regi: Rogamus vt occidatur homo hic. qui respondit eis: Ecce ipse est in manibus vestris. non enim fas est vobis regem quidquam negare. Hiere. 38. F

Nabuchodonosor rex Babylonis, iussit Sapientes Babylonis interfici, pro eo scilicet quòd illi somnium quod viderat, non poterant indicare ei. Dan. 2.

Quamuis Darius rex Persarum innocentem sciret esse Danielem, tamen ad instantiam satraparum fecit eum mitti in lacum leonum. Dan. 8. Simile accipit. Dan. 14.

Discrete examinauit Daniel duos senes, qui cōtra Susannam iniquum tulerant testimonium. Dan. 13.

Cum superaretur Menelaus in iudicio coram Antiocho, per pecuniam quam promisit absolutus fuit, & accusatores eius iniqua morte dānauit. 2. Mach. 4.

Conquesti sunt Iudæi coram Antiocho rege, de iniqua morte Oniæ. Contristatus autem Antiochus, licet aliàs esset malus Andronicū purpura exutum in eodem loco, in quo ipsum Oniam occiderat, iussit vita priuari. 2. Mach. 4.

Nimis iniquum protulit Herodes iudicium, quando mittens occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem, &c. Matth. 2.

Ad petitionem vnius saltatricis fecit Herodes Tetrarcha Ioannem Baptistam in carcere decollari; cum tamen sciret eum virum iustum, & sanctum. Mar. 6.

Nicodemus dixit Pharisæis: Numquid lex nostra iudicat hominem, nisi audierit ab ipso prius, & cognouerit quid faciat? Ioan. 7.

Nequissimum fuit iudicium, quo Pilatus dimisit Barabam homicidam, latronem, seditiosum, & Dominum Iesum voluntati tradidit Iudæorum. Matth. 27. Luc. 23. Ioan. 19.

Sacerdotibus, & magistratibus templi denuntiantibus Petro, & Ioanni, ne docerent aliquid in nomine Iesu Christi; responderunt Apostoli dicentes: Si iustum est in conspectu Dei, vos potius audire quàm Deum, iudicate. Act. 4.

Cum Paulus eiecisset dæmonium a puella pythonissa, accusatus fuit a dominis eius, quibus illa quæstum diuinando parabat; magistratus autē statim fecerunt Paulum, & Silam virgis cædi, & in carcerem mitti. Act. 16.

Iudæis accusantibus Paulū, Gallio Proconsul dixit: Si esset iniquum aliquid, aut facinus pessimū o Iudæi, recte vos sustinerem. Si vero quæstiones sunt de nominibus legis vestræ, vos ipsi videritis; iudex horum nolo esse. Act. 18.

Princeps sacerdotum præcepit percutere os Pauli. Tunc ait Paulus: Percutiet te Dominus paries dealbate. Et tu sedens iudicas me secundum legem, & contra legem iubes me percuti? Act. 23.

Licet Paulus coram Felice præside se rationabiliter excusasset, voluit tamen Felix gratiam præparare Iudæis, & Paulum vinctum successori suo Festo reliquit. Act. 24.

Dixit Festus præses: Non est consuetudo Romanis damnare aliquem hominem, priusquam is qui accusatur præsentes habeat accusatores, locumq. defendendi accipiat ad abluenda crimina. Act. 25.

Festus volens acquiescere Iudæis qui petierunt, vt Paulus Hierusalem mitteretur, dixit Paulo: Vis Hierosolymam ascendere, & ibi iudicari de his apud me? Respondens Paulus: Ad Tribunal Cæsaris sto, &c. Cæsarem appello. Tunc Festus cum concilio locutus, dixit: Cæsarem appellasti? ad Cæsarem ibis. Act. 25.

Auditis rationibus Pauli: Agrippa rex, & Festus præses loquebantur adinuicem, dicentes: Quia nihil dignum morte fecit homo iste. Agrippa autem Festo dixit: Dimitti poterat homo hic, si non appellasset Cæsarem. Act. 26.

De pœnitentia. Cap. LXI.

Quamdiu mansit Maria extra castra, non processerunt filij Israel per desertum. Num. 12. Non enim est bonum ire per desertum huius vitæ sine amaritudine pœnitentiæ.

Audiens populus filiorum Israel Dominum esse iratum, propter murmurationem eorum, luxit nimis, & in mane voluerunt plus facere, quàm Dominus præciperet eis. Num. 14.

Ad vocem Angeli improperantis populo peccatori beneficia Dei, eleuauerunt omnes vocem suam, & fleuerunt. Iudic. 2.

Dixerunt filij Israel ad Dominum, Peccauimus. tu redde nobis id quod placet, & omnia idola proiecerunt. Sequitur: Qui doluit super miserijs eorum. Iudic. 10.

Cito

Cito pœnituit Dauid, quãdo Nathan ipsum de crimine reprehendit. 2. Reg. 12. A

Achab rex Israel sceleratissimus, operuit carnem suam cilicio, ieiunauitq. & dormiuit in sacco, & ambulauit demisso capite, & minorata est pœna digne illi pro criminibus infligenda. 4. Reg. 21.

Manasses rex Iuda vinctus catenis, & in Babylonem ductus egit pœnitentiam valde coram Domino, & reduxit eum Dominus in Hierusalem in regnum suum. 2. Paralip. 33.

Lamentante Esdra pro peccatis populi, dictum est ei: Si est pœnitentia in Israel super hoc, percutiamus fœdus cum Domino Deo nostro, &c. 1. Esdr. 10. B

Audita terribili potentia Holofernis, sacerdotes induerũt se cilicijs, & ex toto corde omnes orabant Dominũ, vt visitaret populum suum. Iudith 4. Et in laude Iudith dicitur, quòd habens super lumbos suos cilicium, ieiunabat omnibus diebus vitæ suæ, præter sabbata, & neomenias, & festa domus Israel. Iudith 8.

Quamuis Iob esset vir simplex, & rectus, & timens Deum, & recedens a malo, tamen dicebat: Ago pœnitentiam in fauilla, & cinere. Iob 42.

Instante captiuitate Hierusalem, dicebat Isaias: Vocauit Dominus in die illa ad fletum, & ad planctum, & ad caluitium, & ad cingulũ sacci, &c. Isa. 22. C

Niniuitæ crediderunt Domino ad prædicationem Ionæ, & prædicauerunt ieiunium, & vestiti sunt sacco a minore vsque ad maiorem. Ion. 3.

Appropiante exercitu Timothei, Machabæus & qui cum ipso erant precabantur Deum caput terra aspergentes, lumbosq. cilicijs præcincti ad altaris crepidinem prouoluti, vt sibi esset propitius, & inimicis eorum inimicus. 2. Mach. 10.

Ioannes Baptista sanctificatus antequam ex vtero matris natus, a sanctis parentibus educatus fugit in desertum, & ibi tam austeram vitam duxit, quòd dicebatur, neque bibens, neque comedens. Matth. 3. D Et addit Bernardus: Plane neque vestiens, quia pili camelorum non sunt vestis humana.

Quam libẽter recipiat Dominus peccatores ad pœnitentiam ex his apparet, quia prædicationem suam a pœnitentia legitur incepisse. Matth. 4.

Item ad hoc asserit se venisse. Luc. 5. Item hoc ipsum per opera demonstrauit. exemplum de Maria, de Matthæo, de Zachæo, de Petro. Item per similitudines quas ponebat de oue, quæ perijt in deserto: de drachma quam mulier perdidit in domo: de filio, quem pater reputabat mortuum, & postea suscitatus est. Luc. 15. E

Maria Magdalena exemplo pœnitentiæ non instit, venit ad Dominum: conuiuãtes non erubuit, a retro secus pedes Domini stetit, inter epulas lacrymas obtulit. Luc. 7.

Vt induceret Dominus homines ad faciẽdum pœnitentiam ponit exemplum, de quibusdam super quos cecidit turris in Siloe, & occidit eos, & subdit: Si non pœnitentiam egeritis, omnes similiter peribitis. Luc. 13.

Ad exemplũ ouis quæ perierat, vel drachme quam mulier perdidit, sed postea inuentæ fuerunt, dicit Dominus gaudium magnum in cælo esse super vno peccatore pœnitentiam agente. Luc. 15. F

Leuem & breuem pœnitentiam iniunxit Dominus mulieri in adulterio deprehensæ dicens: Vade, & iam amplius noli peccare. Ioan. 8.

Videns Iudas quòd damnatus esset Iesus pœnitẽtia ductus retulit triginta argenteos dicens peccaui, tradens sanguinem iustum. Matth. 27. bonum quidem dixit, sed quia desperauit, veniam non meruit.

Petrus peccauit negando Dominum in atrio principis sacerdotum, sed quando flere, & pœnitere voluit, foras exiuit. Matth. 26. Mar. 14. Et nota quòd Luc. 22. Additum est: Conuersus Dominus respexit Petrum.

Quærentibus quibusdam Iudæis corde compunctis, quid faciemus viri fratres. Ait illis Petrus: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum, &c. Act. 2.

Auditis rationibus Petri, quare iuerat ad Cornelium, & eum baptizauerat, tacuerunt fratres, & glorificauerunt Deum dicentes: Ergo, & Gentibus Deus pœnitentiam ad vitam dedit. Act. 9.

De honore parentum. Cap. LXII.

Sem, & Iapheth benedictionem patris commeruerunt, quia nudato obsequium præbuerant. Cham vero in filio suo maledictus fuit, quia nuditatem derisit. Gen. 9.

Magnæ reputationis erat apud antiquos benedictio patris, vt patet in Iacob, & Esau, qui ambo ipsam tam sollicite quæsierunt. Gen. 37.

Licet Esau esset malus homo reprobatus a Deo, & odio haberet fratrem suum Iacob, nolebat tamen occidere ipsum viuente patre suo Isaac, vnde dicebat: Venient dies luctus patris mei, &c. Gen. 27. In hoc deferens patri, & timens offensam eius.

Ad magnam pœnitentiam se obligabat Iudas cum dixit patri de Beniamin: Nisi reduxero, & reddidero eum tibi, ero peccati reus in te omni tempore. Gen. 43. Et notandum est quòd prius 42. cap. dixerat Ruben: Duos filios meos interfice, si non reduxero eum tibi. & tamen pater non acquieuit illi: acquieuit autem Iuda dicenti prædicta verba. Idem Iudas postea supplicans Ioseph, vt Beniamin ad patrem remitteret, & inter cetera repetijt prædicta verba, quibus se obligauerat patri, & subiunxit: Non possum redire ad patrẽ absente puero, ne calamitatis quę oppressura est patrem meũ, testis assistã. Gen. 44.

Iacob benedicens filios, dixit contra Ruben: Effusus es sicut aqua non crescas, quia ascendisti cubile patris tui, maculasti stratum eius. Gen. 49.

Præcepit Dominus per Moysen. Deuter. 21. Si genuerit homo filium contumacem, & proteruum, &c. Sequitur, lapidibus eum obruet populus ciuitatis.

Reddidit Dominus malum quòd fecerat Abimelech, contra patrem suum interfectis septuaginta fratribus suis. Iudic. 9.

Non audierunt filij Heli patrem ipsos corripientẽ. 1. Reg. 2. Ideo diuinam vltionẽ experti sunt. 1. Reg. 4.

Quia Ionathas gustauit paululum mellis contra inhibitionem patris, morti adiudicatus est a patre. sed tamen a populo liberatus est. 1. Reg. 14.

Dauid a facie Saul fugiens, & in magna necessitate existens, habuit curam parentum suorum, & recommendauit eos diligenter, apud regem Moab. 1. Reg. 15. Et deinceps.

Venienti Bersabee matri Salomonis assurrexit rex, adorauitq. eam, & positus est thronus matri regis, &cet. 2. Reg. 2.

Duo filij Sennacherib occiderunt eum; sed tamen neuter eorum regnauit post eum. 4. Reg. 19.

Tobias senior instruens filium inter cetera dixit: Cum acceperit Deus animam meam, corpus sepeli, & honorem habebis matri tuæ. Tob. 4.

Eijciens Dominus de templo cum flagellis vendentes, & ementes oues, & boues, & numularios, dixit: Nolite facere domum Patris mei, domum negotiationis. Ioan. 2. In hoc, & aliàs multotiens honorem patris quærens.

De puero Iesu dicitur, Descendit cum illis, scilicet cum Maria, & Ioseph, & venit in Nazareth, & erat subditus illis. Luc. 2.

Ipse etiam dixit: Ioan. 8. Honorifico Patrem meum. Idem Dominus pendens in cruce, matrem suam dilecto discipulo commendauit. Ioan. 19. In quo apparuit, quam sollicitudinem gerebat de ipsa, qui in tali articulo existens de ea, taliter cogitabat.

De gratijs agendis pro beneficijs Dei. Cap. LXIII.

A

SOllicite gratias agebat Deo Iacob dicens. Gen.32. Domine minor sũ cũctis miserationibus tuis,&c.

Voluit Dominus, vt liberatio filiorum Israel de Aegypto numquam excideret de eorum memoria. Exo. 13. Erit quasi signum in manu tua,& quasi monimentum ante oculos tuos,vt lex Domini sit semper in ore tuo.

Fecerunt Moyses & filij Israel carmen Domino, & dixerunt: Cantate Domino,postquam scilicet tam mirabiliter transierunt mare rubrum. Exo. 15.

B

Obtenta de inimicis mirabili victoria venerunt ad Moysen principes exercitus Israel dicentes,quòd nullus fuerat de filijs Israel in bello occisus, & tamen hominum & animalium rapuerunt magnam prædam. Nu. 31. & ob hanc causam donaria magna Domino obtulerunt.

Præcepit Dominus,vt post transitum Iordanis miraculosum ponerentur duodecim duri lapides in perpetuum monimentum. Iosue 4.

Post victoriam de Sisara habitam,Barach,& Debbora Domino cecinerũt. Iud. 5.

C

Quamuis filij Israel in prælijs, vbi vincebant,fortiter dimicarent;tamen dicebatur Dominus percutere inimicos, vt laus Deo attribueretur. Iud. 20.

Audiens Dauid reuelationem,quam fecerat Deus Nathan Prophetæ de regni sui duratione,gratias egit valde humiliter, & deuote. 2. Reg. 7.

Orauit & laudauit Dominum Anna pro filio sibi dato. 1. Reg. 2.

Multum laudandus est Deus, quando dat populo bonum Principem,vel Prælatum. 2. Reg. 5. Benedictus Deus, qui dedit Dauid filium sapientissimum super hunc populum.

D

Cyrus Rex Persarum fecit clamari,Omnia regna terræ dedit mihi Deus cæli, &c. quis est in vobis de vniuerso populo eius?sit Deus cum ipso, & ascendat Hierusalem. 1.Esdr. 1.

Cũ Tobias recuperasset visum ipse,& vxor eius,& omnes qui sciebant eum glorificabãt Deum.Tob.11.

Omnis populus post victoriam de exercitu Holofernis habitam venit in Hierusalem adorare Dominũ &c. Iudith 16.

Reuelata Danieli visione Nabuchodonosor regis Babylonis benedixit Deo cæli, & ait:Sit nomen Domini benedictũ,quia sapientia & fortitudo eius sunt. Dan. 2.

E

Deuote & pulchre exsoluerunt laudes Deo illi pueri de fornacis incendio liberati, & non solum illi hac de causa gratias egerunt Deo, sed etiam Nabuchodonosor prædicari fecit mirabilia Dei in toto regno. Dan. 3.

Mundato templo, & altari erecto sub Iuda Machabæo adorauerunt & benedixerunt in cælum eum qui prosperauit eos. 1. Mac. 4.

Iudas Machabæus,& populus Hierosolymorũ scripserũt Aristobolo,dicẽtes: De magnis periculis a Deo liberati magnifice gratias agimus ipsi,&c.2.Mach. 1.

F

Deuicto Timotheo per Iudam Machabæum,& capto quodam forti præsidio;in hymnis & confessionibus benedicebant Dominum,qui magna fecit cum Israel. 2. Mac. 10.

Beata Virgo audita laude,quam dixit Elisabeth,Benedicta tu,&c. in vocem laudis prorupit pro beneficijs sibi,& toti mundo collatis. Luc. 1.

Quando volebat Dominus Iesus aliquod grande opus facere,frequenter legitur in cælum suspexisse, & gratias egisse, sicut patet in panis multiplicatione: Matt. 14. Io. 6. In Lazari suscitatione. Io.11. In Eucharistiæ institutione. Matt. 26. Luc. 22.

Nato Iohanne Baptista Zacharias recuperato loquendi officio Deum prophetando laudauit, dicens: Benedictus Dominus Deus Israel. Luc. 1.

Accepit Simeon puerum Iesum in vlnas suas, & benedixit Deum,&c. Luc. 2.

Videntes turbæ Paralyticũ a Deo curatum glorificauerunt Deum, qui dedit potestatem talem hominibus. Matt. 9. Item filio viduæ suscitato, acceperunt omnes timorem, & magnificabant Deum,dicentes: Quia Propheta magnus, &c. Luc. 7.

Vnus illorum decem leprosorum ad mandatum Domini mundatus regressus est,& cecidit in faciem suam ad pedes eius,gratias agens. Luc. 17.

Postquam cenauit Dominus cũ discipulis suis subditur: Et hymno dicto exierunt in mõtem oliuarum. Matt. 26. Mar. 14.

Claudus a Petro sanatus intrauit cum Apostolis in templum ambulans & exiliens,& laudãs Deum. Act. 3. sequitur postea quarto capitulo: Omnes glorificabant id quod factum fuerat. annorum enim erat homo ille plus quàm quadraginta.

Gratias agebat Paulus pro beneficijs sibi & alijs a Deo collatis,sibi quidem in sua cõuersione. 1.Tim. 1. Gratias ago ei qui me confortauit in Christo, qui prius fui blasphemus & persecutor, & contumeliosus,sed misericordiã Dei consecutus sum. Item in sua cõuersatione. 2. Cor. 2. Deo gratias qui semper triumphat nos in Christo Iesu,&c. Item pro beneficijs fratribus collatis gratias deuote agebat. Rom. 1. Primum quidem gratias ago pro omnibus vobis, quia fides vestra in vniuerso mundo annuntiatur. 1. Tess. 3. Quam gratiarũ actionem possimus Deo retribuere pro vobis in omni gaudio quo gaudemus, &c. Item gratias agere in omnibus admonebat. Eph. 5. Gratias agentes semper pro omnibus, & 1. Tessal. 5. Semper gaudete,sine intermissione orate, &c.

De gratitudine pro beneficijs ab homine acceptis. Cap. LXIV.

CVm percussisset Abraham quattuor reges, & omnem substantiam, quam illi rapuerant,reduxisset,rex Sodomorum egressus est in occursum eius,& omnia obtulit ei animabus exceptis. Gen. 14. Vbi notandum est, quod licet Abraham oblata respuerit, tamen bene voluit, vt socij sui partem haberent de prȩda,tamquam eorum suffragio non ingratus.

Videns Laban iocalia,quæ seruus Abraham dederat Rebeccæ sorori suæ, venit ad illũ & dixit ei:Ingredere benedicte Domini,& eum in hospitio cum multa humanitate recepit. Gen. 24.

Postquam Iacob seruierat Laban auunculo suo multis annis,dixit ei Labã; Num quia frater meus es, seruies mihi?&c. Gen. 29.

Pharao Rex Aegypti multum fuit gratus Ioseph pro expositione somnij sui, & eum magnifice sublimauit. Gen. 41.

Raguel Sacerdos Madian gratus fuit,pro eo quòd Moyses filias eius defenderat,& ad gregẽ adaquandũ iuuerat, vnde fecit eum vocari, vt comederet,& dedit ei filiam suam vxorem. Exo. 2.

Valde sollicitus fuit Iosue,ne Rahab qui nũtios ab eo missos absconderat, ciuitate Iericho ruente periret. Iosue 6.

Cum liberasset Gedeon Israel ab inimicis, dixerũt omnes ad eũ: Dominare nostri tu & filius tuus, quia liberasti nos de manibus Madian. Iudic. 8.

Dixit Noemi,commendans Booz, qui Ruth benigne viderat, benedictus sit a Domino, quoniam eandem gratiam quam præbuerat viuis,seruauit & mortuis. Ruth. 2.

Quia Cinæus bene se habuerat ad filios Israel pepercit ei Saul,quando destruxit Amalech. 1.Reg.15.

Dixit Dauid ad Abiathar,cuius pater dilexerat ipsum Dauid,Mane mecum ne timeas.siquis quæsierit animam tuam quæret & meam. 1. Reg. 22.

Misit Dauid nuntios ad viros Iabes Galaad,qui sepelie-

pelierant corpus Saul, & filiorum eius; & gratias egit eis. 2. Reg. 2.

Propter amorem Ionathæ filij Saul, inquisiuit Dauid, si erat aliquis superstes de genere eius, & constituit Miphiboseth filium Ionathæ conuiuam mensæ suæ. 2. Reg. 9.

Regina Saba munera attulit Salomoni; ille vero dedit ei omnia, quæ petijt, exceptis ijs, quæ vltro obtulit ei munere regio. 3. Reg. 10.

Elias pie compassus est viduæ apud quam sustentabatur, & efficaciter orauit pro filio illius defuncto, ita quòd ipsum a mortuis suscitauit. 3. Reg. 7.

Allegauit Abdias beneficium, quod contulerat Prophetis Domini, quos absconderat, quando quærebantur ad mortem ad hoc scilicet, quod Elias ei nuntium periculosum iniungere non deberet. 3. Reg. 18. Ascensurus in cælum Elias bene remunerauit discipulum suum Eliseum. 4. Reg. 2.

Mulieri Sunamitidi hospitæ Elisei benigne obtulit, vt loqueretur pro ea regi, si apud illum haberet negotium. Item filium eidem impetrauit, & postea mortuum suscitauit. 4. Reg. 4.

Naamã Syrus mundatus a lepra ad verbum Elisei, obtulit ei munera dicens, Obsecro vt accipias benedictionem a seruo tuo. 4. Reg. 5.

Accusatores Iudæorum miserunt epistolã Artaxerxi regi, Memores salis, quod in palatio comedimus. Et quia læsiones regis videre nefas ducimus, idcirco misimus, &c. 1. Esdr. 4.

Tobias Iunior cum multa gratitudine retulit patri suo beneficia a Raphaele percepta. Tob. 12.

Hester regina non fuit ingrata Mardocheo nutritori suo. Hest. 4. & 5.

Nabuchodonosor rex Babylonis audita expositione somnij sui per Danielem, in sublime eũ extulit, & magna munera dedit illi. Similiter Balthasar honorauit eum pro eo, quòd exposuerat ei scripturam, quã in pariete viderat. Dan. 2. & 5.

Audiens Iudas Machabæus, quòd Scythopolitæ bene se habuerant ad Iudæos in tempore tribulationis eorum, gratias egit eis, &c. 2. Mac. 12.

Seniores Iudæorũ dixerunt Domino Iesu de Centurione pro seruo infirmo rogãte, Dignus est, vt hoc illi præstes. Diligit enim gentem nostram, & synagogam ædificauit nobis. Luc. 7.

Pie & plene recognoscebat Paulus beneficia sibi collata, vnde Gal. 4. Sicut Angelum Dei recepistis me, & si fieri potuisset oculos vestros eruissetis & dedissetis mihi. Itẽ Phil. 4. Repletus sum acceptis ab Epaphrodito, quę misistis in odorem suauitatis, &c. Item 2. Timo. 1. Det misericordiã Dominus Onesiphori domui, qui sæpe me refrigerauit, & catenam nõ erubuit, &c.

Item pro Onesimo seruo Philemonis, qui ei ministrauerat in carcere, scribit eidem Philemoni, efficaces litteras.

De ingratitudine. Cap. LXV.

PRæpositus pincernarũ succedentibus prosperis oblitus est Ioseph interpretis sui. Gen. 40.

Vtiliter & fideliter seruiuit Iacob auunculo suo Laban, & ille multotiens noluit eum valere. Gen. 31.

Videns autem populus, quòd moram faceret descendendi de monte Moyses dixit ad Aaron, Fac nobis Deos. Exo. 32. cito videbatur oblitus beneficiorũ quæ receperat a vero Deo.

Filijs Israel in deserto vertebatur in tædium cibus optimus sine labore de cælo datus, & flebant dicẽtes: Quis dabit nobis ad vescendum carnes? Num. 11.

Angelus Domini improperauit filijs Israel beneficia a Deo collata, & quomodo illi abeuntes ruperant fœdus & transgressi erant Dei mandata. Iud. 2.

Multa beneficia recepit Saul a Dauid, & tamen ad

A occidendum eum modis quibus poterat laborauit. 1. Reg. 17. & post, quasi per totum.

Saluauit Dauid habitatores Ceilæ, & tamen voluerunt eum tradere in manus Saul ipsum persequentis. 1. Reg. 23.

Reddiderunt filij Ammon pro beneficio, & honore contumeliam, quando vituperauerunt nuntios Dauid, quos miserat ad consolandum regem eorum super patris interitu. 2. Reg. 10.

Ingrati fuerunt Dauid & Ioab Vriæ, quorum primus litteras mortis dedit, & alter crudeliter executus est. 2. Reg. 11.

B Postquam Dauid reuocauit Absalom filium suum, & pepercit ei super homicidio, quod commiserat in fratrem suum, surrexit ipse Absalom contra patrem suum. 2. Reg. 15.

Non fuit Dauid bene memor amicitiæ, quã contraxerat cum Ionatha, quando nimis cito filium suum exheredauit. 2. Reg. 16.

Sublimauit Dominus Ieroboam super decem tribus, & statim ille libidine dominãdi elatus populum auertit a cultu Dei. 4. Reg. 12.

Eliseus multa bona fecerat regi Israel, & toti populo, & tamen propter caristiam, quæ erat in terra præ-
C cepit caput eius amputari, sed Deus aliter ordinauit. 4. Reg. 6.

Non est recordatus Ioas rex Iuda misericordiæ, quam fecerat Ioiada pontifex secum, sed interfecit Zachariam filium eius arguentem illum, eo quòd Dominum reliquisset. 2. Paral. 24.

Amasias rex Iuda diuino fretus auxilio vicerat Idumæos, & filios Seir, & tamen auferens Deos eorum adorauit illos. missus autem Propheta ad eum dixit: Cur adorasti deos, qui non liberauerunt populum suum de manu tua? 2. Paral. 25.

Ezechias nõ iuxta quod acceperat, retribuit Domi-
D no. Eleuatum enim est cor eius, &c. 2. Paral. 32.

Multi bonitate principum & honore, qui in eos collatus est abusi sunt in superbiam, nec contenti sunt gratias non agere beneficijs, &c. Hest. 15.

Conquerendo dicit Dominus de populo Iudæorum. Isa. 1. Filios enutriui & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me. & conuincit eos bestijs esse minus gratos subdens: Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui, Israel autem me non cognouit.

Multa & magna beneficia volebat Dominus face-
E re Achaz regi Iuda, prout mandauit ei per Isaiã, quæ tamen ille acceptare contempsit. Isa. 7.

Misit Ionathas fortes viros, qui liberauerunt regẽ Demetrium de manibus Antiochenorum, & postea alienauit se Demetrius a Ionatha, & non retribuit ei secundum beneficia, quæ sibi tribuerat & vexabat eũ valde. 1. Mach. 11.

De decem viris leprosis a Saluatore mũdatis, vnus tantũ regressus est magnificans Deum, & gratias agens. Luc. 17.

Ingrati fuerunt Paulo domini puellæ pythonissæ, a qua Paulus spiritum malum eiecit. magis enim doluerunt de quæstu amisso, quàm gauisi fuerint de
F dæmone expulso. Act. 15.

Quod veritas odium parit. Cap. LXVI.

BAlach rex Moab multum dolebat, quando Balaã bona dicebat de filijs Israel, licet essent vera, nec eum honorauit, sicut honorasset, si ei placentia verba dixisset. Num. 24. Decreuerã quidẽ honorare te, &c.

Ioatham filius Gedeonis fugit a facie Abimelechc, um dixisset verum de eo & de illis, qui male eũ elegerant. Iud. 9.

Iratus est Saul contra Ionathan filium suum, quia ille excusabat Dauid, qui vere innocens erat erga ipsum Saul. 1. Reg. 20.

Achab oderat Michæam prophetam, quia ille dicebat ei veritatem. 4. Reg. 22. Ego, inquit, odi eum, quia non prophetat mihi bonum, sed malum.

Cum increpasset Hanani propheta regem Asa, quia confisus erat in Benadad rege Syriæ, iratus est Asa, & iussit Videntem in neruum mitti. 2. Paral. 16.

Ad imperiũ regis lapidatus est Zacharias filius Ioiadæ, qui regem, & principes arguebat pro eo quòd Dominum dereliquissent. 2. Paralip. 24.

Cum dixerat Achior magnalia quæ fecerat Deus pro filijs Israel, & magnam esse eius potentiam; irati sunt omnes magistratus Holofernis, & cogitabant interficere eum; Holofernes etiam indignatus est vehementer. Iudith 5. & 6.

Clausit Hieremiam prophetam in domum carceris Sedecias rex Iuda, dicens: Quare vaticinaris, &c. Hiere. 32.

Cum legisset Baruch verba, quæ scripserat ex ore Hieremiæ coram Ioakim rege Iuda, fecit rex in ignẽ proijci volumen, quia dicebatur ibi veritas de ciuitate Hierusalem capienda, & præcepit rex Baruch, & Hieremiam comprehendi; sed Deo volente tunc non fuerunt inuenti. Hiere. 36. Postmodum vero cum iterum prophetaret captionem ciuitatis, missus fuit in lacum, vbi non erat aqua, sed lutum, & descendit Hieremias in cœnum. Hiere. 38.

Pro eo quòd Daniel probauit Bel, & draconem non esse deos, Babylonij conuenerunt aduersus eum ad regem, & procurauerunt Daniel mitti in lacum leonum. Dan. 14.

Ex bonis & veris sermonibus Eleazari, hi qui eum trahebant ad supplicium, & pauloante fuerant mitiores, in iram versi sunt. 2. Mach. 6.

Quia Ioannes Baptista dicebat Herodi: Non licet tibi habere vxorem fratris tui; fecit eum Herodes incarcerari, & postea decollari. Matth. 14. Mar. 6.

Cum Dominus increparet de multis hypocritas Pharisæos, cœperunt ei grauiter insistere, & os eius opprimere de multis insidiantes ei, & quærentes rapere aliquid ex ore eius, vt accusarent eum. Luc. 11.

Pharisæi cæco nato, a Domino illuminato maledixerunt, & extra synagogam eiecerunt, pro eo quòd veritatem constantissime fatebatur. Ioan. 9.

Principes sacerdotum, audientes verba Apostolorum de doctrina Christi, dissecabantur, & cogitabant interficere illos, & cæsis denuntiauerunt, nẽ amplius loquerẽtur in nomine Iesu: & illi ibant gaudentes a conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Act. 5.

Audientes Iudæi verba beati Stephani dissecabantur cordibus suis, & stridebant dentibus in eum, & eijcientes eum extra ciuitatem lapidabant. Act. 7.

Multos & magnos habuit aduersarios beatus Paulus, pro verbis veritatis, & sobrietatis, quæ ipse hominibus loquebatur. Act. 9. Et deinceps. Item ad Gal. 4. Ego inimicus sum vobis verum dicens.

De mendacio. Cap. LXVII.

PRimum mendacium fuit a serpente prolatũ, quando dixit mulieri: Nequaquã moriemini. Gen. 3.

Sara timore perterrita a risu se mendaciter excusauit. Gen. 18.

Etiam fornicatores mendacium dicere dedignantur, sicut Iudas, qui dixit: Mendacij arguere nos non poterit. Gen. 38.

Mendacium obstetricum, quod dixerũt Pharaoni filios Hebræorum iugulare nolentes, habuit remunerationem temporalem, & non æternam, licet fuerit illud mendacium valde officiosum. Exod. 1.

Multotiens voluit Pharao decipere Moysen per mendacium, sed tandem nihil ei profuit. Exo 9. & 10.

Sedens & flens, dixit populus in deserto. Num. 11. Recordamur piscium quos comedebamus in Ægypto gratis, &c. tamen nimis care emebant ea, quæ in Ægypto habebant.

Callide cogitantes Gabaonitæ voluerunt Iosue mendaciter decipere, sed ille bono vsus est consilio, eos in seruitutem redegit, nec initum fœdus rupit. Iosue 9.

Numquam mendacium licet dicere, sed veritatem licet, & expedit quandoque tacere, sicut fecit Samuel dicens. 1. Reg. 15. Ad immolandum Domino veni. Ad aliud enim principaliter venerat, & nihilominus hoc facere proponebat.

Dixit Saul seruos suos coniurasse aduersum se, quia non capiebant Dauid, & dixit, Dauid seruum suum insidiari sibi: & ipse vere insidiabatur ei. 1. Reg. 22.

Occiso vnico filio Dauid, fama peruenit ad ipsum Dauid, dicens: Percussit Absalom omnes filios regis. 2. Regum 13. Sic faciunt homines, sæpe nuntiando rumores.

Officiose mentitus est Chusai Absalom, dicens: Sicut parui patri tuo, sic parebo, &c. 2. Reg. 17.

Vir Dei qui prædixit Ieroboam destructionem altaris sui, per falsi prophetæ mendacium seductus fuit, & mandatum Domini præteriuit. 3. Reg. 13.

Duo falsi testes producti contra Naboth fuerunt causa lapidationis eius. 3. Reg. 21.

Spiritus mendax in ore malorum prophetarum decepit Achab, vt iret ad pugnam, & ibidem fuit percussus ad mortem. 3. Reg. 22.

Per verba quæ dixit Iudith Holoferni decepit eũ, licet excusetur per intentionem quam habuit. Iudith 11. & 12.

Pessimum mendacium adinuenit Aman, vt posset confundi Mardochæus, qui illum adorare nolebat. Esther 3.

Accesserunt ad Hieremiam principes, & vulgus quod remanserat post destructionem Hierusalem, & dixerunt se facturos, quidquid ille præciperet eis, siue bonum, siue malum; sed largam promissionem male tenuerunt. Hiere. 42.

Pernitiosum & detestabile mendacium dixerunt duo senes presbyteri aduersus Susannam, quam tamen ex constantissima castitate commendare debebant. Dan. 13.

Antiochus rex misit principem tributorum in ciuitates Iuda, & venit in Hierusalem, & locutus est ad eos verba pacifica in dolo, & crediderunt ei, & præcucurrit super ciuitatem repente, & percussit eam plaga, &c. 1. Mach. 1.

Cum obsideret Antiochus Eupater ciuitatem Hierusalem, nec posset capere eam, misit ad eos qui erãt intus pacem facere. Et receperunt illam, & iurauit illis rex & principes, sed rupit citius iuramentum, & mandauit destrui murum, &c. 1. Mach. 6.

Alcimus qui volebat fieri summus sacerdos, dixit regi Demetrio: Perdidit Iudas, & fratres eius amicos tuos, &c. 1. Mach. 7. Deinde venit Alcimus in terram Iuda cum Bachide, & miserunt nuntios ad Iudam & fratres eius, & locuti sunt verbis pacificis in dolo, & tandem probatum est. quòd non erat in eis veritas, & iudicium. 1. Mach. 7.

Promisit rex Demetrius Ionathæ, quòd redderet ei arcem, sed cum liberatus fuisset per Iudæos quos misit ei Ionathas, mẽtitus est Demetrius omnia quæcumque dixit, & alienauit se a Ionatha, & cetera. 1. Machab. 11.

Misit Simon Tryphoni centum talenta argenti, & duos filios Ionathæ pro liberatione ipsius, quia promiserat Tryphon remittere Ionathan, si hoc fieret ei; sed mentitus est ei Tryphon, quia argentum retinuit, & patrem cum filijs interfecit. 2. Machab. 13.

Mentiti sunt contra Dominũ Iesum Christũ Iudæi, præcipue Scribæ & Pharisæi, qui magis inuidebant ei, dicentes esse peccatorem, potatorem, mendacem, voracem,

voracem, prohibentem dari tributa Cæsari, gentis subuersorem, & turbæ seductorem, dæmoniacum, & blasphemum.

Nequissimum mendacium excogitauerunt Iudæi, quando corruperunt custodes dominici sepulchri, vt dicerent, quòd discipuli nocte furati erant corpus Domini. Matth. 28.

Ananias & vxor eius Saphira, mentiti sunt Petro de pretio agri venditi, quod mendacium fuit per Petrum grauissime vindicatum. Act. 5.

Iudæi statuerunt duos falsos testes contra beatum Stephanum, dicentes: Homo iste non cessat loqui verba aduersus locum sanctum, & legem. Act. 6.

B Contra beatum Paulum multa adinuéta sunt mendacia. Nam illi quæstuarij, qui habebant puellam pythonissam in Philippis, a qua Paulus spiritum pythonem eiecerat, dixerunt magistratibus ciuitatis: Hi homines conturbant ciuitatem nostram, cum sint Iudæi, & annuntiant morem quem non licet nobis suscipere. Act. 16.

Item apud Athenas dicebant quidam: Quid vult seminiuerbius hic dicere? Alij vero dicebãt: Nouorũ dæmoniorum annuntiator esse videtur. Act. 17.

Rursus etiam Hierosolymis quidam Iudæi iniecerunt ei manus clamantes, Viri Israelitæ adiuuate. C Hic est homo qui aduersus populum, & legem, & locum hunc omnes vbiq. docens, insuper & Gentiles induxit in templum, & violauit sanctũ locum istum. Act. 21.

Postea coram Felice Pręside Tertullus orator Iudæorum dixit eum hominem pestiferum, & concitantem seditionem Iudæis in vniuerso orbe. Act. 24.

Præterea in insula Melitæ, videntes Barbari viperam in manu Pauli pendentem, dicebant adinuicem: Vtique homicida est homo hic, qui cum euaserit de mari vltio eum viuere non sinit. Act. 28.

D Testatur etiam ipse Paulus de seipso. Rom. 3. Aiunt quidam nos dicere: Faciamus mala, vt veniant bona, quorum damnatio iusta est.

Item 2. Cor. 10. dicebant quidam Iudæi, Epistolæ graues sunt, & fortes, præsentia autem corporis infirma, & sermo contemptibilis, & cetera.

De proditione. Cap. LXVIII.

Patiente Saule vexationem a dæmone, Dauid coram ipso psallebat, & ille nisus est eum configere parieti cum lancea quam tenebat. 1. Reg. 18. & 19.

E Saul promisit se daturum filiam suam Dauid, vt per occasionem posset a Philistæis occidi. 1. Reg. 18.

Saluauit Dauid habitatores Ceilę ab exercitu Philistinorum oppugnantium ciuitatem, & voluerunt eum tradere Sauli, ipsum ad mortem quærenti. 1. Reg. 23.

Postquam Saul fleuerat, quasi dolore de persecutione Dauid, & Dauid ei iurauerat, persecutus est ipse Saul Dauid ita nequiter & acriter, sicut primo fecerat. 1. Reg. 24. Et deinceps.

Vrias detulit ad Ioab ex parte Dauid, litteras mortis suæ. 2. Reg. 11.

F Amnon filius Dauid vocauerat sororem suam Thamar, quasi de manu illius cibum sumere deberet, & postea oppressit eam. 3. Reg. 12. Vocauit Absalom ad conuiuium fratrem suum Amnon, & ibidem occidit eum. 2. Reg. 13.

Cum salutasset Ioab Amasam, quasi osculari eum vellet, percussit eum in latere, & effudit intestina illius. 2. Reg. 20.

Zambri dux mediæ partis equitum, occidit Ela dominum suum, & regnauit post eum septem diebus tantum. obsessus enim fuit, & succendit se, & palatium in quo erat. 3. Reg. 16.

Sellum filius Iabes coniurauit contra Zachariam regem Israel dominum suum, & interfecit eum, & regnauit pro eo vno mense tantum. 4. Reg. 15.

Cum adoraret in templo Sennacherib Deum suum, duo filij sui percusserunt eum; sed tamen neuter eorum regnauit pro eo post illum. 4. Reg. 19.

Quidam inimici Nehemiæ, voluerunt fœdus cum eo malitiose percutere, & cogitabant facere ei malum. Dederunt etiam pretium, vt eum ducerent in peccatum. Nehem. 6.

Duo ianitores regis Assueri, qui in primo palatij limine pręsidebant, voluerunt in regem insurgere, & occidere eum. Esther 2.

Venit Ismael filius Nathaniæ, & multi alij cum eo, & comederunt cum Godolia, quem præfecerat rex Babylonis terræ Iuda, & post prandium surrexerunt, & occiderunt eum, qui nihil mali voluerat credere contra illos. Hiere. 41.

Antiochus rex misit principem tributorum in ciuitates Iuda, & venit in Hierusalem; & locutus est cum eis, qui erant intus verba pacifica in dolo, & crediderunt ei, & irruit repente super ciuitatem, & percussit eam plaga, &c. 1. Mach. 1.

Cum obsideret Antiochus Eupater Hierusalem, nec posset eam capere, misit ad illos, qui intus erant pacem facere, & receperunt illam, & iurauit eis rex, sed rupit citius iuramentum, & mandauit destruere muros in gyro. 1. Mach. 6.

Ptolemæus rex Ægypti quærebat obtinere regnũ Alexandri generi sui dolo, & cum intraret ciuitates Alexandri cum magno exercitu, & reciperetur in eis honorifice de mandato Alexandri, ponebat custodias militum in eis. 1. Mach. 11.

Videns Tryphon quòd Ionathas venit cum exercitu magno, & multo iussit retineri paucos, & alios remitti: & cum factum fuisset, captus est Ionathas cum mille viris quos retinuerat, & alij sunt reuersi. 1. Machab. 12.

Cum ambularet Tryphon cum rege Antiocho, adolescente domino suo, dolo occidit eum, & regnauit loco eius. 1 Mach. 13.

Ptolemæus filius Abobi gener summi sacerdotis, fecit conuiuium Simoni, & duobus filijs eius, & cum inebriati essent occidit eos. 1. Mach. 16.

Cum venisset Apollonius Hierosolymam pacem simulans quieuit vsque in diem sabbati: & tunc feriatis Iudæis ingentem multitudinem peremit. 2. Machab. 5.

Audiens Iudas Machabæus, quòd illi, qui obsidebant turres, vbi erant inimici Gentiles pecuniam receperint, & quosdam abire permiserant, illos tamquam proditores, & fratrum venditores interfecit, & confestim turres occupauit. 2. Mach. 10.

Omnes alias proditones in nequitia, & peruersitate superat illa quam facinorosissimus Iudas contra Dominum procurauit, quòd Dominum, & magistrum suum vendidit pro tantillo pretio, & in manus hostium tradidit osculando. Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22. Ioan. 18.

Accesserunt quidam Iudæi ad principem sacerdotum, & seniores, dicentes eis, vt facerent quòd tribunus Lysias, qui Paulum tenebat vinctum, adduceret eum in medium, tamquam essent de eo aliquid certius cognituri. Ipsi vero statim parati erant interficere illum. Act. 23.

De adulatione. Cap. LXIX.

Chore & complices eius cum stetissent aduersus Moysen, & Aaron dixerũt: Sufficiat vobis, quod omnis multitudo Sanctorum est, & in ipsis est Dominus. in quo apparet, quòd captabant beneuolentiam populi. Num. 16.

Adolescens narrans mortem Saul & filiorum eius occisus fuit de mandato ipsius Dauid. putabat autem se prospera nuntiare. 2. Reg. 1.

A Duo latrones quòd filium Saul Isboseth occiderunt,& caput eius attulerunt ad Dauid,placere ei crediderunt, sed Dauid bene ostendit,quòd sibi displicuit.2. Reg. 4.

Dicebat Absalom homini negotium habenti corã rege Dauid: Videtur mihi sermones tui boni & iusti, & non est qui te audiat cõstitutus a rege. 2. Reg. 15.

Mali Prophetæ dicebant Achab regi Israel de bello futuro prospera, sed quæ illum velle sciebant. 3. Reg. 22.

Post obitum Ioiadæ sacerdotis,principes Iuda adorauerunt regem, qui delinitus obsequijs eorum acquieuit eis,& dereliquerunt templum Domini, serui

B eruntq. lucis & sculptilibus. 2. Paral. 24.

Ædificantibus templum filijs Iuda post reditum de captiuitate, hostes eorũ scripserũt Artaxerxi regi: Nos memores salis, quod comedimus in palatio, & quia læsiones regis videre nefas ducimus, &c.1.Es.4.

Nabuchodonosor dixit maioribus natu,& ducibus bellatorum suorum,cogitationem suam esse,vt omnẽ terram suo subiugaret imperio, quod cum placuisset omnibus,&c. Iudith.2.

Rex Assuerus iratus contra Vasthi reginã interrogauit sapientes consiliarios suos,cui sententiæ Vasthi subiaceret, qui non temperauerunt regis furorem,

C nec excusauerunt absentem,sed respõdit vnus, Regis iusta est indignatio. Hest. 1.

Amici Aman, & vxor eius aduertentes pessimum animum,quem habebat erga Mardochæum, non increpauerunt eum,sed dixerunt; Iube parari excelsam trabem,&c. Hest. 5.

Principes & Satrapæ Darij regis Persarum cupientes,quòd rex iniquum statueret decretum,proposuerunt aliquid, quod videbatur pertinere ad honorem ipsius. Dan. 6.

Alcimus proditor impius,quòd volebat fieri summus Sacerdos dixit regi Demetrio: Perdidit Iudas

D & fratres eius amicos tuos.Sequitur postea,quòd Alcimum hunc constituit rex in sacerdotio, & mandauit ei facere vltionem in filios Israel. 1. Mac. 11.

Recedentibus discipulis Ioannis cœpit contra illos qui palam laudant,& occulte detrahunt Dominus ipsum mirabiliter commendare. Matt. 11.

Pharisæi volentes capere Christum Dominum in sermone,cœperũt magnas laudes ei dicere: Magister scimus,quia verax es,&c. Matt. 22.

Videns Herodes Agrippa rex magnus, quia placeret Iudæis hoc quòd quosdam de Ecclesia ceperat,

E appofuit apprehendere Petrum,&c. Act. 12.

Herodi nequissimo regi,quòd occiderat Iacobum, & incarcerauerat Petrum,populus acclamabat voces Dei,& non hominis. Act. 12.

Orator Tertullus contra Paulum a principe sacerdotum adductus in principio orationis adulatus est Felici præsidi. Act. 24.

De derisione & conuitijs. Cap. LXX.

VIri Sochot & Phanuel deriserunt Gedeonem Zebee & Salinana persequentem, sed inde male eis accidit; quia male eos postea tractauit. Iudic. 8.

F Contempsit Nabal verba nuntiorum Dauid stomachando dicens: Quis est iste Dauid,& quis est filius Isai, hodie increuerunt serui, qui fugiunt dominos suos. 1. Reg.25.

Michol videns regem Dauid saltantem ante arcam Domini despexit eum,& postmodum insultando vel deridendo dixit ei, Quàm gloriosus fuit hodie rex, &c. 2. Reg. 6.

Derisorie vel Ironice dixit impia Iezabel ad Achab,Grandis auctoritatis es, & bene regis regnum Israel. 4. Reg. 21.

Quia pueri illuserũt Eliseo dicẽtes: Ascende calue; duo vrsi lacerauerũt quadragintaduos ex eis.4.Re.2.

Cursores quos misit Ezechias pergebant velociter de ciuitate in ciuitatem prædicantes, vt filij Israel reuerterentur ad Dominũ illis irridentibus, & subsannantibus eos. 2. Paral. 30.

Mittebat Dominus Prophetas quotidie cõmonens eo quòd parceret populo & habitaculo suo; at illi subsannabant nuntios Domini, & paruipendebant sermones eius,illudebantq; Prophetis. 2. Paral. 36.

Sannabalath & Tobias audierunt, quod ædificabatur murus Ierusalem, & irridebant Iudæos ædificantes. Nehe. 3. & 4.

Excæcato Tobia parentes & cognati eius irridebãt vitam eius dicentes,Vbi est spes tua,pro qua eleemosynas & sepulturas faciebas. Tob.2.

Videns Nicanor holocausta, quæ offerebantur a Iudæis pro rege,irridens spreuit eos,& polluit,& locutus est superbe,&c. 1. Mac. 7.

Antiochus crudelis Tyrãnus ex verbis septimi fratris,accensus ira in illum super omnes crudelius desæuijt, indigne ferens derisum se. 2. Mac. 7.

Derisus fuit multipliciter Dominus Iesus Christus. require in rubrica de patientia & mansuetudine.

Quidam Iudæi videntes discipulos Domini loquẽtes varijs linguis post effusionem Spiritus sancti,irridebant dicentes: Quia musto sunt pleni isti. Act. 2.

Cum audissent Athenienses resurrectionem mortuorum,quam annuntiabat Paulus, quidam quidem irridebant; quidã vero dixerunt,Audiemus te de hoc iterum. Act. 17.

De detractoribus & maledicis. Cap. LXXI.

IMpie detraxit Ioseph innocenti & pudico domina eius apud virum suum. Gen.38.

Cui dubium est, quòd pessime cogitetis. Dixit Pharao Moysi Exo. 10. per quod patet pessimos homines quandoque viris optimis inique imponere, & falsa cum multa audacia affirmare.

Locuta est Maria & Aaron, aduersus Moysen modica occasione assumpta, sed cito secuta est vltrix pena. Num. 12.

Detraxerunt filij Israel terræ promissionis in malũ suum. Num. 14.

Occasione seditionis Chore & complicum eius fuerunt multi terribiliter occisi,& post murmurauit multitudo contra Moysen & Aaron dicens: Vos interfecistis populum Domini,&c. Num. 16.

Quamuis esset malus Balaam, tamen dixit, quòd nequaquam malediceret populo,cui benedixerat Dominus. Num. 22. & quo ad hoc multi inueniuntur deteriores illo, quòd libentius & frequentius maledicunt & detrahunt bonis,quàm peruersis.

Saul fuit in principio valde bonus, & tamen dixerunt quidã filij Belial, Num saluare nos poterit iste. 1. Reg. 10.

Occasione Doeg Idumęi deferentis Sauli,quod Achimelech sacerdos cõfortauerat Dauid,occidit Saul octogintaquinque viros portantes Ephod, & multos alios paruulos & mulieres. 1. Reg. 22.

Satrapæ Philistinorum procurauerunt apud Achis regem Geth,quòd Dauid qui iudicio eius bonus erat, fuit amotus de honesto officio,in quo eum posuerat. 1. Reg. 29.

Adolescentem narrantem Saul & filiorũ eius mortem iussit Dauid interfici,tamen putabat se ille prospera nuntiare.

Principes filiorum Amon, dixerunt ad dominum suum,Putas quod propter honorem patris tui,Dauid miserit ad te consolatores,&c.2.Reg. 10.& sic peruerterunt simplicem & puram intentionem Dauid.

Absalom ambiens regnum dicebat habenti negotium coram rege, Non est qui te audiat constitutus a rege,&c. 2. Reg. 15.

Siba seruus Miphiboseth nequiter detraxit domino suo apud Dauid, & fides nimis cito fuit adhibita

bità prius illius verbis. 2. Regum 16.

Ædificantibus templum filijs Iuda, qui redierāt de Babylone, hostes eorum inique miserunt epistolam Artaxerxi regi, vt opus faceret intermitti. 1. Esdr. 4.

Cum Sara filia Raguelis increparet vnam de ancillis pro culpa sua, respondit, Amplius ex te non videamus filium aut filiam super terram, interfectrix virorum tuorum, &c. Tob. 3.

Occasione solius Mardochæi, qui superbissimum Aman adorare nolebat, ipse Aman suggessit regi Assuero, quòd populus Iudæorum regis iussa contemneret, & per totum regnum discordias seminaret, ita quòd omnes fuerūt adiudicati morti, sed diuina pietas de eorū liberatione prouidit. Hest. 2. & deinceps.

Quia Ieremias prædicabat capiendam esse ciuitatem Ierusalem a Chaldæis, dixerunt principes populi Sedeciæ regi, Homo iste non quærit pacem populo huic, sed malum. Iere. 28.

Accedentes viri Chaldæi accusauerunt Iudæos dicentes Nabuchodonosor regi, quòd socij Danielis non adorabant deos eius, & erant transgressores regij decreti. Dan. 3.

Principes & Satrapæ Darij regis Persarum inuidentes Danieli accusauerunt eum apud regem, quòd ipse obsecrabat, & adorabat alium Deum, quàm ipsum regem Darium. Dan. 6.

Duo illi senes presbyteri conati sunt Susannā turpiter infamare, sed Deus eam mirabiliter per abstinētem puerum liberauit. Dan. 13.

Alcimus qui volebat fieri summus Sacerdos, & quidam alij iniqui dixerunt regi Demetrio, Perdidit Iudas & fratres eius amicos tuos, & nos dispersit de terra nostra, nunc ergo mitte virum cui credis, &c. 1. Mach. 7.

Conuenerunt aduersus Ionathan viri pestilentes ex Israel, vt interpellarent regem Alexandrum aduersus eum, & non intendit ad eos rex. 1. Machab. 10.

Simon de tribu Beniamin præpositus templi venit ad Apollonium, & dixit ærarium pecunijs innumerabilibus esse plenum. 2. Mac. 3.

Prædictus etiam Simon male loquebatur de Onia prouisorem que ciuitatis, ac defensorem gentis suæ, ac æmulatorem legis Dei, audebat insidiatorem regni dicere. 2. Mac. 4.

Veniens ad regem Demetrium Alcimus dixit inter cetera, Quādiu superest Iudas, impossibile est pacem dari negotijs. 2. Mac. 14.

Videntes Pharisæi Dominum discumbentem in domo Matthæi dicebant: Quare cum publicanis & peccatoribus manducat, &c. Matt. 9. & Luc. 5. Simile accidit de Zachæo. Luc. 19. Murmurabant quòd ad hominem peccatorem diuertisset.

De Iohanne multū ieiunante dicebant quidam Iudæi, Dæmonium habet. De Domino autem Iesu cū peccatoribus comedente dicebant: Ecce homo vorax, & potator vini, publicanorum & peccatorum amicus. Matth. 11.

Viso miraculo de cæco nato per Dominum Iesum illuminato, Pharisæi detraxerunt Domino dicentes: Nos scimus, quia hic homo peccator est, & maledixerunt homini illi, & dixerunt: Tu discipulus eius sis, quæ quidem maledictio sit super nos, & super filios nostros. Ioan. 9.

Scribæ & Pharisæi detraxerunt Domino Saluatori dicentes eum esse Samaritanum, dæmoniacum, blasphemum, peccatorem, potatorem, mendacem, voracem, prohibentem dari tributa Cæsari, gentis subuersorem, & populi seductorem, hæc omnia possunt ex diuersis locis Euangeliorum haberi. Non valentes Iudæi resistere sapientiæ Stephani & spiritui, qui loquebatur per eum adduxerunt in concilium duos falsos testes dicentes: Homo iste non cessat loqui aduersus locum sanctum & legem. Act. 6.

Quidam quæstuarij dolentes, quòd amiserant

A quæstum suum, eo quòd Paulus eiecerat spiritum Pythonem a quadam puella, quam illi habebant dixerunt magistratibus, Hi homines cōturbant ciuitatem nostram, &c. Act. 16. & ad verba eorum praua concurrunt plebs aduersus illos, & scissis eorum tunicis iussi sunt virgis cædi, & in carcerem mitti.

Gallione proconsule in Achaia existente insurrexerunt vno animo Iudæi in Paulum, & adduxerunt ad tribunal dicentes: Quia contra legem homo hic persuadet hominibus colere Deum. Act. 18.

Apud Ephesum cum quidam Iudæi indurarentur, & non crederent maledicentes viam Domini coram

B multitudine, discedens ab eis Paulus segregauit discipulos. Act. 19.

Quidam Iudæi de Asia vidētes Paulum in templo clamauerunt: Viri Israelitæ adiuuate. hic est homo, qui aduersus populum & legem, & locum hunc, omnes vbique docens, insuper & Gentiles induxit in templum, & violauit sanctum locum istum. Act. 21.

Coram Felice præside proposuit contra Paulum Tertullus orator pro Iudæis dicens: Inuenimus hunc hominem pestiferum, & concitantem seditiones Iudæis omnibus in vniuerso orbe & actorem seditionis sectæ Nazarenorum, qui etiam templum conatus est

C violare, &c. Act. 24.

Disputante Paulo apud Athenas quidā Epicurei & Stoici Philosophi dicebāt: Quid vult seminiuerbius hic dicere? Alij vero dicebant: Nouorum dæmoniorum videtur esse annuntiator, &c. Actuum. 17.

Barbari videntes viperam pendentē in manu Pauli dixerunt ad inuicem vtique homicida est homo, qui cum euaserit de mari, vltio eum viuere non finit. Act. 28. Sed cito postea mutauerunt oppositionem.

De liberalitate misericordia, & largitate.

Cap. LXXII.

D

REbecca filia Batuelis valde liberaliter respondit famulo Abrahæ dicens: Bibe Domine mi, &c. Gen. 24.

Liberalitr egit Moyses defendendo filias Raguel a pastoribus, qui eas adaquare pecora non sinebant. Exod. 2.

Audiens Moyses quod socer suus Iethro veniret ad eum, egressus est in occursum eius, & ipsum multipliciter honorauit. Exo. 18.

Filij Israel mente promptissima, atque deuota ob-

E tulerunt ad faciendum opus tabernaculi, & quicquid ad cultum Dei, & vestes sanctas necessariū erat. Exo. 25. & sequenti capitulo dicitur.

Artifices venire compulsi dixerunt Moysi plus offert populus, quam necessarium est.

Petijt Moyses a rege Edōm, Obsecramus, vt nobis liceat transire per terram tuam; non ibimus per agros neque per vineas, nec bibemus aquam de puteis tuis, sed, &c. Num. 20.

Gedeō petijt a viris Sochoth, & Phanuel panes pro cōmmilitonibus fatigatis, qui dare renuerunt, sed male inde accidit eis. Iudic. 8.

Nabal illiberaliter se habuit ad Dauid petentem

F aliquid sibi dari. 1. Reg. 25.

Obtenta victoria de Amalechitis, Dauid misit dona de præda senioribus Iuda proximis suis dicēs: Accipite benedictionem, &c. 2. Reg. 31.

Præcepit Dauid vt Miphiboseth comederet panem in mensa sua semper, & totam domum Saul dedit ei. 2. Regum 9.

Fugienti Dauid a facie Absalom, Sobi, & Machir & Berzellai obtulerunt ei multa exercitui suo necessaria. 2. Reg. 17. qui Berzellai astitit Dauid, quando fugiebat Absalom filium suum, obtenta victoria Dauid retinuit filium illius, & de familia sua fecit illum. 2. Reg. 19.

Regina Saba multa obtulit Salomoni, & Salomon

dedit omnia quæ petiuit, exceptis his quæ vltro obtulerat ei munere regio. 3. Reg. 4.

Ea tempestate qua regnauit Achaz in Iudæa, Phacee filius Romeliæ, multos occidit & cœpit de viris Iuda. quidam autē boni viri de Israel captiuos nudos vestierunt, & illos qui ambulare non poterant, imposuerunt iumentis, & duxerunt ad fratres eorum. 2. Paral. 28.

Rex Cyrus protulit vasa templi Domini quæ tulerat Nabuchodonosor, & remisit ea in Hierusalem. fuerunt autem vasa aurea & argentea quinque millia quadringenta. 1. Esdr. 1.

B Redeuntes de Babylone filij Iuda obtulerunt sponte, secundum vires suas ad extruendam domum Domini. 1. Esdræ 2.

Præcepit rex Darius, vt ædificaretur in Hierusalem domus Domini, & darentur sumptus de arca regis, licet quidam æmuli per litteras opus impedire laborabant. 1. Esdr. 6.

Gratiosam & liberalem epistolam dedit Artaxerxes rex Esdræ sacerdoti venienti in Hierusalem ad consolandum Iudæos. 1. Esdræ 7. Rex Artaxerxes liberaliter se habuit ad Nehemiam venientem in Iudæam, & dedit ei epistolas quales petierat. Nehem. 2.

C Nehemias valde liberalis fuit legatus, qui populū annona, & exactionibus non grauauit, & illis ad quos venit plurima bona fecit. Nehem. 5.

Tobias omnia quæ habere poterat, concaptiuis fratribus, qui erant de genere suo impertiri studebat. esurientes alebat, nudisq. vestimenta præbebat. Tob. 1.

Raguel tradidit Tobię iuniori Saram filiam suam, & dimidiam partem substantiæ. Tob. 10.

Tobias iunior multum fuit gratus Azariæ, quem hominem putabat, & valde bene recognouit beneficia, quæ ab eo receperat, & exinde pater, & filius mediam partem omnium bonorum illi liberaliter

D obtulerunt. Tob. 12.

Rex Assuerus iussit præparari conuiuium permagnificum, pro coniunctione & nuptijs Esther, & dedit requiem vniuersis prouincijs, ac dona largitus est iuxta magnificentiam principalem. Esther 2.

Videns Esther reginam rex Assuerus dixit ei: Quid vis Esther regina; quæ est petitio tua, etiam si dimidiam partem regni petieris, dabitur tibi. Esther 5.

Quæsiuit rex Assuerus quid honoris, ac prēmij cōsecutus esset Mardochæus pro fide quam erga ipsum seruauerat. Cumq. intellexisset eum nihil accepisse

E mercedis, fecit eum magnifice honorari. Esther 6.

Filij Iob faciētes conuiuia vnusquisque in die suo, vocabant sorores suas, vt comederent, & biberent cum eis. Iob 1.

Pium & misericordem se fuisse ad pauperes, ostendit beatus Iob. 29. cap. dicens: Cor viduæ consolatus sum. Pater eram pauperum, &c. Item 30. cap. Si comedi buccellam meam solus quia ab infantia mea creuit mecum miseratio, & cetera.

Magister militiæ regis Babylonis dedit cibaria, & munuscula Hieremiæ, & dimisit eum quocumque vellet ire, promittens ei multam humanitatem, si vellet cum eo pergere in Babylonē. Hiere. 40. & nihilo-

F minus dedit ei liberam facultatē remanendi ibidem.

Seleucus rex de hereditatibus suis tempore Oniæ summi pontificis præstabat omnes sumptus ad ministerium sacrificiorum pertinentes. 1. Mach. 2.

Apertis thesauris suis, non paruis loculis, in quibus oboli reponuntur, obtulerūt Magi Domino pauperi, aurum, thus, & myrrham. Matth. 2.

Magnificus, & largus remunerator est Dominus, qui relinquētibus propter se bona temporalia reddit centuplum in hoc sæculo, & vitam æternam in futuro. Matth. 19. Mar. 10. Luc. 18.

Ex pia liberalitate proueniebat, quòd Dominus discipulos spicas vellentes sabbatis, & manibus con-

A fricantes, contra Pharisæos maledicos defendebat. Matth. 12. Luc. 6.

Fons liberalitatis Dominus peccatores respiciebat ad conuescendum, & colloquendum, & ad osculandum. de primo, & secundo exemplum de Matthæo. Matth. 9. Luc. 5. Item de illis publicanis, & peccatoribus, qui appropinquabant ad eum, vt audirent illum. Luc. 19. Item de Zachæo. Luc. 19. De tertio exemplum de Maria, quæ osculabatur pedes eius. Luc. 7. Item de Iuda. Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22. propter quod benignitatis signum infelix, citius resipiscere debuisset.

B Secutæ sunt turbæ pedestres Dominum Iesum, de ciuitatibus in desertum. Vespere autem facto, dixerunt ei discipuli: Dimitte turbas, vt euntes emant sibi escas. Ipse vero tamquam liberalis respondit: Date illis vos manducare, &c. Matth. 14.

Distribuendo, & restituendo largus fuit Zachæus cum dixit ad Dominum: Ecce dimidium bonorum meorum, Domine, do pauperibus: & si quid aliquem defraudaui, reddo quadruplum. Luc. 19.

Donum pauperculæ mulieris viduæ, quæ misit duo æra minuta in Gazophylacium, præfertur a Domino muneribus diuitum. Luc. 19.

C Valde liberalis fuit Dominus latroni pendenti, & petenti: Memento mei Domine dum veneris in regnum tuum. Et dixit illi Iesus: Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. Luc. 23.

Benignitatem, & liberalitatem dignatus est Dominus ostendere, quando vocatus ad pauperes nuptias iuit, & ibidem aquam in vinum conuertit, vt exhilararet pauperes discumbentes. Ioan. 2.

Magna Dei liberalitas apparet in illa similitudine de seruo nequam, cui dixit Dominus: Omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me. Matth. 18.

D Ioseph qui cognominatus est Barsabas, cum haberet agrum vendidit illum, & attulit pretium, & posuit ante pedes Apostolorum. Act. 4.

Audientes discipuli, qui erant Antiochiæ, quòd fames valida futura erat in vniuerso orbe, proposuerunt in ministerium mittere habitantibus fratribus in Iudæa, quod & fecerunt mittentes ad seniores per manus Barnabæ, & Sauli. Act. 11.

Quædam mulier purpuraria, nomine Lydia baptizata ad prædicationem Pauli, valde liberaliter, & deuote rogauit, immo coegit Paulum, & socios eius manere in domo sua. Act. 16.

E Cum euasissent Paulus, & socij eius de naui fracta tempore hiemali, Barbari non modicam humanitatem præstabant eis. Accensa enim pyra reficiebāt eos, propter imbrem, quia imminebat frigus. Act. 28.

Publius princeps insulæ Melitæ, ad quam Paulus, & socij eius, post tempestatem venerunt, suscipiens eos triduo, benigne exhibuit. Paulus autem patrem febribus, & dysenteria laborantem sanauit. Act. 28.

Apparet Paulum erga pauperes valde liberalem fuisse, quorum negotia, tam sollicite procurabat, ita, vt patet de collectis quas diligentissime fieri procurabat, ita vt patet. Act. 16. Si dignum fuerit, vt ego eam, mecum ibunt. Item 2. Cor. 9. Qui parce

F seminat, parce & metet, & cetera.

Mira liberalitas, & gratitudo fuit in Paulo, qui pro quodam Onesimo seruo Philemonis fugitiuo, scripsit litteras, tam affectuosas, efficaces, & deuotas, vt patet ad Philemonem, Si habes me socium, ait, suscipe illum, sicut me. si autem aliquid nocuit tibi, aut debet, hoc mihi imputa, & cetera.

De auaritia. Cap. LXXIII.

MVlta possunt notari in hoc, quòd Cain qui interpretatur possessio, occidit Abel fratrem suum. Gen. 4.

Cain

Cain primus legitur ædificare ciuitatem, sed non Abel. Gen. 4. Quia sancti non habent hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirunt, vt testatur Apostolus. Heb. 14.

Propter multam substantiam, quam Abraham, & Lot habebant, non potuerunt pariter habitare, & cœperunt pastores eorum ad inuicem litigare. Gen. 13.

Abundantia rerum temporalium frequenter est grauium occasio peccatorum, sicut patet, de Sodomitis peccatoribus pessimis. Gen. 13. & 19.

Postquam creuerat Isaac, & locupletatus fuerat, pastores sui, & vicinorum suorum iurgari cœperunt. Gen. 26.

Odium auaritiæ plusquam ceterorum vitiorũ debent habere iudices, & prælati, ideo signanter dixit Iethro de iudicibus. Exod. 18. Oderint auaritiam.

Pauci sunt hodie clerici, qui faciant oblationes populo prohiberi, sicut fecerunt illi, qui operibus tabernaculi præsidebant. Exod. 36.

Nuntij Balac perrexerunt ad Balaam habentes diuinationis pretium in manibus, & ita fuit cupiditate corruptus. Num. 22.

Tribus Ruben, & Gad, & dimidia tribus Manasse, quia habebant multam substantiam, & pecora, noluerunt transire Iordanem, sed in terra alendis gregibus apta, cõtenti sunt accipere portionẽ. Num. 32.

Cupiditate seductus Achan de anathemate Iericho sumpsit, sed pro illo lucro damnum terribile reportauit. Iosue 7.

Pro pecunia a Philistæis promissa Dalila Samsonem virum suum eis tradidit. Iudic. 16.

De filijs Samuelis dicitur. 1. Reg. 8. Declinauerunt post auaritiam, acceperuntq. munera, & peruerterunt iudicium.

Præcipua causa, vel occasio reprobationis Saul videtur cupiditas fuisse quam habuit ad prędam Amalech. vnde dixit Samuel ei: Quare non audisti vocem Domini, sed reuersus es ad prædam, & fecisti malum in oculis Domini. 1. Reg. 15.

Nimis tenax fuit Nabal, erga Dauid petentem aliquid dari sibi, propter quod fere totam substantiam, & personam amisit. 1. Reg. 25.

Semei exiuit de Hierusalem cõtra prohibitionem Salomonis, ad requirendum seruos suos, qui aufugerant, & ob hanc causam fecit Salomon eum occidi. 3. Reg. 2.

Vinea Naboth, quam concupiuit Achab, fuit causa, vel occasio, quare duo testes contra eum fuerunt producti, & ille iussus est lapidari. 4. Reg. 21.

Quia Giezi accepit a Naaman, id quod Eliseus recusauerat, lepra percussus fuit 4. Reg. 5.

Tempore Nehemiæ, erant aliqui ab optimatibus, ita vsuris oppressi, quòd volebant filios suos, & filias vendere in seruos, & ancillas, sed Nehemias illos grauiter, & vtiliter increpauit. Nehem. 5.

Obtenta victoria de Arphaxad rege Medorum, a Nabuchodonosor rege Assyriorum, statim regna alia concupiuit. Iudith 1.

Dixit Iudas Machabęus commilitonibus suis, Non concupiscatis spolia, quia bellum contra vos est, & Gorgias, & exercitus eius in monte prope nos. 1. Machab. 4.

Ptolemæus rex Ægypti vituperauit Alexandrum suum generum, propterea quòd concupierat regnum eius, cum tamen Alexander illum honorifice recepisset. 1. Mach. 11.

Aduersus Oniam, & ciuitatem sanctam concitauit Simon de Tribu Beniamin, Apollonium & regem Antiochum, dicens: Ærarium pecunijs innumerabilibus esse plenum. 2. Mach. 3.

Menelaus per argentum, quod promisit Antiocho, obtinuit summum sacerdotium. Deinde per vasa aurea de templo furtiue sublata, quæ dedit Andronico fecit Oniam occidi, tandem accusatur apud regem

A Ptolemęum & corrupit eum per pecuniam, & contra accusatores fecit ferri mortis sententiam. 2. Mach. 4.

Item Menelaus nequam, propter eorum, qui in potentia erant, auaritiam permanebat in potestate, crescens in malitia, & ad insidias ciuium. 2. Mach 4.

Cum quidam Iudæi, de mandato Machabæi obsiderent duas turres, in quibus erant inimici gentiles, accepta pecunia quosdam effugere permiserũt, quos Machabæus tamquam proditores, & fratrum venditores interfecit. 2. Mach. 10.

Post bellum contra Gorgiam commissum venit Iudas Machabæus cum suis, vt prostratorum corpora

B sepeliret. Inuenerunt autem sub tunicis interfectorum de donarijs idolorum, a quibus lex prohibet Iudæos. 2. Mach. 12. Ob hanc causam ergo creditum est corruisse.

Adolescens qui quęsiuit a Domino, quomodo posset habere vitam æternam; multas habebat possessiones, & idcirco abijt tristis, vt audiuit consilium perfectionis. Matth. 19. Mar. 10. Luc. 18.

Sacerdotes Iudæorum volentes quòd homines frequenter offerrent, permittebant quòd ea, quæ offerri poterant, venderentur in templo. Matth. 21. Mar. 11. Luc. 19. Ioan. 2. Hac etiam de causa dicebant: Au-

C rum templi sanctius esse templo, & donum quod erat super altare, maioris esse reuerẽtiæ quàm ipsum altare. Matth. 23.

Cupiditas vel libido lucrandi videtur fuisse principale motiuum, quare Iudas tradiderit Dominum. Matth. 26. Quid vultis mihi dare, & cetera.

Per pecuniam fuerunt corrupti custodes dominici sepulchri, vt mentirentur Dominum a discipulis suis de nocte furtim fuisse sublatum. Matth. 28.

Dominus Iesus Christus legislator verus, noluit se intromittere de diuisione hereditatis terrenæ, cum esset super hoc requisitus. Luc. 12.

D Contra eos qui bona temporalia congregant, & multo tempore in illis delectari putant, proposuit Dominus similitudinem de diuite, cuius ager vberes fructus attulit, &c. Luc. 12.

Contra diuites edaces, & vestibus pretiosis, & delicatis vtentes, qui ad releuandam indigentiam proximi, sunt tenaces, & parci, ponit Dominus exemplum de illo diuite Epulone. Luc. 16. Et nota ibi: Si ita punitur ille, qui non dedit própria; quid fiet illis qui rapiunt aliena.

Excusauerunt se, ne irent ad magnam cenam, ad quam vocati erant emptores boum, & villarum, scilicet

E mobilium, & immobilium possessionum, quia sæpe per talia, a cælesti gloria retrahimur. Luc. 14.

Pharisæi qui erant auari, audientes monitiones Domini, quòd deberent amici fieri de mammona iniquitatis, deridebant illum. Luc. 16.

Nimis terribiliter punita fuit Ananiæ auaritia, & Saphiræ, qui de pretio agri venditi partem retinuerunt sibi. Act. 5.

Quidam quæstuarij habentes vnam puellam pythonissam, a qua Paulus eiecit dæmonium, videntes quòd amiserant quæstum suum, apprehenderunt Paulum, & Silam socium eius, & duxerunt eos ad

F principes ciuitatis accusantes eos, quòd ciuitatem turbarent, & mores illicitos nuntiarent. Magistratus autem scissis illorum tunicis fecerunt eos cædi, & in carcerem mitti, & cum diligentia custodiri. Act. 16.

Paulo apud Ephesum existente, & multa ibidem miracula faciente, Demetrius quidam argentarius faciens ædes argẽteas Dianæ, præstabat artificibus non modicum quęstum, quos conuocans, dixit quòd Paulus suadebat, & auertebat populum a cultura deorũ, dicens quòd non sunt dij qui manibus fiunt, ita turbauit ciuitatem, quòd impleta est confusione, & impetum fecerunt vno animo in theatrum, rapto Gaio, & Aristarcho comitibus Pauli, &c. Act. 19.

Cum esset Paulus apud Felicem præsidem vinctus a Iu-

a Iudæis tanquam homo seditiosus & pestifer accusatus, sperabat Felix, quòd pecunia daretur ei a Paulo, propter quod frequenter accersens eum Felix loquebatur cum eo. Act. 24. & quia non ita fuit factũ, ipse iudex iniquus non absoluit eum, sed eum reliquit Festo successori suo vinctum.

De paupertate. Cap. LXXIV.

PAtriarcha Iacob recedens a parẽtibus suis, & iens ad Laban fratrem matris suæ, nec animal, nec famulum legitur habuisse, sed in baculo suo transiuit Iordanem, & quadam vice volens requiescere post solis occubitum, tulit de lapidibus & supponens capiti suo dormiuit in eodem loco. Gen. 28.

Moyses pascebat oues Iethro soceri sui sacerdotis Madian, per quod videtur, quòd proprias non habebat, qui alienas pascebat. Exo. 3.

Ruth Moabitis non magnis diuitijs abundabat, quando iuit ad colligendum spicas, quæ metentium fugerãt manus, quæ ad pauperes pertinebãt. 1. Reg. 2.

Vno puero contentus Saül iuit satis longe ad quærendum asinas patris sui, vnde ipse Saul dixit postea Samueli, quòd cognatio sua erat minima inter omnes familias de tribu Beniamin. 1. Reg. 9.

Minimus erat Dauid inter filios patris sui, ita quòd quando venit Samuel ad inungendum vnum ex filijs Isai; Dauid erat in pascuis, nec in principio vocatus fuit quasi nullius esset reputationis. Deinde cum fratres eius essent in exercitu misit eũ pater suus onustum victualibus ad deferendum illis. 1. Reg. 16. & 17.

Magnam penuriam patiebatur Elias, quando petijt a vidua Sareptana, vt daret ei paululum aquæ & buccellam panis. 3. Reg. 17.

Filij Prophetarum sub Eliseo in magna paupertate viuebant, qui parum de pane, & insipidum pulmentum habebant. 4. Reg. 4.

Anna vxor Tobiæ ibat ad textrinum opus tota die: per quod videtur illos pauperes fuisse, qui nec ipsum instrumentum ad texendum possent in domo sua tenere, vnde & Tobias filio suo dixit: Noli timere fili mi, pauperem quidem vitam gerimus, &c. Tob. 4.

Filij Rechabitarum domos non ædificabãt, sementem non serebant, vineas non habebant, vinum non bibebant, sed in tabernaculis habitabant. Iere. 35.

De plebe pauperum qui nihil penitus habebant dimisit Nabuzardã in terra Iuda. pauperibus ergo pepercit, diuites & potentes occidit, vel captiuos in Babylonem duxit. Ier. 39.

Exemplum paupertatis amandæ habemus in Domino Saluatore, qui fuit de paupere matre natus, & a paupere fabro nutritus, recenter genitus fuit pãnis inuolutus, & in præsepio reclinatus, & post in purificatione Virginis gloriosæ oblationem pauperum obtulerunt. Luc. 2. Item cito, post Ioseph cum puero, & matre eius fugit in Aegyptum. Matt. 2.

Cum factus esset Iesus puer annorũ duodecim, remansit in Ierusalẽ ignorãte Maria & Ioseph per quod apparet, quòd magnam familiam non habebant ad associandum puerum, vel ad seruiendum ei. Luc. 2.

Circuiens Iesus ciuitates, & castella non habebat, vbi caput reclinaret. Matt. 8. Vulpes foueas habent, &c. & in fine nudus appensus est in cruce. Io. 19.

Discipuli Christi pro maiori parte de statu paupertatis fuerunt assumpti. Matt. 4. Iacobus & Ioannes reficiebant retia sua, & Luc. 5. lauabant retia sua, &c.

In sermone Domini in monte primum ponitur cõmendatio paupertatis quasi ipsa esset totius spiritualis ædificij fundamentum. Matt. 5. Luc. 6.

Inter cetera Christi miracula, vnum ponitur, quòd pauperes euangelizabantur. Matt. 12. eo quòd ante Domini aduentum ita fieri non solebat.

Adolescenti de ingressu ad vitam æternam quærẽti dixit Dominus: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, &c. Matt. 19.

A Miram remunerationem promittit Dominus omnia derelinquentibus propter nomen ipsius. Matt. 19. Marc. 11. Luc. 18.

De illo famoso paupere Lazaro in sinũ Abrahæ ab Angelis deportato nullum aliud iustitiæ opus, vel causam gloriæ scriptura allegare videtur, nisi quòd ipse receperat mala in hac mortali vita; & ideo Deus volebat eum consolari in alia. Luc. 16.

Pauperes & debiles ad cenam illam Domini magnam fuerunt introducti; immo etiam quidam de vijs & sepibus leguntur, ibi fuisse compulsi. Luc. 14.

B Omnes qui credebant in primitiua Ecclesia erant pariter, & habebant omnia communia, possessiones, & substantias vendebant, & diuidebant illas omnibus, prout cuique opus erat. Act. 2.

Petrus dixit claudo pauperi eleemosynam petenti, Argentum & aurum non est mecum, &c. Act. 3.

Vale dicens Paulus fidelibus de Achaia dixit inter cetera: Argẽtum & aurum, aut vestem nullius concupiui, ipsi scitis, quoniam ad ea, quæ erãt opus mihi, & ijs qui mecum sunt, ministrauerunt manus istæ. Act. 20. Item. 1. Cor. 4. Esurimus & sitimus, & nudi sumus. 2. Cor. 11. in fame & siti, in frigore & nuditate.

C *De hypocrisi & simulatione. Cap. LXXV.*

AMon filius Dauid simulauit langorem, vt posset decipere Thamar, quam libidinose amabat. 2. Reg. 13.

Vxor Ieroboam mutato habitu venit ad Ahiam Prophetam, cui ille dixit; Quare aliam te esse simulas, &c. 3. Reg. 14.

Giezi famulus Elisei simulauit Dominum suum indigere duplici veste pro duobus adolescentibus, &

D filijs Prophetarum. 4. Reg. 5.

Cum venisset Apollonius Hierosolymam missus ab Antiocho pacem simulans quieuit vsque ad diem sabbati, & tunc feriatis Iudæis arma suis capere præcepit, & omnes qui ad spectaculum venerant, trucidauit. 1. Mac. 5.

Quamuis diuina sapientia generaliter impium detestetur. Prou. 8. tamen spetialiter hypocritis comminatur multotiens in Euangelio dicens: Væ vobis Pharisæi hypocritæ. Matt. 23.

Pharisæis volentibus capere Dominum in sermone respondit increpãs eos, quid me tẽtatis hypocritæ.

E Matt. 22.

Quidam sunt qui magna scelera perpetrant, & modica peccata deuitant, colantes culicem & camelum glutientes, sicut principes sacerdotum, qui magis timuerunt intrare prætorium Pilati, quàm nequissime procurare crimen homicidij. Io. 18.

Archisynagogus indignans, quia Dominus sabbato curaret dicebat turbæ: Sex dies sunt in quibus oportet operari. In ijs ergo venite & curamini, & non in die sabbati. Dominus autem arguit illũ hypocritam vocans. Luc. 13.

Malam hypocrisim commiserunt Ananias & vxor

F eius Saphira simulantes se totum pretium agri attulisse, & ad pedes Apostolorum posuisse. Act. 5.

Quamuis Simon Magus credidisset in prædicatione Philippi, tamen Petrus dixit ad eum, Non est tibi sors in sermone illo, cor enim tuum non est rectum coram Domino; pœnitentiam itaque age, &c. respondens autem Simon dixit: Precamini vos pro me, &c. Act. 8.

Elymã magum grauiter notauit Paulus de hypocrisi & falsitate dicens, o plene omni dolo, & omni fallacia, fili diaboli, & inimice omnis iustitiæ, non desinis vias Domini rectas peruertere, &c. Act. 13.

De

De munerum acceptione. *Cap. LXXVI.*

ABraham noluit accipere multa quæ obtulit ei rex Sodomorum, licet ipse optime meruisset. Gen. 14. quando reuersus est ipse Abraham a cæde quattuor regum.

Munera misit Iacob Esau fratri suo, vt compesceret iram eius. Gen. 32.

Munera obtulerunt filij Israel ad opus tabernaculi Domini in tanta quantitate, quòd iussit Moyses clamari, vt nullus aliquid vlterius offerret. Exo. 36.

Mercedem iniquitatis amauit Balaam, & iuit cum nuntijs Balach, qui diuinationis pretium habebant in manibus. Num. 22.

Ahod obtulit munera Eglon regi Moab, & postea secreto loquēs percussit eū grauiter, & occidit. Iud. 3.

Inimici Samson pecuniam Dalilæ promiserunt, & eam vt illum deciperet, induxerunt. Iudic. 16.

De filijs Samuelis dicitur. 1. Reg. 8. Declinauerūt post auaritiam, acceperuntque munera, & statim sequitur: Et peruerterunt iudicium.

Non fuit impositum Samueli, qui viginti annis populum Israel iudicauerat, quòd vnquam munus ab aliquo accepisset. 1. Reg. 12.

Xenia quæ obtulit Siba seruus Miphiboseth Dauid, a facie Absalom fugienti, videntur inclinasse animum ipsius Dauid ad hoc, quòd contra absentem iniquum tulit iudicium. 2. Reg. 16.

Regina Saba dedit Salomoni centum viginti talenta auri & aromata multa, & gemmas pretiosas. Rex autem Salomon dedit ei omnia quæ voluit, & quæ petiuit ab eo, exceptis quæ vltro obtulerat ei munere regio. 3. Reg. 4.

Areuna voluit offerre Dauid aream, & omnia ad sacrificia necessaria; sed ille noluit gratis accipere, nec sacrificium de alieno offerre. 2. Reg. 24.

Rex Syriæ Benadad fœdus habebat, cum Baasa rege Israel, sed propter munera, quæ misit ei Asa rex Iuda, rupto fœdere cum Baasa grauiter impugnauit eū. 4. Reg. 16.

Naaman Syrus fuit omnino gratis ab Eliseo curatus, & tamen Giezi accepit ab illo munera & fuit graui plaga percussus. 4. Reg. 5.

Misit rex Babylonis litteras, & munera ad Ezechiā & sequitur; Lætatus est autem Ezechias in aduētu eorum, &c. 4. Reg. 20. Sed nota ibi, quomodo displicuit Domino.

Achaz rex Iuda spoliata domo Domini, & domo regum & principum, dedit regi Assyriorum munera, & tamen nihil ei profuit. 2. Paral. 28.

Statuerunt Iudæi in memoriam lætitiæ, quam habuerunt interfecto Aman pessimo Iudæorum inimico, vt pauperibus munuscula largirentur. Hest. 9.

Conquerendo loquitur Dominus per Isaiam, Principes tui infideles, socij furū, omnes diligunt munera, sequuntur retributiones, &c. Isa. 1.

Dedit magister militiæ regis Babylonis Ieremiæ cibaria, & munuscula, & dimisit eum. Ier. 40.

Postquam exposuerat Nabuchodonosor regi Daniel visionem, rex in sublime eum extulit, & munera magna, & multa dedit ei. Dan. 2.

Balthasar rex Babylonis promiserat donaria magna Danieli, qui respondit, Tua munera sint tibi, & dona domus tuæ alteri da. Dan. 5.

Ionathas abijt Ptolemaidam, & dedit Demetrio regi argentum multum & aurum, & dona, & inuenit gratiam in conspectu eius. 1. Mac. 11.

Videns Tryphon Ionatham venisse ad eum cum exercitu multo, timuit eum, & cum honore recepit, & munera dedit ei, & hac occasione decepit eum. Nam remissis militibus ipsum cum paucis retinuit, & occidit. 1. Mac. 12.

Propter munera quæ dedit, & promisit Iason ambitiosus regi Antiocho obtinnit summum sacerdotiū,

A cum autem misisset pecuniam regi per Menelaum ille supplantauit eum, & obtinuit principatum, quia superposuit Iasoni argenti talenta trecenta. 2. Mac. 4.

Menelaus frater Lysimachi per pecuniam, quam promisit Antiocho, obtinuit summum sacerdotium; deinde donauit Andronico quædam vasa aurea de templo furtim accepta, & fecit Oniam occidi. postmodum cum accusaretur apud Ptolemæum per pecunias, quas ei dare promisit, accusatores suos morte damnari procurauit. 2. Mac. 4.

Obtulerunt Magi Domino pauperi aurum, thus, & myrrham. Matt. 2.

B Milites illi qui debuerant custodire sepulchrum Domini accepta a Iudæis pecunia copiosa dixerunt, quòd discipuli eius furati fuerant ipsum illis dormientibus. Matt. 28.

Pauperculæ donū viduæ, quæ duo æra minuta misit in Gazophylacium præfertur a Domino muneribus diuitum. Luc. 21.

Cum vidisset Simon, quia per impositionē manus Apostolorum daretur Spiritus sanctus obtulit eis pecuniam dicēs: Date mihi hanc potestatem, &c. Act. 8.

Felix præses qui tenebat Paulum vinctum a Iudæis nequiter accusatum, sperabat quòd pecunia ei dare-

C tur a Paulo, propter quod frequenter accersens eum loquebatur cum eo, & quia verisimile est eū non habuisse intentum, Paulum dimisit vinctum. Act. 24.

De fortitudine & strenuitate. *Cap. LXXVII.*

AVdiens Abraham nepotem suum Lot esse captū, assumptis vernaculis suis, & alijs socijs irruit nocte super quattuor reges, qui ceperant illum, & percussis hostibus reduxit Lot cum tota substantia, & populo Sodomorum. Gen. 14.

Securum & audacem facit hominem puritas conscientiæ. hinc est, quòd Iacob tumens cum iurgio ait

D ad Labā, Quam ob culpam meam, & ob quod peccatum meum sic exarsisti post me. Gen. 31.

Dixit Angelus ad Iacob, si contra Deū fortis fuisti, quantomagis contra homines præualebis. Gen. 32.

Audaciter & constanter stetit Moyses coram Pharaone arguens eum, quia non dimittebat populum Domini. Exo. 5. & deinceps.

Armati descenderunt filij Israel de terra Aegypti. Exo. 13.

Caleb & Iosue viriliter confortauerunt populum dicentes: Ascendamus & possideamus terram, quoniam poterimus obtinere eam. Num. 13. Ne timeatis

E populum terræ, quia tamquam panem ita possumus eos deuorare. Num. 14.

Phinees cum duodecim millibus pugnatorum debellauit Madianitas, quorum prætet viros & mulieres, qui occisi fuerunt, triginta duo millia virginum in præda, animalium vero maxima multitudo fuit, nec aliquis de filijs Israel mortuus est. Num. 31.

Moyses dixit ad Iosue, qui debebat ei succedere, Confortare, & esto robustus. tu enim introduces populum istum, &c. Deut. 31.

Pergens ad bellum Iosue contra habitatores Hai erat in fronte exercitus eius vallatus auxilio pugnato-

F rum. Iosue 8.

Captis quinque regibus dixit Iosue ad principes, qui secum erant; Ite & ponite pedes vestros super capita regum istorū, nolite timere, nec paueatis. Ios. 10.

Dixit Caleb ad Iosue octoginta annorum sum hodie, sic valens, vt ego valebam eo tempore, quando ad explorandum missus sum, illius in me temporis fortitudo perseuerat, &c. Iosue 14.

Ahod iudex, & princeps exercitus Israel in fronte gradiens dixit ad populum, Sequimini me, tradidit Dominus inimicos nostros in manus nostras. Iud. 3.

Gedeoni dixit Angelus, Dominus tecum virorum fortissime. & post: Vade, & in hac fortitudine tua liberabis Israel de manu Madian. Cumque ille se humiliter

militer excusaret audiuit; Ego ero tecum, & percuties Madian, quasi vnum virum. Iud. 6.

Samson manibus leonem inermis lacerauit. Iud. 14. & post hoc opera fortitudinis multa fecit, vt patet capitulo 15. & 16.

Audiens Saul obsidionem virorum Iabes Galaad, audaciter, efficaciter, & festinanter succurrit eis. 1. Reg. 11.

Dauid in pueritia sua fortiter superauit, & interfecit leonem, & vrsum, & Goliath Philistæũ. 1. Reg. 17.

Dauid cum vno milite venit ad castra Saul, & intrauit tẽtorium eius, & tulit hastam, & scyphum eius. 1. Reg. 26.

Pueri duodecim ex parte Isboseth, & duodecim ex parte Dauid apprehenso ab vnoquoque capite cõparis sui defixerunt gladium in latus contrarij, & ceciderunt simul. 2. Reg. 2.

Desiderante, & petente Dauid de aqua cisternæ Bethleem, tres milites Dauid irruperũt in castra Philistinorum, & attulerunt ei de aqua illa. 2. Reg. 23.

Viriliter egit Iehu percutiens duos reges & fratres Ochoziæ, & filios Achab, & Prophetas Baal occidit in multitudine numerosa. 4. Reg. 9. & 10.

Cum magna strenuitate Ioiada pontifex eripuit regnum Iuda de manu Athaliç, & Ioas de semine Dauid puerulum coronauit. 4. Reg. 11. & primo Paral. 23.

Ioab filius Saruiæ fuit princeps & dux exercitus, quia in primis percussit Iebusæum, qui habitabat in Hierusalem, & ita statuerat Dauid. 1. Paral. 11.

Dixit Nehemias optimatibus, & magistratibus Iudæorum: Surgamus, & ædificemus, & cõfortatæ sunt manus eorum in bono. Nehe. 2.

Filij transmigrationis ædificantes murum in circuitu Hierusalem, vna manu faciebant opus, & altera tenebant gladium. Nehe. 4.

Inimici filiorum transmigrationis terrebant varijs modis cogitantes, quòd cessarent ab opere, sed dixit Nehemias: Quam ob causam magis cõfortaui manus meas. Nehem. 6.

Audientes filij Israel potentiam Holofernis præparauerunt se diligenter ad resistendum, præoccupãtes vertices montium, & muris circumdantes vicos suos, congregauerunt frumenta in preparationem pugnæ. Iudith. 4.

Miram strenuitatem habuit Iudith eundo ad Holofernem, & occidendo eum in tentorio suo. Iudith 11. & 13.

Socij Danielis dixerunt Nabuchodonosor regi Babylonis: Deus noster potest nos eripere de camino ignis, quòd si noluerit, notum sit tibi rex, quòd deos tuos non colimus. Dan. 3.

Daniel non dimisit propter edictum regis, quin oraret Deum suum. Dan. 6.

Miram fortitudinem habuerunt Mathathias, & filij eius, qui ita restiterunt Antiocho regi, & præualuerunt totiens contra eum. 1. Mach. 2. & deinceps.

Confidenter & strenue Iudas Machabæus flumen transiuit ad castra hostium, quæ erant vltra ipsum flumen. 1. Mac. 5.

Eleazar filius Saura cucurrit audaciter ad Elephãtem, & supposuit se ei, & occidit eum in terram super ipsum, & mortuus est illic. 1. Mac. 6.

Eleazarus dixit tortoribus suis, Fortiter vitã excedendo senectute dignus apparebo; adolescentibus autem exemplum forte relinquam, si prompto animo ac fortiter pro grauissimis ac sanctissimis legibus honesta morte perfungar. 2. Mac. 6.

Machabęus & qui cum eo erant ibant prompti ad bellum contra Lysiam de cælo habentes adiutorem. leonum autem more impetu irruentes in hostes prostrauerunt ex eis vndecim millia peditum & equitũ mille sexcentos, vniuersos autem in fugam verterunt. 2. Mac. 11.

Virtute magna reddebant Apostoli testimonium Resurrectionis Iesu Christi Domini, & gratia magna erat in omnibus illis. Act. 4.

Stephanus plenus gratia & fortitudine faciebat prodigia, & signa magna in populo. eius autem fortitudo præcipue apparuit, quòd Iudæis constantissime restitit, & diram mortem patientissime tolerauit. Act. 6. & 7.

Fortitudo est considerata periculorum susceptio, & laborum perpessio, ita dicit Tullius. 2. Reth. secũdum hoc constat Apostolum Paulum fortissimum militem Christi fuisse, qui tot, & tanta pericula pro ipso suscepit, & tot & tales labores sustinuit, sicut patet ab vndecimo capitulo Actuum Apostolorum vsque ad finem, ipse etiam enumerat. 2. Cor. 11. In laboribus plurimis, &c.

De confidentia & magnanimitate. Cap. LXXVIII.

MOyses stetit coram Pharaone multotiens, & arguebat eum confidenter. Exo. 5. & deinceps in pluribus capitulis.

Confidenter licet reuerenter arguit Nathan Propheta Dauid post adulterium & homicidium ab illo commissum. 2. Reg. 12.

Dixit Elias ad Achab: Non ego turbaui Israel, sed tu & domus patris tui, qui dereliquistis mandata Domini. & post fecit quadringentos Prophetas Baal occidi. 4. Reg. 18. Idem postea dixit Ochoziæ regi Israel 4. Reg. 1. De lectulo super quem ascendisti, non descendes, &c.

Achab rex Israel dixit Eliæ: Num inuenisti me inimicum tibi. Qui dixit, Inueni eo quòd venũdatus es, vt faceres malum in conspectu Domini. 3. Reg. 21.

Eliseus mira libertate dixit ad Ioram regem Israel exercitu circumstante: Quid mihi & tibi est, vade ad prophetas patris tui, &c. 4. Reg. 3.

Fuit Dominus cum Iosaphat, quia ambulauit in vijs Dauid patris sui, & post pauca: Cumque sensisset cor eius audaciam per vias Domini, &c. 2. Paral. 17.

Spiritus Dei induit Zachariam Ioiadæ filium, & stetit in conspectu Domini dicens: Quare transgredimini præceptum Domini, quod vobis non proderit? 2. Paral. 24.

Ezechias confortauit bellatores suos, dicens: Nolite timere regem Assyriorum, & vniuersam multitudinem, quæ cum eo est, plures enim nobiscum sunt, quàm cum eo, &c. 2. Paral. 32.

Sanaballat & ceteri inimici dolentes de ædificatione muri Hierusalem, nisi sunt terrere Nehemiã varijs modis, sed non potuerunt. Nehe. 4. & 6.

Miræ magnanimitatis fuit Iudith, quæ inermis iuit ad tentorium Holofernis, & ibi eum interficere ausa fuit. Iud. 10. & 13.

Mardochęus magnanimiter renuit adorare Aman superbissimum, licet sciret regẽ hoc præcepisse. Hest. 3. & 5. Item etiam cum magna securitate & liberalitate loquebatur reginæ dicens: Ne putes, quòd animam tuam tantum liberes, quia in domo regis es præ cunctis Iudæis. si enim nunc silueris, &c. Hest. 4.

Ananias & socij eius confidenter Nabuchodonosor regi dixerunt: Deus noster quem colimus potest eripere nos, &c. Dan. 3. Similiter Daniel, qui de edicto regis Darij non curauit, sed Deum suum more solito orauit. Dan. 8.

Eleazar filius Saura cucurrit audaciter ad elephantem, vbi credebat esse regem, & supposuit se ei, & occidit eum 1. Mach. 6.

Signum magnanimitatis dedit Timotheus exercitui suo de Iuda Machabeo. si transiret fluuium, & veniret ad hostes audaciter. 1. Mac. 5. Et sic fecit Iudas, & magnam habuit victoriam.

Mathathias & filij eius magnanimiter rebellauerũt & restiterunt regi Antiocho. 1. Mac. 2. & deinceps.

Cum

Cum dicerent socij Iudæ ad eum, vt liberarẽt animas suas, quia hostes erant multi, & ipsi pauci; respondit Iudas: Absit istam rem facere, vt fugiamus ab eis, & si appropinquauerit tempus nostrum, moriamur in virtute, &c. 1. Mach. 9. A

Videntes socij Iudæ Machabæi exercitum venientem, dixerunt: Quomodo poterimus pauci pugnare contra multitudinem tantam fortem. Et ait Iudas: Facile est concludi multos in manus paucorũ, & non est differẽtia in conspectu Dei liberare in multis, aut in paucis, quia non in multitudine exercitus belli victoria, sed de cælo fortitudo est. 1. Mach. 3.

Ionathas animauit suos, ad pugnam ex eo, quòd bellum erat ex aduerso, & aqua Iordanis hinc, & inde, & ripæ, & paludes, & saltus, & non erat locus diuertendi. 1. Mach. 9. B

Cum esset Ionathas in prælio contra alienigenas reliquerunt eum sui omnes, exceptis duobus, sed videntes quòd ipse dux fortiter pugnabat, reuersi sunt fugientes, & ceciderunt de alienigenis tria millia virorum. 1. Mach. 11.

Egregius dux militię Iudas Machabæus ad eas quę amplius vrgebant pugnas se conuertit. 1. Mach. 10.

Machabæus & qui cum eo erant, videntes auxilium de cælo sibi missum, conualuerunt animis, non solum homines, sed etiam bestias ferocissimas, & muros ferreos parati penetrare, &c. 2. Mach. 11. C

Crucifixo Domino, Ioseph ab Arimathæa audacter introiuit ad Pilatum, & petijt corpus Iesu. Marc. 15.

Ille cæcus natus a Domino illuminatus, libera voce veritatem de Domino fatebatur. Ioan. 9.

Dixit Thomas ad condiscipulos: Eamus, & nos, & moriamur cum eo, scilicet cum Christo. Ioan. 11.

Petrus qui ad vocẽ vnius ancillæ pauefactus Christum negauerat, recepto Spiritu sancto fuit tanta virtute indutus, vt coram populo, & magistratuum, ac Pharisæorum collegio ipsum, cum omni fiducia prædicaret. Act. 2. 3. 4. 5. D

Stephanus plenus gratia, & fortitudine Christum Deum cum mira libertate prædicabat, & Iudæos dure increpans, confundebat dicens inter cetera: Dura ceruice, & incircumcisi corde, & auribus, vos semper Spiritui sancto resistitis. Act. 7.

Magistratus, & minister arguendo dixerunt Apostolis: Præcipiendo præcepimus vobis, ne doceretis in nomine isto, & ecce repleſtis Hierusalem doctrina vestra, & vultis inducere super nos sanguinem hominis istius. Respondentes autem Petrus, & Apostoli dixerunt: Magis obedire oportet Deo, quàm hominibus. Act. 5. E

Paulus Apostolus præsente Paulo proconsule, Elymam magum durissime increpauit, & eum ad tempus lumine oculorum priuauit. Act. 13.

Cum mandassent magistratus, vt Paulus, & Silas liberarentur de carcere, Paulus dixit eis: Cæsos nos publice homines Romanos indemnatos miserunt in carcerem, & nunc occulte nos eijciunt, & sic locutus est quòd illi timentes venerunt, & rogauerunt eos, vt egrederentur de illa ciuitate. Act. 16. F

Commota, & confusa ciuitate Ephesina, ciues impetum fecerunt vnanimiter in theatrum raptis comitibus Pauli. Paulus autem voluit se mittere in populum, sed non permiserunt eum discipuli. Act. 19.

Vale dicens fratribus de Asia, dicebat Paulus: Sanctus Spiritus per omnes protestatur ciuitates mihi, quia vincula, & tribulationes me manent in Hierusalem. sed nihil, inquit, horum vereor, nec facio animam meam pretiosiorem, quàm me, &c. Act. 20.

Coram illis iudicibus, quos habuit Paulus miram magnanimitatem ostendit, videlicet coram tribuno, Anania principe sacerdotũ, Felice, Festo, a quo manifeste grauatus, Cæsarem appellauit. Act. 21. 22. 23. 24. 25.

In tot, & tantis periculis constitutus Paulus semper fuit intrepidus, & securus; & hoc præcipue apparuit in tempestate, quam passa est nauis sua. Act. 27.

De ipso beato Paulo, beatus Augustinus, de ciuitate Dei Illum, inquit, optimum, & fortissimum virum, qui in suis infirmitatibus gloriatur. Qui plus omnibus coapostolis suis laborauit. Illum, inquam, verum athletam Christi, doctum ab illo, vnctum de illo, crucifixum cum illo, gloriosum in illo; in theatro huius mundi, cui spectaculum factus est, & Angelis, & hominibus, legitime magno agone certantem, oculis fidei libentissime spectantem, gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus, foris habentem pugnas, intus timores, & cetera.

Aug. li. 14. de Ciuitate Dei cap. 9. tom. 5.

De patientia, & mansuetudine, & de iniurijs, & tormentis. Cap. LXXIX.

Mansuete ferebat Isaac, cum pater suus immolare eum vellet. Gen. 22.

Ioseph facinus quod in eum commiserunt fratres sui. Gen. 37. et patienter tulit, & clementer indulsit. Gen. 45. & 1.

Speciale mandatum dedit Ioseph fratribus suis dicens: Ne irascamini in via. Gen. 45.

Cito orauit Moyses pro Maria, quæ contra eum, tam inique locuta fuerat, & per orationem eius sanata fuit. Num. 12.

Murmurauerat populus contra Moysen, & Aaron dicens: Vos interfecistis populum Domini; & cum iratus Dominus populum percuteret, dixit Moyses ad Aaron: Perge cito ad populum, vt ores pro eis, & sequitur, quòd plaga cessauit. Num. 16.

Filij Ephraim iurgantes fortiter contra Gedeonem fuerunt sedati, per eius mansuetam responsionem. Iudic. 8. Quid enim, inquit, tale quid facere potui, quale vos fecistis, & cetera.

Noluit sustinere Saul, quòd occiderentur viri, qui detraxerant ei. 1. Reg. 11.

Potuit Dauid pluries, & noluit occidere Saulem, ipsum actualiter persequentem. 1. Reg. 24. Quando abscidit oram chlamydis suæ, & 26. Quando inuenit dormientem.

Fugiens Dauid a facie Absalom, patienter dixit ad Sadoch: Si inuenero gratiam in oculis Domini, reducet me, &c. 2. Reg. 15. Et ad Semei maledicentem sibi, &c. 16.

Miphiboseth sustinuit patienter iniquam sententiam contra se latam. 3. Reg. 15.

Dixerunt seniores dantes consilium Roboam: Si placueris populo huic, & lenieris eos verbis clementibus, seruient tibi omni tempore. 2. Paral. 10.

Homines qui venerant ad capiẽdum Eliseum, non permisit ipse aliquid mali habere, sed præcepit eis mensam apponi, & refectos abire permisit. 4. Reg. 5.

Excæcatus Tobias, miram patientiam ostendit erga diuinum flagellum, & irrisionem amicorum, & vxoris. Tob. 2. & 3.

Iob patiens fuit perdẽdo sua, suos, & quasi seipsum. Et notandum est, quòd simul amisit bona sua, & liberos suos: & sic vehementior fuit tentationis impetus. Item illi qui remanserunt de amicis suis plus ei desolationis, quàm consolationis attulerunt; vt patet in vxore, & alijs amicis, qui fuerunt ei consolatores onerosi. Iob 1. & 2. Et deinceps.

Alacrem patientiã exhibuerunt socij Danielis missi iussu regis in fornacem ignis ardentis. Dan. 3. Et tantum, vel amplius laudatus fuit Deus ex eorum patientia. quantum ex Danielis sapientia.

Filia Raguelis Sara grauem contumeliam ab ancilla prolatam patienter tulit, nihil respondens; sed statim ad orationem se committens. Tob. 3.

Cum plagis perimeretur Eleazarus dixit: Domine tu scis, quia cum a morte possem liberari diros corporis

poris sustineo dolores, secundum animam vero propter timorem tuum hæc patior libenter. 2. Mach. 6.

Septem illi fratres, cum pia matre sua, alacri animo passi sunt horrenda tormenta. 2. Mach. 7.

Cum interrogasset Petrus: Domine quoties peccabit in me frater meus, & dimittā ei? vsque septies? Nō dico vsque septies, sed vsque septuagiessepties. Mat. 18

Ad remittendum fratribus ex corde induxit Dominus parabolam serui nequam, cui decem millia talenta liberaliter a Domino fuerunt dimissa. Matth. 18.

Cum vidissent Iacobus, & Ioannes, quòd Samaritani non receperant nuntios Domini, quos præmiserat, dixerunt: Vis dicimus, vt ignis descendat de cælo, & consumat illos. & Dominus increpauit illos, & dixit: Nescitis cuius spiritus estis, &c. Luc. 9.

Mulier in adulterio deprehensa, & coram Domino accusata, nihil omnino accusatoribus respondebat. Dominus autem pro ea verbum assumpsit, & eam benigne absoluit. Ioan. 8.

Cedendum est quandoque furori persequentium, vnde Dominus qui pati, & occidi venerat, non vt timidus, sed vt prouidus, & horam passionis competenter expectans, rabiem Iudæorum pluries declinauit. Luc. 4. Iesus autem transiens per medium illorum ibat. Ioan. 8. & 12. Abscondit se, & exiuit de templo.

De se ipso, Dominus ait. Matth. 11. Discite a me, quia mitis sum, & humilis corde.

Dominus noster patienter pertulit iniurias illatas verbis, & factis; verbis quidem detractorijs, contradictorijs, derisorijs, & contumeliosis.

Detraxerunt enim occulte ei, & manifeste, occulte intra se loquendo, & ipsum temere nequiter iudicando. Luc. 7. Hic si esset propheta, &c. Item Matth. 9. Luc. 5. Hic blasphemat, & cetera.

Manifeste quando dicebant discipulis eius Pharisæi, Quare cum Publicanis, & peccatoribus manducat & bibit magister vester? Matth. 10. & Luc. 5. Item Matth. 12. Luc. 11. quando eius miracula deprauabant dicentes: In Belzebub principe dæmoniorum eijcit dæmonia. & Ioan. 9. Non est hic homo a Deo, qui sabbatum non custodit. Item ibidem Ioan. 9. Nos scimus, quia hic homo peccator est. Item dicebant eum habere dæmonium. Ioan. 7. & 8.

Contradictoria vero verba sustinuit. Ioan. 8. Tu de te ipso testimonium perhibes. Testimoniū tuum, non est verum. Item ibidem: Quinquaginta annos nōdum habes, & Abraham vidisti. Item verba derisoria. Matth. 9. Luc. 8. Cum dixisset non est mortua puella, sed dormit. sequitur: Deridebant eum. Item Luc. 16. Cum dixisset: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Sequitur: Audiebant hoc Pharisæi, qui erant auari, & deridebant eum.

Item verba contumeliosa. Ioan. 8. Nonne bene diximus, quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes. Ioan. 7. Dæmonium habes. Luc. 5. Quis est hic, qui loquitur blasphemias?

Similiter tempore passionis ante crucem in domo Annæ, & in domo Caiphæ coram Pilato, & coram Herode, ac demum dum penderet in cruce huiusmodi verba multa circa se audiuit.

Item in factis graues iniurias passus fuit. nam ipso prædicante repleti sunt omnes in synagoga ira, & eijcientes eum extra ciuitatem, voluerunt eum præcipitare de supercilio montis. Luc. 4. Et iterum ad lapidandum eum, lapides sustulerunt. Ioan. 8. & 9.

Item cum iret in Hierusalem, & vellet transire per Samariam nuntios quos præmisit, recipere noluerunt. Luc. 9.

Præterea ipso prædicante Iudæis, & eorum malitias increpante, illi ad lapidandum eum lapides sustulerunt. Ioan. 8. & 9.

Hoc parum fuit respectu eorum, quæ in passione sustinuit, circa quam notari potest quòd, secundum ea, quæ ipse prædixerat. Matth. 20. Fuit delusus, flagellatus, & crucifixus.

Delusus siquidē in domo Caiphę pōtificis. Luc. 22. Qui tenebant eum, illudebant ei cædentes.

Item in prætorio Pilati præsidis. Matth. 27. Genuflexo illudebant ei dicentes: Aue rex Iudæorum.

Similiter illusus fuit in domo Herodis. Spreuit eum Herodes, & illusit eum cum exercitu suo, &c. Luc. 23.

Item illusus fuit Dominus Iesus in patibulo crucis, & hoc a militibus, & sacerdotibus, & communiter prætereuntibus, & latronibus. Siquidem de militibus dicitur. Matth. 27. Illudebant ei milites dicentes, &c. accedentes, & acetum offerentes.

De sacerdotibus autem. Matth. 27. Principes sacerdotum cum scribis, & senioribus illudebant ei dicentes: Alios saluos fecit, & cetera.

Prætereuntes autem blasphemabant eum mouentes capita sua. Matth. 27.

De latronibus insuper dicitur Matth. 27. Latrones qui crucifixi erant cum eo conuiciabantur ei.

Vlterius nota quòd illusus fuit nutibus, & signis, quando mouebant capita sua, & flectebant genua sua.

Verbis quando salutantes dicebant: Aue rex Iudæorum.

Factis quando fuit spinis coronatus, & arundo loco sceptri posita in manu eius.

Sputis deturpatus & veste purpurea, & alba vestitur. Luc. 23.

Saluator noster in passione sua, mansuetudinem exhibuit ad proditorem, quem vocauit amicum. Matth. 27.

Ad lictorem cuius aurem sanauit. Luc. 22. Ad Annam, & ad Caipham, ad Pilatum coram quibus fuit falsissime accusatus, mansuetissime respondit. Ioan. 18. & 19. & in alijs Euangelistis.

Item ad crucifixores pro quibus orauit. Luc. 23.

Item ad latronē cui tam benigne respōdit. Luc. 23.

De flagellatione pensandum est, quòd ipse Dominus Iesus flagellatus fuit in capite. Matth. 27. Percutiebant caput eius arundine. Item in facie. Luc. 22. Percutiebant faciem eius. Ioan. 18. Vnus ministrorum assistens pontifici dedit ei alapam. Item in collo. Matth. 27. colaphis eum cæciderunt. Item in toto corpore. Matth. 15. Tradidit illis Iesum flagellis cæsum, vt crucifigerent eum.

Circa quæ notari potest quòd flagellari solent in capite inscij, & qui erudiuntur, in collo serui qui de domo eijciuntur, in facie rei qui vituperantur, in toto corpore scelerati qui puniuntur.

Item considerari debet ab anima fideli, quòd fuit flagellatus linguis blasphemantium, improperantiū, acclamantium, Crucifige, crucifige eum. Palmis percutientium. Matth. 26. Alij palmas in faciem ei dederunt in arundine, & flagellis, sicut iam visum est in Matthæo, & Marcō.

Ad omnis iniuriæ cumulum multum facit quòd ipse Dominus dominantium, qui soluit compeditos, ipse fuit tamquam latro captus, & ligatus. Ioan. 18. Ministri Iudæorum comprehenderunt Iesum, & ligauerunt eum.

Item fuit latro ei præpositus, quia petierunt Barabam sibi dimitti, & Dominum crucifigi testantibus omnibus Euangelistis. & tamen ille cum eo, qui erat latro in seditione fecerat homicidium. Ioan. 18. Luc. 22. Matth. 27. vnde ille Barabas erat homicida, seditiosus, latro insignis, in malitia diffamatus.

Item fuit in medio latronum positus, quasi esset magister eorum, & sceleratior omnibus. Ioan 19. Medium autem Iesum.

Præterea pensandum est, quòd ipse fuit in omnibus sensibus corporis flagellatus. oculi namq. illius videbant illos tortores suos rabidos, & crudeles.

Item

A Item piam matrem eius in animam pariter crucifixam, dilectum discipulum, & mulieres deuotas ei cõpatientes. Aures autem verba blasphemiæ, insultationis, derisionis, & improperij audiebant. Nares etiã ratione loci Caluariæ, in quo crucifixus est, vbi decaluabãtur, siue decapitabãtur malefici affectæ erãt fœtore graui. Gustus eius fuit afflictus in hoc, quod fuit potatus vino myrrhato, vel aceto cum felle mixto. In quibus datur intelligi poculum fuisse amarissimum. Sensus autem tactus per totum corpus diffusus vbiq. dolorem sensit in membris videlicet flagellatis in manibus, & pedibus atrociter perforatis.

B Potest etiam considerari, quòd ipse Dominus Iesus sustinuit damnum in rebus, quas secundum hominẽ habuit.

Quia fuit vestimentis nudatus. Io. 19. Ab amicis derelictus. Matt. 14. Discipuli relicto eo fugerunt omnes.

Afflictus in toto corpore sicut tactum est per acerbissimam passionem.

Iterum in corde, vel mẽte per compassionem, quia compatiebatur amicis ibi assistentibus, & inimicis ignorantibus.

Item passus est Iesus quodammodo in fama, seu opinione, quia dicebant eum fuisse populi seductorẽ.
C Matt. 27. Domine dixerunt ad Pilatum principes sacerdotum, recordati sumus, quoniã seductor ille, &c.

Aduertendum est etiam circa salutiferam passionẽ Domini nostri Iesu Christi, quæ fuit turpis, immo turpissima & ignominiosa, ratione loci, vbi notus, & honoratus fuerat, & multa miracula fecerat, scilicet in Hierusalem. Item ratione tẽporis, vel diei solemnis Paschæ, quando conuenerat ad diem festum maxima hominum multitudo. Item hora quasi sexta ductus fuit ad crucem, vt ab hominibus posset sciri. Item ratione ipsius mortis, quia morte crucis, morte debita maledictis malefactoribus, & iniquis. Item ratione
D modi ad ipsum tormentum eundi; exiuit enim Iesus baiulans sibi crucem. Io. 19. quod certe non legitur de alijs duobus nequam qui ducebantur cum eo. Itẽ ratione consortij; nam fuit crucifixus in medio duorum latronum, quasi esset vnus, aut maximus, vel magister.

Adhuc autem aggrauatur illius benedictæ passionis acerbitas ex naturali Dominici corporis complexione. Certum est enim illud sacrum corpus fuisse complexionis optimæ, & mirabiliter delicatæ; vtpote organizatum sancti Spiritus opere, vnde fuit sine aliquo naturæ vitio, vel errore. Item caro sua sancta
E nullam habuit vnquã rebellionem, vel pugnam cõtra spiritum, & ideo spiritus merito magis diligebat ipsam, quàm alterius spiritus, vel anima debeat diligere corpus suum. Item ex diuturnitate diurnæ durationis aggrauatur acerbitas passionis; nã multi martyres igne cremati, vel aqua submersi, vel capite truncati martyrium suum celeriter compleuerunt; passio vero Dominica durauit, quasi ab instanti suæ conceptionis vsque ad horam mortis (certissime namque præsciuit quicquid sua humanitas passura fuit) specialiter tamen continue durauit ab hora illa post cenam vsque ad sextæ feriæ horam nonam. Item ex qua
F litate membrorum, in quibus passus fuit, quia in pedibus, & manibus quæ sunt membra neruosa, & doloris maxime perceptiua.

Signum autem quòd passio Domini grauissima & acerbissima fuerit ex hoc præcipue potest haberi; quòd narrante Luca in oratione post cenam ex vehementi imaginatione futuræ angustiæ vel doloris, factus est sudor eius, sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram. Luc. 22.

Eandem vero Dominicam passionem reddit inextimabiliter gratiosam hoc quod ad illam sponte se obtulit. Matt. 27. Surgite eamus, ecce appropinquauit qui me tradet, & Io. 18. Iuit obuiam ministris quærentibus Iesum Nazarenum, & cum audissent eum dicentem: Ego sum, ceciderunt in terram. Item postea captus, vinctus, ignominiose deductus, mẽdaciter accusatus, colaphizatus, sputis illitus, flagellis cæsus, spinis derisorie coronatus, nullum verbum aut signum impatientiæ, seu turbationis ostendit. quinimmo multiplex beneficiũ illis, a quibus ita premebatur impendit. Nam aurem amputatam seruo principis sanauit, & multa pia & vtilia verba illis dixit, & pro ipsis crucifixoribus suis clementer orauit patrem suum dulciter inuocans, & illos benigne excusans. Luc. 23. Pater, inquit, dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt.

Denique hæc omnia passus non propter se, sed propter nos, nam propter peccata nostra tollenda, quia quæ non rapuit, tunc exoluit; vnde propter necessitatem & vtilitatem nostram, non propter suam. animã enim suam posuit pro ouibus suis. Io. 10. Pro nobis quippe liberandis voluit comprehendi, pro nobis redimendis voluit vendi, pro nobis honorandis voluit cõfundi, & in cruce suspẽdi, vinculatus est vt absoluemur, vulneratus est vt sanaremur, flagellatus ne flagellatemur, mortuus est ne æternaliter moreremur. Gal. 2. In fide viuo filij Dei, qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me. 1. Cor. 15. Christus mortuus est pro peccatis nostris. Item. 1. Pe. 2. Christus passus est pro nobis relinquens exemplum. Item Isa. 53. Ipse vulneratus est propter iniquitates nostras. Attritus est propter scelera nostra tollenda, scilicet & delenda. Item Io. 10. Animam meam, inquit, pro ouibus meis pono.

De Apostolis cæsis dicitur. Act. 5. Ibant gaudentes a conspectu concilij, quoniã digni habiti sunt, &c.

Stephanus ad lapidatores suos fuit ita patiens, & benignus, quòd diligentius pro illis, quam pro se ipso orasse videtur. Nam positis genibus clamauit voce magna dicens: Domine ne statuas, &c. orans autem pro se non legitur genua flexisse, nec clamasse. Act. 7.

Paulus & Silas positi in duro carcere media nocte adorabant Deum, & laudabant. Act. 16.

De constantia & perseuerantia in propositis. Cap. LXXX.

NOn est respiciendum retro post egressum de societate malorum, sicut fecit vxor Lot, quæ versa est in statuam salis. Gen. 19.

Singulis diebus molesta erat Ioseph domina eius, & ille tamen perseueranter restitit operi nefario. Gen. 39.

Numquam potuit vinci Moyses, quòd vel in Aegypto, immolans remaneret, vel paruulos aut iumenta populi dimitteret Pharaoni. Exo. 8. 9. & 10.

Dure reprehensus Dauid a fratre suo maiore, & etiam dissuasus a Saule non destitit ab incœpto, sed viriliter pugnauit, & vicit. 1. Reg. 17.

Perseueranter egit Ioab in obsidione Rabbath, donec capta fuit ciuitas. 2. Reg. 12.

Item circa Sebã Bochri in obsidione ciuitatis Abela. 2. Reg. 20.

Quamuis Nehemias in ædificando multa passus fuerit impedimenta, non cessauit ab opere, donec murus fuerit totaliter consummatus. Nehe. 4. & 6.

Cum Tobias ab infantia semper timuerit Deum non est contristatus contra Dominum, quòd plaga cæcitatis euenerit ei, & immobiliter in Dei timore permansit. Tob. 2.

Eliachim, sacerdos magnus allocutus est omnem Israel dicens; Scitote quoniã exaudiet Dominus preces vestras, si manentes perseueraueritis in conspectu Dei. Iudith 4.

Scire cupiebant famuli regis Assueri, vtrum Mardochæus perseueraret in sententia de non adorando Aman, qui ita constãter perstitit in proposito, vt non

solum eum non adorare voluerit, sed nec ei assurgere transeunti. Esther 3. & 5.

Socij Danielis constanter dixerunt regi Babylonis: Notum sit tibi rex, quòd deos tuos non colimus, & statuam tuam non adoramus. Dan. 3.

Non prætermisit Daniel, propter crudele decretum Darij regis Persarum, quin oraret ter in die, sicut ante consueuerat Deum suum. Dan. 6.

Constanter restitit Susanna duobus senibus presbyteris, qui eam tanti vexamenti tentatione pulsabāt. Dan. 13.

Multi de populo Israel diffinierunt apud se, vt non manducarent immunda, & elegerunt magis mori, quàm cibis coinquinari. 1. Mach. 1.

Miram constantiam, & perseuerantiā habuit Eleazarus in tormentis, & magis elegit grauissima morte perimi, quàm contra leges carnes porcinas comedere, vel simulare se comedisse. 2. Mach. 6.

Septem illi fratres cum pia matre sua, bene perseuerauerunt vsque in finem, nec potuerunt ad præuaricationem legis adduci blanditijs, aut tormentis. 2. Mach. 7.

Firmissimum virginitatis propositum habuit Beata Virgo, quæ noluit consentire in conceptione tanti Filij, donec intellexit quòd hoc fieret, non viri opere, sed virtute Spiritus sancti. Luc. 1.

Ponit Dominus exemplum. Luc. 13. de illo homine ab alijs illudendo, qui cœpit turrim ædificare, & non potuit consummare.

Cæcus ille natus, & a Domino illuminatus constanter perseuerauit contra Phariseos veritatem confitēs, & defendens. Ioan. 9.

Omnes discipuli Domini erant perseuerantes vnanimiter in oratione, cum mulieribus, & Maria matre Iesu. Act. 1.

Principes Iudæorum videntes Petri constantiam, & Ioannis, comperto quòd essent homines sine litteris, & idiotę admirabantur. Act. 4.

Videns Barnabas quòd multi Antiocheni erant ad fidem conuersi, gauisus est, & exhortabatur omnes in proposito cordis permanere in Domino. Act. 11.

Paulus & Barnabas suadebant fratribus, vt permanerent in gratia Dei. Act. 13.

Spiritus sanctus per omnes ciuitates protestabatur Paulo, quoniam vincula, & tribulationes in Hierusalem sustinere debebat. Sed nihil horum, inquit, vereor, nec facio animam meam pretiosiorem quàm me, dūmodo consummem cursum meū, &c. Act. 20.

De impatientia, & murmure. Cap. LXXXI.

AGar Ancilla Saræ non ferens correptionem dominæ suæ, quæ affligebat eam, præ illius superbia fugam iniuit, sed ad mandatum Angeli redijt. Genes. 26.

Præpositi filiorum Israel dixerūt Moysi, & Aaron: Videat Dominus, & iudicet, quoniam fœtere fecistis odorem nostrum coram Pharaone. Exo. 5.

Videntes Ægyptios filij Israel, dixerunt ad Moysen. Exod. 14. Forsitan non erant sepulcra in Ægypto, vel contulistis nos, vt moreremur in solitudine.

Prima murmuratio filiorum Israel in deserto fuit, pro defectu potus. Exod. 15. Murmurauit populus contra Moysen dicens: Quid bibemus. deinde pro cibo. Exod. 16. Murmurauit omnis congregatio filiorum Israel, &cet. Cur induxistis nos in desertum istud, vt occideretis omnem multitudinem fame? Item postquam misit Dominus populo coturnices, & manna, murmurauit præ sitis angustia. Exod. 17. Cum patiebatur famem populus in deserto, cū murmure, & impatiētia recordabatur carniū, quas comederat in Ægypto, sed de durissima seruitute, qua opprimebatur, non faciebat mentionē aliquam. Exo. 16.

Videns populus quòd moram faceret descendendi Moyses de monte, congregatus aduersus Aaron, ait: Surge fac nobis deos qui præcedant, &c. Exo. 32.

Ortum est murmur populi, quasi dolentium pro labore, contra Dominum, & accensus est in eos ignis Domini, & deuorauit extremam castrorum partem. Num. 11. Et nota peruersitatem illorum dicentium: Recordamur piscium quos comedebamus in Ægypto gratis, cum tamen ita care emerent.

Post terribilem mortem Chore, & complicum suorū, multitudo murmurauit contra Moysen, & Aaron dicēs: Vos interfecistis populū Domini, &c. Num. 16.

Rursus propter defectum potus, & fructuum murmurauerunt, & iurgati sunt filij Israel contra Moysen, ad aquas contradictionis. Num. 20.

Videns Achitophel, quòd non esset factum, iuxta consilium suum, in tantum impatiens fuit quòd recessit ab Absalom, & abiens in domum suam suspendio interijt. 2. Reg. 17.

Quia durius locuti sunt filij Iuda cum illis de decem tribubus, separatus est omnis Israel a Dauid, & secutus est Sebam filium Bochri. 2. Reg. 20.

Cum dixisset Tobias de hœdo, quem balantem audiuit: Videte ne furtiuus sit; vxor eius impatienter respondit. Tob. 2.

Sara filia Raguelis, vnam de ancillis pro culpa sua increpabat, & illa nimis iniuriosè respondit, dicens: Amplius ex te non videamus filium, aut filiam super terram, interfectrix virorum tuorum. Tob. 3.

Nuntiatum est Holoferni quòd filij Israel præparauissent se ad resistendum, & furore nimio exarsit in iracundiam magnam. Iudith 5. Item cum cessasset loqui Achior indignatus est Holofernes vehementer. Iudith 7.

Pro eo quòd Mardochæus Aman noluit adorare, ille ita indignans, & impatiens fuit, quòd visus est procurare mortem eius, & omniū Iudæorum. Esther 3.

Videns Elihu quòd amici Iob disputantes cum eo, non poterant eum conuincere, ostendit multa signa impatientiæ verbis suis. Iob 33.

Audiens Nabuchodonosor, quòd socij Danielis auream statuam, quam fecerat, adorare nolebāt, in ira, & furore eos coram se adduci præcepit. Dan. 3.

Audiens Herodes natum esse regem Iudæorum, turbatus est, & omnis Hierosolyma cum illo. Matt. 2.

Discumbente Domino in domo Matthæi murmurabant Pharisæi, & Scribæ, dicentes ad discipulos eius: Quare cum publicanis, & peccatoribus manducatis, & bibitis? Luc. 5.

Simile habetur Luc. 15. Erant appropinquantes ad Iesum publicani, & peccatores, &cet. & murmurabant, & cetera.

Item de Zachæo Luc. 19. murmurabant dicentes, quòd ad hominem peccatorem diuertisset.

Frater senior filij prodigi audiens festum quòd faciebat pater adolescentiori filio reuertenti, indignatus est, & nolebat introire. Luc. 15.

Videntes principes sacerdotū, & Scribæ, miracula quæ Dominus faciebat, & pueros clamantes Osanna filio Dauid, indignati sunt, &c. Matth. 21. Luc. 19.

Pharisæi vidēres se per vnum cæcum natum a Domino illuminatum, verbis efficacibus cōfutari, maledixerūt ei, & dixerunt: Tu discipulus eius sis. & post, In peccatis natus es totus, & tu doces nos, &c. Ioan. 9.

Factum est murmur Græcorū aduersus Hebræos, eo quòd despicerentur in ministerio quotidiano, viduæ eorum, &c. Act. 6.

De bello temporali, & victoria, vt plurimum diuinitus obtenta. Cap. LXXXII.

ABraham cum paucis socijs debellauit quattuor reges, qui tamen ita potentes erant, quòd ipsi terras multas vastauerant, & tamen quinque reges de Pentapoli vicerunt, & illos de Sodoma, & Gomorra

morra spoliauerunt. ipse vero Abraham spolia recu- A
perauit, & Lot nepotem suum liberauit. Gen. 14.
Nota quòd in bello iusto, non tenetur homo ini-
micis suis pugnam prædicere, vel eos præmunire;
immo etiam licet eis insidias tendere, sicut patet per
Abraham. Gen. 14. & Iosue 8. & 10. Itē 8. de Gedeone.
Contra Amalech filios Israel impedire niten-
tem, misit Moyses Iosue ad pugnandum, ipse vero
in propria persona non iuit, sed in oratione reman-
sit, & plus fecit orando, quàm ille manibus feriendo.
Exod. 17.
Filij Israel motu valde animoso aggressi sunt bel-
lum contra Amalechitas, & Chananæos prohibente B
Moyse. illi autem percutientes, & concidentes filios
Israel, persecuti sunt eos, vsque Horma. Num. 14.
Rex Arad pugnauit contra filios Israel, duxit inde
prædam. illi vero postea voto Domino se obligantes
vicerunt, & vrbes ostium subuerterunt. Num. 21.
Ex præcepto Domini pugnantes filij Israel contra
Madianitas, tantam victoriam habuerunt, quòd tri-
ginta duo millia mulierū virginum habuerunt in prę-
dā, & tamen de populo Israel non fuerunt nisi duo-
decim millia pugnatorum, de quibus, nec vnus qui-
dem in prælio mortuus est. Num. 31.
Vociferante populo, & clamante clangentibus tu- C
bis, sicut præceperat Dominus Iosue, muri Iericho
corruerunt, & sic capta est ciuitas. Iosue 6.
Occasione præuaricationis Achan filij Israel fugati
fuerunt ab illis, de ciuitate Hai. Post expiationem au-
tem peccati, ad præceptum Domini capta fuit ciuitas,
& subuersa. Iosue 7. & 8.
Cum pugnaret Iosue contra quinque reges, qui
venerunt ad destruendum Gabaonitas. Misit Domi-
nus super illos lapides magnos de cælo, & mortui
sunt multo plures lapidibus grādinis, quàm quos gla-
dio percusserant filij Israel. tunc & ad vocem Iosue
stetit sol spatio vnius diei, vt possent deleri funditus D
inimici. Iosue 10.
Notabile est autem quòd licet in acquisitione ter-
ræ Promissionis, dicatur quòd Iosue percusserit om
nem terram cum regibus suis, & quòd præter Ga-
baon omnes debellando cepit; tamen legitur ibi: Do-
minus Israel pugnabat pro eo. Vnde quamuis filij
Israel manibus fortiter pugnarent, tamen Deo attri-
buebatur victoria. Iosue 10. 11. 12.
Post mortem Iosue, filij Israel non leguntur iuisse
ad prælium, nisi consulto prius Domino, & sic iue-
runt, & tradidit Dominus Chananæum, & Phere-
zæum in manus eorum. Iud. 1. E
Multas gentes dimisit Dominus inter filios Israel,
vt erudiret in eis Israel, & omnes qui nouerant bel-
la Chananæorum, vt discerent filij eorum certare
cum hostibus, & haberent consuetudinem prælian-
di. Iud. 3.
Suscitauit Dominus Israeli saluatorem, vocabulo
Ahod, qui percussit Eglon regem Moab & descende-
runt cum eo filij Israel, ipso in fronte gradiente, qui
dixit ad eos, Sequimini me. Tradidit enim Dominus
inimicos vestros in manus nostras. & percusserunt de
Moabitis circiter decem millia. Iud. 3.
Dixit Debbora ad Barach: Surge; hæc est enim dies F
in qua tradidit Dominus Sisaram in manus nostras.
Perterruit enim Dominus Sisaram, & omnes currus
eius, &c. Iud. 4.
In trecentis viris, qui manu ad os proijciente aquas
biberunt, liberauit Dominus Israel de manu Ma-
dian, & Amalech, qui erant in maxima multitudine,
tempore Gedeonis. Iudic. 7.
Abimelech filius Gedeonis ex concubina, interfe-
cit septuaginta fratres suos, vt solus posset dominari.
Postea quędam mulier cerebrum eius fregit fragmen
molæ iaciens super ipsum, dum obsideret turrim Si-
chem. Iud. 9. Reddidit Dominus malum, &c.
Trāsiuit Iephte ad filios Ammon, vt pugnaret con-

tra eos, quos tradidit Dominus in manus eius, per-
cussitq. viginti ciuitates filiorum Ammon plaga ma-
gna nimis. Iud. 11.
Ex magna fortitudine quam dedit Dominus Sam-
soni, plures mirabiles victorias obtinuit de Philisteis,
qui tunc graui seruituto opprimebant filios Israel.
Iudicum 13. 14. 15. & 16.
Sexcenti viri de tribu Dan, venerunt in Lais ad
populum quiescentem, atque securum, & percusse-
runt eos in ore gladij, vrbemq. incendio tradiderunt,
nullo penitus ferente præsidium, eo quòd procul es-
sent a Sidone, & cum nullo hominum haberēt quid-
quam societatis, & negotij. Iud. 18.
Licet filij Israel iuste mouerētur contra filios Ben-
iamin, & essent plures septuplum, quàm illi; tamen
ipsi fortitudine a numero confidentes, bis fuerunt
ab eis debellati. postea flentibus coram Domino, &
ieiunantibus dixit ei Dominus: Cras tradam eos in
manus vestras; & tunc plenam victoriam habuerunt
deinceps. Iudic. 20.
Tempore Heli sacerdotis filij Israel debellati fue-
runt a Philistæis, postea quasi tentantes Deum tule-
runt arcam Domini secum, Philistæi vero confortan-
tes se mutuo, iterum vicerunt eos, & arcam Domini
ceperunt. 1. Reg. 4.
Clamante ad Dominum Samuele pro Israel, & sa-
crificium offerente. Intonuit Dominus fragore ma-
gno super Philistijm, & cæsi sunt Philistæi. 1. Reg. 7.
Cum obsessi essent viri de Iabes Galaad a Naas re-
ge Ammonitarū, cito succurrit eis Saul. nam cum mul
tis bellatoribus ingressus est castra in vigilia matuti-
na, & sic dispersi sunt, ita vt non relinquerentur in eis
duo pariter. 1. Reg. 11.
Videns Ionathas filius Saul stationem Philistino-
rum, dixit ad armigerum suum: Non est Domino
difficile saluare in multis, vel in paucis, & accidit
quasi miraculum a Deo. Fuit enim per eos multitu-
do prostrata, & huc illucq. diffugiens. 1. Reg. 14.
Ad mandatum Samuel, percussit Saul Amalech vi-
uum, omne autem vulgus interfecit. 1. Reg. 15.
Audiens Dauid quòd Amalechitæ succenderant
Siceleg, & captiuas duxerant mulieres, consuluit
Dominum, vtrum deberet persequi latrunculos il-
los. Dixitq. Dominus, Persequere. & cum quadrin-
gentis viris debellauit eos, & prædam integraliter re-
duxit. 1. Reg. 30.
Post multas persecutiones iniquas, quas Saul in
Dauid commouit, Philistijm pugnauerunt aduersus
eum, totumq. pondus prælij versum est in Saul. arri-
puit autem gladium suum, & irruit super eum. Mor-
tuus est ergo Saul, & tres filij, & vniuersi viri eius
pariter. 1. Reg. 31.
Crudele bellum fuit inter duodecim pueros ex par
te Dauid, & duodecim ex parte Isboseth filij Saul,
quando mutuo se occiderunt. 2. Reg. 2.
Audierunt Philistæi, quòd Dauid esset vnctus in
regem super Israel, & ascenderunt vniuersi, vt quæ-
rerent eum qui consuluit Dominum, & percussit eos.
alia vice accidit ei simile. 2. Reg. 5. Postea percus-
sit iterum Philistæos, & tulit frenum tributi de manu
eorū. Item percussit Moab, & factus est Moab seruiēs
sub tributo. Item percussit regem Soba, & de Syria
duodecim millia virorum. seruauitq. Dominus Da-
uid in omnibus, ad quæcūque profectus est. 2. Reg. 8.
Videns Ioab quòd præparatum esset aduersum se
prælium, & ex aduerso, & post tergum dixit Abisai
fratri suo: Si præualuerint aduersum me Syri, eris
mihi in adiutorio. Si autē filij Ammon præualuerint
aduersum te, auxiliabor tibi. esto vir fortis, & pu-
gnemus pro populo nostro, & ciuitate Dei nostri, Do
minus autem faciet quod bonum est in cōspectu suo.
Inito ergo prælio fugerunt omnes aduersarij Ioab.
4. Reg. 4.
Bellum inhonestum habuit Absalom contra Dauid

patrem suum,& male successit ei & populo, qui eidē adhæsit. 2. Reg. 18.

Benadab rex Syriæ cū triginta duobus regibus obsidebat Samariam, & victus fuit, & fugatus ad mandatum Domini,pugnantibus contra exercitum tantū pueris principum prouinciarum , qui erant ducenti triginta duo.Sequenti autem anno venit iterum Benadad cum maximo exercitu,& ceciderunt centū millia peditum de Syris,qui dixerunt, Deus mōtium est Dominus,& non Deus vallium. 3. Reg. 20.

Cum esset congregatus rex Iuda,& rex Israel,& rex Edō, vt pugnarent contra Moab,& magnum paterentur aquæ defectum;dixit Eliseus Propheta: Alueus iste replebitur aquis, & insuper tradet Dominus Moab in manus vestras, & ita factū est. 4.Reg.3.

Samaria tamdiu obsessa fuit a rege Syriæ, quòd vendebatur caput asini octoginta argeteis, sed ad verbum Elisei fugati sunt Syri,& ex hoc habuerunt maximam rerum abundantiam. 4.Reg.6 & 7.

Rex Israel multotiens debellauerat regem Syriæ, sed propter peccata hominum cœpit Dominus tædere super Israel & percussit eos Azael rex Syriæ in vniuersis finibus Israel. 3.Reg. 4.

Amasias rex Iuda obtenta victoria de Edom, misit ad regem Israel prouocans eum ad prælium, sed fuit ab illo fugatus, & magna pars murorū ciuitatis Hierusalem destructa fuit occasione elationis ipsius Amasiæ. 4. Reg. 14.

Licet Ieroboam filius Ioas rex Israel esset malus, tamen Dominus per manū illius saluauit eos,& multa bona fecit eis. 4. Reg. 14.

Bene pugnauit Dominus pro Ezechia rege Iuda, quando Angelus Domini vna nocte percussit de exercitu Sēnacherib regis Assyriorum centum octoginta quinque millia,& ipse Sēnacherib post modicum tēpus a filijs suis interfectus est. 4. Reg. 19.

Abia rex Iuda cum exercitu suo videns,quòd instaret bellum ex aduerso,& post tergū clamauit ad Dominum,ac sacerdotes tubis cœperunt canere, & perterruit Dominus Ieroboam,& omnem Israel,& ceciderunt vulnerati ex Israel quinquaginta millia virorum fortium, humiliatique sunt filij Israel, & vehementissime confortati filij Iuda, eo quòd sperassent in Domino. 2. Paral. 13.

Egressus est contra Asa regem Iuda Zara Aethiops cum exercitu suo decies centenis millibus,& inuocauit Asa Dominum dicens: Domine non est apud te vlla distantia,vtrum in paucis auxilieris, an in multis, &c. exterruit itaque Dominus Aethiopes,& ruerūt vsque ad internecionem;quia Domino cędente contriti sunt,&c. 2. Paral. 14.

Congregati sunt filij Moab,& filij Ammon, vt pugnarent contra Iosaphat. at ille se totum contulit ad rogandum Dominum, &c. cumque cœpissent cantores Deum laudare,vertit Dominus insidias aduersariorum in semetipsos, & mutuis vulneribus conciderunt. 2. Paral. 20.

Phacee filius Romeliæ rex Israel occidit de Iuda centum viginti millia in vna die,omnes viros bellatores,eo quòd reliquissent Dominum. 2. Paral. 28.

Victoria quam dedit Dominus populo Israel per manum Iudith famosa est. Iudith quasi per totum.vnde ipsa dixit occiso Holoferne, Dominus omnipotens nocuit eū, & tradidit in manu feminæ,& confudit eum. Iudith 16.

Videns Iudas Machabæus exercitum Seron magnū socijs timētibus,dixit: Facile est concludi multos in manus paucorum, & non est differentia in conspectu Dei cæli liberare in multis,aut in paucis,&c.& contritus est Seron,& exercitus eius. 1. Mac. 3.

Item Machabæus cum tribus millibus virorū, qui tegumenta & gladios non habebant,debellauit Gorgiam cum magno exercitu. 1. Mac. 4.

Item sequenti anno vicit Lysiam qui habebat in exercitu suo sexaginta millia electorum virorum, & equitum quinque millia facta oratione ad Dominum, eum tamen nisi decem millia hominum, tunc habuisse legitur. 1. Mac. 4.

Venit Bachides in virtute multa, vt pugnaret contra Ionatham,& dixit Ionathas ad suos:Pugnemus,& clamemus in cęlum,vt liberemur de manibus inimicorum nostrorum, quod & factum est. 2. Mac. 9.

De Iuda Machabæo satis notabile est, quòd cum totiēs pugnauerit,& tot probitates fecerit, quādocūque pugnaturus orauit,& diuinum inuocauit auxiliū semper vicit. In duobus autem præcipuis bellis orasse non legitur,vnum fuit contra Antiochum Eupatorem. 2. Mac. 7. secundum contra Bachidem & Alcimum,& tunc ipse in prælio cecidit,& ceteri fugerūt. 2. Machab. 9.

De pusillanimitate. Cap. LXXXIII.

CVm dixissent Angeli ad Loth, In mōte saluum te fac,respondit ille, Non possum in mōte saluari, ne forte apprehendat me malum,&c. Gen. 19. & tūc peius ei accidit.

Videntes filij Israel Aegyptios post se timuerunt valde, licet vidissent tot mirabilia facta pro eis potestate diuina. Exo. 14.

Loquente Domino Moysi in monte, populus audiebat voces,lampades & sonitum bucinæ, montemque fumantem,& perterriti, ac pauore percussi steterunt procul dicentes Moysi: Loquere tu nobis, & audiemus, non loquatur nobis Dominus, ne forte moriamur. Exo. 20.

Relatione facta de conditione terræ promissionis, quòd habebat cultores fortissimos, & vrbes grandes, atque muratas; dixerunt illi de populo, Vtinam mortui essemus in Aegypto. Num. 13. & 14.& dixerunt, Nuntij terruerunt nos, sicut dicitur. Deut. 1.

Videns Balach rex Moab omnia quæ fecerant filij Israel Amorrhæo,& quòd timuisset populus eius, plus confisus in verbis, quàm in armis; nuntios misit ad Balaam, vt veniret & malediceret filijs Israel. Num. 22.

Exploratoribus qui venerant ex parte Iosue. dixit Rahab; Noui quod tradiderit Dominus terrā,etenim irruit in nos terror vester, & elanguerunt omnes habitatores terræ. Iosue 2.

Postquā Achan tulerat de anathemate Iericho, fugauerunt viri Hai filios Israel, & corruerunt ex eis triginta sex homines, pertimuitque cor populi,& instar aquæ liquefactum est. Iosue vero scidit vestimenta sua. Iosue 7.

Gabaonitæ audientes cuncta quæ fecerat Iosue Iericho,& Hai timuerunt,& venientes ad Iosue fecerūt pacta ad voluntatem illius. Iosue 9.

Cum haberet Gedeon in exercitu suo triginta duo millia hominum clamantium dixit, Qui formidolosus,& timidus est reuertatur. & reuersi sunt ex populo duodecim millia.

Saul & omnes Israelitæ audiētes sermones Goliath Philistęi singulare certamen petētis,stupebant,& metuebant nimis. 1. Reg. 17.

Roboam rudis,& corde pauido non potuit resistere exercitui,quem Ieroboam cōgregauit contra eum. 2. Paral. 13.

Cum audisset exercitus Assyriorum Holofernem esse decollatum fugit mens,& consilium ab eis,& solo tremore & metu agitati, fugæ præsidium sumunt. Iudit. 5.

Nuntiatum est domui Dauid, quòd rex Israel,& rex Syriæ confœderati deberent contra Hierusalem pugnare, & commotum est cor eius, & cor populi eius,sicut commouentur ligna siluarum a facie venti. Isa. 7.

Onus Tyri describens Isaias dicebat: Fortitudo, fouea,

fouea, & laqueus super te, qui habitatores terræ A Isa. 24.

Propheta Domini Ieremias ex parte Domini prophetauit Hierusalem capiendam esse dixerunt principes populi Sedeciæ, Rogamus, vt occidatur homo hic. qui tamquam pauidus, & miser respondit eis: Ecce ipse in manibus vestris, nec enim fas est regem vobis quicquam negare. Ier. 33.

Darius rex Persarum statuit de consilio Satraparū quoddam decretum, quod cum transgressus esset Daniel, missus est in lacum leonum, & tamen displicuit regi, sed illis Satrapis viriliter contradicere non audebat. Dan. 6. B

Videns Iudas Machabæus, quòd defluxit exercitus suus, & bellum perurgebat eum, confractus est corde & in illo bello cecidit, nec legitur idem Iudas alias timuisse. 1. Mac. 9. Nicanor contraxit amicitias cū Iuda Machabæo, quod displicuit Antiocho regi, & mandauit Nicanori, vt vinctum mitteret ei Iudam, qui hoc inuite faciebat, sed tamen voluntati regis resistere non audebat, vnde si potuisset malam voluntatem regis impleſſet. 2. Mac. 14.

Ambulās super mare Petrus veniebat ad Dominū, videns autem ventum validum timuit, &c. Matt. 14.

Pusillanimitas videtur fuisse in Nicodemo, quòd C ipse venit ad Iesum nocte, quasi non auderet venire de die. Io. 3.

Videntes discipuli capi Dominum, & ligari relicto eo fugerunt omnes. Petrus autem sequebatur eum a longe, quia de prope non audebat. Marc. 14.

Arguit Dominus pusillanimitatem discipulorum, quia commotionem maris ipso præsente timebant. Matt. 8. Quid timidi estis modicæ fidei.

Nimis pusillanimis Petrus, quando ad vocem vnius ancillæ Dominum post tantæ audaciæ verba, negauit. Matt. 26. Luc. 22. Mar. 14. Io. 18.

Similiter adolescens ille amictus sindone, cum teneretur a ministris maluit amittere sindonem, & nudus aufugere, quàm amplius ibi remanere Mar. 14. D

Parentes illius cæci nati a Domino illuminati responderunt timide Pharisæis, eo quòd timebant extra synagogam fieri. Io. 19.

De fortitudine ad faciendum malum. Cap. LXXXIV.

Cain fuit fortior quàm Abel, quando consurrexit aduersus eum. Gen. 4.

Multum laborauerunt illi quattuor reges, qui post E magnam stragem hominum debellauerunt regem Sodomorum cum ceteris, & Lot nepotem Abrahæ captiuum duxerunt. Gen. 14.

Abimelech filius Gedeonis magnam fatigationem sustinuit occidendo septuaginta fratres suos, & postea Sichimitas oppugnādo, & deinde satis cito miserabiliter occisus est. Iud. 9.

Multis & magnis laboribus, & periculis Saul se exposuit ad persequendum Dauid, & numquam propositum obtinere potuit. 1. Regum 18. & deinceps.

Absalom volens patrem suum expellere de regno, grande negotium arripuit, & pessime ei successit. 2. F Reg. 15. 17.

Excogitando & bellando multū laborauit Ieroboā ad hoc, quòd populum Israel posset a domo Dauid auertere, & auersum retinere. 3. Reg. 12. 13. 14.

Terras multas perambulauit Holofernes, & deuastauit, vt eas posset imperij sui dominio subiugare, sed tandem vna mulier decapitauit eum, etiam antequā propositum compleuisset. Iudith quasi per totum.

Antiochus Epiphanes multum sustinuit, vt cultum Dei destrueret in Iudæa, & tandem depauperatus, & confusus in aliena terra miserabili morte defunctus est. 1. Machab. 9.

Non solum prudentiores, sed etiam feruentiores, & potentiores filij huius sæculi filijs lucis in generatione sua sunt frequenter. nam discipulis dormientibus Iudas procurando traditionem Domini sollicitus vigilabat. Matt. 26.

Principes sacerdotum multa sollicitudine, & labore fatigati fuerunt ad hoc quòd possent extinguere, & ad nichilum redigere nomen Christi. Corruperunt enim custodes dominici sepulcri per copiosam pecuniam, quam dederunt, vt dicerent eum eius discipulos fuisse furatum. Matt. 28.

Item discipulos eius nunc carceribus monuerunt, nunc sermonibus artauerunt, nunc verberibus & contumelijs affecerunt, vt non loquerentur, nec docerent omnino, in nomine Domini Iesu. Act. 3. & 4.

Cum tribunus Lysias vinctum Paulū detineret fuerunt amplius, quàm quadraginta Iudæi qui vouerūt, se nihil gustaturos, donec occiderent Paulum, vnde volebant quòd Paulus produceretur in medium, vt eo viso statim cum impetu occiderent eum. Act. 23.

De homicidio. Cap. LXXXV.

Nota quam grauiter Deus homicidium Cain commissum puniuit, & tamen nondum erat prohibitum aliqua lege scripta. Gen. 4.

Occidit Cain Abel fratrem suum, Moyses Aegyptium, Dauid Goliam, Ioab Abner, & Amasam, Salomon Semei, & Adoniam, Herodes Ioannem Baptistam, Petrus Ananiam & Saphiram, sed considera varias intentiones & causas.

Voluit Dominus, vt homo mirabiliter abhorreret homicidium, vnde & sanguinē cum carne comedere prohibuit. Gen. 9.

Homicida debet reputari quasi occisus, vnde dixit Rebecca. Gen. 27. Cur vtroque orbabor, &c.

Si Zebee, & Salmana fratres Gedeonis nō occidissent, nequaquam post ab eodē occisi fuissent. Iud. 8.

Abimelech filius Ierobaal occidit septuaginta fratres suos, scilicet vt solus posset regnare. Iud 9. Sed ipse modico tempore dominatus fuit, & multa mala sustinuit, & male finiuit.

Quia sacerdos Achimelech confortauit Dauid fugientem, Saul ipsius Dauid persecutor occidit eum cum multis alijs sacerdotibus, mulieribus, & paruulis. 1. Reg. 22.

Occidi fecit Dauid adolescentem, qui dixit se Saul occidisse. 2. Reg. 1. Ioab occidit Abner in vltione Asael fratris sui, quem ille occiderat. 2. Reg. 3. Fecit occidi Dauid Vriam per manum Ioab. 2. Reg. 11. Absalom inuitans ad conuiuium Amnō fratrem suū, illum ibidem occidit. 2. Reg. 13. Tantus est horror effundendi humanum sanguinem, quòd licet Dauid alias esset optimus, tamen noluit Dominus, vt ædificaret ei templum, sed Salomon filius eius. 2. Reg 7.

Quamuis Ioab fuerit miles probus, & domino suo valde fidelis, quia tamen occidit duos viros proditiose, omnes eius gratiæ sunt pro nihilo computatæ, vnde fecit eum occidi Salomon, licet teneret cornu altaris. 3. Reg. 2.

Procurante impia Iezabel Naboth fuit crudeliter lapidatus. 4. Reg. 20.

Ioas rex Iuda iussit Zachariam filium Ioiadæ sacerdotis a populo lapidari, cum tamen pater illius restituisset ei regnum, & Athaliam occidisset. 1. Paral. 25.

Duo senes presbyteri, qui mortē Susannæ nequissime cogitabant cōuicti per Danielem a populo sunt occisi. Dan. 13.

Occidit Tryphon Ionatham, & duos filios eius, cū tamen recepisset a Simone cētum talenta argenti pro liberatione Ionathæ, & duos eius filios pro obsidibus 1. Machab. 13.

Ptolemæus filius Abobi fecit conuiuium Simoni summo sacerdoti, & duobus filijs eius, & cum inebriati essent proditorie occidit eos. 2. Machab. 15.

De stragibus hominum diuersis. Cap. LXXXVI. A

TErribilis hominum, & aliorum animalium strages fuit, quando tempore Noe omnes homines, præter octo perierunt diluuio. Gen. 7.

Illi quattuor reges, qui debellauerunt quinque reges magnam cædem hominum fecerunt, veniendo vsque illuc, & pugnando contra illos, licet eorum numerus, non sit scriptus. Gen. 14.

Quot homines perierunt in Ægypto diuersis plagis, & submersi fuerunt in mari Rubro; numerus per Scripturam non potest sciri, sed maximus debet existimari in Exodo. B

De sexcentis millibus hominum bellatorum, a viginti annis, & supra qui numerati sunt. Num. 1. Nullus intrauit terram Promissionis exceptis Caleb & Iosue, sed omnes interierunt varijs calamitatibus in deserto.

Maximam cædem fecerunt filij Israel, præcepto Moysi de Madianitis, quòd per prędam quam rapuerunt potest deprehendi, quia vigintiduo millia virginum sunt inuenta. omnes autem mulieres corruptæ, & masculi fuerunt iugulati. Num. 31.

Tempore Iosue in ingressu terrę Promissionis, tam in ciuitatibus, quàm in campis fuit apud homines C infinitus occisorum numerus.

Temporibus etiam Debbore, Gedeonis, & Iephte iudicum Israel, fuerunt multi occisi, quamuis certus numerus eorum non possit haberi.

Occasione vxoris Leuitæ, fuerunt occisi sexagintaquinque millia hominũ bellatorũ, præter mulieres & paruulos, qui oẽs in tribu Beniamin perierũt. Iud. 20.

In diebus Heli, quando capta fuit arca Domini, ceciderunt de Israel triginta millia peditum pugnatorum. 1. Reg. 4.

Saul qui Amalech deleuit plurimos ibi occidit. 1. Reg. 14. Et postea interfecto Goliath Philistæo mul D ti fuerunt Philistæi interfecti. 1. Reg. 17. In morte autem Saul, & filiorum eius, multi de Israel cęciderunt. 1. Reg. 31.

Dauid de Syris, & de filijs Moab, & de Ammon, & de Philistæis sanguinem multum fudit, sicut patet in diuersis locis secundi libri Regum.

Peccato elationis Dauid in enumeratione populi cęciderunt septuaginta millia virornm. 2. Reg. 24.

Cógregatis triginta duobus regibus, & nimia multitudine pugnatorum Benadad rex Syriæ, bis fugatus fuit ad Achab rege Israel, & secunda vice centum millia peditum ex parte Syriorũ occisi fuerũt. 3. Reg. 20. E

Abia rex Iuda, & exercitus eius vulnerauerunt vno die de exercitu Ieroboam quingenta millia virorum fortium. 2. Paral. 13.

Asa rex Iuda habuit in exercitu suo quinquaginta octo millia; Æthiopes vero fuerunt decies centũ millia, & ruerunt Æthiopes vsque ad internecionem, quia Domino cædente contriti sunt, & exercitu illius præliante. 2. Paral. 14.

Rex Israel Phacee filius Romeliæ, occidit de Iuda centum millia virorum bellatorũ, in die vna eo quòd dereliquissent Dominum. 2. Paral. 28.

Quando Salmanasar cœpit Samariam, & transtulit filios Israel in Assyrios. Item quando Nabuchodonosor cepit Hierusalem, & captiuauerat regem F Iuda, satis verisimile est multos homines ibi corruisse, licet numerus non sit certus.

Occasione superbi, & crudelis Aman, qui propter solum Mardochæum voluit cunctos iugulare Iudæos occiderunt Iudæi in regno Assueri septuagintaquinque millia hominum, quos suos reputabant inimicos. Esther 9.

Misit Ionathas Demetrio apud Antiochiam, tria millia virorum in auxilium, contra illos de ciuitate, qui volebant Demetrium occidere, & occisi sunt in vna die de centum millia hominum. 1. Mach. 11.

Tanta cædes hominum fuit in Hierusalem, quando Antiochus Epiphanes eam cepit, quòd in toto triduo fuerunt octoginta millia hominum interfecti, quadraginta millia vincti, non minus autem venundati. 2. Machab. 5.

Aduersus Galatas in Babylone sex millia hominũ tantum peremerunt centum viginti millia hominũ propter auxilium eis datum de cælo. 2. Mach. 8.

Præter prælia, quæ cõmisit Iudas Machabæus contra Apollonium, & contra Seron principem exercitus Syriæ, de quibus agitur. 1. Mach. 3. Legitur ipse Machabæus duodecim speciales habuisse conflictus, videlicet ab 8. cap. secundi Machabæi, vsque ad finem, in quibus primo ceciderunt nouem millia hominum de illis, qui erant cum Nicanore; deinde viginti millia cum Timotheo, & Bachide. postea vero viginti quinque millia de Idumæis; iterum de Idumæis viginti millia, in duabus turmis minutis, consequenter viginti vnũ millia cum Timotheo. Item viginti duo millia cum Lysia; postea viginti millia, in quodam præsidio Timothei. Item triginta millia cum Timotheo; deinde viginti quinque millia in Carnion ciuitate fortissima. Item in alia ciuitate, nomine Ephron viginti quinque millia; postea in castris Antiochi Eupatoris interfecit quattuor millia, tandẽ occisus est Nicanor cum triginta quinque millibus pugnatorum. Summa omnium duo & centum triginta sex millia hominum, præter illos, qui quandoque de Iudæ exercitu ceciderunt. Item illis, qui in diuersis munitionibus, & prælijs occubuerunt, quorum certus numerus non habetur. Non computantur hic etiam illi, qui in alio prælio contra Bachidem, & Alcimum mortui sunt, vbi commissum est prælium a mane, vsque ad vesperam. vbi etiam dicitur, quòd Iudas cecidit, & ceteri fugerunt. 1. Machab. 9.

De abstinentia, & sobrietate. Cap. LXXXVII.

PRæcepit Dominus Adam dicens: Ex omni ligno paradisi comede; de ligno scientiæ boni & mali, ne comedas. Gen. 2. In quo abstinentia commendatur, dum non omni cibo voluit Deus hominem vti etiam in paradiso.

Moyses fuit cum Domino quadraginta diebus, & quadraginta noctibus. Exod. 24. & non manducauit, neque bibit. Abstinentia est bona dispositio ad percipiendas reuelationes diuinas, vt homo refectus diuina consolatione solet corporales delitias abhorrere.

Filios Israel præcepit Dominus a multis cibis abstinere. Leuit. 11.

Vir siue mulier cum votum fecerit, vt sanctificentur, & se voluerint Domino consecrare, a vino, & ab omni illo quod inebriare potest abstineant. Num. 6. Vxori Manue apparens filium liberatorem populi concepturæ Angelus apparens abstinentiam indixit. Iud. 13.

Filij Israel de vndecim tribubus primo, & secundo a filijs Beniamin debellati, postea fleuerũt coram Domino, & ieiunauerunt die illo, &c. præualuerunt in eos. Iud. 20.

Philistæi tempore Heli debellauerunt filios Israel vna vice, & altera, & arca Domini fuit capta. 1. Reg. 4. Postea tertio congregati sunt Philistæi sub Samuele, sed filij Israel ieiunauerunt die illa, atque dixerunt: Tibi peccauimus Domine, &c. Sequitur quòd cæsi sunt a filijs Israel. 1. Reg. 7.

Populus Israel erat in castris esuriens, & erat mel per agrum, nullus comedit de eo, præter Ionatham filium Saul. 1. Reg. 14.

Cum desiderasset Dauid aquam de cisterna Bethlehem allatam, postea noluit bibere, quia nimis auide concupierat eam. 2. Reg. 23.

Vxor Ieroboam vadens ad Ahiam prophetam, &c.

&c. Tulit decem panes, & vas mellis non fit ibi mentio de carnibus, quia supponebat prophetam non vesci talibus cibis. 3. Reg. 14.

Tenuis victus sufficiebat Eliæ, qui petijt a vidua Sareptena paululū aquæ, & buccellā panis. 3. Reg. 17.

Notabile est quòd Eliam pauerūt corui bis in die. 3. Reg. 17. Sed Angelus Domini ostendit ei panem, & non carnes, & vas aquæ semel tantum. 3. Reg. 19.

Audiens Achab comminationem factam sibi a Domino per Eliam prophetam, post occisionē Naboth operuit cilicio carnem suam, ieiunauitq., & dormiuit in sacco, & ambulabat demisso capite, propter quod illam quam comminatus fuerat, temperauit pœnam. 3. Reg. 21.

Cōgregati sunt filij Moab, & filij Ammon, & cum eis de Ammonitis, vt pugnarēt contra Iosaphat regē Iuda, quod ille audiens totum se contulit, ad rogandum Dominum, & prædicauit ieiunium in vniuerso Iuda: sequitur quòd per ieiunium victoriam obtinuit. 2. Paral. 20.

Esdras prædicauit ieiunium, & fecit quòd omnes affligerent animas suas, quia petituri erant a Domino, vt viam rectam, & prosperam daret eis. 1. Esdr. 8. Sequitur, ieiunauimus, & rogauimus Dominum nostrum pro hoc, & euenit nobis prospere.

Rogaturus Nehemias Artaxerxem regē, pro ciuitate sua, vt muri eius possent reparari, dicit de seipso: Ieiunabā, & orabam ante faciem D.i cæli. Nehem. 1.

Conuenerunt filij Israel in ieiunijs, & in saccis, & humus super eos, & steterunt, & confitebantur peccata sua, & legerunt in volumine legis, &c. Nehem. 9.

Cum esset factum prandium bonum in domo Tobiæ, & audissent vnum de filijs Israel iugulatum iacentem in platea statim exiliens de accubitu suo relinquens prandium ieiunus venit ad corpus. Tob. 2. De Tobia iuniore, & socijs eius, ac ceteris amicis dicitur. Tob. 9. Cum timore Domini nuptiarum conuiuium exercebant. Angelus postea dixit vtrique Tobiæ: Bona est oratio cum ieiunio, & eleemosyna.

Audientes filij Israel terribilem potentiam Holofernis, humiliauerunt animas suas in ieiunijs. Iud. 4. De Iudith etiam dicitur, quòd ieiunabat omnibus diebus vitæ suæ, præter sabbata, & Neomenias, & festa domus Israel. Iudith 8.

Locutura ad regem Assuerum Esther dixit Mardochæo: Congrega omnes Iudæos, quos in Susan reperieris, & orate pro me; non comedatis, & non bibatis tribus diebus, & tribus noctibus, & ego cum ancillulis meis similiter ieiunabimus. Esther 4.

Commendatur a Domino abstinentia Rechabitarum, quia noluerunt bibere vinum, sicut præceperat eis pater eorum. Iem. 35.

Baruch legit verba libri sui, ad aures Ieconiæ filij Ioachim regis Iuda, & ad aures vniuersi populi, qui audientes plorabant, & ieiunabant, & orabāt in conspectu Domini. Baruch 1.

Duram dietam imposuit Dominus Ezechieli prophetæ dicens: Sume tibi frumentum, & hordeum, & fabam, & lentem, & milium, & viciam, &c. Ezec. 4. Proposuit Daniel ne pollueretur de mensa regis. sequitur, Pueris illis dedit Deus scientiam in omni libro, &c. Dan. 1.

De seipso loquens Daniel, ait: Posui faciem meam ad Dominum Deum meum rogare, & deprecari in ieiunijs, sacco, & cinere. Dan. 9. Et tunc præcepit specialem reuelationem de incarnatione, & occisione Christi. Daniel tres hebdomadas panem desiderabilem non comedit, & caro, & vinum non introierunt in os eius, & tunc mirabilem ostendit ei visionem Deus. Dan. 11.

Greg. homil. 30. in Euang. post med.

Gregorius in homilia 30. dicit quòd Spiritus sanctus impleuit abstinētem puerum, & iudicem senum fecit sicut apparet. Dan. 13. de duobus malis senibus.

Panem & pulmentum misit Dominus per Prophe- A tam Habacuc Danieli posito in lacu leonum, non carnes, aut alia cibaria. Dan. 14.

Eleazarus vir ætate prouectus maluit, occidi crudeli morte, quàm carnes porcinas comedere, vel etiam simulare se comedisse. 2. Mach. 6.

Contigit septem fratres cum matre sua compelli a rege carnes porcinas contra legem manducare. Illi vero magis elegerunt crudelissima sustinere tormenta. 2. Mach. 7.

De beato Ioanne Baptista dicitur quòd escę eius erant locustæ, & mel siluestre. Mar. 3. Qui propter multam abstinentiam in cibo, & potu dicebatur, qua- B si non manducans, nec bibens. Matth. 11.

Anna prophetissa filia Phanuel, inter cetera commendatur, quia non discedebat a templo ieiunijs, & obsecrationibus seruiens die, ac nocte. Luc. 2.

Saluator noster statim post baptismum ductus est in desertum, & ibi ieiunauit, donec esurijt. Matth. 4. & Luc. 4. Contra multos, qui ieiunant cum fœditate conscientiæ, vel nolunt tempore ieiunij esuriem sustinere.

Ad commendandum sobrietatem, quæ est in esu piscium, & in abstinentia a carnibus multum facit, quod Dominus in Euāgelio pluries multiplicauit pi- C sces, non carnes; vnde Luc. 5. Ad præceptum Domini concluserunt multitudinem piscium copiosam. Præterea panes, & pisces bis multiplicasse legitur numquam carnes. Matth. 14. De quinque panibus, & duobus piscibus, de eodem miraculo. Matth. 6. Luc. 9. Item de eodem. Ioan. 6. De septem autem panibus, & paucis pisciculis ab ipso Domino multiplicatis habetur. Matth. 15. Mar. 8.

Post resurrectionem etiam septem discipulis piscantibus, & nihil prendentibus manifestauit se Saluator dicens: Mittite in dexteram nauigij rete, & inuenietis, & traxerunt rete plenum magnis piscibus cen- D tum quinquaginta tribus. Ioan. 21. Et de illis piscibus dedit Dominus discipulis suis. Populo autem Iudaico tamquam carnali, & de carne curanti dedit Deus carnes ad vescendum, licet in malum ipsius. Exo. 16.

Multum valet abstinentia, ad hoc quòd homo possit vigilare facilius, & orare. Nam post cenam increpauit Dominus discipulos suos dicens: Non potuistis vna hora vigilare mecum. Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22.

Saluator noster, cuius actio est nostra instructio, numquam carnem legitur comedisse, nisi de agno Paschali, & de pisce vno sibi oblato ad manducandum. Luc. 24. & Ioan. 21.

E Mittens Dominus discipulos ad prædicandum dixit. Luc. 10. In quamcumque domū intraueritis, &c. edentes, & bibentes, quæ apud illos sunt; hoc est, vt essent contenti cibarijs, quæ haberent, non curiose alia quærerent.

Volens Petrus rationabiliter ostendere, quòd discipuli Spiritu sancto pleni, non essent ebrij dixit: Quia hora diei tertia erat dans intelligere, quòd ante horam tertiam inconueniens est manducare. Act. 2.

Cum esuriret Petrus in domo Simonis Coriarij, cecidit super eum mentis excessus, & vidit cælum apertum, &c. & forte si satur fuisset illam visionem F vtilem non vidisset, in qua etiam visione oblata sibi animalia secundum legem vetita comedere renuit, quamuis, vt dictum est, esuriret. Act. 10.

Erant in Ecclesia quæ erat Antiochiæ, prophetæ, & doctores, &c. Ministrantibus autem illis Domino, & ieiunantibus dixit illis Spiritus sanctus: Segregate mihi Barnabam, & Saulum, &c. Act. 13.

De gula, & ebrietate. Cap. LXXXVIII.

PRimum hominis peccatum vitio gulæ, fuit completum. Gen. 3.

Noe bibens vinum inebriatus, & nudatus est in tabernaculo suo. Gen. 9.

Lot

Lot inebriatus incestum cum filiabus commisit. A Gen. 19.

Esau pro lentis edulio vendidit primogenita sua. Gen. 25.

Stetit populus manducare, & bibere, & surrexerũt ludere. Exo. 32.

Dixit Dominus Aaron vinum & omne, quod inebriare potest, nõ bibetis tu & filij tui, quãdo intrabitis in tabernaculũ testimonij ne moriamini. Leu. 10.

Quicumque fecerat votum in lege, & se volebat Domino consecrare, a vino, & ab omni illo, quòd inebriare potest abstinere debebat. Num. 6.

Flagrabat populus desiderio carnium sedens & B flens, & ait: Quis dabit nobis ad vescendum carnes, &c. Num. 11.

Prima tentatio filiorum Israel in deserto fuit de potu. Exo. 16. Secunda de cibo. Exo. 17. & postea simili occasione multotiens peccauerũt. In trecentis viris, qui aquas lambuerunt, & moderate biberunt, liberauit Dominus Israel de manu Madian. Iudic. 7.

In epulis sunt homines audaciores, & loquaciores. Iud. 9. inter epulas & pocula maledicebant Abimelech, &c.

Epulantibus Philistijm domus cecidit super eos. Iud. 16.

C Volebãt filij Heli carnes crudas ab offerentibus accipere, vt eas sibi lautius præpararent. 1. Reg. 2.

Comedit Ionathas modicum mellis contra inhibitionem patris, & ideo occisus a patre fuisset, nisi populus occurrisset. 1. Reg. 14.

Amnõ filius Dauid in conuiuio Absalom temulentus fuit occisus. 2. Reg. 13.

Benadad rex Syriæ temulentus in suis castris habebat maximam multitudinem bellatorum, & tamen victus fuit, & fugatus per pueros principum prouinciarum. 3. Reg. 20.

Videns Zambri Dominum suum regem Israel temulentum occidit eum. 3. Reg. 16. D

Comederũt & saturati sunt, & impinguati, & abundauerunt delicijs in bonitate tua magna; prouocauerunt autem te ad iracundiam. Nehe. 9.

Præualet vinum omnibus hominibus, qui bibunt illud, seducit mentem. Itemque regis & orphani facit mentem vanam. 3. Esdr. 3.

Holofernes bibit vinum multum nimis, quantum vnquã vna die biberat in vita sua, & post pauca sequitur: Erat Iudith sola in cubiculo, porro Holofernes iacebat in lecto nimia ebrietate sopitus, quo facto Iudith habuit opportunitatem occidendi eum. Iud. 13. E

Egressus est Aman a conuiuio Ester reginæ lætus & alacer, sed in crastino fuit tristis, & confusus cum decem filijs patibulo crucis affixus. Est. 5.

Nouerat Iob multa in conuiuijs sæpe cõmitti peccata, & idcirco postquã epulati fuerũt filij eius, cõsurgens diliculo offerebat holocausta per singulos. Iob. 1

Pro tempore illo quo debebat destrui Hierusalem dicitur Isa. 22. Vocabit Dominus ad fletum, & ad plãctum, & ecce gaudium, & lætitia, occidere vitulos, iugulare arietes, comedere carnes, & bibere vinũ: Comedamus & bibamus, cras enim moriemur.

Sacerdos & Propheta nescierе præ ebrietate, absorpti sunt a vino, errauerũt in ebrietate. Omnes enim mensæ repletæ sunt vomitu, sordiumque, &c. Isa. 28. F

Ptolemæus filius Abobi fecit conuiuium Simoni summo sacerdoti, & duobus filijs eius, & cum inebriati essent, occidit eos. 2. Mac. 15.

Primi parentes per esum ligni vetiti peccauerunt. Gen. 3.

Filij Israel venientes in desertum, primo pro aquis amaris, deinde pro defectu cibi murmurasse leguntur. Similiter in tentatione Domini, tam secundum Matthæum, quàm secundum Lucam prima fuit: Si filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant. Matt. 4. & Luc. 4.

Herodes natalis sui cenã fecit, filia vero Herodiadis ibi saltauit, & Herodi simulque discumbentibus placuit, qua occasione decollatus est Ioannes Baptista ad petitionem ipsius saltatricis. Matt. 14. Mar. 6.

Spiritus immundi loca immunda diligunt, vnde dæmoniacus ille qui habebat legionem in corpore habitabat in monumentis. Luc. 8. & dæmones illi rogabant Dominum, vt exeuntes mitterentur in porcos, non in boues, vel in agnos, qui sunt munda animalia mundo vescentes cibo.

Contra edaces commessationibus vacantes multũ valet exemplum diuitis epulonis, qui querebatur se pati in lingua spiritualem cruciatum. Luc. 16.

Non est mirum, si post magnas cenas & commessationes splendidas multi non vigilant, nec orant, cum etiam discipuli post cenam cum Domino celebratam non potuerint vna hora vigilare cum eo. Matt. 26. Marc. 14. Luc. 22.

De matrimonio. Cap. LXXXIX.

Quod vxor debeat viro suo esse socia æqualis, quo ad multa non domina vel ancilla, patet per hoc quod Euam formauit Dominus de costa Adę, nõ de capite vel pede. Item patet quod vir est caput vxoris, quia fuit quodammodo principium essendi, & facta est mulier de viro, non vir de muliere. Item debet esse vir magister & doctor, vnde præceptum a Deo fuit datum Adæ, & per Adam Euæ. Gen. 2.

Quòd vnus vir tantum vnam vxorẽ habere debeat, ostendit Dominus dicens: Erunt duo in carne vna. Gen. 2.

Ante diluuium solus Lamech legitur duas habuisse vxores. Gen. 4.

In arca Noe tot viros quot mulieres iussit Dominus reseruari, vt videlicet esset vnica vni. Gen. 7.

Aegyptij tempore Abrahæ plus abominari videbantur adulterium, quàm homicidiũ, vnde timebat Abraham, ne eum occiderent, & postmodum Sarai vxorem suam Pharaoni offerrent; quasi nollet ipsam cognoscere, quamdiu ipsam crederet virum habere. Gen. 12.

Sara vxor Abrahæ obediebat ipsi marito, & dominum eum vocabat. Gen. 12. & 18. & 1. Pe. 3. ipse etiã Abraham interdum illius votis condescendebat. Gen. 16. & 21.

Propter Saram vxorem Abrahæ flagellauit Dominus Pharaonem plagis maximis. Item Abimelech Dominus minando per somnium exterruit. Gen. 20.

Consensus exigitur ad matrimonium. Gen. 24. Vocemus puellam, & audiamus ipsius voluntatem.

Ille Blasphemus qui fuit lapidatus in deserto, fuit filius Israelitidis de viro Aegyptio generatus. Leu. 24. per hoc haberi potest, quòd non expedit de diuersis ritibus matrimonia copulare; quia pueri inde nati male imbuuntur.

Secretum quod Samson parentibus suis dicere noluit, vxor eius extorsit ab eo in damnũ ipsius. Iud. 14.

Dixit Helcana ad Annam, Nũquid non ego melior sum tibi, quàm decem filij. 1. Reg. 1.

Nabal durus & pessimus, & stultus habuit vxorem Abigail, quę erat prudẽtissima, & speciosa. 1. Reg. 25.

Quamuis haberet Dauid multas vxores tamen adulterium cum Bethsabe commisit. 2. Reg. 11.

Ioram rex Iuda fecit malum coram Domino, & ambulauit in vijs Achab, & subditur causa huius, Filia enim Achab erat vxor eius. 3. Reg. 8.

Filij transmigrationis qui duxerant vxores alienigenas secundũ mandatũ Esdræ dimiserũt eas. 1. Esdr. 10

Videns Nehemias Iudæos ducentes vxores alienigenas obiurgauit eos, & maledixit eos, & verberauit aliquos, & decaluauit. Nehe. 13.

Sara filia Raguel dicebat in oratione sua. Virum autem cum timore tuo, non cum libidine mea consensi suscipere. To. 3.

Dixit

Dixit Angelus Tobiæ: In eos qui coniugiũ ita suscipiunt, vt Deum a se, & a sua mente repellant, & suæ libidini ita vacent sicut equus & mulus, habet potestatem dæmonium. Tob. 6.

A Prima nocte qua introductus est Tobias iunior cũ vxore hortatus est virginem dicens ei: Sara surge, & deprecemur Deum hodie cras, & secundo cras. quia istis tribus noctibus Deo iungimur; tertia autem trãsacta nocte erimus in nostro coniugio. Tob. 8.

Honestam causam ducendi vxorem, exposuit Angelus Tobiæ: Accipies virginem cum timore Domini, & amore filiorum magis quàm libidine ductus. Tob. 6.

B Parentes Saræ monent eam honorare soceros, diligere maritum, regere familiam, gubernare domum, & seipsam irreprehensibilem custodire. To. 10.

Mulieres translatæ de terra Iuda in Aegyptum, quę sacrificabant reginæ cæli, excusabant se per viros suos qui similia faciebant. Ier. 44.

Pro seruanda fide matrimonij Susanna exposuit se morti & infamiæ, nisi per Danielem iustus Dominus ei succurrisset. Dan. 13.

Saluator noster conuiuio nuptiarum voluit interesse. Io. 2.

C Ioannes Baptista fuit decollatus, quia Herodem de adulterio arguebat. Matt. 14. Mar. 6.

Quærentibus Pharisæis, si liceret homini dimittere vxorem suam quacumque ex causa, dixit Dominus: Quos Deus coniunxit, homo non separet. Matt. 19.

Inter illos qui ad cenam vocati fuerunt, & non iuerãt, ille, qui vxorem duxit, non rogauit se excusatum haberi, quia status ille hominem vehementer allicit, & sæpe retrahit a diuinis. Luc. 14.

Quantum ad actum coniugalem ad paria, vel similia iudicat Apostolus Paulus virum & vxorem. Cor. 7. mulier corporis sui potestatem non habet, sed vir. similiter vir potestatem sui corporis non habet, sed mulier, &c.

D Ananias conscia vxore sua Saphira fecit fraudem de pretio agri vẽditi, sic ambo grauissime sunt puniti. Act. 5.

De castitate. *Cap. LXXXX.*

QVamdiu primi parentes in paradiso fuerunt, virgines extiterunt, sed ipsis eiectis dicitur. Gen. 4. Adam cognouit Euam vxorem suam.

Cum Sichem violasset Dinam filiam Iacob, fratres eius turbati sunt valde, eo quòd fœdam rem esset operatus in Israel, & violata filia Iacob rem illicitam perpetrasset, tandem & violatorem & patrem eius, & eorum populum occiderunt. Gen. 34.

E Nota quod hoc fuit ante legem scriptam sub lege naturæ; quantum ergo sub lege gratiæ virginitas debet honorari, & stuprum puniri?

Quamuis Ioseph esset filius emptitius & elegantis formæ iuuenis sine vxore, tamen sollicitatus a domina sua recusauit stuprum, & maluit eam offendere, & in carcerem trudi, quàm perdere castitatẽ. Gen. 39

Iudas qui castus non erat, detestatus est fornicationem Thamar. Gen. 38.

F Post debellationẽ Madianitarum factam per Phinees, & alios pugnatores iussit Moyses mulieres corruptas iugulari, & virgines reseruari. Num. 31.

Mundi esse debebant maxime a mulieribus, qui panes sacerdotales comedebant. 1. Reg. 21.

Quando mulier Sunamitis hospita Elisei volebat ei loqui, mittebat ad eam Eliseus puerum suum, quasi vitans colloquia mulierum. 4. Reg. 4.

Sara in oratione dicebat. Tob. 3. Tu scis Domine, quia numquam concupiui virum, & mundam seruaui animam meam ab omni concupiscentia, &c.

Mortuo viro suo Iudith alium nesciuit, & semper castitatem amauit. Sed nota quod faciebat, quia cum puellis suis clausa manebat, & habens cilicium super lumbos suos, ieiunabat omnibus diebus vitæ suæ, præter sabbata, & neomenias, & festa domus Israel. Iud. 8.

Grauiter fuit pulsata ab illis senibus Susanna, sed suæ castitati, nec famam, nec vitam præponendam esse putauit. Dan. 13.

Ad hoc quòd nullus de sola castitate confidat, illud valere potest, quòd de virginibus Euãgelicis tot fuerunt fatuæ, quot prudentes. Matt. 25.

Beata Virgo ab Angelo venerabiliter salutata, non est oblita voti, & propositi castitatis, licet Angelus promitteret ei, quòd ex ea Filius Altissimi nasceretur. Luc. 1.

Per hoc, quòd Saluator dixit, Quia in futuro sæculo, neque nubẽt, neque nubẽtur; patet quòd illi beatæ virgines specialiter appropinquant. Matt. 22. Luc. 20.

Castitatis argumentum fuit in beato Stephano. Quia ipse ab Apostolis ad custodiam mulierum, &c. Act. 6.

De luxuria & incontinentia. *Cap. LXXXXI.*

PEccatum carnis præcipua videtur fuisse causa propter quam Deus diluuio deleuit mundum. Gen. 6. Omnis caro corruperat viam suam.

Nota quot & quanta euenerunt pro ardenti amore Sichem filij Hemor, qui Dinam violenter oppressit. Gen. 34.

Luxuriosi quandoque detestantur luxuriam in alijs, vt patet de Iuda, qui dixit de Thamar, Producite eam, vt comburatur. Gen. 38.

Occasione vxoris Leuitæ, a viris Belial in Gabaa Beniamin incredibili libidinis furore vexatæ, occisi sunt plusquam sexaginta millia hominum. Iud. 20.

Isboseth filius Saul redarguit Abner, quia ingressus fuerat ad concubinam patris sui. Abner autem iratus super hoc, procurauit ei auferri terram, & cito post amisit vterque personam. 2. Reg. 3. & 4.

Dauid captus amore Bethsabee vxoris Vriæ, cũ illa adulterium, & cum proditione homicidium perpetrauit. 2. Reg. 11.

Amnõ filius Dauid pro amore Thamar sororis suę ægrotauit, & postea illam oppressit, & sic eã nequiter effugauit, & tamen ipsemet hac de causa occisus fuit. 2. Reg. 13.

Detestabilem luxuriam commisit Absalom cum concubinis patris sui. 2. Reg. 16.

Adamauit Salomon mulieres alienigenas multas, &c. sequitur, quòd ita damnatum est cor eius per eas, vt coleret Deos earum. 3. Reg. 11.

Sed nota damna, quæ inde passus est, cũ enim prius sapientissimus fuerit adeo infatuatus est, vt sequeretur deos earum. cum prius amabilis Domino cor eius deprauatum est, & iratus est Dominus cõtra eũ. cum prius esset ditissimus multa bona consumpsit in ædificando templa idolis nationum. cum prius esset nominatissimus in bono, postea fuit vsque hodie fœdatus opinione. Eccl. 47.

Dixit Angelus Tobiæ iuniori, In eos, qui coniugiũ ita suscipiunt, vt Deum a se, & a sua mente excludant, & suæ libidi ita vacent sicut equus & mulus, habet potestatem dæmonium. Quid ergo de fornicatoribus, & adulteris, qui nihil aliud intẽdunt, nisi fœdam suam explere libidinem? Tob. 6.

Stetit Iudith ante faciem Holofernis, cor autem Holofernis concussum est, erat enim ardens in concupiscentia eius, &c. Iud. 12.

Duo senes presbyteri, ita fuerunt amore Susannæ decepti, quòd quando illa voluntatem eorum facere recusauit, mortem illius procurare conati sunt. Dan. 13.

Tempore Antiochi templum luxuria & commessationibus erat plenum, & scortantium cum meretricibus, sacratisque ædibus mulieres se vltro ingerebãt. 2. Mac. 6.

Occasio-

Occaſione Herodiadis, quam contra legem duxerat Herodes, Ioannes Baptiſta decollatus fuit, ad inſtantiam ſaltantis mulieris. Matth. 14. Mar. 6.

Spiritus immundi loca immunda diligunt; vnde rogauerunt Dominum Ieſum, vt permitteret eos intrare porcos, non in boues, vel agnos, quæ ſunt animalia munda. Matth. 8. Luc. 8.

Inter alios qui vocati fuerunt ad magnam cenam, nec iuerunt, ille qui vxorem duxit non petijt ſe excuſatũ haberi. per quod patere poteſt quàm longe ſunt a cena Dei, luxurioſi homines, vt immundi, ſi ducere vxorem ita homines implicat, & inuoluit, quòd quaſi nihil aliud cogitare poſſunt. Iud. 14.

Exemplo filij prodigi, qui diſſipauit ſubſtantiam ſuam, viuendo luxurioſe, patet quòd illud peccatum depauperat. vnde dicitur. Luc. 15. Quòd ipſe cœpit egere. Item vilificat. Nam ſequitur quòd ipſe paſcebat porcos, &c. Item non extinguit ardorem libidinis, ſed accendit. dicitur enim ibi: Cupiebat implere ventrem ſuum ſiliquis, quas porci manducabant, & cetera.

De incauto aſpectu. Cap. XCII.

PRima mulier viſo ligni vetiti fructu pulchro, tulit de illo pulchro, & comedit. Gen. 3.

Pulchritudo viſa mulierum fuit occaſio multorum malorum. Gen. 6. Videntes filij Dei filias hominum quòd eſſent pulchræ, & cetera.

Ex eo quòd Cham filius Noe vidit verenda patris, & ipſum nudatum eſſe fratribus nuntiauit, maledictionem patris incurrit. Gen. 9.

Abraham dixit Sarai vxori ſuæ: Noui quod pulchra ſis mulier, & quòd cum viderint te Ægyptij interficient me, & te reſeruabunt. Gen. 12.

Volens videre regionis mulieres Dina, viſa, & corrupta fuit. Gen. 34.

Iudas vidit Thamar in biuio, & cum ea peccauit. Geneſ. 33.

Domina cui ſeruiebat Ioſeph oculos in eum iniecit. Gen. 39.

Dixit Dominus ad Moyſen. Exod. 19. Conteſtare populum, ne forte velint tranſcendere terminos ad videndum Dominum, & cetera.

Vidit Dauid de ſolario ſuo mulierem lauantem ſe ex aduerſo, & tulit eam, & poſtea virum eius doloſe occidi fecit. 2. Reg. 11.

Cum intraſſet Iudith ante faciẽ Holofernis, ſtatim captus eſt ille in oculis ſuis. Iudith 10. Vnde dicitur. 16. Sandalia eius rapuerunt oculos eius, pulchritudo eius captiuam fecit animam eius.

Videbant duo ſenes Suſannam quotidie ingredientem, & deambulantem, & exarſerunt in concupiſcentiam eius. Dan. 13.

Quia filia Herodiadis placuit Herodi ſaltando, ipſe ei ſtulte promiſit, quod crudeliter impleuit. Matth. 14. Mar. 6.

De ſilentio, & loquacitate. Cap. XCIII.

PRæceptum dedit Dominus Adæ, non Heuę, niſi per Adam: vt mulier minus haberet occaſionem loquendi, ſed potius interrogandi a viro, & diſcendi. Gen. 2. Heua prius legitur cum ſerpente, quàm cum viro habuiſſe colloquium, quod ſibi, & poſteris damnoſum fuit. Gen. 2.

Item nota ibi, quoniam male repetijt mandatum datum homini. Cham filius Noe cum vidiſſet verenda patris, nuntiauit fratribus ſuis, & inde maledictionem incurrit. Gen. 9.

Poſtquam locutus fuit Dominus ad Moyſen, impeditioris linguæ, & tardioris fuit. Exo. 7. Ex quo innuitur quod ſpirituales viri, qui ſæpe cũ Deo loquuntur, tardi eſſe debent ad loquendum.

A Filij Iſrael fugientes de Ægypto, viderunt exercitum Pharaonis, & timuerunt valde, quibus ait Moyſes: Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis. Exod. 14.

Axa filia Caleb ſedens in aſino, & ſuſpirans, ſine ſermone monuit patrem ad quærendum quid haberet, & poſt impetrauit a patre irriguum inferius, & ſuperius. Ioſue 15.

Samſon ſecretum quod parentibus noluit dicere, vxori expoſuit, quæ ſtatim illud in damnum mariti publicauit. Iudic. 14. Item Samſon indicauit Dalilæ, quomodo poſſet amittere fortitudinem ſuam, & B illa ſine mora hoſtibus reuelauit. Iudic. 16.

Anna mater Samuelis veniens ad tabernaculum Domini loquebatur in corde ſuo tantum, quia labia eius mouebantur, & vox penitus non audiebatur. 1. Reg. 1. Samuel dormiens in tabernaculo, oſtenſam ſibi viſionem, non indicauit Heli, donec interrogatus, & adiuratus fuit ab illo. 1. Regum 3.

Cum filij Belial dicerent de Saule nouo rege, Num ſaluare nos poterit iſte? ille diſſimulabat ſe audire. 1. Reg. 10. Ex quo intelligitur quòd caute tacebat. Cum Dauid contra Nabal turbatus, poſtmodum per Abigail prudenter locutã placatus fuiſſet, illa non in- C dicabat ipſi Nabal viro ſuo, verbũ puſillum, aut grande vſque mane, cum vinum quod biberat digeſſit.

Tobias auditis verbis iniurioſis ab vxore, non legitur ei reſpondiſſe, ſed ingemuit, & incœpit plorare cum lacrymis. Tob. 2. & 3.

Cum ancilla Sara dixiſſet dominæ grauis improperij, & maledictionis verbum, Sara tacens ceſſit liti & pergens in cubiculum domus ſuæ, deuote cœpit orare. Tob. 3.

Diu tacuit Eſther, non indicans populum ſuum, & patriam ſuam, ſicut præceperat ei Mardochæus, ne ſcilicet a rege haberetur exoſa. Eſther. 2. & 3.

D Beato Iob a Domino percuſſo, vxor eius ſtulte locuta eſt. Iob 2.

Sanctus Iob magis videtur ſeipſum reprehendere de actu loquendi, quàm de alio quocumque. vnde dicit. Iob 39. Qui leuiter locutus ſum, &c. quod vtinã non dixiſſem, &c. & 42. Inſipienter locutus ſum, & quæ vltra modum excederent ſcientiam meam.

Cum Raſin rex Syriæ, & Phacee rex Iſrael propoſuiſſent præliari pariter cõtra Iudam, dixit Iſaias propheta Achaz regi Iuda: Vide vt ſileas, noli timere, & cor tuum ne formidet, &c. Iſa. 7.

Mandauit Ezechias rex Iuda, ne populus aliquid E reſponderet Rapſaci. & ſiluerunt, & non reſponderunt ei verbum. Iſa. 36.

Hieremias in vtero ſãctificatus, & a Domino Propheta datus excuſabat ſe dicẽs, A a a, Domine Deus: ecce neſcio loqui, &c. Hiere. 1.

Adducta Suſanna, vt iniqui ſenes presbyteri ferrent teſtimonium falſum contra eam; flens ſuſpexit ad cælum, & clamauit ad Dominum, ſed accuſatoribus non legitur directe reſpondiſſe. Dan. 13.

Iudæi agriculturę operam dabant, ſed Nicanor, & quidam alij non ſinebant eos in ſilentio agere, & quiete. 2. Mach. 12.

F Beata Maria virgo legitur in Euangelijs, tantummodo fuiſſe locuta cum Angelo. Luc. 1. Item cum Eliſabeth. Luc. 1. Item cum filio ſuo. Luc. 2. Fili quid feciſti. Item Ioan. 2. Vinum non habent. Iterum quando miniſtros nuptiarum inſtruit. Ioan. 2. Quodcumque vobis dixerit facite. licet autem Eliſabeth eam magnifice cõmendaſſet: nihil tamen ei directe reſpõdit, ſed ad laudandũ Dominũ ſe cõuertit.

Maria peccatrix veniens ad pedes Domini in domo Simonis nihil dixiſſe refertur, ſed lacrymis cœpit rigare pedes eius. Luc. 7. Similiter ſorori de ipſa conquerenti, nihil reſpondit. Luc. 4. Rurſus indigne ferentibus effuſionem vnguenti, & in eam frementibus, nihil dixit. Mar. 14. Quòd autem bene

tacuit

tacuit Dominus, pro ea respondit, & eam vbique defendit. A

Mulier in adulterio deprehensa, & coram Domino accusata, non legitur aliquid locuta esse. Dominus autem pro ea verbum assumpsit, & eam denique misericorditer absoluit. Ioan. 8.

Locutus in synagoga Paulus surrexit, & manu silentium indixit. Act. 13. Sciebat enim non esse effundendum sermonem, vbi non est auditus, quod sæpe in Scriptura probatur.

De affectu carnali. Cap. XCIIII.

B

MOyses distribuit duodecim boues, & sex plaustra, quos obtulerant principes filiorum Israel, sed nullum dedit filijs Caath, licet essent magis propinqui. Num. 7.

Non legitur Moyses alicui de filijs suis magnum officium dedisse, licet ipse a populo in tanta reuerentia haberetur.

Moriturus Moyses sollicite rogauit Dominum pro populo, vt ei de duce idoneo prouideret. nullum tamen de genere suo voluit nominare. Num. 27. Distribuens Iosue terram filijs Israel, ita paruam portionem dedit illis de tribu sua, quòd de hoc fecerunt C specialem querelam, sed nota responsionem quam fecit eis. Iosue 17.

Audiens Heli mortem duorum filiorum in prelio, non visus est multum curare, sed cum nuntius ille dixisset arcam Dei esse captam cecidit de sella, & mortuus est. 1. Reg. 4.

Quia Dauid nimis flebat occisum Absalom filium suum, imposuit ei Ioab, quòd non doluisset, si totum exercitum amisisset. 2. Reg. 20.

Supramodum mater mirabilis, & bonorum memoria digna, quæ pereuntes septem filios sub vnius D diei tempore conspiciens bono animo ferebat, &c. 2. Mach. 7. Euntibus ad prælium Iudæis contra Nicanorem, erat pro vxoribus, & filijs, itemq. pro fratribus, & cognatis minor sollicitudo, maximus autē, & primus pro sanctitate timor templi. 2. Mach. 15. Loquente Iesu ad turbas, dixit ei quidam: Ecce mater tua, & fratres tui foris stant quærentes te; qui respōdit, Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei? Quicūque fecerit voluntatē Patris mei, &c. Matt. 12.

Petenti matertere Christi, secundū carnem, vt duo filij sederent iuxta eum in regno suo, respondit Dominus ita dure, ac si fuisset aliena omnino, & ita bo- E num forum de regno suo paratus est tibi facere Dominus, sicut illis. Matth. 20.

Quamuis beatus Ioannes, & duo Iacobi essent maximæ sanctitatis; nulli tamen eorum commisit curam Ecclesiæ generalem, sed Petrum qui non sibi carne attinebat, constituit caput, principem, & pastorem. Ioan. 21.

Saluator noster post responsionem Petri, quam fecit de ipso, cum dixit: Tu es Christus filius Dei viui; consequenter subiunxit: Caro & sanguis non reuelauit tibi. Matth. 16. Per illud innuens, quòd caro prauas reuelationes facere consueuit. F

Apostolus Paulus commendans Euangelium suum dicit. Gal. 1. Complacuit illi qui me segregauit ex vtero matris meæ, & vocauit per gratiam suam, &c. Continuo non acquieui carni, & sanguini, &c.

De ira hominis per zelum. Cap. XCV.

CVm loqueretur Moyses Pharaoni, & ille nollet audire, exiuit a Pharaone iratus nimis. Exo. 11. Preceperat Moyses filijs Israel, quòd nullus de manna relinqueret vsque mane, qui non audierunt eum, sed dimiserunt quidam ex eo, vsque mane, & scaturire cœpit vermibus, & computruit, & iratus est Moyses contra eos. Exod. 17.

Reuertens Moyses cum appropinquasset ad castra, vidit vitulum, & choros, iratusq. valde proiecit de manibus tabulas, & confregit eas ad radices montium. Exod. 32.

Cum quæreret Moyses hircum qui oblatus fuerat pro peccato exustum reperit, iratusq. contra Eleazar, & Thamar ait: Cur non comedistis, &c. Leuit. 10.

Videns Moyses rebellionem Chore, & complicum suorum, iratus valde, ait ad Dominum: Ne respicias sacrificia eorum, &c. Num. 16.

Considerans Ionathas filius Saul nequitiam patris contra Dauid, surrexit a mensa in ira furoris, & non comedit panem in illo die. 1. Reg. 20.

Audita Dauid parabola Nathan prophetæ iratus indignatione aduersus hominem dixit: Viuit Dominus quoniā filius mortis est, vir qui fecit hoc. 2. Reg. 12.

Eliseus iratus fuit cōtra Ioas regem Israel, eo quòd non percussit terram sagitta, quinquies aut sexies, vt totam destruxisset Syriam. 4. Reg. 13.

Audiens Nehemias clamorē populi propter vsuras, quas exigebāt optimates, iratus est nimis, &c. Nehe. 5.

Audita querimonia, quam dixit Esther de Aman, qui omnes Iudæos occidere procurabat; Assuerus surrexit iratus de loco conuiuij, &c. Esther 6.

Circumspexit Dominus cum ira Iudæos, qui obseruabant eum, & contristatus est super cæcitatem cordis eorum. Mar. 3.

De ira hominis per vitium. Cap. XCVI.

REspexit Dominus ad Abel, & ad munera eius. Sequitur: Iratus est Cain vehementer, & concidit vultus eius, &c. Gen. 4.

Iratus Balac contra Balaam complosis manibus, ait: Ad maledicēdum inimicis meis, vocaui te, quibus e contrario benedixisti. Num. 24.

Audiens Saul post victoriam commendari Dauid, iratus est nimis, & displicuit in oculis eius sermo, &c. 1. Reg. 18.

Cum excusasset Ionathas Dauid ad patrem suum, iratus Saul aduersus Ionathan dixit: Fili mulieris virum vltro rapientis, & cetera. 1. Reg. 20. Venit Achab rex Israel in domum suam indignans, & frendens super verbis, quæ locutus fuerat ad eum Naboth Israelites. 3. Reg. 21.

Post facile & salubre consilium Elisei, iratus Naaman recedebat dicens: Putabam quòd egrederetur ad me, & inuocaret nomen Dei sui, &c. 4. Reg. 5.

Hanani propheta venit ad Asam increpans eū, quia confisus erat in Benadad rege Syriæ; iratusq. Asa aduersus Videntē iussit eum mitti in neruū. 2. Paral. 16.

Separauit Amasias exercitum qui venerat ad eum ex Ephraim, pro eo, scilicet quòd mali erant, nec voluit quòd secū venirēt ad bellū; at illi vehemēter irati contra Iudam, reuersi sunt in regionē suā. 2. Paral. 25.

Sacerdotes arguebant Oziam regem Iuda, volentem adolere incensum: iratusq. Ozias, & tenēs thuribulum minabatur illis. 2. Paral. 26.

Cum audisset Sanaballat quòd ædificaretur murus Hierusalem, iratus est valde, & motus nimis subsannauit Iudæos. Nehem. 4.

Cum reuersus esset Sennacherib fugiens a Iuda, plagam quam fecerat Dominus propter blasphemiā suam, iratus multos occidit Iudæos. Tob. 1.

Tobia dicēte de hœdo balante: Videte ne furtiuus sit, &cet. Vxor eius irata respondit, Manifeste vana facta est spes tua, &c. Tob. 2.

Nuntiatum est Holoferni, quòd filij Israel præpararent se, ad resistendum ei, & furore nimio exarsit in iracundiam magnam. Iudith 5.

Cum dixisset Achior magnam esse potentiam Dei Israel, irati sunt magnates Holofernis, & cogitabant interficere eum. Iudith 5.

Cum Audisset Aman, & experimento probasset, quòd

quòd Mardochæus sibi non flecteret genua, nec se A adoraret, iratus est valde. Est. 3.

Iratus indignatusque est Eliu Buzites aduersum Iob, eo quod iustum se esse diceret corā Deo, &c. Iob. 32.

Principes Iuda putantes, quòd Ieremias fugeret ad Chaldęos, irati sunt cōtra eum, & cæsum miserunt in carcerem. Ier. 37.

Nabuchodonosor rex Chaldæorum in ira magna præcepit, vt perirent omnes sapientes Babylonis, pro eo scilicet, quòd somnium suum non poterant ei indicare. Dan. 2. Idem etiam postea in furore & ira præcepit, vt tres viri adducerentur in conspectu eius, &c. Dan. 3. B

Arguit Dominus Ionam Prophetam, quia irascebatur super hedera. Io. 4.

Audiens Antiochus prælia Iudę, & victoriam quā obtinuerat, iratus est animo, & congregauit exercitum, &c. 1. Mac. 3.

Factum est, cū audirent gentes, quia ædificatum est altare, & sanctuarium sicut prius, iratæ sunt valde. 1. Machab. 5.

Tortores Eleazari audientes verba constantiæ ipsius in irā versi sunt, qui paulo ante fuerant mitiores. 2. Mac. 6.

Post septimi fratris verba rex Antiochus accensus ira in illum super omnes crudelius deſæuijt. 2. Mac. 7. C

Videns Antiochus quòd non poterat spoliare Persepolim ciuitatē, elatus in iram arbitrabatur se iniuriā illorum, qui se fugauerant posse in Iudæos retorquere. 2. Mac. 9.

Herodes videns, quòd illusus esset a Magis iratus est valde, & mittēs occidit omnes pueros, &c. Matt. 2.

Cum audissent illi de Nazareth Dominum dicentē, Nemo Propheta acceptus est in patria sua, &c. sequitur: Repleti sūt omnes in synagoga ira, &c. Luc. 4.

Demetrius quidam argentarius faciens ædes argēteas Dianę cōuocatis opificibus illius artis, dixit quòd Paulus auertebat multam turbam dicens; Quoniam non sunt dij, qui manibus fiunt, &c. ijs autem auditis repleti sunt ira, &c. Act. 19.

De humilitate. Cap. LXXXXVII.

Dixit Angelus ad Agar reuertere ad dominam tuā & humiliare sub manu ipsius. Gen. 16.

Humiliter loquebatur Abraham Domino dicens, Loquar ad Dominum meū, cum sim puluis, & cinis. Gen. 18.

Multum humiliauit se Iacob coram Esau, & sic cōpescuit iram eius. Gen. 33. E

Quinquies Moyses antequam vellet recipere ducatum populi, quem Dominus tamen imponebat ei, renuit, nec acquieuit, donec Dominum intellexit iratum. Exo. 3. & 4. Iratus Dominus in Moysen, &c.

Quamuis Moysi ita familiariter Dominus loqueretur, tamen ipse Moyses vtile consilium pagani non despexit, sed ei humiliter acquieuit. Exo. 18.

Moyses videbat se habere ducatum Domini specialem, & tamen non dedignabatur ob filium Raguel, vt secum veniret, & ductor populi esset. Nu. 10.

Gedeon Angelo dicenti sibi, Vade in hac fortitudine tua liberabis Israel, respondit, Ecce familia mea infima est in Manasse & ego infimus in domo patris mei. Iud. 6. F

Viri Ephraim iurgātes fortiter, & tumide cōtra Gedeonem placati fuerunt per eius mansuetam & humilem responsionem. Iud. 8.

Dixerunt omnes filij Dauid ad Gedeonem, Dominare nostri tu, & filius tuus. quibus ille ait: Non dominabor vestri, nec dominabitur in vos filius meus, &c. Iud. 8.

Humilitatem prætendebat Saul in opere & sermone, antequam esset vnctus in regem, quando quærebat asinas patris, & excusabat se apud Samuel. 1. Reg. 9. & postea dictum est ei. 1. Reg. 15. Nonne cum paruulus esses in oculis tuis, caput in tribubus Israel factus es?

Dauid licet per Samuelem esset vnctus in regem, tamen de mandato patris portabat victualia fratribus suis, quibus fuerat præelectus. 1. Reg. 17.

Dauid humiliauit se coram Saule, quando debebat fieri gener regis. 1. Reg. 18.

Item coram seruo suo Semei audiens quod malediceret ei. 1. Reg. 16. Coram Deo, quando saltabat ante arcam. 2. Reg. 6. & quando venit Nathan ad eum nuntians ei voluntatem Domini de perpetuitate regni. 2. Reg. 7.

Humiliter respondit Miphiboseth inique accusatus a seruo suo, & exheredatus iniuste 2. Reg. 19.

Achab sceleratissimus rex Israel audiens pœnam sibi iuste pro criminibus infligendam, humiliatus est coram Domino, & propter hoc Dominus illam pœnā aliqualiter minorauit. 3. Reg. 21.

Princeps ille, qui humiliter locutus est ad Eliam, non est tactus ab igne, sicut alij duo quinquagenarij, qui venerant ante illum. 4. Reg. 1.

Veniens ad Iordanem Eliseus, primo percussit aquas, nihil dicens, & non sunt diuisæ aquæ. 4. Reg. 2.

Semeias Propheta ad Roboam dixit, & principes eius, Hæc dicit Dominus: Vos reliquistis me, & ego reliqui vos, qui consternati dixerunt. Iustus est Dominus. Cūque vidisset Dominus, quòd humiliati essent, factus est sermo Domini ad Semeiā dicēs: Quia humiliati sunt mei causa, non disperdā eos. 2. Par. 12.

Humiliatus est Ezechias postquam eleuatum fuerat cor eius in aduentu nuntiorum regis Babylonis, & idcirco non venit ira Domini in diebus illis. 2. Paral. 32.

Audientes filij Israel potentiam Holofernis terribilem, clamauerunt ad Dominum instantia magna, D & humiliauerunt animas suas, &c. Iudith 8.

Hesther regina cōfugit ad Dominū, & corpus suū humiliauit ieiunijs, oransque inter cetera dixit: Tu scis Domine, quòd abominor signum superbiæ, &c. Est. 14.

Cum mitteret Dominus Ieremiam Prophetam, se excusans ait: Ecce nescio loqui, &c. Ier. 1.

Ambulans Nabuchodonosor in aula Babylonis arroganter locutus est; deinde eiectus ab omnibus, & in bestiam mutatus recuperauit sensum, & recognouit, quòd omnes habitatores terræ apud Dominum in nihilum reputati sunt. Dan. 4.

Cum percussus esset a Deo Antiochus insanabili plaga ita vt nec ipse fœtorem suum ferre posset, ait: Iustum est subditum esse Deo & mortalem non paria Deo sentire. 2. Mac. 9.

Ioseph humiliter reputans se non esse dignum cōsortio beatæ Mariæ, quam concepisse videbat, & non humano opere, sed diuino munere hoc factum esse credebat, voluit occulte dimittere eum. Matt. 1.

In illis tribus Magis apparet mira fuisse humilitas, quando inuenerunt puerum cum Maria matre eius, & procidentes adorauerunt eam. Matt. 2.

Cum tantæ esset reputationis Ioannes, vt populus ipsum crederet esse Christum, dixit: Veniet fortior me, cuius non sum dignus soluere corigiam calciamentorum eius. Luc. 3. simile habetur. Matt. 3. Io. 1.

Non erubuit Christus Dei virtus, & Dei sapientia ab eodem themate prædicationem suam incipere, a quo suam incœperat Ioannes Baptista. Matt. 3. & 4. Pœnitentiā agite: apropinquauit enim regnū cælorū.

Beata virgo Maria ab Angelo tam venerabiliter salutata, & mater filij altissimi appellata, non superbijt inde, nec se vocauit matrem Dei, vel dominam, sed ancillam.

Item non misit pro Elisabeth cognata sua, sed humiliter iuit ad illam, cumque Elisabeth Spiritu sancto repleta cognouisset, quod factum fuisset circa ipsam

ſam, diuinam commendauit miſericordiam, & poten A tiam dicens: Magnificat anima mea Dominum, &c. Quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ, &c. Luc. 1.

Humiliter & fideliter reſpōdit Centurio dicēs Domino volenti ire ad ſanandum puerum ſuum: Domine non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum, ſed tantum dic verbo, &c. Matt. 8.

Videns Petrus ſe ad præceptum Domini cōcluſiſſe multitudinem piſcium copioſam, procidit ad genua eius dicens, Exi a me, quia homo peccator ſum Domine. Luc. 5.

Saluator noſter publicari ſua miracula prohibebat, vt doceret fugere iactantiæ, & vanitatis vitium, & da- B re veræ humilitatis exemplum, ſicut patet in leproſo mundato. Matt. 8. Item in duobus cæcis ab eo illuminatis. Matt. 9. Item in ſurdo, & muto ſanato. Mar. 7. Item de trāſfiguratione dixit, Nemini dixeritis, &c. Matt. 17.

Cum dixiſſet Dominus mulieri Chananææ, Nō eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus; illa humiliter dixit: Etiam Domine, nam & catelli edunt de micis, &c. Matt. 15.

Quærentibus diſcipulis, quis eſſet maior in regno cælorum? Reſpondit Dominus: Quicūque humiliauerit ſe, ſicut paruulus iſte, hic maior eſt in regno cæ- C lorum. Matt. 18. exemplum vel parabolam humilis vrbanitatis inducit Dominus. Luc. 14. Cum inuitatus fueris ad nuptias, non diſcumbas in primo loco, &c.

Ad fugiendam iactantiam, & humilitatem multū valet exemplum, quod inducit Dominus de ſuperbo Phariſæo, & de humili Publicano. Luc. 18.

Humilitas Ioannis Baptiſtæ apparet multipliciter, quia videlicet de ſe humiliter ſentiebat. Luc. 3. Exiſtimante omni populo, ne forte ipſe eſſet Chriſtus. Itē Ioannis 3. Non ſum ego Chriſtus, &c. Item humiliter loquebatur. Ioannes 1. Ego vox clamantis in de- D ſerto, & negauit ſe eſſe Chriſtum, aut Eliam, aut Prophetam. Item induebatur humiliter ſcilicet pilis camelorum. Matt. 3. Item humilem habitationem eligebat. Luc. 1. Erat in deſerto, &c.

Humilis Maria Magdalena frequenter legitur ſecus pedes Domini ſe poſuiſſe. Luc. 7. & 10. Io. 11. Matt. 28.

Quærenti Domino an Petrus diligeret ipſum plus alijs diſcipulis, reſpondit humiliter dicens: Tu ſcis Domine, quia amo te, nō dixit, amo te plus alijs. Io. 21

Præcipua humilitatis exempla accipere poſſumus, & debemus in ſalutari noſtro Domino Ieſu Chriſto, E circa cuius conuerſationem in terris conſiderari poteſt, quòd ipſe concipi voluit in patria deſpecta videlicet Galilæa, de qua Io. 7. Scrutare & vide, quia Propheta a Galilęa non ſurgit. vnde admirando dixit Nathanel: A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe! Io. 1.

Item de matre humili natus fuit quæ dicit: Reſpexit humilitatem, &c. Luc. 1. in ciuitate parua, & loco humillimo. Luc. 2. Reclinauit eū in præſepio, &c.

Item quaſi per annos triginta latuit in mundo, ita quòd nihil de eo legitur, niſi quòd cum eſſet annorū duodecim remanſit in Hieruſalem, & inuentus eſt in templo audiens & interrogans, non docens & deter- F minans contra præſumptuoſos, qui nimis feſtine ad officium docendi prorumpunt. Sequitur ibi Luc. 2. Deſcendit cum Maria, & ſubditus erat illis. Exinde circa annum triceſimum ad Ioannem Baptiſtam venit, vt baptizaretur ab eo, non pro eo miſit. Matt. 2. contra multos, qui ad minores pergere dedignantur.

Item humiles diſcipulos elegit. Matt. 4. & Luc. 5. & cum eis humiliter conuerſatus eſt, & eos præcipue de humilitate docuit. Matt. 11. Diſcite a me, quia mitis ſum, & humilis corde. vnde filium hominis ſæpius ſe dicebat, non filium Dei, licet vtrumque eſſet verū ſecundum duas naturas in ipſo, tamen ab inferiore frequentius ſe nominauit.

Conuerſatus cum hominibus intereſſe voluit pauperibus nuptijs, vbi vinum defecit. Io. 2. non autem interfuiſſet ſplendidis, & diuitibus nuptijs, in quibus fiunt frequenter enormes exceſſus.

Cum cognouiſſet, quia venturi erant, vt raperent eum, & facerent eum regem, fugit in montem. Io. 6.

Didrachma ſeu tributum quaſi ſeruus, aut alienus exſoluit. Matt. 27.

Non habebat vbi caput reclinaret. Luc. 9. & circuiens ciuitates, & caſtella pedes ibat. ita quòd quandoque fatigatus ex itinere ſedebat ſuper fontem, & a muliere Samaritana bibere poſtulabat. Io. 4. quando vero vectura vti voluit, non equum, ſed aſellum habuit. Matt. 21. Mar. 11. Luc. 19. Io. 12.

Tranſiturus ex hoc mundo ad patrem relinquere voluit ſpeciale humilitatis exemplum, & pedes diſcipulorum lauit, & linteo quo præcinctus erat, extercit. Ioan. 13.

Præcipue autem in paſſione nimis humiliauit ſemetipſum, factus obediens vſque ad mortem, non quamcumque, ſed crucis, quæ erat genus mortis turpiſſimum in Euangelijs omnibus. & Phil. 2.

De quo notari poteſt, quòd homines ſuperbi & mundi amatores circa ſeptem verſari ſolent & appetere, vel in adeptis ſpecialiter gloriari, quibus conſtat in cruce Dominum caruiſſe, & contraria habuiſſe. hæc autem dici poſſunt terrena affluentia, mundana ſapientia, carnalis lætitia, popularis fama, turba famulorum, deiectio inimicorum, & numeroſitas amicorum. Chriſtus autem Ieſus Dominus noſter in cruce fuit pauperrimus, & veſtimētis nudatus. Io. 19. fuit ſtultus, & inſipiens reputatus. nam verbum crucis gentibus ſtultitia eſt. 1. Cor. 1. Item diffamatus fuit, & ſeductor populi appellatus. Matt. 27. Dixerunt de eo principes ſacerdotum, Recordati ſumus, quòd ſeductor ille dixit, &c. in cruce inſuper quodammodo fuit victus, quia occiſus. Io. 19. Inclinato capite reddidit ſpiritum. Ibi etiam amicum non habuit. Iſa. 63. Torcular calcaui ſolus, & de gētibus non fuit vir mecum. Pſal. 87. Elongaſti a me amicum, & proximum. Item famulis & ſeruitoribus in cruce caruit. Matt. 26. Diſcipuli omnes relicto eo fugerunt. Pſal. 87. Factus ſum ſicut homo ſine adiutorio, &c.

Poſt miraculum de claudo per Petrum ſanato, humiliter locutus eſt Petrus non aſcribens factum ſibi, ſed diuinæ virtuti, & inuocationi nominis Chriſti. Act. 3.

Cum introiſſet Cæſaream Petrus, obuius venit ei Cornelius, & procidens ad pedes eius, adorauit eum; Petrus vero eleuauit eum dicens: Surge & ego ipſe homo ſum. Act. 10.

Audientes Paulus & Barnabas, quòd homines de ciuitate Lyſtris dicebant eos eſſe deos, & eis ſacrificare volebant, conſciſſis tunicis exilierunt in turbas clamantes, & dicentes eis: Viri quid facitis & mortales ſumus ſimiles vobis homines, &c. tandem vix ſedauerunt turbas, ne eis immolarent. Act. 14.

Paulus Apoſtolus manibus operabatur, vt haberet neceſſaria ſibi, & ſocijs, propter quod etiam morabatur cum Aquila & Priſcilla, qui erāt artis ſcenofactoriæ, ſicut & ipſe. Act. 18. Item Act. 20. dicit ipſe, ad ea quæ opus erant, & ijs qui mecum ſunt, miniſtrauerunt manus iſtæ.

Humiliter de ſe ſentiebat Paulus, qui in fratrum orationibus confidebat. 2. Cor. 1. adiuuantibus vobis in orationibus pro nobis. Item orationes aliorū ſollicitus poſtulabat. Rom. 15. Obſecro fratres per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & per charitatē Spiritus ſancti, vt adiuuetis me in orationibus, & Col. 4. & 1. Teſ. 3. verbis etiam ſuis humilitatem veram interius indicabat. 1. Cor. 15. Ego ſum minimus Apoſtolorū, qui non ſum dignus vocari Apoſtolus, &c. Item 1. Tim. 1. Chriſtus Ieſus venit in hunc mūdum peccatores ſaluos facere, quorum primus ego ſum.

Item ad humilitatẽ alios sollicitus inducebat. Ro. A 12. Non alta sapientes, sed humilibus consentientes. Phil. 3. & in humilitate superiores sibi inuicem arbitrantes.

De superbia. Cap. LXXXXVIII.

EVa propter appetitum excellentiæ, cum audiuisset a serpente, Eritis sicut dij, de ligno vetito comedit. Gen. 3.

Datum est hominibus a Deo dominium super pisces, & aues, & bestias terræ. Gen. 1. Dominamini piscibus maris, & volatilibus cæli, &c. Itẽ Gen. 9. Terror B vester, & tremor sit super cuncta animalia terræ, &c.

Superbia volentium ædificare turrim vsque ad cælum damnata fuit per confusionẽ linguarũ. Gen. 11.

Agar ancilla Sarai se concepisse videns dominam suam despexit. Gen. 16.

Contra gloriantes de primogenitura facit, quòd Cain fuit natus ante Abel. Gen. 4. & Esau ante Iacob. Gen. 25. & Iudas fuit quarto genitus inter filios Israel Gen. 29. & Manasses filius Ioseph natus fuit ante Ephraim, qui tamen habuit benedictionẽ dexteræ. Gen. 48. & Dauid fuit minimus inter fratres suos. 1. Reg. 16. & Adonias natus fuit ante Salomonem. C 2. Reg. 3. & sic de multis alijs.

Nimis superbe respondit Pharao, quando dixit: Nescio Dominum, & Israel non dimittam. Exo. 5.

Rebellio Chore, & aliorum facta cõtra Moysem ex superbia processerunt. nam dixit illis Moyses, Multũ erigimini filij Leui. Num. 16.

Percussus Abimelech vocauit armigerum suum, & ait ei: Percute me, ne dicatur, quòd a femina interfectus sum. Iud. 9.

Saul petijt a Samuele, vt eum coram senioribus populi honoraret. 1. Reg. 14.

Grauiter fuit punitum elationis peccatum, quando D Dauid fecit populum numerari sibi subiectum. 2. Reg. 24.

Libido dominandi, quam habuit Ieroboam timẽs, ne populus reuerteretur ad domum Dauid, fecit eũ excogitare vitulos aureos, quos fecit a populo adorari, & maluit eos recedere a vero Deo, quàm a dominio suo. 3. Reg. 12.

Amasias rex Iuda debellauerat Edom, & elatus in superbiam voluit contra Ioas regem Israel præliari, sed male successit ei. 3. Reg. 14.

Cum roboratus esset Ozias rex Iuda, eleuatum est cor eius in interitum suum, & adolere voluit incen- E sum in templo. 2. Paral. 26.

Superba nimis & blasphema verba misit rex Assyriorum ad Ezechiam, quasi neque Deus, neque homo posset eum de manu sua liberare. 4. Reg. 19.

Lætatus est Ezechias, & eleuatũ est cor eius in aduentũ nuntiorũ regis Babylonis, & ostẽdit ei omnia, quæ erãt in thesauris domus suæ. 4. Reg. 20. 2. Par. 32.

Post obtentam victoriam de Arphaxad rege Medorum, exaltatum est regnum Nabuchodonosor regis Assyriorum, & cor eius eleuatũ est. Iud. 1.

Nabuchodonosor superbe iurauit, quòd defenderet se ab illis, qui imperio suo subiugari nollent, qua- F si iniuriam passus ab eis. Iudith 1.

Præceperat Nabuchodonosor Holoferni, vt omnes deos terræ exterminaret, vt ipse solus Deus diceretur ab ijs regionibus, quæ potuissent per Holofernis potentiam subiugari. Iud. 3.

Videns superbus Aman, quòd Mardocheus ipsum adorare nolebat, suasit regi, vt totus Iudæorum populus deleretur. Hest. 3.

Aman superbissimus volebat corã se genuflecti & ab omnibus adorari. Sed notabile est, quòd illa superbia, tot mala in ipso causauit, vt iratus, & indignatus existeret, & omnia alia quæ habebat quasi nihilum reputaret. Hest. 3. & 5.

Signa superbiæ detestatur Dominus per Isaiam dicens; Pro eo quòd eleuatæ sunt filiæ Sion, & ambulauerunt collo extento, &c. Isa. 3.

De Nabuchodonosor intelligitur ad litteram illud Isa. 14. Dicebas in corde tuo, in cælum cõscendã, &c.

De Moab dicitur, Audiuimus superbiam, superbus est valde, superbia eius, & arrogantia eius, & indignatio eius, plusquam fortitudo eius. Isa. 16.

Quoniam eleuatum fuit cor Nabuchodonosor regis Babylonis, & spiritus illius obfirmatus ad superbiam, depositus est de solio suo, & gloria ablata est ei, &c. Dan. 4.

Balthasar filius Nabuchodonosor rex Babylonis nõ humiliauit cor suum, sed aduersus Dominatorẽ cæli eleuatus est, & ideo interfectus est, & Darius Medus ei successit in regnum. Dan. 5.

Antiochus ascendit Hierosolymam in multitudine graui, & intrauit sanctificationem cum superbia, & accepit altare aureum, &c. 1. Mac. 1.

Dixerunt illi, quos dimisit Iudas Machabæus ad custodiam terræ, dum iret ad prælium, Faciamus nobis nomẽ, & eamus pugnare aduersus gẽtes. 1. Mac. 5.

Alcimus qui volebat fieri sacerdos, & quidam alij iniqui iuere ad regem Demetrium, & accusauerunt Iudam, & populum Iudæorum. 1. Mac. 7.

Cum vidisset Nicanor holocausta, quæ offerebantur a Iudæis pro rege, irridens spreuit eos, & locutus est superbe. 1. Mac. 7.

Antiochus existimabat se præ superbia terram quidem ad nauigandum, pelagus vero ad iter agendum deducturum propter mentis elationem. 2. Mac. 5.

Nicanor veniens ad pugnandum contra Iudam, & socios eius; ita credebat esse securus de victoria, quòd vendidit Iudæos antequam in campo videret eos. 2. Mac. 8.

Fugatus turpiter Antiochus de Perside superbe locutus est se venturum Hierosolymam, & congeriem sepulchri Iudæorum esse facturum, sed Deus percussit eum insanabili plaga. 2. Mac. 9.

Nicanor Iudæis dicentibus: Est Deus potens in cælo, qui iussit agi septimam diem; Et ego, inquit, potens sum super terram, qui impero sumi arma, & negotia regis impleri. De quo etiam subditur, quòd cum summa superbia erectus, cogitauit commune trophæum statuere de Iuda, à quo tamen cito postea victus fuit, 2. Mac. 15.

Cum dixissent discipuli: Domine etiam dæmonia subijciũtur nobis in nomine tuo; compescuit eos Dominus dicens: Videbam Satanam quasi fulgur de cælo cadentem, in hoc nolite gaudere, &c. Luc. 10.

Superbia Pharisæi qui se iactabat, quòd proximum contemnebat, damnatur. Luc. 18.

Statuto die Herodes vestitus veste regali, sedit pro tribunali, & concionabatur ad populum; populus autem acclamabat voces Dei & non hominis. Confestim autem percussit eum Angelus Domini, eo quòd non dedisset honorem Deo, & consumptus a vermibus expirauit. Act. 10.

De iactantia. Cap. LXXXXIX.

GAal filius Obed dicebat socijs, Quis est Abimelech, & quæ est Sichen, vt seruiamus ei? Vtinam daret aliquis populum istum sub manu mea, vt auferrem, &c. Iud. 9.

Samson leonem manibus inermibus lacerauit, nec tamen tantam prosperitatem parẽtibus suis indicare voluit. Iud. 14.

Goliath Philisteus exprobrabat exercitui Israel, & petebat, vt aliquis veniret cum eo ad singulare certamen. 1. Reg. 17.

Adonias filius Agith eleuabatur dicẽs: Ego regnabo. 2. Reg. 1. sed parum durauit regnum eius.

Benadad rex Syriæ misit nuntios regi Israel, & ait hoc

hæc faciant mihi dij, & hæc addant, si suffecerit pulvis Samariæ pugillis omnis populi, qui sequitur me? Sed pulchre responsum est ei: Ne glorietur accinctus æque, & discinctus, &c. 3. Reg. 20.

Grandia verba dixit Rapsaces ex parte Assyriorum, dicens: Numquid liberauerũt de manu Assyriorum, &c. 4. Reg. 18.

Holofernes dixit ad Achior: Cum percusserimus omnes, quasi hominem vnum, tunc & ipse cum illis Assyriorum gladio interibis. Iudith 6.

Aman inuitatus ad conuiuium Esther vocauit amicos, & vxorem suam, & exposuit illis magnitudinem diuitiarum suarum, & filiorum turbam, & quomodo apud reginã solus cum rege prãdere debebat. Esth. 5. Sed nota quòd suspensus fuit in crastino in eadem trabe, quam parauerat Mardochæo. Esther 7.

Eliu dixit multa verba iactantiæ, & arrogantiæ. Iob 32. Ostendam vobis sapientiam, plenus sum sermonibus, & cetera.

Ponit Isaias verba ipsius regis Assyriorum dicens. Isa. 10. In fortitudine manus meæ feci, & in sapientia mea intellexi, &c. Non fuit qui moueret pennam, & aperiret os suum, & ganniret.

De Nabuchodonosor intelligitur ad litteram illud Isa. 14. Dicebas in corde tuo, In cælum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, ero simi lis altissimo.

Per Hieremiam dicitur de Moab, Sublimitatẽ eius, & arrogantiam eius, & superbiam, & altitudinem cordis illius, ego scio, ait Dominus: iactantiam, & arrogantiam eius, & quòd non sit iuxta eam virtus eius, &c. Hiere. 48.

Nabuchodonosor rex Babylonis dixit tribus socijs Danielis, qui nolebant statuam eius adorare, Quis est Deus, qui vos eripiat de manu mea? Dan. 3.

Deambulans in aula Babylonis Nabuchodonosor, ait: Nonne hæc est Babylon ciuitas magna, quam ædificaui in domum regni, in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei? Cum adhuc sermo esset in ore eius, &c. Dan. 4.

Audiuit Seron quòd congregauit Iudas Ecclesiam fidelium, & ait: Faciam mihi nomen, & debellabo Iudam, sed cito e contrario fuit debellatus ab illo. 1. Mach. 3.

Demetrius filius Demetrij misit ad Ionathan dicens: Descende ad nos in campum, & comparemur illic inuicem, quia mecum est virtus bellorum. interroga, & addisce quis sum ego, &c. Sed paulo post male successit ei. 1. Mach. 10.

Nicanor pugnaturus contra Iudam vocauit negotiatores, promittens se daturum pro vno talento nonaginta mancipia Iudæorum. 2. Mach. 8.

Multitudine ad arma concurrente fugatus est turpiter Antiochus de Persepoli ciuitate Persidis, & superbe locutus est dicens: Venturum se esse Hierosolymam, & congeriem sepulchri Iudæorum eam facturum. 2. Mach. 9.

Nicanor interrogauit Iudæos, Si est potens in sæculo, qui imperauit diem sabbatorum? & respondentibus illis: Est Dominus potens in cælo qui iussit agi septimã diẽ, ait: Et ego potẽs sum super terrã, qui impero sumi arma, & negotia regis impleri. 2. Mach. 15.

Petrus valde audacter dixit Domino: Et si omnes scandalizati fuerint, &c. Sed postea longe aliter accidit. Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22. Ioan. 17.

Qui se iactant, & dilatant maxime si mentiuntur, diabolum imitantur, qui cum ante dixisset Domino: Tibi dabo potestatem hanc, &c. dixit: Omnia regna mundi mihi tradita sunt, & cui volo do illa. Luc. 4.

Contra iactantes se, & arrogantes inducit Dominus exemplũ illius Pharisæi dicentis: Nõ sum sicut ceteri homines, etc. Velut, & hic Publicanus, &c. Luc. 18.

Magnæ arrogantiæ verbũ dixerunt Pharisæi, cæco nato quem Dominus illuminauerat, & illos ratio-

A nabiliter confundebat: In peccatis natus es totus, & tu doces nos? Ioan. 9.

Arroganter nimis dixit Saluatori Pilatus: Nescis quia potestatem habeo dimittere te? Ioan. 19.

De electionibus. Cap. C.

CONsilio Iethro sacerdotis Madian Moyses vsus humiliter, elegit iudices, seu prælatos minores, viros potentes & timentes Dominum, in quibus erat veritas, & qui oderant auaritiam. Exod. 18.

Præcepit Dominus Moysi, vt tolleret duodecim virgas iuxta numerum tribuum filiorum Israel, no-
B men autem Aaron erat in tribu Leui. quas cum posuisset in tabernaculo, sequenti die inuenit virgam Aaron germinasse, &c. Num. 17.

Volens Moyses vlcisci Israel de Madianitis, ait: Mille viri de singulis tribubus eligantur, qui mittantur ad bellum. Num. 31.

Moyses aduertens se iuxta mandatum Domini moriturum, orauit deuote Dominum, & dixit: Prouideat Dominus Deus spirituum omnis carnis hominem, qui sit super multitudinem hanc, & cetera. Ordinauit autem Dominus, quòd Iosue filius Nun esset successor ipsius, & dux populi loco eius. Nu. 27.

C Post mortem Iosue consuluerunt filij Israel Dominum, dicentes: Quis ascendet ante nos, & erit dux belli? dixitq. Dominus: Iudas ascendet. Iud. 1.

Videntes filij Israel, quòd Gedeon strenue pro eis pugnauerat, dixerunt omnes ad eum: Dominare tu nostri, &c. Iudic. 8.

Maiores natu de Galaad perrexerunt ad Iephte, dixeruntq. ad eum: Veni & esto princeps noster, & pugna contra filios Ammon. Iudic. 11.

Erat vir de Beniamin nomine Cis, & ei filius vocabulo Saul, electus & bonus, & non erat vir de filijs Israel melior illo; hunc reuelauit Dominus Samueli eligen-
D dum fore, & inungendum regem super populum Israel. 1. Reg. 9.

De mandato Domini speciali iuit Samuel in Bethlehem, & vnxit Dauid filium Isai in regem super Israel. 1. Reg. 16. Mortuo autem Saule venerunt viri de tribu Iuda, & vnxerunt eum super se in regẽ. 2. Reg. 2. Deinde vniuersę tribus Israel venerũt ad eum, & vnctus est in regem super totum populũ Israel. 2. Reg. 5. Vnde ipse dixit in Psal. 77. Elegit Dauid seruũ suum. 1. Paral. 28. Placuit Domino, vt me eligeret regem super cunctum Israel.

E Appropinquans morti Dauid dixit maioribus: De filijs meis elegit Dominus Salomonem, vt sederet in throno regni Domini super Israel. 1. Paralip. 28. Terribili iudicio Dei assumptus fuit Ieroboam, vt esset rex super decem tribus Israel. & tamen occasio fuit populo recedendi a Deo. 3. Reg. 11. & 12.

Scripsit Iehu litteras, & misit in Samariam ad optimates ciuitatis, &cet. dicens: Eligite meliorem, & eum quem vobis placuerit de filijs Domini vestri, & ponite eum super solium patris sui, & pugnate pro domo Domini vestri. 4. Reg. 10.

Congregati sunt omnes amici Iudæ, & dixerunt Ionathæ: Ex quo frater tuus Iudas mortuus est, vir
F similis non est ei, nunc itaque te elegimus hodie pro eo esse nobis principem, & ducem ad bellandum bellum nostrum. 1. Mach. 9.

Vocauit Dominus Iesus discipulos suos, & elegit duodecim ex ipsis quos, & Apostolos appellauit, Simonem quem cognominauit Petrum, &c. Luc. 6.

Post Ascensionem Domini, discipuli statuerunt duos, Ioseph, & Matthiam, & orantes dixerunt: Tu Domine qui nosti corda omnium, ostende quem elegeris ex his duobus, vnum accipere in locum ministerij huius; & apostolatus, &c. Act. 1.

Sermo quem dixerunt Apostoli, placuit omni multitudini; & elegerunt Stephanum virum plenum fide, & Spiritu sancto, & Philippum, &c. Act. 7.

Ministrantibus discipulis Domino, & ieiunantibus dixit illis Spiritus sanctus: Segregate mihi Paulum, & Barnabam in opus, ad quod assumpsi eos. Act. 13.

De bonis Principibus, & Prelatis. Cap. CII.

BOnus Prælatus Moyses, multoties intrauit ad Pharaonem pro causa populi, vt eum liberaret de Ægyptiaca seruitute. Exo. 6. 7. 8. 9. & 10.

Populum timentem confortauit Moyses, dicens: Nolite timere, Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis. Ore quidem verba dicebat, sed corde Dominum exorabat, sicut apparet ibi. Exo. 14.

Clamabat pro populo Moyses ad Dominum, quando murmurabat populus contra eum. Exo. 15.

Omnia debet retorquere ad Deum bonus Prælatus; vnde dicebat Moyses. Exo. 16. Nec contra nos est murmur vestrum, sed contra Dominum. nos enim quid sumus?

Cum pugnaret Amalech cõtra Israel, non iuit Moyses ad prælium, sed tantum misit Iosue famulum suũ, & tamen erat ex parte ipsius iustissimum bellum. Ipse vero stans in vertice montis ad orandum Dominum se conuertit. Exo. 17.

Recessurus Moyses a populo, & iturus ad montem bonos vicarios dereliquit, videlicet Aaron & Vr. Exo. 24.

Videbatur Dominus velle confundere populum peccatorem, & promittebat magnum statum, vel honorem ipsi: & tamen Moyses pro populo incessanter orabat. Exo 32. Et non tanta seueritate populum puniuit, pro quo tam instanter orauit. Moyses distribuit Leuitis duodecim boues, & sex plaustra, quæ obtulerant principes tribuum filiorum Israel: sed nullum dedit filijs Caath, licet essent ei magis propinqui, quia proprijs humeris onera portare debebant. Num. 7.

Desiderabat Moyses quòd omnes de populo prophetarent, licet honor suus in hoc minui videretur. Num. 11.

Post reditum exploratorũ dixit Dominus ad Moysen. Num. 14. Vsquequo detrahit mihi populus iste? feriam igitur eos pestilentia, te autem faciam principem super gentem magnam, & fortiorem quàm hæc est. sed noluit Moyses ad maiorem prælationem transferri.

Pereunte populo pro murmure, & tumultu, quos faciebant contra Moysen, & Aaron dixit Moyses ad Aaron: Tolle thuribulũ, & hausto igne de altari mitte incensum, pergens cito ad populum, vt roges pro eis, &c. Num. 16.

Moriturus Moyses sollicite rogauit Dominum, vt populo de duce idoneo prouideret, nullum vero in speciali voluit nominare. Num. 27.

Seruiuit Israel Domino cunctis diebus Iosue, &c. Bonus enim prælatus multum confert ad populum in manu Domini dirigendum. Iosue 24.

Samuel iudicabat Israel, & ibat circumiens Bethel, & Galgala, & Masphath, vt homines qui eo indigebant facilius ad eum possent habere accessũ. 1. Reg. 7.

Dixit Samuel ad populum: Absit a me hoc peccatum, vt cessem pro vobis orare, & docebo vos viam rectam, & bonam. 1. Reg. 12.

Videns Dauid Angelum percutientem populum obtulit se pro eo percutiendum. 2. Reg. 24. Vertatur obsecro manus tua contra me, & cetera.

Audiuit omnis Israel iudicium quod iudicasset Salomon rex de duabus mulieribus; & timuerunt regem, videntes sapientiam Dei esse in illo. 3. Reg. 3.

Signum est quòd Deus diligat populum, cum dat ei bonum prelatum. vnde dixit regina Saba Salomoni: Quia diligit Deus Israel, ideo posuit te regem super eum, vt facias iudiciũ atque iustitiam. 2. Paral. 9.

Voluit Dominus tradere regem Syriæ in manu re-
A gis Israel, & mãdauit ei per Prophetam quòd ipse rex debebat incipere præliari. 3. Reg. 12. & 2. Paral. 24.

Ezechias rex Iuda fecit serpentem æneum confringi, eo quòd esset populo idolatrãdi occasio. 4. Reg 18.

Iosaphat rex Iuda constituit iudices super populũ, & eos valde fideliter, & prudenter instruxit. 2. Paralip. 19. Videte, inquit, quid faciatis, & cetera.

Perrexerunt cursores cum epistolis ex regis Ezechiæ imperio, & principum eius, in vniuersum Israel, & Iudam prædicantes, Reuertimini ad Dominum. &c. 2. Paral. 30.

Orante Esdra, & flente pro transgressione populi,
B collectus est ad eum cœtus magnus virorum, ac mulierum, & fleuit populus multo fletu ad exemplum illius. 1. Esdr. 9.

Audiens Holofernis potentiam Eliachim magnus sacerdos, circuiuit omnem Israel, allocutusq. est eos dicens: Scitote quoniam exaudiet Dominus preces vestras, &c. Sicq. populum bonis exhortationibus confortabat. Iudith 4.

Bonus prælatus debet esse quasi pater populi sibi commissi. Nam de Eliacim quem substituit Dominus loco Sobnę, dicitur Isa. 22. Erit quasi pater habitantibus Hierusalem.

C Mortuo Iuda Machabæo emerserunt iniqui in omnibus finibus Israel, & exorti sunt omnes, qui operabantur iniquitatem. In diebus illis facta est fames, &c. 1. Mach. 9.

Cum crederetur occisus Ionathas a Tryphone, quæsierunt omnes gentes, quæ erant in circuitu eorum conterere eos. Dixerunt enim: Non habent principem, & adiutorem: nunc ergo expugnemus illos, & tollamus ex hominibus memoriam eorum. 1. Machab. 12.

Causa pacis, & boni status sanctę ciuitatis, pulchre dicitur fuisse prudentia, & pietas Oniæ summi sa-
D cerdotis, & bonitas subditorum. 2. Mach. 3.

Bene restitit Onias Heliodoro volenti spoliare templum, & deposita viduarum, ac pupillorum auferre. 2. Mach. 3.

Saluator noster Dominus Iesus Christus, vbi se bonum pastorem dicit, statim causam subiungit, dicens. Ioan. 10. Bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis; & post pauca, Animam meam pono pro ouibus meis. In quo intelliges quid exigitur ad hoc, quòd aliquis bonus pastor vocari mereatur.

Quando Saluator noster post resurrectionẽ suam voluit gregem Ecclesiæ Petro committere, primo
E examinauit eum, seu probauit dicens. Ioan. 21. Simon Ioannis diligis me plus his. Et nota quòd examinauit eum de dilectione, non de cognitione; de practica, non de theorica; de facto, non de iure. Item non solum interrogauit eum, si simpliciter eum diligebat. Item nota quòd ter dixit ei pasce, notandum. Bonus enim prælatus commissum sibi gregem debet pascere exemplo, verbo, & temporali subsidio.

Videns Petrus Iudæos admirantes, & male de discipulis sentientes, eleuauit vocem suam, & locutus est eis: Viri Iudæi, &c. Vbi gregem constanter defendit, & aduersarios salubriter superauit. Act. 2.

F Considerari potest hic de Paulo Apostolo eximiæ bonitatis prælato.

Ad bonum enim prælatum specialiter, & summe pertinet dilectio, quam habere debet ad suos: sicut diligebat ille Pastor optimus, princeps pastorum, qui posuit animam suam pro ouibus suis. Qui cum dilexisset suos in finẽ dilexit eos. Paulus autem miro modo hac dilectione feruebat. vnde dicebat. 2. Cor. 12. Ego libentissime impendam, & superimpendar ipse, pro animabus vestris; licet plus vos diligens, minus diligar a vobis. Item Philip. 4. Fratres mei charissimi, & cetera.

Item debet esse in eo scientia Scripturarum. Sap. 6. Diligite lumen Sapientiæ, qui præestis populis. Aliquin

quin non posset lepram discernere, vel commissum A sibi populum iudicare. Ipse vero Paulus Apostolus de diuinis & similiter etiam de humanis veram & excellentissimam notionem, seu cognitionem habebat, qui paruulis in Christo lac potum dabat, & inter perfectos sapientiã loquebatur. 1. Cor. 2. quippe qui raptus vsque ad tertium cælum, & audiuit ibi arcana verba, quæ non licet homini loqui. 2. Cor. 12.

Ex amore vero subditorum & notitia scripturarũ sollicitudo in præsidente causatur. Ro. 12. Qui præest in sollicitudine, qua quidem sollicitudine Paulus proximos ardẽtissime hortabatur, per quod ait. 2. Cor. 11. præter illa quæ extrinsecus sunt instãtia mea quotidiana, B sollicitudo omnium Ecclesiarũ. Item Colos. 2. Volo vos scire qualem sollicitudinem habeã pro vobis.

Ex tribus predictis debet sequi instructio imperitorũ, vnde promittit Dominus Ier. 3. Dabo pastores vobis iuxta cor meũ, qui pascent vos scientia & doctrina, iuxta illud quod dixit Artaxerxes rex Esdræ, & iudicibus populi: Imperitos docete libere. 1. Esdræ 7. & hoc profecto liquet fecisse Paulum doctorem gentiũ, qui verbo vel scripto docuit vniuersum mundum. 1. Tim. 2. Doctor gẽtium in fide & veritate. 2. Cor. 2. odorem suæ notitiæ Deus per nos manifestat in omni loco, & ad hoc quis tam idoneus? C

Debet etiam bonus prælatus officia disponere inter subditos, & ordinare sicut Moyses, qui consilio Iethro instituit in populo centuriones, quinquagenarios, & decanos. Paulus quoque in Ecclesia similia faciebat. 1. Cor. 11. Cetera cum venero disponã. propter quod dicebat. Eph. 1. Reliqui te Cretæ, vt quæ desunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut ego disposui tibi.

Item debet pusilanimes, & timidos animare, sicut fecit Moyses, quãdo dixit populo pauescenti. Exo. 14. Nolite timere Dominus pugnabit pro vobis, & vtique Paulus faciebat. Eph. 6 Confortamini in Domino, & D in potentia virtutis eius, induite vos armaturam Dei, &c. Heb. 12. Recogitate eum, qui talem sustinuit aduersus semetipsum a peccatoribus contradictionem, vt non fatigemini animis vestris deficientes.

Item in bono prælato debet esse defensio oppressorum, sicut Onias summus sacerdos, qui constanter restitit Heliodoro volẽti templum Domini spoliare. 2. Mac. 3. quàm viriliter autem Paulus restitit pseudoapostolis & Iudæis patet. Act. 13. & deinceps vsque ad finem. 2. Cor. 11. In quo quis audet audeo & ego, & ideo dicebat se pugnare. 1. Cor. 9. Sic pugno non quasi aerem verberans 2. Tim. 4. bonum certamen certaui. E

Præterea consolatio afflictorum, velud Eliachim cum Holofernes Bethuliã obsedisset. Iudith. 4. Paulus autem nõ erat inferior in hac parte, vnde ait. 2. Cor. 1. Benedictus Deus & pater Domini nostri Iesu Christi pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra, vt possimus, & ipsi consolari eos, qui in omni pressura sunt Heb. 13. rogo vos fratres, vt sufferatis verbum solatij. Verba vero consolatoria habuit maxime ad Phil. & Thess. sicut patet intuenti.

Debet insuper bonus prælatus pigros & tepidos excitare, quod fecit Patriarcha Iacob, qui audiẽs, quòd F alimenta vendebantur in Aegypto, dixit filijs suis: Quare negligitis, &c. & hoc strenuus, & vigil Paulus optime nouerat facere. Rom. 14. Hora est iam nos de somno surgere. Item Ephes. 5. Surge qui dormis, & exurge a mortuis, & illuminabit te Christus, & 2. Tim. 1. Admoneo te, vt resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum.

Item debet indigentibus pro possibilitate sua, quãtum ad necessaria subuenire; exemplum est de hoc in Eliseo, qui panes fecit distribui filijs Prophetarũ. 4. Reg. 4.

Quod etiam Paulus diligenter implebat, memor illius verbi Domini: Beatius est magis dare, quàm accipere, prout ipse refert. Act. 20. quando vero nõ habebat, quid dare posset, ab alijs sollicite procurabat & hoc apparet. 1. Cor. 16. De collectis autẽ, &c. Item 2. Cor. 9. Qui parce seminat, parce metet.

Item ad eum pertinet superbos & tumidos refrenare & humiliare, quod volens facere Moyses increpando dicebat. Nu. 16. Multum erigimini filii Leui, Samuel etiam dixit Sauli. 1. Reg. 15. Quare non audisti vocem Domini, &c. in hac autem arte Paulus erat valde peritus, vnde 1. Cor. 4. Tamquã non venturus sim ad vos, sic inflati sunt quidam. Veniam autem cito, & cognoscam non sermonem eorum, qui inflati sunt, sed virtutẽ. 1. Tim. 6. Diuitibus huius sæculi præcipe non sublime sapere, &c.

Rursus etiam bonus prælatus distantes, & ad eum accedere non valentes debet personaliter visitare, quod Samuel adimplebat, qui ibat circuiens Bethel, & Galgala, & Masphat, & iudicabat Israelem. 1. Reg. 7. & quis hoc exercuit sicut Paulus, qui ab Hierusalem vsque ad Illyricum mare repleuit Euangeliũ Christi. Rom. 15. ita quod vitam suam quemdam cursum vocabat. 1. Cor. 9. sic curro nõ quasi in incertum. 2. Tim. 4. cursum consummaui.

Item debet delinquentes, & transgressores punire, sicut fecit Moyses, quando populus vitulum conflatilem adorauit. Exo. 32. In hac etiam parte Paulus negligẽs non erat; dicebat enim. 2. Cor. 10. Arma militiæ nostræ non sunt carnalia, sed potentia Deo in promptu habentes vlcisci inobedientiam. Item 1. Cor. 4. In virga veniam ad vos, an in spiritu mansuetudinis.

Item bonus prælatus debet contumaces de populo, & pestiferos extirpare, sicut fecit Moyses de Chore, & ijs, qui adhæserunt ei. Num. 16. Tu inquit & omnis congregatio tua state seorsum. deinde dixit alijs: Recedite a tabernaculis impiorum. Paulus autem de illo, qui tenebat nouercam suam ait. 1. Cor. 5. Ego iudicaui huiusmodi tradere Satanæ in interitum carnis. & post. Expurgate vetus fermentum, &c. Hymenæũ & Alexandrum tradidit Satanæ, vt discerent non blasphemare. 1. Tim. 1.

Postremo debet pro vniuersis orare. Sic faciebat Moyses. Exo. 32. Moyses orabat Dominum, &c. & Samuel. 1. Reg. 12. Absit a me hoc peccatum, vt cessem orare pro vobis; hoc autẽ Paulus diligentissime implebat. Rom. 1. Sine intermissione memoriam vestri facio semper in orationibus meis, & 2. Thess. 1. Oramus semper pro vobis, vt Deus dignetur vos vocare vocatione, &c. Item hoc ipsum hortatur fieri dicens. 1. Tim. 2. obsecro primum omnium fieri obsecrationes, orationes, &c.

De malis principibus & prælatis. Cap. CII.

PRecepit Dominus Moysi dicens: Tolle principes populi, & suspende eos contra solem in patibulis. Num. 25.

Dixit Moyses ad Aaron. Exo. 32. Quid tibi fecit hoc populus, vt induceres super eum peccatum maximum, quasi multum peccaret prælatus in subditos, quando male eorum acquiesceret voluntati. Male corripuit Heli filios suos, quod multũ displicuit Domino. 1. Reg. 2. & tamen corripuit eos verbo, sed lẽte non viriliter & seuere, quid ergo de illis, qui in malis fauent eis, vel qui dant eis occasionem peccandi. Etiam malis prælatis debent deferre subditi, sicut Dauid qui percussit cor suum, quia præciderat orã chlamydis illius, neque aliud malum voluit facere ei. 1. Reg. 24.

Totum pondus prælij versum est in Saul, vnde cecidit in prælio, & occisus fuit. 1. Reg. 31.

Propter peccatum quod commisit Dauid in numeratione populi mortui sunt ex populo septuaginta millia

millia virorum. 2. Reg. 24. Quia Roboam populũ A nimis grauare voluit magnam partem eius amisit. 4. Reg. 12.

Occasionem dedit Ieroboam populo recedendi a cultu Dei, quando vitulos fecit, & eos adorari præcepit. 3. Reg. 13.

Propter malos prælatos interdum subditi temporaliter affliguntur. vnde dixit Elias ad Achab, Tu cõturbas populum Israel, & domus patris tui, &c. 3. Reg. 17.

Rex Syriæ præcepit principibus curruum suorum, Non pugnabitis cõtra maiorem, & minorem quempiam, nisi contra regem Israel solum: ille autem erat B Achab nequissimus. 3. Reg. 22.

Manasses seduxit Iudam & habitatores Hierusalẽ, vt facerent malum super omnes gentes, quas subuerterat Dominus a facie filiorum Israel. 2. Paral. 33.

Malorum prælatorum in Hierusalem habitantium conditiones expressit Isaias dicens: Principes tui infideles sunt, socij furum, omnes diligunt munera, sequuntur retributiones, &c. Isa. 1.

De Nabuchodonosor principe pessimo dicitur. Isa. 14. Tu terram tuam disperdisti, tu populum tuum occidisti, &c.

Sobna præpositus templi credebat in Hierusalem C diu viuere, & mori, & honorifice sepeliri, sed mandauit ei Dominus, Quid tu hic, aut quasi quis hic? &c. & post pauca sequitur: Expellã te de statione tua, &c. Isa. 22. Et nota quòd ille Sobna videtur fuisse de illis, qui dicebãt paulo ante: Comedamus & bibamus, cras enim moriemur.

Sedecias rex Iuda dixit principibus Ieremiam occidi petẽtibus: Ecce in manibus vestris est. Non enim fas est regem aliquid vobis negare. Ier. 38.

Contra malos Prophetas & prælatos dixit Dominus. Ezech. 14. Non ascendistis ex aduerso, non opposuistis murum pro domo Israel, vt staretis in prælio in D die Domini.

Malis prælatis Dominus per Ezechielem comminatur dicens. Ezech. 34. De pastoribus Israel qui pascebant semetipsos: Nonne greges pascuntur a pastoribus?

Postea statim describitur actus malorum pastorũ. Lac, inquit comedebatis, & lanis operiebamini, & quod crassum erat occidebatis, gregem autem meum non pascebatis, quod infirmum fuit non cõsolidastis, & ægrotum non sanastis, quod fractum est non alligastis, & quod abiectum est non reduxistis, quod perierat non quæsiuistis, sed cum austeritate imperaba- E tis eis, & cum potentia, &c.

Mali fuerunt illi presbyteri, qui condemnabant Susannam ad mortem, eo quòd noluit consentire illis, cum ex hoc magis meruisset laudari. Dan. 13.

Rex Demetrius Alcimum proditorem impium constituit in sacerdotio, & mandauit ei facere vltionẽ in filios Israel. 1. Mac 7.

Elegit Bachides viros impios, & constituit eos dominos regionis, & expugnabant amicos Iudæ, & adducebant eos ad Bachidem, &c. 1. Mac. 9.

Iason frater Oniæ, qui summum sacerdotium emit ab Antiocho, statim vt obtinuit principatũ ad Genti- F lem ritum contribules suos transferre cœpit. 2. Mac. 4

Proprietates malorum prælatorum, bene tangit Dominus Iesus. Matt. 23. Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi, &c. dicunt & non faciunt; alligant autem onera grauia, &c. sequitur: Clauditis regnũ cælorum ante homines, & vos non intratis, &c.

Item Io. 10. Mercenarius, & qui non est pastor videt lupum venientem, & dimittit oues, & fugit, &c. non pertinet ad eum de ouibus, sed curat tantum de velleribus.

Sciebat Pilatus, quòd Iudæi per inuidiam Dominum tradidissent, sciebat eum innocentem; tamen propter fauorem populi, & timorem Cæsaris tradidit illum voluntati eorum. Matt. 27.

Principes sacerdotum vocantes Petrum, & Ioannem denuntiauerunt eis, ne omnino loquerentur, nec docerent in nomine Iesu. Act. 3.

Videns princeps Sacerdotum multa signa per Apostolos fieri, exurgens ipse, & omnes qui cum eo erant iniecerunt manus in Apostolos, & posuerunt eos in custodia sua publica. Angelus autem Domini eduxit eos; tunc abijt magistratus cum ministris, & adduxerunt illos, & post multa concilia vocauerunt Apostolos, & cæsis denuntiauerunt, vt amplius non loquerẽtur in nomine Iesu. Act. 5.

Raptus fuit Stephanus a Iudæis, & adductus in cõcilium, cumque falsa obijcerentur ei, principes sacerdotum dixerũt ei, Si hæc ita se habent. qui cum fideliter se excusaret, & duritiam Iudæorum acriter increparet, lapidatus est ab eis, præfato principe nullam displicentiam ostendente. Act. 6. & 7.

Productus Paulus in concilium cœpit rationabiliter loqui, sed ad primum verbum, quod dixit, Princeps sacerdotum præcepit eum percuti. tunc Paulus dixit: Percutiet te Dominus, paries dealbate, & tu sedens iudicas me secundum legem, & contra legem iubes me percuti. Act. 23.

Malos præsides, & iniquos habuit Paulus Felicem, & Festum, qui volebant gratiam Iudæis præstare, & idcirco compulsus est Cæsarem appellare. Act. 45.

De ambitiosis. Cap. CIII.

Locuta est Maria, & Aaron contra Moysen, & dixerunt: Nonne & nobis similiter locutus est Dominus. per hæc verba videbantur ambire ducatum populi. Nu. 12.

Chore & complices sui anhelantes ad regnum populi, cœperunt ipsum populũ commendare. Moysen vero, & Aaron accusare dicẽtes: Sufficiat vobis, quòd omnis multitudo sanctorum est, & in ipsis est Dominus. cur eleuamini super populum Domini? Num. 16.

Abimelech filius Gedeonis callide procurauit se eligi per amicos ex parte matris suæ, sed postea pessime successit vtrisque. Iudic. 9.

Parabola illa quam proposuit Ioatham, quòd oliua, vitis, & ficus noluerunt super ligna accipere principatũ, rhamnus vero arbor modica, & vilis regnum vsurpare præsumpsit. potest ad ambitiosos aptari. Iud. 9.

Dicebat Gaal filius Obed. Iud. 9. Vtinam daret aliquis populum istum sub manu mea, vt auferrem de medio Abimelech.

Absalom hominibus ad iudicium regis Dauid venientibus blandiendo, detrahendo simul, & ambiendo dicebat: Videntur mihi sermones tui boni & iusti, sed non est qui te audiat constitutus a rege. Quis me constituat iudicem super terram, &c. Sed nota quomodo accidit ei postea. 2. Reg. 15. 16. & 18.

Adonias filius Agith eleuabatur dicens, Ego regnabo. 3. Reg. 1.

Dixit Ahias ad Ieroboam: Regnabis super omnia, quæ desiderat anima tua. sed adeptus regnum super decem tribus Israel pessime se habuit. 4. Reg. 12.

Zambri videns Hela dominum suum regem Israel temulentum occidit eum, & regnauit post eum diebus septem. 3. Reg. 16.

Athalia mater Ochoziæ regis Iuda vidẽs esse mortuum filium suum, in tantam exarsit libidinem dominandi, quòd interfecit omne semen regium, excepto Ioas, qui fuit a sorore Ochoziæ furtiue sublatus. 4. Reg. 11.

Sellum filius Iabes coniurauit contra Zachariam regem Israel dominum suum, & interfecit eum, & regnauit pro eo vno mense. 4. Reg. 15.

Nabuchodonosor rex Assyriorum vocauit duces bellatores suos, dixitque cogitationem suam esse, vt omnem

omnem terram suo subiugaret imperio. Iudith 2.

* Ambitiosi, & superbi plus affliguntur de paucis, qui eos præcedunt, vel eis non obediunt, quàm lætentur de multis, qui eis obsequuntur. vnde superbus Aman, qui erat secundus a rege, & filios, & diuitias multas habebat, nihil se habere putabat, quamdiu vidit Mardochæum ante fores regias. Esther 5.

Audiuit Seron, quòd congregauit Iudas Ecclesiam fidelium, & ait: Faciam mihi nomen, & glorificabor in regno, & debellabo Iudam, sed ipse cito fuit debellatus a Iuda. 1. Mach. 3.

Alcimus qui volebat fieri sacerdos summus, & quidam alij iniqui de populo Iudæorum, venerunt ad regem Demetrium dicentes ei: Perdidit Iudas, & fratres eius amicos tuos, & nos disperserunt de terra nostra, &c. 1. Mach. 7.

Ptolemæus rex Ægypti voluit dolo obtinere regnum Alexandri, & tandem obtinuit Alexandro deuicto, & in Arabiam fugato; & abstulit Zabdiel Arabs caput Alexandri, & misit Ptolemæo, qui parum gauisus est, quia die tertio mortuus est. 1. Mach. 11.

Ptolemæus filius Abobi habebat argentum, & aurum multum, & exaltatum est cor eius, & volebat obtinere regionē, & quasi occasione hac proditorie occidit Simonē sacerdotē, & duos filios eius. 2. Mac. 15.

Ambiebat Iason frater Oniæ summū sacerdotiū, & propter hoc adijt regem Antiochum Nobilē, promittens trecenta sexaginta argenti talenta, & multa alia. 2. Mach. 4. Quod cum rex annuisset modico tempore sacerdotij honore functus est, quia Menelaus, quē misit ad Antiochum, retorsit ad se summum sacerdotium, qui etiam cito fuit amotus, & Lysimachus frater eius, loco eius substitutus. 2. Mach. 4.

Cum vidisset Simon, quòd per impositionem manus Apostolorum daretur Spiritus sanctus obtulit eis pecuniam dicens: Date mihi hanc potestatem, vt cuicumque imposuero manus, accipiat Spiritum sanctū. Petrus autem dixit ei: Pecunia tua tecum sit in perditionem. Act. 8.

De tentatione diaboli. Cap. CIIII.

SErpens callidus ad tentandum, idest diabolus in serpente, humanum genus, ex parte debiliori, & ad peccandum proniori, aggressus est. non enim Adam prius tentauit, sed Heuam. Item explorando a longe incœpit, non statim comedere vetitum fructū ex abrupto suasit. Item negauit pœnam secuturam, pro mandati transgressione, & magna bona asseruit affutura, pro vna tali comestione. Item non tentauit mulierem de peccatis, ad quæ nullam inclinationem habebat, sed de comestione suauis fructus, & sapidi, & curiositate sciendi, & de dignitate maiori. Gen. 3.

Spiritus mendax frequenter in tentatione mentitur. vnde dixit Heuæ: Nequaquam moriemini. Genes. 3.

Item dixit Domino Saluatori, cum ostendisset ei omnia regna mundi: Mihi tradita sunt omnia, & cui volo do illa. Luc. 4.

Item Scripturam sacram interdum peruerse allegat. dixit enim Domino Angelorum, &c. Matth. 4.

Cum surrexisset satan cōtra Israel, incitauit Dauid, vt numeraret Israel. 1. Paral. 21.

Petiuit satan a Domino, vt Iob tāgeretur in liberis, & rebus, & persona, in quo potest notari calliditas, malignitas, & infirmitas inimici. Iob 1. & 2.

Non expedit tentationes suas reuelare homini, quē credit tentari de simili peccato, sed magis alicui discreto, & sancto, qui eum confortet in bono. vnde duo senes, quando sibi inuicem concupiscentiam indicauerunt peius prouocati fuerunt. Dan. 13.

Tentatio Domini nos instruit ad vincendum omne genus tentationis. fuit enim tentatus de tribus, ad

A quæ omnia possunt tentamēta reduci. Et nota, quod non per potentiam, sed per Scripturam vicit tentatorem. Matth. 4. Luc. 4.

Ait Dominus Simoni Petro instante passione sua: Ecce satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum. ego autem rogaui pro te, &c. Luc. 22.

Diabolus immisit in cor Iudæ, vt traderet Dominum Christum.

Dixit Petrus Ananiæ: Cur tentauit satanas cor tuū mentiri te Spiritui sancto, & fraudare de pretio agri. Act. 5.

B *De peccato in generali, & varijs pœnis, quæ ex peccato sequuntur. Cap. CV.*

QVòd peccatum causet in homine erubescētiam, patet per hoc, quòd in statu innocentiæ erant primi parentes nudi, & non erubescebant: post peccatum vero statim sibi operimenta fecerunt. Gen. 2. & 3.

Peccatū infatuat peccatorem. Vnde Adam post peccatum credebat se abscondere a facie Domini. Gen. 3.

Item peccatum facit hominem timidum. vnde Adam postquam peccauerat dixit: Timui eo quòd

C nudus essem, & abscondi me. Gen. 3.

Enormitas sceleris clamat pro vindicta ad aures Dei. Gen. 4. Vox sanguinis fratris tui, &cet. Gen. 19. Clamor Sodomorum, &c. Etiam pœna temporali punit Dominus quandoque peccatum, vt patet in Adam, & Heua. Gen. 3. Et in Cain. Gen. 4 In Sodomitis. Genes. 19. Item in filijs Israel multoties. Item Ioan. 5. Iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat.

Pharao propter peccatum recognoscebat se a Domino flagellatum dicens. Exo. 10. Peccaui in Dominum, & in vos.

D Fecerunt filij Israel malum in conspectu Domini: iratusq. Dominus tradidit eos in manibus diripientium, qui ceperunt eos, & vendiderunt hostibus. Iudic. 2.

Peccatum ipsum peccatorem quiescere non facit. Vnde percussit eum cor Dauid, postquam numeratus est populus. 2. Reg. 24.

Salomonem sapientissimum peccatum infatuauit. 3. Reg. 11. Ipsius etiam famam maculauit. Eccles. 47. Dedisti maculam in gloria tua.

Postquam Ioram rex Iuda cepit ambulare per vias regum Israel pessimas, recessit Edom ab eo, & noluit

E ei soluere tributum consuetum. 3. Reg. 8.

Dereliquerunt filij Israel præcepta Domini, & fecerunt sibi deos conflatiles, seruieruntq. Baal, &c. Sequitur: Translatus est Israel de terra sua 4. Reg. 17.

Factum est verbum Domini contra Iudam, vt auferret eum coram se, propter peccata quæ fecit Manasses, & propter sanguinem innoxium, quem effudit, &c. 4. Reg. 24.

Deserta est Hierusalem, & omnes vrbes Iuda, & non est habitator in eis, propter malitiam quam fecerunt, vt me ad iracundiam prouocarent. Consecutiue, non causaliter intelligi debet. Hiere. 44.

F Tanta est grauitas peccati, quòd dicitur. Hiere. 44. Non poterat Dominus vltra portare propter malitiam studiorum vestrorum.

Propter peccatum debilitatur homo. Thren. 1. Peccatum peccauit Hierusalem, propterea instabilis facta est. vnde seruus Salomonis ausus est insurgere in dominum suum post ipsius peccatum. 3. Reg. 11.

Cum sanasset Dominus Iesus hominem languidū in grabato iacentem, inuenit eum in templo, & dixit: Ecce sanus factus es, iam amplius noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat. Ioan. 5.

Mulieri in adulterio deprehensæ, & a Iudæis coram Domino accusatæ dixit ipse Saluator: Vade, & amplius iam noli peccare. Ioan. 8.

De

De confessione peccati. Cap. CVI. A

MOnebat Dominus Adam post peccatum recognoscere culpam suam, sed ille quodammodo retorsit in Deum, & mulierem, & mulier in serpentem. Gen. 3. Mulier quam dedisti mihi sociam, &c. Et post: Serpens decepit me.

Cham recognouit peccatum suum dicens. Gen. 4. Maior est iniquitas mea, & cetera.

Item Pharao dixit: Peccaui. Exo. 9. & 10. Item dixit Saul. 1. Regum. 25. Item Iudas. Matth. 27. Nullus tamen ex prædictis veniam consecutus est; quia non recto corde dixerunt. Simile dixit Dauid, B corde humili. 2. Reg. 12. Et audire meruit; Dominus transtulit peccatum tuum, & cetera.

Afflicti filij Israel per ignotos serpentes venerunt ad Moysen, atque dixerunt: Peccauimus, quoniam locuti sumus contra Dominum, & contra te, &cet. Num. 21.

Vehementer oppressi filij Israel a Philistæis, & filijs Ammon dixerunt ad Dominum. Iudic. 10. Peccauimus redde tu nobis, quidquid tibi placet, tamen nunc libera nos.

Reprehensus Dauid a Nathan propheta, super excessu quem commiserat in Vriam, & vxorem eius C peccatum suum humiliter recognouit. 2. Regum 12. Humiliter recognouit peccatum Dauid, quando fecerat populum numerari, ita quòd etiam obtulit se percutiendum loco populi innocentis. 2. Reg. 24.

Dixit Nehemias: Confitebor pro peccatis filiorum Israel, quibus peccauerunt tibi, & ego, & domus patris mei peccauimus, vanitate seducti sumus, & cet. Nehem. 1.

Quamuis Tobias ab infantia Deum timuerit, & mandata eius custodierit, tamen dicebat humiliter recognoscens: Non egimus secundum præcepta tua, & non ambulauimus sinceriter coram te. Tob. 3. D

Tres socij Danielis, qui ita sanctè inter Chaldæos vixerant, & pro quibus Deus tantum miraculũ faciebat in fornace, nequaquam contra Deum murmurabant, quasi iniuste talia paterentur; sed dicebat Azarias: Peccauimus, iniuste egimus, &c. Dan. 3.

Orans Deum Daniel confitebatur peccata sua, & populi dicens: Peccauimus, iniquitatem fecimus, impie egimus, &c. Dan. 9.

Sextus illorum septem fratrum mori incipiens, ait: Nos enim propter nosmetipsos hoc patimur, quia peccauimus in Dominum nostrum, &c. 2. Mach. 7.

Veniebant ad Ioannem Baptistam, omnis Iudæa, E & omnis regio citra Iordanem confitentes peccata sua. Matth. 3. Mar. 1.

Prædicante Paulo per Asiam, multi credentium venientes, & annuntiantes actus suos. Act. 19.

De duritia, & obstinatione malorum. Cap. CVII.

CHam post increpationẽ quam fecit ei Dominus peior fuit, & fratricidium perpetrauit. Gen. 4.

Cor Pharaonis, neque per blanda verba, quæ primo dixit Moyses ex parte Domini, neque per dura flagella potuit emolliri. Exo. 5. vsque ad 10. cap. F

Filij Israel dicuntur a Domino populus durę ceruicis. Exo. & Num. pluries.

Heli sermonibus filios suos corripuit, sed nihil eis profuit.

Samuel prædixit populo conditiones regis eorum, valde graues, & quòd hoc displicebat Domino; & tamen noluit desistere ab incepto. 1. Reg. 8.

Neque per verba Ionathæ, neque per beneficia a Dauid recepta cor Saulis ad diligendum ipsum Dauid potuit prouocari. 1. Reg. 18. & 19.

De Nabal dicitur. 1. Reg. 25. Quòd erat durus, & pessimus, & malitiosus.

Obstinate nimis Asael persequebatur Abner. 2. Re 2.

Mittebat Dominus viris Iuda prophetas, vt reuerterentur ad eum, quos illi audire nolebant; immò etiam Zachariam filium Ioiadæ, increpantem crudeliter occiderunt. 2. Paral. 25.

Ezechias rex Iuda misit nuntios in vniuersum Israel dicentes: Nolite indurare ceruices vestras, sicut patres vestri, &c. Sequitur, quòd illi irridebant, & subsannabant eos, &c. 2. Paral. 30.

Durissima fuerunt corda illorum; qui venerunt ad comprehendendum Dominum, quos cum ad terram prostrauisset solo verbo, & auriculam eius sanasset, non fuerunt moti, vel ex miraculi maiestate, vel ex beneficij pietate. Luc. 22. & Ioan. 17.

Beatus Stephanus Iudæos increpans ardenter, ait: Duri ceruice, & incircumcisi corde, & auribus, vos semper Spiritui sancto resistitis, &c. Act. 7.

De peruersitate quorumdam. Cap. CVIII.

PRima mulier ordinem naturę peruertit, quando de fructu vetito dedit. Gen. 3. et ille comedit. Cum ipse vir eam debuisset docere, quid illa deberet comedere, vel vitare.

Dominus de spolijs Ægyptiorum ditauit Hebræos. Exo. 12. Sed sunt multi, qui ditant Ægyptios de spolijs Hebræorum.

Filij Israel in deserto penuriam patientes dicebant se super ollas carnium in Ægypto sedisse; sed tamen faciebat mentionem de grauissima seruitute. Exo. 16.

Dicebat populus in deserto: Recordamur piscium, quos comedebamus in Ægypto gratis. Num. 11. Cum tamen, tunc seruitute maxima premerentur, & ibi in deserto pane Angelorũ, idest cibo sapidissimo, sine labore suo, dato cęlitus, pane Angelorũ aleretur.

Narrantibus exploratoribus cõditiones terræ Promissionis, noluit populus contra voluntatem Domini in Ægyptum redire, & nequaquam vltra procedere; cito vero post voluit contra voluntatem Domini, nimium festinare. Num. 15.

Vocati Dathan, & Abiron a Moyse responderunt: Non venimus, numquid parum est tibi, quòd eduxisti nos de terra, quę lacte, & melle manabat. Num. 16.

Petijt Moyses a rege Edom dicens: Obsecramus, vt nobis transire liceat per terram tuam, non ibimus per agros, sed via publica gradiemur. Respondit tamen ille, non transibitis per me, alioquin occurram armatus tibi, &c. Num. 20. Simile accidit de Sehon rege Amorrhæorũ, sed qui noluit concedere pauca, amisit multa. Num. 21. Noluit Balaam maledicere populo quem credebat benedictum a Deo, sed sunt multi qui plura maladicunt de bonis, quàm de malis. Num. 22. Et mirum fuit quòd noluit eis maledicere. nam licet ostendisset ei Dominus, quòd populus Israel erat benedictus; tamen dedit finaliter malum consilium, per quod a mulieribus est seductus. Num. 24.

Fili Israel audientes mandata Domini, omnia fecerunt contraria. Iudic. 2.

Viri Ephraim rogati a Iephte, vt secum venirẽt ad prælium. noluerunt quo post victoriam redeunte, quasi eos non vocasset contra eum iurgari cœperunt. Iudic. 12.

Dauid psallebat coram Saule vexato a dæmone, & ipsi vtiliter seruiebat, & tamen ipse Saul voluit eum configere parieti cum lancea, quam tenebat. 1. Regum 18. & 19.

Saul voluit occidere Ionatham filium suum, quia excusauit Dauid innocentem. 1. Reg. 20.

Dicebat Saul seruos coniurasse aduersus eum, & Dauid insidiari sibi, quia eum ad mortem quærebat, & inuenire, vel capere non poterat. 1. Reg. 22.

Rex filiorũ Ammon videns quòd iniuriam fecisset Dauid, voluit impugnare eum, cum magis debuisset laborare ad placandum eum. 2. Reg. 4.

Ammon

Amnon filius Dauid Thamar sororem suam violenter oppressam, turpiter a se expelli fecit. 2. Reg. 13.

Absalom filius Dauid populum contra patrem malitiose cōmouit: ad concubinas illius videntibus cunctis intrauit; ipsum patrem suum vita, & regno priuare voluit. 2. Reg. 15.

Sublimatus a Domino Ieroboam super decem tribus Israel, statim auertit populum a cultu veri Dei, & commonitus per Prophetam, præcepit eum capi. 3. Reg. 13.

Achaz rex Iuda altare Domini transtulit, & fecit fieri altare ad similitudinem illius, quod viderat in Damasco: & super illud offerri holocausta præcepit. 4. Reg. 16.

Idolatriam, sortilegia, homicidia, & diuersa scelera, quæ cōmisit Manasses rex Iuda, satis narrantur. 4. Reg. 21. & 2. Paral. 33.

Cum debellasset Amasias Idumæos, & filios Seir, & tulisset deos eorum, adorauit eos, & illis adoleuit incensum. 2. Paral. 25. propter quòd Dominus eum arguit per Prophetam dicentem sibi: Cur adorasti deos, qui non liberauerunt populum suum de manu tua.

Achaz rex Iuda immolauit victimas dijs Damasci percussoribus suis, & dixit, Dij regum Syriæ auxiliantur eis, quos ego placabo hostijs, & aderunt mihi cum e contrario ipsi fuerint ruinæ ei, & vniuerso Israel. 2. Paral. 28.

Quia vnus solus Mardochæus nō adorabat Aman superbissimum, ipse Aman procurauit apud regem Assuerum omnes Iudæos debere interfici. Esther 3.

Arguente Hieremia Propheta populum, pro eo quòd sacrificabant dijs alienis. Responderunt ex eo tempore, quo cessauimus sacrificare reginæ cæli, & libare ei libamina, indigemus omnibus, & gladio, & fame consumpti sumus. Hiere. 44.

Principes, & satrapæ Darij regis Persarum accusauerunt Danielem, quòd tribus temporibus per diem orabat Deum suum. Dan. 6.

Alcimus impius de gente Iudæorum, qui debebat diligere Iudam, & fratres eius, iuit ad Demetrium, & quidam alij iniqui ex Israel dicentes: Perdidit Iudas, & fratres eius, &c. 1. Mach. 7.

Cum vellet Antiochus ciuitatem Persepolim spoliare, fugatus est multitudine ad arma concurrente, quam iniuriam in Iudæos voluit retorquere. 2. Machab. 9.

Ioppitę tale flagitium perpetrauerunt, rogauerunt ducentos Iudæos, vt ascenderent naues, qui cum essent in alto mari submerserunt eos. 2. Mach. 12.

Nec austerus Ioannis victus, nec condescensiua manducatio Saluatoris, placuit Pharisæis. Matth. 11. Pharisęi videntes Dominū dæmonia eijcientem, turbis dicentibus, Numquid hic est filius Dauid? blasphemabant dicētes: Hic non eijcit dæmones, nisi in Belzebub principe dæmoniorum. Matth. 12. Luc. 11.

Nimia fuit peruersitas in Iuda, qui pro triginta argenteis tradidit Saluatorem. Matth. 26.

De nequitia tyrannorum. Cap. C I X.

Varias adinuenit malitias Pharao, vt posset extinguere, vel ad numerum paruum redigere filios Israel. Exo. 1. In principio enim duris laboribus eos præcepit affligi, deinde masculos occidi; postea mandauit eos in flumen proijci, & feminas reseruari.

Primo simpliciter dixit Pharao: Nescio Dominum & Israel non dimittam. Exod. 10. Deinde concessit dicens: Ite sacrificate Domino in terra hac; postea dimittere eos noluit, vt sacrificarent Domino in deserto; verumtamen non longius ne abirent. Exo. 8. Postmodum voluit vt viri irent, dum tamen oues, & armenta dimitterent. Exo. 4.

Postquam intellexit Pharao quòd filij Israel voA luerunt seruire, & sacrificare Domino, durius afflixit eos. Exo. 5.

Septuaginta reges amputatis manuum, ac pedum summitatibus colligebant reliquias sub mensa Adonibezec. Iudic. 1.

Abimelech filius Gedeonis, vsurpato dominio super populum, septuaginta viros fratres suos occidit super lapidem vnum. Iudic. 9.

Post multa beneficia a Dauid percepta, Saul ipsum quæsiuit ad mortem, & occidit octoginta quinque viros portantes Ephod occasione ipsius. 1. Reg. 22.

B Virum Dei arguentem Ieroboam pro altari sacrilego, quod construxerat præcepit ipse Ieroboam apprehendi. 3. Reg. 13.

Iezabel fecit Eliam ad mortem quæri, quia prophetas Baal fecerat occidi. 3. Reg. 19.

Naboth Iezrahelites lapidatus fuit, quia procurauit Iezabel contra eum falsos testes produci. 3. Reg. 21.

Achab rex Israel fecit poni Michæam prophetam in carcerem, & sustentari pane tribulationis, & aqua angustiæ. 3. Reg. 22.

Cum factum esset verbum Domini in manu Iehu prophetæ, contra Baasa regem Israel, & contra domum eius, occidit Baasa prædictum prophetam. C 3. Reg. 16.

Manasses rex Iuda sanguinem innoxium effudit, & impleuit Hierusalem cruore innocētiū. 4. Reg. 24.

Cum reuersus esset Sennacherib fugiens a Iudæa plagam quam circa eum fecerat Deus propter blasphemiā suā iratus, multos Iudæos occidit. 4. Reg. 19.

Nabuchodonosor dixit Holoferni: Non parcat oculus tuus vlli regno. Iudith 2. De Holoferne vero, postea legitur, quòd tantus metus illius prouincijs incubuit, vt vniuersarum vrbium habitatores obuiam exirent venienti, excipientes eum cum coronis, & lampadibus ducentes choros in tibijs, & tympa-D nis; & tamen ista facientes ferocitatem pectoris eius mitigare non poterant. Iud. 3.

Quia Mardochæus superbissimo Aman genua non flectebat, magis elegit Aman omnes Iudæos procurare occidi, quàm parcere vni soli. Esther 3.

Ad petitionem principum populi, præcepit Sedecias rex Iuda Hieremiam prophetam mitti in lacum, in quo non erat aqua, sed lutum. Hiere. 38. Rex Babylonis occidit filios Sedeciæ regis Iuda, in oculis eius in Reblatha, oculos quoque eius eruit, & vinxit eum compedibus, vt adduceretur in Babylonem. Hiere. 39.

E Nabuchodonosor rex Babylonis in furorem versus præcepit, vt occiderentur omnes sapientes Babylonis, pro eo, scilicet quòd non poterant ei somnium, quòd viderat indicare. Dan. 2.

Mira crudelitas fuit cum Nabuchodonosor rex Babylonis fecit socios Danielis mitti in fornacem ignis ardentis Dan. 3.

Antiochus ascendit Hierosolymam, & fecit cædem hominum; & post dicitur, Effuderunt sanguinem innocentem per circuitum sanctificationis, & multa leguntur ibi. 1. Mach. 1.

Comprehendit exercitus Antiochum filium An-F tiochi, & Lysiam, & adduxit eos ad Demetrium, qui noluit eos videre, & occidit eos exercitus. 1. Mach. 7

Tryphon cepit Ionatham proditorie, cumq. teneret eum, petijt pro eius liberatione centum talenta argenti, & duos filios eius pro obsidibus, quos cum haberet, nequissime patrem cum duobus filijs occidit. 1. Mach. 13.

Rogatus a Menelao Andronicus, & per munera, quæ cepit ab eo corruptus, occidit Oniam summum sacerdotem. 2. Mach. 4

Rex Antiochus Menelaum hominem sacrilegum de multis sceleribus accusatum absoluit, & accusatores eius morte damnauit. 2. Mach. 4.

Nimiam crudelitatem exercuerunt in Eleazarum illi

illi tyranni ab Antiocho missi. 2. Mac. 6. Et similiter in septem illos fratres, & eorum matrem. 2. Mac. 7.

Herodes videns quod illusus esset a Magis iratus est valde, & mittens occidit omnes pueros, qui erant in Bethleem, & in omnibus finibus eius a bimatu, & infra. Matt. 2.

Sciebat Herodes Tetrarcha Ioannem Baptistam esse virum iustum & sanctum; & tamen ad petitionē vnius meretricis fecit eum in carcere decollari. Matt. 14. Marc. 6.

Accesserunt ad Dominum Iesum quidam Pharisæorum dicentes: Exi & vade hinc; quia Herodes vult te occidere. Luc. 13.

Herodes Thetrarcha multo tempore videre Iesum cupiebat; & viso eo gauisus est valde. & tamen spreuit eum cum exercitu suo, & illusit indutum in veste alba, & remisit ad Pilatum. Luc. 23.

Misit Herodes, Agrippa, rex, vt affligeret quosdam de Ecclesia, occidit autem Iacobum fratrem Ioannis gladio; videns autem, quia placeret Iudæis, apprehēdit Petrum, & misit in carcerem. Act. 12.

A quibusdam quæstuarijs fuit Paulus mendaciter accusatus pro eo, quod ipse spiritum Pythonem eiecit a quadam puella; magistratus autem iusserunt eū, & Silam socium eius virgis cædi, & in carcerem mitti, & pedes eorum ligno stringi. Act. 16.

Felix præses sperabat, quod pecunia ei daretur a Paulo, quem tenebat vinctum, propter quod frequenter accersens eum, loquebatur cum eo. Successit autem ei Festus, & volens Felix gratiam præstare Iudæis Paulum non absoluit, sed eum vinctum reliquit. Festus etiam cœpit fauere Iudæis, & Paulus grauari, propterea compulsus est Cæsarem appellare. Act. 24. & 25.

De oppressione bonorum per malos. Cap. C X.

Cain nequam & inuidus præualuit aduersus Abel iustum, & occidit eum. Gen. 4.

Sodomitæ animam iusti Lot multipliciter afflixerunt. Gen. 19.

Oderat semper Esau Iacob; dixitque in corde suo, Venient dies, &c. Gen. 27. & 28.

Oderant filios Israel Aegyptij, & affligebant illudentes eis, atque ad amaritudinem perducebant vitā eorum, &c. Exo. 1.

Vnus spurius ambiens principatum, Abimelech scilicet filius Gedeonis occidit septuaginta fratres suos. Iud. 9.

Saul diu persecutus est Dauid, qui tamen fideliter ei, & vtiliter seruiebat. 1. Reg. 17. & deinceps.

Absalom in tantum commouit populum aduersus Dauid patrem suum, quod compulsus est exire Hierusalem, licet cito fuerit reuocatus. 2. Reg. 15. & 20.

Impijssima Iezabel minata est, quod occideret Eliā, ita quod ille timens abijt quocumque eum ferebat voluntas. 3. Reg. 19.

Rex Israel Ioram pessimus audiens quod maxima fames erat in ciuitate, misit virum ad amputandum caput Elisei. 4. Reg. 6.

Ad imperium regis Iuda Ioas lapidatus est Zacharias filius Ioiadæ, pro eo quod arguebat regem, & populum sculptilibus seruientes. 2. Paral. 24.

Nabuchodonosor præcepit Holoferni, vt omnes deos terræ exterminaret, videlicet vt ipse solus Deus diceretur, & propter hoc multa regna destruxit, & populum Dei, qui nuper redierat de captiuitate Babylonis afflixit. Iudith 2. & deinceps.

Aman superbus, crudelis, & impius ita potens fuit, quod pro nihilo habuit procurare necem omnium Iudæorum, sed diuina prouidentia eius conatibus obuiauit. Est. 3. & 4.

Percussit Phassur Ieremiam Prophetam, & misit eum in neruum. Iere. 20. Item 28. capitulo, Hananias

A prophetauit plane contra id quod dicebat Ieremias, & tulit catenam ligneam de collo Ieremiæ, & confregit eam, & abijt Ieremias in domum suam quasi confusus ab illo Hanania mendace Propheta.

Nabuchodonosor rex Babylonis Ananiam, & socios eius in fornacem mitti iussit, eo quod ipsi noluerunt adorare statuam, quam idolatra iniquus erexit. Dan. 3. Et Daniel bis missus fuit in lacum leonum procurantibus pessimis hominibus. Dan. 9. & 14.

Antiochus ascendit Hierosolymam in multitudine graui cum superbia, & fecit ibi terribilem hominum cædem. 1. Mac. 1. & 4. & 5.

B Bachides & Alcimus proditor missi a rege Demetrio tantum exercitum produxerunt contra Iudam Machabæum, quod ipse Iudas cecidit in bello, & ceteri commilitones sui fugerunt. 1. Mac. 9.

Proditor & dolosus Tryphon, qui dominum suum regem Antiochum adolescentem dolo occidit, Ionathan, & duos filios eius nequiter interfecit. 1. Mac. 13

Ioannem Baptistam totius exemplar sanctitatis ad petitionem vnius meretricis, &c. Matt. 14. Mar. 6.

Quidam Iudæi commouerunt plebem, & Seniores & Scribas; & rapuerunt Stephanum, & statuerunt duos falsos testes contra ipsum, & lapidauerunt eū.

C Act. 6. & 7.

Misit Herodes, Agrippa, &c. Act. 12.

Iudæi concitauerunt religiosas mulieres, & primos ciuitatis, & excitauerunt persecutionem in Paulum, & Barnabam, & eiecerunt eos de finibus suis. Act. 14.

Quidam quæstuarij ducentes vnam mulierem Pythonissam, a qua Paulus, &c. Act. 16.

De oppressione bonorum per malos, & de tribulationibus, & eorum vtilitatibus. Cap. C X I.

D Plus creuit Ioseph in exilio in terra paupertatis suę, quàm creuisset inter fratres suos in terra natiuitatis suæ. Gen. 41.

Fratres Ioseph locuti sunt ad inuicem, Merito hæc patimur, quia peccauimus in fratrem nostrum, &c. idcirco venit tribulatio. Gen. 42.

Filij Israel creuerunt, & oppressionibus, & afflictionibus Pharaonis. Exo. 1. Quanto opprimebant eos Aegyptij, tanto magis multiplicabantur, & crescebāt.

Afflicti filij Israel a serpentibus ignitis dixerunt ad Moysen, Peccauimus, quoniam locuti sumus contra Deum, & contra te. Num. 21. antequam vero Dominus illos serpentes immitteret, nec peccatum suum

E cognoscebant, nec diuinum auxilium postulabant.

Toto tempore principatus Iosue, quādo filij Israel grauissima prælia habuerunt, non leguntur a Domino recessisse, sed cito post quando in abundantia, & quiete fuerunt. Iudic. 1.

Audierunt filij Israel, quod Philistini essent congregati, & venirent contra eos, & timentes dixerunt Samueli, ne cesses pro nobis clamare ad Dominum, &c. 1. Reg. 7.

Fugiēs Dauid a facie Absalom, seruo suo Semei maledicēte patiens fuit. 1. Reg. 16. Sed obtenta victoria superbiuit, quando iussit populū numerari. 2. Reg. 24

F Videns Dauid Dominum propter peccatum elationis eius esse iratū, humiliter recognouit culpam suā, & petijt, vt ipsemet puniretur, & populo parceretur. 2. Reg. 24.

Eliam fugientem reginā Iezabel ipsum persequentem, Angelus Domini confortauit, & panem, & aquam ei ostendit. 3. Reg. 18.

Pane tribulationis, & aqua angustiæ iussus est Michęas Propheta sustentari in carcere, pro eo quod noluit Achab iuxta suum volitum respondere. 3. Reg. 22

Voluit Dominus, vt viri Iuda affligerentur a rege Aegypti, vt scirent distantiam seruitutis diuinæ, & seruitutis regni terrarum. 2. Paral. 12.

Postquam Manasses coangustatus est orauit Dominum

num cum esset vinctus in Babylonem, & egit pœnitentiam valde coram Domino, & exaudiuit Dominus orationem eius. 1. Paral. 33.

In tempore tribulationis suæ clamauerunt ad te, & tu de cælo exaudisti eos, & secundum miserationes tuas multas dedisti eis saluatores. Nehe. 9.

Permittente Deo post bona opera Tobias fuit excæcatus, & deinde irrisus ab illis, qui eum debuerant consolari. Tob. 2. sed postea Dominus multipliciter consolatus est eum.

De populo suo loquens Iudith dixit: Memores esse debent, quomodo Abraham pater noster tentatus est, & per multas tribulationes probatus, Dei amicus effectus est. Iudith 8.

Tribulationes sustinuit Iob in anima ex vxoris, & amicorum suorum opprobrijs, & contumelijs, quæ ipsum ad tristitiam poterant prouocare. In corpore ex grauissima infirmitate, & generalissima, quæ totũ corpus a planta pedis vsque ad verticem occupabat, in amissione rerum & liberorum, & subtractione solatij, quia halitum eius vxor illius horrebat. Item alij viles homines ipsum deridebant, & eius faciem conspuebant. Iob. 30.

Sanctificatus in vtero Ieremias, & prophetiæ spiritu plenus dicebat de se, quòd erat vir rixæ, & discordiæ in vniuersa terra, & quòd omnes maledicebant ei. Ier. 15.

Pro veritate vero quam populo prædicabat fuit quinquies percussus. Iere. 35. Pluries incarceratus. Iere. 38. & tandem ab ipso populo lapidatus.

Exul Ezechiel in Chaldęa in medio captiuorum vidit mirabiles Dei visiones. per quod patet, quod in tribulationibus frequenter Deus hominem consolatur. Ezech. 1. & deinceps.

Bene apparet, Deum esse cum homine in tribulatione, per illos socios Danielis: cum quibus vidit Nabuchodonosor quartum similem filio Dei. Dan. 3.

Nabuchodonosor in prosperitate existens fuit arrogans & superbus, eiectus autem ab omnibus, & in bestiam commutatus recuperauit sensum, quem amiserat in honore elatus, & laudauit altissimum, quem blasphemauerat prius. Dan. 4.

Tantum vel amplius laudatus fuit Deus ex trium puerorum patientia, quam habuerunt in fornacis tribulatione, quantum ex Danielis sapientia, quam habuit ex somniorum expositione, seu interpretatione. Dan. 2. & 3.

Susanna in condemnatione mortis posita, nec habens recursum ad humanum adiutorium, flens suspexit ad cælum: sicut auis in terra ab hominibus, & canibus circũdata non habet effugium, nisi eleuet se in altum. Dan. 13.

Post obitum Iudæ Machabæi emerserunt iniqui, & facta est fames valida, & constituit Bachides impios dominos regionis, & facta est tribulatio magna in Israel. 1. Mac. 9.

Decretum exijt contra Iudæos tam iniquum, vt omnes trucidarentur, qui sacrificare nollent. erat ergo videre miseriam. 2. Mac. 6.

Antiochus cum esset sanus fuit crudelis homicida superbus, postea percussus a Deo grauissima & insanabili plaga propositum, & verba mutauit. 2. Mac. 9.

Natus in mundo cito passus est Dominus pressuram mundi, ita quòd Ioseph accepit eum, & matrem eius, & fugit in Aegyptum. Matt. 2.

De multis alijs afflictionibus & iniurijs, quas passus est require in rubrica de mansuetudine, & patientia.

Apostoli præcepto magistratuum flagellati ibant gaudentes a conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu Christi contumeliam pati. Act. 5.

Quamquam Paulus tunc non esset cum illis, tamẽ ipse postea de se dixit. Ro. 5. Gloriamur in tribulationibus, & 2. Cor. 12. libenter gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Christi.

A

Lapidato a Iudæis Stephano facta est magna persecutio in Ecclesia, quæ erat Hierosolymis, ac omnes dispersi sunt per regiones Iudææ, & Samariæ præter Apostolos. sed nota quòd hoc multum profuit ad diuulgationem Euangelij. Act. 8.

Haberi potest ex actibus Apostolorum, quòd Paulus tribulationes, seu persecutiones passus est post cõuersionem suam. Act. 9. Consilium fecerunt Iudæi, vt interficerent eum, notæ autem factæ sunt Paulo insidiæ, & dimissus est in sporta per murum.

B

Item cũ essent in Antiochia Pisidiæ Paulus & Barnabas, & disseminaretur verbum Dei per vniuersam regionem, Iudæi excitauerunt persecutiones in eos, & eiecti sunt de finibus illis; at illi excusso puluere pedum in eos, venerunt Iconium. Act. 13.

In ciuitate Lystris per hominem claudum, &c. Act. 14. Deinde in Macedoniam occasione puellæ, a qua Paulus spiritum Pythonem eiecit, &c. Act. 16.

Præterea apud Thessalonicam, cum multi credidissent, zelantes Iudæi concitauerunt per quosdam malos homines ciuitatem. Fratres vero confestim per noctem dimiserunt Paulum & Silam in Beroeã. vbi etiam cum multi verbum Dei auide suscepissent; Iudæi hoc cognito venerunt illuc commouentes multitudinem, & turbantes; statimque Paulum dimiserũt fratres, & per mare deduxerunt Athenas. Act. 17.

C

Apud Corinthum quoque instabat Paulus testificans Iudæis esse Christum Iesum. Contradicentibus autem illis, & blasphemantibus, excutiens vestimenta sua dixit ad eos: Sanguis vester super caput vestrum; Gallione autem Proconsule Achaiæ insurrexerunt vno animo Iudæi in Paulum, & adduxeruut eum ante tribunal dicentes: Quia hic homo contra legem persuadet hominibus colere Deum, &c. Act. 18.

Existente Paulo Ephesi, & fiducialiter verbũ Dei loquente, ac multa ibidem miracula faciente, Demetrius quidam argentarius faciens ædes argenteas Dianæ, conuocatis opificibus concitauit maximam turbationem aduersus Paulum, quem dicebat auertere turbam a cultu deorum. ijs auditis repleti sunt ira, & exclamauerunt dicẽtes, Magna Diana Ephesiorum. Act. 19.

D

Paulo nauigaturo de Græcia in Syriam factæ sunt ei insidiæ a Iudæis. habuit consilium vt reuerteretur per Macedoniam. comitati sunt autem eum multi fratres de diuersis locis. Act. 20.

Quidam Iudæi Asiani, cum vidissent Paulum in templo, concitauerunt omnem populum, & iniecerũt ei manus clamãtes, Viri Israelitę adiuuate, &c. Act. 21

E

Vociferantibus Iudæis aduersus Paulum, & proijcientibus vestimenta sua, & puluerem iactantibus in aerem; iussit tribunus induci eum in castra, & flagellis cędi, & torqueri, vt sciret propter quam causam sic acclamarent ei. Act. 22.

Cum esset Paulus a tribuno detentus, Iudæi plusquam quadraginta dixerunt principi sacerdotũ, Deuotione deuouimus, nos nihil gustaturos donec occidamus Paulum, nunc ergo faciatis, vt adducatur ad vos, &c. Act. 23.

F

Existens coram Felice præside Paulus fuit a Iudæis tamquam seditiosus, & pestifer accusatus. qui cum eũ & Iudæos frequenter audisset, & tempus ita transisset, habuit quemdam Festum nomine successorem. Volens autem Felix gratiam parare Iudæis, reliquit Paulum vinctum, a quo iudice Festo Paulus sentiens se grauari, Cæsarem appellauit. Act. 25.

Postea ductus Romam catena vinctus, & tempore hiemali naufragium passus multas tribulationes, & angustias tolerauit. Act. 27. & 28.

Paulus & Barnabas hortabantur fratres, vt permanerent in fide, quoniam per multas tribulationes, & angustias oportet nos intrare in regnum Dei. Act. 14.

De

De seipso scribens Apostolus, ait. 2. Cor. 1. Nolumus vos ignorare fratres de tribulatione nostra, quæ facta est in Asia, quoniam supra modum grauati sumus supra virtutem, ita vt tæderet nos etiam viuere. Idem 7. cap. Cum venissemus Macedoniam nullam requiem habuit caro nostra, sed omnem tribulationem passi sumus, foris pugnæ, intus timores.

Commendans Apostolus Tessalonicenses, ait: Vos imitatores nostri facti estis, & domini; excipientes verbum in tribulatione multa cum gaudio Spiritus sancti, &c. 1. Thess. 1.

Ab aduentu Spiritus sancti in discipulos vsque ad tempus illud, quo sub Domitiano Ioannes Apostolus fuit exilio relegatus, fluxerunt anni circiter quinquaginta, nec toto tempore illo legitur ipse Ioannes tot, & tantas consolationes diuinas habuisse, quot habuit modico tempore, quo tribulationem exilij perpessus est, sicut apparet. Apocal. 1. et deinceps per totum.

De multitudine malorum. Cap. CXII.

CVm factum fuit diluuium, octo homines tantum saluati sunt. Omnis caro quippe corruperat viam suam. Gen. 6.

Plures fuerũt filij Ismaelis, quam filij Isaac, & plures filios suscepit Abraham ex Cethura, quàm de Sara. Gen. 25.

In quinque ciuitatibus Sodomorum non fuerunt inuenti decem iusti. Magna ergo erat ibi multitudo malorum, & paucitas bonorum. Gen. 18.

Inter omnes fratres Ioseph, non fuerunt nisi duo Ruben, scilicet, & Iudas, qui ipsum laborarent liberare, sed præualuerunt mali. Gen. 37.

Moyses exploratores misit ad considerandum terram Promissionis, sed duo tantum fuerunt boni, scilicet Caleb, & Iosue. Num. 13.

Sexcenta millia hominum pugnatorum numerati fuerunt. Num. 1. de quibus duo tantum, scilicet Caleb, & Iosue intrauerunt terram Promissionis.

Plures fuerunt cum Absalom regnum patris vsurpare nitente, quàm cum Dauid bene, & iuste regnante. 2. Reg. 15.

Maior pars filiorum Israel erat in regno Samariæ, quia decem tribus ibi erant, & erant homines multo peiores; minor autem in regno Hierusalem, quia duæ tantum. 3. Reg. 12.

Tantus erat numerus bellatorum regis Syriæ, qui pugnabant contra Israel, quòd dicebat ipse rex, puluerem Samariæ nõ sufficere pugillis eorũ. 3. Reg. 20.

In exercitu Holofernis tantus erat numerus bellatorum, quòd cooperuerunt faciem terræ, quasi locustæ. Iudith 2.

Omnis populus habitantium in terra Ægypti, & mulieres, quarum stabat multitudo grandis, sacrificabant dijs alienis. Hiere. 44.

Non remanserũt cum Iuda Machabæo, nisi octingenti viri, & erant in exercitu Bachidis, & Alcimi proditoris viginti millia virorum, & duo millia equitum. 1. Mach. 9.

Cum esset in Hierusalẽ tempore Paschali quo passus est Dominus maxima populi multitudo, non est ibi inuentus vir qui se opponeret manifeste morti tam nequiter procuratæ. Ioan. 18. Clamauerunt omnes, Non hunc dimitte nobis, sed Barabbam.

Quidam Iudæi, quos inuenit Paulus Romæ, in primo aduentu suo dixerunt ei, De secta hac, Christianorum scilicet notum est nobis, quia vbicumque ei contradicitur. Act. 28.

De bonis latentibus inter malos. Cap. CXIII.

QVamuis scriptum sit. Gen. 6. Omnis caro corruperat viam suam, tamen dixit Dominus ad

A Noe. 7. cap. Te vidi iustum coram me in generatione hac.

Lot iustus habitauit in medio Sodomorũ. Gen. 13.

Ioseph in Ægypto castam, & fidelem vitam duxit. Gen. 39.

Apparuit Dominus Moysi in terra Madian, cum oues soceri sui Iethro pasceret in deserto. Exo. 3.

Samuel inter filios Heli pessimos sanctus, & innocens fuit. 1. Reg. 2.

Sub Achab, & Iezabel, Elias omnes se solo excepto putabat idololatras. 3. Reg. 19. Sed dixit ei diuinum responsum: Reliqui mihi septem millia

B virorum, quorum genua non sunt curuata ante Baal.

Quo tempore fere omnes putabantur idolatræ, & vitijs diuersis infecti; Tobias in captiuitate positus viam veritatis non deseruit. Tob. 1.

Mardochæus erat in Susis, vbi quasi omnes adorabant Aman superbissimum, ipse vero Mardochæus genua non flectebat. Esther 3. & 5.

Sanctus Iob gentilis fuit, & de Esau dicitur descendisse. quem tamen constat fide, & moribus mirabiliter claruisse. Iob 1. et per totum, qui de seipso dicebat: Frater fui draconum, & socius struthionum. Iob 30.

C Hieremias propheta erat cum populo, qui remanserat in Iudæa post destructionẽ Hierusalem, & pro ipsis orabat, ipsis voluntatem Domini nuntiabat. Illi vero dicebant: Mendacium tu loqueris. non te misit Dominus, sed Baruch filius Neriæ incitat te aduersum nos, vt tradat nos in manus Chaldæorum. Hiere. 43.

Dixit Dominus. Exech. 2. Fili hominis, ne timeas eos quoniam increduli, & subuersores sunt tecum, & cum scorpionibus habitas.

Daniel, & Ananias; Azarias, & Misael habitauerũt cum Chaldæis qui eos ad idolatriã inducere, & a cul-

D tu veri Dei retrahere laborabant. Dan. 3. 6. & 14.

Susanna fuit castissima in Babylone, vbi senes presbyteri erant impudici, & iudices iniqui. Dan. 13.

Videbatur tempore Antiochi Epiphanis, quòd Iudæi essent occisi, vel ad ritum gentium translati, sed inuenti sunt Mathathias, & filius eius Eleazarus, & multi alij in lege Dei valde stabiles, & firmi. 2. Machab. 6. & 7.

Commendans Dominus fidẽm, & deuotionẽ Centurionis de Capharnaum dixit, quòd non inuenit tantam fidem in Israel. Matth. 8. & Luc. 7.

Nicodemus princeps Iudæorum venit ad Iesum no-

E cte, & plane confessus est: Rabbi scimus, quia a Deo venisti magister. Ioan. 3. Postea etiam crucifixo Domino venit ad sepeliendum eum, portans centum libras vnguenti pretiosi. Ioan. 20.

Ioseph nobilis decurio ab Arimatæa, discipulus erat Iesu, occultus autem propter metum Iudæorum; deposito autem metu audacter introijt ad Pilatum deuotam petitionem petens, scilicet corpus Iesu ab indeuoto tyranno. Matth. 27.

Honorabilis doctor legis Gamaliel erat Pharisæus, & dedit bonum, & rationabile consilium pro Apostolis, & principibus sacerdotum. Act. 5.

F Vir quidam erat in Cæsarea nomine Cornelius religiosus, & timens Deum cum omni domo sua, faciens eleemosynas multas plebi, & deprecans Dominum semper. Act. 10.

De mobilitate populi. Cap. CXIIII.

REdiens Moyses de terra Madian in Ægyptũ narrauit omnia verba Domini, pro quibus miserat eum. Sequitur: Et credidit populus. audierũtq. quòd visitasset Dominus filios Israel, & proni adorauerunt. Exo. 4. Postea vero cum essent afflicti ab exactoribus Pharaonis dixerunt Moysi, & Aaron: Videat Dominus, & iudicet, quoniam fœtere fecistis odorem nostrum

ſtrum coram Pharaone, & ſeruis eius, & præbuiſtis ei gladium, vt occideret nos. Exo. 5. A

Cum poſt multas Ægypti plagas ditati, & armati egrederentur filij Iſrael de Ægypto, Domino præcedente, viam eis per nubem, & ignem oſtendēte vident poſt ſe Ægyptios, & timuerūt valde, & dixerunt ad Moyſen: Forſitan non erāt ſepulchra in Ægypto, ideo tuliſti nos, vt moreremur in ſolitudine. deinde confortati ſunt per Moyſen, cum Dominus mare Rubrum diuiſiſſet, & populus ſicco pede tranſiſſet, ſubmerſus eſt ibi exercitus Pharaonis, & timuit populus Dominum, & crediderunt Domino glorioſe, &c. Exo. 14. & 15. B

Satis autem cito poſt veniens in Marah murmurauit populus propter aquas nimis amaras, quibus per lignum appoſitum dulcoratis conſequenter murmurauerunt pro defectu cibi, dixeruntq. ad Moyſen, & Aaron: Vtinam mortui eſſemus in Ægypto, quando ſedebamus ſuper ollas carnium, &c. Et miſit eis Dominus veſpere coturnices, & mane pluit illis manna de cælo. Exo. 16.

Poſt hæc cum daturus eſſet eis legem dixerunt: Cuncta quæ locutus eſt Dominus faciemus. Exo. 19. Et ſimilia verba dixerunt, cum narraſſet eis Moyſes verba, & præcepta, quæ a Domino acceperat. Exo. 24. C

Cum autem moram faceret Moyſes in monte cum Domino in deſcriptione tabernaculi, congregatus eſt populus aduerſum Aaron, & ait: Fac nobis deos qui nos præcedant, &c. Exo. 32.

Deinde cum erectum eſſet tabernaculum, & factæ ordinationes principum, poſt numerationem bellatorum, & Leuitarum, cum eſſent omnia ordinata, quomodo debebant proficiſci in via, poſt modicum eſt ortum murmur populi, quaſi dolentium pro labore. Num. 11.

Poſtmodum audita relatione exploratorum murmurauit populus, & fleuit. Num. 13. & 14. Dixeruntq. vnus ad alterum, Conſtituamus nobis ducem, & reuertamur in Ægyptum. D

Audiētes autem quòd diſplicuit Domino murmur eorum, voluerunt aſcendere, & contra voluntatem Moyſi pugnare; & tunc fuerunt ab hoſtibus debellati. Num. 14.

Rurſus in ſeditione Chore multi ſurrexerunt contra Moyſen, & Aaron; quibus terribiliter caſtigatis, murmurauit omnis multitudo filiorum Iſrael contra Moyſen, & Aaron dicens: Vos interfeciſtis populum Domini. cumque oriretur ſeditio, & tumultus increſceret, &c. Num. 16. E

Cum autem per miraculum virgæ Aaron compeſcuiſſet eos Dominus dixerunt: Ecce conſumpti ſumus, omnes periuimus, quicumque accedit ad tabernaculum Domini moritur. Num. 17.

Vlterius procedentes venerunt ad aquas contradictionis, vbi taliter iurgati ſunt aduerſus Moyſen, & Aaron, quòd etiam ipſi diffiſi ſunt de diuina virtute, per quod, & puniti ſunt a Domino. Num. 20.

Poſtea fornicatus eſt populus cum filiabus Moab, quæ vocauerunt eos ad ſacrificia ſua, & initiatus eſt Iſrael Beelphegor, & præcepit Dominus principes ſuſpendi contra ſolem in patibulo. Num. 25. F

Cum liberaſſet Gedeon populum Iſrael de manu Madian, & occidiſſet Zebee, & Salmana, dixerunt omnes viri Iſrael ad eum: Dominare noſtri tu, & filij tui, &c. Ipſo tamen mortuo cum haberet ſeptuaginta filios, nullum accipere curauerunt. Iudic. 8.

Samuel propheta liberauit populū Iſrael de manu Philiſtijm, & recuperauit vrbes quas illi abſtulerant Iſraeli. Poſtea congregati ſunt, & petierunt ſibi regē conſtitui contra voluntatem Samuelis. 1. Reg. 7. & 8.

Quamuis Dauid ita bene populum rexiſſet, & tot victorias habuiſſet, tamen ſatis cito facta eſt coniuratio valida contra eum, populuſq. currens augebatur cum Abſalom. 2. Reg. 15.

Nondum vero redierat Dauid in Hieruſalem, & populus certatim eum illuc volebat reducere cum honore; ſed pro eo quòd viri Iuda locuti ſunt cum illis de decem tribubus, ſeparatus eſt omnis Iſrael a Dauid, ſecutuſq. eſt Sebam filium Bochri. 2. Reg. 20.

Sub Salomone filij Iſrael temporaliū rerum abundantiam habuerunt, & honore maximo floruerunt; tamen a filio pro maiori parte occaſione vnius duri verbi continuo receſſerunt. 3. Reg. 12.

Audientes filij Iſrael terribilem potentiam Holofernis præoccupauerunt omnes vertices montium, & muris circumdederunt vicos ſuos, & congregauerunt frumenta in præparationem pugnę. Poſt modicum vero cum vidiſſent ſe arctari ab exercitu Holofernis congregati ſunt ad Oziam omnes ſimul, & dixerunt: Iudicet Dominus inter nos, & te, quoniam feciſti in nos mala, nolens loqui pacifice cum Aſſyrijs, &c. Iudith 7.

Cum compleſſet Hieremias verba, quę præceperat ei Dominus, vt loqueretur ad populum: apprehenderunt eum ſacerdotes, & omnis populus dicentes: Morte moriatur. Hiere. 26. Et poſt pauca eodem capitulo, dixerunt principes, & omnis populus ad ſacerdotes: Non eſt viro huic iudicium mortis, &c.

Acceſſerunt omnes a paruo, vſque ad magnum, ad Hieremiam prophetam, & dixerunt: Omne verbum in quo miſerit te Dominus ad nos faciemus, ſiue bonum eſt, ſiue malum. cumque poſt decem dies nuntiaret eis Hieremias Domini voluntatem, dixerūt ei: Mendacium tu loqueris, non miſit te Dominus, ſed Baruch filius Neriæ incitat te aduerſum nos. & audiuit vniuerſus populus vocem Domini, & cetera. Hiere. 42. & 44.

Cito credidit duobus presbyteris ſenibus multitudo, & condemnauerunt Suſannam, &cet. Dan. 13.

Cognouit Simon quòd Tryphon cum dolo loqueretur petens duos filios Ionathæ, &c. 1. Mach. 13.

Cum quadam die eſſet Dominus in ciuitate Nazareth, & dicerent ei Iudæi, ſatis bono modo, vt faceret ibi miracula, ſicut & in Capharnaum fecerat, poſt modicam increpationem, quam dixit eis, repleti ſunt omnes ira, & eiecerunt illum extra ciuitatem, & voluerunt præcipitare eum de ſupercilio montis. Luc. 4.

Quando ſatiauerat Dominus Ieſus quinque millia hominum de quinque panibus, &c. Ioan. 6.

Videntes illi de populo Iudæorum Lazarum ſuſcitatum, & multa alia miracula facta fuiſſe per Dominum Ieſum venerunt ei obuiam cum magno honore, attamen in ſero circumſpectis omnibus neminem inuenit, qui eum ad hoſpitiū inuitaret. de his narratur. Matth. 21. Mar. 11. Luc. 19. Ioan. 12.

Ante quinque dies paſchę Dominū Ieſum veniente in Hieruſalem recepit populus cum magno tripudio, & honore, & per hebdomadam omnis populus erat ſuſpenſus ad verba eius, & mane veniebant ad eum in templo audire eum; feria vero ſexta in die paraſceues clamauerūt oēs, Crucifige eū. Luc. 21. & 23. Io. 18. & 19.

Facta voce ſpiritus vehementis conuenit multitudo, & mente confuſa eſt. quidam autem irridebant dicentes: Quia muſto pleni ſunt iſti. ſtans autem Petrus locutus eſt eis multa, diſcipulos excuſans; & verba Ioelis allegans, quibus auditis compūcti ſunt corde; petentes quid facere deberent, & baptizati ſunt illo die circiter tria millia. Act. 2.

Quodam ſabbato pene vniuerſa ciuitas conuenit audire verbum Dei, quod Paulus, & Barnabas prædicabant. Iudæi autem contradicebant blaſphemantes. Tunc Paulus, & Barnabas conuerſi ſunt ad prædicandum gentibus. audientes autem gentes gauiſæ ſunt. Paulo poſt Iudæi concitauerunt religioſas mulieres, & primos ciuitatis, & excitauerunt perſecutionem in Paulum, & Barnabam, & eiecerunt eos de finibus ſuis; & illi excuſſo puluere pedum in eos, venerunt Iconium. Act. 13.

Cũ Paulus & Barnabas essent in Lystris ciuitate Lycaoniæ, & claudus per Paulum fuisset curatus, &c. Act. 14.

Quidam quæstuarij habentes vnam mulierem cũ spiritu pythonico, a qua Paulus eiecit dæmonium, &c. Act. 16.

Paulo apud Ephesum existente, & multa miracula faciente, Demetrius quidã argentarius faciens ædes argenteas Dianæ, &c. Act. 19.

Quadam die tanta fuit facta in Hierusalem aduersus Paulum turbatio, & populi conuersio, quòd præcipitabant eum, & trahebant extra templũ, & vix potuit eripi a tribuno cohortis, qui cũ militibus superuenit. postea vero cum narrasset, quod ei acciderat eunti Damascum, leuauerunt vocem dicentes: Tolle de terra huiusmodi, non enim fas est eum viuere. sequenti autem die exclamauit Paulus in concilio: Viri fratres, ego Pharisæus sum filius Pharisæorum, & facta est dissensio inter Pharisæos, & Saducæos, & soluta est multitudo; & surgentes quidam Pharisæi pugnabant dicentes: Nihil mali inuenimus in homine isto; quid si spiritus locutus est ei, vel Angelus. Act. 23.

Dum calefaceret se Paulus ad ignem post naufragium tempore hiemali, vipera ex calore procedens inuasit manum eius, quod videntes, &c. Act. 28.

De operatione bona. Cap. C XV.

POsuit Dominus hominem in paradiso voluptatis, vt operaretur, & custodiret illum. Gen. 2.

In sudore vultus tui vesceris pane tuo, &c.

Et post emisit eum Dominus de paradiso voluptatis, vt operaretur terram, de qua sumptus est. Gen. 3. & sic nota quòd Deus hominem voluit operari, & in statu innocentiæ, & post peccatum.

Tempore quo solent reges ad bella procedere, Dauid in domo sua remansit in illo ocio, & ad vltimum eam proditionem commisit. 2. Reg. 11.

Salomon ædificauit domum Dei, & domum suam; sed nota quod prius domum Dei, & licet opus esset maius, tamen in minori tempore compleuit eam. 3. Reg. 6. & 7.

Egerunt ij, qui operabantur industrie, & suscitauerunt domum Dei in statum pristinum, & firmiter eã stare fecerunt. 2. Paral. 24.

Ezechias rex Iuda operatus est bonum, & rectum, & verum coram Domino, volens requirere Dominũ in toto corde suo, fecitq. & prosperatus est. 2. Par. 31.

Anno secundo reditus filiorum Iuda de Babylone cœperunt fundare templum. Iosue vero filius Iosedech, & fratres eius instabant super eos, qui faciebant opus. 1. Esdr. 3.

Præcepit rex Darius, vt ædificaretur domus Domini in Hierusalem, & daretur sumptus de arca regis, nec impediretur opus. 1. Esdr. 6.

Nota quod opera, quę fecerunt filij transmigrationis in fundatione templi, & in ædificatione muri ciuitatis multos habuerunt impeditores; Esdræ & Neemię quasi per totum.

Vidit Deus opera Niniuitarum, & misertus est eorum. Ioan. 3.

Ociosi arguuntur, sed operarij ad mercedem vocantur. Matt. 20.

Seruus qui accepit quinque talenta, & operatus est in eis, & lucratus est alia quinque, commendatus est a Domino; similiter & qui duo acceperat, & lucratus est alia duo; alius autem qui vnum accepit, & non multiplicauit illud, sed inutiliter reseruauit, reprobatus fuit. Matt. 25.

Illi duo discipuli, qui Dominum secum manere coegerunt, quamdiu fuerunt cum eo in verbis, non cognouerunt eum, sed in opere hospitalitatis, & fractione panis. Luc. 24.

Opus Mariæ Magdalenæ, quando vnxit Dominũ recumbentem frementibus discipulis ab ipso Domino approbatum est. Mar. 14.

Laudabilia opera patrũ a filijs imitanda esse ostendit Dominus dicens: Si filij Abrahæ estis, opera Abrahæ facite. Io. 8.

Opera bona comparat Apostolis semini, de quo sator iacit multum, & multum metit. 2. Cor. 9. Qui parce seminat, &c.

Grauiter reprehendit Paulus Thessalonicẽses ociosos, licet ipsos alias commendaret. 2. Thess. 3. Qui non vult operari, non manducet.

Tabitha erat Christi discipula plena operibus bonis, & eleemosynis, quas faciebat ea; ideo ipsa mortua moti fuerunt multi ad rogandum Petrum pro ipsa. qui suscitauit eam. Act. 9.

In omni gente qui timet Deum, & operatur iustitiam acceptus est Deo. Act. 10.

Apud Corinthũ manebat Paulus, cũ aquila, & Priscilla; quia eiusdem artis erat, & operabatur. Act. 18.

De intentione recta habenda in opere. Cap. C XVI.

OCcidit Cain Abel fratrem suũ, Dauid Goliath, Ioab Abner, & Amasiam, Herodes Antipas Ioannem Baptistam, Agrippa Iacobum. Petrus etiam solo verbo Ananiam, & Saphiram, sed considera varias intentiones, & causas.

Abraham risit in promissione filij nascituri. Sara etiam risit; sed risus Abrahę fuit commendatus, Saræ vero reprehensus. Gen. 18.

Dixit Pharao, Peccaui. Exo. 9. & 10. Dixit Saul, Peccaui. 1. Reg. 26. Dixit Dauid peccaui. 2. Reg. 12. Hoc ipsum dixit Manasses. 2. Paral. vlt. Dixit etiam Iudas. Matt. 27. Sed intentiones cordium valde diuersæ fuerunt.

Similia fere verba dixit Moyses in Raphidim, quãdo petijt populus aquam ad bibendũ. Exo. 17. Et ad aquas contradictionis. Num. 20. sed prima vice non hęsitauit, sicut patet ex pœna, quæ secuta fuit.

Filij Ruben, & Gad, & dimidia tribus Manasse ædificauerunt altare, sed longe alia intentione, quàm crederent alij filij Israel. Iosue 22.

Comendauit multum Dominus bonam voluntatẽ Dauid, quàm habuit de ædificatione templi, licet noluerit Deus, quod templum ædificaretur per ipsum. 2. Reg. 7.

Misit Dauid pro Vria, qui erat in exercitu, non vt ille quiesceret, sed vt ipse peccatum, quod cum eius vxore commiserat, facilius occultaret. 2. Reg. 11.

Ornauit se Iudith valde curiose, sed omnis illa cõpositio non ex libidine, sed ex virtute pendebat, & ad liberandum populum Dei de manibus pessimi inimici. Iud. 10.

Quod Mardochęus Aman nolebat adorare, vel coram eo genua flectere non faciebat pro inobedientia, vel contemptu, sed quia diuinum honorem nolebat homini mortali deferre, sicut ipse testatur. Hest. 13.

Dixit Herodes Magis, vt cum puerum inuenissent renunciarent ei, vt & ipse adoraret eum, sed valde aliud intendebat, & aliud prætendebat. Matt. 2.

Prohibuit Dominus duobus cæcis ab eo illuminatis, ne quis hoc sciret, & tamen sequitur, quòd illi diffamauerunt eum in tota terra illa. Matt. 9. nec tamẽ illi arguuntur transgressionis.

Signanter addit Dominus finem, vel intentionem quàm quisq. debet habere in bona fatiẽdo, vel mala patiẽdo. Matt. 5. & Luc. 7. Beati eritis cum maledixerint vobis homines, &c. propter me, vel propter nomen meũ. Item Matt. 10. Quicũque potum dederit, &c. Item Matt. 19. Omnis qui reliquerit domum, &c. propter nomen meũ. Eleemosynã dare, orare, & ieiunare specialiter præcepit Dominus, non propter homines fieri, ne contingat tam bona opera praua intentione corrumpi. Matt. 5 & 6.

Quidam sequebantur Dominum, vt eum nequiter obser-

obseruarent. Luc. 14. aliqui, vt de eius panibus manducarent. Ioan. 6. Alij, vt ipsi, vel eorum amici a languoribus sanarentur. Ioan. 7. Luc. 6.

Herodes multo tempore cupiebat videre Iesum, & non causa pietatis, sed quia sperabat signum aliquod videre ab ipso fieri, & ideo nihil profuit ei videre Iesum. Luc. 23.

De acedia, vel negligentia. *Cap.* CXVII.

AVdiens Iacob, quòd alimenta venderentur in Aegypto dixit filijs suis, Quare negligitis, descendite, & emite vobis necessaria. Gen. 42.

Panem Angelorum habebât filij Israel in deserto, & tamen extędiati desiderabât cibos Aegypti. Nu. 11

Acedia vel tædium boni est causa impatientiæ, & carnalis desiderij, item multiplicis mendacij, sicut patet. Num. 11. Recordamur piscium, &c.

Profecti sunt filij Israel de monte Hor, &c. & tædere cœpit populũ itineris, & laboris, & locutus est contra Dominũ & Moysen, & ait: Anima nostra iam nauseat super cibo isto leuissimo; quamobrem misit Dominus in populum serpentes ignitos. Num. 21.

Negligenter custodiebat Abner dominum suum Saul, quando Dauid venit ad castra eius, & neminem reperit vigilantem. 1. Reg. 26.

Dormiens percussus fuit Isboseth filius Saul, & occisus. 2. Reg. 4.

Tempore quo solent reges ad bella procedere, remansit Dauid in domo sua; vbi graue adulterium hac occasione commisit. 2. Reg. 11.

Placuit Ioas regi Iuda, vt instauraret domum Domini, & præcepit Leuitis, vt circa hoc essent solliciti: porro Leuitæ egere negligẽtius, qua de causa rex arguit Ioiadam sacerdotem. 2. Paral. 25.

Cum dormirent homines venit inimicus, & superseminauit zizania in medio tritici. Matt. 13.

Arguuntur ociosi, & remunerantur operarij. Matt. 20.

Facta tempestate in mari, Ionas descendit ad inferiora nauis, & dormiebat sopore graui, & accessit ad eum gubernator, & ait ei, Quid sopore deprimeris? Surge inuoca Deum tuum. Ion. 1.

Dure reprehendit Dominus seruum malum, & pigrum, qui multiplicare neglexit commissum sibi talentum. Matt. 25.

Virgines dormientes, quarum lampades non fuerant prius ornatæ, fuerunt postea a nuptijs exclusæ. Matt. 25.

Valde videntur fuisse acediosi discipuli hora illa post cenam, qui rogati a Domino vigilare, continuo dormiebant. Matt. 26. Mar. 14. Luc. 22.

De pueris bonæ idolis. *Cap.* CXVIII.

NOn legitur Isaac murmurasse, quando pater eius ex præcepto Domini ipsum voluit immolare. Gen. 22.

Ioseph accusauit fratres suos apud patrem crimine pessimo, quod erat in eo signum detestationis peccati, & patri dicenti, Veni mittam te ad fratres tuos obedienter respondit, Præsto sum. Gen. 37.

Samuel adhuc puer erat minister in conspectu Domini, & dormiebat in templo Domini, vbi erat arca Dei. 1. Reg. 2. & 3.

Quando Dauid debebat in regem per Samuelem inungi erat in agro paruulus, & pascebat oues tamquam patri obediens, humilis, & abiectus. 1. Reg. 16.

Ioas filius Ioram regis puer septem annorum cum regnare cœpisset, fecit quod bonum erat coram Domino cunctis diebus Ioiadæ sacerdotis. 3. Reg. 12. 2. Paral. 24.

Octo annorum erat Iosias cum regnare cœpisset, fecitque quod placitum erat coram Domino. 4. Reg.

A 22. & tamen pessimos patrem, & auum habuerat.

Tobias cum esset iunior omnibus in tribu Nepthalim, nihil tamen puerile gessit in opere. To. 1. & idem cum postea filium genuisset, ipsum ab infantia timere Deum docuit, & abstinere ab omni peccato. To. 1.

Sine propheta, sine sacerdote, & magistro Daniel, & tres socij eius legem Dei obseruantes, sobrie, & iuste, & pie vixerunt inter pueros gentiles. Dan. 1.

Fratres illi septem adolescentes miram sapientiam in responsionibus, & patientiam in tribulationibus habuerunt. 2. Mac. 7.

Beatus Ioannes Baptista puer crescebat, & confor-
B tabatur spiritu, & erat in deserto vsque in diem ostensionis suæ ad Israel. Luc. 2.

Saluator noster puer duodennis existens secundum carnem, inuentus est in templo in medio doctorum audiens illos, & interrogans. Deinde descendit cum Maria, & Ioseph, & erat subditus illis. Luc. 2.

De societate bonorum. *Cap.* CXIX.

COnsiderandum est valde, quòd si inuenti fuissent decem viri iusti in quinque ciuitatibus, propter illos pepercisset Dominus vniuersis. Gen. 18.

C Dixit Iacob ad Laban. Gen. 30. Modicum habuisti antequam venirem ad te, & nunc diues effectus es, benedixitque tibi Dominus ad introitum meum. Itẽ Gen. 39 benedixit Dominus domui Aegyptij propter Ioseph, & multiplicauit, &c.

Bene fuit associatus Iacob, qui dixit. Gen. 35. faciamus altare Domino, qui exaudiuit me in die tribulationis meæ, & fuit socius itineris mei.

Seruiuit Israel Domino cunctis diebus Iosue, & seniorum, qui nouerant omnia opera Domini, quæ fecerat in Israel. Ios. 24.

Filij Dan ceperunt Lais, & homines occiderunt,
D quia cum nullo hominum habebant quicquam societatis. Iud. 18.

Ex parte Saulis missi lictores ad capiendum Dauid morantem cum Samuele, & alijs Prophetis, prophetare cœperunt; venit Saul, & prophetauit etiam ipse cum eis. 1. Reg. 19.

Propter honorem Iosaphat regis Iuda, Deũ colentis, Eliseus Propheta impetrauit aquas dari exercitui, in quo erant duo alij mali reges. 4. Reg. 3.

Homines Deum timentes volebat secum habere Tobias in conuiuio. Tob. 2. Et hoc ipsum docuit filium suum. Tob. 4. Noli manducare cum peccatori-
E bus, &c. Idem etiam diligenter voluit scire, cum quo iturus esset filius suus. Tob. 5.

Dicebat Sara vxor Tobiæ iunioris, Nũquam cum ludentibus miscui me, neque cum ijs, qui in leuitate ambulabant participem me præbui. Tob. 3.

Audito crudeli mandato regis, quòd debebant interfici cuncti sapientes Babylonis, Daniel iuit ad socios suos, vt quærerent simul misericordiam a Domino, & reuelata est nocte visio Danieli. vnde occasione Danielis serui Dei pepercit rex magis sapientibus Babylonis. Dan. 2.

Post obitum Iudæ Machabæi emerserunt iniqui,
F & facta est fames valida, & impios instituit Bachides dominos regionis, & facta est tribulatio magna in Israel. quæ omnia mala forsitan non fuissent, si adhuc Iudam socium, & dominum habuissent. 1. Mac. 9.

Cum primus illorum septem fratrum in sartagine torreretur, ceteri cum matre ad moriendum fortiter se hortabantur. 2. Mac. 7.

Veniebat Iudas Machabæus ad capiendum Scytopolim ciuitatem, sed propter Iudæos, qui intus habitabant, erga quos Scytopolitæ benigni erant, nihil eis mali fecit; immo gratias agens hortatus est de cetero erga genus suum benignos esse. 2. Mac. 12.

Quamdiu fuit Petrus cum Apostolis multum fuit firmus, & securus, sed quando fuit in atrio summi sacerdo-

cerdotis cum ministris illius calefaciens se ad ignem, Deum negare cœpit. Matt. 26. Mar. 14. Luc. 22. Io. 18.

Statim quando cęcus natus a Domino illuminatus, fuit extra synagogam a Pharisæis eiectus, a benigno Domino Iesu inter suos fideles receptus est. Io. 9.

Cum essent discipuli omnes pariter perseuerantes vnanimiter in oratione; venit Spiritus sanctus in eos & ipsos inæstimabiliter roborauit, & docuit. Act. 2.

De fidelibus qui erãt in Ecclesia primitiuą dicitur. Act. 2. Omnes qui credebant erant pariter, & habebant omnia cõmunia; sequitur: Sumebant cibum in exultatione, & simplicitate cordis, collaudantes Deũ, & habentes gratiam ad omnem plebem.

Post conuersionem suam Saulus veniens Hierosolymam tentabat se iungere discipulis, & omnes timebant eum non credentes, quòd esset discipulus. Barnabas apprehensum illum duxit ad Apostolos, &c. Act. 9.

Homines qui erant cum Paulo in naui tempore grauissimæ tempestatis, occasione ipsius Pauli, quem habebant secum fuerunt saluati; nam dixit Angelus Domini: Ecce donauit tibi Deus omnes qui nauigãt tecum. Act. 27.

De societate malorum. Cap. CXX.

SAlubriter exiuit Abraham de Chaldęa, vbi erant homines corrupti idolatria. Gen. 11. vnde postea hoc ipsum pro beneficio Dominus ei commemorat dicens: Ego Dominus qui eduxit te de Vr Chaldæorum. Gen. 15.

Non solum corpore, sed etiam cogitatione, & affectione est patria relinquenda; vnde dixit Dominus ad Abraham, cum iam corpore exisset, Egredere de terra tua, &c. Gen. 12. nota promissiones ibi factas.

Quamdiu fuit Abraham cum peruersis hominibus in Vr Chaldæorum, non legitur ei Dominus apparuisse, licet bonus fuisse credatur; sed postquam inde exiuit multotiẽs fuit diuinis apparitionibus visitatus. Gen. 12. 15. 17. & 18.

Iniurias & iacturas passus est Lot a pessimis sodomitis, cum quibus habitabat, vel impiorum occasione. Gen. 13. 19. & 1. Pe. 2.

Quam difficile sit malorum consuetudinem dimittere, patet per Lot, quem de medio Sodomorũ Angeli vix extrahere potuerunt. Gen. 19.

Ludus Ismaelis cum Isaac displicuit Saræ. Gen. 21.

Fugientem Iacob malum fratrem suum Dominus multipliciter confortauit. Gen. 28.

Noluit Iacob ambulare cum malo fratre, licet placasset eum muneribus, & ille satis instaret, & signa dilectionis ostenderet. Gen. 33.

Dixit Moyses ad turbam filiorum Israel; Recedite a tabernaculis hominum impiorum, & nolite tangere quæ ad eos pertinent, ne inuoluamini in peccatis eorum. Num. 16.

Dixit Dominus Moysi præcipe filijs Israel: Intrantes terram Chanaan disperdite cunctos habitatores regionis illius; si autem nolueritis interficere, qui remanserint, erunt vobis quasi claui in oculis, & lanceæ in lateribus. Num. 33.

Occasione Achan qui tulit de anathemate Iericho, fuit populus in prælio superatus. Iosue 7.

Propter quosdam filios Belial, qui in vxorem Leuitæ detestabile flagitium perpetrauerunt, omnes filij Beniamin paucis exceptis trucidati fuerunt. Iud 19

Noluerunt filij Israel delere habitatores terræ, sicut præceperat Dominus, sed percusserunt cum eis fœdus, & male accidit eis. Iud. 1. & 2.

Amicitia quam habuit Amnon filius Dauid cum Ionadab dedit ei viam ad hoc, quòd Thamar sororẽ suam opprimeret. 2. Reg. 13.

Rebellionem disponente Absalom contra patrem suum, iuerunt multi cum eo simplici corde, qui contra Dauid nihil machinati fuissent, si cum bonis, & pacificis in Hierusalem remansissent. 2. Reg. 15.

Propter quosdam superstites de domo Saul, facta est fames in terra, donec ad petitionem Gabaonitarũ crucifixi fuerunt. 2. Reg. 21.

Rex Iuda Iosaphat fuit fere occisus vadens cum Achab ad prælium. 3. Reg. 22. Et reprehensus fuit per Prophetam Domini dicentem; Impio præbes auxilium, & ijs qui oderunt Dominum amicitia iungeris, & idcirco iram Domini merebaris, sed bona opera inuenta, &c. 2. Paral. 19.

Ochozias rex Iuda ambulabat in vijs Achab, & fecit malum corã Domino, & causa huius statim subditur. Gener enim erat domus Achab. 3. Reg. 10.

Eliezer Propheta dixit Iosaphat regi Iuda; Quia habuisti fœdus cum Ochozia percussit Dominus opera tua, contritæque sunt naues. 2. Paral. 20.

Venit homo ad Amasiam regem Iuda, & ait: O rex ne gradiatur tecum exercitus Israel; non enim est Dominus cum Israel, quòd si putas in robore exercitus bella consistere superari te faciet Deus ab hostibus. 2. Paral. 25.

Aedificantibus filijs Iuda templum post reditum de Babylone, hostes eorum voluerunt ædificare cum illis. Illi vero bono vsi consilio renuerunt: 1. Esdr. 3.

Cum irent omnes ad vitulos aureos, quos Ieroboã fecerat, Tobias solus fugiebat consortia omnium, & pergebat in Hierusalem. Tob. 1.

Beatus Iob dicit: Frater fui draconum, & socius struthionum. Iob 30.

Cum dixisset Isaias, Vir pollutus labijs ego sum, causam insinuans subdidit, in medio populi polluta labia habentis ego habito. Isa. 6.

Dictum fuit Ezechieli, Increduli & subuersores sunt tecum, & cum scorpionibus habitas. Eze. 2.

Mali nocent sibi inuicem, nam duo senes ex hoc acceperunt audaciam accusandi Susannam; quia in eandem malitiam conuenerunt. Dan. 13.

Quamdiu Iudas Machabæus confidens de diuino auxilio gessit bella pro populo suo bene ei successit, cum vero constituit amicitiam cum gentibus Romanis, licet tunc potentissimus, cito superatus fuit, & in bello occidit. 1. Mac. 9.

Simile accidit Ionathæ fratri Iudæ. 1. Mac. 12.

Petrus existens cum discipulis in nocte cenæ Domini multum erat securus, cum autem venit ad atrium summi sacerdotis, Dominum ad vocem vnius ancillę negauit. Matt. 26. Marc. 14. Luc. 22. Ioan. 18.

Cæcus in via mendicans clamabat ad Dominum Iesum, & qui præibant increpabant eum, vt taceret. Luc. 18.

Non fuit inter fideles Christi annumeratus cæcus ille natus, quem Dominus videre fecit, donec fuit a Pharisæis de synagoga eiectus. Ioan. 9.

Plures mali interdum in vnam malam societatem conueniunt, vt bonis inferant nocumentum; ita concordauerunt Balach & Balaam ad maledicendum filijs Israel. Num. 22.

Item Adonisedech rex Hierusalem, & alij quattuor reges aduersus Gabaonitas, eo quòd illi fecerant pacem cum Iosue. Item Iabin rex Azor, & alij reges triginta contra Iosue, & filios Israel. Ios. 10.

Item quinque Satrapæ Philistinorum Chananæi, Sidonij & Heuæi. Iud. 3. Item Madian, & Amalech, & ceteri Orientalium nationum. Iud. 6.

Sic etiam intelligitur Isa. 7. Requieuit Syria super Ephraim, idest decem tribus, & rex concordauerunt in vnum ad regnum Iuda funditus extirpandũ. Rursus etiam in passione Domini Herodes & Pilatus facti sunt amici. Luc. 14.

Philippenses commendat Apostolus dicens: In medio nationis prauæ, & peruersæ, inter quos lucetis, sicut luminaria in mundo, &c. Phil. 2.

Petrus Apostolus dixit quibusdam Iudæis audientibus

tibus verbum Dei. Act. 2. Saluamini a generatione ista praua.

Proconsul Paulus desiderabat audire verbum Dei, sed erat cum eo Elymas magus pseudopropheta Iudæus, qui resistebat Paulo, & Barnabæ quærens auertere Proconsulem a fide. Act. 13.

In ciuitate Lystris homines tantę simplicitatis erãt, quòd ipsi Paulum, & Barnabam deos ad terram descendisse putabant. cum autem vix sedasset eos Paulus, & cœpisset eis viam ostendere veritatis, superuenerunt quidam Iudæi, qui ita suaserunt turbis, quòd Paulus fuit lapidatus ibi, & quasi pro mortuo derelictus. Act. 14.

Cum verbum Domini fortiter in Epheso cresceret, & Dominus per Paulum ibidem miracula multa faceret, Demetrius quidam argentarius faciens ædes argenteas Dianę, conuocatis opificibus illius artis, seditionem contra Paulum concitauit. Act. 19.

De prosperitate mundana. Cap. CXX.

ABundantia rerum temporalium sæpe fit multorum occasio peccatorum, sicut in illa regione, quæ irrigabatur, sicut paradisus Domini, in qua habitabant Sodomitæ pessimi. Gen. 14.

Gedeon cum paruus homo esset, & in area frumentũ excuteret, bonus fuit, & eum Angelus Domini visitauit; post obtentam vero victoriam male se habuit. Iudic. 8.

Saul antequàm rex esset, bonus fuit; & postquam regni gubernacula suscepit intumuit, & mandatum Domini præteriuit. 1. Reg. 15.

Post multa bella, & victorias de inimicis obtentas, remanens Dauid quietus in Hierusalem cõmisit adulterium, & exinde secutum est homicidium. 2 Reg. 11.

Occasione multitudinis subditorum, Dauid in superbiam elatus est, & fecit populum numerari. Sed nota quàm grauiter tale peccatum fuit punitum. 2. Reg. 24.

Non erat argentum alicuius pretij, in diebus Salomonis, quia tanta erat in Hierusalem argenti abundantia quanta, & lapidum. 3. Reg. 10.

Sed nota quàm mirabile, & terribile fuit quòd plus nocuit ei rerum copia, quàm profuerit tanta sapientia. 3. Reg. 11.

Antequam Ieroboam haberet dominium super decem tribus, non legitur fuisse malus, sed magis adolescens bonæ indolis, & industrius; statim vero, vt regnum adeptus est, fecit vitulos aureos, & auertit populum a Deo, ne auerteret se ab eo. 3. Reg. 12.

Amasias rex Iuda debellauit Edom, & inde eleuatum est cor eius, & voluit contra Ioas regem Israel præliari, sed male successit ei. 4. Reg. 14.

Cum roboratum fuisset regnum Roboam, & confortatum, dereliquit legem Domini, & omnis Israel cum eo. 2. Paral. 12.

Cum roboratus esset Ozias rex Iuda, eleuatum est cor eius in interitum suum, ingressusq. in templum adolere voluit incensum. 2. Paral. 26.

Manasses rex in Hierusalem fuit pessimus, postea in Babylone, & coangustatus orauit Dominum, & egit pœnitentiam valde coram Domino. 2. Paral. 33.

Mundana prosperitas multiplicat carnales amicos, & congregat, quos aduersitas sæpe fugat. Vnde Tobia a cęcitate sanato, & ditato, venerunt consobrini eius ad eum gaudentes, & congratulantes ei. Tob. 11. Quod non leguntur fecisse, quando prius erat cæcus, & vxor eius ibat ad textrinum opus. Tob. 2.

Post victoriam obtentam de Arphaxad, exaltatum est regnum Nabuchodonosor regis Assyriorum, & cor eius eleuatum est. Iudith 1.

Quamuis Aman esset secundus a rege potẽtissimo Assuero, & haberet multas diuitias, filios & amicos; tamen ita torquebatur ex eo, quòd Mardochæus ei genua non flectebat, quòd nihil se habere putabat. Esther 5. Item nota breuitatem illius prosperitatis.

Quamdiu durauit plaga Domini super Iob, licet venerunt ad eum aliqui amici, fuerunt tamen ei consolatores onerosi, nec leguntur ei dedisse aliquid. Postquam autem addidit Dominus omnia quæcumque fuerant Iob duplicia, venerunt ad eum omnes fratres sui, & cuncti qui nouerant eum, & dederunt ei vnusquisque ouem vnam, & inaurem auream vnam. Iob 42.

Statuam quam vidit Nabuchodonosor, quæ percussa de lapide abscisso de monte redacta est in fauillam æstiuæ areæ, satis indicat prosperitatem mundanam nihil esse. Dan. 2.

Filij Iambri faciebant nuptias magnas, & venerunt Iudæi Ionatha duce, & occiderunt multos, & conuersæ sunt nuptiæ in luctum, & vox musicorum in lamentum. 1. Mach. 9.

Ptolemæus rex Ægypti Alexandro rege Syriæ debellato, & in Arabiam fugato, exaltatus est, & abstulit Zabdiel Arabs caput Alexãdri, & misit Ptolemæo, & rex Ptolemæus mortuus est die tertia. 1. Mach. 11.

Adolescens qui quæsiuit a Christo, quomodo posset habere vitam æternam, multas possessiones habebat, & idcirco abijt tristis, quando Dominus dedit ei consilium perfectionis. Matth. 19.

Petrus negauit Dominum in atrio principis sacerdotum. Matth. 22.

Magnum festum fecerunt Iudæi Domino Hierusalem venienti, & circumspectis omnibus, cum iam vespertina esset hora, exijt in Bethaniam, quasi non inueniret, qui eum in hospitio reciperet. Mar. 10.

Ad contemnendam temporaliũ abundantiam multum valet exemplum de diuite, cuius ager vberes fructus attulit. cum autem sollicitus cogitaret destruere horrea, ait illi Deus: Stulte hac nocte repetent animam tuam a te, &c. Luc. 12.

Emptores villę, & boum, & ille qui vxorem duxerat, vocati ad cenam magnam Domini, se excusant tamquam alijs occupati. Pauperes autem & debiles, fuerunt introducti. Luc. 14.

Videns Dominus ciuitatem Hierusalem pace temporali fruentem, & superuenturas miserias ignorantem, fleuit super illam dicens: Si cognouisses, & tu (supplendum esset) fleres. Luc. 19.

Cum populus Herodi magno regi vestito veste regali, & sedẽti pro tribunali acclamaret, Voces Dei, & non hominis; confestim percussit eum Angelus Domini, & consumptus a vermibus expirauit. Act. 12.

De curiositate humana. Cap. CXII.

PRimariæ transgressionis occasio ortum habuisse videtur ex eo, quòd Eua serpentem curiose audiuit, & lignum vetitum curiose respexit. Gen. 3.

Egressa est Dina filia Liæ, vt videret mulieres regionis illius, sequitur, quòd visa, rapta, & oppressa fuit. Gen. 34.

Præcepit Dominus Moysi, vt diceret populo: Cauete ne ascendatis in montem, nec tangatis fines illius. Omnis qui tetigerit montem morietur, & post pauca: Contestare populum, ne forte velint transcendere terminos ad videndum Dominum, & pereat ex eis plurima multitudo. Exo. 19.

Dixit Dominus ad Moysen, vt Aaron, & filij eius tantum intrarent Sancta Sanctorum; alij vero nulla curiositate viderent, quæ erant in sanctuario, priusquam essent omnia inuoluta; alioquin morerentur. Num. 4.

Ozias rex Iuda ingressus templum Domini accepit thuribulum, & voluit adolere incensum super altare thymiamatis, quod non ad suum, sed ad sacerdotum pertinebat officium; statimq. orta est lepra in fronte eius. 2. Paral. 26.

Cum viderent Iudęi miracula a Domino fieri manifesta, & vtilia, alia videre volebant, & signum de cælo quærebant. Luc. 11. A

Herodes Tetrarcha viso Iesu gauisus est valde; non causa pietatis, sed causa curiositatis; quia sperabat signũ aliquod fieri ab ipso,& propter hoc visio illa Domini Iesu nihil ei profuit, sed magis obfuit. Luc. 23.

Curiositatem discipulorum scire volentium tempus secundi aduentus compescuit Dominus dicens: Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate. Act. 1.

Curiositas videtur fuisse, quando Simon magus voluit baptizari, quia scilicet videbat signa, quæ Philippus faciebat. Act. 8. B

Athenienses omnes, & aduenæ hospites ad nihil aliud vacabant, nisi aut dicere, aut aliquid noui audire. Act. 17.

Prædicãte Paulo in Epheso ciuitate, multi qui fuerunt curiosa sectati contulerunt libros, & combusserunt coram omnibus. Act. 19.

Reprehendit Apostolus quosdam Thessalonicenses inquiete ambulãtes, nihil operantes, curiose agentes. 2. Thess. 3.

Adolescentiores viduas monet Apostolus esse vitandas. sunt enim frequenter vagæ,& otiosę, verbosæ, & curiosæ. 1. Tim. 5. C

De magna fide mulierum. Cap. CXXIII.

COmmendat Apostolus. Heb. 11. fidem Rahab, quæ non perijt cum incredulis, excipiens exploratores cum pace; de quibus. Iosue 2.

Ruth adhæsit socrui suæ Noemi dicens: Populus tuus, populus meus; Deus tuus, & Deus meus. vnde Booz postea dixit ei: Reddat tibi Dominus Deus plenam mercedem ad quem venisti,& sub cuius confugisti alas. Ruth 1. & 2.

Mulier Sareptana credidit verbis Eliæ prophetæ, licet ille rem satis difficilem illi faciendam iuberet. 3. Reg. 17. D

Mundi creationem, & corporum resurrectionem optime confitebatur illa mulier, mirabilis mater, quæ septem filios vno die torqueri vidit, & ipsos ad moriendum pro Dei legibus fortiter animauit. 2. Machab. 7.

Circa mysterium Dominicę Incarnationis fuerunt mulieres ad credendum promptiores quam viri. Nam Zacharias pater Ioannis Baptistę, de incredulitate fuit ab Angelo redargutus. Luc. 1. Pro eo quòd non credidisti verbis meis, & cetera.

Elisabeth non reprehensibilis legitur extitisse, quæ statim in aduentu Beatæ Virginis exclamauit: Et benedicta tu inter mulieres. Luc. 1.

Similiter commendatur Beata Virgo, quæ credidit Angelo dicenti sibi, quòd conciperet de Spiritu sancto. Luc. 1.

Item Anna vidua prophetissa loquebatur de puero nato omnibus qui expectabant redemptionem Israel. Luc. 2.

Tantam fidem habebat ad Dominũ mulier hęmoroissa, quòd sufficiebat ei, quòd tantummodo tangeret fimbriam vestimenti eius; & ideo meruit audire verbum dulce: Confide filia, fides tua te saluam fecit. Matth. 9. Luc. 8.

Nec longa expectatione, nec dura responsione destitit clamare ad Dominum mulier Chananæa. Idcirco tandem audiuit: O mulier magna est fides tua, fiat tibi sicut vis. Matth. 15.

Mulier Samaritana plene confessa est dicens: Scio, quia Messias venit, qui dicitur Christus; & postea multi Samaritanorum crediderunt in Dominum Iesum propter verbum mulieris illius. Ioan. 4.

Cõfessio Marthæ, quæ dixit. Ioan. 11. Ego credidi, quia tu es Christus filius Dei viui, qui in hũc mundũ venisti, satis fuit similis confessioni Petri. Matth. 16.

De resurrectione Domini, multos viros legimus dubitasse: & Dominum Iesum illorum incredulitatem,& cordis duritiã exprobrasse. Mar. 16. Matt. 28. De mulieribus autem nihil tale legitur; sed resurgens Dominus primo apparuit mulieri, scilicet Mariæ Magdalenę,& illa currens discipulis lugentibus nuntiauit. Mar. 16.

Quædam mulier nomine Lydda purpuraria, audiuit prædicationem Pauli, cuius Dominus aperuit cor, & baptizata est, & domus eius. Act. 16.

De sapientia mulierum. Cap. CXXIV.

SAra prudenter intellexit ludum inter Isaac, & Ismaelem non esse bonum, & voluit Dominus, vt Abraham illius acquiesceret voluntati. Genes. 21.

Rebecca fuit valde argumentosa ad procurandum, quòd Iacob benedictionem a patre, quæ debebatur primogenito, obtineret. Gen. 27.

Et postea caute fecit eum iram fratris sui Esau declinare. Gen. 28.

Rahab meretrix discrete exploratores abscondit, & per hoc se, & totam domum suam integraliter liberauit. Iosue 2.

Debbora vxor Lapidoth iudicabat populum, & docuit Barac filium Abinoem, quid facturus esset, vt populum Dei de manu Sisaræ liberaret. Iudic. 4.

Sollicita fuit Noemi, & astuta ad inueniendum modum quo Ruth, &c. Ruth 3.

Mater Samuelis Anna discrete se excusauit ab eo, quod Heli sacerdos ei imposuit, quando filium a Domino postulauit. 1. Reg. 1.

Per sapientem eloquentiam suam, & liberalitatem satis modicam Abigail viro suo vitam seruauit, & Dauid ab homicidio impediuit. 1. Reg. 25.

Sapiens Mulier Thecuitis induxit Dauid ad hoc, vt filium exulem reuocaret. 2. Reg. 14.

Obsidente Ioab ciuitatem Abela, mulier sapiens taliter locuta est ei, & postea populo ciuitatis, quòd ille cum totius patriæ vtilitate ab obsidione recessit. 2. Reg. 20.

Bethsabee mater Salomonis sapiẽter verbum proposuit coram rege Dauid, vt filius suus Salomon post illum regnare deberet. 2. Reg. 1.

Duarum mulierum coram Salomone contendentium, illa prudenter, & pie respondit quæ dixit: Obsecro Domine, date illi infantem viuum. 3. Reg. 3.

Magna sapientia fuit in regina Saba, quòd ipsa venit audire sapientiam Salomonis. 3. Reg. 10.

E Mulier Sunamitis hospita Elisei prudenter adhæsit ei, nec voluit eum dimittere propter Giezi, donec eius filium suscitasset. 4. Reg. 4.

Holda prophetis vxor Sellum Iosiam regem confortauit, & populo mala ventura, propter eorum peccata prædixit. 4. Reg. 22.

Sara filia Raguelis discrete, & deuote orauit Dominum, vt eam liberaret de improperio, quod audierat ab ancilla. Tob. 3.

Miram prudentiam, & constantiam ostendit Iudith alloquendo populum, & decipiendo Holofernem tam potentem tyrannũ. Iudith 8. vsque ad finẽ.

F Esther cum magna cautela fecit petitionem suam, postquam regem ad prandium inuitauerat, & ille vino incaluerat. Esther 7.

Elisabeth mater Ioannis Baptistę, discrete cognouit aduentum Virginis, & ipsam matrem Domini nominauit. Luc. 1.

Tam tacendo, quàm loquendo patet Beatam Mariam Virginem mirabiliter fuisse prudentem. Tacendo quidem, quia pauca verba dixisse inuenitur. Locuta est autem cum Angelo discrete quærendo, & discretius acquiescendo. Luc. 1. Quomodo fiet istud. Item, Ecce ancilla Domini. Item cũ sancta Elisabeth ipsam salutando. Et nota quòd post laudes multas quas Elisabeth illi dixit, nihil ei directe respondit, sed

fed ad laudandum Dominum fe conuertit dicens: A Magnificat, &c. Item locuta fuit cum filio ipfum dulciter interrogãdo: Fili quid fecifti nobis fic. Luc. 2. Et pro verecundis pauperibus deprecando. Ioan. 2. Vinum non habent. Item locuta eft miniftris ipfos vtiliter inftruendo: Quodcumque dixerit vobis, facite. Ioan. 2.

Maria Magdalenę, valde prudenter agebat in eo, quòd ad pedes Domini fe ponebat. Ad pedes enim Domini veniam impetrauit pro fe. Luc. 7. vitam pro fratre. Ioan. 11. Item audiebat diuinam fapientiam. Luc. 10. Et exhibuit Chrifto deuotam reuerentiam. Matth. 28.

Vxor Pilati bene locuta eft ei, etfi Pilatus ei credidiffet, prudenter egiffet. Matth. 27.

De pietate mulierum. *Cap. CXXV.*

REbecca videns feruum Abrahæ hominem pegrinum, & petentem bibere, fine mora refpondit: Bibe Domine mi, quin & camelis tuis hauriam aquã, donec cunctæ bibant, &c. Gen. 24.

Timuerũt obftetrices Dominũ, & nõ fecerũt iuxta præceptũ regis Ægypti, fed cõferuabãt mares. Exo. 1.

Cernens filia Pharaonis vagientem puerum miferta eius, ait: De infantibus Hebræorum eft hic, & C faciens nutriri in filium adoptauit. Exo. 2.

Rahab meretrix videns exploratores Iofue ad mortem quæri, compaffa eft eis, & ipfos abfcondens liberauit, & fanos remifit. Iofue 2.

Nuntij euntes ad Dauid abfconditi fuerunt in puteo, & faluati per mulierem, quæ pofuit velamen fuper os putei, & illos qui quærebant eos delufit. 2. Reg. 17.

Duarum mulierum coram Salomone contendentium illa pium cor habuit, quæ liti credere noluit, cuius vifcera fuper filium commota fuerũt. 3. Reg. 3.

Vidua mulier Sareptana hofpita Eliæ prophetę, & D apud illam fuftentabatur vtcumque. 3. Reg. 17.

Mulier funamitis induxit virum fuum ad hoc, vt fieret in domo fua Elifeo locus aptus ad manendum. 3. Reg. 4.

Cum occideret Athalia omne femen regium, Iofabeth filia regis Ioram, tulit Ioas vnum de filijs regis, & abfcondens faluauit eum. 4. Reg. 11.

Compatiens populo morti addicto Efther magno fe expofuit periculo, & apud Affuerũ regem Iudęorũ liberationem, & fublimationem obtinuit. Efther 7.

Pietas beatæ Virginis Mariæ multum apparet in hoc quòd ad pauperes nuptias ire voluit, & deficiente E vino, non requifita ab aliquo, fed fponte propterea verecundorum pauperum aduocata dixit filio: Vinũ non habent. Ioan. 2. Per hoc etiam patet largitas eius magis, quia cum a Magis aurũ, thus, & myrrhã, quæ obtulerant, accepiffet paulo poft in purificatione fua non potuit habere agnum quem offerret, & fupponendum eft, quòd illa Magorum munera pauperibus erogauerat. Matth. 2. Luc. 2.

Ambulans per mundum Saluator mundi in domo Marthæ, & Mariæ fpecialius hofpitium legitur habuiffe. Luc. 10. Ioan. 12.

Mulier illa Chananæa miferiam filiæ fuæ propriã F reputabat dicens. Matth. 15. Miferere mei, fili Dauid, filia mea male a dæmonio vexatur.

Mulieres miniftrauerunt Domino prædicanti, & per caftella, & ciuitates eunti. Luc. 8. Aftiterunt patienti & fequebantur eum, dum ad crucem duceretur ab Apoftolis derelictus. Luc. 23. & Ioan. 19. Item ftudiofe obfequi voluerunt ei in fepulchro iacenti. Matth. 28. Mar. 16. Luc. 24. & Ioan. 20.

Prætulit Dominus duo æra minuta pauperculę viduę, quę mifit in Gazophylacium, muneribus diuitũ, quia fcilicet illa de eo quod erat neceffarium ei, dederat, & quia plus ponderat Dominus mentis pietatem quàm muneris quantitatem. Luc. 21.

Blafphemantibus, & deprauantibus miracula Domini Scribis & Pharifæis; mulier quædam audiẽs verba eius deuote, extulit vocem dicens: Beatus venter, qui te portauit, &c. Luc. 11.

Vxor Pilati magis conata fuit impedire Dominicam paffionem, & iniuftam afflictionem ipfius, quàm aliquis homo de quo Scriptura teftatur. Matth. 27.

Innuit Apoftolus. 1. Cor. 9. Quòd aliqui Apoftoli circumducebant mulieres forores ad ipfis neceffaria miniftrandum.

Propter opera charitatis, & eleemofynas, quas Tabitha viduis faciebat, rogauerunt flentes Petrum, B vt ad defunctam veniret & motus lacrymis earum Petrus, ponens genua orauit, & eam fufcitauit. Act. 9.

Exiens de carcere Herodis Petrus venit ad domũ Mariæ matris Ioannis, qui cognominatur Marcus, vbi erant multi congregati orantes. Per quod patet eam fuiffe bonam mulierem, & hofpitam difcipulorum Domini. Act. 12.

Quędã mulier purpuraria nomine Lydda, credens ad prædicationem Pauli, & baptizata cum domo fua deprecata eft, dicens: Si iudicaftis me fidelem effe, introite domum meam, & manete, & coëgit nos. Act. 16. Vbi etiam fatis innuitur, quòd mulieres prompte, & deuote audiunt verbum Dei.

De fortitudine mulierum. *Cap. CXXVI.*

BArach filius Abinoem noluit ducere exercitum contra Sifaram, nifi Debbora vxor Lapidoth iret cum eo, quæ dixit ei: Ibo quidem tecum, fed in hac vice victoria non reputabitur tibi, quia in manu feminę tradetur Sifara. Iudic. 4.

Dixit Booz ad Ruth, quæ reliquerat patriam & deos fuos: Scit omnis populus, qui habitat intra portas vrbis meæ, mulierem te effe virtutis. Ruth 3.

Viriliter faluauit Dauid virum fuum Michol, cum quæreretur ad mortem a Saule patre fuo. 1. Reg. 19.

Cum audiffet Abigail virum fuum Nabal, dure refpondiffe nuntijs Dauid feftinauit, & tulit diuerfa xenia; & Dauid iratum placauit. 1. Reg. 25.

Grauem contumeliam ab ancilla prolatam valde patienter tulit Sara filia Raguelis, nec ei aliquid refpondit, fed ad orationem fe conuertit. Tob. 3.

Mira ftrenuitas fuit in Iudith, quæ tantum factum aufa fuit cogitare, ficut de Holofernis occifione in proprio papilione. Iudith 8. Et deinceps.

Efther regina expofuit fe periculo moriendi pro liberatione populi fui, quando non vocata ad regem ire præfumpfit. Efther 5.

Supra modum mater mirabilis, quę pereuntes feptem filios fub vnius diei tempore confpiciens bono animo ferebat, & femineæ cogitationi mafculinum animum inferebat. 2. Mach. 7.

Fortiffima fuit Beata Virgo Maria, & continendo gaudium quod habuit de filij conceptione, natiuitate, Magorum adoratione, & ipfius educatione, prædicatione, miraculorũ operatione, & refurrectione. Item fuftinendo dolorem quem paffa fuit in ipfius filij paffione.

Valde fuit mirabile de audacia Mariæ Magdalenę, quæ paffioni Domini affuit, & totiens ad fepulchrum eius venit. Recedentibus etiam difcipulis dilectiffimis non recedebat, fed ftans ibidem plorabat. Ipfam etiam nimis audacem faciebat amor, cum dicebat: Domine fi tu fuftulifti eum, dicito mihi. Ioan. 20.

De auiditate mulierum. *Cap. CXXVII.*

PRima mulier vidit lignum pulchrum, & delectabile, & ftatim fequitur, quòd fine deliberatione, fine viri confultatione tulit de fructu illius, & comedit. Gen. 3.

Sara licet effet bona, tamen ita defiderabat habere liberos, quòd prius voluit habere de ancilla filium, quàm nullum. Gen. 12. Ingredere ad ancillã meã, &c.

Inter-

Interrogata Rebecca an vellet ire cũ seruo Abrahæ, continuo respondit, Vadam, non dixit, nolo ire, si placet vobis, vel huiusmodi. Gen. 24.

A

Filiæ Lot potius voluerunt de patre liberos suscipere, quàm sine liberis permanere. Gen. 19.

Cernens Rachel, quod infecunda esset inuidit sorori suæ, & ait marito suo: Da mihi liberos alioquin moriar. Gen. 30.

Dina cupiens videre mulieres regionis illius, visa fuit a quodam nomine Sichem, & vi oppressa ab eo; quid ergo de illis, quæ volunt videre viros, & videri ab eis? si male frequenter eis accidat, non est mirum. Gen. 34.

Domina cui seruiebat Ioseph non expectabat virũ, quòd sollicitaretur ab illo, sed ipsum nimis procaciter requisiuit. Gen. 39.

Axa filia Caleb obtinuit a patre terram irriguam, quia scilicet eam suspirando instanter petiuit. Iosue. 15.

Tantum institit vxor Samson apud eum, quòd dixit ei obscuram propositionem, quam parentibus noluerat iudicare. At illa statim reuelauit inimicis suis, quamquam esset in damnum viri sui. Iud. 14.

Dalila per importunitatem suam euicit, vt Samson diceret ei, in quo fortitudo eius maxima consistebat. Iud. 16.

Anna mater Samuelis præ desiderio habendi liberos flebat, & non capiebat cibos. 1. Reg. 1.

Multum desiderabat habere filium illa, quæ rapuit alienum, de qua. 3. Reg. 3.

Ita concupiuit Iezabel vineam Naboth tradere viro suo, quòd duos falsos testes nequiter procurauit, & fecit Naboth crudeliter lapidari. 3. Reg. 21.

Cum vellet ire mulier Sunamitis ad Eliseum, & vir eius non plenarie consentiret, respondit illa Vadam, strauitque asinam, & præcepit puero, Mina, & propera, ne mihi moram facias in eundo, & hoc age quod præcipio tibi. 4. Reg. 4.

Athalia mater Ochoziæ regis concupiscens regnare super terram, interfecit omne semen regiũ, excepto Ioas infantulo, qui furtim abscõditus fuit. 4. Reg. 11.

Anna vxor Tobiæ circumspiciebat quotidie, & circuibat vias, per quas spes remeandi videbatur, vt si fieri posset, procul videret filium venientem. Tob. 10.

Esther non fuit contenta ex eo, quod rex dederat ei domum Aman, & quòd Iudæi occiderant in sola ciuitate Susis viros quingentos; sed etiam in crastino fecit trecentos occidi. Est. 9.

Mulier Chananæa sanitatẽ filiæ obtinuit precibus importunis. Matt. 15.

Mater filiorum Zebedæi non expectauit, quòd Dominus remuneraret filios suos secundum exigentiam meritorũ, sed petijt ante tempus vnum poni ad dexteram Domini in regno suo, & alium ad sinistram. Matt. 20.

Ponit Dominus exemplum viduæ, quæ ita fuit molesta iudici, nec Deum timẽti, nec homines, quòd tandem ipsam de suo aduersario vindicauit. Luc. 19.

Herodias insidiabatur Ioanni Baptistę, & tãto odio persequebatur, quòd magis elegit filiam suam petere caput Ioannis, quàm dimidiam partem regni Herodis. Mar. 6.

Puella quædam nomine Rhode intelligens Petrũ pulsare ad ianuam, præ gaudio non aperuit ei, sed dimittens eum foris cucurrit, & intro stantibus nunciauit. Act. 12.

De mulierum fallacijs. Cap. CXXVIII.

OCcasione Eua deceptus est Adam, licet non fuerit seductus in eo, in quo Eua fuit seducta, sed tamen de ligno vetito Eua suadente comedit. Gen. 3.

Sara risit audita promissione de conceptione filij; redarguta autem a Domino eius diffidentia, seipsam mendaciter excusauit. Gen. 18.

Duæ filiæ Lot volentes ex patre suo concipere, cum verbis eum fortassis ad hoc inducere non auderent; mediãte vino propositum peregerunt. Gen. 19. Bene igitur alium hominem decepissent, quando nec patri proprio pepercerunt.

Rachel patrem proprium quærentem idola sua pulchra adinuentione delusit. Gen. 38.

Domina Ioseph ipsum apud virum suum nequiter accusauit, vt seipsam mendaciter excusaret, & decipiens virum suum, de ipso Ioseph se impijssime vindicauit. Gen. 39.

B

Obstetrices Hebræorum licet piam intentionẽ habuerint in reseruatione puerorũ, tamẽ Pharaonẽ regẽ Aegypti adinuentione mendacij fefellerunt. Exo. 1.

Mulieres Moabitides filios Israel deceperunt, contra quos Balaam Ariolus cum omnibus magicis artibus suis nihil potuerat operari. Num. 25.

Rahab meretrix abscondit exploratores Iosue, & illos qui quærebant eos, fecit currere vsque ad vada Iordanis dicens, quòd exierant clausa porta. Iosue 2.

Egressa Iahel in occursum Sisare dixit ad eum; Intra ad me domine mi, ne timeas, & postmodum illũ dormientem occidit. Iud. 4.

C

Vxor Samsonis fundens apud eum lacrymas dicebat: Odisti me, idcirco problema non vis mihi exponere, cui ille in damnum proprium reuelauit. Iud. 4.

Dalila molesta fuit Samsoni iugiter per multos dies spatium ad quietem non tribuens, & defecit anima eius, & ad mortem vsque lassata est, tunc victus Samson fortissimus stulte aperuit ei totum. Iud. 16.

Michol intelligens, quòd Saul pater suus quærebat virum suum Dauid vsque ad mortem, fecit eum fugere, & posuit super lectum suum, &c. 1. Reg. 19.

Viri qui nuntiare debebant Dauid statũ Absalom, fuerũt positi in puteo, & mulier quædam ponens velamen super os putei, ipsos recessisse mentita est. 2. Reg. 17.

D

Cum erasisset Saul omnes magos de terra, nihilominus vna mulier fuit inuenta, quæ erat in illa arte perita. 1. Reg. 28.

Mulier visa satis a longe animum Dauid, male incitauit. 2. Reg. 11. quid ergo quando de propinquo videt, & videtur, loquitur, & auditur.

Deprauatum est cor Salomonis per mulieres, & quod plus factum inopinabile erat, ad tantã insaniam deduxerunt eum, vt coleret deos earum. 3. Reg. 11.

Vxor Ieroboam simulauit se aliam, vt Prophetam falleret non valentem videre præ nimia senectute. 3. Reg. 14.

E

Excogitauit Iezabel iniquum modum acquirendi vineam Naboth, quem Achab impijssimus, vel nesciebat, vel facere non audebat. 3. Reg. 21.

Fefellit Holofernem Iudith, a facie cuius terra tremere videbatur. Iudith 10. & deinceps, quamuis illa optima intentione fecerit, scilicet pro liberatione populi Dei.

Herodes metuebat Ioannem Baptistam, sciens eũ virum iustum, & sanctum; & audito eo multa faciebat, & tamen Herodias quæ insidiabatur Ioanni tantum laborauit, quòd fecit eum in carcere decollari. Mar. 6.

F

Saphira vxor Ananiæ mentita fuit Petro de agri pretio, sed mendacium illud fuit per Petrum grauissime punitum. Act. 5.

De mulierum stultiloquio. Cap. CXXIX.

EVa legitur primo locuta fuisse cum serpente, quã cum Deo ad orandum, vel cum viro suo ad aliquam eruditionem percipiendum. Gen. 3.

Promittente Domino, quòd Sara esset filium paritura, cum primo illa risisset præ diffidentia, negauit postea se risisse. Gen. 28.

Cernens Rachel, quod infecunda esset ait viro suo: Da

Da mihi liberos alioquin moriar, quasi esset in ipsius A Iacob potestate de sterili fecundam facere. Gen. 30.

Vxor Samsonis statim vt sciuit obscuram propositionem viri sui, indicauit ciuibus suis in damnum mariti. Iud. 16.

Cum vidisset Dalila, quòd Samson confessus esset ei omnem animum suum, quomodo scilicet fortitudinem suam amittere posset, inimicos illius vocauit, & statim eis reuelauit. Iud. 16.

Quia Dauid pro magna deuotione saltauerat coram arca Domini, Michol filia Saul ironice dixit ei: Quam gloriosus fuit hodie rex Israel, &c. 2. Reg 6.

Cum dixisset Tobias de hædo, Videte ne furtiuus B sit, &c. Anna vxor eius irata respondit: Manifeste vana est spes tua, &c. Tob. 2.

Sara filia Raguel increpante ancillam iuste, illa impatienter, & iniuriose respondit: Amplius ex te non videamus filium, aut filiam super terram, &c. Tob. 3.

Cum contenderent coram Salomone duæ mulieres meretrices, illa stulte & nequiter locuta est, quæ dixit de infante, Nec mihi, nec tibi, sed diuidatur. 3. Reg. 3.

Vxor Aman audiens querimoniam, quam vir faciebat de Mardochæo respondit: Iube parari excelsam trabem, & appendatur in ea. Est. 5. C

Sedente Iob in sterquilinio, & saniem defluentem testa radente dixit ei vxor eius: Benedic Deo, & morere, sed ille bene, & discrete respondit, Quasi vna de stultis mulieribus locuta es. Iob. 2.

Petitio matris filiorum Zebedæi non fuit a Domino approbata, quando dixit: Dic vt sedeant hi duo filij mei, &c. Matt. 2.

Multa verba rudia, & simplicia dixit Domino mulier Samaritana, antequam impingeret in veritatem. Ioan. 4.

De mulierum ornatu superfluo. Cap. CXXX. D

THamar nurus Iudæ filij Iacob volens socerum allicere, vt ex illo cóciperet, depositis viduitatis vestibus ornauit se, & assumpsit theristrum. Gen. 38.

Audito aduentu Iehu, qui occiderat Ioram regem Israel; Iezabel depinxit oculos suos stibio, & ornauit caput suum. 4. Reg. 9.

Testatur Iudith, quòd ornamenta quæ assumpsit, deceperunt Holofernem. Iud. 16. Induit se vestimento lætitiæ, vnxit faciem suam vnguento, colligauit cincinnos suos mitra ad decipiendum illum, &c.

De Ester legitur, quòd quando debuit ad regem intrare, non quæsiuit muliebrem cultum, sicut faciunt aliæ mulieres. Est. 2. E

Comminando dicitur Isa. 3. Auferet Dominus ornaméntum calceamentorum, & lunulas, & torques, & monilia, & armillas, & mitras, & discriminalia. & multa alia ponuntur ibi.

Reprehensibilem habitum malæ mulieris describit Salomon. Prou. 7. Considero vecordem iuuenem, occurrit illi mulier ornatu meretricio præparata ad capiendas animas, garrula, & vaga, quietis impatiens, &c.

Non mouetur sine causa sapiens, qui ait Ecclesi. 9. F Auerte faciem tuam a muliere compta; mulier enim compta, & ornata magis incitat ad peccatum.

Mulieri non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut vestimentorum cultus. 1. Pe. 3.

De morte in generali. Cap. CXXXI.

QVia vera est senténtia Dei, quia dixit homini. Gen. 3. In quocunque die comederis, ex eo morte morieris, planum est quòd statim post peccatum homo moritur. Vnde homo viuens quasi continue moritur secundum August. 14. de ciuitate Dei.

Cum tot annis vixerint homines ante diluuium, tamen signanter dicit scriptura post descriptionem vitæ eorum, & mortuus est. Gen. 5.

Si patres antiqui mortem timebant, & longam vitam optabant, non erat mirum; nam ipsi non poterát adhuc in cælum ascédere, nec diuina perfrui visione, donec Saluator aduenit, qui aperuit ianuas paradisi, vnde sanctus Lot admonitus ab Angelo, vt saluum faceret se in monte; timuit illo ire, ne forte apprehenderet illum malum, & moreretur ibi. Gen. 19.

Etiam mali optant bene mori. Num. 23. Moriatur anima mea morte iustorum, dixit Balaam.

Quamuis Moyses vellet obedire imperio Domini, qui noluit eum transire Iordanem, tamen satis videtur, quòd libenter plus vixisset, si Dominus voluisset. Deut 4. Iratus est Dominus contra me, &c. Ecce morior in hac humo, non transibo Iordanem.

Magna pars mercedis de custodia Mosaicæ legis in longa vita consistere videbatur. Deut. 22. Ponite corda vestra in omnia verba quæ testificor vobis, quæ facientes longo perseuerabitis tépore in terra ad quam ingredimini possidendam.

Maluerunt Zebee & Salmana occidi manu Gedeonis strenui viri, quàm manu Iether iuuenis filij sui. Iud. 8. Noluit Dauid flere pro mortuo filio, qui fleuerat pro infirmo. 2. Reg. 12.

Cum sederet Elias subter vnam iuniperum petiuit animæ suæ, vt moreretur, & ait: Sufficit mihi Domine, tolle animam meam, &c. 3. Reg 19.

Ezechias rex Iuda ambulauit coram Deo in veritate, & fuit valde bonus; tamen quando nunciatú fuit ei per Isaiam, quòd mori deberet, orauit Dominú fletu magno, vt adhuc vitam eius prolongaret, &c. Isa. 39.

Tobias audita prouocantis vxoris responsione ingemuit, & cœpit orare dicens: Iustus es Domine, &c. præcipe in pace recipi spiritum meum. expedit enim mihi mori magis quàm viuere. Tob. 3. postea sequitur in capitulo 4. cum putabat orationé suam exaudiri, vt mori potuisset, vocauit filium suum, &c.

Sara filia Raguelis accepta ab vna de ancillis graui contumelia orauit Dominum, & dixit inter cetera. Peto Domine, vt de vinculo improperij huius absolvas me, aut certe desuper terram eripias me. Tob. 3.

Coram rege Sedecia prostrauit Ieremias preces suas, ne remitteret eum in carcerem, in quo prius fuerat, ne moreretur ibi. Iere. 37.

Per mortem crucis, quá Saluator voluit sustinere, ostendit manifeste, quòd non solum mors, sed etiam quodcumque genus mortis ab homine iusto pro diuina obedientia, & iustitia prompte debebat sustineri.

Ante aduentum Spiritus sancti nimis timuerunt mortem Apostoli, qui comprehenso Domino omnes eum reliquerunt, & fugerunt. Matt. 26. Postquam vero fuerunt virtute ex alto roborati, & induti, corá principibus, & tyrannis fiducialiter loquebantur. in Act. quasi per totum.

Parum timebat, immo non timebat mortem Paulus qui dicebat, Non solum alligari, sed etiam mori in Hierusalem paratus sum propter nomen Domini Iesu Christi, &c. Act. 21.

Item si nocui Iudæis, aut dignum morte aliquid feci, non recuso mori. Act. 25.

Aduertere est autem, quia cú plerumque insidias deuitans Iudæorum de ciuitate in ciuitatem fugiebat non timore mortis hoc faciebat, sed quia furori malorum cedens pluribus se viuum etiam reseruabat.

De sepulturis. Cap. CXXXII.

CVm magna diligentia emit Abraham agrum, in quo vxorem mortuam sepeliuit. Gen. 23.

Noluit Iacob sepeliri cum malis hominibus in Aegypto, sed adiurauit Ioseph, vt eum mortuum ad patrum suorum sepulchra deferret. Gen. 47.

Hoc ipsum repetijt post benedictionem filiorum suorum

suorum instante morte sua, quod Ioseph sollicitus im A
pleuit. Gen. 49. & 50. Exiens Moyses de Aegypto tulit ossa Ioseph secum. Exo. 13.

Commẽdauit Dauid multum viros Iabes Galaad, eo quòd cadauera Saul, & filiorum eius reuerenter tradiderant sepulturæ. 1. Reg. 31. & 2. Reg. 1.

Pœna viri Dei, qui panem contra diuinum mandatum in domo mali Prophetæ comedit, fuit vna, quòd non fuit sepultus in sepulchro patrũ suorũ. 2. Reg. 13. Iehu rex Israel, qui fecerat occidi Iezabel, fecit eam sepeliri, eo quòd ipsa fuerat filia regis. 4. Reg. 9.

Commendatur Tobias de hoc, quòd periculo vitæ suæ corpora occisorum rapiebat, & sepulturam eis B
sollicitus exhibebat. Tob. 1. & 2.

Prima admonitio inter illas salubres, quas fecit Tobias filio suo, fuit de sua, & vxoris suæ sollicita sepultura. Tob. 4.

Iudæi accusatores impij Menelai fuerunt per iudicium iniquum morte cõdemnati, erga quorum sepulturam Tyrij liberalissimi extiterunt. 2. Mac. 4.

Post prælium contra Gorgiam commissum venit Iudas Machabæus, vt corpora prostratorum tolleret, & cum parentibus sepeliret. 2. Mac. 12.

Discipuli beati Ioannis Baptistę audito quod decol
latus erat ab Herode, venerũt, & tulerũt corpus eius, C
& sepelierunt illud. Matt. 14. Mar. 6.

Apparet Dominum Iesum Christum de sua sepultura curasse, per hoc quod respondit Iudæ murmurãti de vnguento, quod secundum eum vænundari debuisset, Sine, inquit, illam, vt in diem sepulturæ meæ seruet illud. Ioan. 12.

Sepultus fuit Dominus per Ioseph, & Nicodemũ in sepulchro nouo exciso in petra, in quo nõdũ quisquam positus fuerat. Matt. 27. Mar. 15. Luc. 23. Io. 19.

Curauerunt viri timorati Stephanum a Iudæis lapidatum sepelire, & fecerunt planctum magnum su-
per eum. Act. 8. D

De horrenda morte malorum. Cap. CXXXIII.

CAin qui occidit Abel fratrem suum, occisus est a Lamech. Gen. 4.

Dominus pluit super Sodomã, & Gomorrham sulphur, & ignem de cælo, & subuertit quinque ciuitates detestabili peccato furẽtes, & omnem circa regionem. Gen. 19.

Sichem filius Hemor, qui oppressit Dinam filiam Iacob, interfectus fuit a filijs Iacob, & omnes masculi ciuitatis. Gen. 34.

Aquæ maris rubri operuerũt currus, & equites cũ- E
cti exercitus Pharaonis, nec vnus quidem remansit. Exo. 14. & quidẽ satis iuste, vt cuius cor non potuit dum viueret emolliri, corpus eius in aqua totaliter mergeretur.

Nadab, & Abiu filij Aaron offerentes ignem alienum coram Domino, deuorati sunt ab igne Domini, & mortui. Leuit. 10.

Præcepto Domini filij Israel eduxerunt blasphemum extra castra, ac lapidibus oppresserunt. Leu. 24.

Chore, & Datan, & Abiron, & eorum complices Moysi rebellantes descenderunt in infernum operti
humo. Num. 16. F

Alij etiam murmurantes, & diuersa committentes peccata varijs mortibus interierunt in deserto, ita quòd de sexcentis millibus hominum pugnatorum, duo tantum terram promissionis intrauerunt.

Quoniam Achab tulit de anathemate Iericho furtiue, lapidauit eum omnis Israel, & cuncta quæ illius erant igne consumpta fuerunt. Ioan. 7.

Comprehenderunt filij Israel Adonibezec cæsis summitatibus manuum eius, ac pedum, vt ita fecerat ipse septuaginta regibus, adduxeruntque eum in Hierusalem, & ibi mortuus est. Iud. 1.

Tulit Iabel vxor Haber Cinæi clauũ tabernaculi, & defixit in cerebrũ Sisaræ, qui soporem morti socians defecit, & mortuus est. Iud. 4.

Si Zebee, & Salmana seruassent fratres Gedeonis, pepercisset eis Gedeon, & quia eos occiderunt, & ipsi a Gedeone occisi fuerunt. Iudic. 8.

Vna mulier iaciens super caput Abimelech fragmẽ molę, confregit cerebrum eius, qui vocauit armigerum suum, & iussit se ab eo interfici, & reddidit ei Dominus malum, quod fecerat interficiens septuaginta fratres suos. Iud. 9.

Cum audisset Heli arcam Domini esse captam, cecidit de sella retrorsum iuxta ostium, & fractis ceruicibus mortuus est. 1. Reg. 4.

Superbum Goliath, & Blasphemum, Dauid puer inermis nõ habens vsum armorum gladio illius proprio interfecit. 1. Reg. 17.

Saul qui tam inique inuidia motus persecutus fuerat Dauid, tãdem arripiens gladium & irruens super eum, mortuus est. 1. Reg. 31.

Adolescens qui dixit se Saul occidisse, iubente Dauid occisus est, cui putabat prospera nũciare. 2. Reg. 1

Simile accidit duobus latronibus, qui caput Isboseth filij Saul tulerunt ad Dauid. 2. Reg. 4.

Primogenitus Dauid Amnõ oppressit sororem suã Thamar, & paulopost occisus est iubente Absalom fratre suo, cum comederet cum eo. 2. Reg. 13.

Videns Achitophel, quòd non fuisset factum consilium suum, quod dederat contra Dauid, abijt in domum suam, & suspendio interijt. 2 Reg. 17.

Libidine dominandi Absalom multum afflixit patrem suum Dauid, sed antequam assecutus esset propositum, suspensus fuit inter cęlum, & terrã. 2. Reg. 18 Seba filius Bochri cõcitauit populum contra Dauid, & fugiens in Abelam ciuitatem, vbi putabat habere refugiũ, & auxiliũ, & decapitatus fuit ibidẽ. 2. Reg. 20

Quamuis Ioab fuit miles strenuus & fidelis; quia tamen occidit duos milites proditiose, iussus est occidi moriente Dauid. 3. Reg. 2.

Regi Israel pessimo Ela rebellauit Zambri, & occidit eum, qui post septem dies ingressus est regium palatium, & succendit se cum ipsa domo. 3. Reg. 16.

Vulneratus Achab in bello mortuus est vesperi, & linxerunt canes sanguinẽ eius in eodem loco, in quo linxerant sanguinem Naboth, qui dissimulante ipso Achab cum emendare deberet, & posset, fuerat lapidatus. 3. Reg. 22.

Cum ascenderet Eliseus in ciuitatẽ Bethel, quidam pueri male eruditi illudebant ei, egressique sunt duo vrsi, & lacerauerunt ex eis quadraginta duos pueros. 4. Reg. 2.

Vnus de ducibus qui erat cum rege Israel noluit credere verbis Elisei futuram abundantiam prædicẽtis, in crastino vero conculcauit eum turba hominum ad spolia currentium, & mortuus est. 4. Reg. 7.

Benadab rex Syriæ, qui multa mala intulit filijs Israel, fuit demũ ab Hazael seruo suo iugulatus. 4. Re. 8

Videns Iehu impiam Iezabel, quæ multorum fuerat causa malorum, iussit eam præcipitari deorsum, & fuit ita equorum vngulis cõculcata, quòd licet fuerit filia regis, non fuit tradita sepulturæ. 4. Reg. 9.

Athalia mater Ochoziæ interfecit omne semen regium, vt posset regnare super populum, & postmodum turpiter interfecta fuit iussu Ioiadæ sacerdotis. 4. Reg. 11.

Rex Iuda malus, & ingratus Ioas, qui fecit Zachariam filium Ioiadæ pontificis crudeliter lapidari, postea occisus est a seruis suis. 4. Reg. 12.

Sennacherib rex Assyriorum superbissimus, & in Deum cæli blasphemus, postquam de terra Iuda cõfusus aufugit, a filijs suis occisus fuit. 4. Reg. 19.

Sedecias rex Iuda malus apud Deum, & homines, comprehensus est fugiẽs, ante cuius oculos rex Babylonis proprios filios fecit occidi; deinde exoculatus in Babylonẽ fuit ductus, & ibidem miserabiliter mortuus. 4. Reg. vlt.

Multas

Multas terras cepit, & destruxit Holofernes, tandē dormiens inebriatus per manum mulieris decapitatus fuit. Iud. 13.

Superbissimus Amā, qui faciebat se ab hominibus adorari, suspensus est in patibulo, quod ipse parauerat Mardochæo. Est. 7.

Balthasar rex Babylonis non est correctus per exēplū Nabuchodonosor patris sui, qui ante eum fuit mutatus in bestiā, & cum esset in conuiuio, vidit scripturā Mane, Thecelphares, & eadē nocte interfectus est, & regnū eius ad Medos & Persas trāslatū. Dan. 5.

Accusatores Danielis iubente Dario rege missi sunt in lacum leonum, & a leonibus deuorati. Dan. 6. Simile accidit. Dan. 14.

Postquam Alexander rex decidit in lectum, dicitur quod cognouit, quia moreretur, quasi antea mortis memoriam, seu notitiam non haberet. 1. Mac. 1.

Percussus fuit Alcimus proditor, & dissolutus fuit paralysi, nec vltra potuit loqui, & mandare de domo sua, & mortuus est cum tormento magno. 1 Mac. 9.

Contristatus est rex Antiochus de hoc, quòd Andronicus iniuste occiderat Oniam summum sacerdotem, & iussit Andronicū occidi in eodem loco, in quo in Oniam impietatem commiserat. 2. Mac. 4.

Multis sacrilegijs a Lysimacho cōmissis in templo, congregata est multitudo aduersus eum, & ipsum secus ærarium interfecerunt. 2. Mac 4.

Iason impius, qui propriū fratrē Oniam captiuauerat, & multos de patria sua expulerat, peregre perijt, & insepultus, & illamentatus abiectus fuit. 2. Mac 5.

Antiochus qui multorum torserat viscera, passus dirum dolorem viscerum miserabili obitu peregre in montibus vita defunctus est. 2. Mac. 9.

Menelaus qui malitiose obtinuit modico tempore principatum, de alta turri fuit præcipitatus in cinerem inferius congestum. 2. Mac 13.

Homo ille diues cuius ager vberes fructus attulit, cum cogitaret destruere horrea sua, & facere maiora, plus credebat habere de vita; ait autem illi Dominus, Stulte hac nocte, &c. Luc. 12.

Terribile est valde illud exemplū de diuite famoso Epulone, qui mortuus est, & sepultus in inferno, &c. Luc. 16.

Herodes sedens pro tribunali, & vestitus veste regali concionabatur ad populum; populus autem acclamabat, Dei voces, & non hominis; confestim autē percussit eū Angelus Domini, eo quòd nō dedisset honorē Deo, & cōsumptus a vermibus expirauit. Act. 12

De pretiosa morte iustorum. Cap. CXXXIV.

CVm essent in agro Cain & Abel, consurrexit Cain aduersus Abel fratrē suū, & interfecit eū. Gen. 4. rationem autem tangit Ioannes dicens, Quoniam opera ipsius Abel erant iusta. 1. Io. 3.

Ambulauit Henoc cum Deo, & non apparuit, quia tulit eum Deus. Gen. 5.

Mortuus est Abrahā in senectute bona, prouectæque ætatis, & plenus dierū, congregatusque est ad populum suum. Gen. 25.

Completi sunt dies Isaac centum octuaginta annorum, consumptusque ætate mortuus est, & appositus est populo suo senex, & plenus annorum. Gen. 35.

Iacob finitis mandatis, quibus filios instruebat, collegit pedes suos super lectulum suum, & obijt, & appositus est ad populum suum. Gen 49.

Cum adiurasset Ioseph fratres suos, atque dixisset: Deus visitabit vos, asportate vobiscum ossa mea de loco isto, mortuus est, &c. Gen 50.

A Ascenderunt Moyses, & Aaron iuxta mandatum Domini in montem Hor, coram omni multitudine, cumque Aaron expoliasset se vestibus suis, induit eis Eleazarum, & mortuus est ibi Aaron. Num. 20.

Moyses seruus Domini mortuus est in terra Moab iubente Domino, & sepeliuit eum Dominus, sed non cognouit homo sepulchrum eius vsque in præsentem diem. Deut. 34.

Dauid post instructionem filij sui Salomonis, & orationem, quam fecit ad Dominum pro eo, & toto populo, mortuus est in senectute bona, plenus dierum

B diuitijs, & gloria. 1. Paral. 29.

Cum pergerent simul Elias, & Eliseus, ecce currus igneus, & equi ignei diuiserunt vtrumque, & ascendit Elias per turbinem in cælum 4. Reg. 2.

Spiritus Domini induit Zachariam filium Ioiadæ, & dixit populo: Quare transgredimini præceptum Domini, quod vobis non proderit. Qui cōgregati aduersus eum miserunt lapides iuxta regis imperium, & sic interfectus est. 2. Paral. 24.

Tobias in hora mortis suæ, vocauit Tobiam filium suū, & septem iuuenes nepotes suos, dixitque eis, prope est Niniue interitus, &c. Tob. 14. Et de Tobia filio

C eius, dicitur paulo post, Completis annis nonaginta nouem in timore Domini, cum gaudio sepelierunt eum omnis cognatio eius.

Vixit Iob post flagella centum quadraginta annis, & vidit filios filiorum vsque ad quartam generationē & mortuus est senex, & plenus dierum. Iob. 42.

Noluit Dauid flere pro filio innocēte mortuo, qui fleuerat pro infirmo; sed multum fleuit pro parricida suspenso 2. Reg. 12. & 18.

Post instructionem, & confortationem filiorum Mathathias benedixit eos, & defunctus appositus est

D ad patres suos. 1. Mac. 2.

Videns Iudas Machabæus multitudinē hostium, & paucitatē suorū ait: Si propinquauerit tēpus nostrū, moriamur in virtute propter fratres nostros. 1. Mac. 6.

Eleazarus propter multa tormenta sibi illata, vita decessit vniuersæ genti memoriam mortis suę ad exēplum virtutis, & fortitudinis derelinquens. 2. Mac 6

Septem illi fratres cum pia matre sua finem miro modo laudabiliter fecerunt. Et possunt ibi multa notari virtutis exempla. 2. Mac. 7.

Pro veritate & maritali honestate Io. Baptista de-

E collatus fuit ab Herode Tetrarcha. Matt. 14 Marc. 6.

De illo famoso paupere Lazaro scriptum est. Luc. 6 Factum est vt moreretur mendicus, & portaretur ab Angelis in sinum Abrahæ, &c.

Qualitercumque vixerit ille Latro, cui pendenti dixit Christus: Hodie mecum eris in paradiso, feliciter mortuus est. Luc. 23.

Dum lapidaretur beatus Stephanus inuocabat Dominum, & dicebat: Domine Iesu accipe spiritum meum. Positis autem genibus exclamauit voce magna dicens: Domine ne statuas illis hoc peccatum, & cū hoc dixisset, obdormiuit in Domino. Act 7. Cui mor-

F tem nostram facit similem Redemptor, & Saluator noster Dominus Iesus Christus, qui secundum Augustinum 4. de Trinitate per vnam simplicem mortem suam, nostram destruxit duplam. Qui (vt ait idem Augustinus de ciuitate Dei) tantam fidei contulit gratiam, vt mors, quam vitæ constat esse contrariam, instrumentum fieret, quo transiretur ad vitam. Quā nobis cōcedat ipse verus auctor salutis æternæ, qui est via, veritas, & vita, qui vitæ & mortis habet imperiū. Qui cū Patre & Spiritu sancto viuit, & regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Aug. lib. 4. de Trin. c. 3. to. 3.

Animaduertas, Lector, præcedens opusculum a Sixto Senensi lib. 4. suæ bibliotheca Nicolao Anapo inscribi, qui ex ordine Prædicatorum Patriarcha fuit Hierosolymitanus, & sub Sigismundo claruit ad ann. Domini 1430. Id quod fortasse Sixtus fecit, quod in recentioribus quibusdam editionibus, huic auctori tribueretur. Sed moti sumus rationibus in argumento supra propositis, vt eius auctorem S. Bonauenturam existimemus. quòd si ea te minus in hanc sententiam pertrahunt, poteris in appendicem, quæ huic tomo septimo adiecta est, hoc opusculum referre cum reliquis, de quibus, an auctor Bonauentura fuerit, dubitatur.

S. BONAVENTVRAE
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
Opusculum,
CVI TITVLVS EST
ALPHABETVM RELIGIOSORVM.

Lectionibus quibusdam breuibus iuxta ordinem Alphabeti digestis Religiosos instituit S. Bonauentura, ideoq. tractatus iste Alphabetum Religiosorum inscribitur, cuius breuitas cum summa vtilitate coniuncta ad vitam secundum Deum instituendam plurimum valet. Quod autem huic proximum est opusculum carminibus a litteris Alphabeti incipientibus dispositum in gratiam itidem Religiosorum incipientium idem Auctor composuit, vt titulus ipse præsefert.

Psal. 24. b

VIAS tuas Domine demonstra mihi, & semitas tuas edoce me. Obsecro te Deus meus, doce me vias bonæ vitæ pro salute animæ meæ. A

Lectio 1. Ama nesciri; & pro nihilo reputari hoc tibi salubrius est, & vtilius, quàm laudari ab hominibus.

Lect. 2. Beneuolus sis omnibus bonis, & malis, & nulli onerosus.

Lect. 3. Custodi cor tuum ab euagatione, os tuum ab otiosa locutione, & ceteros sensus sub rigore disciplinæ. B

Lect. 4. Dilige solitudinem & silentium, & inuenies quietem magnam, & conscientiam bonam. Vbi enim multitudo, ibi frequentes strepitus, & magna distractio cordis.

Lect. 5. Elige paupertatem, & simplicitatem, & cum paucis sis contentus, & non facile murmurabis.

Lect. 6. Fuge hominem, & sæculi rumores: quia non potes esse satis Deo, & hominibus, æternis, & transitorijs.

Lect. 7. Gratias age Deo semper, corde & ore, qualitercumque tibi succedit in grauamine & dolore. Nam Deus omnia prouide dispensat in mundo, vero & recto iudicio ab æterno. C

Lect. 8. Humilia te in omnibus, & sub omnibus, & inuenies gratiam ab hominibus, eris quoque Deo acceptus, & hominibus dilectus, & diabolus fugiet citius, propter humilitatis virtutem sibi valde contrariam.

Lect. 9. In omni opere bono habeas intentionem puram ad placendum Deo, qui inspector est cordis, & diligit iustos & puros.

Lect. 10. Karissimos reputa amicos, & patronos, qui te premunt, & vituperant: si enim recte sapis, & consideras, lucrum inde acquires, nam prosunt tibi in bono, qui obsunt in malo.

Lect. 11. Labore, & dolore cum gemitu, & fletu acquiritur regnum Dei, delitijs, & honoribus perditur paradisus. D

Lect. 12. Magnum donum Dei est, pauperem esse in hoc mundo propter Christum, & infimum tenere locum. Magna superbia altum petere gradum. ad alta semper diabolus suadet, honores ambire, fugere despectum, vt cadat ascensor eius retrorsum, cum ad breue dominatus fuerit pauperum. Minima dona permagna reputa, eris & dignus maiora accipere.

Lect. 13. Neminem spernas, nulli noceas, afflicto, & egeno condoleas, & numquam te extollas.

Lect. 14. Omne tempus cum Deo vtiliter expendas. nihil enim pretiosius tempore, in quo promereri potes regnum Dei in perpetuum. Omnibus quoque te amabilem, benignum, & affabilem sine dissolutione exhibeas. Omnia bona ad laudem Dei referas, & sine consilio & deliberatione nihil facias.

Primo semper quære in opere tuo an Deo placeat, vel displiceat. nec timore, nec amore age contra conscientiam tuam. In dubijs ad Scripturam, & obedientiam prælati tui recurre, nec tibi ipsi nimis confide. Prius disce tacere, quàm loqui, potiusq. velis instrui, quàm docere. Tutius enim est velle latere, quàm apparere. Lect. 15.

Quæcumque ad te non pertinent, de his non iudices, nec te intromittas, vt semper pacem habeas. Qui communia sectatur, & singularia vitat, magis diligetur, & citius ad bonum finem perueniet. Qui tempestiue facit quod debet, lætior postea erit. Lect. 16.

Reuertere ad interiora cordis tui, & claude ostia oris tui, ne vagari incipias per varia desideria mundi consilio diaboli. Nocent mala audita, tentant pulchra visa, turbant illata vituperia. Recede ergo ab omni iracundo, indocto, dissoluto, & mane in silentio cum Deo. Lect. 17.

Sobrius esto in victu, modestus in vestitu, prouidus in verbis, honestus in moribus, maturus in consilio, fortis in aduersis, humilis in opprobrijs, & humilis in prosperis, gratus in beneficijs, hilaris in despectibus, patiens in doloribus, discretus in omnibus agendis. Lect. 18.

Time Deum offendere in minimis negligentijs, & defectibus tuis. Noli præsumere in bonis, nec desperare in aduersis. Timor Dei facit recedere a peccato, & sollicitat in bono opere, vt bonum bene fiat. Totum te Deo committe, & quod tibi est graue, fiet cito portabile. Pax tua in patientia multa. Leuis est omnis tribulatio pro vita æterna. Lect. 19.

Vende Deo omnia commoda tua, & dabit tibi solatia meliora, gratia adueniente in vna hora. Nemo ditior, nemo liberior eo, qui se ad omnia Deo dat, & Christum amando emit, qui mundum cruce redemit. Lect. 20.

Christus sit vita tua, lectio tua, meditatio tua, locutio tua. Ipse desiderium tuum, lucrum tuum, tota spes tua, & merces tua. Si aliud quæris quàm pure Deum, damnum patieris, laborabis, & requiem non inuenies. Lect. 21.

Ymnos & psalmos canere, monachorum est, & clericorum, quibus congaudent Angelorum chori, laudantes Deum iugiter in regno cælorum. Seruire carni mors, cibus vermium, nidus dæmonum, vita peccatorum, fomes morborum, corruptio corporum, inqui- Lect. 22.

inquinatio morum, perditio bonorum, acquisitio multorum malorum & dolorum. Seruire Deo, beatitudo animæ, sanitas corporis, prudentia spiritus, vita cælestis. dulces hymnos Deo cantat, qui in tribulatione sua Deum semper laudat. Initium & finis omnis boni religiosi, Deum corde amare, ore laudare, & fratrem suum exemplo ædificare.

Luc. 23. Zachæe frater descēde de altitudine secularis scientiæ, veni & disce in schola Dei viam humilitatis, & mansuetudinis, & patientiæ, & per quam possis Christo docente ad æternæ beatitudinis gloriam securè peruenire. Amen.

Conclusio. Scribe monache Alphabetum istud in corde tuo, quasi in libro vitę, & per singulos dies chartulam tuā inspice, & bonos mores assuesce, pauca sunt verba, sed magna sunt mysteria & perfectorum opera. Ornant exterius, & quietant interius. A contemptu & suiipsius abnegatione incipit vita boni religiosi monachi, & proficit vsque ad contemplationem Dei.

A EIVSDEM S. BONAVENTVRÆ,

Alphabetum Religiosorum incipientium.

AMA paupertatē, sis vilibus contentus,
Bonis semper actibus iugiter intētus.
Caue multiloquium, studeas silere,
Deū omni tēpore præ oculis habere.
Esuriem amplectere, gulā refrenādo,
Fratrumq. conuiuia segniter sectādo.
Gaudere cum gaudentibus, cum flentibus plorare,
Humilibus consentiens maiores honorare.
In omnibus obediens, Prælatoq. parebis,
Karitatem insuper cum omnibus tenebis.
B Lumbos stringe lubricos Domini timore,
Mundans cordis oculum casto cum pudore.
Nihil seruans proprium, nudum sequens Christum,
Onus leue sufferens, mundum vincens istum,
Passum Christum recole corde gemebundo.
Quærens Dei gloriam nil aliud in mundo
Resistendo vitijs, orando feruenter,
Sacramentum sumere debes reuerenter.
Tu motum mentis comprime, iram mitigando,
Vanaq. colloquia sollicite vitando.
Christo frui cupiens, cellam frequentabis,
Yesum super omnia sic dulciter amabis.
Zelo Dei feruens charitatis igne.
Et in te peccantibus ignoscas benigne.
Non nomen sed factū, nō verbū sed adiectū, facit beatū.

S. BONAVENTVRAE
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
Collationes octo.

Hæ Collationes, vt in impressis hactenus Opusculis fertur a S. Bonauentura habitæ sunt in conuentu Tolosano, quibus ad virtutes religiosorum statui maxime conuenientes, fratres suos exhortatur.

De verbi incarnatione. Coll. I.

VIDE anima mea innouata, mirabilia veritatis. Hæc omnia videre possumus, quæ fecit iunctura confœderans Deum & hominem in verbo, quod factum est, quod fecit Deus, & ostendit nobis. Primo vis videre æternitatem nouam: quia qui Filius Dei est æternaliter, caro factus est temporaliter. Vide anima mea, non poterat te redimere, nisi haberet pretium, nec debebat secundum legem, nisi esset propinquus. Homo propinquus erat, sed pretium non habebat. Deus pretium habebat, sed propinquus non erat. Non debebat nisi homo, non poterat nisi Deus. Factus est ergo Deus homo propinquus, & factus est noster Iesus vir pretiosior auro, & homo mundo obrizo, vt dicit Isaias: Sacculum pecuniæ tulit secum: quia Deus homo in carne apparuit, & Verbum in carne quasi pecuniam in sacco abscondit, & hominem reum redemit.

Luc. 2. b

Isa. 13. b

Rom. 9. f Secundo admittit immensitas breuitatem, quia Verbum abbreuiatum fecit Dominus super terram. Verbum, inquam, diuinitate immensum, est positione præsepij abbreuiatum. Vide anima mea, dulcia mirabilia & omnino tibi necessaria. Tua necessitas

A non minus, quàm Dei Filio supplebatur, sed tua possibilitas non capiebat immensum, & maior erat necessitas, quàm capacitas. Propter quod mirabilis dispensatio consilij charitatis diuinæ prouidit, vt scilicet daret nobis Filium quo indigebamus, & paruulum quem capere poteramus. Ideoq. paruulus natus est nobis, & filius datus est nobis. Isa. 9. b

Tertio admittit pulchritudo obscuritatem; quia quidquid iucunditatis habeo, si non possum videre, tam immensæ charitatis donum, quid mihi prodest? Vnde in nostro Iesu aperta est illa facies, in quam desiderant Angeli prospicere, sacco mortalitatis nostrę; 1. Pet. 1. c vt non solum visibilem cerneremus inuisibili specie, sed nobis similem amaremus in nostra carne. Vnde B in Apocalypsi dicitur: Factus est sol sicut saccus cilicinus. Sol iustitiæ Christus Deus noster, qui secundum Apostolum est splendor gloriæ, & figura substantiæ Patris. Speciosior plane sole, super omnem dispositionem stellarum luci comparatus inuenitur prior, & tamen propter nos factus est quasi saccus cilicinus propter asperitatem.

Apoc. 6. d

Heb. 1. a

Sap. 7. d

Quarto, admittit celsitudo abiectionem, imperium seruitutem, quando non ad me, sed infra me descendit, quando hodie iacuit ad pedes animalium ille, cuius gloriosi pedes vix erant accessibiles altissimis Angelorum. Ecce ipse benedictus Deus omnia fecit ex parte sua, vt eum habeamus, sit homo; vt ei attineam;

attineam; sit paruus vt eum accipiam, sit visibilis, vt eum agnoscam; sit humilis, vt eum attingam.

Quinto, fortitudo admisit infirmitatem, sapientia simplicitatem. Ego sum reus, & coram eius sapientia venire erubesco. Ego aduersarius, & ideo ab eius potentia contremisco. Commissa mea, inquit, pauesco, & ante te erubesco. Ideo mira Dei benignitas, quæ semper magnificauit benefacere nobis, suam abscondit sapientiam in simplicitate, ne erubescam comparere; fortitudinem in infirmitate, ne pertimescam accedere. Ipse enim est, qui portat omnia verbo virtutis suæ. Ipsum, inquam, tale verbum factum est caro, & non solum homo passibilis, sed etiam in paruulitate mihi similis, & carne mortalis.

Heb. 1. a

Sexto iustitia subijt reatũ, quia ne dicas quid proderit accedere, nec negotium meum contingat complere? Hæc autem est mea necessitas, quia conceptus sum in omni malo, & priuatus omni bono propter culpam meam & debitam pœnam, & indigeo a malo releuari, & in omni bono restitui. Et ideo stupendo consilio iustitia subijt reatum, vt iustificemur a malo, opulentia defectum, vt locupletemur in bono. Eum enim qui non nouerat omnino peccatum, scilicet innocentem Iesum, qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius, fecit Deus peccatum pro nobis, idest peccati nostri reatum sibi imposuit. Dominus posuit in eo iniquitates omnium nostrorum, vt efficeremur iustitia Dei in illo. O vere felicem necessitatem, quia ex quo Deus homo Iesus nostrum reatum assumpsit soluendum, vel necesse fuit Deum odire seipsum, quod est impossibile, vel reconciliari hominem reum, quod quidem est Deo acceptabile, & ab ipso intentum.

Isa. 53. c
1. Pet. 2. d
2. Ioan. 3. a

Septimo subijt opulentia egestatem, vt locupletemur in regno. Scitis gratiã Domini nostri Iesu Christi, quoniam cum esset diues, propter nos egenus factus est, vt illius inopia diuites essemus. O quantum deberemus esse locupletati, quibus Deus tantum dedit, quòd nudus & pauper remansit. Vide felicem necessitatem, in qua se posuit pro nobis, amore nostro ebrius benedictus Iesus, quia necesse est hominem restitui in regnum, vel Iesum regem a regno exulare, postquam ipse nostram assumpsit inopiam, & simul in vnum conueniunt diues & pauper. Sic ergo anima mea tuus Iesus Deus æternus assumpsit nouitatem, vt ei attineas, immensus breuitatem, vt eum accipias, pulchritudo obscuritatem, vt eum attingas, sapientissimus simplicitatem, ne erubescas, fortissimus infirmitatem, ne contremiscas, iustissimus reatum, vt iustificeris a malo, opulentissimus defectum, vt locupleteris in bono. Hæc Vbertinus.

2. Cor. 8. b

De timore Domini. Collat. II.

AQua [a] sapientiæ salutaris fons vitæ, & initium sapientiæ timor Domini est, ait Bernardus: Optime refrigerans animam, in omnibus noxijs desiderijs ęstuantẽ, iacula inimici potẽs extinguere.[b] In omnibus, & per omnia pietati proximorum timor Domini præferendus est. [c] Qui timorem Domini semper habet præ oculis, viæ eius pulchræ, & omnes semitæ eius pacificæ. [d] Stat propositum Dei, stat sententia pacis super timentes eum, ipsorum & dissimulans mala, & remunerans bona. Vt miro modo eis bona, & mala cooperentur in bonum. [e] In veritate didici, nil tam efficax ad gratiam promerendam, retinendam, & recuperandam, quàm si omni tempore coram Deo inueniaris non altum sapere, sed timere. Beatus es, si cor tuum triplici timore repleueris, vt timeas quidem pro accepta gratia, longe amplius pro amissa, longe plus pro recuperata. Time ergo cum arriserit gratia, time cum abierit, time cum denuo reuertitur. Cum adest time, ne indigne operaris ex ea. Si recesserit multo magis timendum, quia vbi tibi deficit gratia, ibi deficis & tu. Time ergo subtracta gratia, tamquam mox casurus. Time quia reliquit te custodia tua. Pro omni tempore time Deum, & ex omni corde tuo. Tunc demum si plene, si perfecte timueris, dabit tibi saporem charitatis.

a Bern. ser. 1. in Euãg. Dominica 1. post octa. Epiph. cir. fin.
b Ser. 2. in Annũciat. Dom. post med.
c Ser. quomodo volũtas nostra, voluntati Dei tripliciter subÿci debet cir. fin.
d Ser. 23. in Cant. post med.
e Ser. 54. in Cant. post med.

De obedientia. Collat. III.

VT igitur obedientia religiosi Deo sit acceptabilis, ideo debet esse prompta sine dilatione, deuota sine dedignatione, voluntaria sine contradictione, simplex sine discussione, perseuerans sine cessatione, ordinata sine deuiatione, iucunda sine turbatione, strenua sine pusillanimitate, & vniuersalis sine exceptione. Qualiter nos audimus nostros superiores, taliter nostras exaudit Deus orationes. Hæc Augustinus. vt autem melius valeas esse obediens, cogita semper quando vox præcipientis sonat in auribus tuis, quòd vocem istam non tamquam ab homine audias, sed tamquam ab ipso Deo. Item non est obediens, sed negligens, qui secundum expectat mandatum. Item Bernardus: At parum est esse subiectum Deo, nisi sis omni creaturæ humanæ propter Deum; siue Abbati tamquã præcellenti, siue Prioribus tamquam ab eo constitutis. Ego plus dico, paribus subdere, subdere & minoribus. Et si vis in iustitia esse perfectus, vade ad minorem, subdere inferiori, iuniori te inclinato. Nota. Climachus: Si quis erga patris subiectionem suam conscientiam ad summum possedit mundam, iste de cetero per singulos dies mortem quasi somnũ, magis vero vitam expectans non conturbatur, cognoscens in solido, quia non ipse in tempore separationis, sed qui præest reddet rationem. Idem infra: Quando absente eo qui præest, vultum ipsius imaginamur, hunc nobis astare putantes, & omnem collocutionem, vel sermonem, vel cibum, vel aliud quippiam eum suspicamur odire in nobis auertimus, tunc cognoscam, qua legitimam obedientiam vere exequimur.

Bern. ser. 42. sup. Cant. post med.
Ioan. Climac. de obedietia gra. 4. post med.

De verecundia. Collat. IIII.

NEscio, an quidquam gratius verecundia ad ornatum in moribus hominum, esse queat? Quàm pulchra hæc, & quàm splendida gemma in vita & vultu adolescentis! quàm vera, & minime dubia bonæ nuntia spei, bonæ indolis est index. Virga disciplinæ est illi, qui pudendis affectibus imminens, lubricæ ætatis motus, actusq. leues coërceat, reprimat insolentes. Quid ita turpiloquij, & omnis deinceps turpitudinis fugitans? Soror continentiæ est, indicium columbinæ simplicitatis, testis innocentiæ, lampas pudicæ mentis iugiter lucens, & nihil in ea turpe vel indecorum residere attentat, quod non illico prodat. Illa expugnatrix malorum, & propugnatrix puritatis innatæ, specialis gloria conscientiæ est, famæ custos, vitæ decus, virtutis sedes, virtutum primitiæ, naturæ laus, & insigne totius honestatis. Et infra: Quid tam amicum verecundo animo, quàm secretum? Sed quid tam propriũ verecundiæ, quàm proprias vitare laudes, vitare iactantiam? Quid tam indecorũ, maxime adolescẽti, quàm ostentatio sanctitatis?

Ex Bern. ser. 86. sup. Cant. non lõge a prin.

De taciturnitate. Collat. V.

SIlentij amicus appropinquat Deo, & latenter colloquens a Deo illuminatur. Et infra: Sollicitus de exitu circumcidit sermonem, & qui luctum animæ possidet, quasi ignem auertit multiloquium. Hæc Climachus. Bernardus. Bonum silentium a iactantia, bonum a blasphemia, bonum a murmure & detractione. Et infra: Sileat a nobis lingua maledica, lingua blasphema, lingua magniloqua, quoniam bonum est in hoc triplici silentio salutare Domini præstolari.

Ioan. Climac. de loquacitate gradu 11.
Ber. ser. in natiuit. B. Mariæ de aquæductu post med.

ſtolari. Ita tamen ab his taceas ne omnino taceas, ne dederis ſilentium Deo. Loquere illi contra iactantiā in confeſſione, vt obtineas veniam de præterito. Loquere in gratiarum actione contra murmurationem, vt ampliorem inuenias gratiam in præſenti. Loquere in oratione contra diffidētiam, vt conſequaris gloriam in futuro. Confitere, inquam, præterita peccata, & pro præſentibus gratias age, & deinceps ora ſtudioſius pro futuris, vt ne ipſe quidem ſileat, a remiſſione, ab immiſſione, a promiſſione. Item: Iuge ſilentium & ab omni ſtrepitu ſæcularium perpetua quies cogit cæleſtia meditari. Porro continentiæ labor & rigor diſciplinæ, Pſalmorum, & hymnorum dulcedine releuantur. Pudor de præteritis, nouæ conuerſationis temperat auſteritatem. Venturi timor iudicij pio cedit charitatis fraternæ exercitio. Tædium & acediam procul pellit ſanctarum varietas obſeruationum. Item: Labor & latebræ, & voluntaria paupertas, hæ ſunt monachorum inſignia, hæc vitam ſolent nobilitare monaſticam.

Idē ep. 78. ad Sugger. Abb. ante med.

Idē ep. 42. ad Henr. Senon. Archiep. cir. fi.

De deuotione. Collat. VI.

RENuat [a] conſolari anima tua in alienis, ſi vis in Dei amore delectari. [b] Delicata ſiquidem conſolatio eſt, nec omnino tribuitur admittentibus alienam. Et infra: Cuius mens ad alienas inhiat conſolationes; & non penitus renuit in caducis, & tranſitorijs conſolari, ipſe ſibi profecto ſubtrahit cæleſtis gratiam conſolationis. [c] Errat omnino ſiquis cæleſtem illam dulcedinem huic carni, diuinum illud balſamum huic veneno, chariſmata illa ſpiritus miſceri poſſe huiuſmodi illecebris arbitratur. Non amat veritas angulos, in medio ſtat diſciplina, omnium ſtudijs delectatur. Item: [d] Sancta anima ſola eſto, vt ſoli illi ſerues teipſam, quem ex omnibus elegiſti tibi. Fuge publicum, fuge domeſticos, ſecede ab amicis & intimis. nihil tibi & turbis, nihil cum multitudine ceterorum. Ipſum obliuiſcere populū tuum, & domum patris tui, & concupiſcet Rex decorem tuum. Secede ergo, ſed mente non corpore, ſed intentione, ſed deuotione, ſed ſpiritu. Et infra: Solus es ſi communia non cogitas, ſi non affectas præſentia, ſi deſpicias quod multi * ſuſcipiunt, ſi faſtidias quod omnes deſiderant, ſi iurgia deuitas, ſi damna non ſentias, ſi non recorderis iniuriam. [c] Cibus animæ gratia Dei, dulciſſimus ſane & omnem habens ſuauitatem, & delectamentum ſaporis, non modo delectat, ſed reficit & medetur. Quattuor ſunt ſigna, quæ oſtendunt præſentiam gratiæ Dei. In primis ſi cor in ſe eſt pacatum & quietum, quia in nulla re requieſcit, & impletur cor niſi in ſolo Deo, quamuis & cetera afficere quidē poſſunt, implere autem non poſſunt. Secundum, quando mens & animus ad deuotionem inclinari ſe ſentit. Tertium, in præſentia gratiæ, tunc plus ſolito facies hominis hilareſcit, & benignam ſe oſtendit. Quartum eſt fere idem, videlicet cum in motibus exterioribus plus homo eſt compoſitus atque ordinatus.

a Ber. ſer. 4. ſup. Qui habitat ante med.
b In declā. ſuper Ecce nos cir. fin.
c Ser. 6. in Aſcē. Dom. poſt med.
d Serm. 40. in Cāt. prope fin.
Pſal. 44. c
** f. ſuſcipiunt.*
e Ser. 3. in Annunciatione Dom. non longe a prin.

De diligentia. Collat. VII.

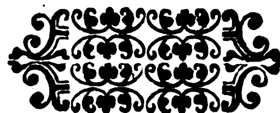
VNum eſt quod multos a perfecta & feruēti emendatione retrahit. Horror difficultatis, ſeu labor certaminis. Quoniam vero illi maxime præ alijs in virtutibus proficiunt, qui ea quæ ſibi magis contraria & grauia ſunt, virilius vincere nituntur. Nam vbi homo plus proficit, & gratiam ampliorem meretur, ibi magis ſeipſum vincit, & in ſpiritu mortificat. Duo ſpecialiter ad magnam emendationem iuuant, videlicet ſubtrahere ſe violenter, ad quod natura vitioſe inclinatur, & feruenter inſtare pro bono, quo amplius quis indiget. Quàm nocivum eſt negligere vocationis ſuæ propoſitum, & ad non com

A miſſa ſenſum inclinare. Religioſus qui ſe intente & deuote in ſanctiſſima vita, & paſſione Domini exercet, omnia vtilia & neceſſaria ſibi abundanter ibi inuenit, nec opus eſt, vt extra Ieſum aliquid quærat. Religioſus feruidus omnia bene portat & capit, quæ illi iubentur. Religioſus negligens & tepidus habet tribulationem ſuper tribulationem, & ex omni parte anguſtiam, quia interiori conſolatione caret, & exteriorem quærere prohibetur. Religioſus extra diſciplinam viuens, graui patet ruinæ. Qui laxiora quærit & remiſſiora, ſemper in anguſtijs erit, &cet. vt patet in deuoto libello de imitatione Domini noſtri Ieſu Chriſti. B

De diſciplina. Collat. VIII.

PRimo [a] omnium, iugo diſciplinæ inſolentia morum domanda eſt, quouſque duris ac diuturnis ſeniorum attrita legibus humilietur, & ſanetur ceruicoſa voluntas, bonumq. in ſe naturæ, quod ſuperbiendo amiſerat, obediendo recipiat. Et infra: Accedit nimirum diſciplinatis moribus bonum naturæ, quo redditur homo ſuauis & mitis, homo ſine querela, neminem circumueniens, neminem concutiens, C neminem lædens, nemini ſe ſuperextollens, aut præferens. [b] O quàm compoſitum reddit omnem corporis ſtatum, necnon & mentis habitum, diſciplina. Ceruicem ſubmittit, ponit ſupercilium, componit vultum, ligat oculos, cachinnos cohibet, ſtringit gulam, iram ſedat, format inceſſum. Nam de monachis ordinatis & inordinatis dicit Abbas paſtor ſic: Qui queruloſus eſt, monachus non eſt. Qui malitiam in corde tenuerit, monachus non eſt. Qui iracundus eſt, monachus non eſt. Qui elatus & verboſus eſt, monachus non eſt. Qui vere eſt monachus, ſemper eſt manſuetus, humilis, charitate plenus, & timorem Dei ſemper & vbique præ oculis habet, vt non D peccet. Item Ioannes Abbas montis Sinai dicit: Monachus eſt, qui ſolum quæ Dei ſunt agit, cogitat, & loquitur, Chriſto vnitus in omni tempore loco & negotio. Monachus eſt, violentia naturæ indeſinens, & cuſtodia ſenſuum indeficiens. Monachus eſt, ſanctificatū corpus, expurgatum os, & illuminata mens. *Et infra*: Et quiſputas eſt fidelis & prudēs monachus? qui ſub obedientia, ſubiectione, & labore doloreq. calorem ſuum cuſtodit inextinguibilem, & vſque ad ſuum exitum ignem igni adijcere, & feruorē feruori, & amorem amori, & deſiderium deſiderio, & ſollicitudinem ſollicitudini quotidie non ceſſauit. Vnde & E Bernardus: Ille vere eſt monachus, qui deuotionem tenet in choro, patientiam in capitulo, diſciplinam in labore, meditationem in lectione, feruorem in oratione, caſtitatem in tentatione, tolerantiam in aduerſitate, humilitatem in proſperitate. F

a Ber. ſer. 23. ſuper Cant. paulo ante med.
b Idem ep. 103. ad Sophiam virgo poſt med.
Ioan. Climac. de ima nis vita ſu ga, gradu 1. an. med.
Ibid. in fine.

S. BONAVENTVRAE
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
Opusculum,
QVOD INSCRIBITVR
SPECVLVM DISCIPLINÆ AD NOVITIOS.

Hoc opusculum cum sequenti Antuerpia anno 1591. prodijt opera R. P. Henrici Sedulij Cliuiensis, Guardiani Antuerpiensis. Cuius præstantissimi viri diligentia in his duobus opusculis pristino suo nitori restituendis eiusdē eruditionem, & doctrinam satis probat. ac vtinam opuscula alia Auctoris nostri parem virum inuenissent; non enim in ipsis restituendis tantum laboris susceptum esset; nec tantis respersa mendis hactenus essent emissa. Quare iuxta Henrici prædicti castigationem hæc duo opuscula Vaticana huic editioni inseruntur: ac pro argumento eorumdem eius epistola ad Lectorem hic subijcitur: Habes, amice Lector, Speculum disciplinæ S. Bonauenturæ, & De Profectu Religiosorum, libellos prorsus mirabiles, licet contemptibiles mundo. Sed quæ stulta sunt mundi, elegit Deus, ait Apostolus, vt confundat sapientes. Auctor quidem non admodum curiosus est latinitatis & elegantiæ: vt qui nouerit non in sermone esse regnum Dei, sed in virtute. Si pius esse velis, lege & relege diligentius: placebūt. sin autem, ne legas: ne sanctum canibus, & mittantur margaritæ ante porcos. Quos vir longe pijssimus Dominus Hesius, venerandæ memoriæ apud Leodienses Canonicus, & P. Ramus Iurisconsultorum quondam Louanij decus, & plerique alij pij viri iuxta ac docti diligentissime lectitare solebant etiam ad mensam, pro excitando in Deum spiritu, nemo facile debet contemnere. Huius admonitum te breuibus cupio, nonnullos opinari, S. Bonauenturam non esse auctorem Speculi disciplinæ. Sed hoc dubium nobis eximit ipse Bonauentura, qui prologo vtroque in De Profectu Religiosorum plane testatur, se conscripsisse formulam priorem de exterioris hominis compositione. Quibus verbis Speculum Disciplinæ intelligit. Potuit autem fieri, vt Speculum hoc non tam accurate conscriptum reliquerit: quod ipsum quoque satis innuit antiquissimum exemplar editum Argentinæ, Anno 1495. Quod ita habet in libri frontispicio: Speculum Disciplinæ in hanc formam redactum est a F. Bernardo a Bessa, qui fuit socius S. Bonauenturæ. Nam ab ore S. Bonauenturæ fuit scriptū, & inordinate relictum; e quo homines discerent cælestes mores. Miror autē valde, duos hosce libellos semper fuisse disiunctos: quandoquidem ipsa materia librorum postulat ne disiungantur. Quid enim cōiunctius esse potest, quàm homo exterior & interior; hoc est, corpus & anima. In Speculo Disciplinæ, de componendo homine exteriori; de formando interiori homine differit in De Profectu Religiosorum. Hic liber varijs nominibus insignitur. Exemplaria vetustissima constanter vocant De Profectu Religiosorum: sed Venetum, quod prodijt Anno 1584. appellat De Reformatione mentis, librum priorem: posteriorem vero, De Processu Religionis. Mirum in modum variant exemplaria antiqua in inscriptionibus, lectione, & distinctione capitū. Quare facta diligenti collatione multarum editionum, elegantius hi libri prodeunt, summam doctrinam pietatis in se continentes; & ad vitam bene beateque instituendam, omni Religioso, diuinæque sapientiæ amantissimo, maxime necessarij.

1. Cor. 1. d — *1. Cor. 4. d* — *Matt. 7. a*

Itaque, amice Lector, te oro, vt cum labore nostro frueris, hunc tuis precibus apud communem Dominum nostrum Iesum Christum compensare digneris. Vale.

S. BONAVENTVRAE IN SPECVLVM DISCIPLINAE AD NOVITIOS.

PROLOGVS.

D honestatem tendentes, in primis necessarium habent, vt per exercitium disciplinæ, virtutis titulū citius apprehendere possint. Nam, vt ait Hugo de S. Victore, vsus disciplinæ ad virtutem animū dirigit; virtus autem, ad beatitudinem perducit: ac per hoc, inquit, exercitium disciplinæ esse debet nostra inchoatio, virtus perfectio, præmium virtutis æterna beatitudo. Verum qui disciplinam in nouæ conuersationis initio negligit, ad eam postmodum difficile applicatur, & formā quā primo quis recipit, vix deponit. Adolescens namque iuxta viam suam etiam cum senuerit, non recedet ab ea. Optima viuendi forma eligenda est, quam reddat assuetudo iucundam. Primus autem ad profectum gradus, defectus cognitio; magnaque omnino prudenti securitas, viuendi modum nouisse congruum, pro varia rerum & accidentium qualitate, nec minimū est contemnere minima, quæ non minimam moribus maculam, eo turpius neglectui habita ingerunt, quò vitari facilius cognita valuerūt. Proinde qui Spiritu Dei aguntur, moralibus documentis intendunt; quæ tamen superbi & fatui contemnentes, nunc superstitiones, nunc cærimonias vocant; aut certe calumnijs fucatis impugnant. nec enim stultus verba prudentiæ recipit: nisi ea dixeris, quæ versantur in corde eius. Hic ergo tractatulus per superiorum impositionem exactus, rudi quidem iuxta scribentis ruditatem, & intenti exigentiam stylo, ex diminutis quoque ac nudis, ob breuitatem, incompactisque interdum, sed congruis pro morum traditione sententijs editus, nouis Christi discipulis, pro aliquali speculo inspiciendus proponitur: vt per pauca sibi proposita, occasionaliter fiant in pluribus cautiores. Da sapienti occasionem, ait Salomon, & addetur ei sapientia. Attendant tamen quædam hic accipienda fore communiter, & magis & minus, pro loco & tempore obseruāda: licet non semper pro singulis conditionum modifi-

Hugo to. 1. instit. monast. ad nouit. in Prologo. — *Prou. 22. a* — *Primus ad virtutē gradus, proprij defectus cognitio.* — *Obseruent monasticarum cærimoniarum osores.* — *Prou. 18. a* — *Prou. 9. b*

Seneca lib. de virtuti. cap. Prudētia. Simile elegans.

dificatio replicetur. Prudens, vt rerum varietas exigit, ita se accommodat tempori, non se in aliquibus mutans, sed potius aptans: sicut manus quæ eadem est cum in palmam extenditur, & cum in pugillum constringitur. Nec moueat, si qua pro iunioribus impertinentia videantur. Proinde iunior in his sæpe, quę ipsum excedunt, instruitur, vt seniorum se proposito applicans, sit quantum congruit aptior ad agenda, cautior ad cauenda. Prolixitatem, forte tetricus, si quis fuerit inspector, causabitur: sed necessariam inexpertis dicendorum expressionem aduertat: nec facile rudes (pro quibus est opera) generalibus posse commatibus, id est, breuibus & incompletis sententijs erudiri, aut concisis passim proficere paradoxis, vnoque nihilominus nouerit titulo multa quādoque perstringi, quæ specialem requirerent explicanda tractatum. Duas autem particulas, principalem videlicet & incidentalem, huius operis series habet. Principalis diuiditur in duas: in quarum prima de præparatorijs ad disciplinam, & aliquibus eius effectibus incidenter: in secunda de ipsa plenius tractatur. Præparatoria sunt per modum principij, medij & postremi. Depositio vetustatis, stabilitas mentis aduersus tentationes diaboli, & subiectionis humilitas. Primū præparationem inchoat, secundum continuat, tertiū vero consummat. Seruanda erit vbique maiorum & minorum paragraphorum distinctio, ad seriei & ordinis euidentiam ampliorem.

Diuisio libri.

SPECVLI DISCIPLINAE AD NOVITIOS.

PARS PRIMA.

De præparatorijs ad disciplinam.

De vetustatis depositione. Cap. I.

Ephes. 4. e

EPONENDVS est, secundum Apostolum, vetus homo, & induendus est nouus: quod perfecte implent, qui transitorijs abdicatis, non solum peccata, verumetiā occasiones fugiunt peccatorū; veterique fermento per puram confessionē plenius expurgato, in vitæ nouitate perfecta, soli præeligunt Domino militare. In odorē igitur vnguentorum Christi, per compendiosam & tutam sacræ religionis semitā currere cupientes, prius rerum temporalium fasciculos deprimentes abijciāt: vt ab omni tam possessione, quàm cura penitus expediti, Christum Dominum expedite sequantur, & non sint eis tentationis occasio vel ruinæ. Quòd si ante religionis ingressum nō fuerint expediti, post ingressum saltem expeditionem huiusmodi per alias personas, vel per litteras, iuxta superioris arbitrium quanta possunt acceleratione procurēt: nō expectatis opportunitatibus, aut vtilitatibus deceptorijs, quas frequenter diabolus sub specie pietatis suggerit. Summa sit eis vtilitas, vtilitates huius mundi contemnere propter Christum: iuxta verbum sancti Hieronymi: Nemo renunciaturus sæculo, bene potest vendere, quæ contempsit vt venderet. Si habes, inquit, in potestate rem tuam, vende: si non habes, proijce. totum Deo dedit, qui seipsum obtulit. Post religionis ingressum continuo debent confessioni faciendæ vacare: & de omnibus quæ in sæculo a pueritia commiserunt, ad memoriam, quantum poterunt, studiosa sollicitudine reuocatis, generaliter confiteri. Malorum namque confessio, initium est bonorum. Ordinis ergo status reijcit res atque reatus.

Transitoria omnia abdicanda.

Hieron. ep. 103. ad Paulin. in fine.

Confessioni generali vacandum.

August. in Ioan. trac. 12. sub finē

De constantia mentis, & cautela contra tentationes diabolicas. Cap. II.

A QVoniam autem Pharao persequitur Israelem fugientem, & contemptus surgit in scandala, nūc aperte, nunc occulte, sub specie boni periculosius tētans; faciant quod scriptum est: Fili accedens ad seruitutem Dei, sta in iustitia & timore: & præpara animam tuam ad tentationem. Solent præcipue vires tentationi præbere fluctuatio mentis circa propositū ingressuræ vel ingressæ religionis, tarda tepidaque repulsio, & deiectio spiritus desolati. Ea propter in primis in proposito sancto cor suum omnino stabiliant & confirment: ne velut arundo diuersis ventorum flatibus agitati vacillent. Optimum est, inquit Apostolus, gratia stabilire cor. Et Prosper ait, Quemlibet hominem donec se, in eo quod elegit, certa definitione confirmet, velut in quodam deliberationis incertę biuio constitutum, discerpit ipsa diuersitas voluntatum. Virtus, inquit, hortatur & prouocat, vt definitionis ambiguitate deposita, propositū spiritale suscipiat, perseueraturūm se in suscepti labore propositi, non sua possibilitate, sed Domini miseratione cōfidat. Cogitet quanti & quantæ potuerunt & possunt, quod se posse desperat. Vnde illi potuerunt, inde se posse firmiter credat. Meminerit illud Apostoli, Fidelis Deus qui vocauit vos, qui etiam faciet, &c. Qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinem: current & non laborabunt; ambulabunt, & non deficient. Ad hæc, tentationum & cogitationum malarum viriliter principijs, & absque moræ dispendio est obstandum. Quòd si earum insultus spiritum inquietent, non solum familiaris confessor, verumetiā fratres alij seniores sunt in adiutorium aduocandi, vt vnius debilitas multorum adiutorio sustentetur: Frater qui adiuuatur a fratre, quasi ciuitas firma. Qui autem vulnus detegere, vel auxilium petere negligit, sua non immerito negligentia perit. Denique cum diabolus, serui Dei spiritum per tristitiam deijcere studeat, ipsam, si quando irrepserit, citius repellentes, Christo Domino, qui datorem hilarem diligit, in cordis lætitia famulentur: attendentes sollicite, ne de sua vmquam vocatione ingrati, aut tepidi regratiatores appareant coram Deo. vbi sol radiat gratiæ, nubilum turbationis abscedit. Solet in aqua turbida latere piscaturus animam coluber tortuosus. Maximum inhabitantis gratiæ signum, spiritualis lætitia. Porro qui vocātis gratiam non agnoscit, indignū se vocationis fructu constituit. Beneficijs ingratus exhibitis, ineptus efficitur exhibendis. Valet quoque interdum conuersis, pro animæ salute, mutatio loci. Plerumque enim dum mutatur locus, mutatur & mentis affectus. Valet pro mentis tentationibus impulsæ præsidio, valet pro morum citius ac perfectius assequendo peculio, extra cognationem & patriam, vel ad tempus secedere. Verum, quia per se nullo modo sufficerent, ad machinamenta diaboli repellenda: ad Christum, propter quē omnia contempserunt, qui est tentatorum refugium, & debilium fortitudo, qui se fideliter inuocantibus facit cum tentatione prouentum; vt valeant sustinere, crebris supplicationibus & deuotis recurrant: vt qui eos dignatus est de fornace Babylonis eripere, bonum in eis perficiat quod incœpit. Frequens & feruēs oratio, dissipat omne malum. Ollæ feruenti muscæ non * incident.

Exod. 14. a

Eccli. 2. a Non fluctuādum in bono proposito.

Heb. 13. b *Prosper li. 3. de vita cont. c. 16.*

1. Tes. 5. d *Isa. 40. a*

Tentationum initijs absque mora resistendum.

Prou. 18. c

Tristitia animū deijciens, cito repellenda.

Nota sententias aureas.

Mutatio loci.

Bernar. de modo bene viuēdi, ad soror. ser. 6 in fine, ex Isidoro lib. 2. de Sum. bono. c. 10. sent. 7.

1. Cor. 10. c

Crebro orādum & feruenter.

al. insident.

Margin letters: B, C, D, E, F

Quomodo necessaria sit ad disciplinæ susceptionem humilitas. Cap. III.

DEnique quoniam, vt ait Hugo, Sicut cera, nisi prius emollita fuerit, formam non recipit: sic & homo quidem ad formam virtutum non flectitur, nisi ab omni elationis & contradictionis rigore, per humilitatem humilietur: necesse habent qui disci-

Hugo to. 2. instit. mon. ad nouit. c. 7.

A plinæ cupiunt moribus informari, vt humilitatis radicem in corde figere studeant, & tumorem propriæ voluntatis, præsumptionis & irreuerentiæ vitia, quæ a superbia procedere solent, tam in re, quàm in signo vigilantius caueant, vt humilitas ancillæ more, locũ præparet disciplinæ.

De captiuatione voluntatis propriæ. Cap. IV.

Prosper li. 2. de vita contemp. c. 17.

Voluntatis propriæ abdicatio, tota religionis perfectio.

VOluntatem itaque propriam ingenti curent studio captiuare. Quid enim prodest sub vnius ordinatione viuentibus, quòd facultates suas abijciunt; si proprias voluntates non relinquunt: cum sit pręstãtius voluntatibus renuntiare, quàm rebus?] B Tota religionis perfectio in voluntatis propriæ abdicatione consistit: quare potissimum perfectionis & disciplinæ industrius appetitor, voluntatibus proprijs edomandis, & præsidentium nutui subiugandis inuigilat. Profectò in duobus erit subiectæ probatio voluntatis, si videlicet in sibi iniunctis deuote obediat, & in agendis suis semper habere auctoritatem obedientiæ non omittat.

Obedientiæ necessitas & meritum.

Bern. trac. de præcepto & dispens.

1. Reg. 15. e

Bened. in reg. c. 5.

Primi, hoc est, obedientiæ in iniunctis patet necessitas, patet & meriti magnitudo. Nam quidquid vice Dei præcipit homo, quod non sit tamẽ certum displicere Deo; hoc omnino accipiendum est, C quasi præcipiat Deus.] Ad meritum etiam melior est obedientia quàm victimæ, sanctæque obediẽtiæ holocausto, nihil Deo gratius exhibetur. Nemo ad perfectionis semitam currendam magis expeditus, quàm verus obediens. Quamobrem obedientiæ filij, se totos ad obediendum exponant, moxque vt Prælati vocem audierint, quasi diuinitus imperetur, moram pati nesciant: sed relictis omnibus, ad iniuncta quæq. fideliter exequenda, prompta deuotione consurgant: vt vicino obedientiæ pede, velut vno momento, iubentis vocem, facti exhibitione sequantur.]

Perfecta obedientia, sua imperfecta relinquit.

Bern. trac. de præcepto & dispens.

Hieron. to. 1. ep. 4. ad Rusticum.

S. Bened. reg. ca. 68.

Perfecta obedientia sua imperfecta relinquit. Quinimmo nec D bonus obediens verbum expectat, vbi de superioris sibi constiterit voluntate. Illum autem optimum dixerim obedientiæ gradum, cum eo animo opus iniũctum recipitur, quo & præcipitur; cum ex voluntate iubentis, pendet intentio exequentis.] Numquam de maiorum sententia iudicent, quorũ officij est obedire, & implere quæ iussa sunt.] Deinde si ad profectum volunt obedientiæ peruenire; constanti secum deliberatione proponant, deuote semper ad omnia obedire. Si quid igitur graue vel impossibile fortè iniungitur: suscipiant quidem cum omni mansuetudine iubentis imperium. E Quòd si omnino suarum virium pondus excedat, impossibilitatis suæ causas, ei qui præest patienter & opportune insinuent, non superbiendo vel contradicendo, vel alias leui murmure resistendo. si adhuc superior in sua manserit sententia, ita sibi nouerint expedire, & ex charitate de adiutorio Dei confisi, obediant.]

Philip. 2. a

Luc. 22. e

S. Bened. reg. ca. 27.

Luc. 6. d

1. Cor. 9. c

Ephes. 5. e

Christus factus est pro nobis obediens vsque ad mortem; mortem autem crucis. Qui licet ad Patrem pro calicis translatione clamauerit, cõtinuo tamen adiunxit, Verũtamen non mea voluntas, sed tua fiat.] Non solum maioribus, sed sibi etiam inuicem obedientiam certatim impendant.] F Incumbit enim Christi discipulo, vt omni petenti se tribuat, & exemplo Apostoli voluntarios se omnium seruos constituant: sintque, vt scriptum est, subiecti inuicem in timore Christi.]

Obediẽtiæ in agendis auctoritas superiorum accedat.

Bern. ser. 71. in Cãt. in fine.

Voluntas propria, grãde malum.

Secundi necessitas, hoc est obedientiæ in agendis, ne quid videlicet sine obedientia præsumatur: quia simplicioribus fortè aliquibus minus patet, aliquanta videtur prosecutione tangenda. Habenda est plane in agendis, obedientiæ sanctæ auctoritas; sine qua nec etiam ipsa bona, bona sunt. voluntas siquidem propria, boni virtutem infirmat. Sanctus Bernardus super cantica ait, Grande malum propria voluntas, qua fit, inquit, vt bona tua, bona non sint. Etenim si in die ieiunij mei, inueniatur volũtas mea, non tale ieiunium elegit Dominus: nec sapit illi ieiunium meum, quod non obedientiam, sed vitium voluntatis propriæ sapit. Et subdit: Ego autem non solum de ieiunio; sed de silentio, de vigilijs, de oratione, de lectione, de opere manuum; postremo de omni obseruantia monachi; vbi inuenitur voluntas sua in eo, & non obedientia magistri sui, idipsum sentio, minime prorsus obseruantias illas etsi bonas in se, inter virtutes censuerim deputãdas.]

hæc præcedunt priora verba.

Itaque noui Christi discipuli, semetipsos penitus abnegantes, in agendis suis, idest, in operationibus, locutionibus & rerum quarumlibet vsu, nõ propriam voluntatem sed superiorum, in omnibus dispositionem sequantur. Pro quibus tamen sit specialis eorũ licentia vel assensus habendus, considerari oportet.

Obediẽtia in operationibus.

Et primo, circa operationes videndum: Quòd earum quædam communes seu conuentuales, quædã speciales seu personales esse noscuntur. Specialium etiam quædam ad proximum, quædam ad personam pertinent operantis. Pro conuentualibus, quæ commune simul attingunt collegium, exequendi non est licentia requirenda, cum ad huiusmodi sit eatenus superiorũ licentia, immo impositio generalis; vt ea, quæ siue in choro, siue in refectorio, siue alibi modo prædicto, ad vitæ conuentualis consuetudinem pertinẽt, nullus conuentualis auctoritate propria, præter euidentem necessitatem licite prætermittat. Inde est, quòd ab officio chori, ab aliqua videlicet hora Canonica, vel a communi conuentus refectione, aut a cõuentualibus alijs, quemque absque licentia remanere, vel assistentem recedere, his necdum in collegio consummatis, non licet. Pro specialibus ad proximi alterius fratris necessitatem spectantibus, nullum cõmunis seu conuentualis vitæ consuetudini, aut executioni specialiter iniunctorum impedimentum præstantibus, nequaquã ad superiores, sicut nec pro communibus, pro licentia dixerim recurrendum: cum secundum Apostolum, Alter alterius onera portare, & per charitatem spiritus seruire inuicẽ debeamus.

Gal. 6. a

Gal. 5. b

Veruntamen tempore quo conuentualia, vel alia iniuncta fieri debent, non sunt præter licentiam specialiã, seu gratuita huiusmodi facienda. Illa quoque, quæ ad quotidiana communium officiorum obsequia, vel ad proximi necessitatem non pertinent corporalem; quale est scribere in quaterno, & alia huiusmodi similia; maxime si occupationem prolixiorem inducunt, agenda sunt de superiorum assensu. Pro specialibus ad personam operantis spectantibus, siue ad carnis mortificationem pertineant, vt sunt vigiliæ nimis lõgæ, vel abstinentiæ singulares: siue ad exercitium spectent operis manualis per se vel per alium faciendi, licentia quæratur: sine qua Religiosus suas singularitates facere non debet, quippe cui nec corpus suum habere licet in propria volũtate.] Et quod sine permissione patris spiritualis fit, præsumptioni deputabitur & vanæ gloriæ, non mercedi.]

Bened. reg. cap. 33.

Ibid. c. 49.

Nec potest sibi operari pro volito, siue pro scribendo, siue alia faciendo, siue in rebus suo vsui deputatis, vt sunt libri, vestes, lecti, & alia huiusmodi aliter immutando. Incõgrue quoque pro vno, res pluribus seruitura mutatur. Fit res frequenter ex mutatione deterior: & quod mihi studiose coapto, alijs discoapto. Hæc de operibus. Nec tamen negauerim, ad minima seu exilia quædã, & vix reputanda alicuius momenti, solam sufficere conniuentiam Prælatorum.

Obediẽtia in locutione.

Circa locutionem hoc teneant, vt coram superiore, maxime in capitulo, sine eius assensu præhabito non loquantur. Alias de necessarijs & honestis, loco & tempore debitis, loqui prout eis ordinatum fuerit, poterunt inter fratres. Locutio vero cum extraneis, siue sæculares, licet fratribus obsequentes, siue religiosi quilibet fuerint, fratribus nouitijs est probationis tempore penitus interdicta, sine fratre professo, qui omnia loquentis verba, & respondentis audiat, sine licentia speciali: sine qua nec ad portam, nec ad extraneos ipsis indulgetur accessus.

cessus. Personis tamen huiusmodi si occurrerint, poterunt inclinare: vel si locus, aut tempus loquendi fuerit, & non potuerint subterfugere, bono modo eos breuiter salutare. Si de loquendo secum requiratur ab eis, respondere humiliter debent, se loquendi aut morandi licentiam non habere. Nulla prorsus alia eorum audiant verba, nec cum eis aliquatenus sedeant, vel vlterius commorentur: sed si locutionem necessitas exigit vel honestas, dicant ad eos, obtenta si poterunt licentia reuersuros, valeq. recedendo potius faciant quàm morando. De licentia tamen huiusmodi, Prælato est cautius prouidendum, vel ab ipso tantum, vel ab eorum instructore (qui est eis ab ipso religionis ingressu specialiter assignandus) semper cum præsens in domo fuerit, requiratur: ne a diuersis, non absque vitandæ confusionis periculo, minus prouide concedatur. Circa receptionem rerum, distributionem & vsum, quoniam a superiorum auctoritate dependent, duo præcipue subditis attendenda videntur. Primum, vt qui dat aliquid, illud ex officio possit dare: secundum, vt det quidem, non secundum propriam voluntatem, sed prout sibi a superiore fuerit constitutum. Nec superflue dixerim ad officium attendendum: qui enim non habet officium administrationis, nihil alijs debet communicare, vel in fraudem horum dimittere potest. Rursus ipsorum officialium officia sunt distincta. Alijs namq. necessariarum rerum procuratio, non tamen procuratarum est distributio commissa: ab illis autem non est absque licentia recipiendum aliquid speciale. Alijs autem, iuxta diuersa rerum officia, communis distributio rerum committitur. Ab his communia ipsa (si ordinarie, quando scilicet & vbi, vel quomodo, iuxta sui limitationem officij distribuere debent, distribuunt) licite recipi possunt. qui vero extraordinarie postulat, ad licentiam superioris recurrat. Præter communia supradicta, quicumque rem aliquam occulte, sine superiorum assensu recipit, habet vel vtitur; a religionis delirat licentia, & quidquid habet, male habet. Porro cum illud proprium esse dicatur, de quo * disponere licet iuxta propriam voluntatem, omni assensu alio circumscripto: non pauper sed Dominus reputandus videtur, qui rem quamcumque alijs distribuendo vt libet, sine superiorum auctoritate dispensat. Res sunt quidem communes, sed vsus dispositio pertinet ad Prælatos: vt per eorum curam singulis, iuxta modum & regulam sibi a sanctis Apostolis constitutam, prout vnicuique opus fuerit, diuidantur. Vsurpatus autem sine licentia rerum vsus, culpabiliter temereq. præsumitur, & prorsus illicite vendicatur. Statutum quoque religiosæ mancipationis euadit, qui in vsu proprio rem aliquam, siue a parentibus, siue a quibusdam alijs recipit; aut quod maioris est culpæ, receptam occultans, superiorum indicio non exponit. Qui rem sibi collatam celauerit, sanctus Augustinus eum furti censet in iudicio condemnandum.] Nulla enim res, quam superior non dederit aut permiserit, est licita proprium abdicanti. Sunt qui oblata sibi, sed Prælato mox deferenda recipere licitum existimant: sed regulari priuato, receptionem occultam non dixerim esse tutam. in commodandis pro cohabitantium indigentia rebus, non est lex posita charitati. Possum rem fratri petenti exponere concedendam, non tamen impendere vendicandam. Proinde fratres nouitij, nullatenus sine licentia, nec a se inuicem, neque a fratre, neque a quocumque homine rem aliquam, siue tabulas, siue acum, siue aliquid quodlibet accipere, aut dare attentent aliqua ratione. Sic nec litteras ad se missas recipiant, aut aliquo casu receptas aperiant, quæ a portitore, vel eo qui receperit, eas prius debent ad superiorem, vel si superior ordinauerit, ad eorum instructorem deferri. Sic nec rem alterius fratris vsui deputatam, præter ipsius conscientiam occupare li- A cebit. Genus est furti, & plerumque turbationis occasio, rem fratris vsui deditam, eo, si adsit, inscio detinere. Potest fidelis seruus & prudens, nonnulla pro loco & tempore facere, de tacito vel probabiliter præsumpto superiorum assensu, ad ipsum denique finaliter, acta quæque per ausum huiusmodi relaturus. De cetero, quidquid religiosus boni facit, aut dicit, quod suo non nouerit displicere Prælato, a veræ obedientiæ merito non fraudatur. Felix hæc seruitus, immo gloriosa libertas, qua quis sponte in regiam venditus seruitutem, Deum & eius vicarios, potius quàm seipsum, super se regnare constituens, B suæ prorsus renuntiat voluntati.

Obedięntia in vsu rerũ.

Proprium quid. *al. dispensare.

Act. 2. g

Aug. in Regula c. 26.

Receptio alicuius rei occulta, religioso non est tuta.

Felix seruitus, non suæ, sed alterius propter Deũ obedire voluntati.

De præsumptione tam in re, quàm in signo. Cap. V.

PRæsumptionem interiorem & exteriorem summopere fugiant. Interiorem, vt sensum suum sensui non præferant aliorum: nec de bonis a Deo sibi collatis inaniter extollantur: immo in tantum ceteris se inferiores & viliores ex intimo credant affectu, vt nec se aliquid etiam esse existiment. Nempe, secundum Apostolum, qui se existimat aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit. Neminem spernant, C neminem iudicent, cum frequenter humanum fallatur iudicium. &, beato Augustino teste, sæpe species facti se aliter habet, aliter animus facientis;] pie de omnibus quæ occurrerint sentiant, licet rei non intelligant rationem. Omnia peruersę possunt peruertere mentes. Exterioris præsumptionis & superbiæ notam, in omni actione sua, gestu & verbo, summo studio fugiant: quæ humilitatis sunt, in omnibus amplexantes. Prætextu actionis præsumptionem in officijs & in locis euitent. In officijs prælationis vel ordinis, aut in alijs, quæ aliquam videntur superioritatem habere, nihil sibi vsurpent. Liber a culpa non D est, qui alienum vsurpat officium. Præsente superiore, vel alio fratre maiore quàm ipsi fuerint, ordine constituto, ad incipiendum extraordinarie officium, ad benedicendum cibum vel potum, ad dandum fratribus aquam benedictam, vel ad alia huiusmodi, se nullatenus ingerant. At diuinum quoque officium, nequaquam post seniores vel alios maioris ordinis gradu promotos, proprio legant iniectu: quoniam quidem nullus omnino, in minori ordine constitutus, post alium maioris ordinis permittendus est legere, nisi necessitate cogente, vel legentium ordine permutato, vt in aliquibus festis fieri solet; præterquam in homilia quantum ad primam lectionem, E quàm ratione Euangelij, Diaconus legere solet. Lectiones autem quæ de homilia supersunt, non sunt ab alijs facile, quàm a sacerdotibus præsumendæ. In choro, pro dissonantia forte cantantium, vel ob aliam huiusmodi causam, manum ad formam percutere; in mensa ictu cultelli, vel quomodolibet aliter signũ cum sono facere, ab eis tantummodo fiat, quorum super defectibus chori vel mensæ intendere spectat: nec huiusmodi facile debent ab alijs vsurpari. Multa enim sunt superioribus licita, quæ reprehensibiliter ab alijs præsumuntur. Ad hæc quia nouissimum F eligi locum, magister ipse humilitatis hortatur, locis semper nouissimis nouitij gaudeat. Et numquam in choro, vel mensa, seu alibi, ad prima se ingerant loca: sed ad ea potius adeo caute ac sedula si valuerint prouisione declinent, vt vix ab alijs perpendatur. Aliàs omnino caueant, ne congregationis ordinem turbent, & fiant inter alios pro tumultus occasione notabiles. Cauendum proinde, ne, dum nimis vitatur præsumptio, inordinationis accedat confusio. Vitanda est vbique disconuenientiæ nota, maxime in congregatione. Locus vero superior, ad quem necessitas vel superiorum trahit inductio, præsumptionis vitium non inducit. Porro molesta est humilitas, quæ contentioni deseruit. Si quando iuxta superiorem,

Interior præsũptio.

Gal. 6. a

Aug. cõfess. lib. 3. cap. 9.

Exterior præsũptio.

Pręsumptio in vsurpatione officij alieni.

Luc. 14. b

Molesta humilitas, cõtentioni deseruiens.

A rem, vel alios seniores necessario sederint, non se nimis applicent iuxta eos. Iuniori siquidem aliquam a seniore distantiam, reuerentiæ ritus indicit. Antiquior autem frater in ordine, vel alius in officio preeminens, licet ætate sit iunior, senior appellatur. Ætas senectutis vita immaculata. Præsumptionem in gestu, elatum caput, sublimiores oculi, facies vultuosa declarant. Nam, vt ait Prosper, Erecta ceruix & truces oculi, & sermo terribilis, nudam superbiam clamant. Sed quantum per membrorum ministerium potest deprehendi, prima superbiæ ostensio in oculis esse solet. Qui inclinauerit oculos suos, ipse saluabitur. Secundum namque Euangeliū, Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus lucidū erit: econtra si nequam, totum tenebrosum. **B** Præsumptio etiam gestus, in signis & nutibus frequenter agnoscitur, vt exempli gratia, Si quis in choro, vel alibi, pro fratrum defectibus, satyrice nubilum vultuositatis assumat, vel leui cachinno, idest, risu, vel motu capitis, oculorum circumlustratione, narium contractione, labiorum compressione, vel alio quouis modo, defectum fratris tacite arguat vel subsannet: si errante in choro, vel in mensa lectore submussitet, aut circumspiciat, quasi eum defectus legentis non lateat; quod frequenter solent facere etiam minus docti. **C** In locutione etiam notatur præsumptio, si quod dicitur non pertinet ad dicentē, aut dicendi modus aliquem superbiæ typhum prætendat; aut pro loco, tempore, & personis fuerit a locutione cessandum. Propter primum, humilis frater de alienis factis inquirendis, se nullatenus intromittat. Alios fratres docere, regere, arguere, vel eis aliquid imponere non præsumat: quia hoc esset seniora, vel superiorum officium vsurpare. Superbus autem, vt ait sanctus Bernardus, prima die qua ingreditur habitare, incipit leges dare. Potest tamen frater, si super aliquo cum instantia requiratur, petentibus super interrogata humiliter re- **D** spōdere vel insinuare, quod sentit: ita tamen vt contra resistentes dicta sua pertinaciter nulla ratione defendat. Qui etiam alij, superioris mandatum insinuat, super aliquo faciendo, mandati auctoritatem cum humilitate proponat, ne quod denuntiat ipse imponere videatur. Si proprium cogatur recommendare officium, nequaquam imperiū imponentis vsurpet: sed id suppleri a socijs, obsecratione humili obtineat. Præsumptionem ergo euitat prudens humilitas. Præsumit tamen interdum humiliter, viscerosa & prouida charitas. **E** In modo loquendi, vitium præsumptionis innuitur, si illud quod dicitur, iactanter, impetuose, clamorose, contentiose, despectiue, vel nimis rigide proponatur. Suauiter enim & humiliter est loquendum. Rursus qui tempore vel loco silentij, aut in superiorum, seniorum, aut conuentus præsentia, non comprimit linguam suam, præsumptuosus & intemperans merito iudicatur: Loqui in medio magnatorum non præsumes, ait Sapiens. Et iterum: In medio seniorum non adijcias loqui. Hoc præcipue intemperantiæ & præsumptionis est nota, si nouus frater in ordine, vel iunior quispiam seniore præsente, sine ipsius nutu maxime coram extraneis, loqui aut respondere præsumit; nisi ex officio **F** vel commisso habeat prius loqui. Temperantiæ est, ait Prosper, quod præstamus loquenti seniori silentium, quod ipsius ad loquendum præstolamur imperium. In præsentia vero conuentus, nullum conuenit loqui sine requisito superioris assensu, nisi tantum se accusando, vel ad interrogata superiori vel corrigēti, ad mensam breuiter & humiliter respōdendo. Et vt breuiter voce sancti Bernardi præsumptuosum agnoscas, Prius, ait, in conuentu residet, in consilijs prius respondet: non vocatus accedit, non missus se intromittit. Reordinat ordinata, reficit facta. Vilem se, si non emineat, æstimans, & humilem esse inter alios erubescens. In locis & ceteris, quæ honorem redolent, se quibuslibet alijs parificare contendit. Audax ipse ad quælibet fit frontuosus & impudens, quod est maximum vitium in neophyto & iuuene. Religionis confusio, iuuenis præsumptuosus & effrons. Reprehensibilis maxime in iuuene præsumptio, quem magis humilitas stabilit, verecundia ornat, venustat simplicitas, timor insignit, & aptum efficit disciplinæ, cuius initium est. Qui sine timore est, non poterit iustificari.

Senior quis habendus.

Sap. 4. b

Presumptio in gestibus.

Prosper lib. 2. de vita contēp. c. 8.

Iob 22. d

Mat. 6. c

Presumptio in locutione.

Bern. de vita solitaria ad fratres de monte Dei, paulo ante med.

Eccli. 32. b

Ibid. 11. a

Prosper lib. 3. de vita cōtēp. c. 19.

In conuētu nemini loquendū est.

Ber. tract. de gradib. humilitatis in septimo gradu superbiæ.

* Præsumptuosi indicia.

Religionis confusio, iuuenis præsumptuosus.

Eccli. 1. e

De irreuerentia. Cap. VI.

Irreuerentiæ denique vitium est humili Dei seruo vitandum, cum scriptum sit, Cui honorem, honorem. &, Honore inuicem præuenientes. Attenditur irreuerentia respectu personarum, loci sacri, & temporis, officij diuini, & rerum eidem officio specialiter ordinatarum. De reuerentia Prælatis, aut alijs fratribus, ætatis aut prioritatis, aut diuturnitatis in ordine gratia, vel sacri ordinis, vel pro vitæ merito exhibenda; sanctorum dicta Patrum, & vera humilitas, quæ non solum prælatis & senioribus, verumetiam æqualibus & inferioribus, se spontanea subijcit voluntate, plenius docent, & eius oppositum detestantur. Non senioribus tantum, immo & omnibus honorem Petrus Apostolus sentiebat exhibendum. Deferre humiliter socijs honorem, charitatis est fraternæ fomentum, conscientiæ bonæ illustrisq. animi euidens argumentum. Vix nisi socio deferas, cum ipso proficies. Est præcipue conuentui, & superioribus deferendum. Conuentus quidem venerabilis, immo terribilis vt castrorum acies Christi ordinata. De superiore Sapiens, ait: In medio fratrum, rector eorum in honore. Istis quanto maior est reuerentia exhibenda, tanto etiam maioris offensæ arguitur irreuerentia circa ipsos. Sane committendo & omittendo, irreuerentiæ ad ipsos nota contrahitur. Committendo, si coram eis inordinatum quippiam deliberate attentetur. Vnde non decet coram conuentu, in claustro vel alibi residente, sine debita maturitate & honestate, quantum ad membrorum & habitus dispositionem transire, vel eidem transeunti occurrere, si ab eo valet commode declinare, aut tumultum facere coram eo. Magnus vtique reuerentię cultus conuentuali congregationi debetur: quem qui mussitationibus seu cachinnis, aliave clamoris vel dissolutionis lasciuia, soluere non veretur, aut attrita fronte superbus, qui artari silentio dedignatur, aut honestatis & religionis ignarus, liquido comprobatur. Quòd autem superiore præsente agitur minus religiose vel dicitur, quid eo turpius? Propter hoc qui mala in eius præsentia committere non veretur, ipsum irreuereri & inhonorare conuincitur: magis autem si eum scienter per alicuius insolentiam facti, vel importunitatem verbi temerario ausu molestat. Immo de necessarijs, docet beatus Benedictus, quòd si qua requirēda sunt a maiore, cum omni subiectione & humilitate reuerentiæ requirantur. Cum ipso autem Prælato contendere nefas est, & execranda in subdito irreuerentiæ turpitudo. Denique tam circa Prælatos, quàm circa alios seniores cauendum, ne in attrectatione, locutione, officiorum recommendatione ac similibus, aliquid ad eos vel signum vilificationis appareat. Numquam iunior frater ad senioris fratris caput, aures, vel faciem, quasi applaudendo, vel ob aliam quamlibet causam nisi necessariam, manum apponat: vel aliter cum eo, facto vel verbo, minus reuerenter iocetur. Quando seniores sibi præsentes alloquitur, & si forte aliquādo eorum nomen proprium, ipsis quidem ex reuerentia supprimendū, necessario nominat, semper tamen cognomen subticeat: nisi propter astantes æquiuocum specificare cogatur. Seniorum auribus nomen proprium vel cognomen, nisi ex causa, iunior irreuerenter inculcat.

Rom. 13. b

Rom. 12. b

1. Pet. 2. c

Cant. 6. a

Eccli. 10. c

Irreuerētia quæ fit in conuentu.

Irreuerētia in superiorem.

Benedictus in Reg. c. 6.

Irreuerētia erga seniorem.

Verum

Frater suo solo nomine non est appellãdus. *vt S. Benedict. Reg. cap. 63.*

Officia, vt sint alijs cõmendanda.

Verum licet in vtilitatis notam nomen proprium exprimi, ex amore vel reuerentia supprimi scriptura innuente nouerimus: sine vitio tamen palam senioribus ipsis exprimitur, quando irreuerentiæ notam, modus, & congruentia redimunt. Sæpe quod erat incongruum, necessitas, gratia vel consuetudo conuertit. Sapit autem vitium, si ad te verbo vel nutibus superiorem accersis, ad quem est tibi facilis aut liber accessus. honestius enim ad eum, cui reuerentiam debes, tu accedis, quàm ipsum ad te accedere facis. Nullus etiam frater est puro nomine appellandus: sed proprio nomini apponendum est semper religiosæ prænominationis insigne; sed nec solo cognomine, vel nomine patriæ, puta Lombardus vel Gallicus, frater est aliquis nuncupandus. Humilia & laboriosa officia recommendari coæqualibus & iunioribus, maxime conuenit. Quod autem suum quisque officium, suo dumtaxat compari, vt acolytus acolyto, subdiaconus subdiacono, & sic de alijs, recommendet; in officio specialiter diuino locum habet: vbi personarum non quidem acceptio vitiosa, sed ordinata discretio, iuxta cuiuslibet statum & ordinem est habenda: ne ordinum sancita patrum auctoritate distinctio confundatur. Propter hoc, etsi cãtoris officium ad fratres nouitios nullo modo pertineat: si tamen ad hoc per superiorem cogãtur, caute prouideant quòd lectiones, responsoria, & antiphonas distribuant ordinate, ordinum gradibus obseruatis, primas antiphonas maioribus, Prælato vel hebdomadario, vel seniori alicui sacerdoti: vel quando mos habet minoribus in Vesperis, nocturno & laudibus, offerentes. Deinde post vnum vel duos si oportuerit fratres gradus eiusdem, ad alios ordinate secundum gradus ordinum processuri. Nec facile diuersorum in ordinibus graduum fratres combinẽt, aut minora officia in maiori ordine constitutis imponant. Prius quoque ordinatos alijs præferendos iura decernunt: numquam ordinum cõfusionem in choro religionem putent; cum id magis abusionem, irreuerentiæq. obnoxium esse constet. Omnia, inquit Apostolus, honeste & ordinate fiant in vobis. Et in Paralipomenon de ministris Domini dicitur, quòd stabant secundum ordinem suum in ministerio. Si quis sedilium chori dumtaxat ordinem, sine alio personarum delectu, in huiusmodi æstimat obseruandũ: penset si a carpentarijs constructus lignorum ordo in sedilibus, sit ordini præferendus Ecclesiastico. In personis seruandum in ecclesia Ecclesię ordinem, decreuit auctoritas, æquitas, & honestas. Omittendo notam irreuerentiæ quis incurrit, quando senioribus & maxime Prælatis, honorem vel obsequium debitum; aut in obsequio ipso negligit reuerentiam exhibere. Aliqua de hoc potius expressione patebunt. Honori quis detrahit, si eis humiliter non assurgit, vel eis astantibus ipse sedet. Si deficientibus in choro vel alibi sedibus, locum eis non offert: si eis in choro, in mensa, in sedendo, eundo & huiusmodi, si cõmode potest, non cedit. Obsequio detrahit, si hæc eorum personis, quando palam egent, non exhibet. Si eis in aliquo humili vel laborioso officio, in sui præsentia occupatis, se ad id faciendum vel coadiuuandum non exhibet. Si quod ad se ex officio pertinet, eis faciendum dimittit. Expedit itaque, vt iuniores fratres senioribus fratribus humiliter deferentes, eos in his quæ pure sunt oneris, non honoris agenda, siue ad alia humilitatis officia studeant præuenire. Ad prouidendum de lumine ac libris in choro & extra: ad officium Beatæ Virginis, quantum ad inuitatoriũ & lectiones, cum plane dicuntur: officium quoque mortuorum, quantum ad primas lectiones; necnon ad horarum versiculos, vbi ad hæc dicenda præsens non fuerit specialiter aliquis assignatus: ad offerendum aquam pro manibus abluendis: ad leuandum mensas finitis gratijs, & ad ministrandum celebrantibus & altari: quoties necessarium fuerit ex officio suo, siue in minoribus, siue in sacris fuerint ordinibus constituti, solliciti sint & prompti: nec ista aut similia senioribus facienda derelinquant. Erubescit Diaconus vel Subdiaconus vacans, & obtendens officium, quod apte potest dimittere vel differre sacerdote ad Missam vice Diaconi, vel Diacono pro Subdiacono, ministrante. Nec magnum est, si hebdomadas casu continuet: grauiora passim continuantur officia. Debetur cuilibet ordini gradus suus: nec de gradatioribus est agendum, nisi forte aliud congrua interdum causa deposcat. In obsequijs eorum, maxime qui vice Christi nostrarum sunt animarum custodes, non est reuerentia omittenda per caputij abstractionẽ, dum eis ministramus aut loquimur, quæ per humilem corporis inclinationem, pro loco & tempore, vel aliàs per humilem obsequendi modum ostenditur. Superbus autem, vt ait Prosper, non obseruat in obsequijs reuerentiam. Stolidis quibusdam decretum est nulli deferre, discretionem personarum & graduum non curare: curantibus nunc adulationis, nunc acceptionis personarum crimen impingere. & admodum confusionis amici, vt superioribus de superbia caueant, sibi non cauent. Fœdum enim irreuerentiæ vitium pro religione ostendunt. humilitatem maioribus exhibendam, Euangelij sanctio & professio nostra cõmendat: nusquam tamen, vt recolo, superbiam alijs, seu temerariam paritatis vsurpationem indulget. Seniorum est vtique vt humiliter sentiant, venerationem non appetant, humiles se alijs, ac sociales exhibeant. Sapientis est consilium, Quanto magnus es, humilia te in omnibus. Sapientiæ vero præceptum, Qui maior est vestrum, fiat sicut iunior. Et Petrus cum dixisset, Adolescentes subditi estote senioribus; pro vtrisque intulit, Omnes inuicem humilitatem insinuare. Ceterum cum omni indifferenter personæ, humilitas sit quædam turris fortitudinis a facie inimici: nescio quo pacto tamen vis eius maior est in maioribus, & clarioribus clarior comprobatur. Porro non solum respectu personarum, vt dictum est, verumetiam respectu loci, vt est Ecclesia, maxime circa altare, irreuerentia est vitanda. Circa altare, vt cum ad ipsum acceditur, maturior & humilior gestus accedentis, & maxime ministrantis deuotionem ostendat: nec aliquis cum impetu vel inhoneste accedat. In Ecclesia vero cauendum, ne, quamuis extra Canonici tempus officij, loquendo vel ridendo, vel aliquo quouismodo minus honeste aliquid fiat. In aulam regiam ingressurus, ait sanctus Chrysostomus, oculis incessu, & habitu te componis: & in Ecclesiam ingressurus, quæ est vere aula regia, rides? Est etiam sacro tempori, hoc est, Dominicis diebus & sollemnioribus deferendum: vt in eis a communi operum occupatione cessetur, & diuinis officijs attentius insistatur. Nam, vt ait Hugo, Festi dies aliud studium, & alium conuersandi modum exigunt, atque alium hi in quibus licet operari, exposcunt. In illis, inquit, nos oportet ad celebranda mysteria diuina deuotius intendere, atque in orationibus diutius perseuerare: omnem denique actum, & omnem motum cordis pariter & corporis, diuino ministerio mancipare: atque, vt ita dicam, quadam conuersationis nouitate, festos dies honorare. In ceteris vero diebus in quibus operari licet, nullus omnino otiosus apparere debet. De irreuerentia in diuinis officijs & rebus ad ea spectantibus euitanda, infra per reuerentiæ positionem agetur.

1. Cor. 14. g *2. Paralip. 30. c*

Prælatis, & senioribus honor deferendus.

Humilia officia iuniores senioribus nõ permittant.

Prosp. lib. 3. de vita cõtemp. c. 8.

Eccli. 3. c *Luc. 22. c* *1. Pet. 5. b* *Bern. 2. de consideral. paulo post med.* *Psal. 60. a*

Irreuerẽtia in sacra loca.

Chrys. to. 4. homil. 15. in epist. ad Heb. in morat.

Irreuerentia in festos dies.

Hugo a S. Victor. to. 2. instit. Mon. ad Nouit. cap. 4.

De disciplina in generali. Cap. VII.

DIcto de præparatorijs ad disciplinam, & aliquibus eius effectibus incidenter, sequitur vt de ipsa plenius exprimamus, quæ vetustate deposita, animoq. contra hostis insidias stabilito, super radicem humi-

humilitatis consurgit. Primo, in generali quid sit, A quæ eius vtilitas, qualiter ad eius perueniatur notitiã, & de ipsius custodia, deinde in speciali dicamus.

Disciplina quid.

Hugo to. 2. inst. Mon. ad Nouit. cap. 10.

Disciplina est, vt ait Hugo, conuersatio bona & honesta, cui parum est mala non agere, sed studet etiam in his quæ bene agit, per cuncta irreprehensibilis apparere. Item, disciplina est omnium membrorum motus ordinatus, & dispositio decens in omni habitu & actione. Audistis, inquit, disciplina quid sit: nunc attendite quàm vtilis & necessaria sit. Disciplina est malorum desideriorum carcer, frenum lasciuiæ, elationis iugum, quæ domat intemperantiam, leuitatem ligat, & inordinatos motus mentis suffo- B cat. Sicut enim de inconstantia mentis nascitur inordinata motio corporis: ita quoque dum corpus per disciplinam stringitur, animus ad constantiam solidatur; & paulatim intrinsecus mens ad quietem componitur, cum per disciplinæ custodiam, mali motus foras fluere non sinuntur. Sed qui statum mentis perdit, subsequenter foris in inconstantiam motionis defluit: atque in exteriori mobilitate indicat, quòd nulla interius radice subsistat. Vnde per Salomonem dicitur: Homo apostata vir inutilis, graditur ore peruerso, annuit oculis, terit pede, digito loquitur. Scientiam quæ ad institutionem recte & ho- C neste viuendi pertinet, multis modis hominem colligere & comparare sibi oportet: partim ratione, partim doctrina, partim exemplo, partim meditatione sanctarum scripturarum, partim assidua inspectione operum & morum suorum. Hoc nouissimum maxime fortassis præ ceteris necessarium: vt sic scilicet homo in omnibus operibus suis sit circumspectus & prouidus, & quotidiana discussione cogitationes, locutiones pariter & facta sua, apud semetipsum examinet. Sapientes quippe semper agendo discunt, & per exercitium bonorum operum, quotidianis pro- D fectibus in maiorem virtutis agnitionem excrescunt. Per experientiam namq. eorum quæ faciunt, ad ea quæ postea agenda fuerint, cautiores fiunt. Et quamuis in nullo loco disciplinã suam homo deserere debeat, diligentius tamen, & magis sollicite ibi est seruanda, vbi neglecta generat scandalum, vel custodita bonæ imitationis exemplum. Hinc discernendum erit, quæ sint illa, quæ in disciplina custodienda numquam intermitti; & quæ rursum illa sint, quæ pro loco & tempore, nunc intermitti, nunc exerceri * volunt. Sæpe tamen etiam illa, quæ in publico necessa- E ria sunt, prius in secreto exercitationis vsum exposcunt: quia si prorsus ea in occulto negligimus, vt postmodum eis dum opus est, in publico non valemus: & tunc aut prorsus a disciplina deficientes, intuentibus scandalum facimus, aut inepte id quod in nobis non est simulare conantes, irrisionem excitamus.

Greg. Cura past. p. 3. c. 1. admon. 24.

Prou. 6. b

Hugo vbi sup. cap. 1.

Hugo vbi sup. cap. 9.

Recollectio sedulo seruanda quotidie.

Hugo a S. Victor. to. 2. instit. Mon. ad Nouit. cap. 3.

* al. valeant

De disciplina in speciali. Cap. VIII.

IAm de disciplina in speciali inter fratres & extraneos seruanda videndum. Inter fratres, primo de disciplina circa spiritualia quædam, deinde circa cor- F poralia. Circa spiritualia vero, primo quantum ad amotionem mali, & quantum ad positionem boni. Quo ad amotionem mali, erit primo de disciplina circa confessionem priuatam, deinde circa publicam attendendum. Et cum disciplina per Hugonem (vt dictum est) bona & honesta conuersatio describatur: in dicendis de ea, ad bonitatem simul & honestatem considerationis est oculus dirigendus.

vbi supra cap. praeced.

De disciplina circa confessionem priuatam. Cap. IX.

DE quotidianis offensis, sine quibus hæc vita non ducitur, facienda est confessio: de priuatis priuata, de publicis publica, & nihilominus quandoque priuata. Attendendum est de confessione priuata, quibus, quoties, quando, & vbi fieri debeat; & quæ sit circa eam nouis fratribus disciplina seruanda. Debent superiori, vel, si ipse ordinauerit, instructori suo, & non alij, nisi eius in absentia ei tantum, quem superior vel instructor, de superiorum assensu, eis duxerit assignandum, tribus vicibus in qualibet hebdomada vel pluries, secundum quod necesse habuerint, indicto sibi tempore & loco, pro sacramenti reuerentia, cum diligentia confiteri. Numquam eis placeat vicaria confessoris mutatio, vt nunc vni confiteantur, nunc alteri; quin potius, si quando id cogat necessitas, notabilia deinde ad principalem referant confessorem. Causa tamen deuotionis, eadem pluribus possunt confiteri. Aliter non est conscientiæ ordinatæ seu puræ varios quærere confessores. Fit tamen salubriter, vt cui de peccatis præteritis semel generaliter quis est cõfessus, de quotidianis etiam confiteatur eidem: vel nouo si hæserit curatori suorum denuo vulnerum, perfecte aperiat corruptelam. Disciplinam circa confessionem discretio, puritas & reuerentia probant. Habeant discretionis cautelam, vt antequam ad confessionem accedant, diligenti super confitendis consideratione præhabita, offensas prius suas speciales, deinde alias, seriatim & breuiter sine culparum, & verborum replicatione inutili, prosequentes, confessionem suam sub prima & vltima culpæ nominatione concludant. Aliqua tamen deuotioni interdum, vel conscientiæ replicatio indulgetur. Sit & pura confessio, vt confiteatur simpliciter & deuote, sine excusatione vel accusatione, sine nominatione alterius, de quibus habuerit conscientiam remordentem. Nec specialia passim sub generalitate pertranseant. Tentationes suas & cogitationes malas, nulla ratione occultent: non contemnant modica, ne paulatim defluant ad maiora. In domo namq. quam subintrans radius solis illuminat, quantumcumque fuerit præmundata, atomi nihilominus diligentius intuenti apparent. Sic & cor radijs gratiæ illustratum, etiam minima videt, ac vitiorũ laqueos subtili examinatione discernit. Quanto quis fuerit mente purgatior, tanto se sordidiorem videbit, & maiores causas humilitatis inueniet. Deponendæ tamen sunt scrupulositates quædã superfluæ, quæ conscientiam in erroris confusionem inducunt. Reuerentiam non solum interiorem, verumetiam exteriorem decet confitentem habere: vt suo deferens confessori, se illi siue in elatione capitis, siue in alia corporis dispositione, si commode vitare poterit, non coæquet: sed flexis genibus, dum confitetur, nudato ac demisso capite, fit humiliter coram eo.

Cui & quoties sit confitendũ nouitio.

Confessor non mutandus.

Quomodo confitendũ.

Confessio sit pura.

Eccli. 19. a

Simile elegans.

Scrupulositas superflua ponenda.

De disciplina circa confessionem publicam. Cap. X.

OFfensæ publicæ publicam (vt dictum est) confessionem requirunt. Circa quam attendendum est, vbi, de quibus, & qualiter fieri debeat. Confessionem huiusmodi facere debent, aut coram superiore in capitulo professorum, si adesse liceat & sit moris: aut coram instructore suo, quando tenet eis capitulum separatim: aut alibi priuate coram aliquo vel aliquibus, si priuate offenderint coram eis. Ante omnia si perceperint se facto vel verbo aliquem, vel leuiter offendisse, ante comestionem vel dormitionem eum humili studeant satisfactione placare, & in petitione veniæ præuenire: ne alius præueniens de manibus eorum humilitatis mercedem subripiat. In capitulo professorum statim post Pretiosa, recõmendationibus factis, se de manifestioribus & maioribus offensis accusent: deinde ipsum capitulum insimul exituri, & ad locum sibi determinatum, ad quem non sit sæcularium accessus, ituri. Mos tamen iam apud multos

Offensus est humili satisfactione placandus.

multos prouide abnuit, fratres nouos in capitulo satisfacere professorum: sed pro eorum offensis suus ibidem proclamatur seu præmonetur instructor. In secundo capitulo, videlicet instructoris (quod debet eis tenere duabus vicibus, vel pluries, si superiori videbitur in qualibet septimana) super prædictis satisfaciant, si in primo capitulo non fuerit satisfactum. Alioquin super notabilibus & apertis (iuxta eiusdem instructoris monitiones) offensis & negligentijs se accusent: qui super his, de quibus sibi expedire videbitur, eos charitatiue corripiens, prout cuiusque moribus videbitur expedire, salutaribus debet instruere documentis: considerans diligenter vtrũ Deum quærant ex animo, si sint ad orationem vigiles, & ad diuinum officium solliciti, si ad iniuncta faciles & deuoti, si ad correctionem & opprobria patientes: vt sic de moribus eorum & proposito, habeatur plenior certitudo. Matrem se illis in lenitatis dulcedine, patrem in correctionis censura exhibeat. Sit seuerior iudicio, quàm sermone. Qui dulcis est eloquio, maiora reperiet. Nec oportet quòd eis pœnitentiam coram toto conuentu publice faciendã sine conscientia superioris imponat. Postremo, vt disciplinato & debito modo fiat huiusmodi confessio, debent circa eam, honestatem, cautelam & humilitatem seruare. Honestatem, vt culpæ narrationem nudo capite, & non ridendo, non circumspiciendo, aut cum manu aliquid faciendo; sed iunctis manibus potius, vel aliter honeste dispositis, exequantur. De cautela dictũ est in capitulo præcedenti, quam in hoc præcipue habeant, vt se paucis verbis expediant, & in culpa sua nullum alium quàm seipsos inuoluant: quod & cautelam & puritatem concernit. Humilitatem habere debent in gestu corporis, & in verbis. In gestu quidem, vt ad terram, iuxta fratrum consuetudinem, se prosternant humiliter. In verbis autem, vt verba subiectionis & pœnitentiæ, nullam sint omnino notam superbiæ vel impatientiæ continentia. Quando in capitulo vel extra nimis austere, vel minus iuste suo iudicio super aliquo arguuntur, non turbentur animo: sed potius pro fratrum diligentia circa ipsos, qui quos amant, arguunt & castigant, & exercitio virtutis oblato, in Domino gaudeant & exultent, ad verba & verbera propter Christum gratanter & humiliter parati sustinenda. Et licet fratres professi aliquando propter infirmos, prouide duxerint abstinendum; ne pro qualibet offensa reprehendant eos indifferenter, aut nimis superbe, quamuis pie, vt si quid in eis reprehensibile viderint, suo consultius denuncient instructori: ipsi tamen fratres nouitij ab omnibus corripi, & ab omnibus erudiri affectent. Qui non vult corripi, non vult corrigi, ait quidam. Admoneberis (inquit) libenter, reprehenderis patienter. Probata siquidem patientię virtus, reddet eos Deo & fratribus gratiosos. Culpam suam nullo modo defendant. Nimirum (vt ait beatus Gregorius) quæ defenditur culpa geminatur. Sed si sentiunt se immunes, satisfactione semper quantumcumque fuerint innocentes, humiliter præoblata, possunt innocentiam suam, cum reuerentia tamen, corripienti ostendere, si requisiti fuerint, aut permissi. Vnde sanctus Franciscus, Beatus seruus, qui non est velox ad se excusandum: & humiliter sustinet verecundiam & reprehensionem de peccato, vbi non commisit culpam.

Instructor nouitios sæpe conuocabit.

Prou. 16. c

Culpa quomodo agnoscenda.

Apoc. 3. d
Prou. 3. b
Heb. 12. b

Aug. to. 7. de corrept. & gra. c. 5.
Seneca lib. de virtut. cap. de continentia.
Gregor. 4. Mor. c. 24.

S. Fran. in admonitionib. ad fratres, vbi de correctione par. 1. firm. trium ord. fol. 20. co. 2

De disciplina quo ad positionem boni. Cap. XI.

Congruit iam de disciplina quo ad positionem boni aliquid tangere. Et primo de disciplina circa informationem cordis, ad quam est lectio illuminãs intellectum, & oratio accendens affectum. Secundo circa exercitationem, ad quam diuinum spectat officium. Tertio circa exercitationem operis, ad quam spectat altaris ministerium.

De disciplina circa cordis informationem, & primo de oratione. Cap. XII.

Instent orationi feruenter: non solum in oratorio, verumetiam vbicumque fuerint, cum ipsi sint templum Dei: aut certe in lectis occulte, ac sine perceptibili sibilo. Quippe tanto securior, quanto secretior existit oratio. Et quasi capitulum sibimetipsis tenentes, in quo proficiant vel deficiant, quotidiana secum discussione perquirant. De vocatione sua, & innumeris beneficijs Saluatoris, gratias ei debitas, tota mentis deuotione soluentes: quod inchoauerunt bonum, ab eo perfici instantissima oratione deposcant. Nec solum pro se, verumetiam pro alijs tam viuis quàm mortuis orent: & quasi quoddam memento sibi constituant. Poterit oraturus primo de laude Dei incipere: hinc impensa sibi beneficia memorare: deinde necessitates quas patitur & defectus exponere: postremo humiliter postulare. Ordo tamen & modus, quẽ Spiritus sanctus suggerit, est seruandus in oratione, & qui affectui magis sapit. Ad orandi studium meditatio prouocat & informat. Hugo dicit, Sic orationi sancta meditatio necessaria est, vt omnino perfecta esse oratio nequeat, si eam meditatio non comitetur, aut præcedat. Nam & hi, qui mala sua considerare negligunt, aut nihil petendo facile per ignorantiam falluntur, aut certe minus quàm oportet digne petẽdo, per desidiam tepescunt. Quanto homo magis mala sua intelligit, tanto amplius suspirat & gemit. Primum ergo necesse est, vt si prudenter & vtiliter Deum orare volumus, animum nostrum iugi meditatione exerceamus. Et in consideratione miseriæ nostræ discamus, quid nobis necesse sit petere; & in cõsideratione misericordiæ Dei nostri, quo desiderio debeamus postulare. Istis duabus alis, scilicet miseria hominis, & misericordia Dei Redemptoris, oratio subleuatur. Sit autem semper deuota, quæ opportunitate iuuetur, frequentia foueatur. Deuotionem intentio, diligentia, puritas & affectio probant. Tota mentis intentio, a curis exterioribus reuocata, orationis vigilantiæ est applicanda: ne aliquid aliud præter id solum quod precatur, animus cogitet. Vnde Isidorus, Non est labiorum, sed cordis oratio. Dum orant, sic semetipsos considerent, tamquam præsentatos Domino maiestatis. Negligentes autem orationes, nec ab ipso homine impetrare valent, quod volunt. Et non in multiloquio, sed in puritate cordis & compunctione lacrymarum, nos exaudiri sciamus. Et ideo breuis debet esse & pura oratio, nisi forte ex affectu inspirationis diuinę gratiæ protendatur. Quãto vero timore, feruore, & reuerẽtia sit Domino supplicandum, insinuauit, qui docuit numquam sine gemitu esse orandum. Opportunitas loci & temporis, quietis, motuum internorum, dispositæ affectionis & otij ad orandum non transeat otiosa. Qui opportunitatem deserit, opportunitas eũ fugit. [a] Isidorus, Oratio priuatis locis opportunius funditur, cũ Deo tantum teste depromitur. Proderit ergo aliquando ad obtinendam compunctionem, si ita semoti fuerint, vt puras manus ad cælum leuando, etiam suam interdum audiant vocem. Nonnumquam etiam ad subleuandam intentionem, in cælum suspiciant: vt corpus pariter & animus tendatur ad Dominum; & ibi sit cor, vbi est thesaurus suus Dominus Iesus Christus. Ceterum mane & vespere, tẽpus est orationis opportunum: quod penitus peculiari vacuum oratione si vacat, culpabiliter præteritur. Maxime autem cum profundum nocturnus sopor indicit silentium, tunc plane liberior erit: puriorque oratio, nullo tunc turbata clamore, nulla aspicientis laude tentata. Sic mentis tranquillitas, & quædam spontanea quandoque animi promptitudo, immo inspiratio quæ se offert, otijque libertas non innoxie negliguntur: quæ etiam si defierint, labore sunt quodam ac studio comparanda, psal-

Rom. 12. c
1. Cor. 3. c
Bern. in Speculo monac.
S. Bened. in prologo reg.
Orandi modus.
Basil. ita orandũ docet lib. constit. monast. cap. 2.
Hugo a S. Victore to. 2. instit. monast. de modo orandi. cap. 1.
Meditatio necessaria orationi.
Oratio duabus alis subleuatur.
ex Hugone vbi supra.
Isidor. de summo bono lib. 3. c. 7. sent. 4.
[a] *Isid. li. 3. de sum. bono c. 7. sent. 2.*
S. Bened. reg. c. 20.
Oratio breuis sit & pura.
Isidor. de summo bono lib. 3. c. 7. sent. 5.
Isidor. vbi sup. sen. 37
Orationi deseruit locus secretior.
Matt. 6. c
Mane & vespere orãdum.
Bern. ser. 86. in Cãt. in med.

da, psalmorum, hymnorum, sanctarum meditationũ, A & genuflexionis instantia, deuotionis est spiritus excitandus. Otium si desit, sicut ad cibum corporis, ita quoque ad refectionem animæ est vendicandum. Sicut enim carnalibus cibis alitur homo exterior, sic de uotis orationibus homo interior pascitur & nutritur. Porro deuotus quisque vix opportunitate fraudatur: Deum enim quem ex animo quærit, vbique inuocãs inuenit. Ignauus autem & tepidus, nec in ipso valet oratorio, orandi affectum inuenire. Plorat in conuiuio Magdalena, nec etiam præsentia eam impedit conuiuarum, in ipso autem templo desipit ipse Pharisæus. Est autem frequenter orandum: quia oratio B est hostis flagellum, peccatoris subsidium, proximi solatium, Dei sacrificium. Frequens oratio, vitiorũ impugnationem extinguit. In oratione datur voluntas bona. Oratio frequẽtata est munitio animæ. Quãobrem post horas canonicas, antequam oratorium exeant, aliquid laudis vel orationis gratuitũ Deo munusculum offerant, quem frequenter per negligentiã in officij debiti exhibitione offenderunt. Assuescant huic consuetudini sanctæ frequenter insistere & constanter, motusque animi refugos discant Deo vel paululum applicare.

Oratio pascit hominem interiorem.

Luc. 7. f

Luc. 18. b Frequenter orandum.

Isidor. li. 3. de sum. bo. c. 7. sent. 1.

De lectione. Cap. XIII.

Lectionibus quoque diuinis est anima nutrienda: idcirco illis qui primo circa diuinum officium addiscendum (prout infra dicetur) extiterint, diligenter per instructionem imbuendi, scriptura est aliqua ex sacra pagina, ad morum informationem conueniens prouidenda, potius spiritualis consolationis habendæ, quàm studij gratia. Nouorum studium fratrum, in orationis instantia, in diuini exercitio officij, & fratrum obsequijs maxime debet esse. In lectione itaque, si qua sibi permitti contigerit, non magis quærant scientiam quàm saporem. Hauriendus est sæpe de lectionis serie affectus, & formanda inde oratio, quæ lectionem nonnumquam interrumpat: hoc enim modo diuina lectio lecta confert intelligentiam salutarem. Et scientia quæ pro virtute despicitur, per virtutem postmodum melius inuenitur. Certis autem horis, certæ lectioni vacandum est. Fortuita lectio & quasi casu reperta non ædificat: sed reddit instabilem animam. Certis est ingenijs immorandum, & assuefaciendus est animus. Fastidientis est stomachi multa degustare. De quotidiana lectione, aliquid quotidie in ventrem memoriæ dimittendum est, quod fidelius digeratur, & sursum reuocatum crebrius ruminetur: quod proposito conueniat, quod intentioni proficiat, quod detineat animum, vt aliena cogitare non libeat.

De lectione est oratio formanda

Ex Ber. de vita solitaria ad frat. de monte Dei, ante med. Item Hugo a S. Victore to. 2. instit. mon. c. 8. de instit. nouit.

De diuino officio in generali. Cap. XIV.

Restat de officio, prout est in addiscendo, deinde prout est in exequendo videre. Addiscendum est diuinum officium, maxime in principio diligenter. Et licet de totali officio & ordinis eius vsu seu forma, notitiam habere oporteat, sunt tamen quædam communia, scilicet officium beatæ Mariæ virginis, & mortuorum; cõmune de sanctis, cum psalmis, hymnis, & ceteris omnibus ad illud spectantibus, lectionibus tantum exceptis: prima, completorium, & Pretiosa, capitula & preces: suffragia horarum ferialium, absolutiones & benedictiones, quæ in matutinis dicuntur, hymni feriæ, laudumque psalmi, & cantica; benedictio quoque mensæ cum gratijs, necnon & psalmi primæ dominicalis; omnes etiam psalmi a cẽtesimonono vsque ad vltimum, nisi totum, quod magis expedit, discatur psalterium, sunt corde tenus addiscenda, & menti per exercitium arctius imprimenda. In sabbatis quoque & præcipuarum sollemnitatum vigilijs, præuidendum est diuinum officium tam in littera quàm in nota. Quoties autem extra chorũ cantatur, propter honestatem, & ne orantibus vel studentibus fratribus impedimentum præstetur, vocem in cantu deprimi decet. Et post refectionem, præcipue in verbis modestiam congruit obseruare. Ante sumptum cibum (vt inquit Hugo) magis hilares esse conuenit, ne ipsa nostra abstinentia grauis & molesta videatur: Post vero magis modestos & tacitos; ne per gulæ vitium, crapula nos inflasse videatur.

Quæ sint memoriter discenda.

Hugo a S. Vict. to. 2. instit. mon. ad nouit. cap. 4.

De disciplina officij in choro. Cap. XV.

Ad disciplinam in diuino officio cum in Ecclesia dicitur, obseruandam, reuerentia specialis, diligentia quoque & honestas præcipue requiruntur: reuerentia tam interior quàm exterior est habenda. Interior, vt cum timore & humilitate, tanquam Deo visibiliter præsente psallamus. De hoc ait beatus Benedictus, Vbique (inquit) credimus diuinam esse præsentiam: maxime hoc sine dubitatione aliqua credimus, cum ad diuinum opus assistimus. Ideo semper memores simus quòd ait Propheta: Seruite Domino in timore. Consideremus, qualiter oporteat nos C in conspectu diuinitatis & Angelorum eius assistere: & sic stemus ad psallendum, vt mens nostra concordet voci nostræ. Reuerentia exterior in hoc attenditur, vt deuote inclinetur, & quando standum fuerit, stetur: fiat etiam prostratio, quando fuerit facienda, de quorum disciplina infra tangetur. Est & reuerentiæ, vt in officio ad ea, quæ more agente singulariter vnus dicit, puta collectas, versiculos, & alia quoque huiusmodi, caput nudet: nempe quæ ab vno dũtaxat in Ecclesia de more dicuntur, nudato capite etiã habent dici extra chorum. Orandum est secundum Apostolum, capite non velato, saltem vbi aliquid so- D lemni distinctione profertur. Nudi quoque reuerentia capitis vel verticis, deuota quædam in officio veneramur. Verum irreuerens quisque, nec solemnia nec alia deuota discernit. Diligentiam in officio probat strenuitas quædam, prudensque sollicitudo, habens circa necessaria prouidentiam, & contra impedimenta cautelam. Strenuitas corporis, inertiam fugat torporis, nec dormitationes, quas pigritia nutrit, patitur. Quippe Intenta supplicatio, dormire cor mundum vetat. Dormitatio in officio tunc maxime imputatur, & omissi dicitur restitutione officij redimenda; quando manum in sinu tenendo, vel segniter ap- E podiando, ei occasionem quis præstat, aut surrepentem viriliter non repellit. Prouidentia respectu rerũ prouidendarum & dicendarum attenditur: vt videlicet libri & alia necessaria ad officium, præparentur tempore opportuno: legenda quoque & cantanda studiose ante præuisa, quando & quomodo sint dicenda, dicantur. Debitus legendi & cantandi modus est, vt nec nimium festinetur, nec nimia fiat, aut inæqualis protractio: sed cum pausantibus statim pausetur, vt vox vnius vix inter alios discerni possit. Cautela denique est necessaria, vt eorum quæ diuinum impediunt officium, occasiones vitentur. Ea propter dum F officium quis dicit, non debet studere, aut per libros respicere, aut alicui si vitari possit occupationi vacare: siue in lampadibus præparandis, siue in quibusdã alijs, quæ vsque post officium commode differri possunt. Indignum quoque in diuino officio, venandis vermiculis & mactandis intendere: quibus palam in oratorio digitos, aut ligna fœdare frons inuerecunda non metuit. Honestas in choro, in exteriorum actuũ grauitate, in corporis decenti & vniformi dispositione accipi potest. Sane in populo graui laudatur Deus. Grauitas autem inquietudinem, dissolutionem, & tumultum excludit. Inquietudo in motu membrorum consistit; siue capitis in circumagendo, siue oculorũ in circumspiciendo per chorum, vel alibi, vbi potius ad li-

Cum timore psallendum.

Psal. 2. b

Reuerentia exterior in diuino officio.

1. Cor. 11. b

Prud. in hymno fer. 3. ad laudes.

Psallendi modus debitus.

Psal. 34. c

ad librum pro psalmis vel alijs veraciter decantandis, vel ad terram pro vagis arcendis respectibus, mentis non mediocriter vagationem causantibus, vrgendi sunt: siue manuum in fricando, vel voluendo curiose librorum folia, vel aliud superflue faciendo, siue pedum in discurrendo, vt si quis oratorium frequenter exeat, aut per chorum friuolis occasionibus inuētis discurrat. Tunc enim etiam vtilia sunt aliquoties differenda, propter vitationem discursus. Dissolutio vero in verbis aut risu (quibus in choro vanissimum est dissolui) & in cantu considerari potest: vt si quis punctos in nota nunc diminuens, nunc pro suo libitu addens, muliebriter frangat, aut in falsetum extollat: quod est cunctis & maxime nouis fratribus omnino impertinens. Numquam in choro altius ceteris cantent, sed communē psallentium vocem teneant. Ridiculum etiam si altiori ceteris voce quis cantans, post dictionem vel syllabam, ab illa vocis altitudine recidens, vel eam per interpolationes resumens, non cōtinuet quod incepit. Tumultus in choro per vocis susurrium, per importunitatem spuendi, seu excreandi, seu per impetuosam eleuationem vel depositionem sedilium fieri solet. Quàm turpe sit in choro susurrium, palam est: nescit tamen indisciplinatus & leuis lubricam linguam a sibilis vel mussitationibus cohibere. Vitanda quoque est in conuentu seu congregatione, oratio sibilosa. Inepta namque oratio, quæ vna plures, & sæpe deterior impedit meliores. Est etiam caute vitandum, ne dum singulariter aliqua dicuntur in choro, vt collectæ, capitula, &c. notabilis spuēdo vel excreando sonitus fiat, vsque dum capitula ipsa, collectæ, vel lectionis periodus compleatur. Circa hoc etiam dum prædicatur aut legitur, similis est opportunitas obseruanda. Sedilia vero debent non passim cum pede, sed cum manu eleuari, & caute deponi: ne aliquis ex hoc sonitus in domo Dei audiatur. Congrue tamen lectionem vel epistolam incepturus expectet, quousque consedentibus fratribus, sedilium si quis fuerit tumultus quieuerit. Ad hæc honesti fratres sint in corporis dispositione, decenter & vniformiter sint in choro: decenter, quòd sine vaga dispositione vel turpi; vaga, vt quando chorū ingressi, vel intrante vel astante conuentu, nunc segniter resident, nunc stantes quidem hac & illac membrorū, vt languentium incongrua quadam exagitatione se gyrant: nunc statuæ instar stallo affixi, & e regione dispositi, velut sui obliti, nec ad altare demissis vt decet luminibus, ante inceptum officium, oraturi se vertunt, vel alias irreligiose disponunt: sed nudato etiam aliquando capite, circumquaque, vt ceruus in saltu, vel ruralis in theatro, gyrouagando respectibus, oculos in aduenientium vel coastantium vultus infigunt, suoque indisciplinato intuitu collateralium orationem, quam ipsi negligunt etiam impediunt. Turpis autem erit, si sint ibi molliter aut remisse se in stallis suis brachijs tibijsque resolutis, notabiliter incuruando, aut in partem vnam penitus vt possunt protenso in alteram corpore accubando, ita vt lecti mollitiem quærere videantur: aut dum ad altare versi, super lignum quod stallum diuidit, se inclinant, extensione scapularum, vel capite anterioris stalli spatium occupando, & tergum ad retro stantem socium protendendo; aut dum sedent, pedes suos vsque ad scabellum formæ contiguum licentius extendendo. Notabilis tibiarum extensio vel dilatatio, dum sedetur, minus honesta est. Indecens ergo quæ vaga & turpis est dispositio, immo vtrobique deformitas, sed maxime in officio, conuentu assistente vitanda. Honestos enim per omnia exigit mores, conuentualis honestas. Vniformitas est in prostratione & inclinatione specialiter (quamquam in alijs generaliter) obseruanda. In prostratione, vt non alius subtus formam chori, & alius super sedile; sed omnes supra dictam formam se prosternant, & operto capite silenter orent, ne im-

Dissolutio in choro vitanda.

Vniformitas in choro.

A pediant circumstantes, manu ad genas accubitando numquam applicata, aut brachijs extra eandem formam extentis, sed super istam honeste & humiliter dispositis. In inclinatione, vt vniformiter apud omnes sit tempestiua, deuota, sufficiens & honesta. Tempestiua quidem, vt inclinaturus surgendo, & eleuando sedile, tempus vel paululum inclinationis præueniat: vt verbi causa, quando post psalmum fuerit inclinandum, vltimi versus fine iam accedente, surgatur, quatenus deinde libere inclinetur; vel certe inclinationem, sedis aptatio subsequatur. In inclinatione vero debet deuotio apparere, vt fiat humiliter & pro-
B funde. Non est deuoti sed pigri, rigido stante corpore, tenui motu corporis inclinare. Est enim corpus, depressis aliquantulum renibus, ne capiti coæquetur adeo demittendum, vt ipsum fere super genua, brachijs interpositis reclinetur. Alioquin inclina, si nosti facilius, humiliter tamen & profunde. Extra chorum tamen, & aliquando forte in choro, in officio plane & sine cantu dicto, minor sufficere videtur inclinationis profunditas. Sunt qui culpabili admodū remissione traducti, hunc reuerentiæ cultum Domino subtrahentes, euacuant: dum aut resident prorsus vsque post factam memoriam Trinitatis; aut tunc etiā
C surgunt, & sedili eleuando intendunt quando fuerat inclinandum, aut ex negligentiæ vitio non inclinant. Quanti tamen sit hæc noxa detrimenti, beata Dei genitrix seniori cuidam in choro psallentium fratrum indicasse refertur: quæ inclinantibus ad sanctæ memoriam Trinitatis, suum ipsa filium singulis offerebat: quemdam vero minime inclinantem, verso ab eo vultu, velut hac gratia indignum pertransibat. Sufficiens seu etiam perfecta debet esse inclinatio, vt ab ea citius debito non surgatur. Honor quidem Patri & Filio & Spiritui sancto, sine differentia exhibendus est. Honestas quidem in corporis, manuum, &
D habitus decenti dispositione consistit. Et quantum ad habitum, vt maxime caputio caueatur, ne operta fronte super oculos defluat cum inclinatur. Proderit ad vnitatem seruādam, de communi officio notitiam habere. Pulchra valde vniformitas in congregatione & conuentu fratrum, vbi debent & mores & animi conuenire. Vnanimes vniformitas in fratrum cōuentu decet, quæ in moribus plurium vnitiua, vniformes ordinat & decorat.

Inclinatio vt fieri debeat.

De disciplina officij extra chorum. Cap. XVI.

E SI quando extra chorum officium dixerint, diligentiam nihilominus & honestatem prædictam debent in quibus poterunt, studiose seruare: vt dimissis omnibus quæcumque in manibus fuerint, stantes cum reuerentia, iuxta traditionem Ecclesiasticæ disciplinæ, præterquam ad lectiones in matutinis, vel quando alias creatori suo debitas cum deuotione laudes exsoluent, flectentes genua, vel inclinantes, pro tempore cum timore Dei. Si quando eos ad sedendum debilitas euidens, vel nimia lassitudo compellat, saltem ad inceptionem officij, ad inuitatorium, hymnos & orationem Dominicam, & a capitulo in ante
F surgere non omittant. Si etiam in lecto ægritudinis decumbant, reuerentiam nihilominus aliquam faciāt prout possunt. Sanctus Hieronymus (qui tanta legitur lassitudine fatigatus, vt etiam in stratu suo iacens, funiculo trabe suspenso, manibus apprehenso supinus erigeretur, vt scilicet officium monasterij prout poterat exhiberet, dum exhaustis viribus senex nec senectuti parcit, nec debilitati blanditur) desidem iuniorum, quibus corporis vires vtcumque sufficiūt, irreuerentiam, immo dignā derisione desidiam, signis arguit & confundit. Alius pro lentarum tædio febriū, completorium in lecto exsoluere assuetus, fertur per angelum reprehensus audijsse, Completorium sub cocco, nec fructus, nec vtilitas. Sane in officio Dei, curan-

Habetur in vita sancti Hieron. incerto auctore descripta to.9. operū eiusdem, in fine.

curanda vbique magnopere reuerentia & honestas, A cum vbique sit eadem eius, cui tunc loquimur & assistamus, deitas & maiestas. Tanto enim amplius reuerentiæ & diligentiæ studium, diuino debetur officio, quanto id Deo immediatius exhibetur. Cura officij diligens, maxima status integritas: Neglectus officij, maxima vitæ corruptio, maxima religionis deformitas. Nemo Dei se æstimet seruum, si Dei potissimam negligat seruitutem, quæ appropriato vocabulo, Dei seruitium nuncupatur. Debent dicere officiũ distincte, continue, integre, & ordinate. Distincte, ne verbum masticando, vel exiliter proferendo, vel nimium festinando, dicenda confundant. Continue, B vt interruptiones in eo non fiant interloquendo, nisi vrgente necessitate: & hoc quidem psalmo vel oratione, vel quocumque alio, quod tunc fuerit dicendum, completis; nisi psalmus vel oratio, quem interrumpi oportuit, continuo a capite resumatur; aut inter psalmum, & psalmum mora notabilis fortasse fiat. Parisijs, vt fertur, cum quidam Theologus vnius Horæ canonicæ incepisset officium, superueniente Episcopo ad loquendũ cum eo, caput sine locutione inclinans, Horam inceptam, Episcopo expectante, finiuit: quã deinde dilationem colloquij, ne moleste ferret, admonuit; causam subinferens, quòd maiori Domino lo- C quebatur. Quidam propter interruptiones in officio factas, grauissimo afflictus purgatorio memoratur. Integre dicant, vt de dicendis nihil omittant. Proinde si plures fuerint, qui simul officium dicant, & vnus vel duo iuxta laudabilem consuetudinem psalmos, antiphonas, hymnos, & responsoria voce pronunciẽt altiori, non putent sibi sufficere quòd ab alijs dicitur: sed omnia quæ ad suam pertinent partem, ac si essent in choro, sub silentio integre dicant: cum officium extra, eandem quam intra integritatem requirat. Ordinate denique officium in substantia, tempore, & modo, & omnibus exequi studeant. Postpositiones, D implicationes, variationes facile non admittant: Honeste tamen Pretiosa, vel aliud extraordinarie aliquãdo dicitur, dum tamen idipsum suo tempore minime negligant. Quis autem sine grandi conscientiæ scrupulo, proprium officij ordinem, sibique religionis sanctione impositum, pro alienis quibuslibet prætermittat, aut qualibet variatione deformet? Quis nisi vanissimus & imprudens, pro certis dubia, pro autẽticis vana, pro necessarijs curiosa inducat? Sint igitur sanctorum officij conditorũ deuota & stabili ordinatione contenti: nihil eorum vel communi ordinis institutioni præponant, quàmlibet serium & de- E uotum; nec desipientium more stultorum Græcorum glorias æmulentur. Insipienti enim non nisi sua placent: omnis stultitia laborat fastidio sui. Tempus quoque congruum seruent, nec facile præter necessitatem diurnas Horas, siue primam, siue completorium saltẽ Canonicum, siue alias, in nocturnas conuertant. Fuerunt qui hoc quarundam obtẽtu traditionum defenderunt, ordinationem Ecclesiasticam officij, confusione temporis irritam facientes. Quando fuerint duo vel plures, quasi chorum sibi constituant, & psalmos atque hymnos accipiant alternatim, vt est consuetudinis conuentui. Congruus ordo est in omnibus, vbique, prouide disciplinato seruandus. Ordi- F natum animum, ordinis decor & condecet & condelectat. Inordinati vero est animi, etiam in exterioribus ordinem non curare: & tamen ordinationis exterioris religio, attentionem excitat & affectum.

Seruus Dei non est, qui eius negligit seruitutem.

Officium diuinum vt persoluendum sit.

De altaris ministerio curando. Cap. XVII.

ALtaris ministerium ob reuerentiam corporalis præsentiæ Saluatoris, munditiæ, reuerentiæ, diligentiæ, honestatis, & circumspectionis studium speciale requirit. Mundamini (ait Propheta) qui fertis vasa Domini. Haud dubium, hoc de ministris altaris conuenienter intelligi, quibus spiritualis & corporalis munditia est habenda. Spiritualis, vt nullus de peccato conscientiã habens læsam, vel somno pollutus nocturno, ad tangendum sacra vasa, vel ad ministrandum, antequam fuerit confessus accedat. Nec debet celebraturus confessionem priuatam, quæ ante celebrationem de quotidianis offensis fieri cõsueuit, vsque ad altare differre. Corporalem quoque munditiam, requirit corporalis præsentia Saluatoris. Idcirco ministri altaris non solum antequam se ad ministrandum induant, verumetiam postquam fuerint omnino parati, expeditis communibus, ad calicis ministerium accessuri, suas iterum lauent manus. Hoc enim semper debent cauere cautissime, ne communibus manibus, aut manicis suis, vel post immediatum rerum contactum, calicem, aut qui ad ipsum pertinẽt pannos, vel corporalia tangant: sed si lineam tunicã, quam rochetum vocant, vel superpellicium cum strictis manicis, vel aptum aliud non habuerint indumẽtum, calicem præparandum, & in fine Missæ plicandum sacerdoti relinquant. Reuerentiam debent ministri altaris tam ad sacerdotem, quàm ad ministeriũ, & res etiam de propinquo ad ipsum ministeriũ pertinentes habere. Circa sacerdotem, vt quando secum altari assistunt, per aliquantulam capitis inclinationem, & sui elongationem ab eo, ac per humilem debiti exhibitionem officij, reuerentiæ signum ostendant. Si vero sederit, & ipsi tantum in superpellicijs fuerint, nequaquam iuxta ipsum in sedilibus, videlicet coæqualibus sedi eius, sed ad scabellũ eius potius si aptus fuerit locus, vel alibi sedeant. Venerentur eum decoro vt conuenit comitatu, & maxime quando se vertit ad populum, ei adsint; quem vbique vt in officio, sic & eo expleto in vestiarium reuerentem deducant, vt acies ordinata, ad altare, deinde si opus fuerit, reuersuri. Ministerio reuerentiam exhibent, si motu debito & habitu ipsi ministerio conuenienti assistant & ministrent. Aliter enim non sine nota irreuerentiæ ministratur: vt si quis quamuis diaconus, vel sacerdos in superpellicio ad Missam ministrans, corporalia super altare, præsente sacerdote vestibus sacris induto, replicet aut componat. Si quis non habens superpellicium cum strictis manicis, vel aliud idoneum indumentum, corporalia & calicem tractare, aut panem & vinum in cõmuni habitu ministrare præsumat. Si quis hostiam in communi eligat loco, vel electam reponat, quæ in pyxide manu sua mũdissima est potius eligenda, & electa super patenam ipsam, vel super corporalia decentius reponenda. Nec audiendi sunt illi, qui ad mensam Domini non aliam quàm ad mensam corporis, curant munditiam, super pannos qui libris ad secretarum vel pallarum custodiam supponuntur, calicem passim vel consecrandam hostiam reponentes. Singularem hostiæ cultum, singularis decet munditia. Ad res quoque necessarias, vt sunt corporalia, panni calicis, ipse calix, & missale, est reuerentia adhibenda, quam munditiæ studium maxime probat. Huius intuitu, pannus omnis suspectus, aut quẽ color impedit ablui, a corporalibus arceatur & calice. In pyxidibus hostiarum, mũdissimus sacculus lineus hostias contineat. Similiter & calices mundis sacculis lineis inuoluantur. Quisquis ergo ad altaris vtensilia sacra reuerentiam munditiæ curat, circa ipsa operosius studeat. De communibus libris, si quos aliquando propter officium ineuitabili forte necessitate cogente, poni super altare contingit, omnino caueant, ne corporalia vel pannos calicis aliquo modo tangãt. Cum corporalibus vel calicis ipsius mappula, numquam labia vel oculos tangant, deuotionis alicuius obtentu. Calix cum summa tractetur munditia, quando de loco ad locum defertur, non super librum aut vestimentum: sed alte in manu mundissima, vel repositorio portetur: nec extra repositorium ipsum præterquam super altare, vel in alio loco mundissimo

Isa. 52. c

Munditia docet ministrũ altaris.

Sacerdotes honorãdos.

Corporalia sint munda.

Calix reuerenter attractandus.

dissimo teneatur. Missale in loco reponatur honesto: & si nonnumquam illud extra ecclesiam, vel alias quàm ad Missam teneri contingat, panno aliquo mundo præter suam camisiam inuoluatur. Denique reuerentiam in ministerio habitus decens, cura munditiæ, & in executione maturitas attestantur. Reuerentia simul & cautela munditiæ, communes corporis vestes prohibent ab altari. Et si in his plurium opponas ineptias, habet æmulos plurimos vitium, rarissimos disciplina. Non a pluribus, sed ab honestioribus forma sumenda est. Ad hoc tam celebrans, quàm minister, circa officium suum, magnam debent diligētiam adhibere. Sacerdos quidem circa pronuntiationem dicendorū & agendorum in Missa, ne defectum faciat in dicendis: formam seu modum ordinis in celebrando postponens, alia auctoritate sua introducat. Oblationi calicis aquam ipse infundat, quod a nullo sine ipsius iussione est præsumendum. Debet etiam circa custodiam munditiæ manuum & pannorum esse intentus: Manuum, vt eas ad tangendum communia, vel carnem nudam, siue in facie, siue alibi non apponat, nisi eas continuo lauaturus. Pannorum, vt numquam ad indumenta sacerdotalia, maxime ad infulam nares emungat, vel aliter ea quoquo modo deturpet. Ministris vero diligentia debet esse circa ea quæ necessaria sunt celebranti, & circa munditiæ custodiam, ac conseruationis vasorum & pannorum pertinentium ad altare. Ministrorum est, vt præinduti celebraturum cum diligentia præparent, eiusq. indumenta post officium plicent: & quæ ipsi sacrum ministerium exequenti opportuna fuerint, hora, tempore & loco congruis offerant. Numquam ad Missam priuatam, legendi vel orandi gratia, solo vel sedibus se totaliter prosternant, nec latitent post cortinas: sed palam coram altari, non tamen a latere celebrantis assistant, versus eum circa quem tunc oculus debet esse, aspectum quasi continue directuri: non tamen in faciem eius, maxime post Canonis inceptionem, intendāt. Nec ei præsertim a parte libri nimis approprient, aut circa ipsum aliquem tumultum faciant. Summa quietis tranquillitas est necessaria celebranti. Vasa & pannos munde tractent apud eos & teneant. Si pannus calicis ad terram ceciderit, nullo modo antequam lotus fuerit, iterum calici apponatur. Circa finem Missæ calicem plicaturi, ipsum cum aqua post vinum * recenseant; ne pannos inficiat adhærentes. Numquam super altare vinum & aquam ad mundationem, vel aliàs si vitare potuerint, ministrent. Si tamen ob incuriam sacerdotis oporteat, subtus ampullas, quæ vinum & aquam continent, manum ad retinendum guttas, ne super altaris pannos cadere possint, apponant. super quos etiam pannos, nec ipsæ reponendæ sunt ampullæ. Ad hoc debet qui ministrat ad Missam superpellicium si habuerit conseruare, ne cum eo aliquatenus nares emungat, vel sudores a facie, vel aliàs vndecumque detergat; nec ipsius manicas maxime ad puluerem super ligna, lapides vel super terram exponat. Quod tamen si nonnumquam per aliquorum negligentiam accidit, cauere debent ne corporalia, calicem aut pannos eius cum ipsius superpellicij manicis tangant. De alijs indumentis quoties ea plicant, sollicite caueant, ne vmquam manicæ terram tangant, vel vsque ad ipsorum vestimentorum fimbrias descendere permittantur: sed siue tunicæ lineæ, siue quæcumque alia indumenta plicantur, manicæ semper longe a fimbrijs collocentur. Debent iterum ministri altaris propter vasorum & vestium (vt dictum est) conseruationem attendere, ne calicem quando reponunt stricte ligent: quia sæpe per hoc deterioratur non modicum, & paulatim obtutus conquassatur. Vasa quoque altaris & vtensilia in locis suis diligenter, vt conuenit, præparata reponant. Vestimenta etiam plicare non negligant & aptare, nisi pro ali-

Margin notes: *Infula siue lamentum sacerdotis, quod nobis dicitur amictus.* — Ministrorū officium. — * al. abluāt.

quo celebraturo ea quis dimitti requirat. Sed quid horum expressionibus immoror? In omnibus enim, quæ ministerium Dei contingunt, speciali nimirum diligentia opus est. Si agendis ministerijs terreni regis studiosissimam homines curam impedunt: quantam putas æterni Regis ministerijs impendendam? Ceterum si ministri altaris intendere debet honestati, multo amplius tamen per omnem modum sacerdotes qui celebrant. Postquam ergo fuerint vestibus sacris induti, cum magna debent maturitate incedere & præcipue cum altari assistunt, grauitatem in motu & gestibus, laudabili curiositate seruare. Numquam genuflexuri, quamdiu sacerdotali casula sunt induti: nisi temporibus ab Ecclesia institutis. Super altare quoque se non appodient inhoneste: nec manus suas hac & illac inordinate deducant. Quando se vertunt ad populum, non erigant oculos, vt videant assistentes. Denique circumspectos decet eos esse, specialiter circa corporalium dispositionem & custodiam: circa calicis collocationem, circa Dominici corporis consecrationem, sanguinis susceptionem, & mundationis industriam. Circa corporalia, vt ipsis super altare replicatis, vsque ad anteriorem ipsius altaris oram, sit spatium competens, ne super eadē manus suas, aut manicas indumenti teneant. Calicem ante oblationem super corporalia numquam ponāt, sicut post oblationem fieri consueuit: sed ipsum vsque ad oblationis tempus, ad corporalium teneant latus. Circa consecrationem inter cetera solerter prouideant, vt cum hostia fuerit consecranda, ita parum & caute in principio eam leuent, quasi scutum sibi de manibus (depresso aliquantulum pollice) facientes: vt si fieri potest, ante consecrationem a circumstantibus videri non possit, ne a simplicibus adoretur: qui quanto citius eam viderint in manibus sacerdotis, incaute nondum consecratam adorant. Cum autem consecratio fuerit consummata, hostiam sine mora notabili duabus manibus quantum expedit, vt ab hominibus possit videri, cum omni reuerentia eleuantes, tam in eleuando, quàm in reponendo, debitam maturitatem seruet: nec post vel ante eleuationem osculentur eandem. Si super altare viaticum celebrant, consecrationem facturi, manum cum hostia consecranda super ipsius altaris viatici lapidem teneant: ne fiat consecratio iuxta, & non supra ipsum. Circa sumptionem calicis caueant, ne ipsum sumendo, vel calicem exguttando per nimiam extractiōnē, tumultum quendam vel sibilum cum labijs faciant, aut post sumptionem digitos lambant. Erit etiam tutum, si dum sanguinem sumunt, calicem tenentes cum dextera decenter, & patenam cum sinistra supponant, sanguinem, si quid effundi contingeret, recepturam. Super quam si frangi corpus Dominicum, aut reponi contingat, ipsa deinde vino & aqua, vel altero illorū sufficienter debet infundi. Incongruum & indignum, vt patena post Christi corpus sanctissimum, communi tactui pateat non mundata, & rebus quibuslibet licet mundis, sine differentia exponatur. Si sentis aliter, credo vt post patenæ vel calicis, aut corporalium tactum, non sunt manus communicandæ communibus, ante factam post tactum huiusmodi lotionem. Si calicis petatur mūdatio pro infirmis, primam nullatenus aut secundam perfusionem exponant: sed prius semper mundationibus solitis perfectis, aliud denuo vinum calici apponatur petentibus indulgendum.

Margin notes: Corporalia quomodo explicāda. — Iam obseruantur rubricæ missalis Romani noui.

De disciplina circa ea quæ ad corpus sunt.
Cap. XVIII.

HAbito de disciplina circa spiritualia, sequitur de ipsa circa corporalia. Et primo circa ea, quæ in nobis sunt: Secundo circa ea, quæ extra nos sunt. respectu eorum quæ in nobis sunt: primo videndum est de

est de disciplina respectu totius corporis, quantum ad gestum: secundo respectu partiū corporis, quantum ad actum. Et primo, respectu linguæ, quantum ad duo opera naturæ, in quibus congruit officium linguæ, scilicet quantum ad loquelam & gustum. Secundo, respectu manuum, vt in exercitio manuali. Tertio, respectu pedum, vt in incessu. Quarto, respectu membrorum omnium, quantum ad aliqua ipsorum officia. Deinde circa ea, quæ extra nos sunt. Primo quantum ad ea, quæ de prope, vt est vestis & habitus. Secundo quantum ad ea, quæ de longe, vt sunt officinæ.

B

De disciplina in gestu. Cap. XIX.

Ex Hugone de S. Victo. to. 2. instit. Mon. ad Nouit. cap. 12. sub finem.

Gestus religiosorū quales esse debeant.

CIrca disciplinam in gestu (qui modus, & figuratio membrorum & corporis dicitur) duplex est custodia adhibenda. Prima est, vt vnum membrum alterius officium non vsurpet, aut eius ministerium sui admixtione confundat. Si os loquitur, caput non agitetur, manus non moueatur, & sic de alijs, vt dum alterum membrum operatur, alterum quietum omnino permaneat: aut si opera eius necessaria illi esse cognoscitur, ad operandum ordinate moueatur. Secunda disciplinæ custodia est in gestu, vt quodlibet membrum in eo quod facit, debitum modum teneat, nec temperantiæ limitem, aut honestatis formam excedat: hoc est, vt in paucis exemplis probemus, ridere sine apertione dentium, videre sine defixione oculorum, loqui sine extensione manuum, sine contorsione labiorum, sine agitatione capitis, sine eleuatione superciliorum: incedere sine modulatione gressuum, sine ventilatione brachiorum, sine gesticulatione scapularum: iacere sine deiectione membrorum: sedere sine alterutra superiectione pedum, & sine alterutra accubatione laterū, sine diuaricatione seu dilatatione crurium, sine extensione vel agitatione tibiarum. nempe honestū & humilem fratrem femori suram imponere, vel pedes palam cancellare non decet. arcendi sicut in publico, ita & in secreto sunt gestus inepti; gestus denique religiosi debet esse humilis, seuerus & grauis. est enim reprehensibilis gestus, si superbiam, si mollitiem, quæ nunc per lasciuam hilaritatem, nunc per nimiam deiectionem infatuat, aut si etiam leuitatem prætendat. Turpis in humilitatis professore superbia. Fœda prorsus in humili habitu gesticulatio fastuosa. sic non est viri muliebrem habere mollitiem, puerili leuitate. Grauitatis modestia, multam affert seruata moribus honestatem, neglecta maculam & contemptum. mortificata secundum Apostolum super terram membra, gestus debent mortificatos habere.

Coloss. 3. a

De disciplina in modo loquendi. Cap. XX.

Ex Hugone de S. Victo. to. 2. instit. Mon. ad Nouit. cap. 17. in prin.

Sermo sit modestus & humilis.

DIsciplina loquēdi tam in modo & prouida (quando loquendum sit) discretione, quàm in verborum religiositate attenditur. Modus, in gestu & sono considerari potest. Loquentis gestus, debet esse modestus & humilis: sonus demissus & suauis. Modestiam debet habere gestus loquentis: vt nec inordinate, nec turbulente inter loquendū membra moueat. nec oculorum nutibus, labiorum contractione, vel altero non decenti alterationis modo, vultus honestatē deformet, aut faciem ipsam mollitie quadam resoluat humilitatis ostentu: sed in eadem vultus constantia semper permanens, seueritatem benignam & constantem, & quodammodo rigidam benignitatem prætendat. In facie siquidem hominis speculum disciplinæ relucet: cui tanto maior custodia est adhibenda, quanto minus quod in ea fuerit peccatum celari potest. Vetat quoque loquentem gestus modestia, ne se hominibus notabili quadam supplicationum profunditate incuruet, aut eius cui lo-

Hugo a S. Vict. tom. 2. instit. Mon. ad Nouit. cap. 12. in med.

A quitur vultui nimis instet: ne inhoneste quidem in eius faciem, halitus aspiratione insufflet, aut halitu ipso post vinum potatum, sensum maxime narium offendat. Loquentis halitus vultui auditoris & naribus, vitiose prorsus ingeritur. Debet etiam gestus humilitatem, modestiam, ac vultus hilaritatem prætendere. Sonitus debet esse demissus pariter suauis: quia clamositas & verborum asperitas, locutionem religiosi plurimum quidem & dedecet & deturpat. Discretio præterea quando loquendum sit, necessaria est: quia ex ore fatui etiam parabola reprobatur, quia non dicit eam in tempore suo. Sapiens quando

Eccli. 20. e

B loquendum, & quando tacendum sit prudenter considerat. Est autem iunioribus fratribus fere semper inter seniores vsque ad interrogationem tacendum. Adolescens, ait Scriptura, loquere in tua causa vix cum necesse fuerit. Si bis interrogatus fueris, habeat caput responsum tuum. Silet etiam a bonis Prophetas. Ergo quamuis de bonis, sanctis, & ædificationum eloquijs, perfectis discipulis rara conceditur loquendi licentia. Nam loqui & docere, magistrum condecet: tacere & audire discipulo conuenit. Loquente alio numquam loquantur: aut verba loquentium quouis pacto interrumpere præsumant. Nec

Raro loquēdum.

Eccli. 32. b

Psal. 38. a

Benedictus in Reg. c. 6.

C mordaci vel importuno insultu, sociorum locutionē impugnent. Stultorum enim hæc sunt, qui nec linguę parcere, nec socijs deferre nouerunt. Si qui etiam mutua se collatione impetunt, per impositionem silentij, & aliam pœnam condignam merito reprimuntur. Religiositas debet in locutione seruari: vt sit sermo veridicus & purus, sit dulcis & honestus. De veritate sermonis, Sapiens dicit: Ante omnia verbum verax præcedat te. Non solum igitur mendacia, & quæ criminosa sunt, verumetiam locutiones hyperbolicas & aliqua duplicitate notabiles, penitus vitent. Loquentes de dubijs aut futuris, numquam absolute

Sermo verus.

Eccli. 37. e

D loquantur: sed in huiusmodi omnibus semper conditionem apponant. Præcisa enim de indifferentibus verba, religio non consentit. Non est alicuius viuentis arbitrio, de contingentibus negare vel asserere absolute. Non facile de auditis sententient: licet veritatem sentire se putent. Sint ad responsionem tardi, ne per inconsiderationem falsum aliquod, vel indisciplinatum proferant verbum. Debent etiam pure loqui: vt in eorū verbis nec iactantia, nec detractio, vel malitiæ alicuius, aut vanitatis admixtio valeat inueniri. Numquam de scientia, vel sæculi statu se iactent. Erubescant dicere de absente, quod cum charitate non possent dicere coram ipso. Vnde sanctus

E Benedictus, Murmurare aut conqueri nesciant: nec murmurationis malum, pro qualicumque causa, in aliquo qualicūque verbo vel significatione appareat. In verbis suis aut litteris, si quas aliquando dirigunt, puerilibus vel adulatorijs non vtantur blanditijs: sed tamquam religiosi, suam breuiter & veraciter intentionem exponant. Honestatem habet locutio, si & illius qui loquitur, & illorum quibus vel de quibus sit sermo, conueniat dignitati. Otiosa vero, ioculatoria, iuratoria, contentiosa, maledica, vel alia sæcularia verba, nec pura sunt quidem, nec religiosæ

Bened. in Reg. c. 34.

Sermo religiosi grauis esse debet.

F conueniunt dignitati. Nugæ, vt ait sanctus Bernardus, inter sæculares sunt nugæ, in ore sacerdotis, aut religiosi blasphemiæ. Interdum si incidant, ferendæ fortassis, referendæ numquam. Os talibus aperire illicitum, assuescere sacrilegium est: fœde ad cachinnum moueris, fœdius moues. Dissuesce a vaniloquio linguam, qui ad profectum religionis aspiras. Processurus in publicum, præmuni teipsum: & animo statue a verbis inanibus abstinere. Prouide tibi antequam prodeas aliquid, vnde si expedierit sermo texatur. Familiare prudenti, consideratione omnia præuenire. confert ad singula fuisse præmunitum. Si dignum quippiam relatione non habes, tace. Tutius & humilius audis, quàm loqueris. Non affabilitas

Ber. li. 2. de conside. ad Eug. in fin.

Tutius audire quàm loqui.

litas opportuna, sed loquacitas otiosa damnatur. Iurare vero nunc per caput, nunc per sanctos, vel alio quouis modo, Christi (qui ait, Sit sermo vester est est, non non) discipulo minime congruit. Rursus indignum penitus serui Dei, muliercularum more contendere. Si resistentiæ incidant verba, cedendum continuo resistenti. Honor est homini qui separat se a contentionibus. Numquam discendi, vt dicitur, gratia, litigent: scientes ad se verborum contentiones nullo modo deinceps pertinere. Non potest esse, quin contentio aliquid quod cōtra conscientiam dicatur, extorqueat. Ergo inter Dei seruos collatio, non altercatio debet esse. Peruersum est, maxime si ausu damnabili ad iniuriosa vel maledica verba, quæ secundum Apostolū a Dei regno excludunt, os religiosi laxetur: aut diaboli nomen ad inuectionem assumat, vel in communi locutione frequentet. Sunt quædam quæ leuissima putarentur, si non in Scripturis demonstrarentur opinione grauiora. Quis enim dicentem fatue fratri suo, reum gehennæ putaret, nisi hoc veritas expressisset? Pessimum hunc loquendi vsum, quasi pro affabilitatis solatio, salutis aduersarius introduxit: vt per eum modicæ occasionis accessu stultis illudens, eos frequenter in grauis lapsum offensæ impulsu leuiori præcipitet, & status dignitatem colluuio sordidationis vilificet. Pudeat eos rumigerulos esse, aut verborum sæcularium delatores. Nihil inter socios seminent, quod infirmos animos dissoluere valeat, aut turbare. Reus est Deo & ordini, qui temerario diffidentiæ verbo conscientiam percutit infirmorum. Præterea siue fratri, siue extraneo, siue magno, siue paruo loquantur, semper in ore verbi dulcedinem habeant, omnem ad omnes, secundum Apostolum, mansuetudinem ostendentes. Numquam suæ prætextu constantiæ vel zeli cum cōmunitatis iniuria, in verba contumeliosa prorumpant. Sæpe enim meritum immoderata lingua confundit: turpiusq. defensio, quæ iniurijs vtitur. Habet fastus pro constantia impetum, pro ratione iniurias: sed lingua eucharis in bono homine abundabit.

Mat. 5. f — *Contendere nō decet religiosos.* — *Prou. 20. a* — *1. Cor. 10. b* — *Aug. Enchir. c. 79.* — *Mat. 5. e* — *Rumigeruli non sint.* — *1. Cor. 8. d* — *Sermo dulcis.* — *Tit. 3. a* — *Eccli. 6. a*

De disciplina circa comestionem. Cap. XXI.

Debent etiam cum timore Dei comedere, disciplinam semper tam in modo se habendi, quàm in cibo seruantes: vitantes nihilominus quasdam minus decentes sæcularium consuetudines super mensam. Placet vel pauca de singulis exempla subnectere, quæ ad similium considerationem transmittant. Honeste se debent habere, vt dum comedunt aut bibunt, sedeant; bibentes cum duabus manibus scyphum teneant: membrorum agitationem, & quarumdam anhelationū, vel labiorum tumultum, quæ animi notant intemperantiam, vitēt: oculos a circumspectione, linguam a locutione cohibeant. Oculorum custodia inter epulas propterea necessaria est: quia non decet ibi præcipue vt vagos habeant oculos, neque curiose & (vt amplius dicam) impudenter, quæ apud alios aguntur circumlustrando prospiciāt: sed vt potius pudice demissis luminibus, eā tantum quæ sibi ante posita sunt attendant. Loqui vero seu mussitare ad mensam, vbi silentium est seruandum, turpe vitium est. Declinanda mussitatoris societas: qui licet legis honestate prohibitus, linguæ tamen volubrum non valet retinere. Si quando etiam extraordinarie bibunt, siue adsint, siue non adsint extranei, quamdiu bibitur, sileant. Culpanda nimis verborum multiplicatio iuxta potum. In cibo, tam in qualitate, quàm in quantitate ipsius, quàm etiam in modo, moraq. ac frequentia, comedendi disciplinam seruent. In qualitate, vt numquam pretiosa vel delicata, numquam ciborum aut præparationum diuersitates affectent. Promptum ad delicata palatum, curiositas quædam, honestatis postpositiua, declarat. vt verbi gratia: Si quis ex vitio meliora de communi eligat portione, vt quod in pane sapidius, vel in alijs viderit melius, ipse sibi accipiat: si maiora panis fragmenta sumat, minoribus si adsunt licet minus delicatis, sine rationabili causa dimissis, cum panis vel res alia quanto magis ad integritatem accedit, tanto ad mensam ipsam valeat honestius reportari. Si ad maiorem saporis delectationem in pane inueniendam, ipsum inordinare frangendo, circumcidendo, vel micatenus excrustando deformet: Si vinum cum aqua temperare non curet: Si longum & interpolatum faciat haustum: Si salsam communem, panis appositione consumat; aut eam incongrue totam, vase transuerso vel circulari venatione vendicet, cum sit magis in medio intingendum. Sicut enim apud honestos quosdam in sæculo imputatur, si corrosionibus ossium curiosius insistas, aut carnes per magnos notabiliter bolos, præter exigentiam scindas vel edas, aut dum scindis, scissum immediate morsellum, antequam in communi loco posueris, * percipias, a meta communi iuxta vulgare prouerbium non curando discrepas; aut tactu more palponis, electum post tactum relinquas, vel simile quippiam actites: sic religiosis est indecens, si in his quæ sibi pro tempore conueniunt cibis, notam gulositatis non vitent. Si quando eos ieiunij tempore, vino confecto vel simplici, ante comestionem vel post, herbis seu speciebus infirmitas vti coëgerit, occulte huiusmodi si potuerint sumant: ne simplices idem sibiipsis absque sufficienti necessitate licere putantes, ad soluendum ieiunium suo incitentur exemplo. Est insuper diuersitas respectu cibi & præparationum vitanda. Nihil ad mensam speciale apportent, vel in mensa requirant, præter sal & aquam, quæ possunt semper cum honestate requiri. Priuandus communibus est, qui specialia in communitate vsurpat. Communibus igitur discant esse contenti. Os suum ad omnia, quæ alij comedunt, assuescant: vt si fieri potest, nullum omnino repudient seu abominentur cibum. Grande vitium si potagium & communia respuas, vt in specialibus lautius procureris. Porro modo mollia, modo dura, modo frigida, modo frixa, modo elixa prægnantes solent appetere mulieres: prouidenter autem sobrieq. conuersanti, satis est ad omne condimentum sal cum pane. Debent etiam excessum in cibis, & maxime potus quantitatem vitare: vt crapula vel satietas nimia non subrepat. Nihil sic contrarium omni Christiano, quomodo crapula, ait sanctus Benedictus: Amplius quoque qualiter, hoc est, quàm decenter, munde ac temperate sit comedendum attendant. Decentiæ detrahit, qui cibum in ore habens, vel scyphum in manu detinens, loquitur: qui manu armata cultellum habente, cibum ori ministrat, vel ei nondum expedito a cibo potum nihilominus ingerit, aut dum bibit vel comedit, caput tenet in caputio profundatum. Munditiam debet ad proprium & sociorum cibum, & ad mensam ipsam super quam comeditur, obseruare. Munditiæ simul ac decentiæ gratia caueant, ne in paropside, scypho, vel ouo, præmorsum aliquid iterum comesturi reponant. Fœde tuorum reliquias dentium alicui cibo immisces. Numquam scyphum digitis potagio vel alio quolibet madidatis accipiant, aut pollicem poculo immergant: nec super potum, in scypho vel super cibum quemlibet sufflent. Indecenter agitur si digitos quis immittit potagio, & offas vel olera nudis articulis cochlearis vice piscatur. Si superfluitates pisciū & similia, ex ore proijcit super mensam, vel nuces alij quàm sibi frangit cum dentibus. Si quis tussit aut sternutat, non auersa facie a mensa. Raro enim hoc fit, sine qualicumque emissione reliquiarum oris. Si nudam manum in mensa naribus emungendis, vel carni

Hugo a S. Victor. to. 2. instit. Mon. ad Nouit. cap. 18. — *Oculi custodiēdi in mensa.* — *Silentium seruandum.* — * *al. præcipias.* — *Specialia in mensa non sunt quærenda.* — *Hugo a S. Vict. tom. 2. inst. Mon. ad Nouit. cap. 19.* — *Bern. epist. ad Robertum nepotem. in fi.* — *S. Bened. in Reg. ca. 39.*

carni nudæ scalpendæ apponit, vel manum ipsam ad A vestimenta detergit. Cauendum quoque, ne quis ante faciem circumstantium fratrum, pro sale & alijs necessarijs, quæ a fratribus tradi possunt, manum extendat super mensam, & eorum cibum cum manicis seu habitu suo tangat. Scindendus etiam panis, pectori seu vesti communi non est sine interpositione tobaliæ applicandus. Munditia mensæ requirit, vt mensale nequaquam frequenti vel superflua detersione cultelli, vel manuum deturpetur, purgandis maxime dentibus nullatenus exponendum.

Mapparum vsus.

Fœdum enim & vile, mappas & manutergia fratrum communia, dentium fricatione fœdare. Qui conuentualia dehonestat, committit vtique in conuentum. B

Hugo a S. Victore to. 2. inst. monast. ad nouit. c. 21.

Temperantiam manducandi, ait Hugo, intelligimus in eo, si homo tractim, & non cum nimia festinatione comedat. Festinatio in inchoatione & prosecutione comestionis attenditur: quãdo videlicet in initio mensæ statim absque orationis alicuius præambulo, ad cibum manus extenditur; aut cum quadam voracitate comeditur:

Sine festinatione edendum.

Si prius ori cibum ministras, quàm alio sumpto fueris expeditus. Ceterum per morosam comestionem, congregationem detinere ad mensam, aut si quando extra conuentum bibitur, iuxta potum moram contrahere, non est decens.

Eccli. 31. b

Hinc per Sapientem sobrio C dicitur: Cessa prior causa disciplinæ. In comedendi & bibendi frequentia, seruanda est diligenter temperantiæ disciplina.

Post Completorium non bibendum.

Sane post refectionem ad potũ redire, aut per diem in domo ex vitiosa consuetudine, aut quod turpius est, post completorium bibere, non mediocris vitij notam habet. Honestius ad mensam quantum indiges bibis, quàm bibendo per diem meribibuli morem geris. Fructus vel aliud quodcũque extraordinarie sæcularium more comedere, patens est gulositatis indicium. Siquidem extra duas vices in die, nisi necessitate cogente, in domo vel extra comedere, puerorum immo pecudum est. Senex D legem in vicibus comedendi non seruans, fertur per angelum asino comparatus.

In collatione bis vel ter bibendũ

Ad collationem tempore ieiunij faciendam, duabus tantum vel tribus, si indiges, bibere vicibus, temperantiæ congruit & honestati. Studet sobrius quamdam temperantiæ legem, in ipsis etiam necessarijs obseruare. Denique quorumdam sæcularium in faciendis coinuitationibus, in poculis, in fragmentis, & huiusmodi, consuetudines vitent ad mensam. Non se inuicem facile coinuitẽt: sed comedat vel bibat vnusquisque pro suæ arbitrio voluntatis, quantum necessitati suæ melius sibi notæ quàm alij, viderit expedire. Congrue tamen senior E verecundantes forte, vel nimium abstinentes iuniores inuitat. Sapor & potagium prægustata, vilium quoque seu quorumlibet ciborũ reliquiæ, vt ouum vnũ, tantillumve pitantiæ, si ventre iam satiato supersit, indecenter commensalibus maxime senioribus ingeruntur.

Fragmenta non facienda aut reliquiæ.

Encenia per mensam non mittant. A fragmentis & reliquijs caueant: sed de pane & alijs ita sibi prouideant mensurate, vt coram se vix micas relinquant. In potagio tamen aliquid interdum honeste relinquunt, id sibi pauperum & temperantiæ gratia subtrahentes. Verum & si quid forte reliquere, F non tamen vt paterfamilias ad erogandum congerere permittuntur. Pro socijs aut vix aut numquam, maxime circa finem refectionis, panem vel aliud scindant, aut potum in scypho ponant: nisi saltem quantum ipsi soli comedere vel bibere valeant, si alij quibus hæc offerunt, non acceptant. Numquã pro buccella, vt dicitur, panem tunc integrum scindant, præsertim si apud socios fractum inueniant. Si scyphum communem habuerint, qui voluerit bibere, non amplius de potu apponat, quàm possit bibere vna vice.

Feles non permittantur in refectorio.

Inter reliquias quæ aliquando fiunt, inutile aliquid vel nociuum, vt quæ de nuce, ouo, castaneaque proijcimus, aliaque huiusmodi, nullo modo relinquant. Murilegos vel aues ad mensam non pascant: cum nec in refectorio debeant sustineri. Possunt cum dictis & similia circa comestionem attendi. Verumtamen sunt nonnulla, quæ licet communiter vitiosa putentur, interdum tamen inter domesticos in spiritu charitatis sine vitio exercentur.

De disciplina in opere manuali. Cap. XXII.

AD disciplinam circa exercitium operis manualis, quod manuali opere corporaliter exercetur seruandam, necessaria est discretio, diligentia & honestas. Est habenda discretio circa opus, vt quod faciendum est, discrete fiat. Discernendum est primo, vt vtili operi necessarium, bono quoque melius, & meliori optimum præferatur. Iuuare fratrem cum indiget, multum vtique operi peculiari præponderat. Rursum celebrare volenti iuuamen subtrahere, maiorem pluribus alijs offensam esse, quis ambigit? Est enim discernendum quod opus quo tempore fiat. Nonnulla siquidem in festis diebus non fierent, quæ in profestis bene fieri possunt. Videtur in operibus distinguendum. Sunt enim exercitia quædam, quæ necessitati quotidianæ inseruiunt: vt est ciborum præparatio necessariorum ad diem, vtensilium, coquinæ ablutio, & consimilia quæ omni tempore fieri solent. Sunt quædam alia, quæ in diem alteram differri possunt, vt est scribere in quaterno, tunicam virgis excutere, caput abluere: ceteraque alia a quibus est diebus Dominicis & festis præcipuis abstinendum, ob sacri reuerentiam temporis.

Festi dies vt sint agẽdi.

Festi namque dies, per honestum quietis otium, alij vero dies per laboris debiti exercitium honorantur. De quo Hugo:

Hugo a S. Vict. to. 2. instit. mon. ad nouit. cap. 4.

Quantum, inquit, addit decoris diebus festiuis quies vacationis, tantum ornamenti confert ceteris diebus studium boni operis: ita vt in illis quisquis noluerit esse quietus, index sit suæ vanitatis; & in istis qui non fuerit laboriosus, testis pigritiæ. Carnales siquidem mentes ne vel in illis diebus quiescant, vanitas exagitat: ne vel in istis in bono opere se exerceant, pigritia ligat. Deinde quasi concludens subiungit. Quapropter non negligenter habenda est in bono opere discretio temporum: quia sicut malum opus nullo tẽpore laudabile est, ita etiam bonum opus quodammodo reprehensione dignum iudicatur, si tempore opportuno factum non est. Diligentia in opere ex promptitudine operantis, & deuota fidelique operandorũ executione dinoscitur. Diligentiæ huiusmodi promptitudo, non in opere manuum tantum, sed in conuẽtuali quolibet maxime locum habet. Quicquid pertinet ad conuentum, id præcipue diligentiæ studio est agendum. Sint ergo præcipue ad conuentualia exequenda promptissimi. Numquam tarde ad opus Dei, vel ad mensam occurrent.

Bened. reg. cap. 43.

Vnde sanctus Benedictus: Ad horam diuini officij, mox vt auditum fuerit signũ, relictis omnibus quæ in manibus fuerint, summa cũ festinatione curratur: cum grauitate tamen, vt non scurrilitas inueniat fomitem. Ergo nihil operi Dei præponatur.

Ben. reg. c. 43.

Ad mensam autem qui per negligentiã nõ occurrerit ante versum, vt simul omnes dicãt versum & orent, & sub vno omnes ad mensam accedant, qui per negligentiam aut vitium non occurrerit, & sic vsque ad secundam vicem correptus emendare neglexerit, iuxta ipsius sancti decretum a communis est mensæ participatione arcendus: vt solus a communi consortio sequestratus reficiatur, sua ei de vino si fuerit habiturus portione sublata.

Cito accurrendum ad communitatem.

Digne quidem a cõmuni refectione repellitur, qui se per vitiũ a communi oratione secludit. Absit a seruis Dei vitiosæ huius consuetudinis turpitudo: vt conuentuale aliquod diuinum præsertim officiũ alterius prætextu cuiuslibet, tardo accessu vel citiore abscessu, propter opera dehonestent. Vt enim tardus accessus, sic ante horam recessus, sine graui præsumptus necessitate arguitur. Impatientis & vani signum est hominis, in communibus

bus

bus anticipare recessum: nec opus Dei posse in choro A vsque ad finem expectare. Si monachum, sancto narrante Gregorio, post completum officium continuo recedentem visus est dæmon ab oratorio retrahere, quid de his, qui nec ipsius expletionem officij præstolantur? Haud dubium conuentualis vbilibet decorē integritatis negligere, inexcusabile prorsus remissionis est vitium: ad vitium autem vix occasio deerit, si qualibet admittatur. Omnes denique fratres, labores non ex sola consuetudine, vt vitula Effraim docta diligere trituram, sed ex animi deuotione sectentur: vt in communibus sit feruoris affectio specialis. Conuentualem vitam vt sanctissimā immo angelicam, toto affectu animi amplexantes, ei tam continua quàm deuota prosecutione adhærent. Quantū ad officium, mensam & alia, vix nisi coacti a conuentus congregatione recedant. Tantam Deus conuentui efficaciā contulit bonitatis, vt ibi augmentum suscipiat boni bonus, aut veniam mali malus. Multa in conuentu bona præsentibus conferuntur, absentibus subtrahuntur. Saul ad conuentum psallentium prophetarum accedens, propheta efficitur: extra conuentum factus, peruertitur. Thomas discipulorum absens cōuentui, visionis Dominicæ consolatione fraudatur, quam ad collegium reuersus assequitur. Discipuli pariter congregati Spiritum sanctum accipiunt. In conuentu Dominus habitat & requiescit. Ibi deuotos quoque vberioris gratiæ pabulo refocillat: ibi quàm plures negligentiæ personales, in diuino maxime officio subrepentes; congregationis communione supplētur: ibi quod suis quisque non potest, aliorum meritis obtinere meretur. Ceterum licet ad maiora domus officia, videlicet hospitalariæ, refectorij, infirmariæ, lectionis ad mensam, & huiusmodi principaliter & cōtinue fienda, nouitios fratres assumere prouida religionis consuetudo non habet; si tamen quādo contingat eis aliquod huiusmodi officiorum vel ad horam committi, magna debent deuotione suscipere: & ad faciendum ea mansuete, volenter, acceptabiliter, integre ac circumspecte, magnam debent diligentiam adhibere. Mansuete, hoc est, sine murmure & displicentiæ signo. Fili, ait Sapiens, in mansuetudine opera tua perfice. Est in opere bono necessaria strenua velocitas: de qua Sapiens dicit, In operibus tuis esto velox. Velocitas ac maturitas non remouet grauitatem, sed vitium tarditatis excludit. Est etiam acceptabiliter operandū, vt quibus ministratur, prout honeste fieri poterit, satisfiat. Optabat Apostolus & orari rogabat, oblatio sua fieret acceptabilis in Ierusalem sanctis. Magnus profectus est ei, cuius ministerio multi læti facti Deum laudant. Integritas in opere bono requiritur, vt non diminute, non ad euasionem, vel quasi ad oculum, sed perfecte, vt res exigit, fiat. Circumspectio in obsequijs, prout officiorum requirit varietas, est habenda: quod per exemplum in vno officio melius patet. Si quando refectorarij vicem gerant, quæ ministranda fuerint tempore congruo & modo debito præparata ministrēt, & religiose distribuant: ne in mensa defectus vel circa ministerium suum minus expediens aliquod accidat, prouisuri. Ministrentur itaque necessaria tempestiue. Turpe est si propter vnius defectum, tota congregatio expectet. Sicut igitur omnia siue fructus, siue sapores, sic & alia comedentibus congrue apponenda, priusquam fratres ad mensam intrauerint, prouide apponantur. Conferendorum collatio successiua, conuentum sæpius detinet: & id quidem imputandum negligentiæ ministrorum. Ad mensam vero quicquid apponitur, præparatum, vt decet, reficientibus offeratur. Nuces si dandæ fuerint, prius frangantur. Herbæ crudæ si apponendæ fuerint, mundentur: & sic de alijs obseruetur. De omnibus quæ apponuntur, sua cuilibet, si fieri potest, portio singulariter tribuatur. Sunt enim aliqui qui nec a Prælatis discreta, vel a senioribus aut extraneis forte distinguant. Communia maxime vt sal & aqua mensæ non desint, quæ in primis prouidus ministrator apponit. Aqua non solum pro temperando vino, immo sæpe pro alijs necessaria est in mensa. Cochlearia quoque sunt ad omne potagium opportuna, ne cum digito piscari oporteat: & ne iuxta Hugonem in eodem iure & manus ablutionem, & ventris refectionem videatur quærere. Murilegos vel aues, quæ tenentur alicubi contra araneas nullatenus esse in refectorio, dum fratres reficiūtur, patiantur: nec enim hoc est expediens, vel bene factum. Sic B & in alijs circa istud vel aliud quodcumque sibi impositum officium, sint intenti. Scriptum est enim, Cum cta cum diligentia facite. Et iterum, Agite diligenter & erit Dominus vobiscum in bonis. Sic agetis in timore Domini, fideliter & corde perfecto. Honestas in operatione seruatur, si omnia quæ aguntur cum maturitate ac religiositate quadam exerceantur, & in omnibus nitor inueniatur munditiæ. hoc enim religiosum maxime decet.

Greg. lib. 2. dialog. c. 4. — *Osea 10. c* — Vita conuētualis angelica est. — *1. Reg. 10. b* — *Ioan. 24. f* — *Act. 2. a* — In conuentu Dominus requiescit. — *Eccli. 3. c* — *Eccli. 31. c* — Operandū velociter. — *Rom. 15. g* — Portio sua cuique apponatur. — *Hugo a S. Vict. to. 2. instit. mon. ad nouit. cap. 21.* — *2. Par. 19. b* — *Ibid. 11. d* — *Ibid. 9. c* — Munditia decet religiosum.

De disciplina in incessu. Cap. XXIII.

Disciplinam circa incessum, penes modū & discretionem in ambulando considerent. Honestus C enim modus requirit, vt non impetuosis & fractis gressibus ambulent: nec erecta ceruice, non prominenti pectore, seu etiam inclinato super humerum capite, aut vagabunde pendentibus manibus: quæ omnia vel leuitatem, vel superbiam, vel remissionem, vel hypocrisim sapiunt. Debent etiam in eundo discretionem habere, ne de illorum numero censeantur, de quibus dicitur per Prophetam, Non est iudicium in gressibus eorum. In eorum gressibus non inuenitur iudicium, qui eundo necessitatem, vel ordinem non attendunt. Necessitas discursum inutilem, ordo inordinationis confusionem excludit. Discursum igitur D per domum, per hortum & extra domum, qui magnum est instabilis mentis indicium, caute vitent In domo, ne scilicet per officinas de loco ad locum, de fratre ad fratrem inutiliter euagentur, aut loca rumoribus audiendis vel collocutionibus apta frequentēt: sed in locis sibi concessis, vt sunt ecclesia, cellæ, capitulū, si extranei affuerint, vel alijs locis, si qua sibi fuerint specialiter deputata, cum silentio residentes. Officinis priuatis, puta vbi cibaria præparantur, infirmi vel hospites recreantur, aut fratrum congregationi, vel comedentibus & bibentibus se nullatenus ingerāt E non vocati. Erubescant præcipue ad reficientium mensam accedere, vel eis nisi pro euidenti ministerij necessitate assistere. Effrontis est hominis, non erubescere comedentes. Veruntamen si quando eos loca sibi non concessa, necessitas adire compulerit, ad ostium pulsare aliquantulum possunt, vt aliquis egrediatur ad eos, vel vt ipsi vocati securius & honestius intrent. In hortum non eant absque licentia, nisi eos vel ab aliquo professo mitti contigerit, aut vocari: ad loca sua postquam ab eo recesserint, vel eius negotiū fecerint, quàm citius reuersuri. Verumtamen eorum instructor iuxta superiorum dispositionem nūc hos, F nunc illos, aut etiam omnes simul ad spatiandum in horto, causa recreationis vel alicuius bonæ collationis, poterit per se vel per alium fratrem professum, cum expedire viderit vocare. Tempore probationis domum exire, propinquos suos visitare non curent: nec enim inter cognatos & notos Dominus inuenitur. vnde Bernardus, Quomodo te bone Iesu inter meos cognatos inueniam, qui inter tuos minime es inuentus? Si quando domum, quamuis de superioris licentia exeunt, nihilominus tamen idipsum significent suo instructori: quod & de suis alijs notabilibus factis obseruent. Ordo circa incessum est religioso in conuentu specialiter seruandus: vt in processionibus fratrem sibi collateralem attendat, vt cho-

Isa. 59. a — Non vagandum per cōuentum. — *Luc. 2. g* — *Bernar. ep. 107. in fin.*

vt chori sui partem in refectorio & in claustro, cum pro gratijs ad Ecclesiam itur, in omni teneat loco: nec se ad chorum alium vel in refectorio, vel in claustro, seu alibi transferat, nisi causa rationabili perurgente. In Ecclesia vero inter pulpitum in medio chori positum & altare, dum maxime ibi aliquid dicitur, non facile transeat; nisi forte alibi liber non pateat transitus: & tunc ab ipso pulpito transiens, & inclinans ne pulpitum videatur venerari, non ante ipsum directe, sed a latere decentius inclinabit. Est & ordo reuerentiæ & decentiæ in incessu, vt non passim seniorem iunior antecedat; aut quando vitari facile potest, frequentes & nimis propinquos ei transitus faciat ante ipsum. In Ecclesia quoque inter ministros altaris, subdiaconum videlicet, diaconum & sacerdotem in officio suo sollemniter celebrantes, necnon & ante fratres infra deambulatorium sedilium, & formarum minus honeste præter necessitatem transitur. Sed illud deambulatorium intraturi, ad vacua debent sedilia per introitum sedilibus ipsis propinquiorem accedere, nisi ob aliquam personarum reuerentiam, si forte intermediæ fuerint, sit aliter faciendum.

De disciplina in gestu membrorum. Cap. XXIV.

EST in alijs membrorum corporis, siue oculorum, siue oris, siue brachiorum manuumq. officijs, disciplinæ studendum: de quibus adhuc aliqua breuiter supponentur. Amatores igitur honestatis, oculos ab inordinata euagatione & exaltatione in mensa, & in choro præcipue diligenter custodiant. Scriptum est enim, Oculi stultorum in finibus terræ: Et, Dilatatio cordis exaltatio oculorum. Leuat quidem Propheta oculos vt petat auxilium: Dominus vt impendat. Tu quoque si locum, causam & tempus considerans, tua vel fratris necessitate oculos leuas, non solum non culpo, sed plurimum laudo: hoc enim excusat miseria, illud commendat misericordia. Sin aliàs, non Prophetæ, non Domini, sed Dinæ, aut Euę, immo potius satanæ te imitatorem dixerim. Non sint in risu faciles, nec in voce clamosi. Cachinnus præcipue grauitatem religiosi plurimum dehonestat. Vile prorsus est religiosum virum, vt puerum cachinnare. Non licet religiosum virum dissolutis labiis risum proferre, sed hilari vultu cordis hilaritatem prętendere. In datione pacis labia semper claudant, quibus apertis turpiter exhibetur. Nares non in aliorum aspectu, sed ad partem cum duorū tantum aut trium appositione digitorum emungant. Seorsum etiam spuendum est, maxime in conuentu fratrum; ne loca publica, siue in choro, siue alibi sputo fœdentur, & adstantium oculi offendantur. Patet quosdam in ipso chori deambulatorio, ad pedes suos palam fratribus spuere, nec pudere. A notabilibus corporis seu membrorum extensionibus, quæ cum oscitationibus vel aliàs non sine quadam inhonestate fieri solent, omnino abstineant. Tunc enim sunt corpus & brachia comprimenda, ne cum huiusmodi pigritia extendantur. Honesto incongruum viro, pigra membra distensione resolui. Dissolutiones fugiant manuales: grandia namque causant pericula, soletq. luctus ludo accidere corporali. Et post comestionem præcipue se a iocositate notabili, & multiloquio studeant temperare. Siquidem licet omni tempore dissolutionis leuitas sit vitanda, post refectionem tamen, vel aliàs cum solo fratre & iterum coram conuentu turpius agitur. Turpissima est dissolutio in conuentu. Ad hæc alium quempiam præter necessitatem ad cingulum vel manum accipere, flores, fructus, vel baculum in manu otiose gestare, cingulum inter digitos voluendo rotare, honestati non consonat, immo lasciuiæ signum quodammodo prætendit. In lotione manuum, quando de vase manuali aqua recipitur, vas ipsum numquam a parte superiori, præcipue manibus distillantibus, sed per ansam potius, vel a latere, vel a fundo accipiant; ne guttis manuum aqua residua sordidetur. In lecto se honestissime iacendo componant: nec resupini iaceant, nec genua leuando, calcaneos iungant ad tibias. Hæc & similia non sunt, vt minima temere aspernanda. Clara nonnumquam conuersationis insignia, quædam in minimis obfuscant ineptiæ. Plerumque modicis paulatim per incuriam subrepentibus maculis, tota morum congeries inquinatur.

[Margin: Oculorum custodia. — Prou.17.d — Ibid.21.a — Psal.120.a — Ioan.6.a — Ex Bern. tracta. de gradib. humilitatis, vbi de curiositate. — Gen.34.a — Ibid.3.a — Risus religiosus. — Ber. in formul. honestæ vitæ, in fine.]

B *De disciplina circa habitum seruanda. Cap. XXV.*

DIsciplina in habitu potest tam circa pannū, quàm circa formationem, & munditiæ conseruationē attendi. Circa pannum: vt non sit pretiositate, mollitie, vel subtilitate notabilis. Vestis pretiositatem etiam mulieribus Petrus interdicit. Porro qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt. Inter diuites palatij & pauperes claustri, debet esse differentia. Mollia vestimenta animi mollitiem indicant. Molles (ait quidam) mollia quærunt. Subtilitas & nitor, reprehenditur in bysso diuitis epulantis. Nimia panni subtilitas, & si non pretiosa, nihilominus tamen in proposito pœnitentiæ vitiosa. Sit curæ nouitijs pannorum pretiositatem, subtilitatem, & incongruā religioni mollitiem non curare. Vereantur & renitantur vt possunt, mutari ipsorum sanctorum de vestium vilitate censuram, & vitiosam consuetudinem induci. In signum sunt panni tui Domine Iesu, sed in signum cui a multis vsque hodie contradicitur. Honesta exigit vestimentorum formatio, vt non sint nimis lata vel stricta. Amplitudo vel longitudo vestimenti superflua, siue in manicis, siue in capitio, siue in collario caputij est admodum fugienda. Sed nec aperturis quibusdam circa cingulum, vel alibi, aut curiositatibus alijs quibuscumque est habitus deformandus. Coaptatio quædam religioso decens, quædam indecens. Indecens est, si præter morem religionis fuerit curiosa: vt verbi gratia si caputij collarium, quadam in gyro replicatione iuxta mundanorū consuetudinem coaptetur, aut curiose ipsum replicetur caputium circa genas. Decens est, quando non curiositati, sed honestati deseruit, vt videlicet vestis honeste portetur, & honeste pro loco & tempore disponatur: vt honeste portetur succingenda est æqualiter & decenter. Si enim ex vna parte notabiliter pendere permittatur, vel in alijs præparatio debita omittatur, fatuitatem vel negligentiam, vel hypocrisim sapit. Aptanda est vestis maxime circa pectus per applicationem ad collum, ne collum ipsum vsque ad pectus, vel interiores panni hominum aspectui exponantur, quod irreligiosum est valde. Cauendum est circa portandi modum, ne quis percffluat: vt si os sub caputio, vel mentum abscondat: Si dominarum more tunicam a lateribus tenendo incedat, aut manum in sinu tenens tunicæ manicam exterius pendere permittat. Quando enim manum in sinu vel ad horā ponere cogit necessitas, a manu altera præsumpta tunica cautius est tenenda, ne pendeat indecenter, vt manum in sinu teneri vix a proxime astantibus percipi valeat. Ambas autem manus in sinu tenere quàm irreligiosum sit, palam omnibus est: cum vnam vel diu teneri vix excusat ipsa necessitas. E mortui est corporis, membrorumq. officia exequi non valentis, manicas non regere defluentes. Et quidem cum interius a sua custodia soluitur mens, & membra foris ad omnem actum inordinate mouentur, & tam in vestibus, quàm in alijs disciplinæ cura negligitur, incompositio corporis qualitatem indicat mentis. Sunt & alia circa modos portandi vitanda. Sunt (inquit quidam) stulti, qui quodam officioso artificio, vestimenta sua circa se componunt. Alij iactando &

[Margin: 1.Pet.3.a — Mat.11.a — Ber. de concordantia statuū religiosor: post med. — Luc.16.e — Luc.2.b — Ber. ser. 4. de Natali Domini in prin. — Vestis compositio.]

do & ventilando pannos suos, leuitatem mentis suæ, ex ipsa sui habitus mobilitate ostendunt. Alij incedentes sinuoso syrmate terram verrunt,& lumbis dependentibus, immo retro consequentibus caudis, in similitudinem vulpium vestigia sua obducūt,& quocumque perrexerint, quasi turbo tempestatis puluerem concitant. Dispositio habitus aliquando ratione operis, aliquando ratione consortij variatur, respectu quorum habenda est consideratio disciplinæ. Ad exercitium operis tam propter expeditionem, quàm propter custodiam munditiæ, honesta, prout res exigit, præparatio vestis requiritur: vt scilicet quantum necesse fuerit succingatur. Manicæ vero retrahantur, & prout expedierit componantur, ne super manus, vel super rem ipsam quæ tractatur, recidant indecenter: præcipue ad priuatas custodiendæ sunt manicæ diligenter. Dispositio huiusmodi tolerabilis, immo commendabilis est in priuato, quæ tamen in publico maxime coram extraneis non est decens. Quando ergo coram extraneis aut coram conuentu proceditur, quantum res patitur, ad dispositionem communem est habitus, tam in manicis, quàm in alijs reuocandus. Caput si nudum fuerit, caputio congruit operiri. In omni siquidem publico loco, siue chorus, siue refectorium, siue alius fuerit locus, fratrum congregatione præsente,& multo magis inter extraneos, operto decenter capite, religiosus incedat, nisi ob reuerentiam alicuius ministerij vel personæ aliter sit agendum. Non est tamen caputium siue coram fratribus, siue coram extraneis, nimis in capite sine rationabili causa profundandum. Operta sub caputio facies, quandam hypocrisis notam infert,& aliorum in se oculos sua singularitate conuertit. Decet ergo caput in publico, non faciem operiri. In lotione quoque pedum, ille cui pro Christo tale ministeriū exhibetur, operto si potest commode capite, humiliter & sine multiloquio debet esse, & charitatis obsequiū cum timore ac deuotione suscipere. Nec debet quis ibi vel alibi tibias nimis exponere: sed magis tunica circumcingere diligenter. Turpe est enim religiosis personis, carnium nuditate occurrere. Cauet omnis honestus ne eius vmquam appareat caro nuda, nisi quantum compulerit necessitas manifesta. De sancto Antonio legitur, quòd cum necesse haberet fluuium transuadare, rogauit socium suum, vt paululum a suo separaretur aspectu, ne suam inuicem corporis nuditatem vterque conspiceret. Recessit socius: nihilominus tamen ille seipsum cum nudare se vellet, erubuit. Ipsum tamen hæc cogitantem, in alteram fluuij ripam virtus diuina transposuit. Hanc haud dubium honestatem Dominus acceptauit. Pannos quoque interiores, & quæ vltra communem seu regularem formam, siue in vestibus, siue in alijs indulgentur, quantum necessitas patitur, occultari oportet. Vnde nec almutia palam extra caputium religiose portantur. Restat de vsus habitus continuatione, & munditiæ in eo conseruatione videre. Vsus habitus, prout habitus pro speciali signo religionis accipitur, continuus debet esse: vt religiosus frater non sit, vel modicum sine ipso, nisi necessitas euidens eum cogat. Sæcularis personæ nuditas, & religiosus sine habitu comparantur. Cauendum etiam ne habitus dum sedetur, aut genuflectitur, aliquam inquinamenti maculam contrahat. Et si quam propter aliquam causam aliquando contraxerit, vel propter sudorem, mundificari citius debet maxime si in loco fuerit apparenti. Propter hoc immunditia illa quæ in oris caputij circa genas contrahitur ex sudore, debet cum diligentia remoueri. Fœda est religio, quæ innititur fœditati. culpatur quidem & cultus munditiæ nimis & neglectus.

De lotione pedum.

Refert Athanas. in vita sancti Antonij.

Habitus nō deponēdus vmquam.

A *De disciplina in officinis inter fratres. Cap. XXVI.*

DEnique in officinis, maxime in refectorio, in oratorio, dormitorio, ceterisq. quæ consueuit frequentare conuentus, etiam ad latrinas disciplinate se habeant & quiete. Numquam per susurrium & tumultum, occasione operis alicuius fratres orantes, studentes, aut quiescentes impediant. In oratorio nemo aliquid agat, nisi ad quod factum est, vnde & nomen accepit. Vnde si forte aliquid etiam præter horas statutas, si eis vacat, orare voluerint, non eis sint impedimento, qui ibi aliquid agendum putauerint. B Cum per dormitorium fratribus quiescentibus vadunt, non plane, immo quasi furtiue incedant. Parando lectum vel alio quouis modo, quiescentes reprehensibiliter inquietant. Surgentes a lecto, ipsum decenter operiant, ne velut irrationabilium cubile remaneat imparatus. De priuatis loqui, si cui turpe videtur, turpius nouerit ibi turpe aliquid committi. Ibi non congruit, vt quasi mox gelicidio perituri, amictus accessorij sarcinam deferant. Ibi religiosus cum summo silentio & operto profunde capite debet esse. Ibi confabulari, & præter necessitatem hac & illac capite discooperto respicere, religiosorum C esse non dixerim, sed scurrarum. Ibi seruanda in manuum & vestis dispositione honestas. Ibi honestus quisque diligenti opera cauet, ne per ipsum, aut per eius incuriam aliquis offendatur. Ibi cauendum est eis, ne stantes vrinent, vel a loco minus honeste recedant. Sed nec per hortum est facile vrinandum, vel alibi vbi a socijs, aut ab alijs videri possint: quia, vt ait quidam: Multa possunt honeste fieri, quæ non possunt honeste videri. De singulis ad disciplinam per singulas officinas & loca spectantibus, vix aut numquam singulariter posset edisseri. Ad multa tamen haberi potest disciplinæ consideratio ex D prædictis. In ostijs aut officinarum, aut vbi fratrum communis est transitus, maxime circa priuatarum introitum, vnde ad necessaria euntes & redeuntes respici possunt, numquam honesti fratres faciant stationem. Quando etiam intrant & exeunt, officinarum secretiorum ostia post se claudant: ne superuenientes extranei & intrantes, fratres inueniant imparatos. Numquam extraneos licet familiares ad visitandum officinas inuitent. Si quando tamen ad aliquorum instantiam eas ostendere permittantur, domos tantum communiores, non intra per singula loca, seu angulos peragrando: sed ab ostijs expedite, E quantum honestas permiserit, ostendentes, quidquid eorum aspectui subtrahere poterunt, subtrahant & furentur. Non est religio, vbi omnibus omnia patent. In locis communibus, vbi fratrum occurrerit frequentia, nullo modo detineant aduentantes. Infirma hæc paruulis exprimens, grandium oscilla non vito: sed vbi proficit paruiducendus est illusor.

Aug. in Regula c. 7. Oratoriū.

De modo conuersandi in omni loco sæcularium. Cap. XXVII.

NVnc videndum est qualiter in villa, itinere, ecclesia, domo, locutione, & comestione sit no- F uis fratribus inter extraneos conuersandum. Si quando exeunt domum, habenda est eis custodia disciplinæ respectu societatis & sui. Societas & solatium, & honestas religiosæ conuenit dignitati. Propter hoc in villa, præcipue senioris, cum quo fuerint, vestigijs semper inhærentes, se ab eo etiam sub vno tecto nullatenus separent: quin ad minus videri semper ab ipso libere possint. Seipsos autem quantum ad circumspectionem, locutionem, habitus & membrorum dispositionem in disciplina contineant. Non circumspiciant in vicis ciuitatis, vt Sapiens docet: auertant oculos suos ne hauriant vanitates. Et a sæcularium collocutionibus prudenter abstineant. Manus suas religiose

Fratres se non disiungant.

Eccli. 9. a Psal. 118. e

religiose componant. Numquam inter homines discooperto capite, vel almutiati vel aliàs indisciplinate incedant. Sed nec sæcularium vel religiosorum domos subito eis ignorantibus introeant: sed vocando ab ostio, vel pulsando, seu alias quoquomodo propositum seu voluntatem ingrediendi pronunciet. Vir eruditus, ait Sapiens, foris stabit. Sed nec sine ductore per sæcularium domos, vel per religiosorum officinas est vagandum.

Eccli.21.d

De modo conuersandi in itinere constitutis. Cap. XXVIII.

SI fuerint extra domum in itinere constituti, & quantum ad societatem, & quantum ad seipsos caute se debent & religiose habere. Quantum ad societatem, debent sibi a mulieribus, a scurris, & ratione periculi, a personis de maleficio notatis attendere. Talium personarum societas singularis, religiosis viris nisi forte ad horam pro salutis animæ causa, non cōuenit. Debent se tamen prudenter a consortijs huiusmodi segregare. Ipsi autem fratres in itinere se ab inuicem non debent nimis disiungere, quin ad minus mutuo se videre & audire facile possint. Non est tutum aut decens religiosis, quos congruit binos ire, alterum ab altero longius separari: talisque separatio eis in periculum, & occurrentibus cedit in scādalum. Quantum ad seipsos debent in factis & verbis disciplinate se gerere. In factis debet honestas, deuotio & discretio apparere. Propter honestatem dissolutiones tam manuales quàm alias, quæ cursitando vel aliter quomodolibet fieri possunt, penitus vitent. Multa enim ex hoc inconuenientia (vt expertum est) possunt sequi, hominibus frequenter, de quibus non aduertitur, videntibus quæ aguntur. Non sunt brachia notabiliter denudanda, nec vestes nimium succingendæ, vel aliter irreligiose tenendæ. Ceterum ad deuotos pertinet fratres ecclesijs quando transeunt iuxta ipsas; necnon & crucibus; deuotis inclinationibus reuerentiam exhibere: cœmiteria vero absque oratione pro defunctis nullatenus pertransire. Discretionis est, agenda quæque præuia deliberatione metiri, & non agenda cauere: quia qui de futuro nihil præmeditatur, omnia incautus incidit. Moderandus est per senioris consilium labor itineris, ne spiritum deuotionis extinguat. Audienda est Missa, sanctæque exhortationis pro populo si affuerit, sermo fiendus. Et ante omnia semper in primis diuini pensum officij deuote soluendū, ne fratres se magis cursores quàm religiosos exhibeant, & contra religionis propositū de accessorio principale facere conuincantur. In solemnioribus festis est ab itineratione cessandum. Cauenda est per vias dormitio, tamquam periculosa & indecens: nec est tarde vel apud infames hospitandū personas. Disciplinam verborum debent attendere tam in materia, quàm in sono. Si occurrerint homines, debent eos humiliter salutare. Seniorum erit coitinerantibus & his cum quibus aliquando loqui contigerit, aliquid ad ædificationem vel consolationem proponere. Peccantes in eorum præsentia non rigide, sed cum modestia & humilitate corripere, & ad bonum per rationes & dulcem allocutionem inducere, & quodammodo omni creaturæ sanctum Euangelium prædicare. Sanctus Philippus Eunuchum in itinere baptizauit. Beatus Martinus latronem secum itinerantem conuertit. Si vero non affuerint homines, de Deo verba fratrum conuenit esse: ipse namque itinerantibus & loquentibus de se discipulis, itinerationis factus est comes. Tunc exempla patrum, vel alia quæuis bona, quæ vel accendant affectum, vel saltem instruant intellectum, sunt ad laboris alleuiationem narranda. Turpissimum est nescire tempus, nisi friuolis & fabulosis narrationibus detinere. Væ tacentibus de te Domine; quoniam loquaces muti sunt. Solent fratres litanias, psalmos pænitentiales, canticum graduum & similia, aut simul aut singulariter frequentare, & maxime ante tertiam: aut certe in sanctis meditationibus occupari. Denique quoties mutuæ collationis verba interueniunt, sonum omnino decet esse demissum. Proinde clamosam locutionem, quæ numquam decet religiosam personā, penitus vitent: maxime inter fruteta & nemora existentes. Siquidem iuxta vulgare prouerbium, Nemus aures, & campus seu planities oculos habere dicuntur. Ab omnibus ergo quæ coram sæcularibus dicere nolunt, in locis dumosis & nemorosis omnino abstineant: nisi forte aliquid quasi sub silentio & latinis verbis dicere velint. Miserabiles confusiones quibusdam minus cautis, pluries ex hoc accidisse feruntur. Non cantent in itinere, maxime in cantu sæcularium cantionum aliqua licet bona, cum laici non intelligant nisi sonum. Et præter hæc religiosum nō decet in cantu extraordinarie vocem efferre. Si qui forte dissolutiones, aut clamosas disputationes, verborum altercationes, vel alia, quæ offensionis materiam extraneis dare possunt, vitare inter homines negligunt, nequaquam eos timoratos dixerim, aut zelum religionis habere. Qui religionis suæ scandalo non occurrit, honori proprio detrahit & saluti. Qui fidelis religionis est filius, nequaquam eius scandalum parui ducit.

ecclesijs caput inclinādum.

Missa audiēda ante omnia, & absoluendum officium diuinum.

Vbi sit hospitandum.

Mar.16.c

Act.8.g

Sulpit. in vita sancti Martini, paulo post princip.

Luc.24.b

August. 1. conf. cap. 4.

De Deo loquēdum in itinere & orandum.

Nemus aures, campi oculos.

Bern. ep. 42. meminit prouer. ante med.

Non cantādum in itinere.

De modo conuersandi in ecclesijs sæcularium. Cap. XXIX.

PEruenientes ad religiosorum vel sæcularium loca, cum ad ecclesiam si in loco fuerit, veniunt, in ingressu ecclesię illum secum versiculum memorantes. Introibo in domum tuam, adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo. Et nudato capite signum crucis super se cum reuerentia facientes, ante altare vel in alio loco orationi congruo, ad quem declinauerit senior, prosternere se humiliter debent. Vbi quantum Deus dederit deuote orātes, pariter ab oratione surgentes, procedere poterunt ad ea, quæ necesse habuerint iuxta propositum exequenda. Ecclesiā namque, sicut Euangelici & Ecclesiastici viri, semper prius si commode possimus, visitare debemus: sanctorum Patrum qui nos in ordine præcesserunt, immo ipsius Saluatoris exemplo; quem beatus Euangelista Matthæus, Hierusalem ciuitatem ingressum, refert templum Domini adijsse. Super quem locum dicit Expositor, quòd ingressus vrbem primo templum adijt, dans formam religionis; vt quoquo imus, primum domum orationis, si ibi est, adeamus. Missarū etiam solemnijs vel alias diuino officio cū extraneis assistentes, gerant se humiliter & honeste. Non stent in sedibus suis velut magnates, aut quasi laici lassi, de officio non curantes: sed ad librum si necesse fuerit honeste poterunt accedere: officiantes, cum maturitate tamen ac modestia tam in voce quàm in gestibus obseruata, humiliter iuuent. Quòd si propter euitandum discursum ad librum non duxerint accedendum nihilominus tamen communia quæ nouerint, poterunt cum alijs honeste sine nimia vocis exaltatione cantare. Ad cantandum autem aliquid sequestratum, sicut est alleluia, responsorium, vel aliud quodlibet, nequaquam cum sæcularibus se cōbinent, si vitare poterunt bono modo. Tunc etiam non solum in prædictis, verumetiam in honesto se habendi modo, quantum ad disciplinam aspiciendi, loquendi, habitus & vniformitas, honestatisque custodia est habenda. Reprehensibile est ibi vagis circumspicere oculis, aut collocutionibus dum Missæ officium celebratur intendere: quod tunc etiam sæcularibus clericis ius Canonicum interdicit: aut per aliquam rem, habitus sæcularitatem prætendere. Vnde ibi non decet caputium inter homines extrahi, nisi ad Euangelium, vel ad

Psal.5.b

Ecclesia omnium primo adeunda.

Mat.21.b
Ioan.2.c

Glossa ordina. in Mat.

vel ad alia pro quibus ex approbata consuetudine communiter fieri consueuit. Denique propter vniformitatem, dum intersunt officio solliciti sint circa duo. Vnum est ne diuersitate sua in his quæ ab honestate non discrepant, alios scandalizent: vt videlicet ad Magnificat in vesperis, ad Quicumque vult, in Prima, vel ad alia huiusmodi, ceteris cum reuerentia stantibus, ipsi non sedeant, licet illud officium tunc ipsi non dicant. Aliud est, vt in stando, sedendo, & se prosternendo sint inuicem vniformes, vt pariter stet, sedeant & se prosternant. Qui cor vnum & animam vnam debent habere, difformes exterius non debent esse. Vniformitas morum, vniformitatem iuuat & indicat animorum.

Seniori se conformet iunior.

Senioris consuetudini debet se socius humiliter conformare. Religiosorum morem cum eis officiantes seruamus, cum alijs inclinationum ritus ignaris, festiuo tempore ad omnes collectas vultu ad altare verso cum reuerentia stantes: ad B. Virginis & sanctorum dumtaxat, qui speciali ex more veneratione coluntur nomina, inclinamus. In feria vero simus ad omnes orationes prostrati. Ad præfationem semper, & quando dicitur Agnus Dei, moris est stare. Verumtamen si quando apud extraneos duxerint celebrandum, modum ordinis sui in celebrando vniformitatis occasione non varient; nec ipsum dimittant, nisi aliter facere cogat necessitas: ne velut instabiles & modum proprium non habentes, cum varijs ecclesiarum consuetudinibus temerarie varientur. Possunt tamen in benedictionibus post Missam, iuxta morem patriæ faciendis, & in omnibus huiusmodi quę modo non prȩiudicant regulari, ecclesiarũ in quibus fuerint, consuetudines obseruare.

De disciplina in hospitio seruanda. Cap. XXX.

IN hospitij domo cum fuerint, studeant se in omnibus gerere humiliter ac prudenter circa custodiã disciplinæ: humilitatem erga personas in conuersatione ostendant, personis maioribus humiliter deferant, personis humilioribus & pauperibus tamquam confratribus suis, socialiter & benigne loquantur. Conuersatio quoque signum aliquod superbiæ non prætendat. Numquam ad prima se ingerant loca, nec tamen ad ea vocati prorsus refugiant. Senioris tamẽ fratris, quem præponere debent, semper in omnibus honore seruato. Quod honori vel certe delicijs deseruire videtur, humiliter vtique declinatur, & honesta modestia recusatur. Vbi autem senioris, aut sociorũ accedit instantia, cedere magis quàm diutius repugnare oportet.

Parẽdo seruatur humilitas.

Parendo potius quàm obstinatius repugnando, seruatur humilitas. Reprehensibilis difficultas, vbi palam nutui obuiatur senioris. Lectos sæcularium non ascendant indifferenter per diem: nec familiam hospitij obsequiorum exactione molestent. Decet pauperes paucis esse contentos: ipsique necessitati est pro loco & tempore detrahendũ. Numquam hospitum familiaritas, vel alicuius affinitatis propinquitas præsumptionem inducat: vt in domo præcipere, curiosa quærere, aut de factis domus, vel familiæ indagandis, vel disponendis se iterum intromittere velint, qui propriæ rei familiaris curam, vt Deo seruirent, liberius abiecerunt. Prudentiam quidem necessariam habent, vt sint in sui custodia circumspecti. vnde Apostolus, In sapientia, inquit, ambulate ad eos, qui foris sunt. Et Dominus, Cauete, inquit, ab hominibus. Caute ergo in disciplinæ censura non solum in publico, verumetiam in priuato se habeant. Nullum, ait quidam, putaueris locum sine teste.

Matt. 10. b — *Col. 4. a* — *Matt. 10. b* — Nullus sine teste locus. — *Seneca lib. de morib.*

Narrabat quidam frater, se in quibusdam sæcularium domibus, occultas deprehendisse fenestras, per quas ea quæ in domibus illis existentes agebant, ipsis non percipientibus poterant aperte videri. In æstate meridiano tempore dormitionis iacentes, aliquod si possint super habitum opertimentum, saltem vsque ad cingulum habeant: ne quando dormiunt, eos indecenter quidem inter homines discooperiri contingat. Erubescenda nimis quibusdam ex hoc accidisse feruntur. Habenda vbique prudentiæ circumspectio & cautela circa personas, loca, negotia, & res, si quas habuerint reponendas. Circa personas, vt se nimis hominibus non committant, quantumcumque familiares fuerint, aut propinqui. Attendant sibi in omnibus quæ dicunt aut faciunt. Spiritualis ille qui omnia diiudicat, & ipse a nemine iudicatur, omne opus suum trina quadam consideratione præueniet. Primum quidem, an quod possit liceat, deinde an deceat: postremo an expediat.

1. Cor. 2. d — Considera an liceat, deceat, expediat. — *Ex Bern. 3. de consideratione, in med.* — *Eph. 5. a*

In omnibus semetipsos sicut Dei ministros exhibeant. Sint in aspectu, gestu & omni actione sua serij, religiosi & modesti sicut decet sanctos. Verumtamen modus quidam est religionis: superstitiosum ideo esse nimis non oportet. Dabit congruum inter homines modum discretio personarum. Status & qualitas hominum differens, differentiam exigit conseruari. Habet se prudens cũ differentibus differenter, cum omnibus tamen caute. Erit simplex non stolidus, humilis non deiectus, mansuetus non blandus, hilaris non lasciuus, affabilis non vaniloquus, aut scurrilis. Quinimmo interest sapientis, sic, si res exigat, a rigore interdum remitti, vt modum tamen modestiæ nec in ipsa remissione dimittat. Potest grauitatis censura remitti pro tempore, non dimitti. Imputanda tamen remissio, vbi nulla decentiæ vel vtilitatis intentio. Prudens Domini seruus, vtilitatis fructum ex sua nouit remissione afferre. Ad hoc quoniam attendenda est honestis congrua personarũ honestas, honestioribus semper adhæreant.

Mulierũ tactus & obsequia nõ admittenda.

Mulierũ tam propinquarum quàm aliarum caute prout poterunt societatem declinent, earumque familiare nimis obsequium & tactum omnino refugiant. Nulla ratione sustineant, quòd pedes sibi a muliere lauentur. Nudam autem manum mulieris tangere, vel ad eius caput vel corpus vbilibet absque necessaria & euidenti causa manum extendere, ab omni prorsus religionis honestate quis dubitat alienum?

Mulierum colloquia vitanda.

Quando religiosus cum muliere sedet, aut loquitur, manus suas occultare & ad se retrahere debet, quas etiam quandocumque cum personis extraneis loquitur, simul iunctas, & velut inuicem colligatas, vel alias religiose decet haberi. Locutio disciplinam requirit. Numquam mulierem quantumcumque sibi affinitate coniunctã, siue sororẽ, siue neptem, quantumcumque pueriles, sed nec facile matrem propriam osculentur. Fugiant omnino feminea oscula milites Christi: cum osculũ etiam viris offerri non deceat: nisi forte vbi de proprio patre vel alijs honestis personis, moris exactu, sine scandalo vitari non potest. Religionis personam, religionis honestas os indifferenter osculis communicare non patitur. Denique periculo animæ mulierum habetur societas. Igitur (vt docet quidam sanctus) vbique gustanda est cum mulieribus non continuanda præsentia: sed quasi transeunter feminis exhibenda est accessio quodammodo fugitiua. Tutius est non posse perire, quàm iuxta periculum non perisse. Illum autem nec castum dixerim, nec honestum, qui mulierem aut tangere, aut tactum eius admittere non abhorret. Quomodo enim tangere licet, quod intueri non licet? Ad custodiendã cordis mũditiam, exterior quoque sensuum disciplina est seruanda. Loca igitur quæ periculi vel suspitionis materiã dare possunt, caute declinent: nec soli cum muliere in locis huiusmodi, vel ad modicum morentur. Domina quædam, vt fertur, dum duo religiosi ad eius domum diuertissent, alterum seorsum vocauit in cameram, quasi secreto aliquid sibi locutura: quem ingressum mox ad turpitudinem prouocans, asseruit firmiter se continuo contra ipsum, quasi ei violentiam inferentem, nisi statim sibi acquiesceret, clamaturam. Tunc doctus a Domino frater, antequã mulier in vocem

Vide S. Bonauent. in hist. sancti Franc. c. 5. — *Sententia D. Hieron. to. 1. ep. 47. paulo post principiũ, quæ incipit* Retulit mihi De *vitando suspecto contubernio.* — *Nota.* Simile quid contigit S. Bernardino Senensi.

cem clamoris prorumpere ad fratrem cõsocium, qui cum pluribus personis in atrio domus erat, alta voce clamauit, librum sibi continuo afferri requirens: sicq. adueniente fratre, necesse habuit mulier ab huiusmodi nefaria sollicitatione cessare, & frater hominum confusionem euasit. Nonnulli ob causam similem confusi turpiter, & verberati grauiter fuisse dicuntur. Qui autem cauet laqueos, securus erit: qui autem non cauet, est aut stultissimus, aut peruersus: nec est eius excusatio admittenda. De nocte si per domos hospitum ad necessaria exeunt, simul quidem & cum lumine vt filij lucis eant. Ceterum de mundanis sæcularium negotijs expediendis, religiosus temerarie se non debet intromittere. Si de animæ negotio agitur, apponendum est quidem & petendum consilium ab his qui habent officium & peritiam consulendi. Aliàs non est militãtis Deo, se iterum occasione propinquorum, vel amicorum sæcularibus implicare negotijs, quæ mundo moriens abdicauit. Impius est qui animæ suæ pro parentibus suis est crudelis. Sed nec sæcularium litteræ ad portandum vel præsentandum alicui præcipi debent: nisi de ipsarum tenore opus forsitan aliquod pietatis habente constiterit. Nec veris religiosis expedit, quòd verborum etiam sine litteris pro negotijs huiusmodi baiuli fiant, vel internuntij. Sed si super talibus requirantur; hoc per alios quos deceat fieri replicent. Circa rerum custodiam, siue libros, siue alia secum detulerint, nequaquam negligentes existant: sed omnia, libros præcipue, antequam illa deponant de manibus, vel de sinu, certæ fideliq. personæ commendent, quæ a suibus & canibus qui libros, vt experientia docuit destruunt, & coopertura non obstante corrodunt, custodiat diligenter. Ipsæ quoque personæ quibus res huiusmodi committuntur, sunt super his instruendę. Noctibus tamen consultius propter pericula, in loco certo & propinquo habentur. Nam quidam quos recommendauerat libros, repentino superueniente incendio perdidit.

Prou. 11. b

Impius est qui propter parẽtes crudelis est animæ suæ.

Fratres non sint nuntij, aut litterarũ baiuli.

De disciplina verborum inter sæculares.
Cap. XXXI.

DIsciplina in verbo est iunioribus & nouis, præcipue inter extraneos obseruanda: vt tarde, caute, ac demissa voce loquantur. Tarde, vt vsque ad interrogationem taceant, interrogati responsionem seniori relinquant: nisi forte in speciali super leuibus, maxime ad propriam necessitatem spectantibus, vt de cibo & potu, & similibus requirantur. De talibus potest quisque pro se, non tamen pro socio sine ipsius assensu respondere. Communem requirit assensum responsio, quæ de communi necessitate profertur. Caute, vt cum præmeditatione loquantur: vt primo bis ad limam, quàm semel ad linguam veniat sermo: maxime si seniore forte occupato, de ordine, de personis absentibus, de rumoribus, vel de notabilibus alijs requirantur. De factis ordinis, vt de modo ieiunandi, de silentio, vel de alijs requisiti se nouos in ordine dicant, seniorem requirendum prętendant, ne forte dum sapienter & bene respondere se putant, stultum aliquid & quod omnino dici non oporteat dicant. Secreta ordinis quantumcumque religioso vel familiari non reuelent nec statutum aliquod publicent, nisi quod forte commode celari non potest. Idipsum autem non statutum, non præceptum, sed tantum ordinis intra domum consuetudinem vocent, vt per eorum responsum tentionis debitum excludatur extra domum: ne sæculares si quando contrarium viderint, reputent fratres sui ordinis transgressores, cum tamen multa possint licite ex ordinis, vel superiorum dispensatione mutari. ordinem nostrum numquam ad particularia descendendo, sed si necesse fuerit in generali solum, absque aliorum

Bis ad limã, antequã ad linguam sermo veniat.

Ber. in speculo Monachor.

Secreta ordinis nõ reuelanda.

A ordinum collatione, vel obtrectatione commendent. Pessimus laudandi modus, seipsum cum aliorum iniuria prædicare. Pessima vitij corruptela detractio, quæ animam maculat, Deum offendit, proximum scandalizat. Et quia vt scriptum est, Sermo obscurus in vacuum non ibit. & tumultus murmurationum non abscondetur his coram quibus detrahitur, scandalum excitatur. Constat autem vbi veritas & veritas necessaria in causa non est: nec licite scandalum quodlibet posse a quolibet committi, nec iuste præcipi, nec innoxie consentiri. Si de personis absentibus præsertim religiosis sinistre aliquid suggeratur: B semper pro absentium parte loquentes, nullo modo ad fauendum detractoribus inclinentur. Accidit aliquando quosdam magis ad tentandum, quàm ex animo de his obloqui. Narrabat, vt fertur, senior quidam fide dignissimus, ad se quãdoque sæcularem venisse, qui aduersus quosdam religiosos plurimum inuehi videbatur. Cui frater viriliter se opponens, eum quoties aduenit, eadem semper constantia repulit, & incusatos pro viribus excusauit. Miratus oblocutor beneuolam senioris constantiam, aperuit tandem se id ad probandum de mutua illorum ordinum charitate fecisse, adijciens se ordini senioris istius, qui C pro alijs aduocabat, cum quodam prius incusati ordinis fratre ob causam similem oblocutum fuisse. Fratrem autem illum oblocutionis verba, in primis aliquantulum, deinde vero remissius refellentem tandem obloquenti cessisse: super quo idem sæcularis non modicum offensus, apud illos non esse charitatis veritatem asseruit, qui ad inuicem detractionem admittere non curassent. Denique religiosus non est, qui detractionibus pascit, aut pascitur alienis. Caueant etiam ne sint rumorum licet bonorum & verisimilium delatores. Religiosos viros passim rumigeros esse non decet. Falsitas quæ frequentissime rumo D ribus inest, vel quæ per secundarios relatores apponitur, primis earum auctoribus imputatur. Hinc est, *Rumores fuge, ne incipias nouus auctor haberi.* Sint in locutione honesti & serij, nec se in sæcularibus & ad risum mouentibus verbis sæculares ostendant. Seruum Dei, de Deo loqui decet: vt fiat quod scriptum est, Si quis loquitur, quasi sermones Dei: Alioquin verba vana, mentis aperiunt vanitatem. Ex abundantia cordis os loquitur. Circa vocis sonum in locutione attendant, vt prout tactum est alibi, sit demissus pariter & suauis. Vitiosissimus plane religioso loquendi modus, si notabiliter suam in loque- E la communi vocem exaltat. Sufficiat ei quòd proxime ei astantes possint loquentis intelligere verbum. Sapientis est loqui suauiter & demisse. Nox autem amplioris vocis depressionem requirit. Nox est tempus silentij & quietis. In nocte maxime post completorium in alta (vt prius) verba erumpere, silentij grauitate neglecta, sæcularium est, religionis non curantium honestatem. Proinde honesti fratres vbicumque fuerint, religiose semper in quibus poterint, ac si essent in fratrum collegio cum silentij sui obseruatione permanebunt.

Sap. 1. e

Bern. ep. 7. qua est ad Adam monachum in med.

Absentes semper excusandi.

Detractio minime religioso admittenda.

Cato.

Sermo religiosi qualis.

1. Pet. 4. e

Mat. 12. e

Sup. ca. 20. in prin.

F *De disciplina comedendi inter sæculares.*
Cap. XXXII.

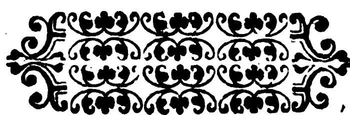
PRæcipue decet, vt cum extraneis comedentes honeste se habeant: vt nec in cibo, nec in modo comedendi, vel mora, aut in alijs quæ disconueniunt super mensam, vt est verborum multiplicatio: aut exterior corporis, vel habitus dispositio inhonesta, possint de irregularitate notari. Circa cibum attendant, quòd propter quantitatem vel qualitatem, de gulæ vitio iudicari non possint. De primo Sapiens ait, Vtere quasi homo frugi his, quæ tibi apponuntur: ne, dum multum manducas, odio habearis. Vnde inter sæculares non expedit appositam semper portio-

Eccli. 31. b

portionem totam comedere, aut penitus euacuare scutellā; ne forte magis id homines voracitati quàm necessitati attribuant. Inter cetera est habenda semper temperantia circa potum. Turpissimum enim est, si de nimia potatione notentur. Religionis quiuis insignia præferens, meribibuli nomen ignominiose sortitur. Hoc vitium hominem coram Deo & hominibus vilem reddit. Ad notam huius vitij fugiendam, cauere debent, ne post refectionem, etiamsi vinum sæpius offeratur, frequēter bibant: aut postquam in communi potatum est, seorsim sine vrgente necessitate potum in priuato requirant: nec omnino quòd potus vbi dormitur remaneat, patiantur. Nam post cenam non sunt ad verba & pocula vigiliæ protrahendæ. Vigilare ad ignem, sitim prouocat, & bibitare compellit: grauat corpus, exhaurit spiritum, tempus in verbis pene imperceptibili subductione consumit, tempestiue ad orationem surgere, officij debitum deuote, vt expedit soluere non permittit. Et qui sero sobrietatis non obseruat sententiam, mane frequenter suspenditur a diuinis. Vsitatum est hosti, homines ad prunas seducere. Ad prunas, Dominum spreuit rex Ioakim, negauit Petrus. Et ne nobis de nocturna prædicatione ad prunas, propter fructum vel interrogationes hominum blandiamur, ad prunas Ioakim quidem audit sermones Domini, sed contemnit: ad prunas Petrus de Christo interrogatus offendit. O quoties est serotinis necessaria verbis correptio matutina! Mane prędicant docti, sero concionantur indocti. Et in his omnibus honestius alibi quàm ad ignem & pocula, prædicatur. Si hominum instet deuotio pro exemplis, senioris intererit prouidere, vt narratione vna, paucis vel alijs si expedit verbis, instantiæ satisfiat. Verumtamen mutat interdum causa consilium, nec lex imponitur vnctioni. Vitanda tamen vigilia, quæ occasionem verbis, aut potationi ministrat. Qui vitium cauere desiderat, vitij occasionem præcaueat. Studeant ergo in cibo & potu sobrietatem seruare, sicut serui Dei & religiose viuentes. Sicut omnes cupiditates carnis abstinentia resecantur: ita omnes virtutes edacitatis vitio destruuntur. Immundi spiritus se ibi injiciunt, vbi amplius vident cibum & potum. Circa secundum multum attendere sibi debent: ne videlicet cibos appetant delicatos. Qui vinum & pinguia diligit, numquam in virtutum possessione ditabitur. Horū quidem permittitur vsus, abusus & concupiscētia prohibetur. Semper itaque placeat eis lautioribus parcere cibis. De grossioribus cibis, & facili vel valde temperato potu, necessitati vtcumque satisfieri potest: quamquam & ipsa necessitas inter homines sit arctanda. Qui de religione censetur, modestiam debet religionis habere: vt sit in temperantia speculum aliorum. Spectaculum facti sumus mundo & Angelis, & hominibus. Felix abstinentia, quæ palato imperat delicato. Debet vas cælesti gratiæ mancipatum, a sæculi illecebris abstinere. Non erubescant aquam pro vino petere, si habuerint, temperando: quin potius erubescere debent, si vinum biberint nimis forte. Aquam requirere & minus limphato vino, vel modicum semper pro bibentis necessitate apponere, Deo placet, proximum ædificat, religiosum honestat, animæ simul & corpori est salubre. Verum quàm turpe sit pauperibus hominibus cibaria quærere lautiora, & appositis non esse contentos, de modo præparandi cibum disponere, aut quomodo præparetur requirere, potum vel cibum aliquem in speciali laudare, vt de eisdem amplius apponatur, aut suas inter extraneos medicinas ostendere, quis sanæ mentis ignorat? Modus quoque honestus est in comedendo habendus: vt non ardenter, aut cum nimia festinatione comedatur, vel aliàs indecenter. Moram in mensa facere, religiosum non est. Caueant ne alijs a comestione cessantibus, ipsi comedendo vel loquendo mensam detineant: cum non sit hominum, sed magis pecudum, super mensam ruminando diutius immorari. Possunt tamen qui necesse habēt caute cum modestia sibi in principio mensæ alijs communiter comedentibus prouidere. Ad hoc vbique (vt ait Sanctus) frenanda est lingua præceps, maxime in conuiuio: ne scilicet ad loquendum superflue, vel indiscrete relaxetur. Taciturnitas, ait Hugo, inter epulas idcirco necessaria est: quoniam lingua, quæ in omni tempore ad peccatum prona labitur, periculosius tamen cum per crapulam inflammata fuerit, ad loquendum relaxatur. Discretionem quoque in verbis, eadem ibi ratio persuadet. Super mensam autem cum socio loqui, aut coram illitteratis, Latinis ibidem vel alibi verbis vti; dominum quoque domus, vel alios quoscumque ad comedendum, vel bibendum frequentius inuitare non decet. Subit animo quòd quædam matrona cuidam frequenter inuitanti dixisse fertur: Fuisti, inquit, asinarius ruralium & imperitorum, qui sæpe asinos prouocare nouisses? esse proprium innuens his, qui inuitationes personis discretionem habentibus inculcare solent. Oportet etiam disciplinam in corporis & habitus dispositione seruare: vt comedentes se non appodient super mensam, vel accubitando, vel alio quocumque modo inordinato se gerant. Dum comedunt, caput in caputio nulla ratione profundent, sed aperta comedant facie. Ceterum religiosos & pauperes de mensa aliena viuentes, de portione sibi apposita encenia familiæ faciendo, patrisfamilias in domo gerere vices, canes vel murilegos de mensa pascere benedicta, a quo nonnulli etiam abstinent sæculares, non congruit. Principalis hucusque incisio nil his notæ impingens, qui sub institutionibus alijs militant, aut pro diuersis locis, & diuersitate causarum, diuersa ordinant instituta. Honesta quidem & sancta omnis traditio, quæ per prudentiam seniorum in timore Dei communiter traditur, communiter obseruatur, profecto ex communi surgit institutione religio, honestas ex ordinatione causatur. Omne ordinatum decorum esse necesse est.

Margin notes: Potus sit parcus. — Producere vigilias vespertinas dehortatur. — Hier. 36. e Ioan. 18. d — Isidor. li. 8. de sum. bo. cap. 42. sent. 10. — Isidor. vbi sup. ca. 44. sent. 3. — Prou. 21. c — Cibi delicatiores non appetendi. — 1. Cor. 4. b — In mensa non diu morandum. — Bern. 4. de considerat. in fine. — Taciturnitas in mēsa. — Hugo a S. Victor. to. 2. instit. Mon. ad Nouit. cap. 18.

Explicit prima pars Speculi disciplinæ.

S. BONAVENTVRAE
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
Speculi ad Nouitios
PARS SECVNDA.

Pura confessio cor mūdū Deo faciat habitaculum.

RINCIPALI huius opusculi particula expedita, Secundaria hæc pauca epilogat, & supplet quædam, vt qualiter noui discipuli Christi ad Deum, ad se, ad proximum, & ad res etiam quas aliquando seruare vel tractare contingit, se habeāt: quibus differentiarum indicijs de sua conuersione discernant, qualiter denique ipsi ad professionem recepti se gerere debeant, vel breuiter in aliquibus instruantur.

De ordinatione respectu Dei. Cap. I.

ANte omnia cor suum per puram confessionem mundatum, dignum Deo habitaculum præparent: illud excolant, illud exornent: nihil ibi sordidum vel obscurum: nihil ibi vel ad horam residere, quòd dilecti sui oculos offendere valeat, patiantur. Tentationes & cogitationes malas humiliter & pure confiteri non differant. Veretur hostis consilium suū ingerere non celanti. Prouidendum est eis, vt qui iam sunt superni Regis milites annotati, secum omnino firment & statuant, se vsque in finem ei fideliter seruituros: nec vllis ab eo tentationibus, tribulationibus & angustijs deinceps recessuros. Iuraui, ait Propheta, & statui custodire iudicia iustitiæ tuæ. (*Psal. 118. o*) Religionem sanctam, ad quam eos Dominus sua miseratione vocauit, feruentissimo ac fidelissimo studeant amore diligere: & ei tamquam speciosissimæ ac Deo dilectissimæ sponsæ fide inuiolabili adhærere. Quæcumque sibi siue prospera, siue aduersa contigerint, Deum semper deuotis efferant laudibus, vt siue cespitent, siue cadant, siue aliam quamcumque molestiam seu læsionem incurrant, semper in ipsorum ore resonet diuina laus, semper vel Benedictus Deus, vel Aue Maria, vel aliquid quod ad laudem Dei pertineat, dicant. Et hoc in consuetudinem ducere studeant, nulla vnquam negligentia omittendum. Quidquid speciositatis vel delectabilitatis in creaturis inuenerint, quidquid circa statum humanæ conditionis vel dispositionis acciderit, totum semper assumant in materiā laudis Dei: & de omnibus quæ occurrerint, deuote studeant cogitare. In ipso suarum omnium operationum initio Dominum inuocare, & suam ad ipsum intentionem dirigere assuescant. Instent orationi frequenter, quæ nouam in horto Domini plantulam fouet, prouehit & confirmat. Discant ergo vna saltem diei vel noctis hora, tempus & otium vendicare: quando ad se reuersi, mentisque cubiculum introgressi, orent in abscondito Patrem suum, & in corde cōtrito & humiliato vniuersorum Domino familiariter adstent. Mane autem adstabat Propheta Domino: quia qui mane vigilauerit ad Deum, inueniet eum. Subripienda erit carni, & si forte non semper, sæpe tamen somni requies matutini: cum illa hora Christus resurrexit. Tunc est tempus allidendis ad petram paruulis, mortificandæ carni, & recreando spiritui opportunum. Tunc spirituales auiculæ dulcem Deo in cordis organo exhibent melodiam. Ad hæc & aliæ temporis & quietis opportunitates quæ occurrunt, minime negligendæ sunt. Post horas Canonicas non statim oratorium exeant: sed in oratione aliquantulum subsistentes, qualiter opus Dei peregerint cogitent, an tepide vel feruenter: & defectus si quos ibi commiserint tunc emēdent, gratiæque deuotionis se offerant infundendæ, quam si Dominus dederit non repellant. Hoc autem in omni oratione obseruent, vt quod orantes dicunt, ex animo semper dicant: non enim vocibus, sed rebus agitur apud Deum. Porro qui ad orationem est negligens, suæ nimirum ingratitudinis & tepiditatis est testis. Frustra profectus virtutum sine oratione speratur. Ad ea igitur quæ ad cultum Dei pertinent, magno & prompto corde accingantur. Ad diuinum officium audito signo, statim omnibus occupationibus omissis accelerent. Si in lectis fuerint, statim surgant, nec vltimum aliquatenus signum expectent. Oratione namque aliqua vtiliter præuenitur officium. Qui sic ex studio præuenit, in benedictionibus meretur dulcedinis maioris deuotionis & gratiæ ad ipsius executionem præueniri. Ecclesiam intraturi, manus (si necesse habuerint) lauent. Vestes maxime in die, religiose componant: ne irreuerenter aut indecenter introeant aulam Dei. In ecclesia Deo psallentes, Creatorem suum totis viribus cum reuerentia debita laudent. Officium suum in choro & extra, non perfunctorie quidem, simiaticis vt aiunt labijs, sed deuote semper & integre dicere studeant; nec aliam ei occupationem admisceant. Cessent manus, oculorum euagatio reprimatur: vt mens ab exteriori cura penitus libera, soli valeat Deo vacare. Dies vel hora quæ negligenter officiata pertransierit, nequaquam vlterius poterit reuocari: cum præsertim temporis sequentis officium, suam nihilominus diligentiam & deuotionem requirat. Nec sibi de gratuitis orationibus blādiantur, si circa necessarias quæ primo loco habendæ sunt, desidiosi extiterint. Denique iuxta sancti verbum, pure ac semper strenue debent laudibus diuinis intendere. Pure quidem, vt dum psallunt, nihil aliud cogitent quàm quod psallunt. Strenue vero, vt sicut reuerenter, ita & alacriter Deo assistant. Non pigri, non somnolenti, non oscitantes, non parcentes vocibus, non præscindentes verba dimidia, non integra transilientes: non fractis & remissis vocibus muliebre quiddam, balba de nare sonantes, sed virili (vt dignum est) sonitu & affectu voces sancti Spiritus depromentes. Reuerentiam in officio honesta corporis dispositio, quæ mentis deuotionem non mediocriter promouet, attestatur. In choro non stent in stallis suis molliter, aut quasi fractis renibus resoluti. Quando post psalmum, vel hymnum sanctæ Trinitati reuerentia exhibetur, humiliter & decenter inclinent. Tunc enim tardius surgere, segniter ac difformiter inclinare; vt quando corpore quidem sufficienter demisso, vultus tamen indecenter erigitur, oculis erratice circumlatis: imperfecte quoque ad memoriam Trinitatis, inclinationis venerationem exsoluere, quasi sit honoris differentia in personis, irreuerentiæ arguit & teporis. Etiam extra chorum stent ad officium, præterquam ad lectiones & officium mortuorum.

In omnibus prosperis & aduersis Deus laudandus.

Intentio actionū omnium feratur in Deū. Recollectio non omittenda. *Matt. 6. a* *Psal. 50. a* *Psal. 5. a* *Prou. 8. b* *Mar. 16. a* *Psal. 136. b* *Ambr. ser. 43. & li. 5.*

hexam. c. 12. proponit auiculas imitandas mane summo, & vespere ante somnum cantillantes. Orandum ex animo.

Officiū diuinū quàm deuotissime persoluendum.

Bern. ser. 47. in Cāt. in fine.

Reuerentia est opus in officio diuino.

A Specialiter tamen lectionibus plane dictis (de Domina tantum exceptis) irreuerentes & pigros se nouerint, si debitas Deo laudes sedendo vel iacendo exsoluant, nisi necessitas euidens cogat. Si quando per viã officium dixerint, etsi non vacat continue dum illud dicunt ab itineratione quiescere, saltem ad collectam præcedentium collectiuam, quando omnino tota est in Deum intentio colligenda, in vno sistant loco: immo si tempus exegerit & locus permiserit, cum reuerentia genu flectant, vt in oratione communi totum officium venerentur. Dispositio corporalis honesta, deuotionis prouocat affectum & designat. Non frustra sanctus Martinus, oculis ac manibus in cælum B semper intentus orasse describitur. Intrinsecos motus gestus exterior attestatur. Quamuis extra conuentum, conuentualis in omnibus disciplinæ non seruetur districtio: in omnibus tamen religiosi operibus, religionis debet vestigium relucere. Debent ergo ad opus Dei corpus honeste disponere: ad collectam & Trinitatis memoriam vel modicum inclinare, ordinẽ in prosequendo seruare, occupationem & interruptionem vitare. Ad Missas postpositis omnibus, tanto maiori promptitudine ac deuotione ministrent, quanto Deo ibi familiarius seruitur. Calicem & corporalia si tetigerint, reuerenter & mundissime tractent: C manusque post tactum huiusmodi antequam apponant communibus, lauent. Corpus Dominicum recepturi, ante, vt decet, ampliori confessionis, orationis, & tam a cibis quàm verbis temperantiæ studio, acceptum Deo satagant hospitium præparare. Infusam autem ob tanti hospitis gratiam, reuerentiam in gratiarum actione attendant: *Non minor est virtus, quam quærere parta tueri.*

Sulpit. ep. 3. ad Bassu. lã sub fin.

De ordinatione respectu sui. Cap. II.

D Ceterum feruorem sanctum, & quamdam debent magnanimitatẽ assumere: vt ad virtutum exercitia strenui ac deuoti, opera bona frequenter supererogare contendant. Tunc enim vitia fideliter extirpata discedunt, si virtutibus cedãt. Alioquin vel subsidunt ad tempus eiecta, vel redeunt; nisi virtutes in locis vitiorum quæ fuerint depulsa, successerint. Non proderit omnia reliquisse, nisi virtutum passibus tota Christum intentione sequamur. Quid iuuat expeditum esse ad cursum, nec currere? exisse ad opus, & operis obliuisci? Non intrantibus vineam, sed operantibus merces datur. Et cum in vsu virtutum omnium perfecti esse non valent, in aliqua saltem se stu- E deant specialiter exercere, & illam quanta possunt perfectione obseruare. Feruorem nouitiorum non decent illæ misericordes in seipsis discretiones, & discretionum dispensationes faciles: quia indulgentiæ suo iudicio non sunt admittendæ, nec tamen recusandæ sunt alieno. A seipso in seipsum, rigida debet esse censura & districta seueritas. Ad regentem vel consulentem, lenis & obediens in omnibus humilitas. Si alterum desit, vel in deside & tepido, non spero cursus perseuerantiam, vel in præcipitio timeo ruinam. Sint occultatores virtutum, sicut alij vitiorum. Non F tamen in principio ardua siue multa præsumant, nec sine licentia aliquid notabile attentent: sed a minoribus virtutibus paulatim ad maiores ascendant. Hereditas ad quam festinatur in principio, in nouissimo benedictione carebit. Communem ordinis obseruãtiam sequantur: perfectioni in silentio, & in alijs institutis plenius obtinendis insistant; a qua nec exemplari leuium, vel negligentium aliquorum dissolutione diuertant. Optima religiosi perfectio, perfecte cõmunia quæque conuentualia seruare. Porro hic religionem offendit, qui religionis violat instituta. Turpis omnis pars, vniuerso suo non congruens. Cauet vir constans & honestus, ne consuetudinum ordinis temerarius violator existat. In victu & moribus, nouitatis nota, & singularitatis erit diuersitas fugienda. Ante omnia caueant, ne pro inchoato iam bono subrepat superbia, vt se alijs præferant, & se aliquid esse putent. Perit omne quod agitur, si non sollicite in humilitate custoditur. Exteriorum gestuum disciplinam non negligant. Disciplina ceruicem submittit, ponit supercilia, componit vultum, ligat oculos, cachinnos cohibet, moderatur linguam, frenat gulam, iram sedat, format incessum. Sit ergo aspectus verecundus & simplex, risus sine cachinno, vox sine clamore, incessus sine tumultu. Erecto vel discooperto passim capite, manibus dissolutis vel habitu non incedant. Sit eis grata non scurrilitas, seu curiosa vrbanitas, sed sancta quædam rusticitas. salua semper modestia honestatis. Sint ad loquendum tardi, & in voce demissi, & in congregationibus aut seniorum præsentia, vix nisi pro præsenti necessitate vel interrogati loquantur. Non sint disputatores, nec facile de auditis præsertim seniore præsente sententient. Stulti sicut sunt in sensu leues, ita & in verbo præcipites. Infra tempus probationis cum extraneis, siue religiosi, siue alij fuerint, absque licentia & dato sibi socio non loquantur. Religionis initium est linguæ frenum. Si quis putat se religiosum esse, non refrenans linguam suam, huius vana est religio. Rem aliquam, licet paruam, sicut acum, siue aliud, occulte, hoc est, sine licentia recipere vel habere, quasi furtum abhorreant. Superfluitatem in cibis & vestibus, & in alijs quibuscumque constanter despiciant: paupertatẽ & parcitatem quamdam in omnibus quæ ad corpus pertinent, amplexantes. Vitiosæ consuetudini viriliter & feruenter resistant: nec eam in his quæ gulæ vitium sapiunt, succrescere patiantur. Extra communem refectionem, ad comedendum & bibendum vix eos inflectat ipsa necessitas. Sæpe quod necessitatis esse videtur, est vitij. Vltra duas vices in die, puerorum seu pecudum more comedere, potum extraordinarie frequentare, religionis temperantiam & decorem euidenter offendit. Quæ rogo religio, quæ paupertas, si mox vt esuris, mox vt sitis volito pares, satias appetitum, nec eum vsque ad statutam horam scias compescere? Si quando tamen extra horam exactus necessitate quis bibit, sedendo & socio præsente id faciat. Non decet vt stando, aut sine teste bibas. Si plures fuerint, omnes dum bibitur sileant: statimque vt biberint surgant cum aliqua laude Dei. Reprehensibilis admodum cõfabulatio, vel mora superflua iuxta potum. Numquam otio torpeant: sed semper aut lectioni, aut orationi, vel officio addiscendo; aut alijs non quæ ipsi elegerint, sed quæ iniuncta fuerint faciẽda intendant. Spiritum tamen deuotionis, exteriores non exhauriant actiones. Deuotus frater numquam totus comedat, totus dormiat, aut totus in exterioribus occupetur: sed siue comedat, siue aliud faciat, sanctum in animo aliquid semper voluat, vnde spiritus recreetur. In somnum quoque iturus, semper aliquid in memoria secum deferat, in quo placide quidem obdormiat: quòd nonnumquam iuuat somniare, & vigilantem excipiens, in statum hesternæ intentionis restituat. Lectum intraturus pro diurnis offensis orationem semper aliquam faciat, veniam petat, pectus percutiat; crucisque munitus signaculo, suum Deo spiritum humiliter recommendet, qui a somno surgens, cum aliquanta se denuo laude consignet. Quòd si forte cum luxuriæ pompa concusserit, recordetur dilectum suum positum super lectum doloris, & vniuersum stratum eius in carnis infirmitate versatum, hæc dicens in corde suo; Dominus meus pendet in patibulo, & ego voluptati operam dabo? Sicque inuocato nomine Saluatoris, & sæpius geminando nomen salutis, cessabit quassatio.

Prosp. li. 3. de vita cõtempl. c. 3.

Mat. 20. a

In seipsum rigidum, in alios lenem esse oportet.

Seneca lib. de virtutib. 6. continentia.

Prou 20. c

Perfectio summa religiosi, communia perfecte obseruare.

Aug. lib. 3. confess. c. 8.

Superbia summopere fugienda nouitijs.

Bern. ep. 113. ad Sophiam virginem.

Religionis initium, linguæ frenũ.

Iacobi 1. d

Extra communem refectionẽ nihil sumendum.

Otiandum numquam.

Ber. de vita solitaria ad fratres de monte Dei ante med.

Ber. in formula honestæ vitæ in fine.

Psal. 40. a

De ordinatione circa proximum. Cap. III.

AD hęc qualiter se habere ad proximum debeant, Hugo docet: Superioribus, inquit, obedientiam, timorem, obsequium & venerationem exhibere debemus: cum æqualibus pacem & concordiã custodire, inuicem obsequio, beneficio & honore præuenire. In omni actione & verbo, superiorem eis locum tribuere: & si quando fortassis in aliquo negotio præire eos cogantur, cum omni humilitate & reuerentia, quæ facienda sunt non præcipere, sed demonstrare: & si eos præcedere contingat cum alacritate & deuotione, quasi ex necessitate subiecti, obedire. Inferioribus semper beneficium & auxilium impendere, venerationem non exigere, societatem atque æqualitatem amare. Maioribus, ait, debemus per timorem subdi, æqualibus per charitaté obsequi, minoribus per æqualitatem coæquari. Igitur deuoti fratres seniores suos reuereantur vt dominos, diligant vt parentes. Qui præsunt in Domino, sunt (secundum Apostolũ) amplius in charitate habendi. Sane (iuxta Hugonem) reuerentia sine amore seruilis est: & amor sine reuerentia puerilis iudicari debet. Propterea docet Sanctus, vt transeunte maiore minor surgat, & det ei locum sedendi. Non præsumat, inquit, minor considere, nisi præcipiat ei senior suus. Prior hic ponit conuersio, vel gradus officij seniorem: quamquam & ætas sit iuxta legem Domini honoranda. Sic enim scriptum est, Coram cano capite surge: & honora personam senis. Discretio tamen caute pro loco & tempore, ac sine reuerentiæ congruæ detrimento, venerationem modificat. Habendus est modus in omnibus: nec vitiosam quidem superstitionem admittens, nec superstitionis euitandæ prætextu, humilitatis aut morum sanctionem euacuans. Obedientiæ se totos subijciant. Sit homo interior totus Deo, sit exterior totus Pręlato subiectus. Quidquid superior eis vel præpositus, vel instructor iniunxerit, quasi diuinitus imperatum, statim vt veri obedientiæ filij deuote adimpleant. Quidquid statuerit, inuiolabiliter seruent; scienterq. aliquid transgredi sacrilegium putent: & salutare credant quidquid ille præceperit. Perfecta obedientia est in incipiente maxime indiscreta, idest, non discernere quid vel quare præcipiatur: sed tantum ad hoc niti, vt fideliter & humiliter fiat quod a maiore præcipitur. Nouitium prudentem incipientem & sapientem, in cella diu posse consistere, & in congregatione durare, est impossibile. Stultus igitur fiat vt sit sapiens. Secure per omnia obeditur, vbi contra Deum nihil præcipitur. Discant ergo voluntates proprias frangere, alienoq. iudicio & imperio ambulare. Nulla ars, ait Sanctus, absque magistro discitur. Ad illud, inquit, tendit oratio, vt tuo doceam te arbitrio non viuendum, sed viuere debere in monasterio sub vnius disciplina patris, consortioq. multorum: vt ab alio discas humilitatem, ab alio patientiam: hic te silentium doceat, ille mansuetudinem. Non facias quod vis: subijciaris cui non vis. Lassus ad stratum venias, ambulansq. dormites & necdum expleto somno surgere compellaris. Nihil absque instructoris conscientia faciant, vel quocumque eant, cui ab alijs etiam superioribus demandata sibi significent. In quibus sufficit ipse, semper eius licentia sint contenti; pro his quæ inferioris sunt, non passim recurritur ad maiorem. Fratres omnes & seinuicem honore, & obsequio præuenire, & eorum defectum in officijs humilioribus implere contendant. Seniores fratres versiculos dicere, de lumine seruire, librum ad officium tenere, vel huiusmodi humilia in choro & extra, quantum in se fuerit non permittant. Omnibus se subijcientes humiliter propter Deum, non quod sibi vtile putant, sed quod alijs, amplexantes, omnibus libenter obediant, omnibus satisfaciãt prout possunt: vt in omnibus quibus vtitur transitoria necessitas, superemineat quæ permanet charitas. Quidquid agunt fidelissime cum diligentia faciant, & tamquam Deo, non quasi hominibus seruientes. Non æstiment alios fratres, qui diutius in ordine laborauerunt, secum ex æquo laboribus occupandos: præsertim cum de se humiliter sentientes, pie debeant credere, quòd sancti viri plus Deo placeant quiescentes, quàm ipsi quantumlibet laborantes. Erubescãt se nescire, quod in obsequijs religiose est sciendum. Quod igitur nesciunt, statim exercitio magistrante addiscant. Sint præcipue ad seruiendum communitati promptissimi. Si lumen in ecclesia in officinis, aut aqua in fratrum lauatorio desit; continuo de his & similibus necessitati prouideant. Ad obsequium aduenientium fratrum, qui sicut Angeli, immo sicut Christus in eis veniens, sunt suscipiendi, cum omni deuotione festinent. Et quia fratribus hospitibus, secundum quod religionis honestas & cõsuetudo requirit, prius orandum est, quàm fratribus socientur in pace, quàm cito ab oratióne surrexerint ad eorum deosculandas manus, maxime si fuerint sacerdotes, deuote occurrant & humiliter genuflectant. Nullum fratrem puro appellent nomine: nec nisi fuerit patriæ consuetudo tuisent. Nulli prorsus, quantùm in eis est, materiam præstẽt molestiæ alicuius: sed omnia quæ necessaria & vtilia æstimant, bono pietatis & charitatis componant. Quid pace honestius? quid vnitate iucundius? aut commodius socialitate? quid charitate melius, aut pretiosius inuenitur? Gloriosissimũ quidem & potissimum liberalis animæ, & conscientiæ bonæ indicium, pacem proximi custodire: omnem quantum possibile est fratrum scandali occasionem vitare, verecundari si socium vel per surreptionem offendis. Si quem aduersum se fratrem motum, vel leuiter senserint, quiescere nesciant, quousque ipsum humili studuerint satisfactione placare. Ad extraneos si quando procedunt, in verbis eorum, incessu & habitu, modestia fulgeat disciplinæ: breuiter & pauca loquantur, caput decenter operiant, manus abscondant, mulieris omnino quantũlibet propinquæ osculum, & nudæ manus contactum penitus vitent. Pro personis quæ in domo, vel in via fratrum se orationibus recõmendant, statim post earum abscessum orationem faciant specialem. Defunctis fratribus, audito eorum transitu, quàm citius possunt subueniant: & debitum saltem obsequium soluere nulla occasione postponant. Talia siquidem non absque pertimescendæ offensæ periculo negliguntur.

Hugo a S. Vict. tom. 2. inst. Mon. ad Nouit. ca. 5. in initio.

Seniores honorandi.

1. Tim. 5.

Hugo vbi sup. in principio cap. 5.

S. Bened. in Reg. ca. 63.

Leu. 19. f

Quidquid a prelato pcipitur, quasi diuinitus imperatum seruetur.

Ber. de vita solitaria ad fratres de monte Dei, ante med.

1. Cor. 3. d

Hiero. to. 1. epist. 4. ad Rusticũ monachum, in med.

Sine conscientia instructoris nihil agendum.

Aug. in Regula c. 14.

Fratres hospites cum charitate excipiendi.

Pacẽ cum omnibus habere liberalis animi, & bonæ conscientię indicium.

Orandum mox pro illis qui preces efflagitauerint.

De rerum custodia. Cap. IV.

RES quas tenent, præcipue libros, munde teneant & honeste. A tactu libri nudam cohibeant manum: quæ licet munda, quia tamen porosa, ipsum facile inficit & deturpat. Turpe est nudos paginarum marginibus imprimere digitos, vel ipsos, vel certe laternam super librum legendo deducere. Semper pannus, si adsit, digito supponatur. Alioquin ita caute tangant & leniter, vt tangentes quasi non tangere videantur. Librum superflue apertum non teneant, vel incaute relinquant. Firmacula libro paululum stricto, si violentia laxentur, apponentis violentiam sonitus probat. Indignus est libro, qui negligit custodire. Solent incurij quidam, libros digitis, & vestes præcipue in manicis munde seruandas, sordibus & pulueribus, vel rebus quas tractant pene indifferenter exponere: ipsas vero extremæ frequenter vilitati expositas, vix valent a sociorum cibo, vix ab altari, vix ab ipsis calicis mappulis prohibere. Qui ipsis placere sordibus cupiunt, custodiæ curam curiositatis condemnant infamia; suæq. vitium incuriæ, virtutis specie colorare nituntur. Grauia hæc homini erudito. Qui munditia gaudet, honestatis pulchritudine delectatur.

Libri curiose seruandi.

De pro-

De profectu & defectu Nouitiorum, siue differentia conuersorum. Cap. V.

Bonorũ nouitiorum signa.

ACcedit hinc Neophytorum conuersio differens intuenda. Sunt enim quidam tractabiles, simplices, deuoti, timorosi, qui nihil sibi Christo charius ęstimantes, voluntates proprias ei sacrificant, voluntarie prompti ad nutũ, nutu citius obedire. Ad difficilia quælibet propter Christum æquanimiter perferenda parati: suæ quoque integritatis solliciti, cor suum per puram cõfessionem & assiduam orationem mundare non negligunt. Sunt in exteriori conuersatione disciplinati & humiles; student se in omnibus officiosos & amabiles exhibere. Siquidem studere propter Deum amari, charitati seruire est. Hi vero sunt Altissimi filij, fideles sanctæ religionis propagines, fratrum lætitia, consociorum solatium, sui gloria instructoris. Nam gloria patris est filius sapiens. Sunt & alij duræ ceruicis, disciplinæ insusceptibiles, mansuescere nescientes, tepidi, curiosi, superbi: qui quàm suauis est Dominus, non gustantes, sæculari dumtaxat deposito habitu non affectu: quoniam adhuc in moribus, in verbis, in gestibus, & propriarum pertinacia voluntatum, sæculo fidem seruant: vt monstro mirabilius sub religiosa veste, hominem videas sæcularem. Hi sunt filij diffidentiæ, adulterina plantatio, fructus inutiles & acerbi, fociorum onus & scandalum, sui afflictio & confusio instructoris. Iuxta illud: Ira patris filius stultus: & confusio patris de filio indisciplinato. Ponenda sunt pauca torporis, curiositatis & superbiæ, prædictorum indicia, vt cognita deuitentur. Cautior in bonis ambulas, si & mala non lateant. Tepidus in conuersione otiosa verba, & vanas cogitationes noxias esse non conspicit. Vitatis grandibus, reliqua omnia vix reputat impunitanda: hebetati cordis ipsi ad conscientiam de offensis, vt timoris filialis ignarus, timoratos & conscientiæ puritatem amantes, fatuos & superstitiosos sententiat. Quod si a torpore mentis euigilauerit: ea quæ leuia existimabat, quasi horrenda atque atrocia pertimescit. Vacuus gratia & tepidus, quod est gratiæ, seu minus necessariæ tentionis, quod disciplinæ, quod morum, quod virtutis perfectio conciliat, negligens: illud difficile, vel certe superfluum arbitratur, ægreq. doctrinam ad talia patitur, doctorem nimis perfectum ironica irrisione pronuncians. Nempe stultus sui patris disciplinã irridet: vt pateat quod iuxta Sapientem dicitur: Compedes in pedibus stulto doctrina. Animalis homo non percipit quæ sunt spiritus Dei. Tepidus in conuersione remissus, publicos mores & doctoris monita negligit, ea quæ Dei sunt languide operatur. Si quod inchoat bonum, vix perficit, tarde ad diuinum officium, & quæque conuentualia occurrit. Otio gaudet, labore vel modico læditur: & facile se infirmum, vel ad modicum se fatigatum prætendit: sed & amore priuato se diligens, quæ carnis sunt sapit & prosequitur ex affectu. Aliorum quoque defectibus, non virtutibus hærens, si quid minus vel negligenter actum inspexerit, illud in exemplum ad suæ velamen tepiditatis assumit. Ficta ei & indeuota confessio: rara & breuis compunctio. Insipida & sine attentione oratio, incircumspecta & sine ædificatione lectio: obedientiæ morosa & sine deuotionis affectu vix aliqualis impletio. Multos enim remissa conuersio in pristinos errores reducit; ac viuendi torpore resoluit: vt nonnumquam ex ore Domini euomantur. Curiosus non curanda curat, necessaria negligit: & sui oblitus aliena considerat, notat, & explorat. Si quod insonuerit verbum, anhelat sollicitus ad sciendum: & honestate postposita id ab inuitis & celare forsan volentibus, inuerecunde requirit. Locis sibi non concessis, congregationi, & collocutionibus fratrũ se ingerit non vocatus. Cum eum abesse putaueris, adest impudens lateri, adest auri: vt nec secretum valeas occultare sermonem. Obseruat angulos, vagis circumspicit oculis, hæret ad singula quæ occurrunt. Cõmunes obsidet transitus. Superuenientium & forensium gaudet occursu. Rumoribus & sæcularibus verbis hauriendis & referendis intendit. Res sibi non deputatas curiose reuoluere non quiescit. Litteras etiam alienas si casu apertas inueniat, inspicere non veretur: quas tamen licet apertas quomodolibet inuentas, vix aliquis nisi superior licite inspicit, vel alijs inspiciendas exponit. Rerum quoque apparatus, cura superflua, curiositatis vitium clamat. Signa vero superbiæ Prosper enumerans, Hos, inquit, dolens enuncio, quos iam conuersos superbia occulte captiuat. Hi, ait, seniorum suorum non obseruant imperata, sed iudicant de suis negligentijs. Obiurgati, aut rebellant insolenter, aut murmurant. Simplicitatem spiritualium fratrum irridenter exagitant, præferri se etiam melioribus impudenter affectant. Obsequia delata fastidiunt, negata pertinaciter quærunt. Natales moribus anteponunt: iuniores suos elati despiciunt, conferri sibi aliquos non credunt. Non seruant in obsequio reuerentiam, in sermone modestiam, in moribus disciplinam: habent in intentione pertinaciam, in corde duritiam, in sermocinatione iactantiam. Sunt in humilitate fallaces, in locatione mordaces, subiectionis impatientes, temerarij in audiendo, clamorosi in loquendo, fastidiosi in aduertendo, præsumptuosi in docendo, effrenati deformiter in cachinnando: hæc sunt, infert, superbiæ grassantis indicia. Superbus se ad omnes proprię voluntatis impulsus accommodat: nec se alijs, sed alios sibi applicare contendit: facile sibi fieri contumeliam iudicat, ad quam irrogandam est validus, ad tolerandam infirmus. Et se grande aliquid esse putans, deferre socijs dedignatur. Legibus subdi, & propriam recognoscere culpam erubescit. Et licet iuxta ordinis mores se regere nesciat, in suis oculis tamen sapiens & perfectus. Ad aliorum instructionem, suæ præsertim opinioni contrariam, stomachatur. Reprehensus offenditur: nunc causam, vt insufficientem, vel friuolam, nunc monitoris modum calumnians: vt si persuadere aliquid velis, instabit quòd modus artem, monitio studium exigat: quo fit vt huiusmodi allegationum obsitus spinis, sicut ericius vel irrefragabili ratione, vel auctoritate non capiatur. Fit igitur ad obtemperandum difficilis, & ad correctionem impatiens, adeo interdum, vt se discipulum abnuens, ipsum etiam deputatum sibi refugiat instructorem. Hæc omnia serui Dei quasi pestem mortiferam detestantes, perfecte ad Dominum conuertantur: iuxta illud Deuteronomij: Perfectus eris & sine macula cum Domino Deo tuo. Væ duplici corde, & peccatori terram ingredienti duabus vijs. Si quis vero sufficienter expectatus & monitus, mores corrigere, ac religionis formam induere negligit; præsertim si rebellis, aut contentiosus extiterit: non est proficientium numero aggregandus. Infidelis si discedit, discedat, ne vna ouis morbida, contagione mortifera totum gregem contaminet. Peruersus & insolens, non nisi in onus religionis & dissolutionem admittitur.

Nota. Ber. ep. 90. in med. Prou. 10. a. Psal. 33. a. Eccli. 22. a. Improborũ indicia. Ber. li. 2. de considerat. post med. Isidorus de sum. bo. li. 2. ca. 10. sent. 2. & Bern. ad sororem de modo bene viuendi cap. 6. Isidor. vbi sup. & Ber. vbi sup. Prou. 15. a. Eccli. 21. c. 1. Cor. 2. d. Isidor. li. 2. de sum. bo. c. 10. sent. 1. Apoc. 3. d. Litterę alienæ non legendæ. Prosper lib. 3. de vita contẽp. c. 8. Signa superbiæ. Deut. 18. c. Eccli. 2. a. 1. Cor. 7. c.

De nouiter professis in ordine. Cap. VI.

AD professionem admissis fit quàm maxima cura, ne defluant. Perfecti quique magna se discretionis subtilitate cõspiciant, ne ad deteriora vmquam vel in opere, vel in cogitatione delabantur. Si curare parua negligimus, sensibiliter seducti audenter etiam maiora perpetramus. Susceptam etiam examinis tempore disciplinam, prudens non abijcit, immo nec suum continuo quasi iam sibi sufficiens deserit instructorem. Eget rectore nouitius, eget nouus directore professus. Vanus & fictus vt instru-

Greg. hom. 9. in Ezec.

ctoris curam euaserit, insolescit, assumit cornua, fit præsumptuosus & audax, & quasi vacca lasciuiens à prima informatione declinat. Cessat oratio, tepet deuotio, confessio peccatorum negligitur: vt putes eum aut sui oblitum, aut non habere peccatum. Facit quidem dilata confessio, vt negligens mundus appareat, licet non existat; dum culpas absorbet obliuio absoluit. Multiplicantur dum non curantur offensæ: multiplicatæ ne discernantur & corrigantur impediũt. Multitudo peccatorum impedit, ne videatur. Vnde piger tunc est maxime vitiosus, cum vitia non agnoscit. Sic filia fatua in deminoratione erit. Iustorum autem semita quasi lux splendens procedit & crescit vsque ad perfectã diem. Professi ergo profiteantur profectum, præsumptionẽ proscribant. Dabit ad hoc, humilitatis & paupertatis cõstantia perseuerans affectũ, & curarũ abiectio terrenarũ, exercitatio charitatis, & quæ cõplectitur omnia consideratio nis attentio. Summa religiosi virtus humilitas, quæ ipsum curat, perficit, & cõseruat. Sine humilitate nulla virtus, nulla perfectio aut acquiritur, aut seruatur. Virtutũ siquidem bonum quoddam, ac stabile fundamentũ est humilitas. Nempe si nutet illa, virtutũ aggregatio non est nisi ruina. Et quoniam ad humilitatẽ humiliatio via est: non erubescant humilia, nec humilitatis officia facile respuant; nec imposita recommendent. Omnis ab eis præsumptionis audacia proscribatur. Antiquioribus fratribus in ordine deferant: ac semper eorum respectu se iuniores & nouitios reputent. Ad exteriora, vel honoris alicuius officia, prouehi non affectent. Multos propera nimis promotio, a virtutum iam profectu per vitium elationis deiecit. Qui mundum deserunt, ait sanctus, ad exteriora officia vehi non debent, nisi per humilitatem diutius in eiusdem mundi contemptu solidentur. Et quia nouorum & iuniorum tentatio solet esse facile superbire; nescire modum humilitatis seruare; & si forte in aliquo præsint, officij metas excedere; ac de minimis grandia iactare: attendant sibi super his vigilanter. Non potest intimo conscientiæ testimonio gloriari veraciter, nisi qui extrinsecas gloriolas perfecte respuerit. Paupertas in omnibus placeat, ne iterum siue in libris, siue in alijs rerum se velint sarcinulis onustare. Perfecta rerum abiectio, a cura expedit mentem, ab infectione affectum. Nemo in Christi expeditione liberior nil habẽte. Si aliquibus egeãt, studeant parcitati. Super omnes diuitias, diuitem facit paupertas. Hæc quoque in victu, & in his quæ carnis sunt maxime amplectenda. Non est Euangelici pauperis gaudere superfluis, luxibus indulgere: & quod nec diuites possunt, semper velle in omnibus abundare, nec penuriam scire pati. Familiaritates superfluas fugiant. Esto (ait quidam) omnibus benignus; nemini blandus, paucis familiaris, omnibus æquus. Et sanctus, Tria, inquit, religiosum quemlibet decent: pauca loqui, paucos habere familiares, & multum orare. Vbi multi familiares: ibi multæ locutiones, & sibili singulares. Si familiarem admittis, sit quem ætas, mores, discretio, & honestas insignit & commendat. Familiaritas si fuerit ordinata, non erit blanda, improba, puerilis. Est modesta quædam in sancta familiaritate seueritas, est & iustitiæ rectitudo: vt nullatenus vitium foueatur, nec pro amico proximus offendatur. Noli, ait Sapiens, pro amico inimicus fieri proximo. Sæcularium denique familiaritas indiscreta, religiosi quietem multipliciter inquietat. Nullius gratiam munusculis comparent. Si quid forte alicui vel causa exacti necessaria (prius religionis lege licentia præobtenta) obtulerint; honestas rei & vilitas pretij, religiosorum & pauperum xenium esse probent. Non frequentent propinquos, nec exterioribus se implicẽt curis: sed salutis propriæ memores, agendæ potius pœnitentiæ vacent. Non cadat a mente professio: sed semper ad quid venerint

Margin: Rara cõfessio quid efficiat. — *Eccli. 12. a* — *Prou. 4. c* — Humilitas summa virtus religiosi. — *Bernar. ep. 87. in fine.* — Propera promotio a virtutũ deijcit profectu — *Greg. li. 8. moral. c. 33 in princ.* — Iuniorum tentatio est superbia. — *Ber. ep. 42. ante med.* — Paupertas commendatur. — *Phil. 4. c* — *Seneca lib. de 4. virtutib. cap. de Cõtinẽtia.* — Obserua tria quæ religiosos decent. — *Eccli. 6. a* — Munusculis nullius gratia comparanda.

A cogitent. Pensent quod de quibusdã ait sanctus Gregorius: Sæpe, inquit, nonnulli apertæ prauitatis vias deserunt, sanctitatis habitum sumunt: sed mox vt prima limina bene viuendi contigerint, obliti quid fuerint, affligi iam per pœnitentiam de consummatis nequitijs nolunt. Laudari de inchoata iustitia appetunt: præesse etiam ceteris melioribus concupiscunt. Et post pauca: In rebus, ait, multiplicibus occupati, atque ipsa occupatione confusi: non solum perpetrata minime deplorant, sed adhuc quæ deplorentur exaggerant. Secundum Apostolum: Nemo militans Deo, implicat se negocijs sæcularibus, vt ei placeat, B cui se probauit. De sancto legitur, quòd quanto magis se ab humanis curis & colloquijs sequestrabat, tãto illi vicinior & propinquior Deus erat. Vitanda maxime colloquia mulierum. Non potest toto corde habitare cum Domino, qui mulierum accessibus copuletur. Charitatis obsequia libenter impendant. Charitas semper reddita, semper detinet debitorem. Hæc autem quomodo negetur amicis, quæ etiam debetur inimicis? Postquam vel orationi vacauerint, vel ad studium se dederint, ad seruiendum fratribus surgant: & si necesse fuerit, officiales nunc hunc, nũc illum, discrete tamen & prout oportuerit iuuent: vt C secundum Apostolicam doctrinam & vitam, manibus suis laborantes quod bonum est, aliorum fratrũ etiam corporaliter, si fieri potest, participantes laboribus, in charitatis semper exerceantur operibus, & cibum corporis non absque labore comedant corporali: vt hæc sancta consuetudo ipsos in humilitate custodiat, in fraterna dilectione, & omni perfectione confirmet. Qui communibus instant, suisque obsequijs alios portant, sunt corporali simul & spirituali suffragio supportandi. Merito singuli pro his orant, qui pro communitate laborant. In spiritualibus bonis Martha participet cum Maria, quæ vtique sunt D sorores, & æqua sit pars descendentis ad prælium, & permanentis ad sarcinas, & æqualiter diuidant. Qui nobis corporaliter obsequuntur, iuste sortem in necessarijs spiritualiter assequuntur. Rursum communitatis operibus, familiaria nemo præponat. Charitas (de qua scriptum est) non quærit quæ sua sunt: sic intelligitur, quæ communia proprijs, non propria communibus anteponit. Considerationi denique ante omnia & in omnibus vigilandum, quæ ad finem & directionem attendit. Finis ad quem nostra tendit professio, regnum Dei, vel potius ipse Deus. Directio qua illic tenditur, mentis est puritas, ad ipsum E principaliter directiua. Hærendum iugiter his duobus. Necesse est enim mentem considerare quo recurrat, cuique principaliter inhæreat. Non hærentẽ enim per singulas horas atque momenta pro incursuũ varietate mutari, atque ex his quæ extrinsecus accidunt in illum statum reformari, qui primus occurrerit necesse est. Hinc est, quòd multos pro Christi amore maxima contemnentes, pristinum tamen affectum in minimis retinentes pro graphio videmus, acu vel calamo commoueri. Irascuntur mobiliter & inflantur, velut qui non habent Apostolicam charitatem. Qui si contemplatione mundi cordis fixam tenerent; F numquam pro paruis rebus admitterent, quod ne pro magnis ac pretiosis incurrerent opibus, easdem penitus abijcere maluerunt. Vnde liquet perfectionem non statim facultatum, seu dignitatum abiectione contingi, vbi non fuerit charitas illa, cuius Apostolus membra describit, quæ in sola cordis puritate consistit. Nam quid est non æmulari, non inflari, nõ irritari, & reliqua: nisi cor perfectum atque mundissimum Deo offerre, & intactum a cunctis perturbationibus custodire? Quidquid ergo nos ad hanc puritatem potest dirigere, tota virtute sectandum est. Quidquid autem ab hac potest retrahere, quamuis necessarium & vtile videatur, vt perniciosum & noxium deuitandum. Sine via tendentibus, labor est itine-

Margin: *Lib. 8. moral. c. 32. in fine.* — al. confusi. — *2. Tim. 2. a* — *Ioannes Abbate in vita Patrum lib. 1. ca. 1. circa med.* — Fratres laborantes adiuuandi. — *1. Tes. 4. c* — *Luc. 10. g* — *1. Reg. 30. f* — Communitatis opera omnibus præferenda — *1. Cor. 13. b* — *Augu. reg. cap. 24.* — Finis professionis nostræ Deus, ad quem venitur mentis puritate — *Forte leg. Qui si contemptũ mũdi, corde fixum.* — *1. Cor. 13. a* — Puritas mẽtis studiose sectanda.

itineris non profectus. Operantur & seruant quàm maxime puritatem, perfecta humilitas & expeditio mentis a terrenis. Erit denique vt purus animus pura Deum oratione frequentet, frequentando gustet, *Psal. 33. b* gustando probet quàm suauis est Dominus. Erit denique vt diuino inebriatus amore, totam in Deum considerationem inflectat: toto in ipsum desiderio *Psal. 45. c* pergat: nihil ei sit dulcius, nihil iucũdius in hac vita, quàm vacare & videre quoniam ipse est Deus, quod est in partibus considerationis potissimum. Affecta sic anima comprehendit, complectitur & stringit, & *Cant. 3. a* tenet, dicens: Tenui eum, nec dimittam. Puritas itaque via est regia, per quam ad sponsi amplexus, per quam tandem ad patriam peruenitur. Per hanc tandem veri Israëlitæ de virtute in virtutem donec videa A tur Deus deorum in Sion, desiderij gressu indeclinabili gradiuntur: Christum super omnia diligunt: nihil eius amori præponunt in via, quem habituri sunt mercedem in patria. Et nunc ego, qui licet admodũ imperfectus & rudis, per obedientiam tamen erudiendis simplicibus aliqua hæc documenta congessi, pulchrum depingens hominem, pictor fœdus: eos supplex per Dominũ obsecro, vt me sibi & si minus proficuum, tamen beneuolum attendentes, in orationibus suis mei meminerint peccatoris: quatenus eis B orantibus meorum veniam peccatorum assecutus, in potentias Domini, vna cum eis merear introire, ipso misericordiarum Domino id præstante, cui est honor & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

S. BONAVENTVRAE

EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS

De profectu religiosorum.

LIBER PRIMVS.

PROLOGVS.

COLLATIONES meas, quas pro exhortatione ad nouitios nostros, vel ad alios religiosos aliquãdo facere solebam, simul pro aliqua parte collegi: & in vnam continuam materiam, quasi profectus spiritualis formulam ordinaui tribus de causis. Vna, vt *Causas explicat huius operis.* eisdem nouitijs nostris, quibus priorem formulam scripseram de exterioris hominis compositione, tam intra domum quàm extra, etiam de interioris hominis reformatione aliqualem notitiam ostenderem ad profectum: quæ reformatio consistit in vitiorum expugnatione, & virtutum assuefactione: vt & mores & omnes affectus & sensus interiores, prout est possibile, Deo conformentur. Altera causa est, vt ea quæ religiosis prædicare solebã, simul collecta promptius si quando indiguerim, sub compendio inuenirem. Propter quod etiam per plures particulas istam diuisi formulam, & per capitula singulas particulas distinxi, vt facilius inuenirem quæ quærerem. Tertia, vt interim dum ista scriberem vel legerem, tempus non inutiliter expenderem, memoriam spiritualibus cogitationibus occuparem, intellectum ad videndum clarius interna spiritualis studij secreta dilatarem, affectum ad virtutis profectum & deuotionis feruorẽ accenderem, corpus ab euagationis discursu restringerem, negligentias & peccata mea huiusmodi labore purgarem: & vt quæ meditando inueni, scripta legerem, ne obliuio aboleret. Et quia non potui in otio & quiete ista colligere, sed vagando per diuersas terras, vix vel raro propter multas occupationes habui opportunitatem scribendi modicum, ideo multa nõ ibi posui vt volui: quia distractus animus ad plura, F non valet subito se ad vnum plene colligere. qui etiã cum iam aliquantulum se cœperit congregare, statim cogitur iterũ ad illa foras egredi, & se relicto ea quæ vix videre incœperat obliuisci. sicut qui de foris veniens internam cellam ingreditur, si diutius ibi mo- C ratur, incipit clarius videre quæ prius non vidit: si autem citius exeat, iterum ad ea videnda cæcatur. Quidquid igitur ibi reprehensibile videatur, ignoscatur imperitiæ meæ, excusetur præsumptio: cum hoc non tantum pro alijs, sed etiam pro me principaliter & pro nouitijs & rudibus in via Dei, meique similibus intenderim inchoare.

ALIVS PROLOGVS.

IN priori formula nouitiorum, quam quibusdam nouitijs nostris scripsi de D exterioris hominis compositione, aliquam formam eis proposui, secundũ quam se regerẽt tam in domo quàm extra. Nunc de interioris hominis, idest, mentis reformatione, ad quam omnis vera religio ordinari debet, aliqua eisdem, sicut promisi, tradere dispono, verbis indoctis & materia inordinata. Est autem ratio quare corporalis exercitatio præcedit spiritualem: quia homo ab intimis & summis cadens per peccatum, in hæc exteriora & visibilia dilapsus est. Et quia iam non intelligit nisi corporalia, E ideo ibi primo nititur resurgere vbi iacuit, & paulatim erigere se ad spiritualia & diuina, ad quæ conditus fuit. Ideo quàmdiu religiosus nondum incœperit intelligere & sapere quæ sunt Spiritus Dei; sed in exterioribus obseruantijs adhuc putat totum constare quod ad veram religionem pertinet: nouitius est, etiã si pluribus annis stetit in habitu religionis: immo iuxta Apostolum animalis dicitur, qui nondum percipit *1. Cor. 2. d* ea quæ sunt Spiritus Dei. Stultitia enim est illi, & nõ potest intelligere: quia spiritualiter examinatur. Ex *Nouitiatus duo.* hoc perpende, duos esse nouitiatus in religione. Vnus terminatur, quando completo tempore probationis promittit obedientiam & stabilitatem in ordine per verba. Alter durat quousque religiosus statum bene viuendi in consuetudinem conuertit: quod tunc fit, cum tam verbis, quàm factis promittit se stabilem in ordine permansurum. Quamdiu enim fluctuat mente, & nondum stabiliter apprehendit viam studij spiritua-

ritualis, & modo vult hoc, modo illud, nesciens quid potius eligat, incipiens est & nondum proficiens. Stet tamen constanter in bona voluntate, & attendat quare venerit, & ad quid: & opus iungat voluntati, & cito incipiet videre viam qua pergat ad Deum.

De quattuor cautelis nouitiorum. Cap. I.

Prima cautela, vt primus nouitiorum feruor non extinguatur.

QVattuor autem sunt in quibus noui & incipientes cauti debent esse, si volunt proficere. Primum, vt ab illa voluntate qua ad religionem venerunt, & a primo nouitiatus feruore non tepescant: sicut cuidam in Apocalypsi improperatur: Habeo aduersus te pauca, quòd charitatem primam reliquisti: quapropter pœnitentiam age, & prima opera fac. (*Apoc. 2. a*) Charitatem primam relinquunt, qui cum primo sint feruentes & deuoti ad omnia, postea tepidi effecti & desides, tradunt se leuitatibus: & vitia quæ expugnare venerant, permittunt sibi dominari, seruientes Deo pro suo libitu, non pro eius beneplacito voluntatis. Vnde Dominus filijs Israel præcepit: (*Exod. 13. a*) Mementote diei huius, in qua egressi estis de Aegypto. Dies qua de Aegypto egredimur, est bona voluntas qua educimur de sæculo. Huius semper meminisse debemus: vt a feruore illius numquam retrocedamus. Vnde quidam volens religionem ingredi de sæculo, quæsiuit a quodam Sancto patre quomodo viuere deberet. (*Agathonis Abbatis cõsilium. l. 4. Vitas patrum par. 10. cap. 3.*) At ille dixit ei: Vide qualis primo die fueris, & sic semper viue. Hoc est, considera statum voluntatis tuæ in prima die, qua religionem intrare disposuisti: quàm humilis tunc fueris, quàm paratus tunc obedire ad omnia tam aspera quàm despecta: quàm patiẽs ad correctiones & penurias & labores, quàm verecũdus & timoratus, quàm sollicitus vt emendares vitã tuam, (*al. pœnitentiam.*) & etiam dies quos in sæculo perdidisti recuperares: quàm parum curans rumores sæculi quærere, vel referre: nec detractionibus intentus, nec aliquibus curiositatibus occupatus: & quomodo fugisti & abiecisti omnes carnales affectus & effectus: & te totum obtulisti Domino holocaustum viuum, vt nihil deinceps in te viuat de vita peccati: sed tota mactetur & immoletur Domino obedientiæ ferro per sacerdotis ministerium, id est, prælati tui. Secundum hanc formam semper postmodum stude viuere, ne aliter in schola religionis dediscere & retrocedere magis quã proficere videaris. (*Simile.*) Sicut illi qui vadunt ad studium litterarum, & tempus vane consumentes redeunt domum, expensas solum computant consumptas, quia quid profecerint non apparet: sic & nos quando tempus in religione expensum computamus, & profectus virtutum exiguus est, cum forte in nouitiatu deuotiores & feruentiores fuerimus, quàm post plures annos. Hoc enim est verecundum, & valde nociuum *ad Heb.* 5. (*Heb. 5. d*) Cum deberetis magistri esse virtutum propter tẽpus, quo diu in religione fuistis, rursum indigetis, vt vos doceamini, quæ sunt elementa exordij sermonũ Dei: & necesse habetis doceri sicut rudes nouitij, quomodo incipiendum esset seruire Deo, & facti estis qui lacte opus habetis, non solido cibo: & tales estis qui mollibus blandimentis puerilium consolationum & carnalium foueri indigeatis, & fortia exercitia virtutum pati non valeatis, in duris reprehensionibus & contumelijs, in necessitatibus, in persecutionibus pro Christo. Omnis enim qui lactis est particeps, expers est sermonis iustitiæ; paruulus enim est tam meritis quàm virtute. (*Heb. 5. d*)

Secũda cautela, ne quẽ permoueat mala exempla.

Secundum est, a quo incipiens debet esse cautus, ne moueatur malis exemplis tepidorum ad imitandum ea: sicut quidam infirmi spiritu videntes alios apud se desides in seruitio Dei, otiosos & verbosos, elatos & rebelles, ambitiosos & alijs modis vitiosos, dicunt apud semetipsos: Si alijs hoc licet, quare non & mihi? Et proniores ad malum, exemplum sumunt de his quos deteriores vident, & gaudent se socios inuenisse vitiorum, ne soli possint erubescere:

A quia si parcitur alijs, volunt & sibi in similibus parci. Contra hoc deuotus Dei seruus apud se respondere debet: Ego veni pure pro Deo, non pro aliquo alio: & ideo nolo aliquem sequi ad hoc, vt a Deo retrocedam: quia si tantos hic dyscolos sciuissem, numquam societatem eorum elegissem. Vnde solos illos imitari debeo qui ad hoc informant me, propter quod religionem intraui, idest, vt apprehendam Deum, & satisfaciam ei de peccatis meis, vt promerear gloriam sempiternam. (*Simile.*) Pictor & artifex, notabile opus volens facere, quærit non alia quàm meliora exemplaria quæ potest habere; & viator non quærit viam

B ab ignorantibus, sed a scientibus eam: ideo noli imitari malum, sed bonum.

Tertia cautela, neminem iudicare.

Tertium est quod cauere debet, ne iudicet temere facta aliorum, maxime vbi nescit qua de causa, vel intentione fiant. Sicut enim non videmus aliorum cogitationes, ita nec intentiones eorum quare hoc, vel hoc fiat. Vnde quidquid aliquo modo potest excusari, semper ad meliorem partem interpretemur, si volumus tranquillum cor nobiscum habere, & cum alijs, & alios non turbare, & Deum non offendere: quia sæpe iudicamus malũ esse quod in se non est malum, & peccamus per temeritatem, vsurpando nobis iudicia Dei de occultis cor-

C dium. Magistri nostri vice Dei aliquando id possunt iudicare per coniecturas circumstantes: alios non expedit per nos esse iudicandos, donec plene eruditi in omnibus per donum discretionis spirituum, & vere spirituales effecti omnia diiudicemus, & nos a nemine iudicemur: (*1. Cor. 2. d*) sicut clare videns cæcum videt, nec tamen a cæco videtur, cum cæcus non videat seipsum. *At Rom.* 14. Tu quis es qui iudicas alienum seruum? (*Rom. 14. a*) suo domino stat aut cadit. Sæpe enim merentur temerarij iudices aliorum, vt aut in similibus, aut grauioribus excessibus cadere permittantur: vt discant ex sua infirmitate compati alienæ. *Luc.* 6. (*Luc. 6. e*) Nolite iudica-

D re, & non iudicabimini, &c. Est tamen differentia inter timorem & suspicionem, temerarium iudicium & iustum. (*Timor.*) Timor est secundum istam acceptionem, quando nihil mali suspicor de aliquo, timeo tamen quòd malum quod nondum euenit, possit euenire nisi caueatur. Sicut cum obfirmantur seris monasteria, & iuuenes prohibentur ab incautis familiaritatibus: non quia malum iam velle facere præsumantur; sed timetur mali occasio, si non præcaueatur. (*Suspicio quid.*) Suspicio est, quando sine rationabili præsumptione reputo aliquod factum esse malum, vel aliquem velle male facere, & non est ita. hoc vitium est etiam sæpe pec-

E catum. (*Iudicium temerariũ.*) Iudicium temerarium est, quando credo aliquid factum mala intentione, quod potuit & alia fieri intentione, cum actio sit in se indifferens. Et hoc vitium est: quia cordis intentio iudicatur, quæ soli Deo est manifesta. *Ier.* 17. (*Ier. 17. b*) Ego Dominus scrutans corda & probans renes. (*Iudicium iustum.*) Iustum iudicium est, quando inexcusabilibus coniecturis aliquid discernitur esse malum, vel quando ipse actus est in se malus & illicitus: vt cum video aliquem hominem occidere iniustus: vel tales conatus ad peccatum, qui semper sunt illiciti & incongrui.

Quarta cautela non frãgi aliqua aduersitate.

Quartum in quo cauti debent esse nouitij est, vt non frangantur aduersitate vel ten-

F tatione, sed cogitent quia ad hoc venerunt, vt omnia quæ eis in hac vita possunt accidere, sustineant propter Deum: sicut qui intrat bellum, scit quòd non quietem & delicias, sed laborem & vulnera oportet eum expectare. Vnde & in Ecclesiastico *cap.* 2. (*Eccli. 2. a*) Fili accedens ad seruitutem Dei, sta in iustitia & timore; & præpara animam tuam ad tentationem. deprime cor tuum & sustine. *Act.* 14. (*Act. 14. d*) Oportet nos per multas tribulationes intrare in regnum Dei. *Luc.* 24. (*Luc. 24. d*) Oportuit Christum pati, & ita intrare in gloriam suam. ergo aduersitas est via ad regnum Dei, & qui recusat viam, recusat ad regnum peruenire.

De

De quattuor tentationibus. Cap. II.

Tentatio autē quadruplex est, quasi quattuor venti a quattuor plagis flantes, qui mouent tempestates in hoc mari huius sæculi, & nauem cordis quassant & iactāt fluctibus. A carne, a mundo, a diabolo, & Deo procedūt tentationes. Primo a carne tentamur, quando naturalibus vitiorum motibus ad peccandū sollicitamur: vt cum luxuria vel gula nos tentant. Item a carne tentamur, quando delicata caro nostra horrendo labores retrahit nos, ne in studijs spiritualibus & virtutū conatibus sicut expedit exerceamur. Et sic dupliciter impugnat nos caro, dum aut appetit mala, aut retardat ad bona. Licet autem ira & inuidia & inanis gloria non videantur esse in carne, sed in spiritu, tamen a carnis corruptione trahitur corruptio spiritualium affectionum. Et licet dicatur quòd dæmones huiusmodi vitia suggerant hominibus; tamen nos habemus tentationum materiam intra nos: vt etiam si non adessent dæmones, ipsa tamen concupiscentia nostra pareret peccatum, si ei consentiretur. In nobis est omne quo peccamus. Cogitationes enim & mentis affectiones, & voluntates, & membra corporis nostri, illa sunt quibus meremur & demeremur. Ista dedit nobis Creator quasi quædam instrumenta virtutum, quibus bona opera faceremus, & mansiones nobis in cælo ædificaremus, & ipsi Creatori nostro militando per ea quasi armis muniti hostem nostrum diabolum impugnaremus. Ipse vero diabolus contra nos inermis est: & solis astutis suggestionibus nos impugnat, suadendo vt peccemus, non cogendo. Benignus enim Conditor noster non dedit hosti nostro posse nos vi ad peccatum impellere: quia nimis fortis esset contra nos fragiles, & vix possemus sine peccato subsistere: sed tantum permittit eum nobis mala suadere. In nostro autem arbitrio est, si velimus ei consentire. Insuper præmunit nos ponens inimicitias implacabiles inter serpentem & hominem: vt quidquid suaderet nobis, non reciperemus quasi vtile, scientes quòd numquam dabit nobis fidele consilium tam crudelis inimicus noster, cui nihil sufficit de nobis citra æternam damnationē nostram. Cum ergo suadet nobis peccatum, quodammodo exigit a nobis, vt præstemus ei arma nostra quibus nos occidat: vel vt ipsa arma, si ei præstemus, hebetet & retundat, vt nobis minus apta fiant & vtilia, & minus acuta & efficacia ad ipsum per ea impugnandum. *Verbi gratia:* Cum immittit nobis cogitationes peruersas, & suadet vt malum faciamus, vel loquamur, nonne quasi aperte videtur homini dicere: Inermis sum ego contra te, non habeo vnde te lædere possum, nisi tu præstes mihi arma tua, vt te vulnerem & occidam. Præsta ergo mihi cor tuum ad prauas affectiones vel cogitationes malas, linguam ad loquendum iniqua, & manus & alia membra ad actiones & opera praua, quibus letale vulnus in anima accipias, & gratiam Domini Dei tui perdas, & gloriæ cælestis merito spolieris. Neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato: sed exhibete vos Deo tamquam ex mortuis viuentes, & membra vestra arma iustitiæ Deo. Stultus vero est qui ei consentit ad hæc damna sua: & sibimet imputet potius quàm inimico suadenti, qui more hostis hostiliter secum agit. Mundus etiam dupliciter tentat nos: siue offerendo nobis ea quibus ad se alliciat, scilicet honores, diuitias, voluptates, curiositates, adulationes & huiusmodi: siue quibus nos terreat, vt persecutiones, contumelias & similia. Vtroque modo multos retrahit a Deo, quos aut amore sui, aut malo timore retinet in peccato. Diabolus vero licet in omnibus tentationibus tentator soleat esse, tamen specialiter duabus tentationibus infestat nos, & maxime magis probatos in seruitio Dei; cum aut fidem veram conatur nobis auferre, & spiritu blasphemiæ subuertere. Et huiusmodi cogitationibus nos infestat quas naturaliter abhorremus, vt desperatione, vel nostri occisione & similibus: licet quandoque & alijs ex causis ista proueniant: aut cum mala sub specie boni persuadet: quo improuidos, quos aliter non potest decipere, callide supplantet, & a bono deijciat. Et hoc est quod in Psalmo dicitur: Dæmonium meridianum, vel iuxta Apostolum, Angelus satanæ qui transformatur in Angelum lucis. quia cum sit princeps tenebrarum & auctor malorum, vt astute noceat, simulat se bona docere & quasi lumen ostendere; vt ad tenebras peccati perducat. Deus autem numquam tentat in malo, quia non lætatur in perditione nostra, qui omnes homines vult saluos fieri. Sed tamen dicitur quandoque tentare aliquos, cum aut flagellat eos in præsenti ad profectum eorum, & aliorum exemplum; sicut Iob & Tobiam: aut cum probat eos aliquibus arduis virtutum exercitijs; sicut tentauit Abraham, iubens eum immolare vnigenitum suum, heredem diuinæ repromissionis: vt ostenderetur magna deuotio obedientiæ Abraham, & fidei ad Deum: quia nec hoc modo hæsitauit de eius promissione, quin impleret etiam de occiso, sicut pollicitus erat ei. Harum tentationum oportet nos quasdam maxime resistendo superare: vt spiritualia vitia, scilicet iram, acediam, superbiam, & inuidiam: quasdā vero fugiendo melius euadimus quàm pugnando: vt luxuriam, gulam, auaritiam: licet etiam pugna contra eas sit necessaria. Sed tamen non est tutum diu cohabitare serpenti: nam multo tutior est castitas longe a mulierū frequentia semota, quàm in medio earum. Facilius etiam abstinemus a delicatis cibis & potu, vel ab eorum superfluitate, quando non videmus nec habemus, quàm cum eis abundamus: & qui omnia reliquit propter Christum, & voluntariam paupertatem elegit, minus infestatur a curis auaritiæ, quàm qui retinet diuitias, semper anxius quomodo eas augeat & seruet. Spiritualia autem vitia etsi quandoque ex fuga videantur quasi remissius & rarius infestare, dum deest occasio impugnandi: tamen postea orta occasione durius ferire solent; sicut leo diu catenatus amplius fremit, cum fuerit emissus. Tentationes vero contra fidem & de spiritu blasphemiæ & similes, nec fugere possumus, nec repugnando vincere: quia quanto plus indignamur nobismetipsis & disputamus cum eis, tanto magis refricatur earum rabies & accenditur. Sed nec curandæ sunt, nec timendæ: tantummodo non consentiatur eis, & patienter earum infestatio quasi quoddam diabolicum susurrium supportetur, quod aliter compesci non potest. Non solent bonis periculosæ esse tales tentationes, sed sunt sæpe præsagia futuræ amplioris gratiæ & consolationis, & vitiorum purgatrices, & magni meriti operatrices. Diuinæ vero castigationes humiliter & patienter tolerandæ sunt, & iussionibus eius deuote obtemperandum est: vt & fortes simus in fide, & a mandatis eius numquam declinemus. Possent etiam plures tentationum species inueniri a studiosis, sed ad præsens ista sufficiant. Sunt tamen quidam qui sibimet texunt laqueos tentationum, priusquam tentator accedat, & quodammodo procurāt sibi vnde tententur: vt qui sponte cogitationes prauas versant in corde. Et hæ sunt intantum validæ, quòd postmodum in delectationem versæ & roboratæ difficulter expelluntur. Item illi qui familiaritates incautas feminarū admittunt, quarum affectus ita imprimitur cordi, vt vix postea euellatur: & ita de similibus. Aliqui sibimet assumunt materiā vnde postea occasionaliter oritur eis turbatio & tentatio periculosa. Quidam vero non habentes causam tentationis, ex sola suspicione vana somniant sibimet tentationis procellam. & hoc fit aliquando inter imperfecte bonos, inter quos fit turbatio & contentio, non de radice malitiæ, sed ex sola vana suspicione, dum

Tentatio a carne.
In nobis est omne quo peccamus.
Hostis noster inermis est, & nos cogere nequit.
Gen. 4. b
Gen. 3. c
Rom. 6. b
Tentatio a mundo.
Tentatio a diabolo.
Nota.
Psal. 90. b
2. Cor. 11. c
Tentatio a Deo.
1. Tim. 2. a
Gen. 22. a
Rom. 4. d
Tentationes quomodo vincendæ.
Tentationes blasphemiæ non curandæ.
Suspicio tentationes generat.

dum vterque nullius odij sibi conscius est aduersus alterum, nec intendit eum in aliquo lædere: sed suspicatur alterum erga se inuidia stimulatum incedere, & ei insidiari, cum tamen hoc in nullo recolat se erga eum meruisse. Ille vero econtra nihil sibi conscius de his conqueritur, quòd iste sibi iniurietur sine causa: & incipit etiam ipse facta alterius ponderare quasi aduersarij sui: & sic vterque inflammatur odio contra alterum, cum neuter voluerit lædere: sed tantum suspicatus sit, & vane, quòd alter alterum voluerit lædere sine causa. Et ita quandoque grauis turbatio oritur de modica scintilla, diabolo eam ad magnum ignem rancoris & odij conflante. Qui ideo imperfecte boni dicuntur: quia in eo sunt aliquatenus boni, quòd non intendunt proximo suo malum facere: & in eo a bonitate deficiunt, quòd nimis proni sunt de alio malum suspicari sine causa sufficienti: & in eo efficiuntur minime boni, quòd ex quacumque causa ad odium contra fratrem & proximum prouocantur.

De tribus generibus religiosorum. Cap. III.

Num. 4. TRia sunt autem genera religiosorum. Primi boni, secundi meliores, tertij optimi. Hi signantur per tres familias Leuitarum, Gersonitas, Meraritas, Caathitas, qui præ ceteris filijs Israel deputati erant ad cultum sanctuarij, sicut religiosi præ ceteris fidelibus in Ecclesia specialius videntur diuino cultui mancipati, differentes tamen habentes donationes secundum gratiam quæ data est eis, & secundum quod quilibet studuerit proficere ad virtutes. Nam secundum quod quisque se humiliat, aut habilitat ad gratiam per studium virtutum, iuxta hoc infunditur ei spiritus gratiæ in præsenti, & gloria in futuro dabitur ei. Si summos in virtutibus fueris imitatus, cum summis in gloria collocaberis: si medios, cum eisdem locaberis: si infimos, etiam cum infimis poneris. Omnes alta desideramus præmia: sed pauci perseueranter student ad alta virtutum exercitia. Gregorius: Ad magna præmia perueniri non potest, nisi per magnos labores. Nota quòd non dicit per graues labores, sed per magnos, idest, ad virtutes magnas promouentes, vel magnæ vtilitatis, & si non semper magnæ austeritatis. Gustata namque vtilitas & suauitas virtutis, lenit pondus. Primi religiosi designati sunt per Gersonitas, qui in profectione castrorum portabant cortinas, & tectum tabernaculi, & vela, & quæque tactu mollia, & erectione castrorum ad occidétem post tabernaculum castrametabantur. Tabernaculum est vita Iesu Christi, & morum eius conuersatio, quam nemo pene in hac vita valet imitando portare: cum ipse non ad mensuram acceperit spiritum sanctitatis & sapientiæ: sed omnem plenitudinem, de qua nos omnes accepimus, particulariter secundum mensuram donationis Christi, alius quidem sic, alius vero sic: dum vnus imitatur eum in hoc dono, alius in alio, donec omnes in patria occurramus in virum perfectum & mensuram ætatis plenitudinis Christi: vbi quisque lætabitur in cælesti mansione secundum meritum suum & studium, quo hic vitam Iesu Christi fuerit imitatus. Primi igitur religiosi fugiunt ardua & austera studia sanctitatis, sed leuia exercitia assumunt, & laxam vitam seruant quo ad corporis commoda, quantum licet salua salute: quibus sufficit quòd tantummodo caueant a peccatis mortalibus. Et tales procliues magis sunt ad lapsum peccati: quia sicut dicit beatus Gregorius: Illi soli in illicita non cadunt, qui se etiam a licitis restringunt. Arcta est via quæ ducit ad vitam & alta: & qui incaute & minus trepide per eam incedit, cito pedem in præcipitium ponit. Solent tamen vt religiosi videantur, aliquando sibiipsis magnam vim facere, & diligentiam habere in exterioribus obseruantijs, & traditionibus humanis, & honestatibus forinsecis, inclinationibus, & pulsationibus, in amplis cucullis, manicis & huiusmodi, quibus speciem religiositatis exterius repræsentant. Vnde Gersonitæ, qui interpretantur aduenæ, extrema tabernaculi portabãt, scilicet tectum, cortinas, & funiculos: quia noui in religione pro magno habent prædictas obseruantias studiose obseruare, quamdiu meliora virtutum studia non cognoscunt. Hæc autem (secundum Domini sententiam loquentis ad Pharisæos de minutis talibus cærimonialibus obseruantijs) oportuit facere, sed illa meliora non mittere. In erectione tabernaculi isti Gersonitæ ad occidentalem plagam, post tabernaculum castrametabantur: quia qui hic extrema in exercitijs virtutum seruare contenti sunt, in futuro cum postremis & quasi in occasu solis in humiliori gloriæ splendore locabuntur. Secundi religiosi designati sunt per Meraritas, qui interpretantur amari: & portabant tabulas tabernaculi, & columnas & vectes, & illa maxime quæ dura erant, & media inter cortinas & sanctuarium. Hi sunt, qui duram vitam in corporali exercitatione seruant, affligentes corpora sua ieiunijs, vigilijs, & alijs laboribus corporalibus; & putant hoc summum in religionis obseruantia esse, interioris dulcedinis ignari, de veris virtutum studijs, quæ in spiritu & mente sunt, parum curant. Hi quia in se sicci sunt, & alijs in iudicando seueri esse solent, bene amari seu amaricantes dici possunt. Et quia medium hic inter extremum & optimum in studio virtutum, statum habuerunt, in erectione sanctuarij non post ipsũ, sed ex latere ad Aquilonem locum mansionis sortiuntur, vbi minor calor solis & lux quàm in Australi parte sentitur: vt quantum defuit eis de perfecto virtutum studio, tantum illic desit eis in fulgore gloriæ & diuinæ fruitionis ardore. Tertij religiosi qui & optimi, designari possunt per Caathitas, qui portabant ipsum sanctuarium, idest, arcam & altare, & mensam propositionis cum vasis suis, inuoluta tamen & cooperta. Hi sunt, qui student interiorem hominem suum, in quo Christus inhabitat per fidem, componere, & ad veras virtutes se exercere, & vitia carnis & spiritus extirpare: iram, inuidiam, auaritiam, acediam, superbiam, gulam, luxuriam viriliter expugnare: & his contrarias virtutes cordi inserere, humilitatem, charitatem, mansuetudinem, deuotionem, largitatem, sobrietatem, castitatem. Istæ enim virtutes sunt verum sanctuarium, & qui habet eas, sanctus est. Vnde Caathitæ interpretantur patientes vel componentes: quia per patientiam (quæ teste Iacobo opus perfectũ habet) componunt se & ordinant ad Deum & ad proximum in virtutibus, sicut debent. Prioribus duabus familijs iussit Dominus dari plaustra: hi vero qui seruiunt in sanctuario, onera proprijs portabant humeris: quia tam in humanis ordinationibus, quàm in castigatione corporis permittitur aliqua remissio, vel etiam intermissio, immo iubetur, vt in talibus sit rationabile obsequium nostrum pro loco & tempore, ne corpus deficiat sub onere laboris: sed in virtutum studijs nulla remissio datur, quia numquam indulgetur nobis vt simus inuirtuosi, elati, immites, inuidi, acediosi, auari, gulosi vel non casti. Et hæc onera proprijs debemus portare humeris, idest, non confidere de alienis virtutibus, nisi & nos pro posse studeamus, vt eas in nobismetipsis habeamus: sicut quidam qui desiderant ideo esse cum pacificis, non vt exemplo eorum laborent fieri patientes, sed vt ab eis ad impatientiam non prouocentur. Quid prodest sanctorum contubernium habere, si nolumus eos in studio sanctitatis imitari? Onera Caathitarum secundum materiam dura erãt, sed pretiosa & sancta & interiora situ: quia studia spiritualium virtutum laboriosa sunt imperfectis adhuc, sed nobilia honestatis dignitate, & sancta, quia sancti-

Margin notes: *Greg. homil. 37. in Euang.* — Gersonitæ quos designent religiosos. — *Ioan. 3. d* — *Ioan. 1. b* — *Ephes. 4. b* — *Greg. lib. 5. Mor. ca. 6.* — *Matt. 7. b* — *Mat. 23. c* — Meraritæ quos designent. — Caathitæ quos significent. — *Ephes. 3. c* — *Iac. 1. a* — *Rom. 12. a*

ſanctificant: & interiora quia in ſpiritu mentis, ideſt, A in interiori homine. Velata tamen portabant ea: quia dum hic per fidem ambulamus, & non per ſpeciem, nondum videmus virtutum decorem pure ſicut eſt. In exteriorum operum exercitijs neceſſe eſt nos ea inuoluere, tam pro noſtro exercitio, quàm pro exemplo aliorum, qui mentem noſtram non vident, niſi per veſtigia exteriorum operum & morum.

Exo. 6. c

De hac tamen familia deſcenderunt ſacerdotes per Amram, qui vigilans gratiæ interpretatur: qui ſanctuarium reuelatum videre & contrectare ex officio debebant, & Leuitis portandum diſponere, ſingulis prout eis congruebat. Ipſi vero ſacerdotes non portabant, B ſed in erectione eius ante tabernaculum ad Orientem excubabant. Sicut per Gaathitas, virtuoſi, ita per ſacerdotes contemplatiui figurantur. Soli virtuoſi ad contemplationis gratiam proficiunt, qui pro remuneratione ſtudij ſpiritualis vnctionẽ ſancti Spiritus intus percipiunt: vt illuminati cæleſtia ſecreta videant, quę alijs ſunt velata. Tales iam non laborant in ſtudio virtutum, quod per laborem portandi ſignificatur: quia per ſuauitatem internæ ſapientiæ verſuſ eſt eis labor in delectationem, ex amore conditoris. Ipſi vero diſponunt onera ſingulorum deportantium: quia intus intelligendo cognoſcunt ratio- C nes quarumlibet obſeruantiarũ in vita religioſa: quæ quia rudes & imperfecti nondum valent capere, inuoluunt ea corporalibus actionibus & exterioribus exercitijs, & tradunt cuique obſeruanda quæ ſtatui eius viderint conuenire. Vide igitur de qua familia eſſe velis, vel cuius ſpiritus ſis: & ſecundum hoc ſuſcipe onus tibi deputatum, ideſt, ſerua regulam & viam, qua ad perfectionem illius ſtatus valeas peruenire. Impoſſibile namque eſt quemquam aliquam artem plene addiſcere, qui regulas eius non vult attendere vel tenere: nec ſpiritualis fieri poterit, qui non vult ſpiritu ambulare. D

De triplici ſtatu religioſorum. Cap. IV.

Paulo poſt principiũ.

BEatus Bernardus in epiſtola ad fratres de monte Dei deſcribit tres ſtatus religioſorum: ſcilicet incipientium, proficientium, & perfectorum.

Animalis.

Primum vocat animalem, quaſi rudem, qui nondum percipit quæ ſunt ſpiritus Dei: & circa corporis compoſitionem adhuc maxime occupari neceſſarium habet, vt illud domet & caſtiget, ne rebellet ſpiritui ſicut prius in peccato, quando caro ſpiritui dominabatur.

Rationalis.

Secundum vocat rationalem: vbi ratio quæ E dignior pars hominis eſt, & per quam diſcernitur a ceteris animalibus irrationabilibus, quaſi nobilior omnibus creaturis mundi, & dominus omnium, ſubiugata carne & in ſeruitutem ſpiritus redacta, ſeipſam ſtudet agnoſcere, purgare, & reformare in priſtinam dignitatem & pulchritudinem, quam per peccati fœditatem amiſerat.

Spiritualis.

Tertium vocat ſpiritualem, vbi ſpiritus ad imaginem Dei conditus, gratia Spiritus ſancti adiutus, ſupra ſe aſcendit, & intendit in eum cuius eſt imago, vt ei imprimatur & conformetur per cognitionem intellectus, per affectum amoris & fruitionis iucunditatem. Per primũ peruenitur F ad ſecundum, per ſecũdum ad tertium.

Ezec. 41. b

Exemplum Ezechielis: Et platea erat in rotundũ aſcendẽs ſurſum per cochleam, & in cœnaculum templi deferebat per gyrum. Idcirco latius erat templum in ſuperioribus: & ſic de inferioribus ad ſuperiora aſcendebatur * per medium.

** aliàs, in.*

Anima imago Dei, capere poteſt Deum.

Rationalis autem ſpiritus eſt imago ſummę Trinitatis: & ſicut Deus eſt trinus & vnus, ita anima, cum ſit vna, habet tres potentias, quibus capax eſt Dei: ſcilicet rationem, memoriam, & voluntatem. Per rationem potens eſt capere ſapientiam Dei: per memoriam potens eſt capere virtutem æternitatis Dei, vt in æternum numquam poſſit ſeparari ab eo: per voluntatem potens eſt capere bonitatem Dei.

A Ne igitur otioſa ſit in anima tanta ſimilitudo ad Deũ, per quam capax eius eſt, toto niſu ſtudeat eum apprehendere, vt eum tenendo beatificetur: quia citra Deum nihil poteſt animæ ſufficere. Et eo habito non eſt quod vltra requirat, cum habeat omne quo ad æternam felicitatem indiget, quo nihil melius eſſe poteſt, & in quo nullus defectus eſt omnis boni. Cum ergo ſumma dignitas animæ ſit, quòd eſt capax ſummi boni, & ſumma vtilitas eius ſit Deum in ſe habere, & cum ipſo omne bonum, nec dignius aliquid quærit, nec vtilius inuenit: per hæc omnibus viribus ſuis & omni diligentia & toto deſiderio debet eum B quærere, & omnia facere quæ promouent eam ad innouationem eius, & omnia vitare ac fugere quæ elongant eam a Deo, etiam ſi bona putentur.

Simile elegans.

Quia ſicut ille ſtultus eſſet, qui haberet hortulum qui eſſet fertilis balſami, ſed neglecto eo plantaret ibi mentam & cyminum, quæ licet bona ſint, tamen in comparatione balſami ſunt viliſſima: in infinitum ſtultior eſt ille, qui cum poſſit ſummum bonum comprehendere, eo neglecto occupat ſe circa caduca & vilia, ſordida & amara. Hoc autem intelligo de ſæcularibus, qui mundana præponunt cæleſtibus, & tranſitoria æternis bonis.

Aliud ſimile.

Similiter ille ſtultus eſt, qui cum C habeat viam compendioſam duarum vel trium dietarum, ad locum quo tendit, dimiſſa ea quærit viam diſpendioſam & difficiliorem ac periculoſiorem, itinere trium annorum & amplius. Sic etiam religioſi quidam minus ſapienter videntur incedere, qui cum poſſent in paucis annis ad magnam Dei notitiam & familiarem amicitiam, per compendioſum ſtudium virtutis, & deuotionis, & puritatis pertingere, relicto eo, occupant ſe alijs minus fructuoſis & valde diſpendioſis ad id quo tendunt, ſcilicet ad Dei cognitionem & notitiam veritatis; & ad ſtudium perfectionis: cum Dominus ipſe promittat, Spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem.

Ioan. 16. b

D Si enim ſciret aliquis plura artificia, quorum vnum præ alijs eſſet tam nobile & quæſtuoſum, vt per illud in breui poſſet ditari & ſublimari vſque ad nomen magnorum qui ſunt in terra: imprudens eſſet nimis, ſi neglecto eo exerceret aliud vilius & ignobilius, & tanti laboris, per quod poſſit vix tenuem victum & potum acquirere. Ita eſt de homine maxime religioſo magna imprudentia, ſi relicto directo ſtudio virtutum, in quo eſt maximum meritum & maxima perfectio ſanctitatis & ſapientiæ, maxima etiam delectatio & ſecuritas, occupat ſe circa alia minus vtilia & curioſa, & E turbatur circa plurima, quando vnum ſolum bonum & ſummum eſt petendum & requirendum, quod valet ad omnia.

Luc. 10. g

1. Tim. 4. c

Ipſa enim corporalis exercitatio ad modicum vtilis eſt: pietas autem ad omnia vtilis, promiſſionem habens vitæ quæ nunc eſt & futuræ.

Pietas Dei cultus.

Pietas hæc cultus Dei eſt, quo ſtudemus agnoſcere Deum, & amare, & habere, & ipſi placere. Corporalis autem exercitatio vtilis eſt, ſed ad modicum: quia non propter ſe, ſed propter pietatem appetenda eſt, quæ per eam obtinetur ſi ordinate exercetur.

Simile.

Sicut artifex per inſtrumentum artis ſuæ operatur: ita virtus per corporalia exercitia adipiſcitur, & in ha- F bitum vertitur. & quanto plus appetit inſtrumenta aptiora, & dum ipſe ea habuerit ſi bene eis vtitur, tanto citius & melius perficit opus quod deſiderat conſummare.

Extrema religioſorum ad reformationem interioris hominis ordinantur.

Omnia autem quæ ad religionis obſeruantiam exterius videmus, ad interioris hominis reformationem Spiritus ſancti inſpiratione ordinata ſunt. Quod qui nondum intelligit, ipſa inſtrumenta portare reputat. Interior reformatio in ſpiritu mentis conſiſtit: quia interior homo & imago Dei eſt mens rationalis. Exterior homo, eſt corpus quod ex defectu corruptionis, quæ ex peccato prouenit, langueſcit, moritur, & incineratur: interior autem homo in bonis de die in diem renouatur, & proficit in ſimilitudinem eius, ad cuius imaginem creatus eſt.

2. Cor. 4. d

Ratio

Ratio reformationis hæc est: Anima tres habet potẽtias sicut dictum est, rationem, memoriã & voluntatem. Ratio data erat ei, vt Deum agnosceret: voluntas, vt eum amaret: memoria, vt in eo quiesceret. Sed per peccatum ratio cæca facta est, voluntas curua & fœda, memoria instabilis & vaga. Ratio sæpius recipit falsum pro vero: voluntas eligit deterius pro bono: memoria occupat se illis quibus semper inquietatur: quia vnum & summum bonum deseruit, in quo omnia poterat habere. Conuersa vero ad Deum incipit quærere quod perdidit: & videns se deformatam ab eo quod facta fuerat a Deo, laborat vt ad pristinum statum reparetur, & ad decorem quem amiserat reformetur: quia non est ei accessus ad Deum propter dissimilitudinem in se factam. Sed quia non potest repente ad summum peruenire, studet paulatim accedere de infimo ad medium, de medio ad summum.

Potentię animæ peccato vitiatæ.

A

B

De reformatione rationis. Cap. V.

INitium ergo reformationis rationis, est, fidem Catholicam firmiter credere. Nam quia ratio nostra lippa facta est, & intellectus obscuratus per peccatũ, quòd non possumus veritatem per nos inuenire, Deus condescendit nobis, ne in errore essemus, deditque nobis notitiam veritatis in scripturis, quibus voluit nos credere: vbi omnia quæ nobis ad salutem sunt necessaria sufficienter & veraciter inueniremus: vt in eis sensum nostrum non sequamur, sed regulis fidei sensum nostrum humiliter subijciamus, si non volumus deuiare. *Eccl. vlt.* Quæ per magistrorum seu doctorum fidei consilium data sunt a pastore vno scilicet Deo, his amplius fili mi ne requiras. Profectus rationis est, ex illuminatione diuina rationes fidei aliquatenus intelligere. Quia etsi fides supra rationem sit, ita quòd eam per se non valet comprehendere, illuminata tamen diuinitus ratio, videt nihil rationabilius esse, quàm fides est Christiana, cui omnis natura attestatur, omnis mundi sapientia famulatur. Perfectio rationis in hac vita est, per mentis excessum supra se rapi, & non per ænigmata corporearum similitudinum, nec per ratiocinationum argumenta: sed purissima mentis intelligentia Deum in contemplatione videre.

Eccl. vlt. d

De reformatione voluntatis. Cap. VI.

INitium reformationis voluntatis est, ex bonæ voluntatis assensu vitijs resistere, & operibus virtutũ fideliter instare propter Deum. Quia enim curua & distorta fuit auersa a Deo, necesse habet vt conuersa cogat se concordare cum Deo, & motus rebelles per studium boni operis ad rectitudinem reflectere diuinæ voluntatis. Profectus eius est, omnes affectiones habere ordinatas, & in virtutes formatas sine rebellione vel coactione: vt iam non libeat, nisi quod est secundum voluntatem Dei. Perfectio voluntatis est, vnum cum Deo esse in spiritu per amorem: vt iam non possit velle nisi Deum, & eius suauitatis dulcedine inebriari.

De reformatione memoriæ. Cap. VII.

INitium reformationis memoriæ est, mentem ab euagatione sua ad memoriam Dei cum labore reducere, orando, legendo, recolendo, vel saltem superficialiter cogitando. Profectus memoriæ est, bonis meditationibus & orationibus sine importuna euagatione posse intentum esse: & in latitudine cordis sui secum deambulare. Perfectio eius est, ita in Deum esse absorptum per mentis excessum, vt etiam suiipsius & omnium quæ sunt obliuiscatur homo, & in solo Deo absque omni strepitu volubilium cogitationum & imaginationum suauiter quiescat. Isti sunt fines humanæ perfectionis, & profectus, & initia, ad quæ omne spirituale studium debet ordinari. Si quis ista via non ambulat, est sicut qui nescit quo vadit, vagus & errabundus ad incertum finem tendens. Initia cuiuslibet istarum trium potentiarum sunt omnibus communia, qui sunt in statu salutis, nec sine eis est salus. Perfectio cuiuslibet harum trium est solummodo perfectorum, quando sunt in summa perfectione, idest, in raptu contemplationis. Medius status earũ est perfecte proficientium, & singulariter respicit statum probatorum religiosorum, qui inter statum bonorum sæcularium & statum perfectorum sanctorũ, quasi medium adhuc tenent iter. Non quia semper in eodem statu permanere valeant; quod etiam sanctissimis vix est possibile: sed quia media via illorum trium statuum sic distinguitur ab inchoatione & perfectione eorum, de quorum profectibus aliquanto latius est considerandum. Et primo de reformatione voluntatis: quia virtus & vitium & meritum dependent ab ea, & affectiones, quæ tam ad vitia quàm ad virtutes inclinant: postea de memoria, ratione, & intellectu. Voluntas est in anima quasi imperans, ratio vero quasi docens, memoria quasi ministrãs vtrique, illi quid iubeat, isti vnde doceat.

Perfectionis humanę fines.

C

D

E

F

Quomodo naturales vires animæ & motus affectionum deformati sunt. Cap. VIII.

NVnc ergo breuiter intelligere oportet, quomodo naturales vires animæ, & motus affectionum in vitia deformati sunt, & ad quid dati sunt homini: postea aliqua remedia singulorum vitiorum subiungenda sunt, & virtutum ordo. Voluntas nulli debuit esse subiecta nisi Deo: nec tamen hoc coacte, sed sponte; vt possit ei ad meritum reputari, & ita poterat peccare & non peccare: non ad hoc vt peccaret cum posset, sed ad hoc, vt si non peccaret cũ posset, ex hoc laudabilis fieret, & digna præmio apud Deum: vel si spõte peccaret, esset digna confusione & supplicijs: cum sciret quòd non deberet peccare, & posset vitare. Item cum facta esset anima quòd capax esset summæ beatitudinis, in qua haberet summam gloriam & summam delectationem in Deo, qui est summa & vera beatitudo, datus fuit animæ duplex appetitus naturaliter ad hoc, vt ista desideraret & studeret obtinere: & cũ obtinuisset, tanto iucundius possideret, quanto ardẽtius concupisceret. Datus fuit ei appetitus gloriæ talis, vt nulla sufficeret ei præter summam gloriam: & appetitus delectationis talis, vt nõ satiaret eam aliqua nisi summa delectatio: & vtraque est in solo Deo: & ita nihil sufficit animæ præter Deum, & iste appetitus vocatur concupiscibilitas Item ex hac orta est alia vis in anima: quia cum tantum concupisceret bonum summum docente vi rationali, per quod beatificanda erat, naturaliter horrebat, & detestabatur, & repellebat omne quod ad hanc obtinendam contrariabatur ei: & quidquid ad eam obtinendam prodesset & conseruandam, fortiter apprehendebat & tenebat. Et hæc vis vocatur irascibilitas, iuxta iræ similitudinem, quæ fortiter indignatur contrarijs, & fortiter tenet quod cupit. Per vim rationabilem cognoscit bonũ, & melius, & optimum. Per concupiscibilem, appetit bonum, & melius bonum amplius, & optimum bonum maxime. Per vim irascibilem, tenet & inhæret bono: & quæ ad hoc prodesse poterant,* feruide apprehendit: & quæ ei obesse poterant, indignanter repellit & fugit. Sed cum homo diabolo suadenti sponte ad peccatum consensit contra Dei prohibitionem, tunc omnes vires animæ & potentiæ quæ datæ ei fuerant ad summum bonum agnoscendum, appetendũ, & fruendum, deordinatæ sunt, & quasi subuersæ, non autem subtractæ, sed fœdatæ & peruerso modo se habentes, sicut organum musicum, quod quando integrum

Appetitus concupiscibilis cur homini datus.

Appetitus irascibilis.

* al. firmiter.

Peccata debilitarunt potentias animæ.

gnum & bene ordinatum est, dulcem reddit melodiã, quando vero confractum fuerit & deordinatũ, horrendum stridorem pro cantu emittit. Quia enim homo amore visibilium ab inuisibilium amore cecidit, sola iam visibilia ex peccati pœna cognoscit, sola ea diligit, solis eis inhæret, & inuisibilia quasi non sint postponit, immo & nescit: ita quòd pauci induci possunt ad credendum si sit aliquid extra ea quæ videmus & corpore sentimus. Et ita ratio cæca est in anima, quòd nec cognoscit seipsam, cũ ipsa sit ex ijs quæ oculis carnis videri non possunt. & sic non solum cæca est, sed etiam stulta: quia cæcus credit multa, quæ non videt, & in hoc etiam est infidelis. Inde factum est vt non appetat nisi terrena & vilia & fœda, & illis per amorem inhæreat, & pro magno reputet si ea potuerit adipisci. Appetitus honoris datus ei fuerat vt altissimum honorem desideraret, scilicet Deo placere, & amicus Dei esse, & filius & heres: & Deo similari & ei conregnare, non ex æqualitate potentiæ, sed ex imitatione bonitatis: & vnus cum Deo fieri spiritus, & æqualis angelis, & nulli subesse nisi soli summo Domino omnium. Item vt se tantæ dignitatis agnosceret, eo quòd imaginem Dei in se haberet, vt nulli indigniori se dignaretur subijcere, soli omnium Domino subiectus & obediens: ei ex amore adhærens, & reliqua sub Deo pro cuiuscumque dignitate æstimãs, vtens ministerio creaturæ pro sua vtilitate & Domini voluntate. Hæc erat sancta superbia, omne indecens despicere, & solum bona appetere & diligere. E cõuerso, modo appetit hominibus placere, gloriam ex hominibus quærere, quæ fallax est & vana: & aliquid magni existimans se homo cum nihil sit, seipsum seducit cum sit miser & vacuus omnis boni: & alios in comparatione sui spernit, & subijcere cupit sibi, qui forte meliores sunt: & gloriatur in diuitijs, quæ sunt terra, & lutum: iactat se de vanis, & malis, sicut fatui qui gloriantur quando inuoluti sunt in luto. Et sic homines mutauerunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fœnum: quia omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos fœni: exaruit fœnum, & flos eius decidit. Ita sancta superbia degenerata est in vitiosam.

Appetitus honoris.

Psal. 105. e
Isa. 40. a

De triplici superbia. Cap. IX.

Est autem triplex superbia. Prima, sibimetipsi nimis placere, & maiorem reputare se quàm sit in veritate; & hoc est initium omnis peccati. Secunda est, appetere, & studere alijs placere, & maior velle ab eis credi quàm sit iustum. hæc est inanis gloria. Tertia est, ambire alios præire, & sub se velle eos esse. Sic decepta est superbia, & vult alios secum decipi, dum cupit se maiorem putari quàm sit; sicut magus decipit garsionem, vt putet se in equo sedere, & sedet tamquam stultus super fasciculum paleæ. In hoc autem contrariatur Deo: quia cum omnia subiecta sunt ei, ipsa vult esse sui iuris, & spoliat eum debito honore suo, idest, vniuersali dominio quantum est in se: & ingrata est ei de beneficijs quæ accepit, de quibus propriam gloriam quærit non Dei, a quo habetur omne bonum. De ramis autem superbiæ, qui de ipsa pullulant, prætereo, quia alibi frequentius reperiũtur, si quis quærat, præcipue in summa vitiorum. Periculosior autem sæpe illa est, quæ extollitur de bonis gratiæ, quàm de bonis naturæ vel fortunæ. Bona gratiæ sunt virtutes, scientia, & opera de genere bonorũ, vt prædicare, ieiunare. Bona naturæ sunt, quæ natura contulit: vt nobilitas, pulchritudo, fortitudo, ingenium. Bona fortunæ sunt, dignitates, diuitiæ, honores, &c. quæ ex quadam fortuna plus quandoque dãtur illis, qui natura & virtutibus inferiores sunt alijs, tamen non sine aliqua Dei prouidentia, licet sæpe cedit eis ad malum ex merito suo. Superbia etiam ita excæcat mentem, vt cum plus habetur, sæpe minus agnoscatur. Hoc vitium præcipue impedit nos, ne maiora bona a Deo accipiamus (cum ipse sit largissimus & desiderat multum communicare nobis de bonis suis, quia valde diligit nos) dum aut indignos nos reddit superbiæ reatus, gratia Dei: aut si plus daret nobis, extolleremur, aut ingrati efficeremur, aut non digne in gratia operaremur, & sic grauioris peccati rei efficeremur. Vnde sæpe magis est clementiæ parcentis Domini negare ampliora gratiæ dona quàm irascentis. Deus superbis resistit, quasi suæ potentiæ rebellibus, humilibus autem dat gratiam, a quibus per tumorem elationis non defluit gratia, quam eis infundit. Superbia etiam perdit in nobis merita bonorum operum, quæ pro humano fauore fecimus. Et sæpe superbia sumit pallium humilitatis æmulæ suæ, vt sub nomine eius gloriam callide acquirat: vt quia captatio gloriæ non habet gloriam, saltem fugiendo eam assequatur, quæ sicut vmbra sequitur fugiẽtem, & fugit insequentem.

Bona gratiæ, naturæ, fortunæ.

Superbia præcedit bona maiora.

Iacob. 4. a

Gloria vmbra.

Quando bona nostra, & mala ostendere debemus, vel occultare. Cap. X.

Nota, quòd bona debemus quãdoque hominibus ostendere, & aliquando occultare: similiter mala nostra aliquando aperire, aliquando celare. Bona nostra ad quæ tenemur ex præcepto Dei, vel Ecclesiæ, vel ad quæ ex manifesto voto astringimur, debemus omnibus ostendere, vt fidem, charitatem, iustitiam, veritatem, castitatem, obedientiam, & contemptum mundanorum. Quæ si homines in nobis non viderent, cum sciant nos ad ea teneri, scandalizarentur & reputarent nos præuaricatores voti nostri. De huiusmodi dicitur: Luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui in cælis est. Aliquando vero nostra bona occultare debemus, quæ specialiter accepimus, vt gratiã internæ deuotionis, vel quæ possunt nobis singularem laudem parere, vt singularis abstinentia, & vigiliæ, & orationes, & eleemosynæ, ad quæ non tenemur. De quibus Dominus docet in sermone habito in monte. Similiter mala nostra quandoque abscõdere debemus, ne quis scandalizetur de nobis, vel sumat malum exemplũ imitandi in similibus. Vnde dupliciter peccant, qui aperte peccãt: quia & Deũ offendunt, & proximo fodiunt foueã quam incidat per malũ exemplũ. Si autẽ sine culpa nostra, vel specie mala, aliquis ex sua malitia suspicatur mala de bonis, & non vult recipere excusationem nostram, tunc habeamus patientiam, sicut Christus tacuit, de multis in passione sua ex inuidia accusatus. Dixit enim: Si vobis dixero, non credetis mihi. Aliquando mala nostra aperire nude debemus, scilicet in confessione priuata de priuatis, & in manifesta de manifestis, vt in visitationibus & redargutionibus. Imperfectiones quoque nostras non debemus erubescere confiteri, & defectus virtutum; ne quis existimet nos supra id quod videt in nobis. Si autem in bono opere vana gloria pulsat nos, non acquiescamus ei, nec tamen bonum opus dimittamus, maxime si sit vtile & necessarium. Sæpe etiam putamus nos laudari pro aliquo dicto vel facto, quod forte alij non aduertunt: quia sicut nos non omnia pensamus quæ circa eos fiunt, ita nec ipsi omnia attendunt quæ nos facimus. Aliquando vero despiciunt nos potius quàm laudant, maxime si in aliquo deprehendunt nos appetere laudẽ pro his quæ fecimus. Et si forte adulentur nobis in facie, sicut est consuetudo leuibus hominibus ad placitum cuique loqui, tum contra tales sagittas vanæ gloriæ non tam indigemus fortiter pugnare, quàm prudenter eas manu consilij abigere, sicut muscas leues flagello remouemus. Appetitus etiam commodi vel delectationis datus fuit homini, vt desideraret summã delectationem quæ est in Deo: & summam beatitudinem, & quie-

Matt. 5. b

Matt. 5. a

Dupliciter peccat, qui publice peccat.

Luc. 22. g

Bonum propter vanam gloriam nõ omittendũ.

Appetitus delectationis quorũdam homini datus.

quietem, & impassibilitatem: & vt delectaretur in habitis, vt felicior esset: quia onerosæ sunt deliciæ sine delectatione. & quanto delectatio auidior est, tanto deliciæ iucundiores sunt. Nunc autem appetitus ille deliciarum spiritualium ex peccato mutatus est in carnales delicias, vt appetat ea in quibus sensualitas delectatur, quæ est concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ. Concupiscentia carnis diffundit se in luxuriam, & mollitiem vestium, & quietem carnis, & somnolentiam; quæ omnia spectant ad sensum tactus. Item ad gulã, quæ est delectatio gustus. Item ad aliorum sensuum delectationes, vt audire carnaliter delectantia & odorari. Concupiscentia oculorum quærit videre pulchra, & habere pretiosa: & ita generatur auaritia ex omnibus his. Ex superbia vitę generatur auaritia: quia ad hoc quærit ditari, vt amplius honoretur. Ex concupiscẽtia carnis generatur auaritia: quia ad hoc vult ditari, vt voluptuosius epuletur & luxurietur, ac commodius viuat absque sollicitudine defectus. *Prima Io. 2.* Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ. Ex concupiscentia oculorum etiam auaritia generatur, quia vt videat pulchra, & habeat ad libitũ in quibus delectetur, desiderat aurum, argentum, gemmas, vestes, agros, terras, familias, spectacula, & similia. Dederat tamen homini corpus Deus & spiritum rationalem, & concesserat ei delectari etiam in sensibilibus, sed ordinate, moderate & honeste: vt per sensuũ delectationem sursum moueretur, & promoueretur ad spiritualium cognitionum delectationem & fruitionem: vt appeteret coitum honeste & sine vitiosa libidine, congruo tempore ad generandum filios, qui æternæ beatitudinis participes essent, vt appeteret cibum & potum pro sustentatione naturæ, & alia quibus indigebat. Sed dissipato ordine conditæ naturæ a Deo, per peccatum omnia modo peruersa sunt, & ad sensuales delectationes dilapsa: quas cum timet perdere, tristatur & irascitur; quas cum non habet pro libitu, tædio afficitur: & illos quos credit sibi fore impedimẽto ne adipiscatur quę cupit, vel per quos timet se amittere quæ diligit, odit: & illis quos videt habere quæ cupit, inuidet: quo quamdiu alius habet, oportet eum carere. Et sic oritur inuidia, cui annexum est odium vitiosum. Ita etiam oritur ira, sic etiã oritur acedia, habens ex vno latere annexam tristitiã, ex alto torporem dissolutionis & pigritiæ. Omnia vero vitia & peccata ex vno fonte oriuntur, idest, superbia: & ex duobus riuulis deriuantur, scilicet malo amore & malo timore: & triplex fomentum accẽdit ea, scilicet concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ. Ista sunt quasi materia & occasio homini ad tentationem, quæ mundus proponit nobis: scilicet honores, diuitiæ, & voluptates.

[Margin: 1. Ioan. 2. c] [Margin: Auaritia vnde in nobis generetur.] [Margin: Peccati origo.]

De quadruplici defectu. Cap. XI.

IN nobis autẽ quadruplex defectus est vnde ad malum proni sumus: ignorantia, concupiscentia, malitia, & infirmitas. Ignorantia excæcat ne verũ agnoscamus, & erremus in iudicio boni & mali. Concupiscentia emollit ad appetendum & diligendum visibilia, & delectabilia carni. Malitia exasperat & amaricat cor ad iram, tristitiam, inuidiam, & odium. Infirmitas debilitat ad resistendum malo, & adhærendum bono. Hæc quattuor incidimus ex pœna primi peccati, & ea originaliter contrahimus ex peccato, ex quo nascimur filij iræ. Ex his procedunt septem vitia capitalia, de quibus quasi de maioribus ramis cetera vitia pullulant. Hæc sunt septem capita Draconis in Apocalypsi: & septem dæmonia in Marco, de Maria Magdalena per Christum eiecta. Item septem gentes, quæ terram promissionis occupauerant, ne filij Israel in ea pacifice habitarent: quia arcent nos hęc vitia ab introitu regni cælestis, nisi ea studeamus expugnare & subiugare. Docet autem vetus traditio, apud Græcos, sicut & Clemens testatur, quod istæ gentes primo expulerant filios Sem de terra illa, de cuius stirpe descenderant Abrahã & Israel. Vnde cũ Dominus præcepit filijs Israel gentes Chananæorum expugnare, & terram eorum possidere, videntur secundũ hoc non alienam terram violenter vsurpasse, sed Domino vniuersorum obedisse, vt terram suam recuperarent, expulsis his qui eam iniuste detinebant. Hæc autem in figura facta sunt nostri, vt per vires animæ, & affectiones, quæ à Creatore factæ sunt, & ad bonum vsum homini insitæ, æterna & vtilia quæramus: & quæ ex peccato in vitium mutatæ sunt, studeamus reformare & in virtutes mutare, expulsis corruptionibus vitiorum.

[Margin: Ex peccato originali 4. defectus.] [Margin: Apoc. 12. a] [Margin: Mar. 16. b] [Margin: Iud. 3. a] [Margin: Exo. 34. b] [Margin: Deut. 7. a]

Descriptio septem vitiorum capitalium. Cap. XII.

SVperbia est amor propriæ excellentiæ, qua homo alta cupit, seipsum altum reputat, & ab alijs vult reputari, & alios præcellere. Inuidia est odium alienæ prosperitatis, qua homo dolet alium sibi æquari vel præferri: & cupit ei malum, & de bonis eius dolet. Ira est indignantis animi turbulenta commotio, qua quodammodo furit & æstuat, quando aliquid occurrit ei, quod est contrarium voluntati suæ. Acedia est tædium boni ex animi torpore, dum aut irrationabiliter tristitia mentem aggrauat, aut dissolutio cordis ad vana aliqua magis inclinat. Auaritia cupiditas est, plusquam necessarium sit habendi temporalia. Gula est inordinatus vel immoderatus alimenti appetitus. Luxuria est illicitus ardor libidinis, vel illicita expletio libidinosæ delectationis in actu, siue in morosa cogitatione. Et licet hæc omnia vitia & peccata sint, hoc tantum est ex culpa hominis & pœna peccati: in quantum tamen Deus ea dedit homini, sunt naturales affectus, & motus appetituum ad bonum, & ad motus virtutum: quia Deus nihil mali fecit, sed omnia valde bona. Expugnatio ergo omnium vitiorum non est aliud, nisi reformatio naturalium affectionum, & motuum ad statum a Conditore dispositum: vt supra aliquantulum dictum est de appetitu sublimitatis, qui datus est homini, vt appetat cælestia & diuina, & spernat terrena & vilia, quasi indigniora se. Hinc modo dilapsus est ad infima, vt appetat terrenos honores & vanos & falsos.

[Margin: Superbia.] [Margin: Inuidia.] [Margin: Ira.] [Margin: Acedia.] [Margin: Auaritia.] [Margin: Gula.] [Margin: Luxuria.] [Margin: Cap. 8. in fine.]

De affectu inuidiæ. Cap. XIII.

INuidiæ affectus naturaliter homini insitus est, non vt inuideat proximo de bono quod habere potest, nec vt cupiat alicui malum aut faciat: sed vt odiat vitia & peccata in se & in alijs. Inuideat diabolo, quod tot animas aufert Deo, & alijs adiutoribus eius, immo vicarijs eius, scilicet hæreticis & subuersoribus animarum, qui spoliant animas æterna beatitudine, & quantum in ipsis est, spoliant ipsum cælũ maiori gaudio, quod ibi esset, si plures illuc venirent: cum singuli qui ibi sunt, multam lætitiam faciant omnibus ciuibus cæli; salua tamen æternæ prædestinationis ratione, quæ nullum ibi defectum suspicari permittit. Isti sunt hostes nostri, & odio habendi inquantum tales sunt, qui nos perdere æternaliter quærunt: non illi qui sperantur adhuc conciues nostri futuri in gloria cælesti, etiam si adhuc videantur inimici.

De affectu iræ. Cap. XIV.

IRæ affectus datus est homini, vt irascatur vitijs & malis suggestionibus, & ex indignatione non patiatur se trahi in consensum peccati, & reprimat malos motus in se & in alijs, vbi opportune potest, & vlciscatur Dei iniurias & transgressiones iustitiæ. Et tunc dicitur zelus iustitiæ. sic legitur Christus iratus

fratus fuisse pluries Pharisæis & alijs non recte agentibus, & alij sancti viri. Nunc ira in vitium deformata est, & contra rationem in furorem versa est, & quasi insaniam: vt more phrenetici irrationabiliter moueatur homo contra hominem, contra amicum & proximum, contra seipsum: aliquando etiam contra sanctos & contra Deum, & contra insensibilia & irrationabilia, quæ nec male, nec bene faciunt, nisi sicut natura impellit ea. Etiam vbi cognoscimus nos iniuste moueri, non possumus quandoque impetum iracundiæ cohibere.

De affectu tristitiæ. Cap. XV.

Similiter affectus tristitiæ datus est homini, vt doleat de peccatis suis & alienis: & vt mœstus sit de dilatione patriæ, & timeat inferni supplicia, doleat de imperfectione sua, & compatiatur alienę afflictioni: vt per maturitatem vtilis luctus, excludat leuitatem vanæ lætitiæ, quæ est nutrix dissolutionis. Sed hæc bona & secundum Deum tristitia peruersa facta, mutata est in tristitiam sęculi quæ mortem operatur, in desperationem, diffidentiam, & irrationabilem mœrorem. 2.Cor. 7. e

De affectu gaudij. Cap. XVI.

Affectus gaudij datus est homini, vt gauderet in Deo & in spe æternorum bonorum, & in intuitu beneficiorum Dei, & congauderet proximo in bonis eius, & delectaretur in laude Dei, & in bonis operibus, & fastidiret omnia vana & inutilia & iucundaretur in operibus diuinis, & ex hoc efficeretur alacer & agilis ad seruitutem Dei. Sed modo peruersus est per dissolutionem & vanitatem, vt homo gaudeat de insanijs falsis, & de affluentia temporalium rerum & honorum, & voluptatum in risu & derisu & fabulis & turpibus ludis, & fastidiat omnia quæ Dei sunt, & insipida fint ei, & tædeat cum interest diuinis: & ex hoc pigritetur ad studia deuotionis & virtutis, & euagetur cor circa inutilia & vana & immunda, & grauiores labores corporis libenter sustineret in alijs occupationibus & negotijs, quàm vt insisteret spiritualibus & diuinis: vnde accelerat ab eis absolui quanto citius potest: & negligenter facit illud quod facit, nisi forte lucrũ, vel laudem inde speret consequi, vel aliud commodum temporale. Ex inordinata autem tristitia gignitur tædiũ boni, dum nil libet facere boni, vel cogitare, vel loqui. Similiter ex dissolutione tædium boni nascitur, dum tantum intenti sumus vanis leuitatibus, quòd tædet nos spiritualibus studijs intendere, & quasi anxiamur cum debemus auelli ab otio & iocis sæcularibus, & seriosis exercitijs occupari. Vnde quasi ligati catuli ad stipitem renitenti animo cogimur esse in diuinis, & hoc est acediæ vitium & tædium boni. In hoc multi religiosi laborant, & pauci superant.

De affectu auaritiæ. Cap. XVII.

Affectus autem auaritiæ datus fuit homini, vt esset cupidus magni meriti apud Deum, & magnarum virtutum & multorum bonorum operum, & vt multas animas lucraretur Deo, docendo, orando, bonum exemplum dando, & iuuando ad profectum salutis, & vt non esset homo contentus bono quod iam haberet, nisi laboraret vt multipliciter augeretur ei, & gratia, & opera virtutum. Sed nunc delapsa est ad cupiditatem temporalium rerum, pecuniæ, possessionum, & quarumlibet rerum etiam vilium quæ colligit, quasi homo semper debeat viuere, & mundus perire: vt congreget quantum valet, ne pereunte mundo non inueniat vnde viuat.
Gen. 6. d sicut Noe imminente diluuio comparauit escas, quas haberet, quando omnia diluuio perijssent. Et quanto magis homo morti appropinquat, tanto studiosius congregat & custodit: vt ex hoc ostēdatur quàm sit irrationabilis auaritia, eo magis colligere quo minus indiget. sicut qui multum viatici fert pro breui via, & qui sumptuosam domum construit pro vnius noctis hospitio. Simile. Ideo autem Deus voluit nos semper incertos esse de hora mortis, vt parum de temporalibus cogitemus: sed omni hora timeremus multa perdere de æternis, ad quæ semper sine intermissione properare debemus.

De appetitu victualium. Cap. XVIII.

Appetitus victualiũ datus est nobis pro corpore, vt sustentemus naturam, & possimus durare in seruitio Dei, & multum mereri. Etenim moderatus & parcus victus vniformis, diutius conseruat naturam, dum non opprimit vires eius, sed reficit & sanitatem conseruat vniformis dieta: quia natura contemperat se ei, & non turbatur semper ex nouis & ignotis escis. Vnde quidam claustrales diutissime viuunt sani. Sed appetitus ille naturalis modo effusus est in voluptates & in superfluitates, vt non simus contenti vnde sustentetur natura, sed vnde palatum oblectetur. & cum talibus assueti fuerimus, & natura se eis contemperauerit, cum aliquando tenuiori victu deberemus esse contenti, natura remurmurat propter dissuetudinem. Vnde statim putamus nos adeo debiles & infirmos, quòd victu paupere non possumus viuere, & quasi sub discretionis velamine delicata importune & inuerecunde incipimus quærere: nolentes experiri quòd natura, sicut per consuetudinem ad delicata dilapsa est, ita per contrariam assuefactionem possit reduci ad competens moderamen victus parcioris. sicut videmus in maxima parte mundi quàm parce viuunt Gentiles, Iudæi, pauperes Christiani, quorum quidam depauperati modo tam sani sunt, sicut olim in delicijs fuerant. De spiritualibus autem delicijs & gustu internæ dulcedinis, quæ sine comparatione omnes mundi delicias superant, sicut mel fimum, vix est iam mentio, vel efficax desiderium aut studium, etiam inter illos qui sibi alti videntur in religione: immo despicitur & deridetur inebriatio talis desiderij seu dulcedinis, & quasi stultitia & abominatio iam habetur, & ab alijs religiosis persecutionem ob hoc patiuntur, & dæmoniaci reputantur & hæretici dicuntur, quamuis spirituales ipsi sint. Quàm vero despicabiles Christo sint, qui deuotionis gratiam sic despiciunt & persequuntur, ab Apostolo discant qui animales eos appellat, qui non intelligunt ea quæ sunt Spiritus Dei, 1.Cor. 2. d quia & stultitia est illis. Non tamen laudo vel approbo deceptores & deceptos, qui spiritum suum vel alienum pro Spiritu Dei sequuntur & seducuntur: sed probandi sunt spiritus, & sic iudicandi.

De affectu dilectionis. Cap. XIX.

Affectus dilectionis etiam datus fuit homini, vt diligeret Deum super omnia, & se & proximũ suum propter Deum, & secundum Deum: & omnia opera Dei diligeret propter factorem, quodlibet iuxta suam dignitatem, & vteretur ministerio creaturæ ad Dei voluntatem & suam æternam salutem, & horum omnium delectatiõe & vsum referret ad Creatoris dilectionem & cognitionem, donec ad ipsum perueniret in quo viuunt omnia secundum æternam rationem. Sed ille affectus quasi extinctus est, & dilapsus ad amorem carnis & turpis dilectionis: vt iam non diligat nisi pro sua temporali vtilitate, & carnali delectatione, & turpi voluptate. Licet vero vsus carnalis concubitus datus fuerit homini, & mandatus ad prolis propagationem Deo educandæ, & æternam beati-

beatitudinem cum Deo & Angelis possessuræ: tamen modo non proles, sed delectatio in hoc opere quæritur, vel pro hæreditatis terrenæ successione, vel honoris augmento, vt plures amici habeantur in terra. Vnde dolent quando paruuli decedunt, qui multo tutius moriuntur post baptismum, antequam per mortale peccatum perdant vitam æternam, quàm postea in ętate adulta propter dubium quales futuri sint, & propter multiplices laqueos peccati, quos valde pauci euadunt.

De spe. Cap. XX.

SPes data est homini qua confidat de bonitate Dei, vt speret a Deo gratiam consequi in præsenti, & gloriam in futuro, peccatorum veniam si pœniteat: & temporalem sustentationem, sicut sibi expedit, & liberationem a malo, conseruationem in bono. Sed spes modo confusa est, vt aut minus sperent homines quàm debent, aut plus quàm iustum est. Tantum confidunt quidam de bonitate Dei, quòd etiam saluet eos in peccatis contra iustitiam & veritatē suam, & immundos collocet in cælo cum Angelis mundissimis. Et rursum tantum diffidunt Deo, quòd si conuertantur non velit eis dare perseuerantiam in spiritu, vel sustentationem pro corpore: quasi Deus propitius sit inimicis suis, dum in peccato manent; & non propitius amicis suis iustis & pœnitentibus & conuertentibus se ad ipsum, vt peccatores pascat liberaliter & saluet, conuersos deserat & fame perire sinat. Non affliget Dominus fame animam iusti. Vnde Propheta dicit: Iunior fui, etenim senui: & non vidi iustum derelictum, & cetera. *Prou. 10. a* *Psal. 36. e*

De timore. Cap. XXI.

TImor etiam datus fuit homini, vt timeret Deum, & timeret ab eo separari, & eum offendere, & puniri ab ipso & damnari. Modo timet tantum temporalem aduersitatem & incommodum corporis, & detrimentum honoris. Futura & æterna mala non timet, quasi tantummodo minę sint sine effectu, quod dicitur de futuro iudicio & æternis suppliciis, vel quod facilius euadet ea quàm dicitur. Timet etiam hominem magis, vel bestiam, vel rem insensibilem, quàm Deum omnipotentem quem offendit, cum tamen horrendum sit incidere in manus Dei viuentis. *Heb. 10. f*

De pudore. Cap. XXII.

PVdor etiam datus est homini, vt pudeat indigna agere, vel egisse genere suo, hoc est peccasse & seruum peccati factum esse, & mancipium diaboli, & omnis turpitudinis, vel inhonestatis & segniciei & vilitatis. Modo autem pudet nos seruitutis Dei, cui omnia seruiunt vel voluntate, vel necessitate. Pudet nos imitari Deum in humilitate, patientia, paupertate, religione, obedientia, & despectione, & contumeliis, & confusione: cum non sit Deo dignus, qui eum erubescit coram hominibus confiteri, vel etiam imitari, cum gloria magna sit seruo sequi dominum suum. Eodem modo sciendum de omnibus quæ a Deo suscepimus, de intellectu mentis, de ingenio, & de corpore & membris eius, & de substantia temporali & honore & potestate, & de tempore quo viuimus, & omnibus quæ in mundo seruiunt homini. Omnia hæc data sunt nobis, vt inde seruiamus Creatori nostro, & nobis vitam mereamur æternam, & proximos nobiscum trahamus ad vitam. Sed econtra nos omnia quæ ad vsum vitæ, vel meritum gloriæ accepimus, ad vsum conuertimus culpæ: ideo cuncta nobis ad vsum vertuntur vltionis, siue per pœnam, siue per pœnitentiam. Per pœnam videlicet, vt cum caro tentat nos, vel affectus carnalis, & *Luc. 9. e*

A appetitus inordinati affligunt nos, vel substantia exterior aufertur nobis, vel aëris intemperies, vel terræ sterilitas, vel corporis infirmitas nos excruciant; vel aliter affligimur, vt per quæ peccauimus, per hæc & puniamur. At si voluntarie pro Deo toleramus, purgamur a peccatis, & coronamur pro patientia & bona volūtate. Si autem inuite, nihilominus oportet nos puniri, vel hic, vel in futuro: vel per impatientiam augemus culpam, & per consequens etiam meritum pœnæ. *Sap. 11. f*

De singulorum vitiorum natura & descriptione. Cap. XXIII.

B NVnc de singulorum vitiorum natura, vel descriptione aliqua consideremus, & de remediis quibus curantur; cum virtus aliud non sit quàm vitiorum perfecta curatio, vel carentia vitii, secundum quod istam materiam respicit. Quia si vitium inordinatus est motus, vel affectus naturalis corruptus; eius contrarium virtus est, affectus vel appetitus ordinatus ad id & secundum id, ad quod a bono Conditore datus fuit, vt ante patuit in exemplis. Superbia triplex est, vt supra dictum est: cum aut homo *Virtus quid.* *Vitiū quid.* *Cap. 9. in initio.*

C plus placet sibi quàm debet, & maiorem se existimat quàm sit in veritate; aut cum aliis placere desiderat & studet amore propriæ gloriæ volens magnus reputari & honorari & laudari: cum soli Deo honor & gloria proprie debeatur, qui solus essentialiter bonus est, & a quo habetur omne bonum. Vnde quidquid gloriæ nobis vsurpamus, Deo furamur, immo decipimus nos attribuentes nobis quod non est nostrum: sicut meretrix mentitur se honestam & famosam, cum non sit. Hæc inanis gloria est, quia vacua veritate & vtilitate salutis. Tertia est, cum vult aliis pręeminere singularitate gloriæ, vel dominio, prælatione & imperio, & despicit ceteros & deprimit. Decipitur autem quadrupliciter: vel putans se habere quod non habet, vel plus habere quàm habet, aut singulariter præ ceteris habere, aut ex se, vel pro meritis suis habere. *1. Tim. 1. d*

D

De tribus quæ expellunt vitia. Cap. XXIV.

TRia sunt autem quæ vitia a nobis expellunt, & & virtutes operantur: scilicet gratia Dei, industria propria, & necessitas. Gratia Dei infundit virtutes: industria cooperatur gratiæ ex libero arbitrio:

E & necessitas conuertit in virtutem. Sine necessitate sæpe, sed sine gratia numquam potest esse virtus, & sine liberi arbitrii consensu. Quibusdam infundit gratia virtutes cum modico vel nullo labore industriæ propriæ: licet non sine consensu voluntatis, cum sine consensu voluntatis nullum sit meritum: sicut illis quos præuenit Deus in benedictionibus dulcedinis suæ. Qui de luce, idest, diluculo incipientis ætatis, capacis intelligentiæ vigilauerit ad illam, non laborabit: assistētem enim foribus suis inueniet illam, idest, gratiam sapientiæ & virtutis. Sic Apostolos & alios quandoque, maxime in primitiua Ecclesia legimus repente Spiritu sancto repletos, ad virtutes & *Gratia vt expellat vitia.* *Sap. 6. e*

F dona & diuersa charismata Spiritus sancti attigisse. Gratia excitat voluntatem, & instruit & roborat, vt industria agat ad profectum salutis. Necessitas autem, alia est, cui se homo voluntarie subiicit; vt qui obligant se voto ad obedientiam, castitatem, paupertatem & similia: vel vt vadant ad infideles prædicare: si illis postea euenit aliquid agere vel pati quod libenter euaderent, videntur necessitate cogi, quæ tamen voluntaria est, quia ad hoc sponte se obtulerunt, & potius pati volunt quàm a proposito resilire. Alia est coacta, quam homo inuitus tolerat, nec tamen potest effugere; vt paupertas sæculi, infirmitas corporis, despectio, persecutio, tentationes, vel aliæ tribulatio- *Necessitas vitia fugit.*

bulationes diuersæ: quas licet primo homo inuoluntarie toleret & cum murmure, tamen postea cum videat eas esse ineuitabiles, incipit quandoque voluntatem flectere & facere de necessitate virtutem, & tunc incipit mereri: & cooperatur illa necessitas ad magnum profectum virtutum, ad quas vix aliter perueniret. Et hoc est quod dicitur de quibusdam, *Luc. 14. e* Compelle intrare. Et illud quod orat Ecclesia Deũ, Et ad te nostras etiam rebelles compelle propitius voluntates: fac de inuoluntarijs voluntarios, ad ea quæ scis nobis expedire: etiam per aduersa, cum nolumus te in prosperis sequi. Industria in tribus consistit, in prouida consideratione, in labore conatus, & in perseueranti diligentia. Per ista tria, adiuuante gratia, vitia subiugantur & virtutes obtinentur. Sed gratia quosdam ita præuenit, vt aut multa facilitate, immo cum multa suauitate faciant bonum, & declinent a malo: aut ita accendit voluntatem, vt cum magno feruore quæque facienda prompte aggrediantur, quamuis dura ac difficilia. Quosdam vero ita sibi quodammodo relinquit, vt quidquid boni agere debent, necesse habent se stimulis & calcaribus pungere quasi pigrum animal: vt grauior sit eis difficultas superandi torporem cordis, quàm laborem actionis sustinendi. Isti etsi non habent desiderium feruens ad currendum post Dominum, habent tamen desiderium desiderij, orantes se trahi cum sponsa; *Cant. 1. a* quasi qui agilitatem currendi non habent. Iuxta Illud: Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in in omni tempore. *Psal. 118. c* Voluntatem bonam habent, sed pigram & tepidam, non feruentem. Primum felicius est, secundum laboriosius. Quid autem horum maioris sit meriti, puto neminem perfecte æstimare posse, nisi eum qui * statuum ponderator est, scilicet Deum. Quia secundi si feliciter luctando vincunt seipsos, vt per consuetudinem sui potentes fiant, magnæ virtutis est. Primi maiori indigent cautela ne seducantur: quia diuitiæ faciliter acquisitæ prodigalius solent effundi, quàm quæ paulatim & cum difficultate elaborantur. Secundi antequam perfecte vincant difficultatis tentationem, sæpe quasi lassati vel territi ex labore desperât de victoria, & de peruentione ad finem quo tendunt, & remittunt studiũ perfectionis: & ad alias occupationes se conuertunt, quasi diffidentes de Deo, quòd nolit eos introducere in terram Promissionis, per quam significatur perfectio puritatis. Sicut filij Israel in deserto tædio laboris & difficultatis de superandis hostibus detraxerunt terræ Promissionis: & mortui sunt *Num. 32. b* in deserto præter paucissimos, hoc est, præter Caleb & Iosue, qui designant eos qui caute & viriliter per tentationes pertranseunt vsque in finem perseuerando. Ideo inter tot de sæculo quasi de Ægypto egressos, tam pauci perueniunt ad consummatam perfectionem: quia aut seducti callidis deceptionibus inimici, aut tædio laboris & difficultatis fracti, viam perfectionis deserunt, vel aggredi non præsumunt.

Industria quoq; subiugantur vitia.

* *al.* spirituum.

De generalibus remedijs contra vitia. Cap. XXV.

QVædam etiam sunt generalia remedia contra vitia expugnanda & virtutes obtinendas, quædam specialia, aliqua singularia; vt contra luxuriam, fugere feminas, viros, & similia. quædam autem sunt quæ cito & perfecte ducunt hominem ad sanitatem mentis, quædam tardius & imperfectius. Efficaciora remedia contra omnia vitia sunt ista. Primum paupertas; vt in omnibus penuriam patiaris, non solum in his quæ desideras, quia illa est omnium etiam ditissimorum qui plus cupiunt quàm habent; sed etiam in his quibus necessario indiges, in victu, vestitu, hospitio, ministris & similibus. Secundum est despectio hominum; vt sis contemptus, vt vilipendaris, & non cureris, & in nullo singulariter honoreris: sed potius confundaris, exprobreris & vitupereris, & hoc sæpe ab amicis, donec rumor elationis penitus in te comprimatur. Nonne vides quanta mendici tolerant a diuitibus, quàm patienter? quod non facerent, si haberent diuitias, vel honores. Tertium est strenuum magisterium: vt cogaris facere quod inuitissime faceres, & dimittere quod libenter faceres: & nihil habere nisi quod tibi datur, nihil agere nisi quod tibi iubetur: nec loqui nec esse nisi ad nutum alterius: & nihil dissimuletur quidquid negligis, quin aspere reprehendaris & puniaris, donec curuitas propriæ voluntatis plene in te ad formã rectitudinis reflectatur. Quartum est elongatio a consortio sæcularium: quia sicut aqua turbata si ponatur seorsum a frequentia transeuntium, purificatur magis: ita mens religiosi a sæculo sequestrata minus afficitur circa terrena, & cælestia magis desiderare nititur, & prius intelligere & facilius inhærere de eis cogitando. Quintum est frequens oratio: quia oratio eleuat mentem supra se ad Deum, & impetrat ab ipso curationem languoris vitiorum & sanitatem virtutum. Sextum est qualibet afflictio, vel tribulatio aduersitatis: vt labor, infirmitas, persecutio, tentationes, infamia, & similia. Quia sicut lima purgat & splendere facit metallum: ita tribulatio & angustia & afflictio abradit rubiginem vitiorum. Vnde Gregorius: Qui desiderat plene vitia vincere, studeat humiliter purgationis suæ flagella tolerare. Si autem primo est amata ad sustinendum aduersitas, per consuetudinem continuam fit de die in diem tolerabilior, quousque iam non curetur, vel etiam diligatur propter profectum sanitatis, quæ inde prouenire sentitur. Exemplum de cauterio, quod primo acerbum est, sed emortua carne iam non dolet, & superfluos humores educit. Vnde orat Propheta, Proba me Domine & tenta me: vre renes *Psal. 25. a* meos & cor meum. Septimum est continua mortis & operum retributionis meditatio, quæ facit vitia timere, & virtutibus insistere. Sicut autem arte medicinæ contraria contrarijs curantur, ita vitia contrarijs exercitiorum remedijs sanantur: vt superbia humiliatione, gula sobrietate, impatientia aduersitate, & sic de ceteris.

Efficacissima remedia cõtra vitia.

Simile elegans.

Greg. homil. 15. in Euang.

De remedijs specialibus singulorum vitiorum. Cap. XXVI.

NVnc ergo de specialibus remedijs singulorum vitiorum videndum est; quæ si non omnia possumus scire vel describere, pauca tamen de pluribus consideremus: sicut pauperes qui non possunt multas medicinarum diuersitates & efficaces habere, conficiunt de vilibus herbis vnguenta quibus liniant dolores suos.

De remedijs superbiæ. Cap. XXVII.

PRimum superbiæ remedium est, consideratio propriæ vilitatis tam in corpore, quàm in anima: tam illius quæ nobis cum ceteris cõmunis est, quàm illius quam in nobis singulariter agnoscimus in occulto, vel in aperto, siue sit naturalis, siue accidentalis. Considera vilitates & infirmitates corporis: quid fuimus, quomodo concepti sumus, quomodo in vtero nutriti & nati: quid sumus intrinsecus sub cute, quæ sordes ebulliunt per aperturas, quàm facile deperit quidquid in nobis pulchrum est, & validum apparet; quòd mors semper propinquat, & quales post mortem erimus. Item quòd exteriores honores non sunt nostri naturaliter. Diuitiæ terra sunt, & de terra tolluntur: vt pecuniæ, possessiones: & honores non impenduntur homini pro se, sed pro quæstu qui inde speratur. Sicut vultures & canes accurrunt ad cadauer quàmdiu sperant inde satiari:

Nosse seipsum, efficax remedium contra superbiam.

satiari: sed cum totum corroserint quòd nisi sicca ossa remanent, tunc relinquunt cadauer. Item bona mentis nostræ non sunt nostra, sed dona Dei: & rationem inde reddituri sumus districte: vt sunt scientia, ingenium, virtutes. Mala nostra pure mala sunt, & ex pluribus circumstantijs grauia, & grauibus supplicijs digna. Bona nostra non pure bona sunt, sed multipliciter imperfecta: vt pigritia, desidia, vana gloria, hypocrisis, tepiditas, & vanæ cogitationes, & imperseuerantia, & cetera vitia sæpe vitiat bona opera nostra quæ facimus, & maculant sacrificium nostrum tam actionum quàm orationum, vt minus sit Deo acceptum, & minus nobis meritorium. Item expositi sumus pluribus periculis & æternæ damnationi: & pluribus vitijs & peccatis onerati & miserijs subiecti. Vnde ergo superbit terra & cinis homo tam vilis? *Eccli. 10. a* Secundum est exercere se in humilibus operibus, vilibus & despectis officijs, & rusticanis laboribus: humili habitu incedere, humiles mores & verba habere, locum nouissimum eligere, nihil iactantiæ & ostentationis prætendere. *Humilia exercitia vsurpanda.* Hæc & his similia cum in consuetudinem versa fuerint, mentem ad humilitatem inclinant. Si autem vana gloria, vel superbia pulsat mentem, pro huiusmodi humiliatione, hoc est, ex nouitate vel raritate huius humiliationis iam per longum vsum ista vanitas euanescit, vt legitur in Psal. In Deo faciemus virtutem, & ipse ad nihilum deducet inimicos nostros. *Psal. 59. c* Tertium est quòd superiores & meliores se debent attendere tam homines, quàm ipsum Iesum Christum Deum & hominem, vt eorum comparatione sibimet vilescat homo, qui se aliquid esse putat, sicut locusta ad gigantem; calculus ad montem, gutta ad flumen: & hoc tam in faciendo bona, quàm patiendo aduersa. Pannosus garsio vilescit inter purpuratos: sic nos debiles in virtutibus respectu maiorum & sanctorum, siue ante nos fuerint siue nobiscum.

De triplici inuidia. Cap. XXVIII.

INuidia triplex est. Prima, non gaudere de bonis alterius, & non dolere de malis eius. Et hoc est contra charitatem proximi, quem tenemur diligere sicut nosmetipsos: cum nemo de proprio bono non gaudeat, vel de malo non doleat. Secunda est dolere & torqueri in bonis alterius, & gaudere & optare malum eius ex odio personæ. Nam qui dolet de prosperitate temporali alicuius, vel gaudet de aduersitate eius, quia videt eidem expedire, vel communi vtilitati aliorum, non ex odio personæ: non est inuidiæ deputandum. Sicut iustus iudex destruit malefactores, ne vel ipsi grauius damnentur, si diutius in malis prosperentur, vel per eos pax communis turbetur. Tertia est, insuper promouere malum alterius verbis & factis, & bonum impedire, vel deprimere. Grauis inuidia est, malum pro malo reddere: Grauior autem odire illum, qui nihil nocuit tibi: Grauissima autem, malum pro bono restituere, vel odio habere aliquem quia bonus est, sicut Iudæi Christum. Itè malum est aliquem lędere in rebus, vel honoribus, peius in corpore, pessimum autem immo diabolicum lædere & nocere alicui in anima quo ad salutem æternam. Item negare indigenti beneficium, peccatum est, licet sit inimicus: non impedire autem malum eius cum posset, grauius. Perfectorum est bonum inimici diligere, & promouere etiam ex affectu. Quidam putant se innocentes, si negant illis quos non diligunt salutationem suam: sed examinent se quomodo esurienti inimico cibum ministrarent, si salutationem quam sine damno dare possunt, negant, maxime si desideret & affectet. *Prou. 25. d* Ideo autem inuidia vel odium Deo contraria sunt: quia singulariter charitati, quæ Deus est, opposita sunt, & commune bonum quod Dei largitas omnibus æqualiter creauit, inuidet: & eos odit quos Deus creauit & redemit & diligit, de quibus spes est quòd ad vitam æternam perueniant.

De remedijs inuidiæ. Cap. XXIX.

PRimum remedium contra inuidiã est, quod etiã summum est, nihil amare & cupere eorum quę mundus amat, idest, diuitias, honores, voluptates. Temporalia enim quo pluries diuiduntur; eo partes minores fiunt: & qui ea appetit, inuidet alijs ea habentibus, dum necesse est alium carere quod alter habet. Cælestia autem & diuina, quo plures participant, eo magis dilatantur & abundant: vt virtutes & sapientia, & dona Spiritus sancti, & similia, quæ participatione non minuuntur. Secundum est, cogitare quòd si alius non haberet illud vnde ei inuides, tamen tu non haberes: vnde nec inuideas alteri, quod sine damno tuo habet, ne frustra de aliena felicitatę torquearis. Remedium contra odium est, timere vindictam Dei, qui non remittit homini peccata sua quàmdiu ipse tenet odium ad proximum suum. *Matt. 18. d* Tertium est, cogitare quòd quãdoque oportet cum proximo reconciliari, si vult saluari. Vnde melius est hoc cito fieri quàm tardius, ne homo sit in periculo damnationis, & perdat bona quæ interim operatur. Futuri enim domestici in domo Patris cælestis, hic debet æternæ pacis fœdus inchoare: quia quanto hic feruẽtior dilectio, tanto illic erit iucundior fruitio æternæ pacis. Quartum est, vt studeas illi qui magis est tibi contrarius, obsequentior esse & affabilior. Per hoc enim lenis cor eius, si est intelligens, vel saltem cor tuum. Noli vinci a malo: sed vince in bono malum. *Rom. 12. b* Quid prodest homini diu meminisse iniuriarum, nisi vt amplius inquietet & affligat semetipsum? Sufficit diei malitia sua. *Matt. 6. d* Tanta enim sunt nobis molesta, quantumcumque studeamus in nobis esse pacifici: quòd si super hæc volumus ea nobis aggrauare per odij & rancoris conseruationem, citius obruemur quàm omnia resistendo vincamus. Potius iuxta Apostolum dare locum iræ debemus, & cedere, & non resistere malo, malũ pro malo reddendo. *Rom. 12. d* Quia si velimus omnes opprimere, quos aduersarios patimur, iterũ alij insurgent, & nos prius succumbemus quàm omnes eliminemus. Qui seipsum per patientiam vincit, omnes aduersarios superat. Bellabunt aduersum te, sed non præualebunt. *Ier. 1. d* Exemplum in sanctis martyribus. Odiũ aliquando generatur ex ira diu retẽta.

De ira. Cap. XXX.

IRæ triplex est qualitas. Prima subito & ex facili causa moueri, vt ex leui facto vel verbo, vel etiam ex vana suspitione. Aliquando etiam contra insensata commouemur, & irascimur brutis & lapidi, & ligno vel calamo, & huiusmodi sine ratione. Secunda est vehementer inflammari. Aliquando enim ira tantum in corde accenditur, quòd etiam facies inflammatur & deformatur. Aliquando etiam gestus & mores mobilitate quadam notabili agitantur, ex qua interior animi commotio demonstratur: vt sternutatio nariũ, pallor vel rubor vultus, depressio palpebrarum, tremor labiorum, inquietudo totius corporis. Aliquando per verba erumpit vel clamores, per conuitia, contumelias, maledicta, & minas, periuria, & blasphemias. Aliquando quasi febris concutit corpus, vel quasi phrenesis mentem in furorem vertit. Aliquando manus mouet ad lædendum aliũ vel seipsum: ita vt sibimet aliquando manus iniciat, vel ea quæ parauerat, abijciat, vel destruat. Aliquando non sinit admittere quæ sibi vtilia sunt, vt cibum vel aliud commodum. Et multa huiusmodi ira operatur, & pacem cordis turbat, & rationem obnubilat, & memoriam confundit. Et sicut fumus hospitem

Simile. tem de domo expellit: ita ira Spiritum sanctum qui super quietum quiescere tantummodo quærit, de cordis habitaculo excludit. Tertia qualitas iræ est, diuturna commotio, quæ aliquando rancorem fouet. Quidam habent de prima qualitate magis, & minus de secunda & tertia, quidam de secunda magis, quidam de tertia: quidam abundant duabus ipsarum: quidam vero omnibus tribus, & hi pessimi sunt. Ira contrariatur virtuti mansuetudinis, patientiæ, & mititatis, & dehonestat disciplinam morum: & facit inconsideratum, quia nec Deum timet, nec hominem veretur. Ira etiam non habet misericordiam, nec humilitatem prætendit, & excæcat intellectum: & sicut Prou. 10. d fumus nocet oculis, sic ira cordi.

De remedijs iræ. Cap. XXXI.

Remedia iræ. Primum prouida præmeditatio illorum quæ possunt occurrere, tam verborum quàm factorum contrariorum: vt ante pugnam se homo ad patientiam præparet, & hostem quasi in insidijs paratus expectet: vt eo minus perturbent venientia quo fuerint ante præuisa. Qui enim debent in bello pugnare, ante pugnam solent artem pugnandi exercitando addiscere: vt ictus aduersarij sciant scuto excipere, ne improuidi vulnerentur & superentur. Nam qui tunc primo vult armari quando iam hostes irruunt super eum; nec spatium dabitur ei ad muniendum se, nec etiam præ stupore consilium inueniet quo euadat. Secundum est, os comprimere tacendo, & accensam flammam iræ in corde suffocare: ne si euaporare permittatur, increscat & alios incendat, sicut de igne materiali sæpius experimur. Ad Linguę duo ostia. hoc enim duo ostia Deus linguæ dedit, dentes & labia: ne facile prosiliat ad nocendum, maxime cum Eccli. 28. d intus accensa fuerit igne furoris. Facito ostia ori tuo. Psal. 140. a Et, Pone Domine ori meo custodiam, vt non delinquam, &c. Tertium est conuertere se ad alia negotia quibus cor occupetur, loquendo vel alia tractando, vt sic obliuiscatur commotionis suæ: sicut qui vult extinguere ignem, subtrahit stipites ardentes, vt sic diuisus deficiat materia per partes ei subtracta. Cum Prou. 26. c defecerint ligna, extinguetur ignis. Quartum remedium est, verecundia, qua homo modestus erubescit disciplinæ suæ detrimentum incurrere, & alios scandalizare: & vim facit sibimet reprimendo iram, vel etiam alios inordinatos motus, ne honestatis suæ dispendia patiatur. sic etiam timor reprimit iram. Sicut videmus in seruis, qui a dominis suis sæpe dure castigantur, nec audent leuiter e contra murmurare, ne forte peiora eis inferantur. Si hoc potest timor humanus, quanto magis timor Dei, si vere insit menti, Malo resistitur, si bonũ diligitur. & maxime amor ipsius boni. Tam potens est quisque malo resistere, quãtum amor boni in cordis eius affectu conualuerit. Quintum est, assuefacere se statim (cum sentitur commotio) admittere consilia prudentiæ, perpendendo quàm nociua sit iracundia, quæ lædit conscientiam, confundit famam, alios scandalizat, cor inquietat, Spiritum sanctum effugat, tormenta meretur: & etiam quòd illud pro quo irascimur, iam ineuitabile est, si factum est: & quòd nihil proficimus irascendo, nisi quòd malum duplicamus. Tanta enim in hoc sæculo occurrunt aduersa, quòd si etiam omnem diligentiam apponimus, qualiter ea nobismet mitigemus leuiter patiendo; tamen vix omnia portabimus: quanto magis si voluerimus ea nobis exaggerare per impatientiam, & retinere in corde per rancorem: si ea nolumus expellere, vt euanescant sicut fumus, ante obruemur & suffocabimur, quàm possimus omnia resistendo superare; sicut illi qui continuum fluxum reumatis non excreant, suffocantur. Ad quid volumus verba contumeliosa cõtra nos prolata retinere, quæ iam cum aura trãsierũt? quæ nihil nocuerunt nobis quantum fuit in eis; nec A in rebus, nec in corpore; nec gratiam Dei a nobis auferunt, nec honores apud homines, si nos per impatientiam non offendimus nosmetipsos. Immo magis grati sumus Deo & hominibus, si contumelias patimur, quàm si nihil pateremur aduersi. Sic æstimemus verba maledicorum & detractorum, sicut latratus canum vel clamores anserum, quos contra nos audimus & non curamus. Qui alterum contumeliose vituperat, seipsum magis quàm illum dehonestat. Verba maledicorum, latratus canum. Ecce aliquando in itinere intemperies aeris affligit nos; & cum euaserimus lætamur, & tristitiæ prioris obliuiscimur, nec adijcimus, vt iterato contristemus B nos de priori incommodo, quod præterijt: sic etiam debemus præteritarum obliuisci iniuriarum ac si non fuerint, & gaudere quòd sustinuimus. quia cum tribulatio pertransierit, meritum eius adhuc manet. Cogitare etiam debemus, quòd nemo in hac vita sine aduersitate viuit: & qui sæculo seruiunt, sæpius grauiora tolerant. Item quanta sancti sustinuerunt, & martyres, maxime & super omnes ipse Dominus noster Iesus Christus. Et si ipse tanta passus est pro nobis, non est indignum si nos aliqua toleramus pro ipso, & pro magna gloria nostra, & pro merito peccatorum nostrorum, pro quibus vtilius hic modica C pati debemus, quàm in futuro plurima & acerbiora. Hæc & his similia prudenter & sæpe cogitando, impetum iracundiæ & impatientiæ facilius superamus.

De acedia. Cap. XXXII.

Acediæ vitium tres habet species. Prima est quædam amaritudo mentis, qua nihil lætum, vel salubre libet, tædio pascitur, fastidit hominum consortium. Hæc est quam Apostolus sæculi tristitiam appellat, quæ mortem operatur, procliuis in desperationem & diffidentiam, prona ad suspitiones: quæ pa- 1. Cor. 7. c D tientem aliquando instigat ad necem suiipsius, luctu irrationabili oppressa. Hæc aliquando nascitur ex præcedenti impatientia, aliquando ex retardato & impedito desiderio cupitæ rei, aliquando ex prædominantibus melancholicis humoribus: & tunc medicorum est adhibere remedium, potius quàm religiosorum, vel Theologorum. Secunda est tepor quidam pigredinis qui somnum amat, & omnia cõmoda corporis: horret labores, fugit aspera quæque, vitat operationem, otio delectatur. Hæc est propriè pigritia. Tertia est quæ solum fastidit ea quæ Dei sunt: & ad omnia alia agilis est & alacris. Oratio est E ei insipida, & a laudibus Dei se absentat, vbi caute potest & audet, festinat implere velociter orationes debitas: & ne nimis afficiatur tædio earum, assumit interim alias cogitationes, vel occupationes quibus intendat donec perficiat horas vel orationes consuetas: rumoribus pascitur, ludis delectatur, excogitat negotia quibus occupetur. Nihil magis est ei onerosum quàm Deo intendere, & his quæ spectant ad studium & profectum spiritualem. Cella ei carcer est, euagari autem tam corpore quàm mente extra claustrum diligit, & quærit multifarias occasiones. Omnis rigor disciplinæ spiritualis grauis est ei, & mur- Nota, F murat & conqueritur de duritia prælatorum & disciplina zelantium. Hoc acediæ vitium, signum est ingratitudinis: quia tanta beneficia contulit nobis Dominus & confert quotidie, quòd fidelem seruum eius deceret numquam ab eius laude cessare, numquam eius obsequium fastidire. Item spoliat nos multis meritis & præmijs in cælo. Tantã enim gloriam omni hora negligimus, quanta bona interim facere possemus, si otiose eam transigimus: & nulla vel modica hora præterit qua nõ mereamur vel demereamur. Nota, Cum in multis offendimus Deum, conueniens est, vt tempus quod adhuc restat nobis ad viuendum, tanto melius expedamus, & redimamus tempus quod male amisimus. Eph. 5. d

De

De remedijs Acediæ. Cap. XXXIII.

REmedia acediæ. Primum & efficacius, cogere se ad ea spiritualia studia quæ maxime fastidit homo, & præcipue ad orationem & celebrationem diuinorum, tamdiu quousque per Dei gratiam vertatur nobis in oblectationem. Si autem differatur talis gratia, nihilominus de labore luctaminis meritũ accrescit & virtus roboratur, & per consuetudinem magis ac magis tædium minuitur. Deus enim non requirit a nobis quod non dedit, scilicet gratiam deuotionis: sed hoc vult vt eam quæramus, & cum dederit reseruemus, & gratias ei agamus. Possibile est enim, aliquem multo plus mereri in * pœna laboris pro obtinenda deuotione etiam si non proficit, quàm si multæ deuotionis foret sine labore: quia de isto posset forsitan extolli, & meritum diminui: de illo autem cor humiliatur, & meritum conseruatur. Cõtra tristitiam autem maxime valet frequens memoria benignitatis Dei & intuitus beneficiorum eius: contra cuius bonitatem peccata omnium nostrum sunt velut gutta ad mare. Item esse libenter cum bona societate; maxime vbi de Deo sæpe loquuntur deuote. Itẽ illud Iacobi, Tristatus aliquis in vobis? oret: Aequo animo est? psallat. sic enim cor hilarescit, & spiritus tristitiæ effugatur: sicut psallente Dauid, spiritus malus a Saul recedebat. Occupatio etiam prodest tristibus, vt obliuiscantur tristitiæ. Pigris vtilis est laboris exercitatio, & consuetudo incommodi, cogente strenuo magisterio, ne possint remisse agere præ tædio laboris, nisi debilitas sit in causa. Item contra tædium cordis, valet varietas actionis, vt ab vno transeat ad aliud opus bonum. Seruus Dei in his quattuor exercitijs debet versari vt Deo intendat, orando, psallendo, meditando, studendo deuotioni: aut de Deo tractet legendo, studendo, secum conferendo, discendo, docendo: aut pro Deo laboret operãdo, seruiendo, corpus castigando, & virtutibus studendo: aut corporis refectioni moderate indulgendo, quiescendo, dormiendo, cibum vel potum sumendo, ad hoc vt corpus possit spiritui seruire. Panis & disciplina & opus seruo. Panis ad sustentationem, disciplina ad correctionem, opus ad exercitationem. Asinus indiget pabulo ne deficiat; onere, ne lasciuiat otiosus, virga eget qua impellatur, ne pigre ambulet vel deuiet. Grauis acedia est, negligenter persoluere ea ad quæ quis tenetur; grauior prætermittere omnino ex tædio; grauissima alios impedire, & a bono retrahere, nec posse aliorum bona studia æquo animo sustinere.

*al. pugna.
Iacobi 5. c
1. Reg. 16. d
Exercitia Religiosorũ quattuor.
Eccli. 33. c

De auaritia. Cap. XXXIV.

AVaritia tres habet species. Prima est anxia cupido habendi vel acquirendi temporalia, siue sequatur effectus, siue non: & sic potest auarus etiam esse pauper, qui modicum habet, vel etiam nihil. Secunda tenacitas conseruandi habita, quæ non permittit ea erogari in pias causas, vel in vsus necessarios cõgrue expendi, nisi cum animi dolore. Tertia est augere diuitias, & vndecumque acquirere, etiam de iniusto & turpi quæstu, vt furto, rapina, fraude, vsura & alijs inhonestis modis. Quidam laborant in prima specie, quidam in secunda, quidam in tertia, quidam in duabus, quidam in omnibus. Hoc vitiũ videtur specialiter contra naturam esse, & ex sola praua consuetudine, vel corrupta voluntate inolitum. Quod ex hoc probatur, quia mundus multo tempore caruit hoc vitio: & aliquæ gentes adhuc putantur ab eo immunes esse vel fuisse, sicut Gymnosophistæ. Item quia multi sæculo perfecte renuntiantes, cum ab alijs vitijs sæpius impugnentur, ab hoc numquam deinceps pulsantur, nisi forte propria misera voluntate se ei subijciant. Qui autem semel eius laqueo se

Auaritia cõtra naturã est.

A alligari permiserit, vix vmquam de cetero ab eius cõpede liber erit. Vnde videmus Religiosos quosdam post primam sæculi abrenuntiationem, qua ab eius laqueis erepti fuerant, rursum inuolui auaritiæ retibus, & insatiabiliter sitire res alienas, qui prius proprias contempserant propter Deum. Sic Iudas omnibus suis renuntiauerat: postea fur factus est, & loculos habens, Dominum maiestatis vendidit, & laqueo se suspendit.

Ioan. 12. a
Matt. 27. a

De remedijs auaritiæ. Cap. XXXV.

B REmedia auaritiæ. Primum, omnia pro Christo relinquere, & sub alterius regimine viuere, & si qua habuerit, ei plené resignare; & in nullo sui iuris esse, sicut in primitiua Ecclesia fideles sub Apostolis erant, & in monasterijs bene ordinatis claustrales. hoc est efficacius auaritiæ remedium: sicut Dominus docuit, Qui non renuntiauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Item, Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. Secundum est, considerare omnes perplexitates diuitiarum, & laqueos auaritiæ, & paupertatis libertatem & vtilitatem. Diuitiæ enim periculose acquiruntur; & cum labore & cum multa C sollicitudine conseruantur: quia multorum inuidiæ patent, furum, raptorum, potentum, fraudulentorum. Vbi multæ sunt opes, ibi multi qui comedunt eas, tam consumentium quàm subtrahentium: a nullo securus diues, nec ab extraneis, nec a proximis. Sic est diues in medio cupidorum, sicut carnifex in medio canum famelicorum. Diuitiæ diu colliguntur, citò amittuntur. Multiplicatæ non minuunt, sed augent sitim auaritiæ, sicut potus hydropico. Quid ergo quæris vnde plus crucieris? Affligunt nondum habitæ, etiam habitæ & amissæ. Pauca sufficiunt necessitati. D Mors cito rapit ab eis. Pœnas æternas amatoribus suis lucrantur. Ab his omnibus libera est paupertas. Rapinas nolite concupiscere: diuitiæ si affluant, nolite cor apponere. Fructus diuitiarum est largitas eleemosynarum: sine qua infructuosæ sunt & periculosæ. Diuitiæ conseruatæ, in malum domini sui cedent. Semen accumulatum putrescit, seminatũ fructificat. Tertium remedium est, confidentia de Deo, qui non derelinquit sperantes in se. iuxta promissum ipsius: Nolite solliciti esse dicentes, quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? hæc enim omnia Gentes inquirunt: scit enim Pater vester E cælestis, quia his omnibus indigetis. Qui enim sic fecit hominem, vt alimentis indigeat, non patietur, eũ perire per necessariorum subtractionem, si eius curæ se committat. Quærite primum regnum Dei & iustitiam eius, & omnia necessaria corporis adijcientur vobis. Nam qui libenter vult homini dare cælestia & maxima, quomodo neget ei minima, idest, terrestria? Si enim mali & crudeles homines, immo bestiæ & bruta, filios suos nutriunt, multo magis optimus & verus Dominus filios suos non deseret: qui etiam benignus est super ingratos & malos, quanto magis super bonos qui omnem sollicitudinem suam F in eum proijciunt? Non vidi iustum derelictum, neque semen eius quærens panem. Vnum de tribus a Deo sperandũ est auaritiam proijcientibus pro Deo: quia aut procurabit homini necessaria, aut cum parco victu & penuria dabit homini vires, quas in abũdantia posset habere; & hoc est iucundius de modico esse magis fortem: aut quod subtrahit corpori refundet menti in consolatione spirituali: vt libenter careat corporali abundantia, quæ spiritualibus delicijs felicius recompensatur. Insuper magnam gloriã in cælo meretur patienter tolerata pro Christo temporalis penuria: quia, Beati paupéres spiritu, &c.

Act. 2. g & 4. g
Luc. 14. g
Mat. 19. 6
Eccls. 5. c
Psal. 61. b
Eccls. 5. e
Matt. 6. d
Matt. 6. d
Psal. 36. e
Matt. 5. a

De gula. Cap. XXXVI.

Cassian. li. 5. de spiritu Gastrimargia. cap. 11.

GVlæ quatuor sunt species. Prima, ante debitum tempus, vel sæpius quàm deceat comedere, præter necessitatem, more pecudum. Secunda, cum nimia auiditate & impetu quodam vorare, sicut lupi & canes famelici. Tertia, nimis se implere, potius quàm reficere, & plus sumere quàm sit necesse ex inconsideratione, vel delectatione. Quarta, nimis lauta, vel exquisita quærere. Hæc nutrit auaritiam, sicut prior pigritiam vel acediam. Qui delicata quærit, cupit diuitias, vt possit habere quæ appetit. Nimia vero ciborum repletio pigrum reddit: quia vas plenum ponderosum efficitur. Hebetat etiam intellectum, & affectum deuotionis obruit & refrigerat, & agilitas retardatur, & in somnum ducit superflua ciborum repletio.

De remedijs gulæ. Cap. XXXVII.

REmedia gulæ. Contra primam speciem sufficit bona voluntas, vt nolit plus vel sæpius comedere quàm sit conueniens. Infirmis autem non est lex posita. Iuuenes vero & laborantes sicut exigit necessitas, discrete refici possunt, quando consuetudo, vel C ecclesiastica institutio non repugnat. Contra secundam vtilis est disciplina verecundiæ, vt modeste se habeat, & impetum refrenet. Item consideratio: quia inordinata & nimis festinata refectio naturam grauat & minus nutrit, & plus æquo vult. Eadem etiam consideratio valet contra tertiam speciem, quæ nimis sumitur; & quia vere impedit a bono opere sicut supra dictum est. Efficacius tamen remedium est contra tertiam & quartam speciem, non habere vnde possit gulæ satisfacere. Vnde quanto quis pauperior fuerit, tanto minus in hac parte peccabit. Hæc est secundum traditionem seniorum prima pugna, D quam deuincere nos oportet: & quantominus superata fuerit, tanto validiora sunt cetera vitia cõtra nos, & nos debiliores sumus contra ea. Per gulæ peccatum mors intrauit in orbem. Vnde & Christum diabolus primitus per gulam tentauit, quasi per ianuam aliorum vitiorum aditum quærens ad vlteriora. Contra quam prout etiam contra alias voluptates vitiosas considerare debemus, quàm cito pertransit, quàm breuiter durat: & quando transacta fuerit, sic est quasi numquam fuerit. Vnde cum delectamenta mundi & carnis appetis, pone in corde tuo ac si iam habueris & satiatus sis, & hora præterierit: quia vo- E luptas præterita est quasi somniũ noctis transactum, immo contemptibilior: quia malam conscientiam facit perpetrata voluptas, euitata vero lætam & securam. Valet etiam contra omnes aduersitatum turbationes, si ponas in corde tuo iam durante aduersitate, quòd ita debeat esse, & aliter esse non possit: & quòd voluntas Dei sit quòd ita est, & disposuerit, vt ita eueniret. Quod enim sponte quisque disponit, inde minus turbatur si euenerit. Cum autem turbaris quòd non euenit quod optaueras, vel speraueras, cogita quòd multa alia non euenerunt quæ prospera fuissent, si euenissent, & tamen non turbaris quòd F non euenerunt: quia de quibus cor hominis non disponit sibi gaudium si eueniant, de his etiã non tristatur si non eueniant. verbi gratia: Si speras in crastino habiturum bonum prandium, lætaris: sed si forte spes tua frustretur, turbaris, quia lætitia spei subtracta est. Sed si nihil speras, non tristaris si non euenerit: quia videris tibi nihil perdidisse, cum nihil habueris amittendum. Homo enim virtutis, sic debet omnem spem suam & solatium in Deum ponere, vt numquam ex toto figat animã in terrena consolatione: & quasi suspensum habeat desiderium ad omnia exteriora non fixum: sicut qui super glaciem incedit, leuiter ponit pedem tentando si crepitet, vt retrahat

Vide Cassian. lib. 5. de spiritu Gastrimargia. ca. 13. & 14.

Rom. 5.

Mat. 4. a

In aduersis & prosperis quomodo philosophandum.

In consolatione terrena non figendus animus.

A pedem ne submergatur. Cum ergo perdis aliquid quod diligis, pone in animo tuo quasi numquam habueris, & quasi somnium fuerit quod videris habuisse, quod tunc more suo euanuerit & in nihilum redactum sit. Hoc orat Propheta cum affectu sibi inspirari, dicens: Velut somnium surgentium Domine in ciuitate tua imaginem ipsorũ ad nihilum rediges. Hoc est, redige memoriam istorum terrenorum in corde meo, quod est ciuitas habitationis tuæ, ad nihilum: vt nihil reputem esse, vel fuisse quod pertransijt, sicut somnium de stratu surgentium obliuioni traditum non curatur. Somnium est hæc vita malis B & stultis, qui putant se esse quod non sunt, idest, felices, & habere quod non habent. Et non sunt vera bona: quia falsa sunt quæ habent. Istæ considerationes non sunt phantasticæ dicendæ, sed veræ & sapientes: quia faciunt mentem tranquillam, & stabilem inter mundanæ prosperitatis & aduersitatis varietates. Cum ergo desideras quod non habes, cogita quasi habueris & iam fraudatus inde fueris, & modo pertransierit. Cum autem habes quod diligis, noli nimis inniti ei per delectationis affectum: sed cogita quòd cito pertransiet ista lætitia, & nihil post se relinquit, nisi vestigia dolorum, & debitum suppliciorum. Cum ergo amittis quod amasti, æstima quasi numquam habueris illud vere, sed tantum quasi in somno videris; vel in cogitatione imaginatus sis te talia habuisse: sicut imaginatur mihi quòd sim Rex Franciæ, & magnam gloriam & pompam & delicias & diuitias habeam: & post modicum Rex Angliæ debellet me, & capiat & spoliet me regno & gloria, & inanis remaneam ab omnibus. Si ergo peracta tali phantasia, grauiter vellem turbari & tristari de illa regni phantastici amissione, vel si valde exhilarari voluissem ex delectatione huiusmodi gloriæ phantasticæ habitæ; nonne stulta tristitia, vel inanis gloria esset moueri de his quæ numquam fuerunt vel erunt? Tales enim vanas lætitias & tristitias semper habere possemus, imaginando nobiscum & fingendo quaslibet glorias & delectationes, & econuerso tristitias & dolores, sicut solent quidam insani & lunatici quibusdam phantasijs delusi ex cõfusione cerebri, etiam sine apparente causa exteriori, modo ridere, modo flere secundum imaginationes interius conceptas tristes vel lætas. Verumtamen vniuersa vanitas omnis homo viuens, idest, viuens secundum hominem, non secundum Deum. Et quare? Verumtamen in imagine pertransit homo, velut in quadam imaginaria delusione, existimans se aliquid esse cum nihil sit: & ita nedum vane extollitur, sed etiam frustra conturbatur vanis timoribus & mœroribus deiectus. Thesaurizat, & ignorat cui congregabit ea: quia ipse nescit an eis fruiturus sit, an alius cui forte non debentur. Contra hoc sibimet Propheta consilium inuenerat dicens: Et nunc quæ est expectatio mea, nonne Dominus? & substantia mea apud te est. vbi iterum perdere non formido. Econtra pone in animo tuo, de futura aduersitate non turbari: quia contingentia ita se habent, quòd possunt euenire vel non euenire. Et sæpe turbamus nos ante tempus timore illius quod numquam eueniet: sicut pueri aliquando flent recordantes doloris, quem forte haberetur, si parentes eorum moriantur, qui adhuc viui sunt, sani & incolumes. Quòd si etiam aduersitas certa futura est, tunc sufficit diei malitia sua, vt non duplicemus nobis dolores præcedente angustia, cum sequens tribulatio per se satis excruciet. Hæc dico de temporali tribulatione, non de æterna, quam expedit nobis prætimere & præcauere. Gregorius: Ante supplicium de supplicio cogitate. Instante vero iam tribulatione vel aduersitate, consideranda est vtilitas aduersitatis: quomodo peccata purgat, cautos reddit a peccato, & subtrahit occasionem peccandi in multis: & exercet ad virtutes, ad humilitatem, & ad com-

Psal. 72. e

Somniũ vita humana.

Psal. 38. a

Vbi supra.

Mat. 6. d

Greg. homil. 40. in Euang.

compassionem similia sustinentium, ad confugiendum sollicitius ad diuinum adiutorium, ad experientiam diuinæ clementiæ, quæ tribulatis corde iuxta esse solet, & ad examinationem propriarum virtutum: quia in aduersitate plenius videmus quantum profecerimus in eis. Item ad maiorem gloriam promerendam & super omnia ad reddendū vicem Christo passo pro nobis. Transacta autem aduersitate gaude: quia euasisti sicut qui de naufragio euadit, vel de tempestate, & de via mala ad bonum hospitium peruenit: & noli dupliciter te affligere rancore, vel odio ex memoria iniuriarum contra illum a quo passus es: cogitans quòd si non meruisti apud illum, vt te affligeret, tamen forte meruisti apud Deum, vt puniri te permitteret; & ipse Deus iudex vsus est illo quasi tortore tuo ad iustitiam exequendam circa reum suum. Sic Assur virga furoris Domini dicitur: quia eo vsus est quasi virga ad dandam disciplinam seruo suo Israel peccanti. Et sicut virga post correctionem filij in ignem proijcitur, sic & illi vltores Dei tandem punientur, maxime qui non recto zelo & iustitia proximos persequuntur. His quasi per excessum tactis, qualiter te inter aduersa & prospera immobilem conserues, ne prosperitates te extollant, vel aduersa deijciant (quia aduersitas maxime versatur circa carentiam, vel amissionem cupiti, & timorem vel tolerantiam exosi) ad remedia & qualitates vitiorum considerandas redeamus. Non mediocriter autem valet ad morbos vitiorum sanandos, scire æquanimiter carere his quæ caro, vel carnalis affectus appetit, & patienter sustinere, & non pertimescere quæ horret & odit: sicut in medicina corporali, sanitati propinquat qui bene seruat dietam, & cauet a nociuis, & constanter recipit & sustinet amarū poculum confectionis. Gregorius: Qui appetit plene vitia vincere, studeat humiliter purgationis suæ flagella tolerare. Scio & abundare & penuriam pati, & esurire & saturari, vbique & in omnibus instructus sum.

Isa. 10. a

Greg. homil. 15. in Euang.

Philip. 4. c

De luxuria. Cap. XXXVIII.

LVxuria quadruplex est. Prima in corde, quando homo immundas & lubricas cogitationes scienter & voluntarie, causa prauæ delectationis versat in cogitatione, sine repugnantia consensus. Peruersæ cogitationes separant a Deo. Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Secunda est cum citra opus generatiuum satiat se libidinosis gestibus, amplexando, osculando, palpando, impudice respiciendo, loquendo & auscultando turpia, vt sola delectatione praua, vel alijs meretricijs blāditijs carnali affectioni satisfaciat. Hæc tanto est grauior prima, quanto longius ad exteriores conatus causa prauæ delectationis est progressa. Si enim sola mens praua rea est in se per consensum malæ concupiscentię: quanto magis habenis laxatis ad vlteriora libidinis incitamenta, exteriorum sensuum & & membrorum ministerio adiuta & prouocata? Si solum concupiscere corde, mœchia a Domino iudicatur: quid ergo ex concupiscentia osculari, palpare, &c. nemo ergo stulte se seducat, vt putet solum tunc se peccasse quando opus generatiuum perficit, vel laborat perficere, cum etiam præambula operis damnabilia sint. In ipso enim licito coniugio sæpe excusabilior est simplex concubitus, quàm tales inhonestæ blanditiæ actuum indecentium, & spectaculorum, & collocutionum lasciuarum. Si autem aliquis dicat apud se, ex quo non quæro opus prauum fornicādo perficere licite possum morosis blanditijs frui cum dilecta, munda intentione ad mutuæ & sanctæ dilectionis nutrimentum, vt ignis charitatis magis ac magis in nobis accendatur, cum ex dilectione proximi nutriatur & augeatur amor Dei: sciat quicumque talis est, se sub specie spiritualis amoris, carnali dilectione & delectatione deludi: quia spiritus spiritum diligit, nec corporalibus indiget amplexibus: quia hoc est carnalis amoris indicium, qui quanto plus crescit in corde, tanto magis spiritualis amor minuitur & refrigescit: & econuerso spiritualis amor carnalem reprimit & expellit. Triplicis autem peccati reus efficitur, qui talibus corporalibus blanditijs vti se licite posse putat, etiamsi nullam vlterius praui operis habeat voluntatem. Primo quia incaute se nimis exposuit tentationis periculo, cum proni sint sensus hominis & cogitatio in malum: & tentatio quæ nondum fuit occasione & opportunitate noxiæ familiaritatis accepta, potest corrumpere voluntatem, & in peccatum præcipitare. sicut sæpe accidit, quòd qui munda intentione mutuis ingesserunt se familiaritatis societatibus, mutatis affectibus spiritualibus in carnales, lapsi sunt in peccatum. Tali ergo periculo se ingerere est contra Domini præceptum, Non tentabis Dominum Deum tuum: sicut qui super tenuem glaciem ex stulta curiositate incederet, si mergeretur reus esset in seipso, immo ipsum stulte tentare grauis culpa esset, etiamsi mors non sequeretur. Secundo, quòd & si in se nihil tentationis sentiret, tamen alteri daret occasionem tentationis & peccati, cum alteri fodit foueam, vt incidat in eam. Qui alteri poculum mortis propinat, non ideo erit innocens quia ipse non bibit. Halitus eius, scilicet diaboli, prunas ardere facit. Igneus enim flatus ex igne gehennali cum duos carbones compositos inuenerit etiam semiuiuos, sufflat indefesse, donec eos incendat, nec curat moras si tandem aliquando perficiat, cum omni tempore ad nihil aliud vacet, nec alijs curis intendat, nisi animas seducere. Tertio, efficitur reus propter malum exemplum, ex quo alij grauiter scandalizantur, non carentes praua suspicione de familiaritate tali noxia: & iudicantes esse malum, indignantur, murmurant, detrahunt, & irrident innocentes eorum collegas, quasi & illi similia faciant. Et vilipenditur religionis reuerentia ex talibus, & plurima mala fiunt. Alij vero eorum exemplo audacius similia faciunt, putantes sibi licere quod istos facere arbitrantur: & discunt ab eis vel audent exemplo eorum quod ante non audebant: immo & ipsi peccatores temerarij fiunt, & quasi iustificant se in peccato, comparatione istorum corrumpentium religionis puritatem. Et hæc omnia redundant in iniuriam Dei & offensam, & in honoris eius detrimentum; cum insolentia familiæ, patrisfamilias dedecus videatur. Tertia species luxuriæ, est naturalis concubitus viri & feminæ sine coniugij honestate. Hæc subdiuiditur in multas species, vt est simplex fornicatio, adulterium, sacrilegium, incestus, stuprum, raptus, &c. quæ non prosequor nec distinguo. Quarta est peccatum innaturale. Cum enim natura omnibus rebus nomina propria dederit quæ naturæ subiacent, hoc peccatum quasi extra vel contra naturam, sine speciali nomine reliquit: eo quòd indignum sit nomine quod ipsam naturam destruit, & humanam naturam maculat & infamat. dicitur tamen aliquando passio ignominiæ vel immunditia, vel mollicies. Licet Apostolus de isto peccato plurima & grauia describat primo ad Romanos: tamen ad pręsens nec nominari expedit, ne & ipse aër inficiatur, vel ne ex vsu tractandi minus horrendum, vel abominabile fiat audientibus: vel ne detur simplicibus materia inde cogitandi, & curiosis occasio mali. Quocumque autem studio vigilans voluntariæ delectationis consensu se prouocat ad pollutionis immunditiam, vel etiam aliunde hoc pati consentit, vel cooperatur alteri præter naturæ vsum, ad quartam luxurię speciem debet pertinere. De illusione somniorū prætermitto: quia sicut dormiēs non est compos rationis, sic etiam non potest interim facere vnde damnetur. Nam si vigilans forte dedisset occasionem vnde dormiens illudere-

Sap. 1. a

Mat. 5. d

Nota.

Grauiter peccat, qui illecebris istis operā dari licere putat.

Gen. 6. a

Deut. 6. a

Iob 41. b

Peccatum contra naturam.

Rom. 1. e

luderetur, cogitando, agendo, loquendo, vel etiam post somnium voluntarie delectando in memoria illusionis nocturnæ, hoc potius esset culpa vigilantis quàm dormientis: cum dormienti illusio sit pœna tantum culpæ præcedentis, vel occasio subsequentis in vigilante.

De remedijs contra luxuriam. Cap. XXXIX.

Remedia contra luxuriam sunt septem, quæ ad præsens memoriæ occurrunt, sine quibus continentia non diu esse potest tuta. Primum est, vt vir feminarum, & femina virorum continuam familiaritatem deuitet. A vestimento procedit tinea: & a muliere iniquitas viri. Gregorius: Qui corpus suum continétiæ dedicant, habitare cum feminis non præsumant. Nam quàm diu vitalis calor viuit in corpore, nemo præsumat ignem concupiscentiæ in se penitus extinctum esse. Et sæpe carbo videtur extinctus modica fauilla opertus: sed si tangitur, comburit. Diabolus vero cum duos carbones coadunauerit, afflat donec eos incendat. Halitus eius prunas ardere facit. Ignitus est enim igne gehennali. Carbo si solus relinquitur, extinguitur: si componitur alteri, ex mutuo calore incenditur ambo. Et sæpe spiritu amor inceptus, consummatur carne. Bernardus: Cum femina semper esse, & feminam non cognoscere, hoc ego maius reputo quàm mortuos suscitare. Qui ergo quod minus est non potes, quod maius est, quomodo credam tibi? Astutus etiam diabolus, in principio incautę familiaritatis occultat laqueos tentationis carnalis, reputans quòd desisterent a mutua dilectione, si sentirent inde stimulos peccati, donec per longam familiaritatem & incautam securitatem affectus amborum ita conflati & conglutinati fuerint in amore, quòd etiam si sentiant sibi inde imminere tentationis periculum nesciant resilire, nec ab inuicem separari, viribus spiritualibus ita debilitatis in eis, quòd neuter eorum valet sibimet vim facere tantam, vt euellat se de laqueo: immo timet alterum in tantum contristare, quòd etiam reputat se perfidum si deserat eum vel eam: & sic captus consentit alterius voluntati & propriæ infirmitati in omne peccatum. Sic Samson fortissimus qui multas sæpe hostiū acies strauerat, & aliquoties de vinculis eruperat, confidens de viribus suis, liquefactus est amore Dalilæ: & defecit anima eius, & vsque ad mortem lassata est, dum nullam daret ei requiem, quousque plene cor suum ei exposuisset: & sic deceptus hostibus aditum aperuit captiuandi se, & ligandi, & cæcandi, & molam vertendi, & in ludum se hostibus exhibendi tandem peruenit. Hæc autem omnia in figura facta sunt nostri, & scripta ad correptionem nostram. Secundum est vitare societatem & contubernium luxuriosorum, ne eorum exemplo ad similia trahantur. Qui se iungit fornicarijs, erit nequam. Item, Amicus stultorum efficitur similis illis. Proni sunt sensus hominis & cogitatio in malum: & ideo facilius trahitur aliorum exemplo ad illud quod appetit eius sensus carnalis, dum non erubescit vitiosus videri, habens secum socios miseriæ suæ, quorum non solum exemplis, sed etiam persuasionibus & irrisionibus trahitur ad peccatum, & laudatur peccator in desiderijs animæ suæ. Et hæc est iam quasi præcipua causa, quare ita multiplicata sunt mala in Ecclesia: & quòd in religione studia spiritualia defecerunt, & ad exteriora studia & negocia plurimi defluxerunt, scilicet mala conformitas: dum quilibet vult alios imitari; siue quia aliud nescit quàm quod videt in alijs; siue quia non audet aliter viuere quàm illi cum quibus versatur, ex malo pudore timens alijs videri dissimilis; siue etiam quòd prauus tepor & carnalis libertas gaudet se habere occasionem, & quādam excusationem apud homines agendi quod libet, etiam si non licet.

Eccli. 42. c | *Greg. lib. 3. dialog. c. 7.* | *Iob 41. b* | *Ber. ser. 65. in Cant.* | *Iudic. 16. a* | *Eccli. 19. a* | *Prou. 13. a* | *Gen. 6. a. & 8. d* | *Psal. 9. a* | Cur tot scādala in Ecclesia.

A Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum, scilicet eum qui multitudine postposita studet vni Domino placere & seruire, vnam petens a Domino, & hanc requirens: vt inhabitet in domo Domini mente & conformitate, quod solum est necessarium. Vnde prouerbium apud homines est, Coululare lupis debet, qui commanet illis. Tertium est, corpus non delicate nutrire. Terra enim corporis nostri, quæ ex prima maledictione spinas & tribulos vltro satis germinat, si super hoc fuerit impinguata delicijs, tanta erit spinarum densitas, quòd semen verbi B veritatis in nobis penitus suffocabitur. Qui delicate nutrit seruum in iuuentute sua, postea sentiet illum contumacem. Bernardus: Sufficit diei malitia sua, scilicet concupiscentiæ naturali: quæ si cœperit accipere irritamenta ab his qui perpetuum suscepere bellum aduersus eius oblectamenta, fiunt duo contra vnum: & ideo periclitatur continentia, quia duo resistunt vni, scilicet continentiæ, innata concupiscentia carnis, & prouocatrix ipsa voluptas deliciarum. Vnde Apostolus: Vidua quæ in delicijs est, viuens mortua est per peccatum. Hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, saturitas panis & otium. Econtra C Apostolus: Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne forte cum alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Hostem suum armat qui carnem suam fouet delicijs vltra necessitatem debitæ sustētationis. Quod autem hosti præstas, inde tibi noces. Quartum est, otium fugere, quod præcipuum est animæ contrarium. Multam enim malitiam docuit otiositas. in desiderijs est omnis otiosus. Occupatus enim ab vno dæmone impugnatur, otiosus autem ab innumeris dæmonibus vastatur; quia quot cogitationes & desideria mala in corde versat, tot inimicorum iaculis patet. Bernardus: Omnium enim tentationum D & malarum cogitationum sentina est otium. Sicut per rimam sentinæ aqua latenter intrat, & crescit donec nauis mergatur: ita ex otio cogitationes & concupiscentiæ multiplicantur, donec nauis cordis eis succumbens in peccato periclitetur. Vnde & in monasterijs regionum nostrarū nostris temporibus pauci stabiles religiosi sunt respectu antiquorū in Ægyptō, in qua quandoque sub vno gubernatore simul tria vel quinque millia morabantur, quiete viuentes magis, quàm nunc apud nos possint decem vel pauciores obedienter & concorditer gubernari: quia de labore manuum sustentati, lata prædia & redditus E amplos non requirebant, & erant tantum operando colligentes victum, quantum consumentes; nec superflua desiderantes, nec euagantes mendicando, vel adulando pro aliorum donatione, sed de proprijs laboribus se & multos debiles & pauperes sustentabant, & labori manuum intenti, rumoribus & rixis, & varijs desiderijs non permittebantur intendere. Nec quilibet in peram suam reposuit acquisita & elaborata, sed sicut semetipsos pro Christo abnegauerant, & alterius imperio se subiecerant, ita & omnia quæ habebant. Et quia hoc non strepitu clamoris, non secundum propriæ voluntatis arbitrium age-F bant, sed in summo silentio & quiete ad nutum Abbatis & gubernatorum suorum: ideo a spiritu deuotionis non solum non impediebantur per operis instantiam; sed & plurimum promouebantur, cum peracto quotidiano statuto labore operis, reliquum temporis in lectione, vel oratione solebant expendere. Et ideo stabiles & perfecti in omni virtute erant, qui omne tempus in bonis operibus & virtutum studijs impendebant, nihil otiose & curiose transeuntes: nec pro voluntate sua viuentes, sed superioris, secundum regulas a sanctis patribus, instinctu sancti Spiritus institutas, ad vitia extirpanda & virtutes plantandas. Vnde Poeta,

Otia si tollas, periere cupidinis arcus.

Psal. 13. a | *Psal. 26. a* | Caro non delicatè nutrienda. | *Prou. 29. c* | *Matt. 6. d* | *1. Tim. 5. a* | *Ezec. 16. f* | *1. Cor. 9. d* | Otium fugiendum. | *Eccli. 33. d* | *Prou. 13. secundum 70.* | *Bern. epist. ad fratres de monte Dei anteмed.* | *Hieron. to. 1. epist. 22. ad Eustoch. de custodia virginitatis, sub fin.*

Nec

Otiosa quoque vitãda. *Ber. ep. ad fratres de monte Dei. ante med.*

Nec solũ vitandum est otium, sed etiam otiosa. Otiosum est, quod nullã habet vtilitatẽ, vel vtilitatis intentionẽ. Et pro vitando otio, otiosa sectari ridiculũ est. Quid autem sit agendũ, require de remedijs acediæ. Itẽ vt omni hora cõsideret homo, qualiter instans tẽpus possit vtilius expendere, vel illud opus quod tũc ei incumbit, optimo modo perficere, siue orando, siue laborando, vel refectioni corporis intendendo, vel aliud faciendo. Quintum est, exteriores sensus ab illicitis custodire; qui sunt quasi fenestræ animæ, per quas mors peccati intrat, quasi fur vel corruptor castitatis nostræ, dum non custodiuntur. Dauid non respexit vxorem Vriæ, quòd prius eam concupierit: sed ideo concupiuit, quia incaute respexit. Sic Eua vidit lignum quòd esset pulchrum visu aspectuque delectabile, & concupiuit & gustauit. Gregorius: Nõ expedit intueri, quod non licet concupisci. Sic aures, sic manus, & alij sensus & membra coercenda sunt, ne hauriamus per ea mortiferum corruptionis. Dina quoque curiositatis causa egressa videre mulieres regionis illius, corrupta est. Oculus meus deprædatus est animam meam in cunctis filiabus vrbis meæ. E contra Iob ait: Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine. Sic boni religiosi recludunt se in cellis & monasterijs, quasi in sepulchris, ne vel ipsi concupiscant mundum, vel cõcupiscantur. Quanto enim rarius vides, vel audis quæ mũdi sunt, tanto affectus tuus ad ea cõcupiscenda frigidior erit, & minus cogitabis ea. Et econuerso quanto frequentius cum sæcularibus conuersaris, eo magis puluere sæculi respergeris; quo insensibiliter paulatim interius tenebrescis, & affectus tuus fit crudus & mores insuaues. In molendino non puluerulentum fieri vix possibile est. Sextum est interius reprimere cogitationes prauas & affectiones carnales: quia isti sunt domestici hominis inimici, quorum fraude vrbs mẽtis inimicis traditur, si non bene caueatur. Peruersæ enim cogitationes separant a Deo. De corde enim

Ier. 9. f *2. Reg. 11. a* *Gen. 3. a* *Lib. 21. Moral. cap. 2.* *Gen. 34. a* *Thre. 3. f* *Iob 31. a* *Cap. 1. a*

A exeunt cogitationes malæ, adulteria, homicidia, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiæ. Hæc sunt quæ coinquinant hominem. Nulla exterior munitio sufficit ad custodiendum vrbis claustra, vbi domestici perfidi fuerint: ita nullã custodia forinseca castitatem conseruat sine custodia interna cogitationum & affectionum. Omni custodia serua cor tuum, quoniam ex ipso vita procedit. Castis & honestis matronis non solum praua opera, sed etiam suspecta susurria fugienda sunt, per quę tentari vel infamari poterit earum castitas & honestas, & maritus prouocari in furorem, & zelotypiæ spiritu inflammari. Sic B anima religiosi quę Christo desponsata est per fidem & votum castitatis, susurria prauarum suggestionum non recipiat, vel retineat in corde, quod Dominus semper intuetur. Vsquequo morabuntur in te cogitationes noxiæ? Septimum est frequens studiũ orationis & deuotionis. Vt sciui quia aliter non possum esse continens, nisi Deus det, adij ad Dominum & oraui, & dixi ex totis præcordijs meis, &c. Et Psal. Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam. Et ideo semper est orandum, quia sine ipsius auxilio possumus facere nihil: vt rore gra C tiæ suæ extinguat in nobis ignem concupiscentię. Ipsa etiam orationis virtus, quia eleuat mentem supra se ad Deum, purificat eius affectiones, & desideria castificat, & intellectum illuminat, & Dei amorem infundit, ex quo generatur quidam horror peccati, & detestatio carnalis voluptatis, voluntas roboratur contra tentationes, & ipsæ tentationes debilitantur, vt facilius deuincantur. Vnde cum Moyses in monte orans manus eleuaret ad Dominũ, vincebat Israel: cum vero remitteret eas, & deponeret, vincebat Amalec. Moyses est religiosus de aquis sæculi abstractus; D Amalec vero tentatio carnis. Manus vero Moysi sunt affectus & memoria. Quando istas eleuamus ad Deum, hostis tentationis succumbit: quando ad terrena eas demittimus, hostis roboratur.

Mat. 15. b *Prou. 4. d* *Ier. 4. d* *Sap. 8. d* *Psal. 126. a* *Exod. 17. c*

S. BONAVENTVRAE

EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS

De profectu religiosorum.

LIBER SECVNDVS.

Quòd profectus religiosi septem processibus distinguuntur. Cap. I.

Primus progressus feruor est nouitiorum.

ROFECTVS religiosi septem processibus distinguuntur, licet non ab omnibus attinguntur. Primus est in feruore nouitiatus, quo conuersus quodam impetu bonæ voluntatis calet; ad omnia paratus in quibus se credit Deo placere, siue ex magna peccatorum contritione, & dolore, siue ex desiderio satisfaciendi Deo, siue recuperandi amissum tempus, & neglectum præmium per peccatum: sicut viator qui diu mane dormiens postea cum festinatione, & impetu laborat tempus neglectum currendo recompensare, & socios qui se præcesserunt insequens inuenire. Secundus processus est in labore corporalis exercitationis: quia cum sit pauper,

Secundus consistit in

E nondum inuenire valet pretiosa munera, quæ in opus sanctuarij Domino offerat: facit tamen quod potest, & pilos caprarum & pelles arietum offerens, exhibet corpus suum hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem; licet quandoque minus rationabile sit eius obsequium, propter indiscretam corporis castigationem, qua corpus destruitur, & vires deficiunt, & sensus amittitur, & spiritus extinguitur, & totus profectus spiritualis dissipatur. In omni F oblatione tua offeres sal, scilicet discretionis: vt nec ad dexteram per nimium laborem, nec ad sinistram per nimium teporem a via regia declines. Anima enim est immortalis, & non potest deficere: & ideo corpus corruptibile, & vas fictile non potest æqualiter contendere cum ea currendo, & tantum ferre laboris quantum illa potest capere feruidæ voluntatis. Ebrius quandoque agitat equum cui sedet celeriter, non considerans quòd cum ipse æstuet vino,

exercitio corporali. *Exo. 25. a* *Rom. 12. a* *Leuit. 2. d* Discretio omnibus adhibendo. Simile elegans.

ne, eius rude animal non sit satiatum fœno: & ita A dum supra posse laborare cogitur, sed sessore cadens tardius eum ad locum quo tedit peruenire facit, quã si morosius cursitaret. Rationabile sit obsequium vestrum. Glossa, idest, cum discretione, ne quid minus vel nimis fiat, sed cum temperantia corpora vestra castigetis, vt non naturæ defectu cogantur dissolui, sed vitijs mori. Oportet carnem restringere non extinguere, idest, reprimere non opprimere, vt seruiat, non lasciuiat; ancilletur, non dominetur. Terra fertilis si diu inculta fuerit, siluescit; si nimis cogitur fructificare fit macra: sed si medium tenetur, fertilis perseuerat. Sic etiam de agro corporis est B agendum: vt nec de nimio otio vel delicijs lasciuiat, nec inedia, vel labore deficiat. Corporalis exercitatio in duobus consistit, in subtractione delectabilium secundum carnem, & in assuefactione asperitatum & laborum. Ab hac lege infirmi sunt excepti: quia nec suauia delectant propter amaritudinem doloris, & ipsa infirmitas acerbior est quàm labores sanorum & validorum. Valet autem afflictio corporis ad peccatorum purgationem, ad vitiorum repressionem, ad augmentum virtutis, ad spiritualis consolationis expressionem, sicut in torculari vinum exprimitur, ad proximi ædificationem & meritum gloriæ. Tertius C processus est in spiritualis consolationis infusione: quia Deus cum sit benignus & largus, remunerat hominem, qui fideliter offert ei totum quod habet & potest, idest, voluntatis feruorem & corporis seruitutem. Vera autem consolatio spiritualis consistit in duobus, in naturalium animæ potentiarum decoratione, & carnis ad spiritum quieta concordatione. Tunc enim homo vere spiritualis est, cum spiritus totus est ad Deum erectus, & ei coordinatus, & Deo plenus, & corpus spiritui non resistit in his quæ Dei sunt, sed pro modo suo prompte spiritui obtemperat, nec concupiscendo mala, nec horrendo dura, vel fastidiendo bona. Potentiæ animæ in quibus imaginẽ D summæ Trinitatis præfert, sunt tres: ratio, voluntas & memoria, quæ tamen in seipsis inanes sunt & vacuæ bonis, & indigent ornari & repleri ab illo, & de illo qui fecit illas, hoc est a Deo. Ratio illuminatur ad cognitionem veri: voluntas accenditur ad amorem boni: memoria tranquillatur ad inhærendum & fruendum vero bono. Nulla istarum valet esse, vel perfici sine alijs. Si ratio non videret, voluntas non amaret: quia nec sciret quid esset amandum: si non amaret, non delectaretur in bono. Item si non memoraretur boni, quomodo posset agnoscere, vel illud amare? Summum autẽ bonum Deus est, & ideo E etiam summe verũ, quia ab ipso fluunt omnia, vt sint & vt bona sint. Sicut Deus machinam huius mundi ex nihilo creauit, postea distinxit & ornauit: ita hominem format secundum corpus in vtero, deinde animam rationalem infundit: deinde per interualla ætatum, intellectus secundum actionem crescit, & voluntas mouetur, & memoria viget quasi requirens ornatum sibi competentem. Rationis ornatus est lucida intelligentia de Deo, & de his quæ de Deo sunt, & ad Deum conducunt: vt intellectus sacræ scripturæ, & rationes fidei & operum Dei: & intelligere F quid sit beneplacitum Dei, & inter vitia & virtutes discernere, & naturas eorum cognoscere & remedia vitiorum, & vias virtutum: in operibus Dei admirari potentiam, sapientiam, & benignitatem ipsius. Et breuiter dicendo, ornatus rationis sunt sapientia & scientia quæ de Deo est. Ornatus voluntatis sunt sanctæ affectiones & deuotio ad Deum, feruor fidei, fiducia spei, dulcedo charitatis, & bonæ voluntatis alacritas, spes de remissione peccatorum, deuotio circa Christi humanitatem & passionem, necnon circa eius diuinitatem, & desiderium regni cælestis, & cõfidentia de exauditione orationis, & affectus diuinæ familiaritatis & similia, quæ afficiunt hominem ad

Rom. 12. a

Corporalis exercitatio in duobus consistit.

Tertius est in consolatione spirituali.

Consolatio vera spiritualis in quo consistat.

Tres potentiæ animæ quomodo a Deo decorentur.

Gen. 1. & 2.

Rationis ornatus.

Voluntatis ornatus.

Deum & amorem virtutum, & ad odium vitiorum, & ad dilectionem proximorum, & ad studium bonorum operum. Ornatus memoriæ est, sacrarum copia cogitationum, & affluentia vtilium meditationum, & stabilis memoria Dei, & exclusio euagationis mentis, & tranquilla adhæsio Dei, & corporalium imaginationum repressio, & perfecta obliuio omnium mũdanorum, & vnus spiritus esse cum Deo. Quia vero corpus datum est ad seruiendum spiritui, debet ei obedire sicut Domino in omnibus bonis, & non recalcitrare vel remurmurare, sicut contumax seruus vel piger. Et spiritus sicut prudens dominus debet ei prouidere sicut seruo in tribus, vt operetur vtiliter ne otio torpeat: vt castigetur discrete, si in aliquo offenderit: vt sustentetur temperate, ne lasciuiat vel deficiat sub onere. Quanto plus quisque secundum has regulas ordinatus est; tanto spiritualior est. Ista habere, est spiritualibus consolationibus foueri. Nam aliæ consolationes sicut non sunt necessariæ saluti, sic etiam suspectæ sunt & sæpe falsæ & fictæ & deceptoriæ: vt visiones, reuelationes, prophetiæ, sensuales oblectationes, miraculorum operationes, maxime modernis temporibus, licet quandoque reperiantur veræ, sed in paucis. Datur autem spiritualis consolatio nouis religiosis quandoque, vt videant quàm large Deus remunerat sibi seruientes, & quàm bonũ est seruire tam dulci Domino. Item ad confirmationem fidei, ad robur spei, ad charitatis accessionem, ad desiderij inflammationem & eruditionem, vt videant quo pergendum sit: sicut in tenebris lumen ostenditur, vt videatur quo sit eundum, & vbi cauendum: item ad muniendum contra futuras tentationes. Quartus processus est, tentationis & pugnæ & tribulationis, quibus probatur homo & purgatur & exercitatur, eruditur & humiliatur. Qui certat in agone, non coronabitur, nisi legitime certauerit. Quidquid diu debet durare, solet probari si durabile sit: & omne nobile & carum probatur si valeat sicut debet. Ita virtus hominis quæ nobilissima est & quæ in perpetuum durare debet, in tempore tentationis probatur si constans sit: & Deus probat amicos suos aduersitate, si fideliter in ipsa perseuerent. Vasa figuli probat fornax: & homines iustos tentatio tribulationis. Quia acceptus eras Deo, necesse erat vt tentatio probaret te. Purgatur etiam homo a peccatis per tribulationem tentationis, vt dignus fiat gloriæ cælestis celeri introitu, ne post mortem indigeat grauius & diutius purgari. Purgatur etiam vt maioris gratiæ capax fiat: sicut vitrum obscurum tergitur, vt luminis amplius sit capax. Exercitatur item vt agilior & promptior fiat ad opera iustitiæ & virtutum exercitia: quia in statu consolationis sola quies mẽtis & studium deuotionis videbatur ei sufficere ad summam perfectionem: quæ ideo ei ad tempus subtrahitur, vt discat & in alijs virtutum studijs se exercere. Sicut enim mercator non in vno foro, vel apotheca omnia simul inuenit quæ desiderat, sed in diuersis diuersa: ita religiosus non tantum in quiete deuotionis & dulcedine consolationis spiritualis, sed etiam in labore certaminis & exercitio bonæ actionis, debet quærere studium perfectionis & merendi occasionem. Scio & abundare & penuriam pati: vbique & in omnibus instructus sum. Per arma iustitiæ a dextris & a sinistris. Eruditur etiam homo tentationibus, quando discit quæ sit vtilitas tentationis, & profectus ex eis proueniens: quia ex hoc leuior fit ei tentatio, cum intelligit quare sic Deus permiserit, & quis sibi fructus inde accrescit. Fidelis autem Deus qui non patietur vos tentari supra id quod potestis: sed faciet cum tentatione etiam prouentum, vt possitis sustinere. Eruditur etiam quòd non tantum innitatur experientijs consolationum, quãtum in fiducia ad Deum, vel fidei certitudine. Sicut quidam rudes in via Dei, qui statim cum subtrahi sibi sentiunt con-

Memoriæ ornatus.

1. Cor. 6. d

Corpus spiritui seruire, spiritus corpori prouidere debet.

Consolatio spiritualis cur subinde detur nouitijs.

Quartus pugnæ & tentationis est

2. Tim. 2. a

Eccli. 27. a

Tob. 12. c

Tentatio probat & purgat, & erudit.

Consolatio spiritualis cur aliquando auferatur.

Phil. 4. c

2. Cor. 6. b

1. Cor. 10. c

solationis experientiam, animo concidunt credentes Deum a se esse auersum: vel etiam in fide titubare incipiunt, an vera sint quæ de Deo senserunt. Vult autem Dominus erudire nos per subtractionem consolationis, & inniti veritati scripturæ & fidei potius quàm nostræ qualicumque experientiæ: quia fides non haberet meritum, si in sola experiētia cōsisteret: spes quæ iam teneretur experientia, spes non esset. *Rom. 15. a* Per patientiam autem & consolationem scripturarū, potius quàm experientiam, spem habeamus, credentes numquam Deum auerti à nobis, quàmdiu volūtas nostra a Deo non est auersa per consensum peccati, vel torporem negligentiæ. *Psal. 118. f* Mandasti iustitiam testimonia tua, & veritatem tuam nimis. Hæc sunt vera testimonia gratiæ Dei; iustitia in voluntate & operatione, & veritas Dei secundum promissiones sacræ scripturæ, quæ promittit nobis vitam æternam, si mādata eius obseruemus. *Iob. 13. c* Etiam si occiderit me, in ipso sperabo. Noli ergo diffidere cum consolatio internæ dulcedinis tibi subtrahitur, quasi Deus dereliquerit te, & bona opera tua non sint ei accepta: sed recurre ad illa vera testimonia, & consolare in ipsis, scilicet vt confidas veritati Dei, quòd quàmdiu tu non decedas ab eo per consensum præuaricationis mandatorum eius, quòd ipse non derelinquet te per propitiationem suam. Non enim nos elegimus eum, sed ipse elegit nos, & prius dilexit nos, & non deserit se non deserentes: qui etiam dilexit nos nondum existentes, vel etiam resistentes ei per peccatum. Vnde dilexit nos & elegit nos, non propter nos, sed propter seipsum ex sola bonitate sua: propter hoc etiam seruabit nos. *Tentatio humiliat.* Humiliat etiam nos Deus per tentationum tribulationes, vt agnoscamus quid sumus ex nobis, ne extollamur ex eo quod a Deo accepimus, vel accepisse putamus. *Eccli. 2. a* In igne probatur argentum & aurum: homines vero receptibiles in camino humiliationis. Quidquid scoriæ vel falsitatis intus latuit, ignis tentationis prodit. De ipsis etiam bonis humiliamur, videntes quòd nostra non sunt, sed Dei: qui quando & quantum voluit, dedit nobis ex gratia sua, non ex meritis nostris. Si consolatio spiritualis homini non subtraheretur aliquando, extolleretur, & gratiā perderet, & periret. Subtrahitur ergo ei ne amittat, perdit ne perdat: sicut pater paruulo suo nummos negat, ne ludat & perdat, donec proficit in prudētia & sciat prouide conseruare. Videmus quosdam pueros gratiosos nimis sibi inde placere & gloriam humanam quærere, & tandem euanuerunt coram Deo, & hominibus viluerunt. *Prou. 29. c* Qui delicate nutrit seruum suum ab adolescentia sua, postea illum sentiet contumacē. *Prou. 8. d* Benignus Deus, cuius deliciæ sunt esse cum filijs hominum, libenter impartitur has delicias seruis suis fidelibus ab adolescentia, idest, a nouitate conuersionis: sed heu postea quosdam eorum sentit contumaces, quando ex consolatione spirituali elati ceteros despiciunt, & in elationem versi dum famam laudis desiderant, iactantiæ vitio deprauati, hypocritæ fiunt: & dum meliores videri laborant quàm sunt, Deo se opponunt, gloriam Dei sibi temere vsurpantes. Bonus autem Dominus sciens quàm vtilis est homini tentatio & tribulatio, prius ostendit ei consolationes dulcedinis; quibus postmodum in tentatione confortetur ne deficiat, & alliciatur, vt semper eas desideret, & non desistat eas acquirere, donec denuo recuperet quod amisit. Sic laborantibus in via, prius copiosa paratur refectio, ne in labore deficiant. Sic columbæ longius emittendæ, prius nutriuntur tritico cum melle: vt quantumcumque longe emissæ fuerint, semper illuc redire cōtendant, vbi delicate se pastas esse meminerint. *Matt. 27. a* Sic Petrus prius in montem excelsum seorsum ducitur, vbi gloriam transfigurationis Christi videat: vt postea a Satana expetitus, vt *Luc. 22. d* cribraret eum, in tentatione recoleret priorum dulcedinem quam expertus erat, & rediret ad Dominū quem tam amabilem senserat, ne diffidens & deficiens desperaret. Sic filijs Israel prius manna in deserto datur, & postea longo itinere & certamine fatigantur. *Exod. 16. d*

De speciebus tentationum. Cap. II.

MVltæ autem sunt tentationum species. Vna est subtractio & inopia deuotionis. *Tentatio a priuatione consolationis.* Aliæ tentationes, sine ista nullam vel minorem virtutem habēt, cum ipsa sit quasi domus refugij ab omni tribulatione. *Psal. 117. a* Dominus mihi adiutor, & ego despiciam inimicos meos. *Psal. 26. a* Item, Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum. Subtracto ergo tam singulari refugio, homo quodammodo inermis expositus est hostibus tentationum: & ideo pauidus efficitur & pusillanimis, nisi fidei & spei firmitate se muniat, & patientia & humilitate se defendat, quæ tunc maxime habent locum exercendi se, & magnam gloriā promerendi. *Consolatio nis spiritualis subtractione virtutes probātur.* Fides autem probatur, si credit vera esse quæ iam desijt per gustum dulcedinis experiri. Dulcia nimis sunt omnia, quæ de Deo credimus: sed gustus eorum ideo subtrahitur bonis, vt fides magis inuitatur auctoritati scripturarum quàm experientiæ propriæ, & magis ex hoc meritoria sit. Spes autem probatur, si confidat Deum sibi esse propitium, etiā dum flagellat; & ita studiose studeat ei seruire & placere in omnibus, ac si sentiat & videat eum sibi esse placatum. *Rom. 4. c* Vnde Abraham laudatur quòd contra spem in spem credidit diuinæ promissioni, & non hæsitauit diffidentia: certissime sciens quòd quæcumquæ promisit Deus, potens est & facere. Patientia probatur, si non murmuret contra Deum, quasi sua duritia hominem tribulet vt desoletur: & si longanimiter sustineat beneplacitum Dei, & non deficiat in aduersis. Humilitas probatur, si cogitet se digne puniri, qui quasi indignus sit consolatione spirituali: & si iustificet Deum, quòd iuste iudicauerit puniendo reum, & ingratum priuando beneficio consolationis internæ. Tantum debet nobis Deus placere, & tantum debemus eum diligere, quando nos punit vt purget, ac si blandiatur vt consoletur. *Heb. 12. b* Quis enim filius quem non corripit pater? *Apoc. 3. d* Ego quos amo, arguo & castigo. *Tentatio a difficultate bene operādi.* Quidam etiam tentantur ex difficultate bene operandi, & habent aliquam bonam voluntatem, sed non fortem: & ex difficultate obstaculum inueniunt, quasi graue saxum voluunt, & inde affliguntur, tam ex remorsu conscientiæ quæ accusat eos torporis, quàm ex dolore tardi profectus, & desiderio vitæ sanctioris. Quidam enim vellent habere bona opera, & non valent ad ea exequenda seipsos vincere. Iuxta illud Apostoli, Velle mihi adiacet; perficere autem non inuenio. *Rom. 7. c* Aliqua vero possent, sed ita videntur eis arida & parua quòd diffidūt ea placere Deo, vel alicuius meriti fore: sic vtrobique neglecti sunt, & incidunt in quandam tristitiam: sicut dicit de talibus Bernardus: *Bernardus serm. 54. in Cāt. ante med.* Sunt qui in studijs spiritualibus fatigati, & versi in torporē ambulant tristes in vijs Domini: longos dies & longas conqueruntur noctes, frequenter murmurant, arido corde ad quælibet iniuncta accedunt, &c. Quidam enim horror terret eos, cum cogitant de profectu spirituali quasi dicant apud se: Bona est victoria; sed dura est pugna. Dulce præmiū, sed labor merendi grauis. Sic exploratores missi in terrā promissionis, reuersi commendabant vbertatem terræ, ostensis fructibus, sed terruerunt populum pro difficultate expugnationis hostium, & proceritate inhabitantium. *Num. 13. f* Ita religiosi quidam explorantes terram per scripturas, magna gaudia cæli prædicant: sed pugnam tentationum & labores spiritualium exercitiorum ita exhorrēt, quòd potius in deserto mori volunt quàm introduci in terrā promissionis: hoc est, magis volūt in quodā medio statu manere inter sæcularē vitam & spiri-

spiritualem, quasi inter Ægyptum & terram Promissionis in deserto aridæ conuersationis, quàm per laborem & tribulationes peruenire ad gratiam perfectionis. Gigantes etiam terræ mirantur, & timent quasi monstra Enacim, cum magnorum sanctorum virtutes considerant: & de propria paruitate diffidentes illorum perfectionem attingere, non ex humilitate, sed ex pauiditate desperant, causantes & murmurantes contra Dominum, quòd tam dura seruitia ab homine requirat: sicut illi cum educti essent de Ægypto, ad tales miserias tolerandas. Inde etiam est quòd tam pauci ad perfectionem perueniunt: sicut de omnibus supra ad pugnam numeratis, tantum duo ad terram promissionis intrauerunt: quia soli illi perfecti sunt inter religiosos qui in pugna tentationis & in exercitio virtutis infatigabiliter constantes fuerunt in pugna, resistendo malis, & in exercitio insistendo bonis vsque in finem. Ex hoc sequitur alia tentatio, scilicet fastidij, qua fastidit homo omne bonum, tædet eum orare, legere, meditari: tædet eum audire bona, vel loqui, vel operari, vel interesse diuinis, etiam quæ sine graui labore facere posset. Et exinde cum ad magna virtutum præmia peruenire diffidit, etiam in minoribus exerceri fastidit. Et quòd hæc tentatio ex priori oriatur, ostenditur: quia statim post murmur populi pro labore, sequitur murmur pro fastidio mannæ, quod significat spiritualis refectionis alimentum, sicut sunt verba sacræ Scripturæ, & bona opera, quæ pascunt animam & reficiunt conscientiam. De hoc Propheta dicit: Omnem escam abominata est anima eorum: & appropinquauerunt vsque ad portas mortis. Ad duo autem trahit ista tentatio, aut ad exteriores consolatiunculas & sæculares leuitates: vt qui non habet in spiritualibus delectationem; saltem in carnalibus quærat & sæcularibus nugis, quo consulat fastidio quo vexatur. Sic & illi qui manna nauseant, carnes concupiscunt, & pepones & porros, &c. idest, carnalia & terrena gaudia, & sollicitudines exteriorum negotiorum, quæ sua acredine quasi porri fastidientem gustum mutando delectant, sed postea conscientiam amaricatam ad fletum compellunt. Aut ad nimiam tristitiam trahit hæc tentatio fastidij, dum non habet in spiritualibus delectationem, & in carnalibus consolari renuit: & sic nusquam inueniês refugium magno mœrore consumitur. Solum ergo restat, vt instanter clament ad Dominum cum tribulantur, vt de necessitatibus suis liberentur, & sacrificent sacrificiũ laudis & annuncient opera eius in exultatione, idest, recolant beneficia Dei: & ex illis ad laudem eius in exultatione spiritus prouocentur. Quæ si statim non successerit, sequitur alia tentatio grauis impatientiæ contra Deum, quare tam durus & immisericors sit tribulato, quare tam parcus in dando egeno gratiam, & tam anxie petenti, & tam importune pulsanti. Et hæc tentatio quandoque tam valida est, quòd quasi insanit homo, & palpitat ex vehementi mœrore: quia ibi non inuenit solatiũ quod deberet ei esse vnicum refugium, scilicet in oratione & in tanta supplicatione, cum Dominus dicat: Omnis qui quærit, inuenit. Clamo ad te, & non exaudis me: sto, & non respicis me. Mutatus es mihi in crudelem: & in duritia manus tuæ aduersaris mihi. Multitudo viscerum tuorum, & miserationum tuarum, super me continuerunt se. Vsquequo Domine clamabo, & non exaudies, vociferabor vim patiens, & non saluabis? Vsquequo Domine obliuisceris me in finem, vsquequo auertis faciem tuam a me? Item, Exurge, quare obdormis Domine? exurge & ne repellas in finem. Item illud murmur filiorum Israel: Est ne Deus in nobis an non? Hæc omnia illius tentationis anxietatem exprimunt, quæ non valet melius superari, quàm patienter tolerando & humiliter expectando, donec nobis benignitatis suæ vultum dignetur ostendere,

[Margin notes, left column: Cur pauci ad perfectionem perueniant. — Num. 14. e — Tentatio fastidij. — Num. 21. a — Psal. 106. b — Num. 11. a — Psal. 106. b — Tetatio impatientiæ. — Mat. 7. b — Iob 30. c — Isa. 63. d — Abac. 1. a — Psal. 12. a — Psal. 43. d — Exo. 17. b]

A & manum largitatis aperire: vt cælum quod super nos quasi æneum sentitur, stillas gratiæ nobis influat: & terra cordis nostri quasi ferrea, emollita pluuijs benignitatis Domini fructum suum, & affectus pios & desiderium deuotionis germinet. Illa autem tentatio magis periculosa est, quæ minus molesta sentitur: quando ex longo vsu subtractionis gratiæ deuotionis, & post anxia multa desideria & labores pro recuperanda gratia homo quasi lassus remittit animum ab intentione quærendi: & sub colore patientiæ desinit oculos attollere ad opes, quas habere se posse non videt: & indignanti humilitate cogitat se indignum tali gratia: quia forsitan aliud de illo præordinauit Dominus, vt ad exteriora cõuersus multis profit, & ideo ab interioribus sit repulsus. Vult etiam sub discretionis velamine deinceps parcere sibi, ne corpus nimis debilitetur, vel caput irrecuperabiliter destruatur. Et incipit remissior esse in studio orationis, & ad confabulationes promptior, ad euagandum paratior, ad corporis commoda studiosior, ad inanes iocos promptior, ad exteriores occupationes sub specie redimendi tempus vtiliter, voluntarius & intentus. Et ita paulatim subtrahitur a primo feruore & desiderium perficiendi refrigescit, & studium languescit, & subintrant affectiones religiosarum feminarum, & visitationes earum: & omnibus alijs extinctis solum remanet ei ad solatiũ debile, quod adhuc scit loqui de spiritualibus: per quod vel seipsum præfert multis inexpertis talium experientiarum spiritualium, vel acquirit sibi nomen apud religiosas feminas, quæ existimant eum loqui ex cordis abundantia, & esse bonum instructorem vitæ spiritualis & deuotionis internæ. In huius tentationis tempestate plurimi fluctuant, & pauci enauigant: quia nec amor Dei afficit, nec desiderium trahit, nec timor stimulat, nec feruor proficiendi vrget: remissi in omnibus, & si quæ bona videntur facere, ex vsu quodam, vel ex pudore humano faciunt; vel ex timore, ne deterius eis contingat. Vnde qui hoc superare desiderat, oportet vt vim sibimet faciat tam cordi, quàm corpori: sicut pigrum animal quod calcaribus tunditur, flagellis agitatur. Quidam trahuntur impetu feruoris ad bonum. Sicut igitur illi indigent freno quo retrahantur ne præcipitentur: ita alij indigent flagello impellente, quo ad bonum quasi coacti incitentur. Misericors autem Deus quo difficilius quis in tentationis pugna certauerit, eo maioris perfectionis ei gratiam tribuet in præsenti, & maioris gloriæ præmium in futuro. Sunt aliæ plurimæ tentationum species, quarum naturam, origines & causas prosequi longum est. Si enim nullus medicorum omnes morborum corporalium varietates & dolores plene potest cognoscere; quanto minus spirituales morbos tentationum & passionum, quæ subtiliores sunt, valet aliquis plene discernere, nisi Spiritu sancto plenissime illustratus. Acerbissimæ tamen tentationes videntur, hæsitatio in fide Catholica, & desperatio de Dei misericordia, & spiritus blasphemiæ contra Deum & contra sanctos, & tentatio sibimet injiciendi manus & se perimendi: & quædam perplexitas querulosæ conscientię medicinale consilium non admittens.

[Margin notes, right column: Psal. 84. e — Tetatio minus molesta periculosior. — Tentationes grauissimæ.]

[Side letters: A, B, C, D, E, F]

De remedijs contra acerbissimas tentationes. Cap. III.

Contra tales, ista maxime valent remedia. Primo, vt consolentur, quòd non timeant illas tentationes: quia magis proficiãt ad meritum patienti quàm ad detrimentum. Secundo, quod patienter tolerent: sicut si satanas visibiliter, vel sensibiliter aliquem turbaret. Tertio, quòd non curentur, nec ratiocinando eis resistatur: quia ex hoc magis quasi confricatæ inflãmantur, sed ad alia tractãda se conuertat homo, quibus abstractus a se obliuiscatur passionis suæ: sicut corpo-

corporali passione laborans, si habet quo occupatus obliuiscatur sui, lenius interim torquetur. Quarto, vt orationibus suis & aliorum bonorum hominum misericordiæ diuinæ remedium imploret.

De generalissima tentatione. Cap. IV.

GEneralissima autem tentatio, qua omnes in hoc mari magno & spatioso quassamur, potest ad omnium vitiorũ conflictum referri: in qua sæpe periclitamur quasi submergendi, & iterum resumptis viribus subleuamur, quasi deinceps ab eorum impugnatione securi. De qua dicitur: Qui descendunt mare in nauibus, facientes operationem in aquis multis. (*Psal. 106. c*) Mare est vitiorũ profundum, naues religiones; quibus enauigatur sæculi vitijs. Procellæ maris, tentationes sunt vitiorum: vbi vident nauigantes opera Domini, & mirabilia eius in profundo, quando considerant, quanta potentia & pietate custodit certantes a fluctibus peccatorum, & quanta sapientiæ ratione permittit eos tribulari, & dat eis victoriam per varia consilia, & remedia vitiorum. Qui non est tentatus, quid scit? & qui non est expertus, pauca recognoscit. (*Eccli. 34. b*) Vir in multis expertus cogitabit multa: & qui multa didicit, enarrabit intellectum. Ascendunt vsque ad cælos per fiduciæ securitatem, & rursum descendunt vsque ad abyssos per timorem succumbendi in tentatione: vel ascendunt vsque ad cælos aspiciendo diuinæ pietatis auxilium, & descendunt vsque ad abyssos, intuendo propriæ fragilitatis defectum.

De vtilitate subtractionis spiritualis consolationis. Cap. V.

TRia autem discimus in subtractione consolationis internæ, scilicet de minimis beneficijs gratias agere, & minimas quaslibet culpas & negligentias timere & cauere, & minima quæque aduersa docemur patienter tolerare. (Simile.) De opulenta mensa multæ micæ, immo aliqua frusta cadunt quandoque, & neglectæ, vel pro nihilo reputatæ perduntur. Sic & homo abundans diuersis consolationum donis, quandoque plurima beneficia Dei, sine debita gratiarum actione præterit, plurimas gratias negligit opere exercere, plurima parua reputat quæ magna sunt, plurima nec cognoscit. Sed his omnibus subtractis, sicut vir videns paupertatem suam, recolit quanta prius habuit & potuit, quæ iam non habet vel potest: & sicut mendicus famelicus modicam buccellam gratanter acciperet & studiose colligeret, qui prius delicata fercula paruipendebat. Colligite quæ superauerunt fragmenta, ne pereant. (*Ioan. 6. b*) Beneficia Dei nobilia & pretiosa sunt ex dignitate dantis, & affectu liberalitatis & charitatis quo dat; qui etiam parua si daret, grata esse deberent. (Beneficia Dei etsi parua videantur, pretiosissima.) Item ex pretiositate & vtilitate doni. Nam quid nobilius spiritu Dei quem dat nobis? Quid vtilius eo quo transformamur in Deum & deificamur & beatificamur & heredes regni eius efficimur? Vnde, Maxima & pretiosa nobis promissa donauit, vt per hæc efficiamur diuinæ consortes naturæ. (*2. Pet. 1. a*) Item ex vilitate eius cui datur. Quid enim Deo cum luto? Lutum enim sumus, viles, vitiosi, peccatores ingrati, inopes omnis boni, miseri & mortis rei: & tamen Deus memor esse nostri dignatur. Si Rex dignaretur pauperis tantum habere memoriam, etiamsi modicum daret, hoc ipsi pauperi magnum videri deberet. Quid est homo, quòd memor es eius: aut filius hominis, quoniam visitas eum? (*Psal. 8. a*) Minimas etiam culpas cauere docemur: quia timendum nobis est, ne forte ex culpis nostris & ingratitudine, gratia sit nobis subtracta: vt eam recuperemus cauendo negligentias, quam amisimus in tanta vbertate, vel liberalitate. (Culpæ minimę etiam cauendæ.) Qui spernit modica, paulatim (*Eccli. 19. a*) decidet. Augustinus: Vitasti grandia, caue ne obruatis arena. (*August. in illũ versum Ps. 39. Multiplicati sunt super capillos tom. 8.*) Qui timet Deum, nihil negligit. Ex minimis guttis multiplicatis, inundationes aquarũ fiunt, quæ quandoque etiam magna mœnia subruunt. Per modicam rimam aqua latenter in nauem influit, donec submergatur. Minima etiam aduersa patienter tolerare assuescimus: quia maiora non superat, qui minora tolerare non discit. (*Eccls. 7. c*) Multi optant pro Christo mori, qui pro Christo nolunt verba leuia pati. (Simile.) Sed quem terret sonitus folij volantis, quomodo sustineret ictum gladij terribiliter vibrantis? (Aduersa ferenda.) Discamus ergo omnia peccata pro posse cauere, & pro his quæ commisimus omnia aduersa humiliter pati, & omnibus beneficijs Dei debitam considerationem cum gratiarum actione exhibere semper, & gratiam Dei non in vacuum recipere, & digni erimus, vt gratia nobis subtracta etiam augmentata reddatur, & vt ad magnum profectum virtutis peruenire mereamur. Tentatio autem quantum ad præsentem materiam, dici potest quilibet motus, vel affectus, vel sensus a vero bono retrahens. (Tentatio quid sit, & quomodo fiat.) Fit autem hoc tribus modis, alliciendo per delectabilia, aut terrendo per contraria & aspera, aut decipiendo per falsa & verisimilia: & sic tres vires animæ corrumpuntur. Concupiscibilitas per delectabilia carni, oculis, & cordi, idest, per voluptates, diuitias, & honores mundanos. Irascibilitas, per timores varios debilitatur, in resistendo vitijs, & insistendo virtutibus. Rationabilitas cæcatur, vt bonum malum iudicet, & malum bonum: & lucem veritatis ponat tenebras, & tenebras falsitatis ponat esse lucem. Cor meum conturbatum est, (*Psal. 37. b*) sicut aqua luto turbata & immundata: dereliquit me virtus mea, qua debui vero bono veraciter & tenaciter inhærere: & lumen oculorum meorum & ipsum non est mecum, quo verum a falso discernere debui. Concupiscibilitas dupliciter tentatur: quia delectatio spiritualis ei subtrahitur & inde desolatur: & carnalis concupiscentia ei ingeritur, & inde fœdatur. Irascibilitas dupliciter tentatur, dum infirmatur ad bonum, & procliuis est ad malum. Rationabilitas dupliciter tentatur, quia intelligit bonum, & non agnoscit quòd bonum sit, & sub specie veri a falsitate deluditur. Diabolus suggerit animæ interius praua consilia, mundus exterius ingerit malitiã contumeliæ, caro delectatur, mens recipit, & consentit tentationi, vel repugnat. Vtrum autem vtilius sit, habere tentationes, vel carere, solus rei exitus probat: (An sit vtilius tentari, vel non tentari.) quia habere eas & viriliter resistere, magnæ virtutis est; superasse vero & triumphasse de ipsis, gloriosum est. Carere autem eis commodius & securius est: succumbere est periculosum. Appetere eas & sese ingerere incautum est, maxime infirmis & imperfectis. Exercitare tamen se ad pugnam contra spiritualia vitia, videlicet iram, inuidiam, & vanam gloriam, &c. aliquando vtile est ei, qui inter illos morari elegit, qui eum persequuntur & offendunt, vt sic discat patientiam: & ei qui sub districto magistro viuit, qui in omnibus frangit eius voluntatem, vt sic assuescat humiliter esse obediens & prompte: & sic de ceteris vitijs spiritualibus expugnandis. De carnalibus autem vitijs hoc periculosum & stultum est: sed fugiendæ sunt eorum pugnæ & a memoria excludendæ, & occasiones eorum tollendæ. Vnde Dominus noluit se permittere de luxuria tentari: vt doceret, non debere nos ingerere huic tentationi, etiam spe triumphi & præmij. Cum enim hæc tentatio magnam habeat delectationem admixtam, & in hoc vitio omnes concepti simus, & non solum mens, sed etiam corpus delectetur; ideo periculosus eius aditus conceditur: sicut hostis qui in vrbe aliquos fauentes sibi habet, si intra portas irruperit, potentius ipsam capit. Fugite fornicationem. (*1. Cor. 6. d*) Omne peccatum quodcumque fecerit homo, extra corpus est. Qui autem fornicatur in corpus suum peccat. tentationibus in

bus in quibus delectatio consistit, maxime teneri, & infirmi superantur, in quibus amor mundi nondum extinctus est: & ideo reaccenditur ex concupiscentijs mundi, sicut candela adhuc fumigans cito capit flammam. Tentatio vero impetuosa & quasi violenta fortiores impetit: vt qui mollibus non flectuntur, duris & robustis tentationibus quasi ventis validis euellantur. Tentationes autem fraudulentæ quæ sub specie boni se palliant, licet quosque rudes & stultos decipiant, qui nondum cognouerunt altitudinem satanæ, idest astutias eius, tamen singulariter perfectis & bene proficientibus insidiantur. Psalmista: In via hac qua ambulabam, absconderunt laqueum mihi. Ipse satanas transfigurat se in Angelum lucis. Si enim eis in sua figura, quæ turpis est, appareret, horrerent eum & fugerent: si aperte impugnaret, resisterent ei, & auxilio Dei fugarent eum & vincerent: & sic nihil apud eos proficeret. Boni enim quia mundi sunt, detestantur immunda peccata; quia virtuosi sunt, viriliter contra omne malum repugnant, quod malum esse cognoscunt. Venit ergo satanas in specie Angeli boni, quem credit a bonis diligi: vt tanto facilius decipiat eos, quanto bonus nuncius putatur, & qui non soleat nisi bona nuntiare & suadere. Bernardus: Bonus numquam nisi boni simulatione deceptus est. Et vt facilius recipiatur eius persuasio, primo sola bona proponit, postea mixta malis, tandem falsa bona, sed vera mala: postremo cum irretierit eos & illaqueauerit insolubiliter, aperte caput venenatum erigit, & in aperta peccata eos deijcit: sicut scorpius qui blandam faciem habet, sed caudam venenosam, qua occidit. Sic Gabaonitæ, simulato peregrino habitu, deceperunt filios Israel, vt parcerent eis, cum de genere hostium essent. Quanti sub specie spiritualis dilectionis, spirituales feminas frequentauerunt, & orationum ipsarum obtentu! Ecce quanta puritas in intentione prima! scilicet charitas & deuotio. Postea sequuntur longæ confabulationes, modo de Deo, modo de ipsorum mutuo amore & fide, & amorosi aspectus, & munuscula pro memorialibus charitatis. Ecce quomodo mixta sunt iam bona spiritualis consolationis, & fidelis affectionis, cum malis inutilis confabulationis, & incautæ familiaritatis, & inutili occupatione cordis circa dilectam. Tandem sequuntur falsa bona, sed vera mala: scilicet amplexus, & oscula, tactus manuum & vberum, & similia: quæ omnia suspecta sunt carnalis dilectionis indicia, & turpis operis præludia. Postremo impudica succedunt, quasi fructus præcedentiũ, scilicet aperta opera iniquitatis. Augustinus: O quàm parua & breuis concubitus hora, in qua amittitur vita æterna! In hunc modum palliat se sæpe superbia, sæpe inuidia, & auaritia, & alia vitia: quæ cum non audeant bonos tentare aperta facie, quos sciunt omne malum odire, assumunt aliquod virtutis velamen, ne agnoscantur esse quod sunt: sicut qui mentitur se esse amicum, donec admissus dolose & latenter alium interficiat: sicut Ioab tenuit mentũ Amasæ quasi osculaturus eum, ne suspicaretur eum hoste esse, & non obseruaret gladium eius dolosum, & ita occidit eum dolo. Sic Iudas osculo Christum tradidit crucifigendum. In tentatione tria maxime dolemus: siue ex labore pugnæ & inquietudine cordis quam patimur: siue ex timore ne forte superemur & succumbamus, per tentationis consensum: siue quia timemus ne forte nimis debiliter resistamus, & propter hoc Deum & propriam conscientiam offendamus, licet tamen plane non consentiamus.

Apoc. 2. g — *Psal. 141. a* — *2. Cor. 11. c* — *Ber. ser. 66. in Cant. in initio.* — *Iosue 9. a* — *Aug. simile quid to. 10. ser. 250. de temp. ca. 3.* — Breuis concubitus hora perdit vitã æternã. — *2. Reg. 20. c* — *Matt. 26. b*

Quibus modis sit resistendum tentationibus. Cap. VI.

OMnibus tentationibus, his quattuor modis resistendum est. Primus est, cogitationes auertere alias occupationes assumendo, quibus obliuiscatur homo impugnationis, quantum potest. Secundus, materias & occasiones tentationis fugere & declinare, maxime carnales, quæ appropinquantes sibi accendunt vt ignis. Tertius, patienter & humiliter virgam Domini sustinere: vt & se dignum iudicet afflictione & labore pugnæ, & patienter toleret, confidens quòd ei proueniet in bonum: quia sic citius placabilis erit ei Dominus, & purgabitur a peccatis, & emundabitur a vitijs, & ditabitur virtutibus, scientia, meritis, & gloria. Vnde Gregorius: Qui appetit plene vitia vincere, studeat humiliter purgationis suæ flagella tolerare. Cum Deo enim non possumus contendere, nec per iustitiam, quia peccatores sumus; nec per potentiam, quia infirmi & serui eius sumus; nec aufugere ab eo per astutiam, quia nusquam eum latere possumus, & dominij eius terminos exire. Quo ibo a spiritu tuo, & quo a facie tua fugiam? Sapiens corde est, & fortis robore: quis restitit ei & pacem habuit? Humiliemus ergo nos coram ipso, & sic misericordiam consequemur. Quartus modus est orationi incumbere, & auxilium supernæ virtutis per se & aliorum suffragia implorare: quia nec nostris meritis, nec viribus, nec prudentia possumus de tot hostibus triumphare: vel sine letali vulnere transire, nisi protecti manu Dei, & eius adiutorio confortati. Inuoca me in die tribulationis, eruã te, & honorificabis me. Ad hoc enim quandoque Deus permittit hominem tentari & tribulari, vt excitetur ad orationis studium, & confugiat ad Dominum, & experiatur eius auxilium, & ad eius exauditionis solatium amplius in eius amorem inardescat: & sic tam in merito virtutum quàm in fiducia * dignationis eius excrescat. Sic diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, tam prospera, quàm aduersa. Solet etiam quandoque Deus fidelem seruum suum postmodũ amplius consolari, & purioris perfectionis gratiam conferre in illis, de quibus aliquando fuerat in tentationis molestia grauiter tribulatus: sicut de beato Benedicto scribit beatus Gregorius, qui dum carnis tentatione grauiter tentaretur, quia viriliter restitit, ita plene vicit vt Dei gratia numquã postea motus carnalis illecebræ in se sentiret. Secundum multitudinem dolorum meorũ in corde meo, consolationes tuæ lætificauerunt animam meam. Sic etiam in tentationibus contra fidem & blasphemiam spiritus, meretur fidelis bellator quandoque in fide clarius illuminari, & in amore Dei ardentius inflammari. Erunt capientes eos qui se ceperant, & subijcient exactores suos.

Patiẽter ferenda virga Domini. — *Greg. homil. 15. in Euang.* — *Psal. 138. a* — *Iob 9. a* — Orationi instandum. — *Psal. 49. c* — * *al.* dilectionis. — *Rom. 8. e* — *Gregorius lib. 2. Dialog. cap. 2.* — *Psal. 93. d.* — *Isa. 14. a*

Quintus processus. Cap. VII.

QVintus modus est, qui etiam quintus religionis processus est, singulis vitiorum tentationibus, singularibus remedijs mederi. Hic potest status curationis vel remediorum spiritualium dici, quo cura diligens morbis vitiorum adhibetur, vt ad statum sanitatis perueniatur. de quibus remedijs, quia in præcedentibus dictum est, hic non est opus repetere. Ea autem diligentia debet quisque studere remedia animæ suæ perquirere, & sanandis spiritualibus morbis vitiorum inuigilare, qua letali morbo laborans medicum qui eum curare posset inquireret. Et tanto diligentius cura animabus curandis adhibenda est, quanto animarum morbus periculosior est, & cura difficilior, & sanitas præstantior animæ quàm corporis morituri. In quantum vero plus de corporis sanitate sumus, quàm de animæ salute solliciti, in tantum conuincimur illud plus diligere, & eius sanitatem amplius desiderare.

Quintus processus. — Quanta cura ęgris corporibus tanta, immo maior est animis vitiosis adhibenda.

De sanitate animæ. Cap. VIII.

A Sanitas corporis consistit in integritate membrorum, & sensuum, & in ordinata qualitate humorum, & vigore spirituum. Sanitas animæ consistit in recta & circũspecta actione, in cautæ locutionis obseruatione, in rectitudine voluntatis, in ordinatione affectionis, & vtilitate cogitationis.

De actione. Cap. IX.

In actione tria obseruanda. Actio in tribus debet esse circumspecta, vt sit meritoria. Primo, an liceat. Secundo, an deceat. Tertio, an expediat. Illicitum. Illicitum est omne quod est contra Dei præcepta, vel ecclesiastica instituta, vel contra voti proprij sponsionem discretam: vt est votum cõtinentiæ, obedientiæ, & abdicationis proprietatis, & aliorum sub voto comprehensorum. Indecens. Indecens est, quod non bonam speciem prætendit, & colorem illiciti habet, etiam si non expressam habeat veritatem, vt omne scandalum, & quod alicuius vitij vel peccati notam habere videtur, & secundum statum agentis inconueniens iudicatur. 1. Cor. 10. e Omnia mihi licent, sed non omnia ædificant. Seruo Dei vitandum est, ne percutiat conscientias infirmorum exemplo minus ædificatorio, & Dominum inhonoret: quia indisciplinatio famulorum, redundat in confusionem dominorum suorum. Rom. 2. d Gloriaris in Deo quasi seruus in domino: & per præuaricationem legis Deum inhonoras. Nomen enim Dei per vos blasphematur inter Gentes. Inexpediẽs. Inexpediens est, quod caret fructu vtilitatis. Vacuus in conspectu Domini apparet, cuius actio fructu piæ vtilitatis caret: sicut ramus arefactus in arbore, & lignum infructuosum in vinea, vel pomœrio. Deus namque qui omnes large remunerare desiderat, tot occasiones homini merendi prouidit, & tot actiones meritorias ei ostendit, quòd stultus & merito puniendus est, qui his neglectis inutilia & infructuosa sectatur: veluti si quis hortum plenum nobilibus fructibus ingrediens, sola vilia & amara carperet & nociua.

De locutione. Cap. X.

In locutione tria obseruanda. In locutione tria sunt similiter obseruanda. Primũ, vt tardus sit homo ad loquendum. Eccli. 32. b Loquere adolescens in causa tua vix, cum necesse fuerit. Quanto magis in non tua, vel in non causa, scilicet in leui vanitate? Si bis interrogatus fueris, habeat caput respõsum tuum: Silentium obseruandũ. vt vtilitas & opportunitas exigit esse loquendum. Vtilitas necessitate ædificationis, vitandi euidentis nocumenti, & honoris Dei promouendi. Opportunitas temporis, loci, causæ, & qualitatis audientium. Num. 19. c Vas quod non habuerit operculum vel ligaturam desuper, immundum erit. Simile. Puluis enim incidit, & vermes & animalia immunda inquinabũt illud, & si quid pretiosi vel aromatici liquoris in eo reconditur, euaporat virtus eius. Sic qui per censuram silentij non ponit ori suo custodiam, frequenter immundatur sorde illicitorum verborum, mẽdacijs, maledictis, detractionibus, turpiloquijs, iactantijs, scurrilitatibus, & similibus. Si quid etiam deuotionis intus habet, vel occultæ virtutis, citius euaporat & infrigidatur, & euanescit, sicut sæpius possumus experiri, quando post compũctionis gratiam ad verba otiosa defluimus. mox & sapor minuitur & feruor extinguitur, & intelligentia obscuratur, & mentis ad Deum intentio dissipatur, & cor a bono quod prius habuerat euacuatur. Verba trutinanda antequam dicãtur. Secundum est, in loquendo circumspectum esse, vt consideret quid loquatur, & qualiter, & coram quo, disponens sermones suos in iudicio discretionis: ne alicui loquendo noceat, ne quem indebite offendat, vel scandalizet, ne quid falsi admisceat quod conscientiam postea remordeat & dixisse pœniteat. Eccli. 21. d Cor stultorum in ore illorum. Et ideo cum aperiunt os, effundunt totum quod habent intus per stultitiam. Os autem sapientium in corde ipsorum: quia os eorum non profert, nisi quod cor eorum prius deliberauit bene esse loquendum. Prou. 13. a Qui custodit os suum, custodit a periculo animam suam: qui autem inconsideratus est ad loquendum, sentiet mala. Matt. 12. c De omni verbo otioso quod locuti fuerint homines, reddent rationem in die iudicij. Verbũ otiosum. Gregorius: Otiosum verbum est, quod aut ratione caret iustæ necessitatis, aut intentione piæ vtilitatis. Si ergo culpa non caret sermo otiosus qui non prodest, quid de pernitioso qui etiam obest? B Loquendũ breuiter. Tertium est, vt breuiter loquantur, & sine vtilitate, & necessitate non multiplicentur verba. Eccli. 20. b vnde, Qui multis vtitur verbis, lædit animam suam. Prou. 10. c In multiloquio enim peccatum non deerit. Duo verba nobis permissa. Duo enim verba quæ sola nobis permissa sunt inter omnia, cito dicta sunt, idest, quod necessarium est tibi vel alteri, vel vtile tibi vel alteri. Necessitas cito insinuata est sapienti. Nam apud insipientem nulla verba sufficiunt. Vtilitas si per nimia verba se effundit, onerosa erit & fastidiosa. Seneca lib. 5. epist. ep. 38. Seneca: Non multis opus est verbis, sed paucis, & efficacibus. Prou. 25. d Sicut vrbs patens, & absque murorum ambitu; sic vir qui non potest in loquẽdo cohibere spiritum suum. C S. Gregor. Lib. 7. Mor. cap. 25. Gregorius: Quia murum silentij non habet, patet inimici iaculis ciuitas mentis. Sic cautus & parcus sit homo in verbis, sicut auarus in nummis suis: quia verba quibus meremur gloriã cæli, pretiosiora sunt omni thesauro. Prou. 21. c Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis. Vt auarus nũmis, ita religiosus parcet verbis. Auarus pecuniæ & parcus, profunde in abscondito recondit eam, nec profert eam largiendo nisi pro vrgenti necessitate, vel vtilitate sua, & cauet, ne vel obolum superflue effundat supra quàm necesse sit. Sic etiam religiosus cordis sui thesaurum abscondit, raro loquendo, & nisi pro necessaria causa vel vtili os ad loquendum aperit. D & quod cum paucioribus verbis potest expedire prout sufficit, ad hoc plura superflue non effundat. Quadruplex autem bonum ex hoc ei proueniet: quia cauebit peccatum multiloquij vel vaniloquij: intellectus eius interius magis profundabitur & sublimabitur, sicut aqua conclusa, quæ non habet exitum per quem effluat, crescit in altum: Item quod loquitur apud homines magis habetur autenticum, cum sciant eum cum maturitate loqui, & non leuiter effundere verba sua: itẽ singularem gloriam meretur in cælo.

E

De disciplina morum. Cap. XI.

Morum disciplina in religiosis triplici colore decoratur: si sunt maturi, humiles, & benigni. Maturi, vt non sint leues ad currendum, nec proni ad risum, vel curiosi, vel verbosi, nec ioculatores. Maturitas corpus & mentẽ componit. Maturitas intus mentem componit, & totum corpus exterius ab insolentia custodit. Caput regit ne leuiter hinc inde circumferatur, oculos ne vagentur, aures ne curiose auscultent quæ minus expediunt, linguã refrenat ab otiosis & infructuosis verbis, manus ab inutilibus occupationibus: pedes a vanis deambulationibus & indecentibus diuaricationibus, & totum corpus ab inquieto motu cohibet, nisi secundũ quod ratio exposcit. F Bernardus In vita S. Malachiæ, cap. Ascendit. Vnde beatus Bernardus scribens de beato Malachia Episcopo, commendat eum, quòd ita compositus fuit in moribus, quòd nec manum, nec oculum, vel aliquod membrum leuiter mouebat aliquando, nisi secundum quod ratio, vel causa dictabat; vt nihil appareret in eo, quod posset offendere intuentes, totum corpus in eo disciplinatum fuit. Humilitas morum deprimit ceruicem, humile format responsum, gestus complanat, vestitum simplicem amat, sese inter nouissimos locat, ostentationis declinat notam, singularitatẽ fugit, ad aliorum obsequia agilem se facit, ad opprobria tacitum, ad honores obla-

oblatos verecundum, promptum ad descendendum, difficilem ad indignandum. Benignitas facit amabilem & compassiuum afflictis, tractabilem & exorabilem, & flexibilem ad consilia, communicatiuum sui & suorum, in bono hilarem, & modestum & iucundum, fidelem & socialem, nullum spernentem vel temere iudicantem, gratum, beneficum, omnibus gratiosum. Humilitas temperat grauitatem, ne fastuosa & elata videatur. Benignitas facit, ne austera & dedignabunda putetur. E contra, maturitas temperat benignitatem, ne leuis & carnaliter blandiens, vel adulatorie applaudens æstimetur. Temperat humilitatem ne nimis abiecta, vel affectata reputetur. Humilitas reddit * imitabilem, benignitas amabilem, maturitas venerabilem.

* al. immutabilem.

De cordis compositione. Cap. XII.

Exterioribus ordinatis in actione, locutione, & moribus: vt ad veram & de cælo allatā quadraturam spiritualis normæ, sacræ disciplinæ, tamquam viui lapides & in templo veri Salomonis locandi, disponi valeamus, de cordis dispositione & mentis bonitate aliqua proponamus: quia teste Salomone, omni custodia seruandum est cor, sicut ex quo vita spiritualis quasi ex fonte procedit. Sanitas cordis in tribus consistit. In voluntatis rectitudine, in affectionis sanctitate, & in cogitationis stabili puritate. Voluntas recta est, quæ bonum tantūmodo vult, & propter bonum, & plene vult. Si enim aliquid vellet quod malum esset & peccatum, non esset bona volūtas. Non potest arbor bona fructus malos facere, &c. Si bonum vellet, sed non propter bonum, vt bona opera facere pro laude humana, sicut hypocritæ; vel aliqua alia non pura intentione, similiter bona non esset: cum non simpliciter bonum propter se vellet, sed propter aliud non bonum. Illud enim quisque magis vult, propter quod aliud vult. In fine namque quiescit: sed id quod ad finem est tantummodo, trāsit & relinquit, obtento eo quod voluit. Si autem vult bonum & propter bonum, sed non sicut sufficit, licet pro parte recta sit, non tamen plene: vt qui viam Dei incedere vel docere vult, quàmdiu inde nullam cogitur sustinere aduersitatem: sicut hi qui in tentationibus & persecutionibus deficiunt: vel ita volunt bona opera agere, vt tamen ab alijs illicitis nolint abstinere: vel quocumque modo nolunt bonum inceptum ad finem perducere: vel etiam plusquam debeant, vel expediat bonis operibus insudare, vt qui indiscrete castigando se perimunt, vel ad insaniam & destructionem sui pertrahunt semetipsos. Ad Romanos: Rationabile obsequium vestrum. Ieremias: Quia plus fecit quàm potuit, idcirco perierunt: quia contriui Moab sicut vas inutile. Duplex est enim plenitudo. Vna necessitatis, altera perfectionis. Necessitatis est illa quæ minus habere non potest ad salutē: vt obseruantia mandatorum. Matt. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Plenitudo perfectionis, est impletio consiliorum. Si vis perfectus esse, vade & vende omnia, &c. cum reliquis consilijs Euangelicis. Ad hoc non tenetur, nisi qui ea sponte vouit: vt religiosi, quibus post votum fiunt necessaria ad salutē. Deuteron. Cum votum voueris Domino, non tardabis reddere: quia requiret Dominus Deus tuus: & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Quod ante votum liberum fuit vouere vel non vouere, & facere & non facere sine peccato, illud post votum iam necessarium est adimplere: & iam non tam est in consilio quàm in præcepto. & sicut de præcepti trāsgressione reus est damnationis æternæ, ita & de voti præuaricatione. Verbi gratia. Sicut sæcularis damnatur pro fornicatione, vel homicidio vel consimili, ita professus regulam, in religione damnatur si est proprietarius, vel inobediens, vel facit aliquid quod in

Prou. 4. d
Sanitas cordis in tribus cōsistit.
Volūtas recta.
Matt. 7. c
Rom. 12. a
Ier. 48. f
Matt. 19. b
Deut. 23. d

A regula præceptorie inhibetur. Iusta vero necessitas vel euidens magna vtilitas, admittit dispensationem: sed ab eo qui potest in talibus dispensare. Dubia etiā interpretatio præcepti periculosa est, sicut pons semiputridus aquæ præcipitis & profundæ, de quo dubium est an sub transeunte corruat, aut subsistat. Quare vult aliquis qui maiora pro Christo decreuit subire certamina, & omnia dereliquit in hoc sæculo, se committere periculo pro modico motu propriæ voluntatis, vel pro paruo cōmodo in incerta opinione sua vel alterius? vt si Deus approbet illam opinionem euadat sine lucro meriti: si autem reprobet eam, B damnetur, maxime cum tales opiniones quandoque periculosiores sint quàm apertę transgressiones: quia vbi scit se homo delinquere, inde facile corrigitur: vbi autem nescit se peccare, & insuper credit licere, inde nec in morte pure conteritur, propter falsam spem, quòd forte sibi licuerit, vel minus in eo peccauerit, baculo arundineo & confracto innitens. Voluntas bona, plana via regia & secura debet incedere, & relictis dubietatum diuerticulis, quasi suspectis latronum semitis, apertos & certos iustorum calles ambulare: ne velut pœnitens boni inchoati quærat diuerticula declinandi a via perfectionis, in qua vo- C luerat ambulare. Quid enim est vnde omnes damnationem incidimus, nisi talis dubia interpretatio præcepti Dei de ligno vetito, vbi callidus serpens persuasit mulieri, non ita stricte & simpliciter intelligendum præceptum illud, cuius obseruantia potius nociua foret, ne fierent sicut dij scientes bonum & malum, & cuius transgressio nequaquam sicut Deus cōminatus fuerat, mortem corporis & animæ mereretur? Credidit ergo insipiens mulier falso interpreti, & consensit suadenti, cui nequaquam consensisset, si consilium eius fallax & inutile credidisset. Non tamen putandum quòd conditio religiosorum peior D facta sit ex voluntaria altioris voti promissione, eo quòd de strictiori ponte facilior & periculosior sit lapsus, quàm de latiori: sed quanto difficilior via, tanto sequetur maior gloria & quāto laboriosior pugna, tanto gloriosior triumphus. Talem autem timorem altioris perfectionis incutit religioso aut pusillanimitas, aut formidolosa tentatio, aut inueteratus tepor, quo primi feruoris oblitus, & primam charitatem relinquens, horret altam vitam quam aggressus fuerat, stupens præcipitij profundum, & fastidit laborem pugnæ dum non videt præmium: nec sicut debet, desiderat quod sequitur. Vnde prius in pro- E batione debuit deliberasse, si volens ædificare turrim Euangelicæ perfectionis, haberet sumptus constantis feruoris ad perficiendum, vt vltima primis respondeant: ne postea cum posuerit fundamentum altæ perfectionis, & non potuerit perficere sicut cœperat ex voluntatis torpore, omnes incipiant illudere ei tā homines quàm dæmones dicētes, Hic homo cœpit ædificare & non potuit consummare, sicut structura imperfecta & labefacta ostēdit structoris defectum.

Dubia præcepti interpretatio periculosa omnes perdit.
Gen. 3. a
Apoc. 2. a
Luc. 14. f

De quibusdam communibus exercitijs spiritualibus. Cap. XIII.

F

Ad euitandum ergo apostaticæ præuaricationis opprobrium, & perfectæ sanitatis gratiam obtinendam, & repromissæ beatitudinis gloriam religioso consequendam, quædam communia spiritualia exercitia ponenda videntur: in quibus qui fideliter perseuerauerit, cito sentiet se in spiritualis vitæ profectu crescere, quousque ad perfectam perueniet sanitatem virtutis.

Septē exercitia.

De agilitate ad incipiendum bonum. Cap. XIV.

Primum est, vt homo sit impiger & agilis ad incipiendum & faciendum bonum, quo ex alterius admo-

I. Exercitiū.

Bonum alacriter incipiendũ perficiendumque.

admonitione, vel ex diuina inspiratione intelligit faciendum. Multum enim profectum negligimus, tam meritorũ quàm præmiorum eo quòd tædet nos bonis studijs insistere, ex horrore difficultatis. Si autẽ voluntatem faciendi habemus, hanc de tempore in tempus differimus & procrastinamus: & interim irrecuperabiliter perdimus & tempus, & meritũ, quod lucrari poteramus, aut ita desidiose & indeuote facimus, quòd nec Deo est valde gratum, nec conscientiæ nostræ meritorium vel consolatorium: immo ita corrosiuum conscientiæ, quòd etiam inde puniri timemus, & ex insipiditate tædet nos laborare, & festinamus inde cito absolui, & tædet simile aliud inchoare. Exemplum de studio orationis, vel obsequij in coquina, in infirmitorio, vel alterius boni operis, in quo nullum honorem, vel temporale cõmodum, vel propriæ voluntatis solatium expectamus. Et hoc est contra boni operis naturam: quod si debito modo fiat, semper lætificat conscientiam, & accendit affectum ad aliud bonum faciendum. Eccli. Qui edunt me, adhuc esurient. Sic Deus iussit terram producere herbam virentem, & lignum pomiferum, habens vnumquodque in semetipso generis sui, idest, bona opera tam minora quàm maiora: quæ si vitent debito vigore peracta, habent semen sui generis in se, idest, desiderium alterius boni, quod quasi germen pullulet ex priore. Si autem ex desidia elangueat, etiã semen ipsius infructuosum manebit, & ideo tædet nos aliud bonum incipere: quia ex iam facto paruũ, aut nullum concepimus deuotionis affectum. Omni ergo tempore seruus Dei prouideat, quid illa hora magis sit sibi expediens vt faciat: & quod faciendum viderit, penset qualiter illud congrue & secundum virtutis regulam magis apte perficiat, quantum valet. Sic enim assuefaciendum est corpus & animus, vt ex vsu boni operis nullo modo territus, paratus sit sicut seruus fidelis, & agilis, imperanti Domino ad omnia rationabilia seruitia obedire. Sic videmus in seruis sæcularibus, qui nec præ frigore, vel labore, vel inopia, vel alia difficultate pigritantur dominis suis, pro parua mercede, per longa terrarum spatia, etiam in periculo mortis obedire, gratum habentes, si pro gratiarum actione, cum redierint, non magnas alapas & vituperia a dominis receperint: nihil de incommodis infirmitatis vel domus, vel hospitij cogitantes. Claustrales vero serui delicati sunt & elati; parum volunt laborare, & bene procurari: & cum illi dominos suos debite honorent, ipsi volunt dominis suis in omnibus esse quasi æquales, voluntate propria pro lege vtentes. Prouerb. Qui delicate seruum suum, idest, corpus suum nutrit, ab infantia scilicet nouitiatus, postea illum sentiet contumacem: vel quia piger erit ad bona, vel ad peccatum procliuior, maxime carnis. Ex consuetudine otij homo mollis & piger efficitur, vt nihil velit pati, vel facere nisi quod libet. E contra fidelis seruus ita debet habilitare semetipsum, & mansuefacere, sicut ioculator catulum suum: vt statim cum iubetur saliat de lecto ad orationes nocturnas, & quasi ad nutũ rationis sit promptus ad quæque spiritualia exercitia, quæ vel obedientia iusserit, vel charitas fraterna requirit, vel deuotionis studio apta sunt, vel cuiuslibet alterius virtutis.

Eccli. 24. c
Gen. 1. b
Simile.
Prou. 29. c

De velocitate abstrahendi se a malis. Cap. XV.

II. Exercitiũ. Mala celeriter repellẽda.

Secundum est, vt sicut ad agenda bona agilis, ita sit ad abstrahendum se velox a quibuslibet malis, statim cum sentit se aliquo eorum interius pulsari, vel exterius occupari, scilicet ab otiosis verbis, a iocis, ab actionibus infructuosis, & maxime a cogitationibus vanis, & affectionibus vitiosis, & carnalibus concupiscentijs, quæ nec ad horam debemus in corde permittere morari, ne offendamus Deũ, & sanctos Angelos præsentes, & conscientiam sordidemus, & pœ-

A nam mereamur, & bona quæ possemus cogitare & agere, interim negligamus. Sic Abraham quandoque Deo iubente sacrificia offerens, descendentes supra ea volucres ad dilacerandum vel fœdandum sollicite abigebat. Et nos ne aliquando in Dei conspectu appareamus vacui, quandoque sacrificia ei offerentes, scilicet bonæ voluntatis, bonæ actionis, bonæ locutionis, sacræ meditationis, & piæ affectionis, volucres malarum cogitationum & affectionum statim abigere debemus, ne ea nobis dissimulantibus aliquatenus maculent, & Deo ingrata efficiant, & nobis inefficacia ad meritum & spiritualem profectum. Nec

Gen. 15. b
Quinque sacrificia nostra.

B solũ carnales & turpes cogitationes statim debemus abigere: sed etiam vanas, & amaras, & gulosas, & similium vitiorum simulacra in cordis nostri templo imaginando non pingamus. Theatra & tabernæ solent sæcularibus & ludicris fabulis depingi: templa autem sacris historijs & mysticis picturis decorari. Ex qualitate picturæ, consideratur qualitas domus, & domini in ea morantis. Aliquando superbia pingit sibi prælaturas & dominia, famulorum obsequia, & quæque alia põposa. Vana gloria pingit sibi quoslibet ornatus, & vnde posset laus hominum acquiri: aliquando etiam sanctitates & miracula, prophetias, &

C magnas deuotiones, & ædificatorias prædicationes, & multa similia ex quibus admiratio oriatur hominibus, & sibi latens laudatio & reuerentia exhibeatur. Sic inuidia fraudes & detractiones; ira rixas & contentiones, bella & conuitia mouet, & pugnat cum absentibus, & lassatur a nullo fatigatus. Sic auaritia pecunias, & diuersa ædificat, & destruit, & acquirit. Qui ergo bonum hospitem Christum non vult effugare de hospitio cordis sui, inimicos eius, scilicet vitia secum non recipiat. Quæ enim conuentio Christi ad Belial? Et quis consensus templo Dei cum huiusmodi Idolis? Si citius eijcis hostem de vrbe tua,

2. Cor. 6. c

D securus eris. Si tarde obstas ei, inualescit contra te, & capiet vrbem, & occidet te. Sic de cogitationibus malis. Curiositas, quæque pulchra & curiosa depingit. Gula mensas amplas, & varios ciborum & potuum apparatus. Luxuria etiam quæ sibi congruunt fantastice depingit. Hæc sunt idola quæ Deus Ezechieli intra parietem templi depicta ostendit, quæ etiam abominationes appellauit. Hæc de templo cordis nostri sollicite detergamus, ne fiamus Deo abominabiles, sicut & illa sunt. Ierem. Vsquequo morabuntur in te cogitationes noxiæ?

Ezech. 8. d
Ier. 4. d

E

De pace cordis. Cap. XVI.

III. Exercitiũ. Cor pacificum semper habendum.

Tertium est, vt semper cor pacificum cum omnibus habere studeamus. Quod consistit in duobus, vt nulli malũ facere vel cupere studeamus, vt si quis nos in aliquo offendat, patientiæ scuto vtamur. In medio prælij versamur, & difficile est quin sæpe iacula super nos mittãtur tam verborum acutorum, quàm factorum nobis molestorum, & a superioribus nostris durorum imperiorum & increpationum, quibus clypeum patientiæ opponere debemus, quem clypeum, vt impenetrabilior sit inimici iaculis, mu-

F nire debemus sanctorum martyrum & aliorum bonorum exemplis, quasi pellibus animalium mortuorum. Iacobus: Exemplnm accipite fratres exitus mali, & longanimitatis, laboris & patientiæ, prophetas. Ecce benedicimus eos qui sustinuerunt. Sufferentiã Iob audistis, & finem Domini vidistis. Semper ergo muniti incedamus cõtra iacula verborum, & ictus factorum aduersorum, vt pacem quam exterius non possumus in hac vita sperare durabilem, saltem intus per patientiam conseruemus. Luc. In patientia vestra possidebitis animas vestras.

Iac. 5. c
Luc. 21. d

De

De parcitate vtendi his quæ sunt mundi. Cap. XVII.

IIII. Exercit. Mundanis rebus parcissime vtendum.

QVartum est, vt quanto parcius potest quis, quæ sunt mundi vtatur & habeat & cupiat. Aliena à nobis sunt omnia mundana: quia nec naturæ nostræ sunt, nec a nobis facta, nec diu nobiscum mansura, nec salus nostra in ipsis consistit: & ideo habemus ea quasi a mundo mutata, pro quotidiana, immo pro continua & graui vsura sollicitudinum & laborum. Quantam putas Principes & potentes & diuites huius sæculi vsuram omni tempore exoluere pro mutuo suo, anxietatis & occupationis & afflictionis? & quomodo ambiant aliena, quomodo augeant, vel custodiant sua, quæ timent perdere per amicos & inimicos, per fratres, vxores & filios? A potentiore timent violētiam, ab inferiori furtum, ab æquali fraudem. Nulli ad plenum confidit auarus, omnes suspectos habet, nec tamen potest eorum carere consortio: & ideo nullum potest vere diligere, cum a nullo se vere diligi suspicetur. Timor enim suspiciosus non est in perfecta dilectione. Timet de rebus, timet de corpore propter substantiam: & tot timoribus plenus non potest vtiliter timere de anima, de qua tamen maximum periculum adhuc restat. Sicut enim Principes a subiectis suis exigūt quotidiana seruitia & munera ratione officij sui, & tandem cruciant eos in carcere, & omnino despoliant: sic & mundus post multas exactiones vsurarum, ratione substantiæ & honoris, quæ officialibus suis diuitibus mutuauit, tandem omnino euacuatos emittit in carcerem infernalem. Vnde bella & lites in sæculo, nisi quia mutuo inter nos certatim cupimus præripere alter alteri, quod vterque non potest integre possidere? In spiritualibus diuitijs nullus ex alterius abundantia patitur detrimentum, cum alius non sit minus sapiens vel virtuosus, eo quòd eis alter abundat. Sed secus est de sæcularibus diuitijs & honoribus, quia tot necesse est habere portiones, quot sunt participantes: & ideo alter alteri inuidet habenti, quod ipse habere non potest. Hæc fuit occasio quare Lot discessit ab Abraham, & Esau a Iacob: quia multa habebant pecora & non poterat eos capere terra, vt simul, id est, concorditer habitarent, rixantibus inter se pastoribus gregum: quia multiplicatis pecorinis desiderijs, scilicet mundanis, fit rixa inter voluntates eorum qui volunt pascere sua desideria in pratis huius sæculi; & cum omnibus non sufficit pro libitu, diuiditur frater a fratre per inuidiæ dissidium. quę pecora si pauca forent, modico contenta essent. Zacharias: Pasce pecora occisionis, quæ qui possederant, occidebant. quod etiam sic potest intelligi, pecora occidebant eos qui se possidebant. Augustinus: Rixentur immites, & dimicent pro terrenis & temporalibus rebus: beati autem mites, quoniam ipsi hereditate possidebunt terram, de qua pelli non possunt. Habentes autem alimenta & vestimenta quibus tegamur, his contenti simus: & quidquid penuriæ patimur, loco illius Deum in corde ponamus, qui omnia implet. Beati pauperes spiritu, idest, voluntate & amore spiritualis profectus, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Quanto enim se hic angustant in terra nihil cupiendo, tanto in cælo dilatabuntur, & econuerso.

Gen. 13. a *Gen. 36. a* *Zach. 11. a* *Aug. to. 4. li. 1. de ser. Domini in monte, c. 2.* *1. Tim. 6. a* *Mat. 5. a*

De humili æstimatione sui. Cap. XVIII.

V. Exercit. Studendum humilitati semper.

QVintum est, vt semper & intus apud se, & extra coram hominibus, in omnibus humiliet se, & deprimat in sua æstimatione, item in verbis, in gestibus: & in omni facto suo nouissimum locum eligat, sicut fuerit opportunum. Ad humiliandum autem se in oculis suis, consideret qualis sit, quàm vilia & fœtida sunt omnia quæ corporis sunt. vnde venerit, quid erit, quid intus sit, quàm leuiter emarcescunt etiam quę pulchra in homine apparent: quanta deceptio in honoribus sæcularibus: quia non honorant etiam diuites qui videntur; sed sua lucra sequuntur, sicut canes & aues cadauer; quod cum abrasum fuerit & nudatum, nec plus rodendum in eo inueniunt, relinquunt, & aliud requirunt. Item in anima quanta sunt ibi vitia & peccata, quanta impuritas & simulatio in bonis quæ facimus, & desidia & tepor: quanta bona omittimus & negligimus vtilia: quanta inopia virtutum, quanta cæcitas intelligentiæ, lubricitas memoriæ, inordinatio affectuum: quòd mala nostra pure mala sunt, & nostra totaliter sunt, & bona nostra nobis tantum mutuata sunt cum vsura repetenda, & imperfecta & impura sunt, & ex nobis materiam humiliationis assumunt. Verum enim est nos esse inopes & viles: & quantum ab hac æstimatione deuiamus, tantum erramus a veritate.

De maturitate & seriositate. Cap. XIX.

VI. Exercit. Maturitas morum semper obseruanda.

SExtum est, vt sit maturus & seriosus cum quadam mœroris dulcedine, non cum tædij amaritudine, vel rancoris. Morum leuitas aliquando potest inesse bono ad horam, sed deuoto numquam: sicut habemus exemplum in viris perfectis, quos leues in moribus & ad risum vel iocum pronos rarissime videmus. Vnde cum vtile sit homini esse in luctu, ideo beatos dicit Dominus hic lugentes: & tot causas luctus eis dedit & ostendit, scilicet pro seipsis, proximis, & pro Deo. Pro seipsis, quia peccatores sunt, Deum offenderunt, & quotidie offendunt: inopes sunt virtutum, tarde proficiunt expositi mille periculis, & adhuc dubij an damnentur, multis miserijs inuoluti, alieni a Deo, exclusi a regno, proni ad malum, multis supplicijs obnoxij, mortis, purgatorij, & inferni. Pro proximis, compatiendo pauperibus afflictis, periclitantibus, peccantibus, damnandis, tentatis, subuersis, & expositis similibus malis, quibus & nosipsi. Pro Deo, compatiendo eius passioni, & iniurijs a perfidis peccatoribus ei quotidie illatis, & subuersioni iustitiæ, & animarum perditioni, fidei conculcationi, & ingratitudini pro omnibus beneficijs quæ omnibus largitur: pro scandalis quibus inhonoratur & a famulis suis, & multis alijs. Seruus bonus, intus amorem ad proximum habet, exterius plenam benignitatem. Malus autem seruus, amarum & fastidiens bonum habet, indignabundus, suspiciosus, rancorosus, sine ratione turbulentus & alijs onerosus. Dissolutio est deuotioni sicut aqua igni: & qui ducit in consuetudinē vix desuescit maxime iocularia.

Nota. *Mat. 5. a*

De suspensione mentis in Deum. Cap. XX.

VII. Exercit. Mentem habere in Deū suspensam.

SEptimum est, mentem semper habere ad Deum suspensam, orando, cogitando, recordando, meditando, legendo, attendendo, ac bona contemplando. Vnde quandocumque seruus Dei, vel ad modicum Dei non meminit, contremiscit & dolet, quasi grauiter offenderit, tanti amici defraudatus intuitu, qui nostri numquam obliuiscitur. Cum summa beatitudo & gloria consistat in iugi visione Dei, huiusmodi beatitudinis imitatio quædam est iugis memoria Dei. Ista est meritum, sed illa præmium. Quamdiu illum videre non possumus præsentes, saltem memoremur eius absentes: tanto quisque lætius & plenius eum videbit in patria, quanto frequentius & deuotius eius meminerit in hoc exilio. Vnde Psalmista dicit: Prouidebam Dominum in conspectu meo semper, &c. Nec tantum in otio, sed etiam in occupationibus eius esse debemus memores, imitatione sanctorum Angelorum, qui missi in ministerium nostrum sic exteriora disponunt, vt tamen ab intimis numquam recedant. Quanto cælū amplius est quàm terra, tanto spiritualis meditatio & contemplatio latiores

Psal. 15. b *Mat. 18. a*

tiores habet materias & vias, quàm cogitatio terrenorum. Quales autem sint istæ viæ, vel materiæ, & quales profectus & processus meditandi & intuendi spiritualia, non est huius temporis, vel materiæ: sed istud pertinet ad septimum spiritualis vitæ processum, qui in sapientia versatur.

Sequitur processus sextus. Cap. XXI.

NVnc de sexto processu, qui in virtutibus puris constat, aliqua simplicibus conuenientia & nouis in religione competentia proponamus, alta & subtilia magis exercitatis in his reseruantes. Quanto enim quisque altius profecerit, & in anteriora se extendere studuerit: tanto altiora & perfectiora intelliget; tam de his quæ iam attingit, quàm de illis quæ nondum actualiter comprehendit. Sicut qui montem ascendit, quo altius ascendit, eo altius videt quantum adhuc distat a cacumine summitatis: & quòd in imo positus æstimauerat esse verticem montis, sublimatus videt vix montis pedem esse: sic & de perfectione nemo proprie nisi perfectus & perfectioni proximus potest loqui. Virtus est ordinatus secundum veritatis iudicium mẽtis affectus. Sed iudicium veritatis circa quattuor generaliter versatur, circa bonum, & malum, & malum magis malum, & bonum magis bonum. Bonum aliud est corporale & temporale, aliud spirituale & perpetuum, quod sine dubio melius est quàm corporale & temporale. Malum autem aliud est culpæ, aliud est pœnæ. Culpa alia venialis, alia mortalis. Pœna alia transitoria, alia sempiterna. Malum ergo culpæ peius est quod meretur malum pœnæ: quia si culpa non esset, nec pœna esset. Pœna vero transitoria minor est quàm sempiterna. Et quia lex veritatis scripta est in corde hominis per iudicium rationis, datæ sunt etiam ei in adiutorium affectiones ad fugam mali & apprehensionem boni: quia in his duobus omnis beatitudo consistit, scilicet in elongatione omnis mali, & in fruitione omnis boni.

Simile pulchrum.

Virt' quid.

Affectiones septem.

Septem autem sunt affectiones mentis communiter: spes, timor, gaudium, mœror, amor, odium, & pudor. Harum quattuor ordinantur contra malum, tres autem ad bonum. Nam timor, mœror, odium, & pudor contra malum sunt: spes, amor, gaudium ad bonum se habent. Nam bonum non est timendum, sed optandum & sperandum: nec pro bono est dolendum, sed gaudendum, nisi forte priuatio boni timeatur, vel doleatur; quod non est bonum, sed proprie malum. Nam malum est priuatio boni vel corruptio. Item bonum non est odiendum, sed amandum: nec de bono pudendum est, sed gloriandum. Gloriatio ideo non dicitur affectio per se, quia sub gaudio comprehenditur & amore. Cum ergo istæ affectiones ordinatæ sunt ad quod debent, iuxta rationis & veritatis iudicium, tunc homo est virtuosus cum sola mala timet, & magis timenda, idest, magis mala plus timet & dolenda dolet, & odienda odit, & pudenda erubescit, secundum plus & minus, sicut ipsa & dolenda & odienda, & pudenda plus vel minus sunt mala. Item cum sola speranda sperat, sicut debet, & amanda amat, & de gaudendis gaudet, secundum quod magis vel minus sunt bona. Summum autem bonum quod est Deus, summe amandum est & ante omnia sperandum, & super omnia in ipso gaudendum, & ea quæ ab ipso retrahunt, summe fugienda & execranda, quæ sunt præcipue vitia & peccata: quia hæc vere & proprie mala sunt, & omnibus mala, & nulli bona, & ad nihilum bona quibus insunt; licet quandoque bonis cooperentur in bonum mala aliena, vel etiam propria post conuersionem: vt ex eis magis humilientur & amplius inardescant in amore Dei, qui eos in talibus vitijs tolerauit & a talibus liberauit. Sanctis etiã

Summũ bonum Deus.

A in gloria augebit lætitiam damnatio reproborum: quia gaudebunt se ab his saluatos, in quibus poterant sicut & illi, nisi Deus eos liberasset, incidisse. Multæ sunt aliæ virtutum artificiales diuisiones, secundum quod aliæ dicuntur Theologicæ, vt fides, spes, charitas; aliæ Cardinales, vt prudentia, iustitia, fortitudo, temperantia: item aliæ Politicæ, aliæ purgatoriæ, aliæ animi purgati, aliæ exemplares: quas sicut rudis rudibus loquens prætereo: solum illum ordinem sequar, quo virtutes principales septem vitijs opponũtur, cum virtus secundum hunc sensum non aliud sit quàm vitiorum carentia: & quanto quisque
B ab omni vitio purior fuerit, tanto virtuosior est & perfectior.

De habitu religionis. Cap. XXII.

SIcut nucleus in testa vel in cortice, sic est virtus interior ceteris obseruantijs in religione. Omnia enim quæ in obseruantia religionis apparent, inuenta & statuta sunt propter obtinendas & conseruandas virtutes. Cetera autem sine virtute sunt, sicut testa carens nucleo. Et sicut in tabernaculo fœderis plura erant velaminum genera intra se protegentia, vel de-
C corantia sanctuarium, scilicet pelles hyacinthinæ, pelles arietum rubricatæ, saga cilicina, cortinæ, & tabulæ parietum, præter alia: ita in religione plura sunt virtutis tegumenta, vel ad decorem, vel ad custodiam virtutis ordinata; in quibus non pura virtus consistit, sed quædam virtutis vmbra, & latentis intrinsecus demonstratio figuralis. Vnde qui istis exterioribus contentus interiora postponit, sic est quasi qui corticem, vel testam vacuam sine nucleo habet. Primum est habitus exterior in vestibus & tonsura: quæ si per se religiosum facerent, etiam simiæ, vel moriones religiosi forent: quibus talis habitus quan-
D doque ioculatorie formatur. Sed hæc sunt tantum signa interiorum, sicut circulus ad tabernam potum venalem designat, & vexillum super Ecclesiam denuntiat dedicationem. Vnde si signa falsa fuerint, decipiuntur homines putantes inuenire significata: ita de ficto religioso, qui exterius in habitu prætendit quod non habet in moribus & vita. Secundum, sunt exteriores cærimoniales obseruantiæ: vt inclinationes, geniculationes, & in horis pausationes, & omnes gestus quibus claustrales vtũtur in diuino officio, vel in alijs: de quibus sæpe minus virtuosi maiorem vim faciunt, quàm perfecti & magis deuoti.
E Tertium, sunt mores exteriores compositi & exteriorum membrorum disciplina in loquendo, in gradiendo, in totius corporis gestu: quæ etiam curiales sæculares commendabiles faciunt, & sæcularis virtus appellatur: sed religiosis magis competit, licet humiliori & planiori modo. Quartum, sunt opera pœnitentiæ, vt ieiunia, vigiliæ, flagella & aliæ corporales exercitationes & castigationes: quæ licet magis propinquant virtuti quàm præcedentia, tamen non sunt puræ virtutes: quia & hypocritæ possunt habere, & in mortali peccato positi sæpe in talibus exercent seipsos. Quintum, studium familiare ad expur-
F ganda vel mortificanda vitia & virtutes vsitandas: vt seipsum humiliare, iræ motus reprimere, luxuriam domare: & ceteris vitijs impugnantibus resistere. Quamuis enim omnia opera bona, sint virtutis exercitia; quia nec opus bonum esset quod nullam virtutem respiceret: tamen aliud est aliquod bonum opus exercere simpliciter propter Deum, & intentionem merendi veniam & gloriam: & aliud est ipsum exercere, non tantum causa promerendi prædicta, sed etiam per hoc obtinendi virtutem sibi cohærentem, & vsitandi eam per operis exercitium, & vitium contrarium expugnandi. & hoc est multo vtilius quàm illud prius. verbi gratia: Alius orat simpliciter, vt per hoc impetret peccatorum veniam, vel vitam

Virtus in obseruãtia, nucleus in testa.

Exo. 26.

Habitus religiosũ non facit.

tam æternam: alius etiam præter istam intentionem orat, vt assuefaciat seipsum in orationis studio, & per hoc consequatur gratiam deuotionis, & gustum diuinæ dulcedinis, & gratiam Dei clarius per mentis illuminationem consequatur. Et licet oratio prioris sit bona & meritoria veniæ & gratiæ & gloriæ: tamen intentio secundi cooperatur, vt & celerius & plenius hoc quod expressius desiderat, assequatur. Vnde multum valet ad perfectionem sanctitatis, scire intentionem dirigere ad eam quærendam, & studium suum ad hoc ordinare, in tantum vt aliquis faciliori labore, quoad corporale exercitium, maiores mentales virtutes obtineat, qui scit prudenter disponere gressus suos, quàm alius difficiliori labore. Exemplum de quolibet perito artifice, qui melius & citius & leuius operatur quodcumque, quàm alter imperitus cum labore maiori. Sextum, est ipse nucleus affectualis virtutis, qui est perfectio vitæ actiuæ & ingressus ordinatus cōtemplatiuæ: sine illa frustra speratur puritas cōtemplationis vel stabilitas, sicut aqua fontis non erit pura, quàmdiu fundus non est mundatus sordibus eiectis. Sicut autem ex nucleo pinguedo olei exprimitur: ita ex affectu virtutis sapor deuotionis procedit, maxime diuini amoris & desiderij cælestis, & gaudij spiritualis, qui nobilior & efficacior est, quàm compunctio timoris vel mœroris. Hi sunt sex dies in quibus operari oportet opus salutis, & cibos vitæ quærere, ne ieiuni deficiamus in via hac qua ambulamus: ita vt sexto die duplices cibos colligamus, scilicet bonæ actionis & piæ affectionis: vt in septimo, idest sabbato quiescamus: & toti sani facti a vitiorum languoribus, in requie opulenta vacare possimus diuinæ contemplationi, & videre quoniam ipse est Deus, & gustare quoniam suauis est vniuersis. Qui sexto die duplices non colligit cibos, septimo inanis remanebit, nihil reperiens de dulcedine contemplationis: qui sextum statum, qui est in virtutum affectualium sanitate nondum attigerit, septimi status dulcedine, qui est in sapientiæ gustu & intelligentiæ lumine, non fruetur. Inde est quòd Iacob prius de Lia sex filios genuit: post hæc Rachel peperit filium Ioseph decorū aspectu: quo nato cœpit Iacob petere dimitti, & in patriam suam reuerti: quia prius in actiua vita debet homo perfectus esse in sex prædictis profectuum statibus, & tunc gustato fructu vitæ contemplatiuæ cupiet dissolui, & esse cum Christo in patria cælesti, cuius iam primitias in sapore supernæ dulcedinis prælibauit. Sed quia proficientibus hæc formula scribitur, vt sciant quantum in singulis virtutibus profecerint, vel quantum a perfectione earum adhuc distent, quamlibet ipsarum in tres gradus longe inter se differentes describendo distinguamus, multos medios profectuum passus festinando transilientes propter fastidium deuitandum. Ordo septem capitalium vitiorum hic est. Primum superbia initium omnis peccati, secundum inuidia, deinde ira, acedia, auaritia, gula, luxuria. Huic per contrarium opponitur ordo virtutum, scilicet humilitas contra superbiam, dilectio proximi contra inuidiam, mititas contra iram, charitas Dei contra acediam, contemptus diuitiarum contra auaritiam, sobrietas contra gulam, castitas contra luxuriam. Sed quia teste beato Gregorio, sicut multi arboris rami ex vna radice prodeunt; ita ex charitate Dei ceteræ virtutes oriuntur: ideo de ipsa tamquam de omnium matre & nutrice primo dicamus, & postea de filiabus. Ante ipsam nulla virtus meritoria est. Ipsa enim omnes informat, vt virtutes sanctæ sint; & vigorem tribuit eis, vt sint magis vel minus meritoriæ & Deo acceptæ, secundum quod de ipsius nutrimento minus, vel amplius acceperunt: sicut ramus arboris a radice nascitur, & ex succo ab ea procedente nutritur, & vt magis fructificet magnus efficitur. Initia autem singularum virtutum ad incipientes pertinent,

Mat. 8. a *Exo. 16. e* *Psal. 45. c* *Psal. 144. b* *Gen. 30.* *Philip. 1. d*

Septem vitiis capitalibus, septē virtutes opponuntur.

Greg. homil. 27. in Euang.

Charitas omnes virtutes informat.

A sine quibus non possunt esse salui & Deo placere ad salutem. Profectus ad religiosos magis congrue pertinent, qui meliores esse debent quàm popularis communitas, vel laici sæculares: qui tamen sunt de numero saluandorum. Quid prodest altiora profiteri, & exterius in habitu perfectiora prætendere, si in studio virtutum & exercitio operis non distamus ab infimis, qui tamen in spe sunt saluationis? Immo maior est confusio & species fallendi. Magna promittere & exigua persoluere, est potius supplicio dignum quàm præmio. Perfectio autem ad perfectos pertinet, qui transcenso difficultatis obstaculo, & in quo proficere volentes laborant quasi in montis ascensu, iam in B ipso culmine, Christo duce constituti, transfigurationis eius gloriam desiderant speculari. Nemo tamen in hac vita, vel perfecte alicuius virtutis apicem valet apprehendere, vel stabiliter in summo gradu semper manere: sed pro modo viæ perfectus quis dicitur respectu inferiorum.

Mat. 17. a *2. Pet. 1. d*

Nemo in hac vita ab solute perfectus.

De charitate. Cap. XXIII.

C Charitas, est ordinata & magna voluntas seruiendi Deo, placendi Deo, fruendi Deo. Charitas, dilectio Dei, & amor idem sunt. Tamen beatus Bernardus distinguit ea, dicens: Magna ad Deum voluntas amor est: sed cum lactatur a gratia, dilectio est: cum vero fruitur cui adhæret Deo, charitas est. Diligere debemus Deum super omnia propter tria, quia bonus est in se, nec tantummodo bonus, sed etiam ipsa bonitas est, quia nihil melius vel cogitari, vel esse potest: & quo omne quod aliquo modo bonum est, bonum est. Si enim omne quod bonum est, diligendum est inquantum bonum, ille qui summe bonus est & infinitum bonum est, summe & si possibile D esset in infinitum, diligendus est, iuxta meritum dignitatis eius. Item, quia ipse prior dilexit nos, & plus diligit nos, quàm nosipsi nos. Ille enim qui infinitus est, & cui non est aliud esse quàm amare, quia ipse Deus charitas est, diligit nos pauperes & viles & miseros: & dilexit ab æterno nondum existentes, nondum eum diligentes, immo & nescientes & resistentes & offendentes ipsum: & ideo iustum est nos eum vicissim diligere ex omni quod sumus, & scimus & possumus: vt saltem cum exigua mensura nostræ possibilitatis, fideliter remetiamur ei diligendo, cuius magnitudinis non est finis. Tertio propter eiusdem E dilectionis multiplicem effectum, qui cognoscitur in beneficijs eius: quia non sufficit ei diligere solo affectu, nisi etiam nobis ostendat in effectu. Gregorius: Probatio namque dilectionis, exhibitio est operis. De quibus beneficijs modo non prosequimur causa prolixitatis, alterius temporis opportunitatem ad hoc expectantes. Dilectio autem nostra in tribus consistit, in voluntate, in opere, in affectu. Voluntas informata a ratione, consentit eius consilio, vt velit bonum: & ne otiosa sit voluntas, progreditur in actum boni operis, omnem familiam imperio suo subiectam in adiutorium inuocans, scilicet membro- F rum corporis, sensuum, & cogitationum: siue ad promouēdum bonum, siue ad remouendum malum. Cumq. hoc fideliter fecerit, quasi pro remuneratione, vel releuatione laboris, ex vsu exercitij suscitatur etiam ei affectus in solatium, a gratia demulcente sua dulcedine affectum: vt iam non tantum ex instinctu rationis velit bonum, & cum conatu laboris illud agat, sed etiam ex desiderio optet, & per affectum amplectatur & diligat, & contrarium illi odiat & horreat & fugiat, idest malum. Et hæc est vere sanitas voluntatis, cum non tantum ex instinctu rationis cogit se ad volendum bonum, vel faciendum, aut nolendum, aut vitandum malum: sed etiam ex affectu & desiderio mentis amplectitur bonum & odit malum.

Charitas. Dilectio. Amor.

Bern. epist. ad fratres de monte Dei, paulo post med.

1. Ioan. 4. d

Greg. homil. 30. in Euang.

Dilectio nostra in quibus consistat.

lum. Et hæc est virtus & mens bona, de qua Philosophi multa dixerunt, sed vtinam vere cognouissent eam. Voluntas quandoque sine opere, sufficit ad meritum & debitum, vbi facultas & opportunitas operis non subest, verbi gratia: Pauper libenter subueniret pauperi, sed non habet vnde: diues etiam quandoque libenter id faceret, sed non habet cui: vtriusque ergo voluntas tunc pro facto reputatur. Si autem facultas operis & opportunitas subesset, & non sequeretur effectus operis, tunc non sufficeret voluntas: quia nec volūtas esset cum posset quod expedit perficere, & nollet. Quantum enim vis, tantum facis quod expedit cum potes: sed si non facis, non vis.

Voluntas pro facto reputatur.

A

B

De virtutum connexione. Cap. XXIV.

Licet etiam multæ virtutes esse videantur, & inter se differentes, vt humilitas alia est quàm castitas, & patientia alia est quàm misericordia, & sic de alijs: tamen quadam consideratione omnes vnum sunt: & ita quælibet non tantum cohæret, sed etiam inest alteri: vt qui vnam habeat, vere omnes habere dicatur in habitu etsi non actu. Quod ostēdens Apostolus, ait: Charitas patiēs est, benigna est; non æmulatur; non agit perperam; non inflatur; non est ambitiosa; non quærit quæ sua sunt, & cetera. Sicut enim Deus est vnum simplex & perfectissimum bonum, in quo est omne bonum perfecte, & cui nullū bonum deest: ita charitas est vna virtus in se omnē habens virtutem: sed propter diuersos effectus eius, ex diuersis intrinsecis occasionibus & actionibus, vel causis illatis, quibus se vel contra malum opponit, vel ad bonum extendit, diuersa officia vel nomina sortitur. Virtus enim secundum Augustinum est amor ordinatus: videlicet vt amet solum quod debet, & quantum debet. Quantum vero amas aliquid, tantum odis & fugis eius contrarium vbi potes. Charitas ergo cum se extendit ad diligendum Deum, dilectio Dei dicitur: cum ad proximum, dicitur dilectio proximi. Cum eius miseriæ compatitur, misericordia appellatur. Cum eius bono congaudet, congratulatio vocatur. Cum æquanimiter aduersa tolerat, patientia dicitur. Cum benefacit se odientibus, benignitas nuncupatur. Cum non extollitur in prosperis inaniter super se, humilitas reputatur. Cum obtemperat superioribus vt iustum est, obedientia est. Cum execratur turpia, castitas est. Cum resecat superflua corporalis necessitatis, sobrietas est. Cum diuitias abijcit, paupertas est. Cum ad pauperes eas liberaliter effundit, largitas est. Cum tædio expectationis promissorum non frangitur, longanimitas est. Cum inter bonum & melius, & inter malum & peius discernit, prudentia est. Cum ius suum cuique tribuit, iustitia est. Cum delectationibus non emollitur, temperantia est. Cum duris non terretur, fortitudo est. Cum credit credenda, fides est. Cum sperat speranda, spes est. Vnde & Spiritus sanctus & vnicus & multiplex dicitur. Quia cum in se vnus sit, diuersa dona tribuit secundum diuersos donorum effectus: sicut aliqua nobilis & efficax medicina diuersos curationū effectus operatur, vel virtutem confert varia operādi, vt vni acuat visum, alteri clarificet vocem, alij auditum referet, alij gustū reparet, in alio aliud & aliud operetur. Secundum quod Charitas opponitur septem capitalibus vitijs, septem virtutes format: quæ, vt prædictum est de profectuum gradibus, distinguūtur. Vnaquæque enim virtus (teste beato Gregorio) habet initium suum, & profectum, & perfectionem. Marci 4. Terra profert germen suum. Primum herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum in spica. Herba est initium virtutis, spica profectus, frumentum plena perfectio. Charitas Dei mater & nutrix omnium virtutum tres habet gradus: scilicet, infimum, medium & summum. sic & aliæ virtutes per singulas. Nec inconueniens est distinctio. Si enim cælestis hierarchiæ (dicente beato Dionysio) singulæ per ternas differentias distinguuntur; cur non & spirituales virtutum hierarchiæ eumdem ordinem in terris imitentur? præsertim cum cælestis pulchritudinis exemplar ad hoc nobis cælitus allatum est, vt pro viribus studeamus Domino in nobis sanctuariū facere: vt in medio nostri habitare dignetur, secundum exemplar in monte cælesti nobis demonstratū. Vtrum autem qui in primo gradu quasi in infima virtutum hierarchia hic stant, ad infimam in cælo hierarchiam pertineant: & qui in media ad mediam in cælo; & qui in summa ad summam in cælo hierarchiam pertineant, cum illuc Domino perducente venerimus, agnoscemus. Laboremus tantum hic fideliter de virtute in virtutē proficere, certi quòd nequaquam inferior erit retributio gloriæ, proportionata meritorum mensuræ. Luc. Mensuram bonam & confertam, &c. Eadem quippe mensura qua mensi fueritis, remetietur vobis. Eiusdem mensuræ hydria implebitur tibi vino gloriæ in nuptijs cælestibus cuius tu hic implere studueris aqua iustitię præsentis, quæ in comparatione cęlestis est sicut aqua ad vinum optimum in valore. Mille millium metretæ aquæ fluminis vel marium non valerent vnā electi vini, quoad pretium vtriusque.

Virtutes cōnexæ vna charitas.

1. Cor. 13. a

C

Augustin. Lib. 15. de ciuit. c. 22.

Charitas, varia sortitur nomina propter effectus diuersos.

D

E

Sap. 7. c

F

Gregorius Hom. 15. in Ezech.

Mar. 4. e

Charitatis & virtutum tres gradus

Dionysius de cælesti hierarchia cap. 6.

Exo. 25. d

Luc. 6. e

De tribus gradibus charitatis. Cap. XXV.

Charitatis Dei primus gradus est, sic diligere cōcessa & eis vti, vt tamen illicita deuitet, & amori Dei nullius rei amorem præponat, sicut illi qui sic ea quæ sunt mundi diligunt, vt tamen in eorum dilectione vel cupiditate peccata mortalia deuitent, seruādo quæ Deus præcepit facere, & cauēdo quę Deus prohibet per præceptum. Si vis ad vitam ingredi, idest, in ingressu vitæ consistere, non in progressu altiori, serua mandata. Secundus gradus potest esse, cum homo voluntarie pleniori affectu & feruentiori, non solum communia contentus est seruare præcepta, sine quibus non est salus; sed etiam ad omnia quæ Dei sunt studiosus est & voluntarius, tam faciendo in se, quàm in alijs promouendo & desiderando. Hoc proprium est bonorum religiosorum, qui non solum præcepta Dei, sed consilia ipsius implere, & ipsum specialiter imitando sequi desiderant, omnis iustitię doctorem Dominum Iesum Christum. Talibus dicit Bernardus: Non est vestrum circa præcepta communia languere, neque hoc solū attendere quid præcipiat Deus, sed quid velit: probantes quæ sit voluntas Dei bona & beneplacens & perfecta. Quantum enim amas Dominum, tantum studiosior eris promouere beneplacitum eius, vbi potes, & honorem, & cauere eius offensam & inhonoratione. Gregorius: Numquam est amor Dei otiosus: operatur enim magna si est; si vero operari renuit, amor non est. Fidelis autem famulus Dei ea diligentia qua cauet Dominum suum offendere in se per peccatum, ea etiam cauet & dolet eum inhonorari ab alijs per scādalum & malum exemplum: quia indisciplina famulorum redundat in dedecus dominorum. Quis enim famulus fidelis patienter sustineat contemptum domini sui, & iniurias ne dicam promoueat & augeat? Huiusmodi vero Christo Domino non seruiunt, sed suo ventri. Si tu pro velle tuo seruis Domino, ipse te remunerabit pro velle suo. Si autem tu studueris ei seruire pro velle suo, ipse remunerabit te pro omni velle tuo. Matt. In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis, & adijcietur vobis non tantum secundum mensuram sed etiam supra: secundum omne desiderium tuum remuneraberis. Tertius gradus est tanto affectu æstuare ad Deū, quòd sine ipso quasi viuere non possis, coarctatus desiderio dissoluendi, & esse cum Christo. Talibus est viuere in patientia,

Primus gradus.

Mat. 19. b

Secundus.

Bernar. ep. ad fratres de monte Dei, in princ.

Rom. 12. a

Hom. 30. in Euang.

Rom. 16. c

Matt. 7. a

Tertius charitatis gradus.

Phil. 2. d

tia, vel potius in fastidio, & mors in ardenti desiderio etiam per dura tormenta. Hoc desiderium fecit Andream amplecti crucem: Stephanum orare pro lapidantibus, qui ei cælum patefaciebant, quo anhelabat ingredi: Laurentium deridere carnifices: Vincentium prouocare tortores: Agatham lætissime & glorianter ire ad supplicia, quasi ad epulas inuitatã: & ceteros gloriosos martyres gaudere in tribulationibus, & inimicos diligere persequentes: a quibus ad desiderata gaudia velocius adipiscenda promouebãtur. Amici sanctorum desiderant eos secum diu retinere hic: inimici autem eorum dolent eos aliquo tempore secum in mundo morari. Et ideo diligendi eis sunt qui optant & promouent eos: vt hoc citius & plenius obtineant quod super omnia diligunt, quo nihil vtilius eis esse potest. Nihil est quod talium valet æstum extinguere desiderij, quàmdiu non datur eis copia de fonte vitæ pro libitu potari, cuius siti mirabiliter cruciantur. Tribus tamen interim vtcumque refocillantur guttis consolationum spiritualium: scilicet internæ suauitatis recreatione, sacramentali corporis Christi perceptione, quod deuotis solet esse singulare solatium pro releuando huius exilij tædio: quia & si non manifeste, tamen vere & salutifere ipsum quem amant, suscipiunt Dominum Iesum Christum. Item spiritualis fructus multiplicatione, in quo & animarum profectum & Dei honorem sentientes, exilij sui molestias tolerabilius sustinent spe lucrorũ Dei. Vnde sponsa dicit adolescentulis: Fulcite me floribus, scilicet nouæ conuersationis bonæ: stipate me malis, idest, proficientibus, ad perfectionem tendentibus: quia amore langueo, desidero dissolui, & esse cum sponso: vt quàmdiu ad hoc differor, saltem consoler conuersione peccatorum & profectu bonorum: & ita meum exilium erit mihi tolerabilius, si videro alijs esse fructuosum: vt si tardius ad sponsum veniam, tamen plures mecum ducam. Sic & Paulus coarctatus inter desiderium dissoluendi, & profectum subditorum, consolabatur se interim ex eorum profectu, de sua dilatione a regno.

Tres guttæ consolationis in hac vita.

Cant. 2. a

Phil. 1. d

De dilectione proximi. Cap. XXVI.

Quomodo proximus diligendus.

1. Ioan. 4. d

Dilectio proximi ex dilectione Dei nascitur: quia propter Deum & in Deo & secundum Deum est proximus diligendus. Propter Deum: quia ipse mandauit. Ioan. Hoc mandatum habemus a Deo, vt qui diligit Deum, diligat & fratrem suum. In Deo, idest, ea affectione diligere debet proximum qua Deum, idest, ea forma. Secundum Deum, idest, ad hoc diligere debemus proximum, ad quod nos diligit Deus, idest, ad salutem animæ & profectum in spiritu, hoc est vere & pure & ordinate diligere. Vere & non ficte, sicut illi qui verbo tantum & lingua diligunt, non opere & veritate. Pure & non ex carnali affectione, non pro vtilitate propria, non ex carnali affectione & sæculari societate tantum: quæ & si non sint semper mala, tamen non sunt meritoria, nisi ex spirituali dilectione accipiant condimentum. Ordinate, vt non ad vitia & commoda carnis & temporalem prosperitatem, sed ad æternam salutem. Vnde notandum, quòd est dilectio carnalis, & dilectio cupiditatis, & dilectio naturalis & socialis, & est dilectio spiritualis. Carnalis est, quæ carnalibus nutritur: vt inter virum & feminam in copula carnali. Cupiditatis, vt qui diligit pro muneribus: sicut & canis diligit eum qui dat ei cibum. Naturalis, hæc est inter cognatos, & propinquos sanguine vel patria. Hac etiam dilectione diligimus illa, quæ natura magis venustauit; vt pulchros homines & alia naturaliter delectabilia, & etiam illa quæ naturæ nostræ sunt aliquo modo similiora: sicut cum e duobus æque ignotis vni magis inhæret affectus, quia forte nobis similior est in natura. Ecclesiasticus: Omne animal diligit suum simile, &c. sic & omnis homo proximũ suum. Ista sicut a bonis & a malis, & etiam a brutis habetur, ita bona & mala esse potest, licet originem trahat a natura quæ bona est in se. Vnde in necessitate plus tenemur ex iure naturali propinquioribus, quàm extraneis subuenire. Socialis est, qua notos & familiares & contubernales magis diligimus, quàm ignotos & alienos. Ista similiter per se indifferens est: quia & bonos & malos videmus eam habere; boni ad bonum, mali vero ad malum illam conuertunt, fauendo socijs ad quæ volunt.

Dilectio multiplex.

Eccli. 13. b

Detestatio carnalis amoris. Cap. XXVII.

Spiritualis dilectio a Spiritu sancto denominata est, a quo fluit qui amor Patris & Filij dicitur. Illa est quæ mandatur nobis a Domino: & meritoria est per se sola, & duas priores efficit meritorias, quando ab ea reguntur, scilicet naturalem & socialem. Cupidam autem non ordinat, sed tolerat, & temperat, ne excedat: quia magis quærit vtilitatem propriam quàm illius quem videtur amare. Carnalem vero odit & fugit, vel fugat & execratur & exterminat, nec vmquam erit fida societas inter eas: & quantum vna ipsarum augetur, tantum altera minuitur: licet inter coniuges propter sacramenti virtutẽ si moderata fuerit excusetur, sed a spiritualibus qui plenam Deo vouerunt continentiam, tanto magis premenda est carnalis dilectio & euellenda, quanto indecentior apparet macula in candida bysso quàm in rudi sacco. Quæ enim societas luci ad tenebras, & quæ conuentio Christi ad Belial? Vnde bene dicitur in libro Sapientiæ: O quàm pulchra est casta generatio cum charitate! Sed quia solet quandoque se palliare carnalis dilectio sub specie spiritualis, sicut zizania sub tritico; vt de viridario religiosæ vitę euelli possit, aliquas eius species quasi noxias herbas ad cautelam inexpertis breuiter ostendamus, per quas dinoscatur distantia spiritualis amoris a carnali. Spiritualis enim dilectio nobilis virtus est: & ideo ne vilescat admixtione carnalis amoris, sicut balsamus sophisticatus vilibus liquoribus, vel sicut aliæ nobiles species falsitatis admixtione uitiantur, longe est inde & subtiliter segreganda. Isa. Vinum tuum mixtum est aqua, idest, amor spiritualis vitiatus est amore carnali. Sic praui caupones vendunt viliora sub specie melioris: & hoc maxime inebriatis & rudibus, qui nesciunt discernere pretiosum a vili. Ioan. Omnis homo primum bonum vinum ponit: & cum inebriati fuerint, &c. Sic sæpe mutatur amor, qui primo bonus & spiritualis uidebatur, cum discretionis & sobrietatis metas excesserit, in carnalem: quia astutus diabolus primo occultat tẽtationis laqueum, donec amor increscat & tenax fiat (sicut uiscus quo capiuntur auiculæ) vt cum sibi mutuo conglutinati fuerint inseparabili amore dilectus & dilecta, improuidos simul in inguine transfodiat carnalis concupiscentiæ mucrone, cum ab inuicem iam nequeunt separari. Potius namque sibi mutuo consentiunt ad quæque aperta vitia, quàm velint fidem quam iam ex longo tempore integram sibi seruauerunt, aliquatenus violare, vel omnia seruitia perdere, quæ sibi mutuo impenderunt. Et licet hoc cum multo cordis dolore faciunt, præualet tamen amoris violẽtia, quæ mentis vigorem solita est emollire: sicut Dalila Samsonem fortissimum virum suis blanditijs eneruauit, & ceteris hominibus similem effecit, & spiritu Dei effugato tradidit eum hostibus ligandum, cæcandũ, incarcerandum, ad molam trahendum, circumagitandum & illudendum. Nec tædio vincitur hostis nequissimus, nec labore, nec diuturnitate lassatur, si quo modo post longa tẽpora potuerit efficere quod intendit, cum ad nihil aliud omni tempore vacet, vel studeat: nec alia cura sit occupatus, nisi quo modo sub-

2. Cor. 6. c

Sap. 4. a

Isa. 1. f

Ioan. 2. b

Simile elegans.

Iud. 16.

Hostis noster nõ dormit, nec vmquam fatigatur.

ſubuertat bonos, & malos præcipitet in deterius, & retineat in peccato, & impediat a profectu ſalutis. Primum ergo indicium carnalis amoris eſt, quòd cũ ſpiritualis dilectio ſpiritualibus tantum eruditionibus & ædificatorijs collationibus paſci ſoleat, & nugas & otioſas fabulas faſtidiat: iſti e conuerſo pauca de ſpiritualibus, & plurima de inutilibus confabulationibus, & maxime de mutua dilectione inſatiabiliter ruminant, quantum ipſe eam & illa ipſum diligat: ita quod ad huiuſmodi colloquia non ſufficiãt horæ, non dies, non quælibet tempora, ſed ſemper quando conuenire poſſunt, copioſam habent loquendi materiam indeficienter. Secundum carnalis amoris indicium eſt, inſolentia geſtuum & morum, quando ſunt pariter ſe taliter amantes, amoroſe ſe mutuo reſpiciunt: latus lateri, femur femori: manus ad manum tenent & comprimunt: deinde brachia & lacertos, humeros & vbera ſub veſtibus, & vlteriora tangendo blandiuntur. Aliquando amplexus & furtiua oſcula iunguntur, & ſimilia: ſicut in ſæcularibus amatoribus notari poteſt. Econuerſo ſpiritualis dilectio tantam diſciplinam ſeruat in occulto ſicut in publico, quæ nec angulos quærit ſed fugit, niſi quando ſecum quis habitare deſiderat, & ſoli Deo vacare. Cum homine autem colloquens, maxime ſi vir cum femina loquitur, continet oculos, & manus & omnia membra ſub cuſtodia modeſta: ita quòd etiam ſtudioſus obſeruator non inueniret, in quo eos reprehenderet. Tertium eſt inquietudo cordis: quando ſunt abſentes cogitando de ſeinuicem vbi ſit ille dilectus, quid agat, quando veniet, quàmdiu me deſeruit, ſi de me cogitet, ſi ex abſentia eius amor circa me forte in aliquo tepuerit: quàm longo tempore iam nihil mihi demandauerit, & quid in cauſa eſſe poſſit: quomodo valet in corpore: & ita ſuſpenſo corde nec orare libere poteſt, nec de Deo quiete meditari, vel aliud agere diſtracto & occupato animo circa dilectum, niſi quando audit aliquid de eo proſperum, vel loquitur, hoc eſt ei refrigerium qualecumque. Spiritualis dilectio hæc non curat, ſed quieſcit in Deo, & amicum ſuum fideliter in oratione Deo commendat, cum fuerit opportunum ſine inutili diſtractione, compatitur ei & congaudet ſicut ratio dictauerit faciendum. Quartum indicium carnalis amoris eſt, impatientia condilecti; ſcilicet ſi aliquam ſecum diligat, ſi benigne aliquam ſalutet, ſi aliqua beneficia ei exhibeat: ex quibus timet ne forte amor alterius præualeat, & erga ſe tepeſcat, inde dolet & triſtatur. Spiritualis autem dilectio vult omnes ſecum diligi, & in hoc gaudet: quia charitas eſt ſui communicatiua: & quanto magis dilatatur, tanto amplius augetur: ſicut ignis quo plura fomenta accipit eo magis excreſcit. Quintum eſt ira & conturbatio: quia tantum (vt vulgo dicitur) ſe diligunt, quòd præ nimia dilectione non poſſunt ſibi parcere a moleſtia læſionis. Sicut enim metas excedit aliquando eorum dilectio inordinata in blandiendo: ita quandoque excedit in conturbando, maxime cum vnus alterum in aliquo offendit, non ſatisfaciendo ſibi in his quæ deſiderat, vel aliam perſonam, vt ei videtur, plus amando: quia quo tenerior eſt dilectio, eo moleſtior eſt offenſio. Inde ſurgunt querelæ & improperia impenſorum beneficiorum, & magnæ fidei, quæ iam perdita videntur apud ingratum. Sequuntur etiam deteſtationes & iuratoriæ promiſſiones, quòd numquam deinceps velit ipſum diligere, qui ſic retribuit ſibi mala pro bonis, & odium pro dilectione. Aliquando adiunguntur clamores, contumeliæ, vituperia, maledicta, infamationes, proditiones ſecretorum, & multa inconuenientia huiuſmodi, ſicut ſæpe experimur. Spiritualis vero amor pacificus eſt, tractabilis, ignoſcens errori & infirmitati proximi, & in ſpiritu lenitatis inſtruens in aliquo præoccupatum delicto. Sextum eſt munuſcula & dulces litteræ amatorij dictaminis, conuiuiola, & morſelli ab ore dilecti rapti, & quælibet alia quæ dilectus contrectauit, vel quibus vſus eſt; quæ quaſi pro reliquijs venerantur, & pro memoriali conſeruantur pro incentiuo continui amoris. E contra ſicut dicit Hieronymus, Crebra munuſcula, & faſciolas, & zonas, & prægustatos cibos, & dulces & ſuaues amoris litteras ſanctus amor non habet. Puræ orationes, ædificatoriæ & in ſpiritu inſtructiones, & in neceſſitate piæ ſubuentiones ſunt ſpiritualis amoris fulcimenta. Septimum eſt inordinata diſſimulatio vitiorum ad inuicem, ſcilicet quòd ita ſe diligunt mutuo, quòd etiam vitia ſua diligunt & fouent: & excuſant & aſtant ſibi mutuo contra arguentes & corrigentes ea, confœderati ad malum, ſicut fur furem, adulter adulterum diligit in malo. Spiritualis autẽ dilectio cum omnium vitia deteſtetur, ſingulariter tamen odit ea in ſpecialiter dilectis. Sicut enim pater magis dolet deformitatis maculam in filio quàm in alieno: ſic Deus peccata omnium odit, & tamen quodammodo durius punit ea in amicis ſuis ſingularibus quàm in alijs. ſicut apparet in Dauid qui grauiſſime pro peccatis punitus eſt. Apocal. Ego quos amo, arguo & caſtigo. Oſtenſis ad cautelam carnalis amoris indicijs, quæ ſe quandoque palliant ſub ſpecie ſpiritualis, dilectionis profectus conſiderando redeamus, & quibus gradibus conſtant videamus.

Carnalis amoris indicia. — A, B, C, D, E, F — Hiero. to. 1. epiſt. 2. ad Nepot. — 2. Reg. 12. b. & 16. d — Apoc. 3. d

De gradibus dilectionis proximi. Cap. XXVIII.

Dilectionis proximi primus gradus eſſe videtur, Nullum odire, nulli malum cupere, nullius velle bonum impedire, in neceſſitate proximo auxiliũ ſubuentionis non ſubtrahere: & breuiter, vt nulli faciat malum vel cupiat cum voluntatis conſenſu, & bonum proximo optet & faciat, ſicut ſibi velle deberet ſi indigeret. In his duobus conſiſtit impletio illius præcepti, Diliges proximum tuum ſicut teipſum. ſcilicet quod tibi odis ab alio fieri, tu ne alteri facias. & quæcumque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc eſt Lex & Prophetæ. Hoc enim docet lex naturæ & ſcripturæ, pariter ſecundum expoſitionem ſanctorum orthodoxorum. Profectus dilectionis eſt, ſic alterius profectui congaudere, & bonum alterius diligere quaſi proprium, & ſic eius aduerſitati compati ſicut propriæ, vel aliena lucra, ſua deputare ex affectione pietatis. Ad Romanos: Gaudere cum gaudentibus: flere cum flentibus, id ipſum inuicem ſentientes. Item ſic bona aliena vel mala ſentire ſicut propria. Ad Corinthios: Quis enim infirmatur, & ego non infirmor, &c. Vbi autem talis ineſt affectus, ibi neceſſario non deerit ſubuentionis effectus, quantum patitur opportunitas. Sicut enim ſana membra corporis congaudent ſibi: & cõpatiuntur mutuo: ita apparet illum affectum ſanatũ eſſe a ſtupore inſenſibilitatis vitioſæ, qui iam nouit intelligere quæ proximi ſunt ex ſeipſo. Ad Epheſios: Sumus enim inuicem membra. Vnde Dominus noſter Ieſus Chriſtus, a quo omnis doctrina perfectionis nobis influit, ſicut membris a capite ſenſus & motus, deputat ſibi fieri quicquid membris etiam infimis infertur: ſicut ipſe dicit, Quod vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. Perfectio dilectionis proximi eſt, diligere inimicos ex affectu, & ea dulcedine erga odientes & perſequentes ſe affici, ſicut erga ſingulariter dilectos, & non ſolum res temporales, ſed etiam corpus pro fratribus ponere paratum eſſe, non tantum pro ſpe præmij martyrij, ſed magis pro affectu fraternæ ſalutis. Hanc Chriſtus docuit, qui pro peccatoribus inimicis ſuis mori dignatus eſt; vt illa peccata, quibus ipſum offendimus & contempſimus, expiaret. Ioannes: Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Hanc didicerunt ab ipſo ſancti,

Primus gradus. — Mat. 19. c — Mat. 22. d — Tob. 4. c — Matt. 7. b — Secundus gradus. — Rom. 12. c — 2. Cor. 11. g — Eph. 4. e — Mat. 25. d — Gradus tertius. — Ioan. 15. b

Greg. lib. 3. Mor. ca. 7. cti, qui se morti pro fratribus obtulerunt, qui se in A seruos pro aliorum redemptione vendiderunt: vt Paulinus, qui vt aliorum fami consuleret, ipse fame cruciabatur: qui pro interfectoribus suis deuote orabant; & sua benignitate, inimicorum sæuitiam lenire, & malum in bono vincere studuerunt. Hanc Ioseph patriarcha, Moyses, Samuel, & Dauid, Iob, & alij quamplures sancti, multipliciter ostenderunt. Et reuera tales sunt vere sapientes, qui sic diligunt inimicos: quia centies maiora bona præstant eis persequendo quàm subueniendo: sicut qui raperet mihi talentum plumbi, & poneret in eundem locum talentum auri puri. Quid potest homini sancto nocere B inimicus? Honorem mundi, vel delicias, vel diuitias, ex quibus nutritur carnalis concupiscentia, potest ei aduersarius subtrahere, spoliando, detrahendo, persequendo: sed ista sancti non amant: ideo non contristantur, cum ista subtrahuntur eis. Nam si ista quæ mundi sunt diligerent, & de amissis valde dolerent, non esset charitas Dei Patris in eis. Cum ergo aufert eis mundana inimicus, quæ eis sunt odiosa, & onerosa, cumulantur eis dona spiritualia, & merita cælestia. Vnde Dauid: Iudicia Domini vera iustificata in semetipsa: desiderabilia super aurum & lapidem pretiosum multum, & dulciora super mel & fauum. C Et qui occasionem dat homini tanti lucri, merito est ei diligendus. Matthæus: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui vos oderunt. Orate pro persequentibus & calumniantibus vos, & erit merces vestra multa, & eritis filij Altissimi, & cetera.

Psal. 18. b

Mat. 5. g

De humilitate. Cap. XXIX.

NVnc dicendum de humilitate: vbi sciendum, quòd vera beatitudo cōsistit in cognitione summæ veritatis, & dilectione summæ bonitatis, & in fruitione æternæ iucunditatis. Omnes autem virtu- D tes ordinant nos ad ista tria: & ideo quanto quisque magis fuerit ordinatus in virtutibus, tanto magis capax erit supernæ beatitudinis. Sicut ergo charitas ordinat nos ad bonitatem, ita humilitas habet nos ordinare ad veritatem. Humilitas est ex intuitu propriæ conditionis, vel fragilitatis, voluntaria mentis inclinatio. Bernardus: Humilitas est virtus, qua homo verissima cognitione sui sibimetipsi vilescit. Duo sunt quæ admonent nos vt humiles simus. videlicet: quod sumus, & quod non sumus. Quod sumus, non habemus a nobis, nec ex meritis nostris: & ideo non oportet nos inde extolli, quia alienæ potestatis est & E bonitatis quidquid boni sumus & habemus: & inde solus ille extollendus est, cuius gratia sumus id quod sumus. Hæc est humilitas sanctorum & magnorum, qui quanto maiores se vident, tanto magis humiliāt se in omnibus quæ habent, totum reddentes illi a quo totum habent: quia furti reus est, qui sibi aliquid retinet de his, quæ sibi commodata sunt inuito domino, cum ipse dicat: Gloriam meam alteri non dabo. Profectum nobis libenter communicat in donis suis, sed gloriam sibi seruat. Quod autem non sumus, similiter monet nos humiliari: quia vana & inanis gloria est, extolli de eo quod non est, velut si F lutum glorietur se esse aurum, & nanus iactet se esse gigantē, & mendicus credat se esse regem, & Æthiops niue candidiorem. Apocalypsi: Dicis quia diues sum, & nullius egeo: & nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus. Hæc humilitas est pauperum & imperfectorum, qui considerata sua inopia & imperfectione, in comparatione sublimitatis aliorum, resiliunt in se, & ex iudicio veritatis sibimetipsis vilescunt. Sic Dominus nos cæcos natos, per nostri ignorantiam, illuminat, lutum vnde facti sumus liniendo super oculos nostros: vt primo incipiamus nos ipsos agnoscere, deinde ipsum illuminatorem nostrum credendo proni adorare.

Humilitas quid.

Tract. de 12. gradib. Humilitatis & Superbiæ.

Humilitatis duę causæ in nobis.

Humilitas sanctorum.

Isa. 42. b

Apoc. 3. d

Humilitas imperfectorum.

Ioan. 9. a

Ex luto visum recipit, qui ex conditionis propriæ fragilitate seipsum humiliatus agnoscit.

De humilitate ad nos ipsos. Cap. XXX.

TRiplicem vero humilitatem habere debemus. Humiles enim esse debemus in nobis, humiles ad proximum, & humiles ad Deum. In nobis debemus esse humiles, nosmetipsos ex cōsideratione proprię vilitatis despiciendo: vt omnia quę in nobis despicabilia agnoscimus, tam in naturalibus defectibus, quàm fortuitis, & maxime culpabilibus & vitiosis diligenter attendamus, vt ex eorum intuitu apud nos humiliemur. Secundo in nobis simus humiles, mores & gestus humiles habendo, & verba humilia & responsa. Vnde Dauid: Quasi lugens & contristatus sic humiliabar. Psal. 34. c Tertio, vt in humilibus obsequijs, operibus, & officijs nosmetipsos exerceamus, in quibus apparet vilitas, & quæ alij horrent & despiciunt: vt sordes purgare, rusticalia opera facere, & vestibus vilioribus contentos esse, & cibis & alijs similibus. Vnde Dauid: Ludam & vilior fiam plusquam 2. Reg. 6. d factus sum, & ero humilis in oculis meis.

De humilitate ad proximum. Cap. XXXI.

AD proximum debemus esse humiles. Primo, meliores & digniores ipsos nobis reputando, non eos despiciendo, vel temere iudicando. Vnde Apostolus ad Philippenses: Humilitate superiores sibi inuicem arbitrantes. Philip. 2. a Secundo, honore exteriori inuicem præuenientes, reuerendo, inclinando, locum primum vbique præbendo, non eis detrahendo, sed obediendo, obsequendo, promouendo: & eos apud ceteros exaltare, & facta eorum commendare, laudare, & extollere, dummodo bona sint, & mala eorum tegere, non ficte sed pure. Tertio, patienter eorum infirma opera tolerare, & læsiones sustinere, si quas inferunt nobis, & malum pro malo non reddere, nec odium, nec iurgia, nec clamores contra eos exercere, & correptiones eorum patienter recipere. Psalmus: Cum mihi molesti essent, humiliabam animam meam. Psal. 34. c Item proximorum alij sunt æquales nobis, alij superiores, alij subditi. De æqualibus plana est regula prædicta. De superioribus addit Apostolus; scilicet, Obedite præpositis vestris & subiacete eis. Heb. 13. c Obedire pertinet ad impletionem iussionis eorum, subiacere & humiliter eis subesse, quasi vicarijs Dei, omni subiectione secundum Deum. Regulę tres omnib' Prælatis obseruandæ. De prælatis ergo tres regulas nota: Prima Ecclesiastici: Rectorem te posuerunt, esto inter illos quasi vnus ex eis. Eccli. 32. a Secunda, ad Thessalonicenses: Facti sumus paruuli in medio vestrum, tamquam si nutrix foueat filios suos, &cet. 1. Thess. 2. b Tertia Lucæ: Ego autem in medio vestrum sum, sicut qui ministrat. Luc. 22. c Secundum has tres regulas rector inter subditos sit, quasi vnus ex illis communis in victu, in vestitu, in labore, & in alijs exterioribus. Sicut paruulus in medio eorum; vt ex hoc quòd præest eis, non putet se sanctiorem, vel alijs sapientiorem vel digniorem, sed viliorem & obligatiorem in reddendo rationem pro se, & pro illis. Sit quasi ministrans in medio eorum, infirma eorum portando, & curando, & exemplo præeundo.

De humilitate ad Deum. Cap. XXXII.

AD Deum debemus esse humiles. Primo, vt ipsum esse Deum, ac Dominū, & iudicem nostrū humiliter cognoscamus, & ei in omnibus obediamus, sicut serui domino suo, & opus factori suo: & si peccauerimus ei, vt cito & digne pœniteamus, & satisfaciamus, & emendemus. Secundo, vt flagella eius humiliter toleremus, & non remurmuremus correpti: sed iustum eius iudicium commendemus,

& nos correptione dignos agnoscamus, dicendo : Iram Domini portabo, quoniam ipsi peccaui. Tertio, vt de beneficijs eius non extollamur : sed agnoscamus quòd non pro merito nostro, sed pure pro sua bonitate dilexit nos, & elegit nos, & vocauit nos, & iustificauit & magnificauit nos. Vnde debemus ei gratias pure & humiliter referre, & nihil nobis de bonis eius ascribere arrogando. Vnde Psalmus : Non nobis Domine, non nobis : sed nomini tuo da gloriam.

Mich. 7. b *Rom. 8. f* *Psal. 113. b*

De triplici gradu humilitatis. *Cap. XXXIII.*

Primus gradus suam agnoscere vilitatem.

Licet autem ex prædictis possint gradus humilitatis discerni, tamen vt magis in promptu sint ad intuendum, nota tres gradus humilitatis, licet multum inter se distantes. Primus est, vt homo se, quod est, vilem, infirmum, inopem boni, vitiosum, peccatorem, & si quos alios defectus habeat, agnoscat & sciat : & non mentiatur sibi, esse se maiorem quacumque dignitate fulgeat, & non eleuet se supra se, quasi in ventum, vel super alios insolenter; nec vanas laudes hominum, vel honores quærat, & si aliquando delectat eum aliquod istorum, semetipsum redarguat & castiget quasi deceptum, & in quo veritas non sit. Vnde Psalmus: Filij hominum, vt quid diligitis vanitatem & quęritis mendacium ? Cum enim Deus omnia possit, vt quid non fecit nos æquales Angelis in gloria, nisi vt ipsa depressio nostra humiliet nos, ne eleuemur sicut seducti & seductores Angeli, & corruamus & pereamus ? Inde est, quòd cum Deus in baptismo tollat penitus reatum peccati originalis, pœnam tamen corruptionis non tollit in hac vita : vt semper maneat nobis memoriale humiliationis, quo cauti simus ne superbiamus sicut primi parentes nostri, ex quorũ superbia & transgressione omnes corruimus in culpam, & pœnam miseriæ quam portamus, & adhuc deteriora, nisi Deus auertat, expectamus. Secundus gradus potest dici, cum non solum seipsum agnoscens homo, spernit se pro vilitate sua, sed etiam ab alijs sperni se patienter accipit; immo quia veritatem amat, & se priuato amore non diligit contra veritatem, etiam desiderat ab alijs reputari talis qualem se reputat, scilicet vilem, vitiosum, & ignobilem, & qualem seipsum homo in veritate cognoscit, inquantum credit agnoscenti non obesse. Gregorius : Sicut superbi honoribus, ita plerumque humiles sui despectione gaudent : quia iudiciũ quod de se intus habent, ab alijs sentiunt approbari. Item cum dolet homo, & fastidit honores sibi exhibitos, & vilipendit. Iste gradus altus est, & satis rari sunt, qui eum ascenderũt, etiam inter religiosos & bonos. Vnde non est mirum si inopes simus virtutum, cum matrem & custodem virtutum, scilicet humilitatem, tam alienam a nobis sentiamus. Quid enim causæ est, quòd ille qui est diues in misericordia Pater cœlestis, qui etiam pro dilectione qua dilexit nos, proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum; quid inquam causæ est, quòd nos tam inopes gratiarum & virtutum reliquit, quasi non sit ei cura de nobis ? Nimirum aut desidia nostra in causa est, quòd non instanter quærimus eum vt debemus : aut superbia; quia etsi quærimus instanter, videt tamen nos Deus pronos esse, vt inde extollamur, & fieret nobis ipsa donorum eius sublimatio altioris occasio ruinæ. Altiora ædificia profundiori fundamento indigent, & arbor excelsa si radicata profunde non fuerit, facilius ventorum impulsu euertitur. Qui ergo cito desiderat virtutis culmen attingere, studeat se in humilitatis fundo solidare : quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Tertius gradus humilitatis est, quando etiam in magnis virtutibus & donis & honoribus homo nihil extollitur, nihil sibi ex hoc blanditur, totum illi refundens, & in integrum restituens, a quo fluit omne bonum. Talis fuit

Psal. 4. a Secundus gradus est sui gaudere contemptu. *Greg. lib. 1. dialog. c. 5.* Humilitas virtutũ mater & custos. *Rom. 8. f* Cur simus virtutũ inopes. *Prou. 3. d* *Iac. 4. b* Tertius gradus est magnis virtutibus nõ efferri.

humilitas beatæ Virginis, quæ cum electam se sciret, vt mater Dei fieret, ancillam eius humiliter se recognouit, dicens : Respexit humilitatem ancillæ suæ. Talis est humilitas Christi, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed seipsum exinaniuit, &c. Matthæus : Discedite a me, quia mitis sum & humilis corde. Talis est humilitas Angelorum & sanctorum in gloria, qui cum sint pleni summo bono, & honore summo sublimati, nullum motum habent de hoc superbiæ, sed sunt in se eo humiliores quo altiores in Deo : vnde & ouibus in montibus in Euangelio assimilantur. Ouibus propter humilitatis mansuetudinem, in montibus propter altitudinem dignitatis. Hæc est humilitas perfectorum, qui quanto maiores sunt, tanto magis humiliantur in omnibus; in sensu, in affectu, in verbo, in actione, in habitu. Vnde Psalmus : Domine non est exaltatum cor meum, &c. Si enim humiliatur & despicit se, qui non habet vnde glorietur, sed multa habet vnde confundatur; licet bona sit ista humilitas, tamen non miranda. Vt si filius rustici non vult filius regis putari, laudanda est in eo simplex puritas, sed non prædicanda, nec ex hoc miranda humilitas. Item si pauper se pauperem reputat, & ab alijs vult pauper agnosci, veritati consentit in istis : sed non est admirationi talis humilitas. Si vero diues se pauperibus conformat, & altus nihil altum sapit, & gloriosus nihil de gloria sibi attribuit, sed totũ refundit ei a quo habet vnde gloriosus videtur; hic est humilis nõ cogẽte necessitate, sed veritatis charitate.

Luc. 1. e *Philip. 2. a* *Matt. 11. d* *Matt. 18. b* Humilitas perfectorũ. *Psal. 130. a*

De patientia. *Cap. XXXIV.*

Ex charitate & humilitate nascitur virtus patientiæ : hæc ordinat nos ad fruitionem summæ pacis. Nihil enim pati molestiæ, est pacem habere : quod fit duobus modis, scilicet aut nullã molestiam sentiendo, quod erit tantum in patria : aut molestias moleste non ferendo, quod est magnanimorũ etiam in via; & hæc est patientia. Magnanimus enim est qui ad vniuersa sustinenda patiens est, qui nullis passionibus perturbatur. Patientia est æternæ gloriæ respectu, volũtaria & insuperabilis perpessio laborum. Patientia alia est simulationis, alia necessitatis, alia virtutis. Simulationis est, quando aut pro humana gloria aliquis patientem se in aduersis ostendit, aut cum interim dissimulat iniuriam quam patitur, vt in aliud tempus opportunum differat vltionem. Gregorius : Qui mala proximi ita tolerat, vt tamen intrinsecus doleat, & tempus retributionis exquirat, patientiam non exhibet, sed ostendit. Patientia necessitatis est, cum aliquis ideo aduersa vlcisci non præsumit, quia non potest, vel non audet, timens sibi maius ex hoc imminere dispendium, vel commodum deperire : vt serui a dominis verberati, vel pauperes a diuitibus obiurgati, vel discipuli a magistris castigati. Patientia virtutis est, de qua beatus Augustinus ait in libro De patientia : Patientia est, qua mala æquo animo toleramus : hoc est, sine perturbatione tristitiæ. Prima vitiosa est, & meretur supplicium: secunda cauta, & euadit temporale dispendium; tertia virtuosa, & meretur gratiam in præsenti, & gloriam in futuro.

Magnanimus. Patientia quid & quotuplex. *Greg. homil. 35. in Euang. in med.* *Aug. to. 4. de patient. cap. 2.*

De probatione patientiæ. *Cap. XXXV.*

Omnis passio, aut est ex eo quòd negantur, vel auferuntur nobis concupita & amata : aut quòd inferuntur & intentãtur nobis odio habita & nociua, quæ possumus diuidere in quinque, in quibus patientia discernitur vel probatur. Primum est, corporis læsio : secundum, temporalis penuria substantiæ : tertium, detrimentum honoris : quartum, carorum offensio, vel subtractio : quintum, tranquillitatis mentis

Passio vnde nascatur.

tis quęcumque perturbatio. Istud tamen omnia priora sub se continet, licet etiam per se singulariter aliquoties valeat discerni, & sine alijs reperiri, vt sublata aliqua lætitia, vel consolatione minus vtili, vel nociua. verbi gratia: vt cum propter pluuiam, vel aliam innoxiam causam non possumus spatiari, vel alios conceptus animi perficere pro libitu. Cum autem turbamur pro defectu iustitiæ, vel nocumento salutis æternæ, hæc turbatio non est impatientiæ deputanda, sed zelo iustitiæ & virtutis, nisi sit immoderata, vel indiscreta. Vnde ad Corinthios: Tristitia quæ est secundum Deum, pœnitentiam in salutem stabilem operatur, &c. Patientia directe opponitur vitio iræ, sicut charitas Dei opponitur acediæ, & charitas proximi inuidiæ, humilitas superbiæ. Sicut autem iræ vitium hominem stultum, & furioso similem reddit iuxta illud Iob: Vere stultum interficit iracundia: ita patientiæ virtus sapientem ostendit. Prouerbia: Doctrina viri per patiētiam noscitur. Sicut ergo pro prædictis quinque causis se non turbare, virtus patientiæ est; ita pro defectu iustitiæ non turbari, vitium est teporis, vel obstinationis. Pro se enim quilibet contristari debet pro præteritis defectibus iustitiæ, & tunc est virtus pœnitentiæ: pro præsentibus, & tunc est feruor proficiendi: pro futuris, & tunc est cautela timoris. Item pro proximis contristari debet homo; moderate tamen pro temporalibus eorum defectibus; amplius autem pro spiritualibus, & quæ pertinent ad salutem animæ. Ad hoc autem maxime prælati tenentur, qui si patienter subditorum vitia tolerent non corrigendo pro posse, ex hac patientia non gloriæ meritum sperare debent, sed iram Dei; cuius damna, & iniurias cum cauere & prohibere debuerint, tolerando fouerunt. Vnde & Heli, quia filiorum suorum mala non acriter redarguit, iram Dei cum pœna sensit. Et quamuis aliqua differentia esse videatur inter patientiam, & fortitudinem, & constantiam, & magnanimitatem, & longanimitatem, & mititatem, & mansuetudinem, sicut etiam ex eorum definitionibus colligitur, tamen sæpe vnū pro altero ponitur, & mutuo se inter se definiunt, vel describunt. Patientia, est honestatis causa, rerum difficilium voluntaria perpessio. Fortitudo, est immobilis inter aduersa animi laborum & periculorum æqua susceptio. Constantia, est inter fluctuantes causas & personas nulla mentis trepidatione concuti. Magnanimitas, est difficilium spontanea, & rationabilis aggressio. Longanimitas, est spes cum longa expectatione bonorum. Mititas, est quam mentis asperitas, seu amaritudo non afficit. Mansuetudo, est animi tranquillitas, alterius non cedens improbitati. Possent etiam singula istorum singulis tolerandis quoquo modo appropriari. Verbi gratia: Patiens dici potest, qui dolores æquo animo tolerat, vt Iob, Tobias. Fortis est, quem tentationum certamina non eneruant, vt Ioseph. Constans, quem terrores & labores non pusillanimem faciunt, vt Machabæi. Magnanimus, qui ardua & difficilia aggredi non expauescit, vt Dauid, Ioannes Baptista. Longanimis, quem longa expectatio a spe desiderij non frangit, vt Abraham. Mitis est, qui odientium iaculis nequaquam irritatur, vt malū pro malo retribuat, vt Moyses. Mansuetus, qui corde tranquillus est, & moribus tractabilis, vt Ioannes Euangelista.

[Margin: 2. Cor. 7. c — Iob 5. a — Prou. 19. b — Patiētia sapiētem virum ostendit. — 1. Reg. 4. d — Patientia ceteris virtutibus est affinis.]

Ad quid valet patientia. Cap. XXXVI.

[Margin: Patientiæ effecta.]

Valet autem virtus patientiæ ad multa. Primo tolerabiliora reddit præsentis vitæ incommoda: quia aduersitas quando cum impatientia est, triplex incommodum dat: extrinsecus homo affligitur, & intrinsecus per impatientiam amaricatur, & insuper mala conscientia rodit mentem pro reatu culpæ. Secundo, patientia est magna mentis refectio: quia sicut corpus pascitur conuiuio, ita mens virtutum dapibus saginatur. Tertio, magna est ædificatio proximorum, & tanto maior, quanto rarior. Plures videmus castos, abstinentes, pauperes, semetipsos humiliantes, eleemosynas facientes, orationibus instantes, bona dicentes, fide constantes: sed paucos admodum in contumelijs, & detractionibus, & despectionibus humiliter patientes. Excusamus & defendimus nos, ne forte alij scandalizentur de nobis, putantes nos esse culpabiles si taceamus: cum ex hoc magis reprehensibiles iudicemur, quòd per impatientiam nos vindicamus, & mordentes nos acriter remordemus. Sicut dicit Gregorius: Imitanti Deum gloriosius est iniuriam tacendo sustinere, quàm respondendo superare. Quarto, patientia purgat peccata præterita, & præcauet a futuris. Quinto, auget gratiam in præsenti virtutum, & spiritualium donorum. Iuxta illud Psalmi: Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificauerunt animam meam. Sexto, meretur magnam gloriam in cælo. Lucas: Gaudete & exultate, ecce merces vestra multa est in cælis. Septimo, singularis est retributrix passionis Christi. talia enim studet rependere, qualia ab eo accepit, qui dolores nostros portauit. Et hæc est singularis lætitia sanctorum in tribulatione patientium & gaudentium, quòd sic occasionem habent & opportunitatem aliquo modo retribuendi Domino pro illa magna charitate, qua pro nobis animam suam posuit, saltem aliquid sustinendo: quia bonorum nostrorum non indiget, vt aliquid ei de nostro dare possimus. Cum in iudicio veniens ostendet indicia passionis suæ omnibus, magna erit confusio illis, qui pro ipso nihil pati voluerunt: & magna gloria illis, qui pro ipso multa & magna patienter sustinuerunt. Signum etiam specialis dilectionis videtur, cui dat Dominus aduersa pati, quasi impartiri ei dignetur partem oneris sui portandi, sicut ille Simon Cyrenæus crucem Dominicā portauit. Solent enim socij in via cum lassantur, rogare eos, quibus plus confidunt, & quos diligunt specialius, vt partem oneris sui pro se ad horam ferant: vt hoc quasi indicium sit illis, quòd maiorem habeant de eorum dilectione fiduciam, quibus onera sua portanda imponunt, quàm de illis quibus formidant imponere, ne forte nolint æquo animo portare. Sic & Dominus qui nobiscum est omnibus diebus in via hac qua ambulamus, lassatus vsque ad mortem labore suæ passionis, quærit quis nostrum velit ei compati, & onus tribulationum suarum, quod adhuc in corpore suo mystico, quod est Ecclesia, sustinet, secum portare: quia hanc passionem quam caput in se pro nobis instituit, & sustinuit in carne, diuisit per omnia membra fidelium suorum: vt sicut oportebat pati Christum, & ita in gloriam suam intrare, ita & membra eius, si capiti fideliter compatiantur, & conglorificabuntur: sicut socij fuerint passionis, ita & resurrectionis erunt. Qui enim plus compassus Christo fuerit, etiam propius cum eo regnabit.

[Margin: Patientia rara est. — Greg. homil. 18. in Euang. — Psal. 63. d — Luc. 6. d — Isa. 51. b — Psal. 15. a — Mat. 24. c — Luc. 23. d — Mat. 27. — Luc. 24. d — Rom. 8. c — 2. Cor. 1. b]

De gradibus siue profectibus patientiæ. Cap. XXXVII.

[Margin: Gradus I. In verba & facta illicita nō erumpere. — Quomodo ignis ita impatiētia extinguitur.]

Gradus siue profectus patientiæ. Primus, vt discat homo motus iræ & impatiētiæ per pugnam cohibere & reprimere, ne erumpat foras in verba, vel facta illicita. Sicut ignis suffocatus fumo suo extinguitur, si autem non cohibetur crescit, & omnia quæ attingere poterit cremabilia incendit. Quattuor autem modis solet ignis extingui, perfusione, obstructione, dissipatione, & defectu materiæ. Simili modo ignis impatientiæ deferuescere consueuit. Perfusione prudentium consiliorum: vt mature deliberet homo quantum ei nocere possit impatientia, & quātum patientia prodesse. Quæ quia superius de remedijs

dijs dicta sunt, prætereo immorari. Obruitione vel obstructione oris & labiorum, ne lingua prosiliat in verba falsa & nugigerula, vel ne manus erumpat in facta furibunda. Vnde Psalm. Pone Domine custodiam ori meo. *Psal. 140.a* Dissipatione, vt ad alios actus vel tractus homo se conuertat, quibus abstractus obliuiscatur materiæ qua succensus est ad iram: sicut cum ligna dissipantur a se inuicem, ignis diuisus deficit. Defectu materiæ, vt homo abstrahat se ab illis negotijs & cupiditatibus, quæ solent ministrare occupationes iræ & impatientiæ. Prouerb. *Prou. 26.c* Cum defecerint ligna, extinguetur ignis, & susurrone subtracto, iurgia côquiescunt. *Susurratio.* Susurratio est occulta suggestio, quæ hominem instigat ad materias litium. *Gradus II. Patientiæ non terreri aduersis nec turbari.* Secundus gradus patientiæ est, cum ex longo vsu patiendi & impatientiam refrenandi, homo didicerit iam non terreri vel turbari aduersis; sed quasi in loco munito inconcussus circumcursitantes aduersarios intuetur, quos nihil sibi posse nocere confidit. Tamdiu autem homo aduersis terretur, quamdiu aliquid diligit temporale in se vel extra se, quod timet perdere, vel dolet, vt corpus, res, honores, amicos, & propriam voluntatem. Qui autem ista inordinate non diligit, sicut non valde delectatur in eis, ita nec grauiter contristatur pro eis: sicut qui vxorem non dilectam habet, nec de vita eius iocundatur, nec de morte contristatur. *Obserua.* Quid igitur potest tibi aduersarius nocere vnde turberis? Si odit te in corde suo, malum suum intra semetipsum clausum est, & nihil te tangit pœna illius. Tantum tu esto in pace apud te. Ignis in sinu alterius inclusus illum vrit non te. Si verbum dixerit contra te, ventus sonans pertransit per aerem, non iaculum tibi infixit. Sicut ergo rideres, si iaculum contra te missum casso vulnere aerem feriret, & te non contingeret; ita facito ad verba maledicorum. Canis latrat contra te, & ridendo pertransis; si detrahit tibi absens, non turberis; se læsit, tibi non nocuit. Ipse prodit se esse inuidum & detractorem; & se apud intelligentes magis odibilem & contemptibilem reddit, & sic vindicauit te de seipso. Tace ergo, & alij pugnabunt pro te, & Dominus conteret aduersarium tuum. Si autem incipis cum eo remordendo contendere, qui prius tibi compassi sunt, stabunt & aspicient vos compugnantes sicut duos gallos, & ambos vos despicient, & odient, & impatientiæ & inuidiæ arguent. Si ergo times detractori côtra te credi, sustine humiliter, & patientia tua tollet suspitionem, vel mitigabit præsumptionem de te in cordibus aliorum. Si autem cor tuum vritur intus ex rancore, reprime intuitu secuturæ vtilitatis, sicut qui vritur vel secatur pro aliquo apostemate sanando, tolerat breuem dolorem pro spe salutis obtinendæ. Et sicut oportet nos pati morsus pulicum & similium bestiolarum, sic etiam sustineamus cum patientia punctiones vilium detractorum. Inopes honoris non possunt sine inuidia pati laudes meliorum, quas cum ipsi habere non valent, dolent se solos côfundi: vellent secum socios habere miseriæ pro solatio, & ideo detrahunt alijs, sicut deformis vellet sibi alios esse similes. Corporis autem dolores & rerum amissionem, & amicorum offensas, & confusiones patienter tolerare, supradictis remedijs discitur, & maxime vsu sæpe talia sustinendi. Vix enim aliquid in hac vita tam asperum est, quod vsu & studio patientiæ non fiat leuius ad portandum. Iuxta illud: Quod male fers, assuesce & feres. In isto gradu nec perturbatur homo aduersis nec gaudet: sed sustinet & tacet. *Gradus III. Patientiæ gaudere tribulationibus.* Tertius gradus patientiæ est, gaudere in tribulationibus: & gloriari cum adsunt, & desiderare cum desunt. sicut famosus & nobilis tiro gloriatur cum debet tirocinium contra alium nobilê exercere. Iob: *Iob 6.b* Quis det, vt veniat petitio mea, &c. Et hęc mihi sit consolatio, vt affligens me dolore, non parcat. Ad Cor. *2. Cor. 12.c* Placeo mihi in infirmitatibus meis, in contumelijs & necessitatibus, in angustijs, in persecutionibus pro Christo. Deuter. *Deut. 33.c* Immolabunt victimas iustitiæ, qui inundationem maris quasi lac sugêt; qui excrescente amaritudine cuiuslibet aduersitatis quasi lacte consolationis hilarescunt. Et hi victimas iustitiæ immolant: quia secundum beatum Gregorium, maioris est meriti aduersa patienter tolerare, quàm bonis operibus insudare. Qui ergo ex desiderio placendi Deo, sibi aduersa aliquando infert, castigando corpus, & mentem mœrore & contritione afficiendo; cur non etiam libenter sufferat, cum ab alio infertur ei occasio patiendi, vnde vel corpus affligitur, vel animus humiliatur, cum maioris sit meriti hæc pati æquanimiter ab alio quàm a semetipso? Et qui semetipsum vilem & reprehensibilem iudicat, cur non patienter accipit quando alius idem sibi infert, quod de seipso sentit? cum nullius iudicium tam timendum sit post Dei, sicut suiipsius? Conscientia enim cuiuslibet grauior in iudicio, quàm omnium aliorum erit præter Deum. Hic apparet quòd rara virtus perfecta. Vera enim humilitas sic gaudet ab alio humiliari, sicut a se, & vera patientia ita libenter sustinet aduersa ab alijs illata, sicut a se procurata, quantum spectat ad se.

De obedientia. Cap. XXXVIII.

ET quia obedientia ex charitate & humilitate & patientia nascitur, de ea aliquid ad ædificationê aliorum breuiter videamus: quia in omni religione summe vtilis & necessaria est. *Obedientia quid.* Obedientia igitur est propriæ voluntatis subiectio arbitrio superioris ad licita & honesta. Obediendum est autem soli Deo propter se, cuius serui sumus proprij; vel creaturæ rationali vice Dei, Angelo vel homini, in his quæ Deus a nobis requirit, & quæ ad Deum ducunt.

Cur sit obediendum alijs. Cap. XXXIX.

RAtio obediêtiæ triplex est. *Alij alijs cur debeat subijci.* Vna quia omnis creatura ita est ordinata a Deo, quòd licet ipse Deus omnibus & singulis ita præsit, vt ab ipso solo accipiût quod sunt & habent & possunt; tamen propinquiora sibi non loco, sed similitudine, plenius accipiunt ab ipso quod inferioribus & sibi propinquioribus influant; & illa iterum suis inferioribus vsque ad infimum: vt inferiora superioribus subdita sint, & superiora inferioribus præsint, & ea regant; vt summa medijs, & media præsint imis. Sic Angeli superiores inferioribus præsunt; & cælestia terrenis; & irrationabilibus rationabilia. Genes. *Gen. 1.e* Faciamus hominem, &c. & præsit piscibus maris & volatilibus cæli, & bestijs terræ. ad Rom. *Rom. 13.a* Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Substantia enim diuina ita eleuata & segregata est ab omni creato, quòd inferiora immediate motum eius sustinere vel suscipere non possunt, nisi mediantibus superioribus, cum ipse immotus in se omnia ineffabiliter moueat & gubernet: ita vt nihil sit omnibus eo præsentius, & nihil incomprehensibilius. Secunda ratio est, quòd cum nondû sit omnibus datum esse docibiles Dei, ne ignari errent a via Dei, qua necesse est eos peruenire ad gloriã cælestem, expedit vt sequantur ducatum doctorum suorum: sicut cæcus dat manum ductori ne cadat, vel impingat, vel erret. Tertia ratio est, vt homo qui sub Deo esse noluit peccando, & ita superbiendo gratiam Dei perdidit, satisfaciat ei, subijciendo se homini propter Deum: & ita per humilitatis meritum, gratiam Dei recuperet quàm amisit. Quanto maior autem & purior fuerit humiliatio & promptior, tanto plenior erit gratiæ recuperatio, & gloriæ remuneratio. Magnitudo humiliationis attenditur in difficultate iniuncti operis; puritas in simplicitate intentionis; promptitudo in alacritate executionis.

De

De triplici obedientia. Cap. XL.

EST autem triplex obedientia, scilicet necessitatis, cupiditatis, & charitatis. Necessitate obedit, qui cogitur inuitus; & libenter esset liber si posset, vel auderet: vt asinus, & serui maleuoli & similes. Cupiditate obedit, qui mercede terrena, vel pro commodo corporis vel consolatione exteriori libenter facit quod iniungitur: vt canis, & accipiter, & mercenarij, & similes illis. Quanto autem obedientia plus habet de temporali commodo vel solatio, tanto minus habet de merito coram Deo. Merces primi est euasio pœnæ, quam timet incurrere si non obediat. Merces secundi, est spes adipiscendi quod desiderat obediendo obtinere; vt munus vel solatium temporale. Obedientia charitatis est, quando ex charitate Dei, & propter Deum, & propter diuinam remunerationem obeditur, large sumpto nomine charitatis, quo tam timor pœnæ quàm desideriũ præmij, quàm affectus amoris Dei includitur. primum est incipientium, secundum proficiẽtium, tertium perfectorum. Item alia est distinctio obedientiæ. Alia est generalis, alia generalior, alia generalissima. Item alia specialis, alia specialior, alia specialissima. Generalis est illa, qua omnes fideles in Ecclesia generaliter obligantur obedire suis prælatis, Papæ, Episcopis, & Plebanis, in his quæ canones præcipiunt, & iura pro omnibus promulgata. Generalior est, qua omnis creatura ratione vtens, tenetur voluntatem propriam voluntati sui conditoris conformare ex arbitrij libertate: vt Angelus & homo. Generalissima est, qua omnis creatura obedit suo Creatori; siue naturali motu insitæ conditionis, vt irrationabilia: siue impulsu potentiæ præsidentis, vt dæmones & maleuolæ mentes; quæ etsi quandoque volunt quod Deus non vult, non tamen possunt, nisi quod Deus vult. Specialis est illa, qua clerici specialiter tenentur ad obedientiam suorum Prælatorum, in his quæ ad officium eorum spectant, & ad ordinem clericalem: vt continenter viuere, & debitam tonsuram deferre, & similia in sacris canonibus pro eis statuta. Specialior est illa, qua propria voluntate obligat se aliquis certæ personæ vel religioni, ad obseruantiam limitatam pro arbitrio vouentis determinatam: vt, Promitto tibi obedientiã in istis, & non in alijs; vel tanto tempore & non vltra; vel tali conditione & non aliter; vel in his quæ regula illa iubet, & non amplius. Specialissima obedientia est illa, qua sine exceptione promittit quis obedientiam ad omnia, quę non sunt contra animam suam & regulam talem: vbi tam ad ea quæ sunt regulæ, quàm ad alia quæ iubentur, se obligat bona quę conueniunt rationi, & liberi arbitrij subsunt potestati: cum ad irrationabilia vel impossibilia nemo debeat cogi, sicut ad illicita nemo debet obedire.

Obediẽtiæ distinctio.

De triplici gradu obedientiæ. Cap. XLI.

PRofectus vel gradus obedientiæ, quantum ad illa in quibus obediendum est, colligi possunt ex prædictis, idest, obedire ad præcepta, & obedire ad omnia bona & possibilia. Quantum vero ad mentem vel affectum obedientis, breuiter videamus qui sunt obedientiæ profectus. Quanto autem qui altius in obedientiæ virtute profecerit, tanto ei Deus erit exorabilior, & omnis creatura ad obediendum homini ordinata subiectior & obsequiosior. Infimus obedientiæ gradus est, ex timore supplicij obedire: sicut illi qui tantum obediunt superioribus suis in his quæ præceptorie iusserint: ad alia vero tepidi sunt & negligentes, nisi inquantum communis consuetudo cogit, vel pudor humanus impellit, vel timor temporalis castigationis. Sufficit his qui huiusmodi sunt, vt mortale peccatum per inobedientiam non incidant, nec damnationem incurrant: & hoc est valde pericu-

Primus gradus est obedire pœnæ formidine.

A losum in professis obedientiã regularem: quia priusquam discutiant an teneantur facere quod iubetur, forte mortalis inobedientiæ laqueum aliquando incidunt, sicut qui nimis appropinquat præcipitio subito, dum non caute circumspicit, in præceps labitur. Cum Deo autem disputare velle stultum est, quasi velle conuincere eum, vt non debeat iudicare hoc esse peccatum mortale, quod nostra opinio non vult pro mortali habere. Sua æstimatio est regula iustitiæ infallibilis, non nostra argulosa opinio, quam nostram conscientiam appellamus. Solis radius nunquam facit angulum, sed semper directe in opposita B sibi feruere solet. Ita in nobis, siue ita videatur, siue aliter æstimemus, in professione obedientiæ non exprimimus hanc exceptionem, vt nolimus ad ea teneri, quando non adiungitur hoc verbum, Præcipio, vel, Per obedientiam hoc tibi dico. Vnde bonus obediens tam studiose debet facere quod iubetur simpliciter, cum constat Prælatum suum tam plene id velle, quàm si apponeret, Præcipio, vel, Per obedientiam iubeo hoc vel illud. Secundus gradus obedientiæ est, pro spe præmij potius quàm timore supplicij ad iniuncta voluntarie obedire. Iste non disputat in quo teneatur vel non teneatur obedire: quia siue C teneatur siue non, confidit sibi esse meritorium, dum modo malum non sit quod iubetur, etiam si mala intentione Prælatus aliqua iuberet, quæ mala tamen non essent: scilicet pro odio illius cui iniungeret, vt eum sic tribularet: vel pro commodo proprio magis quàm pro obedientis profectu; non solum non nocet humiliter obedienti, sed etiam duplex meritum ex hoc habet, scilicet obedientiæ & insuper patientiæ. Sicut inobedienti magis nocet bona intentio præcipientis Prælati & præcepti vtilitas, ex quibus duritia eius perpenditur; ita bono obedienti magis ad profectum prouenit indiscreti Prælati pręceps pręcepti D fulminatio, dummodo non fuerit contra Deum: vt si quis in ira pauperi pro lapide massam argenti in gremium iactaret, pauper non indignaretur pro ira iacentis, sed iocundaretur pro argento taliter acquisito. Tertius gradus est ex sola dilectione Dei, non tantum voluntarie, sed etiam cum gaudio obedire: non solum ad facilia, sed & ad difficilia & dura etiam vsque ad mortem: sicut Christus factus pro nobis obediens vsque ad mortem, mortẽ autem crucis. Pudeat Dei seruos, tali Domino sic pigre obedire pro regno cælesti, sicut est consuetudo quibusdam: cum E sæcularium principum & nobilium serui pro incerto merito & pro paruissima mercede tot labores in bellis, tot pericula, tot penurias, tot etiam a dominis opprobria & verbera dura patienter sustineant, tot itinera longa in legationibus dominorum prompte subeant; nec procrastinant; nec segniter exequuntur mandatum; nec difficultatem viarum, vel pericula prætendunt; nec pactum pro labore præmittunt, sed incerti de præmio in tenera spe omnia imperata perficiunt, gloriantes quòd præ ceteris conseruis ad tale negotium sint electi. Vide quàm seduli sunt circa dominos, circumspicientes in quibus eis seruire & placere possint: & cum non tam verbum iussionis au- F dierint, quàm nutum oculorum aduerterint, statim quasi præcipites exiliunt, & auide auscultant quid eis placeat, & quid velint. Et licet seruorum Dei obedientia quantum ad affectum ex maiori feruore prodeat; tamen quo ad effectum ille videtur perfectior, qui ita promptus & constans esset ad omnia iussa implenda, sicut in seruis sæcularibus inuenitur. Sicut de sanctissimo Patre nostro Francisco legimus & primis eius socijs, qui non solum ea quæ beatus Pater eis verbo expressit prompte adimplebant; sed etiam si aliquo indicio beneplacitum eius poterant cognoscere, studiosissime perfecerunt, sicut ab ipso didicerant sancto Patre. Hac virtute Abraham obediuit; non tantum exire de terra sua, & peregrinus esse in aliena,

Simile.

Secundus gradus obedire spe pręmij.

Tertius gradus obedire amore Dei.

Phil. 2. b

Obserua.

Gen. 12. a

aliena, sed etiam vnicum filium suum Isaac voluit A immolare. Pro hac Prophetæ & Apostoli & alij sancti exposuerunt se omnibus laboribus, periculis, persecutionibus, & tandem morti pro Christo. de quibus Dominus specialiter dicit: Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Semetipsum abnegat, qui sui iuris esse recusat, & totum se alterius arbitrio subijcit propter Christum: sicut Christus non venit facere voluntatem suam, sed Patris sui.

Mat.16.d

Ioan.4.e

De paupertate. Cap. XLII.

CONtemptus diuitiarum opponitur auaritiæ rerũ B temporalium. Hic quandoque & paupertas spiritus appellatur. Quidam autem sunt pauperes rebus & non spiritu; sicut qui libenter essent diuites, sed non possunt, vt pauperes mundi. Quidam sunt pauperes spiritu & non rebus; veluti qui diuitias nõ pro ipsarum amore possident, sed pro amore Dei, vt cultum Dei per eas amplificent, & defendant pauperes, vel pro amore Christi, vt proximis inde subueniant: sicut Abraham, Dauid, Iob, Lot, & Iosias, & consimiles. vel pro obedientia principatus, vel dignitates suscipiunt; vt beatus Gregorius Papa, & alij sancti Episcopi qui pauperes esse elegerant, sed iussu C diuino aliter factum est, vt principes terræ constituerentur, & dispensatores rerum Ecclesiasticarum præ alijs: sed in se paupertatis propositum non abijcientes, tanto laudabiliores paupertatis sectatores, quanto etiam in diuitijs ab eius amore non sunt separati. Quidam vero sunt pauperes spiritu & rebus; qui nec habent diuitias, nec habere volunt, etsi possent commode sine peccato. Hi tanto feliciores sunt, quanto a laqueo cupiditatis elongati. Horum sunt duo genera. Primi, qui non habentes diuitias fecerunt de necessitate virtutem, nolẽtes etiam eas habere si possent. Secundi, qui potuerunt habere diuitias, vel ha- D buerunt, & abiecerunt eas, & recusant habere propter Deum.

Pauperum varia genera.

Ioan. Diacon. in vita Greg. lib. 1. cap. 39. Vide Prosp. de vita cõtemp. ca. 9.

De duplici contemptu diuitiarum. Cap. XLIII.

COntemptus autem diuitiarum duplex est, cum aut liberaliter effunduntur in pauperes per opera misericordiæ, & ad cultum Dei largiter expenduntur: sicut sancti reges & alij diuites fecerunt, turbas pauperum hominum alentes, & monasteria, & ecclesias ædificantes. Aut cum penitus despiciuntur diuitiæ; sicut sancti fecerunt, in mendicitate & inopia rerum viuentes: vt sanctus pater Franciscus, & sanctus Dominicus, & alij Christi sectatores, Euangelicæ perfectionis æmulatores. Iuxta illud: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus.

Mat.19.c

De quattuor causis quare contemptus diuitiarum consulitur. Cap. XLIV.

QVattuor autem de causis consulitur diuitiarum contemptus. Prima, quia earum amor retrahit ab amore Dei, & patriæ cælestis, iuxta ipsius veritatis testimonium: Nemo potest Deo seruire & mammonæ, idest, diuitijs. Sicut enim de profundo terræ tolluntur, ita suo pondere ad infima terræ suos detrahunt amatores, hoc est, in profundum inferni. Vnde ait Apostolus ad Timothæum: Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationes & laqueos diaboli, qui mergunt homines in interitum. Secunda causa est, quia retardant hominem a profectu virtutum. Sicut enim oneratus non potest velociter currere: sic mundanis curis pressus non potest in spiritu expedite proficere. Si vis ergo festinare ad patriam, si vis non teneri laqueo venantium, si vis non comprehendi in via, & in captiuitatem vnde euaseras non reduci, proijce auaritiam, & extrahe pedem de viscosa cupiditate terrenorum. Ideo Iudæi tardi erant ad reditum in Hierusalem de Babylone: quia filios, & vxores, & possessiones iam acquisierant in Babylone: sic & religiosi tardius desiderant cælestia, cum in terrenis cœperint dilatari. Tertia causa ratione meriti amplioris: quia quanto minus tibi de terrenis indulges, tanto amplius recompensabitur tibi de cælestibus in gloria sempiterna. Beati enim pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorũ; non portio aliqua, sed tota gloria regni. Vnde filius Dei dans nobis exemplum perfectionis, nihil possessionis voluit habere in terra: non agros, non domum, vel redditus aliquos, præter solum vestitum, quem etiam ante crucem permisit sibi auferri; vt doceret nos quòd omnia relinquere non tantum consistit in non habere volendo, sed sponte omnia pauperibus tribuendo, & etiam patienter amittendo si habita vi tollantur; quod plerumque maioris est meriti quàm pauperibus tribuisse: quia rarior virtus est illa tam mala æquanimiter perpeti, quàm sponte operari bona. Cum ergo boni viri ob hoc solum vel maxime substantiam terrenam habere debeant, vt inde benefaciant, & ad meritum gloriæ æternæ expendant; quia aliter boni non essent si terrena non pia intentione quærerent, & creaturam non propter Creatorem diligerent: debent eadẽ ratione non minus gaudere, cum ipsam substantiam quocumque casu amittunt, quàm si eam in vsus pios expendissent; eo quòd eumdem fructum cælestis meriti tam in patienter tolerata amissione, quàm & in pia dispensatione consequi non dubitat: sicut mercator illas merces æqualiter diligit, de quibus æquale lucrum sibi prouenire confidit. Diuitias autem quærere, vt in malos vsus expendantur; scilicet in vanitates, in voluptates carnis, & concupiscentias oculorum, impium est: quia per beneficium Creatoris largitori eorum, scilicet Deo despectus & contumelia irrogatur. Sed ad hoc quærere eas tantum, vt cumulatæ seruentur, stultum est: quia tantum valet congeries lapidum, sicut argenti, vel auri, si nulli vsui expendatur. Quarta causa, quia temporalis substantia contemptibilis est multis considerationibus. Ex sui natura, cum terra sit ignobilius elementum inter omnia. Item quia non multum est necessaria. Modicus enim victus, & vestitus, & tectum sufficit homini pro necessitate ad viuendum, quod superest superfluum est. Item multis est nociua, & damnationis æternæ occasio. Item E multorum patet inuidiæ, qui libenter eam auferrent habenti per multas artes. Item multo labore & sollicitudine acquiritur, & seruatur, etiam cum periculo vitæ. Item non satiat appetitum habentis, sed quo plus habetur, eo inquietius sititur. Item quia tam bonis, quàm malis datur: & ideo non sunt feliciores qui ea abundant; immo frequentius infeliciores: quia eis est occasio multorum malorum. Item quia diu cum homine non perseuerat. Nam si aliter non adimitur, mors separat nos ab ea, & nihil potest homo post mortem secum deferre ex ipsa, nisi quod meruit hic per ipsam. Sapiens ergo debet paruipẽdere quod F vile est, & non multum laborare pro eo quod parum est vtile, & fugere quod perniciosum est, & liberaliter spargere quod conseruatum perit, & distributum fructificat, si in pauperes erogetur.

Diuitię abstrahunt a Dei amore.

Matt. 6. c

1.Tim.6.b

Diuitiæ perfectionem præpediũt.

Diuitiarum cõtemptus meriti est magni.

Matt. 5. a

Nota. Diuitiæ natura pretiosæ nõ sunt.

De triplici gradu contemptus diuitiarum. Cap. XLV.

PRimus autem gradus in contemptu diuitiarũ est, nihil habere velle iniusti lucri, nec per se acquisitum, nec ab alijs datum vel relictum: & reddere omnibus debita pro posse, & de iuste habitis eleemosynam facere, & nõ abuti propria facultate ad peccatum superbiæ, lasciuiæ, gulæ, & aliorũ vitiorum. Tribus autem modis aliquis videtur iniusta bona habere: cum aut ipse male acquisiuit quocũque modo, aut ab alio

Primus gradus, nil iniuste possidere.

ab alio datum, vel venditum, vel relictum aliquid est A ei ab illo, qui ius in eo non habuit; aut cum nocuit alteri in rebus suis iniuste, etiamsi nihil de illis habuit. Inquantum enim teneor alteri restituere, intantum mea non sunt mea, sed illius cui teneor. Vnde qui plus tenetur certis personis quàm habeat, si dat alicui gratis de bonis suis, vnde scitur impotens fieri ad reddendum, qui accipit scienter, debet pro eo tantum soluere quantum accepit: cum ille sua non dederit, sed quæ sunt aliorum.

Secundus gradus, nihil habere superflui.

Secundus gradus est, nihil velle superfluũ habere, sed necessarijs esse contentum in victu & vestitu, hospitio, vtensilibus, & obsequentium famulatu: reliqua habita pauperibus B erogare, vel oblata non recipere, nec acquirere supra necessitatem.

Luc. 11. f
Hiero. to. 1. epist. 22. ad Eustoch. de custod. virginitatis.
1. Tim. 6. a

Lucas: Quod superest date eleemosynam; & ecce omnia munda sunt vobis. Sic monachi in Ægypto, & alij eorum similes de labore proprio victum & vestitum habentes, reliqua pauperibus distribuebant. Apostolus: Habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti simus. Sed ne nimis latos faciamus terminos sufficientiæ, sciẽdum est quòd duplex est sufficientia, indigentiæ & concupiscentiæ. Sufficientiæ indigentiæ sufficit sustentare naturam, vt possit ad seruiendum Deo perdurare. & hanc sufficientiam natura docet; sicut videmus in irrationa- C bilibus animalibus, immo & in plantis quæ contenta sunt naturali alimento, & amplius non requirunt. Sufficientia concupiscentiæ excedit mensuram, limites non habet nisi impossibilitatis, hoc solum relinquit quod non sperat adipisci.

Luc. 12. c

Diues auarus in Euangelio cum vberibus fructibus agri se vidisset ditatum non dixit, diues sum & abundo, plus non cupio, quia non capio, sed cogitauit horrea vetera destruere & maiora facere. Prima horrea sunt iustæ necessitatis; hæc parua sunt & paruis implentur: sed hæc auarus destruit, & maiora facit, scilicet horrea concupiscentiæ & superfluitatis; quæ numquam replentur: quia D semper cum plura habere cœperit, etiam ampliora facere disponit; ad quæ non sufficiunt iam habita, nisi adijciat adhuc plura. sic procedit in infinitum. Cor auari est quasi fouea sine fundo; quæ quo plus recipit, plus deglutit, vt numquam videatur impleta. Auarus non impletur pecunia, Ecclesiastes.

Eccls. 5. c

Tertius gradus est, nihil velle possidere, & penuriam pati propter Deum.

Tertius gradus est, nihil velle possidere in hoc mundo, & in omnibus necessitatibus multiplicem pati penuriam propter Deum. Hoc est efficacissimum contra auaritiam remedium; quæ sicut ignis insaturabilis numquam dicit sufficit, non extinguetur melius, nisi cum materia temporalis substantiæ penitus sub- E trahitur. Hoc remedium Christus docuit verus animarum medicus, qui in omnibus illam viam tenuit, quæ est aptissima ad doctrinam virtutum, & curationem vitiorum. Diuitiæ enim & honores sæculi, & voluptates carnis sunt præcipua sanctitatis impedimenta, quæ magister virtutum & Dominus docuit viuendo declinare suos discipulos in exemplum.

Mat. 19. c
2. Cor. 8. a
Mat. 19. d

Matthæus: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni, sequere me. Hæc est quam Apostolus notat, altissima paupertas, primorum sanctorum in Ecclesia, qui omnia reliquerunt propter Deum. Huic multę virtutes & plurima F dona gratiarum annexa sunt, quæ tamen a paucis capiuntur: eo quòd licet multi sint, qui quasi nihil habeant in mundo, tamen admodum rari sunt in religione, qui non plus habere cupiant, vel pro se, vel pro alijs. Omne quod est melius, est etiam rarius in hoc mundo. Qui propter se sollicitus est in temporalibus, relinquitur suæ prouisioni: similiter qui habet alios prouisores, relinquitur illis. Qui vero omnem sollicitudinem suam in Deum iactat & omnem cogitatum, habet ipsum Dominum in prouisorem.

Mat. 6. d

Matthæus: Primum quęrite regnum Dei & iustitiam eius: & hæc omnia, scilicet temporalia necessaria adijcientur vobis. Qui enim ex gratia vult donare cęlestia, cur etiam temporalia & parua ab eo non speremus? Aut ergo dabit nobis necessaria inquantum expedit nobis; aut vires corporis ad sustinendum penurias; aut spiritualem dulcedinem meliorem carnali, & insuper præmium cæleste.

De sobrietate. Cap. XLVI.

Sobrietas quid.

Sobrietas est virtus qua corporis alimẽta cum moderamine admittuntur, in cibo & potu & somno. Sumitur etiam generaliter pro moderamine ab omni superfluitate & intemperantia mentis & corporis. Vnde dicitur: Sobria mens & sobrius sensus. Sed prout accipitur pro restrictione alimentorum, illa est quæ dicitur parsimonia, vel abstinentia; & opponitur vitio gulæ, vel gastrimargiæ, quæ est ventris ingluuies.

Sobrietas varia.

Est autem alia sobrietas medicinæ, alia auaritiæ, alia hypocrisis, alia paupertatis, alia religiositatis. Medicinalis, fit propter sanitatem corporis conseruandam, vel recuperandam. Auaritiæ, ad parcendum expensis. Hypocrisis, pro laude humana. Paupertatis, pro necessitate penuriæ. Religiositatis, pro virtute obtinenda, pro vitijs calcandis, pro pœnitentia agenda, pro ædificatione proximorum, pro gloria promerenda, pro acuendo intellectu & sapientia acquirenda. Nam sicut fenestra obstructa limo obtenebratur, sic intellectus cibo obrutus obscuratur, sicut sæpe experimur. Sobrietas autem, sicut omnis virtus, tunc solum coram Deo est meritoria, cum Deus est causa prima & forma, idest, si propter Deũ principaliter fiat & secundũ Deum. Sicut enim Deus mundum gubernat, nec plus, nec minus adhibens diligentiæ quàm iustũ est, omnem diligentiam suam (vt ita loquamur) circa cælestia impendens: ita homo, cui minor mundus regendus commissus est, hoc est, corpus proprium, sic debet ei prouidere prudenter, vt nec de necessaria prouisione aliquid ei desit pro posse, nec aliquid superflui impendatur, vt non deficiat ante tempus ex penuria vel labore, nec lasciuiat ex abundantia, vel quiete. Tota autem intentio debet esse circa optimum occupata, circa profectum animæ, in Dei notitia & amore, & in his quæ ad hunc profectum promouent & conducunt: quia non propter corpus creata est anima, sed corpus propter animam, vt illi seruiat & cooperetur ad profectum præfatum. Anima vero propter Deum creata est, vt ei inhæreat, & inhærendo suauitate eius fruatur, & fruendo beata sit. Solius enim Dei est eam destruere & occidere, cuius etiam creare & viuificare est: ideo nisi eius iussu, vel permissu nihil licet nobis destruere eorum quæ ipse fecit. Irrationales creaturas permittit nos occidere, sed non irrationabiliter. Rationales vero prohibet occidi, idest, homines, nisi secundum leges ab ipso promulgatas. Vnde iudices secundum leges diuinas iudicantes, non sua, sed Dei auctoritate malefactores occidunt: quia ipse præcepit: Qui hoc vel hoc fecerit, tali pœna puniatur. Sicut autem non licet cuiquam alterũ occidere; sic nec semetipsum: cum nemo plus alterum teneatur diligere, quàm semetipsum. Semetipsum autem occidit, qui indiscrete se per abstinentiam & per alios labores debilitans, ante cogitur deficere quàm requirit ordo naturæ: licet aliquos deuotionis feruor, vel pura simplicitas excuset. Ad Romanos: Rationabile sit obsequium vestrum.

Rom. 12. a

In quibus consistit sobrietas. Cap. XLVII.

Sobrietas in tribus consistit: in qualitate, in quantitate, & modo. In qualitate, vt nõ delicata & pretiosa, aut sumptuosa requirat, sed simplicia, quibus valeat sustentari natura, & gula non irritari, & quæ de facili possunt haberi. In quantitate, vt non nimis & sæpius quàm decet, sed temperate: vt sit refectio corpori,

corpori, non onus. Infirmi sunt liberi ab vtraque lege. In modo, vt non importune requiratur, nec impetuose & indisciplinate, & inordinate sumatur: sed modeste, mature, & religiose: sicut in priori formula nouitiorum tractatum fuit. Sic enim sapit suauius, sumitur iucundius, reficit salubrius, minus grauat stomachum, & facilius digeritur, & minus peccatur, & est honestius & religiosius.

Sobrietatis grandis vtilitas.

Valet autem sobrietas ad illa quæ supra dicta sunt. Valet etiam ad satisfactionem pro peccatis: vt sicut corporis voluptate peccamus, ita & eius castigatione emendemur. Item ad carnis lasciuiam reprimendam: vt quæ impinguata insolens & inobediens facta est, macerata discat spiritui obedire. Ad Corinthios: Castigo corpus meũ, & in seruitutem redigo.

1.Cor.9.d

Item ad corporis sanitatem: quia noxios humores desiccat, quos crapula & quies superflua generare consueuit. Item ad sollicitudines mundanas abscindendas: quia qui modicis contentus est, modica habet prouidere. Item ad multarum virtutum habilitationem. Sobrius enim agilior est ad bonum, castior est, minus habet inuidendi materiam, magis cautus in lingua, promptior ad deuotionem, & purior in affectu ad sapientiam acquirendã, sensum magis vigilem facit & subtilem, & memoriam hominis tenacem. Item ad aliorum ædificationem: quia qui exteriora nostra ordinata vident & temperata, coniiciunt quid de interioribus æstiment, quæ non vident. Minus etiam sumus eis graues ad recipiendum nos in mensa, videntes quòd modicis contenti sumus, & quòd facile possunt nobis satisfacere: minus etiam alijs mendicis nociui sumus: quia quo plura ab hominibus petimus, eo minus alijs mendicis dandum relinquimus. Et hoc vere est quoddam genus rapinæ, quod a paucis aduertitur, cum aliquis vltra necessitatem veram mendicat, vnde alter magis indigens patitur detrimentum: quia postea superueniens non inuenit, quod iste præueniens præripuit. Item valet ad meritum gloriæ, tam pro seipsa quàm pro virtutibus sibi connexis: quia quo magis hic nobis de voluptate subtrahimus, eo magis & hic spiritualibus, & illic cælestibus delicijs abundabimus.

De triplici gradu sobrietatis. Cap. XLVIII.

Gradus primus.

PRimus gradus sobrietatis esse potest, a crapula & ebrietate cauere, & debita tempora & horas in comedendo seruare: ne ieiunia statuta leuiter frangantur, vel tempore incongruo epulis & potibus temere inseruiatur: & ne magis ad luxuriam quàm ad naturæ refectionem edendo, vel bibendo studeatur.

Eccls.10.c

Ecclesiastes: Væ terrę cuius rex puer est, & cuius principes mane comedunt. Pecus quod solum ventri seruire nouit, seruat in edendo, vel bibendò modum naturæ conuenientem: sic & homo debet qui regitur ratione: alioquin melius esset ei carere ratione, quàm non regi ab ea, quia non peccaret carens ratione.

Gradus secundus.

Secundus gradus esse potest, etiam a quibusdam licitis abstinere: vt a carne, vino, lacte, piscibus, vel pulmentis, sed asperiori victu contentum esse, scilicet pane rudi, & pulmento non condito: vel sæpe ieiunare, & a delectabilibus abstinere, & quæ magis appetuntur; vt religiosi & deuoti solent & pœnitentes.

Rom.14.d Num.6.a Hier.35.a Dan.10.a

Ad Romanos: Bonum est nõ comedere carnem, & non bibere vinum, &cet. sicut Nazaræi, & filij Rechab. Daniel: Caro & vinum non introierunt in os meum.

Gradus tertius.

Tertius gradus est, sic domuisse gulam, & sic docuisse palatum, vt homo solis sit contentus illis, quæ extremæ sufficiant necessitati, in qualitate & quantitate cibi & potus: vt quo simplicior est victus, eo magis diligat. & si delicata aliquando sumere oporteat, non delectationem in eis, sed solam necessariam refectionem requirat. Ad Romanos: Carnis curam ne feceritis in desiderijs.

Rom.13.d

Alia distinctio graduum abstinentiæ, vel sobrietatis. Cap. XLIX.

Gradus primus.

POsset & alia distinctio dari de profectibus abstinentiæ vel sobrietatis. Primus videlicet gradus, patienter carere cum non potest haberi cibus, vel potus delectabilis, non contristari cum non habentur interdum desiderata: sicut quidam si quando non habent quæ in mensa desiderant, contristantur, indignantur, murmurant, verecundiam abiiciunt, & non cogitant professionem suam, & quòd aliquando diuites sæculi non habent omnia quæ cupiunt, quanto magis pauperes & mendici!

Gradus secundus.

Secundus gradus abstinẽtiæ est, velle carere pro Deo etiam illis quæ possent haberi, amore sobrietatis, & paupertatis, & boni exempli. Sic boni & fideles serui Dei sæpe ditiores hospites prætereunt, & apud pauperes hospitantur: & lautiora fercula prohibent sibi dari contenti simplicibus & paucis, amore Dei & pro ædificatione aliorum. Ad Corinthios: Omnia mihi licent, sed non omnia ædificant.

1.Cor.6.c. & 10.e

Nam licet secundum Euangelium liceat comedere quæ apponuntur, tamen magis ædificat si lauta & multa nobis apponi non permittamus: quia sicut recipientes decet liberalis hospitalitas, ita nos decet religiosa frugalitas: quam etiam nos fortius conuenit defendere, quàm illos suam sæcularem ostendere honestatem, qua volunt nos abunde procurare. Quamuis autem illa vice videntur contristari, quòd non permittimus eos suæ deuotioni satisfacere multa ministrando; tamen apud se de nostra temperantia ædificantur, & alio tempore recipiunt nos hilarius, quo minus sumus eis onerosi, & vbi modo paucos receptores habemus, ibi tunc plurimos haberemus, cum intelligerent quòd nos pauperes pascere commode valerent.

Gradus tertius.

Tertius abstinentiæ gradus est, posse sine difficultate abstinere ab habitis delectabilibus; vel tantum inde sumere puram necessitatem: & hoc non amore delectationis, sed recreationis. Et quamuis quo ad paupertatem maior virtus sit, non habere quod cupias; tamen quo ad fortitudinem abstinentiæ maius est, posse appetitũ retrahere ab vsu & delectatione præsentis voluptatis, quàm absentia non desiderare. Securius autem est fugere delectationes carnales: quia sæpe victi sunt in certamine qui nimis voluerunt esse securi. Et qui ex præsumptione victoriam sibi spoponderant, victi & confusi didicerunt quòd stultum est se committere periculis præliorum, vbi possunt opportune vitari. Facilius in littore non submergeris, quàm in gurgite aquarum.

Quòd virtus tenet medium vitiorum. Cap. L.

SCiendum tamen est, quòd virtus tenet medium vitiorum, & in vtroque latere, tam a dextris, quàm a sinistris, vitijs est obsessa: ita vt si modicẽ a discretionis tramite deuiauerit, iam virtus non sit. Verbi gratia: Parsimonia, vel abstinẽtia si metas suas excedit in superfluitate alimenti, declinat in vitium gulæ. Si nimis modicum admittat de necessario alimento, vitium indiscretionis incurrit, per quam vires corporis destruat, vigorem mentis extinguat, naturam debilitet, & bona quæ promereri potuit negligat, & vitam citius perimat, vel sensum perdat; vel si vires recuperare debeat, tanta postmodum studeat cura corpus suum reficere commodis & fomentis, quanta prius indiscrete eadem subtraxerat ei. Similiter contemptus diuitiarum si vltra quàm iustum est, congreget temporalem substantiam, in auaritiæ vitium cadet. Si nihil temporale velit ad vsum admittere, ex tali indiscretione necabit naturam fame, frigore, & ægritudine. Patientia si nimis declinat impatientiæ vitium, incidit in torporem, vt zelum iustitiæ perdat, & dissimulet tam in se, quàm in alijs vitia

vitia crescere, quæ deberet persequi & vlcisci. Humilitas dum in se nimis timet extolli ex indiscreta abiectione sui, perdit confidentiam salutis, vel profectus spiritualis. Charitas proximi si indiscrete teneatur, facit proximo fauere, vel cooperari in detrimentum salutis propriæ vel illius: vt qui periurat amore proximi, & alijs multis modis. Castitatis amor aliquos membra virilia sibimet amputare fecit, & dum voluerunt tentationis ardorem temperare, se periculo propriæ interfectionis exposuerunt. Agilitas boni operis quandoque sic fugat pigritiam, vt quietem deuotionis extinguat. Spiritualis lætitia sic acediam, vel tristitiam declinat, vt quandoque in dissolutionem incidat & vanam lætitiam. Taciturnitas verba otiosa declinans, quandoque vtilia & necessaria reticet in detrimentum proximi & sui. Obedientia si indiscreta sit, ita fugit propriæ voluntatis vitium, vt obediat superiori etiam ad peccatū: cum tamen obedire magis Deo oporteat, prohibenti omne peccatum. Et sic de alijs virtutibus sentiendum.

Quòd vitia se esse virtutes mentiuntur. Cap. LI.

ET quia virtus tam nobilis & venerabilis omnibus & præ omnibus est, quòd etiam vitiosi eam super omnia venerantur: ideo & vitia quandoque se virtutes esse mentiuntur, & velamen virtutis assumunt; vt aut securius dissimulentur & non arguantur; aut etiam laudem virtutis assequantur. Vnde videmus ea quādoque etiam a quibusdam religiosis & studiose exerceri, & ex auctoritate quasi pro virtute defendi: ita vt vera virtus eis in alijs quandoque displiceat, & eam pro vitio despiciant & impugnent, & interpretentur esse vitium quod virtus pura est, & e contrario virtutem afferant quod est vere vitium, sed virtutis colore velatum. Verbi gratia: Paupertas spiritus, idest, voluntaria pro Christo paupertas, magna & vera virtus est, quam multi religiosi profitentur: & tamen videmus plures sub prætextu necessitatis, pietatis, & honestatis diuitias desiderare in pecunia, in prædijs, in ædificijs, vestitu & victu, & libris, & alijs quæ veræ diuitiæ reputantur; ita vt satiari nequeant: quia etiamsi quod cupiunt haberent, si quis plus offerret, acciperent plus, vsque ad magnam quantitatem, quia non dicerent sufficit, nolumus plus habere. Econtra parce viuere & paucis esse contentum, tenacitas & auaritia appellatur, quasi non audeant vti his quæ habent. Silentium tristitia appellatur, maturitas amaritudo, zelus iustitiæ temerarium iudicium dicitur. Quies deuotionis, pigritia vocatur. Corporis castigatio, indiscretio censetur. Simplicitas stultitia creditur. Timor Dei, litigiosa conscientia æstimatur. Fugere publicum, singularitas vocatur. Cauere scandalum, hypocrisis iudicatur. Ecce quomodo virtus proscribitur, & peruerse vitium interpretatur. Econuerso autem plerumque dissolutio, socialis iucūditas putatur. Curiositas ædificiorum & librorum & aliorum, honestas habetur. Laxa conscientia, libertas deputatur. Corpus delicate fouere, discretio reputatur. Garrulitas, affabilitas dicitur. Inuidia fraterna, zelus iustitiæ dicitur. Duritia & inclementia, rigor ordinis putatur. Auaritia acquirendi, prouisio fidelis nuncupatur. Astutia, prudentia nominatur. Elatio, auctoritatis ostensio monstratur, zelus & contentio, ordinis defensio appellatur. Iactantia de bonis, ædificatio proximi vult videri. Detractio, detestatio vitij alterius vult putari. Conformitas vitiosa, vult credi fuga singularitatis; torpor negligentiæ, vult humilitas videri: & pusillanimitas, altiora se non quærere. Inquietudo euagandi & negotiandi, vult agilitas dici bene operandi. Prodigalitas, largitas vult videri. Et sic de alijs. Sciendum itaque est, quòd discretio spiritus medium virtutis iter elegit, non declinans ad dexteram, vel ad sinistram, regia gradiens via, ne dicat bonum malum, vel malum bonum, ponendo lucem tenebras, & tenebras lucem, diuidens diem virtutis a nocte vitiorum: ne angelum satanę pro Angelo lucis recipiat, verū a falso distinguens, & quod bonum est tenens. *Isa. 5. e*

De castitate. Cap. LII.

CAstitas est sobrietatis filia, & nutritur ab ea, sicut e contrario luxuria nutritur a ventris ingluuie. Membra enim genitalia sub ventre posita, ex eius redundantia in libidinem resoluuntur. Sic etiam e conuerso, ventris exinanitio humorem luxuriæ arefacit; sicut cum fons obturatur, riuulus ex eo profluēs desiccatur. Vnde pro generali regula ab omnibus spiritualibus hactenus obseruatum est: Qui castus esse desiderat, studeat sobrietati: quia sine ea non diu castitas est secura, & cum proficiente proficit, & cum decrescente decrescit: licet quidam sine ea modo sibimet aliud nescio qua præsumptione promittant. Omnis laus in fine canitur. Nec credo tot & tantos virtutum inquisitores, qui prædictam secuti sunt regulam, in sua æstimatione deceptos. Vnusquisque enim in sua arte sapiens est. Et studiosi virtutū fiunt in earum exercitijs sapientes. Studiosi vero deliciarum & diuitiarum sæcularium, efficiuntur in earum prouisione prudentes. Lucas: Filij sæculi huius prudentiores filijs lucis in generatione sua sunt. Castitas est virtus origine cælestis. Hanc ipsi Angeli sancti ab ipso Domino omnium virtutum fontali principio primitus didicerunt, & indeclinabiliter seruauerunt. Hanc summus & vnus magister noster, qui in cælis Angelorum magister est Christus Dominus noster, de cælesti schola ad terras, publice docendo attulit, & matrem suam gloriosam Virginem perfectam & primam post se huius disciplinæ magistram, in cathedra virginalis munditiæ ceteris mirandam & imitandam præfecit.

Vide S. Hieron. in illud ad Tit. 1. Oportet Episc.

Sine Sobrietate nemo castus.

Luc. 6. a

Castitas virtus cælestis.

De quattuor vtilitatibus castitatis. Cap. LIII.

CAstitas quattuor facit in præsenti. Corpus mundificat; sicut e contrario luxuria inquinat. ita vt si non esset alia merces castitatis, quàm præsens munditia, nec aliud luxuriæ supplicium nisi eius fœditas, castitatis honestas esset amplectenda, & turpitudo luxuriæ horrenda. Item mentem liberam facit & expeditam: quia nec pro vxoris prouisione; nec pro filiorum educatione sollicitum reddit; nec affectus dilectionis ad coniugem & ad filios ligat; nec spiritus zelotypiæ castum exagitat; nec sollicitus est quomodo vxori placeat, vel qualiter heredes diuites faciat; nec quærit generos vel nurus, nec est seruus affinium suorum, soli sibi viuens, & pro se solo sollicitus est, in seipso quiescens. Multa sunt de quibus oportet coniugio ligatos esse sollicitos, ita quòd illa carnis delectatio, nullo modo est eis tam iucunda, quàm anxietas variarum curarum quas patiuntur onerosa; quas Apostolus tribulationem carnis appellat. Vnde idem Apostolus ad Corinthios: Volo vos sine sollicitudine esse, &cet. Item conscientiam lætificat: quia gratum Deo præstat obsequium, qui carnis dulcedinem respuit, quam mundus pro magno concupiscit. Lætificat autem, quia Deo placet, Deum placat, & Deo proximare facit, & Dei offensam cauet in delectatione carnali, & præmium cæleste meretur, & Deum auctorem munditiæ per castitatem imitando sequitur cum sit gloria magna sequi Dominum, qui nos præcessit in munditia castitatis, virgo Virginis filius, virginum sponsus. Item tam hominibus quàm Angelis amabilem facit & spectabilem. Hominibus, quia tam boni quàm mali venerantur eam: Angelis, quia cum naturaliter omne animal diligat simile sibi, etiā Angeli casti, homines castos familiarius diligūt.

1. Cor. 7. f

De

De his quæ valent ad acquisitionem castitatis. Cap. LIV.

AD castitatis autem acquisitionem & profectum & obseruationem, valent ea quæ supra posita *lib. 1. c. 19.* sunt de remedijs luxuriæ, scilicet alienatio & separatio feminarum a viris, & consortium contubernale castorum, quorum exemplo doceatur. Item deliciarum fuga, quæ nutriunt carnis illecebras. Item exteriorum sensuum cũstodia, vt non videat, vel audiat, vel tangat vnde tentetur. Item otij deuitatio quod est ianua omnium vitiorum, maxime carnalium. Item custodia interiorum cogitationum & affectionum cordis, per quas coluber primo caput venenatum ĩngerit. Item orationis frequentia, qua obtinetur auxilium a Deo contra omnes impugnationes.

De diuisione castitatis. Cap. LV.

PRofectus vel gradus castitatis pluribus modis distinguuntur. Est enim castitas coniugalis, vidualis, & castitas virginalis. Est etiam castitas in actu, alia in affectu. Quidam sunt casti corpore, sed non mente; & quidam casti mente, licet corpore oporteat eos reddere debitum coniugale.

De gradibus castitatis prout religiosis competit. Cap. LVI.

Gradus primus. Actui carnali & motibus nõ consentire.

NVnc de gradibus castitatis sicut religiosis competit videamus. Primus gradus est continentia ab actu carnali, cum proposito sic manendi, & omnibus illicitis motibus consensum negandi. Iste gradus cum adhuc vicinus est terrenæ voluptati propter nouitatem conuersionis, vapor tangit eum carnalis *Gen. 19. e* tentationis, quasi fœtor Sodomæ ardentis. Ne igitur quasi vxor Lot retrospiciens pereat, festinet ad *Luc. 17. g* montem, & sublimioris castitatis gradum laboret attingere vt saluetur, ne pereat in scelere ciuitatis, in peccato luxuriæ, quo plurimi perierunt. Primus iste gradus est adhuc in labore pugnæ, & in incerto victoriæ, cum sola voluntas cum adiutorio gratiæ pugnat contra quattuor hostes, scilicet carnis pruritum, & affectionis appetitum, mundi prouocamenta ad libidinem, & dæmonum suggestionem & ita sunt quattuor contra duos. Confidat tamen voluntas bona, & inhæreat fideliter ei qui dicit: In mundo pres- *Ioan. 16. d* suram habebitis: sed confidite, ego vici mundum. *Matt. 12. b* qui etiam diabolum fortius alligauit, & spolia diri- *Luc. 11. b* puit, & cito inimicos eius conuertet ad pacem, & subijciet exactores suos, scilicet carnis, & libidinosum pruritum, & affectionis illecebrosum appetitũ.

Gradus secundus. Maceratione carnẽ spiritui subiugare.

Secundus gradus est, cum per macerationem carnis, & per alia spiritualia studia affectus mundatur, & caro ita spiritui subiugatur, vt rarius & minus tentetur: vt quamuis adhuc non plene careat concupiscentiarum stimulis, quasi spinarum aculeis, Iebusæus adhuc intra terminos habitationis eius latet, tamen ita depressus sit & imminutus, vt etiam facili labore sedetur eius commotio: & imperando magis quàm reluctando insurgentem compescat, nisi forte ex propria negligentia, vel desidia vires resumere, & grauius impugnare permittatur. sicut filijs Israel Dominus minatur, quando ex negligentia propria, hostes qui sibi a Domino sunt subiecti, noluerunt delere: *Iudic. 2. a* ideo Dominus noluit eos a facie eorum delere, vt per *Sap. 11. e* quæ peccauerant, per hæc & punirentur; vnde postea sæpius ab eis grauiter tribulati sunt & subiugati. Si hostibus vitiorum fideliter sesisteremus, quando nos impugnare incipiunt; non solum non vinceremur ab ipsis vlla vice; sed etiam ita debilitarentur, quòd postea rarius auderent nos impetere, & si impeterent, facile vincerentur, donec penitus delerentur, quòd

A vix auderent resurgere: sed tepide reluctãdo damus eis vires & ausum sæpius & acrius nos deinceps impugnandi. Sciendum tamen, quòd aduersarius quando fortiter vincitur, aliquando diu expectat, quòd de eodem vicio non impugnat, donec interim dissuescat homo pugnare: & tunc iterum subito improuisus irruit, vt improuidos tanto securius prosternat, quanto ad repugnandum inuenit imparatos. Exemplum de illo qui super hostem irruit, quando iam arma deposuit, & se ad quiescendum composuit, & adiutores suos post prælium dimisit: quia imminentis pugnæ suspicionem non habuit. Machabæus: Sic *1. Mac. 2. d*

B hostes Iudę bellum constituerunt in die sabbathi, populo in quiete & otio existente; & ita plurimos occiderunt. Semper ergo simus parati hostibus viriliter resistere: quia ipsi non quiescunt nos impugnare, etiamsi videantur quiescere. quia hoc ipsum cessare ab impugnatione, impugnare est: quia ilud cessare, non eorum clementiæ est, vel lassitudinis; sed astutię & fraudis. Vnde Nehemiæ quarto dicitur: Nesciant *2. Esdr. 4. c* hostes & ignorent, donec veniamus in medio eorum & interficiamus eos. Inimicus cum in corde tracta- *Prou. 26. d* uerit dolos, si submiserit vocem suam cessando a suggestione, ne credas ei: quoniam septem nequitiæ

C sunt in corde ipsius. Qui operit odium fraudulenter, reuelabitur malitia eius, &c. Tertius gradus castitatis est, ita domitas habere carnis concupiscentias, quòd vix rarissime & tenuissime sentiantur: & ex affectu talem induisse castitatis amorem, vt horreat & ita detestetur omnes carnales motus, quòd quasi nauseam inde patiatur; nec possit audire tractari de operibus carnis, nisi cum horrore & execratione. Si quando vero pro vtilitate aliorum, de matrimonialibus casibus aliquid tractandum occurrit; ita quietos motus carnis suæ sentiat, ac si de luto, vel lapidibus, aut similibus tractaretur. Et cum per soporem

Gradus tertius. Carnis illecebras vix sentire, sed prorsus execrari.

D somni humorum redundantia naturaliter se resoluit, ita quiete & insensibiliter profluant, vt nec turpium phantasiarum imaginationibus illudatur, nec sensu fœdæ delectationis titilletur. Ista est perfecta castitatis descriptio, prout in hoc peccati corpore potest a raris & perfectissimis obtineri. Vt autem stabiliter in hoc gradu & continue perseuerent, puto ad hoc priuilegium requiri singulare: eo quòd supra naturalis possibilitatis metas esse videatur, in carne viuere, & carnis vitia non sentire. Frigidi tamen ex natura, vel ex debilitate corporis, carnis motibus plerumque carere possunt; vt patet in senibus & infirmis, qui carnis motibus plerumque carent: quia ex

Castitas perfecta.

E debilitate corporis & defectu naturæ multum frigidi sunt. Sed mentis castitas cum prædicta carnis puritate, ex sola virtute cum Dei gratia possidetur. Vnde & Propheta hoc quasi prodigium miratur cum dicit: *Psal. 45. b* Venite & videte opera Domini, quæ posuit prodigia super terram, auferens bella tentationum carnalium vsque ad fines terræ, idest, ad terminos motus. Sequitur ergo: Vacate & videte quoniã ego sum Deus, exaltabor in gentibus, &c. Vacatio notat quietem, visio intentionem: quia bellis vitiorum sopitis, & hostibus subiugatis, mens iam valet in se quiescere,

F & Deo intendere; & intelligere quoniam ipse est Deus, qui tam potenter potuit, & tam pie voluit impetus tentationum & vitiorum opprimere; & pacem quam per scripturas sæpe promittit hominibus bonæ voluntatis donare. Leuiticus: Dabo pacem in *Leu. 26. b* finibus vestris; & dormietis, & non erit qui exterreat, auferam malas bestias, &c. Qui Deo vult intendere, necesse habet vacare, & se super se leuare. Threni: *Thren. 3. e* Bonum est præstolari cum silentio salutare Dei, &c. Sedebit solitarius & tacebit: quia leuabit se super se. Psalmus: Elongaui fugiens, & mansi in solitudine. *Psal. 54. b* Expectabam eum qui saluum me fecit, &c. Vacandum est a concupiscentijs & a perturbationibus, & ab occupationibus mundanis. Ista tria maxime impediunt

pediunt vacationẽ spiritualem. qui autem nihil concupiscit in mundo pro se, vel pro charis suis, iam non habet vnde turbetur: quia nihil timet amittere commodi, honoris vel rerum. Et si eximat se a factis alienis, vt nec curiose discutiat, nec temere iudicet ea, nec occupetur cogitando ea & tractando, potest se tanto liberius ad interiora transferre intuendo, quanto ab exterioribus est magis expeditus. Nam qui superioribus vult intendere, debet ab inferioribus liber esse. Auis si habet pennas ligatas, vel infectas, vel præcisas, non potest se in altum volando subleuare. In spiritualibus illa sunt superiora quę interiora, quo ad experientias spirituales.

Incipit processus septimus. Cap. LVII.

ET quia de voluntatis profectu supra tractatum est, qui consistit in ordinata affectuum dispositione, in qua attenditur actiuæ vitæ perfectio; consequenter ad contemplatiuæ vitæ profectum appropinquare considerationis passibus studeamus: eo quòd volentibus in spiritu proficere, istud non inutile videatur.

De profectu vitæ contemplatiuæ. Cap. LVIII.

IN contemplationis profectu primus status vitę religiosæ, scilicet processus sapientiæ consistit, habens intelligentiæ lumen, & suauitatis internæ saporem. Vnde sapientia, idest sapida scientia. Dictum est autem supra, quòd profectus siue perfectio spiritualis vitæ, in tribus principaliter consistit: in rationis illuminatione, in voluntatis rectitudine, in memoriæ iugi circa Deum occupatione. Memoria vt in Deum intendere iugiter assuescat, eiq. inhæreat, quinque vias terere & frequẽtare addiscat, quæ sunt: lectio, collatio, meditatio de Deo, oratio, & contemplatio. Lectio & collatio bonæ sunt, quasi semina & materia meditationis. Vnde qualia vis tibi meditanti, vel oranti occurrere in cogitatione, talibus colloquijs, lectionibus, aut negotijs prius occupare stude memoriam: quia qualis liquor vasi infunditur, taliter redolebit: & quales herbas in horto cordis tui plantaueris, talia semina germinabunt. Collatio spiritualis instruit intellectum, affectum inflammat, memoriam bonæ & sanctæ cogitationis prole fœcundat. Sicut e conuerso otiosa fabulatio tempus perdit infructuose, affectum infrigidat, inutiles cogitationes cordis inserit, conscientiam rodit, profectum spiritualem impedit, pœnam meretur. Lectio talis frequentetur, de qua postea non sit inutile in oratione cogitare, quæ illuminet ad Dei notitiam, accendat ad eius amorem, mores bonos instruat, animet ad tolerandum aduersa, mundi contemptum ingerat, desiderium patriæ cælestis inferat, doceat discernere inter vitia & virtutes, & vincere tentationes, & alia vtilia ad salutem. Lectionem sæpe interrumpat oratio, sicut & alias actiones: vt sæpe mens ad Deum eleuetur, a quo omne bonum fluere necesse est.

Lib. 1. c. 4. & seq.

Memoria quinque modis Deo inhærere docetur.

Hieronym. epist. 18. ad Marcell. tom. 2.

De intentione. Cap. LIX.

INtentio nostra aliquando mouetur pro Deo, aliquando ad Deum, aliquando in Deum. Pro Deo mouetur in actione, quam pro ipso specialiter facimus, licet de ipso interim non cogitemus. Ad Deum mouetur in lectione & aliqua meditatione, quando de Deo est quod tunc mente versamus, & quodammodo circa Deum; licet in ipsum quasi ad secundam personam mentis intuitum non dirigamus. In Deum mouetur in oratione, quando mens ipsum cogitat, & ipsum amplectitur, eiq. affectu deuotionis adhæret. Quid autem horum vtilius sit simpliciter, est sciẽdum quòd illud quod magis vnit hominem cum

A Deo, scilicet oratio, cum tota beatitudo hominis sit in Deum transformari. Alia tamen, quo ad quid quandoque vtiliora sunt: vt cum propter obedientiam, vel charitatem proximi intermittitur oratio, & operibus pietatis insistitur, vel cum discitur in quo magis ad beneplacitum Deo seruiatur.

De tribus modis orandi. Cap. LX.

ORandi tres sunt modi. Vnus vocalis, per verba composita & vsitata: sicut cum psalmos, hymnos, collectas, & alias orationes, vel laudes compo-
B sitas, ad excitandam deuotionem, vel soluendum debitum recitamus. Triplex autem est attentio. Vna superficialis tantum: vt scilicet attendat quid dicat, quem psalmum interim dicat, vel quam antiphonam vel orationem. Fructus attentionis huius est, quòd non cogitur repetere cum sciat se dixisse. Pro labore etiam corporis, quem bona intentione Deo orando obtulit, quo se cogit seruire Deo, mercedem qualemcumque merito expectabit. Alia attentio est litteralis, qua homo sensum litteralem tantummodo attendit, quid exterius verba sonent. Hæc dat fructum, cum aliquid sonat in superficie deuotum, vt
C ibi: Miserere mei Deus, &c. & in similibus locis, vbi etiam ab illitteratis si tantum verba intelligerent, aliqua deuotio caperetur. Sed illis verbis pertransitis, vbi intellectus mutatur verborum, & deuotio refrigescit. Qualis enim deuotio haberetur ex litterali sensu in istis verbis: Qui emittis fontes in conuallibus, &cet. quæ tamen omnia ibi scripta sunt iuxta sensum spiritualem. Tertia attentio est intellectualis, quando ex verbis psalmodiæ quæritur sensus spiritualis: vt cum historia exitus filiorum Israel ex Ægypto, & plagarum Ægypti refertur ad spiritualem nostram ereptionem de peccato, vel sæculo, vel ad pec-
D catorum submersionem in fletibus compunctionis, & dæmonum cruciatus, & multa alia. In tali attentione est maximus fructus: quia & erudit animam per spiritualem intelligentiam, & afficit eam per deuotionis affectum: & iste præcipuus est orationis fructus. Secundus modus orandi est sæpe efficacior per verba proprio affectu formata: vt cum Deo familiariter confabulatur verbis suis, vel etiam vtitur verbis alterius affectui suo consonantibus, quasi coram Deo præsente cor suum effundens, vel necessitates suas conquerens, vel peccata confitens, & misericordiam postulans: gratiam petens, & auxilium
E implorans contra tentationum pericula & tribulationum grauamina, vel quascumque suas, vel suorum necessitates. Hic modus orandi magis requirit opportunitatem solitudinis, vel silentij circa se, & otij & quietis, quo plenius & securius se in Deum effundat affectus. Maior etiam in eo labor est capiti & corpori: ideo non potest ita frequens esse, vel durabilis, sicut prior in prima & secunda attentionis specie, maxime debilibus corpore: & aliqui indiscrete eam frequentantes destructi sunt. Vnde tales sæpe & breuiter sic orent & leuiter, vt ex frequẽtia a Dei familiaritate non elongentur, & ex
F breuitate & leuitate non destruantur.

Primus orandi modus vocalis.

Psal. 103. b

Secundus orandi modus, per verba affectu proprio formata.

De diuersis affectibus, & imaginationibus diuersarum personarum in orante, & in eo quem orat. Cap. LXI.

SEcundum autem diuersas causas, hic modus diuersarum personarum format affectus, & voces in orante, & diuersarum personarum imaginationes in eo quem orat. Aliquando enim homo personam rei assumit, coram Deo iudice astans cum tremore, & dicens Deo: Noli me condemnare. Item: Non intres in iudicium cum seruo tuo, & his similia. Hoc oramus cum dicimus: Libera nos a malo, scilicet

Iob 10. a
Psal. 142. a
Matt. 6. b

Orationis Dominicæ breuis & dilucida explicatio.

æternæ damnationis. Aliquando quasi obsessus ab hostibus tentationum, tribulationum, & non valens per se effugere, insuper timens se offendisse Deũ, & per peccata sua meruisse vt tradatur hostibus, inuocat auxilium, dicens: Ne memineris iniquitatum nostrarum, &c. Item: Ne proijcias me a facie tua, &c. Præter finalem damnationem nulla Dei ira grauior, quàm non defendere a peccato. Hanc maxime meretur superbia & ingratitudo & incuria, vt homo profundius cadere permittatur. Hoc est contra quod oramus: Et ne nos inducas in tentationem peccati. Inducere Deus dicitur, cum non custodit ne inducamur: sicut indurare dicitur cor peccatoris, cum per gratiam non emollit internæ vnctionis. Hoc maxime in pugna tentationis, & tribulationis onere timendum est, ne suo pondere nos opprimat, & in peccatum deijciat. Alioquin optanda esset tribulatio non horrenda: quia animam purgatiorem redderet, & maioris esset meriti viriliter toleranti. Aliquando quasi seruus qui gratiam Domini perdidit peccando, supplicat sibi peccata sua & negligentias suas ignosci, quas commisit, omittendo debita, & perpetrando illicita, vel ea quæ debuit negligentius, & impurius persoluendo, dicens: Secundum multitudinem miserationum tuarũ Domine dele iniquitatem meam. Item: Propter nomen tuum Domine propitiaberis peccato meo. multum est enim, &c. Hoc petimus, dicendo: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: quia ea benignitate debemus dimittere in nos quomodolibet peccantibus, qua desideramus nobis dimitti quod peccamus. Aliquando quasi mendicus & pauper coram diuite patrefamilias procumbens, & inopiam suam ostendens, flagitat panem gratiæ amplioris, quo confortetur, quo consoletur, & sustentetur ad resistendum malis. Triplici autem pane indigemus, quem nos instanter ab amico commodari poscere debemus: hoc est, cælesti, spirituali, & terrestri. Cælestis, est corpus Christi. Ioannes: Pater meus dat vobis panem de cælo verum. Spiritualis est, verbum Dei, & gratia interna mentem ab interiori inedia virtutum, & donorum alimento reficiens. Psalmus: Panis cor hominis confirmat. Terrestris, est victus & alimentum quo corpus hic sustentari necesse habet: quia esuriem & sitim aliter temperare non potest. Hunc poscimus, dicendo: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, sine quo nullo die subsistere valemus; omni enim hora Dei gratiâ indigemus; & ideo semper eam postulare iubemur ad omnia aggredienda. Aliquando quasi filius patri per omnia parere, & placare affectans, patrem deuotissime orat, vt eum a voluntatis suæ beneplacito in nullo discrepare patiatur, in actibus, & voluntatibus, & moribus ad omnia & in omnibus eum sibi ita conformem faciẽs, vt nihil in eo paternos oculos offendat, hoc solum sibi reputans solamen, & super omnia desiderans, vt ipse cęlestis Pater tantum suam in eo voluntatem perficiat: siue exercendo in aduersis, siue consolando in prosperis, siue deprimendo, vel quocumque modo sibi magis placet. Vere filialis & fidelis affectus est, nulla quæ sua sunt quærere, non commoda, non honores, non consolationes: sed solummodo placitum pij Patris. Magnum est hoc a Deo petere, & magnum obtinere, vt tales nos in hoc peccati corpore faciat, vt illi summæ veritati placeamus, & ab eius directionis regula non deuiemus. Nihil melius, nihil vtilius in mundo posset nobis conferre etiam summus Pater, quàm tales nos facere vt ei per omnia placeamus. Vnde Psalmus: Ad te confugi, doce me facere voluntatem tuam, &c. Hoc petimus cum dicimus: Fiat voluntas tua, sicut in cælo, & in terra; vt sicut illi superni ciues ad voluntatem tuam sunt dispositi, ita & nos hic pro modulo nostro ad voluntatis tuæ beneplacitum disponamur. Aliquando anima quasi sponsa Dei in ipso vnico dilecto quiescere desiderans, & eius frui solum amplexibus ardenter sitiens, pro cuius amore omnia ei inferiora viluerunt, quia sitim suam aliter temperari non sperat, nisi tota illic transeat vbi cum facie ad faciem irrepercussa videat acie, flagitãdo precatur hoc citius adimpleri, cupiens cum beato Apostolo dissolui & esse cum Christo: quia multo melius est tam iucũditate fruitionis Dei, quàm securitate euasionis mali: & quia magis esset ad placitum illi summæ veritati, quàm possit in hoc corpore quantumcumque proficiens fieri: quia dum sumus in hoc corpore, peregrinamur a Domino, & in multis offendimus omnes: ita vt si dixerimus quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Cum enim peccatum dicatur auersio a summo bono & ad bonum inferius conuersio; in quantum inde auertimur, in tantum peccato non caremus: & qui magis auertitur, magis peccat; & qui minus, minus. Nihil autem inde auerti, non est peregrinantium, sed peruenientium: quia etsi voluntatis intentio vtcumque ei adhæret, affectus tamen sæpius hinc inde distrahitur, memoria multis alijs occupatur, & intelligentia cæcutiens ipsam veritatis lucem pure non intuetur. Ex his fit, quòd aliquando in inferioribus istis impellimur vt cadamus, nisi a Domino sustentemur. Vnde gemens dicit Propheta: Sitiuit anima mea ad Deum viuum, quando veniam, &c. Hoc oramus, cum dicimus: Adueniat regnum tuum. Ac si dicamus: Pondere peccati & corpore prægrauati non valemus ad illud citius volare: Adueniat igitur regnum tuum, & nos celeriter hinc assumas, vt ab ista miseria liberemur. Interim in nobis operare tibi regnum in iustitia, & pace & gaudio Spiritus sancti. Aliquando quasi inebriatus spiritu, immemor suimet homo Deo deditus, & ei per amorem inhærens, super omnia ipsius gloriam & honorem promoueri, & eius notitiam ad omnes dilatari desiderans, tam pro ipsius quàm pro aliorum salute rogat Patrem, vt sanctificationis suæ notitiam omnibus manifestet, infideles ad lumen suæ cognitionis vocando per fidem, & fideles ad gratiam suæ sanctificationis conuertendo per amorem, & rebelles per ostensionem suæ potentiæ vtiliter contundendo; & quasi non possit, vel nolit sine alijs cęlesti gaudio frui, anhelat & satagit plures secum trahere orando, docendo, bono exemplo præcedendo, & quocumque alio modo honorem Dei, & proximorum salutem, & profectum spiritualem promouendo. Et hoc affectu videtur loqui Apostolus ad Romanos: Tristitia est mihi magna, & dolor continuus cordi meo. Optabam enim ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis, &c. Moyses quoque eodem affectu videtur orasse, dicens: Aut dimitte populo tuo noxam hanc: aut si non vis, dele me de libro tuo quem scripsisti. Non quòd Apostolus vellet a Christo separari, vel Moyses deleri; sed quòd affectum quem ad proximorũ salutem habebant, euidentius exprimere non valebant; quasi non reputantes sibi esse plenum gaudium introduci ad epulas cælestes, illis quos diligebant, & pro quibus mori optabant, foris fame perituris. Hoc oramus, cum dicimus: Sanctificetur nomen tuum, vt nominis tui sanctificatio nobis plenius innotescat, quo te perfectius agnoscere & amare & reuereri possimus, & sanctitatis tuæ similitudinem induendo, tibi Patri sicut veri filij conformemur: vt vnus tecum spiritus efficiamur, in tuam transformati claritatem. Hanc orationis formam Christus docuit, & his septem petitionibus omnia petenda conclusit, & omnes orationum affectus comprehendit, sicut patere potest diligenter intuenti. Dignitatis autem ordinem in petendis seruauit & ideo quæ vltima hic ponitur, illam ipse primo ponit. Quid autem plus peti potest, nisi liberari a futuræ damnationis malo, custodiri in discrimine præsentis tribulationis,

Margin notes: Psal. 78. c — Psal. 50. c — Ira Dei grauior. — Psal. 50. a — Psal. 24. c — Triplici pane indigemus omnes. — Ioan. 6. d — Psal. 103. b — Psal. 142. c — Philip. 1. d — 1. Cor. 5. a — Iac. 3. a — 1. Ioan. 1. d — Psal. 41. a — Rom. 9. a — Exod. 32. f — Oratione Dominica omnes nostræ petitiones cõprehenduntur.

tionis, peccata nobis ignosci, gratiam augeri & infundi, vt ad voluntatem Dei viuamus, & regnum eius consequamur, & honorem nominis eius videamus ad omnes peruenire, & sanctitatem eius ab omnibus cognosci, & imitari, siue singulatim, siue commixtim. Quidquid oramus, ad aliquid, vel aliqua respicit: quia aliquando pro vno obtinendo singulariter oramus, aliquando duo vel plura simul petendo proponimus: & sicut solent orantes coram principibus, vt petitio eorum sit efficacior, modo cómendare ipsorum clementiam quos rogant, modo proprias aggrauare miserias, vt ad misericordiam citius flectantur; modo aduersatij accusare fraudes & malitias, vt sibi sit in auxilio, hosti in odio: sic & nos in oratione facere debemus coram Domino, sicut sacræ Scripturæ eruditione docemur.

De gratiarum actione. Cap. LXII.

SVnt adhuc duæ species orationis, scilicet gratiarum actio, & vox laudis, large sumpto nomine orationis, secundum quod oratio dicitur pia mentis in Deum intentio. Gratiarum actio, est omnia bona a Deo data * sentire, & pro his eum laudare corde, voce, & opere. Gratias agimus, cum bona quæ accepimus, gratiæ Dei, non nostris meritis ascribimus. Laudare Deum, est Deum laudabilem intelligere, & eius magnificentiam cum exultatione & admiratione extollere, vel pro eo quod in seipso est, vel pro his quæ facit. Gratias Deo agimus, cum de bono quod nobis ab ipso profluit, eius bonitatem commendamus. Ad gratiarum actionem pertinet, beneficia quæ accepimus, diligenter recolere, subtiliter intelligere, fideliter confiteri, studiose seruare, benefactorem diligere, & eius offensam cauere, & gratiam acceptam non otiose negligere, sicut ille piger seruus, qui abscondit pecuniam domini sui: sed ad id ad quod datur eam exercere, & inde non insolescere vel extolli. Ad gratiarum actionem accendit septuplex consideratio: triplex circa ipsum beneficium, duplex circa benefactorem, & duplex circa eum, cui præstatur beneficium.

Gratiarum actio quid. *al. scire.

Mat. 25. b

De septuplici consideratione, quæ accendit ad gratiarum actionum. Cap. LXIII.

BEneficium commendatur, si est nobile & pretiosum in se, si est vtile accipienti, si est multiplex & sæpius iteratum. In benefactore duo consideranda sunt: Nempe si sit magnæ dignitatis: & si magno affectu dat beneficium. In illo cui præstatur beneficium, duo similiter consideranda sunt: si vilis est & contemptibilis, si indignus & immeritus: qui non meruit, sed demeruit, vt tale beneficium reciperet a tali. Hæc omnia in diuinis beneficijs excellentissime reperimus. Ipse dator est summus omnium, & immensæ dignitatis, a quo magnũ est si dignetur etiam cogitare de nobis. Tanto etiam affectu, & beneuolentia dat beneficia sua homini, quòd si etiam modica daret gratanter essent recipienda: charitas enim eius supereminet omni scientiæ, ita quòd a nullo sensu potest æstimari. Ipsa beneficia eius, quibus in nobis operatur salutem, tam pretiosa sunt, quòd nullo pretio sunt condigna. Quid enim potest condignum gratiæ Spiritus sancti excogitari, quam dat fidelibus suis? vel corpori Christi & sanguini, & gloriæ cælesti, præter alia absque æstimatione & numero, quæ ab eo percepimus? Quanta vtilitas nobis ex his donis proueniat penset qui valet: vt iustificatio a peccato, gratia sanctitatis, adoptio filiorum Dei, consolatio interna, defensio a periculis, consortium Angelorum, & beatitudo corporis, & animæ ex visionis Dei fruitione. Istæ & aliæ sunt vtilitates beneficiorum Dei. In his omnis felicitas consistit. Quàm

Deus benefactor, & eius grandis affectus cósiderandus.

Beneficia Dei studiose contemplanda.

A sæpe nobis ista conferat attende. Quoties enim perdimus per peccatum gratiam, toties reddit nobis offerendo, si volumus recipere. Item quoties abutimur donis eius, vel negligentes sumus in eius seruitio, vel ingrati, vel elati de donis eius, toties meremur ea amittere, siue sint spiritualia, siue temporalia, vel corporalia: & quoties non aufert cum demeremur, toties dat. Quibus autem tanta beneficia præstet tantus Dominus, in promptu patet. Quid enim sumus nisi puluis & cinis, miseri & inopes, repleti multis miserijs, expositi omnibus periculis, & pene nihil a nobis, nisi labi cótinue possumus: & tamen B cum ista vilitate & miseria Deo omnipotenti rebelles sumus, & pro dilectione & beneficijs reddimus ei cótumelias & contemptum, inobedientes, negligentes, ingrati & elati. Quanta est ergo pietas Dei, illis tanto affectu, & studio sic benefacere, qui beneficia eius, nec agnoscere, nec conseruare, nec regratiando digne recipere student? Benefacere merenti, iustum est. Benefacere nihil merenti, sed tamen humiliter petenti, pium est. Benefacere, nec promerenti, nec desideranti, magis est pium. Pijssimum autem, & non nisi diuini cordis est, benefacere contemnenti, & aduersanti; & hoc vili, & seruo proprio, & figC mento suo. Gratiarum actio meretur bona accepta conseruari & augeri, & ad maiorem profectum conuerti, & maiorem fructum inde prouenire. Verbigratia: Qui dono sapientiæ gratus fuerit, quod acceptum conseruatur in eo ne perdat, augetur vt plus, & plus sapiat, & vt maior vtilitas inde proueniat, tam in proprio merito, quàm in aliorum ædificatione. E contra ingratitudo meretur amittere quæ habet, nec alia accipere, & quæ retinet infructuose tenere, & fraudari præmio, & maius supplicium mereri pro negligentia & contemptu. Cui enim plus doD natum est, plus repetetur ab eo. Ex semetipso potest quisque perpendere, quàm detestabile sit vitium ingratitudo: cum hoc omnes odio habere soleant in alijs quibus benefecerunt, si nullas vel paruas ab eis inde gratias acceperint, vel amorem. Et ideo non indignationis est, sed clementiæ in Deo, quandoque negare petita ingratis: ne forte grauioris culpæ reatum incurrant, si pluribus beneficijs acceptis, plus fiant ingrati.

Quanta quibus Deus præstet.

Luc. 7. g

De laudatione Dei. Cap. LXIV.

E LAudatio Dei dignissimus est affectus: & nascitur ex consideratione diuinæ bonitatis, & ex admiratione profunditatis sapientiæ Dei, & ex stupore altitudinis diuinæ potentiæ, & immensitate maiestatis; quæ de ipso, vel per catholicam doctrinam fidei intelligimus; vel per operum eius vestigia colligimus; vel per illuminationem inspirationis internæ puro mentis intuitu contemplamur. Omnia quæ de Deo cogitari, vel dici secundum veritatem possunt, vel senF tiri, non nisi laus ipsius sunt: eo quòd nihil in Deo sit, nisi summe laudabile & * amabile & venerandum: & quanto perfectius cognoscitur, tanto verius laudatur, & ardentius amatur. Diuinæ laudis amplissima est materia: quia tam ipse Deus, quàm omnia opera eius docent eum super omnia laudabilem esse. Laudare Deum, est eum laudabilem cognoscere, & ostendere. Vnde Sancti, omnes creaturas non solum rationales, sed irrationales, & insensibiles, ad Dei laudem inuitant, quia omnia opera eius ostendunt eum laudabilem in se, & in omnibus agnoscitur laudabilis eius virtutis potentia; & prouida sapientia, & clemens misericordia, benigna patientia, & tolerantia, iusta meritorum retributio, larga remuneratio, & incomprehensibilis super omnia eius dignitatis exaltatio.

* al. admirabile.

De septuplici materia laudis Dei. Cap. LXV.

SEcundum ista septem, intelligimus septuplicem Dei laudis materiam, cui omnia quæ laudem Dei sonant, possunt includi. Sex enim sunt principalia Dei opera, ad quæ omnia alia reducuntur. Septimum vero non est opus, sed ipse operans Deus, in se quiescens, & ab omnibus operibus suis supereleuatus. Horum figura sunt opera primorũ sex dierum, quibus Deus omnia fecit, & compleuit quæ fecerat Deus in sex diebus. Sed cum omnia fecisset Deus in sex diebus, & nihil in septimo legatur addidisse quo facta perficeret, sed potius ab omni opere cessasse & requieuisse, quomodo ea perfecit si nihil addendo fecit? nisi quia per hoc nobis datur intelligi, quòd omnis creatura de se imperfecta est, & ipse Deus est omnium operum suorum perfectio; & in ipsum reflectitur omnis creatura a quo fluit sicut in primam causam; ex quo omnia per causam formalem; per quem omnia per causam efficientem, in quo omnia per causam finalem; & hoc fit per glorificationem rationalis creaturæ; in qua clauduntur omnes aliæ creaturæ; cum propter rationalem creaturam omnia reliqua sint creata, & ipsa sit omnium capax per intellectum, & naturæ similitudinem: & hoc maxime apparet in homine, cui ad seruiendum omnia ista visibilia sunt creata. Primum opus Dei potest dici creatio, in quo laudabilis apparet eius mira virtutis potentia, quòd tam multa, tam magna, tam varia, tam solida, tam nobilia virtute plena potuit sic facile, sic subito, sic decenter, ex nihilo producere, & sic naturaliter collocare: cum extra mundum nihil sit, supra quod mundi moles quasi super basim collocetur. Sapientia: Si virtutem & opera eorum, idest, visibilium & factorum mirati sunt, intelligant ab ipsis, quoniam qui hæc constituit, fortior est illis. Secundum opus Dei est vniuersorum gubernatio, in quo euidenter apparet laudabilis sapientia prouidentiæ Dei: quia nihil omnium quæ sunt, a maximo vsque ad minimum latet eius scientiam, sed omnium nouit proprietates, virtutes, operationes, & singulorum multiplices rationes naturales & causales, quare singula sint sicut sunt, & non aliter. Et hæc omnia præordinauit sic, vt quasi naturaliter, vel causaliter videantur fieri: tamen ita librata sunt in eius prouidentia, vt numquam excedant dispositionis eius limites, & omnia bonis cedunt in bonum per eius prouidentiam, & malis in malum per eius æquitatis iustitiam. Et licet in his & in alijs specialiter dicatur laudabilis videri eius potentia & prouidentia, vel alia in Deo laudabilia: tamen in singulis eius operibus omnia simul intelliguntur, sed causa breuitatis transeo. Tertium opus Dei est humani generis redemptio: in quo specialiter apparet laudabilis clementiæ eius misericordia, qua nostræ miseriæ compatiens decreuit nostram naturam assumere, & debitum satisfactionis nostræ pro peccato nostro moriens exoluere; & sic nos de mortis debito eripere, & in pristinam restituere dignitatem. Quid clementius, quid misericordius cogitari possit, quàm summum Dominum pro vili seruo fieri minimum, innocentem pro reo liberando se morti tradere, pro inimicis glorificandis ingloriũ fieri, & ab ipsis pro quibus patitur, se occidi permittere? Quartum opus Dei, est opus iustificationis nostræ: in quo laudabilis apparet eius patientiæ sustinentia, qua peccatores non solum patienter tolerat, sed & benigne a peccato iustificat, & a peccato defendit, & gratiam merendi donat, & occasiones merendi prouidet, & sacramenta quasi gratiæ vasa instituit, vt per ea infundatur gratia iustificationis a peccato, & Spiritum sanctum dat fidelibus ad compunctionem & consolationem, & ad varias virtutes, & gratiarum operationes, & faciens de inimicis amicos Dei, & filios & heredes, liberum arbitrium ad bonum promouens, nec tamen

Per sex opera Dei mirifice docet Deum semper laudandum. Primum opus Creatio omnium.

Sap. 13. a

Secundum gubernatio conditorũ.

Tertium redemptio generis humani.

Quartum iustificatio nostra.

A libertatem auferens; inuoluntarios faciens voluntarios, non cogendo sed inspirando, & occasiones procurando. Quintum opus Dei, est iusta meritorum retributio, quoad reprobos: in qua laudatur eius munditia, qua detestatur omne vitium & peccatum, & omne bonum diligit, & congaudet quasi sibi condecenti. Laudabilis est eius iustitia, qua malum impunitum non patitur, & secundum meritum suum locat in peccato perseuerantem: & quo fructu se spoliauit peccator, priuat eum, & fructum operum suorum facit eum in tormentis gustare. Et laudatur eius sapientia qua scit etiam de malis eligere bona: & cogere sibi seruire in pœna, qui nolebant ei subesse in

B culpa. Et ordinat omnia malis cedere in pœnam, quę hic conuerterunt ad peccatum, vt corpus, intellectũ, tempus præsens: & alia quæ data eis fuerant, vel oblata ad occasionem merendi & gloriæ augmẽtum, quæ ipsi conuerterunt ad peccandi instrumentum: sed iustitia Dei conuertit ad cumulum pœnæ. Corpus per quod hic peccauerunt, illic in pœna recipient: & per hoc plus cruciabuntur. Intellectum ad temporalia conuerterunt: & per hunc inexcusabilius accusabuntur. Tempus quod ad seruiendum Deo acceperant, in peccato consumpserunt: & ideo sine fine pu-

C niẽtur, sicut hic finem non posuerunt in peccato: vt qui peccant in suo æterno hic, puniantur in æterno Dei illic: & qui in Deum infinitum semper peccauerunt, in infinitum quoad durationem pœnarum crucientur. Laudatur & bonitas Dei, qui hanc malorum pœnam ordinat ad beatorum lætitiam, qui talia per Dei gratiam euaserunt. Ita autem ordinatur per Dei iustitiam reproborum damnatio, sicut per eius bonitatem beatorum saluatio. Sextum opus Dei est gloria beatorum: in qua laudatur eius larga, & mirifica remuneratio, qua pro paruo & breui merito æternam, & ineffabilem Sanctis dat in cælo glo-

D riam, & lætitiam, & felicitatem, & omnia eis ordinat in bonum, tam bona, quàm mala, & propria & aliena; & non solum mala pœnæ, sed etiam mala culpæ; vt de bonis proprijs glorientur, & de alienis congaudendo delectentur. De malis proprijs gaudent quæ euaserunt; de alienis quòd similia non inciderunt. Gaudent de propria felicitate quæ est multiplex. Gaudent de omnium electorum gloria, tam multipliciter, quàm multiplex est omnium gloria simul tam in numero, quàm in magnitudine: & de quolibet sicut de se gaudent: qui tantum diligunt illum habere quæ habet, quòd nollent ea habere, vt

E alter careret eis. Sed de gloria Dei tanto plus super omnem & suam, & Sanctorum gloriam gaudent, quanto plus Deum diligunt supra seipsos, & supra omnes alios, & maxime cum gloria Dei infinita sit: & ideo supra omnem mensuram debet esse gaudium de gloria eius; licet creatura non valeat infinite diligere & gaudere, & adhuc gaudet quisque se diligi ab omnibus, sicut diligunt seipsos. Insuper gaudet se diligi a Deo plus ineffabiliter quàm a seipso. Et omnium gaudia sibi gaudent esse communia, & ad plene participandum exposita: & hauriunt de omnibus quantum capiunt, & capere possunt sicut proprium.

F Ibi erit gloria spirituum & corporum. Ibi videbitur Deus secundum diuinitatem facie ad faciem, & secundum humanitatem gloriosam in quam desiderant etiam Angeli prospicere. Sicut etiam certi sunt electi se gloriam illam habere: ita certi sunt quòd numquam possunt eam amittere. Ibi est satietas sine fastidio, & desiderium desiderati plena adeptione. Ibi plena & pura laus resonat de omni corde laudantium Deum, pro tam magnifica bonitate eius, quæ eos ab æterno ad hanc gloriam prædestinauit. Posset qui vellet ista sex opera Dei, in quibus est omnium operum eius consummatio referre ad primorum sex dierum significationem: vt opus creationis assignetur primæ diei, in qua post omnium materialium crea-

Quintũ reproborũ punitio.

Sextũ glorificatio beatorum.

Elegans collatio præcedentiũ cum operib' sex dierum.

creationem facta est lux, distinguens noctem & diem: quia spiritualis creatura a corporea est distincta luce intelligentiæ rationalis. Opus gubernationis significatur per opus secundæ diei: in qua aquæ superiores interpositione firmamenti distinguuntur ab inferioribus: quia cælestia quantum situ distant a terrenis, tantum & qualitate, & tanto nobiliori modo diuinas influentias recipiunt, quibus iuxta modum sibi congruum ordinantur. Opus redemptionis significatur opere tertiæ diei, in qua aquis inferioribus segregatis a terra, terra apparuit arida, & fructifera: quia peccatis totum genus humanum occupantibus semotis ab Ecclesia, & apud infideles remanentibus, Ecclesia diuersis gratiarum germinibus fœcundatur. Opus iustificationis significatur opere quartæ diei, in qua luminaria cæli facta sunt: quia per solem charitatis, & lunam fidei, & stellas aliarum virtutum, corda fidelium illuminantur, & vitam, & ordinem, & meritorum vigorem quasi per lucem & calorem siderum consequuntur. Opus iudicationis & condemnationis reproborum significatur opere quintæ diei, in qua ex aquis natantia & volatilia facta sunt: quia ex eodem genere hominum, alij eleuantur sursum ad cælestia per gratiam, alij relinquuntur in reatu damnationis, in qua nati sunt per meritum culpæ originalis & actualis. Opus glorificationis significatur per opus sextæ diei, in qua homo ad imaginem Dei factus omnibus mundanis præficitur: quia per gloriam fit homo Deiformis, & illi vnitur, sicut membrum capiti, qui omnibus sicut verus Dominus principatur Iesus Christus Dominus noster. *Sabbatum.* Septimum Dei non est opus, sed operis Dei impletio per quietem in Deo: qua Deus quiescit in se & nos in Deo. Vnde sabbatum appellatur, idest, requies: quia per quietem in Deo perficitur rationalis creatura, quæ est causa & forma omnis irrationabilis creaturę: cum ad hoc semper omnis natura conetur, vt rationalem mentem doceat se, & Dominum suum agnoscere, & ei ad hoc seruiat, vt eum ad Domini sui seruitium semper admoneat, & ad laudandum eum accendat. Qui hoc sabbatum quiescendo non celebrat, pactum Dei cum homine violat, qui super omnia vult hominem in se quiescere, & sibi per amorem tenaciter inhærere. Ipse summa est suæ laudis materia, quem nulla operum suorum magnificentia valet docere laudabilem, sicut est. Sicut opus mutum nescit artificis sui peritiã vocaliter enunciare; sed tacendo innuit quàm sit laudabilis qui talia voluit & sciuit, & potuit tam feliciter operari. *Eccli. 43. d* Ecclesiasticus: Maior est omni laude. Septem autem verbis vsitatioribus Ecclesia vtitur ad laudem Dei, quasi septem iubileorũ tubis mysticis: scilicet laudare, benedicere, magnificare, cōfiteri, honorificare, glorificare, & superexaltare. *Tertius orãdi modus mentalis.* Tertius orandi modus est mentalis, cum tacito ore sola mens sua desideria pandit Deo, & affectum cordis Deo effundit, & eum intus per amorem amplectitur, vel cum reuerentia adorat; tanto se latius in Deum diffundens, quanto plura valet affectus comprehendere quàm lingua exprimere, dicens cum Psalmista: *Psal. 37. b* Domine ante te omne desiderium meum: & gemitus meus a te non est absconditus. De hac re dicit Dominus: *Ioan. 4. c* Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate. Spiritus est Deus, & qui adorant eum in spiritu oportet adorare. Et hæc oratio videtur magis propria: cum Deus magis cor attendat quàm verba oris. Sed verba ideo apponimus, vt cum mens pigra est ad se eleuandum in Deum, per verba orationis sustẽtata eleuetur, vt memoria Deo inhæreat, intellectus sursum tendat, affectus per deuotionem inflammatus gustet quàm suauis est Dominus, ex intentione sacræ orationis afflatus. *Mat. 6. b* Deus enim qui creauit nos, scit quid nobis necesse sit antequam petamus eum: & ideo non indiget, vt per orationem insinuemus ei quid desideremus. Item qui ad hoc fecit nos vt benefaceret nobis gratuito propter semetipsum, oratione nostra non indiget flecti ad miserandum, quod & ante disposuerat facere: sed ampliorem nobis in hoc profectum procurat, cum gratis nobis benefacit sicut ab æterno disposuit: & tamen orationis nostrę studium ad multiplicem nobis vtilitatem conuertit: atque oratio non est causa eius beneficientiæ, sed via: vt si non propter illam, tamen per illam nobis misereatur. *Oratio misericordiæ Dei non est causa, sed via.* Multiplex est orationis vtilitas, quibus etiam alias bonas actiones ipsa excellit. Prima, quia facilius & citius per eam impetramus quæ a Domino desideramus: ita vt quandoque citius breui oratione aliquis obtineat, quod diutius ieiunijs, vel alijs laboribus, & pijs operibus vix obtineret, licet & alia bona opera ad hoc aliquatenus suffragentur. Vnde in omni casu, in omni periculo, pro omni desiderio desiderato, semper inueniemus sanctos principaliter ad orationis subsidium refugisse, quasi ibi promptius quod petebant consecuturi. Matthæus: *Mat. 21. b* Omnia quæcumque petieritis in oratione credentes, accipietis. Quid enim non potest oratio efficere?

De effectibus orationis. Cap. LXVI.

ORatio iram Dei placat. Moyses orabat Dominum, & placatus est Dominus. *Exo. 32. d* Peccatorum veniam impetrat. Matthæus: Omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me. *Matt. 18. d* Item: Dimitte nobis debita nostra, &c. *Mat. 6. b* Tentationis impetum sedat. Numeri: Orauit Moyses, & absorptus est ignis. *Num. 11. a* Vitia cordis expellit. Psalmus: Disperge illos in virtute tua, & destrue eos, &c. *Psal. 58. c* In periculo liberat. Psalmus: Inuoca me in die tribulationis. *Psal. 49. c* A periculis defendit. Matthæus: Orate ne fiat fuga vestra, &c. *Mat. 24. b* De hostibus vindicat. Secundo Paralipomenon: Orauerunt Ezechias, & Isaias aduersus Sennacherib. *2. Paralip. 32. e* *Isa. 37. a* Difficultates complanat. Iosue: Vociferante populo muri Iericho corruerunt. *Iosue 6. c* Familiaritatem Dei confert. Psalmus: Prope est Dominus omnibus inuocantibus eum. *Psal. 144. d* Isaias: Clamabis, & dicet, Ecce adsum. *Isa. 58. c* Impetrat dona Spiritus sancti. Actus: Repleti sunt omnes Spiritu sancto. *Act. 2. a* Lucas: Pater dabit Spiritum bonum petentibus se. *Luc. 11. b* Item donum sapientiæ. Iacobus: Si quis vestrum indiget sapientia, &c. *Iac. 1. a* Item gratiam prædicandi. Ad Ephesios: Orantes pro me, vt detur mihi sermo in apertione oris mei. *Ephes. 6. d* Item reuelationem secretorum. Hieremiæ: Clama ad me, & annunciabo tibi grandia, & firma. *Hier. 33. a* Item potestatem quorumlibet miraculorum. Elias orauit vt non plueret: item pro puero suscitando. *Iac. 5. d* *3. Reg. 17. a. & d* Item temporalia subsidia confert. Psalmus: Oculi omnium in te sperant Domine. *Psal. 144. c* Item subleuationem quarumlibet aduersitatum. Regum: Fames si oborta fuerit, vel pestilentia, &c. *3. Reg. 8. e* Item quorumlibet vtilium, vel necessariorum donationem. Ad Romanos: Nam quid oremus sicut oportet, &c. *Rom. 8. e* Item vitam æternam. Ad Romanos: Omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit. *Rom. 10. c* Et breuiter, omnia contraria saluti reprimit, & necessaria confert, & conseruat, & perficit. Vult enim Deus non tantum orari pro eo quod & ante dare disposuit, sed vult vt plus orando mereamur per fidem, qua credimus quod non videmus: per spem, qua obtinere confidimus petita: per charitatem, qua exauditorem amplius amemus. Iuxta illud: Dilexi, quoniam exaudiet Dominus vocem orationis meæ. *Psal. 114. a* Item per humilitatem, qua in supplicatione perseueremus. Item per desiderium, quo bona adipisci cupimus. *Oratio speculum.* Oratio est quasi speculum: nam clarius facit hominem agnoscere defectus suos, vel profectus: quia conscientia lucidius ibi se sibi repræsentat: & vel ex profectus consideratione in fiduciam spei læta erigitur; vel ex defectus consideratione confunditur. Oratio quoque mentem a terrenis magis leuat & elongat, quàm ceteræ actiones: quia cum illæ negotientur cum

Luc. 10. g cum Martha circa frequens ministerium in seruitijs, A ista cum Maria pedibus Domini inhærens, eum solum sibi propitium esse exorat.

De præsentatione Dei in affectu orantis. Cap. LXVII.

Quàm variè se Deus orātibus offerat. MVltis autem modis affectus orantis, Dei respectum sibi repræsentari sentit. Aliquando videtur affectui dum orat, quasi Deus nec audire dignetur, nec attendere. Iuxta illud: Auertisti faciem tuam a me, &c. Item Iob: Ecce clamo ad te, & non exaudis me; sto & non respicis me. Inde oritur aliquando tædium orandi, quasi vana sit oratio quam Deus B non dignetur acceptare. Aliquando quasi iratus apparet & implacabilis: & inde conscientia confunditur, & timore perturbatur. Iob: Mutatus es mihi in crudelem, & in duritia manus tuæ aduersaris mihi. Vnde Hieremias Propheta orat: Non sis mihi tu formidini spes mea in die afflictionis. Et Psalmus: Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine. Isaias: Multitudo viscerum tuorum, & miserationum tuarum continuerunt se super me. Quanta sit illa animæ tribulatio & mæror, ille nouit qui propter hoc ab instantia supplicandi non desistit. Non enim propterea a prece cessandum est, quia Deus non acceptat, C sed eo instantius orandum est: quia Deus probat per hoc orantis constātiam, expurgat humiliati conscientiam, & remunerat afflicti patientiam. Bernardus: Obsecrationibus insistendum est, sed in omni humilitate & patientia: quia non afferunt fructum nisi in patientia. Quasi enim cælum desuper sentit æneum, dum nullam deuotionis velut roris cælestis stillam pulsando in oratione percipit; & terram cordis sui ferream, dum nullo psalmorum, vel orationum irriguo ad fructum compunctionis emollitur, sed veluti mulier Chananæa auersum a se Domini vultum æstimans, peccata sua quasi canis immunditiam sibi D exprobrari reputat, & pane filiorum se arbitratur indignam. Sed tamen prudenter aduertendum est, quòd ista pauidæ mentis imaginatio, qua durum & austerum sibi proponit Deum, qui vere mitis & benignus est, & in veritate pius & misericors: aut est deceptæ mentis propria confictio, qua format sibi idolum, pro eo quòd non est ipse: aut est dispensatiua permissio ad terrendum, vel humiliandum & corrigendum, vel purgandum animum, quo postmodum suauius sapiat ei benigna Dei respectio; sicut post expertam amaritudinem desiderabilior fit dulcedo. Aliquando quasi alijs occupatus orantis affe- E ctum Deus non curare videtur: quasi videat & orantem tranquille sustineat, sed non respondeat ei alijs intentus. Hoc videtur Propheta sensisse, cum ait: Exaudi Deus orationem meam; ne despexeris deprecationem meam: intende mihi & exaudi me. Et iterum: Verba mea auribus percipe Domine; intellige clamorem meum. Aliquando videtur quasi benigne oranti intendere, sed tacendo non annuere, vt preces illas suscipiat cum affectu. Iob: Cum inuocantem exaudierit me, non credo quòd exaudierit vocem meam, idest, nescio si exaudierit me. Aliquando etiam benigne orantem respicere, & clementer F eius orationibus assensum præbere, & fauorabiliter annuere desiderio obsecrantis. Et hæc deuotæ mentis confidentia solet esse indicium exauditionis. De qua dicit Dominus: Qui non hæsitauerit in corde suo, sed crediderit, quia quodcumque dixerit fiat, fiet ei. Omnia quæcumque orantes petitis, credite quia accipietis, & euenient vobis. Iacobus: Postulet autem in fide nihil hæsitans: qui enim hæsitat, non æstimet quòd aliquid accipiat. Nec tamen statim diffidendum est de exauditione, quando non pro voto succedit oranti; sed perseuerare debet pulsando, donec amicus quasi victus improbitate supplicantis ei det quod postulat.

Psal. 29. a — Iob 30. c — Ibidem. c — Hiere. 17. c — Psal. 142. a — Isa. 63. d — Bern. epist. ad fratres de monte Dei, paulo post med. — Mat. 15. c — Psal. 54. a — Psal. 5. a — Iob 9. b — Mar. 11. c — Iac. 1. a — Luc. 11. a

De formis orantis. Cap. LXVIII.

QVandoque petitio nostra vno modo formata hæsitationem facit, quasi non debeat admitti: si aliter formetur, fiduciam exauditionis reportat. Aliquando orans formam assumit serui, Dominum & iudicem suum humiliter, & timorate ad misericordiam prouocando: sicut Publicanus ille, qui Luc. 18. c nec oculos audebat ad cælum leuare, sed percutiens pectus suum, dicebat: Deus propitius esto mihi peccatori. Aliquando assumit formam familiaris amici & domestici; & cum reuerentia & fiducia rogat, & quasi consulit domino, vt hoc faciat, vel hoc: exponens rationes vel causas quare sic decet fieri, vel expediat. Sicut in Genesi Abraham orat pro Sodomitis, & Moyses pro populo Israel, dicens in Exodo: Ne quæso dicant Ægyptij, Callide eduxit eos, vt interficeret in montibus & deleret de terra. Quiescat ira tua, & esto placabilis, &c. Item in Numeris: Ne audiāt Ægyptij quòd occideris tantam multitudinem quasi hominem vnum, & dicant: Non poterat introducere eos in terram pro qua iurauerat: idcirco occidit eos in solitudine. Aliquando quasi filius confidens de dilectione paterna, non tam obsecrat quàm imperat patri vt exaudiat eum, expertam erga se beneuolentiam patris allegans, sicut Moyses in Exodo: Cum dixeris, noui te ex nomine, & inuenisti gratiam coram me; si ergo inueni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi faciem tuam, vt sciam te: & respice populum tuum gentem hanc. Item: Si inueni gratiam in conspectu tuo Domine, obsecro vt gradiaris nobiscum, & auferas iniquitates nostras atque peccata, nosq. possideas. Item: Obsecro Domine, peccauit populus tuus peccatum magnū: aut dimitte eis hanc noxam; aut si non dimittis, dele me de libro quem scripsisti. Magna fiducia hominis ad Deum. Non rogat se deleri de libro Dei, sed ea fiducia qua præsumit se non delendum de libro vitæ, petit illud remitti, non dubitans se exaudiendum, vnde & quod petijt impetrauit.

Gen. 18. c — Exo. 32. c — Num. 14. c — Exo 33. c — Exo. 34. b — Exo. 32. f

De vtilitate orationis. Cap. LXIX.

VAlde autem Deus delectatur in hoc, quòd frequenter oratur propter multiplicem orantis vtilitatem: scilicet vt Deo indesinenter inhæreat, quod summe est homini vtile inter omnia. Iuxta illud: Maria optimam partem elegit. Item, vt Dei benefi- Luc. 10. g cia multiplicius experiatur per multarū precum exauditiones. Item, vt abundantiori affectu deuotionis in amorem Dei excrescat. Ideo benigne prouidet nobis plures orandi occasiones, quibus ad orationem sæpius stimulemur: siue pro nobisipsis, siue pro alijs orando; aut pro malis euadendis, aut pro bonis assequēdis: vt cum affectus deuotionis tepescit ad vnum in alio recalescat: sicut ignis subijciendo ligna quotidie ne deficiat, restauratur. Leuiticus: Ignis in altari Leuit. 6. b semper ardebit, quem nutriet sacerdos subijciens ligna mane per singulos dies imposito desuper holocausto. Ignis iste erit perpetuus, qui numquam deficiet in altari. Tu ergo Dei sacerdos, idest, sacris deditus, cum per noctem negligentiæ deprehenderis ignem deuotionis in altari cordis tui tepuisse, mane, idest, apparente prima lucis cognitione, subijce ligna orationis, diuersis occasionibus quasi adiacentibus varijs siluis collecta. Magna silua & abunde ligna supplicationum ministrans, sunt peccata propria, quotidiana & antiqua. Magna silua negligentiæ nostræ, & miseriæ, & defectus virtutum & gratiarum, & vitia tam spiritualia quàm carnalia, & tentationes & varij euentus quibus pulsamur, & incommoda quæ patimur, vel timemus, vel pro quibus dolemus, tam pro nobis quàm pro alijs quorum miserijs compatimur. Magnæ siluæ sunt omnia quæ desideramus

Deuotionis ignis perpetua oratione fouendus.

habe-

habere, pro quibus omnibus oramus vt impetremus. Similiter omnia beneficia nobis collata, pro quibus gratias agere debemus. Item pro defunctis orare, vt a peccatis soluantur: & pro gloria sanctorum Deum collaudare multam deuotionis materiā quasi perpetui ignis nutrimenta ministrat, quo superpositi operis holocaustum reddat odorem suauitatis. Affectus enim amoris Dei & sancti timoris, cum feruore bonæ voluntatis, in spiritu humilitatis, & motu pietatis, & gaudio spei, numquam debet in corde serui Dei extingui. Ista namque sunt in quibus virtus deuotionis maxime consistit. Semper enim debet mens Deo dedita per aliquam piam occasionem se assuefacere ad Deum erigere, orando, supplicando, gratias agendo, laudando pro diuersis causis se omni tempore offerentibus. Iuxta illud Lucæ: Oportet semper orare, & non deficere. Item: Sine intermissione orate, in omnibus gratias agite. Psalmus: Benedicam Dominum in omni tempore, &c. Quanto frequentius quis orat, tanto fiet ei oratio delectabilior & efficacior: & quanto rarius, tanto insipidior & tædiosior; sicut experientia sæpe docet. Videmus autem quandoque sæculares adhuc in statu peccati positos, ex multo orationis vsu magna deuotionis plerumque perfundi dulcedine, quæ licet ex veræ charitatis radice non profluat, ostēdit tamen Deus per hoc quàm paratus sit iustis gratiam infundere, si non negligant quærere, qui adhuc in peccato positis, sed per orationis studium eius se familiaritati quoquo modo applicantibus suæ dulcedinis experientiam non abscondit. Quid erit fidelibus amicis, si sic se dulcem quandoque Deus exhibet adhuc inimicis? Nehemias: Māna tuum non prohibuisti ab ore eorum. De quibus præmittit quòd fecerunt vitulum sibi, & adorauerunt. Quid ergo religiosi excusationis habent prætendere, qui diuinæ dulcedinis expertes sunt, quam etiam sęcularibus si studiose quęsierint, videmus non negari? Vnde beatus Bernardus: Arguit nos pro certo negligentiæ & incuriæ ipsa inopia nostra. Sicut fauus sine melle, & murus absque temperamento, & cibus sine condimento: ita vita religiosi sine studio internæ deuotionis. Quamuis plurimi temporibus istis non solum non sentiant, sed neque curant, nec desiderant, nec quærunt, immo nec credunt, sed irrident & persequuntur in alijs deuotionis gratiam; tamen scire debent, quòd omnis religio arida est & imperfecta, & ad ruinam pronior, quæ spiritum diuinæ suauitatis non quærit, quæ pręcipuum conamen ad orationis studium & internæ puritatis non impendit: in quo expressissime Spiritus sanctus testimoniū reddit spiritui nostro quòd sumus filij Dei. Austeram vitam corporalis exercitationis, quasi ad modicum vtilem despicimus, & ardua pietatis opera actualiter non habemus, sicut olim sancti, qui pro fratribus animas posuerunt, & similia magna gesserunt. Item, sublimia virtutum exercitia pauci habemus: vt eximiæ obedientiæ, perfectæ patientiæ, humilitatis pręcipuæ, & paupertatis extremæ. Si ergo istis caremus, & adhuc orationis studium postponimus, in quo gloriari de nostra religione poterimus, nisi forte de solo nomine & exteriori habitu, & verbis scripturæ quæ in folijs & in ore magis quàm in affectu, & opere gestamus? Sed nisi abundauerit iustitia vestra (ait Dominus) plus quàm Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum. Pharisæi in exteriori apparentia & religionis nomine tantum gloriabantur. Scribæ autem in verbis scripturæ sibi laudem & nomen magisterij acquirebant. Qui autem tantum verba sectatur, nihil habebit: & qui omnia opera sua facit vt videatur & laudetur ab hominibus, mercedem non habebit apud Patrem qui in cælis est. Qui orationis studio vult intendere, assuescat primo aliquando orationi vacare, deinde sæpius ad orationem recurrere, deinde in oratione persistere diutius,

Luc. 18. a *1. Thess. 5. c* *Psal. 33. a* *2. Esd. 9. d* *Bernardus. serm. 17. in Cant. ante med.* Simile. Absque spiritu deuotionis & suauitatis, ad quam ducit oratio, omnis imperfecta religio. *Rom. 8. c* *Matt. 5. c* *Prou. 19. a* *Mat. 23. a* Qua ratione studium orationis acquiratur.

tandem frequenter quantumlibet in oratione incumbere, nec pro fastidio, vel leuitate desistere, nisi quando corporis debilitas, vel vrgens necessitas, vel rationabilis vtilitas inde auocat, & iterum reuertatur in idipsum: ne per diutinam abstractionem redeat in desuetudinem orandi, & refrigescat affectus. Percurrat quoque singulos modos orādi, & diuersis modis suas petitiones formet, & diuersas petitiones attentet; vt tandem in aliqua deuotionis affectum concipiat, & illi quàmdiu sibi sapit, inhæreat. Si autem debilitas capitis vel corporis impedit, tunc breuius & sæpius oret, & euagationes mentis cohibeat, & sensus exteriores sub disciplina retineat, & Dei auxilium ad singula humiliter inuocet, & patienter si pro suo voto non succedit, assidue sustineat. Ipsa quoque quandoque retardatio proficiendi, est via perfectionis dum humiliat. Et ideo Deus pie cursum nostrum temperat, vt longius procedat, & per hoc melius a superbia defendimur: quia sępe nimia proficiendi securitas, & feruor cōtinuatus, vires corporis exhaurit.

De retrahentibus a profectu sine salute. Cap. LXX.

Tria sunt quæ maxime a profectu retrahunt, non solum perfectionis, sed etiam salutis, sicut in pluribus experimur: scilicet remissa voluntas, horror difficultatis, diffidentia de auxilio gratiæ diuinæ. Remissa voluntas vult bonum, sed sine conatu laboris: & ideo consuetudo leuitatis cito retrahit eam a proposito proficiendi. Ideo pigra voluntas seipsam rationis instinctu cogere debet, & quasi pigrum animal stimulis timoris Dei & spe pręmij agitare, & violenter impellere. Horror difficultatis, per discretum & assiduum mitigatur & vincitur vsum. Gratia Dei sicut adest incipienibus, ita non deerit proficere studentibus: & vtilius est nobis semper timere, ne forte subtrahatur nobis, vt tanto studiosius eam conseruare laboremus, quàm si certi essemus quòd nō perderemus: quia tunc negligentius eam recuperaremus, & minus proficeremus. Timor enim facit sollicitum & agilem, & securitas plerumque desidem & torpentem. Dominus noluit filijs Israel dare manna simul cum tanta quantitate, vt pluribus diebus sufficeret, sed vt singulis diebus colligerent, excepto Sabbato; designans quòd quotidie panem gratiæ & cibum animæ petere debemus, dicentes: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. & qui dat hodie, cras quoque dare paratus est, tantum non negligamus petendo colligere, quantum sufficit ad salutis profectum. Cum in oratione te sentis, exauditum & id quod petieras esse impletum, noli extolli, quasi pro sanctitate tua te Deus exaudierit, & pro tui dilectione fecerit quod rogasti; sed cogita quòd pro sua bonitate id facere per se disposuerit, vel aliorum bonorum preces potius attenderit: & gratias age Deo, qui te suæ dispositionis cooperatorem habere, & aliorum suorum amicorum orantium in hoc participem facere dignatus est, vt in orationis actu & pietatis affectu merearis exaudiri, & in exauditionis fiducia consoleris, & ex petitionis tuæ impletione lætificeris, & ex his crescas in amore Dei, qui benigne procurat nobis occasiones quibus ad orationis præsidium compellimur, vt imminentes molestias euadamus; vel bona desideria inspirat, quæ orando compleri postulamus: vt cum rogatus exaudierit, magis ametur a nobis, & tanto sollicitius eius voluntati parere studeamus, quo eum nostris desiderijs pie & prompte fauere, & obedire videmus.

Voluntas remissa. Horror difficultatis. *Exo. 16. f* *Luc. 11. a*

De causis quare non exaudiuntur orantes. Cap. LXXI.

Causæ autem quare non exaudiuntur orantes plures sunt, aut ex meritis culparum orantis. Isaias: Cum

Isa. 1. d Cum multiplicaueritis orationem non exaudiam. Et causam subiungit: Manus vestrę sanguine plenę sunt, *Ioan. 9. f* idest, peccato. Ioannes: Scimus quia peccatores Deus *Isa. 59. d* non audit. Isaias: Peccata vestra absconderunt faciem eius a vobis ne exaudiret. Aut ex tepore oran- *Hiere. 29. c* di: quia non feruenter & deuote oramus. Hieremias: Orabitis & exaudiam vos, cum quæsieritis me in toto corde vestro. quasi dicat, non aliter. Aut quia non *Luc. 11. b* perseuerat in orando, donec obtineat. Lucas: Si perseuerauerit pulsans, propter improbitatem eius sur- *Iudith 4. c* get & dabit ei. Iudith: Scitote quoniam exaudiet preces vestras si permanseritis. Aut ex diffidētia exau- *Iac. 1. b* ditionis. Iacobus: Qui enim hæsitat non æstimet *Eccli. 18. c* quòd aliquid accipiat. Ecclesiasticus: Ante orationem præpara animam tuam: & noli esse quasi homo qui tentat Deum, scilicet si velit audire. Aut quia nociuum, vel indiscretum est quod petitur, sicut filij Ze- *Matt. 20. c* bedæi. Matthæus: Nescitis quid petatis. Iacobus: *Iac. 4. a* Petitis & non accipitis, eo quòd male petatis. Deu- *Deut. 1. g* teronomiū: Cum ploraretis coram Domino, non audiuit vos, neque voluit acquiescere voci vestræ. Aut vt magis ad petendum quis prouocetur. Gregorius: *Greg. homil. 25. in Euang.* Sancta desideria dilatione crescunt. Aut vt tanto cautius custodiatur acceptum, quo difficilius impetratur. Chrysostomus: Deus ad hoc beneficium suum *Vide Chrysost. homil. 30. in Gen. sub finem.* protrahit, vt non sit nobis vile quod donat. Aut vt humilietur orans dum tardius exauditur: & sic duo bona proueniunt, videlicet vt insolens reprimatur elatio; & tamen petitionis non cassetur effectus. Aut vt in aliud tēpus exauditio differatur magis con- *Exo. 33. c* gruum & vtile petenti. Sic Moyses gloriam Dei sibi ostendi petiuit, quam non tunc, sed postea meruit videre. Aut vt aliorum etiam suffragijs quærat iuuari, ne forte ardua petitio, vel præsumptio eum repri- *4. Reg. 19. a* mat. Sicut Ezechias misit ad Isaiam, vt oraret pro *Isa. 37. a* se, & pro populo. Et Iosias ad Holdam Prophetissam. *4. Reg. 22. c* Item ad Romanos: Obsecro vt iuuetis me in oratio- *Rom. 15. a* nibus vestris: vt liberer ab infidelibus qui sunt in Iu- *Mat. 18. c* dæa. Matthæus: Si duo ex vobis consenserint, &c. Aliquando etsi negatur vnum quod forte minus ex- *2. Cor. 12. c* pedit, pro eo datur aliud vtilius, & melius. Vt Paulo cui stimulus carnis non est ablatus, vt virtus in infirmitate perficeretur in eo. Vtilior sæpe est exercitatio tribulationis, quàm quies prosperitatis, licet hanc plus optemus. Ex his per contrarium potest aduerti, quæ valeant ad exauditionem orationis, idest, culpæ remotio, feruor & instantia, fidei confidentia, humilitas, & aliorum suffragia, & acceptæ gratiæ cum gratiarum actione studiosa conseruatio, & vt ea tantum petantur a Domino, quæ ipse nouit magis expedire, & quando.

De specialibus orationibus. Cap. LXXII.

DE specialibus autem orationibus, quas quidam habere solent, vtrum expediat eas dici certis horis vel diebus, Nota quòd quibusdam magis expediunt, & quibusdam minus. Incipientibus, & rudibus hominibus, & affectu deuotionis necdum imbutis magis expediunt; vt saltem consuetudo moueat ad orationis studium, ne semper vagi circa exteriora, a Deo fiant alieni, & frigidi torpeant & numquam aliquo deuotionis igne calescant. Deuotionis autem affectu imbuti, & amplioris cum Deo familiaritatis gratia subleuati, si nimis psalmorum, & similium orationum multiplicationibus intendunt, & spiritum obruunt, deuotionem impediunt, cordis libertatem quasi quodam pondere prægrauant, dum melioribus oblatis, minus pro illo tempore vtilibus scrupulosius inhærent. Vtuntur tamen & ipsi plerumque huiusmodi orationum subleuamento quasi quodam afflatu, donec flamma deuotionis accensa, verborum follibus non indigeat; purius per se flagrans, & tranquillius in sublime extollens. Et iste modus videtur expeditior, vt speciales orationes tunc ex bona consuetudine ruminētur, quando maior non habetur deuotio: quando vero superuenit melior deuotionis infusio, vel vtilior, vel plus vrgens occupatio, consuetæ intermittantur orationes, ad quas quis non tenetur, donec tempus redeat opportunum. Quales autem orationes sunt vtiliores, puto non posse super hoc vniformem dari regulam: sicut de cibis corporis diuersa diuersis conueniunt, cum modo illud magis delectet edentem, modo aliud. Sed hoc videtur tunc esse fructuosius, quod orantem magis secundum Deum delectet, & deuotionis spiritum promptius excitet, & mentis fiduciam erigat in Deum. Omnis ergo orationis fructus, *Orationis fructus & finis.* & finis est Deo inhærere, & vnum cum eo spiritum fieri per liquefactionem purissimi amoris, & speculationem serenissimæ cognitionis, & absconsionem in Dei vultu ab omni mundanorum strepitu, per excessum quietissimæ fruitionis, vbi omnes vires animæ, & potentiæ a suis dispersionibus simul collectæ, & in vnum verum & simplicissimum, & summum bonum fixæ, in quamdam diuinæ conformationis, & æternæ stabilitatis similitudinem transformantur. Sunt quidam inferiores gradus quasi scalares ascen- *Quomodo poteris Deo inhærere.* sus, quibus paulatim proficit anima, & illi fini propinquat. Primo enim assuescit dispersiones memoriæ, quibus per diuersa mundi oblectamenta & implicamenta distracta vagabatur, per vsum orandi colligere, & in vnum bonum defigere: quod est finis omnium desideratorum & delectabilium. Sed quia adhuc memoria lubrica, & instabilis, eo quòd multis & multiformibus rebus diu adhæsit, quærens in quibus delectaretur, vel curiose occuparetur, non stabiliter valet inhærere diuinis, vel propter euagandi consuetudinem, vel propter tenuem spiritualium notitiam: ideo vtitur sustentaculo verborum in oratione, quæ Spiritus sanctus ad hoc inspirando hominibus ministrauit: vt per ea more paruulorum quasi baculis sustentati, assuescant assurgere & erigere se ad Deum. Et hoc fit cum homo conatur verbis orationum & psalmorum intendere, & intellectum spiritualem ex eis elicere, & deuotionis affectum exprimere: sicut qui ex duro silice & ferro ignem excutit, qui illuminet & accendat. Si per assiduum vsum orandi cum adiutorio gratiæ Dei, quæ studiosis proficiendi semper subuenire parata est, memoria aliquando perficitur & stabilitur: iam sine graui difficultate valet orationi intendere, & euagationes mentis faciliter cohibere. Iuxta illud Psalmi: Ædificans Hierusalem Dominus dispersiones Israelis congregabit. *Psal. 146. a* Intelligentia etiam quæ prius quasi cæcutiens fuit exterioribus, & visibilibus inuoluta, incipit dilatari, & illustrari, ad videndum quæ prius non videbat. Velut *Simile elegans.* qui cubiculum deforis veniens subintret; primo quasi nihil videns impingit in parietes & scabella: deinde paulatim incipit agnoscere grossiora, & tandem clare videt etiam minima: ita quòd etiam miratur superuenientes non plane videre omnia quæ sibi iam sunt manifesta. Et hac illustratione dilatatur ad multa cogitanda, & alia colligit ex ratione, alia ex spirituali intelligit illuminatione, alia discit ex diuina reuelatione, & confert illa cum his quæ apprehendit ex humana eruditione, & imbibit ex sacra lectione: & consolatur non modicum quòd videt alios eruditos & sanctos eadem sensisse, quæ ipse Spiritu sancto illustratus intellexit. Ex quo securus redditur quòd non ab alieno spiritu, vel a proprij sensus opinione seducatur: cum eumdem spiritum sentit in se esse locutum, quem & in prioribus sanctis. Caute tamen & humiliter in talibus est agendum: ne forte ex præsumptionis culpa homo decipi mereatur, & pro spiritu veritatis sequatur spiritum erroris, credens Spiritum sanctum loqui quod est proprij cordis opinio, vel immissio per angelum malum, qui sæpe

2.Cor.11.c 1.Ioan.4.a fæpe transfigurat fe in Angelum lucis; perfuadens A falfa fub veritatis colore. Ioannes, Nolite omni fpiritui credere: fed probate fpiritus fi ex Deo fint. Nihil recipiendum eft quod ab Ecclefiafticorum doctrina Magiftrorum & approbatorum Theologorum traditione diffonat, nec reuocandum in dubiũ, quod ab eis vniuerfaliter cum teftimonijs fanctorum Patrũ fuerit rationabiliter definitum: quia veritate reperta qui curiofe per fuperuacuam fubtilitatem altius perfcrutando fodere nititur profunda fcripturarum, quafi noui aliquid reperturus, quod ab alijs non fuerit inuentum, vanitatem diligens, mendacium quærit. Et quia Deus fumme fuauis & bonus eft, & om- B nia quæ ab ipfo fluunt fapida funt & bona: ideo cum intellectus cœperit in agnitione veri dilatari, ftatim etiam guftus animæ, hoc eft, interior affectus incipit quodam fpirituali fapore in cognitis delectari. Et fic quod in folo intellectu fuerat fcientia, accedente fapore affectus, dicitur fapientia, id eft, fapida fcientia: fcientia eft ex cognitione veri, fapientia ex adiuncto amore boni. Licet enim omnes animæ affectiones fuos habeant proprios fapores, id eft, motus fibi conuenientes, amor tamen quafi principalis fuo motu omnes alios informat; maxime cum ipfe ad fummum & verum bonum debito modo fuerit conuer- C fus; qui natus eft nihil folidius amare quàm fummũ bonum. Omnia alia quæ propter id non diligit, tentando magis quàm in eis quiefcendo diligit. Et ideo cito per fatietatem ei in faftidium vertuntur. Et rurfum alia quærit fi forte vel in alijs quiefcat: fed non inuenit, nifi attingat fummum bonum: quod cum attigerit quafi in debito fine fuo quiefcit: & tunc reliquæ affectiones debitos motus fuos exercent, iuxta ipfius amoris menfuram. Quãtum enim amas quodcumque bonum, tantum gaudes de eius adeptione. Et quantum fperas, vel quantum cupis illud adipifci, tantum times vel odis id, quod poffet id quod amas tibi D auferre. Et quantum doles de non habito, tantum pudet de contrario, fi quod diligis fit honeftum. Quamdiu autem amor contrarios fentit affectus, id eft, timoris, doloris, pudoris, & odij: tunc minor eft in fe & debilior, & quafi diftractus & nondum totus in fe collectus. Etiam cum adhuc fpei locus eft, nondum perfectus poteft effe; dum non habet quod amat in fruitione, fed tantum in expectatione; quantoq. expectatio incertior, tanto & amor tepidior fequitur.

2.Cor.13.c Cum autem venerit quod perfectum eft, tunc euacuabitur quod ex parte eft: quia fruitionis gaudium erit perfectum, cum amor quæ cupit iam tenuerit, E nec amittere vltra timuerit; nec de contrario aliquid ineffe fibi fenferit, quod vel pudendum fit vel dolendum.

1.Ion.4.d Perfecta enim charitas foras mittit timorem: cum iam nullam in fe habuerit materiam odij, vel caufam erubefcentiæ vel doloris. Quanto ergo charitas magis augetur, tanto & aliæ virtutes & virtuofæ affectiones amplius purificantur; quoufque omnes in eam folam transformentur: vt iam non fit timor vel dolor, fpes vel pudor, fed tantum * fuo gaudio fruens amor, & illi bono tenaciter inhærens, quod folum fufficit animæ defiderium adimplere, & ipfum * amore eius in fe potenter transformare: vt iam F agnofcat ficut & cognita eft, & amet ficut amata eft; quamuis non quantum amata eft; vt fit fimilitudo, non æqualitas. Nulla creatura tantum poteft amare Deum, ficut amata eft ab ipfo: fed tantum ficut accepit ab ipfo. Deus enim ficut eft caufa omnium caufarum, ita & diligit omnia in feipfo & propter feipfum. Et ideo ficut eius cognitioni noftra non approximat, ita & amor nofter eius amori non poterit comparari: nec in patria quanto minus in via, vbi multipliciter diftractus, vix vel numquam poteft fe colligere ad fe, vt totus fimul feratur in Deum. Proficit autem homo Deo deditus in ftudio inhærendi Deo fic, vt primo cum labore mentis euagationes comprimat & ad Deum colligat. Deinde ex vfu ftudij iftius facilius iam cor fuum cohibere, & fecum habitare difcit. Iuxta illud Exodi: Maneat vnufquifque apud femetipfum, nullus egrediatur oftium domus fuæ die Sabbati, & fabbatizabit populus. Tandem non folum faciliter fed & delectabiliter Deo valet inhærere: vt auulfio ab huius quiete fit ei defolatio, aut tribulatio non modica: fed femper vellet, fi poffet, talibus delicijs inhærere. Deuteronomiũ, Amãtiffimus Domini habitabit in eo confidenter, quafi in thalamo tota die commorabitur, & inter humeros illius requiefcet. Sunt tamen gradus & profectus in hac commoratione. Primo, vt delectabiliter Deo inhæreat, & inuitus auellatur ab eo, ficut paruulus à matre blandiente, vel famelicus à cibo inuitus feparatur. Nec mirum. Spiritualis enim iucunditas non folum delectabilis eft fruendo, fed etiam pulchra & honorifica inhærendo, & promerendo delectat, honeftat, & locupletat. Suauis eft guftus cæleftium deliciarum, honorabilis amicitia Dei, & ciuium familiaritas fupernorum, fructuofa charitas & meritoria fublimiũ præmiorum. Omne quod appetitur, propter iftorum trium aliquid defideratur: vel quia putatur delectabile, vel honorabile vel vtile: fed in quo omnia fimul & plene conueniant, non inuenitur nifi in fructibus fpiritualium deliciarum. Alia autem aut delectant, & turpia funt & nociua; aut honefta vel vtilia, fed difficilia & laboriofa. Virtutis autem affectus & fapientiæ guftus, & diuinæ fuauitatis fruitio dulcis eft & venerabilis, & confcientiam lætificat & magnificat. Vnde Pfalmus, Guftate quoniam fuauis eft Dominus, &c. Sed cum fponfi amplexibus anima deuota inhianter inhæret, incipit inter eius brachia aliquo modo confopiri, ficut potatus nobili vino in foporem refoluitur: vt non folum delectabiliter, fed etiam tenaciter Deo inhæreat, & quafi vi quadam abftrahatur ab omni vifibili fenfu & memoria: fic tamen temperate, vt nec plene fuimet oblita; nec tamen vere compos fit fui. vnde Pfalmifta: Si dormiatis inter medios cleros, id eft, inter medios terminos mundi & cæli. Item in Canticis, Ego dormio, & cor meum vigilat. Eft enim talis ifte fomnus ficut illorum qui incipiunt dormitare, & videntur tamen fibi ea quæ circa fe fiunt aliquo modo fentire & intelligere: fed præ fopore non aduertunt, nifi velint fibi vim facere, vt ad fe plenius reuertantur. Amor enim Dei cum pura intelligentia conditus inebriat mentem: & ab exterioribus abftractam fua virtute Deo conglutinat & coniungit. & quanto amor vehementior & intelligentior & lucidior, tanto validius mentem in fe rapit, quoufque tandem omnium quæ fub Deo funt plene oblita, in folo diuinæ contemplationis radio libere figatur, licet breuiter velut in quodam corufco luminis cælitus emicantis: quia corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio fenfum multa fimul cogitantem. Senfus enim hominis per fe pauca poteft, & vix tenuiter cogitare. Subleuatus autem affectu fuperni luminis, tanto plura fimul intuetur, quanto fupra fe fublimius eleuatur. Sed corruptio terreni corporis, & variæ huius vitæ occupationes, deprimunt animam, & reuocant ad feipfam, vt gemens clamare cogatur cum Apoftolo ad Romanos: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Item cum Propheta: Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus eft. Quanto plus mens follicita eft ad ifta inferiora cogitanda, & humana meditanda, tanto plus a fuperioribus & cæleftibus deuotionis intuitu elongatur: & quanto feruentius ab inferiorum memoria, affectu & intellectu ad fuperna fuftollitur, tanto perfectior eft deuotio & purior eius contemplatio: quia fimul perfecte non poteft vtrifque effe intenta, quæ ab inuicem ficut lux & tenebræ funt diuifa. Qui Deo inhæret, in lumine verfatur: qui mundo inhæ-

Marginalia: A recepta Theologorum Catholicorum traditione nõ recedendũ. — Sapientia fapida fciẽtia. — * fummo gaudio feruens. — * amorem — Nulla creatura amat Deũ, quomodo ipfa amatur à Deo. — Gradus quibus venitur ad Deo inhærendum. — Exod.16.f. — Deut.33.b — Pfal.33.b — Pfal.67.b — Cant.5.a — Amor Dei mentem inebriat. — Sap.9.c — Rom.7.e — Pfal.119.a

Perfectio hominis in hac vita. do inhæret, in tenebris est. Hæc est hominis in hac A vita sublimior perfectio, ita inhærere Deo, vt tota anima cum omnibus potentijs suis & viribus in Deum collecta, vnus fiat spiritus cum eo: vt nil meminerit nisi Deum, nil sentiat vel intelligat nisi Deum, & omnes affectus in amoris gaudio vniti in sola conditoris fruitione suauiter quiescant. Imago enim Dei in anima, in tribus eius potentijs expressa consistit, scilicet in ratione, memoria, & voluntate: quam diu istæ nō sunt ex toto Deo impressæ, non est anima deiformis. Forma enim animæ Deus est, cui debet imprimi sicut sigillo signatum. Hoc numquam plene fit, nisi cum ratio perfecte iuxta capacitatem suam illuminatur ad B cognitionem Dei, qui est summa veritas; & voluntas perfecte afficitur ad amandum summam bonitatem; & memoria plene absorbetur ad intuendam & tenendam & fruendam summam felicitatem: & quia in eorum consummata adeptione constat gloria beatitudinis, quæ perficietur in patria: liquet quòd istorum perfecta inchoatio, est perfectio viæ in hac vita. Quamuis autem omnes virtutum conatus ad hanc perfectionem tendere videantur, tamen specialiter orationis studium ad hoc nititur, vt anima toto intellectu & affectu & memoria in Deum feratur; quia alijs postpositis, soli Deo anima inhærere desiderat C cum oratione. Vnde orationis perfectio est, cum id obtinet anima ad quod orando tendit, vt tota ab infimis abstracta, solum vniatur diuinis: nec volens, nec valens aliud sentire, nisi Deum. Ibi vere quiescit anima, ibi deliciatur in splendore lucis, in amœnitate diuinæ dulcedinis, & in securitate pacis. Hæc autem spiritualis amœnitas non potest per aliquas imaginabiles describi similitudines, nec per sensibilium depingi comparationes: quia pure spiritualia tantum differunt a sensibilibus, sicut & spiritus a corpore. Spiritus vero rationalis nec corpus est, nec corporis similitudo. Circa vero hunc contemplationis exces- D sum sunt diuersæ deuotionum species, quas breuitatis causa prætereo, quibus vel scriptura vel scripturæ tractatores diuersa nomina imposuerunt: vt iubilum, ebrietas spiritus, spiritualis iucūditas, liquefactio, &c. quæ expertis & vacantibus explananda relinquo, aliqua tamen breuiter tangam istorum. Et quia iubilum vsitatum nomē habet ex scriptura, videtur quòd iubilum sit quoddam spirituale gaudium cordi repente ex aliqua deuota cogitatione vel collatione infusum, quod cor totum concutit ex sui vehementia, & quodam tremore commouet, & delectabiliter cruciat: quia motus gaudij consolatur, sed ex impetu for E titudinis corpus debilitatur: & aliquando per risum, aliquando per quosdam clamores, aliquando per aliquos gestus & singultus quasi euaporando erumpit, non valens se intra se tacitum continere. Gregorius. Iubilum namque dicimus, quando ineffabile gaudiū mente concipitur, quod nec abscondi possit, nec sermonibus aperiri: & tamen quibusdam motibus proditur, quamuis nullis suis proprietatibus exprimatur. Vnde Psalmus. Beatus populus qui scit iubilationē. Non ait, qui dicit, sed qui scit: quia sciri quidem iubilatio potest, sed dictu exprimi non potest. Ebrietas spiritus potest dici quælibet magna amoris & gaudij F deuotio, ex qua quasi ex vini fortitudine feruor spiritus exhilarescit, quòd se intra se cohibere non valet. Vnde Apostoli sancti Spiritus feruore æstuantes, musto pleni dicebantur. Iob: Venter meus quasi mustū absque spiraculo, quod laguncula nouas dirumpit. Nouas dicit, non veteres, vel quia veteribus cordibus non infunditur talis deuotio, sed nouis, in nouitate vitæ ambulantibus: vel nouas dicit, propter fortitudinem impetus spiritus: qui si nouas dirumpit, quanto magis veteres? id est, fragiliora corda & infirma: vel nouas dicit, quia talis feruor spiritus nouis & nondum exercitatis mentibus nuper infusus, minus se valet cohibere, quin erumpat per insufitatos gestus, vel voces vel singultus, sicut vinum nouum in vase ebullit, quod inueteratum quiescit. Quandoque etiam corpus quasi obrigescit, & membra inhabilia & inflexibilia fiunt ex subita feruoris & suauitatis influentia: & hoc potest esse quia spiritus omnes accenduntur affectu cordis inflammato, quia extensione * terminorum & obstructione viarum spiritualium, membra amittunt habilitatem officiorum suorum: vt lingua loquelæ, manus operationum, & pedes & crura gradiendi; quousque feruor iterum remittatur, & viæ spirituum apertæ fiant vt prius. Nec mirum si hæc affectiones diuinæ possunt efficere, quarū virtus fortior est, cum etiam humanæ affectiones hæc interdum valeant: vt subitus terror, & immoderata lætitia; & subitus dolor, & odium immensum, & intemperatus amor; sicut sæpe compertum est, etiam in ecstasim & in stuporem vel in phrenesim aliquos ex huiusmodi raptos esse, & membra in rigorem vel tremorem versa, vel etiam febres ex vehementi molestia incidisse. Quid etiam mirum si ex magna spiritus hilaritate, quam Spiritus sanctus cordi infundit, aliquando erumpat in aliqua aperta hilaritatis indicia, vel si quandoque singultibus & fletibus apertis imperare non valeat, & huiusmodi internæ deuotionis motus abscondere? cum videamus sæpe aliquos ex stulta leuitate a risu, & insolentibus cachinnis non posse se cohibere, etiam vbi pudor humanus imperat disciplinam? & aliquando ex humana tristitia oborto fletui non potest homo, quamuis libenter faceret, imperare? Cum enim scriptum sit: Deus noster ignis consumens est, & Deus charitas est: quid mirum si feruor diuinæ charitatis cordi infusus totum hominem commouet? sicut si vitro fragili, & vasi fictili bullientem liquorem vel ignem ardentem infundas, crepitationis fragorem concitas. Cor namque diuini amoris gaudio, vel diuinæ fruitionis inflammatum desiderio, in se dilatatur & extenditur, & quasi intra angariam pectoris se capere non sufficiens, quodammodo erumpere conatur, vt flammā quam intus patitur, foras eructet, & ardoris sui refrigerium qualecūque inueniens euaporet. Quod cum non potest, vel humano pudore non audet, mirabiliter in semetipso cruciatur, & corpus valde ex talibus motibus debilitatur: quia virtus diuinæ dulcedinis intolerabilis est imbecillitati terreni corporis, sicut si ignem vitro immittas. Vnde legimus sanctos ex diuinis visitationibus vel reuelationibus corruisse & viribus emarcuisse. Daniel, Vidi visionem hanc grandem, & non remansit in me fortitudo, & emarcui; nec habui quicquam virium, & iacebam consternatus super faciem meam, &c. Thren. De excelso misit ignem in ossibus meis, & erudiuit me: ideo Spiritus sanctus in igne super Apostolos venit: quia virtus amoris diuini sicut ignis illuminat & inflammat. Spiritualis iucunditas dici potest gaudium quoddam in Spiritu sancto, quod a Spiritu sancto infunditur, quo gaudet animus in Deo, siue pro perceptis diuinis beneficijs, vel promissis: & licet aliqui putent spiritualem esse lætitiam, cum aliquando inter se iucundi sunt, tamen sciant quòd spiritualis lætitia sicut caret amaritudine tristitiæ sæculi & acediæ torpore, ita & dissolutionis leuitate. Spiritualis enim lætitia dupliciter accipitur, specialiter & generaliter. Specialiter, & tunc est motus spiritualis specialis gaudij in Spiritu sancto, ex intuitu beneficiorum Dei & futuræ gloriæ & bonitatis diuinæ. Generaliter, & tunc est quædam mentis hilaritas ex bona confidentia ad Deum, & bonæ conscientiæ testimonio; reddens hominem beneuolum & deuotum ad omnia agenda & sufferenda pro Deo, & omnia quæ Dei sunt diligenda & promouenda. Ideo bis dicit Apostolus ad Philippenses: Gaudete in Domino semper, iterum dico gaudete. Primo generaliter. Secundo specialiter. Liquefactio autem animæ aliud non videtur esse, nisi quædam

Margin notes (left column): Orationis perfectio. — Deuotionū contemplationis species diuersæ. — Iubilum. — Greg. lib. 24 Mor. c. 6. & lib. 28. c. 14 — Psal. 88. c — Ebrietas spiritus. — Act. 2. b — Iob. 32. d

Margin notes (right column): * neruorum. — Deut. 4. d — 1. Ioan. 4 c — Dan. 10. b — Thren. 1. c — Act. 2. a — Spiritualis iucunditas. — Phil. 4. a — Liquefactio.

quædam emollitio a sua duritia, per quam flexibilis reddi tur & voluntaria ad amandum se amantem Deum, & liquescens ad recipiendum diuinæ virtutis impressiones: vt sicut liquor liquori, ita spiritus Dei spiritui hominis influens misceatur, & vnus fiat anima spiritus cum Deo. A

De septem generibus deuotionum siue compunctionum. Cap. LXXIII.

CVM autem multa videantur esse deuotionum genera vel compunctionum, possunt tamen in septem distingui differentias maxime singulares, iuxta affectionum varietates. Aut enim surgit deuotio ex timore, aut ex dolore, aut ex desiderio, aut ex compassione, aut ex amore, aut ex gaudio, aut ex admirationis stupore. Ex timore, vt cum quis compungitur timore futuri supplicij, vel cum timet a Deo derelinqui propter demeritum peccatorum suorum, dicens Deo: Ne proijcias me a facie, &c. Ne derelinquas me Domine Deus, &c. Ex dolore, cum dolet se offendisse Deum, & gratiam eius amisisse, vel cum dolet se tam parũ profecisse, & tam parui esse meriti apud Deum, & intantum oculis Dei displicere. Psalmus: Auerte faciem tuam a peccatis meis, &c. Ex desiderio, cum suspirat & anhelat ad gratiam ampliorem virtutum, & ad familiaritatis diuinæ suauitatem, & ad Christi præsentiam in cælo, vel ad alia sancta desideria adimplenda. Psalmus: Domine ante te omne desiderium meum, &c. Isaias: Nomen tuum & memoriale tuum in desiderio animæ. Anima mea desiderauit te in nocte, &c. Ex compassione, cum Christo passo pie compatitur, & gladius ille animam Deo fidelem transuerberat & vulnerat, qui Mariæ matris eius animam totaliter pertransiuit. Aut cum proximorum incommodis & animarum periculis compatitur, & zelus domus Dei, & iniuriæ Deo illatæ comedunt eam; nec sinunt eam dormire somno dissimulationis, quin contristetur ad singulorum scandala, & torqueatur ad singulorum calamitates. Iob: Flebam super eo qui afflictus erat; & compatiebatur anima mea pauperi. Ex amore diuino, cum recolit quàm benigne secum egerit, & quanta sibi beneficia indigno & immerito contulerit; vel cum pensat generalia beneficia omni humano generi impensa, per incarnationis & passionis beneficia, & sacramenti altaris, & Spiritus sancti sacrosancta charismata; vel cum ipsius Dei ingenitam intuetur bonitatem, quæ tanta est, sicut eius immensitas & æternitas, quæ nec mensuram habent, nec finem. & ideo sine mensura diligendus est. Et sic amore Dei nihil potest esse delectabilius, nil honorabilius, nil vtilius. Per hanc affectionem dilectionis Dei, singulariter Spiritus sanctus testimonium reddit spiritui nostro, quòd sumus filij Dei. De hac specialiter dicitur: Qui diligit Deum, hic cognitus est ab eo. &, Ego diligentes me, diligo. Cognosci a Deo & diligi, est ab eo approbari. Amor Dei est omnium affectionum bonarum condimentum: & tanto plus sapiunt Deo ceteræ virtutum affectiones, quanto plus de hoc habuerint condimento: nec potest esse virtus vel deuotio, quæ ex amoris Dei radice non pullulat. Ex gaudio surgit deuotio, cum exultat in Domino, memor beneficiorum eius, vel cum in spe gratiæ eius confidit se esse de numero saluandorum, vel congratulatur saluti & profectui proximorum; vel cum in exultatione spiritus congaudet gloriæ beatorum, & mente perambulat cælestis patriæ varias mansiones; ex quibus omnibus conexhilaratur, & quasi iucunda volucris, quandoque clauso pectore ludit in iubilo & affectu exultationis & laudis, quasi quærat exire de angaria pectoris. Psalmus: Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum. Ex admirationis stupore cum illuminato intellectu fulgore sapientiæ, stupet magnitudinem potentiæ, & suauitatem & benignitatem eius, vel discretionem iudiciorum eius, vel abyssum claritatis & incomprehensibilitatem immensitatis eius, vel quidquid est de natura diuinitatis eius, & gloria maiestatis, vel quorumlibet operum eius admirabili ratione. Iob: Magnus fortitudine & iudicio & iustitia Deus, & enarrari non potest: ideo timebunt eum viri. Aliquando commixtim ex diuersarum affectionum motibus deuotio conflatur, vt timor cum dolore, amor cum gaudio & admiratione, compassio cum desiderij ardore iungitur: & quasi aromata simul trita, liquore supernæ vnctionis compacta, & calore ignis diuini decocta, pigmentum salutare efficiunt, sanandis animarum languoribus efficax & salubre: sicut illi qui pigmenta sanitatis conficiunt, aliquando de singulis, aliquando de pluribus, & modo de illis, modo de istis compositionem faciunt, pro varijs remediorum causis. Cum autem deuotio sit piæ affectionis pinguedo, & magis se habeat ad affectum, quàm ad intellectum, sicut videri potest in simplicibus deuotis, & litteratis pluribus indeuotis: perfecta tamen non est deuotio sine lumine intellectus. Sed aliter se habet intelligentia simplicium deuotorum, & aliter litteratorũ. Litterati enim sciunt subtiliter loqui de quacũque spirituali materia, & verbis proprijs exprimere quæ volunt, pulchre diuidere & distinguere, causas & rationes congruas assignare, & sermone composito persuasibiliter & ordinate proponere, & ex paruis quandoque longum texere tractatum, & ea quæ plana sunt & nota per se verbis artificiosis inuoluere: vt rudibus de intimis * Prophetiæ medullis extracta videantur. Deuoti autem simplices clarius vident veritatem in se, & profundius sciunt de ea cogitare, & pondus eius pensare, & saporis intimi venas per gustum affectus scrutari, & per puræ intelligentiæ radium quæcũque lucidius discernere: vt licet nesciant verbis expressis proprie distinguere, tamen ex ipso saporis gustu naturales veritatis differentias cognoscere magis valent, quàm per argumentorum coniecturas. Exemplum de quolibet mechanico artifice in arte sua perito, & de subtili Philosopho, quorum alter scit pulchre de arte differere, & alter proprie operari.

Margin notes: 1. Ex timore. — Psal. 50. c — Psal. 37. d — 2. Ex dolore. — Psal. 50. b — 3. Ex desiderio. — Psal. 37. b — Isa. 26. b — 4. Ex compassione. — Luc. 2. e — Iob. 30. d — 5. Ex amore — Rom. 8. c — 1. Cor. 8. a — Prou. 8. b — Amor Dei omnium affectionum condimentum. — 6. Ex gaudio. — Psal. 83. a — 7. Ex admirationis stupore. — Iob 37. d — Ex mistis affectionũ motibus. — Deuotio docti & deuotio indocti inter se conferuntur. — * philosophiæ.

Section letters: B, C, D.

De reuelationibus & visionibus & imaginarijs demonstrationibus. Cap. LXXIIII.

DICTO de illis quæ ad affectum specialius spectant, videndum est breuiter de his quæ in spiritualibus experientijs magis pertinent ad intellectũ: vt sunt reuelationes secretorum, & visiones, & imaginariæ demonstrationes; in quibus quidam de veritate aliquando erudiuntur, & plurimi deluduntur. His autem tanto minus immorandum est, quãto frequentius eis innitentes decipiunt, & minor profectus est in talibus, etiam si vera sunt: licet a rudibus & spiritualium charismatum ignaris, magnæ sanctitatis & sapientiæ virtus in huiusmodi cõsistere æstimetur. E

De quattuor generibus visionum. Cap. LXXV.

QVattuor sunt genera visionum, & totidem sunt genera reuelationum, quamuis & visiones dici possunt & reuelationes: quia in eis aliqua secreta reuelantur. Quædam visiones proprie possunt dici corporales, quæ vigilanti corporaliter ostenduntur: vt Moyses vidit Dominum in rubo ardenti, & Patres sæpe Angelos visibiliter susceperunt. Ad hanc potest referri quorumlibet sensuum experientia: vt auditus, gustus, odoratus, & tactus: quia visus pro quolibet sensu poni potest. Exodus: Populus videbat voces & lampades, & sonitum buccinæ, &c. Voces namque, & sonitum buccinæ nõ visu, sed auditu percipere potuerunt. Aliæ sunt imaginariæ visiones, quæ vigilanti non corporaliter sed imaginarie ostenduntur siue in somno, siue in excessu mentis rapto: vt visiones Ezechielis & Danielis, & aliorum Sanctorũ in nouo & in veteri Testamento. Aliæ similiter imaginariæ, F

Margin notes: 1. Visiones corporales. — Exod. 3. a — Gen 18. a & 19. a — Exod. 20. c — 2. Visiones imaginariæ vigilantiũ. — Ezech. 1. — Dan. 7.

3. Visiones imaginariæ dormientiũ ginariæ, quæ dormientibus ostenduntur: vt Iacob vidit Dominum innixum scalæ: & Pharao & Nabuchodonosor somnia viderunt præsagia futurorum. *Gen.* 28. c. & 41. a Istæ omnes conueniunt simul in hoc, quòd non solum bonis, sed & malis sæpe ostenduntur. *Dan.* 2. a Item quòd quandoque veræ sunt, & per eas erudiuntur aliqui; & quandoque deceptoriæ, quòd aliqui per eas deluduntur. *Ezec.* 33. a Ezechiel: Visionem cassam vidistis, & diuinationem mendacem locuti estis. Item quòd nec *Nu.* 22. e faciunt sanctum, nec ostendunt: alioquin Balaam sanctus esset, & eius asina, quæ vidit Angelum; & Pharao sanctus esset, qui futurorum præsagia in somno vidit. Item quòd etiam si veræ sunt, tamen per se meritoriæ non sunt: & qui multa talia videt, non est melior; & qui nulla, non est minor. sicut de miraculis aliquibus. Item quòd pluribus sæpe magis nocuerunt talia quã profuerunt: quia inaniter inde gloriantes extollebantur. Multi etiam putantes se visionem vidisse cum nil viderunt, seducunt se & alios, vel ad quæstum auaritiæ retorserunt. Multi finxerunt mendaciter se vidisse visiones, ne aut haberentur inferiores ceteris, aut vt præ ceteris honorarentur quasi sanctiores, quibus secreta Dei ostendantur. In quibusdam etiam solent huiusmodi visiones esse præludia insaniæ: quia cerebro confuso & fumo ipsum obnubilante, etiam visus oculorum confunditur; vt putet sibi aliquid apparere veraciter, quod phantasticum est & falsum. *Eccli.* 34. a Ecclesiasticus: Sicut parturientis cor tuum phantasias patitur, ne dederis cor tuum in illis. 4. Visio intellectualis. Alia visio est intellectualis, qua illuminatus oculus luce veritatis, pure ipsam veritatem in se contemplatur, vel intelligit in visione imaginaria veritatem, quæ in illa significatur: *2. Cor.* 12. a sicut Paulus cum raptus in paradisum, vel in tertium cælum, vidit inuisibilia, & audiuit verba ineffabilia: quia non corporearum rerum imagines, sed ipsius veritatis splendorem pure intuitus est. Similiter & Ioannes Euangelista licet sub figuris corporearum rerum describat Apocalypsim, creditur tamen omnia pure vidisse & intellexisse, quæ ibi figuraliter descripsit, vel propter capacitatem aliorum, quibus ipsa pura veritas præ sui splendore imperceptibilis fuit, vel magis propter mysteriorum reuelationem, quæ non passim omnibus propalanda sunt, vt exerceantur digni, & excludantur indigni a sacratorum mysteriorum intelligentia; sicut & reliqua sanctarum Scri- *Exo.* 26. f pturarum velaminibus sunt operta. Hoc signabat velum ante Sãcta Sanctorum oppansum, intra quod non licebat populo, sed solis sacerdotibus introire. *Nu.* 4. b Similiter sanctuarium inuolutum in profectione Leuitis imponebatur portandũ, quod antequam inuolueretur, non licebat alijs quàm sacerdotibus contingere vel videre: hoc significante Spiritu sancto, quòd profunda Scripturæ mysteria perfecti aliquatenus vident: alij autem inuoluta portare debẽt, dum sumus in hac vita velamine figurarum. Ipsæ enim imaginariarum vel corporalium visionum figuræ, etiam cum veræ sunt secundum spiritualem significantiam, non sunt veræ secundum rei existentiam. Non enim verum est substantialiter esse boues in cælo, vel leones vel aquilas, & alia quæ in Apocalypsi & alijs Prophetarum visionibus describuntur, sed ibi sunt cælestes virtutes, quarum merita vel officia istarum bestiarũ & aliarum rerum proprietatibus, figuraliter designantur. Credimus Christum glorificatum corporaliter esse in cælo, nec vltra secundum suæ substantiæ veritatem nasci de virgine, lactari vel pati, vel alia quæ Euangelica docet historia eum fecisse, cum corporaliter cum hominibus in terra conuersabatur: & tamen sic sæpe refertur aliquibus Sanctis & deuotis apparuisse in visione, vel nascens vel in matris gremio contentus, vel extensus in cruce: non quòd ita secundum veritatem fieret, sed quòd illis propter aliquam singularem consolationem & deuotionis exercitationem, vel propter aliquam spiritualem significationem sic apparet. Scimus enim quòd Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur, & mors illi vltra non dominabitur: sic nec vltra corporaliter lactabitur vel nascetur. *Rom.* 6. a Ita de alijs Sanctorum vel Angelorum apparitionibus est tenendum. Non videtur autem prætereundum, quia quidam decepti a seductorijs spiritibus, vel proprijs falsis opinionibus, putant sibi apparere in visione vel ipsum Christum, vel eius gloriosissimam genitricem; Visiones seductorum spirituum. & non solum amplexibus & osculis, sed & alijs indecentioribus gestibus ab eis demulceri: vt sicut spiritus ipsorum interius, ita & caro exterius sibi congruo oblationis sensu sensibiliter demulceatur, & carnaliter consoletur: quod non solum est falsum & seductorium, sed etiam blasphemia grauis esse liquido comprobatur. Spiritus sancti visitatio sicut contra omnia vitia reprimenda & detestanda infunditur; ita etiam singulariter contra carnales illecebras opponitur. Et vbi spiritus munditiæ suo iubare resplenduerit, continuo omnes prauæ voluptatis motus euanescere, & velut tenebras superueniente lumine disparere necesse est. De his vero, qui cum aliquando dulcedinem spiritualem sentiũt, & mox carnalis delectationis pruritu fœdantur: nescio quid iudicem, nisi quòd potius eligo illis carere floribus quos de luti sordibus legere deberem. Et sicut illos damnare non audeo, qui inuiti quandoque in spiritualibus affectionibus carnalis fluxus liquore maculantur; ita etiã excusare nequeo, qui tali fluxu ex consensu condelectantur, qualiscunque eorum intentio videatur.

De modis reuelationum. Cap. LXXVI.

Reuelatio secretorum vel futurorum pluribus modis fieri videtur: in quibus sicut in visionibus plurimi seducuntur, putantes spiritum esse quod proprius sensus finxerit, vel spiritus erroris suggesserit: & ideo vaticinijs iam vsque ad fastidium repleti sumus de Antichristi aduentu, de signis appropinquantibus iudicij, de destructione religionum, de persecutione Ecclesiæ, de regni defectione, & varijs mundi pressuris, & alijs pluribus, quibus etiam viri graues & deuoti plusquam oportuit creduli extiterunt: de scripturis Ioachim, & aliorum vaticinijs varias interpretationes extrahẽtes: quæ etsi vera essent & autentica, tamen religiosi plurima inuenirent in quibus fructuosius occuparentur: cũ & Christus Dominus in Apostolis tales curiosas temporum inquisitiones repressérit, dicens: Non est vestrum nosse tẽpora & momenta, quæ Pater posuit in sua potestate. *Act.* 1. a Reuelatio aliquando fit per vocẽ & verba expressa: vt 1. Reuelatio per vocem. Petro & Ioanni & Iacobo in monte cum Iesu, vox de nube dixit: Hic est Filius meus dilectus, &c. Vnde Pe *Matt.* 17. a tro dictum est: Beatus es Simon Bar iona: quia caro *Mat.* 16. c & sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus qui est in cælis. *1. Reg.* 3. a Vel sicut Samueli primo sermo Domini factus est in Silo. Reuelatio per somnũ. Aliquando fit per somnũ: vt Ioseph viro Mariæ dictũ est in somnis, vt acciperet Mariã & *Matt.* 1. d. & 2. b fugeret in Aegyptum & rediret. Et Magis similiter in somnis dicitur, ne redeant ad Herodem. Et in alijs pluribus locis simile inuenitur. Reuelatio per spiritũ Angelicũ. Aliquando per spiritum Angelicum vigilanti & intrinsecus loquenti. vnde Zacharias: Angelus qui loquebatur in me, dixit ad me: Nunquid nescis quid sunt hæc? &c. *Zach.* 4. a Aliquando fit per spiritum interius in mente. *Psal.* 48. b Psalmus: Audiã quid loquatur in me Deus. Et hoc duobus modis. Vno modo, cum inspirat menti aliquid agendum vel dicendum, vel de proprijs docet vel de alienis: sicut Prophetis inspirauit quid facerent vel dicerent; vel cum futura vel absentia vel abscondita eis reuelauit. Secundo modo, cum non de speciali facto illo vel illo, sed generaliter ad plura per mentis illuminationẽ ostendit, quid secundum veritatis iudicium sit melius vel non melius. Sicut docet omnes iustos declinare a malo, & facere bonum, & per spiritum scientiæ, vel consilij,

consilij, vel intellectus, vel sapientię, Dei placitũ agnoscere, vel eligere potiora. Est & alius modus reuelationum per Spiritum sanctum, cum homo ex Dei inspiratione orat Deum pro aliqua speciali causa propria vel aliena, & per affectum deuotionis & fiduciã exauditionis intelligit se exauditum in hac petitione. Sed licet cõfidat quòd illud pro quo orauit, habiturũ sit prosperum successum; nescit tamen sæpe qua viã habebit processum. Ecõtrario cũ non sentit sibi infundi fiduciam exauditionis, intelligit se non habiturum effectũ suæ petitionis, licet non sit in hoc omnino certus: quia nescit an hoc sit defectus deuotionis, vel indicium negatæ petitionis. Hoc tamen genus reuelationis est specialiter deuotis mentibus familiare. In hoc tamen aliquando quidam deuoti inueniuntur decepti, sicut & in interna inspiratione. Et hoc taliter posse fieri videtur, cum homo deuotus Deo aliquando intendit, & per magnæ deuotionis affectum confidit Deum sibi esse fauorabilem, optat vel orat sibi vel alteri istud vel illud quod tunc desiderat euenire: & cum fuerit iam in affectu deuotionis, & fiducia diuinæ propitiationis, antequam istud optaret, accedente vero optatæ rei desiderio fit affectus feruentior, & fiducia ad Deum ex feruore constantior. & quia præsumit Spiritum sanctum hanc deuotionem operari, cum spiritus malignus non possit affectũ deuotionis infundere quem numquam habet; confidit se nõ decipi, & in concepta spe desiderij sui non confundi: quia testimonium adauctæ per spiritum deuotionis & fiduciæ creditur approbasse. Sed in hoc potest esse deceptio, quòd spiritus hominis ex desiderio rei quã diligit, cum de illa studiose cogitat, hilarescit; etiam cum in nulla prius erat deuotione ad Deum, ita quòd aliquando pro desiderio illius rei facile prouocaretur ad lachrymas, maxime si est res quę spectat ad deuotionem qualemcunque. Sicut sæpe etiam cum pro vana gloria quis optat gratiam bene prædicandi, vel prophetandi, vel miracula faciendi, vel aliud vnde mirandus videretur agendi, cor delusum huiusmodi phantasmatibus hilarescit, & in vanam affectionẽ pinguescit. Quanto ergo magis cordis affectus exhilaratur & deuotio afficitur in se, cum cogitat & optat quod desiderat, non ex leuitate vel vanitate, sed ex maturitate & charitate? dum interim est in aliqua spiritus consolatione, quæ facili occasione potest per ampliora incitamenta deuotionis subleuari, tunc cõfidentia proprij spiritus loquitur, & putat loqui Spiritum sanctum, dum non subtrahit deuotionis gratiã quã dedit, immo dilatato cordi per desiderij appetentiam, eo profusiorem gratiam infundit, quo cordis exhilarati capacitas locũ ampliorem in se gratiæ pręparauit. Cor enim liberum & beneuolentia iucundũ aptius est ad deuotionis gratiam recipiendam, quàm tristitia & amaritudine constrictũ: quia Spiritus sanctus amor est, & beneuolentia, & iucunditas Patris & Filij: & similia similibus magis gaudent naturaliter. Lætitia enim est proprium cælestis patriæ. Mœror tristitiæ, est huius exilij negotium. Amaritudo desperationis, est infernale supplicium. In omnibus ergo reuelationum vel visionum generibus magna cautela habenda est, ne falsa pro veris, noxia pro salutaribus, exigua pro eximijs, & incerta pro certis recipiantur. Solus autem Spiritus sanctus per donum cõsilij, & per gratiam discretionis spirituum, scit hominem expedire & certum reddere quid in illis recipiẽdum sit, vel respuendum, & quomodo eis vtẽdum: sicut & Prophetas & Sanctos docuit, quibus non solum vera ostendit, sed etiam per veritatis testimonium, quia vera essent interius demonstrauit. Alijs autem videtur esse securius talia non quærere, oblatis non cito credere, deceptionis caueam cauere. Aliquando etiã oblata velut minus fructuosa paruipendere: vt si vera sint, se habeant indifferenter ad ea: si falsa, non innitantur eis ne decipiantur. Et si velint aduertere, quę-rant super his consilium sapientum solummodo & paucorum: & ad illa studiose sese exerceant quæ sunt secura, meritoria & fructuosa: scilicet vt sunt vitia extirpare, & virtutum studijs fideliter insudare, Scripturæ sacræ sanum scrutari intellectum, & per orationis vsum mentem accendere ad deuotionis effectum. Hæc sunt salubria & secura & fructuosa studia religiosorum. Et quanto quis se in istis magis exercuerit, tanto maioris meriti & maioris gloriæ apud Deum erit. Sunt etiam quædam sensibiles dulcedines & suauitatis experientiæ, quę deuotis quandoque infunduntur: vt mirabilis fragrantia odorum, ineffabilis suauitatis saporum, & hymnidicæ melodię vocũ & sonorum, & tactu perceptibiles experientiæ indicibilium suauitatum. Quæ cum vere sint a Deo, possumus æstimare, quòd aut dentur quibusdam nouis & rudibus, qui spiritualia nondum lucide intelligunt, vt saltem per sensibilia consolentur in Domino, qui virtutem pure spiritualium non cognoscunt; in quibus maior vis est & certior veritas, & fructuosior profectus & purior perfectio. Etiam prouectioribus in spiritu consolationes sensibiles dantur propter redundantiam interioris dulcedinis: vt sicut anima communicat corpori suo quasi comiti & socio vię passiones suas, ita communicet ei & consolationes. Tristãte enim interius anima, etiam corpus tabescit exterius. Sicut ergo corpus collaborat spiritui & compatitur in merito: ita digne comparticipat & conremuneratur ei in præmio; non solum futuræ gloriæ, sed etiã præsentis gratiæ: sicut domini in conuiuio epularum seruis transmittunt reliquias ferculorum. Apostolus: Sicut socij passionum estis, ita & consolationũ eritis. Et hoc ex superfluenti mensura datur dilectis, cuius redundantia ne effusa depereat, excipitur a corpore, quod particeps fuit in labore. Sed sicut de visionibus & reuelationibus, ita & de huiusmodi sensibilibus experientijs est sentiendum, quòd aliqui seducuntur in eis, putantes esse a Deo, quod forte phantastica deceptio est; & aliqui putant esse aliquid magni, quod nullius est in se meriti vel momenti; & aliqui extolluntur de talibus apud se, & iactant se quasi de singularis gratiæ sanctitate. Etiam habent hoc proprium diuinæ dulcedinis experientiæ; maxime cũ frequentiori vsu & valentiori motu influunt, vt spiritum reficiendo, corpus debilitent, & ita quodammodo delectando affligant. Sicut rusticum cibis grossioribus assuetum, deliciosa fercula sæpius sumpta alterando calefaciunt & dissoluunt. Ignobile namque corpus & corruptibile, sicut pecus brutalibus, sic est assuetũ terrestribus & vilibus. Genesis: Comedes herbas terræ. & hoc post peccatũ. Quærũt autem deuoti aliquando ex deuotionis vehementia corpore debilitati, vtrum sit melius debilitatẽ corporis potius subire, & spiritũ per deuotionis studium cum Deo roborare, & gratiã oblatam non abijcere, vel præ nimia debilitate se abstrahere a deuotione, & spiritum extinguere, & exterioribus occupationibus se dare pro corporis releuatione. Ad hoc, saluo meliori cõsilio, videtur consulendũ nimis debilibus, quòd interdũ possunt se vtiliter subtrahere a studio deuotionis, & conatu proprio nõ ad hoc instare, ne quasi extorquendo exprimant deuotionis affectum: quia talis conatus violentus debilitat etiam validiores. Si autẽ sine laborioso conatu offert se gratia & ingerit se illis nõ quæsita, nec abijciãt eam, nec omnino totos se immergant ei, maxime si vehementer ex hoc se debilitari sentiant, sed temperate ei inhæreant. Iuxta illud: Mel inuenisti, comede quod sufficit tibi, idest, quod satis est iuxta virium tuarum mensuram. Vtilius enim est ad horam temperatius frui gratia deuotionis, quàm omnino exhaustis viribus, & destructa virtute naturali totaliter eam perdere & irrecuperabiliter carere. Quia sic destructi, postea nimis incipiunt sibimet compati: & vt reparent vires amissas per indiscretionem, non solum delica-

Marginalia: 2. Reuelatio per Spiritũ sanctum. — Dulcedines sensibiles. — 2. Cor. 7. b — Gen. 3. c — Quæstio insignis. — Prov. 16. c

delicatius, sed etiam dissolutius quàm expedit se habere. Exhaustis namq. viribus maxime capitis & cordis, vix audent etiam per moram aliquam ad deuotionis studium aspirare: quia retrahit eos continuo molestia debilitatis: & quo magis volunt contra eam conari, eo minus possunt. Et ideo consultius videtur consolationes diuinas moderatius quærere, cum debilitas corporis obsistit, vt diutius eis frui possint, & auctas valeant tolerare; quàm ad breue in eis delectari ita indiscrete, vt postea fugere eas oporteat, & sine spe recuperandi amittere. propter virium defectionem. Vase enim contrito, liquor effunditur. Vnde Psalmus: Defecit caro mea & cor meū: quia cum corporis virtus omnino defecit, etiam cordis vigor a deuotione languescit. Contingit etiam plerumque studiosis deuotionis, vt cum magis conantur habere deuotionis gratiam, minus habeant; & cum vehementius instant, aridiores & duriores corde fiant: sicut in summis festiuitatibus, & deuotis temporibus passionis Christi & natiuitatis, & similibus, & maxime cum se ad sacram communionem student sollicite præparare. Et multi ex hoc sæpissime grauiter contristantur: & ad illam partem conturbati corde pusillanimiter, interpretantur quòd forte indigni sint visitatione diuina, & quòd non placeant Deo, vt sicut indigni, & indeuoti ad sacram communionem accedant: & sic sæpe se subtrahunt a cibo vitæ, & medicina salutis. Sed cum homini incertum sit, an sit dignus amore vel odio, secundum rationem dispositionis & merita singulorum Deo soli nota, non possumus secundum veritatem cuique consulere quid in huiusmodi sentire debeat & facere. Tamen cur tunc Deus subtrahit bonis & studiosis deuotionis gratiā, cum eam libentius haberent & instantius quærunt, super hoc possunt quinque rationes assignari. Prima, humiliatio: quia magis humiliatur homo cum non habet tunc deuotionem quàm alio tempore: & magis confunditur in seipso: sicut sæculares plus confunduntur si in Pascha non communicant, cum solitum est communicare ceteros, quàm toto reliquo tempore anni. Secunda est purgatio peccati: quia forte per alia exercitia minus purgatus est, vel aliqua habet delicta quæ non recolit: & vt dignius accedat ad Eucharistiam, & amplius purgetur a peccatis; & in hoc punitur in quo magis dolet; & quo dolor grauior, eo purgatio efficacior: & maxime, quia forte alio tempore minus studiose quæsiuit deuotionis gratiā, vel oblatam negligentius recepit, nec dignas pro ea gratias retulit. Punitur modo in quo peccauit, vt tunc illa careat gratia, cum eam desiderat, quam ante neglexit cum habere poterat, & cautior de cetero in hac parte fiat. Tertia, vt ex hoc eruditior in gratia fiat, quòd a Deo sit, non ab homine: cum non potest eam homo pro voluntate habere sui arbitrij: sed Deus qui dat ex se, quādo infundit, quādo vult subtrahit, prout sibi placet, & prout accipienti iudicat cōuenire. Item, quia ex gratia sua dat, non pro meritis hominis: quia si daret semper cum quæritur, & non daret nisi quæreretur, putaretur iam tantum dare secundū merita requirentium, & non secundum gratiæ liberalitatem: ideo quādoque studiose quærētibus negatur ex iustitia, & non quærentibus quandoque datur ex gratia.

(Margin: Psal. 26. d — Eccls. 9. a — Cur Deus subtrahit bonis deuotionis gratiam. — A, B, C, D, E, F)

De tentationibus deuotorum. Cap. LXXVII.

(Margin: Deuotorum tentationes duæ hæsitatio & elatio.)

DVæ sunt enim tentationes deuotorum satis consuetæ, maxime nouis & imperfectis, hæsitatio & elatio. Hæsitant enim sæpe an a Deo talis sit gratia, vel homo per se istos motus suo conatu procuret, & est satis importuna tentatio. Aliquando etiam videtur homini quòd forte possit esse dæmonis illusio, & fit perplexior: quòd quandoque studium deuotionis cogitat omnino postponere, & simpliciter vocalibus orationibus, & actionibus solum intentus esse; quasi in illis sit securior, quàm in studio internæ deuotionis, & hoc præcipue patitur cum deuotionis gratia sibi subtrahitur, & sic dupliciter tribulatur, scilicet de subtractione gratiæ, & de hæsitatione si fuerit a Deo gratia quam habebat. Sic discipuli ante plenam Spiritus sancti missionem sæpe vacillabant in fide Christi; dum modo visis eius miraculis & excellenti doctrina credebāt eum esse verum Dei Filium: modo visis eius passionibus pro nobis susceptis, titubantes hæsitabant, sicut eo passo, antequam certi essent de eius resurrectione, inter se dicebant: Nos autem sperabamus quia ipse esset redempturus Israel. quasi diceret: Ab hac spe frustrati sumus. Sic & post resurrectionem suam, viso eo gaudebant & dubitabant, donec per multa argumenta de veritate eius certificati sunt, maxime post ascensionem eius, & sancti Spiritus emissionem. Ita & deuoti Christifideles modo gaudent de consolatione internæ gratiæ, modo dubitant & tristantur: immo varie operatur in eis Spiritus sanctus, nunc illo modo, postea alio modo. Iam infundit eis consolationem, & iam subtrahit: donec pluribus indicijs experti veritatem & vtilitatem suæ visitationis, præsente gratia gaudent de consolatione, & securi sunt de veritate, absente ea vtriusque muneris solatio carent. Sapiens autem in die malorum non immemor studet esse bonorum; quorum recordatio reuocat eū a pusillanimitate spiritus & tempestate. Et hoc valet contra primam illam tentationem hæsitationis. Rursum in die bonorum non immemor studet esse malorum, per quæ humilietur, & timore ab elationis tumore comprimatur: & sic secunda tentatio sanatur. Extollūtur enim deuoti quadrupliciter; quia aut gloriantur se deuotionis gratiam præcedentibus studijs & laboribus meruisse, aut præ ceteris qui hanc gratiam non videntur habere, se a Deo dilectos esse, aut maiorem gratiam sibi esse datam quàm sit in veritate, aut se melius ea scire vti, & gratiosius recipere, & fructuosius impendere, & minus negligere quàm alij qui simile donum gratiæ acceperunt. Contra priorem tentationem hæsitationis valet constans fiducia credulitatis, quòd a Deo sit illa gratia, & diligens consideratio gratiæ ipsius, si semper sit motus eius ad bonum tantum, & humilis consultatio super illa apud aliquem peritum & exercitatum in talibus, & prompta voluntas acquiescēdi qualiter in gratia debeat se habere, & supplex oratio ad Deum, ne permittat hominē decipi a sensu proprio, vel spiritu alieno. Contra alteram tentationem elationis valet diligens cognitio propriæ indignitatis, & torporis, & negligentiæ, & ingratitudinis, & inanis gloriæ, & timida expectatio reddēdæ rationis de gratia collata & neglecta, & pauida suspicatio subtrahendæ gratiæ & derelictionis a Deo, propter vitia prænotata, iamdiu causa correctionis tolerata, & non emendata, & studiosa consideratio aliorum qui in gratia, in virtutibus, in orationibus, & studijs bonis incomparabiliter eos præcellunt. Quarta ratio negatæ deuotionis, cum quandoque studiosius quæritur, quia aliquando ex impetuoso cordis conatu libertas mentis obruitur, dum quasi per violentam extorsionem accelerat deuotionis affectum exprimere; & si non iuxta desiderium cordis statim potest elicere gratiam deuotionis quæsitam, contristatur, & amplius ex hoc induratur: & quo impetuosius cupit se ad deuotionem cogere, tanto minus proficit, & amplius arescit: sicut qui botros in torculari, vel oliuas in prælo subito & nimis vehemēter comprimit, liquor magis turbidus & insipidus fluit, quàm si paulatim & moderatius compressisset. Quo enim liberior, eo pinguior deuotionis affectus. Ideo alio tempore sæpe est homo deuotior: quia tunc spiritus suæ libertati relictus, sponte se eleuat in sublime. Violenta namque acceleratio præfocat spiritum etiam in corpore. Morosa autem respiratio est cordis refrigeratio. Quinta ratio potest esse meritum maioris gratiæ & gloriæ, dum desiderium non adimpletum affligendo purgat animam,

(Margin: Luc. 24. c — Eccli. 11. c — Elatio deuotorum, tentatio altera. — Contra hæsitationem remedium. — Contra elationem remedium.)

animam, & patientia desolationis, & humilis sufferentia mæroris quasi lima reddit animam clariorem, & magis susceptibilem splendoris diuini, & amplioris gratiæ & gloriæ capacem. Lux enim vultus Dei, & fulgor claritatis eius omnibus æqualiter superfulget. qui autem purior est, & a vitio obscurante liberior, magis capax est lucis, & illuminationis desuper influentis. sicut vitrum clarum, vel metallum bene limatum & politum radios luminis amplius recipit, & splendidius efficitur. Quia igitur afflictio lima est animæ, quæ rubiginem vitiorum abradit, vt deterso peccato quod sua obscuritate radios diuini luminis & fulgoris velut obex ab anima excluserat, lucem gratiæ recuperet, purgat Deus aliquando deuotorum corda per subtractionem illius consolationis, cuius carentia est eis maxima afflictio; vt sic purgati aptiores fiāt abundantiori gratiæ percipiendæ in præsenti, & gloriæ in futuro, etiam si hanc afflictionem specialis culpa non contraxit. Si vero aliquis desiderat experiri, vtrum sit melius, sępius, an rarius corporis Christi suscipere Sacramentum, videtur mihi quòd non possit super hoc omnibus dari regula vniformis. Varia sunt hominum merita, & diuersa operum studia, & differentia desideria, & multiplices Spiritus sancti operationes in singulis, & diuersi etiam status in religione. Et ideo sicut ægrotantibus non potest vna forma seruari in dandis medicinis corporis, propter diuersitates complexionum, aut loci, aut temporis, aut diętæ, vel aliarum considerationum, pro quibus, aut rarius, aut sæpius, aut maiori, aut minori quantitate eadem medicina datur ita, & de medicina spirituali, quæ est corpus Christi, intelligendum. Mundanis enim curis occupati rarius possunt se ad illud recipiendum expedire, quàm illi qui tantum spiritualibus studijs sunt intenti: & alij magis, & alij minus sunt circumspecti in custodia vitæ suæ, & morum, & conscientiæ suæ puritate. Alij etiam ardentiori desiderio trahuntur ad illius salutaris cibi perceptionē. Alij vero quodammodo terrentur, cum deberent accedere: & nisi conscientia vrgeret, & consuetudo religionis induceret, vel timor maioris elongationis a Deo impelleret, valde raro accederent ad illud mirificum Sacramentum. Vix tamen aliquis ita religiosus esse videtur, & sanctus, exceptis sacerdotibus, quin semel in septimana sufficiat ei ex consuetudine communicare, nisi specialis causa quandoque, vel ratio plus suadeat, infirmitas superueniens, vel singulariter festiuitas solemnis, vel insuetæ deuotionis feruor, & intemperata desiderij sitis sit pro illius susceptione, qui solus sufficit amātis animæ ardorē refrigerare. Et quia talis ardoris impetus non nisi ab Spiritu sancto, vt creditur, infunditur, ideo legibus humanæ consuetudinis, & statutis mortalium non arctatur. Sicut aliquos quandoque vidimus, licet paucos, quibus viuere Christus erat: ita vt si non frequentius pane vitæ reficerentur sacramētaliter, quasi videbantur vita corporis iam velle deficere, patentibus indicijs hunc defectum prodentibus. Et qui ante tam debiles erant, quòd nec incessum debitum habere poterant, post susceptionem illius Sacramenti intantum confortabantur, quasi nullam ante sensissent debilitatem manifeste apparentem. Iuxta illud: Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. Quia nullus cibus materialis, vel potus posset sic celeriter, & efficaciter non solum corpus, sed etiam animam recreare. Salubre tamen est, & vtile, quòd homo sæpe se ad illius medicamenti susceptionem præparet, & quanto deuotius valeat illud percipere studeat, & post perceptionē in studio deuotionis se conseruet: attentius tamen religiosi, & qui obtulerunt se Deo, sic enim erunt in maiori custodia vitæ suæ, & conscientiæ, dùm & ante, & post Eucharistiæ perceptionem ob reuerentiam ipsius student magis innocenter viuere, & studio deuotionis frequentius intendere. Et licet quandoque tepide, tamen confidens de misericordia Dei fiducialiter accedat: quia si se indignum reputat, cogitet quòd tanto magis æger necesse habet requirere medicum, quāto magis senserit se ægrotum. Non enim est opus valentibus medicus, sed male habētibus. Nec ideo quæris te iungere Christo vt tu eum sanctifices, sed vt tu sanctificeris ab illo. Nec propterea prætermittenda est sacra communio, si quandoque non sentit homo specialem deuotionis gratiam, cum se ad illam præparare studet, vel cum in ipsa perceptione, vel post forte minus deuotū se sentit quàm vellet, quia ex aliqua supradictarum causarum ratione solet illud euenire. Circa sacerdotes autem potest hæc forma teneri, vt nec nimis raro, nec nimis continue celebrare, vel imprętermisse sacrā hostiam studeant immolare. Nimis enim continue celebrare aliquam videtur notare irreuerentiam, cum vix aliquis tam deuotus sit, qui semper eadem deuotione ferueat, quòd semper cum debita reuerentia illud faciat, & cordis ardore, quin aliquando reperiat quantulumcumque quod eum impediat. Nimis etiā raro celebrare quamuis ex reuerentia aliquando solet fieri, & humilitate, tamen quandoque torporem nutrit, quia minus circumspectus est homo in omnibus, quasi non indigere videatur sui custodia, cum nō proponit accedere ad mensā Christi. Humilitas etiam non est vsquequaque secura, quòd diu se subtrahat: quia sicut non est dignus sępe corpus Christi percipere, sic nec semel. Ideo eum non recipimus quasi qui digni sumus: sed vt illo nos sæpe visitante, & habitaculum cordis, & corporis nostri subintrante magis ac magis digni efficiamur. Quo enim introierit, Dominus benedicet: sicut olim domui Obed edom benedixit propter arcam Domini, in qua manna seruabatur. propter hoc voluit Dauid eam reducere cum benedictione. Sapiētia: Proposui hanc adducere mihi, sciens, quoniam cōmunicabit mecū de bonis suis. Quę bona prætereo: quia in scripturæ pluribus locis inueniūtur.

Affictio lima animæ. *Raro an sæpe sit cōmunicandum.* *Ioan. 6. g* *Matt. 9. b* *Sacerdotes nec cōmuniter, nec nimis raro sacrificent.* *2. Reg. 6. b* *Sap. 8. b*

De diuersis affectibus quibus trahimur ad communicandum. Cap. LXXVIII.

Diuersis autem affectionibus, & intentionibus diuersi ad communicandum trahuntur, vel ad celebrandum. Aliquos trahit amor Dei, vt dilectū sæpius ad se inuitent, eumq. in semetipsis delectabiliter amplexentur. Aliquos propriæ infirmitatis intuitus, vt eum quasi medicum ad se vocent, per quem ab omni infirmitate curentur. Aliquos conscientia delictorum suorum, vt per eum quasi per hostiam placationis ab omnibus peccatis expiati purgentur. Aliquos pressura alicuius tribulationis, vt per eum qui omnia potest ab omni aduersitate citius liberentur, & tutius protegantur. Aliquos desideriū alicuius gratiæ, vel beneficij impetrādi per eum, cui Pater nil potest negare, pro se intercedentē. Aliquos gratiarū actio pro beneficijs diuinis, cum nil dignius habemus reddere Deo pro omnibus quę nobis tribuit, quàm calicem salutaris accipere, idest, ipsum Iesum. Aliquos laus & honor Dei, & Sanctorū, cum non habemus maius quo possimus Deum, vel Sanctos pro sua dignitate venerari, quàm Christū immolare Deo Patri. Aliquos charitas & cōpassio proximorū, cum pro salute viuorū, & pro requie defunctorum, nil efficacius interpellet quàm sanguis Christi pro nobis effusus. Hoc est summū auxilium nostrū cum oramus Deum, & illum intercessorem inuocamus, qui nos Patri reconciliauit, & semper interpellat pro nobis. Multis de orationis studio, & virtute omissis, quæ studiosus melius orando per experientiam discet, hoc in fine dicendum, quòd omnia quæ orantes petimus sunt ista: Aut oramus pro malis quæ fecimus ignoscendis, aut pro malis quæ patimur amouendis, aut pro bonis quæ cupimus adipiscendis, aut gratias agimus pro acceptis, vel promissis. Quæ nobis Dominus concedat adipisci, qui est benedictus in sæcula. Amen.

Psal. 115. a *Rom. 8. f*

S. BONAVENTVRAE

EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS

Opusculum,

DE INSTITVTIONE NOVITIORVM

PARS PRIMA.

Hoc Opusculum Trithemi de Institutione nouitiorum inscribit, & inter Opuscula S. Bonauenturæ connumerat. In antiquis impressis non reperitur, sed in recentioribus Venetijs editis prodijt, sub hoc titulo quamuis etiam de triplici statu religiosorum, incipientium videlicet, proficientium, & perfectorum prænotari, in eadem editione Veneta scribatur. Instituit in eo Auctor Nouitios sicut fecerat in Speculo disciplinæ, sed paulo breuius.

Quid semper nouitijs considerandum. Cap. I.

A RIMO semper debes considerare ad quid veneris, quare veneris, & propter quid veneris. Propter quid enim venisti? nonne solum modo propter Deum, vt ipse fieret merces laboris tui in vita æterna? Sicut ergo propter nullum alium, nec propter alicuius exempla te peruerte, quin studeas ad illud quod venisti. Venisti enim ad seruitutem Dei, cui seruire debet omnis creatura, B quia nihil habet ab ipso. Et ideo debet ei dare totum quod est, & quod scit, & potest. Et si omnia seruiunt creatori pro omni posse suo, multo magis homo tenetur, quem non solum creauit sicut & cetera, sed insuper intellectu decorauit, libero arbitrio nobilitauit, mundi dominum constituit, sibi similem fecit, naturam eius assumpsit, verbo & exemplo proprio instruxit, proprio sanguine suo de æterna damnatione redemit, Spiritum sanctum ei infudit, carnem suam in cibum tradidit, curam eius habet sicut mater paruuli sui, & æternam hereditatem ei dare instituit. Ecce quantum tenemur nos Deum præ ceteris, C & super omnia diligere, qui nos præ omnibus mundi creaturis sic amauit.

De obedientia. Cap. II.

ET quia non confidis tibi ipsi, vt præsumas te scire quid velit Deus, ideo commisisti te superiori tuo, vt ipse te regat, & dedisti ei manũ tuam in professione, vt ipse te in viam Dei inducat. vnde non licet tibi viuere de cetero pro velle tuo, sed quo ductor tuus ire iubet, & quod ipse prohibet cauere debes: quia qui artem aliquam addiscere cupit, sui doctoris regulas debet tenere, & proprias adinuentio- D nes relinquere, & infirmus qui adhuc accessiones vitiorum patitur, debet seruare dietam, quam ei medicus suus indicit, si cito & plene vult curari. Ita & tu mihi facias, siue dicas, quòd magistrum tuum velle præsumas. Tu enim dedisti te ei propter Dominũ, & propter regnum cælorum, & iam non es tuus, sed eius cui te vendidisti, & ideo nihil tibi licet agere de te sine eius voluntate. Ipse enim est Dominus voluntatis tuæ. Et contrectatio rei alienæ inuito domino, furtum est. Fur autem cælo non appropriat. Ipsi rectores nostri sunt vicarij Dei super nos, & ideo debemus eis sicut Domino obedire, & non sicut hominibus, quia non propter ipsos, sed propter Deum eis subiacemus. Talem enim te exhibeas ei, vt libere iubeat te facere vel omittere, quidquid viderit expedire, quia si ipse timet te, iam seruus maior est domino suo, & discipulus est super magistrum.

De pace cum prælatis. Cap. III.

HAbe semper pacem cum prælatis, non eis detrahas, nec libenter audias eis detrahentes, quia Deus specialiter hoc vitium odit in subditis & in præsenti, vt in Cham patet, qui verenda patris sui *Gen.9.d* nudata fratribus nuntiauit, & sibi maledictionem in hoc irremediabilem acquisiuit. Non ponderes excessus eorum, sed ignosce eis quasi hominibus, quia in multis curis non potest aliquando negligentia vitari. Et sæpe quòd in eis reprehendimus, ex nostro vitio magis est, quàm ex eorum culpa, quia sæpe aliquid quod pro bono faciunt, quia eorum intentionem non intelligimus pro malo iudicamus, quod ad nos non pertinet nobis non vsurpemus, nec reprehendamus ea, quæ quo animo fiant, nescimus. Honora eos in corde tuo, non spernas, ne forte & Deum spernas cuius vicem gerunt. Crede etiam quòd Deus inspirauit eis, quidquid iubent te facere propter animæ tuæ vtilitatem. Ordinationes eorum, & constitutiones ne fastidias, quia non sine causa faciunt, licet tu nescias omnes causas. Qui autem simpliciter ambulat in via Dei, ei non nocet, sed ad meritum maius sibi prodest. Nam qui ambulat simpliciter, *Prou.10.b* ambulat confidenter. Seruus Dei sic debet incedere via recta in mandatis, quod statuta humana eum non arctent in aliquo, quia semetipsum debet arctare, ita quòd etiam si non esset illud statutum, tamen sibi caueret ab omni quod sibi expediens non esset. Per talia enim statuta tantum reprimitur eorum excessus, qui metas disciplinæ transgrediũtur. His de obedientia præmissis, quæ est initium boni in religione, ad aliud transeo, & primo ad corporalia exercitia, & ad spiritualia consequenter, quia non prius quod spirituale est, sed quod animale, deinde quod spirituale. *1.Cor.15.f*

De surgendo a somno. Cap. IV.

ASsuesce cum opportune potes, parum ante matutinas euigilare, vt spiritus tuus dirigatur ad Deum in oratione, & vt orationi & Dei laudibus magis sis sobrius & deuotus. Cum euigilas, statim omnes cogitationes tuas abijce de corde tuo, somnia quę somniasti in nocte, quibus te diabolus vellet occupare, & primitias cogitationum tuarum offerre Deo in cogita-

cogitatione, vel aliqua bona meditatione, cum corporis exercitatione, vel genuflexione, donec aliquem affectũ deuotionis concipias, & cogitationes vanas quę tunc maxime infestant mẽtem, a te abijcias, & ex hoc eris ad omne opus deuotior, & expeditior tota die.

Qualiter in choro te gubernare debeas. *Cap. V.*

IN diuino officio non sis piger, & fastidiosus, sed coge corpus spiritui seruire, & sta reuerenter, & psalle alacriter in ecclesia, & deuote coram Angelis, qui ibi iuxta te sunt præsentes. Non circumspicias hinc inde, nisi necessitas adsit. Risus & verba inutilia B penitus detestare, vbi coram Domino maiestatis cũ metu & reuerentia debes assistere. Verba psalmodiæ distinctè, & integre pronuntia. Non discurras per chorum, nec ante finem horarum exeas, nisi oporteat. Prius quàm incipiatur officium, præuenire studeas si potes, vt cor ad aliquam deuotionem sit adaptatum quando officium inchoatur. Ideo enim tam desides & tepidi sumus in diuino officio, quia ante non sumus in aliqua deuotione excitati, & ita sicut intrauimus frigidi, eximus corde dissoluti. Stude in ipso initio cogitationes vagas abijcere, & intende his quæ psalluntur, alioquin tumultus earum vix po- C teris euitare. Post officium etiam stude te seruare in deuotione quam concepisti, nec statim te ad inania effundas. Si autem non habes deuotionem interius, saltem conserua disciplinam, & morum grauitatem humiliter exterius, propter reuerentiam Dei & aliorum exemplum.

Qualiter in capitulo te habeas. *Cap. VI.*

IN capitulo non multum loquaris, & multo minus in ecclesia, nisi valde vtile sit, & hoc humiliter, & mansuete, & submisse culpam humiliter dic. Et correctus humiliter responde, nec te excuses quando D corriperis. Si de consilio interrogatus fueris, libere & humiliter dic quod tibi videtur expedire. Si autẽ tuum consilium non requiritur, non sit tibi curæ, nec velis pertinaciter defendere sententiam tuam. Sufficiat tibi acquietasse conscientiam tuam. In accusationibus non sis annexus, dic tantum quod scis factum contra rationem, & ordinis instituta, sine odio alicuius, & cum verbis mansuetis, & placido vultu. Et quod nescis non teneris dicere. Noli opinando aliquem accusare quia opinio sæpe fallit. Ille qui dixit tibi quod nesciebas, dicet ipse si verum est & si E præsens erit. Si autem præsens non fuerit tunc non potest probare cum eum testem non habeas. Non graueris pro accusationibus tuis, sed tantum dic humiliter culpam tuam, licet magnę sint, vel paruę, quia maior tibi surget confusio si procaciter te excuses, quam si humiliter confundaris. Si vero graues essent, & non veræ, maxime quæ possent alios scandalizare, tunc humiliter audientia petita, indica eis paucis verbis & modestis, quòd non sis tibi conscius, de quibus accusaris. Seruus Dei non timet confusionem coram hominibus, vbi eum coram Deo conscientia non accusat, sed sustinet patienter, quicquid F Deus voluerit eum sustinere.

De correctione. *Cap. VII.*

COnsuesce vbique dum a superiore corriperis, siue in choro, siue extra, quòd statim genibus flexis dicas tuam culpam. Hæc est lex antiqua religionis, a Sancto Francisco, & alijs sanctis tradita. Vnde & tu debes studere, tibi ordo a maioribus tuis traditus est, ita & tu tradas eum posteris tuis, quantum in te est verbo, & exemplo. Nec aliquam non bonam consuetudinem inducas, vel discas, nec aliquam bonam consuetudinem neglectam per incuriam diabo- A li permittas in te & in alijs, quibus cum modestia persuadere poteris. Quicunque enim aliquod exemplum alijs relinquit siue bonum siue malum, particeps est imitatorum suorum, siue in supplicio, siue in præmio sempiterno.

Qualiter in mensa te habeas. *Cap. VIII.*

IN mensa non sint oculi tui gyrouagi, nec hinc inde conspicias, ita quòd nescias quis sedet in latere tuo, vel quid faciat, vel quid coram se habeat. Tibi soli intentus sis, vel Deo vel lectioni. Cum disciplina, timore, & silentio comede, non cum impetu gulæ quasi famelicus, nec vagis oculis, & inquieto corde circumspicias, quid sit in mensa delicatius, nec ante quæras satiare oculum quàm palatum, sed cum gratiarum actione sufficiat habere quod potes. Et semper velis penuriam aliquam potius sustinere, quàm plus abundare. Nihil spernas quod tibi apponitur, nec indigneris, si aliquis defectus sit in condimento, vel salis, vel coctura, sed cogita quòd multo meliores te, vilioribus & paucioribus cibis sunt contenti, qui illud quod abijcis pro magnis delicijs reputarent. Paupertas Christi familiaris amica placeat tibi in omnibus, & ipsam cum summo conatu amplectere in mensis, cibis, & potu, in vestibus, in vtensilibus, in libris, in ædificijs, & in omnibus. Videmus quàm humiles gestus pauperes habent, quàm simplex responsum, quàm pauidum animũ. Numquam audiatur aliqua querimonia de te, pro aliquo defectu in cibo, vel potu, vel vestitu. Reputa te indignum esse de his quæ habes, quia inopia exterior crescit in augmentum gratiæ interioris, & in diuitias conscientiæ bonæ: e contra exterior abundantia inopiam generat interiorum. De mensura vero comedendi difficile est dare certam regulam, nisi quòd inter duo semper medium teneas. Ne ita parum sumas, vt in viribus deficias, & nec communi labore frangaris. Similiter nec ita multum sumas, vt propter multum cibum sumptũ non possis orare, vel legere, vel agilis esse ad ea quæ præcipiuntur. Et inter ista, propria experientia est melior magistra, cum bona voluntate.

De dormitione. *Cap. IX.*

IN dormitorio esto quietus, ne aliquis per te aliquo modo inquietetur, siue orans, siue dormire volens. Quoties autem euigilaueris, statim occurrat tibi memoria Dei & eius passionis, cum gratiarum actione, quia ipse vigilat super nos, quando dormimus, vt ipse custodiat nos. Quando vis ire dormitum, prius attende orationi, vel deuotæ meditationi, & si ita hac occupatione dormies, tunc somnus erit tibi dulcior, pulchra somnia somniabis, & euigilabis deuotior, sic surges alacrior, & facilius redibis ad eandem deuotionem, in qua ante somnia tu fuisti. Et licet dormientibus non imputandum esse videatur, quod dormientes faciunt vel patiuntur, indecens tamen est religioso, obrutum esse somno sicut pecus, & iacere membris dissolutus, aut incompositus, & manibus in sinu retractus, cum ob hoc maxime vestiti dormiamus & cincti, vt non habeamus potestatem circumducendi manus hinc inde in nudo corpore, & vt magis simus parati ad surgendum ad orationem. De quantitate somni, tene te sicut supra dictum est de cibi mensura, vt membra, & sensus ex quiete somni reficiantur, & ne nimio torpore somni corpus reddatur pigrius, animus tepidior, & sensus obtusior. Nam diuturna quies, vitijs alimenta ministrat. Non potest tamen medium semper in talibus custodiri, sed virtuti vicinius est, si ex bonæ voluntatis feruore necessitati corporis aliquid interdum subtrahitur, quàm si ex tepiditate cordis, carnis vitia quasi sub discretionis pallio impinguato corpore nutriantur. Iuxta illud.

Eccli.42.c lud: Melior est iniquitas viri, quàm mulier bene faciens. Hoc est, melior est qui per cęleste desideriũ accensus, carnē ei necessaria subtrahendo affligit, quàm qui per delectationem resolutus, circa omnia quæ necessaria sunt ei satisfacere contendit. Et licet hoc bonum & aptum sit ad profectum spiritualem, tamen caute faciendum est, ne corpus deficiat in via, antequam ad metam perueniat, vt possit sequi conuentum sine murmure destructi corporis, & commu nem ordinis rigorem cum ceteris tenere. Quia qui post te ad ordinem veniunt, non attendunt quid ante eos laboraueris, sed solum aspiciunt quale eis exem plum præferas in præsenti, in laboribus, vigilijs, in B cibis, & alijs obseruantijs ordinis, in quibus vellent sibi seniores suos præire. Alioquin aut scandalizantur de ipsis, aut imitari eos incipiunt, parcēdo corpori plusquam expediat. Non enim attendunt quid boni intus meruerint, sed quid exterius rigoris ostendant; deuotionem Deo debemus intrinsecus, sed proximis bonum exemplum extrinsecus. vt ita congrue possimus nos vtique exhibere, discretio necessaria est, per quam corpus castigetur prudenter, ne aduersus spiritum rebellet, & rursum discrete foueat, ne sub sarcina corruat, & spiritualis vitæ profectum præ nimia debilitate impediat.

De obsequijs. Cap. X.

AD labores communes, & ad humilitatis officia esto paratus. In coquina, in ecclesia, & in alijs officijs, & maxime in illis officijs quæ alij pro sua vilitate abhorrent, vt ligna portare, domum scopare, ollas & alia vtensilia purgare, pedes lauare, & fratrũ tunicam excutere, & mundare.

De obsequio ad Missam. Cap. XI.

AD Missas libenter ministra, quia hoc est officium Angelorum, ipsi enim Deo suo vbique ministrant deuotissime. In hoc enim ministerio multiplex fructus est. Primo boni operis exercitium est. Secundo opus charitatis est, & promouens proximũ in bono. Tertio opus deuotionis est, quia Deo appropinquat in oratione. Quarto opus angelicum est, cum quibus Deo ibi præsenti ministras sicut & illi. Et ex hoc non solũ sacerdos cui ministras, tunc orare pro te specialiter, sed & omnes circumstãtes quorum vices geris, debēt; immo tota Ecclesia vbique terrarũ, quia tu geris vicem omnium fidelium, qui Deo suo de cælo venienti, cum gratissima gratiarum actione deberent ministrare, si possent adesse. Et vix potest esse quin Dominus speciali gratia remuneret, etiam in præsenti, qui libenter & deuote ministrat ad illud sacramentum, quo nihil sanctius & deuotius potest esse in cælo, & in terra, & quod est admodum præcipuum indicium diuinæ dignationis, & dilectionis ad hominem. Non enim minus videtur facere Deus in hoc, quòd quotidie dignatur descendere de cælo super altare, quàm cum de cælo descendens, naturam humani generis assumpsit factus homo. Et ideo hoc est memoriale totius dilectionis suæ, & quasi compendium quoddam omnium beneficiorum suorum, quod nobis reliquit, incarnationis, redemptionis, glorificationis, & iustificationis figuram in hoc inclusit. Sicut patet his, qui considerant huius sacramenti institutionem, celebrationē, & fructus participationem. Vnde salubre est, sæpe communicare ei, qui cum deuotione, & studio virtutum, & custodia sui non solũ a magnis peccatis, sed etiam a leuitatibus verborum, operum, & cogitationũ se abstinent, & studēt ad hoc se aptare. Licet enim omni tempore debeamus esse solliciti de omnibus quæ bona sunt, tamen tunc maxime cōueniens est, cum ad sumptionem Christi nos præparamus, vel susceptum nobiscum habemus.

De confessione. Cap. XII.

A SAepe confiteri, ad minus ter in septimana, & simpliciter sicut Angelo, qui sciret secreta cordis tui. Non adducas velamen excusationis, vel alleuiationis, nec implices te, ita quòd confessor non intelligat quid dicas. Specifica ei quid feceris, historias autem, & facta aliorum noli recitare. Singulos articulos, quos recolis te fecisse a tempore quo nuper confessus es, dic breuiter, & pure, & noli longum tractatum texere cuiusdam generalis & * affirmatæ confessionis, quia generatur tædium confessori. Ista enim omnia potes Deo in oratione quotidie confiteri, & defectus tuos ei exponere quos feceris in singulis virtutibus de his quæ confiteris, studeas te emendare. *affectatę

De cella & obedientia. Cap. XIII.

IN cella libenter esto, & aliquid semper age quod ædificet te, vel à maiore tibi iniungitur. Nam tam voluntarius debes esse ad obedientiam, quòd si in omni hora tibi præciperetur quid facere deberes, libenter acciperes; & intantum quòd tui iuris non C esses, quòd non posses loqui verbum, nec ad alias necessitates proprias eundi sine licentia liberum habere arbitrium, sicut olim sanctos in Aegypto, & alibi legimus vixisse, quorum gloriam si cupimus adipisci, imitemur eorum virtutem.

De lectione. Cap. XIV.

LEge sanctorum vitam & doctrinam, vt in comparatione eorum semper humilieris, & instruaris, & accendaris ad deuotionem, & prouoceris ad studium, vt informeris in intellectu scripturarum, D & illumineris ad fidem. Et scias discernere verum a falso, bonum a malo, vitium a virtute, & remedia vitiorum ac tentationum, vt possis intelligere legas, non vt doctior sis, nec causa curiositatis. Nec legas quæ non ædificant, quia vana lectio vanas generat cogitationes & extinguit mentis deuotionem.

De non desiderando officium prædicationis, vel confessionis. Cap. XV.

NOn affectes fieri prædicator, & confessor, quia si dignus fueris, Dominus ad hoc te vocabit. Si E autem indignus & non idoneus, erit tibi confusio maior, ideo quia te inieceris. Inde est, quòd aliquando parum consequimur fructum de prædicationibus nostris vel confessionibus, quia non vocati a Deo veniunt, & non missi currunt, prius volentes facere fructum in alijs, quàm in se fixerint radices virtutis. Et ideo fructus eorum non est durabilis, quia immaturus producitur. Hinc est, quòd in Leuitico legimus: Quando ingressi fueritis terram, & plantaueritis in ea pomifera ligna, auferetis præputia eorum, poma quæ germinant immunda erūt vobis, nec ederitis ex eis. Quarto autem anno, omnis fructus eo- Leuit.19.e F rum, sanctificabitur Domino. Quinto anno comedetis, congregantes poma quæ proferunt. Arbor in terra plantata est homo de sęculo sumptus, & in religione plantatus, qui fructum salutis debet proferre in se, & in alijs tempore opportuno. Si autem intempestiuos fructus protulerit, immundi erunt & inutiles ad profectum spiritualem propter præsumptionem. Primus annus, est vera pœnitentia de peccatis præteritis. Secundus, est vera conuersatio in statu emendationis. Tertius est iam vsus bonæ consuetudinis. Quartus est pro bono opere laudes & humanos honores contemnere & fastidire, & quęrere solius Dei gloriam & salutem animarũ. Quicumque autem ante hunc annum se ingerit, nec salutem

tem animarum profert, nec Deo est acceptus, nec sibi meritorius propter vanitatem & leuitatem, nec alijs est proficuus. Post vero hunc annum id est quinto anno puræ charitatis comedat fructus, & congreget poma, quia tūc eius prædicatio erit fructuosa in illis & in alijs, & sibi meritoria, vt cōgreget fructus in vitam æternā. Hoc dixi, vt videas quibus sacra scriptura consulat subire officiū prædicationis. Stude ergo teipsum componere prius exterius in bonis moribus, interius sanctis affectionibus, & cogitationibus ordinare. Tunc demum vtiliter procedes ad alios in sana doctrina, quia nemo præsumit docere artē aliquam, quam non prius habuerit addiscendo.

De disciplina vbique seruanda. Cap. XVI.

NVmquam ita securus sis & absconsus, quin ita disciplinate, & caste te habeas in visu, gestu, tactu, & in omnibus alijs, ac si ab aliquo videreris, quia sancti Angeli qui nobiscum sunt, semper vident omnia opera quæ facimus, quorū aspectus debemus vbique vereri, & præsentiam reuereri. Videt nos etiam ipse Deus, & iudex noster. Videt etiam nos ipsa conscientia nostra, testis eorum quæ facimus & accusatrix. Qui autem magis veretur hominum aspectus quàm Dei, & conscientiæ propriæ, & sanctorum Angelorum, non est castus amator boni. Et qui non declinat ex amore veri boni, sed ex timore detrimenti temporalis honoris, talis non est verus Christi seruus, qui adhuc magis placere cupit hominibus quàm Deo. Vnde Apostolus: Si adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem. Cui enim plus doles displicere, ei plus appetis placere. Nemo enim potest duobus dominis seruire.

Gal. 1. b *Matt. 6. c* *Luc. 16. d*

De conuersatione inter fratres habenda. Cap. XVII.

INter fratres habe te verecunde, gratiose & modeste, affabiliter, & dulciter, seruitiosus non onerosus alijs, iocos dissolutos nequaquam exerceas, nec verba scurrilia alicui proferas, nec libenter audias: quæ enim te delectat audire, si auderes, libenter ipse proferres. Seruus autem Dei ita castus debet esse in omnibus factis, & verbis suis, vt non tantum horreat quæ indecenter sonant, sed etiam quæ nocent, vt turpia, licet sint palliata aliqua honestate.

De verecundia habenda. Cap. XVIII.

OMnes gestus tui, mores, sermo, aspectus, & incessus, quadam humili verecundia debent esse colorata, vt in te nihil appareat elatum, vel audaciæ præsumptione notabile. Verecundia enim est maximus decor in religioso maxime in iuuenibus ita vt qui eam postponit, vix aliqua spes haberi possit de eo, quòd fiat vmquam bonus religiosus, vel virtuosus. Sicut enim timor Dei hominem componit, & ordinat intrinsecus ad bonitatē, ita verecundia componit eum exterius ad disciplinam. Gregorius: Verecundia est omnium virtutum ornatus, innocentiæ testis, pudicitiæ mentis indicium, disciplinæ specialis gloria, famæ custos, castitatis socia, & totius sanctitatis insigne. Nemo sit ita familiaris tibi, coram quo penitus obliuiscaris verecundiæ, tamen quando ipsa impediret in his quæ expediunt, vel necessaria sunt, tunc est premenda, non tamen abijcienda, nec extinguenda quasi vitium, sed regenda & ordinanda in virtutem, sicut & aliæ affectiones naturales.

Est hæc sententia apud Bern. serm. 86. in Cāt. ante med.

De incessu. Cap. XIX.

INcessus tuus sit maturus, non leuiter curras, & sine necessitate, nec corpus multum erectum geras, sed mediocriter depressum, nec vagus sis oculis, nec brachijs ventiles, nec aliter more sæcularium incomposito ingressu incedas, sed plano & humili modo, quasi a deuota oratione decedas.

De sessione. Cap. XX.

SEdens non pigre in latus reclines te, nec crura longa extendas maxime præsentibus alijs. Exterior enim incompositio corporis, est indicium indeuotæ mentis.

De risu. Cap. XXI.

RIsus tuus sit rarus, & sine cachinno, & benignitatem magis ostendens, quam dissolutionem. Stude multum esse serenus, non turbulentus, nec indignabundus.

De lenitate verborum. Cap. XXII.

VErba tua lenia sint, & respōsio humilis sine compunctione amaritudinis, vel obliquæ redargutionis, aut irrisionis. Sic verba tua forma ad alterum, sicut tu non haberes pro malo ab altero.

De detractione. Cap. XXIII.

SIc loquere de absente, ac si scires eum prope assistere & auscultare. Non timeat te quisquam, quòd in absentia sua famam eius denigres. Magnum vitium est religioso dicere de absente, quod erubesceret loqui si audiret. Non libenter audias detrahere, sed aut fuge detractionem, aut opportune compesce si potes. Nihil enim prodest tibi, nisi quòd aggrauaberis super illum de quo est sermo, aut super eum qui refert. Quære potius si potes, aliquid inuenire laudabile in aliquo, quod ædificet te, & auditiones tuas.

De rumoribus rescindendis. Cap. XXIV.

RVmores nescias, quia inquietant cor, & mentem distrahunt, & deuotionem exhauriunt, & tempus sine vtilitate consumunt. Etiam quæ scias non omnia effundas quasi vas sine operculo, quod statim cum inclinatur, effundit quidquid continet in se, & omni pulueri & immunditiæ patet. Non sis libenter in turba, nisi tractetur de Deo, & deuotione, & animæ ædificatione. Non sis clamosus in loquendo, nec impetuosus ad euaporandum quod intus tenes inclusum, sicut de amicis Iob euenisse legitur. Caue etiam vt sicut nulli detrahis, ita ne prodas detractionem apud illum cui detrahitur, ne magis grauetur contra detrahentem sibi, quàm ex relatione tua minuatur. Potest namque esse, quòd ille qui dixit de altero verbum, non ita intendit derogare ei, sicut ille suspicatur de quo dicit: & incitatur ad odium contra eum, vel ad vindictam prouocatur, cum tamen ille, aut simpliciter non animo detrahendi dixerit, aut forte statim pœnituit, proponens de cetero a simili cauere. Si autem talia dicerentur de aliquo, quæ omnino expediret eum scire de quo dicūtur, potes ei referre si vis non exprimendo quis dixerit, vt sciat quid cauere debeat, & tamen contra nullum in odio exardescat.

De iactantia. Cap. XXV.

IActantiam quàm diligentissime caue, & numquā des alicui intelligere, quòd aliquid sit in te commendabile, vix enim potest in te aliquid laudabile esse, quin etiam alij intelligant. Et si tu taces, & abscondis, plus placebis; si autem prodis & commendes irrideberis, & vilesces; & vnde prius ædificabantur, inde postea despicient te.

De mul-

De multiloquio. *Cap. XXVI*.

MAledicta conuitia, mendacia etiam leuia, friuola iuramenta, & turpia verba licet iocosa, ab ore religiosi perpetuo anathemate sunt arcenda. Vnde Iacobus: Qui se putat religiosum esse, non refrenans linguam suam, sed seducens cor suum, huius vana est religio.

Iac. 1. d

De lenitate verborum. *Cap. XXVII*.

VErba otiosa vndecumque sint, semper fuge, licet enim grande peccatum non putetur esse, tamen eorum consuetudo graue generat detrimentum circa spiritualium profectũ, & sæpe dum quasi licenter relaxamus linguam in verba otiosa, dum non aduertimus, paulatim dilabimur ad nociua. Ex quibus oriuntur quandoque turbationes, dissolutiones, & graues conscientiæ corrosiones.

De collocutione Dei. *Cap. XXVIII*.

DE Deo libenter loquere, & libentius audi, quia incitat cor ad studium virtutis, & affectum deuotionis.

De pacifico auditu. *Cap. XXIX*.

AVdi humiliter, & pacifice bona quæ ab alijs dicuntur. Nec disputes e contra: sicut quidam faciunt, quando audiunt aliquid boni, ne ipsi videantur ignorare quod alter proposuit, statim de hoc volunt disputare, vt videantur etiam ipsi aliquid scire. Non enim quærunt sui ædificationem, sed ostentationem apud alios, & ideo multæ bonæ collationes inter religiosos negliguntur. Noli esse contentiosus in aliquo. Cito cede, quia si bonũ est, & verum quod alter proponit, tuum non est resistere propter aliquam ostentationem. Si autem bonum non esset, melius eum corrigis pacifice aduertendo, & humiliter ei veritatem ostendendo, quàm acriter astruendo.

De modo loquendi. *Cap. XXX*.

CVm loqueris, voce remissa, & vultu placido, moribus disciplinatus, & quietus esse studeas, & quidquid tunc loqueris magis autenticum, & vtile erit. Non sis audax coram senioribus tuis, sed verecundus auscultator doctrinæ eorum. Seniorum docere, iuuenum est humiliter addiscere.

De otio. *Cap. XXXI*.

NOli esse otiosus, & intendere rumoribus, & fabulis: quia duplex in hoc malum contrahis: perdis enim tempus inutiliter, & verecundiæ tuæ, & humilitatis pateris detrimentum ex tali consuetudine. Insuper non bonum dabis ex hoc alijs exemplum.

De exemplo Christi in omnibus habendo. *Cap. XXXII*.

IN omnibus virtutibus, & bonis moribus propone semper clarissimum speculum, & totius sanctitatis perfectissimum exemplar, scilicet vitam & mores filij Dei Domini nostri Iesu Christi. Qui ad hoc nobis de cælo missus est, vt aperiret nobis viam virtutum, & legem disciplinæ suo exemplo daret nobis, & erudiret nos per semetipsum, vt sicut ad imaginem eius naturaliter creati sumus, ita ad morum eius similitudinem per imitationẽ virtutis pro nostra possibilitate reformemur, qui eius imaginem in nobis fœdauimus per peccatum. Quanto enim quisque se ei in virtutis imitatione hic conformare studuerit, tanto ei in prima gloria, & claritate appropinquabit, & similior erit. Describe tibi in corde tuo mores &

Descriptio vitæ Christi.

A actus suos, quàm humiliter se habuit inter homines: quàm benignus inter discipulos, quàm modestus in edendo & bibendo, quàm misericors super pauperes, quibus se similem fecerat per omnia; & qui de eius specialiter familia videbantur, quomodo nullum spreuit, vel horruit etiam si erat leprosus, quomodo diuitibus non adulabatur, quàm liber fuit a curis mundi, nec anxius pro corporis necessitatibus, quàm verecundus in visu, quàm patiens ad contumelias, & quàm mitis in responsis, non enim studuit se vindicare verbo mordaci, & amaro, sed blando, & humili responso alterius malitiam sanare. Item

B quàm compositus in omnibus gestis suis: quàm sollicitus de animarum salute, quarum amore voluit incarnari, & mori dignatus est. Quomodo seipsũ præbuit exemplum omnis boni, quomodo mulierum familiaria colloquia vitauit causa exempli, vnde etiã discipuli mirabantur, quando solus cum Samaritana loquebatur, eo quòd quasi insolitum videbatur in ipso. Item quàm patiens laboris, & penurię: quàm compatiens afflictioni. Quomodo condescẽdit infirmorũ imperfectioni: quomodo omne scandalum cauebat; quomodo peccatores non spreuit, quomodo pœnitẽtes clementer suscepit. Quàm placidus in omnibus

Ioan. 4. d

C dictis suis, quàm studiosus ad orationẽ, quam promptus in ministrando sicut ipse dixit. Ego in medio vestrum sum, sicut qui ministrat. Item quàm sobrius ad vigilias: quàm obediens parentibus. Quomodo omnem iactantiam, & singularitatis ostentationem declinauit, quomodo omnem gloriam, & potestatem huius mundi fugit, & multa alia ipsius acta memorię tuæ propinqua sint, vt in omnibus factis & verbis tuis semper adhuc quasi exemplar respicias, incedens, stans, sedens, & comedens, tacens, & loquens, solus, & cum alijs. Et ex hoc magis diliges eum, & familiaritatis eius gratiam & fiduciam assequeris, & in omni

Luc. 22. c

D virtute perfectior eris. Et hæc sit sapientia tua, & meditatio, & studium, semper aliquid de ipso cogitare, vnde vel prouoceris ad imitandum eum, vel afficiaris ad eum amandum. Talia meditando, & ruminando, tempus vtiliter expendis, dum occuparis in bonis studijs circa ipsum Dominum Iesum Christum, & mores tuos emendas ad formam vitæ ipsius, & conuersationis, semper ad eum respiciens, qualiter in his se habuit, vel se habere potuit secundum extimationem tuam, quia qui in omnibus semper est optimus, optimo, & perfectissimo modo se gerebat.

E *De vanagloria, & modo cantandi*. *Cap. XXXIII*.

IN omnibus quæ facis, caue vitium ostentationis, & iactantiæ. Esto planus in omnibus, sicut decet religiosum, & pauperem. Non habeas curialem incessum, vel gestus curiales, nec vocem curialiter frangas in cantando. Quia si quæris Deo placere, quanto cantabis simplicius, tanto magis ei placebis: si quæris auditoribus placere, inanis est gloria tua. si tibi placeas, vana leuitas est. Si ædificationem auditorum in cantãdo quæris, quanto magis cantando vanitatem fugis, tanto magis ędificas: omnem cordis deuotionẽ,

F & puritatem cordis Deus magis attendit quàm sonoritatem vocis. Facile clamabis ad Deum, prope enim est omnibus inuocantibus eum in veritate. Intentio in diuino officio debet magis esse ad hoc, vt ex verbis sacræ Scripturę elicias spiritualem intellectum, & deuotions affectum, quàm vt curialitatis exprimas notas, & cantando vocem exaltes. Licet quidam religiosi in hoc frustra arbitrantur se obsequium præstare Deo. Quia si Deum delectaret vocis sonoritas, tunc & ipsa musica instrumẽtorum, vel auium cantus Deũ mulcerent, quæ satis dulcia sunt suo modo. Puritas mentis, & cordis deuotio, sunt illa in quibus delectatur Deus. Quidquid est de quo non est Deo curæ, de hoc etiam seruo Dei non debet multum esse curæ.

Sufficit

Sufficit tibi ad omnem curiositatem morum, vocis & verborum, si nil appareat in te, quod offendat vel scandalizet intuentes, si nil elatum, vel laicum, vel dissolutum, vel impatientia turbidum, vel singularitatis colore notabile in te videatur.

De egrediendo foras. *Cap. XXXIV.*

CVm exire domum aliquando te continget, tādiu differas, vt per hoc aduertant, quòd tardus esse desideras ad egrediendum, nisi quando obedientiæ cogit mandatum, vel alia vtilis & rationabilis causa hoc requirit. In domo enim consistere, & turbæ & hominibus absconditum latere, semper est vtile religioso, qui sibi desiderat, & Deo vacare. Quicquid deuotionis in domo colligis, hæc foris egrediens spargis, potius quàm augeas & conserues. Vnde sæpe experti sumus, tam in nobis, quàm in alijs, quòd frequens exitus & conuersatio cum sæculo, & occupatio nimia exteriorum, deuotionem mētis extinguit, feruorem spiritus tepefacit, forte propositum virtutis emollit, cor dissoluit, studium proficiendi debilitat, delicias docet amare, sine fructu tempus expendere, verba otiosa multiplicare, iocis & truffis intendere, orationes negligere, horas canonicas desidiose, & in cursu dicere. Tandem subintrant aquæ tentationum nauem cordis, per rimas dissolutionis, ex deuotionis ariditate, quæ cum non exhauriuntur per discussionem proprij status, & puram confessionem, vel non fortiter obstruuntur rimæ per diligentem custodiam, paulatim augentur, donec submergant hominem in peccatum & confusionem. Hoc tamen non dico, vt difficilem te reddas ad obediendum, quando iuberis exire, sed non debet tibi esse consolatio euagari extra domum, ita vt inquantum in te est, 1.Reg.15.e semper magis diligas domi latere, quam nisi obedientia vel vtilitas animæ requirat, domum exire. Quia melior est obedientia, quàm victimæ.

De non circumspiciendo per loca. *Cap. XXXV.*

QVando extra domum egredieris, non multum circumspicias in plateis, ne forte videas, vnde 2.Reg.11.a tenteris postmodum, vel ab oratione impediaris vel fantasias contrahas eorum quæ intente respexisti. Dauid in culpam cecidit adulterij ex in cauto aspectu mulieris, quam forte numquam ante concupierat, nisi postquam eam incaute respexit. Oculi tui sint in capite tuo. Hoc est, quòd cogitatio tua versetur circa Deum, scilicet Christum, qui est caput omnium membrorum Ecclesiæ, ita etiam non consideres quæ coram te foris sunt, nisi quantum necessitas viæ, vel vtilitas alia requirit, ita vt quantum vales, talem te domum reportes qualis existi: hoc est, ita deuotum, ita mundum corde, & vacuum rumoribus, vt ames silentium colere.

Quomodo te habeas cum socio in via. *Cap. XXXVI.*

PEr terram autem vadens, esto pacificus cum socio. Numquam contendas de aliquo, etiam si tu melius vel plus sentis quam ipse, vel iustius noueris, sed cito tace tranquillitate animæ, quia contentionibus raro aliquis emendatur. Cogita in teipso, quod si tu pacificus non es, vix vel numquam poteris alium placare. Incipe prius a teipso, & tunc facilius alium corriges. Quicunque turbatus turbatum docet, magis reputat ex patientia docere vt eum pungat, quàm maturo consilio vt eum fraterne erudiat. Magis autem ædificabitur exemplo patiētiæ tuæ, quàm a quibuscunque rationibus quas ei propones. Virtus cum vitio non docetur, sicut per impatientiam non potes alios patientiam docere, nec humilitatem per superbiam. Socialis esto in via & non dissolutus, ne deuotionis spiritum pro societate extinguas.

De oratione, & meditatione facienda inter exercitia. *Cap. XXXVII.*

CApta horas ad orandum & meditandum, tam in via, quàm in hospitio. Noli ex toto negligere. Nec etiam cogites, quòd velis vsque domum differre. Quia si tu nimis infrigidatus fueris a feruore deuotionis, postea difficilius recuperabis. Hoc tamen non dico, quod possis ita foris in ea grauitate & deuotione plene te conseruare, sicut in domo: sed vt scias metam ad quam studium dirigere debeas quantum potes, Deo adiuuante.

De bono exemplo dando in conuersatione. *Cap. XXXVIII.*

INter homines quantum in te est, caue omne, quod potest eis esse non bonum exemplum, sicut decet fidelem seruum Dei, qui debet Domini sui honorem promouere, & in honorationem cauere vbi potest. Nos enim sumus familia ipsius. Sicut ergo paterfamilias ex disciplina familiæ suæ honoratur, vel ex indisciplina inhonoratur, ita scias, quicquid nos facimus inter homines, hoc aliquo modo redundat vel in laudem Domini nostri, vel in contemptū. Et quia specialiter positi sumus inter homines, vt ipsi ædificentur ex nobis, parum proficient verba nostra si non etiam ædificemus bono exemplo. Et si non sumus tam perfecti, vt possumus eis magnum virtutis exemplum ostendere, saltem caueamus omnia mala exempla, quæ nos ipsi solemus reprehendere in alijs, videlicet: ne rumores sæculares recitemus apud eos, vel libenter audiamus, vel delicata fercula, vel multa fieri pro nobis diligamus vel nimis mollia, vel pretiosa instrumenta, nec iræ vel discordiæ scintillas emittamus, vel verba scurrilia, vel iocos dissolutos moueamus, & maxime ne auari pro muneribus possimus notari, quia ex hoc cito vilescimus apud eos, si viderint nos ea ambire, & auare quærere, ad quorum contemptum nos eos hortamur prædicando.

De vitandis mulieribus. *Cap. XXXIX.*

CAue etiam ne cum feminis loquens, eorum vultus studiose respicias, vel manus contrectes, vel nimis prope sedeas, vel leuiter eis arrideas, nec diligenter cum eis susurres, nec angulos, ad colioquia earum requiras: quia hæc omnia etiam si nil tentationis ingererent, tamen non effugies notam suspitionis ab alijs, & facile posses infamiæ maculam contrahere, quia vix postmodum detergeres cum pudore. Sed habe te cum omni femina, ac si maritus eius, vel prælatus iuxta vos sederet. considerans vel audiens omnia quæ facitis vel dicitis. Vt quicumque superueniat, & videat te loquentem cum ea, in nullo necesse sit te erubescere, nec aliquis postea tibi possit notam suspitionis impingere. Et si meum consilium non spernis, consulo, quo nunquam cum aliqua muliere contrahas singularem familiaritatem, etiam si religiosa sit, & sancta. Quia excepto periculo carnalis tentationis, quæ ex tali familiaritate semper incurritur, dum non timetur malum quod sub specie boni latet; excepta etiam macula infamiæ, & suspitionis, quam alij ob hoc sæpe concipiunt, magnam generat inquietem cordi talis priuata affectio, dum semper illi cupis ostendere dilectionem, quam habes ad eam, & hoc sibi notum fieri desideras. Et cum aliquando non fit doles, & times quod indignetur illa, & quòd affectus eius tepescat, & quòd minus ores pro eo. Econtra etiam ista turbatur, si videt quòd aliam benigne salutes, vel si aliquo tempore differas, quòd eam non videas, vel non salutes. Improperat quòd aliam diligis præ se, & quòd minus ores pro ea, & irascitur, quæ vere sunt truffæ: & bonus

nus homo non debet ista aliquatenus admittere, nec cor suum in talibus occupare. Oratio enim earum non potest tantum cuiquam prodesse, quantum potest talis occupatio in spiritualibus studijs impedire: quia etiam ipsa eius oratio tali carnali affectioni permixta Deo est insipida. Quòd autem carnalis sit ista dilectio, ex maxima parte potest hoc perpendi in hoc, quia magis te vellet apud se minus perfectum, vt sæpe posset tui copiam habere, quàm longe a se plus perfectum. Quibus autem indicijs discernatur spiritualis dilectio a carnali, modo prætermitto, quia nimis ab alijs retardaret nos. Hoc tibi sufficiat, si vis habere pacem cordis cum Deo, honorem spiritualem inter fratres: abscinde a te familiaritatem feminarum, dilige communiter omnes bonas, & deuotas, & in nullo exasperes aliquam earum, & meliores in corde tuo reuerere, propter abundantiorem gratiam Spiritus Sancti in eis. Noli te occupare cum eis, nisi breuiter. Benigne salutes eas quando ita occurreret, quòd non posses bono modo declinare, & cum maturitate earum orationibus te recommenda. Si enim discretæ sunt, ex hoc placebo eis. Si vero importunæ, tunc melius est tibi non occupari cum eis. Feminam quam videris bene conuersantem, mente eam dilige, non carnali dilectione.

De cordis libertate. *Cap. XXXX.*

ESto Dominus tui ipsius, nec des alicui potestatem cordis tui nisi Deo, & prælato tuo propter Deum. Esto ita expeditus ab omnibus alienis occupationibus, vel affectionibus, quòd in nullo prælato tuo aliquando molestus sis pro licentijs aliquid agendi, vel eundi, vel dandi, vel accipiendi. Et ita libere arbitrio suo te committas, quòd tibi secure dicere

A possit. Fac hoc, & dimitte illud: Et tu sine murmuratione cordis, & difficultate facias, vel dimittas: Alioquin paruam fiduciam potes habere de merito obedientiæ tuæ, quam vouisti Deo in manibus sui vicarij, vel tui prælati. Si tu per impatientiam, vel importunitatem, cum volueris eum tibi seruire, vel te licentiare quo tempore velles, noluerit, murmurares, tunc non intrares per ostium, quod est Christus, in ouile sanctæ religionis, quia non venit facere voluntatem suam, sed Patris. Ita enim tu fur esses & latro: fur, quia rem alienam hoc est voluntatem propriam, quam prælato resignaueras, eo inuito vsurpares: latro, quia tali exemplo animas simplices necares. B

Epilogus siue compendium omnium supradictorum. *Cap. XLI.*

VT ergo percurram omnia quæ supra dixi. Esto deuotus Deo, & cor tuum semper quantum potes compara cum ipso. Esto prælatis humiliter obediens, nec rancores cõtra eos teneas, nec spernas eos, nec iudices, nec murmures de eis. Esto cum fratribus pacificus. Patiens ad verba pura, & ad reprehensiones. Noli facile iudicare aliquem. Nec sis suspitiosus. C Esto obsequiosus, maxime infirmis, & in humilibus obsequijs. Sæpissime ora. Esto in choro disciplinatus, & Deo intentus. In victu discrete modestus, & his quæ corporis necessitas requirit. Esto in cella libenter. Fuge verba ociosa. Plane loquere, & modeste. Iucundus, & verax valde. Verba tua sint sicut iuramentum. Nulli detrahas, nec detrahentem audias. Odium cõtra nullum teneas. Non sis elatus in verbis, vel moribus. Pecuniam odito. Ama paupertatem. In omnibus fuge mulieres. Esto compatiens afflictis. Castus in omnibus.

DE INSTITVTIONE NOVITIORVM

PARS SECVNDA.

De voluntaria nouitiorum subiectione. *Cap. I.*

I vis in spiritu proficere, & hic esse propter quod vt hic fieres, ad scholas virtutum, id est, ad religionem venisti, ne fias similis illis, qui longo tempore in scholis manendo multum temporis & sumptum consumunt, & minime discunt. Istius formulæ compendium ante oculos habeto, & ad eius regulam ordina vitam tuam, & mores compone, & studium impende, & tempus expende. In primis esto sub tali rectore & magistro, qui te prædicta doceat verbo & exemplo: vel si talem habere non potes, tu ipse magister esto. Sis strenuus, vt ad huius formulæ regulam viuere compellaris, & in nullo tuæ propriæ voluntatis libertati relinquaris. Puer enim qui dimittitur voluntati suæ, id est, puerili lasciuiæ, confundit matrem suam, id est, religionem. Ideoque tot ordines confunduntur, quia pueriles mentes sibimet dimittuntur sine freno retrahente a noxijs, & sine virga ad salubria compellente, aut ex negligentia seniorum, aut ex nociua condescensione. Sicut imprudẽs medicus, qui ne contristet ægrum, quem curare deberet, patitur eum nociua comedere, ex quibus grauius, & diutius infirmatur, & cũ in vno dissimulatur excessus eius & vitia, cito ab alijs trahitur in exemplum, ita vt etiam sibi impune talia permittantur, E quæ vident in alijs sustineri. Caueant tamen tales magistri, ne teneros animos frangant, seuera cohibitione.

De negligentia prælatorum, seu mala libertate. *Cap. II.*

TAndem ad hoc ista mala libertas dilatatur & fluit, quòd hoc a pluribus vident fieri, vt quasi pro lege, & pro iure ordinis descendant. Et siquis contra docere arguendo præsumpserit, singularis superstitionis improperium sustinebit. F Et quasi qui nouum ordinem & insolitum morem inducere velit, vt delirus & vanus irridebitur, & omnibus fiet onerosus, & tamquam temerarius iudex aliorum actuum, persecutiones amarissimas sustinebit. Timent enim distracti, & a via Dei exorbitantes, ne si parcerent zelantibus pro iustitia & religionis disciplina, multos ad partem suam traherent, & ita paulatim ad ordinis obseruantiam, etiam ipsi tandem cogerentur. Et præcauent ardentissime, ne ad hoc perueniant, & sub specie singularitatis extirpandæ, eijciunt a se illos & opprimunt quam desiderant religionem ad statum debitum reformari. Quod videntes alij quibus hoc displicet, aliquam bonæ voluntatis

tis scintillam habentes, sed tamen infirmam terrentur, & potius student se illis conformare, quos fortiorem partem habere vident in multitudine & potentia, quàm cum illis tribulari, & insuper infirmari, Iuxta illud. Et qui recessit a malo, prædæ patuit. Hæc omnia experti sumus in ordine nigro, & in alijs. Numquam autem contingat nostram religionem ad statum similem peruenire.

De religionis feruore. Cap. III.

QVi tali feruore ad religionem venit quod pro omnibus quæ ei mundus promittere vel dare potuit, noluit damnari in hoc sæculo, nec pro diuitijs, honoribus vel delitijs, nec amore amicorum, vel proprij corporis dubitauit se tradere carceri pœnitentiæ propter Deum, non debet modo vilior esse quàm tunc fuit, vt pro verbis hominum deserat modo viam Dei, a cuius ingressu, nec terroribus, nec blanditijs potuit auerti. Quod si timet de singularitate notari, & ob hoc alijs fieri odiosus, sciat, quod nullus sanctorum singularis gloriæ factus est in cælo, nisi qui inter homines positus, studuit esse in sanctitate vitæ singularis. quod tamen de singularitate virtutum dico, non tantum de cærimonialibus obseruantijs, paruam aut nullam habentibus vtilitatem virtutis. Studia autem sanctitatis in his consistunt. In cauendo omne peccatum, omne scandalum, quantum in se est, in studendo omnibus virtutibus humiliter, & in quærendo familiaritatem Dei per affectum deuotionis internæ. Aduersus huiusmodi nulla est bona conformitas, per quam hæc studia destruũtur. Cũ vero pro iustitia, sicut & pro fide potius debeamus pati non solum irrisiones & despectiones, sed etiam persecutiones quaslibet, & mortem, sicut passi sunt Sancti ante nos, & patietur post nos in diebus nouissimis; quàm fidẽ deserere, vel iustitiam vitæ peccãdo relinquere. Discamus in paruis verborum & despectionum tribulatiunculis, vt si grauiora nobis imminerẽt pro Christo certamina, sciamus per patientiã superare. Nam qui a leui flatu deijcitur, quomodo stabit a vento maximæ tempestatis? Hoc ad præmuniendum cor præmisi, contra retrahentes a studio proficiendi in virtutibus. Quia qui tale studium non in se diligit, vix potest pro alijs secum morantibus æquanimiter sustinere. Vnde sicut illi non dimittunt consuetudines suas malas propter nos, & noxias, sic non oportet nos bona & vtilia studia abijcere propter illos, quia si volunt ad vitam æternam venire, oportet eos nobiscum viam Dei, non suam ambulare.

De otio vitando, & vanitate sensuum. Cap. IV.

NVmquam debes otiosus vagari, nec rumoribus vacare, & verbis otiosis, nec lusui, nec scurrilitatibus deditus esse, quia hæc faciunt mentem vagam, & inanem. Et licentia istorum dissoluitur cor a pondere timoris Dei, & affectum internæ deuotionis exhauriunt. Non euageris tuis oculis hinc inde singula intuendo, quia leuitatis est indicium. Et ea quæ foris aut per oculos, vel per aures strepitum, quemdam interius suscitant, quo puritas intelligentiæ, quæ in bonis meditationibus mentem pascit, quasi quodam puluere obscuratur. Quidquid non est necessarium tibi, vel vtile ad tuum, vel alterius profectum, pertransi; & noli immorari, nec cor tuũ in eo figatur, vel in eo tempus expendatur. Semper aliquid defer tecum in memoria, quod de Deo rumines cogitando: & mentis tuæ intuitum, semper in eum defigere stude, sicut docet Propheta dicens. *Psal. 15. b* Prouidebam Dominũ in conspectu meo semper, &c. Hæc enim continet cor apud se, ne commoueatur a se per vanam lætitiam, vel irrationabilem tristitiam. Mundus enim in quo fluctuamus, varijs tempestatum ventis agitatur, & qui non vult nauem cordis sui quassationibus conteri, vndarum influxione demergi, vel in extremas plagas ventorum flatibus impelli, affigere eam funibus bonarum cogitationum, assuescat ad petram immobilem, quæ est Christus. Funem ne facile rumpatur, ex triplici resticulo componas, videlicet ex sacrarum scripturarum deuota lectione, ex sedulæ orationis compunctione, ex bonarum actionum humili exercitatione. Lectio dat materiam & quasi semen bonæ cogitationis. Oratio rigat, & ad perfectum roborat, & cor illuminat ad intelligentiam & impinguat affectum ad saporem. Bona actio maxime condita pinguedine charitatis, & obedientiæ, vel alterius virtutis, lætificat conscientiam, & dat fiduciam spei in Deum, etsi ad horam intercipit deuotionis quietem, tamen meretur postea maiorem dulcedinis infusionem, & gratiã puritatis.

De euitatione prauarum cogitationum, & inutilium occupationum. Cap. V.

FEriatus & vacans caue tibi a vanis, & a prauis cogitationibus ne vel modicum in te morentur, quia cito inquinant cuiuscumque vitij colorem habeant, vt luxuriæ, vanægloriæ, odij, vel aliorum. Item caue tibi ab inutilibus occupationibus, quæ tempus perdunt cor inquietant, & vtilia impediunt, & deuotionem dissipant. Item a torpore acediæ, & pigritiæ, quæ mentem tepidam, & corpus delicatum reddunt, & ad bona opera desidiosum.

De vitanda notabilitate, & curiositate. Cap. VI.

INter homines existens, caue tibi a duobus quo ad te ipsum, & a duobus quo ad alios. Quo ad te, caue ne aliquid facias, vt ab eis noteris vnde gloriam quæras, in gestu, in sermone, in voce vel actu, quia peccatum est, & vanum, & cum putas eis placere, forte displices, & iudicant te quasi inanis gloriæ cupidus sis, vel forte non aduertunt quid agis. Et sic perdis conatum tuum inutiliter, & vane, sicut stulti qui puris imaginibus quasi viuis hominibus obsequuntur, sicut habetur in Psalmis: Qui hominibus placent, id est placere volunt, confusi sunt, &c. Item *Psal. 52. b* ne pudore superfluo obruaris in his quæ coram hominibus agere debes, loquendo, cantando, vel aliud agendo, sed ita liber esse stude coram eis, sicut si fine eis esses, & si intus verecundia æstuas, foris reprime, quia quo magis te notabilem facis ex pudore, eo plus considerant te, & ita plus confunderis. Signum superbiæ videtur, nimis erubescere de illis defectibus quos natura indidit, vt de deformitate corporis, vel vocis, ruditate, & similibus. De vilitate autem vestis, vel de humilibus obsequijs erubescere, in paupere religioso superbia est. Vitium autem vel scandalum erubesce, vnde Deus offenditur, vel aliquis scandalizatur. Apud temetipsum erubesce de peccatis tuis, de torpore in seruitio Dei, de negligentia bonorum quæ posses facere & deberes: quod tempus defluit, & profectus virtutis non crescit: de hypocrisi, quod foris vis putari melior, quàm intus te inuenias; quòd vitia tua occultas non timore nocumenti alterius, sed timore displicendi, & ne vilipendaris: quòd bona quæ ostendis vis videri & placere hominibus, vt ex his suspicentur aliquẽ multo plura, & maiora in occulto te habere, ex quo talia foras prodeunt, quasi te dolente; quòd vix adeo familiarem aliquem habes vnanimem, quem velles te in omnibus agnoscere, sicut te ipsum agnoscis, quòd etiam fit in confessione quandoque. Et si non audes peccata tua supprimere, quin ipsa accuses; tamen de illis in quibus te magis displicere times, ita ordinas verba submittendo, subiungendo, vel colorando, quòd minus apparent verecunda, vel si forte plus bene profers gloria-

gloriatis, & vis inde apud confessorem sanctus reputari, quod tam humilis sis, cui te magis quàm necesse sit, studeas confundere confitendo. Quòd cum tentationibus vitiorum maxime carnalium ita desidiose compungeris, vt solo timore periculi vel confusionis pudore eas repellas, & quantum audes in affectu arrideas solo consensu operis, vel morosæ delectationis excluso. In hoc apparet maior peruersitas, quòd cum facile quandoque huiusmodi tentationes quasi muscas immundas non abigis, ex negligentia eas permittis calescere, & conualescere, donec confortatæ iam periculosiores fiunt, & difficilius vincuntur, & conscientiam sæpius confundunt. Quòd ita desidiosus es ad ea, quæ Dei sunt, & quæ ad virtutis, & deuotionis studium pertinent, vt pudor humanus plura ex his a te extorqueat, quàm amor diuinus. Quòd ita ingratus es de beneficijs Dei, vt non solum debitas non agas gratias de perceptis, sed etiam gratiam oblatam & paratam in vacuum recipias & negligas; atque cum gratiam sentis tibi arridere, occupas te vanioribus studijs, quasi qui texit aranearum telas, quæ non proderunt ad vestimentum salutis. Quòd illa ad quæ teneris facienda, sicut sunt horæ canonicæ, & similia, ita negligenter & desidiose persoluis, vt non tam meritum inde speres, quàm supplicium expectes: quia & si verba vtcumque proferas, tamen corde tam vagus es, & affectu frigidus, quòd nec sensum orationis percipis, nec deuotionis affectum. Et de ipsis verbis plurima defluunt accelerando, & vtinam non multa transilias omittendo, dum non attendis si dixeris, vel non dixeris, nisi forte ex coniectura alicuius verbi, quasi ex caudæ apprehensione repures te dixisse. Deus autem & si patienter dissimulat, & attendit nostras negligentias, tamen non minus odit eas, sed integre dinumerat, distincte diiudicat, seuere puniet, nisi nos præueniamus faciem eius in humili confessione, in forti satisfactione, & in seriosa emendatione. Quòd ad omnia quæ ad corporis curam vel commodum spectant studiosissimus es, quæ vero ad spiritus profectum, vel ad fraternæ charitatis exhibitionem, vel ad prælati obedientiam, vel ad carnis castigationem spectant, desidiosus es. Quòd etiam hos & similes plurimos defectus in te aduertens, nec terreris, nec compungeris, nec discutis, nec corrigis, quasi Deus tecum aliter acturus sit, quàm cum omnibus alijs, vt mala tua incorrecta non puniat, & bona neglecta remuneret. Pro his & similibus erubesce apud te, & ab alijs in te diiudicari non mireris, nec indigneris, sed verecunderis. Hæc & alia plura in memetipso veraciter recognoscens erubesco, & doleo, sed non tantum sicut debeo, & non emendo sicut possem, & expediret. Ex meipso autem intelligo quod hæc vel aliqua istorum etiam proximo meo inesse possunt, & ideo vnusquisque iudicet, & discutiat semetipsum, considerans ex vero latere qualis sit, maxime quid sibi desit boni, & insit mali ex vitio proprio. Ex altera parte qualis esse debeat in virtutibus & moribus bonis, vt ex hoc humilietur ex cognitione defectus sui, & prouocetur ad studium proficiendi ad illa quæ videt se debere facere vel habere, & ideo regratietur Deus, si in aliquibus forte ex eius gratia profecerit. Quo ad alios caue a duobus, id est vt non curiose respicias vel perquiras eorum personas, vultus dispositiones, habitum, gestus, facta, vel verba, vel officia. Inquantum tibi non attinet ista perscrutari, vtilitatis causa, ita pertransi, ita cogita, ac si oues essent, vel alia animalia, vt in nullo circa illos occupes visum tuum, vel cor, vt non iudices, vel diiudices de alijs, quales sint, vel esse possint in mente, in merito, in moribus vel in alijs, quia talis discussio vana est, & sæpissime falsa, immo temeraria. Et insuper cor inquietatur, & aliquando inclinatur, & conscientia læditur, & alia bona negliguntur ex tali occupatione. Si aliqua videris de aliquo vel audias, quæ non placent pertransi & obliuiscere cito, committens ea sibi & Deo, maxime vbi ad te non spectat eius correctio ex debito magisterij, vel ex sociali familiaritate, vel denunciandi necessitate.

De compassione peccantibus habenda. Cap. VII.

COmpatere tamen peccantibus quasi in tempestatibus maris naufragantibus quia longe miserabilius est in lacum inferni demergi, quàm in profundum maris submergi. Ora pro eis & plora cum potes, ex hoc enim mereberis, vt a simili naufragio libereris. Beati enim misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. *Matt. 5. a* Sic etiam omnium miserorum afflictiones animo & oculo intuere, & singulas eorum miserias aggrauantes studiose computa, diligenter pondera, vt ex his affectus miserationis in te pinguescant. Et si quas tu miserias pateris, tibi leuiores in eorum comparatione videantur. Collige etiam in his quæ vides, passiones, labores, dolores, & paupertates Iesu Christi, qui cum esset diues pro nobis egenus factus est, vt illius inopia, diuites in cælestibus nos essemus. *2. Cor. 8. b*

De tribus vitijs communibus. Cap. VIII.

TRia sunt vitia communia apud homines, videlicet pronitas reprehendendi quæ in alijs vident, & non est secundum affectum eorum. Alterum est adulatio, qua salent sibi inuicem blandiri, laudando, arridendo, quærendo quomodo valeant, cum non curent eos quandoque valere, honores inutiles offerendo, & in alijs multis modis in quibus nec est vtilitas, nec ex affectu faciunt, sed ex vsu vt placeant. Terrium est propria gloriatio de seipso, quia ea quæ nos facimus, dicimus, sentimus, & scimus, placent nobis, & præferimus ea aliorum factis commendando, vel occulte cogitando: & dedignamur, si alij non mirantur ea quasi non habeant sanum iudicium, & delectamur in laude nostra. Et si aliquando nos ipsos atterendo humiliamus, non pure hoc facimus, sed volumus per hoc astute alium prouocare ad laudem nostram, quasi non debeat pati, vt nos vituperemus quod in nobis laudandum est, vel hoc sæpe facimus, vt humiles reputemur, & saltem ex hoc placeamus, si alia placētia non habemus. Qui ab istis tribus esset liber, in magna puritate viueret, & quiete. vnde versus.

Esse reprehensor, adulator, laudis amator
Noli, sic pura tibi mens erit, atque quieta.

De non habendo res curiosas. Cap. IX.

NVlla curiosa habere cures, vt imagines, tabulas, sudariola, pater noster, & similia. Nec recipias, nec des alijs pro munusculis, quia occupant cor, & magistris nostris non placent, & faciunt te notabilem inter ceteros, & sæpe sine licentia recipiuntur, vel dantur talia incaute, dum pudet eos toties pro istis recurrere ad magistros. Species aromaticas non habeas, nisi pro euidenti necessitate non possis carere. Qui omnibus rebus peculiaribus carere posset, felix esset, quia multæ distractionis materiam abscidisset. Si autem aliqua volueris habere, vt libros ratione studij, & scriptoriola, nulla superflua collige, vel curiosa: solum contentus sis solis necessarijs in numero & valore. Ipse habitus, & communia instrumenta tua, simplicia sint, & inculta. Corporis gestus, & omnia foris apparentia, plana sint & pura. Nihil notabiliter curiale & curiosum, vel singularitate coloris respersum affectes.

Quòd religiosus non debet affectare hominibus placere. A
Cap. X.

STude humano iudicio non moueri, nec delectari fauoribus, nec despectu contristari, quia iudicium humanum cæcum est frequẽtius, & ignorat veritatem, & fallitur sępissime, nec si laudaris ab homine es ideo laudabilior, nec si despiceris es ideo vilior. Stultus est, qui stulto placere laborat. Quia sicut cæcus non discernit inter colores, nec surdus inter sonos, insipiens homo nescit pensare meritorum dignitates, vnde cum aliquid agere te contingit æstimabile, vt prædicare, vel simile non anxieris quòd ad placitum hominum hoc facias, sed inuocato auxilio Dei prout melius expedire secundum Deum intelligis, stude facere. Et si bene successerit, Dei adiutorio refer gratias, & noli extolli, quia non propter te, sed magis propter aliorum orationes & merita, gratiam tibi datam debes æstimare. Si autem minus bene successerit noli turbari, nec pudore confundi, sed gratias Deo refer, qui sic te ab eleuatione defendit. Siue autem bene, siue minus bene successerit, statim habe te interius & exterius, ac si non feceris. Laudet qui vult, vel despiciat, quid ad te? Tu tace, excusationes caue, quando debes aliqua huiusmodi facere. C
Ad hoc sæpissime fiunt, vt despiciamur, & præsumptuosi videamur qui talia audeamus. Vnde videtur melius, purius, & humilius simpliciter facere quod est faciendum, vel obedientia iubente, vel charitate instigante. Si placet eis, bene, si non, quid est tunc perditum? Nam cum oportet te prædicare, vel simile facere, quod aliquid honoris videatur habere, si bene feceris, lucrum habes de laboris tui profectu; si minus bene iterum lucraris meritum humiliationis tuæ, & post hoc minus ad huiusmodi cogeris ab illis quibus non placuisti. Omnes sumus alterutrum expositi, vt alter alteri placeat, vel displiceat, cum in D
mea non sit potestate vt tibi placeam, sed in tuo arbitrio, vel affectu quæ tibi dare non valeo. Si multum tibi placere laborabo, forsitan nihil proficiam, quia aliter consilium tuum dirigitur: & ideo nihil in hac parte melius video, quàm quod soli Deo studeat homo placere, & proximum non scandalizare, vel scienter offendere, & committere Deo si hominibus placeat, vel displiceat humiliter, & patienter, iuxta il-
1.Cor.4.a lud: Mihi pro minimo est, vt a vobis iudicer. Quibus places, adscribe eorum beneuolentiæ, non tuæ probitati. Quibus autem displices, attribue tuo merito, & cogita quòd si tantillo eis displices, sicut ex- E
terius cognoscere valent tuam vilitatem, quid fieret si radicitus perspicerent omnia vitia tua, & peccata, & inhonesta quæcumque? Mirum si non eijcerent, vel lapidarent te, pro me loquor. Numquam enim a fidelibus tantum despectus sum, sicut sum despicabilis in veritate: vnde non debeo indignari, cum aliquando despicior, sed mirari, & reputare de beneficio Dei, quòd non omnibus sum odiosus.

De patiendis humiliter odio, & detractione.
Cap. XI.

ET cum detrahi tibi intelligis, non mouearis, quia si verum est quod dicitur, non est inconueniens hoc loqui homines, quod facere ausus es. Si autem verum non est, non nocet tibi eorum locutio. Vt si albus esses, & diceret quis te nigrum esse, quid obesset tibi illud dicere? Nihil, cum tu esses quod es, & non aliud. Et si quis æstimaret te capram esse, tamen homo es. Si autem ad primos motus huiusmodi aduersitatis turbaris, & inflammaris, ex patientia reprime iram, & sustine ad modicum, sicut qui sustinet adustionem cauterij, vel secationem chirurgici cogitans vtilitatem patientiæ, & cito sanari incipias, & melius habere. Immo hoc ipsum ex pugna intus exercitata, magnæ vtilitatis est, quia est purgatio peccati, vitij lima, exercitatio virtutis, meritum gloriæ, præparatio pacis. Non enim coronabitur, nisi qui legitime certauerit. Rancorem erga nullum retine in 2.Tim.2.a
corde. Ad omnes cor mite, & pacificum habere stude, nec pro tua offensa, nec pro vllius vitio aliquem odito, ne fias cum illo sub specie zeli pariter vitiosus. Si non cõuenit tibi eius habere familiaritatem propter vitæ ipsius deformitatem, sic displiceat tibi malum quod habet ex se, vt non sit tibi execrabile bonum quod est ex natura in præsenti, vel ex gratia forsitan in futuro. Multi enim sunt mali, qui fient boni po-
B stea, propter quod de omnibus viuentibus est sperandum. Quòd si aliquis te odiret, & detraheret, & niteretur te confundere, & grauare: tu etiam si ex similibus vis contendere, non vincis eum, nec placas, sed prouocas sicut qui canem latrantem minãdo prouocat ad mordendum, qui si latratus eius non aduertendo transiret, citius eum compesceret, & abiret. Nam cum hoc intendat omnis aduersarius, vt molestet, & prouocet illum cui aduersatur, si videt te exacerbari, & contristari, ita habet quod quærit, & tanto fortius instat quomodo grauet, quanto plus videt valere conatus suos ad id quod intendit. Si autem viderit quod patienter sustines, & pertransis, ac si non sentias, confunditur in seipso, & confringens tumentes fluctus eius, ex indignatione quiescit videns quod nec valet efficere, quod quærebat, scilicet vt te conturbaret, vel certe confusus compungitur, & corrigitur exemplo patientiæ tuæ emẽdatus. Quòd si forte obstinatus, nec corrigitur, nec desistit te persequi, disce aliquid pati posse pro Deo, quia ille qui tibi aduersatur grauius torquet seipsum, quàm te. Qui autem seipsum morderet, & laniaret in odium tui, quid te læderet? Immo de se te vindicaret, ipse non tu, morosus vulnera sentiret. Ita sentias de illo quia odit te, quòd se laniat non te. Vnde tu habeto pacem tecum, & aliena malitia non tibi nocebit. Quòd & si verba contumelię tibi intulerit discere debes, vt omnia verba habeas pro sono transeunte, nisi quantum valeas ex eis ædificationem accipere, sed inquantum perturbare possunt, & scandalizare, sint tibi, sicut auium garritus, & latratus canum. Hoc cum audis pertransi, & non cura. Noli illi similis fieri, qui tibi detrahit quia sicut in illo odibile est vitium detractionis, ita etiam esset in te. Nemo autem in odium aduersarij sui sibimet præcidit nasum, vel eruit oculos: sic nemo sapiens deturpat seipsum, vt se vindicet de inimico, quia tunc non tristitiam, sed lætitiam inimico afferret. Si patienter fers iacula aduersantis, alij compatientur tibi, & impugnabunt pro te aduersarium tuum te tacente, & diligent te. Si autem vindicare volueris te resistendo, aspicient te, & respicient vos pariter mordentes, & scandalizabuntur in vtroque. Doctrina Christi magistri nostri Matt.5.g
& Domini est, cuius te esse discipulum professus es in professione Regulæ: Diligere inimicos, benedicere odientes nos. Et nostra benignitate vincere illorum malitiam. Sicut ille malos mutat in bonos, patienter eos, vt conuertãtur expectãdo, & beneficijs alliciẽdo.
F

De sui ipsius correctione. Cap. XII.

COrrige in te quod in alio reprehendis, & doce te quod vtile cuique cognoscis. furor tuus agat in teipsum, & ita inflammatus alios calefac, sicut ignis qui proxima prius, & postea remotiora calefacit. Tu igitur esto proximus tibi in correctione tui. Regula ingenij tui, & zelus iustitiæ tuæ primo reformet te, exemplar artis tuæ alijs imitãdę. Ostende in proprio, cuius peritiæ sis in opere alieno. Quidam sciunt in alijs multa corrigere, & vitam aliorum ordinare, in seipsis autem multa incorrecta relinquunt, & minimam diligentiam adhibent, vt statum propriũ ordi-

nent ad profectum virtutis. Quandoque somniant si essent in alio statu, in tali, vel tali officio, vel dignitate, quantum bene valerent illam bene disponere, suum autem statum in quo iam sunt nec sollicite discutiunt, nec emendant, sed aliquando per alium moniti, vel ex casu forte ad se reuersi, cogitant ad meliora se extendere, nec prouide disponunt qualiter hæc faciant, vel in eo quod prouident non perseuerant, consuetudine dissolutionis, & torpore eos ad solitu reuocante.

De eodem. *Cap. XIII.*

ESto tuimet potens, vt statim ad nutum rationis assuescas, tam cogitationes cordis, quàm membra, & sensus corporis a noxijs retrahere, & in bonis studijs occupare, & oculos, manus, linguam, auditum, & cogitatum, quasi in freno manus tuæ, ne insolenter euagentur extra disciplinæ terminos. Quia sicut auis, vel bestia ex coactione domita, rursus ex relaxatione fiunt indomita, ita sensus exteriores, & affectiones interiores, nisi sub discreta cautela refrenentur, ex libertatis licentia insolescunt, ita vt postea difficilius redigantur sub rationis magisterio, quàm in principio conuersionis, quia peruersi difficilius corriguntur quàm numquam conuersi, sicut animalia difficilius domantur, vel mansuescunt in senectute, quàm in iuuentute, & sensus iuuenum capacior est scientiæ, quàm senum & inueterata arbusta inflexibiliora sunt, quàm recentia, & tenera. Sæpissime discute teipsum, & considera statum mentis, corporis, quid desit, quid deficiat, vel quid proficiat. quid impediat profectum, & quomodo illi obuietur declinando, vel resistendo, aut regendo, aut tolerando. Peccata declinanda sunt, & fugienda. Vitijs impugnantibus est resistendum, officium vel alia actio occasionaliter impediens, regenda & ordinanda est discrete ad profectus materiam. Aduersitas est toleranda, & per vsum tolerandi fit magis tolerabilis, & ideo tam odiosa est nobis aduersitas, quia nolumus assuescere. Si aliquis domesticus tuus, vel vicinus, tibi fuerit in corde onerosus, illi stude magis obsequiosus esse, & affabilis, cito senties remedium illius morbi.

Quare non sit affectanda hominum dilectio. Cap. XIV.

NOn multum affectes diligi, quia distractio cordis est, & a quo quæris diligi, illi etiam affectas placere, & tibi admiscet se adulatio, & sæpe simulatio, ne forte displicere incipias, & minus diligi Turbaris etiam quando suspicaris te minus diligi, vt desideraueras, vel speraueras. Pauci etiam sunt in sensu, & affectionibus, & moribus ita conformes, vt non sit dissensionis materia aliqua inter eos, quæ est dilectionis aduersatrix. Item a feminis velle diligi, etiam præter tentationis laqueum, & occupationis materiam, & turbationis occasiones continuas, nota suspitionis, & obseruationis non carebis. Committe te Deo, & ab illo stude diligi fideliter, & aliorum certam dilectionem relinque illorum arbitrio, & diuinæ voluntati. Dilectio hominum fallax est, & instabilis, facile cedit, facile lædit: ad modicum vtilis, & sæpe nociua. Si dignus fueris diligeris, sin autem, iustum est non diligi indignum, nec ei vllam reuerentiam exhiberi. Amen.

S. BONAVENTVRAE
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
Opusculum, cui titulus est
REGVLA NOVITIORVM

Quæ de instructione Nouitiorum in superioribus opusculis docuit S. Bonauentura videtur in hoc opusculo in compendium redigere: in quo breuiter nouitios instituit ad vitæ reformationem.

PRAEFATIVNCVLA.

RENOVAMINI in nouitate sensus vestri, vt probetis quæ sit voluntas Dei bona, beneplacens, & perfecta. Hoc dicit Apostolus ad Romanos in persona nouitiorum, his qui fuerũt per peccatum in sæculo deformati, & erant tenebrosi, vt modo in religione positi, per finalem sententiam reformentur, & fiant luminosi, vt dicatur de eis. Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino, vt filij lucis ambulate. Qui ergo desiderant in spiritu & moribus reformari, studeant vitam suam subscriptis rationibus reformare. Cognoscent enim quia voluntas Dei erit eis bona, quantum ad remissionem culpæ deformantis, beneplacens quantum ad infusionem gratiæ reformantis, sed perfecta, quantum ad fruitionem gloriæ præmiantis, in qua recipient diadema decoris de manu Domini Iesu, qui retribuet vnicuique iuxta opera sua, iustus est, & iustitiam dilexit. *Rom. 12. a* *Ephes. 5. b*

De officio. *Cap. I.*

CVM spiritualia sint semper vbique omnibus præponenda: idcirco cum fueris in ecclesia, vel alibi ad diuinum officium celebrandum, non sis ibi cum vagatione cordis, interponendo nociua, & cogitando diuersa, quia dicit Bernardus: Magna abusio est habere os in choro, & cor in foro. Nam de talibus dicitur per Prophetam: Ore suo benedicebant, & corde suo maledicebant. Sed dicas cum profunda cordis humilitate, & reuerentia, & timore. Nam teste Scriptura. Timor Domini delectabit cor, & dabit gaudium, & lætitiam: & stude intelligere ea quæ dicis si potes, si vero *Psal. 61. a* *Eccli. 1. b*

vero non potes intelligere, reuerere: quia, ficut dicit A Sapiens, per reuerentiam accedet tibi bona gratia: & femper ad totum officium fis erectus, tam in officio beatæ Mariæ Virginis, quàm in alio, hoc modo excepto, quia in nocte, dicto matutino beatæ Virginis, licet tibi apodiare. Officium vero beatæ Virginis numquam dimittas. & quamdiu ftas in officio totaliter fis honeftus, vt non refpicias circumftantes, nec cum aliquo loquaris ibidem, fed inclinato aliquantulum capite dimiffas manus habeas ante, aut in modum crucis, aut manum in manu portans, numquam autem ante pectus, vel in finu, vel in loco inhonefto portes, cogitans te effe non folùm coram fratribus: B fed etiam coram Deo, & Angelis eius. Nam tefte Propheta, qui dicit: Præuenerunt principes, ideft Angeli coniuncti pfallentibus. Et fis femper follicitus ad horam, ne aliquando negligentia, vel verecundia ductus, aliquod verbum prætermittas, & nõ dicas horas tuas folummodo prolatione vocis exterioris, vt Pharifæi verfipelles. de quibus conqueritur Dominus per Prophetam, dicens: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe eft a me. Caue tibi multũ, ne aliquid facias, vel dicas ibidem, quòd alios prouocet ad rifum, quia ficut dicit Ifidorus: Nullus habebit acceffum ad compofitionem, vbi C fuerit immoderatus iocus, vel rifus, fed iucundatio tua fit femper in Iefu, & meditatio tua fit femper in Iefu, vt pfallendo, & meditando poffis dicere cum Propheta: Et erunt vt complaceant eloquia oris mei, & meditatio cordis mei in confpectu tuo femper, & dicta qualibet hora, dicas: Miferere mei Deus, cum oratione: Omnipotens fempiterne Deus, qui gloriofæ Virginis Mariæ matris, & cetera.

Eccli. 32. a
Pfal. 67. c
Ifa. 29. d
Mat. 15. a
Pfal. 18. d

De oratione. Cap. II.

CVm Dominus dicat in Euangelio, quia oportet D femper orare, & non deficere. Stude femper expendere tempus tuum aut in oratione, aut in lectione, aut in bona meditatione, aut in feruitijs: non enim ceffat orare, qui non ceffat benefacere. In oratione autem frequenter & morofe permaneas, cum profunda cordis deuotione & humilitate. Oratio autem humiliantis fe nubes penetrat, iuxta fententiam Sapientis. Quidquid autem in oratione petieris, cum fiducia impetrandi petas. Veritas enim dicit: Quidquid orantes petitis, credite quia accipietis, & fiet vobis. Sit autem oratio tua in excelfa charitate fundata. Gregorius enim dicit: Quia virtus perfectæ E orationis, eft celfitudo charitatis. Sit fecreta, verecunda, iufta; lacrymofa, & frequens, & quia oratio nihil aliud eft, quam afcenfus intellectus ad Deum, idcirco antequam incipias orationem præpara te ad intimam deuotionẽ, fi vis attingere ad diuinam prægustationem. nam tefte Gregorio: oratio eft cordis non labiorum. Nec inquit verba deprecantis tantum Deus intendit, fed cor orantis afpicit, & ideo dicit Sapiens: Fili, ante orationem præpara animam tuam, & noli effe tamquam ille qui tentat Deum. Tunc enim orator dicitur tentare Deum, quando abfque cordis præparatione currit ad vocalem orationem, F & petit ibi diuinam fpeculationem. Sic vix aut numquam poterit impetrare, quia talis dicitur non deuotus orator, fed verborum latrator. Si ergo vis affici in oratione, præpara cor tuum ad deuotionem, nam de cordis præparatione, dicit Dominus per Prophetam: Præparationem cordis eorum audiuit auris tua. vnde legitur in vitis Patrum: Quales volumus orantes inueniri, tales debemus ante tempus præparare nos. Ad iftam autem præparationem tria occurrunt, primo vt dicit Gregorius: Quinque fenfuum reuocationes, fcilicet ab exterioribus, vt ad nihil intendat, nifi ad quietem mentis, ne forte anima quæ foli Deo vacare intendit, per eos ad plura diffundatur. Nam

Luc. 18. a
Eccli. 35. c
Mar. 11. e
Greg. hom. 27. in Euã. poft med.
Eft apud Ifidor. de fum. 60. li. 3. c. 7. fent. 4.
Eccli. 18. e
Pfal. 9. d

fi inuifibilis anima inuifibili Deo conformis eft, dum Deum orat, debet omnium vifibilium obliuifci, vt impermixta terrenis ad cæleftia cito tendat. Anima enim in modum arboris cogitatur leuari. Vnde Gregorius dicit: Tanto auidius guftum fapientiæ orator intus acciperet, quanto faporem carnis pro eodem fapientiæ fonte robuftius repreffiffet, propter quod dicebat Dominus. Tu autem cum oraueris intra in cubiculum tuum, & claufo oftio ora Patrem tuum. Sed quia nemo afcendit ad Dei contemplationem, nifi prius defcendat per fui humilitatem, ideo fequitur fecundum, fcilicet propriæ paruitatis confideratio. Si autem vis videre tuam paruitatem qui oras, confidera illius immenfitatem quem oras: nam nihil es refpectu Dei viuentis. Tu enim es vermiculus putridus, ipfe vero Deus eft æternus. Tu creatura mortalis & infirma, ipfe vero Creator omnipotens, tamen cum nihil fis, non ipfum Deum honorafti tamquam creatorem tuum, & tamquam feruus dominum fuum, & quod periculofius eft, peccando eum ad iram prouocafti, & femper eum fuis ftipendijs impugnafti, & ideo non es dignus exaudiri, fed potius cruciari æternaliter. Et fic mentaliter defcende ad infernum cogitando, fcilicet grauia peccata quæ commififti, & quantam gloriam perdidifti, & quàm dura fupplicia incurrifti, vt cogitãdo cognofcas tuam transgreffionem, & quàm iufte damnatus es, & diuinam paffionem, qua redemptus es. Nunc igitur fequitur tertium, fcilicet Chrifti redemptoris ignita dilectio. Si autem vis diligere Chriftum, confidera quantum fueris dilectus a Chrifto. Nam maiorem charitatem nemo habet, vt animam fuam ponat quis pro amicis, fed Chriftus plus, quia pro nobis inimicis fuis mortuus eft. Cogita ergo hæc grandia beneficia Dei, qui deberes meritis tuis æternaliter cruciari, voluit tamen ipfe Dei filius pro te redimendo de muliere paupercula nafci, & crudeliffima fupplicia pati, & horribili morte mori, & mortuus ad inferna defcendere, vt nos de inferni pelago liberaret, & in cælefti collegio collocaret. Et afcende mentaliter ad illud collegium beatorum, & tunc diuina charitate ignitus incipias orare feruenter, vt poffis dicere cum Propheta: Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardefcet ignis: & dum diu oras, fpeculare illam Hierufalem triumphalem, vt orando poffis dicere cum Apoftolo: Noftra autem conuerfatio in cælis eft. Orationes autem quas facias, femper habeas fub certo numero terminatas, quas numquam dimittas, nifi manifefta neceffitate, vel infirmitate coactus, quæ funt hæ. Primo ad laudem Dei, & beatæ Virginis, quotidie inter diem, & noctem dicas centum Pater nofter cum Gloria Patri: & totidem Aue Maria cum genuflexionibus. Item dicas quotidie Pfalmos pœnitentiales cum Letania, pro benefactoribus viuis, & Vefperis defunctorũ, hoc eft, Placebo, & aliam facias ficut tibi Dominus miniftrabit. Hic tamen attende, vt in oratione quam facis, magis ftudeas ad deuotionem, quàm ad confummationem, vt ftatim cum inueneris Chriftum, orationem vlterius non procedas, fed eo fruere quem quærebas, dicens cum fponfa: Inueni quem diligit anima mea, tenui eum, nec dimittam, & fubtrahente fe Iefu, orationem perficias quam incœpifti, & confulo tibi, vt numquam prædicta dimittas: non enim qui incipit emendatur, fed qui finaliter perfeuerat. Ora ergo chariffime, & te in oratione exerce, quia pauperi non oranti, æterna fupplicia promittuntur. Ait enim Bernardus: Ora frater inftanter, ora quia ille dicitur habere tunicam mixtam fanguine, qui carnem fuam nutrit de pauperis fudore. Cantando vobis, inquit, ifta bona proueniunt. graues ergo pro eis effundite gemitus alioquin quod hic in delitijs fumitis, in tormentis euomitis. Studeas ergo tanto feruentius, & morofius cum feruore deuotionis orare, quanto

Matt. 6. a
Ioan. 15. b
Pfal. 38. a
Philip. 3. d
Cant. 3. b

quanto plus ceteris maiora beneficia tibi conferũtur, quia ſicut dicit Gregorius: Tãto ergo humilior, atque ad ſeruiendum Deo promptior quiſque debet eſſe ex munere, quanto ſe obligatiorem conſpicit in reddenda ratione. Et omnis oratio tua ſemper voluatur circa Dei beneficia collata, cum gratiarum actione, aut circa tua & proximi ſcelera perpetrata, cum omni dolore & lacrymarum effuſione. Iſta eſt ſcala per quam vidit Iacob Angelos aſcendentes, & deſcendentes. Et quotidie ſemel a fratrum conſortio ſeparatus ſtude animum tuum ab omni ſollicitudine reuocare, & illicitis cogitationibus permixtus, cum profunda cordis humilitate, deuotione, & gratiarum actione recogita circa beneficia Creatoris, & maxime quoniam pro te voluit humiliter incarnari, & acerbiſſima ſupplicia pati, & morte turpiſſima mori. Quæ autem de paſſione tunc debeas cogitare, dicit Bernardus: O homo reſpice mentali oculo, quanto remunerationis debito Domino tuo ſis aſtrictus. Reſpice ſanguinem, alaparum contumeliam, flagellorum duritiam, coronam ſpineam, verborum blaſphemiam, ſputi ludibria, crucis angariam, ſuſpendium patibuli, oculos languentes, oris pallorem, felita cibaria, acetoſa pocula, caput inclinatum, mortis ſupplicium. Et quid plura? Vita pro nobis mortua eſt. Et cum hæc prolixius cogitaſti, conuertere protinus ad teipſum, & conſidera quòd Chriſtus non ſolum ſupradicta, ſed etiam alias multas ſuſtinuit paſſiones, vt te de ſeruitute diaboli liberaret. Et tu ingratus, beneficia Creatoris tui non cognoſcis, cum ſis ſua morte redemptus, non ſolum ardentius non amaſti, ſed peccando potius impugnaſti, ſicut ipſe conqueritur per Prophetam, dicens: Retribuebant mihi mala pro bonis, & odium pro dilectione mea. Et prolixa hora cogita cum dolore, quantum & qualiter Deum offendiſti, & per conſequens quantam gloriam amiſiſti, & quanta ſupplicia acquiſiſti, & in hoc liquefiat anima tua dolendo, & pœnitendo in amaritudine lacrymarum, vt poſſis dicere cum Propheta: Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia non cuſtodierunt legem tuam. Ad vltimum vero ſurge ſperando de miſericordia Ieſu Chriſti. Patiens enim eſt, & multum miſericors, ſicut dicitur in Pſalmo. Et ideo confidenter, & humiliter roga eum, vt qui ſua morte te redemit, & redemptum de mundo te vocauit in religione poſitum, immaculatum finaliter te conſeruet in ſanctorum collegio. Deinde roga Deum pro Eccleſia Romana.

Greg. homil. 9. in Euang. ſere in prin. — *Gen. 28. c* — *Pſal. 34. b. & 108. a* — *Pſal. 118. r* — *Pſal. 85. d*

De confeſſione. Cap. III.

QVia ad remiſſionem peccatorum requiritur contritio amara, confeſſio pura, & ſatisfactio condigna, idcirco antequam vadas ad confeſſionem, omnia peccata quæ poſt prædictam confeſſionem feciſti, vel corde, vel ore, vel opere, aut omittendo bona, aut committendo contraria, cum profunda contritione ad mentem reuoca diligenter, ne ea in confeſſione prætermittas. Cum ſingula ad mentem reuocaueris verecunde, vade ad ſacerdotem, & depoſito mantello humiliter genuflecte, & cum extracto caputio, & iunctis manibus dicas: Confiteor, vſque, Ideo precor: & hic incipias dicere peccata quę cogitaſti ſæpius, & pro ſingulo peccato, dicas tuam culpam. Quibus dictis, iungas vltimo dicens, Et de iſtis, & de alijs multis peccatis meis mortalibus, venialibus confeſſis, & omiſſis, quibus offendi Creatorem meum, viſu, auditu, guſtu, odoratu, & tactu: dico meam culpam. Iſta ſufficiunt ad confeſſionem frequentem: cum volueris prolixius confiteri, dicas de offenſionibus regulæ, maxime de obedientia, paupertate, & caſtitate, & exprimas ſi in aliquo iſtorum offendiſti. Item de multa ingratitudine & irreuerentia quam habes, circa temporalia & ſpiritualia beneficia, nam ſpiritualia non cognoſcis, iuxta beneficium redemptionis & religionis, quia cum gratiarũ actione frequenter ruminare debuiſti, & etiam de beneficijs corporalibus es ingratus, quia pro eleemoſynis acceptis, non reddis Deo debitas gratias, ſicut debes, & parum pro benefactoribus oras. Item de modica charitate quam habes circa Deum & proximum, quia Deum non diligis, ſicut debes toto corde, nec obedis conſilijs & præceptis, ſicut debes, ſed quod periculoſius eſt, eius voluntati reſiſtis frequenter, nec etiam diligis proximum ſicut debes, quia non congaudes ei in proſperitate, nec in aduerſitate compateris, ſicut debes. Item de perditione temporis quia ſtas otioſus in die audiendo verba vana, & otioſa, & nociua ad riſum prouocantia. Item de inhoneſtis & nociuis cogitationibus, luxurioſis & otioſis, quibus non reſiſtis humiliter ſicut potes, ſed forte quod peius eſt, negligis principia motuũ carnaliũ qui inſurgunt. Item de multa ſuperfluitate in comedendo & bibendo, & alia non neceſſaria faciendo. Item de falſo & temerario iudicio. Item de vana lætitia & triſtitia. Item quia tu es pronus ad malum, & remiſſus ad bonum. Item de multa ſuperbia, vanagloria, inuidia, iactantia, auaritia, acedia, & luxuria. Item de modico quem habes de peccatis tuis dolore, & non doles de confeſſis ſicut debes, & de aliquibus dicas quæ conſcientia reprehendit: & dum hæc omnia dicis deſcende ad ſimilia quæ feciſti, & ſemper accepta pœnitentia oſculare terram, & ſit confeſſio frequens, aperta & integra, verecunda, & lacrymoſa, & cum contritione, & ſine excuſatione. Et ſi potes confiteri quotidie bene quidem, ſin autem de tertio in tertium diem ſaltem ſtudeas cõfiteri, & ſtudeas generaliter annuatim confiteri.

De ſacramento Euchariſtiæ. Cap. IV.

CVm Apoſtolus dicat, quòd qui illud incogitabile ſacramentum indigne manducat, iudicium ſibi manducat & bibit: idcirco quandocumque communicare proponis, ſtudeas per totam hebdomadam præcedentem ad te præparare, per peccatorum contritionem continuam, confeſſionem, & deuotam orationem. Nam de hac præparatione loquebatur Apoſtolus cum dicebat: Probet autem ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat. Quod ſi in die Dominico proponis communicare, ſtudeas te ante per triduum ad feruorem ſpiritus ordinare, vt ſis in ſexta feria præcedenti ab omni cogitatione immunda abſtractus. Semper autem habeas mentales oculos ad Ieſum crucifixum, ſpinis coronatum, aceto & felle potatum, ſputis & contumelijs ſaturatum, a peccatoribus blaſphematũ, acerbiſſima morte conſumptum, lancea perforatum, a mortalibus iam ſepultum. Hæc cogita illa die, ſiue comedas, ſiue bibas, ſiue aliquid aliud facias, vt cogitando Creatorem crucifixum, dolorem in corde habeas, tota die oſtendas triſtitiam in corde, & in corpore, dicens cum Apoſtolo: Mihi autem abſit gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti. Sabbato proponas penitus fratrum conſortia declinare, & quietem mentis eligere: dies enim requietionis eſt, & pone ſtrictum ori tuo ſilentium, vt ſaltem illo die non ſolum otioſa verba ſuccidas, ſed ipſa neceſſaria vix loquaris. Nam teſte Hieremia: Bonum eſt præſtolari cum ſilentio ſalutare Dei noſtri, & vſque ad completorium exerceas te, aut in lectione, aut in bona meditatione. Poſt completorium vade in eccleſiam, & ibi reuoca mentem tuam, & quidquid contra Creatorem tuum feciſti, recogita cum dolore, & amaritudine cordis, dicendo cum Propheta: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Et ſemper quando communicare proponis die præcedenti ieiunes, & poſt matutinum non dormias, ſed vigila in oratio-

1. Cor. 11. g — *1. Cor. 11. f* — *Gal. 6. d* — *Thren. 3. e* — *Iſa. 38. c*

oratione, sciens quòd in vigilia post matutinum, Saluator noster potissime inuenitur, ipso attestante qui ait: Qui mane vigilauerit ad me, inueniet me. Cum communicatus fueris, statim vade ad cellam tuam, & cum gaudio magno ipsius communicationis, affectes illum quem quidem ipsa veritas promittit, dicens: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam: & immediate dicas Pœnitentiales cum Letanijs, & caue illa die similiter ne egrediantur verba nociua, vel otiosa de ore tuo, per quod intrauit Iesu refectio gloriosa, teste Apostolo: Nemo potest digne calicem Domini, & calicem dæmoniorum sumere. De frequentatione vero cõmunionis non audeo suadere, nisi quod Augustinus suadet, ait enim: Quotidie Eucharistiam recipere, nec laudo, nec vitupero: omnibus tamen Dominicis diebus communicãdum hortor, si tamen mens in affectu peccandi est, magis grauatur quàm purificatur. Et tamen licet quis peccato mordeatur, si tamen de cetero non habet voluntatem peccandi, & satisfaciat lacrymis, & orationibus, accedat securus. sed de illo dico, quem mortalia peccata non grauant.

Prou.8. b
Ioan.6.f
1.Cor.10.e
Aug.lib.de Eccles.dogmat. c. 53. refertur de cõsecr.d.2. c.Quotidie.

De comestione. Cap. V.

CVm pulsatur campanella ad mensam, vel ad comedendum, stes in silentio, & examina teipsum quomodo in oratione, vel lectione, vel in seruitijs laborasti, vt præparatas eleemosynas possis secura conscientia manducare: nam peccatores tibi eleemosynas largiuntur, non vt loquaris de partibus, vel de guerris, vel maneas otiosus, sed vt pro eis incessanter ad Dominũ fundas preces. Quòd si te inueneris otiosum stetisse, aut dixisse illicita, timeas cum dolore cordis, sciens, quòd de eleemosynis acceptis oportebit te reddere rationem villicationis tuæ, & vsque ad secundam pulsationem cogita supradicta, semper pro benefactoribus exorando. Cum autem intraueris ad mensam, sede circa honestiores si fieri potest bono modo. Et antequam incipias manducare, dicas gloria in excelsis Deo, vel tribus vicibus pater noster, & inuocando nomen sanctæ Trinitatis, dicendo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, amen. Et tunc incipies manducare cum timore, & dolore cordis, vt verificetur in te illud: Antequam comedo suspiro, sic Bernardus dicit: Cum comedis non totus comedas, sed attendas lectioni si fueris vbi legatur; si vero non legitur, ibidem cogita de Deo, vt vterque homo sit propria refectione refectus. Sis ergo in mensa honeste, capite semper cooperto, oculis non diffusis, & nulli loquaris inde nisi necessitate coactus, nec cures scire, quid, vel quantum, vel qualiter alij manducent. Paulatim incidas panem, & vinum moderate propina, vt cum comedas nec panis incisus, nec vinum in scypho sit, nec sis primus in comedendo, nec vltimus in finiendo. Et dum sanus es, numquam panem eligas meliorem, nec deteriorem tantum dimittas, ne Deum offendas, & proximum scandalizes. sed comiter manduca illum: & non comedas rapaciter sicut gulosi, quorum Deus venter est, sicut dicit Apostolus: sed curialiter & honeste manduca, sicut decet religiosum, & paupertatis sanctissimæ sectatorem. Et cum biberis dicta Aue Maria cum duabus manibus bibas, ne quod datur ibi ad nutrimentum, fiat tibi in detrimentum, habet enim ad libidinem prouocare, sicut dicit Sapiens, quia luxuriosa res est vinum. Et ideo dicit Apostolus: Nolite inebriari vino, in quo est luxuria, & alibi: Semper modico vtere vino. Appone igitur semper aquam in vino: Specialia tibi numquam procures, nec oblata recipias, si euitare poteris bono modo. xenia non mittas per mensam, nisi forte illis qui iuxta te sunt. In fine vero micas diligenter collige & manduca, quia dicit Dominus, colligite fragmenta ne pereant.

Iob 3. d
Philip.3. d
Prou.20. a
Ephes.5. d
1.Tim.5.d
Ioan. 6. b

A

De abstinentia. Cap. VI.

CVm Dominus dicat in Euangelio: Attendite ne grauentur corpora vestra crapula, & ebrietate. In huiusmodi semper stude crapulã fugere & ebrietatem, & sobrietatem elige, quia dicit Sapiens: Multi per crapulam perierunt, qui abstinens est adijciet sibi vitam. Si autem fueris ad comedendum, non sapor, sed fames te prouocet, vt dicit Bernardus, vt numquam voluptate, sed necessitate pascaris, quia dicit Augustinus: Mens lassata nimietate ciborum, perdit orationis vigorem. Toto tempore vitæ tuæ
B modico, & communi cibo vtere, quia dicit Isidorus: Vbicumque satietas, & ebrietas, ibi libido, & furor dominatur. Et ne modum excedas in comedendo, & bibendo (sicut dicit Isidorus) tantum tibi ieiunij impones, quantum ferre potes. Melius est enim, inquit, quotidie parum, quam multum raro sumere. Augustinus: Quid enim prodest tota die longum ieiunium durare, & postea satietate, vel nimietate animam saturare? Et caue, ne de cetero specialitatem, vel singularitatem tibi procures: sed omni tempore quando sanus es, ijs cibarijs esto contentus, vt pane, & vino, & coquina tantum, & si aliquid apponatur,
C si indiges accipias moderate, sicut decet seruum Dei, & paupertatis sanctissimæ sectatorem. Cibaria vero quæ magis prouocent ad gulam, quàm ad sustentationem naturæ semper deuita, sicut sunt cibaria inusitata, vel delicata, scilicet speciebus composita, & similia. Nam sicut dicit Bernardus: Satis est ad omne condimentum sal cum pane, & fame. Nec tamen ea occasione permittas aliud tibi dari, quia tunc non esset abstinentia, sed simulatæ sanctitatis apparentia. Caue etiam vt non manducando manducantes iudices, vel condemnes, quia sicut ait Apostolus: Qui non manducat, manducantes non spernat, & e contra-
D rio. Qui enim manducat, Domino manducat, & qui non manducat, Domino non manducat. Extra refectorium numquam comedas, nisi necessitate, vel infirmitate coactus, sed communem vitam semper in bono sequaris, & omni tempore quando sanus es, Quadragesimam Epiphaniæ, & aliam Apostolorum, quæ incipit ab Ascensione, vsque ad Pentecosten, & diem Sabbati semper ieiunare procures. & quando abstinentia tibi importabilis videretur, statim cogita de Iesu, qui cum esset Dominus omnium, in anxietate patibuli est fatigatus, spinis coronatus, clauis perforatus, sitiens potatus est aceto cum felle misto.
E Tunc enim talia cogitando, non solum ciborum abstinentias, sed quaslibet asperitates, & passiones, facile sustinere valebis. Ait enim Gregorius: Si passio Christi ad memoriam reuocetur, nihil adeo durum, quòd æquo animo non toleretur. Abstineas igitur maxime frater a cibis delicatis, & calidis, qui sunt incitatiui ad nutrimentum luxuriæ, & semper in omni cibo, & potu superfluitatem, & auiditatem deuita, vt etiam post comestionem videare esurire, & famelicus esse, si vis in æterno conuiuio saturari. Ait enim Hieronymus: Impossibile est enim, vt præsentibus, & futuris quis fruatur bonis, vt hic ventrem,
F & illic mentem impleat, & de delitijs mundi ad delitias angelorum transeat, & in cælo, & in terra appareat gloriosus. Beati ergo qui esuriunt, & sitiunt in præsenti, quoniam ipsi saturabuntur in futuro.

Luc.21. g
Eccli.37.d
Isidor. li.2. de sum. bo. ca.43. sent. 1. ip sensu.
Aug. ser.2. in cap. Ieiunij de tẽp. 56. to. 10.
Ber. epist. 1. ad Robertum nepotẽ post med.
Rom.14.b
Meditatio passionis Christi multũ iuuat ieiunantibus.
Mat.5.a

De dormitione. Cap. VII.

SEmper cum ad horam perueneris dormiendi, non præuento tempore, primo asperges te aqua benedicta, & tunc vadens ad lectum aliquam orationem præmittas, & facto tibi signaculo crucis in lecto, & te Domino humiliter commendato, honeste & composite iaceas in dextro, vel sinistro latere, numquam tamen supinus vel aliter inhonestus: num-

quam dormias cum manibus in finu positis, nec cruribus eleuatis, vel discoopertis, sed semper teneas tunicam inter crura, vt nullus te inueniat inhoneste iacentem. In lecto autem sic positus dicas Psalmos, vel aliud vtile meditare, vel quod vtilius est, imaginare Iesum in cruce pendentem. Quod si sollicite agitabis, vix aut numquam poterit te diabolus molestare: quia per deuotam meditationem Iesu, omnis dæmonum exercitus effugatur. Cum autem surrexeris de lecto, statim recurre ad memoriam crucifixi, vt cum Apostolo nihil scias inter homines, nisi solum Iesum, & hunc crucifixum. Ait enim Bernardus: Totus sit tibi crucifixus in corde, qui pro te fuit fixus in cruce. Et facto tibi signo crucis, vade ad ecclesiam festinanter, & asperge te aqua benedicta, & ingrediens ecclesiam dicas: Introibo Domine in domum tuam & adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo, Domine deduc me in via tua, propter inimicos meos: dirige in conspectu tuo viam meam. Cum autem perueneris ad altare, humiliter genuflecte, & Deum adora, & lacrymare si potes, & facias ibi orationem quam Dominus monstrabit, & recommenda te sibi cum profunda cordis humilitate, & semper sis in ecclesia antequã officium inchoetur, vt congregato animo tuo coram Deo, liberius possis intendere his quæ dices. Omnia seruitia quæ facis, semper radicentur in charitate, alioquin non expectes inde meritum apud Deum, quia sicut dicit Augustinus: Tanta est virtus charitatis, vt & prophetia, & martyrium sine ipsa nihil esse credatur. Celebrantibus autem Missas libentissime seruias, cum profunda cordis, & corporis humilitate, reuerentia & deuotione: quia ad illud deuotissimum sacramentum nemo debet accedere indeuote. nec expectes quòd alius te inuitet, sed potius tu sollicita sacerdotes, & sis semper sollicitus circa omnia seruitia facienda, ne forte tua negligentia (quòd absit) impediatur aliquando sacerdos. Alia autem seruitia quæ sunt necessitatis, & vtilitatis, libentius facias quàm alia, sicut est lauare pannos, scutellas, tunicas, & pedes infirmorum, & aliorum, & capita cum oportebit, & similia. Cum fueris cum fratribus pro aliquo seruitio faciendo, caue ne loquaris ibidem, nisi forte interrogatus, & tunc submisse, sed potius audi tacens, quia teste Psalmista: Vir linguosus non dirigetur in terra. Infirmos vero debes frequenter & sollicite visitare, saltem bis vel ter, cum exhibitione seruitij si oportet, sicut in Regula continetur, quòd fratres debent eis seruire, sicut vellent sibi seruiri, & hoc fiat sine multiloquio, quia teste Sapiente, in multiloquio non deerit peccatum.

1. Cor. 2. a — *Psal. 5. b* — *Psal. 139. b* — *S. Franc. in reg. c. 6.* — *Prou. 10. c*

De otiositate fugienda. Cap. VIII.

Cvm otiositas multis sit occasio delinquendi, teste Sapiente qui ait, Multa mala docuit otiositas, stude semper in diuinis laudibus vel charitatis operibus occupari. Nam otium diuina sapientia reprehendit, dicens: Quid hic statis tota die otiosi? Nec mirum, quia diabolus frequenter eos præcipitat. Vnde Hieronymus: Semper aliquid boni facito, vt te semper diabolus inueniat occupatum. In his ergo maxime exerce te, scilicet in frequenti & ferueuti oratione, & lectione, & in seruitijs, & per ista tria tota vita tua decurrat, & semper ores, aut legas, aut seruias, & potissime senibus, forensibus, & infirmis, & factis seruitijs non stes cum fratribus otiosus, sed statim vade ad cellam, & ibi ores vel legas, & sta in ea quotidie vsque ad tertiam, & non exeas, nisi vrgenti necessitate coactus, memorans illud Bernardi, quòd Sancti Angeli cellas habent pro cælis, a cella enim in cælum sæpe ascenditur.

Eccli. 33. d — *Matt. 20. a* — *Hieron. ep. 4. ad Rustic. ante med.*

De honestate. Cap. IX.

Cvm honestas sensuum exteriorum sit ornatiua virtutum, ideo cum omni verbo & actu tuo sem per honestatem cum discretione prætendas. Ait enim Apostolus: Omnia honeste cum ordine fiant in vobis. Si ergo desideras honestatem & felicitatem virtutum inuenire, & inuentam facile retinere, stude semper habere subscripta. Et primo habeas feruentẽ & frequentem orationem, de qua dicere poteris illud sapientiæ: Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honestas per manus illius. Deinde stude semper omnia verba otiosa vitare, vt ea non proferas, nec audias proferentes, quia teste Paulo: Corrumpunt bonos mores colloquia mala. Postea inhonestorum & dissolutorum consortia caue. Adulatorum blandimenta deride, dona contemne, colloquia susurronum & murmuratorum, bilinguium & detractorum semper abhorre. Nam teste scriptura: Murmuratores & detractores Deo odibiles sunt. Numquam loquaris cum aliquo nisi verbum præmeditatum, ordinatum, vtile, & honestum. Duplicitates & simulationes in loquendo semper deuita, quia dicit Augustinus: Omnis simulatio, & omnis duplicitas mendacium est. Et propterea dicit ipse alibi: Omnia verba ante veniant ad limam, quàm ad linguam. Ad lauandum paropsides quotidie vade. Insuper non sis murmurator, nec iudicator aliorum, nec aliquem de cetero reprehendas, nisi aperte fecerit contra Deum, sed potius reprehensus statim dicas culpam tuam genuflectens, siue sis culpabilis siue non. Nam teste Gregorio: Bonarum mentium est ibi timere culpam, vbi culpa non est. Et quandocumque aliquis te offenderit, non respondeas ei, sed statim recurre ad patientiam, dicens: Dignum est quippe vt omnes creaturæ me offendant, quia ego superbus creatorem omnium semper offendi, & iniuste & frequenter offendo. Et semper quando vadis in ecclesiam, coram altari si fieri potest, congrue, ingrediendo vel egrediendo humiliter genuflecte, quia scriptum est: In nomine Iesu omne genuflectatur. Iterum quando vadis per domum vel extra, semper habeas gressum mitem: manus continentes, oculos demissos, stabiles, non vagantes, quia dicit Isidorus: Impudicus oculus, impudici cordis est nuncius. Et quando vides fratres loquentes de aliquo & non de Deo, vel etiam non de scriptura, statim recede, maxime si murmurant de aliquo, vel loquantur de guerris. Nam teste scriptura: Lingua eorum gladius acutus. Et vt melius hæc conserues, stude semper in corde & opere humilitatem habere, quia vt dicit Gregorius: Qui ceteras virtutes sine humilitate congregat, quasi puluerem in ventum portat.

1. Cor. 14. f — *Sap. 7. b* — *1. Cor. 15. d* — *Rom. 1. d* — *Gregor. in Regist. lib. 12. ind. 7. ad 10. interrog. August.* — *Phil. 2. b* — *Est apud Aug. in regula ad seruos Dei to. 1.* — *Psal. 56. a* — *Greg. hom. 7. in Euãg. cir. fin.*

De tentatione. Cap. X.

Qvia humani generis aduersator, nititur incessanter per impulsionem tentationum fidelibus obuiare latenter, testante Petro: Aduersarius vester diabolus, tamquam leo rugiens circuit, quærens quẽ deuoret: idcirco semper custodi animam tuam sollicite, iuxta consilium Sapientis. Et semper quando senseris te huiusmodi tentationibus impugnari, recurre ad Christum. Fidelis est enim vt faciat cum tentatione prouentum: & dicas immediate: Adiuua me Domine Deus meus, ne discesseris a me, intende in adiutorium mihi Domine Deus salutis meæ. Libera me de inimicis meis fortissimis, & ab his qui oderunt me. Pone Domine me iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me. Quia si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum. Et cogita statim, quia propter peccatum priuatur quis inæstimabili gloria beatorum, & condemnatur ad horribilissima & infinita supplicia damnatorum. Nam ista duo

1. Pet. 5. c — *Prou. 4. d* — *1. Cor. 10. c*

duo si bene habebis in mente, expellent tentationes omnino, quia si tentator adhuc præualet, cogita frequenter de acerbissima passione Iesu. Nam teste scriptura. Cogitare de ea sensus est consummatus, & qui vigilauerit propter eam cito erit securus. & hoc est, quod si bene imprimatur in mente passio Redemptoris, non habebit locum in carne tentatio detractoris. ipsa est enim armatura contra hostes, de qua dicebat Apostolus: Induite vos armaturam Dei, vt possitis stare aduersus insidias diaboli: & merito, quia nulla est efficacior medicina, per quam citius inimicorum exercitus debellatur. Christo (inquit Petrus) in carne passo & vos eadẽ cogitatione armamini. Hoc ait etiã expressius Bernardus: Quotiens te senseris turpibus cogitationibus impugnari, & ad illicitas cogitationes affici, totiens pone tibi ante oculos mentis tuæ, quomodo Christus crucifixus est pro te. Intuere quomodo a Iuda Iudæis traditus est, quã viliter pertractatus, blasphematus, & colaphizatus, iudicatus, & condemnatus, expoliatus & flagellatus: ad vltimum vero contumelijs, & opprobrijs affectus, inter duos latrones suspensus, clauis confixus, sputis derisus, spinis coronatus, felle potatus, lancea perforatus, ex omnibus partibus corporis sanguis emanauit, & inclinato capite emisit spiritum. Ita Redemptor tuus mortuus est pro te in cruce, & tu ne scis cuiusmodi turpi cogitatione sordidaris in mente.

Sap.6.e *Ephes.6.c* *1.Pet.4.a* *Bern.de interiori domo c.38.in princ.*

A

De familiaritate mundi. *Cap. XI.*

TOto tempore vitæ tuæ studeas, quantum poteris bono modo familiaritates sæcularium deuitare: generatio enim peruersa est, & infidelis, teste scriptura. Cum autem fueris cum eis aliqua necessitate, vel vtilitate cogente, caue ne vmquam loquaris cum eis nisi verba vtilia & honesta, & si ipsi loquantur de sæculo, vel de guerris, vel de alijs inutilibus, numquã sequaris eos etiam si scieris, dicens cum Propheta, Non loquatur os meum opera hominum. & semper sis cum eis timidus non securus, humilis, breuiloquẽs & honestus, vt impleatur in te illud Euangelij: Luceat lux vestra coram hominibus, vt videant vestra bona opera, & glorificent Patrem vestrum qui in cælis est. Mulieres vero fugias sicut serpentes, & numquã loquaris cum aliqua nisi vrgens necessitas te compellat, nec vsquã aspicias in faciem alicuius mulieris, & si mulier tecum loquatur, verba sua citissime occide, nam teste Propheta: Molliti sunt sermones eius super oleum, & ipsi sunt iacula. Ideo dicit Augustinus: Asper sermo, breuis & rigidus cum mulieribus habendus est. Nec quia sanctę sunt, ideo minus cauendum est: quo enim sanctiores sunt, eo magis alliciũt, & sub prætextu blandi sermonis, immiscet se viscus impudicissimæ libidinis. Crede (inquit) mihi Episcopus sum, veritatem loquor in Christo, non mentior. Cedros libani, & gregũ arietes sub hac specie corruisse vidi, de quorum casu non magis præsumebã, quàm Gregorij Nazianzeni & Ambrosij. Fuge ergo laqueos mulierum, quia non es Dauid sanctior, nec Samsone fortior, nec sapientior Salomone.

Deut.32.a *Psal.16.a* *Matt.5.b* *Psal.54.d*

De iudicio vitando. *Cap. XII.*

CVm non sit commissum alicui occulta cordis iudicare, sicut dicit Apostolus: Nolite iudicare quousque adueniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordiũ. Idcirco numquam te transferas ad aliorum iudicium vel contemptum, sed quandocumque videris aliquid fieri quod tibi displiceat antequam iudices facientẽ, primo respicias temetipsum, vtrum in te inuenias aliquid reprehensibile, quòd si inueneris, tunc in illo in quo alium iudicas, temetipsum condemna, dicendo cum Propheta: Ego sum qui peccaui, ego sum qui inique egi. & non sis sicut hypocrita, quia numquam respicit defectus suos, sed præsumit de se, & omnes alios iudicat, detrahit & condemnat, & vult videre festucam in oculis eorum, trabem autem quæ est in oculo suo non considerat: quem veritas reprehendit, dicens: Hypocrita eijce primum trabem de oculo tuo, & tunc prospicies, & videre poteris festucam in oculo fratris tui. Vnde versus:

1.Cor.4.a *2.Re.24.c* *Matt.7.a & Luc.6.f*

O qui festucam fratris concernis ocello,
Quæ tua conturbat lumina tolle trabem.

B Bernardus dicit: Caue alienæ vitæ esse curiosus explorator, aut temerarius iudex, etiam si perpetrat actum quòd reprehendas, nec si videris, iudices proximum tuum, magis autem excusa, excusa intentionem, si opus excusari non potest, puta ignorantiam, puta casum, puta surreptionem. Quòd si rei certitudo nullam omnino excusationem recepit, suade nihilominus ipse tibi, & dic apud temetipsum: O vehemens fuit prima tentatio, & quid de me illa fecisset, si accepisset in me similem potestatem? Non sis ergo pronus ad iudicandum vel ad murmurandum, sed potius iudica, & respice temetipsum dicendo cum Propheta: Iniquitatem meam annuntiabo, & cogitabo pro peccato meo.

Bernar. in Cant. ser. 40. prope fi. *Psal.37.d*

C

De obedientia. *Cap. XIII.*

QVoniam ad viã salutis nihil est tutius, quàm per humilem obedientiam negare seipsum: idcirco sequentibus se veritas dicit: Qui vult venire post me, abneget semetipsum per obedientiæ subiectionem, & tollat crucem suam per carnis maceratione, & sequatur me per finalem consummationem. Et merito inuitat eos ad obedientiæ subiectionem,

D quia per eam habetur mira victoria contra hostes, teste Sapiente qui ait: Vir obediens loquetur victorias: Et quod plus est, ipse Deus per obedientiam vinci potest. Dicit enim Gregorius: Si obedientes fuerimus prælatis nostris, Deus obediet orationibus nostris. & Augustinus: Citius, inquit, exauditur vna oratio peccatoris obedientis, quàm decem milia contemptoris. Item, toto tempore vitæ tuæ studeas omnibus secundum Deum subiacere & semper humiliter obedire, non solum prælatis, sed etiam subditis, & non cures dicere, Quis est qui præcipit? Ait enim Gregorius: Non licet subditis discernere, sed

E statim simpliciter obedire. Et caue ne vmquam per te vel per alios obedientiam extorqueas publice vel occulte, quia talis non dicitur obedire, sed propria voluntate abuti. Ait Bernardus: Si quis aperte vel occulte satagit, vt quod habet in voluntate hoc & pater spiritualis iniungat, ipse se seducit, sed forte sibi quasi de obedientia blanditur, neque enim in ea re ipse prælato, sed ei prælatus obedit. Caueat ergo talis, quia dicit idem Bernardus: Nihil ardet in inferno, nisi propria voluntas. Tolle, inquit, propriam voluntatem, & non erit infernus. Caue igitur in beneficijs tuis ne tuam proferas voluntatem, & maxi

F me cum discordas a voluntate prælati. Nam Bernardus dicit: Grande malum propria voluntas, qua fit vt bona tua bona non sint: Et quandocumque aliqua grauis obedientia te conturbat, citissime cogita de Iesu, qui cum esset Rex regum, & dominus dominantium, Humiliauit semetipsum, teste Paulo, factus obediens vsque ad mortem. Dicebat enim descendi de cælo, non vt faciam volun atem meam, sed eius qui misit me Patris. ita dicas si vis imitari Deum. Exiui de mundo, non vt faciam voluntatem meam, sed aliorum. Qualis autem debet esse perfectus, Bernardus describit dicens: Verus obediens nescit moram, mandatum non procrastinat, sed statim parat oculos visui, aures auditui, linguam voci, manus

Luc.9.c *Prou.21.d* *Aug.de opere monach. c.17. to.3.* *Bern. ser. de tribus ordinib. Ecclesiæ in medio fere.* *Bern.de resurr. Domini serm.3. post med.* *Bernar. in Cant. ser. 71. prope fi.* *Phil.2.a* *Ioan.6.d* *Bern. ser. de virtute obediẽtia, & eius gradibus circ. med.*

operi,

operi, pedes itineri, & totum se interius colligit, vt imperantis faciat voluntatem.

De paupertate. Cap. XIV.

CVm paupertas volūtaria sit totius spiritualis ędificij primarium fundamentum, idcirco toto tempore vitæ tuæ in omnibus transitorijs rebus strictam paupertatem obserua, vt nihil sub cælo habeas, nisi ea quæ necessitati tuæ per Regulam conceduntur. Dicitur enim ibi: Quod fratres nihil sibi approprient, nec domum, nec aliquam rem. & merito, quia teste Ioanne: Omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ. Nam ista transitoria sunt, & contraria æternis. vnde sis semper pauper in terra, si de cælo desideras te non repelli. Ait enim Gregorius: Tanto enim vnusquisque a superno amore disiungitur, quanto inferius delectatur: e contrario, quantum quis fastidiet terrena, tanto Deo erit propinquius. propter quòd dicebat Apostolus: Omnia reputaui vt stercora, vt Christum lucrifacerem. Vnde si vis terrena bona contemnere, semper cælestia meditare. Ait enim Gregorius: Si consideremus quæ, & quanta sunt quæ nobis promittuntur in cælis, vilescuut animo omnia quæ habētur in terris. Beati igitur pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Igitur si per paupertatem terrenorum peruenitur ad gloriam beatorū, stude semper tenere strictissimam paupertatem, maxime in libris, & soleis, & tunicis, vt eas non habeas, nisi sicut tuæ necessitati stricte videris expedire, neque superflua necessaria dicas, sed potius ipsa necessaria superflua time. Ait enim Gregorius: Et solis necessarijs vtimur, probabitur multa superflua in vestris facultatibus habuisse. Vnde nihil habeas, nec per te, nec per interpositam personam, & attende semper vt nihil habeas in cella, nisi necessaria, & hoc dico etiam de minimis rebus, ne forte negligēdo modica, paulatim cadas ad maiora. Ait enim Augustinus: Vitasti grandia, caue ne obruaris arena, quia teste scriptura. Lignum vitæ est his, qui apprehenderint eam, & cui tenuerit eam beatus. Vnde si sanctam paupertatem finaliter retinebis, ad regnum cælorum poteris peruenire, quia ita veritas repromisit perfectis peuperibus dicens: Beati pauperes, quoniam vestrum est regnum Dei: quod quidem regnum tanto est vtilius, quanto fœcundius, tanto securius, quanto sublimius; tanto iucundius, quanto lucidius; tanto nobilius, quanto a nobilibus possidetur. ad quod nos perducat, qui viuit & regnat in sæcula sæculorum.

S. Francis. in Reg. c. 6. *1. Ioan. 2. d* *Philip. 3. b* *Greg. hom. 37. i Euāg. in princ.* *Matt. 5. a* *Mutile citatus videtur hoc loco Greg.* *Eccli. 19. a* *Aug. enar. in Psal. 39. in illa verba, Multiplicata sūt super capil los, &c. to. 8.* *Prou. 3. c* *Matt. 5. a*

De silentio. Cap. XXV.

QVia diuina consolatio sæpe per multiloquium denegatur, toto tempore vitæ tuæ tene strictum silentium in locis, & temporibus opportunis, & ad hoc ordinatis. Nam teste Scriptura: In silētio, & in spe erit fortitudo nostra. Et sileas semper vbicumque fueris, in diuino officio celebrando, in quolibet seruitio faciendo, & vbicumque fuerint vltra tres fratres. A completorio quotidie vsque ad tertiam non loquaris, nisi interrogatus, vel aliqua necessitate, vel vtilitate coactus. Nam sicut dicit Gregorius: Mens quæ non habet murum silentij, de facile penetratur iaculis inimici. Et ideo dicit Augustinus: Mutum, inquit, debet esse os hominis, nisi ad tria, scilicet ad laudem Dei, ad accusationem sui, & ad vtilitatem proximi. Sileas igitur, ita vt numquam verba detractionis, vel dissolutionis, vel inhonesta loquaris, sciendo, quòd non solum de verbis otiosis, nociuis, & periculosis oportebit te reddere rationē, sed de omni verbo otioso, quod locuti fuerint homines, reddent rationem in die iudicij, secundum sententiam Saluatoris, ideo dicit Propheta: Lætati sunt quia siluerunt. Vnde si bene vis fugere verba nociua supradicta, primo reprimes otiosa. Ait enim Augustinus: Qui otiosa verba non reprimit, ad noxia cito transit. Ideo dicit Sapiens: Fili loquere in tua causa vix, & cum bis interrogatus fueris responsum habeat caput tuum. In hoc autem potissime sileas, vt numquam loquaris de sæculo, nec de guerris, nec audias referentem, cum id sit venenum mortiferum animarum. de talibus enim dicitur in Psalmo: Linguis suis dolose agebant, venenum aspidum sub labijs eorum.

Isa. 30. c *Matt. 12. c* *Psal. 106. c* *Eccli. 32. b* *Psal. 13. a*

IN conuentu fratrum Minorum Parisijs, conuersante bonæ memoriæ fratre Bonauentura tunc generali ministro, & post Cardinali: frater iuuenis studens ibidem bonæ indolis, & ei satis familiaris, accessit ad eum semel, & deuote rogauit, vt sibi exponere dignaretur, quo iuuentus sua posset in ordine conseruari sine macula & querela, & ad vitam æternam proficere. Qui magno cum quodam suspirio sic respondit. Fili mi iuuenis, si vis sine macula, & sine labe infamiæ conseruari in religione, sex tibi mandata recole, & incessanter repone quæ documentis, & exemplis sanctorum patrum accepimus. Primo circa orationem, & sanctorum lectionem semper vigila, quæ duo vt perficere possis, & non perdere; ecclesiam valde frequenta, die & nocte cellam continua super omnia, ita quòd extra eam, vel ecclesiam numquam inueniaris cum aliquo otiosus in via, vel in platea, sed semper finito officio, vel finita comestione, vel seruitio, vel alterius obedientiæ mandato, sine aliqua mora regrediaris ad cellam oculis inclinatis, & ibi redigas te. Secundo circa honestatem cordis, & omnium sensuum corporis tui super omnia stude, quæ duo vt valeas adimplere, numquam cum aliqua persona spiritualem familiaritatem habeas, sed omnibus sis communis, ita quòd nullus possit aduertere te, nisi communem, & nulli specialem, modo iam dicto. Tertio circa custodiam linguæ studiosissimus esto, ita quòd quando stas cum alijs, numquam loquaris nisi necessaria, & tunc non nisi requisitus. Nec laudes aliquem, nec vituperes absentem, vel pręsentem quantocumque audias alios similia dicentes. Quarto sis summe sollicitus, vt numquam referas, vel loquaris cum aliquo de his quæ audis de alijs, nisi illa sint ædificatoria. Quinto versetur ad cor tuum frequenter memoria beneficiorum Dei, & peccatorum tuorum, & desideriorum paradisi, & pœnarum inferni, etiam omnium qui sunt in tribulatione constituti, & etiam miseriarum mundi. Sexto sis sollicitus non iudicare in corde tuo vel ore, nisi teipsum. Hęc faciens, saluaberis inter homines.

Sex documenta assidue recolenda.

S. BONA-

S. BONAVENTVRAE

EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS

Opusculum, cui titulus est

REMEDIVM DEFECTVVM RELIGIOSI.

Tredecim capita, quibus constat hoc Opusculum, repetuntur paucis immutatis supra hoc eodem tomo in Opusculo, quod inscribitur, Stimulus amoris. decem scilicet priora capita, in 2. part. stimuli amoris cap. 1. vndecimum caput in 1. part. eiusdem cap. 2. in fine. duodecimum, & decimumtertium, in 3. parte cap. 3. & 13. Et reuera saluberrima documenta sunt, quibus religiosus, & sibi, & alijs proficere possit.

PRAEFATIVNCVLA.

SIMPLICISSIMO animo hesterna luce ad me accedebas A frater Roberte, & quomodo Deo placere posses, suppliciter expostulabas. Consolabar verbo serioso, zeloso, & operoso, satisfacere volens voto tuo. Cum ergo creuissent verba, creuit deuotio tua sancta. Tribus horis elapsis me fatigato, & lingua cessante respondebas. Dic pater: Ego libenter audio. Vsus ego admonitionis, & discretionis remedio, largam reportaui lacrymam, & eiulatum magnum, obedientiæq. meę B necessitatibus constrictus, visitationis opus prosequi cogebar. Omnino conturbatus discedebas. Media autem nocte, vt solitus sum, misereri mihi Deum Creatorem meum intimis pręcordijs flagitabam, occurrit mihi textus Matthæi, vt non offerrem Deo laudes matutinas, quin prius reconciliatus tibi, te consolarer secundum gratiam a Deo datam. Breue ergo hoc verbum tibi obsigno, quo consolatus & perfecte conuersatus, tibi proficuus, & alijs exemplaris efficiaris. Hoc autem breue verbum toti huic congregationi pro remedio defectuum, & incremento profectuum derelinquo. Quod & in tredecim partes C distinguo.

Matt. 5. d

Cap. I. Primo. Studeat frater quilibet, quantum potest se vilissimum reputare, & indignum omni beneficio Dei, ipse sibi displiceat, soli Deo placere cupiat, ab alijs velit vilis, & non humilis reputari. Et quòd ipse sit vilis, ex summa Dei clemētia recognoscat, gratias agens quòd tam vilem hominem, & promptum ad omne malum, & tardum ad omne bonum, dignatur sibi in seruum sumere, & quod maius est, in filium adoptare. Non ergo reputes magnum, quòd Deo seruis, sed maximum reputa, quòd ipse dignatur te habere seruum suum. D

Cap. II. Secundo. De nullo nisi de peccato, & ad peccatum inducente, & a bono retrahente frater doleat, immo de qualicumque alia tribulatione, iniuria, & afflictione gaudeat, tribulantes instantissime diligat, & specialem orationem pro ipsis faciat, Deo inde copiosas gratias referat, & ad hoc se insufficientem esse recognoscat, quia quem Deus diligit castigat, nam ipsæ tribulationes ad Deum nos ire compellunt.

Cap. III. Tertio. Nihil de temporalibus nisi strictam necessitatem requirat, aut quocumque modo appetat, sed Christo Domino in omni deiectione corporalis consolationis se conformare studeat. Et hoc maximum debet reputare, quòd Rex regum, & Dominus dominantium Christus, sic vilem seruum suis ornamentis dignatur induere, & sibi lutum fœdum assimilare. Ideoq. quanto videt se ditiorem, & pluribus corporis consolationibus abundare, tanto debet intimius, & profundius contristari, cernens se eo magis a Christi similitudine elongari.

Cap. IV. Quarto. In bonis, & indifferentibus, alterius quàm suam potius studeat adimplere voluntatem, immo semper in exterioribus actionibus studeat abnegare, aliorum beneplacita affectans cum omni vigilantia in licitis adimplere: & hoc circa omnes, maxime circa suos superiores studeat obseruare.

Cap. V. Quinto. Nullum quantumcumque miserum despiciat, sed potius erga omnes materno moueatur affectu, vt sic omnibus compatiatur intime, sicut mater compateretur vnico filio suo. Omnes eorum miserias reputet suas, & omnibus sicut sibijpsi, si potest, subueniat: omnes enim pauperes vt patronos reuereri debet, nam ipsi sunt, qui alios recipiunt in æterna tabernacula.

Cap. VI. Sexto. Nullum iudicet de peccato, cum ignoret, quòd diuina gratia in anima operetur. Si autē aliquē per signa euidentia conuincit peccatorē, plus de peccato illius doleat, quàm si corpori proprio mors immineret. Recogitet animam sic letaliter vulneratam, pretiosiorem corporibus vniuersis: & ideo sicut corpus meum a morte, sic, immo magis deberem proximum meum cum omni diligentia custodire, & a peccato retrahere, oratione, exhortatione, & exemplo.

Cap. VII. Septimo. Bonum proximi diligat vt suum: & sicut mater in bonis filij iucundatur, sic ipse bonis omniū iucundari debet, & maxime de spiritualibus, & ad spiritualia inductiuis. Sicut etiam sua sic, & aliorū bona procurare debet, & procurata promouere. Semper de proximo plura bona credat, quàm intueri valet.

Cap. VIII. Octauo. Nihil præter Deum diligat, vt in omnibus Deus sincere sine socio diligatur, nec alliciat quantacumque sanctitatis alicuius, aut beneficiorum immensitas, vt aliquem diligat amore singulari, sed diuina charitate omnium bona, & omnes in Deum referat, & propter Deum meliorem plus diligat. Potest tamen beneficia beneficijs rependere, orationes ad Deum fundendo.

Cap. IX. Nono. Quidquid egerit, quibuscumque etiam negotijs implicetur, Deum in corde suo semper memoriter retinere studeat, & honorem Dei semper omnibus anteponat, sed ad hoc præcipue nitatur, vt Deum sic præsentem cogitet, ac si ipsum qui essentialiter, potentialiter, & præsentialiter vbique est, in sua essentia videret: sicq. eum timeat, & reuereatur, & intenso amore in ipsum referatur, & sic eo, vt potest, in via fruatur, vt in eo, & non in alio requiescat.

Cap. X. Decimo. Si dicta assequi potest, maxima Dei beneficia

neficia esse cognoscat, reminiscatur nihilominus ceterorum Dei beneficiorum, primo quòd eum sua insigniuit imagine, secundo quòd naturam humanam assumpsit, & pro ipso mori dignatus est, tertio quòd in præsenti se præbet in cibum, & in futuro in præmium. Quod vt percipiat in via, aspiciat ipsum in crucis patibulo, & sic ei compatiatur, ac si Christi vulnera in suo corpore sustineret, præcipue autem doleat, tot animas tam immenso beneficio frustrari. Sic igitur Christum cogitando ardenti amore, dicat orationem sequentem. Matri etiam Christi omnem quam potest, exhibeat reuerentiam, & dicat: Dulcissime Iesu dignare donare mihi misero peccatori, Matri tuæ digne seruire.

Cap. XI. Domine Iesu Christe meum cor vulneribus tuis sancia, & tuo sanguine inebria mentem meam: vt quocumque me vertam, semper te videam crucifixũ, & quidquid aspexero, mihi appareat sanguine rubricatum, vt sic totus in te tendens, nihil præter te valeã inuenire, nihil nisi tua vulnera valeam intueri. Hæc sit mihi consolatio Domine mi, tecum mori, & tibi compati: hæc intima mea affectio continue meditetur. Non quiescat cor meum nisi in te bone Iesu, quia mihi semper mala erunt sine te, tu enim es virtus omnipotentis.

Cap. XII. Multum mirari debemus, quomodo homo semel degustans dulcedinem Dei, potest aliquatenus ab eo separari: quomodo non obliuiscatur omnium ex ebrietate vini cælestis, quomodo possit comedere, bibere, & dormire, &c. quomodo possit aliquid aliud nisi suum benignissimum Dominum intueri, & in eo summa dulcedine oblectari, dum ipsum in omnibus sciat esse, & eum in omnibus valeat inuenire, vt in omnibus requiescat ipsum contemplando, & amando. O quàm bonus Israel Deus, his qui recto sunt corde. (Psal. 72. a) O quàm suauis est spiritus tuus in eis, O quanta amaritudine repleri deberet animus, qui etiã ad momentum a tanta dulcedine sequestratur.

Si de prædestinatione aut præscientia Dei diabolus tibi aliquam tentationem immiserit, sic ei respondeas: (Cap. XIII.) Quidquid sit de me, certum est te esse damnatum, si autem & ego damnabor, & post hanc vitam Deum meum habere non debeo, habebo per totum tempus vitæ præsentis, & tanto ardentius, quanto breuius nouero me habiturum. Momentum igitur temporis non omittam, quin secundum posse meũ totaliter fruar ipso, & semper in ipso delectabor, ex quo in futuro sua præsentia priuabor: & tu diabole si tecũ esse oportet, scias quòd tamdiu in Dei seruitio perseuerabo corde, ore, opere, omni membro, omni momento, quamdiu possum. Quod si quis sic Deo adhæreret, ceteras consolationes reputaret absynthium. His ergo præmissis inferas te non damnari, quia omnino sua iudicia contrariantur damnationi, vt patet in omnibus regulis sancti Euangelij. Obseruatis enim prædictis, impossibile est me damnari. Aut certe ibo ad matrem, & magistram misericordiæ virginem Mariam, quæ non misereri non potest, & petam ab ea, vt Filium inclinet ad parcendum peccatis meis. Nam ipsa propter peccatores Mater Dei effecta & ipse Filius Dei propter redimendos voluit esse Filius hominis. Vnde propriũ est amborum misereri, & parcere: nec propter me tam nobiles proprietates derelinquunt. Quòd si prædestinatus sum, & æternam vitam cum Angelis possidere debeo, ex nunc Angelicã vitam ducam & cantabo: Pars mea Dominus, propterea expectabo eum. Hæc enim pars dignissima perditur per vnum vilissimum mortale peccatum, ideo fortissimo studio hæc sunt custodienda. Sic ergo conclude diabolo: Quidquid futurum est, non desistam a Dei seruitio, & væ tibi qui non vis tanto Domino ministrare.

S. BONAVENTVRAE

EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS

Opusculum,

DE PERFECTIONE VITAE AD SORORES.

Instituit in hoc opusculo Sanctus Bonauentura sorores suas, quatenus ad vitã perfectionem conscendere cupientes ea obseruent, quæ ipse hic tradit, dictorum potius in his veritate, quàm sermonis venustate, perspecta.

PROLOGVS.

(Psal. 93. b) BEATVS *homo quem tu erudieris Domine & de lege tua docueris eum*. Neminem censeri sapiẽtem fateor, nisi eum solum, quem Spiritussancti docuerit vnctio. Ille enim, teste Dauid Propheta, solus vere beatus est, solus vere sapiens, cuius mentem Dominus erudierit. (Diuinæ legis perfectio.) Lex enim Domini sola est immaculata, sola irreprehensibilis, sola conuertens animas ad salutem. Huius autem legis doctrina siue eruditio, non foris tantum quærenda est in littera; sed potius per deuotæ mentis affectum. Est autem desideranda in spiritu, & virtute, vt ille videlicet intus doceat, qui solus nouit exteriorem legis asperitatem in interiorem dulcedinem commutare. (Quid diuina lex doceat.) Docet autem lex Domini quid agendum, quid fugiendum, quid credendum, quid orandum, quid desiderandũ, quid timendum. Docet immaculatum esse & irreprehensibilem. Docet seruare promissa, deflere commissa. Docet mundana contemnere, carnalia respuere. Docet enim cor totum, animam totam, mentem totam in solum conuertere Iesum Christũ. Ad huius doctrinæ comparationem, omnis mundana sapientia est stulta & fatua. Bernardus: Dicat quicũque vult, ego non dicam sapientem, dum non timebit Deum, neque diligit. Qui huius doctrinæ auditor non obliuiosus, sed factor fuerit studiosus, hic vere sapiens erit, & beatus. Beatus ergo homo ille quem tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum. Tu itaque Deo deuota, dilecta mihi, reuerenda soror rogasti me, vt de cordis mei penuria aliquid dictando scriberem, in quo tuum animum deuotionis gratia valeas pro tempore erudire. Sed certe fateor pro insufficientia mea huiusmodi eruditione me potius indigere, præsertim cum apud me nec

vita

vita foris resplendeat, nec deuotio intus ardeat, nec A scientia suffragetur: tuæ tamen deuotionis prouocatus desiderio, & sicut cum humilitate suppliciter postulasti. Rogo autem beatitudinem tuam soror sanctissima, quatenus magis penses intentionis affectũ, quàm operis effectum, magis dictorum veritatem, quàm sermonis venustatem, & vbi tuo non satisfeci desiderio propter breuitatem & occupationem, ipsum mihi benigne indulgeas & ignoscas. Vt autem facilius possis inuenire quod quæris, ideo singulorũ capitulorum præmisi titulos: Et primo agitur de vera suiipsius cognitione. Secundo de humilitate. Tertio de perfecta paupertate. Quarto de silentio. B Quinto de studio orationis. Sexto de passionis Christi memoria. Septimo de perfecta Dei charitate.

Quomodo homo peruenit ad cognitionem suiipsius. Cap. I.

AD perfectionis vitæ fastigium sponsæ Christi conscendere cupienti, primum necesse est, vt a seipsa incipiat, ita vt omnium exteriorum oblita, ingrediatur in secretum conscientiæ suæ, ibique omnes defectus suos omnesque consuetudines, omnes affectiones, omnes operationes, omnia peccata tam C præsentia, quàm præterita diligenti consideratione discutiat, examinet, & inspiciat; & si quod minimum peccatum apud se inuenerit, statim defleat in amaritudine cordis sui. Et vt ad hanc cognitionem dilecta soror melius possis venire, scire debes, quòd omnia peccata nostra & mala, aut committimus per negligentiam, aut per concupiscentiam, aut per nequitiam. Et circa ista tria debet omnium tuorum versari recordatio: alioquin ad tuiipsius cognitionem perfectam numquam poteris peruenire. Si igitur te ipsam cupis cognoscere, considera mala commissa & ea deplange. Primo debes cogitare si aliqua in te sit vel fuerit negligentia. Debes, inquam, cogitare, qualiter cor tuum custodias, quàm negligenter tempus tuum expendis, quàm malum finem operi tuo imponis. Hæc enim tria sunt cũ summa diligentia obseruanda scilicet, vt cor tuum bene custodiatur; tempus vtiliter expendatur, & consumatur; & finis bonus & debitus in omni opere præfigatur. Item debes cogitare quàm negligens fueris in oratione, quàm negligens in lectione, & in operis executione. In his enim tribus debes diligentissime teipsam exercitare & excolere, si vis fructum bonum facere & dare in tempore suo, ita vt nequaquam vnum sufficiat sine aliquo istorum. Item debes cogitare, quàm negligens sis vel fueris ad pœnitendum, quàm negligens ad resistendum, & quàm negligens ad proficiendum. Debes enim cum summa diligentia deflere mala commissa, repellere diabolica tentamenta & proficere de vna virtute in aliam, vt possis peruenire ad terram promissionis. Sic debet circa negligentiam tuam versari cognitio.

Omnia peccata trifariam committi.

Tria cum summa sunt diligentia obseruãda.

Psal. 1. b

Si autem melius teipsam cupis cognoscere, debes secundo cogitare, si in te viget, vel viguerit concupiscentia voluptatis, curiositatis, aut vanitatis. Certe tunc viget concupiscentia voluptatis in religioso homine, quando appetit dulcia, videlicet saporosa, quando appetit mollia, scilicet, vestimenta delitiosa, quando appetit carnalia, videlicet oblectamenta luxuriosa. Certe tunc viget concupiscentia curiositatis in Dei famula, quando appetit scire occulta, quando appetit videre pulchra, quando appetit habere rara. Certe tunc viget concupiscentia vanitatis in Christi sponsa, quando appetit hominum fauorem, quando quærit humanam laudem, quando desiderat humanum honorem. Ista omnia debet ancilla Iesu Christi tamquam venenum fugere, quia istæ sunt radices omnis mali.

Concupiscẽtia quando & quomodo in homine religioso vigeat.

Item si certam & perfectam vis habere notitiam debes tertio recogitare diligenter, si in te vigeant, vel viguerint nequitiæ, iracundiæ, inuidiæ, & acediæ. Audi quod dico sollicite. Certe tunc in religioso homine viget iracundia, quando vel animo, vel corde, vel affectu, vel signo, vel facie, vel verbo, vel clamore quantumcũque modicam indignationem, & ex corde rancorem proximo suo ostendit. Tunc autem in homine regnat inuidia, quando gaudet de proximi aduersitate, & tristatur de proximi prosperitate: quãdo lætatur de malis proximi, & tabescit de bonis ipsius. Tunc autem acedia regnat in religioso quando fuerit tepidus, somnolentus, otiosus, tardus ad chorum, negligens in cantando, remissus in excutiendo torporem, dissolutus in colloquio, indeuotus in missa, tristis in facie, & tædiosus in cella. Hæc omnia debet sponsa Christi detestari, fugere tamquam venenum mortiferum, quia in his consistit, corporis perditio & animæ. Si igitur Deo amabilis famula, ad tui ipsius perfectam vis venire notitiam, & cognitionem, redeas ad teipsam introrsus ad cor tuum, & discas scopare spiritum tuum. Discute quid sis, quid fueris, & esse debueris, quid esse poteris. Quid fueris per naturam, quid modo sis per culpam, quid adhuc esse poteris per gratiam. Audi adhuc soror audi Prophetam Dauid, quomodo se tibi in exemplum proponat cum dicit: Meditatus sum (inquit) nocte cum corde meo, exercitabar, & scopebam spiritum meum. Meditabatur ille cum corde suo: meditare & tu cum corde tuo. Scopebat ille spiritum suum, scopa & tu spiritum tuum, exerce agrum istum. Attende ad te ipsam, absque dubio insistens huic exercitio, inuenies thesaurum nouum & absconditum pretiosum: ex hoc enim exercitio crescit auri copia, multiplicatur scientia, augmentatur sapientia: ex hoc exercitio cordis oculus mundatur, ingenium acuitur, intelligentia dilatatur. Nihil recte æstimat qui D seipsum ignorat, qui conditionem suæ dignitatis non pensat. Nescit omnino, nescit de spiritu, quid de Angelico, quid de diuino sentire debeat qui spiritum suum primo non cogitat. Si nondum idonea es redire ad te ipsam, si nondum digna es intrare tabernaculum primum, qua fronte præsumes ingredi tabernaculum secundum? Si cupis eleuari ad secundum & tertium cælum, fit tibi transitus per primum, id est, cor tuum & qualiter hoc possis vel debeas facere, ecce iam satis docui te superius. Audi tamen qualiter beatus Bernardus: opprime te informat dicens; Integritatis tuæ esto cu- E riosus explorator, vitã tuam assidua discussione examina, & cogita diligenter, quantum proficis, & quantum deficis, qualis sis in moribus, qualis in affectibus, quàm similis Deo, & quàm dissimilis, quàm prope, & quàm longe. O quàm magni periculi res est in homine religioso multa velle scire, & seipsum nescire. O quàm prope ille religiosus est perditioni & interitui, qui in cognoscendis rebus est curiosus, in iudicando aliorum conscientias sollicitus, se ipsum autem ignorat & nescit. O Deus meus vnde in religioso est tanta cæcitas? Ecce in promptu ratio est, quia mens sollicitudinibus distracta, non F intrat ad se per memoriam, quia phantasmatibus est obnubilata, non redit ad se per intelligentiam quia concupiscentijs illicitis illecta, ad se nequaquam reuertitur per desiderium suauitatis internæ, & lætitiæ spiritualis, ideo totaliter in his sensibilibus iacens, non potest ad se tamquam ad Dei imaginem intrare, & sic totus miser se ignorat, & nescit. Omnibus ergo postpositis, tuiipsius habe memoriam, & notitiam. Hoc etiam beatus Bernardus orabat, dicens: Deus det mihi non aliud facere, & scire, quàm vt meipsum cognoscam.

Iracundia quando viget.

Inuidia.

Acedia.

Quid discutiendum.

Psal. 76. b

Bened. in medit. c. 5. in prin.

De hu-

De humilitate, & quibus gradibus peruenitur ad humilitatem. Cap. II.

VErum qui vult defectus proprios cordis oculo contemplari, necesse est vere humiliari sub potenti manu Dei. Ideo te famulam Christi admoneo, vt cognitionem tuorum defectuum adepta, valde humilies spiritum tuum, & tibijpsi vilescas. Humilitas enim virtus est, vt dicit Bernardus, qua homo verissima suijpsius cognitione, sibi ipsi vilescit. Hac vilitate viluit pater noster Franciscus, hanc amauit, & exquisiuit ab initio religionis suæ, vsque ad finem, per hanc mundum reliquit. Hanc virtutem maxime a filio Dei soror Deo deuota discere debes, quia ipse dicit: Discite a me quia mitis sum, & humilis corde. Qui enim virtutes sine humilitate congregat, in ventum paleas mittit, vt dicit beatus Gregorius. Sicut enim principium omnis peccati est superbia, sic fundamentum omnium virtutum est humilitas. Disce autem veraciter esse humilis non fallaciter, sicut qui nequiter se humiliat, vt hypocritæ. De quibus dicit Ecclesiasticus: Est qui nequiter se humiliat, & interiora eius plena sunt dolo. Verus enim humilis, vt dicit Bernardus, semper vult vilis reputari, non humilis prædicari:

Ber. de 12. grad. humilitatis non lōge a prin. *Matt. 11. d* *Greg. hom. 7. in Euāg. cir. finem.* *Eccli. 19. d* *Ber. in Cāt. serm. 16. post med.*

Ad humilitatem perfectam triplex via.

Si igitur soror dilectissima ad perfectam humilitatem vis peruenire, oportet te per triplicem semitam incedere. Prima semita, est consideratio Dei. Debes enim considerare Deum, vt auctorem omnium bonorum, ideo debes sibi dicere: Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine. Et quia talis est, ideo debes, sibi omnia bona attribuere, & nihil tibi: considerans quòd non fortitudo tua, aut robur manuum tuarum fecit bona quæ habes, quia Dominus fecit nos, & non ipsi nos. Et talis cogitatio destruit totam superbiam eorum qui dicunt: Manus nostræ excelsæ, & non Dominus fecit hæc omnia. Hæc superbia exclusit a gloria cæli Luciferum. Non considerabat se Lucifer de nihilo factum, sed potius aspiciebat suum decorem, suam pulchritudinem, qualiter omnis lapis pretiosus operimentum eius, & extulit eum superbia cordis sui. & quia superbiam sequitur humilitas, ideo statim eiectus est de sede nobilitatis suæ in locum extremæ vilitatis, & qui fuerat inter Angelos excellentissimus, factus est inter dæmones miserrimus. O quanti sunt hodie Luciferiani, & imitatores Luciferi, filij & filiæ superbiæ, quos patienter tolerat Dominus. Cum autem tolerabilior sit superbia in diuite, quàm in paupere, vt dicit Bernardus: oportet ergo ancillam Christi semper valde humilem inueniri, quæ debet intrare in locum Angeli repudiati. humilitas enim sola placet Deo, siue in homine, siue in Angelo. Non credamus, quòd virginitas placeat Deo sine humilitate: certe nec Maria mater Dei fuisset effecta, si superbiam habuisset in se. Propterea dicit Bernardus: Sine humilitate, audeo dicere, nec Maria Deo placuisset, & ideo est virtus magna, sine cuius obtentu non solum virtus non est, sed etiam in superbiam erumpit.

Isa. 26. c *Psal. 99. a* *Deut. 32. d* *Ezec. 28. d* *Prou. 29. d* *Ber. in Cāt. ser. 54. post med.* *Idem hom. 2. sup. Missus est cir. med.*

Secunda semita est rememoratio Christi. Rememorari debes, quòd Christus humiliatus fuit, vsque ad vituperatissimum genus mortis, & in tantum factus est humilis, vt quasi leprosus reputaretur. Vnde dixit Isaias propheta: Reputauimus eum quasi leprosum, & a Deo humiliatum, immo in tantum fuit humiliatus, vt tempore ipsius nihil vilius eo reputaretur. Vnde idem Isaias dicit: In humilitate iudicium eius sublatum est. Ac si diceret: Tanta eius humilitas fuit, tantum se deiecerat, vt nullus de eo daret rectū iudicium, vt a nullo crederetur Deus esse. Si ergo ipse Dominus & magister noster, ita vilis, & contemptibilis reputatus est, & non est seruus maior Domino suo, & discipulus non est super magistrum; si ancilla Christi es, si discipula, vilis, & contemptibilis esse debes, & humilis. O quàm abominabilis est ille religiosus Domino, qui vestem sumit humilem, & cor superbum. O quàm inutilis est ille Christianus, qui Dominum suum videt humilem, & despectum, & ipse exaltat cor suum, & ambulat in magnis, & in mirabilibus super se. Quid amplius detestandum in sponsa Christi? quid grauius puniendum in ancilla Christi? quàm quòd postquam summus factus est imus, immensus paruus, homo putredo, & vermis, apponat se magnificare? De talibus dicit beatus Augustinus: O pellis morticina quid extenderis? O sanies fœtida, quid inflaris? Caput humile, & membrum superbum? quasi dicat: Non decet.

Philip. 2. a *Isa. 53. b* *Mat. 10. c* *Luc. 6. f* *Ioan. 13. b*

Tertia semita per quam debes incedere, si vis ad perfectam humilitatem peruenire, circumspectio tui est. Tūc teipsam charissima soror circumspicis, quando cogitas vnde veneris, aut quo vadis. Considera ergo vnde veneris & scias, quia de massa perditionis, de puluere, & limo terræ facta es, & in peccatis conuersata, & exul es de beatitudine paradisi. Et hæc consideratio spiritum tumoris abijcit & excludit, in tantum vt clamare incipias cum tribus pueris in Daniele: Sumus hodie humiles in vniuersa terra, propter peccata nostra. Considera etiam quo tendis, tendis enim ad corruptionem, & incinerationem, quia puluis es, & in puluerem reuerteris. Quid igitur superbis terra & cinis? Si hodie es, cras non eris. Si hodie sanus, cras infirmaberis forte. Si hodie sapiens, cras forte stultus eris. Si hodie diues in virtutibus, cras forte mendicus eris, & miser. Quis ergo miser ille Christianus est qui audeat superbire, cum tantis miserijs, & calamitatibus, vndique se videat circumdatum? Discite igitur o virgines sacræ humilem habere spiritum, humilem incessum, humilem habitū: sola enim humilitas est, quæ diuinam mitigat iram, quæ diuinam inuenit gratiam. Quanto enim magnus es, humilia te in omnibus, dicitur in Ecclesiastico: & coram Deo inuenies gratiam. Hoc modo Maria inuenit gratiam apud Dominum, sicut ipsa testatur dicens: Respexit humilitatem ancillæ suæ. Nec mirū, quia humilitas charitati locum præparat, mentem a vanitate euacuat. Propter quod dicit Augustinus: Quanto sumus a tumore superbiæ inaniores, tanto sumus dilectione pleniores. Et sicut aqua confluit ad valles, sic gratia Spiritus sancti confluit ad humiles, & sicut aqua quanto fortius fluit, tanto magis descendit: sic qui toto corde humiliatus procedit, magis propinquat ad Dominum, & impetrat gratiam. Propterea dicit Ecclesiasticus: Oratio humiliantis se nubes penetrat, donec appropinquat ad Altissimū non consolabitur, quia Dominus timentium se faciet voluntatem, & deprecationem eorum exaudiet. Sitis ergo o famulæ Dei ancillæ Christi humiles, ita vt numquam superbiam in cordibus vestris permittatis, quia magistrum habuistis humilem, scilicet Dominum nostrum Iesum Christum. Et quia dominam habuistis humilem, scilicet Virginem Mariam Reginam omnium. Sitis humiles, quia patrem habuistis humilem, scilicet beatum Franciscum. Sitis humiles, quia matrem habuistis humilem, scilicet beatam Claram, humilitatis exemplar. Sic tamen sitis humiles, vt testis vestræ humilitatis sit patientia. Virtus enim humilitatis per patientiam perficitur, neque enim est vera humilitas, cui non est adiuncta patientia. Et hoc bene testatur beatus Augustinus dicens: Facile est velum ante oculos ponere, vestes viles & despectas habere, demisso capite incedere: sed verum humilem probat patientia, iuxta illud: In humilitate tua patientiam habe. Sed, vt cum dolore loquar, multi sumus, qui superbire volumus in claustro, qui certe non nisi humiles fuimus in mundo. Vnde beatus Bernardus dicit: Video, de quo multum doleo, post spretam sæculi pompam, nonnullos in schola humilitatis superbiam addiscere, ac sub alis mitis humi-

Dan. 3. d *Gen. 3. d* *Eccli. 10. a* *Eccli. 3. c* *Luc. 1. e* *Eccli. 35. c* *Psal. 144. d* *Eccli. 2. a* *Ber. hom. 4. sup. Missus est post med.*

humilisq. magistri grauius insolescere, & impatientes magis fieri in claustro, quàm fuissent in sæculo, quodq. magis peruersum est, plerique in domo Dei non patiuntur haberi contemptui, qui in sua non nisi contemptibiles esse potuerunt. Consulo ergo tibi o prædilecta soror, consulo & virginibus Deo sacratis, vt virginitatem in humilitate, & humilitatem in virginitate conseruent. Est enim humilitas mixta virginitati, sicut gemma auro superaddita. Propterea dicit beatus Bernardus: Pulchra permixtio virginitatis cum humilitate. Non mediocriter placet Deo ista anima, in qua humilitas commendat virginitatem, & virginitas humilitatē exornat. Audi denique consilium fratris tui, audi soror, & placebit tibi. Fuge superbas famulas, velut viperas, sperne superbas virgines, tamquam dæmones, contemne societatem superborum, velut virus mortiferum. Et quare hoc? Audi quare. Quidam sapiens describit superbiam dicens: Omnis superbus intolerabilis, habitu superfluus, in incessu pomposus, ceruix erecta, facies torua, oculi truces, de loco superiori decertat, præferri se melioribus affectat, sententias, & verba, & facta iactat: reuerentiam in obsequio non seruat. Propterea debes famula Dei, sponsa Christi, Virgo Domini fugere superborum consortia, ne & tu eis similis efficiaris. Dicit enim Ecclesiasticus: Qui communicat superbo, induet superbiam.

Idem homil. 1. sup. Missus est etc. med.

Eccli. 13. a

De paupertate religiosorum. Cap. III.

EST etiam paupertas virtus ad perfectionis integritatem necessaria, in tantum, vt nullus omnino sine ea possit esse perfectus, teste Domino, qui dicit in Euangelio: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. Cum enim summa Euangelicæ perfectionis consistat in excellentia paupertatis, credat se non apprehendisse perfectionis apicem, qui nondum imitator perfectus factus est Euangelicæ paupertatis. Ait namque Hugo de sancto Victore: Quidquid perfectionis in religiosis reperiri poterit, nec tamen æstimetur perfectionis integritas, nisi diligatur paupertas.

Mat. 19. c

Sunt autem duo, quæ quemlibet religiosum hominem mouere debent ad amorem paupertatis. Primum est diuinum exemplum, quod est irreprehensibile. Secundum est diuinum promissum, quod est inæstimabile. Primo dico, quòd famulam Christi primo mouere debet ad amorem paupertatis amor Domini nostri Iesu Christi. Ipse enim fuit pauper nascendo, pauper conuersando, pauper moriendo. Vide quale exemplum paupertatis tibi reliquit, vt suo exemplo efficiaris amica paupertatis. Pauper fuit Dominus Iesus Christus in tantum, vt non haberet hospitium, nec vestimentum, nec alimentum; sed pro hospitio habuit stabulum, pro vestimento vilem panniculum, pro alimento lac virgineum. Item Apostolus hanc paupertatem consideràs exclamauit, dicens: Scitis gratiam Domini nostri Iesu Christi, qui cum esset diues, pro nobis egenus factus est, vt eius inopia diuites essemus. Et beatus Bernardus: Bonorum omniū æterna affluentia suppetebat in cælis, sed paupertas non inueniebatur in eis. Porro in terris abundabat, & superabundabat hæc species, & nesciebat homo pretium eius. Hanc itaque Filius Dei concupiscens, descendit vt sibi eam eligeret, nobisq. sua æstimatione faceret pretiosam.

2. Cor. 8. b

Præbuit etiam se nobis in exemplum paupertatis Dominus noster Iesus Christus conuersando in mundo. Audi Virgo beata, audite omnes qui professi estis paupertatem, quàm pauper filius Dei extitit, Rex Angelorum dum vixit in mundo. In tantum fuit pauper quòd aliquotiens hospitium habere non potuit, sed cum suis discipulis extra ciuitatem & villas dormire oportuit. Propterea dicit beatus Matthæus Euangelista: Circumspectis omnibus cum iam vespera esset, exijt in Bethaniam cum duodecim. Super hoc verbo, dicit Glossa: Circumspectis, si quis eum in hospitio susciperet, quia tantæ erat paupertatis, & ita nulli adulatus, vt in tanta vrbe hospitium non inueniret. Et Matthæus dicit: Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos, filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet.

Mar. 11. b

Mat. 8. c

Non solum Dominus Angelorum fuit pauper nascendo, & conuersando: verumetiam, vt nos ad amorem paupertatis accéderet, fuit pauperrimus moriendo. O vos omnes, qui vouistis paupertatem, attendite & videte, quàm pauper ille diues Rex Angelorum & cælorum, propter nos fuerit tempore mortis suæ. Fuit enim spoliatus vestibus, quando diuiserunt vestimenta sua, & super vestem suam miserunt sortem. Fuit etiam spoliatus corpore & anima, quando acerbissima mortis passione anima ipsius de corpore, eiecta fuit. Fuit etiam spoliatus diuina gloria, quando ipsum, non sicut Deum glorificauerunt, sed tamquam maledictum tractauerunt, sicut ipse Iob conqueritur: Spoliauerunt me gloria mea, De tantæ paupertatis exemplis loquitur beatus Bernardus, dicens: Videte pauperem Christum natum sine hospitio, iacentem inter bouem, & asinum in præsepio, inuolutum vili panniculo, fugientem in Ægyptum, sedentem in asino, pendentem nudum in patibulo. Quis igitur miser Christianus, quis ille despectus religiosus, qui adhuc diuitias amet, qui paupertatem detestetur, cum videat, & audiat Deum Deorum, & Dominum mundi, regem cæli vnigenitum Dei, tantæ paupertatis sustinuisse defectum? Magna vtique, vt dicit Bernardus, abusio est, & nimis magna, vt diues velit esse pauper, cum Deus Maiestatis, & Dominus Deus Sabaoth voluit pauper fieri. Quærat diuitias Paganus, qui sine Deo viuit. Quærat diuitias Iudæus, qui terrenas promissiones accepit. Sed tu Christi virgo, ancilla Domini, qua mente quæras diuitias, cum paupertatem voueris, cum inter pauperes Christi viuas, cum patris pauperis Francisci velis esse filia, cum pauperis matris Claræ promiseris esse imitatrix? Supra modū soror charissima, tua ac mea confunditur auaritia, quia cum simus professores paupertatis, paupertatem in auaritiam cōmutamus, quæ non licet appetentes, quæ regula prohibet, cum tamen filius Dei pro nobis egenus factus sit. Scio quòd ita sit, quòd quanto feruentiores professæ paupertatis fueritis amatores, quanto perfectiores Euangelicæ paupertatis fueritis imitatrices, tanto magis bonis omnibus tam temporalibus, quàm spiritualibus abundabitis. Si autem vos ad contrarium conuerteritis, si paupertatem quam professæ estis contempseritis, omnium bonorum tam temporalium, quàm spiritualium egentes eritis. Illa enim pauper genitrix pauperis Iesu Maria dicit: Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes. Hoc etiam testatur Propheta ille sanctissimus dicens: Diuites eguerunt & esurierunt, inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono. Numquid non legistis? Numquid non audistis Dominum Iesum loquentem Apostolis suis in Euangelio, & dicentem: Nolite solliciti esse dicentes, Quid manducabimus? aut quid bibemus? Scit enim pater vester, &cet. Audi igitur iterum in Euangelio Lucæ, quid dicit eis: Quando misi vos sine sacculo, & pera, & calceamentis, numquid aliquid defuit vobis? At illi dixerunt: Nihil. Si inter Iudæos duros, & crudeles pascebat Dominus discipulos suos sine omni sollicitudine, quid mirum, si pascat Fratres minores, & pauperes sorores paupertatis Euangelicæ imitatores, inter populos Christianos & fideles? Omnem itaque sollicitudinem vestram proijcite in eum, quoniam ipsi cura est de vobis. Cum igitur sit tanta Dei Patris circa nos sollicitudo, tanta sit sibi cura de nobis, mirum videtur, cur istis rebus curiosis,

Iob 19. b

Bern. serm. 3. de resur rect. nō longe a prin.

Luc. 1. e

Psal. 33. b

Mat. 6. d

Luc. 22. d

1. Pet. 5. b

curiosis,& defectibilibus tanta occupatione sollicitamur. Certe aliam causam non inuenio, nisi quia affectiones nostræ longe recesserunt a Deo salutari nostro. Alia causa non est,nisi quia feruor diuinæ charitatis refriguit,& congelatus est in nobis. certe si essemus bene feruentes,nudi nudum Christũ sequeremur. Nam homines cum magnum æstum habent, consueuerunt se denudare & expoliare. Signum magnæ frigiditatis est in nobis, quia ita attrahimus nobis ista temporalia. O Deus meus,quomodo possumus ita duri esse contra Christum,qui exiuit de terra sua,id est,de cælis,& de cognatione sua,id est de Angelis,& de domo Patris sui,id est de sinu Patris,& factus est pro nobis pauper,abiectus, & despectus, & nos nolumus pro eo miserum & fœtidum mundum derelinquere? Corpore quidem relinquimus mundum,sed heu totum cor,& tota mens totum desiderium nostrum occupatur & absorbetur a mundo. O beata Dei famula,recordare paupertatis Domini nostri Iesu Christi,imprime cordi tuo paupertatem pauperis patris tui Francisci, memorare matris tuæ Claræ,& toto studio,toto conamine inhære paupertati, amplectere dominam paupertatẽ,nec sub cælo aliud pro nomine Domini velis quàm paupertatem, non honorem,non diuitias,sed paupertatem sanctam quã vouisti, cura firmiter obseruare. Diuitias enim habere, & amare, infructuosum est; amare & non habere periculosum est: habere autem & non amare laboriosum est. Igitur nec habere diuitias nec amare,vtile est,securum est,delectabile est, & actus virtutis perfectæ. & ideo tam consilium Domini de paupertate,quàm exemplum omnem Christianum mouere debet & accendere ad amorem paupertatis. O quàm beata paupertas,quàm amabilem Deo, quàm securum Deo in mundo reddis amatorem tuum.Qui enim (vt dicit Gregorius) nihil habet in mundo quod diligit, nihil est in mundo quod pertimescit. Vnde legitur in vitis patrum, quòd quidam pauper frater habebat vnam mattam,de medietate cooperiebat se in nocte, & alteram medietatem submittebat corpori, &c.

Nota.

Secundum,quod ad amorem paupertatis te accendere debet,est diuinum promissum,quod est inæstimabile. O diues in omnes, o bone Domine Iesu, quis potest digne verbo exprimere, corde percipere, manu scribere, illam cælestem gloriam, quam tuis pauperibus te daturum promisisti? Ipsi enim paupertate voluntaria merentur gloriæ conditoris assistere,ipsi merentur intrare in potentias Domini,in illa æterna tabernacula, in illas lucidissimas mansiones. Ipsi merentur fieri ciues illius ciuitatis, cuius artifex & conditor est Deus. Tu enim ore tuo benedicto promisisti eis dicens: Beati pauperes spiritu,&c. Non aliud est Domine Regnum cælorum,nisi tu ipse, qui es Rex regum, & Dominus dominantium. Teipsum dabis eis in præmium,in mercedem,& in gaudium. Ipsi te fruentur,de te gaudebunt & satiabuntur: Edent pauperes,& saturabuntur, & laudabunt, &c.

Matt. 5. a *Psal. 21. d*

De silentio, & quòd omnibus religiosis sit necessarium silentium. Cap. IV.

NOn mediocriter cooperatur ad perfectionem religioso homini virtus silentij,quia sicut in multiloquio non deerit peccatum,sic breuiter & raro loqui ad hoc valet,vt homo caueat sibi a peccato. Pro nimia loquela frequenter sequitur iniuria tam Dei, quàm proximi.sic ex silentio nutritur iustitia,ex qua velut ex quadam arbore,colligitur fructus pacis. Vnde cum claustralibus pax sit summe necessaria, valde necessarium est eis silentium, per quod pax eis tam cordis, quàm corporis conseruatur. Propterea Isaias Propheta virtutem silentij considerans,ait: Erit opus iustitiæ pax,& cultus iustitiæ silentium quasi diceret:

Prou. 10. c *Isa. 32. d*

A Tantæ virtutis est silentium,quòd in homine conseruat Dei iustitiam,& inter proximos pacem nutrit & custodit. Nisi homo diligentem ori suo adhibeat custodiam,& bona gratuita quæ habet cito dissipat, & etiam in multa mala corruit. Lingua quidem (vt dicit beatus Iacobus in canonica sua) modicum membrum est,magna exaltat,& sequitur. Lingua nostra ignis est,vniuersitas iniquitatis: Vbi dicit Glossa quòd pene cuncta facinora concinnantur aut patrantur in ea. Vis audire,o famula Dei,vis scire quanta mala ex lingua prodeunt, si diligenter non custodiatur? audi & dicam. Ex lingua prodeunt? blasphemiæ, murmurationes,dissensiones,periurium,mendacium,detractiones,adulatio,maledictio, conuitium, contentio, bonorum derisio, prauum consilium, rumor, iactantia, secreti reuelatio, indiscreta cõminatio, indiscreta promissio, multiloquium, scurrilitas. In veritate magna confusio sexui femineo, & maximum dedecus est sacris virginibus,non habere oris custodiam,non seruare linguæ disciplinam, cum cuncta mala per linguæ inquietudinem committantur. Certe frustra audeo dicere, quòd ille religiosus glorietur de possessione virtutis in corde,qui dissipat disciplinam silentij per inquietudinem multiloquij. Si quis, teste scriptura, putat se religiosum esse non refrenans linguam suam,sed seducens cor suum,huius vana est religio. O Iesu Christi sponsæ, intuemini virtutum speculum Mariam,& discite ab ea silentij disciplinam. Quantæ maturitatis fuerit beata virgo,satis patet. Si enim percurras Euangelium per pauca,& cum paucis eam locutam inuenimus. Cum quattuor tantum personis legimus eam habuisse sermonem,& non nisi septem verba eam locutam fuisse. Cum Angelo duo, cum filio suo duo, cum Elisabeth duo,cum ministris in nuptijs vnum. In hoc confunditur nostra loquacitas, qua proni sumus ad multiplicationem verborum,cum tamen magna sit vtilitas silentij. Vna vtilitas est,quia inducit compunctionem. Homo cum tacet cogitat vias suas, & locum habet cogitandi,quàm multiplex sit suus defectus,& ex hoc surgit compunctio. Item dicit propheta Dauid: Obmutui & silui a bonis,& dolor meus renouatus est. Alia vtilitas silentij est,quia demonstrat hominem cælestem esse. Argumentum quasi infallibile est, vt si sit homo in Theutonia & nõ loquatur Theutonice: videtur, quòd non sit Theutonicus. Sic qui est in mundo & mundana non loquitur,euidenter demonstrat, se in mundo non esse. Qui enim de terra est,de terra loquitur,vt dicitur in Euangelio Ioannis: Nihil autem tantum in religioso homine valet ad conseruandum silentium nisi vt fugiat consortium hominum, & ducat vitam solitariam. Ille enim homo qui eleuatur iam supra statum hominum non debet habere consolationem & consolatorem,nisi solum Deum, & ideo debet esse solitarius, & tacere: ex quo enim Deum habet pro socio,non debet curare de humano consortio. Propterea dicitur in Threnis: Sedebit solitarius & tacebit; quia leuabit se supra se. Sedebit solitarius, inquam, consortia hominum fugiendo, & tacebit de cælestibus cogitando,& meditando & leuabit se supra se,cælestem dulcedinem degustando.

Iac. 3. b *Quot mala ex lingua prodeant.* *Iac. 1. d* *Luc. 1. d* *Ioan. 2. a* *Luc. 2. g* *Silẽtij vtilitates.* *Psal. 38. a* *Ioan. 3. d* *Thren. 3. d*

Etsi omnibus religiosis necessarium sit silentium ad perfectionem virtutum, maxime tamen virginibus dedicatis Iesu Christo est necessarium, vt disciplinam seruent silentij. Ita enim earum sermo deberet esse pretiosus,& ita deberent esse verecundæ in labijs,vt numquam nisi magna necessitate loquerentur. Ideo beatus Hieronymus dicit: Sit sermo virginis modicus,& rarus,nec tã eloquentia pretiosus, quàm pudore. Hoc etiam consuluit Philosophus. Ad summam perfectionem volo te esse breuiloquum? & submissa voce. Audi verbosa famula, audi virgo clamorosa & garrula,certe vt possis assuescere silentio,

tio,debes facere sicut fecit Agathon Abbas,de quo legitur in vitis patrum,quòd lapidem in ore suo per triennium mittebat,donec taciturnitatem addisceret. Alliga & tu lapidem ad linguam,affige linguam tuã ad palatum : pone digitum super os tuum, vt possis taciturnitatem addiscere : quia magnum dedecus est sponsæ Christi, vt cum alio quàm cum sponso suo Christo Iesu velit habere sermonem. Loquere ergo raro,& pauca,& breuiter,cum timore & pudore,immo in tua causa vix loquere. Tege faciem tuam velo verecundiæ,consue labia filo disciplinæ, & sermo tuus sit breuis,pretiosus,& vtilis: sit modestus & humilis. *Prou. 10.c* *Matt.12.c* Loquere famula Dei raro,& parum,quia in multiloquio non deerit peccatum. Non loquaris verbum otiosum, quia de omni verbo otioso quod locuti fuerint homines, reddent rationem in die iudicij. Verbum otiosum est, vt dicit Glossa, quod sine necessitate dicitur proferentis, aut vtilitate audientis. Semper igitur melius est tacere, & vtilius quàm loqui. Quia dicit sapiens, locutum me esse aliquando pœnituit,tacuisse vero numquam.

De studio orationis, & qualiter orandus est Deus. Cap. V.

SVpra modum cupienti etiam proficere sponsæ Christi est necessarium,vt assiduis orationum studijs & deuotionibus animum suum exerceat: quia reuera religiosus orationem non frequentans assidue,non solũ est miser & inutilis, quinimmo coram Deo fert animam mortuam in viuo corpore. Cum enim tantæ efficaciæ sit deuotionis virtus, vt ipsa sola hostis maligni deuincat tentamenta, & versutias diaboli, qui solus famulam Dei impedit ne sursum ad cælos ascendat: non est mirum si tentationibus succumbat frequenter miserabiliter,qui studium orationis non frequentat. Vnde beatus Isidorus dicit: *Isidor. de sum. bono li. 3. cap. 7. sent. 1.* Hoc est remedium eius qui vitiorum tentamentis æstuat; quoties quolibet vitio tangitur,toties se ad orationem subdat: quia frequens oratio vitiorum impugnationem extinguit. Et hoc est quod Dominus dicit in Euangelio : *Mat. 26.d Mar. 14.d Luc. 22.e* Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Est autem tantæ virtutis deuota oratio,vt ad omnia valeat,& in omni tempore homo possit per eam lucrari,in hieme, in æstate, in sereno, & in tempore pluuiali, immo in quacumque hora lucratur homo oratione deuota,plusquam valeat totus mundus: quia tali oratione acquirit homo regnũ cælorum. *Orationis virtus.* Vt autem cognoscas, quomodo & qualiter orare debeas, quantum mihi donauerit Deus, te informabo licet ego in hac parte & in hoc negotio magis indigeam informari quàm tu.

Ad perfectam orationem tria requiruntur. Scias itaque Deo digna famula,quòd ad perfectam orationem tria sunt necessaria. Primum quando in oratione constituta fueris, tunc erecto corpore & erecto corde omnibus sensibus clausis,debes sine strepitu ex amore & contrito corde de omnibus miserijs tuis cogitare, scilicet præsentibus,præteritis & futuris. Primo debes siquidem sollicite cogitare, quàm magna & quam multa peccata omnibus diebus vitæ tuæ commisisti, quàm magna & quàm multa bona in sæculo & in ordine omisisti, quàm magnam, & quàm multam creatoris tui gratiam frequenter amisisti. Debes etiam cogitare, quàm longe facta es a Deo per peccatum, quæ olim fueras prope: quàm dissimilis facta es Deo, quæ aliquando fueras valde similis: quàm pulchra aliquando fueras in anima, quæ modo valde turpis es,& fœtida. Debes cogitare quo tendas per peccatum,quia ad portas inferni: quid tibi occurret,quia tremendus dies iudicij: quid pro omnibus his tibi dabitur, quia æternæ mortis incendium. *Luc. 18.c Psal. 37.b* & statim pro his omnibus debes pectus tuum cum publicano tundere. Cum propheta Dauid debes rugire a gemitu cordis tui. Et cum Ma-

A ria Magdalena debes lacrymis rigare pedes Iesu. *Luc. 7.f* Nec debes aliquem modum habere in lacrymis,quia sine modo dilectum tuum Iesum offendisti. Et hoc est quod ait beatus Isidorus: *Isidor. de sum. bono li. 3. cap. 7. sent. 5.* Quando cum Deo in oratione assistimus, gemere & flere debemus, reminiscentes quàm grauia sunt quæ commisimus, quàm dura inferni supplicia quæ timemus. Et huiusmodi lacrymosæ cogitationes, meditationis debent esse principium.

Secundum quod sponsæ Dei in oratione necessarium est,est gratiarum actio,vt videlicet suo creatori cum omni humilitate grates referat, pro beneficijs B iam ab eo receptis. Et hoc consuluit Paulus Apostolus dicens: Orationi instantes,vigilantes in ea in gratiarum actione. Nihil enim est,quòd hominem ita dignum reddit diuinis muneribus,sicut semper Deo gratias reddere, & agere pro receptis donis. Vnde beatus Augustinus scribens ad Aurelium dicit: *Aug. ep. 77 ad Aurel. to. 2.* Quid melius animo gerimus,& ore pronuntiamus,& calamo exprimimus,quàm Deo gratias? hoc nec dici breuius,nec audiri lætius, nec intelligi gratius, nec agi fructuosius potest. Debes ergo in oratione posita cum gratiarum actione meditari, quia Deus te hominem fecit,quia Christianam te fecit,quia innume- C rabilia peccata tibi indulsit, quia incidisses in multa peccata,si Dominus te non custodisset, quia mori in sæculo te non permisit, quia ad altissimam & perfectissimam te religionem elegit, & quia sine labore tuo te pauit,& pascit,quia pro te homo factus est,circumcisus & baptizatus est,quia pro te pauper & nudus,humilis,& despectibilis,quia pro te ieiunauit & esuriuit,laborauit & fatigatus fuit,quia propter te plorauit,sudorem sanguineum sudauit,te sanctissimo corpore suo cibauit & sanguine potauit, quia propter te colaphizatus est, consputus est, derisus & flagellatus est,vulneratus & crucifixus est: mortem tur- D pissimam & amarissimam sustinuit,quia sepultus,resurrexit,ad cælos ascendit,Spiritum sanctum dedit, & quia tibi & omnibus electis cælorum regnum dare promisit. Est enim gratiarum actio supra modum vtilis, in oratione, nec sine ea aliqua potest valere oratio. Nam ingratitudo, vt dicit beatus Bernardus, *Ber. ser. 51 sup. Cant. post med.* est ventus vrens,& exsiccans fontem pietatis,rorem misericordiæ,& fluenta gratiæ.

Tertium quod ad perfectionem orationis necessario requiritur est, vt animus tuus nihil aliud in oratione cogitet præter illud solum,quod precatur. Valde enim indecens est,vt quis cum Deo loquatur ore, E & aliud meditetur corde,& dimidium cor dirigat in cælum, & dimidium maneat in terra, & talis oratio numquam exauditur a Deo. Vnde super illo verbo. Psalmistæ: *Psal. 118. t* Clamaui in toto corde meo,&c. dicit glossa: Diuisum cor non impetrat quod petit. Debet enim famula Dei tempore orationis, cor suum ab omnibus exterioribus curis & mundanis desiderijs, ab omnibus carnalibus amoribus reuocare ad interiora: & illi soli in toto corde & tota mente intendere,ad quem suam orationem dirigit. Et hoc consuluit tibi sponsus tuus in Euangelio,dicens: *Matt. 6. a* Tu autem cum oraueris,intra in cubiculum tuum, & clauso o- F stio,id est,corde tuo,ora patrem tuum. Tunc cubiculum es ingressa,quando omnes cogitationes,omnia desideria, omnes affectiones tuas, in secreto cordis tui reuocasti. Tunc clausisti ostium tuum, quando cor tuum diligenter custodis,vt per nullas cogitationes tuas phantasticas possis in deuotione impediri. Oratio enim est,vt dicit beatus Augustinus, *Aug. lib. de spir. & ani. c. 50. to. 3.* conuersio mentis in Deum,per pium,& humilem affectum. Audi o beatissima soror,audi o famula Iesu Christi, & inclina aurem tuam ad verba oris mei. Noli falli,noli decipi,non amittas magnum orationis tuæ fructum,non perdas suauitatem,non frustreris dulcedine, quam in oratione haurire debes. Oratio enim haustorium est,quo Spiritus sancti gratia hauritur de

fonte supereffluentis dulcedinis illius beatissimæ Trinitatis. A Et hoc expertus erat ille deuotissimus propheta Dauid, qui dicebat: (*Psal.118.r*) Os meum aperui & attraxi spiritum. Os meum aperui dicit, & hausi. Numquid iam non dixi tibi, quid sit oratio? Audi iterum: Oratio est conuersio mentis in Deum. Vis scire quomodo debes mentem tuam in Deum conuertere? intende. Cum stas in oratione, te totam debes in teipsam conuertere, & colligere, & cum dilecto in cubiculum cordis tui ingredi, & cum eo sola morari, omnium exteriorum obliuisci, & toto corpore, tota mente, toto affectu, toto desiderio, tota deuotione debes te leuare supra te. Nec debes spiritum tuum ab oratione relaxare, B sed tamdiu, per deuotionis ardorem sursum ascendere, donec ingrediaris in locum tabernaculi admirabilis vsque ad domum Dei, & ibi vtroque cordis oculo dilecto tuo viso, & vtcumque degustato, quàm suauis est Dominus, & quàm magna dulcedo eius, in amplexus eius ruas, impressis labijs in intimæ deuotionis oscula figas, vt sic tota a te alienata, tota in cælum rapta, tota in Christum reformata, & transformata, non valeas cohibere spiritum tuũ, sed (*Psal.76.a*) exclama cum propheta Dauid, & dic: Renuit consolari anima mea; memor fui Dei, & delectatus sum.

Vt autem cor tuum soror charissima per deuotionis orationem in sublimius eleuetur, C & feruentius in Deum inflammetur, nota diligenter, quòd tribus de causis in mentis alienationem deducimur. (*Tribus de causis in mētis alienationē deducimur.*) Aliquando per magnitudinem deuotionis. Aliquando per magnitudinem admirationis. Aliquando per magnitudinem exultationis.

Dico, quòd fit aliquando per magnitudinem deuotionis, vt mens seipsam non capiat, & supra seipsam eleuata in alienationem transeat, quando tota igne cælestis desiderij succenditur, vt omne quod foris est, vertatur in amaritudinem & fastidium, & amoris intimi flamma vltra humanũ modum excrescat, D quæ animam ad ceræ similitudinem liquefactam in seipsa deficere faciat, ad instar fumi aromatum, in superna eleuet & ad summam patriam emittat, & tunc (*Psal.72.d*) cum Propheta exclama & dic: Defecit caro mea, & cor meum, Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum.

Item aliquando fit per magnitudinem admirationis, quando diuino lumine mens irradiatur, & summæ pulchritudinis admiratione suspensa, tunc vehementi concutitur stupore, vt a suo statu funditus excutiatur, & in modum fulgoris corruscantis, quanto E profundius pro despectu sui visæ pulchritudinis respecta in ima deijcitur, tanto sublimius tantoque celerius per summorum desideriorum ardorem releuata, & super semetipsam rapta in sublime eleuatur, (*Esther.15.d*) & tunc cogitur clamare cum sanctissima Esther: Vidi te domine quasi Angelum Dei, & conturbatum est cor meum præ timore gloriæ tuæ. Valde enim mirabilis es Domine, & facies tua plena est gratiarum.

Item aliquando præ multitudine exultationis, quando intima illa internæ suauitatis abundantia potata, immo plene inebriata, quid sit, quid fuerit penitus obliuiscatur, F & in supermundanum quemdam affectum sub quodam miræ felicitatis statu rapta transformatur, & tunc cogitur clamare, & dicere illud Pro(*Psal.83.a*)phetæ: Quàm dilecta tabernacula tua Domine virtutum: concupiscit & deficit anima mea in atria Domini. Sic ergo famula Dei debet exercere animum suum ex deuota in Deum oratione, & ducere per frequentem ordinis versum, per mundati, & purificati cordis oculum, per infatigabilem deuotionis spiritũ, quatenus efficiatur idonea ad contemplanda diuina, & degustandam diuinæ dulcedinis suauitatem. Non enim decet animam insignitam Dei imagine, decoratam Dei similitudine, redemptam Dei sanguine, capacem beatitudinis, volutari circa ista temporalia, sed ascendere debet super Cherubin, & volare super pennas ventorum, id est, ordines angelorum, & ad contemplandam ipsam Trinitatem, & Christi humanitatem, & meditari gloriam & lætitiam supernorũ ciuium, scilicet Angelorum & sanctorum omnium. Sed qui sunt hodie, qui huiusmodi meditationibus vacent? qui sint exploratores gaudij cælestis? qui corde & animo conuersentur in cælis? Rari sunt. Vnde bene potest dici de quibusdam religiosis, illud verbum, quòd beatus Bernardus dicit: Quorum studium deberet esse, deuotione cælos penetrare, mente circuire supernas mansiones, salutare Apostolos & choros prophetarum, martyrumque admirari triumphos, omnibus his postpositis, turpi se mancipant corporis seruituti, ad obediendum carni, & ad satisfaciendum gulæ & ventri.

De passionis Christi memoria. Cap. VI.

QVoniam deuotionis feruor per frequentem passionis Christi memoriam nutritur, & conseruatur in homine, ideo est dicendum consequenter, vt semper oculis cordis sui Christum in cruce tamquam morientem videat, qui deuotionem in se vult, conseruare inextinguibilem. Propter hoc Dominus dicit in Leuitico: Ignis in altari meo semper ardebit, (*Leui.6.b*) quem nutriet sacerdos subijciens ligna per singulos dies. Audi soror deuotissima. Altare Dei est cor tuum. in hoc altari debet semper ardere ignis feruidæ deuotionis, quem singulis diebus debes nutrire per ligna crucis Christi, & memoriam passionis ipsius. Et hoc est quòd dicit Isaias propheta: Haurietis aquas in gaudio, de fontibus Saluatoris. Ac si diceret: Quicumque desiderat aquas gratiarum, (*Isa.12.b*) aquas lacrymarum, iste hauriat de fontibus Saluatoris, id est de vulneribus Iesu Christi. Accede ergo tu pedibus affectionum tuarum ad Iesum vulneratum, ad Iesum spinis coronatum, ad Iesum patibulo crucis affixum, & cum beato Thoma Apostolo, non solum (*Ioan.20.f*) intuere in manibus eius fixuras clauorum, non solũ mitte manum tuam in latus eius, sed totaliter per ostium lateris eius ingredere vsque ad cor ipsius Iesu, ibiq. ardentissimo amore crucifixi in Christum transformata, clauis diuini amoris affixa, lancea præcordialis dilectionis transfixa, intimæ compassionis transuerberata, nihil aliud quæras, nihil aliud desideres, in nullo alio velis consolari, quàm vt cum Christo tu possis mori in cruce. Et tunc cum Apostolo (*Gal.2.d*) Paulo exclames, dicens: Christo confixus sum cruci. Viuo iam non ego, viuit vero in me Christus.

Debes autem per hunc modum passionem Christi in memoria habere, vt cogites, quoniam passio eius (*Quomodo Christi passio memoranda sit.*) fuit ignominiosissima, acerbissima, generalissima, & diuturnissima. Primum considera Deo dignissima famula, quàm ignominiosissima fuit mors Iesu Christi sponsi tui. Fuit enim crucifixus, tamquam fur & latro. Nulli enim in veteri lege tali morte puniebantur, nisi pessimi, & sceleratissimi, & fures & latrones. Adhuc attende maiorem Christi ignominiam. Fuit enim in loco turpissimo, & vilissimo crucifixus, scilicet in monte Caluariæ, vbi multa ossa, & cadauera mortuorum iacebant. Ille siquidem locus erat morti damnatorum deputatus, & ibi decollabantur, & suspendebantur pessimi homines. Adhuc vide Christi maiorem ignominiam, quia inter latrones tamquam latro suspenditur, & in medio tamquam princeps latronum. Vnde dicit Isaias: Cum sceleratis reputatus est. (*Isa.53.d*) Adhuc intuere sponsi tui ignominiam, quia aeri deputatus est, & inter cælum & terram suspensus, ac si non esset dignus mori in terra, aut viuere. O digna indignatio & iniuria, Domino orbis totus negatus est orbis, vilius in mundo nihil æstimatum est Domino mundi. Sic ergo mors filij Dei fuit ignominiosissima propter genus mortis, quia in patibulo suspensus: propter socios mortis,

quia

quia cum iniquis deputatus & condemnatus; propter locum mortis, quia in monte Caluariæ fœtidissimo crucifixus. O bone Iesu, o benigne Saluator, quia non semel sed multoties confunderis. Quanto quis pluribus locis confunditur, tanto ignominiosior efficitur mundo. Ecce tu Domine Iesu, in horto ligaris, in domo Annæ alapa cæderis, in atrio Caiphæ cõspueris, in hospitio Herodis illuderis, in via crucem baiulas, in golgotha crucifigeris. Heu me ecce libertas captiuorum, gloria angelorum, vita hominum occiditur. O Iudæi miseri bene impleuistis, quod promisistis. Dixistis enim: Morte turpissima condemnemus eum. Beatus vero Bernardus dicit: Exinaniuit semetipsum, formam serui accipiens, vt subesset: Filius erat & factus est seruus, & non solum formam serui, vt subesset, accepit, sed etiam mali serui vt vapularet, vt pœnam solueret cum culpam non haberet: Et erat non solum seruus seruorum Dei, sed propter tria seruus seruorum diaboli factus seruiens infima peccata peccatorum expurgando. Nec hoc suffecit, sed mortem omni morte confusibiliorem elegit. Humiliauit enim semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis, quæ ignominiosior est, vt dicit glossa.

Sap. 2. d
Bern. ser. de pass. Do. fer. 4. hebd. pœnosa lon ge post medium.
Philip. 2. a

Secundo considera & attende virgo Deo deuota, passio Christi quàm acerbissima fuit. Crux enim illa benedicta, membra extensa contrahi in dolore mortis non permisit, quod tamen solet esse quoddam leuamen & solatium cordis anxiati, nec habuit illud caput reuerendum diuinum vbi ad dimissionem animæ se inclinaret. Attende adhuc melius, quàm acerba mors Christi fuerit. Quanto quis tenerior, tanto patitur grauius, numquam autem fuit corpus ita tenerum ad sustinendum passiones, sicut corpus Saluatoris. Corpus enim mulieris tenerius est quàm viri corpus, caro autem Christi tota virginea fuit, & de spiritu sancto concepta, & de virgine nata, igitur passio Christi fuit omnium passionum acerbior, quia omnium virginum tenerior. Si enim ad solam mortis recordationem, Christus in sancta anima sua præ teneritudine carnis tantum afflictus est, vt sudor corporis fieret sicut sudor sanguinis decurrentis in terrã, quanto superadditus est ei dolor, quanta eum afflixit pœna in degustatione acerbissimæ mortis, & passionis? Ideo dicit beatus Bernardus: Angustias corporis tui Domine Iesu Christe, certissime indicabat sudor ille sanguineus, qui orationis tempore de tua sanctissima carne decurrebat in terram. Quid fecisti dulcissime puer, vt ita tractareris? Quid commisisti o amantissime iuuenis, vt ita iudicareris? Ecce ego sum causa tui doloris, ego plaga tuæ occisionis. Adhuc vide diligentius quàm amara Christi mors fuerit. Quãto quis innocentior, tanto pœna ad tolerandum grauior. Si enim Christus propter sua peccata sustinuisset, aliquantulum ei esset tolerabilior, sed ipse peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Et hoc ipsum testatur Pilatus, dicens: Ego nullam causam mortis inuenio in eo. Ipse enim est candor lucis æternæ, & speculum sine macula Dei maiestatis & bonitatis, imago illius sicut dicitur in libro Sapientiæ. Considera adhuc plenius, quàm pœnalis fuerit mors sponsi tui Iesu Christi. Quanto generalior, tanto pœna acerbior; Christus autem sponsus tuus passus est in omni parte corporis sui, sic quòd nullum ita paruum membrum in eo esset, quin pœnam haberet: nullus ita modicus locus, quin repletus esset amaritudine. A planta enim pedis vsque ad verticem non fuit in eo sanitas. Vnde prænimia doloris vehementia clamauit, dicens: O vos omnes qui transitis per viam, attendite & videte dolorem meum. Reuera Domine Iesu Christe numquam fuit dolor similis dolori tuo. Tanta enim fuit doloris tui effusio, vt totum corpus tuum sanguine aspergeretur. O bone Iesu o dulcissime Domine, non gutta sed vnda sanguinis ita

1. Pet. 2. d
Ioan. 18. g
Sap. 7. d
Isai. 41. a
Thren. 1. d

largiter per quinque partes corporis tui emanauit de manibus & pedibus tuis in crucifixione, de capite in capitis coronatione, de toto corpore, in flagellatione, de ipso corde in lateris apertione, mirum videtur si quid sanguinis remansit in te. Dic quæso dilecte mi Domine, dic cum vnica sanguinis tui gutta potuisset sufficere ad totius mundi redemptionem, cur tantum sanguinem de corpore tuo effundi permisisti? Scio Domine & vere scio, quia non propter aliud fecisti, nisi vt ostenderes quanto affectu diligeres me. Quid igitur retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Certe Domine quamdiu vixero, memor ero laborum tuorum, quos sustinuisti in prædicando, fatigationum in discurrendo, vigiliarum in oratione, lacrymarum in compassione, dolorum, conuitiorum, sputorum, colaphorum, subsannationum, clauorum, vulnerum, alioquin requiretur a me sanguis, qui effusus est super terram. Quis igitur dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lacrymarũ, vt possim flere die ac nocte mortem Domini mei Iesu Christi, quam non pro suis sed pro meis peccatis sustinuit? Vulneratus est enim propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra, sicut dicit Isaias propheta.

Bern. vbi sup. prox.
Hiere. 9. a
Isai. 53. b

Vlterius considera, & attende diligenter, quia mors & passio Christi fuit diutina. A prima enim die natiuitatis suæ, vsque ad vltimum diem mortis suæ semper fuit in passionibus & doloribus sicut ipse testatur per prophetam, dicens: Pauper sum ego, & in laboribus a iuuentute mea. Et alibi dicit: Fui flagellatus tota die, id est, toto tempore vitę meæ.

Psal. 87. d
Psal. 72. b

Adhuc aliter considera, quàm morosa fuit passio Christi, vt pœna eius magis duraret, vt dolor non cito finiretur, vt mors protraheretur, & sic diutius cruciaretur, & fortius vexaretur.

Ex his omnibus quæ dixi, colligere potes o virgo Christi, o famula Dei, quàm probrosa, quàm dolorosa, quàm vilis, quàm morosa fuit mors & passio dulcissimi sponsi tui Iesu Christi. Et hæc omnia sustinuit, vt ad amorem suum te accenderet, vt pro omnibus his toto corde, tota anima, tota mente ipsum diligeres. Quid enim beneuolentius, quàm quòd Dominus propter serui salutem accipiat serui formam? Quid magis informat hominem in salutem, quàm exemplum tollendi mortem propter iustitiam & obedientiam diuinam? Quid vero magis incitat hominem ad diligendum Deum, quàm tanta benignitas, quòd pro nobis Dei filius altissimus absque meritis immo cum multis nostris demeritis, posuit animam suam? Hoc tantæ benignitatis est, vt nihil clementius, nihil benignius, nihil amicabilius cogitari possit. Hæc benignitas tanto magis ostenditur maior quanto pro nobis grauiora & abiectiora sustinuit, vel pati voluit. Deus enim qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non cum illo omnia nobis donauit? Ex quo inuitamur ad ipsum amandum, & amatum imitandum. Væ ergo illis, qui tantæ benignitatis beneficijs sunt ingrati, in quorũ animabus nullum mors Christi habet effectum. Vnde inquit Bernardus: Vide caput Christi inclinatum ad te osculandum, manus perfossas ad largiendum, latus apertum ad diligendum, totius corporis extensionem ad se totum impendendum. Væ iterum illis qui suis peccatis rursum Christum in semetipsis crucifigentes, super dolorem vulnerum ipsius dolorem adijciunt. Sed væ tertio illis, quorum corda ad planctum emolliri non possunt, neque ad beneuolentiam prouocari. & ad boni operis virtutem inflammare non valet tanta effusio sanguinis, effusio tanti pretij, tam ingens magnitudo. Certe isti tales inimici crucis Christi, plus Christum Dei filium hodie ad dexteram Dei patris in cælis sedentem crucifigunt, quàm olim fecerunt in crucis patibulo pendentem. Ad tales, & de talibus

Rom. 8. f
Heb. 6. b
Psal. 68. c

bus Dominus conquerendo per beatum Bernardum loquitur, dicens: O homo vide quid patior pro te, si est dolor sicut quo crucior, ad te clamo qui pro te morior, vide pœnas quibus afficior, vide clauos quibus confodior, & cum sit tantus dolor interior & exterior, planctus est grauior, cum te sic experior. Caue tibi mater caue, ne tanto ingrata sis beneficio, ne tanto pro te dato indeuota sis pretio: sed pone istũ crucifixum sicut signaculum super cor tuum, vt sicut sigillum in cera molli, sic Iesum sponsum tuum imprimas cordi tuo, & dicas cum Propheta: Factum est cor meum tamquam cera liquescens. Pone eum etiam vt signaculum super brachium tuum, vt videlicet numquam desinas operari, numquam fatigeris laborare pro nomine Domini Iesu, sed cum operata omnia fueris, tunc primum incipe, quasi nihil feceris. Si autem aliquando aliquid triste, aliquid graue, aliquid tædij, aliquid amaritudinis acciderit, vel certe si forte aliquod bonum desipuerit, statim recurras ad crucifixum Iesum pendentem in cruce. Ibi intuere coronam spineam, clauos ferreos, lanceam lateris, ibi contemplare vulnera Christi pedum, & vulnera manuum, vulnera capitis, vulnus lateris, vulnera totius corporis: recolens quia qui sic pro te passus fuit, qui pro te tanta sustinuit quantum te amauerit. Crede mihi, quia statim tali intuitu omne triste lætum, omne graue leue, omne tædiosum amabile, omne asperum dulce & suaue reperies: sic vt & tu incipias exclamare cum beato Iob, & dicere: Quæ prius noluit tangere anima mea, nunc propter angustias passionis Christi, cibi mei sunt, quàm dulcia & delectabilia facta sunt mihi. Vnde legitur, quòd cum quidam conuersus fuisset ad religionem, in tantum factus est impatiens propter asperitatem ciborum, & ceterarum disciplinarum religionis, & cum ex nimia impatientia angustiatus fuisset, procidit ante imaginem crucifixi, & ibi replicare cœpit cum multis lacrymis intolerabiles angustias, & labores ordinis, insipiditatem ciborum panis, & potus, & statim ex latere imaginis cœpit sanguis emanare, & cum ille fortiter flens suas angustias replicaret, respondẽs imago Christi, dixit, quòd quandocumque sentiret aliquam asperitatem in cibo vel in potu, vt intingeret in salsamento sanguinis Christi.

Psal. 21. b *Cant. 8. b* *Iob. 6. b*

De perfecta Dei charitate. *Cap. VII.*

SVperius te famulam Dei, prout Deus inspirauit, docui qualiter animum tuum exercere debeas, vt quasi gradatim ascendere possis, & de virtute in virtutem proficere. Nunc septimo loco restat dicendum de forma virtutum, scilicet charitate, quæ sola ducit hominem ad perfectionem: ad mortificandum enim vitia, ad proficiendum in gratia, ad consequendum omnium virtutum perfectionem summam, nihil potest dici melius, nihil excogitari vtilius charitate potest. Propterea dicit Prosper in libro de vita contemplatiua: Charitas est vita virtutum, mors vitiorum, & sicut fluit cera a facie ignis, sic pereunt vitia a facie charitatis. Tantæ siquidem virtutis est charitas, quòd ipsa claudit infernum, sola aperit cælum, sola Deo amabilem reddit. Tantæ virtutis charitas est quòd ipsa sola inter virtutes virtus nominata est, quàm qui habet, diues est, & locuples, & beatus: quam qui non habet, pauper & mendicus est, & miser. Vnde super illo verbo ad Corinthios: Si charitatem non habuero, dicit glossa: Attende quanta sit charitas, quæ si desit, frustra habentur cetera, si autem adsit habentur omnia, quam qui habere cœperit, Spiritum sanctum habebit. Et beatus Augustinus dicit: Si virtus nos ad beatam vitam ducit, nihil esse omnino virtutem affirmauerim, nisi tantum summum amorem Dei. Cum igitur charitas virtus tanta sit præ cunctis virtutibus charitati est insistendum: & non cuilibet charitati, sed ei solum qua Deus diligitur super omnia, & proximus post Deum.

Prosper li. 3. de vit. contempl. c. 13. *1. Cor. 13. a*

Qualiter autem creatorem tuum diligere debeas, ipse tuus sponsus docet in Euangelio, dicens: Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua. Intende diligenter famula Iesu Christi dulcissima, quam dilectionem dilectus tuus Iesus requirat a te. Vult certe amantissimus tuus vt amori suo des cor tuum, totam animam tuam, totam mentem tuam, sic vt in toto corde tuo, in tota mente nullus omnino cum eo aliquam partẽ possideat. Quid ergo facies, vt certe Dominum Deũ tuum ex toto corde diligas? Quomodo ex toto corde? Audi beatum Ioannem Chrysostomũ dicentem: Ex toto corde diligere Deum est, vt ad nullius rei dilectionem magis sit inclinatum cor tuũ, quàm Dei, vt non delecteris in specie mundi amplius quàm in Deo, non in honoribus aut parentibus. si autem in aliquo istorum sit animus & amor cordis tui, iam nõ ex toto corde Deum diligis. Vnde Augustinus dicit: Minus te amat, qui tecum aliquid amat. Si autem aliquid amas, ex cuius dilectione in amore Dei non proficis, iam non ex toto corde Deum diligis. Et si quid diligis, pro cuius amore ea quæ Christo teneris negligis, iam non ex toto corde diligis. Dilige itaque Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, non solũ ex toto corde, verumetiam ex tota anima diligendus est dominus Iesus Christus. Quomodo ex tota anima? Audi beatum Augustinum docentẽ te. Ex tota anima, inquit, Dominũ diligere, est ipsũ diligere ex tota volũtate sine cõtrarietate. Certe tunc ex tota anima Deũ diligis, quando non quod tu vis, non quod mundus consulit, non quod caro suggerit, sed quod Dominũ Deum tuum scis velle, sine contradictione libenter facis. Certe tunc Deum ex tota anima diligis, quando pro amore Iesu Christi animam tuam si necesse fuerit, morti libenter exponis. Si autem in aliquo istorum negligens fueris, iam non ex tota anima Deũ tuum diligis. Dilige ergo Dominum Deum tuum ex tota anima tua, & conforma voluntatem tuam voluntati diuinæ in omnibus. Et non solum ex tota anima, sed etiam ex tota mente. Audi iterum beatum Augustinũ te docentem. Ex tota, inquit, mente diligere Deum, est diligere eum ex omni memoria sine obliuione. Amen.

Matt. 22. d Quomodo Deus diligendus. *Auct. oper. imp. in Matt. ho. 42. post medium.* *Aug. li. 10. confess. c. 7. to. 1.*

De finali perseuerantia. *Cap. VIII.*

POstquam omnium virtutum adeptus est quis principium, nec tamen in conspectu Dei apparet gloriosus, nisi virtutum consummatrix adsit perseuerantia, quia nullus omnino mortalis quantumcumque perfectus, est laudandus in vita sua, nisi prius hoc totum quod inchoauit, bono & felice fine concludat. Vnde beatus Bernardus dicit: Tolle perseuerantiam, nec obsequium, nec beneficium, nec gratiam, nec laudem fortitudo præstabit. Parum enim valet, hominem fuisse religiosum, siue fuisse humilem & patientem, fuisse deuotum, & continentem, Deum dilexisse, & cælicas virtutes habuisse, nisi adesset perseuerantia. cum enim omnes virtutes currant, sola perseuerantia accipit brauium. Quia non ille qui incipit, sed qui perseuerauerit saluus erit. Vnde Ioannes Chrysostomus dicit: Quæ vtilitas seminum florentium, & postea tabescentium? quasi diceret, penitus nulla. Si igitur Christi dilectissima, aliquas bonorum operum habens virtutes, immo quia multas habes, in his perseuera, in his profice, in his vsque ad mortem viriliter Christi age militiam, vt cum extrema dies finisq. vitę aduenerit, pro stipendio & mercede laboris, detur tibi corona glorię & honoris Vnde Iesus Christus vnice tibi dilectus, alloquitur te in Apocalypsi, dicẽs: Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Hæc corona nihil aliud est quàm præmium vitæ æternæ,

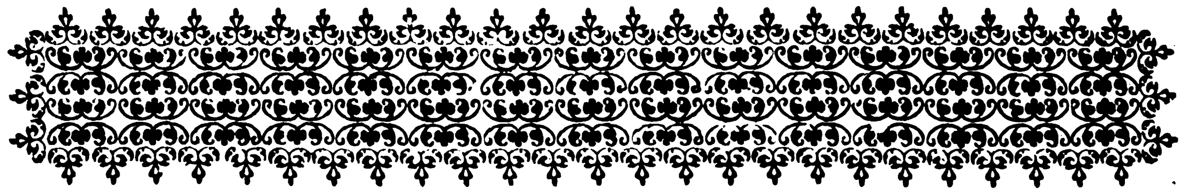
Bernar. ep. 129. ad Genuen. ante med. *Mat. 24. b* *Apoc. 2. c*

næ, ad quam addiscendam, inflammare te debet desiderium omnium Christianorum. est enim tam magna, vt nullus omnino eam æstimare possit, sicut dicit beatus Gregorius, tam multa, vt nullus eam dinumerare queat, est denique tam longa & durabilis, vt numquam terminari possit, & finiri. Ad hanc mercedem, ad hanc coronam inuitat te dilectus sponsus tuus, dilectissimus Iesus Christus in Canticis canticorum dicens: Veni de Libano sponsa mea, veni de Libano coronaberis. Surge ergo amica Dei, sponsa Iesu Christi, columba sponsi æterni, veni & propera ad nuptias filij Dei, quia tota cælestis curia expectat te, quia omnia parata sunt. Est enim paratus speciosus seruus tuus, vt tibi seruiat, & nobilis cibus pretiosus & delectabilis, vt te reficiat, societas dulcis, & præamicabilis, vt tibi congaudeat. Surge ergo, & propera festinanter ad nuptias, quia ibi est paratus seruus speciosus, vt tibi seruiat, iste seruus non est alter, nisi cœtus angelicus, immo ipse æternus Dei filius, qui de seipso testatur, dicens in Euangelio: Amen dico vobis, quia præcinget se, & faciet illos discumbere, &c. O quàm magna gloria tunc erit pauperibus abiectis, quando ministrū habebunt filium Dei, & summi regis, & totum conuentum exercitus regni cælestis. Est etiam ibi paratus cibus pretiosus, & delectabilis, vt reficiat, ipse enim Dei filius mensam proprijs manibus posuit, sicut ipse de se in Euangelio testatur dicens: Ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum, vt edatis, & bibatis super mensam meam in regno meo. O quam suauis, & delitiosus est cibus ille, quem præparauit in dulcedine sua pauperi Deus. O quàm beatus est ille, qui in regno cælorum panem manducabit illum, qui in clibano virginalis vteri coctus est igne Sancti spiritus. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Tali cibo, tali pane, cibat & reficit suos electos Rex cælestis in mensa sua, sicut in libro Sapientiæ dicitur: Angelorū esca nutriuisti populum tuum, & paratum panem de cælo præstitisti ei sine labore, omne delectamentum in se habentem, & omnis saporis suauitatem, & deseruiens vniuscuiusque voluntati. Ecce talis est refectio diuinæ mensæ. Et nihilominus parata est ibi societas dulcis, & præamabilis, vt tibi congaudeat. Illic enim erit Iesus cum Patre, & Spiritu sancto. Illic Maria cum florigero exercitu virginum. Illic Apostoli, Martyres, Confessores, & omnium electorum cælestis exercitus. Miserabilis prorsus, qui tam nobilissimæ societati non fuerit sociatus, Valde mortuum habet desiderium, qui huic societati iungi non desiderat. Sed tu o præclarissima Dei famula, scio te quidem desiderare Christum, ad hoc te niti totis viribus, quomodo regis æterni possis iungi consortijs, & amplexibus. O nunc excita cor tuum, & animam tuam, & erige totum cor tuum, & cogita quantū potes. Si enim singula bona delectabilia sunt, cogita mente quàm bonum sit illud delectabile, quod continet iucūditatem omnium bonorum! si bona est vita creata, quàm bona est vita creatoris, si iucunda est salus facta, quàm iucunda est salus quæ facit omnem salutem. Qui hoc bene fruetur, quid erit illi, & quid non erit? certe quidquid volet hoc erit ibi, quidquid nollet hoc non erit. Ibi quippe erunt bona corporis & animæ, qualia nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec cor hominis intellexit. Cur ergo famula Dei per multa vagaris, quærendo bona animæ tuæ, & corporis tui? Ama vnum bonum, in quo sunt omnia, & sufficit: desidera simplex bonum, quod est omne bonum, & satis est. Ibi est quod amas mater mea, quod desideras virgo beata. Ibi est quidquid amas, quidquid desideras. Si te delectat pulchritudo, fulgebunt iusti sicut sol. Si delectat longa, & salubris vita, ibi est sana æternitas, quia iusti in perpetuum viuunt, & salus iustorum æterna. Si delectat satietas satiabuntur cum apparuerit gloria Dei. si ebrietas, inebriabuntur ab vbertate domus suæ. Si te delectat dulcis melodia, ibi Angelorum chori concinunt alleluia laudantes. Si te delectat amicitia, ibi sancti diligunt Deum plusquam seipsos, & Deus diligit suos plusquam se ipsi. Si concordia delectaris, omnibus illis erit vna voluntas, quia nulla erit ibi, nisi Dei volūtas. Si te delectat honor & diuitiæ, Deus ancillas suas, & seruos bonos & fideles supra multa constituit, immo filij, & filiæ Dei vocabuntur, & erunt ibi ipsi hereditas Dei, illi quidem heredes Dei, coheredes autem Christi. Quale autem, vel quantum gaudium vbi tale ac tantum est bonum? Certe Domine Iesu, nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit in hac vita quantum amabūt te beati, & de te gaudebunt in illa beata vita. Quantumcumque enim quisque Deum amat, tantum ibi de Deo gaudebit. Ergo hic multum ama, vt multum gaudeas, crescat in te amor Dei, vt ibi plene possideas gaudium Dei. meditetur inde mens tua, loquatur inde lingua tua, amet illud cor tuum, sermocinetur os tuum, esuriat illud anima tua, sitiat illud caro tua, desideret tota substantia tua, donec intres in gaudium Dei tui, donec venias ad amplexus dilecti tui, & donec introducat te in thalamum dilecti sponsi tui. Qui cum Deo Patre, & Spiritu sancto viuit, & regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Marginalia: Cant. 4. c; Luc. 12. e; Luc. 22. c; Ioan. 6. f; Sap. 17. c; Ex Ansel. in Prolog. cap. 24.; 1. Cor. 2. c; Mat. 13. c; Sap. 5. c; Psal. 35. b; Apoc. 19. a; Rom. 8. c; 1. Cor. 2. c

Finis quartæ & vltimæ partis Opusculorum S. Bonauenturæ, eiusq. operum Tomi septimi.

APPENDIX
AD SEPTIMVM TOMVM
OPERVM S. BONAVENTRAE

COMPLECTENS EA OPVSCVLA de quibus,an sint S. Bonauenturæ controuersum est, & nonnulla alia, quorum subijcitur

Index

SVMMA

SVMMA S. HIERONYMI DE ESSENTIA,

ET INVISIBILITATE, ET IMMENSITATE DEI, quæ S. Bonauenturæ aſcribitur.

Hoc titulo inſcribitur iſte tractatus in omnibus impreſſis S. Bonauenturæ, ſed in editione Romana operum S. Hieronymi longe alio, & magis conformi rei, de qua in eo agitur, ſcilicet: De his, quæ Deo in ſcripturis ſanctis attribuuntur. *In qua quidem editione illum tamquam Hieronymo falsò adſcriptum inter parerga ad tomum nonum reiecerunt. Et vero potius Bonauenturæ, quàm Hieronymi videtur. quamuis vtrumque incertum ſit.*

MNIPOTENS Deus, Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus, vnus eſt atque trinus, vnus videlicet in natura, trinus in perſonis, ſolus inuiſibilis, ſolus incircumſcriptus, incorporeus, & immortalis, vbique præſens, ſed latens, vbique totus, ſed immenſus. Inuiſibilis eſt, quia in eſſentia ſua videri non poteſt, Apoſtolo teſtante, qui ait: Quem vidit nullus hominum, ſed nec videre poteſt. Et in Euangelio: Deum nemo vidit vmquam. Incorporeus eſt, quia nullis membrorum lineamentis compoſitus, ſiue compactus exiſtit, ſicut veritas in Euangelio dicit: Spiritus eſt Deus, & eos qui adorant eum, in ſpiritu, & veritate oportet adorare. Immenſus eſt, quia quantitas eius, vel qualitas a nullo etiam metiri poteſt. Cui Salomon in ſua oratione ſupplicans ait: Si cælum, & cæli cælorum te non capiunt, quanto magis, & domus iſta, quam ædificaui? Incircumſcriptus eſt, quia circumſcribi non poteſt. Inlocalis eſt, quia de loco ad locum nequaquam tranſit, neque quolibet retinetur, ipſo de ſe per Iſaiam, teſtimoniũ perhibente: Cælum ſedes mea eſt, terra ſcabellum pedum meorum. Et per Hieremiam: Nonne cælum, & terram impleo? Cuius immenſitatem Propheta in Pſalmo confitens, ait: Si aſcendero in cælum, tu illic es, &c. De cuius immenſitate adhuc in libro Iob ſcriptum eſt: Excelſior cælo eſt, & quid facies? profundior inferno, & vnde cognoſces? Longior eſt terra: immenſitas eius latior eſt mari. Quia enim cælum & terram implet, proculdubio nullus locus eſt ab eius præſẽtia abſens. Super omnia quippe eſt regendo atque imperando. Subtus eſt omnia ſuſtinẽdo atque portando, non pondere laboris, ſed infatigabili virtute. Immutabilis eſt, quia ab eo quod eſt, mutari non poteſt, ipſo dicente per Malachiam prophetam, qui ait: Ego Dominus, & non mutor. Ideo Deus immutabilis dicitur, quia in natura eius ira, furor, pœnitentia, obliuio, recordatio, & alia his ſimilia non accidunt. Simplex enim natura eſt, immutabilis, & imperturbata. Neque aliud ipſe, & aliud quod habet, ſed ipſum eſt, quod habet, & quod eſt. Immortalis eſt, quia nullo modo mori poteſt, Apoſtolo dicente: Qui ſolus habet immortalitatem, & lucem habitat inacceſſibilem: quem vidit nullus hominum, ſed nec videre poteſt.

1. Tim. 6. d · *Ioan. 1. c* · *Ioan. 4. d* · *3. Reg. 8. c* · *Iſa. 66. a* · *Hiere. 23. e* · *Pſal. 138. b* · *Iob 11. b* · *Mala. 3. b* · *1. Tim. 6. d*

Corporea mẽbra, & affectus humani cum Deo attribuũtur in Scripturis quid ſignificent.

Vbicumque autem ſacra Scriptura ſparſim per diuinos libros in Deo motus animi ſecundum humana membra deſcribit, ideſt, caput, capillos, oculos, palpebras, aures, nares, os, labia, cor, linguam, imaginem, vultum, vterum, manus, dexteram, ſiniſtram, digitos ſiue digitum, alas, ſcapulas, poſteriora, pedes; item motus animæ iram, furorem, obliuionem, pœnitentiam, recordationem, & his ſimilia, non carnaliter iuxta hiſtoriam a recte intelligentibus accipienda ſunt, ſicut a Iudæis pleriſq. & hæreticis carnaliter ſapientibus, qui Deum corporeum atque localem opinantur; ſed ſpiritualiter omnia de eo intelligenda, & accipienda ſunt. Si quis enim Deo humana membra, ſeu motus animæ more humano ineſſe credit, proculdubio in corde ſuo idola fabricat.

A

Caput, & capilli capitis quid.

Cum igitur, vt dictum eſt, figuraliter in Deo caput legimus, ipſam eſſentiam diuinitatis eius, quæ omnia precedit, & cui omnia ſunt ſubiecta, intelligere debemus. Capillos vero capitis eius ſanctos Angelos, ſeu vniuerſos, electos typice accipi oportet. De quo ſacramento in libro Danielis ſcriptũ eſt: Aſpiciebam donec throni poſiti ſunt, & antiquus dierum ſedit. Veſtimentum eius quaſi nix candidum, & capilli capitis eius quaſi lana munda. Hoc enim ſignat per veſtimenta candida Dei, quod & per capillos capitis eius, ſanctos videlicet Angelos, & multitudinem ſanctorum dealbatorum. Vel certe, ideo capilli eius lanæ mundæ comparantur, vt per hoc antiquus dierum eſſe credatur.

B · *Dan. 7. c*

Oculi.

Oculos dicitur Deus habere, pro eo quia videt, & nihil eum latet. In eius enim conſpectu, vt ait Apoſtolus, nulla creatura eſt inuiſibilis. Omnia enim nuda, & aperta ſunt oculis eius. Aliter vero oculi reſpectus gratiæ eius intelliguntur, vt eſt illud in Pſalmo: Oculi Domini ſuper iuſtos, & aures eius ad preces eorum. Item aliter, oculi Domini præcepta, per quæ nobis lumen ſcientię ſubminiſtrat, myſtice intelliguntur, vt eſt illud in Pſalmo: Præceptum Domini lucidum illuminans oculos.

C · *Heb. 4. d* · *Pſal. 33. c* · *Pſal. 18. c*

Palpebræ.

Palpebræ Domini occulta, & incomprehenſibilia iudicia, ſiue ſpiritualis in diuinis libris eius locutio innuitur. De quibus occultis, & incomprehenſibilibus ſacramentis atque iudicijs dictum eſt in Pſalmo: Palpebræ eius interrogant filios hominum, hoc eſt, probant.

D · *Pſal. 10. b*

Aures.

Aures dicitur Deus habere, propterea quod omnia audit, & nil eum ſub ſilentio latet. De quo in libro Sapientię: Auris zeli audit omnia, & tumultus murmurationum non abſconditur.

Sap. 1. c

Nares.

Nares Dei, inſpiratio eius in corde fidelium, vt eſt in libro ſecundo Regum: Aſcendit fumus de naribus, ideſt, lacrymoſa compunctio pœnitentium de inſpiratione eius.

2. Reg. 22. a

Facies.

Facies Dei, cognitio diuinitatis eius ad homines. De qua cognitione in Pſalmis ſcriptum eſt: Oſtende nobis faciem tuam, hoc eſt, da nobis cognitionem tuam,

Pſal. 79. d

tuam, quia cognitio per Filium. Nemo nouit Patrem nisi Filius, & cui voluerit Filius reuelare. Aliter vero facies Dei significat inuisibilem essentiam diuinitatis Dei Filij. De qua ipse Dominus ad Moysen per An-
Exo. 33. *d* gelum respondit: Posteriora mea videbis, faciem autem meam videre non poteris: ac si diceret: Incarnationem meam videbis in nouissimis diebus, diuinitatem videre non poteris.

Os. Os Dei Filius Patris, idest, Christus Dominus. de quo Hieremias propheta ex persona Iudæorum effa-
Thren. 1. *f* tus, ait: Quia os eius ad iracundiam prouocaui. Alterum vero os Domini, sermo eius siue iussio accipi-
Isa. 40. *b* tur. De quo sermone Domini Isaias propheta ait: Os Domini locutum est, hoc est, Verbum Dei, Filius Dei Patris per quem omnia facta sunt. De quo in Psalmo
Psal. 32. *a* dicitur: Verbo Domini cæli firmati sunt. Et alibi:
Psal. 106. *b* Misit Verbum suum, & sanauit eos. Et in Euangelio
Ioan. 1. *a* secundum Ioannem: In principio erat Verbum, &c.

Lingua. Lingua Dei mystice significat Spiritum sanctum, per quem Deus Pater secretum suum manifestauit ho-
Psal. 44. *a* minibus. Vnde dicitur in Psalmo: Lingua mea calamus scribæ.

Labia. Labia Dei vtriusque testamenti consonantia intelliguntur, de quibus duobus testamentis in Prouer-
Prou. 16. *b* bijs dicitur: Diuinatio in labijs regis, in iudicio non errauit os eius.

Brachia. Brachia Dei Patris, Filius, & Spiritus sanctus in-
Isa. 51. *a* telliguntur, sicut est in Isaia: Brachia mea populos
Hiere. 32. *d* iudicabunt. De quo Hieremias ad ipsum, ait: Et nunc Domine Deus, qui eduxisti populum tuum de terra Ægypti in manu forti, & brachio extento. Ideo autem Filius dicitur brachium Dei, quia creatura electa ab ipso continetur.

Dextera, & sinistra. Dextera Patris vnigenitus Filius accipitur. De quo in Psalmo dicitur ex persona hominis assumpti: Dex-
Psal. 117. *c* tera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltauit me. Aliter vero dextera Domini significat gloriam Patris, & æternam beatitudinem. De quo dici-
Psal. 109. *a* tur in Psalmo ex persona Patris ad Filiũ: Sede a dextris meis. Dicitur autem, & dextera Dei omnis electa creatura in cælo & in terra. Sic per sinistram eius intelligitur reproba creatura, idest, dæmones, & omnes impij, qui ad læuam positi, æterna supplicia sustinebunt.

Manus. Manus Patris, Filius Dei accipitur, pro eo quòd per ipsum omnia sunt facta, sicut est reperire in Isaia:
Isa. 66. *a* Omnia hæc manus mea fecit, & per eam facta sunt omnia. Alia vero manus Dei, potestas eius intelligi-
Hiere. 18. *a* tur. De qua potestate in libro Hieremiæ dicitur: Sicut lutum in manu figuli, ita vos in manu mea domus Israel. Item manus Domini flagellum accipitur, de cuius percussione in Sophonia propheta scriptum est:
Soph. 1. *a* Extendam manum meam super Iudam, & super habitantes Hierusalem, & disperdam de loco hoc reliquias Baal. Pro qua etiam Domini percussione bea-
Iob 19. *c* tus Iob de ipso, ait: Manus Domini tetigit me.

Digitus. Digitus Domini singulariter Spiritus sanctus accipitur. A quo Spiritu sancto lex in duabus tabulis lapideis in monte Sinai scripta narratur. Ipse enim scripsit, qui scribenda dictauit, idest, Spiritus san-
Luc. 11. *c* ctus. De quo Spiritu Dominus in Euangelio: Ego in digito Dei eijcio dæmonia. Quod alius etiam Euan-
Mat. 12. *b* gelista aperte declarans, ait: Si ego in spiritu Dei eijcio dæmonia. Sicut enim digitus cum manu, vel brachio; manus vero, vel brachium cum corpore sunt in natura vnum: ita Pater, & Filius, & Spiritus sanctus tres quidem personæ sunt, vna vero substantia diuinitatis. Digiti Dei pluraliter, sancti intelliguntur Prophetę, per quos Spiritus sanctus libros legis ac Prophetarum sua inspiratione describit. De quibus
Psal. 8. *a* dicitur in Psalmo: Videbo cælos tuos, opera digitorum tuorum. Per cælos enim libros legis ac Prophetarum, per digitos vero sanctos, vt dictum est, Prophetas mystice insinuauit.

A Imago Dei Patris inuisibilis, vnigenitus Filius eius intelligitur, de quo Apostolus: Imago Dei inuisibilis. Aliter nanque imago Dei Patris in Filio suo, quem non aliunde, sed ex temetipso; hoc est, ex substantia sua per omnia similem sibi, & æqualem genuit: aliter vero in anima hominis, quam non ex se de sua substantia, sicut plerique hæretici opinati sunt, genuit; sed ex nihilo creauit. Sicut aliter est imago cuiuslibet regis in filio eius, quem ex semetipso similem sibi genuit, idest, homo hominem: aliter vero in annulo, siue in cera imago eius impressa, quæ non est quod ipse: sic Filius, qui naturaliter est hoc quod & Pater. Imago. *Coloss.* 1. *b*

B Cor Dei Patris arcanum eius sapientiæ mystice innuit, ex quo Verbum, idest, filium suum impassibiliter genuit, ipso dicente: Eructauit cor meum verbum bonum. Cor. *Psal.* 44. *a*

Alas dicitur habere Deus, pro eo, quòd more auis, electos suos tamquam pullos sub se fouet; & ab insidijs diaboli, & malorum hominum protegit. Vnde Propheta: Sub vmbra alarum tuarum protege me. Alæ. *Psal.* 16. *b*

Scapulas habere dicitur, quoniam infirma membra in scapulis portat. Sicut in Psalmo: Scapulis suis obumbrabit tibi. Scapulæ. *Psal.* 90. *a*

C Venter Dei, secreta origo substantiæ eius accipitur. Vnde in Psalmo: Ex vtero ante luciferum genui te. Aliter per vterum Dei, incomprehensibilia iudicia Dei, quæ rimari nequeunt, mystice insinuantur. De quo occulto iudicio eius in libro Iob scriptum est: De cuius vtero egressa est glacies, & gelu de cælo, quis genuit? Venter. *Psal.* 109. *b* *Iob* 38. *c*

Posteriora filij Dei, incarnatio eius accipitur, de qua posteriori parte filius in monte Sinai ad Moysen per Angelum loquens, ait: Posteriora mea videbis, faciem autem meam videre non poteris. Posteriora. *Exo.* 33. *d*

D Pedes Dei stabilimentũ virtutis eius, eo quòd vbique præsens, & vniuersa ei subiecta sunt. Illo ipso dicente per Isaiam prophetam: Cælum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum. Aliter pedes filij Dei, incarnatio eius intelligitur, quæ diuinitati subiecta est, tamquam capiti pedes. Sicut per caput diuinitas, per pedes eius exprimitur humanitas: de humanitate in Exodo scriptum est: Viderunt Deum Israel, hoc est, Moyses, & Aaron, & Nadab, & Abiud, & septuaginta de senioribus populi. sub pedibus eius quasi opus lapidis sapphirini, & quasi cęlum, dum serenum est. Sicut autem per lapidem sapphirum cælestes, vel sanctos Angelos, ita per cælum serenum sanctam Ecclesiam electorum, ex omnibus assumptam

E figuraliter demonstrare voluit: super quas duas creaturas homo assumptus filius Dei in perpetuũ regnat. De quo in Psalmo: Omnia subiecisti sub pedibus eius. Pedes. *Isa.* 66. *a* *Exo.* 24. *c* *Psal.* 8. *b*

Vestimentum filij Dei aliquando caro eius, quæ a diuinitate assumpta est in diuinis libris figuraliter accipitur, de quo indumento carnis Isaias, ait: Quis iste, qui venit de Edom tinctis vestibus de bosra? Rursus per vestimentum eiusdem Domini sancta accipitur Ecclesia, quæ per fidem, & dilectionem ei coniuncta est. de quo in Psalmo dicitur: Dominus regnauit. Et in Psalmo alio ad ipsum Dominum: Confessionem & decorem induisti amictus lumine sicut ve-

F stimento. Vestimenta Dei. *Isa.* 63. *a* *Psal.* 92. *a* *Psal.* 103. *a*

Pallium Christi, iam dicta eius Ecclesia intelligitur. De quo in libro Geneseos scriptum est: Lauit in vino stolam, hoc est, in passionis sanguine carnem suam. Pallium. *Gen.* 49. *b*

Calceamenta Domini nostri Christi, mystice significant incarnationem eius, quàm ex mortalitate humani generis assumere dignatus est. De qua incarnatione sua ipse dicit per Prophetam in Psalmis: In Idumæam extendam calceamentum meum, idest, in plebe Gentilium manifestabo incarnationem meam. Calceamenta. *Psal.* 107. *b*

Gressus Filij Dei, aduentus in mundũ, & regressus eius ad Patrẽ. De quibus Psalmista ait: Visi sũt gressus tui Deus, egressus Dei mei, regis mei, qui est in sãcto. Gressus. *Psal.* 67. *c*

Ipse

Ipse de cælo venit in vterum Virginis. De vtero vero nascendo, positus est in præsepio. Postquam omnia impleuit, de quibus a Patre missus venerat, appensus est in ligno crucis, de cruce autem depositus secundũ corpus sepultus est. Christi anima vero ad inferna descendit, tertia autem die per potentiam suæ diuinitatis carnem suam de sepulchro suscitauit, & post diem Resurrectionis suæ quadragesimo die, videntibus Apostolis, ascendit in gloriam eius. Hi sunt enim egressus filij, qui ascendit in cælum, & sedet ad dexteram Patris. Iste est descensus, & ascensus eius, qui frequenter in sacris Scripturis legitur.

B Ascendere dicitur Deus, cum Filius carnem ex nobis assumptam in cælum cum captiuis euexit, vt est reperire in Psalmo: Ascendit in altum, captiuam duxit captiuitatem, quia naturam humani generis, quæ a diabolo in mundo captiua retinebatur, & assumens secum in cælum, vbi numquam ante fuerat tamquam captiuam deportauit. *Psal. 67. c*

Abscondere, & ostendere Deus faciē, quomodo dicitur. Abscondere ab hominibus faciem suam Deus legitur, cum quibusdam eorum exigentibus culpis cognitionem suam abscondit. Sicut in populo Iudæorum nunc impletum videmus, qui negantes Filium Dei, scientiam veri Dei, ita perdiderunt, vt similes forent gentibus, quæ Dominum non nouerunt. C Ostendere faciem suam dicitur Deus, cum respectu gratiæ suæ, quibus vult, scilicet electis suis, seipsum in corda eorum occulta inspiratione insinuat, & ad diligendum se amorem suum infundit.

Sedere. Sedere dicitur, non corporaliter humano more, sed potentialiter super omnem creaturam rationalem, vt est reperire in Psalmis: Regnauit Deus super gentes, Deus sedet super sedem sanctam suam. Sedere autem dicitur super Cherubim, quod interpretatur plenitudo scientiæ, per quod signantur sancti Angeli, siue mentes spiritualium virorum, in quibus inuisibiliter Deus sedet, & regnat. D In illis enim sedet, qui scientia eius, & dilectione pleni sunt. Nam scriptum est: Anima iusti sedes sapientiæ est. Sapientia vero Dei Patris, Christus est, qui in animabus sanctorum Dei sedere dicitur. *Psal. 46. b* *Psal. 79. a*

Descēdere. Descendere Deus in mundum dicitur, quando aliquando nouum, quod ante non fecerat, in creatura humana operatur. Sicut Filius de Patre descendisse narratur quando veram carnem ex Maria Virgine propter redemptionem nostram suscepit: & homo verus fieri dignatus est, non mutando quod erat, sed assumendo quod non erat. De cuius descensione, idest incarnatione, in Psalmo scriptum est: Inclinauit E cælos, & descendit, & caligo sub pedibus eius. Cælos inclinauit, quia aduentum suum prænuntians, Angelos siue Prophetas misit, qui eius aduentum hominibus annuntiarent. Caligo sub pedibus eius, quia impij homines ob suam malitiam incarnationē eius agnoscere non potuerunt, nec adhuc possunt. *Psal. 17. a*

Stare. Stare Deus dicitur, cum nos infirmos, & suam creaturam ad pœnitentiam & conuersionem patienter sustinet, vt est reperire in Habacuc propheta: Stetit, & mensus est terram, & dissoluit gentes, idest, stetit ad subueniendum, & dissoluit credentes in se a vinculis peccatorum. F *Habac. 3. a*

Transire. Transire dicitur Deus, cum de cordibus quorumdam hominum, in quibus antea per fidem continebatur, postea subrepente perfidia, vel quolibet delicto, ab eis recedit, & ad alios transit, quemadmodum de Iudæis ad gentes, de hæreticis ad catholicos. Sed & de quibuslibet irreligiosis, & negligentibus pro vitio suo recedere dicitur Deus, & ad alios transire: quod non localiter aut visibiliter, sed inuisibiliter, occulto iustoq. iudicio, facere consueuit.

Ambulare. Ambulare dicitur Deus, non de loco ad locum transeundo, quia impium est ita credere, sed ambulatio eius est in cordibus sanctorum delectatio, sicut scriptum est: Et habitabo in eis, & ambulabo, & ero illorum Deus. Vel certe ambulare Dei est in sanctis prædicationibus suis de loco ad locum transire. *Leuit. 26. b* *2. Cor. 6. d*

Loqui. A Loqui Dei, est inuisibiliter sine sono vocis, vel quolibet strepitu, occulte in mentibus sanctorum voluntatem suam, atque rectum intellectum inspirare, siue futura sicut in sanctis Prophetis reuelare.

Dei locutio tripliciter accepta. Quæ locutio Dei, vt quidam volunt, tribus modis accipitur. Primo namque modo per subiectam creaturam, sicut ad Moysen in rubo in igne apparuit, vel sicut Abraham atque Iacob, & ceteris quibus in Angelis apparuit. Secundo vero modo in somnis, sicut ad Iacob, & ad Zachariam prophetam, & ad Ioseph sponsum Mariæ, & alios sanctos quibus secreta reuelare voluit. Tertio autem modo neque per creaturam visibilem, neque per hominem, sed occulta tantum inspiratione inuisibiliter corda eorum tangendo, loquentes efficit, sicut in libris Prophetarum scriptum est, cum ibi Prophetæ subito afflati Spiritu sancto clamabant, dicentes: Hæc dicit Dominus.

Vedere. Dei videre, est acta bona approbare, sicut est reperire in Genesi, vbi dicitur: Vidit Deus cuncta quę fecerat, & erant valde bona, idest, intelligentibus bona esse demonstrauit. Aliter videre Dei est, mala hominum sciendo reprobare, sicut est illud in Isaia propheta: Et vidit Deus, & apparuit malum in oculis eius. Item aliter, videre Dei est nos videntes facere, vt est reperire in Psalmo: Proba me Deus, & scito cor meum, & cetera. Modus iste locutionis in libro beati Iob similiter reperitur, vbi de sapientia Dei patris postquam in figura locutus est de Deo patre, adiunxit, Tunc vidit illam, & enarrauit, & inuestigauit, & præparauit, idest, videntes fecit atque prædicantes, & inuestigantes, atque alijs annunciantes, & cetera. *Gen. 1. d* *Isa. 59. c* *Psal. 138. d* *Iob 28. d*

Cognoscere. Cognoscere Dei est cognoscentes facere, sicut ait ad Abraham: Nunc cognoui quòd timeas Deum. Neque enim in tempore nouit, qui scit omnia antequam fiant: sed cognoscere Dei dicitur cognoscentes facere, vt qui prius de se quales essent incogniti erant, per eius interrogationem & probationem, quales essent sibimetipsis, manifesti fierent. Tale est illud in lege Moysi de populo Israelitico. Tentabo eos, inquit, vtrum custodiant mandatum meum, an non. *Gen. 22. c* *Exo. 16. b*

Nescire. Nescire dicitur Deus, quosdam reprobos reprobare, sicut est illud in Euangelio: Nescio vnde sitis. Recedite a me omnes, qui operamini iniquitatem. *Mat. 7. c*

Zelare. Zelare dicitur Deus, cum creaturam suam non vult perire, sæpe castigat, corripit, atque flagellat, & flagellando ad se reducit. Vel zelare dicitur Deus, cum nullum peccatum impunitum vult relinquere. Iustus enim est, & ideo omnis iniustitia execrabilis est illi, quam, vt dictum est, nullo modo impunitam patitur.

Irasci. Irasci dicitur Deus non animæ motu, vel qualibet perturbatione, quod illi omnino accidere non potest; sed creaturæ delinquenti, idest hominibus impijs, & peccatoribus iustam dicitur inferre vltionem, hoc est, reddere illis quæ merentur. Et hoc est vltio diuina, iste furor eius dicitur. *Psal. 6. a*

Pœnitere, & non pœnitere. Pœnitere dicitur Deus, non quòd more hominum de transactis operibus pœniteat. Qui enim omnia nouit antequam fiant, pro suis prauis actibus pœnitere non potest. Sed pœnitentia Dei est statuta mutare, & quod prius inchoatum est, in aliquid mutari, idest ex bono exigentibus culpis in malum, sicut de Saule legitur, pœnituisse Deum, quòd constituisset eum regem, vel sicut nunc videmus in populo Iudæorum, qui cum esset populus Dei, ob impietatem suam factus est in Synagogam satanæ. De malo vero in bonum accidit in populo gentium, qui ante non populus Dei, nunc autem per gratiam Christi *1. Reg. 15. c*

Christi populus Dei factus est. Hoc quippe modo, A occulto Dei iudicio, Iudas Dei proditor de Apostolatus gradu lapsus, in inferni barathrū demersus est. Latro vero post crimen rapacitatis, de cruce ad Paradisum translatus est. Hanc quoque mutationem de bono ad malum, sicut dictum est, de malo ad bonū, quòd occulto iustoque iudicio Dei siue per seueritatem iustitiæ suæ, siue per misericordiam eius fiat, pœnitentiam Dei dicimus. Quod expressius in libro Hieremiæ prophetæ scriptum est.

Psal. 109. b Non pœnitere Dei, est statuta nullo modo mutare, vt est illud in Psalmo: Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum, id est Pater ad Filium, tu es sacerdos B in æternum secundum ordinem Melchisedech. Sacerdos Dei Patris dictus est Filius Dei, non secundum diuinitatem, sed secundum humanitatem, in qua se pro nobis per passionem & mortem in acceptabile sacrificium Deo Patri obtulit, vt ipse esset sacerdos qui & sacrificium.

Obliuisci dicitur Deus, cum quibusdam impijs & peccatoribus non miseretur. Quod vtique non facit per crudelitatem, quæ in Deo non est, sed per occultum iustumq. iudicium suum.

Indurare dicitur Deus quorumdam corda malorum, sicut de Pharaone rege Aegypti scriptum est; Exod. 7. d non quòd omnipotens Deus per potentiam suam eorum corda induret, quod impium est ita credere; sed exigentibus eorum culpis, cum duritia cordis, quam ipsi sibi omnia mala perpetrando nutriunt, non aufertur; videtur quasi illos ipse induret, quòd iusto iudicio indurati sunt.

Dormire Dei est, cum vnigenitus Filius Patris in assumpta carne, pro nobis mori dignatus est. Cuius mors recte dulcis somnus prædictus est, ipso dicente per Hieremiam prophetam, Ideo quasi de somno excitatus sum, & vidi, & somnus meus dulcis est mihi. Hier. 31. e Aliter dormire dicitur Deus, cum fides eius inter prosperitates huius mundi, & intra quorumdam corda fidelium non vigilat, sed dormit. Hanc dormitionem ipse Iesus significauit, cum in mari inter fluctus maris dormiuit. Mar. 4. d Vel certe dormire, est anxijs tarde subuenire, sicut est in Psalmista: Exurge, quare obdormis Domine? Psal. 43. d Vigilare Dei, est in defensionem suorum electorum, & vltionem inimicorum, se manifestum demonstrare.

DE SEX ALIS CHERVBIM TRACTATVS

QVI TAMEN AB ALIQVIBVS ALANO adscriptus fuit.

Hoc modo prænotatur Opusculum istud in omnibus impressis. Alanum autem de Insulis Ioannes Trithemius in suo de scriptoribus Ecclesiasticis catalogo, eius auctorem agnoscit, & Opusculum, De sex alis Cherubim, inscribit. Cuiuscumque vero auctoris sit continet breuem & sanam doctrinam de compunctione, confessione, satisfactione, carnis munditia, mentis puritate, Dei & proximi dilectione.

PRIMA ala est confessio. E Confessio duplex est. Est enim confessio laudis, iuxta illud: Confitemini Domino, quoniā bonus; quoniam in æternum misericordia eius. Psal. 117. a Et est confessio criminis. Vnde dicitur: Confitemini alterutrum peccata vestra. Iac. 5. d

Hæc confessio peccati accusatoria manifestatio est. Hæc propriæ infirmitatis, & ignorantiæ, & malitiæ, compungente conscientia lugubris enarratio est.

Huius alæ penna prima est veritas; quæ omnem excludit simulationem. Vera namque non ficta; non simulata debet esse confessio.

Secunda penna integritas est; quæ decurtationem excludit & diuisionem. Integra enim debet esse confessio, non decurtata, non diuisa. Decurtatio aliquid occultat, reseruat enim sibi, quod pœnitet peccasse, sed non omnino. Aliquid enim retinet, in quo homines delectentur. Sed infidelis impietas est, ab illo, qui iustus, & iustitia est diminutam sperare veniam, sed & vulnus vnum sufficit ad mortem. Diuisio autem omnia, sed non vni reuelat. Quidam enim sunt, vt ait beatus Augustinus, quos omnino pœnitet peccasse, sed verecundia ducti, diuidunt apud se ipsa confessionem; vt diuersa diuersis sacerdotibus velint confiteri, & quæ vni celant, alij manifestanda conseruant, quod est quodammodo laudare se, & ad hypocrisim tendere, & semper venia carere, quam per frustra putant inuenire. Aug. lib. de vera. & fal sa pœnit. ca. 15. to. 4. Omnia igitur, & vni præsertim criminalia confessione reuelanda sunt: nec solum actiones prauæ, sed & circumstantiæ earum, id est locus, tempus, modus, numerus, persona, & si qua sunt similia non negligenter reticenda, sed diligenter per confessionem explicanda sunt. Multa namque inter locum & locum, tempus & tempus, modum & modum, numerum & numerum, personam & personam distantia est. Consuetudinis quoque perseuerantia quæ ad tempus respicit, numeriq. multiplicatio Dei patientiam exacerbat, diuinamq. in se prouocat vltionem. In persona autem sexus, ætas, scientia, conditio, necessitudo, & ordo studiose pensanda, & exF presse manifestanda sunt. Qui confitetur, in singulis immoretur.

Tertia penna est firmitas, quia fortis & firma debet esse confessio. Hæc firmitas decem, quæ confessioni impediunt, expellit. Quæ sunt illa: Pudor, timor, contemptus presbyteri, desperatio, præsumptio, peruersitas, ignorantia, obliuio, negligētia, & necessitas, quæ sola excusabilis est. Pudori autem fortitudinis virtus, periculi quod immineret, nisi reuelentur peccata, necessitatem pensans, viriliter resistat. Timorem vero, quem pœna iniungenda incurrit, patientiæ fructus expellat. Contemptum quoque presbyteri reuerentia, veneratio & dilectio Christi vicario debita, penitus euacuet. Desperationem etiam diuinæ misericor-

sericordiæ benignitas excludat. Præsumptionem autem diuinæ iustitiæ districta seueritas extirpet. Peruersitatem vero fidei ratio exterminet. Sed & ignorãtiam prouidentia deuitet, obliuionis tenebras viarum & operum studiosa perscrutatio, & in memoriam reuocatio illustret. Torporem autem & negligentiæ teporem feruor spiritus euellat, & destruat. Necessitatem vero nulla omnino præueniat negligentia.

Quarta penna est humilitas, quæ typhum superbiæ *Prou. 3. d* excludit. Mens humilis, lingua humilis, vultus humilis debet esse confitentis. Superbis enim Dominus *Iac. 4. b* resistit, humilibus autem dat gratiam.

Quinta penna est simplicitas. Hæc propriam infirmitatem, propriam ignorantiam, propriam accusat malitiam, nihil defendens, nihil excusans, nihil attenuans. vera igitur, integra, firma, humilis & simplex debet esse confessio. Vera sine simulatione, integra sine diminutione, firma sine titubatione, hæsitatione, & desperatione, humilis sine iactantia, sine præsumptione, & sine alterius comparatione, simplex sine defensione, & sine excusatione. Hæc est prima ala cum pennis suis.

De compunctione cordis.

Confessionem sequitur satisfactio, has duas alas format & creat compunctio. In omni actione pœnitentiæ hæc tria probantur esse necessaria, nempe, compunctio, confessio, & satisfactio. Compunctio autem turbat, confessio accusat, satisfactio confortat. Compunctio morbi occasionem inuestigat, confessio manifestat, & satisfactio curat. Compunctio mala enumerat, confessio condemnat, & satisfactio emendat. Compunctio apostema pungit, confessio saniem exprimit, & satisfactio cataplasma apponit. Compunctio vulnus inuenit, confessio aperit, satisfactio vero sanitati restituit. Compunctio autem est cordis contritio, sed quæ alligat contrita animæ amaritudo, & quæ miræ dulcedinis suauitatem generat. Scriptum est: Scindite corda vestra, & non ve- *Ioel. 2. c* stimenta vestra, & alibi: In cubilibus vestris compun- *Psal. 4. a* gimini. Compunctionem duplex causa creat, timor, scilicet & spes. Timor causa inchoatiua est, spes vero consummatiua. Timor, quàm mire homo a creatore suo sit conditus, quàm gratuito nutritus, quàm in substantia rectus & in conditione ditatus, ceteraq. bona, quæ conditor ei contulerit, & quæ ipse bonis ipsius mala rependerit, subtiliter enumerat. Si contra districtum est iudicium, animum turbat. Timor igitur culparum, modum & numerum examinans, iustitiæ quoque diuinæ rigorem, districtionemq. iudicij futuri attendens animum pungit; & pungendo peccatum expellit. Vnde hæc timori, virtus expulsiua; hanc præstat, & corroborat spes confortatiua. Vanus enim timor est, quem non fiducia firmat. Timentibus Deum nihil deest. Si spes defuerit, nihil boni adest. Scriptum est: Quàm magna multitudo *Psal. 30. d* dulcedinis, &c. Perfecisti eis, qui sperant in te. Nulla tamen erit, nisi à spe fuerit propinata. Est igitur contritio cordis ex timore, fructus autem laboris est spes. Sed vnde spei via confortatiua? ex promissione diuina. Audi scripturam: Spera in Domino, & *Psal. 36. a* pasceris in diuitijs eius. Item, Sperabo in Domino, & ipse faciet. Item, Non deserit Dominus sperantes *Iudith 13. c* in se. Item, Beati omnes qui confidunt in eo. Si er- *Psal. 2. c* go times vt puniaris, spera in Domino vt ei reconcilieris. Si times Deum, quia potest perdere in gehennam; spera in eo, quoniam non vult mortem pecca- *Ezec. 18. g* toris. Si times, quia sapiens nouit abscondita, spera, quia illuminabit abscondita tenebrarum. Si times, *1. Cor. 4. a* quia nihil impunitum relinquit; spera, quia redimet Israel ex omnibus iniquitatibus eius. Quemadmo- *Psal. 129. a* dum igitur timor compunctionis præuenit & comi-

A tatur virtutem, ita spes prouehitur & ad fructum reconciliationis perducit. Per timorem ergo, compunctio suscitatur. Per spem, optatæ reconciliationis gratia meretur. Ait enim: Quacumque hora ingemuerit peccator, saluus erit. *Ezec. 33. c* Gemitum tamen timor importat, salutem promeretur spes. Quid ergo, & vnde, & ad quid sit cordis compunctio, breuiter declaratum est.

De secunda ala.

B Satisfactio est iniunctæ pœnitentiæ expletiua executio, vel peccatorum condigna correctio, secundum namque qualitatem delicti mensura correctionis pensanda est. Agite, inquit, fructus dignos pœnitentiæ. *Matt. 3. b* Aliud est enim ipsa pœnitentia, aliud fructus pœnitentiæ. *Luc. 3. b* Sicut aliud est arbor, & aliud fructus eius, sic aliud est pœnitentia, aliud fructus eius. Pœnitentia est dolor præteriti, quando doles te fecisse quod malum est. Quando ergo improbas & damnas mala tua, pœnitentiam habes. Si displicet tibi quod fecisti, pœnitentiam agis. Pœnitentia est facti improbatio, fructus pœnitentiæ est delicti correctio. Sed quia pro mensura delicti, correctionis mensura pensanda est, ideo fructus pœnitentiæ di-

C gnos facere oportet. Sed si in correctione minor est afflictio, quàm in culpa delectatio fuerit, non est dignus fructus pœnitentiæ tuæ. Sed dicis mihi, quomodo scire possim, quando condigna sit pœnitentia mea? quia hoc scire non potes, ideo necesse habes semper pœnitere. Satis facere potes, nimis facere non potes, melius est vt plus facias, quàm minus. Idcirco sollicitus esto, satage, da operam, studiũ impende, vt culpa sit cum fine, deuotio sine fine; tamen vt aliquando peccatrix conscientia consoletur, positus est modus & mensura pœnitentiæ exterioris, vt illa expleta vel perfecta, fiduciam habere incipias, & facta quadam præsumptione in spe misericordiæ, de

D indulgentia & remissione peccatorum confidas, & tanto verius, quanto vtique sincerius iniunctam pœnitentiam expleueris.

Huius alæ penna prima est peccati abrenuntiatio, quæ claudit ianuam diabolo. Peccatis abrenuntiare, est a malo declinare. Declina, inquit, a malo vani- *Psal. 36. e* tatis, a malo iniquitatis, a malo malignitatis, & a malo impietatis, iuxta illud Psalmi: Non sedi cum con- *Psal. 25. b* cilio vanitatis, & cum iniqua, &c. Odiui ecclesiam malignantium, &c. Hæc quattuor vitia quattuor ge-

E nerant affectiones, scilicet amorem sui, amorem mundi, fraternum odium, & remissum amorem Dei. Prima affectio vanitatem, secunda iniquitatem, tertia malignitatem, quarta vero generat impietatem. Vanitas in se reciprocatur. Iniquitas reflectitur in proximum. Malignitas in fratrem extorquetur. Impietas in Deum extenditur. Vanus & vecors est, qui quærit quæ sua sunt; iniquus, vt in multitudine diuitiarum suarum glorietur, & auaritiæ saccum impleat, quæ proximorum sunt, vi & dolo sibi asciuerit vel acquisiuerit. Malignus, qui etiam cum non possit nocere, cupit. Impius, qui Deum vel non credit, vel si credit contemnit.

F Secunda penna est lacrymarum effusio: hæc peccatorum vulnera lauat & mundificat.

Tertia penna est carnis maceratio: hæc vulnerum loca tergit & siccat.

Quarta penna est eleemosynarum largitio: hæc alligat contrita, fracta consolidat, & omnia sanat.

Quinta penna est orationis deuotio: hæc sanat & conseruat.

De tertia ala.

Tertia ala est carnis munditia. Caro munda est, quasi non coinquinat luxuria. Luxuria omnium virtutum eradicat germina.

Huius alæ penna prima est visus pudicitia, hæc petulantiam excludit, hæc circumdat oculum, ne concupiscat alienum, ne videat ad concupiscendum mulierem. Cuius ergo erga feminarum formas lasciuus & curiosus oberrat aspectus, iste & mente est impudicus. A

Penna secunda est auditus castimonia. Castæ sunt aures, quæ voces non recipiunt obtrectantis, maledici, & blasphemi verba non audiunt, falsis criminationibus, mendacio, irritationi, impudicis canticis, & dextralibus non patent, obturantur, & clausæ sunt, ne iudicium sanguinis audiant. Nihil obscœnum recipiunt, sed ab omni cœno corruptionis auersæ sunt. B

Tertia penna est olfactus modestia. Si qui odorem capit bonum, & operibus misericordiæ suauitatis odorem requirit, huius modesta est odoratio. Qui vero primis vnguentis delibutus incedit, huius odoratus non virtutis sed fœtoris spirat odorem. Huius enim suauitatis odor immanissimi vitij fœtor est.

Phil. 3. d Quarta penna est gustus temperantia, hæc gulæ & ebrietatis subruit immoderantiam. Væ illis, quorum Deus venter est, & gloria in confusione eorum, qui terrena sapiunt, &c. Vnde Gregorius: Dum venter a satietate non restringitur per concupiscentiam carnis, simul omnes virtutes obruuntur. Vnde legitur, C

4. Re. 25. c quia princeps cocorum destruxit muros Hierusalem.

secūdū Græcā editionē Muros Hierusalem princeps cocorum destruxit, quia animæ virtutes dum ventri indulgetur, periclitantur.

Luc. 21. g De crapula & ebrietate Dominus ait: Videte, ne forte grauentur corda vestra in crapula & ebrietate, & superueniat in vos dies repentina. Ebrietas est parens litium, furoris mater, & petulantiæ deformis est magistra. Hanc qui habet se non habet, hanc qui habet, homo non est, hanc qui habet peccatum non facit, sed ipse est peccatum. Ebrietas est dæmon blandus, venenum dulce, rabies voluntaria, illecebrosa honestatis iniuria. hanc nullus nouerit Christianus. D

Quinta penna est tactus sanctimonia, peccati sordes ne contrectet manus Christiani, nihil immundū tangat caro eius si tetigerit. Si singula quæque membra in officijs mandatorum Dei deseruiant, munda dicenda sunt. Si vero vltra præscriptas, siue diuinitus datas luxuriant leges, immunda dicenda sunt vel reputanda, & hæc pudenda sunt. Et hoc puto esse,

Rom. 6. c quod Apostolus dicit: Sicut enim exhibuistis membra vestra seruire iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra seruire iustitiæ in sanctificationem. Sit ergo oculus pudicus, auris casta, odor modestus, gustus sobrius, & tactus sanctus, &c. E

De quarta ala.

Ala quarta est puritas mentis. Huius alæ pennæ prima est affectus sinceri rectitudo. Affectus desiderij tui sit rectus, & sit sincerus. Rectus erit, si id appetas, quod appetere debes: sincerus vero, si

2 Reg. 13. a eo modo quo honestatis virtus suadet. Amnon sororem suam dilexit. Affectus amoris rectus fuit; sed quia non eo modo quo debuit sororem dilexit, ideo affectus iste sincerus non fuit. F

Penna secunda est mentis in Domino delectatio.

Psal. 36. a Scriptum est: Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Hanc pennam creat & format

Luc. 10. g virtus contemplationis. De hac Dominus dicit: Maria optimam partem elegit, &c.

Tertia penna, est munda & ordinata cogitatio. Nihil immundum mens concipiat, sed & mundam conceptionem loco & tempori accommodet discretio.

Quarta penna, est voluntatis sanctitudo. Angeli pacem de cælo detulerunt hominibus bonæ volun-

Isa. 48. d tatis. Non est pax impijs, dicit Dominus. Pax mul-

Psal. 118. x ta diligentibus legem tuam, & non est, &c. O quàm desiderabile est nomen pacis, quam firmat religionis Christianæ stabile fundamentum. Bene autem cum

Luc. 2. b diceretur, Gloria in excelsis Deo, adiunctum est: Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis; quia cum illis Angeli societatem habere festinant, quorum mentibus puritatem bonæ voluntatis inesse considerant. Illos secum post absolutionem carnis, ad contemplationem veræ pacis subuehere lætantur, quos in carne commorantes, omnia quæ agunt aut loquuntur de radice bonæ voluntatis proferre conspiciunt. Tales namque & si infirmitas forte aliquando vel ignorantia, a perficienda bona operatione quam cupiunt, retardant; tamen ante summi arbitri oculos, integritas quam vel corde vel mente tenet bona voluntas, eos excusat.

Quinta penna est simplex & pura intentio. De hac Dominus dicit: Si oculus tuus non fuerit sim- Matt. 6. c

plex, totum corpus tuum tenebrosum erit. Per oculū intētionem, per corpus signat actionem. Locus enim iste Euangelij sic intelligendus est, vt nouerimus, omnia opera nostra non esse munda & placere in conspectu Dei, nisi fiant simplici corde, id est intentione superna, siue oculo charitatis, quia plenitudo legis Rom. 13. c

charitas. Oculum igitur debemus hic accipere ipsam intētionem, qua facimus quidquid facimus, quæ si simplex & pura fuerit, & illud aspiciens quod aspiciendum est, omnia opera nostra, quæ secundum eā operamur, necesse est vt bona sint. Quæ opera omnia totum corpus appellauit, quia Apostolus dicit membra, quædam opera quæ improbat, & mortificanda præcipit. Mortificate ergo membra vestra, Coloss. 3. a

quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiā, auaritiam, & cetera talia mala. Non ergo quid quisque faciat, sed quo animo faciat, considerandum est. Fructus enim operis totus consistit in simplicitate intentionis. Quidquid igitur gerendum esse cogitatio nostra suggesserit, omni scrupulo retractantes, atque in nostri pectoris trutina collocantes, æque libratione iustissima perpendamus, an plenum sit honestate communi, an Dei timore sit graue, an integrum sensu, an humana ostentatione, an aliqua voluntatis præsumptione sit leue, an meriti eius pondus inanis cenodoxia non imminuerit, vel arriserit gloria, & sic ad examen publicum trutinantes, id est, ad prophetarum & Apostolorum actus, & testimonia conferentes, vel tamquam integra atque perfecta, & illis compēsanda teneamus, vel tamquam imperfecta atque damnosa, nec illorum ponderi consonantia omni cautione atque diligentia refutemus.

De quinta ala.

Quinta ala dilectio proximi est. Huius penna prima est, nulli nocere verbo, vel opere. De qua scriptum est: Quod non vis tibi fieri, ne facias alteri. Hanc pennam format virtus innocentiæ. Innocens est, qui etiam cum possit, nulli vult nocere.

Quis ascendit, inquit, in montem Domini? Innocens Psal. 23. a

manibus. Quis innocens manibus? Qui non fecit proximo suo malum. Ad nihilum deductus est in conspectū eius malignus. Quis est iste malignus, nisi diabolus? Qui nulli vult nocere, tempore excluso motum primum sentit amoris.

Penna secunda est, omnibus prodesse verbo vel opere. Frater fratrem adiuuans, ciuitas munita, & Prou. 18. c

fortis. Hanc pennam suscitat, & prouehit in culmen perfectionis, quæ nulli nescit condescendere virtus misericordiæ. Beati, inquit, misericordes. Qui omni- Matt. 5. a

bus studet prodesse, viuum calorē veri spirat amoris.

Tertia penna est, rerum propter amicum consumptarum detrimenta non tantum non deflere, sed libertatis fortitudine non sentire; de beneficiorum in vsus fratrum collatorum magnitudine semper gaudere in corde. Qui sentit, computator est, non largitor. Qui non gaudet, dolet. De hac penna scriptum est:

Prou. 12. d est: Qui negligit damnum propter amicum iustus est, iter autem auari decipiet eum.

Quarta penna est, animã pro fratre ponere. Quid est animam ponere pro fratre? pro temporali etiam proximi salute propriam voluntatem deserere, & in articulo necessitatis pro æterna salute fratris mortis

Ioan. 15. b discrimina lubenter subire. De hac scriptum est; Maiorem hac dilectionem nemo habet, quàm vt animã suam ponat quis pro amicis suis. Maior non ebulliret feruor amoris.

Quinta penna est in his perseuerare. hanc perficit virtus perseuerantiæ. finis non pugna coronat. Qui perseuerat, cessare nescit.

De sexta ala.

SExta ala est dilectio Dei. Hæc, vt aliæ, quinque pennas habet.

Primam harum habet qui aliud quàm Deum non concupiscit. Hæc est mobile huius amoris.

Secundam pennam habet, qui propter Deum sua A distribuit, qui partem retinet partem vero tribuit. Hæc est calidum huius amoris.

Tertiam pennam habet, qui propter Domini amorem nihil sibi reseruat, sed omnia relinquit. Hæc est acutum huius amoris.

Quartam pennam habet, qui propter Deum seipsum abnegat. Seipsum abnegat, qui suam deserit, vt Domini solam faciat voluntatem. Hæc est feruidum huius amoris.

Quintam habet pennam, qui in his perseuerat. Mat. 10. e
Qui perseuerauerit, inquit, vsque in finem, hic saluus erit. Hæc est incessabile huius amoris. Hæc sunt

B alæ de quibus Psalmista ait: Sub vmbra alarum tuarum protege me, a facie impiorum qui me afflixerunt. Psal. 16. b
Item: In vmbra alarum tuarum sperabo, donec transeat iniquitas. Psal. 56. a
Hæ sunt pennæ de quibus idẽ Psalmista ait: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & requiescam. Psal. 54. b
Volabo, inquit, terrena deserens, cælestia appetens; & requiescam, vera libertate, æternaque fruens beatitudine. Amen.

S. BONAVENTVRAE

EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS

Opusculum,

DE MODO CONFITENDI, & de puritate conscientiæ.

Tractatus iste de puritate conscientiæ inter Opuscula Sancti Bonauenturæ impressus fuit Argentinæ anno Domini M. CCCC. XCV. *& etiam in editione Veneta anno* M. CIↃ. LXXIV. *Sed in Opusculis quoque S. Thomæ recensetur in editione Romana sub Pio Quinto Pontifice; & Ioannes Trithemius sanctum Thomam Aquinatem eius auctorem agnoscit. Verum Ioannes Gerso Parisiensis Cancellarius pri. parte Opuscul. in Opusculo de pollutione diurna propositione 12. in fine S. Bonauenturæ tribuit, his verbis:* Item tractatus, quem ascribunt aliqui S. Thomæ: sed magis apparet ex stylo, & materia, quòd sit Bonauenturæ. Qui incipit: Quoniam fundamentum, & ianua. Et est valde vtilis. *Hæc Gerso. Cuiuscumque autem opus sit, legitimæ confessionis conditiones continet doctè & breuiter expressas; necnon quomodo conscientiæ puritas seruetur.*

QVONIAM fundamentum, & ianua virtutum, omnisq. gratiæ ac spiritualis consolationis principium est conscientiæ puritas, ac cordis munditia; ad quam principaliter, & præcipue, per puram, & veram, ac integram & perfectam confessionem peccatorum acceditur: nobis qui vocati sumus ad statum gratiæ, & ad acquirendas virtutes, ac vitanda vitia de sufficienti confessione, ac modo confitendi, vt decet viros ad statum perfectionis electos, cum summa diligentia, & sollicitudine continua, præ ceteris mortalibus principaliter est videndum.

Quod plena pura, & integra debeat esse confessio. Cap. I.

EST igitur primo videndum, quòd confessio debet esse pura, quia peccata debent simpliciter dici absque duplicitate, & excusatione, sicut homo credit ea manifesta esse coram Deo: nec debent verba dici palliantia, aut cooperientia, vel minuentia pec-E catum, sicut faciunt multi magnas phylacterias, & historias longas dicẽtes antequam peccatum explicent, vt sic per illas ostendant se minus culpabiles de peccato: quod quidem peccatum in fine illorum verborum superfluorum excludant. Vitanda sunt igitur superflua, & excusatoria verba: sed pure dic peccata tua, & simpliciter te accusa. Similiter non debet dici, quòd cadat in infamiam alicuius, aut quod possit præbere confessori occasionem turbationis contra aliquem, aut materiam contemnendi. Vnde si expediret nominare peccata alicuius confitendo propria, tunc taliter explicentur, quòd confessor nullo modo F possit intelligere personam, cum qua peccasti, nec possit venire in notitiam complicis in peccato. Sicut si dedisti Petro occasionem peccandi, cum peccauit, non debes nominare ipsum: sed sufficit tibi dicere: Fui causa committendi peccatũ tale cuidam personæ.

Confessio debet esse vera, ita quòd nulla falsitas dicatur scienter, nec aliquod dubium affirmetur: sed certa, vt certa, dubia, vt dubia sunt dicenda. Et ideo cum confiteris, non dicas: Dico culpam meam, si feci tale quid, aut si dedi materiam turbationis tali, aut fecissem tale peccatum si potuissem: sed dic simpliciter: Feci sic, & sic, & appetiui sic, & sic, & habui voluntatem deliberatam faciendi tale peccatum, Vera.

& non

& non dimisi, nisi quia non potui, vel quia nesciui, vel quia timui verecundiā, aut pœnam temporalem.

A Sunt tamen quidam qui nescientes, aut verecundantes, aut non curantes specificare peccata; aperte mentiuntur in confessione, quam faciunt, dicendo quædam ad quamdam cautelam, quibus comprehendant peccata omnia, quæ fecerunt. Dicunt enim: Dico culpam meam de quinque sensibus meis male custoditis, scilicet visu, auditu, gustu, &c. & tamen si interrogarentur de quolibet per se inuenirentur non in quolibet offendisse præmissorū, maxime postquam confessi fuerint. Et sic dicunt etiam de septem vitijs capitalibus, cum tamen non offenderint in omnibus, sicut sonant verba eorum. Talis ergo modus, maxime ab his, qui sæpe confitentur, est vitandus, sed dicant vera, & necessaria, & dimittant falsa, & superflua.

B Similiter ante confessionem diligenter seipsos examinent, & dicant primo omnia vitiosa, & grauia, quæ pro certo nouerint fecisse, ita quód sub humilitatis specie, aut causa quacumque nullatenus mentiantur. Sed postea possunt dicere generalia, & leuia, quæ non possunt specialiter explicare, sicut sunt cogitationes otiosæ, verba otiosa, negligentia, pigritia circa orationem, amissio temporis, distractio cordis in dicendo horas, vel orando, ingratitudo beneficiorum Dei, superflua cura de corpore, & de rebus temporalibus, turbationes leues contra proximum, iudicium leue alieni cordis, despectio proximi quo ad personam, mores, siue vitam, non contentari de omnibus, quæ Deus fecit, aut facit, aut fieri permittit, & his similia: quæ cum sint ineuitabilia, ab anima infirma non possunt in numero declarari, sed potius expedit ea quotidie delere cum lacrymis, aut per ipsa infirmitatem animæ recognoscere, & in humilitate debita permanere.

C Integra. Confessio debet esse integra, vt omnia peccata, quæ habes in memoria, aut quæ oblitus fueras confiteri, & modo recordaris integre confitearis: nec dicas partem vni confessori, & partem alteri, quia nullo modo debes diuidere confessionem. Hoc faciunt illi, qui timent despici a confessore, vel reputari minus boni, plus timentes humanam verecundiam, quàm diuinam offensam, & plus amantes laudem extrinsecam, quàm intrinsecam pacem mentis, & conscientiæ puritatem. Similiter si oblitus es, quando confiteris aliqua peccata, & postea die sequenti, vel alia recordaris, si potes debes recurrere ad eundem confessorem, vt confitearis si potes habere copiam, aut ad alium, alioquin sufficit tibi bona voluntas. Quód si non ex obliuione, sed ex malitia, ac verecundia, oblitus es, vel omisisti confiteri aliquod peccatum, teneris recurrere ad primum confessorem. Et si vis recurrere ad alium, teneris confiteri omnia peccata prius confessa, & illud quod prius omiseras, & omnia, quæ postea commisisti a prima confessione facta, & teneris confiteri de mendacio, aut simulatione quam cōmisisti: quia dedisti intelligere confessori tuo, quód primo integre confessus fuisti.

De peccatorum circumstantijs. Cap. II.

Confessio debet esse plena. Item confessio debet esse plena, quia debet continere circumstantias aggrauantes peccata, quæ sunt

Locus. locus in quo peccas, quia grauius est peccare in Ecclesia, aut in loco sacro, quàm in domo, & grauius est cogitare aliquod inhonestum, quando dicis Missam, vel officium, vel quando oras, quàm quando scribis. Et grauius est respicere, vel tangere animo impudico corpus hominis sub pannis, quam manum, vel pedem, quia magis libidinosa delectatio est ibi, & sic facias differentiam inter locum, & locum.

Tempus. Tempus, in quo peccas, quia grauius est cauere a Missa, vel otiari in die Dominico, vel festo sollemni, quàm in die alio simplici. Et grauius est quodcumque peccatum in magna sollemnitate, quam alio tempore. Et grauius est non vacare orationi, vel esse dissolutum in lingua, vel relaxatum in gula, quando homo debet communicare, & die quo homo communicat, quàm in alio tempore.

Coram quo. Grauius est dicere, & facere aliquod coram eo, qui potest ex hoc sumere occasionem peccādi, quàm illud dicere, & facere occulte. Et grauius est simulare se esse patientem, habendo iram in corde, quàm ostendere se esse turbatum, sicut est, non dando tamen alicui per hoc turbationis, vel mali exempli occasionem, vt dicit Gregorius. Et ideo non sufficit dicere: Fui iratus de verbo mihi dicto. sed debet dicere, & addere: Simulaui me esse patientem in verbis, & signis exterioribus, vt reputarer humilis, vbi eram superbus, ita quod cum illa simulatione, addidi mendacium ad iram, quam occultaui. Adhuc grauius est tangere Bertam osculando, quàm ipsam in eodem loco tangere cum pede: quia iste modus tangendi est magis impudicus. Vnde non sufficit dicere: Tetigi Bertam impudice, sed oportet dicere locum corporis quem tetigisti, scilicet manum, vel pectus, supra pannos, vel ad nudum, & dicas modum, scilicet cum ore, manu, vel cum pede, & cetera.

Moræ. Quoniam ibi maius est peccatum, vbi maior mora trahitur, siue sit delectatio corporalis, siue mentalis, siue iram, siue odium teneas per mensem, aut annum. Et diligenter est mora examinanda in peccato cogitationis, quia videndum est, si in ipsa mora, ratio succumbat sensualitati, consentiendo in opus voluntate deliberata si posset, & tunc non est minor culpa, quàm si peccatum opere perfecisset, quia sic voluntas pro facto reputatur. Si autem succumbat ratio consentiendo in delectatione sensualitati tantum, ita quod non vult in opus procedere, sed vult tantum

D interius in delectatione voluptuari, tunc licet ibi non sit plenus consensus, tamen est ibi peccatum mortale, sicut dicit Augustinus, sed est minus graue, quàm primum, vbi est consensus in delectationem, & in opus. Si vero in neutrum consentit, sed ibi facit moram inuite, quia scilicet nesciuit, vel non potest expellere, tunc dicat occasionem datam. Quamuis hæc sententia satis dura locum habeat in peccatis carnalibus; potest etiam notari in homicidio, & in alijs multis peccatis. Quidquid autem sit, expedit conscientiæ mundæ facere prædictam examinationem in quibuscumque cogitationibus vitiosis, morose multum protractis.

E Quoties. Nam grauius est facere quodcumque peccatum corde, aut aliquo sensu corporis bis quàm semel. Et ideo si potes recordari, debes specificare vices cogitationum malarum, aut mótus libidinosos in carne, & voluntatem faciendi aliquod peccatum, aut quotiens iterasti respicere in faciem alicuius, propter delectationem visus, aut quotiens turbasti aliquem, aut murmurasti, & sic de alijs. Quód si non es memor de numero, dic bona fide, secundum quód iudicas te totiens iterasse peccata. Et attende quód cogitationes leues, & leuia verba non sunt numero explicanda: nisi essent occasiones alicuius grauis peccati, vel

F vitij, aut essent de se in aliquo genere septem vitiorum capitalium. Si tamen propter aliquam cogitationem leuem haberes nimis longam distractionem mentis in oratione, vel psalmodia, credo quód bonum esset explicare si esses memor propter magnum dispendium quod facit. Si etiam propter aliquod verbum solatiosum, vel leue aliquem turbaueris, aut oriretur aliqua mala suspitio, aut aliquod malum, tunc debet specificari, propter malum ipsius effectus, sic quód talia otiosa, & leuia sunt specificanda, quando propter ea incurritur aliquod graue vitium, vel delictum, aut datur alicui materia peccandi. Sufficit ergo dicere simul omnes distractiones mentis habitas in

tas in oratione, & in officio propter cogitationes leues; ſic dicendo: Dico meam culpam de nimia diſtractione, & mentis vagatione, quam habui in oratione, audiendo Miſſam, & dicendo horas, propter cogitationes inutiles, & otioſas, in quibus cor meum nimis occupaui, ſic quòd ibi non fui intentus, vt debui & potui. Cogitationes autem vitioſæ procuratę, & cum delectatione receptæ, omnes ſunt explicandæ quantum poteſt homo, quantum ad qualitatem, moram, & vices, vt ſupra dictum eſt. Cogitationes vero quantumcumque malæ & vitioſæ, quæ non ſunt ſtudioſe procuratæ, nec cum delectatione receptæ, nec cum mora ſeruatæ in corde, nec dediſti occaſionem veniendi propter cibi, & potus intemperantiam, aut propter occaſionem, ſed ſubito venerunt, & receſſerunt, & diſplicentiam habuiſti in illis, & ſtatim quando ſenſiſti, vt potuiſti, expuliſti, aut expellere procuraſti, occupando te in lectione, aut in meditatione ſancta, tales dico non ſunt confitendæ, quia non ſolum in iſtis homo non offendit, ſed multum meretur, tamquam pugil, pugnator, & victor. Vnde Hieronymus: Ille prędicatur beatus, qui ſtatim, vt cœpit cogitare, cogitatus interficit, & allidit ad petram Chriſtum. Sed hodie quidam tales cogitationes confitentur potius ad laudem, & vanam gloriam, vt confeſſor reputet ipſos ſpirituales. Cum tamen talia eſſent occultanda, & etiam in confeſſione tacenda, quia ſolum confitens debet ſe oſtendere ſimpliciter peccatorem. Vnde tales ſunt theſauri Dei latrones, quia vanægloriæ appetitores. Et ideo pœna latronum ſunt puniendi. Nam de talibus cogitationibus quibus ſic 1. Cor. 10. c reſiſtitur, dicit Apoſtolus, quòd Deus facit cum tentatione prouentum. Quod dicit, quia homo talibus reſiſtendo meretur, & ideo intelligo, quòd digni ſunt ſuſpendio, quia ſub ſpecie charitatis, aut petendi conſilij, aut alterius cauſæ coloratæ, quæ ſoli Deo ſunt aperta manifeſtant, & aperiunt malitioſe, & ſub dolo.

De motu vanæ gloriæ. Cap. III.

Peccatum vanę glorię caute confitendum.

QVia grauius eſt habere vanam gloriam de gratia ſpirituali a Deo recepta, quàm de opere hominis manuali. Vnde confiteri habes de vana gloria, aut ſpirituali, aut corporali. Et grauius eſt dolere de bono ſpirituali alterius, quàm de bono corporali ipſius, quia primus dolor eſt de inuidia fraternæ gratiæ, quæ eſt peccatum in Spiritum ſanctum, quod eſt irremiſſibile. Secundus dolor ex ſimplici procedit inuidia, & ideo non ſufficit dicere: Dolui de bono alterius propter inuidiam: ſed debes ſpecificare ſi de bono ſpirituali, vel temporali. Et eadem ratione, grauius eſt gaudere de ſpirituali damno proximi, ſicut de peccato quod fecit, aut de ipſius infamia, aut quia amiſit Dei gratiam, quam habebat, quàm gaudere de temporali damno hominis. Cauendum tamen eſt, qualiter confitearis peccatum prædictum vanæ gloriæ de gratia ſpirituali, ne forte incurras maiorem gloriam vanam, in confitendo primum defectum. Nam dando intelligere confeſſori, quòd habuiſti vanam gloriam, quia fuiſti viſus orare, vel in Miſſa plorare, vel laudatus, quòd bene prædicaueras, ex hoc potes incurrere vanam gloriam, ſiue peccatum vanæ gloriæ, quòd confeſſor ex hoc te reputet ſpiritualem. Debes igitur caute explicare tuo confeſſori, gratiam tibi a Deo datam in oratione, lacrymis & huiuſmodi. potes tamen dicere: Dum dicerem, vel audirem Miſſam, vel prędicarē, feci actum aliquem, propter quem perſonæ aliquæ me videntes, cogitaui, quòd crederent me habere aliquam ſpiritualem gratiam. Et quia in ipſa cogitatione habui complacentiam, & conſenſum, nec dolui, ideo me accuſo. vel ſic: Appetiui quòd aliqui crederent me habere, cum non haberem; & ad hoc credendum, feci aliquos actus ſimulatorie. Et idem intelligas de alijs peccatis. Similiter caute confitearis vanam gloriam, quam habuiſti exercendo aliquos actus virtuoſos. Sufficit enim tibi non explicando dicere: Feci aliquem actum, propter quem appetiui non tantum laudem Dei, ſed potius hominum, quia non ſolum volui reputari ab illo cui feci, vel dixi quoddam bonum, ſed vt alijs publicaretur. Et nota quòd cogitationes de vana gloria non ſunt confitendæ, niſi quando eſt ibi complacentia, & conſenſus, & delectatio moroſa. Si autem ſtatim quando veniunt, cognoſcis ea non debere venire, & ex hoc ſtatim diſplicet tibi quòd veniunt, ac per hoc ſtatim recurris ad Deum, vt eas expellat, aut ſaltem te conſentire non ſinat, ſis certus, quòd in eis non peccas, ſed potius per eas coronam acquiris. Dic ergo ſtatim in corde tuo, quando ſentis eas: Deus in adiutorium meum intende. Nota. Pſal. 69. a vel, Domine vim patior, reſponde pro me. Et caueas ne propter huiuſmodi tempeſtuoſas cogitationes, dimittas aliquod bonum incipere, vel incœptum continuare, ex quo principale motiuum eſt bonum, ſicut hodie multi faciunt, credentes ſpiritui diffidentiæ, qui facit eos credere, quòd perdunt quidquid agunt, quia in bonis actibus ſuis, cogitationes vanitatis contrahunt. Reſpondeas ergo tali ſpiritui: Nec propter te facio, nec volo facere illud bonum, nec propter te dimittam. Vnde quantumcumque habeas in iſtis cogitationibus aliquando complacentiam, & conſenſum, doleas & pure confitearis, nec propter hoc ceſſes a bono, propter Deum principaliter incœpto, ſed pugna viriliter, & conſtanter Deum orando, vt cuſtodiat ſuum opus. Si autem eſſes naturaliter paſſionatus, & ſtimulatus de vana gloria, ſicut ſunt quidam qui nihil boni quaſi faciunt, aut dicunt ſine ea. Tunc conſulo tibi, vt non delecteris in loquendo multum de Deo, aut vita ſpirituali, docendo alios ſub ſpecie charitatis, quia pro certo, ſub hoc velo charitatis latet dulce venenum, ſed puto eſſe ſecurius, & magis expediens, humiliare ſe, & ſilere a bonis, ne forte curando infirmeris: quia mens tua adhuc eget cuſtodia. Et frenum eſt neceſſarium linguę tuæ, donec illa peſtis in corde fluctuare non ceſſat, alioquin, ſicut dixi, ſaluando, aut ſanando alios, tuam deſtruis ſanitatem. Experto crede. Nam docere & curare alios, eſt cibus perfectorum. Nota. Si vero neceſſitas ineuitabilis, vel magna, & rationabilis congruentia loquendi occurrat, tunc loquendum eſt taliter, quòd ita te ſicut & alios videaris arguere, & docere. Et quia ibi etiam non deerit ſpiritus vanæ gloriæ cupiens quòd per hunc modum loquendi, reputeris humilis, & diſcretus. Si etiam occurrit tibi vana gloria quando tacebis, vel quando de locutione te humiliter excuſabis, neſcio tibi aliud remedium, niſi confeſſionem puram, & lacrymas adhibere, contra hanc maledictam peſtilentiam. Eſt autem valde timendum, ne timore deſpectionis humanæ totiens hoc vitium confiteri negligas, quotiens te ab ipſo noueris ſuperari. Nec vt minus verecunderis, mutes ſæpius confeſſorem, immo vt plus confundaris, ſtudeas eidem ſæpius, & clarius ſolito confiteri. Sic enim virtute humilis confeſſionis ſpiritus ille citius expelletur, & ſi etiam tuæ confeſſioni ſe ingerat, ita vt de humili, & pura confeſſione appetas commendari. Certe ſi te ſenſeris vulneratum, non timeas in fine confeſſionis detegere ipſum vulnus. Eſt enim ſciendum, quòd grauius eſt eſſe inobedientem, aut irreuerentem patri, vel matri propriæ, quàm illi cui non ſic teneris obedientiam, vel reuerentiam exhibere. Et grauius eſt turbare vnum ſanctum hominem, aut deridere ipſum quàm vnum hominem vitioſum. Et grauius eſt, prouocare vnam perſonam religioſam ad aliquod peccatū, quod eſt contra profeſſionem eius, quàm vnam perſonam ſæcularem inducere ad idem peccatum. Et grauius eſt, inſpicere impudice vnam iuuenem, & religioſam mulierem quàm ſæcularem,

Secun-

Secundum beatum Gregorium: Non licet intueri quod non licet concupisci. Et ideo dico esse grauius illud vitiose respicere, quod est grauius concupiscere vitiose. Hoc idem intelligo de tactu, & quocumque actu, & verbo impudico. De conditione personæ, cum qua peccasti sufficit exemplum iam dictum. Non sis ergo contentus dicere: Non bene custodiui visum meum, aut dicere: Iteraui pluries aspectum in faciem alicuius personæ, cum complacentia, & imaginatione impudica, sed dic qualitatem, & conditionem personæ. Et si de visu expedit sic dicere, multo magis de verbo impudico dante prouocationem ad peccatum, & de tactu, aut commotione carnis libidinosa habita ex allocutione, vel appropinquatione ad corpus alicuius.

De intentione habita in peccatis. Cap. IV.

Intẽtio praua confitenda.

GRauius est facere quodcumque peccatum, cum intentione prouocandi aliquem ad simile, aut ad aliquod peccatum, quàm ad satisfaciendum sibijpsi tantum, vt si noueris defectum alicuius, facias ipsum despici, aut minus reputari propter inuidiam tuam, vel aliam malitiam, aut si fecisti aliquem actum, cum oculis, aut cum manibus versus aliquam personam, vt prouocares eam ad malum, & sic de alijs peccatis studiose, non tantum in damnum facientis, sed etiam in proximi detrimentum, quæ quidem peccata non sufficit confiteri, nisi explicentur intentiones malitiosę. Tales recte assimilantur dæmonibus, & sunt inimici crucis Christi, quia student animas perdere pro quarum salute Christus sanguinem suum effudit. Item descensus de peccato in peccatum est diligenter perscrutandus. Non est ita graue vnum peccatum simpliciter, sicut est illud, cuius occasione plura alia peccata sunt commissa. Vnde si studiose fecisti aliquem defectum tali modo quòd alius fuit culpatus de hoc, & non excusasti innocentem, sed permisisti eum iniuste pati. Vel si pro defensione vnius mendacij protulisti verba iniuriosa, aut incurristi plura mendacia, aut pro excusatione vnius mendacij, vel peccati commisisti periurium, & ob hoc fuit suspicio de alio, vel facta iniusta punitio super aliquem, aut ortum est odium, aut aliqua turbatio inter aliquos. Omnia hæc, & consimilia, quæ ex primo peccato sunt consecuta, debent cum primo peccato principali plenius explicari.

De peccati occasione. Cap. V.

Occasiones peccãdi explicare oportet.

SImiliter de plenitudine confessionis est dicere, non solum circumstantias prædictas, vel similes, sed etiam occasiones, & causas peccatorum, propter quas incurristi ipsa peccata, videlicet, quia neglexisti ea vitare sicut potuisti, & sciuisti. Huiusmodi autem causæ sunt taliter dicendæ, quòd te cum ipsis accuses, & non excuses, sicut quidam faciunt, imponentes culpam diabolo, sicut Eua quæ dixit: Serpens decepit me. *Gen. 3. b* Dicunt enim, Tantum me tentauit de tali peccato, quòd oportuit me consentire, nec potui me defendere vllo modo. Sed illa non est confessio, nec expressio causæ peccati, immo est excusatio tui, & accusatio diaboli, qui forte non est culpabilis ibi. Non enim omne peccatum fit semper ex suggestione diaboli, nec omnis tentatio est a dæmone, sed secundum beatum Iacobum: Vnusquisque tentatur a concupiscentia sua, abstractus, & illectus. *Iac. 1. c* Multi ergo mentiuntur dicentes: Dæmon seduxit me ad tale peccatum, quod sibi consensi, quia sola sua concupiscentia tentatus cecidit. Et ideo debet dicere: Cum sentirem me stimulari ad tale peccatum perpetrandum, fui negligens in euitando occasiones me incitantes ad hoc, scilicet locum, tempus, & personam, & fui negligens in adiuuando me cum ieiunio, cum oratione,

A & alijs necessarijs, sicut sciui, & potui. Vnde propter negligentiam, & malitiam meam commisi ipsum peccatum, potius eligens seruire diabolo, superbiæ, & carni meæ hoc suggerẽti, quam Spiritui sancto inspiranti mihi, quòd illud non facerem. Reliqui vero imponunt culpam proximo, sicut fecit Adam, qui dixit Deo: Mulier quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, & comedi. *Gen. 3. b* Dicunt enim: Quædam persona tantum institit me rogando, & blandiendo, & aliqua dona dando, quòd nullus de mundo potuisset se defendere; sic quòd oportuit me finaliter consentire. aliqui dicunt: Quidam dixit mihi tantum malum de quodam, quod fecit me murmurare de illo,

B & illum despicere. Sed hæc est vitiosa confessio. Dic ergo sic de primo: Dum viderem expresse, quod locutio, & couersatio cum quadam persona esset mihi inutilis, & periculosa, & sentirem affectum cordis mei ad ipsam personam, aut ipsius ad me non esse purum, nec secundum Deum, sed potius secundum carnem, & in aspectu, & præsentia eiusdem haberem nimiam complacentiam sensualem, & ex hoc semper haberem imaginationes impudicas de illa, cum libidinosis motibus carnis, ita quòd propter hæc debebam fugere ipsam, nihilominus fui secutus volup- *Veræ, & sanctæ confessionis praxis.*

C tatem carnis, intantum quòd ad tale peccatum deueni cum ea, vnde me, & ipsam illaqueaui. De secundo dic sic: Audiens dici aliqua mala de quadam persona, facilius ea credidi, quàm credidissem bona si audiuissem, propter leuitatem cordis mei, & defectum charitatis. Et quando debebam compati murmuranti, & excusare in corde meo eum, de quo ille murmurabat, ego statim murmuraui cum illo, confirmando malum, de quo dicebat, vel addendo ad illud quod dicebat, ac per hoc dedi sibi occasionem magis murmurandi. Et nota, quòd non debet quis murmurantem nominare, nec factum, de quo mur-

D murauit, quando, scilicet talis nominatio esset in excusationem tui, vel in infamiam proximi. Item si te accuses de turbatione proximi, aut de turbatione habita contra aliquem, propter defectum eius principaliter, non debes exprimere illum defectum, ne per hoc ostendas te habuisse rationabiles causas turbationis, & sic videaris minus peccasse, aut motus zelo iustitiæ. Sunt enim qui dicunt in confessione: Vidi fieri talem defectum, vel audiui dicere tale verbũ, & de hoc fui valde turbatus, quia erat contra honorem Dei, & contra bonos mores in malum exemplum aliorum. O stulte hypocrita, quid dicis? Nam

E te simpliciter laudas, & nihil penitus confiteris, taces peccatum tuum, quod fecisti videndo alienum defectum, qui forte fuit grauior, quàm defectus alterius, quia despexisti peccantem, cui debebas compati, & mentiris dicendo te fuisse turbatum propter amorem Dei, & proximi, cum tamen fueris turbatus propter superbiam tuam, & quia non habes charitatem proximi, quæ non permittit aliquem contra proximum turbari. Sic ergo dicas: Videns, vel audiens fieri, vel dici aliquid quod iudicaui esse malum, & forte peius, quàm fuit, propter malitiam meam, quæ non permisit me excusare defectum, nec intentio-

F nem dicentis, vel facientis, sicut poteram, & debebam, non fui motus ad compatiendum illi, vel ad orandum pro ipso, sicut debui ex charitate, sed magis fui commotus ad iram contra ipsum, contemnendo, & iudicando ipsum, & appetendo statim punitionem eius, vel habere potestatẽ puniẽdi eum, & hoc accidit mihi propter duritiam cordis mei, & quia non recognosco patientiam Dei, quæ supportauit me in grauioribus peccatis, absque vlla punitione, & sic de alijs. Sunt alij, qui se clarius laudant in confessione dicentes: Per gratiam Dei satis bene custodiui me tali tempore, vel citra, a tali, vel tali peccato. Nam bene continuaui officium, Missas, & prædicationes, & orationes meas. Faciant, qui volunt male, quia ego inten-

intendo bene facere facta mea, & me cuſtodire a A peccatis melius, quàm faciat maior pars vicinorum meorum, quia prius me permitterem occidi, quàm facere tale peccatum, & in me non ſentio alium defectum, niſi quia ſum ingratus de beneficijs Dei, nec ſum ſufficiens ad grates agendum Deo, qui me liberauit ab his peccatis, quæ faciunt multi alij. O Deus. Iſti ſunt ſimiles Phariſæo, qui aſcendit in templum, vt oraret, cuius oratio fuit tota ſui exaltatio ſuper
Luc. 18. c alios. Sic, & iſti, qui debent ſe ſimpliciter accuſare in confeſſione, ſe ſuper alios laudant, narrando bona, quæ faciunt, de ſuperbia autem, & præſumptione, quæ latet interius, nihil dicunt. Sunt alij, qui confitendo peccata ſua, totam culpam imponunt Deo. B Sic enim dicunt: Deus dedit mihi naturam, ita peruerſam, & promptam ad tale peccatum, quòd non poſſum cauere. Iſti dicunt cum Adam, qui dixit:
Gen. 3. b Mulier quam dediſti mihi, &c. quaſi dicat: Si non dediſſes mihi, non peccaſſem. Sed iſti aperte men-
Greg. li. 34. tiuntur. Nam ſecundum beatum Gregorium, diabo-
Mor. c. 17. lus non poteſt vincere niſi volentem, cum tamen de
in ſenſu. ipſo dicatur, quòd non ſit poteſtas ſuper terram, quæ illius poteſtati valeat comparari. ergo multo minus
Iob 41. d poteſt quis violentari a concupiſcentia naturali. Sunt alij qui dicunt: Fui deceptus a tali tentatione, quia C Deus noluit me adiuuare, cum tamen ſæpe ieiunarem, & orarem, & ad ipſum recurrerem. Iſti non accuſant pigritiam ſuam, & negligentiam, qua noluerunt vitare occaſionem peccandi, & perſeuerare in oratione. Aſſerunt enim Deum impium, & mendacem,
Pſal 90. d qui tamen dicit in Pſalmo: Clamabit ad me, & ego
Matt. 11. d exaudiam eum. Et alibi: Venite ad me omnes, qui
Ioan. 16. c laboratis. Et alibi: Petite & accipietis. Et Apoſtolus
1. Cor. 10. c dicit: Fidelis Deus qui non patietur vos tentari vltra illud, quod poteſtis, ſed faciet cum tentatione prouentum. Sciant ergo, quòd ideo relinquuntur a Deo, quia inſipide, & ſine fide orant, nec volunt pugnare D contra ſeipſos, nec perſeuerare patienter poſtulantes auxilium Dei, ſicut decet. Sed volunt habere gratiam ſtatim ſine labore, petentes etiam illam a Deo non humiliter, ſed præſumptuoſe, tamquam non indigni, ac ſi eſſet Deus obligatus eis, orant ipſum cum ſecuritate quadam, vt exaudiantur ſtatim, vt ipſi volunt, & non, ſicut ipſe vult. ſicque putantes ipſum ducere ad auxiliandum, potius prouocant ad derelinquendum, quia ſuperbe, & præſumptuoſe accedunt ad ipſum. Cauſa ergo lapſus eorũ eſt ſuperbia, & negligentia ſua, quam debent ſimpliciter accuſare.

De occaſionibus, quæ dantur alijs in peccando. Cap. VI.

SVnt etiam in confeſſione explicãdę occaſiones datæ alijs ad peccandum, quia omnium peccatorum homo eſt particeps, quibus occaſionem præbuit malitioſe, vel non malitioſe. Vnde confiteri debes ſi malitioſe, vel ignoranter dediſti alicui occaſionem peccandi, nec nominare debes directe, vel indirecte perſonam, cui dediſti cauſam, ſed ſola occaſio eſt dicenda. Peccatum vero, quod factum eſt ab alio occaſione tui, poteſt dici explicite, quando eſt notum confeſſori, non illum, qui fecit. alioquin dic ſolum qualitatem delicti, ſic dicendo: Feci fieri quoddam peccatum mortale, vel graue, propter talia verba, quæ dixi, aut propter tale malum exemplum quod dedi. Item ſi habuiſti turbationem cum ſocio in itinere, vel in aliquo opere, aut propter ſocium dixiſti male officium, quia male proferebat, non debes dicere: Socius meus me turbauit tali facto, aut dixi male officium meum propter defectum ſocij mei, quia ſic accuſas ſocium, in cuius notitiam confeſſor poſſet venire. dic ergo: Habui turbationem cum aliquo propter meam ſuperbiam, quia ipſi dixi verba iniurioſa, & ipſum prouocaui ad dicendum mihi. Et ſi eſt il- A lius culpa, dic: Habui turbationem cum quodam, propter impatientiam meam, quia nolui ſupportare eum in charitate, propter aliqua verba ab eo dicta, vel dixi male officium cum aliquo in tali hora, & dictante mihi conſcientia, vt redicerem; propter pigritiam meam non redixi.

De pollutione. Cap. VII.

SI habuiſti pollutionem carnis vigilando, dic cauſam expreſſe. Si dormiendo, dic cauſam quam dediſſe te credis. Cauſæ poſſunt eſſe cibus, & potus, & B intemperantia diei præcedentis, aut alio modo. Et ſic dicendo ipſam, dabis intelligere confeſſori vitium dierum præteritorum, vt ſunt cogitationes inhoneſtæ habitæ ante dormitionem quas explicare debes, potiſſime quando ſomnias ea quæ præcogitaſti. Nec ſunt recitanda ſomnia vitioſa, vel inhoneſta, niſi ante cogitaſſes ea, aut poſt ſomnium cum delectatione, & mora, & motu carnis cogitaſſes. & hæc ſunt dicenda magis, quia cogitata, quàm ſomniata. Si vero ſomniaſti, habere aliquem actum impudicum cum perſona ad quam habes ſenſualem affectũ, aut quam ante conſpexiſti oculo impudico, hoc debes expri- C mere, vt cauſam illius ſomnij, & quia homo plus in talibus delectatur, & multi poſt ſomnium gaudent ſe talia ſomniaſſe. Vbi vero non fuerit aliqua ex prædictis cauſis, vel ſimilibus, nihil de ſomnio eſt dicendum, quia nulla culpa eſt ibi, & tunc ſufficit dolere in corde, & ad quietandum conſcientiam potes dicere: Habui ſomnium inhoneſtum, cui ſi dediſſem cauſam, quam neſcio, tunc dico culpam meam.

De cauſis pollutionis. Cap. VIII.

SEcundum ſanctos Patres, triplex eſt cauſa pollutionis nocturnæ. Prima prouenit ex voracitate gu- D læ, & ſuperabundantia cibi, & potus, quæ eſt diligenter examinanda ab illis, qui vocati ſunt ad ſpirituale exercitium. Nam quandoque accidit, aliquos relaxari in gula nimis aliquo tempore, & poſtea quando abſtinent, polluuntur in ſomnis, credunt quòd hoc non accidat ex culpa immoderantiæ, ſed potius ex debilitate, vel neceſſitate naturæ: ſed errant, quia debent iudicare, & cauere, ne venerit ex nimietate ſaturitatis præteritæ. Quod enim per voracitatem, & ingluuiem congregatum fuerat in medullis, neceſſe eſt, vt aliquando per pruritum, vel per inſenſibilita- E tem corporis ieiunio afflicti, egeratur. Propter quod, non ſolum abſtinendum eſt a delicatis cibis, verum etiam a vilibus, & cum æquali temperantia continendum eſt, immo panis, & aquæ ſatietas eſt timenda, vt poſſit in nobis acquiſita puritas permanere. Iſti ergo, qui nondum æqualis continentiæ, & moderantiæ gratiam ſunt adepti, non minus præfatam pollutionem incidunt, quæ etiam hominibus abſtinentibus ſic accidit. Secunda cauſa eſt, quando per incuriam, & immunditiam mentis elabitur. Nam mens ſpiritualibus exercitijs vacua, & diſciplinis interioribus non intenta, ſenſu corporis, per vanas, F & immundas cogitationes euagatur. Ex quibus merito culpæ eliciuntur humores, & ideo volentibus obuiare, neceſſe eſt priuare, & hanc cauſam eradicare, videlicet mentis torporem excutere, & ſenſus refrenare, ne mens ad vana, & noxia diſcurrat, & exceſſibus illis aſſuefacta, ad immundiſſima incitamenta luxuriæ ſomnians perturbetur. Prædicta ergo negligentia acquirendi munditiam, & euitandi immunditiam, in confeſſione pariter explicetur. Tertia cauſa poteſt eſſe, quando illudentis inimici inuidia pollutio procuratur. Dum enim videt ſanctum virum, qui per ſollicitam victus moderationem, integram, & perfectam, ac frequentem peccatorum confeſſionem, perpetuam munditię puritatem acquirere

Tre cauſæ contingentis pollutionis nocturnæ.

rere conatur, eius conscientiam perturbare nititur, maxime diebus illis, quibus desiderat diuino aspectui complacere, fluxus illius emissione polluere procurat, vt sic a sancta communione retrahatur. Quibusdam vero cótingere dicitur ex debilitate naturæ, quę non est ita fortis, & valida; sicut antiquitus dicitur extitisse. Hanc causam potest quis in seipso aduertere, quando in illo turpi, moderamine victus frequentius plus solito polluitur absque turpis somni interuentu, sicut ego quosdam cognoui, hac peste certis temporibus ter, & quater in hebdomada sordidari, quamuis non minus prædictæ illusioni possit ascribi.

Qualiter post pollutionem licet, vel non licet accedere ad diuina. Cap. IX.

SEcundum sanctorum Patrum sententiam, vigilanti circumspectione cauendum est, ad communionem salutaris conuiuij accedere, tempore quo sentimus nos somnij illusione pollutos. Sed si hostis inuidus, taliter menti nostræ illuserit, vt nobis cælestis remedij subtrahat medicinam, dummodo nullus reprehensibilis interueniat pruritus, aut oblectationis assensus, si fluxus iste fuerit naturali necessitate profusus, aut impugnatione hostis antiqui procuratus, & absque sensu voluptatis adductus, debemus ad gratiam salutaris cibi nihilominus accedere confidenter. Quòd si creditur euenisse occasione vitiosa, die illa debet se humiliter subtrahere ab altari, ne in nobis

1.Cor. 11.g verificetur sententia Apostoli: Qui manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat, & bibit, non dijudicans corpus Domini, idest non faciens differentiam inter perceptionem cibi cælestis, & carnalis, nec iudicans ipsum corpus Domini esse, quod tale non nisi pura mente, & carne liceat manducare. Et ideo subinfert idem Apostolus: Ideo inter vos multi infirmi, & imbecilles, & dormiunt multi. quasi dicat: Multi ex hac præsumptione, & manducatione indigna spiritualiter infirmantur, & somno mortali dormiunt multi per peccatum, quod ex ipsa indigna manducatione, & sumptione incurrunt. Probet ergo, idest examinet seipsum homo, antequam sacramentum percipiat, & diligenter se videat, vtrum sit mundus, vel immundus, vtrum deuotus, vel indeuotus, vtrum reuerens, vel irreuerens, vtrum timens, vel præsumens accedat, etiam si certus sit, vel certum se putet, quòd non sit vitiose pollutus, vel aliquo modo, mortali peccato infectus. Non enim debet volens istum cælestem panem sumere, esse contentus se non habere peccatum mortale, neque præcedenti nocte vitiosa occasione fuisse pollutum, quia licet hæc duo quemlibet reddat ipso cibo indignum, alia tamen plura sunt quibus se homo debet ab hoc cibo subtrahere reuerenter, quæ explicare non audeo, quia a sanctis, & doctoribus ipsa expressa non reperi, atque illustratione gratię Dei, ea securius simpliciter relinquenda decreui. Id tamen quod pro me ipso retineo, est verbum illius, qui hoc sacramentum instituit, quem non credo illud frustra protulisse. dixit enim: Hæc quotiescumque feceritis in mei memoriam facietis. Ex quo quidem verbo arguo mihiipsi, quòd quoties volo id agere, quod ipse instituit, & modo prædicto reliquit, timeo nequaquam sine remorsu conscientiæ, ac præiudicio animæ ad illud posse accedere, nisi præmemorata ipsius instituentis charitate, ac eius passione, & morte, in cuius memoriam perpetue recolendam illud sacramentum debere confici, & percipi ipse præclare asseruit, & iniunxit. Considerans insuper circa huius sacramenti primordia, lotionem pedum factam, non absque mysterio, & sacramento, ibique dictum fuisse a Domi-

Ioan. 13.a no: Si non lauero te, non habebis partem mecum. Agnosco per hoc, & iudico, non sine præsumptionis, & grauis offensæ periculo, aliquem velle habe-

A re partem secum ipsum sacramentum sumendo, non præhabita alicuius spiritualis gratię lotione, quam nó solum per compunctionis lacrymas puto fieri, verum etiam per interiorem mentis deuotionem, & fidem in qua ipse Dominus vocat, & inuitat animam, & trahit, & quodammodo cogit ad ipsum cibum Angelicum, & cælestem. Vnde & ipse dixit illis, quos Ibid. 15.a lauerat: Iam mundi estis, propter sermonem quem locutus sum vobis. Non dixit, propter aquam, qua loti estis, sed propter sermonem. Hoc autem est verbum fidei, quo prædicamus secundum Apostolum. Rom. 10.d Vnde in actibus Apostolorum legitur: Fide purifi- Act. 15.b

B cans corda eorum. Hanc autem deuotionem, & fidem celebrantis, seu sacramentum sumentis, credo esse illam, quæ celebrat, & quæ facit ipsum sacramentum percipi cum effectu, sicut & verba Christi sunt illa quibus consecratur, & transsubstantiatur panis, & vinum, in corpus Christi, & sanguinem. Quam quidem deuotionem, voco Dei gratiam, quæ præuenit, & disponit, subsequitur, & infundit. Ad hoc ergo sacramentum, cum instantia feruentis, & assiduæ orationis, procuremus modo prædicto vocari a Domino, videlicet præhabita ipsius memoria, atque compunctionis, & deuotionis, & fidei lotione, ad

C quæ præparari nos oportet, per mentis, & corporis munditiam, & per linguæ, ac sensuum refrenationem, & per nostrarum passionum continentiam, & moderationem.

De fluxu libidinis. Cap. X.

PRætermittendum quoque non est, quòd quibusdam contingit interdum conscientiæ dubietas, & perturbatio magna, vnde ipsis vigilantibus absque vlla commotione carnis, & cogitatione immunda, humor quidam per membrum secretum egreditur

D sine delectatione, & quasi insensibiliter, ita vt multi de hoc aliter non perpendunt, nisi cum pannos sen ferút madefactos. Cuius causa aliqui ignorantes turbantur, & errant, putantes se esse pollutos. Et ideo sciendum est, quòd illius humoris effusio non est pollutio, quia, vt dicunt Medici, sine libidinosa delectatione, & carnis motione, nullus potest pollui vigilando. Ad ipsius tamen effusionem humoris videtur naturalis conditio causam exhibere primariam; sed deinde id quod ad naturam disponit causa vitiosa, & euitabilis perficit, & consummat. Quibusdam hoc prouenire agnoui, propter solam præsentiam,

E & allocutionem personæ alicuius, in cuius aspectu habuit complacentiam sensualem, & vanam, seu ad quam inordinato amore afficitur, aut per tactum impudicum leuem, aut imaginando aliquos actus impudicos fortiter, & morose. In his enim casibus, & similibus multi inueniuntur habere calefactiones, & commotiones carnis libidinosas, dictumq. humorem emittere, velint, nolint. Sed eas causas & similes quæ sunt euitabiles, debet quilibet fugere, & euitare pro posse, maxime, qui sentit de hoc se passionatum, seu ad hoc naturaliter inclinatum, siue ex vitio mentis, siue ex debilitate naturæ. & qui occasiones

F huiusmodi non euitauerit iuxta posse, relinquendo amicitiam, & familiaritatem personarum, ad quas inordinate afficitur, fugiendo etiam allocutiones, & aspectum personarum, licet non credam ipsum per dictam effusionem peccare mortaliter, nisi forte aliter concupisceret, aut impudice tangeret personam, quæ est causa illius defectus, tamen credo eum grauiter peccare, & magno peccati mortalis periculo subiacere. Et ideo consilium do tibi, vel tali, quòd absque dilatione morosa ipse sibi violentiam faciat in hac parte fugiendo personas huiusmodi, atque cum eis omnem opportunitatem loci, & temporis euitet. Hic itaque prædictus fluxus, qui a quibusdam vocatur libido, si potest euitari ipsius occasio, & si studiose

non

non euitatur, est omnino confitendus cum suis occasionibus, & negligentia habita circa ipsas. Si vero contingat ex causa, quæ vitari non potest, sicut quando audiũtur verba impudica a casu, vel loquitur cum persona, vel sedet iuxta eam, de cuius præsentia habet complacentiam vanam, & ab ea separari non valet. In his & similibus credo sufficere, quòd tam de occasione habita, & impotentia vitandi, quàm de fluxu illius libidinis dolor est simpliciter habendus. Quia tamen dubitare in talibus, quę spectant ad conscientiæ puritatem, est quandoque valde proficuum, poteris hoc confiteri, propter quietudinem mentis & pacem, quamuis expedire non credam.

De complacentia habita in memoria peccati.
Cap. XI.

Sciendum est, quòd quando cogitas de iniurijs receptis, & in illa memoria turbaris intra tecum aliqua mora, & appetis vindictam fieri, aut factam esse, aut doles, quod non fuit facta per te, aut per alium, aut imaginaris aliqua facere, aut aliquem motum tenere animo vindicatiuo. Hæc omnia sunt confitenda, & alia quæcumque similia in mente tua ratione istius iniurię. Si autem rememorando mala præterita, quæ fecisti, non haberes dolorem, sed potius delectationem in eis, & propter hanc delectationem facis moram ibidem, non credo expedire, quod specifices ipsa peccata rememorata, si aliàs integre confessus es. Et si non habuisti aliquam delectationem in mente, sufficit tibi dicere: Mihi venerunt ad memoriam quædam vindictæ, vel iniuriæ quas feci, vel quædam peccata grauia quę commisi, de quibus non solum non habui dolorem in tali cogitatione, sed de ipsis cum multa complacentia cogitaui. Et si aliud tibi occurrit in carne, vel in mente propter dictam complacentiam, quod tibi videtur aggrauare peccatum, ipsum etiam debes confiteri. Verbi gratia: Si de peccato luxuriæ per te facto habuisti memoriam, & de hoc habuisti motum carnis & pœnitudinem, quia ipsum peccatum non fecisti pluries, vel cum pluribus; tunc enim debes sic dicere: Ex imaginatione quam habui de quodam peccato luxuriæ, habui motum carnis, & complacentiam in mente, & appetiui illud fecisse multotiens, & cum multis personis. Et sic non oportet, te indicare confessori, te iam fecisse illud peccatum, nisi forte alias indicasses eidem, & nisi pro maiori humilitate, & merito velis ipsum ei simpliciter explicare. Si autem recordaris, te habuisse opportunitatem faciendi aliquod peccatum, quod non fecisti, & in ista recordatione non gaudes te euasisse illud peccatum, nec grates agis Deo, quia custodiuit te ab ipso, & abstulit opportunitatem, & voluntatem faciendi ipsum; omnia ista sunt plenius referenda. Videtur enim hæc magna ingratitudo, & peccati commissio voluntaria. Sed si in prædicta recordatione peccatorum, & maxime carnalium, non posses vitare complacentiam, & motus carnis, dum velles eam studiose recolere, causa te ipsum excitandi ad compunctionem, & dolorem, consulo tibi, quòd non ea specialiter recolas, nec etiam alia peccata, quæ non potes, sine complacentia recolere, sicut est vindicta facta per te, vel per alium de inimico tuo, aut damnum, vel mors, quia aliquem occidisti. Debes ergo omnia peccata tua, si vis confiteri generaliter, sub duobus scilicet superbia, & delectatione carnis confiteri, dicendo sic corde meditando, & ore proferendo: Dico meam culpam de superbia, quam habui contra Deum, & proximum irascendo, inuidendo, alios prouocando, mundi gloriam appetendo, proximos iudicando, Dei creaturas contemnendo, meipsum bonum reputando, & alios vilificando, de Dei operibus, ac iudicijs, & eius permissionibus murmurando, bonas eius inspirationes, & omnia eius beneficia negligendo, impetus vitiosos sectando, blasphemando, & nomen Dei in vanum proferendo, & linguam meam contra veritatem per mendacia, & simulationes, per duplicitates, & adulationes, per iuramenta, & multa alia verba vitiosa, loquẽdo otiose, acediose viuendo, de me nimis confidendo, de fide dubitando, de occultis Dei operibus rationem præsumptuose quærendo, plus quàm oportet sapere de Deo, & proximo, & de hoc sæculo multa scire cupiendo, gratiam Dei non humiliter affectando, dona Dei occultando, temerarie propalando, non in veritate, sed in hypocrisi, & falsitate coram Deo, & hominibus ambulando, & multa alia per superbiam mentaliter, & corporaliter exercendo. Postquam confessus es, dic animo tuo, maxime, quando vides te morti proximum: O anima mea egressus tuus appropinquat, & prope est terminus tuæ superbiæ, & prope est finis delectationis huius mundi, & miseriæ carnis tuæ quas delectationibus carnalibus pertulisti, plus ipsas amando, quàm Deum, plus sibi complacendo, quàm tibi, plus laborando pro ipsa, quàm pro te, plus obediendo eius concupiscẽtijs, quàm diuinis inspirationibus & consilijs, scilicet dum contendisti satisfacere sibi in delectationibus gulæ, & luxuriæ, multis & diuersis modis opere, & voluntate, atque satiare eius visum, auditum, gustum, tactum, & odoratum, quantum & qualiter potuisti, cõsensisti amore ipsius carnis, amittere partem maximam tui temporis superflue dormiendo, & quiescendo in multis operibus vitiosis, ac occupando in nimia cura, & sollicitudine rerum temporalium, & corporalium te exercendo, plus propter auaritiam, & delectationem, quam propter necessitatem, consensisti eius pigritiei, quam habuit semper ad operandum bonum, & eius sollicitudini, quam habuit ad peragendum malum quod potuit. In his fuit vita mea. In his expendi tempus meum. Vbi ergo es o vanitas mea, & superbia mea? quo perrexistis delectationes carnis meæ, quid mihi attulistis, quid mihi reliquistis pro subiectione, & obedientia, qua vobis tot annis deseruiui? pro vobis commutaui vitam æternam, amisi Deum, acquisiui infernum, perdidi gaudia infinita, & lucratus sum lamenta ęterna, priuatus sum societate sanctorum, & Angelorum, & merui fieri socius ciuium infernorum. Considera ergo o anima mea qualem te fecit Deus, quia ad imaginem, & similitudinem suam, & modo sic es denigrata peccatis, nec aliquam virtutem in te agnoscis. Considera in te imaginem tentatoris tui, qui te depinxit colore superbiæ, gulæ, luxuriæ, auaritiæ, vanæ gloriæ, inuidiæ, acediæ, & ingratitudinis, negligentiæ, odij, & vindictæ, tibi suasit contemptum Dei, & apposuit amorem sæculi, te induxit contra proximum ad murmurandum, iudicandum, decipiendum, despiciendum, detrahendum, & aliorum defectus ponderandum, & tua grauia vitia non videndum. Non video igitur o anima mea, nisi vt prouoceris ad gemitum, fletum, planctum, tristitiam, & lamentum, & clames humiliter, & feruenter ad Dominum: Domine ne in furore tuo arguas me, &c. Miserere mei Deus, & cetera.

Morosa cogitatio quãdo sit confitenda.

Compendiosa confessio.

Pro moribundis documentum.

A B C D E F

Qualiter cogitationes inhonestæ sint confitendæ.
Cap. XII.

Plerique dubitant, si cogitationes inhonestæ, sint exterius explicandæ. Credo quòd hoc sit puritatis, & perfectionis, & magni meriti, sed non credo esse necessitatis semper, nisi quando ex nimia mora facta in cogitatione illa homo sentiret se inclinari ad faciendum, & perficiendum cogitatum si haberet opportunitatem quam vellet, aut si pollueretur ex illa vehementi cogitatione morosa, aut si inordinate afficeretur ad aliquam personam, & de ipsa multum mole-

molestaretur in cogitatione, habendo motus carnis, A & imaginando habere aliquos actus impudicos cum ipsa persona. Hunc enim affectum inordinatum debes exprimere, cum cogitationibus, & motibus carnis procedentibus ex ipso affectu, dicendo sic: Habui affectum sensualem, & inordinatum ad quamdam mulierem, vel quamdam iuuenem talis conditionis, & hunc affectum concepi ex complacentia habita in aspectu, & collocutione, ac præsentia corporali ipsius, de ipsa, vel de ipso tot vicibus. Habui etiam tot vicibus imaginationes turpes, respiciendo oculis corporeis, vel mentalibus, vel faciem, vel aliam partem corporis eius, & imaginando cum ipsa persona habere amplexus, & oscula, vel talem B actum impudicum. Et in his feci moram per magnum spacium, habendo ibi motus carnis libidinosos, & specialiter mihi accidit in oratione, aut missa, & semper fui negligens laborare pro posse, ad expellendum talia per potentiam, propter nimiam delectationem quam habebam ibidem, nec curaui quantum potui, refrenare oculos ab aspectu illius personę, quando fuit præsens. Quicumque igitur tales, vel tali modo, cogitationes, & affectiones exprimeret vitiosas, ab eis cito liberaretur, dummodo cum tali confessione continuaret orationem, & custodiam C sensuum: quia dæmon non potest sustinere humilitatem confessionis puræ cum sit superbus, & immundus, & omnis humilitatis, & munditiæ inimicus. Et ideo, non est melior, & facilior via ad euadendum tentationes luxuriæ, & superbiæ, quàm omnes cogitationes vitiosas, cum suis circumstantijs concurrentibus in carne, vel mente sæpe, & clare detegere confessori, & toties exprimere, quoties renouantur.

De motibus carnis. Cap. XIII. D

Quādo tētatio carnis, confessioni sit obnoxia.

SCiendum est, quòd motus carnis, qui non prouenit ex cogitatione impudica absque voluntate, & sine causa, scilicet visus, vel auditus, sine aliqua causa extrinseca inhonesta, sine dubio prouenit ex nimia repletione prius facta in cibo, & potu. Quidam tamen putāt, quòd proueniat ex nimia vigilia, quòd potest esse maxime quando constat eis, quòd non prouenit eis ex aliqua causa prædicta, & ideo oportet hominem esse parcum in dieta quo ad qualitatem, & quantitatem, quando de talibus molestatur contra voluntatem, & displicentiam suam. Nam intra corpus E oritur causa. Quia secundum Hieronymum: Venter, & genitalia proxima sunt. Et hoc intelligo, quando non sunt a causa exteriori. Et tunc oportet cauere ipsum ab aspectibus, collocutione, & approximatione personarum, in quarum præsentia sentit se sensualiter delectari, alioquin ille, qui videtur motus naturalis, fieret vitiosus. Et quamuis sit securum confiteri tales motus procedentes sine causa vitiosa, quorum intemperantia videtur causa, dum tamen per ipsos non turbetur amor, & desiderium puritatis in corde, & corporalis castitas non maculetur in corpore. Si vero procedunt a causa vitiosa, confitendi sunt, F & causæ, locus & tempus, & mora contracta in eis, & vices motuum, sicut supra de circumstantijs peccatorum dictum est. Non enim sufficit generaliter dicere culpam de motibus, sed debes dicere sic: Dum essem in Ecclesia, vel oratione, vel missa, vel sermone, cogitaui talem actum turpem, aut habui memoriam alicuius personæ, in cuius aspectu iam habui vanam complacentiam, aut inordinatum amorem, aut aspexi in ecclesia talem personam cum complacentia impudica cuius causa, habui motus carnis impudicos toties, & per tantam moram. Et si dixisti illi personæ tibi gratiosæ aliqua verba prolixe, aut fecisti aliquod seruitium malitiose, vt scilicet haberes complacentiam libidinosam, & motus carnales per maiorem moram, totum confiteri debes, nisi de ipsius præsentia delectationem non habuisses.

De periculo familiaritatis dominarum. Cap. XIV.

QVoniam multi videntur negligere, vt agnoscant affectiones suas vitiosas, & per consequens non curant confiteri, cum tamen diligenter sint perscrutandæ, & cum vitijs orientibus ex ipsis exprimendæ, ideo prætermittere non intendo. Quia multi afficiuntur nimis ad seipsos, quidam ad alias personas, quidam ad honores, quidam ad diuitias temporales. Et quia hæc sunt, sicut murus inter Deum, & animam, ideo nullus hominū habens aliquid de prędictis, potest in via Dei proficere, nec habere puram orationem, & maxime quando est carnalis affectio ad personam. Et de hac intendo modo loqui. Nam talis affectio multos spirituales sub specie amicitiæ spiritualis, a statu orationis impedit, & impediuit. Hæc est inquietudo mentis pestifera, orationem mentis, & oris inficiens, & dispergens, & affectus contrarios orationi in mente generat, & exercet. Nam sicut oratio pura mentem purificat, & illuminat, lætificat, & fortificat, & impinguat, sic carnalis affectio, & immunda, mentem inficit, & obscurat, contristat, debilitat, & desiccat, & corpus eiusdem maledictionibus implicatur. Et quoniam spiritualibus loquor, propter quos illa scribo, nouerint ipsi, quòd licet carnalis affectio sit omnibus periculosa, & damnosa, ipsis tamen magis pernitiosa, maxime quando conuersantur cum persona, quæ spiritualis videtur. Nam quamuis horum principium videatur esse purum, frequens tamen familiaritas, domesticum est periculum, delectabile detrimentum, & malum occultum bono colore depictum. Quæ quidem familiaritas, quanto plus crescit, tanto plus infirmatur principale motiuum, & vtriusque puritas maculatur, non tamen de hoc statim perpendunt, quia sagittarius ille a principio non mittit sagittas venenatas, sed solum aliqualiter vulnerantes, & amorem augmentantes. Ad tantum vero in breui deueniunt, vt iam non velut Angelos, sicut incœperant, se inuicem alloquantur, & videant, sed tamquam carne vestitos se mutuo intueantur, & saucient mentes, quibusdam commendationibus, ac verbis blanditorijs, & adulatorijs, quæ videntur ex prima deuotione procedere; exinde, vnus incipit alterius appetere præsentiam corporalem, quia forma, vel species corporum in vtriusque mente concepta, incitat eos ad volendum præsentiam corporalem, quasi insit eis præsentia mentalis, sicq. spiritualis deuotio paulatim conuertitur in corporalem, & carnalem, & sic ipsorum mentes, quæ solebant in oratione cum Deo absque intermedio loqui, tunc inter se, & Deum, alter alterius ponit corporalem effigiem, quam velant, & obtenebrant, ponentes sibijpsis faciem Dei cum facie creaturæ. Et non minus horrendum est, cum ij proprium errorem percipere, & emendare deberent, potius in nutrimentum erroris totum illud iudicant ex maxima charitate procedere, cuius merito, puto, & sibijnuicem mentientes referunt, quòd in oratione vnus alteri præsentatur, quo oratio reddatur delectabilis, ac si pro se inuicem orare cogantur gratia, & virtute diuina, ac per hoc consolationem simpliciter sensualem, quam habent in illa præsentatione de seipsis facta in oratione prædicta, æstimant, & affirmant, ac asserunt esse spiritualem gratiam, & diuinam. Quales autem illusiones recipiant a sagittario supradicto, specialiter mulieres, quæ citius fidem adhibent illusioni mentali, esset horribile, & quasi impossibile declarare. Sentiunt namque in oratione prædicta & præsentatione mentali, calorem quendam ignitum a sagittario illo iactum, quem credunt, & dicunt, esse ignem charitatis a Spiritu sancto immissum

Variæ, & noxię inclinationes hominum.

Spiritualis cautela.

miſſum volentem coniungere ſpiritum vnius ſpiritui alterius vinculo charitatis, cum tamen ſit ignis libidinoſi amoris, prout frequentia exempla manifeſtāt, & inde deliberant ſe tamquam ſpiritualiter vnitos, poſſe ſecurius, prolixius, & ſæpius ſimul loqui, atque in hoc tempus non perdere, ſed lucrari. Proinde modos mirabiles, & inſolitos, & cautelas adinueniūt, quibus procurant ſimul colloqui & frequenter, allegantes vnus alteri cauſas vtilitate, & neceſſitate depictas, cum tamen in veritate nihil aliud ſit cauſa, niſi onus, cui ratio ſuccumbit. Sic itaque carnali concupiſcentia excæcati, tempus, quod olim in oratione conſueuerant expendere, ac ſpiritualiter occupare, nunc in huiuſmodi familiaritatibus, & colloquijs perdunt, & ſic (quod dolendum eſt) allocutiones diuinas pro carnalibus commutantes, amodo igitur (niſi mora ſerotina cogente, aut alia ineuitabili cauſa) non poſſunt ab inuicem diſcedere, & tunc inuiti, & triſtes diſcedunt. Hæc autem triſtitia eſt certiſſimum indicium, quòd carnis vinculo ſunt alligati, & per hoc viſitationes, & conſolationes diuinæ a carnalibus, & diabolicis diſcernūtur. Denique quamuis ſe multis exponant periculis, & multa mala incurrant, dum eorum obtenebratis conſcientijs iudicant quædam ſibi tamquam ſpiritualibus eſſe licita, quæ fieri nequeunt abſque periculo, & peccato; putaui tamen melius eſſe non multa de hoc, calamo exarare. Hæc tamen tacere non valeo, quin aliqualiter referam, maxime, quia non longe a temporibus iſtis ſimilia contigerunt. Tandem ſpirituales prædicti, quandoque ſe deduci permittunt, vt ſe inuicem familiariter tangāt ſub ſpecie charitatis, reſerantes ſibiinuicem immenſum cordis amorem, quod impudēter charitatem appellant. Sed in hac reſeratione amoris, eſt ſummum periculum, quia ex hoc fabricantur ſagittæ, quę mentes eorum vulnerant mortaliter, ac venenant. Et quod ſuper omnia videtur mihi horrendum, Deo, Angelis, hominibus, & dæmonibus, fuerunt iam aliquæ ſpirituales nomine, ſpiritu luxurioſo imbutæ, quæ in excuſationem ſuę libidinis præſumpſerunt dicere, ſe habuiſſe in illis actibus impudicis magna ſentimenta de Deo. quod nihil aliud iudico, niſi quoddam incitamentum, & inductiuum ad ſimilia ſecurius iterandum, & peiora perpetrandum. Dic mihi, qui talibus credis, & adhæres, ſi iſti ſunt vere ſpirituales, vt aſſeris, quid aliud loqui, aut facere deberent, niſi quod a Spiritu ſancto procedere poteſt, vel procedit? Ab illo autem nihil procedit noxium, ſed ſolum quod eſt vtile & honeſtum. Quid enim ad Spiritum ſanctum de talibus oſculis, aut qualem honorem inde conſequitur Deus, & quæ vtilitas, aut quæ neceſſitas tibi ad ſalutem, vel alteri, vt hos tactus facias, vel patiaris? Quæ conuentio ſpiritus ad libidinem carnis? Quæ igitur præſumptio tua, vt hanc cōtumeliam inferas Spiritui ſancto, ſcilicet attribuendo ſibi tuæ impudicitiæ fœtorem, quem vix dæmones patiuntur? Quæ, inquam, temeritas tua mulier hypocrita, a facie Dei proiecta, vt dicas delectationem carnis libidinoſam eſſe gratiam, & conſolationem diuinam? Recede ergo fera peſſima de finibus meis, quia dæmones nequeunt tuam præſentiam ſuſtinere. Hæc itaque fratres chariſſimi, non incongrue huic operi ſunt inſerta, vt ſciat vnuſquiſque, quòd hæc venenoſa affectio, ſub colore ſpiritus acquiſita, ſumme impedit puritatem confeſſionis, & cordis munditiam, vt ſic hanc fugiat tamquam vitioſam rubiginem, quæ vix poteſt aboleri de mente, ſi alicui fuerit applicata, præcipue, quia tales perſonæ quamdiu ſunt hac ſagitta percuſſæ, quaſi numquam pure, & integre confitentur, eo quòd ipſum morbum deſpicabilem in perſona ſpirituali, verecundantur totiens detegere plene, & integre confeſſori, quia verentur exprimere aliquas circumſtantias tali affectioni annexas, quas vel tacent, vel imperfecte exprimunt, vtentes verbis operientibus dictum morbum, ſicut ſunt occupatio mentis quaſi continua circa perſonam dilectam, & in oratione, & cunctis actibus ſuis, & imaginationes turpes de ipſa vana complacentia cordis, in memoria, & aſpectu mentali ipſius, & negligentia in euitando eius præſentiam, & colloquium, & alia, quæ experiuntur ipſi: propterea ſæpe mutant confeſſorem, aut vellent mutare ſi poſſent. Sicq. triſtes ſunt, & acedioſi frequenter, tam ratione affectionis fluctuantis in mente, quàm ratione confeſſionis imperfectæ, de qua ipſimet non contentantur, ſed quod peius eſt, cum ipſi deberent quærere medicos ſpirituales cautos, & peritos, ac expertos, qui ſcirent illam ægritudinem, & cauſas eius agnoſcere, & congruum remedium adhibere, non ſolum non faciunt, ſed potius ſi ſemel ad aliquem talem peruenerint, ipſum ex tunc fugiunt, nec reuertuntur ad ipſum. Quærunt ergo confeſſores idiotas, & ſimplices, qui nec morbum intelligunt, nec cauſas eius agnoſcunt, & ideo nec ſciunt congruam adhibere medelam. Tantum de hac materia dixiſſe ſufficiat, vt per hoc confidenter animentur, per viam puram, & immaculatam incedere, & fugere periculoſam peſtem, familiaritatem mulierum ſpiritualiū, quæ non melius, quàm fugiendo vitatur. Satis enim poſſet quis hac ſagitta percuſſus ſe ieiunijs, vigilijs, ac diſciplinis affligere, & orare, quòd ſi non fugiat perſonam, & omnem occaſionem deſpiciat, numquam curabitur ab illo morbo, ſed magis augebitur illud vulnus. Propter quod ſequamur conſiliū beati Hieronymi dicentis: Feminam quam vides bene conuerſantem mente dilige, non frequentia corporali: quia initium libidinis eſt in viſitatione mulierum, & mundus cum mulieribus non melius vincitur, quàm fugiendo. quia ceteris vitijs, & morbis quis poteſt reſiſtere, huic tamen non poteſt, niſi per fugam. Et alibi: Si mulier potuit vincere eum, qui iam erat in paradiſo, non eſt mirum, ſi eos impediat, qui nondum ad paradiſum peruenerunt. Et iterum: Solus cum ſola non ſedeat in ſecreto, abſque arbitro, & teſte. Et idem: Ne ſub eodem tecto ſolus cum muliere manſeris, nec in præterita caſtitate confidas, quia nec tu Samſone fortior, nec Salomone ſapientior. Si forte dicas: Iam corpus emortuum eſt, dico tibi, quoniam diabolus viuit, cuius flatus, prunas extinctas ardere facit. Idem dicit: Omnes virgines Chriſti, & puellas, aut æqualiter dilige, aut æqualiter ignora. Item beatus Auguſtinus dicit: Sermo breuis, & rigidus cum mulieribus eſt habendus, nec tamen quia ſanctiores fuerint, ideo minus cauendæ. Quæ enim ſanctiores fuerint, eo magis alliciunt, & ſub prætextu blandi ſermonis, immiſcent ſe vitijs impijſſimæ libidinis. Crede mihi. Epiſcopus ſum, in Chriſto loquor, non mentior. Cedros libani, ideſt, contemplationis altiſſimæ homines, & gregum arietes, ideſt magnos prælatos Eccleſiæ ſub hac ſpecie corruiſſe reperi, de quorum caſu non magis præſumebam, quàm Hieronymi, & Ambroſij. Sic ait Bernardus: Quotidie conuerſari vis cum muliere, & continens putari? Eſto quòd ſis, maculam tamen ſuſpitionis portas. Scandalum mihi es, tolle materiam, & cauſam ſcandali, quia, Væ homini illi per quem ſcandalum venit.

Familiaritas feminarū ſpiritualium maxime vitāda.

Hieron. in ep. ad Oceanum de vita cleric. tom. 9.

Idē ad Nepot. epiſt. 2.

Ibid. paulo ante.

Ibidem.

Ber. homil. 65. in Cāt.

Mat. 18. a

De verbis vitioſis. Cap. XV.

Sciendum, quòd verba vitioſa, & grauia, diſtincte ſunt confitenda ſecundum differentias ſuas, cum circumſtantijs, & occaſionibus earumdem. De murmuratione, quæ fit quādo narratur defectus perſonæ abſentis, ſi confiteri habes, dic vtrum vere, vel falſe, & propter quam cauſam, ſcilicet propter odiū, vel vindictam. Si induxiſti, vel inducere cogitaſti aliquem ad hoc, vel deſpexiſti ex hoc, ſi alicui ex hoc nocui-

De peccatis linguæ.

nocuisti, vel alicui audienti generasti odium de illo, de quo dixisti, vel aliquid male accidit, aut accidere desiderasti. Non ergo sufficit dicere: Multotiens murmuraui, & de multis, nisi ista explices. Non tamen dicas defectum, de quo murmurasti si est verus, nec nomen personæ, sed dicatur qualitas personæ aggrauantis peccatum, sicut si de patre tuo, de sancto viro, de prælato, & propter quam causam. Et si defectus est falsus confitere defectum, & personam cui falsum imposuisti, & debes reuocare coram illis, quibus propalasti, maxime si defectus esset grauis. Sunt tamen quidã, qui vt minus displiceant confessori, exprimunt personam cui fecerunt iniuriam, vel de qua murmurauerunt, quando ipsa persona mala reputatur, quasi ab omnibus, vel præ omnibus odiosa, vt per hoc iudicentur minus peccasse. Sed hoc est vitiose dictum, quia debent in cordibus suis, reputare, & per confessionem ostendere, seipsos esse peiores, quàm illa persona sit, quam in sui excusationem nominare præsumunt. Quidam adhuc peius faciunt, qui vt placeant confessori, personam exprimunt de qua murmurauerunt, vel offenderunt, auferẽdo rem, vel impediendo eius bonum, quia sciunt illam personam displicibilem confessori. Isti grauius peccant sic confitendo, quàm sit peccatum confessum, quia contra charitatem proximi dupliciter peccant, quia faciunt confessorem de peccato gaudere, quod confitentur, & iniuriam inferunt alteri, & sic non dolent de peccato confesso, sed potius gaudent putantes per hoc captare beneuolẽtiam de detractione, quod grauius est, licet detractio sit quasi quoddam spirituale homicidium occultum. Sicut quando aliquis audit aliquem laudari, de aliqua virtute, & sufficientia, conatur auferre de corde laudantis, aut cuiuslibet audientis illam bonam opinionem, quæ habetur de illo, negando illud, & potius defectum istius declarando, aut hypocritam appellando, quia dicit, quod quidquid facit, pro humana laude facit. Hoc autem vitium committitur propter inuidiam, aut vanam gloriam. Nam detractor quærit laudari super alios, & potissime super illum cui detrahit, aut timet minus reputari, quàm ille, qui laudatur, & inde oritur graue peccatum, quia affectat mortem, aut expulsionem, aut tribulationem, aut casum illius de cuius laude tristatur, & statim sunt dispositi ad audiendum hoc de ipso cum gaudio. Quod vitium nonnullos spirituales pulsat, qui nondum paracletum receperunt. Quidam autem ore non murmurant, nec detrahunt, ne & ipsi despiciantur, aut de ipsis murmuretur; appetunt tamen illud fieri ab alijs. Et omnia talia cum motiuis, & causis, sunt integre confitenda. De duplicitate, quæ mendacium dicitur, quæ est quando lingua, & intentio non concordat, quia facit intelligi, & credi quod non est. Tales quandoque sunt duplicitates proditoriæ, sicut in Iuda quando dixit: Aue Rabi. Isti mel in ore gerunt, & retro pungere quærunt. Nam post osculum fecit capi Christum. De simulatione, quæ est in verbis, signis, & operibus exterioribus, cuius contrarium est in mente, hoc est, proprium hypocritarum. *Varia hypocritarum, simulatio.* Est autem simulatio, falsitas veritate depicta. Vel est vitium, verbis, & actibus virtuosis opertum. Simulatio in verbis est quando te dicis insipientem, & vitiosum, vt per hoc humilis reputeris, & humilia præeligis, vt non credatur, quòd virtuosus, & sufficiens reputari velis. si autem non virtuosus reputaris, tunc turbaris. Est ergo humilitas, in verbo, superbia, in mente. Simulatio in opere est quando fit actus virtuosus, vt solum fama acquiratur. Simulatio in signo est quando prætenditur honestas in sensibus, & cor plenum est inhonestate, nec trahitur quis ab opere malo, nisi quia caret opportunitate quam vellet. Sic quidam religiosi de die quando videntur, vt putentur sancti, & honesti, sensus suos valde componunt, & maxime in officio, & choro, inclinationes profundas & similia faciendo, sed de nocte nulla signa deuotionis ostendunt, dum non sentiunt se videri. Sic quidam se macerant abstinendo, vt spirituales appareant, & iudicentur. Aliqui exterius apparent patientes subridendo. qui tamen pleni ira & tristitia dolent de iniuria eis facta. & sic omnis hypocrita est simulator, duplex, & falsus, & per consequens inimicus, & proditor veritatis. Et ideo quia huic vitio multa sunt annexa alia, cum diligenti examinatione, debent in confessione enumere virus suũ. Mendacia sunt secundum species suas confitenda, *Mendacia.* quia quædam sunt alijs noxia, & hæc sunt grauiora non noxijs, quædam deliberate prolata grauiora a casu prolatis, quædam iocosa ad gaudium prouocantia, quæ tamen a viris perfectis sunt arcenda. Qui vero dicunt mendacium per quamdam inaduertentiam, sicut narrantes historias, aut multum, aut prolixe loquentes, debent confiteri quæ noscunt falsa. Qui vero in prædicationibus narrant miracula non vera, aut historias derisiuas, seu fabulas, aut textum Scripturæ sacræ trahunt indebite, vt coaptent verba, male faciunt, & debent confiteri, quia tot veritates sunt in Scriptura quæ possunt dici, quòd non oportet taliter facere, quoniam mendacijs non eget Deus. Adulatoria, vt sunt verba blanditoria ad complacendum, vel vt commendetur, vel vt beneuolus fiat, vel seruitium recipiat, sunt confitenda tamquam mendacia, exprimendo intentionem quàm habuit in prædictis, & potissime, qui adulantur gestibus corporis, & actibus manuum, & oculorum, vt ostendant affectionem, & compassionem ad aliquem, quia omnes tales sunt mendaces, & falsi. *Adulatio.*

Eruditio vtilis ad omnia supradicta. Cap. XVI.

VT autem scias melius confiteri, studeas saltem, semel in die examinare quomodo tempus expendisti, & discurre per singulas horas cogitando loca in quibus fuisti, cum quibus personis, quid cogitasti, quid dixisti, quid audiuisti, quid fecisti, vt cognoscas relaxationes linguæ, cordis, & sensuum, in quibus, & quotiens offendisti, aut dedisti alijs materiam offendendi, & sic ordina in mente tua, sicut ea fueris memor commisisse: quia melius explicabis omnia quorum fueris memor, & illa pluries pertracta, & ordinate repete in mente tua. nec te pigeat, in tali examinatione exercere, quia pax, & lætitia mentis, quam inde consequeris, superexcedit omne gaudium mundanum. Quod si absque difficultate magna, & cum magna tranquillitate animi, istum modum volueris obseruare, stude in paucis delinquere, vt pauca possis recolere, & confiteri. Confessorem eligas compassiuum, probatum in tentationibus, & in via continentiæ se exercentem, cui sæpe confitearis, & aperias omnes defectus clare & lucide, & stimulos quibus molestaris. *Qualis debeat esse cõfessor.* Sit ille discretus, charitatiuus, humilis, & intelligens, sic quòd possis ad ipsum confidenter recurrere, & sciat tibi remedium adhibere. Aliter autem si cæcus cæco ducatum præstet, ambo in foueam cadunt. *Matt. 15. b* Ad ista melius obtinenda, necessaria est tibi solitudo, quæ est via primaria ad cordis munditiam, & tutela ad custodiam. Vnde si es religiosus, si pacem quæris hinc minime egrediens. Versus.

Cella quasi cælum sit tibi, quæ cælica cernas.
Hic legas, hic ores, mediteris, crimina plangas.
Pax est in cella, foris autem plurima bella.

Si autem es sæcularis, fuge consortium quantum potes, nisi pro euidenti vtilitate, aut necessitate. Expedit etiam, vt portes, in corde propositum tibi cauendi pro posse ab omni offensa Dei, & proximi, & debes te armare cum oratione dicendo, Deus in adiutoriũ meum intende, &c. quia sine auxilio Dei, impossibile

A bile eſt te a quantumcumque minimo peccato liberari. Et quamuis Deus permittat, quantumcumque ipſum rogaueris in oratione, vt in aliqua peccata incidas, non tamen propter hoc deſiſtas a bono propoſito bene operãdi: quia hoc Deus permittit, vt agnoſcas te infirmum, & continue diuino auxilio te indigere, nihilq. boni per te ipſum poſſe perficere, quantumcumque cupias, & proponas. Propter quod oportet ſemper orare & non deficere. Ille autem ſemper orat qui non ceſſat bene facere, & mala vitare deſiderat. Si autē ab incœpto opere bono deſtiteris, eo quòd in oratione non exaudiris, tunc eſt ſignū quòd ſpiritualis ædificij, quod eſt conſcientiæ puritas, B cares principio, cui eſt annexa cognitio propriæ vilitatis, ad quod conſequitur virtus humilitatis quę mentem in bono confirmat, & facit hominem contentari de omnibus iudicijs, & permiſſionibus diuinis, circa omnes creaturas & ſe. Dum enim in veritate teipſum agnoſcis, omnibus compateris, nullum odis, nulli inimicaris, plus gaudes de paſſionibus, & pœnis corporalibus, quàm de conſolationibus carnalibus, quia te vides, iſta meruiſſe, & eſſe vtilia, hæc autem eſſe periculoſa. Sic ergo omnia præter peccatum diligas, nihil te præter Deum afficiat, nihil te niſi culpa contriſtet. Et quoniam cognitio, & accuſa- C tio ſui ipſius, acquiritur per mentis munditiam in ſolitudine & mentali oratione, neceſſe eſt, quiſquis ad hãc puritatem peruenire affectat, ſolitudinem veluti matrem orationis, & munditiæ amplectatur, & ibi in lectione, & ſui cordis ſcrutatione ſe quotidie ſic exerceat, quòd omni otioſitate vitata, omniq. humana verecundia poſtpoſita, & deſpecta, ad veram, & puram, & integram, & plenam confeſſionem nunc ſe præparet, & diſponat.

De modo cognoſcendi ſeipſum. Cap. XVII.

D POſtremo qui vult ad ſui perfectã cognitionem cito, & faciliter peruenire, ac perfecte pacem conſcientiæ poſſidere. Primo cor ſuū ſpoliet omni amore, & affectione ſenſuali a quacumque perſona, & re temporali, ſic quòd inter Deum, & cor tuum, nullum ſit medium, & nihil diligas extra Deum, nec præter Deum, & tunc talis affectio non erit medium, impediens, ſed adiuuans, & cooperans. Secundo exuat cor ſuum ab amore inordinato ad ſeipſum, videlicet, quòd non ſit fur, & latro honoris, & laudis, appetendo aliquid de his quæ debentur ſoli Deo ſimpliciter. Nihil etiam terrenum appetat, niſi pro Dei E ſeruitio, & vtilitate animæ ſuæ, vel proximi, & abneget propriam voluntatem, cupiat alienum velle potius quàm ſuum perficere, nec a voluntate Dei, ac eius permiſſione animus ſuus diſcordet. Tertio ad ſuæ conſcientiæ ſtimulum frequenter ſe exerceat, memorando præterita delicta, ſeipſum arguendo de negligentia, concupiſcentia, & nequitia. De negligentia quidem ſe arguat, ſi cor ſuum non bene cuſtodiuit, ſi tempus inutiliter expendit, ſi opera ſua in finem debitum non reduxit. Adhuc ſi fuit negligens in oratione, in lectione, & boni operis executione, F quorum vnum non ſufficit ſine altero. Adhuc ſi fuit negligens ad agendum pœnitentiam de cōmiſſis, ad reſiſtendum tentationibus a Deo permiſſis, ad proficiendum in bonis ſibi impenſis. De concupiſcentia autem ſe reprehendat, cogitando ſi in ſe viuit, aut vixit, concupiſcentia, & voluptas, appetendo dulcia, mollia, & cibaria ſapida, veſtimenta delitioſa, & oblectamenta luxurioſa, quæ omnia in primo motu ſunt fugienda. Item ſi viuit in ſe, vel vixit concupiſcentia curioſitatis, appetendo ſcire occulta Dei, aut creaturarum, videre pulchra, habere pretioſa, & ſimilia, quæ omnia procedunt ex auaritia. Item ſi in ſe viuit, aut vixit concupiſcentia vanitatis appetendo humanum fauorem, vel honorem, laudem, & propriam gloriam. Hæc & omnia quæ faciunt hominem vanum, ſunt fugienda a quocumque, & maxime religioſo, qui debet ambulare in veritate coram Deo, & hominibus, in cunctis bonis operibus ſuis, & ordinare cor, verba, & opera in laudem Dei, & ædificationem proximi, & vtilitatem ſui nihil extra Deum vllatenus appetendo. De nequitia vero ſe arguat cogitando ſi in ſe viuat, aut vixit iracundia in verbo, in animo, vel in exteriori ſigno, & ſi aliquem ad iracundiam prouocauit. Hoc autem vitium non poteſt corrigi, niſi per ſpiritum veritatis, vt ſcilicet homo conſideret quid meruit per peccatum mortale, ac per hoc bonitatem Dei attendat, & patiẽtiam quæ ipſum ſuſtinuit vſque nunc. Nec adhuc eum damnare vult, cum iuſte poſſit, ac poterit quotiens mortaliter peccauerit. Cum ergo veritas ingreditur animam, & ibi permanet, omne cor impatiens, & furioſum efficitur humile, & manſuetum, & omne cor durum, & impium, efficitur pium, & compaſſiuum. Hæc autem virtus ingreditur ſolummodo in cor mundatum. Item cogitet ſi in ſe viuit, aut vixit nequitia inuidiæ, quæ de bono alterius contriſtatur, & de malo iucundatur, quod vitium directe contradicit Spiritui ſancto, & ideo ex inuidia oritur peccatum in Spiritum ſanctum, quod dicitur inuidentia fraternæ gratiæ, contra quod ſcriptum eſt in Matthæo: An oculus tuus nequam eſt, quia ego bonus ſum? Et ideo hoc peccatum, non remittitur in hoc ſæculo, nec in futuro. Item cogitet ſi in eo eſt, vel fuit nequitia acediæ, quæ conſurgit ex tædio boni, aut ex otioſitate nimia, aut ex timore, vel dolore alicuius mali. Et ex hoc oriuntur peſſima, videlicet ſuſpitiones, malignæ cogitationes, blaſphemiæ, diffidentia de Deo, & finalis deſperatio. Ad hanc ſæpiſſime deueniũt inſolentię dediti, & qui ſe negligunt in bonis exercere, & tempus ſuum vtiliter expendere, necnon qui nimis eſt ambitioſus appetendo exceſſiue honorem, talis, qui appetit ſupra meritum ſuæ ſufficientiæ, numquam habet quod appetit, ſed quod peius eſt, iuſto Dei iudicio, tanto magis ad ima trahuntur, quanto magis ſeipſos eleuauerunt, & procurauerunt per alios trahi ſurſum. Qui ergo hoc vitium vitare deſiderat, ſtudeat otium euitare, ac mentis, & corporis ſuperare pigritiam, eorumq. occaſiones præcidere, quæ ſunt amor quietis, & immoderantia victus, propter has duas cauſas, peccata peſſima ſunt perpetrata. Ex his occaſionaliter, venit ira Dei ſuper Sodomam, & Gomorrham. Idcirco ſancti Patres fugientes de ſæculo ad deſertum, contra illud vitium acediæ quæ inficit, & diſſipat omne bonum, ſtatim armis temperantiæ, & occupationis, & continentiæ, vt otioſitatem radicem omnis mali inciderent, ſe principaliter muniebant.

Mat. 20. b

De peccatorum origine. Cap. XVIII.

De ingratitudine, ſiue elatione.

OMnium vitiorum capitalium vnum eſt initium, ſcilicet ingratitudo. Duplex eſt enim radix, ſcilicet timor male humilians, & amor male inflãmans. Triplex fomentum eſt, concupiſcentia carnis, & oculorum, & ſuperbia vitæ. Septiforme caput eſt, ſuperbia, ira, inuidia, acedia, auaritia, gula, luxuria. Inter quæ ſunt quinque peccata ſpiritualia, & duo carnalia. Cum tamen peccatum mortale, non ſit aliud quàm receſſus a Deo, per ipſius contemptum, in ſe vel in ſuo præcepto. Contemptus autem Dei fit ſuperbia, igitur neceſſe eſt, vt omnis peccati mortalis culpa ſumat initium a ſuperbia. Quia vero nullus contemnit Deum, vel ſuum præceptum, niſi quia aliquid ab ipſo timet perdere, aut vellet acquirere, ideo oportet quòd omne actuale peccatum, trahat originem ab hac duplici radice, aut amoris, aut timoris. Omnis autem timor habet ortum ab amore, quia nullus timet perdere niſi quod amat, ideo amor,

timor ab eodem fouentur. Et quia amor inordinatus est respectu boni temporalis, & illud est interius excellentia, & exterius pecunia, inferius lasciuia carnis. Ideo tria sunt fomenta vitiorum capitalium, & actualium, ad quæ dum anima inordinate fertur, omnia peccata actualia ordiuntur. Et quia hoc fit secundum septiformem modũ, ideo sunt septem peccata capitalia, ex quibus generatur vniuersitas peccatorũ.

De peccato in Spiritum sanctum. Cap. XIX.

QVamuis omne peccatum sit contra Deum trinum & vnum, appropriatur tamen aliquod peccatum in Patrem, aliquod in Filium, aliquod in Spiritum sanctum. Peccatum autem in Spiritum sanctũ est irremissibile in hoc sæculo, & in futuro, non quia in hoc sęculo non possit remitti, sed quia non dimittitur nisi raro, aut vix in hoc sæculo quantum ad culpam, & modicum in futuro quantum ad pœnam. Huius autem peccati sunt sex differentiæ: Inuidia fraternæ gratiæ, impugnatio veritatis agnitæ, desperatio, præsumptio, obstinatio, finalis impœnitentia. Primum est contra charitatem Dei inquantum dolet quòd Dominus Deus est bonus, qui ex bonitate sua dat gratiam, & etiam est contra charitatem proximi. Secundum est contra veritatem fidei, quæ est fundamentum nostræ salutis. Tertium est contra misericordiam Dei, quia credit se plus peccasse, quàm Deus possit parcere. Quartum est contra iustitiam Dei, quia tantum præsumit de misericordia Dei, quòd credit se non debere puniri de peccatis, ac per hoc se relaxat ad peccandum, & pœnitere non curat. Quintum est contra gratiam pœnitentialem, quæ facit resilire a peccatis commissis. Sextum est contra gratiam pœnitentialem, quæ facit pręcauere a committendis secundum quòd ipsa finalis impœnitentia dicitur propositum non pœnitendi. Sic enim est species peccati in Spiritum sanctum. Secundum autem quod dicit continuationem peccati vsque in finem, sic est sequela omnium mortalium, quæ in hac vita non remittuntur, & maxime omnium specierum peccati in Spiritum sanctum. Et sic omne peccatum initium sumit a superbia, & finem habet a finali impœnitentia in quam qui deuenit punitur in gehenna, a qua finali impœnitentia nullus peccans mortaliter potest liberari, nisi interueniat gratia mediatoris Christi.

Peccati in Spiritũ sanctũ, sex differentiæ.

Peccati descriptio. Cap. XX.

CVm omne peccatum dicat recessum voluntatis a primo principio, inquantum ipsa voluntas nata est agi ab ipso, & secundum ipsum, & propter ipsum, ideo omne peccatum est inordinatio mentis, vel voluntatis, circa quam nata sunt esse virtus, & vitium. Peccatum igitur actuale, secundum Augustinum, est dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei. Vel est actualis inordinatio voluntatis. Inordinatio autem ista, aut est tanta quòd ordinem exterminat iustitiæ, & sic dicitur peccatum mortale, quod natum est auferre vitam ab anima, separando ipsam a Deo, per quem viuificatur anima iusti: aut est tam modica, quòd ordinem istum non perimit, sed aliquantum perturbat, & sic dicitur veniale peccatum, quia de ipso cito possumus veniam obtinere, pro eo quòd ipsum non tollit gratiam, non incurritur inimicitia Dei. Ordo autem iustitiæ est, vt bonum æternum præferatur temporali, & bonum honestum vtili, & Dei voluntas propriæ, & iudicium rationis pręsit sensualitati humanæ. Et quia lex Dei præcipit hoc, & vetat oppositum, ideo quando præfertur temporale æterno, vtile honesto, sensualitas rationi, voluntas propria diuinæ, tunc committitur peccatum mortale. De quo dicit Ambrosius quòd est pręuaricatio legis Dei, & cęlestiũ inobedientia mandatorum. Hæc autem committitur, quando omittitur quod lex præcipit, siue fit quod lex vetat. Ex quo oritur duplex genus peccati, scilicet, delictum, & commissum. Quando vero bonum temporale plus debito diligitur, sed non præfertur æterno: & quando honesto præfertur vtile, & naturalis voluntas plus debito amatur; sic tamen quòd non præfertur diuinæ, & caro concupiscit, non præfertur iudicio rationis rectæ, tunc est tantum peccatum veniale, quia licet hoc sit præter legem Dei, non tamen est directe contra eam. Sensualis autem appetitus non præfertur rectæ rationi, si quando ratio ei consentit, ideo peccatum mortale non committitur sine consensu. Si autem sensualitas inordinate moueatur, cum ista inordinatio ad malum declinet, & in hoc ratio non consentiat, non est aliquod peccatum, quia nec aliquo modo lædit ordinem iustitiæ. Et quia in statu innocentiæ non mouebatur sensualitas nisi secundum motum rationis, ideo stante hoc non poterat ibi esse veniale peccatum. Nunc autem quia rationi repugnat sensualitas, velimus, nolimus, ideo necesse habemus, committere veniale peccatum aliquod per primos motus. Et licet particulariter ac singillatim possint deuitari, omnia tamen nullo modo possunt caueri, quia sicut peccata sunt, ita & pœnæ peccati originalis, vel actualis. Et ideo merito dicuntur venialia, quia hoc ipso digna sunt venia. Verum quia ratio his consentire non compellitur, si post consensum delectationis consentiatur in opus, tunc est plenus consensus, ac per hoc est peccati consummatio quæ peruenit vsque ad supremam portionem rationis ex qua pendet plenitudo consensus. Quia vero non solum consensus in opus verum etiam in delectationem, est in quo inferior pars sequitur sensualitatem, ideo si in delectationem sensualem ratio sensualitati consentiat, & succumbat, próprerea fit subuersio ordinis recti & iustitiæ, propter quod committitur peccatum mortale, quamuis minus graue, quia non solum imputatur inferiori parti rationis, sed etiam superiori, qua debuit compescere, & cohibere inferiorem, ne consentiat.

Peccatum mortale & veniale.

Confessio siue humiliatio suiipsius. Cap. XXI.

ECce descripsi cor mundum, & conscientiam puram, vir ego immundus & maculatus, multum me ostendere sciens, & meipsum nesciens, alienos defectus dijudicans, & meos non inspiciens, vitia & occasiones vitiorum vobis aperiens, & ipsa vitia in meipso corrigere negligens, festucam in oculo alieno perspiciens, & in meo trabem non considerans, alienæ vitæ dux esse præsumens, & moderamina vitæ propriæ non tenens, omnium mores discutiens, & meos non deserens, erga meipsum cæcus permanens, & circa alios oculatus existens, fraterna tamen charitate coactus, quia omnium fratrum animos fincere amplector, eo maxime quo eos sentio perfectam cordis affectare munditiam, mundumq. cor sollicite ac studiose perquirere, quo ipsam attingere valeatis (vt supra scriptum est) vestra charitatiua dilectio humiliter, & benigne suscipiat, vbi sicut in speculo & exemplo verissimo viam, & ianuã per quam ingreditur anima in atrium domus Domini, quod est conscientiæ puritas, diligentissime speculetur, firmiter attendentes quod ad dictum atrium nullus vmquam in hac vita peruenit nisi modo prædicto seipsum agnoscere studeat secundum notitiam sibi datam a Domino, suamq. consciẽtiam mundam, & immaculatam seruare, & hoc per confessionem puram veram & integram superius memoratam. Ipse namque modus confitendi super humilitate perfecta fundatur, procedens ex filiali Dei timore, qui non patitur in corde habitare peccatum, nec circumstantias peccati,

Recognitio modestissima auctoris.

peccati, quibus putet Deum eſſe offenſum dummodo ſtatim euomat per confeſſionem, ſecundum ſui poſſibilitatem, & notitiam habitam de peccato. Et huiuſmodi ſollicitudo ſeruandi cor mundum, & conſcientiam puram, eſt ſignum congruũ & euidẽs quòd quis inter electos Dei filios computetur. Vnde talis anima ſecure poteſt dicere: Domine dilexi decorem domus tuæ, ideſt munditiam animæ meæ, & locum habitationis gloriæ tuæ, ideſt puritatem conſcientię meæ. Et ratio: Quia in voluntate tua præſtitiſti decori puritatis meæ virtutem, & in iuſtitia apparebo purus & mundus in conſpectu tuo, & ſatiabor cum apparuerit gloria tua. Ad quam nos perducat ipſe Deus, qui viuit, & regnat in ſæcula ſæculorum. Amen.

Pſal. 25. b

INCIPIT
MYSTICA THEOLOGIA
DOCTORIS SERAPHICI S. BONAVENTVRAE
ORDINIS MINORVM
A QVIBVSDAM ASCRIPTA HENRICO DE PALMA: a quibuſdam, alijs:
A PLVRIBVS TAMEN ASCRIBITVR Sancto Bonauenturæ.

Præcedens titulus eſt in antiquis impreſſis Argentinæ anno M. CCCC XCV. *ex quo apparet iam tum addubitatum de Auctore huius Opuſculi. Sed quod nec S. Bonauentura ſit, nec alicuius ordinis Minorum videtur colligi manifeſte ex antiquo manuſcripto exemplari: Cuius hæc eſt inſcriptio:* Ieſus Chriſtus Mariæ filius. Incipit liber, qui dicitur, Myſtica Theologia. *Vbi enim de beneficijs ſpecialibus agitur cap.* 1. *part.* 2. *loco illorum verborum:* Quem maxime ad religionem fratrum Minorum diuina clementia prouocauit. *Mſ. ſic habet:* Qui maxime ipſum ad religionem Carthuſienſis ordinis diuina clementia prouocauit. *Et mox infra, Mſ.* Tertio recolat illud, ad quod vocatur; quia non ad regulam beati Benedicti. *Et ſubditur:* Sed ad ipſam ſacratiſſimam, quam ipſemet elegit, quando ductus eſt in deſertum, vbi quadraginta diebus, & quadraginta noctibus ieiunauit, & Præcurſor ſuus, &c. *Impreſſa inter illa verba;* Ieiunauit, *atque*, Et præcurſor ſuus, *interſerunt hæc:* Et in maxima paupertate per mundum prædicauit, & ſaluti omnium ardentiſſime intendit. *Vnde ab aliquo Carthuſienſi compoſitum Opuſculum videtur, & quibuſdam immutatis, & auctis illud S. Bonauenturæ adſcriptum; niſi quis idem retorqueat argumentum. Stylus vero non eſſe Bonauenturæ perſuadet. eſt enim Sanctus is Doctor conciſus quidem, ſed quantum fieri poteſt in breuitate perſpicuus. At vero tractatus iſte diffuſus eſt & obſcurus; ſed ad anagogicos exceſſus affectui admodum vtilis.*

PROLOGVS.

Thren. 1. b

IAE Sion lugent eo quòd non ſit, qui vadat ad ſollemnitatem. Licet Hieremias propheta dixerit hoc verbum, captiuitatem populi ſui deplorans: tamen hoc poterit ſpeculator quiſque intelligens exclamare, tantam captiuitatem animarum; tantam declinationem a ſemitis iuſtitiæ, & vijs æquitatis in mundo vniuerſo diſcernens. Viæ enim dicuntur amantium deſideria animarum, quibus ad Deum, & ad ſupernam ciuitatem Hieruſalem ſuper omnem rationem & intellectum, etiam in terreno corpore habitantes animæ ſubleuantur. Quæ viæ etiam lugere dicuntur, eo quòd non ſit qui ad tantam ſollemnitatem aſpiciat. Eo quòd abiecta vera ſapientia, tam clerus quàm populus mundanis delitijs, vel inutilibus curioſitatibus ſe immergat. Sed, quod multo magis eſt dolendum, & cordis lacrymis inceſſabiliter lamentandum, quòd multi religioſi, multi etiam viri famoſi reputati, veluti quondam populus Iſraeliticus recto cultu creatoris ſui manufactis idolis ſeruierunt, ſic relicta vera ſapientia qua Deus ſolus perfecte interius colitur, & a ſolis amantibus adoratur, diuerſis ſcientijs, & fabricationibus multiplicium argumentorum inuentitijs, quaſi quibuſdam idolis miſerabiliter mentem impleuerunt. In quibus ſic abſorbentur diabolo inſtigante, & ſic mens ipſorum in iſtis totaliter poſſidetur, vt vera ſapientia locum in eis non inueniat. Nam hac peſſima occupatione, quam Deus dedit filijs hominum, infeliciter captiuantur, ita vt non ſit ſpiraculum, quo ſuum creatorem anima per flammigeras amoris affectiones contingat. Non enim ad hoc animam creauerat, vt contra ſuam generoſitatem multitudine quaternorũ ouinarum pellium repleretur, ſed ad hoc vt eſſet ſedes ſapientiæ, & in ipſa rex pacificus ciuitatis ſupernæ, ſcilicet Deus altiſſimus, reſideret. Sapientia enim hæc quæ Myſtica Theologia dicitur, a Paulo Apoſtolo eſt edocta, a Dionyſio Areopagita ſuo diſcipulo conſcripta, quæ idem eſt quòd extenſio amoris in Deum per amoris deſiderium. Quantum diſtat ortus ab occidente, omnium creaturarum ſcientiam incomparabiliter præexcellit. Nam alias ſcientias mundi doctores edocent, ſed de hac a ſolo Deo immediate, non a mortali homine ſpiritus edocetur. Iſta diuinis illuminationibus, & diſtillatio-

Vera ſapiẽtia inutilibus ſciẽtijs impeditur.

Eccl. 1. c

Myſticæ Theologiæ definitio, & eius excellentia.

lationibus cælestibus scribitur in corde: illa vero penna anseris, & atramento scribitur in pelle. Ista vero dicit, Sufficit: nam per istam animus causam inuenit, scilicet Deum creatorem suum, & in ipso qui est fons bonitatis totius, & beatitudinis immediatissimæ, conquiescit. Alia vero numquam dicit, Sufficit. Nam iustum iudiciũ est, vt qui non curando de summa sapientia, a summa veritate deuiat, veluti cæcus in tenebris inuoluatur, & sic per vana, & deuia anima infatuata humanis inuentionibus insensata discurrat. Item ista affectum inflammat, intellectum illuminat: alia vero quàm pluries inueniens vera sapientia cor euacuatum, inflat, quàm pluries varijs opinionibus, & diuersis erroribus intellectũ obtenebrat.

Suasio. Igitur relicta humana sapientia, curiositate scientiæ inutilis, argumentationum, & opinionum capturis, religiosa anima per amoris ascensionem ad fontem omnium desiderando ascendat, in quo solo reperiat veritatem. Sed quia hæc summa sapientia non potest ab homine edoceri, subditur, quomodo quilibet quantumcumque laicus in schola Dei existens, hanc sapientiam ab ipso immediate recipiat super omnem intellectũ, per amoris affectum, quam nullus philosophus, nullusq. alius scholaris sæcularisq. magister, nulla humana intelligentia quantumcumque studeat, apprehendit.

Triplex via ad perfectã sapiẽtiam. Triplex est igitur via ista ad Deum, scilicet purgatiua, qua mens ad discendam veram sapientiam disponitur. Secunda vero illuminatiua dicitur, qua mens cogitando ad amoris inflammationem accenditur. Tertia vnitiua, qua mens super omnem intellectum, rationem, & intelligentiam a solo Deo sursum actu dirigitur. Nam sicut videmus in pontibus dum fiunt, quòd prius ligna supponuntur, vt firmitas muri lapidei superius ædificetur, & perfecto ædificio iam ligna supposita penitus admouentur: sic & mens cum primo sit in amore imperfecta, post ad amoris perfectionem meditando consurgit: & cum per multum exercitium in amore vnitiuo fuerit confirmata, & propter multas flammigeras amoris affectiones, siue aspirationes supra seipsam creatoris sui dextera subleuata, citius quàm cogitari possit, sine omni cogitatione præuia, vel concomitante, quotiescumque placet, centies vel millesies de die, vel de nocte in Deo afficitur, ad ipsum solum possidendum, innumerabilibus desiderijs aspirando. Sic enim quilibet nouus discipulus ad perfectionem huius scientię gradatim ascendat; vt primo in via purgatiua quæ est via puerilis & incipientium studiosissime se exerceat,

Psal. 88. c quæ hic incipit: Iustitia & iudicium præparatio sedis tuæ. Postea autem per spatium modici temporis, scilicet per mensem vnum, vel per duos, secundum quòd diuino super irradiante lumine, sibi videbitur expedire, ad amorem cogitando consurgat. Quòd si præsumptuosum forte alicui videatur, quòd anima inuoluta peccatis multiplicibus, audeat a Christo amoris petere vnionem, in seipso cogitet nihil esse periculi. Dum primo osculatur in pede, per peccatorum recordationem. Secundo in manu, per beneficiorum sibi collatorũ recognitionem. Tertio ascendat ad osculum amoris, ipsum solum desiderando, & ipsi soli affectibus flammigeris adhærendo, vt secundum quòd subsequenter videbitur dicendo orationem Dominicam, prout per ipsam mens cogitando consurgit, ordinate ascendat. Quarto se exercendo

Psal. 138. b secundum viam illam, quæ illuminatiua dicitur, quæ ibi incipit: Nox illuminatio mea in delitijs meis; cõscendit anima ad multo eminentiorem gradum & statum, in quo etiam quotiescumque vult sine aliqua cognitione præuia, anima Deo immediate afficitur, quæ ad plenum non potest aliqua humana industria edoceri, sed exercendo se per viam purgatiuã, & illuminatiuam anima experimentaliter percipit, solo Deo interius dirigente & docente, quod non potest vi aliqua mortali, vel eloquentia reserari. Quod nec Aristoteles, nec Plato, nec aliquis mortalis aliqua philosophia, vel scientia potest, nec potuit, nec poterit intelligere, quod solus Dominus, siue amor docet interius, vt discat omnis rationalis anima a summo doctore, & æterno acquirere scientiam: in qua omnis ratio, & intellectus deficit, & affectus per amorem dispositus, transcendens omnem humanam intelligentiam superenatat, sola amoris vnitiui regula, ad ipsum qui est fons totius bonitatis, spiritum dirigente.

Hæc igitur est Mystica Theologia, idest occultus sermo diuinus, quo mens ardore disposita, linguis affectionum Christum suum dilectum occulto alloquitur, in cuius mystico tractatu sic proceditur. Primo manifestatur via purgatiua, in qua declarantur tria: primo quomodo anima purgari debeat: secundo quomodo vera oratione, gratiæ abundantia impetretur: tertio quomodo peccator plenam de peccatis indulgentiam consequatur. Secundo duo manifestantur. Primo de via illuminatiua subditur, vbi primo docetur quomodo mens vsualiter per Dominicam orationem meditando, ad amorem consurgat: secundo quomodo per eandẽ viam expositione orationis Dominicæ, omnis scriptura anagogice totum referendo in Deum spiritualiter exponatur tertio determinatur de via vnitiua, quæ incipit ibi: O sapientia quæ ex ore altissimi, &c. Vbi primo manifestatur quanta vitæ sublimitas, & quanta virtutum consummatio per mysticam sapientiam, ad hoc vt magis appetatur, & ab ipsis exercentibus acquiratur. Quòd si forte alicui legenti nimis difficile videatur, propter scientiæ profunditatem, vel propter verborum obscuritatem: iam illud tangat tertia via, quæ est super omnem intellectum, exerceat se in via purgatiua, & via illuminatiua subsequente, & statim experietur, & intelliget in seipso, solo Deo interius operante, quidquid de tertia via inueniet in scripto, vel audiet ab aliquo. Nam in hac sapientia necesse est, vt in seipso primo percipiat experimentaliter veritatem, & deinde sententiam omnium verborum, quæ ad mysticam sapientiam pertinent, in comparatione cuiuslibet doctrinæ facillimam iudicabit. Hæc enim sapientia in hoc differt ab omnibus alijs sciẽtijs, quia in hac primo oportet vsum habere in seipso, quàm verba intelligere; & practica hic præcedit theoricam. In alijs scientijs necesse est, primo verba intelligere, quàm quæ addiscitur, scientia habeatur. Quæ inquantum a nobiliori doctore acquiritur, intantum citius possidetur, & ita fit, vt in ipsa aliquis Deo docente sit perfectior discipulus, quàm in aliqua liberalium artium perfecte intelligens magister, vel in arte mechanica bonus faber. Secundo, scilicet in illo loco: Accedite ad eum & illuminamini, &c. docetur quomodo per omnes creaturas tam superiores, quàm inferiores, anima rationalis ad amorem Creatoris obtinendum, perfecte instruitur. Tertio ipsius Mysticæ Theologiæ textus manifeste exponitur, in quo licet sint pauca verba, tamen est quasi infinita sententia. Qua perfecte intellecta, tam librorum beati Dionysij difficultas, quàm totius veteris & noui testamenti sensus mysticus veris amãtibus elucescit. Nam sicut ab vno fonte deriuantur plures riuuli, qui quasi in infinitos fluuios deriuantur; & sicut ab vno puncto centrali procedunt quasi infinitæ lineæ, sic intellectis illis pauculis verbis, quæ ibi exponuntur, in quibus spiritus edocetur, quomodo vniri Deo debeat, in suo summo apice constitutus, & ibidem experimentaliter inueniet totius sapientiæ originem. Ex qua coniunctione mens de inferioribus scientijs præclare intelligendis, sacræ Scripturæ expositionibus verbis idoneis in prædicatione, ad inflammanda corda audientium fidelis discipulus multipliciter, & affluentissime eruditur. Quarto subduntur octo industriæ,

Marginalia (right column): Diuisio totius operis. — *Eccli. 24. a* — Quomodo sapiẽtia mystica differt ab alijs sciẽtijs. — *Psal. 33. a*

dustriæ, in quibus anima ad acquirendam istam sapientiam, & conseruandam habitam, sagaciter edocetur. Vltimo contra aliquos sciolos hanc supremam sapientiam impugnantes, & dicentes, quòd numquam consurgit affectus, nisi præmeditando & cogitando, disputatio subditur, auctoritatibus, & rationibus ipsorum error conuincitur, & huius sapientiæ veritas efficacius enodatur, quòd sine media præeunte discretione, sed solo amoris vehiculo supra seipsam quotienscumque vult experimentaliter anima subleuatur, quod nec ratio intelligit, nec intellectus speculatur, sicut ibi dicitur: Gustate & videte. *Psal. 33. b*

De via purgatiua, in duas particulas distinctum. Cap. I. Particula I.

Psal. 88. c IVstitia & iudicium præparatio sedis tuæ, &c. Cum enim anima per mentis affectũ ad perfectam sponsi cælestis vnionem peruenire desiderat, necesse est, vt qui pane Angelorum, quo beati spiritus reficiuntur in gloria, adhuc in miseria degens, quasi quibusdam micis cadentibus appetit satiari, triplici officio Angelorum quasi gradatim ascendendo, in missione diuinæ influentiæ subleuetur. Cum enim dicat beatus Dionysius in hierarchia Angelorum, quòd triplex sit Angeli officium, scilicet purgare, illuminare, & perficere: oportet, vt anima quæ vult ascendere ad illum altissimum panem in præsenti in quo mentes Angelicæ absorbentur in gloria, vel vt eorum imitatrix primo purgetur, secundo diuinis fulgoribus illuminetur, tertio in supremo apice affectiue constituta vnitiui amoris culmine perficiatur. *Dionys. de cal. hierar. cap. 10.*

Via purgatiua. Primo ergo dicendum est de prima via, scilicet purgatiua, quæ est quasi puerilis, & incipientium, per quam mens adhuc rudis disponitur sine mortalium hominum documento, solis insistens doctrinis cælestibus, vt experimentaliter quamquam sit simplex, vel laicus, ad practicam non ad theoricam illuminationem, diuina manifestatione necessario subleuetur. Ante enim quàm illa sapientia, quæ Deus est beatissimus, in spiritu rationali veluti in domo propria conquiescat, iuxta illud: Anima iusti sedes est sapientiæ, oportet, vt de ipsa iudicium & iustitia fiat. Iudicium, vt sicut a Creatore suo se auertendo (sicut fit in omni peccato mortali) ipsum contempsit Creatorem, pro creatura lamentabiliter relinquẽdo: sic ipsa humilietur totaliter, vt humiliatio ipsius incipientis, intantum ipsius clementiam prouocet, inquantum ipsius contemptus diuinam contra se sententiam in peccatis anterioribus prouocauit. Oportet etiam, vt ibi sit iustitia, vt illa anima quæ aliquando delectationem Creatoris, in delectationem creaturæ peccatis suis exigentibus commutauit, quòd intantum doleat, vel saltem se non dolere doleat: vt diuinæ iniuriæ secundum iudicium ipsius tam misericordis, videatur secundum humanam iniuriam aliquatenus satisfactum iuxta illud: Quantum glorificauit se, & in delitijs fuit, tantum date illi tormentum & luctum: vt secundum artem medicinæ per duo contraria, scilicet per humilitatem contra pristinum cõtemptum, per dolorem de peccatis contra pristinam delectationem, quasi nascens denuo, illi qui est summa maiestas, & indeficiens bonitas, per vnitiuum glutinum ardentissimi amoris vniatur. Dicendũ est ergo, quomodo humiliatio, & dolor de peccatis, quadam necessitate congruente acquiratur. Et licet hæc via purgationis puerilis aliquibus videatur, maxime respectu sequentium; tamen nisi per istam mens circa diuina negotiari attendens, sollicita & attenta pertranseat, numquam in præsenti vita ad cognitionem de diuinis, nec ad ardorem vnitiui amoris practici poterit accedere, nec ab istis inferioribus suos possessores deuorantibus sequestrari. *Apoc. 18. b*

A *De modo purgatiuo. Cap. I. Particula II.*

SIc ergo debet anima se humiliare, vt primo recolat peccata sua in aliquo loco occultissimo, & maxime in secreto noctis silentio, & maiora, succinctè; ne diabolus sibi inferat ad delectationem, vnde debuit habere medicinam, faciem suam dirigendo in cælum, & prout potest, sic maiora peccata sua vsque ad decem vel duodecim coram Deo quasi ipsi loquendo enumeret, & enumerando suspiret, ipsum Deum in omnibus exaltando, & se in omnibus deprimendo prout poterit, dicendo: Domine Iesu Christe (vel quocumque modo sibi melius placuerit) ego sum ille peccator nequissimus, miserrimus, infelicior, nequissimis abominabilior, qui tuam maiestatem in tot, & tantis criminibus offendi, vt illa enumerare non sufficiam, sicut nec arena maris præ multitudine numerari potest: & ibi suspiret vel gemat, prout efficacius poterit. Quia sicut lima operatur in ferro, vt in qualibet ipsius singulari fricatione aliquid de ipsius ferri rubigine expellatur: sic quodlibet suspirium, vel gemitus aliquid de rubigine peccati, etiam post infusionem gratię relictum eliminat. Et sic magis ac magis anima se purgans, ad percipienda quæ ratio non inuestigat, vel intellectus speculatur, diuino subsidio, vel desiderio eleuetur. Et vt intentius dolore constringatur animus ad sui confusionem, & humiliationem diuina beneficia, primo in generali, secundo in speciali attentissime coram Deo, prout melius poterit, sibi ingrato diuinitus collata recordetur. Primo quòd ipsum quoad speciem suam tam nobilẽ creaturam de nihilo sic creauit dicens: Nonne tu Domine me ad imaginem tuam, cum nihil antea essem, in tam nobile esse produxisti, vt te tenerem per gratiam in præsenti, & te facie ad faciem contemplarer in gloria? Et ego intantum prouocaui districtum iudicium tuum, vt nisi mihi subuenias, magis non nasci, quàm ad lucem præsentis vitæ perduci, mihi misero profuisset. Secundo beneficium incarnationis recordetur, sic dicens: Nonne tu Domine es ille Rex altissimus Angelorum, intantum pro me teipsum adnihilans, vt nostras miserias, & peregrinationes itineris ad similitudinem cuiusdam pauperis humiliter sustineres. Et ego Domine non me humiliando, sed intantum impudenter extollendo, tuam maiestatem contempsi, in miserias huius vitæ momentaneas te fontem totius beatitudinis commutando. Quo ergo fugiam? Si ascendero in cælum tu illic es, si descendero in infernum, ades. De secundo aliquantulum insistendo, percurrat ad tertium, scilicet ad recordationem Dominicæ passionis, sic dicens: Non suffecit tibi dulcissime Domine Iesu Christe, quòd intantum teipsum inclinares vt manens Deus, carnis mortalis humanitatem assumeres, sed insuper propter vniuersorum mortalium miserias subleuandas, tam dira verbera, tam innumerabilia vulnera tolerasti, vt a planta pedis vsque ad verticem non esset membrũ in corpore tuo, quod non sanguine tuo sacratissimo spargeretur? Quid ergo faciam miserrimus, cum mortis tuæ sim causa, non tantum vicem pro vice non rependens; sed intantum te in fæcibus meis prouocans, vt digno iudicio deberet contra me pugnare totus orbis terrarum, a summo cæli cardine vsque ad vltimum centrum inferni? Surgant ergo creaturæ omnes & veluti Domino proprio famulantes, de me vindicent suum proprium Dominum & creatorem. Et ibi cogitet de passione Domini aliquantulum, vt per vulnus lateris vsque ad contactum diuinitatis occultæ latentis interius, per experimentum amoris attingere mereatur. Hæc enim tria sunt in generali, quæ non sibi tantum, sed & omnibus alijs altissimus condonauit. Quæ inquantum sunt generaliora, in tantum indicant maiorem diuinam clementiam.

Anima quomodo se debeat humiliare.

B C D E F

Beneficia generalia creationis, incarnationis, & passionis.

Psal. 138. b

Beneficia specialia. Postea cogitet in speciali, quæ sibi, non omnibus alijs

alijs pater totius consolationis contulerit, quem maxime ad religionem fratrum Minorum diuina clementia prouocauit: quoniam ista via purgatiua solum est eorum, qui a via sæculari veluti columba, vel turtur in desertum, in secessum, videlicet contemplationis, licet adhuc debiles, supra seipsos auolare nituntur, amotionem omnis culpæ mortalis, quo ad iudicium conscientiæ necessariam supponens. Primo ergo recogitet, quot digniores, quot potentiores, quot etiam ad abundantiorem influentiam diuinæ gratiæ magis multipliciter præparatos, reliquit ipse Altissimus in miserijs, & mundanis voraginibus inuolutos, & se de tenebris miseriæ conuocauit ad suam incommutabilem veritatem. Secundo non tantum respectu miseriæ mundanæ sibi beneficium collatum recogitet, sed & illud diuinum beneficium respectu infernalis miseriæ pertractet: quia multi, qui non tantum quantum ipse diuinæ maiestatis oculos offenderunt, sempiternæ maledictionis pœnis perpetuis detinentur, & ipse qui multo plus idem meruerat, non meritis proprijs, sed dono conditoris gratuito, ad gratiæ radium in præsenti vocatur, & ad præmium æternæ beatitudinis in futuro. Similitudinem duorum latronum recolens, quorum vnus ab aliquo rege terreno condignus suspenditur, alter vero plus priore delinquens, sola regis terreni clementia, licet meritis contradicentibus, ipsi efficitur commensalis, gloriam non ignominiam reportando. Tertio illud ad quod vocatur recolat, quia eum non ad regulam beati Augustini, vel Benedicti Redemptoris gratia reuocauit, sed ad illam sacratissimam quam ipsemet elegit, quando ductus est in deserto, vbi quadraginta diebus, & noctibus continuis ieiunauit, & in maxima paupertate per mundum prædicauit, & saluti omnium ardentissime intendit, & præcursor suus proprie instituit, & ipsam in seipso seruans, & nobis seruandam monstrauit. Intantum alijs regiminibus hæc regula est sublimior, inquantum doctrinam humanam diuinum eloquium præexcellit. Sed & sic persistens in oratione, non tantum cogitet in seipso, sed ad Deum immediate dirigat eloquium suum, tam peccata sua quàm beneficia in generali, & in speciali humiliter referendo: tamen cum quodam ordine ista vel alia, secundum quòd ipsum Dominus intus docuerit, recolendo.

Matt. 4. a

De humiliatione quam peccator coram Deo facere debet.

Sic per recordationem peccatorum, & diuinorum beneficiorum confusus, iam viam humiliationis incipiat, sic dicens: Domine pater totius miserationis, non possum tibi satisfacere de malis, quæ coram te miserabiliter perpetraui; non tibi respondere valeo ad beneficia, quæ mihi miserrimo contulisti: sed quia me interficere non debeo, nec valeo, tu me infelicem interfice, sed si tibi hoc non placet, mitte Angelum tuum gladiatorem, qui de me vindictam accipiat. Sed si hoc propter misericordiam non vis adimplere quod merui, quia me interficere non possum: tamen hoc quod in me est faciens, me quasi latronem tuum tibi reddo in perpetuum seruientem, numquam diebus meis vlterius a tuo seruitio recedentem. Tunc prosternat se in faciem, & quantumcumque poterit, seipsum humiliter deprimendo, & Altissimum offensum exaltãdo, & inquantum humilius, intantum etiam citius, & abundantius gratiam diuinæ misericordiæ prouocabit. Et tunc de necessitate diuinæ congruentiæ oportet, quòd quando pijssimus Pater videt ipsum sic coram se humiliatũ, dolorem conferat de peccatis, vel saltem dolorem quia non dolet: vt per ista duo contra duo prædicta, anima purgata recuperet, iam quondam quod erat deperditum, & sibi quandoque multo amplius, quàm antea idipsum restauretur. Sed si etiam dolorem non poterit, quo ad effectum consequi, per ea quæ dicta sunt, in qualibet nocte succincte hoc teneat, quod dictum est: quia Creatori sufficit, quando homo facit quod in se est, necnon ipse Dominus rei exitum expectans quandoque se subtrahit, vt & ista faciens, dolorem nullum ad consolationem inueniat, vt eius patientia ad tempus per diuinam sustinentiam comprobetur, & vt sibi postea amplior consolatio, & de peccatis contritio diuinitus conferatur.

Sed quia quæ prædicta sunt, non possunt fieri sine gratia speciali, sequitur de impetratione gratiæ per modum orandi, prout ad viam purgatiuam pertinet. Sicut enim oculo corporis, vel sensuali de ioculatoribus in curijs magnatum cernitur, quòd cupientes aliquod temporale commodum a principe inconfusibiliter obtinere, primo ipsum multipliciter commendant, deinde quod intendunt sibi postulant condonari, sic & nouus ioculator spiritualis, mundum deceptorem despiciens, debet ordinate procedere. Cum enim Deus in se sit innominabilis, ipsum tamen in suis effectibus nominamus, & per ipsos ipsius magnificentiam collaudamus. Primo enim secundũ quod ipse est omnis creaturæ tam corporalis, quàm spiritualis principium, & origo. Secundo aliquantulum sublimius, prout se habet ad contemplantes in gloria, scilicet mentes Angelicas & humanas, & ipsa contemplatione sua indicibilis pulchritudinis, quam vident, sicut est beatificans, ab ipsis omnem eliminans egestatem. Tertio adhuc iste sublimius, prout ad omnes creaturas se habet, quibus ipse tamquam altissimus imperat, & omnes tam rationales, quàm irrationales suæ obtemperant maiestati. Quarto respectu nobilissimæ creaturæ, quæ est homo: & primo respectu eorum, qui sunt in charitate famulantium suo creatori, in hoc quòd ipsis adhuc degentibus in hac vita miseriæ superpositus pater suppositis filijs multa xenia internarum consolationum, veluti quædam futuræ diuinæ beatitudinis, siue beatificationis indicia, hominibus quasi nihilum existentibus, veluti filijs altissimus præostendit. Quinto & vltimo respectu existentium in peccatis, quibus inquantiscumque peccatis diutius sua scelera protelantes extiterint, pulsantibus ad ianuam diuinæ pietatis, ipsos diuina clementia in sinum suæ charitatis recolliget: & perpetratis peccatis misericorditer sic indulget, vt sæpius ab ipso, quem sic abominabiliter offenderunt, quandoque plusquam innocentes, vberiora & pretiosiora beneficia illapsa cælitus cõsequantur. In his enim diuina bonitas ex primordiali diffusionis gratiæ manifestatione vsque ad fæces existentium in peccatis ostenditur. Et hæc quinque breuiter in quinque his vocabulis includuntur, scilicet bonus, pulcherrimus, Dominus, dulcis, misericors. Et postquam in his commendatus fuerit, illud quod intendit, plenariam remissionem de perpetratis sceleribus secure poterit postulare. Iste enim modus postulandi & orandi edocetur, vbi sponsus dicit sponsæ: Vox tua dulcis, & facies tua decora, scilicet per interiorem purgationem, obtenebrantem caliginem expellendo, & vox dulcis, vt in quolibet verbo sponsus æternus in aliquo specialiter commendetur. Et hæ proprie appellationes sunt Cantica Canticorũ, & intantum a parte animæ, vt quandocumque mens ad Deum se erigit, in ipsis vocabulis inuolutam dulcedinem inueniat, ne per multiloquas enarrationes, & vocales prolationes animus in tanto colloquio euagetur, sed in his illectus, vel allectus intra se totaliter adunetur. Sic ergo dicat, quoties poterit vel modo hoc isti consimili: Bone, pulcherrime, Domine, dulcis, misericors, miserere huius peccatoris, quem redemisti sanguine tuo pretioso. In hoc solum attendens, quòd sibi de malis perpetratis parcat clementia Saluatoris, non quòd in quolibet verborum includitur theorice speculando, sed affectuose orando, potest illa vel consimilia dicere, prout dicens nouerit, maiorem affectionem in istis, vel consimilibus reperire.

In quinque Deus est cõmendãdus.

Cant. 2. d

Sed

Sed ad hoc vt mens desiderij completionem obtineat, necesse est, ipsam diuinam influentiam imitari, vt sicut ipse sol spiritualis Hierusalem ciuitatis supernæ, quantum est de se, bonos & malos radijs bonitatis suæ illustrat, sic non tantum pro propinquis, sed pro omnibus illis, quicumque sunt, beatissimæ Trinitatis imagine insigniti, totis visceribus deprecetur illius clementiam Saluatoris: vt sicut omnes creauit, & omnes redemit, ita omnibus indistinctè dignetur misericorditer subuenire. Et in hoc irrefragabiliter citius diuinam misericordiam prouocabit, vel obtinebit, inquātum hominum creatoris vniuersorum, & omnium mortalium redemptoris vestigia (suam charitatem super omnes latissime diffundentis) fuerit imitatus, nisi quandoque ad horam, pro se & pro alijs, singularibus orationibus coarctetur petitio, licet semper charitas habeat se diffundere, eumdem affectuosum modum quem pro se, etiam pro omnibus exorans, sollicitus alleget, quantum est de modulo suæ paruitatis, sic dicendo: Bone, Domine, pulcherrime, dulcis, & misericors, miserere omnium peccatorum, quos redemisti pretioso sanguine tuo. Et tunc inquantum poterit habeat istam imaginationem, quando dicit: Miserere, vt totus mundus suo creatori inclinetur, per verum cultum & reuerentiam condignam.

Similitudine ostenditur Sanctos esse inuocãdos.

Sed quia mens omnia ista non potest præ nimia carnalitate, & vertibilitate, prout esset expediens, impetrare, oportet, quòd ad instar illorum qui habent aliquod magnum in curiæ regalis palatio, vel summi Pontificis expedire, qui videntes se non posse propositum consequi, adeunt aliquem magnum de curia, vt quod per se non possunt, ipsius mediatoris intercedentis reuerẽtia impetretur. Quòd si ille pauper aliquem magnum, & præexcellentem inuenerit, qui has conditiones habeat, vt sit humilis ad audiendum preces pauperum, gloriosus in curia, vt cum ipso, si necesse fuerit, multi alij pro alio intercedant, dilectus summo Pontifici, vt eius dilectione astrictus, nihil velit penitus denegare, absque vlla calumnia pauper suum desiderium obtinebit. Sed quia ista inter sanctos alios, in superlatiuo gradu excellentissime in beata Virgine reperiuntur, ad ipsam confugiat sic dicens: Tu, quæ es misericordissima præ omnibus alijs, humilius peccatoribus te inclinans, potentissima, quia per te ruinæ Angelicæ reparantur, per te sanctis vitæ ianua aperitur, & ideo te clamante pro paupere, tecum omnes pariter acclamabunt regi æterno amantissimo, quem tuis sacris vberibus lactasti, & ideo ineffabili glutino charitatis tibi coniunctus est; rogo, vt per te mea inopia subleuetur, vt sic per te de peccatis meis propriam purgationem obtineam, vt tandem ipsum in isto amore constringam, quem tu totis visceribus dilexisti. Et tunc dicat ei: Aue Maria, quadraginta vicibus, vel quinquaginta, sub certo numero si voluerit diuidendo, vel consimile prout sibi melius videbitur. Hoc quasi in signum dilectionis, & spiritualis homagij reddẽs ei quotidie pro tributo, ipsam non in pictura parietis, non in sculptura lignea, sed in cælo attente, & affectuose salutans, ad ipsam immediate suam faciem dirigendo. Hæc est via purgatiua, & ipsius expeditio, quæ multo plus in corde potest citius recolligi, quàm scripto, vel verbo tenus numerari. hanc purgationem recordetur incipiens breuiter & succinctè, & vera sibi latissima via cito apparebit.

Beatissima Virgo Maria inuocanda.

De via illuminatiua in tres particulas distinctum.
Cap. II. Particula I.

Psal. 83. b

PEr viam purgatiuam mens ad illuminatiuam immediate erigitur, secundum illud Psalmistæ dicentis: Ascensiones in corde suo disposuit in valle lacrymarum: quia per gemitus, & lacrymas anima a rubiginibus peccatorum abluitur, & per hoc immediate ad susceptionem diuini radij præparatur. Cuius necessitas sic apparet, primo a parte recipientis. Nam sicut in speculo materiali videmus, quod si sit ibi flatus, vel aliquod obtenebrans, facies humana, quamuis se ei objiciat, non tamen resultat; sed cum abstersum fuerit, in ipso facies humana apparet, vt si etiam speculum ratione humana vteretur, ad instar spiritus, per illud quod in seipso recipit, ipsum cuius est similitudo repræsentans cognosceret. Sic cum a rationali spiritu erit eliminata caligo offuscans, iam ille sol spiritualis gratiæ suę radios immittit, qui quantum est de se, æqualiter omnibus se infundit, immo quod plus est, quia sicut radius solis materialis stat immobilis ad fenestram, & statim cum sibi apertum est numquam retrocedens, numquam de sua naturali bonitate se retrahens, sed potius domum interiorem prius obscuratam irradiat: sic verus sol iustitiæ ciuitatis supernæ, cuius sol iste materialis obscuram gerit similitudinem vel imaginem, nihil aliud expectat etiam immobiliter præsto stans ad ianuam, nisi vt per aliquam abstersionem sibi aditus præparetur, vt in mente veluti in lectulo feliciter cõquiescat, per spiritualium splendorum irradiationes, animam sibi desponsatam insigniens: & sic a parte recipientis, & a parte influentis irradiatio spiritualis purgationem consequitur. Sed hoc idem manifestatur, per ipsorum distantium coniunctionem vnitiuam. Sicut enim in Sapientia dicitur: Ipsa sapientia est candor lucis æternæ, & speculum sine macula. Oportet ergo vt sit aliqua consimilata conformitas, quando per veram amoris vnionem mens humana candori lucis æternæ vnitur, & prius semota ab ipsa omni obtenebrante caligine, speculo sine macula conformetur, vel comparetur. Vnde oportet primo, quòd mens sit quasi speculum sine macula, & statim ad suscipiendum lucis splendores diuino radio disponitur, & sic cum fuerit curata æternæ sapientiæ conformetur.

Similitudo pulchra.

Sap. 7. d

Sed de quo lumine intelligatur, quòd mens anagogice consurgens ad tertiam viam vnitiuam erigitur, sciendũ quòd sicut sol materialis videtur in corpore terminato inferius, vt ipsum videmus in pariete, videtur etiam in radio suo, scilicet in aëre, videtur etiam in seipso, vt in fonte solari: sic radius diuinus etiam spiritui apparet tripliciter. Apparet enim in sacra Scriptura, quando sub cortice litteræ, per aliquod donum intelligentiæ sensus anagogicus inuenitur, quo mens sicut per quendam radium ad amorem sui creatoris multipliciter, & mirabiliter erudita erigitur. De isto radio, qui facit semper splendere spiritum, beatus Dionysius de diuinis nominibus, sic dicit: Indicibilia autem casto silentio venantes, ad illucescẽtes nobis in sanctis eloquijs splendores exercemur, & ab ipsis illuminamur. Secundus radius a sole spirituali missus resplendet in spiritu, & his solis radijs mens æternis spectaculis suspensa, cum quadam etiam admiratione ad meditandum de supercęlestibus eruditur, de rationibus æternis, vel æterna generatione, vel nexu Spiritus sancti, & de huiusmodi. Quia sicut per solares radios resplendentes in aëre, non per aliquod aliud lumen sensibile, oculus materialis ad contemplationem solis erigitur: sic oculus intelligentiæ per radios immissos a sole spirituali, non per aliquam aliam disciplinatam scientiam, vel mortalis doctoris industriam, ad cognitionem occultorum supercælestiũ eleuatur. Et de hac beatus Dionysius dicit: Verte te ad radium, quasi dicat: Non alium doctorem, non aliud exemplar assumas ad percipienda diuina: sed intra teipsum ingredere, & per radios tibi datos desuper, ad contemplationem diuinorum arctius te exerce. Quia sicut rationalis spiritus nobilior est inferioribus creaturis ceteris: sic nobilius per immissos bonitatis radios apparet diuina clementia in ipso. De tertio vero radio vbi ipse fons totius

Similitudo solis materialis cum solis radijs iustitiæ.

Dionys. de diuin. nom. cap. 1.

Dionys. ep. ad Titum.

totius beatitudinis apparet (quod raptu fit) prætermitto quod fit, quando mens rapitur a corruptione, & sensificatione membrorum carnalium remota, quantum possibile est gratia trahente naturam, dono conditoris gratuito mens ad superna rapitur, ipsum facie ad faciem contemplans, cuius glorioso aspectu superna curia iucundatur. De primo radio latitante sub scriptura est præsens intentio, per quem ad amorem vnitiuum ascenditur. Secundus radius amorem sæpius comitatur: quia quanto plus per affectiones amoris mens fonti luminis appropinquat, intantum efficacius veluti ipsi vicinior (sicuti de aurora consurgente videmus, quòd primo partes propinquas illuminat) radijs diuinioribus adimpletur. Per viam vero tertiam quando mens suspirijs insatiabilibus suspirat dilecto totaliter vniri, ad tertiam irradiationem, in qua plus agitur, quàm agat, diuinitus subleuatur, & sibi diutius suspiranti dicitur a dilecto: Amice, ascēde superius. De hac Dionysius in Mystica Theologia postquam dixit: Consurge ignote ad eius vnitionem, quæ est supra mentem, & cognitionem, vbi tradit amoris vnitiui practicam, vbi scilicet ad ineffabile mysterium consurgit affectus, quod ignorat intellectus, postea subdit dicens ad Timotheum sic: Sic enim omnia a te auferens, & ab omni irretentibili, & absoluto, munde ad diuinarum tenebrarū radium sursum ageris. Vnde & in cōsurrectione vnitiui amoris dicit: Consurge, quia simul ibi operatur natura, & gratia. Postea dicit: Sursum ageris, quia non natura, sed gratia mens ad experimentalem, & immediatam cognitionem cælestium eleuatur, & per illam animus ad istam disponitur. Sed quia de via illuminatiua est præsens intentio, dicendum est quomodo lumen in Scripturis apparet: deinde quomodo per istud lumen ad tertiam viam, scilicet vnitiuam ascendamus; & quòd omnibus pateat, quòd in omni scriptura sancta iste radius latitat, velut lumen in testa, subditur exemplum in vno, scilicet in oratione Dominica, vt simul ex vniuerso nouo, & veteri testamento ab vniuersis veritatis discipulis comprobetur, & vt non sit aliquod verbum, quod non colloquijs sponsi, & sponsæ interius repleatur.

Luc. 14. b *Dionys. de Myst. Theolog. cap. 1.*

De triplici anagogia. Cap. II. Particula II.

Psal. 138. b NOx illuminatio mea in delitijs meis, &c. Nox enim hic vocatur obscurus cortex scripturæ exterior, vel etiam omnis sensibilis creatura, per quam mens interius irradiatur ad hoc, quòd anagogice in vnitiui amoris delitijs conquiescat. Via enim purgatiua respondet ordini Thronorum, nam ibi tunc primo purgatur anima, ad hoc quòd primo Deus in ipsa veluti in loco mundo resideat. Ista autem, vt dictum est, respondet Cherubim: Cherubim plenitudo scientiæ interpretatur. Tantum autem per artem huius theoricæ scientiæ lumen acquiritur, & tanta sapientiæ dilatatio in scripturis, vt quot verba in nouo & veteri Testamento, quot creaturæ in mundo, tot habeat anima intelligentias, vel sermones, totum ad Deum ad punctum amoris omnia referendo, vt postea apparebit. Tertia autem, scilicet vnitiua respondet Seraphim, qui interpretatur ardens, ibi enim in tanto ardore fertur anima in Deum, vt maxime corpus per extensionem affectuum & motuum quandoque mirabiliter affligatur.

Triplicis anagogiæ expositio.

Sciendum est igitur, quòd triplex est Anagogia. Vna quæ est de Deo in se, vt mentes cælestes beatificans in gloria, vt dicitur de Dauid, qui erat quidam homo ad litteram, qui dicitur optimus propugnator, & moraliter significat animam, quæ ita debet viriliter pugnare contra diabolum, contra ipsum etiam insurgendo, & spernendo, ne seipsam permittat tam vili Domino subiugare, & a dulcissimo Iesu Christo in perpetuum separari. Dauid etiam dicitur Goliam

1. Reg. 17. g

A percussisse, signans allegorice Dominum Iesum Christum, qui diabolum superauit, pacem populo suo acquirens, & cetera. Dicitur etiam Dauid pulcher aspectu, inæstimabilem pulchritudinem diuinę substantię significans, in suæ pulchritudinis visione, lætitia indicibili lætificantis in requie beatitudinis æternę om nem mentem Angelicam & humanā. Vnde in Ioanne dicitur: Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum. Et hæc est anagogica expositio, secundū quòd Deum beatificantem respicit. Alia est anagogia, quæ respicit Ecclesiam triumphantem, inquantum in sponsi B amplexibus totaliter inauertibiliter perseuerat, vt Hierusalem ad litteram, quædam dicitur ciuitas. Hierusalem enim ciuitas optime munita & fortissimis muris circumdata dicebatur, & significat ipsam fidelem animam mortalem, quæ debet interius muniri armis virtutum, gratiæ, & amoris, sine quibus armis, nullus vmquam potuit, nec poterit diabolo resistere aduersanti, quæ etiam debet exterius muris fortibus circumdata esse, & hoc in honesta conuersatione, & quinque sensuum mortificatione, quibus amore vnitiui regnantis integritas inexpugnabiliter conseruabitur. Secundo in hoc, quòd sedes regni dicitur, C Ecclesiam venturam fidelium sub Christo principe figurabat, in qua regnat ipse rex pacificus; sub cuius persona quondam dicebat Isaias: Deus legifer noster, ipse veniet, & saluabit nos, regens militantem Ecclesiam exemplo vitæ, & verbo doctrinæ. Tertio Hierusalem interpretatur visio pacis, quod Ecclesiam triumphantem signat, in qua sunt habitatores pacifici, qui illius felici præsentia gratulantur, dicentes, & clamantes & gaudiorum ciuitatis æternę superplenissima præmia admirantes: Melior est dies vna in atrijs tuis super millia. Et hęc est anagogica expositio.

Ioan. 17. a *Isa. 33. d* *Psal. 84. b*

Anagogia quid.

Proprie dicitur anagogia, idem quod sursum actio. D Vbi etiam recte inter sursum actū, & illum ad quem supra se aspirando ardentius eleuatur distantia annotatur. Vnde proprie, neque inter beatificantem Altissimum, & illos quos ipse pax vera beatificat, neque similiter e contra est proprie sursum actio extensiua, sed potius tamquam cum rege existentes feliciter in thalamo, in ipso tranquillitate admirabili conquiescunt, & tamquam supra se iam in ipso existentes, ad ipsius vnionem, vel imitationem desiderabilem vlterius non aspirant. Sed hoc proprie sponsæ adhuc a sponso peregrinanti competit, quæ adhuc tamquam distans, ipsi insatiabilibus suspirijs vniri de-E siderat, quod in separatione animę a corpore in tranquillitate vitæ plenissime obtinebit, secundum quam sapientiam anagogicam currunt cantica canticorum, cum dicit: Osculetur me osculo oris, & cetera. Et illud: Trahe me post te, & cetera. Et iterum: Veni dilecte mi, & egrediamur in agrum, & cetera. Quæ petitiones nihil aliud sunt, quàm ignita suspiria, & inquietæ affectiones, dilectum ad sui sursum actionem felicius obtinendam ardentius prouocantes. Similiter, & ex parte sponsi ad sponsam, cum dicit: Aperi mihi soror mea, sponsa mea. Et iterum dicit: Veni de Libano, veni, &cet. Et iterum dicit: Surge F propera amica mea, &c. Quæ sponsi colloquia nihil aliud sunt, quàm radiationes scintillantes emissæ ab ipso, affectum ad ardentiora desideria, & inquieta suspiria importune incitantes.

Cant. 1. a *Ibid.* *Ibid. 5. a* *Ibid. 4. c* *Ibid. 2. c*

Per quid ars anagogica acquiratur.

Acquiritur enim ista ars magis per amoris vnionem, secundum quam, vt dictum est, præsens est intentio. Hanc vbique inclusam in sacra pagina ostendentes, exemplum ponamus in vno, vt simile in alijs sacræ paginæ locis idem ostendatur, & ne longius hoc exemplum protraham, primo subditur in oratione Dominica.

Orationis Dominicæ anagogica declaratio.

Pater noster, &cetera. Sicut enim in sensu litterali artificialiter procedendo, sic etiam in anagogico primo captatur beneuolentia infundentis, secundo petitiones

tiones suas multiplicat. Sed primo ab ipsa dilectus A in tribus præcipue commendatur, captando ipsius beneuolentiã in suis petitionibus, vt sua beneficia conferenti Domino ascribens, idem Dominus fauorabilior habeatur. Primo vt perfectę, & spiritualis generationis principium: secundo vt suæ bonitatis velut quoddam diffusiuum: tertio in habitaculi, & mansionis dignitate qui tamquam rex præcellens habitare non dignaretur, nisi vbi est firmum habitaculũ, siue tabernaculum, & decore multiplici interius decoratum. Primum per *Pater*, secundum per *noster*, tertium per *cælis*, importatur. Primo illud, quod est secundum proprietatem vocabuli anagogice ad sen- B sum mysticum transferendo. Verbi gratia: Pater ad litteram nihil aliud est, nisi qui de se aliquid emitten do, filium progenerat, sic anagogice transferendo verissime pater ille dicitur, qui tamen non naturaliter, sed adoptiue multos filios generat, a se germen amoris deificantis emittendo: quo mens perfecta natiuitate gignitur, quando viuere iam in vera vita incipit, sine quo a natura quantum ad verũ omne nihil penitus efficitur, verius & efficacius progrediens, quando de Deo vero qui est vera vita nascitur per amorem, quàm quando de nihilo, quantum ad esse naturæ in natiuitate culpabili duxit primordialem C originem, a quo non tantum vt principio affluentissimo vitam emittendo cælitus generatur ab ipso sensum, & motum spiritualem recipiens, qui veræ vitæ principaliter attestantur, sed vsque ad perfectam ætatem claritatis æternæ, & quando ipse videbitur facie ad faciem, micas panis consolationis internæ recipiens, scilicet Dei corroborãtis, & confortantis amorem, ab ipso paterno affectu misericorditer educatur. & hoc totum importat hoc quod dicit, *Pater*, mystice occultatum, vt est totius vitæ fontale principium. Sequitur, *noster*, vbi laudatur ipsius beatitudinis inclusæ diffusio, quasi dicat: Tu es ille, qui ra- D tione tuæ latissimæ bonitatis, non singulares personas consideras, sed omnes rationales spiritus quantum ex te est, per immissos a te radios ad te trahis, vt non aliqui quantumcumque excellentiori, & præclara religione eminentes, te fontaneam bonitatis originem sibi appropriare valeant, sed vt non sit mens humana, vel Angelica, quæ se abscondat a calore tuo naturaliter abstractiuo. Et hoc per, *noster*, anagogice importatur.

Sequitur, *qui es in cælis*. Hic captatur beneuolentia a ratione excelsiuæ, vel præcelsiuæ mansionis. Cęlum inter alia præcellit triplici proprietate. Est enim E continue mobile, firmum, & varijs sideribus in ipso refulgentibus adornatum, hoc ad sensum anagogicum transferendo, sponsa sponsum in suo cubiculo collocans, in secreto cordis armario debet hac proprietate triplici adornari. Primo quod sit firma, & secũdum hoc loquitur sic: O dulcissime tu qui es in cælis, idest illarum mentium thalamum inhabitans interiorem, iam non tantum præsentialiter, potentialiter, & essentialiter, vt in alijs creaturis: sed vere teipsum qui es hospes iucunditatis, & solatij sensibiliter, & familiariter repræsentans, his qui ob amorem tuum efficacius obtinendum, vale facientes ce- F teris delectationibus dederunt libellum repudij, & tibi soli quietanti mentes in amore viuentes, continuata suspiria, impedimentis resecatis, glutino amoris suauissimi colligati, tibi firmissime & ineradicabiliter adhæserunt, vt sit etiam ipsis fortis, vt mors dilectio, vt in canticis dicitur ad suam radicationem (*Cap. 8. b*) firmiorem sponsa proclamans ad paranymphorum subsidia, scilicet Angelorum, quibus tamquam socijs adiuuatur, ita dicens: Fulcite me floribus, idest fulcite obsecro irreuerberatis affectionibus, non a vo- (*Cant. 2. a*) bis, sed a dilecto per vos hoc obtinere cupiens. stipate me, vos qui videtis eum facie ad faciem, vestris consolationibus ipsum ad mihi subueniendum vbe-

rius prouocãdo, quia langueo, calore vnitiuo æstuans ipsum totaliter amplecti desidero, quem adhuc paupercula in miseria existens, tam iucundum Dominũ experimentaliter præcognosco. Sequitur alia proprietas, continue mobile, tunc enim mentem verissimus sponsus æternus certissime visitat, & eam inhabitat, quando non iam laboriosa tarditate in vnitiuis moribus, sicut cum esset in statu incipientis exordio, se sursum erigendo affligatur, sed diuturno exercitio tãtum agilitatem affectionum diuino meretur beneficio, & gratiam affluentissimæ largitatis accipere, vt quotiescumque vult, quasi sine afflictione inquietatiua suorum desideriorum dilectio mentis, vt sursum ardenter agatur afficitur, tunc ipsam Deus virtutum spiritualiter inhabitat, non tamen actu continuo (quod est super vires conditionis humanæ, propter laxationes virtutum) sed continua habilitate motus amoris, secundum libitum suum eliciente facilitatur, & affectus motui firmamenti similatur. Vnde qui in primis lento gradu & debili, vago & tepido ad modum testudinis ambulabat, nunc currendo celeriter, ita vt montes & colles, idest dignitates tam Ecclesiasticas quàm mundanas ipsas vilipendendo transiliat, & hoc est quia in parte exaudita est eius petitio, cùm interius voce suspiriorum diutissime proclamet ita, Trahe me post te. Quia ergo tracta est (*Cant. 1. a*) ab illo, qui solus potest ipsam supra se eminentius eleuare, prius lenta, iam currit in odorem vnguentorum suorum, quia nimirum ardentioribus desiderijs, plus solito, ad sponsi amplexus erigitur, quia de xenijs Hierusalem ciuitatis supernæ veluti quibusdam micis cadentibus de mensa dominorum suorum, quæ experimentaliter præcesserunt, degustauit. Quia ergo non tantum sponso aperuit, ob cuius amorem mundana gaudia ipsam obfuscantia conculcando respuit, sed pulsanti ad ostium cupienti introire, in occursum perrexit in affectiones flammigeras consurgendo, qui non propter seipsum, sed propter ipsam intrando inhabitat, cibum solidæ affectionis apportans, vt cenet cum ea, & ipsa secum. Sic enim in loco continuo mobili dilectus requiescit.

Sequitur de tertia proprietate, diuersis sideribus adornatum. Cum enim virtutes efficaciore virtute sine purgatione indigeant, nondum plene floridus, & præclarus dilectus mentem inhabitat, cum inordinatio virium, & immodesta delectatio sensuum mentem nubilosa caligine obtenebrent, & quia lippos adhuc habet oculos, non est accepta acceptione gratissima æterno Iacob, qui Deus altissimus est, cuius pedibus omnia sunt subiecta, vt ab ipso in copulam desponsationis indiuiduam assumatur. Quare quia nulla conueniẽtia lucis ad tenebras, sed cum virtutes sunt purgatæ lumine virtutum clariori, ab interiori immunditia, vt mens virtutum splendore fulgeat, sicut firmamentum sideribus resplendet, ita vt suæ irradiationis claritate multiplici, & dignitate sui luminis aspectu sponsi ad sui placidam conspectionem promoueat, vt etiam luminosa gratiæ, & virtutum in mente multiplicata claritate, placidas exterius in conspectu hominum faciat apparere, & sic ipsum dilectum altissimum in suo decore iam prouocat, vt ipsam familiarius inhabitare dignetur, Quod cito assequitur, cum ipse dilectus istud amplius quàm ipsa desideret, vt prius mendica, modo regina: prius mundanis delitijs infecta miserabiliter sedeat ad sinistram, modo transformatione amoris trãsferatur ad dexteram. Quæ etiam prius offuscata, & inuoluta peccato leuitatis, modo pretiosissimi amoris auro textum induitur vestimentum: prius sordida diuersis vitijs, modo formosa virtutum fulgentium multiplici colore refulgeat, intantum, vt paranymphi, idest amici sponsi, scilicet Angeli purgationem victoriosam acceptantes, dicant sponso: Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato. (*Psal. 44. b*)

Prima petitio.

CAptata beneuolentia subditur de petitionibus. *Sanctificetur nomen tuum.* Septem petit, quorum prima quattuor, boni adeptionem, alia mali remotionem respiciunt. Primo enim petit illa quattuor, vt dilectum suum sine contrario retardante possideat. Secundo vt non in aliquo se obliquans, limites regularum veritatis transiliat. Tertio vt ipse beatissimus non tantum sibi id quod ipsa sentit, sed omnibus alijs peccatoribus per ipsius misericordiam innotescat. Quarto vt in consecutis ab ipso beneficijs, per ipsius manuductiuam sustentationem inauertibiliter in omnibus perseueret. Primo (vt dictum est) vocabuli proprietas assumitur, ad sensum anagogicum transferendo sanctum, & idem est quod sine terra. Sine terra ergo efficiatur nomen tuum in me, quod nomen est mirabile. Vnde in libro Iudicũ dicitur: Quid quaeris nomen meum, quod est mirabile? Tunc (Indic. 13. c) enim mundanis delitijs deturpantibus, & imbuta terrenis desiderijs anima male viuens in amore, tranquillitatem serenam ingentem intelligere, cordis laetitiam nec sentire vllatenus potuit: quia erat homo, & non Deus: carnalis, & non diuinus: amore deificante est ab hominibus omnibus separatus, cum equis terrenis, scilicet affectionibus ineptis, insensatis, & carnalibus desiderijs traheretur, secundũ illud Isaiae: Ægyptus homo, & non Deus. Sed cum extensionibus ignitis aliquantulum ad experimentalem, & diuiniorem laetitiam mens amantis attingit, cum nondum terrenis affectibus se sentiat expeditam, quia ad hoc virtus propria non sufficit, sciens se duo contraria simul non posse possidere, terrenam ponderositatem ob carnem corruptibilem inferius attrahentem; petit a dilecto instantius remoueri: cum prior oblectatio respectu dignitatis sequentis laetitiae iam vilescat, cum ratione oppositionis spiritualis iucunditas, prioris gaudij denudet amaritudinem: cum radius interior licet non sit in perfecta plenitudine, tamen mundi deceptionem, & turpitudinem apertius manifestet, vt sic rubigine consumpta, igne amoris leuis effecta, omnis affectionum superius eleuata & stupefacta, admirabilem in praesenti certissime sentiat, quem aduenam ignorabat, vt per multas affectiones, & continuata desideria multo tempore desideratum inueniens, dicat admirans prae gaudio: Vere tu es Deus abscõditus. Tunc enim nomen quod est mirabile sanctificatur, quando in sua petitione exauditur, vt terra remota, idest carnalitate, solus sponsus cum sola sponsa mirabiliter praesentetur. (Isa. 31. b) (Isa. 45. a)

Secunda petitio.

ADueniat regnum tuum. Tunc enim regnum Dei in animam venit perpetuo solio stabilitum, quando intantum virtus ardentis amoris praeualet in spiritu, vt non solum inordinationes interiorum sensuum velocissima insurrectione viriliter comprimes, domina totius regni spiritualis appareat, sed cum virtute ipsius amoris omnia acta iudicio rationis praesententur, vt illud quod plus dilecto placere decreuerit, semper in omni actu exerceat, iam se cum suo corpore in obsequio ipsius dilecti adnihilans, per radios immissos ab ipso, praecogitans quae beneplacita sunt illi, & ipsa cum discretione inauertibiliter exequatur. Et si non semper actu, hora tamen consueta faciat orationem, nisi aliqua de causa exteriori, vel maiori obedientia praepeditus: voluntas tamen in conspectu dilecti appareat non inanis, vt iam in omnibus non quaerat quae sua sunt, sed quae Dei, secundum Apostolum, vt iam in ipsa regnet solus Deus, (Philip. 2. a) cum iam seipsam voluntas sacrificium medullatum obtulerit: quia iustum est, vt in ipso a quo creata est, finaliter conquiescat, ipse solus in ipsa solus resideat, vt sub ipsius regno referuetur intacta, vt in ipso refrigerium suaue inueniat, & dicat prae gaudio: Sub vmbra illius quem desideraui, sedi. Et subdit rationẽ, quia fructus eius dulcis gutturi meo. Tunc enim (Cant. 2. a) vere regnum aduenit, quia sub vmbra illius altissimi sedet, qui est rex regum, & Dominus dominantium: (Apoc. 19. c) quem ipsa perfecte obtinet, quando, vt dictum est, voluntatem suam secundum quod humanae fragilitati competit, Deo totaliter consecrauit, nulli creaturae penitus subiacendo.

Tertia petitio.

FIat voluntas tua, sicut in caelo & in terra. Cum enim vere non diligat, nisi quem diligit, & velit eum ab omnibus venerari, petit sponsa (quae per caelum signatur, vt dictum est) vt id quod sentit alijs peccatoribus (qui per terram denotantur) misericorditer innotescat, vt ipse qui solus est colendus, & insatiabiliter adorandus, sic se benignum in sua reuelatione peccatoribus exhibeat, vt scintillam veritatis, & stillam roris ipsum vnice attingentis, ipsorum mentibus impartiendo distribuat: vt omnis lingua exardescentis affectionis interior, qua solus spiritus creatus spiritum increatum alloquitur, confiteatur experimentaliter cognoscẽdo, vbi est ineffabile iudicium, quòd Dominus noster Iesus Christus in gloria est Dei patris, diligentibus ipsum, & derelinquentibus terrena gaudia, ad multo illis pretiosiora munera multipliciter conferenda. Secunda ratio quare in gloria (Philip. 2. b) Patris esse dicitur, vt per amoris desideria vere diligentem ipsum ad suę integritatis vnitatem misericorditer erigendo, suae sollicitudini compatiens, in sinu suo immobiliter collocet, sicut Dominus dicit: In perpetua charitate dilexi te, ideo attraxi te miserans (Hiere. 31. a) tui. Ait ergo: *Fiat voluntas tua sicut in caelo*, scilicet firmo, continuo mobili, diuersis luminibus adornato, vt dictum est anagogice reducendo, *& in terra*, idest peccatoribus, scilicet qui non immerito terra proprie nominantur, quia longe a regione ignis sunt positi, per cuius consumptionem purgatiuam, anima leuigatur, vt in terris existens, caelestes amando & desiderando obtineat mansiones, quia vbi amat ibi proprie inhabitat. Hoc nomen *terra*, non potest exponi anagogice per essentiam, sed tantum per causam; quia sicut amor est causa, vt mens omnia bona per amorem obtineat, sic absentia illius est causa omnis defectus, scilicet poenalis, & culpabilis, idest venialis, & mortalis. Et hoc est quod dictum est, quòd peccator terra dicitur, quia a leuitate amoris igniti distantius elongatur: & in talibus, quae culpam dicunt, vel defectum, est ars alia exponenda anagogice, vel quia proprietatem de se non habent, quae sponsae tendentiam ad dilectum respiciat, & alia quae hic exponuntur per amoris absentiam: sicut alia creatura, vel scriptura aliquam proprietatem habet in se inclusam, qua sponsa ad sponsum erigitur, ad sensum anagogicum transferendo, vt sicut vnitiui amoris praesentia sit causa omnis boni, sic eius absentia occasionaliter est praesentia omnis mali, non quòd carentia sit aliquid in spiritu, sed quia per carentiam amoris, anima non habet retinaculum, iam vaga per deuia quasi effrenata discurrit, & incurrit omnem miseriam & non immerito, quia, Denigrata est super (Thren. 4. b) carbones facies eius, & intantum viluit regio diademate priuata, scilicet Deo omnipotenti amatore suo, quòd omnes amici eius spreuerũt eã, scilicet Angeli, (Ibid. 1. a) & facti sunt ei inimici, quia iam non est ipsis mentibus caelestibus conformis affinitate amoris, ideo ipsi, scilicet animae inimicari dicuntur, quia a sui subsidio, scilicet Deo omnipotenti, priuata regali signaculo elongatur. Non igitur immerito dicitur, quòd anima caret omni bono cum amore priuatur, quia iniquitates, suae diuiserunt inter se, & Deum suum, scilicet

(Peccatores terra sunt.)

licet

1.Cor.2. b Isa.64. a licet illum quem nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quem præparauit Deus his qui diligunt illum. Subtiliter ergo, & luculenter ista meditetur, quomodo per causam, vel per essentiam, vel amorem salientem in vitam æternam claritatis æternæ, ampliorem radium, gaudium haurientem in his se exerceat: quomodo etiam ista quæ nunc dicta sunt manifestissime comprobantur.

Quarta petitio.

P*Anem nostrum*, *&c.* Pro se enim, & pro alijs per augmentum amoris sursum agi desiderat, vt supra se eleuata, fonti totius beatitudinis existens propinquior, sic in verbo refectibili satietur vere, vt in ipso immutabiliter confirmata, delectationem inferiorem miserabilem, tamquam ea non indigens, de cetero non mendicet. Scit enim quòd statim ad creaturæ, vel carnis consolationem cito prolabitur, si non refectione supercælesti, pane videlicet Angelorum qui est amor, cuius haustu sugens delitias in fonte beatitudinis æternæ continue aliquantulum satietur. Ideo panem petit, idest augmentum amoris, quo solo infirma solidantur, & debilia fortificantur, & famelica satiantur. Et petit ipsum *hodie*, sed *quotidianum* præmittit ordinate procedens.

Panis quotidianus quid. *Quotidianum* nominat, quia nec per diem, nec per horam, nec per instans potest mens vera vita viuere, nisi stilla roris viuificante continue perfundatur: quia sicut anima est vita corporũ, sic amor vita spirituum. De qua, & etiam de his pro quibus anima non sufficit, paranymphi dilecto referendo gratias, dicunt illi: Vitam petijt a te, & tribuisti ei Domine, quæ non est ad tempus momentanea, vt est vita corporis, sed in longitudinem dierum, vsque in sæculum, & in sæculum sæculi permanebit: quia amor quo sponsa viuendo totaliter adamauit sponsum, non deficiet in futuro, sed tantum augmentabitur, vt compleatur sermo propheticus, quem ipse Altissimus per os Isaiæ edidit, dicens: Dicit Dominus cuius ignis est in Sion, & caminus in Hierusalem, &c. Vel aliter potest dici, secundum quòd de mente anagogica est præsens intentio. Nisi enim semel in die pane sensibili corpus reficeretur animale, corporalis fortitudinis amitteret vigorem; sic nisi mens in motibus amoris vnitiui, semel in die aspirando ad osculum se extendat (nisi forte quandoque in agrum ad se exercendum exiuerit, vel aliqua modesta requie corporali, vel aliqua de causa spirituali) vix est quin in se ipsa efficiatur tepida, & de perfectione suæ altitudinis aliquid non amittat: nec mirum, quia sponsus præstolatur ad ostium, dicens: Surge propera amica mea, & veni. Si ergo in nimia moræ protelatione se absentat, ipse non immerito indignatur, & ab ipsa se subtrahit ad tempus sæpius. Et licet ita intenso habitu, vt prius hunc diligat, tamen dicit: Quæsiui per noctem, quem diligit anima mea, quæsiui, nec inueni. Hoc est proprie per noctes quærere, videlicet per creaturas consurgere, & dilectum in eisdem quærere, vt quidam dicere voluerunt, quod quærere per noctes, erat quęrere per creaturas, vel per vestigia creaturarum; sed hoc anagogico, & vnitiuo motui non conuenit, cum sine omni speculo affectus amore subleuante, ipsi fonti bonitatis æternæ inhæreat. Sed tunc per noctem dicitur quærere, quando aliqua de causa mens in suis sursum actionibus impeditur, vt in quem primo lucide, & expedite, & præclare sine tenebra mouebatur, quandoque caliginosam se sentiat, vt etiam affectus a cogitatione phantastica in illo in quem mouetur, vix valeat separari. quod fit quandoque propter suam negligentiam, vel alijs de causis, vt postea apparebit. Quæsiui ergo, & non inueni in tanta agilitate affectionum ardentium, vt solebam.

Psal.20. a

Isa. 31. d

Cant. 2. c

Cant. 3. a

Quid sit per noctē quærere sponsum.

Quid importet hodie. Petit etiam *hodie*, hoc est, in præsenti vita, ratione

A æternitatis, quę est simplex, & vnica, quę in amore viuentibus incipit in præsenti vita: quia amor ille quo sponsus in vita ista diligitur, idem est numero cum illo, quo in æternitate gloriæ gubernatori omniũ vnietur. Et hoc est, quod dicitur, *hodie* quod vnitatem, & claritatem signat. Et ideo præsens vita dicitur, vt dictum est in ratione continuationis. Præsens dicitur, quia cum amore inhæret, verius, & veracius vino & pane reficitur, quàm aliquod corpus alij corpori sensibili per aliquod glutinum, vel vinculum materiale copuletur. Et hoc est quod ait diuinus Apostolus, aspirantis animæ vnitiua suspiria collaudans: Qui 1.Cor.6. d
B adhæret Deo, vnus spiritus est, &c. Bene ergo debent præsentia non immerito appellari, vbi non tantum præsentialiter sponsa dilecti astat aspectibus, sed cum ipsa vnum a diuino Apostolo hierarcha istius sapientiæ nominatur. *Hodie*, etiam lucem importat, quia tunc sibi vere oritur sol iustitiæ, cum radijs solaribus ad superiora instruitur eleuari. & ideo in canticis aurora meretur appellari, vbi dicitur: Quæ est ista quę Cant.6. c
progreditur quasi aurora consurgens? Tunc enim pane vitæ iam incipit refici, cum ad modum auroræ crescendo, & in amorem se eleuando, virtute ipsius amoris in motibus egredientibus se sentit experimentaliter sursum agi.
C Quod experimentum (ne facultas errandi indoctis, & pueris detur) nihil aliud est, nisi expeditio motuum, & consurrectio ardentissima per eosdem, quod non minus a mente exercitata percipitur, quàm oculus corporalis bouem sensibilem transeuntem per semitam contempletur. Quod ad præsens supponitur, cum in sequentibus hoc argumentis irrefragabilibus comprobetur. Quia ergo sibi iam incipit æternitas, & sponsi præsentia, & lux etiam refulgere interius, dicit de talibus magnus hierarcha Apostolicus: Nostra conuersatio in Philip.3. d
cælis est: quia est iam lux solis iustitiæ super terram,
D idest mentem amantem adhuc terrestri corpori sociatam, per quod licet a sui tendentia multipliciter retardetur, tamen flante austro manuductiuæ inspirationis, per radios diuinitus immissos ad diuiniora suscipienda desuper aperitur, cum maxime a parte inferiori respectu mundanorum delectabilium obturatur. Et hæc superior portio, quæ Deo vnitur, & pane etiam vitæ, & amoris reficitur, licet a parte inferiori terrestris non cælica, multas importunitates sentiat sæpissime, vel inuita. Claudat ergo quantumcũque potest affectus ostium, ne ad inferiora respiciat, sed ad diuina sursum actione fideliter ad hoc
E aspiret, vt sibi a dilecto dicatur iam cenante cum ipsa: Hortus conclusus es, soror mea sponsa, hortus Cant.4. e
conclusus, fons signatus: qui hortus dicitur florens rosa odoris: qui ideo conclusus dicitur, vt nullus aduersarius, vel propinquus particulam veri amoris obtineat, nisi ille de quo dicit, qui solus ratione suæ floridæ honestatis nihil aufert penitus, sed potius reficit, de seipso iucundum perhibens testimonium, dicit: Ego flos campi, & lilium conuallium. qui non Cant.2. a
extra ipsam, sed potius interiorem habitationem appetens, & ad hoc efficacius implendum, menti pauperculæ altissimus se inuitans, vt ipsam vino & pane
F reficiat, idest consolationem iucundæ diuinitatis tribuat, sic dicit: Aperi mihi soror mea, amica mea, Cant.5. b
columba mea, quia caput meum plenum est rore. Iam conditionem prouocatricem apponit, & multiplicem, ipsam multipliciter, & dulciter prouocando, vt ex parte dilecti plena designatio habeatur, quòd per ipsum non steterit, quin mens profundis beneficijs, donis, & fulgoribus, plenarie repleatur. Caput plenum rore nominat, quia sicut a capite descendit motus, & sensus ad membra inferiora, quæ vitam veraciter attestantur: sic ab ipso altissimo, qui caput est totius Ecclesiæ, vita amoris, & sensus lætitiæ vnitiuis mentibus illabuntur.

Quinta petitio.

ET *dimitte nobis debita nostra, &cet.* Vbi requirit sponsa a tribus instantius liberari. Primo a malo culpæ venialis, quia mala mortalia elongata sunt ab ipsa propter ipsius radicationem in Deo ab ipsa dilecto: secundo a malo periculi, quod est vtrumque, & culpæ & pœnæ respiciens: tertio a malo pœnæ, per quod contractum in culpam frequenter incidimus.

Primo a malo venialium quærit sollicite liberari, quod non nisi per donum amoris poterit ab ipso totaliter obtineri. Quia enim mens luminis nihil habet, nisi inquantum præparando se a suo sole spirituali ipsi præparatæ, se inauertibiliter infundente irradiationem recipit. Quando vero per inordinationes virium interiorum, vel ineptas delectationes sensuum, quærens alibi requiem quàm in fonte bonitatis, vel beatitudinis, aliquantulum ab ipso obliquatur, & obliquata dispergitur, nisi ab ipso lumine fonte claritatis illustretur. Anima enim per venialia aliquantulum obfuscata quærens alibi delectari, quasi ille sibi non sufficeret, qui sola visione pulchritudinis suæ, & attractu dulcedinis reficit omnem mentem angelicam & humanam, non immerito a suo desiderio retardatur.

Petit ergo attentissime liberari, ne a suauibus desideriorũ eloquijs sponsus ad sui subsidium, vel subuentionem vocatus retrahatur, & ideo sub persona gemẽtis terrenas cogitationes extirpare radicitus non valentis, dicitur in libro Sapientiæ: Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem. Cum enim multa de inferioribus cogitat, & voces creaturarum recipit afficientes interius, in tanto a summis subuentionibus distantius elongatur. Quia inquantum mens plus circa diuersa cogitando distrahitur, in tantũ minus in fonte beatitudinis adunatur. & tunc corpus animam aggrauare dicitur, quia quodlibet horum ad sibi locum naturaliter competentem tendit. Ideo est ibi pugna continua, & mentis aggrauatio, quia anima tendit ad Deũ, qui solus est locus naturaliter sibi sufficiens, corpus vero ratione ponderositatis semper habet circa terrestria delectari. Vel aliter potest dici, ne propter suam offuscationẽ, & obliquationem a decorante lumine in tanti sponsi præsentia, quem intimis visceribus amplecti desiderat, indecẽter ornata iudicetur ab ipsa, cum minus speciosa sponsa eius illi appareat, qui in ipsa solum pulchritudinem interiorem ad sibi sponsam assumendam specialiter contemplatur: quia tunc est acceptum eius eloquium, quando per mentis interiorem pulchritudinem supercælesti pulchritudini conformatur. De qua ipsam præcipue admonet, in canticis dulciter alloquens hanc: Vox enim tua dulcis, & facies tua decora. quia tuus affectus non sapit nisi cælestia, & facies tua non est multitudine venialium, vel carnalibus affectionibus deturpata. Ideo tuum mihi suaue est colloquium, cum hoc clamo, te per pulsum affectionum alloquens. & facies tua decora, & ad dignitatem nuptiarum regalium præparata, quia non est macula in te, quæ tamen non nisi per sanctum amorem extinguitur. Quia cum mens consurgendo ad vnitionem quæ immediate per motum amoris acquiritur, prius obliquata rectificatur, vt per istam rectificationem & consurrectionem, affectus tamquam gutta aquæ, quę cadens in ignem culpa venialis per sui concrescentiam, vel adunationem importunum nullo modo valeat ingerere nocumentum. Illa etiam debita cognominat, quibus obligati propter illam, ratione iusta alicuius pœnæ debitores efficimur, cum mens in ipso qui est vera beatitudo minus delectatur, cum ex deliberatione alibi, quàm in ipso requies appetitur, qui solus mentis humanæ desiderio est plenissimus, & sufficiens consolator, ita vt ipsamet veritas de sua

Sap. 9. d

Cant. 2. c

A plenitudine protestetur, ad suam sufficientiam alios prouocando, sic dicens: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, in superiorum affectionum laborioso exercitio, sed tamen dulci: quia cum propter elongationem incolatus miseriæ, & dilationem gloriæ oneratos vos esse dicitis, & corporeæ sarcinæ corpulenta substantia retardari. Et ego reficiam vos, non alius, qui sum sapientia æterna oriens ex alto, qui diuinas consolationes vestra desideria quietãtes, non tantum in futuro, sed impartiar etiam in præsenti. Nam quia mitis sum, & humilis corde, ideo prouocantibus meam affluentiam per continua desideria me inclino, non pauperes despiciens, quia humilis sum corde: quia inquantum terrenis diuitijs mens fuerit pauperior, in tantum ad regales nuptias veluti conformior super humanę naturę limites, mihi vnien do citius eleuabo. Quod vos non per speculationem attendatis, sed videte per gustum interius pręeuntem: quia non videbitis nisi sermonem Prophetæ impleueritis, sic dicentis: Gustate & videte, quoniam suauis est Dominus; quia tunc erit requies, & proprie murmur aspirantis animæ iam cessabit, cum Creatorem seipsa maiorẽ, in seipsa persenserit quiescentem. & hoc est, quod postea dicitur: Et inuenietis requiẽ animabus vestris. & tunc amoris iugum erit leue, & onus facile. Nam iugum amoris sua dignitate & iucunda allicientia sic ligat interius voluntatem, vt nihil pœnæ sentiat, qui ceruicem suam supposuerit ad iugum suauissimum sustinendum. Nam contra consuetudinem aliorum iugorum, illud manifestissime suis sustinentibus comprobatur. nam aliud iugum trahentes, ab ipso ceruices inclinant inferius: iugum autem illud intantum sustinentes eleuat, vt commorantes in terra, faciat in cælestibus habitare, vt supra nosmetipsos extendendo, spirituum conciues faciat supernorum. Ideo vere leue dicitur, quia ab inferioribus mentem alleuians, & ipsum ad superiora supra seipsum statuendo est leuigans. Suaue etiam dicitur, quia ipsum sustinens, viuit vita Angelorũ non hominum. quamuis modo imperfectius, sed in separatione corporis, & animæ plenissime feliciter obtinebit. Vel ideo suaue dicitur, quia in tanta lætitia, & iucunditate interioris animæ facit vitam istam amaram deducere, quia sibi iam vita gloriæ incipit, vt iucunditas mentis pœnalitates corporis propter sui abundantiam exuperet absorbendo. Leue etiam dicitur, propter interioris animæ pinguedinem, veluti autem pinguem, & pinguedine repletam carbonibus in veru appositam, vt frigoris egestas, vel æstas, vel calor importunus non sibi ingeneret aliquod nocumentũ, vt merito præsentiat, quòd sibi antea sponsus promiserat, dicens: Ego protector tuus sum, cum iugo meo suaui alliceris: & merces tua magna nimis, cum me in gloria videbis. meipsum non aliud tunc tuę militiæ stipendium recipies, sed nimis, quia tuum gaudium vsque ad completam cognitionẽ non tibi subtraho. sed cum meum iugum sustines parũ in miseria, qualis ero in gloria, misericorditer tibi communico.

Mat. 11. d

B

Psal. 33. b

C

Iugũ Christi amore Dei fit suaue.

D

E

Gen. 15. a

F

Sexta petitio.

ET *ne nos, &c.* Tunc enim mens in tentationem inducitur, quando tantis blanditijs, vel seductionibus mens illaqueata voluitur, vt iam in parte consentiat huic necessario operi, ad quod inclinari a seductore versutissimo instantius admonetur. Petit ergo sponsa, non de dilecti continua subuentione diffidens, sed carnis humanæ fragilitatem considerans, vt ab isto periculo liberetur: quo tunc scit se firmiter liberari, quando benignissimo protectori per radiantissima amoris desideria præsentatur. Et ideo obnixe semper intendit per affectiones sursum agi, vt illum mereatur attingere, & suis affectionis clamoribus prouocare, de cuius misericordia cõsisa, hostium

cuneos-

cuneos, tentatores fortiſſimos conſpuendo, ob dilecti confidentiam vilipendit, qui ſibi iamdudum per Pſalmiſtam promiſerat: Qui in me ſperauerit, liberabo eum, protegam eum, quoniam cognouit nomen meum. Item alia eſt ratio, videlicet propter importunas hoſtium inſidias, qui intantum ſecundum quòd aduerſari permittuntur concurrentes in ſponſam inſaniunt, inquantum creatori immediate ſubiecta, ſe ab ipſorum dominio diſtantius elongauit, & quòd fortiori tentatione non præualent, multiplici importunitate, & frequentia tentationis multiplicis, hanc furibundius perſequuntur, ſperantes hoc, quòd Iordanis adhuc influat in os eorum, & ſternant ſibi aurum quaſi lutum. Tunc enim Iordanis influit in os dæmonum, quando riuulo amoris a fonte bonitatis, vel beatitudinis æternæ exeunte, per quem vita deſcendit in ſpiritum, interrupto veluti ſecretiſſimo aquæductu, per partes corporis riuuli mundanarum cupiditatum, & vndæ præcipitantes dignitatum terreſtrium, ſuffocato balſamo affectuoſi amoris, per quem anima in ſuis deſiderijs loquitur, impetuoſis fluctibus animam repleuerint. Et tunc aurum quaſi lutum ſternitur, quando amor ſuauiſſimus creatoris ſuo decore animam pulchrificans, & dignitate præexcelſa inſigniens, in amorem creaturæ faciem ſuperiorem animæ ſordidantem, lamentabiliter commutatur. Ideo liberari ſe poſtulat, ipſum deſiderijs prouocando, vt ſibi ille iam nolit deficere, ob cuius amorem efficacius obtinendum, terrena gaudia, & regnum diaboli conculcauit. Et ideo ſibi per Prophetam deſideranti dilectus repromiſit, vt videlicet ſuam petitionem non ſolum exaudiens, ſed in ſua tentatione tamquam felix dux, & comes ſua iucunda præſentia ipſam totaliter liberabit, & pro victoria, & fidelitate ipſius pugnando ipſam corona gloriæ præmiabit, ſic dicens: Clamauit ad me, & ego exaudiam eum: cum ipſo ſum in tribulatione, & cetera.

Pſal 90. d — *Iob 40. c. & 41. d* — *Pſal. 90. d*

Tertia ratio eſt, propter quam petit a periculo liberari; quia mens vnita Deo iam non quærit, quæ ſua ſunt, felicem inſequens magiſtrum, qui facit ſolem ſuum oriri ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos, ideſt bonitatis ſuæ radios in bonis ſubmittens, & deinde per ipſos ad ſeipſum attrahens, ſuper malos etiam expectans forinſecus, ſicut radius ſolaris ad feneſtram clauſam expectat, de natura bonitatis ſuæ nullatenus retrocedens, ſed pulſans continue, ne per defectum ipſius conferentis, vllus ſpiritus rationalis Chriſtianus videlicet, infidelis aliquis, vel Iudæus diuini amoris inopiam patiatur. Qui ergo fideliter diligit, laboret attentius tam oratione interiori, quàm etiam ſpirituali quodam exercitio, cum viderit multiplicem, vel, vt planius, & verius proferam, infinitam ſtragem animarum, vt omnes ad vitam amoris mutui ſuſcitentur, & excæcati oculis interioribus, ad cognitionem perueniant lucidiſſimæ veritatis. Quia ergo mens vnita Deo, ratione amicitiæ a dilecto poteſt quàm plurima beneficia peccatoribus impetrare, quia fidelium ac veracium amicorum eſt per omnia idem velle, & idem nolle, & cum ad hoc dat operam ſollicitam, poteſt multam, orando, & obſecrando dilectum, auferre prædam ab hoſtibus, & in hoc indignationem furibundam incurrere, & ideo petit pro omnibus, ab ipſorum laqueis liberari.

Matt. 5. g

Sed vltima eſt ratio, ſecundum quòd magis conuenit præſenti tractatui, quia experimento præcognouit, quàm ſuaue fuit dilectum tam benignum diligere, hoc morte amarius reputat, quòd in modico tantillo conſentiat, vt a tam felici conſortio, nec modo, nec in perpetuum ſeparetur, immo etiam intolerabile dedecus, vt mens quæ ſentit pie, quæ ſit iſta iucunditas, aurem inclinare ad inimicorum colloquia, mundana gaudia, vel terrenas diuitias dignetur, tamquam quid ſit vere bonum, non experimentaliter cò-gnouiſſet; cum ipſa maxime feliciter edocta, animas peccatrices iurgauerit, quia ab iſta fontali bonitate miſerabiliter receſſerunt, ſic dicens: Arguet te malitia tua, & auerſio tua increpabit te. Poſtea ſubdit rationem, dicens: Scito, & vide, quia durum & aſperum eſt reliquiſſe te Dominum Deum tuum, duplicem infelicitatem, ipſam ſignificans incurriſſe; quia per malitiam, creaturæ inferiori inuerecunde adhæſit propter momentaneam delectationem, iuſto Dei iudicio, non oblectationem, ſed amaritudinem potius reportabit; vt qui ſatiari voluit in ipſis delectationibus creaturarum, infinitis amaritudinibus repleatur. quia quanto delectatio mundana ſpiritus ſecreta ingreditur, tanto veneno peſtifero lamentabiliter anima adimpletur, non tantum malitia, qua ſpreto Creatore creaturę adhæſit, ſua inferiori vilitate arguit, ſed diuiſio a fonte totius beatitudinis increpat: quia ſicut ipſe eſt ſummum bonum & ſolum, & ideo omnia dicuntur bona, inquantum ipſum completius participant. Quod non bene participat bonum, non debet aliquid appellari, quod tamen impoſſibile eſt: & ſic ipſe fons iucunditatis, & lætitiæ riuulos ſuę beatitudinis mentibus impartitur, & ſecundum recipientium præparationem, quibuſdam minus, quibuſdam magis miſericorditer ſe infundit. Quando ergo anima diuiditur a fonte illo, ſine quo nihil eſt gaudij, niſi inquantum ab ipſo inferius deriuatur, non eſt mirum, ſi anima diuiſa ab ipſo triſtis efficitur: quia aquæductus amoris, per quem iucundanter anima a Creatore experimentaliter lætitiam obtinebat, interciſus rumpitur, & ideo cõtinuo corpore cum ſe mens infra ſeipſam colligit, increpatur; quia abſciſſa non ſentit illum, a quo tota iucunditas emanat, & deſcendit, & anima iſta conſiderans, inaudita lætitia circumdatur, & ſingulare gaudium comitatur, a quo periculo per affectiones, & dilecti deſideria totaliter expeditur, & victorioſiſſime liberatur; quia propter illud quod ſentit, ſubiectas ſibi delitias vilipendit, intantum de inimicis triumphans, vt quod ſibi crèdunt inferre ad ignominiam, ipſa exinde per virilem inſurrectionem in ipſis, ampliorem dilecti gratiam, & vnionẽ ſtrictiorem, & coronã gloriæ conſequatur.

Hiere. 2. d

Septima petitio.

Sed libera nos a malo, amen. Petit hic liberari a multis pronitatibus excitantibus ad peccatum; quia cum ſupra omnem æſtimationem mens experimentaliter edocta, ad intimiorem vnitionem aſpiret, & ad dilectũ ſuum ſurſum agi deſideret; tamen quandoque ratione corporis terreſtris, & carnis inimicantis, ſpiritus ſurſum actioni intentus a cælis ad ſenſuum concupiſcibilia appetenda obliquatur, & quandoque nitens ſupra ſe erigendo habitare per amorem in cælo, quandoque inuenit ſe per cognitionẽ in luto. Quia ergo hoc execrabiliter deteſtatur, vt mens, quæ eſt totius Trinitatis ſacrarium, libidinoſas allocutiones recipiat, vel ad aliud inuerecunde ex deliberatione ſe inclinet, propter quod ſponſo contemptibilis habeatur, petit ab iſtis multiplici deſiderio liberari, non propter pœnam vitandam quæ ſibi debeatur, ſed ne obfuſcationem incurrat, qua poſſit in aliquo a ſuo dilecto minus appretiabilis iudicari. Vnde oportet, quòd ad illum benigniſſimum Patrem, per quem eſt in vita amoris generata, ſic aurem affectus inclinet, & oculum intellectus aperiat interius, vt tanto ardore dilectionis patri ſpirituali adhæreat, & ad eius manſionem aſpiret, vt pro ipſius amore obliuiſcatur patriã & parentes, vt ſine contaminatione vniuſcuiuſque cauſati alterius vel creati, virgineo decore adornata, illi cæleſti ſponſo concupiſcibilis habeatur, cui etiam ille Altiſſimus communicari cupiens, ipſam ad imaginem ſuam creauit ex nihilo, totius Trinitatis imagine inſignitam, ad ſibi ſolum, tam in via, quàm

quàm in patria igniti amoris obsequium impendendum. Audiat ergo iugiter per Dauid prophetam ipsius admonitionem dulcissimam inuitantis: Audi filia, & vide, inclina aurem tuam, &c. Et ita multiplicatis suspirijs per amoris efficaciam plenarie poterit obtinere; quia prima natiuitate, quando anima infunditur, has corruptiones carne recipit, quibus sæpe ad inferiora prolabitur. Sic e conuerso secunda natiuitate, qua perfecte in Deo nascitur, perfecta existit, ordine præpostero caro aspergitur a mente interiori pinguedine, vt per quam anima in prima natiuitate fuerat sauciata, in secũda eius natiuitate perun cta affectu amoris vnguẽtum odoriferum distillãtis, prius contra, ab ipsa recipiat sanitatẽ; vt mens ratione obedientiæ inferiorum virium, iam parte reformata, & suo primordiali principio concordans, regnet in carne cælitus obtenta victoria, sponso laudes debitas referendo, decantet pro dulci beneficio exaudita, scilicet immissione ignis in spiritu, & roris in carne pœnalitates ipsius fœtidas extinguentis, iam ipsum sponsum in affectu libertatis possi ens, iam in luce ambulans, iam de somno carnis experrectus ipsius subsidio, iam ad ipsum consurgens, attentius vigilat, dicens: Deus Deus meus ad te de luce vigilo. Sitiuit in te, &c. Cum enim iam est a pœnalitatibus liberatus affectus, vt ipsis non subiaceat, vigilare ad ianuam ipsius incipit ardentius, affectionibus concupiscendo intentius, vt ab ipsa intentione iam caro silere incipiat, & spiritui consentire, cui diebus omnibus anima fuerat inimica. Si ergo patet per simile datum in vno, quàm mirabilis scientia absconditur in scripturis, quàm lata, quàm profunda, quàm saporosa, quàm nobi is, qua docetur sponsa ab inferioribus separari, vt regalibus nuptijs grata, & accepta in posterum habeatur. Nullus ergo ambigat, quin totus textus noui & veteris testamenti, secundũ viam anagogicam de sponsi, & sponsæ colloquijs, vel eorum altercationibus amore prẹuio, lumine concomitante valeat explicari. Nec solum scripturæ, sed etiam omnes creaturæ, quæcumque sint ab vltimo centro inferni, proprijssime ad hoc idem induci valeãt, cum istam sapientiam, secundum illas nobiliores proprietates in se occultatam habeant, quæ faciliter possunt desuper irradiante lumine denotari.

Psal. 44. c · *Psal. 62. a*

De duplici via illuminatiua. Cap. II. Partic. III.

Sequitur de via illuminatiua. illuminatiua duplex est, practica & theorica. Primo dicendum de practica, qua mens actualiter cogitando conscendit ad Deum. Secundo dicetur de theorica, quomodo omnis scriptura ad Deum anagogice reducatur. Dicto vero quomodo sensus anagogicus latitat in scriptura, dicendum est, quomodo per istam viam illuminatiuam ascenditur ad vnitiuam, & iste decursus fundatur super hoc verbum Psalmistæ: In meditatione mea exardescet ignis, &c. Quia adhuc mens proficiens est indisposita, ad hoc, quòd expedite feratur affectionibus anagogicis in dilectum, oportet, quòd primo aliquantulum meditetur eo modo, quo dictum est; vt per cogitationem præuiam aliquantulum incipiat scintillando affici in illum, in quem in tertio statu sine omni cogitatione concomitante, vel præuia, quotiescumque vult sine obstaculo sursum eleuatur. Ad quam expeditionem cum perfecte poterit attingere, omnis ab ipsa sapientia in sua consurrectione cogitatio, vel meditatio abscindetur; quia cogitatio ibi non est, nisi vt per ipsam affectio accendatur. Sic ergo vsualiter per meditationem prædictam proficiat: primo sicut dictum est, proprietatem vocabuli ad sensum anagogicum transferat; postea illud ad amorem reducat; tertio, quòd in ipso Deo afficiatur.

Psal. 38. a

Verbi gratia: *Pater*, idest, tu es qui filios spiritua- A les progeneras mediante viuificatiuo germine. Tunc ergo ero vere filius tuus, quando te vero amore constringam. O quando diligam te, constringam te intimis visceribus! Similiter per hoc quod dicitur, *noster*, idest tu es ille qui latissime diffundis bonitatem. Si ergo vere te amarem, tunc aliquid in me tuæ latissimæ diffusionis stillares. O quando te tam ardenter amabo, vt tua lata bonitas in me aliquantulum appareat! Similiter per hoc quòd dicitur, *in cælis*, & sic de alijs omnia anagogice transferendo. Et sic per meditationem præuiam per istas aspirationes affectio amoris paulatim accenditur, & sicut stuppa radio solari exposita primo exsiccatur, & statim accenditur; B sic per istas aspirationes dilectum prouocantes, ad mentis eleuationẽ magis ac magis accenditur, vsque quo ad vnitiuam eleuationem affectio sustollatur.

Sic dicatur: *Pater noster, qui es in cælis*. Secundum igitur virtutem prædictam sic dicatur; *Pater*, idest tu es ille, &c. vt supra. Sequitur: *qui es in cælis*. O anima mea miserabilis, quando ad instar cæli clara efficieris, & nitida, vt diuersarum virtutum sideribus adornata! Tunc enim bone pater in me habitare dignanter, & libenter te sentiam, quando te amore ardentissimo constringam, & per flammam amoris C anima miserabilis plena fæcibus expurgabitur, statim in me tunc certissime subintrabis, & mundum conscientiæ meæ hospitium inuenies.

Sequitur, *Sanctificetur nomen tuum*. O bone pater, quando tua notitia sanctificabitur, idest sine terra efficietur in nobis miseris! quod tunc erit, quando omni carnalitate depulsa, tu solus super omnia diligeris. O quando igitur te tenebo; non enim tunc terra in me locum habebit, quando tu dulcis pater, per tuam gratiam, & amorem in me habitabis!

Adueniat regnum tuum. Væ mihi peccatori, vult quandoque in me habitare, & regnare inanis gloria, D quandoque gulositas, quandoque luxuria. Sed nolo regnare in me, nisi te pater bone: tunc vere in me regnares, si vere te ardenter amarem. nam in solo amore ardentis animi veluti in proprio hospitio requiescis. O quando igitur per glutinum amoris ardentissimi te tenebo, vt in me regnare incipias, & solus ad regnandum in regno meo tenebroso aduenias!

Fiat voluntas tua sicut in cælo, & in terra. Tunc enim voluntas tua primordialiter efficietur in me, quando secundum fragilitatem humanam, ego miser vermis terrenus, tuæ voluntati omnino consentiam, sicut illi beati spiritus qui in cælis te facie ad fa- E ciem contemplantur. Sed quis me dulcissime Deus tibi faciat consentire, nisi sola amoris vehementia, quæ contrarias voluntates coniungit, & hominem nouit in te ipso, qui diligeris, conformare, & miro modo transformat a claritate in claritatem? Quando igitur te o bone Domine ex toto diligam, & glutino dilectionis vnitus tibi soli consentiam!

Panem nostrum quotidianũ da nobis hodie, &c. O panis Angelorũ, quando tua refectione dulcissima reficiar? in hoc enim Angeli & sãcti beate viuũt in patria, inquantum bone pater, affectionibus flammigeris te contingunt. O quando panem amoris habebo, vt de F eodem cibo in præsenti nutriar, quo Angeli & sancti in gloria satiantur, vt de micis comedam quę cadunt de mensa Domini mei! O bone pater hunc panem da nobis semper, quia inquietum est cor nostrum, donec cælesti pane aliquantulum confortetur. qui ideo quotidianus dicitur, quia inquãtum plus comeditur, in tantum desiderio quotidiano reficit abundantius.

Et dimitte nobis debita nostra, &c. O bone creditor, quando debita peccatorum meorum quoquomodo esse dimissa cognoscam! Nam sicut peccatum meum me tibi reddit inimicum, a te me miserum separando; sic amor me vniendo tibi, omnia dimitti cogeret, & te mihi quondam offensum placatum efficeret, & redderet gratiosum. O quando igitur te amore contin-

contingam, vt omni peccato dimisso, mihi placatum A notitia experimentali te sentiam?

Et ne nos, &c. O bone pater hoc peto, non de bonitate diffidens tibi inseparabiliter colligari amoris glutino, sciens quod ex quo odor tuæ dilectionis me miserum ad se trahit, faciliter tanto ligamine ligatus sum astrictus omnia contraria vilipendendo, & te solo inuento tibi inseparabiliter adhærebo. O quis iuuabit me, vt solum astringam, qui solus bonus & dulcis es hospes animæ meæ, modo turbidum securum efficias!

Sed libera nos a malo. Amen. A malo non tantum pœnæ infernalis, sed & purgatorij. Non tamen pater hoc peto, vt effugiam tormenta, sed quia vtrobique est dolor. Nam si essem in inferno, te numquam B facie ad faciē viderem. Si in purgatorio diu post mortem meam stetero, nimis prolongabitur desiderium faciem tuam plenam gratiarum videndi, in quam Angeli desiderant semper prospicere. Sed si ego te ardenter diligerem tunc amor reconciliationis pœnam infernalem pro offensa debitā absolueret. Si te amarem, sic flamma amoris peccatorum rubigines exureret, vt in vltimo mortis exitu affectionibus flammigeris expurgatus, ad te diu desideratum sine dilatione meus spiritus euolaret. Igitur quando te hoc ardore C diligam, qui & pœnam infernalem excutiat, & a dilatione absoluat. Quod ipse præstare digneris, &c.

De via vnitiua in quattuor particulas distinctum. Cap. III. Particula I.

DIcto de via illuminatiua, & quomodo actualiter per ipsam ad vnitiuam ascenditur; sequitur de via vnitiua quæ sit. Secundo de persuasionibus ad ipsam. Tertio de industrijs, quibus mens firmissime solidatur. & hoc pertinet ad practicam, & ad vsum. Quòd etiam si aliquis simplex nesciat ordinare, saltem quoquomodo doleat: & si nescit meditari in scriptura, vt dictum est, saltem aspiret ad D amorem, dicens semper in suis orationibus: O Domine quando te dulcissimo amore constringam! & sic quantumcumque simplex, vel laicus poterit per dolorem de peccatis veluti per osculum pedis, per recordationem beneficiorum veluti per osculum manus, vsque ad osculum oris quod est in desiderijs amoris attingere, dicens: Osculetur me osculo oris sui, &c. Et hæc iam præsumptuosa non iudicabitur, si primo in osculo pedis, & manus se exerceat, & postea in alio tempore ad osculum oris aspiret. O sapientia quæ ex ore, &c. Hæc autem via vnitiua sumitur E in verbis istis, vbi dicitur: O sapientia, quæ ex ore altissimi prodijsti, attingens a fine vsque ad finem fortiter, & disponens omnia suauiter, veni ad docendum nos viam prudentiæ. Verba enim sunt aspirantis Ecclesiæ, desiderantis edoceri ab ipso, qui est fons totius bonitatis, & origo. Licet enim verba ista de ipsa sapientia increata, quæ est Filius Dei, possint recte vel proprie intelligi, in cuius exitu æterno affluentia bonitatis summi Patris apparuit: tamen hic de ista sapientia prout temporaliter mittitur, seipsam rationali spiritui manifestans, est præsens intentio, quæ describitur a beato Dionysio Areopagita doctore F egregio 7. de diuinis nominibus, sic dicēte: Sapientia, est dignissima Dei cognitio, per ignorātiam cognita, secundum vnionem quæ est supra mentem, quando mens ab omnibus alijs recedēs, postea seipsam dimittens vnita est supersplendentibus radijs inscrutabili, & profundo sapientiæ splendore illuminata. Hæc est illa sapientia Christianorum, & totius Trinitatis inclusa, & deifica diffusione diuinitus illapsa fidelibus, qua mentes amantium cælesti rore perfusæ, non aliquod emolumentum temporale, non aliqua dona sponsi, scilicet gratiam, virtutem, vel gloriam; sed ipsum qui est totius deiformis emanationis principium, scintillantibus affectionibus, insatiabilibus

Cant. 1. a

Eccli. 24. a

Sapientia quid sit.

desiderijs, vnitiuis aspirationibus ipsum solum tangere, vel stringere non aliud affectantes, ipsi vniri desiderant. Consurrectio ergo per vnitiui amoris affectiones flammigeras, supra omne officium intellectus in supremo affectiuæ apice constituta, ipsa est sapientia intenta ad præsens, quæ idem est quod mystica Theologia, qua ipsa mens ignita, linguis affectionum occultissime dilectum alloquitur, quæ non alicuius mortalis industria reseratur, sed solum diuina miseratione seipsam manifeste prodit, quæ in his verbis laudatur prout est æterna, inquantum ratione suæ immensitatis a fine vsque ad finem attingit. Similiter prout est temporalis, in quantum suauiter cuncta disponit, scilicet rationales spiritus.

Quomodo ergo per hanc rationalis spiritus ab ipsa feliciter instructus, respectu omnium suauiter disponatur, diuino desuper irradiante lumine ostendemus. Primo respectu supercælestium. cum enim in ipsa beatissima Trinitate sit a Patre Filius egrediens, ab vtroque Spiritus sanctus amor verus procedens, cōnectens Patrem & Filium, sic a fonte bonitatis supernæ sapiētia vnitiua procedens, menti adhuc vianti inferius illapsa, vniēdo ipsam connectit increato Spiritui; vt sicut Pater, & Filius, licet sint distincti, tamen vnum dicuntur ratione amoris connectentis, sic per istam sapientiam qua sola mens supremo spiritui inhæret, tanta nobilitate, licet nihil sit, perfrui promeretur, vt vnum dicatur esse cum illo ab Apostolo, sic dicente: Qui adhæret Deo, vnus spiritus est. Hæc 1. Cor. 6. d autem ordinatio non tantum apparet ratione ordinis personarum per vnitiui amoris sapientiam acquisitam, sed ratione diuinorum actuum: quia cum isti duo actus sint coæterni, & consubstantiales in ipso beatissimo Deo, videlicet seipsum cognoscere, & seipsum diligere; in hoc quod mens in ipso ardenter, & infallibili cognitione, per ardorem cognoscit, veluti in amoris inardescentis meridiano calore recubans, & ardens, in ipso quasi indicibili ardore se diligit, & per hoc ipsum intimius non tantum per creaturam sensibilē ipsi, prout possibile est, conformatur, & in ipsum amore deifico transformatur. Sic mens disposita expressissima æternorū actuū est imitatrix.

Sed non tantum vt est ordo personarū, nec tantum actuum diuinorum æternitas; sed ipse Deus beatissimus est totius creaturæ tam mentis angelicæ, quàm humanæ, tam creaturæ sensibilis, quàm insensibilis fontale principium. Vnde & in hoc solum insinuatur excellentia creaturæ, quando in id principium, a quo habet originē primordialem, reuertitur: quia rationalis spiritus ab ipso immediate conditore creatus, ipsius Trinitatis insignitus imagine, ampliore dignitate ceteras inferiores excellit. & tunc diuino iudicio perfectus & reformatus existit, quando per amorem excessiuum cogentem limites transcendere naturales, ipsi vnitur ecstatica amoris consurrectione, a quo primordialiter exiuit, vt iam circulus æternus in ipso apparere incipiat ad illum, a quo exiuit primordialiter, reuertendo.

Sed & ipse conditor æternus non tantum est totius creaturæ principium & origo; sed & omnia suis rationalibus æternis sic ordine inconcussibili regulantur, vt omnia quæque, diuina regulante prouidentia, finaliter in suis ordinibus conquiescant. Sic mens per intimas affectiones consurgens, quodam medio mirabili ipsam carnem irrorando perfundit, saltem quo ad hoc, vt innata corruptio paulatim sic debilitetur in ipsa, inquātum mens per ardentius exercitiū ad superna extenditur. Quoniam diuina miseratione hac victoria perfruitur, vt inquātum per amorem integrum se subijcit proprio creatori, intantum caro spiritui subiecta, contra naturalem inclinationem, ipsius iussioni obtemperet, & diuino iudicio consequatur; vt sicut mens est concors sui conditoris per amorem prouecta, sic sequatur corporis subiecti, &

mentis

mentis concordia, vt in proprio corpore veluti in regno præsideat, & dicat cum Psalmista: Sitiuit in te anima mea, quàm multipliciter tibi caro mea. *Psal. 62. a*

Sed & ipse altissimus Creator non tantum voluit creaturæ præesse, vt factor, vel dominari, vt rector; sed etiam a fine temporum quasi celsitudine maiestatis exiliens, cum miseris peregrinari instituit, tandem in peregrinationis termino ad supernas mansiones conscendit. Sed & ipsi sic existenti in carne reuertenti in cælum, mens per ecstaticum amorem disposita conformis efficitur, quæ in sua primordiali creatione libera a suo creatore progreditur. Sed & corruptioni corporeæ necessitatis coniúcta, subiecta multiplici seruituti mendica efficitur; sed in posterum supercælesti immissione diuturno aspirationū ardentiū exercitio eleuata, iam quodāmodo arrham æternæ felicitatis pertingit: quia vbi amat, inhabitat, & in illo ad quem tendit, desideriorum importuna tendētia veluti in naturali termino conquiescit. Et sic qui in principio * altissimus existens: secundo quo ad statum humanum mendicus: tertio glorificatus ascendens in cælum, apparuit ipsi per vnitiuam sapientiam conformatus, vt merito dicatur in Apocalypsi de veris amantibus, iam quodammodo sibi reddita per purgamentum flammei amoris innocentia puerili: Hi sequuntur agnum, quocumque ierit.

** als. tutissimus.*

Apoc. 14. a

Sed tamen non tantum in respectu ipsius conditoris, per istam sapiētiam mens * vniens in amore modis prædictis disponitur, sed etiam respectu iubilantium beatorum in gloria, quo ad hoc quòd vita, requies æterna, quæ est Deus beatissimus, finis vnicus, desideratissimus, immediatus constituitur vtrisque. Sed in hoc tantum est differentia, quòd mens glorificata iam in eo per assistētiam præsentialiter conquiescit, hæc, idest mens corpori vnita, insatiabilibus desiderijs veluti absens sursum trahitur ineffabili ardore, vt tantum sibi intimius vniatur, aspirat, & ista dicat: Trahe me post te, in odorem vnguentorum tuorum curremus; illa, idest mens glorificata, dicat: Introduxit me Rex in cellam vinariam, & cetera. Item illa mens superna coniūctione cum sponso perfectissime iam obtenta felicitate indicibili delectatur; mens vero ista coniuncta, hac sapientia licet tendat superius, tamen quantū est de suis motibus anagogicis, in ipso actuali exercitio sine omni * mulcebri vnctione, vel delectatione consistit; sed potius est ibi miro modo corporalis afflictio, sed in hoc solum lætitia, quòd in ista actuali tendentia directe, & sine aliqua obliquatione consurgit, veluti lapis ad centrū inferius in ipsum beatissimum, qui est suæ dignitati locus vnicus naturaliter correspondens.

** als viuens*

Cant. 1. a

Ibidem.

** als. illecebri.*

Vnde multi decipiuntur in hac philosophia minus experti, existimantes in motibus anagogicis cælesti dulcore mentem consurgentem multipliciter irrorari; cum e cōtrario mens laboriosissima sursum actione agatur, & ex extensione spiritus fit quædam corporis eneruatio, & spiritualis separatio, & membrorum etiam corporalium ex impetuositate motuum anagogicorum protensio, secundum illud Iob: Suspendium elegit anima mea, & mortem ossa mea. Vnde impetus anagogicos corpus sustinere non posset, sine magna afflictione, nisi gaudium spiritus de ipsius directa tendentia temperaret. Item mens beata continuo, & indiuisibili exercitio in ipso summo bono veluti æterno dulcore afficitur, hæc tamen modo interscalari, & intercisо in ipsum consurgit, cuius motus rectissime est ad instar emissionis sideris scintillantis, si illæ emissiones ex libera voluntate procederēt: quia illi motus anagogici sunt quasi subitanei, vt statim post consurrectionem mens infra seipsam inferius prolabatur, iterum & iterum consurgit, & iterum infra seipsam cadit.

Iob 7. c

Item mens glorificata in ipso cuius pulchritudinē facie ad faciem contemplatur, ardentissima vnitione coniūgitur; & licet ibi sint cognitio simul & dilectio, tamen cognitio naturaliter præcedit dilectionē. Sed mens hæc huic consurrectioni actualiter intendens, prout est hic intentio, omnis rationis, & intelligentiæ suis motibus radicitus rescindit officia. Nam intellectus ex communicatione carnis corruptæ, phantasijs est admixtus; ideo debet in consurrectione amoris amoueri; sed in patria purgabitur, in qua carnis corruptio deponetur, ideo per solam affectus igniti consurrectionem erigitur, quia ibi affectiua intelligentia incomparabiliter præexcellit, vt iam cito probabitur.

Et licet in his, & multis alijs mens anagogice consurgens a mentibus glorificatis incomparabiliter excedatur, tamen mediante ista sapientia vtraque eadem vita supercælesti viuificatur, & eodem pane desiderabili vtraque reficitur: sed & per istam eamdem sapientiam ad conformitatem, prout possibile est spiritui viatori, mentibus Angelicis ordinate disponitur: quia ipse Angelus est substantia intellectualis, ab omni corporali depressione penitus absoluta, gaudiorum lucis æternæ impermutabili claritate absorptus. Sed cum diuina sapientia dono gratuito suæ ineffabilis bonitatis, menti vianti affectionum extensarum notitia experimentali seipsam præsentem denuntiat, oculos intelligentiæ aperit ratione appropinquationis ad ipsam: quia ipsa in se proprijssime est lux, & claritas, & exinde ex eo quòd spiritus ipsi, qui est superior, strictius per amoris contactum coniungitur, non immerito plus rescinditur carnalis affectio, & exinde in carne super carnem extensa, magis ac magis absorbetur, & sic per desideria amoris vitam ducens Angelicam, dicat cum Apostolo: Mihi viuere Christus est, & mori lucrum. Inquantum ergo mens per pedes affectionum in ipso, qui est vera vita, aspirat ardentius quietari, in tantum minus carnali affectioni coniungitur, cum sentiat ea quæ sunt spiritus, & per consequens magis ac magis in Deo absorbetur, & sic quodammodo per istam sapiētiam, licet misera quo ad tria prædicta, in magna tamen distantia vitam Angelicam imitatur. *Philip. 1. c*

Sed per istam eamdem sapientiam rationalis spiritus ordinatissime infra seipsum disponitur; quia illud signum mendicationis humanæ infallibile comprobatur, quando in alia creatura extra seipsam egrediens, tendentiæ suæ, & sui etiam appetitus regimen existimat reperire: quia cum mens humana ceteris visibilibus creaturis excellentior iudicetur, ipsam eminentius, & plenius sapientia supercælestis inhabitat, quia est imago, cetera vero vestigia. Tunc ergo cum thesaurum diuinæ sapientiæ antea occultatum reseratum diuina bonitate in seipsa percepit, iam non egena alterius delectabilis mendicitate fulcitur, iam non a sua primordiali nobilitate degenerans, infra seipsam inclusam, quadam iucunditate relicta, ex intimiore vnitione cum Deo continua iucunditate lætatur, dicens cum diuino Iob, nolens ab ipso de cetero separari: In nidulo meo moriar, & sicut palma multiplicabo dies. Et non tantum disponit animam, in quantum facit ipsam infra seipsam quiescere, alienam mendicitatem extirpans; sed etiam ratione pretiositatis suijpsius existentis in mente. Inquanto enim nobilior, seu magis sanus possessus habitus; intāto plus spiritus Angelicus: quia si omnes thesauri, omne pretiosum, delectabile, quidquid oculus potest videre, ratio inuestigare, intellectus percipere, nihil ipsa mens ratione ipsius, qua solus Deus in corde possidetur, reputat; sed coram omni sapiente affirmat, Tamquam lutum æstimabitur aurum in comparatione illius. Quare? quia tanta est nobilitas in ipsa & dignitas, & attrahentia, vt omnia quæ desiderantur, huic non valeant comparari. *Iob 29. c* *Sap. 7. a*

Nobilitas etiam ipsius, non tantum apparet ratione suijpsius existentis in spiritu, sed & ratione aliorū multo-

multorum gratuitorum, vel gratis datorum, vel acquisitorum, quæ magis inter cetera appetibilia indicantur. Per ipsam enim certificatur fides, corroboratur spes, & charitas inflãmatur. Certificatur enim fides in hoc, quòd mens sensibiliter se sentit trahi infallibili notitia in illum, qui est solus desiderij quietatiuus, & hoc scit ita vere, vel verius, quàm oculus materialis videat materiale obiectum. Si ergo illum in quem tendit istis consurrectionibus infallibiliter sic cognoscit, iam quodammodo mens certificatur, quòd ille est verus Deus, verus Dominus quem fide colit. vel etiam cum incipientes, & proficientes ad istam sapientiam habeant per beneficia incarnationis, & passionis pertingere, & per huius considerationem in ipsa diuinitate affectus magis ac magis inflammatur; oportet, quòd mens cum iam est in ipsa sapientia actualiter eleuata, quòd recto ordine ad illud pertingat, & sic ex consequenti connexionem diuinitatis, & humanitatis cognoscat. Sed & cum mens per istam sapientiam de multis, quæ ad fidem pertinent, licet adhuc misera, certificetur ad plenum, sciat quælibet fidelis anima; quòd ex quo mens ad istam sapientiam pertingit, si omnes mundi sapientes, omnes philosophi protestarentur, & confiterentur, & dicerent: Tua fides non est vera fides, quinimmo deciperis; ipse contrario responderet: Vos omnes fallimini, & ego solus veram fidem teneo multo felicius, quàm per rationes & inuestigationes, per amoris vnitionem, habens in corde infallibile firmamentum, vt dicat cum Apostolo: Scio cui credidi, & certus sum, &c. sic certificatur fides per hanc sapientiam.

2.Tim.1.c

Sed & corroboratur spes: quia cum spes sit certa expectatio futuræ beatitudinis, intantum per istam sapientiam corroboratur, vt iam quasi de obtinenda futura gloria non timeat: quia sic videmus, quòd quanto domicelli alicui principi diuturniori exercitio familiarius obsequuntur, fit, vt quem primo timebant vt dominum, ex quadam familiaritate iam timor ad reuerentiam maiestatis resiliens, penitus euanescit: vt de ipsius familiaritate, & bonitate confidentes, nullatenus se credant ab ipso de cetero separari. Isto modo ad intellectum anagogicum referendo, mens prius tepida per affectiones, & desideria, vnitiuam familiaritatem consequitur, vt ipsius dilecti dono in ipsa quædam mera confidentia relinquatur, vt omnis timor pungitiuus, nisi per modum cautelæ, ab ipsa radicitus extirpetur, vt dicat cum Apostolo: Quis me separabit a charitate Christi? fames, an gladius, &c. immo etiam nec instantia, nec futura.

Rom. 8. f

Per istam etiam sapientiam inflammatur, integratur & perficitur charitas: quia cum ipse Deus beatissimus sit ignis consumens, intantum a spiritu viatoris omnimodam frigiditatem expellit, inquantum per amoris extẽsiones ipsi interius appropinquatur. Quia cum sic per motus anagogicos ad ipsius intimiorem vnitionem aspirat, solis spiritualibus radijs exurentibus se exponit, & veluti stuppa solaribus radijs exposita, ab igne desuper immisso accenditur. Vnde iste sol mentes dicitur exurere tripliciter: quia & ipse per se augmentat ardorem in spiritu, & mediante ardore obstacula præsecat quæ amorem impediunt, vt ardentius inflammetur, ipse spiritualia beneficia superaddit, quibus ipse amor in ipso perficitur. Item ipse facit mentem exurere, ad hoc quòd ardentissime ipse Deus vnice diligatur. Exurit etiam ista sapientia mentem, vt in omnem proximum sicut in seipsum hoc amore ferueat, vt iterum ipsa insatiabilibus desiderijs, vsque ad plenissimam vnitionem aspirare languida non desistat. Non tantum virtutes per istam sapientiam perfectum obtinent principatum, sed & mens omni philosophiæ, omni inuestigationi rationis, omni speculationi, Theologicæ etiam inquisitioni præponitur. Naturalis enim philosophia ipsam

Deut. 4. d
Heb. 12. g
Eccli.43.a

causam omnium per hoc quòd apparet in sensibilibus creaturis, cognouit Creatorem, affirmans infallibili argumento, quòd tanta creaturarum bonitas, tam mirabilis ordo, tanta earumdem immẽsitas, non nisi ab vno omnipotentissimo Creatore prodijt, secundum illud Apostoli: Inuisibilia Dei a creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque eius virtus, & diuinitas, &c. & sic venit philosophus ad cognitionem. Sed cum totus mundus nihil sit in comparatione spiritus rationalis, secundum ipsius sapientiæ increatæ protestationem, dicentis: Ludens eram in orbe terrarum; & delitiæ meæ esse cum filijs hominum. Tandem totus mundus est sicut paruus ludus, in quo paululum apparet pulchritudo respectu mentis Angelicæ, vel humanæ. Vnde quia nihil de intimis mentis conditionibus habuerunt, stricta & mendica est naturalis cognitio, & huic sapientiæ quantum distat ortus ab occidente, incomparabiliter substernitur. Item respectu considerationis methaphysicæ, vel theoricæ, quæ ambæ sub ratione entis, vel eius differentiarum, vel practicarum intentionum, scilicet sub ratione vnius, veri, vel boni, Deum simplicissimum apprehendunt. Mens autem per istam sapientiam sub nulla ratione prædicta, sine aliquo cogitatu concomitante, vel præcedente motum amoris, habet affectione, ipsum, qui est summum bonum, apprehendere modo indicibili: ad quam apprehensionem, nec intellectus consurgit, nec intelligentia speculatur. Quomodo autem hoc fit, & quomodo intellectus possit diuidi ab affectu in theorica huius practicæ ostenditur, & de his quæ ad hoc pertinent super illud Mysticę Theologiæ: Consurge ignote, &c.

Rom. 1. c
Prou.8. d

Videndum est, quomodo respectu inferiorũ mens suauiter disponatur. respectu enim corporis subiecti, dictum est superius, quando summæ sapientiæ regenti mundum mens per istam sapientiam conformatur: sed tamen addendum vlterius, quòd sicut sessor in equo virtute freni iumentum sibi subiectum vertit ad libitum ad dextrum, vel sinistrum; sic cum mens per istam sapientiam erecta, non curuata existat in corpore virtute ipsius amoris, veluti quodam freno spirituali sensuum exteriorum reprimit inordinationes, vt ad nutum, & ad imperium ipsius ad quem tendit, prout potest melius, omne regimen tam in viribus, quàm in sensibus æqualiter reguletur, & faciat in suo subiecto tabernaculum, secundum exemplar, quod sibi in monte hoc monstratum est, secundum quòd diuino Moysi, vt habetur in Exodo, sub typo diuina sapientia imperauit.

Exo. 25. d

Sed etiam per istam sapientiam mens respectu omnium mundanorum disponitur, quibus per ipsam verissime dominatur. Quod sic apparet: Si enim aliquis princeps terrenus vniuerso orbi præesset, & haberet tot delitias, diuitias, & honores, quot omnes mortales habuerunt ab initio mundi, & in his oblectari disponeret, iam ipsis subijceretur, dum ab eis quietem, vel aliquam beatitudinem, vel perfectionem, quam non habent de se, obtinere appeteret. Qui ergo in his delectatur, ipsis vere subijcitur. Solus ergo ille est Dominus, qui sic omnia inferiora vilipendit, vt nihil terrenum per amorem inquietum contingat; quia tunc in vilipensionem omnia sub suis pedibus conculcantur. In hoc ergo regno dominatur anima, cum non alibi quætens requiem, supernis desiderijs se extendit, dicens cum Apostolo: Omnia reputaui vt stercora, vt Christum lucrifacerem. Idcirco Petrus, & Paulus gloriosi principes terræ vocantur. Sub typo etiam dictum est filijs Israel ab ipsa veritate inconfusibiliter promittente: Omnis terra, quam calcauerit pes vester, vestra erit. Si ergo quis vilipendit, cum calcat omnia; multo verius quàm mundi principes omnibus dominatur.

Philip.3. b
Deut.11. c
Iosue 1. a

Sed & per hanc sapientiam respectu inimicorum suaui-

suauiter disponitur, tum ratione irreptionis eorum, A tum ratione fortitudinis. Sagaci enim versutia instantius inimici peruigilant, quomodo Deo mentem vnitam a suo dilecto valeant separare: sed per istam sapientiam liberantur, quia haustu amoris fonti luminis appropinquat, & ex ipsa appropinquatione diuinis radijs necessario illustratur, quibus etiam versutissimas tentationes, & palliatas, & sub specie bonitatis prætentas cito, & sagaciter deprehendit, tunc hostis sagacitas confutatur, quia secundum quod in *Prou. 1. b* Prouerbijs dicitur: Frustra iacitur rete ante oculos pennatorum, qui per affectionum desideria volant sicut nubes, & quasi columbæ ad fenestras suas, sicut B *Isa. 60. b* legitur in Isaia.

Disponitur etiam respectu ipsius fortitudinis, quia tanta vehementia ipsi inhæret, quem diligit veraciter, vt potius millesies se permitteret iugulari, quàm semel ex deliberatione, dilecti offensam incurreret. Et ad istam fortitudinem inerradicabiliter obtinendam, habet ista duo coadiutoria, vt veluti de propria familia ipsius dilecti Creatoris dirigête dextera pro- *Sap. 3. a* tegatur, secundũ illud Sapientię: Iustorum animæ in manu Dei sunt: & illud a parte sui, quia si etiam fortissimis tentationibus ab inimicis propelleretur intensius, veluti puer timens lædi ab aliquo ad matrem C confugeret cito. Sic mens in fortissimis tentationibus ab subsidium illius quem diligit consurgit velociter, & ad ipsum aspirans intensius recurrit. Et iste modus vincendi dæmones inter alios est præclarus.

Per istam sapientiam temperantiæ virtus ducitur ad perfectum. ex hoc enim est intemperantia humana, quòd homo in gula, vel luxuria, vel alijs carnis illecebris, omissa vera delectatione, quæ est ex coniunctione Dei, & animæ, miserabiliter delectatur. Cum igitur multo maior sit illa delectatio, quæ est in Deo, quàm quæ est in carne, sicut Deus melior est quàm vlla creatura, in qua carnales homines de- D lectantur. Inquantum enim de vera illa delectatione mens sensibiliter experitur, intantum vehementius carnalem delectationem respuit, & illum inueniens in lectulo amoris, qui est vera iucunditas, sic *Psal. 72. d* dicit: Mihi autem adhærere Deo bonum est. Igitur hac habita, ab ipsa cetera alia de facili vilipendit.

Per mysticam etiam sapiẽtiam iustitia perfecta acquiritur: quia vera iustitia hæc, reddere Deo quod suum est, & sibi quod suum est, & proximo suo quod suum est. Primo enim per istam sapientiam vnitiuam redditur Deo quod suum est. Nam per quemlibet motum cõsurrectionis anima constituitur ante Deũ, E per affectionem etiam amoris anima quærit quæ Dei sunt, non quæ sua sunt. Nam aliter non est vera dilectio, nisi plus dilectum quàm seipsum amans diligat. Ipse amor etiam ipsam quiescere non permittit, nisi in eo quem diligit: quia sicut pondus lapidis non permittit, ipsum quiescere, donec ad terram suum locum naturalem perueniat; sic nec amor spiritualis permittit in alio, quàm in solo Deo quiescere, qui est omniũ spirituum terminus naturalis, vltra quem nihil desideratur. Non tantum redditur Deo quod suum est per vnitiuam sapientiã, sed & animæ redditur quod suum est, in eo quod per gratiam perficitur F in seipsa. Quia secundum philosophum: Anima perficitur virtutibus, & scientijs. igitur tunc est ibi summa animæ diligentis perfectio, quando ille qui est fons totius sapientiæ, & omnis sapientia siue scientia creata, tam in superioribus, quàm in inferioribus ab ipso emanauit, spiritualiter per seipsum mentem inhabitare dignatur. Vnde verius quàm aliquis in loco materiali sedeat, habitat Deus in anima ipsa, quæ diligit ipsum: & hoc spirituali habitatione, vt dictum est. quia ipse charitas est, & qui est in charitate, quæ est verus amor, in Deo manet, & Deus in eo, vt in Ca- *1. Ioan. 4. c* nonica Ioannis legitur. Per hanc igitur redditur proximo quod suũ est, & in eodem amore quo diligitur pater diligitur & filius. Ex hoc enim quòd anima suũ Creatorem diligit, omnem etiam rationalem creaturam diligit, quæ ipsius Patris æterni est imagine insignita. Ex eo enim quòd Pater diligitur, ex eo venit feruens animarum sola dilectio. ex eo enim multiplicantur orationes pro animabus deperditis liberãdis. Ille etiam idem amor gemitus multiplicat, vt animæ ad proprium Creatorem reuertãtur, vt scilicet mortuæ per peccatum, per vitam gratiæ diuinæ suscitentur. Sicut Hieremias clamat, dicens: Quis dabit ca- *Hiere. 9. a* piti meo aquam, & oculis meis fontem lacrymarum, vt plorem super interfectos populi mei die ac nocte?

Quomodo etiam per hanc disponitur respectu meriti secũdum omnem affectionẽ Theologicam planũ est: quia quotiescumque mens in Deum immediate mouetur, vitam æternam toties promeretur: & quia quotiescumque vult anima sic disposita, potest actualiter affici velocissimis motibus, tamen intercisis, & plusquã dicere valeamus, & eleuari meretur in gloria in qualibet consurrectione istorum. & quia singulari merito est respondens gloria singularis, excepta substantiali corona de visione pulchritudinis diuinæ, constat, quòd per hanc sapientiam sibi coronæ innumerabiles cumulantur.

Concludendo ergo a primis, sic per istam sapientiam mens ignita perficitur, vt ad instar circuli, qui est perfecta figura, inter alias, in præsenti & futuro mens a sublimibus egressa, reuertendo in id idẽ, quasi protractione ab eodem puncto in eumdem punctum, directissima ordinatione regreditur. O ergo sapientia æterna, quia nullus mortalium potest manifestare illam admirabilem, & increatam sapientiã, quæ a te fonte vitæ immediatissime procedit, veni ad docendum nos viam prudentiæ; quia contra vsum aliarum scientiarum in ista sapientia, practica præcedit theoricam. Primo ergo subditur de practica, qua mens purgatur in prima via, in secunda illuminatur, in tertia perficitur: vt hæc sapientia secundum triplicem viam vltimæ hierarchię respondeat, scilicet purgatiua Thronis, illuminatiua Cherubim, vnitiua Seraphim. Quia ergo hæc sapientia, vt dictum est, persuaderi potest ab homine, sed non doceri; ideo subditur hæc triplex via, per quam quilibet quantumcumque simplex doctrinam istam cælestem non humanam quoad vsum diuinitus obtinebit.

Tu beatissime Deus & altissime, qui natura es inuariabilis, incommutabilis, per te stans, omnium bonorum virtus principaliter conditiua, qui aspectu tuo Angelos reficis, tu qui es increata sapientia, quæ mentes Angelicas, & cælestes tuis radijs pręclaris irradias, tamquam viuifica virtus, ita amatores tuos adamplia, vt ab infimis separatos suscites nos ad tui desiderium, & cognitionem, & remota omni mẽtis distractione, conuertas nos ad aggregantis Patris vnitatem, qui in horrea claritatis æternæ dispersiones congregas Israelis. Amen.

De triplici via ad diuinam sapientiam. Cap. III. Particula II.

Sequitur ergo primo quæ sit ista sapientia. Secundo de persuasionibus ad ipsam. Tertio de industrijs, per quas mens in ipsa firmissime solidatur, & hæc pertinent ad practicã, idest ad vsum, quod etiam si anima simplex fuerit, ita quòd nesciat ordinare, saltem adspiret, & quoquo modo doleat. Secundo, etiam si nesciat meditari in scriptura, vt dictum est, saltem adspiret ad amorem, dicens semper in omnibus suis orationibus, & petitionibus: O Domine, quando te strictissimo amore constringam? Et sic quantumcumque simplex, vel laicus poterit per dolorem de peccatis, veluti per osculum pedis, per recordationem beneficiorum, veluti per osculum manus, vsque ad osculum oris, quod est in desiderijs amoris

Cant. 1. a amoris ascendere, dicens: Osculetur me osculo oris sui. Et hęc iam præsumptuosa non iudicabitur, si primo in osculo pedis, & manus se exerceat, & postea in alia hora ad osculum oris.

Psal. 33. a Sequitur de te·· via. Accedite ad eum & illuminamini, &c Cum enim Deus beatissimus lucem inhabitet inaccessibilem, secundum quod ait diuinus Apostolus: 1. Tim. 6. d cum omnis rationalis creatura distet ab ipso gradibus infinitis, ad hoc quòd lucis æternæ superpulchris claritatibus illustretur, necesse est animam quasi a se egredi, & gratuito beneficio Creatoris superius eleuari, vt sit aliqua approximatio, & aliqua assimilata conformitas inter creaturam recipientem, & ipsum benignissimum influentem. ideo dicit diuinus Propheta: Psal. 33. a Accedite ad eum, & illuminamini, vt illud præcedat, & immediate illuminatio consequatur. Ibi ergo tangit complete istius libri materiam, in quo cursu extraneo quasi contra omnes diuinos, & theologicos tractatores, non per speculum creaturæ, vel ingenij inuestigatione, vel intellectus exercitio, docet ad cognitionem immediatam Creatoris attingere, sed per amoris vnitiui aspirationes flammigeras, quibus non tantum quia Deus est, sed etiam quid sit Deus beatissimus ipse principium totius beatitudinis & origo, infallibiliter adhuc degentes in miseria prægustamus: quæ intantum excedit cognitionem rationis, vel intelligentiæ, vt dicetur postea, inquantum Sol cunctis alijs planetis pulchrior, & stella matutina ceteris sideribus fulgentibus fulgentior vniuersis, qua reuelantur abscondita, qua reserantur occulta, quæ non humanis & terrenis facit amantem intendere, sed potius supra seipsum eleuatum immediate diuinis, & cælestibus insistere disciplinis. Quia ergo amor æstuans ad vnionem dilecti adspirat ardentius, sursum trahit spiritum, vt fonti veri luminis appropinquet, qui solus facit accedere ad illum, qui est oriens ex alto, hos qui in tenebris & in vmbra mortis sedent illuminans; vt per ipsum motiua, & cognitiua completissime suas perfectiones obtineant, vt mens ardore amoris, & decore luminis a suo dilecto misericorditer decoretur. Quoniam non solum per amorem vnitiuum gloria æternę beatitudinis in recessu spiritus a corpore possidetur, nec solum vitam cælestem ducere contingit in terris: non tantum humanam suis sursum extensiuis, siue excessiuis actionibus mentem interius sollicitant, sed insuper in anima incomparabiliter per amoris vnitiui desideria perfectio amplioris cognitionis relinquitur, quàm studendo, vel audiendo, vel pro rationis exercitio conquiratur.

Intētio Auctoris i hoc libro. In hoc ergo præsenti opere, quod a me ad declarandum beati Dionysij Mysticam Theologiam conscribitur, est præsens intentio ostendere theoricam ibi inclusam, quomodo anima Creatori suo inhęreat, & ipsi efficacius veluti dilecta dilectissimo radicabiliter vniatur. Vbi verba paucissima sunt, sed infinita sententia continetur, sicut manifestissime in sequentibus apparebit: quia in hac vnitiua sapientia, non ab eo quod extra in scripta redigitur; sed ab eo quod intus percipitur mentis extensa vnitio, ad suum dilectissimum cupientis attingere, ipsius dono gratuito recipit incrementum.

Stylus autem istius libri simpliciter, & pure anagogicus est, nisi quandoque propter pium auditorem ad inferius aliquod descendat, ad sensum anagogicum manifestius explicandum, vt solum pure amantes hanc supremam sapientiam vnitiuam in seipsis percipiant, & a mundi sapientibus, vel mundana amantibus, neque quo ad intellectum, neque quo ad affectum vllatenus capiatur.

Finis. Finis autem est, attēdere quomodo anima ad sponsi vnionem totis visceribus debeat adspirare, vt arrham gloriæ, & diadema nuptiarum regalium valeat percipere in præsenti: quod omnis rationalis spiritus A tamquam suam beatitudinem debet appetere, propter quinque rationes, quæ ante principale videndum ad auidius recipiendum, quæ in sequentibus dicentur, prolixius præmittuntur.

Prima igitur ratio sumitur respectu rationalium creaturarum, & mundanorum actuum, tres aliæ respectu perfectionis ipsarum personarum, quæ per vnionem amoris in præsenti feliciter obtinetur, vltima ratio ratione continuationis profectus, & augmenti, quo mens seipsa fortior efficitur semper, & pro amore dilecti ad maiora semper seipsam extendere cupiens, donec in recessu ipsius a corpore sibi B sol iustitię ipsum visurę facie ad faciem, sicut est, oriatur. In prima enim insipientia omnium mortalium, & maxime religiosorum ostenditur Sicut enim quidam sanctus dicit: Vniuscuiusque artis industrius appetitor, cunctos labores, & pericula, atque dispendia æquanimiter libenterque sustentat, & hoc in agricolis, & negotiatoribus, & in militibus exemplo sensibili comprobatur. Nam & agricola nunc torridos solis radios, nunc pruinas, & glacies non declinat, terram infatigabiliter scindit, & indomitas agri glebas frequenti subigit vomere, vt eam cunctis sentibus expurgatam, vniuersisq. graminibus absolutam, in C modum solubilis arenę exercendo comminuat, hunc solum finem intendens, scilicet perceptionem copiosarum frugum, exuberantium segetum, non alias adepturum se esse confidens, quo vel ipse vitam securus ducere, vel suam possit substantiam ampliare. Si ergo tot laboribus tot calamitatibus incessanter æstuat, vt possit terrenus terrena suscipere per modicum temporis in ipsis quietudinem inuenturus, non immerito omnis anima totius Trinitatis insignita imagine, & maxime religiosus, qui ad hoc obtinendum efficacius, vt Deo æterno vniatur, strictius præ alijs se succinxit; in quo tamquam in fonte beatitu- D dinis lætitiam in præsenti, & gloriam in futuro per vnitiua desideria poterit exhaurire. Et si in principio aliqua forsitan difficultas, vel carni intolerabilitas videatur; tamen cito in tam iucundo dilecto desideratam requiem poterit inuenire: quia in ingressu est via arctissima, secundum Salomonem in libro Sapientiæ, dicentem: In paucis vexati in multis bene Sap. 3. a disponentur. & non immerito, quia ille citissime inuenitur, a quo omne gaudium, & omnis iucunditas emanauit. Secundo videmus, quòd illi qui negotiationum solent exercere commercia, non incertos pelagi timent casus, nulla discrimina perhorrescunt, E dum ad finem quæstus sollicite attendentes, hæc perpeti hilariter prouocantur. Quòd si tales corpus, & animam tanto subijciunt discrimini incessanter, quanto deberet rationalis spiritus incessabili deuotione inardescere, vt illum suauissimum inueniret, qui sua iucunda præsentia per amorem vnionis obtenta, omnem ab ipso eliminaret egestatem, & omnem ab ipso inopiam remoueret, & non vltra ipsum vagari permitteret, non vltra oblectamenta adulterina in creaturis alijs mendicaret, cum ipse beatissimus inueniretur experimentaliter hospitatus, qui est omnis mentis tendentiæ sufficientissimus quietator. De quo F dicit anima, cum ipsius sentit iucundam præsentiam in Iob: In nidulo meo moriar, & sicut palma multiplicabo dies: Iob 29. c nolens iam ad consueta discurrere, iam humana consolatione non indiget, quia iam illi vnita est, in quo omnium languorum suorum, tam corporalium, quàm spiritualium, inuenit saluberrimam medicinam. Tertio etiam videmus quòd hi qui malitiæ mundialis ambitione libidinosa inflammantur, dum prospiciunt honorum ac potentiæ finem, exercitia peregrinationum, vel pericula non sentiunt, nec præsentibus ærumnis bellisq. franguntur, dum propositum sibi dignitatis finem cupiunt obtinere. Si ergo in tot miserijs inuoluuntur, vt ad modicum temporis laudibus hominū vento inanis glorię eleuentur, hoc

hoc sufficiens præmium reputantes, pro omnibus perpessis multipliciter tam in spiritu, quàm in corpore fatigationibus; quid dignum possit peragere mens rationalis creaturarum nobilissima, respectu tamen sui creatoris mendica, vt ad illa tanta dignitatis præmia perueniret, vt illi a quo creata de nihilo primordialem originē habuit, in amoris vnitiui desiderijs vniretur, & tanto honore in conspectu Creatoris digna valeat iudicari, vt minus quàm musca, minus quàm nihil, principis vitæ sponsa, regis Angelorum dilecta proprijssime valeat appellari, & ad tantum honorem ab altissimo Creatore minima prouocetur, sic dicente in Canticis: Aperi mihi soror mea, columba mea, & cetera.

Cant. 5. b

Dicto quo modo per actus mundanorum, & sæcularium mens ad tanta dilecti gaudia prouocatur; dicendum est, quomodo per creaturas rationales, & irrationales ad quiescendum in suo Creatore multipliciter excitatur. Primo in sensibilibus: secundo in vegetabilibus: tertio in animatis rationantibus, & irrationantibus. Vide quia ad istud edulium ad quod aliqua experimentali notitia animal brutum gustui delectabile exæstuat, currendo cum impetu sine discretione accelerat. Cum ergo ratione prędicta mens habeat vnum solum delectabile obiectum in quo vera requies, & omnis satietas pariter combinantur, diuino iudicio misera iudicatur, vt tanto delectabili sibi præsentialiter, & immutabiliter existenti misera defraudetur: cum bruta ad suum delectabile cum tanta festinatione accelerent sensibiliter obtinendum, & ista non vult faciem suam erigere ad illam veram sapientiam vnitiuam, de qua ab increata sapientia in libro Sapientiæ dicitur: Omnia mihi bona venerunt pariter cum illa. Dicit enim, *omnia*, vt nihil in mente in ipsius præsentia remaneat incompletum. Dicit, *bona*, non bonum dicit, vt multiplicationem in mente diligentis diuinorum beneficiorū insinuet. *Venerunt* dicit, per hoc significans non a se, sed ab alio hæc omnia obtinere, scilicet ex influētia ipsius dilecti misericorditer influētis. Dicit, *pariter*, cum in seipsa anima nihil boni habuerit, & si quod fuit multiplici amaritudine replebatur. *Cum illa* dicit, vt non solum possessione ipsius vnitiuæ sapientiæ mens interius impinguetur, & medullarum ipsius multiplicatis fructibus irroretur: sed & multa dilecti encænia, scilicet splendores, & distillationes multiplices præsentia vnitiuæ sapientiæ comitantur, vt tam per ipsam, quàm cum ipsa mens experimenta gloriæ obtineat in præsenti. Miserabilis ergo debet anima reputari, si illud quod videmus in sensibilibus, nos rationales non facimus, & respectu momentanei delectabilis pigritantes circa inferiora lamentabiliter occupati, contra etiam cordis humani generositatem, impudenter, & miserabiliter dormitemus. Hoc etiam apparet in vegetabilibus, vt in arboribus, quæ vt stabiles sint, & in concussione ventorum immobiliter maneant in terra, radices immittunt profundius, ab humore ipsius terræ in qua figuntur recipientes fortificabile nutrimentum, vt etiam ramos superius emittentes, propter immissionem firmissimam sine sui confractione in suo loco firmissime perseuerēt. Sic mens per amorem vnitiuum supra se erecta, per penetratiuas affectionum radices, in eo cui per amorem vnitur radicata infigitur, in qua infixione vnionis, stillæ roris æterni exhaustæ, per amorem maxime ratione redundantię ipsius fontis omnium delitiarum, & plenitudinis, per importunitatem vnitiui amoris, quasi quibusdam radicibus ad stipitem affectus descendūt inferius, mentem sic fortificantes in ipso, vt inauertibiliter ad sponsum sine obliquitate profectu continuo ascendat; vt etiam corroboratione motuū amoris, qui hic radices proprie nominantur, rami ceterarum potentiarum omnium perfundantur, & inde sic fortificata, vt non iam ad modum arundinis spiritualium ventorū turbine quatiatur. Et sicut humor arbores facit virescere, florere, & fructificare, & nihil horum sine virtute ipsius humoris, arbor materialis obtineret penitus; sic & humor amoris facit florere altioribus ad magis placendum dilecto, conceptionibus quàm plurimis, & fructum operum sine exinanitione proferre folia verborum, non de ariditate mundanorum, nisi ea vilipendendo; sed de his quæ placent illi, quem diligit, facit amor viriditate perpetua apparere, vt illius promissionis veritatem experimētali notitia in seipsis percipiant, quam iamdudum degens in terris, & cum miseris habitans, dilectus promiserat, dicens: Mensuram bonam, & confertam, & coagitatam, & supereffluentem dabunt in sinum vestrum. Hoc enim promittit Deus altissimus animę aspiranti, quæ ad instar insensibilium materialium arborum per amoris motus ignitos in ipso infigitur, & quod videt in creatura, quam expertem, & insusceptibilem delectationis, & iucunditatis cognoscit, hoc ipsa misera appetat, cui tot delectabilia præmia a collatore omnium promittuntur, & quæ sint ista in sententia prædicta insinuantur. *Mensuram* dicit; quia cuilibet se ad suam infixionem sollicite disponenti datur amor, idest perfecti amoris vnitio, quæ mensura proprie dicitur. Nam ipsa sola quantitas animæ mensuratur, vt desideratam perfectiorem vnitionem citius, & efficacius apprehēdat, ardentius quoque amare desideret, & secundum suorum desideriorum mensuram apportando secum encænia, ipse Altissimus pauperculæ se infundit, quæ vere bona affectum mentis erigendo Deo ęterno diligentem vniens non bono per participationem, sed summo bono, ampliori bonitate mentem sibi vnitam deificans, vt eo sola bona dicatur, & melior omnis mens Angelica, & humana, in qua amor transformans creaturam in creatorem, abundantior redundauerit, vt iste solus nobilissimus habitus, bonus antonomastice debeat nominari, quia in eo qui solus bonus est secundum ipsius sententiam facit in Deum sua extensione deifica animā transformari: cuius fructuū multiplicatione, & exuberanti abundantia suæ bonitatis vires, & virtutes animæ perfundens, vt ratione redundantię ipsius nihil maneat vacuū, & ideo conferta statim dicitur. Sed etiam quia ex pręsentia vnitiui amoris, ex qua totus homo respergitur, est ibi quædam virtutum creatio, vt vna motum alterius præoccupare cupiat, ideo coagitata dicitur. Et quia verus amor tamquam ignis æstuans, non potest sic adhibita diligentia cooperiri cineribus, quin semper quoad aliquid calorem emittendo alijs emineat, sic amor supereffluētiam operatur vsque ad verba exterius, quia de his circa quæ vertitur mentis affectio, verba libentius proferuntur, ipsa mens quadam limitatione amoris præponderans, vt os quod est nuntius quo mens præmittit, quod sentit interius, proferat diuina non humana, cælestia non terrena. Vnde potest dici mensura amoris, secundum quam affectus potentias suas dirigit, multiplici exhauritione corroborat, virtutes creatas ad operandum exagitat, vt etiam ad ea quæ sunt exterius se extendens, sua dignatione, & ex deliberatione, loqui vel facere, nisi de pertinentibus ad ipsum suum possessorem, non permittat vllo modo. In hoc ergo debet anima lamētabiliter excitari, vt laboret instantius, scilicet vt principium incœptionis, vbi quasi tota est vnitiuæ sapientiæ difficultas, aggrediatur audacius, vt tanto citius manens immobilis in loco sibi connaturali, suæ primordiali origini naturaliter competenti firmissime radicetur.

Sap. 7. b

Luc. 6. e

Dicto quomodo per exempla sensibilium, & vegetabilium mens ad suum delectabile obiectum debeat excitari, & in suo loco naturali inauertibiliter radicari, dicendum est, quomodo per exempla inanimatorum ad idem efficacius excitetur. Sicut omnia corporalia locis sibi competentibus conseruantur, sic spiritualia,

spiritualia, scilicet mentes Angelicæ, & humanæ locum habent proprium non ad instar corporalium dimensionum, sed suæ contendentiæ, & ne redigantur in nihilum ipsa sua dextera continentem. Sicut enim corpus ratione suæ ponderositatis statim ad locum, vt in ipso quiescat, naturaliter deportatur, sic mens donec perfecte constringat illum, qui sua dignitate non potest non appeti, per pondus amoris vsque ad ipsius vnionem superius collocata, sine quiete vaga, sine refectione famelica, mendicabit, quantumcumque extraneis delitijs, vel honoribus occupetur, tamen nullatenus satiabitur, nisi illum cuius naturalis est imago, ipsum per contactum amoris quem vnicum naturaliter appetit, fuerit assecuta, & nisi in signo iugis lætitiæ in ipsa se præsentem annuntiet, mentis importuna tendentia non quiescit. Et
Ioan. 6. g hoc in Ioannis Euangelio insinuatum habemus a diuino Petro ceteris amantibus ardentius sic dicente: Viderat enim vbique inopiam, & in ipso solo, cui loquebatur præsentialiter, perfectam quietem inueniens, dicit: Domine ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes. Dominum vocat, quia ipsum colit omni postposita creatura. Potest enim appellare Dominum, cum amor non deriuetur ad aliud, sed conuertatur ad ipsum a quo tamquam a fonte primordialiter emanauit. Et sic dicit: Ad quem ibimus? quare vero non esset recedendum ab eo in persona amantium subdens efficacissimam rationem: Verba vitæ æternæ habes: non verba oris exterius, sed mentis interius, tuas distillationes multiloquas immittendo, quibus multo efficacius quàm per argumenta, vel creaturas, vel quæcumque alia verba, vitæ æternæ incognita gaudia tuis amatoribus manifestas, vt ipsa sentientes, secundum diuinum Apostolum,
Phil. 3. b cetera omnia, vt stercora reputent, vt te lucrifaciant.

Quarto respectu rationalium. Cum naturaliter anima secundum suas potentias obiectis competentibus perfrui desideret, scilicet ad arduum, verum & delectabile aspiret, se extendendo superius, vt illi ineffabili vniatur, qui est summa maiestas, incommutabilis veritas, & indeficiens bonitas; de istis breuiter pertranseo, quia de his inferius oportet determinare prolixius. Tamen ad præsens sic veram arduitatem increatam esse anima non reputet in eis, in quibus quantumcumque alijs præexcellens altioribus honoribus eleuetur, ipsam necesse est, tam mentis, quàm corporis, vt sensibiliter comprobamus, mendicitati, & subiectioni multiplici subiacere. Sed tunc solum mens in obtentu veræ arduitatis congaudet, quando per intimam amoris vnionem tanta libertate perfruitur, quæ non potest cognosci nisi ab illis, qui ipsam experimentali notitia præsentiunt, vt diabolum non timeat, mortalem hominem nullatenus pertimescat, vt stimulos pœnæ æternæ non sentiat, vt susceptionem mortis amplectendo gaudeat, vt quæ immediate per veram vnitionē Creatori proprio se subiecit, in omnibus liberam ipsius promis-
Ioan. 8. d sionem consequatur, dicentis in Ioanne: Si filius Dei vos liberauerit, vere liberi eritis. Tunc enim vere filius Dei liberat, quando dexteram amoris ipsam extendendo porrigit, vt ipsi inhæreat omni creatura supposita & nihil sub Deo pœnale amanti in vnitiuis desiderijs dominetur. Et hæc est ratio, quia in loco tuto per infixionē amoris se firmiter collocauit, nihil aliud timet extrinsecum, nec etiam ipsum in quo habitat, cum amor familiaris minas illius quem diligit,
Ioan. 16. d facit obliuisci. Vnde dicit ipsa veritas in Ioanne: Hęc locutus sum vobis, vt in me pacem habeatis, in mundo autem pressuram habebitis. Tunc enim quando Dominus menti loquitur, & seipsum per spiritualiū influitionum colloquia præsentem denuntiat, statim pax sequitur; quia ipse est ab omni seruitute radicitus liberatus, qui etiam altissimus mundanis pressu-

A ram habendam promittit; quia dignum est, vt qui venerādissimæ maiestati seipsum per amorem verum non subijcit, ab omni creatura misera conculcetur, vt omnis creatura suum vindicet Creatorem, illum afflictione multiplici conculcando, qui nolens ei per amorem subijci, Dominū proprium derelinquens, & adhærens vilitatibus alijs, quasi ille non esset verus Deus, vilipendit. Vnde quanto anima inhæret per ardentiorem amorem intimius Deo, in tantum efficacius ab omni subiectione libera, in regno proprio felicius iucundatur.

Dicto quòd ibi est verus honor in illius amoris
B vnione repositus, in quo est totius subiectionis priuatio, dicendum, quomodo ratio in ipso inuenit veritatem. Sed quia præsentis speculationis est, quòd vera illuminatio ex amore relinquitur, ideo dicendum est quomodo voluntas in ipso, & non in alio perfectissime satietur, cum ad ipsius pertigerit in præsenti existens viatrix beatissimam vnionem. Tamen sicut diffusius dicetur postea, cum mens in re aliqua seipsa ignobiliori non quiescat, sibi consolatio, vel delectatio terrena non sufficit, licet in ipsis quandoque contra sua naturalia lamentabiliter occupetur. Et hoc, quia omne delectabile, si verum est, quietat ap-
C petentis desiderium siue tendentiam, sed omne terrenum quantumcumque suauius æstimari valeat, appetitum relinquit famelicum, & nisi forsan ad horam totaliter inquietum, vt apparet sensibiliter in omnibus. Ergo in mundanis oblectationibus numquam appetitus tendentia conquiescit. Quidnam ergo mens prædicta faciet? Vnum scilicet solum restat, vt ad ipsius præsentialem vnionem acceleret, quem solum seipsa meliorem inuenit, qui solus habet thesaurum iucunditatis in seipso absconditum, quem cum quis per experimentalem notitiam inuenit, vadit, & vendit omnia præ gaudio, & emit agrum illum. Ager *Mat. 13. f*
D enim dicitur amoris vnitiui planities, in quo mens currit per ignota desideria pedibus affectionum fulcita: in quo thesaurus absconditus inuenitur, quando per amoris exercitia ille qui est vera iucūditas per spiritualem notitiam, vel xenium aliquod spirituale præsens esse sensibiliter comprobatur: pro cuius amore adepto mens hilariter cetera omnia vilipēdit, cum quis, vel qualis sit ille quem diligit, in affectu perceperit, cum se supra se ad ipsum directe extenderit, dilecti dextera sublevatus, vt ea quæ prius audierat, verius quàm illa quæ sensibiliter cōspicit & manifestius comprobentur, non immerito propter hoc di-
E cit sermo Dauidicus: Melior est dies vna in atrijs tuis *Psal. 83. d* super millia, quia dum per atria planitiei amoris mens aspirando percurrit celeriter, plus sentit in vna die de mentali lætitia, quàm in millibus dierum valeat in variarum rerum ineptis oblectationibus experiri. & diem in atrio nominat, quia mens dum non per istam planitiem percurrit, sciat se multiplici obtenebrante caligine obfuscari.

Sequitur de obiecto rationali quod etiam veritas dicitur. Ista enim veritas rationali spiritui respondens non in veritate creata conspicitur; quia omnis veritas a falsitate, a deceptione, ab opinione est penitus
F elongata, & non ibi de veritate increata fit mentio, sed de creata hic loquitur, quia propter hoc quòd veritas ignoratur, ideo accommodatur falsitas, ideo sequitur deceptio, ideo multiplicatur opinio. Et hoc est, quia veritas occulta non potest cognosci, nisi in lumine desuper radiante, scilicet quo abscondita diuina intelligimus, tamquam mediante lumine, sicut materiali lumine dirigēte visualem radium ad obiectum sensu exteriori corporalia sensibilia indeceptibiliter capiuntur. Si ergo lumen diuinum deficiat, iam creata veritas in mendacium conuertetur, non propter defectum ipsius, sed propter, vel remanentem cæcutientis mentis obfuscationem, vel in se percipere intelligibilis veritatis radium non valentis.

Cum ergo secũdum quòd sensibiliter videmus, quasi A
omnis veritas sit maximè de diuinis, nisi illa quibus
per fidem acquiescimus, in dubitationem, vel opinio-
nem conuersa, iam non purè per humanam doctri-
nam, veritatem mens rationalis apprehendit. Vt er-
go inueniat veritatem, ad amoris vnionem properet,
& verius quàm corpus per materiale vinculum, vel
artificiale glutinum, vel incastraturam labore opera-
toris industrij, corpori alij coniungatur, mens per
amoris osculum vnitur illi, secundum diuinum Apo
1.Tim.6.a stolum, qui lucem inhabitat inaccessibilem, & tunc
sibi dilectum suum timore filiali timenti pariter, &
amanti promissionem diuini prophetę Malachię con- B
Mala.4.a sequitur, dicentis: Vobis timentibus nomen meum
orietur Sol iustitiæ, tunc diuinam misericordiam su-
pradictam misericorditer consequetur. Accedite ad
Psal.33.a eum, & illuminamini. cuius reddit in septimo di-
uinorum nominum Dionysius rationem. Quia quan
do mens circa illa quæ sunt creatæ veritatis addiscen-
da immergit affectum finaliter, non vnitur illi, vt suo
splendore multiplici decoretur, qui facit solem suum
oriri super bonos & malos, sic dicens: Quando mens
ab omnibus alijs recedens, seipsam postea dimittens,
vnita est supersplendentibus radijs, profunde & im-
perscrutabili sapientia illuminata. Vnde prius dicit; C
vnita, quàm inscrutabili sapientia illuminata; vt om-
ni menti insinuet, quòd non nisi mediante vnione
amoris, mentem summo, & inaccessibili lumine ca-
ligantis, veritas quoad profunda, & inscrutabilia pe-
nitus cognoscatur.

Sequitur de vltimo, scilicet de profectu mentis di-
ligentis, pro amore dilecti ad maiora se extẽdere dili-
gentis, vel cupientis. Non enim sicut humani philoso-
phi, qui illa quæ quoquomodo capere poterant intel-
lectu, fastu superbiæ inflati, attribuere contempse-
runt illi fontali principio, a quo in mentibus omniũ
rationabilium spirituum omnis veritatis radius ema- D
nauit; sed e contrario, inquantum sensibilibus mens
maiori desiderio inardescit; quia per veram sapien-
tiam mens edocta scit se per sui merita quæ ipsa pos-
sidet, nullatenus posse obtinere, in gratiarum lau-
dibus collatori omnium se diffundit: vt inquantum
ab ipso ampliora recipit, in tantum se humiliorem in
suis oculis reputando abijciat, vt non furti diuino
iudicio arguatur, vt ea in quibus nihil habet, sibi
tribuendo proprij animi elatione inanescat. Ista er-
go sunt duo brachia, quibus mediantibus mentis sur-
sum actio affectuum multiplicium recipit incremen-
tum; quia ab vna parte seipsam disponendo præpa- E
rat, ab alia parte diuinam influentiam prouocando,
ipsius dono gratuito peruenire ad maiora, & copio-
siora præmia, promeretur. In hoc enim quòd ipsa
quæ habet, nõ sibi attribuit, sed omnia redigit ad lau-
dem omniũ largitoris, concauitatem in se exarat con-
tra seipsam verius propugnando, qua pluuia diuina-
rum gratiarũ exuberans montes, & colles transiliens,
locis humilioribus se infundit; vt quanto maioris hu-
militatis fuerit concauitas, in tanto amplioris gratiæ
susceptibilis habeatur. Et hoc, quia omnis creatura
inquãtum suum recognoscit principium seipsam an-
nihilat; vt quæ de nihilo creata est, in tanto plus re- F
cognoscit magnificentiam Creatoris, cum ipsi soli
esse, & omne bonum attribuat, iam non immerito
1.Pet.5.b dicitur: Deus superbis resistit, humilibus autem dat
Iac.4.c gratiam. Aliud autem est brachium etiam a parte
dexteræ, quo iuuantur mentis desideria, vt arden-
tius solito mens in ipsius exercitijs exerceatur; quia
dum per amoris vnionem anima sentit, quę Dei sunt,
prorumpit in laudem ipsius multimodam, quæ laus
super omnia exceptis amoris exercitijs ad conferen-
dum collaudanti maiora, prouocat largientem, dum
in persona talium collaudantiũ dicit Ioannes in Apo-
Apoc.7.c calypsi: Benedictio, claritas, & sapientia, & gratia-
rum actio, &c. Vnde frequens beneficiorum cogi-
tatio, est quasi quædam tuba intonans in auribus di-
lecti, vt sibi ampliora condonentur. Ista enim benefi-
ciorum diuinorum frequens meditatio stimulat spi-
ritum, vt se totaliter diffundat in ardentioribus obse-
quijs affluentissimi Creatoris. Vnde Dauid in perso- Psal.38.a
na talium dicit: In meditatione mea exardescet, &c.
quia dum diuina beneficia meditando recogitat, in
tantum ad amplectenda maiora pro amore conferen
tis animus inardescit.

Quomodo vnitiua, & mystica sapientia obtineri possit.
Cap. III. Particula III.

Dicto de his propter quæ vnitiua debet ab omni
rationali spiritu concupisci, & per consequens
illa in quibus ipsa sapiẽtia determinata diffusius con-
tinetur, præsentis intentionis est inquirere, quomo-
do vnitiua, & mystica sapientia valeat obtineri, tria
principaliter in hoc opere ostendentes. Primo de sa-
pientia ipsa in generali, secundum quòd alternatim
duplex intellectus theoricæ, in scripturis conscribi-
tur. Secundo de Mystica Theologia, quantum ad sui
præparationem, idest de remouendis obstaculis, vt
prius inuia, in subsequenti planissima habeatur. Ter-
tio de vnitiua sapientia in seipsa considerata.

Dicto quòd nisi rationalis spiritus summo bono
inhæreat, non potest in alio aliquo quietari, dicen-
dum est de industrijs per quas amor ardentius incita-
tur, & iuuatur vnitiuum desiderium ad hoc, quòd
dilectus ipsum erigendo, oculo respiciat pietatis, &
hoc intelligitur per hoc quod dicitur postea: Inspe-
ctrix diuinæ sapientię. Ad quod notandum, cum bo-
na assuefactio sit omnis ardui possessi initiale prin-
cipium, quattuor ibi de necessitate concurrunt, ad
hoc quòd perfecte respiciatur diuinitus, & vnionem
desideratissimam consequatur, quorum vnum est in-
terius in mente, secundum a corpore, tertium a lo-
co, quartum a tempore.

Primo enim sicut videmus, quòd quando sol ful-
get in virtute sua in meridie reuerberãtur oculi a so-
laribus radijs, & etiam obfuscantur; ideo necesse est,
ad hoc quòd fontem solis directe aspiciat, vti quo-
dam ordine, primo videlicet clarum aliquod aspice-
re, vel etiam ipsum solem in ortu consurgentis auro-
ræ, deinde ipsum circa horam tertiam, postea etiam
per assuefactionem ipsum poterit in meridie videre;
sic mens postquam iam omnia terrena dimisit, post-
quam etiam a gaudijs mundanis se penitus sequestra-
uit, tamen est inuoluta multiplici obtenebrante ca-
ligine, quæ adhuc non permittit ferri spiritum expe-
ditis motibus in obiectum. Sibi ergo necessaria est
industria, quia nemo repente fit summus, vt siue ha-
beat deuotionem, siue non, siue sentiat se calidum,
vel frigidum: tamen, vt postea prolixius dicetur, pul-
set ad ostium diuinæ bonitatis, affluentissimam mi-
sericordiam obsecrando: vt illum dilectum per amo-
rem æstuantem sentiat, qui ipsum creauit ad suam
imaginem, ad sibi soli amoris obsequia impenden-
da. Non ergo a suo proprio proposito desistat, sed tan
tum pulset secundum suę paruitatis modulum, donec
per quietam amoris vocem, dilectum suauius audiat
consolantem: Ecce ego ipse sum, vt habetur in Ioan-
ne: Et hoc est quod dicit beatus Dionysius in libro Ioan.4.d
De diuinis nominibus.

Secunda industria est, vt cum in principio multum
elongatum ab ardore vnitiui amoris se sentiat, per
quem debet dilecto cõiungi; (quia hoc est supra mor
talis hominis facultatem quòd misera, & distans tan-
ti amoris vnionem appetat) necesse est, vt illos qui
in epithalamio cum ipso lætantur, in gloria totis vi-
sceribus orando inclinet, vt illum qui iam non ipsum
amant, sed ardent in ipso totaliter, per ipsorum sup-
plicationem scintillam ardoris existens in miseria re-
cipere mereatur, non ardorem ipsorum desiderans,
sed

sed de micis quæ cadunt de mensa Domini, ad instar A
catuli desiderat satiari, maxime cum ista duo dede-
Psal. 120. d rit secundum Psalmistæ consilium, dicentis: Leuaui
oculos meos in montes, &c. statim subdit: Vnde ve-
niat auxilium mihi, cum Iob cõsilium obliuioni non
Iob 5. a dederit dicentis: Et ad aliquem sanctorũ conuertere:
quia licet tamquam regales consortes omnes mentes
angelicæ, & sancti excellentiores sint attentione præ-
cipua exorandi, tamen vnum specialem habeat, cui
præcipuum impendat obsequiũ, vt cum semper non
possit ad diuina intendere, ille suos defectus impleat,
qui in cælesti gloria ipsius semper astat aspectibus,
qui videt eum reuelata facie, quam ipse laudat inces- B
santi iubilo, huius per suffragia amorem consequi
desiderans, qui quantum etiam de se vix est dignus ad
plantam pedis dilecti sui affectus oculũ eleuare. Sed
quia ibi dictum est, quòd mentes Angelicæ, & sancti
beati in gloria sunt præcipue deprecandi, cum illa fe-
lix ciuitas ex hominibus constet & Angelis, ipsos An-
gelos reuereri non negligat, sed vocem audiat Ra-
phaelis, loquentis pio Tobiæ adhuc caliganti, dicen-
Tob. 12. c tis: Ego obtuli orationem tuam Domino; hoc sibi
dicens in persona animæ ascendere cupientis. Hi sunt
enim expeditissimi paranymphi, quia mentium pias
affectiones dilecto offerunt, vt suis miserationibus de C
sua naturali bonitate impermutabiliter inclusis defe-
ctum supplere debeant. Hi sunt qui tot insignia im-
pendunt obsequia, qui nostræ beatissimæ redemptio-
nis in incarnatione Verbi mediatores pacifici extite-
runt, qui nobis pacem de cælo redditam nuntiaue-
runt, Creatoris, & creaturæ iam pace reformata
per vitæ principem Dominum nostrum Iesum Chri-
stum, ipsum pro nobis collaudando, gratias redden-
do, sollemniter beata gaudia humano generi nun-
tiando iucundi nuntij affuerunt: & suum Ange-
lum a diuina bonitate a sua primordiali origine ad
sui custodiam deputatum reuereatur, deprecando D
attentius, vt ipse pauper attingere valeat, per amo-
rem illum in cuius amplexibus ipse absorptus luce in-
accessibili felice beatitudine iucundatur, vt audire
valeat illud quod Danieli prophetæ in persona ani-
Dan. 9. f mæ diligentis, dicitur ab eodem: Quia vir desiderio-
rum es tu. Quid enim poterimus illi beatissimo con-
ductori, & consolatori nostro rependere, qui tam
dulciter admonet, vt Creatori suo perfecte etiam ani-
ma inhæreat, si in charitate debilis, si abscissa per
peccatum est ab ipso, quòd ad fontem vitæ mortua
iam anima reuertatur, qui mentem perfectam tot
splendoribus ea, quæ ipse percipit ipsi objiciens, mul E
tis modis irradiat, suis excitationibus accendit, suo
consortio magna lætitia iucundatur, & maxime cum
secundum suam paruitatem mens facta est confor-
mior, cum idem sapere desiderat, in quo ille totali-
ter absorbetur. Tunc enim facilis est transitus, vt
mens ea quæ sibi Angelus objicit, recipiat, quando
non tantum in natura, sed etiam in gratia est propor-
tionabilis conuenientia, quando est eiusdem amoris
affinitas, licet vnus minus alio radicetur. Et sicut est
impossibile, arenam maris, & stellas cæli ab homine
enumerari; sic sunt ipsius beneficia circa nos infini-
ta. Ipse enim est orantibus assistens, euntes conco- F
mitans, dormientes protegens, & defendens.

Sequitur de tertia industria, quæ est in modo quo
ad corpus quantum ad orantes in vnitiuis desiderijs
existendi, & tamen modum multiplicem orandi no-
bis expressum in sacra pagina videamus. Primus in
Exod. 17. c Moyse, qui erectus in corpore, manus extentas ad
2. Paralip. 6. c cælum erigebat. Secundus Salomonis, qui genibus
flexis, faciem suam versam ad terram manus ad cæ-
Luc. 7. f lum dirigebat. Tertius est in nouo testamento in
beata Magdalena, quæ prostrata ad terram in faciem,
beatos pedes benigni Redemptoris lacrymis rigauit.
Luc. 10. g Quartus in sedendo, quem habemus in Luca, ab ip-
sa Magdalena dum ipsa sedebat ad pedes Domini in

silentio, plus orans interius in desiderio cordis, quàm
in labijs oris exterius. Quintus a Domino Iesu Chri- Mat. 26. d
sto, qui patrem vt ab eo calix passionis, si possibile
esset, transiret, exorauit. Sextus in cruce, quando Luc. 23. f
manibus extẽtis erectus corpore patri spiritum com-
mendauit. Septimus ab Apostolis, qui Iesum ad Pa- Act. 1. b
trem ascendentẽ desiderio reuertẽdi ad ipsos, in cor-
pore erecti facie versa ad cælum orabant interius.

Cum ergo secundum diuersas affectiones, vel cogi-
tationes diuersus modus reperiatur ab orantibus op-
portunus, tamẽ in ista specialiter necesse est, quòd cor
pus totaliter sit erectum, & facies versa ad cælũ supe-
rius; quia secundũ dispositionem affectionum animæ
necesse est esse conformitatem corporis, & secundum
dispositionẽ actionis spiritui respondentem. Vnde si
mens quãdo se extendit in ardore motuum, vnionem
dilecti desiderãs, faciem versus terram inclinaret, im-
pediretur actualis tendentia, vel in parte maxima ces-
saret, cum ipsum desiderãdo appetat, qui est supra ip-
sum ineffabiliter collocatus, secundum beatũ Diony-
siũ sibi in Mystica Theologia desiderata gaudia pro-
mittendo dicentem: Sursum ageris ad illum, qui est
supra omnem substantiam, & cognitionem. Vnde
vel corpore totaliter erectus stando, vel genibus fle-
xis necesse est mentem per modos anagogicos con-
surgere, ratione conuenientiæ, sicut dictum est. se-
cundum quòd etiam videmus in illis qui de aliqua
materia cogitant subtilius se profundendo, vel etiam
in his qui loquuntur de arduis, est necessaria corporis
dispositio, vt semper se interioribus quod est exte-
rius configuret. Tamen in meditando, vel flendo
pro peccatis, potest ibi esse alia dispositio corporalis,
vt ad similitudinem Publicani terram respiciat infe-
rius, qui suum benignum Redemptorem contra se
ad iracundiam prouocauit. Et similiter secundum
alia spiritualia exercitia meditando, vel cogitando,
potest esse dispositio alia & alia. Talis in anagogica
actione necessaria est dispositio, quæ dicta est supe-
rius, quia cum ardendo afficitur vnionẽ desiderans,
loquitur ad eum sic attente, & veluti si eum videret
facie ad faciem. Cum ergo licet sit vbique, tamen vt
est in cælo dirigatur amantis eloquium: Cum ergo
loquatur ad eum, quem in cælis adorat, superius est
necesse faciem conuertere; cum ibi eum desideran-
do prouocet ipsum totaliter transformari.

Dicto de industria, quæ est in dispositione corpo-
ris, ad hoc vt citius respiciatur ab illo, cui solum pla-
cere concupiscit, dicendum est de quarta industria,
quæ est ratione temporis. Sicut enim videmus in ne-
cessitudine corporis, quòd esca sibi competens semel
vel bis in die tempore suo propinatur, sic anima quæ
in amore viuere desiderat, hora debita & tempore
congruo lumbos suos accingendo se præparet, & tem
pus orationi constituat, vt mens pane & vino scilicet
vitali amore refecta, quotidiano conuiuio non priue-
tur, cũ multo nobilius, multo suauius ab amante illud
inueniatur conuiuium, quàm in pastu corporis car-
nis refectio sentiatur: Non enim dignum est, vt do-
mina melliflui amoris prandij languescat inedia, &
garrulæ famulæ hora debita, & tempore opportuno
carnale desiderium impleatur. Et quòd talis sit tem-
poris opportunitas manifestum est, quia sicut ex fre-
quenti bene agere relinquitur habitus in anima, sic
cum mens elegerit tempus orationi maxime de no-
cte specialiter deputatum, secundum illud Dauidi-
cum propheticum: Et nox illuminatio mea in delitijs Psal. 138. b
meis. quædam affectabilis complacentia in mente re-
manet, vt semper suum exercitium illa hora impleat,
in qua se ad Deũ dirigere consueuit. & si etiam quan-
doque desistat, vt nõ in hora assueta propter aliquod
aliud impedimentum mens se in oratione extendat,
a seipsa arguitur, & non modicum quandoque affli-
gitur, si pro causa minus honesta remaneat; quia iam
hora pertransijt, in qua mens dilecto inhærere con-

sueuerat, sibi firmam amoris refectionẽ ministranti, & spiritualis lætitiæ odorifera pocula propinanti. Si autem de hora competenti sit quæstio, quo mens diuinis laudibus se extendat, audite Dominum per prophetam, loquentem: In die mandauit Dominus misericordiam suam, & nocte canticum eius: quod maxime dicitur, quia tunc minus videtur ab omnibus hominibus, quia tunc quasi omnia silent tumultuantia, maxime quia tunc dormit populus Christianus: cuius ratione charitatis causam debet assumere, non tantum affinium, sed omnium filiorum baptismatis, vt ipse tunc vigilet viscerosis orationibus protegendo, vt leo circuiens quærens quem deuoret, in ipsis non præualeat, quos pater omnium viuentium imagini filij sui conformauit. Tunc enim ad amplexum Domini sui inardescet consurgere, stet peruigil custos, qui de nocte pro quolibet, vt pater suus seipsum immolauit hostiam viuentem.

Psal. 41. c

Locus orationi quis aptus.

Sequitur de quinta industria quæ est ratione loci. Cum enim antiquus seductor per pium laboris initium, & per alios effectus videat, quòd mens a sui dominio totaliter volens recedere aspirans ad regnũ, multo nobilius sub alis dilecti desiderans protegi: ad eius dominium se transferri eius felicitati inuidens tentando circuit, vt quem sub specie apertæ malitiæ non potest decipere, sub specie boni suspirantem ad alta miserabiliter decipiat, sic ei obijciens: Veritas in Euangelio suos discipulos admonet: Luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis est. Tu ergo debes in loco publico, & aperto insistere orationi, vt alij insipientiores per tuum exemplum manuductiue superius attrahantur. Rustica sanctitate non solum tuum profectum proprium desideres, sed per te multitudo non modica ad consimile tibi spirituale exercitium, multo plus exemplo vitæ quàm verbo doctrinæ eminentius prouocetur. Ideo locus occultus requiratur, vt ex illo per quod debet consequi vnitiui amoris gloriam, per omissionem circumstantiæ non incidat in ruinam, non tantum propriam sententiam, sed Creatoris sui audiat in Euangelio fideliter edocẽtem: Cum oraueris intra cubiculum tuum, & clauso ostio, ora Patrem tuum, qui est in cælis: quia licet per modicum temporis ab hoste maligno orans in publico, pacifice relinquatur, vt ipsius prædicta admonitio in corde orãtis radicetur amabilius; tamen postea timeat, ne orationem suam ponat in ore hominum, & tamquam meliorem se alijs reputans, vel sanctum se iudicans, sic interius inanescat, vt sibi dicatur a Domino: Tu vero odisti disciplinam meam, Euangelij consilium non tenendo: & proiecisti sermones meos retrorsum, scilicet multiplicium consolationum attente orantium, quibus solus Deus in mente, tamquam ipsis loquens, se præsentem annuntiat, vt vnde consurgendo superius collatori rependere debuerat gratiarum actiones multimodas, pro beneficio non suis meritis, sed gratis exhibito, retrorsum proijciat se ad fauorem humanum in laude hominum prosternendo. Et licet hæc industria propter instantia, & multimoda pericula attente ab omnibus obseruari debeat, tamen nouus amans de nouo consurgere cupiens, cum magna cautela custodiat, cum adhuc habeat arundineum amorem; quia multum plus siue maius periculũ imminet ei, quàm illi, qui in duello spirituali diutius se exercens, tamquam clypeo amoris iam protectus, iam apertis oculis cognoscens machinationes hostiles, veluti expertus miles de inimico persecutore nouit sagacius triumphare: quia tunc securius potest se alijs ostendere, qui pondere amoris cor suum interius in Domino protectore benigno non sine multis laboribus collocauit.

Iob 3. d

Matt. 6. a

Psal. 49. c

Dicto de quinta industria, qua diuinã amans inspectionem occasionaliter promeretur, dicendum est de

A alia, quæ est ex multiplicatione ferculorũ spiritualiũ; quia secundum quod videmus in materiali refectione animalium corporũ, si aliquid ceteris magis delectabile ad vescendum continue propinetur, cum ex eiusdem continua, & diuturniori replicatione gustus sensibilis fatigetur, nouorum ciborum refectionem appetens, licet primum suauius, quantum in se est, ab omnibus iudicetur, & quando plus recentium epularum superuenerit copiosior multitudo, satiabilius quàm in vno reficitur, & plus interius ingeruntur: sic mens, si horam quam sibi ad diuina colloquia dedicauit, totaliter in extensiuis, siue excessiuis modis

B tibus aspirans ad sponsi vnionem expenderet, fatigationem corporis non sustineret spiritus, cum sicut dictum est, ex amoris importuna tendentia non modica afflictio, immo maxima capiti & pectori in quibus amplius spiritus radicatur, & per consequẽs membris alijs corporis ingeratur, ideo epulas recentes sibi multiplicet, & maxime circa tria, vnum præcipuum, & præclarum, & duo alia adiacentia comitentur: principale sit deuotissima oratio, & castissima affectio, qua sponso propter seipsum vniri desiderat.

Sed ad hoc primum principium maxime incipientibus sit cogitatio de passione Dominica quomodo

C pro peccatis nostris radicitus extirpandis, Rex gloriosus seipsum obtulit, intantum pro nobis Deo patri obediens, vt morte crudelissima damnaretur, ita, vt a planta pedis vsque ad verticem non fuerit in eo sanitas, & non esset pars, quæ non sanguine sacratissimo respersa vniuersis aspicientibus appareret. Vnde cogitatio de carne est ad ingrediendum ad diuinitatem amoris interius latitantis ianua, & in signum illius, latus suum sacratissimum ferro lanceæ aperiri voluit, vt nõ nisi per plagas illius mens in diuinitatis intimis radicetur; quia, secũdum quod dicitur alibi, cogitatio de passione, & refectio in ea-

D dem, dignitati animæ non sufficit, sed solum ille qui carnis velamine seipsum ab humanis aspectibus abscondebat. Ideo diuinus Apostolus admonet omnem animam super se consurgere aspirantem: Christo, inquit, semel in carne passo, & vos eadem cogitatione armamini: quia iam multum diuinitati beatissimæ appropinquat, qui humanitati ipsi vnitæ per compassionem imitatricem passionis pertractando, tam pretiosa vulnera interius conformatur, quòd tunc sine aliquo retinaculo cogitationum de carnis passione poterit dimittere: quia iam finem in parte assecutus, solum in ipso intimius desiderat radicari, pro cuius obtentu de plagis ostiarijs cogitabat illud

E exercitij principium speciale.

1. Pet. 4. a

Sequitur de tertio subsequente, scilicet quo non modicum diuinam misericordiam, siue respectionẽ misericordialiter prouocabit, hoc est aliorum peccatorum expositorũ hostibus in peccatis, obdormitorum in fæcibus, in delitijs mortuorum compassio. In hoc enim apparet filialis, & amorosa dilectio, quando illis compatiẽdo qui ad patris sui imaginem creati sunt, vt illum imitantes in vita regnent sancti in gloria, videat sic miserabiliter alios laceratos, & alios sic excæcatos recognoscat, vt vix vnicus maxi-

F me de adultis inter centum inueniri valeat, qui illum videre in gloria mereatur, in quem desiderant Angeli prospicere, cum sibi illud decretum obstupescendum ediderit: Qui mihi ministrat, me sequatur, quia quicumque viuens homo sedulum famulatum præstiterit, siue Altissimo in bonis, siue diabolo in peccatis, iusto Dei iudicio post recessum animę a corpore, illius gloriosis, vel miserabilibus agminibus coniungetur, cuius complebat, dum viueret, voluntatem. Si ergo materiali gladio videam aliquem corporaliter iugulari, vel perforari, vel cuiuscumque potentioribus pedibus suffocari, naturali affectu miseriæ ipsius compatior. Quomodo ergo mens se dicat Patrem amare rationalium spirituum, cum tot

1. Pet. 1. c

Ioan. 12. d

filios

filios sua insignitos imagine videat, crudelissimorum A hostium pedibus suffocari, & illuc eos introducere, vbi omnes guttæ aquarum, & folia arborum citius certo numero redderentur, quàm desistant lamentabiliter proclamare illa verba, quæ Dominus sibi per Iob, virum diuinum prædixerat: Pereat dies in qua natus sum, & nox in qua dictum est; Conceptus est homo. Et postea immediate: Cur exceptus genibus, cur lactatus vberibus, cur egressus de vtero non statim perij? Rationem huius rei duplicem reddit sibi diuinus propheta. Prima erit ex mirabili cruciatu, in quo corpus, & anima quamdiu Deus erit in gloria, insimul punientur, quia pariter deliquerunt. Dicit B Isaias: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur: quia vermis est remorsus conscientiæ, quo pœnam doloris sensibilem, & pœnam damni incurrere meruit in æternum, dolens de perpetratis in sæculo, quæ iam non prosunt, sed singulariter dolorem incutiunt, secundum quòd de talibus Dominus in libro Sapientiæ protestatur, cum ait: Quid nobis profuit superbia? &c. Sed & pœnā damni comminatur Altissimus per Isaiam prophetam, dicētem: Tollatur impius, ne videat gloriam Dei. Et bene ipsum vocat impium, quia solus amor mentem in propria pietate facit vitam deducere, quo verus cultus C Creatori proprio exhibetur. Digno ergo Dei iudicio a beatissima fruitione illius separando tollitur, qui dum vixit in corpore, non se sic præparando disposuit, vt bonitati increatæ amoris vinculo coniungeretur. Tunc enim vere tollitur, quando moriens in tenebris a felici visione diuinæ pulchritudinis peccatis suis exigentibus separatur. Et hoc est quod sequitur, Ne videat gloriam Dei. Qui vita brutali vixit in terris, non esset iustum iudicium, quòd vita Angelica in cognitione veritatis æternæ, & amore beatitudinis increatę, in quibus consistit gloria, in cęlis iubilans perfruatur. Quomodo ergo iam hilaris D apparebit, qui tot patris sui benignissimos filios vidit in tam inæstimatis doloribus cruciari? Ideo dicebat diuinus Apostolus ad Corinthios, sollicitus sum non pro vno tantum, sed pro omni congregatione fideliū. Quis enim infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non vror? Quia membrum viuum & efficax, & vnitum Christo capiti non videtur, quod dolores commembrorū suorum, & eorum vulnera insanabilia non præsentit. Hæc ergo diuina industria non modicū cælestem ad se inclinans clementiam, vt sapiētia oriens ex alto inferius profundatur, qui ad hoc totis visceribus, tā obsecrationibus, quàm E pijs affectionibus cōpassione linitis, tam verbis ignitis in prędicatione ad populum in omnibus laborans attentius, vt diuina maiestas in immissione sapientiæ & doctrinæ, vel fidei, sic misericorditer inclinetur, vt omnis creatura pro qua princeps gloriæ in terris dignatus est apparere, quicumque sit ab Oriente in Occidentem, ab Aquilone in Septentrionem Christianus, Iudæus, vel Gentilis, sic ad veram cognitionem veritatis pertingat, vt illius felici consortio non priuetur, qui non pro vno tantum, sed pro omnibus seipsum in ara crucis impretiabile pretium condonauit, & illius beata visione non careat, ad quem solum F contemplandum, & amandum creata est, vt & mens patrem benignum Dominum nostrum Iesum Christum sectari desiderans, supportet pijs orationibus attentis, & accensis, peccata omnium viuentium, vt illi conformetur, qui ouem perditam in ouile charitatis æternæ portans in proprijs humeris, Patri suo restaurauit. Non enim diuinus propheta Hieremias fuit tamquam membrum mortuum, sed viuum, & efficax, qui videns suum populum a Rege nequissimo tam atrociter suffocari, dicebat: Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lacrymarum, vt plorem super interfectos populi mei die ac nocte? Nabuchodonosor enim diabolum, Babylon confusionem tartaream, Hieremias animam Deo vnitam per amorem proprijssime signat. Sicut enim Moyses qui solus vir fuit, licet esset mitis in gente sua, & ceteris mansuetior appareret, manus suas leuans ad cælum orationis ignitæ clypeo, & hasta amoris fortitudinis extenta vsque ad cælum Deum exercituum attingente, promeruit, vt virtute ipsius, Israel populus Amalech superaret: sic etiam eiusdem virtute amoris, quo Deo erat vnitus eundem populum sic protexit, vt Dominus ei diceret: Dimitte me, vt populum istum deleam: quia sic Dominum affectuosæ orationis vinculo ligauerat, ne populo Israel pœna condigna criminibus inferretur. Si enim duo principis alicuius negotiatores famulantes existerent, & alter eorum semper circa commodum proprium negotiaretur attentius, alter vero vtilitatem totius familiæ Domini sui se effundens sollicite procuraret, citius a Domini sui largitate potiora beneficia acciperet, quàm ille qui de singulari profectu pijs circa afflictos carens visceribus, seruili fidelitate lucra specialia procurauit. Ista duo tamquam duo concomitantia iucunda mentis desiderantis tendentiam adiuuant, vt a suo desiderio, & tendentiæ termino non fraudetur. Primum ergo, & præcipuum præcedit, vt dictum est, scilicet affici circa passionem, & plagas Redemptoris, per quæ ad perfectam inhærentiam subintramus. Tamen sæpe iam cessat maxime in quibusdam, quando mens in ipsa Diuinitate sine impediente obstaculo, via iam aperta per exarationem superiorum ardentium, potest dilecto solito perfectius adhærere. Sed ista quæ est ex compassione proximi, respectu diuini prouocatrix compassio nūquam cessat, immo mens quanto ardentius afficitur, tanto ipsum orat attentius, vt ipse miserorum visceribus vulneratis, salubrem misericordiæ, & pietatis adhibeat medicinam, vt in consummata iustitia existens, dicat cum beato Iob: Semper creuit mecum miseratio, & ab vtero egressa est mecum. Tunc enim semper crescit miseratio, quando non proprijs affectionibus spirituali iucunditate attendit continue, sed infeliciū miseriæ condescendit. Tunc ab vtero secum egreditur ab illo instanti, scilicet quando ab emanatione fecunditatis diuinæ vitalem amorem mens recipit, quo primitus natus diuino conspectui, & virtutibus Angelicis apparuit, ad ipsum in vitam consimilem transformatus.

Vltima industria est, quæ in sapientia anagogica dinoscitur ab ipsius amatoribus totis visceribus amplectenda, quia si omne confusum, & inordinatum; eo ipso corruptibile, & instabile iudicatur: similiter e conuerso, omne ordinatum stabile, & suæ ordinationis decentia iudicabitur stabilitum. Idcirco discipulis veritatis est cum diuturniori exercitio sagaciter laborandum, cum suas orationes, vel psalmos, vel hymnos, vel quæcumque alia dixerint, vt stabiliant in se numerum dicendorum. Item quid primo, quid secundo, quid tertio: nisi fraterna charitate, vel necessitate aliqua, vel obedientia maioris, aliquantulum retardentur, semper id, & eo modo quo decreuerint studeant adimplere: quia ex isto felici exercitio relinquitur quædam habilitatio in mente, de quo sæpe animus non modicum contristatur, si aliqua negligentia, vel inertia consuetum exercitium derelinquat. Immo quod in principio ipsius exercitij spiritualis laboriosum videbatur, spiritui postmodum quasi versum in consuetudinem suo decore alliciat: vt iam frigiditas versa in calorem, tarditas in velocitatem, maxime quia amore vnitiuo trahitur, experimento infallibili comprobetur. Vnde in canticis sponsa petit trahi, dicens: Trahe me post te. Et statim subditur: In odore curremus vnguentorum tuorum, quia ex quo amor attractiuus, & sursum actiuus in supremum affectus iam inflammando immittitur in ipsam sponsam, in sui dilecti desideratissimum sinum collo-

Job 3. a
Isa. vlt. g
Sap. 5. a
Isa. 26. b sec. lxx.
2. Cor. 11. g
Hiere. 9. a
Exo. 17. c
Exo. 32. c
Iob 31. b
Cant. 1. a

collocando: iam mira agilitate currere incipit, vt quotiescumque voluerit, vnitiui amoris desiderio, veluti quodam ardore sibi sparso diuinitus, in ipsum ardentissime se extendit.

Sapientia diuina a Deo edocta qualis sit. Cap. III. Particula IIII.

Dicto de persuasionibus, & industrijs, quibus mens super intellectum ad percipiendam scientiam vnitiuam attingit, subditur ipsa sapientia a Deo immediate edocta, a magistro hierarcha Paulo Apostolo tradita, a Dionysio Areopagita stylo anagogico, & occulto conscripta, ipsam ad Timotheum veritatis discipulum destinante, & sic dicente: Tu autem Timothee amice circa mysticas visiones forti concertatione sensus derelinque, & intellectuales operationes, & omnia sensibilia, & intellectualia, & omnia existentia, & non existētia, & sicut possibile est ignote consurge ad eius vnitionem, quæ est super omnem substantiam & cognitionem. etenim excessu tui ipsius ab omni irretentibili, & absoluto, munde ad supersubstātialem diuinarum tenebrarum radium sursum ageris. Videas autem, vt nullus indoctorum ista audiat, &c. In hoc verbo Pauli Apostoli sapientia suprema includitur, & culmen totius perfectionis, vt possibile est in via: & tota profunditas librorum Dionysij Areopagitæ, quo perfecte cognito, quidquid est super intellectum in libris Dionysij, leuius omni æstimatione efficitur. Vnde ista consurrectio, quæ per ignorantiā dicitur, nihil aliud est, nisi immediate moueri per ardorem amoris sine omnis creaturæ speculo, absque præuia cogitatione, sine etiam motu intelligentiæ concomitante: vt solus affectus tangat, & in ipso actuali exercitio nihil cognoscat speculatiua cognitio, & ille est oculus, quo sponsus in canticis a sponsa dicitur vulnerari. Quod & vnum esse perhibetur ipsius testimonio dicentis: Vulnerasti cor meum soror mea sponsa, in vno oculorum tuorum.

Dionys. de Myst. Theolog. cap. 1.

Cant. 4. c

Vnde cum sit triplex cognitio, vna videlicet quæ per speculum creaturarum sensibilium respicit, quæ docetur a Richardo de sancto Victore in arca mystica, vbi per quadraginta duas considerationes olim in populo Israelitico ab Ægypto ad terram promissionis veniente expressissime figuratas docet peruenire, & per sex gradus ascendere ad omnium Creatorem. Alia est quę intelligētiæ exercitio per immissionem spiritualium radiorum, docet primam causam per effectum cognoscere, & in omne exemplatum per considerationem exemplaris ad veritatem immutabilem peruenire. De qua Augustinus in libro de magisterio, & vera religione, facit non modicam intentionem. Alia est istis multo excellentior, per amorem ardentissimum vnitiuum, quæ actualiter sine omni medio animum disponente, ardentissime facit in dilectum suis extensionibus sursum actiuis consurgere: quæ Mystica Theologia tradita in apice affectiuæ consurgit, quæ consurrectio ignorata, vel per ignorantiam dicitur, vt remoto omnis imaginationis, rationis, intellectus, vel intelligentiæ exercitio, per vnitionem ardentissimi amoris id sentiat in præsenti, quod intelligentia capere non sufficit: immo quod potius est, omnis speculatiua cognitio totaliter ignorat, quòd inquantū Seraphim nobilior est Cherubim, intantum amor verus omni habitu ab origine primordiali indito, vel gratis dato, vel gratum faciente, est perfectior. Inquantū potentia motiua potentia cognitiua excellentior, intantum cognitio per amorem vnitiuum quātum ad diuinorum secretissima penetranda, omni cognitiua apprehensione præclarior est. Vnde & hæc a beato Dionysio incomparabiliter omnes alias excedens, definitur sic: Sapientia est Dei diuinissima cognitio per ignorantiam cognita, & non tantum præclarior, immo etiam est vniuersalior, & vtilior alijs scientijs, cognitionibus, & apprehensionibus, dicitur. Quæ non tantum affectum supra se erigit, & amore ecstatico perfecte vnit sponso altissimo creaturam, sed insuper intantum eleuat intellectum, vt multo plus omni prudentia, & cognitione diuinis fulgoribus illustretur, quàm aliquo ingenij exercitio valeat obtineri. Vnde de illa dicit Dionysius: Hanc igitur irrationabilē, & amentem, stultam sapientiam excedentem laudantes dicimus, quòd est omnis mentis & rationis, & omnis sapientiæ, & prudentiæ causa: ab ipsa est omne consilium, ab ipsa etiam omnis cognitio, & prudentia, & in ipsa sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ absconditi. vbi per sapiētiam, & cognitionem completa vtriusque potentiæ perfectio denotatur affectione, scilicet, & intellectione. Ipsam enim vocat irrationabilem, quia nec ipsam ratio apprehendit, nec ratione inuestigando vtitur; amentem etiam vocat, idest sine mēte, & sine intellectu, quia nec ipsa in suo exercitio vtitur intellectu, quia vsque ad tam summam cognitionem intellectus peruenire non sufficit: stultam etiam vocat, quia sine vsu omnimodæ intelligentiæ in affectu ista sapientia consurgit, quam nulla intelligentia penitus apprehendit. In verbis enim propositis a Dionysio perfecte traditur hæc sapientia.

Dionys. lib. 7. de diuin. nom.

Subditur primo quid sit amouendū, secundo quomodo consurgendum. Et cum etiam in ista consurrectione anima sit in statu duplici, scilicet vt perficiens, & vt perfecta; primo subditur quid remouendum in primo statu, ibi *sensus derelinque*; secundo consurrectio, quando dicitur; *Consurge ignote*, vsque ibi, *etenim excessu tuiipsius*, &c. Mysticas enim visiones appellat ipse Dionysius in tota philosophia sua, quæ transcendit omnis entis considerationes, quando intellectiua cognoscit ex ipso affectu præcedente, nec e contra. & ista est verissima, & certitudinalis cognitio ab omni errore, & opinione, & phantastica deceptione penitus elongata. Vnde & hæc quæ dicta sunt, & quæ dicentur, siue in theorica, siue in practica huius sapientiæ, quæ affectiuę directionem conspiciunt, sine dubitatione, & opinione coram totius mundi philosophis, & doctoribus irrefragabiliter affirmantur. & ideo hæc cognitio mystica vocatur, idest occulta, tum quia pauci ad ipsam recipiendam se disponunt, tum quia occulte consistit in corde, vt nec stylo, nec verbo ad plenum valeat enodari.

In illa mystica cognitione vbi affectus dominatur, iubetur & sensus, & intellectus radicitus derelinqui. Primo a parte ipsarum virium apprehendentium, vbi dicit, *sensus & intellectuales operationes*: secundo a parte ipsorum obiectorum, scilicet sensibilium, & intelligibilium, cum dicit; *sensibilia, & intelligibilia*. Sed ne absurdum illud videatur, sensus debere derelinqui, subditur ratio; *quia ista sapientia non est sicut alia scientia, quæ est ex præexistenti sensibilium cognitione, sed est potius desuper secundum regulam beati Iacobi dicentis, a quo hæc sapientia vocatur, Omne bonum, & omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, & descendens, &c.* Si omne donum, multo fortius hæc sapientia quæ est optima portio Mariæ, quæ amoris dilecti igne succensa ardebat desiderio. Quia igitur hæc apprehensio est desuper, & non subtus, iubetur sensus exterior extirpari. Quod non tantum de sensuum exteriorum officio intelligendum est, sed etiam de sensibus interioribus; quia nec sub ratione dulcis, vel odorabilis, siue olfactibilis, quod idem est, vel pulchri, vel melodiosi, vel suauis ipse Deus beatissimus apprehenditur, cum hæc omnia apprehensione rationis præuia dirigantur, & hæc vnitiua apprehensio sit supra mentem, & rationem sicut dictum est. Oportet ergo speculatiuum discipulum hanc alibi haurire sapientiam, quàm in eis quæ apprehensionem speculatiuæ cognitionis respiciunt:

Iac. 1. c

& in

& in hoc apparet huius sapientiæ mira, & appretianda nobilitas, & eiusdem diuinitas, & quare diuinissima in diffinitione Dionysij appellatur, in hoc quòd anima quasi seipsam expoliare necesse est, & amorem diuinitus collatum affectui veluti pedissequum insectari, & per istam diuinam sursum actionem intellectui habituali cognitione cum tactu amoris relicta, diuinissima informari, non tantum de simplici apprehensione ipsorum sensuum intelligendum est, sed etiam de delectatione eorundem prout motiuam respiciunt; quia hæc est ipsius sapientiæ quasi summe præparatiuum, quòd a sensibus exterioribus inordinata delectatio in creatura, prout melius poterit, efficaciter rescindatur, vt quoquomodo Deus finis mediatus, vel immediatus, vel finis vltimus requiratur. Quia quanto plus in ipsis immergitur, tanto debilius

Psal. 76. a ad diuina consurgit, vt dicat cum Psalmista: Renuit consolari anima mea: a quo etiam redditur illius renuitionis delectationum ratio, ab eo sic dicente: Et delectatus sum, & exercitatus sum, & defecit spiritus meus; supple, dum se exercet mens motibus anagogicis ad diuina, & directa tendentia suiipsius ad Deum delectatur, deficit spiritus ab his delectationibus, quæ sibi a sensibus corporis exterius instigatione diabolica offeruntur. Quod etiam de delectatione sensuum interiorum dicendum est, quia nec ab ipso vero diligente debet diligi dulcedo, vel suauitas concupisci, quia ipse solus appetitur, nisi quandoque hac de causa ipsam dulcedinem, vel suauitatem appetat, vt ad intimiorem vnionem efficacius affectus, & importunius inardescat. Vnde tota ista sapientia est in ardenti desiderio collocata, vbi omne ens vel vis, & officium intellectualis virtutis extirpari, & derelinqui præcipitur. Nam quandoque vis intellectualis multa de diuinis participat, maxime quando theorijs diuinioribus illustratur. Sed quia alia vis est in mente multo illa eminentior, cuius motibus mens ignita erigitur ad sapientiam profundiorem, tum ratione superioris apicis ipsius affectiuæ, tum ratione ardoris ipsam superius erigentis, qui super habitus gratuitos, & infusos ratione suæ importunæ extensionis, & dignitatis, in rationali spiritu obtinet principatum. Vnde commentator Vercellensis super Mysticam Theologiam, sic dicit: In hoc libro alium, & incomparabiliter profundiorem modum cognoscendi Deum tradit superintellectualem, & supersubstantialem, quem ideo gentilis prophetia non apprehendit, quia non quæsiuit, nec esse putauit, nec vim secundum quam diffunditur in animam, deprehendit. Putauit enim summam vim cognitiuam inesse intellectui, cum sit alia, quæ non minus excedit intellectum, quàm intellectus rationem, vel ratio imaginationem, scilicet principalis affectio: & ipsa est scintilla synderesis, quæ sola vnibilis est Spiritui sancto, idest diuino. Et hac de causa cum incomparabiliter totius intellectus suspēdat officium mentis suprema affectio, ab ea secludi præcipitur, non tantum operationes prout exeunt a vi sensitiua, vel intellectiua eliminari iubentur, sed etiam obiecta ipsarum omnia sensibilia, & intelligibilia, primo ea quæ sensu exteriori percipiuntur.

Cum vero rationalis creatura cōstet ex duplici natura, corporali scilicet & spirituali, vtraque habet sibi obiectum respondens, cum secundum cuiuslibet capacitatem æterna veritas percipiatur: quomodo sensibiles homines sunt, qui non nisi sensibilia cognouerunt, veluti habentes intellectum obtusum, & affectum recuruum: ideo nec bonitatem, nec veritatem diuinam in se percipiunt. Sed tamen ne

Rom. 1. e sint omnino expertes cognitionis diuinę, posuit Deus altissimus sensibiles creaturas, vt inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspicerentur, vt secundum Dauidicum sermonē aliquis excusationem non

Psal. 18. b habeat, vt se abscondat a calore eius: cum egressus

A bonitatis ipsius a summo vsque ad summum in omnibus creaturis resplendeat; sed a filijs voluit increata sapientia ista sensibilia amoueri, vt multo felicius, multoq; verius in thalamo affectus secretiori interius in lectulo amoris collocatum sentiant; quem Iudæi, & ceteri philosophi per creaturas discurrendo mendicant. Vnde ab ipsa veritate verus orans in spiritu ingredi infra cubiculum (vbi inueniat thesaurum occultum) præcipitur, non tantummodo sensibilem prout sensui exteriori respondet, sed etiam prout est obiectum sensuum interiorum: nec sub ratione apprehensiua ipsius beatissimi Dei, prout est dilectus,

B pulcherrimus, & suauis per mentis desideria anagogica appetatur, ne ipsa anima quæ velut filia habet soli desiderio cōditoris inhærere, refectionem suam veluti mercenaria* impudenter inquirat, nisi ratione superius dicta scilicet, vt in ipsum aliquo dulcedinis, vel suauitatis nutrimento allecta, insatiabilius, & immensius inardescat. Intelligibilia enim generaliter euelli admonentur, quia secundum quòd alibi dicitur, cum omnes homines naturaliter scire desiderāt, in nulla tamen scientiæ notitia, vel cognitione rationalis spiritus tendentia conquiescit, nisi primæ veritatis iucunda cognitione lætetur, quam solam inue- ** f. imprudenter.*

C nit nobilitati humanæ intelligentiæ respondentem. Si ergo sciat omnem naturam elementorum, complexiones corporum, virtutem astrorum, cum omnia illa viliora sint, rationalis spiritus penitus nō quiescit, sed potius sic labitur, vel etiam luxuriatur, cum idolo creaturæ, seipsa infirmioris (nisi redigat ad finem vltimum) inuoluatur. Cum etiam tantæ nobilitatis sit spiritus, vt species Angelicas etiam fastidiat penitus constrictus, & errabundus, nisi quoquomodo ad cognitionem illius a quo exijt originaliter & victor, & triumphans virtualiter reuertatur. Quòd etiam si omnia creata vellent scire, reducendo ad fi-

D nem debitum, vt per illa Creator cognosceretur, ab ipso tamen respectu illius sapiētiæ totum oportet relinquere, quia mens immediate ipsum per ineffabilem cognitionem relictum, ex amoris vnitione cognoscit. Et de illa cognitione in mystica theoria secundum tertiam translationem sic dicitur, per vnitionem dilectionis, quæ est effectiua veræ cognitionis vnitur Deo intellectualiter ignota; cognitione multo meliori quam sit aliqua intellectualis cognitio, &c. Nō tantum intelligibilia, in quo verbo respectu exercitij illius, omnis finalis complacentia cognitionis de omni creatura tam inferiori quàm superiori relin-

E qui persuadetur, & etiam existentia, & non existentia, per quæ duo omnis modus speculatiuus apprehendendi diuinam naturam excluditur. Existentia hic dicuntur rationes æternę in mente diuina, quibus aliquid extractum in creatura inferius correspondet, quia ordinatissimus procedendi modus in humanis ad diuina certitudinaliter reperitur, quando mens supra se prouecta, mouetur immediate in Deum veluti in terminum sine etiam cōmixtione alterius cuiuscumque creaturæ superioris, vel inferioris.

Quia ergo considerando rationes æternas mens inquantum ab ipsis egrediētem creaturam considerat,

F intantum a parte altera infra seipsam finitur, vt non totaliter supra seipsam integraliter erigatur: quia ergo sapientia vnitiua omnem contemplationem, vel considerationem in suis motibus creaturæ relinquit, ad suum vnicum intelligibile supra seipsam aspirans, ideo respectu ipsius existentium (licet sit nobilis contemplatio) dimitti præcipitur: cum sit ibi aliqua incuruatio, & perceptio naturalis, & ideo mēs per istam relatiuam contemplationem non relinquit omnimodam humanam apprehensionem, vt omnino veluti per aliam mens super naturales limites collocetur.

Sed & non existentia iubentur amoueri, respectu ascensionis illius sapientiæ. Non existentia vero hic appellantur, secundum quæ nihil exemplatum in

creatura

creatura reperitur, vt omnis consideratio de Trinitate, & ordine personarum, quia illud numquam in creaturis apparet exemplatum, quòd aliquis generet aliquem qui sit idem quod ipse, quorum quilibet sit vere existens substantia: numquam quòd amor connectens aliquos, sit æqualis & existens substãtia cum ipsis amantibus. Ista ergo speculatio inter speculatiuas contemplationes excellẽtissima relinqui iubetur; non quia bona non sit & nobilis, sed quia est alia superior apprehensio in mente humana, per quam solam excellentissime supremus spirituum attingatur, quæ sola optima portio Mariæ dicitur. Alia vero per Rachel signatur; contemplatio vero sensibilis in creaturis per Lyam. & hæc est ratio: quia intantum mens diuinius ad supercælestia, & eminentius attingit, inquantũ ipsis magis appropinquat, vel in ipsum Deum intimius transformatur: quòd quia nulla est contemplatio speculatiua, quæ habet virtutem transformandi, sed solus amor extensiuus deificans, ideo ille solus diuina apprehendit, ad cuius pedem nulla contemplatio cognitiua, sed potius quasi de longe prospiciens aliquatenus se extendit. Ideo in septimo, De diuinis nominibus sic dicitur: Oportet autem videre mentem nostram habere virtutem ad intelligendum, per quam inuisibilia respicit, vnitionem autem excedentem mentis naturam, per quam coniungitur ad ea quæ sunt supra ipsam. Secundum hanc igitur differẽtiam oportet intelligere non secundum nosipsos, sed totos nosipsos institutos, & totos deificatos, &cet. Quòd quia ita derelinquere est difficile, ideo concertatione, & forti conatu mentis ista resecari iubentur.

Dicto de his quæ oportet derelinqui necessario, subditur de ipsa consurrectione vnitiua. Vbi primo notatur conditio consurgentis, quando *per ignorantiam* dicitur, & ipsa consurrectio extensiua, vbi dicitur: *Consurge*. Et illud quod ipsa consurrectio solum, & præcipue ascendit, cum dicitur, *ad eius vnitionem quæ est, & cetera*. Sed cum omnis apprehensio iam dicta sit extra mysticam consurrectionẽ, cum in illa oporteat esse ignorãtiam: ideo totaliter oculum intellectus rescindere oportet, quia in ipsa consurrectione semper vult illud apprehendere, ad quod tendit affectio. Vnde, maxima aduersatio in ista consurrectione est vehemens inhærentia intellectus cum affectu, quam tamen rescindere necesse est per magnũ exercitium. Cuius causæ dictę sunt superius, quia vel phantastice, vel circumscriptibiliter, vel modo limitato apprehendit: & quomodo hoc possit fieri, dicitur in Mystica Theologia super illud: *Consurge ignote*; quia ibi eleuatio est vehemẽtia tendentiæ affectus, quæ intellectum post se relinquit. Pura ergo affectiua consurrectio numquam est, nisi totaliter intellectiuus oculus rescindatur & hoc est quod in ipso Mysticæ Theologiæ principio dicitur. Omnino autem ignorata notatio omnis cognitionis, & melius vnitur ex eo, quòd nihil cognoscit super mentem eleuata cognitio. Vnde hæc est necessaria conditio ad istam eleuatissimam apprehensionem, quòd in ipsa eleuatione vacet omnis cognitio speculatiua: quia ipsa est ignota intellectui, & ipsam relinqui necesse est, si ad cognitionem super mentem desiderat peruenire. Et quantum in ipsa consurrectione intellectus se commiscet affectui, tantum est hic de impuritate, & inquantum plus intellectiuus oculus totaliter excæcatur (quod fit non nisi per magnum exercitium & laborem) intantum oculus affectiuus in suis extensionibus liberius, & incomparabiliter eminentius eleuatur. Et per qualecumque exemplum materiale, illud potest videri in aspiratione, & respiratione anhelitus; quia sicut ex interioribus sine omni deliberatione procedit ista emissio, sic sine deliberatione affectus ignitus, qui est super omnem intellectum, tendit ad illũ cui soli perfectius vniri desiderat: & habet suam

A actionem ab omni intelligentia totaliter separatam, tanta latitudine a parte superiori, & promptitudine coadiutus, vt mira velocitate motuum citius etiam quàm cogitare valeat ratione, ad instar aspirantis, & respirantis consurgat. Cuius (vt supradictum est) velocitate motuum, ardore extensiuo, & importunissimo eorumdem, sicut mendicans nullius valoris reputatur, & rescinditur, licet importune se misceat omnis speculatiuæ cognitionis exercitiũ. Quod quia non potest dici, nec sufficienter verbotenus explicari, secundum illud Mysticæ Theologiæ. 3. Nunc autem ab inferioribus ad supremum ascendens, secun-
B dum mensuram ascensionis contrahitur, & post omnem ascensionem totus sine voce erit, & totus vnietur & ineffabiliter, &c. Quia doctrinam huius præclaræ sapientiæ sibi soli increata sapientia reseruare voluit, vt sciat omnis mortalis creatura, quòd est doctor in cælo, qui solam sapientiam veram suis scholaribus per cælestes immissiones, & suæ claritatis radios manifestet. Secunda ratio est, vt omnes sapientes mundi confuret, cum simplex vetula, vel rusticus pascualis ad istius sapientiæ consurrectionem perfecte possit attingere, dum tamen modo prædicto se præparet, quòd nulla præhabita scientia, vel mortali
C industria apprehendit. Tertia etiam ratio in libro sapientiæ dicitur, quia omnium superborum sublimiũ colla propria virtute calcauit: quia quantumcumque præclarus, quantumcumque clericus omnibus alijs gloriosior existat, fimbrias huius sapientiæ non attingit, quæ super mentem eleuata cognoscitur; nisi per viam puerilem, scilicet purgatiuam, supposito quòd mortaliter peccauerit, ad vnitiuam se præparet: dolens & gemens quòd collatorem totius sapientię, & omnium bonorum ad indignationem contra se peccatis anterioribus prouocauit. Colla ergo superborum, & sublimium, vsque ad humilitatem puero-
D rum incipientium, necesse est incuruari. Vnde est ibi illud Propheticum impletum, in quo sapientia sapientium reprobatur, & sola purgatiuæ inferioris humilitas ab illo supremo exigitur, qui deponit potentes de sede, & exaltat humiles.

Eccli. 24. a

Isa. 33. e

Luc. 1. e

Subditur etiam respectu cuius sit illa consurrectio, cum dicitur; *Consurge ignote*, scilicet ad vnitionem illius altissimi, qui super mentem & cognitionem: & hæc causa partim supradicta est, quia nec ibi gratia, nec gloria vel dimissio pœnæ, vel aliquid aliud requiritur istis desiderijs sursum actiuę consurrectionis, sed ipse solus cui soli propter se in conculcatione
E vehementium desideriorum mens vniri aspirat, qui sub ista apprehensione obtentus prout ab affectu tendente percipitur, supra omnem mentem humanam & cognitionem attingitur: vt non solum esse ipsum absolute respiciatur; sed & modus apprehendendi ipsum. quia, vt dictum est, quando affectu tangitur, super mentem ducitur, & rationem. Vnde tota ista sapientia in hoc solo perficitur, vt ipsa affectiua in suo supremo apiĉe constituta, per abscisionem totius intellectualis operationis nihil aliud, quàm soli Deo vniri desiderat. Et quia hoc est difficile, subditur propter hoc: *Et sicut est possibile, vsque quo possit*
F *cum Psalmista dicere: Dirupisti Domine vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis*. Quia cum prædicta impedimenta mediante diuino auxilio (scilicet omnia sensibilia, & intelligibilia, & maxime immixtio intellectiuæ, quæ semper vult apprehendere illum in quem tendit affectus (perfectę sicuti extensionis vnitiuæ vincula dirumpuntur, tunc libera ipsa affectiua veluti quædam auicula solis pennis affectionum ardentium prouecta, tanta libertate perfruitur, vt quotiescumque vult moueatur ardentissime in Deum: sic etiam, vt orans affectionum desiderio in mẽtis affectu quantum possibile est in via, sic attente exoret, ac si ipsum videret facie ad faciem: quandoque etiam vt supra ipsam mens erecta motu, & consurrectione Psal. 115. b

quasi

quasi totaliter extra corpus videatur, ideo dicit: *Sicut possibile est*. Quia nulla mens nisi immissione diuina hoc percipit, secundum illud in primo de diuinis nominibus: Nam supersubstantialem scientiam ignotæ supersubstantialitatis, quæ supra rationem, & intellectum, & substãtiam ipsam ipsi tribuere conuenit, tantum ad superius respicienti, quantum theoricorum eloquiorum radius se immittit ad splendores superiores etiam quod idem est, quòd illa scientia quæ est per ignorantiam, vt dictum est, solius Dei doctrina percipitur: & in quantum plus affectus de theoricis eloquijs, scilicet diuinis influitionibus, quibus mens cum dilecto garrula iucũdatur, recipit, in tantum Deus solus in mente intimius se immittit, vt ipse qui est vera sapientia, per diuiniores radios præclarius cognoscatur.

Postea subditur: *Etenim excessu tuipsius*, quia non tantum creaturam sapientia vnitiua funditus eradicari perurget, sed ipsum specialiter intellectum mortificat, & soli diuinæ influentiæ se submittit, & de illo excessu Apostolus dicit ad Corinthios: Siue mente excedimus Deo, &c. & per istum continuatum excessum, igne amoris anima efficaciorem consequens separationem & purgationem, per suas extensiones flammeas, & consumentes rubigines efficacius promeretur, quàm primo: cum per istam incipit consurgere. Quia sicut est duplex purgatio, scilicet, per aquam, & per ignem in corporalibus; sic & in spiritualibus, quia via prima purgatiua per dolores, & frequentes attritiones purgat & per lacrymas, sed multo efficacius illa quæ est per consurrectionem ardoris. Vnde per istum excessum ardoris iam leuis ab omni irretentibili, scilicet mundano delectabili, & absolutus, scilicet ab omni aliena affectione, mundus ad diuinæ incomprehensibilitatis claritatem, iam penitus ablatis obstaculis, & absolutus spiritus a vinculis agillime sursum agitur. Vnde iste est ordo consurgendi.

2.Cor. 5. c

Primo oportet, quòd considerationem, & amorem sensibilium derelinquat, & contemplationem omnium intelligibilium, & purus consurgat affectus sine admixtione intellectus, in illum quem in sua tendentia cognoscit quietatiuum desiderij, vt ipsi intimius vniatur. Et per istam diuturniorum motuum anagogicorum consurrectionem, magis ac magis affectus extenditur, & quasi quibusdam flammeis scintillis mens purgatur efficacius, & ab amore carnalium alibi requiem inueniens, sine carnis murmuratione necessario sequestratur multo plus quàm antea, & exinde affectus puris motibus fit agilior, vt quotiescumque vult, sine meditatione intellectus præuij ardentissime moueatur. Vnde primo dicit: *Consurge ignote*: & post hoc dicit: *Sursum ageris*. quasi diceret, quòd in principio exercitij consurrectionum anagogicarum affectus apex cum difficultate consurgit, sed per amorem excessiuum ipsius supra se, & per efficaciorem purgationem quasi sine difficultate ad libitum consurgit, & motuum agilitate mirabiliter leuigatur: vt licet in ipso motu anagogico natura, & amor pariter concurrat, tamen efficacius iam remotis impedimentis, & exinde maiori immissione desuper adueniente, multo plus ardor amoris, quàm vigor affectus naturalis facilitatem, & agilitatem motuum incomparabiliter operetur. & hoc est quod dicebatur, *Cuncta auferens, &c.* vbi duo maxime quæ oportet derelinqui, tanguntur, scilicet omne irretentibile, & omne absolutum, quorum primum respicit affectum, quia in quocumque afficitur creatura, illi necessitate coniungitur; & per consequens irretitur, & tunc minus agilis ad consurrectionem diuinorum efficitur: sed non tantum irretentibile, sed omne absolutum dicitur. Absolutum dicitur omne quod sua propria forma cognoscitur habens esse distinctum, cuius omnem speculationem, vel contemplationem

A amoueri necesse est: quia sicut omne irretẽtibile immundum reddit affectum, dum in creatura seipsa viliori delectatur affectus; ita per secundum immundus efficitur intellectus, idest tenebrosus, quia dum tantum humana scientia speculatiua repletur, in comparatione illius sapientiæ quæ est per supersplendentes diuinos radios, quasi quadam obtenebrante caligine obfuscatur. Sed & illud verbum vltimum non tantum de agiliori consurrectione est, sed de cognitione suprema ipsius intelligentiæ, quia secundum sapientiam beati Dionysij, illa sola vera est cognitio de diuinis, quæ experimẽtali notitia sursum actiuæ consurrectionis relinquitur. Vnde diuina miseratione secundum quòd competit, consurgenti hoc accidit, vt quando mens per multorum temporũ curricula aspirauit, vt suum dilectum intimius sibi coniuncta ardentiori vinculo amoris constringeret, ad modicum prout capax est, prout fit in raptu, visio beata conceditur, maxime cum ab irretentibili, & absoluto fit munda, & erigitur tunc ad diuinarum tenebrarum radium, scilicet lumen diuinæ incomprehensibilitatis, quæ ibi vocatur tenebra, secundum quòd in epistola dicitur ad Timotheum sic: Diuina caligo lumen est inaccessibile, in qua habitare Deus dicitur, & inuisibilis quidem existens propter excedentem claritatem, &c. Vnde sapiẽtia illa est immediate ante cognitionẽ raptus, & sic diutius aspiranti a dilecto dicitur: Amice ascẽde superius. Vnde primo dicitur: *Cõsurge, & ibi sursum ageris*: quia in consurrectione vnitiuæ sapientiæ natura operatur & gratia: in ista autem suprema operatione intelligẽtiæ sola gratia eleuans immediatissime operatur, quantum ad ipsam eleuationem raptus, prout mens sic in corpore erigitur, vt a sensibus corporis sequestretur, cum in ista vltima intelligentiæ eleuatione tam intellectiua quàm affectiua potissime officium consummatum, non per modum patiendi, sed agendi actum suum obtineant.

B

Dionys. in epist. ad Timoth.

C

Luc. 14. b

D Postea dicitur: *Vide autem ne quis indoctorum ista audiat*. Et hoc quidem admonet in fine primi de diuinis nominibus, sic scribens ad Timotheum loquens de cognitione per amorem præuium dicit: Apponamus sanctis sancta, secundum diuinam traditionem collocantes, & ipsa ab indoctorum visibus, & derisionibus auferentes magis ipsos illos si taliter sunt, tales quidem homines ab impugnatione Dei in hoc liberantes, &c. Hoc idem sæpissime admonet in alijs libris suis. Et hæc est ratio, quam ipse assignat statim postea; quia putant ea quæ secundum

E ipsos est cognitione, cognoscere eum qui ponit tenebras latibulum suum; quia non possunt Deum apprehendere, nisi sub ratione boni, vel veri, vel dulcis, & sic de alijs. Et ista sapientia anagogica est quædam theorica per se distincta, & diuersa ab omni speculatiua sapientia, quæ omnem rationis apprehensionem transcendit. Et quia multi sapientes, & doctores hoc videre non præualent, hanc summam sapientiam irrident, & in hoc per consequens Deum altissimum collatorem huiusmodi sapientiæ impugnant. Ideo cum beato Dionysio, sed quod magis, cum Domino Iesu Christo rogo illum, quicumque

F hoc scriptum inspexerit, ne indoctis huius mundi doctoribus philosophis, carnalem vitam ducentibus, vllatenus manifestet, nisi hac via puerili velint incipere, scilicet purgatiua via, & citius quàm aliquis esse non tantum in aliqua liberalium artium, sed in arte mechanica industrius operator in seipsos sola diuina immissione gradatim ascendentes, omnia quæ dicta sunt multo melius, & multo iucundius experimentali notitia veracissima approbabunt. Sed hæc scribere volui, ad hoc quòd minus experti in ista sapientia, corroborato itinere semitas dirigant, scientes quòd citissime inuenitur. Quòd si in principio purgationis, vel ecstaticæ consurrectionis difficultas mirabilis sentiatur: tamen in paucis vexati citissime in mul-

Psal. 17. b

Sap. 3. a

in multis bene disponentur: ita vt experimento videant, omne quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Hoc etiam in præsenti videre possunt, qui ipsi per dilectionem huius supremæ sapientiæ inhærebunt, vt iam mens dicat:
Cant. 3. b Teneo eum nec dimittam, sed licet ab indoctis quasi stulta hæc sapientia videatur, subditur theorica, vbi per rationes, & argumenta proceditur: vt quomodo mens consurgere valeat, quomodo remouenda obstacula, qua vnitione media, & multa alia quæ ad hoc pertinēt ad confutationem humanę philosophię. Sed & ne ascensus tantæ sapientię videatur irrationabilis, argumentis tam naturalibus, quàm theologicis quàm anagogicis sumptis a rationibus æternis, euidentius disputatur. Et ideo sapientia Dionysij difficillima videtur, quia modus procedendi super omnem rationem existit, & sola Spiritus sancti influitione percipitur, maxime de diuinis nominibus: vt dicitur, quòd non asseueratur hæc doctrina in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in demonstratione a Spiritu sancto more virtutis in supremo apice, secundum quam ineffabilibus, & ignotis ineffabiliter, & ignote coniungitur, &c. Quando ergo Spiritus sanctus mouet apicem affectiuæ, secundum
Psal. 103. d Psalmistam: Tange montes & fumigabunt; tunc tota profunditas sapientiæ Dionysij, vt intellectum excedit, super omnem disciplinæ alterius leuitatem certissima, & leuissima comprobatur. Et ideo amantissima, quia sine omni dubitatione, & opinione procedit: & ideo, quia primo oportet cognoscere practicam quàm theoricam, vt illa leuissime cognoscatur, ideo theorica operatiuam consequitur. Pax ergo omnibus amatoribus veræ sapientiæ, & diuinæ bonitatis influentia concedatur. Amen.

QVÆSTIO VNICA.

Vtrum anima secundum suum affectum possit aspirando, vel desiderando moueri in Deum sine aliqua cogitatione intellectus præuia, vel concomitante?

AD manifestationem illorum occultorum, & mysticorū, quæ dicta sunt super veritate, quæritur difficilis quæstio, in qua cuilibet intelligenti, veritas huius sapiētię manifestius illucescit. Quæritur igitur, vtrum scilicet anima secundum suum affectum possit
Argumēta partis negatiuæ. aspirando, vel desiderando moueri in Deum, sine aliqua cogitatione intellectus præuia, vel cōcomitante.

Videtur quòd semper sit necessarium præcogitare, antequam per extensionem amoris affectus moueatur
I. Argum. in Deum. Primo auctoritatibus sic, quia dicitur
Psal. 38. a in Psalmo: In meditatione mea exardescit ignis; ergo primo oportet quòd mens præmeditetur cogitando, antequam in ipsum dilectum igne amoris consurgendo per affectionē, affectus interius inardescat.

II. Argum. Item Augustinus: Inuisa possumus diligere, incognita autem nequaquam: ergo primo oportet ratiocinando, vel intellectualiter cogitando cognoscere, antequam affectu amoris aliquod diligatur: cogitatio igitur affectionem amoris necessario præcedit.

III. Argumentum. Hoc idem probatur rationibus, & primo ratione sumpta in diuinis sic. Anima enim in Deum quem diligit, per amoris desiderium actualiter se extendens, vocatur deifica, vel deificata in 7. de diuinis nominibus: nam secundum quod possibile est creaturæ, per extensionem amoris Trinitati superexcellentissimę conformatur. Sed in Trinitate ita est, quòd secundum ordinem naturæ primo est Pater, qui est summa potentia: secundo Filius, qui est Patris notitia, vel summa sapientia: tertio est Spiritus sanctus qui est verus amor. Ergo sic erit in anima, quæ per extensionem amoris secundum modum suę paruitatis, vt possibile est, Trinitatem beatissimam nititur imitari, quòd primo ibi erit, de ipso ad quem tendit
A aliqua cogitando vel intelligendo notitia, antequam amoris desiderio in ipsum possit aspirando consurgere. ergo cogitando cognoscere, semper præcedit affectionem amoris.

Item secundum quod dicit beatus Dionysius, Ecclesia militans imitatur, secundum quod possibile est, Ecclesiam triumphantem: ergo anima fidelis volens per amorem consurgere gradatim, secundum quod est in ordinibus Angelorum, consurgit, & maxime mentes amantium vltimæ hierarchiæ comparantur, in qua sunt tres ordines, scilicet Throni, Cherubim, & Seraphim. Igitur necessarium est in anima con- IV. Argum.
B surgere actualiter volente, quòd tres proprietates, vel officia istorum trium ordinum imitetur. Primo quòd sit Thronus, idest, quòd cetera scilicet mundanos honores, carnales affectiones, terrenas delitias, vt solus Deus iam sede præparata in ipsa resideat, penitus derelinquat. Secundo quòd sit Cherubim, quod intelligitur plenitudo scientiæ, & hoc fit mediante lumine diuinitus immisso, quo mediante mens supra intellectualiter cogitando, secundum humanam intelligentiam, diuina cognoscit, & cælestia apprehendit. Postea oportet quòd sit Seraphim, qui est ordo supremus, idest, quòd in illum quem iam mens che-
C rubica cognouit, postea affectus ipsum solum desiderando non aliud, per affectiones flammigeras inardescat, & tunc est Seraphim qui interpretatur ardens. Cum enim Cherubim, cui appropriatur cogitantis cognitio, ordinate præcedat Seraphim, qui interpretatur ardor amoris: igitur sic erit in anima, quæ hoc triplex officium Angelorum nititur imitari, quod per cogitationem cognoscere præcedit actualiter ardere, vt sine cogitatione prępuia nullatenus consurgat amoris affectio.

V. Argum. Item anima per amorem consurgens, nititur illis beatis mentibus sanctorū, qui contemplantur Deum,
D facie ad faciem conformari. Sed illis illic primo est videre quàm amore inhærere; quia nisi illam indicibilem plenitudinem intelligendo cognoscerent, nullatenus ipsi ignitis affectionibus, in quarum delectatione beatitudo completur, inauertibiliter adhærerent. Ideo nisi nobis prius esset cogitatio, seu cognitio quàm affectio amoris, iam non conformaremur mentibus sanctorum in gloria: quia sic vident diuinam pulchritudinem, vt in ipsa per amorem supra omnem intelligētiam interius affectionibus delectentur. In his ergo intelligere præcedit amare.

VI. Argum. Item secundum quòd anima in suis potentijs ordi-
E natur, sic eodem modo naturaliter ordinate videtur moueri. Sed ego video quòd a sua primordiali creatione anima tres habet potentias naturaliter distinctas, scilicet memoriam, intelligentiam, & voluntatem. Memoria nihil aliud est in nobis, quàm intentio diuinæ similitudinis. Intelligentia est in nobis illud, mediante quo naturaliter non inuestigando, nec ratiocinando, quælibet anima suum Creatorem cognoscit. Voluntas est illa potentia, per quam anima suum Creatorem diligit, & in ipsum naturaliter tendit, & ex isto vltimo est ratio, quare affectus humanus non potest satiari ad plenum terrenis diuitijs,
F & honoribus cum in solum Deum tendat, vt in ipso finaliter conquiescat. Cum igitur potentia intelligentiæ in qua est cogitatio, præcedit potentiam voluntatis naturaliter, in qua est ardor, vel amoris affectio; igitur motus intelligentiæ, qui est cogitare, præcedit motum voluntatis, qui est amare. nullus igitur intellectus sine cogitatione præuia poterit amoris affectione consurgere quantumcumque ignitis affectionibus, vt diuinitus eleuetur.

VII. Argumenta. Item hoc idem videtur in apprehensiua, & in motiua sensibili. Nam primo necessarium est, vt illud ad quod imaginarie diligendum moueor, quòd illud antea sensibiliter præcognoscam; ante igitur oportet me comprehēdere oculo exteriori, vel alio sensu aliquod

quod

quod delectabile, quàm in ipso delecter, vt illud habendum desiderem. Igitur sic erit in cognitiua, & motiua ratione superiorū, quòd Deum siue aliquod aliud delectabile anterius cogitem, quàm ad ipsum possim interius affectionibus aspirare, vel in ipso aliquatenus delectari. Ergo præcogitare semper præcedit amore consurgere.

VIII. Argumentū. Item secundū quod dicit beatus Dionysius in principio Mysticæ Theologiæ, in consurrectione amoris oportet omnem intellectum derelinquere, & cogitationem de creaturis sensibilibus, & etiam tam de Deo, quàm de Angelis. sed illud ponere videtur stultissimum. Quid enim faciat animus, si non poterit cogitare de Deo, vel Trinitate, vel Angelis? Videtur etiam tunc esse in nube, vel in mari, quasi cum semper cognitio intellectus ipsum amorem dirigat: aliter enim sapientia mystica non videtur sapientia, sed abusio, vel stultitia.

IX. Argum. Item omne illud quod apprehenditur, apprehenditur sub aliqua intētione entis, scilicet aut vt verum, aut vt bonum; ergo Deus quoquomodo apprehendatur, apprehendetur sub ratione entis, aut vt est summa vnitas, aut vt est summa veritas, aut etiam vt est summa bonitas. Cum igitur nullo istorum modorum possit apprehendi nisi per cognitionem, nam si apprehenderem vt vnum, oporteret me cogitare de vnitate, & si verum de veritate, si vt bonum de bonitate. Igitur cum amoris apprehensio apprehendat Deum, inquantum est bonum, oportet necessario, vt prius ibi sit cogitatio præuia de ipsa bonitate, quàm in ipsam actualiter per amoris affectionem moueri. ergo, & cetera.

Argumenta in oppositum. CONTRA: Videtur, quòd sine cogitatione præuia, vel concomitante affectus per amorem dispositus libere moueatur in Deum, & primo auctoritate magni hierarchæ Dionysij in principio Mysticæ Theologiæ dicentis ad Timotheum sic: Tu autem amice Timothee circa mysticas visiones forti cōtritione sensus derelinque, & intellectuales operationes, & omnia sensibilia, & intelligibilia, & omnia existentia & non existentia, & sicut possibile est ignote consurge ad eius vnitionem, quæ est super omnem substantiā, & cognitionem, &c. Cum igitur secundum hoc, in consurrectione amoris mystica, oportet derelinquere omnem intellectualem operationem, vel cognitionem, & solum secundum vnitionem amoris affectuosi consurgere, quæ est super omnem intellectum, & cognitionem: igitur sine cogitatione præuia vere amans amoris affectione consurgit.

In tertia translatione Dionysij dicitur in Mystica Theologia, per vnitionem dilectionis, quæ est affectiua veræ cognitionis, vnitur Deo intellectualiter ignota cognitione multo nobiliori, quàm sit cogitatio intellectualis, & in eo quod cogitationem intellectualem derelinquit, super intellectum, & mentem Deum cognoscit, &c. Cum igitur, vt ibidem dicitur, Deus non possit cognosci per intellectualem cogitationem, cognoscitur verissime per tactum amoris. Igitur vt plane dicitur, necesse est omnem intellectum derelinquere, & solum per amoris affectum in Deum consurgere.

Item dicitur in 7. de diuinis nominibus, oportet autem videre, nostram mentem habere virtutem ad intelligendum, per quam intelligenda inspicit, vnitionem autem excedentē naturam mentis, per quam coniungitur ad ea quæ sunt supra ipsam: secundum hanc igitur diuina oportet intelligere, non secūdum nos, sed nos totos, totos ipsis statutos, & totos deificos, & cetera. Igitur licet in humanis primo oporteat intelligere quàm affici; in vera tamen, & experimentali cognitione diuinorum, oportet primum sentire per amorem, quàm ipsum Deum qui sentitur intelligēdo cogitare. Ergo oportet consurgere per amorem, vt ex isto statu cognitionis in ipsa mente vera

A cognitio relinquatur. nam illud scilicet de diuinis quod experimentaliter sentit affectus, vere etiam intelligit intellectus.

Item in eodem capitulo dicitur de mystica sapientia sic: Hanc igitur irrationabilem stultam, & amentem sapientiam excedenter laudantes dicimus, quòd est omnis mentis, & rationis, & omnis sapientiæ, & prudentiæ causa, & in ipsa est omne consilium, & ab ipsa omnis cognitio & prudentia, & in ipsa thesauri sapientiæ, & scientiæ absconditi, & cetera. Cum igitur ipsam irrationabilem vocet, non ergo per rationum inuestigationem procedit; & cum ipsam stul-
B tam appellet, non procedit, sicut alia scholastica scientia: nam ordinate procedendo, primo cognoscimus omne illud quod diligimus. Si ergo Mystica Theologia primo per rationes cogitando, vel meditādo procederet, sicut videmus in alijs, non stulta a beato Dionysio vocaretur, nec amens, idest sine mente, nam sine omni mentali cogitatione vel meditatione affectus amoris accenditur. Igitur ex affectu amoris relinquitur in mente cognitio, non e conuerso, &c.

Item Psalmista: Gustate & videte, &c. cum igitur gustare affectum respiciat amoris, videre autem intellectus cogitationem, vel meditationem: ergo pri- *Psal. 33.*
C mo oportet motu amoris consurgere, quàm occultissimum Deum intellectualiter cogitando cognoscere. Nam hæc est regula generalis in Mystica Theologia, quòd primo oportet habere practicam, quàm theoricam, idest vsum exercitij in corde, quàm ipsius rei, vel eorum quæ dicuntur habere notitiam.

Item illud idem apparet auctoritate commentatoris Vercellensis super Mysticam Theologiam dicentis: Istud sapientiæ negotium sensus, imaginationis, rationis, intellectus, tam practici, quàm theorici vsus, & officia suspendit, & excludit omnem intelle-
D ctum, & omne intelligibile, & ens, & vnum, & verum, & transcendit speculum, & ænigma, & ipsi diuino spiritui apicem affectionis principalis diuina dignatione vnit, &c. Igitur non requiritur in mystica affectione aliqua cogitatio, vel cognitio intellectus.

Item hoc idem probatur per rationem in diuinis sumptam, quia mens ratione perficitur, secundum quòd gradatim ascendendo ordinate ad diuina consurgit; sed ego video, quòd in ipsa diuinitate sunt tres personæ, scilicet Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, Pater est summa potentia, Filius summa sapientia, Spiritus sanctus amor connectens. Sed Spiritus sanctus qui est verus amor secundum naturam, &
E etiam secundum nostram intelligentiam, non secundum tempus est vltima persona in diuinis. Nam primo est intelligere Patrem generantem, secundo Filium genitum, tertio Spiritum sanctum procedentem ab vtroque. vltimus ergo, & nobis propinquior est Spiritus sanctus. Cum ergo anima gradatim ascendendo ordinate proficiat, oportet, quòd habeat primo amorem, qui appropriatur Spiritui sancto, qui Spiritus sanctus nobis est affinior, antequam habeat intelligentiam cogitando, vel etiam sapientiam quæ appropriatur Filio. Amoris igitur affectio præcedit cognoscere, & non e conuerso.

F Item anima secundū quòd a Deo fonte totius beatitudinis recipit influētiam, ad instar Ecclesiæ triumphantis perficitur, sed constat secundum Dionysium quòd ordo Seraphim qui interpretatur ardens, primo vberius, & perfectius recipit influentiam a Deo, quàm ordo Cherubim qui interpretatur plenitudo scientiæ: ergo affectus per ardorem amoris qui respondet Seraphim, primo & principaliter afficitur, & mouetur in Deum, quàm intellectus illud quod affectus desiderat cogitando intelligit, quod intelligere respondet Cherubim. Ergo primo affectus mouetur in Deum sine cogitatione præuia intellectus, sed potius ipsum sequitur.

Item spiritus rationalis recipit a Deo influentiam primo

primo, & principaliter, inquantum ipsi est affinior. A Sed affectus maxime per amorem dispositus est supremus in rationali spiritu, & per consequens spiritui increato propinquior: igitur tangitur apex affectus a Deo per immissionem igni amoris in spiritu tamquam Deo propinquior, antequam habeat ipsum apprehendere intellectus, qui est potentia, multo plus affectu a Creatore supremo distantior. Igitur semper mouetur primo affectus in Deum, quàm intellectus cogitando intelligat.

Item cũ Deus quasi gradibus infinitis distet a qualibet creatura, ad hoc quòd ipse in ista miseria aliquantum cognoscatur, oportet animam sic appropinquare B eidem, vt quoquomodo attingatur ab ipsa. Cum ergo solus amor faciat animam appropinquare ad Deum per sui extensionem: igitur inquantum mens amat attẽtius, intantum fonti luminis appropinquat, & per consequens inquantum propinquior est fonti luminis per amorem, intantum plus intellectus illuminatur ab eo per cognitionem. primo igitur in diuinis est ardendo amare, quàm intelligendo cognoscere.

Solutio quęstionis.

SOLVTIO. Dicendum secundum beatum Dionysium in principio Mysticæ Theologiæ. Sapientia ista dicitur solum Christianorum: vnde fidei cognitio- C nem supponit, & charitatis fundamentum. Vnde nullus mortalis quantumcumque sit philosophus, vel sciens, hanc sapientiam quæ est in supremo affectu, mentis humanæ facultatem transcendens, nec potuit, nec poterit apprehendere rationũ inuestigatione, vel intelligentię exercitio, sed solis filijs a solo Patre æterno consolationem expectantibus paterno etiam affectu misericorditer reseratur, & ideo Mystica, idest clausa vel occulta dicitur, quia a paucis cognita.

Vnde notandum, quòd duplex est modus apprehendendi, secundum duplicem naturalem potentiam pertingendi ad Deum. nam quælibet anima habet po- D tentiam intelligendi, & hęc est potentia intellectus, & potentiã amandi, quæ affectus dicitur, quibus Deum apprehendimus, qui est summa veritas, & summa bonitas. Vnde intellectu apprehendimus veritatem, & affectu attingimus bonitatem. Secundum hæc duo est duplex via excellentiæ. Vna quæ dicitur contemplatio, & hæc figuratur per Rachelem, quæ dicitur venusta aspectu, quando mens, scilicet lumine desuper infuso diuinitus, habet meditando, vel cogitando solum cælestia contemplari. Alia est in affectu, & hæc dicitur ardor amoris, quando scilicet igne Spiritus sancti desupet misso anima flãmigeris affectio- E nibus ad solum Deum aspirans, ipsum solum desiderat, vt sibi per strictiorem amorem intimius vniatur, & hæc dicitur optima portio Mariæ, quæ ardebat desiderio, vt dicitur in Ioanne. *Ioan. 20. c* Vnde sicut nouum testamentum præstantius est veteri; sic via amoris siue perfectionis quæ est in ardore amoris, quæ est designata per Mariam, est nobilior omni meditatione, vel contentione intellectuali, quæ designatur per Rachelem.

Sed notandum, quòd ad hoc quòd veritas efficacius videatur, quòd duplex est contemplatio in intellectu: similiter, & ardor amoris dupliciter acquiri- F tur in affectu. Quædam enim est meditatio, vel contemplatio ab inferioribus ad superiora, quædam e conuerso, scilicet descendens a superioribus ad inferiora. De prima determinat Richardus de sancto Victore in arca mystica, ostẽdens per quadraginta duas meditationes, vel considerationes in creaturis, quomodo mens lumine intelligentiæ decorata ad cognitionem summi Creatoris debet attingere. & sicut Israeliticus populus peruenit ab Ægypto per quadragintaduas mansiones ad terram promissionis; sic anima fidelis per illas quadragintaduas considerationes, in sex gradibus ordinatas, vsque ad cognitionẽ sũmæ veritatis attingit, omni rationali spiritui adoptatam.

Alia vero contemplatio est e conuerso procedens. nam mens lumine desuper immisso, secundum regulas veritatis, & rationes æternas, quas secundum diuinas illuminationes in seipsa percipit meditando, de inferioribus creaturis iudicat, & secundum quòd ampliori lumine anima desuper irradiando infunditur, sic intanto infallibilius, secundum illas causas, & rationes quæ sunt idem quod Deus, a quo omnis creatura exemplata, & ideata primordialiter exiuit, veritatem in creaturis, & in omnibus affectibus multo melius quàm ratiocinando animus perscrutatur. Non tamen intelligẽdum est, quin ista contemplatio in affectione terminetur, aliter nulla esset. de istis vero nihil ad præsens. Multo enim excellentior, & multo amabilior, & ad obtinendum facilior est ardor amoris. Sed ad istum ardorem amoris est duplex modus attingendi, vnus scholasticus, & communis; alius mysticus, & secretus. Primus enim est per modum inquisitionis, & eleuationis, & incipitur ab inferioribus vsque ad summum per exercitiũ diuturnius ascendendo. Verbigratia: modus enim amandi Deum per meditationem præuiam iste est.

Modus amãdi Dei per meditationem.

Primo enim fidelis discipulus sensu exteriori, siue oculo cõspicit creaturas exteriores, deinde etiam aliquantulum ascendendo, quod iam percipit oculo exteriori, in imaginatione repositum conseruat; deinde magis eleuando, ratiocinando, & conferendo, vna causa creatrix omnium necessaria inuenitur, & sic peruenerũt philosophi ad cognitionem Dei. Nam ipsi videntes tantam creaturarum magnitudinem, tam decoram ordinationem, tantam vtilitatem earumdem, per hoc ipsi, & quilibet alius vnum Creatorem potentissimum, sapientissimum, optimum infallibiliter cognouerunt, & hoc per potentiam animæ superiorem sensu exteriori, & imaginatione, quę ratio nuncupatur. Deinde ex ista cõsideratione creaturarum, quidam habitus per prædicta in intellectu relinquitur, vbi primordiale fundamentum creaturarum relinquitur, & esse non tantum per conspectionem creaturarum, sed per irradiationem, & illuminationem immissam, quodammodo mens a Deo ad contemplanda diuina præclarius eleuatur, & hæc potentia vocatur intellectiua, siue intellectus, quæ solum in meditatione pura consistit.

Vltimo omnis meditatio vel contemplatio, sine affectione amoris subsequente parũ prodest, aut nihil. Vnde dicit Augustinus quòd licet semper volitando cogitare, & amando inhærere, vt semper cognitio vel meditatio præcedat affectionem amoris. secundo etiam anima fidelis sine omnibus alijs creaturis, per solã cognitionẽ immissam a Deo, in ipso afficitur.

Alius autem modus consurgendi in Deum est multo his omnibus nobilior, prædictis etiam ad habendum facilior, & hæc est sapientia vnitiua, quæ est in amoris desiderio per affectiones flammigeras superius aspirando, quæ diffinitur a beato Dionysio libro septimo de diuinis nominibus sic: Sapientia est diuinissima Dei cognitio per ignorantiam cognita, secundum vnitionem super mentem, quando mens ab omnibus alijs recedens, postea etiam seipsam dimittens, vnita est supersplendentibus radijs inscrutabili, & profundo sapientiæ illuminata. Vnde in hac sapientia, secundũ quòd dicitur in principio Mysticæ Theologiæ, sic sensus, & sensibilia derelinque, intelligibilia, & non intelligibilia, & cetera. Vnde ista sapientia sine omni inuestigatione, vel meditatione præuia, amantis affectum sursum trahit. Vnde non ibi oportet cogitare, nec de creaturis, nec de Angelis, nec de Trinitate; quia hæc sapientia non per meditationem præuiam, sed per affectus desiderium habet aspirando consurgere.

Sed notandum, quòd ista sapientia alio modo intelligitur in proficientibus, aliter in perfectis. Proficientes enim necesse habent se purgare per viam quæ

dicta

dicta est, scilicet per humilitatem, & cognitionem, A & illuminationem per modum orationis, & postea aliquantulum cogitando ipsi Deo desuper inflāmanti occurrere, non tamen meditando de Deo, vel Angelis, vt dictum est; sed consurgendo secundum illam viam quę immediate sequitur viam purgatiuam, in expositione minori, de *Pater noster*, quæ est oratio in spiritu, & veritate. Sed postquam affectus se exercendo diuturnius, vel cogitando secundū quòd ibi dicitur, diligentius se exercerit, tunc dimittitur omnis cogitatio, vel meditatio, & solum per amoris desiderium quotiescumque vult, vel de die, vel de nocte, intus vel extra, ad vnitionem ipsius dilecti solum aspirans, animus consurgentis se erigit, & ibi B amoris affectio præcedit cogitationem. nam illud quod sentit affectus, vere intelligit intellectus, & sicut dictum est de contemplatione, quòd duplex est, vna quæ ascendit, alia quæ descendit; sic in affectione amoris. nam secundum viam scholasticam quæ dicta est, ascenditur ab inferioribus creaturis vsque ad affectum amoris; in sapientia autem mystica contrarium est. nam ille verus amor qui est Spiritus sanctus, tertia persona in diuinis, vltima respectu ordinis personarum, nobis est propinquior, & prima in consurrectione affectiua in Deum. Vnde ipse Spiritus C sanctus per ignem amoris tangit, & inflammat supremum affectiuæ apicem, & indicibiliter sine omni cogitatione, vel rationis discretione ad se trahit. Vnde sicut lapis suo pondere trahitur, & fertur naturaliter ad suum centrum inferius; sic apex affectus suo pondere, & directione immediate, & sine obliqua obliquatione absque omni præuia, vel concomitante cogitatione, sursum fertur in Deum. Vnde illa potentia quæ est affectus, & supremum in spiritu hominis, Spiritui sancto immediate amoris vinculo est vnibilis. Et hæc potentia, vt est supremum in spiritu, D quasi ab omnibus ignoratur, nisi ab illis in quibus ab igne Sancti Spiritus mediate affectus tangitur, & mouetur. Vnde Dionysius hanc virtutem vocat immediate motam a Spiritu sancto, & secundum istam procedit tota ipsa Mystica Theologia, & dicit sic: Est & nunc nobis lex prædefinita, veritatem de Deo docens nos asseuerare, non in persuasibilibus summæ sapientiæ verbis, sed in demonstratione a spiritu more theoricarum virtutum, secundum quam ineffabiliter ignite, ineffabiliter, & ignote coniungimur, secundum meliorem nostræ intellectualis virtutis, & operationis vnionem, & cetera. Vnde secundum E istam virtutem motam a Spiritu sancto, immediate est multo maior de Deo cognitio, quàm per omnem intellectum, vel rationem inuestigando. Vnde primum tangitur supremus apex affectus, secundum quem mouetur per ardorem in Deum, & ex isto contactu relinquitur in mente verissima cognitio intellectus. nam illud solum quod sentit de diuinis, verissime apprehendit intellectus, vt dicitur in fine principij Mysticæ Theologiæ, sic: Per vnitionem dilectionis quæ est affectiua veræ cognitionis, vnitur Deo intellectualiter ignoto, & cetera. Ex qua etiam vnitione ingenium ad inuestiganda occulta mirabiliter clarescit. per hanc etiam imaginaria, & phantastica F dirumpuntur, per hanc etiam sensuum exteriorum inordinatio quasi quodam retinaculo interiori refrenatur, vsque etiam ad carnis sensualitatem, corruptionem corporum pestiferorum mortificando affectus ibi, ignite affectus redundat. nam quanto mens plus aspirando erigitur, tanto plus debilitatur ipsius carnis male inflammantis corruptio. Per hoc pro magna parte scholastici, & mystici doctoris diuersitas patet. nam secundum diuersos intellectus vtriusque procedunt argumenta.

Ad I. Nunc respondendum est ad rationes prius factas. Ad primum dicendum, quòd illud, In meditatione mea exardescet ignis, & cetera. intelligitur in proficientibus. quia in talibus nondum adhuc ardor amoris abundat, propter hoc oportet, quòd aliquantulum affectus meditando secundum illam viam, quæ dicta est in expositione minori Dominicæ orationis, non autem cogitando de Angelis, de supercælestibus, de Deo, vel de Trinitate efficacius excitetur, quod tamen in tertio statu in via vnitiui amoris perfecto iam excitato cogitatio pręuia dimittit. Sicut videmus in pontibus, quòd in pontis ædificatione ligna lapidibus supponuntur, postea iam constructo ædificio, muri lapidei firmitate perfecta cuncta ligna amouentur, quia sine ipsorum obsequio structura muri lapidei potest perstare immobilis. Sic etiam hic in proficientibus cogitatio prædicto modo præmittitur, deinde sequitur affectio amoris, qua perfectione obtenta totius cogitationis, vel meditationis præuiæ, vel comitantis obsequium, vt supra dictum est, amouetur.

Ad II. Ad secundum dicendum quòd illud bene concedimus: Inuisa possumus diligere, incognita nequaquā: nam sapientia mystica supponit cogitationem Dei. Vnde in principio Mysticæ Theologię vocatur sapientia Christianorum. Vel aliter, quia duplex est cognitio, vna præcedit amoris affectum. In primo enim affectu vel processu secundū viam scholasticam communem, est ibi primo cognitio per creaturas de Deo, vel per intellectum antequam in ipso amoris affectio accendatur, & secundum hoc illud Augustini intelligitur. Sed in processu mystico secūdum Dionysium amoris affectus intellectus cogitationem præcedit, vt dictum est, & de vtraque loquitur propheta Dauid. Vnde quantum ad primū dicit: In meditatione mea exardescit ignis. (*Psal.* 38.) De alia: Accedite ad eum, & illuminamini, (*Psal.* 33.) scilicet per cognitionem veritatis, & ista cognitio est certior quàm prima, & infallibilior. Sicut multoties aliquid per aliqua signa quæ videntur in ipso, esse delectabile ad vescendum cognoscitur, ex qua cognitione ad hoc vt comedatur, appetitus videntis quàm pluries inardescit. postea quando illud gustatur, amplior & certior cognitio ex ipso gustu relinquitur, quàm illa esset quæ ipsum gustum præcesserat. sic & in his eodem modo intelligitur.

Ad III. Ad tertium, In diuinis, & cetera, Dicendum quòd verum est secundum modum communem, & ipsa anima actualiter conscendente; secundum autem processum mysticum contrarium est, & sic procedit ista obiectio alterius partis, quod patet in processu ipsorum argumentorum.

Ad IV. Per hoc patet aliud de Cherubim, & Seraphim, verum est quantum ab infimis superius ascendendo, & sic cogitatio præcedit amorem, sicut Cherubim pręcedit Seraphim: contrarium autem est descendendo, nam primo & principaliter recipit influentiam a Deo Seraphim quam Cherubim, & sic similiter descendendo, primo mouetur affectus per amorem in Deum, quàm illud quod sentiat affectus, percipiat intellectus, & sic currit secunda pars contrariæ partis.

Ad V. Ad quintum dicēdum, quòd non est simile de beatis, & viatoribus. nam beati ipsam claritatem lucis æternæ vident facie ad faciem, absque vlla admixtione phantastica, vel corporis corruptione, obtenebrante caligine, vel medio contemplantes. & ideo est ibi summa ordinatio, quia nullum est ibi impedimentum, ideo primo naturaliter intellectus diuinam pulchritudinem apprehendit, quàm in ipsa affectus vnione indissolubili delectetur. In viatoribus licet ament existentes in corpore, tamen, sicut dicit philosophus, intellectus humanus est phantasiæ admixtus, ideo omne intelligibile, & maxime summum intelligibile, quod est Deus, ipse phantastice apprehendit. quòd si etiam per amorem, & illuminationem, diuinitus immissam, ab intellectu admixtio phantastica separaretur, semper tamen intellectus quantumcumque cælitus illuminetur, Deum modo finito, & limitato appre-

apprehendit, qui tamen immensus, & infinitus est, & ideo omnis intellectualis cogitatio semper est impura, & immunda. Et ideo in præsenti si vera sit consurrectio mystica, iubet ipsam Dionysius ab amoris affectu totaliter sequestrari, & per solũ ardoris amorem consurgere; quia & si totus sit desiderabilis, sicut in canticis dicitur, non tamen totus comprehensibilis, nec in præsenti, nec in futuro. Et inquantum efficacius in ipsa consurrectione omnis intellectiua cognitio rescinditur, intantum ardoris affectu veluti liber supernatans, citius quod desiderat, apprehendit. Et hoc summe cauendum est, vt nulla cognitio intellectualis se amoris vnitiui consurrectione admisceat.

Cant. 5. d

Ad VI. & VII. Ad sextum dicendum est, quòd solutum est secundum duplicem modum consurgendi per amorem, vt dictum est, neque de Trinitate, neque de Angelis. Per illud idem soluitur septimum.

Ad VIII. Ad octauum dicendum est, quòd licet modus consurgendi mystice stultus, & irrationabilis ignorantibus hanc sapientiam videatur; tamen sapientissime, & mira procedit ordinatione. nam solo pondere, & discretione amoris affectus verius, & certius, & infallibilius in ipsum quem diligit fertur, quàm oculus corporalis aliquod sensibile videat, vel intellectus possit de Deo per cogitationem aliquam apprehendere veritatem.

Si quæritur, quid igitur cogitabo, cum de Deo cogitare non debeam, nec de Angelis? dicendum, quòd solum aspirat, & cogitabit. Vnde tunc sine aliqua cogitatione de Deo, vel de alijs, si mens secundum viam purgatiuam est aliquatenus præparata, si nesciret alia dicere nisi hoc modo consurgere, dicens sic: O Domine quando te diligam? quando te constringam? si hoc sæpissime frequentaret, citius se sciret experimentaliter inflammari, quàm si de secretissimis cælestibus, & æterna generatione, vel processione millies cogitaret. Vnde ista est optima stultitia, de qua dicit beatus Dionysius sic: Hanc igitur stultam & irrationabilem, & amentem sapientiam excedenter laudantes dicimus, quòd omnis est mentis & rationis, & prudentiæ causa, sicut dictum est superius in opponendo.

Dionys. lib. de Mystica Theol. c. 2.

Ad IX. Ad nonum dicendum, quòd Deus secundum consurrectionem illius sapientiæ apprehenditur per modum entis, nec vt vnum, nec vt verum, nec vt bonum. Sed quando ista vis animæ suprema, quæ est apex affectus, tangitur ab igne amoris, illo motu & tactu scintillat affectus aspirãdo in Deum. Ideo beatus Dionysius istos doctores scholasticos, & speculatiuos confutat; quia omnia se scire existimant, cum tamen de vera sapientia, qua mens ad Deum trahitur, parum aut nihil, nisi forte coniecturando, vel opinando cognoscant, & talibus non debere vllatenus istam veram sapientiam propalari, ad Timotheũ scribens, dicit sic: Vide autem nequis indoctorum ista audiat, indoctos dico, qui existentibus sunt firmati, & cetera. & in tales irridens, sic infert statim post; Qui sua æstimatione credunt diuina percipere ingenio, vel scientiæ plenitudine. Sic indoctos autem dico, & cetera. post vere putantes ea quæ secundum ipsos de cognitione scire eum qui ponit tenebras latibulum suum, & cetera. Et hoc est, quia ista cognitio est totaliter supra mentem, & vbi omnis intellectus deficit, qui non apprehendit nisi sub ratione veri vel boni; Mystica vero Theologia, per apicem affectionis docet discipulos veritatis consurgere per amorem, immo quod plus est, numquam actualiter mens posset istis motibus consurgere, si aliquid cogitaret consurgens, immo miserabiliter deprimeretur a sua eleuatione affectio; sed potius intellectiuam quasi pedissequam subtractam relinquit inferius, & sine sui obsequio ad dilecti vnionem consurgit motibus sursum actiuis, ab ipsa eminentius eleuata plus distat ab ea, quàm ab ortu solis meridies, & hoc quotiescumque vult de die siue nocte, centies vel millesies, si corpus posset sustinere, & quòd ita sit, exemplo materiali ad præsens vtar, vt valeas intelligere. Considero motum lapidis, suo pondere naturaliter descendentis ad centrum. Sic per pondus amoris affectus dispositus in Deum sine omni cogitatione, vel deliberatione consurgit, veluti in suum centrum se extendens, & motibus istis se eleuat in continuo desiderio, cuius complementum, & intuitus quietem in æterna beatitudine obtinebit, nisi quandoque ad modicum temporis, sicut est in raptu, diuina subleuatione supra seipsum non natura, sed gratia sublimetur. Sed si hoc non potest percipere doctor speculatiuus, vel scholasticus discipulus, audiat ab Apostolo qui fuit principalis hierarcha huius sapientiæ, quam nullus sapientium Græcorum intelligere potuit, quoniam hæc sapientia solum spiritali examinatione cognoscitur. De qua loquitur Corinthijs dicens: Spiritus noster spiritui diuino vnitus, sentit quę sunt eius, & hæc sapientia est, quam inter perfectos loquebatur. Vnde hoc est illud quod Dominus promisit Apostolis, cum dixit: Induimini virtute ex alto. Vnde sicut sacerdos induit se a capite, sic anima induitur a parte summi affectus. Vnde primo tangitur igne Spiritus sancti, quàm aliqua cogitatio veniat. Patet ergo euidenter, quòd anima vere amans, potest cõsurgere in Deum per affectum accenso amoris desiderio, sine aliqua cogitatione præuia, &c.

Dionys. vbi sup. prox. cap. 1.

Luc. 24. g

1. Cor. 2. b

Finis Mysticæ Theologiæ.

COMPEN-

COMPENDIVM
THEOLOGICAE VERITATIS
S. BONAVENTVRAE ADSCRIPTVM.

Ioannes Combis ex ordine Minorum iamdiu Compendium hoc in lucem emisit, nec de eius auctore quidquam statuit; cum in manuscriptis antiquis exemplaribus nulli forsan inscriptũ inuenerit. Nec propterea sine auctore est, immo eo plures eius existimãtur auctores, quo nullus est certus. Ioannes enim Trithemius Aegidio Romano illud tribuit in suo de scriptoribus Ecclesiasticis catalogo. alij sanctum Thomam seu eius magistrum Albertum magnum eiusdem auctores opinantur. Sed esse S. Bonauenturæ opus ex his persuadetur. In primis quia in antiquo manuscripto exemplari Vaticano post finem Opusculi, forma scripturæ recentiori, sic habetur exaratum: Compendium Theologicæ veritatis Bonauenturæ. *Tum etiam quia in alio peruetusto codice extra bibliothecam Vaticanam in ipso statim principio a parte superiori chartæ depictus est sanctus Bonauentura docens e suggesto, in quo duæ sunt paruulæ cruces intra duos quadratos ante suggestũ expressæ, quæ insignia videntur eiusdem Sancti: a parte vero inferiori cernitur imago S. Francisci stigmata Christi suscipientis: ex quo non leuis coniectura deducitur ad idem comprobandum. Præterea diuisus est iste tractatus iuxta diuisionem Breuiloquij in septem libros, & doctrina eius conformis est valde doctrinæ S. Bonauenturæ tum in breuiloquio & Centiloquio, tum etiam in libris Sententiarum, immo sæpius verba omnino sunt eadem. Hæc auctorem probant esse S. Bonauenturam. Nisi malueris existimare ab incerto aliquo recentiori ex doctrina S. Bonauenturæ, & aliorum fuisse compilatum, vt ex principio præfationis licet colligere. Quisquis eius sit auctor, Compendium hoc studiosis Theologiæ vtile valde est, & quantum patitur angustia Compendij satis copiosum, ac nunc demum ope trium Bibliothecæ Vaticanæ, & alterius extra eam manuscriptorum exemplarium sibi restitutũ. necnon conquisitis, quoad fieri potuit, & citatis ad marginem sanctorum locis locupletatum.*

CAPITA LIBRI PRIMI.

PRAEFATIO.

VERITATIS Theologicæ sublimitas, cum sit superni splendoris radius illuminans intellectũ, & regalium delitiarum conuiuium, reficiens affectum, de magnorum Theologorũ scriptis breue Compendium colligere dignum duxi: quo & euitetur mater fastidij prolixitas, & tamen ad inuestigandum plura via detur, & occasio sapienti. Theologia certe scientiarum est princeps omnium & regina, cui artes ceteræ tamquam pedissequæ famulantur. Nam de naturis rerum illa solum recipit ad vsum suum, de quibus sibi speculum fabricare valeat, in quo conspiciat Conditorem. Hæc dicitur scientia scientiarum, quæ super omnem speculationem Philosophicam extollitur, & dignitate ac vtilitate omnibus antefertur. F Ipsa enim philosophia cum in naturalem, & rationalem, & moralem distinguatur, Philosophia quidẽ naturalis, licet doceat cognoscere creaturas, non tamen Creatorem: rationalis vero, licet doceat concludere hominibus, non tamen diabolo: & moralis, licet doceat acquirere virtutes consuetudinales, non tamen docet acquirere charitatem. Nostra vero Philosophia, scilicet veritas Theologica, hæc omnia operatur. Docet enim Deum cognoscere, diabolo resistere, & charitatis exercitijs insudare. Hæc est diuinorum pigmentorum apotheca, delectabilis super mel, & fauum. Hæc quoque thesaurus est desiderabilis, super aurum, & lapidem pretiosum multum. *Psal. 18. b* Hæc est fons voluptatis egrediens, Ecclesiæ militantis irrigans paradisum. *Gen. 2. a*

Denique præsens scriptum in septem libellos distinxi, & singulas in vnoquoque materias rubricis pro-

propriјs assignaui.

Primus est de natura Deitatis.

Secundus, de operibus conditoris.

Tertius, de corruptela peccati.

Quartus, de humanitate Christi.

Quintus, de sanctificatione gratiarum.

Sextus, de virtute sacramentorum.

Septimus, de vltimis temporibus, & de pœnis malorum, ac præmijs bonorum. Sicubi ergo in hoc scripto deuiaui, parcatur mihi, quia ignorans feci: vbi vero recte processi, laudetur gratia Iesu Christi: ad cuius honorem, & beatissimæ matris eius præsens Opusculum compilaui.

COMPENDII
THEOLOGICÆ VERITATIS
Liber Primus
DE NATVRA DEI.

Quod Deus est. Cap. I.

Deum esse, multis modis ostenditur. Hoc enim fides recta testatur, sacra Scriptura loquitur, comparatio rerum ad ipsum idipsum indicat, Sancti prædicant, creaturæ clamant, ratio naturalis dictat.

Primo igitur Deum esse fides testatur: quia fides Catholica credit Deum, credit in Deum, & credit Deo. Credere vero Deum est credere ipsum esse. Credere in Deum est credendo Deum amare, & amando in eum ire, ac membris eius incorporari. D Credere autem Deo, est credere verbis eius. Primum & tertium bonorum, & malorum est, sed secundum bonorum tantum: quia credere Deum, & credere Deo, bonis & malis est commune: sed credere in Deum, bonorum specialiter est. Deus itaque solus habet esse perfectum. Illud enim perfectum est, cuius nihil est extra ipsum: vnde quia esse nostrum habet aliquid extra se imperfectum est. Deest enim nobis aliquid quod de nostro esse iam præterijt, vel quod futurum est. Diuinum autem esse, cum simul totum sit, nec quidquam de eo præterijt, aut futurum sit, perfectissimum est.

Psal.89.a *Exo.3.d* *Damasc. li.1.orthod. fide. c.12.* Secundo Deum esse scriptura loquitur. Ab æterno, & vsque in seculum tu es. Qui est, misit me. Ioannes Damascenus: Videtur omnibus principalius eorum, quæ de Deo dicuntur, nominibus esse, Qui est.

Tertio Deum esse, rerum comparatio ad ipsum facta indicat. Tam verum enim esse Deus habet, quòd nostrum esse suo comparatum, nihil est: immo Deus suo præsentiali esse dat omnibus rebus esse, ita quòd si se rebus subtraheret, sicut de nihilo factæ sunt, sic in nihilum defluerent vniuersa. Gregorius: *Greg.li.35. Mor. c.14.* Omnia humana, quę iusta, quæ pulchra sunt, Dei iustitiæ pulchritudini comparata, nec iusta, nec pulchra sunt, nec omnino sunt.

Ansel. hoc habet i Prolog. cap.2. Quarto sancti prædicant. Anselmus in suo Monologio: Credimus te Domine esse aliquid, quo nihil maius cogitari possit. Dionysius: *Dionys. de diuin. nom. cap. 8.* Esse omnium est supersubstantialis diuinitas, sed hoc intelligitur causaliter, non formaliter. Præterea sicut dicit Anselmus: *Ans. vbi sup. c.3.* Illud maxime habet esse, quod maxime distat a non esse: quod scilicet non habet non esse post esse, nec esse post non esse, nec potest cogitari non esse.

Psal.99. a Quinto Deum esse creaturę clamant. Omnia namque suo modo dicunt: Quoniam ipse fecit nos, & non ipsi nos: quia ipse Deus est vox naturæ, quia omnia pulchra testantur ipsum pulcherrimum, dulcia A dulcissimum, sublimia altissimum, pura purissimum, fortia fortissimum, & sic de alijs: quia sicut in patria Deus est speculum, in quo relucent creaturæ, sic in via e conuerso creaturæ sunt speculum, quo Creator videtur. *Sap.7.d* Vnde Apostolus: Videmus nunc per speculum in ænigmate. *1.Cor.13.d* Idem, Inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. *Rom.1.e*

Sexto Deum esse ratio naturalis dictat, quæ per effectum in cognitionem causæ peruenit. Omne namque creatum indiget alio vt sit, & illud iterum alio vt sit, & ita erit, vel in infinitum procedere, vel erit ibi circulus, vel peruenietur ad aliquid quod sit causa omnium. B Circulus autem non est in rebus singulis: quoniam oporteret aliquid esse prius, & posterius seipso. nec erit processus in infinitum, quia vniuersitas creaturarum tota causata est, siue sit finita, siue infinita: ergo indiget alio, vt sit, quod erit extra vniuersitatem causatorum: & hoc Deus est, a quo fluunt omnia.

Quòd vnus Deus est. Cap. II.

C Vnum Deum esse ostenditur auctoritate. Vnde in Deuteronomio: Videte quòd ego sim solus, & non sit alius Deus præter me. *Deut.32.f* Apostolus: Vnus Deus, vna fides, vnum baptisma. *Ephes.4.a* Bernardus: Si dici potest, vnissimus est. *Bern.lib.5. de cōs. c.7. post.med.* Idem est semper & vno modo: nihil in se, nisi se habet. Hoc vere vnum est, in quo nullus est numerus, nullum in eo aliud est, præter id, quod est. Idem ostenditur & ratione: quia simplex forma diuinitatis si non esset vna, & eadem numero, sed communicabilis pluribus, vt forma humanitatis Socrati, & Platoni, iam contraheretur aliquo addito ad esse singulare, & ita componeretur alteri, nec esset simplicissima, quod falsum est: quia in summo bono nulla potest fieri adiectio, cum sit omnino simplex.

Notandum autem, quòd vnum sumitur prout est principium numeri, & sic Deo non conuenit; alio modo prout conuertitur cum ente, & sic Deo conuenit potius, quàm alicui creaturæ: quia cum vnum sit indiuisum in se, & diuisum ab alijs, excepto Deo solo, nihil est in quo non intelligatur aliqua diuisio, vel actualis, vel potentialis. Cum enim vnitas, vel numerus aliquis de Deo dicitur, nihil ponit, vt quidam dicunt, sed tantum priuat. Vnde cum dicitur, Deus vnus, intelligitur quòd non sint plures.

Aliquid non est vnum tribus modis, scilicet, vel pluralitate secundum species diuersas, sicut Angeli E & stellæ non sunt vnum; vel mutabilitate, secundum quòd vnus homo plures dicitur, qui modo sanus est, modo æger, modo diues, modo pauper; vel propagatione secundum eamdem speciem, prout vnus homo plures est in filijs, qui propagantur ab ipso. Sed nihil prædictorum in Deo est. De primo enim contrarium habemus in symbolo Athanasij: Hæc est fides Catholica, vt vnum Deum in trinitate, & trinitatem in vnitate veneremur. De secundo Psalmus: *Psal.101.d* Ipsi peribunt, tu autem permanes. Bernardus: *Bern.lib.5. de consid. cap.7. post med.* Non ex tempore alterationem habet Deus, non in substantia alteritatem. Leo Papa: Simplicis diuinitatis naturæ nihil addi, aut minui potest. De tertio, Psalmus: F Non erit in te Deus recens, recens, idest, recenter formatū, vel natum. *Psal.80.b* Diuinitatem tria genera hominum multiplicant, scilicet idololatræ. Psalmus: *Psal.95.a* Omnes dij gentium dæmonia. Necromantici, qui attribuunt virtutem characteribus, & huiusmodi stultitijs. Carnales homines, vt gulosi colentes ventrem. Apostolus: Quorum Deus venter est. *Philip.3.d* Et auari, qui super omnia pecuniam amant. Apostolus: Auaritia, quæ idolorum est seruitus. *Ephes.5.b*

Est itaque in Deo vera vnitas propter simplicitatem, immutabilitatem, & singularitatem, & propter vnitatis creatæ similitudinem: quia sicut vnitas a nullo descendit, & omnis pluralitas ab ea defluit, sic

Deus

Deus a nullo, & omnia ab ipso. Item sicut vnitas de se gignit vnitatem, ita Deus Pater de se gignit alterum se, vt dicit Augustinus, idest, alterum similem sibi, vel alterum a se, scilicet Filium.

Hoc nomen Deus tripliciter accipitur, scilicet naturaliter, adoptiue, & nuncupatiue. Primo modo soli Deo conuenit. Secundo modo conuenit bonis hominibus, qui diuinæ bonitatis participes sunt per gratiam prouidentiæ, vel doctrinam, & potestatem prælationis, & potestatem miraculorum. Psalmista: *Psal. 81. b* Ego dixi, dij estis, & filij excelsi omnes. Tertio modo dij dicuntur idola, sed solo nomine, quia res nominis, scilicet diuinitas, illis non conuenit. Primo B modo non habet plurale hoc nomen Deus per se, cum sit vnus solus verus Deus, nec diuinitas recipiat distinctionem: sed secundo, & tertio modo plurale habet.

Quòd vnum solum principium est. Cap. III.

SIcut vnus solus Deus est, sic vnum solum principium est, quod ostenditur, multiplici ratione. Primo sic, quoniam si duo principia sunt, vnum scilicet, summe bonum, & aliud summe malum, aut communicant in existere per se, vt Socrates, & Plato, aut non. Si non, ergo alterum illorum erit ens per C aliud, & ita non erunt duo principia. Si sic, sed existere per se bonum est, malum autem plus esset malum, si non haberet illud bonum: ergo non est summe malum: quia si esse per se haberet, hoc ipsum esse, quod est bonum, summe malum esse non fineret. Præterea in creaturis quattuor inueniuntur, scilicet, multitudo, ordo, imperfectio, & connexio. Secundum quodlibet istorum probatur vnum tantum esse principium. Omnis multitudo secundum *Dionys. de diuin. nom. cap. 13.* Dionysium ab vnitate trahit originem. Ergo necesse est omnis multitudinis vnum esse principium. Item omnis ordo cum habeat prius & posterius, oportet D quòd vnum habeat principium. Item secundum Boetium: Omne imperfectum ab aliquo simpliciter perfecto trahit originem, & hoc est Deus noster. Item omnis connexio diuersorum, causam habet suæ connexionis, & conseruationis ad vnum, & hoc est Deus. Item si esset vnum summe malum, a quo omnia mala essent, sequeretur quòd secundum corpus Christus esset ab illo malo principio, cum in eo fuerit malum pœnæ, quod absurdum est dicere.

Ex prædictis patet, quòd Deus est principium, & summum, & vnum solum principium, tum ratione dignitatis, tum ratione antecessionis, tum ratione E causalitatis.

Quòd Pater est. Cap. IV.

AEternum Patrem esse per hoc ostenditur, quòd cum Deus sit potentissimus, sapientissimus, & optimus, potest, scit & vult se summe communicare: hoc autem est, alteri maiestatis suæ plenitudinem dare: ergo Deus Pater ab æterno Filium sibi æqualem genuit: cui diuinitatis suæ essentiam communi- *Isa. 66. c* cauit. Dicit enim Dominus in Isaia: Si generationem alijs tribuo ipse sterilis ero? quasi dicat, non. F Pater enim multipliciter sumitur. Dicitur enim *Isa. 53. c* Pater æterna generatione. Isaias: Generationem eius *Ephes. 1. a* quis enarrabit? Prędestinatione, ad Ephesios: Gratia vobis, & pax a Deo Patre qui prædestinauit vos in adoptionem filiorum. Creatione, in Deuteronomio: Numquid non ipse est Pater tuus, qui possedit, fecit, & creauit te? Fecit, inquam, secundum corpus, creauit secundum animam, possedit secundum vtrum- *Isa. 63. d* que. Redemptione. Isaias: Tu Domine Pater noster, & redemptor noster, a sæculo nomen tuum. Sacra- *1. Pet. 1. a* mentali regeneratione. Benedictus Deus, & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui regenerauit nos. Fi-

dei instructione, Dedit eis potestatem filios Dei fie- *Ioan. 1. b* ri, his, qui credunt in nomine eius. Gratiæ adoptione: Accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo *Rom. 8. c* clamamus, Abba pater. Gloriæ collatione: Itaque *Gal. 4. a* iam non est seruus, sed filius: quòd si filius & heres per Deum, idest, per opera Dei. opera enim nostra magis sunt per Deum vitæ æternæ meritoria, quàm per nos.

Primo modo sumitur Deus Pater personaliter: & iste modus soli Patri conuenit. Quarto modo, scilicet redemptione, non solum effectiue sumitur, sed etiam per ministerij exhibitionem. Sumitur etiam personaliter: & iste modus soli Filio conuenit, secundum quod modus redemptionis fuit per mortem Filij. Omnes autem alij modi tribus personis simul conueniunt: quia indiuisa sunt opera Trinitatis: nisi forte aliquis illorum modorum conueniat alicui personæ per appropriationem.

Circa generationem nota quattuor propositiones, in quibus videri poterit, vtrum essentia diuina generet, vel generetur. Prima est, Essentia generat essentiam. Secunda est, Essentia generat personam. Tertia est, Persona generat essentiam. Quarta est, Persona generat personam. Harum propositionum tres primæ falsæ sunt, quarta autem vera est. Est enim regula in Theologia, quòd essentia diuina non generat, nec generatur: dicendum tamen quòd Pater virtute essentiæ existentis in se generat: & quòd Filio per generationem communicatur essentia: sicut & Spiritui sancto per processionem.

Quòd filius est. Cap. V.

QVum sint correlatiua Pater, & Filius, per easdem rationes ostenditur Filium esse, per quas & ostensum est Patrem esse. Præterea inter omnes emanationes perfectissima est generatio, qua penitus genitus assimilatur suo genitori, quod emanationes aliæ non faciunt. Cum igitur copiosissimo fonti bonitatis competat emanatio perfectissima, constat quòd persona qui Pater est, qui est fons totius bonitatis, generat Filium sibi æqualem cui communicat suæ plenitudinem maiestatis.

Aliquis est Filius Dei per gratiam vnionis, vt Christus homo. Aliquis per veritatem natiuitatis, vt Chri- stus inquantum Deus. Aliquis per adoptionem, vt *Gal. 4. a* sancti. Aliquis per creationem, vt quæuis creatura. De Filio Dei dicit Athanasius in altercatione con- *Sap. 9. a* tra Arrium, quòd ipse dicitur sensus, quo omnia cogitantur: sapientia, qua cogitata disponuntur: vir- *Heb. 1. a* tus, qua disposita perficiuntur: Verbum, quo perfecta nuntiantur: lumen quo nuntiata clarescunt. Filius *Ioan. 1. a* ergo Dei dicitur sapientia Patris, non quòd Pater sit sapiens sapientia genita, sed quia Filium genuit, cui appropriatur sapientia. Vnde Pater dicitur omnia *Psal. 103. e* fecisse in sapientia, idest in filio Dei, vel cum sapientia, quæ est filius: quoniam indiuisa sunt opera Trinitatis. Vnde hæc præpositio, In, notat subauctoritatem in filio, qui hoc ipsum habet a patre, quòd res creat. Generaliter enim verum est, quòd quidquid *Ioan. 8. b* habet persona, vel operatur, hoc habet ab eo, a quo est. Qualiter autem Filius sit de Patre, nota quòd hæc præpositio, De, quandoque notat causam efficientem, vt cum dicitur, Christus conceptus est de Spiritu sancto. Quandoque causam materialem, vt cum dicitur: Christus natus de Maria Virgine. Quandoque idemtitatem essentiæ, vt cum dicitur, Filius natus de Patre. Quandoque transubstantiationem, vt cum dicitur, corpus Christi fieri de pane. Quandoque ordinem, secundum quod creatura dicitur fieri de nihilo.

Filius est imago Patris. Cap. VI.

IMago triplex est, scilicet, æqualitatis, imitationis, & repræsentationis. Primo modo, filius est imago patris, Secundo modo homo factus est ad imaginem Dei, vel imago Dei. Faciamus hominem ad imaginem Dei. Tertio modo mundus dicitur speculum Creatoris. *Gen. 1. e*

Nota quòd imago relatiue dicitur ad illud cuius similitudinem gerit, & ad quod imitandum facta est. Hoc autem contingit dupliciter: aut quãtum ad speciem, & signum speciei: & sic imago hominis est in filio suo, qui ipsum in humana specie, & figura imitatur: & hæc est perfecta imago: aut quantum ad signum tantum, & non ad veritatem speciei: sicut imago hominis est statua lapidea, & hæc est imperfecta imago. Primo modo, filius est imago patris, in natura communicans, Secundo modo, imago Dei est in homine, licet minus perfectè.

Est igitur imago, non ad imaginem, sicut filius. Nam hæc præpositio, ad, dicit distantiam inter imaginatum & imaginantem: hoc antem non cadit in filium: vnde bene dicitur imago patris, sed non ad imaginem. Et est imago ad imaginem, sicut homo & Angelus. Est aliquid non imago, sed ad imaginẽ, vt mundus hic, qui proprie non dicitur imago, sed vestigium Creatoris: quia licet Trinitatem repræsentet, non tamen imitatur, nec est capax eius, sicut homo. Est tamen mundus ad imaginem Dei factus: quia Deus aliud exemplar non habuit, ad cuius similitudinem creaturas faceret, nisi semetipsum. Est imago genita, vt filius, & est imago creata, vt homo & Angelus: & est imago facta, vt statua Herculis, quæ ipsum repręsentat. Ex his patet quòd esse imaginem, conuenit Creatori, & creaturæ. Creatori quidem, quia filio, qui est imago patris, creaturæ vero conuenit tam corporali, quàm spirituali, quàm etiam compositæ. Proprie tamen loquendo dicitur quòd creatura corporalis est Creatoris vestigium. Vnde Apostolus: Inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, &cet. Ibi hęc præpositio per, non dicit medium disponens, inquantum creatura consideratur in se, sed excitans, inquantum est similitudo Creatoris: quia non disponit ad cognitionem Creatoris, immo per talem modum potius impediret cognitionem, cum inter Creatorem & creaturam maior sit dissimilitudo, quàm similitudo, Creatura vero spiritualis dicitur creatoris similitudo. In Ezechiele: Tu signaculũ similitudinis, &c. & hoc ideo, quia in Angelo propter naturæ simplicitatem expressior est similitudo ad Deum, quàm in homine. Creatura vero composita, idest homo, dicitur imago Dei. Faciamus hominem ad imaginẽ, & similitudinem, &c. & hoc ideo, quia in homine inueniuntur plures trinitates, quàm in Angelo. vnde quoad hoc potius dicitur imago Trinitatis. *Sap. 7. d* *Heb. 1. a* *Coloss. 1. b* *Coloss. 1. b* *Rom. 1. c* *Ezec. 28. c* *Gen. 1. c*

Filius Dei possidet triplicem excellentiam, sicut innuit Apostolus: Qui cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius, portansq. omnia verbo virtutis suæ. Primam scilicet respectu Patris a quo producitur, & sic est splendor gloriæ paternæ. Est enim, vt ait Dionysius fontalis radius, in se manifestans gloriam paternam. Secundam respectu Spiritus sancti, quem producit ex se: & sic est figura, idest similitudo substantiæ patris. Est enim alia persona ab ipso, sicut a patre, quod non accepit Spiritus sanctus a patre, sicut filius. Tertiam respectu creaturarum, quæ per eum producuntur, & sic est portans omnia verbo virtutis suæ. Propter primum dicitur Verbum filius patris, quoniam perfecte loquitur bonitatem, & summam patris liberalitatem, qui nihil habere voluit, quod filio suo non communicaret. Istud est Verbum essentialiter, & æternaliter genitum, temporaliter promissum, a Prophetis, & Apostolis prædicatum, ab Angelo in incarnatione nuntiatum. Propter secundum dicitur filius imago patris. Quamuis enim tres personæ sint æquales in æternitate, & maiestate, ac potestate: tamen filius dicitur potius imago patris, quàm Spiritus sanctus, qui non solum habet conuenientiam intus cum patre in essentiæ identitate, sicut & Spiritus sanctus: sed habet etiam conuenientiam extra cum patre, ex eo quòd sicut a patre procedit filius, sic & a filio Spiritus sanctus: sed a Spiritu sancto nullus. Nam secundum rationem intelligendi respectus huiusmodi relationum sunt extrinsecus assistentes, quia potius ab aliquo sunt, quàm in aliquo. Intelligentia enim relationũ ad hoc ad quod refertur aliquid respicit: vnde si patrem non habeo, filius non sum, & e conuerso. Propter tertium dicitur filius virtus patris, ad Corinthios: Nos autem prædicamus Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam. Inuenitur etiam imago Trinitatis in nobis, videlicet in memoria, intelligentia, & voluntate, vel in mente, notitia, & amore: in quibus per ordinem Patri, & Filio, & Spiritui sancto assimilamur. *Heb. 1. a* *Dionys. de diuin. nom. cap. 2.* *1. Cor. 1. d*

Quòd Spiritus sanctus est. Cap. VII.

EManatio duplex est in diuinis. Vna per modum naturæ: & hæc est generatio, secundum quam filius est a patre. Alia est per modum voluntatis: & hæc est processio appropriatè. Proprie vero dicitur spiratio, secundum quam Spiritus sanctus est a patre & filio. Idcirco autem hæc emanatio per modum volũtatis esse dicitur, quia Spiritus sanctus amor est. Amor autem secundum voluntatem est. Procedit autem Spiritus sanctus a patre mediate & immediate. Mediate, quia filius ipsum spirat, qui hoc habet a patre: immediate vero, quia ipse pater ipsum spirat. *Ioan. 15. d* *Ioan. 16. b*

Spiritus sanctus amor Patris, & Filij est. Cap. VIII.

SPiritus sanctus amor Dei est: & hoc tripliciter, videlicet, essentialiter, personaliter, & exemplariter. Essentialiter Spiritus sanctus dicitur amor, inquantum ipse cum patre, & filio vnus Deus est. Ipsi enim tres in quantum vnum sunt in essentia, diligunt se amore essentiali, qui appropriatur Spiritui sancto. Personaliter vero dicitur Spiritus sanctus amor, inquantum ipse est nexus patris, & filij. Pater enim & filius diligunt se amore ab eis procedente, qui non est pater, nec filius, sed Spiritus sanctus. De hoc nexu dicit Augustinus: Est ineffabilis quidam complexus in illa Trinitate, non genitus, sed genitoris genitiq. suauitas, ingeniti largitate perfundens omnes creaturas pro captu earum. Exemplariter quoque dicitur Spiritus sanctus amor: quoniam amoris gratuiti qui est in nobis, Spiritus sanctus non solum causa est efficiens, sed etiam exemplar atque finis. Amor enim qui est in nobis, est a spiritu sancto efficienter: & hoc inquantum ipse spiritus sanctus est Deus. Exemplariter autem est in nobis, inquantum ipse spiritus sanctus est procedens per modum amoris a patre & filio. Sed finaliter est in nobis noster amor, inquantum spiritus sanctus, a quo amor noster est, habet rationem primi boni, in quod tendit amor noster. Notandũ quòd amor qui est spiritus sanctus, ex modo procedendi est nexus, sed propter ipsam processionem est distinctus a patre, & filio: propter naturæ vero diuinæ perfectionem est persona, & suppositum: propter diuinam vero simplicitatem est ipse Deus, & summe bonus. Igitur Spiritus sanctus est amor, quo pater, & filius se diligunt. Cum autem dicitur, pater & filius diligunt se spiritu sancto, dupliciter exponi potest. Primo sic, diligunt se spiritu sancto, idest, amore, qui est spiritus sanctus: & secundum hoc propositio est vera. Secundo sic, diligunt se spiritu sancto, idest, per spiritum sanctum, vel per amorem, qui est

spiritus

spiritus sanctus: & sic non est concedenda, quia non est ibi aliquid respectu cuius hæc dictio, Per, dicat principium. Est enim regula, quòd hæc dictio Per semper dicit rationem principij respectu alicuius positi in locutione: sicut quando dicitur, Pater operatur creaturas per filium, ibi enim notatur ratio principij in filio respectu operis. Similiter hæc conceditur, Filius operatur per patrem: nam ibi ratio principij in patre est, & hoc duplici respectu, scilicet respectu filij, & respectu operis.

Spiritus sanctus charitas, & donum sanctorum est. Cap. IX.

CVm inueniatur sæpe in scripturis quòd spiritus sanctus charitas, & donum dicitur, diligenter notandum est, qualiter hoc debeat intelligi, & vtrum spiritus sanctus sit charitas, qua nos Deum, & proximum diligimus. Vnde notandum est, quòd amor, siue charitas tribus modis sumitur. Vno modo effectiue, & sic absque dubio verum est, quòd spiritus sanctus est amor, quo diligimus Deum: quia spiritus sanctus operatur in nobis habitum, & motum charitatis. Alio modo sumitur exemplariter, sic etiam spiritus sanctus est charitas, qua diligimus Deum, & proximum. Charitas enim, quæ est spiritus sanctus, est exemplar nostræ charitatis. Tertio modo sumitur charitas formaliter per modum inhærentiæ: & sic charitas dicitur virtutis habitus in anima, quo diligimus Deum, & proximum. Et secundum hunc modum spiritus sanctus non dicitur charitas: nec contrariatur dictum Augustini quòd eadem est charitas, qua nos diligit Deus, & nos ipsum: quia licet verum sit tamen aliter, & aliter est, nam Deus diligit nos ea formaliter, nos vero ipsum diligimus efficienter, & exemplariter, non formaliter: nam omne esse, & agere est a forma inhærente agenti, quæ est principium agendi, & forma, sicut caliditas igni. Sciendum est tamen quòd spiritus sanctus datur, cum datur eius donum: quia spiritus sanctus est amor, & primum donū, posterius autem non datur sine priori. Præterea corpus mysticum est vnum per amorem. Cum ergo nihil creatum sit vnum in diuersis particularibus, oportet quòd membra corporis mystici vniantur vno amore increato, qui est spiritus sanctus. Præterea quia secundum Augustinum, totum malum hominis est vti fruendis, & frui vtendis: constat ergo quòd totum oppositum est donum eius, scilicet, frui fruendis, & vti vtendis. Sed ad fruendum eo, quo fruendum est, requiritur præsentia fruibilis, & etiam dispositio debita fruentis: vnde requiritur præsentia Spiritus sancti, & eius donum, scilicet, amor, quo inhæreatur ei: verumtamen cum datur nobis Spiritus sanctus, non incipit esse in loco nouo, sed nouo modo per productionem noui effectus, & noui respectus, ex quo creatura se aliter habet ad Spiritū sanctum, quàm prius: propter quòd & ipse dicitur aliter esse in creatura quàm prius: quia est in ipsa, vt in cognoscēte, & amante ipsum, quod non fuit prius.

Aug. li. 15. de Trinit. c. 17. to. 3.

Ex iam dictis patet quòd in iustificatione duplex charitas nobis datur, scilicet, creata, & increata: illa qua diligimus, & illa qua diligimur. Vel datur nobis charitas creata, qua diligimus formaliter: & increata, qua diligimus effectiue: quia nostrum diligere ipse causat. Ex his colligitur quòd licet Deus sit in omnibus per essentiam, præsentiam, & potentiam, non tamen habetur ab omnibus hominibus per gratiam.

Missio autem Spiritus sancti duplex est, sicut & filij. Vna visibilis, sicut apparuit super Christum in columba, & super Apostolos in linguis igneis. Alia inuisibilis, qua mittitur in mentem ad sanctificandam creaturam: & ista missio fit ad inhabitationem creaturæ rationalis: sed prior fit ad inhabitationem demonstrandam alijs. Eodem modo missio filij duplex est, vna, scilicet visibilis, vt incarnatio: & alia inuisibilis, vt est interna mentis illuminatio. Notandum quòd missio filij, & spiritus sancti inseparabilia sunt: sed dicitur filij, quando mens per gratiam illuminatur ad Deum cognoscendum: dicitur spiritus sancti, quando affectus accenditur ad amandum. Sciendum est quòd solius patris est mittere, & non mitti. Cum enim pater a nullo procedat, nusquam mitti dicitur: quia vero filius & producit, & producitur, ideo mittit, & mittitur. Spiritus vero sanctus quia producitur æternaliter, sed non producit, nisi ex tempore: ideo ipsius est proprium mitti, & non mittere, nisi respectu creaturæ, vt ad conuersionem populi dicuntur Apostoli missi a spiritu sancto. Nisi forte dicatur mittere hominem assumptum. Sed spiritus sanctus mittere dicitur, inquantum cum patre, & filio idem est in essentia trinitatis, non inquantum persona. Sic etiam filius mittit seipsum, vnde Augustinus in libro de Trinitate. Intelligamus illam incarnationem, & ex Virgine natiuitatem, in qua intelligitur filius missus, vna eademq. operatione patris, & filij inseparabiliter esse factam, non separato etiam spiritu sancto. Ex his patet quòd hæ sunt impropriæ, & exponendæ, spiritus sanctus mittit se, & mittit filium, & filius mittit seipsum: nisi intelligatur inquantū est de Virgine natus: quia filius Deus mittit se homin.m: & secundum hoc vera est. Hæc autem est ratio, quia mittere dicit auctoritatem ratione productionis æternæ.

Aug. lib. 2. de Trinit. cap. 5. post med. to. 3.

Quibus modis datus sit spiritus sāctus in signo visibili. Sciendū quòd in igne apparuit spiritus sāctus, vt calefaceret frigidos. Et in linguis, vt doceret ignaros. Et in sono, vt terreret rebelles. Apparuit etiam in alijs tribus signis, scilicet in nube ipsi Moysi, vt ductor eius in columna nubis esset: sicut legitur in Isaia: Item in columba super Christum baptizatū, ad ostendendam gratiæ plenitudinem, quæ in ipso erat. Item in flatu post resurrectionem, ad significandam viuificationem affectus: quia flatus ab interiori procedit. Datus est igitur spiritus sanctus bis post resurrectionem, scilicet in terra, propter dilectionem proximi, & de cælo, propter dilectionem Dei. Vel datus est in terra, ad relaxanda peccata aliorum. Ioannes: Insufflauit in eos, & dixit: Accipite Spiritum sanctum, quorum, &c. Datus est de cælo in Pentecoste ad robur, & ad operationem miraculorum: de his duobus Psalmista: Verbo Domini cæli firmati sunt, quoad primum: & spiritu oris eius omnis virtus eorum, quoad secundum. Tertia fuit collatio spiritus sancti Apostolis facta ante passionem, quando fuerunt baptizati. Eorum enim baptismus innuitur ibi: Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet. In signum prædictorum trium ter inungitur homo, ad significandam hanc triplicem spiritus sancti inunctionem, scilicet in baptismo, in confirmatione, & in morte.

Act. 2. a — *Exo. 3. a* — *Matt. 3. d* — *Ioan. 20. f* — *Ioan. 20. f* — *Act. 2. a* — *Ioan. 20. f* — *Psal. 32. a* — *Ioan. 13. b*

Quadruplicem effectum consecuti sunt Apostoli ex præsentia spiritus sancti: Primo eloquentiam in linguis. Secundo audaciam in tormentis. Tertio efficaciam in miraculis. Quarto protectionem a vitijs: quia post Pentecosten, numquam peccauerunt mortaliter. Accipiunt & modo vtiliter spiritum sanctum: peccatores quidem ad purgādū, Mattheus: Ipse baptizabit vos in spiritu sancto, & igne. Item pœnitentes ad proficiendū. Psalmus: Spiritus tuus bonus deducet me. Item perfecti ad sanctificandum, ad Corinthios: Qui dedit nobis pignus spiritus sancti. Item beati ad fruendum, Psalmus: Renuit consolari anima mea, &c. Item tribulati ad consolandum: Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, &c. Item ignorantes ad instruendum, Ioannes: Paraclerus autem spiritus sanctus, quem mittet pater, &cet.

Act. 2. b — *Matt. 3. c* — *Psal. 143. c* — *2. Cor. 5. a* — *Psal. 76. a* — *Rom. 8. c* — *Ioan. 14. d*

Quo tempore datus sit spiritus sanctus, attendendū est quòd in die quinquagesima, vt ostendatur auctor esse remissionis: nam annus iubileus seruiebat remissioni.

Act. 2. a sioni. Venit etiam in die Dominica, vt esset dies renouationis, qui fuit etiam creationis. Datus quoque fuit tertia hora, quia dicitur primus homo hora tertia perdidisse gratiam: vnde conueniens fuit quòd eadem hora Apostolis mitteretur. Item alia ratione datus est hora tertia, scilicet, vt ostenderetur quòd etiam nobis hora tertia datur gratia Dei. Sunt enim tres horæ morales, scilicet, contritio, confessio & satisfactio. De hoc nomine, Spiritus sanctus, sciendum est, quòd potest esse circumlocutio vnius proprij nominis, & tunc conuenit tantum personæ tertiæ in trinitate: vel possunt istæ dictiones sumi diuisim, & sic quælibet trium personarum est spiritus sanctus. *Act. 2. b*

Spiritus sanctus multa habet nomina. Dicitur enim spiritus a spirãdo actiue eo quòd spiret, Ioannes: Spiritus vbi vult spirat. & secundũ hunc modum, hoc nomen spiritus cõmune est omnibus tribus personis, sed Spiritui sancto conuenit per appropriationem. Alio modo dicitur spiritus a spirando passiue, eo quòd spiretur, & hoc modo proprium est Spiritui sancto, qui procedit per modum spirationis. Non solum autem dicitur Spiritus, sed additur sanctus: quia sanctus idem est quod mundus, vel firmus, vel sine terra. Ista autem non solum conueniunt ei quoad se, sed etiam in comparatione quoad nos: nam per gratiam Spiritus sancti a peccatis mundamur, in bonis firmamur, a terrenis separamur. Sanctus ergo non solum est in se, sed quia nos facit ea sanctitate, de qua dicit Dionysius: Sanctitas est ab omni immunditia libera, & perfecta, & omnino immaculata munditia. Præterea Spiritus sanctus vocatur nexus, vnitas, & amplexus, & hoc prout comparatur ad Patrem & Filium. Idem dicitur donum Altissimi: & hoc prout comparatur ad nos: quia omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est, &c. Item dicitur fons viuus: quia septemplici riuo donorum nobis fluit. Isaias: Spiritus sapientiæ, & intellectus, spiritus consilij, & fortitudinis, spiritus scientiæ, & pietatis & spiritus timoris Domini. Itẽ dicitur ignis: quia affectum nobis accendit. Item dicitur charitas, non solum quia est amor Patris & Filij, sed quia nos amantes facit. Item dicitur spiritualis vnctio, quia omnes tribulationes mundanas suaues facit, & iucundas: secundum illud prosæ: In labore requies, in æstu temperies, &c. Item dicitur dextræ Dei digitus: quia sicut corporales res digito demonstrantur, ita per Spiritum sanctum ostenduntur res spirituales oculo spirituali. Item dicitur paracletus, quia consolationes cęlestes mentibus instillat. Item magistrorum optimus, quia intellectum ad Dei cognitionem, & sui ipsius illuminat.

Ioan. 3. a — *Dionys. de diuin. nom. cap. 12. cir. prin.* — *Iac. 1. c* — *Ioan. 4. b. & 7. f* — *Isa. 11. a* — *Luc. 11. c*

In Trinitate personarum vnitas essentiæ est. Cap. X.

1. Ioan. 5. b IN vnitate naturæ diuinæ tres sunt personæ: quarum prima est a nulla: secunda est per generationem a sola prima: tertia est per communem spirationem a prima & secunda. Istud tamen sic est intelligendum, quòd Trinitas personarum non excludit ab essentia vnitatem, simplicitatem, immensitatem, æternitatem, & incommutabilitatem. Huius ratio per hoc patet, quia qui crederet Deum non posse se summe communicare, negaret in eo potentiam. Qui vero crederet hoc eum posse, sed nescire, negaret in eo sapientiam. Qui crederet eum hoc posse, & scire, sed nolle, ille negaret in eo bonitatem. Cum igitur Pater potuerit, sciuerit, & voluerit se summe communicare, hoc fecit æternaliter, scilicet, habendo dilectionem & dilectum, hoc est Filium & Spiritum sanctum. Præterea omne bonum est sui diffusiuum, vt dicit Dionysius, vnde cum Pater sit fons bonitatis, emanatio erit ab ipso perfectissima, quæ est generatio. Erit etiam emanatio iucundissima, quæ est per modum benignitatis & liberalitatis: hęc autem emanatio, amor est, qui est Spiritus sanctus a Patre & Filio procedens. Et bene dicitur amor, emanatio liberalitatis, quia amor primum donum est, quòd a liberalitate procedit, cum sit donum intrinsecum in ipso dante, in quo scilicet amore omnia alia donãtur.

Dionys. de diuin. nom. c. 4. cir. pri.

Hæc beata Trinitas tribus modis nobis innotescit. Ipsa enim patet in scripturis, ostenditur in figuris, relucet in creaturis. Primo, inquam, beata Trinitas patet in scripturis. Vnde Leo Papa: Credimus sanctam Trinitatem, Patrem & Filium, & Spiritum sanctum vnum Deum omnipotentem, vnius substantiæ, vnius essentiæ, vnius potestatis. Item Isaias audiuit Seraphim ter dicentia, Sanctus, in laudem beatæ Trinitatis, subiungentia in singulari, Dominus Deus Sabaoth propter confessionem vnitatis diuinæ. Si ergo non essent tres personæ, non diceretur in Genesi: Faciamus hominem ad similitudinem nostram, sed meam: & tunc si essent tres personæ, & non vna substantia, non diceretur ad imaginem, sed ad imagines nostras. Ad id ostendendum ponitur in Psalmo ter Deus, cum dicitur: Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus, & tamen solum ponitur hoc pronomen eum, vbi subiungitur: Et metuant eum omnes fines terræ. Item: Aaa, Domine Deus, ecce nescio loqui. Vide quòd a triplicauit, & in singulari dixit: Domine Deus, quod notat trinitatem, & vnitatem. Item Apostolus: Ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia, ipsi gloria in sæcula. Et nota quòd hæc præpositio ex, dicit auctoritatem, & esse a nullo. hoc autem Patri conuenit: qui est principium, sine principio. Sed hæc præpositio, per, notat operationem, siue medium, & esse ab alio: vnde per hoc intelligitur Filius, qui est principium de principio. Hæc autem præpositio, in, notat conseruationẽ, & esse ab alio: & propterea competit Spiritui sancto, qui est continentia omnis boni.

Isa. 6. a — *Gen. 1. c* — *Psal. 66. a* — *Hiere. 1. b* — *Rom. 11. d*

Ostenditur etiam beata Trinitas in figuris. Significatur enim per tres amicos Iob. Item per tres Angelos quos Abraham hospitio recepit: Tres vidit, & vnum adorauit. Item per tres digitos, quibus appẽditur moles terræ. Item per tres ciuitates refugij æquali spatio a se distantes. Item per tria difficilia ad inuestigandum. Item per tres portas ciuitatis, quas vidit Ezechiel.

Iob 2. c — *Gen. 18. a* — *Isa. 40. c* — *Deut. 4. g* — *Prou. 30. c* — *Ezec. 48. d*

Relucet quoque in creaturis vestigiũ beatæ Trinitatis. Cognoscitur enim in magnitudine creaturarum potentia Patris, in dispositione sapientia Filij, in ornatu bonitas Spiritus sancti. Item in quolibet indiuiduo inuenies virtutem, speciem, & vtilitatem, quorum primum conuenit Patri, secundum Filio, tertium Spiritui sancto. Item in sole vide essentiam, splendorem, & calorem: in quibus Patrem & Filium & Spiritum sanctum cognosces. Item in anima secundum memoriam, intellectum, & voluntatem considera personarum trinitatem, & vnitatem substantiæ. Item in hierarchia cælesti superiori Deus est in thronis, vt maiestas: in Cherubim, vt veritas, in Seraphim, vt charitas, per quæ notatur personarum Trinitas. Item in virtutibus Theologicis, scilicet fide, spe, charitate idem intellige. Item in tribus dotibus animæ, scilicet cogitatione, comprehensione, & delectatione.

Psal. 32. b

Notandũ autem quòd aliter relucet Deus in creaturis viatoribus, aliter in beatis. Exemplum de speculo, in quo alio modo videtur a nobis notus, & aliter ignotus: nam notum videtur in speculo, ignotum per speculum. Ex prædictis patet, quòd licet tam in creatura corporali, quam in spirituali, quàm etiam ex his composita beata Trinitas cognoscitur, tamen diuersimode, prout vnumquodque istorum dicitur vestigium Creatoris, quia aliud dicitur eius similitudo, & aliud eius imago: sicut superius est notatum in titulo, quòd Filius est imago Patris.

Deni-

Denique sciendum est quòd pluralitatem personarum in vnitate essentiæ, & vnitatem essentiæ in personarum pluralitate, secundum Bernardum, scrutari temeritas est, credere pietas est, nosse vita æterna est.

Ber. lib. 5. de consid. cap. 8.

Multiplex Trinitas est. Cap. XI.

MVltiplex inuenitur in scripturis trinitas. Est enim Trinitas increata, quæ summa & ineffabilis est. Aliæ trinitates sunt creatæ: inter has vna est quæ cecidit, scilicet rationalis, concupiscibilis, irascibilis. Alia est per quam homo cecidit, scilicet suggestio diaboli, delectatio sensualitatis, & consensus rationis: quæ tria significata sunt per serpentem, mulierem & virum in paradiso. Tertia est in quam cecidit, scilicet ignorantia veri, impotentia boni, & concupiscientia mali. Quarta est per quam resurgit, scilicet fides, spes, charitas. Item est trinitas, per quam ad gratiam reparamur, scilicet triplex substantia, quæ est in Christo, scilicet diuinitas, anima, & caro. Est autem alia per quam regeneramur, scilicet, spiritus, aqua, & sanguis. Spiritus, inquam, sanctificationis, aqua ablutionis, sanguis redemptionis. Hanc nobis Ioannes in epistola sua recitat. Est quoque trinitas alia, per quam ad gloriam reformamur, vt sunt tres dotes animæ, scilicet, cognitio, dilectio, comprehensio. Est & multiplex trinitas in creaturis, quæ est vestigium beatæ & increatæ Trinitatis, & de hoc habes in titulo supra quòd Trinitas personarum, & vnitas essentiæ est.

1. Ioan. 5. b

Aequalitas personarum est. Cap. XII.

AEqualitas personarum in tribus consistit. Vnde Augustinus: Nullus alium præcedit Æternitate, aut excedit magnitudine, aut superat potestate. Quòd æqualitas secundum hæc tria sit in Deo, sic ostenditur: quia in istis inferioribus tria sunt hæc, scilicet substantia, qualitas, & quantitas: igitur vnitas in substantia causat identitatem, vnitas autem in qualitate causat similitudinem, sed vnitas in quantitate causat æqualitatem: in diuinis autem est æqualitas tantummodo secundum triplicem quantitatem, prout quantitas in Deo esse dicitur, licet impropriè. Primo secundum quantitatem virtutis, quæ est potentia. Alio modo secundum quantitatem durationis, quæ est æternitas. Tertio modo secundum quantitatem magnitudinis, qua ipse est intra omnia, & extra omnia: quæ continet & locat omnia.

Aug. lib. 1. de fid. ad Pet. cap. 1. ante med. tom. 3.

Æqualitas personarum aliter in istis tribus ostenditur: quoniam in creaturis triplex magnitudo reperitur, scilicet temporalis, dimensionis, & virtutis. Prima magnitudo est in rebus mutabilibus. Secunda in corporeis. Tertia iu spiritibus creatis. Istis tribus respondet in Creatore alia tria, in quibus etiam personæ diuinæ sunt æquales, scilicet æternitas in esse, magnitudo in immensitate, & virtus in posse. Hæc tamen, licet secundum rei veritatem sint in Deo, secundum differentiam rei in ipso, non habent esse, sed secundum quod nostrum respiciunt intellectum. Dicendum est ergo, quòd tanta est æqualitas in Trinitate, quòd secundum Augustinum, nec est maius aliquid, vel duo, vel omnes, quàm vnus: nec maius aliquid omnes quàm singuli.

Aug. lib. 3. cont. Maximin. c. 10. to. 6.

Coæternæ quoque sunt personæ diuinæ, quia in diuinis non est ponere nisi duo genera, scilicet, substantiæ, & ad aliquid: quantitas vero, & qualitas transeunt in genus substantiæ, sicut æqualitas, & similitudo dicunt relationes, sed substantia communis est tribus personis. Relatiuorū autem proprium est simul esse: ergo nullo modo Pater est prior Filio, nec secundum id quod ad aliquid est, nec secundum id quod absolutum est. Idem ostenditur per exemplum in natura: quia licet splendor sit a sole, tamen esset soli coæternus, si sol esset æternus.

Inter essentiam, & personam differentia est. Cap. XIII.

APud Grecos quattuor sunt vocabula, scilicet, vsia, vsiosis, hypostasis, prosopon. hæc apud Latinos æquipollent istis quattuor, videlicet, essentia, substantia, subsistentia, persona. Inter hæc talis est differentia: quia vsia, siue essentia dicit naturam vt humanitas: vsiosis siue substantia dicit habens naturam, siue substans naturæ, vt homo: hypostasis dicit distinguibile, non tamen distinctum determinata proprietate, vt aliquis homo: prosopon siue persona dicit distinctū cum determinata proprietate ad dignitatem pertinente, vt Petrus. vt sicut homines particulares distincti sunt proprijs qualitatibus, ita Pater & Filius, & Spiritus sanctus proprijs notionibus. Sicut autem Græci dixerunt Patrem & Filium, & Spiritum sanctum, scilicet tres hypostases, idest, tres res: ita & nos dicimus tres subsistentias, idest, tres res non indigentes alia re vt sint. Considerata igitur essentia diuina in se, omnino indistincta est: persona vero in se distincta est suis proprietatibus. Considerata autem essentia in personis, vel persona in essentia, modum medium tenet, scilicet vnitatem & distinctionem, & hoc patet in appropriatis, quæ omnibus personis conueniunt, vt potentia, sapientia, bonitas: sed ad vnam magis determinantur. Nota quòd semper substantia sumitur pro essentia, & quòd essentia numquam transfertur ad significandam personam.

Tres sunt diffinitiones personæ: Persona est creaturæ rationalis indiuidua substantia, hæc sumitur penes naturam rei. Secunda Hugonis de sancto Victoris talis est: Persona est subsistens per se solam iuxta quendam singularem modum, hęc sumitur iuxta etymologiam nominis. dicitur enim persona quasi per se vna. Tertia est diffinitio magistralis sic, Persona est hypostasis distincta proprietate ad dignitatem pertinente. Nota etiam quòd ista quattuor, prout supra sunt exposita, & exemplificata, scilicet essentia, substantia, subsistentia, persona, differunt in creatura, re, & nomine: sed in diuinis differunt ratione.

De immensitate Dei. Cap. XIV.

NOn est in Deo quantitas dimensionis, sed virtutis: nec vbique est Deus mole corporis, sed pręsentia maiestatis, & per hunc modum dicitur immensus. Sed nota quòd immēsitas quattuor in Deo complectitur, scilicet infinitatem, incomprehensibilitatem, incircumscriptibilitatem, æternitatem. Si enim cōsideratur Deus in se, sic est infinitus. Psalmus: Magnitudinis eius non est finis. Si vero consideratur in comparatione ad intellectum, sic est incomprehensibilis. Apostolus: O altitudo diuitiarum, &c. Et propter hoc etiam dicitur sedere super Cherubim, idest super plenitudinem scientiæ, & super omnem intellectum. Si in comparatione ad locum, sic est incircumscriptibilis. Ambrosius: Nihil præscriptum, nihil circumscriptum, nihil dimensum Trinitas habet, non loco clauditur, non terminatione concluditur, non ætate variatur. Sed si consideratur in comparatione ad durationem, sic est æternus. Apostolus: Regi sæculorum immortali, &c. De his quattuor dicendum est in sequentibus per ordinem.

Psal. 144. a

Rom. 11. d

Psal. 79. a

Amb. lib. 2. cōm. in Luc. cap. 2. in ea verba, Et ait Angelus ei, &c.

1. Tim. 1. d

Tenendum est certissime quòd in Deo nō est proprie longitudo, nec latitudo, nec sublimitas, nec profundum: sed hæc metaphorice sunt in Deo. Est enim in Deo latitudo charitatis, qua nos ab errore reuocat. Hieremias: In charitate perpetua dilexi te, ideo attraxi te miserans tui. Est & longitudo patientiæ, qua malos

Hiere. 31. a

malos portat: dissimulat namque peccata hominum propter pœnitentiam. Est in eo sublimitas sapientiæ, qua omnem sensum superat. Apostolus: Omnia nuda, & aperta sunt oculis eius. Est etiam in eo profundum iustitiæ, qua peccatores damnat. Matthæus: Ite maledicti in ignem æternum.

Sap. 11. d *Heb. 4. d* *Mat. 25. d*

De infinitate Dei. Cap. XV.

DVbitandum vero non est Deum esse infinitum: quia cum in Deo idem sit potentia & essentia, patet quòd essentia eius est infinita, sicut & potentia. Vnde sicut potentia Dei non ita potest in tot, quin possit in plura, sic & essentia Dei non est ita in aliquibus rebus, quin possit esse in pluribus; immo si mundi essent infiniti, omnes repleret. Præterea cum Deus sit rerum causa efficiens, formalis, & finalis, sicut non est dicere de Deo inquantum est causa efficiens, quòd sit effecta, nec inquantum est causa formalis, quòd sit formata: eadem ratione non est dicere cum sit causa finalis, quòd sit finita. Nullo ergo modo dicendum est Deum esse finitum secundum substantiam, nisi finitum dicatur completum & perfectum.

Sane triplex dicitur infinitum, scilicet negatiue, priuatiue, contrarie, seu disparate. Infinitum negatiue diciter per abnegationem finis: & sic dicitur infinitum illud, quod non finitur: & hoc modo infinitum est, quod non est natum finiri. Infinitum priuatiue est, quod natum est finiri, non tamen finitur. Infinitum contrarie est, quod habet contrariam dispositionem ad finiendum. Primo modo essentia diuina est infinita, quia non habet finem, nec est nata finiri. Similiter si dicatur infinitum tertio modo. Si vero dicatur infinitum priuatiue, sic non potest dici finita, quia nō est nata finiri, immo est finiens omnia.

Item finis dicitur tripliciter. dicitur enim terminus, & secundum hoc quòd quantitas continua est potentia infinita, quia est diuisibilis in infinitum: & hoc ideo, quia in continuo non est terminus in diuisione: sicut nec in numero est terminus in additione. Alio modo dicitur finis idem quod perfectio. Tertio modo dicitur finis, id propter quod vnumquodque finitur. Primo modo Deus est infinitus, non secundum quantitatem dimensiuam, quæ in Deo non est, sed secundum quantitatem virtualem, quæ in ipso est. Sed quia in Deo omnimoda est indiuisio virtutis & essentiæ, non potest esse infinitas virtutis, quin etiam sit essentiæ. Secundo modo materia dicitur infinita, quia caret perfectione. Tertio modo malum culpæ dicitur infinitum, quia non est ordinatum ad finem.

De incomprehensibilitate Dei. Cap. XVI.

CReator a creatura cognosci nō potest ad plenum in via, vel etiam in patria, quia finiti nulla est proportio ad infinitum. Trinitas sibi soli nota est, & homini Christo. Vnde Bernardus: Nihil Deo præsentius, & nihil incomprehensibilius: quid nempe cuilibet rei præsentius quàm esse suum? Sane esse omnium dixerim Deum, non quòd illa sint quod est ipse, sed quia ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Est enim intelligentia nostra ad illam lucem inaccessibilem multo minus, quàm visus noctuæ, vel vespertilionis ad lucem. vnde dicitur in Psalmo: Ambulauit super pennas ventorum, hoc est, super intelligentias etiam Angelicas. Verumtamen comprehenditur Deus aliquo modo per fidem in via. Augustinus: Mentis humanæ acies inualida in tam excellenti luce non figitur, nisi per iustitiam fidei emundetur. ad idē Bernardus: Ita Deus est in irrationalibus creaturis, vt non capiatur ab ipsis. A rationalibus tamen capi potest omnibus per fidei cognitionem, sed a bonis tantum capitur per amorem. Dicamus ergo quòd de Deo scire possumus, quid non sit, non quid sit. Augustinus: Intelligimus Deum sine qualitate bonū, sine quantitate magnum, sine indigentia Creatorem, sine situ præsidentem, sine habitu, vel ambitu omnia continentem, sine loco vbique totum, sine tempore sempiternum, sine sui mutatione mutabilia facientem, nihilq. patientem.

Ber. in Cāt. serm. 14. cir. fin. *Rom. 11. d* *1. Tim. 6. c* *Psal. 103. a* *Ber. hom. 3. sup. Missus est an. med.* *Aug. lib. 5. de Trinit. cap. 1. to. 3.*

Comprehenditur quoque Deus per speciem pro dignitate meritorum in patria. Augustinus: Videbimus tuæ maiestatis essentiam, & vnusquisque eo perspicacius, quo hic vixerit purius. Et est exemplum in mari, quod se offert visui, & tamen secundum ambitum totum videri non potest: & hoc est tam propter maris latitudinem, quàm propter ipsius nostri visus ad tātam superficiem improportionabilitatem. Hoc igitur tenendum est, quòd in via Deum cognoscere possumus, quia est, & in patria, sicut est, numquam tamen, nec hic, nec ibi quid est.

Visus corporalis impeditur tripliciter, scilicet, per tenebras, per falsam lucem, per auersionem a re visibili. Eodem modo impeditur visus spiritualis circa cognitionem Dei. Primo, per tenebras peccati, vel erroris. Ioannes: Qui facit peccatum, in tenebris est. Ad Corinthios: Adhuc cum legitur Moyses, velamen positum est super corda ipsorum. Secundo per falsam lucem: hoc autem fit quando quis meritur æterna secundum naturalia. Exemplum habetur in ligno putrido, quod in nocte quamdam lucem videtur habere, sed cum dies venerit nihil est. Tertio, per auersionem a re visibili, siue cognoscibili, hoc est, quando quis spreto incommutabili bono, rebus mutabilibus adhæret, talium oculis, cum sint ægri, odiosa est lux, & puris est amabilissima. Deus cognoscitur interius, & exterius. Interius dupliciter: quia quandoque per inspiratiooem, quod paucis datum est. Apostolus ad Corinthios: Scio hominē in Christo Iesu, &cet. quandoque per ratiocinationem per quem modum plures Philosophi de Deo notitiam habuerunt. Ad Romanos: Inuisibilia Dei, &c. Exterius etiam cognoscitur dupliciter: scilicet per creaturas. Apostolus: Videmus nunc per speculum, scilicet creaturarum, quæ modo sunt speculum Creatoris in præsenti: sic e conuerso ipse Deus erit speculum creaturarū in futuro, in quo omnia videbimus, quæ ad gaudium nostrum pertinebunt. Item per doctrinam Apostoli, Fides ex auditu, sicut cognoscitur vinum quandoque ex auditu quandoque visu, quandoque gustu, sic Deus quodammodo cognoscitur auditu. Cognoscunt enim Deum qui audiunt verbum Dei, & per illud credunt: visu cognoscūt Theologi, qui legunt Deum in scripturis: & Philosophi, qui speculantur eum in creaturis: gustu cognoscunt soli boni. Psalmus: Gustate & videte, quoniam suauis, &c. Et iste vltimus modus perfectissimus est, & certissimus. Dionysius dicit, quòd tribus modis cognoscitur Deus, scilicet per remotionem, siue abnegationem: vt cum dicitur, Deus non est hoc, vel illud. Vnde Dionysius: Negatiuæ de Deo sunt veræ: affirmatiuæ vero incompactæ. Item per eminētiam: vt cum in creatura inueniatur potentia, attribuenda est Deo summa potentia, & sic de alijs. Item per causam, secundum quod per effectus venitur ad cognitionem causæ, vel per cognitionem motuum ad cognitionem mouentis. Item nota quòd anima sensu percipit corpora, quia formā in materia tantum præsente corpore: imaginatione vero corporum similitudines, hoc est formas abstractas a materia, etiam præsente corpore, vel absente: ratione autem corporum naturas, intellectu spiritum creatum, intelligentia vero spiritum increatum.

1. Ioan 3. b *2. Cor. 3. d* *2. Cor. 12. a* *Rom. 1. b* *1. Cor. 13. d* *Rom. 10. e* *Psal. 33. b* *Dionys. de diu. nom. cap. 7. post. med.*

Sciendum est etiam quòd cognoscibilia quædam sunt infra rationem, quædam iuxta, quædam supra. Infra rationem sunt, quæ sensu percipimus, vt alba, nigra,

nigra, & huiusmodi. Iuxta rationem sunt quæ ratione percipimus, vt vera, falsa, iusta, vel iniusta. Supra rationem sunt, quæ sola diuina reuelatione comprehenduntur, aut auctoritate scripturarum creduntur, vt tres esse personas, vnum Deum. *1. Ioan. 5. b*

De incircumscriptibilitate Dei. Cap. XVII.

VBique Deus est, & tamen nusquam est, quia nec abest vlli loco, nec vllo capitur loco. Augustinus: Deus est in mundo non inclusus, extra mundum non exclusus, supra mundum non elatus, infra mundum non depressus. Ex his patet quòd Deus est intra omnia, & hoc quia omnia replet, & vbique præsens est. Item extra omnia est, quia omnia continet, nec vsquam valet coarctari.

Sed nota quòd hæc præpositio, extra, dicit ibi, non actualem præsentiam ad locum, sed potentialem, quæ est Dei immensitas, quæ infinitos mundos potest replere, si essent. Item ipse est supra omnia: quia omnibus præstat, nec aliquid ei æquatur. Item infra omnia est: quia cuncta sustinet, & sine ipso nihil subsisteret. Dicimus etiam quòd vbique est, non vt indigeat rebus quòd in eis sit, sed potius res sui indigeant, vt per eum subsistant. Deus enim ante mundi constitutionem fuit, vbi nunc est, scilicet, in se, quoniam ipse sufficit sibi. Sciendū est ergo, quòd aliquid est in loco circumscriptiue, & diffinitiue, vt corpus: aliquid diffinitiue, non circumscriptiue, vt Angelus: aliquid nec sic, nec sic, vt Deus. et hoc ideo, quia non indiuiduatur per materiam, vt corpus, neque per suppositum, vt Angelus. Aliquid est etiam in loco, partim circumscriptiue, partim diffinitiue, vt corpus Christi in sacramento: quod est totum sub tota hostia, ita quòd non excedit, & secundum hoc est circumscriptiue: est quoque sic sub hostia quòd non vbique, & sic est ibi quodammodo diffinitiue. Corpus autem Christi licet non sit vbique, cum sit creatura, nec æquari possit in huiusmodi Creatori, in pluribus tamen locis est, idest, sub diuersis hostijs: & hoc est propter vnionem carnis ad Verbum, vnde merito habet amplius, quàm alia creatura, scilicet, quòd in locis pluribus possit esse. Ex prædictis patet, quòd esse vbique simpliciter soli conuenit Creatori, sed in loco vno esse, conuenit creaturæ. In pluribus vero locis esse, sed non vbique conuenit corpori Iesu Christi.

Nota quòd Deus est multipliciter in rebus, scilicet per naturam, & sic est vbique potentialiter, præsentialiter, essentialiter. Item per gratiam, sic est in bonis. Qui manet in me, & ego in eo, hic, &c. *Ioan. 15. a* Item per gloriam, sic est in rationali virtute animæ, vt veritas: in concupiscibili, vt bonitas: in irascibili, vt potestas. Item per vnionem: sic fuit in vtero Virginis vnitus humanæ naturę, & in sepulchro vnitus carni, & in inferno vnitus animæ Christi. Item Deus dicitur esse alicubi per occultorum reuelationem. In Genesi: Vere Deus est in loco isto. *Gen. 28. c* Item per vestigiorum eius excellentem repræsentationem: sic dicitur esse in cælo, quia ibi maxime relucet sua potentia, sapientia, bonitas. Item per naturę identitatem, sicut est Filius in Patre, & Pater in Filio, & Spiritus sanctus in vtroque. *Ioan. 10. f* Item per miraculorum operationem. In Exodo: Digitus Dei est hic. *Exo. 8. e* Item per conseruationem, & gubernationem, sic est in mundo. Item Deus est in seipso vt α, & ω: secundum illud. *Apoc. 1. b*

Dic vbi tunc esset, cum præter eum nihil esset?
Tunc vbi? nunc in se, quoniam sibi sufficit ipse.

Per quod patet solutio quæstionis quorumdam simplicium, qui querūt, Vbi Deus fuerit priusquam mundus esset. vbi tunc esset, &c. Item ipse est in mundo sicut Rex in regno. Bernardus: Deus vbique regnat, vbique imperat, vbique maiestas eius omnia replet, & complectitur vniuersa. Item in Angelo, vt decor, inquantū veritas in anima, & sicut sapor, inquantum bonitas. Item in Ecclesia est, sicut paterfamilias in domo. Vnde illud: Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi. *Mat. 28. d* Item in electis, vt liberator a malis, adiutor in bonis, & hoc est quod dicit Bernardus: Deus est in creaturis, mirabilis: in hominibus, amabilis: in Angelis, desiderabilis: in seipso incomprehensibilis: in reprobis, intolerabilis. *Ber. in medit. cap. 1.* Item in damnatis, vt terror & horror. Augustinus: Qui te dimittit, quo it? nisi a te placato ad te iratum. Non enim manum Domini possumus effugere. Psalmus: Si ascendero in cælum, tu, &c. *Psal. 138. a* Si vero dubitatur, vtrū Deus sit in diabolo: Sciendum quòd quędam nomina sunt, quæ important naturas, prout naturæ sunt, in his concedendum est quòd Deus insit. Sunt alia per quæ intelliguntur deformitates, vt diabolus: de quibus non est dicendum quòd Deus insit, nisi addatur inquantum spiritus est, vel aliquid tale. Deus est in anima fideli, vt sponsus in thalamo, rex in regno, turris in castro. Item sicut magister in scholis, fons in hortis, lux in tenebris. Item sicut thesaurus in agro, vinum in cellario, carbunculus in auro. Item sicut manna in arca, sigillum in charta, medicina in apotheca. Item sicut cithara in conuiuio, imago in speculo, mel in fauo. Item sicut fructus in arbore, oleum in lampade, lilium in conualle.

De Aeternitate Dei. Cap. XVIII.

SIcut Deus vbique est, & tamen nullo loco circumscribitur, vel continetur, sic æternus est: & tamen nullo tempore mensuratur. Non enim ei competit tempus præsens, nec præteritum, nec futurum. Nam tempus præsens manens esse non habet, quia pertransit, Deus autem semper manet idem. Vnde Hilarius: Esse non est accidens Deo, sed subsistens veritas, & manens causa. Similiter tempus præteritum modo non est, nec habet esse subsistens: sed de Deo dicitur, in Psalmo: Ipsi peribunt, tu autem permanes. *Psal. 101. d* Similiter tempus futurū non est, sed expectatur, Deus autem semper est. Vnde Mercurius: Sola monas est α, & ω, sine α, & ω, hoc est quia Deus est principium, sine principio, & finis sine fine. Cum enim simplex sit omnino, non habet in se principium contrarietatis, quod est causa corruptionis. Quid autem sit æternitas secundum rem, sciendum quòd proprie dicitur diuturnitas sine principio, & sine fine, & mutabilitate: & secundum hoc conuenit æternitas soli diuinæ naturę in qua est diuturnitas immensa. Æternitas vero secundum etymologiam dicitur quasi extra terminos, quia termino caret, tam initiali, quàm finali: sed secūdum diffinitionem Boetij in libro de consolatione, Æternitas est interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio. *Boet. de cōsolat. lib. 5. pros. 6.*

Ad huius diffinitionis intelligentiam notandum, quòd in quibusdam est determinabilitas simpliciter, quia ex parte ante, & ex parte post, vt sunt generabilia, & corruptibilia, ad quorum differentiam ponitur interminabilis. Et bene ponitur illud per negationem, quia simplicia & præcipue diuina nullo modo melius manifestantur quàm per remotionem, vt ait Dionysius. Et huius ratio est, quia simplicium esse non potest intellectus perfecte comprehendere, & ideo ex negationibus eorum, quæ ab ipsis remouentur, manuducitur intellectus ad ea aliqualiter cognoscenda. *Dionys. de diuin. nom. cap. 7. post med.* Item in quibusdam est interminabilitas essentiæ, sed non vitæ, vt in corporibus cælestibus, ad quorum differentiam additur, vitæ. De Deo autem dicit Apostolus quòd solus habet immortalitatem. *1. Tim. 6. d* In omni enim mutabili natura nonnulla mors est, ipsa mutatio: quia facit in ea aliquid non esse, quod prius erat. Vnde & homo quando nascitur, quodammodo incipit mori. In quibusdam autem est interminabilitas vitæ, sed tamen cum miseria, & infelicitate,

tate, vt in dæmonibus, & damnatis: ad quorum differentiam additur possessio, in cuius intellectu est iucunditas felicitatis, quia tunc possessio alicuius rei iucunda dicitur, quando ad libitum habetur. In quibusdam est interminabilis vitæ possessio, sed non tota, vt in hominibus beatis ante iudicium: quorum est beatitudo secundum partem animæ, & non corporis: ad quorum differentiam dicitur tota, quia totum est quod non est diminutum, vel cuius nihil est extra. In quibusdam est interminabilis vitę possessio tota, vt in Angelis beatis ante iudicium, quia secundum totam sui substantiam habent felicem, & interminabilem vitam, sed non simul, cum aliqua fit in eis successio reuelationum, & gaudiorum: ad quorum differentiam ponitur simul. In quibusdam est interminabilis vitæ possessio tota simul, sed tamen non perfecta, eo modo quo dicimus perfectum nullo indigens, sicut est in Angelis, & in hominibus beatis post iudicium: ad quorum differentiam additur perfecta, id est, nullo indigens ad suum beatum esse.

Patet igitur ex prædicta diffinitione, quòd tres ponuntur ibi conditiones, quæ sunt inseparabiles ab æternitate increata, quæ Deus est, scilicet interminabilitas, ibi, *Interminabilis vitæ possessio*. Item inuariabilitas, ibi, *tota simul*: nihil enim variabile est in Deo, sed totum simul. Item simplicitas, ibi, *perfecta*. Illud enim summe perfectum est, cui non est possibilis aliqua additio. Per primum separatur Deus ab omni corruptibili. Per secundum ab omni variabili. Per tertium, ab omni composito. Item nota quòd illud quod caret principio & fine, dicitur æternum, vt Deus, cuius esse interminatum est. Sed quæ principium habent, & carent fine, dicuntur perpetua, vt Angelus, & homo. Quæ vero principium & finem habent, dicuntur temporalia, vt sunt corruptibilia, sicut vegetabilia, bruta, & sensibilia, & huiusmodi.

De incommutabilitate Dei. Cap. XIX.

IMmutabilis est Deus, & impermutabilis, & incommutabilis. Immutabilis quia non cadit in eo motus accidentalis, scilicet accidentium. Leo Papa: Simplici naturæ diuinitatis nihil addi, vel diminui potest: quia semper est quod est. Item nec diminutio. Malachias: Ego Deus, & non mutor. Item nec alteratio, Iacobus: Apud quem non est transmutatio, &c. Item nec secundum locum mutatio, quia vbique præsens. Hieremias: Cælum & terram impleo. Impermutabilis autem est, quia non cadit in eum motus substantialis, qui est de non esse ad esse generatio, quia initium non habuit, nec ille, qui est de esse ad non esse, vt quia finem non habebit: illud enim solum in nihil est vertibile, quòd est de nihilo. Incommutabilis est etiam Deus, ex eo quòd non cadit in eum motus ex operatione. Nam soli Deo conuenit in operatione quietum esse. Vnde Boetius:

Malac. 3. b *Iac. 1. c* *Hiere. 23. e*

O qui perpetua mundum ratione gubernas,
Terrarum cælique sator, qui tempus ab æuo
Ire iubes, stabilisque manens das cuncta moueri.

Boet. lib. 3. de cõsolat. metr. 9.

Vnde quando Deus facit aliquam rem, non fit in ipso Deo aliqua mutatio, sed in re circa quam operatur. Quòd autem fecit Deus prædicare subuersionē Niniue, & prædicere mortem Ezechiæ, quorum neutrum accidit, in talibus non mutauit Deus consilium, quod ab æterno secum habuit, sed sententiam, quæ respectum habuit ad ipsa negotia: quia Niniue subuertenda erat secundum merita: & Ezechias moriturus erat secundum causas inferiores: sed hæc non imposuerunt necessitatem diuinæ potentiæ.

Ion. 3. a *Isa. 38. a*

Item tres distinguuntur motus, scilicet naturalis, voluntarius, & violentus. Naturalis est quo naturaliter res tendunt ad locum proprium. Motus autem violentus est, quando coguntur res esse extra locum proprium: sed motus voluntarius est in hominibus, A vel in Angelis: nam bruta naturaliter mouetur, quando currunt, vel mouentur, vel operantur: & iste motus est medius inter naturalem, & violentum: quia partim est naturalis, scilicet inquantum volũtas coniungitur suo actui, sicut causa suo effectui: & partim est violentus, inquantum scilicet mouentur membra contra motum suum naturalem: propter quod etiam lassantur, quæ ex motu naturali numquam lassarentur.

Igitur primo modo motus non est in Deo, scilicet naturalis, & hoc probatur per quattuor rationes. Prima est, quia omnis motus est ad quietem, & B propter indigentiã, sicut dicit Philosophus: sed Deus nullius eget. Secunda est, cum sit vbique non habet necesse de loco ad locum moueri. Tertia est, quia non est in eo grauitas vel leuitas, propter quam sursum & deorsum moueatur. Quarta est, quòd cum Deus in seipso semper maneat, non habet necesse locum proprium, & sibi naturalem extra se quærere, sicut aliæ creaturæ. Item secundo modo non mouetur, scilicet motu violento, quia non sit ei violentia. Iob: Si fortitudo quæritur, robustissimus est. Item tertio modo non mouetur, scilicet motu voluntario, quia in opere non lassatur, vt animalia. Præterea nostra mens est instabilis, quia modo proficimus, modo deficimus, modo reminiscimur, modo obliuiscimur, modo volumus, modo nolumus, modo diffusis cogitationibus, atque affectionibus, & consilijs huc atque illuc vagamur. Deus autem semper se habet æqualiter, & immobiliter. *Iob 9. e* C

Item alius est motus circularis, alius rectus, alius obliquus. Circularis est corporum superiorum, prout firmamentum mouetur secundum formam quidem, vt dicit Philosophus, non secundum substantiam. Hoc est dicere, quòd non mouetur ad locum, sed in loco. Motus autem rectus sursum est, vel deorsum, secundum quòd corpora inferiora mouentur propter leuitatem, vel grauitatem. Motus obliquus compositus est ex recto & circulari: vnde quod reflectitur, habet a motu circulari: quod vero linealiter procedit, habet a recto. Nullo autem istorum modorum mouetur Deus, quia proprietates istorum motuum non conueniunt ei. Possumus autem dicere, quòd isti motus Deo conueniunt mystice, vt dicatur moueri motu circulari, omnia regendo, & gubernando. Item motu recto, bonos remunerando. Item motu obliquo, peruersos a peccato mundando. Eodem modo posset dici quòd Deus mouetur motu naturali, quo solita scilicet bonitate omnibus creaturis pro captu earum se communicat. Item motu violento, quo peccatores iuste damnat. Item motu voluntario, quo cuncta in esse conseruat. Sic potest exponi dictum Philosophi, qui assignauit motum a centro, & ad centrum, & circa centrum, quoniam Deus mouetur ad centrum in Incarnatione, & a centro in Ascensione, & circa centrum in prædicatione. Propter hæc & his similia dicitur in libro Sapientiæ: Spiritus sanctus est mobilis, & stabilis: mobilis, quia facit sanctos mobiles ad bene operandum, & in bono proficere. Stabilis autem, quia dat in bono perseuerare: vel mobilis in via, stabilis in patria: vel mobilis in actiuis, stabilis in contemplatiuis: vel mobilis in alijs sanctis, stabilis in Christo. Isaias: Requiescet super eum spiritus Domini, &c. Sciendum quòd quædam operationes attribuuntur Deo secundum causalitatem & essentiam, vt scire: quædam secundum causalitatem, & non essentiam, vt comedere & currere: quædam secundum essentiam, & non causalitatem, vt creare & iustificare: quædam auctoritate, vt docere, & prædicare: quædam nec sic, nec sic, vt peccare & mentiri, & huiusmodi. D E *Sap. 7. e* F *Isa. 11. a*

De simplicitate Dei. Cap. XXI.

SImplex est Deus, & Angelus & anima, sed differenter: quia in Deo idem est quod est, & quo est: & hæc est perfecta simplicitas. Bernardus: Hæc sola increata natura hanc sibi vendicat simplicitatem, vt non aliud, & aliud alibi, & alibi, modo, & modo inueniatur in ea. nempe quod habet, & quod est, semper, & vno modo est. Sed in Angelo, & in anima differunt quod est, & quo est: & ideo est ibi quædam alteritas, & compositio quantitatis. vnde Mercurius: In supercælesti est vnitas, in cælesti alteritas, in subcælesti pluralitas. Simplex est itaque Deus in essentia, quia nihil ei accidens esse potest, immo perfecta simplicitas ibi est, cum non sit ibi possibilis additio: quia quidquid est in Deo, Deus est. vnde Leo Papa: Simplici diuinitatis naturæ nihil addi, vel minui potest: quia semper est quod est, cui proprium est sempiternum esse, cui idem est viuere & intelligere. Verumtamen multiplex est in donis. Apostolus: Alij datur sermo sapientiæ, &c. Iacobus: Omne datum optimum, & omne donum perfectum, &c. Non enim in Deo est compositio partium integraliũ vt in domo, nec partium potentialium, vt in anima: nec generis & differentiarum, vt in specie, nec materiæ & formæ, vt in corporibus: nec coacervationis vnitatum, vt in numero: nec quod est, & quo est, vt in Angelo: nec substantiæ & accidentis, vt in indiuiduo: nec corporeæ substantiæ & incorporeæ, vt in homine. De his Bernardus: Non partibus constat Deus, vt corpus: nec affectibus distat, vt anima: nec formis substat, vt omne quod factum est. Hoc etiam ostenditur ratione, quia cum omne compositum sit posterius omnibus suis componentibus, nec primo principio quidquam sit prius, oportet Deum, qui est primum principium, non esse compositum. Præterea nullum compositum est totum suum esse: Deus igitur cum sit suum esse, non erit compositus. Vnde Bernardus: Non est formatus Deus, forma est: non est effectus Deus, omnium efficiens causa est: non est compositus Deus, simplex est.

Ber. in Cāt. serm. 80. post. med.

1. Cor. 12. A
Iac. 1. c

Ber. lib. 5. de consid. c. 7. cir. med.

De excellentia Dei. Cap. XXI.

DIuinæ dignitatis excellẽtia tanta est, quòd mens de Deo cogitans deficit, cum sit incomprehensibilis. Sensus eum non percipit, cum sit inuisibilis, lingua ipsum non explicat, cum sit ineffabilis: locus eum non capit, cum sit incircumscriptibilis: scriptura eum non explicat, cum sit inæstimabilis: tempus eum non mensurat, cum sit immensurabilis, virtus eum non attingit, cum sit inaccessibilis: desideria & vota transgreditur, cum sit insuperabilis, vel incomparabilis: & breuiter omnis creatura ad Deum comparata, defectum habet: quia finiti ad infinitum nulla est proportio. Ecce patet quòd diuina excellentia nullius eget, quia sibi sufficit. Non enim indiget corpore, vt sit, nec loco, vt alicubi sit: nec tempore, vt aliquando sit: nec causa, vt aliunde: nec forma, vt materia sit: nec subiecto in quo subsistat, vel cui assistat.

Sunt & alia quæ soli diuinæ maiestati conueniunt, & nulli alij creaturæ, in quibus excellentiæ suæ dignitas apparet: sicut est esse omnipotentem, omnibonum, omniscientem: quia cognoscit omnia præsentia, præterita, & futura: & omnia singularia simul actu solus cognoscit: ea quæ subsunt libero arbitrio. & cogitationes hominum solus cognoscit per seipsum. Item ad ipsum solum pertinet vbique præsentem esse, de nihilo res creare, in instanti operari, in operatione quietum esse, mirabilia facere ex auctoritate, de qualibet creatura facere quod vult, voluntatem hominis cognoscere*, in ictu oculi mortuos suscitare, essentiæ animæ illabi, peccata dimittere, gratiam infundere, in igne perpetuo corpus seruare.

Quando aliquid creaturæ conuenit, quod competit Creatori, tamen excellentius de Deo dicitur. vt si in creatura est potentia, in Deo sit summa potentia: si sapientia, in Deo sit summa sapientia, & sic de alijs. Vnde & huiusmodi dicuntur de Deo in superlatiuo, propter quod Deus dicitur potentissimus, sapientissimus, iustissimus, optimus, pulcherrimus, & sic de alijs. Augustinus in libro de Trinitate: Oportet Deũ vt est, & summe viuere, & cuncta sentire atque intelligere, nec mori, nec corrumpi, nec mutari posse, nec corpus esse, sed spiritum omniũ potentissimum, iustissimum, speciosissimum, optimum, beatissimũ fateamur. Potest etiam prȩter auctoritatem ratiocinari: quia bona sunt excellentius in Deo, quàm in creatura, quia semper est aliquid nobilius in causa, quam in causato: videmus etiam quòd aqua purior est in fonte, quàm in riuo. Radij quoque solis lucidiores sunt in ipso Sole, quàm in aëre, & dulcedo maior est in melle, quàm in mellito.

Aug. li. 15. de Trinit. cap. 4. to. 3.

De notionibus Dei. Cap. XXII.

NOtiones Dei sunt, quinque, scilicet paternitas, filiatio, processio, innascibilitas, & communis spiratio. Prima est Patris, secunda Filij, tertia Spiritus sancti, quarta Patris, quinta Patris & Filij. Tres primæ notiones dicuntur personales, eo quòd personas faciunt, & eas proprie distinguunt: & illæ solæ sunt tres vnitates trium personarum, quibus personæ dicuntur tres: vnde licet Pater plures habeat proprietates, tamen Pater paternitate tantum vnus est, indiuisus est in se, & diuisus ab alijs. Innascibilitas autem est in Patre, & sumitur priuatiue, eo quòd Pater sit a nullo: & tamen Patrem notificat: sicut ouis non signata per hoc ipsum distinguitur a signatis. Similiter communis spiratio est vna notio, & illa vnitas est idem in Patre & Filio, & est distincta ab omni alia notione. Notandum igitur quòd proprie loquendo, tres sunt proprietates personales, scilicet, Paternitas, Filiatio, & processio: quia personalis proprietas est, quæ vni soli personæ conuenit, & eam ab omni alia re distinguit.

Relationes vero sunt quattuor: quia vna est Patris ad Filium, scilicet, Paternitas: alia Filij ad Patrem, scilicet, Filiatio: tertia est Patris, & Filij ad Spiritum sanctum, scilicet communis spiratio: quarta Spiritus sancti ad Patrem & Filium, scilicet processio.

Notiones autem sunt quinque: quia quælibet relatio est notio, & prȩterea innascibilitas, quæ Patri conuenit per priuationem relationis ad aliquod principium, non est relatio. Notiones habent multa nomina: dicuntur enim notiones quia notificant personas: dicuntur etiam distinctiones, quia personas distinguunt: dicuntur relationes, quia personæ per eas ad se inuicem referuntur: dicuntur quoque proprietates, quia proprie personis insunt.

Nota regulas notionum: Nulla notio de alia prædicatur. Item quælibet notio est essentia diuina, quæ Deus est. Item omnes notiones sunt vna essentia. Item nulla notio inest diuinæ essentiæ, distinguens eam, quia ipsa non distinguit, nec distinguitur. Item notiones sumptæ abstractiue prȩdicantur de essentia: sed sumptæ concretiue, non: vnde bene dicitur essentia est Paternitas, sed non dicitur essentia generans. Item notio semper importat dignitatem. Item supposita notione non ponitur persona: quia aliquid conuenit notioni, quod non conuenit personæ. Notioni enim conuenit proprie distinguere: sed personæ distingui.

De nominibus diuinis. Cap. XXIII.

OMne nomen quod de Deo dicitur, aut essẽtiale, aut personale, aut notionale est. Essentialium

A quædam sunt substantiua, vt Deus, Creator, & similia: quædam vero adiectiua, vt bonus, æternus, immensus, & huiusmodi. Personalia, vt Pater, Filius, & Spiritus sanctus. Notionalia sunt, vt Paternitas, Filiatio, innascibilitas, & huiusmodi. De his notandum quòd nomen substantiale, vel essentiale substantiuum, & abstractum nullo modo potest trahi ad supponendum pro persona: vnde falsæ sunt hæ, Essentia genuit essentiam, vel diuinitas diuinitatem. Actus enim generationis semper ponẽdus est in concreto. Sed concreta licet sint essentialia, trahi tamen possunt ad supponendum pro persona, & hæc per verba notionalia, vel per propositiones notionales,
B vnde veræ sunt hæ, Deus genuit Deum, Creator Creatorem, vel Deus de Deo. Similiter de nominibus quæ media sunt, vt lumen de lumine. Item hoc nomen sapientia, licet sit abstractum, vt sapientia de sapientia tamen potest ex vsu sumi, vt non abstractum. Essentialium autem adiectiuorum quædam prædicant pure diuinam substantiam, vt bonus, & ens: quædam essentiam diuinam connotando priuationem principij, & finis, vt æternus, vel certæ mensuræ localis, vt immensus: quædam principaliter significant essentiam diuinam, & connotant effectum in creatura actu, vt creat, iustificat, vel in habitu, vt
C iustus, & misericors, vel in potentia, vt omnipotens. Sunt quædam verba, quorum nec significatio, nec modus significandi Deo conuenit, vt currere & ambulare; nam modus est varia inclinatio animi varios eius effectus demonstrans. Modus significandi nihil aliud est, quàm dispositio vocis, quæ constituit intellectum sub tali modo intelligendi, & per consequens ipsam rem. Cum ergo dicitur de Deo ambulare, vel currere, & huiusmodi, significatio horum prout sunt actu, Deo non conuenit. Modus autem significandi quamdam importat imperfectionem, dico quoad motum, qui quidem motus necessitatis
D conuenire non potest. Quædam sunt quorum significatio Deo conuenit, sed non modus significandi, vt creare, facere. Quædam sunt quorum significatio, & modus significandi Deo conuenit, vt patet in hoc verbo Exodi; Qui est, misit me ad vos. *Exo. 3. c*

Et notandum quòd omnia, quæ sunt perfectionis, de Deo vere dicuntur; quæ autem sunt imperfectionis non dicuntur. cùm dicuntur, aut secundum assumptionẽ humanæ naturæ, aut translatiue dicuntur.

Item in diuinis tantum sunt duo modi prędicandi, scilicet per modum substantiæ, & per modum relationis; sed substantia continet vnitatem, & relatio multiplicat Trinitatem.

Quædam sunt nomina quæ de Deo dicuntur æternaliter, vt Dominus & misericors, quæ connotant effectum in creatura secundum habitum. Quædam vero temporaliter, vt dominator & miserator, quæ connotãt effectũ in creatura secundum actum. Quædam pluraliter, vt personæ. Quædam singulariter, vt Deus. Quædam proprie, vt proprietates personarum. Quædam appropriate, vt potentia, sapientia. Quædam positiue, vt iustus. Quædam priuatiue, vt immortalis, & hæc magis proprie dicuntur de Deo, quàm positiua; quia melius dicitur de Deo quid non
F sit quàm quid sit. Quædam translatiue, sicut leo, quę symbolice de Deo dicũtur, vt agnus, leo. Duplex est enim theologia, symbolica videlicet, & mystica. Symbolica nominat Deum ab inferiori, mystica a superiori. Symbolica nominat Deum per conuenientiam rerum, cum dicitur leo, agnus, & huiusmodi. Mystica vero, idest, occulta, nominat Deum per hoc, quòd in occulto de ipso sentit per intellectualem visionem, siue contemplationem, vt quando nominat Deum suauem, dulcem, dilectum, & huiusmodi. Vtrobique tamen per creaturas nominatur, sed in symbolica per exteriores, in mystica per interiores, & digniores affectus, quos anima supra se recipit: & ita imponit per donum sapientiæ, cuius proprium experimentum est cognoscere qualis sit Deus. Quædam dicuntur collectiue, vt Trinitas, trinus. Quædam relatiue, vt æqualis, similis. Quædam respectiue ad creaturas, vt Creator, refugium. Et hæc nomina non dicũt relationem Dei ad aliud; sed aliorum ad Deum. Duo sunt principalia nomina Dei, scilicet Qui est, & Bonum. Per primum significatur Dei esse absolutum in se, & sic consideratur, vt infinitum, quia, Qui est, dicit substantiam infinitam, cum sit nomen infinitum. Per secundum notatur esse diuinum, vt causa: fecit enim Deus omnia propter bonitatem suam. In Theologia supponitur quid, & hoc per nomina essentialia, vt Deus, diuinitas, potentia, essentia, natura. Item supponitur quis, vt cum supponitur persona. Item supponitur quæ, vt cum supponitur ratio. Præterea per neutrum genus dicitur substantia diuina; per masculinum persona, per femininum notio: & per hoc patet quòd non debet cantari in hymno, Vnus Patri cum Filio: quia Pater, & Filius non sunt vnus in persona, sed vnum in substantia: vnde magis cantandum est, Vnum Patri cum Filio.

Deus est ineffabilis. Cap. XXIV.

Nihil digne vel proprie de Deo dicitur propter eius excellentiam. Non enim per nomina proprie de Deo loquimur, quia nomina significant substantiam cum qualitate, & ita intelligitur ibi compositio formæ, cum materia, quæ in Deo non est. Nec per pronomina, quia de Deo dicta cadunt a demonstratione: non enim potest esse ibi demonstratio ad sensum, cum sit incorporeus: nec demonstratio ad intellectũ, cum sit incognoscibilis. Si ergo dicis quòd huiusmodi pronomina secundum Priscianũ si cadunt a demonstratione, cassa essent & vana: dicendum est quòd ibi est demonstratio ad fidem. Nec per verba quæ cum modis & formis, cum tempore, sine casu, agendi, vel patiendi significantia sunt: sed talia non cadunt in Deum. Neque per participia, quę sequuntur naturam nominis, & verbi. Nec per alias partes orationis, quæ non sunt subijcibiles, vel prædicabiles. Ex his patet quòd Deum non possumus notificare per diffinitionem: sed qualitercumque per circumlocutionem. Vnde Bernardus: Quid est Deus? ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia. Quid est Deus? quo nihil melius cogitari potest. Quid est *Ber. de cõ sid. lib. 5. cap. 6. & 7.*
E Deus? voluntas omnipotens, beneuolentissima virtus, lumen æternum, incommutabilis ratio, summa beatitudo, inuisibilis, inaccessibilis in se, in suis spectabilis, & solus mirabilis.

Multis modis asseritur aliquid de Deo. Primo, per naturalem rationem, quæ dictat, quòd vnus Deus est remunerator bonorum, & punitor malorum. *Heb. 11. b* Secundo, per fidem, qua dicimus Deum vnum esse in substantia, & trinum in personis. Tertio, per sacram Scripturam. Quarto, per rationes probabiles. Quinto, per exteriores prædicationes. Sed in his duobus vltimis modis non est innitendum, nisi firmitatem habeat ab aliquo prædictorum trium. Est enim regula, quòd quicũque asserit aliquid de Deo, quod non est sibi certum, per naturalem rationem, vel per fidem, vel per sacram Scripturam præsumit, & peccat.

De ideis & libro vitæ. Cap. XXV.

Ideæ rerum, & exemplar, & rationes sic in Deo sunt, quòd idea importat causam efficientem conformem effectui, sed exemplar causam formalem, ratio vero causam finalem. Deus enim omnium rerum est principium, a quo sunt; forma & exemplar, ad cuius imitationem sunt; & finis ad quem sunt.

Hæc

Hæc tria sic a se differunt, quòd exemplar vnum est, quia exemplar connotat causalitatem: causata vero in causa sunt vnum: sed rationes, & ideæ sunt plures: quia ista respectu rerum dicuntur. Sunt itaque plures ideæ quæ connotant cognitionem. Cognoscibilia autem distinguuntur in cognoscente. Similiter, & rationes in Deo plures sunt: quia singula causata sunt proprijs rationibus. Absurdum enim est dicere, vt ait Augustinus equum creatum esse ea ratione, qua hominem.

Aug. li. 83. quæst. q. 46. tom. 4.

Sciendum autem est, quòd duplex est pluralitas: vna quidem est rerum, & secundum hoc non sunt plures ideæ, siue exemplaria in Deo; immo vna res est, quæ omnium est exemplar, scilicet essentia diuina, quam omnia imitantur, inquantum bona sunt: alia vero est secundum intelligentiæ rationem, & secundum hoc plures ideæ sunt in Deo. Quia omnes res inquantum sunt, diuinam imitantur essentiam, prout est imitabilis, non tantum vno modo, sed diuersimode, & secundum diuersos gradus. Sic igitur diuina essentia secundũ quòd est imitabilis, hoc modo ab hac creatura est propria ratio huius creaturæ, & similiter de alijs. Vnde secundum hoc plures ideæ in Deo sunt, quia intelligitur diuina essentia secundum diuersos respectus, quos res habent ad ipsam, eam imitantes diuersimode: huiusmodi autem non solum intelliguntur ab intellectu creato, sed etiam ab increato ipsius Dei. Sic enim Deus, & ab æterno sciuit, quòd diuersæ creaturæ diuersimode ipsius essentiam essent imitaturæ, & secundum hoc ab æterno fuerunt in mente diuina plures ideæ secundum quòd intelliguntur, sicut rationes propriæ rerum intellectę in Deo. hoc enim importat nomen ideæ, vt sit, scilicet quædam forma intellecta ab agente, ad cuius exemplum exterius opus producere intendit. Dicendum est ergo quòd licet rationes in Deo, & ideæ sint vna veritas, vna lux, & vna essentia, dicuntur tamen plures rationes, & ideæ, propter pluralitatem ideatorum: cuius exemplum habemus in naturis. Videmus enim quòd omnes lineæ circuli vniuntur in centro: remotæ autem a centro differunt ab inuicem. Item ideæ sunt, vt dicit Augustinus, formæ principales rerum, quæ diuina intelligentia continentur. Dicendum est igitur, quòd sicut in mente artificis prius est forma rei, quàm opus exeat, sic ideæ rerum ante mundi constitutionem in mente Creatoris erant. Non enim aliquid extra se aspiciebat secũdum quod mundum faceret. Ex hoc patet quòd omnis creatura prius in Deo existit, quàm in seipsa: vnde cum ab ipso per creationem processit, ab ipso quodammodo distare cœpit: vnde rationalis creatura ad ipsum redire debet, cui primo coniuncta fuit, antequam esset, & hoc per ideas, quæ non aliud, quàm ipse Deus sunt, & erunt: sic autem ad locum vnde exeunt, flumina reuertuntur.

August. ubi sup. prox.

Eccle. 1. a

Res, prout sunt in Deo, dicuntur vita, quæ importat rationem boni. Quod factum est in ipso vita erat. Dicuntur etiam lux: quæ importat rationem veri. Augustinus super Genesi: Creaturæ in Deo sunt lux: hæc ideo dicuntur, quia in Deo non sunt mala, neque falsa.

Ioan. 1. a

Differentia est inter exemplar, & librum vitæ, & speculum. Exemplar enim dicitur respectu rerum, vt redeuntium tamquam ad causam primam, quia connotat creaturam, vt supra dictum est. Speculum dicitur respectu rerum euntium. De libro vitæ dicit Hugo de sancto Victore, quòd liber vitæ est, cuius origo æterna, incorruptibilis essentia, cognitio vera, scriptura indelebilis, inspectio desiderabilis, doctrina facilis, scientia dulcis, profunditas imperscrutabilis: verba innumerabilia, tamen vnum Verbum omnia. Idea vero, moraliter loquendo, multipliciter est in Deo, scilicet sicut ramus in arbore, apis in flore, nauis in littore, sessus in thalamo, thesaurus in agro, scriptura in libro, auicula in nido, piscis in riuo: quælibet res in sibi proprio, stella in firmamento, imago in speculo, cera in sigillo, gemma in auro, mel in fauo.

A

De appropriatis diuinis personis. Cap. XXVI.

QVamuis omnia essẽtialia omnibus personis ęqualiter conueniant, appropriatur tamen Patri potentia, Filio sapientia, Spiritui sancto bonitas: & hoc propter exclusionem carnalis intellectus, ne videlicet Pater ratione antiquitatis credatur impotens, Filius ratione iuuentutis credatur insipiens, Spiritus sanctus ratione impetuositatis credatur crudelis. Hæc ratio pertinet ad simplices, alia pertinet ad sapientes, scilicet quòd potentia naturaliter præcedit sapientiam, & vtraque bonam voluntatem. De attributis itaque est loqui dupliciter, aut secundum rem, & sic omnino idem sunt, nec approprianuntur: aut secundum rationem, & sic eorum quædam approprian tur, quædam non. nam appropriatio nihil aliud est quàm specialis attributio ratione alicuius conformitatis cum proprio illius personæ, sicut potentia habet similitudinem cum Patre, qui est principium vniuersale: & sapientia cum Verbo, & bonitas cum amore. Prædictam appropriationem habet cõsuetudo scripturarum, quę opera manifestatiua potentiæ attribuit Patri, sapientiæ Filio, bonitatis Spiritui sancto. Alia est appropriatio Hilarij. Æternitas in Patre, qui non habet principium incœptionis in se, nec principium essendi ab alio. Species in imagine, idest, in Verbo, quia summe pulchrum. Vsus in munere, hoc est, in Spiritu sancto, quia summe proficuum, & communicatiuum est. Istud per alia verba sic insinuat Augustinus: In Patre vnitas, in Filio æqualitas, in Spiritu sancto vnitatis æqualitatisq. concordia. Conuenit autem Patri vnitas: quia sicut vnitas a nullo descendit, & omnis pluralitas ab ea defluit, sic Deus Pater a nullo est, & aliæ personæ ab ipso sunt. Præterea sicut vnitas de se gignit vnitatem, ita de se pater gignit alterum se, idest Filium. In Filio vero dicitur esse æqualitas, quæ æquatur Patri non solum in potentia, & sapientia, & bonitate: sed etiam in hoc, quia sicut Pater dat suam bonitatem alteri personæ, sic & Filius. In Spiritu sancto autem vnitatis, æqualitatisq. concordia, seu connexio: quia est amor amborum, idest, Patris & Filij. Item quarta appropriatio est, quòd in Patre est ratio principiandi & originãdi, quia summe primum. In Filio vero ratio exemplandi, quia summe pulchrum: sed in Spiritu sancto ratio faciendi, quia summe bonum.

B

C

Hil. lib. 2. de Trin.

Aug. lib. 1. de Doctri. Christiana cap. 5. to. 3.

D

E

De potentia Dei. Cap. XXVII.

POtentia Dei duplex est, scilicet absoluta, & ordinata. Multa vero potest primo modo, quæ non potest secundo modo, quia multa subsunt suæ potentiæ, quæ non congruunt sibi vt nunc facere, posset tamen facere ea congruentia, & sic posset ea facere. Deus omnia potest omnibus modis, quia potest perducere de non esse in esse, & hoc per creationem. Item potest ex incompleto completum facere, & hoc per propagationem. Item potest mutare vnum completum in aliud completum, sicut patet in transsubstantiatione panis in corpus Christi. De talibus dicit Augustinus: Demus Deo aliquid posse, & nos intelligere non posse. Potentia Dei apparet in mundi initio, medio, ac fine. In principio quidem, quia res creauit de nihilo. In medio autem, quia res ne in nihilum vertantur, sua potentia continet. In fine vero, quia mortuos mira celeritate suscitabit. Apparet quoque potẽtia Dei in rebus spiritualibus, quia cum diabolus potestatem habeat in nobis immutandi sensum, & phantasiam, Angelus autem habeat potestatem

F

Aug. ep. 3. ad Volusiã. ante med. tom. 3.

Gen. 1. a

1. Cor. 15. g

Aug. in Enchirid. cap. 12. tom. 3. testatem super hoc, & super intellectum, solus Deus non solum habet potestatem super tria prædicta, sed etiam potest mutare voluntatem. Augustinus dicit quia Deus nos præuenit vt velimus, & subsequitur ne frustra velimus. Licet Deus sit omnipotens, tamen non attribuuntur ei actus culpabiles, mentiri, & male velle: nec pœnales, vt metuere, & dolere: nec corporales, vt comedere, & dormire, nisi forte transumptiue: nec actus inconuenientes, qui possunt esse tripliciter. Primo, si aliquis actus contradicit diuinæ potentiæ, vt est facere maiorem se. Secundo, si contradicit eius veritati, vt est facere aliquid simul esse, & non esse, vel quòd præteritum sit futurum. Tertio, si contradicit eius bonitati, vt damnare Petrum, & saluare Iudam. De his Anselmus: Quodlibet inconueniens, etiam minimum impossibile est apud Deum. Horum autem hæc est ratio. Quia potentia Dei cum sit perfectissima, nec est de nihilo, nec est sub aliquo, nec eget aliquo. vnde non potest deficere peccando, nec succumbere patiendo, nec egere, subsidium in temporalibus quærendo, ac per hoc, nec culpabilia, nec pœnalia, nec materialia potest.

Dicendum quoque quòd Deus potest omnia per se, vel per creaturam. Illa dico omnia posse, quæ sunt potentiæ: hoc autem ideo dicitur, quia posse peccare non est potentię, sed infirmitatis: Deo autem competit perfectum posse, & perfectum dominium. de quo Dionysius: Dominatio est non peiorum excessus tantum, sed omnium pulchrorum, & bonorum omnimoda, & perfecta possessio firma, & non valens cadere fortitudo. *Dionys. de diuin. nom. cap. 12.* Notandum ergo quòd quædam operationes attribuuntur Deo secundum causalitatem, & secundum essentiam, vt scire: quædam secundum causalitatem, & non secundum essentiam, vt comedere, currere: quædam secundum essentiam, & non secundum causalitatem: vt iustificare, creare: quædam nec sic, nec sic, vt peccare.

De virtute miraculorum, Cap. XXVIII.

Ex August. con. Faust. lib. 26. c. 3. tom. 6. QVoniam per diuinam potentiam fiunt miracula, ideo de miraculis est agendum. Augustinus autem illud vocat miraculum, quidquid arduum, aut insolitum, supra spem, vel facultatem admirantis apparet. Ad hoc quòd aliquid sit miraculum, quattuor requiruntur, vel concurrunt: primum est quòd sit a Deo: secundum quòd sit præter naturam: tertium quòd sit euidens: quartum quòd sit ad fidei corroborationem. Vnde si aliquid istorum quattuor defuerit, mirum dici potest, non miraculū.

Nota quòd quædam sunt supra naturam, quædam contra naturam, quædam præter naturam. Supra naturam sunt illa, quibus non est simile in natura, nec in potentia naturæ, sicut est virginem parere. *Luc. 1. c* Contra naturam sunt, quæ fiunt vsu contrario naturæ, tamen terminantur ad conformitatem naturæ, sicut cęci illuminatio. *Ioan. 9. f* Sed præter naturam sunt, quæ fiunt ordine simili naturæ, non tamen per principium naturæ, vt in mutatione virgarum in serpentes: *Exo. 7. a* quia illud potuisset fieri ordine naturæ per longam putrefactionem, vt patet per ea, quæ fiunt secundum rationes seminales: verumtamen quia non fuit ibi operatio naturæ, miraculum fuit.

Res quandoque producitur ab agente simili successiue, hoc attribuitur naturæ, & dicitur naturale; quandoque producitur ab agente dissimili repente, & hoc attribuitur Angelis, & dicitur mirabile: quandoque producitur res ab agente dissimili in instanti, & hoc attribuitur Deo, & dicitur miraculum. Sciendum, quòd quandoque potentia aliqua, & eius actus est naturalis, sicut visus, & videre: quandoque potentia est miraculosa, & actus eius naturalis, vt quando cæcus illuminatus videt: quandoque vtrumque est miraculosum, vt partus Virginis. Nota quòd miracula, vel mira fiunt quandoque in ente, vt statio solis, & eius retrocessio: *Iosue 10. c. et Isa. 38. b* quandoque fiunt in vegetabili, sicut quando virga Aaron floruit: *Num. 17. e* quandoque in sensibili, sicut fuit in locutione asinę Balaam: *Num. 22. e* quandoque in ratione, sicut fuit in ambulatione claudorum, suscitatione mortuorum, in partu Virginis. *Matt. 11. a*

Vt autem sciamus quando aliquod miraculum fit, nota differentiam inter rationes causales, seminales, & naturales: quia ratio causalis est potentia passiua creaturæ, absque omni dispositione naturæ, vt solummodo Deus ex ea faciat quod vult, sicut fuit in partu Virginis: & in talibus simpliciter est miraculum. Ratio autem seminalis est potentia passiua creaturæ, sed cum dispositione remota, sicut fuit in virgis de quibus facti sunt serpentes: *Exo. 7. a* & hoc factum fuit in instanti: natura autem fecisset idem, sed non nisi paulatim per longam putrefactionem. Vnde patet quòd ea quæ fiunt secundum rationes seminales, partim sunt naturalia, partim miraculosa. Ratio naturalis est potentia cum dispositione propinqua, sicut patet in materia, quando est in vltima sui dispositione, vt formam recipiat: & secundum hunc modum est ratio naturalis in grano seminato ad productionē segetis: & hoc non est miraculum.

De scientia Dei. Cap. XXIX.

SCit Deus omnia præsentialiter, & simul, perfecte quoque, & immutabiliter. Præsentialiter dico, hoc est, ita limpide, ac si cuncta essent præsentialiter existentia. Simul etiam scit omnia, quia videndo se, qui sibi præsens est, omnia videt. Perfecte quoque, quia cognitio eius, nec potest augeri, nec minui. Scit & immutabiliter, quia noscit omnia per naturam sui intellectus, qui est immutabilis. Dicendum ergo quòd Deus cognoscit temporalia æternaliter, mutabilia immutabiliter, contingentia infallibiliter, futura præsentialiter, dependentia independenter, creata increate. Alia vero a se, in se, & per se. Nota differentiam inter scientiam Dei, Christi, Angeli, & hominis: quia Deus scit omnia simul, videt enim multa in vno, idest, in seipso: vnde in visione Dei non differt id quod videt, & per quod videt, quia videt se per se, & in se videt omnia. Christus autem secundum quòd homo scit omnia, quæ scit Deus scientia visionis, licet non ita limpide sicut Deus. Angelus vero Deiformem habet intellectum, idest, illa quæ scit illa scientia, quæ est in Verbo, scit simul actu, sicut Deus: licet nesciat, omnia quæ scit Deus. Sed homo vnum solum scit actu, quia licet videat multa, illa tamen non videt vno actu videndi, sed multis, idest, per multas rerum similitudines.

Sapientia Dei licet in seipsa non diuersificetur, diuersa tamen sortitur nomina: inquantum enim sapientia Dei cognoscitiua est possibilium, dicitur scientia, siue cognitio. Item inquantum est cognoscitiua omnium, quæ fiunt in mundo, dicitur esse visio: inquantum est cognoscitiua eorum, quæ bene fiunt dicitur approbatio: inquantum est cognoscitiua futurorum, dicitur præuisio: inquantum est cognoscitiua eorum, quæ ab ipso Deo facienda sunt, dicitur dispositio: inquantum est cognoscitiua præmiandorum, dicitur prædestinatio: inquantum est cognoscitiua damnandorum, dicitur reprobatio.

Cognitio diuina cum sit perfectissima, omnia cognoscit distinctissime sub omnibus conditionibus, quas res habent, & propter hoc futura scit futura, pręsentia pręsentia, & bona approbāda, malaq. reprobanda. Si autem scire volueris qualiter Deus cognoscit mala, notandum quòd contingit aliquid cognosci dupliciter, aut per speciem propriam, aut per speciem alienam. Primo modo cognoscitur habitus, secundo modo priuatio. Item primo modo cognoscitur lux, secundo modo tenebræ. Eodem modo dicendum

dum est, quòd primo modo cognoscitur bonum: secundo modo malum, scilicet per speciem oppositi habitus. Nihil enim est malum, nisi boni priuatio. Vnde dicendum est quòd Deus cognoscit bonum per vnicum medium, scilicet per propriam essentiam, mala autem per duplex medium: nam per essentiam suam cognoscit habitum oppositum malitiæ, & illo habitu mediante, vt est in ipso Deo cognoscente, cognoscit defectum eius: & ideo dicitur mala a longe cognoscere.

De prædestinatione. Cap. XXX.

PRædestinationis diffinitiones assignantur ab Augustino quattuor. Prima est, prædestinatio est præscientia beneficiorum Dei. Secunda est, prædestinatio est alicuius ad gloriam præordinatio. Tertia est, prædestinatio est propositum miserendi. Quarta est, prædestinatio est præparatio gratiæ in præsenti, & gloriæ in futuro. In prima diffinitione notatur diuina cognitio, in secunda electio, in tertia voluntas, in quarta directio in finem. Prædestinationis causa efficiens Deus est quantum ad effectus notatos in nomine prædestinationis. Materialis autem causa est ille, qui prædestinatur: sed formalis est modus, vel ordo prædestinationis, quia primò datur gratia, &
Ephes. 1. a post hoc gloria. Causa finalis est duplex, scilicet, vt simus sancti, & immaculati in conspectu Dei. Nota
Rom. 8. f differentiam inter hæc, quæ ponit Apostolus, scilicet vocationem, iustificationem, prædestinationem, & magnificationem. Vocatio enim retrahit a malo. Iustificatio respicit initiale donum gratiæ. Prædestinatio respicit gratiæ bonum finale. Magnificatio vero est bonum gloriæ futuræ. Vel dicas, quòd prædestinatio gratiam præparat. Vocatio gratiam offert. Iustificatio illam confert, sed magnificatio illam per gloriam multiplicat. Sciendum quòd prædestinatio non infert rebus necessitatem: sicut verbi gratia, Deus scit si iste sit comesturus hodie, vel non: nihilominus iste habet potestatem comedendi, & manũ ad os porrigendi: quia si prædestinatio rebus necessitatem imponeret, multa sequerentur inconuenientia. Nam frustra proponerentur bonis præmia, & ma-
Mat. 25. d lis supplicia. Item iniuste remunerarentur boni, & punirentur mali. Item malorum nostrorũ Deus auctor esset. Item nec sperandi aliquid, nec supplicandi vlla esset ratio. Item euacuaretur libertas arbitrij quæ se habet ad vtrumque. Item nec bona facientes essent laudabiles, nec mala facientes vituperabiles. Sciendum tamen quòd hoc est dupliciter. Si Deus præuidet hoc, hoc necessario eueniet: quia coniunctim est vera, diuisim falsa: & est ibi necessitas consequentiæ, non consequentis: quia licet ibi sit habitudo, siue illatio vnius categoricæ ad aliam, non tamen necesse est quòd ipsius termini sint actu. Verbi gratia, Si homo est, animal est: necessitas est consequentiæ, non consequentis: nam homo potest non esse; consequentia tamen necessaria manet, & de hoc habemus exemplum Boetij in libro de consequentis: Si aliquis videt aliquem facientem rotam, necesse est quod iste faciat rotam: nec tamen visus eius est causa illius factionis: sic Deus videt mala illius opera, nec tamen est causa quare male operetur, verũtamen fiet si præuisum est. Item Boetij exemplum. Si aliquis haberet oculum tantæ perspicacitatis, vt videret futura, non ideo ligaret res ad euentum. Item artifex in materia nodosa bene videt defectum effectus, nec tamen est causa effectus. Item duæ sunt paginæ libri vitæ. Vna est præsentis iustitiæ, a qua potest quis deleri. Alia est dispositionis æternæ, de qua nullus delebitur. Differentia est inter prædestinationem & præscientiam: quia prædestinatio est præcognitio bonorum, cum causalitate eorumdem, sed præscientia dicit præcognitionem malorum, sine causalitate, quæ potius

A residet penes liberum arbitrium. Cum dicitur a sanctis quòd prædestinatio orationibus adiuuatur, non est sic intelligendum quòd temporale causet æternũ, sed hoc quantum ad effectum prædestinationis iuuat oratio, scilicet, quantum ad gratiam & gloriam, quia secundum illa bene cooperatur liberum arbitrium prædestinationi. vnde sicut Deus aliquem saluandum præuidet, sic & modum quo saluari debeat: propter quod stultus est, qui dicit: Volo facere quod placuerit, quia si saluari debeo, saluabor: vel si damnari, damnabor. Sicut stultus esset infirmus, qui diceret, Volo comedere & bibere quod placuerit: quia
B si curari debeo, curabor, vel si mori debeo, moriar: sic enim inutiles essent, & medici & medicinæ. Sane si Deus permittit liberum arbitrium, quod se habeat ad vtrumlibet, in malum cadere hoc, non permittit, nisi iuste. Rursus si per gratiam non præueniat, nulli facit iniuriã. Cum ergo Deus malos damnat, & reprobat, operatur secundum iustitiam: quando vero prædestinat, agit secundum gratiam, & misericordiam, quæ non excludit iustitiam. Voluntate autem prima vult Deus omnem hominẽ saluum fie- *1. Tim. 2. b*
ri, in quantum homo est. Voluntate autem secunda non vult iustum hominem reprobum, in quantum
C ipse est talis. Voluntas igitur antecedens respicit ordinem naturæ in finem, prout a Deo condita est. Voluntas vero consequens respicit ordinem personæ, prout est libero arbitrio suo, vel alieno in finem disposita. Hæc de realitate dicta sunt; sed logice loquendo, cum saluatio hominis sit contingens, de necessitate determinari non potest; quod enim potest esse, & non esse, contingens est, non necessarium, sicut Philosophus dicit in libro secundo Peri herminias. Si vero quæritur quare Deus hunc prædestinauit, siue elegit, & non illum: hoc inexplicabile est in hac vita mortali. Propter hoc enim exclamat Apostolus ad
D Romanos: O altitudo diuitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei, quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, *Rom. 11. d*
& inuestigabiles viæ eius. Si enim dicimus quòd reprobi repellunt gratiam, hoc verum est; sed si essent prædestinati, non repellerent finaliter. vnde Augustinus libro de prædestinatione sanctorum. Gratia, inquit, quæ occulte humanis cordibus attribuitur, a nullo duro corde respuitur: ideo quippe tribuitur, vt duritia cordium auferatur.

De præscientia, & reprobatione. Cap. XXXI.

E REprobatio est, vt ait Augustinus, præscientia iniquitatis quorumdam, & præparatio damnationis eorumdem. Vnde nota quòd in reprobatione tria sunt. Vnum est præuisio iniquitatis ab æterno: alterum obduratio, idest, subtractio gratiæ in præsenti: tertium est præparatio pœnæ æternæ in futuro. Si ergo quæritur vtrum reprobatio habeat causam ex parte hominis, quantum ad primum meritum hominis non est causa: quo ad secundum causa est meritoria, & effectiua: quo ad tertium causa est meritoria, sed non effectiua. E contra in prædestinatione sunt tria contraria, sed in hoc est differentia,
F quia prædestinatio præparat gloriam secundum beneplacitum, sed reprobatio præparat pœnam secundum exigentiam meritorum. De obduratione, sciendum est quòd translatiue dicitur secundum similitudinem obdurationis in corporibus. Duritiam autem corporum sequitur triplex proprietas, primũ est inhabilitas ad suscipiendum impressionem: secundum est stabilitas ad permanendum in se: tertiũ est fortitudo ad resistendum. His modis dicitur cor obdurari tripliciter. Vno modo per inhabilitatem ad suscipiendam gratiam. Secundo per firmam adhæsionem ad peccatum. Tertio modo per rebellionem diuinarum inspirationum, & mandatorum Dei. Vnde quærendum est, vtrum præsciti a Deo possint

demereri, & e contrario. Ad quod dicendum quòd ſcientia Dei comparatur ad res creatas ſicut ars ad artificiata: vnde ſicut ars non ſolum eſt cognoſcitiua, ſed etiam factiua eorum, quę ſecundum artem fiunt, eorũ vero quibus ab artis regulis deuiatur, eſt cognoſcitiua tantum: ita & ſcientia Dei eſt cognoſcitiua, & factiua omnium bonorum, malorum autem non, ſiue peccatorum, quæ ſunt deuiationes quædam ab æterna lege ipſius. Scientia Dei eſt cognoſcitiua tantum, non autem cauſatiua: & ſic patet quòd boni, qui per gratiam iuſtificantur, non ſolum ſunt ab æterno cogniti a Deo, ſed etiam ad gratiam habendam electi. Peccatores autem neque iuſtificantur per gratiam, nec ſunt electi, vel præordinati a Deo ad culpam, ſed ſolum præſciti quòd non ſunt gratiam habituri, ſed ſuæ naturæ relinquendi: quia non omne agens poteſt id, quod eſt ſupra ſe. natura ſibi relicta non poteſt in actum meritorium, qui eſt ſupra facultatem naturæ: poteſt autem in actum peccati, qui eſt demeritorius, ſicut & in aliquid infra naturam humanam exiſtens. homo enim peccando deſcendit a dignitate ſuæ naturæ: & ſic patet quòd præſciti poſſunt demereri facilius, quàm mereri.

De voluntate Dei. Cap. XXXII.

Voluntas Dei duplex eſt, ſcilicet beneplaciti. Et hæc eſt duplex, antecedens, quæ ſæpe non expletur; & conſequens, hæc numquam remanet inexpleta. Alia eſt voluntas ſigni, & hæc quandoque remanet inexpleta. Huiuſmodi ratio eſt, quia voluntas Dei poteſt ſumi dupliciter; vel proprie, ſic accipitur voluntas beneplaciti; vel metaphorice, & ſic accipitur voluntas ſigni. Primo modo dicitur Deus aliquid velle, & hoc velle ipſe Deus eſt. Secundo modo metaphorice eſt ad modum volentis ſe habere, & hoc velle non eſt Deus. Hæc igitur diuiſio non rei, ſed vocis eſt. ſicut ira poteſt dici, vel proprie motus iræ, vel metaphorice ſignum iræ. Voluntas beneplaciti Dei conſequens eſt recta, & efficax, & irreprehenſibilis: vnde quia eſt recta, nullus eſt rectus, niſi conformetur ei. Item quia eſt efficax, nihil ſine illa poteſt effici, nihil contra illam poteſt fieri: per nullum poteſt impediri. Item quia irreprehenſibilis eſt, nihil præcipit, aut permittit niſi iuſte: nil agit, aut conſulit, niſi bene. Signa beneplaciti ſunt quinque, ſcilicet præceptio, prohibitio, conſilium, permiſſio, & operatio: quorum numerus ſic accipitur. Voluntas diuina proprie loquendo, aut præſentium, aut futurorum eſt. Si reſpectu præſentium, aut ideſt bonum, & ſic eſt impletio, aut malum, & ſic eſt permiſſio. Si reſpectu futurorum, ſic eſt triplex. Aut eſt malum, & ſic eſt prohibitio: aut bonum neceſſarium, & ſic eſt præceptio: aut bonum ſupererogationis, & ſic eſt conſilium. Contra tria prima poteſt aliquid fieri, quia ſe habent, vt in fieri: ſed contra duo vltima, ſcilicet permiſſionem, & operationem, nihil poteſt fieri: quia ſe habent, vt in facto eſſe, & quod factum eſt, non poteſt non fieri. De his ſignis nota quòd præceptum dicit obligationem, ad faciendum bonum: prohibitio dicit obligationem, ad vitandum malum: conſilium dicit doctrinam, per quam ſcimus, quòd id quod conſulitur, ſi fiat, affert prẽmium, ſi non fiat, non affert ſuppliciũ. Permiſſio dicit priuationem cohibitionis, & eſt ſignũ diuinæ voluntatis, non reſpectu mali, quod permittitur, ſed reſpectu boni, quod ex malo permiſſo elicitur. Non enim permittit Deus malum fieri, niſi ex eo aliquod bonum eliciat, vt patet in tentationibus diaboli, quæ proſunt multipliciter ſanctis. Præterea ſi non eſſet malum, non eſſet in bono pulchritudo, niſi abſoluta: nunc vero propter comparationem ad malum, clarius eluceſcit. Operatio notat fa-A ctionem in re, per quam refertur creatura ad Creatorem.

De conformitate voluntatis noſtrę ad Deum ſciendum, quòd ſi hanc attendimus in forma volendi, tunc ſi volumus habere mercedẽ noſtri operis, oportet quòd ratio ſemper conformetur ei in forma volendi. Si autem quæritur vtrum abſolute teneamur, dicendum eſt, quòd conformitas eſt quædam in actu, ad quam non tenemur, niſi habita charitate: nec tunc niſi pro tempore, & loco, vt quando quis cogitat Dei veritatem, ſcilicet articulos fidei, tenetur credere: quando cogitat Dei bonitatem, tenetur diligere. B Eſt alia conformitas in habitu, ad quam non tenetur quis, niſi quando actu Dei bonitatem recogitat, quia tunc tenetur ſe ad charitatem Dei præparare.

De conformitate autem in volito, ſciendum quòd voluntate ſenſualitatis non tenemur conformari voluntati diuinæ, nec in volito, nec in forma volendi. Voluntas enim ſenſualitatis tantum, eſt in brutis. Vnde quantũ ad hoc nos hac voluntate non peccaremus ſi ratio huic voluntati iuncta non foret, cuius eſt animalitatem reprimere, ſed voluntate rationis deliberatiua tenemur Deo conformari in volito, quod conC ſtat nobis Deum abſolute velle, vel congruit nobis velle. Si vero non congruit nobis, quamuis bonum ſit in ſe, non vult Deus id nos velle. Vnde hoc non tenemur velle, niſi inquantum eſt volitum a Deo. vnde ſi ſcio Deum velle mortem patris mei, tamen poſſum vitam eius velle, & laborare ad hoc: quia non vult Deus velle me contrarium. Item voluntate conditionatiua non tenemur Deo conformari, vt quando pluit vellemus quòd non plueret, ſi Deus vellet: quia volendo conditionaliter non diſcordamus a voluntate Dei: quia hoc non eſt velle ſimpliciter. Item id quòd Deus non vult ſimpliciter, & abſolute, vt ſen- D tentiam comminationis, quam aliquando mutat, quando merita mutantur, non tenemur velle.

Conformitas diuinæ voluntatis quadrupliciter poteſt conſiderari ſecundũ habitudinem quattuor cauſarum. Primo ſecundum cauſam materialem, quando idem eſt volitum quod ſe habet vt materia, circa quam eſt actus voluntatis, & ideo iſta conformitas eſt ſecundum quid tantum, & non ſimpliciter, quia eſſe ſimpliciter, non eſt materia, vel forma. Secundo modo accipitur conformitas ſecundum cauſam efficientem, ſicut quãdo aliquis vult hoc, quod Deus vult eum velle, quia Deus hanc voluntatem in eo feE cit. Deus enim vnamquamque voluntatem in bonum ordinauit: & hoc vult nos velle. Tertio ſecundum cauſam finalem, vt quando quis in gloriam Dei ſua facta ordinat, propter quam & Deus fecit omnia: & in his duobus eſſentialiter omnis conformitas conſiſtit. Quarto ſecundum cauſam formalem, vt ſcilicet ex charitate velit quis quod vult, ſicut & Deus ex charitate vult omnia: & in iſto conſiſtit perfectio conformitatis, vt ſcilicet, actus voluntatis noſtræ tanto ſit voluntati diuinæ conformior, quanto eſt melior, & perfectior.

Ex prædictis collige quòd plena conformitas ad F Deum comprehendit quattuor. Primo vt velimus, quod Deus vult: ſecundo vt velimus, quod vult nos velle: tertio vt velimus propter quod vult: quarto vt velimus eo modo, quo vult. Sed conformitas non plena eſt triplex. Primo conformatur quis Deo in volito tantum, ſicut & Iudæi conformes erant Deo in morte Chriſti. Secundo ſi conformatur quis in volito, & in fine, ſed non in modo, vt quando quid non fit ex charitate. Tertio quando quis conformatur in volito, & in modo, ſed non in fine, vt cum ad alium finem, tamen bonum retorquetur intentio.

Dein-

De iustitia Dei, *Cap. XXXIII.*

IVstitia Dei tribus modis sumitur. Primo modo, quando redditur alicui quod meruit. Secūdo modo quando promissum soluitur. Tertio modo, quando imperfectum perficitur. Primo modo, remuneratio bonorum, & punitio reproborum est opus iustitiæ. Secundo modo, incarnatio Christi opus est iustitiæ, quia promissum fuit hoc per prophetas. Tertio modo dicitur opus iustitiæ, quando Deus peccatorem iustificat, cum se ad gratiam habilitat, faciendo quod in se est. Nota quòd in omnibus operibus Dei inuenitur iustitia, & misericordia: sed iustitia quandoque est occulta, & misericordia manifesta, vt in iustificatione impij, & in primo aduentu Christi. Aliquando est e contrario, scilicet aperta iustitia, & occulta misericordia, vt in punitione paruulorum, sine baptismo decedentium, & in secundo aduentu Christi. Aliquando vtrumque est occultum, vt in tribulatione iustorum & innocentum, sicut fuit in infirmitatibus paruulorum. Aliquando vtrumque est apertum, vt in remuneratione iustorum, & damnatione reproborum: quia illos remunerat supra meritum, & istos punit citra condignum, quod est misericordiæ: sed vtrisque retribuit secundum merita, hoc est, bonis bona, & malis mala, quod est iustitiæ. Si vis scire qua iustitia puniatur homo pro peccato momentaneo æternaliter, vide primo auctoritates
Isa.66.g Isaiæ: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum
Psal.48. d non extinguetur. Psalmus: Ibunt in progenies patrum suorum, & vsque in æternum non videbunt lu-
Mat.25.d men. Matthæus: Ite maledicti in ignem æternū. In
Apoc.14.b Apocalypsi: Ascendit fumus eorum in fæcula fæculo-
Greg.lib.4. rum. Item Gregorius in quarto dialogorū: Si Deus
dialog.c.44 non plus attenderet cor, quàm facta iniusta posset dici talis iustitia. Sed quia Deus intuetur cor, iustum est vt sine fine puniantur, qui numquam vellent viuere sine peccato. Rationibus idem ostenditur. Quia enim homo peccauit in suo æterno, merito punietur in æterno Dei. Item materia ignis est æterna, scilicet macula peccati, ergo & pœna. Item peccatū est contra illum qui est infinitus, ergo pœna debet esse infinita: sed hoc non potest esse acerbitate: vnde oportet quòd fiat diuturnitate. Item cum homo peccat, errat in infinitum quodammodo rationalis, irascibilis, & concupiscibilis, quando finitum præponit infinito: illa quidem iudicando, ista adhærendo, & vltima appetendo: vnde congrue debet esse pœna infinita. Item mala voluntas reproborum æterna est, ergo & pœna. Item ostenditur exemplis, quia venditio momentanea dat ius possidendi perpetuum: & vulneratio momentanea cicatricem infert perpetuam. Item casus in foueam temporalis est, detentio perpetua. Item offensio oculorum temporalis est, & cæcitatem operatur perpetuam. Item crimen læsæ maiestatis temporale est, seruitus perpetua. Item potio veneni momentanea, mortē operatur perpetuam. Dicit Augustinus, quòd reddit Deus mala pro malis, hoc est, pœnam pro iniustitia, quia iustus est: vel reddit bonū pro malis, hoc est, gratiam iniustis, quoniam bonus est: vel reddit bona pro bonis, hoc est, gratiam pro gratia, quia iustus & bonus est, numquam reddit mala pro bonis, quoniam iniustus non est. Aliquis punitur in præsenti propter seipsum, vt scilicet peccatum
Ioan. 5. c præteritum in eo purgetur. Ioannes: Ecce sanus factus es, vade & amplius noli peccare. Item vt propter peccatum perpetuo crucietur tam hic quàm in fu-
2.Mac.9.b turo. Exemplum habes de Herode, & de Antiocho. Item vt culpa declinetur, vt in Paulo ad Corin-
2.Cor.12.c thios: Ne magnitudo reuelationum extollat me, &c.
Act.14. d Item vt gloria in futuro detur. In Actibus: Oportet nos per multas tribulationes intrare, &c. In primis duabus causis exercet Deus iustitiam, in duabus sequentibus misericordiam. Quinto, punitur quis

A propter Deum, scilicet, vt glorificetur. Neque hic *Ioan. 9. a*
peccauit, neque parentes eius, &cet. Sexto, punitur quis propter proximum, scilicet vt ædificetur: sic fuit punitus Tobias, vt alijs daretur exemplum patientiæ: *Tob. 2. b*
sic puniuntur etiam innocentes pueri, ne videatur inconueniens peccatoribus, si quandoque tribulantur. Iusto Dei iudicio puniuntur qui vel concessis *Gen. 3. e*
abutuntur, vt Adam; vel non concessa rapere conantur vt Lucifer. *Isa. 14. e*

De misericordia Dei. *Cap. XXXIV.*

B MIsericordia secundum etymologiam dicitur tribus modis. Primo dicitur misericordia, quasi miseriam cordis diuidens, sicut accipitur in illa auctoritate, Cæli non indigent misericordia, quia in eis nulla est miseria. Secundum hunc modum misericordia solummodo est in terra. Secundo modo dicitur quasi mittens seorsum cordis rigorem, sicut accipitur ibi, Misericordia & veritas obuiauerunt sibi: *Psal.84. c*
nam veritas per rigorem procedit, sed misericordia hunc rigorem temperat, remunerans supra meritum, & puniens citra condignum: sic est misericordia in cælo, & in inferno. Tertio modo dicitur misericor-
C dia, quasi mira suauitas rigans corda, sic misericordia maxime est in cælo. Licet enim Deus sit iustus sicut & misericors, tamen dicitur ei proprium esse misereri potius, quàm esse iustum, quia nihil requiritur ad complendum opus misericordiæ, nisi voluntas eius: sed ad complendum opus iustitiæ requiritur etiam aliquid ex parte hominis, exigentia scilicet meritorum. Misericordia Dei patet in effectibus diuinorum beneficiorum: dat enim reis veniam, dimittendo tam peccati reatum, quàm peccati sequelas de quibus duobus: Qui propitiatur omnibus ini- *Psal.102.a*
quitatibus tuis, quo ad primum. Qui sanat omnes
D infirmitates tuas, quo ad secundum. Item largitur iustis gratiam, dando, scilicet virtutis habitum, & virtutis motum, vt per primū faciat hominem Deo gratum, ac vita æterna dignum: sed per secundum augeatur ei meritum. De his duobus Psalmista: Qui coronat te in misericordia, quo ad primum: & miserationibus, quo ad secundum: & loquitur de corona gratiæ. Item confert sanctis gloriam, & hoc dupliciter, quia nunc in spe, & tandem in re. De his Psalmista: Qui replet in bonis desiderium tuum, quo ad *Psal.102.a*
primum. Renouabitur vt aquilæ iuuentus tua, quo ad secundum. Item ex misericordia Deus patienter *Rom. 9. e*
E expectat peccatores, benigne reuocat, vlcisci dissimulat, de multis periculis liberat, gratiam liberaliter donat, datam multiplicat, multiplicatam conseruat, conseruatam in cælo præmiat. Item ex miseri- *Sap.11. d* *Luc.15. e*
cordia Deus peccatorem ad se redeuntem hilariter *Ezec.18.e*
suscipit, ad pœnitendum cor emollit, offensam cito remittit, iniuriæ post remissionem non meminit. Item ex misericordia dat Deus aduersa, vt peccatum purget: dat prospera, vt ad amorem prouocet: dat sacramenta, vt meritum cumulet: dat præcepta, vt præmio ditet. Item ex misericordia errantes ad se reducit, euntes ad se
F conducit, cadentes erigit, stantes tenere non desinit, peruenientes in gloriam introducit.

COM-

COMPENDIVM THEOLOGICAE VERITATIS.

De operibus conditoris.

CAPITA LIBRI SECVNDI.

De ipsa rerum creatione. Cap. I.

SVMMAE bonitatis triplex est effluxio, scilicet per generationem, per spiratione͂, & per creationem. Duæ priores emanationes sunt ab æterno, tertia est in tempore, de qua nunc est agendum. Inter creare, generare & facere differentia est: quia res de nihilo exit in esse per creationem; sed exit in esse de aliquo per factionem: quia facere est operari de aliena materia: sed de substantia exit in F esse per generationem. Deus est rerum triplex causa, scilicet efficiens, exemplaris, & finalis, sed nullo modo materialis. Inter operari Dei, & creaturæ differentia est, quia Deus operatur in instanti, Angelus autem repente, sed natura paulatim. Prima rerum principia sunt a Deo, & immediate, scilicet materia & forma: effectus vero consequentes sunt ab ipso mediante natura, nihil autem est a Deo immediate tantum.

Circa mundi creationem quattuor erant errores. Quidam dicebant mundum æternum. Alij dicebant mundum quidem factũ, sed habuisse materiale principium, & non esse de nihilo. Alij dicebant Deum superiores

superiores creaturas per se produxisse, sed inferiores per ministerium Angelorum. Alij ponebant duo principia, sicut Manichæi, vnum, scilicet summe bonum, & aliud summe malum, dicentes: incorruptibilia esse a bono principio, corruptibilia a malo. Hos omnes errores excludit Moyses, primum, cum dicit: In principio. secundum, ibi: Creauit. tertium, quando dicit: Deus. quartum, cum sequitur: Cælum & terram. Tenendum est etiam quòd Deus omnia simul creauit, nec aliquam nouam speciem postmodum addidit, quam prius non fecerit, vel in se, vel in suo simili, vt hominum animas; vel in ratione seminali, sicut patet in his quæ naturaliter introducuntur in esse: & hoc est quod dicitur Deum die septima quieuisse, non quidem a labore, vel ab opere, sed, sicut dictum est, a nouarum specierum conditione. De operibus vero sex dierum dicunt quidam, numquam in illis debere intelligi ordinem temporis, sed naturę, quia dicunt omnia simul tempore fuisse facta, creata, & disposita, ac in suis speciebus distincta. Alij dicunt omnia simul creata in materia, sed non in tali forma sicut in diebus sequentibus receperunt: & hęc opinio magis sequitur vltimam litteram, sed prima magis sequitur rationem. Deus enim dupliciter operatur. Aliqua namque facit mediante natura, & hæc fiunt successiue; aliqua facit per se immediate, vt creare, peccata dimittere, gratiam infundere, & huiusmodi. & talia fiunt in instanti, & perfecte, & complete. Cum ergo Deus primordiales res non produxerit mediante natura, sed immediate & per se, videtur quòd in instanti fecerit eas perfectas & completas, tam in materia, quàm in forma. Coæuæ sunt quattuor hæ primitiuæ rerum creaturæ, cælum empyreum, Angeli, materia mundi, & tempus.

Gen. 1. a

Eccli. 18. a

Gen. 2. a

De distinctione creaturarum in generali. Cap. II.

CReatura mundi triplex est, scilicet corporalis tantum, vt elementa: spiritualis tantum, vt Angelus: composita ex his, vt homo. Corporalis quoque natura distinguitur in corpora lucida, vt sidera: & opaca, vt terra, & metalla, & huiusmodi: atque perspicua, siue diaphana, vt aër, & aqua. Creaturæ quædam secundum Gregorium habent esse tantum, vt lapides: quædam viuere, vt arbores: quædam sentire, vt animalia: quædam intelligere, vt homines & Angeli. Distinguitur autem triplex mundus, scilicet, archetypus, idest, Deus: & dicitur archetypus ab archos, quod est princeps, & typus, quod est figura, idest principalis figura, quia ipse est exemplar mundi sensibilis. Item est mundus qui dicitur macrocosmus, idest maior mundus, vt est iste mundus sensibilis. Item est mundus qui dicitur microcosmus, idest minor mundus, vt est homo. De his tribus Ioannes: In mundo erat: ecce primum. Et mundus per ipsum factus est: ecce secundum. Et mundus eum non cognouit: ecce tertium. Differentia est inter elementum & elementatum, & quintam essentiam. Elementum est primum principium componibilium, non tamen compositum: vnde nec terra, nec aqua, nec aër, nec ignis primum elementum est, & simplex apud nos, quia ista inter se commiscentur, & maxime in ea parte vbi se contingunt. Elementatum est quodlibet corpus compositum ex quattuor elementis. Quinta essentia est corpus per se differens ab omnibus elementis, & elementatis, tam in materia, quàm in forma, tam in natura, quàm in virtute, non habens in se contrarietatem, vnde nec causam corruptionis. Opera sex dierum, prout Moyses distinxit, moraliter sic habentur. Significat enim rerum creatio de nihilo impij iustificationem. Firmamenti operatio boni propositi confirmationem. Aquarum congregatio, cordis adunationem. Siderum perfectio, exemplum bonę operationis. Piscium & auium formatio, statum actionis & contemplationis. Hominis plasmatio, rectitudinem intentionis. Postea vero sequitur septima dies, Æternitatis scilicet requies.

Greg. homil. 29. in Euang.

Ioan. 1. b

Est locus summus, idest, cælum, vbi sola lætitia est: & est infimus, idest, infernus, vbi sola tristitia: & est medius, scilicet mundus, in quo sunt summa speranda, & infima timenda. Diabolus igitur a summo corruit, & in imum detrusus est: quia reparandus non erat. Homo vero a summo non cecidit, & in medio collocatus est, vt esset ei locus quo ascenderet per iustitiam, vel descenderet per culpam. Item Hugo de sancto Victore dicit quòd aliquis locus est, in quo solum & summum bonum est, scilicet cælum: aliquis in quo solum & summum malum est, scilicet infernus: aliquis in quo solum malum est, sed non summum, scilicet purgatorium: aliquis in quo bonum & malum est, sed neutrum summum, scilicet mundus iste.

De distinctione orbium tam cælestium, quàm elementorum. Cap. III.

COrporalis mundi machina tota consistit in duobus, scilicet in natura cælesti, & in natura elementari. Cælestis autem distinguitur in tres cælos principales, scilicet in cælum crystallinum, & empyreum, & firmamentum. Intra firmamentum quod est cælum stellatum, continentur septem orbes planetarum, qui sunt Saturnus, Iupiter, Mars, Sol, Venus, Mercurius, Luna. Nomine autem cæli crystallini, siue aquei, intelligitur illa pars materiæ primæ, quæ secundum Philosophos formata est in duos orbes, quorum superior est primum mobile. Istorum orbium natura est quòd omnes mouentur excepto empyreo, quod quietum est. Natura vero elementaris in quattuor sphæras principales distinguitur, scilicet ignis, aëris, terræ & aquæ. Sphæra ignis tria habet interstitia, scilicet supremum, quod vocatur igneum, & medium, ac infimum, quod vocatur olympium. Similiter aër tria habet interstitia, scilicet supremum, quod vocatur æthereum, & medium, ac infimum, quod vocatur aëreum, & in supremo est calor, & lux propter solis propinquitatem. Similiter est & in infimo, scilicet propter radiorum repercussionem a terra. In medio autem interstitio, ad quod non potest pertingere repercussio radiorum, est frigiditas & obscuritas, & ibi dicuntur habitare dæmones, qui detrusi sunt in hunc aërem caliginosum. Ibi etiam fiunt tempestates, tonitrua, grando, niues, & similia. Ex his collige septem orbes, terram & aquam ambientes, qui omnes possunt vocari cæli: istos autem excellit cælum trinitatis, ipse Deus, qui est in omnibus, & super omnes. Distantia dictorum orbium & planetarum hæc est, a terra vsque ad Lunam sunt milliaria 15625. hæc sunt stadia 1260. a Luna vsque ad Mercurium sunt milliaria 7612. & semisse. a Mercurio vsque ad Venerem tantumdem. a Venere vsque ad Solem sunt 24433. a Sole vsque ad Martem sunt milliaria 15625. a Marte vsque ad Iouem 6812. a Ioue vsque ad Saturnum tantumdem. a Saturno vsque ad firmamentum 24422. Ex his colligitur quòd a terra vsque ad cælum stellatum sunt miliaria 109375.

De natura cælorum, & superiorum corporum. Cap. IV.

CÆlum est corpus purum, & primum natura simplicissimum, essentia subtilissimum, incorruptibilitate solidissimum, quantitate maximum, qualitate lucidum, diaphaneitate perspicuum, materia purissimum, figura sphæricum, situ locali supremum, amplitudine creaturarum aliarum in se continuum. Istę proprietates tam cælo conueniũt empyreo, quàm primo

primo mobili. Sed præter hoc est cælum empyreum a motu extraneum, beatorum spirituum habitaculũ, specialiter sedes Dei nuncupatum. Cælo autem crystallino specialiter conuenit, quòd est motu velocissimum, ad inferiora virtutis influxiuum. Eodem modo dicendum est de firmamento, quòd plurimæ conueniunt ei de proprietatibus supradictis, & insuper est aquarum diuisiuum, ac stellis decoratum.

Corpora cælestia diuiduntur in lucentia, & non lucentia, ac diaphana. Nam corpus lucens est sol, qui solus inter sidera lucet. Sed non lucentia sunt ceteræ stellæ, & planetæ quæ lumen suum a sole mutuant. Corpora vero diaphana sunt omnes sphæræ cælestes. Item sphæræ cælestes cum mouentur, non mutant locum, sed mouentur in locis suis. Superiora influunt in inferiora virtutem motiuam, vegetatiuam, sensitiuam, ac omnium generabilium productiuam. Item licet careant qualitatibus elementaribus, non enim sunt calida, vel frigida, sicca, vel humida, tamen ista causant in inferioribus, verumtamen non influunt super liberum arbitrium, nec habent virtutem immutandi hominis voluntatem: licet bene immutent, vel disponant complexionem hominis aliquando, quæ voluntatem non habent quidem cogere, sed magis vel minus in diuersis hominibus inclinare. Operantur quoque corpora superiora distinctiuam significationem dierum secũdum lumen Solis, & distinctionem mensium, secundum lumen Lunæ, ac distinctionem annorum secundum motum Solis in aliquo circulo, atque distinctionem temporum secundum varium cursum planetarum, distantiam, & cursum, ascensum, & descensum, retrogradationem, & statum. Circulus quidam est in sphæra intersecans æquinoctiale, qui intersecatur ab eodem in duas partes æquales, & vna medietas declinat versus Septentrionem, alia versus Austrum: & dicitur ille circulus zodiacus, a zoe, quod est vita: nam secundum motum planetarum sub illa omnis vita rebus inferioribus est: vel dicitur a zodion, quod est animal: quia cum diuidatur in duodecim partes æquales, quælibet pars appellatur signum, & habet nomen speciale a nomine animalis propter proprietatem aliquam conuenientem tam ipsi, quàm animali, vel propter dispositionem stellarum fixarum in illis partibus ad modum animalis. Iste vero circulus dicitur Latine signifer, quia fert signa, vel quia diuiditur in ea: ab Aristotele vero in secundo de generatione dicitur circulus obliquus: vbi dicit quòd secundũ accessum & recessum Solis in obliquo circulo fiunt generationes, & corruptiones in rebus. Nomina vero signorum, & ordinatio, & numerus in his versibus notantur:

Sunt aries, taurus, gemini, cancer, leo, virgo,
Libraq. scorpius, arcitenens, caper, amphora, pisces.

De natura stellarum in communi. Cap. V.

Stellæ supremæ in firmamento figuntur, & cum illo semper mouentur, materia sunt purissimæ, figura sphæricæ, quantitate magnæ, apparentia paruæ, qualitate lucidæ, radiorum diffusiuæ, rerum inferiorum generatiuæ, a Sole illuminationum receptiuæ, tenebrarum expulsiuæ, quanto nox obscurior, tanto plus sui manifestatiuæ, in præsentia Solis sui luminis occultatiuæ, tempestatis & serenitatis concitatiuæ, viarum nauigantium directiuæ: quanto coniunctiores, tanto in communi lucidiores, sed singulæ minus apparentes, vt patet in galaxia, claritate & quantitate differunt ac virtute. Galaxia est multitudo paruarum stellarum, quasi contiguarum illi loco orbis, vbi diffunditur lumen Solis. Fit autem eclipsis, cum se Soli Luna subnectit, vt tenebras orbis efficiat. Nota quòd omnes stellæ eclipsantur, & hoc a seipsis, vel a terra, vel a planetis. Planetæ dicuntur quandoque retrogradi, quandoque progressiui, quandoque stationarij, prout in epicyclis suis diuersimode mouentur. Planetæ sunt sidera inter cælum, & terram errantia, firmamento contrariũ cursum agentia. Cursu, quem habent ab influxu primi mobilis, mouentur directe, sed proprio cursu mouentur oblique. non scintillant, singuli suos colores & circulos habent, & cum circulos aliorum ingrediuntur, etiam illorum participant qualitatem, cum Sole micantes occultantur: quanto terræ propinquiores, tanto circulos habent breuiores: quanto sunt altiores, tanto cursus eorum naturalis videtur esse tardior. Corpora eorum non sunt lucida vel perspicua, sed opaca. Alioquin non eclipsarent se inuicem.

Motus primi mobilis, scilicet, nonæ sphæræ ab Oriente in Occidentem, rediens iterũ in Orientem, dicitur rationalis, ad similitudinem motus rationis in microcosmo, quando fit consideratio a Creatore per creaturas, rediens in Creatorem, & ibi sistendo. Secundus motus firmamenti, & planetarum est huic contrarius, ab Occidente in Orientem rediens in Occidentem, qui dicitur irrationalis, siue sensualis, ad similitudinem microcosmi, qui est a corruptibilibus ad Creatorem, & iterum rediens ad corruptibilia.

De luce. Cap. VI.

Arist. lib. 2. de Ani. c. 7.

Lux est, vt ait Philosophus, actus lucidi, secundum quod lucidum. Vnde sciendum est quòd lux est qualitas actiua corporis luminosi, sicut calor ignis. Lux quoque dat coloribus esse intentionale, sicut intellectus agens phantasmatibus dat esse intellectuale. Ipsa est medium deferens omnia, quæ a cælo ad nos descendunt. Ipsa quoque mutuat corpus non lucens a lucido. Ipsa est secundum Philosophum cæli purpura, maleficorum inimica, nauigantium directio, oculus noctis, facies omnium rerum. Lux, vt ait Augustinus, rectum habet incessum, & nullo modo incedit per curuũ. Hæc omnibus rebus, & decorem tribuit, & absque illa cuncta sunt ignota & abscõdita. Motus eius est subitus, quia sine mora replet omnia. Hæc in superficie corporis vmbrosi non se perfundit, sed in corpore diaphano: vnde secundum corporis grossitiem, vel subtilitatem magis & minus participatur. Lux enim sine sui diminutione vbique se diffundit. Plures proprietates lucis habes infra de Sole, quæ illi conueniunt inquantum lucet. Sciendum est quòd lux vocatur in corpore luminoso lux; sed lumen, prout est in lucido transparenti: splendor autem in denso terso, & color prout est in corpore opaco.

De planetis in specie. Cap. VII.

Saturnus est a nobis remotissimus, frigidus, & siccus: hoc intelligas in effectu, sicut in alijs planetis. Ex vicinitate eius calor Solis remittitur. Ex coniunctione eius cum Ioue clarior efficitur, cum naturaliter sit pallidus. Nociuus est: & ipso dominante tantam habet virtutem, vt si influat in inferiora, fetus nascitur mortificatus, aut debilis. Plus nocet retrocedendo, quàm procedendo. Moratur in quolibet signo triginta mensibus: ex quo sequitur quòd cursum suum complet, scilicet triginta annis.

Iupiter est clarus, & quasi ad instar lactis candidus: in qualitatibus est bene temperatus, quia calidus est & humidus. In superiori parte suæ absidis temperat malitiam Saturni. Cum ascenderit in circulum Saturni, contrahit pallorem, licet sit clarus. In quolibet signo moratur per annum, & ita complet cursum suum in duodecim annis.

Mars calidus est, & siccus, & ideo nociuus. Ex proprietetibus suis homines incitat, ac prouocat ad bellandum, ex interpositione Veneris, & Iouis eius nociui-

nociuitas reprimitur. Igneus apparet, & radiosus. In quolibet signo moratur quadraginta diebus.

Sol dicitur decies maior terra, sed secundum Prolæmeum est 140. vicibus maior terra, calidus & luminosus eclipsim patitur, communis est omnibus, nube celatur, solus per se lucet, quod nulli sideri magis competit; vnde & nomen accipit, stellas illuminat, & tamen eas per præsentiam suam apparentia sui luminis priuat. Medius est planetarũ, odiosus ægris oculis, sed amabilis puris. Tempora distinguit, locis immundis non inquinatur, testea consolidat, gelida resoluit, flores aperit, fructus maturat, corpora diaphana penetrat, non quiescit, visum retundit, vapores eleuat, hemisphæria vicissim perlustrat, appropinquans nobis æstatem facit, recedens vero hyemem efficit, oculus est mundi. In quolibet signo moratur triginta diebus, & decem horis, cursum per annum facit motu proprio, sed diem perficit motu primi mobilis.

Venus est lucifer, calidus, & humidus; malitiam Martis temperat: semper comitatur Solem, sed cum præcedit, dicitur lucifer: quando sequitur dicitur vesper: colorem habet candentem, & refulgentem, electro similem. Inter sidera plus splendet: complet cursum suum in 348. diebus.

Mercurius semper cum Sole graditur, numquam ab eo plus 30. gradibus distans. Colorem habet radiantem: raro propter vicinitatẽ Solis cernitur: eloquentia sub ipso est, aquis dicitur dominari, & præesse seminibus, cursum complet 338. diebus.

Luna noctem illuminat, lumen mutuat, augmentum patitur & detrimentum. Infima est inter planetas, eclipsim patitur, & efficit, maculas habet propter coniunctionem eius cum inferioribus. Item corniculata interdum apparet, ex eo quòd pars eius illuminata a nobis absconditur. Item regina cęli appellatur, quia Sol tamquam medius planetarum participat omnes proprietates omnium, & eas ad Lunam cum lumine suo transmittit: ipsa vero Luna quæcumque a Sole sic recipit, influit. Vnde quia per eam tali modo virtutes planetarum recipimus, merito regina cæli vocatur. His visis patet, quòd quando Luna primo incenditur, optimum est semina iacere, quia tunc virtutes planetarum, quas inferioribus influit, incipit colligere, frigida est & humida, Solem præcedens minuitur, sed eumdem sequens crescit, & ab eo elongatur: accessus, & recessus maris per eam causatur, Signa autem zodiaci quolibet mense percurrit.

De quattuor elementis, Cap. VIII.

Ignis consumit & incinerat, in similitudinem suam sibi appropinquantia conuertit, motum facit de centro ad circumferentiam, ardet, & lucet in materia aliena, sed non in sua sphæra. Inferiora reducit ad superiora, quia resoluit terrea in aquosa, aquosa in aerea, aerea in se. Mollificat dura, & indurat mollia, subtiliat, vt patet in resolutione glaciei, & condensat lutum; depurat, vt in auro: & corrumpit, sicut ea, quæ consumit: frigefacit per accidens, vt patet in aceto: est & penetratiuus, communicatiuus & diuisiuus. Item ignis in sphæra sua non relucet, quia compactus non est Nullum enim corpus diaphanum lucet, sed potius est illuminabile. Si autem ignis in sphæra sua compactus esset, eclipsaret omnes stellas, quæ supra ipsum sunt. Ignis vero hic lucet apud nos propter materiam coadunatam, in qua est; & hoc patet, quia vna candela alteri opposita vmbram facit.

Aer est subtilis, mobilis, perspicuus, per inspirationem & respirationẽ, caloris cordis temperatiuus, decoratur volatilibus, locus impressionum, mansio spirituum damnatorum, est & alterabilis, subtilis, leuis, atque rarus: non lucet, sicut nec aliquod corpus diaphanum, sed est illuminabilis.

Aqua super cælos eleuatur, piscibus decoratur, tempestatibus subijcitur, omnes fontes, & flumina ad mare continuantur, ad locum vnde venerunt reuertuntur. *Eccl. 1. b* Aeri præbet aqua informationem, volatilibus ornamentum, & vegetabilibus nutrimentum, & optime est terminabilis termino alieno, sed minime termino proprio. Aqua corpus est diaphanum, omnibus est communis, in crystallum congelatur, irim in nubibus causat, sordes purgat, hortos irrigat, febricitantes sua frigiditate, & humiditate delectat, naues vehit, lumen recipit, ad suum principium recurrit, loca vacua subit, lapides cauat, ignem extinguit, olim mundum purgauit. In mari rubro populo Dei cessit, de latere Christi fluxit, hanc Christus in vinum mutauit, ac de ipsa baptismi materiam ordinauit.

Terra inter alia elementa est infima, nigrá, magis despecta, ponderosa, rotunda, elementis alijs circumdata, mater fructuum, radix plantarum, nutrix animalium, ædificiorum fundamentum, mortuorum receptaculum, machinæ mundialis centrum, concludit in se infernum, frigida, sicca, opaca, corporis humani materia. Seruat metalla, centro tenetur, motu ex vaporibus inclusis concutitur, herbis & floribus ac arboribus suis decoratur: circa eam motu circulari cælum cum sideribus voluitur, ab hominibus & iumentis calcatur: horum quædam terræ competunt secundum esse suum, quædam secundum situm, quædam secundum contentum, quædam secundum ornatum, quædam secundum vtilitatem.

De impressionibus aeris, Cap. IX.

Cometes licet appareat, quasi stella; non est tamen aliud quàm vapor inflãmatus ex vicinitate ignis. Hic comas luminis fundit, & dicitur significare mutationem, aut bella, aut pestilentias. Corona est albus circulus, qui quandoque apparet circa Solem, vel Lunam, aut stellas alias; & causatur ex reliquijs nubium per planetarum radios attractis & illuminatis. Talis autem circulus signum est serenitatis. Albus duplex est, ascendens scilicet, & descendens. Ascendens fit ex partibus vaporis inflammati in supremo aeris, & videtur ascendere, sicut si euolarent scintillę de fornace. Albus vero descendens est ignis retentus in nube, qui tamen expellitur obuiante nube frigida, & cadit continue, propter quod videtur quòd stella cadens sit longa, quia relinquit vestigia casus post se. Lumen quod videtur de nocte discurrẽtibus se præcedere, est vapor compactus descendens, cui cum nihil obuiet, confricatione sui ipsius accẽditur, & aliquamdiu stat in aere. Draco dicitur vapor fortis conglobatus, qui est nubes frigida ad latus vnum, & calida ad aliud, & tunc propter conuenientiam ad calidum, trahitur ad illud, & ita incenditur pars anterior: & hæc videtur quasi spiramen draconis media vero pars incuruatur vt serpens, & volat semper ad latus vbi calidum circumstat ipsum.

Nubes fiunt quando a virtute Solis extrahuntur vapores de aquis & paludibus, & locis humidis & feruntur sursum. Nebula est id, quod ex nubibus aquam pluentibus relinquitur; & ideo secũdum Aristotelem signũ est serenitatis. Caligo est vapor tenebrosus, quem vulgo appellant nebulam. Iste vapor non eleuatur, sed priusquam conuertatur in nubes, vel in pluuiam, deprimitur, & remanet iuxta terram. Ros, est id, quod descendit ex vapore paruo, & in descensu suo traditur in paruis minutijs. Pluuia est aqua descendens ex nubibus resolutis, velocitatem habens suæ descensionis, & hoc guttatim. Pruina, est ex vapore rorido, quæ congelatur antequam ex ipso resoluatur aqua. Nix generatur in nube calidissima, cuius congelatio fit cum conuersione in aquam: & ideo partes eius non inspissantur. Grando generatur ex nu-

ex nube calidissima virtute Solis multum eleuata, quæ postquam in aquam resoluitur, tunc demum in medio interstitio aeris congelatur. Tonitruum est vaporis sicci egredientis de nube humida, vel in nube frigida & humida, & scindit quidquid inuenit. Coruscatio est illuminatio vaporis sicci incensi in vapore humido. Fulgur generatur ex vapore grosso eleuato, & calore siccato: quia cum sit igneæ naturæ vi ventorum contra naturam descendit, & vrit, & nihil ei resistit, æstate præcipue, & in montibus percutit frequenter. Fulmen est vapor terrestris, & inflammatus, qui quando tangit nubem, quę iam est in conuersione ad aquam conglutinatur, sicq. decoquitur fortissimo calido, & induratur in lapidem, qui vocatur cælum tonitrui, & scindit, quidquid inuenit.

Iris est lumen Solis receptum in nube concaua, & aquosa, ac Soli ex aduerso opposita. Glacies est aqua congelata. Ventus est vapor terreus aeris superiora transcendens, & aerem fortiter percutiens & impellens. Venti sunt quattuor principales, scilicet Subsolanus ab Oriente, temperatus, habens a dextris Vulturnum deficcantem, a sinistris Eurum, nubes generantem. Item a meridie est Auster calidus, qui fulmina gignit, & pluuias largas, habens a dextris Africum calidum, a sinistris Notum temperatū quidem, sed pestilentias inducentem. Item a Septentrione est Aquilo frigidus, habens a dextris Draciam niues facientem & grādines, & a sinistris Boream nubes constringentem, ac pluuias prohibentem. Item ab Occidente est Zephyrus flores producens, habens a dextris Circium, tempestates & pluuias, ac tonitrua generantem, a sinistris Fauonium Oriente nubila, sed serena in meridie facientem. Turbo est ventus egrediens de nube in seipsum reflexus, vel duo venti lateraliter sibi concurrentes, seseq. iuxta terram orbiculariter inuoluentes. Terræmotus est vapor grossus extractus de profundo terræ, non potens exire superficiem terræ propter illius soliditatem: sicq. coarctatus in interioribus concauitatibus terram concutit.

De tempore. *Cap. X.*

Tempus est mensura motus primi mobilis, & rerum mutabilium. Et hoc patet, quia hic est tempus, & non in cælo secundum suam substātiam: quia hic mutantur omnia, & non ibi: hic est enim nunc hiems, & nunc æstas, nunc pax, nunc discordia, nunc tranquillitas, nunc tempestas. Mutabilitas rerum ostenditur in hoc, quòd ea quæ præcipue mundus amplectitur, scilicet sapientia & potentia in Oriente incœperunt, & terram habitabilem percurrerunt vsque ad Occidentem, in signum quòd omnia tendunt ad Occasum. Nam studium sapientiæ cœpit in Ægypto, postea fuit in Græcia, post hoc Romæ, deinde in Francia, & Anglia. Similiter regna primo fuerunt in Oriente, post in Græcia, post apud Romanos, nunc potestas imperij residet in Germania. Propterea Iacobus comparat vitam nostram, & hæc mutabilia vapori, Isaias somno, & baculo arundineo, & liber Regum aquæ dilabenti. Differentia autem est inter tempus, & æuum, & æternitatem. Nam tempus habet principium & finem, Æuum caret fine, sed non principio. Æternitas caret vtroque termino, quia est mensura interminata.

Iac. 4. d *Isa. 36. b* *2. Reg. 14. c*

Istæ sunt ætates mundi. Prima est ab Adam vsque ad Noe, habens iuxta Hebræos, annos 1656. sed secundum 72. interpretes habens 2242. Secunda est a Noe vsque ad Abraham, habens secundum Hebræos annos 292. sed secundum 72. 1072. Tertia est ab Abraham vsque ad Dauid, habens annos secundum Hebræos 972. sed secundum 72. 1130. Quarta est a Dauid vsque ad transmigrationem Babylonis, habens annos secundum Hebræos 473. secundum 72. 485. Quinta est a trāsmigratione Babylonis vsque ad Christum, habens annos secundum Hebræos 585. sed secundum 72. 578. Igitur ab exordio mundi vsque ad Christum secūdum Hebræos habemus annos 3952. sed secundum Hieronymum est hæc computatio: secundū vero 72. quos Græci sequuntur 5508. Eusebius autem quem Orosius secutus est, inter vtrosque incedens, numerat annos 5198. quos pene omnes Latini sequuntur. Sexta ætas est a Christo vsque ad finem mundi. Septima est quiescentium, & concurrit cum sexta. Octaua est resurgentium. Porro secundum Hebræos in prima ætate sunt generationes 12. In secunda 10. In tertia 14. In quarta 17. (quas tamen Matthæus gratia mysterij 14. ponit in cap. 1.) In quinta 14. Ætates hominis sunt istę. Prima est infantia, a natiuitate vsque ad 7. annos: secunda est pueritia vsque ad annos 14. tertia est adolescētia a 15. anno vsque ad 28. quarta est iuuentus, a 28. vsque ad 49. quinta est senectus, a 50. vsque ad 78. sexta est decrepita ab anno 78. quousque vita finitur. Dignitas dominici diei notatur in hoc, quòd fuit prima dierum. Item, vt dicitur erit vltima dies. Item nox illam non præcessit. Item nox illi non successit. Item cælum & terra in ea sunt creata. Item Angelus in ea conuersus est ad Deum. Item primo data sunt in ea filijs Israel mandata, vt dicit Origenes. Item in ea Christus natus est. Item Christus in ea resurrexit. Item in ea Spiritus sanctus datus est Apostolis. Item omnes in ea resurgemus, atque iudicabimur. Item in ea perpetuo continuandum est in laude Dei.

Gen. 1. a *Act. 2. a*

De Angelis in communi. *Cap. XI.*

Angelus est, secundum Damascenum, substantia intellectualis, semper mobilis, arbitrio libera, incorporea, Deo ministrans, immortalitatem suscipiens, secundum gratiam non naturam. Substantia ponitur in hac diffinitione pro genere, & ponitur ad differentiam accidentis. Intelligitur etiam hic substantia qualitercumque composita, scilicet, ex eo, quod est, & quo est. Intellectualis dicitur potius, quàm rationalis, quia ratio est virtus collatiua causæ, & causati, & ideo composita, vt omnis homo est animal, Sortes est, &c. Syllogismus enim nihil aliud est, quàm discursus a causa in causatum. Intellectus autem de ratione sui non habet compositionem, & collationem, sed est sine inquisitione & compositione, & ideo competit naturæ magis simplici pro differentia, vt est Angelus. Ratio autem differentiæ est naturæ minus simplicis, scilicet hominis. Semper mobilis, non dico de loco ad locum, sed mobilitas dicit hic triplicem mobilitatem in Angelo, scilicet naturæ, intelligentiæ, & voluntatis. Mobilitatem enim habet naturæ, quia omne creatum vertibile est in nihilum, nisi manu omnipotentiæ diuinæ contineatur. Similiter Angelus mobilitatem intelligentiæ habet, quia licet in Angelo non sit vicissitudo intelligentiæ quo ad scita in verbo, cum Deiformem habeat intellectum secūdum Dionysium potest tamen in eo quo ad cognitionem rerum in propria natura esse vicissitudo intelligētię, & quo ad discenda: & hoc est quod dicit Augustinus quòd omne creatum habens intellectum, intelligit vnum post aliud. Item in voluntate mobilis est Angelus, quia non simul vult hoc & illud. Item potest dici semper mobilis motu dilectionis. Arbitrio libera, hoc non dicitur propter deflectionem ad bonum indifferenter, & ad malum, sed propter liberam electionem eorum, quæ voluerit: vnde Angelus bonus semper libere eligit bonum, & angelus malus libere, & sine coactione eligit malum. Incorporea substantia dicitur, quia Angelus habet proprietatem corporis, non naturam, scilicet in loco contineri. Cum enim corpus sit in loco circumscriptiue, & diffinitiue, Angelus tantum diffinitiue est in loco Deo ministrans. Ministerium hic ponitur

Damascen. lib. 2. de fi. ort. cap. 3. non longe à prin.

pro

pro quocumque obsequio: & secundum hunc modum tam assistentes, quàm ministrantes, quàm etiam dæmones ministrant. Immortalitatem suscipiens secundum gratiam, non naturam, quia rediret in nihilum, nisi per gratiam conseruationis contineretur. Angelo attribuuntur quattuor, scilicet essentiæ subtilitas, intellectus perspicacitas, liberi arbitrij facultas, discretio personalis. In primis tribus conuenit anima cum Angelo, in quarto non: quia anima non est persona. Habet & alia tria Angelus, scilicet virtuositatem in operando, officiositatem in ministrando, immutabilitatem post electionem, siue in bono, siue in malo. Differentiæ quattuor assignantur inter Angelum & animam. Prima & principalis penes esse naturale, quia anima est vnibilis corpori, etiam actu separata, Angelus non. Secunda est penes esse logicum, idest, diffinitionem, quia anima rationalis est: sed Angelus intellectualis. Anima enim apprehendit inquirendo, & conferendo: Angelus vero intuendo. Tertia est penes esse metaphysicum, idest separatum a materia, & a motu: quia Angelus non habet passibilitatem, nisi respectu superiorum, anima vero respectu inferiorum, quia immutatur a sensibilibus. Quarta est penes esse theologicum, quia anima vertibilis est a bono in malum, & e contrario: Angelus vero non, quia manet in eo ad quod se conuertit, siue bonum sit illud, siue malum: Angeli enim sunt omnes similes in eo quòd immortales, inuisibiles, & indissolubiles, simplices, discreti personis, incommutabiles, incommunicabiles sunt alteri naturæ: sed dissimiles sunt in donis gratiæ, & naturæ. Præterea dicit Dionysius quòd in omni natura spirituali creata aliud est essentia, aliud est virtus, aliud est operatio.

De distinctione cælestium hierarchiarum. Cap. XII.

HIerarchia triplex est, scilicet supercælestis, cælestis, & subcælestis. Supercælestis est in tribus personis. Cælestis est in ordinibus Angelicis. Subcælestis in hominibus sanctis. Porro hierarchia cælestis diuiditur in superiorem, mediam, & inferiorem. Superior continet tres ordines, scilicet Cherubim, Seraphim, Thronos: quorum primi considerant Dei bonitatem, secundi veritatem, tertij æquitatem. Item in primis Deus amat, vt charitas: in secundis noscit, vt veritas: in tertijs sedet, vt æquitas. Media continet Dominationes, Principatus, & Potestates: quorum primi regunt officia Angelorum: sequentes capitibus præsunt populorum: vltimi potestatem coercent dæmonum. Item in primis Deus dominatur, vt maiestas: in sequentibus regit, vt principatus: in vltimis tuetur, vt salus. Inferior hierarchia similiter continet tres ordines, scilicet Virtutes, Archangelos, Angelos: ad quorum priores pertinet miraculorū operatio: ad secundos, maiorum negotiorum denuntiatio: ad tertios, humanæ custodię sollicitudo. In primis Deus operatur, vt virtus, in secundis Deus reuelat, vt lux, in tertijs, mittit, vt inspirans. Hæc dicta sunt secundum beatum Gregorium, & secundum Bernardum. sed secundum Dionysium, Virtutes sunt medius ordo secundæ hierarchiæ, & Principatus primus ordo tertiæ hierarchiæ. Hic attendendum quòd in qualibet trium hierarchiarum præmissarum notatur Trinitas diuinarum personarum, vt patet in cælesti hierarchia, tam superiori, quàm media, quàm etiam inferiori.

Greg. homil. 34. in Euang.

De proprietatibus Angelorum. Cap. XIII.

ANgeli secundum Isidorum sunt spirituales facti, ante omnem creaturam creati, natura mutabiles conditi, sed contemplatione immutabiles facti, animo impassibiles, mente rationales, felicitate securi, futurorum præscij, iussi mundum regunt, missi corpora aerea assumunt, in cælestibus commorantur. Bernardus de eodem, Inuestigemus inuestigabilia: & primo spiritus esse potentes, gloriosos, beatos, distinctos in personis, dispositos in dignitate, ab initio stantes in ordine suo, perfectos in genere suo, immortalitate perpetuos, mente puros, affectu benignos, religione pios, vnanimitate indiuisos, pace securos, diuinis laudibus, & obsequijs deditos. Item secundum Bernardum, in Angelis est dignitas creationis, gratia confirmationis, amor Creatoris, visio diuinitatis. Est etiam in Angelis potentia, sicut supra dictum est, essentiæ subtilitas, intelligentiæ perspicacitas, liberi arbitrij facultas, agilitatis velocitas. Prompte omnes obediūt. Maiores sine elatione præsunt, minores sine vitio subsunt, qui ad exteriora exeunt, ab interiori contemplatione non recedunt. Omnem virtutem inferiorum superiores participāt, non e contra. Qui excellunt in natura, præcedunt in gratia & gloria. In eodem ordine creduntur alij esse alijs digniores. Duplicem habent visionem, scilicet, matutinam, & vespertinam. Illuminationes, quas a superioribus recipiunt, alijs tribuunt.

Isid. lib. 1. de sum. bono cap. 12. *Ber. lib. 5. de cōsid. c. 4.* *Idem.*

De proprietatibus, & officijs singulorum ordinum. Cap. XIV.

PRoprium est Seraphim in amore Dei ardere, & alios ad incendium diuini amoris promouere, & in Deum ordinare, & Deum ordinate diligendi formam tribuere. Isti immediate Deo iunguntur: & ideo purius, & perfectius in ipsos operantes theophaniæ deferuntur: ad aliud quoque extra amatum non diuertunt. Cherubim quoque primo & principaliter relucent diuini luminis radio, pro eo quòd vicinius primæ veritati iunguntur. Horum officium est promouere homines ad diuinam cognitionem: ideo prę ceteris dicuntur lucere: quia plenitudinem luminis quam suscipiunt, alijs inferioribus communicando transfundunt. Throni dicuntur, eo quòd in eis Dominus sedeat, & iudicia sua per eos determinet. In his ergo præcipue relucet rectitudo diuini iudicij. Hi quoque virtutem Dei quàm supra se accipiunt, ad inferiores transfundunt. Dominationes dicuntur, eo quòd ceteris Angelis dominantur, & ab omni oppressione sunt liberi, & nulli inferiori subijciuntur. Horum officium secundum Gregorium est in bello spirituali instruere qualiter oporteat prælationis officium exercere, & qualiter debeat subditis dominari. Horum etiam officium est secundum Dionysium, timore seruili deposito, in Deum moueri, & incessanter ei famulari. Principatus subditis Angelis præsunt, & eos ad ministerium diuinum explendum disponunt. Ad hos pertinet secundum Dionysium, vniuersale regimen, vnius regni gent s ducere ad Dei similitudinem. Ministerium quoque eorum est secundum Gregorium, docere homines exhibere reuerentiam vnicuique secundum gradum suum. Horum etiam officium est promouere homines, vt non propter vtilitatem propriam, sed propter solius Dei amorem, & honorem, faciant iustitiam. Potestatibus secundum Isidorum, virtutes aduersæ subiectæ sunt, ne mundo tantum noceant, quantum cupiunt. Horum officium secundum Gregorium est, illos qui in spirituali certamine desudant confortare, & ne spiritruale regnum amittant, defendere. Et secundum Dionysium ad ipsos spectat, Angelos inferiores quantum possibile est, diuinæ potentiæ conformare. Virtutes sunt infatigabiles ad executionem faciendorum, & robusti ad præceptionem munerum. Horum officium est secundum Dionysium docere prælatos, vt facile & perseueranter, quæ ad officium prælationis pertinent, exequantur, & ipsius onera sustineant patienter. Item per istos miracula fiunt, & virtutes faciendi

Greg. homil. 34. in Euang. *Greg. vbi sup. prox.* *Isidor. vbi supra.* *Greg. vbi supra.*

ciendi mirabilia perfectis conceduntur. Archangeli summi nuntij nuncupantur, & summa nuntiant. Horum officium est secūdum Gregorium, de his quę pertinent ad promotionem fidei, vt de natiuitate Christi, & factis eius homines erudire, & dæmones ab hominibus remouere, secundum Dionysium prophetias reuelare. Isti illuminationes, quas a superioribus suscipiunt, inferioribus annuntiant, & per eosdem nobis. Angeli sunt in cælesti dispositione vltimi, & hominibus magis propinqui. Angelus nomen est officij, non naturæ. Isti minima nuntiant, & homines ad diuinam cognitionem ducunt, & vt iuste viuant, instruunt. Hi sursum extenduntur per dilectionem Dei, in seipsis firmantur per custodiam sui, ac sub se progrediuntur ad auxilium proximi. Nos autem assimilari debemus Seraphim per charitatem, Cherubim per cognitionem, Thronis per æquitatē, Dominationibus carnē spiritui subiugādo, Principatibus reuerentiam maioribus nostris exhibendo, Potestatibus tentationibus diabolicis resistendo. Item debemus assimilari Virtutibus per compassionem, Archangelis per instructionem, Angelis per obsequij exhibitionem.

Greg. hom. 34. in Euang.
Dionys. de cal. Hierar. cap. 9.

A B

De cognitione & motu Angelorum. Cap. XV.

C

ANgeli cognitionem habent matutinam, hoc est, cognitionem rerū in Verbo. Item vespertinam, idest, cognitionem rerum in se. Item meridianam, idest, apertam Dei visionem. Est & alia cognitiō Angelica, videlicet, prout maiores indicant minoribus, quæ per diuinas theophanias percepetunt. Theophania vero est ostensio alicuius cognoscibilis de Deo per illuminationem de Deo venientem: & hoc potest esse vel in symbolis, vel facie ad faciem. Nota quòd Angelus in cognitione rerum in propria natura, cognōscit plura habitu, & non actu. Circa incarnationem, & passionem Christi sciuerunt Angeli substantiam facti, sed non omnes circumstantias vt quare, vel quomodo. Præterea quæcumque Angeli cognoscunt, cognoscunt remota sicut propinqua: quia cognitio eorum nō per sensum, sed per intellectū est.

D

Status autem Angeli triplex est, scilicet innocentię, gratiæ, & gloriæ. Distinguitur motus Angelorum tripliciter secundum Dionysium, scilicet circularis, rectus & obliquus. Circularis est ab eodem in idem, & circa idem centrum immobile. hunc motum habent Angeli, qui immediate recipiunt illuminationes a Deo, & per illas reuertuntur ad Deum. Istud autem conuenit superiori hierarchiæ tantum. Item motu recto mouentur, quando procedunt ad prouidentiam subiectorum recte omnia transeuntes, & non reuertuntur ab eodē in idem, sed de vno in aliud. Item est in Angelis motus obliquus, quando scilicet cognitionem inferiorum quibus prouident, reflectūt in Deum principium & finem boni, & pulchri.

E

Nota differētiam inter assistere & ministrare: quia assistere est faciem Dei contemplari: sic assistunt omnes boni Angeli. Item assistere est immediate recipere illuminationes a Deo: sic tantum assistunt tres primi ordines. Item assistere est appropinquare Deo, & extraneum esse ad exterius missioni. sic assistunt quattuor primi ordines. Ministrare vero est nuntiare pro temporis opportunitate, vel operari secundū officium. Est enim ministerium nuntij & officij.

F

Erratum est circa motum Angelorum tribus modis. Dicebant enim quidam philosophi, quòd Angeli numquam mouentur, sed mouent sphæras, & per eas voluntates hominum. Item dixerunt alij, quòd Angelus sit in pluribus locis, & etiam vbicumque si voluerit. Item dixerunt alij, quòd Angelus sic venit de fine spatij, quòd non transit media, sed transilit. Illud quoque prætermittendum non est, quòd vnusquisque ordo ab eo denominatur, secundum quod respectu inferiorum ordinum excellentias accipit in munere.

De prælatione Angelorum. Cap. XVI.

PRæsunt quidam Angeli regionibus, vt dicitur in Daniele: Princeps Græcorum, & princeps Persarum, &c. Quidam vero præsunt Ecclesijs, in Apocalypsi. Angelo in Ephesi Ecclesiæ scribe. Item alij pæsunt personis. In Actis Angelus Petri credebatur ad ostium stare. Quidam etiam maligni spiritus dicuntur vitijs præesse, vnde vocatur aliquis spiritus superbiæ, spiritus luxuriæ, & huiusmodi. Quæ autem prælationes permaneant, vel quę cessent post hanc vitam, sciendum est quòd hierarchiæ semper stabunt: quantum ad instantiam beatitudinis, & quantum ad gradum dignitatis, & nobilitatem doni gratuiti, ac naturæ. Cessabunt autem prælationes Angelicæ super homines, & Angelos, quo ad actum regiminis, secundum gubernationem mundi, & electorum, secundum viam ad patriam. Prælatio autem est in dæmonibus quo ad officium insultandi & irridendi, & secundum quòd vnus prouocat alterum in malitia: & hoc non destruetur. Psalmista: Superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper, nec destruetur quantum ad malitiam & naturam. Cessabit autem eorum prælatio quo ad officium tentandi eos qui sunt in via. In hominibus etiam prælationes euacuabuntur: quia non erunt decani, centuriones, chiliarchæ, & huiusmodi. In creaturis similiter cessabit prælatio, quia superiora non mouebunt tunc inferiora, sicut modo.

Dan. 10. c. d
Apoc. 2. a
Act. 12. c
Psal. 73. d

De confirmatione Angelorum. Cap. XVII.

COnfirmationem habet Angelus ex tribus, scilicet ex natura, gratia, & gloria. Ex natura quidem, quia natura spiritualis semel tantum vertibilis est, vel in bonum, vel in malum: nisi ex vnione vnius cum altero, sicut patet in anima, quæ dum est in corpore, potest mutari sæpius de bono in malum, & contra: soluta vero non. Huius autem ratio est, quia natura spiritualis propter suam simplicitatem se totam conuertit ad id quod eligit, quod non facit natura vnita, quia habet corpus retrahens. Ex gratia similiter habet confirmationem, quia si aliquid connectitur stabili æterno vinculo perpetuo, illa connexio semper manet. Sic Angeli colligati sunt stabili æterno, scilicet Deo, & hoc vinculo indissolubili, scilicet charitatis. Apostolus: Charitas numquam excidit, &c. Ex gloria quoque habent eam, quia cum Deum habeant per gloriam, qui est forma completiua angelici desiderij, non vagantur extra ipsum, vt quærant aliquid illo melius, vel desiderabilius, atque iucundius. Nihil enim in creaturis inueniunt, quod possit eos a fonte diuinæ dulcedinis auertere.

1. Cor. 13. a

Tenendum itaque quòd Angeli boni ex libertate arbitrij ad Deum conuersi, statim fuerunt per gratiam & gloriam in voluntate confirmati, fideles ac felices effecti, atque in ratione illuminati, vt non solum cognoscerent res in proprio genere, sed etiam in arte, hoc est, in Verbo. Filius enim dicitur ars Patris, per quam operatur. Acceperunt insuper perfectionem in virtute operatiua, siue exequantur illam assumpto corpore, siue alias, atque perfectionem in virtute contemplatiua, qua quocumque mittantur, intra Deum currunt.

De custodia Angelorum. Cap. XVIII.

ANgeli nobis ad custodiam deputati tenent nos stantes, ne cadamus, & cadentes nos adiuuant, vt surgamus: nec vmquam nos deserunt, etiam peccantes, quin semper sint parati auxiliari, si velimus. Hoc tamen fallit in obstinatis a quorum custodia desistit.

sistit Angelus actualiter: paratus est tamen custodire, A
si redire voluerint, quia numquam deseritur homo ex toto ab Angelis.

Nota quòd Christus non habuit Angelum sibi deputatum, quia anima eius superior fuit omni Angelo, sicut, & habebit vnum Antichristus, quem licet propter nimiam obstinationem, non sit habiturus ad promotionẽ suam, habebit tamen ad accusationem.

Effectus autem angelicæ custodiæ multiplex est.
Primus est impedimenta boni, & occasiones mali, &
Exo.33.a actiones peccandi remouere. Exodus: Mittam An-
gelum præcursorem, qui eijciat Iebusæum. Secun-
Dan.3.e dus est, tentationes mitigare. Daniel: Angelus Do- B
mini descendit in fornacem, &c. Tertius est, contra
4.Reg.6.c.d hostes visibiles adiuuare, in libro Regũ: Eliseus vidit
castra Angelorum. Quartus est, orationes nostras, &
eleemosynas Deo præsentare, & pro nobis orare. In
Tob.12.c Tobia: Quando orabas cum lacrymis, &c. Quintus
Tob.5.d est, viam ostendere. In Tobia: Ego sanum ducam, &
reducam, &c. Sextus est, in agendis docere. Zacha-
Zach.2.a rias: De Angelo qui instruxit eum de quattuor fa-
bris. Septimus est, seipsum & alia secreta reuelare. In
Tob.12.d Tobia: Ego sum Raphael Angelus. Octauus est, a
Act.13.b peccatis excitare. In Actis: Surge velociter. Nonus
3.Reg.19.b est, ad feruorẽ excitare. In libro Regũ: Surge, come- C
de, grandis enim tibi restat via. Decimus est, conso-
Tob.5.b lari. In Tobia: Forti animo estò, in proximo est, vt a
Deo cureris. Vndecimus est, de peccatis increpare. In
Iudic.2.a libro Iudicũ: Dixit Angelus populo Israel: Cur con-
tra Deum fecistis? Duodecimus est, contrarias pote-
states arcere ne tantum nocere valeant, quantum vel-
Tob.8.a lent. In Tobia: Qualiter Angelus Asmodeum ligauit.

Angeli seruiunt nobis propter tria, scilicet propter ruinæ suæ reparationem, quia homines saluandi intrabunt in locum cadentium Angelorum. Item propter meriti accidentalis cumulationem, quod augetur in eis vsque ad diem iudicij. Item propter amoris erga nos demonstrationem. D

Dionysius attribuit Angelo tres actus, scilicet purgare, illuminare, & perficere. Purgant itaque Angeli remouendo phantasmata, quæ impediunt illuminationem, quam Angelus intendit facere in nobis. Vnde tria remouent ab anima, scilicet ignorantiam, & nubila phantasiarum, ac falsas opiniones philosophicarum rationum reuelationi contrariarum. Illuminant vero animam tripliciter, scilicet ad sensum, vt patet quando aliquid manifestatur in assumpto corpore. Item ad imaginationem, scilicet cum fumositates, quę per spiritum animalem ad cerebrum eleuantur, transmittunt in diuersa phantasmata: & E
hanc potestatem habet etiam diabolus. Item ad intellectum, & talis illuminatio solum perfecta est. Notandum autem quòd Angelus non illuminat intellectum efficiẽdo nouam cognitionem in anima, quia non potest in intellectu nouam speciem imprimere, nec habitum noui luminis dare, sed nec eius intentionem quo vult conuertere, quia hoc est contra naturam liberi arbitrij. Hæc enim tria requiruntur, vt intellectus noster intelligat aliquid, scilicet species qua cognoscatur, & lumen in quo cognoscatur, & intentio qua conuertatur intellectus super speciem. Illuminat autem Angelus intellectum nostrum excitando, & disponendo, & lumen diuinum in nos transferendo. Facit enim, vt dictum est, in phantasia transmutationem specierum componendo, & diuidendo, secundum exigentiam rei, quam vult reuelare. Item irradiat lumen intellectus sui super illas species, vt moueant intellectum nostrum, & sic plura & subtiliora videre possunt in lumine duplicato. Item excitat intentionem animæ aliquo motu, vt ipsa conuertat se super illa phantasmata, abstrahendo se ab alijs: perficiunt autem, idest promouent ad melius. F

Sed vtrum Angelus accendere possit affectum humanum, tripliciter potest intelligi, scilicet, vel efficiendo, vel excitando, & adiuuando, vel mouendo. Primo modo solus Deus potest inflammare affectũ, scilicet, per effectum. Secundo modo ipsum desideratum inflammat affectum, scilicet excitando, & iuuando. Tertio modo potest Angelus affectum nostrũ incendere per motum. De his habemus exemplũ in naturis: quia primo modo ignis accendit ligna. Secundo modo ligna incendunt ignem. Et tertio modo, qui ligna igni apponit, ignem accendit. Differentia autem est inter immittere cogitationem, & incendere, & mentem illuminare: quia cogitationem immittere est, vt dicit Beda, intus creare, & facere cogitationem: sed incendere, est cogitationem iam factam inflammare: illuminare vero est dare reuelationem de aliquo occulto intelligibili.

De locutione Angelorum. Cap. XIX.

Verbum triplex est, scilicet, mentis, oris, & operis. Verbo mentis loquitur Deus Angelo, & e conuerso. Item Deus animæ, & e conuerso: item diabolus Deo: cuius tamen intentio Deũ latere non potest. Verbo autem oris loquitur homo homini in corpore vnito animæ, Angelus vero homini corpore assumpto: sed verbo operis loquitur Deus diabolo, & Angelus diabolo. De locutione itaque Angelorum nota quòd Angelus loquitur Deo, cum ex visis in motum admirationis exurgit, vel cum affectus suos ei præsentat, quos tamen eum latere minime dubitat. Angelus vero loquitur Angelo verbo mentis suę, species ostendẽdo mediãte illuminatione quadam spirituali irradiante ab ipso. Item Angelus facit aliquid coram Angelo, quo facto intelligit quod non intelligebat ante. Et sic loquuntur omnes omnibus, idest, superiores inferioribus, & e conuerso. Item loquitur Angelus Angelo per cõmunicationem diuini luminis ipsum instruendo. sic non loquuntur omnes omnibus, nec omnia, sed tantum superiores inferioribus de his quæ per diuinas theophanias perceperũt.

Loquitur autem Angelus homini dupliciter. Primo modo verbo vocali in assumpto corpore, sed tunc sicut non profert sonum in organis materialibus secundum naturam, ita nec circulariter immutat medium, quemadmodum in voce naturali: vnde non auditur, nisi ab illo, ad quem ordinatur. & est simile in apparitionibus Angelorũ, quos quidam vident, & alij æque propinqui non vident, vt apparet in Eli- *4.Reg.6.c*
sæo, & puero eius. Dicunt tamen aliqui, quòd Angelus numquam apparuit, vel apparet, aut loquitur homini in subiecta creatura, sed intentionem, siue similitudinem ponit in oculo eius, vel intentionem vocis ponit in aure eius: & ibi recipit sensus communis species illas, ac deinde perueniunt ad imaginationem, post hæc ad intellectum. & hoc est, quod Angelus dicitur apparere, aut loqui homini.

Secundo modo loquitur Angelus homini per impressionem rerum sensibilium, moto instrumento imaginationis, & sic loquitur vigilantibus, & dormientibus.

Item loquitur Angelus diabolo species sui intellectus ei sine aliqua illuminatione ostendendo.

Item loquitur diabolus homini dupliciter. Primo modo sensum immutando, & hoc vel imaginationẽ alicuius rei imprimendo instrumento visus, vel obijciendo visui similitudinem alicuius rei. Secundo modo loquitur diabolus homini per impressionem rerũ sensibilium in instrumento imaginationis, & hoc facit quandoque vigilantibus, quandoque dormientibus: & sic immittit cogitationem mali. Cogitationem vero malam non potest immittere, quæ tantum per consensum mala fit.

Est & locutio animarũ, quia anima loquitur Deo per desiderium: cuius affectiones nudæ sunt, & apertæ oculis Dei. Anima similiter Angelo loquitur, &

hoc per voces corporis, quas bene percipit Angelus, sicut & alia sensibilia. Vnde anima existens in corpore alia spirituali potestate loquendi ad Angelos non indiget, sed hanc habebit exuta a corpore. Item anima loquitur diabolo, quia similitudines affectionum imprimuntur sensibus, vbi diabolus legit eas.

De specialibus nominibus Angelorum. Cap. XX.

DE his nominibus Michael, Gabriel, Raphael, sciẽdum est quòd hæc sunt propria nomina Archangelorum, licet eorum interpretationes alijs sunt communes: sed eorum propria sunt, quia his horum nominum interpretationes conueniunt excellentius. Michael interpretatur, Quis vt Deus. Hic est de ordine Principatuum, & attribuuntur ei quattuor, scilicet esse præpositum paradisi, idest, Ecclesiæ: sicut & olim fuit princeps synagogæ. Item deferre animas in paradisum. sed hoc intelligas, quòd gloriosius deferat quàm alij. Item pugnare cum dracone, idest, diabolo, sicut legitur in Apocalypsi: Item venire in adiutorium populo Dei.

Apoc. 12. b *Dan. 10. d*

Gabriel interpretatur fortitudo Dei. Hic est de ordine Archangelorum, & merito, quia magna annuntiauit. Raphael interpretatur medicina Dei, & est de ordine Virtutum, quia mirabilia magna fecit.

De casu Angeli. Cap. XXI.

OMnes Angelos fecit Deus bonos, non tamen summos, sed medios inter summum bonum & bonum commutabile, quod est creatura, ita quòd si conuerterentur ad amandum Deum, qui supra se erat, ascenderent ad statum gratiæ, & gloriæ. Si vero conuerterentur ad bonum commutabile, quod fuit infra se, hoc ipso ruerent in malum culpæ, & pœnæ, quia non est dedecus peccati sine decore iustitiæ.

De spirituali casu dæmonis. Cap. XXII.

CAsus diaboli duplex fuit, scilicet spiritualis, & localis. Spiritualis, quia cecidit de naturæ puritate, de flexibilitate liberi arbitrij ad bonum, de luce in tenebras, de scientia in ignorantiam, de innocentia in culpam, de felicitate in pœnam, de dilectione in odium. Post casum enim factus est impœnitens, & obstinatus in malo, & excæcatus a vero, & deordinatus in bono, & infirmatus in virtute, & exclusus a Dei contemplatione. Præterea voluntas eius impia conuersa est ad hominis odium, & inuidiam: vnde toto conamine nititur ad eius subuersionem, per tentationem multiplicem. In tantum autem excæcatus est, quòd potius vult esse, quàm non esse, vt pugnet contra Deum, licet ex hoc sciat sibi malum semper euenire: quia quolibet facto suo, quod ex libero suo arbitrio procedit, peccat mortaliter.

De locali casu diaboli. Cap. XXIII.

CAsus etiam diaboli localis fuit, quia vel in infernum, vel in caliginosum aerem, qui est in medio interstitio aeris, corruit. Dæmones enim non sunt in superiori parte aeris, ne lumine gaudeant: nec sunt in parte inferiori, ne nimis contra nos sæuiant. Vnde notandum est, quòd in dæmonibus est tria considerare, scilicet, naturam, officium, & peccatum. Et naturæ quidem conuenit locus summus, idest, cælum, in quo tamquam in loco congruo sunt creati, & postmodum in natura, si stetissent, perficiendi. Ex officio vero quod habent exercendi homines, conuenit locus medius, idest, aer caliginosus, vbi & satis propinqui sunt nobis ad tentandum, & tamen non habent lumen ad gaudendum. Sed peccato conuenit locus infimus, scilicet infernus. Vnde & dæmones post finem mundi, quando cessabit eorum officium, detrudentur simul in infernum. Dicunt quidam quòd Angelus cecidit secunda die. Sed communior est opinio quòd prima die subito post creationem suam ceciderit. Dicitur communiter, quòd decimus chorus Angelorum cecidit: sed hoc non dicitur quòd decem ordines Angelorum fuerint, sed quòd tot de singulis ordinibus ceciderunt, quot poterant facere chorum vnum. Vnde nouem sunt ordines Angelorum: quilibet ordo habet suas legiones. Legio autem Angelorum habet 6666. vnitates. Tot autem in singulis ordinibus sunt legiones, quot in legione sunt vnitates.

Mat. 25. c

De restauratione ruinæ Angelorum. Cap. XXIV.

ANgelorum ruina restaurabitur per saluandos. Dicit autem Augustinus, quòd tot saluabuntur homines, quot Angeli ceciderunt.* Gregorius vero dicit quòd tot homines saluabũtur, quot Angeli perstiterunt. Dixerunt etiam quidam quòd duo parietes erunt in cælo, scilicet vnus hominum, & alius Angelorum: & quòd ruina Angelica restaurabitur per Virgines: & de alio pariete tot erunt saluandi, quot in alio pariete sunt Virgines & Angeli.

Aug. Enchir. c. 29. to. 3. & lib. 22. de ciu. cap. 1. to. 5. ** Greg. homil. 34. in Euang.*

Cur peccatum diaboli sit irremissibile. Cap. XXV.

QVare peccatum diaboli sit irremissibile, assignantur plurimæ rationes. Prima quia secundum Augustinum, nullo suggerente peccauit, & ideo nullo reparante redibit. Secunda est secundum Damascenum, quia contra Deiformem intellectum peccauit. Quanto autem nobilior est cognitio, tanto peior est error. Seruus enim sciens voluntatem Domini, &c. Tertia secundum eumdem Damascenum est, quia Angelus non est susceptibilis pœnitentiæ, vnde nec veniæ. Quarta est, quia in diabolo extincta est synderesis quãtum ad boni promotionem. Quinta est, quia natura spiritualis semel tantum vertibilis est, eo quòd tota se conuertat: quod non facit homo, quia caro semper repugnat spiritui. Status autem Angeli mali triplex est, vt patere potuit ex prædictis. Primus, scilicet innocentiæ. Secundus culpæ. Tertius pœnæ & miseriæ.

Aug. lib. 1. de mirabil. script. c. 2. tom. 3. *Damascen. lib. 2. de fi. orth. cap. 3.* *Luc. 12. f* *Ibid. Dam.*

De proprietatibus dæmonum. Cap. XXVI.

DÆmones sunt spiritus impuri, humani generis inimici, mente rationales, in nequitia subtiles, cupidi nocendi, per superbiam tumidi, semper in fraude noui, immutant sensus, inquinant affectus, vigilantes turbant, dormientes per somnia inquietant, morbos inferunt, tempestates concitant, in lucis Angelos se transformant, semper infernum suum secum portant, in idolis sibi cultum diuinum vsurpant, super bonos dominari appetunt, magicæ artes per eos fiunt, bonis ad exercitium dantur, semper fini hominis insidiantur.

2. Cor. 11. c

Triplici acumine scientiæ vigent dæmones. Primo subtilitate naturæ, & hoc per cognitionẽ vespertinã. Secundo experientia temporum. Tertio reuelatione superiorum spirituum. Primo modo intelligunt naturalia præsentia. Secundo modo naturalia futura. Tertio modo cognoscunt etiam voluntaria.

Multipliciter vero diabolus nominatur, per quod & proprietates suæ cognoscuntur. Vocatur enim diabolus, quod interpretatur defluens, quia defluit, idest corruit spiritualiter, & localiter sicut dictum est. Græce interpretatur diabolus clausus ergastulo, & hoc sibi conuenit, quia non permittitur tantum nocere quantum vellet. Præterea secundum etymologiam diabolus dicitur a dia, quod est duo & bolus, quod est morsellus, quia duo occidit, scilicet corpus & ani-

1. Pet. 5. b

& animam. Item vocatur dæmon, idest, sanguineus, & hoc propter peccatum: vel sciens, quia viget triplici scientia, sicut dictum est. Item Belial, quod interpretatur absque iugo, vel absque domino: quia pro posse contra eum pugnat, cui deberet esse subiectus. Item Beelzebub, quod interpretatur vir muscarum, idest, animarum peccatricum, quæ reliquerunt verum sponsum Christum. Item Satanas, idest, aduersarius, vnde Petrus: Aduersarius vester diabolus, &cet. Item Behemoth, idest, bestia, quia facit homines bestiales. Item Leuiathan, idest, additamentum eorum qui peccata peccatis cumulant.

Luc. 11. b
1. Pet. 5. c
Iob 40. b
Isa. 27. a

De malitia diaboli contra nos. Cap. XXVII.

Diabolus nocet homini multipliciter, quia per violentiam, & hoc quandoque exterius corpus lædendo, sicut fecit Iob: quandoque intra membra ligando, sicut in obsessis: & propter hoc datur paruulis Angelus bonus, ne diabolus in his lædat eos vel exedat. Item nocet per impressionem imaginum mala suggerendo, vel per commotionem sanguinis ad peccatum accendendo, vel sensus exteriores per obiectionem falsarum formarum decipiendo. De his & similibus dicit Gregorius: Aut opprimendo rapit, aut insidiando circumuolat, aut suadendo blanditur, aut minando terret, aut desperando frangit, aut promittendo decipit.

Iob 2. b
Mat. 18. b
Greg. li. 32. Mor. cap. 8.

Diabolus decipit homines quattuor modis. Primo suadendo bonum, sed hoc propter malum, vt cum homini instabili suadet ingressum religionis, & hoc vt postmodum apostatet. Secundo suadendo malum, & hoc sub specie boni: vt peierare pro rebus alterius conseruandis. Tertio dissuadendo bonum tamquam nociuum, vt cum dissuadet bono viro religionis ingressum, ne de hoc pœniteat, & egrediens confundatur. Vel quando dissuadet alicui orationẽ vel eleemosynam, ne per hoc incurrat vanam gloriam. Quarto dissuadendo malum, vt ducat ad peius: vt quando dissuadet temperantiam in victu & somno, vt per hoc inducat ad indiscretã abstinentiã, quod peius est.

Gen. 3. a

Impeditur diabolus in effectu suæ malitiæ multis modis, quandoque scilicet per terminum suæ potestatis a Deo impositum. Item quandoque per resistentiam bonorum spirituum. Habet enim quælibet anima duos Angelos: vnum bonum ad custodiam, alium malum ad exercitium. Item per arbitrium hominis non consentientis. Item per peccati abominationem, quia quandoque dæmones nobilioris naturæ peccata vilia detestantur. Item propter cautelam quandoque omittit facere mala, vt peius fiat, sicut modo non vexat excommunicatos, vt minus timeant tales sententias.

Vtrum autem virtus tentandi minuatur in diabolo quando vincitur, diuersæ sunt opiniones. Dicunt enim quidam quòd superatus in vno vitio, ipsum victorem non possit amplius tentare de eodem vitio, sed alius diabolus potest. Alij dicunt quòd superatus in vno vitio, nullum amplius de illo vitio possit tentare. Origenes dicit, quòd superatus ab vno neminem possit tentare de cetero.

Data est potestas dæmonibus exercendi magicas artes multiplici ratione. Primo ad fallendum fallaces, sicut Ægyptios, & ipsos magos. Vnde etiam quæ ipsi per talem modum acturi sunt, quasi diuinãdo prædicunt. Secundo ad monendum fideles, ne scilicet, tale quid pro magno desiderent, cum videant etiam malos facere huiusmodi. Tertio ad probandã & exercendam patientiam & fidem iustorum.

Exo. 7. b
Tob. 2. c

De Lucifero. Cap. XXVIII.

De Lucifero sciendum est, quòd fuit de supremo ordine superioris hierarchiæ, ac in illo ordine

A supremum gradum tenuit: cui tamquam principi de singulis ordinibus magna multitudo adhæsit, quos omnes secum traxit. Dictus est autem Lucifer quia præ ceteris luxit, suæq. pulchritudinis consideratio eum excæcauit. Primum hominem tentauit, & vicit. Christum tentauit, & victus est. Potestatem tunc amisit, quam vltimis temporibus recuperabit. Nunc religatus est, & in fine soluetur. Peccatum Luciferi fuit, quòd se & suum priuatum bonum dilexit. Excæcatus de altitudine habita præsumpsit, ac propriã excellentiam ambiuit, quasi habiturus fuerit a se, non ab alio, & sine meritis habere voluit. Stare vel sperare cum posset quousque gratia apponeretur, B noluit. Dei similitudinem concupiuit, non quidem causa imitationis, sed potestatis, idest, subditos habere voluit, & nulli subiectus esse concupiuit.

Gen. 3. b
Matt. 4. b
Apoc. 20. a
Isa. 14. d

Quid sit anima secundum diffinitionem. Cap. XXIX.

Post naturam corpoream, & incorpoream dicendum est de natura ex vtrisque composita. Sed primo ex parte mentis, secundo ex parte corporis, tertio ex parte totius hominis. De anima igitur videndum est quid sit, secundum diffinitionem. Porro a C quibusdam diffinitur, vt spiritus, a quibusdam, vt anima, a quibusdam vero, vt spiritus, & anima. Inquantum igitur anima naturam habet spiritus, diffinitur ab Augustino sic in libro de motu cordis, Anima est substantia incorporea, intellectualis, illuminationis capax, vltima reuelatione perceptiua. Ex hac diffinitione cognoscimus quòd spiritus humanus, qui est anima, inter omnes creaturas immediate post Angelos illuminationis diuinæ sit perceptiuus. Anima vero inquantum anima, sic diffinitur a Remigio, Anima est substantia incorporea, regens corpus. Ex hac diffinitione habemus quòd anima est quasi D corporis rector, & motor. Item anima inquantum anima diffinitur a Philosopho in libro de anima, sic, Anima est entelechia corporis physici organici potentia vitam habentis. Entelechia hic dicitur actus primus, siue perfectio. Ex hac diffinitione habemus quòd anima vnibilis est corpori, non omni, sed soli organico & physico, idest, naturali ad susceptionem animæ rationalis disposito. Item anima inquantum est spiritus, & anima, sic diffinitur ab Augustino: Anima est omnium similitudo. Hæc diffinitio data est per comparationem animæ ad creaturas. Anima enim ex sui natura ad suscipiendas omnium rerum E tam corporalium, quàm spiritualium similitudines apta est. Item animæ descriptio talis est, Anima est Deiforme spiraculum vitæ. Hæc descriptio sumitur à Genesi, & datur secundum quòd anima comparatur ad Deum, prout non ex traduce, vel seminali ratione propagatur, sed a Deo corpori creando infunditur, & infundendo creatur. Item Seneca sic diffinit animam, anima est spiritus intellectualis ad beatitudinem in se, & in corpore ordinatus. Hæc diffinitio datur in relatione animæ ad finem, secundum quod non solum separata beatificatur in se, sicut Angelus, immo & in corpore glorificato ipsius F beatitudo ampliatur.

Arist. lib. 2. de anima. tex. 5.
Aug. lib. de spir. & ani. cap. 6. to. 3.

Quid sit anima secundum rem. Cap. XXX.

Quid sit anima secundum rem, diuersas videntur sententias philosophi protulisse. Plato enim dicit animam numerum seipsum mouentem. Aristoteles entelechiam, Pythagoras harmoniam, Hippocrates spiritum tenuem, Heraclitus lucem, Democritus spiritum ex atomis compositum, Hypomenes igneum vigorem. Parmenides dicit eam esse de terra & igne. Epicurus autem ex aere & igne. Inter has diuersitates nos sequimur dicta sanctorum, & catholicorum magistrorum dicentium, quòd anima est

ma est substantia spiritualis & rationalis, ad viuificandum corpus humanum de nihilo creata. Creata est inquantum anima perfectibilis, & imperfecta quantum ad scientiam & virtutes, perfectissima tamen est quantum ad potentias naturales. Et quia incorporea est, sensui non est subiecta, neque secundum dimensionem extensiua. Quantitatem enim habet anima, vt dicit Augustinus, non dimensiuam, sed potestatiuam & virtualem. Et quia simplex est anima, ideo nec augmenti, nec decrementi est susceptiua: quia nec in corpore maiori maior, nec in minori minor reperitur, vt dicit Augustinus. Multitudo quoque potentiarum in anima non ponit maioritatem in animæ natura, sed multiplicitatem effectuum. Anima etiam est vita perpetua, scilicet per memoriam, intelligentiam, & voluntatem ad imaginem Dei facta, capax virtutis, & vitij, susceptibilis pœnæ, vel præmij: arbitrio libera, potentijs & habitibus, ac affectionibus decorata. Caret pondere, figura, & colore. Passibilis & mutabilis est: eo magna, quo capax est æternitatis: eo recta, quo naturaliter appetens est bonitatis: eo bona, quo particeps est diuinitatis.

Ex Aug. lib. de quant. animæ cap. 17. tom. 1.

Ibidem.

Gen. 1. d

Quid sit anima secundum nomen. Cap. XXXI.

ANima dicitur, inquantum corpus animat, & viuificat. Mens, inquantum recolit. Animus, dum vult, Ratio dum rectum iudicat. Spiritus dum spirat, vel quia spiritualem naturam habet, sensus, dum sentit. Memoria dum recordatur. Voluntas dum consentit. Hæc nomina diuersa sunt animę, non propter essentiæ pluralitatem, sed propter effectuum multiplicitatem, & operationem. Dicitur anima ab a, est sine: & æma quod est sanguis, eo quòd sit sine sanguine. Vel dicitur ab a, & nemein, quod est tribuere, eo quòd anima vitam tribuit. Vel dicitur anima quasi anemos, idest, ventus quòd spiritus sit.

De triplici anima. Cap. XXXII.

ACtus animæ triplex est, scilicet vegetare, sentire, & ratiocinari: secundum hoc distinguitur animæ potentia triplex, scilicet vegetabilis, sensibilis, & rationalis. De quibus dicit Ambrosius, quòd anima vegetabilis appetit esse, sensibilis bene esse, rationalis autem optime esse: & ideo numquã quiescit donec optimo coniungatur: propter hoc vi amoris in Deum mouetur tamquam ad centrum, vt in ipso summe delectetur. Hæ autem tres potentiæ in diuersis substantijs tres animę dici possunt. Nam vegetabilis est anima in plantis, sensibilis in brutis, rationalis in hominibus. In homine autem tres prædictæ animæ vna sunt essentia, sed differunt in potentijs: nec obstat quòd in homine successiue, ac diuersis temporibus manifestantur: hoc enim est a virtute formatiua, quæ rationabiliter prius disponit ad vitam quàm ad sensum, & prius ad sensum, quàm ad rationem, præsertim cum natura non in instanti & subito, sed paulatim & successiue operetur. Cum autem anima rationalis infunditur corpori, tunc prædictæ primo infunduntur, non habens actiones suas deinceps a virtute formatiua, sed ab ipsa anima. Anima quoque duas primas potentias, scilicet vegetabilem, & sensibilem exercet tantum in corpore, tertiam vero habet etiam exuta a corpore. Animę vegetabilis, & sensibilis non debent dici animę in homine, nec diuidi vt animæ, sed vt potentiæ, nec anima vegetabilis in sensibili dicenda est anima, sed potentia. Anima autem vegetabilis in vegetabili dicenda est anima, non potentia.

De potentia animæ vegetatiua. Cap. XXXIII.

ANima vegetabilis tres potentias habet, scilicet generatiuam, augmentatiuam, & nutritiuam. Prima est ad speciei conseruationem: secunda est ad conseruationem indiuidui. Tertia est ad perfectionem subiecti. Virtuti autem nutritiuæ quattuor deseruiunt, scilicet, virtus attractiua, quæ assumit necessaria in nutrimento, Item digestiua, quæ separat conueniens ab inconuenienti in alimento. Item retentiua, quæ cibum tamdiu retinet in vno loco, donec debitam recipiat alterationem. Item expulsiua, quæ expellit quod superfluum est in nutrimento: sed ante omnes has est appetitiua.

De potentijs apprehensiuis animæ sensibilis. Cap. XXXIV.

ANima sensibilis duplicem habet potentiam, scilicet apprehensiuam, & motiuam. Apprehensiua diuiditur in apprehensiuam de foris, & apprehensiuam de intus. Vires apprehẽsiuę de foris sunt quinque sensus particulares, siue exteriores, scilicet visus, auditus, &c. Vires autem apprehensiuæ deintus sunt quinque potentiæ interiores animæ sensibilis, quæ sunt sensus communis, imaginatio, æstimatio, phantasia, & memoria. Tradunt Peripatetici omnes vires istas organicas esse, & quòd per instrumenta corporalia suas operationes perficiunt, eo quòd sint circa particularia tantum. Omnis enim forma particularis in materia aliqua est: quoniam forma sine omni materia accepta, vniuersalis est circa quam operatur intellectus. Ista facile est videre in sensibus particularibus: quoniam illi non apprehendunt, nisi per rei sensibilis præsentiam. De virtutibus autem interioribus, quæ sunt imaginatio, æstimatio, phantasia, idem est; quoniam in illis omnibus est apprehensio formæ singularis secundum situm partium eius, & lineamenta, & quantitatem. Omnes istæ potentiæ passiuæ sunt, & patiuntur a formis, & indiuiduis, quæ sunt principia cognitionis sensibilis. Sciendum autem quòd nulla apprehẽsiua sensibilis retinet id quod apprehendit: immo quòd vnã apprehendit, alia retinet. Notandum ergo quòd alia virtus est quæ bene tenet, alia quæ bene recipit, & ista quæ bene tenet, perficitur sicco & frigido; sed illa quæ bene recipit, perficitur humido.

De sensibus particularibus. Cap. XXXV.

SEnsus particularis in quinque diuiditur, scilicet in visum, auditum, gustum, odoratum, & tactum; qui in multis conueniunt, & in multis differũt. Conueniunt enim quinque sensus in hoc quòd sunt vires passiuæ. Sentimus enim intra suscipientes, non extra mittentes. Sensibile autem positũ supra sensum non sentitur. Omnes sensus sunt perceptibiles singulariũ, non vniuersalium. Ad quemlibet sensum extenduntur nerui duo: vnus ad sentiendum, quid agitur circa exteriora: & alius ad motum voluntarium, qui agit vt vis animæ interior, & ad organum dirigit intentionem.

In omni sensu oportet esse proportionem sensibilis ad sensum, quia in medijs delectantur, & in extremis corrumpuntur. Ad sentiendum autem aliquid oportet esse obiectum præsens, & medium deferens, & organum sanum atque conueniens, & animæ intentio actualis. Omnes sensus vnam habent originẽ, scilicet, sensum communem, a quo velut a centro quasi lineæ quædam exeunt. Differunt etiam sensus particulares in multis. Nam quilibet habet speciale instrumentum. Differunt etiam in obiectis, differunt in medio deferente, quia tactus, & gustus habent medium intrinsecus, & alij extrinsecus, Differunt in apprehendendi velocitate: quia visus citissime etiam remota apprehendit. Differunt situ, quia visus est supremus, post auditus, deinde alij per ordinem. Differunt vtilitate, quia gustus, & tactus maxime sunt neces-

necessarij ad conseruationem indiuidui, & speciei. Gustus enim discernit cibum, per quem seruatur animal a nociuo: & tactus discernit qualitates sensatorum, sicut calidum & frigidum, & huiusmodi, vt animal declinet extrema talium qualitatum, ne corruptionem incurrat. Differunt generalitate, quia tactus est generalior, cum non habeat organum determinatum, sed in omnibus membris sit. Differunt etiam in impressionum retentione, sensus enim grossiores fortius retinent suas impressiones, sicut patet in tactu. Nota quòd videmus visu & oculo, sed differenter: nam visu videmus effectiue siue formaliter, sed oculo videmus instrumentaliter. Eodem modo dicendum est de ceteris sensibus. Anima autem alienatur a sensibus tripliciter. Primo in somno, secundo in ecstasi magis, tertio in morte maxime.

De sensu communi, Cap. XXXVI.

SEnsus communis est potentia, quæ omnium sensuum particularium obiecta apprehendit. Omnes enim sensus exteriores a sensu communi, velut a centro particulariter exeunt, & sensatorum suorum similitudines ad sensum communem reducunt, quo mediante de singulorum proprietatibus iudicant, & discernunt. Vnde sciendum quòd sensus communis est fons, ex quo omnes sensus oriuntur, & ad quem omnis motus sensibilium refertur, sicut ad vltimum finem. Hæc potentia quædam habet inquantum est sensus, & quædam inquantum communis est. Inquantum enim sensus est, habet recipere rerum species sine materia, & tamen præsente materia. Inquantum communis est, habet duo, quorum vnum est iudicium sensibilium, per quod nos apprehendimus videre, quando videmus, & audire, quando audimus, & sic de alijs. Si enim hoc iudicium non esset in animalibus, non satis esset videre, & audire vtile: & secundum alios sensus apprehendere. Secundum est multa sensata comparare, dicendo vnum esse dulce, & aliud dulcius esse: & hoc ideo sensus communis habet, quia ad ipsum referuntur omnium propriorum sensuum sensata. Hæc virtus in anteriori parte cerebri ponitur, in loco, vbi concurrunt nerui sensitiui quinque sensuum, qui locus medullosus est & humidus.

De vi imaginatiua, Cap. XXXVII.

VIrtus imaginatiua est potentia apprehensiua, in qua imagines rerum sensibiliū reseruantur. Hæc virtus plus abstrahit quàm sensus, quia sensus non accipit formam nisi presente re: ista autem reseruat formam, etiam re absente. In hoc etiam imaginatio differt a sensu communi, quia sensus communis præsentia rei exterioris indiget, sicut sensus particularis. Ista autem virtus, scilicet imaginatio, thesaurus formarum vocatur: quia in ea, sicut dictum est, formæ a particularibus sensibus receptæ retinentur, & immobilitantur. Hæc potentia in anteriori parte cerebri, seu interiori, sicut & sensus communis ponitur: & hic maior est durities ex frigiditate cerebri proueniens, vbi & imaginatiua retinet impressiones a sensu communi receptas.

De vi æstimatiua, Cap. XXXVIII.

AEstimatiua virtus est, quæ a forma acquisita intentiones elicit, quæ sensu non percipiuntur, secundum quam ouis fugit lupum, & lupus miseretur suo filio: hoc autem non posset fieri, nisi lupus haberet cognitionem eius indiuidui, & quòd hoc indiuiduum sit natus eius, sicut & ouis apprehendit lupum sibi nociuum. ista vero nō possunt fieri per sensum. Æstimatiua differt ab imaginatione: quoniam

A imaginatio solum retinet formas apprehēsas per sensum communem, & ad imaginationem solam non sequitur affectus miseriæ, vel tristitiæ, vel fuga, vel insecutio. Ad æstimationem autem statim sequitur quodlibet istorū. Vnde sicut intellectus practicus se habet ad speculatiuū, ita se habet æstimatiua ad imaginatiuam, & propter hoc æstimatiua non solum apprehensiua est, sed etiam motiua, per hoc quòd determinat ad quid moueri debeat animal, & a quo fugere. Cum enim animal mouetur ad cibum, oportet æstimationem cibi in animali esse. Sed æstimatio non solum mouet, immo etiam apprehendit. Oportet igitur animal habere æstimationem, qua moueatur. Officium igitur æstimatiuæ est apprehendere intentiones, non quidem rationis, sed naturæ. Vnde non apprehendit quid sit syllogismus, aut nomen, aut verbum, vel amicitia, vel inimicitia, commodum, vel incommodum, sicut dictum est. Hæc virtus ponit in prima parte mediæ cellulæ cerebri, quæ calida est ex motu multi spiritus ad ipsam.

B

De phantasia. Cap. XXXIX.

PHantasia est virtus, vel potentia componens imagines cum imaginibus, & intentiones cum intentionibus, & imagines cum intentionibus. Componit inquam, phantasia imagines cum imaginibus, vt est apprehendere aliquid esse album, vel nigrum, vel diuersas formas componere, & fingere chimæras. Componit etiam intentiones cum intentionibus, vt patet in oue, quæ apprehendit nato suo præbenda esse vbera, & alienum esse repellendum. Componit etiam imagines cum intentionibus, vt cum apprehendit ouis formam lupinam esse fugiendam. Per phantasiam maior habetur cognitio, quæ potest haberi in anima sensibili: per hanc enim non solum scit præsentia, sed etiam prouidet sibi in futurum. Per hanc enim quædam animalia faciunt sibi casas, & de cibo prouident in longinquum, per hanc etiam de illo scit quòd sit idem, & de alio quòd sit aliud: & sic de eo omni de quo sententia profertur per modum affirmationis, & negationis. Per hanc quoque videmus aliquid eligere animalia, & aliquid refutare. Ad electionem autem & refutationem præexigitur scientia, & discretio: & ideo multi dixerunt quòd phantasia est aliquid rationis. Sed dicimus non esse veram electionem animi sensibilis, sed aliquid simile. Hæc a vulgo in homine vocatur cogitatiua, cum tamen cogitare proprie sit rationis. Phantasia operatur in somno, sicut in vigilia. Quòd autem in somnis res videntur esse præsentes, hoc est, quia fit reuersio ad sensum communem. Ista potentia quando coniuncta est rationi, sicut est in homine, tunc accipit agendi, & operandi regimen a ratione. Sed quia ratio diuersificatur secundum diuersitatem eorum, de quibus ratiocinatio fit, ideo operationes phantasiæ multiplicantur in homine valde. Vbi autem phantasia non est cum ratione, vt est in brutis, tunc regitur solum secundum instinctum naturæ. Et quia natura vno modo est in habentibus speciem vnam, ideo conceptio phantasiæ operatur in talibus vno modo. Et inde est quòd omnis hirundo facit vno modo nidum suum. Dixerunt autem quidam philosophi quòd istæ virtutes in brutis potius aguntur, quàm agant, sed in homine potius agunt, quàm agantur: quia bruta mouentur secundum impetum, & impulsum appetitus naturalis. Motus autem humani regulantur secundum regimen rationis.

C

D

E

F

Notandum autem quòd melancholici, & infirmi, & amentes multas habent phantasias, sed hoc non est ex illustratione, quę fit per imaginationes rerum sensibilium, sed ex passionibus naturæ, & confusione spirituum ascendentium ad cerebrum, & caput turbantiū. Tales enim spiritus diuersarum imaginationum

num inuolutiones faciunt, generant horribiles visiones, & conceptiones. Præterea sciendum quòd bruta citius recipiunt influxus primi motoris quàm homines, sicut patet in formica, quæ quando cibum colligit, intra tres dies non pluit; & gallus cantum suum per tempus variat: quia mutationem auræ ex influxione primi motoris præsentiunt. Huius dicti hæc est ratio, quoniam homines multum occupantur circa conceptiones suas conferendo, & componendo, & diuidendo: quare & influxiones primi motoris non percipiunt ita cito sicut bruta, quæ non sic occupantur in suis conceptionibus, nec secundum illas operantur, sed tantum secundum instinctum naturæ. Ista vis, scilicet phanthasia, plurimum impedit intellectum, eo quòd nimis occupat animam compositione & diuisione imaginum, non solum acceptarum a sensibus, sed etiam fictarum, maxime autem impedit intellectum, quando aliquid de cælestibus & diuinis imprimitur ei, & hoc ideo, quia conceptiones tales intellectus, vt frequenter, non sunt similes imaginationibus, & fictionibus phantasiæ. Phantasia vero ponitur in medio mediȩ cellulȩ cerebri, tamquam centrum, inter memoratiuam, & imaginatiuam: quia phantasia conuertit se tam super formas, quas accipit imaginatiua per sensum, quàm super intentiones, quas reseruat memoria: & tunc istas formas, ac intentiones diuidit ac componit.

De memoria. Cap. XL.

MEmoria est repositorium præteritorum. Reseruat enim memoria intentiones per æstimationem a figuris rerum elicitas. Anima per memoriam mediantibus rebus sensibilibus redit in ipsas res sensibiles, quæ sunt extra ipsam: & propter hoc oportet actum memoriæ duas præcedere operationes: quarum vna est hoc esse receptum, & hæc est operatio sensus communis: & in hoc memoria incipit. Secunda est hoc esse conseruatum apud nos, quòd fit per imaginatiuam. Oportet etiam quòd ante memoriam quædam virtus operetur quæ ex figuris rerum diuidat rerum intentiones singulares. In hoc autem differunt imaginatio & memoria, quia ista conseruat species rerum, hæc conseruat intentiones specierum. Sciendum quoque quòd memoria differt a reminiscentia: quia memoria discrete, & distincte reuertitur ad res, componendo intentiones distinctas cum imaginibus. Reminiscentia autem siue recordatio est motus, quasi interceptus, & abscissus per obliuionem, & est cum collatione temporis, & loci, & huiusmodi. Reminiscentiæ enim motus non est vniformis, sed causatur ex pluribus principijs circũstantibus illud cuius proprie est reminiscibilitas, cum sit principium multorum prius memoratorum. Cum enim per memoriam fiat rerum apprehensio, quòd eædem res prius fuerint in se, vel in sensibus alijs cognitæ; patet quòd si quis res totaliter est oblitus, non potest per memoriam recordari se esse oblitum. Sed si oblitus est in parte, tunc per id quod remansit, potest reminisci se quandoque sciuisse: vnde per collationẽ reminiscentiæ potest etiam ad id quod oblitus fuerat redire cum illius adiutorio quod remãsit memoriæ. Alia etiam est differentia inter memoriam & reminiscentiam: quia memoriã multa participant animalia, sed reminiscentia solius hominis est, quia reminiscentia est quædam inuestigatio, quæ sine ordine rationis non est, ac sine deliberatione, per quæ antecedens ordinatur ad consequens. Sane cum quis reminisci voluerit ea quæ non eo modo quo per sensum, sed per intellectum apprehendit: hoc non fit per memoriam, quia memoria talia non reseruat, sed intellectus conuertit se super ea, quæ habet apud se, & ea reducit ad actum, quæ habet in habitu: iste autem habitus manet actualiter apud intellectũ possibilem, qui est locus specierum vniuersalium: vnde & vniuersalia prius speculata remanent apud ipsum tamquam in loco suæ generationis, etiam actu, quando illa non considerat. Intellectus autem possibilis ad has species, quas sic habet apud se, conuertitur, vel ab eis auertitur, quando voluerit. Vltimo notandum est quòd memoria ponitur in posteriori parte cerebri, qui locus est siccus propter neruos motiuos, qui oriuntur ex ipso.

De vi sensibili & motiua. Cap. XLI.

SEquitur de vi sensibili motiua: hæc mouet quandoque spiritualiter, quandoque corporaliter. Primo modo dicitur appetitiua, quæ mouet dupliciter, aut diligendo, aut odiendo: & diuiditur in concupiscibilem, & irascibilem, per quas appetit anima bonum, vel insurgit contra malum. Ab his vero duabus, scilicet irascibili, & concupiscibili, oriuntur quattuor affectiones, scilicet gaudium, spes, dolor, & timor. Nam si præsens est, quod concipiscimus, gaudemus, si absens est, speramus. Similiter si præsens est de quo irascimur, dolemus: si absens est, timemus.

Sensualitas autem est vis animæ sensibilis motiuæ, & ad idem mouet, ad quod concupiscibilis, & irascibilis. Sensualitas enim appetit, quæ delectabilia sunt corpori, ac nociua refugit. Differt tamen sensualitas a concupiscibili, & irascibili: quia sensualitas magis coniungitur corpori: & sicut in brutis, ita in homine nulla lege perstringitur, quin semper in appetitus rerum ad corpus pertinentiũ moueatur. Sed concupiscibilis, & irascibilis coniunguntur rationi, & prout sunt in homine, frenantur ratione, ac reguntur in ipsis. Est enim temperantia in concupiscibili, & fortitudo in irascibili, & sic de alijs.

Secundum quòd vis motiua sensibilis mouet corporaliter, sic diuiditur in virtutem naturalem, vitalem & animalem: quarum prima situm suum habet in hepate: secunda in corde, tertia in capite, vt in proximo principio, tamen primum principium est cor. Virtus enim naturalis est motiua humorum, vitalis motiua pulsuum, animalis motiua membrorum. Dicimus ergo quòd virtus naturalis est motiua humorum mediantibus arterijs, & venis, quæ radicantur in hepate secundum Galenum, sed secundum Aristotelem radicantur in corde, & hoc per spiritum naturalem. Est autem spiritus naturalis, substantia subtilis, & aerea vi caloris in corde generata. hæc sanguinem ad singula membra impellit, ex quo corpus vegetatur. Virtus vitalis est motiua pulsuum mediantibus arterijs, quæ radicantur in corde. Spiritus autem vitalis est idem qui & naturalis. Idem dico in substantia, sed differens in virtute, hic per arterias ad membra corporis se diffundens, viuificat ipsum corpus tamquam instrumentum. Virtus animalis est motiua membrorum mediantibus neruis, qui radicantur in capite: & hoc per spiritum animalem. Est autem spiritus animalis idem qui & naturalis, & vitalis: sed animalis dicitur cum ad cerebrum deuenerit. Hic ceteris subtilior per neruos ad organa sentiendi dirigitur, vt sensus & motus secundum locum exinde generetur in corpore animalis.

Circa vires istas denique sciendum est, quòd cum virtutes animales intenduntur, tunc naturales remittuntur, propter hoc in homine dedito studio, vel meditationibus, minus operatur virtus nutritiua, & generatiua, & augmentatiua. Ex quo patet quòd concupiscentia carnis domatur in viro studioso. Vnde ait Hieronymus: Ama scientiam scripturarum, & carnis vitia non amabis. Præterea quando virtutes animales remittuntur, naturales intenduntur: sicut patet in somno, qui describitur esse quies virtutum animalium cum intentione naturalium.

De po-

De potentijs animæ rationalis. Cap. XLII. A

TRia sunt in anima, vt ait Philosophus, scilicet potentiæ, habitus, & passiones. Et potentiæ quidem sunt innatæ, habitus autem sunt acquisiti, vel infusi, passiones vero sunt illatæ, vel innatæ. Habitus enim sunt acquisiti, vt patet in scientia, & virtute politica. Nam ex frequenti studio homo acquirit scientiam, & ex frequẽti bene agere fit homo bonus, bonitate virtutis politicæ. Sunt & habitus quandoque non per acquisitionem, sed per infusionem: sicut sapientia fuit infusa Salomoni, & virtutes Theologicæ conferuntur quotidie paruulis in baptismo, & etiam pœnitẽtibus in iustificatione, & ex actibus non generantur tales habitus, sed potius e conuerso, ex talibus habitibus eliciuntur boni actus ex potentijs. Vnde in habitibus acquisitis sequitur, Quales sunt actus, tales sunt & habitus: sed in habitibus infusis est contrarium, scilicet, Quales sunt habitus, tales sunt & actus. Est tamen verum quòd sicut habitus acquisiti generantur per actus, ita & generant actiones, sed non meritorias, inquantum tales passiones sunt illatæ ab extrinseco. Vocat autem passiones Philosophus ipsas receptiones obiectorum. Sumuntur & aliter passiones, vt dicantur affectiones, sicut dolor, timor, & spes & gaudium.

3. Reg. 3. d (margin, beside "cut sapientia fuit infusa Salomoni") — B — C

De diuisione potentiarum animæ. Cap. XLIII.

NVnc ad diuisionem potentiarum animæ accedamus. Philosophus ergo principaliter diuidit animæ potentias, in cogitatiuã & motiuam, quas Theologus appellat intellectum, & affectum: ipsum autem affectum intelligit voluntatem. Potentia autem animæ tunc dicitur intellectus, dum est apprehensiua: & dicitur voluntas, dum est motiua. Item quædam sunt vires animæ separatæ a corpore, vt velle, & intelligere, secundum quas anima non vtitur corpore, sed vtitur vtenti corpore, scilicet phantasia, quæ sic se habet ad intellectum sicut color ad visum, vt ait Philosophus. Quædam vero sunt vires inseparabiles a corpore, vt vegetabiles, & sensibiles, & quantum ad essentiam, & quantum ad operationem, vt in brutis. Sed in homine separantur vires istæ a corpore quãtum ad essentiam licet anima operationes earum exercere non possit extra corpus. In brutis vero simpliciter pereunt quantum ad vtrumque. Item anima potentias quasdam habet communes cum brutis, vt est sensualitas, sensus particularis, sensus communis, imaginatio, memoria, æstimatio. Quasdam habet non communes cum illis, vt est ratio, & intellectus, & huiusmodi. Item anima habet vires quasdam quo ad se, vt est ratio, voluntas, liberum arbitrium: quasdam habet quibus corpori permiscetur, vt est vis naturalis, vitalis, & animalis, de quibus dictum est supra. Ex iam dictis patet, quòd potentiæ quædam sunt organicæ, quædam non. Item ex prædictis collige, quòd anima rationalis omnes potentias habet animæ vegetabilis, & sensibilis, sed non inquantum rationalis est: verum inquantum rationalis est, addit intellectum & liberum arbitrium, & huiusmodi. Et hoc est quod dicit Gregorius: Omnis, inquit, creaturæ aliquid habet homo. Habet namque homo cõmune esse cum lapidibus, viuere cum arboribus, sentire cum animalibus, intelligere cum Angelis. Quidquid enim virtutis, aut nobilitatis habent naturæ inferiores, habent & superiores, sed perfectiori modo, & nobiliori: & quod possunt inferiores, possunt & superiores, sed nobiliori & perfectiori modo. Propter hoc manifestum est quòd omnes vires quibus communicamus cum brutis, differunt specie, prout sunt in nobis, & in brutis.

D — E — F; Greg. homil. 40. in Euang. ante med. (margin, beside "hoc est quod dicit Gregorius")

De potentijs cognitiuis. Cap. XLIV.

QVattuor assignantur differentiæ virtutis intellectiuæ. Prima assignatur secundum differentiã naturæ: & sic intellectus diuiditur in agentem & possibilem. Secunda datur secundum differentiam obiecti, & sic diuiditur intellectus in speculatiuum & practicum. Tertia assignatur secundum differentiam dignitatis, & sic diuiditur ratio in partem superiorem & inferiorem. Quarta datur secundum comparationem ad actum, & sic diuiditur intellectus in habitum, & in actum. In habitum quidem, vt possit intelligere quando vult: in actum vero, cum actualiter ad intelligere se conuertit, & ad intelligibile. Differentia vero intellectus in effectu, & eius qui dicitur adeptus, sumitur secundum maiorem, & minorem perfectionem ipsius intellectus possibilis. Nam cum intellectus possibilis recipit species cum lumine intellectus agentis; tunc dicitur intellectus in effectu, & etiam in habitu. Intellectus vero cum recipit perfecte lumen secundũ formalem coniunctionem, tunc vocatur intellectus adeptus. Diligenter autem notandum est quòd omnes differentię intellectuum iam prædictæ sumũtur, vel secundum actum, vel secundum habitum, vel secundum modum intelligendi: & nulla sumitur secundum diuisionem potentiæ cognitiuæ, nisi prima tantum, secundum quam diuiditur in agentem & possibilem.

De modo cognoscendi. Cap. XLV.

RES aliter cognoscit Deus, aliter Angelus, aliter homo. Ipse quoque homo aliter per intellectũ Deum cognoscit, & aliter creaturas. Intellectus enim diuinus cognoscit res ex seipso, intellectus autem Angeli cognoscit res per species sibi concreatas, quæ sunt similitudines rerum. Sed intellectus humanus cognoscit res per species abstractas a rebus particularibus per sensum prius cognitis. Vnde sciendũ, quòd sicut sensus cognoscit res præsente obiecto, & sicut imaginatio cognoscit absente obiecto, & tamen cum appendicijs materiæ: ita intellectus cognoscit sine appendicijs materiæ sub intentione vniuersali. Anima igitur per intellectum aliqualiter cognoscit omnia, & attingit. Cognoscit enim Deum supra se, & seipsam in se, & Angelos iuxta se, & quidquid cæli ambitu continetur, infra se. Quis sit autem modus cognoscendi Deum, nota quòd intellectus humanus non cognoscit Deum per abstractionem, sicut alias res: & hoc ideo, quia similitudo abstracta simplicior est illo a quo fit abstractio: Deo autem nihil simplicius est. Alia ratio est, quia in abstractione oportet esse vniuersale & particulare. Particulare quidem a quo fit abstractio: vniuersale autem, scilicet ipsum abstractum: sed nihil horum cadit in Deum. Cognoscitur igitur Deus naturali cognitione, quia intellectus possibilis ita informatus lumine intellectus agentis, quod est similitudo primæ lucis, in hac similitudine cognoscit lumen primum quod est Deus.

Sciendum prętereà quòd per sensum cognoscimus particularia, sed per intellectum vniuersalia: & quando se intellectus conuertit ad particulare vt ipsum apprehendat, tunc similitudo abstracta a particulari erit vniuersalis, & non particularis. Item nihil venit in intellectum, nisi per sensum, & hoc fit duobus modis, scilicet vel simpliciter, vel per accidens. Simpliciter quidem, vt quando intelligimus sensibilia prius per sensum apprehensa. Per accidens autem, quando intelligimus insensibilia per effectum. Notandum est etiam quòd aliud est rem per cognitionẽ in intellectum venire, & aliud est in re iam intellecta versari: quia tunc cognitio rerum per sensum venit in intellectum, sicut dictum est, sed cum intellectus rem iam apprehendit, tunc delectatur, & negotiatur in

tur in illa, etiam sine sensus adminiculo.

Ad cognoscendum autem ista plenius nota, vtrumque verum esse, scilicet quòd per particularia cognoscuntur vniuersalia, & e contra per vniuersalia cognoscuntur particularia. Istud sic patet, quia duplex est vniuersale: vnum scilicet, prout est abstractum, & aliud confusum, videlicet, secundum quod est in particulari. Dicimus ergo quòd ad cognitionem vniuersalis abstracti venimus per particularia, sicut in pueris in quibus prius operatur sensitiua, quàm intellectiua: quia prius cognoscunt particularia per sensum, & postea vniuersalia per intellectum. Sic & Philosophi inuenerunt modum argumentādi per inductionem, quia ex multis propositionibus particularibus, vnam concluserunt vniuersalem, hoc modo: Socrates est animal, Plato est animal, Cicero est animal, ergo omnis homo est animal. E contrario est in vniuersali confuso: quoniam per tale vniuersale venimus in cognitionem particularium: sicut patet, quando videmus hominem a remotis, tunc non cognoscimus, nisi eius substantiam corpoream: sed postea per motum cernitur esse animal: dum vero magis appropinquat, cernitur esse homo: tandem cognoscitur esse Petrus.

Nota quòd secundum Philosophū plura scire possumus, sed vnum solum intelligere: quoniam scire dicit habitum per quem plura scimus: intelligere autem dicit actum, qui non potest esse in intellectu duplicatus. Intellectus enim ad vnum solum se potest actualiter conuertere, & hoc patet quòd quando quis agit duos actus rationis simul vno tempore, vnus est intellectus, & alius memoriæ, siue consuetudinis: verbi gratia, Aliquis dicit horas, & cum hoc in libro quærit concordantias, vel numerat denarios: vnum illorum, scilicet quærere concordantias, est actus intellectus, sed aliud, scilicet dicere horas, est actus memoriæ: sicut etiam animal brutum sine regimine intellectus vadit ad domum ad quam sæpe iuit. Item nota quòd ad intelligentiam rei non requiritur præsentia rei intelligibilis, sed præsentia similitudinis eius tantum: quia res non cognoscitur per essentiam, sed per similitudinem tantum, & e conuerso. & inde est quòd intellectus apprehendit remota sicut propinqua.

De intellectu agente & possibili. Cap. XLVI.

NVnc de intellectu agente & possibili specialiter est dicendum. Intellectus igitur agens est, qui abstrahit species ab imaginatione, siue phantasia, & sua irradiatione facit vniuersales, ac ponit res in intellectu possibili. Nam sicut ad visum corporalē exigitur lux abstrahens intentiones colorum, idest, similitudines a colorato, & ponit eas in aëre, non quidem secundum essentiam, sed secundum intentionem, idest, similitudinem: sic intellectus agens, qui est lux animæ, ponit species abstractas a phantasia in intellectu possibili, non quidem actualiter, sed secundum intentionem, idest, similitudinem. Quare autem inter imaginationem & intellectū possibilem sit potentia media, quæ abstrahit, scilicet intellectus agens, sed inter sensum communem, & imaginationem non sit potentia media, quæ abstrahat? Huius ratio est. quia sensus communis, & imaginatio sunt eiusdem animæ potentiæ, scilicet animæ sensibilis: sed imaginatio & intellectus possibilis non sunt potētiæ eiusdem speciei, quoniam altera est potentia animæ sensibilis, altera animæ rationalis. Intellectus autem possibilis dicitur, quia potest recipere tales species, sed nondum recepit eas; cuius exemplum est tabula nuda nullam habens picturam, potest tamen habere quamcumque. Sane cum intellectus possibilis tales species receperit, tunc, sicut habes supra, vocatur intellectus in effectu, vel in habitu: cum vero illu-

A stratur multitudine specierum sensibilium, tunc est intellectus adeptus. Qualiter autem istæ species remaneāt in intellectu possibili, vel qualiter ad eas fiat per reminiscentiam conuersio, & reuersio, habes supra in cap. de memoria.

Porro intellectus agens, & possibilis differunt, sicut lux & illuminatum, & sicut perficiens, & perfectibile: quia, vt ait Philosophus, intellectus agentis est omnia facere, & intellectus possibilis est omnia fieri. [Arist. lib. 3. de anima, cap. 5.] Et vt plenius innotescat, notandum quòd sicut ad hoc quòd per speculum aliquid videatur tria sunt necessaria, scilicet speculum quod aptum B natum est recipere impressionem corporum obiectorum, color etiam in corporibus obiectis, & lux qua moueatur color & species corporum obiectorum, quæ sine luminis influxu quantumcumque obijciantur, non sunt receptibiles a speculo; sic similiter ad hoc, vt aliquid in intellectu videamus, oportet quòd sit intellectus possibilis, qui aptus natus est recipere species, quemadmodum dictum est de speculo, oportet etiam quòd sint species speculatæ apud intellectum possibilem, qui habet ipsas in habitu, cum sit locus specierum vniuersalium. Sed sicut color in corpore non mouetur, nec species, nisi C mediante lumine imprimantur in speculo, sic nec phantasmata erunt actu intelligibilia, nisi intellectus agens irradiet, & diffundat super eum lumen suum, sicut lux super colores, vt sic secundum actum intelligibilia efficiantur.

De intellectu speculatiuo & practico. Cap. XLVII.

SEquitur de intellectu speculatiuo, & practico, qui ambo in cognitione consistunt: sed in hoc differunt, quòd intellectus speculatiuus cognoscit verum in ratione veri, practicus autem cognoscit verum in ratione boni. Item intellectus speculatiuus vocatur D cognitio speculatiua; sed practicus dicitur cognitio affectiua. Item finis speculatiui est verum, finis autem practici est opus. Item per speculatiuum intelligimus recte, sed per practicum recte viuimus. Intellectus practicus vocatur operatiuus, quia dicitur a praxi, quod est operatio. Item intellectus practicus diuiditur in rationem, & synderesim. Ratio autem diuiditur in partem superiorem, & inferiorem: de quibus per ordinem est dicendum.

De ratione, & partibus eius. Cap. XLVIII.

E RAtio est vis animæ non solum cognitiua, sed etiam motiua. Ratio autem cum iudicat aliquid esse bonum, vel malum, & ibi sistit, tunc dicitur cognitiua. Si autem procedit amplius, & iudicat esse bonum, vt fiat, sic dicitur motiua. Si vero adhuc vlterius procedit, vt non solum iudicet esse bonum, vt fiat, sed etiam id appetit, sic dicitur liberum arbitrium: quoniam liberum arbitrium comprehendit rationem & voluntatem. Ratio autem prout se habet ad bonum particulare, diuiditur in partem superiorem, & inferiorem. Superior pars diuinis ac æternis intendit, inferior autem de transitorijs iudi- F cat, & ea disponit. Item superior pars accipit rationes per leges diuinas: vt, hoc est faciendum, quia Deus præcepit. Pars autem inferior accipit rationes per leges humanas: vt, Hoc est faciendū, quia honestum est, vel quia expedit reipublicæ. Item superior pars rationis dicitur virtus, quę licet vsque ad cōtemplationem æternorum se extendat, differt tamen ab intelligentia, quia intelligentia negotiatur in æternis, per modum rationis, vel intentionis: ratio autem non sic, sed conferendo, & ratiocinando. Differt autem ratio etiam alio modo ab intellectu, quoniam intellectus apprehendit esse rei absolute, ratio autem cum collatione vnius ad alterum. Inferior vero pars rationis dicitur multipliciter: quæ quia circa

res

res corporales versatur, coniuncta est sensualitati, & sæpe allicitur ab ea. vidét enim semper sibi porrigi pomum, idest, illecebram vicinam. Ratio tamen inferior, & superior idem sunt in essentia, sed differunt in officio. Exemplum in oculo sursum & deorsum aspiciente.

De potentijs animæ motiuis. Cap. XLIX.

Virium motiuarum animæ rationalis est diuisio. Diuiditur enim vis motiua in imperatiuam, & consiliatricem, & affectiuam; & affectiuam & consiliatricem simul. Vis imperatiua diuiditur in liberum arbitrium & synderesim. Consiliatrix est ipsa ratio, quæ diuiditur in partem superiorem & inferiorem. Vis autem affectiua est voluntas, quæ diuiditur in thelesin, & bulesin. Vis quæ simul & consiliatrix est, & affectiua, est ipse intellectus practicus.

De voluntate. Cap. L.

Inter dictas potentias primo dicẽdum est de voluntate, quæ inter ceteras motiuas est præcipua, cum sit generalis motor omnium virium. Cum enim intellectus apprehendit aliquid, vt bonum, voluntas imperat viribus affixis ipsis organis, sicut visui ad videndum, auditui ad audiendum, & sic de alijs sensibus. Similiter in motu locali voluntas imperat virtuti animali, quæ est in neruis, & in musculis, & ita mouet ad ambulandum, vel currendum, & ad huiusmodi similia. Sed fallit istud in potentijs animæ vegetabilis, in quibus voluntas suum imperium non exercet. Nutritiua enim & generatiua, & augmentatiua, non secundum nostrum arbitrium, sed naturaliter operatur. Voluntas autem in duas diuiditur partes, scilicet in thelesin, & bulesin, idest voluntatem naturalem, & deliberatiuam: quarum prima, scilicet voluntas naturalis dirigitur per synderesin: secunda vero, scilicet deliberatiua, per rationem. Nota quòd voluntas proprie, & stricte tantummodo rationabilium est, sed large dicitur etiam brutorum esse: improprie vero & quasi metaphorice dicitur etiam esse vegetabilium. Vnde voluntas primo modo sumpta, scilicet prout est rationabilium, proprie voluntas dicitur. Secundo autem modo, prout est brutorum, vocatur proprie desiderium. Tertio modo prout est vegetabilium, vocatur appetitus. Inter potentias autem nulla est liberior, quàm voluntas: quia nec obligatur organo, sicut imaginatio, æstimatio, & huiusmodi: nec cogitur a bono, sicut intellectus cogitur a vero. Vires etiam affixæ organis immutantur necessario immutato organo, quibus omnibus volũtas caret. Vnde ait Augustinus: Nihil adeo in nostra potestate est, sicut voluntas. *Aug. lib. 3. de lib. arb. c. 3. tom. 1.*

Si autem scire volueris, quare voluntas non cogitur a bono, sicut intellectus a vero; hæc est ratio: quia citra primum bonum, nihil est ita bonum quod non aliquid imperfectionis habeat, sed aliquid ita verum est, quod nihil falsitatis habet: vt patet in hac propositione, Quodlibet totum maius est sua parte. Vnde tali vero cogitur intellectus assentiri, sed voluntas nulli bono creato cogitur adhærere. Item voluntas videtur interdum cogi per inordinatum appetitum, prout voluntas quandoque trahit hominem, & allicit, vt bonum spernat incommutabile, & rebus mutabilibus adhæreat, sed in huiusmodi coactione libertas quædam est. Vnde Augustinus: Omne peccatum adeo est voluntarium, quòd si non est voluntarium, non est peccatum. *Aug. lib. de vera relig. c. 14. to. 1.*

De synderesi. Cap. LI.

Synderesis vis est animæ motiua, quæ semper nata est figi in superioribus, naturaliter mouens, &

A stimulans ad bonum, & abhorrens malum: & in istis numquam errat, neque secundum synderesim est peccare. Sciendum etiam quòd synderesis numquam extinguitur totaliter, etiam in diabolo, & in damnatis: remanet enim in illis aliquis eius actus. Synderesis enim quantum ad instinctum boni, & quantum ad displicentiam mali culpæ absolute consideratæ, extincta est in diabolo & damnatis: secundum vero quòd culpa comparatur ad pœnam, sic non est extincta in illis synderesis: & in hunc modum remanet in eis ad pœnam. Isaias: Vermis eorum non morietur. *Isa. 66. g* Habent igitur displicentiam mali in comparatione,
B & collatione ad pœnam.

De conscientia. Cap. LII.

Hoc nomen conscientia componitur ab hac præpositione, con, & hoc nomine scientia, vnde conscientia dicit duo, scilicet scientiam, & secundum hoc conscientia est habitus naturalis, non solum cognitiuus, sed etiam motiuus: inclinat enim animam ad prosecutionem boni, & fugam mali. Alio modo conscientia dicit acceptionem ex parte rationis, quod notatur hac præpositione, con. Primo igitur modo prout conscientia includit scientiam in se, habet
C se sicut superius, & coniungitur synderesi, & semper est recta. Secundo modo coniungitur magis rationi, & sic se habet sicut inferius: hoc modo recipit errorem & conturbationem. In conscientia enim ex parte inferiori bene potest accidere error. Nam ratio cum conscientia cum parti inferiori iungitur, habet versari circa particularia, in quibus sæpe contingit errare, sicut patet in syllogismo cõsciẽtiæ, in quo synderesis proponit maiorem sic: nullum malum est faciendum; ratio subsumit minorem, sic scilicet, hoc est malum; conscientia concludit, ergo non est faciendum. Circa primam non est error: circa secun-
D dam quandoque est error: & ex hoc falsitas in conclusione quandoque oritur. Cauenda est conscientia nimis larga, & nimis stricta. Nam prima generat præsumptionem, secunda desperationem. Item prima dicit sæpe malum bonum: secunda e contra bonum malum. Item prima sæpe saluat damnandum, *Isa. 5. d* secunda e contra damnat saluandũ. Nota quòd aliud est conscientia, aliud est timor conscientiæ. Tunc enim est conscientia, quando quis sententialiter iudicat aliquid esse faciendum vel vitandum: & contra talem conscientiam facere, etiam si sit erronea, pec-
E catum est. Sed contra timorem conscientiæ facere, non semper est peccatum, quia talis timor non est semper ex diffinitiua sententia rationis, per quam iudicet se teneri ad aliquid: sed ex eo quòd vacillat inter dubia, nesciens quid sit melius, vel ad quid teneatur potius, cum tamen non omitteretur quidquid sciret esse placitum diuinæ voluntati.

De conscientia quoque sciendum quòd quãdoque respicit præteritum, quandoque præsens, quandoque futurum. Nam conscientia accusat de præterito, remurmurat de præsenti, & præcauet de futuro. Præterita námque respicit, vt quando conscientia mentem de hoc quod sibi conscia est reprehendit, sicut
F de malo commisso, vel de bono omisso. Præsentia etiam respicit, contradicendo eis quorum per conscientiam habuimus oppositum. Futura quoque respicit, vt quando instruit & stimulat mentem ad ea facienda, vel vitanda, ad quæ ipsa conscientia iudicat nos teneri. Quòd autem conscientia se extendat, vt dictum est, tam ad facta, quàm ad facienda, potest colligi ex diffinitionibus conscientiæ, quæ tales sunt. Dicit enim Ioannes Damascenus, quòd conscientia est lex intellectus nostri. Basilius autem dicit esse rationale iudicatorium. Diffinitiones istæ magistrales sunt, Conscĩẽtia est cognitio sui ipsius. Item Conscientia est animi habitus agendorum, & non agen- *Damascen. lib. 4. de fi. orth. c. 23. Basil. hom. in princ. Prouerb.*

agendorum. Item conscientia est habitus mentis boni & mali discretiuus. Item conscientia est credulitas intentionis ad aliquid faciendum, vel non faciendum animi deliberatione firmata.

Error conscientiæ octo modis causatur. Primo ex ignorantia, quando scilicet nescit quis quid eligendum sit, vel declinandum. De tali errore dicitur: *1. Paralip. 20. c* Cum ignoramus quid agere debeamus, hoc solum residui habemus, vt oculos nostros dirigamus ad te. Secundo ex negligentia, vt cum quis negligit conscientiam discutere, vel si nescit se expedire, negligit tamen ab alijs quærere. Tertio ex superbia, vt quando quis non humiliat intellectum suum, vt melioribus, & sapientioribus se velit credere. Contra *2. Cor. 10. b* quos Apostolus: Captiuantes omnem intellectum vestrum in obsequium Christi, hoc est dicere quòd quilibet in credẽdis plus debet fidei consentire quàm sibi: & in agendis plus debet alijs credere, quàm sibi. Quarto ex singularitate, qua homo sequens sensum proprium, non conformat se alijs, nec sequitur *Num. 11. a* vias communes bonorum. De his in Numeris: Extrema castrorum consumpsit ignis. Quinto ex affectu inordinato, qui sæpe inclinat conscientiam ad id quod tunc homo appetit: & sic facit eam a sua rectitudine deuiare. Seneca: Perit omne iudicium, cum res transit in affectum. Sexto ex pusillanimitate, qua quis timet non timenda secundum rectum iudicium *Isa. 65. a* rationis. Isaias: Dicite pusillanimis, Confortamini, nolite timere. Septimo ex perplexitate, qua homo se credit esse positum inter duo peccata, quorum alterum sit impossibile declinare. Sed sciendum quòd perplexitas nihil est simpliciter: potest tamen quis esse perplexus secundum erroneam conscientiam, qua deposita erit liberatus. Octauo ex humilitate, & cor- *Greg. li. 12. Regist. r respõs ad 10. interrog. Aug.* dis puritate. Gregorius: Bonarum mentium est ibi culpas agnoscere, vbi culpa non est. Error primis septem modis acceptus reprehensibilis est: octauo vero modo laudabilis est, immo nec error dici debet, sed humilis suorum defectuum recognitio, dummodo non sit nimia.

De operationibus animæ. Cap. LIII.

Anima secundum diuersas potentias, multas & diuersas habet operationes. Ipsa enim cognoscit verum per intellectum speculatiuum, affectat bonũ per intellectum practicum. Discernit conferendo inter bonum & malum, verum & falsum per rationem. Discernit simul & eligit per liberum arbitrium. Consentit per voluntatem. Inuenit medium per ingeniũ, stimulat ad bonum per synderesim. Anima autem in actibus suis ordinem habet: nam quod sensus percipit, imaginatio repræsentat, cognitio format, ingenium inuestigat, ratio iudicat, memoria seruat, intelligentia apprehendit, & ad contemplationem adducit. Anima præterea cognoscit res præsentes per sensum, absentes vero per imaginationem, res autem immateriales per præsentiam sui in semetipsa, ac seipsam per reflexionem sui supra se. Habet etiam alios actus anima pertinentes ad corpus, sicut est vegetare per virtutem naturalem, sentire per virtutem animalem, & viuificare per virtutem vitalem, de quibus omnibus dictum est supra.

De quantitate animæ. Cap. LIV.

Anima cum sit simplex, non habet quantitatem dimensiuam, sed virtualem: vnde patet quòd anima secundum essentiam non est in toto corpore: sed in parte corporis determinata, & inde virtutem influit toti corpori: & ad hoc ponit Chalcidius exemplum de aranea, quæ in medio telæ suæ residens, sentit quemlibet motum, siue interius, siue exterius in tela factum. Eodem modo anima in centro cordis

A posita, sine sui distensione totum corpus sibi vnitum sensificat, viuificat, atque mouet. Nec contra simplicitatem animæ est, quòd tres dicuntur esse animæ, scilicet vegetabilis, sensibilis, & rationalis, cuius intelligentia superius est expressa. Anima quoque licet sit simplex, tamen secundum Boetium differt in eo quod est, & quo est: sicut & Angelus, & omne quod est creatum: quæ omnia differunt secundum rationem particularis & vniuersalis.

De immortalitate animæ. Cap. LV.

B Animam esse immortalem auctoritate ostenditur & ratione. Dicitur enim in libro Sapientiæ: Iustorum animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum. *Sap. 3. a* Et infra: Et spes illorum immortalitate plena est. Item in Euangelio: Quærent homines mortem, & non inuenient. Item Gregorius loquitur de malis inferni: Ibi mors semper viuit, finis semper incipit, & defectus deficere nescit. *Greg. lib. 9. Mor. c. 39. cir. med.* Item Ioannes: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. *Ioan. 6. f* Item per rationes. Prima talis est: Omnis corruptio ex contrarietate causatur: nihil autem est quod substantiæ animæ contrarietur. C Præterea anima capax est beatitudinis: Deus autem, vt ait Augustinus, ingenti liberalitate replet omnes creaturas pro captu earum. ergo confert animæ beatitudinem: ad beatitudinem autem spectat vita æterna, & gloria perpetua. Præterea si anima moreretur cum corpore, homo non timeretur mortuus, sicut nec lupus, nec canis mortuus: ergo relinquitur aliquid viuens post mortem hominis quod timetur: & hoc est anima. Præterea cum Deus sit iustus, habebunt iusti præmium, & mali pœnam: sed hoc non fit in hoc mundo, cum mali videantur florere, deducentes in bonis dies suos, vt dicit Iob, boni vero tribulentur: *Iob 21. b* D ergo fiet alibi. sed hoc non potest esse, nisi anima sit immortalis. Augustinus: Transeunt in præsenti tribulationes, & prospera cum tempore: sed cancellatis manibus more Iacob, eadem redeunt sine fine mansura: vt hic tribulati & afflicti, sine fine gaudeant: iucundati vero, & ditati pœnas æternas sustineant. Iacobus: Omne gaudium existimate fratres, cum in varias tentationes incideritis. *Iac. 1. a* Beda super isto verbo: Ne indignemini fratres mei, si mali in mundo florent, & vos patimini: quia non est Christianæ dignitatis in temporalibus exaltari, sed potius deprimi. Mali nihil habent in cælo, vos nihil in mundo: sed E spe illius boni ad quod tenditis, quidquid in via contingat, gaudere debetis. Hieronymus: Difficile, immo impossibile est, vt præsentibus bonis quis fruatur, & futuris: vt hic ventrem, illic mentem reficiat: vt de delicijs ad delicias transeat, vt in cælo, & in terra gloriosus appareat. Præterea Deus fecit animam ad imaginem, & similitudinem suam, *Gen. 1. d* sed Deus est immortalis, ergo & anima.

De libero arbitrio. Cap. LVI.

Liberum arbitrium, vt ait Augustinus, est facultas rationis & voluntatis, qua eligitur bonum gratia existente, malum gratia desistente. *Ex Mag. 2. sent. dist. 24. & 25.* F In hac diffinitione simul ponitur ratio, & voluntas. Ratio quidem, vt consiliarius, voluntas autem, vt imperator. Nam ratio dicit aliquid esse bonum, vel malum; voluntas, dicit, fiat. Nota quòd libertas liberi arbitrij est libera a coactione sufficienti, sed non libera a coactione efficienti: nulla enim coactio exterior est causa sufficiens, vt aliquid fiat, licet quandoque sit efficiens: vt patet in multis qui coacti sunt negare Christum per tormenta: quoniam in huiusmodi coacta voluntas, voluntas est, vt ait Augustinus. Quando vero peccator trahitur a gratia, tunc non destruitur libertas liberi arbitrij, quia cæcus, vel fessus, vel claudus

claudus in foueam cadens quando extrahitur, non fit hoc illo inuito. Libertas liberi arbitrij triplex est, scilicet a necessitate, a peccato, a miseria. Prima libertas est naturæ, secunda gratiæ, tertia gloriæ. Item prima est bonorum & malorum, secunda est tantummodo bonorum, tertia est in cælo regnantium. Ex his patet quòd libertas malorum est velle peccare, & etiam posse peccare: sed libertas in paradiso fuit posse non peccare, & etiam posse non turbari: libertas vero patriæ est nolle, & non posse peccare, nec posse turbari. Patet ergo quòd liberum arbitrium liberius est in bonis quàm in malis, quia in bonis est tantummodo seruitus miseriæ, in malis autem est seruitus miserię & peccati: sed in patria est liberrimum, quoniam omnis talis seruitus destruetur.

Nota quòd licet Deus non possit male facere, & similiter Angelus, & animæ beatæ, tamen est in eis liberum arbitrium: quia bonum eligunt, & malum declinant, non ex infirma necessitate, sed libera voluntate. Eodem modo dicẽdum est de diabolo, quòd habet liberum arbitrium, bonum tamen semper respuit, & malum eligit: sed hoc non facit in eo violenta coactio, sed voluntaria obstinatio. Liberum arbitrium habet se in quibusdam indifferẽter ad bonum & ad malum, vt in primis parentibus, ante lapsum: in quibusdam plus se habet ad malum, quàm ad bonum, vt in regeneratis per baptismum: in quibusdam plus se habet ad bonum quàm ad malum, vt in sanctificatis in vtero: in quibusdam necessario se habet ad malum, vt in infidelibus non regeneratis: in quibusdam necessario se habet ad bonum, vt in confirmatis, sicut fuit beata Virgo post conceptionem filij.

De natura corporis humani. Cap. LVII.

HOmo Græce anthropos dicitur, & est, arbor inuersa, habet enim se caput cum capillis ad modum radicis: brachia vero cum cruribus sunt quasi rami. Solus etiam homo est longi, & lati corporis. Solus quoque homo est erecti corporis, & huius ratio duplex est, scilicet naturalis, & moralis. Naturalis ratio est, quia in alijs animalibus abundat in capite materia terrea deprimens, & deficit calor erigens, quod non est in homine. Est & ratio moralis, vt scilicet rectitudo staturę corporis attestetur rectitudinem mentis sursum ad cælestia tendentis. Accidentia animæ transmutãt corpus; quia forma delectabilis imaginata mouet corpus, sicut tristabilis: & ideo dicit Auicenna, quòd multum tristis, ac lepram timens, erit aliquando leprosus: sicut e conuerso, quòd corporis passiones redundant in animæ turbationem, sicut patet in somno. Item partes corporis humani habent similitudinem totius mundi, quia tanta est distantia inter extremitates duorum longorum digitorum vtriusque manus, quanta est a vertice capitis vsque ad plantam pedis, sicut tanta est distantia a centro capitis ad oppositum tropicum in cælo, quanta est ab Oriente in Occidentem. Corpus humanum ex quattuor componitur elementis: sed apparet terra in ossibus & carne: aqua vero in humoribus, scilicet, sanguine, phlegmate, cholera, melancholia. Aër continetur in pulmone, & hoc patet, quia semper in motu est: nam pulmo ventilabrum cordis est, ne nimio calore dissoluatur. Ignis continetur in corde: & ideo inferius est latum, & superius acutum, quam formam ignis tenet. Membra corporis triplicia sunt. Sunt enim quædam radicalia, hepar, cor, cerebrum, genitalia, inter quæ tria prima sunt de esse indiuidui: in quibus, vt supra dictum est, sedem habet spiritus naturalis, vitalis, & animalis: sed membra genitalia sunt ad conseruationem speciei. Alia sunt ad conseruationem speciei. Alia sunt membra deseruientia, vt venæ, arteriæ, & nerui, per quæ vehitur ille triplex spiritus, vt habetur supra. Alia sunt membra officialia, vt manus, pedes, & huiusmodi. Sunt etiam membra, tam artificialiter ordinata, vt mutuo sibi deseruiant: nam superiora inferioribus administrant gubernationem, vt patet in oculis. Item inferiora præbent superioribus supportationem, vt patet in pedibus & cruribus, quæ totum pondus aliorum membrorum sustinent. Item media impartiuntur vtrisque defensionem, & necessariorum conquisitionem, vt patet in manibus & brachijs. Item sic sunt ordinata, vt mutuo sibi condoleant. Nam si vnum membrum dolet, condolent ei omnia membra, & hoc propter connexionem, & colligantiam. Item sic ordinata sunt, vt quãdo vnum membrum deficit, alia eius defectum suppleant: vnde videmus aliquos carẽtes manibus comedere cum pedibus: & alios carentes pedibus, cum manibus ambulare. Item sic ordinata sunt, vt vnum membrum periculis se exponat pro alio, vt patet in capite, pro cuius defensione alia membra periculis se exponunt. Item magnus dolor in vno membro, facit minorem in alio non sentiri. Item membra, quorum motus subest libero arbitrio, tam promptam obedientiam seruant, vt inter imperium voluntatis & executionem operis quasi nulla mora videatur: & hanc obedientiam videmus seruare oculum in videndo, linguam in loquendo, os in comedendo, manus in operando, & huiusmodi.

De physionomia hominis. Cap. LVIII.

DIuersę membrorum dispositiones secundum artem physionomiæ diuersos effectus ac mores indicant in homine, non quòd ista signa necessitatem imponant moribus hominum, sed ostendant inclinationem naturæ, quæ tamen retineri potest freno rationis. Sequimur igitur in hoc tractatu magnos huius artis auctores, scilicet Aristotelem, Auicennam, Constantium, Philemonem, Loxum, Palemotium, incipientes a complexionibus. Melancholicos, tristes & graues esse dicimus, sanguineos vero horum opposita habere videmus. Cholerici faciles sunt ad iram, & phlegmatici pigri sunt & somnolenti. Physionomia sexus est, quòd masculus animus vehemens est ad impetus, studiosus, & animosus: feminæ autem misericordes sunt & timidæ. Capilli molles, & rari, hebes ingenium proloquuntur. Item capilli crispi pronunciant hominem timidum, & lucri cupidum. Capilli nimium depressi, & fronti imminentes ferum declarant animum: his concordat capitis vrsini capillatura. Item capilli flaui, crassi, & albi indicant indociles. Capilli vero subnigri, si sint moderate tenues, mores indicant bonos, & bonam hominis complexionem. Caput nimis magnũ, stolidum indicat. Caput autem globosum & breue, est sine sapientia & memoria. Caput humile superius, & quasi planum, insolentiæ & dissolutionis dat indicium. Caput oblongum aliquantulum, & malleo simile, hominem circumspectum ac prouidum indicat.

Frons angusta nimis indocilem & voracem declarat: lata vero paruitatem significat discretionis, sed rotunda designat iracundiam. Item humilis & demissa significat verecundum, & non admittentem turpia. Item quadrata & moderatæ magnitudinis, magnæ sapientiæ, & magnanimitatis est indicium.

Supercilia arcuata, quæ coniunguntur vsque ad cornu nasi, significant subtilem & studiosum in omnibus operibus suis. Si autem ibidem coëunt, tristem hominem, & parum sapientem demonstrant: Si autem arcuositas declinat ad tempora, & gibbositatem genarum, significant negligentem. Item supercilia si sint longorum & multorum pilorum, significant ferum, & magna meditantem.

Oculi qui tamquã guttulę liquoris nitidi relucent, mores

A mores compositos indicant. Quando varie mouentur, vt modo currant, modo quiescant, significant mala reuolui iam in animo, sed nondum esse perpetrata. Oculi glauci, splendore tamen micantes, significant audacem & peruigilem ad malitiam. Oculi magni trementes, & obscuri significant potationem vini, & intemperantiam veneris. Oculi pure nigri significant imbecillem, & sine virtute animum, & lucri auidum. Quando autem guttulæ rubentes aliquantulum ibi sunt, & tamen nigræ apparent, animum iustum, probum, & ingeniosum ostendunt. Vbi autem in nigris oculis guttulæ vehementer rubent, & aliquæ tendunt ad quadraturam, & quædam B sunt pallidæ, quædam glaucæ, & circuli qui forinsecus ambiunt pupillas, sunt sanguinolenti, & sunt magni oculi, & nitor pupillæ mouetur, vt mouetur palpebra, tales, inquam, oculi significant animum, qui omnium excedit morem ferarum. quidquid enim nefandorum cogitari potest, talibus oculis perpetrabile est, nec etiam a domestico cessabunt sanguine. Oculi nimium prominentes rubicundi, & parui, linguam declarant effrenatam, & corpus instabile. Oculi acriter intuentes, si sunt humidi, indicant hominem veridicum, ac in agendis velocem ac prouidum. Oculi qui frequenter clauduntur, & frequenter re- C serantur, timidum ac imbecillem declarant. Oculi multæ apertionis significant stultum, & inuerecundum. Si autem multæ clausuræ sunt, significant mobilem, & inconstantem in omnibus factis suis.

Aures prominẽtes & valde magnæ significant stoliditatem, & garrulitatem, & imprudentiam: sed valde paruæ, malignitatis sunt indicia. Aures nimiũ rotundæ indocilem significant. Aures oblongæ & angustæ inuidiæ signa sunt. Aures iacentes, & supra caput applicatæ pigritiam designant.

Genæ crassæ significant ignauiam, & somnolentiam, nimium autem tenues malignitatem. Genæ D rotundæ inuidiæ arguuntur.

Nares patulæ, alacritatis & fortitudinis dant indicium: longæ vero & tenues, mobilitatis, & leuitatis signum habent. Narium autem pars, quæ iuxta frontem est, si nec alta, nec humili, sed æquali linea descendat, virile signum est: & prudentiam & constantiam demonstrat. Nares minores debito furibus assignantur.

Omnis vultus cum plenus est, & crassus, ignauum & voluptatibus deditum significat: vultus dependẽs cogitatorem subdolum indicat.

E Labia tenuia in ore maiori, si superius labium aliquantulum exuperet super inferius, magnanimum indicant & fortem. Tenuia vero, & parui oris imbecillem animum, & versutum indicant. Labia vero soluta aliquantulum ab ore dependentia, inertem demonstrant. Nam in asinis, & equis antiquis ita inuenitur.

Os paruum conuenit tam vultibus muliebribus, quàm hominibus effeminatis: sed quod vltra modũ dilatatur, voracem indicat, & immitem, & impium. Talis enim oris rictus marinis monstris conuenit.

F Mentum prolixum aliquantulum demonstrat minus iracundum, & minus perturbatum. Qui os paruum & breue mentum habent, immites sunt & inuidi. Hos enim Plato ad serpentes referebat. Vtilius est mentum commensuratum, secundum aliquid ad quadraturam accedens. Mentum si longe in prolixum distendatur, dolis assuetum ostendit.

Vox similis existens voci ouium, aut caprarum, stultitiæ habet indicium. Qui autem in modum auium vocem intendunt, de facili sunt leues. Vox tenuis, & quasi lugubris, tristem indicat, & suspiciosum. Quorum vox in nares incurrit, ita vt nares consonent, mendaces sunt & maleuoli, ac malis alienis gaudentes.

Ceruix longa & tenuis eum significat, qui magna meditatur. Ceruix rotunda probat virtutem animi, & corporis humilitatem. Ceruix breuis indicium est eius, qui cum temeritate audax est. Ceruix nimis erecta insolentem & contumacem dicit.

Pectus quod multis carnibus est congestum, indociles & ignaros indicat. Pectus quod longius est, quàm venter prudentem indicat. Pectus si cum ventre nimietate pilorum tegatur, significat hominem instabilem, & animum sine religione ac pietate. Cum autem solum pectus capillos præfert, animosum designat.

Humeri tenues, & qui in acumine erecti sunt, insidiosum indicant hominem.

Brachia quando in tanta prolixitate extenduntur, vt erecto corpore extremitas medij digiti appropinquet ad genu, licet forte a mensura quattuor digitorum deficiat, huiusmodi habiles homines & fortes dicunt: cum autem prolixitas hæc ad femur desinit, vel parum vltra, declarat homines maleuolos, & malis alienis gaudentes.

Manus nimium breues & exiguæ, fortes designant & sagaces. Crassæ manus, si digitos breues vltra modum habeant, tergiuersorem declarant, insidiosum & furem. Manus intortæ & tenues loquaces significant & voraces.

Vngues albi plani, & molles, ac tenues, ac rubentes, & bene perlucidi, optimum ingenium indicant. Vngues inflexi, & curui, impudentes indicant & rapaces. Vngues breues nimium, declarant malignum.

Digiti collecti & globati auarum dicunt, & malignum. Digiti parui & tenues stultum demonstrant. Digiti vero parui & grossi inuidũ indicant & audacẽ.

Latera tenuia, & angusta timiditatem indicant. Latera referta carnibus, & dura, ostendunt hominem indocilem, hæc enim ad ranas secundum Platonem referuntur.

Pars cruris quæ sub genu est, quæ vocatur sura, quando plena est, & quasi grauida intemperatum hominem significat, & impudentem: molles suræ effeminatis assignantur.

Pedes crassi & breues valde infirmum hominem indicant. Pedes nimium prolixi ad hominem dolosum referuntur. Pedes pertenues & breues produnt hominem malignum. Qui longis passibus incedunt, magnanimi esse solent, & efficaces. Qui celeriter incedendo se comprimit, & vultum deducit, atque totum corpus implicat, significat timidum, parcum & versutum. Qui breues passus habet, eundoq. accelerat, malignus esse dicitur atque imbecillis.

Color cutis niger versutum indicat. Color albus rubeusq. fortes animososq. ostendit. Color vehementer albus cum pallore, defectum virtutis significat ex nimia victoria phlegmatis. Color ignitus lucentibus oculis ad insaniam vergit. Color medius inter nigrũ & album qui declinat in brunum, si clarus est, ostendit virum boni ingenij, & bonorum morum.

De regulis generalibus physionomiæ. Cap. LIX.

Generaliter ergo tenendum est, quòd membra quæ in proportione sunt naturali quo ad figuram, colorem, quantitatem, situm, & motum, indicant mentis bonam habitudinem naturalem. Membra vero quæ non habent proportionem debitam in figura, quantitate, situ, & motu, peruersam mentem indicant. Præterea dicebat Plato, quòd quæcumque similitudo animalium aliquorum in hominibus est, tales homines etiam imitantur talium mores. Notandum insuper quòd licet per signa membrorum naturalium mores hominum cognoscantur, non tamen imponunt necessitatem, sed ostendunt inclinationem naturæ: nec semper denunciant affectus hominum, sed frequẽter & probabiliter. Item propter signa exteriora, de quibus dictum est, non statim profe-

proferendum est iudicium: quia forte signum est per accidens, & non per naturam: & forte victum est per contrariam consuetudinem, & freno rationis tenetur. Vnde narrat Aristoteles, quòd discipuli Hippocratis detulerunt Philemoni excellenti physionomo pictam imaginem Hippocratis, qui pronunciauit de ipso, quòd esset vir luxuriosus. Illis autem indignantibus, & culpantibus Philemonem, quòd de optimo viro taliter iudicasset, retulerunt hoc Hippocrati: qui confessus est Philemonem hoc rectè iudicasse, sed ex amore Philosophiæ & honestatis dixit se concupiscentias cordis sui vicisse, & accepisse per studium, quod naturæ fuerat denegatum. Denique sciendum est quòd signa exteriora non referuntur nisi ad eas passiones, quæ naturaliter insunt homini, sicut est ira, concupiscentia, & huiusmodi: non autem ad eas, quæ sunt animæ solius; sicut est musica, geometria, & similia. Sciendum quoque, quòd in oculis principaliter consistit omnis perfectio physionomiæ: & sic oculorum indicium confirmat ceterorum membrorum indicium. Si autem contrariantur, tunc præualent indicia oculorum: propter quod omnes physionomi affirmauerunt oculum esse verum cordis nuncium. Augustinus: Impudicus oculus, impudici cordis est nuntius.

Factum hoc de Zopyro physiognomone, & de Socrate narrat Cicero lib. de Fato.

Aug. regula 3. c. 12. to. 1. & ep. 109. ante med. to. 2.

De toto homine. Cap. LX.

POstquam expeditum est de homine ex parte mentis & ex parte corporis, nunc dicendum est de ipso prout est compositus ex vtroque, vbi specialiter ostenditur Dei potentia: quia naturas tam distantes coniunxit in vnam personam perfectam, scilicet corpoream, & incorpoream, quæ maxime distant in prædicamento substantiæ. Præterea cum esset vna sola creatura quæ habebat intus cognitionem per intellectum, vt Angelus: & alia, quæ habebat foris per sensum, vt quodlibet animal brutum, fieri debuit creatura, propter perfectionem vniuersitatis, quæ hac duplici cognitione esset prædita, vt posset legere in libro scripto intus & foris, hoc est in Creatore, & in opere suo. Vnita est anima corpori multiplici ratione, licet separata dignior videatur. Prima ratio est, vt per coniunctionem tam disparium naturarum erigeretur mens ad sperãdam illam vnionem, quæ erit inter animam, & spiritum increatum. Alia ratio est, vt anima seruiendo Deo in corpore, habeat maius meritum: quia vbi maior pugna, ibi maior victoria, & per consequens maior corona. Difficultas enim corporis multum valet ad efficaciã merendi. Tertia ratio est propter complementum vniuersi. Cum enim, sicut dictum est, quædam esset creatura pure spiritualis, quædam pure corporalis conueniens fuit fieri creaturam mixtam, scilicet partim spiritualem, & partim corporalem. Quarta ratio est, quia sicut corpus viuum valet ad fructum pœnitentiæ: sic post mortem resuscitatum valebit ad consecutionem stolæ duplicatæ: quia non solum anima, sed etiam corpus præmiabitur dote sua. Quinta ratio est, quia homo ex defectibus corporis multam habet materiam humiliationis, iuxta id, Humiliatio tua in medio tui. Sicut enim anima ex coniunctione ad corpus, plura consequitur bona: sic & multa contrahit incommoda. Primo, peccati originalis inquinationem: Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? Secundo peccati pronitatem: Proni sunt sensus hominis ad malum ab adolescentia sua. Tertio bene operandi difficultatem: Per agrũ hominis pigri transiui, & ecce totum, &c. Quarto, intellectus hebetudinem: Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam. Quinto continuam impugnationem, ad Galatas: Caro concupiscit aduersus spiritum, &c. Sexto curarum sollicitudinem: Dico vobis, ne solliciti sitis animæ vestræ quid, &c. Septi-

Apoc. 5. a
Mich. 6. d
Iob 14. a
Gen. 8. d
Prou. 24. d
Sap. 9. c
Gal. 5. c
Matt. 6. d

mo passionum multiplicitatem: Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miserijs. Octauo gloriæ retardationem, gloriam enim percipere non possumus, quamdiu in corpore detinemur: propter hoc Apostolus cupiebat dissolui & esse cum Christo.

Iob 14. a
Philip. 1. d

De proprietatibus hominis. Cap. LXI.

PRoprietates hominis sunt istæ, discernere inter honestum, & turpe: vnde solius hominis est honestum prosequi, cum omnia bruta non nisi vtilia & delectabilia prosequantur. Item passiones ordinare ad limitem rationis. Supra mundum per intellectum eleuari: & ideo quando quis per adhæsionem in terrenis, se mundo inferiorem facit, iam quasi honore humanitatis exutus, proprietatem accipit bestiæ, ita vt dicatur fieri per immunditiam porcus, per iram canis, per rapinam leo, & sic de alijs: quod Plato vocauit secundam animarum incorporationem. Amicitiam habet secundum omne genus amicitiæ: & in hoc differt a brutis, quæ non habet amicitiæ speciem, nisi quæ delectationis est, vel connutritorum, & huiusmodi. Intellectualibus theorematibus delectari, & speculari talia. Verecundari in turpi perpetrato. Propter quod inemendabiles dicuntur inuerecundi, quia in aliquo mutati sunt a rationis honore, pecorinam naturam assumentes. Perfecte esse coniugale animal, eo quòd legibus ordinatis faciat honestas nuptias. Ciuile animal esse, quia distributiones, & cohabitationes, & fœdera & pugnas perfectas habet ex vrbanitatibus ordinatas. Disciplinæ esse perceptibile propter rationis vsum. Esse animal mansuetum natura propter ciuilitatem. Esse animal risibile, gloriabile, propter perfectas gaudendi rationes, quæ soli contingunt homini. Esse microcosmum, idest, minorem mundum, eo quòd de omnibus creaturis aliquid habeat homo, videlicet esse cum lapidibus, vegetari cum arboribus, sentire cum animalibus, intelligere cum Angelis. Ex duplici natura esse compositum, scilicet corporali & spirituali. Creaturarum esse dignissimam. Esse animal rationale & mortale. Humana fragilitas in hoc consistit quòd in homine est assiduitas deficiendi, impossibilitas standi, facilitas cadendi, difficultas resurgendi, vilitas nascendi, incertitudo moriendi. Defectus humanus est, quia quidquid habemus, aliunde habemus & imperfecte, insuper & amittere possumus. In homine quoque est moriendi necessitas, & hæc est, vel illata necessitas, sicut fuit in Adam: vel innata, sicut est in nobis: vel assumpta, sicut fuit in Christo.

Greg. homil. 29. in Euang. ante med.

De primis parentibus. Cap. LXII.

SVmma bonitas volens communicare bonũ suum alijs, fecit creaturam rationalem, quæ summum bonum intelligeret, intelligendo amaret, amando possideret, possidendo beata esset. Fecit autem Deus primum hominem, formando corpus eius per ministerium Angelorum de limo terræ in agro Damasceno, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ: hoc est, animam creauit, quam corpori facto vniuit. Factus est autem homo ad imaginẽ Dei in naturalibus, & ad similitudinem in gratuitis. Dicitur autem homo factus ad imaginem Dei potius quam Angelus: quia conuenientiam habet homo cum Deo intus & extra, quod non habet Angelus. Intus enim habet conuenientiam cum Deo secundum memoriam, intelligentiam, & voluntatem, sicut Angelus; sed extra, conueniẽtiam habet quàm non habet Angelus. Nam sicut a Patre est Filius, sic ab homine homo eiusdem naturæ. Præterea sicut Deus prælatus est omni creaturæ simpliciter, sic homo omnibus in suo vniuerso. Item sicut Deus vbique est, sic anima vbique

est in suo habitabili, idest, in corpore, non quidem A per essentiam, sed per potentiam. Dignitas humana est in hoc, quòd Deus fecit hominem ratione sapientem, vita innocentem, dominio potentem. Primum notatur in hoc quòd homo factus est ad imaginem Gen. 1. d Dei: secūdum, quòd ad Dei similitudinem: tertium, quia præpositus est homo cunctis animantibus, & alijs creaturis, quæ omnia sibi seruiunt. Ex his nota quòd voluntati bonorum hominum non solum subditur creatura, sed etiam ipse Deus omnipotens. Psalmista: Psal. 144. d Voluntatem timentium se faciet, &cet, Item Angeli, qui deputantur ad custodiam. Item dæmones, qui dantur ad exercitium bonorum. Item ho- B mines boni, qui sunt socij tribulationum, & erunt socij consolationum. Item homines mali qui bonos magis promouent persequendo, quàm possent facere seruiendo.

Corpus tale dedit Deus primo homini, quòd animæ subiectum esset, vt esset obtemperans sine rebellione, esset etiam propagabile sine libidine, esset vegetabile sine mortalitate, esset proportionabile quantum ad complexionem æqualem, esset quoque conforme animæ, vt sicut anima erat innocens, & tamen poterat peccare, sic corpus esset impassibile, vt tamen posset mortalitatem incurrere: & ideo pote- C rat mori, & non mori: poterat habere sufficientiam, & indigentiam: poterat obtemperare, & rebellare, & hoc fuit ratione naturæ defectiuæ ex nihilo creatę, nec per gloriam confirmatæ. Fuit tamen corpus ita conditum, vt in eo nulla esset pugna rebellionis, nulla pronitas libidinis, nulla imminutio vigoris, nulla corruptio mortis. Hæc autem immortalitas corporis Adæ principaliter fuit ab anima, sicut ab influente: a corporis æquali compositione, sicut a disponente: a Gen. 3. d ligno vitæ, sicut a vegetante: a regimine vero prouidentiæ diuinæ, sicut ab interius conseruante, & exterius protegente. Factus est itaque homo absque D omni culpa, & miseria, nec ad culpam habuit fomitis incitamentnm. Insuper datum est ei quadruplex adiutorium. Primum ad recte volendum, quod est conscientia. Secundum ad murmurandum contra malum, & ad stimulandum ad bonum, quod est synderesis. Tertium fuit scientia illuminans intellectum ad cognoscendum Deum suum, sicut seipsum, & mundum istum, qui factus fuerat propter ipsum. Quartum fuit charitas accendens affectū ad diligendum Deum super omnia, & proximum suum sicut seipsum. Prima duo pertinent ad perfectionem naturalium, alia duo ad perfectionem pertinent gratui- E torum, quorum vnum fuit gratiæ gratis datæ, scilicet scientia: aliud gratiæ gratū facientis, scilicet charitas. Accepit homo triplicem oculum, primum carnis, quo videret mundum: secundum rationis, quo videret animum: tertium contemplationis, quo videret Deum. Et sic oculo carnis videt homo quæ extra se sunt, oculo rationis quæ intra se sunt, oculo contemplationis quæ sunt supra se. Notitiam enim Dei habuit, cuius pręsentiam quodam interiori aspectu rationis contemplabatur, non tamen ita excellenter vt in patria, nec ita in ænigmate, vt modo in via. Res etiam factas nouit, quia animantibus omnibus F nomina imposuit. Notitiam quoque sui habuit: quia qualis factus erat, sciuit; & quod agere, & quod ca- Gen. 2. c uere debet, intellexit. Fuit quoque sine pœnalitatibus, quia nec esuriuit, nec sitiuit. Item frigus vel æstus, labor aut infirmitas eum non læsit. Nec mortem expectauit, quia viuus erat ad gloriam transfe- Gen. 2. d rendus. Vestibus non eguisset, & nudus verecundiam non sensisset. Natura in eo, quo ad deformitatem membrorum, non errasset. Conceptus fuisset sine pudore, partus sine dolore. Motus membrorum subiecti fuissent voluntati.

De preceptis Adæ datis. Cap. LXIII.

ADam factum Deus in paradisum transtulit, & ibi de costa dormientis Euam sibi sociam formauit. Hanc non fecit de capite, ne viro dominaretur; nec de pedibus, ne contemneretur: sed de latere; vt amoris vinculum probaretur. Duplex bonum illis Deus præparauit, vnum temporale, aliud æternum. Primum dedit, secundum promisit. Ideo duplex præceptum primus homo habuit, vnum naturæ, ad custodiendum bonum datum; aliud disciplinæ, ad promerendum bonum promissum: & hoc nō poterat promereri melius, quàm per puram obedientiam, quæ tunc mera est, quando præceptum ex se solo obligat, & non ex alia causa: & tale dicitur præceptum disciplinæ, quia per ipsum discitur quanta sit virtus obedientiæ. Vnde & disciplinæ præceptum dicitur: quia vitare lignum scientiæ non suadebat natura, sed disciplina. Præceptum vero naturæ duplex fuit: vnum de conseruatione indiuidui: vt ibi in Genesi: De omni ligno paradisi comedetis. Gen. 2. e Inter quæ ligna fuit in medio paradisi specialiter nominatum lignum vitæ, sic dictum ab effectu, quia corpora primorum parentum debebat continue vegetare. Aliud fuit præceptum naturæ pro conseruatione speciei, vt illud: Crescite & multiplicamini. Gen. 1. d Circa præceptum disciplinæ nota quòd aliquid prohibetur, quia malum, Non furtum facies. Aliquid Exo. 20. b quia occasio mali. In Matthęo: Non iurare omnino: Mat. 5. f sicut prælatus multa prohibere potest, quæ tamen non sunt expressa in sua regula. Aliquid ad probationem obedientiæ, & tale fuit præceptum de ligno vitę.

De paradiso. Cap. LXIV.

HOmo prędictis fultus auxilijs accepit locum paradisi terrestris in habitationem tranquillam. Fuit autem locus ille, vt ait Damascenus, exultatio- Damascen. lib. 2. de fi. orth. c. 11. statim à prin. nis vniuersæ promptuarium, qui terra excelsior est positus, & temperato ac purissimo aëre circumfulget, plantis semper & floribus ornatus est, bono odore plenus, nullumque irrationabilium animalium ibi habitat. Præterea habetur in Genesi, quòd a Domi- Gen. 2. b no paradisus plantatur, fonte, qui diuiditur in quattuor capita, irrigatur, ligno vitæ ac scientiæ boni & Gen. 3. a & d mali decoratur, per Cherubim & flammeum gladiū custoditur. Notandum insuper quòd ibi nullæ sunt tempestates. Duę quoque ibi sunt hiemes, & duę ęstates, & bis fructificant ibi arbores. In vtroque solstitio habent hiemem, & in vtroque æquinoctio æstatem. Huius autē ratio est, quia paradisus sub circulo æquinoctiali situs est. Item semper habent æquinoctium.

De casu primi hominis. Cap. LXV.

INuidens ergo diabolus felicitati hominis, in specie serpentis ipsam mulierem, tamquam fragilio- Gen. 3. a rem aggreditur tentandam: quàm cum in responsione dubitantem cerneret, fortius institit: & tandem vincens eam, virum illa mediante deiecit. Processit ergo sic: Primo scilicet quærendo, Cur præcepit vobis Deus, &c. Secundo asserendo falsum. Nequaquam moriemini. Tertio promittendo, Eritis sicut Dij, scientes bonum & malum. Processus iste fuit maximæ versutiæ, quia processit experiendo, impellendo, & alliciendo. Experientiam enim accepit interrogatione, impulit in mendacij assertione, allexit in falsa promissione. Allexit autem diabolus mulierem per triplex appetibile, scilicet, per scientiam, quæ est appetibilis rationi: per excellentiam ad modum Dei, quæ est appetibilis irascibili: per suauitatem ligni, quæ est appetibilis concupiscibili. Igitur vir in vno peccauit, quia lignum vetitum gustauit: vnde & pœnam accepit, vt in sudore vultus sui pane suo

Gen.3.b.c suo vesceretur. Mulier autem in duobus peccauit. Nam superbiuit, & vetitum comedit: vnde & duplicem maledictionem habuit, scilicet, Sub viri potestate eris, & hoc propter primum. Item, In dolore paries, & hoc propter secundum. Diabolus vero in serpente tria fecit, inuidit, mentitus est, decepit: vnde propter primum dictum est ei: Supra pectus tuum gradieris: propter secundū, Terram comedes: Propter tertium, Ipsa conteret caput tuum. Si autem scire volueris quis eorum plus peccauit, scilicet vir an mulier, notandum est quòd quantum ad aliqua plus peccauit mulier, & quantum ad aliqua plus vir. Nam mulier plus peccauit quo ad peioris finis intentionē. Voluit enim fieri sicut Deus: sed vir intendebat non contristare delitias suas. Item mulier peccauit in plures, quia in se, in Deum, & in proximum. Item damnosius peccauit mulier, quia plures maledictiones recepit. Vir autem peccauit plus quantum ad originem, quia ex certa scientia. Item vir peccauit maiori ingratitudine.

Gen.3.c

Querunt multi cur Deus hominem fecerit qui peccare posset, & ad hoc assignantur plurimæ rationes. Prima est, vt ostendatur diuina potentia, qui solus inuertibilis est, omnis autem creatura vertibilis est. Secunda, vt declaretur Dei sapientia, quæ de malo scit elicere bonum: quod non potuit fieri nisi Deus creaturam fecisset vertibilem in malum. Tertia, vt manifestetur Dei clementia, qua Christus per mortem suam hominem perditum liberauit. Quarta, vt ostendatur Dei iustitia, qua non solum reddit bonis præmia, sed etiam malis supplicia. Quinta, vt homo non sit peioris conditionis, quàm aliæ creaturæ, quas omnes Deus sic administrat, vt eas proprijs motibus agere sinat: vnde & hominem in proprio arbitrio relinquere debuit. Sexta est, laus humana. Laus enim enim est viri iusti, qui potuit transgredi, & non est transgressus. Septima est, decor vniuersi, quia opposita iuxta se posita magis elucescunt, ita mali bonos commendant ad inuicem comparati. Octaua ratio est, quia boni exercitantur & probantur per malos. Adam autem & Eua ob peccatum de paradiso expulsi sunt, sicut Lucifer de cœlo: & in hac valle miseriæ habitantes facti sunt mortales. Nam sicut in cælo est non posse mori, & in paradiso posse non mori; sic in terra est non posse non mori; sic in inferno est semper mori. Ex his patet quòd primus status hominis fuit innocentiæ: secundus gratiæ: tertius culpæ: quartus pœnitentiæ: quintus gloriæ. Dum enim inordinate erexit se supra se, cecidit miserabiliter infra se, scilicet a statu innocentiæ, & gratiæ in statum culpæ & miseriæ. Item quia factus est inobediens suo superiori, iusto Dei iudicio factum est, vt sibi fieret inobediens suum inferius, scilicet caro, & maxime circa membra virtuti generatiuæ deseruientia.

Eccl. 31.b

Gen.3.d

Apoc.12.b

De ordine tentationis in nobis. Cap. LXVI.

ORdo tentationis qui fuit in primis parentibus, etiam in nobis completur. Nam sicut serpens vbi suggessit, mulier delectata est, vir comedit: sic in nobis secundum Gregorium, diabolus gerit serpentis officium: sensualitas vero, quæ in carne est, officium mulieris, & ratio tenet locum viri per consensum. Vel dicas secundum Augustinum, quòd suggestio serpentis est primus motus ex fomite: comestio vero mulieris, delectatio cogitationis, scilicet per inferiorem partem rationis, sed comestio viri est consensus superioris partis rationis. Per hæc enim tria, scilicet, suggestionem, delectationem, & consensum, homo in tentationem ducitur: quia tentatio per suggestionem inchoatur, sed per delectationem, progreditur, per consensum autem consummatur.

Greg.li.3.reg. Past. c.1. admonit.30
Aug.lib.2. de Gen.con. Manich. c.14. to.1

Sunt autem alia tria, per quæ quis in tentatione detinetur, scilicet opus prauum, consuetudo, & desperatio. Sciendum item est quòd tentatio est triplex. Prima est a diabolo, vel per modum suggestionis, vel per modum afflictionis. Secunda est a mundo, qui voluptate, vel vanitate allicit, vel persecutione frangit. Tertia est carnis, quæ per sensualitatem, ac fomitem ad peccatum impulit: quibus ratio consentiens peccatum perficit. Duę sunt tentationis species: Prima scilicet diaboli, secunda mundi, & sunt extra nos, & non habent peccatum. vnde Augustinus: Tentatio cui non consentitur, non est peccatum, sed materia exercendæ virtutis. Tertius modus tentandi est intra nos, & est peccatum veniale, cum primus motus est tantum: sed mortale, si consensus aduenerit. Contra prædictos tentatores dedit nobis Deus tria remedia, quia contra diabolum habemus spiritus & Angelos bonos, qui ad bonum nos stimulant, & contra insultus diaboli defendūt. Item contra mundum habemus exempla Sanctorum, quos nec alliciebant mundi blandimenta, nec terrebant supplicia. Item contra carnem habemus bona naturalia, scilicet synderesim, & vim irascibilem, quæ naturaliter nos docent non acquiescere carni, sed spiritui. Habemus etiam gratuita, scilicet charitatem, temperantiam & huiusmodi, quibus carnis vitia mortificamus. Est autem differentia inter tentationes, quæ sunt a diabolo, & quæ sunt a carne. Tentationes enim quæ a diabolo sunt, sæpe oriuntur præter rationem, vt cum nuper satiatus famem patitur, & post longam dormitionem somno grauatur. Tentationes vero quæ sunt a carne, frequenter surgunt propter necessitatem, sed interdum excrescunt in superfluitatem, vt si cibus post ieiunium immoderate appetitur, vel in comedendo mensura & modus non tenetur.

Psal.90.b

Tentatio autem multiplex est: quædam est probationis, & hæc est a Deo secundum quòd Dominus tentauit Abraham. Quædam examinationis, & hæc est ab homine. Quædam præcipitationis, & hæc est a diabolo, qui sic primos parentes tentauit. Quædam delectationis, & hæc est a carne. Quædam consensus, & hæc est rationis.

Gen.22.a
Gen.3.a

Tentationū quattuor sunt species. Prima est aspera, hæc autem fit de laboribus inconsuetis in principio conuersionis. Secunda est vana, & oritur de spiritualibus prosperitatibus, vt cum quis de virtutum successibus gloriatur. Tertia est dubia, vt quādo quis ambigit quid certum de aliqua re tenere debeat: vnde accidit quòd lentior quisque ad bonum redditur, quando id quod agit, bonum esse dubitatur: & pronior fit ad malum, quando malum esse nescitur. Quarta fraudulentia, vt quando diabolus in angelum lucis se transfigurat, sub specie scilicet virtutū inducens vitium, hæc fit quando suadendo honestatem, inducit superbiam, vel dissuadendo discretum obsequium, inducit nimium carnis commodum, vel suadendo iustum iudicium, inducit crudelitatem: vel suadendo misericordiam, inducit remissionem & negligentiam: vel suadendo largitatem, inducit prodigalitatem, & sic de alijs. In talibus autem periculosissimum est periculum non videre. Primam appellat Psalmista timorem nocturnum: per noctem enim aduersitas designatur. Secundam appellat, sagittā volantem in die: quia per diem prosperitas designatur. Tertiam appellat negotium perambulans in tenebris, & hæc propter dubium perplexitatis. Quartam vocat dæmonium meridianum. vnde ait: Non timebis a timore nocturno, a sagitta, & cetera. De his quattuor generibus tentationum, idem ait: Super aspidem, quo ad primum: & basiliscum, quo ad secundum: & conculcabis leonem, quo ad tertiū: & draconem, quo ad quartum.

2.Cor.11.c

Psal.90.a
Ibid.d

Propter prædictas tentationes, vel deceptiones diaboli non sunt etiam licita facienda: & hoc in quinque casibus. Primus est, si diabolus suadet homini aliquid esse bonum faciendum, quod videtur suis consilijs consentire; vnde Christus ipso suadente noluit facere

Matt.4.a

facere panem de lapidibus, quod tamen opus bonum fuisset. Secundus, si proponatur aliquod opus contra legem Dei, non est faciendum. Vnde Machabæi nolebant comedere carnes, quas tempore necessitatis comedere licuisset. Tertius, quando bonum fit cum scandalo aliorum. Peccantes in fratres, &c. & loquitur de idolothytis. Quartus est quando bonum fit per ostentationem. Si osculatus sum manū meam, quæ est iniquitas maxima. Quintus, cum impedit obedientiam superioris. quia licet propter mandatū prælati numquam malum debeat fieri, potest tamen bonum aliquando propter obedientiam prætermitti. Remedia autem contra tentationes sunt, memoria Dominicæ passionis, mortificatio carnis, vtile exercitium, declinatio occasionum, conculcatio principij tentationum.

2. Mac. 7.
1. Cor. 8. d
Iob 31. e

COMPENDII THEOLOGICAE VERITATIS

Liber Tertius

DE CORRVPTELA PECCATI.

Capita hvivs Libri.

De malo in genere. Cap. I.

Malvm triplex est, videlicet culpæ, pœnę, & damni: quod opponitur triplici bono, scilicet honesto, delectabili, & vtili. Nam culpæ opponitur honestum, pœnæ opponitur delectabile, damno opponitur vtile. Malum est vtile multis modis. Primo, propter suam ordinationem, quia per vilificationem ponitur in loco inferiori in vniuersitate rerum, vnde bene ordinatur; sicut ordinate ponitur diabolus in inferno, & fur in patibulo. Secundo modo vtile est propter suam coactionē. Amaritudo enim conscientię cogit hominem a peccato recedere. Arguet te malitia tua, & auersio tua increpabit te. Item in eodem: Vide quàm malum & amarum est te dereliquisse Dominum Deum tuum. Tertio est vtile per ipsius mali considerationem. Ex hoc enim quòd homo malum videt, naturaliter proficit: quia sicut homo naturaliter bonum appetit, ita naturaliter horret malum & fugit.

Hiere. 2. d

De peccati diffinitione. Cap. II.

Post malum in genere, sequitur de malo culpæ in specie. Diffinitur autem peccatum multis modis. Primo sic ab Augustino: [a] Peccatū est voluntas retinendi vel consequendi quod iustitia vetat. Secundo sic ab eodem: [b] Peccatum est dictum vel factum, vel concupitum contra legem Dei. Tertio sic ab Ambrosio: [c] Peccatum est præuaricatio legis diuinæ, & cælestium inobedientia præceptorum. Quarto sic ab Augustino: [d] Peccatum est spreto incommutabili bono rebus mutabilibus adhærere. Prima diffinitio datur secundum causam efficientem, secunda secundū causam materialem, tertia secundum causam formalem, quarta secundum causam finalem. In quarta diffini-

[a] Aug. li. 1. Retract. c. 15. to. 1. & lib. de duab. animab. c. 11. tom. 6.
[b] Idem lib. 22. contr. Faust. cap. 27. tom. 6.
[c] Ambr. li. de Parad. cap. 8.
[d] Aug. li. 1. de lib. arb. c. 16. to. 1.

A diffinitione nota quòd in peccato duo sunt, scilicet auersio a Creatore, & conuersio ad creaturam; quorum primum est quasi formale, secundum quasi materiale. Et in actione non est peccatum ratione conuersionis, si non sistatur in creatura: sed ratione auersionis, in qua est deformitas & contemptus. Quòd autem ratione conuersionis non sit peccatum principaliter, patet: quia potest fieri venialiter quãdoque, vt quando quis delectatur in creatura plus debito, sed tamen citra Deum. Quandoque etiam quis potest delectari in creatura sine omni peccato, vt cum delectatio naturalis est tantum, secundum quod visus delectatur in viridi, & gustus in dulci, & sic de alijs. B Interdum potest etiam quis delectari meritorie: quando, scilicet ad Deum refertur. vnde Psalmista: *Psal. 91. a* Delectasti me Domine in factura tua, &c. Sed tunc sumitur delectatio pro motu, non pro passione.

Quid sit peccatum secundum rem. Cap. III.

Tenendum est de peccato quòd non est substantia vel res aliqua, sed defectus & corruptela. Et dicitur peccatum nihil propter tria. Primo, propter defectum, quia peccatum non est aliqua res naturalis, sed corruptio boni. Secundo, propter effectum, C quia peccatum annihilat hominem, & deficere facit a vero esse. Tertio, propter despectum, quia vilem facit hominem & indignũ præmio. Circa prædicta tamen sciendum est quòd aliud est peccati actus, aliud habitus, & aliud macula peccati, siue reatus. Actus peccati est aliquid: sed quando amplius non fit, esse definit etiam sine gratia: sed peccati habitus qui relinquitur malis ex actibus, etiam aliquid est, & remanet interdum etiam cessantibus actibus, & post infusam gratiam ac peccati remissionem. Peccati vero macula secundum rem, nihil est, & tamen deformat animam non per modum positionis, sed priua- D tionis, sicut truncatio membri deformat corpus, & maculat. Dicit etiam Augustinus quòd etiam sicut *Aug. lib. de natura & gra. contr. Pelagian. c. 20. to. 7.* abstinentia nulla est res, & tamen ex ea corpus languet, ita peccatum non est res aliqua, vel substantia aliqua, & ex eo tamen natura corrumpitur, sed delet ur per gratiam. Notandum præterea quòd peccatũ quandoque transit actu, & remanet reatu, sicut peccatum actuale. Quandoque est e conuerso, cum peccatum transit reatu, & remanet actu, sicut patet in peccato originali post baptismum. Quandoque transit actu simul & reatu, sicut peccatum actuale post pœnitentiam perfectam. Quandoque remanet actu & E reatu, sicut peccatum originale ante baptismum.

Quid sit peccatum secundum nomen. Cap. IV.

Peccatum habet multa nomina. Vocatur enim macula, & hoc quia imaginem animæ deformat. Item reatus, quoniam ad pœnam æternam obligat. Item pollutio & hoc quantum ad contagionem contractam ex terrena delectatione. Item vocatur pœna, inquantum respicit peccatum primi hominis, in quo natura nostra corrupta fuit. Item delictum, secundum quod est recessus a dignitate gratiæ habitæ Item F vocatur culpa, prout respicit pœnam. Item offensa, & hoc quia contra Deum est. Item præuaricatio, & hoc in quantum mandatum Dei respicit. Item vitiũ, idest, defectus bonorum naturalium. Item peccatum, prout est conuersio ad bonum commutabile. Item vocatur scelus propter iniuriam Dei magnam. Item nefas, prout est illicitum personæ perpetranti. Item vocatur crimen, prout est dignum accusatione & pœna.

De origine peccati. Cap. V.

Qvamuis peccatum sit contrarium ipsi bono, non tamen habet esse nisi in bono, nec ortum trahit nisi a bono, quod quidem bonũ est liberum arbitriũ, ac voluntas, a qua peccatum est sicut a prima origine, & in qua est sicut in proprio subiecto. Volũtas igitur est causa peccati: causa dico, non efficiens, sed deficiens. Voluntas enim secundum quòd habet respectum ad suum principium a quo est, scilicet ad Deũ, non est nata elicere ex se, nisi bonum: sed secundum quod habet respectũ ad principium ex quo est, quod est nihil, cum ipsa voluntas sit ex nihilo, tendit ad defectum. Si ergo volumus scire, vnde sit malum culpæ materialiter, dicemus, quòd ex nihilo. Si vero volumus scire, vnde sit formaliter, dicemus quòd ex absentia debiti boni, scilicet speciei, modi, & ordinis. Sed si velimus scire vnde sit originaliter, dicimus quòd a voluntate, siue a libero arbitrio.

De progressu autem peccati nota, quòd peccatum initiatur in cogitatione, procedit & crescit in delectatione, perficitur in consensu.

Circa progressum peccati sciẽdum, quòd quædam antecedunt ipsum peccatum, quædam sequuntur, quædam circumstant. Peccatum antecedunt aliqua ex parte auersionis, aliqua ex parte conuersionis. Ex parte auersionis antecedunt ipsum peccatũ ista, contemptus, omissio, ingratitudo, inobedientia, præuaricatio. Illa vero quæ peccatum antecedunt ex parte conuersionis, sunt hæc, cogitatio, libido, concupiscentia, delectatio, peruersa intentio, consensus. Alia sunt quæ sequuntur peccatum, sicut est macula, idest, deformatio imaginis Dei: & reatus, idest, obligatio ad pœnam æternam. Sunt adhuc alia, quæ peccatum comitantur, vt sunt peccatorum circumstantiæ, quæ peccatum aggrauant, aut diminuunt, quæ continentur in hoc versu:

Quis, quid, vbi, per quos, quoties, cur, quomodo, quãdo.

Actio etiam illa per peccatum deprauatur, quæ est de genere bonorum, quandoque in principio, quandoque in medio, quandoque in fine: & hoc per malam intentionem, vel per negligentiam, vel per vanam gloriam. Vnum peccatum dicitur maius altero multis modis, scilicet causalitate, vt peccatum Luciferi: vel generalitate, vt peccatum Adæ: vel deformitate, vt peccatum Iudæ: vel difficultate remittendi, vt peccatum in Spiritum sanctum: vel periculositate, vt peccatum ignorantiæ: vel inseparabilitate, vt peccatum cupiditatis: vel pronitate, vt peccatum carnis: vel offensione, vt peccatum idololatriæ: vel expurgandi difficultate, vt peccatum superbiæ: vel mentis cæcitate, vt peccatum iræ. Circa peccati grauitatem, nota quòd nihil est peccatum in viro perfecto, quod non sit peccatum in imperfecto, nisi in his quæ nouit. Nam perfectio non mutat genus peccati, sed eius quantitatem auget.

De diuisione peccati. Cap. VI.

Diuisio peccatorum multiplex est. Alia enim est secundum causam efficientem secundum se, vt hæc, Peccatorum aliud est ex impotentia, aliud ex ignorantia, aliud ex malitia. Alia sumitur secundum causam efficientem ratione annexi, secundum quam sumitur hæc diuisio: Peccatorum aliud est ex amore male accendente: aliud ex timore male humiliante, hoc est dicere, quòd homo potius vult peccatũ committere, quàm amato carere, aut malum pœnæ, quod timet, incurrere. Sumuntur etiam peccatorum diuisiones secundum causam materialem, circa quam primo sumitur hæc diuisio: Peccatorũ aliud est cordis, aliud operis. Item hæc: Peccatorum, aliud cogitationis, aliud locutionis, aliud operationis. Secundo modo sumitur sic, Peccatorum aliud est in Deum, aliud in seipsum, aliud in proximum. In Deũ diuiditur sic: Aliud in Patrem, aliud in Filium, aliud in Spiritum sanctum. Alijs tribus modis peccatur in Deum, scilicet male per infidelitatem de Deo sentiendo,

tiendo, item blasphemando, item sacra Dei indigne A tractando. Alio modo peccat quis in Deum. scilicet ipsum tentando: & hoc fit tripliciter. Nam quandoque tentat quis Dei potentiam, vt cum signa petit. Quandoque Dei iustitiam, vt cum per candens ferrum, vel per duellum, vel similia quis iudicium petit. Quandoque Dei misericordiam, vt cum quis Dei bonitatem examinãs cõmittit se stultis periculis.

In seipsum peccat quis tripliciter, scilicet, necessaria sibi subtrahendo, item superflua sumendo, item vltra vires quippiam aggrediendo.

Item in proximum peccat quis tripliciter, scilicet proximo sua auferendo. Item sua sibi in necessitate B non communicando. Item malo exemplo illum ad peccatum trahendo.

Sumuntur præterea diuisiones peccatorum secundum causam formalem: & hoc tribus modis: quandoque naturaliter secundum qualitatem, vel secundum relationem. Secundum qualitatem sumitur hęc diuisio: Peccatorum aliud est commissi, aliud delicti: quorum primum est præuaricatio præceptorum negatiuorum: secundum vero est præuaricatio præceptorum affirmatiuorum. Item prædictum peccatum est duplex contra duas partes iustitiæ, quæ sunt declinare a malo, & facere bonum. Item alia diuisio C sumitur secundũ quantitatem sic: Peccatorum quædam sunt carnalia, quædam spiritualia, sed carnalia maioris sunt infamiæ, spiritualia maioris sunt culpæ. Secundum quantitatem sumitur hæc diuisio: Peccatorum aliud est mortale, aliud est veniale: quorum primum dicitur peruersio, secundum vero inordinatio: quoniam peccatum mortale est auersio totalis a bono incommutabili, & conuersio totalis ad bonum commutabile. Sed peccatum veniale est amor voluptatum in creatura, citra Deum tamen. Secundum relationem sumitur hæc diuisio: Peccatorum aliud est originale, aliud actuale. D

Vltima diuisio est secundum causam finalem: & hoc dupliciter, quia vel secundum ipsum appetibile, vel secundum actum hominis appetentis. Secundum 1.Ioan 2.c ipsum appetibile sumitur hæc diuisio: Omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ: quorum primum est appetitus voluptatum, secundum appetitus diuitiarum, tertium appetitus honorum. Secundum actum hominis appetentis diuiditur peccatum in septem vitia capitalia, scilicet superbiam, inuidiam, iram, acediam, auaritiam, gulam, luxuriam.

Nota quòd quinque sunt genera operum. Nam E quædam sunt mala in se, vt illa, quæ secundum suam naturam mala sunt, possunt tamen per aliquam circumstantiam fieri bona, vt homicidium. Quædam sunt mala secundum se, vt illa quæ per nullam circumstantiam possunt fieri bona, sicut odire Deum, fornicari, & huiusmodi. Quædam sunt bona in se, vt quæ sunt bona ex genere, & tamen possunt fieri mala ex circumstantia, sicut est dare eleemosynam. Quædam sunt bona secundum se, vt quæ per nullam circumstantiam possunt fieri mala, sicut diligere Deum ex charitate. Quædam sunt indifferentia, vt quæ nec bona, nec mala sunt, possunt tamen vel bo- F na, vel mala fieri: sicut est mouere pedem sine deliberatione, vel quandoque comedere.

De effectu peccati. Cap. VII.

Mvlta mala facit homini peccatũ, ante mortem, in morte, & post mortem. Ante mortem hæc mala operatur. Naturalia vulnerat, vt significatur in Luc. 10. f illo qui incidit in latrones. Item intellectus obscuratur in cognitione veri, & affectus tepescit in opera- Thren.4. a tione boni. Gratuitis spoliat. Dispersi sunt lapides sanctuarij, &c. Sed ne aliquod bonum pereat, illa bona quæ quis peccando mortificat, alijs saluandis dabuntur, sicut quando corporali morte quis moritur, fratres, & propinqui in bonis eius succedunt. Animam maculat: Denigrata est super carbones facies eorum. Thren.4.b Ad pœnam æternam obligat: Quacumque die comederis ex eo morte morieris. Gen.2.c Conscientiam amaricat: Vide quàm malum & amarum est te dereliquisse Deum tuum. Hiere.2.d Indurat: Peccator cum in profundum peccatorum venerit, contemnit. Prou.18.e Insensibilem reddit: Visus est eis quasi ludens loqui. Gen.18.a Simile habes in cane submergendo, qui non sentit lapidem in collo, donec in aquam extra nauem proijciatur. Animam occidit, quia vera vita, idest, Deo priuat. Saul irruit in gladium suum. 1.Reg.31.b Sed nota quòd peccatum veniale disponit ad mortem, mortale vero infert mortem: sed obstinatio detinet in morte. Ad alia peccata trahit. Exemplũ habemus de Cain, Gen.4.b qui egressus in agrũ occidit fratrem suum Abel. De hoc dicit Gregorius: Peccatum quod per pœnitentiam non diluitur, mox suo pondere ad aliud tradit. Gre. li. 25. Mor. c. 9. non longe a princ. Exemplum habes etiam in figura, Coruus egressus de arca, interceptus est aquis. Gen.8.a Et Dina egressa vt videret, &c. virginitatem amisit. Gen.34.a Et Iudas egressus Christum tradit. Mat.26.d Et post adulterium Dauid, secutum est homicidium. 2.Reg.11.e Et sic patet quòd peccatum est pœna peccati. Peccatum enim secundum quod in se est culpa, præcedentis peccati dicitur pœna: & ita dicitur aliquid simul culpa & pœna: sed ratione actionis dicitur culpa, pœna vero ratione passionis: quia culpa est quod facimus, pœna vero quod patimur. Licet igitur omnis culpa sit a nobis, non tamen omnis pœna est a nobis, immo quædam est a nobis acta, quadam a Deo inflicta, quædam a primis parentibus contracta. Et quia eum qui facit quod non debet, iustum est pati quod debet: ideo omnis pœna est iusta, & a diuina prouidentia ordinata. Quòd autem vnum peccatũ nascatur ex alio, sic apparet. Superbia enim quia vult omnes excellere, dolet si aliquis ei æquetur, & sic ex ea nascitur inuidia. Inuidus vero quia de facili irascitur ei, cui inuidet, ideo ex ea nascitur ira. Sed ira cum non potest se vindicare, tristatur: & ideo ex ea nascitur acedia. Acedia vero consolationem quærens in exterioribus, facit auarum. Auaritia autem quia in temporalibus abundat, potest magis exercere gulam. Gula vero propter ventris repletionem de facili spumat in libidinem, & ita generat luxuriã. Item bona, quæ fiunt, infructuosa reddit, & quantum ad meritum, & quantum ad præmium: sicut ramus præcisus ab arbore, non profert fructum, sed arescit, & habilitatur ad incendium. Ioan.15.a De talibus dicitur: Maledictus eris ingrediens, & egrediens, scilicet ecclesiam materialem ad orandum: Deut.28.b quia talium oratio nõ est meritoria, immo dicit Augustinus quòd si tales cruce se signent, includunt potius in se diabolum, quàm excludant, quia iam in eis per effectum habitat. Ex homine infernum facit: quia in peccatore est ignis auaritiæ, fœtor luxuriæ, tenebræ ignorantiæ, vermis conscientiæ, sitis concupiscentiæ, dæmones per effectum, & huiusmodi. Vacuum tandem hominem relinquit. Terra erat inanis & vacua, & Gen.1.a merito: quia mundo adhærentes sugunt vbera arida, eo quòd relinquunt fontem vitæ, & venam aquarum viuentium, & paludibus turbidis se satiant. Hiere.2.d Item fallendo decipit, sicut lignum putridum de nocte lucens, & sicut esca in hamo latens piscem decipit. Stultum hominem demonstrat, quia peccando quis sibi onus ad se deprimendum imponit, & ligna super dorsum suum cremãda colligit, & illi seruit, qui eum pro seruitio torquebit. Augustinus: Stultum est in tali statu viuere, in quo quis non audet mori. Sequitur quòd peccatum in morte grauat hominem: quia in morte priuatur humo solatio visibilium, quæ dilexit, scilicet cibo, potu, amicis, rebus, lumine, requie, & proprio corpore, quod numquam in tali forma suscipiet, immo vellet non habere, sicut quãdo

pro

pro dimidia parte corrosum est a vermibus, quia stupebit anima peccatoris, quando corpus resumendum videbit. Turbabitur peccator in morte, quando videbit concursum dæmonum ad animam: *Thren. 1. a* Omnes inimici eius apprehenderunt eam inter angustias.

Postremo videndum est, qualiter peccatum premat hominem post mortem. Confusionem habebit ex malorum operum denudatione. *Nahum. 3. b* Propheta, Reuelabo pudenda tua in facie tua. Exprobationem Christi audiet in iudicio: *Mat. 25. d* Esuriui, & non dedistis mihi, &c. Requie & luce priuabitur: *Matt. 22. b* Ligatis manibus, & pedibus mittite eum, &c. Vnde non valebit ei ille cantus, Requiem æternam, &c. Suffragijs Ecclesiæ non **B** gaudebit: *Isa. 66. d* Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non, &c. In infernum præcipitabitur. Exemplum de lapide molari, quem Angelus in Apocalypsi proiecit in mare, *Apoc. 18. g* dicens: Hoc impetu mittetur Babylon illa, & cetera. A Deo, & electis, & omnibus bonis separabitur. *Mat. 25. d* Ite maledicti, &c. A statu pœnitendi cadet: *Hiere. 8. d* Transit æstas, finita est messis. Omnis spes misericordiæ præcidetur: *Isa. 30. e* Non remanebit testa, vt portetur igniculus, scilicet charitatis, de incendio, aut hauriatur parum aquæ de fouea, scilicet diuinæ misericordię. Sicut itaque peccatum nocet in peccato existenti, ac in peccato morienti, sic quoque multipliciter **C** etiam nocet peccatum ipsum deserenti, & de illo pœnitenti, quia gloriam primæ innocentiæ numquam recuperabit. Sicut enim corrupta de cetero virgo non erit, ita semel peccans numquam se non peccasse gaudebit. Istud multis ostenditur exemplis. Nam post sanationem vulneris semper manet cicatrix. Item qui semel furatur, semper fur dicitur. Item domus eius domus discalceati de cetero dici potest. Item Simon, quem Dominus a lepra mundauit, post mundationem semper vocabatur Simon leprosus. Item templum quod reædificatum fuit post destructionem primi, nullo modo fuit simile in pulchritudine **D** templo priori. *Mat. 5. d* Ad temporalem pœnam obligat. Vnde non exibit inde, donec reddat nouissimũ quadrantem. *1. Cor. 3. e* Item regnum cælorum non intrabit, donec lignum, fenum, stipula, idest, pœna peccatorum tam mortalium quàm venialium, quæ in præsenti soluta non est, super ipsum cremetur. *2. Reg. 14. f* A gloria retardat, quod figuratum est in Absalon, qui postquam patri reconciliatus fuit, tamen mansit duobus annis, quòd faciem eius non vidit: quia tamdiu differtur quis a gloria quousque fiat sine omni macula, sicut erat in baptismo. Tempus amissum, & meritum quod sibi conquirere potuit cum pręmio, numquam **E** recuperabit. *Eccl. 7. e* Qui vendit, ad id quod vendidit, non reuertetur. Obscurat oculum cognitionis, *Luc. 6. f* & hoc propter trabem, quæ intus erat: & propter stercora hirundinum, *Tob. 2. b* quæ ipsum excæcauerant, vt patet in Tobia. Vnde Augustinus: *Aug. lib. 7. Conf. c. 16. tom. 1.* Oculis ægris odiosa est lux, sicut noctuis, & vespertilionibus. Ad hoc nota de quodam cæco, quem licet Dominus illuminauerit, *Mar. 8. e* non statim perfecte vidit, sed vidit homines primo quasi arbores ambulantes. Affectum reddit tepidum sicut in pede vulneratus, etiam sanatus claudicat: & arbor de loco suo mota, aliquid virtutis amittit. Vnde dictum est homini post peccatum: **F** *Gen. 3. c* Spinas & tribulos germinabit tibi, & dictum est serpenti: Supra pectus tuum gradieris. Fastidium boni generat: *Num. 21. b* Anima nostra nauseat super cibo isto leuissimo. Augustinus: *Aug. ibid. vbi supr. prox.* Palato non sano pœna est panis, qui sano est suauis. Idem de se dixit, postquam conuersus fuit: Plus valebat malum inolitum, quàm bonum insolitum. Ad bene operandum impedit: *Gen. 19. e* Vxor Lot respiciens retro versa est in statuam salis, *Gen. 3. c* quod, scilicet, sterilem facit terram. Item: In dolore paries Filios, *Gen. 18. f* scilicet, bonorum operum. Ad resistendum tentationibus debilitat. *Iudic. 16.* Samson post crinium abscissionem amisit vires, & arbor læsa per securim, cito a vento deijcitur. Feruorem minuit cha-

A ritatis, sicut eclipsis Solis diu postmodum nocet terræ, eo quòd modico tempore sibi virtus radiorum Solis subtrahitur. Rex Dauid senuerat, *3. Reg. 1. a* & cum operiretur vestimentis, non calefiebat. Et aqua calorem ignis minuit, vel extinguit. Dolorem & timorem de cetero semper infligit. Dolorem quidem, quia certus est de perpetrata culpa. Timorem autem, quia incertus est de venia. Augustinus: Pœnitens semper doleat, & de dolore gaudeat, non semper doluisse se doleat. Per peccatum corrumpitur potestas liberi arbitrij dupliciter, scilicet in agendo, & suscipiendo. In agendo quidem, quia non potest semper facere quod oportet, vel vitare quod nocet. In suscipiendo autem, quia gratiam stabilem non potest suscipere in hac vita. Item corrumpitur ratio in hac vita dupliciter, scilicet quantum ad discretionem iudicij inter bonum, & malum, & quantũ ad deliberationem consilij inter expediens, & inexpediens. Item corrumpitur affectus dupliciter, scilicet in ordine, & in modo, quia nec semper est ordinatus, nec semper moderatus. Peccatum multis nocet, scilicet ipsi facienti. Peccatũ meum contra me est semper. *Psal. 50. a* His qui sunt in purgatorio, quos nõ possunt peccatores tam efficaciter iuuare, sicut si essent in gratia. ipsis damnatis, & hoc per modum coniunctionis: quanto enim plures sunt in inferno, tanto maior est horror & pœna. Fallit enim in inferno regula illa, Solatium est miseris, socios habere pœnarum. Saluatis, & hoc per modum subtractionis. Nam ex consortio, & societate glorificatorum habetur gaudium accidentale. Denique ipsis viatoribus nocet, tum pro eo quòd acies eorum contra dęmones minuitur in illo qui peccatum perpetrat, tum pro eo quòd alios malo exemplo corrumpit, & scandalizat. Multa mala similiter eueniunt homini ex eo quòd in peccatum a quo per pœnitentiam surrexerat, recidiuat. Primum est, quia homo fit impotentior ad resurgendum. Impossibile est eos, qui semel illuminati sunt, &c. et prolapsi sunt, *Heb. 6. a* iterum renouari. Secundum, quòd vitium fortificatur ad impugnandum. Augustinus de se loquens, Plus, inquit, valet malum inolitum, quàm bonum insolitum. Tertium est, quòd culpa fit difficilior ad remittendum. In Hieremia: O quam vilis facta es nimis iterans vias tuas. *Hiere. 2. g* Vnde etiam dicitur, quòd vulnus iteratum tardius sanatur. Quartum est, quòd Deus fit difficilior ad placandum, de Semei, qui ad primam petitionem inuenit misericordiã, *3. Reg. 2. g* eo tamen pacto, quòd staret in Hierusalem: sed quando secundario peccauit, sine vlla misericordia occisus est. Quintum est, quòd diabolus difficilior est ad expellendum. Tunc assumpsit septem spiritus nequiores se, *Luc. 11. d* & ingressus habitat ibi, & fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus.

Sequitur de corruptione speciei, modi, & ordinis. Vnde nota quòd bonitas naturalium comparata ad animam quam speciosam facit, dicitur species: sed comparata ad opus quod modificat, dicitur modus: comparata vero ad finẽ, scilicet Deum ad quẽ ordinat, dicitur ordo. Alio modo corruptio speciei est dissimilitudo animæ ad Deum. Nam species animæ, similitudo Dei est. Corruptio vero modi est diminutio extẽsionis, virtualis, siue infirmatio potentiæ, quę ex hoc est, quòd animæ non sustentantur cibo spirituali, gustando, quàm suauis est Dominus. Corruptio autem ordinis est in anima cum aspectus & affectus deorsum est ad creaturas extra naturalem situm. Cum enim hæc, quæ sunt quasi caput animæ, sursum sunt ad Deum, in naturali situ & ordine sunt: alioquin homo erit quasi euersus. Aliter priuatio speciei est deformitas siue carentia debitæ rectitudinis voluntatis. Rectitudo autem voluntatis est, vt non declinet a suis extremis, scilicet a Deo principio, & a Deo fine, vt videlicet omnia, quæ habet a Deo principio, referat etiam ad Deum finem. Cum enim quis quod

quod habet sibi attribuit, aut ponit aliũ finem, quàm Deum, curuus est. Item priuatio modi est excessus propriæ voluntatis, scilicet cum vult aliquid diuinæ voluntati contrarium. Item priuatio ordinis est auersio voluntati a Deo, & conuersio ipsius ad creaturam. Itẽ & aliter: Creatura rationalis aliter a summo bono est secundũ triplicem habitudinem, scilicet efficiẽtis, formalis, ac finalis: & ideo nata est agere opera sua a Deo, & secundũ Deum & propter Deum, & hoc secundum modũ, speciem, & ordinem sibi insitum. Sed quoniã eadem rationalis creatura de nihilo facta fuit, potuit deficere in suis actionibus, vt scilicet operationes suæ non essent a Deo, ac per hoc, nec secundum Deum, nec propter Deum: hoc autem est peccatum ipsius speciei, & modi, & ordinis corruptiuum.

De peccato originali secundum rem. Cap. VIII.

EXpedito de peccato in genere, dicendũ est de peccato in specie: & primo de originali, & post de actuali. Licet igitur anima non sit ex traduce, tamen originalis culpa ab anima Adæ transit ad animas posterorum, mediante carne, per concupiscentiam generata. ita quòd sicut ab anima peccante infecta fuit caro Adæ, & prona effecta ad libidinem; ita seminata caro secum trahens infectionem, vitiat animam. Ex quo patet quòd peccatum originale est in carne, & in anima. In carne est materialiter, & originaliter: & in anima formaliter, tamquam in subiecto. Sola enim anima est susceptibilis virtutis & vitij, & tamen (sicut dictũ est) ex coniunctione ad corpus contrahit illud vitium, sicut quando cadit quis in lutum, fœdatur & maculatur. Talis autem infectio animæ non tantum est pœna, sed etiam culpa. Ipsa vero culpa quæ macula est, deletur in baptismo: pœna autem quæ fomes appellatur, siue peccandi pronitas, remanet post baptismum. Licet enim curetur in baptismo culpa quantum ad reatum damnationis æternæ, tamen remanet ipsa pœna quantum ad actum, & motũ concupiscentiæ, cum qua nos oportet quamdiu viuimus, pugnare: quia non extinguitur concupiscentia per gratiam communem in aliquo homine: quod dico propter beatam Mariam Virginem, in qua fuit extincta in cõceptione Filij per gratiam singularem. Ex prędictis patet quòd persona corrumpit naturam, & e contra natura corrupta corrumpit personam. Nam per peccatum primi hominis corrupta est humana natura, sed natura sic corrupta corrumpit alias personas. Notandum autem quòd corruptio personæ est reatus mentis: corruptio vero naturæ est infectio carnis, prout est principium ad carnem alteram. Denique nullo modo debet imputari Deo infectio animæ, licet eam creando infundat, & vniat cum carne infecta: quoniam ordinatissimum fuit, vt humana natura ita conderetur, quòd condita propagaretur, & pro peccato puniretur. Vnde sicut in conditione seruatus est ordo sapientiæ, & in propagatione seruatus est ordo naturæ: sic in punitione seruari debuit ordo iustitiæ. Et ita patet quòd non est contra diuinam æquitatem, si ad posteros culpa transmittitur. Dicendum igitur quòd originalis culpæ transfusio, vel transmissio non est a Deo, nec a natura condita, sed a vitio primi hominis perpetrato. Et hoc est quod ait Augustinus, quòd peccatum originale non transmittit ad posteros propagatio, sed libido. Sic enim conditus est homo, vt spiritus præesset corpori, & corpus subesset spiritui, quamdiu scilicet ille obediret suo conditori: & contra si spiritus non obediret Deo, iusto Dei iudicio corpus inciperet rebellare spiritui. Sicut ergo si Adam stetisset, corpus suũ obediens ei esset, & tale ad posteros transmitteret: sic ex quo Adam peccauit, & caro eius facta est ei rebellis, oportet quòd talem ad posteros transmittat, & quòd Deus secundum institutionem primariam animam corpori infundat. Ex quo patet quòd pater est causa originalis peccati in filio, sed causam hic intelligas in genere causæ efficientis. Omnes per concupiscentiã generati nascimur filij iræ: propter quod incurrimus multiplicem defectũ tam corporis, quàm animæ, ad quos subsequitur pœna mortis, & pœna carentiæ visionis diuinæ, & amissionis gloriæ cælestis, non solum in adultis, verumetiam in paruulis non baptizatis, qui pœna mitissima inter ceteros puniuntur, qui solam pœnam damni habent sine pœna sensus.

Originale peccatũ sic lauatur, & curatur per baptismum in parente, quòd nihilominus ab eo qui curatus est, & lauatus, transmittitur in prolem, sicut videmus quòd circumcisus generat filium cum præputio, & granum nudum seminatum generat granũ cum palea: & hæc est ratio, quia homo generat filium non secundum quòd curatus est in mente, sed secundum quòd corruptus est in carne: non secundum quod spiritualis, sed secundum quod carnalis.

De peccato originali secundum nomen. Cap. IX.

ORiginale peccatum habet multa nomina, & hoc multiplici de causa. Secundum enim quòd originale peccatum comparatur ad animam, vocatur infirmitas, quia reddit animam impotentem ad resistendum motibus. Item fœditas, quia per ipsum anima fœdatur & maculatur. Item pronitas, propter continuam inclinationem appetitus ad malum. Item corruptio, quia ducit ad nihilum, idest, ad peccatum. Item vitium, quia est diminutio bonorum naturalium. Item languor naturæ, quia durat in natura corrupta. Sed secundum quòd comparatur ad corpus, vocatur lex carnis, eo quòd lege diuina carni sit inflicta. Item lex membrorum, quia mouet organa ad opera concupiscentiæ. Item tyrannus, propter dominationem quam habet, quasi violentam in ipso concupiscibili. Item fomes, quia sicut cinis fouet ignem, ita per ipsum fouetur peccatum in carne secundum actum nutritiuæ & generatiuę. Item stimulus carnis, quia stimulat carnem ad primos motus, & animum ad consensum. Sed prout comparatur ad actus delectabiles, vocatur concupiscentia, quæ sonat vitium in actu, prout est in adultis. Item concupiscibilitas quæ sonat vitium in potentia, prout est in paruulis. Secundum vero quòd comparatur ad primum hominem a quo contrahitur, vocatur peccatum originale, quod est carentia debitæ iustitiæ.

De primis motibus. Cap. X.

CVm peccatorum aliud sit actum, aliud contractum, ipsum peccatum actuale frequẽter a primis motibus habet ortum. Vnde sciendum, quòd in statu innocentiæ, non mouebatur sensualitas nisi secundum motum rationis. Ideo stante primo homine in eodem statu, non poterat in eo esse peccatũ etiam veniale. Primi motus & si particulariter, & singulatim possunt declinari, tamen nullo modo omnes possunt caueri, quia sic tot sunt peccata, quot sunt etiam peccati pœnæ: & ideo merito dicuntur venialia, quia hoc ipso sunt digna venia. Primus motus sic describitur, quòd est motus sensualitatis secundum impulsum fomitis impetuose tendens ad fruitionem creaturę delectabilis. Dupliciter primus motus distinguitur quantum spectat ad præsentem materiam, scilicet primo primus, qui est naturalis, & secundo primus, qui est sensualitatis. Cum ergo loquimur de primis motibus quòd sunt peccata, intelligendum est de secundo primis, qui sunt sensualitatis, quia primo primi non sunt peccata, cum sint naturales, & extra genus moris: quod patet per hoc, quòd tales non sequuntur imaginationem, sed solummodo naturaliũ quali-

qualitatum actionem. Motus autem secundo primi sunt peccata, quia sunt actus inordinati in genere moris: quod patet per hoc, quòd tales motus sunt sensualitatis, quæ subiacet in talibus dominio voluntatis. Voluntas autem est principium moralium, sicut habetur 7. Ethic. Hinc est quòd ibi genus moris incipit, vbi primo dominium voluntatis inuenitur, hoc autem est in sensualitate. Quamuis ergo per rationem prædictam sit in sensualitate peccatum, non tamen hoc erit mortale, sed tantummodo veniale: quia voluntas non habet dominium completum super primos motus, qui sunt sensualitatis, sicut in illis actibus, qui ex imperio voluntatis procedunt, sed habet in eis dominium incompletum, sicut in illis actibus, qui non imperium rationis præcedunt, & tamen voluntas tales motus sensualitatis impedire poterat, & ideo sunt peccata venialia. Primi quoque motus ideo sensualitati ascribuntur, quia talium motuum principium sensualitas est & subiectum. Dicendum quoque quòd primi motus secundum prædicta sunt peccata venialia, triplici ratione. Primo quia mouent ad illicitum. Secundo quia sunt quodammodo voluntarij, non secundum se, sed quia, sicut dictum est, non impediuntur a voluntate, vel etiam propter præcedentem apprehensionem. Tertio propter delectationem annexam. Cum enim anima per delectationem coniungitur creaturæ, obtenebratur, & peioratur: sicut quando coniungitur Deo, illuminatur, & melioratur. Nota quòd homo pronior est ad malum, quàm ad bonum, & hoc multis de causis. Primo, quia sicut dicitur: Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam trahens illam ad malum, & non sic erigens ad bonum. *Sap. 9. e* Secundo, quia sicut dicit Augustinus: Plus valet malum inolitum, quàm bonum insolitum. Tertio, quia naturaliter facilius est descendere, quàm ascendere: & vnus magis trahit deorsum, quàm decem sursum. Quarto, quia incitans ad malum præsens est, sed finis virtutum incitans ad bonum, absens est. Delectabile autem apprehensum per sensum, vel imaginationem, quasi de necessitate mouet concupiscētiam. Quinto, quia plures circumstantiæ requiruntur ad bonum, quàm ad malum. Sexto, quia tendimus ad nostrum principium, scilicet ad nihilum. Septimo, quia fomes, qui mouet ad malum, semper intra nos est: gloria vero quam quærimus, extra nos est. Octauo, quia vires animæ sunt actiuæ ad diligendum temporalia: sed passiuæ & materiales ad ea, quæ sunt gratiæ & gloriæ. Quia non possunt haberi virtutes per modum acquisitionis, sed per modum receptionis. Vnde malum possumus facere per nos, sed bonum non possumus facere sine gratia adiutrice.

De morosa delectatione, & consensu in peccatum. Cap. XI.

DElectatio carnalis morosa peccatum est mortale. Sed nulla dicitur morosa, nisi quando ex consensu rationis est. vnde non intelligitur ibi mora temporis, sed consensus. Sciendum est ergo quòd delectatio si sistit circa consensum, veniale peccatum est: si vero procedit vlterius, ita quòd vult interius delectatione voluptuari, nec tamen vult in opus procedere: talis consensus est inter mortalia computandus, quòd maxime debet intelligi in peccatis carnalibus. Verumtamen ille consensus in illecebram duplex est, quia consensus in illecebram, aliquis est subitus, non per præhabitam deliberationem, sed ex sola corruptione carnis, quàm præcedit appetitus sensualitatis in primo motu. Talis autem consensus dicitur subreptio, & est peccatum veniale. Alius consensus est in delectatione motuum carnis, qui est cum deliberatione rationis, & iste est peccatum mortale, vt dictum est. Si autem ratio consentit cum deliberatione, quæ fit per rationes diuinas, hoc modo, quia omne lege Dei prohibitum est vitandum: tunc dicitur peccatum esse in superiori parte rationis. Sed si deliberatio fit per rationes humanas vel naturales, hoc modo, omne in quo transgreditur medium virtutis, est vitandum, tunc dicitur peccatum esse in inferiori parte rationis. Et si adhuc procedit consensus vlterius, quādo scilicet proponit opus consummare, tunc voluntas pro facto reputatur, etiam si facultas desit perficiendi ipsum opus. Si vero consequitur consensus & opus in his, quæ diuina lege sunt prohibita, peccatum est mortale consummatum.

Ex prædictis collige distinctionem, quia delectatio duplex est, scilicet naturalis, & voluntaria. In delectatione pure naturali, nec est meritum, nec demeritum. Voluntaria duplex est, quia alia est in Creatore, alia in creatura. Delectatio quæ in Creatore est, bona est. de qua Psalmus: Memor fui Dei, & delectatus sum, &c. *Psal. 76. e* Quæ autem in creatura est, duplex est: quædam enim est propter Deum, & hæc bona est: sed hic sumitur delectatio pro opere rationis, nō pro passione. de qua Psalmista: Delectasti me Domine in factura tua: *Psal. 91. a* quædam est contra Deum: & hæc similiter duplex est, quia quædam est non contra Deum, sed præter Deum, & hæc est peccatum veniale: quædam vero est contra Deum simpliciter, qua frangitur Dei præceptum, & hæc est peccatum mortale.

De peccato veniali. Cap. XII.

PEccatum veniale minoris est culpæ. Nam in paruulis post baptismum primo surgunt venialia, postea mortalia. Veniale autem peccatum est, vt ait Augustinus quod hominem vsque ad reatum perpetuæ mortis non grauat, sed pœnam meretur, & facile indulgetur. Peccatum veniale semper est a voluntate ad hoc mouente, vel permittente, vel non prohibente. Peccatum aliquod est veniale tribus modis. Primo modo ex genere, sic verbum otiosum est veniale. Secundo ex euentu, secundum quòd per pœnitentiam de mortali fit veniale. Tertio ex causa, vt quando fiunt quædam ex infirmitate vel ignorantia, quæ licet quandoque sint mortalia, tamen dicuntur venialia, siue remissibilia ex comparatione ad peccatum, quod fit ex certa malitia, quod est irremissibile. Sciendum quòd peccatum veniale numquam potest fieri mortale, videlicet, si intelligatur idem secundum substantiam, quod prius fuit veniale, mortale fieri numquam potest: & hoc nec quantum ad actum, nec quantum ad maculam. Ratio huius est, quia nulla res potest mutare suam speciem. Peccatum autem veniale & mortale sunt diuersæ species peccati. Verumtamen actus qui ex se est de genere venialis, potest fieri mortalis quattuor modis. Primo ex conscientia: quia quidquid fit contra conscientiā, ædificat ad gehennam, etiam si fit contra conscientiam erroneam: & hæc est ratio, quia cum in peccato duo sint, scilicet auersio, & conuersio: penes primum iudicatur peccatum, quoniam auersio a Deo, est quasi formale, & conuersio ad creaturam, quasi materiale. Quamuis ergo leuare festucam, vel calamum dextera, videatur esse leue, & indifferens, tamen quando fit contra conscientiam, peccatum est mortale: quia spernitur bonum incommutabile, & ita fit auersio a Creatore. Secundo ex complacentia. Vnde augustinus: Nullum peccatum adeo est veniale, quod non fiat mortale, dum placet. Tertio, ex dispositione, quia frequenter per lapsum in venialia, disponitur homo ad mortalia: & hoc secundum illud Gregorij: * Vitasti saxa grandia, vide ne obruaris arena. Et hoc ideo dicit, quia sæpe de minimis peccatis venitur ad magna, sicut de modica scintilla quandoque surgit magnus ignis. Qui minima spernit,

* *Est apud August. enarr. in Ps. 39. tom. 8.*

Eccli. 19. a

nit, paulatim decidet. Quarto, ex progressu, quia A quando insurgit veniale, si non prohiberetur, posset progredi vsque ad mortale: non quia ipsum veniale in substãtia posset fieri mortale, sed quia ex ipso occasionaliter fieret progressus ad mortale. Et istud patet in primis motibus, qui inter venialia computantur: sed quando delectatio conualescit in tantum quòd consensus accedit, iam peccatum est mortale.

Differentia est inter peccatum mortale & veniale, quia peccatũ veniale est libido, siue voluptas in creatura citra Deum: mortale autem est libido, siue voluptas in creatura supra Deum, vel æque Deo. Rectus autem ordo est, vt bonum incommutabile pręferatur B bono cõmutabili, & honestum vtili, & voluntas Dei voluntati nostræ, & ratio sensualitati: & quando iste ordo peruertitur, tunc peccatum committitur.

Vtrum aliquis possit esse, vel viuere sine peccato veniali, dum est in hac vita præsenti? Dicendum est quòd si loquimur de tota vita hominis, qui peruenit iam ad ætatem adultam, de excellenti & speciali gratia est, quòd talis sine veniali peccato sit, sicut beatus Augustinus dicit de beata Virgine. Si autem loquimur de aliqua pàrticula vitæ præsentis, sic potest aliquis esse sine peccato veniali. Istud patet per exemplum, quia nauta potest singula foramina nauis in C numero obstruere ne aqua intret, sed non potest simul omnia obstruere, vt aqua nusquam intret. Vnde charitas etiam perfecta non facit quòd peccatum veniale non adueniat, sed facit quòd non duret, quemadmodũ caminus ignis non facit, vt gutta aquæ sibi non apponatur, sed facit tamen vt apposita citius extinguatur. Perfecta enim charitas statim inflãmat hominem, vt de peccato veniali doleat, & pœniteat, quod non facit charitas imperfecta, vnde in imperfectis aggregantur multa venialia, per quę fit ad prostrationem maior dispositio.

August. De natura & gratia contra Pelagian. c. 36. in med. to. 7.

De effectu peccati venialis. Cap. XIII.

Effectus peccati venialis multiplex est. Primus, quia ad pœnam obligat, non autem determinate, neque præcise obligat ad pœnam æternam, vel purgatoriam, vel præsentis satisfactionis, sed ad aliquam illarum pœnarum: quoniam secũdum forum Ecclesiæ præsentis satisfacit homo leniter, sed secundum forum purgatorij punietur grauius, secundum vero forum inferni punietur grauissime pro veniali: quia æternaliter, si cum mortali & veniali decesserit. Exemplum habemus de hoc: quia mensura vini quæ E in vno loco valet sex denarios, si ducatur vlterius, valet solidum vnum. & si ducatur adhuc vlterius, valet duos solidos. Pœna tamen illata pro veniali in inferno, incomparabiliter minor est quàm illata pro mortali. Vnde solet dici quòd pœna illata in inferno pro mortali, est sicut soliditas, illata vero pro veniali est sicut superficies. Illata pro veniali in purgatorio est sicut linea. Illata pro veniali in præsenti est sicut punctus. Vnde sicut ista quattuor sunt improportionabilia, ita inter prædictas pœnas magna est differentia. Secundus effectus est, quòd peccatum veniale animam maculat: & ponitur tale exemplum. Aliquando F enim denigratur aliqua imago depicta, in tantum vt videri non possit. Aliquando vero sic obscuratur, vt videri quidem possit, sed non plene discerni, & ideo propter talem differentiã dicit Gregorius, quòd veniale obscurat, mortale vero obtenebrat. De macula autem ista dicitur, quòd in saluandis omne peccatum veniale deletur in præsenti a gratia finali, & hoc quantum ad culpam, & non quãtum ad pœnam: immo illa soluetur in purgatorio. Delet autem gratia finalis peccatum veniale in ipsa dissolutione corporis, & animæ ex virtute suæ complexionis, & sui status, quamuis non sit motus contritionis ad illud directus, secundum quod intelligitur verbum Augustini, qui dicit, quòd in purgatorio potest esse absolutio a pœna, & non a culpa. Hoc ab antiquis dictum est, sed nunc communiter tenetur, quòd peccatum veniale cum hinc deferatur a multis, etiam quantum ad culpam, in purgatorio purgatur: quia etiam hoc quod Dominus dicit de quibusdam peccatis quòd non remittentur, neque in hoc sæculo, neque in futuro, exponit Gregorius quòd venialia remittentur in futuro: quod si intelligatur quantum ad pœnam tantũ, tunc expositio Gregorij nulla est: quia etiam mortalia confessa quantum ad pœnam purgantur, quæ hic soluta non sunt. Tertius effectus est quòd minuit feruorem charitatis, sicut aqua in igne proiecta, licet ignem non extinguat, feruorem tamen illius temperat. Quartus est, quòd potentias animæ in bonis operibus lassat, sicut quando ponitur pondus super equum, minus erit promptus ad ambulandum. Quintus est, quòd retardat a gloria, quia homo qui decedens alioqui posset statim euolare ad cælũ, post mortem cogitur propter venialia ad tempus in purgatorio expectare. Numquam enim ab aliquo facies Dei videbitur, donec soluat minimum quadrantem venialium peccatorum, scilicet per pœnam. Oportet enim quemlibet ita mundum esse ante introitum paradisi, sicut fuerat in innocentia baptismali. Sextus est, quòd bona gloriæ cęlestis diminuit: non quidem illa, quæ iam debentur, & quæ iam habemus ibi per meritum reposita, sed quæ deberetur, si venialia non fierent, quia in eo tempore possent aliqua bona fieri quando illa fiunt. Propterea post perpetrationem venialium oportet nos opera quædam conuertere ad solutionem huiusmodi debitorum, per quę nobis deberet crescere cumulus æterni præmij. Septimus effectus est, quòd venialia sæpe sunt occasio mortaliũ peccatorum, & hoc quattuor modis, sicut habes supra capite proximo, vbi dicitur quòd actus qui ex se D venialis est potest fieri mortalis quattuor modis. Hoc est etiam singulariter aduertendum, quòd sicut ad remissionem peccati mortalis exigitur desertio actus peccandi cum voluntate in posterum abstinendi, sic quoque peccatum veniale in pręsenti non dimittitur, nisi actu & proposito deseratur.

Greg. lib. 4. Dialog. cap. 39.

Matt. 5. d

De septem vitijs capitalibus in specie. Cap. XIV.

Peccatorum actualium mortalium vnum est initium, duplex radix, triplex fomentum, septiforme caput. Vnum initium dicimus superbia: iuxta illud, Initium omnis peccati superbia. Duplex vero radix est, scilicet timor male humilians, & amor male accendens. Omnis autem timor ortum habet ab amore: nullus enim timet aliquid perdere, nisi quia amat illud habere. Triplex peccati fomentum, sunt tria quæ sunt in mundo, scilicet concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ. Septiforme caput sunt, Superbia, Inuidia, Ira, Acedia, Auaritia, Gula, & Luxuria. Inter quæ sunt duo carnalia, quinque vero spiritualia. Sufficientia horum vitiorum sic potest colligi, Voluntas nostra deordinatur, aut quia appetit non appetendum, aut quia refugit non refugiendum. Si primo modo, aut est interius, & sic est vana gloria: aut exterius, & sic est auaritia: aut inferius, & sic est delectabile. Sed illud delectabile, aut est ad conseruationem indiuidui, & sic est alimentum quod appetitur inordinate a gula: aut est ad conseruationem speciei, & sic est coitus, qui appetitur inordinate a luxuria. Si autem voluntas nostra deordinatur, quia refugit quod non est refugiendum, hoc potest esse tripliciter. Aut enim refugit quod non est refugiendum, secũdum peruersum instinctum rationalis, & sic est inuidia: aut secundum instinctum peruersum irascibilis, & sic est ira: aut secundum peruersum instinctum concupiscibilis, & sic est acedia. Ex his patet quòd sunt quattuor appetibi-

Eccli. 10. b

1. Ioan. 2. c

petibilia, & tres sunt vires secundum quarum instinctum est fuga: & ideo tantum sunt septem capitalia peccata.

Peccata quædam sunt, quæ quandoque se publice ostendunt, vt quando directe fiunt: quandoque vero sub quadam specie boni palliata decipiunt. Vnde superbia quandoque dicit, Ad hoc volo præesse, vt possim prodesse. Ira dicit: Non debent illata mala tolerari, ne consuescant inferri. Inuidia dicit, Alijs bona non cupio, ne in successibus eleuentur. Acedia dicit, Ad hoc in laboribus mihi parco, ne temeritate indiscretionis arguar. Auaritia dicit, Ad hoc sunt multa congreganda, ne propter inopiam committatur furtum vel rapina. Gula dicit, Ad hoc est corpus cibis & potibus delicatioribus nutriendum, vt sit fortius ad Deo seruiendum. Luxuria dicit, Ad tempus debet quisque ad libitum viuere, vt possit postea fortiter pœnitere.

Septem vitia comparantur septem bestijs. Superbia comparatur leoni. Inuidia cani. Ira lupo. Acedia asino. Auaritia ericio. Gula vrso. Luxuria porco. Alio modo comparantur septem infirmitatibus. Superbia comparatur inflationi. Inuidia lepræ. Ira phrenesi. Acedia lethargiæ. Auaritia hydropisi. Gula epilepsiæ. Luxuria febri. Septem vitia Christi passione curantur. Capitis inclinatio in cruce curat superbiam. Oratio pro inimicis iram. Apertio lateris inuidiam. Portatio crucis acediam. Traditio spiritus Patri, corporis cruci, matris discipulo, vestium crucifixoribus, hæc curant auaritiam. Flagellatio luxuriam. Potatio fellis gulam. *Ioan. 19. f* *Luc. 23. e* *Ioan. 19. f*

De superbia. Cap. XV.

NVnc dicendum est de septem vitijs capitalibus in specie, & primo de superbia quæ est regina omnium vitiorum & mater. Est autem superbia, vt ait Augustinus peruersæ celsitudinis appetitus. Vnde sicut idem Augustinus, ait, Superbia omnibus inuidet, scilicet superioribus, quia eis non æquatur, inferioribus, quia eis æquari timet: paribus, quia eis æquatur. *Aug. li. 14. de Ciuitate Dei ca. 13. tom. 5. Idē lib. 11. in Gen. cap. 15. tom. 3.*

Superbia dicitur initium omnis peccati triplici ratione. Primo, propter causam, quæ inuenitur in omni peccato: quia in omni peccato inuenitur contemptus Dei, qui est quædam causa peccati. Iste autem contemptus est auersio a Creatore, quæ in omni peccato est, vbi præponitur bonum commutabile bono incommutabili: quia sicut sine charitate aliæ virtutes nihil sunt, ita sine superbia alia vitia nihil. Abstrahe superbiam, & habebis gratiam: quia superbis Deus resistit, humilibus autem dat gratiam. Conuexum enim inquantum huiusmodi non est receptiuum, sed concauum. Secundo, quia primum peccatum fuit: hoc enim genere peccauit diabolus in cælo, & primus homo in paradiso. Tertio, quia ex ea nascuntur alia vitia secundum prius & posterius, hoc est, mediate & immediate, sicut habetur supra cap. De effectu vitiorum. Est autem inter superbiam & vanam gloriam differentia, quia licet vtrobique sit appetitus propriæ excellentiæ, tamen superbus sibi apparet magnus intus, sed vaniglorius appetit in ore aliorum per laudem apparere extra. *Iac. 4.*

Diuersa peccata dicuntur radices, & initia siue causæ aliorum peccatorum, sed diuersis respectibus. Superbia enim dicitur initium omnis peccati, propter tres causas superius enarratas. Libido etiam dicitur causa omnis peccati, sicut ait Augustinus, & hoc propter delectationē creaturæ, quę inordinate trahit animam & auertit a summo bono. Est enim libido improba voluptas qua mouetur anima rationalis ad hoc quòd delectetur in creatura. Cupiditas etiam dicitur radix omnium malorum: quam quidam appetentes errauerunt a fide, sicut dicit Apostolus: & hoc propter eamdem rationem sicut libido. Est enim *1. Tim. 6. b*

A cupiditas ex amore inordinato ad creaturā. Luxuria etiam secundū Cassianum dicitur radix omnis peccati: quia carnales delectationes nobis sunt naturales; ad naturalia autē prōpti sumus, & difficulter resistimus. *Cassia li. 7. de institut. renūc. c. 2.*

Inanis gloriæ septem sunt filiæ secundum Gregorium. Prima est inobedientia, qua vaniglorius in nullo vult videri inferior: quod fieret, si faceret mandatum. Secunda est contentio, quia vult vincere cum clamore, & per hoc apparere. Tertia est iactantia, qua quis enumerat bona sua, vt laudabilis appareat. Quarta est hypocrisis, quæ quærit in exterioribus apparere. Quinta est pertinacia, quæ factum suum, vel B dictum malum defendit, ne errasse videatur. Sexta est discordia, quæ contra omne dictum sustinet, vel assumit contrarium, propter vanam gloriam. Septima est nouitatum præsumptio, qua quis noua, vel dicit, vel inuenit, vt laudetur. *Greg. li. 31. Mor. c. 17.*

Quattuor sunt species superbiæ quas assignat Gregorius. Prima est, cum homo a seipso æstimat habere bonum quod habet. Secunda, si desuper datum credit, pro suis tamen meritis accepisse se putat. Tertia, cum iactat se habere bonum, quod non habet. Quarta, quando ceteris despectis singulariter vult videri. Per primam & secundam speciem iniuriatur C homo Deo in se, quia per primam ponit se homo totam causam sui boni: sed in secunda ponit se causam principalem: in tertia vero specie iniuriatur homo Deo in proximo: in quarta autem iniuriatur homo Deo in eo quod non habet. *Greg. li. 23. Mor. cap. 4. non longe a prin.*

Gradus superbiæ secundum Bernardum sunt duodecim qui sunt, curiositas, mentis leuitas, inepta lætitia, iactantia, singularitas, arrogantia, prēsumptio, peccatorum defensio, simulata confessio, rebellio, libertas, peccandi consuetudo. Numerus istorum sic accipitur. Homo per superbiam iniuriatur Deo, & homini: Deo, cui debet esse inferior: homini, cui de- D bet esse par. Sex primi gradus determinantur secundum iniuriam, quæ fit homini, cui debet esse par: quattuor alij secundum iniuriam, quæ fit homini superiori. Duo vltimi determinantur proprie quantum ad iniuriam quæ Deo immediate fit. hoc ideo dicimus, quia & superiores gradus in Deum redundant, sed mediante proximo. Gradus autem vocantur, quia fit a minori progressus ad maius. Primus enim malus est, secundus peior est, & sic scandendo inuenitur quòd vltimus est pessimus. Vnde iniuria, quæ est respectu paris, est minor. Illa vero quæ est respectu superioris, est maior, sed illa quæ est respectu Dei, E est maxima. Propter quod isti gradus taliter ordinantur. Superbia multa mala facit. Primo id quod Dei est, vsurpat, scilicet gloriam. Gloriam meam alteri, &c. In bonis enim operibus, quæ facimus, duo sunt, scilicet honor & vtilitas: sed primum Dominus sibi reseruat, aliud nobis tribuit. Vnde debemus Deo suam partem relinquere, si nostra parte nolumus spoliari. Secundo perfectos viros impugnat. Superbia est enim quasi turris Babel, quæ vsque ad cælos, idest, vsque ad viros cælestes debebat pertingere. Augustinus: Superbia etiā bonis operibus insidiatur, vt pereant. Vnde superbia inexpugnabilis est, sicut ca- F strum in alto monte situm. Tertio gratia Dei hominem denudat. Superbis Deus resistit, &c. Montes Gelboë, nec ros, nec pluuia veniat super vos. Vnde secundum naturā conuexum non est receptiuum, sed concauum. Quarto hominem Deo priuat. Hugo de sancto Victore: Superbia aufert mihi Deum, inuidia proximum, ira meipsum. Superbia Deo est odibilis. Tria sunt quæ odit Deus, Pauperem superbum, &c. Deum impugnat, quia vexillum inimici sui, idest, diaboli ponit in castro suo, & deponit vexillū Christi, scilicet crucem, quam semper homo debet portare, iuxta illud: Qui vult venire post me, & cetera. Diabolo hominem assimilat. Ipse est enim rex super omnes filios superbiæ. Vnde, sicut Dominus ait de chari- *Ber. tract. de gradib. humil. §. Primum itaque & seq. Isa. 42. b Gen. 11. a Aug. Regula 3. cap. 5. tom. 1. Iac. 4. b 2. Reg. 1. d Eccli. 25. a Mat. 16 d Iob 41. d*

Ioan. 13. d charitate: In hoc cognoscent omnes quòd discipuli A mei eritis, si dilectionem habueritis adinuicem: ita potest diabolus dicere de superbia: In hoc cognoscent, &c. Hominem stultum demonstrat, quia ancillam ornat, & dominam nudam relinquit. Item quia magna pro modico vendit, idest, pro laude humana. Item quia credit se posse cum superbia illuc attingere, vbi diabolus iam existens non potuit cum superbia remanere. Hominem deijcit, quia scandentes in altum de facili cadunt: & qui se eleuant sub ostio humili facile caput lædunt.

De inuidia. Cap. XVI.

Aug. enar. in Ps. 104. tom. 8. Inuidia est, vt ait Augustinus, odium felicitatis alienæ. Secundum Ioannem Damascenum: Inuidia est tristitia de alienis bonis. Dicitur autem inuidia a non videndo, quia non potest videre bona aliorum. Damasc. orthod. fid. lib. 2. c. 14. Vnde displicentia boni, quæ est inuidia, potest notari per visionem interiorem & exteriorem, sicut vult Seneca dicens: Quidquid mente fugimus, ingestum oculis vix videmus.

Greg. li. 31. Mor. c. 17. Inuidia quinque filias habet secundũ Gregorium: Prima est odium, quod est velle malum alicui, & nolle bonum. Secunda est exultatio in aduersis pro- C ximi. Tertia est afflictio in prosperis proximi. Quarta est susurratio, quæ est detractio latens. Quinta est detractio, hæc autem fit in aperto, quia intendit melior apparere illo cui detrahit.

Inuidia multa mala facit. De lumine cæcatur, quia proximi bona videre non potest. Vnde inuidus comparatur noctuæ & vespertilioni. Augustinus: Ægris oculis odiosa est lux, quæ puris est amabilis. Aug. lib. 7. Cõfess. c. 26. tom. 1.

De vita moritur. Gregorius: Panis vitam fortium roborat, paruulorum necat. Vnde inuidus comparatur febricitanti, cui etiam boni cibi sunt contrarij. Deo contrariatur, quia tam bonus est Deus, vt ait D Augustinus, vt etiam de malis bonum eliciat: sed e contra tam mali sunt isti, vt de bonis malum eliciant. Item diuina bonitas omnia sua communicat, isti vero non. Item Deo placet bonum hominis, ac malum displicet: isti autem e contra bonum gratiæ & naturæ peruertunt. Vnde sicut omnia munda mundis, sic istis omnia sunt immunda. Et sicut bonis mala cooperantur in bonum: ita inuidis bona cooperantur in malum. Vnde tales aurum conuertunt in cuprum, gemmas in lutum, granum in paleam, vinũ in aquam, mel in fel, diem in noctem, gaudium in mærorem, rosam in paliurum, balsamum in sterquilinium, ele- E ctuarium in venenum. Tales maledicit Isaias, Væ Isa. 5. d qui dicitis bonum malum, &c. Stultum efficit. Nimis errat, qui idcirco sibi vult vnum oculum erui, vt alijs etiam vnus eruatur: sic facit inuidus & diabolus, qui per hoc quòd alijs inuidet, sibi magis nocet. Auctorem suum torquendo lædit. Seneca: Vtinam inuidi in omnibus ciuitatibus oculos & aures haberent, vt de omnium profectibus torquerentur. Proximum fraudulenter decipit. Vnde inuidus comparatur cani, qui blanditur in facie, & mordet a tergo. Item Iudæ, qui osculo Christum tradidit. Item Mat. 26. b homini perfido, qui lædit hominem, qui eum num- F quam molestauit.

De ira. Cap. XVII.

Aug. li. 14. de Ciuitate Dei ca. 16. Ira est, vt ait Augustinus, vlciscendi libido, & secundum Cassian. Ira est motus animi concitatus ad pœnam. Hæc est diffinitio iræ per vitium, non per zelum, de qua est hic agendum. Ira igitur duplex habet esse, scilicet esse naturæ, & esse moris. Prout ergo deordinat ab optimo, habet esse morale, quo vitium est quia ira non est peccatũ ratione puræ passionis, immo pœna: sed cum hoc dicit quamdam actionem per quam deordinat hominem & quãtum ad Deum, & quantum ad proximum. Vult enim a se expetere vindictam, quam non debet expetere nisi a Deo, vel a iudice sub Deo constituto.

Vtrum autem teneatur quis remittere iniuriam inimico potenti? Nota distinctionem: quia ex iniuria solent oriri tria. Primum est rancor in affectu. Secundum est rancoris signum in effectu. Tertium est actio contra iniuriantem. Primum tenetur quis statim remittere, etiam si non rogetur. Secundum tenetur remittere veniam veraciter petenti, idest, parato emendare secundum facultatem suam. Tertium non tenetur remittere. Si vero volueris scire vtrum B ille cui facta est iniuria, debeat amicitiam quærere: sciendum quòd duplex est debitum. Primum est necessitatis, sine quo non est salus. Secundum est perfectionis. Quantum ad primum debitum non tenetur quis reconciliationem quærere siue amicitiam: sed de secundo dicit Chrysostomus quòd debet quærere reconciliationem, vt duplicem coronam consequatur. Vnam, quia iniuriam passus est. Aliam quia prior rogauit. Dominus autem ponit tres gradus circa reatum iræ, cum dicit: Omnis qui irascitur fratri suo reus erit iudicio. Qui autem dixerit racha, Mat. 5. e reus erit concilio. Qui autem dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis. De his dicendum est, quòd vbi creuit gradus culpæ, creuit & ordo pœnæ. Vnde recte ira sine voce punienda est iudicio: ira cum voce concilio: ira cum voce contumeliæ gehennæ ignibus mancipatur. Secundum Augustinum enim in primo est ira tantum, in secundo ira & sermo, in tertio ira est, & certa expressio irrisionis.

Dicit autem Gregorius quòd iudicium est causæ Greg. li. 21. discussio, cõcilium sententiæ diffinitio, gehenna ignis Mor. c. 4. sententiæ executio.

Notandum quòd reddere malũ pro malo, est fragilitatis, sicut fecit Ioab quando interfecit Abner, sci- 2. Reg. 2. d licet interfectorem fratris sui Asael. Sed reddere malum pro bono, est peruersitatis, sicut fecit Iudas tradendo Christum. Reddere bonũ pro bono, est æqui- Mat. 26. b tatis, sicut fecit Assuerus, quando Mardochæum ho- Esther. 6. a norauit. Reddere bonum pro malo, est perfectionis, sicut fecit beatus Stephanus quando pro inimi- Act. 7. g cis orauit.

Filiæ iræ secundum Gregorium sunt sex. Prima est Greg. li. 31. rixa, hæc est audax voluntas vindicandi iniuriam fa- Mor. c. 17. ctam, per se. Secunda est tumor mentis, hæc est vindicandi causa fugiens aduersantem, ne cum eo colloquium habeatur, propter æstimatas inimicitias. Tertia est contumelia, quæ est voluntas se vindicans per exprobrationem malorum. Quarta est clamor, quæ est voluntas se vindicans in exaltãdo vocem per vituperium exprobratum, ad aliorum aures perueniens. Quinta est indignatio, quæ est voluntas se vindicans per signum molestiæ exterius declaratũ. Sexta est blasphemia, quæ est voluntas se vindicans per opprobrium Deo, vel sanctis illatum.

Ex ira veniunt multa mala. Hospitium Spiritus sancti turbat. Gregorius: Dum ira animum pulsat, Spiritui sancto hospitium suum turbat. Nam sicut Psal. 75. a in pace factus est locus Dei, sic in discordia locus diaboli. Tales sunt incendiarij domus Dei. Vnde Psalmista: Incenderunt igni sanctuarium tuum Domine Psal. 73. b in terra: polluerunt tabernaculum nominis tui. Vnde isti sunt similes draconi, qui emittit ex ore ignem. Deut. 32. A Quod Dei est sibi vsurpat, scilicet vindictam. Propheta: Mihi vindictam, & ego retribuam. Talis se Rom. 12. d facit iudicem & Deum vult esse tortorem, sicut dicit Augustinus: Dicit enim malus in orationibus suis: Domine occide malum inimicum meum. Respon- Heb. 10. f det ei Dominus: Quem vestrum? Ambo estis mali. Immo talis vult esse actor, & iudex in eadem causa. Sed stultum se demonstrat qui per cor suum immittit gladium, vt lædat tunicam inimici sui. Immo si sapienter faceret, prius se de ipso vindicare deberet, iram

iram scilicet, zelum aduersus iram suam propter vitium assumendo: sed e conuerso limam purgationis conuertit in rubiginem deprauationis. Aduersitates enim quæ ipsum deberent a peccato purgare, per impatientiam magis inquinant, & fornax probationis mutat ei aurum in cuprum, & flagellum ex grano facit paleam. Vnde duram sententiam talis in iudicio expectabit. Cum enim Dominus improperaturus sit quibusdam, Nudus fui & non cooperuistis me, quid dicturus est illis, qui non solum nudos non vestiunt, sed vestitos spoliant? Bellum mundi, carnis, & diaboli contra se instaurant, sed sapientes sedant minores guerras propter maiores, quæ imminent. Malam faciunt commutationem, quia auferendo pallium bonæ famæ, dant tunicam innocentiæ. Remedia iræ sunt, Silentij obseruatio. Cum defecerint ligna extinguetur ignis: quia sicut ex collisione duorum corporum elicitur ignis, ita ex amaris verbis aliquorum ira concitatur. Responsio mollis frangit iram, & sermo durus excitat furorem. Quasi qui apprehendit canem auribus, &c. Dominicæ passionis consideratio. Gregorius: Si passio Domini ad memoriam reuocetur, nihil adeo durum est, quod non æquanimiter toleretur. Hoc figuratum est, vbi respicientes serpentem æneum sanabantur. Item præmij tolerantiæ animaduersio. Vnde consideratio præmij minuit vim flagelli.

Mat. 25. d *Prou. 26. c* *Prou. 15. a* *Num. 21. c*

De acedia. Cap. XVIII.

Acedia est de virtutum laudabili exercitio vtriusque hominis languida deiectio. Item acedia est diffidentia de proprijs viribus, & auxilio Dei, implendi ardua. Duo nomina sunt huius vitij, scilicet, Tristitia & Acedia. Horum autem nominum hæc est ratio, quia in isto peccato est auersio a spirituali bono, quod æstimatur graue, sicut est ieiunare, & huiusmodi: & ratione huius dicitur tristitia. Est etiã ibi conuersio ad creaturam, scilicet ad quietem, quæ æstimatur leuis, & ratione huius dicitur acedia. Patet ergo ex his, quòd hoc vitium prout vocatur tristitia, opponitur lætitiæ spirituali, quæ est in exercitio spirituali. Sed prout vocatur acedia, opponitur fortitudini, quæ consistit in aggrediendis arduis, & sustinendis aduersis.

Acedia denominatur ab acedine, quia per eam anima tædium habet de omni spirituali difficili.

Greg. li. 31. Mor. c. 17. post med. Acedia secundum Gregorium habet sex filias. Prima vocatur malitia, quæ secundum Augustinum est voluntas machinandi malum alicui. Cum enim quis iniuriatur alij, tunc irascitur, & postea tristatur. Secunda est desperatio: quia diffidentia meritorũ mater est diffidentiæ præmiorum, ex qua iterum oritur tristitia. Tertia est pusillanimitas, quæ nascitur ex diffidentia proueniente ex cõsideratione propriæ infirmitatis, vel operis arduitatis. Quarta est rancor, qui est inueteratum odium. Sicut enim ex charitate sunt opera bona, ex quibus est confirmatio charitatis, ita ex ira est acedia, ex acedia vetustas iræ. Quinta est torpor circa præcepta, idest, quædam insuasibilitas, propter quam homo non potest induci ad executionem mandatorum Dei. Sexta est euagatio mentis circa illicita. Hæc autem euagatio quandoque est particularis, & certam habet materiam, & sic conuenit omnibus vitijs: quandoque est generalis & incerta, & hæc est proprie euagatio acediæ. Qui enim est absorptus tristitia, non habens in se vnde delectetur, euagatur ad omnia quærens delectationem.

Ex acedia eueniunt multa mala. Præceptum Domini negligit: In sudore vultus tui, &c. Maledictionem Dei incurrit. Exemplum de ficu, cui Dominus maledixit, quia folia tantum habuit. Discrepat a ceteris creaturis. Exemplum enim est in corporibus inanimatis, sicut in Sole, & Luna, qui quotidie

Gen. 3. d *Mat. 21. d*

A surgunt & perficiunt cursum suum. Item patet in corporibus animatis, sicut sunt arbores, & herbæ: quæ licet in hieme nudæ sint, tamen virtutem seruãt, & in tempore suo redeunt ad consueta. Idem ostenditur in sensibilibus: Vade ad formicam o piger. Pretiosum tempus perdit, quo nihil pretiosius est, quia breui hora posset quis obtinere veniam, gratiam, & gloriam. Et tamen, vt ait Bernardus, nihil vilius reputatur, quia dicunt homines otiosi, Venite, deducamus tempus. Spirituale lucrum negligit: quia qui non mercatur in nundinis, postea non habebit. Propter frigus piger arare noluit, mendicabit ergo æstate, B & non dabitur ei. Incitamenta vitiorum colligit. Per agrum hominis pigri transiui, & ecce totum repleuerant vrticæ & cooperuerant superficiem eius spinæ.

Prou. 6. a *Ber. in declam. super Ecce nos lõge post med.* *Sap. 2. b* *Prou. 20. a* *Prou. 24. d*

Nota quòd aqua corrumpitur quiete, & ferrum contrahit rubiginem: & porcus mactandus permittitur in quiete pinguescere. Locum diabolo præparat, quia homo otiosus est quasi puluinar diaboli, & in olla tepida libenter muscæ insident, quæ feruentem fugiunt. Tentationibus patet. Vnde legitur in collationibus patrum quòd monachum operãtem dæmon vnus pulsat, otiosum vero innumeri. Est enim homo acediosus quasi vrbs absque murorum ambi- C tu, & quasi signum positum ad sagittam. Mores peruertit, quia vult metere, & non seminare, sicut catus qui libenter pisces comedit, sed eos non libenter capit. Seneca: Incertum est, quo loco, quomodo mors te excipiat: & ideo tu illam in omni loco & tempore expecta. Furem fodientem parietem non repellit, quia mors fur est, & quotidie tollit vnum asserem, idest, vnum diem. Si sciret paterfamilias qua hora fur veniret, &c. Receptaculum sordiũ se facit. † Bernardus: Omnium tentationum sentina est otium. Ipsum enim est occasio luxuriæ. Factũ est eo tempore quo solet reges ad bella procedere, &c. Item occa- D sio est nugarum. Athenienses ad nihil aliud vacabant, &c. Item occasio curiositatis: Discũt circuire domos. Stultitiam ostendit, quia tonitrua audiens non surgit. Tonuit autem Christus in cruce, & in prædicatione: tonabit etiam in die iudicii. Item stultus est qui immunditias de oculo non eijcit. Hypocrita eijce primum trabem de oculo tuo. Ad cælestia venire negligit: quia vix ad locum quis veniet qui vnum pedem hodie mouet, & post annum, alium. Sic & illi quorum motus est pes intellectus, & non pes affectus, cum tamen sit affectibus ambulandum.

Ioã. Cassiã. lib. 10. de institut. renuncian. cap. 23. *† Ber. de vita solitaria ad frat. de Monte Dei longe ante med.* *Mat. 24. d* *2. Reg. 11. a* *Act. 17. e* *1. Tim. 5. b* *Mat. 7. a*

E *De auaritia. Cap. XIX.*

Ber. ep. 42. ad Henric. Senon. Archiep. post med.

Auaritia, vt ait Tullius, est immoderatus amor habendi. Item secundum Bernardum: Auaritia est quarumlibet rerum insatiabilis, & inhonesta cupido. Secundum Apostolum: Auaritia est idolorum seruitus, quia homo auarus exhibet creaturæ quod debet Creatori: scilicet fidem, spem, & delectationem, hæc enim auari exhibent pecuniæ. In hoc ergo specialiter reprehenduntur isti, quia rei vilissimæ amorem suum exhibent, scilicet pecuniæ, quę de terra tollitur, quam natura infimã ordinauit. Di- F citur in Ecclesiastico, quòd auaro nihil est scelestius, & hoc propter quattuor causas. Primo, quia fere omnia scelera per auaritiam perpetrantur, vt furta, periuria, homicidia, & huiusmodi. Secundo quia est contra legem naturæ. Quæcumque vultis vt faciant vobis homines, &c. Tertio, quia est contra legem scriptam. Estote misericordes, sicut & pater vester, &c. Quarto, quia est contra legem vniuersalem, quæ est in omnibus rebus, quæ compelluntur se dare: auarus enim quasi captiuas detinet res, ne se communicare possint.

Ephes. 5. b *Eccli. 10. b* *Luc. 6. e* *Luc. 6. f*

Vtrũ autem cuiquã liceat thesauros congerere. Notandũ quòd est vno modo thesaurizare ex affectu auaritię absque intẽtione necessitatis proprię vel alienę: et

hoc modo thesaurizare omnibus est prohibitum. (A) Alio modo est thesaurizare ex prouidentia: & hoc vel ex consideratione necessitatis, & sic conceditur parentibus sæcularibus ob necessitatem filiorum educandorum, vel filiarum coniugio tradendarum, non autem ditandarum, sed seruato modo vel statu personæ. Alio modo est thesaurizare ex consideratione publicæ vtilitatis, scilicet regni defendendi, vel cultus Dei ampliandi, & sic concessum est regibus thesaurizare. Personis autem Ecclesiasticis proprie numquam thesaurizare licet, nec pecuniam tenere intentione seruandi. (*Amb. lib. 2. offic. c. 28.*) Ambrosius: Aurum habet Ecclesia, non vt seruet, sed vt eroget. (B)

Ex prædictis patet quòd duplex potest esse amor pecuniæ, siue temporalium, scilicet respectu necessarij, vel respectu superflui. Contra primum prohibet Dominus præfocantem sollicitudinem. Contra secundum prohibet thesaurizationem.

Ex auaritia sequuntur multa mala. Primo, quia a Deo maledicitur. Augustinus: Maledictus dispensator, auarus, cuius largus est Dominus. Semper eget (*Hierony. epist. 103. ad Paulin. prope fin.*) Hieronymus: Auaro tam deest quod habet, quàm quod non habet. Stultus mercator est qui regnū cælorū, immo ipsum Christum vendit pro paucis denarijs: & propter hoc sæpe peior est auarus homo, quam (C) (*Mat. 26. b*) ipse Iudas, qui vendidit Christum triginta denarijs: iste autem interdum pro vno denario. Corpus euiscerat, quia diuitiæ acquiruntur cum labore, possidentur cum timore, amittuntur cum dolore. Vnde ipsi laborant, & alij in labores eorum sæpe intrant, scilicet, fures, raptores, vel latrones, vel certe filij mali. Isti similes sunt araneæ, quæ faciendo telam pro capienda musca, seipsam euiscerat. Mentem suffocat. Augustinus: Naufragium fugis, & plumbum amplecteris. Vnde Socrates massam argenti proijciens in mare dixit: Mergam te, ne mergas me. Inquinat: (*Exo. 5.*) Filij Israel seruiebant in luto & latere. Excæcat. (D) (*Tob. 2. b*) Exemplum de Tobia, qui fuit excæcatus stercore hirundinum. Cor dilacerat. (*Luc 8. b*) Vnde diuitiæ comparantur spinis. (*Agg. 1. b*) Insatiabilis est. Vnde comparatur (*Prou. 30. c*) sacco pertuso, & inferno, qui numquam dicit, sufficit. (*Eccls. 1. b*) Et mari, cui omnia flumina influunt, & tamen non redundat. Et hydropico, qui quanto plus bibit, tanto plus sitit.

(*Greg. li. 31. Mor. c. 17. post med.*) Filiæ auaritiæ sunt septem secundum Gregorium. Prima est obduratio cordis, quæ fit omittendo eleemosynam. Istam filiam vocat Isidorus inhumanitatem. Secunda est violentia, hæc fit nocendo alicui palam per facta mala: quam vocat Isidorus rapacitatem. (E) Tertia est inquietudo, hæc est appetitus lucri. Quarta est periurium, quod sæpe incidit in emptione & venditione. Quinta est fallacia, quæ fit per verba decipientis in occulto. Sexta est fraus, hæc est deceptio perfecta: & hoc in præsentia illius, qui decipitur. Septima proditio, quæ est idem quod deceptio, quæ fit in absentia decepti.

De gula. Cap. XX.

GVla, vt ait Augustinus, est immoderata cibi auiditas. Item gula est vorax edacitas naturæ finibus non contenta. (F)

(*Greg. li. 30. Mor. c. 13. circ. med.*) Quinque modis peccatur circa gulam, vt dicit Gregorius: Primo, cum quis horam comedendi præuenit: & hoc fit per impatientiam expectandi tempus debitum. Secundo, cum quis quærit cibaria pretiosa & delicata, de quibus Ouidius: Est virtus placidis abstinuisse bonis. Sed contra hoc fecit diues ille, qui (*Luc. 16. d*) epulabatur quotidie splendide. Tertio, quando quis mensuram excedit, scilicet, nimis comedendo. Sciendum tamen, quod vni est medium, & mensura debita, hoc alteri est excessus. Vnde non consistit mensura in cibi quantitate, sed in comedentis qualitate. Verumtamen quidam ieiunium suum recompensant postmodum nimietate superflua: sed hoc quid aliud est, quàm dare duos obolos pro vno denario? Quarto quando nimis ardenter, ac festine quis comedit. Non enim vsus ciborum, sed concupiscentia in vitio est. Quinto, quando quis cibaria sua nimis studiose præparat. Vnde Bernardus: (*Ber. tract. de formula honesta vitæ.*) Non sapor, sed fames excitet appetitum. In omnibus his sumēda sunt, non quæ voluptas, sed quæ requirit necessitas. Contingit etiam peccatum esse circa diminutionem cibi, sicut circa superfluitatem.

(*Greg. li. 31. Mor. c. 17. post med.*) Filiæ gulæ sunt quinque secundum Gregorium. Prima est scurrilitas, quia gula mouet ad verba scurrilia. Secunda multiloquium, scilicet detractio, vituperia, & alia verba inania. Tertia inepta lætitia, idest, lasciuia carnis, siue gestus corporis inordinatus, lasciuiam mentis demonstrans. Quarta immunditia, quæ solet prouenire ex gula, vt est vomitus, & eructationes fœtidæ ac luxuria. Quinta est hebetudo mentis, idest, subuersio rationis. Gula duo complectitur, scilicet comessationem & ebrietatem: & proprie loquendo parsimonia opponitur comessationi, & ebrietati sobrietas.

Gula nocet multipliciter. De paradiso eijcit hominem: exemplum in Adam. (*Gen. 3. d*) Spiritualia bona perdit. exemplum in Esau, qui pro cibo vendidit primogenituram. (*Gen. 25. d*) Diabolo domum præparat. Si eijcis nos hinc, mitte nos in porcos. (*Mat. 8. d*) Seruum contra dominum animat. Qui delicate nutrit seruum suum, sentiet eum contumacem. (*Prou. 29. d*) Luxuriam inducit, exemplum de Lot. (*Gen. 19. f*) Homicidia perficit. exemplum de Ioanne Baptista, qui in conuiuio perijt. (*Mar. 6. d*) Inducit mortem naturæ. Propter crapulam multi perierunt. (*Eccli. 37. d*) Quacumque die comederis ex eo, morte morieris. (*Gen. 2. c*) Inducit mortem culpæ. Vidua in delicijs viuens, mortua est. (*1. Tim. 4. a*) Inducit mortem gehennæ. Diues epulo sepultus est in inferno. (*Luc. 16. d*) Remedia gulæ sunt quattuor. Primum est spiritualium ciborum frequens sumptio. Non in solo pane viuit homo, &c. (*Matt. 4. a*) Secundum futuræ carnis nostræ consideratio. Hieronymus: (*Hieron. ad Paulin. epi. 103. in fi.*) Facile contemnit omnia, qui se semper cogitat moriturum. Tertium est æternæ cenæ meditatio. Homo quidam fecit cenam magnam. (*Luc. 14. d*) Quartum est famis Christi, & suorum pensatio. Recordare paupertatis meæ, absynthij & fellis. (*Thren. 3. e*)

De luxuria. Cap. XXI.

LVxuria est ex immundis desiderijs veniens lubrica mentis & carnis prostitutio. Item luxuria est libidinosæ voluptatis appetitus, & intelligas hic appetitum, qui est ex consensu rationis, quia talis appetitus est peccatum mortale, & dicitur peccatum mortale, quando ratio non cohibet huiusmodi appetitum cum posset.

Differentiæ luxuriæ sunt octo. Prima est fornicatio, quæ est soluti cum soluta. Secunda meretriciū, quod fit dupliciter, scilicet, per vagam libidinē cum diuersis peccando, vel cum publice venali concumbendo. Tertia est adulterium, quo coniugalis thorus violatur. Quarta est stuprum, quo virginalis integritas corrumpitur. Quinta sacrilegium quo continentia Deo dicata læditur, vt in clericis & religiosis sacris ordinibus sublimatis, & in his, qui emiserunt votum continentiæ. Sexta est incestus, quo vinculum consanguinitatis, vel affinitatis, vel compaternitatis corrumpitur. Septima est peccatum contra naturam, siue Sodomia, quo naturalis vsus peruertitur. Notandum autem quòd aliud est contra naturam speciei, aliud contra naturam generis. Primo modo omne peccatum mortale est contra naturam speciei, quia in rationali creatura remurmurat synderesis contra omne peccatum. Sed secundo modo peccatum Sodomiæ est contra naturam generis, quia non solū in homine, sed etiam in brutis diuersi sexus in coitu

in coitu conueniunt. Vnde si isto modo fit, contra naturam generis est. Octaua est libidinosus coitus coniugalis, qui multipliciter accipitur. Coitus enim coniugalis alius licitus est, alius fragilis, alius impetuosus. Licitus tripliciter: vt quando causa prolis fit, vel ad ampliandum cultum Dei, vel causa reddendi debitum, vel causa vitandæ fornicationis non in se, sed in coniuge. Primus est pietatis. Secundus iustitiæ. Tertius cautelæ. In his nullum dicitur peccatum esse. Fragilis est quando fit causa delectationis, & tunc distinguitur: quia si amor illius delectationis præponitur Deo, mortale peccatum est: si vero postponitur, veniale. Impetuosus est, qui ex sola libidine proueniens, metas honestatis, & rationis transcendit, quod fit, quinque modis: primo causa satiandę libidinis per meretricias blanditias: secundo cum fit contra naturalem modum: tertio cum fit tempore prohibito: quarto quādo fit in loco prohibito: quinto quando acceditur ad mulierem prægnantem, & vicinam partui, vel quæ est in fluxu menstruo.

Gre. li. 31. Mor. c. 17. Filiæ luxuriç sunt octo secundum Gregorium. Prima est cæcitas mentis, quia secundum Augustinum in opere luxuriæ tota ratio absorbetur. Secunda est inconsideratio, mortis scilicet & inferni. Tertia inconstantia, scilicet ad cogitandum desiderandumq. nunc istud, nunc illud. Quarta amor sui, scilicet quo aliquis desiderat longam vitam ad hoc, vt expleat voluptatem suam. Quinta præcipitatio, qua quis præcipitanter currit ad peccandum, exponens se periculo mortis propter luxuriam faciendam. Sexta odium Dei, quia Deus abstrahit se ab eis, & punit eos qui sequuntur carnis delicias, ad quas inclinat luxuria. Septima affectus præsentis sæculi, scilicet appetitus honorum, diuitiarum, sanitatis, fortitudinis, & huiusmodi, per quæ luxuriosus finem suum consequitur. Octaua est desperatio futuri sæculi, quæ est diffidentia gloriæ, vel veniæ consequendæ, & hæc est filia luxuriæ consummatæ.

Luxuria nocet multipliciter. Deo est contumeliosa, quia templum eius inquinat. Dæmonibus placita. Behemot dormit in locis, &c. (Iob 40. e) Subiecto proprio nociua. Qui fornicatur in corpus, &c. (1. Cor. 6. d) Proximum scandalizat. Facti estis speculationi, & rete expansum super, &c. (Osee 5. a) Animam propriam damnat. Non recedet gladius de domo tua, hoc dictum fuit ad Dauid propter peccatū Bethsabee. (2. Reg. 12. c) vilissimo domino se subijcit, scilicet carni & sensualitati. Quia obedisti voci vxoris tuæ, maledicta, &c. (Gen. 3. e) Mentem infatuat. Vinum & mulieres auferunt cor. (Osee 4. c)

Remedia luxuriæ sunt hæc, Occasiones fugere. Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem, &c. (Iob 31. a) Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea. (Eccli. 13. a) Qui tenet illam quasi qui apprehendit scorpionem. (Eccli. 26. b) Mortis extrema cogitare. Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis. (Eccli. 7. d) De se non præsumere: quia cecidit Dauid sanctissimus, Salomon sapientissimus, Samson fortissimus. Frequenter se occupare. Hieronymus: * Semper aliquid boni facito, vt te diabolus inueniat occupatum. (* Hierony. de reform. vita ad Rusic. epist. 4.) Tentationi in principio resistere. Ipsa conteret caput tuum. (Gen. 3. c) Carnem domare. Hoc genus dæmoniorum non eijcitur, nisi in oratione & ieiunio. (Mar. 9. e)

Quomodo superbia sit mortale, vel veniale.
Cap. XXII.

OMnia prædicta quamuis semper sunt peccata, non tamen semper sunt mortalia. Vnde videndum est quando vnumquodque mortale sit, & quando veniale. Vana igitur gloria ex suo genere est veniale, quia genus operis sumitur ex obiecto. Vanum autem secundum se non est obiectum peccati mortalis, sed venialis. Vnde cum vana laus sit huius peccati obiectum, patet quòd non semper est peccatum

A mortale. Erit tamen vana gloria mortalis dupliciter, scilicet ratione finis, propter quem laus appetitur. Opus namque tale est, quale est id propter quod appetitur. Item ratione operis in quo laus quæritur.

Circa primum dicendum est quòd quadruplici fine laus appetitur. Primo, ad vitandum malum infamiæ, sicut Samuel se laudauit. (1. Reg. 12. a b) Secundo, propter aliquam vtilitatem spiritualem, vt est gloria Dei, vel ædificatio proximi, sicut Paulus se commendauit. (2. Cor. 11. d) Tertio, propter lucrum auaritiæ, sicut Pharisæi, qui deuorant domos viduarum, longas orationes simulantes. (Mat. 23. e) Quarto, propter aliquem actum venialis peccati, sicut quando quis laudari vult, eo quòd venialiter in laude delectetur. B Primum est prouidentiæ: secundum est charitatis: tertium est peccatum mortale, & idem intelligendum est quandocumque mortale peccatum finis alicuius operis ponitur: quartum est veniale.

Sequitur secunda causa, quare vana gloria sit peccatum mortale, scilicet ratione operis, per quod laus quæritur. Hoc autem potest fieri tripliciter, quia laus quandoque quæritur per opera illicita, quandoque per opera ex se indifferentia, quandoque per opera virtutum. Si primo modo, sic tale est peccatum, quale & illud illicitum, scilicet mortale, aut veniale. C Si secundo modo, sic est peccatum veniale, vt habere diuitias, vel vestes pretiosas, cum abusu talium in laudem. Verumtamen si talia sunt de se ordinata, vt sint occasio peccati mortalis, secundum quod mulier cum ornatu meretricio prępárat se ad animas capiendas, vel si factum illud est illicitum ex prohibitione superioris, vt torneamenta, & huiusmodi, cum excederet præceptum Ecclesiæ, sic sunt peccata mortalia. Si tertio modo, idest, si laus quæratur per opera virtutum, hoc est dupliciter, vel quia appetitus laudis adiungitur operi virtutis tamquam incidens, sicut contingit in cantu, D vel in prædicatione quandoque, & tunc est veniale. Vel laus est finis principaliter præstitutus operi virtutis & operanti, ita quod ibi constituit finem vltimum, & sic est mortale: quia tunc inhæret ei vt fini vltimo. Nota quòd maius est peccatum gloriari de bonis spiritualibus, quàm de temporalibus: quia minus habent motiuū, eo quòd minus appareant extra, quàm temporalia.

Quomodo inuidia sit mortale, vel veniale.
Cap. XXIII.

E INuidia ex suo genere est peccatum mortale, quia cum inuidia secūdum Remigium sit dolor de alieno bono, contrariatur directe charitati, quæ non æmulatur, sed congaudet veritati. (1. Cor. 13. b) Charitati vero nihil est contrarium, nisi peccatum mortale. Tamen illud quod ex genere est mortale, potest esse veniale, vel prout in primo motu consistit, vel extra suam rationem trahitur. Dolor autem de alieno bono est quadruplex: vel quia est primo primus motus ex natura veniens, sicut quidam naturaliter inuidi sunt: & hoc nullum peccatum est, cum nullo modo sit in potestate nostra. Vel est secundo primus motus, quando, F scilicet appetitus sine completa deliberatione tali passione afficitur, & sic est veniale peccatum. Vel est actus voluntarius deliberatiue, & sic est mortale peccatum. Vel trahitur per intentionem extra suam rationem, vt quando dolor de alieno bono surgit cuiquam ex causa bona, sicut quando dolet aliquis de bono temporali alterius, quia videt illud redundare in detrimentum animæ illius, vel etiam in detrimentum communitatis: talis dolor bonus est, quia maius bonum magis est appetendum. Notandū vero quòd per dolorem boni comprehenditur gaudium de malo quod ex ipso causatur.

Quomodo ira sit peccatum mortale, vel veniale.
Cap. XXIV.

IRa ex suo genere est peccatum mortale, quia secundum Isidorum: Ira est animus concitatus ad pœnam prouocanti inferendam. Talis autem motus contrariatur charitati, quæ non irritatur, nec cogitat malum. Ira igitur vel dicit iram zeli, quæ est detestatio vitij, & hæc non est peccatum, sed est perfectionis. Potest etiam quis sibi per hunc modum irasci, sicut dicit Glossa super illud Psalmi: Irascimini & nolite peccare. Quid est, inquit, homo pœnitens, nisi irascens sibi? Vel dicit remissionem affectus circa proximum, per quem homo non dolet de malo proximi, nec gaudet de bono eius, licet etiam non doleat de bono, nec gaudeat de malo eius: sed est indifferens ei: & sic non est mortale, sed imperfectio charitatis. Vel dicit actualem impatientiam absque appetitu vindictæ: & talis motus etiam deliberatus est peccatum veniale, quia habet incompletam rationem iræ, sicut ex supradicta patet diffinitione. Vel dicit impatientiam cum appetitu vindictæ, & hoc est tripliciter. Quandoque enim hoc a natura, sicut in melancholicis, in quibus secundum Philosophum cõtinue mordetur natura, propter quod semper sunt turbulenti: & sic nullum est peccatum, cum sit motus naturalis. Quandoque hoc est ab appetitu indeliberato, & sic est veniale, sicut alij primi motus. Quandoque est a voluntate deliberatiua, & tunc est peccatum mortale.

Psal. 4. a

Quomodo acedia sit mortale, vel veniale.
Cap. XXV.

ACedia ex suo genere est peccatum veniale: quia secundum Augustinum, Acedia est tædium interni boni: hoc autem non opponitur charitati, sed dicit diminutionem feruoris charitatis, in quo consistit omne veniale. Istud ergo tædium, vel est motus naturalis, & sic nullum est peccatum: vel est motus appetitus contristati de opere spirituali laborioso, & sic est veniale: quamuis etiam appetitus ille naturalis sit deliberatiuus, quia consensus in veniale non est nisi veniale; acedia vero ex genere, & per se venialis est: vel hoc tædium redundat in omissionem eorum, quæ sunt necessaria saluti, vt frangere præcepta Dei, vel Ecclesiæ sine causa rationabili, & tunc est mortale. Si autem tædium illud ex omissione boni, & difficultate aggrediendi bonum, ducit in desperationem: tunc iam accedit ad peccatum in Spiritum sanctũ. Et si tædium illud crescit, quod etiam ducit in tedium vitæ in tantum quòd iniiciat sibi manus, tunc iam similis est Iudę, qui laqueo se suspendit.

Mat. 27. a

Quomodo auaritia sit mortale, vel veniale.
Cap. XXVI.

AVaritia secundum Marcum tullium Ciceronem est immoderatus amor habẽdi. Hęc igitur consistit in appetendo, vel in acquirẽdo, vel in retinendo. Si primo modo, hoc est quinque modis. Primo, quia appetit aliena appetitu completo qui precederet in opus, si adesset facultas, & sic est peccatum mortale. Secundo, quia appetit illicita voluntate incompleta, vt si aliquis indignus conatur beneficium Ecclasiasticum adipisci, sic iterum est mortale. Tertio, si appetit talia, siue sint illicita, siue aliena, cum voluntate conditionata, scilicet si posset habere sine offensa Dei, ac iniuria proximi, & tunc vel nullum, vel veniale est, si talem conditionem actualiter, vel habitualiter addat, vel intendat. Quarto, si simpliciter appetit habere superflua, & hoc appetitu suffocante mentem, scilicet a cura sui, & consideratione diuinorum, & hoc est peccatum mortale. Quinto, si superfluo amore inhæret temporalibus, tamen infra Dei amorem, hoc est veniale.

A

Si autem auaritia consistit in acquirendo, hoc est tripliciter, quia vel acquirit iniuste quocumque modo, & tunc est mortale: vel acquirit res per tale opus, aut artem, aut officium, quod per se est peccatum mortale, si etiam esset sine lucro, & tunc est mortale: vel acquirit talia per operam illicitam, quæ est veniale peccatum, vt cum aliquis verba iocosa componit ad lucrum, salua tamen honestate, & hoc est veniale, nisi aliquis propter delectationem dissolutionis totaliter se dedat talibus, tunc enim mortale est. Dico autem propter delectationẽ, quia si quis propter necessitatem, per talia sibi sustentationem acquireret, cum aliam artem lucrosam nesciret, non reputarem eum in statu damnandorum.

B

Si autem auaritia consistit in retinendo, hoc potest esse quinque modis. Primo, quia retinet scienter ea quæ restituere tenetur, & animo retinendi, sic est peccatum mortale. Secundo, quia retinet ea, quæ ad necessitatem suam, & suorum pertinent, vel ad conseruationem status sui, & suorum secundũ quod decet dignitatem suam, & hoc non est peccatum. Tertio, quia retinet superflua respectu vtriusque iam dictorum, & hoc tempore extremæ necessitatis alicuius, sic est peccatum mortale. Quarto, quia retinet superflua, etiam citra extremam necessitatem ex insatiabili cupiditate, sic est peccatum mortale: pręcipuum autem signum talis effectus est, quòd quis res potius sinit putrescere penes se, quàm vtiliter alijs dispenset. Quinto, quia retinet superflua quædam ex inordinato amore temporalium, per quem modũ deficit a medio largitatis, saluo tamen statu virtutis, & sic est veniale. Nota quòd auaritia ex suo genere est mortale: quam Apostolus idololatriæ comparat, Ephes. 5. b
non quia sit de specie illius peccati, cum non habeat actum eius, sed quia facit aliquid simile idololatriæ, seruiendo creaturæ potius, quàm Creatori.

C

D

Quomodo gula sit mortale, vel veniale.
Cap. XXVII.

GVla ex genere suo est peccatum veniale, quia appetitus comedendi ex sua ratione non subiacet dominio voluntatis, sed natura nobis inest, quod potest esse quinque modis.

Primo si est ibi solus appetitus cibi, & hic numquam est peccatum: nec etiam delectatio cibum consequens est peccatum, inquantum ordinatur contra defectum sibi contrarium: hæc enim sunt pure naturalia, in quibus non est meritum, nec demeritum. Secundo si appetitui necessitatis adiungitur appetitu, delectationis, & voluptatis in cibo, & hoc est peccatum veniale. Tertio si est ibi transgressio præcepti, vt cum aliquis sine necessitate soluit ieiunium Ecclesiæ, vel quando religiosus comedit carnes, cum hoc in suo ordine sit prohibitum, sub præcepto, sic est mortale peccatum. Quarto si appetitus edendi est cum libidine, vt quando nimio & finali affectu inhæret delectationi cibi, & hoc est peccatum mortale. Quinto si ducitur in consuetudinem talem, quæ facit totam vitam hominis delectationibus huiusmodi deputari, hæc tam vicina sunt peccato mortali, quòd ebrietas ab Apostolo inter peccata mortalia computatur. Ebrietas tamen quandoque est peccatum veniale, vt quando vltra necessitatem quis accepit, secundum mensuram tamen imperceptibilem. Quando vero quis egreditur a mensura perceptibili secundum rationem bene ordinatam ad discernendum, & hoc in tali mensura ex qua euertitur status mentis effrenata libidine, quando hoc Deo præponit, tunc peccat mortaliter. Si quis autem inebriat alium, ita videlicet inuitans eum ad potum, vt intendat statum mentis eius euertere, & hoc facit in eius nocumentum,

E

F

Rom. 13. d

tum, peccat mortaliter: quia aufert ei plus, quàm si auferret aliquod bonum temporale, quia vsum rationis tollit ei.

Quomodo luxuria sit mortale, vel veniale. Cap. XXVIII.

LVxuria ex suo genere est peccatum mortale, quia est contra illud præceptum, Non mœchaberis.

Exo. 20. b *Deut. 5. b* Concupiscentia luxuriæ distinguitur septem modis. Primus est, cum concupiscentia consistit in primo motu tantum, & sic est peccatum veniale. Secundus est, cum sequitur consensus vsque in delectationem, licet non in opus, & sic est mortale peccatum. Tertius est, cum consentitur etiam in opus, & sic est iterum mortale. Quartus est cum concupiscentia non solum tenetur corde, sed etiam pascitur visu, *Mat. 5. d* & sic iterum est mortale. Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est in corde suo, idest, si hoc fine & animo attendat mulierem, *August. lib. 1. de serm. Dom. in monte cap. 23. tom. 4.* vt eam concupiscat: quia secundum Augustinum hoc non est tantum titillari, sed plene consentire libidini. Bene autem dicitur ad concupiscẽdum eam, quia si aliquis videret mulierem vt rem pulchram, & vlterius non procederet, tunc nullum peccatum esset, vel solum peccatum curiositatis. Quintus modus est in stultiloquio: vt cum quis mulierem precatur, vel propter libidinẽ habet cum ea familiaria colloquia, *Ephes. 5. a* & est mortale. Sextus modus vocatur ab Apostolo turpitudo. Glossa, vt in osculis & in amplexibus, hoc est etiam peccatum mortale: & tanto grauius præcedentibus, quanto magis libido per talia accenditur propter nimiam approximationem ad ignem. Notandum vero quòd tangere mulierem præter intentionem, non est peccatum: similiter cum intentione tangere, sed ex necessitate, non est peccatum. Sed tangere ex libidine, vel osculari ad se non pertinentem, peccatum mortale est. Septimus modus est quando concupiscentia procedit in opus, & constat esse mortale.

Nota quòd differentia est inter primos motus generatiuæ & nutritiuæ: quia primus motus in generatiua semper est peccatum, nisi per sacramentũ matrimonij excusetur, sed non semper in nutritiua: quoniam potentia concupiscibilis non tantum corrupta est in nutritiua, sicut in generatiua. De hac materia require supra titulo proximo, vbi agitur de speciebus luxuriæ.

De peccato in Spiritum sanctum. Cap. XXIX.

QVamuis generaliter omne peccatum fit contra Deum trinum, & vnum, appropriate tamen dicitur aliquod peccatum esse in Patrem, aliud in Filium, aliud in Spiritũ sanctum. In Patrem enim peccatur ex impotentia, in Filium ex ignorantia, in Spiritum sanctum ex malitia certa, hoc est, quando voluntas potest, & scit resistere alicui malo, & tamen ex sola malitia illud eligit.

Peccatum in Spiritum sanctum procedit ex libera & improba voluntate liberi arbitrij, & directe impugnat gratiam Spiritus sancti, & ideo non habet colorem excusationis, quia quantum est de se, directe impugnatiuum est medici, & remedij per quod fieri habet remissio peccati. Peccatum in Spiritum sanctum dicitur irremissibile in hoc sæculo, & in futuro, non quia dimitti non possit, sed quia raro, aut vix dimittitur in hoc sæculo, quantum ad culpam, aut in futuro quantum ad pœnam. Item quia non legitur dimissum, propter quod dicitur irremissibile: sicut Melchisedech dicitur sine patre, quia non legitur de eius patre. Item quia aduersatur fonti remissionis, scilicet Spiritui sancto. Item propter impotentiam hominis, quia vix potest se præparare ad gra-

A tiam, quem tanta moles peccati premit.

Sciendum autem est quòd accipitur hoc nomen irremissibile tripliciter, scilicet negatiue, vt quia nullo modo potest remitti, hoc modo peccatum Angeli & damnatorum est irremissibile. Item priuatiue, vt quia non habet congruẽtiam de se, vt remitti debeat, licet ex congrua bonitate Dei possit omne peccatum remitti: hoc modo omne peccatum mortale est irremissibile. Item contrarie secundum quòd habet aliqua culpa contrariam dispositionem ad remittẽdum: hoc modo peccatum in Spiritum sanctum est irremissibile, quia contrariatur gratiæ remittendi peccatum,

B & hoc per desperationem, vel præsumptionem, vel alias species huius peccati.

Sex sunt species peccati in Spiritum sanctum, videlicet desperatio, præsumptio, impugnatio veritatis agnitæ, inuidentia charitatis fraternæ, obstinatio, finalis impœnitentia. Horum numerus sic accipitur. In remissione tria sunt, scilicet ipse remittens, & ille cui remittitur, ac dispositio remittendi in eo cui remittitur. In ipso remittente duo sunt, scilicet misericordia, & iustitia. Contra primũ est desperatio, contra secundum præsumptio. In eo cui remittitur, duo sunt, scilicet dolor de commisso, & propositum de

C non committendo. Contra primum est obstinatio, contra secundum finalis impœnitentia. Præterea dispositio remittendi in eo cui remittitur, duplex est, scilicet cognitio veri, & amor boni. Contra primum est impugnatio veritatis agnitæ, contra secundum inuidentia fraternæ gratiæ. De finali impœnitentia nota quòd sicut dicit continuationem peccati vsque in finem, sic in omni peccato in quo quis scienter decedit, est finalis impœnitentia: prout autem est vna species peccati in Spiritum sanctum, secundum quòd hic sumitur, sic dicitur propositum non pœnitendi.

D *Dinumeratio peccatorum cordis. Cap. XXX.*

PEccata cordis sunt hæc, cogitatio, delectatio, consensus, desiderium mali, voluntas peruersa, infidelitas, indeuotio, præsumptio, timor male humilians, amor male accendens, suspicio, ira, inuidia, odium, timere seruiliter, exultatio in aduersis proximi, contemptus pauperum vel peccatorum, personarum acceptio, perfidia, affectus parentum carnalis, inepta lætitia, sæculi tristitia, impatientia, auaritia, superbia, perplexitas, obstinatio mali, tædium boni, acedia, inconstantia, pœna pœnitentiæ, do-

E lor quia non facit plus malum, hypocrisis, amor placendi, timor displicendi, verecundia de bono opere, amor priuatus, sensus singularis, ambitio dignitatum, vana gloria de bonis naturæ, vel gratiæ, vel fortunæ, verecundia de pauperibus amicis, contemptus admonitionum, immisericordia.

De peccatis oris. Cap. XXXI.

PEccata oris sunt hæc, crebra iuratio, periurium, blasphemia, nomen Dei irreuerenter assumere, veritatem impugnare, de mendacio & vanis alios in-

F struere, contra Deum murmurare, irreuerenter horas dicere, detractio, adulatio, mendacium, vituperium, maledictio, infamatio, contentio, comminatio, impugnatio veritatis agnitæ, impugnatio charitatis fraternæ, seminatio discordiæ, proditio, falsum testimonium, mala consilia, derisio, contradictio obedientiæ, inuertere facta bona, in ecclesijs placitare, ad iram hominem prouocare, reprehendere proximũ in aliquo quod ipse facis, vaniloquiũ, stultiloquium, proferre verba otiosa, vel superflua, vel curiosa, iactantia verborum, superflua politio, peccatorũ defensio, clamor, risus, cachinnus, turpiloquiũ, lenocinium, cantare cantilenas sæculares, in cantu diuino magis studere vocem frangere, quàm deuote psalle-

psallere, murmurare, verba scurrilia proferre, in iniusta causa aduocare, malum commendare.

De peccatis operis. Cap. XXXII.

PEccata operis sunt hæc, gula, luxuria, ebrietas, simonia, sortilegium, violatio dierum sollemniũ, sacrilegium, indigne communicare, votorum fractio, apostasia, dissolutio in diuino officio, scãdalizare suo malo exemplo, proximũ corrumpere, lædere hominem, vel in rebus, vel in persona, vel in fama, furtum, rapina, vsura, deceptio, ludus, venditio iustitiæ, exactio indebita, telonea iniusta, auscultare mala, ioculatoribus dare, necessaria sibi subtrahere, superflua sumere, vltra vires proprias quiddã aggredi, consuetudo peccandi, recidiuatio, simulatio, tenere officium ad quod nõ sufficit, vel quod sine peccato nõ agitur, choreizare, nouitatẽ inuenire, maioribus rebellare, minores opprimere, delinquere visu, auditu, odoratu, gustu, & tactu, lucta, osculis, muneribus, itineribus, nutibus, mendacijs, scripturis, circumstantias aggrauantes omittere (quæ sunt tempus, locus, modus, numerus, persona, mora, scientia, ætas) tentationem præuenire, seipsum ad peccatũ cogere.

De peccatis omissionis. Cap. XXXIII.

PEccata omissionis sunt hæc, de Deo non cogitare, ipsum non timere, vel amare, gratias de beneficijs non agere, opera quæ quis facit ad ipsum non referre, de peccatis, sicut debet, non dolere, ad gratiam recipiendam se non præparare, gratia accepta non vti, nec eam seruare, ad inspirationem diuinam se non conuertere, voluntatem suam voluntati diuinæ non conformare, ad orationes dicẽdas non attendere, orationes debitas omittere, ea ad quæ tenetur ex voto, vel præcepto, vel officio, negligere, communionem, & confessionem semel in anno non expedire, parentes non honorare, seipsum non recognoscere & reprehendere, conscientiam negligere, ecclesias & prædicationes fugere, tentationibus non resistere, pœnitentias iniunctas negligere, aut negligenter facere, & quæ statim facienda sunt, differre: bonis proximi non gaudere, & malis non condolere, iniurias non remittere, fidem proximo non seruare, & beneficijs eius non respondere, delinquentes non corripere, lites nõ sedare, ignorãtes non instruere, afflictos non cõsolari, admonitionibus nõ acquiescere.

COMPENDII THEOLOGICAE VERITATIS

Liber Quartus

DE CHRISTI HVMANITATE.

CAPITA HVIVS LIBRI.

De incarnatione Christi. Cap. I.

SICVT Deus est rerum principium effectiuum in creatione, sic est refectiuum in redemptione, & perfectiuũ in retributione: quoniã sicut Pater omnia creauit per Verbum increatũ, sic omnia recreauit & renouauit per Verbum incarnatum. Porro circa incarnationem Christi talis fuit ordo. Salutatio Angelica, respõsio Virginis, sanctificatio materna, cõceptio diuina: de quibus nunc per ordinẽ est agendũ.

De salutatione Angelica. Cap. II.

MIssus est Angelus Gabriel, qui est de ordine Archangelorum, ad beatam Virginem, cui ad sensum apparuit visione corporali, quamuis ei loqueretur locutione spirituali. Ad illud nobile sacramentũ nuncius debuit esse Angelus, propter tria: primo propter cognationem virginitatis ad naturam Angelicam. Secundo propter ordinem perditionis humanæ, quia sicut ibi venit diabolus in serpente ad mulierem, ita hic Deus venit per Angelũ ad Virginem: vt sic ex opposito medicina respondeat morbo, & reparatio lapsui, & remedium nocumento. Tertio quia sicut illa gratia fuit reparatio naturæ humanę, sic fuit & rui- Luc. 1.

& ruinæ Angelicæ: vnde communi beneficio vtraque natura communiter debuit ministrare, Angelica, scilicet, & humana..

Diuiditur autem salutatio beatæ Virginis in tres partes. Primam partem incœpit Angelus, cum dixit: *Luc. 1. e* Aue gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus. Secundam subiunxit Elisabeth, cum ait: Et benedictus fructus ventris tui. Tertiam apposuit Ecclesia, vt in reuerentia nomen Mariæ haberetur: nam Maria non est de textu. Ista salutatio cōmendabilis est propter quattuor: primo propter auctore, quia missus est Angelus a Deo. Secundo propter nuncium, non enim homo dignus fuit hoc nunciare, sed Angelus: nec quilibet Angelus, sed Gabriel. Tertio ab ea quæ salutatur, quia Virgo: nec quælibet Virgo, sed Maria. Quarto ab ipso modo salutandi, qui indicat innocentiam Virginis, cum dicitur, Aue, vel gratiam conuersationis cum dicitur, gratia plena. Item excellentiam conceptionis cum dicitur: Dominus tecum. Item priuilegium prærogatiuæ singularis, cum dicitur, Benedicta tu in &c. Salutationes autem quędam inueniuntur optatiuæ salutis. *2. Reg. 16. c* Salue rex. Quædam gratiæ. Apostolus in pluribus locis. *Rom. 1. a* Gratia vobis & pax. Quædam gaudij. *Tob. 5. b* Gaudium tibi semper sit. Quædam benedictionis. *Ruth 2. a* Benedicat tibi Dominus. Hæc autem salutatio Angeli ex omnibus prædictis conflata videtur. Continet enim salutem cum dicit, Aue. Item Gratiam cum dicit: gratia plena. Item gaudium cum dicit: Dominus tecum. Item benedictionem, cum dicit, Benedicta tu in &cet. Præterea in hac salutatione notatur triplex prærogatiua beatæ Virginis, scilicet naturæ, cum dicitur, Aue: gratiæ, cum dicitur, gratia plena: gloriæ, cum dicitur, Benedicta tu, & cetera.

Nota denique sex in Angelica legatione: primo quàm reuerenter beatam Virginem salutauit, cum dixit: Aue gratia plena. Secundo quàm excellenter commendauit, ibi: Benedicta tu in mulieribus. Tertio quàm dulciter confortauit, ibi: Ne timeas Maria. Quarto quàm diligenter legationem suam compleuit, ibi: Ecce concipies & paries Filium. Quinto quàm eleganter modum exposuit, ibi: Spiritus sanctus superueniet in te, &c. Sexto quàm conuenienter prolem nascituram describit, ibi: Ideoque quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei.

De responsione virginea. Cap. III.

Dvos legimus in scriptura dialogos, vnum inter *Gen. 3. a* Euam & diabolum, quo mors concludebatur: *Luc. 1. c* alterum inter Mariam, & Archangelum, quo vita oriebatur. Vide autem tria, quæ fecit beata Virgo in salutatione Angeli, scilicet cogitationem, seu deliberationem, quia cogitabat qualis esset ista salutatio. Interrogationem, quia quærebat: Quomodo fiet istud? Consensum, quia respondit: Ecce ancilla Do- *Gen. 3. a* mini, &c. Nec in deliberatione fuit subita, sicut Eua: nec in interrogando dubia, sicut Zacharias: nec in *Luc. 1. b* consentiendo tarda, sicut Sara. In responsione con- *Gen. 18. b* sensus beatæ Virginis quattuor verba inuenies, quæ quattuor virtutes maxime redolent. Ait enim: Ecce, quod est obedientiæ promptæ. Ancilla Domini, quod est humilitatis perfectæ. Fiat mihi, quod est charitatis inflammatæ. Secundum verbū tuum, quod est fidei indubitatæ.

Septem verba hæc locuta est beata Virgo in Euan- *Ioan. 2. a* gelio. primum fuit, Vinum non habent. Secundum, *Lu. 2. a* Fili quid fecisti nobis sic? Tertium, Quodcumque di- *Luc. 1. c. d* xerit vobis facite. Quartum, quando salutauit Elisabeth. Quintum, Quomodo fiet istud, &c. Sextum, Ecce ancilla Domini. Septimum, Magnificat anima mea Dominum. Verbum primum fuit pietatis: secundum charitatis: tertium instructionis: quartum consolationis: quintum discretionis: sextum humilitatis: septimum orationis, & gratiarum actionis. Et nota quòd verba prædicta fuerunt breuia præter vltimum.

De satisfactione materna. Cap. IV.

Sanctificatio triplex est: quædam communis, quæ fit per sacramenta: quædam specialis, quæ fit per gratiam specialem: quædam specialissima, quæ fit per gratiam singularem. Prima remouet culpam, & confert gratiam, remanet tamen fomes, & pronitas ad peccandum, & talis est in baptizatis. Secunda remouet culpam & pronitatem peccandi mortaliter, & talis fuit sanctificati Ioannis Baptistæ, & Hieremiæ *Luc. 1. b* *Hiere. 1. b* in vtero. Tertia remouet culpam originalem, & pronitatem ad peccandum tam venialiter, quàm mortaliter, & talis fuit in beata Virgine. Et licet gratia sanctificationis in vtero sit quantum ad essentiam maior, quàm sacramentalis: tamen quantum ad aliquos effectus, maior est gratia sacramentalis: quia baptismus imprimit characterem, & aperit ianuam cæli, & habilitat hominem ad alia sacramenta, quorum nihil facit sanctificatio in vtero ex se. Verumtamen gratia sanctificationis in vtero pręcellit in hoc gratiam baptismalem, quia taliter sanctificatus non potest mortaliter peccare, & ad venialia minus inclinat eum fomes: propter quod minora & pauciora venialia committit: & talis gratia fuit in Ioanne Baptista; & ideo ne in vanum gratiam Dei reciperet, fugit hominum societatem, & arctissimam in se pœnitentiam tenuit, ne leui saltem maculare vitam famine posset. Patet igitur quòd in sanctificatione in vtero confertur gratia media inter gratiam sacramentalem, & gratiam plenæ confirmationis in patria, quæ habet coniunctum sibi finem vltimum. Ad confirmationem enim perfectam tria pertinent. Primum est inseparabilis adhæsio, & coniunctio rationis ad Deum. Secundum est indeflexibilis subiectio inferiorum potentiarum animæ sub imperio rationis. Tertium est indiscontinuabilis conuersio actualis totius hominis in Deū, quando homo diuina dulcedine affectus, ex toto corde, & ex tota anima, & ex omnibus viribus semper actu tendit in Deum, & in quodcumque aliud in quo relucet Deus. Primum horum habet gratia sanctificationis simpliciter, vt scilicet nullus, qui particeps eius fuerit, possit peccare mortaliter. Secundum habuit beata Virgo, & ideo nec venialiter vmquam peccauit, sicut dicit Augustinus. *Aug. lib. de natura, & grat. c. 36. tom. 7.* Tertium autem non potest conuenire gratiæ viæ, eo quòd illud ex fruitione Dei causetur, quæ tantum est in patria.

Tres autem fuerunt sanctificationes matris Dei. Prima fuit sanctificatio in vtero, & hæc tres habuit effectus, scilicet originalis culpæ expiationem, & gratiæ infusionem, & fomitis tantam restrictionem, vt non posset in aliquod mortale peccatum duci: licet tamen ipse fomes maneret secundum essentiam. Secunda sanctificatio fuit in Spiritus sancti obumbratione, & filij Dei conceptione, quæ tribus præmissis duo superaddidit, scilicet omnimodam fomitis extinctionem & confirmationem in bono, ita quòd quæ prius tantum poterat nō peccare mortaliter, iam non posset peccare. Hos autem duos effectus expressit Angelus: *Luc. 1. d* Spiritus sanctus superueniet in te: quo ad primum. Et virtus altissimi obumbrabit tibi: quo ad secundum. Ista confirmatio non fuit liberi arbitrij ablatio, sed eius per gratiam completio. Præterea Spiritus sanctus superuenit in eam non solum ad sanctificandum, sed etiam ad fecundandum. cuius virtute Virgo concepit, Virgo peperit, & post partum Virgo permansit. Tertia sanctificatio fuit in Filij Dei inhabitatione, qui nouem mēsibus in vtero eius mansit, & his omnibus prædictis duos effectus addidit. Vnus fuit quòd omnes dispositiones fomitis sublatæ fuerunt, sicut quando morbus est curatus, adhuc interdum

terdum remanent reliquiæ curandæ. Secundus fuit dedicatio ad diuina, ita quòd etiam licitis vsibus mundanis, scilicet matrimonialibus eam aptare esset impossibile: quia tunc non solum mens, sed etiam corpus luce diuinitatis resplenduit, vt significatum est. Ex prædictis collige quòd fomes & personam inficit, & naturam. Personam quidem, quia ad malum pronam facit, & stimulat ad peccatum. Naturam vero, quia carnem inficit, prout est principium ad alteram carnem. Sed beata Virgo in prima sanctificatione, quæ fuit in vtero, mundata fuit ab originali peccato, inquantum fomes respicit personam suam: quia nihil in persona sua purgandum remansit. In secunda vero sanctificatione, quæ fuit quando Spiritus sanctus superuenit in eam, purgata fuit a fomite, prout ipse fomes respicit naturam in comparatione ad prolem propagandam, non opere naturæ, sed opere Spiritus sancti. Remotus enim fuit essentialiter, propter quod pars ab ea separanda in corpus Christi, nihil habuit de fomite, sicut nec mater.

Nota similiter ex prædictis, & ex sequẽtibus, quòd beata Virgo ex prima sanctificatione excellebat puritate omnes baptizatos, ex sanctificatione secunda excellebat puritatem Adæ, quam habuit ante peccatum: per confirmationem excellebat puritatem Angelorum, quoniam illi nec crescere possunt in præmio substantiali, siue essentiali, sicut nec decrescere: sed beata Virgo proficere potuit, in merito, & non deficere.

Puritas matris Dei fuit quadruplex, in qua nulla creatura sibi poterit comparari. Prima est puritas sanctificationis in vtero. Omnis enim rationalis creaturæ puritas, vel est naturæ, vt in Angelis: vel est gratiæ gratis datæ, vt fuit innocentia primi status hominis: vel est gratiæ gratum facientis, & ista est maior alijs duabus. Vnde cum in illa specie gratiæ sanctificatio matris Dei fuerit suprema, patet quòd vincit puritatem omnis puræ creaturæ. Secunda est puritas innocentiæ in vita, in qua similiter omnes excellit: quia beata Virgo vixit sine omni peccato, & hoc oportuit esse maximæ gratiæ, quæ non solum ipsius naturam perficeret, sed eam supra legem naturæ corruptæ extolleret. Tertia est puritas virgineæ castitatis, in qua excellit & Angelos, & homines. Angelos quidẽ quia secundum Hieronymum, hoc retinuit per virtutem castitatis, quod in Angelis est necessitatis naturę. Item excellit homines in hoc, quia primum exemplar fuit huius integritatis. Adducẽtur regi virgines post eam, &c. Præterea ostenditur istud alia ratione: quia summa est hæc puritas quæ potius potest suum contrariũ secum pati, quàm possit violari: & talis fuit virginitas Dominæ nostræ, quæ gaudium matris habet cum virginitatis honore: & ideo nec primam similem visa est, nec habere sequentem. Quarta est puritas sanctificationis ex superuentione Spiritus sancti, & præsentiæ Dei, in qua excellit omnem creaturam. Cum enim esse matrem Dei, sit dignitas superior, quæ puræ creaturæ communicari possit, necesse est gratiam ad hoc disponentem esse maiorem omni gratia puræ creaturæ. Oportet ergo priuilegium sanctificationis suæ in hac parte omnem aliorum sanctificationem excedere.

Hieron. in epist. 10. ad Paul. et Eustoch. to. 9. *Psal. 44. d*

De conceptione diuina. *Cap. V.*

Luc. 1. d

MOx vt Virgo beatissima assensum Angelo præbuit dicens: Fiat mihi secundum Verbum tuũ: Spiritus sanctus super eam venit, ac Filium Dei concepit. Hæc autem tria simul fuerunt tempore, non natura. Tunc impleta sunt præambula figurarum, & documenta scripturarum, & desideria Prophetarum: propter quod etiam aduentus Christi dicitur plenitudo temporis.

Gal. 4. a

Quare autem Christus, nec prius, nec posterius venerit, nonnullæ sunt rationes. Prima est, vt ordinem vniuersi non turbaret. Singula namque suis fiunt temporibus, quanto magis in maximo Dei opere, scilicet Filij Dei incarnatione? Secunda, ne fides & spes promissa incarnatione, & nimis tardata, periret. Si enim tardasset venire, quotidie decreuissent homines in fide, & tepuissent. Sed prius venire non fuit necesse, quia non prodest medicina spiritualis sine affectu recipientis. Tertia est, vt supremæ infirmitati culpæ immediate succederet melioratio, sicut summum statum acutæ febris sequitur crisis & sanatio. Quarta, vt homo de lege naturali & scripta prius conuinceretur, sicut ait Augustinus, quia si Christus statim venisset, diceret homo quòd per legem naturæ saluari poterat, & superfluum crederet aduentum Christi. Similiter dicere poterat de lege scripta: sed comperto quòd nec sic, nec sic saluari poterat, cum omnes ad inferos descenderent, tunc venit ipse, quia tunc erat tempus miserendi eius. Quinta, vt sicut primus homo conditus fuit sexta die ad totius mundi complementum, sic Deus homo fieret in sexta ætate, ad totius creaturæ perfectionem. Sexta enim ætas apta est ad exercitium sapientiæ, ad remissionem culpæ, ad meritum vitæ æternæ, ad transitum de statu miseriæ ad statum gloriæ, & ista notantur in sexta ætate ratione perfectionis senarij. Sexta, quia Christus non debuit venire in principio temporis, quia aduentus eius nimis fuisset festinus: nec in fine vltimo, quia tunc nimis fuisset tardus: sed decebat Saluatorem inter tempus morbi, & tempus iudicij introducere tempus remedij. Septima, quia decebat ductorem perfectum tunc se ostendere, cum esset opportunitas currendi ad brauium, hoc est in fine temporum, & tamen ante terminum, vt per timorem iudicij stimulati, per spem præmij attracti, & per exempli perfectionem animati sequi possemus efficaciter ducem nostrum. Octaua, quia decebat mediatorem quædam membrorum suorum præcedere, quædam sequi. Incarnationem Christi multæ figuræ præcesserunt, & prophetiæ, de quibus aliquas assignemus. Abraham descendit in Ægyptum, vt peregrinaretur ibi. Lapis præcisus est de monte sine manibus. Fluuius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradisum. Sapientia ædificauit sibi domum, excidit columnas septem. Thronum fecit sibi Salomon de ebore grandem. Nouum faciet Dominus super terram: femina circumdabit virum. Ionas in mare proijcitur, & mare sedatur. Stillabunt montes dulcedinem. Descendi in hortum meum, vt viderem poma conuallium. Vellus Gedeonis rorificatur. Manna seruatur in vrna aurea. Virga Aaron floret. Flos de radice eius ascendet. Emittitur columba de arca Noe. Mittitur lignum in aquas Marath. Paradisus plantatur. Moyses ponitur in fiscellam scirpeam. Israel induit Ioseph tunica polymita. In Sole posuit tabernaculum suum. Duo viri ferunt in vecte botrum de terra promissionis. Mittitur Ioseph in cisternam. Vrbs fortitudinis nostræ Sion, Saluator ponetur in ea murus. Emitte agnum Domine. Rorate cæli desuper, &c. Ascendet Dominus super nubem leuem. Misericordia & veritas obuiauerunt sibi. Gemma carbunculi in ornamento auri. Simul in vnum diues & pauper. Ego primus & nouissimus. Charitate perpetua dilexi te. Mittitur Daniel in lacum leonum. Apparet in camino quartus similis Filio hominis. Vmbra descẽdit in horologio Achaz decem gradibus. Ignis apparet in rubo non comburens. Solem nube tegam. Quid lucidius Sole? & hic deficiet. Psalmus: A summo cælo egressio eius.

Gen. 1. d *Gen. 12. e* *Dan. 2. g* *Gen. 2. c* *Prou. 9. a* *3. Reg. 10. c* *Hiere. 31. d* *Iona. 1. d* *Ioel. 3. d* *Cant. 6. d* *Iudic. 6. g* *Exod. 16. g* *Num. 17. c* *Isa. 11. a* *Gen. 8. b* *Exo. 14. d* *Exo. 2. a* *Gen. 37. a* *Psal. 18. a* *Num. 13. c* *Gen. 38. e* *Isa. 26. a* *Isa. 45. b. et 19. a* *Psal. 84. c.* *48. a* *Apoc. 1. d* *Hiere. 31. a* *Dan. 15. b. & 43. g* *Isa. 38. b* *Exo. 3. a* *Eze. 32. b* *Eccli. 17. d* *Psal. 18. b*

De rationibus incarnationis. *Cap. VI.*

PEr Verbum igitur incarnatum facta est humani generis reparatio, non quia aliter saluari non poterat,

poterat, sed quia nullus alius modus fuit ita congruus ipsi reparatori, & reparabili, ac reparationi. Congruebat inquam iste modus reparatori, quem decebat suam potentiam, sapientiam, & bonitatem ostendere. Quid autem potentius quàm coniungere extrema summe distantia, hoc est Creatorem & creaturam? Magna potentia fuit in coniunctio. e dispariu elementorum: maior in coniunctione n... ...m ad spiritum creatum: maxima in coniunctione illorum omnium ad spiritum increatum, vbi & maxima disparitas est. Quid vero sapientius, quàm quòd ad perfectionem totius vniuersi fieret coniunctio primi & vltimi, hoc est, Verbi Dei, quod est omnium principium, & humanæ creaturæ, quæ in operibus sex dierum fuit vltima omnium creaturarum? Quid autem beneuolentius, quàm quòd Creator rerum communicare se voluit rebus creatis? & hæc benignitas magna fuit in cōmunicatione sui omnibus rebus per præsentiam: maior quia communicauit se bonis per gratiam: maxima, quia communicauit se homini per vnionem, & per consequens generibus singulorum in vnitate personæ.

Fuit etiam iste modus congruentissimus ipsi reparabili: quia homo per peccatum corruit in infirmitatem, ignorantiam, & malitiam, per quæ ineptus factus est ad virtutem diuinam imitandam, & ad veritatem cognoscendam, & ad bonitatem diligendam. Ideo Deus factus est homo, per quod se reddidit homini imitabilem, cognoscibilem, & amabilem. Fuit etiam iste modus congruentissimus nostræ reparationi, quia Dominus in forma serui procurauit salutem serui.

Sunt & aliæ rationes quare conueniens fuit Deum incarnari. Prima est, quia præuaricator abstulit nobis Deum. vnde conueniens fuit vt reparator redderet nobis Deum. Secunda, quia humilitas decuit eum, sed non potuit humiliari vsque ad pœnas in natura diuina, oportuit ergo quòd in alia. Tertia, vt prophetias impleret. Ego qui loquebar, ecce adsum. *Isa. 52. b*
Abac. 2. a Apparebit in finem, & non mentietur: si moram fecerit, expecta eum, quia veniens veniet: vt, scilicet doceret potius vincere per iustitiam, quàm per potentiam. Quarta, propter vitandum inconueniens, quia si Deus incarnari non potuisset, vel nesciuisset, vel noluisset, videretur ei inesse impotentia, vel ignorantia, vel inuidia. quod absit. Quinta, vt tanta esset humilitas in Redemptore, quanta fuit superbia in præuaricatore: quia tanta fuit superbia, vt homo vellet esse vt Deus: vnde humilitas tanta debuit esse, vt Deus fieret homo. Sexta, vt nostrum amorem excitaret, & nostram spem erigeret. Septima, vt exemplum imitandæ virtutis nobis daret in forma visibili & humana. Quamuis autem opera trinitatis sint indiuisa, ita quòd quidquid operatur vna persona, operetur & alia, tamen solum Filius accepit carnem, & non Pater, vel Spiritus sanctus. Et habemus simile in tribus domicellis induentibus tertiam ipsarum, de quibus potest dici, quidquid facit vna, facit alia, vna tamen sola induitur. Eodem modo dicendum quòd incarnationis opus quandoque attribuitur Patri, vt ibi: At vbi venit plenitudo temporis, misit
Gal. 4. a Deus Filium suum. Quandoque attribuitur Filio, vt
Ioan. 16. f ibi: Exiui a Patre, & veni in mundum. Quandoque attribuitur Spiritui sancto, vt in Symbolo: Qui conceptus est de Spiritu sancto. Sed hæc ideo dicuntur quia opus incarnationis fuit maximæ potētiæ, sapientiæ, & bonitatis: quæ tribus personis attribuuntur.

Sunt autem multæ rationes quare Filius incarnatus sit, & non Pater, vel Spiritus sanctus. Prima, vt per eamdem sapientiam, quæ mundum condiderat, fieret reparatio. Secunda, vt qui Filius est in diuinitate, esset Filius in humanitate. Tertia, ne idem esset Pater & Filius, si Pater de homine nasceretur. Quarta, quia congruētius mittebatur, qui est ab alio quàm qui est a nullo. Quinta, propter confirmationem hereditatis nobis promissæ, ne scilicet possemus dicere Patri, Domine tu habes Filium, cui competit hereditas quam homini promisisti. Sexta, vt Patris erga nos ostenderetur charitas. Sic Deus dilexit mundum, vt Filium suum vnigenitum daret. Septima, vt ostendatur, quòd Deus Pater nihil habet quod non sit nobis paratus dare, cum Filium suum vnigenitum dederit. Octaua, vt sicut Dei Filius factus est homo, sic homo fieret filius Dei. Apostolus ad Galatas: Misit Deus Filium suum, vt adoptionem filiorum reciperemus. Nona, vt esset occasio salutis, qui dicitur occasio ruinæ, quia homo appetendo scientiam diuinam, quæ Filio appropriatur, cecidit. Decima, quia imago debuit per imaginem reparari. Vndecima, quia sicut verbum mentis mediante grossiori natura emittitur, scilicet per vocem, sic Verbum æternum per assumptionem naturæ. Duodecima, quia medius inter personas debuit esse mediator Dei & hominum. Decimatertia, quia sapientia Patris reparare debuit appetitorem sapientiæ. Eritis sicut dij, scientes, &c. Quartadecima, quia decentissime coniungitur humilitas cum sapientia. Vbi humilitas, ibi & sapientia. vnde Filium Dei præcipue decuit incarnatio. Quintadecima, quia ideæ non sunt nisi sapientia Dei, quæ Filio Dei appropriatur. Vnde cum singulæ ideæ singulorum ideatorum sint causę, tunc demum omnia perfecta & completa erunt, cum per vnionem ad suum principium redierint. Sextadecima, quia si Pater fuisset incarnatus, tunc nulla persona fuisset sine principio. Decimaseptima, quia oportuit incarnatam personam tamquam sacerdotem supplicare Patri pro natura assumpta, sed magis decuit Filium supplicare Patri, quàm e conuerso. Decimaoctaua, quia si Spiritus sanctus fuisset incarnatus, tūc duo essent Filij. Decimanona, quia nullum magis decet reducere hominem ad diuinam cognitionem, quàm Verbum, quo Pater se declarat, quòd est vnibile carni, sicut & Verbum voci. Vigesima, quia nullum magis decet reducere hominem ad filiationem adoptiuam, quàm filium naturalem.

Rom. 8. f — *Ioan. 3. e* — *Gal. 4. a* — *Gen. 3. a* — *Prou. 11. a*

De modo incarnationis. Cap. VII.

In communi reparatione omnium decens erat, vt fieret concursus trium de triplici hierarchia, scilicet diuina, angelica, & humana: vnde in mysterio incarnationis fuit concursus Angeli nunciantis, Virginis concipientis, & Verbi Dei carnem assumentis. Cum Filius Dei mittitur in mundū, non fit loci mutatio, sed naturæ humanæ assumptio, quia ipsius mitti, est esse vbi prius fuit, sed aliter ibi esse, quàm prius fuit: & hęc alteritas non est ex parte eius qui est, cum sit immutabilis: sed ex parte eius, in quo est, quia vnitur nostræ carni: vnde mutatio non fuit ex parte Filij, sed ex parte assumpti. Præterea in mutatione loci exigitur non esse quis vbi prius erat, sed nec hoc est in Filij missione, quia post incarnationem fuit in Patre sicut semper.

Christus assumpsit naturam nostram quinque modis, scilicet misericorditer. Apostolus: Secundum suam misericordiam saluos nos fecit. Vtiliter, scilicet pro salute nostra. Operatus est salutem in medio terræ. Sapienter, quia assumpsit bonum naturæ, reprobando malum culpæ. Butyrum & mel comedet, vt sciat reprobare malum, & eligere bonum. Fortiter, quia sic assumpsit naturam humanam, quòd numquam deposuit eam: quia post mortem vnita fuit diuinitas carni in sepulchro, & animæ in inferno. Mirabiliter, quia coniuncta sunt in incarnatione summum & imum, hoc est Deus & limus. *Tit. 3. a* — *Psal. 73. e* — *Isa. 7. e* — *Ioan. 1. a*

Verbum caro factum est quinque modis, scilicet secundum carnem, quia secundum veritatem carnis. Vere languores nostros ipse tulit. Præter carnem, *Isa. 53. d*

quia

Matt. 1. d quia præter operationem carnalem. Quod in ea natum est, de Spiritu sancto est. Supra carnem, quia Tit. 3. b meritis nostris non exigentibus. Apostolus: Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos. Propter carnem, quia ad saluandam carnem, & hoc quantum ad fideles efficaciter, licet quantum ad omnes sufficienter. Matt. 1. d Vocabis nomen eius Iesum, ipse enim saluū faciet populum suum. Contra carnem, quia ad maiorem damnationem infidelium. Ioan. 15. d Si non venissem, & locutus eis non fuissem, peccatum non haberent.

Opus assumptionis humanæ naturæ, non animatio, sed incarnatio nominatur, cum tamen a digniori res consueuerit nominari: hoc autem est propter B quattuor rationes, scilicet, vt expressior fiat nominatio, & vt profundior explicetur dignatio miserentis, & quia nobis magis nota est pars carnis, vt maior humiliatio exprimatur, eo quòd magis a Deo distat caro, quàm anima, & quia caro est a parentibus propagata, anima a Deo creata.

De vnione & carne assumpta. Cap. VIII.

Sicut in diuinitate vna est essentia & tres personæ, ita in Christo est e conuerso vna persona, & tres essentiæ, scilicet deitas, anima & caro, hoc est æter- C num, nouum, & antiquum, quia deitas est æterna, anima est noua, quia in assumptione carnis creata: caro vero antiqua, quia ab Adam propagata: & Christus secundum naturam diuinitatis est genitus, secundum animā vero creatus, & secundū carnem factus.

Vnio fuit triplex in Christo, scilicet deitatis ad animam, & e conuerso, & deitatis ad carnem, & e conuerso, & animæ ad carnem, & e conuerso. Duæ primæ vniones semper manserunt, tertia separata fuit in morte. Vnio ergo deitatis ad humanam naturam non est in vnitate naturæ, sed personæ: non dico personæ humanæ, sed diuinæ, hoc est, non assumptæ, D sed assumentis: nec personæ cuiuslibet, sed solius Verbi. Quia enim impossibile est, quòd natura diuina concurrat cum alia, sicut pars ad constitutionem tertij, vel quòd ipsa transeat in aliam, vel alia in ipsam propter simplicitatem & vnitatem ipsius perfectissimam: propterea diuinitas & humanitas non vniuntur in vnitate naturæ, sed personæ, & sic intelligitur illud in Symbolo Athanasij: Nam sicut anima rationalis, & caro vnus est homo, ita Deus & homo vnus est Christus. Ibi namque ponitur similitudo quantum ad vnitatem personæ, & non naturæ, quia caro & anima differunt in homine quantum ad essen E tiam, & constituunt tamen vnam personam. Eodem modo inter diuinitatem & humanitatem Christi est differentia, & tamen est vna persona: & quia diuina natura in nullo supposito potest subsistere, præterquam in propria hypostasi, ideo vnio illa non potest esse in propria persona hominis, sed Dei: & propterea Deus in vna personarū suarum fecit seipsum suppositū humanæ naturæ: vnde tantum vna est ibi personalitas, & vnitas personalis, scilicet ex parte assumentis. Ad esse namque personæ triplex exigitur distinctio, scilicet singularitatis, & naturalis incommunicabilitatis, ac excellentiæ, siue dignitatis. Propter F primum nullum vnibile est persona. Propter secundum anima non est persona: sed propter tertium Christus secundum quod est homo, non est persona. Ex his patet quæ sit vera, vel falsa inter has quattuor propositiones. Prima, Persona assumpsit personam. Secūda, Natura assumpsit personam. Tertia, Natura assumpsit naturam. Quarta, Persona assumpsit naturam. Primæ duæ simpliciter sunt falsæ. Tertia vno modo est falsa, alio modo est vera. Si enim sumatur natura, prout est communis tribus personis, sic est falsa. Si vero sumatur prout est in persona filij, sic est vera. Quarta autem propositio simpliciter est vera.

Ad intelligentiam autem horum, nota quòd tres fuerunt opiniones de incarnatione Christi. Prima autem opinio dicebat quòd Filius Dei assumpsit hominem. Secunda dicebat, quòd assumpsit humanam naturam. Tertia dicebat, quòd assumpsit hominem vt vestem. Prima opinio non tenetur, quia ponit quòd in Christo sunt duæ personæ, quod est falsum. Secunda communis est, & vera, ac celebris: quia ponit quòd Christus est vnum solum, licet sit aliquid secundum quòd homo. Item ponit quòd assumens non est assumptum. Item quòd ille homo diuina est essentia, & e conuerso. Item quòd omnis proprietas Filij Dei inest ei, & e conuerso. Tertia opinio tamquam hæretica reprobatur: quia ponit non esse in vna persona Christi duas naturas, & quòd duæ substantiæ, humanæ naturæ, scilicet, & diuinæ, non personalitatem Filij Dei constituunt, sed extrinsecus se habent ad ipsam. Dicimus ergo quòd tanta est ibi vnio, vt quidquid dicitur de Filio Dei, dicatur de Filio hominis, & e conuerso, his tamen exceptis in quibus exprimitur vnio, vel clauditur negatio. Si enim sit vocabulum in quo aliqua repugnantia includitur, sicut est vniri, incarnari, assumi, assumere, in quibus includitur respectus vnionis vnius naturæ ad alteram; tunc non tenet prædicta regula. Similiter non tenet, quando in vocabulo includitur negatio alicuius, cuius oppositum alteri competit, sicut incipere esse, creari, & cetera.

Nota quòd proprie loquendo, compositio est corporis & animæ, vnio est diuinæ naturæ ad humanā: tamen vnum quandoque ponitur pro reliquo.

Quinque fuerunt status primi hominis, & de quolibet statu accepit Christus aliquid. Primus status fuit innocentiæ, de quo Christus accepit peccati immunitatem. Secundus gratiæ, de quo accepit plenitudinem gratiæ. Tertius culpæ, de quo accepit recompensationem pœnæ. Quartus pœnitentiæ, de quo accepit passionem doloris & tristitiæ. Quintus gloriæ, de quo accepit plenam fruitionem.

Corpus Christi secundum Damascenum, formatum fuit ex sanguine beatæ Virginis, non ex carne. Nam veræ matris est secundum Philosophum, materiam tantummodo ministrare: sed dare virtutem formatiuam, quæ actiue naturam, seu materiam formet, est patris, & non matris. Cum igitur beata Virgo proprietatem veræ matris habeat, oportet quòd materiam contulerit, quæ secundum naturam sit materia conueniens humano corpori, & tamen integritatem virginalem non polluat. Talis autem materia non est caro, quia dicit Philosophus, quòd id quod est actu pars, non est materia generationis, cum non sit potentia totum, caro autem est actu pars, vnde non est materia generationis. Talis quoque materia non fuit semen virgineum, vel femineum, quia hoc puritati Virginis non conueniebat: nec etiam secundum Philosophum est necessarium ad generationē, quia aliquæ mulieres concipiunt sine seminatione. Talis ergo materia fuit sanguis, quia ipse secundum Philosophum est etiam in nobis materia generationis. Quod autem dicit Apostolus: Qui factus est ei Rom. 1. a ex semine Dauid, intelligendum est originaliter, non materialiter. Virtus autem formatiua in beata Virgine non fuit ex patre carnali, sed ex virtute altissimi.

De vtilitate incarnationis. Cap. IX.

Amisimus per peccatum propriam excellentiam, mentis innocentiam, ac Dei amicitiam. Hæc autem recuperare oportuit per beneficium Saluatoris. Excellentiam etiam recuperare non potuimus nisi per excellentissimum recuperatorem: quia si per aliquam meram creaturam reparati essemus, tunc oporteret nos esse subiectos illi creaturæ. Innocentia enim reparari non poterat, nisi per satisfactorem sufficientissimum, qui videlicet esset Deus & homo:

Deus

Deus quidem qui pro homine satisfacere posset: homo vero de genere Adæ, qui peccauerat. Ille namque congrue satisfacit, qui potest & debet: sed non potest, nisi Deus, nec debet, nisi homo. Amicitia similiter non poterat reformari, nisi per mediatorem conuenientissimum, qui scilicet vtrique parti conformis esset, & vtrique parti amicus, hoc vero Christo conuenit, qui est Deo patri similis per diuinitatem, & homini lapso per humanitatem. Venit ergo Deus in carnem, tamquam Dominus ad seruos, vt eos corrigeret: tamquam magister ad discipulos, vt eos instrueret: tamquam medicus ad ægrotos, vt eos sanaret. Per primum ostendit Deus potentiam: per secundum sapientiam: per tertium bonitatem.

Quattuor fructus incarnationis ponit Bernardus, dicens: Manna de cælo descendit, vt gaudeant esurientes: de vinea cæli botrus erupit, vt gaudeant sitientes: oleum effusum est, vt gaudeant ægrotantes: lapis sine manibus de monte præcisus est, vt timeant negligentes.

Exo. 16. d *Cant. 1. a* *Dan. 2. g*

Christo homini plures actus conueniunt, nobis multum salutiferi: propter quòd diuersis rebus naturalibus, & artificialibus comparatur. Ipse namque Christus dicitur caput nostrum propter sensum & motum spiritualem, quem suis membris influit. Mediator, quia participat proprietates diuinæ, & humanæ naturæ, & ideo inter Deum, & nos efficaciter potest mediare. Fundamentum, propter fidem, qua in nobis illuminat intellectum. Ostium, propter charitatem, qua perficit affectum. Pastor in quantum incorporat nos Ecclesiæ per sacramentorum participationem. Hostia, quia soluit obligationem contractam per peccatum originale, & actuale. Sacerdos, quia ipse se rogat, ipse se exaudit, ipse seruus rogat se dominum, & ipse Deus exaudit se hominem. Via, exemplo, vita in præmio.

Ber. ser. 1. in vigilia Natiuit. in princip.

Item Bernardus enumerat quattuor vtilitates aduentus Domini, dicens: Venit medicus ad ægrotos, Redemptor ad venditos, via ad errantes, vita ad mortuos. Ostenduntur adhuc multæ vtilitates incarnationis Christi: quia, scilicet Deus factus est homo, vt fieret homo Deus, dominus factus est seruus, vt fieret seruus dominus: Deus de cęlo ad terras descendit, vt homo de terris ad cælos ascenderet. Deus factus est Filius hominis, vt homo fieret Filius Dei. Immortalis factus est mortalis, vt mortales fierent immortales. Diues innocens factus est pauper, vt pauperes fierent diuites. Obscurata est lux, vt nos illuminaret. Esuriuit panis, vt nos reficeret. Sitiuit fons, vt nos inebriaret. Tristata est lætitia, vt nos lætificaret. Pauebat fiducia, vt nos confortaret. Lassata est via, vt iter nostrum ad cælestia dirigeret.

De mirabilibus circa incarnationem Domini. Cap. X.

EXcellebat incarnatio Christi nostram conceptionem in pluribus: per quæ apparet quòd ibi natura perdidit sua iura. Inueniuntur enim multa tam ex parte matris, quàm ex parte prolis, quàm etiam ex parte modi, quæ non sunt secundum viam naturæ, sed secundum potentiam virtutis infinitæ, quæ solius est Dei. Mira igitur fuerunt in matre, quæ secundũ Bernardum sine corruptione fecũda, sine grauamine grauida, sine dolore puerpera. Ibi portauit stella Solem, palmes vitem, riuus fontem, filia patrem, creatura Creatorem. Fuit inquam mater patris, filia nati. Fuit quoque prole posterior, contento minor, mater & virgo fuit, cum Deo filium communem habuit. Maledictionem legis euasit, vbi maledictæ fuerunt virgines & coniugatæ. Virgines quidem, quia non genuerunt: coniugatæ vero, quia in dolore pepererunt. Sed vtrumque beata Virgo euasit, quia Virgo genuit, & dolorem non sensit. Augustinus: Speculum non rumpit radius Solis: & ita integritatem Virginis ingressus, aut egressus Dei vitiare non potuit.

Bern. serm. de B. Virgine ex ver. Apoc. ante med.

Mirabilia quoque fuerũt in prole, quia in instanti fuit ibi sanguinis separatio, consolidatio, figuratio, animatio, deificatio. Et quòd ista non fuerint successiua, patet ex scriptura. Femina circumdabit virum. Patet etiam ex virtute agentis, scilicet Spiritus sancti, cuius est subito operari. Quamuis autem membra corporis Christi fuerint in conceptione completa, & perfecta vsque ad animæ susceptionem, ipsorum tamen membrorum distinctio, secundum Augustinum, tam parua & tenuis fuit, quòd humano visui vix posset subijci: quia in tanto fuit minus corpus illud, quàm alius conceptus cum formatur, quantum augeri posset in vtero infra quadraginta sex dies. Vnde miraculosum fuit quòd in tam paruo corpore recepta fuit anima, sed hoc ideo factum fuit, vt conceptio Christi quantum ad tempus manendi in vtero non esset nostræ conceptioni dissimilis. Præterea ab instanti suæ conceptionis sciuit omnia etiam secundum quòd homo. Item in fruitione perfecta fuit anima eius: vnde quantũ ad hoc non solum fuit viator, sed etiam comprehensor. Item mundus fuit ab omni peccato, & plenus omni gratia & virtute. Habuit quoque Patrem in cælis, & matrem in terris: sed patrem sine matre, & matrem sine Patre. Item per incarnationem ipse Dominus factus est seruus, æternus factus est temporalis, immensus factus est paruulus. Summus fit imus, incomprehensibilis fit localis, simplex fit compositus. Dicit Augustinus videtur inuisibilis, palpatur impalpabilis, immortalis occiditur. Item Augustinus: Quis vmquam existimare posset, vt portaretur manibus femineis portator orbis, panis Angelorum aleretur, virtus cælorum infirmaretur, vita omnium moreretur?

Hiere. 31. d

Est expositio Mag. li. 3. sent. dist. 3. §. Illi autem. E.

Aug. in Natali Dom. serm. 9. de temp. 13. tom. 10.

Hic quoque notandum est, quòd sicut in diuinis est trinitas personarum in vnitate essentiæ, sic in Christo est trinitas essentiarum, seu naturarum in vnitate personæ: quia sicut in diuinis per diuersas personas non distinguitur essentia, sic in Christo per diuersas naturas non distinguitur persona. Denique Christi incarnatio fuit mirabilis ex modo, quia cum tres modi producendi hominem præcessissent, primus videlicet nec de viro, nec de muliere, sicut in Adam: secundus de viro sine muliere, sicut in Eua: tertius de viro & muliere, sicut in omnibus concupiscibiliter natis: ad complementum decuit vniuersi quartum modum introduci, vt scilicet homo de muliere fieret sine viro per virtutem summi operatoris. In conceptione ergo Filij Dei simul concurrerunt virtus innata, infusa, & increata. Virtus innata materiam ministrauit: virtus infusa purificando ad vnionem Verbi adaptauit: (adaptatione dico congruentiæ naturæ.) Virtus increata subito perfecit, quod natura non potuit nisi successiue.

Gen. 2. b *Ibid.*

De natiuitate Christi. Cap. XI.

NAtiuitas Christi triplex est, scilicet diuina, humana, gratuita. Prima est ex Patre: secunda ex matre: tertia fit in mente. De Patre nascitur æternaliter, de matre temporaliter, in mente spiritualiter. Et istæ tres natiuitates sumuntur secundum tres substãtias, quæ sunt in Christo, scilicet deitas, caro, & spiritus. Nam ex Patre nascitur Deus, ex matre caro, in mente nascitur spiritus, scilicet per gratiam. Ex patre nascitur semper, ex matre nascitur semel, in mente nascitur sæpe. Secundum natiuitatem diuinam Christus habet patrem sine matre, secundum humanam habet matrem sine Patre: secundum gratuitam habet Patrem & matrem; secundum illud: Qui fecerit voluntatem patris, &c. Has tres Christi natiuitates repræsentat Ecclesia in die natiuitatis eius. Primã,

Mat. 12. d

scilicet diuinam, in Missa, quæ cantatur in nocte. *Isa.53.e* Est enim hæc natiuitas nobis occulta. Generationem eius quis enarrabit? Secundam in Missa, quæ cantatur in aurora: quia natiuitas humana partim fuit occulta, partim manifesta. Occulta quidem quantum ad modum, quia natus est de Virgine: sed manifesta quantum ad factum. Tertiam, scilicet gratuitam, in Missa, quæ cantatur in die: quia natiuitas gratuita est manifesta, in qua Christus per affectum concipitur, per affectum nascitur, & per amorem perfectum nutritur. *Isa.26.d sec. lxx.* A timore tuo concepimus, & peperimus, &c. De diuina itaque generatione habetur in 1. lib. sed nunc de humana prosequendum est.

Nota itaque quòd secundum verba Apostoli, vbi ait: *Tit.2.d* Apparuit gratia Dei Saluatoris nostri omnibus hominibus erudiens nos, &c. Natiuitas Christi fuit gratiosa, gloriosa, copiosa, fructuosa. Gratiosa, idest, gratis, non meritis nostris exhibita. Apparuit enim gratia. Gloriosa, quia Dei Saluatoris nostri. Copiosa, quia omnibus hominibus. Fructuosa, quia erudiens nos. Iste fructus natiuitatis Christi duplex est, scilicet respectu temporis præsentis & futuri. Item respectu temporis præsentis duplex est fructus, primus est declinatio mali, ibi: Vt abnegantes impietatem quo ad malũ quod est contra fidem: & sæcularia desideria quo ad malũ, quod est cõtra bonos mores. Secundus fructus est operatio boni, ibi, sobrie, quo ad nos: iuste, quo ad proximum, & pie quo ad Deum. Item respectu futuri temporis duplex est fructus: primus est spei in resurrectione, ibi: Expectantes beatam spem: secundus gaudij in glorificatione, ibi: & aduentum gloriæ magni Dei. Apparuit in natiuitate Christi benignitas & humanitas Saluatoris de triplici latibulo, scilicet de sinu Patris, in quo celabatur: *Apoc.5.e* de vmbra legis, in qua figurabatur: de ventre matris, in quo formabatur. Iste namque agnus soluit signacula libri signati.

Natiuitas Christi fuit vtilis, honesta, & iucunda. *Matt.1.d* Quid autem vtilius salute hominis? Vocabis, inquit, nomen eius Iesum, qui saluũ faciet populum suum: certe a formidine timoris, ab immanitate languoris, a detentione carceris, a subiugatione hostis. Quid honestius partu Virginis, vbi Virgo est quæ generat, Deus est qui generatur, Spiritus sanctus, qui operatur in generatione? Quid iucundius natiuitate Dei & hominis? *Ioan.8.g* Gauisi sunt, qui præcesserunt, vt Abrahã, qui exultauit vt videret diem Domini. Item qui sequuntur: *Philip.4.a* Gaudete in, &c. Item qui præsentes erant, *Luc.2.b* vt Angeli decantantes, & pastores videntes: & Ioannes eum in vtero sentiens, *Luc.1.e* & Simeon amplexans, sed maxime Virgo ipsum generans. Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo. Protulit in natiuitate nobis beata Virgo fructum, qui fuit seminatus in conceptione, germinauit in natiuitate, collectus in pannorum inuolutione, ad Dominum allatus in purificatione, flagellatus in stipite, ventilatus in falsorum testium accusatione, commolitus in passione, purgatus in resurrectione, comeditur in quotidiana Eucharistiæ susceptione, & in cælesti fruitione. Beata itaque Virgo est cęlum quod Christum rorauit: *Isa.45.b* ipsa nubes, quæ Christum pluit: ipsa terra, quæ Saluatorem germinauit. In natiuitate Domini fuit beata Virgo terra, de cuius limo formatus est nouus Adam: terra de qua orta est veritas: terra de qua ortus est fructus terræ sublimis: *Isa.4.a* terra bona in qua semen cecidit: *Luc.8.d* terra fluens lacte & melle: terra germinans herbam *Num.13.d* virentem: terra de qua oriebatur fons irrigans vni- *Gen.2.a* uersam superficiem terræ.

De circumcisione Domini. Cap. XII.

Circumcisionem accepit Christus multiplici ratione. Primo, vt legem, quam dedit alijs, ipse *Gen.17.b* compleret. Secundo, vt humilitatem ostenderet, A quia cærimonialibus ad quæ non tenebatur, se subiecit: ipse namque dominus legis fuit. Tertio, vt sanguinem suum pro nobis non solum in ætate virili, sed etiam infantili funderet. Quarto, vt nos circumcidendos fore spiritualiter ostenderet. Quinto, vt hæreticos confunderet, qui dixerunt eum non verum corpus, sed phantasticum habuisse. Sexto, vt Iudæis satisfaceret qui scandalizati fuissent, si circumcisionem non accepisset. Septimo, vt legem veterem approbaret, quæ vsque ad ipsum obseruanda fuit. Legalia enim secundum Augustinum fuerunt ante passionem viua, post passionem Domini mortua: sed *Aug. epist. 19. ad Hieron. to.2.* B postquam per mundum claruit Euangelium, sepulta.

Circumciditur Iesus non solum circumcisione legali, sed etiam circumcisione spirituali. Vnde possumus Domini circumcisionẽ quadruplicem assignare. Primo circumcidit eum Pater cultello paupertatis in natiuitate. Secundo circumciderunt eum parentes eius octauo die cultello legis. Tertio circumcidit seipsum in omni vita sua cultello humilitatis. Quarto circumciderunt eum Iudæi in passione cultello crucis: & hoc per milites Pilati. Circumciditur etiam Iesus in suis quadrupliciter. Primo per detractores, qui auferunt amicos, & famam. Secundo per raptores, C qui auferunt bona temporalia. Tertio per hæreticos, qui auferunt animam. Quarto per tyrannos qui auferunt corpus.

Circumcisio nostra spiritualis duplex est. Prima mentis in præsenti a culpa. Secunda corporis in futuro a pœna. Prima figurata fuit per circumcisionem sollemnem, quæ facta est in Ægypto: & hæc *Exo.4.f* triplex est, scilicet incipientium, a vitijs, & hoc cultello iustitiæ. Item proficientium, a superfluis, cultello misericordiæ. Item perfectorum, a necessarijs cultello charitatis perfectæ. Secunda figurata est per circumcisionem factam in Galgalis in terra promissio- *Iosue 5.b* D nis: quia in octaua resurrectionis per petram Christum circumcidemur ab omnibus miserijs. Ex quo patet quòd circũcisio nostra spiritualis efficacior est, quàm Iudæorum carnalis, & legalis: quia illorum circumcisio licet peccatum originale tulerit, tamen ianuã paradisi nõ aperuit, sed nostra vtrumque facit.

In hac materia duo nobis tanguntur: Primum est Christi humilitas in circumcisione, secundum eius sublimitas in nominis impositione. Vocatum est, inquit, nomen eius Iesus. Dignitas autem huius nominis multiplex est. Est enim ab æterno consecratum, vt dicit sanctus Bernardus: Ab antiquis præfiguratũ, E scilicet, In Iosue. A Prophetis desideratum. Nomen *Isa.26.b* tuum in desiderio animæ. A sanctis patribus prophetatum. Bernardus: Dulce nomen Iesu prophetatum Salomonis oraculo. A Deo nominatum. Apostolus: Dedit ille nomen, &c. *Phil.1.b* Ab Angelo prænunciatum, vt dicitur, *Luc.1.e* A beata Virgine prædicatum Sanctum nomen eius. Ab Apostolis magnificatum: Ibant Apostoli gaudentes, &c. *Act.5.g* A martyribus testificatum, quia pro nomine isto passi sunt. A confessoribus collaudatum: *Psal.112.a* Laudate pueri Dominum, &c. A solis ortu vsque ad occasum laudabile nomen Domini. A sanctis Virginibus prægustatum: *Cant.1.a* Oleum effusum no- F men tuum. *Bernar. in Cãt. ser. 15. post med.* Bernardus: Iesus est mel in ore, melos in aure, iubilus in corde. Ab omnibus sanctis exaltatum. Magnificate Dominum mecum, & exaltate nomen eius in idipsum. *Psal.33.a* Petrus: Non est aliud nomen sub cælo in quo oporteat nos saluos fieri. *Act.4.c*

In hoc nomine Iesu sunt quinque litteræ, quæ possunt esse initia istarum dictionum, Iucunditas mærentium, eternitas viuentium, sanitas languentium, vbertas egentium, satietas esurientium. Et hoc nomen Iesus Christo conuenit tripliciter. Primo ratione naturæ, vt qui ex diuina natura erat Saluator auctoritate, ex humana natura fieret Saluator ministerio, & vendicaret sibi nomen Saluatoris. Secundo ratione decentiæ, quia decuit vt ex re nomen haberet.

ret. Vnde quia saluat a peccato, a diabolo, & ab inferno, merito nomen habet illi beneficio congruens. Tertio ratione efficaciæ, quia Christus nos sua passione saluauit. A

De baptismo Christi. Cap. XIII.

IN baptismo Domini notatur ipsius humilitas, & nostra vtilitas. Ipsius humilitas notatur in quattuor. Primo, quia venit Iesus, scilicet dator salutis, & non indigens salute. *Mat. 3. d* Secundo quia ad Iordanem, vbi Creator elementorum subiecit se humili elemento aquæ. Tertio, quia ad hominem, idest Ioannem, B scilicet dominus ad seruum, rex ad scutiferum, Sol ad luciferum. Quarto, quia venit vt baptizaretur ab eo, scilicet fons a riuo, plenitudo a stilla, auctor baptismi a baptismi ministro.

Vtilitas nostra notatur in quattuor, quæ circa Christum baptizatum euenerunt. Primo quia Christus confestim cum baptizatus fuit, ascendit de aqua: per quod notatur in nobis gratiæ infusio: homo enim per baptismum liberatus a culpa, ad virtutes statim ascendit. Secundo apertum est cælum, per quod notatur hominis post baptismum ascendentis euolatio. Tertio descendit Spiritus sanctus corporali specie sicut columba in ipsum: C per quod notatur quòd baptismus facit hominem Spiritus sancti templum. Quarto vox patris facta est: Hic est filius meus dilectus: in quo notatur quòd per baptismum de filio iræ fit filius gratiæ. In baptismo Christi notantur substantialia baptismi nostri, scilicet baptizans, baptizatus, materia forma, & intentio. Baptizans fuit Ioannes, in quo ministri sanctitas designatur. Baptizatus fuit Christus, nostrum baptismum consecrans: quia tactu suę mundissimę carnis vim regeneratiuam contulit aquis. Materia fuit aqua, magis conueniens, & communis ceteris liquoribus ad baptismum existens. D Forma notatur per testimonium Trinitatis. Fuit enim ibi Pater in voce, Filius in carne, Spiritus sanctus in columbæ specie. Intentio consequitur formam. Voces enim, vt ait Philosophus, signa sunt earum, quæ sunt in anima passionum. *Arist. lib. de interpretatione ca. 1.*

Per vocem Patris, quæ audita est in baptismo Christi, notantur quinque dignitates & excellentiæ eiusdem Domini nostri Iesu Christi. Cum enim dicitur, hic est, commendatur Christus a vera essentia, quia solus Deus habet verum esse. Omne enim esse a forma est: Deus autem forma est sine materia, vt dicit Boëtius. Cum dicitur, Filius, commendatur Christus a similitudinis paternæ conueniētia. E Ex eo namque dicitur Filius, Quia sit vt ille: *Coloss. 1. b* propter quod Filius sic dicitur imago Patris potius etiam, quàm Spiritus sancti, propter rationem quam habes supra in lib. 1. Cum dicitur Meus, commendatur a substantiæ indifferentia, dicitur enim, meus, idest, mihi consubstantialis. Cum dicitur, dilectus, commendatur ab amoris beneuolentia. *Ioan. 3. d* Pater diligit Filium: & omnia, quæ habet, dedit in manu eius. Cum dicitur: In quo mihi complacui, commendatur a speciali complacentia. Sed nota quòd placitum est quieta voluntas: vnde complacui, idest, cum Spiritu sancto in Filio secundum naturam assumptam quieui. F

De plenitudine gratiæ Christi. Cap. XIV.

POst hoc considerandum est Verbum incarnatum, quātum ad plenitudinem charismatum spiritualium, quæ sunt plenitudo gratiæ in affectu: plenitudo sapientię in intellectu: ac plenitudo meriti in opere, & effectu.

Circa primum notandum est quòd in Christo a sui conceptione fuit plenitudo gratię, quantū ad gratiam personæ singularis, & quantum ad gratiam capitis, & quantum ad gratiam vnionis: & hæc triplex gratia est eadem in essentia, sed differunt in effectu. Gratia enim personæ singularis est gratia habitualis, quam habuit Christus completissime, & plenissime, excepta fide & spe, quas virtutes non habuit, sed quod eis in patria succedit: quia fidei succedit cognitio, spei vero succedit comprehēsio rei. Sciendū autem quòd prædicta gratia personæ singularis exuberat in Christo, ita quòd influit in membra corporis sui mystici sensum & motum spiritualem, secundum fontalem plenitudinem omnis gratiæ in ipso habitantis.

Dicitur gratia capitis Christo inesse, vnde nota quòd Christus secundum vtramque naturam dicitur caput Ecclesiæ, quia non solum in quantum Deus, sed etiam in quantum homo influit sensum & motum spiritus, & gratiæ in omnes qui adhærent ei, vel per fidem rectam, vel per fidei sacramentum. Sed in quantum homo influit eam per per modum meriti, & meritum, quòd non solum ex congruo, sed etiam ex condigno meruit membris gratiam, hoc habuit ex vnione ad Verbum. Ex prædictis collige quòd Christus in quantum homo dicitur caput Ecclesiæ triplici ratione. Primo propter influentiam gratiæ, sicut dictum est. Secundo, propter conformitatem naturæ, quam habet caput ad membra: quia licet Christus excellat membra sua, quantum ad naturam diuinitatis, tamen conformis est illis in natura humanitatis. Tertio dicitur caput metaphorice, quia sicut corpus Christi verum constat ex purissimis membris, ita corpus eius mysticum ex puris fidelibus. Nam de plenitudine eius omnes accipiunt beneficium gratiæ, *Ioan. 1. b* & spiritus, qui ad eum accedunt, vel per fidem rectam, vel per fidei sacramentum. Alia ratione Christus secundum quòd homo dicitur caput Ecclesiæ, scilicet propter naturæ conformitatem, quam caput habet ad totum corpus. Nam sicut corpus Christi naturale constat ex purissimis membris, ita corpus eius mysticum ex puris fidelibus. Præterea secundum quòd eadem gratia singularis personæ quæ habilitauit humanam naturam Christi ad vnionem Verbi, vt, videlicet, digna esset vniri tantæ celsitudini, vocatur gratia vnionis, per quam Christus ipse non tantum felicitate gloriæ, verumetiam adoratione latriæ dignus fuit: dicendum quòd verum est secundum quòd est constructio trāsitiua cum dicitur gratia vnionis: tunc enim aliud est gratia, aliud est vnio. Sed secundum quòd est constructio intransitiua, vt sit sensus gratia vnionis, idest, vnio humanæ naturæ ad diuinam, quæ gratis, & sine meritis data est humanitati Christi: sic differt gratia vnionis a gratia personali, & a gratia capitis: sicut vnio differt a gratia habituali: propter quod dicitur in Ioāne quòd Spiritus sanctus datus est ei non ad mensuram: *Ioan. 3. d* quod dupliciter exponitur. Primo sic, non ad mensuram, idest, totaliter: non particulariter, vt quidquid potuit Deus ei de Spiritu sancto dare, dedit ei: secundo sic, non ad mensuram, idest super omnem proportionem respectu aliorum hominum.

De hoc quoque quod dicit Ioannes plenum gratię & veritatis, *Ioan. 1. b* nota quòd quintupliciter distinguitur plenitudo. Prima est sufficientiæ, quæ in quolibet iusto repetitur. Secunda est copiæ, quæ fuit in Apostolis: Repleti sunt omnes, &c. *Act. 2. a* & in Stephano: Stephanus plenus gratia & fortitudine. *Act. 7. b* Tertia est vniuersitatis quæ est in Ecclesia, cui nullum donum deest. Quarta est excellentiæ, quæ fuit in beata Virgine quę omnes sanctos excedebat in gratia. In me omnis gratia. *Eccli. 24. c* Aue gratia plena. *Luc. 1. c* Quinta superfluentiæ, quæ fuit in Christo. Plenum gratiæ & veritatis. *Ioan. 1. b*

Circa innocentiam Christi hoc sciēdum est, quòd habuit immunitatem omnis culpæ, quantum ad actū, & quantum ad posse: quia non peccauit, nec peccare potuit, nec peccatum originale a patre traxit, quia patrem nō habuit carnalem, nec a matre habuit peccatū, quam Spiritus sanctus totaliter a fomite liberauit.

De plenitudine sapientiæ Christi. Cap. XV.

SIcut in Christo fuit omnis plenitudo gratiæ, ita & omnis plenitudo sapientiæ, non solum quantum ad cognitionem, verum etiam quantum ad modos & differentias cognoscendi, qui sunt quinque. Primus est cognitio sempiternalis ex parte diuinitatis, & hoc modo cognoscit omnia simul, scilicet, finita & infinita, quia apud Deum omnis infinitas est finita. Deus enim videt multa vno, scilicet seipso: vnde non differt ibi quod videt, & per quod videt: quia videt se per se, & in se videt omnia: non solum, quæ fecit, sed etiam quæ facere potest, quæ sunt infinita. Secundus modus est cognitio sensualitatis ex parte carnis, & iste modus est cognitio per experientiam, qua Christus non sensit omnia simul: quia sensus non est perceptiuus rerum, nisi ad præsentiam obiecti. Tertius modus est spiritualis ex parte mentis: & iste triplex fuit, scilicet per naturam, per gratiam, & per gloriam. Per naturam est igitur tertius modus cognoscendi, quo Christus cognouit omnia, quæ spectant ad vniuersi constitutionem, sed longe excellentius, quàm Adam, etiam existens in natura instituta. Quartus modus est per gratiam, hoc modo, Christus cognouit omnia, quæ spectant ad humani generis redemptionem, longe tamen excellentius, quàm aliquis Prophetarum, vel etiam Angelorum. Non solum enim habuit Christus scientiam per habitum innatum, vt Adam & Angeli, sed etiam per habitum infusum, velut sancti per gratiam illuminati. Cognitionem vero non habuit per habitum acquisitum, qui propter imperfectionem in ipso non fuit. Quintus modus est per gloriam, hoc modo cognouit omnia Christus: finita quidem cognitione actuali, infinita vero non nisi cognitione habituali, vel excessiua. Anima enim Christi per gloriam comprehensionis capiebat quæcumque capere potest natura finita vnita infinito.

Sciendum ergo quòd res dupliciter habēt cognosci in arte, scilicet vel ab ipso artifice, vel ab alio artem contemplante, vtroque modo cognouit Christus res. Primo modo per naturam diuinitatis, secundo modo per gloriam comprehensionis. Patent igitur ex præmissis quinque differētiæ cognitionis quæ erāt in Christo. Per primum enim modum habuit cognitionem, vt Deus, per secundum, vt homo, per tertium, vt viator, per quartum, vt illuminator, per quintum, vt comprehensor.

Christus secūdum vtramque naturam dicitur lux, quia secundum diuinitatem illuminat intus animam, & secundum humanitatem informat exterius vitam, & hoc tripliciter, scilicet miraculis, prædicationibus, & exemplis. Primum est potentiæ, secundum sapientiæ, tertium bonitatis. Nota præterea, quòd scientia Christi hominis limpidissima est inter scientias creatas, quia nihil habet admixtum de suo contrario, vel actu, vel potentia: præsertim cum non possit aliquid ignorare propter sui vnionem ad verbū, tamen quia anima Christi creatura est, non est scientia eius ita limpida sicut Dei, quāuis sciat omnia, quæ scit Deus.
Luc. 2. g Quod dicitur, Iesus proficiebat sapientia, & ætate coram Deo, & hominibus: non est intelligendum quòd in se profecerit, quia ab instanti conceptionis sapientia plenus fuit: sed potius in alijs, qui doctrina sua & exemplo profecerunt, & hoc coram Deo, idest, ad gloriam Dei: & hominibus, idest, ad vtilitatem hominum. Proficiebat tamen Iesus etiam in se cognitione experimentali & sensuali, quia secundū
Heb. 5. c Apostolū, Didicit ex his, quæ passus est, obedientiā.

De merito Christi. Cap. XVI.

SImul fuit Christus viator, & comprehensor ab instanti conceptionis suæ. Ex tunc enim cœpit me-
A reri & frui. Meruit autem inquantum viator, non in quantum comprehensor. Perfectio autem & plenitudo meriti Christi notatur in istis.

Primo, quantum ad eum qui merebatur, quia non tantum erat homo, sed etiam Deus.

Secundo, quantum ad tempus, quo merebatur, quia ab instanti cōceptionis suę vsque ad horā mortis.

Tertio, quantum ad id, per quod merebatur, quia per habitum perfectissimæ charitatis, & per exercitium perfectissimæ virtutis.

Quarto, quantum ad eum cui merebatur, quia non tantum sibi, sed etiam nobis. Omnibus enim operi-
B bus suis, quæ procedebant ex libero arbitrio, meruit sibi vitam æternam iam habitam, & nobis habendā.

Quinto, quantum ad id quod merebatur nobis, quia veniam, gratiam, & gloriam, stolam quoque carnis, & apertionem ianuæ cælestis. Ante incarnationem Christi diabolus habuit manum attrahētem, & manum impellentem. Attrahentem dico potenter in culpam: impellentem autem sine obstaculo ad limbum in pœnam. Sed Christus primam manum suo merito debilitauit, secundam vero penitus amputauit. Igitur in merito Christi radicata sunt omnia merita nostra, siue satisfactoria pœnæ, siue me-
C ritoria vitæ æternæ, quia nec ab offensa Creatoris digni sumus absolui, nec immensitatem præmij quod Deus est, digni sumus assequi, nisi per meritum hominis Dei.

Sexto, quantum ad id quod merebatur sibi, quia licet non mereretur glorificationem mentis, quam iam habebat, meruit tamen sibi per humilitatem passionis accelerationem resurrectionis, glorificationem sui nominis, & dignitatem iudiciariæ potestatis, sicut ait Apostolus: Christus factus est pro nobis obediens vsque ad mortem, & sequitur, Propter quod & Deus exaltauit illum, quo ad primum, & dedit illi Philip. 2. a
D nomen, &c. quo ad secundum, vt in nomine Iesu omne genuflectatur, quo ad tertium.

Septimo quantum ad modum, quo merebatur. Dicitur enim mereri quis tripliciter, scilicet de indebito faciendo debitum, vel de debito magis debitum: vel de debito vno modo faciendo debitum alio modo. Primo, vel secundo modo meruit nobis, & non sibi: quia non poterat facere sibi de indebito debitū, vel de debito magis debitum, cum a principio fuerit sanctissimus, nec in sanctitate proficere potuerit. Tertio verò modo meruit sibi, quia bonum gloriæ, quod sibi fuit debitum per gratiam vnionis, fecit sibi de-
E bitum alio modo, scilicet per meritum bonæ operationis: meruit enim sibi vitam æternam iam habitam, sicut nobis habendam.

De voluntate Christi. Cap. XVII.

VOluntas in Christo duplex fuit, scilicet creata, & increata. De voluntate increata supra lib. 1. dictum est: sed creata voluntas eius duplex fuit, scilicet rationis, & sensualitatis. Adhuc voluntas rationis duplex est, scilicet rationis, vt ratio est: & rationis, vt natura est. Voluntate rationis, vt ratio est, Mat. 11. b
F conformauit se in omnibus voluntati increatæ, sed Luc. 2. a voluntate rationis vt natura est, & voluntate sensualitatis voluit aliquid proprium, quod noluit voluntate rationis, vt ratio est, scilicet non mori: & in hoc Luc. 22. e Matt. 26. d istæ voluntates non fuerunt sibi contrariæ, licet volita contraria fuerunt: quoniam secundum voluntatem diuinam Christus quod iustum erat voluit, sed voluntati rationis iustę consensit: secundum vero voluntatem carnis pœnam recusauit: & sic vnaquæque voluntas quod suum erat tenuit, scilicet voluntas diuina iustitiam, voluntas rationis obedientiam, voluntas carnis naturam, idest, pœnæ recusationem. Vnde patet quòd aliquid velle est illicitū rationi, quod non est illicitū sensualitati, sicut fuit in Christo velle

non

non mori. Quamuis autem voluntas non moriendi fuerit causaliter a sensualitate, fuit tamen occasionaliter a ratione: quia Christus sicut voluit fecit aliquid horribile venire in imaginatione, & æstimationem, quo facto naturaliter mortem refugit. Hoc autem voluit propter nostrā instructionem: & sic ratio pro
Mat.26.d sensualitate aduocauit dicens: Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste, & hæc petitio fuit tam sensualitatis, quàm rationis: sed sensualitatis fuit tamquam affectantis, rationis autem tamquam proponentis: & hoc Christus fieri voluit ad triplicem instructionem nostram. Prima est, vt sciamus non esse peccatum aliquid velle ex sensualitate, quod est contrarium diuinæ voluntati. Secunda est, vt martyres Christi non desperent, si mortem horreant, cum illam etiam filius Dei horruerit. Tertia est, vt discamus discrete petere, scilicet, supponendo voluntatem nostram voluntati diuinę: & hoc notatur in conditione apposita, si fieri potest; & ibi: Verumtamen non sicut ego volo.

De defectibus, quos Christus assumpsit. Cap. XVIII.

NOn solum Christus assumpsit humanam naturam, sed etiam defectus circa naturam: quos; videlicet ipsum decuit assumere: vnde cum pœnæ sint exercitatiuæ virtutis perfectæ, & testificatiuæ humanæ naturæ, non simulate assumpsit pœnalitates
Mat. 4. a tam corporales, quàm spirituales, quæ respiciunt no-
Ioan. 4. a stram naturam in communi, sicut famem, & sitim in absentia alimenti, tristitiam & dolorem in præsentia nocumenti, & huiusmodi, vt est calor, frigus, lassitudo, &c. Nec omnes defectus corporales assumpsit, sicut sunt defectus ægritudinum multiformium: nec omnes defectus spirituales, sicut sunt peccatum, ignorantia, rebellio carnis ad spiritum. Præterea, quia nullus innocens debet inuitus pœnam sustinere, cum hoc esset contra ordinem diuinæ iustitiæ, Christus sic pœnalitates suscepit, vt tamen pati non posset inuite, quia passio sua nec fuit contra ordinem diuinæ voluntatis, nec contra ordinem rationis, licet fuerit contra voluntatem sensualitatis & carnis. Dicimus etiam quòd Christus vere timuit, & vere doluit, & vere tristis fuit, prout ista notant propassionem non secundum quòd significāt passionem. Differt autem propassio a passione: quia tunc affectio dicitur propassio, quando anima sic afficitur, quòd oculum mentis nequaquam turbat: passio vero dicitur quando ita fortis est quòd oculum mentis turbat, & facit a rectitudine, vel a Dei cōtemplatione deuiare, & tunc ratio læditur & patitur, vnde differunt ista duo, sicut dispositio & habitus.

De passione Christi. Cap. XIX.

CIrca passionem Domini commendamus in opere patientiam insuperabilem, in modo humilitatem admirabilem, in causa charitatem inæstimabilem. Circa opus nota quòd Christus sustinuit in tactu clauorum asperitatem, in auditu opprobriorum confusionem, in odoratu sputorum fœditatem, in gustu aceti & fellis amaritudinē: in oculis lacrymarum effusionem, in corde timorem.

De modo patiendi hoc tenendum est, quòd Christus passus est passione generali, quia secundum om-
Isa. 53. a nia corporis. Vidimus eum non habentem speciem
Thren.1.d neque decorem. Item passione acerba. O vos omnes qui transitis per viam. Fuit Christi passio maxima, tum ratione intensionis, propter optimam dispositionem ipsius patientis, tum propter innocentiam eius, tum propter honoris eius excellentiam. Honorabilis enim si confunditur, plus læditur, & præcipue inter suos. Item grauis fuit eius passio propter ipsius vir-

A tuositatem, quia homo vilis de morte sua dolere non debet, cum turpitudo sua tunc finem capiat. Item propter ignominiosam passionem. Vidimus eum de- Isa. 53. a
spectum, &c. Hęc autem ignominia attenditur in patibulo crucis, quæ fuit supplicium pessimorum: & in consortio iniquorum, scilicet, latronum cum quibus erat deputatus. Curat autem Christus passione generali infectionem vniuersalem, passione acerba libidinem, passione ignominiosa superbiæ præsumptionem.

In causa passionis attenditur charitas maxima, qua nos liberauit a peccato, renouauit gratiam largien-
B do, qua cælum aperuit gloriam conferendo. Hæc tria notantur in titulo crucis. Nam propter primum dicitur Iesus, propter secundum dicitur Nazarenus, propter tertium, rex Iudæorum.

Christus sex vicibus sanguinem suum fudit, quinquies viuus, & semel mortuus, scilicet in circumcisione, in oratione, in coronatione, in flagellatione, in crucifixione, in lanceatione. Per primum docemur peccata abijcere, per secundum mentis angustiam pro salute nostra tenere, per tertium animam nostram virtutibus ornare, per quartum carnem nostram domare, per quintum membra nostra manda-
C tis Dei ligare, per sextum vulneratum cor Dei amore habere. Postremo, quia istæ passiones non attingebant in Christo diuinam naturam, sed humanam: ideo in morte Christi facta est diuisio animę sic a carne, vt tamen salua esset vnio tam carnis, quàm animę cum diuinitate. Hoc etiam sciendum est, quòd Christus si passus non fuisset, tamen senio defecisset, quantum pertinebat ad conditionem humanæ naturæ in se consideratæ, sine vnione: sed in potestate naturæ vnitæ fuit, vel sic deficere, vel non deficere.

De effectu passionis Christi. Cap. XX.

D EFfectus passionis Christi multiplex est, sicut patet in his versibus,

Passio debilitat, spoliat, informat, honorat,
Excitat, inflammat, reparat, pacem dat, & armat,
Sanat, viuificat, ducit, dulcorat, obumbrat,
A culpa reuocat, reserat, illuminat, ornat.

Primo, passio Christi debilitat virtutem dæmonū. Quasi in hamo capiet Leuiathan. Spoliat infernum. Iob 40. e
Voca nomen eius, spolia detrahe. Informat per exem Isa. 8. a
plum. Christus passus est pro nobis, vobis relinquens 1.Pet.2. d
exemplum. Vnde Christus est quasi liber positus in
E pulpito crucis, vt discamus obedientiam, patientiam, humilitatem, & charitatem. Disce autem specialiter quomodo se habuit in capitulo quādo tenebatur. vnde Bernardus: Stetit Iesus coram præside inclinato capite, vultu placido, sermone raro, voce submissa, deflexis in terram aspectibus, paratus ad opprobria, & ad verbera promptus. Honorat imitatores suos.
Sic honorabitur quem rex voluerit honorare. Exci- Esther.6.e
tat ad pugnam spiritualem. Ostenderunt elephanti- 1.Mac.6.d
bus sanguinem. Inflammat ad diligendum. Bernardus: Super omnia te mihi reddit amabilem, bone Iesu, calix quem bibisti, opus redēmptionis nostræ.
F Reparat naturam angelicam. Ipse enim Christus est lapis angularis, qui fecit vtraque vnum. Pacem dat inter Deum & hominem, & inter Angelum, & ho-
minem. In tempore iracundiæ factus est reconcilia- Eccli.44.c
tio. Armat contra mundum, carnem, & diabolum: vnde significatur per clypeum, quem leuauit contra
Hai. Sanat mentis vulnera. Aspicientes in serpen- Iosue 8.d
tem æneum sanabantur. Viuificat spiritualiter. Apo- Num.21.c
stolus: Cum essemus mortui peccatis, conui. &cet. Ephes.2.e
Augustinus: Mortuus est vnicus, ne maneret vnicus. Ducit per mare huius mundi de virga Moysi. Dul-
corat de ligno misso in aquas Marath. Obumbrat: Exo.15.d
Sub vmbra illius, quem desideraueram sedi. A culpa Cant.2.a
reuocat. Attritus est propter scelera nostra. Reserat Isa.53.b
cælum.

Isa.22. f cælum. Dabis clauem Dauid. i. crucem super hu- A
Tob.11. c merum eius illuminat, vnde crux est quasi candelabrum tabernaculi. Item illuminatus est per fel piscis. Ornat, vnde dixit beata Agnes: Et sanguis eius ornauit genas meas. Christus passione sua vicit diabolum, quem ligauit: infernum, quem spoliauit: mortem, quam superauit: mundum, quem contempsit: supplicium, quod pertulit: cælum, quod aperuit.

Passio Christi tollit septem vitia capitalia. Tollit enim superbiam capitis inclinatio, per quam videbatur titulum crucis fugere, in quo scriptum erat, Rex Iudæorum. Inuidiam brachiorum extensio, quasi ad amplexum inuitans. Auaritiam, multorum erogatio, quæ in passione tradidit. B Bernardus: Disce, Christiane, quantum debeas diligere Christum, qui dedit nobis carnem suam in cibum, sanguinem suum in potum, animam in pretium, aquam lateris in lauacrum, vestem crucifixoribus, corpus discipulis, matrem Ioanni. Acediam, festinatio ad passionem. Iram, mollis responsio. Gulam, fellis & aceti potatio. Luxuriam, lateris vulneratio.

In redemptione nostra fuit gratia mirabilis. Primo ex parte motiui, quia charitas Dei vidit quòd nec per amicos, nec per pretium poteramus nos redimere: propterea fratrem nostrum se fecit, nostram na- C turam assumẽdo, & pretium dedit sanguinem suum
Psal.25. c pro nobis fundendo. Redime me Domine, & miserere mei, quia vnicus, idest, non habens amicos, & pauper, idest, non habens pretium sum ego. Secundo ex parte redimentis, qui cum liberare nos posset ex potentia, fecit hoc potius ex misericordia, vt ad amorem suum nos adstringeret, & iustitiæ suæ satisfaceret. Tertio ex parte redempti, qui opprimebatur criminum seruitute, & detinebatur in carcere. Sed contra primum, magnum erat quòd filius seruus fieret, & seruus fieret liber. Contra secundum magnum fuit quòd dominus ad carcerem limbi descen D deret, vt seruus exiens cælum ascenderet. Quarto ex parte iustitiæ, quia nulla iustitia dictabat, vt innocens puniretur pro reo. Quinto ex parte excellentiæ diuinæ, quia mirum erat, quòd impretiabile ponebatur sub pretio vilis creaturæ. Sexto ex parte pretij dati. Si enim redemisset nos solum, adhuc ad gratias teneremur: nunc autem redemit nos anima, corpore, & vita, vt nihil horum sibi subtraheremus.

Circa passionem Domini nota septem suauitates, scilicet, capitis inclinationem ad osculum, in signum nostræ reconciliationis. Brachiorum extensionem ad amplexum, in signum receptionis in gratiam de E peccato redeuntis. Lateris apertionem propter effusionem pretij nostrę redemptionis & ablutionis Exiuit enim sanguis & aqua. Clauorum in manibus & pedibus infixionem, propter memoriam nostræ re-
Isa.49. d cordationis. Numquid obliuisci potest mulier infantem suum? Corporis denudationem, in exemplum nostræ confessionis, quæ scilicet debet esse nuda. Crucis portationem, in exemplum nostræ imitationis. Coronæ spineæ impositionem, in figuram nostræ glorificationis.

De effectu passionis Domini, ait Augustinus: Per Redemptoris nostri mortem de tenebris ad lucẽ, de F morte ad vitam, de corruptione ad incorruptionem, de exilio ad patriam, de luctu ad gaudium, de terris ad cæleste regnum vocati sumus. Item dicit Augustinus quòd Christus fuit sacerdos, per quem reconciliati sumus, fuit templum, in quo reconciliati sumus, fuit Deus, cui reconciliati sumus.

Christus fuit mediator populi Iudaici & Gentilis, & secundum hoc dicitur lapis angularis. Item hominum & Angelorum: & secundum hoc dicitur pacificus. Item Dei & hominum, & secundum hoc dici-
Ber. in Cāt. serm. 22. cir. fin. tur Redemptor. Bernardus: Quid vltra debuit facere, & non fecit? Absoluit vinctum, illuminauit cæcum, reduxit erroneum, reconciliauit reum. Item Augustinus: Ecce pro impio pietas flagellatur, pro stulto sapientia illuditur, pro mendace veritas negatur, pro iniquo damnatur iustitia, pro crudeli misericordia affligitur, pro misero miserator repellitur, sinceritas aceto inebriatur, dulcedo felle amaricatur, pro mortuo vita moritur.

Christus pro nostra infirmitate medicinas accepit in se. Curauit enim nos per dietam, quando ieiuna- Mat.4. a
uit quadraginta diebus, &c. Per sudorem, quando Luc.22. e
factus est sudor eius, sicut guttæ sanguinis. Per minutionem, quando fuit clauis & lancea vulneratus. Mar.15. c
Per potionem, quando gustauit acetum cum felle Mat.27. e
mixtum. Per emplastrum, quando eius facies fuit Mar.15. d
sputis illita. Per electuarium, quando corpus & sanguinem dedit in cena discipulis.

De cruce Domini. Cap. XVI.

IN cruce Christi notantur hæc. Supplicium, quo nullum maius. O vos omnes qui trãsitis per viam, Thren.1. e
&c. Nullum maius dico ex eo quòd passus est ipse iu- 1.Pet.3. c
stus pro iniustis, ab iniustis, cum iniustis, ex iniustis causis, sub iniustis iudicibus, & iniustis pœnis. Opprobrium, quo nullum vilius. Morte turpissima con- Sap.3. d
demnemus eum. Pretium, quo nullum conuenientius: quia sicut per lignum venit culpa, sic & per lignum redemptio. Mysterium, quo nullum profundius, vt possitis comprehendere cum omnibus san- Ephes.3. d
ctis, &c. quod exposuit Augustinus de cruce. Exemplum, quo nullum perfectius. Christus passus est pro 1.Pet.2. d
nobis, & cetera.

Crux multis rebus comparatur. Ipsa enim est cla- Exo.25. b
uis cæli, Vectis arcæ, Nauis maris, Arbor Danielis, Gen.32. c
Palma fructuum, Ferculum Salomonis, Baculus Ia- Dan.4. b
cob, quo transiuit Iordanem. Speculum imitatio- Gen.28. c
nis. Scala ascensionis. Hamus, quo Leuiathan ca- Iob 40. c
pitur. Torcular, quo Christi sanguis exprimitur. Ci- Isa.63. a
thara, qua dæmon Saulis compescitur. Palus, in quo 1.Reg.18. c
serpens æneus suspenditur, Thau, quo frontes fide- Num.21. c
lium signantur. Candelabrum, quo tabernaculum Ezec.9. b
illuminatur. Lignum, aquas Marath dulcorans. Vir- Exo.25. c
ga Moysi per mare rubrum populum Dei ducens, Exo.15. d
Gladius impium Goliam decapitans, Vexillum ad 1 Reg.17. f
pugnam spiritualem colligens. Cathedra discipulos Christi erudiens, Equus Dei amicos honorans. Cly- Esther 6. e
peus Iosue Hai impugnans, Liber mysteria profun- Iosue 8. d
da continens, Altare acceptissimam oblationem re- Exo.27. a
cipiens.

Septem verba Christus in cruce protulit: primũ, Lu.23. e
Pater ignosce illis: Secundum, Hodie mecum eris in paradiso: Tertium, Mulier ecce filius tuus. Quartum, Sitio: Quintum, Eli, Eli, Lamazabatani: Sextum, Pater in manus tuas cõmendo spiritum meum. Septimum, Consummatum est. Per primum docemur iniurias dimittere. Per secundum petentes exau- Ioan.19. e
dire. Per tertium parentes honorare. Per quartum salutem nostram desiderare. Per quintum ad Deum in necessitatibus clamare. Per sextum auxilium nostrum in Deo ponere. Per septimum vitam nostram fine debito consummare.

Quattuor brachia crucis significant quattuor virtutes, quibus extendi debet homo noster interior. Signat enim pars superior charitatem, inferior humilitatem. A dextris obedientiam. A sinistris patientiam. Item in quattuor brachijs crucis notantur beneficia crucis. Signat enim pars superior ianuæ cælestis apertionem, inferior inferni destructionem. A dextris gratiæ collationem. A sinistris peccatorum remissionem. Quattuor ligna fuerunt in cruce, sicut dicit Magister in historia: Pes namque crucis fuit de cedro. Stipes de cypresso. Transuersale de palma. Tabula de oliua. Versus,

Crux Domini palma, cedrus, cypressus, oliua.

Significat enim cedrus altitudinem contemplationis.

Cypressus

Cypressus famam bonæ opinionis. Palma fructum iustitiæ. Oliua lenitatem misericordiæ.

De descensu Christi ad inferos. Cap. XXII.

ANima Christi post mortem descendit ad infernum, siue ad limbum, ad liberationem eorum, qui Christi membra existentes de hoc sæculo transierunt. Diabolus enim dum manus in eum extendit, in quo nihil iuris habebat, merito in alijs amisit potestatem.

Alia causa quare Christus ad inferos descendit, est vt tantus esset descensus, quantus fuerat liberandorum casus. Primus enim homo sic in statera liberi arbitrij positus fuerat, vt posset ad vitam æternã ascendere, vel ad mortem descendere, prout vellet. Sed peccato peracto sic alterum brachiũ stateræ per onus culpæ depressum est, vt esset in imo inferni, alterum vero in summo cæli. Non autem ascenderet brachiũ depressum, nisi descenderet brachium aliud. Descendit ergo Dominus vsque ad infernum, vt hominem captiuum eleuaret vsque ad cælum.

Tertia ratio quare Christus descẽdit ad infernum, est, vt sicut viuus fuerat lumen mundi per præsentiã corporalem, ita mortuus esset inferni lumen per diuinitatis maiestatem.

Quarta ratio est, vt hoc idem Christus exequeretur per efficaciam, quod passione sua meruerat secundum sufficientiam. Duo quippe meruit per suam passionem, scilicet satisfactionem, & ianuæ apertionem, & ideo hæc duo effecit in descensu suo ad inferos: quia per satisfactionem soluta sunt vincula captiuitatis: per apertionem autem ianuæ, facta est illuminatio ipsius carceris etiam secũdum lucem exteriorẽ.

Liberauit autem Christus omnes illos qui meriti sui capaces esse poterant, sicut fuerunt sancti Patres, qui non propter reatum personæ, sed propter reatum naturæ detinebantur. Damnati autem huius meriti capaces non sunt, neque paruuli in limbo detenti, quia de corpore Christi non sunt nec per fidem, nec per fidei sacramentum.

Dicendum est quòd anima Christi per triduũ mortis suę cum sanctis Patribus in limbo fuit, ibidem fuit & Latro, cui Dominus dixit: Hodie mecum eris in paradiso: quia nomine paradisi intelligitur Dei fruitio, quia peracta Dei passione, tam ipse latro, quàm alij qui erant in limbo, viderunt Deum per essentiã. *Luc. 23. f*

Ad quem autem infernum Christus descenderit, si scire volueris, nota quòd infernus sumitur dupliciter, scilicet pro pœna, & pro loco pœnæ. Secundum primum modum dicitur quòd dæmones infernum secum portant semper. Item prout infernus sumitur pro loco pœnæ, quadrupliciter distinguitur. Vnus est infernus damnatorum, in quo est pœna sensus, & damni, ac tenebræ interiores & exteriores, idest, absentia gratiæ, iste semper habet luctum. Super hunc est limbus puerorum, vbi est pœna damni, & non sensus, & sunt ibi tenebræ exteriores & interiores. Supra hunc locum est purgatorius, in quo est pœna sensus & damni ad tempus, & sunt ibi tenebræ exteriores, & non interiores, quia per gratiam habent lucem interiorem, quia vident se esse saluandos. Supremus locus inter hæc est limbus sanctorum Patrum, vbi fuit pœna damni, & non sensus, & fuerunt ibi tenebræ exteriores, & non tenebræ priuationis gratiæ. Ad hunc locum Christus descẽdit, ac suos inde liberauit, & sic infernum momordit: quia partem abstulit, & partem reliquit: mortem vero quo ad electos Deus penitus destruxit. sicut dicitur: O mors, ero mors tua: ero morsus tuus o inferne. *Osee 13. d* Hic quoque locus sinus Abrahæ dicebatur, quia ibi Abraham fuit. Sed nunc cælum empyreum dicitur sinus Abrahæ: quia iam est ibi Abraham. A nullo prædictorum locorũ est transitus ad alium, nisi quòd olim a tertio ad quartum, hoc est a purgatorio, ad limbum sanctorũ Patrum. Ex iam dictis patet quare cantamus, Libera animas omnium fidelium defunctorum de pœnis inferni, & de profundo lacu: quia infernus ibi sumitur pro purgatorio, sicut & ibi sumitur pro limbo, quando dicitur Christus ad inferos descendisse, vel infernum destruxisse.

Ex prædictis collige quòd Christus mortuus est in corpore, descendit ad inferos in anima, & surrexit in vtroque. Dicendum est etiam quòd Christus illo triduo totus fuit in sepulchro, sed non totum: & totus fuit in inferno, sed non totum: quia totus dicit personam, totum vero substantiam & naturam. Similiter dicendum quòd cum vnio animæ cum corpore faciat hominem, Christus in illo triduo non fuit homo, licet anima & caro vnita tunc essent cum Verbo.

De resurrectione Christi. Cap. XXIII.

CHristus resurrexit tertia die a mortuis, resumendo corpus non tale quale prius habuit, sed impassibile & immortale. Caro enim Christi, quæ in natiuitate floruit, in passione aruit, per gloriam resurrectionis refloruit, & renouata est, vt aquilæ iuuentus Christi: tunc leo catulũ suum suscitauit: tunc phœnix reuixit: tunc, sicut dicit Hieremias: Figulus ex eodem luto fracti vasis fecit vas aliud, sicut placuit in oculis eius. Tunc Ionas de ventre Ceti illæsus exiuit: tunc vestitum est candelabrum auro: tunc suscitatum est tabernaculum Dauid quod cecidit: tunc refulsit Sol, qui prius erat in nubilo: tunc viuificatum est granum frumenti quod cadens in terram mortuum fuerat: tunc ceruus resumpsit cornua: tunc Samson tulit portas cum postibus: tunc Ioseph eductus de carcere tondetur, & constituitur dominus Ægypti: tunc conscissus saccus circumdatur lætitia. *Hiere. 18. a* *Iona 2. d* *Mat. 12. d* *Amos 9. d* *Ioan. 12. d* *Iudic. 16. a* *Gen. 41. b*

Dominus probauit resurrectionem suam esse veram per Angelos, qui non mentiuntur. Respondens autem Angelus dixit mulieribus, &c. Item per inimicos, quorum validissimum est testimonium. Ecce quidam de custodibus venerunt in ciuitatem, & nunciauerunt principibus sacerdotum, &c. Item probauit eam non arte magica factam, & hoc per comestionem. Item non esse phantastici corporis, & hoc per tactum. Item probauit in eodem corpore, quo passus est factam, & hoc per ostensionem cicatricum. Item probauit eam fuisse in corpore glorificato vnito deitati, & hoc per ingressum in domũ ianuis clausis. Item probauit eam multis apparitionibus. Apparuit enim ipsa die resurrectionis quinquies. Primo Mariæ Magdalenæ. Mulier quid ploras? Secundo mulieribus redeuntibus a monumento. Tertio Petro, sed non inuenitur modus. Quarto duobus discipulis euntibus Emmaus. Quinto discipulis cõgregatis propter metum Iudæorum, ianuis clausis, quando Thomas non fuit cum eis. Item apparuit inter resurrectionem & ascensionem quinquies, scilicet, Thomæ cum alijs. Secundo discipulis piscantibus ad mare Tiberiadis. Tertio discipulis in monte Tabor. Quarto in Hierusalem. Quinto quando comedit cum discipulis. *Mat. 28. a* *Mat. 28. c* *Ioan. 20. c* *Mat. vlt. a* *Ioan. 20. e* *Ioan. 20. f* *Ioan. 21. a* *Act. 1. a*

Multis de causis surrexit Dominus. Vt scripturas impleret. Quando enim Dominus dixit: Ecce ascendimus Hierosolymam, &c. subiunxit, & die tertia resurget. Vt nos ad surgendum spiritualiter prouocaret: quia turpe est, vt sedeat seruus, quando coram eo surgit Dominus. Vt futuram resurrectionem esse probaret. Vt potentiam suæ diuinitatis ostenderet, quia mortuos suscitare non est opus naturæ, sed potentiæ diuinæ. Non est enim regressus a priuatione ad habitum. Vt nos ad contemnenda terrena pro adipiscenda tali gloria animaret. Surrexit Christus velociter; quia tertia die. Nam sicut ianuis clausis ad- *Luc. 18. f*

Ioan. 20. e discipulos intrauit, & sicut salua virginitate de vtero matris exiuit, sic eum mortuum, nec petra in qua iacuit, nec militum custodia potuit retinere. Integraliter, quia in corpore & anima. Socialiter, quia mul-
Mat. 27. f ta corpora sanctorum qui dormierant, surrexerunt.
Rom. 6. b Æternaliter. Apostolus: Christus resurgens ex mortuis iam non, &c. Similiter surgendum est nobis spiritualiter, sicut eisdem modis resurgemus die iudicij corporaliter. Resurrectio Christi est causa & figura nostræ resurrectionis spiritualis. Causam dico motiuam, & hoc dupliciter, quia causa motiua est in comparatione nostri. Dum enim consideramus gloriam resurrectionis Christi, mouemur ad surgendū B in nouitate vitæ. Item causa motiua est in consideratione Dei Patris: quoniā Pater dans resurrectionem filio, mouetur ad dandam eamdem gloriam fratribus suis: sicut rex quando facit filium suum militem, mouetur amore filij, vt cum eo faciat multos mili-
Rom. 6. a tes. Figura vero fuit: quia sicut Christus surrexit in nouitate vitæ, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Item sicut diem resurrectionis Christi præcessit dies mortis in parasceue, & dies quietis in sabbatho sequenti, ita gloriam resurrectionis nostræ præcedat in nobis mortificatio membrorum & vitiorum, & quies contemplationis æternorum. Nota quòd sicut C duplex est mors, scilicet animæ per culpam, & corporis per extinctionem, ita duplex est resurrectio, scilicet, animæ per gratiam, & corporis per gloriam. Et sicut animæ mors causauit mortem corporis, sicut
Gen. 3. a habetur in Genesi: ita e conuerso resurrectio animæ causabit resurrectionem corporis gloriosam. Sciendum autem quòd quidam resuscitantur ficte, sicut Samuel, qui licet vere Sauli apparuerit, vt habetur
1. Reg. 27. c in libro Regum: Non tamen vere resuscitatus fuit, vt
Ioan. 11. f quidam dicunt. Quidam imperfecte sicut Lazarus iterum moriturus. Quidam perfecte, sicut Christus semper victurus. Prima resuscitatio significat con- D uersionem, siue pœnitentiam hypocritarum. Secunda recidiuantium. Tertia perseuerantium.

De ascensione Christi. Cap. XXIV.

Differentia est inter ascensionē, & assumptionē, & euolationem: quoniam ascēsio pertinet ad Christum: assumptio ad beatam Virginem: euolatio autem ad alios sanctos. Et ratio huius est, quoniam ascensio fit propria virtute ascendentis, assumptio autem virtute Christi assumentis, quia filius specialiter obsequitur matri. Euolatio vero fit ministerio Ange- E lorum. Alia est differentia, quia locus euolantium est distinctio chororum. Locus vero assumptæ Virginis est super choros Angelorum. Locus vero Christi ascendētis est supra, vel vltra locū assumpæ Virginis.

Circa ascensionem Christi octo sunt consideranda quæ circumstant ascensionem, & colliguntur ex officio de ascensione. Primum est quòd, scilicet ele-
Act. 1. c uatus est videntibus omnibus discipulis, vt desiderium veniendi ad ipsum excitaretur in eis. Secundū est, quòd nubes suscepit eum ab oculis eorum. Per vmbram nubis figuratur, quòd in hoc mortali cor-
Luc. 24. g pore Iesum in alto videre non possumus. Tertium F est quòd eleuatis manibus ferebatur in cælum. Eleuauit autem manus propter duo, scilicet vt suos patri offerret, & vt inimicos alte retracta manu percuteret. Quartum est, quòd benedixit eis, vt eos contra hostem muniret, & bonis cælestibus augeret.
Psal. 46. a Quintum est, quòd ascendit in iubilatione, quod refertur ad vocem iocunditatis Redemptorum ascendentium cum ipso, qui prius voce lacrymabili in portis inferni clamauerūt, Aduenisti desiderabilis, quem expectabamus in tenebris. Sextum est, quòd ascendit in voce tubæ, quod refertur ad sonum prædica-
Rom. 10. d tionis Apostolorum, qui sonus fuit eis iniunctus di-
Mat. 28. d cente Domino, Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ, & cet. Ex tunc Psal. 18. b
enim in omnem terram exiuit sonus eorum. Septimum est, quòd ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem, idest, captiuos captiuitate inferni, quos Ephes. 4. b
secum victor captiuos eduxit. Octauum est, quòd Psal. 67. c
dedit dona hominibus: quia omnia bona nostra desursum sunt, quo Christus ascendit. Horum prima duo habentur ex Actibus, sed tertium & quartum ex fine Euangelij secundum Lucam, quintum & sextum ex Psalmista. Item septimum & octauum ex Psalm.

Ascendit Christus regressus ad cælum multipliciter, scilicet tamquam obediens completa obedientia, quo ad Patrem: tamquam bonus mediator facta pace, & concordia, quo ad homines: tamquam strenuus propugnator contra dæmones. Ascendit Christus pluribus de causis, scilicet ad quiescendum post labores quibus fatigatus fuit triginta tribus annis nobis seruiens. Ad intercedendum pro amicis, pro quibus vtiliter laborauit. Bernardus: Securum accessum habes o homo ad Deum, vbi habes Filium mediatorem, & matrem interuentricem. Filius ostendit patri latus, & vulnera: mater ostendit filio pectus & vbera. Ibi nulla potest esse repulsa, vbi tot concurrunt amoris insignia. Christus ergo optimus aduocatus est, quia tot habet linguas pro nobis loquentes, quot vulnera pro nobis accepit. Ad conquerendum de inimicis pro quibus vires suas inutiliter expendit. In vacuum laboraui. Item ascendit Isa. 49. a
Christus, vt nobis locum præpararet. Vado vobis Ioan. 14. a
parare locum. Vt fiduciam in ipsum sperandi nobis tribueret, vt in corporalem possessionem æternæ hereditatis nos mitteret. Si enim non abiero, para- Ioan. 16. b
cletus non veniet ad vos. Vt desiderium nostrum post se traheret. Trahe me post te. Vt viam nobis ad cælum ostēderet, quia sicut dicitur in Luca, Edu- Luc. vlt. g
xit Dominus prius discipulos suos foras ciuitatem in Bethaniam, vt ipsa eductione cognoscerent se hic non habere manentem ciuitatem. Quòd autem in Bethaniam eduxit eos prius, quæ interpretatur domus obedientiæ, significat quòd per opera obedientiæ transituri essent ad cælestia. post hoc fecit eos transire in montem oliuarum, vt per montem intelligatur eminentia spiritus in contemplatione, per oliuas autem pinguissimi pectoris deuotio. Vlterius vero post ista non restat nisi saltus animæ in cælum.

Exaltatus autem fuit Christus tripliciter, scilicet in terra per vitæ meritum: super terram per crucis suspendium: super cælos per ascensionis iubilū. Ascensio Christi fuit Angelis mirabilis. Quis est iste, qui Isa. 63. a
venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra? Dæmonibus terribilis. Non fuit tantum gaudium heri & nu- 1. Reg. 4. b
dius tertius. Væ nobis. Hæc sunt verba Philistinorū quando vociferabantur filij Israel dum adduceretur arca fœderis in Silo in castra, vt per eam haberent diuinū adiutorium in prœlio. Hominibus salutaris, sicut supra patet de multiplici fructu ascēsionis Christi.

Ascendit Christus multipliciter, scilicet potenter: quia eleuatis manibus ferebatur in cælum. Patenter, Act. 1. b
quia videntibus illis eleuatus est. Gaudenter, quia Psal. 46. a
ascendit in iubilatione. Decenter, quia cum duabus Gen. 32. c
turmis regrediebatur, scilicet hominum & Angelorum. Non autem dico, quòd ibi fuerint Angeli in adiutorium necessitatis, sed in obsequium dignitatis. Homines quoque illos dico, quos de inferis liberauit, & qui post resurrectionem vsque ad ascensionem mortui sunt de numero saluandorum, nec purgatorio vlterius indigētes. Clementer, quia benedixit eis.

Christus non statim post resurrectionem cælum Luc. 24. g
ascendit, triplici ratione. Prima, quia differenda erat ascensio vt multipliciter probaretur resurrectio, vt dicitur. In multis argumentis apparens eis per dies Act. 1. a
quadraginta. Secunda est, vt patientiam nostram informaret, quia mercedem debemus æquanimiter expe-

expectare, sicut agricola non statim post seminationem metit, sed fructuum maturitatem expectat. Tertia est propter discipulorum consolationem, vnde
Act. 1. a dicit Glossa: Sicut quadraginta fuerunt horæ mortis Christi, ita quadraginta diebus cum eis conuersatus est post resurrectionem, quia consolatio diuina excedit tristitiam humanam.

Nota quòd Christo conuenit descendere de cælo tantummodo secundū diuinam naturam, quia Deus illuc venire dicitur, vbi speciali effectu apparet: sed ascendere proprie ei conuenit secundum humanam naturam, quia secundum illam solummodo mutat locum, non secundum diuinam naturam.

De consessu Christi ad dexteram Dei Patris. Cap. XXV.

AScendens Christus in cælum, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis. Duo intelliguntur per dexteram: Primum est æqualitas maiestatis, ad quam
Mar. 16. d Christus sedet secundum diuinitatem. De hac dextera
Heb. 8. a loquitur Apostolus dicens: Talem habemus Pontificem, qui consedet in dextera maiestatis in excelsis. Secundum est, per dexteram intelliguntur potiora bona gloriæ in quibus Christus sedet secūdum humanitatem, quoniam collatum est ei a Deo quidquid conferri potuit. Et licet ab instanti conceptionis Christus accepit bona gratiæ & gloriæ in anima, eadem tamen bona fuerunt in ascensione manifestata, & in loci congruentia completa. De hac dextera
Coloss. 3. a dicitur: Quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera Dei sedens, vbi dicit Glossa, quòd sursum vbi sedet Christus, sunt potiora bona gratiæ, & gloriæ. Dicimus ergo quòd ascensio Christi fuit tam ad locum, quàm ad dignitatem. Inquantum quidem fuit ad locum, sic ascendit super omnes cælos, idest, ad dignissimum locum cæli empyrei, siue ad altissimam eius partem, eo quòd nobilissimo Christi corpori congruit locus talis. Non tamen est dicendum quòd corpus suum sit obligatum ad locum illum, sed quia locus ille sit sibi secundum congruentiam deputatus. Inquantum autem fuit ad dignitatem, sic sedet ad dexteram Patris, non tamen quo ad situm, qui Patri non conuenit, sed quo ad excellentiam duplicem, sicut dictum est: quia per dexteram intelligitur, vel æqualitas maiestatis, quæ competit Christo secundum diuinitatem, vel perfectio præmij, quæ sibi competit secundum humanitatem.

Prætereundum quoque non est, quòd credimus Christum ad dexteram Dei Patris sedentem. Stephanus autem vidit eum stantem a dextris Dei: quia nos credimus eum regnantem & quiescentem, quod notatur in sessione: sed Stephanus in tribulatione positus habuit propugnatorem & susceptorem, vnde vidit eum stantem.

Merito Christus sedere dicitur ad dexteram Dei. Sedere quidem, quia laborauit. In labore fui a iuuentute mea. Psal. 87. d Ad dexteram autem, quia diu fuit in sinistra aduersitatis. Afflictus sum & humiliatus sum nimis, &cet. Psal. 37. b Dei vero dicitur, quia post abiectionem merito debet consequi gloriam: quia qui se humiliat, exaltabitur.

COMPENDII
THEOLOGICAE VERITATIS
Liber Quintus
DE GRATIARVM SANCTIFICATIONE.

CAPITA HVIVS LIBRI.

De di-

De virtutibus & origine gratiæ. Cap. I.

QVEMADMODVM de cælis Deus non descendit per essentiam suam incommutabilem, sed per influentiam ab ipso manantẽ; ita spiritus rationalis nõ eleuatur supra se per situm localem, sed per habitum deiformem, vnde necesse est spiritui rationali, si debet esse dignus æternæ beatitudinis, quòd particeps fiat influẽtiæ spiritualis.

De origine virtutum & gratiæ. Cap. II.

AD bonum gratiæ non potest quis per se venire, cum hoc non sit secundum limites naturæ, sed secundum influentiam largitatis diuinæ. Sicut enim creatura pro sua defectibilitate suo principio semper eget, vt sit in esse naturæ, sic idem principium pro sua bonitate influere non cessat creaturæ rationali vitam spiritualem, vt bene sit ei in esse gratiæ, quam habere non potest sine Deo largitore. Verumtamen inexcusabilis est homo, si gratiam gratum facientem non recipit: quia gratia gratis data semper præsto est liberum arbitrium excitare & commouere, cuius est huic admonitioni consentire: & hoc est quod in se est facere, quo facto potest homo gratiam gratum facientem habere, quia hoc est ad gratiam gratum facientem se præparare. Quamuis enim gratia Dei habeatur Dei dono efficiente, non tamen sine libero arbitrio consentire: quia sicut ait Augustinus: Qui creauit te sine te, non iustificabit te sine te. Igitur gratia gratum faciens a tribus est, sed aliter & aliter. Est enim a Deo efficiente, a gratia gratis data liberũ arbitrium excitante & mouente, & a libero arbitrio consentiente. Quamuis enim liberum arbitrium non possit gratiam efficere in homine, potest se ad hoc habilitare, & præparare vt habeat: sicut aliquis non potest illuminare domum, potest tamen aperire fenestram, quo facto sol intrat & domum illuminat. Quod autem dico de libero arbitrio consentiente, intelligo de adultis: quia in paruulis sufficit fides, & sacramentum Ecclesiæ & meritum Christi & excusat impotentia sui.

August. De verbis Apostoli ser. 15. post med. tom. 10.

C Sciendum etiam quòd habilitatio siue præparatio ad gratiam triplex est, scilicet efficiens, formalis, & materialis. Prima est a Deo. Secunda a gratia gratis data. Tertia a nobis. Anima namque habet facultatem, & instrumenta cognoscendi & diligendi Deum ex natura, sed non habet cognitionem veritatis, & ordinem dilectionis, nisi ex gratia.

Ad opera bona tria nos incitant, scilicet lex naturæ, quæ scripta est in corde hominis, dicens: Quæ vultis, vt faciant vobis homines, ita & vos facite, & cetera. Ratio, quæ dicit ea esse delectabilia, vtilia & honesta. Gratia, quæ dicit seruiendum esse Deo, D quia summe bonus: subueniendum proximo, quia Dei filius, quia imago Dei, quia in beatitudine socius. *Mat. 7. a*

Gratia non datur ei, qui se non habilitat ad gratiam: & de hoc multa habes exempla, scilicet in illo qui ad largiendum manum non extendit, quia Deus quantum in se est, dat omnibus affluenter. In illo qui contra lumen oculos claudit, cum Deus faciat oriri Solem suum super bonos & malos. In illo qui fontem recipiens, fundũ vasis sursum erigit, quia Deus, sicut ait Augustinus ingenti liberalitate atque libertatis vbertate replet omnes creaturas pro captu earũ. In illo qui domum suam sepit spinis, ne amicus ingrediatur. Ipse vero Deus semper stat ad ostium, & E pulsat. In illo qui zizania non extirpat de agro suo, propter quod fructus proficere non possunt. In illo qui ligna igni subtrahit, quia tunc ignis deficit. In illo qui ad sumendum cibum negligit os aperire, quia talis deberet merito fame mori. In illo, qui tempore pugnæ arma proijcit, quia talis sæpe capitur & vulneratur, In illo, qui mouere negligit remos tempore tempestatis, quia talis submergitur. In illo, qui existens in ægritudine medico contradicit. *Iac. 1. b* *Apoc. 3. d* *Mat. 13. d*

F Gratia nobis procedit a Deo, sicut radius a Sole, sicut germen a radice, sicut mel a flore, sicut riuus a fonte, sicut imago ab artifice, secundum exemplar interius, & facturam exterius.

De distinctione gratiarum. Cap. III.

GRatia dicitur tripliciter. Primo generaliter, & sic gratia est adiutorium diuinum creaturæ gratis impensum, & indifferenter ad quemcumque actũ, quia sine huiusmodi adiutorio gratiæ nihil possumus facere, immo nec in esse durare.

Secun-

Secundo dicitur gratia specialiter, & talis gratia A dicitur gratis data, scilicet donum, quo se homo praeparat ad suscipiendum donum Spiritus sancti. Huius enim gratiae est reuocare liberum arbitrium a malo, & excitare ad bonum, sine qua nullus facit sufficienter quod in se est, vt praeparet se ad salutem.

Tertio dicitur gratia proprie, scilicet donum diuinitus datum ad merendum: quod quidem donum gratia gratum faciens appellatur. Sine ista gratia nullus potest mereri, nec in bono proficere, nec ad gloriam peruenire. Ista triplex gratia sumitur ex verbis
1. Cor. 15. b Apostoli, vbi ait: Gratia Dei sum id quod sum, ecce prima: & gratia eius in me vacua non fuit, ecce secun B da: sed gratia eius semper in me manet, ecce tertia.

Praeter praedicta dicitur gratia gratis dans, scilicet Deus. Item gratia gratiae signum, vt est prophetia, & potestas faciendi miracula. Gratia gratum faciens distinguitur in operantem & cooperantem. Gratia operans dicitur praeueniens, & incipiens, ac liberans, quia peccatum expellit. Gratia cooperãs dicitur subsequens, & perficiens, ac adiuuans, quia liberum arbitrium adiuuat, & ei cooperatur in merito.

Multipliciter distinguitur bonum. Est enim bonũ
Mar. 10. c per essentiam, & hoc est Deus. Vnde nemo bonus,
Aug. lib. de Vera relig. tom. 1. nisi solus Deus. Est & bonum per participationem, C & illud distinguitur in bonum gratiae, & in bonum naturae. Vnde Augustinus: Omne quod est, inquantum est, bonum est. Vidit Deus cuncta quae fecerat
Gen. 1. d & erant valde bona. Item est bonum in genere, hoc est bonum in obiecto, sicut est eleemosyna. Nam ibi est actus in debita materia, etiam si desit forma circumstantiarum. Item est bonum ex circumstantia, hoc autem est quando bonum ex genere vestitur debitis circumstantijs, sicut est dare eleemosynam indigenti, tempore debito, ex compassione, & huiusmodi. Item est bonum virtutis, & hoc est quando additur operi perfectio ex parte operantis, quae est per ha D bitum mentis bene constitutae. Item est bonum meritorium: quando additur ipsi operi debiti finis intentio super motum naturalem. Item est bonum gratiae, vt est ipse habitus gratum Deo faciens. Item est bonum gloriae, vt bonum remunerationis aeternae.

De effectu gratiae. Cap. IV.

Effectus gratiae est quòd excitat liberum arbitrium ad bene cogitandum, & sanat ipsum mutando affectum, ipsumq. corroborat perducẽdo ad actum. Item gratia hominem Deo reconciliat, a peccato li E berat, & poenam aeternam in temporalem commutat. Item gratia opera nostra meritoria facit, & bona per peccatum amissa restituit, ac stabulum in palatium cõuertit. Item per gratiam efficitur anima sponsa Christi, filia Regis aeterni, & templum Spiritus sancti. Item gratia ipsam animam purgat, illuminat, & perficit. Item gratia mentem eleuat, Deo assimilat, & spirituali solatio cibat.

Nota quòd quamuis virtus gratuita simul insit animae, cum gratia, non tamen habet effectum suum tam cito sicut gratia: quoniam effectus gratiae est facere gratum Deo, & facere dignum vita aeterna, & F hic effectus statim inest puero post baptismum. Virtutis autem effectus est elicere actum meritorium de potentia, & hic effectus non statim inest puero post baptismum. Hoc autem non est propter defectum virtutis, sed propter impotentiam naturae agentis. Puer enim non est aptus ad actus voluntatis. Vnde sciendum quòd triplex est perfectio. Prima est gratiae, & causat esse gratuitum. Secunda est virtutis & causat bonum actum. Tertia est operis virtutis, & causat meritum. Prima perfectio perficit animam, secunda perficit animae potentias, tertia perficit ipsos actus.

De virtutibus, & primo quid sit virtus. Cap. V.

Nunc de virtutibus est agendum, & primo quid sit virtus. Virtus est, vt ait Augustinus, bona qualitas mentis, qua bene viuitur, qua nullus male vtitur, quam solus Deus in homine operatur. Haec diffinitio datur in comparatione ad agentem. Item secundum Augustinum: Virtus est habitus mentis bene constitutae, haec datur in comparatione ad bonum in quo est. Item dicit Philosophus: Virtus est habitus voluntarius in mediocritate consistens, quo ad nos, terminata ratione prout sapiens determinauit. Haec diffinitio datur in comparatione ad actum circa quem est. Itẽ Philosophus, Virtus est dispositio perfecti ad optimum: haec datur secundum comparationem ad finem. Item Isidorus, Virtus est naturae habitus, animae decus, vitae ratio, morum pietas, cultus diuinitatis, honor hominis, aeternae beatitudinis meritum: haec datur in comparatione ad effectum. — Colligitur ex Aug. li. 2. de lib. arb. c. 18. & 19. tom. 1. Aug. de spir. & ani. cap. 4. apud Aug. to. 3. Arist. lib. 2. ethic. c. 6. Idẽ Arist. 7. physic. tex. 17.

Diffinitio Augustini sic exponitur, *Virtus est bona qualitas*, hic ponitur qualitas pro genere; *bona* vero dicitur ad differentiam malarum qualitatum animae. Dicitur quoque *bona*, quoniam a bono Deo datur, & bonos tantum inhabitat, & bonos facit, & ad bonum perducit. *Mentis* ponitur ad differentiam qualitatum, quae sunt in corpore. *Qua bene viuitur*, ponitur ad differentiam qualitatum, quibus recte intelligitur, sicut est scientia. *Qua nullus male vtitur*, ponitur ad differentiam qualitatum, quibus bene & male vti possumus. *Quam solus Deus operatur in homine*, ponitur ad differentiam virtutum Cardinaliũ, quae habentur per acquisitionem.

Circa aliam diffinitionem Augustini notãdum est, quòd ibi ponitur, *habitus mentis instituta*, & hoc ad similitudinẽ regni, quod tunc bene instituitur, quando recte consulitur, & bene imperatur, & iuste obeditur. Eodem modo bene instituta est mens, si ratio recte consulit, si voluntas bene imperat, si sensualitas debito modo obtemperat.

Etymologia virtutis haec est, Virtus dicitur quasi vis intus: & haec vis consistit in aggressione arduorum, in tolerantia aduersorum, & in abstinentia placitorum. Item dicitur virtus quasi viror nitens. Item dicitur virtus quasi virum tuens. Item dicitur virtus quasi viribus nitens. Itẽ dicitur virtus quasi viri status.

De perfectione virtutum. Ca. VI.

Cum virtus in medio consistat secundum Philosophum, illud medium est in tribus, scilicet in agendis, in habendis, & in sustinendis. In agendis, scilicet intra, supra, & citra modum. Apostolus: Rationabile sit obsequium vestrum. In habendis scilicet inter superfluum & indigentiam. Diuitias & paupertatem ne dederis mihi. In sustinendis, scilicet inter eleuari in prosperis, & deijci in aduersis. Vnde illud: Non declinabitis, neque ad dexteram, neque ad sinistram. Multiplex est perfectio, scilicet sufficientiae: hanc habent omnes existentes in charitate. Ordinis, huius proprium est seruare continentiam. Religionis, huius proprium est renunciare omnibus. Praelationis, ad hanc pertinet ponere animã pro ouibus suis. Securitatis, huius proprium est habere mortem in desiderio, & vitam in patientia. Ad primam perfectionẽ tenetur quilibet: ad vltimam vero nullus tenetur: sed ad tres medias tenentur aliqui ex causis. — Arist. 2. ethic. c. 6. Rom. 12. a Prou. 30. b Deut. 5. d

Virtus comparatur multis rebus, scilicet auro. Aurum probat fornax. Thesauro abscondito. Simile est regnum caelorum thesauro abscondito. Gemmis. Quasi vas auri solidum, ornatum omni lapide pretioso. Armis. Quomodo ceciderunt fortes in praelio, & perierunt arma bellica. Arboribus. Omnis arbor bona, fructus bonos facit. De hoc Hugo de sancto Victore. Arbor sapientiae per timorem seminatur, — Prou. 27. c Mat. 13. f Eccli. 50. d 2. Reg. 1. d Mat. 7. c

per

per gratiam irrigatur, per fidem radicatur, per deuotioem germinat, per desiderium crescit, per charitatem roboratur, per spem viret, per circumspectionem frondet, per disciplinam floret, per doctrinam fructificat, per patientiam maturescit, per mortem capitur. Item virtus comparatur floribus. Fulcite me floribus. Fons hortorum, puteus aquarum viuentium. Semitis. Viæ eius viæ pulchræ, & omnes semitæ eius pacificæ. Vestibus. Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato. Stellis. Stellæ autem dederunt lumen in custodijs suis. Pigmentis. Quæ est ista, quæ ascendit per desertum sicut virgula fumi ex aromatibus? Cibarijs. Vnde Dominus in Euangelijs. Meus cibus est, vt faciam voluntatem eius, qui misit me. Alis. Quis dabit mihi pennas sicut columbæ.

Cant. 2. a — Cant. 4. d — Prou. 3. b — Psal. 44. c — Baruc. 3. d — Cant. 3. c — Ioan. 4. e — Psal. 54. a

Tres sunt bonæ conditiones virtutis, quæ sunt tentationis remotio, actuum multiplicatio, & in bono delectatio. Primum ipsam virtutem in radice firmat: secundum, quasi floribus decorat: tertium, sapore fructuum delectat. Similiter dicendum est quòd ad consummationem virtutũ quattuor ista concurrunt, scilicet dispositio præparans, habitus informans, operatio probans, præmium coronans.

De æqualitate virtutum. Cap. VII.

Virtutes omnes in homine sunt æquales, licet inter se distinctæ sint, per proprias excellentias: & hæc æqualitas in multis consistit. Æquales namque sunt virtutes. Primo, quantum ad essentiam: quia omnis virtus simplex est. Secundo, quantũ ad æqualem radicationem in anima, secundum quod sunt in ipsa. Tertio, quantum ad relationem ad eundem finem, quia omnes propter Deum operantur. Quarto, quantum ad æqualem effectum, quia æqualiter faciunt dignũ vita æterna. Quinto, quantum ad æqualem facilitatem ad actus suos quantum in ipsis est, nisi impediantur.

Sicut virtutes æquales sunt prædictis modis, ita inæquales sunt alijs modis. Primum quantum ad vsum, quia sunt sicut arma. Sed sicut miles non pugnat æqualiter cum omnibus generibus armorum, quæ habet, immo melius pugnat cum illis, quæ frequentius vsitauit, sic est de virtutibus. Secundo, quantum ad auctoritatem, quia secundum hoc maior omnibus virtutibus charitas. Et quælibet virtus potest esse maior alia secundum aliquam prærogatiuam, quam habet secundum aliquem effectum. Tertio, quantum ad feruorem, quia virtus vna feruentius operatur, quàm alia.

1. Cor. 13. d

Sciendum est quòd eadem virtus numero non est æqualis sibi semper. Crescunt enim virtutes multis modis, scilicet quantum ad intensionem, quantum ad radicationem, quantũ ad potentiam virtutis, quantum ad maiorem expressionem diuinæ similitudinis, & quantum ad diuturniorem permanentiam. Præterea crescente vna virtute crescunt omnes. & habes exemplum in cithara: in qua si debet esse debita proportio sonorum, necesse est, vt quando vna chorda tenditur, etiam omnes aliæ tendantur, ne in harmonia fiat dissonantia.

Quare autem polleat aliquis vsu vnius virtutis potius, quàm alterius, multæ sunt rationes. Prima est, quia Deo sic placet, qui dator est virtutis. Secunda est natura complexionis, quæ magis est consona operibus vnius virtutis, quàm alterius. Tertia est vsitatio: quia exercitauit se quis magis circa vnam virtutem, quàm circa aliam. Quarta est quia minus impugnatur a vitio contrario illi virtuti. Quinta est, quia maiorem habet discretionem in operibus vnius virtutis, quàm alterius. Quælibet enim virtus habet suas proprias rationes. Sexta est difficultas status, quia cum de nouo quis conuertitur, licet habeat maiorem charitatem, quàm alius qui diu fuit in charitate, non tamen est ita bene expeditus ad bene agendum, sicut ille propter reliquias peccatorum, quæ adhuc inhærent.

Iac. 1. c

Magnitudini scientiæ respondere debet magnitudo virtutis, & hoc multiplici ratione, scilicet ratione exempli diuini. Plenum gratiæ & veritatis. Potens in opere & sermone. Cœpit Iesus facere, & docere, &c. Ratione exempli Angelici, qui quanto plus cognoscunt, tanto plus diligunt. Ratione exempli humani. Qui autem fecerit, & docuerit, hic maior, &c. Ratione exempli naturalis, quoniam lux, & calor in Sole proportionantur. Ratione obligationis. Seruus sciens volũtatem domini sui, & non faciens, plagis vapulabit multis.

Ioan. 1. e — Luc. vlt. e — Act. 1. a — Mat. 5. e — Luc. 12. f

De connexione virtutum. Cap. VIII.

Connexæ sunt sibi virtutes & coordinatæ, ita vt qui vnam habet, habeat omnes. Prima ratio est largitas Dei dantis, quia non dat vnam sine alia. Secunda ratio est, quia sicut vnum membrum indiget alio, sic est in virtutibus. Tertia ratio est, quia sicut in cithara si defuerit vna chorda, non erit harmonia perfecta, ita nec in anima erit spiritualis melodia, nisi adsint omnes virtutes. Quarta ratio est, quia contra singula vitia sunt aliquæ virtutes. Vnde oportet omnes virtutes habere, vt omnia vitia impugnentur. Nam sicut miles mundi non est expeditus, nisi omnia sua arma habeat, ita nec miles Christi si aliqua virtus sibi defuerit. Quinta ratio est, quia sicut stellæ & planetę semper sunt in sphæris suis, ita virtutes in anima esse debent. Sexta ratio est, quia anima est sicut vas auri solidum ornatum, lapide pretioso, idest, virtutibus. Septima ratio est, quia anima est sicut hortus nobilis, cui non deest decor alicuius floris, vel arboris. Octaua, quia anima est sicut apotheca cui deesse non debet alicuius radicis, vel pigmẽti medicina.

Ea autem, quæ de connexione virtutum dicta sunt, intelligi debent de virtutibus gratuitis, quæ omnes quo ad habitus sunt connexæ, sicut quo ad actus meritorios sunt æquales. Et licet similes sint virtutes, tamen aliquæ dicuntur matres virtutũ, non quòd habitus vitutis generet habitum, sed motus motum, sicut dicit Bernardus, vbi inquit: Lectio parit cognitionem, cognitio amorem, amor frequentiam, frequentia familiaritatem, familiaritas fiduciam, fiducia facilem impetrationem.

Secundum hunc modum quattuor dicuntur esse matres virtutum, scilicet, fides origine, quia ex motibus fidei surgunt motus aliarum virtutum, Charitas educatione, Prudentia regimine, Humilitas conseruatione. Vitia vero non sunt connexa sicut virtutes: cuius ratio est, quia vitia sunt in nobis ex operationibus nostris, quæ simul non sunt. Virtutes autem Theologicæ non sunt in nobis per acquisitionẽ, sed per infusionem. Alia ratio est: quia vitia sunt opposita adinuicem, sicut auaritia, & prodigalitas, quod non est in virtutibus.

De commendatione virtutum. Cap. IX.

Virtus commendabilis est, primo, a causa efficiente, quæ est Deus. Ipsam enim, vt ait Augustinus, solus Deus in homine operatur. Secundo, a causa materiali in qua est, quia non nisi in bonis inhabitat. Non est autem sic de bonis naturalibus & fortuitis, quia talia pluit Deus super iustos & iniustos. Tertio a causa formali, quæ est decor spiritualis. Omnis gloria eius filiæ regis, & cetera. Quarto, a causa finali. Augustinus præmium virtutis est ipse, qui virtutem dedit.

Mat. 5. g — Psal. 44. d

Virtus est bona multipliciter. Primo in se, quia sicut ait Augustinus, virtus est bona qualitas mentis. Nota quòd bona possessio est, quæ propinqua est ciuitati,

Aug. lib. 2. de lib. arb. c. 18. & 19. tom. 1.

uitati, hæc autem est intra ciuitatem, quia in anima. A Secundo, in cooperatione. Optimum est gratia, &c. Tertio, in operatione, quia bonũ facit hominis opus, quod non esset meritorium, nisi ex virtute procederet. Gregorius: Nihil habet viriditatis ramus boni operis, nisi manserit in radice charitatis. Quarto, in commutatione, quia de lupo facit agnũ, & tenebras conuertit in lucem. Malum enim culpæ mutat in bonũ gratiæ, & malum pœnæ mutat in bonum gloriæ: quod significat aqua mutata in vinum. Quinto in distinctione, quia per virtutes distinguntur filij Dei, a filijs diaboli. In hoc cognoscent omnes quòd discipuli mei estis, si diligatis vos ad inuicem. Sexto, in exem B plificatione, quia omnes sancti studebant virtutibus. Vnde cõmendamus in Abel innocẽtiam, in Abrahã obedientiam, in Ioseph continentiam, in Moyse mansuetudinem, in Dauid humilitatem, & sic de alijs.

Greg. hom. 27. in Euã. non longe a princ. *Gen. 4. b* *Gen. 12. a* *Num. 12. a*

Laudabilis est virtus propter multa. Quia magnæ dignitatis. Christum enim doctorem habuit. Vnde in Matthæo: Discite a me, quia mitis sum, & humilis corde. Quia magnæ sublimitatis. Tullius: Virtus vna est altissimis defixa radicibus. Quia magnæ iucunditatis: Ecce quàm bonum, & quàm iucundum. Quia magnæ retributionis. In custodiendis illis retributio multa. Quia magnæ vtilitatis. Boetius: Numquam sine pœna sunt vitia, & numquam sine præmio sunt virtutes. Quia magnæ securitatis. Tullius: Hæc demum sapientia est, vt omnia tua in te posita esse dicas.

Matt. 11. d *Psal. 132. a* *Psal. 18. d*

Commendabilius est studium virtutis studio scientiæ. Ratione exempli, quia sancti sic fecerunt. Ratione auctoritatis. Apostolus: Non in sermone est regnũ Dei, sed in virtute. Ratione effectus, quia virtus peccatum expellit, scientia non. Ratione originis, quia virtus a Deo infunditur, scientia per studiũ acquiritur. Ratione finis, quia finis virtutis est gloria, & non scientia. Ratione obiecti, quia virtutis D obiectum est bonum, scientiæ autem verum. Ratione materiæ in qua est, quia virtus non nisi in filijs Dei, scientia non semper. Ratione securitatis, quia securius est esse bonum, quàm esse philosophum. Ratione honestatis, quia maior gloria est sequi Deũ, quàm Aristotelem. Ratione vitandi mali, quia primi parentes si extendissent ita manum ad lignum vitæ, sicut ad lignum scientiæ, non incurrissent tot mala in se & in posteris, sicut incurrerunt.

1. Cor. 4. d

De effectu virtutum. Cap. X.

Virtutis gaudium præcellit gaudium mundi, in iugitate, seu duratione. Secura mens quasi iuge conuiuium: sed gaudium hypocritæ ad instar puncti. In puritate conscientiæ, sicut mundius quiescitur in floribus, quàm in luto. In dignitate. Glossa: Elatio animi de his quæ digna sunt, gaudium mundi de indignis est. In salubritate. Nihil vtilius in vita hominis, e contra gaudium mundi. Extrema gaudij luctus occupat. In libertate. Ad Galatas: Qua libertate Christus nos liberauit, & rursum, in libertatem vocati sumus. Peccator autem ligatus est. Iniquitates suæ capiunt impium, & funibus peccatorum suorum constringitur. In diuina præsentialitate. Augustinus: Tale bonũ est Deus, vt nemini eum deserenti bene sit. Sed nota contrarium in malis.

Prou. 15. b *Sap. 8. b* *Prou. 14. b* *Gal. 4. d & 5. a* *Prou. 5. d*

Virtus operatur mira multipliciter, scilicet in cælo, cui vim facit. Vnde in Matthæo: Regnum cælorum vim patitur, &c. In mundo, quia custodit hominem, ne comburatur igne concupiscentiæ, & ne mergatur in aquis voluptatis, ne inquinetur luto incontinentiæ, & ne laceretur spinis auaritiæ. in corde humano, quia vulneratum sanat, inquinatum mundat, mortuum viuificat, excæcatum illuminat. In inferno, quia ignis infernalis non potest lædere virtuosum, sicut nec ignis materialis Salamandram. Virtus rationabilem illuminat ad cognitionem veri, cõcupiscibilem excitat ad amorem boni, irascibilem confortat ad detestationem mali. Item Deo assimilat, quia Patri per virtutis vigorem, Filio per veritatis splendorem, Spiritui sancto per charitatis feruorem. Angelis cõformat. Hieronymus: In carne enim præter carnem viuere, naturæ est Angelicæ, non humanæ. Mentem iucundat, ornat, subleuat, honorat, sanat, viuificat, cibat, ditat, mundat. Item virtus mala præterita expellit, præsentia impugnat, & a futuris præmunit. Item virtus mentem bene instituit, dilectum Deo hominem facit, fructum tam præmij, quàm meriti adducit, temporalia discrete disponit, opera quæ in se indifferentia sunt, bona facit. Sicut ea, quæ dicta sunt, declarant nobis effectus virtutum generales, ita sunt etiam singularum virtutum effectus aliqui speciales. Sicut est quòd humilitas Deo subijcit, pœnitentia reducit, iustitia deducit, obedientia conducit, patientia perducit, perseuerantia introducit, puritas iungit, charitas Deo vnit.

Matt. 11. b

De meritis virtutum. Cap. XI.

Meritum est boni operis efficacia ad obtinẽdum id quod non habetur, vel ad habendum iustius C quod habetur. Vnde per meritum de non debito fit debitum, & ipsum debitum fit magis debitum. Sicut Rex dat equum, quem miles non meruit, sed per vsum equi meretur eundem equum iam datum.

Ad intelligendum autem prędicta sciendum, quòd triplex distinguitur meritum, scilicet, congrui, digni, & condigni. Meritum congrui est per quod disponitur subiectum, vt possit recipere gratiam, secundum rationem diuinæ iustitiæ. Istud vocatur dispositio materię, scilicet dum quis facit quod in se est. Meritum digni dicit idoneitatem operantis ad assequendum, id quod meretur. Meritum condigni dicit æqualitatem meriti ad remunerationem. Dico autem æqualitatem non Arithmeticam, sed Geometricam, idest non quantitatis, sed proportionis. Et hoc patet, quia Deus semper remunerat supra meritum, sicut punit citra condignum. Vnde non est inter meritum & præmium æqualis quantitas, sed proportio, quia apud Deum non est iustitia commutatiua, cum nulli debeat aliquid, sed distributiua. Vocatur autem iustitia commutatiua, iustitia fori, qua datur vnus panis pro vno denario, vel vlna panni pro solido. Iustitia vero distributiua est principiũ quo distribuun- E tur dona, secundum proportionem ad merita, & ista est apud Deum. Vnde Apostolus: Vnusquisque propriam mercedem accipiet, secundum suum laborem.

Rom. 11. d *1. Cor. 3. b*

Dicendum ergo quòd nullus meretur sibi primam gratiam merito digni, vel merito condigni: sed tantummodo merito congrui. Similiter existens in charitate non potest alteri mereri primam gratiam merito condigni, sed merito digni, & merito congrui. Potest autem existens in gratia mereri sibi augmentum gratiæ ex condigno, & per consequens merito digni, & merito congrui, prout superius exposita sunt. Præfati tres modi merendi generaliter haben- F tur, vnde si alij inueniuntur, ad eosdem tres reduci poterunt. Cum ergo dicitur quòd beata Virgo meruit portare Christum, intelligendum est comparatiue, idest meruit ipsa potius quòd portare debuit, quàm alia. Item mali dicuntur mereri temporalia, quia nullum bonum irremuneratum, sicut nullum malum impunitum: sed hoc dicitur improprie, quia opera in mortali facta non sunt directe bona, cum non sint informata charitate: sed quia talia opera aliquid boni habent, Dominus interpretatur ea, vt bona, & aliquid dat pro eis. Item peccator quandoque meretur occasionaliter, quia pauperes interdum obtinent benefactoribus gratiam suis precibus, quarum

precum occasio sunt eleemosynæ. Item satis improprie sumitur meritum, vbi dicitur: Felix culpa, quæ talem ac tantum meruit habere redemptorem. Ibi enim ponitur meruit, pro exigebat.

De habilitate virtutum. Cap. XII.

QVamuis nullus sibi mereatur primam gratiam, secundum quod dictum est, potest tamen peccator se habilitare ad gratiam faciendo quod in se est, quia nulli talium gratia denegatur. Hoc autem non est ex merito digni, vel condigni, sed congrui. Hæc autem congruitas multo magis est ex parte Dei gratiam conferentis, quàm ex parte hominis se ad gratiam habilitantis: quia in præparatione ad gratiam & in infusione gratiæ habet se anima ad modum materiæ, ipse vero Deus, vt primum mouens & efficiens. Alia ratione patet, quòd huiusmodi congruitas magis est a Deo, quam ab homine; quia habilitatio, quæ est ex parte hominis, solummodo dat locum diuinæ misericordiæ, vt salua iustitia possit alicui conferri gratia. quia iniuria fieret diuinæ iustitię, si tali daretur gratia in quo esset obex, idest voluntas peccandi. Sufficiens igitur habilitatio ad gratiam est, si homo facit quod in se est. Facere autem quod in se est, tria complectitur, scilicet vt homo actum peccandi, & voluntatem peccandi deserat, & conetur in bonum prout est sibi possibile. Nota quòd omne meritum, vel demeritum acquiritur in hac vita. Item non bonum facere, sed bene facere, laudabile est. Nō enim verbis, sed aduerbijs meremur. Vnde versus:

In vita meritis præsunt aduerbia verbis.

De operibus meritorijs. Cap. XIII.

OPera meritoria totaliter sunt a gratia, & totaliter sunt a libero arbitrio, licet principaliter a gratia: quia gratia comparatur ad liberum arbitrium sicut sessor ad equum. Sicut enim sessor equum dirigit: ita gratia dirigit liberum arbitrium, in exercitio virtutum. Per nos enim malum facere possumus, sed non bonum.

Ad efficaciam merendi tria valent. Primum est difficultas operis, quod patet in martyrio. Secundum promptitudo voluntatis. Apostolus: Hilarem datorem diligit Deus. Tertium est magnitudo charitatis. (2. Cor. 9. b)
(Leu. 27. a) Ipsa enim charitas pondus est sanctuarij, secundum quod omnia, quæ erant in templo, ponderabantur.

Ad hoc quòd aliquod opus sit meritorium, tria requiruntur. Primo, quòd ipsum opus fiat in charitate: quia opera, quæ fiunt extra charitatem, mortua sunt, sicut carbo extinctus. Secundo, quòd fiat ex charitate, multa enim fiunt in charitate, quæ tamen non sunt meritoria, ex eo quòd non fiunt ex charitate, idest, quia non referuntur ad finem debitum. Tertio, quòd ipsum opus sit referibile ad bonum. Hoc ideo dico, quia mala non possunt bona intentione fieri, alioquin sequeretur absurditas, quòd idem opus esset meritorium & demeritorium.

Attenduntur autem tria in merito ex parte hominis, scilicet subiectum, hoc est anima. Item liberum arbitrium. Item intentio, siue finis. His tribus respondent tria ex parte Dei, scilicet gratia, virtus, charitas. Et gratia quidem reddit subiectum Deo gratum: virtus autem habilitat liberum arbitrium: charitas vero dirigit intentionem ad debitum finem. Dicit Augustinus quòd meritum consistit penes liberū arbitriū; occasionaliter hoc dicit, quia liberum arbitrium facit ad meritum, sed non sufficit. Item penes virtutem; formaliter hoc dicit, quia ex virtute tamquam ex forma procedit motus, & elicitur de potentia. Item penes motū virtutum; essentialiter hoc dicit, quia motus essentialiter est meritum: quia penes ipsum est. Item penes gratiam; efficaciter hoc dicit, quia sine gratia nullus motus est meritorius. Item penes opus; instrumētaliter hoc dicit, quia opus exterius est quasi causa instrumentalis ipsius meriti.

Nota generaliter quòd non meremur sine gratia, neque passionibus inquantum passiones sunt, neque motibus naturæ. Dicit enim Philosophus: Natura neque boni neque mali sumus, neque inuiti. Augustinus: Nemo inuitus bene facit, etiam si bonum est quod facit, neque libero arbitrio ligato. Quisquis enim non habet vsum rationis & liberi arbitrij, non meretur, vel demeretur, sicut sunt infantes, dormientes, insani, & animalia bruta.

De fine actionis. Cap. XIV.

QVia meritum vel demeritum circa finem actionū attēditur, ideo nota regulas de hac materia.

Ex fine dicitur actus bonus, vel malus. Malus actus non fit ex fine bonus. Vna intentio multos actus informat. Vnde si aliquis intendit vnum solidum dare pro Deo, ita quòd quotidie det vnum denarium, si quandoque obliuiscitur, & non refert in Deum dationem huius denarij, tamen datio est meritoria, propter ipsam intentionem primam. Finem sub fine potest quis ponere, verbi gratia, Aliquis intendit ire ad forum, & hoc intendit, vt emat medicinas, & ad hoc emit eas, vt curetur ab infirmitate, & ad hoc curari desiderat, vt melius Deo seruiat. In isto vltimo præcedentes voluntates omnes sunt meritoriæ propter vltimū. secundum enim vltimum finem omnes præcedentes voluntates iudicātur bonæ, vel malæ. Diuersi fines non sunt faciendi, quorum vnus non sit ad alium referibilis, verbi gratia: aliquis intendit ire ad quamdam domum, vt luxurietur, ad hoc vult luxuriari, vt sanior sit, ad hoc vult esse sanus, vt seruiat Deo. Iste finis vltimus illam voluntatem, quæ est luxuriari, non informat, sed potius e conuerso illa voluntas istam intentionem deformat: quia vna intentio peruersa plures deprauat voluntates.

Nota quòd actio corporalis potest referri ad finem temporalem, dummodo postea referatur ad Deum. Actio autem spiritualis, vt prædicatio, non potest referri ad finem temporalem, etiam si illud temporale referatur ad Deum. Et hoc est quod dicit Augustinus: Debemus manducare, vt euangelizemus, non euangelizare vt manducemus. Si autem in actionibus finis primus ponatur Deus, & finis vltimus aliquod temporale, peruersissimum est. Bene autem licet constituere duos fines, scilicet temporalem & æternum, vt scilicet illud quod est æternum finis sit vltimus.

Quid mereamur bonis operibus. Cap. XV.

OPera bona sunt meritoria triū scilicet vitæ æternæ, augmenti gratiæ, remissionis pœnæ. Primum respondet radici operis, scilicet charitati: & hoc est præmium substantiale vitæ æternæ, præmium vero accidentale respōdet generi operis, sicut & augmentum gratiæ, quia operibus excellētibus & supererogatiuis meremur magis augmentum gratię, quàm alijs operibus. Remissio autē pœnæ respondet pœnalitati operis, quia opera, quę magis sunt pœnalia, magis sunt meritoria remissionis pœnæ. Est enim regula in Theologia, quòd pœna pœnæ est resolutoria. Nota igitur quòd licet tota vis merēdi vitam æternā, & etiā alia, consistat in charitate, non tamen totus effectus: quia effectus merendi consideratur etiam penes magnitudinem operis, sicut patet in merito remissionis pœnæ, quod non solum consistit in charitate, sed etiam in operibus pœnalibus: & huius exemplum habemus in Christo, qui meruit nobis apertionem ianuæ paradisi cum effectu. hoc autem meritum non erat

erat in sola charitate, sed in charitate & excellentia A operis, idest, in sua passione.

Sciendum est quòd de præmio substantiali meretur homo tantum per vnum actum, quantum per mille manente eadem radice & non crescente. Valent tamen huiusmodi opera ad multa alia. vnde versus, *iocundat*, scilicet mentem, *stabilit*, scilicet virtutes, *auget*, scilicet meritum acidentalis præmij. *Peccata remittit*, quantum ad pœnam, quæ iam dimissa sunt quo ad reatum per gratiam. *Debilitat*, fomitem, *remouet*, acediam, *exercitat hominem*, idest, assuefactione boni, *atque repellit*, tentationes diaboli.

Nota quòd primam gratiam nullus peccator potest mereri proprie, & hoc multiplici ratione. B Prima, quia talis non habet radicem merendi, idest, gratiam. Secunda propter status indignitatem, quia peccator non est dignus pane, quo vescitur. Tertia, quia nullius hominis opus placet Deo, nisi placeat ipse prius. Vnde prius respexit Deus in Abel, quàm ad munera eius, vt dicitur in Genesi. (Gen. 4. a) Quarta, quia naturaliter antecedit causa suum effectum, sic & gratia cum sit causa meriti præcedit meritum. Ipsa enim secundum Augustinum, voluntatem nostram præuenit vt velimus, & sequitur ne frustra velimus. (Aug. in Enchir. ca. 32. post med. tom. 3.)

Gratia, sicut supra dictum est, per bonum vsum C eius, & merito condigni meretur augeri in via, vt aucta mereatur perfici in patria, & hoc a Deo, cuius est gratiam infundere, augere, & perficere secundum cooperationem voluntatis nostræ. Nam sicut Deus est ipsius gratię fontale principium influendi, sic ipse solus est principium augendi per modum infundentis, gratia vero per modum meriti & dignitatis. sed liberum arbitrium per modum cooperantis. Sicut liberum arbitrium per gratiam meretur merito condigni augmentum gratiæ in statu vię, sic etiam meretur merito condigni ipsius complementũ in statu patriæ.

Quòd autem ex condigno mereamur vitam æternam, D multæ sunt causæ. Prima est efficacia doni Spiritus sancti cooperantis in merito. Secunda veritas Dei promittentis. Tertia, persuasibilitas liberi arbitrij consentientis, & finaliter perseuerantis. Quarta difficultas status merendi. Quinta, dignitas Christi capitis nostri interuenientis, quod glorificari debet cum membris suis. Sexta, liberalitas Dei tribuentis, quem non decet parua reddere. Septima est obsequium fideliter obtemperantis. Octaua, nobilitas operis quod ex charitate procedit, quod tantum ponderat in conspectu iudicis, quantum amor ex quo procedit, & ideo non potest sufficienter nisi summo E bono remunerari.

Opera quæ non fiunt in charitate, licet non valeat ad vitam æternam, valent tamen ad alia multa, vnde versus; *Aptat cor*, scilicet ad susceptionem gratiæ, *minuit pœnam*, scilicet illam, quæ deberetur, si non fieret illud opus, non autem illam, quæ iam debetur, *& dat bona terræ*, scilicet temporalia, *Occupat*, scilicet ne sit homo interim otiosus, vel operi malo deditus, *assuescit*, scilicet ad bene operandum, *delectat*, scilicet mentem, *mitigat*, scilicet fomitem, *arcet* scilicet fluxum peccati. Vltimo sciendum quod nullum malum erit impunitum, & nullum bonum F irremuneratum.

De diffinitionibus & differentijs virtutum. *Cap. XVI.*

(Macrob. lib. 1. in somn. Scip. cap. 8.) Virtutes secundum Macrobium dicuntur quandoque politicæ, quandoque purgatoriæ, quandoque purgati animi, quandoque exemplares. Primas docet Salomon in Prouerbijs, secundas in Ecclesiaste, tertias in Canticis, quartas in Deo legimus. Politicæ namque dicuntur secundum quòd regunt vitam humanam, quo ad opera exteriora; & secundum quòd pugnant contra vitia. Purgatoriæ dicuntur secundum quòd iam sunt in victoria vitiorum, & respiciunt partim interiora partim exteriora. Purgati animi dicuntur, quando victis iam vitijs possessor virtutum quiescit, raro insurgentibus primis motibus. Exemplares dicuntur quę in mente diuina consistunt. Nam ideæ virtutum in Deo sunt, & ipse rerum omnium est exemplar.

Aristoteles diuidit virtutes in intellectuales & consuetudinales. (Arist. lib. 1. ethic. c. 13.) Intellectuales diuidit in sophiam, idest, sapientiam, & intelligentiam & phronisin, idest prudentiam spiritus. Et hæc tria ordinant nos ad Deum, quia sophia regit affectum, intelligentia intellectum, sed phronisis vtrumque. Prudentia enim spiritus regit cogitationes, & affectiones. Virtutes vero consuetudinales diuidit in honestatem & liberalitatem. Hæc duo ordinant nos ad hominem: quia honestas ordinat hominem quo ad seipsum, liberalitas quo ad proximum. Item philosophia moralis diuiditur in ethicam, œconomicam, & politicam. Harum prima mores quo ad ipsum hominem, siue quo ad seipsum instruit; secunda familiam disponit; tertia vrbes & regna gubernat & regit.

Circa virtutes hoc tenendum est, quòd cum sit vna gratia gratificans animam, septem tamen sunt virtutes quibus humana vita regitur: tres scilicet theologicæ, & quattuor Cardinales. Et licet hæ virtutes sint gratuitæ per informantem diuinam gratiam, possunt tamen informes fieri per culpam, & iterum informari per pœnitentiam adueniente gratia, quæ est habituum virtutis origo, finis & forma. De hac lege sola charitas excipitur, quæ informis esse non poterit sicut ceteræ virtutes, cum sit virtutum forma. Nam cum habitus aliarũ virtutum habeatur sine gratia & charitate, in quibus cõsistit vita virtutum: tunc sunt informes. Cum autem gratia superuenerit, tunc formantur & decorantur, & Deo fiunt acceptabiles. Vnde virtutes informes sunt sicut colores in tenebris, sicut carbones extincti, & sicut rami aridi, & sicut alæ mortuæ, sicut aurum obscuratum, & gemmæ conuersæ in silices. E conuerso virtutes formatæ sunt sicut colores in luce, visibiles quidem, & aspectui complacentes: & sicut carbones ardentes, & sicut rami virentes, & sicut alæ viuentes ac volantes, & sicut aurũ fulgens, & sicut gemmæ vas aureum decorãtes.

Differentia est inter virtutes, & præcepta & dona, & fructus, & beatitudines: quia virtutes potentias disponunt, præcepta opera respiciunt, dona operibus perfectionem addunt, fructus facultatem spiritui, siue gustui saporem spiritualem apponunt, beatitudines ipsis virtutibus præmium, siue vitæ, siue patriæ coniungunt. Alia est differentia, quia virtutibus bene operamur, donis expedite, beatitudinibus perfecte operamur, sed fructibus fruimur Deo.

Differentia virtutum Cardinalium, & Theologicarum. Cap. XVII.

Differentia virtutum Theologicarum, & Cardinalium hæc est, quia Theologicæ mouent ad finem, sed Cardinales ad ea, quæ sunt ad finem. Alia differentia est, quia theologicarum virtutum finis, & obiectum est ipse Deus: sed virtutum cardinalium finis est ipse Deus, & non obiectum proprie, quia virtutes theologicæ habentur per infusionem, cardinales vero per acquisitionem. Item virtutes theologicæ mouent ad opera ex rationibus sumptis a iure diuino, sed cardinales a iure naturali. Item virtutes theologicæ attendũtur quantum ad actus interiores, cardinales vero ad opera exteriora. Item virtutes theologicæ non habentur sine donis, cardinales vero sine donis haberi possunt. Item virtutes theologicæ sunt discretiuæ actuum in Deum, cardinales vero in proximum. Item in theologicis sic est quòd habitus generat actus, sed in cardinalibus est e contra,

quia ibi actus generat habitus. Vnde Philosophus: A Quales inquit sunt actus, tales sunt & habitus.

De virtutibus theologicis in genere. *Cap. XVIII.*

ANima quantum ad superiorẽ partem in qua consistit imago trinitatis, rectificari habet per tres virtutes theologicas. Vnde sicut imago Creatoris consistit in trinitate personarum, & vnitate essentiæ: sic imago recreationis, in trinitate habituum cum vnitate gratiæ. Per hos autem tres habitus virtutum anima fertur in summam trinitatem secundum tria appropriata tribus personis: ita quòd fides dirigit in B summe verum credendo, & assentiendo: spes vero in summe arduum innitendo & expectando: charitas autem in summe bonum desiderando & amando.

Virtutes theologicę differunt inter se multipliciter. Primo secundũ actus proprios. Nam fides facit Deo assentire, spes in Deo confidere, charitas facit Deum diligere. Secundo differunt ratione subiecti: quia fides est in rationali, spes in irascibili, charitas in concupiscibili: sed ambæ sunt in voluntate, quæ propter similitudinem actuum accipit nomina harum potentiarum. Tertio differunt ratione obiecti. Nam fides est circa verum, spes circa arduum, charitas circa bonum. C Quarto ratione effectus differunt. Nam fides in præsenti Deum sequitur, spes in cælum comitatur, charitas perenniter amplexatur. Quinto, differunt ratione cognitionis: quia per fidem cognoscitur Deus vt veritas, per spem habetur, vt æternitas, per charitatem diligitur, vt bonitas.

De fidei vtilitate. *Cap. XIX.*

Heb. 11. a FIdes secundum Apostolum est substantia sperandarum rerum, argumentum non apparentium. In hac diffinitione fides dicitur substantia, idest, fundamentum substans ædificio spirituali, quod est gratia, & gloria. D Ipsa namque fides facit aliqualiter res sperandas in nobis subsistere per gratiam, & faciet tandem per gloriam. Vel ideo fides est fundamentum gratiæ & gloriæ, quia ipsa est primus habitus virtutum: primus dico non tempore, sed natura. Rerum sperandarum dicitur, quia fides per assensum facit in nobis subsistere res sperandas. Argumentum dicitur, idest, arguens mentem, quia fides inclinat intellectum ad credendum ea, quæ non apparent, & propter hoc dicitur fides potius argumentum quàm conclusio: quia fides probat de non apparentibus quòd E sint, & non probatur. Non apparentium dicitur, quia fides sua luce & virtute manifestat ea quæ non apparent, tam præterita, quàm præsentia, quàm etiam futura. Præterita quidem, quia secundum Apostolum

Heb. 11. a fide intelligimus aptata esse sæcula. Præsentia

Aug. epi. 3. ad Volusia. ante med. tom. 2. vero, sicut ait Augustinus: Demus, inquit, Deo aliquid posse & nos intelligere non posse. Futura autem, quia per fidem credimus resurrectionem mortuorum, & huiusmodi.

Fides dicitur multipliciter, scilicet habitus informatus charitate, illuminans mentem ad credendum.

Act. 15. c Fide purificans corda eorum. F Qualitas informis.

Iac. 2. c Fides sine operibus mortua est. Motus fidei. Augustinus*: Fides est credere quod non vides. Facilitas

Matt. 8. b credendi. Non inueni tantam fidem in Israel. De-

Mat. 15. c uotio fidei. Mulier, magna est fides tua. Articulus

* August. tract. 27. in Ioan. to. 9. fidei. Vnde in symbolo Athanasij: Hæc est fides catholica, vt credamus & confiteamur.

Sicut in aliqua scientia quędam sunt antecedentia, vt suppositiones: quędam vero consequentia, vt conclusiones: quædam quasi media, vt propositiones probantes: ita in doctrina fidei quædam sunt ibi ad modum suppositionum, vt ea, quæ sunt de iure naturali, & vniuersalia antecedentia articulos fidei, scilicet quòd scriptura sit cõdita & exposita inspiratione Spiritus sancti, & quòd vera sunt quæ loquitur Dominus in Scriptura, & per sanctos suos, & huiusmodi: quædam ad modum conclusionum, vt ea quæ ad mores pertinent, scilicet non esse fornicandum, fornicationem esse mortale peccatum, & huiusmodi: quædam ad modum propositionum, vt articuli fidei.

Et nota quòd fides est quasi media inter opinionẽ & scientiam. quia opinio se habet ad vnam partem contradictionis, cum formidine alterius partis, & sine causæ cognitione. Sciẽtia vero se habet ad aliam partem contradictionis sine formidine reliquæ, & cum causæ cognitione per media necessaria. Vnde scientia est necessariorum. & ita patet quòd fides participat cum vtraque.

Ad fidei perfectionem septem pertinent. Primum est quòd sit primæ veritati innixa, sicut fides Moysi, Heb. 11. e qui negauit se esse filium filiæ Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere iucunditatem. Luc. 7. g Secundum est, quòd sit charitate formata, sicut Mariæ Magdalenæ, quam fides saluam fecit, & cui dimissa sunt peccata multa, quoniam dilexit multum. Tertium est quòd sit deuotione feruida, sicut illius mulieris, cui dixit Dominus: O mulier, magna est fides tua. Quartum, Mat. 15. c quòd sit bonis operibus probata, sicut fides Cornelij. Quintum, quòd sit fortitudine roborata, sicut fides Act. 10. a Stephani, Laurentij, & aliorum martyrum, qui per fidem fortes facti sunt in bello. Sextum, quòd sit obedientia decorata, sicut fides Abrahæ. Septimum, quòd sit humilitate subiecta, sicut fides beatæ Virginis, quæ ait: Ecce ancilla Domini. Luc. 1. d

Nota quòd fides magis innititur auctoritati, quàm rationi, quia secundum Gregorium: Fides non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum; intellige, sufficiens. Greg. homil. 26. in Euang. nõ lõge a prin. Quamuis enim fides rationibus firmetur, tamen nec talibus, nec experimento sensibili debet quis credere contra fidem: sicut patet in Eucharistia, vbi & visus & gustus & tactus & olfactus dicit esse panem, & vinum, sed fides dicit esse corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi. vnde Augustinus: Quod intelligimus, debemus rationi, quod credimus, debemus auctoritati, quod opinamur, debemus errori. Aug. lib. de vtilit. credendi con. Manich. c. 11. to. 6.

Nota quòd duplex est cognitio de Deo, scilicet naturalis, & accidentalis. Naturalis cognitio duplex est, scilicet ante peccatum, qua homo cognoscebat aperte Deum in creaturis: & post peccatum, & hoc est per speculum & in ænigmate. Accidentalis cognitio triplex est. Prima est acquisita per rationes naturales, quam habuerunt Philosophi, & hæc dicitur scientia. Secunda est, quæ habetur testimonijs scripturarum & miraculorum: & hæc cognitio dicitur fides informis. Tertia est, quæ habetur per infusionem gratię gratum facientis, & hæc dicitur fides formata, & per talem cognitionem assentit anima primæ veritati propter se, & supra omnia. Vnde ea adueniente pereunt omnes aliæ cogitationes accidentales, ad minus quo ad actum. Cum enim aliæ cognitiones veniunt in animam, tunc fides tamquam velocior præoccupat motus omniũ, cum fides sit de non apparentibus, & difficile sit occulta credere.

Duo autem sunt necessaria ad hoc, vt firmiter credatur. Primum est illustratio veritatis animam eleuans. Secundum est rectificatio auctoritatis animam firmans: quorum primum est per fidem, secundum per scripturam authenticam, & per Spiritum sanctũ editam. Auctoritas ergo præbet fulcimentum fidei, & fides assentit auctoritati. Vtrumque vero per Christum est, propter quod & splendor & verbum dicitur, Heb. 1. a Ioan. 1. a quia mentem per fidem illuminat, & veritatem per doctrinam ostendit.

Hoc quoque sciendum est, quòd tantum vna est fides, tam in præteritis, quàm in præsentibus, quàm etiam in futuris, licet magis clara sit in eis & explicita qui

qui sequuntur Christum, quàm in eis qui præcesserunt eius aduentum, sicut nouum Testamentum clarius est quàm vetus. Quod enim nos credimus esse factum, antiqui patres credebant esse futurum, exceptis articulis qui adhuc restant complendi, sicut est resurrectio mortuorum, & iudicium extremum, & remuneratio bonorum, & punitio reproborum.

De effectu fidei. Cap. XX.

Fides multa bona facit. hominem saluat. Vnde dictum est Magdalenæ: Fides tua te saluam fecit. *Luc. 7. g*
Mentem purgat. Fide purificans corda eorum. *Act. 15. c*
Contra mundum pugnat: Sancti per fidem vicerunt regna. *Heb. 11. f* Postulata impetrat. Vnde in Matthæo: O mulier magna est fides tua, fiat tibi sicut petisti. *Mat. 15. c* Perseuerantiam dat. Apostolus: Tu autem in fide stas. *Rom. 11. c* Temporalia contemnit. Fide Moyses grandis effectus, negauit se filium esse filiæ Pharaonis. *Heb. 11. e* Iustificat. Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam. *Rom. 4. a* Beatificat: Quia vidisti me Thoma, credidisti: beati qui non viderunt, & cetera. *Ioan. 20. g*

Super fundamentum fidei quidam ædificant aurum contemplationis, quia qui contemplatur sine fide, quasi qui nititur videre solem sine oculis. Quidam argentum prædicationis, quia qui prædicat sine fide, non loquitur eum, qui secũdum Deum est, fidelem sermonem. Quidam lapides pretiosos bonorum operum, quia qui bene operatur sine fide, est sicut qui facit structuram super arenam. Item alij ædificant ligna, idest, amorem ardentem temporalium. Alij fœnum, idest, fumum delectationum carnalium. Alij stipulam, scilicet otiosorum verborum, & operum infirmorum. Isti quidem saluantur merito fundamenti, sic tamen quasi per ignem purgatorij, quo exuretur ædificium non idoneum tanto fundamẽto.

Fides habet quosdam effectus essentiales & principales, vt est facere filios Dei, & facere dignos vita æterna, & facere similes Deo, & purgare animam a tenebris peccati siue infidelitatis: & isti effectus sunt a Deo. Alios habet effectus voluntarios & secundarios, vt est credere, & dirigere opera aliarum virtutum, & imperare omnibus suo modo. Et isti effectus a libero arbitrio sunt.

De articulis fidei. Cap. XXI.

Si respectus habeatur ad eos qui symbolum ediderunt, tunc articuli sunt duodecim secundum numerum duodecim Apostolorũ. Si autem consideremus quæ radicaliter sunt credenda, tunc articuli sunt quattuordecim, quorum septem spectãt ad diuinitatem, & septem ad Christi humanitatem, & hæc signata sunt in septem stellis, & septem candelabris aureis: in quorum medio filius hominis ambulabat. *Apoc. 1. d*

Sunt igitur septem articuli fidei, qui pertinent ad diuinitatem. Primus est vnum Deum esse, qui ibi notatur, *Credo in Deum*. Secundus est, Patrem Deum esse, ibi, *Patrem omnipotentem*. Tertius est, Deum Filiũ esse, ibi: *Et in Iesum Christum Filium eius*. Quartus est: Deum Spiritum sanctum esse, ibi: *Credo in Spiritum sanctum*. Sic patet quòd prædicti quattuor articuli sunt de vnitate diuinæ essentiæ, & trinitate personarum. Quintus est credere remissionem peccatorum his qui sunt in Ecclesia: ibi, *Sanctam Ecclesiam catholicam, sanctorum communionem, remissionem peccatorum*. Sextus est credere mortuorum resurrectionem. Septimus est credere bonorum remunerationem, sub quo comprehenditur & malorum punitio: ibi, *Vitam æternam*. Et isti tres articuli ad diuinitatem pertinent: quia virtute diuinitatis fit peccatorum remissio, quæ est animæ viuificatio & corporum resurrectio, atque corporis simul & animæ glorificatio.

Alij septem sunt articuli, qui pertinent ad humanitatem Christi. Primus est credere Filium Dei esse conceptum de Spiritu sancto, ibi: *Qui conceptus est de Spiritu sancto*. Secundus est credere Filium Dei natum ex Maria Virgine, ibi: *Ex Maria Virgine*. Tertius, Filium Dei pro nobis mortuum in cruce, ibi: *Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & sepultus*. Quartus est, Filium Dei descẽdisse ad inferos secundum animam, ibi: *Descendit ad inferna*. Quintus est, Filium Dei resurrexisse a mortuis, ibi: *Tertia die resurrexit a mortuis*. Sextus est eumdem ascendisse ad cælos, & sedere ad dexterã Patris, ibi: *Ascendit ad cælos, sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis*. Septimus est, Filium Dei iudicaturum viuos & mortuos, siue bonos, siue malos, ibi: *Inde venturus est iudicare viuos & mortuos*.

Isti quattuordecim articuli colligũtur ex symbolo quod Apostoli ediderunt. Articulum primum & secundum de diuinitate posuit Petrus, Tertium Andreas, Bartholomæus Quartum, Quintum Simon, Thaddæus Sextum, Septimum Mathias. Item primũ articulum de humanitate Christi posuit Iacobus maior, Secundum & Tertium Ioannes, Quartum Thomas, Quintum Matthæus, Sextum Iacobus minor, Septimum Philippus.

Tria sunt symbola. Primum Apostolorum. Secundum Niceni Concilij. Tertium Athanasij. Primum factum est ad fidei instructionem. Secundum ad fidei explanationem. Tertium ad fidei defensionem.

Nota quòd aliud est credere Deum, aliud est credere in Deum, & aliud credere Deo: quoniam credere Deum, est credere ipsum esse. Credere autem in Deum, est credendo ipsum amare, & credendo in Deum ire, ac membris eius incorporari. Credere vero Deo, est credere verbis eius.

De spe. Cap. XXII.

Spes est certa expectatio futuræ beatitudinis ex Dei gratia & meritis proprijs proueniens. In hac diffinitione non sumitur certitudo demonstrationis in qua plene vni parti cõsentitur, sed certitudo opinionis qua vni parti consentitur, quia ratione probari videtur, nec tamen omnino, sed cũ formidine. Huius autem expectationis causa principalis est gratia Dei, & non nostra merita: quia opera nostra non sunt meritoria, nisi ex Dei gratia. Sine meritis tamen aliquid sperare, non est spes, sicut ait Gregorius, sed præsumptio. In prædicta diffinitione diffinitur motus spei, & non virtus, sed virtus spei diffinitur sic, Spes est audacia mentis de largitate Dei concepta habendi vitam æternam per bona merita.

Inter fidem & spem talis est differẽtia: Fides enim est de præteritis & futuris, spes autem de futuris tantum. Fides est de bonis & malis, spes autem de bonis tantum. Fides est de bonis tam sibi, quàm alijs, spes autem de bonis sibi tantum. Conueniunt tamen in hoc, quòd tam fides, quàm spes est de inuisibilibus. Certitudo spei ex tribus oritur, scilicet ex diuina largitate, ex abundantia meritorum, & ex prægustatione æternorum.

Nota quòd spes prout est viatorum, sic est cum certitudine opinionis, vt dictum est. Spes illorum, qui sunt in purgatorio, & qui fuerunt in limbo, est cum certitudine scientiæ, & non opinionis, vt est illa viatorum: vnde declinat aliquo modo a spe proprie dicta. Spes vero, quæ fuit in Stephano, quando vidit cælos apertos, & quæ fuit in Paulo, quando dixit: Scio cui credidi, &c. & quæ fuit in Adam ante peccatum, fuit cum certitudine visionis, tamen satis debilioris, quàm in cælo. Vnde spes sic sumpta adhuc est minus proprie dicta. *Act. 7. g* *2. Tim. 1. c*

Ex his patet quòd in patria nõ est spes premij: quia beatitudo est omnium bonorum simul tota possessio. Vnde

Vnde ibi nihil est futurum, quod speretur. Et licet A sanctis adhuc futura sit resurrectio corporum secundum rem, tamen præsens est, secundũ cognitionem. Spes autem sic futurũ respicit, quòd priuat tam præsentiam rei, quàm cognitionis, prout spes proprie sumitur.

Duplex est spes, scilicet suffragij, & primæ auctoritatis. Prima posita est in sanctis, secunda in solo
Psal. 30. a Deo: & hæc triplex est, scilicet veniæ. In te Domine speraui, non confundar in æternum. Gratiæ.
Psal. 31. d Sperãtes autem in Domino misericordia circumdabit.
Prou. 28. d bit. Gloriæ. Qui sperat in Deo, saluabitur.

Effectus spei multiplex est. A tribulatione liberat. B
Psal. 21. a In te sperauerunt patres nostri, sperauerũt, & libera-
Dan. 13. g sti eos. Exemplum de Susanna & Daniel. Confortat.
2. Mac. 7. d Pereuntes septem filios sub vnius diei tempore con-
Isa. 40. g spiciens mater bono animo ferebat, propter spem, quam in Deum habebat. Mentem eleuat: Qui spe-
Psal. 16. b rant in Domino, mutabũt fortitudinem, & assument
Psal. 144. c pennas, &c. Saluat: Qui saluos facit sperantes in se. Temporalia ministrat. Oculi omnium in te sperant Domine, & cetera.

Spes multis rebus comparatur: dicitur enim galea.
1. Thess. 5. b Induti galeam salutis. Anchora: Qui confugimus
Heb. 6. d ad tenẽdam propositam spem, quam sicut anchoram C
Psal. 25. a habemus animæ tutam, ac firmam. Medicina: Spe-
Prou. 17. b rans in Domino, &c. Gemma: Gemma gratissima
Heb. 6. d expectatio, &c. Solatium: Fortissimum solatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propositam nobis spem. Clauis. Glossa super illud Psalmi: Sperate in Domino: per spem enim intratur ad illud vi-
Sap. 3. a dendum quod creditur. Lignum vitæ: Si coram hominibus tormenta passi sunt, spes illorum immortalitate plena est.

De charitate. Cap. XXIII.

1. Tim. 1. b CHaritas secundum Apostolũ, sic definitur: Charitas est finis præcepti de corde puro, &c. Et sumitur hic finis pro consummatione, quia charitas est consummatio, siue perfectio omnis præcepti. Potest etiam dici finis terminationis omnium præceptorũ, quia omnia opera, quæ sunt in præcepto, tendunt ad charitatem, vt magis ac magis habeatur. De corde puro, idest intellectu puro, dicit Glossa. Et sumitur hic intellectus pro actu intelligendi, secundum quem causatur motus charitatis. Quanto enim quis Deum magis intelligit, tanto magis diligit, nisi aliàs impediatur. Et hic ista præpositio de, notat causam efficientem. Et conscientia bona, idest, spe, quia qui puram habet conscientiam, secure sperat. Et fide non ficta, idest, simulata vel fragili, sed inter aduersa for-
Prosper lib. 3. de vita contempl. cap. 13. ti. Prosper in libro de vita contemplatiua describit charitatem sic, Charitas est, vt mihi videtur, recta voluntas ab omnibus terrenis, & præsentibus, ac futuris prorsus auersa, iuncta Deo inseparabiliter & vnita, igne quodam Spiritus sancti, a quo est, & ad quem refertur, incensa, inquinamenti omnis extranea, corrumpi nescia, nulli vitio mutabilitatis obnoxia, super omnia, quæ carnaliter diliguntur, excelsa, affectionum omnium potentissima, diuinæ contemplationis auida, in omnibus semper inuicta, summa bonarum actionum, salus morum, finis cælestium præceptorum, mors criminum, vita virtutum, virtus pugnantium, palma iustorum, sanctarum mentium armatura, causa meritorum bonorum, præmium perfectorum: sine qua nullus Deo placuit, cum qua aliquis Deo displicere non potuit, fructuosa in pœnitentibus, læta in proficientibus, gloriosa in perseuerantibus, victoriosa in martyribus, operosa in omnibus omnino fidelibus; ex qua quidquid est
Magist. sēt. lib. 3. d. 27. Cũ autem. boni operis viuit.

Charitas quantum ad actum diffinitur quattuor modis. Primo sic in 3. lib. sentent. Charitas est dilectio, qua diligitur Deus propter se, & proximus propter Deum, & in Deum. Secundo sic, Quid est charitas? vita copulans amantem cum amato. Tertio sic secundum Augustinum: Charitas est virtus qua videre Deum, & perfrui desideramus. Quarto sic secundum Augustinum: Charitas est virtus, quæ animi nostri rectissima affectio est. Harum diffinitionũ prima datur in comparatione ad Deum, secunda in comparatione ad eius possessorem, tertia in comparatione ad terminum, quarta in comparatione dilecti ad dilectum. Aug. lib. 1. de mor. Ec- cl. cap. 11. tom. 1.

De differentia inter charitatem & alios amores. Cap. XXIV.

AMor triplex est, scilicet gratuitus, naturalis, & vitiosus. Amor gratuitus est laudabilis, quia virtus est, & habet finem principalem bonum incommutabile. Hic diuiditur in amicitiam, & concupiscentiam. Secundum amicitiam diligit quis Deum purissime, non respiciens vtilitatem suam, sed bonitatem amati: hoc modo diligit homo, plus Deum quàm seipsum. Secundum vero concupiscentiam diligit quis Deum, remunerationem in eo expectans.

Amor naturalis nec laudabilis est, nec vituperabilis: habet finem indigẽtiam vel vtilitatem propriam. Iste similiter diuiditur in amicitiam, & concupiscentiam. Secundum amicitiam diligimus Deum hoc amore, vt nostram perfectionem & nostram conseruationem, sicut magis ea quæ sunt plus necessaria, vt caput pro quo totum corpus exponimus, hic communis est nobis & brutis. Secundum concupiscentiam vero diligimus Deum, quia necessitati nostræ subuenit: quia hoc amore non diligitur res propter se, sed propter vsum eius. Vnde hoc modo plus diligit homo seipsum dilectione naturali quàm Deum. D

Amor vitiosus vituperabilis est, quia peccatum est, & habet finem, voluptatem, siue delectationem in creatura. Hic amor diuiditur etiam in amicitiam & concupiscentiam. Secundum amicitiam diligimus hoc amore creaturam, siue delectationem creaturæ propter se, quamuis in nobis non habeatur: secundum concupiscentiam vero diligimus voluptatem creaturæ propter nos.

Amor iterum multiplex est, scilicet naturalis erga se, pius erga parentes, iucundus erga socios, iustus erga amicos, violentus erga inimicos, sanctus erga Deum. Item differentia est inter amorem, dilectionem, & charitatem: quia amor proprie est naturæ, E & dicitur amor quasi animorum vnio, quia quietat appetitum in re amata. Dilectio est amor proximi, & dicitur dilectio quasi duo ligans, sociat enim amantem cum amato in amore, vt se mutuo diligant. Charitas est amor in Deum. Hæc amicum determinat & indicat omnibus chariorem, vnde dicitur charitas quasi chara vnitas, vel quasi charũ faciens Deo. Alia est differentia inter prædicta: quia amamus Deũ propter se, diligimus eum super omnia: charitas vtrumque complectitur, scilicet super omnia, & propter se. Diligere Deum in hoc differt a dilectione F proximi, quia diligere Deum ẽst velle ei bonũ quod habet: scilicet quòd sit omnipotẽs, & summe bonus, & huiusmodi. Item diligere Deum est velle præcepta eius seruare cum intentione fruendi eo. Item diligere Deum est eum velle possidere, & ab ipso possideri. Item diligere Deum, est voluntatem eius voluntati nostræ in omnibus præferre. Diligere vero proximum, est velle ei summũ bonum non per essentiam, sed per gratiam. Item diligere proximum, est idem velle, & idem nolle in bono. Item diligere proximum, est successiuum bonũ ei optare, & quærere. Item diligere proximũ, est velle ei hoc quod sibi. Est iterum differentia inter dilectionem Dei, & proximi: quia Deum diligimus in se, & propter se, pro-

ximum

ximum vero diligimus in Deo, & propter Deum.

Quando autem dicimus duplicem esse charitatẽ, scilicet Dei & proximi, hæc duplicitas non intelligitur quantum ad habitus, sed quantum ad actus, quia vno habitu charitatis diligitur Deus & proximus. *Rom. 5. a* Charitas quandoque dicit habitum. Charitas Dei *Cant. 2. a* diffusa est in &c. Quandoque dicit motum. Ordinauit in me charitatem. Quandoque signum. Vnde *Ioan. 15. b* Ioannes: Maiorem charitatem nemo habet, idest, maius signum, scilicet charitatis. Quandoque ter- *1. Ioan. 4. c* tiam personam in trinitate. Deus charitas est, & sic sumitur personaliter. Quandoque sumitur essentialiter, & sic tota trinitas dicitur charitas. Quando- *Luc. 7. g* que sumitur pro feruore charitatis. Vnde in Luca: Dimissa sunt ei peccata multa, quoniã dilexit multũ.

De effectu charitatis. Cap. XXV.

Charitas peccatum expellit, vnde de Magdalena *Luc. 7. g* dicitur: Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam *Rom. 13. c* dilexit multum. Legem custodit: Qui diligit proxi- *1. Ioan. 4. c* mum suum, &c. Deum homini iungit: Qui manet in charitate, in Deo manet, &c. Mentem virtutibus *1. Cor. 13. a* ornat. Charitas patiens est, benigna est, &c. Perfe- *1. Cor. 12. d* ctionem adducit. Apostolus: Adhuc excellentiorem *Ioan. 14. c* viam vobis demonstro. Gloriam tribuit: Si quis diligit me, &c. & sequitur, ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Dilectione Dei dignum *Ioan. 14. c* facit. Si quis diligit me, diligetur, &c. Charitas in cordibus nostris diffunditur, cum ad proximum dilatatur. Effunditur per prædicationem, & per opera misericordiæ, infunditur per illuminationem gratię, superfunditur per opera perfectionis & supererogationis. Per charitatem venit Deus ad homines in incarnatione, & in homines in gratiæ collatione. Per ipsam charitatem currunt homines ad Deum bona operatione, & perueniunt ad eum in glorificatione. Amoris est vulnerare, quia intima cordis penetrat. *Cant. 2. a* Vulnerata charitate ego sum. Languidum facere, & *sec. lxx.* hoc per desiderium essendi cum amato. Nuncietis *Cant. 5. c* dilecto meo, quia amore langueo. Inebriare, quia sic tendit in amatum, quòd sui ipsius & omnium rerum præter illum obliuiscitur. *Cant. 5. a* Comedite amici mei, & bibite, & inebriamini charissimi. Liquefacere, quia cor in diuina dulcedine sic resoluitur, quòd ap- *Cant. 5. b* petens cum appetibili mirabili amicitia vnitur. Anima mea liquefacta est vt dilectus locutus est. Amor habet vim diffusiuam in bona operatione, vnitiuam in proximi dilectione, transformatiuam in iustificatione. Item aliter hoc ostenditur, quòd habet vim diffusiuam, vt patet in creatione, vnitiuam vt patet in Christi incarnatione, transformatiuam, vt in glorificatione.

Quibus rebus charitas assimiletur. Cap. XXVI.

Charitas est bonorum principium, quia a Deo: bonorum medium, quia secundum Deum: bonorum finis, quia propter Deum. Charitas dicitur bonę operationis principium, quia mouet ad id. Gre- *Greg. hom. 30. in Euang. post princ.* gorius: Charitas magna operatur, si est. Dicitur etiam medium, quia opera informat. Dicitur quoque finis, quia opera dirigit, & ad debitum finem perducit.

Quomodo autem dicatur finis, sciendum est quòd triplex est finis, scilicet consumptionis, consummationis, & terminationis. Primo modo charitas est finis peccatorum, quia ea consumit. Secundo modo est finis præceptorum, quia ea perficit. Tertio modo tam vita æterna, quàm ipse Deus est finis nostri laboris: sed vita æterna finis est quo quiescitur. Deus vero terminus in quo quiescitur.

Charitas dicitur forma virtutum multipliciter. Primo, quia mouet omnes virtutes ad opera exteriora, per quæ perficiuntur virtutes, & merentur auge- A ri. Secundo, quia omnes virtutes mouetur ad finem charitatis, scilicet ad bonũ. Charitas enim habet bonum pro fine, & obiecto: aliæ autem virtutes habent bonum, non pro obiecto, sed pro fine tantum, & ille finis virtutum perfectionem denotat. Tertio, quia charitas auget virtutum delectationem, & tollit fastidium, & alleuiat onera propter ipsius desiderium. Quarto, quia componit animam, & perficit, non quidem in esse naturæ, sed in esse gratuito & meritorio. Charitas multis rebus assimilatur, quia comparatur auro quod fornax tribulationis probat. Au- *Sap. 3. b* roræ, quam sequitur dies æternitatis. Arcæ Noe, in *1. Pet. 3. d* B qua qui non fuit inuentus, perijt. Arbori bonos fructus proferenti. Alæ ad cælestia subleuanti. Bitumini animam Deo coniungenti. Claui cælum aperienti, coronæ mentem decoranti, capiti sensum & motum influenti. Charitas enim influit sensum, idest, rationem merendi alijs virtutibus: & motum, idest affectum mouendi meritorie. Deo mentem illuminanti. Sponsæ thronum Deo exhibenti. Funi Deo attrahenti. Firmamento aquas voluptatis ab aquis æternitatis diuidenti. Fonti mentem irriganti. Gemmæ animam ornanti. Gladio flammeo paradisum custodienti. Igni affectum accendenti. Iugo suauiter pre- C menti. Mannæ de cælo descendenti. Rosæ rubenti. Radici humorem gratiæ, quem a summo trahit, ad virtutes transmittenti, vt sic nutriantur & conseruentur in bono. Soli fulgenti. Thesauro latenti. Vinculo omnes rationes diligendi in dilecto colliganti. Vino inebrianti. Vesti peccatorum turpitudinem coperienti. Vnguento vulnera letalia curanti.

De excellentia charitatis. Cap. XXVII.

Charitas excellit alias virtutes in multis. Primo in Dei conformitate. Diligamus Deum, quoniam D ipse prior, &c. Secundo in speciali dignitate. Richar- *Richardus de S. Vict. in Psal. 44.* dus, Charitas est regina virtutum. Tertio in pretiositate, quia est aurum de Ophir. Quarto in speciositate, quia est planeta Veneris, & animæ pulchritudo: quia sicut pulchritudo exterioris hominis est in decenti membrorum ordinatione, & venustate co- ** Aug. de verb. Dom. ser. 9. & de temp. serm. 48. vers. fin. to. 10.* loris, sic etiam pulchritudo animæ est ex decenti ordinatione actuum, & habitu venusto: hoc autem facit charitas in anima, cuius actus ordinatus est, & venustus habitus. Quinto in supportatione laboris. Augustinus *: Omnia grauia & immania leuia facit amor. Sexto in vigorositate. Fortis est vt mors dile- *Cant. 8. b* E ctio. Septimo in vtilitate. Augustinus: Habe chari- *Aug. in 1. Canõ. Ioã. hom. 7. post med. to. 9.* tatem, & fac quod vis. Octauo in delectatione, quia charitas secundum actum suum facit nos delectari in Deo, non solum in patria, sed etiam in via.

De signis dilectionis. Cap. XXVIII.

Signa dilectionis sunt hæc, quia amicus amicum libenter audit, libenter de ipso loquitur, sæpe de illo cogitat, sine tædio illi obsequitur, corpus & res pro illo exponit, offensam cauet, offensum placat, congaudet prosperitati, condolet aduersitati. Gau- F det de illius præsentia, dolet de absentia. Diligit & odit hoc quod ille. Conatur ei placere, timet displicere. Trahit alios ad eius amicitiam. Munera ab eo data non alienat. Consilijs illius acquiescit, petit ab eo fiducialiter.

Qualiter possit quis scire vtrũ habeat charitatem. Nota quòd quidam sciunt se non habere charitatem, vt qui sunt in actu peccandi vel in proposito. Quidam dubitant se habere charitatem, quia rationes habent pro vtraque parte, vt sunt illi qui incipiunt facere quod in se est. Quidam putant se habere charitatem, sicut qui multa bona fecerunt, & diu abstinuerunt a peccato, adhuc tamen sustinent motus tentationum, & imaginantur turpia. Quidam experiuntur se

tur se

A tur ſe habere charitatem, vt illi qui guſtant diuinam dulcedinem, in quibus fomes fere extinctus eſt, & quaſi ſemper vel bona faciunt, vel affectant. Quidam certi ſunt ſe habere charitatem, vt quibus Deus reuelauit, qualis fuit Paulus: cui Dominus dixit: Sufficit tibi gratia mea.

2.Cor.12.b

De gradibus amoris. Cap. XXIX.

GRadus amoris ſunt iſti: Primus eſt, cum diligo me propter me, iſte amor non eſt bonus. Secundus eſt, cum diligo Deum propter me, iſte eſt mercenarius, B ſed tunc eſt bonus, ſi principalis finis eſt Deus. Tertius eſt, cum diligo Deum propter ſe, ideſt, quia bonus. Hic eſt valde bonus, quia talis amor vno tantum oculo, ideſt, dextero reſpicit Deum. Quartus eſt, cum diligo me propter Deum, hic eſt optimus, quia in tali amore nihil quærit homo de ſuo etiam in ſe ipſo, ſed tantum quæ Dei ſunt.

Super omnia diligendus eſt Deus: quia cum ipſe ſit principium, hoc ipſo eſt ſummum, & hoc ipſo quòd ſummum eſt, ſumme bonum eſt: & hoc ipſo quòd ſumme bonum eſt, ſumme beatum eſt: & hoc ipſo quòd ſumme beatum eſt, ſumme beatificum eſt, & hoc ipſo eſt ſumme fruendum: & propter hoc ipC ſum eſt ei ſumme per amorem inhærendum, & in eo tamquam in fine quieſcendum.

Tria generaliter diliguntur, ſcilicet vtile, honeſtum, & delectabile. Propter primum diligenda eſt tribulatio, quia vtilis. Propter ſecundum diligenda eſt virtus, quia honeſta. Propter tertium diligendus maxime eſt Deus, quia eſt delectabilis, immo propter hæc omnia diligendus eſt Deus, quia ipſum diligere eſt vtile, honeſtum, & delectabile.

Gradus amoris vel charitatis inquantum tollit peccatum, ſunt iſti: Primo tollit charitas peccatum mor- D tale, non quantum ad habitum, ſed quantum ad actũ: liberat enim a peccato mortali: ſed non a poteſtate cadendi in illud. Secundo modo charitas tollit peccatum mortale quantum ad actum, & quantum ad habitum, ſed veniale neutro modo, ſicut patet in aliquibus ſanctificatis. Tertio modo charitas tollit peccatum mortale vtroque modo, & veniale quo ad actum, ſed non quo ad habitum: talis fuit charitas in beata Virgine ante conceptionem Chriſti. Quarto modo charitas tollit vtrumque vtroque modo, ſicut fuit in beata Virgine in conceptione Chriſti, & poſt: tunc enim fuit in ipſa ſublatus fomes peccandi totaliter. Quinto modo tollit charitas vtrumque vtroque E modo, & inſuper omnem miſeriam: & hoc fiet in patria. Perfecta eſt charitas quando eſt habitu magna, motu interiori directa, opere exteriori ſollicita, radice ſtabilita, feruore diſcreta, dulcedine conſolatoria. Diligendus eſt Deus toto corde, ideſt, intellectu ſine errore: tota anima, ideſt, voluntate ſine contrarietate: tota mente, ideſt, memoria ſine obliuione.

De ordine charitatis. Cap. XXX.

Aug.lib. 1. de Doctri. Chriſtiana c.23.to.3.

F ORdo charitatis ſecundum Auguſtinum, eſt diligere primo quod ſupra nos eſt, ideſt, Deum: deinde quod nos ſumus: poſt hoc quod iuxta nos eſt, ideſt, proximũ. vltimo quod infra nos eſt, ideſt, corpus noſtrum proprium. In eodem gradu contineri debet corpus proximi: quia vtrumque tenet rationem inferioris boni reſpectu ſpiritus noſtri. Secundum Ambroſium diligendus eſt primo Deus, ſecundo parentes, deinde filij, poſt domeſtici; vltimo inimici: ſed hoc de exhibitione quidam intelligunt.

Citatur ex Amb. a Magiſ. in 3. d. 29. & habetur in Gloſ. ord. ſup. 2. Cant.

Aliquis magis diligitur ab altero multipliciter, ſcilicet maiori affectu: ſic ſuper omnia diligendus eſt Deus: ſed inter homines magis diligendi ſunt parentes, quàm filij, deinde conſanguinei, ſecundum gradus cognationis. Maiori affectu diligendi ſunt filij, quàm parentes, ſed æque parentibus ſuccurrendum eſt, prius magis indigenti. Ad maiorem gratiam, ſic magis diligendi ſunt qui ſe magis ad gratiam præparant & habilitant. Ad gloriam, ſic diligendi ſunt ſecundum gradus participandi bonum gratiæ. Nota quòd idẽ eſt ordo dilectionis naturæ & gratiæ, * hoc excepto, quòd homo dilectione naturali ſe magis diligit, quàm Deum: ſed e conuerſo eſt in dilectione gratuita. Præterea ſciendũ eſt quòd idem ordo charitatis, qui ſecundum Auguſtinũ eſt in via, erit etiam in patria: quia cum gloria perficiat naturam, quidquid non eſt imperfectionis in natura, manebit in gloria.

** Idem habet S. Bon. 3. ſent. diſt. 29. q. 2. ad 1. & q. 4. ad arg. contrariũ tamen S. Tho. 2. 2. q. 26. ar. 3. in corp.*

De dilectione proximi. Cap. XXXI.

MVtuo ſe debent homines diligere, quia omnes ſunt membra vnius corporis Chriſti myſtici, quia vno Spiritu ſancto viuificantur ſpiritualiter, & vniuntur, quia vnam fidem habent, quia vnum baptiſma receperunt, quia vnum Patrem habent & Dominum, quia ad vnum regnum tendunt. Dilectionem proximi ſuadet ius naturæ. Omnia quæcumque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Ius ſcripturæ. Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Exemplum creaturæ, quia ſimilis ſimili gaudet, & omne ſimile diligit ſibi ſimile.

Mat.7.b
Mat.22.d

Melius eſt diligere quam diligi, quadruplici ratione. Primo, quia quòd diligimus, ſcimus: ſed quòd diligamur, neſcimus, ſed credimus. Secundo, quia diligere, propriæ virtutis eſt: ſed diligi, alienæ. Tertio, quia cum vere diligimus, alios nobis obligamus: cum vero diligimur, alijs obligamur. Quarto, quia cum diligimus, meremur nobis: cum autem diligimur, alij merentur ſibi. Per dilectionem proximi efficimur imitatores Chriſti. Hoc eſt pręceptum meum, vt diligatis inuicem, ſicut dilexi vos. Diſcipuli Saluatoris. In hoc cognoſcent omnes, quòd diſcipuli mei eſtis, &c. Contemplatores Dei. Qui diligit fratrem ſuum, in lumine manet, & videt Deum. Societas fraterna vtilis eſt, ratione ſubleuationis. Væ ſoli, quia ſi ceciderit, non habet ſubleuantem. Ratione conſolationis. Ecce quàm bonum, & quàm iucundum. Ratione exhortationis. Seneca: Semper ante oculos tuos ponendus eſt aliquis, cuius exemplo proficias, quia niſi ad regulam praua non corrigas, a modica ſcintilla augetur ignis.

Ioan.15.b
Ioan.13.d
1.Ioan.2.b
Eccls.4.c
Pſal.132.a

De dilectione inimicorum. Cap. XXXII.

CIrca dilectionem inimicorum nota quòd alia eſt dilectio affectus, & alia dilectio effectus. Dilectio affectus duplex eſt, quia alia eſt innocentiæ, & alia beneficentiæ. Dilectione innocentię tenemur diligere inimicos; quia non debemus eis optare malum inquantum malum, ſed inquantum eſt eis expediens, vel reipublicæ. Affectus dilectionis beneficentiæ duplex eſt, ſcilicet principalis, & ſecundarius. Affectus principalis eſt velle & optare inimicis bona ſpiritualia, ſicut eſt gratia, & gloria: & ita tenemur per affectum diligere inimicos. Affectus autem dilectionis ſecundarius eſt optare inimicis bona temporalia, hoc modo non tenemur ſemper diligere inimicos, quia nõ ſemper expedit eis habere bona temporalia.

Eodem modo diſtinguendum eſt de dilectione effectus, quia ſimiliter duplex eſt, innocentiæ, & beneficẽtiæ. Primo modo tenemur omnes diligere inimicos, quia tenemur eis non inferre mala, niſi forte propter bonum perſonæ, vel reipublicæ. Secundo modo diſtinguenda eſt dilectio beneficentiæ: quia ſi eſt beneficium ſpirituale ad ſalutem neceſſariũ, tunc tenemur illud inimicis impendere: ſicut orare pro eis, non quidem in ſpeciali, ſed in generali: ita ſcilicet,

licet,

licet, vt non excludamus eos ab orationibus communibus. Si vero est beneficium temporale, ad hoc non tenemur nisi in casu necessitatis.

Nota tamen esse duplicem inimicum, scilicet personæ nostræ, & Ecclesiæ. Igitur inimico personæ nostræ benefacere perfectionis est, nisi inquantum ipsi vel alteri beneficium occasionaliter nociuum esset: quia in tali casu beneficium subtrahere vtile est. Inimico autem Ecclesiæ beneficiũ subtrahere perfectius est & melius, nisi inquantum per beneficium speratur reconciliandus Ecclesiæ. Ex prædictis patet quòd optare bona temporalia inimicis Ecclesiæ imperfectionis est, nisi per accidens, scilicet quando creduntur per hoc conuertendi. Inimicis vero personæ optare bona temporalia, perfectionis est, nisi per accidens, scilicet quando putantur eis, vel alijs nociua. Nota quòd licet amicum diligere sit magis debitum, tamen diligere inimicum, magis est remissionis pœnæ meritorium, & ad alia multa valet. Primo, quia magis accedit ad perfectionem virtutis. Maioris enim perfectionis est, quia magis gratuitum. Secundo, quia motus charitatis quo diligimus inimicum, magis meritorius est remissionis pœnæ, & hoc ratione difficultatis: licet diligere amicum, sit magis meritorium vitæ æternæ ratione intentionis. Amor enim naturalis feruentiorem facit motum charitatis, sicut dispositio materialis confert formæ. Tertio, quia inimicum diligere, est expressius signum charitatis, quia contra motum naturæ est: vnde valde difficile est, nisi adsit gratia, per quam vincatur natura. Nota quòd ille cui iniuria facta est, non debet reconciliationem quærere ex debito necessitatis: sed si facit, complet debitum perfectionis: vnde ait Chrysostomus, quòd talis debet reconciliationem quærere, vt duplicem gloriam consequatur: Vnam, quia iniuriam passus est, alteram, quia prior rogauit.

De virtutibus Cardinalibus in genere. Cap. XXXIV.

PEr virtutes Cardinales anima rectificatur in suis viribus. Nam prudentia rectificat rationalem, fortitudo irascibilem, temperantia concupiscibilem. Iustitia vero rectificat omnes vires, prout natura iustitiæ comprehendit non solum specialem iustitiam, quæ est in commutationibus, vel distributionibus, sed etiam legalem, quæ est omnis virtus, prout eius actus pertinet ad debitum obedientię præceptorum. Ipsa enim iustitia generalis comprehẽdit virtutes ordinantes ad proximum, vt est æquitas & liberalitas: & ordinantes ad seipsum sicut innocentia, & pœnitentia, & ordinantes ad Deum sicut est latria, pietas, & obedientia. Propter hoc iustitia dicitur circuire omnes virtutes, & quòd non tantum est virtus specialis, sed etiam generalis comprehendens totius animæ rectitudinem, cum ipsa dicatur rectitudo voluntatis. Item per virtutes Cardinales instruitur homo in operibus, & contra vitia armatur. Primum fit dupliciter: quia instituitur quo ad se per prudentiam, & quo ad proximum per iustitiam. Secundum etiam fit dupliciter: quia homo armatur in prosperis per temperantiam, & in aduersis per fortitudinem. Item dicit Augustinus, quòd prudentia est in eligendis, fortitudo in tolerandis, temperantia in vtendis, iustitia in distribuendis. Item dicit quòd prudentia est in præcauendis insidijs, iustitia in subueniendis miserijs, fortitudo in perferendis molestijs, temperantia in coërcendis delectationibus prauis. Augustinus ait, in musica sua, quòd succedit prudentiæ contemplatio, fortitudini firmitas adhærentiæ, temperantiæ mensura delectationis, iustitiæ debita ordinatio ad Deum & proximum.

Aug. lib. de Spir. & ani. c. 20. to. 3.

Aug. lib. 6. de Musica c. 16. in fen fu to. 1.

Istæ quattuor virtutes appellantur cardinales, quia sicut ostium vertitur in cardine, sic in his vertitur, & regitur vita hominis. Vocantur etiam politicæ, quia ordinatur in his vita ciuilis, & hominem poliunt, & ornant. Dicuntur etiam humanæ, quia humano studio acquiruntur, nisi diuinitus infundantur. Appellantur etiam consuetudinales, quia non ex vno actu, sed ex consuetudine nascuntur: vel quia honestas humana se magis exercitat in istis, sicut & sanctorum deuotio se magis exercitat in virtutibus theologicis.

Nota quòd prudentiæ est scire quod possit: temperantiæ est non præsumere quod non possit: iustitię est velle in omnibus quod æquum sit: fortitudinis est velle plus, quàm possit. Istę virtutes habent suos gradus perfectionis, secundum quos aliter possident incipientes, aliter proficientes, aliter perfecti. Dicuntur etiam virtutes politicæ quandoque secundũ quòd regunt vitam hominis quo ad opera exteriora, & prout pugnant contra vitia, & hoc modo sunt incipientium. Purgatoriæ dicuntur secundum quòd iam sunt in victoria vitiorum, & consistunt partim intra, partim extra, & sic sunt proficientium. Dicuntur autem purgati animi, secundum quod iam deuictis vitijs quiescit homo, ita quòd raro primi motus insurgunt: & hoc modo pertinent ad perfectionẽ. Exemplares dicuntur prout sunt in mente diuina. Nam sicut omnium rerum Deus exemplar est, ita & ideæ virtutum in ipso consistunt.

De prudentia. Cap. XXXIV.

PRudentia secundum quòd est virtus politica, est, vt ait Macrobius, ad rationis normam, quæ cogitat quæcumque agit, vniuersa dirigere, ac nihil præter rectum velle, vel facere. Prudentia vero, secundum quòd est virtus purgatoria, est, vt idem ait, & mundum, & omnia, quæ in mundo sunt, diuinorum contemplatione despicere, & omnem animę cogitionem in sola diuina erigere. Prudentia autem prout est virtus purgati animi, est sola diuina noscere & ea tamquam nihil aliud sit intueri. Prudentia sane exemplaris est ipsa mens diuina, cui omnia nuda sunt & aperta.

Macrobius lib. 1. in somn. Scipion.

Heb. 4. e

Partes prudentiæ, secundum Tullium, sunt intelligentia, prouidentia, memoria. Intelligentia vero est per quam animus prospicit ea quæ sunt. Prouidẽtia autem virtus est, vt idem ait, per quam aliquid videtur futurum ante quàm factum sit. Memoria secundum eundem est per quam repetit quis ea quæ fuerunt.

Tullius lib. 2. de inuentione.

Nota quòd duplex est iudicium rationis, discretiuum, scilicet & diffinitiuum. Iudicium discretiuum est, quo ratio iudicat aliquid esse faciendum, vel non faciendum. Circa tale iudicium est scientia, & non virtus. Iudicium vero diffinitiuum est, quo ratio imperat aliquid fieri, vel non fieri: & circa istud est virtus. Vnde in primo iudicio se habet scientia ad operationes bonas, vt consiliarius: in secundo vero iudicio se habet virtus, vt imperator.

Prudentia habet regere ceteras virtutes in actibus suis secundum omnes partes philosophiæ moralis, quæ sunt ethica siue moralis, œconomica, & politica: quarum prima mores quo ad se ipsum instruit: secunda familiam disponit: tertia vrbes & regna regit. Triplex est prudentia. Prima est cordis, & hæc est in dispositione præsentium, & recognitione præteritorum, & præuisione futurorum. Vtinam saperent, scilicet præterita, & intelligerent, scilicet præsentia, ac nouissima prouiderent, scilicet futura. Secunda est oris, & est hæc in moderatione sermonum. Qui moderatur labia sua, prudentissimus est. Pone Domine custodiam ori meo. Tertia est operis & hoc consistit, vt ait Tullius, in fuga mali, & electione boni. Declina a malo, & fac bonum.

Deut. 32. f

Prou. 10. 6

Psal. 140. a

Nota quòd alia est prudentia mundana, alia humana, alia diuina. Prima est in temporalibus acquirendis: secunda in commodo carnis: tertia in obsequijs

quijs diuinis. Officium prudentiæ est actus aliarum virtutum dirigere, sicut supra dictum est. Bernardus: Discretio non tam virtus est, quàm auriga virtutum. Nolle enim fallere nec falli, vt dicit Seneca, est res secundum virtutem æstimare. Idem: Tunc per rationem recte viues, si diuina prius æstimes, si dignitatem rerum non ex opinione multorum, sed ex earum natura constituas. Nobis commissa ad Dei gloriam, & proximi ædificationem dispensare. Quis putas est fidelis seruus, & prudens, quem constituit dominus super familiam, &c. Mutabilitatem fugere. Seneca: Scitote in quibusdam perseuerare debere, quia cœpisti, quædam nec incipere.

Bern. sup. Cant. ser. 49. cir. med. — *Luc. 12.*

De temperantia. Cap. XXXV.

Temperantia secundum Macrobium, prout est virtus politica, est nihil appetere pœnitendum, in nullo legem moderationis excedere, sub iugo rationis cupiditatem domare. Temperantia, prout est virtus purgatoria, est omnia relinquere inquantum natura patitur, quæ corporis vsus requirit. Temperantia vero, prout est virtus purgati animi, est terrenas cupiditates non solū reprimere, sed penitus obliuisci. Temperantia, prout est virtus exemplaris, est quædam in se perpetua intentione conuersatio.

Macrob. lib. 1. in somn. Scip. cap. 8.

Partes temperantiæ secundum Tullium sunt tres, continentia, clementia, seu abstinentia, & modestia. Continentia secundum eundem Tullium est virtus, per quam cupiditas consilij gubernatione regitur. Clementia est, per quam motus animi in odium alicuius temeritate concitati, comitate vel hilaritate retinentur. Modestia est virtus, per quam pudor honestus charam & stabilem auctoritatem comparat. Species temperantiæ sunt tres, sobrietas, continentia, & modestia. Prima consistit circa gustum, in quo ponit modum sobrietas. Secunda est circa tactum, quantum ad vim generatiuam: cui imponit modum castitas. Habet enim homo vehementem appetitum conseruandi se in esse indiuidui per nutrimētum, & conseruandi se in esse speciei per generationem. Isti autem appetitus restringuntur per sobrietatem & continentiam. Tertia consistit in dictis & factis. Factum autem, prout hic accipitur, pertinet ad tres sensus circa proprias eorum materias, scilicet visum, auditum, olfactum. Pertinet etiam hoc factum ad tactum, non quidem qui est in generatiua, sed ad alios quorum organa sunt manus ad percutiēdum, vel capiendum, & pedes ad ambulandum. In omnibus istis modum ponit modestia.

Cic. de inuent. lib. 2.

Dignitas temperantię in hoc est, quòd animam decorat: quia sicut in naturis forma est decentior materia, sic & in moribus plus commendatur modus, quàm ipsa actio. Propter hoc temperantia comparatur Soli, qui medius planetarum est, & decentior inter omnes. Meritum cumulat, quia medium tenuere beati. Vnde dicitur quòd verbis nō meremur, sed aduerbijs, idest non eo quòd aliquid facimus, sed in eo quòd bene facimus. Istud patet in illa vidua, quę obtulit duo minuta & magis commendata est, quàm qui magna dona miserunt in gazophylacium. Vitiosos appetitus refrenat, sicut supra dictum est: vnde comparatur freno & remo, & limæ quæ superfluum rubiginis tollit de ferro. Actiones informat, secundum qnod Apostolus instruit, dicens: Rationabile obsequium vestrum. Medium seruat. Bernardus: Tene medium, si non vis perdere modum. De hoc medio dicitur, Medio tutissimus ibis. Istud medium voluit Dominus nos tenere, quādo fecit Euam non de capite vel de pede, sed de costa: & quando fecit hominem partim corporalem, & partim spiritualem: vt dignitate naturæ sub natura esset angelica, & super corpoream creaturam. Christo assimilat, qui stetit in medio discipulorum, sedit in medio doctorum, suspensus est in medio latronum, locatus est in medio duorum animalium, visus est a Ioanne in Apocalypsi in medio candelabrorum aureorū. Naturam conseruat, quia natura in medijs delectatur, & per extrema corrumpitur. Vnde Philosophus: Excellentia sensatorum corrumpitur sensus. Ferculis æternis cibat. Vnde temperantia comparatur ligno vitæ, quod erat in medio paradisi.

Luc. 21. a — *Rom. 12. a* — *Ber. de cōsid. lib. 3. cap. 10.* — *Gen. 2. d* — *Luc. 2. g* — *Apoc. 1. c* — *Aris. lib. 3. de ani. tex. 144.* — *Gen. 2. b. & 3. a*

De fortitudine. Cap. XXXVI.

Fortitudo secundum Macrobium, prout est virtus politica, est animum supra periculi metum agere, nihilq. nisi turpia timere, tolerare fortiter aduersa vel prospera. Fortitudinis purgatoriæ est animo non terreri a corpore recedente, nec altitudinem abhorrere. Fortitudinis purgati animi est passiones ignorare, non metuere, vt nesciat irasci, & nihil cupiat inhonestum. Fortitudinis exemplaris est esse immutabilem, quia semper idem est, nec aliquando mutatur.

Macrob. lib. 1. in somn. Scip. cap. 8.

Partes fortitudinis secundum Tullium sunt quattuor: Magnificentia, fiducia, patientia, & perseuerantia. Magnificentia secundum eundem est magnarum & excelsarum rerum cum ampla quadam animi * proportione cogitatio atque administratio. Fiducia est virtus per quam in magnis & honestis rebus multum ipse animus cum certa spe fiduciæ in se collocatur. Patientia est honestatis & vtilitatis causa rerum arduarum atque difficilium voluntaria & diuturna perpessio. Perseuerantia est virtus in ratione bene considerata stabilis & perpetua permansio.

Tullius lib. 2. de inuen. — ** al. propositione.*

Multi sunt effectus fortitudinis: Primus est, quia de hostibus triumphat. Iudas Machabæus, & idem vir fortissimus. Secundus, quia homini sua bona conseruat. Cum fortis armatus, &c. Tertius, quia ditat: Manus fortium diuitias parat. Quartus, quia regnum cælorum expugnat. Regnum cælorum vim patitur, &c. Quintus, quia ornat. Fortitudo & decor, indumentum eius. Sextus, quia in extremis assecurat. Leo fortissimus bestiarum ad nullius pauebit occursum. Septimus, quia remunerationem expectat. Mulierem fortem quis inueniet, & cetera.

1. Mac. 5. d — *Luc. 11. c* — *Prou. 10. a* — *Mat. 11. b* — *Prou. 31. d* — *Prou. 30. d* — *Prou. 31. a*

Fortitudo consistit in quinque, scilicet in aggressione arduorum. Viriliter agite, & confortetur cor vestrum. In contemptu terrenorum. Moyses negauit se esse filium Pharaonis, &c. In sustinentia tribulationum. Fortis est, vt mors dilectio. In resistentia tentationum. Apostolus: Non coronabitur, nisi qui legitime certauerit. In impugnatione vitiorum. Militia est vita hominis super terram.

Psal. 30. d — *Heb. 11. e* — *Cant. 8. b* — *2. Tim. 2. a* — *Iob 7. a*

Multa iuuant fortitudinem. Primum est exhortatio prudentium. Vnde legitur de Iuda Machabæo, quòd armauit socios non clypei vel hastæ munitione, sed sermonibus optimis. Secundū, exempla robustorum, vt legitur de Eleazaro, quòd elegit fortiter mori pro paternis legibus, exemplum virtutis, & fortitudinis posteris relinquens. Tertium est exercitatio in pugnis. Vnde legitur in Iosue, quòd Dominus non deleuit statim omnes hostes filiorum Israel, sed reliquit aliquos, vt per eos haberent cōsuetudinem prœliandi. Quartum est spes remunerationis. Confortentur manus vestræ, & non dissoluantur: erit enim merces operi vestro. Quintum hostium debilitas. Gregorius: Debilis est hostis, qui non potest vincere nisi volentem. Sextum orationis adiutorium. Cum eleuaret manus Moyses, vincebant filij Israel, &cet. Septimum armorum spiritualium apparatus. Vnde Samson vicit Philisthęos in mandibula asini, idest temperantia, & simplicitate. Octauum, memoria Dominicæ passionis: quod significatū est in Dauid, qui contra Goliam venit in baculo & funda. Nonum, cibus spiritualis. Panis cor hominis confirmet. Ambulauit Elias in fortitudine cibi illius, &c. Vnde & Petrus

2. Mac. 15. b — *2. Mac. 6. f* — *Iudic. 3. a* — *2. Paralip. 15. b* — *Exo. 17. c* — *Iudic. 15. c* — *1. Reg. 17. e* — *Psal. 103. b* — *3. Reg. 19. b*

Petrus potatus Spiritus sancti gratia confortatus est, A dicens: Oportet Deo obedire magis, quàm hominibus. Idem vero Apostolus ante talem confortationē dicit: Nescio hominem hunc.

Act. 5. d
Mar. 14. g

De iustitia. Cap. XXXVII.

Macrob. lib. 1. in somn. Scip. cap. 8.

IVstitiæ politicæ secundum Macrobium, est seruare vnicuique quod suum est. Iustitiæ purgatoriæ secundum eundem, est ad vnam cuiusque propositi viam vniuscuiusque virtutis officium conseruare. Iustitiæ autem purgati animi est, ita cum superna mente sociari, vt seruet cum ea fœdus perpetuum imitando. Iustitiæ exemplaris est, quòd perenni lege sempiterna operis sui continuatione non flectitur. B

Tullius lib. 2. de inuēt.

Partes iustitiæ secundum Tullium sunt sex, scilicet religio, pietas, gratia, vindicatio, obseruantia, veritas. Religio secundum eundem Tullium, est virtus, quæ superioris cuiusdam naturæ quam diuinam vocant, curam, cærimoniamq. affert. Pietas est per quam coniunctis sanguine & beneuolentiæ officium, & diligens tribuitur cultus. Gratia est, in qua amicitia & officiorum alterius memoria, & remunerandi voluntas continetur. Vindicatio est virtus per quam vis, & iniuria, & omne quod obscurum est defendendo atque vlciscendo propulsatur. Obseruantia est C virtus per quam homines aliqua dignitate antecedentes cultu quodam, & honore dignantur. Veritas est virtus per quam immutata ea quæ sunt, aut fuerunt, aut futura sunt dicuntur.

Sap. 1. d

Nota quòd iustitia nō tam est virtus specialis quàm generalis, vt habes supra de virtutibus Cardinalibus in genere. Iustitia, vt dicitur in libro Sapientiæ: est perpetua, multiplici ratione. Primo quia perpetuat animam, stabiliendo eam in debito loco, scilicet sub Deo, & supra corporales creaturas. Secundo, quia manebit in patria secundum essentiam, & vsum. Aliæ autem virtutes Cardinales & si maneant in patria secundum essentiam, non tamen secundum omnem D vsum. Temperantia enim non refrenabit motus illicitos: prudentia non cauebit ab insidijs: fortitudo non aggredietur terribilia.

Isa. 5. f
Mat. 10. d
Mar. 15. a

Iustitia peruertitur tripliciter, scilicet amore personæ, vel pecuniæ. Væ qui iustificatis impium pro munere. Timore: Nolite timere eos, &c. Rancore: Sciens quòd per inuidiam tradidissent eum.

Multa mouent ad rectitudinem iustitiæ. Primum est rectitudo humani corporis, quia indecens valde est in recto corpore curuum habere animum. Secundum est naturalis inclinatio: quia, vt ait Augustinus: E Iustitia est in corde hominis naturaliter. Tertium quia bruta animalia docent multa quæ pertinent ad iustitiam, vt est innocentia, concordia, & huiusmodi. Quartum est scriptura. Vsque ad mortem certa pro iustitia.

Eccli. 4. d
Mat. 5. a
1. Pet. 3. c
Eccli. 20. d
Isa. 11. a
Psal. 88. b
Prou. 10. a
2. Tim. 4. b
Psal. 17. b

Effectus iustitiæ sunt, quòd beatificat. Beati qui esuriunt, &cet. Si quid patimini propter iustitiam, beati. Quòd exaltat. Qui operatur iustitiam, exaltabitur. Appetitum concupiscentiæ refrenat. Erit iustitia cingulum lumborum eius. Locum Deo præparat. Iustitia & iudicium præparatio, &c. A morte æterna liberat. Iustitia liberabit a morte. Coronat. Reposita est mihi corona iustitiæ. Remunerat. F Retribuet mihi Dominus secundum, & cetera.

Rom. 4. a
Psal. 35. d
Eccli. 14. d
Mat. 3. d
Prou. 11. c

Iustitia consistit in fide. Apostolus: Credidit Abraham Deo, & reputatum, &c. Item in oratione. Clamauerunt iusti, &c. In sancta meditatione. Beatus vir, qui in sapientia morabitur, &c. In humiliatione. Sic decet nos implere omnem iustitiam. Glossa: Perfecta iustitia est subdere se minori. In eruditione. Seminanti iustitiam merces fidelis.

De donis in communi. Cap. XXXVIII.

LIcet omnes habitus dati diuinitus possint dici generaliter dona Dei: specialiter tamen & appropriate septem sunt dona Spiritus sancti, quæ per ordinem enumerat, a summo incipiens vsque ad vltimum descendendo. Septem igitur sunt dona multiplici ratione. Primo scilicet, vt per hæc septem expellantur vitia septem, ita scilicet vt timor expellat superbiam, pietas inuidiam, scientia iram, quę est quasi quædam insania, fortitudo acediam, consiliū auaritiam, intellectus gulam, sapientia luxuriam.

Isa. 11. a

Secundo dicuntur esse septem dona propter expediendas vires naturales. Nam irascibilis indiget expediri tam in prosperis quàm in aduersis: in prosperis quidem per timorem, in aduersis autem per fortitudinem. Concupiscibilis indiget expediri quantum ad affectū respectu proximi, quod fit per pietatem, & quantum ad affectum respectu Dei, quod fit per gustum sapientię. Rationalis quoque indiget expediri in veritatis speculatione, quod fit per donum intellectus: & in veri electione, quod fit per consilium: atque in electi executione, quod fit per donū scientiæ. Per hoc enim donum recte conuersamur in medio nationis prauæ & peruersæ.

Tertio dicuntur esse septem dona, propter regimen actiuæ & contemplatiuæ vitæ. Contemplatiua siquidem tria dona debet habere, scilicet timorem ad reuerentiam maiestatis, intellectum ad intelligentiam veritatis, sapientiam ad gustum bonitatis. Actiua vero vita debet habere pietatem ad agendum, fortitudinem ad sustinendum, scientiam ad directionē pietatis, consilium ad directionem fortitudinis. Plurima ergo dona sunt ad intellectum spectantia: quia lux cognitionis multum expedit ad dirigendos pedes nostros in viam rectam. Propter eandem causam fit donorum combinatio: vbi quasi semper adiungitur vnum directiuum cum alio, quod spectat ad actionem vel passionem. Vnde Gregorius super Ezechielem dicit, quòd sumus per sapientiam maturi, per intellectum prouidi, per consilium cauti, per fortitudinem animosi, per scientiam discreti, per pietatem misericordes, per timorem humiles.

Greg. homil. 19. in Ezech. cir. med.

De timore in communi. Cap. XXXIX.

TImor est, vt ait Augustinus fuga mali. Species timoris sunt sex: primus est naturalis, quo quilibet naturaliter timet nocumentum naturę. Iste non est meritorius neque demeritorius: quia non subiacet libero arbitrio, & dicitur naturalis non a natura instituta, sed destituta: quia iste timor est pro peccato primorum parentum inflictus; hoc timore Christus naturaliter mori timuit. Secundus est timor humanus quo quis nimis timet pelli suæ. Iste timor nascitur ex nimio amore præsentis vitæ: & est quandoque mortalis actus eius, cum potius quis peccaret mortaliter, quàm amitteret vitam suam: quandoque est venialis, vt cum quis faceret potius peccatum veniale, quàm permitteret se occidi. Tertius est timor mundanus, quo quis nimis timet suis rebus spoliari. Hic nascitur ex nimio amore rerum temporalium, & est quandoque mortalis, quandoque venialis, positus eodem modo quo dictum est de humano. Quartus est timor seruilis, quo quis timet peccare principaliter propter pœnam. Quintus est timor initialis, quo scilicet timet quis pœnam, & Dei offensam. Vnde quasi duos habet oculos: vnum ad gehennam, alium ad Deum: & hic est principalior. Sextus est timor filialis, quo scilicet quis timet offensam Dei, vel separationem a Deo.

Matt. 26. d

Numerus prædictorum timorū sic accipitur. Aliquis timor est a Spiritu sancto, & cum Spiritu sancto, sicut timor initialis & finalis. Aliquis a Spiritu sancto est, & non cum Spiritu sancto, sicut timor seruilis. Aliquis est cum Spiritu sancto, & non a Spiritu sancto, sicut timor naturalis. Aliquis nec a Spiritu sancto, nec cum Spiritu sancto, sicut timor humanus, & mun-

& mundanus: quos nec Spiritus sancti gratia secum A compatitur, nec per Spiritum sanctum dantur. Est adhuc alius timor reuerentiæ, qui solus inter omnes timores erit in patria: sicut dicit Psalmista: Timor Domini sanctus, & cetera. Reuerentia vero est resilitio a considerata magnitudine Dei in propriam paruitatem.

Psal. 18. c

Timor Domini multa bona facit: Primo, quia expellit peccatum. Timor Domini expellit peccatum. Sapientiam gignit. Qui timet, nihil negligit. Mentem stabilit. Nisi in timore Domini tenueris te instanter, &c. Spiritualiter ditat. Non est inopia timentibus eum. Bona opera cumulat. Qui timet B Deum, faciet bona. Cor delectat. Timor Domini delectat cor. Vitam prolongat. Timor Domini apponit vitam. Deuotionem irrigat. Timor Domini fons vitæ. Æternaliter remunerat. Timenti Deum bene erit in extremis.

Eccli. 1. c *Eccli. 7. c* *Eccli. 27. a* *Psal. 32. b* *Eccli 15. a* *Eccli. 1. b* *Prou. 10. d* *Prou. 14. d* *Eccli. 1. b. c*

De timore seruili. Cap. XL.

Timor seruilis donũ Spiritus sancti est, nec tamen est cum Spiritu sancto, sicut aurora est a Sole, nec tamen cum Sole est. Timor seruilis Spiritui sancto locum præparat vt eum, sicut seta filum, introducat. Seta namque filum introducendo ipsum præcedit, non tamen cum ipso permanet, sicut ait Augustinus: Timor seruilis est bonum, quo nemo bene vtitur, quia licet habitus timoris seruilis bonus sit in se, secundum etiam quòd donum Spiritus sancti est, tamen eius actus quandoque peccatum est.

Aug. tract. 9. in Epist. Ioan. longe ante med. tom. 9.

Timor seruilis duo facit. Primum est quòd præparat viam charitati. Secundum est, quòd retrahit à peccato motu pœnæ tantum. Ratione primi bonus est, sed ratione secundi distinguitur. Vnde notandũ est, quòd vsus timoris seruilis duplex est, scilicet cum quis vtitur essentia habitus tãtum, vel cum vtitur ser- D uilitate. Primo modo vsus eius bonus est. Nam ille est abhorrere pœnas æternas, quod bonum est cum timore initiali. Secundo modo vsus eius malus est, quia vsus eius est vitare malum ex coactione per pœnam, cuius tamen affectus habetur in voluntate, & sequeretur effectus, si speraretur impunitas, vt ait Augustinus. Et sic intelligitur dictum eius, qui ait quòd timor seruilis bonus est, non tamen qui timet seruiliter, bene agit: quia agere bonum est ex voluntate facti, sed agere bene, idest, meritorie, est ex voluntate agentis, qui agit ex virtute charitatis & gratiæ.

Aug. enar. in Psal. 118. conc. 25. circa fin. to. 8

De timore initiali. Cap. XLI.

Timor initialis ideo sic dictus est, quia est incipientium primo pœnitere. Vnde in Isaia: Domine à timore tuo concepimus, &c. Qui adhuc sunt in angustia pro peccato, quod commiserunt, sed hæc angustia foras mittitur, quando conscientia serenatur ad plenum: quia perfecta charitas foras mittit timorem initialem, inquantum habet naturam timoris seruilis: secundum hoc, scilicet, quòd habet oculum ad pœnam. Timor enim initialis habet duos oculos: F vnum ad gloriam, qui est ei essentialis, alterum ad pœnam, qui est ei accidentalis, sed timori seruili est essentialis. Præterea timor initialis abstinet a peccato veniali retrahenti a gloria propter pœnam purgatorij: in quo potest cõuenire cum perfecto, qui etiam timet pœnam purgatorij, inquãtum est dilatiua gloriæ, siue separatiua ad tempus. Duplex est amor, scilicet filialis, quo Deum diligimus propter se tantum: & mercenarius, quo non diligimus principaliter, sed secundario, habito respectu ad mercedem. Huic duplici amori respondet duplex timor, scilicet initialis & filialis. Nam filialis timor respondet amori filiali, initialis vero respondet amori mercenario.

Isa. 26. d *1. Ioa. 4. c*

De timore filiali. Cap. XLII.

Timor filialis proprie timet offendere Deum, qui etiamsi propter peccatum non separetur a Deo, tamen a peccato abstineret, ne Deum offenderet. & in hoc timor filialis differt ab initiali, quia initialis proprie est timor separationis, quia propter conscientiam peccati timet a Deo separari. Timor autem filialis tantum timet offendere Deum. Alia est differentia, quia timor initialis est imperfectorum, sed filialis perfectorum. Tertia est differentia, quia cum in timore pœnæ sint duo, scilicet punctio, & cautela: ipsa punctio pertinet ad timorem initialem (talis enim punctio est ex conscientia peccati, de quo nescit an sit dimissum) cautela vero pertinet ad timorem filialem. Sicut enim perfectus cauet peccatum, quod Deum offendit, ita per consequens cauet pœnam, sed tamen per accidens. Timor etiam filialis dicitur sanctus & castus.

De dono pietatis. Cap. XLIII.

Donum pietatis in tribus consistit, scilicet in cultu Dei, in veneratione sacræ Scripturæ, & in ho- C nore proximi. Cultus Dei consistit in professione diuinæ maiestatis, & hoc est theosebia. Veneratio sacræ Scripturæ consistit in hoc, vt ei firmiter credatur, sollicite custodiatur, & fideliter dispensetur. Honor proximi consistit in reuerentia superiorũ, in conformitate æqualium, & in subuentione inferiorum.

De dono scientiæ. Cap. XLIV.

Scientiæ donum, idem est in essentia quòd prudentia, quæ est virtus politica; sed differunt in ratione agendi. Prudentia enim procedit ex principijs iuris naturalis, scientiæ vero donum ex principijs fidei. Proprius actus scientiæ doni est docere recte conuersari in medio nationis prauæ & peruersæ. Ad quod requiruntur tria: primum est, quòd habeat rationes, quibus se defendat ab impugnãtibus fidem suam. Secundũ est quòd a malo abstineat. Tertium, quòd bene & prudenter temporalia administret. Prę terea scientiæ doni est dirigere opera ad normam rationis, & ad conformitatem Dei. Item per scientiæ donum scitur, ne sub specie boni malum lateat. Item donum scientiæ regit pietatem, propter quod etiam hæc duo combinantur. Item per donum scientiæ, scit homo quid sit, & a quo sit, & ad quid sit. Scien- E tiæ donum est scientia faciendorum: & ideo ratione scientiæ consistit in cognitione, secundum quam non est virtus, sed ratione faciendorum consistit in operatione, secundum quam est virtus.

De dono consilij. Cap. XLV.

Consilium sumitur tribus modis, quãdoque enim dicitur consilium deliberatio de rebus valẽtibus ad finem, ad quem tendimus, & tale consilium pertinet ad prudentiam, vel idem est, quod prudentia. Quandoque dicitur consilium persuasio rerum excellentium, ad quas non tenemur, secundum quod dicitur hoc esse consilium: Si vis perfectus esse, vade, & vende, &c. Quandoque dicitur consilium prudentia valde exercitata in medio contemplatiuorum & actiuorum donorum, & deliberatio de quibusdam operibus arduis, siue teneamur ad ea, siue non; & secundum hoc sumitur consilium donum, & ita consilium & prudentia sunt idem in essentia: tamen consilium abundat supra prudentiam in vno accidente, secundum quòd eius est imperare.

Mat. 19. c

Nota quòd sicut ad scientię donum pertinet reprobare malum & eligere bonum, ita pertinet ad consilium cauere pericula, quæ sunt in hoc exilio. Item sicut

sicut scientiæ donum habet regere pietatem, ita donum consilij habet regere fortitudinem. In hoc autem differunt consilium & scientia, quia scientia est circa bonum & malum, sed consilium est circa difficile & arduum.

De dono sapientiæ & intellectus. Cap. XLVI.

SApientia & intellectus differunt, quia sapientia est cognitio Dei absolute, intellectus vero collatiue, scilicet in comparatione ad creaturas. Item alia differentia: quia intellectu cognoscitur Deus per illuminationem de auditis in scriptura, sapientia autem cognoscitur experimento. Item per intellectu Deum cognoscimus, per sapientiam dulcedinem eius gustamus. Vnde sapientia dicitur quasi sapore virtutum condita scientia. Item, sicut dicit Gregorius, per intellectum sumus prouidi, per sapientiam maturi.

Greg. homil. 19. in Ezech. cir. med.

De beatitudinibus in genere. Cap. XLVII.

BEatitudines sunt septem secūdum distinctionem graduum, quamuis sint octo secundum essentiam, quas Saluator enumerat in sermone de monte, scilicet paupertas spiritus, mititas, luctus, esuries iustitiæ, misericordia, munditia cordis, pax. quarum beatitudinum numerus accipitur secundum integritatem perfectionis.

Requiruntur ad integritatem perfectionis tria, scilicet, recessus a malo, processus in bono, & perfectus status in optimo. Sane malum omne procedit ex tumore superbiæ, aut ex rancore malitiæ, aut ex languore concupiscentiæ. Contra hæc tria sunt tres beatitudines, scilicet paupertas spiritus contra malum superbiæ, mititas contra malum rancoris, luctus contra malum libidinis. Item processus in bono attenditur secundum diuinam imitationem, quæ est secundum duas vias Domini, scilicet misericordiam, & veritatem, de quibus in Psalmis: Vniuersæ viæ Domini misericordia & veritas. Item secundū has duas vias sumuntur duæ beatitudines, scilicet esuries iustitiæ, & affectus misericordiæ. Præterea status in optimo attenditur in duobus, scilicet in limpida cognitione, & tranquilla affectione, & secundum hoc sumuntur duæ vltimæ beatitudines, scilicet munditia cordis ad Deum videndum, & pax mentis ad perfecte fruendum. Per has septem beatitudines excludun tur septem vitia capitalia. Paupertas spiritus excludit superbiam, mititas iram, luctus inuidiam (quoniam qui luget pro peccatis aliorum, non inuidet illis) esuries iustitiæ acediam, misericordia auaritiam, munditia cordis gulam: quia cordis munditia non seruit ventri ad modum bruti animalis. Pax excludit luxuriam, quia gustato spiritu desipit omnis caro. Et sicut in enumeratione donorum est ordo artificialis, quo primo ponuntur digniora: ita in beatitudinibus est ordo naturalis, quia digniores ponuntur vltimo.

Psal. 24. b

De prima beatitudine. Cap. XLVIII.

PAupertas spiritus ponitur hic pro abstinentia ab amore mundi, idest, ab amore carnalium voluptatum, & deliciarum, ac propriæ excellentiæ. Hæc tria complectitur amor mundi. Vnde dicitur super Lucam *: Pauperes sunt qui non quærūt illecebrosa. Super Matthæum: Gregorius. Pauperes spiritu sunt humiles & Deum timentes. Alia Glossa dicit quòd pauperes sunt, qui nihil habent, & omnia possident.

** Gloss. interl. in Luc. cap. 6. Greg. li. 76. Mor. c. 20. in prin.*

De secunda beatitudine. Cap. XLIX.

MItis est, sicut dicit Aristoteles, qui nec patitur, nec seducit. Est autem mititas eadem cum mansuetudine, habetur enim in Glossa super Matthæum, quòd mansuetus est, qui nullam amaritudinem animi sentit. Ex quo patet quòd mansuetudo est purgati animi, & potest dici quòd mansuetudo est species fortitudinis mediante patientia. Differūt tamen mansuetudo & patientia: quoniam patientia est in sustinentia molestiarum corporalium, mansuetudo vero in sustinentia contumeliarum.

De tertia beatitudine. Cap. L.

LVctus est lugere pro peccato, & ipsum odire, ita quòd insurgamus ad destructionem ipsius. Lugere autem de malo vt fugiamus ipsum, inquantum auertit ab amico, sic lugere est solius charitatis. Lugere vero de quolibet malo speciali, est cuiuslibet virtutis. Quælibet enim virtus luget de suo contrario.

De quarta beatitudine. Cap. LI.

ESuries iustitiæ est vehemens desiderium iustitiæ, siue summi boni. Esuries autem iustitiæ potius est beatitudo, quàm esuries aliarum virtutum Cardinalium: quia per iustitiam immediate coniungimur Deo: quod non fit per alias virtutes Cardinales. Iustitia vero prout hic sumitur, comprehendit fidem, spem, charitatē: quæ immediate coniungūt nos Deo.

De quinta beatitudine. Cap. LII.

MIsericordia est per quam pro terrenis cælestia meremur. Opera misericordiæ sunt quattuordecim: septem scilicet corporalia, & septem spiritualia. Corporalia sunt hæc, Visitatio infirmorum, potatio sitientium, cibatio esurientium, redemptio captiuorum, vestitio nudorum, collectio peregrinorum, sepultura mortuorum. Prima sex de istis habemus in Euangelio, septimum in Tobia. Opera misericordiæ spiritualia sunt hæc, Delinquenti ignoscere, peccantem corripere, ignorantem docere, titubanti consulere, mæstum consolari, pro salute proximi exorare, iniurias sustinere. Et hoc vltimum propterea dicitur opus misericordiæ, quia responsio mollis & humilis frangit iram: & hoc pium est, scilicet furorem irati mitigare.

Tob. 1. d. & 2. a. b Mat. 25. c. d

Prou. 15. a

De sexta beatitudine. Cap. LIII.

MVnditia cordis est, qua clarificatur cor, & mundatur ad videndum Deum, & ardentissime diligendum. Accipitur autem hic munditia cordis non pro virtute, sed pro statu quodam, qui est purgati animi.

De septima beatitudine. Cap. LIV.

PAx est status virtutū, in quo est delectatio in Deo sine contradictione carnis, mundi, & diaboli, vel si est aliqua, inefficax est. Vnde patet quòd pax est status animi purgatissimi. Pacificis enim magis attribuitur esse filios Dei, quàm alijs: quia licet misericordia maxime assimilet hominem Deo, quantum ad opera exteriora, tamen quantum ad interiora magis assimilat pax.

De octaua beatitudine. Cap. LV.

OCtaua beatitudo est, de qua dicitur: Beati qui persecutionem patiūtur propter iustitiam, quia ipsorum est regnum cælorum. Hæc virtus, scilicet sustinentia persecutionis propter iustitiam, annexa est paci. Cum enim pacificus sit absque contradictione carnis, mundi, & diaboli: patet quòd idem paratus est superare mortem, & tentationem mortis. Vnde sustinentia mortis pro Christo, in eodem gradu est cum

cum pace: propter hoc diximus quòd octo sunt beatitudines quantum ad essentiam, sed tantum septem quantum ad distinctionem graduum. Et sciendum quòd supra pacem non est virtus alia. Dicit enim Augustinus: Pax est finis & consummatio omnium virtutũ. Octaua beatitudo dicitur redire ad caput duobus modis. Primo, quia idem præmium sibi promittitur, quod primæ beatitudini, scilicet regnum cælorum. Secundo, quia omnes probat a prima vsque ad vltimam vtrum veræ sint, sicut ait Gregorius: Qualis vnusquisque apud se lateat, illata contumelia probat. Ex prædictis colligitur quòd habitus virtutum Cardinalium principaliter disponunt ad exercitium actiuæ, habitus vero donorum disponunt ad actus contemplatiuæ, habitus autem beatitudinum disponunt ad perfectionem vtriusque.

De sensibus spiritualibus. Cap. LVI.

PEr sensus spirituales percipit anima spiritualia, quæ in sponsi sui pulchritudine percipere fas est. Sub ratione splendoris audit amœnissimam harmoniam, sub ratione Verbi incarnati gustat summam dulcedinem, sub ratione sapientiæ comprehendentis vtrumque, scilicet Verbum, & splendorem, odorat summam fragrantiam, sub ratione Verbi inspirati in corde tangit summam suauitatem, sub ratione Verbi incarnati, & inter nos corporaliter habitantis, reddentis se nobis palpabilem & osculabilem percipit ardentissimam charitatem. Ex prædictis patet quòd sensus spirituales dicuntur conceptiones mentales circa veritatem contemplandam, quæ quidem contemplatio incipit a sensu, & peruenit ad imaginationem, & de imaginatione ad rationem, & de ratione ad intellectum, & de intellectu ad intelligentiam, & de intelligentia ad sapientiam, siue notitiam excessiuam, quæ incipit hic in via, & consummatur in gloria.

De fructibus spiritualibus. Cap. LVII.

FRuctus duodecim spirituales non dicuntur noui habitus, sed status consolationum, quibus consolatur spiritus iustorum: & iste consolationes consequuntur opera perfecta. Sunt autem isti fructus, charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, &c.

De dulia, & latria. Cap. LVIII.

LAtria est seruitus, & reuerentia Deo exhibita: vnde si creaturæ exhibetur honor Deo debitus, est idolatria. Latria autem comprehendit quinque, scilicet fidem, sapientiam, reuerentiam, sacrificium, & orationem: prima duo sunt cordis, alia duo sunt operis, vltimum est oris. Dulia debetur creaturæ inquantum est imago Dei. Vnde dulia est honor, qui debetur sanctis. Vnde de beata Virgine sciendum est quòd inquantum est persona sancta, debetur ei dulia: sed inquantum mater Dei, debetur ei hyperdulia, id est superior dulia. Sane si persona, cui debetur dulia, est in prælatione constituta, debetur ei reuerentia, quæ consistit in obedientia mandatorum, & in exhibitione honorum. Si autem est persona simplex, debetur reuerentia tantum, quæ consistit in exhibitione honorum. Hyperdulia autem debetur creaturæ excellenti, sicut est caro christi, beata Virgo, crux Christi. Vnde sciendum est quòd veræ ligno crucis Christi, in quo pependit, si sit non figuratũ signo crucifixi, debetur hyperdulia, quia fuit instrumentum nostræ redemptionis. Crucibus autem factis, inquantum sunt ligna siue res tales, nihil debetur: sed crucibus factis in signum Christi crucifixi, debetur dulia. Imaginibus enim eadem debetur adoratio, quæ debetur & illis, quorum sunt imagines, non quòd inquantum res factæ adorantur, sed quòd illa quorum sunt imagines, adoramus.

De præceptis in genere. Cap. LIX.

PRæceptum est imperium faciẽdi aliquid, vel non faciendi. Præceptorum alia sunt affirmatiua, vt Honora patrem: alia negatiua, vt Non occides. Præcepta affirmatiua strictè sumendo dicũtur præcepta, sed negatiua dicuntur prohibitiones. Præcepta affirmatiua obligant semper, sed non ad semper: negatiua vero obligant semper, & ad semper. Præcepta decalogi possunt dici data, vel innata. Primo modo tantum pertinent ad populum Israeliticum: secundo modo omnes obligant: quia quidquid continet decalogus explicite, hoc continet lex naturæ, quæ scripta est in corde cuiuslibet implicite. Istud enim præceptum legis naturæ, Quod tibi non vis fieri, alijs ne feceris, includit hæc pręcepta, Non occides, Non furtum facies & huiusmodi, quæ decalogus ponit explicite. Quædã præcepta ponuntur imperatiue, illa scilicet quæ sunt affirmatiua: quædam indicatiue, scilicet negatiua: & hoc ideo, quia difficilius est facere bonũ, quàm declinare malum. Plures enim in faciendo bonum requiruntur circumstantiæ. In quibusdam pręceptis prohibentur actus, habitus, & affectus: vt patet in his: Non mœchaberis, Non concupisces vxorem proximi tui, quia appetitus est nimis inordinatus ad illa. In quibusdam solummodo prohibentur actus, vt cum dicitur: Non occides. Hoc dico secundum formam tradendi, non secundum veritatem intelligendi, quia omnia præcepta negatiua manum, & animum ligant.

Multis modis ligamur, scilicet lege naturæ, vt est diligere Deum super omnia, & nulli facere quod nobis fieri nolumus. Præceptis diuinis, vt ligabatur Adam præceptis sibi datis, & Iudæi suis. Voto, quia secundum Augustinum, vouere est voluntatis, sed reddere est necessitatis. Vnde quibusdam etiam consilia sunt præcepta, sicut religiosis qui vouerunt talia. Decretis patrum, vt est ieiunare aliquas vigilias, & huiusmodi. Consuetudine, secundum quòd in Francia primogenitus succedit in regno. Mandatis prælatorum. Vnde super cathedram Moysi, & cetera. Conscientia, quia secundum Augustinum: Quidquid fit contra conscientiam, ædificat ad gehennam.

Numerus præceptorum sumitur sic: quia quędam ordinant nos ad Deum, quędam ad proximum: quod Deus insinuare voluit, quando in duabus tabulis legem dedit. In prima tabula sunt tria præcepta, quæ pertinent ad Deum, quorum primum pertinet ad Patrem, quia est de diuina vnitate. Secundum ad Dei Filium, quia est de iuramenti veritate. Tertium ad Spiritum sanctum, quia est de spirituali vacatione. In secũda tabula sunt septem præcepta ad proximum spectantia: quorum primum est de exhibẽdis bonis, vt est illud, Honora patrem tuum, &c. Reliqua sex sunt de cauendis malis, quæ inferri possunt corde, vel opere, vel ore. Opere lædimus proximum tripliciter, propter quod dantur tria præcepta. Primum est, Non occides. Secundum, Non mœchaberis. Tertium, Non furtum facies. Ore quoque lædimus proximum, & est contra illud, Non dices contra proximũ tuum falsum testimonium. Corde lædimus proximum dupliciter: quandoque respectu rei irrationabilis. de hoc dicitur: Non concupisces rem proximi tui. Quandoque respectu rei rationalis, & de hoc dicitur: Non concupisces vxorem proximi tui.

Exo. 20. c *Ibidem.*

De primo præcepto. Cap. LX.

PRimum præceptum tres habet clausulas. Prima est, Non habebis deos alienos coram me. Vbi prohi- *Exo. 20. a*

prohibemur adorare creaturas spirituales, scilicet Angelos. Secunda est, Non facies tibi sculptile: hoc est imagines fictas, quæ nullius rei naturalis sunt repræsentatiuæ. Tertia est, neque omnem similitudinem, scilicet imaginem rei naturalis: & sequitur, quæ est in cælo desuper, vt Solis & Lunæ, & quæ in terra, deorsum, vt hominis, bouis, & similium. Neque eorum, quę sunt in aquis sub terra, idest, piscium. Non adorabis ea, scilicet actu exteriori: neque coles, scilicet affectu interiori. Ex his patet quòd non reprehenduntur Christiani, qui faciunt imagines, non quidem ad adorandum, sed ad memorandum. Honor autem, qui exhibetur sanctis, non est latriæ, sed duliæ. Secundum rationem allegoricam prima huius præcepti clausula ostēdit Iudæos & Saracenos esse idolatras, qui deos habent alienos. Iudæi quidem Messiam, idest Antichristum, Saraceni, Mahometū. Contra secundam clausulam, scilicet non facies tibi sculptile, faciunt hæretici qui non credunt de Deo, nisi quod imaginatione sua & phantasia confingunt. Contra tertiam faciunt mali Christiani, quia superbi colunt similitudinem eorū quæ sunt super terram, scilicet honores. nam diligunt super omnia prælaturas. Auari colunt similitudinem eorum, quæ sunt in terra, scilicet pecuniam, & diuitias. Voluptuosi colunt similitudinem eorum, quæ sunt in aquis, idest, delicias & voluptates.

De secundo præcepto. Cap. LXI.

SEcundum est: Non assumes nomen Dei tui in vanum. Hic prohibetur iuramentum quod fit sine causa, & periurium. Vterque enim peccat, scilicet pro nihilo iurans, & assumens, & falso iurans nomen Dei in vanum, quia primus sine causa nominat summam veritatem: secundus autem nominatam contemnit.

Tribus modis quis peccat in periurio: vel iurando contra consciētiam, vel iurando illicitum, vel veniendo contra iuramentum. Præterea sciendum est quòd iuramenta, quæ quis ex certa scientia facit, vel sonant in blasphemiam, vt quādo quis iurat per corpus Dei, intestina, & similia; vel sonant in irreuerentiam, sicut quando iurat per vulnera Christi, sunt peccata mortalia, etiamsi verum est quod iuratur. Istud præceptum non solum intelligitur secundum prędictam rationem litteralem, sed secundum intentionem moralem. Assumitur enim nomen Dei in vanum multipliciter, scilicet corde, ore, & opere. Corde, sicut mali, qui tantum nomine sine re dicuntur Christiani, qui licet sacramentum receperunt baptismi, tamen rem sacramenti, idest gratiam non habent. Ore, scilicet mala iuratione, voti transgressione, prædicatione, quæ fit mala intentione, & indeuota oratione. de qua dicitur: Populus hic labijs me honorat, &c. *Mat. 15. a* Opere, secundum quòd hypocritæ nomen Dei assumunt in simulatione operis exterioris, non in puritate cordis. Vnde sumunt illud in vanum, quia receperunt mercedem suam. *Mat. 7. a*

De tertio præcepto. Cap. LXII.

Exo. 20. b TErtium est, Memēto vt diem sabbati sanctifices, non facies opus in eo. In hoc præcepto quoddā est morale, vt vacatio ad Deum, orando, colendo, meditando: quoddam cęrimoniale, vt assignatio diei septimæ, quæ figurabat tropologice cessationem peccati, allegorice quietē corporis Christi in sepulchro, anagogice requiem æternam in cælo. Istud ergo pręceptum potest tripliciter accipi. Primo generaliter, vt cessemus a vitijs. Secundo specialiter, vt cessemus ab operibus corporalibus, quæ impediunt vacationem ad Deum. Tertio specialissime, vt est in viris contemplatiuis, qui ab omnibus mundanis se separant, vt totaliter Deo vacent. Prima vacatio est necessaria, secunda debita, tertia perfecta. Secundum ergo quòd sabbatum dicitur requies, siue vacatio ad Deum, sic dies Dominica potest dici dies Sabbati, & quælibet dies statuta ad venerationem diuinam, in quibus cessandum est ab opere seruili, idest a peccato, & ab opere impediente vacationem ad Deum. Opera enim seruilia determinantur ab Ecclesia opera mechanica, quæ sunt agricultura, mercatum, placita, exercitia.

De quarto præcepto. Cap. LXIII.

QVartum est, Honora patrem tuum, & matrem tuam. Huic præcepto additur promissio, scilicet, Vt longæuus sis super terram: quia iustū est, vt conseruatio vitæ alienæ mereatur conseruationem vitæ propriæ. Pater dicitur in hoc mandato qui est principium per generationem quo ad esse naturæ, vt pater carnalis, vel qui est principium per ministerium regenerationis quo ad esse gratiæ, vt pater spiritualis. Sumitur autem alio modo pater non secundum rationem propriam, sed secundum cōmunem pro sene, qui dicitur pater ætate, vel pro rege, *4. Reg. 5. d* qui dicitur pater defensione. Honor intelligitur hic dupliciter, scilicet exhibitio corporalis in sustentatione, & spiritualis in reuerentia, & obedientia. Sed obedientia diuersificatur secundum diuersitatem patrum: quia patri spirituali debemus obedire in spiritualibus; prælato sæculari, scilicet regi in temporalibus reipublicæ: patri vero carnali in dispositione rei familiaris.

De quinto præcepto. Cap. LXIV.

QVintum est, Non occides. Hic explicite prohibetur homicidium, sed implicite omnis motus iræ contra proximum, siue ille sit tantum cordis, vt ira: siue oris, vt contumelia: siue operis, vt percussio citra mortem, vel depilatio. Prohibetur hic omnis occisio iniusta, quæ fit tripliciter. Ex causa, vt in illo, qui occiditur sine culpa. Vel ex ordine, vt cum ille, qui non est minister legis, occidit. Vel ex animo, vt quando minister legis occidit non amore iustitiæ, sed libidine vindictæ. Distinguitur autem homicidij genus dupliciter, scilicet verum, quod dicitur corporale, & interpretatiuum, quod dicitur spirituale. Homicidium spirituale fit duobus modis. Vno modo omittendo, vt cum quis videt alium in extrema necessitate, & non subuenit ei, interpretatiue dicitur eum occidisse. Alio modo fit committendo: & hoc quandoque corde, scilicet odiendo. *1. Ioan. 3. c* Qui odit fratrem suum, homicida est. Quandoque ore, scilicet, detrahendo: quia ille cui detrahitur, occiditur in consciētia illius, qui audit detractorem, in qua prius viuebat per bonam famam. Quandoque opere, scilicet, malo exemplo alicui occasionem ruinæ præstando, & tunc interpretatiue dicitur illum occidisse.

De sexto præcepto. Cap. LXV.

SExtum est, Non mœchaberis. In hoc præcepto, vt *Exo. 20. b* dicit Augustinus, prohibetur omnis illicitus con- *Aug. super* cubitus, & omnis illegitimus vsus eorum membro- *Exod. q. 71. tom. 4.* rum. De hac materia quære supra libro tertio in capite, De luxuria, & in capite sequenti.

De septimo præcepto. Cap. LXVI.

SEptimum est, Non furtum facies. Hic secundum *Exo. 20. c* Augustinum prohibetur omnis contrectatio rei *Aug. vbi* alienæ ex cupiditate. Contrectatio rei alienæ potest *sup.* fieri

fieri licite tribus modis. Primo, quando fit non ex A cupiditate, sed ex obedientia, sicut fecerunt filij Israel auferendo vasa Ægyptiorum. *Exo. 11. a* Secundo, quando fit cautela, vt si aliquis furetur gladium furiosi, ne sibi vel alijs noceat. Tertio, quando fit ex necessitate, vt cum aliquis ad mortem esuriẽs furatur panem, quia in necessitate omnia communia sunt.

De octauo præcepto. Cap. LXVII.

Exo. 20. c OCtauum est, Non loqueris contra proximũ tuum falsum testimonium. Hic prohibetur omne genus mendacij, sicut dicit Augustinus, *Aug. vbi sup.* quod determi- B natur per tres differentias. Est enim mendacium perniciosum, quod nocet: officiosum, quod prodest: iocosum, quod delectat. Includitur in hoc præcepto taciturnitas veritatis tempore necessitatis: tamen causa & opportunitas facit ipsam taciturnitatem veritatis esse licitam.

De nono præcepto & decimo. Cap. LXVIII.

Exo. 20. c NOnum & decimum præceptum est, non concupisces rem proximi tui, nec desiderabis vxorem eius, non seruum, non ancillam, non bouem, nec C asinum, nec omnia quæ illius sunt. Duo prohibentur hic, *1. Ioan. 2. c* scilicet concupiscentia carnis in vxore proximi, & concupiscentia oculorum in re aliena. Nam ad hæc duo maxime inclinatur natura corrupta. Ad vnum propter conseruationem sui in esse indiuidui. Ad alterum propter conseruationem sui in esse speciei. Hic non prohibetur appetitus, qui est ex corruptione fomitis, vel a delectatione sensualitatis, quia impossibile est quòd illæ concupiscentiæ non sint in nobis: sed prohibetur appetitus, qui est ex consensu rationis. Quamuis istud præceptum ad duo tantum determinetur, tamen prohibetur ibi vniuersaliter D omnis concupiscentia malæ voluntatis.

De consilijs in genere. Cap. LXIX.

COnsilium prout diuiditur contra præceptum, est persuasio melioris boni, ad quod non tenemur. Consilia in multis differunt a præceptis. Primo, quia ad præcepta tenemur, ad consilia vero non, quia præcepta *Mat. 19. c* seruare est necessitatis, consilia vero voluntatis. Item lex vetus dat præcepta, Euangelium vero superaddit consilia. Item consilium pertinet ad perfectos, præceptum ad perficiendos: sed permissio ad E imperfectos, prohibitio ad peruersos. Item præcepta separant nos ab illicitis, consilia vero a concessis. Item per præcepta declinamus peccata, sed per consilia occasiones peccati. Item per præcepta maxime negatiua pœnam fugimus, sed per consilia præmiũ cumulamus. Item consilia seruata afferunt præmium, non seruata non adducunt supplicium. Item ad præcepta constringimur ex debito, sed ad consilia non nisi ex voto. Item consiliũ per votum fit præceptum, sicut ait Augustinus: Vouere est voluntatis, sed reddere, necessitatis. Item melius est esse deuotum in minoribus, quàm in maioribus indeuotum F promissionibus inueniri. Vnde melius est nuda præcepta seruare cum deuotione, quàm se ad consilia obligare, & in his negligentem esse.

Nota quòd in lege Mosaica fuerũt iudicia cerimonialia & moralia. Lex autem Euangelica iudicia temperat, partem auferendo: figuras euacuat, rerum veritatem exhibendo: præcepta consũmmat adijciendo. Adijcit autem tria, scilicet instructionem documentorum, promissionem præmiorum, & perfectionem consiliorum. Et ideo dicitur lex Mosaica *1. Cor. 10. b* ab Euangelica differre: quia illa figurarum est, hæc *2. Cor. 3. b* veritatis: illa pœnæ, hæc gratiæ: illa litteralis, hæc spiritualis: illa occidens, hæc viuificans: illa timoris, hæc amoris: illa seruitutis, hæc libertatis: illa oneris, hæc honoris.

De consilijs Euangelicis. Cap. LXX.

COnsilia quæ Christus adiecit præceptis, sunt ista. Primum est paupertatis, quæ consistit in abdicatione proprietatis. Vnde Lucas: Qui non renunciauerit omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus. *Luc. 14. g* Omnis qui reliquerit domum vel fratres, *Mat. 19. d* &c. propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. De hoc Hieronymus: Monachus habens obolum, non valet obolum.

Secundum est obedientia, vnde illud: Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi, quæ dicunt facite, &c. *Mat. 16. d. & Luc. 8. c* Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & cetera. Sciendum autem quòd duplex est obedientia, scilicet perfecta, quæ se extendit ad omnia quæ non sunt contra Deum, vel contra regulam, quam quis professus est, & quæ dispensationi prælati non subduntur. *Ber. tract. de Præcep. & dispens. c. 9. in prin.* De hac obediẽtia dicit Bernardus: Perfecta obedientia legem nescit, terminis non arctatur, non continetur professionis angustia. *1. Cor. 12. d* Ad hanc nullus tenetur debito necessitatis: sed solum perfectionis, sicut tenemur semper imitari charismata meliora. Alia est obedientia imperfecta: tamen sufficiens ad salutem, qua quis obedit tantum in his, quæ seruare promisit, vel in illis, quæ in his implicite continetur, sicut sunt illa sine quibus religionis professio non seruatur, vt recipere officia, & huiusmodi, & talis obedientia necessitatis est. Cum ergo dicit beatus Benedictus in regula: quòd si prælatus præcipiat aliquid impossibile, tentandũ est facere: loquitur de obedientia perfecta, quam dum obseruat subditus in his ad quæ non obligatur ad prælati præceptum, consilij est & magnæ perfectionis, & non necessitatis. Sed si faciat ad simplicem monitionem tale quid maioris perfectionis est.

Tertium est castitas, de qua Dominus dicit: Sunt Eunuchi, qui se castrauerunt propter regnum cælorum. *Mat. 19. b* Ad idem pertinet illud Matthæi: Audistis, quia dictum est antiquis, Non mœchaberis. *Mat. 5. d* *Exo. 20. b* Ego autem dico vobis, qui viderit mulierem ad concupiscendũ, &cet. Hic ostenditur quòd non solum damnabilis est consensus ad opus mœchationis, sed etiam consensus ad delectationem. Nota autem quòd concupiscere ex subito motu veniale est: sed concupiscere ex deliberatione perficiendi, mortale est. Prædicta tria consilia sunt specialia & substantialia omnis perfectæ religionis: quia suos obseruatores elongant a malo, non solum quantum ad culpam, sed etiam quantum ad causam. Omne namque malum oritur ex triplici radice, scilicet ex concupiscentia carnis, ex concupiscentia oculorũ, & ex superbia vitæ. Prædicta vero tria consilia perfecte nos elongant ab radice triplici.

Quartum consilium est charitatis. Diligite inimicos vestros. Istud autem quantum ad dilectionem affectus est præceptum, sed quantum ad dilectionem effectus est consilium: quia inimico velle gratiam & gloriam, est necessitatis: sed ostendere ei signa beneuolentiæ, est perfectionis & consilij: vnde ad hoc non omnes tenentur. Sane negare huiusmodi signa familiaritatis quando veniam petit, vel necessitas exposcit, vindicta est: vel quando se ille, qui hostis erat, ad familiaritatem ingerit, si habeatur præsumptio quòd non simulate, vel irrisorie faciat, tunc diligendus est, & inter amicos computandus. Sed quòd aliquis vltro se ad familiaritatem inimico ingerat, hoc perfectionis est. Vnde quòd aliquis iniuriam passus reconciliationem quærat & amicitiam, non est debitum necessitatis, sine quo non est salus: sed est perfectionis & consilij, quò magnũ expectatur præmiũ.

Quintum est mansuetudinis. Si quis te percusserit in vnam

in vnam maxillam, &c. Hoc autem sic intelligitur, A paratus sis aliam sustinere patienter, & istud consiliũ est patientiæ respectu læsionis corporis. Sed ad idem pertinet aliud, quod est patientiæ respectu ablationis *Mat. 5. f* rerum, sicut est illud, ibidem: Qui vult tecũ iudicio contendere & tunicam tollere, &c. Nota quòd contingit sua repetere coram iudice fideli dupliciter, aut cum contentione & fraude, aut cum charitate. Primum nulli licet, secundum vero licet infirmis & imperfectis, perfectis autem non. Vnde non repetere, consilium est infirmis, perfectis vero præceptum. Illis autem, qui renunciauerunt proprietati, non licet repetere sua, vt sua, sed vt congregationis, non propter se, sed propter commune bonum. B

Sextum est misericordiæ, & supererogationis, vt *Luc. 6. e* illud, Omni petenti te tribue, & illud: Si vis perfe- *Mat. 19. c* ctus esse, vade, &c. Nota quòd dare superfluum, est *Luc. 11. f* necessitatis, necessitate extrema, sed dare quibus egemus, consilij, Augustinus: Melius est minimis egere, quàm plus habere. Quod autem dicit Dominus: Quæcumque vultis vt faciant vobis homines, vos eadem facite illis. sic intelligendum est. Quæcumque vultis rationabiliter, & dictante charitate, vt faciant vobis, &c. Vnde si peteremus rem aliquam, & non videremus illud esse rationabile, non vellemus iam rationabiliter dari nobis. C

Septimum consilium est de simplicitate verborum, vt ibi: Sit sermo vester, est est, non non. Cuius sensus est: Si affirmatio, vel negatio est in ore, sit *Mat. 5. f* & in corde. Et ad hoc consilium reducitur illud Matthæi: Auditis, quia dictum est antiquis, non periurabis. Ego autem dico vobis non iurare omnino. Nota quòd iurare, quantum ad infirmitatem pertinet, permissionis est. Non iurare autem, quantũ ad perfectionem pertinet, consilij est. Prohibet etiam Dominus iurare per creaturas, scilicet per cælum, vel terram, vel per capillum, propter idololatriam, ne D scilicet credamus aliquid numinis esse in illis. Fiunt tamen interdum iuramenta per Euangelium, & cruces, idest per eum cui hæc sunt dedicata.

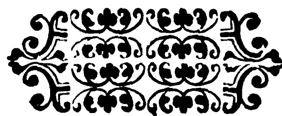
Mat. 5. e. & 18. b Octauum est de vitanda occasione peccati. Vnde dicitur: Si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & *Aug. lib. 1. de serm. Domini in mõte c. 24. post med. to. 4.* proijce abs te. Secundum Augustinum, nullum membrorum erui præcipitur ad litteram, sed occasio peccandi. Potest enim occasio esse ex aspectu, & tunc oculus sinister scandalizat. Vel potest esse occasio ex contactu, & tunc manus dextera scandalizat. Potest insuper esse occasio peccandi ex alio, & hoc a consiliario, qui dicitur oculus, vel ab adiutore, qui dici- E tur manus: & est dextera qui consiliarius dicitur, & est adiutor in spiritualibus, sinistra in temporalibus, huiusmodi enim si scandalizant, abijciendi sunt, quia occasiones peccandi sunt abijciendæ.

Nonum consilium est de rectitudine intẽtionis ac finis. Vnde dicitur: Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, &cet. Item illud: Nesciat *Matt. 5. b* sinistra tua, quid faciat dextera tua. Item: Sic luceant opera vestra coram hominibus, vt glorificent patrem vestrum, &c. De his nota quòd contingit constituere duos fines, scilicet temporalem, & æternum: sed si æternus finis est vltimus, hoc bene licet. Actio au- F *Rom. 3. b* tem spiritualis, vel prædicatio non potest referri ad finem temporalem, ita quòd illud temporale referatur ad Deum, quia non sunt facienda mala vt veniant *Aug. lib. 2. de serm. Domini in mõ. c. 24. to. 4.* bona. Et hoc est quod dicit Augustinus, Non debemus euangelizare, vt manducemus: sed manducare, vt euangelizemus. Nota etiam quòd nos tenemur illos actus referre ad Deum, quorum habemus dominium ex imperio rationis, vt est manducare, cogitare, eligere, & similia: sed non tenemur actus referre inobedientes rationi, vt est nutritiua, respiratiua, & huiusmodi.

Decimum consilium est de conformitate operis ad *Mat. 23. a* doctrinam, vt ibi: Alligant onera grauia & importabilia: digito autem suo nolunt ea mouere, & cet. A Ad idem est illud Matthæi: Hypocrita, eijce prius *Mat. 7. a* trabem de oculo tuo, & tunc videbis, &c. Nota quòd aliquando in prædicatione asseritur intentio generaliter, scilicet de his, quæ pertinent ad statum salutis: aliquando vero asseritur secundum statum perfectionis, vtpote religionis. Primo modo tenetur prædicator facere quod dicit, cum asserit ad hoc omnes teneri. Secundo modo non tenetur, nisi perfectionem illam ipse vouerit. Vtrum autem malus peccet prædicando, distinguitur: quia existens in peccato notorio peccat, quando prædicat, siue ex necessitate B officij hoc faciat, siue ex voluntate, quia scandalizat. Existens autem in peccato occulto, si prædicat, & nõ studet ex dicto suo compungi, adhuc videtur peccare, quia videtur contemnere.

Vndecimum consilium est de vitanda sollicitudine, vt ibi: Nolite solliciti esse, &c. Et ibi: Nolite cogitare de crastino. Sciendum quòd triplex est sollicitudo. Prima est laudabilis, vt est prouidentiæ spiritualis. Vnde Apostolus: Qui sine vxore est, sollici- *1. Cor. 7. f* tus est, quæ Dei sunt, quomodo, &c. Item de prælatis: Qui præest in sollicitudine. Secunda est tole- *Rom. 12. b* rabilis, & est illa sollicitudo curæ temporalis quo ad C corpus. Martha Martha sollicita es, & turbaris, &c. *Luc. 10. g* Tertia est vituperabilis, & ista est superfluæ thesaurizationis, quo ad auaritiam. Peccatori autem dedit *Eccls. 2. d* Deus afflictionem pessimã, vt addat, & congreget, &c. hæc vanitas cassa sollicitudo mentis. Sollicitudo prima præcipitur, secunda toleratur, tertia prohibetur.

Duodecimum est fraternæ correctionis: vt in Matthæo: Si peccauerit in te frater tuus, &c. Nota quòd *Mat. 18. c* fratrem corripere, quandoque est consilium, vt quando corripitur super venialibus. Quandoque est præceptum, vt corripere de mortalibus: & isto secundo modo ad omnes pertinet, & obligat semper: quia D pro loco & tempore, scilicet quando vacat, & videt quòd vtilis sit correctio. Sciendum est quòd triplex est correctio, scilicet amoris, timoris, & pudoris. Hunc ordinem fraternæ correctionis docet Dominus in Euangelio. Primo enim innuit fratrem reuocandum esse amore, cum iubet eum singulariter corripere, dicens: Corripe eum inter te, & ipsum solum. Sed si hoc non valet, docet eum esse reuocandum timore, vbi ait: Si te non audierit, adhibe vnũ, vel duos tecum: si hoc non valuerit, docet eum esse reuocandum pudore, vbi dicit: Si nec illos audierit, dic Ecclesiæ. Si autem Ecclesiam non audierit, sit ti- E bi sicut Ethnicus & Publicanus, idest, excommunicari debet, & sic euitari. Sane prædictus ordo fraternæ correctionis intelligitur tantum de criminalibus: quia de culpis cõmunibus solent claustrales se in suis capitulis accusare, non præmissa admonitione. Verumtamen accusans alium caueat diligenter ne hoc faciat ad diffamandum, sed ad corrigendum: quoniam si quis ex deliberatione contrarium faceret, mortaliter peccaret. F

COMPENDII THEOLOGICAE VERITATIS

Liber Sextus

DE SACRAMENTORVM VIRTVTE.

CAPITA HVIVS LIBRI.

De medicina Sacramentorum, Cap. I.

ÆLESTIS medicus humani generis reparatiuus tali modo sanauit ægrotum, sicut optime competebat ægrotanti, & ægritudini, & occasioni ægrotandi & ipsius ægritudinis curationi. Ægrotus igitur homo est. Morbus autẽ originalis culpa est. Origo vero istius culpæ, licet principaliter fuerit ex cõsensu rationis, occasionẽ tamen sumpsit ex sensibus carnis. Ad hoc ergo quòd medicina respondeat morbo, oportuit quòd non tantum esset spiritualis, verum etiam aliquid haberet de sensibilibus signis: vt sicut sensibilia fuerunt animæ occasio labendi, ita essent ei occasio resurgendi. Et propter hoc medicina nostri vulneris consistit in ecclesiasticis sacramentis.

De diffinitionibus sacramenti. Cap. II.

Mag. lib. 4. sent. d. 1. B. Ex August. li. 2. de doctri. Christ. cap. 1. to. 3.

SAcramentum est, vt ait Augustinus, inuisibilis gratiæ visibilis forma. Hæc diffinitio generalis est, & conuenit sacramentis tam nouæ, quam veteris legis: quia tam illa, quàm ista sunt ex similitudine repræsentatiua, ex institutione significatiua. (E) Sciendum autem quòd eadem diffinitio conuenit sacramentis nouæ legis, sed sic supplenda est, ita vt eius similitudinem gerat, & causa existat: quia non solum ex similitudine repræsentant, vel ex institutione significant, sed etiam ex virtute diuina sanctificant, & gratiam conferunt, per quam anima curatur ab infirmitatibus vitiorum, & hoc est quod insinuat Augustinus in alia diffinitione, dicens: Sacramentum est illud in quo sub tegumento rerum visibilium diuina virtus secretius operatur. Est & tertia diffinitio Hugonis de sancto Victore, qui ait: Sacramentũ est materiale elementum extrinsecus oculis suppositum, ex (F) institutione significans, ex similitudine repræsentãs, ex sanctificatione aliquam gratiam inuisibilem conferens. Tria autem hic tanguntur, quæ sunt de ratione sacramenti stricte & proprie sumpti. Primum est naturalis similitudo, ex qua habet aptitudinem significandi. Secundum est actualis institutio, ex qua habet ordinem determinatum respectu huius significati. Tertium est spiritualis sanctificatio, ex qua habet virtutem efficiendi illud significatum. Item dicit Augustinus, quòd Sacramentum est sacræ rei signũ; istud autem non est diffinitio, sed potius etymologia sacramenti.

Hugo de sacram. fid. lib. 1. p. 9. cap. 2.

Aug. 10. de Ciuit. ca. 5. ante med. tom. 5.

De sacramentis nouæ legis, seu gratiæ. Cap. III.

SAcramenta legis gratiæ Christus instituit, tamquam nouæ legis lator, in qua vocans ad præmia, dedit præcepta, instituit sacramenta. Christus enim verbum Patris cum sit summæ bonitatis, & summæ veritatis, ratione summæ bonitatis promisit præmia beatificantia: ratione veritatis dedit præcepta dirigentia, ratione virtutis instituit sacramenta adiuuantia, vt sic per sacramenta reparetur virtus ad implenda præcepta, & per præcepta perueniatur ad præmia. Instituit autem sacramenta in verbis, & elementis, vt ait Augustinus: Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum, & est ibi elementum pro materia, & forma verborum pro forma. Ad hoc vero instituta sunt sacramenta in verbis & elementis, vt haberent euidentiam significandi, & efficaciam sanctificandi: quia dum elementa oculis, & verba auribus se offerunt, qui sunt duo sensus præcipue cognoscitiui, dant euidentiā significationis. Deinde verba sanctificant elementa, vt plenior fiat humanæ creationis efficacia.

Aug. tract. 80. in Ioan. post med. tom. 9.

Instituit autem Deus sacramenta diuersimode: quædam, scilicet ante aduentum suum, vt matrimonium, & pœnitentiam. Sed hæc duo confirmauit, & consummauit in lege Euangelica, dum pœnitentiam prædicauit, & nuptijs interfuit. Alia quinque sacramenta solus Christus initiauit. Confirmationem quidem, paruulis manum imponendo: Vnctionem vero, discipulos ad curandum mittendo, qui infirmos vngebant oleo, sicut dicitur in Marco: Baptismum vero, suscipiendo, deinde formam dando: Ordinem autem, potestatem ligandi & soluendi tribuendo, & conficiendi sacramentum altaris: Eucharistiam autem operando, comparando se grano sinapis: & conficiendo ac dando discipulis imminente passione sacramentum corporis & sanguinis sui. Instituta sunt etiam sacramenta multiplici de causa. Primo propter humiliationem, qua homo quærit salutem inferioribus se subijciendo. Secundo propter eruditionem, qua homo per visibilia ad cognoscenda inuisibilia rapitur. Tertio propter exercitationem, qua homo noxiam declinet occupationem & otium. Quarto propter congruitatem medici ad medicinam, quia cum medicus sit Deus, & homo ægrotus, congruenter medicina debet continere aliquid diuinum, scilicet inuisibilem gratiam, & aliquid humanum, scilicet visibilem gratiæ formam. Quinto propter congruitatem ex parte infirmi, quia cum infirmus sit homo constans ex corpore & spiritu: spiritus autem in corpore non bene capiat spiritualia, nisi in corporalibus, congruum fuit dare medicamenta spiritualia in rebus corporalibus, sicut pilulæ in nebula dantur. Sexto propter augmentationem meriti, multum enim valet ad meritum quando Deo creditur in his, vbi humana ratio non præbet experimentum. Patet ergo ex prædictis quę sit sacramentorū causa efficiens, quia diuina institutio: quæ formalis, quia gratiæ sanctificatio: quæ finalis, quia humanæ infirmitatis curatio.

Mar. 6. b
Matt. 3. d
Rom. 1. c

De effectu sacramentorum nouæ legis. Cap. IV.

EFfectus sacramētorum nouæ legis multiplex est. Primo, a peccato mundant. Secundo in bono conseruant. Tertio, corpori Christi mystico incorporant. Quarto iustificant. Quinto ad futuram vitam præparant. Sexto erudiendo illuminant. Septimo a malo præseruant. Ista patent in septem sacramentis per ordinem. Nam primum operatur baptismus: secundum confirmatio, & sic de alijs. Sacramenta dicuntur vasa gratiæ, & causa: non quòd in eis gratia substantialiter contineatur, vel causaliter efficiatur, cum in sola anima habeat collocari, & a solo Deo infundi: sed quia in illis & per illa gratiam curationis a summo medico Christo oportet hauriri; licet non alligauerit potentiā suam sacramentis, quin & per alias vias gratiam conferre valeat, quando vult.

Sacramenta semper habent sanctificationē veritatis, non semper efficaciā curationis: & hoc non propter defectū ex parte sui, sed ex parte suscipientis: quia gratia nulli datur repugnanti & impugnanti gratiæ fontem. Vnde & sacramenta non sanctificant, nisi digne accedentes, & absque omni fictione. Nonnumquam tamen virtute sacramentorū fit de attrito contritus, ita quòd defectus dignitatis, vel præparationis ex parte suscipientis suppletur virtute diuina in sacramentis contenta, dummodo non accedat sciens in mortali peccato, vel in proposito peccandi. Vnde sciendum quòd quidam suscipiunt sacramentum tantum, vt ficte accedentes: quidam rem tantum, vt qui per contritionem & fidei deuotionem recipiunt gratiam prius, quàm veniant ad sacramenta: quidam & sacramentum & rem suscipiunt, vt digne accedentes.

Sacramentum dicitur a sacrando, & hoc potest intelligi tripliciter: aut sanctitatem efficiendo tantū, aut sanctitatem significando tantum, aut sanctitatem significando & efficiendo simul. Primo modo conuenit ratio sacramenti rebus significatis per sacramenta tam veteris, quàm nouæ legis. Secundo modo conuenit signis veteris legis. Tertio modo conuenit sacramentis nouæ legis. Huiusmodi exemplum habemus in naturis, quia medicina dicitur sanare efficiendo tantum, sed sudor sanat indicando tantum, exercitatio sanat efficiendo, & significando.

Quinque sunt quæ animam iustificant, sed diuersimode. Deus enim iustificat auctoritate, gratia iustificat formaliter expellendo morbum spiritualem, impletio mandatorum iustificat, vt dieta. Sacramenta vero tamquam vasa medicinalia, in quibus confertur gratia. Sacerdos autem ministerio. Exemplum autem horum habemus in curatione morbi corporalis. Deus enim sanat corpus auctoritate, medicina effectiue, dieta conseruatiue, vas medicinæ contentiue. Vnde dicitur vulgariter: Pyxis ista sanauit me, medicus vero sanat vt minister.

De numero sacramentorum. Cap. V.

SAcramenta nouæ legis sunt septem secundum septem diuersitates hominum in Ecclesia. Primum est intrantium, vt baptismus. Secundum pugnantiū, vt confirmatio. Tertium vires resumentium, vt Eucharistia. Quartum resurgentium, vt pœnitentia. Quintum exeuntium, vt extrema vnctio. Sextum ministrantium, vt ordo. Septimum nouos milites introducentium, vt matrimonium.

Sacramenta figurata sunt in septem signaculis, quibus fuit veteris testamenti pagina sigillata, quæ agnus qui habet clauem Dauid, qui claudit & nemo aperit, reserauit. Item in septem tubis quibus Angeli cecinerunt. Item septem stellis, quas habebat similis filio hominis in dextera sua. Item in septem panibus quibus Dominus turbam satiauit. Item in septem oculis super vnum lapidem. Item in septem lucernis tabernaculi superpositis candelabro. Item in septem lotionibus Naaman.

Apoc. 3. b. & 5. a
Mat. 15 d
Zach. 3. d
Num. 8. a
4. Reg. 5. d

Sacramenta sunt septem, quæ disponunt ad septem virtutes habendas. Nam baptismus est sacramentum fidei. Confirmatio spei. Eucharistia charitatis. Pœnitentia iustitiæ. Extrema vnctio perseuerātiæ: quæ est fortitudinis complementum. Ordo prudentiæ. Matrimonium temperantiæ. Alia etiam ratio numeri sacramentorū est, quia ordinantur contra triplicem culpam, & contra quadruplicem pœnam. Vnde baptismus ordinatur contra peccatum originale. Pœnitentia contra mortale. Extrema vnctio contra veniale. Ordo contra ignorantiam. Eucharistia contra malitiam. Confirmatio contra impotentiam. Matrimonium contra concupiscentiam, quam temperat &

rat & excusat. Alia adhuc ratio numeri, qua sacramenta sunt causa sanatiua morbi spiritualis ad modum corporalium. Medicina vero corporalis quadruplex est; scilicet curatiua, conseruatiua, præseruatiua, & melioratiua. Simili modo & sacramenta curant. Baptismus curat simul, & totaliter. Pœnitentia vero curat paulatim quantum ad pœnam, quousque nullius pœnæ homo debitor sit. Extrema vnctio curat a morbis leuioribus, scilicet a venialibus, sicut baptismus, & pœnitentia curat a letalibus. Sic ergo prædicta tria sacraméta sunt quasi medicina curatiua. Confirmatio autem est medicina conseruatiua sanitatis spiritualis, in qua datur Spiritus sanctus ad robur & conseruationem gratię datæ in baptismo. Matrimonium est medicina præseruatiua. Ordo est medicina melioratiua, in quo augmentatur gratia. Eucharistia hæc omnia simul facit. Curat enim venialia, quæ sunt occasio ruinæ maioris: conseruat enim gratiam inuentam in homine, & augmentum, sicq. meliorat, & nihilominus a peccato præseruat.

A

B

De potestate dispensationis sacramentorum. Cap. VI.

POtestas dispensationis sacramentorum regulariter spectat solum ad genus humanum. In omnibus sacramentis dispensandis, necessaria est dispensationis intentio, qua quis intendit facere quod Christus instituit ad humanam salutem, vel saltem facere quod facit Ecclesia, in quo clauditur in generali intentio prædicta: quia ipsa Ecclesia sicut sacramenta a Christo accepit, sic ad fidelium salutem dispensat. Rursum quia ordo dignitatis exigit, vt maiora maioribus, & minora minoribus committantur: quædam respiciunt excellentiam dignitatis, vt sacramentum confirmationis & ordinis, vnde confirmatio & ordo conferuntur ab Episcopis. Quædam respiciunt indigentiam necessitatis, vt matrimoniũ & baptismus: quorum vnum generat, alterum vero regenerat: & horum dispensatio etiam personis inferioribus conceditur, maxime in articulo necessitatis, quod dico ratione baptismi. Quædam autem sacramenta sunt quasi media, vt Eucharistia, pœnitentia, & extrema vnctio. Et istorum dispensatio ad solos pertinet sacerdotes, qui sunt quasi medij inter Episcopos, & minores personas constituti.

C

D

Sacramenta dispensari possunt a bonis & malis, a fidelibus & infidelibus, intra Ecclesiam, & extra: quia si dispensari possent tantum a bonis, nullus esset certus de susceptione sacramenti: cum nullus sit certus de bonitate ministri, sicut nec de propria, & semper ita oporteret iterari, & malitia vnius præiudicaret alienæ saluti. Idcirco sacramentorum dispensatio committitur homini nõ ratione sanctitatis, quæ variatur, sed ratione auctoritatis diuinæ, quæ semper manet quantum est de se.

E

Sciendum autem quòd in sacramentis quædã sunt substantialia, quædam vero sacramentalia. Quantum ad substãtialia non plus valet operatio boni ministri, quàm mali: quia Deus ibi operatur vt auctor, homo vero vt minister. Sed in sacramentalibus, vt sunt orationes, plus potest valere operatio boni ministri, quàm mali: hoc est autem per accidens, non per se, idest, quantũ ad alios effectus accidentales, non quantum ad essentiales.

F

Quamuis apud hæreticos sint sacraméta vera, non tamen recipientibus sunt vtilia, nisi ad Ecclesiæ vnitatem redeant. Vnde Augustinus: Ecclesia comparata paradiso iudicat posse baptismum homines foris recipere, sed salutem non tenere. Nam & flumina de paradisi fonte largiter manauerunt, non tamen in Mesopotamia, nec in Ægypto, quo illa flumina peruenerunt, est felicitas vitæ, quæ de paradiso commemoratur,

Aug. lib. 4. de Baptismo contra Donatistas statim in princ. to. 7.

De triplici statu fidelium. Cap. VII.

TRiplex est status fidelium in acie Ecclesiasticæ hierarchiæ, scilicet fidei genitæ, fidei roboratæ, & fidei multiplicatæ. Per primum fit distinctio fidelium ab incredulis in baptismo, per secundum fit distinctio fortium ab infirmis, & hoc in confirmatione, per tertium fit distinctio clericorum a laicis, per sacramentum ordinis. Hinc est quòd hæc tria sacramenta characteres imprimunt, per quos indelebiliter impressos semper distinguuntur: vnde nullatenus iterari possunt. Character ergo baptismalis incipientium est, confirmationis vero proficientium, sed ordinis perfectorum.

Prædicta triplex distinctio fit ad similitudinem distinctionis alicuius exercitus, Prima est communis, scilicet totius exercitus ab alio exercitu, & hæc fit principaliter per baptismum. Secunda est specialis, scilicet militũ a popularibus, hæc autem fit per confirmationem. Tertia est specialissima, scilicet ducum militumve ab vtrisque, & hæc fit per sacramẽtum ordinis. Præterea quia character est signum distinctiuum spirituale & indelebile, ideo non confertur in sacramentis, quæ solent iterari, sicut est pœnitentia, matrimonium & huiusmodi.

Notandũ ergo quòd character baptismalis est omnium characterum aliorum fundamentum, & ideo illo non habito non possunt ceteri characteres imprimi: vnde si quis ordinatur non baptizatus, nihil prorsus agitur.

Quãuis tria sacramenta sint, vt dictũ est, quæ propter characteris impressionẽ non iterãtur, tamen commune est hoc omnibus sacramentis, non iterari circa eandem personam, & materiam; & ex eadem causa, & hoc est ideo, ne fiat cuntumelia sacramento. Ex hoc enim credi posset, quòd sacramenta prius dispensata essent inefficacia & inepta: licet quædam ex necessitate, & alijs causis iterari possint.

Quædam sunt de sacramentorum substantia, quædam de congruentia. Si ea quæ sunt de substantia omittantur, euacuantur sacramenta, & sunt iteranda. Omissione vero illorum, quæ sunt de congruentia, non euacuantur sacramenta.

De institutione sacramentorum. Cap. VIII.

AB initio instituta sunt sacramenta ad curationem hominum, & semper cum morbo cucurrerunt. In lege enim naturæ fuerunt oblationes, sacrificia, & decimationes. In lege autem scripta introducta est circumcisio, & adiuncta est expiatio, atque superaddita oblationum & sacrificiorum multiformis distinctio. In lege autem noua statuta sunt sacramenta numero pauciora, vtilitate potiora, virtute efficaciora, præeminentia digniora, atque significatione euidentiora: in quibus est impletio simul & euacuatio omnium prædictorum, sicut ait Hugo de sancto Victore. Primi temporis sacramenta fuerunt sicut vmbra, medij temporis sicut imago, siue figura, postremi vero temporis, scilicet gratiæ, sicut corpus, quod intra se veritatem continet & gratiam, quam significatione repræsentant, & principaliter conferunt & promittunt. Prædicta patent, quia eiusdem mundationis similitudo est in oblatione legis naturę, sed occulte inuenitur. In circumcisione vero euidentius aliquantulum exprimitur, per baptismum autem manifestius declaratur. Item sacraméta veteris legis nutriebant paruulos, exercebant perfectos, & duros onerando domabant. Sed hæc sacramenta nouæ legis conferunt. quæ vetera de longinquo monstrabãt. Vnde priora sacramenta præparauerunt, & perduxerunt ad noua, sicut via ad terminum, sicut figura ad veritatem, & sicut imperfectum ad perfectum. Est & alia differentia, quia commune est omnibus sacramentis

Hugo de sacram. fid. lib. 1. par. 8. cap. 12.

mentis conſiſtunt in rebus ſenſibilibus, inuiſibilem tamen gratiam ſignificantibus: ſed ſpeciale eſt ſacramentis nouæ legis, quòd conſiſtant etiam, & in rebus. Item ſacramenta nouæ legis efficiunt quod figurant, ſed hoc non faciunt ſacramenta veteris legis. Item ſacramenta nouæ legis iuſtificant & quantum ad opus operatum, & quantum ad opus operans: ſed ſacraméta veteris legis iuſtificant ſolum quantum ad opus operans, quia non valebãt facientibus, niſi quantum illorum charitas & deuotio fidei ſe extendebat. Hoc non intelligitur de circumciſione, quæ cum non fuerit in lege data, nequaquam inter legalia computatur: quia ipſa in paruulis tollebat originale peccatum, & gratiam conferebat, quod non faciebant legalia. Item in lege diſtinguebat populum Dei ab alijs gentibus, ſicut modo diſtinguit character baptiſmatis. Item legalia, ſecundum Auguſtinum, fuerunt ante paſſionem Domini viua, & ſtatim poſt paſſioné mortua, & poſtquam claruit veritas Euangelij fuerunt omnino ſepulta. Noſtra vero ſacramenta vſque ad finem ſemper in ſuo vigore manebunt.

Aug. epiſt. 19. ad Hieron. to. 2.

De ſacramento baptiſmi. Cap. IX.

BAptiſmus eſt ianua omnium ſacramentorũ, quia nulli confertur in Eccleſia aliud ſacramẽtum ante ipſum. De ſubſtantia baptiſmi ſunt quinque. Primum eſt expreſſio formę vocalis a Deo inſtitutę, quæ eſt hæc: Ego te baptizo, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, abſque omiſſione vel additione dictionis, abſque præpoſteratione ordinis, & abſque commutatione nominis: his enim quattuor modis forma verborum violatur, ſcilicet omiſſione, additione, tranſpoſitione, & commutatione, idest, ſi ponitur loco Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, nomen potentis, ſapientis, & benigni: quia in quocunque idiomate baptizetur, non debent poni appropriata tribus perſonis, ſed expreſſa nomina perſonarum. Similiter loco verbi, baptizo, non debet dici, mergo, vel intingo. Secundum eſt ablutio per elementum aquæ cuiuſlibet, vel maris, vel fontis, vel fluminis, ſiue frigidæ, vel calidæ in toto corpore facienda, vel ſaltem in digniori parte, ſcilicet in capite. Tertium eſt quòd immerſio iſta fiat ab vno, & in eodem tempore quando forma verborum exprimitur, ita quòd non vnus puerum immergat, & alius verba proferat. Quartum eſt intentio vel ſpecialis, vel generalis. Specialis autem intentio eſt, vt iſte baptizandus mundetur. Generalis autem eſt facere illud quod facit Eccleſia. Intentio quoque illius requiritur qui eſt baptizandus, ſi eſt adultus, quia qui inuiti baptizantur, non recipiunt ſacramentum. Quintum eſt fides ipſius baptizandi: quia in adultis requiritur fides propria, ſed in paruulis aliena: quia paruuli in fide Eccleſiæ baptizantur.

Baptiſmus merito fit in aqua, & non in alio liquore: quia cum homo per peccatum primi parentis incurrit immunditiam & ignorantiam, & concupiſcentiam, per baptiſmum ab his tribus liberatur. Et hoc notatur in proprietatibus aquæ, ſcilicet puritate, perſpicuitate & frigiditate. Nam baptiſmalis aqua ſua puritate nos mundat, ſua perſpicuitate illuminat, atque ſua frigiditate ab æſtu concupiſcentiæ nos temperat. Item baptiſmus fit in aqua, ne quem inopia excuſaret, & ne propter defectum homines ſalutis periculum incurrerent, ſi in alio aliquo liquore fieret: & vt inueniatur apud omnes communis baptiſmi materia.

Triplex autem eſt baptiſmus, ſcilicet fluminis, flaminis, & ſanguinis. Inter hos talis eſt differentia, quia baptiſmus fluminis a tota pœna liberat, & a culpa, & gratiam in habitu infundit, & characterem imprimit. Baptiſmus flaminis delet culpam non ſemel tantum, ſed pluries, & habet gratiam in vſu, in quo conſiſtit meritum. Baptiſmus ſanguinis liberat ab omni tentatione, & confert ſtatim præmium, quia proprium eſt martyrum ſtatim euolare. Ex his patet quis ſit melior inter hos baptiſmos, quia ſe habent, vt excedentia & exceſſa.

In baptiſmo quoddam eſt ſacramentum tantum, vt ablutio exterior: quoddam eſt res tantum, vt gratia interior: quoddam res, & ſacramentum, vt character. Octo ſunt de ſollemnitate baptiſmi, quæ non ſunt de ſubſtantia. Vnde verſus:

Sal, oleum, chriſma, cereus, chriſmale, ſaliua,
Flatus, virtutem baptiſmatis iſta figurant:
Hæc cum patrinis non mutant eſſe, ſed ornant.

In quattuor locis inungitur baptizandus, ſcilicet in fronte, vt fidem publice proteſtetur. In vertice, vt agenda ab eo ſubtilius intelligantur. Inter ſcapulas, vt iugum Chriſti ſuauius portetur. In pectore, vt dulci corde Deus diligatur.

Baptiſmus fuit materialiter inſtitutus, quãdo Chriſtus baptizatus fuit: formaliter, quando dixit: Ite, docete omnes gentes, &cet. finaliter, quando dixit Nicodemo: Niſi quis renatus fuerit, &c. effectiue, quando Chriſtus paſſus eſt. *Mat. 3. d* *Mat. vlt. d* *Ioan. 3. a*

Effectus baptiſmi multiplex eſt. Ad alia ſacramenta præparat, quia baptiſmus eſt ſacramentum intrantium. A peccato mundat quod ſignificatum eſt in mari rubro, vbi ſubmerſi ſunt Ægyptij, ſed filij Iſrael exierunt ſecuri. Nota quòd in baptiſmo deletur originalis peccati macula: fomes vero non tollitur, ſed remittitur. Pœnam relaxat. Vnde pueri induuntur veſte candida. Rationalem illuminat. Vnde ponitur ſal in ore. Concupiſcibilem ad bonum inflammat, vnde datur candela puero. Iraſcibilem confortat. Vnde Iſrael vicit Amalech poſt tranſitum maris rubri. Gratiam tribuit: quod figuratum eſt per columbam, quæ ſedit ſuper Ieſum baptizatum. Characterem imprimit: hoc figuratur per mare vitreũ in Apocalypſi: Fomitem mitigat, quod ſignificat aquæ frigiditas. Communionem Eccleſiæ præſtat, ſicut Hieremias circumciſus fuit, quamuis ſanctificatus fuerit in vtero. A ſatisfactione exteriori liberat, quia non requirit gemitum, neque planctum intellige exteriorem, non interiorem: nam interior requiritur in adulto, ſcilicet contritio. Poteſtatem diaboli minuit: quod ſignificat exſufflatio. Ianuam cæli aperit, quod ſignificatum eſt quãdo Chriſto baptizato aperti ſunt cæli. Et notandum quòd paſſio Chriſti aperuit ianuam cæli per cauſam meritoriam, & ſatisfactoriam generalem. Baptiſmus autem aperit per cauſam efficientem ſingularem. Facit enim iſtum hominem ſingularem euolare. Os ad laudandum, & aures ad audiendum aperit. Vnde ponitur ſaliua in aure pueri. Templum Chriſti efficit. Vnde dicitur baptizato: Exi immunde ſpiritus, & da locum Spiritui ſancto. Laudabilem coram Deo reddit. Vnde balſamum eſt in chriſmate. Solent pueri baptizandi vſque ad Paſcha & Pentecoſten, niſi vrgeat neceſſitas, vel timeatur periculum, reſeruari ad ſignificandum quòd in baptiſmo fit reſurrectio ſpiritualis, & quòd gratia Spiritus ſancti datur. Baptiſmus Chriſti, & Ioannis conueniunt in materia, & in modo mergendi: ſed differunt in forma, quia baptiſmus Ioannis tradebatur in nomine venturi. Differunt etiam in effectu, quia baptiſmus Chriſti viuificat, Ioannis autem non. Item in fine, quia baptiſmus Ioannis ad baptiſmum Chriſti inuitabat.

Exo. 14. f *Exo. 18. d* *Mat. 3. d*

De catechiſmo, & exorciſmo. Cap. X.

CAtechiſmus, & exorciſmus tamquam præparatorij præmittuntur in baptiſmo, vt in ipſo gratia efficacius operetur. Tribus de cauſis catechiſmus inſtitutus eſt, primo propter inſtructionem de articulis cõmunibus ad fidei ſuſceptionem: ſecundo propter re-

ter responsionem ad fidei professionem: tertio propter responsionem ad fidei obseruationem. Quia vero adultus peccatum proprium habet, & per se respondere potest, requiruntur hæc ab eo. Paruulus autem quia non habet peccatum actuale, nec per se respondere potest, requiruntur hæc ab eo per vicarium, qui pro ipso respondet de fidei obseruantia. Exorcismus ideo institutus est, vt a baptizando diaboli potestas repellatur. Nam propter peccatum hominis diabolus in hominem potestatem accipit, & etiam in illa, quæ veniunt in vsum hominis. Vnde tam adulti, quàm paruuli exorcizari debēt ad expulsionem diabolicæ potestatis.

De confirmatione. Cap. XI.

CONfirmatio sacramētum est pugnantium, de cuius substantia sex sunt. Duo ex parte sacramenti in se, scilicet materia chrismatis, & forma verborum, quæ talis est, secundum morem magis communem, Signo te signo crucis, confirmo te chrismate salutis; in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Duo ex parte ministri, scilicet dignitas Pontificalis, & intentio debita. Duo ex parte suscipientis, scilicet frons in qua debet fieri chrismatio, & quòd confirmandus sit baptizatus. Vnctio chrismatis triplex fit in tribus sacramentis, quorum diuersitas ex fine accipitur. In baptismo fit in vertice, ad signandum fidei susceptionem, quia vertex est locus cellulæ rationalis. In confirmatione fit in fronte, ad significandum audaciam confessionis: cuius impedimentum est timor & verecundia, quæ specialiter manifestatur in pallore, vel rubore frontis ex propinquitate cellulæ imaginalis. In ordine fit in manibus, ad significandum potestatem consecrandi Dominici corporis sacramentum.

Huius sacramenti multiplex est vtilitas, quia gratiā in baptismo datam cōfirmat. Confirma hoc Deus quod operatus es in nobis, scilicet in baptismo. *Psal. 67. d* Ad militiam spiritualem præparat. Vnde confirmandi tamquam pugiles pugnaturi inunguntur, ne ab inimicis de facili terreantur. Et quia omnes Christiani debent esse in bello Christi, propter hoc omnes debent sacramentum hoc accipere, vt facilius possint contra mundum, carnem & diabolum pugnare. Ad confessionem constantem nominis Christi animat, quoniam oportet verum Deum, & verum hominem confiteri. Primo, vt confiteamur eum secundum diuinam naturam Patri, & Spiritui sancto æqualem. Secundo, vt confiteamur eum secundum humanam naturam, crucis pertulisse supplicium. Primum apparet in forma Verborum in Trinitatis expressione, secundum claret in fronte crucis signatione. Intus & extra spirituali decore nos ornat. Intus quidem per conscientię puritatem: sed extra per odorem bonæ famæ. Et hęc duo significantur in chrismate quod conficitur ex oleo propter primum, & ex balsamo propter secūdum. In bonis agendis & malis sustinendis roborat. Datur enim ibi Spiritus sanctus ad robur. Animam & corpus armat. Animam quidem per impressionem characteris contra pusillanimitatis vitium: corpus vero per clypeum crucis contra insultus dæmonum. Contra verecundiam & timorem in confessione nominis Christi audaciam præstat. Primum notatur in chrismatione frontis, qui est locus verecundiæ. Secundū in potestate ministri. Pugnantem coronat: quod notatur in vitta, quæ circa caput confirmati ligatur. Quædam sunt circa confirmationem quæ non sunt de esse sacramenti, sed de bene esse, quæ sunt hæc: Quòd ieiunis, & a ieiuno detur: quòd per aliquem Episcopo præsentetur, qui etiam patrinus efficitur, quòd vitta capiti circumligetur. Per istud sacramentum fiunt fideles pleni Christiani. Plenitudine dico copiæ: qui tamen in baptismo pleni facti sunt plenitudine sufficientiæ.

Sacramenta se habent in dignitate, vt excedentia, & excessa. Nam Eucharistia præeminet in esse, Baptismus in effectu, Matrimonium in mysterio, quia significat coniunctionem Christi & Ecclesię, Confirmatio in dignitate ministri, quia non confertur nisi ab Episcopis. Pœnitentia in frequenti peccatorum remissione, & sic de alijs sacramentis.

De sacramento Eucharistiæ. Cap. XII.

EVcharistia est sacramētum charitatis tam diuinæ, quàm nostræ: quia Deus in hoc sacramento magnæ dilectionis nobis signum ostendit, & nostræ dilectionis affectum per idem sacramentum specialiter erga se inflammauit. De substantia huius sacramenti sunt quattuor. Primum est, quòd consecrans Eucharistiam sit sacerdos. Secundum, species panis & vini. Tertium, intentio consecrantis. Quartum est forma verborum, videlicet, Hoc est enim corpus meum. *Luc. 22. b* Et ista super calicem. Hic est enim calix, &c. *1. Cor. 11. e*

Ad plenius intelligendum ista, nota circa intentionem, quòd aliud est intentio, aliud attentio: quia intentio semper est necessaria, vel specialis, vel generalis, sicut dictum est de baptismo. Attentio autem non est de substantia, sicut quando mens rapitur in prolatione verborum ad alia, quod quandoque contingit ex infirmitate, quandoque ex negligentia, vel incuria, & tunc est peccatum. Sciendum præterea quòd non solum requiritur intentio consecrātis, sed etiam intentio istud sacramentum instituentis. Vnde si aliquis sacerdos staret in foro, & super omnes panes formam verborū proferret, etiam cum intentione consecrandi, non fieret ibi transubstantiatio: & hoc non esset propter defectum virtutis verborum, cum vna vice sacerdos possit consecrare tot hostias, quot toti mundo sufficerent, si esset necessarium Ecclesiæ, sed propter defectum intentionis illius, qui hoc sacramentum instituit, qui nō intendit quòd cum tali ludibrio, vel stultitia fieret consecratio, sed pro vtilitate, vel necessitate Ecclesiæ generalis, vel particularis.

Circa formam quoque verborum sciendum quòd cum dicitur, Hoc est enim corpus meum, ista coniunctio enim, non est de substantia formæ, sed de bene esse ipsius. vnde omitti non debet. Aliud namque est forma necessaria sine qua non potest transsubstantiatio fieri: aliud forma debita sine qua nō debet fieri. Eodem modo dicendum est de speciebus panis & vini. Vnde nota quòd materia Euchatistiæ alia est necessaria, alia est debita. Materia necessaria Eucharistiæ est panis frumentitius, quia sine illo non potest fieri confectio. Materia vero debita est, quòd panis ille sit azymus, quia licet in fermentato posset confici, tamen hoc non debet fieri, duplici de causa. Prima est, quia panis azymus conuenit institutioni. Christus enim dedit discipulis corpus suum confectum in tali materia. Secunda est, quia talis panis conuenit significato. Christus enim sine omni fermento peccati fuit. Similiter dicendum est de materia calicis: quia alia est materia necessaria, alia debita. Materia necessaria calicis est vinum, quia sanguis Christi non potest in alia materia confici, quàm in vino. Materia vero debita est, quòd aqua vino misceatur, & hoc duplici ratione. Prima, quia talis materia conuenit institutioni. Christus enim sanguinem suum sub tali specie dedit. *Luc. 22. b* Secunda, quia talis materia conuenit etiam significato: quia Ecclesia, quæ per aquam significatur, Christo per fidem & charitatem iungitur.

Sciendum præterea quòd in aceto & agresta non conficitur, quia acetum non est vinum, sed fuit, sicut & agresta non est vinum, sed erit. In confectione autem sanguinis tam modicum aquæ debet admisceri vino, quòd absorberi possit ab illo: alioquin impeditur consecratio si vinum ab aqua vincitur. Istud designat,

designat, quia cum nos ad Christum conuertimur, A non ipse in nos, sed nos in ipsum mutamur: quia corpori eius mystico incorporamur.

Si vna gutta vini imponitur ex aliqua negligentia sanguini, non propter hoc desinit esse sanguis, nec propter admixtionē vinum in sanguinem mutatur, sed vtraque species in sua natura permanet. Sed si de vino multum ponitur ad vnam guttam sanguinis, sicut quandoque fit in ablutione, tunc ibi desinit esse sanguis: quia species illius guttæ sub qua est sanguis, absorbetur a multo vino adiuncto.

Circa Eucharistiam est quoddam sacramentū tantum, vt species panis & vini: quoddam est ibi res tan B tum: vt corpus Christi mysticum, quoddam est ibi res & sacramentum, vt corpus Christi verum, quod traxit de Virgine, istud enim est res primi, & sacramentum secundi.

Sub vtraque specie totus Christus indiuisus est, scilicet corpus & anima, & Deus, ac per hoc vtrobique est vnum & simplicissimum sacramentum. Sub specie namque panis est corpus Christi per conuersionē, & sanguis per connexionem, & anima per coniunctionem, & diuinitas per vnionem. Ista enim quattuor non possunt diuidi, nec ab inuicem separari. Eodem modo dicendum est de sanguine. Præterea Christus sic totus est in tota specie, quòd est in qualibet C parte eius, siue sit integra illa species, siue diuisa: ac per hoc non est ibi vt circumscriptus, vel occupans locū, vel habens situm, vel perceptibilis per aliquem sensum corporeum. Exemplum huius habemus in speculo, quod si diuidatur in multas partes, in qualibet apparet imago, quæ prius apparebat in integro. Item exemplum est de sermone, quem quis multis recitat, quia quilibet auditor recipit illum totum. Vnde quamuis sermo sit vnicus in proferente, totus tamen est in quolibet audiente.

Hostia frangitur in tres partes, propter multas rationes. Primo propter tres personas diuinas in vna D essentia, sic sunt tres partes in diuisione hostiæ, vnus tamen Christus est. Secundo propter tres status Ecclesiæ, scilicet militantium, triumphantium, & in purgatorio ardentium. Tertio propter tres status Christi in quibus fuit, scilicet mortalis, mortuus, & immortalis. Quarto propter tres apertiones in corpore Christi tempore passionis, scilicet manuum, pedum, & lateris. Quinto propter tres substantias in Christo, scilicet diuinitatis, animæ, & corporis.

Gen. 14. d Sacramentum corporis Christi præfiguratum est multipliciter, scilicet in oblatione Melchisedech, in qua figurate habemus formam exteriorem sacramen E ti, & primum effectū, scilicet refectionem: ibi enim præcessit figura spiritualis refectionis in pane & vino;
Exo. 16. d in Eucharistia est refectio spiritualis vitæ in re. Item
Exo. 12. b in manna, vbi figurabatur effectus gratiæ. Item in agno paschali, in quo figurabatur liberatio a seruitute Ægyptiaca. Ita noster agnus est signum liberationis a diabolo. Item in diuersis sacrificijs, de quibus habetur in Leuitico, quibus figurabatur oblatio passionis Christi, vt fuit hostia quo ad reconciliationē, & victima quo ad satisfactionem pro peccatis nostris, & holocaustum quo ad totius corporis sui læsionem. Item in oblatione Manuæ, de quo legitur F
Iudic. 13. d in libro Iudicum, per quam figurabatur in quo debet fieri oblatio, & super quid: quia in fide Iesu Christi,
1. Reg. 14. d qui per petram designatur. Item in virga Ionathæ mellita, vbi figurabatur quis offerre debeat, quia Ionathas: per fauum vero mellis designatur deuotio offerentis. Figura sanguinis Christi fuit vinum ad de-
Cant. 2. a signandum refectionem. Introduxit me Rex in cellam vinariam. Item aqua ad designandum ablutio-
Ezec. 47. a nem. Vnde illud: Vidi aquam egredientem, &cet.
Heb. 9. f Item sanguis ad designandum redemptionem: Sine sanguinis effusione non fit remissio.

De dignitate & excellentia sacramenti Eucharistiæ. Cap. XIII.

Dignitas & excellentia huius sacramenti apparet in multis. Primo, quia sicut iam dictum est, tam ante legem, quàm in lege fuit præfiguratum. Secundo, quia a Prophetis prænunciatum. Panem Ange- *Psal. 77. c*
lorum manducauit homo: ponitur hic præteritum pro futuro prophetali certitudine. Tertio, quia a Christo institutum & hoc dupliciter: scilicet verbo, & facto. Verbo, vt patet in Ioanne: Ego sum, inquit, *Ioan. 6. e*
panis viuus, qui, &c. Facto: Accipite & comedite. *Mat. 26. c*
hoc est, &c. Quarto, quia ab Apostolis obseruatum: Conuenientibus vobis in vnum, &c. Quinto, quia *1. Cor. 11. e*
a summis Pontificibus sollemnizatum, qui ordinauerunt cantum & orationes, locum, & tempus, & vestimenta, & vasa diuersa, quæ omnia sunt ad decorem huius sacramenti.

Maxima dignitas apparet in hoc sacramento, quia cum Christus constet ex tribus substantijs, scilicet deitate, anima, & corpore. Ipsa quidem deitas excellit omnia. Magnus Dominus & laudabilis, &c. *Psal. 47. a*
Item anima eius præcellit omnes animas, cum sit ple- *Ioan. 1. c*
na gratia & veritate, idest, perfectissima in affectiua & cognitiua. Item corpus eius excellit omnia corpora, quòd de sanctificato corpore beatissimæ Virginis fuit sumptum, & diuinitati vnitum: ergo in Christo nobilissimum quod est in cælo, & nobilissimum in terra vnita sunt.

De mirabilibus, quæ sunt in Eucharistia. Cap. XIV.

Mirabilia multa sunt in hoc sacramento: primum est, quòd est ibi corpus Christi in tanta quantitate sicut fuit in cruce, & sicut iam est in cælo, nec tamen excedit terminos illius formæ. Secundum quòd ibi sunt accidentia sine subiecto. Tertium, quia ibi panis ita conuertitur in corpus Christi, quòd non fit materia corporis Christi, nec annihilatur. Quartum quòd corpus Christi non augetur ex multarum hostiarum consecratione, non minuitur ex hostiarum sumptione. Quintum, quòd idem corpus in pluribus locis est sub omnibus hostijs cōsecratis. Sextum, quòd quando diuiditur hostia, non diuiditur corpus, sed sub qualibet parte totus est Christus. Septimum quòd quando tenetur hostia in manibus, & videtur oculis, corpus Christi nec tangitur per se, nec videtur: sed hæc tantummodo circa species sunt. Octauum quia cum desinunt istæ formæ, tunc etiam desinit esse ibi corpus & sanguis Christi. Nonum, quòd cum non sit ibi panis vel vinum, tamen accidentia eundem effectum habent, vt prius, scilicet satiare, inebriare, & huiusmodi.

Nota quòd Deo conuenit esse vbique simpliciter & proprie, creaturæ conuenit esse in vno loco tantum. Corpus vero Christi medio modo se habet. Cum enim sit creatura non debet æquari Creatori in hoc quòd sit vbique. Cum vero sit vnitum deitati, debet in hoc excellere alia corpora, vt simul & semel possit esse in pluribus locis, sub isto videlicet sacramento.

In sacramento Eucharistiæ quoddam est secūdum naturam, vt hoc quòd ibi accidentia sunt in loco determinato. Quoddam est ibi supra naturam, sed non supra intellectum, vt quòd ibi sunt accidentia sine subiecto. Quoddam est ibi supra naturam & intellectum, vt quòd ibi Christus est totus, & tantus quantus fuit in cruce, nec tamen excedit terminos illius paruæ formæ.

De mirabili transsubstātiatione, nota quòd triplex est mutatio. Vna est artificialis, vt quando fit vitrum de cineribus. Alia naturalis, & hæc duplex est, scilicet accidentalis, & substantialis. Accidentalis est quando idem subiectum manet sub diuersis accidentibus sibi

sibi inuicem succedentibus. Substantialis est quando eadem materia manet sub diuersis formis substantialibus: sicut patet in transmutatione elementorum adinuicem. Tertia est mutatio supernaturalis: vt quando nec materia, nec subiectum manet, sed tantum accidentia sine subiecto: & talis mutatio est in transsubstantiatione corporis Christi.

In rerum mutatione potest notari triplex difficultas, vel ex parte termini a quo, vel ex parte termini ad quem, vel ex parte distantiæ terminorum adinuicem. Primo modo creatio est mirabilior omnibus mutationibus, quia est de non ente simpliciter. Secundo modo conuersio panis in corpus Christi est mirabilior omnibus, quia est in ens in actu prius existens. Tertio modo incarnatio Christi est mirabilior quacumque mutatione: quia ibi est vnio infinite distantium.

Guitmũd. de veritate Eucharist. lib. 1. post med. Guitmundus distinguit quadruplicem mutationẽ substantialem. Prima est a non ente in ens, & hæc dicitur generatio. Secunda est ab ente in non ens, vt corruptio. Tertia est ab ente in ens, quod modo non est, sed iam erit, vt productio. Quarta est ab ente in ens iam existens, & talis est conuersio panis in corpus Christi. Hæc mutatio non habet similitudinem in natura, sed est alterationi quasi contraria: quia hic mutatur vna substantia in aliam, & manent eadem accidentia: sed in alteratione e conuerso est, quia ibi mutantur accidentia, & manet eadem substantia: sicut patet in corporalibus, quando de albo fit nigrum: & in spiritualibus, quando fit de iusto impius, vel de ignorante sciens.

Nota quòd hæc præpositio de, multipliciter sumitur. Quandoque enim notat causam, vt cum Christus dicitur conceptus de Spiritu sancto. Quandoque materiam, vt cum dicitur Christus natus de Virgine. Quandoque idemtitatem substantiæ, vt cum dicitur Filius natus de Patre. Quandoque transubstantiationem, vel conuersionem, vt cum dicitur corpus Christi fieri de pane. Quandoque ordinem, vt cum dicitur creatura esse de nihilo.

De effectu in suscipientibus corpus Christi. Cap. XV.

DIgne suscipientes corpus Christi, bonũ multiplex consequũtur. Primum est Christi cõmemoratio. *Mat. 26. c* Hoc facite in meam cõmemorationem, scilicet dilectionis, liberationis, imitationis. Item viuificatio interior, quia nonnumquam per virtutem huius sacramenti fit de attrito contritus. *Gen. 3. d* Vnde sicut in Genesi, lignum vitæ comestum vitam præstabat, sic per hanc gratiam purgamur, illuminamur, perficimur, reficimur, & viuificamur. Et bene redditur vita per cibum, per quem & mors intrauit. Item corporis Christi mystici incorporatio. *August. lib. 7. Confess. c. 10. to. 2.* Vnde dictum Augustini, Non tu me mutabis in te, sed tu mutaberis in me, non intelligitur de vnione corporis mystici de nouo facienda, sed de augenda: non enim vnit dissimilia. *Psal. 22. a* Item spiritualis refectio. In loco pascuæ, &c. Deus enim non tantum instituit sacramentum, quod nos in esse gratiæ generaret, vt baptismum: vel quod genitos roboraret, vt cõfirmationem, verumetiam quod roboratos nutriret, vt Eucharistiæ, propter quod hæc tria sacramenta dantur omnibus, qui ad fidem accedunt. *Psal. 72. b* Item deuotionis augmentatio. Impinguasti in oleo, &c. Nutrimentum enim quod hic datur nobis quantum ad esse gratuitum, in tribus attenditur scilicet in conseruatione deuotionis ad Deum, & dilectionis ad proximum, & delectationis intra nosmetipsos. Item fomitis mitigatio. Psalmus ibi: Super aquam refectionis, &c. *Psal. 22. a* quia sicut aqua refrigerat, sic & istud sacramentum feruorem concupiscentiæ mitigat. *Exo. 16. c* Item collatio gratiæ: Descendente man *Num. 11. b* na descendebat, &c. Item virtutum roboratio: Panis cor hominis confirmet. *Psal. 103. b* Item peccatorum remissio, quia per istum cibum semper fit reparatio deperditi. Vnde quando dicitur in oratione Dominica, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, statim sequitur, Et dimitte nobis debita nostra. Istud intelligitur de venialibus tantum: quia sicut alimentum naturale prodest viuenti, & non mortuo, sic alimentum spirituale. Item contra diabolum armatio. *Psal. 22. b* Parasti in conspectu meo mensam aduersus, &c. Item spei eleuatio. Vnde Apostolus: Quomodo cum illo, &cet. *Rom. 8. f* Item amoris excitatio. Bernardus: Disce Christiane quantum debeas diligere Christum, qui dedit nobis carnem suam in cibũ, sanguinem in potum, animam in pretium, aquam lateris in lauacrum. Item fidei commendatio, quia in hoc sacramento fides eleuatur supra naturam, supra sensum, & supra intellectum. Apostolus: Captiuantes omnem intellectum in obsequium Christi. *2. Cor. 10. b* Item Angelica conuiuatio. Panem Angelorum manducauit homo. *Psal. 77. c* Item regni cælestis collatio: Qui mãducat meam carnem, *Ioan. 6. e* & bibit, &c. Item spiritualis delectatio. Panem de cælo præstitisti eis, &c. *Sap. 16. e* Item intellectus illuminatio. Gustauit Ionathas de melle, & illuminati sunt oculi eius. *1. Reg. 14. d* De effectu Eucharistiæ, dicit Bernardus: Corpus Christi est ægris medicina, peregrinantibus via, debiles confortat, valentes delectat, languorem sanat, sanitatem conseruat. Per hoc fit homo mansuetior ad correctionem, patientior ad laborem, ardentior ad amorem, sagacior ad cautelam, ad obedientiam promptior, ad gratiarum actiones deuotior.

Sicut recte communicantibus multa bona proueniunt, vt dictum est: sic indigne sumentibus corpus Christi multa mala occurrunt. Nullius enim opus placet Deo, nisi placeat ipse prius. Indigna enim cõmunio peccatis hominem illaqueat, damnationem præparat, proximum scandalizat, mentem excæcat, tentationi subiugat, Deum irritat, vitam temporalem breuiat, gratuitis spoliat. De his per ordinem dicitur: *Fiat*, inquit, *mensa eorum coram ipsis, &cet.* *Psal. 68. e* ecce primum. *Et in retributionem*: ecce secundum. *Et in scandalum*: ecce tertium. *Obscurentur oculi eorum ne videant*: ecce quartum. *Et dorsum eorum semper incurua*: ecce quintum. *Effunde super eos iram tuam*: ecce sextum. *Fiat habitatio eorum deserta*: ecce septimum. *In tabernaculis eorum non sit, qui inhabitet*: ecce octauum.

De modo sumendi Eucharistiam. Cap. XVI.

COrpus Christi quattuor modis sumitur. Quidã accipiunt illud spiritualiter tantum, vt qui accipiunt rem sacramenti, idest gratiam, & non ipsum sacramentum corporis Christi. De hoc modo sumendi, dicit Augustinus: Crede, & manducasti, idest, corpori Christi mystico incorporatus es. *Aug. tract. 25. in Ioan. par. 1. post med. to. 9.* Quidam sacramentaliter tantum, vt communicantes in mortali peccato: quia licet Deus sit vbique per essentiam, non tamen per gratiam. Quidam spiritualiter & sacramentaliter, vt qui accipiunt rem, & sacramentũ, vt communicantes in gratia. Quidam neutro modo, vt qui nec rem, nec sacramentum accipiunt, vt hæretici, qui nihil conficiunt. Primi non manducantes manducant, secundi manducantes non manducant, tertij manducantes manducant, quarti non manducantes non manducant.

Circa communionem committitur peccatum tribus modis. Primo cum quis statuto tempore communionem dimittit. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, &c. *Ioan. 6. f* Secundo cum quis suo tempore communicans male accedit. Apostolus: Qui sumit indigne, iudicium sibi manducat & bibit. *1. Cor. 11. g* Tertio cum quis post communionem a peccatis se non custodit: & iste triplex malum incurrit. Primo quia Christũ, quẽ suscepit, ignominiose a se expellit, nam turpius eijcitur,

eijcitur, quàm non admittitur hospes. Secundo quia talis quodammodo similitudinem Iudæ gerit, qui postquã cum Christo cenauit, ipsum tradidit. Sic & Absalom fratrem suum ad conuiuiũ vocauit, & postea occidit. Tertio, quia ordinem honestatis peruertit. Venturo enim reuerentiam exhibet, & præsenti nullam. Vnde similis est illis, qui cum ramis oliuarum, & clamore festiuo obuiauerunt Christo, & ipsum postmodum crucifixerunt.

2.Reg.13.f
Mat.21.a

Qualiter autem ad communionẽ accedendum sit, discere possumus in esu agni paschalis. Comedebant enim Iudæi accinctis renibus, calceatis pedibus, baculos habentes in manibus, cum lactucis agrestibus, & panibus azymis, & festinanter. Per primum significatur puritas castitatis. Sint lumbi præcincti & lucernæ. Per secundum affectus deuotionis. Quàm pulchra es in calceamentis filia principum. Per tertium memoria Dominicæ passionis. In baculo meo transiui Iordanem istum. Per quartum amaritudo contritionis. Cibabis nos pane lacrymarum. Per quintum promptitudo bonæ voluntatis, & operationis. Vidisti hominem velocem in operibus suis, coram regibus stabit.

Exo.12.b
Luc.12.e
Cant.7.a
Gen.32.e
Psal.79.b
Prou.22.d

Item quales debeant esse communicantes, ostenditur in vestibus sacerdotalibus. Requiruntur enim ista, iudicium discretionis, munditia castitatis, mortificatio carnis, constantia fortitudinis, perseuerantia longanimitatis, perfectio charitatis. Primum notatur in superhumerali, secundum in alba, tertium in cinctura, quartum in fanone, siue manipulo, qui portatur in brachio sicut clypeus, quintum in stola, sextum in casula.

Corpus Christi sumitur velatum accidentibus multiplici ratione. Primo propter meritum quantum ad bonos; quia secundum Gregorium, fides non habet meritum, cui humana ratio præstat experimentum. Secundo propter indignitatem, quo ad malos. Exemplum de Bethsamitis, qui percussi sunt, quia arcam Domini viderunt. Tertio propter imbecillitatem quantum ad omnes. Non enim possemus videre claritatem corporis Christi glorificati. Exemplum de Moyse, in cuius faciem non poterant intendere filij Israel quando resplenduit. Quarto propter vitandum horrorem crudelitatis, qui fieret si Christi carnem dentibus attrectaremus.

Greg. homil. 26. in Euang. statim a prin.
1.Reg.6.d
Exo.34.d

Tres sunt causæ quare laicis non datur istud sacramentum sub duplici specie. Prima est, quia possent credere, quòd totus Christus non esset sub vtraque specie. Secunda, propter periculum, quia de facili posset effundi sanguis. Tertia, vt veritas respondeat vmbræ, quia in lege non bibebant etiam offerentes de libamine.

De abstinentia a communione. Cap. XVII.

ABstinent quidam a communione propter culpam propriam, & aliqui sine culpa mortali, sed propter sacramenti reuerentiam, sicut qui sentiunt se minus mundos carne, vel mente, vel etiam indeuotos: & isti bene faciunt, dummodo possint iuste & sine aliorum scandalo supersedere. Vbi enim non instat necessitas, consulendum est talibus, vt de communione expectent quousque parati, & deuoti ac circumspecti possint accedere. Nulla tamen necessitas debet compellere, vt aliquis in peccato mortali existens scienter communicet.

Peccatum facit indignum communione tribus modis, aut in habitu, vt quando quis accedit non contritus de peccato præterito & incõfessus. Aut in actu, vt quando quis immutat formam sacramenti, & irreuerenter ipsum tractat. Aut in proposito, vt quando habet voluntatem peccandi in futuro.

Potest etiam propter reuerentiam sacramenti exclusio fieri a communione tripliciter. Primo propter reuerentiam sacramenti exterioris, sic excludit pollutio, & immunditia corporalis. Secundo propter reuerentiam rei contentæ sub formis, sic excludit defectus iudicij, & rationis, vt in pueris, & amentibus. Tertio propter reuerentiam rei significatæ, idest, vnitatis corporis mystici, sic excludit vinculum interdicti vel suspensionis, vel excommunicationis etiam iniustæ. Sic igitur propter solam reuerentiam sine omni culpa excluduntur multi a communione. Hoc primo patet in pueris, qui tamen si sunt prope ætatem adultam, scilicet decimum vel duodecimum annum, & apparent in eis signa reuerentiæ, & discretionis, possunt sumere, alias non. Idem patet in furiosis, qui excluduntur sine culpa, qui tamen communicare possunt, quando habent lucida interualla. Item cum quis habet lutosas manus, licet hoc sit sine culpa, tamen pro sola reuerentia non debet tangere corpus Christi.

Tria genera hominum in lege excludebãtur ab esu agni, scilicet incircumcisi, qui significant accedentes irreuerenter ad communionem. Legitur in libro Regum, quòd percussus est Oza, qui tetigit arcam Domini. Item alienigenæ hi significant infideles, de quibus in Genesi: Fera pessima deuorauit filium meũ. Item immundi qui significant habentes peccatũ mortale. De his Propheta: Mundamini, qui fertis vasa Domini. De his tribus nota quòd indigne sumit, qui non sumit reuerenter, vel non catholice, vel habet mortale scienter.

Exo.12.g
2.Reg.6.b
Gen.37.f
Isa.52.d

Qui non communicat suo tempore, multa mala incurrit. Primo, quia talis multiplici vtilitate priuatur, de qua supra dicitur in capitulo, De effectu Eucharistiæ. Si enim Raab saluata est, quia suscepit nuntios Domini, multo magis, qui ipsum suscipit. Secundo, quia constitutionem Ecclesiæ transgreditur: statuit enim Ecclesia quòd qui non communicat in Pascha, viuens ab ingressu Ecclesiæ arceatur, & moriens careat Ecclesiastica sepultura. Tertio, quia maledictionem incurrit. Væ soli, &c. Bene solus est, qui Christum non habet. Quarto, quia vices Deo non rependit. Augustinus: Verecundum est illi hospitium denegare, qui solet omnem pulsantem admittere. Quinto, quia vires spirituales perdit. Quilibet enim qui est sine mortali, est membrum corporis mystici. Membrum autem debet sustentari alimento corporis Christi veri. Alioquin efficitur aridum, sicut corporeum membrum ad quod non transmittitur corporalis cibi nutrimentum.

Iosue 6.d
Eccls.4.e

De officio Missæ. Cap. XXIII.

PRærogatiuas plurimas habet Missa. Primo, quia celebratur a ieiunis. Secundo, quia tantum in Ecclesia, & super altare, nisi quandoque propter necessitatem fiat sub tentorio, vel in alio loco honesto. Tertio, quia oportet celebrantem esse sacerdotem. Quarto, quia oportet eum indutum esse sacris vestibus. Quinto, quia tantummodo fit in die, & non in nocte, nisi in natiuitate Domini. Sexto, quia celebratur accenso lumine, etiam si mille Soles lucerent super terram. Septimo, quia ibi sonant verba diuina, Angelica, & humana. Diuina quidem, cum dicitur vel cantatur, Pater noster, & leguntur verba Domini in Euangelio. Angelica vero, quando dicitur: Gloria in excelsis Deo, &c. Humana autem, vt in collectis, & huiusmodi. Octauo, quia ibi audiuntur tria idiomata nobilissima, scilicet, Hebraicum, vt Sabaoth, & Osanna: Græcum, vt Kyrie eleison: Latinum, vt in alijs, quæ sunt ibi. Nono, quia Missa suo modo tam plena est mysterijs, sicut mare guttis, sicut sol atomis, sicut firmamentum stellis, sicut cælum empyreum Angelis. Decimo, quia sacerdotes in sollemnibus ecclesijs habẽt in Missa sua plures ministros, diaconum, subdiaconum, & acolytos. Vndecimo, quia Ange-

A Angelis ibi existẽtibus sufficit in præsentia tantæ maiestatis esse scholares. Duodecimo, quia ibi est Dominus cæli & terræ.

Officium Missæ moraliter exponitur ita. *Introitus* significat inchoationem boni operis: & duplicatur, quia in nostra inceptione debemus declinare a malo, & facere bonum: *Kyrie eleison* quod nouem vicibus variatur, significat inuocationem misericordiæ Dei, qua nouem modis indigemus: primis tribus modis ad peccatorum remissionem, quæ committimus corde, ore, & opere. Quantum ad contritionem, confessionem, & satisfactionem. Secundis tribus modis
B quantum ad gratiæ collationem, scilicet, fidei, spei, & charitatis. Tertijs tribus modis quantum ad glorificationem, qua gaudebimus in Deo supra nos, intra nos de nobis ipsis, & iuxta nos de proximo. *Gloria in excelsis Deo*, significat gratiarum actionem. *Collecta*, denotant orationem. *Epistola & Euangelium*, nouæ & veteris legis obseruationem. *Graduale & alleluia*, vitæ actiuæ, & contemplatiuæ perfectionem. *Offertorium* contribulati spiritus sacrificium. *Secreta*, significant statum vitæ. *Præfatio* statum patriæ. *Sanctus, Sanctus, Sanctus*, eleuationem Angelorum præsentium. *Canon*, transitum membrorum in corpus Christi mysticum. *Pater noster*, filiationem signi-
C ficat per gratiam. *Agnus Dei*, liberationem per misericordiam, & triplicatur, vt liberemur a malis præteritis, præsentibus, & futuris. *Communio seu complenda* significat boni operis consummationem.

Circa quædam alia quæ sunt in Missa nota significationem allegoricam. Intelligimus enim per *altare* crucem: per *calicem*, sepulchrum: per *patenam*, lapidem superpositum: per *corporale* sindonem, in qua corpus Domini fuit inuolutum.

Nota etiam quòd omnes Missæ sunt æque bonæ quantum ad opus operatum, vna tamen est melior
D altera quantum ad opus operans. Vnde melius est audire Missam boni sacerdotis quàm mali, sicut in mensa corporali eundem cibum iucundius accipimus a mundo ministro, quam ab immundo.

Nota quòd periculosum est si celebrans Missam, cæcutiens vel manus tremulas habens, vel morbum habet, aut delirus, aut idiota est. Vnde talibus est iniungendum quòd abstineant a Missa. Præterea quando aliquis bis est celebraturus Missam, non debet sumere ablutionem in Missa priori, quia ad Missam secundam accederet non ieiunus.

De negligentijs quæ fiunt in Missa. Cap. XIX.

E SI per negligentiam euenerit quòd perlecto canone, nec vinum, nec aqua reperiatur in calice, statim infundi debet vtrumque: & sacerdos iterabit canonem siue consecrationem ab illo loco: *Simili modo*, & perficiet vsque ad finem, ita tamen, vt nec dimittat duas cruces, quæ fieri singulariter super hostiam consueuerunt. Vel melius potest dici quòd aliã hostiam sumat, & canonem a principio incipiat. Quòd si de simplici vino vel aqua fiat consecratio, vinum reputabitur pro consecrato, sed aqua non.

F Si quid de sanguine ceciderit super corporale, vel pallam altaris, vel super albam, vel casulam pars illa rescindatur, & in loco reliquiarum reseruetur, prius tamen extrahatur sacramentum quantum poterit, & sumatur, deinde abluatur & sumatur ablutio.

Si vero super terram, lapidem, vel lignum ceciderit, lingendus, radendus, & extergendus est locus ille, & puluis in sacro loco reponendus.

Porro si in ipsum sanguinem musca, vel aranea ceciderit, vel aliquid aliud tale, quod vix sine vomitu, aut mortis periculo sumi potest, perfundatur & lauetur quàm cautius potest in calice, & ablutionem sumat sacerdos: sed musca siue aranea super piscinam cremetur.

Quod si corpus siue de corpore Christi super pallam altaris ceciderit, vel super aliud vestimentũ, non incidatur, sed vino abluatur, & a ministro sumatur.

Si infirmus corpus Domini reijciat, suscipiatur prout diligentius potest.

D sacramento pœnitentiæ. Cap. XX.

POenitentia est, vt ait Ambrosius, præterita mala plangere, & plangenda iterum non committere. Item Gregorius: Pœnitentia est anteacta mala & peccata flere, & iterum flenda non committere. Circa prædictas diffinitiones nota quòd quædam diffinitiones dantur per essentiam, vt homo est animal rationale mortale. Quædam per causam, vt dies est Sol lucens. Diffinitio autem pœnitentiæ data est per causam, & non per essentiam. Verumtamen pœnitentia diffinitur per duplicem actum, vnum qui est respectu præteriti, scilicet mala præterita plangere: alterum respectu futuri, scilicet plangenda iterum non committere. Primus actus est in re: secundus in proposito.

Amb. I. ser. feria 2. post Dominicã Quadrag. Gregor. homil. 34. in Euang. post med.

Pœnitentia duplex est, quædam interior tantum, & hæc est de iure naturali: quædam exterior, quæ fit ad arbitrium hominis. Prima non est sacramentũ proprie: secunda vero est sacramentum. Non enim pœnitentia per se suscepta dicitur proprie sacramentum Ecclesiæ, cum talis etiam ante baptismum possit fieri, sed pœnitentia iniuncta per ministros Ecclesiæ, sacramentum est. Notandum quoque est, quòd lugere pro proprijs peccatis est actus pœnitentiæ, quę est virtus iustitiæ: sed lugere pro malis alienis, est alterius virtutis, scilicet misericordiæ: lugere vero pro bonis æternis, est actus tertiæ beatitudinis. de qua dicitur: Beati qui lugent, & cetera. *Mat. 5. b*

De duratione pœnitentiæ sciendum est quòd exteriorem non oportet esse perpetuam, sed de interiori distinguitur. Est enim pœnitentia interior secundum habitum: & hæc debet esse perpetua. Alia est secundũ actum, & hanc non oportet esse perpetuam. Semper enim tenetur, quis ad interiorem pœnitentiam habitualem, qua vellet non peccasse, & vult de cetero non peccare. Sed ad exteriorem pœnitentiam non semper tenetur.

Præterea alius est dolor rationalis, qui est peccati detestatio: alius sensualis, qui est passio: & primus dolor semper debet esse in pœnitentia: secundus non est de necessitate. Item quamuis homo non sit certus de peccati remissione, tamen non oportet propter hoc pœnitentiam exteriorem esse perpetuam, quia non exigitur in talibus certitudo scientiæ, sed sufficit certitudo coniecturæ probabilis, vt est quando homo fecit probabiliter quod erat ex parte sui dolendo, confitendo, satisfaciendo, emendando.

Cum in omni sacramento nouę legis sit aliqua materia visibilis elementi, quæ est signum & causa gratiæ, oportet etiam in sacramento pœnitentiæ ita esse, sed tunc materia sensibilis large sumitur pro omni re, siue res illa sit exterior substantia, siue actio humana. vnde secundum hoc in pœnitentia, prout est sacramentum, sunt res & verba: verba quippe in confessione & absolutione sunt, res autem est ipsa actio humana. Ad intelligẽdum ista plenius nota, quòd sicut in medicinis corporalibus quædam consistunt in sola passione curati, vt est sectio vulneris: quædam vero in actione eiusdem, vt est exercitatio corporis: ita in sacramẽtis quædam consistunt in passione eius qui sanctificatur, & non in actione, nisi per accidens, vt baptismus, confirmatio, eucharistia, extrema vnctio, ordo. Quædam vero consistunt essentialiter in actu eius qui sanctificatur, vt alia duo sacramenta, scilicet pœnitentia & matrimonium. In primis ergo quæ sine actu nostro operantur, requiritur exterior materia, quæ significat & causam & rem sacramenti.

In alijs

In alijs vero ipse actus noster est pro materia sensibili. Ex prædictis patere potest quòd in hoc quoddam est sacramentum tantum, vt est actus pœnitentis exterior: quoddam est res tantum, vt remissio peccatorum: quoddam res & sacramentum, vt contritio interior.

a Aug. lib. de Eccles. dog. cap. 54. tom. 3.
b Isid. lib. 2. de sum. bono cap. 16.
c Aug. lib. 50. homil. 41. to. 10.

De qualitate pœnitentiæ. Cap. XXI.

Est enim pœnitentia quędam vera. [a] Augustinus: Pœnitentia vera est, pœnitenda non committere, & commissa deflere. Quædam est falsa. [b] Isidorus: Irrisor est, & non pœnitens, qui adhuc agit quòd B pœniteat. *Psal. 31. a* Quædam est coacta: Conuersus sum in ærumna mea, &c. Quædam est fera. [c] Augustinus: Si tunc pœnites, quando peccare non potes, peccata te *Mat. 27. a* dimiserunt, non tu illa. Quædam iniqua: Iudas pœnitentia ductus, &c. *Sap. 5. a* Quædam desperata: Præ angustia spiritus gementes, dicentes intra se, pœnitentiam agentes. Quædam sancta & meritoria. Bernardus: O felix pœnitentium humilitas. O bona spes confitentium, quàm potens es apud omnipotentem, quàm facile vincis inuincibilem, quàm cito tremendum iudicem conuertis in pijssimum patrem.

Hiere. 6. d Debet pœnitentia esse amara. Planctum vnigeniti C fac tibi. Voluntaria. Augustinus: Cum gaudio debet facere immortalis futurus, quæcumque faceret homo pro differenda morte moriturus. Perfecta. Augustinus: Nulla pœnitentia est sera, dummodo *Eccli. 5. b* sit vera. Accelerata: Ne tardes conuerti ad Dominũ. Hieronymus: Nauiculæ hærenti in solo funem potius *Cant. 5. b* præcide, quàm solue. Perseuerans: Laui pedes meos, *Hieron. ad Heliod. epist. 1.* quomodo inquinabo illos? Fortis. Hieronymus: Licet in limine iaceat pater, licet mater vbera quibus te nutrierat, ostendat, per calcatũ perge patrem, &c. Item resurrectio spiritualis, quæ est pœnitentia, debet esse cum Christo semper victuro, non cum La- D zaro iterum morituro. Pœnitentia debet esse prompta, & non diu dilata. Primo, ne infructuosi simus, *Isa. 5. a* quia diu expectamur. Vnde in Isaia: Expectaui vt faceret vuas, & fecit labruscas. Secundo, quia ad ma- *Gen. 15. a* gna vocamur. Ego ero merces tua magna. Tertio, *Mat. 25. b* ne ab æternis nuptijs excludamur, sicut factum est fatuis virginibus, quæ differebant se præparare. Quar- *Exo. 7. c. et 96. g* to, ne ab hostibus impediamur, sicut filij Israel a Pharaone, ne egrederentur de Ægypto. Quinto, quia relinquere peccatum etiam pœnis compellimur. Gre- *Greg. lib. 3. Dial. c. 38.* gorius: Contemnendus esset hic mundus, etiamsi rebus prosperis abundaret. At cum tot aduersitatibus E animum pulsat, cum tot calamitates ingeminat, quid aliud, quàm vt non ametur, clamat? Sexto, ne blande seducamur, sicut auis per fistulam aucupis, & sicut piscis per escam in hamo, & sicut vrsus per mel. Septimo, ne morte præueniamur. Gregorius: Nihil certius morte, &c. Octauo, ne consuetudine teneamur, sicut arbor de facili non euellitur, cum bene *Hiere. 13. d* radicatur. Numquid Æthiops potest mutare pellem suam, & cetera.

Ad agendam pœnitentiam mouent quattuor: de quibus Bernardus: Nimis durum est cor, quod non emolliunt beneficia, nec terrent supplicia, nec alli- F ciunt promissa, nec castigant flagella.

Impedimenta pœnitentiæ sunt, pusillanimitas aggrediẽdi: tales sunt sicut equus vmbraticus, qui trunco vel vmbra terretur. Pudor confitendi, sed sicut ait Augustinus, verecundia magna pars pœnitentiæ est. Horror satisfaciendi, sed sicut dicit Apostolus: *2. Cor. 4. d* Hoc momentaneum & leue tribulationis, &c. Delectatio peccandi, sed temporale est, quod delectat, æternum, quod cruciat. Spes diu viuendi, sed Do- *Matt. 3. c* minus ait: Securis iam ad radicem arborum posita est. Desperatio gratiam obtinendi, sed contradicit. *Ezec. 18. e. & 33. d* Quacumque hora ingemuerit peccator, &c. Timor recidiuandi. Augustinus: Quando cecidi, erexit me: quando steti, tenuit me: quando iui, duxit me. Ita loquitur de Deo. Exemplum delinquendi, sed stultus est, qui vidit aliquem cadentem in foueam, si non sit in eodem loco cautior. Consuetudo peccandi, si- *Num. 22. e* cut Balaam consuetus monstris non curauit quòd asina loqueretur. Confidentia de Dei misericordia, quòd quando pœnituerit, ipsum recipiet, sed hoc est peccare in Spiritum sanctum. Gregorius: Misericordiam Dei debemus saltem erubescere: si iustitiam eius nolumus formidare.

De effectu pœnitentiæ. Cap. XXII.

Per pœnitentiam absoluitur homo a peccato, restituitur Ecclesiæ, reconciliatur Deo, donis spiritualibus ditatur, de filio diaboli filius Dei efficitur, paradisus Dei aperitur. Hæc est quæ Angelos lætifi- *Luc. 15. e* cat, impium iustificat, amissa bona reuocat, vitam æternam donat, pœnam æternam vitat.

Item pœnitentia est secunda tabula post naufragiũ, ad quam potest homo recurrere, quamdiu est in statu vitæ præsentis, quandocumque, & quotiescumque diuinam misericordiam voluerit implorare. Duplex est enim naufragium, scilicet peccati originalis, & actualis: sed de primo liberamur per tabulam baptismi, quæ virtutem & efficaciam accepit a tabula crucis Christi. De secundo autem liberamur per tabulam pœnitentiæ, quam diuina clementia prouidit homini: quia pro peccato actuali non potest iterum baptizari.

Nota quòd a reatu peccati liberamur per gratiam: a sequelis autem peccatorũ per pœnitentiam, & partes pœnitentiæ: a miseria vero per gloriam. Item nota qualiter opera mortificata viuificentur: quia licet verum sit quòd a priuatione ad habitum non sit regressus in vita naturali, non tamen est verum in vita morali. Nam a priuatione ad habitum voluntarius est regressus, scilicet a morte culpæ ad vitam gratiæ. Vnde dicimus, quòd sicut peccata actualia transeunt actu, & remanent reatu: ita bona opera transeunt actu, & remanent merito. Secundum autem quod manent, dicuntur mortificari, vel viuificari. Bona igitur opera quamdiu sunt coniuncta radici merendi, scilicet charitati, dicuntur viuere: quando autem ab illa separantur, dicuntur mortificari, & quando reuertuntur dicuntur viuificari, quia redeunt ad statum suæ originis, videlicet gratiæ & charitatis, & quia valent ad maiorem radicationem charitatis.

De partibus pœnitentiæ. Cap. XXIII.

Partes pœnitentiæ integrales sunt tres, scilicet contritio, confessio & satisfactio. Quamuis enim complementum peccati possit esse in actu solum oris, & cordis solum, vel trium simul: tamen ad perfectionem pœnitentiæ exigitur horum trium aggregatio: licet ad esse simplex sufficiat contritio in actu, & confessio, & satisfactio in proposito. Non enim in his, quæ habent esse successiuum, exigitur quòd partes integrales sint simul, sed exigitur hoc in toto, quod habet esse permanens.

Quòd autem tres sint partes pœnitentiæ, sic ostenditur: Pœnitentia est quoddam spontaneum iudiciũ, in quo contritio est quasi quædam citatio, vbi sequitur rei ante iudicem spontanea confessio. Deinde sequitur per iudicem impositæ emendæ solutio. Sed in hoc differt iudicium fori a iudicio poli: quia ibi confessus a iure condemnatur, & hic absoluitur.

Alia est partium istarũ sufficientia: quia cum omne peccatum committatur corde, ore, vel opere, iustum est, vt per contrarium curetur, scilicet vt peccator culpam animo detestetur, verbo accuset, & facto puniat. Item per peccatum offendit homo Deũ, Ecclesiam & seipsum, sed per contritionem reconciliatur Deo, per confessionem Ecclesiæ, & per satisfa-

ctionem sibi. Item istæ tres pœnitentiæ partes sunt A tres dietæ, quibus itur ad terram promissionis, de quibus dicitur: Ibimus viam trium dierum. Item istę tres partes significant tres mortuos moraliter, quos Dominus suscitauit: quoniam per contritionem suscitatur puella in domo, per confessionem iuuenis in porta, per satisfactionem Lazarus in sepulchro.

Exo. 3. f
Mat. 9. d
Luc. 7. c
Ioan. 11. f

De contritione, Cap. XXIV.

Contritio est dolor volũtarie pro peccatis assumptus, cum proposito confitendi, & satisfaciendi. Hæc diffinitio magistralis est, & ponitur hic dolor pro genere: voluntarie assumptus, ponitur ad differentiam doloris naturalis, qui non est meritorius, cum non sit in genere moris, sed volũtas tantum ponitur in genere moris. Pro peccatis, ponitur ibi pro materia doloris, ad differentiam doloris inuidiæ, qui est de bono alieno. Sic ergo diffinitur contritio, prout est actus virtutis, sed prout est pars sacramenti pœnitentię, oportet quòd aliquid comparatione ad alias partes addatur, & ideo ponitur, cum proposito confitendi & satisfaciendi. B

Nota quòd cor dicitur durum quando diuinæ inspirationi se tangenti non cedit, sed obuiat, in affectu peccati demorando. Frangi vero dicitur, quando incipit a proposito peccandi resipiscere, licet nondum totaliter conuertatur. Conteri autem dicitur, quando voluntas perfecte ab affectu peccandi resilit. C

In contritione duplex est dolor. Vnus est voluntatis, qui non est aliud quàm peccati displicentia. Alius est sensualis. Primus est de essentia contritionis, & de hoc dolore intelligitur illud: Luctum vnigeniti fac tibi, quia homo ex ratione debet magis velle nũquam peccasse, quàm vnigenitum viuere. Secundus vero dolor non requiritur de contritionis necessitate, sed de eius perfectione: quia talis dolor non est in D nostra potestate.

Hiere. 6. g

Nota etiam quòd contritio potest tantum intendi, quòd non solum culpa, sed etiam tota pœna dimittatur: hoc autem potest fieri dupliciter. Vno modo ex parte charitatis, quæ displicentiam peccati causat: quia quandoque contingit tantum charitatem intendi in actu, quòd contritio inde sequens merebitur absolutionem ab omni pœna. Alio modo fit istud ex parte doloris sensualis, quem voluntas in contritione excitat, quia ille dolor quædam pœna est, quæ tantum potest intendi, quòd sufficiat ad deletionem culpæ, & pœnæ. E

Differentia autem est inter attritionem & contritionem: sicut inter informe & formatum secundum quod dicitur de fide informi & formata. Vtrum autem attritio fiat contritio, distinguendum est, quia contritio dicitur cum gratia tritio, hoc autem potest esse dupliciter. Vno modo per concomitantiam, quia gratia associatur motui existenti in anima, & illum informat, quamuis non eliciat. Alio modo per causam, ita quòd motus a gratia eliciatur. Primo modo attritio fit contritio: quia actus ille simplex manens in anima formatur adueniente gratia, sicut color adueniente luce. Secundo modo impossibile est F quòd attritio fiat contritio.

Sed si quæritur quamdiu quis de peccato dolere debeat: respondeo sicut dicit Hugo de sancto Victore: Deus quando absoluit hominem a vinculo peccati, ligat eum vinculo perpetuæ detestationis. Sed detestatio peccati duplex est: quædam in habitu, ad quam semper tenetur homo etiam post perfectã peccati remissionem: de qua dicit Augustinus, loquens de pœnitente, quòd pœnitens semper doleat, & de dolore gaudeat, & non semper doluisse doleat. Alia detestatio est in actu: ad hanc homo non semper tenetur. Sciendum autem quòd beati, & damnati, & hi qui sunt in purgatorio, non habent contritionem proprie: cuius ratio est quia in contritione proprie sumpta sunt tria, scilicet gratia, dolor, & effectus meriti satisfacientis, in beatis autem non est dolor, in damnatis vero non est gratia, & hi qui sunt in purgatorio non merentur.

Aug. lib. de vera, & fal. pœnit. c. 13. in fi. tom. 4.

De confessione, Cap. XXV.

Confessio est, vt ait Augustinus, per quam morbus latens spe veniæ aperitur. Hæc confessio sacramentalis, quæ est pars pœnitentiæ, conuenienter describitur per materiam, quæ est peccatum: & per actũ, qui est aperire, & per finem, qui est spes veniæ.

Duplex est confessio, quædam est mentalis, quæ fit Deo, & hæc est de iure naturali. Quædam est vocalis, quæ fit homini, & hæc non est de iure naturali. Igitur ante incarnationem Christi sufficiebat confessio mentalis: quia Deus nondum erat homo: sed postquam factus est homo, debet confessio fieri homini vicario Christi. In hoc enim quòd ministris sacramentorũ Christus dedit potestatem ligandi atque soluendi, insinuauit confessionem eis tamquam iudicibus fieri debere. Sic ergo Christus instituit confessionem tacite, sed Apostoli promulgauerunt eam expresse. *Mat. 16. c*

Quamuis igitur in contritione remittatur peccatũ communiter, tamen confessio vocalis est necessaria vel in re, quando habetur opportunitas, vel in proposito, quando articulus necessitatis eam excludit, & non contemptus religionis. Et ista necessitas confitendi post contritionem, non est in tali casu propter necessitatem remedij, cum peccatum iam sit dimissum, sed propter obligationem præcepti.

Confessio & satisfactio necessaria est non solum propter reconciliationem in iudicio Dei, sed etiam in iudicio Ecclesiæ.

Quas etiam circumstãtias teneamur confiteri. Nota quòd circumstantiarum quædam sunt trahẽtes in aliud genus peccati, vt coire cum muliere coniugata, & has tenetur homo confiteri. Quædam sunt aggrauantes in eadem specie, & harum quædam sunt non aggrauantes notabiliter, sicut scientia & huiusmodi: has non tenetur quis confiteri, quia sunt quasi venialia peccata. Quædam sunt aggrauantes notabiliter, & has secundum quosdam tenetur homo confiteri. Non enim sufficit illi, qui accepit centum marchas de alieno, dicere: Ego accepi alienum, cum hoc posset verificari si solum accepisset vnum denarium, secundum alios communius, sed non tutius opinantes, non oportet. Circumstantiæ aggrauantes peccatum notantur his versibus:

Aggrauat ordo, locus, mora, causa, scientia, tempus,
Lucta pusilla, modus, culpa, genus, & status alius,
Conditio, numerus, ætas, & scandala, sexus.

Quamuis peccata alicuius nota sint sacerdoti, tamen oportet ea confiteri, quia non sunt ei nota vt iudici.

Quamdiu possit quis differre confessionem, duæ sunt opiniones. Quidam enim dicunt, quòd peccator debet statim confiteri habita opportunitate sufficienti. Alij communius dicunt, quòd cum confessio sit inter pręcepta affirmatiua, nõ obligat nisi pro loco & tempore. Ecclesia autem determinat in decretalibus, quòd omnis homo cõfiteatur semel in anno, quia tunc quilibet de necessitate communicare tenetur. In casibus tamen quattuor tenetur quis ante hoc tempus confiteri. Vnus est ratione sacramenti, quando quis vult communicare, vel celebrare. Alius ratione periculi, vt si est in periculo mortis. Tertius est ratione conscientiæ, vt si dictat sibi conscientia, quòd statim teneamur. Quartus est ratione dubij, vt si non speraт illo anno amplius habere confessorem, quem modo habet, vel si habet casum de quo potest solus Papa absoluere, & modo habet copiam pœnitentiarij domini Papæ.

Ex. de pœnitentia & remissione c. omnis vtriusque sexus.

Si quæ-

Si quæratur vtrum confessio facta in peccato mortali valeat, dicendum est, quòd confessio est in remedium, & in præceptum. Inquantum est in remedium, non valet in mortali facta, tamen absoluitur homo a præcepto, sicut ficte baptismum suscipiens.

Vtrum confessio sit iteranda? Nota quòd regulariter nullus tenetur confessionem bona fide factam amplius iterare. Sunt tamen quattuor casus in quibus tenetur quis iterare confessionem, quorum duo, sunt propter confessorem, & duo propter confitentem. Primus, si deficit confessori clauis potentiæ, eo quòd non habet potestatem ab illo peccato absoluere. Secundus est, si deficit ei clauis scientiæ, quia nescit discernere. Tertius est si confitens dimidiauit confessionem, oportet enim quòd vni fiat confessio integre omnium, quæ habentur in memoria. Si vero aliqua exciderant a memoria, non ideo debet reputari confessio dimidiata. Quartus est si cōtempsit, seu neglexit, & oblitus est satisfactionem, nam si sciret, & adimplere vellet, non oporteret confessionem iterare.

Si vero aliquis cadat in peccatum postquam bona fide fecit confessionem, quæstio est vtrum teneatur cōfessionem prius factam iterare, & est opinio quòd non in specie, sed in genere: licet aliter dicant quidā.

Nota quòd cōfessio facta per nuntium vel per epistolam, licet sit quoddam opus bonum & meritoriū, tamen inquantum est pars sacramenti pœnitentiæ, non potest sic fieri: quia determinatam habet materiam, scilicet actum sermonis, quo conscientia hominis manifestari consueuit. Vnde sine necessitate non licet aliter confiteri. In necessitate potest defectus per æquipollentem actum suppleri.

De qualitate & effectu confessionis. Cap. XXVI.

QValis debeat esse confessio, notatur his versibus,

Sit simplex, humilis confessio, pura, fidelis,
Vera, frequens, nuda, discreta, libens, verecunda.
Integra, secreta, lacrymabilis, accelerata,
Fortis, & accusans, & sit parere parata.

Ad multa valet confessio: A morte liberat, quia sicut confessio in foro contentioso damnat, sic in spirituali liberat. Vulnera mentis sanat. Hieronymus: Vulnus non intellectum tardius sanatur. Deum homini manifestat. Augustinus: Si nollem confiteri, non me tibi absconderem, sed te mihi. Paradisum aperit. Augustinus: O breue verbum, peccaui, quod portas aperit paradisi. Exemplum in latrone dextro. Peccata tegit. Vnde quædam Glossa: Si homo peccatum detegit, Deus tegit. Misericordiam diuinam emollit. Glossa super illud Psalmi: Delictum meum cognitum tibi feci. Si homo agnoscit, Deus ignoscit. Animum iucundat: In voce exultationis & confessionis, &cet. Intercessores multiplicat. Sacerdotes enim pro suis confessis orant. Conscientiam mundat. Augustinus: Confitendo fit homo de fœdo pulcher. Fœdus diaboli rumpit, sicut cum aliquis secretum alterius detegit. Deo hominem coniungit. Augustinus: Quid propius auribus tuis, quàm confitens cor & vita, quæ est ex fide? In via salutis dirigit. Qui abscondit scelera sua, non dirigetur, &c. Peccatum delet. Dixi confitebor aduersum me, &c. Satisfactionem supplet. Glossa super Matthæo: Iubemur confiteri peccata nostra, vt erubescentiam patiamur pro pœna. Malum præcauet. Exemplum de dente putrido, qui extrahitur ne alij computrescant.

Aug. li. 10. Confess. c. 2. tom. 1. — *Psal. 31. b* — *Psal. 41. a* — *Aug. enar. in Psal. 95. in illa ver. confessio, & pulchr. &c. tom. 8.* — *Psal. 31. b*

Cui debeat fieri confessio. Cap. XXVII.

GEneraliter teneas, quòd confessio debet fieri sacerdoti habenti claues, quæ sunt scientia discernendi, & potestas ligandi, atque soluendi. Sciendum
A autem quòd sicut baptismus est sacramentum necessitatis, ita & pœnitentia. Vnde sicut baptismus duplicem habet ministrum, vnum cui competit baptizare ex officio, scilicet sacerdotem: alium cui committitur dispensatio baptismi ratione necessitatis: ita & minister pœnitentiæ duplex est. Vnus est cui confessio fit ex officio, sicut est sacerdos. Alius qui audiendo confessionem vicem supplere potest sacerdotis in necessitate, vt est laicus. Dicunt tamen aliqui quòd cum deest copia sacerdotis, non oportet confiteri laico, sed sufficit soli Deo.

B Quamuis omnes sacerdotes claues habeant, non tamen possunt omnes ligare & soluere, sicut excommunicati, suspensi, hæretici, & damnati. Hoc autem non est propter defectum ordinis, sed quia non habent materiam debitam, scilicet subditos, qui auferuntur ab eis cum excommunicantur. Possunt tamen tales baptizare, quia hoc est sacramentum necessitatis. Possunt etiam tales Eucharistiam consecrare, quia hoc substantialiter adhæret ordini.

Dicēdum etiam quòd nullus potest absoluere confitentem, nisi proprius sacerdos. Proprius vero sacerdos dicitur sex modis. Primo modo ipse Pastor Ecclesiæ. Secundo, per determinationem superioris, vt
C vicarij. Tertio, per priuilegium quibusdam indultum, vt sunt fratres Prædicatores, & Minores. Quarto, per licentiam proprij sacerdotis, dum tamen non licentietur nisi vir discretus, & honestus, & vere sacerdos. Quinto, propter necessitatem, quia instante mortis periculo quilibet sacerdos potest absoluere. Et peregrini absoluuntur ab illis, apud quos sunt. Sexto propter defectum sui sacerdotis, quando scilicet, est idiota, vel proditor confessionis, vel quando solet mulieres confitentes procari: tunc enim si non inuenit aliquem qui auctoritatem habeat, efficitur ei sacerdos proprius, non quilibet, sed discretus,
D & honestus, & notus, vel ex ordine, vel ex persona.

De sigillo confessionis. Cap. XXVIII.

EA quę geruntur exterius in sacramentis sunt signa rerum, quæ interius contingunt: & ideo confessio, qua quis sacerdoti se subijcit, signum est interioris, qua quis Deo subijcitur. Deus autem peccatum illius qui se sibi per pœnitentiam subijcit, tegit. Vnde oportet de necessitate sacramenti, quòd sacerdos celet confessionem. Sunt & aliæ huius celationis vtilitates: quia per hoc homines magis ad confessionem
E attrahuntur & simplicius peccata confitentur. Sacerdos autem non solum debet celare peccatum quod in confessione recipit, sed etiam omnia alia signa per quæ posset peccator, aut peccatum comprehendi. Potest autem pœnitens facere, vt illud quod sacerdos per confessionem sibi factam sciebat vt Deus, sciat vt homo. Et hoc facit dum licentiat eum ad dicendum: & ideo si dicit, non frangit sigillum confessionis. Si autem quęratur, vtrum id quod scit sacerdos per confessione, & scit alio modo, possit reuelare: super hoc diuersæ sunt opiniones, sed hæc est verior, quia siue sacerdos sciat illud peccatum ante confessionem sibi
F factam, siue post, non tenetur celare, quantum ad id quod scit, vt homo. Nota quòd iste est modus dicendi, dico tibi in confessione: & non clauditur tale dictum sigillo confessionis, quia non seruatur ibi modus confessionis vel ordo.

De satisfactione. Cap. XXIX.

SIcut in bellis & cōtrouersijs restituta amicitia non statim restituitur debitum illati damni, ita post remissionem culpæ in contritione, seu confessione, remanet debitum pœnę satisfactoriæ. Iniungit autem sacerdos quędam ad satisfactionis fundamentum, sicut abstinere a peccato, & restituere ablatum. Quæ-

dam ad satisfactionis expeditionem, vt est vitare consortia malorum. Quædam iniungit ad substantiam satisfactionis, vt ieiunare, vigilare, dare eleemosynam, peregrinari, & huiusmodi opera pœnalia. Quędam iniungit ad perfectionem & securitatem satisfactionis, vt sunt opera supererogationis.

Satisfactio debet respondere culpæ in tribus, scilicet in numero. Lauabo per singulas noctes, &c. In pondere. Augustinus: Libenter debet facere immortalis futurus, quęcumque faceret pro differenda morte moriturus. In mensura. Gregorius: Tanto tempore debet esse amaritudo in pœnitentia, quanto fuit in culpa. Ista tria requiruntur in pœnitentia secundum conuenientiam, non secundum necessitatem. *Psal. 6. b*

De singulis partibus satisfactionis in communi. Cap. XXX.

Satisfactionis quædam sunt partes principales, scilicet oratio, ieiunium, & eleemosyna: quædam vero secundariæ, quæ ad has reducuntur, vt vigiliæ, peregrinationes, disciplinæ. Dicendum ergo quòd omnia opera carnem affligentia reducuntur ad ieiunium, omnia opera vero spiritualia ad orationem, omnia autem opera misericordiæ ad eleemosynam.

Sufficientia partium principalium potest accipi respectu termini a quo est motus satisfactionis, quia per ieiunium reuocamur a concupiscentia carnis, per orationem a superbia vitæ, per eleemosynam a concupiscentia oculorum. Alio modo sumitur ista sufficientia ex parte termini ad quem fit satisfactio, quia per ieiunium ordinatur homo in seipso, per eleemosynam ad proximum, per orationem ad Deum. Tertio modo sumitur hæc sufficientia ex parte materiæ, de qua fit. Per eleemosynam enim fit satisfactio de bonis exterioris substantiæ, per ieiunium de bonis corporis, per orationem de bonis mentis. Quarto modo sumitur hęc sufficientia ex parte modorum satisfaciendi. Fit enim satisfactio tribus modis, vel per punitionem, vel per redemptionem, vel per supplicationem. Primum facimus ieiunando, secundum eleemosynas dando, tertium orando. Quinto sumitur hæc sufficientia ex parte effectus. Per satisfactionem enim tria magna bona nobis proueniunt, scilicet, impetratio gratiæ, remissio pœnæ, expurgatio reliquiarum culpæ. Ad primum videtur valere eleemosyna propter multiplicationem intercessorum, ad secundum ieiunium, ad tertium oratio.

De singulis partibus satisfactionis. Cap. XXXI.

Eleemosyna dupliciter potest accipi, aut intentione subleuandi necessitatem proximi, & sic est opus misericordiæ, aut intentione recompensandi pro debito offensæ diuinæ, & sic est opus iustitiæ. Vnde primo modo proprie pertinet ad meritum vitæ. Secundo modo ad meritum dimissionis pœnæ: quia eleemosyna sic data proprie est satisfactoria.

De ieiunio quoque sciendum est, quòd in carne duo sunt, vnum natura, quæ debet sustentari, & aliud vitium, quod debet domari. Ieiunium ergo quod naturam seruat, & vitium domat, bonum est, & satisfactorium, aliud vero non.

Oratio dupliciter habet fieri, aut pro impetratione bonorum, & sic est pars, vel opus contemplationis: aut pro amotione malorum, & sic est proprie pars satisfactionis.

De iustificatione impij. Cap. XXXII.

Iustificatio impij est motus ab iniustitia ad iustitiã. In iustificatione impij quattuor requiruntur, scilicet motus liberi arbitrij, contritio, infusio gratiæ, & remissio culpæ. Horum prima duo sunt ex parte suscipientis, alia vero ex parte agentis. Prædicta autem quattuor sunt simul tempore, non natura. Prioritas autem & posterioritas, quæ secundum ordinem naturæ est, reducitur aliquo modo ad ordinem causæ & causati. Inter ista vero videtur hic ordo causalitatis esse. Causaliter enim motus liberi arbitrij prior alijs tribus est, quia requiritur consensus voluntatis in huiusmodi mutatione. Voluntas autem & liberum arbitrium sumuntur hic pro eodem. Præterea motus iste appellatur motus liberi arbitrij. Iste quoque motus qui per liberum arbitrium consentit Deo, vt primo motori, vocatur motus fidei: quia habet aliquid cognitionis, & aliquid affectionis sicut fides. Dicamus ergo quòd motus liberi arbitrij, siue motus fidei in Deum, causaliter est prior, quàm motus quo de peccato quis conuertitur: quia sicut in generatione peccati prior est conuersio, quàm auersio, cum conuersio causet auersionem: ita in eius destructione prior est conuersio ad Deum per liberum arbitriũ, quàm auersio a creatura per contritionem de peccato. Quod enim primum est in compositione, vltimum est in resolutione. Isti vero duo motus liberi arbitrij, & contritionis sunt priores, quàm gratia infundatur, quia sunt causa præparatoria vt gratia detur. Quamuis enim Deus sine vlla præparatione possit impium iustificare, tamen requiritur præparatio ex parte nostra: quoniam sicut requiritur præparatio ex parte materiæ in naturali mutatione ad recipiendam formam: ita in mutatione voluntaria, & hoc non est ex impotentia agentis, sed suscipientis. Alia ratio est, quia in iustificatione peccatoris fit introductio vnius formæ & expulsio contrariæ: ideo requiruntur prædicta duo, scilicet motus liberi arbitrij disponens ad gratiæ susceptionem, & contritio, idest, recessus a peccato disponens ad culpæ expulsionem. Gratia vero prius infunditur, quàm culpa remittatur, quia per gratiam culpa remittitur, sicut in introductione formæ prior naturaliter est forma, quæ expellit a parte agentis, quàm illa, quæ expellenda est, remoueri possit.

Qualiter autem iustificatio fiat in instanti, vel successiue, nota distinctionem. Potest enim iustificatio dupliciter accipi, sicut & generatio. Vno modo, vt dicat motum ad iustitiam cum termino eiusdem, & sic fit successiue, vt quando succedit successiua præparatio. Alio modo potest accipi, vt dicat solummodo mutationem sine motu: & hoc modo fit iustificatio in instanti, & hoc triplici ratione. Prima quia fit virtute infinita & simplici, quæ immediate operatur. Secunda est, quia fit in subiecto simplici, scilicet in mente. Tertia est, quia ipsa forma tam quæ expellitur, scilicet culpa, quàm quæ introducitur, scilicet gratia, omnino simplex est. Ad illud quod dicit Augustinus, quòd maius est iustificare impium, quàm creare cælum & terram: dicendum est quòd maius est, quantum ad id quod fit, quia melius est, sed non quo ad modum faciendi. Quamuis enim in iustificatione impij fit resistentia formalis, scilicet contrarij ad contrarium: non tamen est ibi resistentia, qua aliquid resistat agenti, scilicet Deo, cuius virtuti nihil resistere potest. In iustificatione enim impij aliquid est ex parte Dei, & aliquid ex parte peccatoris, & aliquid ex parte Ecclesiæ. Ex parte Dei sunt duo, scilicet misericordia, quæ reatum indulget: & iustitia, quæ emendam aliquantulam exigit vel hic, vel in futuro, scilicet in purgatorio, hæc significatur per binos discipulos, quos misit Dominus in omnem locum, quo erat ipse venturus; tunc quidem corporaliter, nunc autem per gratiam & spiritualiter. Ex parte peccatoris sunt etiam duo, scilicet amor, & dolor: & hi sunt duæ molæ quibus peccatum conteritur, quæ secundum legem non debent diabolo in pignore obligari. Ex parte Ecclesiæ similiter sunt duo, primum est meritum, præcipue Christi, quod est in- *Aug. tract. 72. in Ioan. post med. tom. 9.*

est inexhausibile, & aliorum sanctorum; qui fecerunt opera multa supererogationis, quæ omnia sub potestate clauium sunt posita, vt quod minus est in vno membro Ecclesiæ, compensetur in alio. Vnde si aliquis non est membrum Ecclesiæ, non influit in ipsum meritum prædictum. Secundum est indulgentia, quam dat Ecclesia per Papam & Episcopos: tamen vt ipsa indulgétia tantum valeat, quantum promittitur, exigitur auctoritas & causa, scilicet communis vtilitas ex parte dantis, exigitur etiam fides formata, & obedientia ex parte recipientis, hoc est, vt soluat id propter quod datur.

De pœnitentia venialium. *Cap. XXXIII.*

Poenitentia est remedium institutum ad expiandum peccatum, cui debetur pœna sensibilis, quæ cum debeatur peccato non solum mortali, sed etiam veniali, patet quòd pœnitentia est remedium contra vtrumque, quia non est simpliciter de venialibus, sed de mortalibus, quia pœnitentia introducta est ad reconciliandum amicitiam, quam mortale peccatum tollit. Licet igitur pœnitentia non sit de venialibus simpliciter, tamen est per accidens: & hoc est tribus modis. Primo ratione dubij, vt quando creduntur esse mortalia. Secundo ratione statuti, vt quando homo, qui tenetur confiteri semel in anno, non habet nisi venialia. Tertio ratione periculi, vt quando venialis delectatio ad hoc producta est, quòd nisi homo se auertat ab ea, trahit in mortale.

De remissione autem venialis peccati sciendũ quòd in duobus casibus non remittitur. Primus est, si talis habeat peccatum mortale: quoniam sine mortali numquam dimittitur veniale: licet e conuerso possit fieri, scilicet, quòd mortale dimittatur sine veniali. Cum enim peccatum mortale tollat charitatem, quæ vniuersa delicta operit: constat quòd existenti in peccato mortali nullum veniale remittitur. Secundus est, quando voluntas fixa manet in affectu alicuius peccati venialis determinati, quoniam illud idem tolli non potest, & hoc multiplici ratione. Prima est, quoniam omne peccatũ remissione indiget quoad duo, scilicet, quo ad culpam, & quo ad pœnam: sed non potest esse remissio secunda sine prima, quia quamdiu homo culpam habet, debitor est pœnæ. Culpa autem consistit in deordinatione voluntatis. Vnde voluntas sic manens pertinax reordinari non potest. Alioquin duo opposita simul essent in eodem. Alia ratio est, quia manéte causa non potest tolli effectus, sed voluntas inordinata ad aliquid, est causa venialis peccati; vnde manente voluntate fixa in illo, non remittitur ipsum peccatum veniale.

Sciendum etiam quòd vnum peccatum veniale bene potest dimitti sine alio, quia peccatum mortale quod maioris est adhærentiæ, potest etiam remitti sine veniali. Alia ratio est, quia peccatum mortale ita Deo displicet, quòd facit ipsum peccantem Deo displicere. Sed veniale licet Deo displiceat, cum inordinatum sit, tamen non facit peccatorem Deo displicere: quia per illud non priuatur gratia, sed obnubilatur, inquantum eius processus ad exteriora impeditur: & propter hoc vnum veniale non impedit, quin aliud remitti possit. Tertia ratio est, quia venialia non habent connexionem ad inuicem, nec ex parte auersionis: quia non auertunt a summo bono: nec ex parte conuersionis: & ideo vnum dimitti potest sine alio. Non est autem sic de mortalibus, vbi non dimittitur vnum sine alio, quia connexionem habent ad inuicem ex parte auersionis. Quodlibet enim mortale auertit a Deo, licet non habeant connexionem ex parte conuersionis.

Ex prædictis colligitur quòd aliter se habent mortalia ad inuicem & aliter venialia ad inuicem, & aliter mortalia ad venialia. Mortalia enim sic se habét, A quòd vnum non dimittitur sine altero: venialia vero sic se habent ad inuicem, quòd vnum potest remitti sine altero. Mortalia autem sic se habent ad venialia, quòd mortale remittitur sine veniali, sed non veniale sine mortali. Cuius duplex est ratio. Prima est quia mortale & veniale se habent sicut habitus, & dispositio, sed ablato habitu potest manere dispositio, & non e conuerso. Secunda ratio est, quia mortale opponitur charitati: veniale autem feruori eius: sed sublata charitate tollitur feruor, & non e conuerso.

B *Propter quid dimittatur peccatum veniale.* *Cap. XXXIV.*

Ad peccati venialis remissionem non exigitur nouus charitatis habitus, sed sufficit nouus motus: quia peccatum veniale non tollebat virtutis habitum, sed impediebat ipsius actum.

Notandum autem quòd peccatum veniale non dimittitur contritione, cuius hæc est ratio: quia quamdiu voluntas in aliquo veniali fixa manet, numquam dimittitur; sed voluntaté ab eo auertere quod quis prius volebat, est displicere ei quod voluit, talis autem displicentia dolor contritionis dicitur.

C Sed sciendum quòd contritio potest accipi tripliciter, scilicet vel in actu, vel in habitu, vel medio modo. Contritio in habitu non sufficit ad peccati venialis remissionem: quia tunc quicumque haberet pœnitentiæ virtutis habitum, non posset habere veniale peccatum: & sic veniale peccatũ non posset esse cum gratia. Contritio quoque in actu non semper requiritur, quia sequeretur quòd peccatũ quod quis in memoria non habet, remitti non posset: propter hoc requiritur contritio medio modo, scilicet vt peccatum displiceat actualiter vel explicite, vel implicite. Dico autem implicite, quia talis actus sufficit, quia D displiceret explicite peccatum veniale, si cogitatio ferretur ad illud.

Notãdum etiam quòd tam feruens potest esse motus charitatis in Deum, quòd omnia peccata venialia consumat, etiam sine actuali cogitatione ipsorum; quia quando quis feruenter in Deum fertur, displicet ei quidquid a Deo retardat: & ita licet explicite de peccato veniali non cogitet, tamen in illo motu continetur implicite displicentia peccati venialis, vel vnius, vel omnium.

E Sciendum etiam quòd in contritione de venialibus non exigitur propositum non peccandi venialiter, sicut in contritione de mortali exigitur: sed sufficit quòd displiceat ei peccatum præteritum, & infirmitas qua ad peccatum veniale inclinatur: quamuis ab eo omnino immunis esse nõ possit: ita tamen quòd voluntas non maneat fixa in vno veniali, quia illud sic retentum non dimitteretur in contritione generali, nec in speciali, & hæc est ratio: quia peccata mortalia sunt in potestate nostra, vt vitentur, non solum singula, sed etiam omnia: venialia vero etsi singula vitari possunt, non tamen omnia, quod ex infirmitate naturæ contingit.

F Multa sunt per quę tolluntur peccata venialia, quę per tria comprehenduntur. Primo sunt omnia illa quæ gratiam conferunt, vt omnia sacramenta Ecclesiæ. Secundo, illa quibus impedimenta feruoris & gratiæ tolluntur, sicut est aqua benedicta, quæ virtutem inimici reprimit, & Episcopalis benedictio. Tertio est exercitium humilitatis ex parte nostra, sicut est tunsio pectoris, oratio Dominicalis, eleemosyna, ieiunium, & huiusmodi. Ratio autem horum est, quia cum venialia dimittantur per feruorem charitatis, quæ implicite vel explicite continet omnia illa, quæ nata sunt de se feruorem charitatis excitare, dicuntur venialia peccata dimittere: talia vero sunt omnia, quæ prædicta sunt. Vnde cum secundum quantitatem feruoris sit quantitas remissionis, patet quòd

quòd prout per enumerata maior, vel minor excitatur feruor, qui implicitè, vel explicitè contritionem continet, plura vel pauciora venialia dimittuntur, non tamen semper omnia.

De extrema vnctione. Cap. XXXV.

MEdiator Dei & hominum non solum vocatur Iesus inquantum habet saluare, sed etiam Christus, inquantum habet vnctionis gratiam in alios diffundere. Tribus vicibus inunctus fuit Dauid. Primo
1.Reg.16.c in domo patris sui in signum regni futuri, hæc signi-
2.Reg.2.a ficat vnctionem in baptismo. Secundo in Hebron super Iudam, & postea multa bella habuit: hæc significat vnctionem in confirmatione. Tertio, iterum in
2.Reg.5.a Hebron super omnem Israel, post hanc autem in pace regnauit: hæc significat vnctionem in extremis.

De substantia huius sacramenti sunt quinque: Primum est, quòd hanc vnctionem faciens sit sacerdos. Secundum est, intentio debita. Tertium est, materia debita, scilicet oleum infirmorum. Quartum est, forma verborum, hæc, scilicet: Per istam vnctionem, &c. quam formam dicere debet inungens. Quintum est, locus inungendus, quia fit ad oculos, ad aures, ad nares, ad os, ad lumbos, & ad manus, &c.

In hoc sacramento forma verborum est deprecatiua: quia istud sacramentum debet valere per orationem Ecclesiæ, & per modum suffragij. Datur enim ad effectum, quem homo per propria opera posset consequi, nisi infirmitas impediret. Vnde nota quòd in aliquo sacramento verborum forma non est in so-
Iac.5.c la oratione, nisi in isto. Dicit enim Iacobus: Si quis infirmatur, inducat presbyteros, & orent super eum. In quibusdam vero sacramentis consistit in sola enunciatione verborum virtus, sicut in baptismo. Dixit
Mat.vlt.d enim Dominus: Baptizantes eos, non faciens mentionem de oratione. In aliquo autem sacramento secundum quosdam consistit forma in oratione, & enunciatione: vt in sacramento pœnitentiæ. Consueuerunt enim confessores primo orare, dicentes: Absolutionem, remissionem, &c. & postea dicere: Absoluo te. Cum enim in peccato offendatur Deus & Ecclesia, contra primum merito fit oratio, & contra secundum absolutio. Istud autem sacramentum non datur nisi adultis, qui peccata venialia videntur habere, contra quæ institutum est: nec datur alijs quàm infirmis in periculo mortis constitutis. Sanis autem non datur hoc sacramentum: quia habent aliud remedium paratum, scilicet pœnitentiam: nec datur nisi postulantibus, qui deuotione sursum eriguntur. Et si sæpe infirmatur quis ad mortem, sæpe potest inungi: sed in vna infirmitate non debet quis bis inungi, nisi eadem infirmitas vltra annum protrahatur, ita quòd in vno anno propter eandem infirmitatem nemo bis inungatur.

Effectus huius sacramenti multiplex est, vnus est sanitas, quæ est duplex: vna est principalis, scilicet liberatio ab infirmitate spirituali, quæ contrahitur per peccata venialia, quibus anima debilis efficitur ad exequendum actum gratiæ & gloriæ. Alia est secundaria sanitas, quæ est quasi effectus & signum prioris sanitatis, scilicet sanitas corporalis: & hoc est verum, quando sanitas corporalis expedit sanitati spirituali. Tunc enim istud sacramentum causat vtrumque in suscipiẽtibus digne. Interdum enim vtilis est sanitas corporalis, scilicet ad meritum gloriæ cumulandum. Valet etiam ad deuotionem excitandam, & velociorem transitum ad cælum.

In hoc sacramento, sicut in ceteris, tria sunt: Vnum est sacramentum tantum, scilicet vnctio exterior. Aliud est res tantum, scilicet effectus duplicis sanitatis, vt dictum est. Tertium est sacramentum, & res scilicet quædam vnctio spiritualis interior, idest, mentis iucunditas, & solatium.

De sacramento ordinis. Cap. XXXVI.

QVinque sacramenta, de quibus dictum est, pertinent ad statum personæ: sed duo, de quibus dicendum est, pertinent ad communem statum Ecclesiæ; quia ordo pertinet ad generationem spiritualem: matrimonium vero ad generationem carnalem.

Ordinem præcedit prima tonsura, quia in omni transitu de statu ad statum conueniẽter interponitur aliqua dispositio media. Vnde in transitu a statu laicorum ad statum ministrorum Dei, conueniẽter prima tonsura interponitur. Fit etiam in hac tonsura aliquorum capillorum resecatio in modum coronæ: quia in ministerium illius assumitur, cui seruire, regnare est.

Est itaque duplex signum distinctiuum in ordinatis, scilicet exterius tonsura, & interius character. Ad esse autem ordinis tonsura non præexigitur, sed ad bene esse: quia dispositio congruitatis est ipsa tonsura ad ordinem, non necessitatis.

Hugo de sancto Victore ordinem sic describit: Ordo est signaculum quoddam, in quo potestas spi- Mag. in 4.
ritualis traditur ordinatis, & officium. Hic nota, dist.24.K.
quòd sicut in naturalibus dedit Deus superiora corpora in regimen inferiorum, sic & in spiritualibus quosdam posuit superiores, quosdam inferiores, vt illi potestatem habeant super istos: sicut sunt clerici, qui præsunt in spiritualibus, & principes, ac iudices sæculares, qui præsunt in temporalibus.

De substantia huius sacramenti sunt sex: Primum est potestas ordinis, quia oportet quòd sit Episcopus. Secundum est materia, scilicet vnctio in sacerdotibus, & tactus illorum, quæ tangenda sunt in alijs. Tertium est forma verborum. Quartum est sexus virilis, quia mulier non recipit characterem ordinis. Quintum est intentio recta. Sextum est quòd ordinandus sit baptizatus, quia baptismus est ianua omnium sacramentorum.

Quoddam est hic sacramentum tantum, vt visibile signum, quo potestas traditur. Quoddam est res tantum, scilicet gratia quæ confertur digne recipienti. Quoddam est res & sacramentum, vt character.

Septem sunt ordines, scilicet Ostiarius, Lector, Exorcista, Acolytus, Subdiaconus, Diaconus, & Presbyter, qui omnium ordinum est perfectissimus, & terminus aliorum. Illi autem sunt quasi septem gradus, quibus ascenditur ad thronum Salomonis. Actus ostiariorum est, custodire locum confectionis sacramentorum ab ijs, qui immundi determinati sunt, idest, excommunicatis. Actus lectorum est, legere prophetias. Actus exorcistarum est, arcere dæmones, ne dominentur in corpore nondum baptizati, scilicet per coniurationes. Actus acolytorum est deferre lumen Euangelij in lumine corporali. Actus subdiaconorum est, accipere oblationes ab offerentibus, easq. offerre diacono: legere autem epistolas, non est actus eorũ principalis, sed consequens. Actus diaconorum est, ordinare hostias in altari: legere autem Euangelium, vel prædicare, est actus consequens. Actus presbyterorum est consecrare corpus & sanguinem Christi, & est actus principalis: alius est consequens, scilicet ligare & soluere: per quem actum corpus mysticum præparatur, vt sit aptum & idoneum ad perceptionem corporis Christi veri.

In quolibet ordine character imprimitur: sed quando fiat, nunc dicendum est. Ostiarijs quidem character imprimitur, quando datur eis clauis, & dicitur: Sic agite tamquam rationẽ reddituri Deo de rebus, quæ clauibus istis recluduntur. Lectoribus character imprimitur, cum Episcopus porrigit eis librum, cum debita forma verborum. Exorcistis vero, cum dat eis librum exorcismorum cum debita forma verborum. Acolytis autem in verbis, quæ dicit Episcopus dum dat-

dat eis candelabrum. Subdiaconis imprimitur, quando Episcopus cum forma verborum dat eis calicem vacuum, & cetera vasa quorum vsus est in confectione Eucharistiæ. Diaconis & presbyteris imprimitur, quando Episcopus imponit manum capiti cum verbis ad hoc statutis. A

Prædictos autem ordines Christus exercuit: Ostia-
Mat.21.a rium, quando ementes & vendentes de templo eie-
Ioan.2.c cit. Lectoratum, cum in medio seniorum librum
Luc.4.c Isaiæ aperiens, legit in eo. Exorcistatum, quando
Luc.11.b dæmoniacos sanauit. Acolytatum, quando dixit:
Ioan.8.b Ego sum lux mundi. Subdiaconatum, quando lin-
Ioan.13.a teo se præcinxit, & pedes discipulorum lauit. Dia- B
Mat.26.c conatum, quando in cena corpus & sanguinem suum
Luc.22.d ministrauit discipulis, & dormientes Apostolos ex-
Ioan.10. citauit. Presbyteratum, quando se in ara crucis ob-
Isa.53.c tulit, & quando in cena panem, & vinum in corpus
1.Cor.11.e & sanguinem suum conuertit.

De qualitate ordinandorum. Cap. XXXVII.

QValitas ordinandorum consistit in duobus, scilicet in faciendis, & in euitandis. Facienda sunt hæc: In moribus sit pudicus 43. dist. cap. 6. In habitu honestus 21. quæst. 4. per totum. Cibo & C potu temperatus. Extra de vi. & hon. cler. A crapula. Competenter, quamuis non eminēter litteratus. Extra de elect. cum nobis. Mansuetus, & moderatus 41. dist. cap. 1. & 2. per totum. Tonsuram deferat clericalem Extra de vi. & hon. cler. & dist. 42. Hospitalis 16. quæst. 1. Quoniam. Doctor in prædicatione, dist. 43. Sit rector. Correptor vitiorum per virgam disciplinæ. 86. dist. cap. 3. Exemplum præbeat bonæ vitæ, dist. 23. His igitur. Bonæ famæ dist. 28. Priusquàm. Residentiam faciat in ecclesia sua, vel beneficio, Extra de cler. non residen. per totum. Vnicum sufficiat beneficium habens curam animarum, Extra D de præbendis. De multa. Bonus sit gubernator familiæ 47. dist. in fi.

De necessitate clericis sunt hæc vitanda: Crimen mortalis peccati Extra de tempor. ordin. Extraordinarie. Non litigiosus 46. dist. Ecce, & cap. sequenti. Non cupidus 47. dist. cap. 4. Non lusor. Extra de vi. & hon. cler. Non negotiator. Extra. Ne clerici, vel mon. per totum. Non exerceat venationes clamosas. Extra de cler. venatore per totum. Non sit incontinēs, nec mulieribus cohabitet. Extra de cohabit. cler. & mulie. A nobis. Non sit in cōmessationibus, conuiuijs & fabulis 44. dist. Non intersit spectaculis, nisi E honestis clericorū. Non immisceat se negotijs sæcularibus. Extra. Ne clerici, vel mon. cap. 2. Nec ioculatoribus, & histrionibus. Extra de vi. & hon. cleric. Tabernas debet euitare, nisi in itinere. Extra de vi. & hon. cleric. Horas non debet negligere. Extra de celebr. Miss. cap. 1. Iustum iudicium non debet vendere. 1. quæst. 1. Si quis Episcopus. Ecclesiastica sacramenta non pacto, sed gratis debet dare. Extra de Simonia, Tuam & per totum. Non sit excommunicatus, vel suspēsus, vel irregularis. Extra de sent. excom. Cum illorum. Non apostata. Extra de aposta. cap. vlt. Non simoniacus in ordine, vel beneficio. 1. quæst. 1. F & Extra de simonia per totum. Non sollemniter pœnitens. de pœnitentia dist. 1.

Ante ordinis susceptionem se quilibet per confessionem præparet 24. dist. cap. vlt. In peccato mortali non accedat extra de tempor. ordin. Ad aures. Primam tonsuram non negligat. Nullus ordinetur, nisi examinatio præcedat. 24. dist. per totum. Non accipiantur simul minores ordines cum subdiaconatu, nec etiam simul duo ordines sacri, sed gradatim. Extra de temporibus ordin. litteras. Nec per saltum recipiat quis ordines 52. dist. c. 1. Nec ab alieno Episcopo, sed a suo 30. dist. Perlectis. Nec contra Episcopi prohibitionem, & sine titulo. Extra de vi. & hon. cler. Cum secundum Apostolum. Nec furtiue. Extra de eo. qui furt. ordin. suscep. cap. 1. & vlt. Missam, in qua ordinatur, audiat, & tangat omnia, quæ sunt tangenda, vnusquisque in susceptione sui ordinis 25. dist. Perlectis Non accedat non licentiatus, & præsentatus extra de seruti. cap. vno. Ieiunus a ieiuno suscipiat ordines. extra de tempor. Litteras. Non recipiantur ordines, nec conferantur, nisi temporibus ab Ecclesia institutis. Extra de tempor. ordin. c. 1. & 3.

Multa sunt, quę impediūt promouendū etiam sine culpa, licet non sine causa. Non debet enim promoueri ignotus extra de peregrin. c. 1. Bigamus 26. dist. A cunctis. Neophytus 48. dist. Quoniam. Corpore vitiatus 16. quæst. 1. Legi. Qui non est de legitimo matrimonio natus. extra de fil. presb. cap. Seruus. extra de seru. non ordin. cap. 1. & 2. Obligatus ad ratiocinia quandoque expellitur ab ordinibus. Ex prædictis patet, quòd dignitas clericalis, nec ordines non conferuntur a quolibet, nec cuilibet, nec in quolibet loco, nec in quolibet tempore.

De sacramento matrimonij. Cap. XXXVIII.

MAtrimonium est coniunctio maris & feminæ, indiuiduam vitæ consuetudinem retinens. Matrimoniū per sponsalia initiatur, per consensum animorum expressum per verba de præsenti, ratificatur, per carnalem copulam consummatur, & perficitur.

Ad hoc autem sciēdum quòd duplex est perfectio. Prima est in esse simpliciter, secunda in esse completo: sicut patet in puero, in quo est perfectio, quantum ad esse hominis simpliciter, sed nō est in eo perfectio quantum ad esse completum, secundum quantitatem, & operationem hominis. Eodem modo dicendum est de matrimonio, in quo duplex est perfectio: Prima est quæ facit matrimonium, scilicet consensus animorum per verba de præsenti expressus: & ad hanc non exigitur copula carnalis. Secunda perfectio est quæ matrimonium consummat: & ad hanc exigitur carnalis copula.

Bonum matrimonij triplex est, scilicet fides, vt neuter alieno thoro maculetur. Proles, vt ad cultum Dei nutriatur. Sacramentum vt non dissoluatur. Licet enim Ecclesia possit diuortia propter impedimenta matrimonij facere, numquam tamen potest, nec debet matrimonium quod legitime celebratum est,
dissoluere: quia quos Deus coniunxit homo non po Mat.19.a
test, quantæcumque auctoritatis sit, separare: tamen soluitur matrimonium per mortem.

Sciendum quòd duplex est cōiunctio in matrimonio, & duplex est mors correspondens illi. Est enim coniunctio spiritualis per consensum animorum, quę soluitur per mortem spiritualem, qua homo moritur mundo per religionis ingressum. Alia est coniunctio carnalis per commixtionem sexuum, quæ soluitur per mortem corporalem.

Est autem causa matrimonij quadruplex, scilicet efficiens, vt consensus animorum per verba de præsenti expressus. Materialis vt ipsæ personæ legitimæ. Formalis, vt benedictio, annuli subarratio, & huiusmodi. Finalis duplex est vna principalis, scilicet prolis procreatio, & fornicationis euitatio: quia matrimonium non solum in officium, sed in remedium institutum fuit: licet fuerit primo solum in officium. Alia est secundaria, & illa est multiplex. Vnde versus:

Hostes conciliat, & eo discernitur heres.
Bis ligat, alma notat, ius transfert, auget honorem.

Quadruplex distinguitur matrimonium. Primum est carnale inter virum & mulierem. Secundum est morale inter Deum & animam in Ecclesia militanti per gratiam. Tertium est allegoricum inter Christum & Ecclesiam. Quartum anagogicum inter Deum & animam in Ecclesia triumphante per coniunctionem gloriæ.

Potest

A Poteſt quis accedere ad vxorem ſuam quattuor de cauſis, ſcilicet cauſa prolis, cauſa reddendi debitum, cauſa vitandæ incontinentiæ. Iſtis tribus cauſis non eſt peccatum. Quarto poteſt fieri cauſa explendæ libidinis: & hoc modo peccatum eſt veniale, vel mortale, ſecundum quòd libido eſt venialis, vel mortalis.

Fit autem peccatum in coniugali coitu quinque modis, Vnde verſus:

Quinque modis peccat vxore maritus abutens,
Tempore, mente, loco, conditione, modo.

Nota quòd vxor dimiſſa propter fornicationem, reconciliatur viro multis modis. Vnde verſus:

Vltimo mœchatur, retinet, nec conciliatur,
Abſens proſtituit, ius, fraus reuocant mulierem.

B Tria ſunt ornaméta ſponſæ, ſcilicet annulus in digito, monile in pectore, corona in capite. Primum ſignificat operis puritatem, quia in manu eſt opus. Secundum affectus ſinceritatem, quia in pectore eſt affectus. Tertium contemplationis claritatem, quia in capite eſt perſpicacitas intellectus.

Multis de cauſis beata Virgo fuit deſponſata viro. *Mat. 1. e* Primo, vt deſignaret Eccleſiam deſponſatam Chriſto, quæ ſimiliter eſt virgo. *Luc. 1. c* Secundo, vt Ioſeph teſtis eſſet integerrimæ caſtitatis eius. Tertio, vt per Ioſeph origo eius oſtēderetur, quia per viros genealogia texitur. Quarto, ne infamaretur, ſi generaret non habens maritum. Quinto, ne velut incontinens damnaretur, quia de tribu erat ſacerdotali, & tales comburebantur, aliæ adulteræ lapidabantur. Sexto, vt virgo virili ſolatio ſuſtentaretur. Septimo, vt partus diabolo celaretur. Octauo, ne Iudæi Chriſtum tamquam illegitimum iuſte perſequi viderentur. Nono, ne legi, quæ commendat matrimonium, contrariari Dominus videretur.

Notandum quòd duodecim ſunt impediméta matrimonij. Vnde verſus:

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus diſparitas, vis, ordo, ligamen, honeſtas,
Si ſis affinis, ſi forte coire nequibis,
Hæc ſocianda vetant coniugia, iuncta retractant.

COMPENDII THEOLOGICAE VERITATIS

Liber Septimus

DE VLTIMIS TEMPORIBVS.

CAPITA HVIVS LIBRI.

De fine mundi. Cap. I.

INALE iudicium quædam ſunt antecedentia, quædam concomitantia, quædam ſequentia. Antecedētia iudicium tria ſunt, ſcilicet pœna purgatorij, Eccleſiæ ſuffragia, perſecutio Antichriſti. Concomitantia iudiciū duo ſunt, ſcilicet, conflagratio mundi, & reſurrectio corporum. Conſequentia iudicium duo ſunt, ſcilicet pœna infernalis, & gloria cæleſtis. De quibus per ordinem dicendum.

De purgatorio. Cap. II.

F PVrgatorius ignis corporeus eſt, per quem tantummodo ſpiritus iuſtorum, qui in hac vita non impleuerunt pœnitentiam, neque ſatisfactionem condignam, affliguntur. Hi qui ſunt in purgatorio, ſpem habent euaſionis, quia ſciunt ſe non eſſe in inferno: & tamen propter pœnarum magnitudinem hoc aliquando non aduertunt.

Multę rationes ſunt quare oportet eſſe purgatoriū. Prima eſt, quia ſecundum Auguſtinum, tria ſunt genera hominū. *Aug. in Enchir. c. 10. tom. 3.* Quidam ſunt valde mali, quibus non proſunt Eccleſiæ ſuffragia. Quidam valde boni, quibus

bus non sunt necessaria. Quidam nec valde mali, nec valde boni, qui habent venialia, & his debetur pœna purgatorij. Secunda est, quia sicut summa bonitas non patitur, quòd bonum remaneat irremuneratum, ita summa iustitia non patitur quòd malum remaneat impunitum. Tertia est, quia diuinæ lucis tanta est dignitas, quòd eam soli mundi oculi cernere possunt. Vnde oportet quòd quilibet veniat ad munditiam baptismalem antequam cōspectui diuino præsentetur. Quarta est, quia culpa est offensiua diuinæ maiestatis, & damnosa Ecclesiæ & deformatiua in nobis imaginis diuinæ. Sed offensa requirit punitionem, damnum requirit satisfactionem, & deformatio expurgationem, propter quod necesse est, quòd peccato pœna vel hic, vel alibi respondeat. Quinta est quia contraria contrarijs curantur: sed peccatum oritur ex delectatione: vnde debet per pœnam deleri. Sexta est, quia nulli debet negligentia suffragari: sed si nō puniretur talis, videretur in futuro commodum reportare de negligentia pœnitentiæ dilatæ. Septima est, quia iustum est, vt spiritus, qui contempto summo subiecit se infimo, idest, peccato, subijciatur postea inferioribus, idest, pœnis.

Nota quòd animæ postquam fuerint in igne sufficienter purgatæ, statim euolant ad gloriam, & hoc patet multiplici ratione. Primo, quia post purgationem nulla remanet ad gloriam dissimilitudo in anima, vnde merito illi debet iungi. Secundo, quia ianua cæli illis semper est aperta, qui nullum habent obstaculum. Tertio, quia necesse est illos spiritus, in quibus est charitas sursum eleuās, & nihil retārdans, sursum eleuari ad gloriam. Quarto, quia cum Deus sit pronior ad miserendum, quàm ad puniendum, merito debet purgatos coniungere gloriæ, quos purgandos subiecit pœnæ. Quinto, quia non punit Deus bis in idipsum. Vnde cum iste sufficienter satisfecerit in pœnis ignium, non amplius debet puniri in dilatione præmiorum. Sexto, quia post purgationem non debet talis esse in purgatorio, neque in limbo, quia non est de numero illorum puerorum: neque in inferno, quia non est de numero damnatorum. ergo debet esse in cælo, quia post mortem non sunt alia receptacula animarum. Septimo, quia efficacior est charitas quàm iniquitas; sed iniquitas statim ducit ad supplicia, ergo charitas statim ducit ad præmium. Octauo, quia sicut cessante impedimento corpora grauia feruntur deorsum, & leuia sursum: sic malorum spiritus, remoto carnis onere, statim feruntur ad locum suppliciorum, propter peccati grauitatem: spiritus vero bonorum, si non sit impedimentum alicuius culpæ, vel pœnæ debitæ, statim feruntur ad locum præmiorum.

De acerbitate pœnæ purgatorij. Cap. III.

IN purgatorio duplex est pœna. Vna est damni, de carentia diuinæ visionis. Alia sensus, de afflictione ignis: & quantum ad vtrumque minima pœna purgatorij maior est maxima pœna mundi. Istud patet de pœna damni: quia affectus quo desideratur summum bonum post hanc vitam ab omnibus sanctis, intensior est, quàm aliquis affectus rei temporalis in vita, maxime cum iam tempus habendi aduenerit, ideo carentia eius molestius toleratur. Istud etiam patet de pœna sensus: quia cum dolor non sit essentialiter læsio, sed læsionis sensus: tanto magis dolet anima, quanto magis sentit sensitiuum aliquid. Ideo ab igne in ipsam agente maxime affligitur.

Ratio acerbitatis pœnæ purgatorij hæc est, quia cum Deus magis quærat emendam, quàm pœnam, plus ponderat in pœnitentia virtutem bonæ voluntatis, quàm pœnam afflictionis. Vnde plus ponderat Deus modicam pœnam voluntariā in præsenti, quàm multo maiorem non ita voluntariam in futuro, sicut plus valet modicum auri, quàm multū plumbi. Vnde oportet vt quod ibi deficit in voluntate, hic suppleatur in acerbitate.

De igne qui purgat animas, dupliciter est loquendum, vel quantum ad id, quod primo animas affligit, & sic est corporeus: vel quantum ad quod proxime affligit, & immediate, sic est incorporeus. Primo modo dicitur ignis vere, secundo modo similitudinarie, sicut leo verus, & leo pictus. Vtrumque tangit Gregorius, quando dicit: In eo ardent, dum ardorem vident. *Greg. lib. 4. Dial. c. 29.* Ille autem ignis corporeus dupliciter potest considerari. Primo est instrumentum naturæ, sic agere potest in corpus, & non in animam. Secundo prout instrumentum diuinæ iustitiæ, sic agit in animam, imprimendo illi speciem suam, per quam affligitur, quia violenter illa specie informatur. Sicut enim anima secundum ordinem naturæ vnitur corpori, vt instituat vitam, sic merito secūdum ordinem iustitiæ vnitur igni a quo suscipiat pœnam.

Nota quòd dæmones non puniunt animas in purgatorio, sed illic eas adducunt, vel etiam assistunt, vt communiter dicitur. Ex permissione tamen Dei dæmones in hac vita quandoque bonos affligunt, sed hæc est ratio: quia in præsenti durat pugna inter dæmonem & hominem, quia dæmon habet in eo potestatem exercitij, sed post hanc vitam non sic. Vnde & aër iste caliginosus est assignatus dæmonibus magis propter tentandi officiū quàm propter suppliciū.

De locis pœnalibus vbi sint & quot, require supra lib. 4. cap. de descensu Christi ad inferos. Sciendum tamen de loco purgationis quòd dupliciter assignatur: aut secundum legem cōmunem, & sic est in vno loco in parte inferni circa limbum patrum. Aut secundum dispensationem specialem, & sic purgantur animę aliquando in diuersis locis, in quibus peccauerunt. Hoc autem fit propter aliquam suam reuelationem per suffragia eorum, quibus apparent in illis locis, vel etiam propter aliquam ædificationem viuentium. Ignis autem ille plus, vel minus cruciat, secundum quòd plus, vel minus de combustibili, seu cremabili quisque secum tulit. Oportet enim prius quàm facies Dei videatur, sicut legimus, quòd ligna fœnum, stipula, idest, maiora, minima, mediocria, & venialia totaliter per cremationem consumantur. *1. Cor. 3.* Prædicta vero pœnæ diuersitas non est ex diuersitate ignis ardentis, seu agentis, sed subiecti patientis, sicut sub eodem Sole vnus plus æstuat, alter minus, vt dicit Gregorius. Necesse est autem, vt dicit Augustinus, quòd tantum vrat dolor, quantum hęserat amor, tanto enim quisque torquebitur diutius, quanto affectus eius venialibus adhærebat fortius.

De suffragijs Ecclesiæ. Cap. IV.

SIcut pertinet ad diuinæ iustitiæ seueritatem, bonos propter venialia puniri, ita pertinet ad bonitatem diuinæ misericordiæ eosdem per suffragia releuari. Prosunt ergo suffragia defunctis, non ad meritum vitæ æternæ, sed ad solutionem pœnæ, & hoc, vel ad pœnarum mitigationem, vel ad celeriorem liberationem.

Sunt autem quattuor modi suffragiorum generales, ad quos omnes alij reducuntur, scilicet oratio, ieiunium, eleemosyna, & sacramentum altaris: quorum numerus sic accipitur: quoniam defuncti a pœna absolui possunt duobus modis, scilicet per viā gratiæ, & per viam iustitiæ. Per viam gratiæ dupliciter. Primo per intercessionem publicam capitis, quæ est in oblatione sacramenti altaris. Secundo per intercessionem quasi priuatam membrorum, scilicet per orationes iustorum. Similiter per viam iustitiæ dupliciter: primo per modum redemptionis pœnæ, scilicet in eleemosynarum largitione, secundo per modum solutionis pœnæ, scilicet in ieiuniorum afflictione.

Si autem

Si autem quæritur quando incipiat valere defuncto, A id quod pro se fieri mandauit? Dicendum quòd opus operans, idest, meritum auctoris statim consequitur mortuum de bonis, quę præcepit pro anima sua fieri: sed non opus operatum, idest, fructus ipsius operis, vsquequo fiant: quia primum valet ex merito absoluto, sed secundum ex merito conditionali.

Quorum suffragia prosint, & quibus. Cap. V.

AD hoc quòd valeant suffragia, requiritur aliquid ex parte agentis, & aliquid ex parte mortui recipientis. Ex parte agentis requiritur quòd sit in charitate, B & quòd intentionē suam dirigat ad illos quibus vult, vt opera sua proficiant. Distinguendum est tamen, quòd suffragia per malum possunt fieri dupliciter, vel vt per auctorem, & sic non prosunt nisi forte per accidens, scilicet inquātum per eleemosynas mali hominis excitantur boni pauperes ad orandum pro defunctis: vel vt per ministrū, & hoc dupliciter, quia, vel facit ea minister publicus Dei & Ecclesiæ, sicut quando sacerdos malus celebrat Missam, vel agit exequias mortuorum, & talia semper prosunt, quia malitia ministri non nocet operi boni auctoris: sicut patet in domino iusto dante eleemosynam per seruum C malum. Si vero facit ea, vt minister priuatæ personę, existentis tamen in charitate, siue defuncti, siue alterius, etiam talia prosunt: quia opus illud licet sit mortuum quo ad ministrum, non tamen quo ad auctorē. Si vero malus minister facit aliqua de mandato eius, qui non est in charitate, non prosunt.

Aliquid etiam exigitur ex parte accipientis ad hoc vt suffragia prosint illi. Primum est, quòd ipse sit in charitate. Vnde nō valet his, qui sunt in inferno, quia sunt a corpore Christi mystico separati: vnde nulla spiritualis influētia peruenit ad eos, sicut nec influentia corporalis valet membris a corpore amputatis. Se D cundum est indigentia: vnde non valent beatis, qui non sunt amplius in via, sed in termino, nec possunt ad altiora ascendere: sed potius e conuerso illorum suffragia prosunt nobis. Vtrumque autem est in his, qui sunt in purgatorio, scilicet charitas & indigentia. Vnde sicut potest homo satisfacere pro altero viuēte, qui per se non valet, ita potest etiam pro defuncto.

Nota quòd suffragia prosunt defunctis, sed magis, aut minus pro diuersitate meritorum in mortuis, vel pro charitate viuorum, qui magis sollicitātur pro aliquibus, quàm pro alijs. Illa enim suffragia, quæ specialiter fiunt pro aliquibus, plus valēt illis, quàm alijs, E licet etiam alijs aliquo modo communicētur. Suffragia vero, quę communiter pro defunctis fiunt, quamuis pro modulo suo omnibus prosint, illis tamen amplius, qui dum essent in via, magis meruerunt, vt sibi prodessent. Quamuis autem, vt dictum est, suffragia non prosint ijs qui sunt in cęlo, nec illis qui sunt in inferno, tamen aliquo modo prosunt etiam illis. Vnde nota quòd valent illis, qui sunt in purgatorio, per modum purgationis: valent saluatis, qui sunt in cęlo, per modum coniūctionis, quia multiplicatio saluandorū augmētat gloriam accidentalem. Valent & damnatis in inferno per modū diminutionis: quanto enim plu- F res saluantur per meritum Ecclesiæ, tanto pauciores damnabuntur, & ita minor erit pœna per subtractionem consortij illorū: valent etiam impijs facientibus per modum meriti: quia cum pro paruulis defunctis celebrantur Missæ mortuorum, hoc non fit propter illorum indigētiam, cum statim euolent ad gloriam, sed propter gratiarum actionem.

Vtrum indulgentiæ prosint defunctis. Cap. VI.

PApales indulgentię prosunt defunctis in purgatorio: quod patet, quia crux aliquando datur pro duabus, vel tribus, vel quattuor, vel decē animabus. In Ecclesia enim est thesaurus meritorū tam Christi, quàm perfectorum, de quo solus Papa, qui habet claues huius thesauri, pro necessitate Ecclesiæ potest accipere & dispensare. Alij autem sicut Episcopi, non habent in his potestatem generalem, sed limitatam, & non nisi per summi Pontificis dispensationem. Dicendum ergo quòd Papa proprie non absoluit defunctos a pœna: sed quasi pro eis de communi thesauro Ecclesię soluit: sicut aliter creditor liberat debitorē, dum eum a debito absoluit: & aliter amicus debitoris dum pro eo debitum soluit, sed viuentes vtroque modo absoluit Papa. Illi autem quibus datur indulgentia, nō possunt eam vlterius dare, neque viuis, neque defunctis: & hoc duplici ratione. Primo, quia indulgentia nō est donum collatiuum gratię, sed priuatiuū pœnæ, priuatio cum nihil sit, alijs communicari non potest. Secundo, quia dare indulgentiam auctoritatis est, & iurisdictionis, quam non habent laici, ex eo quòd indulgentiam ab alijs recipiunt: vnde non possunt defunctis impendere indulgentiam per auctoritatem, sed solum boni operis sui suffragium per charitatem, Papa vero potest vtrumque.

De aduentu Antichristi. Cap. VII.

ANtequam Dominus veniat ad iudiciū, regni Ro- **2.Thess.2.a**
mani fiet destructio. Nam sicut dicit Glossa super Apostolum: Prius erit discessio ab vtroque imperio, qua completa aderit Antichristus. Hic ex parentum seminibus concipietur: sed post conceptum descendet spiritus malignus in matris vterum, cuius virtute & operatione deinceps puer nascetur, aletur, adolescet: propter quod & filius perditionis vocabitur. Nascetur autem in Babylonia de tribu Dan, sicut dicit Glossa super Apostolum. Post hoc veniet in Hierusalem, & circumcidet se, dicens Iudęis se esse Christum illis promissum, vnde plebs Iudæa specialiter ei adhærebit, sicut dicit Haymo, super Apocalypsi, donec Enoc, & Elia prædicātibus, qui ex illis fuerint saluandi, ad Christum reuertantur. Angelus bonus deputabitur primo Antichristo ad custodiam: sed quando ita obstinabitur in peccato, quòd dicet se esse Deū, & extollet se super omne id, quod dicitur Deus, aut colitur, sicut dicit Apostolus: tunc primo deseret **2.Thess.2.b**
eum Angelus ex toto, nec habebit eum postmodum ad promotionem, sed ad accusationem.

De vita Antichristi. Cap. VIII.

ANtichristus erit luxuriosus, & in concupiscentijs feminarum, vt habetur in Daniele, in aperto ta- **Dan.11.f**
men per hypocrisim simulabit sanctitatem, vt facilius decipere possit. Cor suum per superbiam magnificabitur, sicut dicit Daniel: Contra principem princi- **Dan.8.g**
pum consurget, idest, cōtra Deum. Et vt dicit Glossa super Danielem, in tantam eleuabitur superbiā, quod **Dan.8.d**
leges & cęrimonias mutare conabitur, vel cursum tēporum. Tantę quoque præsumptionis erit, quòd non putabit se a Deo puniendum, propter hoc quòd iudiciū differtur. Auferentur iudicia tua a facie eius. Erit **Psal.10.b**
etiam blasphemus, sicut in Apocalypsi dicitur. Vnde **Apoc.12.d**
Daniel: Aduersus Deum deorum loquetur magni- **Dan.11.f**
fica. Item ad maiorem Dei contumeliam faciet imaginem suam adorari, & omnes suo charactere signari in manu dextera, & frōtibus suis, sicut habetur in Apocalypsi: Confitebitur enim se verum filium Dei, & fi- **Apoc.13.d**
lium hominis, ita vt in templo Dei sedeat tamquam ipse sit Deus, & se faciet adorari. Iudæi namque tem-
plum quod Romani destruxerunt, reædificabunt. Af- **2.Thess.2.b**
firmabit ante se nullum fuisse Christum, sed Antichristos fuisse, vt dicitur in Glossa, quia sicut in Christo
omnis plenitudo diuinitatis habitat, ita & in Anti- **Coloss.2.b**
christo plenitudo omnis iniquitatis: quia in ipso erit caput omnium malorum diabolus.

De quat-

De quattuor modis quibus decipiet. Cap. IX. A

Gen. 49. e MErito comparatur Antichristus Cerasti, qui est serpẽs cornutus: quia quattuor cornibus armabitur, scilicet, callida persuasione, miraculorũ operatione, donorũ largitione, & tormentorũ exhibitione.

Primus ergo modus subuertendi homines erit callida persuasio. Prædicabit enim legẽ nouam prauam esse, & legem Christi pro posse destruet. Prædicatores enim sui discurrent per vniuersas partes mundi. Impedient quoque apostoli Antichristi, ne scriptura secundum veritatem exponatur a catholicis docto-
2.Tim.4.a ribus, vel fidelibus audiatur: ipsi autem bonos se simu- B labunt, & tamen mala suadebunt.

Secundus modus subuertendi erit per fallacia miracula, quia per artem magicã illa faciet. Vnde Glos-
Apoc.13.b sa super Apocalypsi: Magica arte statuam faciet loqui & futura prædicere, & faciet, sicut dicitur in Apoca-
Apoc.13.d lypsi, ignem de cælo descẽdere in terrã. Glossa, idest, malignum spiritum faciet super eos descẽdere, vt loquatur varijs linguis. Spiritus enim malignus descendet in eos in conspectu hominum, sicut Spiritus sanctus descendit in Apostolos Christi. Vnde iactabunt se esse meliores Apostolis Christi, qui spiritum acceperunt in conclaui. Item per artem magicam simula- C bit se mortuum, & feretur a dæmonibus in aëra, quasi ascendat in cælũ: & sic putabitur ab hominibus resurrexisse, qui prius mortuus putabatur: & tunc mirabuntur populi, & adorabũt eum, atque laudabunt. Ecclesia vero non faciet tunc miracula. De hoc modo
Psal.10. b decipiendi, dicitur in Psalmo: Insidiatur in abscondito, quasi leo in spelunca sua. Glossa, rectè Antichristus comparatur leoni existenti in spelunca: quia in eo vis & dolus operatur. Vis enim per leonem, dolus
Greg.li.32. per speluncam intelligitur. Gregorius: Pensemus quę
Mor. c.12. erit humanæ mentis illa tentatio, quãdo pius martyr
ante med. corpus tormentis subijciet, & tamen tortor ante eius D oculos miracula faciet. Sicut enim Antichristus finget se a mortuis resurgere, ita etiam finget se ad cæ-
Apoc.13.a lum ascendere. Et plaga mortis eius curata est. Glossa: Arte magica ascendet Antichristus in aëra ferentibus eum dæmonibus. Faciet arbores cito florere, arescere, mare turbari, naturas in diuersas figuras mutari: mortuos etiam in conspectu hominum suscitabit.

Tertio decipiet per munera. Ipse nãque Antichristus inueniet thesauros absconditos per quos ad sequendum se inclinabit plurimos. ditabit enim bonis diuites huius sæculi, & tunc eorum falsam felicitatem ad decipiendum alios ostendet. E

Quarto compellet per minas, & tormenta: quos
Mat.24.b aliter vincere non poterit. Tanta vero, sicut ait Dominus, tunc erit tribulatio, vt in errorem ducantur, si fieri potest, etiam electi: & hoc innuitur in Apoca-
Apoc.1. d lypsi, vbi dicitur: Pedes eius similes aurichalco, sicut in camino ardẽti. Per pedes vltima Christi membra, per caminum vero vehemens tribulatio designatur. Exhibebit enim cuncta, quæ in præcedentibus martyribus impleta sunt genera tormentorum, sed in illis regionibus, tunc fideles maxime sunt vexandi, & vehemẽtius, vbi Dominus fuit crucifixus. Et dicit Haymo super Apocalypsi: Illa tentatio non per partes, sed F simul totũ examinabit mundũ. Soluentur enim dæmones, qui modo ligati sunt, ne possint nocere quan-
Apoc.13.d tum vellent. Fideles quoque illo tempore non prædicabunt, quia tamquam excommunicati habebuntur tunc boni. Nihil vendetur eis, nec emetur ab eis, nisi habeant charactèrem, idest, signum aliquod ad litteram, vt adhærentes sibi cognoscantur, & alij interficiantur. Aut nomen bestiæ, idest, confessionem oris: aut numerum nominis eius, idest, multiplicationem operum, vt habetur in Apocalypsi. Antichristus autem sicut erit crudelior omnibus persecutoribus, ita sancti tunc temporis fortiores erunt omnibus retro martyribus.

De sequentibus Antichristum. Cap. X.

PRædictis quattuor modis Antichristus multos ad se attrahet. vnde in Apocalypsi: Cauda eius trahe- Apoc.12.a bat tertiam partem stellarum cæli, & misit eas in terrã. Attrahet autem malos per munera, bonos per tormenta, simplices per prędicationem, & miracula. Qui enim sancti & iusti credebantur, adhærebunt ei pro suæ arbitrio volũtatis. Habebit secum magos, & maleficos, reges quoque, & principes. Vnde in Apocalypsi: Vidi de mari bestiam ascendentem, &c. Glossa, Apoc.13.a idest, Antichristum habentem capita septem, idest, principes vniuersos: cornua decem, idest, eos, qui impugnant decalogum. Nota igitur quòd Antichristus primo veniet in benignitate, & miraculorũ operatione: & tunc a Iudæis suscipietur, qui ei specialiter adhærebunt: ad quorum conuersionem venient Elias & Enoch, & tunc Antichristus in apertam per- Apoc.11.a secutionem consurget.

De Gog, & Magog. Cap. XI.

DE Gog, & Magog dicunt quidam, quòd sunt decem tribus intra mõtes Caspios clausæ: non ita tamen quin exire possent, si permitterentur, sed non permittuntur a regina Amazonũ, sub cuius regno & ditione viuunt. Has dicunt Iudæi in fine sæculi exituras, & venturas in Hierusalem, & cum suo Messia ecclesias destructuras. Alij dicunt quòd per Gog, & Magog intelligitur exercitus Antichristi, qui in fine sæculi veniet ad expugnandam Ecclesiam. Per Gog enim secundũ Glossam illi, per quos latẽter diabolus persequetur fideles, designantur. Per Magog illi, per quos aperte Ecclesia opprimetur, vel illi, qui tempore Antichristi prius occulte, & postmodũ aperte Ecclesiam persequentur. Secundum Augustinũ, Gog refertur ad gentes, Magog ad diabolum: quia Gog interpretatur occultatio, & Magog deiectio, vel destitutio.

De Elia, & Enoch. Cap. XII.

INter occultum aduentum Antichristi, qui est per natiuitatem, & manifestum eius aduentum, qui est per prędicationẽ & apertam persecutionem, venient. Elias & Enoch, & conuertent, sicut dicit Malachias, Mala. vlt. corda patrum in filios. Glossa, ad instructionem præ- b teritorũ de fide Saluatoris, inquantum & ipsi crediderunt: & cor filiorum ad patres eorum Glossa, quia suscipient fidem, quam illi habuerunt. Vnde & Christiani, & Iudæi tunc in Christum pari religione consentient. De eorum prædicatione, & sancta conuersatione, dicitur in Apocalypsi: Dabo duobus testibus Apoc.11.a meis, scilicet Eliæ & Enoch, & prophetabunt, idest, prædicabunt 1260. idest, tribus annis, sicut ipse Christus prædicauit, amicti saccis. Glossa prædicantes pœnitentiam, & exemplũ ostendẽtes. Hi sunt duæ oliuę, & duo candelabra. Glossa, idest, lumen dantes alijs. Tandem Antichristus occidet eos in Hierusalem: & Apoc.11.b iacebunt corpora eorũ in plateis tribus diebus, & tribus noctibus cum dimidio, quia nullus audebit corpora eorum sepelire, propter metum Antichristi. Occisores autem eorũ erunt valde læti propter mortem eorum: post dies autem tres & dimidiũ resurgent, & eorum occisores audiẽt vocem talem, Elias & Enoch ascẽdite huc: & ascendẽt in cælũ in nube. Antichristus vero quindecim diebus post mortem illorũ regnabit.

De duratione huius persecutionis. Cap. XIII.

Gloss. r. in c.s.1 Thess.
REgnabit Antichristus, sicut dicit Glossa super Apostolũ, tribus annis cum dimidio. Vnde Daniel, Dan. 12. c Iurauit angelus per viuentem in ęternũ, quòd in tempus, scilicet, vnius anni, & tempora, scilicet duorum annorum: & dimidium temporis, idest, dimidij anni. Glossa, hoc spatio dicitur duratura desolatio sub Antichristo. Nisi autẽ, vt dicitur in Mattheo, breuiati fuis- Mat.24. b

Greg.li.32. Mor. c. 12. ante med. sent dies illi, non fuisset salua omnis caro. Gregorius: A Quia enim & superbos nos & infirmos aspicit Deus, dies quos singulariter malos intulit, misericorditer breuiãdos dicit. et Glossa super Matthęo: Hæc tribulatio quãto ceteris grauior, tãto breuitate moderatior.

De morte Antichristi. Cap. XIV.

Gloss. in c. 2. 2. Thess. POtestate sua Dominus occidet Antichristum, sicut dicit Glossa super Apostolum, siue per se, siue per Michaëlem. Occidetur autẽ in monte Oliueti, in papilione, & solio suo, in loco circa quẽ Dominus ascendit in cælũ. Interfecto autem Antichristo non statim B veniet Dominus ad iudicium, secundum Glossam, Gloss. in c. 12. Dan. super Danielem, concedẽtur quadragintaquinque dies ad refrigerium sanctorum, & ad conuersionem & pœnitentiam subuersorum. Quantum autem spatium sit inter illos quadragintaquinque dies, & finem mundi, nemo scit. Ministri vero Antichristi post mortem illius gaudebunt, ducentes vxores, & dicentes: Licet princeps noster mortuus sit, habemus tamen potestatem, pacem, & securitatem: & cum talia dixerint, repentinus eis superueniet interitus. Iudæi vero tunc conuertẽtur ad fidem: & sancta Ecclesia vsque ad finem pacificata quiescet, quia tunc fraudulentia & C sæuitia diaboli penitus vbique deficiet.

De conflagratione mundi. Cap. XV.

Psal. 96. a IGnis maximus præcedet faciem iudicis, quia virtute diuina non solum ignis qui est in sphæra sua, sed etiam omnes ignes qui in terra & super terram sunt, concurrent ad mundi conflagrationem. Ignis autem iste habebit officium quattuor ignium, scilicet ignis infernalis, reprobos puniẽdo: & ignis purgatorij, bonos a venialibus purgando: & ignis terrestris, vegetabilia, & sensibilia consumendo, & omnium hominũ corpora incinerando: & ignis elementaris elementa D
1. Cor. 7. f subtiliando, & ad innouationem disponendo. Per illũ igitur ignem ita facies terrę exuretur, quòd figura huius mundi peribit, sicut olim factum fuit per diluuiũ.
Gen. 7. c Et merito primũ Dei iudicium fuit per aquam, contra ardorem luxuriæ, qui tunc viguit: vltimum vero iudicium per ignem erit contra torporem charitatis,
Mat. 24. a quæ tunc quasi senescente mundo refrigescet. Istius autem ignis actio erit successiua: habebit enim initiũ, medium, & finem. Primo namque iudicis aduentum pręueniet, & quasi simul per illum fiet purgatio iustorũ, punitio malorum: & incineratio corporum cum consumptione terræ nascentium, sicut dictũ est. Quo E facto statim erit resurrectio corporum cum aduentu iudicis ad iudicium, & tunc inflamabitur totus mundus per circuitum. Terminato autem iudicio, tota caliditas illius ignis exequetur sententiam iudicis. Inuoluet enim peccatores, & trahet in infernum. Et ita patet quòd ignis ille aduentum iudicis præueniet & præcedet, & comitabitur, & sequetur.

Post prædicta fiet mundi innouatio, sed inter purgationem, & innouationem multiplex est differentia. Primo, quia purgatio erit qualitatum pœnaliũ detractio, sed innouatio erit pulchrioris formæ inductio. Secundo, quia purgatio est elementorũ ab impurita- F te, quam habent ex coniunctione, ad puritatem mutatio. Innouatio vero est cælorum a statu veteri in statũ nouum commutatio, & hoc per cessationem a motu. In cęlis enim propter impermixtionem nulla impuritas est, sed tantum imperfectio motus. Vnde non erit in eis purgatio per ignem, sed a motu cessatio. Ita autem purgabuntur elementa, quòd præcidetur ab igne vis combustibilis, ab aëre obscuritas, ab aqua glacialis frigiditas, a terra vero grauitas & opacitas.

De resurrectione generali. Cap. XVI.

DEus sicut est potentissimus in constitutione naturarum, ita est clementissimus in collatione gratiarum, & iustissimus in retributione stipendiorum. Quoniam igitur homo, vel meruit, vel demeruit in anima simul & corpore, punietur vel præmiabitur in vtroque. Vnde in eisdem oportet eum resurgere.

Ad vocem autem tubæ resurgent mortui, sicut dicit Apostolus. Dupliciter autem intelligitur illa vox. 1. Thess. 4. d 1. Cor. 15. c Secundum enim quosdam vox tubę est imperiũ Christi resurgere imperantis: secundũ alios vox tubæ est manifesta Christi apparitio. Vnde Gregorius: Tubam sonare, nihil aliud est, quàm mundo Dei filium iudicem demonstrare. Resurgent igitur omnes, nulla in eis existente differentia, quantum ad ordinem temporis, sed magna, quantum ad ordinem dignitatis. Nam mali resurgẽt deformes & passibiles: in bonis autem natura seruabitur, & vitia detrahentur. Omnes vero tam boni, quàm mali resurgent integri corpore, debita statura secundum ætatem plenitudinis Christi.

Resurrectio igitur tria corriget in natura, scilicet defectum, sicut in pueris, & mutilatis, siue in diminuta natura membrorum, superfluum scilicet vnguium, crinium, & huiusmodi: errorem, sicut in monstruositate membrorũ. Resurgent quoque corpora eadem natura, quæ prius erant & eodem numero, ex eodem puluere in quem reducta fuerant: ita quòd in quascumque auras, vel finus puluis ille dispersus fuerit, ad eandem animam redeat, quæ ipsum primitus, vt viueret & cresceret, animauit. Nec solũ resurgent corpora quantũ ad membra principalia, sed etiam saluis Luc. 21. a capillis: & ceteris membris, quæ faciunt ad decorum. Resurgent etiam homines, quantum ad esse, & quantum ad integrum esse, & quantum ad decorem esse, & resurget vnumquodque corpus in optimo suo esse.

Et quia duplex est mors, animę scilicet per culpam, & corporis, per pœnam: his respondet duplex resurrectio, scilicet animę per gratiam, & corporis, per gloriam. Et sicut in primis parentibus mors culpæ intulit mortem pœnę: ita resurrectio animę per gratiam, causabit resurrectionem corporis per gloriam. In resurrectione concurrent quattuor causæ, scilicet efficiens, ipse Deus: materialis, scilicet pulueres: formalis, scilicet coniunctio corporis, & animæ: finalis, scilicet vt recipiat vnusquisque prout gessit, siue bonũ, siue malum. Resurgent tunc homines velociter, integraliter, socialiter, æternaliter. Et erit ista resurrectio iusta quantum ad Deum: perfecta quãtum ad resurgentes: miraculosa quantũ ad ipsam resurrectionem.

De iudicio extremo. Cap. XVII.

POst resurrectionem statim erit iudicium. Ipsum vero iudicium præcedet trina citatio: Prima fuit per prophetas. Vnde illud: Vocaui, & renuistis. Secunda per Apostolos, & prædicatores. Misit seruos Prou. 1. c Luc. 14. d suos hora cenæ dicere inuitatis, &c. Tertia erit per vltimam vocem tubæ: & hæc citatio erit peremptoria.

Secundum Richardum triplex est iudicium: Primũ est vniforme, hoc est iudiciũ præsentis Ecclesiæ, quæ nõ iudicat, nisi de sola qualitate retributionum, & in genere tantum secundum quòd bona bonis, & malis mala reddentur: sed numerum & quantitatem retributionum scit. Secundum dicitur multiforme, scilicet quod quilibet experitur in morte accipiendo sententiam de omnibus bonis & malis, quæ gessit: sed non omnia bona, vel mala statim recipit, quia in anima tantũ, & non in corpore. Tertium dicitur omniforme, idest, vltimum iudicium, quãdo recipit vnusquisque secundum nnmerum & quantitatem siue bona, siue mala, in corpore, & in anima.

Vltimum iudiciũ est horribile ex omni parte, quia supra erit iudex austerus, & iratus, subtus patens infernus, intus conscientia remordens, extra mundus ardens, a dextris peccata accusantia, a sinistris dæmonia terrẽtia, circa illa boni angeli in inferna propellentes, ibidẽ omnes sancti iudicis sententiam approbantes,

tes, & omnes mali cum bonis peccata damnatorum cognoscentes.

De qualitate autem iudicij nota quòd erit horribile. Virtutes cælorũ mouebuntur. Intolerabile: Quis mihi tribuat, vt in inferno protegas me? &c. Ineuitabile. Apostolus: Omnes nos oportet manifestari ante tribunal Christi. Inopinabile, quia dies Domini sicut fur in nocte ita veniet. Inexorabile: Zelus & furor viri non parcet in die vindictæ. Erubescibile. Apostolus: Quem fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? Prędicta vero erubescentia erit in duobus. Primo in veniendo ad iudicium, quia mali cum habeant corpora ponderosa oportet eos illuc portari ab Angelis, sicut Habacuc portatus fuit ad lacum leonũ in Babylonem. Secundo in stãdo coram iudice: quia peccata eorũ omnibus erunt manifesta. Vnde illud: Reuelabo pudenda tua in facie tua, &c.

Iob 14. c
2. Cor. 5. b
1. Thess. 5. a
Prou. 6. d
Rom. 6. d
Dan. 15. c
Nahum. 3. b

Locus iudicij erit in valle Iosaphat: & hoc multiplici ratione. Primo, quia locum iudicij oportet esse communem: sed Hierusalem & terra adiacens videtur esse communis, cum sit quasi medius nostræ habitationis locus. Secundo, quia debet esse publicus: sed locus prędictus est famosissimus propter opera nostrę redemptionis quę ibidem gesta sunt. Tertio competit locus ille ratione negotij, quia tractandũ est ibi opus misericordiæ & iustitiæ. Mons Olíueti, qui est apud illam vallem, designat misericordiã: Iosaphat autem, quod interpretatur iudicium, designat iustitiam.

Ioel. 3. a

De iudicantibus. Cap. XVIII.

NOn solum secundũ potestatem diuinã, sed etiam in forma humana Christus iudicabit: quia in iurisdictione ordinaria iudicabit, vt Deus, cũ tota trinitate: sed in iurisdictione delegata iudicabit, vt homo.

Vnde nota, quòd quinque sunt modi iudicãdi. Primus modus est primę auctoritatis, quo iudicabit tota Trinitas. Secundus modus est secundæ auctoritatis, quo iudicabit Christus, vt homo. Tertius est accessoriæ dignitatis, quo iudicabunt Apostoli, & viri perfecti, qui cum iudice eminentius residebunt vel iudicabunt, tamquam melius scientes leges, & consuetudines regni Dei, quibus implendis, & sciendis operam dederunt. Quartus est approbationis, quo iudicabunt omnes sancti, & etiam Angeli. Quintus modus iudicandi est culpam iudicandorum manifestare, sic etiam mali iudicabunt.

1. Cor. 6. a

In iudicando Christus habebit duos actus oppositos: vnum passiue, & alium actiue. Primus vero est infirmitatis, & alius potestatis. In primo enim aduentu Christus venit ad iudicium passiue, in secundo veniet ad iudicium actiue. In primo venit in forma infirma, in secundo apparebit in forma gloriosa. Hinc est quòd Christum in iudicio videbunt iusti tam in natura diuinitatis, quàm humanitatis, a malis autem nullo modo videri poterit in forma diuinitatis: & hoc duplici ratione. Primo, propter defectum dispositionis in ipso vidente, quia natura sine gratia non sufficit ad Dei visionem. Secundo, propter demeritum delectationis, quę est in visione diuinitatis: quia videre Deum, secundum Ioannem, vita æterna est: quæ non potest communicari reprobis.

Ioan. 17. a

Ex prædictis patet, quòd Christus apparebit blandus iustis, & terribilis iniustis, sicut dicit Gregorius: Quod figuratum est in columna nubis in die, & ignis in nocte. Videbunt mali humanitatem Christi, vt timeant: & non diuinitatem, ne gaudeant. Boni autem vtramque Christi naturam videbunt. Stigmata quoque Christus monstrabit, & insignia passionis suę, scilicet crucem, clauos, &c. Sedebit quoque Christus supra in eminẽtiori loco cum sanctis, mali vero subtus in terra, quam dilexerunt. Et merito tunc Christus iudiciũ exercebit, tum quia vere scit merita singulorum, in quo sunt omnes thesauri scientiæ & sapientiæ Dei absconditi: tum quia non est reus de aliquo illorum, de quibus iudicabit. Non enim fecit peccatum, nec inuentus est dolus in ore eius: & hæc duo præcipue decent iudicem.

Ioan. 20. f
Coloss. 2. a
Ioan. 8. f
Isa. 53. c
1. Pet. 2. d

De iudicandis. Cap. XIX.

ORdines quattuor erunt in iudicio. Quidam enim iudicabuntur, & damnabuntur, vt quorum merita damnabilia permixta sunt aliquibus bonis, sicut illorum, qui habuerũt fidem sine operibus. Quidam iudicabuntur & saluabuntur, vt quorum merita bona permixta sunt aliquibus venialibus malis. Quidam non iudicabuntur, & damnabuntur, vt quorum mala merita omnino impermixta sunt bonis, vt qui caruerunt fundamento fidei. Quidam vero non iudicabuntur, sed iudicabunt & saluabuntur, vt quorum merita bona impermixta sunt malis, sicut perfectorum pauperũ Christi, de quibus in Matthæo: Vos qui reliquistis omnia, & secuti estis me, & cetera.

Mat. 19. d

De prædictis quattuor ordinibus nota, quòd omnes homines iudicabuntur iudicio retributionis, sed non iudicio disceptationis. Infideles enim, quia non fuerunt ciues ciuitatis Dei, tamquam hostes sine vlla meritorum discussione, & audientia punientur. Fideles vero mali tamquam ciues cum meritorum discussione, & audientia punientur. Iusti vero non iudicabuntur, vt eorum merita de nouo discutiantur, an bona vel mala sint: sed vt bonorum præeminentia omnibus manifestetur, & vt contra malos appareat iusta sententia damnationis.

Duæ sententiæ ferentur in iudicio: vna pro bonis, alia contra malos. Sententia pro bonis continet septem clausulas. Prima est amabilis vocatio, ibi: Venite. Secunda, diuina benedictio, ibi: Benedicti. Tertia, paterna dilectio, ibi: Patris mei. Quarta est, remunerationis retributio, ibi: Percipite. Quinta est regni assignatio, ibi: Regnum. Sexta est gloriæ pręparatio, ibi: Quod vobis paratum est. Septima est æterna prædestinatio, ibi: Ab origine mundi.

Item sentẽtia contra malos continet in ipsa sex clausulas. Primo, a Deo separationem, cum dicitur: Ite. Secundo, maledictionẽ, ibi: Maledicti. Tertio, incarcerationem, per hanc præpositionẽ: In, designatam. Quarto, pœnæ acerbitatẽ, ibi: Ignem. Quinto, liberationis desperationẽ, ibi: Æternum. Sexto, dęmonũ associationẽ, ibi: Qui paratus est diabolo, & angelis eius.

De innouatione mundi. Cap. XX.

TErminato iudicio statim erit innouatio mundi, quæ nõ cõplebitur quamdiu peccator est in mundo, idest, quousque detrudatur in infernũ. Sicut enim ille maximus ignis elemẽta purgabit, cum habeat virtutem expulsiuam formæ extrinsecæ: sic mundum innouabit, cum habeat virtutem subtiliatiuam.

Mundum autem innouari, idest, pulchriorem formam accipere, ostenditur multiplici ratione: Primo, quia sicut dignũ fuit, quòd elementa purgarentur pro eo quòd infecta erãt, propter peccatum hominis, ita dignum est, vt mundus innouetur, propter glorificationem hominis. Secundo, vt creaturæ remunerentur pro labore, quo homini seruierunt. Tertio, vt totus mundus prout est possibile, conformetur homini glorificato. Quarto, quia mundus factus est, vt homo nunc per speculum creaturæ Deum cognosceret, quem in sua natura videre non potuit. Vnde in futuro oportet speculum meliorari, & purgari, vt in pulchritudine creaturarũ amplius refulgeat species Creatoris: hoc autem non erit ad necessitatem, quasi Deus aliter videri non possit, sicut modo: sed ad iucunditatem, vt scilicet delectationi visionis intellectualis addatur delectatio visionis sensualis.

Orbes autem cælestes & sidera propter impermixtionem nulla indigebunt purgatione sicut elementa, sed tãtummodo motus cessatione, & ideo innouabuntur, sed non purgabuntur. Innouatio autẽ in illis duo requi-

requirit, scilicet motus cessationē & claritatem splendoris ampliorem, quando stabit Sol in Oriente, & Luna in Occidente, vbi creati sunt. Huius dicti hæc est ratio, quia corpora superiora facta sunt ad vsum hominis dupliciter. Vno modo propter necessitatem corporis, scilicet statum generationis & corruptionis: & ideo cessante illo cessabit motus. Alio modo propter delectationem in pulchritudine creaturę, & propter cognitionem Dei in illis, ideo lux illorum non cessabit, sed magis augebitur.

Circa elementa autē nota, quòd terra erit sicut crystallus, & cōplanabitur. Aër erit clarior, nec habebit impressiones, quas modo habet, quia non erunt nubes, neque venti, neque pluuiæ, neque ros, neque nix, neque tonitrua, neque fulgura. Ignis etiam, & aqua fient puriores: & manebunt non solum secundū substātiam, sed etiam secundū suas qualitates, quas habebunt quantum ad habitū, sed non quantum ad vsum: quia cum in his duobus elemētis magis vigeant qualitates actiuæ, scilicet frigiditas in aqua, & caliditas in igne, magis sunt generationis, & corruptionis principium: & talis effectus illorū non erit amplius, propter hoc dicūtur interire. Vel ideo secundū aliquos dicuntur hęc duo elemēta interire, quia Dominus ea intercidet in illis, teste Basilio super Psalmos: Vox Domini intercidentis flāmam ignis, ita quòd calidū vstiuū & frigidū glaciale tendent inferius, perspicuū autem in aqua, & lux in igne manebunt: quia de omnibus elementis ignobile tendet deorsum, sicut grossum, & terrenum, & opacum, ac tenebrosum, & huiusmodi. *Psal. 28. a*

Patet ergo quòd cælum & terra transibunt quantū ad formam: sed non quantū ad substantiā. Patet etiam ex prædictis terminari transmutationes elementorū, & generationes animalium, & plantarum, quia causæ illorū cessabunt, & propter ista dicuntur elementa interire, non quantū ad substantiā, sed quantū ad actionem & passionem. Corpora vero cęlestia habita quiete, & lumine clariori, dicuntur renouari. Verumtamen illa, quæ sicut dictum est, intereunt, in homine saluabuntur, qui similitudinē habet cum omni genere creaturæ, & propter hæc in hominis innouatione & glorificatione possunt dici omnia renouari.

De pœnis inferni. Cap. XXI.

SIcut patet diuina potentia in creando, sapientia in gubernando, clementia in reparando, sic patebit diuina iustitia in puniendo. Dignum est enim vt non remaneat dedecus culpæ sine decore iustitiæ.

Licet autem peccatū sit transitoriū, tamen erit pœna perpetua, multipli ratione. Prima, quia homo peccauit in suo æterno, ideo punietur in æterno Dei. Secunda, quia materia ignis infernalis est æterna, sic & peccati macula: ideo & pœna. Tertia, quia peccatum est contra illū, qui est infinitus: vnde, & pœna debet ei esse infinita, non quidem acerbitate, sed duratione. Quarta, quia homo per peccatum perimit in se bonū, quod posset esse æternū bonū: & ideo merito perpetuum incurrit malū. Quinta, quia mala voluntas reproborū æterna est, vellet enim in peccato, si possent, perpetuo delectari: & ideo perpetuo debent puniri. Sexta, quia in infinitū errat rationalis, cum præponit finitum infinito in iudicando: similiter concupiscibilis in appetendo, & irascibilis in adhærendo: vnde & merito pœna erit infinita. Septima, quia damnatus de peccato perpetrato, nūquam habebit verā pœnitentiā: ideo Deus numquā mutabit punitionis illius sententiā. Octaua, quia peccatū a vita perpetua separat, scilicet a Deo: ideo mortem perpetuā peccator incurrit.

Post rationes inducam exempla de eadem materia. Videmus enim quòd emptio momētanea dat ius possidendi perpetuum. Item vulneratio momētanea dat mortem perpetuam. Item casus in foueam temporalis est, detentio perpetua. Item crimen læsæ maiestatis temporale est, seruitus perpetua. Item plaga temporalis est, liuor perpetrus.

Quoniam in peccato est delectatio cum cōtemptu Dei, merito pręcipitatur peccator in locum infimū & despectū, & maxime a statu gloriæ Dei elongatū, scilicet in infernū, vbi a despectis rebus puniatur, scilicet a fæcibus corporū mundanorū; quia in innouatione mundi quidquid est ignobile in mundo, ad locū pœnarū defluet, & ibi horrorem carceris multiplicabit.

De diuersitate pœnarum. Cap. XXII.

CVm in dānatis sit diuersitas peccatorū, erit & diuersitas pœnarū. Vnde cū in peccato sit auersio a Creatore, & conuersio ad bonū cōmutabile, & deordinatio voluntatis contra dictamen rationis, merito pœna variabitur propter ista. Vnde propter auersionē erit carentia visionis diuinæ, sed propter conuersionē erit pœna materialis incendij, propter deordinationē autem rationis & voluntatis erit pœna vniuersalis: quæ consistit in afflictione varia, acerba, & æterna.

Ignis autē infernalis nō omnes ęqualiter cruciabit, sed ab eodem igne alij plus, alij minus torquebuntur, secundum quòd plus aut minus peccauerunt, sicut ab eodem igne aliter vritur palea, & aliter lignum.

Quamuis autem ignis ille sit corporeus, nec possit agere in spiritum, ipsum calefaciendo: agit tamen in ipsum, vt instrumentum diuinæ iustitiæ, ipsum lædendo: & ille dolor est maximus, tum propter potentiam diuinæ manus ipsum ignem mouentis, tum propter sensibilitatem patientis, tum propter immediationem coniunctionis. *Luc. 16. f*

Infernus est locus tenebrosus, cum sit locus iustitię. Lumen autem cum sit delectabile, tamen ingerit tristitiam per accidens, scilicet inquantum ostendit aliquid triste. Vnde in inferno est aliquid obscuri luminis, quo damnati videre possint vnde doleant, & non vnde lætentur.

Reprobi vident vsque ad diem iudicij gloriam beatorum in vniuersali, non in particulari: quia vident eos in magna gloria, sed non in quali. De huiusmodi autem visione non lætantur, sed tristantur, tum propter inuidiā alienæ felicitatis, tum propter carentiam propriæ beatitudinis. Post iudiciū vero ad proprias pœnas ita deflectetur eorum cōsideratio, quòd de sanctorum gloria non cogitabunt. *Luc. 16. f*

In damnatis erit fletus spiritualis, scilicet dolor interior, & non fletus corporalis, qui est cum resolutione lacrymarum, quia cessante cæli motu, nulla iam erit generatio vel corruptio. Vermis autem, quem Dominus in Isaia comminatur, nequaquam materialis est: quia nullum animal præter hominem remanebit. Erit autem ibi vermis conscientiæ, rodens animam, & non corpus. In summo loco sola est lætitia. In loco infimo sola est tristitia. In medio, hoc est, in mundo, hæc sunt modo permixta. *Mat. 13. e* *Isa. vlt. g*

Post diem iudicij tria tantummodo loca erunt habitata, scilicet cælum, infernus, & limbus. Quot sint loca pœnarum require in libro quarto, De descensu Christi ad inferos.

Octo genera pœnarum in legibus esse scripsit Tullius, scilicet damnū, vincula, verbera, talionem, ignominiam, exilium, mortem, seruitutem. Hæc omnia possunt pœnis infernalibus adaptari. Primum patet, quia damnati amiserunt Deum, & omnia bona tam gratiæ, quàm gloriæ, non solū in re, sed etiam in spe. Non remanebit testa, vt hauriatur parum aquę de fouea, scilicet diuinę misericordię, aut deportetur igniculus de incendio, scilicet charitatis: quia secundum Hieremiam, transijt æstas, consummata est messis. De secundo: Ligatis manibus & pedibus, &c. De tertio: Mallei percutientes impiorum corporibus. Istud autem non intelligitur de malleis materialibus, sed de diuersitate pœnarū, quibus impij malleantur. De quarto: Quantū glorificauit se, & in delicijs fuit, &c. *Isa. 30. c* *Hiere. 8. g* *Prou. 19. d* *Apoc. 18. b*

De

Isa.13.b De quinto: Facies combustæ vultus eorum. Immo tam ignominiosum erit corpus peccatoris, quòd anima resumens ipsum stupebit, quando tam terribile illud videbit, & vellet habere tale sicut fuit, quando dimidium comestum fuit a vermibus. De sexto: *Mat.22.b* Proijcite eum in tenebras, &c. De septimo, Gregorius: Ibi mors semper viuit: & hæc, sicut dicitur in *Apoc.20.b* Apocalypsi, erit mors secunda. De octauo: Princeps *Thren.1.a* prouinciarum facta est sub tributo.

Nota, quòd damnati sub tributo pœnarum semper seruient, & tamen numquam persoluent. Ex prædictis collige, quòd erit ibi calor ignis, stridor rigoris, tenebræ, fumus, lacrymæ, mœrores, aspectus dæmonum, clamor improperij, ariditas, sitis, fœtor sulphuris, vermis conscientiæ, vincula, carcer, timor, dolor, pudor, inuidia, rancor, carentia visionis diuinæ, ablatio spei omnis salutis. Ipsum etiam esse quod *Apoc.9.b* omnis creatura appetit, erit eis pœna, quia quærent mortem naturalem, & non inuenient. Ibi erit, sicut ait Dionysius, proterua phantasia, demens concupiscentia, & furor irascibilis.

De gloria sanctorum. Cap. XXIII.

VNumquodque tanto perfectius est, quanto magis coniungitur essendi principio. Homo autem qui perfectum esse expectat, duplicem habet finem vltimum, vnum extrinsecum, qui est beatitudo creata, quæ nos in patria beatificabit formaliter; aliũ habet finem intrinsecũ, qui est beatitudo increata, quæ nos beatificabit effectiue, scilicet ipsum Deum: Prima, scilicet beatitudo creata, est tamquã finis quo. Secunda vero, scilicet increata tamquã finis in quo quiescitur.

Alio modo iudicabant Philosophi de beatitudine: sed male. Dicebant enim Stoici beatitudinem in virtute animi consistere, Peripatetici vero in cognitione veritatis, Epicurei autem in voluptate. Nos autem dicimus duplicem esse beatitudinem, sicut dictum est. Deus enim remunerat suos secundũ merita Apostolus: Vnusquisque propriam mercedem accipiet, &c. *1.Cor.3.c* *Ioan.1.b* Propter merita: Gratiam pro gratia. Ite & vos in vineam meam, &c. *Mat.20.a* Supra merita, vnde illud: Mensuram bonam & confertam, & coagitatam, & cetera. *Luc.6.f*

De dotibus in communi. Cap. XXIV.

DOs in patria est illud quod immediate animam Deo coniungit: vt est visio, dilectio, & comprehensio. Sunt enim dona quædam patriæ, sicut est sapientia, & intellectus, quæ licet Deo animam coniungant, non tamen sine habitu medio: & propter hoc non dicuntur dotes, sed animæ præmiationes. Dotes enim non appellantur dona qualibet, quę dantur animæ in introductione sui in gloriam, sed dona præcipua, per quæ ad actum vitæ gloriosæ disponitur: sicut in prǽsenti non appellatur proprie dos quodcumque donum datum sponsę in sua traductione, sed donum præcipuum de quo sustentari debeat.

Dotes sunt duplices. Quædam enim sunt a parte animæ, quibus Deo, tamquam principio vitæ suæ, sine habitu medio coniungitur: & per quas introducitur in amplexus sponsi sui indissolubiles, & fruitionẽ eiusdem. Quædam vero dotes sunt ex parte corporis, quibus ipsum corpus subijcitur animę suæ, tamquam principio vitæ suæ, ne per ipsum anima ab actu gloriæ retardetur.

Notandum autem quòd dotes animæ sunt de præmio substantiali, dotes autem corporis de prǽmio accidentali. Christus dotes non habet, quia sponsus est, *Ioan.3.d* sed anima sponsa: & est dos possessio sponsæ, quæ vsum eius habebit post mortem viri. Similiter, nec Angeli dicuntur habere dotes, quia cum in nuptijs sit consensus animorum, & vnio corporum, secundum non est in Angelis, licet primum habeant. Vnde Angeli non possunt dici sponsæ, vt homo: ergo nec dotes proprie habebunt.

A Sponsis carnalibus dantur tria, scilicet dos, donatio propter nuptias, & paraphernа. Dos autem est, donatio facta sponsæ ex parte patris, & hoc ad vsum sponsi propter onera matrimonij, sed ad possessionẽ sponsæ. In diuinis autem Deus Pater dat sponsę dotẽ ad possidendũ, sed sponso Christo ad gloriam & honorem, & *Psal.15.a* non ad vsum: quia bonorũ nostrorũ non eget. Donatio autẽ propter nuptias est, quæ a sponso datur sponsæ, & hoc erit in futuro, gaudiũ quod habebit anima in visione Christi hominis. Paraphernа sunt, quod habet sponsa præter dotem, sicut sunt munera, quæ ei dantur ab amicis, & huiusmodi. Istud erit in patria per gaudium, quod habebit anima de societate B beatorum, & de congratulatione felicitatis eorum.

De dotibus animæ in generali. Cap. XXV.

DOtes animæ sunt tres, scilicet cognitio, dilectio, & inhæsio, siue tentio, quæ a quibusdam, appellatur comprehensio, a quibusdam vero fruitio. Harũ dotiũ numerus multipliciter accipitur: primo ex parte virtutũ theologicarũ, quia cognitio succedit fidei, dilectio vero charitati, comprehensio autem spei. Accipitur alio modo ex parte potentiarũ animę. Cognitio autem potest appropriari intelligẽtię, dilectio vo- C luntati, cõprehensio memoriæ. Appropriantur etiam a quibusdam alijs tribus potentijs, scilicet rationali, concupiscibili, & irascibili. Sensitiua nõ possunt intelligi, quia Deus non est obiectũ potentiæ sensitiuæ, sed intellectiuæ. Possunt etiã prædictæ dotes accipi secundum tria, quæ tribus personis appropriantur: ita vt cõprehensio respiciat Patris potentiam, cognitio Filij sapientiam, & dilectio bonitatem Spiritus sancti. Circa istas dotes nota, quòd cognitio rei visæ in se ponit præsentiam, comprehensio ponit rei contingentiam, dilectio ponit amantis ad rem amatam colligantiam.

D *De dotibus animæ in speciali. Cap. XXVI.*

PRima dos animæ est cognitio, qua diuina essentia videbitur tota ab omnibus, sed nõ totaliter prout est infinita. Videbitur tamen diuina essẽtia limpidius ab vno, quàm ab alio: & iste defectus erit ex parte videntis, non visi: quia idem erit visum. Beatitudo autẽ consistit in perfecta operatione potentiæ altissimæ, scilicet intellectiuæ: & circa obiectum altissimũ, scilicet Deum. Ex parte igitur obiecti, cum sit vnũ simplicissimum, nulla potest esse diuersitas, sed ex parte potentiæ. Nam inquantum vna potentia magis erit perfecta lumine gloriæ, quàm altera, tanto perfectius E operabitur circa vnum & idem subiectum, siue obiectum, sicut idem sol diuersimode a diuersis aspicitur, vel eadem littera a diuersis legentibus, secundum quod oculus est magis, vel minus dispositus.

Tribus modis cognoscitur aliquid secũdum quod est, vel sicut est. Primo modo cognoscitur Deus in via etiam a malis. Secundo modo videbitur in patria a bonis. Vnde Ioannes: Similes ei erimus, quoniam *1.Ioan.3.a* videbimus eum sicuti est, idest, suam maiestatem, claritatem, & bonitatem. Tertio modo nec a bonis videbitur, nec a malis, nec in via, nec in patria: quia finitũ numquam capiet infinitum. Videbimus tamen F Deum in se, & Deum in nobis, & nos in Deo: & Deum in creaturis, & creaturas in Deo.

Cognoscere autem Deũ in sua essentia, est visio meridiana: cognoscere vero creaturas in verbo, est visio matutina: sed cognoscere creaturas in se, hoc est, in proprio genere, appellatur visio vespertina. Videbit enim vnusquisque cogitationes alterius, prout vult ipse cogitãs manifestare. Vnde Gregorius: Vniuscuiusque mentẽ ab alterius oculis corpulẽtia nõ abscõdet. Videbunt itaque iusti Deũ, vt gaudeant: videbũt gloriã sanctorũ, vt congaudeant: videbũt quoque pœnas reproborũ, vt de euasione periculorum gratias agant.

Ad sciendum autem qualiter Deus sine medio videatur, nota quòd triplex est medium, scilicet differens,

rens, obnubilans, & disponens. Sine medio igitur A differente videbitur Deus: quia Dei visio non est per distantiam, sed per præsentiã, cum ipse sit essentialiter vbique. Videbitur etiam sine medio obnubilãte: quia
1.Cor.13.d tolletur speculũ, & ænigma, quæ ambo sunt in via. Cũ enim visus noster in pręsenti non possit propter debilitatem in excellentem lucem figi, necesse est habere medium, scilicet speculum creaturæ. Quia vero infinita est distantia inter speculum, & rem visam: propter hoc obscure relucet ibi similitudo: vnde videmus in ænigmate, idest obscure. Videbitur quoque sine medio similari: quia Deus cognoscetur in seipso, & non per aliquam abstractam similitudinẽ, alias crea- B tura esset terminus, & Deus non esset vere finis omnium. Non autem videbitur Deus sine medio disponente, quod est gratia, & gloria. Oportet enim proportionem esse inter videntem & visum: hæc autem dispositio erit ex parte videntis, & non rei visæ.

Sciendum autem quòd multiplex est mediũ: Pri-
Isa. 59. a mum est medium peccati. Peccata vestra diuiserunt inter vos & Deum vestrũ: istud est medium impiorũ.
Rom. 1. c Secundum est medium creaturæ. Apostolus: Inuisibilia Dei a creatura mundi, per ea, quæ facta, sunt, intellecta, &c. hoc est medium philosophorũ. Tertium
1.Cor.10.c est medium figurę. Apostolus: Omnia in figura con- C tingebant illis. hoc est medium Prophetarum & Pa-
Psal.118.r triarcharum. Quartum est medium scripturę: Declaratio sermonum tuorũ illuminat, & intellectum dat paruulis, hoc est medium theologorũ. Quintum est
Apoc. 2. c medium fidei: Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi, &c. hoc est medium fidelium, quo tamquam in ænigmate vident Deum.

Secunda dos animę est dilectio, sed inter dilectionẽ & virtutẽ differentia est duplex: vna est secundũ habitũ: quia virtus est proprie illud, quod trãsit de statu gratię ad statũ gloriæ. Dos autẽ est id, quod supra meritũ datur in inductione sponsę. Alia est differentia vt D penes obiectũ, quia licet obiectũ vtrobique erit Deus, non tamen secundum quòd Deus, sed erit obiectum virtutis in quantum est summa bonitas: obiectum autem dotis inquantum vnibilis in vnum spiritum.

Nota quòd fides & spes secudũ rem euacuabuntur
1.Cor.13.c in patria: charitas vero neque secundum rem, neque secũdum actum eius euacuabitur, sed solum secundũ modũ, quia imperfectio eius tolletur. Dicit autẽ Augustinus, quòd fidei succedit spes, quam videbimus: spei vero succedit beatitudo, ad quam peruenturi sumus, sed charitati nihil succedet, sed potius augebitur.

Tertia dos animæ est cõprehẽsio, quę est tentio visi E & amati, vel tentio veri boni & præmij. & istud verum est, prout comprehendere sumitur pro attingere, & non pro circumplecti diuinam immensitatem.

De dotibus corporis in generali. Cap. XXVII.

VNaquęque pars perfectius habet esse in suo toto, quàm in se. Vnde sicut anima nũc a corpore corruptibili separata perfectius habet esse, quàm ei coniuncta, sic in futuro reconiuncta corpori incorruptibili perfectius esse habebit, quàm modo separata: maxime cum non impediatur tunc a corpore, sicut modo: quin potius de glorificatione corporis habe- F bit tunc gaudium speciale.

Dotes corporis sunt quattuor, quarũ numerus sic habetur. Nam ad hoc quòd corpus perfecte subiectũ sit animæ, nec impediat eam in operibus gloriæ, quattuor requiruntur: quorũ duo pertinẽt ad sensum: alia duo pertinent ad motũ. Quo ad sensum duo requiruntur. Vnum, vt sit facile receptibile specierũ sensibiliũ, ad quod disponit claritas. Alterũ, vt non sit receptibile passionũ ignobilium, ad quod disponit impassibilitas. Quo ad motũ etiam duo requirũtur. Vnũ est, vt per contrariã inclinationẽ non resistat suo motori, ad quod disponit agilitas. Aliud, vt corpora per quæ mouetur, non resistant ei, ad quod disponit subtilitas.

Alia sufficiẽtia talis est, quia in homine quadruplex est compositio: Prima est qualitatũ contrariarũ: hæc cõpositio tũc erit perfecta, quãdo qualitates ita equabuntur, vt nulla sit pugna vnius contra aliã: & hoc faciet impassibilitas. Secũda est cõpositio materię cum forma, hæc autem cõpositio tunc erit perfecta, quando materia vincetur a forma: penes hanc perfectionẽ sumitur subtilitas. Tertia est compositio corporis organici cum anima: perfectio istius compositionis est, quòd omnia organa sine impedimẽto sint mobilia ab anima: penes hanc perfectionẽ sumitur agilitas. Quarta compositio est corporis cum spiritibus lucidis, quibus mouetur corpus ab anima: & huic compositioni secundum perfectum statum respondet claritas.

Tertio sumitur prędictarũ dotiũ numerus secundũ proprietates, quæ sunt in elementis. Nam penes aquę transparentiã sumitur claritas, penes terræ soliditatẽ sumitur impassibilitas: penes tenuitatẽ ignis sumitur subtilitas: penes mobilitatem aëris sumitur agilitas.

Quarto sumuntur istę dotes secundũ quattuor defectus, quos habet corpus humanum a quattuor elementis, de quibus componitur. Habet enim corpus humanum ab igne caliditatem, & inde nigredinem: a terra grossitiem: ab aëre passibilitatem: ab aqua frigiditatem, & inde tarditatem. Sed tolluntur per quattuor dotes corporis.

Christus assumpsit quattuor dotes ante passionem Matt.17.a
suam, sicut dicit Hugo de sancto Victore. Claritatẽ in Mar. 6. g
transfiguratione: Agilitatẽ, quando ambulauit supra Luc. 22.
mare: Subtilitatẽ in natiuitate, quia salua virginali integritate matris natus fuit. Impassibilitatem in cena, quãdo corpus suũ discipulis suis manducandũ dedit.

De dotibus corporis in speciali. Cap. XXVIII.

PRima dos corporis est claritas. Sed nota quòd aliquid dicitur clarum dupliciter, aut quia peruium sicut dicitur vitrũ clarũ: aut quia lucidũ, sicut dicitur stella clara. Corpus autem glorificatũ erit & peruium & lucidũ: vnde vtroque modo erunt corpora clara. Duo enim sunt, quæ nunc causant obscuritatẽ in humano corpore: Vnũ est materiæ impuritas: alterũ luminis paucitas. Tunc vero tolletur vtrumque, scilicet illa impura densitas, & obscuritas, quæ ex modicitate luminis est: & ideo erunt corpora clarissima.

Nota quòd corpora glorificata, septies tunc erunt
clariora, quàm Sol sit modo, sicut Dominus ait: Quia Mat.13.c
iusti fulgebunt sicut Sol. Sed teste Isaia: Erit lux Lu- Isa. 30. f
næ sicut lux Solis: & lux Solis septempliciter sicut lux septem dierum.

Sciendum quoque quòd corpora sanctorum non erunt ęqualiter clara, quia melior anima habebit corpus lucidius. Vnde licet corpus Christi supra modum excedat claritatem aliorum, tamen in comparatione sanctorum, potest claritas eius assimilari claritati So-
lis, secundũ illud Malachię: Vobis timentibus nomen Mala.4.a
meũ orietur Sol iustitiæ, idest, Christus. Claritas sanctorũ potest respectu Christi comparari claritati stel-
latum. Vnde Apostolus: Stella differt a stella in cla- 1.Cor.15.e
ritate, hoc est, quòd sancti plus vel minus lucent, secundum differentiam meritorum. Claritas vero puerorum, qui post baptismum moriũtur antequam veniant ad annos discretionis, comparari potest lumini Lunæ: quia sicut Luna nõ habet lumen a se, sed a Sole, ita isti non habent gloriam ex merito proprio, sed ex merito Christi. Baptismus enim ex passione Christi habet efficaciam. Secunda dos corporis est impassibilitas, quæ resultat ex virtute animæ corpus suum potenter continentis, ita vt a nullo exteriore agente valeat immutari.

Pręterea quamuis corpora sanctorum sint composita ex contrarijs, illa tamen contrarietas erit ad omnimodam æqualitatem, & concordiam redacta.

Dixerunt quidam, quòd impassibilitas sanctorum corporum resultabit ex natura quinti corporis, idest, quintæ

quintæ essentiæ. Sed hoc non est verum, quia nihil de quinto corpore venit in compositionem materialem corporum inferiorum.

Differentia est inter impassibilitatem sanctorum, & Adæ in statu innocentiæ, & puerorum, quia impassibilitas sanctorum erit non posse pati. Impassibilitas Adæ fuit posse non pati. Impassibilitas puerorum in limbo erit nihil pati: & hoc non est potentia resistendi læsionis extrinsecæ, quam non habebunt, sed ex ordinatione diuinæ misericordiæ, quæ non permittit aliquid eis adhiberi per quod possint lædi.

Ex quo patet, quòd si tales pueri ponerentur ad ignem post resurrectionem, læderentur ab eo, nisi B obstaret diuina misericordia. Secus est de corporibus glorificatis, quæ etiam si ponerentur in inferno, non sentirent aliquam læsionem.

Subtilitas est tertia dos, quæ aufert grossitiem corporis causatam ex materialitate elementi, & compositione elementalium qualitatum. Nota ergo, quòd duplex est subtilitas: Vna ex raritate partium stantiũ non propinque, sed ex tali subtilitate efficitur corpus facile diuisibile, & ea non erit in corporibus glorificatis. Alia est ex perfecta victoria formæ super materiam: & huiusmodi subtilitas est vnitæ substantię, sicut dicitur cælum subtile: & hoc modo erunt corpora C sanctorum subtilia.

Et est sciendum, quòd sicut duo corpora non glorificata non possunt esse simul in eodem loco, sic nec duo glorificata. Alioquin sequeretur inconueniens, scilicet quòd in vnoquoque corpore glorificato esset potentia agendi ac intrandi partes alterius corporis: in alio vero esset impotentia resistendi. Corpus vero glorificatũ potest esse simul in eodem loco cum corpore non glorioso. Nam sicut in corporibus non gloriosis ipsa grossities impedit ne duo corpora possint esse in eodem loco, quia vnum alteri resistit: ita grossities ista per gloriæ subtilitatem tolletur: adeo quòd D corpus non gloriosum non possit resistere glorioso, ita quòd corpora gloriosa penetrabunt alia corpora, non ea diuidendo, sed subintrando, manente distinctione dimensionum vtriusque corporis.

Quarta dos corporis est agilitas, quæ tanta erit, sicut dicit Augustinus, quòd protinus vbi volet spiritus, ibi erit & corpus. Verumtamen sicut melior anima habebit corpus lucidius, & ita & agilius: ita tamen quòd voluntas sanctorum erit omnino coniuncta rationi. Vnde voluntas eorum numquam appetet quod non debet. Sed enim voluntas animæ melioris volet rationabiliter citius moueri corpus suũ, E quàm alterius: & spiritus minoris gloriæ non volet corpus suum tam cito moueri, sicut alterius. Vnde patet quòd in omnibus verificabitur dictum Augustini, quòd vbi volet spiritus, protinus erit & corpus. Quare corpora modo sunt tarda, & tunc agilia, hæc est ratio, quia tunc in corpore duplex est motor, scilicet natura elementi prædominans, quæ mouet ad medium locum, & voluntas animæ, quæ mouet indifferenter ad quemlibet locum. Nunc autem corpora tarda sunt ex contraria inclinatione naturæ ad voluntatẽ, quia terra prædominans naturaliter deorsum trahit. In futuro autem natura erit totaliter F subiecta voluntati, vnde & tunc corpus mouebitur ad imperium spiritus.

Aug. li. 22. de Ciu. 30. tom. 5.

De aureolis in genere. Cap. XXIX.

AVreola est mentis speciale gaudium, veniens ex opere præcellenti & priuilegiato. Sciendum autem quòd sicut ex gaudio præmij essentialis, quod est aurea, redundat in corpore quidam decor, qui est gloria corporis: ita & ex aureolæ gaudio resultat aliquid speciale in corpore, vt sic aureola non tantum principaliter sit in mente, sed per quandam redundantiam fulgeat etiam in carne.

Sciendum autem quòd decor cicatricũ, qui in martyrum corporibus apparebit, non potest dici aureola: quia martyres aliqui cicatrices non habebunt, vtpote qui submersi sunt, vel famis inedia, vel squalore carceris interempti: & tamen isti aureolam habebũt.

Tribus generibus hominũ debetur aureola: quod patet multiplici ratione. Primo ex operibus excellentissimis trium animæ potentiarum. Excellentissimum autem opus concupiscibilis, est obseruatio castitatis virginalis. Excellentissimum vero opus rationalis, est prædicatio veritatis. Excellentissimũ opus irascibilis, est perpessio mortis. Vnde patet quòd virginibus, prædicatoribus, & martyribus debetur aureola.

Secundo patet horũ numerus & sufficientia ex hostibus, quos per pugnas magnificas vincimus, qui sunt mundus, caro, dæmonia. Martyres enim vincũt mundũ: Virgines carnẽ: Prædicatores diabolũ: quem non solum de se, sed etiam de cordibus aliorum expellũt.

Tertio patet id per victoriam triplicium passionũ. Sunt enim passiones innatæ, illatæ, & in cordibus alienis inflictæ. Sed passiones innatas superant virgines: illatas maryres: illas autem quæ sunt in cordibus alienis, prædicatores.

Quarto, distinguuntur aureolæ secundum ea quibus Christo nobilissime cõformamur. Christus enim fuit doctor, veritatem mundo manifestando: Martyr, a mundo passionem & mortem sustinendo. Virgo, puritatem seruando.

Quinto, sumuntur aureolæ secundũ præfiguratione in veteri Testamento. Tria namque habebant aureolas, vt legitur: scilicet altare incensi, arca fœderis, & mensa propositionis. Prima significat aureolam martyrum, qui corpora sua super altare passionis immolauerunt. Secunda significat aureolam virginum, quia sicut arca fœderis fuit intus & extra auro decorata: ita virginitas mentem & corpus decorat & ornat. Tertia significat aureolam prædicatorum, qui sunt in mensa propositionis ministrantes panes prædicationis & doctrinæ. *Exo. 25. a* *Exo. 37. d*

Aureola diminutiue dicitur, & hoc in comparatione ad auream. Vnde nota, qnòd inter auream, & aureolam, & palmam est differentia. Aurea enim præmium est substantiale, quod metaphorice dicitur corona, tum ex parte meriti, quia non respondet generi operis, sed radici charitatis, tum ex parte pręmij, quia per hoc efficitur homo particeps diuinitatis: & per consequens regiæ potestatis: tum etiã ratione perfectionis, quod significat figura circularis. Aureola vero est pręmiũ accidentale, non tamen quodlibet accidentale, sed illud quod respondet operi excellenti, & priuilegiato, scilicet virginitati, martyrio, & prædicationi. Palma est præmium accidentale, quod nec radici, nec operi debetur, sed voluntati. Tale præmiũ habuit sanctus Martinus, eo quòd martyriũ desiderauit, licet opus non fuerit subsecutum: vnde de ipso cantatur, Quam, scilicet animam, etsi gladius persecutoris non abstulit, tamen palmã martyrij non amisit. Hęc autẽ palma, nec aurea, nec aureola debet dici.

De aureolis in specie. Cap. XXX.

AVreola prima debetur martyribus, in quibus est perfectissima victoria de impugnatione exteriori: & hæc perfectio victorię consideratur ex duobus: Primo, ex magnitudine passionis: quia inter omnes passiones illatas exterius, mors supremum tenet locum. Et præterea dolor tactus omnibus alijs doloribus præeminet: & ideo in hoc gloriosior victoria est. Secundo, consideratur ex causa pugnę, quę ipse Christus est. Martyrem enim non facit pœna, sed causa, idest, mors propter Christum suscepta.

Sciendum autem quòd martyrio non debetur pręmium, secundum quod ab exteriori, sed secundum quòd voluntarie pro Christi nomine sustinetur: quia non meremur nisi per ea, quæ sunt intra nos, non per ea,

ea, quæ ſunt extra nos, ſicut nec demeremur niſi per ea quæ ſunt intra nos. Quanto autẽ id quod quis voluntarie ſuſtinet, difficilius eſt voluntati ſuſtinere, tanto voluntas, quæ propter Chriſtum id ſuſtinet, oſtenditur firmius in Chriſto fixa: & ideo excellentius ei præmium debetur.

Aureola ſecunda debetur virginibus, propter ſingularem victoriam, quam de carne obtinent, contra quam quotidie bellum geritur. Quamuis autem & viduæ pugnent contra carnem, perfectius tamen virgines triumphant, quia nobiliſſimum genus victorię eſt numquam hoſti ceſſiſſe. Illis autem virginibus tantummodo debetur aureola, qui vel quæ habuerũt propoſitum ſeruãdi virginitatem, quamuis hoc propoſitum ſit interruptũ, integritate tamen carnis manente: dummodo in fine vitæ inueniantur ad primũ propoſitum redijſſe: quia virginitas mentis reparari poteſt, ſed non virginitas corporis, ſiue carnis. Si aliqua ſit carne virgo, etiamſi propoſitum non habuit perpetuo ſeruandi virginitatem, non eſt tamen dubium quin habitura ſit ſpeciale gaudiũ de incorruptione carnis, & ſupereſſentiale gaudium: ſicut etiam innocentes de hoc gaudebunt, quòd immunes a peccato fuerunt: quamuis peccati opportunitatem non habuerunt.

Nota quòd aliqua poteſt corrumpi carne, nec tamen aureolam amittit: ſicut illa, quæ violẽter opprimitur. Vnde ſancta Lucia dixit: Si inuitam me corrumpas, merces mihi duplicabitur ad coronam, quod non eſt intelligendum de aureola duplicata, ſed quia duplex præmium reportabit: vnum pro integritate ſeruata: aliud pro iniuria, quam paſſa eſt.

Inſuper ſciendũ eſt quòd virginibus debetur fru-
Mat. 13. b ctus centeſimus: & hoc quia cęleſtem vitam ducunt, quæ ſignificatur per centum: quia numerus ille de lęua tranſit ad dexteram. Viduis debetur fructus ſexageſimus, quia tales exercere ſe debẽt in operibus miſericordiæ, quæ ſignificantur per ſexaginta. Coniugatis autem debetur fructus triceſimus, quia talibus ſufficit implere decalogum in fide Trinitatis. Ex ductu enim ternarij in denarium fiunt triginta.

Aureola tertia eſt pugnantium ſeu prædicatorum, quia perfectiſſima victoria contra diabolum obtinetur, quando aliquis non ſolum diabolo impugnanti non cedit, ſed etiam ipſum de regno eius expellit: & non ſolum a ſe, ſed etiam ab alijs. Nec eſt dicen-
Dan. 12. b dum, vt quidam voluerunt, quòd hæc aureola debeatur tantummodo illis, quibus competit prædicare ex officio, & docere, ſed quibuſcumque exercentibus licite actum iſtum. Prælatis autem non debetur hæc aureola, quamuis habeant officium prædicandi, niſi & actu prędicent: quia aureola non debetur habitui,
2. Tim. 2. a ſed actui pugnæ, ſecundum illud Apoſtoli: Non coronabitur, niſi qui legitime certauerit. Prædicare & docere, cum ſint actus miſericordiæ, inter ſpirituales eleemoſynas computantur.

Enumeratio cæleſtium gaudiorum. Cap. XXXI.

VLtimo cælorum gaudia ſub epilogo enumeremus, non quidem ſingula generum, ſed genera ſingulorum. Tot enim ſunt gaudia particularia, quæ quilibet habet in ſe vel in alijs, quot ea ſolius Dei notitia comprehendit, & illi quos ſumma ſapientia voluerit ea ſcire. Tantum namque gaudebit quiſque de bono alterius, quantum de bono proprio: quod tamen non eſt intelligendum de intenſione gaudij, ſed de numero gaudiorum. Tot igitur, & tanta ſunt ibi gaudia, quot omnes Arithmetici huius mundi non

A poſſent ea numerare, nec Geometrici menſurare, nec Grammatici, Dialectici, Rhetorici, aut Theologi explicare: quia nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec *Iſa. 64. b*
in cor, &c. Gaudebunt ſancti ſupra ſe de Dei viſio- *1. Cor. 2. b*
ne, infra ſe de cæli & aliarum creaturarum corporalium pulchritudine, intra ſe de corporis glorificatione: extra ſe de Angelorum & hominum aſſociatione. Deus enim omnes ſenſus ſpirituales ineffabili delectatione reficiet, cum ipſe ſit obiectum omnium ſenſuum ſpiritualium futurus. Erit namque Deus ſpeculum viſui, cithara auditui, mel guſtui, balſamum olfactui, flos tactui. Ibi erit candor lucis æſtiualis, amœnitas vernalis, abundantia autumnalis, requies
B hiemalis. Ibi, teſte Auguſtino, fulget quod non capit locus, ſonat quod non capit tempus, olet quod non ſpargit flatus, ſapit quod non minuit edacitas, *Auguſt. de*
non erit quod diuellat ſatietas. Ibi, ſicut ait Auguſti- *ciuit. li. 22.*
nus: Deus ſine fine videbitur, ſine faſtidio amabitur, *cap. 30.*
ſine fatigatione laudabitur. Ibi videbitur ſtultitia, *3. Reg. 3. d*
ſapientia Salomonis. Ibi erit deformitas, pulchritu- *& 4. d*
do Abſalonis. Ibi erit tarditas, velocitas Aſaëlis. Ibi *2. Reg. 14. f*
iudicabitur infirmitas, fortitudo Samſonis. Ibi erit *2. Reg. 2. d*
mortalitas, longa vita Mathuſalem. Ibi erit pauper- *Iud. 14. b*
tas regnum Auguſti. Ibi, ſecundum Auguſtinum, *Gen. 5. d*
C nihil obeſt, nihil deeſt, nihil affluit, nihil eſt extra, quod appetatur, nihil intra, quod faſtidiatur. Ibi, ſecundum Bernardum: Deus erit rationi plenitudo lu- *Ber. ſer. 11.*
cis, voluntati multitudo pacis, memoriæ continuatio *in Cant.*
æternitatis. Item Auguſtinus de corporis & animæ *poſt. med.*
miſera vita: O caro, illam vitam amplecti debuiſti, vbi vita ſine morte, vbi iuuentus ſine ſenectute, vbi lux ſine tenebris, vbi gaudium ſine triſtitia, vbi pax ſine diſcordia, vbi voluntas ſine iniuria, vbi regnum ſine mutatione. Bernardus: Merces ſanctorum tam magna eſt, quòd non poteſt menſurari: tam multa, quòd non poteſt numerari: tam copioſa, quòd non poteſt finiri: tam pretioſa, quòd non poteſt æſtimari. Item Auguſtinus: Illud quod promittit Deus, fide non capitur, ſpe nõ attingitur, charitate non comprehenditur, deſideria & vota tranſcendit, acquiri
D poteſt, æſtimari non poteſt. Ibi, ſecundum Auguſtinum: Carmina non deſunt, præmia non deficiunt: ibi nihil quod amabitur, deerit: ibi nihil deſiderabitur, quod non adſit. Illa beatitudo, ſicut ait Auguſti- *Aug. in ma*
nus, in duobus conſiſtit, ſcilicet, in neceſſaria præ- *nuali ca. 7.*
ſentia omnis boni, & in neceſſaria abſentia omnis *tom. 9.*
mali. Item Auguſtinus: O vita vitalis, dulcis & amabilis, & ſemper memorabilis: vbi ſumma ſecuritas, ſecura tranquillitas, tranquilla iucunditas, iucunda felicitas, felix æternitas, vbi æterna beatitudo, vbi beata certitudo, vbi certa viſio, & ſine fine laudatio. Ibi affluentia diuitiarum, influentia delitiarum, &
E confluentia bonorum.

Denique de gaudijs cæleſtibus, nota hos verſus:

Mens cognoſcendo datur amando fruendo
Eſt ſubtile, citum, clarum corpus, patiens nil.
Corpora Sanctorum cita, libera, fortia, ſana,
Pulchra, voluptatis plena, ſed abſque pati pœna.
Senſus, amicitia, concordia plena poteſtas.
Pax ſecura, decus, & gaudia ſunt animabus
Gaudia, pax, requies, libera, ac ſecura, iuuentus
Non peccat ſapiens, ſanus, duris, redolens laus.
Aureolam Martyr, Doctor, Virgoq. meretur.
Fructus centenus, ſexagenusq. tricenus
Virginibus, viduis, & coniugibus tribuetur.

Ex omnibus prędictis collige, ſpectare quoddam gaudium ſolum ad animam, quoddam ad corpus, quoddam ad totum coniunctum, quæ cum felici fine quiſque beatus ſecundũ merita recipiet ſine fine. Amen.

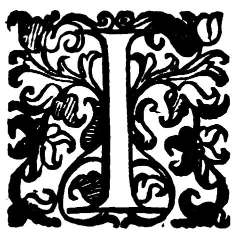
Finis Compendij Theologicæ veritatis.

ACTA

ACTA CANONIZATIONIS S. BONAVENTVRAE,

Oratio

IN VITAM ET MERITA S. BONAVENTVRAE, Per insignem iuris vtriusque Doctorem dissertissimum, Octauianum de Martinis Suessanum, sacri palatij Apostolici clarum Aduocatum Consistorialem.

*VSTITIA suffragiorum, B.P. ad quæ porrigenda desiderabar, hærentem me concitauit, ad indicti mihi muneris prouinciam remota cunctatione capessendam. Neque enim me alioquin fallebat, quàm arduum quàmve anceps munus obirem, postulare ex merito, secundum Ro. se. decretum referri ordinem siue catalogum cælestium, qui cum Christo regnant, Sanctorum. Idque in hoc tremendo auditorio, sub aspectu sacri Reuerendissimorum Patrum Senatus, ac sapientum prælatorum & virorum, quibus tua sanctitas cœlesti superum dono, in sua maiestate sapientissime præsidet, vbi non ego modo qui in actione causarum forensium nostri sæculi stilo versor, verum & alium quemlibet exercitatum, ac denique consummatum oratorem expauere quidem posse credendum sit. Nam per immortalem Deum, quis tam sapiens, aut dissertus quidquã adeò elimatum, aut studiosa lucubratione excogitatum hîc proferat, quo maiestatem loci dicendo vel mediocriter æquare possit? Quid porro tanto studio adinuentum, quod prauisum, ac tritum non fuerit apud tantæ sapientiæ patres, ac te ante alios Sanctissime Princeps, qui cum ex multis iam annis diuinarum atque humanarum rerum, ac omnis denique Philosophiæ scientiam plenissime edidiceris, velut splendidissimum sidus in firmamento, in Dei Ecclesia ceteros illustrasti? Quæ quidem reuoluenti non leuem animo timorem incussisse poterant, atque ab hac actione, qua nulla illustrior, penitus dehortari, nisi iustitia meritorum, vt præmiseram, S. Bonauenturæ, pro quo intercedimus, animum erexisset, atque confirmasset. Accedebat præterea, quòd princeps non profanus pro religioso, aut indoctus pro litterato rogandus erat, sed tu profecto Pater beatissime, qui diuinis obsequijs in Beati Francisci religione, ex matris vtero cælitus destinatus, in eadem omnipotenti Deo religiosius seruiuisti, ac demum ad eius principatum singularibus tuis meritis vectus, illam sapienter ac salubriter gubernasti, auxisti atque ampliasti, quive cum diuinorum ministeriorum scientiam per traditiones patrum fueris nactus: tum vero ex operibus eiusdem S. Bonauenturæ, quæ diuino spirante lumine edidit, conditoris diligentiam certissime comparasti. Ita te namque par erat, qui conditoris vices gesturus in terris, in illius mandatis commissum gregem oporteret erudire, neque enim illius fauste quis vices gerit, quem non penitus nouit, neque illius porro mandata recte alios edocet, quæ non prius luculenter edidicit. Quare cum pro diuina sapientia Patre, ordinis Minorum generali ministro Episcopo Cardinali Albanen. intercessurus essem, apud te beatissime Pater qui ijsdem meritis clarus, eisdemve officijs gloriose perfunctus eras, & proinde ad hoc opus tibi in hos vsque dies diuinitus seruatum electus, nequaquam mihi verendum fuit, ne per insufficientiam tibi negligerer, qui etiam meritis fidelium pastor imbecillitati nostræ clementissime compati didicisti. Iamque ego qui horrore quodam non sine titubatione occeperam, perspecto tamen quàm benigno vultu, ac clementi nutu audientiam indulgeas, erectus in spem meliorem, fidentior prosequor, tui sacri affectus oraculo, meis auribus illud propheticum insonare

Psal.80.c videtur: Dilata os tuum & ego implebo illud. Et rursus: Dabo tibi sermonem bene sonantem in os tuum, vt complaceas in ore principis, ac pium obsecro pari clementia velis fauere, dum diuino munimine adiutus, ac tuo benigno fauore firmatus proferam quæ ad ipsius creditoris Bonauenturæ, ac huius sanctæ sedis laudem perpetuam cedere possint. Exoraturo a tua sanctitate. P. B. Diui Bonauent. canonizationẽ ingens mihi studium fuit, sacrarum litterarum codices diligentius euoluere, ad dignoscendum quænam rei de qua agimus conuenirent. Quibus quidem curiosius perspectis, quantum colligere potui duo potissimum inspicienda, ac merito inquirenda fuisse intelligò, vitam, scilicet & miracula, quæ si recitando monstrauerim, in hoc viro esse comperta, qualia ad canonizationem sufficiant, tua sanctitas, cuius arbitrio id subijcitur, benigne dignabitur votis supplicantium respondere. Et quoniam vitæ initium quod ex religione suscipio, miraculosum existit, nemo mihi vitio vertet, si vitam ante miracula relaturus, alterum cum altero recensendo permisceam. Nec rursus mirabitur, quòd quemadmodum plerique, cuiuspiam memoriam commendaturi, non ego primordijs natalium, ac pueritiæ Diui Bonauenturæ insistam, aut eo altius à parentum ipsius dignitate exordiar. Prohibent namque crebra & clariora viri facinora, ab illo in statu perfectiori agitata. Nec tamen omittam, quòd Bonauentura natione Thuscus, patria Balneoreginus, Ioanne fidanza, & Ritella fidelibus coniugibus ortus, baptismatis vnda respersus, quæ ex Ioanne medicinæ magistro, & Felice Antonij, qui & ipsi ab illis maioribus originem trahunt, atque alijs testibus Balneoreginis probe comperta sunt. Ceterum prætermissa longiore serie præmissorum, vita inde exordium capiet, vbi relicto mortalitatis statu, mundo moritur, ac omnipotenti Deo meritis beatissimi Francisci, victimam se perpetuam dedicauit. Gloriosus Deus in sanctis suis, quos sibi ab æterno prædestinauit electos, & secundum necessitatem temporis ad salutem humani generis producit in lucem, cum beatum Bonauenturam vas electionis sibi delegisset, ac suis obsequijs in Religione Sancti Francisci destinasset, quo tamen illius conuersio, posset aliquando a Deo disponente profecta intelligi, & in illo suæ maiestatis gloria reuelari, eundem in extrema valetudine periclitari permisit. Cuius saluti anxia sollicitudine timens charissima parens, vbi Physicorum, quos adhibuit, diligentiã frustra experta est, & medelarum vires ad illum leuandum minus valere comperit, solius Dei opem quem sancta timebat, & cui castos pueri mores, quos probe vt mater nouerat, intelligebat acceptos, humiliter in salutem pueri inuocauit, ac Sancti Francisci suffragia reuerenter implorans, illum si sanum recuperaret, ipsius religioni perpetuo deuouit. Exaudita est pro diuina clementia, & sua reuerentia, & sanitate recuperata integer puer euasit, non sine admiratione Physicorum præsertim, qui eum statum corporis probe in illo deprehenderant, vt humana ope ægrum leuari posse penitus desperassent. Idem iam adolescens, ac porro ætate prouecta cum religioni maturum se, & illi ex parentis voto debitum intelligeret, memorque diuini mandati per Dauid Prophetam, humano generi prolati: Vouete & reddite Domino Deo vestro, Psal.75.b

anno suæ ætatis circiter secundo & vigesimo, habitum Religionis Sancti Francisci deuotissime suscepit, in qua professionis emissione beneficium illius his verbis aperte testatus est: Voto enim pro me languente grauissime ad S. Franciscum emisso a matre, cum adhuc essem puerulus, ab ipsis sum mortis faucibus erutus, & in robur vitæ incolumis restitutus. quod cum viua memoria teneam, vera nunc confessione profiteor, ne tantum beneficium reticens, sceleris arguar vt in-*

gratus, orationemq. ad illum pijssime is effundens, ait: Accipe igitur Pater beate quascumque exiles meritisq. tuis ac beneficijs impares gratiarum actiones, & cum susceperis vota, culpas nostras sic orando excusa, ut à malis præsentibus eruas, & ad bona sempiterna perducas. Igitur vir sanctus in eadem vocatione progrediens, cū omnis ipsius vita in Dei certa cognitione ac contemplatione versaretur, ad quam assequendam, per sacrarum scripturarum assiduam perlectionem, orationes ac contemplationes intendens, docente illum Alexandro de Ales, sacra pagina magistro, tantam doctrinarum perfectionem breui adeptus est, ut septimo sui ingressus anno, consono magistrorum ordinis iudicio delectus, librum sententiarum in Parisiensi vniuersitate clarissime legerit, & cathedram magistralem receperit, admirabilis proin de cunctis, quòd tam paruo spatio eam sufficientiam valuerit comparare. Sed admirentur sane, qui res humanas ex naturali tantum cursu, non autem ex diuina sapientia metiuntur, quæ duos discipulos litterarum prorsus ignaros,
Luc. 24. d Emmaus oppidū contendentes breui itineris spatio comitata, diuinorum scientiam plenissime docuit. Idem diuus dona sancti Spiritus pro suis assiduis meritis consecutus, magna indies doctrinæ accrementa recipiebat, quæ magis diuinitus inspirata, quàm humanitus acquisita videbantur. Cumq. per tres annos sequentes cathedram magistralem rexisset, anno suæ ætatis secundo & trigesimo, inter primos Religio-
Sap. 7. b ne & doctrina in ordine habebatur. Namq. illi tamquam infinitus thesaurus scientia erat, quo qui vsi sunt participes facti sunt amicitiæ Dei. Et quod notabilius & admirabilius erat in illo, quo magis scientia & auctoritate emerserat, eo magis humilitate mentis deprimebatur. Nec ut pleriq. litterarum scientia inflati, vilia ministeria domestica fastidiebat, sed qui vix nec nisi per obedientiam, ægre tamen, ab illorum executione coercebatur, reputantibus prælatis indignū, si à talibus non, ut egregius, sequestraretur, in quo sancti Spiritus gratia habitare perspicue cernebatur. Nec tamen vir sanctus vlla charitatis officia ob litterarias actiones prætermittebat, sed in omnes fratres oculos intendens, si quem forte tristem, aut professionis pœnitentem intelligeret, tanta dulcedine in sermone conueniebat, consolabatur, monebat, ac confirmabat, ut nullus ab eo discederet, quin libens cœptum Religionis iter prosequeretur. Infirmorum præterea cura, supra quàm credibile sit, delectabatur, quoue grauioribus, aut contagiosis morbis grauarentur, eo magis se totum illorum obsequio applicabat. Quibus officijs cum maiorem diei partem absumeret, non eo minor erat in publicis lectionibus & interpretationibus scripturarum, quæ tanta claritate audientibus intelligenda reddebat, ut ipse auctor illarum merito videri posset. In capitulis vero aut Prouincialibus, aut Generalibus, tanta sapientia ipsius responsa dabantur, ut iam Generalis minister perspecta magnitudine consiliorum illius, nil omnino graue exequendum putaret, in quo sancti viri iudicium non antea explorasset. Quibus donis & gratijs illustratus, cum iam in Religione esset omni merito clarus, defuncto generali ministro tertiodecimo ipsius ingressus anno ex tam multis sanctis viris, quibus Religio in sua nouitate florebat, vnus omnium (sine contradictione) extitit subrogatus. Hic vir sanctus accingens se grauioribus actionibus, cum iam religiosi cœpissent à fundatoris disciplina paululum declinare, vbi monendo, instando, castigando, ac operosius laborando, ad meliorem vitæ frugem reduxisset; in capitulo generali, quod primum Narbonæ tenuit, regulam beati Francisci reformauit atque exposuit, ordinemq. in Prouincias, & Custodias taxauit, & duas addidit, vbi strenue decertans aduersus venenosas oppugnationes temeratorum, & obtrectatorum, qui in religionem mendicantium, ac sanctum virum impudentius ora soluerant, atque artificiosis calumnijs velitabantur, sola iustitia atque innocentia tutus, permansit inuictus, tamquam qui integer vitæ scelerisq. purus, non eget Mauri iaculis, nec arcu, nec
Horatius li. 1. Oda 22. venenatis grauida sagittis Fusce pharetra. Expertus fructum sanctorum monitorum magni Basilij diuini interpretis Homerici carminis, vbi Vlyssem pro meritis ad cælum tollit, asserens poetam clara voce testatum, O homines sit vobis cura virtutis, quæ cum naufrago enatat, & eiectum in littore venerabiliorem ostendit. Vbi etiam libellum contra minores perniciosissimum a magistro Giraldo de Abbatis villa, (vt putant) per Apologiam editum, non minus eloquenter, quàm subtiliter confutauit. Qui etiam Giraldus non longe post iusto Dei damnatus iudicio, meritas sui sceleris pœnas dedit, paralyticus ac miseranda lepra respersus, quibus ærumnis vitam finiuit. Congregato vero capitulo generali Pisis, eo auctore institutum est, ut gloria tibi Domine qui natus est de Virgine, vsque ad Epiphaniam continuaretur, eodem modo quo infra octauam Natiuitatis Dominicæ cantatur, & alia rubrica in breuiario reformata, & alia addita. Idem etiam pijssimus cultor gloriosæ Virginis matris Iesu instituit, ut fratres populum hortarentur ad salutandum eamdem, signo campanæ quod post Completorium datur, quòd creditum sit eamdem ea hora ab Angelo salutatam. Tunc translatum fuit venerabile corpus beati Antonij ad prægrandem ecclesiam Paduanam, cuius lingua secundo & trigesimo sui obitus anno, recens & rubicunda reperta est, quam vir sanctus in manibus deuote recipiens, ac largioribus lacrymarum imbribus perfundens, talibus reuerenter affatus est: O lingua benedicta quæ Deum semper benedixisti, & alios benedicere docuisti, nunc perspicue cernitur quanti meriti fueris apud Deum. Cui oscula deuote figens, illam honeste collocari curauit. Cuius etiam fama permotus Pontifex tunc Clemens Quartus, ut illum in partem sollicitudinis traheret, opulenta Eboracen. Ecclesiæ præfecit, nec tamen assequi potuit, ut vir sanctus eam promotionem acceptaret, qui propositi constans in Religione maluit permanere, vbi diuitias & dignitates sibi procuraret in cælis. Cuius constantiam Pontifex admiratus ad illum, Sta, inquit, in testamento tuo, & in illo colloquere, & in opere mandatorum tuorum veterasce. Nunc vero se offert numerosior cumulus diuinorum scriptorum ipsius, cum Parisijs legisset primum librum Genesis, nobile opus quod de septem visionibus Bonauenturæ intitulatur editum est. In libros Sententiarum celebria commentaria edidit secundum & quartum præsertim, quos etiam metrice extitit prosecutus. Et incipiunt. O fons splendoris, vas dulcoris & amoris. Quibus ob sublime ingenium auctoris ibi inspersum, sententiæ sententiarum Bonauenturæ titulus inditus est. Super Euangelijs compendiose & vtiliter scripsit. Lucæ præsertim cancellarij pia Matris Iesu, quam pectori impressam assidua meditatione semper extitit veneratus. Rursus contemplatione sancti Ludouici Regis Franciæ officium de Cruce deuotissimum edidit, quod ab Ecclesia nullo immutato receptum, in ea solemnitate vbique legitur. Composuit & solemne officium in honorem beati Francisci, & de ipsius vita historiam seriose tractatu primum, & secundo reductorie annotauit. Composuit & libellum de sex alis Seraphim, in monte Aluernæ duo nobilia opuscula edidit, pijssimas contemplationes fragrantia, quorum alterum itinerarium mentis in Deum, & alterum in seipsum appellata sunt.

Composuit & libellum approbatorium Religionis mendicantium, quod defensorium appellant. Composuit & libellum de vita Christi, siue meditationum passionum ipsius, quem arborem Crucis nominant. Composuit & breuiloquia. Item & sermones Dominicales, super Euangelijs & Epistolis per totum anni circulum. Item compendium veritatis sacræ Scripturæ. Item Libellum ordinationis siue institutionis nouitiorum. Item & libellum de stimulo amoris. Item & libellum quem appellant Pharetram, in auctoritatibus principalibus doctorum approbatorum, quem per Alphabetum extitit prosecutus. Et alia plura opuscula vsque ad tricennarium numerum, quæ in partibus Galliarum frequentius habentur in manibus. Et cum beati Francisci Religio, quam annis octo & decem sancto regimine gubernauit, ipsius monitis & exemplis, in solidiori sanctitatis statu firmata esset, & viri claritas ob vitæ sanctitatem, doctrinæ eminentiam, atque operum diuinitatem vbique elucesceret. Tum forte Romana Sedes plurimum laborabat difficultatibus, quæ in Concilio quod Lugduni congregabatur, inextricabiles emerserant. Gregorius tunc Papa X. & reliquus sacer Senatus illecti studio viri, quem leuandis dictis difficultatibus, ac vniuersalis Ecclesiæ regimini intelligebant plurimum præstiturum, atque ob merita alioquin subleuandum in Cardinalem, quamuis reluctantem, promouerunt, & quod rarū est, & ex ipso initio ob viri excellentiam Episcopum Albanen. constituerunt. Mox pertractandis arduis rebus Concilij, vnus omnium delectus est, deputatis qui illi assisterent Rothomagense, & Tripolitano claris Episcopis illius temporis, qui & ipsi de Religione Sancti Francisci ad episcopatum ob meritum vocati fuerant. In quo Concilio de multis illius sapientia sancte consultum atque decretum, & Græcorum composita hæreses, qui tum præsente Palæologo eorum Imperatore, qui in hoc Lugdunum

dunum venerant, libere ad Romanæ Sedis obedientiam redierunt. Ad quorum reductionem missi fuerant frater Hieronymus de Esculo, & Frater Bona gratia Dalmata ordinis Minorum religiosi eximij meriti. Quibus cum litteris reuersis lætus idem Gregorius, fratres ac prælatos qui in Concilio aderant, in Lugdunen. Ecclesia conuocauit, vbi vir sanctus præclaram habuit orationem, proposito themate quod legi-
Baruch. 4. g tur in Baruch: Exurge Hierusalem, & circumspice ad Orientem, & vide collectos filios tuos ab Oriente vsque ad Occidentem. Successiue in ea vocatione, pari sanctitate, & operum fructu perseuerans, cum in Dei Ecclesia diutius
2.Tim.4.b laborasset, ita vt cum Apostolo iure dicere posset. Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. Anno salutis 1274. & suæ ætatis tertio & quinquagesimo, hora matutina diei Dominici, quæ mensis Iulij erat tertia & decima, ex humanis sublatus est, & sanctis Patribus vt credere debemus, in æternum victurus redditus. Qua die ipsius venerabile corpus sepulchro reconditur in Ecclesia Sancti Francisci Lugdunen. cum multis lacrymis & consternatione fratrum lamentantium se tanti viri societate destitui, qui parem sibi in Dei Ecclesia relinquere non videbatur Gregorio Pontifice permaxime eum reputante qui ibidem publice testatus est, Ecclesiam Dei illius morte magnam incurrisse iacturam. In cuius exequijs primam Missam celebrauit Frater Petrus Tarantasien. Episcopus, Cardinalis Hostien. & sermonem habuit, proposito themate: Doleo
2.Reg.1.d super te mi frater Ionatha. Vbi inter cæteras commemorationes gratiarum & donorum, quæ illi Deus dedit, etiam fuit, quòd quicumque eum videbat, statim ipsius amore capiebatur, eiusq. monita libenter recipiebat, Græci præsertim, quibus reducendis ipsius diuina eloquia & consilia plurimum contulerunt. Benignus, affabilis, omnibus gratus, & nulli vmquam scandalo, pius, prudens, humilis, pudicus, sobrius, castus atque quietus, quarum virtutum actiones & officia, semper strenue extitit executus. Quod & si nullo alio probante doceremur, satis ex diuinis suis scriptis liquido patet, quibus tam intenso affectu, singula præmissa prosequitur, vt nisi per assumptum de illis habitum, adeo ardenter illis insistere non valuisset. Tum vero, quòd Alexandri de Ales præceptoris ipsius testimonio, mundus ab omni vitio probatus est, qui eius vita & moribus probe compertis de eo
Io.1.g dicere solebat: Verus Israelita est iste, in quo Adam non peccasse videtur. Cuius doctoris auctoritatem tanti apud Ecclesiam valuisse constat, vt de illius dictis, aut scriptis, nefas putauerint dubitare. Consummatumq. omnes testati sunt, diuinum oraculum per beatum Franciscum de illo editum, futurum eum magnum virum in Ecclesia Dei, Religionemq. suam, magna per illum sanctitatis accrementa recepturam. Iam intelligis Pater beatissime, quod & per te plantus intelligebas, quis, qualisue fuerit Bonauentura, de quo agimus, cuius vita & exemplis beati Francisci Religio illustrata, & doctrina omnis terra repleta est. Nunc quod secundo loco aggredimur, pari patientia audire digneris, dum refero, quæ memoranda omnipotens Deus in illo, & ipsius virtute in alios monstrare dignatus est. A re miranda exordior. Bonauentura adhuc in minoribus agens, demissa mentis humilitate potius, quàm ex inuistitia, pluribus diebus abstinuerat perceptione sacratissimi corporis Christi, veritus ne si illud indignus sumeret, iudicium sibi manducaret & bibe-
1.Cor.11.g ret. Cumq. die quadam in Missa deuotus adesset, Deus respiciens ad illius humilitatem, particulam consecratæ Hostiæ, de manu celebrantis per Angelum acceptam, illius ori clementer immisit. Respexit enim ad humilitatem serui sui, propter quam beatus omnibus gentibus prædicatur. Rursus cum intenso affectu studeret, contemplando & annotando vitam beati Francisci, gloriosus sanctus Thomas de Aquino, qui eadem tempestate meritis claruit, & Bonauenturæ magna charitate coniunctus fuit, accedens ad illius cubiculum, per foramen ostij illum introspexit in contemplatione raptum, & a terra mirifice subleuatum. Tunc retrocedens ad suos: Sinamus, inquit, sanctum, qui laborat pro sancto. Simona Lugdunen. Beatum Bonauenturam viuentem summa deuotione prosequebatur, quæ sicut Domino placuit, mortuum peperit. Ad quam euocatus vir sanctus, exposito cadauere ante illius pedes, & mater quæ in lecto coram ingemiscebat, & reliquæ mulieres quæ aderant, sancti viri opem in salutem mortui deprecatæ sunt. Tum vir sanctus commiseratus, manibus atque oculis erectis in cælum, deuotissime orauit: mox signo Crucis super puerum facto, viuentem reddidit matri. Tritum ac frequens apud Lugdunen. Castrum villanum, ac totam Prouinciam, quòd mulieres vtero laborantes, inuocatus exaudit & de periculo eximit. Ioanna Lugdunen. octo dies continuos vtero distenta, atque assiduo enixu parturiendi cruciata, desperauerat de salute, monita a mulieribus, quæ laboranti aderant, se Sancti precibus & suffragijs commendauit, certum votum pro salute recuperanda faciens, & statim incolumis incolumem peperit. Petrus filius Io. Aiuse chaphelier, dextra tibia notabiliter claudus, ita vt quattuor mensibus sine baculo, nec ambulare, nec in vestigijs consistere posset, precibus, voto, & orationibus, in sepulchro ipsius factis, ibidem nouennam facere cœpit, & in fine sex dierum filius melius habere cœpit, & infra nouem dies salutem omnimodam recuperauit. Eadem inuocatione, simili ægritudine liberatus, filius Francisci Massodi notarij Lugdunens.

Nobilis miles dominus locorũ de Vincellis & de Gromellis, pestilenti febre attritus & exinanitus erat, quem loquela, sensu & motu destitutum, extra salutis spem denunciauerat Marcus de Ferrarijs nobilis Physicus Papiensis, qui in illo omnia mortalitatis signa probe compererat. Ceterum Religiosus quispiam aderat, frater Matulinus biblicus conuentus S. Francisci Lugdunen. qui commemorare cœpit, quæ mira omnipotens Deus per inuocationem dicti Sancti operaretur. Et propterea illius opem in salutem morientis poscendam persuasit. Tum votiua inuocatione per cognatos & dictum religiosum, & certo voto pro illius salute ad beatum Bonauenturam facto, qui moriturus videbatur, statim sentire, moueri, loqui, & melius habere cœpit, & breui salutem omnimodam recuperauit. Simili inuocatione de grauissimis febribus liberati sunt, frater Ioan. Benedicti, ordinis sancti Francisci sacræ paginæ magister. Ludouica vxor Petri Roner. Gasparda filia nobilis viri Petri Carionis de Chamberiaco. Filius Richardi Ridani. Soror Prinete vxor Claudij Pinol Antonius Catalanus. Lanzelotus Mercerius. Stephanus Gennes chaphelier, famulus Ioannis Adiusse de quartana, & frater Philippus Laiceri. Francisca luem siue formicam in collo patiebatur, cuius ignis sensim in reliquam corporis partem se prorogabat, & teneras puellæ carnes misere vrebat atque vorabat: super quam dolens Gilbertus Alerij infelix pater, ad venerabile sepulchrum Bonauenturæ se contulit, illiusq. opem, & suffragia in salutem filiæ deuotissime inuocauit, ac certum votum in hoc fecit. Mox domum reuersus, extincto igne, sanam & liberam miraculose inuenit. Stephaneta relicta Ioan. Michaelis casu trabis oculum percussa, graues dolores incurrit, & in periculum perdendi oculum deducta fuit. Commendauit se beato Bonauenturæ, atque ad illius sepulchrum virgunculam filiam cum cerea imagine oculorum misit. Qua reuersa doloribus liberata est, & breui integram oculorum sospitatem recuperauit. In qua & illud notabilius, quòd cum Lugdunum peruenisset, religiosus quispiam prædicator verbi Dei, indixissetq. populo, quòd quicumque sciret aliquid de miraculis beati Bonauenturæ, quod sibi reuelare deberet, eadem Stephaneta quæ in oculorum suorum salutem etiam inuocauerat auxilia Gloriosæ Virginis Mariæ, perplexa cuius beneficio sospitatem oculorum consecuta fuerat, aliquandiu detrectauit quicquam prædicatori referre. Tum in grauiorem oculorum ægritudinem incidit, mittensq. etiam filiam denuo, vt antea fecerat ad idem sepulchrum, & facta oratione & voto, miraculose exitit liberata. Tum suum reatum agnoscens, ad eumdem prædicatorem accessit, & rerum seriẽ omnimodam reuelauit. Simili inuocatione de doloribus & periculo oculorum liberati fuerunt Dionysius de Foresta mercator. Claudia de Spicaria. Claudius Poleti corduernis. Margarita vxor Ioan. petit textoris Ioan. adiusse filius. Ioan. adiusse chaphelier dira paralysi repente percussus, amissis sensibus, & media sui corporis inferiori parte hebes factus, cecidit. Cuius casum dolens pater, flexis genibus commendauit illum beato Bonauenturæ, & statim qui ceciderat, sentire, loqui, & melius habere cœpit. Tunc imponentes eum lecticæ, pater, mater, & Petrus alter filius, detulerunt eumdem ad Sancti sepulchrum, quem ibidem sistentes, flexis genibus inuocauerunt beatum Bonauenturam, & factis certis orationibus ac voto, sanum & liberum reduxerunt domum. Eadem inuocatione de simili ægritudine liberati Franciscus Dauegnier, alias Rauillon, Guillerimus de Bletena textor, Catherina de Bauline, Ioanna relicta Petri Rolini, Margarita relicta Ioann. de Vaulx auriga. Illustris Dux Aurelianen. à potenti magna Britannia siue Anglia Rege captiuus detinebatur, vbi veterem quartanam passus, intensos capitis

pitis & renum dolores incurrit, destitutus omni auxilio, opem beati Bonauenturæ deuotissime inuocauit, in illius suffragijs deuotissime sperans. Et statim miraculose doloribus & ægritudinibus liberatus, in Gallias infra annum extitit restitutus. Mox Lugdunum petens visitauit venerabile sancti sepulchrum, & oblationibus factis, gratias Deo & sancto pro acceptis beneficijs egit, & quæ per illius inuocationem fuerat consecutus, religiosis dicti conuentus manifestauit. Laqueda, vxor Nicolai Colinecti Lugdunen. horrenda lepra respersa atque infecta, suis vitabilis tam diutius detractare non poterat, quin relicto lare, cognatis, & vrbe miserabili consortio leprosorũ se redderet. Quæ cum semper nomen beati Bonauenturæ deuote coluisset, ad illius sepulchra procubuit, intensius precata vt misereretur sortis suæ, deuote oblatione ac voto factis, mundari atque a lepra liberari obtinuit. Michael de Chel. alias de Gennes in cuius latus dextrum [illegible]us vehementi ictu validum calcem detorserat atque impegerat, ita vt duabus costis pene attritis, cum magno anhelitus impedimento tres menses languidus iacuit, varijsque fomentis, delinimentis ac cataplasmatibus frustra adhibitis, desperata salute commendauit se Bonauenturæ, & certo voto in illius honorem facto, de periculo exemptus & saluti extitit restitutus. Simili inuocatione liberatus etiam de dolore costarum Ioan. Michaelis de Cheual seruiens curiæ Lugdunen. & eadem Margarita Ioan. petit, quæ de celsiori ædium parte delapsa ceciderat. Ioannes Garboti Regius secretarius, vxorem perpetuo languore tabidam siue hydropicam nullo medicorum iuuamine curare poterat, accessit ad venerabile sancti sepulchrum, salutem coniugis, immo communem illi reuerenter commendans, & facto certo voto in honorem sancti, sanam & liberam, domum reuersus, extitit consecutus. Ioan. Dusolier Marescallus Lugdun. putri ac marcida tibia quatuor menses languidus iacuit, cumque cruciabiles dolores diutius perpeti non valeret, in sola tibiæ amputatione spem coniecerat. Nocte forte per quietem monitus, commendauit se beato Bonauenturæ, atque vxorem cum cerea imagine tibiæ ad illius sepulchrum deuotissime misit. Qua reuersa, doloribus penitus exemptus est, & salutem omnimodam breui recuperauit. Petrus Moyer ligneum molendinum habebat in flumine Rhodano, qui affluenti aquarum colluuione elatus & auctus, molendinum ipsum valida alioquin catena retentum violenter rapuit & in se vorauit. Quo conspecto idem Petrus qui semper coluerat beatum Bonauent. ad illius sepulchra confugit, ac procumbens reuerenter precatus est, vt a sui deuoto calamitosam iacturam auerteret. Mox egressus, inconcussum molendinum ad alteram Rodani ripam in littore eiectum, & miraculose restitutum conspexit & recuperauit. Stephaneta mater prædicti Francisci Dauegnier, alias de Rouellon, de squilentia in extremis laborabat, quæ allatum Dominicum corpus, nec agnoscere nec recipere potuit. Quod ægerrime ferens Franc. filius, qui probe noscebat matrem, magna deuotione beatum Bonauenturam semper coluisse, ad illius venerabile sepulchrum confugit, deuotissime precatus, ne sustineret sui deuotam, sine salutis viatico vita decedere. Domum reuersus, fidelissime sperans in beato Bonauentura, corpus Dominicum iterum afferri curauit. Quod statim agnitum mater, reuerenter recepit. Venerabilis religiosus pater Benedictus de Lulino ordinis sancti Antonij Viennen. procurator domus sancti Antonij Lugdunen. censuales libros domus amiserat, quos multa adhibita diligentia, reperire non valuit cum magno scandalo & detrimento domus, accessit ad venerabile sepulchrum beati Bonauent. & ibidem accensis candelis commendauit se eidem, & domum reuersus libros meruit inuenire. Pari inuocatione Richardus Ridani mercator amissa instrumenta probatoria, & alias res apothecæ valuit inuenire. Itidem & frater Petrus fabri, res ad sui vsum deputatas amissas. Margarita Gruellæ, vxor Hugonis, Francisci Burgundi calzetarij habitatores Lugdunen. intenso podagræ dolore cruciabatur: quæ cum probe nosset, medicam artem in hoc parum valere, confugit ad inuocationem suffragiorum beati Bonauenturæ, virgunculamq. filiam cum cerea pedis imagine, ad illius sepulchra reuerenter misit, & statim a podagra extitit liberata, nec illa vmquam de cetero grauata fuit. Eadem inuocatione liberata Catherina vxor Ioan. textoris de Hispania. Et filius Magistri Francisci Massedij notarij. Margarita vxor Benedicti Garrini, filium habuit in inguinibus ruptum, ac vlceribus misere putrescentem. Qui medica manu sectus, in deteriorem statum ac certum mortis periculum deductus fuit. Quod ingemiscens mater, quæ specialius beatum Bonauenturam venerabatur, ad illius sepulchrum reuerenter confugit, ibidemque deuotissime precata est, vt suæ orbitatis misereretur, nouennam. que in illius honorem facere cœpit, & octaua die sanum & liberum consequi meruit. Petrus Morget dolium vino plenum in cellarium inferens, illius oneri impar, pressus succubuit, & illo super eum incumbente quassatus fuit, ac pene contritus, commendauit se beato Bonauenturæ, & salutem consequi meruit. Simili inuocatione liberata illius cognata, quæ casu spatulam & brachium enormiter læserat. Sunt præterea & alij innumeri, qui meritis eiusdem sancti de varijs doloribus, ægritudinibus ac periculis miraculose liberari meruit: quorum singulos si recensere pergam, præsenti operi detrimento potius quàm vsui, aut fauori indubie futurus ero. Hoc tamen loco non committam vt silentio transeam, stupendum ac memoriabile quiddam quod omnipotens Deus ad perhibendum certum testimonium sanctitatis viri, in illius venerabili corpore pro sua clementia monstrare dignatus est. Dum idem venerabile corpus transferretur ad nouam ecclesiam, ad titulum sancti Francisci Lugduni erectam, centesimo & sexagesimo sui obitus anno, reliqua corporis parte alioquin exesa, atque corrosa, caput tamen solidum, capillamentum hærens, labia, dentes & lingua, in nullo a vitali statu, aut colore demutata, repertæ sunt. Erat profecto diuinæ clementiæ illud os a putrefactione seruare, quod ad salutem fidelium, atque in diuinis laudibus semper extitit operosum, nec dare sanctum suum videre corruptionem. Extant præterea crebra & memoranda beneficia, quæ frequenter concius Balneoregini & Vrbeuetani per inuocationem eiusdem sancti meruerunt obtinere, de quibus tam multis; vel vnum aut porro duo recensere non piget. Laodomia Vrbeuetana filiarum sarcina onerauerat domum ac proinde Francisco Matthæi Nebie viro quodammodo inuisa, qui rei familiaris angustia impar sarcinæ, matrimonio omnino abstinebat, de quo non nisi feminas comperperat proficisci. Eos coniuges consolatus venerabilis religiosus minorum magister Franciscus de Aqua pendente, qui illis admodum cultus erat, affirmauit se habere documenta ex institutis sancti Bonauenturæ, quæ si moniti susciperent, masculinam prolem consequerentur. Auscultantibus, Vna mecum (inquit) votiuas effundite preces ad gloriosum Bonauenturam, & speretis assequi quod optatis. Qui parentes monitis, pauculis diebus gignendæ proli operam indulserunt, & vxor grauida facta est, & statuto mense masculum peperit, cui nomen ex instituto eiusdem religiosi Bonauenturæ imposuerunt, laudantes Deum & sanctum, in cuius virtute mirabilia secum operatus est. Triennio post dum ea ciuitas Epidimiæ morbo, atque internicinio grauiter affligeretur, domus omnis coniugum eo veneno respersa est, & filiabus omnibus extinctis, Bonauentura extra spem salutis constitutus, credebatur pari mortalitate iam sorores secuturus. Qui etiam immundorum spirituum præsentanea instantia vexatus, nulla domus parte illorum persecutionem effugere poterat, clamitans infelix succurrite gladio & fuste, hos spiritus maligniores fugate. Parentibus præ talium afflictione & mæstitia consternatis, atque omni prorsus remedio destitutis subijt sancti recordatio, cuius munere filium fuerant consecuti, mox in spem adducti, illum hac prece precati sunt: Sancte gloriosissime qui benignus nobis hunc filium procurasti, eadem benignitate præstes, vt fatigatis malignis spiritibus, a peste saluum retineamus. Et prece facta, spiritus extorres exclusi, febris cessauit, & breui puer omnino ab ægritudine saluus surrexit, cum magna parentum, & omnium ciuium lætitia, gaudentium quòd ad superandas morborum & spirituum malignitates, defensoris tam validi præsidio cognoscerent se munitos. Possem forte ineptus videri, si studens cœpto prosequar diem absumere, recensendo miracula, quorum relationi nec diem nec certe dies sufficere satis scio. Sed quid vlterius exquirimus miracula, quasi vero Basilium magnum, Hieronymum & Augustinum nostræ fidei lucida sidera: Thomam Aquinatem & alios quàm plures, quos in Dei Ecclesia sanctos colimus ob miracula, non autem ex diuinitate doctrinæ miremur & veneremur. Quos tamen sanctitatis testimonium non ex alio certius consecutos probe intelligimus, quàm ex eorum commentarijs, quæ vt diuinitatis plena non nisi per infusam scientiam poterant edidisse, ex quibus Spiritum sanctum in eis habitasse verius comprobatur. At si porro miracula exigimus, non tam quæ per illum in alios, quàm quæ in eoipso apparuerint consideremus.

deremus. Si igitur beatum Bonauenturam in suis operibus miraculosum iam constat, si infusam dono sancti Spiritus obtinuisse scientiam diuina illius commentaria profitentur. Si charitatis officia ardentius executum, Mundanos honores contempsisse, Affectus terrenorum abiecisse. In persecutionibus constantem mansisse. In Beati Francisci, ac uniuersali religione fructuosum extitisse. Si superna vocatione, vt Paulum in sortem Domini miraculose conuersum. Si diuino beati Francisci præsagio sanctum prædicatum. Si Alexandri de Ales doctoris irrefragabilis ipsius præceptoris sedula obseruatione, sanctum compertum ac iudicatum. Si religiosorum minorum voto qui sanctitate pollebant, vt sanctior summus prælatus assumptus. Si Romanæ sedis iudicio vt clarus meritis ad vniuersalis Ecclesiæ regimen profuturus ascitus. Si denique communi omnium opinione fidelium, sanctus tenetur, & nominatur, & colitur. Si benignus succurrit quotidie inuocantibus se. Poterat sanctitas tua (etiam nullo petente) sancto quod vnum deerat publicos honores decernere, quanto magis id debes celsorum principum votis. Accedunt pientissimæ preces serenissimorum, ac clarissimorum, Federici Romanorum Regis semper Augusti, Ludouici Francorum Christianissimi, Ferdinandi Siciliæ, & etiam Matthiæ Hungariæ Regum Catholicorũ, qui cum de republica Christiana bene mereri consueti sint, digni certe videri debent, qui a sanctitate tua tam sanctam rem impetrent. Rogant præterea illustres duces, ac populi, ac loco maximi muneris hoc petunt Calabriæ, Venetiarum, Mediolani, Sabaudiæ, & Ducissæ Calabriæ, & Borbonij, Florentini, Senens. Perusini, Lugdunen. & ciuitatis Balneoregij, quæ licet humilis, sic tamen clarissima & Deo gratissima videri debet, cui contigit tantum sidus producere. Rogat præterea illius ordinis reuerendissimorum patrum Ioan. de Aragonia eiusdem Serenissimi Regis Ferdinandi Illustris proles, quæ sanctos qui in eo ordine claruerunt, religiosius veneratur & colit. Exigit denique suo iure beati Francisci sancta religio, cuius alumnus vel iusta petenti deesse non potes. Exigit & ipse sanctus ex promissione omnipotentis Dei nomine facta, strenue militantibus, quòd illorum laudes cantet Ecclesia. Cui oblationi ipsius Vicarius satisfaciat necesse est. Tam multis igitur vinculis obligatũ nullus iudex quamlibet fauorabilis, nisi solertem soluere posset. Magnus ab infernis reuocetur Tullius vmbris, & te defendat. Serues vsque licet, non potes absolui. Comperta præterea quæ dixi singulari studio, quod prænoscendis vita miraculis sanctis, exactissimum indulserunt reuerendissimi patres Iulianus de Rouere sancti Petri ad vincula ordinis eiusdem meritus Protector. Stephanus Mediolan. & Franciscus de Gonzaga Mantuanus, sanctitatis in hoc Commissarij, Mediolanen. præsertim quem contra aduersam valitudinem, acri instantia colluctantem a sancto proposito, nec propria salutis ratio valuit retardare. Qui etiam Reuerendissimi patres illecti studio comperta sanctitatis viri, id instantissime poscunt. Quid igitur tua sanctitas vlterius differt, quid cunctatur, quid alterius gloria id prorogat. Multa certe extant celebria tua gesta, quæ te ac tuos illustrant atque perpetuo illustrabunt, nil tamen sic æque Romano Pontifici gloriosum meo captu contingere posse crediderim, quàm vt sancto pro meritis publicam celebritatem decernat. Quam & tu pater beatissime, qui omni iure necessitudinis beato Bonauenturæ coniunctus es, auctoritate omnipotentis Dei, quem semideus mortalibus in terris refers, supplicantibus concedere, pro tua clementia benigne digneris.

Eccl. 44. c

RELATIO R. P. IOANNIS FRANCISCI DE PAVINIS,

Inter diuinos, & humanos Iurisconsultos minimi.

BEATISSIME PATER. Circa canonizationem beati Bonauen. de balneo regio ex patre nomine Ioanne, cognomine Fidansa, ex matre vero nomine Ritella, prouinciæ Tusciæ, Doctoris Seraphici & irrefragabilis &c. Olim generalis ordinis minorum septimus post sanctum Franciscum, ac demum Cardinalis Episcopus Albanen. Dico præcipue consideranda esse, & attendenda quæ dicturus sum, circa. 20. puncta siue fundamenta, quæ infra per ordinem subijciam. Præmisso quodam vtili valde ac necessario præludio. Ex quibus concludendum videtur, per vestram beatitudinem illum posse canonizari. Salua tamen semper. E. V. B. emendatione. Non attento quòd os loquentium iniqua loquatur, dum tamen non recedamus a tramite veritatis. De illius auctoritate securi, qui cum audisset a discipulis: Scis, quia Pharisæi audito hoc verbo scandalizati sunt, respondit. Sinite illos, qui cæci sunt, & duces cæcorum, vt dicit Inno. 3. in c. magnæ de voto, & in c. nisi cum pridem, de renunc. & 11. q. 3. inter verba c. senti. & c. non sunt. Et Xenophon Socraticus ait. Conscientia teste didici maledicta contemnere. Et Diogenes. Superat conscientia, quicquid male confinxerint lingua. Et Ouidius fastorum lib. 4. Conscia mens recti, famæ mendacia ridet. De quo per Hieron. ad Eustochium de virginitate seruanda. Et Paulus. Mihi autem pro minimo est, vt a vobis iudicer &c. Nam labijs iniquis, & lingua dolosa apponentur sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus desolatorijs, iuxta prophetam.

Matt. 15. b

Psal. 119. a

Articuli primæ partis hic subsequuntur.

PRimo. Religio ordinis mendicantium sancti Francisci in primis eius exordijs, illius præcipuo feruore, iuncta ordini Episcopali.

Secundo. Doctrina sacrarum litterarum cum multitudine librorum.

Tertio. Contemptus dignitatum mundanarum & Ecclesiasticarum.

Quarto. Superexcellentes virtutes & merita eius insignia.

Quinto. Regimen œconomicum, atque politicum sanctum eius.

Sexto. Patientia in persecutionibus, propter zelum Dei.

Septimo. Labores multi, mores casti, & actus strenui, & cet.

Octauo. Multa gloria quam fecit Deus cum eo, &c.

Nono. Sufficientia in operibus charitatis & innocentiæ.

Decimo. Fama celebris beatitudinis eius & mors pretiosa.

Articuli secundæ partis.

PRimo. Necessitas miraculorum sufficientium.

Secundo. Frequentia aduersitatis, & continuatio eorumdem.

Tertio. Miracula tam in morte, quàm in vita.

Quarto. Modus probandi miracula arbitrarius.

Quinto. An debeant fieri in instanti.

Sexto. An debeant fieri sine dolore, & de his, quæ non sunt de ratione miraculi.

Septimo. De omnibus in canonizatione requisitis, tam circa processum quàm cærimonias.

Octauo. De fide chronicorum ordinis minorum.

Nono. Quid si canonizetur non canonizandus per errorem.

Decimo. An audiri debeant se opponentes canonizationi.

Quid sit canonizare sanctum.

Rimitto, quòd canonizare sanctos est canonice & regulariter publice, & solemniter declarare, diffinire, & pronuntiare, & statuere, quòd aliquis ab omnibus honoretur vt sanctus, & pro eo tanquam pro sancto certa die fiat vbique solemne officium, sicut fit pro alijs sanctis, qui sunt eiusdem conditionis, vt si canonizetur confessor, fiat pro eo officium confessorum; & si martyr, fiat pro eo officium martyrum, & sic de virginibus &c. & eum tanquam sanctum in catalogo sanctorum adscribere, secundum Innoc. & Ioan. And. & alios in c. 1. de rel. & vene. sanctorum. An autem possit quis canonizari ad ordinem Apostolorum, sicut martyrum, confessorũ, aut virginum? Concludit Aug. de Anco. quòd non, in lib. de Eccle. pote. ar. 4. Et hinc infertur, quòd cui non potest appropriari officium commune sanctorum aliquorum, ille non debet canonizari, sicut & cui non potest competere diffinitio, non debet posse competere & diffinitum. l. Mortis causa capitur, ff. de dona. cau. mor. & l. Quintus, §. cum aurum, ff. de au. & arg. leg. l. Labeo, §. idem Tubero, ff. de supel. legã. & Insti. de dona. §. est & aliud, de praeben. cum secundum. 13. q. 1. Clericus, cum si. Per hanc ergo canonizationem consequitur canonizatus, quòd Ecclesia vbique solemniter dicere & cantare publice potest officium pro eo & Missam solemniter celebrare sicut pro sancto, & illum inuocare in letanijs, & dulia venerari de consecr. dis. 4. Venerabiles, quia iniuriam facit martyri qui orat pro martyre, vt eius intercessionibus consequamur errantes veniam peccatorum, & vt pijs eius meritis iuuemur omne per æuũ, prout ex orationibus Missalis, Sacramentarij & Breuiarij patet. Orationibus namque eorum indigemus nos, quos vndique mala nostra perturbant. Et vt etiam illis prosit oblatio ad gloriam & honorem, & ad hoc vt magis ac magis a fidelibus glorificentur in terris. Et reputant plerique non indignum sanctorum gloriam vsque ad iudicium augmentari. Et ideo Ecclesia interim sane potest augmentum glorificationis eorum optare cap. cum Martha. §. Tertio loco, de celeb. missarum vt patet in oratione S. Leonis Papæ, & in vigilia Apostolorum Petri & Pauli, & in secreta beati Gregorij, & in offerenda ibi; vt illis proficiat ad honorẽ. 38. dis. quæ ipsis. Vnde Prosper. Semper superest sanctis quo crescere possunt, nota. 15. dist. omnes, quoad præmij accidentalis augmentum secundum Aug. vt legitur in 4. sent. 45. dist. c. 2. in fi. & fertur eum hoc dixisse in sermone vnius Apostoli. 17. homil. Quod nota, pro generali allegatione, de quo in c. vestra, de cohabit. cleri. & mulier. Et sic in numero sanctorum publice annumerare eum, secundum illud Eccli. Sapientiam sanctorum narrent populi, & laudem eorum annunciet Ecclesia sanctorum. not. Ioan. Andr. in capitulo primo de reliquijs & venera. sanctorum, libro sexto, & Innoc. in dicto capit. primo, de reliquijs & venera. sanctorum. Item consequitur quòd in eius honorem, & sub eius nomine, & cum eius reliquijs, possunt ecclesiæ & altaria erigi, ædificari, consecrari, c. de fabrica. & c. placuit, de consecrat. dis. 1. & pingi & sculpi cum diademate. c. prolatum, cum seq. de consecrat. dist. 3. nec tamen de cetero pro eo est orandum. Describendus est ergo etiam canonizatus in catalogo sanctorum, qui est sermo nomina aliquorum continens ordinate, a cata quod est iuxta & logos quod est sermo secundum Hugo. 19. q. 4. quoniam conscribendos, & Host. in summa, de reli & vener. sanctorum, in ver. est autem catalogus. Facit 11. dist. c. quis nesciat. Secrete vero cuilibet licet, alicui defuncto quem sanctum credit, preces porrigere, vt pro ipso ad Deum intercedat. & eius reliquias venerari, quamuis solemnes preces publice porrigere, vel Missam aut solemne officium publice dicere nequeat secundum Innoc. Host. & alios in d. c. 1. de reliquijs & venera. sanctorum, & not. in capit. 1. eodem tit. libro 6. quia, fidem eius attendit Deus &c. Et idem concludit Aug. de Ancona in eodem libro 6. de Ecclesiast. potestate quæst. 14. art. 5. tam per dictum c. 1. de reliquijs, & venera. sanctorum, quod expresse prohibet episcopis aliquem vt sanctum venerari publice absque auctoritate sedis Apostolicæ, ergo multo fortius debet censeri prohibitum inferioribus. Item quia Missæ celebratio & communis oratio fit in persona totius Ecclesiæ vniuersaliter, in memoriam ergo illius debet talis solemnitas celebrari, quando quis ab illo qui est caput totius Ecclesiæ etiã immediate ordinarius cunctorum. cap. cuncta. 9 quæstio. 3. & cap. per principalem, canonizatus & in sanctitate approbatus, & qui solus debet posse & nullus alius hanc venerationem indicere, cum talis sanctus debeat ab omnibus venerari. Sed maior ratio est periculum erroris incurrendi, quia Episcopus in hoc posset facilius errare quàm Papa, vt infra patebit in penult. quæst. 2. partis, quæ ratio fundatur etiam in dicto cap. 1. Item ne contingat aliquem canonizari turpis lucri gratia, vel humanæ laudis pompa seu iactantia, quæ ratio sumitur ex ca. 2. eodem tit. Item & propter dubium incursus idololatriæ, vt probatur in clementi. 1. de Iudæis. De quo plene per sanctum Tho. super 4. sent dist. 49. art. 4. q. 1. Item propter gaudium Angelorum, ideo cantat Ecclesia. Gaudeamus omnes &c. de quorum solemnitate gaudent Angeli & collaudant filium Dei. Item propter plures alias rationes, quas statim subdam, maxime quia generale est, vt vbi periculum animæ vertitur, præsumatur in deteriorem partem c. Iuuenis, de sponsa. 68. dist. presbyteri, & not. in c. 1. de scru. & quòd vbi maius est periculum, ibi cautius est agendum cap. vbi maius, de elect. lib. 6. dist. 42. quiescamus. 7. quæst. 2. c. si. l. 1. §. 1. ff. ad Carbonian. Ex his infertur quòd solus Papa de fratrum tamen consilio &c. vel in generali Concilio potest non solum certos ex sanctis præ alijs extollere, vt vbique solemnius venerentur, puta vt sub duplici officio per vniuersum orbem eorum solemnitas celebretur, vt patet in cap. 1. de reli. & venera. sanctorum lib. 6. Et in solemnitate sacramenti corporis Christi de qua in clement. Si Dominum, eod. tit. & in festo inuentionis sanctæ Crucis, de consecr. dist. 3. c. crucis. Et generaliter in eorum vigilia ieiunium indicere cap. consilium, de obseruan. ieiuniorum. Sed etiam consimiliter prout infra dicetur, potest & debet canonizare quoslibet alios sanctos ad effectus, de quibus supra. Quinimmo nec inuentas reliquias de nouo quisquam debet publice venerari absque Papæ licentia, nec possunt passim ostendi, nec transferri. Sed si antiquæ reliquiæ de nouo inuenirentur liceret eas venerari, alias non, nisi scilicet prius auctoritate Romani Pontific. fuerint approbatæ: ne varijs similiter figmentis, aut falsis documentis populi decipiantur, sicut in plerisque locis occasione quæstus fieri consueuit: sicut interdum faciũt quæstuarij, qui costam pecoris, vel asini ostendunt loco sancti. Alij ponunt oleum in oculo marcolæ suæ, vt videatur lacrymari secundum Hostien. & Ioan. And. Et ne Christianæ religioni postea in posterum detrahatur, sicut sæpius detractum est, quia nimia familiaritas parit contemptum capit. & si Iudæos, & Iudæis. Sumunt enim ex hoc materiam detrahendi, & blasphemandi, & videntes ossa nuda, dicunt trufam esse, quasi consumptus non esset si sanctus esset, cum tamen sit scriptum de omnibus: Cinis es & in cinerem reuerteris. Licet excipiantur aliqui, sicut Christus & gloriosa domina & beatus Ioannes Euangelista, & alij quidam hoc speciali priuilegio decorati. De quibus Psal. Non dabis sanctum tuum videre corruptionem d. c. fi. de reli. & vene. sanctorum. Et ne contingat homines in ebrietate occisos quasi sanctos more infidelium venerari & coli; etiam si per eum miracula fierent, cap. 1. eod. titu. secundum Host. & Ioan. And. ibi. qui tamen dicunt hoc male seruari propter auaritiam & insolentiam clericorum, quod esset corrigendũ. Quem namque ipse reprobat reprobandus est, & quem approbat approbandus est. 24. q. 1. hæc est fides, &c quoniam vetus. 7. q. 2. cap. sane profertur. Et propterea etiam nec martyres nec reliquiæ vendi possunt. l. nemo martyres, cap. de sacrosan. Eccl. & not. in dicto c. fin. Nec venalitatis causa extra capsam trahi, vt plures oblationes recipiantur. Hoc enim facientes dici possunt venales sicut mulier fatua, aduocatus ignarus, & pugil, qui pro nummis passim se offerunt, ex hoc enim vilipenduntur, cum omne rarum charum. 93. dist. legimus. 27. q. 2. institutum. Item quia per id notabiliter redarguitur per laicos auaritia clericorum cap. 1. de deci. secundum Hostien. Solus etiam Papa potest statuere, quòd tempore interdicti possint diuina solemniter celebrari in certis præcipuis solemnitatibus, vt patet in cap. alma mater. §. in festiuitatibus, de senten. excom. lib. 6. Item sine licentia principis transferre non possunt etiam laici patroni secundum Archid. dicto cap. corpora. Et debent illis loca condigna præparari cap. fi. de cust. euch. Nec etiam corpora sanctorum de loco ad locum transferri, sine Papæ licentia, vel Concilij generalis, vt patet de consec. dist. 1. d. cap. corpora. & not. Hostien. in sum. de reli. & vene. sanctorum. Possunt tamen reliquiæ sanctorum & diuina verba ex deuotione ad collum ligata portari, nisi sit superstitio, secundum Thom. 2. 2. q. 96. ad 4. & super 1. ad Corinth. 10. fin. & per Archid. 26. q. 7. cap. non obseruetis. Licet aliter loquatur Henricus de Gandauo quolibeto. 8. quæst. 35. vide in Specu. de reliquijs & venera. sanctorum, & in l. nemo, de sacrosanct. Eccles. & per Goffred. & Hostien. in sum. eod. titu. Adducuntur & plures aliæ efficaces rationes, videlicet

Eccli. 44. c

Ad Papam spectat canonizare sanctos.

Gen. 3. d

Psal. 15. c

licet quia hæc est vna de maioribus causis, quæ inter Christianos proponi possit, & sic est ad sedem Apostolicam merito referenda c. maiores, de bapti. Et adeo maxima est, quòd licet alias Papa vel saltem cum solo cœtu Cardinalium omnia possit statuere & diffinire, vt not. in capitul. ad Apostolicæ, de re iudica. & plene per Doctor. in cap. super eo. de hæret. lib. 6. Hoc tamen casu Papa non potest saltem de congruo libere diffinire, etiam cum cœtu Cardinalium, nisi etiam adiunctis aliys prælatis curiæ quòd quis canonizetur, secundum Hosti. Ioan. And. & alios in dicto cap. 1. de reliquijs & venera. sanctorum. Et Aug. de Ancona, in dicto lib. de Ecclesiast. potestate. quæstio. 14. artic. 3. Item quia miracula attribuuntur fidei. & quæstio fidei præcipue est ad sed. Apostolicam referenda. 24. quæstio. 1. quoties. Subest enim periculum idololatriæ element. 1. de Iuda. Item quia ad Papam præcipue spectat declarare dubia scripturarum cap. per venerabilem, qui fi. sint legi. ergo multo fortius dubia sanctitatis in quibus maius periculum vertitur, & in quibus cautius est agendum 42 dist. quiescamus. 41. distin. miramur. 7. quæstio. 2. c. vltim. l. prima. §. sed & si quis, ff. ad Carbon. cap. vbi periculum, de ele. lib. 6. Est enim periculosum de sanctorum meritis disputare, secundum Hieron. ad Damas. facit cap. non turbatur. 24. quæst. 1. quia soli Petro dicitur, Duc in altum, hoc est, in profundum disputationum &c. & cap. cum aliud. ea. causa.
Luc. 5. a & q. quia solum Petro piscatori Dominus iubet. Mitte ha-
Matt. 17. d mum & eum piscem &c. facit etiam ca. loquitur, ea. causa. & quæst. cum multis alijs. Item ne propter multorum episcoporum simplicitatem populos decipi contingat &c. aut in infinitum sanctos multiplicari, & sic deuotionem refrigescere, & sanctitatem vilescere, 80. distinct. episcopi, quia in multitudine sacrificiorum non propitiatur Deus, 14. quæstio. 5. scriptum, de consecrat. distin. 5. non mediocriter, & ar. in auct. vt determinatus sit numerus clericorum, in princip. colla. 5. & not. de ætat. & quali. cap. penult. & de rescrip. capitu. cum in multis, lib. 6. De sanctis vero iam canonizatis debent intelligi. c. 1. de consecrat. dist. 3. & cap. fina. de fer. vt in illis not. & in d. c. 1. de reli. & venera. sanct. lib. 6. Et ad hæc non debet legatus de latere sine speciali mandato Papæ & collegij extendere manus suas, sicut nec ad alia quæ in signum priuilegij singularis sunt tantummodo summo Pontifici reseruata 3 cap. quòd translationem, de offic. lega. c. mutationes & c. temporis, & cap. præcipimus, & cap. frater noster & §. sicut. 7. quæst. 1. & de sum. Trinit. cap. 2. in fi. & de hæret. cap. cum Christus, & de voto. cap. ex multa, & de iudic. cap. at si clerici. de si presb. cap. 1. & de tempor. ordin ca. de eo. & Cle. quia contingit, de reli. do. & plene no. in cap. sicut vnire, de excess. prælat. cum si. Ad solum ergo Papam qui est omnium vniuersalis princeps, vt in cap. cuncta per mundum, & cap. per principalem. 9 quæst. 3. spectat diffinire cum consilio aliorum prælatorum curiæ, vt quis vt sanctus & canonizatus vbique solemniter veneretur, secundum omnes tam canonistas quàm Theologos per prædicta. Et ne aliàs contingat posse dici, ego
1. Cor. 1. c sum Pauli & ego sum Cephæ &c. contra Apostolum. Ad Papam etiam solum spectat tolerare, quòd etiam in sola certa ecclesia certi loci solemniter venerari possit aliquis beatus, vt refert Host. & Io. And. de Carolo Imperatore in Aquisgrano diœc. Leodi. in cap. 1. de rel. & vener. sanct. & in alijs pluribus locis, de quo Carolo & pulchris miraculis eius habetur in speculo historiarum libro 25. cap. 5. Sic etiam fecit Calixtus III. de beato Alberto de Trapano ordinis Carmelitarum, vt patet per litteras testimoniales R. D. Rotomagen. Cardinalis, & ipsius ordinis Protectoris de anno 1457. 15. Octobris, anno ipsius tertio. Sic etiam fecit Sixtus IV. de beatis Gerardo, Petro, Ottone, Accursio, & Adiuto, martyrizatis in Marochio de Ordine fratrum Minorum, prout patet per eius litteras in forma breuis de anno 1481. 7. Augu. anno ipsius 10. Dicit Bald. in cap. fin. de ferijs, quòd non valet statutum dispon. quòd diebus Veneris sint feriæ ob reuerentiam cuiusdam Eremitæ non canonizati ab Ecclesia, cuius contrarium seruatur Paduæ in processione beati Antonij peregrini. Dicitur etiam in cap. 1. vt lite penden. quòd surreptitia impetratio non tenet, etiam si sanctus sit ille qui impetrat, sicut erat ibi sanctus Thom. Cantuarien. vnde propter meritum vitæ non est recedendum a iuris dispositione, quia neque propter honestatem vitæ, aut probatam fidem, releuatur quis ab onere satisdandi secundum eum in rubrica, de eo qui mit. in poss. licet in contrarium faciat gloss. ff. de ripa munienda leg. 1. §. his autem, quæ vult, quòd virtus animi habeatur pro satisdatione, quam sequitur idem Bald. in cap. decernimus, de iudi. Item in eo non est timor subornationis testium, saluo tamen statu causæ, prout ipse Bald. dicit in cap. iurauit, de proba. faciunt not. in l. Titio fundus, ff. de cond. & demonst. facit quod not. Innoc. in cap. veniens, de præscrip. de illo Rege sancto, &c. Postquam autem Papa approbat reliquias, vel canonizat sanctum, licite ab omnibus publice venerari potest, veneratione duliæ in honorem Dei. Nam & seruorum honor redundat ad dominum, vt dicit Hieron. contra vigilantium. 1. & Ioan. Andr. in dicto cap. 2. de reli. & vener. sanct. & probatur in cap. gloriosus, eod. titu. libro 6. & in cle. si Dominum, &c. Quid autem de sanctis veteris testamenti? Notat Belleme. in c. 1. de rel. & vene. san. & Aug. de Anco. in libro de Ecclesiast. potestate. quæstio. 17. artic. 2. & quicquid illi concludant, videtur probari contrarium ex publica veneratione, scilicet sanctorum septem fratrem Machabæorum cum matre, de quibus habetur 2. Machab. 7. & quorum festum celebratur Kalen. Augu. Et vt dicit Iaco. de voragine in eorum legenda. Ecclesia Orientalis celebrat festum omnium sanctorum veteris testamenti. Ecclesia autem Occidentalis publice celebrat festū Machabæorum loco omnium aliorum sanctorum veteris testamenti, propter rationes de quibus ibi per eum. Item etiam sancti Hieremiæ, & sancti Danielis prophetæ, quibus sunt adificatæ ecclesiæ & monasteria, & sancti Ioannis Baptistæ, & sanctæ Annæ matris beatissimæ Mariæ Virginis. 26. Iulij & alicubi sancti Ioseph mariti eiusdem, & Venetijs sanctorum Iob, Hieremiæ, Simeonis prophetæ, & sancti Moysi, & sancti Zachariæ prophetæ patris sancti Ioannis Baptistæ, cuius caput honorifice etiam colitur Romæ in Ecclesia Lateranen. & ex inuocatione eorum, quæ fit in commendatione animæ morientium, & per illud cantici Ambros. Te prophetarum laudabilis numerus. Et patet in officio omnium Sanctorum, de Patriarchis, Prophetis omnibus. Et in litanijs vbi omnes sancti Patriarchæ & prophetæ, & de Salomone no. 32. quæst. 4. Salomon de pœnit. dist. 2. si enim in versi. Salomon. & per doct. in c. ne innitaris, de constit. Ambr. in hexame. circa finem, & in lib. Apologia Dauid, 2. fol. de quorum sanctitate vera non dubitatur, ergo.

Primæ partis. Articulus I.

Circa primum articulum primæ partis principalis, dico concludendum, magnam excellentiam inesse operibus & sanctitati huius beati patris, quoniam religiosus professus a iuuentute fuit, religionis obseruantissimæ & ordinis sancti Francisci in ipsius religionis exordijs, votum implens maternum, pro obtenta miraculose sanitate ob merita sancti Francisci, ipse testatur in descriptione vitæ breuioris eiusdem, quā diffuse compilauit, circa finem eiusdem scribens, hæc verba. Voto enim pro me languente grauissime, ad beatum patrem Franciscum emisso a matre, cum adhuc essem puerulus, ab ipsis sum mortis faucibus erutus & in robur vitæ incolumis restitutus, quod cum viua memoria teneam, vera nunc confessione confiteor, ne tantum beneficium reticens, sceleris arguar vt ingratus, & idem commemorat ad finem descriptionis vitæ maioris eiusdem. Ac tempore quo religio illa floruit in primitiua sua obseruantia, fundata principaliter in consilijs Euangelicis, vt patet in c. exijt qui seminat, de verb. sign. lib. 6. & in clem. exiui de Paradiso, eod. titu. & in extrauag. Ioan. 22. quæ incipit, quorumdam & ad conditorem, & quia quorumdam &c. Vnde necessario est inferendum, tam secundum Theologos, quàm secundum Canonistas, quòd omne idem opus meritorium, multo laudabilius & excellentius fuerit in eo post votum & professionem, quàm in non vouente vel professo, quia vouere opus est latriæ, quæ præcipua virtus est inter mortales. Opus autem nobilis virtutis est omnino melius & meritoriū, vt de latria, quæ est cultus & seruitus soli Deo debita, de consecra. dist. 4. c. venerabiles, not. in c. si canonici, de off. ordin. lib. 6. Item quia vouens non solum quo ad actum, sed etiam quoad potestatem subijcit se Deo, vt de cetero aliud agere non possit, ergo plus dat (secundum Anselmum in lib. de similitudinibus) qui dat fructum & arborem quàm qui dat solum fructum. Item quia propter votum notabiliter voluntas firmatur in bonum; ad perfectionem autem virtutis pertinet aliquid agere ex voluntate firmata in bono secundum Philosophum in Ethicis, & secundum Augustinum. Felix necessitas, quæ ad meliora nos compellit. Item no. in clemen. si Dominum; super verbo seipsum. de reli. & venera. sanct. vbi etiam per Paulum, & Stephanum, & Cardinalem Floren. quia proprium arbitrium per professionem a nobis abdicatur, 12. q. 1. non dicatis. Necessitas enim ex anteriori

Opus factū ex voto, est magis meritorium, quā sine voto.

teriori inclinatione procedens, in habituatis ad virtutem auget de perfectione virtutis, ratione nobilioris finis, vt ibi per eos, & comprobat Henri. de Gan. quolibeto. 13. q. 14. Sunt etiã in perfectiori statu religiosi mendicantes, quàm alij: vt concludit Augustinus de Ancona in lib. de ecclesiastica potestate. q. 103. art. 1. Vita namque & mores, sanctos faciunt sacerdotes. 40. dist. non nos, cum sequenti. Iuuenis namque pater iste beatus Bonauentura ereptus de faucibus mortis miraculose meritis sancti Francisci, religionem eius professus est, cũ esset ætatis circiter. 22. annorum: in quo quidem ingressu tanta gratia recipi dicitur, quanta recipitur in baptismo, & remittitur omnis pœna secundum sanctum Thom. super quartum sent. & secunda secundæ. q. 189. & habetur in cap. primo de filijs presbyterorum. 47. dist. quantumlibet, & in authentico: de sanctissimis Episcopis. §. nullam, versi. 2. c. 1. de apost. & c. cum deputatis. de Iudæis. Et inter cetera laudatur de summa bonitate, & eminenti scientia, adeo quòd Alexand. de Ales magister eius sæpe fuerit dicere solitus, quòd in illo videbatur Adam non peccasse, vt patet ex Chronicis. Et
De ecclesiast. hierar. c. 6. *hinc est, quòd Dionysius attribuit perfectionem religiosis; quos vocat monachos vel θεραπευτὰς therapeutas, idest cultores, a sincero Dei famulatu atque cultu, tamquam perfectos. Quæ quidem perfectio licet ex obseruantia præceptorum resultet, quia ordinatur ad remouendum ea quæ sunt charitati contraria, cum quibus scilicet charitas esse non potest, perfectius tamen resultat ex obseruantia consiliorum, quæ ordinatur ad remouendum impedimenta actus charitatis, quæ tamen charitati non contrariantur, vt matrimonium, & occupatio negotiorum sæcularium, & similia. Vnde dicit. Au-*
Exod. 20. b *gust. in Enchiridion. Quæcunque mandat Deus (ex quibus vnum est. Non mœchaberis) & quæcumque non iubentur,*
1. Cor. 7. a *sed speciali consilio monentur, ex quibus est, Bonum est homini mulierem non tangere: tunc recte fiunt, cum referentur ad diligendum Deum, & proximum propter Deum, & in hoc sæculo & in futuro. Ideo dixit Abbas Moyses in collationibus patrum, ieiunia, vigiliæ, meditatio scripturarum, nuditas ac priuatio omnium facultatum, non perfectio sed perfectionis instrumenta sunt, quia non in ipsis consistit disciplina illius finis, sed per ipsa peruenitur ad finem, cum prius præmisisset quòd ad perfectionem charitatis illis gradibus conscendere nitimur. Et ad hoc optime facit cap. duæ. 19. q. 1. etiam facta comparatione bonitatis & difficultatis. cum religiosus totam vitam suam obliget ad perfectionis studium, & attenta difficultate bene conseruãdi se in religione propter artitudinẽ obseruantiæ regularis: propter quam tamquam in agone contendens, ab omnibus se debet abstinere iuxta doctrinam Apo-*
1. Cor. 9. d *stoli. Et ideo dixit idem Dionys. in 5. eccle. hierarchiæ. Eos qui nominantur Dei famuli, ex Dei potentia, seruitio, & famulatu vniri ad amabilem perfectionem. Ad quod facit, c. admonere, 33. q. 2. Et quia ad perfectionem charitatis primũ fundamentum est voluntaria paupertas, iuxta illud Matth.*
Matt. 19. c *Si vis perfectus esse, &c. & secundum Gregor. in 4. moral. & August. in lib. 10. confess. ad Deum loquentem & dicentem. Minus te amat, qui tecum aliquid amat, quod non propter te amat. Et idem August. in lib. 38. q. dicit, quòd nutrimentum charitatis est imminutio cupiditatis, & vbi perfectio, ibi nulla cupiditas. Et hinc est, quòd damnatus est Vigilantius, qui adæquabat diuitias paupertati: sicut & Ioui-*
Matt. 19. b *uianus, qui adæquauit matrimonium virginitati. Facit & illud. Sunt eunuchi. & c. facit etiam, quia per vniuersalem*
Philip. 2. b *obedientiam maxime imitantur Christum, qui (vt ait Apostolus.) Factus est obediens vsque ad mortem &c. & ideo super his tribus votis etiam summus Pontifex dispensare non*
Ad statum perfectionis requiritur votum. *potest, iuxta ea quæ plene habentur in c. cum ad monasteriũ, in fi. de sta. monach. & per Io. Andr. in mercu. Actus legitimi & semel Deo. de reg. iu. in 6. Votum autem huiusmodi requiritur ad statum perfectionis, iuxta Greg. super Nume. 6 c. & super Ezech. ibi. Cum quis omne quod habet &c. nam per votum paupertatis voluntariæ, res exteriores totaliter Deo offert, per votum continentiæ offert totum corpus, abrenuncians eius maximis delectationibus, per obedientiam offert in holocaustum totaliter animam, & propriam voluntatem &c. per quam homo vtitur in omnibus potentijs & habitibus animæ. Facit de pœn. dist. 2. c. siquis semel, & quod plenius tradidit per sanctum Tho. in secunda secundæ, q. 86. & 87, & de mendicantibus præcipue. 87. q. art. 5. & q. 88. art. 7. maxime accedente ei dignitate episcopali, &c. Et a religione non differt sanctitas secundum essentiam, sed solum ratione, vt plene patet per sanctum Tho. secunda secundæ, q. 81. art. 8. & de religion. not. Ioan. Andr. in capit. is qui. de regu. lib. 6. & de regul. iur. c. non est sine culpa, per Archid. de regul. capitulo secundo. eodem libro & 85. dist. cap. primo. no. in l. prima. C. de summa Trinit. Et dicitur, quòd summa ratio est, quæ pro religione facit, l. sunt personæ. ff. de relig. Vnde cum beato Greg. Confidenter dicendum est, quòd ostio salutari post mortem non indiget, qui ante mortem Deo hostia ipse fuerit. & hoc præcipue vbi etiam concurrit status perfectissimus dignitatis episcopalis, vt in hoc viro glorioso assumpto ad episcopatũ Card. Alb. vt probat Tho. secunda secundæ.*

Primæ partis. Articulus II.

AD *secundum articulum eiusdem primæ partis principalis, etiam dico concludendo, quòd doctrina excellentissima huius beati patris maximum affert testimonium sanctitatis, per quam in Dei Ecclesia velut splendor fulget firmamenti, & velut stella in perpetuas æternitates mansura, ad iustitiam valens fideles erudire, vt probat, c. super specula. de mag. & Hiero. ad Paulinum, & in prologo Bibliæ cap. 4. & Daniel. 12. Est namque doctorum ordo præcipuus in Ecclesia, c. ex iniuncto, de hæret. Ipsius namque perlucida & salutaria documenta almam matrem Ecclesiam illustrarunt, decorarunt virtutibus & moribus informarunt, & per ea is quasi luminosa lucerna ardensque super candelabrum in domo Domini posita, errorum tenebras profugauit, & totius corpus Ecclesiæ irradiat tamquam sidus matutinum. Eius etiam fecunda facundia cælestis riui, gratia influente, scripturarum ænigmata reserauit, nodos soluit, obscura dilucidauit, dubiaque declarauit. Profundis quoque ac decoris illius sermonibus ampla ipsius Ecclesiæ fabrica, velut gemmis vernantibus rutilat, & verborum elegantia singulari, gloriosius sublimata coruscat, vt de alijs doctoribus dicitur in c. 1. de relique & vene. sanct. li. 6. vbi sacri Doctores Ecclesiæ adæquantur in solemnitate officiorum Euangelistis. Et hinc est, quòd*
Dominus, Oseæ sexto cap. se velle dicit scientiam Dei plus Oseæ 6. c
quàm holocaustum, & quòd præualet testimonium doctrinæ etiam testimonio resurgentis. vt patet Luc. 16. in fi. Et hinc dicit Zepherinus Papa quòd sicut stellas cæli non extinguit nox, sic mentes fidelium inhærentes firmamento sacræ Scriptura nõ obscurat mundana iniquitas c sicut. 38. dist. & sic fides Catholica ampliatur, & dilatato sui territorij loco funiculos suos facit longiores, & circumcingitur muro inexpugnabili bellatorum, quibus resistere valet ascendentibus ex aduerso, vt in cap. fina. de cleri. vel monac. Legitur autem de hoc beato patre, quòd cum per solum septennium in religione stetisset, legit lib. sententiarum in vniuersitate celebri Parisijs: De hinc post tres sequentes annos cum cathedram magistralem rexisset, anno ætatis eius. 32. de primarijs in ordine habebatur. Fuit namque sibi tamquam infinitus thesaurus scientiæ, quo qui vsi sunt, participes facti sunt amicitiæ Dei, pro-
pter disciplinæ dona commendati: vt dicitur Sap. 7. Omne Sap. 7. b
etiam in eo imperfectum scientiæ supereminentis, suppleuit perfectio charitatis non inflantis. c. nisi cum pridem. §. pro defectu. de renunciatio. & propter eam non est præsumendum ipsum fuisse vmquam immemorem propriæ salutis, capitulo cum in iuuentute: de præsump. quia vt ait Sapiens, in ani-
mam maleuolam non introibit Sapientia, &c. Spiritus enim Sap. 1. a
sanctus disciplinæ effugiet fictum, & auferet se a cogitationibus quæ sunt sine intellectu, vt ibidem dicitur. Et hinc di-
xit Hieronymus. Ama scripturarum studia, & carnis vitia In epistola ad Rusticum monachum.
non amabis. Et diuitias nihil fecit in comparatione illius.
Sapien. Septimo: & a cogitatione lasciuiæ auertit animum, Sap. 7. b
& carnem macerauit propter studij laborem. Ecclesiast. tri- Eccle. 31. a
gesimoprimo. Probatur primo Mach. 12. ibi, habentes pro 1. Mach. 12 b
solatio sanctos libros. Verumtamen in hoc beato viro existimo eam fuisse infusam magis quàm acquisitam. Est enim acquisitio sapientiæ per inspirationem velox & facilis, per studium vero difficilis & tarda, secundum sanctum Thomã, Psal. 44. ex quinque signis quibus hoc a Theologis discerni consueuit. Primò auctoritate Apostoli, 1. ad Corinth. 2. Se-
cundò auctoritate Sapientis, qui ait. Cum simplicibus est Prou 3. d
sermocinatio eius. Vbi sapientia, ibi humilitas. Tertio quando in omnibus vera loquitur sine administratione alicuius falsitatis, ergo a Spiritu sancto, qui doctor est veritatis. Quarto quando in omnibus loquitur conformiter ad sacram Scripturam, & sanctorum doctrinam: quia suspecta est omnis veritas, quam non confirmat scripturarum auctoritas, secundũ Richardum. Quintò quando iuuatur miraculis, & approbatione sanctitatis à Dei Ecclesia communi voto, per quod excluditur

cluditur omnis error, secundum quòd hæc omnia plene examinauit Ioannes, de Tur.cre. olim magister sacri palatij, ac demum Cardinalis sancti Sixti, & Episcopus Sabinen. in suo defensorio reuelationum sanctæ Brigidæ, circa principium: & ab Alfonso Eremita olim Episcopo Gien. in eius prologo, in libros reuelationum eiusdem sanctæ: pro quibus est dictum, cap. Cum ex iniuncto, de hæret. iuncta multitudine librorum per eum compilatorum, & mira deuotione ex illis resultante, & paruo temporis spatio copia librorum, & maxime illius extrinsecis occupationibus, &c. Et dicendum quòd licet secundum Theologos communiter concludatur, tres tantũ fore aureolas, quæ sunt mentis spirituale gaudium veniens ex corpore præexcellenti & priuilegiato, quarum vna datur martyribus, secunda verò prædicatoribus, tertia autem virginibus vltra quattuor dotes animæ glorificatæ, & quattuor

1.Cor.15.c *corporis glorificati, iuxta illud Pauli, Stella enim differt a stella in claritate, sic, & resurrectio mortuorum, & cetera. De quibus plene per magistrum. 49. distinctio. in 4. & ibi plene per sanctum Thom. & alios Theologos. Item vltra quattuor delicias quas habuerunt in præsenti, scilicet lumen Dei, bona opera, virtutes, & quietem mentis, dicit Tho. Isa. 51. quòd sancti in gloria habent plenam Dei visionem, perfectam dilectionem, copiosam refectionem, & eminentem auctoritatem. tamen secundum Ioannem de Tur.Cre. in lib. de quæst. Euangeliorum annuorum, quem direxit cœtui Cardinalium; dicendum est, quòd eadem aureola quæ debetur*

Matth.5.c *prædicatoribus, etiam debetur doctoribus, iuxta illud: Qui fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in Regno cælorum. & nota gloss. super illud: Vt sciatis quàm sit eminens &c. quòd crementum quoddam habebunt sancti doctores, vltra id quod alij communiter habebunt. Item quia sicut per martyrium & virginitatem obtinetur perfectissima victoria, de carne, & mundo: ita etiam perfectissima contra diabolum obtinetur, quando aliquis non solum diabolo impugnanti non cedit, sed etiam eum repellit per doctrinam, ideo doctrinæ aureola pariter debetur, per quam non solum a se, sed etiam ab alijs repellit: quando scilicet doctrina est de pertinentibus ad salutem, vt in casu nostro & principaliter scribitur actu ad gloriam Dei, hoc enim inter spirituales eleemosynas & arma spiritualia computatur. Etiam quia vsus doctrinæ ex voluntate procedit, quæ per charitatem informatur a Deo infusam. Nec exaltatio in hac vita diminuet alterius vitæ præmium, non quærenti gloriam propriam, sed exaltationem in vtilitatem aliorum conuertenti ex ea sibi mercedem in cælestibus acquirendo. Hoc vult in prima quæstio-*

Aug. lib. de virginitate. c.46.to.6. *ne de beato Thoma de Aquino. Dicit etiam August. Nemo (quantum puto) ausus fuerit virginitatem præferre martyrio &c. & foret peruersitas secundum Augustinum, lectioni nolle obtemperare, dum vult ei vacare. Quod non solum debet intelligi, in doctrina & lectione eorum quæ sunt secundum pietatem, secundum Apostolum; sed etiam alijs doctrinis vacare possunt religiosi, quorum tota vita diuinis obsequijs mancipatur, inquantum ordinantur ad sacram doctrinam, secundum Augustinum dicentem: Nos dum negligentes esse non existimamus, quos hæretici notionis & scientiæ fallaci pollicitatione decipiunt, tardius incedimus consideratione ipsarum viarum. Quod tamen facere non auderemus, nisi multos pios Ecclesiæ filios eadem refellendorum hæreticorum necessitate fecisse videremus. De quo per sanctum Thom. in opere aureo super quattuor libros Euangeliorum, decimonono, cap 5. & secunda secundæ. quæst. 85 art. 5. quæst. 81. & 82. per totum, quæ tamen omnia recipiunt determinationem, de qua in capit. non magnopere, & in c. fi. ne cleri. vel monach. ne antiqui hostis inuidia in Angelum lucis se mo-*

Aug. lib. de opere Monach. ca. 17. to. 3.

Aug. in fine sexti libri Musicæ suæ. to. 1.

2.Cor.11.c *re solito transfiguret &c. iuxta Apostolum & in cap. licet. de regu. cum simi. & 36. distinct. florentinum. & per totas distinctio. plene hæc examinantur. Ad hoc autem præcipue attendantur opera eius super lib. sententiarum, super quattuor Euangel. Compendium Theologiæ. Libellus instructionis nouitiorum minor, & libellus maioris introductorij nouitiorum. Apologia. Arbor vitæ. Item ad fratrem innominatum, de partibus domus religiosæ. Dialogus, Centiloquiũ, & de vita Christi, de passione Christi. Epistola ad Michaelem Imperatorem, ad suam sororem de Philomena. Aliud compendium passionis Christi, epistola ad sororem sanctæ Claræ. Item de consideratione. Item de meditat. Enchiridion. seu cumulus orationum, de diuisione rerum vniuersi, de quattuor operibus religiosorum, sermones, sophismata, de decem præceptis. Item super Ecclesiasten. Item super Lucam in Appa. spiritus Domini super me. In quibus libris apparet*

Opera a S. Bonau. composita.

tantus ardor eius in diuinum amorem, quòd præcipue appropriatur sibi hoc nomen Seraphicus doctor, ita quòd non alteri cuiquam ex cunctis doctoribus sacris. Itinerarius mentis in Deum & in seipsum. Pharetra, & de stimulo amoris. Defensorium ordinis mendicantium. Legendæ. Officia. Arbor crucis, & de septem visionibus & de sex alis Seraphin, & quamplura alia, vt merito de illo cantare possit Ecclesia: Iste est qui magnas virtutes operatus est, & omnis terra doctrina eius repleta est &c. Et si forte nonnulli Theologi asserantur tenere contrarium eius, quod ipse aliquando determinat: dico non esse faciendam vim aliquam, tum propter not. per Inn. Hostien. & Ioan. And. & alios in c. ne innitaris. de constitu. per not. in c. litteras. de restit. spol. tum etiam propter protestationes consuetas &c. per cap. damnatus. de sum. Trinit. cum ibi notatis.

Primæ partis. Articulus III.

Ad tertium dico concludendum cum beato Thoma in quolibet. 5. art. 22. & cum ad opus prælaturæ maxima requiratur idoneitas: vt patet per Gregor. dicentem. tantum actionem populi debet actio prælati transcendere, quantum distare solet a grege pastoris vita, ad quod humana fragilitas secundum proprias vires sufficiens non est. secundum Apostolum. Et ob hoc quis etiam idoneus potest aliquando, & debet laudabiliter, considerans proprium defectum, ex humilitate officium prælationis recusare, sicut Hieremias dixit: Nescio loqui, quia puer ego sum. Et hinc est, quod dicit Greg. 18. moral. quòd prælatio propter meliorem intentionem fugienda est. Item quia valde difficile est, purgatum se quemlibet posse agnoscere, sicut agnouit Isaias: prælationis officium tutius declinatur non tamen pertinaciter, cum ad suscipiendum hoc superna voluntas agnoscitur. Vnde Augustinus ait. Superior locus sine quo populus regi non potest, & si ita teneatur vt decet, tamen indecenter appetitur. Otium enim sanctum quærit charitas, veritatis negotium iustum suscipit necessitas charitatis. Beatus igitur Bonauentura noster, vt patet ex chronicis, cum per Clementem quartum fuisset ad Ecclesiam Eboracen. in Anglia opulentissimam promotus, ad pedes Papæ se contulit, & episcopatui prædicto humiliter cessit, cuius Papa resignationem admittens, hæc verba protulit: Sta in testamento tuo, & in illo colloquere, & in opere mandatorum tuorum veterasce: verum cum de anno. 1274. vocatus fuisset a Gregor. X. coactus ad Cardinalatum, & episcopatum Alban. assumptus fuit, tempore quo Lugdunen. concilium generale celebratum fuit, ob cuius præsentiam et scientiam multa de nouo statuta ac vetera reformata & renouata fuerunt, & cetera. præcipue. cap. religionum diuersitas situatum in tit. de religio. domi. libro sexto & iuxta sententiam sancti Thom. de qua supra determinatur, olim in scripturis, & ibi not. de Episcopo Mutinen. qui dixit volens nolo, & nolens volo. cap. sciendum. & cap. qui Episcopatum. 8. quæst. 1. cum si. & not. per Innocen. in cap. cum in iure. de elect. & habetur in cap. quàm sit, eodem titulo. libro. 6. & 23. q. 4. displicet. & 40. distinct. ante omnia. No. 1. quæst. 6. sicut. & 7. quæstio. 1. scias. & 16. quæstio. 1. nos autem. Et simulans renuere etiam causa humilitatis peccat. 22. quæst. 2. cum humilitatis. & cap. fina. de præsumpt. & not. in dicto cap. sicut. & per legistas in leg. si quemquam. C. de Episco. & cleric. De his tamen plenius traditur per eundem sanctum Thom. in secunda secundæ. quæstio. 86. art. tertio. Fuit ergo status vitæ eius omni ex parte perfectus, tum quia religiosus ordinis mendicantium sancti Francisci, & in primordijs quibus in omnimoda perfectione floruit ipse ordo: tum quia Episcopus Cardinalis Albanen. & sic de summis: tum etiam quia religionem professus fuit ex voto, cum meritis sancti Francisci, de faucibus mortis fuisset ereptus, vt ipsemet testatur in fine legendæ eiusdem sancti Francisci. Pro quibus allegare sufficiat sanctum Thom. secunda secundæ. quæst. 184. vsque ad fi. libri & quæst. 88. art. 6. & simile de Samuele. 1. Reg. cap. 1.

Greg. In Pastora. c.1. secũdæ partis.

2.Cor.3.b

Hier.1.a

Aug. lib.19. de Ciui. Dei c.19.to.5.

Primæ partis. Articulus IV.

Ad quartum dico concludendum, sufficere eas virtutes, quas exprimit hymnus confessorum (qui creditur fuisse Ambrosii) vt patet per Guilelmum in rationali diuinorũ lib. 5. de diuinis officijs. in c. Est autem. in tertia cartha. ibi. Qui pius. 86. distinct. qui clementiam non habet. nec indutus est vi-

est viscera misericordiæ, & lacrymarum: quamuis spiritualis sit, non adimplet legem Christi &c. prudens sicut serpens, & simplex sicut columba. Matthæi 11. Humilis iuxta not. in clemen. 1. de religio. dom. & secundum illud. Discite à me &c. & per Archi. 22. quæst. 2. cum humilitatis. & ead. quæst. contra mores. 86. dist. quando. Pudicus. Impudicus oculus, impudici cordis est nuncius. 32. quæst. 5. nec solo, hac sola Deo cum fiducia &c. in authen. de lenon. §. scimus. coll. 6. Sobrius. c. a crapula. de vi. & hone. cleri. cap. 1. de reliq. & vene. san. Castus contra bigamiam, & numeratur inter fructus spiritus ab Apostolo. (Gal. 5. d) Fuit & quietus, id est non percussor sed modestus. Modestia vestra nota sit omnibus hominibus, inquit Paulus. (Philip. 4. a) 41. distinct. per totum, & numeratur etiam inter fructus spiritus. Vita dum præsens, vegetauit eius corporis artus. Quòd omnia ista concurrant in eo, innuit euidenter perfectus status eius, scilicet religio mendicantium sancti Francisci, de qua supra dixi. licet Hostien. videatur plura requirere, in confirmando in Episcopum, & similiter in canonizando in sanctum, in sum. de elect. §. quis eligitur. versic. canon tamen antiquus, dicens quòd confirmandus in Episcopum, debet esse natura prudens, docibilis moribus, temperatus vita, castus, sobrius, suis negotijs semper cauens, humilis, affabilis, misericors, liberalis, in lege Domini instructus, in scripturarum sensibus acutus, in dogmatibus ecclesiasticis exercitatus, & ante omnia fidei documenta simplicibus verbis asserens, id est, Patrem & Filium, &c. allegat. 23. distinct. qui Episcopus. 41. distinct. cap. vltimo. Et quia Petrus dicit quòd talem oportet esse Episcopum, vt pro ingenio addiscentium semetipsum possit aptare, &c. Debet igitur valde esse eruditus & edoctus, irreprehensibilis, & maturus, & pauidus sicut fuit Clemens. Debet etiam singulos iuuare prout poterit, singulos portare, & singulos releuare. 8. quæst. 1. oportet. & cap. sequen. & ideo dicit Augustinus, nihil esse in hac vita, & maxime hoc tempore difficilius, & laboriosius, & periculosius Episcopi vel diaconi officio, sed nil apud Deum beatius, si eo modo militetur, quo noster præcipit Imperator, id est Deus. Sed nil facilius, nilve leuius & acceptabilius, sed & nihil damnabilius si perfunctorie res agatur. 40. distinct. ante omnia, & subdit. Hanc vltimam partem multi tenent. Deus adiuua me & saluus ero, multa enim de prædictis, immo fere omnia in multis deficiunt, consulo si talem habere poteris, ipsum eligas, sed qui talem voluerit, ipsum fabricet de nouo, quia res pene contra naturam est, vt homo sine peccato sit, tamen eligẽdus estis, cuius respectu ceteri de Ecclesia grex dicantur. 30. distin. Vnum. §. nunc autem. Tamen quicquid dicatur sufficit, quòd bonus eligatur. 16. quæst. vltim. monasterium. Sed ego dico, quòd ex eo, quòd iste beatus Bonauentura fuit electus in Generalem ordinis à bonis, videtur sufficiẽs resultare notitia de meritis eius, tamquam de auditu à bonis 22. quæst. 5. hoc videtur. sed amplius quia fuit electus in Cardinalem à Papa Honor. & procedente ad hoc cum maxima maturitate per not. in cap. 1. de scruti. sicut dicit etiã Ioan. Andr. de auditore Rotæ. in c. quod sicut, de elect. Latius discurrit in his idem Hostien. in sum. de temp. ordin. examinans singula de quibus. 1. ad Tim. ca. 3. & 2. ad Titũ, & Gratianus à 35. distinct. vsque ad 50. & à 71. distin. vsque ad 87. Dignus enim reputatus ad vnum ordinem, non debet ad alium indignus reputari, cap. accepimus, de ætat. & qualita. 74. distinct. gesta. 1. quæstio. 1. sicut Christus, cap. nonnulli, de accusat. cap. in præsentia, de sentent. excommunic. leg. qui sciens, ff. de lib. causa. leg. si vxor, in fi. ff. de adul & art. 1. leg. viro atque vxore, ff solut. matrimo. Et dicendum est sufficere istas, quia qui habet has alias omnes habet, sicut contra de vitijs dicitur, de pœnitent. dist. 5. c. defleat, & cap. fratres, & cap. dolendum, de regu. iur. cap. defleat. 32. quæstio. prima cum renunciatur. Plenius patet per sanctum Thom. 2. 2. in pluribus locis. Et quantum ad pietatem attinet, dico, quòd est specialis virtus inquantum parentibus, & patriæ, & his qui ad hoc ordinantur, officium, & cultum impendit, quia est connaturale principium producens in esse, & gubernans, vt declarat sanctus Thom. secunda secundæ. quæstio. 101. art. 3. Dicit tamen Ambros. super Lucam, quòd necessitudini generis, diuinæ religionis pietas antefertur. Et Hieron in epistola ad Heliodorum: Per calcatum perge patrem &c. summum genus pietatis est, in hac re esse crudelem. An vero & quomodo occasione religionis, prætermittenda sint pietatis officia in parentes, plene dicit idem sanctus Thom. vbi supra, artic. quarto. Est etiam pietas donum Spiritus sancti, correspondens virtuti iustitiæ & beatitudini mititudinis diffundens corda miserationis ad proximum, contra crudelitatem. Et mitis est semper qui prius pauper fuit, & possidet terram & seipsum. Et comparatio obseruantiæ ad pietatem, attenditur secundum diuersas habitudines diuersarum personarum ad nos, quos respicit vtraque virtus secundum eumdem sanct. Thom. secunda secundæ quæst. 102. ar. 3. Differt autem à misericordia & beneficentia, eleemosyna, & charitate, vt plene deducit idem S. Thom. 2. 2. quæst. 30. & 31. sub tractatu de charitate, proprie sumendo &c. quia misericordia est compassio alienæ miseriæ: & beneficentia importat bonum facere proximo. Charitas autem est amor fundatus super communicatione hominum ad Deum, & est Spiritus sanct. mentem inhabitans. Eleemosyna autem est actus misericordiæ, & consequenter sunt diuersa licet connexa. Quantum autem attinet ad prudentiam, ad quam pertinet applicatio rectæ rationis ad opus, quod non fit sine appetitu recto, & non solum habet rationem virtutis, quam habent aliæ virtutes intellectuales, sed etiam quam habent virtutes morales quibus connumeratur, & cum prudentia sit in ratione, diuersificatur ab alijs virtutibus intellectualibus, secundum materialem diuersitatem obiectorum. A virtutibus autem moralibus distinguitur secundum formalem rationem potentiarum distinctiuam, vt plene deducitur per S. Thom. 2. 2. quæst. 47. art. 4. & 5. & in art. 6. subdit quòd ad prudentiam pertinet, disponere de his quæ sunt ad finem, & qualiter & per quæ homo in operando, pertingat medium rationis, pertinet ad dispositionem prudentiæ, & ad illam bene consiliaturam pertinet præcipere. Et dicit Aug. in lib. de mori. Eccl. quòd prudentiæ sunt excubiæ atque diligentissima vigilantia, ne subrepente paulatim mala suasione fallamur, & habet se ad bonum priuatum, & ad bonum commune multitudinis, & sic est tam politica, quàm œconomica, & monastica, & conuenit vnicuique inquantum participat de regimine & gubernatione, & est perfecta, quæ ad bonum finem totius vitæ recte consiliatur, iudicat, & præcipit, quæ in peccatoribus esse non potest. Vnde Gregor. in 2. Moral. ceteræ virtutes nisi ea quæ agunt, prudenter agant, virtutes esse nequaquam possunt, & cum omnes virtutes sint connexæ, concurrunt etiam cum gratia, & quia non est circa finem, sed circa ea quæ sunt ad finem, non est simpliciter naturalis. Et quia consistit principaliter in applicatione ad opera obliuio vniuersalis cognitionis, id quod principale est in ea non aufert, licet aliquod afferat impedimentum, vt patet per S. Thom. vbi supra. Huic correspondet donum consilij, & misericordiæ beatitudo: ideo illi congruit præmium misericordiæ superabundans, & excedens saturitatem. Maxima profecto elucet prudentia beati patris nostri Bonauenturæ, in sedando discordias inter Prædicatores & Minores in capitulo Parisiis celebrato, de anno 1266. circa inquisitores hæreticæ prauitatis, & transitus de vna religione ad aliam, & inquantum distinxit Prouincias, & quamlibet voluit habere suum præsidentem, & in statuendo prouinciarum omnium numerum, & cetera. Magnum etiam consilium eius relucet, ex gestis Concilij Lugdunen. 2. &c. & in capitulo generali Narbonen. vbi constitutionibus ordinis formam dedit, &c. Et licet Philosophus. 5. Ethic. dicat impossibile esse, prudentem non esse bonum, quandoque sumitur prudentia in malum, cap. de illis, de desponsa. impuber. Et 6. Ethicor. dicit idem Philosophus. Prudentes illos existimamus, qui sibi & alijs possunt speculari. Et Aegidius de regimine principum, cap. 7. & capit. 8. ponit. 7. partes prudentiæ improprie autem sumitur. 22. quæstio. 1. quo casu, & in cap. fin. de desponsa. impuber. Et serpentina prudentia est cauere à supplantantium insidijs. 6. q. 1. ex merito, in fin. sicut simplicitas columbina est, cuiquam non machinari dolos. Sancti namque quæcumque agunt, in conspectu Dei agunt, de pœniten. distinct. 1. cap. Verum. Circa humilitatem vero quæ est de speciebus modestiæ, quæ modestia est pars temperantiæ, dico humilitatem esse virtutem temperantiæ, & refrenantem animam, ne immoderate tendat in excelsa, quæ sunt supra se, secundum regulam quam habet in cognitione: vt scilicet aliquis non se existimet esse supra id quod est, & sic iuxta illud. Neque ambulaui in magnis, neque in mirabilibus super me &c. (Psal. 130. a) circa appetitum boni ardui præter rationem rectam, quod est cum homo considerans suum modum, tenet se in infimis secundum suum modum, & sic in sui ratione, reportat quamdam laudabilem delectationem ad ima, in interiori motu animæ, hoc est principaliter in interiori electione mentis. Et est moderatiua motus appetitus, & regula quadam directiua eius, ex cognitione proprij defectus. Respicit etiam proprie reuerentiam, qua homo Deo subijcitur, & per quam homo secundum id quod est, debet se cuilibet proximo subijcere,

subijcere, quantum tamen ad id quod est Dei in ipso, absque eius humilitatis praeiudicio: possunt dona propria praeferri donis Dei, quae apparent alijs collata, & in ea fundantur omnia Ecclesiae sacramenta, & opponitur superbia vitiorum reginae. Nec requirit humilitas, vt aliquis id quod suum est, in ipso subijciat, et quod est hominis in proximo: licet possit reputari aliquid boni esse in proximo, quod ipse non habet, vel aliquid mali in se esse, quod in alio non est, & sic potest se ei subijcere per humilitatem. Reprimit itaque humilitas motum spei, qui est motus spiritus in magna tendentis, & ideo recte dicitur pars temperantiae, contenta sub modestia, iuxta
1.Pet.3.a *illud Petri. In incorruptibilitate quieti ac modesti spiritus. Facit autem hominem bene subiectum ordinationi quantum ad omnia, sicut qualibet alia virtus facit quantum ad aliqua, quibus est potior post virtutes Theologicas, & intellectuales, quae respiciunt ipsam rationem, ac post iustitiam praesertim legalem. In ea tamen principium, & radix est reuerentia, quam quis habet ad Deum. Ex cuius interiori dispositione, procedunt quaedam exteriora signa in verbis, & factis, & gestibus, quibus id quod interius latet manifestatur, sicut in ceteris virtutibus accidit, quae signa in duodecim gradus humilitatis conuenienter distinguuntur, vt magistraliter deducit Tho. secunda secundae quaest. 161. artic. sexto, & in regula sancti Benedicti, licet Ansel. in libro de similitudinibus, ponat tantum septem gradus. Aliqui ponunt tantum tres gradus, & decem indicia, vt Cassia. & gloss. Matth. 3. Qui quidem omnes gradus, & indicia, nedum sufficienter, sed abundanter, & cum omni iustitia, in beato patre nostro Bonauentura floruerunt: vt ex gestis eius, & chronicis ordinis, & libris per eum compilatis patet expresse. Et magna perfectio fuit huius patris in adimplendo votum matris, & profitendo religionem, per ea quae habentur. c. licet de votis. Circa pudici-*
Aug.lib.1.de Ciuit.Dei.c.18.to.5. *tiam autem, quae secundum Augustinum, est quaedam virtus animae, à pudore dicta, in qua verecundia significatur: dico eam proprie esse circa illa, de quibus homines magis vere-*
Ibid. lib.14. cap.23. *cundantur hoc est, de actibus venereis, secundum eumdem Augustinum. Et attenditur proprie & praecipue, circa signa venereorum, sicut sunt aspectus impudici, oscula, & tactus, & quia haec solent magis reprehendi, ideo pudicitia magis respicit huiusmodi exteriora signa, quàm mixtionem veneream: & ordinatur ad castitatem, non vt virtus ab ipsa distincta, sed sicut exprimens castitatis circumstantiam quandam, licet interdum vnum ponatur pro alio, & est virtus refrenans inobedientiam genitalium membrorum, quae non subijciuntur imperio rationis, vt infra subijciam, dum de castitate loquar. de quo. 33. quaestio. 5. nec solo. cum se. & in clement. ad nostram. versic. 7. de haeret. & per S Thom. secunda secundae. quaestio. 154. artic. quarto. Aliter tamen capitur Impudicus in capit. cum decorem. de fi. presbyt. & est pudor corporis, pudicitia mentis, secundum Papi. & Archid. 32. quaest. 2. pudor facit, cap. de adult. l. ita pudor. In proœmio autem decreta. super versic. pudicus exponitur, id est castus: & dicitur in cap. 1. 43. distinct. quòd pudicus debet esse sacerdos & monachus, vt verbis pudorem indesinenter ostendant: habetur in auct. quomodo oportet Episcopos. §. neque autem. & ff. de iniurijs. leg. sed & quaestionis. §. fin. vbi fit iniuria si attendatur pudicitia, facit. 37. quaestio. 1. capitulo vltimo, & in cap. 3. 22. quaest. 5. dicitur quòd est virtus animi, quae violentiam non sentit, facit institu. de noxalibus. §. fina. Circa sobrietatem, quae est per se specialis virtus, conseruans bonum rationis contra omnem potum, à quo posset impediri rationis vsus, ex fumositate cerebrum perturbante, sicut abstinentia conseruat contra omnem cibum, ne per immoderantiam delectationis, bonum rationis absorbeat sua speciali ratione, non autem inquantum sunt nutritiua. Et sumitur à mensura, quasi*
Eccli.31.d *briam seruans, id est mensuram proprie, iuxta illud Ecclesiast. Sanitas est animae & corporis sobrius potus. Vinum multum potatum irritationem, & iram, & ruinas multas facit. Sumitur etiam communiter nomen sobrietatis, in quacumque re & materia per similitudinem quamdam, in qua non tantum nocet excessus, sicut in potu, in quo mensura est maxime necessaria, &c. cuius oppositum est ebrietas. Dico tamen, quòd nullus potus sicut nec cibus (secundum se consi-*
Matt.15.b *deratus) est illicitus, iuxta illud: Non quod intrat per os coinquinat hominem: nisi per accidens, vel ex conditione bibentis, cum à vino de facili laeditur, vel ex speciali voto obligatur ad vinum non bibendum, aut ex modo bibendi, scilicet excedendo mensuram, aut ex parte aliorum qui ex hoc scandalizantur, aut ad perfecte sapientiam recipiendam &c. vt clare deducitur per S. Thom. secunda secundae. q. 149. per totum. & per Gratianum. 35. distin. Ecclesia. & cap. luxuriosa, & per totum. & distin. 44. per totum. Circa castitatem dico, quòd inquantum est secundum rationem operans, concupiscentiam castigans & refrenans, virtus est propria, & habens in venereis rationem virtutis, inquantum autem habet delectationem in suo actu, connumeratur inter fructus, cuius oppositum est luxuria. Communiter etiam sumitur inquantum abstinet se, ne delectabiliter alij coniungatur contra debitum diuini ordinis, probatur in c. Nicena. 30. dist. vbi idem nota. de sobrietate, & tunc etiam dicitur castitas spiritualis, retrahens humanam mentem, ne rebus illicitis delectabiliter coniungatur: cuius ratio principaliter in charitate consistit, & in alijs virtutibus Theologicis, quibus mens hominis coniungitur Deo. Distinguitur ergo proprie ab abstinentia, quae est circa delectationes pertinentes ad vsum ciborum, quia ipsa refrenat vsum concupiscẽtiarum venerearum, quae sunt vehementiores & magis opprimentes rationem, quàm delectationes ciborum & potus, & sic secundum proprias & speciales rationes inter se differunt, abstinentia, sobrietas, & castitas, & temperantia ipsa, cuius ista sunt partes subiectiuae, sicut etiam & pudicitia &c. Item & continentia quae est pars potentialis ipsius temperantiae, inquantum large accipitur nomen virtutis, pro quolibet principio laudabili operum, & resistit concupiscentijs prauis, quae in homine vehementes sunt, & est haec sola cum fiducia potens Deo hominum animas praesentare, vt in auct. de lenonibus. sancimus, & est Deo placens, quam non necessitas sed voluntas facit. 24. q. 5. sed tunc, & non nisi Deo inspirante habetur. 28. dist. de his facit. l. di. quia tua, vbi dicitur paucos inueniri castos. facit de Episco. & cle. si quemquam. Circa quietudinem dico, illam sumi posse pro modestia, quae est pars potentialis temperantiae, & est moderatiua eorum, quae minus difficile est refrenare secundum S. Thom. secunda secundae. quaest. 160. per totum, & tam de illa quae consistit in exterioribus motibus corporis, quae serio aguntur & ludis, quàm de ea quae consistit in apparatu, &c. & in hoc differt à temperantia quae est moderatiua difficilium, & à clementia quae est moderatiua poenarum contra crudelitatem, & à mansuetudine quae est moderatiua iracundiae, & ab humilitate de qua supra, & à studiositate, quae est pars integralis ipsius temperantiae, quae proprie dicitur circa cognitionem, & importat vehementem applicationem mentis ad aliquid secundum rationem virtutis, & sic differt à curiositate, qua quis vtitur ad peccandum, &c. potest etiã sumi pro mansuetudine & clementia, quae sunt partes integrales temperantiae, de quibus per S. Thom. secunda secundae. q. 152. per totum. potest etiam sumi pro pacifico inquantum est actus charitatis. vt patet per S. Thom. secunda secundae. quaest. 160. art. 29. vt sic sumatur pars. pro toto & concludatur. Omnis charitas & iustitia, & omnis denique virtus in canonizatis, prout concurrit in beato patre nostro Bonauentura, &c. Et sciendum, quod quies nobis appetenda est pro lucro multorum, aliquando tamen postponenda. 8. quaest. 1. in scripturis, & est quieta tranquillitas, vt pax vnde quiescamus, & sine turbatione simus, secundum Archid. de offi. leg. cap. 1. lib. 6. in versi. quiete. & in vers. quiescamus, & quieti esse debent serui Dei à strepitu causarum. cap. 1. de syndico. Merito ergo de hoc beato patre, Ecclesia sancta Dei cantare poterit, atque perlegere. Iste est qui ante Deum magnas virtutes operatus est, & omnis terra doctrina eius repleta est, ipse intercedat pro peccatis omnium populorum. Iste est qui contempsit vitam mundi, & peruenit ad caelestia regna. Merito etiam de eo poterit Ecclesia solemniter & publice decantare. Qui pius, prudens, &c. & hic vana terrae gaudia & lutulenta praedia, &c. Item ieiuna membra deferens, dapes supernas obtinet: & hic vir despiciens mundum, &c. & alia, in quibus in officio communi confessorum. praesertim maiorum inter quos enumerari debet, cum fuerit Episcopus Cardinalis Albanen. vnus de sex maioribus Episcopis vrbis Romanae, &c. De quo reperitur in quibusdam memorialibus magistrorum caerimoniarum antiquis & idem, per omnia habetur in chronicis ordinis S. Francisci, vbi tractatur de nono generali in prima columna anno Domini 1274. quadam die lunae quae erat. 7. mensis Maij. Dominus Gregorius Papa X. coepit concilium generale celebrare in ciuitate Lugdunen. propter Sarracenos principaliter, qui inuaserant terram sanctam. In eodem concilio Papa contra voluntatem Cardinalium promulgauit. c. vbi periculum, de electio. lib. 6. cum. 12. alijs sequentibus. Eodem anno quadam die Dominica quae erat tertia idus Iulij. hoc est. 13. mensis Iulij. hora matutina obijt clarae ac venerandae memoriae beat. Bonauentura, ordinis sancti Francisci.*

cisci, Cardinalis, & Episcopus Albanen. ætatis suæ anno 53. & ad sanctos patres appositus, triumphantes, suo vt credimus, lætificauit consortio, sed incredibili affecit mæstitia militantes: qui fuit vir eminentis scientiæ, sanctitate præcipuus, vita, conuersatione, ac moribus excellentissime decoratus, benignus, affabilis, pius, misericors, virtutibus plenus, & ab omnibus dilectus Latinis & Græcis, clericis & laicis. Qui eadem die sepultus fuit in conuentu fratrum Minorum Lugdunen. in cuius exequijs interfuit Dominus Papa, cum omnibus Cardinalibus & Prælatis concilij, & quasi tota curia, frater Petrus ordinis sancti Dominici Cardinalis, & Episcopus Hostien. celebrauit primam Missam exequiarum &
2.Reg.1.d prædicauit, cuius thema fuit: Doleo super te frater mi Ionatha. Multæ lacrymæ, & amari gemitus emissi fuerunt in eodem sermone. Hanc enim gratiam inter alias concesserat ei Deus, quia quicumque ipsum videbat, ipsius amore in continenti capiebatur in corde, tantaq. prærogatiua donorum dotatus fuit diuinorum, vt Ecclesia Dei nullum parem sibi relinquere videretur. Et hoc tempore Græci ad obedientiam sedis Apostolicæ redierūt in quo 40. primates Græcorum subscripsisse dicuntur, cum eo qui tenebat imperium Græcorum, & nuntij Tartarorum baptizati fuerunt. Notitia autem diei obitus necessaria videtur, propter hymnum confessorum, in quo Hodie lætus meruit secreta, &c. ibi: Anni recurso tempore dies illuxit lumine, &c. Et in serm. Amb. ibi: Bene igitur ac congrue in hac die cuius hodie ad paradisum transitus, &c. Et adde, quod quidquid Dominus fecit insigne, facit in die Dominica. 65. dist. quod die. 15. quæst. 4. cap. 1. Nota Arch. de consecr. dist. 3. prouinciam, & ideo Pius II. non attento vero die obitus sanctæ Catherinæ de Senis, in eius canonizatione statuit, festum eius debere celebrari in prima Dominica mensis Maij annis singulis, vt patet in bulla canonizationis data 1461. 3. Kalen. Iulij, anno 3. Requi-
1.Tim.3.2 rere etiam videtur Apostolus vltra præmissa, quòd sit irreprehensibilis, id est sine crimine, ideo dicit Hieronymus 25. dist. cap. primum itaque quomodo potest præses, &c. quia si in promouendo requiruntur huiusmodi, multo magis in canonizando, quod intelligo de crimine capitali & mortali. Nam non est credendum, possibile fore etiam in Spiritu sancto confirmatos sine minutis peccatis reperiri, vt in c. criminis. ea.
1.Ioan.1.c dist. iuxta Apostolum: Si dixerimus, quòd peccatum non ha-
Prou.24.b bemus, &c. & illud. Septies in die cadit iustus, quia si ceci-
Psal.36.c derit iustus, non collidetur, quia Dominus supponit manum
Rom.8.e suam, vt dicitur in Psalm. Item quia Deum diligentibus, omnia cooperantur in bonum, & adeo omnia prorsus vt etiam si qui eorum deuiant & exorbitant, etiam hoc ipsum faciet
Aug. de corrept. & grat. c.7.to.7. eis proficere Deus in bonum, secundum Aug. & de pœnit. dist. 2. talibus: Et quia impossibile est in sensum hominis non irruere motum sensualitatis calorum, ideo ille demum laudatur & prædicatur beatus, &c. & not. glo. in c. si qualibet. 22. q. 2. quòd veniale peccatum non tollit gratiam, nec eam impedit etiam si omnia peccata venialia aliquis commisisset, &c. de quo per S. Thom. in 1. 2. q. 88. vbi facit triplicem distin. &c. Item quòd sit vnius aut nullius vxoris vir, quinimmo etiam secundū Nicolaum papam in c. quorumdam 34. dist. debet vitare etiam immoderatam familiaritatem consanguinearū, & abstinere à nuptiarū conuiuijs, nec his cœtibus se miscere, vbi amatoria verba canuntur & turpia, aut obscæni motus corporum, &c. c. presbyteri. ea. distin. cap. non oportet, de consecr. dist. 5. & c. de his. 31. quæst. 1. Item ornatus in exterioribus, habitu videlicet, & incessu, ita quòd nec affectatæ sordes, nec exquisitæ deliciæ placeant secundum Hieronym. 41. distin. quisquis, & ca. Episcopus, & §. sicut. Item quòd fuerit hospitalis, nam & vidua in Ecclesia recipi prohibetur, quæ pauperes non recipit hospitio, &c. Et Ioannes Euangelista
3.Ioan. c Diotrephē excommunicauit, qui nec pauperes recipiebat, sed recipientes de Ecclesia eijciebat. 85. distin. Florentinum, &c. si quis, &c. quiescamus. 42. dist. Item quòd non facile irascibilis, aut perturbati sensus, alios percutiens, cap. quid autem, &c. qui sincera, cum sequen. 45. dist. & licet nonnunquam, &c. Episcopum, &c. cum beatus, &c. disciplina, &c. omnis, cum multis alijs. Item quòd sit doctor, non litigiosus, nec cupidus, aut neophytus. Quibus omnibus virtutibus beatus noster Bonauentura claruit, summaq. doctrina fuit illustrissimus, paupertatis professor altissimæ, ex Christianissimis parentibus Christianissimus ipse progenitus, ita vt in eo claruerit omnis, vitæ & morum perfectio, atque sanctimonia, vt supra plenissime deductum est. fuitq. idem celeberrimus vir verus Dei minister, Deoq. semper fideliter ministrauit. Vnde merito inferendum est, ipsum cum Deo cui ministrauit, & quem secutus est in terris, fideliter regnare in cælis &
gloriari, dicente Domino in Euangelio: Qui mihi mini- Ioan. 12.d
strat, &c.

Primæ partis. Articulus V.

AD quintum dico concludendum, quòd regimen sanctum œconomicum atque politicum huius beati patris, maximum affert testimonium sanctitatis ipsius. Multum enim
ad perfectionem hominis attenditur, quòd domui suæ fuerit 1.Tim.3.a
bene præpositus, illam regens honeste, tam exemplo, quàm verbo, retrahendo à vitijs ad virtutes, vt probatur. 18. dist. §. necesse, & maxime integritatis est experientia, & probatio. Nam qui integer non est, non habet frontem reprehendendi alios, includitq. euidentiam necessariam criminis negligentiæ, quod quidem crimen magnum probatur in cap. ea quæ. §.
si vero, de statu monach. 86. dist. culpam, Nam qui non eijcit Luc.6.f
trabem de oculo suo, non potest festucam de oculo fratris eijcere, vt patet in Luca. & 3. quæst. 8. §. porro, in fin. & cap. iudicat. & 1. quæst. 1. multi. Nam à quo debet alios prohibere, multo fortius seipsum, arg. in leg. altius. ff. si serui vendi. cap. dudum. 2. de elect. cap. 1. de natis ex libero ventre, l. frater à fratre, ff. de condit. indem. & quia quòd quis debet exigere ab alijs, multo fortius tenetur exigere à seipso, l. si pupilli. §. videmus, ff. de neg. gest. l. tutor datus, ff. de fideiussor. & ideo dicitur, quòd non potest esse hortator viduitatis, qui coniugia frequentat. 26. q. 6. vna tantum facit. ff. de admin. tutor leg. quotiens. §. 2. 42. distinct. §. 1. 43. distin. §. necesse. l. cum in eo, ff. de pact. Et quomodo potest quis alios corrigere, cum tacitus respondeant sibi, eadem quæ corrigit commisisse. 25. dist. primum. Nam cum de alio iudicaret, in se ferret sententiam, dicto cap. iudice. & not. in cap. Romana. de censibus. & hinc dicit Gregor. 7. moral. Numquam pure maculam in membro considerat oculus, quem puluis grauat: & superiectas sordes tergere non valent manus, quæ lutum tenent. & 19. eiusdem. Qui veraciter proximis misericordiam facere student, prius
debent iuste viuendo sibi ipsis misereri. Vnde scribitur, Mi- Eccli.30.d
serere animæ tuæ placens Deo, & ideo perperam pater pius non est miserando, qui adhuc iniuste viuendo fit sibimet impius.
Vnde dicitur in Eccles. Qui sibi nequam est, cui alij bonus Eccli.14.a
erit? Qui itaque proximo indigenti exteriorem substantiam præbet, sed vitam suam à nequitia non custodit, rem suam Deo tribuit, & se peccato: quod minus est offerens auctori, & quod maius seruans iniquitati. Et hinc est, quòd corrupta non potest eligi in Abbatissam. 25. quæst. 1. iuuenculas. nec electa potest benedici. facit. 1. quæst. 1 2. c. 2. versi. nouimus. & not. 16. q. 1. quæ virginitbus. Non enim posset corrupta virginitatem hortari. 26. dist. c. penult. & not. in c. indemnitatibus. de electio. lib. 6. Item Cyprianus in c. si quis inquit. 1. q. 1. nec cuiquam Dominus per eius preces & orationes prosit, qui Deum ipse violauit. quomodo enim perficere quæ agunt, & impetrare aliquid illicitis conatibus à Deo possunt, qui contra Deum quod eis non licet moliuntur? iuxta. c. multi. 40. dist. vbi dicitur: Si bene docueris, & male vixeris, tui solius condemnator eris, quia bene dicendo & male viuendo eum instruis, quomodo te debet condemnare, &c. Ex quibus plane & necessarie infertur, quòd qui bene præfuit domui suæ, nec non toti ordini per annos 18. necessario concludendus est iustus, & vt sanctus habendus. Et maxime subiuncto eo quod dicit Augustinus in capit. quantumlibet. 17. dist. ibi: Difficile sum expertus meliores, quàm qui in monasterio profecerunt, &c. Nam vt patet ex chronicis, cum. 12. annis in religione sua strenue profecisset: in totius ordinis generalem ministrum concorditer suis suffragantibus meritis. 8. scilicet successiue post S. Franciscum assumptus est, quem feliciter rexit annis circiter. 18. tāquam arbor bona fructus bonos faciens, vt à fructibus eorum cognoscatur &c.

Primæ partis. Articulus VI.

AD sextum dico concludendo magnam patientiam beati huius, per quam multum fructum attulit in Dei Ecclesia, quia verbum Dei retinuit in corde perfecto. Qui enim
verbum Dei retinent in corde bono & optimo, multum fru- Luc.8.b
ctum afferunt in patientia: vt patet ex ore veritatis. Cum 2.Cor.11.e
esset etiam sapiens, libenter sufferebat insipientes. Sustinebat namq. si quis deuorabat, si quis accipiebat, si quis extollebatur, si quis denique in faciem eum cædebat, iuxta Apostolum.

lum, probatio enim fidei patientiam operatur. Cum etiã esset plenus charitate, quæ patiens est, benigna est, nõ æmulatur, non agit perperã, oĩa sustinet, non quærit quæ sua sunt, omnia suffert, non inflatur, non est ambitiosa, iuxta Apostolorum. 1. Cor. 13. In oĩbus itaq; exhibuit semetipsum sicut Dei ministrum, in multa patientia, in tribulationib. in necessitatib. in vigilijs, in ieiunijs, in castitate, &c. 2. Cor. 6. iuxta Apostum. Rom. 12. Spiritu semper feruens, Dño seruiens, spe gaudens, in tribulatione patiens, orõnis instans, ac necessitatib. sanctorum cõicans, &c. & in patientia sua possidens aĩam suam, Luc. 21. nõ dans locum iræ, quoniã scriptũ sciebat. Mihi vindictã & ego tribuã. iuxta eundẽ Apost. Rom. 12. & 5. & 15. Tribulatio namque patientiã operatur, patientia aũt probationẽ, probatio verò spem. Sciebat vtique ipse, quòd quæcunque scripta sunt, ad nostrã doctrinã, &c. & quòd patientia est fructus Spũssancti, vt patet per eundem Apost. Galat. 5. ambulans in ea vocatione qua vocatus erat, cum omni patientia. Ephes. 4. Crescens in scientia Dei in omni patientia, & gaudio. Col. 1. & 3. Induẽs sicut electus Dei patientiã, &c. Heb. 6. Imitator enim eius fuit, qui fide & patientia hereditauit promissiones. 1. Pet 1. In virtute namq; scientiã ministrauit, in scientia abstinentiã, in abstinentia patientiã, arguens, obsecrans, & increpans, in omni patientia & doctrina, iuxta Petrum Apost. Prou. 19. Noscitur verò doctrina viri per patientiã. Heb. 10. Sciebat vtique patientiã necessariam esse secundum Apost. Est nanque patientia virtus per quã mala æquo aĩo toleramus. i. sine perturbatione tristitiæ, ne aĩo iniquo bona deseramus, per quæ ad meliora perueniamus. secundũ Aug. in lib. de patiẽtia. 2. Cor. 7. & Eccl. 3. Conseruat ergo bonum rõnis contra impetum passionis tristitiæ sæculi, quæ mortẽ multorum operatur, & non est vtilitas in illa. De quo latius per S. Thom. in 2 2. q. 136. per totum: & deficit à virtutib. Theologicis & Cardinalib. quæ retrahunt à maiorib. impedimentis, vt ibid. per eum art. 2. & causatur à charitate, nec potest haberi sine auxilio gratiæ. Est etiam pars fortitudinis sicut potentialis, & secundaria principalis. & potest cõuenire cum longanimitate, duplici ratione. Et secundum Tull. est honestatis ac vtilitatis causa voluntaria ac diffinitiua, perpessio rerum arduarum, ac difficilium. Experientia ẽt resultat ex patientia super carminib. quæ ob inuidiã contra ipsum in cõcilio Lugdun. diuulgata fuerunt, de quib. in chronicis. Nulla namq; afflictio, nulla amaritudo illũ à pio mentis proposito coercuit recedere, iuxta capit. suggestum 7. q. 1. sed beatus perseuerauit vsque in finem, quæ perseuerantia nõ est nisi de virtute patientiæ, vt ibi dicitur, quia secundum Apost. omnes qui volũt in Christo pie viuere, persecutionem patiuntur. 2. Tim. 3. Et hæc patientia sanctorum est, qui custodiunt mandata Dei & fidem Iesu Christi, Apoc. 14. Et contra morem esset Ecclesiasticum, si non patientissime toleratur (quòd à nobis absit) etiam iniusta correptio. c. in dis. contra morem. & dicitur Prou. 14. Qui patiẽs est, multa gubernatur prudentia, qui autem impatiens est, exaltat stultitiã suam, & Aug. in lib. de quæstionib. Euang. ostendit Dominus filios suos sapientiæ intelligere, non in abstinendo, nec in manducando esse iustitiam, sed in æquanimitate tolerandi inopiam. vnde dicit Apostolus. Scio abundare & penuriam pati, &c. Phil. 4. Maxima autem huius patris patientia elucescit ex persecutione. N. qui libellum perniciosum, contra fratres mendicantes composuerat non erubescentis asserere, eos in viam salutis non ambulare, &c.

Primæ partis. Articulus VII.

Ad septimum respondeo concludendum quòd illud quòd dicit Leo Papa in ca. miramur. 61. dist videlicet quòd ad honorẽ mundi sine suffragio tpis et sine merito laboris indignũ est peruenire, & notari ambitus solet quem probitatis documenta non adiuuant, quã diligens & quã prudens habenda est dispensatio diuinorum munerum & cælestium dignitatum, ita vt nisi prior vita testimonium perhibeat pro laborib. multis, pro morib. castis, pro actib. strenuis, celsioris loci præmium nullum debeatur. Et si discernere inter sanctũ & non sanctum sit donum Spũssancti secundum Paulum dicentem. 1. Cor. 13. Alij discretio spirituum, &c. sufficit tamen per aliqua indicia Papam existimare sanctitatẽ vitæ illius qui est pro sancto venerãdus, vel illius que in sanctũ intẽdit canonizare. Et sic dico intelligendã auctoritatẽ Leonis Papæ, de qua supra primo cũ per illã veritas fidei non peruerteretur, sed magis cõfirmaretur, ampliaretur, et illustraretur, &c. Secundo cum per eum mandatum Ecclesiæ non cõtemneretur, sed magis obseruaretur. Tertio cum per eum nouus ritus viuendi nõ introduceretur, sed introductus sanctissime conseruaretur. Quarto, quòd per eum charitas proximi non sperneretur, sed in dies augeretur. Quintò quòd peccatũ accusatione dignũ, ex toto conatu vitaretur, vt eius exemplo ceteri possent proficere. Sexto quòd per eum Dei verbum delectabiliter audiretur, & doceretur. Septimo quòd per eum dẽ operib. bonis gloria nõ quæreretur, sed oĩa ad Dei laudẽ referrentur. Ex quo ergo sanctitas eius vita vtilis fuit, ad aliorũ informationẽ tam in vita quàm post mortem, ita vt fideles Ecclesiæ eius sanctitatis patrocinio dona multa perceperint, satisfactum fore dicendũ est auctoritati Leonis de qua supra. Matt. 7. A fruct. namque sanctorum hoĩum, docuit Dominus cognoscendã sanctitatẽ viuentiũ ad nos in vestimentis ouium, cum. s. abstineãt, à malo & faciunt qđ bonum est, qui fructus supra sunt enumerati: à quib sunt cognoscẽdi, & quib. diligenter examinatis Papa põt aliquem canonizare, siue fructus hi pbentur facti in occulto, siue in manifesto. In occulto quidem, vt mundi gloriã nõ quærerent. In manifesto vero vt creator in creatura laudaretur, iuxta Augu. super illo verbo Ps. 150. Laudate Dominũ in sanctis eius, dicentẽ quòd ideo Deus laudatur in sanctis, quia quod sunt, non habent merito eorum & bonitate, sed Dei misericordia & pietate. Et sic exponit & intelligit auctoritatem Leonis Papæ. Aug. de Ancona. Sãctus vero Tho. super Ps. 150. dicit qđ sanctitas consistit in tribus, s. carnis maceratione, spiritus deuotione, & affectus pietate. Item 2. 2. q. 18. dicit quod sanctitas importat duo necessaria, applicationem mentis in Deum, s. munditiã, & firmitatẽ. Itẽ super Iob dicit qđ sanctus quilibet habet aliqua præmiẽntiã, secundũ speciale vsum alicuius virtutis. Et alibi dicit quòd sãctitas est ab omni immunditia libera, & pfecta, & immaculata munditia, & proprie dicitur p respectum ad Deum. s. cum homo seruat iusta quo ad Deum. ad Rom. 12. etiã alibi dicit quòd triplex gradus munditiæ requiritur ad sanctitatẽ. s. libertas ab immũditia, pfectio, & immaculatio, &c. Sic ẽt Chrys. ait tria sunt quæ sanctum faciunt. s. cordis munditia, Spũssancti præsentia, bonorum operum affluentia, vel septem beatitudines, s. persecutio propter iustitiam, paupertas spiritus, mititudo, esurire & sitire, luctus, misericordia, cordis munditia, & reliqua.

Primæ partis. Articulus VIII.

Ad octauum dico concludendum secundum Innoc. & Io. And. quòd alias in c. 1. de rel. & ven. sanc. quòd satis est, quòd in eo, qui canonizatur concurrant ea de quib. habetur & traditur, in Eccl. 44. vbi dicitur. Laudemus viros gloriosos, & parentes nostros in generatione sua. Multã gloriam fecit Dominus, sua magnificentia à sæculo. Dominãtes in potestatib. suis, hoĩes magni virtute, & prudentia sua præditi, &c. Nã per hoc quòd dicit laudemus viros gloriosos, ostendit quòd canonizati erant, & qđ de canonizatis loquatur, quia aliter nõ mandaretur Ecclesiæ quòd eos laudet. per hoc autẽ quòd dicit, parentes nostros, ostendit quòd nullus est canonizandus nisi fide habeat. Soli. n. parentes eius qui erant Iudæi & penes quos solus erat fides, canonizandi erant, & pro hoc hodie est textus. in clem 1. de Iudæis. Fides etiã præ ceteris virtutib in miraculis operatur, vt Dominus ait Luc. 17. Si habueritis fidẽ sicut granũ sinapis diceretis huic mõti, trãsi hinc, & transibit. Per hoc vero quòd sequitur. Multã gloriã fecit Dominus supple cũ eis, apparet quòd non sufficit, quòd in vno fuerit gloriosus, vel semel tãtum, sed requiritur quòd in multis, & multoties, immo quòd cõtinue vita eius fuerit gloriosa. Per hoc demũ, quòd subdit, sua magnificẽtia, i. sua magna potentia siue suis magnis factis, ostendit quòd excellentia vitæ, & miracula facta talia esse debent, quæ excedãt vires & potentias naturales, vnde sequitur à sæculo dominãtes, &c. q. d. à sæculo cõuersionis suæ potenter, & in multis cõtinuarunt bonã vitam, & fidem quã habebant operib. comprobarunt. Fides. n. non sufficeret sine operib. quæ tunc est mortua. Iacob. 2. Nec secundum omnes sufficiunt miracula, sine vita excellentia, licet S. Tho. dicat quòd ideò in Ecclesia aliqui canonizantur per testimonia miraculorũ, quia Deus non potest esse testis falsitatis. Vitam tamen sine miraculis credit sufficere Innoc. quoad veritatem tamen Ecclesia non debet tales canonizare, quia in secreto potuerunt laxiorem vitam ducere, &c. cum determinatione tamen de qua in superiorib. & inferiorib. dico tamen etiam quòd lice. nõ posset aperte pbari, quòd ille de cuius canonizatione agitur, fuisset re vera baptizatus, aut cõsecutus chrismatis & confirma-

 tionis

tionis sacramentum: tamen ex quo de parentib. Christianis natus est, & in loco Christianorum, & inter eos semper côuersatus, attento voto Religionis emisso per matrē eius, violēta resultat præsumptio quòd baptizatus, et chrismatus sit. Quæ præsumptio pro certitudine est habenda, donec euidentissimis argumentis cōtrarium ostēderetur per c. veniens in fi. de presbytero non bap. & de cōsecr. dist. 4. paruulos. Et idē intelligendum de ordinibus secundum Hostien. in summa de presby. nō bap. §. 1. vers. sed si quis. Quinimmò dico, quòd in promoto in Epm & Cardinalem per Papā, & Cardinales ex certa scientia esset instar sacrilegij, dubitare an is fuerit dignus, aut habilis, & sic cōsecutus sacramenta, & ordines Ecclesiasticos per l. ij. C. de crimine sacrilegij, & l. quidam. ff. de re. iud. & l. 1. C. de domesticis, & protectorib. lib. 12. & l. sacri affectus. C. de diuersis rescriptis. & l. imperialis. C. de nuptijs, & precibus imperatori offerendis. l. vniuersis cum similib. facit quod not. Io. And. in reg. infamib. de reg. iur. lib. 6. & Ant. de But. in c. lator. qui fi. sint legit. & Zenze. super extrauagan et execrabilis in ver. Cardinales. Item non noceret illi, etiam si ex infidelib. natus fuisset, aut ipse aliàs fuisset ante susceptum baptismum infidelis, per c. eam te. de rescriptis, & ibi nota. & 61. d. c. neophytus. & 48. dist. quoniam in principio, & ibi nota. postquam. §. aliquandiu à lautioribus epulis & spectaculis vel coniugibus abstinuerunt. c. neophyti de consecra. distin. quinta, &c.

Primæ partis. Articulus. IX.

AD nonum dico concludendum illum posse canonizari secundum omnes theologos & canonistas, qui in singulis virtutibus excellit, seu excellentiam habet, &c. quod dicit Collectarius intelligēdum iuxta statum illius possibilitatem, vt patet de Religioso claustrali, prout in casu nostro. Nō. n. potest Religiosus claustralis in eleemosynis & alijs actibus charitatis, seu misericordiæ, se libere & vniuersaliter exercere. Et sic quantū ad actus huiusmodi nō potest probari excellentiam habuisse. Et idem de eremitis, qui nullam molestiam malorum hominum passi sunt, & sic probari nō possunt in persecutionib. patiētiam propter Deum habuisse, sicq; in actibus patientiæ probati non fuerunt, nec in actib. iustitiæ, cum nec materiam ad hoc suppositam habuerunt, & tamen monachi Sancti dicūtur. 2. q. 7. sancta quoque rusticitas, & idē in moniali sancta. 20. q. 1. vidua, & c. sanctimonialis, & habetur de regularib. c. Ioānes. Et quòd dicit Innoc. quòd requiritur quòd canonizādus fuerit gloriosus, nō in vno sed in plurib. nō semel sed pluries, debet intelligi sic, vt patet de pœn. di. 2. §. quærendum, vbi satis probatur supra dicta dist. cum dicitur, quòd sanctus manet semper vt possit habere virtutes, & quòd sanctus videretur etiā dici posse terrenarum rerum desertor, & Deo tota mente & cordis desiderio adhærens, vt probatur de pœn. di. 2. §. hac que de charitate in fin. Nec est dicendū secundum eundē Collectarium in c. 1. de rel. et ven. san. necessarium esse quòd nō peccauerit ad hoc, vt dicatur sanctus, vt probatur de pœn. di. 1. & venit. in d. §. quærendum. de pœn. dist. 1. et S. Tho. 2. 2. de contēptu iustitiæ c. ad quartum. Nā diligentibus Deum oīa coopērātur in bonū, his qui secūdum propositū vocati sunt sancti, de pœn. dis. 2. c. sed talis. Iustus. n. nō cadit, vt patet in Psal. vt iusti vocabulum amittat de pœn. dist. 3. §. hac auctoritate, & c. seq. Septies. & c. Illud vero, &c. Fortius. n. postea resurgunt. l. dis. considerandū, et c. seq. virtute. §. sacramēti pœnitētiæ, quæ est secūda tabula post naufragiū, & beneficio orationis dominicæ, ibi. dimitte nobis degita nostra, &c. de qua Matt 6. & Luc. 11. & Mar. 6. Nec obstat 5. & 7. Responsorium officij confessorum minorum, ibi. Ecce homo sinequerela, verus Dei cultor, abstinens se ab omni opere malo & permanens in innocentia sua. quia potest intelligi de innocentia reparata, vel quoad mortale, non quoad veniale, sicut nec quoad originale, à quo nemo liber reperitur salua beata virgine, etiam infans cuius vnius diei est vita super terrā, vt ait Leo Sanctus in sermone natiuitatis Domini & Io. ait 1. Io. 1. Si dixerimus, quia peccatum no habemus, &c. veritas in nobis non est, & Prou. 24. Septies. n. cadet iustus & resurget, impius autē corruet in malum, de quo etiā per Bellemere in d. c. 1. Potest etiam Sedes Romana facilius in examine huiusmodi pertransire, & merita beati huius ad canonizationē sufficientia reputare, ex ea notitia et aliquali quā per prius et dum in minorib. ageret semper habuit, vt probatur in Clem. Romani principes, de iuretur. Hæc notitia nāque et non plena excludit necessitatē tanti examinis, vt not. 24. dis. quando Epus, & 47. dis. de Petro facit de appell. c. constitutus. & quod not. in d. Clem. Romani. super ver. aliqualem. Nam qui notus est non examinatur. 94. dist. valde. 35. q. 9. veniam. Vnde & notus sine probatione recipitur. c. ad Apostolica. de reg. & 23. dist. qui Episcopus. Multum etiā facit testimonium populi, &c. vt patet in d. c. quando Episcopus ad fi. facit ad præmissa quod notat Ioan. And. in cap. scriptum. de elect. & præcipuè, quia numquā legitur fuisse auditum de hoc beato patre aliquod crimen, aut criminis suspicio, aut contra eum quòd vmquam vlla etiam minima laborauerit infamia, &c.

Primæ partis. Articulus. X.

AD decimum dico concludendum, famam celebrem canonizandi, multum & vehementissime adminiculari, quia secundum Hier. in c. si quis hominem 11. q. 3. Qui sanctus non est secundum famam & opera quæ ostendit, si quis eum Sanctum esse crediderit, & eum Dei iunxerit societati, Christum violat cuius mēbra sumus. Valet nanque homini bona fama quantū ad tria. Primo quia ex bona fama redditur quis idoneus ad exequenda opera virtuosa. Hinc dicitur in Eccl. 41. Curā habes de bona fama & bono nomine, hoc. n. magis permanebit tibi, quàm mille thesauri magni & pretiosi. Item quia propter conseruationē bonæ famæ homo abstinet à peccatis, cuius signum est, quia quādo homo videt se famā perdidisse, postmodum facit frontē meretricis, & reputat peccare pro nihilo, iuxta illud Hier. 3. Frons mulieris meretricis facta est tibi, noluisti erubescere. Et super Mat. Corripiendus est frater seorsum, eo quòd si semel pudorē, vel verecundiā amiserit, semper remanent in peccato. Tertio ne & ipse & alij de ordine suo contēnerentur sed venerarētur, propter ea quæ dicit Aug. in epistola ad plebem Hipponēsem super illud Psal. 68. Super me insultant, qui sedebant in porta. Et dicendum, quòd in fama alicuius nō solum est credendum populo vel turbæ, verumetiā requirendum est testimoniū maiorū, qui sunt saniores consilij, & verioris iudicij, quod cōcurrit in casu nostro, prout dicit Glo super Exod. 22 Ite ex bona fama nō acquiritur fauor vel amicitia mundi in malū proximi, sed in bonum & deuotionem eorum, quia dilectus à Deo ab hominibus etiā diligitur, & si non per operis imitationem, saltē propter diuinæ gratiæ manifestationē. Vnde dicitur in epistola 2. Pet. 2. Qui aspectu atque auditu Sanctus erat, habitans tamen apud eos, qui de die in diem aiam iustam iniquis operib. cruciabant. Itē per Sanctos bona extrinseca & intrinseca procreanda sunt. Nam iuxta Apostolum: Prouidenda sunt bona, non solum coram Deo, sed etiam corā omnibus hominibus. 2. Cor. 2. Et ita concludit Aug. de Ancona in lib. de Eccles. potestate. q. 15. ar. 3. in casu nostro magis attendenda, quia etiam post mortem ad hæc vsque tempora semper perseuerauit, vnde à Spiritu sancto d. ci debet processisse, nam quæ non sunt ab eo non durant, vt probatur Act. 5. c. ad fin. maximè quia singularis fuit & est in eo, & non in alijs Doctorib eiusdem vel alterius ordinis, & ideo nō potest dici vana sed Dei, prout in l. decurionum. C. de pœn. maximè quando fundatur in iuris præsumptione, & probatissimis argumentis. l. merito ff. pro socio. & dudum de præsumpt. & c. penult. eod. tit & fama, opinio & æstimatio pro eodē sumūtur, vt no. in l. prima. C. de infamib. Et est fama quædā clara cum laude notitia, secundū Aegidium de Roma de regimine Principū. c. 9. & ideo testes de bona fama præualent illis de infamia, vt no. in cap. licet in beato Petro de acc. Concludo etiā, non solum celebrem famā vehementissime adminiculari, sed fore etiā necessariā in eo qui canonizandus est, quoniam oportet præsenti testificatione prædicari, & bona famæ præconijs nō taceri. 12. q. 2. quattuor, vt videntes bona opera, glorificent patrē qui in cœlis est. His subijcio conueniens testimonium gloriosæ mortis eius. Nam vt patet in Psal. 115 pretiosa in conspectu Domini mors Sanctorum, & in Apocal. 14. Beati mortui qui in Domino moriuntur. Impossibile nāque est, bene viuere & male mori, & secundum Augu. lib. 1. de ciuit. Dei. Mors mala putanda non est, quam bona vita præcessit. Et in Prospero, et in li. sapientiæ dicitur. Iustus si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit. Ideo dicitur in ca. illa in fi. 5. q. 1. quòd mors nō est mala, nec in sorte malorum, peccatorum aute mors pessima. Ps. 33. Obijt autē iste beatus pater anno ætatis eius circiter. 52 vigente concilio secundo Lugdun. tpe Gregorij. X. in Lugdun. ibidemq; sepultus est gloriose in Ecclesia Fratrum minorum anno, die, & mense, de quibus supra artic. 4. & locis. Quod quidem concilium (vt referunt Franciscus Vercellen. & Ioan. And. in c. nemo deinceps. de elect. lib. 6. in nouel. super secunda glos.) viguit anno Domi-

Domini. 1274. & durauit à principio Maij vsque ad Augustum. Prius etiam ibidem tempore Innoc. iiij. viguit conciliũ anno Domini. 1245. vt patet in speculo historiarum lib. vlt. in princ. Ratio vero quare commemoratio Sanctorum fit in die mortis, potius quam in natiuitate est, quia cum moritur ascendit ad gloriam. no. in l. cũ quidam ff. de auctoritate tu. Et est mors pretiosa sanctorum, iuxta August. in lib. de ciuit. Dei dicentem. Quid est pretiosius quam mors, propter quam debita dimittuntur, & merita cumulantur? Et super Ioannem. Pretiosus est sanguis Christi sine peccato, fecit tamen ipse etiam suorum sanguinem pretiosum, pro nobis dedit sanguinem in pretium. Nam si suorum sanguinem non faceret pretiosum, non diceretur, pretiosa in conspectu Domini, &c. Nam Sancti omnes martyres dici possunt etiam sine sanguine, propter parcitatem in vbertate, quam habuit Dauid, & largitatẽ in paupertate, quam exhibuit Tobias, & vidua, & castitatem in iuuentute, qua vsus est Ioseph in Aegypto secundum Ber. Sumitur nanque sanguis large pro quacunq; passione. vnde dicit Greg sine ferro martyres esse possumus, si patientiã animo veraciter custodimus. Item qui dolorem exhibet in aliena necessitate, crucem portat in mente. Item ferre contumelias, odientem diligere, martyrium est in occulta cogitatione. quæ omnia de beato nostro Bonauentura constanter affirmanda sunt. vt ex præmissis, & infra dicendis patet euidentissime. Ad similitudinem eius quod canit Ecclesia de sancto Martino, O sanctissima anima, quã etsi gladius persecutoris non abstulit, palmam tamen martyrij, non amisit.

SECVNDA PARS.

Articulus. I.

QVANTVM autem attinet ad quæsitum secundæ partis principalis, dico fore concludendum, quòd licet largo modo miraculum dici possit omne quid magnum & nouum, quod raro fit, sicut dicitur in authẽtico de consulibus. §. post illud col. 3. & c. 1. de sacra vnctione. §. hec vnguento. Et aliter sumitur in Cle. 1. §. 1. super hoc. de pœnis. & ff. de ædilitio. l. antepenul & de suis & legit. l. 1. §. 1. 12. q. 9. c miror. de pœnit. dist. 1. miror. & no. auct. vt omnes obediant iudi. Prouincia. §. nec nos super verbo præstent, & in c. miramur. de seruis non ordinandis. Item quòd quandoque miraculum sumitur æquiuocè, pro quolibet prodigio & portento & signo nouo, aut mostruoso & insolito, &c. Quandoque verò sumitur proprie pro eo signo in quo concurrunt ea, de quibus infra dicam. Dicitur namque proprie prodigium, quod cœlitus contingit. Portentum, quòd à terra. Monstrum verò præsens. Ostentum futurum. Et dicitur portentum à porto & tentum, quasi in futurum tentum, vnde portentis, idest miraculis in terra factis, aliàs etiam dicitur diuinatio, vnde dantur versus. Prodigium cœlum, portentum dat tibi terra. Et monstrum præsens, portentum sæpe futurum. l portentum ff. de verbo sign. l. non sunt liberi ff. de sta. homi. Et etiam aliquid significare de futuris, quasi portendere. vnde portenta dicuntur, quæ significato suo dicunt aliquid futurum, portentum est etiam quòd ex formis diuersis proponitur, secundum Papis & Archi. in. c. nec mirũ. 26. q. 5. & secundũ S. Thom. 2. 2. q. 127. ar. 1 qui dicit, quòd hæc signa dicuntur quandoq; virtutes, attento quòd fiunt excedendo facultatẽ naturæ, & inquantum manifestant aliquid supernaturale dicũtur signũ, & propter excellentiam dicuntur portenta vel prodigia, quasi procul illud ostẽdentia, &c. & dicit Aug. in sermone annunciationis Mariæ 6. lect. quòd mirabilia sunt, quæ oĩbus hominibus sunt impossibilia: ideo mirabilis partus est mulieris post quinquagesimum annũ. l. si maio. C. de legit. here & mirabiliter loquebantur qui dẽ linguis abscisis radicitus. l. 1. C. de offic. præf. præt. Africa. Licet. S. Tho. in li. de fide. c. totus ordo in fi. videatur dicere, quòd miracula non sunt contra naturã, de quo per Albe. in quòd certatum C de posthu. heredibus instit. & per Arch. 1. q. 1. teneamus, & 26. q. 5. nec mirũ. & 61. d. §. hi auctoritatibus & per Goff & Hostien. in sum. de rel. & ve. San. Aliter tamen sumitur in authẽtico de consulibus. §. videlicet quòd raro fit, & in c 1. de sac. vnc. §. hoc vnguento. & Can. 5. c. 12. & 12. q. 6. c. 1. & c. miror. de pœni. dist. 1. & in cle. 1. §. super hoc. de pœnis. Quantũ verò ad propositũ attinet. illud dicitur miraculum, siue signũ, etc. in quo concurrũt quattuor. Primò quòd ex Deo. non ex arte contingat, nec ex diabolo, nã miracula fiunt quandoq; per malos. 1 q. 1. teneamus, & c. prophetauit. 2. q. 7. §. Item Balaã. Exo. 3. Nu. 22. Est nanq; necesse martyris à Deo impetrasse, quæ mãdant, l. dist siquis Præpostera. Secũdò quòd si cõtra naturã, sicut de virga Moysi mutata in colubrũ: & de asina loquente ad Balaã. c. cũ ex iniuncto. de hær. Tertiò quòd nõ ex vi verborũ, sed hoĩs merito id contingat, Nã panis & vinũ potestate & virtute verborũ, trãssubstantiatur in corpus & sanguinẽ. vt in c cũ Matth. §. quæsiuisti. de celeb. missa. & de consec. dist. 2. c quia corpus, &c. quia in quibusdã. Dicit aũt Aug. in ser. de annũciatione, quòd miracula sunt, quæ oĩbus hoĩbus sunt impossibilia. Et dicit Leo, quòd mirabilis est partus mulieris post quinquagesimũ annũ l si maior. C. de legit heredib. & quòd mirabiliter loquebantur nobis, eorũ linguis abscisis radicitus. C. de off. præf. præto. Africa l. 1. Quartũ quòd sit ad corroborationẽ fidei. Herba enim ministerio hoĩs transit in vitrũ, quòd nil facit ad corroborationẽ fidei. Et ideò ad canonizationẽ nisi hæc quattuor concurrent, nõ prodessent miracula secundum Host. in sum. de rel. & ven. San. circa. fi. & Gof. in sum. co. ti. à Lau. quem refert. Archi. in d. c. teneamus, & not. in d. c. ve. de testib. & gl. & alios in c. 1. de rel. & ve. San. lib. 9. & 26 q. 5. nec mirum, intellige etiã dummodo fiat cũ charitate perfecta cum sæpè fieri possint ex arte, sciẽtia singulari, & fide nimia etiã ex dono Dei, vt in Regibus Frãciæ, & in Saul, & Balaã sine merito vitæ, & tales sunt potius puniendi quandoque quia Sanctis vsi sunt nõ sancte, d. c prophetauit, &c. dictũ. 1. q. 2. c. solet. de consec. dist. 4. vbi dicit Aug. quòd tãta põt esse miraculose fides sine charitate, vt quis transferat montes, quòd dicit Abbas no. in d. c. ve cõtra quasdã vetulas, quæ sine merito vitæ videntur facere miracula, & prædicere futura. Possunt enim habere spũm prophetiæ ex dono Dei, sine merito vitæ, vt in dictis iuribus Et nonullæ faciunt ex deceptione diaboli. arg. 26. q. 5 Epi. 7. q. 4. c. sciendum. & refert magister historia scholastica super Euang. in historia quadam, multos facere ea quæ videntur miracula, cum fictione quadã diabolica, & cum quibusdã incantationibus & characteribus positis in subascellis, fingũt se infirmos curare, & suscitare mortuos, & eos facere comedere. Et legitur de quadam phitonissa quæ suscitauit Samuelem ad preces Saulis Regis, fictè tamen vt refert Bald in dicto ca. venerabili. de test. probauit Actu. 16. Nec obstat illud Ioan. 9. quòd peccatores Deus non exaudit, quia secundum Aug. §. exaudit, vel ex sua misericordia, vel propter salutem eius qui orat, vt patet in Luc. 18. vel propter salutem aliorum, & gloriam Dei, secundũ Tho. Verum quoniã fundamentalis ratio, propter quam Doctores voluerant esse necessaria miracula in canonizatione Sancti, est, quia ignoramus sine miraculis, an fictè vitam duxerit, & in secreto laxiorem, & an sic fuerit dignus, ex quo hæc ratio etiam cum miraculis potest militare, si fiant ex scientia singulari etiam dono Dei, & fide plurima sine perfecta charitate vt est prædictum, & probat Apostolus. 1. Cor. 13 & probatur etiam in Matth. 13. & 16. Et ex vehementi imaginatione quæ facit casum, vt patet per Aug in lib. de Trin. referentem, quòd quidam in tantum recogitabat alicuius mulieris imaginem, quòd ei carnaliter commisceri videbatur. Aut ex virtute vehementis orationis secundum Io. And in Clem. Si Dominum de rel. & vener. Sanct. in fi. Glo. magna. & Act. 6. c. videtur non malè dici posse, quòd vbi vita canonizandi fuit adeò excellens ratione Altissimæ religionis, & doctrinæ etiã, prout in casu nostro, quòd tollatur contraria suspicio etiam sine miraculis, & permaximè in tempore quo plantula Ecclesiæ erat iã firmata & non indigebat suffragio aquæ aut miraculorũ, de quibus Marci vlt & ad Heb. 2. teste. Hier super Isa. lib. 18. Non n. potuissent omnes gentes in tam breui tempore credere; nisi signorum miraculis fides eorum quodammodo fuisset extorta. Clamantibus enim Apostolis, & Apostolicis viris Dominus signorum magnitudine respondebat, vt refert. Io. And. in ca. cum ex iniuncto. de hæret. Et præsertim cum tpe eius non vigerent hæreses graues, extinguenda etiã per miracula, prout vigebant tempore Sanctorũ Dominici, & Francisci, &c. Luc. 16. Et quia non est gaudendum, quòd spũs nobis subijciũtur, sed potius quòd nomina nostra scripta sunt in cælis: & ne nobis dicatur Luc. 11. Generatio praua signum quærit, & non dabitur ei, nisi signũ Ionæ Prophetæ secundum Aug. 20. de ciuit. Itẽ quia in ipsis Deus tentari videtur. fi. de pur. v. l. Hinc est, quòd cum diceretur Achaz. Pete tibi signum, &c. Isa. 7. Respondit non petam, & non tentabo Dominum. Et dicit. S. Thom in 3 parte. quæst. 43. quòd miracula minuunt meritum fidei, volentem cre-

dere nisi per ea. Item Augustinus in sermone de martyribus, quia virtutes & mirabilia non omnibus datum est facere, &c. videntur namque sufficere debere miracula mystica. Satis enim linguis loquuntur nouis, qui vita veteris sæcularia verba derelinquentes sacra mysteria insonant, & conditoris sui laudem, & potentiam, quantum præualent, narrant. Et serpentes tollunt, qui bonis suis exhortationibus malitiam ab alienis cordibus auferunt. Et dum pestiferas suasiones audiunt, sed tamen ad operationem prauam minimè pertrahuntur. Mortiferum quidem est quod bibunt, sed non eis nocebit. Item quod quotiens proximos suos in bono opere infirmari conspiciunt, dum eis tota virtute occurrunt, & exemplo suæ operationis illorum vitam roborant, qui in propria actione titubabãt, quid aliud faciunt, nisi quia super ægros manus imponunt, vt bene habeant? Secundum Gregor. qui subdit: Hæc miracula nimirum tantopere maiora sunt, quanto & spiritualia tanto maiora sunt, quanto per hæc non corpora, sed animæ curantur, & sanctificantur. Facit quod dicit Apost. 2. Thes. 2. de tempore Antichristi, & alibi: Linguæ in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus, &c. Nam corporalia illa miracula ostendunt aliquando sanctitatem, non autem faciunt. Hæc autem spiritualia non tantum ostendunt, sed etiã faciunt, &c. vt patet per Gregor. vbi supra. Item Greg. Miracula hominem Sanctum non faciunt, sed ostendunt. Deus enim facit miracula per auctoritatem, Angeli per materiæ habilitationem, dæmones per virtutes naturales insitas, Magi per occultos contractus cum dæmonibus, boni Christiani per publicam iustitiam, mali verò Christiani per signa publicæ iustitiæ. Et sciendum est quòd Augustin. de Ancona. in lib. de Eccles. potestate. q. 15. art, 16. disputat hanc quæstionem, & dicit eam esse dubiam, concludit tamen, quòd propter euidentiam miraculorum aliquorum, cum sint signa testificationis sanctitatis, & doctrinæ veritatis Sanctorum, debet Papa aliquos canonizare, auctoritate Augustin. 22. de ciuitate Dei. & in lib. 83. quæst. Dicit tamen S. Thom. in quodam suo libello, qui incipit, Actus litteris, quòd potest fieri non solum virtute Angeli, sed etiam virtute hominis, quòd aliqua pars terræ per violentiam sursum feratur. Deinde subdit: Sunt tamen aliqua miracula nõ simpliciter, sed quoad aliquos, qui eorum causas ignorant, sicut quædam in arte humana facta, mira ignorantibus artem videntur, & multo magis arte Angelica, & talia fieri possunt virtute alicuius creaturæ, sed nõ exclusa virtute diuina, &c. vel etiam virtute dæmonum, secundum quod plene declarat idem Beatus Bonauẽtura in 2. Senten. dist. 8. ibi. Tertio loco quæritur, vtrum dæmones possint sensus illudere. allegans Gloss. Rabani super Exod. 8. c. Adde quod dicit Ambrosius in homilia super Lucam. Liberare à dæmone homines, sed in verbo Dei possunt, resurrectionem mortuis imperare. Diuinæ solius est potestatis. & Chrysostom. super Matth. Signanter dixit, In nomine tuo dæmonia, &c. & non in spiritu tuo, &c.

Secundæ partis. Articulus II.

AD secundum dico, etiam præsupposito, quòd omnino de necessitate requirantur in canonizatione alicuius miracula, quòd tamen in casu nostro sufficiunt aliqua, & non requiratur frequentia miraculorum, sicut nec in martyre, in quo sufficit constare de martyrio, & causa propter quam passus est, scilicet propter fidem Christi, aut libertatem Ecclesiæ conseruandam, vt in sancto Thoma Cantuarien. & sancto Bellino quondam Episcopo Paduano, & sancto Petro martyre, ordinis Prædicatorum, absque eo quòd fiat multa alia examinatio de vita & miraculis, vbi tamen aliqua licet pauca miracula sufficerent, secundũ Hostien. in sum. de rel. & vene. in. §. & hæc intelligas. ar. de consecr. dist. 4. cap. cathecuminum &c. baptismi vicem, quem sequitur Ioan. in directorio iuris Rubri. 13. in. §. ad canonizandos ver. & hoc verum. De cuius sancti Tho. martyrio patet in c. sicut dignum. de homi. Pro qua sententia facit quod scribit Apostolus dicens. 1. Cor. 12. Alij gratia sanitatum in vno spiritu, &c. & subdit: Hæc autem omnia operatur vnus atque idẽ spiritus, diuidens singulis prout vult. Et probatur in c. multa. 1. q. 1. Nam etiam æquiparatur testimonium scripturæ miraculis, vt no. in c. cum ex iniuncto, de hered. & 50. dist. si quis præpostera. & quod legitur Luc. 16. cap. Et quia nimia curiositas in hoc etiam est damnanda, & ratione dubitationis melius est ex abundanti aliquid facere, quàm omittere. ar. 11. quæst. 2. nolite. 13. quæst. 2. non extimemus. 23. quæst. 3. corripiantur. cum simil. Pro hac etiam sententia facit, quia Ecclesia in officijs martyrum nullibi facit mentionẽ de miraculis, sicut in officijs Confessorum, de multis martyribus non legitur ipsos aliqua miracula fecisse, licet sint canonizati ab Ecclesia, vt patet de Ioanne Baptista, & alijs pluribus. Sentit tamen Io. And. in dict. c. 1. de rel. & vene. San. quòd frequentia miraculorum requiratur in canonizando, quòd Romanus Pontifex debet attendere, vtrum miracula crebrescunt & continuentur antequã inquisitionem committat. Dicit tamen August. in libro. 83. quæst. quòd boni Christiani per publicam iustitiã faciunt miracula, & admonet Dominus, vt intelligamus quædam miracula etiam sceleratos homines facere, qualia Sancti facere non possunt, & ideo non omnibus Sanctis ista attribuuntur, ne perniciosissimo errore decipiantur infirmi, extimantes in talibus factis esse maiora dona, quàm in factis iustitiæ, quibus æterna vita comparatur, vt probatur Matth. 7. c. & 24. vnde Hieron. Prophetare, & virtutes facere, & dæmonia eijcere non est eius meriti, qui operatur, sed inuocatio nominis Christi, hoc agit, vt homines Deum honorent, ad cuius inuocationem fiunt. Et ab his qui veram doctrinam enunciãt, fiunt quandoque vera miracula ad confirmationem doctrinæ, non autem ad testificationem sanctitatis, secundum Tho. 2. 2. q. 128. art. 1. ergo nec de frequentia videtur facienda vis magna. Concludit etiam August. de Ancona in lib. de Eccles. potesta. q. 16. art. 2. & in q. an Papa debeat seruare eundem modum in canonizatione martyrum, & cõfessorum, affirmat, quòd in canonizatione martyrum non sunt necessaria miracula, sed tantum sufficit veritas causæ & martyrij. Pro quo facit, quòd in officio martyrum nullibi Ecclesia mentionem facit miraculi, sicut in officijs confessorum. Item quòd martyr etiam sine baptismo potest propterea canonizari, allegat Augustinum in epistola ad Seleucianam dicentem: Quoscũque legimus in corpore Christi (quod est Ecclesia) pertinere ad regnum cælorum, non nisi baptizatos intelligere debemus, nisi forte quos angustia passionis, & nolentes Christum negare, antequam baptizarentur occisi sunt, quibus iam passio pro baptismo deputata est, &c.

Secundæ partis. Articulus III.

AD tertium dico, quòd licet omnes Doctores videantur miracula requirere, tam in vita, quàm in morte, vt patet in Gloss in. c. vnico. de rel. & vene. San. lib. 6. & per Bellemere in. c. venerabili de testi. & Hostien. in Sum. de rel. & vene. Sanct, tamen etiam sufficerent sola miracula post mortem, vt probat hymnus confessorum, ibi: Ad sacrum cuius tumulum, &c. ibi nihil dicitur de miraculis factis in vita. non obstat illud quòd dicitur in 7. vers. & respons. ibi. Iste homo ab adolescentia sua partim meruit infirmos curare, dedit illi Dominus cæcos illuminare, & dæmones effugare, tùm quia non dicitur in officio confessorum maiorum, de quibus futurus esse beatus Bonauentura videtur, tum quia non dicitur in non facientibus miracula, vel salutem talia, quia non omnes canonizati cæcos illuminauerunt, ideo omittitur illud responsorium, & loco eius ponitur nonum responsorium, quod alias videretur superfluere, propter Te Deum laudamus, &c. quod immediate cantatur, & incipit responsoriũ, Dominus qui elegit te, &c. Item respicit Sanctos, vt vniuersos, non vt singulos, & sicut genera singulorum, & non singula generum, quia etiam singuli non semper manserunt in adolescentia in innocentia sua, &c. vt subijcitur in vers. sequenti illud responsorium ibi: Ecce homo sine querela, &c. Satis namque dicendum est fecisse mirabilia in vita sua, qui inuentus est sine macula, & qui post aurum non abijt, nec sperauit in pecunia thesauris, &c. Et hoc sentit S. Thom. in secunda secundæ. q. 178. art. 2. inquantum dicit. Ad demonstrationẽ autem sanctitatis alicuius in exemplũ virtutis, non fiunt miracula siue per Sanctos in vita, vel post mortẽ, siue per eos siue per alios. Iuxta illud Act. 5. & 9. Et nihil prohibet per aliquem malũ fieri miracula ad inuocationem alicuius sancti, quæ tamen miracula non dicitur ille facere, sed is ad cuius sanctitatem demonstrandam hæc fierent, Deus tamẽ principaliter operatur, secundum Greg. in 2. dial. quia vtitur instrumentaliter, vel interiori motu hominis, vel eius locatione, vel etiam aliquo contractu corporis mortui, & ita intelligitur in Ios. 10. & 4. Reg. 13. Potest etiã Deus operari per fidẽ hominis mali instrumentaliter, sicut homo operatur per baculum. Impetrant etiam mali interdũ ex misericordia Dei, vel propter salutem suam sicut publicanus. Luc. 18. vel

etiam

etiam propter salutem aliorum, & gloriam Dei, quod esse non posset post mortem eorum & damnationem, & ideo magis requiritur post mortem, quàm in vita. Sufficiens autem in vita videtur & stupendum miraculum in hoc patre nostro Bonauētura, quod legitur in Chronicis, quòd cum ex nimia conscientia indignum se existimaret communione Eucharistiæ, & ideo à celebrando abstineret, die quadam miraculosè, & nemine ministrante nisi Angelo, vna ex partibus Hostiæ consecrata in os eius intrauit, eumq. cibo cælesti repleuit. Circa quod notandum dico, quòd corpora glorificata videri actualiter non possunt nisi per miraculum, secundum Archi. in c. sacrificium. de consec. dist. 2. & ideo merito de ipso cantabit Ecclesia: Iste cognouit iustitiā, & vidit mirabilia magna, &c. & inuentus est in numero Sanctorū. Ad veritatem autem conclusionis præmissæ multum faciunt litteræ Inn. III. super canonizatione SS. Homoboni, Cremonensis, & Vulstani quondā Episcopi Vigornien. in quibus non referuntur nisi miracula facta post mortem, vt ex tenore ipsarum litterarum constat euidenter. Adde quæ habentur in legenda natiuitatis S. Io. Bap. & litteræ Calixti III. super canonizatione S. Osmundi de Anglia, qui etiam nulla refert miracula facta in vita.

Secundæ partis. Articulus IV.

AD quartum dico primo concludendum, quòd testes examinandi super miraculis, examinentur per Commissarios deputatos ad hoc à Sede Apostolica, & non per alios. vnde nō putat Boatius, vt refert Io. And. in c. ven. de testi. quòd tales deputati commissarij possunt alijs committere hoc examen propter arduitatem negotij, & propter industriā electam. per c. si. de off. dele. de quo per doct. in Cle. 1. eo. tit. Item quòd examinentur sigillatim, id est, quilibet per se, non plures simul, aliter non valeret testimonium, secundum Io. And. & alios in c. vener. de testi. per no. in c. cum causam eo. tit. probat. l. si quis inter. C. de bo. prescrip. Itē examinentur super omnibus circumstantijs, de quibus in d. c. cum causam. Itē secreto, arg. C. de testi. nulli & in c. inquisitionis. de accus. sicut. & vota eligentium scrutantur. c. quia propter. de elec. & ad similitudinē Danielis. 13. Ne vnus habeat alium instruere, aut vnus sequatur dictum alterius, & ita non posset falsitas illorum facile deprehendi. Facit. c. omnis. de pœ. & re. & ne forte ipsis contradicentibus vox contradictoria de foris audiatur, & sic partes addiscant testificata, arg in c. in causis de elect. Item examinentur cum ea diligentia, quā solet & debet in receptione testium adhiberi. vt d. c. venerab. in fine. immo etiam cum maiori vt ibi nota. quia circa maiora maius periculum vertitur, & ideo cautius est agendum. 42. d. c. quiescamus & c. vbi periculum de elect. lib. 6 l. 1. §. 2. ff. ad carban. Item quia deponentes potuissent faciliter decipi, vt in c. 2. de rel. & vener. San. etiam si forent obstetrices, quia sæpe manus fallitur, & oculus obstetricū, vt dicit canon. 27. q. 1. nec aliqua. & in c. causam matrimonij. de prob. & in cap. fraternitatis. de frigi. & c si per Sortiarias. 33. q. prima. & consequenter etiā iudiciū iudicū, vt ibi patet. Et de hoc ordine iudiciario debet intelligi illud quod dicit Aug. de Ancona in lib. de Eccles. potest. q. 16. art. 1. Intelligo etiam sigillatim fieri debere examen, tam super specificatis in articulis, quàm super omnibus circumstantijs, iuxta ea quæ habentur in c. cum causam. de testi. vbi dicit Bald. quòd miracula non præsumuntur, quia sunt de impossibilibus naturæ, & in ea forma de qua per Ang. in l. si quando. l. 2. C. de bonis vac. lib. 10. & Bal. in l. non possunt. ff. de legi. & not. in cap. exhibita. de iudic. & in cap. præsentium. de testi. lib. 6. & in cap. penult. §. porro. de elect. & in ca. damnamus. §. nos autem. de summa Trinit. licet aliter exponatur verbum sigillatim per Archi. in capitul. si cui. de elect. libro sexto. de quo habetur in l. sed & si per Prætorem. in fin. ff. ex qui. cau. ma. & in l. cum quidam. C. de verbo. signific. Concludendum est etiam, quòd miraculum est, quod est mirum factum. & vere est miraculum mirum, quia supra facultates siue vires naturæ, vel quoad factum, vel quoad modum. Quoad factum, scilicet vt quod ad preces Greg. Neocæsarien. legitur quidam mons retractus & dedisse locum Basilicæ fabricandæ, & ad preces beati Benedicti quidam lapis translatus est de horto, vt habetur in historia scholastica super euangelia. cap. in sequenti quoque die, & cet. & quòd cæcus factus est videns, & mortuus suscitatus, vt legitur Petrum resuscitasse, & 1. q. 1. teneamus. 3. q. 8. Petrus. Et Christus Luca. 8. in fi. de pœn. distinct. 1. §. ex his itaque. alias est. §. denique vers. in Euangelio. cū si. Hoc enim est supra facultates, seu vires naturæ. quia via naturæ non datur regressus de priuatione in habitum. Quo autem ad modum facti vtputa si aliquis est febricitans, via naturæ, per certas alterationes potest fieri sanus. de pœn. distinct. 7. cap. vlt. in fin. 23. quæst. 4. cap. ipsa pietas. in princ. & c. quid facit. & c. nimiū. in princ. Sed si fiat in instanti ad inuocationem Dei seu per Deum meritis alicuius Sancti inuocati, & hoc supra vires naturæ, quoad modum naturæ, quæ operatur successiue per alterationes diuersas, non potest probari directa probatione, quia directa probatio est per rerum principia. Et sic etiam intelligi debet illud, quòd negantis factum per rerum naturam (hoc est per rerum principia) nulla est probatio. leg. actor. cap. de probatione. 6. quæst. 5. actor. & de electio. bona mem. Magunt versiculo. quamuis. cap. 1. de clandestina despon. quia quod non est, non habet principia. quia secundum philosophum, Non entis non sunt species, neque differentiæ, ergo neque principia: quia superiora ad species, & ad differentias essent actualiter in ipsis, secundum Porphyrium. Cum ergo miraculum ex subiecto in quo fit, non habeat quòd directe miraculum probari potest, ideo sequitur. secundum quòd dicit Archid. in capitulo. nec mirum. 26. quæst. 5. quòd indirecte probari potest. Nam cum reperiatur miraculum quòd vires naturæ excedat, vel quoad factum, vel quoad modum facti, vt præmissum est, & hoc constat esse factum, sed non ex causa naturali, habetur consecutiue, & indirecte illud miraculum tantum ex causa supernaturali, quia quod meum non est, scire debeo ad alium pertinere. lege cum quærebatur. cap. vnde vi. Vnde natura videns hoc mirum factum non esse suum, nec à suis principijs deriuatū, licet sit in se factum, habet ascribere causæ maiori, & sic probatur indirecte, prout etiam firmauerunt Ioan. monachus & Ioan Andr. in nouella. in capitul. 1. de confessis, lib. sexto in versiculo. non possunt. Barto. in tractatu. de test. in ca. qualitas sine substantia. dicit circa hoc magistraliter, quòd cum agitur de aliquo comprobando in Sanctum, cuius vita & miracula sunt probanda, vt est sacris canonibus constitutum, vitam probare facile est, miraculum autem quod dicitur quasi admiratione plenum, & quod est id cuius effectus est manifestus, causa autem eius omnibus est occulta, quoniam solus Deus. vnde quæ à Deo fiunt propter causas nobis ignotas, quæ vires nostras excedunt, ideo miracula nuncupantur. Et Sancti Doct. tradunt hoc tribus modis contingere. Primò circa substantiam facti, vt dum Deus facit aliqua, quæ natura nullo modo facere potest, vt quòd sol stet, vt fuit tempore Iosue, vel retrocedat tempore Ezechiæ regis, vel quòd homo habeat corpus glorificatum, vt Christus post resurrectionem, & id quod in sacramento altaris fide cernimus. Et ista in miraculis summum gradum obtinent. Secunda quando illud fit, quod natura facere potest, non in illo in quo fit, sicut resurrectio mortuorum, illuminatio cæcorum, & similia. Potest enim natura dare vel secare vitam, sed non in mortuo: & potest præstare visum, sed non tamen in vera cæcitate. Et hoc tenet secundum locum in miraculis. Tertio quando quod fit, natura potest facere, sed non in illo ordine, vt quando aliquis virtute diuina à febre subito liberatur nullis adhibitis remedijs, vel non cum consueto processu naturæ panis multiplicatur. Potest enim homo naturaliter facere panem, sed nō illo ordine. Liquet ergo, quod miraculum probari oportet probando aliquid naturæ, ita quòd vires nostra naturæ excedunt, vel in substantia eius quod fit, vel in subiecto eius quod fit, vel in subiecto eius in quo fit, vel in ordine faciendi. sed si illud potuisset per causas naturales reduci, non esse miraculum clare probatur: quod autem Deus fecerit per inuocationem illius Sancti probata inuocatione, vel voto ad illum Sanctum emissis, quibus probatis recte concluditur illam animam esse beatam. quia tamen in istis potest faciliter esse deceptio, istud est determinationi Ecclesiæ Romanæ reseruatum, cui standum est. Et hinc est, quòd Innoc. tertius in processu canonizationis Sācti Homeboni Cremonen magnam fidem addidit testimonio Osbertij presbyteri, Sancti Aegidij Cremonen. qui patrinus fuerat ipsius Sancti Homeboni, & per viginti annos, & amplius confessionem eius semper receperat, super obedientiam quam in orationibus, & vigilijs, & alijs pœnitentiæ fructibus, quæ sibi ab eo imposita erat plus iniuncto satisfactionem exhibebat, licet videretur in suo dicto singularis, vt patet in litteris canonizationis ipsius. Non videtur tamen hoc casu nimium laxanda facultas. argum. in cap. tua nos de consang. & affi. Item Bonifacius nonus admisit testimonium filiæ Sanctæ Brigida, ad probanda miracula matris eius, quia etiam ab his qui foris sunt, oportet Sanctum habere testimonium, secundum

dum Ambrosium in homil. latent, &c. Item Innocen. Sextus in Bulla directa per eum ex Auinion: Pontificatus sui anno 6. Archiepiscopo Pragensi. & Episcopo Olomuncen. & cuidam Abbati, super inquisitione fienda pro canonizatione Lupulli, introclusit specificam formam circa examen testium per eos seruandam, quæ non discrepat ab alijs communibus formis examinum aliarum causarum ciuilium, vel criminalium. Ex quo infero, sufficere diligentiam adhiberi in huiusmodi, quæ est adhibenda in alijs causis grauioribus. Dico & concludendum, quòd licet Vincentius antiquus Doctor in c. venerabili de testi. dixerit, quòd ad hoc quòd quis tamquam sanctus canonizetur, quòd probanda est frequentia miraculorū, & per eosdem testes, & non sufficit per duos testes fore vnum miraculum ad inuocationem ipsius Sancti factum tali die, & aliud factum eadem die, vel sequenti per alios testes per inuocationem eiusdem Sancti, quia diuersa probant, nec concordant in idem, nec in eumdē. Instit. de duobus reis. §. 1. & c. licet ex quadam. de test. vt refert Archid. 26. q. 5. c. nec mirum. Verius tamen esse credo de iure, quod firmat Collect. in c. 1. de reliq. & vener. San. dicens sententiam Vincen. esse mirabilem, & contra iura, quæ dicunt, quòd in ore duorum vel trium stat omne verbum. c. in omnes. & cap. licet. de test. & quia satis est, quod conueniant omnes in facto miraculo, & Sanctitate eius de quo agitur, & satis est quòd ex diuersis actibus resultat frequentia miraculorum necessaria, sicut ex diuersis iuribus vna regula, vt not. de regul. iur. c. 1. & ex diuersis actibus consuetudo, vt not. de consti. c. 1. & ex diuersis gradibus cognatio, & in c. non debet. de consa. & affi. ex diuersis actibus iurisdictionalibus iurisdictio & tamen ad probandos singulos actus, ex quibus resultant prædicta, non sunt necessarij ijdem testes, vt ipse not. in c ex tenore. de test. faciūt not. in c. nihilominus. 3. q. 9. & propterea concludit, quòd sufficit probare vnum miraculum factum tali die, in tali loco, per tales, et sic per diuersos testes probare diuersa miracula, aliàs concluderetur impossibile, & necessarium fuisset, quòd ille de cuius canonizatione agitur omnes testes semper secum duceret, & sic videretur vna collusio, & falsitates fingi possent. ar. 4. q. 4. in testib. nec pauperes, qui nullos secum ducere possunt, canonizarentur, iuxta not. in c. licet. de testi. Cuius sententiā aliàs sum secutus, in voto contra Iudæos Tridentinos, qui martyrizauerunt infantem Simonem, quinimmo etiā dico, quòd etiam sufficeret probare miraculum per testes, quorū aliqui deponerent de infirmitate incurabili præcedenti secundum naturam, aliqui vero deponerēt, quòd iam factus esset sanus, sicut dicitur de celebratione Missæ. in d. c. nihilominus, quod satis probat. d. c. vener. de test. in fi. vbi sufficit quòd interueniat diligentia, quæ solet & debet in receptione testium adhiberi. Idem tenet. Bellemere in dicto c. venerabili referendo Collectarium.

Secundæ partis. Articulus V.

A*D quintum dico concludendum, quòd non est necessarium, quòd miraculum fiat in instanti, vt patet. 3. reg. 17. c. & Exod. 10. & 14. & 4. Reg. 4. & 5. & Mar. 8. secundum Arch. in c. nec mirum. 26. q. 5. quem refert, & sequitur Mar. de laude. in allegationib. quas fecit pro canonizatione sancti Bernardini, licet in contrarium videatur Act. 9. vbi patet, quòd continuo surrexit, &c. & Act. 3. iuxta princ. vbi dicitur, Et apprehensa manu eius dextera alleuauit eum, & protinus consolidatæ sunt bases eius, & plantæ. & in Luc. iuxta fi. vbi dicitur, Et tetigit fimbriam vestimenti eius, & confestim stetit fluxus sanguinis, & in c. ad eius vero concubstū. 5. dist. nam apud Deum non est mora de pœ. di. 1. c. multiplex. aliàs accipit. c. his autem, Vnde Amb. Spiritus sancti gratia nescit tarda molimina. & in Luc. 8. iuxta prin. vbi dicitur. Adolescens tibi dico surge, & resedit qui erat mortuus. & Io. XI. iuxta fi. dicitur, Lazare veni foras, & statim prodijt, qui mortuus fuerat & Matth. 9. vbi dicitur, Et facta est salua mulier ex illa hora, & 15. vltra med. vbi dicitur, Fiat tibi sicut vis, & salua facta est filia eius ex illa hora. & de pœn. dist. 1. §. ex his itaque alias est. §. denique. iuxta fi. ibi leprosus vero, vbi sequitur, quem postea tangendo mundauit. & §. hoc idem iuxta prin. ver. hinc etiam. & Lu. 5. iuxta prin. vbi dicitur, quòd confestim lepra discessit ab eo. Io. 5. circa princ. vbi dicitur quòd statim sanus factus est homo, & Matt. 8. iuxta prin. vbi dicitur, Volo, mundare, & statim mundata est lepra eius. & Matt. 20. in fi. vbi Iesus tetigit oculos cæcorum, & confestim viderunt. & Matt. 10. dicitur, Confestim vidit. & Mar. 7. vbi dicitur. Et statim apertæ sunt aures, &c. Quibus omnib. responderunt auctoritate Gl. posita in prædicto c. 8. Matt. dicentis, Quem vno verbo statim curare poterat, paulatim curat, vt magnitudinem humanæ cæcitatis ostendat, quæ vix & quasi per gradus ad lucem redeat, & gratiam suā nobis indicat, per quam singula perfectionis incremēta adiuuat. Et dicit Io. And. in d. c. 1. de rel. & vene. San. aliquos dicere, quòd si sit illusio vix possunt continuari miracula vltra quadraginta dies, de quo tamen certi non sumus. & ex his dico, quòd cum ex processibus factis in causa præsentis canonizationis, constet de multis miraculis post mortem huius beati patris Bonauenturæ factis, vt leprosis mūdatis, paralyticis, & alijs varijs modis infirmis curatis miraculose, impiū esset denegare huiusmodi canonizationem, & maxime propter miraculum linguæ eius repertæ incorruptæ, tempore translationis corporis sui, vt patet ex multis contestib. de quib. in processu, & de lingua S. Antonij de Padua, de qua ipse testatur in chronicis. Non enim voluit Deus, linguā Sancti sui videre corruptionē, iuxta illud Psal. 15. Et ne corpus quod corrumpitur aggrauaret animā, iuxta illud Sap. 10. quia custodit Dominus omnia ossa eorum, & vnum ex eis non conteretur, qui etiam dissipat ossa eorum, qui hominibus placent, vt Ps. 33. & Ps. 52. licet de omnibus dictū sit. Memento homo quòd cinis es, & in cinerem reuerteris, &c. secundum Hostien. & Io. And.*

Secundæ partis. Articulus VI.

A*D sextum dico similiter concludendum non esse contra rationē miraculi, si in liberatione alicuius dolor interueniat, vt in Marc. c. 9. Et ibi, exclamans & multum discerpens eum, exiuit ab eo. Vbi nota quantus fuit dolor, quia sequitur, & factus est sicut mortuus, ita vt multi dicerent, quia mortuus est, &c. Et hoc etiam satis apparet ex eo, quod scriptum est in vita B. Francisci, Rubrica de intelligentia scripturarum, vbi inter cetera dicitur, Signo itaque crucis super eum facto, statim qui contractus iacuerat, surrexit sanus, & in Dei laudem prorumpens. Ego, inquit, sum liberatus, insonuerunt autem ossa renum eius audientibus multis, veluti cum manu ligna sicca frangūtur. Et sic concludit etiā Archi. in d. c. nec mirum. 26. q. 5. Item non est contra rationem miraculi, quòd fiat cum aliquo adiutorio naturæ, vt patet in 4. Reg. 5. de Eliseo, qui misit Naaman principem militiæ Regis Syriæ leprosum, ad lauandum septies in Iordane. Et de filio viduæ mortuo super quem se incuruauit Propheta, vt infunderet in eum calorem, sicut dicitur in 4. Reg. 4. Item in Io. 9. de luto facto ex sputo, quo liniuit Christus oculos cæci nati, & de eo quem misit ad lauandum ad natatoriam Siloe; & de probatica piscina, & similib. Item nec est etiam contra rationem miraculi, quod illud operantur qui in ipsum operando peccent, vnde dicit gl. Nu. 20. quòd Moyses & Aaron cū percussione virgæ fecerunt effluere aquam de petra, habuerunt quamdam inanem gloriam, & ideo meruerunt audire. Quia non credidistis mihi, vt sanctificaretis me coram filijs Israel, ideo non introducetis hos populos, in terram quam dedi eis. Et super illo verbo Luc. 10. Nolite gaudere quia spiritus subijciuntur vobis, dicit gl. quòd lætitia qua Christus discipulos suos lætos videbat, inanem gloriam sapiebat. Gaudebāt enim, quòd quasi sublimes terribiles hominibus, & dæmonibus erāt, ideo Christus talem cordis elationem in eis reprehendit, indicium ruinæ primi Angeli referens, &c. Non est etiam contra rationem miraculi, quòd ad maximam instantiam etiam cū tarditate quadam fiat, vt patet de muliere Chananæa, &c. Sic etiam non est contra rationem miraculi, quòd vnus Sanctus illud faciat aut facere possit, & alius non, vt patet in Matt. 17. de lunatico dæmoniaco. Item etiam non est contra rationem miraculi, quòd sanatus de proximo recidiuet, vt patet in legenda S. Petronillæ paralyticæ, iuxta no. in l. Martius, ff. loca & l. 1. C. de emen. seruorum, & in c. præterea, de cle. percu. & in q. dominica. 83. de qua per Io. And. in mercu. contractu. de reg. iur. li. 6. & in c. presbyter. & c. significasti, de homic. & per Bar. in l. 1. §. si in rixa, ff. de sica. Sufficit ergo, quòd sanitas fuerit verisimiliter duratura, licet causa sit momentanea aut recidiuet, &c. per aliquod accidens culpabile & inordinatū. Item quia non est contra rationem miraculi quòd faciens miracula, adhuc sit in purgatorio, vt patet de Paschasio diacono teste Greg. in dial. & per Vin. in Spe. hist. lib. 21. c. 94. Item non est contra rationem miraculi, quòd fiat in inuitum, vt per eumdem Vincen. eo. li. c. 54. Item quòd etiā fiat in sideribus vel elementis, auibus cæli, aut piscibus maris, vel animantibus terræ, aut arboribus, aut lapidibus, aut alijs quibuscūque creaturis, &c. etiam ad damnationem & pœnam malorum, sicut de Anan. & Saphir. act. 5. & similib.*

Secun-

Secundæ partis. Articulus VII.

CIrca septimum concludo, quòd primo requiritur, quòd præcedat instantia aliquarum personarum honestarū, authenticarum apud Rom. Pont. & supplicatio non semel, sed pluries, & instanter, pro huiusmodi canonizatione fienda, & obtinenda, &c. & non tantum semel, sed pluries & instanter, sicut not. de concessi. & de pallio. vt in c. quidam cedendi, de renun. & in c. cum post petitam, de elect. Non enim consueuit moueri Papa statim ad committendam hanc inquisitionem, sed potius expectare quamdiu pulsetur, & propter rationes de quibus supra præmisi, facit clem. quamuis, de appel. adde not. in c. prisca. dist. 10. & in c. importuna, de pœn dist. 1. Circa quod dico, sufficere si fieret instantia per Episcopum & capitulum loci illius, vbi sepultus est canonizandus, & vniuersorū prælatorum, & generalis capituli illius congregationis & ordinis, cuius fuit ipse de cuius canonizatione supplicatur. Possunt namque licite instare religiosi pro canonizatione alicuius Sancti, qui fuit de ordine ipsorū. Nam omnes hi de quibus in c. venerabili. in prin. de testi. instabant & preces porrigebant pro illius Abbatis S. Martini canonizatione, ad quorū petitionem Papa Alexander III. commisit testium receptionem, super vita & miraculis eius, ad quod signanter Abbas notat illum tex. possunt etiam tales supplicantes pro canonizatione, assumere ministerium partis auctoritate iudicis, & illam promouere, & testes producere, tam super vita quàm super miraculis, vt ibi patet secundum Io. Andr. & alios. In casu autē nostro multo maior præcessit instantia, videlicet & Regum, & Comitum, & aliorum magnatū, vt patet in processu, iuxta illud Apostoli. 1. Tim. 2. & 24. dist. §. 1. 78. dist. quid est cito, de elec. cum nobis olim. c. si. eo. ti. li. 6. Secundo requiritur, quòd expectato aliquo tempore Papa cum consilio fratrū, in patria illius pro cuius canonizatione instatur, committat duobus prælatis vel alijs personis honestis, discretis, & incorruptibilibus, vt inquirant de fama & de deuotione populi, & de alijs quæ sibi sunt nunciata in genere, quoad famam non quoad veritatem, & non in specie, & quòd sibi describāt quæ inuenerint, & an eis videatur, quòd super veritate earumdem & causa in specie sit inquisitio committenda de vita & miraculis eius. Circa quod dico, quòd Innoc. III. processum inquisitionis S. Vulstani quondam Episcopi Vigorn. in Anglia, commisit Cantuarien Archiepisc. & Episcopo Helē. & S. Eadmund & de Vrbren. Abbatibus, & sic quattuor prælatis. Potest etiam qui facit instantiam pro canonizatione illius, de cuius vita & miraculis est inquirendum, inter illos deputari ad huiusmodi inquisitionem faciendam, ita probat d c. venerabili, iuncta superscriptione. Dico etiam sufficere duos prælatos tantum, etiam vbi committeretur inquisitio pro canonizatione Papæ, vt refert Io. And factum fuisse in commissione canonizationis Gre. X. in c. vbi periculum, in prin. de elec. lib. 6. in nouel. Fuit enim facta commissio Archiepiscopo Pisano & Episcopo Mutinen. non ergo est paucioribus quàm duobus facienda commissio, quia quod à pluribus sapientibus quæritur, facilius inuenitur. 20. dist. de quibus, & per ampliores homines perfectissima veritas reuelatur. l. fin. ad si C. de fideicō. 63. dist. extra conscientiam. & integrum est iudicium, quod plurimorum sententijs confirmatur, sicut canones attestantur. c. prudentiam tuam. de off. dele. & hæc est quadā præambula inquisitio ad inquisitionem, præparatoria ad solemnem subsequentem, & quòd hæc præambula inquisitio in genere sit necessaria patet ex lib. cærimoniarum, vbi agitur de canonizatione Sanctorum. In casu autem nostro hæc omnia sunt debite obseruata, vt patet ex breuibus & processibus, de quibus in actis. Tertio in euentum quòd primi inquisitores rescribant talia, per quæ videatur quòd inquisitio veritatis committi debeat, requiritur quòd post completam hanc præambulam inquisitionem, iterum Papa diffiniat cū consilio fratrum, an solemnis inquisitio sit cōmittenda, & committatur ad minus tribus ex dominis Reuerendissimis Cardinalibus, vni scilicet Episcopo, alij presbytero, & alij diacono, vt patet ex decis. d. Aegidij decis. Bell. de 671. ad fi. & ita obseruatur, & iterū scribat eisdem vel alijs prælatis in partibus, vt in specie inquirant, primo de fama, secundo de vita, hoc est, de fide & conuersatione &c. canonizandi. Item de morte, & miraculis, exacte, diligenter, fideliter, & prudenter, secundum articulos & interrogatoria sub Bulla transmissa, & quod inuenerint, remittant sub sigillis suis inclusum, secundum Host. in c. venerabili, de testi. præallegato, & per no. in ca. 1. de rel. & venera. Sanct. lib. 6. Qua inquisitione remissa & completa, facienda est commissio in curia aliquibus capellanis Papæ, vel alijs personis auct. vt examinent processum, & forment Rubr. seu summarium examinanda cum exacta diligentia per Papam & fratres Cardinales, an sint probata talia propter quæ canonizatio sit facienda. & super hoc debet Papa requirere consilia Cardinalium. Et si videbitur Papæ, quòd facienda sit canonizatio ex his quæ erunt probata, tunc hoc secretum primitus diffiniat inter fratres, & diffinitio secreta teneatur postmodum Papa coadunatis Episcopis, & alijs prælatis qui sunt aut reperiuntur præsentes tunc in curia, faciat publice proponi, & narrari per aduocatum aut promotorem fidei omnia & singula acta, & probata præter quam secretā diffinitionem factam prius in consistorio priuato Reuerendissimorum d. Card. & super his requirat omniū consilia & vota. Nam fructus diuinus est iustitiam recenseri. 35. q. 9. graue vbi etiam dicitur, quòd veritas sæpius exagitata, magis splēdescit in lucem. facit 30 q. vlt. c. iudicante. Vnde etiam dicitur quod ibi est salus, vbi multa cōsilia Prouer. 11. & repetitur. 15. dissipantur cogitationes, vbi nō est consilium vbi vero plures sunt consiliarij confirmantur. Itē pro istis facit l. dubiū, C. de repudijs l. nominationes, C. de appel. ca. nouit de his quæ fiunt à præla. 15. quæst 7 cap. Episcopus 34. dist. peruenit. Et erit salus vbi multa sunt consilia. Prouer. 24. & multitudo sapientum, sanitas est orbis terrarū. Sap. 6. & hinc quòd tunc non est verisimile credendum, in hoc Ecclesiam posse errare, & dicit Archidi. 2. 2. q. 6. anteriorum, quòd consilium & deliberatio à malo iudicio hominem retrahit & refrenat. Debet enim semper præcedere consilium, & iudicium sequi, & demum præceptum secundum Tho. 2. 2. vbi tracta. de partibus prudentiæ, vt sic dici possit edictum consultissimum l. humanum, C. de legi lex ca. Apostolicæ. 35. q. 9. vt sic quasi per ora eorū videatur Deus consuli. 4. Reg. 8. prima q. 1. iudices, quia vbi plures congregati fuerint in nomine meo, ibi ego sum in medio eorū, dicit Dominus. Matt. 18. & ita reperi obseruatū per Innoc. III. in canonizatione sancti Homoboni Cremonen. vbi dicit: De fratrum nostrorum consilio post multam deliberationem habitam, cum Archiepiscopis & Episcopis, quos super hoc ad consilium nostrum admisimus, de diuina misericordia, & ipsius Sancti meritis confidentes, ipsum Sanctorū catalogo duximus ascribendum, statuentes vt in die depositionis ipsius, eiusdem festiuitas deuote à Christi fidelibus annis singulis de cetero celebretur, & apud Deum suffragia eius humiliter implorentur, &c. vt patet in eius litteris datis Laterani secundo idus Ianuarij pontificatus sui anno primo. Hæc etiam requisita ponit Aug de Ancona, in lib. de Ecclesiast. potestate quæst. 15. art. primo & Marti. de laude, in allegatio. quas fecit in canonizatione sancti Bernardini, per alium tamen modum non tamen diuersum in effectu, & Cardin. post Hostien. & Ioan. Andr. in dicto capit. primo de reliquijs & venera. Sanctorum. Reperitur etiam in gestis concilij. Constantien. de anno 1416. 5. Kal. Maij Apostolica sede vacante pro vnione Sanctæ matris Ecclesiæ procurandis & promouendis omnibus, quæ prosperitatem religionis Christianæ, & communem omnium mortalium vtilitatem & salutem concernere possent & augere, speciali Dei prouidentia & in suo nomine congregato, comiserunt processum canonizationis duorum Episcoporum & vnius monialis ordinis sancti Augustini duobus Cardinalibus, vt Cardinali Cameracen. tituli sancti Chrysogoni. & Oddoni Cardinali diacono tituli sancti Georgij ad vellus aureum, & vni Episcopo Lugdunen. & quinque alijs Prælatis sæcularibus & religiosis præsentibus in Concilio, & viuæ vocis oraculo, ad quorum omnium relationem commisit idem Concilium Constantiense tribus Episcopis in partibus Regni Sueciæ, (vbi corpora dictorum canonizandorum venerabantur,) inquisitionem specialem & solemnem faciendam, prout facta apparet ex processu eorumdem. Postremo debet Papa ordinare, quòd certa die omnes conueniant ad aliquam Ecclesiam quæ ornata sit pannis honorabilibus, & sternatur tapetis, & in qua illuminentur multi cerei, vbi Papa & totus clerus solemniter conuocati, & populus deuote assistant, & ad illos Papa sermonē habeat, processum recitans, & inducens clerum & populū ad orandum, quòd Deus non permittat illū errare in hoc negotio. Posteaq. flexis genibus fiat deuota oratio & cantetur successiue hymnus: Veni Sancte Spiritus, &c. vel alius huiusmodi, siue antiphona conueniens. Deinde surgat Papa, ab oratione, & diffiniat illum de quo agitur Sanctum esse, & Sanctorum catalogo ascribendum, & tamquam Sanctum per omnes Christi fideles colendum in omni Ecclesia Dei, & per orbem vniuersum, ipsiusq. festum solemnizandum certa die. &

celebret Papa Missam solemnem in honorem canonizati post cantatum Psalmum, Te Deum laud. Vnde videtur esse Missa de substantia canonizationis, sicut in confectione chrismatis, not. in cap. te referente, de celeb. Missa. & in collatione ordinum, ar. de transf. prala. cap. inter corporalia, & in alijs multis casibus, & in consecr. Eccle. de conse. distinct. 1. omnes basilica. & hoc ideo, quia fidelibus non est tam de sollicita quacumque inuentione fidendum, quàm de instantia orationis humilis & deuota sperandum, vt in simili not. in cap. vbi periculum, in fi. de elect. li. 6. facit 23. q. 8. in qualibet. & laudabile foret, vt quod ibi statuitur de electione Pontificis super frequentia orationum, & obseruantia ieiuniorum etiam hoc casu seruaretur. Multum enim valent orationes iustorum, secundum Ioan. Mona. ibidem, & Ioan. And. per cap. disciplina, ad fi. 41. dist. & 16. quast. 9. anima defunctorum, & plene no. in cle. si Dominum, de rel. & vener. Sanct. in glossa magna ad fi. Instanter enim est orandũ, quia tunc oratio impetrat, de pœn. distin. 1. importuna, per Archid. in d. cap. vbi periculum in fi. & in ca. de immu. Eccle. eo. lib. & ita reperi fecisse Inn. III. in canonizatione S. Vulstani quondam Episcopi Vigornien. in Anglia. Vniuerso namque clero & populo ciuitatis illius ieiunium indixit triduanum in quibus omnes vnaniter orarent, & peterent ob eo qui via, veritas est & vita, aperiri super hoc viam veritatis ad vitam, cum diuinum sit iudicium huiusmodi potius quàm humanum, & ideo maturius procedendum. Item quòd ad conscribenda huiusmodi acta, semper adhiberentur tres notarij in consonantia, sicut etiã tres Cardinales, tres capellani adhibentur, vt in ore duorum, &c. per c. vt officium, §. verum, de hare. lib. 6. & c. licet, de test. 2. q. 4. cap. 1. & Exod. 17. & Matth. 18. & ad Hebr. 5. & 1. ad Tim. vlt. vbi numerus de testib. & licet iniuriam faciat Sancto, qui orat pro eo, quia orationibus nostris non indigent, pro eo quòd cum sint perfecte beati, omnia eis ad vota succedunt, sed nos miseri potius eorum orationibus indigemus, vt in cap. cum Mattha. ver. 3. de celeb. Missa. tamen secundum Prosperum, semper est Sanctis quo crescere possint, ideo ad augmentum gloria pro eis orare potest, & proderunt orationes per modum suffragij, de quo per Thom. in 4. sententiarum distin. 45. art. 2. & scripsi super extrauag. cle. 6. qua incipit, Vnigenitus, in ver. electorum, post Archid. in cap. tempus, 13. q. 2. Sunt namque accessiones gratiarum secundum Ray. in sum. de pœn. §. Item quaritur vtrum. Et ea forte non esset nisi cautum, absoluere animam eius de plenaria potestate clauium plenarie, ad abundantissimam cautelam resultantem ex alienis periculis, vt nihil possit dici omissum, per ea qua habentur in cap. à nobis de senten. excommun. 11. quastio. 3. tunc vera. & ita fecisse videtur Calixtus. III. in canonizatione beati Osmundi Episcopi Sarisperien. In Anglia dicens prafatum Osmundum &c. benedicentes benedicamus in saculo, floreatq. super eum sanctificatio nostra, &c. addit etiam idem Innocen. III. in canonizatione sancti Vulstani propriam collectam, in eius commemoratione dicendam, & illius memoriam inter Sanctos catalogo Sanctorum adscriptos decreuit celebrandam & c. vt patet in eis litteris datis Flor. 2. idus Maij, &c. Hic autem ordo non semper ad vnguem hactenus est seruandus secundum Host. Ioan. And. Card. & alios vbi supra. In libro carimoniarum apparent alia diuersa & plures solemnitates seruanda & laudabiles, qua de congruo videntur non deberi pratermitti. Cum igitur in casu nostro omnia hactenus necessaria sint sufficienter & superabundanter circa processum obseruata, supplicantibus pro huiusmodi canonizatione pie mos gerendus est, cum iusta petentibus non sit denegandus assensus, per. l. 2. ff. de his qui sunt sui vel alie. iur.

Secundæ partis. Articulus VIII.

AD octauum dico concludendum esse adhibendam fidem chronicis, ad arbitrium tamen Papa & collegij D. Cardinalium, per cap. vnicum, in fi. de sa. vnc. & ibi not. & c. venerabilem, de elect. & in c. in nomine Domini 23. dist. & in cle. 2. Dominum, de reli. & venerat. Sanct. in ver. Vrbano, & in glos. magna in fi. & in cap. inter dilectos, de fide instrumen. vbi etiam not. Bald. quod quando sumus incerti de nomine Imperatoris, recurrimus ad chronicas anni & indictionẽ, &c. maxime ex quo non apparent alia veriores, quia tunc verioribus esset standum. Facit quod not. in cle. 1. de magist. in ver. Bononia, & prasertim ex quo maiores nostri eis crediderunt, vt not. in prima constitutione digestorum. §. hac autem tria, maxime quoad personas & loca inter quas pro talibus habentur, sicut de nostris in ordine S. Francisci, sicut de libris Aristot. & Hippocratis not. Nic. de mata. & Bald. super Rub. C. de fi. instr. ad fi. & Io. Andr. in tit. de fi. instr. §. nunc dicendum ver. priuatoriam ad fi. Ant. de But. in c. 2. eo. tit. & in c. cum venerabilis de exc. & Bart. & And. in l. 1. ff. si cer. petat. probat. l. si pater, ff. de solu. & septimo mense. ff. de sta. hom. & quod tibi per Bald. & l. in tantũ. §. si eum cum. l. seq. ff. de acq. re. dom. & quod per Bar. post. Odof. in dicta. 1. const. digestorum. §. hac autem tria super ver. iurib. & per Bald. in l. in tantum. in fi. ff. de re. diui. facit instit. de rer. di. §. item pretium, & in Spec. do aduo. §. nunc de exordijs, & etiam per eumdem Bart. in l. testamenta, C. de testamen. & c. & dicitur chronica à chronos Graco vocabulo. quod Latine tempus interpretatur, quia in chronica facta in suis temporib. recitantur. Item quia veritas illarum coadiuuatur alijs adminiculis ar. in c. cum causam de probat. & ibi no. & in l. census & monumenta, de prob. Item propter earum antiquitatẽ, & quia conseruantur inter libros authenticos, ar. in c. ad audientiam, de prascrip. & 30. q. 5. ca. venit, & in authen. de his qui ingre. de appel. §. illud, & C. de fide inst. auct. ad hac, & in c. cum ex litteris, de integ. res. & l. vltima. C. arbitri. tute. & l. scripturas. C. qui pote. in pig. & 24. q. 2. ca. sane, vbi datur fides scripturis in columnis & lapidibus & c. & l. census & monumenta, de proba. & c. cum causam, e. tit. per Dominum Aegidium de Bellemere in decision. 70. qua incipit adminicula. Nec est curandum, quòd non constat de nomine eorum qui composuerunt dictas chronicas, quasi ex hoc videantur apocrypha ar. 15. dist. c. Sancta Romana ver. qua vero opuscula, quia cum ordo S. Francisci in omnimoda humilitate fundatus fuerit, & ideo fratres sui minores nuncupantur, qui ne reprehendi possent eorum nomina subticuerunt, scribentes gesta generalium ordinis ipsius successiue, ad quod optime faciunt quam plures auctoritates veteris & noua legis & canonum & doctorum, & alia rationes ad plenum adducta per Io. And. in fi. mercurialium super vlt. quastio.

Secundæ partis. Articulus IX.

AD nonum dico concludendum cum S. Tho. quolibeto 9. ar. 6. quòd Ecclesia canonizando aliquem vt Sanctum errare nõ potest, quoniã aliquid potest iudicari possibile secundum se consideratum, quod relatum ad aliquod extrinsecum impossibile inuenitur. ergo licet iudicium eorum qui prasunt Eccl. possit errare in quibuslibet, si persona eorum tantum respiciantur, quia innititur in iudicando, medio fallibili, testimonio scilicet humano, cum inquirat per testes de vita & miraculis, & testimonium hominum sit fallibile. Item, quia nemo scire potest, an sit dignus odio vel amore, vt dicitur in Eccl. notatur in cap. fin. de Purg. can. & Apostolus. 1. Cor. 4. Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum, & c. ergo multo minus Papa, tamen considerata diuina prouidentia qua Ecclesiam suam Spiritu sancto dirigit, vt non erret, sicut ipse promisit, Ioan. 14. quòd Spiritus adueniens doceret omnem veritatem, de necessarijs, scilicet, ad salutem, certum est, quòd iudicium Ecclesia vniuersalis errare in his, qua ad fidem pertinent, impossibile est. vnde magis est standum sententia Papa, ad quem pertinet determinare de fide, quam in iudicio profert, quàm quorumlibet sapientum hominum in scripturarum expositione, cum Caiphas quamuis nequam tamen quia pontifex legatur etiam inscius prophetasse, Ioan. 11. licet in his qua ad particularia facta pertinent, vt cum agitur de possessionibus, vel de criminibus vel similibus, possibile sit Ecclesia iudicium errare propter falsos testes. Canonizatio vero Sanctorum medium est inter hac duo. Sed quia honor quem Sanctis exhibemus, quadam fidei professio est, qua Sanctorum gloriam credimus, pie credendum est, quòd nec etiam in his iudicium Ecclesia errare possit. Pontifex enim cuius est canonizare Sanctos, potest certificari de statu alicuius, per inquisitionem vita & attestationem miraculorum, & pracipue per instinctum Spiritus sancti, qui omnia scrutatur etiam profunda Dei, & diuina prouidentia praseruat Ecclesiam, ne in talibus per fallibile testimonium hominum fallatur. Ecclesia namque auctoritas omnem excellit aliam auctoritatem, etiam Sanctorum Patrum, vt patet. 11. distin. vt veterum, & per totum, & not. 84. distin. c. 1. & 20. dist. in sum. & c. 1. & 30. q. vlt. c. fin. & per doct. in c. ne innitaris, de constit. Hinc etiam dixit Innoc. & Card. post eum, in c. 1. de rel. & vene. Sanct. quòd si etiam Ecclesia

alesia erraret, quod non est credendum, tamen preces bonas Deus acceptaret.32.dist.§.verum.15 q.vlt.c.fi.Notat etiam Ioan. And.in glo. in c.gloriosus,de rel.& venera. Sanct.lib.6. quod etiam si Eccle.in canonizatione erraret, quod dicit non esse credendum,licet accidere posse c.à nobis de sen.excom.2. nihilominus preces in honorem talis accepta & grata sunt. Per fidem namque Christi omnia purgantur. cap.vestra. de coha.cle.& mul.& esto quod veritas canonizationis deficiat, non defecit fides. c. debitum de bap.c.2.& 3.& de presbyte. non bap.& idem sequitur Ioan.in directorio iuris parte.1.ti. 13.ad fi. & ideo quod supra concludendo dicit S.Thom.in suo quolibeto,concludit etiam magistraliter Aug.de Anc. in lib. de Ecclesia.potesta.q.14.principali.artic.3. quasi per easdem rationes,& respondet ad contraria,& q.17.art.4.vbi quarit, An omnes canonizati per Papam sint in vita aterna, licet videatur sibi contrarij. propter capitu. si sine charitate 1. quast.1.& ideo solemniter disputando formauit R. D. Io. de Tur. cre. quondam Card. S. Sixti per excellentes rationes in capit.hac est fides 24.quast.1. Ad auctoritatem autem Greg. videlicet. Multorum corpora Sanctorum, hoc verbum non debet esse in illa auctoritate,& debet intelligi in veneratione priuata, non publica, venerantur in terris, quorum anima cruciantur inferno. Respondeo veram in his tantum, qui martyrium sustinuerunt absque charitate & c. iuxta sententiam Hieron.de qua in quast. 1. cap. vide quantum bonum dicentis. Si sine charitate martyrium recipiatur, & corpora eorum coram hominibus venerantur, perfide magis sunt talia, quàm corona victoria, & tali operi magis pœna quàm pramiū debetur,& 90.dist.neque,& 1.ad Cor.13.& c. transmissa de haret.& dicit Franciscus Mayrones puncto 33. Ecclesiastica hierarchia,quod Papa habet Angelum personalem,qui non dimittit ipsum vmquam, & quod in rebus publicis respicit ad ipsum S.Michael specialiter, sicut ad ducem sui exercitus. Item verisimiliter Deus per medium alicuius veri Sancti reuelaret veritatem, vt legitur in legenda sancti Martini Episcopi, de suspenso qui venerabatur vt martyr.

Secundæ partis. Articulus X.

AD decimum dico concludendum secundum dominum Aegid.de Bellemere in decis.suis,decis.677.qua incipit extra totam,quod in informatione qua circa negotium canonizationis alicuius,& c. tria principaliter.& primo.Non fore necesse vocare illos quorum interest, per generale edictū. Ratio, quia hoc casu non agitur contra aliquam personam certam vel incertam, nec in directum praiudicium alicuius certa vel incerta persona & ideo non requiritur aliqua vocatio cuiuslibet,licet possint esse persona aliqua,qua possint pratendere aliquod indirectum praiudicium vel interesse vt commune. Item quia talis actus non potest dici iudicialis, quia nullam habet partem,vt capit.forus.§.in omni.de verborum signifi. & in extraiudicialibus non requiritur partis vocatio. & hinc est, quod licet superior habens per modum prouisionis Ecclesiam ornare de bono Prelato, habet pramittere bonam informationem de persona electi, & qualitate prelatura secundum Innocen.in cap.cum dilecti.& cap.nihil,& cap.statuimus.de electio.facit cap. cum olim,de donation.& capitu. constitutus secundo de appellat.& probatur satis.8. quast.2. cap.1. & 2. tamen non requirit informatio illa partis vocationem immo nec tenetur prouisor partem audire, vt not. idem Innoc.in cap.dudum.de prasumpt.& in cap. proposuit. de concessio.prabend.& glo.vlt.in cap.fin.de electio.lib.6.& hinc est etiam,quod cum Papa committit inquisitionem faciendam de sufficientia certa persona nominata vel supplicata sibi ad certam Ecclesiam cathedralem reseruata & vacātem, in hoc non vocatur pars,immo nec auditur, nisi de gratia & speciali mandato, quia nec supplicatus habet aliquod ius propter quod faciat partem. Nec est negotium illud iudiciale,sed est potius quadam extra iudicialis executio officij ipsius superioris, quod est verum, etiamsi superior procedat ad supplicationem alicuius sine proprio motu, vt probant iura praallegata, & quia superior vtitur iure suo ex officio mero,& ita nemini iniuriam facit.l.iniuriarum. §. 1.ff. de iniur. nec est ipse medius, neque iudex & pars. iuxta nota. Innoc.in c. ex parte. de verborum significat. & est simile in statutis,in quibus non requiritur vocatio subditorum, licet eis bene praiudicet, & sit cum bona informatione ad ea procedendum. l.humanum, C.de legibus, & quod non tenetur probationes admittere,nec se opponentem audire vt partem. & hoc melius colligitur ex not.Innoc.in glo mag. in c. venerabili de censi.& in cap.ex parte,alleg. de verborum signifi. 2.per ibi not.non expedit admittere quem vt partem,licet bonum sit audire ad sui ipsius informationem extraiudicialem.& ita dicit fuisse conclusum per Reuer.dominos Cardinales commissarios in facto canonizationis domini Caroli,videlicet per dom.Albanensem & Floren.& Sancti Angeli,tunc commissarios,quibus assentit d.sancti Eustachij, dicens quod alij do. Cardinales in consistorio in hoc etiā concordarunt.& secundum pramissa debent interpretari qua dixit Augustinus de Anco.in libro de Ecclef.potestate quast.16.art.1. vbi quarit,an Papa in canonizatione debeat seruare ordinem iudiciarium? Reperio tamen D. Calixtum Tertium in canonizatione sancti Osmundi de Anglia, per dominos Cardinales deputatos ad faciendam inquisitionem, monuisse omnes & singulos qui in his interesse aliquod habere pratenderent, vt ad diem certam tunc expressam legitime comparerent, prout etiam per Episcopos commissarios in hac causa factum fuisse ex actis constat ad abundantiorem cautelam, ne nihil quod ad cautelam pertineat videretur omissum.63.distinct.quantō.& quia abundans cautela non nocet.l.testamentum.C.de testamen.l.si pupilli.§.1.ff.de negot.gest. Subdit tamen idem dominus Aegidius in duabus decis. immediate sequ.quod licet expediat audire se opponentes canonizationi, non tamen debent admitti vt partem facientes,sed solum ad informandum extra iudicium ex officio, si tamen apparet, quod excipiens non excipit bono zelo,quem habeat ad Ecclesiam & ad fidem,sed potius ex odio quod habuit aduersus mortuum, vel ex inimicitia quam habet aduersus illos de genere mortui de cuius canonizatione agitur, ille non est aliqualiter audiendus,sed potius totaliter repellendus, capitulo.I.A.de re iudicia.cap.ex insinuatione.de appellatio.capitu.repellantur, & cap.cum oporteat,de accusa.cum capit.seq. & per plura alia, de quibus per eum in dictis decisio. in quibus respondent ad omnia contraria,multum magistraliter. & etiam magistraliter refert idem,Bellemere in lectura in dicto capit. venerabili.de test. fuisse obtentum in consilijs multorum. Ex pramissis itaque conclusio ad Dei optimi maximi gloriam & laudem per V. B. procedi posse atque debere, ad canonizationem beati patris Bonauētura prafati,vt sic amplius Deus gloriosus in Sanctis suis etiam in ipso glorificetur, capitu gloriosus.de reliq.& veneratio. Sanct. libro sexto, per ampliusq. etiam in ipso iugiter laudetur. clem.si dominum eo. titu. & Psalm. 150. etiam sub duplici festo festum illius celebrari mandando, ad instar aliorum doctorum quattuor, de quibus in dicto cap.gloriosus,aut saltem disponendo,vt festum illius ferietur.iuxta.cap.pronuntiandum,de consecr.dist.3.& cap. fi.de ferijs,& l.omnes. C.eod. tit. & vt vigilia eius ieiunetur cum pramio indulgentiarum,iuxta cap.1.de obser,ie.& prout fecit Bonifacius IX. in translationis beata Brigida festiuitate,vt patet in Bulla canonizationis eius. & Nicolaus Quintus in canonizatione sancti Bernardini, & Pius Secundus in canonizatione sancta Catherina de Senis, & Calixtus Tertius in canonizatione sancti Osmundi etiam per octauam. Fateor tamen secundum Hierony. vnam esse vitam Sanctorum, sed pramia pro labore diuersa, & periculosum esse de Sanctorum meritis disputare,vt habetur in dicto c. gloriosus, in nouella. Item vt propterea cultus diuinus augmentetur cap.ex parte,de constitu.& honor Ecclesia augeatur, capitu. vasa,de consecratio dist.prima, & alij ad religionem & studia Theologia propterea inuitentur, capitu. super specula,ne cleri.vel mona. Item propter ipsius beati gloriam. Vult enim Deus vt Sanctos innocemus,vt dum per eorum suffragia quod petimus impetramus,ipsos magnificemus,& glorificando collaudemus, & vt peccatores quasi non audentes ipsum in propria persona audire, amicorum possint patrocinia implorare,qui voto supplicantium scire possunt,quia in illo aterno diuinitatis speculo intelligitur quantum vel illis pertinet ad gaudium, vel nobis ad auxilium, & propter inopiam quam habemus in merendo, vt vbi nostra non suppetunt merita, patrocinentur aliena. & vt qui non possumus summam lucē aspicere in se contemplando, saltem in Sanctis aspicere valeamus,& vt sic omnis nostra inopia quam habemus, etiam in amando suppleatur, quam plerumque imperfectus homo magis sentit se affici circa vnum Sanctum,quàm circa Deū. & ideo propter has causas generales ordinauit Deus, vt Sanctos honoremus, & oremus, prout plenius habetur per Iacob. de voragine in legendis Sanctorum, in cap. de festo omnium Sanctorum. Exaudit namque Dominus orationes Sanctorū.

Prouerb.

Prouerb. 15. & 3. q. 7. in grauibus. Annumeretur computeturq. inter filios Dei confidenter, & inter Sanctos sit sors illius, vt exultet cœlum laudibus, & resultet terra gaudijs, &c. Cuius doctrina fulget Ecclesia, vt Sol Luna, & quem elegit Dominus in charitate non ficta, & dedit illi gloriam sempiternam.

Deo Gratias.

Et quoniam Innoc. Tert. in canonizatione sancti Vulstani quondam Episcopi Vigornien. in Anglia, fecit de eo specialem collectam & orationem dicendam in Missa eius, vt patet ex Bulla dicta canonizationis. Ideo laudo in huiusmodi canonizatione sancti Bonauenturæ fieri collectam & secretam & postcommunionem. vt sequitur & illas in Bulla canonizationis inscribi, & reliquum officium de confesso. maioribus doctoribus fieri, prout etiam mandauit fieri Calixtus Tertius in canonizatione sancti Osmundi, vt in Bulla canonizationis eius inscribitur.

Collecta, aliàs Oratio.

Exaudi quæsumus Domine preces nostras, & intercedente beato Bonauētura confessore tuo atque Pontifice salutaribus nos instrue disciplinis, & gaudijs fac perfrui sempiternis. Per Dominum nostrum Iesum, &c.

Secreta.

Suscipe clementissime Deus hostiam laudis, quam tibi pro peccatis nostris offerimus, & intercedente beato Bonauentura Confessore atque Pontifice, preces nostras benignus exaudi. Per Dominum nostrum Iesum, &c.

Postcommunio.

Memor esto sacrificij nostri omnipotens Deus, & precibus & meritis beati Bonauenturæ confessoris tui atque Pontificis, vitam nobis & gloriam tribue sempiternam. Per Dominum nostrum Iesum, &c.

SERMO MAGISTRI ROBERTI, de laudibus sancti Bonauenturæ Ordinis Minorum.

Eccli. 50. VASI stella matutina in medio nebulæ, & quasi Luna plena in diebus suis lucet, & quasi Sol refulgens, sic iste refulsit in templo Dei. Scribuntur hæc verba originaliter in Ecclesiastico ad laudem sancti Bonauenturæ proposita. Præclarissima domini & sancti Bonauenturæ merita, Sixtum Quartum Pontificem Maximum induxerunt, vt illum hoc felice tempore catalogo Sanctorum ascriberet. Res est vtique grandis, & digna valde, quæ Dei gloriam pandit, sanctam Ecclesiam exornat, religionem lætificat Christianam, ordinemq. sacrum minorum subleuat, & extollit. Quid enim præstantius excogitari potest, quàm mortalem hominem post deuictum triumphatumq. mūdum ad cælestia regna deduci, ibiq. immortalitate perpetua gaudere cum Christo? Quis de beata vita, promissaq. nobis felicitate dubitare valeat, ad quam amicos Dei iam properasse certissimum est? Ibi Christus rex gloriæ, ibi immaculata Virgo regina cælorum, ibi Prophetæ, Apostoli, Martyres, Confessores, & Virgines, omnesque electi, & amici Dei, ibi denique beatissimus Bonauentura. Cum vero hodierna die sit annumeratus catalogo Sanctorum, æquū est & rationabile, vt eius sanctitas omni populo fiat nota. Quà de re statui in præsenti sermone, laudibus eius incūbere, qui describitur in verbis propositis, illustrasse Ecclesiam sicut stella matutina, & sicut Luna plena, atque vt Sol fulgentissimus, per quæ splendores excellentiarum suarum possunt denotari. Prima excellentia dicitur vita. Secunda doctrinæ. Tertia refulgentia. Prima excellentia S. Bonauenturæ dicitur vita. Ex vita quippe munda & virtuosa iudicantur homines sancti, hoc tamen iudicium quantum ad publicam venerationem spectat ad Ecclesiam, vnde Innocen. de rel. & venera. Sancto. dicit: Non abnegamus, quin liceat porrigere preces alicui defuncto, quem quis credat bonum virum, & nunc esse cum Christo, licet non sit canonizatus, quia fidem orantis Dominus attendit, sed facere pro eo officium, vel preces solemnes non licet, ex quo in cap. primo. de reliq. & venera. San. statutum est, vt nullus adoretur pro Sancto absque auctoritate Romanæ Ecclesiæ, etiamsi miracula faceret, quē enim Ecclesia reprobat, reprobandus est, & quem approbat, approbandus, vt patet 24. quæstione prima cap. Hæc est fides Catholica, & cap. quoniam vetus. Secundum autem Goffredum, & Hostiensem in canonizatione Sanctorum inquiritur de vita canonizandi, si fuit in laboribus multis & iustis, si moribus castus, & strenuus, vt notatur distinct. 61. cap. miramur, licet pro martyribus non sit tam stricta fienda examinatio. Quod autem vita sancti Bonauenturæ fuerit munda, pura, sancta; probatur triplici modo. Primus dicitur testificationis. Secundus professionis. Tertius assumptionis. primus modus quò probatur Sanctitas & bonitas vitæ S. Bonauenturæ, dicitur testificationis. Habet enim testimonium à viris fide dignis. primo ab Alexandro de Ales viro bono & in sacra pagina probatissimo Doctore. De isto Alexandro scribitur in chronicis ordinis beati Francisci, quòd illius opus quòd scripsit in Theologia approbatum fuit ab Alexandro Quarto, & sexaginta magistris Parisiensibus, vt apparet in Bulla ipsius Pontificis, quàm puto esse Parisiis. Hic itaque Alexander de Ales videns in Bonauentura morum elegantiam, corporis pulchritudinem, venustatem aspectus, eloquij suauitatem, conuersationisque affabilitatem, dicere sæpe solebat, Non videtur Adam in homine isto peccasse, quasi diceret, quòd vita illius irreprehensibilis, potius Angelica erat, quàm humana. Secundo bonitas vitæ S. Bonauenturæ habet testimonium à Domino Petro Cardinali Episcopo Hostien. qui fuit de ordine Prædicatorum. Hic sermonem habuit in funere Bonauenturæ suscepto themate, Doleo super te frater mi Ionatha, in quo inter alia retulit, quòd quicumque Bonauenturam videbat, ipsius amore capiebatur, eiusque pijssima monita obedienter recipiebat, permaxime Græci & Tartari, quibus eius eloquia plurimum profuerunt. Quæ verba vltimo dixit, quoniam tempore generalis Concilij Lugduni celebrati, vt scribitur in chronicis prællegatis, Frater Hieronymus de Esculo ordinis minorum, qui fuit postea Generalis, deinde Cardinalis Episcopus Prænestinus, & tandem Papa Nicolaus Quartus redijt ex partibus Orientalibus, ad quas missus fuerat cum solemnibus nuntijs Græcorum, & Tartarorum & ipso Bonauentura suggerente, Græci tunc ad vnitatem Ecclesiæ redierunt, & Tartari baptizati sunt. Tertio sanctitas vitæ Bonauenturæ testimonium habet à poeta vulgari Dante, qui in tertia comœdia ita dixit: 2. Reg. 1.

Io son la vita di Bonauentura
Da Bagnoregio, che in grandi officij,
Sempre posposi la sinistra cura.

Secundus modus quo probatur sanctitas Bonauenturæ dicitur professionis. Professus quippe fuit Regulam sanctam Fratrum Minorum, in qua semper quamdiu in Ordine fuit irreprehensibiliter vixit. Hæc autem Regula deuotos professores suos ad Christi, Angelorum, atque Sanctorum societatem perducit. Quod ostenditur ex triplici eius prærogatiua siue præeminentia. Prima quia illa Regula à Spiritu sancto fuit inspirata. Secunda quia super Euangelio fuit fundata. Tertia quia supernaturali signo fuit confirmata. De quibus omnibus, ita scribitur in extrauagāti Nicolai in sexto libro decretalium, Hi, scilicet fratres minores, sunt illius sanctæ Regulæ professores, quæ in Euāgelico fundatur eloquio, vita Christi roboratur exemplo, & fundatorum militantis Ecclesiæ Apostolorum eius sermonibus actibusq. firmatur. Hæc est apud Deum, & Patrem munda & immaculata Religio, quæ descendens à Patre liminum, per eius Filium exemplariter & verbaliter tradita Apostolis, deinde per Spiritum sanctum beato Francisco, & eum sequentibus inspirata, totius in se continet testimonium Trinitatis. Hæc est cui attestante Paulo nullus de cetero debet esse molestus, quā Christus passionis suæ stigmatibus confirmauit, volens institutorem ipsius passionis suæ signis notabiliter insigniri, hæc ibi. Hanc igitur Regulam diuinitus inspiratus suscipere voluit dominus Bonauentura, qui à teneris annis beatum Franciscum singulari deuotione est prosecutus. Meritis quippe illius, dum tenellus erat, à mortali infirmitate liberatus extitit. Vnde ipsemet in legenda beati Francisci ita scribit (vt habetur in cap. vltimo) innumera quoque per ipsum in diuersis partibus orbis exuberare non cessant beneficia Dei.

Canonizatio S. Bonauenturæ.

Dei, sicut & ego ipse qui superiora descripsi, experientia teste in meipso probaui. Voto enim pro me languente grauissime ad beatum patrem Franciscum emisso à matre, cum adhuc essem puerulus, ab ipsis sum mortis faucibus erutus, & in robur vitæ incolumis restitutus. Quod cum viua memoria teneam, vera nunc confessione profiteor, ne tantum beneficium reticens, sceleris arguar vt ingratus. Hæc ibi. Crescens itaque dominus Bonauentura, de virtute in virtutem proficiens cũ affectione, & reuerentia beati Francisci anno ætatis suæ vigesimo secundo sacram eius Religionem ingressus est. In qua tantum profecit in omni deuotione & studio litterarũ, quòd septimo anno post ingressum religionis legit sententias Parisiis, & decimo anno scilicet trigesimo secundo ætatis suæ suscepit cathedram magistralem. Tertius modus quo probatur sanctitas Domini Bonauenturæ, dicitur assumptionis. Ob splendidissimam namque virtutum eius famam, & nomen clarissimum, assumptus fuit ad triplicem dignitatem, Generalatus, Archiepiscopatus, & Cardinalatus. primo fuit assumptus ad dignitatem Generalatus. Licet enim seruus Dei Franciscus Prælatos suos, humilibus vocabulis decreuit nominari, tamen non parua dignitas est præesse tot fratribus, quot sunt in Religione minorum, tam longe lateq. diffusa per orbem. Fuit namque Dominus Bonauentura ordinis minorum octauus Generalis. Primus fuit beatus Franciscus. Secundus frater Ioannes dictus parens, de Florentia. Tertius frater Elias de Assisio. Quartus frater Albertus de Pisis. Quintus frater Aimo Anglicus. Sextus frater Crescentius. Septimus frater Ioannes de Parma. Octauus frater Bonauentura. Hic in capitulo generali Romæ celebrato, Alexandro Papa Quarto præsente anno ab incarnatione Domini 1246. & tertiodecimo post Religionis ingressum in festo Purificationis Beatæ Virginis in generalem fuit electus, annis autem decem & octo ordinem laudabiliter rexit, seruiens altissimo in paupertate, & humilitate, confortabat suauiter, tentatos, & infirmis seruiebat libenter. In capit. Generali Narbonæ celebrato per eum regulam reformauit, & exposuit, ordinem in prouincias, & custodias distinxit. Tempore vero sui Generalatus fuit facta translatio corporis sancti Antonij de Padua ad prægrandem illam Ecclesiam, in qua nunc est reconditum trigesimo tertio anno post eius obitum in octaua Dominicæ Resurrectionis, & tunc lingua eius quæ sub terra fuerat, reperta est ita recens & rubicunda, quasi eadem hora sanctus ille gloriosus decessisset, quam beatus & deuotus Bonauentura in manibus reuerenter accipiens, irrigatus profluuijs lacrymarum, coram omnibus huiusmodi verbis affari cœpit: O lingua benedicta, quæ semper benedixisti Dominum, & alios benedicere fecisti, nunc manifeste apparet quãti fueris meriti apud Dominum. Secundo fuit assumptus ad dignitatem Archiepiscopatus. nam Clemens papa Quartus, contulit ei Archiepiscopatum Eboracensem pinguissimum, sed ipse de Parisiis vbi tunc erat ad pedes Domini Papæ se conferens, tam humiliter & efficaciter tanto gradui, & dignitati cessit, quòd Dominus Papa eius cessionem admisit. & ne quis miretur, quòd clemens Archiepiscopum illum fecerit, cum in Generalem fuerit electus, Alexandro Quarto, præsidente vt diximus. Sciendum est, quòd post Alexandrum prædictum creatus fuit Vrbanus Quartus, & post Vrbanum Clemens Quartus, & post Clementem Gregorius Decimus. Nam correcta sunt chronica ordinis ex quibus illa collegi. Tertio Bonauentura fuit assumptus ad dignitatem Cardinalatus, hæc dignitas amplissima est in Eccl. Dei. Quia vt dicit glo. in cap. ministerium, extra de off. archipresbyteri. Cardinales dicuntur, quia per eos regitur vniuersalis Ecclesia, sicut in cardine regitur ostium, vt ponitur, 71. dist. in capit. fraternitatem. & dicit Augustinus de Anco. in lib. de potestate Ecclesiastica. Cardinales assistunt Papæ, sicut Apostoli Christo. Apostoli enim sunt nuncupati Christi fratres secundum illud. Ps. 21. Narrabo nomen tuum fratribus meis, & principes mundi, secundum illud Psal. 44. Constitues eos principes super omnem terram. Sed Papa cum facit aliquos Cardinales insignit eos ista duplici dignitate, dicens eis, Estote fratres mei & principes mundi. Ipse autem Papa gerit personam Christi. & quamuis etiam Episcopi succedant loco Apostolorum, alio tamen modo quàm Cardinales. Apostoli enim duplici modo se habuerunt ad Christum, vno modo vt præsentialiter assistentes, sicut fuit ante passionem & ascensionem. Secundo modo vt missi ex præcepto eius per orbem, quod fuit post aduentum Spiritus sancti, quando dispersi per orbem diuiserunt se, accipiendo vnusquisque prouinciam vel Regnum in sortem suæ prædicationis. Cardinales ergo repræsentant personas Apostolorum vt Christo assistentes, quia ipsi assistunt Papæ præsentialiter vt Vicario Christi. Secundo modo repræsentant personas Apostolorum Episcopi, qui in partem sollicitudinis vocati sunt, regentes diuersas ciuitates, vel prouincias, vt Archiepiscopi. & istud est satis conueniens, vt sicut in Hierarchia cælesti aliqui Angeli sunt assistentes, alij missi frequenter ad nos; ita in nostra Ecclesiastica Hierarchia, decet aliquos assistere vt Cardinales, alios mitti vt Episcopos, & hoc de lege communi, quia suborta causa non tollitur quin Cardinales aliquando mittantur vt legati, & Episcopi, aliqui etiam vocati à Papa sunt ei assistentes. Accipiunt autem Cardinales à Papa pileum rubeum in signum ardentis charitatis, quam debent habere, ita vt sint parati sanguinem suum fundere, & mori pro bono & defensione Ecclesiæ & profectu. Vnde in cap. Fundamenta. de electione. libro sexto dicuntur Cardinales, fratres, coadiutores, consiliarij, & assistentes Domini Papæ. vt igitur ad Bonauenturam redeamus, ipse Cardinalis effectus fuit. Nam Parisiis existens vocatus fuit à Domino Gregorio Decimo, qui Pontifex ipsum recipere Cardinalatum, & Episcopatum Albanensem coegit. Imposuitq. vt Concilij negotia ipse dirigeret. Sed curiosi quidam nos impugnare non cessant, quærentes, cur Bonauentura Archiepiscopatum recusauit, tamen Cardinalatum acceperit? Ad quod respondemus, quòd potuit esse. quòd Gregorius Decimus præfatus eum obedientia vel aliqua forti persuasione induxit, vt Cardinalatum susciperet, quod non fecit Clemens, dum ei Archiepiscopatum contulit, & vt scribitur in capitul. Nisi cum pridem, de renuntiatione, Tunc in te veram humilitatem custodies, cum per eam locum sublimem effugies, & per obedientiam non dimittes. Itaque non sine humilitate maxima & Dei timore, dignitatem Cardinalatus acceptauit. Nam tanta fuit humilitatis, quòd etiam pōtificatus maximi celsitudinem adipisci potuisset, quod noluit. Inquit enim Bartholomeus de Pisis in libro conformitatũ, quòd post mortem Clementis cum per plures menses Cardinales in electione Papæ conuenire non possent, tantæ opinionis erat apud eos Bonauentura tunc generalis minister, quòd omnes Cardinales vota sua in eum compromiserunt, vt si se vel alium Papam nominaret, illum Episcopi eligerent. Ipse vero nominauit Dominum Theobaldũ Archidiaconum Leodoniensem sanctissimum virum, qui fuit Gregorius Decimus, & multis coruscauit miraculis, & iacet Aretij in Ecclesi. maiori, canonizatus in Ecclesia Aretina. Quare Dominus Bonauentura probatus inuentus est in omni vita sua & cum plurimum laborasset pro animarum salute tandem ex hac luce cessit, anno Domini 1274. Aetatis vero suæ quinquagesimo tertio hora matutina diei Dominicæ, tertiadecima die mensis Iulij. Eadem vero die sepultum corpus in Ecclesia fratrum minorum Lugduni fuit. Secunda excellentia sancti Bonauenturæ dicitur doctrina. Fuit quidem ipse doctor, quod nec minimum haberi debet, cum dicatur extra de hæreticis capitu. cum ex iniuncto. Doctorum ordo præcipuus est in Ecclesia Dei, & de doctoribus scriptũ est. Dan. 12. Qui ad iustitiam erudiunt plurimos, quasi stellæ fulgebunt in perpetuas æternitates. Doctoribus insuper diuinarũ scripturarum aureola danda est, vt doctores in quarto ponunt, & Albertus in compendio Theologiæ. Doctrina ergo domini Bonauenturæ magnum lumen diffudit in Ecclesia Dei propter triplicem illius conditionem. Primo quia fuit copiosa. Secundo quia deuota. Tertio quia fructuosa. Prima conditio doctrinæ sancti Bonauenturæ fuit copiosa. Multa quidem scripsit laude digna, & legentibus grata. Nam scripsit libellum apologiæ contra Giraldum de Abbatis villa, qui multa falsa de religiosis & religionis statu differebat, qui Giraldus tandem leprosus mortuus est. Scripsit libellum de sex alis Seraphin, & super Genesim, opus quod intitulatur de septem visionibus, & defensorium religionis, & regulam nouitiorum, & super quattuor libros sententiarum, & breuiloquium, & sermones dominicales per anni circulum, & super quattuor Euangelia, præcipue super Lucam, & de arbore vitæ crucifixi, & plura alia opuscula edidit, inter quæ omnia singularis fuit legenda beati Francisci. Hanc videre voluit vir ille clarissimus Leonardus Aretinus, vt retulerunt mihi quidam patres conuentus Florentini, quam cum diligentissime legendo percurrisset, restituit illam fratribus, asserens quòd in illo dicendi genere nullus esset, qui Bonauenturam posset superare. Secundo doctrina Bonauenturæ fuit deuota, sapida, & vere Seraphica, quæ legentes non solum illuminat, sed inflammat. Nec aliter esse posset cum de illo in chronicis scribatur. Siquidem omnem veritatem quam percipiebat intellectu, ad formam orationis & laudationis diuinæ reducens, continuo ruminabat

bat

bat affectu. Narratur adhuc de eo quòd dum scribebat legendam Sancti Francisci quadam die Sanctus Thomas de Aquino accessit ad visitandum eum, & cum familiariter (vt solebat facere) aperuisset ostium cellæ Bonauenturæ, vidit eum orantem ante crucifixum, & in ecstasi factum, mox Sanctus Thomas, dimisit eum, nec locutus est quidquam, sed socio suo dixit: Sinamus sanctum, quia laborat pro sancto, quia scribebat gesta Sancti Francisci, quod ipse Sanctus Thomas sciebat. Tertio doctrina sancti Bonauenturæ fuit fructuosa, non enim profuit illis tantum, qui eum viderunt & audierunt docentem, sed etiam omnibus, qui eius scripta legunt, vt patet per experientiam. Tertia excellentia sancti Bonauenturæ dicitur refulgentia. Voluit quippe Deus sanctum istum triplici splendore fulgere. Primus dicitur miraculosæ coruscationis. Secundus solemnis canonizationis. Tertius mundialis venerationis. Primus splendor dicitur miraculosæ coruscationis. Fecit quidem Deus meritis eius miracula multa, ex quibus aliqua percurramus. Fertur de ipso quòd dũ in humanis agebat, tanta ad sacramentum Eucharistiæ deuotione mouebatur, quòd diebus aliquibus præter morẽ eius abstinuit à celebratione. Semel dum deuotus Missam audiret, & cum lacrymis passionem Dominicam meditaretur, cum Sacerdos celebrans communicare vellet, vna particula hostiæ per seipsam ad os Domini Bonauenturæ aduolauit, quam ipse reuerenter suscipiens, intellexit timorem scrupulosum circa communionem debitè factam fore deponendum. Quædam domina Lugdunensis, Simona vocata, cum filium mortuum peperisset, illum ad sancti viri pedes detulit, qui facto signo crucis viuentem matri dedit. Post mortem eius multa miracula facta sunt ad inuocationem eius. Mulier quædam de castro Villano, octo diebus laborauerat in partu, emisso voto quòd visitaret sepulchrum Bonauenturæ mox libera peperit, vnde in patria pia consuetudo inoleuit, vt mulieres laborantes in partu inuocent nomen Bonauenturæ, & sæpissimè à grauissimis periculis liberentur. Petrus filius Ioannis calzolarij Lugdunensis, claudus dextera tibia, qui longo tempore sine baculo ambulare non poterat, voto emisso ad sanctum Bonauenturam, liberatus est. Dux Aurelianensis, aliàs Orlientz carceratus, à magna Britãnia Rege detinebatur, vbi quartanam cum dolore capitis incurrit, hic audito nomine sancti Bonauenturæ votum emisit, si liber euadere posset, visitaturum se sepulchrum ipsius sancti. Immutauit Deus cor illius Regis, prædictum ducem à carceribus liberatum, liberum abire permisit. Qui etiam à dolore & infirmitate liberatus, mox vt in Gallias rediit, ad sepulchrum sancti deuotus perrexit. Iaccheta vxor magistri Nicolai lepra percussa, inuocato Bonauentura, & piis votis per illam emissis mundata est. Vxor magistri Ioannis Garbreti Regij secretarij hydropica à medicis de sanitate desperata, accedente viro ad sepulchrum Bonauenturæ sanata est. In translatione corporis eius de Ecclesia veteri ad nouam Lugduni, corrosa reliqua parte corporis Bonauenturæ caput inuentum est integrum, capillaturam habens, ac labia & dentes, & lingua colorata & integra, ac si esset hominis viui. Laodomia Vrbeuetana filias feminas multas parturiens viro suo Francisco Matthæi ingrata erat, tandem suasu cuiusdam magistri Francisci Aquapendente, emisso voto ad Bonauenturam, inde ad paucos dies concedit filium, quem post salubrem partum vocauit Bonauenturam, & cum grandiusculus esset effectus, superueniente peste, qua filiæ omnes mortuæ fuerunt, hic ad inuocationem crebram Bonauenturæ pestis periculum euasit. Sunt & alia huius sancti miracula quæ omittimus, ne tædio & prolixitate verũ audientes afficiantur. Secundus splendor dicitur solemnis canonizationis. Non desunt plerique sublimitatem huius sancti volentes minuere, ex eo quòd Sixtus Pontifex maximus, qui illum catalogo Sanctorum ascripsit, eiusdem fuit ordinis & professionis. Illud idem obijciunt sancto Vincentio de ordine Prædicatorum, quòd scilicet Calixtus illum canonizauit, quia eiusdem ciuitatis fuerat & patriæ. Ac etiam Pius sanctam illam gloriosam Catherinam de Senis, propterea canonizationis decorauit honore, quoniã ambo Senenses. O temeritas malarum mentium! ò incredulitas iniquorum hominum! Non canonizantur sancti absque solemnitatibus & publicis conditionibus requisitis, non fuerunt prædicti sancti publicati ex aliqua affectione inordinata Pontificum præfatorum, sed quia inuenti fuerunt digni, vt publicè à Christianis colerentur, vt enim habetur in Gloss. de reliq. & vener. Sanct. in cap. Gloriose. Deus, Papa solus habet canonizare sanctos. Primò quia canonizatio est vna de causis maximis fidei, ideo ad Papam referenda, extra de Baptismo, cap. maiores. Secundo quia Papa habet iudicare de miraculis fidei. 24. quæst. 1. cap. quotiens. Tertiò quia ad Papam spectat declarare dubia Scripturarum, multo fortius dubia sanctitatis, extra, qui filij sunt legitimi, cap. per venerabilem. Quartè ne per multorum Episcoporum simplicitatem contingat populũ decipi. Quintò ne in infinitum fieret multiplicatio Sanctorum, & sic tepesceret deuotio, & vilesceret Sanctitas. 80. distin. capit. Episcopi, Papa vero in canonizandis sanctis multa vtitur grauitate, obseruatque tot ac tantas cærimonias, vt patet in dicta Gloss. quòd nullus eum de passione reprehensibilis affectionis deprehendere possit. Quæcumque igitur requiruntur ad canonizationem sanctorum, omnia peracta sunt in canonizatione sanctorum, quos nominauimus. Et vt de sancto Bonauentura dicam, pro canonizatione illius supplicarunt, instanter Pontifici Sixto, Imperator Federicus, Ludouicus Rex Francorum, Ferdinandus Rex Siciliæ, Matthias Rex Vngariæ, Dux Venetiarum, Dux Mediolani, Dux Calabriæ, Alphonsus Ferdinandi primogenitus, Dux Sabaudiæ, Ducissa Calabriæ, Florentini, Perusini, & Balneo Regiani. De quorum ciuitate Bonauentura oriundus existit. Ipsa insuper religio sacra Minorum id postulauit fidentissime, cum pro viro digno apud Christi vicarium ex ipsa religione assumptum supplicaret: cui etiam totius religionis ex parte hoc assumpsit supplicandi officium vir ille grauis integer in sacra pagina eruditissimus, ob suorum morum bonitatem Generalis Minorum effectus Magister Franciscus Samson, qui sancti Bonauenturæ cultor præcipuus, & Sixto Pontifici charissimus est, ac reuerendissimis Dominis Cardinalibus, & omni curiæ dilectus, rem hanc diuinam mirabiliter sollicitauit ac procurauit, cuius Deus mentem bonam & voluntatem rectam prospiciens exaudiuit preces, & vidit lacrymas ac suspiria deprecantis. Cõmissa fuit causa, missi ad partes Lugduni Legati, inquisitiones de vita & miraculis sancti diu celebratæ fuere. Tandem Commissarij deputati vltimo sunt Reuerendissimi Domini Cardinales Iulianus tituli sancti Petri ad vincula: Stephanus Cardinalis Mediolanensis, & Franciscus de Gonzaga. Interueniente ad hoc supplicatione feruenti Reuerendissimi Domini Cardinalis Ioannis de Aragonia, qui à teneris annis deuotus semper extitit ad diuina, post omnia rite peracta secundum Patrum sanctiones, post relationem tam secretam quàm publicam; post ieiunia & orationes, post Prælatorum omnium, qui in vrbe reperti sunt exquisitionem votorum, Sixtus Spiritu sancto eum dirigente in octaua Resurrectionis Domini, sanctum Bonauenturam publice in Ecclesia Dei à cunctis fidelibus statuit venerandum,

Anno Domini MCCCCLXXXII.

Tertius splendor dicitur venerationis, omnis Christiana religio de cetero Sanctum ipsum publice venerari debet, cuius meritis poterunt fideles à multis periculis liberari, impetrareque beneficia summi Dei, qui sit semper benedictus per infinita sæcula sæculorum. Amen.

BVLLA

BVLLA CANONIZATIONIS SANCTI BONAVENTVRAE,

SIXTVS Episcopus seruus seruorum Dei, Ad perpetuam rei memoriam.

SVPERNA cælestis patriæ ciuitas Hierusalem, cuius participatio eius in idipsum, ita omnium electorum saluatione lætatur, vt quorum præstantiora sunt merita; copiosiora etiam sumant gaudia præmiorũ. Quod in excessu mẽtis suæ positus Isaias Propheta sensisse videtur, *Isa. 12.a* cum diceret: Exulta & lauda habitatio Sion, quia magnus in medio tui sanctus. Exultent igitur omnium Angelorum chori, qui de vacuarum sediũ habitatione solliciti conantur de virtute in virtutem, ad beatas illas mansiones, vnde superbi ruerunt spiritus, humilitate perducere. Exultent quoque omnes animæ iustorum, qui Christi vestigia sunt secuti, atque omnes tã veteris quàm noui testamẽti fideles amici Dei, qui contemptis huius sæculi vanitatibus, qui conciuium numerositate congaudent. Exultet cælum laudibus, resultet terra gaudijs, quorum Sanctorum editio lætitiam habet plurimorum. Vnde enim fidei pietas exigit, vt quod pro salute multorum geritur, communibus vbique gaudijs celebretur. Præcipue vero exultet Pontificum cœtus beatorum, & sacra Doctorum concio, qui fulgent in cælo tamquam stellæ in perpetuas æternitates, quos inter sanctus Bonauentura, tamquam nouũ sidus ex hac lacrymarum valle ad cælestem, quæ sursum est, Hierusalem vocante eum Domino migrare emicuit. Nos autem, qui disponente Altissimo ad culmen Apostolatus euecti Christiani gregis curam gerimus, quem pro debito Pastoralis officij, iucundo Sanctorum collegio cõformare, vt debemus intensis desiderijs affectamus, Ecclesiæ militari, pro cuius ædificatione & incremento ipsum Bonauenturam in catalogum Sanctorum referendum duximus, haud incõgrue dicere possumus: Exulta hodie & lauda habitatio Sion, idest Christiana religio, in qua tamquam in monte Sion per veram fidem habitat verus Deus, quoniam magnus in medio tui sanctus. Quippe in medio Ecclesiæ aperuit os eius, & impleuit eum Dominus spiritu sapientiæ & intellectus, & stolam gloriæ induit eum, & coronauit ad portas paradisi, in qua vna cum Angelis gloria & felicitate lætatur. Lætemur itaque & exultemus, quia cælestis illa curia ex nobis habet, cui sit cura de nobis, qui suis nos protegat meritis, quos informauit exemplis, illuminauit doctrinis, & miraculis confirmauit. Quem Deus dedit cunctis populis in gloriam & honorem, cuius memoria in benedictione est. Ea namque de diuinis rebus scripsit, vt in eo Spiritus sanctus locutus videatur. Ita pie, religiose & sancte vixit, vt scriptis vita congrueret, & quod scribebat doceret exemplo. In quo morum virtus, & signorum claritas ita cõperta est, vt congruentibus maximis meritis, ac miraculis veræ sanctitatis testimoniũ, à militante Ecclesia debeatur eidem. Nã cum in flore virente iuuentutis humanis abiectis illecebris, diuino se addixisset seruitio, religionem beati Francisci, quæ per ardua tendit, ingressus, tantum sedula lectione, & assidua oratione perfecit, vt cum sapiente merito dicere posset: Optaui, & datus est mihi sensus. Illuminatus enim ab eo, qui illuminat omnem sensum, *Sap. 7.a* qui lux, via, veritas est, & vita, paucorum annorum spatio, incredibilẽ est scientiã consecutus, nec talentum sibi à Domino creditum sudario alligauit, aut terræ infodit, sed vt sapientissimus dispensator in communem vtilitatem conuertit. In celebri enim Parisien. Gymnasio cathedram rexit, vbi abscondita Scripturarum enucleans, non solum viua voce profuit multis, sed etiam plurima librorum optimorum, tum in sacris litteris, tum in maioribus scientijs monumenta reliquit, quæ essent omni tempore postremis profutura. Magnus doctrina, non minor humilitate & vitæ meritis, quem Alexander de Ales doctor clarissimus, cui se in disciplina sanctus Bonauentura tradiderat, tantæ innocentiæ, ac columbinæ simplicitatis expertus est esse, vt dicere solitus fuerit sibi videri, quòd in eo Adam numquam peccasset. Magnus etiam in ordine fratrum Minorum, cui vnus post Beatum Franciscum plurimũ profuit. Ad eius enim gubernacula vocatus, & Generalis minister Domino inspirante creatus, talem se suis præbuit subditis, vt in illo Dominicum illud verbum videretur impletum: Qui maior est vestrum, sit minister vester. *Mat. 23.a* Nam sapientia & morum integritate maior, Prælationis officium cũ tanta exercuit charitate, quòd sponte humilis, nunc doctrina, nunc monitionibus, nunc exhortatione fraterna, nunc etiam corporali seruitio satagebat, vt bonus Christi miles inferioribus ministrare. Nec solum quæ ab ipso Beato Francisco pie & sancte fuerant instituta diligentissime custodiuit, sed multa etiã adinuenta quæ crescente fratrum numero necessaria videbantur adiecit. Ordinem quoque ipsum in prouincias, custodiasque diuisit. Magnus etiam dignitate in Romana fuit Ecclesia. Increbrescente enim fama in-

ma innocentiæ, doctrinæ, ac prudentiæ eius a felicis recordationis Gregorio Papa Decimo prædecessore nostro ad Cardinalatus est vocatus honorem, vt eius opera in maximis & difficillimis rebus, quæ temporibus illis inciderant, vterentur, in quem Gregorius ipse ob ingentia viri merita, nouo est vsus exemplo. Statim enim illi Albaneñ. commisit Ecclesiam, quæ nō nisi vetustioribus Cardinalibus solet committi. Non fefellit expectationem summi Pontificis, ac sacri Senatus optimus ac Deo amicissimus vir. Sed in Concilio Lugduneñ. præsidens omniaque ad Dei laudem dirigens sedatis discordijs difficultatibusque sublatis, ipsi Ecclesiæ maximo vsui fuit & ornamento. Quibus rebus aperte cognoscitur, quòd statuit illi Dominus testamentū pacis, & principem fecit eum, vt sit illi sacerdotij dignitas in æternum, quem inanis gloria non inflauit, non diuitiæ sinistrorsum egerunt, sed in fide lenitateque perseuerans pius in Deum, in pauperes misericors, iustus in omnes; ita hoc corruptibile corpus exuit, vt cum Apostolo dicere posset: Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui, in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ. Qui & si ex sola perseuerantia, poterat sanctus credi, iuxta illud: Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Subsecuta sunt tamē post vitam multa maximaque miracula, quæ certum sanctitatis eius probent iudicium, & nos ad ipsius venerationem inducunt, quòd Deus meritis præcedentibus venerandum ostendat. Ipse enim Deus omnipotens, vt suæ virtutis potentiam manifestet, & nostræ salutis causam pangat fideles electos suos, quos coronat in cælis, sæpe etiam honorat in mundo, ad eorum memoria signa faciens & prodigia, quo hæretica prauitas confundatur, & fides orthodoxa seruetur. Agimus igitur ipsi Deo quantas possumus gratias, quòd nos dignos duxerit per quos hæc canonizatio celebraretur, quæ licet diuinis litterarum monumentis extantibus, coruscantibusque miraculis, iam pridem potuerit rite fieri, numquam tamen antehac, vel à Principibus, vel ab alijs tanta diligentia fuit petita. Nostro tempore charissimi in Christo filij nostri Fredericus Romanorum Imperator semper Augustus, Ludouicus Francorum Christianissimus, Ferdinandus Siciliæ, & Matthias Vngariæ reges illustres. Dilecti quoque filij nobiles viri Alphonsus Calabriæ, Ioannes Mozenico Venetiarū, Ioannes Haleam Mediolani, & Ioannes Burbon duces insignes. Præterea ciuitates Florentium, Senensium, Lugdunensium, Perusium, & quod tale iubar tulit Balneoregium, tanto studio, tantaque perseuerantia petierunt à nobis, vt durum & impium putaremus eis in re tam pia resistere, quam etiam Dei monitu petere videbantur. Accesserunt assidue venerabilis fratris nostri Iuliaci Episcopi Sabinensis ipsius ordinis protectoris, dilectorum quoque filiorum Francisci Samsonis generalis ministri, & Petri de Rodulphis Procuratoris dicti ordinis, sacræ Theologiæ professoris preces, quò nomine generalis eorum capituli, id tamquam iustum & debitum reposcebant. Legeramus studiosissime sancti huius diuina scripta, quibus, postquam per ætatem aliquod sapere licuit, semper fuimus delectati. Audiueramus quoque ab antiquioribus præfatæ religionis fratribus, & grauibus quidē viris, quod & ipsi a maioribus natu acceperant de sanctimonia vitæ eius constantem famam esse, sciebamus de multis maximisque miraculis, nec erat propterea apud nos dubium, quando in triumphanti Ecclesia triumpharet in cælo, & venerationem mereretur in terris. Sed memores nos eundem Minorum ordinē ex voto ingressos, in quo diuina assistente gratia in sacris litteris & religiosis moribus, vtcumque profecimus, eademque ministeriatus officia exercuimus, atque infra ad Cardinalatus dignitatem, ita vt per Consistoriales gradus ad Pontificatus culmen subleuatos nos fuisse disponente Domino cognoscamus, per quos ipse Bonauentura sanctus ad triumphantis Ecclesiæ immarcescibilem gloriam euectus est, ne ad id videremur potius affectione propria, quàm debita deuotione moueri, eam adhibuimus diligentiam ac grauitatem, quam rei magnitudo poscebat. Commisimus enim tribus ex venerabilibus fratribus nostris Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, vt de veritate miraculorum mādarent inquiri. Cumque vnus ex eis inchoato processu, vt Deo placuit ab hac luce migrasset. Alium in locum defuncti subrogauimus Cardinalem, quo etiam decedente alium substituimus, nec his contenti, cum iam processus ipse pene perfectus esset, & hi qui delegati erant fidelissime retulissent. Tamen quia non videbatur in procedendo tanta quanta requiritur obseruata solemnitas, illum reiterari iussimus. Demum cū ex vberiori relatione & fide dignorum testium super hoc receptione compertum fuisset multa & magna à Deo, per ipsum Sanctū, miracula fieri, quæ in conspectu multitudinis cernebantur. Nos ne Spiritui sancto resistere videremur, quo per os Prophetæ laudare Deum in sanctis suis iubet, in Consistorio nostro secreto huius rei causa habito eorundem venerabilium fratrum nostrorum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium vota super huiusmodi Canonizatione sumus scrutati. Cumque omnium vna eademque fuisset sententia, videlicet vt in Sanctorum numero referri deberet. Consistorium publicum deinde habuimus, in quo magna multitudine astante in triduum orationes, ieiuniaque indiximus, vt Deus omnipotens nobis quod factu optimum in hac re esset ostendere dignaretur, nec pateretur Ecclesiam suam militantem errare, quæ se triumphanti conformare studet; triduo deinde elapso omnes qui in Romana curia erant Prælatos iussimus conuenire, qui ad vnum interrogati quod faciendum videretur in eamdem sententiam conuenerunt, beatumque Bonauenturam eum canonizandum censuerunt. Nos ergo Dei nutum & voluntatem sequentes, attendentesque iustum ac debitum esse, vt quos Deus honorat in cælis, nos venerationis officio laudemus & glorificemus in terris, cum ipse potius laudetur & glorificetur

rificetur

rificetur in illis, qui est laudabilis & gloriosus in sæcula; hunc diem canonizationis ipsius Sancti Bonauenturæ in medio Basilicæ principis Apostolorum de vrbe, quo maxima omnis generis ordinisque multitudo confluxerat, celebrandum statuimus, ibi reliquis omnibus legitime peractis prædictus ordinis Minorum procurator in medio stans dictum illud Beati Ioannis Apostoli clara voce proponens, videlicet Tres sunt, qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, probauit etiam habito super præmissis processu ipsas beatissimæ Trinitatis personas testimonium, quòd beatus Bonauentura in cælo sit præstitisse, Patrem, videlicet in miraculorum potentia, Filium in doctrinæ sapientia, & Spiritum sanctum in vitæ ipsius bonitate. Et propterea non solum nominibus omnium quo hanc ipsam canonizationem fieri supplicarunt, sed etiam ex parte indiuiduæ Trinitatis Patris & Filij & Spiritus sancti, vt ipsum beatum Bonauenturam sanctum pronunciare, dignaremur instanter, instantius, & instantissime requisiuit. Confidentes igitur quòd in hac canonizatione non permittat nos Deus errare, quo omnia in ea quomodolibet requisita etiam superabundanter, obseruari fecimus, & obseruauimus, de eorundem fratrum nostrorum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium, omniumque Prælatorum in Romana Curia existētium vnanimi consensu, & maturo consilio de omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli Apostolorum, eius auctoritate confisi beatæ memoriæ Bonauenturam Balneoregionensem, sacræ Theologiæ professorem, ex gremio sacri ordinis Minorum, & ex officio Generalatus in Episcopum Cardinalem assumptum, sanctum esse ac aliorum sanctorum Dei catalogo ascribendum, adijciendum, & aggregandum fore, ac fideliter, firmiterque teneri debere decernimus, ipsumque sanctorum Confessorum, Pontificum & Doctorum, quos sancta Dei veneratur Ecclesia, consortio solemniter inpræsentiarum ascribimus, aggregamusque per præsentes. Statuentes etiam & mandantes venerabilibus fratribus nostris Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, ac dilectis filijs dictorum, ac Patriarchalium, Metropolitanorum, & Cathedralium Ecclesiarum capitulis, & quorumuis ordinum, tam mendicantium, quàm non mendicantium professoribus, necnon quibuscumque Ecclesiasticis personis, vt festum ipsius sancti Bonauenturæ secunda Dominica mensis Iulij, singulis annis solemniter & deuote celebrent, diuinum officium, veluti pro vno Confessore, Pontifice, & Doctore, tam publice quàm priuatim, prout contigerit persoluentes. Dilectis vero filijs fratribus prædicti Minorum ordinis, quatenus huiusmodi officium sub festo duplici & octaua, eo modo quo aliorum dicti ordinis sanctorum celebrare festa & octauas consueuerunt, celebrandi concedimus facultatem. Insuper eadem auctoritate omnibus vere pœnitentibus & confessis, qui in eadem Dominica, Ecclesiam in qua sanctum eius corpus requiescit, deuote visitauerint annuatim, septem annos & totidem quadragenas, his vero qui alijs temporibus in singulis diebus Dominicis, centum dies. Illis autem qui Ecclesias fratrum Minorum vbilibet constitutas, tam ipsa die festi, quàm in octaua diuinis officijs interfuerint consimiles indulgentias, & peccatorum remissiones, quæ in singulis aliorum eiusdem ordinis Sanctorum festis ex indultis Apostolicis generaliter promulgatis Romani Pontifices concesserunt de iniunctis pœnitentijs misericorditer in Domino relaxamus, & elargimur. Considerantes præterea quanta ab hoc ipso sancto Bonauentura ratione scientiæ, & sanctitatis vitæ, Episcopalisque & Cardineæ dignitatis, Sancta Romana Ecclesia susceperit incrementa, quantâque idem sanctus cum beato Thoma de Aquino coætaneo condiscipulo, & commagistro suo familiaritatem, & spiritualem coniunctionem in hac vita seruauerit, vt quos in hoc sæculo fraterna iunxit charitas, & eadem in cælo præmia consecutos credimus præsens Ecclesia pari veneretur honore prædictum festum inter festa sacri Palatij Apostolici assumentes, annumerantesque eandem indulgentiam in festo prædicto, in Ecclesia Sanctorum Apostolorum de vrbe, quæ in festo ipsius sancti Thomæ de Aquino in Ecclesia beatæ Mariæ Virginis de vrbe, Minerua vulgariter nuncupata, habetur. Concedimus pariterque decernimus fratres Minores, in alma vniuersitate Parisiensi, eisdem priuilegijs posse ac debere vti, & gaudere ob ipsius sancti Bonauenturæ merita, quibus ex Apostolicis indultis fratres Prædicatores, qui in eadem vniuersitate intuitu, & gratia eiusdem sancti Thomæ potiri & gaudere consueuerunt, & gaudent, aut potiri, & gaudere quomodolibet poterunt in futurum. Quocirca omnes & singulos in dignitate constitutos requirimus, & monemus, quatenus vniuersis & clericis & populis suarum ciuitatum, diœcesum, & parrochiarum præsentes nostras litteras solemniter publicantes, eosdem hortentur Deum ipsum, à quo bona cuncta procedunt humiliter deprecentur, vt ipsius sancti Doctoris & Cōfessoris Bonauenturæ meritis & precibus, exoratus militantem Ecclesiam, Apostolicam fidem, & cunctos Christifideles, à Paganorum, & aliorum infidelium, & hæreticorum tueatur incursibus, & à periculis cunctis semper protegat ac defendat, & illam quam nobis mundus dare non potest pacem, hostium omnium sublata formidine firma cum tranquillitate concedat, vtq. post huius vitæ militiam, depositumque pastoralis officij ministerium, vna cum grege nobis credito ad sempiterna tandem gaudia peruenire mereamur. Demum quia difficile foret litteras originales præsentes ad vniuscuiusque notitiam deferri, volumus, ac decernimus quòd earum transumpto, sub sigillo Generalis Ministri ordinis antedicti, & manibus duorum Notariorum publicorum debite subscriptis fides adhibeatur indubia in omnibus, & per omnia, & illis vbique stetur, ac si originales litteræ huiusmodi essent exhibitæ, vel ostensæ. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam no-

stræ

ſtræ Conſtitutionis, aſcriptionis, aggregationis, ſtatuti, mandati, conceſſionis, relaxationis, largitionis, aſſumptionis, annumerationis, monitionis, ac voluntatis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Siquis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum eius, ſe nouerit incurſurum.

Datum Romæ apud ſanctum Petrum, anno Incarnationis Dominicæ, Milleſimo quadringenteſimo octuageſimo ſecundo, decimooctauo Kalendas Maij, Pontificatus noſtri Anno vndecimo.

FINIS.

